PETAR SKOK

DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE DE LA LANGUE CROATE OU SERBE

Rédacteurs
MIRKO DEANOVIĆ et LJUDEVIT JONKE

Collaborateur dans les travaux préparatoires
et l'établissement du texte
VALENTIN PUTANEC

TOME PREMIER

A – J

ACADÉMIE YOUGOSLAVE DES SCIENCES ET DES BEAUX-ARTS
ZAGREB 1971

PETAR SKOK

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

Uredili akademici
MIRKO DEANOVIĆ i LJUDEVIT JÓNKÉ

Surađivao u predradnjama
i priredio za tisak
VALENTIN PUTANEC

KNJIGA PRVA

A – J

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAGREB 1971

Djelo se objavljuje uz financijsku pomoć Republičkog fonda, za naučni rad Socijalističke republike Hrvatske

L' ouvrage est publié avec le concours financier du Fonds national pour la recherche scientifique de la République socialiste de Croatie

Dio predradnja i priređivanje djela za tisak izvršeni su u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu

Une partie des travaux préparatoires et la rédaction pour la publication ont été effectues à l'Institut philologique de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb

PREDGOVOR

Petar SKOK, autor ovog etimološkog rječnika, rođen je 1881. u Jurkovu Selu u Žumberku (Hrvatska). Srednju je školu svršio u Karlovcu (1892—1899), Filozofski fakultet (slušao je romanistiku, germanistiku i indoevropski) u Beču 1900—1904. Od 1904. do 1907. bio je srednjoškolski profesor u Banjoj Luci. Godine 1905. doktorirao je u Beču, a 1912. habilitirao na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Godine 1917. počinje predavati na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kao docent, a od 1919. godine kao redoviti profesor romanistike, osnovavši na tom fakultetu prvu katedru za romanistiku. Kao profesor djeluje 35 godina, sve do penzioniranju. Umro je 1956. u Zagrebu.

Veoma je široko polje njegova znanstvenog istraživanja : osim na području romanistike u najširem smislu, on proučava jezične pojave, prošle i suvremene, na našem teritoriju i na cijelom Balkanu. Tako je postao jedan od najznačajnijih balkanologa svoga vremena. Osobito su originalni njegovi onomastički radovi (toponimija, antroponimija). Od početka svoje lingvističke djelatnosti bavi se i problemima hrvatskog ili srpskog jezika i njegovih dijalekata. Premda slijedi pravac neogramatičara, nije uskogrudan pristalica te metode i ne zazire od ponekih novina 20. stoljeća. Koliko je bila plodna njegova znanstvena djelatnost, vidi se i po velikom broju objavljenih radova: u 70 godina, od 1889. do I960, izašlo je njegovih 511 što knjiga, što članaka (v. bibliografiju njegovih radova u Ljetopisu JAZU *54, 1949, str. 194—213, i dopunu toj bibliografiji što ju je objavio Ž. Muljačić u* Zborniku za filologiju i lingvistiku *12, Novi Sad 1969, str. 262-266).*

Na svom etimološkom rječniku autor je počeo raditi za vrijeme drugog svjetskog rata. Godine 1948. Jugoslavenska akademija znanosti ì umjetnosti unosi to djelo u plan svojih izdanja i 1949. dodjeljuje autoru kao pomoćnika u radu dra Valentina Putanca iz Instituta za jezik JAZU. Tako je pomalo sabrana golema grada, dijalekatska i etimologijska, iz objavljenih djela i časopisa i iz još neizdanog dijela Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika *JAZU (autor se služio rukopisom toga rječnika do kraja slova* S; *za obradbu riječi koje počinju slovima* Š—Ž *poslužio mu je Broz-Ivekovićev* Rječnik hrvatskoga jezika,). *Naknadno je autor unio u rukopis i građu iz svoje zbirke romanizama tako da je došlo do nekih dvostručenja obradbe u rukopisu.*

Smrt je prekinula ovaj Skokov višegodišnji rad (1952—1955) koji u rukopisu obuhvaća preko 10.000 rukom pisanih strana. Godine 1958. Jugoslavenska je akademija

preuzela rukopis i od 1961. do 1968. priređivaoje V. Putanec djelo za tisak. U toku godina više se puta mijenjao sastav uredništva koje je davalo upute za rad, dok Odjel za filologiju JAZU nije izabrao sadašnju dvojicu urednika.

Iz pijeteta prema preminulom autoru, a na osnovi odluke Odjela za filologiju JAZU, nismo mijenjali izvorni tekst rukopisa. Ispravljene su samo najočitije omaške. Sitnije promjene teksta, kao i dodaci, izvršeni su tako da su navijeni u uglate zagrade. Dakako, i literatura je tu i tamo dopunjena, ali to u tekstu nije posebno isticano.

Kako je rukopis prva redakcija teksta koju bi autor, da je imao prilike, dotjerao, ostalo je u rukopisu dosta riječi kojima autor nije dao etimologije. Neke od takvih riječi uredništvo je uklonilo, a neke je ostavilo radi mogućnosti drugih kombinacija. Izuzetno je redakcija za takve riječi dala etimologiju u zagradi.

Od posebnih problema u priređivanju djela treba spomenuti: a) da je neka mjesta u rukopisu koja su bila pisana stenografijom razriješio dr Blaž Jurišić, pa mu ovdje zahvaljujemo; b) da sii etimologije koje su u rukopisu dane u obliku dvaju članaka spajane na način kako smo smatrali daje najpovoljnije; c) da su neki glasovi u pomanjkanju odgovarajućih tiskarskih znakova označeni na lako shvatljiv način; medu ostalim, orijentalno h 5 *kvačicom ispod tiskano je kao* kūrent *u kurziviranom slogu, litavska* e _s *točkom i akcentom pisano je kao* e 5 *dugouzlaznim akcentom, slovensko otvoreno* o t e *pisano je samo s akcentom, i si.*

Treba još spomenuti da autor upotrebljava stari naziv slavina *u značenju »jedan od slavenskih jezika« i da se dijalektalne oznake nazivaju kadšto po vjerskoj pripadnosti kad je ona relevantna.*

Treba istaknuti da su ovdje posebno obrađeni i prefiksi i sufiksi, zatim da su izvedenice s fonetskim inačicama i dijalektalnim i onomastičkim potvrdama grupirane u članku pod osnovnom riječi ili korijenom. Onomastika koja ne ide u apelative obraduje se, dakako, pod svojom riječi. Radi lakšeg snalaženja u djelu posljednja će knjiga sadržavati potpun indeks svih navedenih riječi.

Posebna je vrijednost ovog rječnika u tome što se u njemu etimologija daje na osnovi mnogih dijalektalnih i historijskih potvrda i sto je povijest riječi često povezana s analognim pojavama u ostalim slavenskim jezicima, u baltoslavenskom ì uopće u indoevropskim jezicima. Naročito su istaknuti odnosi sa susjednim balkanskim jezicima. Zato će, osim slavista, osobito balkanolozi znati cijeniti vrijednost ovog jedinstvenog djela kakva naša znanost dosada nije imala i kojega značenje prelazi granice slavistike.

U Zagrebu, u svibnju 1970.

Urednici

PREFACE

Petar SKOK, auteur de ce dictionnaire étymologique, est né en 1881 à Jurkovo Selo en Žumberak (Croatie). Il termina l'école secondaire à Karlovac (1892—1899) et il fréquenta la Faculté des lettres de Vienne (Autriche) en 1900—1904 où il suivit les cours de romanistique, germanistique et d'indoeuropéen. En 1904—1907 il était professeur de lycée à Banja Luka. En 1905 il passa son doctorat à Vienne et en 1912 son »habilitation« à la Faculté des lettres de Zagreb. En 1917 il commence à enseigner à la Faculté des lettres de Zagreb en qualité -de chargé de cours et à partir de 1919 en qualité de professeur de romanistique, après avoir fondé à la même faculté la première chaire de romanistique. En tant que professeur il déploie son activité au cours de 35 ans jusqu'à la retraite. Il est mort en 1956 à Zagreb.

Le champ de ses activités de recherche scientifique est très vaste: outre sur le champ de la romanistique dans le sens le plus large, il étudie les phénomènes linguistiques, passés et contemporains, sur le terrain yougoslave et dans tous les Balkans. C'est ainsi qu'il est devenu un des plus renommés balkanologues de son temps. Sont surtout originaux ses travaux onomastiques (toponymie, anthroponymie). Depuis le commencement de son activité de linguiste il s'occupe des problèmes de la langue croate ou serbe et de ses dialectes. Quoiqu'il suive l'école des néogrammairiens, il n'est pas un partisan aveugle de cette méthode et il n'a pas d'aversion pour certaines nouveautés du 20ème siècle. Combien féconde a été son activité scientifique, on peut le voir d'après le grand nombre de ses travaux publiés: dans l'espace de 70 ans, de 1889 à 1960, sont publiés 511 de ses travaux, aussi bien livres qu'articles (v. bibliographie de ses travaux publiée dans Ljetopis *de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts nro 54, 1949, pages 194—213 et le supplément à cette bibliographie publié par Z. Muljačić dans le* Zbornik za filologiju i lingvistiku *nro 12, Novi Sad, 1969, pages 262—266).*

L'auteur a commencé à travailler à son dictionnaire étymologique au cours de la deuxième guerre mondiale. En 1948 l'Académie yougoslave insère cette oeuvre dans les plans de ses publications et en 1949 elle délègue M. Valentin Putanec de l'Institut de philologie de JAZU pour aider l'auteur dans ses travaux. C'est ainsi que sont recueillis de grands matériaux, dialectologiques et étymologiques, provenant des livres publiés et des périodiques comme aussi de la partie inéditée du Dictionnaire croate ou serbe *de JAZU (l'auteur s'est servi du manuscrit de ce dictionnaire qui va jusqu'à*

la lettre S ; *pour la rédaction des lemmes commençant par les lettres* Š *à* Ž *il s'est servi* *du* Dictionnaire de la langue croate *de Broz-Ivekovic). Après coup, l'auteur a inséré dans le manuscrit aussi les matériaux de sa collection de romanismes ce qui eut, pour résultat un doublement des lemmes dans le manuscrit.*

C'est la mort qui a interrompu ce travail de plusieurs années de Skok (1952—1955) dont le manuscrit comprend plus de 10.000 pages écrites à la main. En 1958 l'Académie yougoslave a obtenu le manuscrit et c'est de 1961 à 1968 que Valentin Putanec a établi le texte pour la publication. Au cours de ces années, le comité de rédaction, qui donnait les directives pour le travail, a changé plusieurs fois jusqu'à ce que la Section philologique de JAZU ait choisi les deux rédacteurs en chef d'aujourd'hui.

Par piété pour le feu auteur, et à la suite d'une décision de la Section philologique de JAZU, nous n'avons pas changé le texte original du manuscrit. Sont corrigés seulement les lapsus les plus manifestes. Les changements infimes comme aussi les suppléments au texte sont signalés entre crochets. Naturellement, la bibliographie a été accrue elle aussi, mais ces additions ne sont pas indiquées dans le texte.

Comme le manuscrit représente la première rédaction du texte que l'auteur aurait retouchée s'il en avait eu le temps, dans le manuscrit sont restés beaucoup de lemmes pour lesquels l'auteur n'a pas donnés une etymologie. Quelques-uns de ces lemmes ont été éliminés par les rédacteurs et quelques autres ont été retenus pour suggérer les possibilités d'autres combinations. Dans de rares cas la rédaction a donné une etymologie pour de tels lemmes entre crochets.

Parmi les problèmes à part dans la rédaction du manuscrit pour la publication sont à noter: a) que les passages du texte qui ont été écrits en sténographie ont été déchiffrés par M. Blaž Jurišić, et nous lui exprimons ici notre gratitude pour sa complaisance; b) que les etymologies qui on été données dans le manuscrit sous la forme de deux lemmes ont été fusionnées de la manière que nous avons jugée la plus convenable; c) que quelques phonèmes, pour lesquels manquent des lettres typographiques correspondantes, ont été indiqués d'une manière facilement compréhensible: entre autres, h *oriental avec un crochet sous* h *a été imprimé par un caractère droit dans un texte en italique, un* e *lithuanien avec un point et un accent a été imprimé comme un* e *avec accent montant long, un* o *ou* e *slovène ouvert et accentué est imprimé seulement avec accent, etc.*

Il faut encore mentionner que l'auteur emploie le terme ancien slavina *dans le sens »une des langues slaves« et que les caractéristiques-dialectales sont données quelquefois d'après l'appartenance à une religion quand elle est significative.*

Il faut faire ressortir encore que dans ce dictionnaire sont traités aussi les préfixes et les suffixes, ensuite que les dérivés avec variantes phonétiques et les données dialectales et onomastiques sont groupés dans un article sous le lemme principal ou sous la racine. L'onomastique qui n'entre pas sous un appellati/', est traité, naturellement, sous un lemme à part. Pour faciliter le maniement du dictionnaire le dernier livre contiendra l'index complet de tous les mots cités.

L'un des principaux mérites de ce dictionnaire consiste dans le fait que l'etymologie y est élaborée sur la base de beaucoup de données dialectales et historiques, et que l'historique d'un mot y est très souvent rattaché aux phénomènes analogues dans d'autres langues slaves, dans le baltoslave et en général dans les langues indoeuropéennes. On y fait surtout ressortir les relations avec les langues balkaniques voisines. C'est pourquoi, outre les slavisants, ce sont surtout les balkanologues qui sauront apprécier la valeur de cet ouvrage unique que notre science jusqu'ici n'a pas possédé et dont l'importance franchit la frontière de la slavistique.

Zagreb, mai 1970.

Les rédacteurs

KRATICE - ABRÉVIATIONS

Kráceni su samo naslovi periodika i samostalno izašlih djela. Rijetko su kráceni i naslovi separata iz časopisa. Tu i tamo se donosi i kratica literature objavljene nakon 1956. da bi eventualno poslužila u potrebi.

Sont donnés en abréviations seulement les titres des périodiques et des ouvrages publiés à part. Rarement sont données les abréviations des titres des tirés-à-part. Ça et là, sont donnés en abréviations les ouvrages publiés après 1956 pour qu'elles puissent servir en cas de besoin.

ÄA	Arhiv za arbanasku starinu, jezik· i etnologiju. Beograd.
AAR	Annalele Academiei Romíné. Bucureşti.
AA SF	Annales Academiae Scienţiarum Fenicae.
AAV	Acta Accademiae Velehradensis.
AC	Acta croatica. Listine hrvatske. Izdao I. Kukuljević. Zagreb, 1863.
ace.	accusativus
AECO	Archivům Europae Centro-orientalis. Budimpešta, 1935 — 1944.
AEO	Archives d'études orientales. Stockhohn.
AGI	Archivio glottologico italiano. Torino.
Agrell, *Zur b.-sl. Lg,*	S. Agrell, 'Zur baltoslavischen Lautgeschichte. Lund, 1921.
Agrell, *Zwei Beiträge*	S. Agrell, Zwei Beiträge zur slavischen Lautgeschichte. Lund, 1918.
ags.	anglosaski
AHID	Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku.
AI AVS	Arbeiten aus dem Institut für allgemeine und vergleichende Sprachwissenschaft. Graz.
AIF	= AnzIF (v.).
AIFZ	Annales de l'Institut français de Zagreb. Zagreb.
AIV	Atti dell'Istituto Veneto.
AJPh	American Journal of Philology,
ak.	akuzativ
akad.	akadijski
AKSO	Aufsätze zur Kultur- und Sprachgeschichte vorn. Orients. E. Kühn gewidmet. Breslau, 1916.
ALMA	Archivům latinitatis Medii Aevi.
alt.	altajski

AMSDSP	Atti e memorie della Società Dalmata di storia patria. Zadar.
	Archivům neophilologicum.
	Archiv für neuere Sprachen.
AnzIF	Anzeiger für indogermanische Sprach- und Altertumskunde, Beiblatt zu den IF. Strassburg.
AnzSPh	Anzeiger für slavische Philologie. Wiesbaden.
AO	Archiv orientálny. Prag, 1929. ss.
apen.	apeninski
APh	Archivům philologicum.
	Arkiv za povjesnicu jugoslavensku. Tt. I — IX. Ed. I. Kukuljević. Zagreb.
ar.	arapski
AR	Archivům romanicum. Genève, Firenze.
arag.	aragónski
aram.	aramejski
Arambašin	J. Arambašin, Liječnički rječnik. Split, 1912.
arb.	arbanaski (albanski)
arh.	arhaizam
ARj	Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Ed. JAZU. Zagreb, 1880. ss.
arm.	armenski
Arnim	B. Arnim, Beiträge zum Stadium der altbulgarischen und altkirchenslavischen Wortbildung und Übersetzungskunst. Berlin, 1931.
arum.	arumunjski (aromunjski)
äs.	asirski
ASIF	Arhiva Organul Sicietăţii isterico-filologice din Jasi. Jasi, 1889. ss.
ASPh	Archiv für slavische Philologie. Berlin.
at.	atickí
AT	Archeogräfo triestino.
A UD	Acta et commentationes Universitatis dorpatensis. Sect. B.: Humaniora. Dorpat.
austr.-njem.	austrijsko-njemački
av.	avesta
ÄW B	Aufsätze zur Sprach- und Literaturgeschichte W. Braun dargebracht. Dortmund, 1920.
azerb.	azerbejdžanski
BAA	Biblioteka Arhiva za arbanasku starinu, jezik i etnologiju. Beograd.
Babic	B. Babić, Morski riečnik. Trst, 1870. (ime autora u B. Jurišić, Anali Jadranskog instituta, I, 1956, 297-298).
balk.	balkansko-
balt.	baltički
balto-njem.	balto-njemački
balto-slav.	baltoslavenski
BAR	Biblioteca dell'Archivům Romanicum. Ženeva.
BArch.	Balkan-Archiv, izd. G. Weigand.

Barić, *Alb.*	H. Barić, Albanorumänische Studien. I. Sarajevo, 1919.
Barić, *Beiträge*	H. Barić, Beiträge zur slavischen Sprachgeschichte. Wien — Leipzig, 1918.
Barić, *Ist.*	H. Barić, Istorija arbanaškog jezika. Sarajevo, 1959.
Barić, *Reč.*	H. Barić, Rečnik srpskoga ili hrvatskoga i arbanaskoga jezika. T. I. slovo A-O. Zagreb, 1950.
Barić, *Stud.*	H. Barić, Lingvističke studije. Sarajevo, 1954.
Barić, *Uzaj.*	H. Barić, O uzajamnim odnosima balkanskih jezika. Beograd, 1937.
Bartal	A. Bartal, Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungáriáé. Budapest, 1901.
Banali	M. G. Bartoli, Das Dalmatische. Tt. I-II. Beč, 1906.
B ÁSD	Bulletino di archeologia e storia dalmata. Ur. F. Bulić. Split.
bask.	baskickí (baskijski)
bav.	bavarski
BB	Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen. Ed. A. Bezzenbergèr. Göttingen.
BCr	Bulletin international de l'Académie des sciences de Cracovie. Classe de phil. Kraków.
BDC	Bulletin de dialectologia catalana.
Belić, *Dijalekti*	A. Bělic, Dijelakti Istočne i Južne Srbije. Beograd, 1905 (= SDZb 1).
Belić, *Galičnik*	A. Belić, Galički dijalekat. Beograd, 1935 (= SDZb 7).
Belić, *Priroda*	A. Belić, O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku. Beograd, 1941.
Belić, *Zamětki*	A. Belić, Zamětki po čakavskmrb govoramb. Moskva, 1909.
Belović	J. Belovic-Bernadzikowska, Grada za tehnološki rječnik ženskog ručnog rada. Sarajevo, 1898-1906.
Benešić	Hrvatsko-poljski rječnik. Zagreb, 1949.
BER	Bblgarski etimologičen rečnik. Sofija, 1962. ss. Autori: V. Georgiev, I. ОъІъЬо , J. Zaimov, S. Ilčev.
berb.	berberski
Bezlaj	Slovenska vodna imena. Ljubljana. 2 tt., 1956, 1959.
Bezzola	R. R. Bezzola, Abbozzo di una storia dei gallicismi italiani nei primi secol (750-1300). Heidelberg, 1925.
BGDS	Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur.
BHDZb	Biblioteka Hrvatskog dijalektološkog zbornika.
BI	F. Iveković-I. Broz, Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb, 2 tt., 1901.
BIAP	Bulletin international de l'Académie polonaise. Classe de phil. Varšava.
bibi.	biblijski
BiH	Bosna i Hercegovina
bilj.	bilješka (nota)
BIPF	Bilten Instituta za proučavanje folklora. Sarajevo.
biz.	bizantijski (bizantski)
BJF	Biblioteka Južnoslovenskog filologa.
BL	Bulletin linguistique. Copenhague-București.
BNF	Beiträge zur Namenforschung. Heidelberg, 1966. ss.
	Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher. Berlin.
Boerio	*G.* Boerio, Dizionario del dialetto veneziano. Venezia, 1856^{2}.

Bog.	Bogoslovlje. Beograd.
Boisacq[3]	E. Boisacq, Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Heidelberg, 1938.
BP	Bułgarski pregled.
Br	Bratislava, časopis učené společnosti Šafaříkovy. Bratislava.
Brajković	T. Brajković, Peraški dijalekat. Zagreb, 1893.
Brastvo	Brastvo. Beograd.
Bratanic	B. Bratanic, Oraće sprave u Hrvata. Zagreb, 1939.
bret.	bretónski
Bruckner	A. Bruckner, Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 1927.
Brugmann	K. Brugmann, Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Tt. II-V, 1889-1900, I 1897[2].
Brugmann, *Dem.*	K. Brugmann, Die Demonstrativpronomina der indogermanischen Sprachen. Leipzig, 1904.
Brugmann,, *KVG*	K. Brugmann, Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassburg, 1902-1904.
brus.	bjeloruski
BŠ	Bălgarski starini. Sofija.
BSGW	Berichte der phil.-hist. Klasse der kgl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften.
BSLL	Bulletin de la Société royale des lettres de Lund. Lund.
BSLP	Bulletin de la Société de linguistique de Paris. Paris.
Byz.	Byzantion.
ByzSl	Byzantinoslavica.
BZ	Byzantinische Zeitschrift. Leipzig, 1892. ss.
BZb	Belićev zbornik. Beograd, I, 1921. II, 1937.
c.	crkveno-, usp. c.-lat.
Cadastre	Cadastre national de l'Istrie. Sušak, 1946. Tom I i II (Supplément »Index patronymique«).
Candrea	I. A. Candrea, Diţionarul limbii romíné din trecut şi astăzi. Bucureşti, 1931.
Candrea-Densusianu	I. A. Candrea, O. Densusianu, Dicţionarul etimologic al limbii romíné. Bucureşti, 1907-1914.
Capidan, *Elementul slav*	T. Capidan, Elementul slav în dialectul aromîn. Bucureşti, 1925.
Caprin	G. Caprin, Trieste. Bergamo, 1924.
Corniola	Carniola. Ljubljana, 1906. ss.
Caucasica	Caucasica. Zeitschrift für die Erforschung der Sprachen und Kulturen des Kaukasus'. Leipzig, 1924.
CD	Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Zagreb. Ed. JAZU.
GIG	Corpus inscriptionum graecarum.
cig.	ciganski
Cihac	A. de Cihac, Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Tomes I—III. Francfort a. M., 1870-1879.
CIL	Corpus inscriptionum latinarum.

ČIM	Corpus inscriptionum messapicarum.
cine.	cincarski
Cioranescu	A. Cioranescu, Diccionario etimologico rumano. Madrid, 1966.
Class, phil.	Classical Philology.
coll.	collectivum
Corp. gloss, lat.	Corpus glossariorum latinorum. 1899—1901. Ed. G. Goetz.
Crânjală, *Rumunské vlivy*	A. Crânjală, Rumunské vlivy v Karpatech. Prag, 1938.
crkv.	crkveno-
Croazia	Italia e Croazia. Rim, 1942.
CrS	Croatia sacra. Zagreb,
cslav.	crkvenoslavenski
Cvetje	Cvetje s vertov sv. Franciska. Gorica in Kamnik.
čag.	čagatajski
čak.	čakavski
Cas	Čas. Znanstvena revija Leonove družbe. Ljubljana.
ČČH	Český časopis historický. Prag.
CCм	Časopis Musea království českého. Prag.
čerem.	čeremiški
čerk.	čerkeski
češ.	češki
ĞMF	Časopis pro moderni filologii a literatury. Prag.
ĞMM	Časopis Matice Moravské. Brno.
CMS	Časopis Macicy Serbskeje. Budišin.
Crnčić, *Najstarija poviest*	I. Crnčić, Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji. Rim, 1867
ČSJK	Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. Lubljana.
čuv.	čuvaški
ČZN	Časopis za zgodovino in narodopisje. Ljubljana.
ćir.	ćirilski
d-	donjo-
Dalametra	I.· Dalametra, Dicţionar macedo-romîn. Bucureşti, 1906.
dalm.	dalmatski, dalmato-
dan.	danski
DAN	Doklady Akademii nauk SSSR. Lenjingrad.
Daničić, *Kor.*	Đ. Daničić, Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku. Zagreb, 1877.
Daničić, *Osn.*	Đ. Daničić, Osnove srpskoga ili hrvatskoga jezika. Beograd, 1876.
Daničić, *Rjei.*	Đ. Daničić, Rječnik iz književnih starina srpskih. Beograd, 1863—1864. 3 toma.
Dauzāt	A. Dauzāt, Dictionnaire étymologique de la langue française. Paris, 1938.

DAW	Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften. Cl. phil.-hist. Beč.
Deanović, *Avviam.*	M. Deanović, Avviamento allo studio del dialetto di Rovigno d'Istria. Zagreb, 1954.
Deanović, *Conc.*	M. Deanović, Concordanze nella terminologia marinara del Mediterraneo. 1937 (= AR 21, nro 2-3, 269-283).
Deanović, *Div.*	M. Deanović, Divergences entre les emprunts latino-romans en Dalmatie (= BSLP, 1938).
Deanović, *Hrv.*	M. Deanović — J. Jernej, Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik. Zagreb, 1956.
Deanović, *Tal,*	M. Deanović — J. Jernej, Talijansko-hrvatski rječnik. Zagreb, 1948[2].
DEI	C. Battisti, G. Alessio, Dizionario etimologico italiano. Firenze. 1948 — 1957. 5 voli.
Delo	Delo. Časopis za nauku, književnost i društveni život. Beograd.
Densusianu	O. Densusianu, Histoire de la langue roumaine. Paris. 1901. ss.
Deny	J. Deny, Grammaire de la langue turque (dialecte osmanli). Paris, 1920.
dfrč.	donjofranački
Dickenmann	E. Dickenmann, Studien zur Hydronymie des Savesystems. Heidelberg. Tt. I-II. 1966.
Dicționarul	= DLR.
Djela JAZU	Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. *Zagreb,* 1882. ss.
DLR	Dicționarul limbii romíné. București, 1913. ss. Ed. Academia Romînă.
dluž.	donjolužički
DLZ	Deutsche Literaturzeitung. Berlin.
dnjem.	donjonjemački
dor.	dórski
Dorii	= Weigand-Dorič.
Dottín	G. Dottin, Manuel pour servir à l'étude de l'Antiquité celtique. Paris, 1906.
Draganu, *Rotními*	N. Draganu, Romînii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei si a onomasticei. București, 1933.
DRom	Dacoromania. Kluž.
drom.	dalmatoromanski (i: dalm.-rom.)
drum.	dakorumunjski
DS	Dom in svet. Ljubljana.
Ducange	C. Ducange, Glossarium mediae et infimae latinitatis. Niort. 1883 — 1887. 10 voll.
džag.	džagatajski
den.	denoveški
Ebert	M. Ebert, Reallexikon der Vorgeschichte. Berlin, 1924-1932.
Elsi.	Encyclopädie des Islams.
EJ	Enciklopedija Jugoslavije. Zagreb.
EJud.	Encyclopaedia judaica.
ek.	ekavski
Elezovié	G. Elezovič, Rečník kosovsko-metohijskog dijalekta. Beograd, 1932, 1935. (2 voli., SDZb 4, 6).
Endzelin, *SBE*	J. Endzelin, Slavjano-baltijskije etjudy. Harkov, 1911.
eng.	engadinski

engl.	engleski
eol.	eolski
EOR	L'Europa Orientale. Roma.
Eos	Eos. Lavov.
Ernout-Meillet	A. Ernout, A. Meillet, Dictionnaire étymologique de la langue latine. Paris, 1932, 1951[2].
ESF	Enciklopedija slavjanskoj filologiji. Red. V. Jagić. Lenjingrad.
est.	estonski
Etimologija	Etimologija, principy rekonštrukcii i metodika issledovanija. Akademija nauk SSSR, Institut russkoga jazyka. Moskva, 1963, 1956.
etiop.	etiopski
Etnolog	Etnolog. Ljubljana, 1927. ss.
etr.	etruščanski
FBR	Filologu biedrības raksti. Riga.
FEW	= Wartburg.
FPL	Fran filoloģiska föreningen i Lund. Lund.
Fick, *Vgl. Wtb.*	A. Fick, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. 1890[4].
Filologija	Filologija. Ed. JAZU i Hrvatsko filološko društvo. Zagreb.
fin.	finski
Fink, *Im.*	N. Fink, Imenik znanstvenih naziva životinja. Zagreb, 1956.
Flora	R. Flora, Dicționar sîrb-romîn. Vršac, 1952.
Forcellini	A. Forcellini, Lexicon totius latinitatis. Padova, 1930. ss.
fr.	francuski
Franck	O. Franck, Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde. Berlin, 1932.
frnč.	franački
PUF	Finnisch-ugrische Forschungen. Helsingfors.
furl.	furlanski
g-	gornjo-
Gaffiot	F. Gaffiot, Dictionnaire illustré latin-français. Paris, 1934.
gal.	galski
Gamilhcheg	E. Gamillscheg, Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache. Heidelberg, 1929.
Gamillscheg, *RG*	E. Gamillscheg, Romania germanica. Berlin—Leipzig, 1934—1936. 3 voll.
Gartner	Th. Gartner, Raetoromanische Grammatik. Heilbronn, 1883.
GBIS	Godišnjak Balkanološkog instituta. Sarajevo.
GĞ	Godišnjica Nikole Čupića. Beograd.
geg.	gegički
gel.	gelski
gen.	genitiv
georg.	georgijski
Georges	F. Georges, Ausführliches lateinisch-deutsches Handwörterbuch. 1913. 2 voll.

germ.	germanski
Germanoslavica	Germanoslavica. Vierteljahresschrift für «lie Erforschung der germanisch--slavischen Kulturbeziehungen. Berlin, Wiesbaden, 1954. ss.
Gerov	N. Gerov, Rěčnikb na bălgarskyj jazykb. Plovdiv, 1908.
GHÂ	Göteborgs Högskolas Arsskrift.
glag.	glagoljski
GlEl	Glasnik Etnografskog instituta SAN. Beograd.
GIEM	Glasnik Etnološkog Muzeja u Beogradu. Beograd.
GIID	Glasnik Istoriskog društva u Novom Sadu. Novi Sad.
GIMD	Glasnik Muzejskog društva za Slovenijo. Ljubljana.
Gioita	Ciotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache. Göttingen, 1925. ss.
GIPD	Glasnik Profesorskog društva. Beograd.
GISAN	Glas Srpske Akademije nauka (od 196 G1SANU = Glas Srpske Akademije nauka i umetnosti).
GISGD	Glasnik Srpskog geografskog društva.· Beograd.
GISND	Glasnik Skopskog naučnog društva. Skopje.
GISPC	Glasnik Srpske pravoslavne crkve. Beograd.
GISPP	Glasnik Srpske pravoslavne patrijaršije. Beograd.
GISUD	Glasnik Srpskog učenog društva. Beograd,
gluž.	gornjolužički
GIZM	Glasnik Zemaljskog muzeja za Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo.
GM	G. Meyer, Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache. Strassbourg, 1891.
GođČup	= GČ.
Godin	M. A. Godin, Wörterbuch der albanesischen Sprache. Leipzig, 1930.
Goetz, *Thes.*	= *Corp. gloss, lat.*
Gombocz-Melich	Lexicon critico-etymologicum linguae hungaricae. Magyar etymólogiai szótár. Irta Z. Gombocz és J. Melich. Budapest, 1914-1944.
Gorjajev	N. Gorjajev, Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka. Tiflis, 1896[2].
Görner, *Ethnika*	Fr. Görner, Die Bildung der Ethnika von Ortsnamen im serbokroatischen Sprachraum. Berlin, 1963.
got.	gotski
GPG	Godišnjak nastavnika Podgoričke gimnazije. Podgorica.
gr.	grčki
Građa	Građa za povijest književnosti hrvatske. Ed. JAZU, Zagreb.
Grammont	M. Grammont, Traité de phonétique. Paris, 1933.
Grammont, *Diss.*	M. Grammont, La dissimilation consonantique dans les langues indoeuropéennes et dans les langues romanes. Dijon, 1895.
Gregov	Lj. Gregov, Kalendar prvog tiskanog glagoljskog misala. Zagreb, 1952.
Grimm	J. und W. Grimm, Deutsches Wörterbuch. Leipzig, 1854. ss.
Gröhler	H. Gröhler, Über Ursprung und Bedeutung der französischen Ortsnamen. Heidelberg, 1913—1933. 2 voll.

GrS	Grai si suflet. București, 1923. ss.
GSAN	Godišnjak SAN. Beograd.
GSU	Godišnikb na Sofijskaja Universitetb. Sofija.
GSZ	Godišnjak Sveučilišta Kraljevine Jugoslavije. Zagreb.
Gušić, *Mljet*	B. Gušić, Cv. Fisković, Otok Mljet. Zagreb, 1958.
Hasdeu	B. P. Hasdeu, Etymologiami magnum Româniáé. București, 1886—1893.
HDZb	Hrvatski dijalektološki zbornik. Zagreb. Ed. JAZU.
HE	Hrvatska enciklopedija. Zagreb, 1941 — 1945. 5 voli.
hebr.	hebrejski
Herkov	Z. Herkov, Grada za fmancijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske. Zagreb, 1956. 2 voli.
het.	hetitski
Heuser	Heuser-Şevket, Türkisch-deutsches Wörterbuch. Istambul, 1942.
Hirtz, *Amph.*	M. Hirtz, Rječnik narodnih zoologičkih naziva, I dvoživci (amphibia) i gmazovi (reptilia). Zagreb, 1928.
Hirtz, *Aves*	M. Hirtz, Rječnik narodnih zoolcgičkih naziva, II ptice (aves). Zagreb, 1938 -1947.
Hirtz, *Per.*	M. Hirtz, Rječnik peradarstva. Beograd, 1934.
Hirtz, *Pisces*	M. Hirtz, Rječnik narodnih zoologičkih naziva, III ribe (pisces). Zagreb, 1956.
Щ	Hrvatski jezik. Zagreb, I, 1938.
HNj	Hrvatska njiva. Zagreb.
Hoeg	C. Hoeg, Les Saracatsans. Paris-Copenhague, 1829.
hol.	holandijski
Holder	A. Holder, Alteeltischer Sprachschatz. Leipzig, 1896—1907. 3 voll.
Hujer, *Dekl.*	O. Hujer, Slovanská deklinace jména. Prag, 1910.
Holub	J. Holub, Stručný slovník etymologický jazyka československého. Prag, 1937[2].
Holub-Kopečný	J. Holub, F. Kopečný, Etymologický slovník jazyka českého. Prag, 1952.
HR	Hrvatska revija. Zagreb.
Hraste, *Brač*	M. Hraste, Čakavski dijalekat ostrva Brača. Beograd, 1940. (= SDZb, 10).
hrv.	hrvatski
hrv.-cslav.	hrvatsko-crkvenoslavenski
hrv.-istr.	hrvatsko-istarski
hrv.-kajk.	hrvatsko-kajkavski
hrv.-srp.	hrvatsko-srpski
HS	Hrvatska straža. Zagreb.
Hubschmid, *Alpenwörter*	J. Hubschmid, Alpenwörter romanischen und vorromanischen Ursprungs. Bern, 1951.
Hubschmid, *Praeromanica*	J. Hubschmid, Praeromanica. Bern, 1949 (= Romanica helvetica 30).
Hubschmid, *Pyrenäemvörter*	J. Hubschmid, Pyrenäenwörter vorromanischen Ursprungs und das romanische Substrat der Alpen. Salamanca, 1954.
Hubschmid, *Schläuche*	J. Hubschmid, Schläuche und Fässer. Bern, 1955 (= Romanica helvetica 54).

Hubschmid, *Vor-ind. Ostalp.* — J. Hubschmid, Vorindogermanische und jüngere Wortschichten in den romanischen Mundarten der Ostalpen. Bern.
HZb — Historijski zbornik. Zagreb.

ibidem — = kod istog autora, u istom kraju
IC — Istoriški časopis. Ed. ŠANCU). Beograd.
ID — L'Italia dialettale. Pisa.
id. — = idem.
idem — = isto značenje.
ie. — indoevropski (usp. ne-ie., pred-ie.)
IF — Indogermanische Forschungen. Strassburg.
I')b — Indogermanisches Jahrbuch. Strassburg.
ik. — ikavski
ilir. — ilirski
IMM — Izglītības ministrijas mēnešraksts. Riga.
ind. — indijski
ir. — irski
iran. — iranski
isi. — islandski
istr. — istarski
istro-rom. — istro-romanski
istro-rum. — istro-rumunjski
ital. — italski (v. tal.)
iter. — iterativno
Ive — A. Ive, I dialetti ladino-veneti dell'lstria. Strasburgo, 1900.
Ivšićev zbornik — Zbornik u čast Stjepana Ivšića. Zagreb, 1963.
Ivšić, *Gram.* — S. Ivšić, Slavenska poredbena gramatika. Zagreb. 1970.
IzvAN — Izvestija Akademii nauk SSSR. Moskva.
IzvORJAS — Izvestija Otdelenija russkago jazyka i slovesnosti. Lenjingrad.
IzvSSF — Izvestija na Seminara po slavjanskoj filologija. Sofija.

južno-
Jagić, *Die Geheim-sprachen* — V. Jagić, Die Geheimspracheii bei den Slaven. Berlin, 1895.
Jagić, *Entst.* — V. Jagić, Die Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Berlin, 1913".
Jagićev zbornik — Jagić-Festschrift. Zbornik u slavu Vatroslava Jagića. Berlin, 1908.
Jahrbücher — Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven. Breslau.
JAZU — Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
ЭЬВг — Jahresbericht für Kultur und Geschichte der Slaven. Breslau.
JberRI — Jahresbericht des Instituts für rumänischen Sprache in Leipzig. Leipzig, 1894–1921.
JEGPh — The Journal of English and Germanic Philology. Illinois,
jek. — jekavski ojekavski)

Jezik — Jezik. Zagreb, 1951. ss.
JF — Južnoslovenski filolog. Beograd.
JFOu — Journal de la Société fmno-ougrienne. Helsingfors.
jfr. — južnofrancuski
JGl — Južnoslovenski glasnik. Niš.
Jugoslovenski istoriški časopis. Beograd.
Jireček, *Elem.* — C. Jireček, Das Christliche Element in der topographischen Nomenklatur der Balkanländer. Wien, 1897 (=· SAW 136).
Jireček, *Gesch. Serben* — C. Jireček, Geschichte der Serben. Wien, 1911-1918.
Jireček, *Handel-strassen* — C. Jireček, Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters. Prag, 1879.
Jireček, *Romanen* — C. Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. Wien, 1902-1904. 3 voll. C= DAW 48, 49).
Jireček, *Sporn.* — C. Jireček, Spomenici srpski. Beograd, 1892 (= Spomenik SAN 11).
Jireček, *Staat* — C. Jireček, Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Studien zur Kulturgeschichte des 13.-15. Jahrhunderts. Wien, 1917, 1919 (= DAW 56, 58).
JNj — Jugoslavenska njiva. Zagreb, v. HNj.
Jokl, *Stud.* — N. Jokl, Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung. Beč, 1911.
Joki, *Unt.* — N. Jokl, Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanesischen. Berlin, 1923.
jon. — jonski
Jónké, *Književni jezik* — Lj. Jonke, Književni jezik u teoriji i pra>si. Zagreb, 1965[2].
jfP — Južni pregled. Skopje.
JPh — = JEGPh Cv.).
JPol — Język polski. Kraków.
JŠ — Jadranska straža. Split.
jslav. — južnoslavenski
jtal. — južnotalijanski
JZb — Jadranski zbornik. Rijeka—Pula.

K — katolici
Kadlec, *Valasi* — K. Kadlec, Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských. Prag, 1916.
Kahane, *Terms* — H. & R. Kahane & O. Koshansky, Venetian nautical terms in Dalmaţia. 1954 (Reprint iz RPh 7, 1953-1954).
kajk. — kajkavski
kal. — kalabrijski
kaim. — kalmički
kambr. — kambrłjski
kar. — karelski
kaš. — kašupski

kat.	katalánski
kavk.	kavkaski
KB	Knjiga o Balkanu. Beograd, 1936.
kečuan.	kečuanski (Amerika)
kelt.	keltski
KH	Književni horizonti. Beograd.
kimr.	kimrijski
kin.	kineski
Kiparský	V. Kiparský, Die gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen. Helsinki, 1934.
Kiparský, *Balta.*	V. Kiparský, Fremdes im Balten-deutsch. Helsinki, 1936.
kirg.	kirgiski
KJ	Književni Jug. Zagreb.
Klaić	A. B. Klaić, Rječnik stranih riječi, izraza i kratica. Zagreb, 1958.
Klaić., *Zemljopis*	Vj. Klaić, Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati. Zagreb, 1880 — 1883. Voli. I-III.
kllat.	klasično-latinski
Kluge-Götze	F. Kluge, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 13 — 14. izd. priredio A. Götze. Berlin, 1943.
Književnik	Književnik. Zagreb.
kol.	kolektiv
Kolo	Kolo Matice Hrvatske. Zagreb.
Kongres	III međunarodni kongres slavista. Beograd, 1939.
korn.	kórnicki (keltski u Engleskoj)
Karting	G. Körting, Lateinisch-romanisches Wörterbuch. Paderborn, 1907.
Kosmet	pokrajina Kosovo (označuje dijalekat obrađen od Elezovića)
Kr.	Krasić
Krahe, *Fluss.*	H. Krahe, Unsere ältesten Flussnamen. Wiesbaden, 1964.
Krahe, *GN*	H. Krahe, Die alten balkanillyrischen geographischen Namen. Heidelberg, 1925.
Krahe, *Lex.*	H. Krahe, Lexicon altillyrischen Personennamen. Heidelberg, 1929.
Krahe, *Spr.*	H. Krahe, Sprache und Vorzeit. Heidelberg, 1954.
krč.-rom.	krčko-romanski
Krek, *Einleitung*	G. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Graz, 1887².
Kretschmer, *Wort-*	P. Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache. Göttingen, 1918.
ksgr.	kasnogrčki
kslat.	kasnolatinski (spätlateinisch)
Kühn, *Beiträge*	V. Kühn, Beiträge zur Wortgeographie der serbokroatischen Umgangssprache (die Bezeichnungen für Kleidung). Berlin, 1961.
Kühn, *Die romanischen Spr.*	A. Kühn, Romanische Philologie. Erster Teil: die romanischen Sprachen. Bern, 1951.
kum.	kumanski
Kušan	F. Kušan, Ljekovito bilje. Zagreb, 1956².

Kušar	M. Kušar, Narodno blago. Split, 1934.
KZ	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. Ed. A. Kühn. Berlin.
langob.	langobardski
Language	Language. Baitimor.
Laographia	Laographia. Atena.
lap.	laponskí
lat.	latinski
LAZU	Letopis Akademije znanosti in umetnosti. Ljubljana.
LB	Balkansko ezikoznanie. Linguistique balkanique. Sofija.
LbGR	Literaturblatt für germanische und romanische Philologie. Heilbronn— Leipzig, 1880. ss.
LDiss.	Language Dissertations, pubi. Linguistic Society of America. Baltimor.
Lebel	P. Lebel, Les noms de personnes en France. Paris, 1946.
Leotti	A. Leotti, Dizionario albanese-italiano. Roma, 1937.
Leskien	A. Leskien, Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. Heidelberg, 1914.
Leskien, *AbI.*	A. Leskien, Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen. Leipzig, 1884.
Lexicon	Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae. Zagreb.
LF	Listy filologické. Prag.
Hb.	libijski
lig.	ligurski
lik.	likijski
lit.	litavski
liter.	literarno
liv.	livonski
LMon	Language Monographs. Baltimore.
LMS	Letopis Matice Srpske. Novi Sad.
LMSl	Letopis Matice Slovenske. Ljubljana.
log.	logudorski
Lokotsch	K. Lokotsch, Etymologisches Wörterbuch der europäischen Wörter orientalischen Ursprungs. Heidelberg, 1927.
lomb.	lombardijski
Longnon	H. Longnon, Les noms de lieu de la France. Paris, 1920 — 29.
Lopašić, *Sporn.*	R. Lopašić, Spomenici Hrvatske Krajine. Voll. I—III. Zagreb, 1884—1889 (= MSHSM 15, 16, 20).
Lopašić, *Urbari*	R. Lopašić, Urbaria lingua croatica conscripta. Zagreb, 1894 (= MHISM 5).
lot.	lotiški
LP	Lingua posnaniensis.
LUÂ	Lunds Universitetą Arskrift. Lund.
ŁudSl	Lud słowiański. Kraków, 1929-38.
luk.	lukanski (Lucca, Italija)
Lukaj	L. Lukaj, Fjaluer shqyp-srbohrvatisht. Rečník arbanasko-srpskohrvatski. Beograd, 1935.

luž.	lužički
Ljetopis	Ljetopis JAZU. Zagreb.
LjZ	Ljubljanski zvon. Ljubljana.
Machek	V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Prag, 1957.
Machek, *ČSR*	V. Machek, Česká a slovenská jména rostlin. Prag, 1954.
Machek, *Rech.*	V. Machek, Recherches dans le domaine du lexique baltoslave. Brno, 1934.
Machek, *Studie*	V. Machek, Studie o tvoření výrazů expresivních. Prag, 1930.
madž.	madžarski
mak.	makedonski
mak.-rum.	makedo-rumunjski
Malecki	M. Małecki, Przegląd słowiańskich gwar Istrii. Kraków, 1930.
Maretić	T. Maretić, Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb 1931[2].
Maretić, *Crtice*	T. Maretić, Crtice o rječniku naše Akademije. Zagreb, 1916.
Maretić, *Savj.*	T. Maretić, Jezični savjetnik. Zagreb, 1924.
Marulio	Marulić (časopis). Zagreb.
Marulićev zb.	Zbornik u proslavu 500-godišnjice rođenja Marka Marulića. *Zagreb,* 1950 (= Djela JAZU 50).
Matešić	J. Matešicį Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen. Wiesbaden, 1966.
Matzenauer, *Cizi slova*	A. Matzenauer, Cizi slova ve slovanských řečeh. Brunn, 1870.
Mayer	A. Mayer, Die Sprache der alten Illyrier. Voll. I-II. Beč, 1957-59 (= Schriften der Balkankommission, lingu. Abt. 15, 16).
Mažuranić	VI. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Zagreb, 1908 -1923.
MB	Mélanges Paul Boyer. Paris, 1925.
meg.-rum.	rneglenorumunj ski
Meillet, *Et.*	A. Meillet, Etudes sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris, 1902-1905.
Meillet, *Intr.*	A. Meillet, Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes. Paris, 1934'.
Meillet, *Slave*	A. Meillet, Le slave commun (en collaboration avec A. Vaillant). Paris, 1934.
Melanges Jud	Sache Ort und Wort. Jakob Jud zum 60. Geburtstag. Romania helvetica, 20.
Melanges Mladenov	= Studia Mladenov (v.).
Merlo, *Stagioni*	C. Merlo, I nomi romanzi delle stagioni e dei mesi. Torino, 1904.
Meyer, *Alb.*	G. Meyer, Albanesische Studien. Voll. 1-3. Beč, 1883-1896.
Meyer, *Ngr.*	G. Meyer, Neugriechische Studien." Voll. I-II. Beč, 1894. Voll. III-IV, Beč, 1895.
Meyer, *Türk*	G. Meyer, Türkische Studien. Beč, 1893 (= SAW 128, nro 1).
Meyer-Lübke, *Gr.*	W. Meyer-Lübke, Grammatik der romanischen Sprachen. Voll. I—III, register. Leipzig, Raisland, 1890-1899.
MHISM	Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium. Ed. JAZU, Zagreb.
MIG	Mitteilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschungen.

Migliorini	B. Migliorini, A. Duro, Prontuario etimologico della lingua italiana. Torino, 1953".
Mihăescu	H. Mihăescu, Limbă în provinciile dunărene alle imperiului roman. Bucureşti, 1960.
Mihailā	G. Mihailā, împrumuturi vechi sud-slave în limbă romînă. Bucureşti, 1960.
Mikkola, *Ursi. Gramm.*	J. J. Mikkola, Urslavische Grammatik. Voll. I-III. Heidelberg, 1913—1950.
Miklósié	F. Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Beč, 1886.
Miklósié, *Alb.*	F..Miklosich, Albanesische Forschungen. Voll. I-III. Beč, 1870-1871.
Miklošič, *Lex.*	F. Miklosich, Lexicon palaeoslovenico-latinum. Beč, 1862—1865.
Miklósié, *Mágy.*	*F.* Miklosich, Die slavischen Elemente im Magyarischen. Beč, 1872.
Miklošič, *MN*	F. Miklosich, Die slavischen Monatsnamen. Beč, 1868.
Miklošič, *ON*	F. Miklosich, Die slavischen Ortsnamen aus Appelativen. Voll. I—II. 1872.
Miklošič, *ONPN*	F. Miklosich, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen. Beč, 1964.
Miklošič, *PN*	F. Miklosich, Die Bildung der slavischen Personennamen. Beč, 1860.
Miklodič, *Rum.*	F. Miklosich, Die slavischen Elemente im Rumunischen. Beč, 1861.
Miklošič, *Steig.*	F. Miklosich, Ueber die Steigerung und Dehnung der Vocale in den slavischen Sprachen. Beč, 1878.
Miklošič, *Term.*	F. Miklosich, Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen. Beč, 1876.
Miklošič, *tru*	F. Miklosich, Ueber den Ursprung der Worte von der Form aslov. *tnt.* Beč, 1878.
Miklošič, *treţ*	F. Miklosich, Ueber den Ursprung der Worte von der Form aslov. *trêt* und *trat.* Beč, 1878.
Miklošič, *Türk.*	F. Miklosich, Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen. Beč, 1884. Voll. I-II.
Miklošič, *Vgl. Gramm.*	F. Miklosich, Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. Beč, 1852-1876[2].
Miklošič, *Voe.*	F. Miklosich, Ueber die langen Vocale in den slavischen Sprachen. Beč, 1879.
Miklošič, *Zig.*	F. Miklosich, Ueber die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europas. Voll. I-III. Beč, 1872.
Milas	M. Milas, Ispravci dubrovačkijeh riječi u Vukovu rječniku. Zagreb, 1898. (= Rad JAZU 136, 223-248).
Minalo	Minalo. Sofija.
Misao	Misao, književno-politički časopis. Beograd
Mladenov	S. Mladenov, Etimologičeski i pravopisenb rečnikb na bblgarskija knižovenb ezik-ь. Sofija, 1941.
Mladenov, *Geschichte*	*S.* Mladenov, Geschichte der bulgarischen Sprache. Leipzig, 1929.
Mladenov, *Reč.*	S. Mladenov, Rečnikb na čuždite dumi ъ bblgarskija ezikī>. Sofija, 1932.
mlet.	mletački
mlet.-piršć.	mletačko-tršćanski
MLN	Modem Language Notes. Baltimore.
MLR	The Modem Language Review. London.
MNy	Magyar Nyelv. Budimpešta.
MNyTESz	A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Budapest, I, 1967. ss.

mod.	moderno
Mon. croat.	= AC o,.).
mong.	mongolski
Mon. rag.	Monumenta ragusina. Zagreb, 1879, 1882 (= MSHSM 10, 13).
Mon. șerb.	Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Răgușii. Beč, 1858.
Moor	E. Moor, Westungarn in Mittelalter im Spiegel der Ortsnamen. Szeged, 1936.
mor.	moravski
MOr	Le Monde Oriental. Uppsala.
Moravcsik	C. Porphyrogenitus, De administrando imperio. Ed. Gy. Moravcsik-R. J. H. Jenkins. Budapest, 1949. Tom II: Commentary, par D. Obolensky. London, 1962.
mordv.	mordvinski
Mosin	V. Mošin, Ćirilski rukopisi JAZU. Zagreb, 1952. Voli. I—II.
MPh	Modern Philology.
MPKJ	Materiały i prace Komisyi językowej Akademiji umiejętności w Krakowie. Kraków.
m. r.	muškog roda
MR	Morsko ribarstvo. Split.
MR1W	Mitteilungen des Rumänischen Instituts in Wien. Beč.
MSFOu	Mémoires de la Société finno-ougrienne. Helsingfors.
MSHSM	Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium. Zagreb. Ed. JAZU.
MSI	Le Monde Slave. Paris.
MSLP	Mémoires de la Société de linguistique de Paris. Paris.
MSNH	Mémoires de la Société néophilologique de Helsingfors. Helsinki.
Mussarla, *Beitrag*	A. Mussarla, Beitrag zur Kunde der norditalienischen Mundarten. 1872 (= DAW 22).
MV en	Mélanges linguistiques J. Vendryes. Paris, 1925.
MW AG	Mitteilungen der Wiener Anthropologischen Gesellschaft. Beč.
n-	novo-
n.	nominativ.
Nahtigal	R. Nahtigal, Slovanski jeziki. Ljubljana, 1952[a].
Naselja	Naselja Srpskih zemalja. Ed. SAN. Beograd.
Nastavnik	Nastavnik. Beograd.
nbug.	novobugarski
NE	Nova Evropa. Zagreb.
ne-ie.	neindoevropski
Nemanu	D. Nemanić, Čakavisch-kroatische Studien. Beč, 1883,.1884, 1885. (= SAW 104, 105, 108).
neol.	neologizam
Neophilologus	Neophilologus. Groningen.
NESt	Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka. Ur. St. Stanojević. Zagreb, 1925-1929. Voli. I-IV.
ngr.	novogrčki

Niederle	L. Niederle, Manuel de l'antiquité siuvę. Paris, 1923—1926. Voll. I—II.
Milles	N. Nilles, Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis. Oeniponte, 1896. Voll. I-П.
niz.	nizozemski
NJ	Naš jezik. Beograd.
NMH	Neuphilologische Mitteilungen, Helsingfors.
nord.	nordijski
norv.	norveški
Novaković, *Pom.*	S. Novaković, Srpski pomenici XV-XVIII veka (= G1SUD 42).
Novaković, *Zemlj.*	S. Novaković, Zemljište radnje Nemanjine. Beograd, 1877 (= GČ 2). .
nperz.	novoperzijski
nprov.	novoprovansalski
NR	Nova revija. Makarska.
NReč	Naše Řeč. Prag, 1917. ss.
NSt	Narodna starina, Zagreb.
NVCsl	Národopisný věstník československý. Prag.
NVj	Nastavni vjesnik. Zagreb.
NyK	Nyelvtudományi Közlemények. Budapest.
Nýt	Nyelotudomány. Budapest.
njem.	njemački
Obnorskij	S. Obnorskij, S. Barchudarov, Chrestomatija po istorii russkogo jazyka. Voll. I, II, 1-2. Moskva, 1938-49.
OChP	Orientálja Christiana periodica. Roma.
Olivieri	D. Olivieri, Dizionario etimologico italiano. Milano, 1953.
Onomastica	Onomastica. Ed. A. Dauzāt. Paris. 1947. ss.
Onomastica[1]	Onomastica. Wroclaw.
Opći šematizam	Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji. Sarajevo, 1939.
oset.	osetski
osk.	oskički
osm.	osmanlijski
Ostojić, *Opatija*	I. Ostojić, Benediktinska opatija u Povljima na otoku Braču. Split, 1934.
Oštir, *Beitr.*	K. Oštir, Beiträge zur alarodischen Sprachwissenschaft. Wien—Leipzig, 1921.
Oštir, *Vögeln*	K. Oštir, Drei vorslavisch-etruskische Vogelnamen. Ljubljana, 1930.
Papahagi	T. Papahagi, Dicționarul dialectului aromîn. București, 1963.
Parčić	D. A. Parčić, Rječnik hrvatsko-talijanski. Zadar, 1901[3].
Pascu	G. Pascu, Dictionnaire étymologique macédo-roumain. București, 1924, 1925. Tomes I-II.
Pascu, *Suf.*	G. Pascu, Sufixele rommești. București, 1916.
Patsch	C. Patsch, Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien. Beč, 1896. ss.
Pauly- Wissowa	= REKA (v.).

Pawlovsky	J. Pawlowsky, Russisch-deutsches Wörterbuch. Riga—Leipzig, 1895.
PBB	Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur. Ed. H. Paul, W. Braune, E. Sievers. Halle a. d. S.
PE	Pomorska enciklopedija. Zagreb.
pehl.	pehlevi
Pekmezi, *Gramm.*	G. Pekmezi, Grammatik der albanischen Sprache. 1908.
Pénzig	0. Pénzig, Flora popolare italiana. Genova, 1924.
perz.	perzijski
Petersson, *Beiträge*	H. Petersson, Vermischte Beiträge zur Wortforschung. Lund, 1922.·
Petrovici, *Caras.*	E. Petrovici, Graiul Caraşovenilor. Bucureşti, 1935.
PF	Prace filologiczne. Varšava.
piem.	piemontski
pik.	pikardijski
Pirana[1]	II nuovo Pirona. Vocabolario friulano. Ed. G. H. Pirona, E. Carletti, G. B. Corgnali. Udine, 1935.
PK?	Prace Komisji językowej. Varšava.
pl.	• plural
Pleteršnik	M. Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar. Ljubljana, 1894-1895. Voll. I-II.
pl.t. ·	plurale tantum
Pokorny	J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern, 1949. ss.
polap.	polapski
polj.	poljski
Popović, *Geschichte*	1. Popović, Geschichte der serbokroatischen Sprache. Wiesbaden, 1960.
Popović, *IR*	D. Popović, Turske i druge istočanske reči u našen jeziku. Beograd, 1884.
Popović, *Sintaksa*	M. Popović, Sintaksa i rječnik žumberačkog dijalekta. Zagreb, 1941.
port.	portugiški (portugalski)
PPNP	Prilozi za proučavanje narodne poezije. Beograd.
PPP	Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. Ed. Pavle Popović. Beograd.
pra-	pra- (npr. prabaltijski)
prabalt.	prabaltijski
Prace Baud.	Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay 1869—1921. Kraków, 1921.
pra-ie.	praindoevropski
praslav.	praslavenski
Prati	A. Prati, Vocabolario etimologico italiano. Milano, 1951.
pred-ie.	predindoevropski
Prellwitz	W. Prellwitz, Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache. Göttingen, 1905.
Premier congrès	Premier congrès international de toponymie et d'anthroponymie. Actes et mémoires. Paris, 1939.
Preobraženský	A. Preobraženský, Etimologičeskij slova» russgago jazyka. Voll. I—II. Moskva, 1910-1914. Trudy ORJAS, I, 1949.
PrGl	Prosvetni glasnik. Beograd.
Profous	A. Profous, Místní jména v Čechách. Voll. I-IV. Prag, 1947-1957.
prôv.	provansalski

PS	La Patrie Serbe. Paris.
PSKjf	Pitanja savremenog književnog jezika. Sarajevo.
Puçcaзiu	S. Puşcariu, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Heidelberg, 1905.
Puşcariu, *DLR*	= DLR (v.).
Puşcariu, *Istrorom,*	S. Puşcariu, Studii istroromîne. Bucureşti, 1926—1929.
Quatrième congrès	Actes et mémoires du IV congrès international des sciences onomastiques. 1954. Uppsala.
Rački	F. Rački, Documenta históriáé chroaticae periodum antiquarii illustrantia. Zagreb, 1877.
Rad	Rad JAZU. Zagreb.
Radovi FFZ	Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Zadar.
Radovi NDBiH	Naučno društvo BiH. Radovi. Sarajevo.
Radovi SI	Radovi Staroslavenskog instituta. Zagreb.
RAL	Rendiconti dell'Accademia dei Lincei. Roma.
Ramovš, *Gram.*	F. Ramovš, Historična gramatika slovenskega jezika. II. konzonantizem. VII. dijalekti. Ljubljana, 1924, 1935.
Ramovš, *Zgod.*	F. Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika. Ljubljana, 1936.
Rasprave	Rasprave Instituta za jezik JAZU. Zagreb.
RAU	Rozprawy Akademii umiejętności, w. fil. Krakow.
Razprave	Razprave, izd. Znanstveno društvo za humanistične vede. Ljubljana.
Rozprave AZU	Razprave Akademije znanosti in umetnosti, razr. fil.-hist. Ljubljana.
RČAV	Rozpravy České akademie. Prag.
REB	Revue internationale des études balkaniques. Beograd.
*Redhouse**	J. W. Redhouse, Lexicon english and turkish. Carigrad, 1890. ss.
REHF	Revue des études hongroises et fmno-ougriennes. Paris.
REIE	Revue des études indoeuropéennes. Paris.
REKA	Realenzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Ed. C. Pauly, G. Wissowa & comp. Stuttgart, 1892. ss.
RES	Revue des études slaves. Paris.
Rešetar, *Dram.*	M. Rešetar, Četiri dubrovačke drame u prozi iz kraja XVII. vijeka. Beograd, 1922.
Rešetar, *Kol.*	M. Rešetar, Die serbokroatischen Kolonien Süditaliens. Beč, 1911.
Rešetar, *Stok.*	M. Rešetar, Der štokavische Dialekt. Beč, 1907.
Rešetar, *Zb.*	M. · Rešetar, Dubrovački zbornik od god. 1500. Beograd, 1933 (Posebna izdanja SAN 100).
reto-rom.	retoromanski
REW[3]	W. Meyer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1935[3].
rez.	režijski
RFV	Russkij filologičeskij věstnikb. Varšava.
RH	Romanica helvetica.
Rie.	Ricerche slavistiche. Roma.

RIEB	= REB (v.).
RĪGI	Rivista indo-greco-italica di filologia, lingua ed antichità. Napoli, 1917—1937.
RIJAZUZ	Radovi Instituta JAZU u Zadru. Zadar.
RIO	Revue internationale d'onomastique. Paris.
RK	S. Ristić-J. Kangrga, Rečník srpskohrvatskog i nemačkog jezika. II srpsko-hrvatsko-nemački. Beograd, 1928.
ŘKA	= RAU (v.).
RLR	Revue de linguistique romane. Paris.
Ro	Romania. Paris.
Rohlfs	G. Rohlfs, Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität, Halle, 1930.
Rohlfs, *Diz. Cal.*	G. Rohlfs, Dizionario dialettale delle Tre Calabrie. Voli. I-HI. Haiie-Milano, 1932-1939.
Rohlfs, *Gramm.*	G. Rohlfs, Historische Grammatik der italenischen Sprache und ihrer Mundarten. Bern, 1950-1954. Voll. I–III.
rom.	romanski
Romanoslavica	Romanoslavica.
Románsky	S. Románsky, Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bulgarischen. 1909 (= JberRI 15).
ROr	Rocznik oryentalistyczny. Kraków.
Rosamani	E. Rosamani, Vocabolario giuliano. Bologna. I958.
Rospond, *-itj-*	S. Rospond, Poludniowo-slovianskie nazwy miejscowe z sufiksem -itj- Kraków, 1937.
Rostaìng	Ch. Rostaing, Les noms de lieux. Paris, 1948.
Rozwadowski, *Quest.*	J, Rozwadowski, Questiones grammaticae et etymologicae. Krakow, 1897—1900. Voll. 1-2.
Rozwadowskij *Stud.*	J. Rozwadowski, Studia nad nazwami vod slovianskich. Kraków, 1948
RPh	Romance Philology. Berkeley,
RSAN	Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog govora. Ed. SAN (U), Beograd.
RSi	Rocznik slawistyczny. Revue slavistique. Kraków,
пип.	rumunjski
rus.	ruski
rus.-cslav.	rusko-crkvenoslavenski
RY	Revue yougoslave. Paris.
SA	L. Sadnik-R. Aitzetmüller, Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten. 1955.
SAN	Srpska akademija nauka (i *SANU* = Srpska akademija nauka i umetnosti).
Sandfeld	K. Sandfeld, Linguistique balkanique. Paris, 1930.
sanskr.	sanskrtski
SANU	= SAN (v.).
sard.	sardski
SAU	Sprawozdania z czyności i posiedzeń Akademiji umiejętności w Krakowie. Kraków.

Suvremenik	Savremenik. Beograd.
SAW	Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Cl. Beč.
SAZU	Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana.
SBAN	Sbornikb na Bblgarskata Akademija na naukite. Kl. ist.-fil., Sofija.
SbBob	Jubileenb sbornikb... v čestb na S. S. BoЬce ъ. Sofija, 1921.
SbFil	Sborník filologický. Prag.
SbMS	Sborník Matice slovenskej. Turčanský sv. Martin.
SbNUN	Sbornikb za narodni umotvorenija i narodopisb. Sofija.
SbORJAS	Sbornikb Otdělenija russkago jazyka i slovesnosti. Lenjingrad (Petrograd).
SbPast	Slovanský sborník prof. Františeku Pastrnkovi 1853—1923. Prag, 1923.
SbŠiš	Sbornikb ъ čestb na I. D. Šišmanovb. Sofija, 1920.
Sb Vaz	Ivan Vazovb. Životb i tvorčestvo. Za 70. god. Sofija, 1920.
SbZub	Sborník vydaný na pamět... J. Zubatého. 1885-1925. Prag, 1926. 1872-1877.
Schmeller	A. Schmeller, Bayerisches Wörterbuch. Bearb. von G. K. Fromann. München, 1872—1877.
Schneeweis	E. Schneeweis, Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlichen Sicht. Berlin, 1960.
Schneeweis, *Grdr.*	E. SchneeweiSi Grundriss des Volksglauben und Volksbrauchs der Serbokroaten. Celje, 1935.
Schröder	O. Schrader, Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde. Berlin, 1917-1929[2].
Schrader-Nehring	= Schrader (v.).
Schuchardt	H. Schuchardt, Slawo-deutsches und slawo-italenisches. Graz, 1884.
Schuchardt, *Rom. Etym.*	H. Schuchardt, Romanische Etymologien. Beč, 1898—1899. Voll. I—II.
Schütz	J. Schütz, Die geographische Terminologie des Serbokroatischen. Berlin, 1957.
SCL	Studii şi cercetări linguistice. Bucureşti.
SDZb	Srpski dijalektološki zbornik. Beograd.
Seliščev	A. M. Seliščev, Slavjanskoje naselenije v Albaniji. Sofija, 1931.
Sella	P. Sella, Glossario latino-italiano. Città del Vaticano, 1944 (= Studi e testi 109).
SEW	E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch. I A-Mor. Heidelberg, 1908-1913.
SEZb	Srpski etnografski zbornik. Beograd.
SHPr	Starohrvatska prosvjeta. Split-Zagreb,
sic.	sicílski
Simeon	R. Simeon, Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva. Zagreb, 1969. Voli. I-II.
Simonami	D. Simonović, Botanički rečník. Beograd, 1959.
Simányi	Sz. Simonyi, Die ungarische Sprache. Strassburg, 1907.
sir.	sirski
sjev. .	sjeverno-

SKGl	Srpski književni glasnik. Beograd.
Skok, *Dol.*	P. Skok, Dolazak Slovena na Mediteran. Split, 1934.
Skok, *Hron.*	P. Skok, Tri starofrancuske hronike o Zadru 1202. godine. Zagreb, 1951.
Skok, *Osn.*	P. Skok, Osnovi romanske lingvistike. Zagreb, 1940. Voli. I—III.
Skok, *Poj.*	P. Skok, Pojave vulgarno-latinskog jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije. Zagreb, 1915.
Skok, *Pregled*	P. Skok, Pregled francuske gramatike. Zagreb, 1938-1939. Voli. I-II.
Skok *Slav.*	P. Skok, Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima. Zagreb, 1950. Voli. I-II.
Skok, *Suff.*	P. Skok, Die mit den Suffixen -ācum, -ānum, -ascum und -uscum gebildeten südfranzösischen Ortsnamen. Halle a. S., 1906.
Skok, *Term.*	P. Skok, Naša pomorska i ribarska terminologija (od koga nǎucise jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo). Split, 1933.
Skok, *Verb.*	P. Skok, Die Verbalkomposition in der romanischen Toponomastik. Halle a. S., 1911.
si.	(i) slijedeće strane (v. ss.),
slav.	slavenski
Slávia	Slávia, časopis pro slovanskou filológii. Prag.
Slawski	F. Slawski, Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 1952. ss.
SIE	Slovenski etnograf. Ljubljana.
SIGI	Slavjanski glasb. Sofija,
slov.	slovenski
Slovan	Slovan. Ljubljana.
Slovo	Slovo. Časopis Staroslavenskog instituta. Zagreb.
SlPohl	Slovanské pohlády. Turčanský sv. Martin.
SIR	The Slavonic Review. London.
SlRev	Slavistična revija. Ljubljana.
SlRu	Slavische Rundschau. Berlin,
slvč.	slovački
SO	Slávia Occidentalis. Poznaň.
SOF	Südostforschungen. Leipzig.
Solmsen	F. Solmsen, Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte. Heidelberg, 1922.
Solovjev	A. V. Solovjev, Odabrani spomenici srpskoga prava (od XII do kraja XV veka). Beograd, 1926.
Sophocles	E. A. Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods. New--York, 1900.
SpBA	Spisanie na Bblgarskata Akademija na naukite. Sofija.
SpKA	Sprawozdania z posiedzeń Akademii umiejętności w Krakowie. Kraków, 1890-95.
Spomenica	Spomenica. Beograd.
Spomenik	Spomenik SAN. Beograd.
Sporn, srp.	Spomenici srbbski od 1395. do 1423. to est pisma pisana od Republike dubrovačke kraljevima, despotima, vojvodama i knezovima srbbskiem, bosanskiem i primorskiem. Prepisao s dubrovačke arhive M. Pucić. Beograd, 1858.

SpTNW	Sprawozdania z posiedzeń Komisiji językowej Towarzystwa naukowego Warszawskiego. Varšava, 1937. ss.
sr-	srednjo- (v. srlat.)
SRAZ	Studia romanica et anglica zagrabiensia (v. SRŽ). Zagreb.
srbug.	srednjobugarski
srdnjem.	srednjodonjonjemački
srengl.	srednjoengleski
srgr.	srednjogrcki
srlat.	srednjovjekovni latinski
srnjem.	srednjonjemački
srp.	srpski
srperz.	srednjoperzijski
sr. r.	srednjeg roda
srvnjem.	srednjovisokonjemački
SRŽ	Studia romanica zagrabiensia (od br. 5 SRAZ).
ss.	(et) sequentes (= i slijedeće strane, godine, i tako dalje)
SSGW	Sitzungsberichte der sächsischen Gesells;haft der Wissenschaften,
st-	staro-
Stampa	R. A. Stampa, Contributo al Lessico preromanzo dei dialetti lombardo--alpini e romanici. Zürich & Leipzig, 1937 (= RH 2).
Starinar	Starinar. Beograd.
Starine	Starine. Ed. JAZU, Zagreb.
StB	Studi bizantini. Roma,
stbug.	starobugarski
stcslav.	starocrkvenoslavenski
stčak.	staročakavski
stčeš.	staročeskí
stdalm.	starodalmatski
Stender-Petersen	A. Stender-Petersen, Slavisch-germanische Lehnwortkunde. Göteborg, 1927.
stengi.	staroengleski
stfr.	starofrancuski
stgerm.	starogermanski
stgr.	starogrčki
sthrv.	starohrvatski
stind.	staroindijski
stir.	staroirski
stiran.	staroiranski
stisl.	staroislandski
stilai	staroitalski
stlat.	starolatinski
stlit.	starolitavski

stlomb.	starolombardijski
stmadž.	staromadžarski
stmlet.	staromletački
stnord.	staronordijski
Stojanović, *Sporn.*	Lj. Stojanović, Spomenici na srpskom jeziku. Stari srpski zapisi i natpisi. Beograd, 1902—1923 (= Zbornik za istoriju, jezik i književnost, I, II, III, IV).
Stokes, *Ürkek.*	W. Stokes, Urkeltischer Sprachschatz. Göttingen, 1894.
stperz.	staroperzijski
StPH	Stari pisci hrvatski. Ed. JAZU. Zagreb.
Striedter-Temps	H. Striedter-Temps, Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen. Berlin, 1958.
Strohal, *Cvet*	R. Strohal, Cvêt vsake mudrosti. Zagreb, 1910.
strus.	staroruski
stsaks.	starosaksonski
stskand.	staroskandinavski
stsrp.	starosrpski
stšpanj.	starošpanjolski
stštok.	staroštokavski
sttal.	starotalijanski
sttosk.	starotoskanski
sttur.	staroturski
Studia Mladenov	Studia linguistica in honorem ac. S. Mladenov. Sofija, 1957.
StudiE	Studi Etruschi. Firenze.
stval.	starovalonski
stvnjem.	starovisokonjemački
SupK	lura Sancii Petri de Gomai (Supetarski kartular). Ed. V. Novak, lingvistička analiza P. Skok. Zagreb, 1952.
Sušak	J. Hamm, M. Hraste, P. Guberina, Govor otoka Suska. Zagreb, 1965 (= HDZb 1).
sveslav.	sveslavenski
Symbolae Rozw.	Symbolae grammaticae in honorem J. Razwadowski. Kraków, 1927 — 8. Voll. I-II.
SZb	Svetosavski zbornik. Beograd.
Szombathely, *Tršć. statut*	M. Szombathely, Statuti di Trieste. Trst, 1930. 1935.
Šafárik, *Parň.*	P. Šafárik, Památky drecniho písemnictva Jihoslovanuv. Prag, 1851.
Setka	J. Setka, Hrvatska kršćanska terminologija. Šibenik-Makarska, 1940—1965. Voli. I-III.
Šišić	F. Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara. Zagreb, 1925.
Školjić	A. Škaljić, Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 1957. Voli. I—II.
*Škaljić**	A. Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo, 1965.
Šloser, *Fl.*	J. Schlosser-L. Farkaš-Vukotinović, Flora croatica. Zagreb, 1869.

Šloser, *Korn.*	J. Schlosser, Fauna kornjaša. Voli. I-IH. Zagreb, 1877-1879.
španj.	španjolski
Stefanie, *Rkp. JAZU*	V. Stefanie, Glagoljski rukopisi JAZU. Voli. I-II. Zagreb, 1969-1970.
Stefanie, *Rkp. Krk*	V. Stefanie, Glagoljski rukopisi otoka Krka. Zagreb, 1960.
stok.	štokavski
Štrekelj	K. Štrekelj, Zur slavischen Lehnwörterkunde. Beč, 1904 (= DAW 50, nro 3).
Štrekelj, *Prinosi*	K. Štrekelj, Prinosi k poznavanju tujih besed v slovenščini. Ljubljana, 1887.
Šulek	B. Šulek, Deutsch-kroatisches Wörterbuch. Zagreb, 1960. Voll. I-II.
Šulek, *Im.*	B. Šulek, Jugoslavenski imenik bilja. Zagreb, 1879.
Šurmin	Đ. Šurmin, Hrvatski spomenici. Acta croatica, 1100—1499. Zagreb, 1898.
švap.	švapski
sved.	švedski
Tagliavini, *Mars.*	C. Tagliavini, II »Lexicon Marsiliamim«, dizionario latino-rumeno-unghe-rese del sec. XVII. București, 19.30.
tál.	talijanski
Tamas	L. Tarnas, Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen. Budapest, 1966.
tát.	tatarski
TB	Tommaseo-Bellini, Dizionario della lingua italiana. 1865.
Theol. Blatier	Theologische Blätter.
Thesaurus	Thesaurus linguae latináé. Leipzig, 1900. 'ss.
Tiktin	H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch. București, 1895-1925. Voll. I-III.
TÍŽ	Tauta ir Žodis. Kaunas.
Tkalčić	I. Tkalčić, Povjestni spomenici... grada Zagreba. Monumenta civitatis Zagrabiae. Zagreb, 1889. ss.
Tkalčić, *Sporn.*	I. Tkalčić, Povjestni spomenici zagrebačke biskupije. Monumenta episcopatus Zagrabiensis. Zagreb, 1873 — 1874. Voli. I-II.
toh.	toharski
Torp	A. Fick, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen, Bd. 3 Urgermanisches Sprachenschatz, von A. Torp. Göttingen, 1909.
tosk.	toskički
toskn.	toskanski
Trautmann	R. Trautmann, Baltisch-slavisches Wörberbuch. Göttingen, 1923.
Troisième congrès	Actes du IIP"[16] Congrès international d'études byzantines. 1930.
Trombetti, *Glott.*	A. Trombetti, Elementi di glottologia. Bologna, 1923.
Trombetti-, *Saggio*	A. Trombetti, Saggio di antica onomastica mediterranea. Beograd., 1925.
tršć.	tršćanski
tršć.-mlet.	tršćansko-mletački
Trubačev, *Term.*	O. N. Trubačev, Istorija slavjanskih termínov rodstva i nekotoryh drevnejših termínov obščestvenoga stroja. Moskva, 1959.

Truhelka, *Sporn.*	Ć. Truhelka, Tursko-slovjenski spomenici dubrovačke arhive. Sarajevo, 1911.
tur.	turski
tur.-tat.	turskotatarski
U	unij ati
Uhlenbeck	C. Uhlenbeck, Kurzgefasstes Wörterbuch der altindischen Sprache. Amsterdam, 1898.
UJb	Ungarische Jahrbücher.
ukr.	ukrajinski
umbr.	umbrij ski
UP	Učilišten pregled. Sofija.
UZ	Učenie zápisky. Odesa.
v-	vulgarno- (v. vlat.)
v-	visoko- (v. vnjem.)
v-	veliko- (v. vrus.)
v.	vidi
VAHD	Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. Split.
VAI	Vestnikb arheologu i istorii. Lenjingrad (Peterburg), 1885—1918.
Vaillant, *Gramm.*	A. Vaillant, Grammaire comparée des langues slaves. Paris, 1950. ss. Voll. I-II.
Vaillant, *Manuel*	A. Vaillant, Manuel du vieux slave. Paris, 1948. Voli. I—II.
Vaillant, *Zlătarii*	A. Vaillant, La langue de Dominko Zlatarić, poète ragusain de la fin du XVI siècle. Paris, 1928-1931. Voli. I—II.
val.	valonski
VAR	Vjesnik Državnog arhiva na Rijeci. Rijeka.
Vasmer	M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1950-1958. Voll. I-III.
Vasmer, *Alb.*	M. Vasmer, Studien zur albanesischen Wortforschung. Dorpat, 1921.
Vasmer, *GL*	M. Vasmer, Die griechischen Lehnwörter im Serbokroatischen. Berlin, 1944.
Vasmer, *GSl*	M. Vasmer, Greko-slavjańskije etjudy. Lenjingrad, 1909.
Vasmer, *SGr*	M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland. Berlin, 1941.
VĂZ	Vjesnik kr. državnog árkivá u Zagrebu. Zagreb.
VGSN	Věstník královské české společnosti nauk. Tr. fil.-hist.-jez. Prag.
ved.	vedski
Veda	Veda, dvomesečnik za znanost in kulturo. Gorica.
VEM	Vjesnik Etnografskog muzeja. Zagreb.
Venae	Venac, književni omladinski list. Beograd.
Vežić, *Urbar*	M. Vežić, Urbar hrvatsko-slavonski. Zagreb, 1882.
VHAD	Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva. Zagreb.
VHDA	Vjesnik hrvatskog državnog arhiva. Zagreb.
VHZA	Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog árkivá. Zagreb.
Vijenac	Vijenac, zabavi i pouci. Zagreb 1869. ss.
Vincent, *Toponymie*	A. Vincent, Toponymie de la France. Bruxelles, 1937.
Vinja, *Notes*	V. Vinja, Notes étymologiques dalmates en marge au REW, I (= *RLR* 21), II, III (= *SRAZ* 7 i 23, s indeksom).

vlat.	vulgarno-latinski
vnjem.	visokonjemački (hochdeutsch)
vog.	vogulski
Vandrák	W. Vondrák, Vergleichende slavische Grammatik. Göttingen, 1924—1928[2].
Vondrák, *Aksl.*	W. Vondrák. Altkirchenslavische Grammatik. Berlin, 1912[2].
VR	Vox romanica. Ženeva.
Vrela	Vrela i prinosi. Sarajevo.
vrus.	velikoruski
vtur.	vulgarnoturski
Vujaklija	M. Vujaklija, Rečnik stranih reči i izraza. Beograd, 1954[2].
vulg.	vulgarno-
VVr	Vizantijskij vremennik. Peterburg, 1894. ss.
Walde-Hof mann	A. Walde, Lateinisches etymologisches Wörterbuch. Ed. J. B. Hofmann. Heidelberg, 1938[3].
Wartburg	W. v. Wartburg, Französisches etymologisches Wörterbuch. Bonn, 1925. ss.
Weigand-Dorič	G. Weigand, Bulgarisch-deutsches Wörterbuch. Hrsgb. von A. Doric. Leipzig, 1943[6].
Weigand-Hirt	L. K. Weigand-H. Hirt, Deutsches Wörterbuch. Giessen, 1909-1910. Voll. I-II.
WP	A. Walde, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. Ed. J. Pokorny. Berlin, 1928-1932. Voll. I-III.
WSl	Die Welt der Slaven. Wiesbaden.
WuS	Wörter und Sachen. Heidelberg.
WZKM	Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. Wien, 1887. ss.
Zapisi	Zapisi, časopis za nauku i književnost. Cetinje.
Zapyšky UÀ	Zapyšky ist.-fil. vod. Ukrajinskoj Akademiji.
ZbBP	Zbornik u čast Bogdana Popovića. Beograd, 1929.
ZbDan	Daničićev Zbornik. Beograd-Ljubljana, 1925.
ZbFFB	Zbornik Filološkog fakulteta. Beograd.
ZbFL	Zbornik za filologiju i lingvistiku. Novi Sad.
ZbIJK	Zbornik za istoriję, jezik i književnost. Beograd.
ZbJ	Jagićev zbornik (v.).
ZbMH	Zbornik Matice Hrvatske o tisućgodišnjici hrvatskog kraljevstva. Zagreb, 1925.
ZbMS	Zbornik Matice Srpske. Novi Sad.
ZbNŽ	Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Zagreb. Ed. JAZU.
ZbRFFZ	Zbornik radova Filozofskog fakulteta. Zagreb.
ZbS	Zbornik Ferdi Šišiću 1869-1929. Zagreb, 1929.
ZbTom.	Zbornik kralja Tomislava. Zagreb, 1925.
ZbZKG	Zbornik Zagrebačke klasične gimnazije 1607—1957. Zagreb, 1957.
ZbZN	Zbornik Zagrebačke biskupije. Zagreb, 1944.
ZCPh	Zeitschrift für celtische Philologie.

ZDMG	Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Göttingen, Leipzig, Wiesbaden.
ZDWf	Zeitschrift für deutsche Wortforschung. Strassburg, 1901. ss.
zend.	zendavesta
Zett, *Beiträge*	R. Zett, Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen. Köln-Wien, 1970.
ZHI	Zbornik Historijskog instituta JAZU. Zagreb.
ZIP	Zeitschrift tür indogermanische Forschungen.
ZNF	Zeitschrift für Namenforschung (v. ZONF).
ZNO	Zápisky Neofilologičeskogo Obščestva.
ZOG	Zeitschrift für osteuropäische Geschichte. Berlin, 1911. ss.
ZöG	Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Beč, 1850. ss.
ZONF	Zeitschrift für Ortsnamenforschung (öd vol. 14: ZNF). München, Berlin.
Zore, Pα/У.	L. Zore, Paljetkovanje po oblasti našega jezika. Zagreb, 1892 — 1907 (= Rad JAZU 108, 110, 114, 115, 138, 170).
Zore, *Rib.*	L. Zore, O ribanju po dubrovačkoj okolici (= Arkiv za povjestnicu jugoslavensku 10).
Zore, *Tuđ.*	L. Zore, Dubrovačke tuđinke. Beograd, 1895 (= Spomenik SAN 26).
ZR	Zadarska revija. Zadar.
ZRPh	Zeitschrift für romanische Philologie. Halle.
ZRSAN	Zbornik radova SAN. Beograd.
ZSlaw.	Zeitschrift für Slawistik. Berlin.
ZSPh	Zeitschrift für slavische Phiologie. Berlin—Leipzig.
ZŠevč.	Zapiski naukovoga tovarištva imeni Ševčenka. Lavov.
ZTNT	Zapiski Towaristwa naukowega w Toruniu. Torun.
Zubatý, *Stud.*	J. Zubatý, Studie a články. Prag, 1945, 1949. Voll. I-II.
ZVSF	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung. Berlin. 1852. ss.
ZVŠ	Zapisy Vysoki' školi. Odesa.
Ž	Žumberak (za ŽK i ŽU, v. K i U).
ZA	Živa antika, Skopje.
Život	Život. Zagreb.
ŽMNP	Žurnal Ministerstva Narodnogo prosveščenija. Peterburg (Lenjingrad), 1867. ss.
ž. r.	ženskog roda
ŽS	Življenje in svet. Ljubljana.

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

A

a-prvobitno uzvik dugouzlazne intonacije kao izraz čuđenja i iznenađenja, očuvan do danas u književnom jeziku i u narječjima (npr. ŽK *a,* Kosmet *a, ä* te *aa* i *aâ* s nijansama u značenju, v. Elezović, *SDZb* 4, 1), stoji prema ie. *ã* ili *ō* uz vokativ (Loewe, *KZ* 54, 143). Kao uzvik pojačava se sa *nu, ni:* tako *anu* u Pivi i Drobnjaku služi kao uzvik »kad se netko poziva da dođe« (cf. Vuković, *SDZb* 10, 195: *ànu malo da te vidu}* a *ani* u Crnoj Gori znači »eno« (Vuk, v, *ARj* l, 90). Slično u Kosmetu *an* znači suprotno od *nemoj,* s paralelnim *ante* za drugo lice plurala, slično kao što *děde* ima *dedete* i *nuda nudate* (ŽK).

Ovaj se uzvik veže i sa *o, oh, oj* i sa *-va (ava* za potvrđivanje i uvjeravanje, v. tumačenje koje se daje niže pod *ami.*

U praslavensko doba *a* nije imalo protezu (Bruckner, *KZ* 46, 205). Iz interjekcije razvio se veznik za protivnost u značenju fr. *mais,* lat. *sed,* njem. *aber* i kopula u značenju lat. *et.* Ovo se značenje može pojačati pokaznim zamjenicama srednjega roda: *à to* »eto«, *a ono* (14. v.) > *ano,* u starije vrijeme *avo* < *a* -i̯- *evo* (14—16. v., kod dubrovačkih pisaca i drugdje u starijem jeziku), *ase* (na stećcima) < *a* + *se* (v. *saj}* »evo, gle«. Adverzativno značenje dobiva još enklitiku *li: ali,* u narječjima *ài,* upór. i *dal.* Starina se očituje u akcentu i nerastavljivosti u izgovoru i pisanju. Rastavlja se u vezi s veznikom *a da.* Adverzativno *ali* dolazi uvijek na prvom mjestu, no u narječju s'e također govori prema njem. *on al ne zna* (ŽK). Može pojačati i afirmaciju:, ada < *a* + *da (SDZb 9,* 129).

Kopulativno α (upór. češko α) dobiva upitnu zamjenicu srednjega roda *ko: ako* (glede akcenta upor. *ali),* kad postaje uvjetni veznik (v. *ako)* koji u hrvatskokajkavskom, slovenskom i bugarskom jeziku dolazi i bez α (upor. ŽK *ko bude lipo)* i u prijevoju *če* »lat. *si,* njem. *wenn«.* Starosrpsko *aie* istoga značenja sadrži u drugom elementu mjesto *-ko* = *če* 3. 1. sg. prezenta *ste* > *ťe* od glagola *hbteti,* upor. provansalsko *seveals* < lat. *si velis,* stcslav. *asce.* Za *ako* upor. Musić, *Slávia* 8, 228. bilj. l, za *aste* isti, *ASPh* 29, 625, gdje to drukčije tumači. Za ispuštanje α upor. i u Pivi *vecāko* > *véčko* (Vuković, *SDZb* 10, 379).

Kopulativ.no (v. Leskien, *ASPh 22,* l·) i adverzativno značenje može se pojačati i sa:

1. *-že* > *-re* > *-r: ar* »jer$_3$ ta« (Vodice, Istra) u istom značenju u kojem se javlja i *ač* > *as* (v. Tentor, *JF* 5, 202) < *ašto* (upor. čak. *zač* prema *zašto) : ar se svak uskaje, znajte stanovito, ki godi puštaje skrovná za očito* (Menčetić, *StPH 2,* 333). U kajkavskom se kopulativno *a* veže sa *da* i и + *da* > *ada,* pisano *adda,* i *anda* (17. v., cf. Valjavec, *Kres* 1886, 242-51, i *ASPh* 12, 522), oboje u značenju »dakle«.

2. u štokavskom sa *ma* > *ama* (Vasmer, *RSL* 3, 260).

Kao morfološki elemenat *a* se javlja: a) u deklinaciji: od indoevropskih vremena u femininima na -a prema maskulinu na *-o* (tip *servus: serva): zmãj* —; *zmija, susjed-susjeda, gospođin—gospođa, tast —tašta, žena, snaha, teta (tetki}, ШЪа, riba; -a* kolektivnog značenja od indoevropskih vremena: *gospoda, vlastela,* raširено sa *./'*: *braća* prema *brat,* pl. *brati;* b) u tvorbi riječi: 1. kod nomina agentis: *sluga, uhoda, velmoza, preteča, drvodjelja, junoša, vojvoda, vinòpija, vodopija, noćobdija, vladika,* pejorativno značenje: *debèlguza, luda, lola;* hipokoristici: *Jíva, Pêra* (ŽK, v. *ASPh* 20,530); 2. postverbalia abstracta i concreta: *hvala, plata* (od *platiti), plaća* (od *plaćati), trka, prisega, klada, muka, nužda, rózga, ruda, tuga, ruka, vlaga, groza;* takvo se *-a* od slavenskih nomina agentis prenosi zbog deklinacije i na turcizme: *Sarajlija, kujundžija, bena* (< tur. *bon),* kao i na stare maskuline na *-ü: scđii* > *sudija, suda, tepbčii* > *tepčija,* i na neke posuđenice iz madžarskoga jezika: *bitanga.* Femininum kao oznaka

konkréta *(ruda, črta, vŕba, prítka, rózga, gòra, voda, lúka, vuna, slama* itd.) prenosi se i na tuđice : *kórpa* < njem. *Korb, falinga, f minga, pèrla, cenila* (turcizam od ar. *kenef), podùmijēnta* < lat. *fundamentum* (ovo bi mogao biti i lat. pl. n.). Najvažnija je pojava da se ovo *-a* prenosi i na imena rijeka predindoevropskog porijekla: *Drava* < *Dravus, Kupa* < *Colapis, Sava* < *Savus, Una* < *Oenus, Soča* < *Sontius, Sana, Lonja,* pored *Dunav, Bosut, Lom* < *Almus,* kod kojih je latinski maskulinuin ostao. U *Bojana, Mrsunja* < *Marsonia* i *Mlava* < *Malva* (?) ostao je latinski femininum. Može se misliti da je u prvoj kategoriji latinski rod promijenjen prema slavenskom apelativu *reka* f. Kako su rijeke bile divinizirane, može se raditi i o rodu vezanom na primitivnu religiju; c) u izražavanju durativnog vida kod glagola: *platiti* pf. prema *plaćati* durativum < *plati+a+ti, roditi* pf. prema *rađati* impf. < radz + α + ῐζ, *sjeći* < **sěkti* prema *stjecati* impf.; d) fakultativna deiksa u sufiksu priloga mjesta: *sad — sada, kad — kada, kud — kuda.* Može se zamijeniti sa *e.* Ulazi u narječjima i u glagolske priloge na *-vši, -ci: pjevajuća* za *pjevajući* (Pavičić). Zamijenio je -i u *veoma* < *velmi.*

Lit.: ARj 1,82. 67-74. 90. 91. 93. 94. 122. Meillet, *MSLP* 20, 108-110. Bruckner, *ASPh* 10, 184. 11, 130. *Bruckner* 1. *SEW* 21. Λίζ-*klošič* 1. *Trautmann* 1. *Măreţii* 256. *Leskien* §§ 356, 437, 459, 485. *Vandrák* l, §§ 428—441. Jagić, *ASPh* 31,553. *Elezović* 1,15.

aba f »grubo sukno i od njega napravljen ogrtač«, odatle pridjev materije *abeti* < *aba* + *-en,* poimeničen pomoću sufiksa *-jak* (v.): *abènãk,* gen. *-aka* m »kapa od abe«, radna imenica izvedena pomoću turskog sufiksa *-džija* (v.): *abadžija* m »koji gradi odijela od abe«, odatle prezime *Abadžić (< -džijić),* posvojni pridjev *abadžijin* »koji pripada abadžiji«; odatle *abadžīnica* »radnja abadžijina«, pa pridjev svojstva i pripadanja *abadžijskī* = *abadžinskī* i apstraktum *abadžiluk* (v. *-luk)* »zanat abadžijin«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (od ar. *'aba,* istoga značenja). Nalazi se u svim balkanskim jezicima.

Lit.: Elezović, *SDZb* 4, 491. *Mladenov* 1. *SEW* 22. *ARj* l, 27-28. *Lokotsch 2. Miklošič* \. *Pascu 2,* 106, nro 2.

abàîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Korčula) = *abain* (Božava) »(staklo) otvor na krovu«. Od tal. *abbaino,* stfr. *baie* »otvor«, postverbal od *baer* < lat. *baiare* s prijedlogom *a* < *ad* i deminutivnim sufiksom *-inus* > *-ino.* Lat. *baiare* onomatopejskog podrijetla > tal. *badare* »otvoriti usta, blejati«, posuđeno u *badati, -am* impf. (Molat, kajk.) »mariti«. Od talijanske sintagme *stare a bada* > *abbadare* je *abađati, -am* (Perast; Potomje, Pelješac) »osvrtati se, svraćati pažnju«. Odatle postverbal *obad* m (Šibenik: *ne daje mi abada).* Sa zamjenom tal. prefiksa domaćim: *obàdat, -am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Crna Gora) »mariti, obazirati se«, isto na -z'raiz < njem. *-ieren: obadírati* = *obadijèrati, -dijerãm* (Lika), koji se u kajkavskom javlja i kao *abadirati* (Kr). Taj talijanizam nalazi se u slovenskom, češkom i poljskom jeziku.

Lit.: ARj 8, 298. Cronia, *ID* 6. *REW** 988. *DEI* 3, 401. *Štrekelj, ASPh* 12, 452.

abája ї, prema Vuku još *baja* f; oboje se govori u Dalmaciji; pored toga prema istom vrelu *abájija* i *abájlija* f »konjski pokrovac na sedlu«. Balkanski turcizam iz oblasti konjske terminologije. Nalazi se još samo u rumunjskom *abai* i odatle u deminutivu *abăioară* obrazovanom pomoću latinskog sufiksa *-oară* < *-ola.* Rumunjske riječi znače isto što *sahraca* < tur. *çaprak* »pokrov za sedlo, konjski pokrov« *(Lokotsch* 395). Prema Daničiću od tur. (bolje ar.) *'abai, 'abaji.* Oblik *abăjlija* turciziran je kod nas prema brojnim našim izvedenicama na *-li* (v. *-lija).*

Lit.: ARj **l,** 28.

abàrat pf. (Smokvica, Korčula; primjer: *kosa ti je lako abarat)* »prevariti ptice^ divljač i ribe, izazvati kod njih opreznost kod lova nesmišljenim činom, tako da uvide klopku, npr. kod ribe ješkom koja ne odgovara«. Očito od lat. *aberrare,* dosada potvrđeno od zapadnoromanskih jezika samo u log. *aerrare* »varati«.

Lit.: REW[3] 19.

abdâl (Kosmet, *Elezović* l, 471), provincijski pridjev (indeclinabile) i imenica m (primjer: *abdal cövek,* sinonim: budala, bena, zamiata), arapskoga podrijetla. Odatle prezime u Banjoj Luci *Avdalović.* Pridjev je ušao u upotrebu preko derviša koji njime označuju svoju ekstazu *(dervisan-i abdalan).* Općenit je danas, naprotiv, na čitavom hrv.-srp. teritoriju balkanski turcizam, također arapskoga podrijetla, a u vezi sa *abdal* i ž>e/zd»lud«: *budalam* i f < tur. *budala,* sinonim za *bena, mangup,* bug. *ahmak,* iz oblasti ruganja i psovanja. Kao pridjev poznat je u Kosmetu *(Elezović* l, 63: *ovoga budăloga*

Spiru). Proširio se do u Istru (Vodice) i u Sloveniju *(budalo,* Ribarić, *SDZb* 9, 136, gdje je *-o* mjesto *-a).* U Kosmetu postoji jpš složenica *š'er-budala* »osoba koja se pravi budala« (v. *šer).* Odatle su naše izvedenice: *budaliti* = *budàlisati,* obrazovane pomoću *-iti* i *-isati,* pridjev kakvoće *budalast* (sin. *luckast)* izveden- pomoću sufiksa *-äst* (v.); radna imenica obrazovana pomoću sufiksa *-as* (v.): *budalāš,* augmentativ na *-ina: budalina;* apstraktum od nepotvrđenog pridjeva *budalaški* sa sufiksom *-(j)ina: budalaština* = *budaleština* (Šibenik, Palikuća 1771), gdje je nastala zamjena sufiksa prema *lupeština* (v.). Prema Koršu, *ASPh* 9, 493, riječ nije arapska, nego čagatajska *butalag* »glup«, od *buta* »klada«, v. *ASPh 29,* 627, i Elezović, *JF* 14, 204. U arbanaskom bez dočetnoga *-a: budal,* v. *GM* 50. Za ostalu literaturu v. *SEW 96, Mladenov* 48. *Miklošič* 23. *ARj* s. v. *Măreţii* 306-7.

àbdest = **àvdest** (obično kao objekt uz glagol *uzeti)* »umivati se po islamskom zakonu prije molitve«; prema našem pridjevu obrazovanom s pomoću općeg pridjevnog sufiksa *-ъn* *àvdesní* (Vuk), poimeničen s pomoću *-iça àvdesnica* »ubrus čim se muslimani otiru kad uzmu avdest« (Vuk), nastadoše naši oblici bez dočetnoga *t: àbdes* (Crna Gora) = *avdes* = *ãvdes* (Kosmet, *Elezović 2,* 491; ondje imamo i složenicu *avdesăna* f, v. *-ana).* Riječ se nalazi i u bugarskom i arbanaskom jeziku. Balkanski religiozni turcizam koji potječe od perzijske složenice *ab* »voda« i *dest* »ruka«. Oba su elementa indoevropske riječi. Dočetno -i može analogijom prijeći i u -г: *avdez* (prema *bes* > *bez,* gen. *beza).*

Lit.: ARj l, s. v. Elezović, *NJ,* n. s., l, 154. i si. *GM* 1.

abeceda f »kolektivni naziv za sva slova nekoga pisma«, nastao od prva četiri slova latiničke abecede *abcd;* odatle naše izvedenice s pomoću sufiksa *-ar* (v.): *abecedar, -ara,* određeni pridjevi *abecèdãrskl, abecední.* Postoji i izvedenica s pomoću *-ica (v.-ica,* bez *d): abécevica* f. Sinonim je *azbuka* (Vuk, bug. *azbuka)* = *azbuka* (Kosmet), *àzbukva* te odatle deminutiv *azbukvica* i izvedenica *azbukvidnjak* (17. v., Bijanković) = *azbukividnjak* (Levaković, 1693) i skraćeno *bükvica* (u izrazu *očitati nekome bukvicu)* prema starocrkvenoslavenskom nazivu *äz* za *a, buky* = *bukva* za *b,* i odatle određeni pridjev *azbučni,* sinonim za *abecedni,* i *bukvar,* gen. *-ára,* sinonim za *abecedar* u značenju »početnica«. Mjesto *abeceda* govore obrazovani ljudi i *alfabet* m i, prema bizantinskom izgovoru, *alfàvit,* naziv nastao prema grčkom nazivu početnih slova α i β; odatle pridjev *alfabetskī* i prefiksalna složenica *analfabet* m »čovjek koji ne zna čitati« (od gr. prefiksa αν- i lat. *in-,* ie. *n* koji služi za negiranje značenja osnove pred kojom se nalazi) i izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-izam: analfabetizam,* gen. -гота (s takvim se akcentom danas govori) »nepismenost, neznanje čitanja«. Grčki naziv ἄλφα (alfa) za slovo α je posuđenica iz hebrejskoga afe/, koje je tamo naziv za *a.* Sama hebrejska riječ *'elef* < semitskog *'alf* znači upravo »vo« jer veliko *A* naliči na volujsku glavu. Taj se znak razvio iz egipatskoga ideografskog pisma. U govoru učenih ljudi upotrebljava se izraz *alfa i omega* u značenju »početak i svršetak«, a nalazi se već kod Marulića koji ga je uzeo iz *Apokalipse* I_8 te mu daje značenje u stihu: *On je alfa i o, početak tere fin (* = svršetak).

Lit.: ARj \, 29. 67. 126. *W P 2,* 320. *Mladenov* 3. *Elezović* l, 5.

abemàrija f (Dubrovnik, Zore) = (s aferezom *a-) vamarija* (hrv., južna Italija) »anđeosko pozdravljenje«. Od tal. *avemmaria* < lat. *ave Maria* »zdravo, Marijo!«, anđeoske riječi upućene Bogorodici.

Lit.: Wędkiewicz, *RSl 6,* 235.

àbis m (Dubrovnik) »zla godina« (metafora, s pridjevom *božji),* s denominálom i prefiksom *s- : sabisati se* pf. (Dubrovnik) »propasti, prosjesti se«. Odatle postverbal *sàbis* m (Polj ica, *od vitra).* Zoranie ima *abes,* u kojem je *e* mjesto *i* kao u tal. *gesso* < gr. *gypsos. S* umetnutim *m* (tip *dumbok)* pred labijalom *ambiz* (Bosna, Ljubuški) = *àmbis* (Vuk, Dubrovnik) = *âmbis* (Kosmet) »propast, bezdanica, bezadnjica, provalija«. Denominál na *-ati: àmbisati se* pf. (Vuk, Crna Gora) »dirumpi«. Sa: *h hambis* (18. v.). Kavanjin ima *gavez* možda u značenju »bezdan, propast«. Ako je u tom značenju i ista riječ, fonetski je od nos prema navedenim varijantama nejasan, naročito početno *g; υ* mjesto *b* bio bi grčki izgovor kao u južnoj Italiji *àvisso, e* mjesto *i* kao kod Zoranića, a *z* mjesto *s* kao u *ambiz.* To je učena posuđenica < gr. ἄβυσσος > lat. *abyssus* (kao i u Romaniji), ušla je u jezik preko crkve.

Lit.: ARj l, 29. 80. 3, 115. 564. *Elezović* l, 14. *Štrekelj, DAW* 50, 11. *REW*[3] 56. *DEI* 11.

abòkãt, gen. *-ata* m (Hercegovina, Crna Gora, Boka) = *abukât* (Rab, Dubašnica, Baška) = *albukat* (Istra; *al-* je zamjena za *ad-)* = *bákat,* gen. *-ata* (Bosna) = *bokát* (Rab) = *óvókat,* gen. *-ata* (Lumbarda) = *avõkat* (Korčula) = *avòkãt* (Dubrovnik) = *avukat* (Božava) = *avukat* (Kosmet). Od tal. *avvocato,* poimeničen part. perf. od (ш ìus) *vacare* »pozvati na sud«. Prefiksom *ad-* izražava se pomaganje onome koji je *vocatus.* Značajna je promjena tal. geminate *w > b,* koja se nalazi i u krčko-rom. (veljotskom) *abucuat.* Upor. i obratno *p < bb* u *opat* (v.). Postoji i izvedenica na *-luk* (v.): *avukãthk* (Kosmet). Preko srvnjem. *voct* = *voget* »beaufsichtigender Beamter« = nvnjem. *Vogt* = *Vogd* < *advocatus* potječe slov. *vòjd* m, polj. *wójt,* rus. *voit* »der Dorfälteste«. Prema lat. *advocatus* > *advokat,* gen. *-âta* (Vuk, dijai, i *dvòkat* m, Zagvozd, kot. Imotski) u današnjem književnom jeziku. Na zapadu postoji i stari sinonim *odvjetnik* m.

Lit.: ARj l, 29. 33. 34. Kušar, *NVj* 3, 337. Kušar, *Rad* 118, 21. 24. Budmani, *Rad* 65, 165. Štrekelj, *DAW* 50, 72. Cronia, *ID* 6. *Banali 2,* 169. *Elezović 2,* 491.

abonos m »tvrdo drvo crne boje koje potječe iz Indije a u vodi otvrdne kao kamen«, odatle glagolska izvedenica *uabònositi se* pf. »u vodi očvrsnuti« (o drvetu, Vuk) = (u Kosmetu) *abanos.* Balkanski turcizam (cine. *abanoz,* ngr. ἀμπάνοζι, bug. *abanos,* rum. *abanos)* arapskoga ili, bolje, egipatskoga podrijetla (Battisti) mjesto koga se u zapadnim krajevima govorilo *eban* m (17.v.), pridjev *ebanskl* i *eben* (Stulić), iz gr. ἔβενος > lat. *(h)ebanus,* prema starogrčkom izgovoru suglasnika *b* > stal. *èbano* pored *èbeno;* upor. i našu izvedenicu *êbanovina* sa sufiksom prema *hrastovina.*

Lit.: Lokotsch 3. *Pascu 2,* 106, nro. 1. *Mlađenov* 1. *DEI* 1407. *Elezović* 2, 491. Meyer, *Türk.* l, 27. *ARj* l, 29.

abraš m »konj pjegav, šaren«, provincijalizam (Kosmet), odatle pridjev na *-ast: abrasasi,* bug. *abrasest konj* »s bijelom pjegom pod repom«. Vuk ima samo pridjev *abr. "ljiv* »pjegav« sa sufiksom *-Ijiv* (v.). Osnovna je imenica potvrđena kod nas još u prezimenu *Abrās, Abrašević* i u toponimu *Abraševa Bara.* Balkanski turcizam (tur. *abraş* »konj s bijelim i crnim nogama«) perzijskoga ili arapskoga podrijetla *(äbräš)* istoga značenja. U cincarskom se govori i za čovjeka i stvari a znači nesreću; odatle cincarska izvedenica *abraseti* »impertinent, bezobrazan«. U arbanaskom *abrash* »Kakerlak«, u dakorumunjskom samo za konja.

Lit.: ARj l, 30. *Elezović* l, 12. *Lokotsch* 9. *Tiktin* 4. *GM* 2. *Pascu 2,* 106.

abrîvat *(se)* pf. (Smokvica: *vapor se abrîva)* sa značenjem koje je u tal. *abbrivare* (pomorski , termin) »acquistare la normale celerilà«. Postverbal *apriva* f »kretanje broda uslijed vlastite snage«. Sa gubitkom početnog α (prefiksa), kao u *paritat, duperai: brivati* »napredovati« (16.v., Nauke Bernarda). Od kelt. **brīgos* »snaga« > tal. *brio.*

Lit.: ARj 1, 656. *REW** 1297. *DEI* 7.

àbrum m (Dubrovnik), ribarski termin: »mamac što se baca u more da se okupe ribe, pa tek onda se metne meka s udicom« sa *a > o obrum* (16.v., Vetrame, Stulić) »mamac, meka«. Toponim *Punta de Brome* (negdje kod Lepetana, Boka), zacijelo naziv ribarske pošte. Postverbal od *abrùmat* pf. prema impf, *abrumavat* = *obrumati* pf. (Mljet, Potomje, Stulić), *obrumavat* impf. (Mljet) te (metafora) *abrumavat* (Čilipi) »povraćati« < mlet. *abrumar* < **adbromare* od gr. βρῶμα »zalogaj«, odakle i nprov. *broumet* »isto što *abrunvi* (dem. na *-et)* te glagol *broumeja* »jeter dans la mer l'appât dont on se sert pour attirer le poisson«, što je isto što *abrùmat* (Dubrovnik), *-eja* < **(brom)idiare,* u Kalabriji *abrumacatu* »nutrito«. Sa semantičkog gledišta upor. fr. *amorce* (poimeničen part. perf. ž.r. **admorsa* od *admordere).* Drugo je značenje ovog grecizma u španj. »razmrviti«.

Lit.: ARj 8, 475. Zore, *Tuđ.* 1. *FEW* l, 557. *REW* 181. 1326. 1327. Deanović, *AR* 21, 276. *Rohlfs* 393. Isti, *Diz. Cal.* 58.

abundaṭi, *-ânı* pf. (Marulić, 16.v.) »umnožiti se izobilja«. .Ušlo je i u pučki pomorski govor na Hvaru za obratnu morsku pojavu od *oseka — oseknut: abundat — opRmat* (od *plima),* odatle postverbal *abunda* (Hraste). Od tal. *abbondare,* lat. *abundare.*

Lit.: ARj 1, 30. *REW*[3] *52.*

-(a)c, nom. sg., gen. *-ca,* opći slavenski sufiks kategorije *k* za muški rod. Nepostojano *a* nastalo je od kratkoga ie. ». Zbog toga se pred njim mijenjaju osnovni suglasnici *k,g,h* u *č,ž,š.* Suglasnik *c* razvio se od *k* (upor. *micati* pored *mikati* u narječjima). Upor. sufiksalnu varijantu *-ika* (v.) i litavske sufikse

-ikas i *-ikis,* koji mu morfološki, semantički i fonetski odgovaraju. Veoma je raširen u tvorbi apelativa i toponima. Osnovna mu je funkcija deminutivna, no ona se vrlo često gubi kao u *otac* (v.), *jaganjac, stożac* pored *stog, stupac* pored *stup, gradac* pored *grad, brusač* pored *kruh.* Kod hidronimą označuje pritok : *U nac* pritok *Une,* ispor. u Rumunjskoj *Olteç* pritok rijeke *Ohe,* ili u Rusiji *Donec* pritok *Dona.* Iz deminutivne funkcije razvila se funkcija za oznaku mladoga i za oznaku srodstva: *ždrijebao, junac, vrabac, stric, üjac (vûjac* u narječjima) pored *ujak.* Ova funkcija dade se potvrditi u antroponimiji od najstarijih vremena: *Adamizo* za hrvatske narodne dinastije (od *Adam), Radinac* od *Radin,* odatle ime familijskog naselja *Radinei* u Srijemu.

Iz deminutivne funkcije kod imenica za muška lica razvila se veoma raširena funkcija tvorenja nomina agentis od jednosložnih glagolskih osnova: *kosac, plątać, lažac, lovac, pisac, ranac, kupac, borac, pijevac, sopac* (čak.), *tvorac, žrec* (v.), *glumac* itd. Ova je funkcija još i danas živa: uspor, *tečajac, milicajac.* Rjeđe su složenice s objektom kao prvim elementom: *čovjekoljubac.* Ova se funkcija proširuje time što služi za tvorbu nomina agentis od pridjevskih osnova i tako služi kao morfološki elemenat u poimeničenju pridjeva i prošlih participa aktiva i pasiva: *starac, astrae* (toponim *Oštre), Dubočac* (toponim), *zubatac, mrtvac, gubavac, kradljivac, carevac, krastavac,* u toponimiji *Petrovac* (lat. *ecclesia Ști Petri), davalac, vladalac, poznavalac, istražwalac, znanac, žganac* itd. Iz ove funkcije razvija se izražaj opreke muškoga i ženskoga kod imena stanovnika (etnika) tako da u mociji *izražava* muško lice u opreci prema ženskome, koje se izražava sufiksima *-ka, -ica* (sinonimi su mu sufiksi *-janin* /v./ i *-lija): Samoborac* prema *Samoborka, Kranjac* prema *Kranjica, Smederevac* prema *Smederevka, Prištevac* prema *Prištevka* itd. Ista funkcija od *-äc* i *-janin* dovodi do konglutinata tipa *Zagrepčanin* (kod Belostenca još *Zagrebec).* Kod imena krajeva može ispasti sufiks *-ina: Rađevac* prema *Radevka* od *Radevina* (knežija na desnoj strani Drine). U svim ovim funkcijama ovaj je sufiks još i danas živ i izražajan. Osjeća mu se značenje još u ovim slučajevima: ako je toponim sintagma koja sadrži posjedovni pridjev i apelativ kao *Bajina Bašta* (Srbija), *bajinac* označuje ne samo čovjeka *(Bajinac)* nego i predmet, »duhan iz Bajine Bašte« (Šapčanin). Sintagmatski toponim *Cakov turen* (Vitezović, Kronika 1575: *v ladanju grada našega Gakova turna v Mejmurju)* zove se — ispuštanjem hrv. pridjevskog sufiksa *-ov-,* madž. *Csáktornya* i njem. *Tschakaturn,* ali se u narodnom govoru krati s pomoću ovoga sufiksa: *Čakovec,* gdje je supstantiviran pridjev. Ovako građeni toponimi bili su često u pluralu, jer su označivali naselje; tako u 18. vijeku *desertům Marianczy, desertus pagūs Bratoschovczy* u Donjoj Podravini danas glase (kao imena ljudi) u singularu *Marijanac, Bratoševac* (Hamm, *Rad* 275, 11).

Sufiks je izgubio svoju izražajnost kad označuje pojedini predmet ili kad mu osnova ne postoji više u jeziku; tako *kolac,* gen. *koca* od *kol-,* koje kao osnova postoji samo za se u kajkavskoj leksikografiji (Belostenec), a veza s glagolskom osnovom *kol-i-ti* ne osjeća se više, premda postoji kolektiv *kolje* od *kol.* Izgleda da je sufiks *-äc* uklonio u ovom slučaju homonīmiju sa *kolo.* Bez ikakve izražajnosti je sufiks u *lonac, palac* i *kobac zbog* toga što ne postoje više osnove *Ion-, pal-* u jeziku, a *kob* je semantički daleko od *kobac.* U *vijenac,* gdje je sufiks baltoslavenski kao i osnova (lit. *vainikas),* ne osjeća se veza sa *vijena,* koje je arhaizam u današnjem jeziku.

Lit.: Măreții 25. *Leskien* §§ 423, 390, 468, 357-8, 393-4. *Vandrák* 1, § 604, pi 620. Boskovic, *JF* 15, 36. 97-100. Glede akcenta v. R. Brandt, *Sborník v čest' Millera* 305-10.

-acija, imenički sufiks latinskoga podrijetla *(-ãtio)* za izvođenje glagolskih apstrakta (lat. *-ātiis* kao nastavak prošlog participa pasiva i *-io,* gen. *-ionis).* Nalazi se najprije u učenim posuđenicama gdje je u najviše slučajeva oboje posuđeno, i osnova i sufiks: *obligacija* f i *obligirati, publikacija* i *publicirati, konfiskacija* i *konfiscirati, komemoracija* i *komemorirati.* Odatle je apstrahiran i dodan na našu glagolsku osnovu u *uživácija* f (od *uživati).*

äc¹ m (Bella, Stulić, danas u Dubrovniku nepoznato) »apium hortense«. Vuk ima *ák* (Dubrovnik) »petrusin, peršun, peršin«. Daničić tvrdi da obje ove riječi ne postoje u narodu. U 15. i 17. v. *aleb* nepoznatog postanja. Lukaj ima arb. *aç -i -a* »kopar, mirodija, anita«. Slov. i kajk. *opih,* gen. *-iha* (Belostenec, Jambrešić, Stulić, Šulek) potječe od stvnjem. *Eppich* istog podrijetla (o- pretpostavlja *a-).* Oblik *ač* potječe od lat. *apium.* Glede *pı > i* upor. *inćun,* sic. *aćča,* u južnoj Italiji *accio.* Zamjena *č > k* nije objašnjena. *Opih* pretpo-

stavlja ukrštanje *Eppich* i tal. *appio,* ali može biti i kao *olito — jelito. Apium* je mediteranskog postanja. Ako je u vezi s ie. i mediteranskim korijenom *ap-* »voda«, interesantna je naša *svodnica,* od sintagme s *vode* (se. *biljka).*

Lit · *ARj* 1, 30. 65. 9, 55. *Pleteršnik* 1, 834. *REW** 526. *DEI* 255.

-ač² je opći slavenski sufiks kategorije *k* za muška lica. Od dragih slavenskih jezika razlikuje se duljinom vokala, — u drugim je slavenskim jezicima vokal kratak. Ova duljina je nastala najprije u zatvorenom slogu u nominativu a zatim je analogijom prenesena u ostale padeže. Upor. *-äc* i *-ad.* Kratak vokal nalazi se po pravilu u femininu *-ača* (v.) i *-ačica. č* je nastao od pridjevskog ie. sufiksa *-io: -aklo > -ač.* Sufiks je prema tome prvobitno pridjevski, ali se femininum upotrebljava u mociji vrlo rijetko: *narikača, udavača, alâkaca,* za koje feminine ne postoji maskulinum. Funkcija, koja je još živa, jest stvaranje nomina agentis od imperfektivnih glagolskih osnova na *-α-ti: sijač* od *sijati, izdavač, trubač, nosač, ispitivač, berač, brijač, igrāč, vikāČ, cjepāč, otimač.* U tvorenju imenica za predmete noviji su *opasat* i, izolirano, *ogrtač* (od pf. *opásati, ogrnuti < ogrtati).* U ovoj funkciji sinonim mu je sufiks *-atelj,* s kojim se kadikad naizmjence upotrebljava: *izdavatelj* pored *izdavač, predavač* pored *predavatelj.* Rumunji u sva tri dijalekta posudiše ga s tom razlikom što kod njih tvori nomina agentis od imeničkih osnova, upor. *codaciu* »repat« od *coadă* »rep«, *luptaciu* »borac« od *lupla* »borba«. Kod imeničkih osnova u hrv.-srp. kao i u drugim slavenskim jezicima rijedak je: *kolač < kolo.* Isto je tako rijedak prijelaz u *ť* deklinacijų da bi se izrazilo kolektivno značenje: *divljač,* gen. *-ci. Bradai* (od *brada)* postoji kao prezime, *Sokač* od *sokačii* »kuhar« isto tako. Značajno je također što *kulaç* posudiše Arbanasi obaju dijalekata. I Arbanasi i Rumunji posudiše još *kopaç = copadu* »klada«, Madžari *szakács.* Kako je već gore rečeno, *-ača* je u mociji za femininum rijedak sufiks. Femininum od *-ač* tvori se dodavanjem *-ica* (v.): *-ačica,* gdje je također očuvan kratak vokal: *prodavačica.*

Lit.: v. *-ača.*

-ača f karakterističan sufiks za hrv.-srp. jezik jer se od ostalih slavenskih jezika nalazi u ograničenom opsegu samo u slovenskom jeziku. Od sufiksa *-aí* razlikuje se time što ne tvori nomina agentis, nego samo imenice koje označuju konkréta (odjevne predmete, alat, itd.). Kao osnove služe imenice i glagolske osnove: *kijača* (upor. *Kijac* u toponimiji), *pregača* (v.), *šajkača* (od tur. *šajak,* v.), *sumporača, drljača, veljača* (v.), *nategača* (v.), *potegača* (vrsta mreže). Služi kao morfološki elemenat kod poimeničavanja pridjeva na *-ov: brezovača, ljeskovača, makovača, komovača, klekovača.* U ovoj je funkciji vrlo raširen i u toponimiji: *Pitomaca, Popovača, Leskovača* (ŽK). Veže se sa sufiksom *-io* u *-jača* (v.). *-ača* ima i afektivnu vrijednost koja se može pojačati augmentativnim sufiksom *-ina* (v.): *derača* pored *deračina, otimačina, premetačina.* Kad se označuje muško lice, kao u *junačina,* ne radi se više o sufiksu *-ača,* . nego 0 *-ak* (v.). Dočetak *-a* može se zamijeniti sa *-ka* u *igračka, pljuvačka,* koje je, kako *pljuvačnica* pokazuje, nastalo od *pljuvača.*

Lit.: Maretić 258. *Leskien* §§ 361, 362, 374, 395-8. *Vandrák* 1, 586. 612. Boskovic, *JF* 15, 39. i d. 106. 131-143. Bělic, JF 15,238. 1 d. Grubor, *JF* 8, 21-32. Pekmezi, *Gramm.* 220. Pascu, *Sufixele* 197.

-ač(a)k m, -áčka f je deminutivni pridjevski sufiks. Nalazi se i u češkom jeziku *(maleckd).* Nastao je gomilanjem pridjevskih deminutivnih sufiksa *-bk* i *-bk,* slično kao u kajkavskim imeničkim deminutivima tipa *-ićak,* gen. *-ićka* (ŽK) u *pipčīčak* od *ptpãc,* gen. *pipca* (ŽK) »mali pokretni nožić s drvenim drškom«. Ide medu karakteristične hrv.-srp. deminutivne nastavke sa dvostrukim sufiksom tipa *-ahan* (v.). Primjeri: *lagačak, ludačak, punačak, slabačak, suhačak, uzačak.* Prema *velik, ovolik, onolik,* tvore se i rijetki deminutivi *velikāčak, onolikāčkī, ovolikāčkī* (Vuk). Deminutivno se značenje ne osjeća u *dugačak* (pored *dugačak* ŽK). U *nejačak* ne radi se o dvostrukom deminutivnom sufiksu, nego o deminutivu od *nejak* dobivenom s pomoću jednostrukoga deminutivnog sufiksa *-bk.*

Lit.: Maretić 313, § 361. *Leskien* §§ 543, 546. Bělic, *ASPh* 23, 134 i d. Trautmann, *KZ* 46, 183-4.

ačenat, *-ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »mimikom pokazati«. Od tal. *accennare <* lat. *adcinnare,* denominal od tal. *cenno* m < kslat. *cinnus,* možda grčkoga podrijetla (od κινέω »pokrećem«).

Lit.: DEI 23.851. *REW*⁸ 1932.

acetati, *-ām* pf. (16.V., Nalješković) »primiti«, učeni talijanizam, ali može da ide zajedno i s ribarskim terminima: *decelați, -am.* pf. (Zore, Cavtat, Hektorović) »izvaditi, isplesti ribu iz mreže«, (protivno) *inčetat, -am* (Zore, Cavtat), *mietala je riba* (Šibenik), (s metatezom suglasnika *n) ičintati* (Žirje, subjekt je *riba)* »zakvačiti se u saki tako da se uguši«. Postverbal *inčet* m (Korčula: *riba od incela)* »riba koja se izvadi iz oka rukom«. Od lat. *disceptare, inceptare* (od *capere)* zacijelo preko dalm.-rom. Glede *c > ć* upor. *ćifal.*

Lit.:ARj 1, 30. 2, 330. Rešetar, *Štok.* 238. Skok, *Term.* 84. *REW** 43. 48.

ačik, prilog, »otvoreno« u vezi s glagolima *pogledati, odgovoriti* (Mrkonjić-Grad, Bosna, Budmir), također u vezi s pridjevima koji znače boju: *ačik plavo* (Srbija). *Elezović 2,* 495 bilježi *ačik* kao pridjev »otvoren (o bojama)« ali ne daje primjera iz kojih bi se vidjela pridjevska upotreba. Nalazi se još u arbanaskom i bugarskom jeziku. Balkanski pridjevski turcizam *(açik* od *açmak* »otvoriti«).

Lit.: ARj 1, 30. *GM* 20. *Mladenov* 12.

áčiti se, *acīm se* impf, »govoriti razvlačeći riječi nepristojno i kao ludeći se« (Vuk), danas se upotrebljava na istoku (Sterija), odatle imenica *ač* f koja se upotrebljava samo u vokativu: *idi, ači\ (BI* 1,30). Glagol je onomatopejskoga podrijetla izveden od izgovaranja *äaa,* da bi se izrazilo prisiljeno čuđenje. Ne može biti u vezi s turskim *açmak* »otvoriti«, niti je istovjetan s praslavenskim **ačc, ačiti* u pogledu značenja. Refleksiv je prema *opáčiti se.*

Lit.: ARj l, 31. *SEW* 1, 32-4.

-äc je sufiks za muški rod živih bića, s duljinom samoglasnika kao u *-ač* (v.) koja je nastala najprije u zatvorenom slogu. Od slavenskih jezika nalazi se samo u hrvatsko-srpskom, i to pretežno na istočnom području. Ne poznaje ga ni čakavsko ni kajkavsko narječje. Ne može mu se utvrditi pravilo za tvorbu. Služi u mociji samo jednom u *srndać* m prema *srna* f. Pridjevske su osnove kadikad raširene nejasnim suglasnicima, tako *zelenbać* (prema *zelenáč* ŽK), *crndać* »Steinadler«, *crvendać* prema *bilač* (Jukićeva narodna pjesma) »vojnik s bijelim remenima preko prsiju« i *gluhać = gluvać* »tetrijeb« (Kolašin). Raširuje jednostavne osnove: *puhač* (Srbija) = *pu(v)ać* (Vuk) od *puh, mulac* »nezakonito dijete?. Jednom označuje stanovnike u pejorativnom (posprdnom) smislu: (etnikum) *Řkać* (možda od *graecus > Grk).* Poimeničuje pridjev *muškać* (Kosmet) = *muskać* (Lika) »muškarac« i prema glagolskoj osnovi *mazarać* m (Stulić) »gizdelin« < *mazati.* Postanja je nejasna. Upor. ngr. -αϰης koje dolazi u deminutivnoj funkciji osobito kod ličnih imena i prezimena. Mogao je ući u jezik crkvenim putem preko novogrčkih ličnih imena. Upor. *Nikolai Hristodulovič* rodom iz Soluna, u Kosmetu *Mijalaćko* < ngr. Μιχαλάϰι (v. i rum. prezime *Mihalache).* Evo još riječi obrazovanih tim sufiksom: *bekać* m »scolopax rusticola«, *bènać,* gen. *-aia* (Lika) »budala« (< *bena), burlac* »salamandra maculosa« (< *bura,* sa *-rl- < -rn-), cepać = copai* (Kosmet) »veliki komad« (< arb. *ćope* »komad«), *culai,* gen. *-ăia* (Srbija, Leskovac) »puzdra«, *golać,* gen. *-aia* (Vuk) »1° goli sin, 2° puž, 3° toponim«, *golesać* pored *golesak = golešak = gološak* »Lychnis dioica«, *gorskać,* gen. *-aca* (Banija) »castanea vesca« (od *gorski), grbać — garbai* (Šulek) »nasturtium officinale«, *guntùrac,* gen. *-aca* (Vuk) »bolest u konja, kad im ide gnoj kroz nos« (od *gùntura), lijai,* gen. *-aia* (Srbija, od *lija)* »lisac«, *lipsać,* gen. *-oca* »sirota« (od *Upsati), lipeai* m (Kosmet) »crkavanje«, *lukovać* (Vodopić) »albium rotundum et roseum« (od pridjeva *lukov), muzgać* m »elodone moschata« (< *muskatï), patáé* m (Riječka nahija) »stoka, stado« (od arb. participa *pate = pásur* »imućan« *pasure* »ricchezza«), *puštao* (Martijanec) »ćuk« (od uzvika *pusk,* kojim se imitira glas te ptice), *rzać* (Kosmet, šatrovački) »konj« (od *rzati), stuhač, sugai* (Kosmet, prezrivo) »Arnautin« (od *šuga), zmijać* »Schlangenmännchen« (od *zmija).* U jednom primjeru raširen je talijanskim augmentativom *-one > -un: dragaćun* (Omiš) »lanius excubitor«. Upor. i prezime Dubrovčanina iz 14. v. *Mazarać* (od arb. *modhullë,* rum. *mazăre* »grašak«) i toponim *Madaraćev dèh,* koji pripada crkvi treskavačkoj.

Lit.: Hirtz, *Amph,* 13. 183. Hirtz, *Aves 9,* 13. 41. 45. 76. 94. *Elezović* 1, 364, 366. 401. 404. 425. 2, 419. 423. 488. *ARj* 1, 858. 3, 208. 251. 292. 293. 501. 699. 4, 58. 102. 214. 356.-541. 930. 7, 146. 170. 184. 8, 182. 9, 698.

-acī, pridjevski sufiks u određenom obliku, po postanju upravo particip prezenta imperfektivnih glagola na *-α-ti,* koji je izgubio glagolsko značenje, ali je zadržao aktivni ili pasivni smisao iz kojega se razvio smisao mogućnosti koju izražavaju svi ovako izvedeni pridjevi. Upor. fr. *café chantant.* Primjeri: *brijaći, jahaći, cjelivaća* (ikona), *jedaća* (soba), *obuvaći, oraci* (vő, zemlja), *pasáci* (re-

men), *paşaca* (zemlja), *pisaći* (stroj), *poljevacī — polīvacī, spavači* (vagon, neologizam), *stajaći* (broj), *šivaća* (mašina, neologizam). Odatle neologizmi *jedaća soba, pletača* (pored *pietica) igla* (gdje je *-aći* anologijom prenesen i na suglasničke osnove *jed-* i *plet-* od glagola *jesti* i *plesti).* Ovim se pridjevskim sufiksom u vezi s imenicama (sintagmama) označuju predmeti (alati itd.)- Poimeničenje vrši se s pomoću sufiksa: *brijaća* dobiva *-ica* (v.): *brijaćica, šivaća (igla)* kaže se u ŽK *siváčka. Stajaća zvijezda* (upor. njem. *Fixstern)* kaže Se u neologizmu *stajaćica* s nepravilnom izmjenom *ć > č. Spavaći* veže se jednom sa sufiksom *-iv* (v.): *spavaćiv.* Svi su ovi pridjevi hrvatsko-srpske inovacije. Stara je tvorba, koja se nalazi i u češkom i poljskom jeziku, pridjev *domaći,* poimeničen sufiksom *-in,* koji izražava individuum: *domaćin* m pored *domaćina* m (analogijom prema *starješina).* U staroslavenskom bio je ovaj pridjev raširen u *domaštbnb* koji nema nikakve veze s participom prezenta, nego je istoga podrijetla kao u *opći,* stcslav. *obbštb,* tj. ie. sufiks -í raširen s pomoću sufiksa *-io* i dodan prilogu *doma-* odnosno prijedlogu *oЪъ-.* U staroslavenskom jeziku bilo je takvih pridjeva izvedenih od raznih glagolskih osnova s pomoću sufiksa *-tub: pitija voda (Suprasliensis* 549) »aqua potabilis«, *nesítrzpětija moka* »intolerabilis punido«, slično u češkom i poljskom jeziku. Ženski rod poimeničen je u *pisaća* od *pišati,* odatle je sufiks prenesen u eufemizam *'mokraća.*

Lit.: Maretić 313, § 361 b. *Vandrák* 539, § 492. Havránek, *Slávia* 7, 769. 780. Boskovic, *NJ,* n. s., 1, 116-131.

-ad[1], gen. -j živ je kolektivni sufiks t-deklin. za živo, rjeđe neživo; upotrebljava se najčešće u štokavskim govorima. Samoglasnik *a* dug je zbog istog razloga kao i u *-äc, -äc, -as.* Ovaj je oblik sufiksa donekle karakterističan zahrv.-srp. jezik, jer ostali slavenski jezici poznaju samo *-jadb* koji u nas dolazi u izvedenici *čeljad* (od iste osnove od koje je i *koljeno,* no ta veza više ne postoji u današnjoj jezičnoj svijesti). Živ je u izvedenicama od naziva za domaće životinje: *järad, jünad, živād, pilad, perad, prasad, telad, ždrebād.* Odatle je prenesen i na *bliznad* i na sintagmatsku imenicu *nâzimād.* U svim ovim izvedenicama živi u jeziku i primitivům, dok kod *gamad* osnova više ne postoji. Veže se također s deminutivnim sufiksom *-če: unučad, siročad, Sfpčad, momčad, 'pastorčad, paščād, Arapčād, ropčad, Latinčād, varoščad.* Rijedak je u izrazima za neživo (za predmete): *bürad, ćebad* (od tur. *ćebe), dřvljad.* U posljednjem primjeru pojačava kolektivan smisao izražen sufiksom *-je* (u *drvlje}.* I ovdje se može govoriti o sufiksalnom konglutinatu. Kolektivan smisao što ga izražava sam sufiks *-ad* može se pojačati s pomoću sufiksa *-ija* grčkoga podrijetla: *Srbàdija, Šokadija, momčadija (Javor* 15, 644), *ženskadija,* također u imenu kraja: *Šumadija, Špinadija* (odatle *Spinadinci* kao *Šumadincf).*

Lit.: Maretić 258. 268. 289. *Leskien* § 514. *Vandrák l,* 655. Vondrák, £TZ 58,214. i d.

ad[2] m, u nekih pravoslavnih Slavena (Bugara i Rusa) sinonim za *pakao* (v.), posuđenica je iz stgr. αδης »Had, podzemni svijet« > lat. *ades* > tal. *ade.* Ušla je iz crkvenoslavenskog jezika i u jezik leksikografa (Mikalja, Belostenec, Stulić), jednom i u narodnu pjesmu te u *Gorski vijenac.* Zabilježeni su još oblici *adb* m (13. *v.), jad* (16. i 17. v.), odatle i pridjevi *adov* (14.v.)j *adski, adovan* (14. i 17.v.), *adovit* (18.V.), pa *jadov* (17.v.) i *jadovan,* te današnji učeni oblik *hod.* Riječ nije ušla u narodni govor.

Lit.: Miklošič 1. *SEW* l, 24. *Mladenov* 3. *ARj* l, 31. 4, 393. *DEI* 58. *Vasmer* 5. Vasmer, GL 40.

ada f u istočnim podunavskim i podravskim krajevima sinonim za *ostrvo* (Srbi), *otok* (Hrvati), turskoga podrijetla (< tur. *ada),* odatle deminutiv *adica* f. Piše se i izgovara također *hada* zbog početnoga *a* koji se u hrv.-srp. dijalektima izgovara kadšto sa slabom aspiracijom. Tako i u arbanaskom jeziku. Dolazi u naznačenim krajevima i kao toponim *(Perina, Kovačeva adică* u Donjoj Podravini; v. Hamm, *Rad* 275, 41). Nalazi se i u bugarskom *ada* i arbanaskom *hode.*

Lit.: ARj l, 31. *Mladenov 2. GM* 144·

adalet m, turcizam arapskog podrijetla, potvrđen samo u izrazu *donese neke adalete* (18.V.). Od vulgarnog izgovora *'adalet* za arapsko <*adala* od *'adi* »pravednost«. Ovamo ide iz Kosmeta *adlua* f »redovni građanski sud« (protivno *urfija* »prijeki sud«), od ar. izvedenice *'odliyye < 'adl.*

Lit.: ARj l, 31. *Lokotsch 2. Elezović* 1,4.

adàmanat, gen. *-nta* m (14. ili 1S.v., Stulić, Daničić) = *adamant* (Kavanjin) = *gemanat,* gen. *-nta* (kajk., Belostenec, Jambrešić s pridjevom *gemantov) = démant* m (Belostenec) = *dijàmanat,* gen. *-anta* (l S.v., Dubrovnik) = *dijòmanat,* gen. *-nta* (17.v., nar. pj.). Pridjev (s ngr. *nd < ni) adamandovb.* Obliku *adàmanat* odgovara kod Dantea *adamante* i staromilansko *adamanla.* Dolazi od gr. ἀδάμας, -άντος od δαμάω »krotim« s privativnim prefiksom α- »ne«. Odatle preko ar. i tur. *alamas, eljmàz* m (Kosmet) = *aimas* »1° kamen za sječenje stakla, 2° dijàmanat, 3° muško ime prema ž. *Elmaza* (Bosna)«, također rus. *almaz* i tal. *almás.* Na arapski oblik smjera možda i *alem-kamen* u narodnoj pjesmi (v.). Glede napuštanja dočetnoga *-ant* upor. u Engadinu *adam* »Befestigungsring an dem Schlitten«. Ova je orijentalna riječ možda akadijskog (mezopotamskog) podrijetla *elmešu* »dijamant«. Oblik *gemanat = demanat* odgovara madž. *gyémánt, a* taj je u vezi sa *dijàmanat, dijòmanat* = danas *dijamant* u kojem je gr. 'početak aS- od ἀδάμας bio unakrštanjem sa διαφανής »proziran« izmijenjen u το διαμάντι, arb. *dhjamandi <* kslat. *diamas* koje je potvrđeno na tablicama sa zaklinjanjima (defbdonum tabelláé).

Lit.: ARj l, 31. 2, 384. 393. 3, 127. *Mladenov 2. Vasmer 5.* 13. Vasmer, *GL* 40. *GM* 86. *Elezović* 2, 511. Isti, *Ný 2,* 47. *DEI* 54. 138. 1279. *FEW* 28.

adatat, *-ām* pf. (Potomje, Pelješac) »pristati, pričvrstiti, priljubiti«. Pridjev na *-ьn > -ân adatan* (Potomje) »prikladan, srodan«. Od tal. *adattare,* pridjev *adatto <* lat. *adaptus* (7.V.) prema *adaptare* (Svetonije). Od istog lat. glagola s njem.-fr. *-ieren > -irati: adaptirati, adaptiram.* Apstrakturn iat. *adaptatio > adaptacija,* njem. *die Adaptation,* fr. *l'adaptation.*

Lit.: DE/ 55. *REW*[3] 146. *FEW* 28.

adei, također *hadét* m (kao *hada* za *ada),* sinonim danas gotovo na čitavom teritoriju za *običaj, uredbu, red* (Vuk). *Elezov'.ć* 1, 4 t« 2, 491 bilježi za Kosmet akcenat *âdet,* gen. *âdeta* i prilog *adetâ* »obično, onako kako je uobičajeno«. Opći je balkanski turcizam *(adet,* prilog *adeta* »véritablement, tout simplement«) arapskog podrijetla u istom značenju (ar. <*ada),* potvrđen u cincarskom, bugarskom, arbanaskom i novogrčkom.

Lit.: ARj l, 32. *Lokotsch* 16. *Mladenov* 3. *Pascu 2,* 106. *GM 2.*

adiđar = *adidžar = odidar* (Vuk) m u narodnim pjesmama kao epiteton ornans indeclinabile uz imenicu *koduna* i ženska lična imena kao *Fatila: adiđar kaduna, adidžar Fatila,* u zn. »lijep, ljepota«, također u obliku *jadidar Ajkuna* (i opet u nar. pjesmi). Riječ je u Bosni potvrđena i kao imenica *(GIZM* 20, 10—11): *osvojiti ... svakog adiđar a* u značenju »blago, dragocjenost, nakit«. U arbanaskom *jadigar* »lijep, značajan, vrijedan gledanja«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *jad k'ar,* tur. vulg. *yadigâr)* istog značenja.

Lit.: ARj l, 32. 8, 590. Korsch, *ASPh* 9, 505.

admiranat, gen. *-anta* m (Kavanjin, Pjev. crnogorska) = *armìralja* m (17.v., Mikalja, poslovica) = *arminarta* m (Pjev. crnog.) = *armiljara* m (poslovica) = *amlralja* m i danas prema njem.: *admiral,* gen. *-ala.* Od tal. *aimirante* (16.V., upor. španj. i port, *almirante,* obrnuto u *admiranat* prema lat. *admirări).* Dočetak *-ante* prema *comandante. Armiralja* je iz mlet. *armiragio (-gio <* od starijeg *-ja < -lo).* Dočetak *-a* stoji za *-o* kao u *gimnazija, Tèlenta* (Mostar, prezime) < tal. *tenente.* Dočeci *-artaj -ara* sadrže ar. *rahl* s članom *ar-rahr. Amlralja* je od tal. *ammiraglio.* Riječ je evropski složeni arabizam. Prvi dio složenice sadrži ar. *'amir* »zapovjednik«, drugi dio ar. *rahl* »prijevoz« ili *a'ali* »vrhovni«. Značenje je »zapovjednik transporta« ili »vrhovni zapovjednik«. *Amir* (od glagola *amara* »zapovijedati*) je potvrđeno u našim historijskim spomenicima: *veliki amira* (prema Vasmeru < ἀμιρας), *Pajazitb = veliki caгь amiгь Bajazit, amire sultan.* Riječ se proširila sa Sicilije, gdje je za vrijeme Normana bila službeni naziv ministra mornarice, po cijelom Sredozemlju.

Lit.: ARj l, 32. 81. 111. 5, 279. *Mon. şerb.* 182. 534. *REW** 423. *DEI* 139. 168. *FEW* 88. *Lokotsch* 69. *Vasmer* 6. Vasmer, *GL* 43.

adorati, *-am* impf, i pf. (16. i 17.v.) prema impf, na *-va- odoravati, -oravam* (16. i 17.v.) »pokloniti se, klanjati se, častiti«, od tal. — lat. *adorare.*

Lit.: ARj l, 32. 58. 111. 5, 279. *Mon. şerb.* 182. 534. *REW*[5] 423. *DEI* 139. 168. *FEW* 88. *Lokotsch* 69. *Vasmer 6* (od Petra Vel.). Isti, *GL* 43.

àdrapovac, gen. *-ōvca* m (Vuk) pored *àdrap* m i *odrapać, àdrapavac,* odatle *àdrapovica* f, apstraktum *adrapóvština* od *àdrapovski + -ina, àdrapski* pored *àdrapovackî* u značenju »vojnik poderan, odrpan«, »dje-

čak odrpan«, pejorativne riječi koje se govore u Vojvodini, Banatu, Baniji i Bosanskom Novom (ovdje selo *Adrapovci).* Očito je da je osnovna riječ *àdrap,* gen. *àdrapa.* Sufiksi *-äc, -ovac, -avac* naši su dodaci. Geografska area isključuje Elezovićevo izvođenje iz stgrč. το ἀνδράποδον »rob« *(NJ* l, 58-60) i Vukovićevo iz tal. *atroce (GodCup* 14, 214 — 42), koji se uostalom ni fonetski ni semantički ne slažu. Kako se radi o pejorativnom nazivu za vojnike, moguća su dva izvora, prema Daničiću < njem. *Haderlump* »čovjek odrpane odjeće« prekrojen prema našem glagolu *drapati, drpati,* ili < njem. *Trabant,* od koje potječe i stčeš. i *stpolj.drab* »pješak«. Posljednje je manje vjerojatno. Navedene su riječi zacijelo ušle u narodni jezik spomenutih krajeva iz graničarskog njemačkog jezika, kako će se vidjeti i iz drugih naših germanizama, upor. toponim *Lemuštrānjga* < njem. *Alarmstange* na Kordunu i antroponime *Cantrājtar* (ŽK) < njem. *Tanzreiter, Majöfar,* gen. *-ara* (Jaska) < njem. *Maihofer,* apelative *boktar* m < njem. *Wächter, šlljbot* m < njem. *Schildwacht, halbot* (Petrinja) < njem. *Hauptwacht.* I drugi dio složenice može se svakako preinačivati: za *Schöpflöffel* govori se pored *šeflja* f i *šefarka* f (Petrinja), *šefrka* f (ŽK).

Lit.: ARj l, 32.

ađrfato n (14. i 15. v.) pored *adrbfatb* m (1396) i *adhfato* »praebenda, zadužbina (za besplatan sto)«; *r* pored *l* je novogrčka pojava, upor. αδελφός / αδερφός. Sufiks *-ato* je lat. *-atus.* Dolazi od srgr. ἀδερφάτον prema ngr. αδερφός »brat«. Izvedenica na *-tor: adrfator* m (15. v.) »onaj što uživa ađrfato«. Upor. semantičku paralelu *brašćina* »objed u bratovštinama«.

Lit.: ARj l, 33. Vasmer, *GL* 40.

adukavati, *-dukāvām* impf. (Potomje) »odgajati« prema pf.. *adukati* u part. perf. pas. *adukon* »odgojen«. Od lat. > tal. *educare* »odgajati« (14. v.) (prefiks *ex-* > *e-* koji je izmijenjen sa *a-* u našoj posuđenici, i **ducare* prema *dux,* gen. *-cis).* S lat. prefiksom *co-* »SU-« postaje apstraktum *koedukacija* »zajedničko školovanje djece obaju spolova«.

Lit.: DEI 1424.

àdvenat, gen. *-enta* (Dubrovnik); od 16. v. kod hrvatskih crkvenih pisaca (Divkovića, Bandulavića, Posilovića, Glavinića, Filipovića, Kanižlića) = *advent* (ŽK), pridj. *advencki* (ŽK, ~ *pôsť).* Iz crkvenog latiniteta *adventus* (se. *Christi),* poimeničeni part. pret. od *adventre.* Prevedenica je *prišašće, došašće (Gospodnje).* Radna imenica na *-tore (adventor)* živi u *oventur* (Lumbarda) = *aventúr,* gen. *-ura* (Korčula) u značenju »kupac« < tal. *avventore.*

Lit.: ARj l, 33. Kušar, *NVj* 3, 337. *REW*[3] 3219. *DEI* 382.

ađutanat, gen. *-nta* m (Vuk) »1° pomoćnik (npr. generala)« = *adutant* (Šibenik) »2° malinar iz makine za ulje«; *di* > *đ* je prema latinskom. Prema tal. *aiutante* m (nar. pj., Crna Gora) = (s metatezom samoglasnika) *jautanat,* gen. *-anta* (Crna Gora). Poimeničeni part, prezenta *adiutans,* gen. *-antis* od lat. *adiutore* ^pomagati«. Kao vojnički termin običnije bez nepostojanog *a: ađutant,* dijal. *ađutant.*

Lit.: ARj l, 34. 44. 492. *REW*[3] 172.

ädžaba, prilog koji se dodaje pitanjima u sumnji (v. Elezovićeve primjere iz Kosmeta). Turcizam arapskog podrijetla (ar. prilog *ağeba, ağaba, ağeb* »čuđenje« i pridj. u vezi s prilogom *adžäip* »čudan«); u Kosmetu kao indeclinabile *(adžaip čovek),* isto tako u bug. *adžaib* »čudan, divan« i čine. *agiaipe* »drôle, bizarre, curieux à voir«. Arapski se prilog meće ria početku rečenice kao i u Elezovićevim primjerima. Opominje na poštapalice turskog podrijetla kao *elemek, dója, bajagi,* kojima se davao turski izgled našim rečenicama. Taj je običaj vladao nekada i kod umetanja njemačkih i talijanskih suvišnih riječi u naše rečenice u Hrvatskoj, Dalmaciji i Istri.

Lit. : Elezović 2, 496. *Mladenov* 3. *Pascu 2,* 106. *Deny* § 443.

Adžam m označuje u· nar. pjesmi i kod Gundulića Perzijanca i Perziju, ali za oznaku zemlje tvori se izvedenica s porhoću *-ija* (kao *Srbija): Adžamija.* Pridjev se tvori od izvedenice *adžamījskī* (15 — 17. v.), ali postoje i izvedenice od *Adžam: adžamskī* »perzijski«, apstraktum *adžamstvo* »Perzija«, *Adzamkinja* (Gundulić, nar. pj.) »Perzijanka« i *Adžamljanin,* augni. *Adžamina* »Perzijanac«. Mjesto *a* čita se i e kao u turskom: *Hádžem, adžemskī* (u nar. pjesmi, Kanavelović), ovako i rum. *Agem, agemasc* »Perzija, Perzijanac, istočnjak«. Ime naroda prenesoše Arapi na luda i nevjesta čovjeka, tako da se u narodnoj pjesmi govori *luda adžamija* i *momče adžamija.* U arapskom *'agami* znači »barbarın, tuđinac«. Jednako u bug. *adžamija* »neopiten čovek« i rum. *agemiu*

pored *ageamiu.* U Kosmetu apstraktum *adžamlluk* pored *adžanňhk* m znači »neznanje, djetinjasti postupak«, *adžamiska rabota,* isto u bug. *adzamălăk* i cine. pridjev *agiami* »neiskusan, novajlija«, *agiamilache* »ludost«. Opći balkanski turcizam arapskog podrijetla.

Lit.: ARj l, 37. *Lokotsch* 29. *Mladenov* 3. *GM 2. Elezović 2,* 496. *Pascu 2,* 106.

adžijäsma f (Kosmet) »vodica, posvećena voda koju donose hadžije sa božjeg groba u čiju se ljekovitost mnogo vjeruje«. Unakrštenjem sa *hadžija* zamijenio je *-džija* prvobitno У ili *g* koje se nalazi u búg. *aj azma* pored *agijazma = ajazmo,* arb. *ajazmë* f »Weihwasser«, rum. *aghiazmă,* stcslav. *agiazma* f pored *agiazmo* n »eucharistia«. Balkanski crkveni termin grčkog podrijetla < gr. ἁγιασμα, apstraktum od ἅγιος.

Lit.: Elezović l, 23. *Tiktin* 31. *Mladenov 12. GM* 6. Vasmer, *GL* 41.

adžuvan, gen. *-äna* m upotrebljavaju Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma u značenju »mladić«. Riječ je perzijska *(güwan)* istog značenja. [Potvrđena je i u BiH. Došlo preko turskoga *ercuvan* »jorgovan« < perz. *ergewān* »id.« (Škaljić)].

Lit.: ARj l, 37. *Škaljić*[2] 71.

äf = häf m (Vuk, Vučitrn) = *äv* m (Kosmet), sinonim *radica,* bug. *hav* »tanke dlake u suknu, kadifi, platnu na jednoj strani«. Upor. *havli(ja)* (v.). Ograničeno raširen balkanski turcizam (< tur. *haw)* istog značenja.

Lit.: ARj 1,34. 3,545. *Mladenov* 669. *Elezović* 1,2.

afan, gen. *afana* m (Rab, Božava) = *ăfan* m (Potomje, Cavtat: *pasti u afan)* »nesvjestica, zvenimenat«. Postverbal od *afânat se* (Cavtat, Dubrovnik) »zacrveniti se (više od stida)« — *áfámat* (Božava), s asimilacijom na distancijų *f — n > f — m.* Od tal. *affanno, affannare,* neodređenog podrijetla, vjerojatno franačkoga.

Lit.: Kušar, *Rad* 118,17. Cronia, *ID* 6,104. *REW*[3] 250. *DEI 72. EEW* 47—48. *Prati* 16. *Gamillscheg* 1, 193—94.

afèrim = *avèrim* (Crna Gora) = *aferim* m (Kosmet) »pohvala«, također uzvik za koji su sinonimi internacionalna riječ *bravo* i balkansko *masala* u ironickom značenju u pl. »grijesi«. U nar. pjesmi uzvik je i bez početnoga *a-: ferim (ferim tebe, ljubi moja, snaha naša).* Također kao apstraktum s turskim sufiksom *-luk: aferimhk* m »pohvala«. Turcizam iz oblasti kurtoazije, raširen u svim balkanskim jezicima (perz. podrijetla < *afärin,* a to od *afrin* »pohvala«). Početno *-m* mjesto perzijskoga *-n* u balkanskim jezicima osniva se na turskom vulgarnom izgovoru; nije iste prirode kao *-m* u *burjum* (v.).

Lit.: ARj l, 36. 123. 3, 50. Skok, *Slávia* 15, 180. *GM* 3. *Elezović* l, 23. 2, 495. *Mladenov* 11. *Pascu 2,* 106. *Deny* § 1059.

afijūn, gen. *-una* m (Vuk, Srbija) = *afijôn,* gen. *-Sna* (Kosmet), na zapadu *opijo* = *opih* pored *opijum.* Balkanski grecizam koji se raširio preko tur., rum., bug., arb. *afion,* ngr. ἀφιώνι, tal. *a/ione.* Stgr. бтио > lat. *opium* > ar. > tur. *afiūn.*

Lit.: ARj l, 34. 9, 56. *Elezović* l, 23. Elezović, *y F* 14, 231. *Mladenov* 11. *Lokotsch* 25. *Tiktin* 27. Korsch, *ASPh* 8, 647. *GM 3. SEW* 24. *Pascu 2,* 106, nro 8.

afikat, gen. *-kta* m są impf, na-m- *afiktavati* »(upravo od sintagme *ad fictum)* na nagodbi utvrđena cijena« = (sa metatezom *kt* > *tk) àfitak,* gen. *-itka* m (Dubrovnik, Prčanj) »najam«. Može biti ili latinizam ili, vjerojatnije, leksički ostatak iz dalmato-rom. jezika (upor. *trakta* > *tratka* < lat. *tracta).* Od srlat. *affidare* (prefiks *ad* i particip */ictus,* poimeničen, 10. v.) »cijena najma« od *figere.* U ostaloj Dalmaciji dalmato-rom. oblik bio je preplavljen talijanizmom *(ct* > *tt) àfit* m (Perast, Boka), postverbal od *afitat, -ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »iznajmiti«, sa zamjenom tal. prefiksa *a-* < lat. *ad* našim *na-: nafitivati, -ujem* (impf, sa *-iva-,* Budinić) »najmiti«. Sa gubitkom *a-* prelazi u sandhiju u *fit* m (15. v., Božava, u Sloveniji Notranjsko) kao u tal. *fitto* »kamata«, denominal na *-ati filati, fitam* impf. (Belostenec) »davati u najam, na kamatu«, na *-ovati fitovati, -ujem* (Belostenec), radna imenica na *-nik fitnik* m, pridjev na *-alis fitava* (Božava) »affittuale«.

Lit.: ARj l, 34. 3, 59. 7, 320. *Pleteršnik* l, 200. *REW*[3] 3280. *DEI* 76. 1660.

afrik m (16. v., Kašić) »jugozapadni vjetar«. Od tal. *africo* = *affrico* »vjetar iz Afrike, lebić«. Starija je posuđenica *văž jăpark* (prilog, Molat; *vaz* je složeni prijedlog *va* < ъ + *iz)* »na jugozapad«, *japrk* (također toponim), *na japrk* (Veli otok) »ad occidentem«; u trojezičnoj zabilježbi iz 1557. za označivanje granica nekretnina u Zadru *jāparok:* hrvatski

naziv za lat. *quirina,* mlet. *garbin* (prema Jelićevim ispisima iz zadarskog arhiva), odatle nastaje i pridjev *japršnji.*

Lit.: ARj l, 34. *Bartoli* 1, 291. 2, §§ 377. 563. *REW*[3] 272.

-āg m, -aga f rijedak je sufiks kategorije *g* raznog značenja. Nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku. Izmjena kratkog i dugog vokala je kao u -äc m prema *-ača* f. Izražava kolektivno značenje u *šiprag* m, ali u svijesti ne postoji više veza te izvedenice sa *šipak* (v,). Kolektivno značenje ima i izvedenica *prtljāg* m = *prtljaga* f od glagolske osnove *prtiti — prtljati,* dok je radna imenica pejorativnog značenja *mùtIjaga,* a *mùtljag — mutež* opet kolektiv od *mutljati — mutiti,* isto tako *krčag* od *krčiti.* Dolazi i u konglutinatu sa *-ulja* (v.) u *sov uljaga* od *sova,* gdje pojačava augmentativno značenje. U *vinjaga* nije sufiks, nego je drugi elemenat složenice od osnove riječi *jagoda.* Izgleda da je postanja afektivnog (pejorativnog) kao i *-enda* (v.), nastao baš rastavljanjem složene imenice *vinjaga,* koja se u svijesti veže sa *vino,* a izražava rđav okus.

Lit.: Măreție 259. 297. *Leskien* § 444. *Vandrák l,* 628, § 610.

m deklinacije *a* (17. v.), *hàga* (Crna Gora), *aga,* gen. *âge* porde *age* (Kosmet), jednom u narodnoj pjesmi u turskom i našem pluralu *agalári.* Značenja su različita: a) gospodar zemlje (Vuk, Bosna, Kosmet), sinonim *čiiluk-sahibija* (Bosna) = *ciflik saibija* (Kosmet); b) zapovjednik janjičara; *u Hasanaginici* zapovjednik vojničkog odreda; odatle bosanska prezimena kao *Đonlagič* »zapovjednik dobrovoljaca«, *Bešlagić;* c) u vezi s pridjevom *haračlijski* (v. *harač)* »sabirač poreza«; d) u vezi s turskim pluralom od *krz* (v.) »glavar harema« *(Kizlar-aga* u *Osmanu);* e) najstarije tursko značenje srodstva »stariji brat« (upor. *paša)* očuvano je i kod Vuka »djever, muževljev brat«, ali tada postaje hipokoristik po akcentu i dočetku: *ago — aga;* u Kosmetu *aga* gen. *age,* »stariji muškarac u zadruzi za mlađe žene; srodnici njihovih muževa«. U turskom dobiva sufiks *-ça: agata* »najstariji brat«. Ovaj oblik očuvan je u Bosni u prezimenu *Agačić,* u toponimu *Agačića Majdan.* Aga je nepismeni Turčin za razliku od pismenoga, koji se zove *efendija* (Kosmet). Ovako i u Turskoj. Posvojni je pridjev *agin* (17. v.), od čega poimeničenje sa *-iça àginica* »agina žena«, dok je *àgica* deminutiv od *aga;* kvalifikativni pridjev je *àginskî,* jednom i *agačkī,* koji nije ušao u upotrebu. U narodnoj pjesmi postoji pored *aga* i oblik *agan,* koji upotrebljava žena u vezi *moj agane,* što je nastalo prevođenjem i prekrojavanjem iz turskoga *benim agam* »moj aga«, tako da je *agan* kao *Milan* neka vrsta hipokoristika. Apstraktum se tvori s pomoću sufiksa *-luk: agàluk* (18. v.) = *hagaluk,* bug. *agalăk* »agin feudum«. Osnovno *aga* veže se kao drugi elemenat s ličnim muslimanskim imenima (tip *Hasan-aga)* i tada se deklinira samo drugi elemenat jer se ime smatra kao složenica. Zbog toga se stavlja crtica. Odatle brojni muslimanski patronimici tipa *Smailagić.* Za razliku od *beg,* nema patronimika sa *-ović.* U narodnoj pjesmi ponavlja se i pred muslimanskim imenom: *Oj čuješ li, ago Asan-ago.* To je nastalo zacijelo zbog potrebe građenja deseterca. Isto je i kod *beg* (v.). Umetnuti se može zbog istog razloga i epiteton *gazi* (v. *gazijd): Čuješ, aga, gazi Smail-aga.* Bio je običaj da uplivne porodice u Turskoj i Bosni nose naslov *aga,* odatle bosanska imena kao *Adem-àga Mešić.* Opći balkanski turcizam raširen u svim balkanskim jezicima (tur. *aga* »id.«).

Lit.: ARj l, 34. i si. *Lokotsch* 28. *Mladenov 2. Vasmer* 4. *Deny* § 1159. *GM* 4. *Ehi,* s. v. *Pascu 2,* s. v.

agata f (Kavanjin, Bella): *plemenití kamen koji se zove agata* (A. Kadčić). Nije potvr; u nar. govoru. Od tal. *àgata* iz srednjovjekovnih lapidara, a to iz gr. αχάαης = *gagātes* »Pechkohle«. Belostenec i iz njega Stulić imaju *akstan* iz njem. *agtstein,* srvnjem. *agetstein* »Bernstein«, složenica od *agt* < *ágata* i *Stein* »kamen«. Upór. u narodnoj pjesmi *alem-kamen zlatni* (v.). Drugi su hrv.-srp. nazivi *jantar* i *ćilibar* = *čelibar,* gen. *-ára* (v.)-

Lit.: ARj \, 35. *REW** 3635. *Weigand-Hirt* 28. *DEI* 82.

agàzli, indeklinabilni pridjev značenja »mrk«, a izveden s pomoću turskog imeničkog sufiksa *-U,* epiteton ornans u narodnoj pjesmi pred imenicom *gavran: i izvede agazli gavrana.* U turskom se kaže *yağız* »mrk«. ' ez *-li. Znači* da je izvedenicu stvorio naš narodni pjevač slijedeći maniru uobičajenu u narodnoj pjesmi, upor. Skok, *Rad* 272, 39-48. U Kosmetu postoji apstraktna izvedenica od *yağız* s turskim sufiksom *-luk: ăgazlak* pored *ăgbzhk* »tanka materija od pamuka ili svile kojom muslimansko ženskinje pokriva lice i usta kad iziđe na ulicu«. Nosile ga i kršćanke. U bugarskom *azfak (na cigare, na puška)* sa stezanjem *agi* > *a* kao u *ağaç* > *aç.* Ali ovaj apstraktum nije izvedenica od *yağız* »mrk« nego od *ağız* »usta«, *ağızlık* »ono što se meće u usta«. Spominjemo ga ovdje jer se turski samoglasnik (jery) zamjenjuje sa α i zbog toga što je ispušten početni suglasnik *j,* valjda zbog miješanja obiju riječi.

Lit.: ARj l, 35. *Mladenov* 3. *Elezović l,* 3.

agirai, *-am* pf. (Prčanj, Muo) = *agèrati* pored *agirati* (Bijela, Boka) »(ribarski termin) opkoliti mrežom, zakoliti da se ne izgubi pošta kad se ima trata potezati«. Primjer: *Agirão sam na tu poštu* (Muo). Odatle apstraktum na *-ancija* (v.) *agirâncija* f »zaokruženje«. Primjer: *Na agiranciju bili smo, a riba pobjegla,* kažu u Prčanju da tako Muljani govore. Očito se radi o dalmatskom denominalu od γϋρος > tal. *giro, *adgyrare* (prefiks *ad-)* > tal. *aggirare* sa očuvanim velarom *g. Gür* m (Dobroselo, Lika) »(zidarski termin) duga motka, kojom se miješa žbuka u mutionici« nije potvrđen u drugim narječjima. Nije izvjesno da li ide ovamo. Moglo bi se raditi u toj riječi i o domaćem postverbalu od *gurati* (v.). Naziv otoka *Žirje* n (potvrđen je *Curi)* može ići ovamo. Pretpostavlja υ > *гu* i razvitak *giù* > *ž* kao u *Sipan* < *Giuppana.* Inače je grčka riječ zastupljena u italijanizmu *dir* m (Dubrovnik, Cavtat, Šibenik: *učinit dir, idem ù dir, pàsãjmo dva dira),* impf, na *-va- điravat, dirâvãm* (Dubrovnik, Potomje) »ići amo tamo, okretati se, kružiti«, (sa *d* > *j) jirõvât* impf. (Brusje) prema *jirãt* pf. : *jir oj brod, nemoj jir ovát brod* < tal. *giro, girare.* Deminutiv na *-élla girèlla* > *direte* f pl. (Dubrovnik) »kvačice koje priljubljuju škure pri lastri, virandula (u Šibeniku)«. Imperativna složenica *džirasol* (kalk, Šulek) »suncokret, Lelianthus«. Toponim *Na diranu gornju, donju* (Muo, ribarske pošte), vjerojatno je isto što *Agiran* na Mljetu koji dolazi od **aggerlanum* < lat. *aggeries* »hrpa, gomila«.

Lit.: ARj 3, 502. Hraste, *JF 6,* 187. Skok, *Slav.* 211. *REW*[4] 3937. *DEI* 1816.

agrarna f (akcenat u Banjoj Luci, Srbija, Milićević). Znači isto što i izvedenica *agratnaluk* »nervoza«. Danićićev akcenat *agrarna* ne poklapa se s turskim naglašivanjem dočetnog sloga. Zbog toga bit će pogrešan. Nije ista riječ kao i *agrarna* (v.), ali je stvorena na isti način od tur. *ağrımak* »osjećaj boli«. Turcizam koji dosad nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj l, 31. Skok, *Slávia* 15, 180.

agravaţi, *-am* pf. (16. i 17. v., tranzitivan glagoli »činiti tegobu«. Od tal. *aggravare* (prefiks *a* < *ad* i denominai od *gravis).*

Lit.: ARj 1, 36. *REW** 3855. *DEI* 87.

gen. *agrška* m (Vuk), sinonim *prešljen* (v.), u Kosmetu *agršak, -a* m *(a* ostaje i u genitivu!) »kolut od razne materije koji se natakne na donji dio vretena radi boljeg zamaha pri predenju«. Vukov oblik pokazuje da tursko *a* u dočetnom zatvorenom slogu može postati nepostojano. Turcizam *ağırşak* istog značenja nije dosada potvrđen u ostalim, balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 36. *Elezović* 1, 4.

agün m (Dubašnica, Vrbnik), morska riba koja se zove i *aliga* (v.) = *ölig Uliti aguni* (Feretić, Statut verbenski 9) = *agun,* gen. *-una* (Rab). U Dubrovniku (tako ї u Račišću) se ta riba zove *gavun,* gen. *-una* = *gavun* (Vuk) = *gavun* (Božava), *gavuni* pl. (Muo) = *gavun* (Smokvica, Korčula) = *gavun* (Perast) = (bez *v) gaün* (Split) = *gaūn,* pl. *gauni* (Vrgada) = (sa *v* > *g) gagün.* Odatle na *-aria* > *-ara, -era* (mlet.) u imenu mreže: *gavunāra* (Dubrovnik, Mljet) = *gavunâra* (Molat, Božava) = *gagunôra, agonêra* (Vrbnik) »bucavica«. Mlečani posudiše također dalmatinski oblik *gavon* (Budmani, Tommaseo). U naučnoj terminologiji ta se riba zove *ciupea aiosa (>* tal. *cheppia), atherina hepsetus,* u Rovinju *ziro* < *gerres* (Ive), u tršćanskom *agon* »Ährenfisch«, u krčko-romanskom *agaun* »seppia« (veljotizirano mlet. *agon* f) = u mletačkom na Krku *agon.* Razlikuje se od *ligan* (v.). Augnţentativna je izvedenica od lat. *acuş* s pomoću sufiks *-one.* Osnovna se riječ prevodi u *iglun* = *iglúni* (Kostanjica, Boka) = *iglun* (Krtole) od *igla* = (čakavski) *iaglun* (Račišće) = *iglica* ili *jaglica* (Račišće), s umetnutim *n inglun* (Prčanj) = *inglûn* (Lepetane, Boka). *Gavun* pokazuje krčko-romansku diftongaciju *(au* za lat. naglašeno *o,* upor. *rasaun* < *ratione).* To je jedini ostatak veljotske diftongacije iz ribarske sredine na Jadranu. *Igla* na Krku je prevedenica za mlet. (istarsko) *angusigola* (deminutiv od *acus* + *-ūceus* + *-icula)* = *j'igla* = *angožigola* (u izgovoru Hrvata u Vrbniku). Upor. tál. -dijai, *angosella* < **acucella.* Mletački je deminutiv izopačen u Mulu (Muo, Boka) u *dîngula* ili *igla* i u *dôglo* n sa nejasnim *d.* To su sve različite ribe[y] dijelom male i sitne, kao *gavun,* dijelom velike, koje imaju dugi nos, srebrnaste, žive na po-

vršini mora, ne na dnu. Ovamo ide zacijelo još *gâvorica* (Brač) »smaris vulgáris«, u kojem je *-un* zamijenjen drugim sufiksom. O gubitku početnog *a-* upor. *guća* (v.).

Lit.: ARj 3, 114. 116. 115. 4, 408. Skok, *Term.* 37 sl. *Banali 2,* 169. *Jurišić, NVj* 45, 181. Kušar, *Rad* 40, 10. 18. *REW*[3] 130. *lve* 70. *DEI* 205.

ah, refleksivna amorfna interjekcija, koja se nalazi u svim jezicima i dolazi sa samoglasnicima u prijevoju: *oh, eh, ih, uh* (v.); *h* se prenosi odavde i na *jaoh.* Izrazuje začuđenje pred vokativom ličnih imena, radost, želju *(ah, da mi je...},* gnjev. Pojačava se dodavanjem -a: *aha.* Mjesto *h* govori se za čuđenje *-i: al aï.* Stariji pisci, kao Zuzzeri, upotrebljavaju *ahi* i dodaju prokliticnu zamjenicu *me* sa *h: ahimeh.* Vjerojatno je u ovom slučaju oboje talijanskoga podrijetla. Mjesto *hi* govori se *j: aj* za čuđenje, žalost, želju, molbu, negiranje, gnjev i ukor, te se kod Hektorovića veže sa *a: aja, davori.* Vuk ima također vezanje sa *-a: âja àja* kao uzvik za poricanje. Ova se značenje razvilo zacijelo iz čuđenja nečemu. Ova veza dobiva i deiksu *k: ajak* kao *ondak.* Mjesto *k* dolazi i *c: âjac,* što začuđuje. Ovo *a,* koje se dodaje, dolazi u uzvicima i na prvom mjestu: *ajào, ajàoh, ajàoj.* Može biti istoga podrijetla i *-a,* koje se u rumunjskom jeziku dodaje pokaznim zamjenicima: *acela* pored *cei* »ovaj«. Ali se u ovom slučaju pomišlja i na lat. prilog *hac.* Također se veže sa *bo* (v.): *ãjbo* (Vuk). Kao gore u talijanskom jeziku veže se *aj* i sa proklitikom *ma: ajme* za izraz žalosti, gnjeva, ukora i može se pojačati *sa jao* (v.) i *h: ajmeh.* Od ovoga uzvika pravi se i impf, *ajmékati.* Mjesto *h* dolazi u balkanskim jezicima */: af* (upor. rum. / za jslav. *h* u *virf < vrh).* Kod Arbanasa i Novogrka dodaje se još í: arb. *aht* = ngr. άχτι. Kod Arbanasa može se i poimeničiti *ah* m »žalost«.

Lit. : ARj l, 39. i si., 42. *GM* 3,4. *Dicționarul* 1, 74.

-ah(a)n, ž. r. -ahna > -an, ž. r. -ana, složen deminutivni pridjevski sufiks veoma raširen u hrv.-srp. književnom jeziku i u narječjima. Kad se u narječjima ispušta *h,* nastaje odatle *-an,* bez duljine *a,* koja bi morala nastati po zakonu stezanja dvaju samoglasnika. Mora se uzeti da u genitivu f i n *-ahna* nije bilo duljine po zakonu i da je odatle kratko •*a* preneseno i stegnuto *-an* mjesto *an.* Ovo -an govori se bez duljine u narječjima koja ne poznaju duljine poslije naglaska. Samoglasnik α može varirati sa *u,* tako i й sa š. Oba *a* nastala su iz debeloga poluglasa б, i to prvo α po zakonu, a drugo *a* po zakonu harmonije iz mekoga *ь.* Pridjevski je sufiks nastao iz sufiksa *-zh,* koji se očuvao u hipokoristicima od ličnih imena (upor. st. hrv. *Sedeh* > češ. *Zdech)* i općeg pridjevskog sufiksa *-ъn* ;> *-an* (v.). Deminucija počiva na prvom elementu *h,* koji dolazi u starohrvatskim hipokoristicima u vezi sa samoglasnicima *oii: Milohna* (odatle prezime *Milohnić* na Krku), *Vojihna* (odatle toponim *Vojnić}.* Primjeri: *lăgahan* < **Iъ§ъnъnъ* > *lagan, grübahan, mălahan, mêkahan* > *mikan, pünahan, tanahan* > *tanan, üzahan* > *uzan, mlađahan (d* prema komparativu *mlađi), živahan, ladan, mllanī, pünan.* U prilogu *dobrano.* Ako se pridjevska osnova svršuje na *dit,* deminutivni sufiks dolazi na komparativnu osnovu: *bleđan, gladan, hladan, mlađan, žeđan, sićan.* Ovaj je sufiks ušao i u književni jezik, a živ je i u narječjima. Primjer iz ŽK: *mlađan, mnedan* »vrlo mršav«, *bleđan* »vrlo blijed«, *mâljahan* > *maiján* »vrlo malen«. Postoji i u slovenskom jeziku *málehen* > *majhen* (također kajkavsko prezime) i u ruskim narječjima: *boljahnyj.* Mjesto *-ъЂо-* dolazi *-ušan* u *lagūšan* »vrlo lagan« ŽK, *mekušan* (upor. *mekušac, malešan), sićušan, miljušan.* U štokavskom prilogu *lagácko* »vrlo lagano« teško je objasniti grupu *ck.* Vjarojatno je *c* nastalo od *s,* koje se nalazi u *tanjusan* za *tanahan.* Iz *sk* moglo je nastati *ck* (upor. *Atanacković* od *Atanasije).* Pored *-ahan* postoji i *-ašan: slabašan.* Ovo *š,* koje je nastalo iz *h* kraćenjem dvočlanih sveslavenskih antroponima, u kojima je drugi elemenat bio *-slav: Miloslav* > *Milohna, Vojisldv* > *Vojihna, Sedeh* < *Sedeslaus* < *Zdeslavb)* i dodavanjem pridjevskog ie. sufiksa *-io:* igra veliku ulogu u hrvatsko-srpskim hipokoristicima: *Miloš* (od *Miloslav), Praos* (od *Prvoslav), Dragos* (od *Dragoslav), Rados* (od *Radoslav).* Odatle' dolazi i na kršćanska imena kao u *Per oš.* Samoglasnik varira u *Miljuš* (od *Miloslav).* Odatle u kršćanskom imenu *Ivaniš.* Dodaje mu se i hipokorističko *-a* (v.) u obje kategorije: *Dobriša* (od *Dobroslav), Grdiša, Perisa, Juriša, Jankiša.* Samoglasno *i* gubi se i *sa* dodaje na suglasničku osnovu češće kršćanskih imena, rjeđe starih slavenskih dvočlanih imena: *Ivša, Jakša, Nikša, Prvša* (od *Prvoslav), Drakša* (od *Dragoslav).* Pred *ś* može se nalaziti i samoglasnik *a: Dragaš* (od *Dragoslav), Milaš* (od *Miloslav), Petras,* kao i *u: Miljuš* od *Miloslav).* Dodati

mu se može i sufiks *-in* (v.): *Milašin* (upor. *Milaime,* hrv. toponim). Kad u 15. v. propada slavenska lična toponimija, od svih ovih hipokoristika prave se porodična descendentna prezimena na *-ič, -ević, -ović.* Akcenatsko je pravilo za ove pridejvske deminutive da odreda nose akcenat " na osnovi. Nije deminutivni sufiks i drugog je postarija u *čohan, kozanı mèsan, ružan, rebràm, solani, zemljan.* Ovdje je dijelom postao iz *-enъ* > *-en* (v.) poslije palatala *(kozan, ražan, zemljan)* i odatle prenesen na *mèsan* (upor. *ntesnen* 2K, gdje je pridjevski sufiks dva puta izražen: *-ъn* i *-enъ), čohan,* a dijelom je nastao iz *-ьnъ* > *(a) n* (v.). Poslije suglasničke grupe *a* je preneseno i u femininum i neutrum i ostale padeže.

Lit.: Maretu 313, § 361 a. 314. § 362 b. 318. § 365 c. *Leskien* § 542. *Vandrák* \, 635. § 630. Rešetar, *ASPh* 36, 546.

ahar, gen. *âhara* = *ar,* gen. *ara, har,* gen. *hara* (Vuk) = *ar* (Kosmet) = *jar* (narodne pripovijetke, kao u bug. jeziku *jahăr)* = *akar,* gen. *àkara* (Hercegovina, Bogišić) m »1° konjušnica (Vuk i Kosmet),. 2° dvor (Crna Gora), 3° kuća s oborom i avlijom i sve kuće naokolo (Hercegovina)«. Balkanski turcizam *(ahır* »staja, obor«), raširen u svim balkanskim jezicima osim. u rumunjskom jeziku, perzijskog je podrijetla (perz. *ãhur).* Drugo *a* u dočetnom slogu nastalo je od turskoga jeryja (upor. bug. *ahãr),* dok u arbanaskom i novogrčkom jeziku ostaje perzijski samoglasnik *u* (αχούρι = arb. *ahur).* ; Iz oblasti gradnje stanova kao *avlija* (v.), *boj* (v.), *kat* (v.), *japija* (v.), *dírek* (v.). Oba turska značenja (1. konjušnica, 2. obor) zastupljena su na Balkanu.

Lit.: ARj 1, 40. 3, 568. *4,* 463, *SEW* 25. Skok, *Slávia* 15, 180. *Mladenov* 12. 704. *Lokotsch* 36. *GM 5.* Matzenauer, *LF l,* 212.

àhbab, gen. *-aba* = *abâb* m (Kosmet) »drug, prijatelj«. Općenit je turcizam arapskog podrijetla u Bosni i · Hercegovini i drugdje, premda ga ne bilježe leksikografi. Turci su generalizirali i proširili na Balkanu arapski plural *ahbāb* (sing, *habib)* »prijatelj« kao singular, što se često događa, upor. *Juhara* (v.).

. *Lit.:* Skok, *Slávia* 15, 179. *Elezović 2,* 491.

ahmedíja (Bosna) = *hamedija* (Srbija) f »bijela čalma«. Turcizam arapskoga podrijetla istoga značenja, koji upotrebljavaju samo muslimani. Arapska je izvedenica od ličnog imena kao *Ahmed,* upor. *medžidija.*

Lit.: ARj 3, 564. Skok, *Slávia* 15, 180.

à(h)tapod m (Vuk) = *ahtapot* (Łazić) = *oktapodb* m (st. srp.) »(h)obotníca, polip, octopus vulgáris«. Balkanski grecizam (složenica ngr. όκταπόδι > όχταπόδι »osmokraka«, od οκτώ »osam« i πους, ποδός »noga«), bug. *ahtapod, oktopód,* arb. *aftapoth, oftapoth,* eine. *(o)htapode,* túr. *ahtapodi.*

Lit.: ARj l, 4I. 59. 8, 877. *Mladenov* 378. 12. *Pascu* 69, br. 1278, 1279. Vasmer, *GL* 41, 103. *ZSPh* 14, 466. *GM* 3. Matzenauer, *LF* 7, 4.

-aija, rijedak hrv.-srp. pejorativni sufiks za muška lica, za koji Maretić 259 navodi samo dva primjera iz narodnih pjesama: *ludaija* (od *luda* < *lud)* i prema ovome *pustàija* (od *pust).* Interesantan je time što mogu nastati sufiksi pejorativnog značenja stapanjem hrv.-srp. hipokorističkog sufiksa na -a (v. *bena, luda)* i *-ja,* dodatka turskim sufiksima *-ci* > *-d&ija* i *-li* > *-lija.*

Lit.: ARj 6, 195. 12, 699. *Maretić* 259.

àis = àjis = äjs, amorfni uzvik za tjeranje volova na kretanje u stranu (Vuk) ili naprijed (ŽK), *ăjs* ŽK također *hajs;* kad teško ide, akcenat je *hajs;* i ime vola *(rogo,* vokativ od *rogma).* Odatle glagoli *ăjskati, ăjsnuti, ăjsnem* (Vuk) te *aiskati* i *aisnuti* (Lika, Vuk). Za obratan smjer je uzvik *šīīs.* Izgleda da je interjekcija upravo složenica od *àe,* koju Vuk također navodi za tjeranje volova. Odatle impf, *aékati, aēčem* »tjerati volove vičući *aeч.* Elemenat -ï nalazi se u *šūs* (ŽK). U Kosmetu se govori sa vokalom *o: oj s,* koji pozna i ARj: *oj s, oj ski, ős.* Izgleda da ovamo ide i uzvik *ahăj* (ŽK),. kojim se tjera lisica od peradi, odatle impf. *tajkati, -am* (ŽK).

Lit.: ARj l, 41. 44. 34. 43. *Elezović* 2, 22- Pedersen, *KZ* 38, 342.

-āj je sveslavenski sufiks iz praslavenskoga doba. Kao živ sufiks dolazi u svim južnoslavenskim jezicima, a od sjevernih u ruskom jeziku. To je upravo složen ie. sufiks *-ғо* raširen vokalom *a.* Služi za tvorenje glagolskih imenica, tzv. nomina actionis, ali apstraktno značenje može prijeći u konkretno *(namještaj).* Samoglasnik *a* je dug kao u *-ač, -ag.* Ako dolazi u femininumu, onda je kratak ili po analogiji dug. Veže se obično s ie. sufiksom -ro, tako

da mu je najrašireniji oblik *-jaj*, pred kojim se glagolske osnove na *k g h* palataliziraju u *(žš.* Služi najčešće za izvođenje od perfektivnih jednostavnih i s prefiksom složenih osnova. Početni palatami elemenat *j* mogao je nastati i od tema na *-i-* u infinitivu kao i od *-ĕjb* i odatle se analogijom proširiti. Čisto *-oj* nalazi se u *uzdisaj* i *zalogaj* (od *založiti).* Veza sa *-to* vidi se u *običaj* (od *obiknuti), naraštaj* (od *narasti), zamašāj (zamahnuti), okršaj (okrsnuti).* Inače se često dodaje kod perfektiva na *-i-ti: namještaj* (od *namjestiti), oproštaj (oprostiti), položaj (položiti), domišljaj (domisliti), povraćaj (povratiti), slučaj (slučiti), porođaj (poroditi), rađaj (roditi).* Od imperfektivnih je glagola *noćaj (noćiti), ndšaj (nositi), vršaj, ležaj (ležati), mješaj (miješati).* U *događaj* pored *događaj* varira perfektivna i imperfektivna osnova. Rijedak je kod imeničkih osnova: *naručaj* (od *naručje),* upor. stesi, *brbžaj* »struja« (< *Бегъв* + *-ĕjb* od *Бегъв).* U femininumu dolazi rijetko od glagolskih osnova samo u značenju radne imenice *mješaja* »onaj koji mijesi«, *suđdja* »onaj koji sudi«, isto tako rijetko i kod imeničkih osnova *kvfgaja, j/rèkaja, domaja, peraja.* Ali nije izvjesno da sü *-aj* i *-aja* identični sufiksi. Isto tako se može identificirati ovaj sufiks sa dočetkom *-aj* u toponimima izvedenim od pridjeva: *Bjelaj* ,= *Bilaj* = *Belaj* (Cres), *Blagaj* (od *blag* »bonus« upor. *Buna,* hercegovački hidronim), *Kosmaj* (od *kosmb* »kosmat«), *Maglaj* (od *mbglz* »maglovit«, upor. drugi sufiks u *Meglen, Moglena* kod Soluna). U ovim je izvedenicama *a* kratko. Postoji kod ovih toponomastičkih izvedenica i fern inum: *Suvaja* (od *suK), Krivaja* (od *kriv), Crnaja, Krnjaja.* Pomišlja se na to da je *-aj, -aja* u ovim primjerima određeni oblik: a/ > *-aj* mjesto -í, koji odgovara ruskom *-oj (Tolstoj).* Još valja istaći raširenja na *-ica: držajica, plazājica, stežajica, bjelajica* »bijela čarapa«, *svilajica, tulajica.* Atmosferski pomorski termin *mlakajica* »mlako vrijeme« ne ide ovamo. To je mletačka riječ *macaizzo* (koja sadrži lat. sufiks *-aticiu* > *-aizzo),* u koju se umiješao naš pridjev *mlak.* Kod *izraza, za* predmete raširuje se s *-ka: Ijuljajka, todljajka, ševeljājka.*

Lit.: Măreţii 259. 289. *Leskien* § 483. *Vandrák* l, 515, § 454. Skok, *BZb* 1(1921), 119-128. Brugmann, *IF* 33, 282.

ájam, gen. *alma* m (Lika, Vuk) »prednji kraj samara što stoji ugregnut konju oko vrata«. Ovaj turcizam *(oyum* »prorez«) nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima, a i u hrv.-srp. je izoliran.

Lit.: ARj l, 42.

àjan, gen. *ajana* (akcenat je možda i *ajan, ajana)* m »starješina u kojem mjestu«. Balkanski administrativni turcizam arapskoga podrijetla (ar. plural *a'jan* »oči«, sing. *<ain* »oko«) nalazi se i u dakorumunskom, bugarskom i arbanaskom jeziku u istom značenju. Arapski plural postao je u turskom jeziku singular, kako se često događa. Ušao je i u bosansku muslimansku antroponimiju *(.Ajanović,* Tešanj). Turska administracija ostavila je na Balkanu više takovih arabizama: *nàhija* (v.), *musala* (v.), *vilajet* (v.).

Lit.: ARj lj 42. *Mladenov* 12. *Lokotsch* 38. *GM* 6.

ajâr, gen. *-a* m (Kosmet) »mjera ravnoteže«, odatle *ajărlt, ajărim* impf, »sravniti, dotjerivati se«. Ovaj turcizam arapskoga podrijetla (ar. *nar,* u turskom izgovoru *ayar* »aloi, poids, mesure, étalon, mjera za čistoću zlata i srebra« lokalan je u hrv.-srp. jeziku, ali je potvrđen u bug. *ajar,* ngr. ἁγιάρι, cine. *alare,* svagdje isto značenje »verifikacija utega, vage, srebra itd.«. Iz turske upravne terminologije za utege (baždarenje).

Lit.: Elezović 2, 492. *Pascu 2,* 107. *Mladenov* 12.

albo, uzvik za poricanje »non, aja, a jök« (Vuk, Dubrovnik), prema Daničiću i Maretiću složenica je od uzvika *aj* i od enklitike *bo* »naime, jer« (v.). Ispravnije prema Pavletiću potječe od tal. *aibò,* uzvik odvratnosti, negiranja, koji Muratori izvodi od sintagme *heu bone deus.* Upor. *bērākos* (Vrbnik). Upor. za posuđivanje uzvika *ājme* (ŽK) < tal. *ahime, jok* < tur. *yok.* Promjena tal. *o* > α nastala unakrštenjem sa *ăj* (v.).

Lit.: ARj ì, 42. 362-3. Pavletić, *NVj* l, 362-363. Maretić, *Rad* 89, 115. *REW*[3] 6048a.

ajdàmak, gen. *-aka* m »toljaga, kijača«. Ovaj turcizam potvrđen je u navedenom značenju kod Obradovića. Izgleda da je identičan sa turskim infinitivom *haidamak* »goniti vi" ;ći *hajde** (v.). Promijenio je prema tome kod nas značenje, što se rijetko događa. Potvrđen je i u BiH. U bugarskom jeziku ima *hajdamakb* i znači »glupaka«.

Lit.: ARj \, 42. *Mla'.enov* 664. *SEW* 375. *Lokotsch* 61. *Vasmer* l, 251. *Školjić*[3] 76.

äjer m (Rab), *poć v äjer* »prsnuti« (Istra, Split, Banovac, Belostenec) = (s protezom *j) jâjer* m (Dubrovnik, 18. v.) = *jâer* (17 v., Dubrovnik, hercegovačka narodna pjesma) = (s akcentom ı-\ı *aer* (Vrančić, Stulić) = (s *j,* kojim se uklanja hijat) *ajer* (16. v., Dubrovnik, Marulić, Kavanjin, Mikalja) = slov. *äjer,* gen. *-rja* (jugozapadni dio Kranjske) = (sa i za grčko η) *aur* (13. v., Domentijan, upor. gr. αήρ) »zrak, vázduh«. Jednom se piše u 17. v. *hajer.* Upor. arb. *aj r.* Pridjevi na *-ьn* > *-an âjeran,* na *-ski ajerskī (ajersko razvedrenje,* Terzić). Oblik *(j)a(j)er* je pravilan razvitak od lat. *aer(e)* i odgovara posvema rum. *aier,* sitai, *aire,* furl, *ayer* i fr. *air.* Mora se prema tome uzeti da potječe iz dalmato-romanskog jezika, jer je riječ ograničena na jadransku zonu. Od grčkog akuzativa potječe tal. *aria.* Taj oblik posudiše pisci.^lS. v. I on je potvrđen samo u jadranskoj zoni *ârija* f (Cavtat, Dubrovnik, Potomje). Ovamo ide zacijelo *inja* f (Dubrovnik) »ružno vrijeme, vihar *(irija od vremena,* Zore)«. Taj se oblik poklapa sa arb. *eri* (G-M) »Wohlgeruch« = *eiri,* određeno *eirija* (Godin), izvedenica na *-ia* od *ere f* < **aira* »Luft, Wind, Geruch«. Upor. za semantički razvitak **auraticum* > *fr. orage* »Sturm« od lat. *aura* = gr. αὖρα »Lufthauch, leiser Wind«. Lat. *aer,* gen. *aeris* je posudenica iz gr. αήρ, a to je u prasrodstvu s našim *vijoti (v.), vjetar* (v.).

Lit.: ARj l, 34. 41. 108. 4, 405. 421. Zore, *Tuđ. 9. Pleteršnik* l, 2. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 240. 788. *GM 6.* 96. *DEI* 287. *WP* 1, 211.

àjgîr, gen. *-ira* (Vuk) = *hajgir* = (sa disimilacijom *j-r* > *n-r) àngîr, hàngïr* = *hanjgir* (18. v.) = *jàngîr* (Podgora, Dalmacija, Pavlinović) = *adir* (Matzenauer) »ždrijebac, pastuh«, metaforički u izvedenici *ajgirača* — *ajgiruša* f (= *ađiruša* kod Matzenauera) »upaljenica«,pridjev *ajgiròvit* »pastušast« (Vuk). Nalazi se i u bugarskom jeziku *ajgăr.* Balkanski turcizam osmanlijskog podrijetla (< *aygır* »admissarius«) i ide zajedno s našom turskom terminologijom iz oblasti konjogojstva kao *at* (v.), *dorat* (v.).

Lit.: ARj l, 43. 90. 3, 566. 4, 452. Matzenauer, *LF* 11, 345.

-ajiv, pridjevski sufiks složen od dočetka *-a* imeničkih osnova i od *-iv* (v.). Značenje mu je kao i sufiksu *-iv,* tj. snabdjevenost onim što kaže osnova, *-j-* ukida hijat. Primjeri: *lećajiv* »pjegav u licu, od sunca« (od *leća* »pjega«), *sipljajiv* (od sipnja, s promjenom *pnj* > *plj* prema *sipljiv), bliznàjiv* = *bliznjajiv* (od *blizna).* Na nepoznat način došao je u *čukljajiv* (od *čukalj,* gen. *cukija}, šaljajiv, žuljajiv.* Nema mu potvrda u riječima književnog i saobraćajnog govora. Ne nalazi se u *lišajiv,* gdje je *-iv* došao na *Пsaj.*

Lit.:Măreţie 393, § 361 e.

ajkula f »morski pas, charcarias glaucus, monace glauca«, govori se u Srbiji za koji se govori i italijanizam *pešekan* (Dalmacija, Hrvatsko primorje). [Dolazi od bug. ili rus. *akúla* koji dolazi od nord, *hakall;* možda je u unakrštenju s njem. *Hai(fisch)].*

Lit.: RK 4. Vasmer l, 9. *Mladenov* 4. Hirtz, *Pisces* 15.

-ajlija je tursko-slavenski sufiks za muška lica. Složen je od *-aj,* kome se ne zna pravo postanje, jer ne može biti identičan sa *-aj* zatvorenjeapstrakta od glagola i nekih imenica; *-lija* je svakako tursko *-li* (v.), koje označuje lica, potjecanje njihovo iz nekog mjesta, kadikad snabdjevenost njihovu nekim svojstvom *(troskali,* u Bosni). Služi za izvođenje od pridjeva, imenica i glagolskih osnova i imade kadikad pejorativno značenje: *dugajlija* (od *dug), granajlija, novajlija* (od *nov), zlatajlija, točajlija* (Baranja). Prezime *Durajlija,* u ŽK *Dularija* i *Dur alija* (Tupčina). Možda je afektivna (pejorativna) tvorevina kao *-eskara* u *Ijudèskara, -endra* u *selendra, ženturina* od *žena,* gdje ima svakakvih sufiksalnih konglutinata, da bi se izrazila odvratnost.

Lit.: Skok, *Rad* 272, 43.

ájluk m (Vuk) = *hajluk* = *ãjluk,* gen. *ajlûka* (Kosmet, također sa 6 mjesto *u)* »svaka plata, mjesečna činovnička beriva (Bosna), plata vojnicima (bećarina, v.)«, odatle radna imenica *ajlukčija* m »vojnik plaćenik« (Vuk), *ajlbkčija* (Kosmet) »činovnik«. Ovaj turcizam *(aylık, aylıkçı)* potvrđen je samo kod nas u Bosni i u Kosmetu. Uzet je iz turske upravne i vojničke terminologije.

Lit.: ARj \, 43. 3, 555. *Elezović* 2, 492.

ajljäzlbk m »besposličenje«, turski apstraktum *(haylazlık)* obrazovan s pomoću *-luk,* ograničen je samo na Kosmet, nastade od indeklinabilnog pridjeva i imenice *ajljâz* (< tur. *haylaz* »müssig«) »besposlen, skitnica, besposličar«. Potvrđen je i u bugarskom *hailaz,* gdje je proširen sufiksom *-in* za individua, kao

kod nas *kasapiti: hailazin.* U rumunjskom postoji kao prezime *Hailaz* (Bukovina).

Lit.: Elezović 2, 471. 492. *Mladenov* 664.

ajmàna f (Bačka, Vuk) = *jamana* (Vuk) »kljuse u selu ili polju bez gospodara; bitanga, sinonim *java = joha* (v.)«. U Kosmetu *ajmàna* m f »neuljuđeno, nevaspitano i nespretno čeljade«. Odatle *poàjmaniti se.* Nalazi se u dakorumunjskom *haimana* »vagabund, bitanga« i odatle glagol *a käimani* »bez posla okolo hodati«. U značenju »bitanga« i u arb. *haimana* kao i u bug. *haimana* i odatle glagol *haimanuvam.* Vrlo raširen balkanski turcizam, koji ima dva značenja: *haymana(-e)* »divlji, neobrazovan« i »pašnjak, utrina, gdje se goni stoka«. Metaforicko značenje postalo je općenito na Balkanu. Daničićevo izvođenje od *hajvan, -ona* »stoka« ima se zabaciti.

Lit. ARj l, 43. 3, 556. 10, 121. *Lokotsch* 783. *GM* 144. *Mladenov* 664. *Elezović 2,* 492.

âjta m (Kosmet) »pokvaren čovjek, sinonim za bekrija (v.), bećar (v.)«. Nalazi se bug. *haita,* kojim Mladenov glosira *kajmana* (v.), i u ngr. χάφτα »budala, besposličar«. Dolazi od tur. *haita* »hajduk, odmetnik, besposličar« i ide zajedno s balkanskim turcizmima za psovanje: budala (v.)3 bena (v.), ajmana (v.), ajljaz (v.).

Lit.: Elezović ï, 8. *Mladenov* 664.

-(a)k[1] je opći slavenski sufiks iz ie. vremena, α je nepostojano zbog toga što se razvilo iz poluglasova ъ i г., a ovi iz ie. *u-* i »'-osnova. U posljednjem slučaju palatalizira dočetne osnovne suglasnike *k g h* u *č ž š* (primjeri: *tračak* od *trak, mráčak* od *mrak, grašak* od *grah).* Po podrijetlu je pridjevni sufiks kao i lat. *-icus* i njem. *-ich. -ìko,* koji ne postoji u baltičkoj grupi, očuvao je pridjevsko podrijetlo u *lăgak* pored *lak < hgbkt, gladak, sladak, uzak, brïdak, drzak, kratak, krepak, krotak, mek < mękłkz, mrzak, sklizak, rijedak, židak, težak, tanak.* Velika većina ovih pridjeva gubi u komparativu i imeničkim izvedenicama sufiks *-bko: uži, sladi, tanji, mrzi, rjeđi, teži.* Neki od njih dobiše ovaj sufiks u hrv.-srp. jeziku, tako *drzak,* koji je u rumunskom jeziku bez toga sufiksa *dirz.* To znači da je u starije doba bio i u hrv.-srp. jeziku živ sufiks određene vrijednosti, dok je danas u jezičnom osjećaju izgubio semantičnu vrijednost, a *zadržao* morfološku, tj. izrazuje samo pridjevsku kategoriju osnove. Hrvatskosrpske su kreacije *gïbak, Ijubak, nizak - niži, rêzak, hoćak.* Pridjevski sufiks *-ko* mogao je doći i na o-osnove i tada glasi *-ok: dubok — dublji, širok — širi, visok — viši, žestok — žešći.* Imeničke izvedenice od ovih pridjeva odbacuju od reda *-ok* kao u komparativu: *dub(lj)ina, širina, visina, žestina,* tj. tvore apstrakta i od komparativne osnove, · upor. *težina* pored *teža, dubina* pored *dubljina.* Nadalje služi kao sufiks i za tvorbu pridjeva od prijedloga: *prijek* oď *prě, opak* od *op* = gr. ἀπό. Isto tako od priloga kolikoće: *kolik* (prilog *kolt), tolik* (prilog *toli),* i prema ovima *onolik, ovolik,* kao i od zamjeničkih osnova na *-a: kàkî, tàkî, ovàkt, onàkl* (v. niže *ako}* gdje dobiva određeni oblik (neodređeno *kakav, takav, onakav, ovakav),* ali u *jak* dolazi u neodređenom obliku *jak* (v.) i promijenio je značenje. Ne znači, kao u češkom jeziku »kakav, kaki« nego »fortis«. Od pridjeva količine prenesen je *-ik* i na stcslav. *veli,* koji se očuvao u neproširenom obliku samo u čakavskim narječjima i u toponimiji na tom području *(Vela Vrata* kod Cresa). Inače je generaliziran *velik.* Vezan na *t*-particip može označivati, kao *-aći* (v.), mogućnost: *pitka voda.· Prema,* mišljenju Trubeckoga imao je pridjevski sufiks *-iko* i u pridjevskim izvedenicama afektivnu (deminutivnu) vrijednost. Izražavao je nešto malo ili prijatno: *uzak < czbkb, tanak < гъnъНъ* i si. od osnovnih pridjeva *czt, *iьnъ,* koji se očuvaše u komparaciji, a nestadoše u pozitivu, kad izgubiše afektivnu vrijednost i postadoše morfološki elemenat za tvorbu pridjevske kategorije.

Iz pridjevske razvila se imenička funkcija, tako da služi u mociji za izražavanje muškoga *(-ák)* i ženskoga *(-ka)* roda kod živih bića: *patak — patka, gusāk — guska, mačak — mačka, svraćah -~ svrâka.* U ovom slučaju događa se da u feminінumu ima drugi sufiks: *momak* prema *moma, krmak* prema *krmača,* ili da nema femininuma: *cvrčak, čvorak.* Kod etnika u muškom r.odu može imati za muško i oblik *-(a)c,* kako smo vidjeli. Tada se mocija *izražava* u opoziciji *-(a)c: -ka: Bosanac - Bosanka, Slavonac - Slavonka, Posavac — Posavka, Podravac — Podravka, Podunavac — Podunavka, Smederevac — Smederevka, Prištevac — Prištevka.* U srednjem rodu izražava materiju: *klupko* (v.). Deminutivna (afektivna) funkcija mu je još uvijek živa i izražajna: *tračak, članak* pored *član, cvijetak, đavolak, oblačak, redak* prema *red, grašak* (od *grah),* *časak, dárak, glásak, cŕvak, mravak* (također prezime), *čovuljak = čovječuljak.* Naprotiv morfološka funkcija veoma je razvila, i to u dva pravca. Poimeničuje pridjeve u muškom rodu: *utorak, četvrtak, petak,* odavle prenesen i u *ponedjeljak; manjak, višak, jedinak = jedinac.* Isto tako i prošli particip na *-t: dobitak* (rum. *dobitoc* »stoka«), *ispravak, dodatak, napitak, početak, savitak = svitak* ŽK, *užitak, začetak, zadatak.* Prema *početak* stvorene su imenice *svršetak, završetak* i od *nedosta(jd)ti nedostatak.* Po svom značenju sve su izvedenice nomina actionis. Nije stoga čudo što ovaj sufiks dolazi i na čiste glagolske osnove prelaznog značenja: *dòljevak, ulomak, ručak, zagrizah, pabirak, ovitak, lijepak, zvéčak, prijavak, popravak, ispravak, lažak = ožujak, držak, dometak, umetak, točak* (od *teći).* Ali se daje i na neprelazne osnove: *dolazak, stánok* (lat.-dalm. *stanicum) < ststanbkb > sastanak, ostanak* od *ostati* prema prezentskoj osnovi. Odavde do parasintaktičkih (prefiksalnih) složenica samo je jedan korak: *doručak, nadimak, naprstak, omedak* (čakavski *umejak* Krk), *oplećak, podzimak, prikrajak, ùzglavak, zapećak, zaselak, opanak* (upór. *na-pęti), zaglavak, podmladak, potomak, posobak* (upor. *osoba < o sobe)* i do izvedenica od priloga: *napredak, nazadak,* prema ovima *posljedak. Izražava* kao i *-ac* i materiju, a da osnova ne živi više u jeziku: *pijesak, šipak, pápák, vívak, vrijesak* (upor. *vriština* Lika); *sirak* ne ide ovamo (v.). U ženskom rodu posudiše ovaj sufiks i Rumunji i Arbanasi.

Lit.: Măreție 313, § 361. *Leskien* §§ 543. 546. 428. 375. 469. 399. *Vandrák ì,* 605, § 580 i 581. Havránek, *Slávia l,* 799-784. Trubetzkoj, *BSLP,* 24, l (1923), 130-7. Vaillant, *BSLP* 31, 43-46.

-ak[2] je sveslavenski sufiks pridjevskog podrijetla, kojemu u litavskom jeziku odgovara *-okas* u pridjevima kao *saldokas* »sladak« od *saldus, naujokas* od *naujas* »nova«. Nalazi se u lat. *merăcus* od *merus* i u galskim toponimima na *-acuş.* Veoma je čest u varijanti *-jako* (v.). U starijem južnoslavenskom bio je veoma živ i karakterističan. Zbog toga ga posudiše Arbanasi oba narječja te im služi za izvođenje muškoga u mociji i kod etnika, ima kadikad i deminutivnu vrijednost kao u *hurrák* »čovuljak« (od *burrë* »čovjek«), *motak* »jednogodišnjak« (od *mot* »godina«), *rosak* »patak« prema *rose* »patka«, *Durrësak* »Dračanin« od *Dürres* »Drač«, *Ulqënak* »Ulcinjanin« od *Ulqin.* Veže se sa *-ar* (v.): *fusharák* »stanovnik ravnice« pored *fushãr* (od *fushë* »ravnica«), i od glagolskih osnova: *vjedharak* (toskički) pored *vjedhcak* (gegički, ovdje konglutinat *-es + -ak)* »kradljivac« (od *vjeth* »krasti«). U hrvatskosrpskom jeziku služi najprije za oznaku lica koja imaju izvjesna svojstva. U ovom slučaju vrši i morfološku funkciju põimeničavanja: *luđak, gluhak* (također prezime), *novak* (također prezime), *ljevak, gòrnjãk, dònjãk, prostak, sedmak, svòjãk,* također, stegnuto u starije doba, *svâk* (riječ je prema tome dubleta), *vještak.* Veza sa primitivumom izgubila se u *junak* (upor. sa suf. *-ъc: junač,* gen. *-cd).* Kad označuje lica, može se dodati i na glagolske osnove: *težak* (od *težiti* »obrađivati«), *težãk, zujãk.* Varira sa *-ъc: ujak* u književnom jeziku za *ûjac,* gen. *ûjca* (ŽK) u narječjima prema femininumu *ujna.* U ovoj funkciji tvori maskulina i od imenica: *poljak* (također etnikum i prezime), *zemljak, čudak.* Oscilira sa *-nik* (v.) u *vojak* pored *vojnik,* koje je običnije, od nekadašnje imenice *voj* »vojska« očuvane u *voj(e) voda* (v.). Izražava mociju u *gùsak* m prema *guska* f, *rođak* (ŽK, kajkavsko *rojak)* prema *rođaka.* Služi i u tvorbi imenica koje znače predjel i predmete: *mravinjak* i *telećak,* gdje vrši põimeničenje pridjeva: *šljivak,* gdje oscilira sa *-ik: šljivik* (upor. *slivljâk* ŽK). U *ktjãk* za starije *kijb* oscilira sa *Kijac* (čakavski toponim, upor. i *Kijevo* u Dalmaciji). Dolazi i u turskih riječi: *tòrbãk* pored *tórba.* U ženskom rodu ne pokazuje duljinu: *divljaka.* Pridjevsko postanje živo je još u *jednak, dvojak, inak,* gdje ima duljinu kao obično, a nema je u *kàkî, ovàkî, onàkî* (v. gore te niže *-ako}.* U *šurãk* oscilira sa varijantom *-jako: šurjak* (upor. *surljâk* ŽK). Pojačava se afektivno (augmentativno) značenje, koje više ne postoji u jeziku, sa *-ina: junačina, prostačina.* Duljina na α stoji kao u *-ač* (v.), *-ać* (v.). Upor. *-jak.*

Lit.:Maretić 260. *Leskien* §§ 380. 402. *Vandrák* l, 610, § 584. Belić, *NJ 6,* 177-202. Babić, *Ný* 3, 177. i si. Boskovic, *JF* 15, 92-101.

akacija f (Dubrovnik) = (odbacivanjem dočetka *-ija,* koji se osjećao kao suvišan sufiks pomiješan zacijelo sa *-ija) akač* m (Dubrovnik, upor. rum. *acaț, acarț) =* (odbacivanjem početnog *a-,* koje se osjećalo kao suvišan prefiks pomiješan sa *a- < ad-) gàzija* (Perast, Dubrovnik, upor. tal. *gaggia) =* slov. *gacja* (Notranjsko) = *góc* (slov.) = (zamjenom početnog α- drugim prefiksom *re-) rekacija = rkacija* (slov.). Posuđenica preko

tal. *acacia,* mlet.-tršć. *acazia, cascia, gaggia.* Danas općenito *akacija* valjda preko njemačkog izgovora. Gr. ἀκακία, riječ egipatskog podrijetla kao i samo drvo.

Lit.: ARj 1, 44. 3, 118. Budmani, *Rad 65,* 164. Sturm, *ČSJ* 6, 65. Strekelj, *DAW* 50, 35. *REW** 58. *DEI* 16.

akmadža (Vuk) = *atmadža* (Kosmet) »kraguj, žurica, lovački soko«, također bug. *atmadia* istog značenja, kao i tur. *atmaca.* U Poljicima (Dalmacija) prezime *Atmača.* Turcizam je iz tur. feudalnog života. Lovci su nosili sokole u ruci, kad bi polazili u lov. Vukov oblik pokazuj'e asimilaciju *tm* > *km* kao foraca za *tmica.*

Lit.: ARj 1, 45. *Elezović* 1, 42. *Mladenov* 11.

àkmak (1 S.v.) = *âmak* i *ãmãk* (Kosmet) m »luda, glupak, budala«, također bug. *ahmak (Ako sam pomak, ne sam ahmak, ta mi davaš zeleni krastama,* v. *Gerov 5,* 317) i rum. *acmac* «espretnjaković«. Odatle apstraktum *amăk-hk* pored *amakhk* (Kosmet) »budalaština«. Ide u red uvredljivih balkanskih turcizama arapskog podrijetla (ar. *ahmak* »lud«), kao *ajmana* (v.), *bena* (v.), *budala* (v.), *torlak* (v.), i sl.

Lit.: ARj 1, 65. *Mladenov* 12. *Elezović l,* 14. *Lokotsch* 25.

-ako[1] je sveslavenski sufiks kategorije *k,* koji služi za tvorenje priloga načina od korijena upitnih i pokaznih zamjenica: *kako* (od *kt,* v. *tko)* »quomodo«, odatle *dakako, nego da kako* (ŽK *negđakako), tako* (od í r., v. *taj)* »sic«, *ovako* (v. *ovaj)* »hoc modo«, *onako* (v. *onaj)* »ilio modo«, *svakako, svakojako* (v. *sav, kt)* »varie«. U kajkavskom narječju *-o* se shvaća kao fakultativna deiksa te se odbacuje *(kak).* Pored priloga, koji su upravo srednji rodovi pridjeva, govore se i određeni pridjevi *kaki, takí, onakí, ovàkï, svâkakï, svakojaki* (u kajkavskom sa dvostrukim sufiksom *svakojački).* Ovi se pridjevi nalaze i u drugim slavenskim jezicima, dok su pridjevi izvedeni s pomoću *-ъ o* i *-ovo* karakteristika hrvatskosrpskoga jezika, i to *-ъ o* > *-av* samo štokavskoga i književnoga jezika: *kakav, kakva* ili *kakov, kakova, takav, ovakav, onakav.* Od izvedenica na *-ъ o* pravi se apstraktum s pomoću sufiksa *-oca: kakvoća.*

ako[2] je pogodbeni (hipotetski, realni, potencijalni i irealni) veznik (konjunkcija). U tom značenju *nalazi* se i u slovenskom i bugarskom jeziku. Sveslavenski je s tom razlikom što u drugim slavenskim jezicima znači »kako, kad, premda«. Veoma je značajno, i to je od važnosti za etimologiju, što ni u jednom slavenskom jeziku nema proteze *j-* i nije je nikada ni imao. U hrv.-srp. narječjima može izgubiti prvi elemenat *α* (upór. ŽK *ko bog da* »kamo«, *ko būde lípo)* i dočetno *-o: ak* u kajkavskom, kao *ovăk, onâk tăk* itd. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. U tumačenju postoje dvije vrste teškoća: a) što je po postanju prvi elemenat *a-* i b) koje je prvobitno značenje, da li je prvobitno upitno značenje, kao u sjevernim slavenskim jezicima, ili pogodbeno kao u južnoslavenskim. Brugmann uporeduje *a-*u *ako* sa sanskrtskim *a-sáu* »onaj«, grčkim ἐ-κεῖ »ondje«, *ει* »ako«, prvobitno »kako«, lat. *e-quidem,* oskičkirn *e-tanto.* Prema ovom tumačenju, prvi elemenat bio bi ie. zamjenički korijen *e,* u prijevoju *o\o* > slav. α. Prema ovom tumačenju prvobitno bi značenje bilo upitno »kako«. Drugi dolaze do istog prvobitnog značenja, identificirajući *ako* sa *jako* (v.) »kako«. Ovi tumače gubitak suglasnika *j* time što *ako* dolazi uvijek na početku rečenice. Ali nema dokaza da je *ako* ikada imalo /. Prema tome ovo se mišljenje mora zabaciti. Ali i Brugmannovo se mišljenje mora zabaciti, premda se uporedenje *ako — d* vrlo dobro slaže, jer se *a-ko* vrlo dobro slaže sa češkim *ać* »ako, kako«, poljskim *acz* < *acze* »premda«, gdje je *a-* očito kopulativno--adverzativno kao i u *iako = ako i* »premda«, *ijâko* (Kosmet, *Elezović* 1, 228 kao koncesivni veznik). O tome *a* v. gore *a.* Ovo tumačenje objašnjava nepostojanje proteze *j,* a isključuje i Miklošičevo, koji je u α tražio refleks od sveslavenske zamjenice *i, ja, je,* kao i ona, što identificiraju *ako* sa *jako* »kako« u starocrkvenoslavenskom jeziku, ukrajinskom, češkom i poljskom i u oba lužická jezika. Drugi elemenat *-ko* najlakše je tumačiti. To je zaista zamjenički upitni deiktički (upór. lat. *sic)* elemenat u neutrumu *-ko = quod, quid,* koji sam za se bez a- može u našim narječjima uvoditi hipotetske rečenice kao i u francuskom jeziku *(j'avais de l'argent que je le donnerais),* a u prijevoju *ce* zaista i uvodi uvijek bez *a-* u hrvatsko-kajkavskom, slovenskom i bugarskom jeziku. U starom crkvenoslavenskom, slovačkom i ruskom jeziku postoji i *aky* < *a* + ie. *aų u* kao u sanskrtu *ká* »gdje«> avesta *čū* »kako«, koje nije ostavilo traga u hrvatskosrpskom jeziku. Budući da je *-ko = če* upitna zamjenica, može se zaista uzeti da je prvobitno značenje bilo upitno, koje se očuvalo u sjevernim slavenskim jezicima, a izgubilo se u južnoslavenskim. Takav je razvitak i u drugim ie. jezicima: avesta *kā* »kako«, lit. *kai* »kako«, gr. πώς »kako« odgovara u stprus. *kau* »ako«, lit. *ką* »ako«, srednjokimr. *pan, paun* »kao da«. Da je postojalo upitno značenje i u južnoslavenskim jezicima, za to ima dokaza. U narječju južne Srbije, gdje *ako ako* »tako« znači potvrdu, u istom smislu u Timoku *dako (SDZb* 3, 180), dok u rumunjskom jeziku *dacă* (v. Skok, *ASPh* 37, 90. i si.) znači samo »ako«. *So* »tako« može uvoditi i u njemačkom jeziku pogodbene rečenice. Budući da i danas još možemo hipotetsku rečenicu, naročito potencijalnu, izraziti upitnom rečenicom *(ako bude lijepo vrijeme = bude U lijepo vrijeme* /prolaza = la donnée/, *doći ću* /apodoza = la conséquence/), rješava *ako = tako = kako* upravo na izričit način to pitanje. -'Iz ovih konstrukcija izlazi i eksspletivna upotreba *li* (ŽK *ako li me neš posluniť).* Ovome *ako li* dodaje Kavanjin još prilošku deiksu *-će: okolice.* Upor. u francuskom jeziku *si* u neupravnom pitanju *(Je ne sais pas s'il est venu).* Kopulativni veznik α u *a bude li ružno, neću doći* izražava adverzativnost, dok i prije i poslije *ako izražava* koncesiju, jednako kao i neutrum *sve (sve ako),* a u Crnoj Gori veza *no + ako* > *nâko* (Vuk) znači »osim« = izuzimanje (upor. fr. *si će n'est).*

Lit.: ARj l, 45-8. *Miklošič* 107, s. v. ju. *SEW* 26, s. v. *ako. Bruckner* l, s. v. *a,* 2, s. v. *acz.* Brugmann, *Dem.* 32. Belić, *Priroda* 474. *Mladenov* 4, s. v. *ako,* 680, s. v. *če, WP* 1, 507, s. v. *que* za *če,* 519, *quo — que, qua* f. *Boisacq* 219.

akôržit se pf. (Smokvica) = (sa zamjenom tal. prefiksa *a* < lat. *ad* hrv. prefiksom гг-) *ukôržit se* (Rab) »opaziti, dosjetiti se«. Od tal. (tosk.) *accorgersi* (prema mlet. izgovoru *ż)* < lat. **accorrigere.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25.

akosiat, *-am* pf. (Smokvica, Korčula: *Ja bi maina, pa ćemo lako akoštat abrïvom)* = *akòstati* (Perast) = *akuštat* (Božava) = (uz gubitak prefiksa koji je nestao u sandhiju) *.kuštali* (Molat: *vapor je kuštua na rivu)*·»pristati«. Öd tal. *accostare,* denominai od *costa* ie. podrijetla s prefiksom *a-* < *ad-.* U Crnoj Gori (Riječka nahija) *a* je zamijenjen domaćim prefiksom *o = ob, okostati se* pf. (15.v.) »približiti se«. Na lat. *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati* upućuje *kostižati, -am* impf. (Dubrovnik) »ploviti uz obalu« < tal. *costeggiare.* Deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* > tal. *-ola: kôstula f* (dvije dubrovačke poslovice) »rebro« < tal. *costala.*

Lit.: ARj 5, 379. 8, 846. *REW*[3] 2279. *DEI* 32. 1133. 1134. 1135.

àkov, gen. *akova* (Vuk) = *hákov* (Orfelin) m »vijedro, vinska mjera«. Govori se u Slavoniji i Srbiji. Odatle deminutiv *akōvče,* gen. *akōvčeta* n obrazovan s pomoću sufiksa *-če* kao *sanduče,* gen. *sandučeta* (Srbija). Orfelin poznaje još pridjev *hákován* i kolektiv *hákovčad.* Iz hrv.-srp. jezika posudiše Rumunji *acov* u istom značenju u Banatu i Mehedinți, ali u drugim krajevima govore Rumunji *acău,* što znači da su taj oblik posudili iz starijeg madžarskog *akou* (1368). I Slovaci posudiše istu riječ. Madžari posudiše iz panoskoslavenskoga govora *okovb* »željeznim obručima okovana posuda«, postverbal od *okovati* (v.). Panonski postverbal očuvao se u Miholjcu kod Križevaca u izvedenici 1720. *modius vulgo okovanec* »pola zagrebačkog vagana« (Mažuranić, *Prinosi* 821). Značenje »modius« izgubilo se u hrv.-srp. zbog homonimije sa *okovi* »negve«. Madžarizam iz starijega vremena, ide u isti red kao i *parlog* (v.) i *čobanja* (v.).

Lit. ^ARj l, 58. *Miklošič* 153, s. v. *ku* 1. *SEW* 26, s. v. *akov. Gombocz — Melich* 49, s. v. *ako.*

akram, gen. *akráma* m iz Jukićeve narodne pjesme u značenju »doček«: *Njem' okrama u Budimu nejma / m njegovim yet stotín' momaka; Na akramu indiskoga bana.* Očito je da je ovaj oblik identičan s današnjim bosanskim turcizmom *ičram,* od ar. *ik'ram* > u tur. *ikram etmek,* što se u narodnoj 'pjesmi doslovno prevodi sa »ićram učiniti« (ispor. egipatsko arapski *el achram).* Daničić ne daje značenja, nego etimologiju (ar. plural *akran,* sg. *kärn* »drug, kolega«, koja se riječ govori u Kosmetu kao *akran,* gen. *-a* m »vršnjak, drug«).

Lit.: ARj l, 59. 3, 766, Skok, *Slávia 15,* 352. *Elezović 2,* 493.

àkrap = *àkrep* i *akrep* (Kosmet) = *jàkrep* m u istočnim krajevima i narodnoj pjesmi za *škorpija* f = *skrpijun* = *škorpijôn — špúrak,* gen. *-rka* m (Crna Gora). U Kosmetu znači »kazaljka na satu«. Stulić ima naš izraz *štipavac,* koji nije potvrđen u narodnom govoru. Arnauti govore *hagrép* m pored *shkrap*

(Godin). Istočni je oblik turcizam arapskoga podrijetla (ar. <*ahrab u* turskom izgovoru *akrep).* Oblik *àkrap* dokazuje da su se arapske riječi na Balkanu širile i prema arapskom izgovoru. Latinski oblik došao je na zapadu u nominativu u učenom obliku *scorpia,* preko tal. *scorpione > škrpijun* (pučka starija) i *škorpijôn* (mlada posudenica). Značajan je crnogorski oblik *špúrak* koji pretpostavlja metatezu **spurk(ius),* koja je po svoj prilici ostatak starodalmatskog romanskog govora, dok arbansko *skkrap-i* predstavlja stapanje arapskoga i staroromanskog oblika.

Lit.: ARj 1, 59. 4, 438. *REW*[a] 7741 i 7741 a. *Lokotsch* 47. *Elezović l,* 8.

aksađb m (15.v.) = *aksagb* (stsrp., 15. v.) (termin za mjere) »šestina unce«. Od ngr. ἀξάγι = srgr., biz. ἑξάγιον < lat. *exagium.* Prema latinskom izgovoru *aksaž = aksadž,* koje može biti i dalmatoromanski leksički ostatak. Upor. *oksjenač* za *x.* Sa *š < x ašadž* (Dubrovnik, Zore) »podmjerivanje mjera«. Iz dalmatoromanskog je i oblik s prijeglasom *a > i* zbog palatala što slijedi *sîz,* gen. *šiša* m (Dobrota) »pravac, metoda« = *slža* f (Vuk, Paštrovići, nar. prip.; dočetno *-a* je od n. pl., primjer: *svake siže aspre}* »vrsta, fela, sorta«. Gubitak početnog *e > a* (asimilacija *e — a > a — a* kao u *galatına)* nalazi se u *saz* (Rab, Istra) »1° nekakva mjerica za sjeme svilene bube, 2° šestina unce« < mlet. *sazo,* furi. *sas,* tal. *saggio.* Denominai *sažat* pf. (Smokvica, Korčula) »naviknuti (u pitanju« *Je U sažala sedlo?* Pita se za mladu mazgu, koja je odskora osedlaná)«. Ovamo idu i naši internacionalni galicizmi *esej* m, *esejist* < fr. *essai.*

Lit.: ARj l, 59. Zore, *P alj.* 115. 160. *Tua.* 4. Kušar, *Rad* 118, 24. Lukié, *Bog.* 4, 140-150. *REW*[3] 2932. *SEW* l, 26. Vasmer, *GL* 42.

akšam (Vuk) = *aksam* (Kosmet) »Γ vece *(akšam pade: o, po aksomu),* 2° muslimanska molitva mujezinova, kad zađe sunce, večernja molitva *(akšam klanjati)* ч. U posljednjem značenju riječ je skraćenica od *akşam namazi.* Odatle dolazi (samo kod katolika i pravoslavnih, ne kod muslimana) prezime *Akšamović.* Ovaj turcizam složenica je prema Elezoviću od tur. pridjeva *ák* »bijel« i perz. *sam* »vece« i značila bi »vece u punom jeku«, upor. *belo plãdnê* »podne u punom jeku«.

Lit. ARj l, 59. Elezović 1,9. GM 1. БЫ. s. v.

âkvila f (16. i 17.v., Dubrovnik) »orao«. Deminutiv na *-ič akvilić* »orlić, orlović, orlušić«. Od lat. > tal. *aquila* »id.«. Odatle lat. > tal. izvedenica na *-o,* -oras *aquilo, -onis > akvìlon,* gen. *-ona* m (17.v.) »1° sjeverna strana, 2° sjeverni vjetar«.

Lit.: ARj l, 59. 60. Budmani, *Rad* 65, 164. *DEI* 562-563.

-(a)![1] je pridjevski i imenički sufiks ie. podrijetla. Kao pridjevski sufiks dolazi na samoglasničke i suglasničke osnove glagolske i imeničke, od kojih neke ne žive više same u jeziku, tako u *cio < ceiъ, nägao < nagib.* Može se vezati sa *-го: šúpalj* m. г., *šuplja ï.* r. Na samoglasne osnove dolazi u *gnj'io gnjila, smjeli* (< *smêH,* običnije *smion,* gdje je spojen sa općim pridjevskim sufiksom *-ьn), neumrli, sreo zrela, čio;* na suglasničke u *svijetao svijetla* (odatle *svjetlost,* ali *svijetiti* pored *svijetliti,* koje je obrazovano prema pridjevu, a *svijetiti* prema osnovi), *topal topla* (osnova *tep* očuvana u toponimu *TepljuK), nagao nagla.* Tada se pojavljuje nepostojano *a,* i to samo u muškom rodu između suglasničke osnove gdje stoji mjesto poluvokala. Taj zakon tvorbe važi također i za prošli particip aktiva, gdje se nalazi isti sufiks i tu je živ: *imao imala, vidio vidjela* prema *išao išla.* U književnom i saobraćajnom jeziku /, kad zatvara slog, vokalizira se u o. U narječjima diftong *ao* steže se u α ili o. Mjesto *-ъi* dolazi i varijanta *-el* u *kiseo kisela* (prava osnova vidi se u *po-kis-nutį* v.). Neki su pridjevi kao **magl~b* očuvani samo u toponimiji *(Maglaj*):* Kod imenica pojavljuje se u sva tri roda i stavlja se također na suglasničke i samoglasičke osnove: na samoglasne u *dio* . (< *děh),* gen. *dijela, predjel* i deklinira se kao o-osnova. Tada znači radne imenice i nazive za oruđa, koja s njima stoje u vezi: *pijetao,* gen. *pijetla, vital, vitao,* gen. *vitla, ûzao,* gen. *uzla* (v.), *sv'fdao,* gen. *svrdla* (pored sufiksa *r* u narječju *svldar, svidra* ŽK). Dolazi u deklinaciji i- osnova, kad izražava apstrakta: *misao,* gen. *misli (pro-, po-), pogibao,* gen. *pogibli, prëgîbao, iznikao, ponikao, izrastao, nazebao.* U pridjevskim i imeničkim tvorbama nije više produktivan u jeziku.

Lit.:Maretić 260. 313, § 361 g. *Leskien* 113. 290-91. *Vandrák* l, 564-69, § 527-34. Vaillant, *RES* 13, 156-7.

al[2] = *âl* (Kosmet) pridjev indeklin. »crven«. Dolazi u narodnim pjesmama u vezi s turskim imenicama, gdje tvori složenice koje se pišu

s vezicom: *al-baber, al-bašča, al-binjiš, al--čador, al-čoha, al-duvak, al-katmer.* Vezica je opravdana kad drugi elemenat dolazi sam za se, no *alat = halat* (Crna Gora) piše se zajedno premda *at* dolazi također samo za se, kao i u turskom *(al at* »crven konj«). Ovo pisanje nastalo je prema *dorat* (v.), koje se ne osjeća kao složeni apelativ, nego kao jedna riječ, od koje se tvori hipokoristik *doro.* Od *alat* postoje i izvedenice: pridjevi *alatav* (Vuk), *alatasi* (Vuk, Kosmet), imenica *alàtuša* »alatasta kobila«. Ove izvedenice upućuju na to da se *alat* mora pisati zajedno. Drugi dio složenice je hrvatskosrpska imenica samo u jednom primjeru: *alčašica* »biljka trapaeolum majus i antirrhinum« prema Daničićevoj etimologiji. Složenica *alkermoš* »neki napitak« pored *krmez* (v.) u Jačkama nije jasna, jer *krmez* ne znači nikada »napitak« kao u Jačkama, a drugih potvrda za *alkermoš* »napitak« nije se našlo.

Od *al* postoje i izvedenice, i to turska *âlca* za *alat.* U Kosmetu je *aldža,* gen *-e* »najčešće ime volu, rjeđe 'konju, crvene dlake«. Naša je izvedenica *alica* u Mostaru »rana trešnja« (Vuk). Turski pridjev može postati naš deklinabilni pridjev ako dobije naše pridjevske sufikse: *ălav* (Milićević), koji Vetranie piše *alaf* (jedanput u *izrazu αίαβ šipci).* U hercegovačkoj narodnoj pjesmi nastade odatle metatezom indeklinabilni epitet *aval binjiš* (Vuk). Pored sufiksa *-av* dobiva i *-en* (prema *zelen, gvozden) alen* (Milićević, Kosmet) »ružičast«. Ovako i u bugarskom jeziku. U Makedoniji ima nastavak *-ev: alev,* a u bugarskom jeziku još *-est: alest.* Ovaj se turcizam osmanlijskog podrijetla za oznaku boja nalazi i u arbanaskom jeziku. Nema nikakve veze s ovim pridjevom *al* m (Vuk) »bijeda, napast, miseria, casus ad versus«, koja je prema Mateenaueru tursko-tatarska, ujgurska i džagatajska riječ *al* »doluş, fraus«.

Lit.: ARj l, 60. 64. 67. 69. 75. İ22. *Mladenov* 5. *Elezović l, 9.* 13. *GM* 7. Matzenauer, *LF* 72, 2. Sulek, *Im. '2.* 541.

-ala[1] f je neživ sufiks. Dolazi u dva primjera u pluralu: *mrežale, vlačale.* I ovdje znači oruđe, kao kad u srednjem rodu služi za tvorenje imena oruđa od imeničkih i glagolskih osnova: *năkovalo* (pored *nakovanj), oralo, sjedalo, zrcalo, stopalo, klecalo, ogledalo, šukalo.* Kao i gornje dvije može biti samo plurale tantum: *vješala.* U sjevernim slavenskim jezicima odgovara mu *-dio,* koje je indoevropskog podrijetla i glasi u lat. *-bulum (stabulimi).* U narječjima ima više primjera za nj : *drvălo* »mjesto za gorivo drvo pred kućom« (ŽK), *cesala* n.pl. »češagija«. Vokal *a-* pred *-lo* došao iz konjugacije *α-ti* i odatle prenesen i na imeničke izvedenice, kao *stopalo, mrežale.* Od ovoga treba razlikovati pejorativni sufiks *-alol-ilo* koji služi u štokavskom govoru za pravljenje pejorativnih radnih imenica od imperfektivnih glagolskih osnova na *-α-ti, i-ti: ćaskalo (ćaskati,* Vuk, *ARj 2,* 127), *naklapalo (naklapati,* Vuk), *blebetalo (blebetali), hajalo (hajati), zanovijetalo (zanovijetati), trubilo (trubiti).* Pejorativnost može se izraziti i sufiksom *-as* (v.): *klebėtas.* Nastao je samo u hrv.-srp. štokavskom govoru pejorativiziranjem složenog sufiksa *-alac,* gen.- *aoca,* u kojem *-(a)c* poimeničuje prošli particip *-al, -ala.*

Lit.: Măreție 261. 295-6. *Leskien* §§ 371. 378. *Vandrák* l, 570.

ala[2] = *ăla,* uzvik kojim se pojačava sam čin, nastaje od *al(i)* i a; ako se dodaaй nastaje *alàh:* prema *ah* i *aj* govori se i *ălaj.* Izražava čuđenje i potvrđivanje u isto doba (tip: *ala se ukrasio*).* Ima primjera i za želju i proklinjanje. Nalazi se i u arbanaskom jeziku, ali u značenju poticanja »hajde, dalje, naprijed«. U takvu je značenju i kod nas u narječjima (Lika), upor. i u komandi za potezanje mreže: *pomalo, ala, ala, malo bolje na desno* (Prčanj). U Kosmetu *âla — ala* = »oh, ah«. Nalazi se i u turskom i arapskom jeziku u značenju »he«. U narodnoj pjesmi dobiva *h* na početku: *hala.*

Lit.: ARj l, 60. 3, 558. *Elezović 9. GM* 7—8, s. v. *alla alla.*

âla[3], gen. *ale* (Kosmet, razlika u akcentu prema *àia* »zmija«, v. *hala)* f »naziv za stariju Turkinju ili Arnautkinju«. Ovaj naziv upotrebljavaju i Srbi u Peći. Arbanasi imaju *halle* f »tetka«. U Kosmetu u tom značenju postoji naša izvedenica *alka* »tetka«. Sufiks *-ka* je došao na arapsko *halla* prema *tetka* i zbog toga nema deminutivnog značenja: to je unakrštenje kao *češagija* (v.). Turcizam je iz oblasti afektivnog života (srodstva itd.) kao *amiaza* (v.), *àhbād* (v.).

Lit.: Elezović l, 10. *GM* 145.

alabaşlar, gen. *-stra* (Bella, Stolic) = *alabastro* n (Bunić, prema tal.) = *alabavstro* n (16.V., prema srednjolat. *alabaustrum* i sttal. *-stro)* = (sa aferezom *a-) labastar,* gen. *-stra* (l S.v.). Arb. *alabaster,* s elanom *-stri.* Riječ je orijentalnog podrijetla. Etimologija

nepoznata. U evropske je jezike došla preko grčkoga ἀλάβαστρον.

Lit.: *ARj* 1, 60. 5, 859. *DEI* 109. *REW*³ 306. *Boisacq*³ 40. *GM 1*. Maretić, *Savj*. 160.

aladža (u nar. pjesmi, Daničićev je akcenat nesiguran) = *aladža* i *aladža* f (Kosmet) »šarena haljina, tkanina«, također u složenici *šamaladža*, gdje prvi elemenat znači *Sam* »Perzija« (v.) »svilom protkana šarena haljina«. Kao imenica nalazi se još u bugarskom *(aladža)* i rumunjskom jeziku *(alagea* »fino platno»). Turcizam (pridjev i imenica *alaca* »šarena, vunena tkanina«) iz oblasti tkanina, kao *bez* itd.

Lit.: *ARj* 1, 61. *Elezović* 1, 11. *Lokotsch* 50. Korsch, *ASPh* 8, 647.

alah (Daničićev akcenat) = *halah* (Vuk) = *halaj* = *-àlãh*. gen. *aláha* (akcenat bosanskih muslimana, učeniji muslimani oponašaju i arapsku geminatu *àllãh)* »bog, samo kod muslimana«. Odatle uzvik *vala* = *vàlãj* »boga mi, bog me« za isticanje istinitosti tvrdnje, koji upotrebljavaju i kršćani obaju zakona na Baniji, Kordunu, Lici i dalje na istoku. Početno *v-* potječe od arapske partikule *toa,* koja služi pri zaklinjanju: *wallah* »Boga mi«. Postoji još uzvik za sokoljenje, čuđenje i žalost *jalàh* ~ *jala* (Vuk), od arapskoga *jallah* »bože« i prilog *alalem* (Vuk) »po svoj prilici«, od arapskoga *allalem* »bog zna«. U'Kosmetu se govori uzvik *ala-čerim* »kako bog daš, od arapskoga *allah qerim* »bog je milostiv«. Ovaj religiozni arabizam proširen je na čitavom Balkanu. Pored toga postoji u narodnoj pjesmi *ilah* m u vezi *ilah ičum,* od arapskoga *'andkum,* po turskom izgovoru *indkum* »bog s vama«. Od *alah* postoji i glagolska izvedenica *halačati, -čaju* (Turci) (Milutinović) = *halékati, hàlêkãm* i *halēčēm* (17. v., Dubrovnik) = *haldkatiı-acem,* impf., *haláknuti, halāknēm* pf. (17. v.) »vikati *halah,* kad se govori o Turcima i njihovoj vojsci«. Nije .izvjesno da li je od te glagolske osnove izvedena imenica *halakuša* f (Dalmacija) »vinova loza crna grožđa«, kao ni to da li je u prvom dijelu imenice *(h)alabuka* sadržano *alah.* Glagoli su potvrđeni i bez *h (alàkati, alaknuti, -em -kam, -čem)* i sa *j- jalàkati, jalaknuti. j-* potječe od *jalah* (v. gore). Obrazovani su kao *tíkati, vikati* »govoriti *ti, vi«,* i *aékati* i nemaju nikakve veze s turskim *almak* »uzimati«, kako je mislio Daničić. Značajno je da su Arbanasi skadarskog gegičkog narječja posudili naš infinitiv i prenijeli ga u svoju pasivnu konjugāciju: *allakatem* »zerstreue mich«. S obzirom na ovo preneseno značenje moglo bi biti da u vezi s osnovom ovih glagola stoji i pridjev *ōlakast* »razuzdan« i imenica *alâkaca* f »razuzdano žensko čeljade« (Vuk). U Kosmem ima *álakat, -am* impf, različita značenja »larmati, grajati, tražiti, preturati, pretraživati«. Kako glagol, pridjev i imenica imaju onomatopejski izgled (opetovanje istoga samoglasnika, tvorenje sa *-kati),* nije čudo što postoje različne varijante suglasnika *(p* mjesto *k: alapača)* i nadovezivanja na glagol *orlati* impf, *(arlakača).* Upor. i pridjev *(h)alast* (ŽK) »razuzdan«. Svakako neće stajati izvođenje Matzenauerovo od tursko-tatarsko-altajskoga *alu, alak* »stultus, mente captus?. I sanai glagoli *orlati, -am* (Vuk) »tumultuare« = *ărliti, -īm* »ululare«, pa prema *urlikali* obrazovani deminutivni imperfektiv! *arlíkati* = *arlúkati, arlūčem* »ululare«, pa od iste osnove izveden pridjev s pomoću sufiksa *-ovan* (v.) *arlovan* (Lika) = *ariòvit* (Srbija) »tumultuosus« onomatopeje su latinskoga tipa *ululare* s umetnutim *r* prema *orli* — *harli* (v.). Daničić nepravom gleda u njima turski glagol *Irlamak* »pjevati« što ne može biti ni semantički ni morfološki ispravno, jer naše glagolske pozajmice iz turskoga glase na *-isati* (v.). Iz ovoga se prikaza vidi da se i posuđenice iz oblasti religije mogu onomatopeizirati. U složenim uzvicima *masala* (v.), *supanula* (Kosmet) »uzvik čuđenja« < ar. *subhan ullak* riječ *alah* ulazi kao drugi elemenat.

Lit.: *ARj* 1, 61. 63. 110. 3, 558. 560. 786. 4, 440. *BI* 2, 695, *Mladenov* 4. *Elezović* 2, 11. 285, 360. *GM* 7. Matzenauer, *LF* 7, 2. Korsch, *ASPh 8,* 647.

àlãj, gen. *àlaja* (17. v.) (Vuk) »puk, pukovnija, vojna parada, gomila ljudi, ovaca, pukovska zastava«. Posljednje značenje nastalo je po zakonu sinegdohe ili ispuštanjem drugog elementa u složenici *àlaj-bàrjak,* koja se govori također. U složenici deklinira se samo drugi elemenat, ali ima potvrda za dekliniranje obaju elemenata. Odatle radna imenica *alaj-barjaktar.* Postoji još složenica *alajbeg* »zapovjednik puka, pukovnik, jedan od četvorice predstavnika bosanskih begova«, *àlãjbegovica* f »žena njegova«. Zabilježiti treba iz Kosmeta *alajbegova slama* »pusto maslo«. Pored ove složenice govorilo se u značenju pukovnik i *miralâj,* gen. *-aja* (Kosmet). Odatle *miralajevica* f »žena njegova«. Ali ovaj posljednji izraz nije ostavio traga u prezimenima bosanskih muslimana, nego *Alajbegović.* U narodnoj pjesmi stvoren je indeklinabilni epitet *alajli barjak* koji se ne govori u turskom jeziku. On se pomiješao s pridjevom *al* »crven« (v.), pa se u narodnoj pjesmi pored *alajli-barjak* govori *alali pašmage* (Vuk), čemu odgovaraju na drugom mjestu *crvene pašmage* (Vuk). Sva tri vojnička turcizma raširena su po cijelom Balkanu u oba značenja »puk, procesija, pratnja«.

Lit.: *ARj* 1, 61-62. 4, 734. 9, 693. *SEW* 1, 27. *Elezović* 1, 10. 2, 409. *Lokotsch* 51. *Mladenov* 4. 298. *Pascu 2,* 107. *EЬI* s. v.

alàman[1] m (Vuk) »hajduk, razbojnik«, u jednom dijelu bivše Vojne granice (Šajkaški bataljun, Banat) »ciganin«. Upotrebljava se u poredbi *kao alamani pojedoše.* Neće biti u vezi s *Allemand* »Nijemac« jer Turci u novije vrijeme prihvatiše ovaj naziv za narod, stariji je *Nemçeli,* nego će biti, kako Matzenauer i Daničić misle, turski (tatarsko-džagatajski) *alaman* = *alakman* »lupeže. Čudno je da riječ nije potvrđena drugdje na Balkanu. Prema Korschu je također iz istočno-turskoga i u vezi s glagolom *almak* (v. *ališ-veriš).*

Lit.: *ARj* 1, 62. Matzenauer, *LF* 7, 2. Korsch, *ASPh 8,* 647.

Alàman[2] m (16—18. v., Vetranie, Zaničić) prema f *alamanka* (Vuk, nar. pj.) »sablja«. Pridjev *alamanskī* (15. v., Crna Gora), poimeničen u f zemlja *Alamanska* f = (prema tal., na nenaglašeni sufiks *-ia) Alamanja* (Vetranić) = (isto sa romanskim slabljenjem *a* > *e* u intertonici) *Alèman'm* (16. v., Vetranie, Glavinić, Kanavelić) prema *Alemanha* (nar. pj.), pridjev *alèmãnski* (Kašić) = *alèmanjskī* (17. v., Ančić). Zemlja *A1emanja(pmema* tal.).Oba lika 'potječu iz Italije *Alamagna* = *Alemagna,* pridjev *alemanno* — *alamanno,* zamijenjeno sa *tedesco,* v. *tudešak.* U narodnu pjesmu i u Crnu Goru ušlo je preko turskog. Upor. i arb. *alaman.* U turskom je također iz talijanskog jezika.

Lit.: *ARj* 1, 62, 66. *REW*³ 308. *DEI* 105. OΛί 8. Korsch, *ASPh* '8, 647.

alaša f = *olakša* (za ovaj oblik nema potvrda u *ARj;* umetnuto *k* iznenađuje), kolektivni je naziv za mnoštvo konja. Iz osmanlijskoga jezika, upor. rusko *lošad,* koje je zbog *a* > *o* starija posuđenica kao u *klobuk* pored *kalpak* (v.). *Alaša* nije potvrđeno drugdje na Balkanu, a u turskom jeziku nema kolektivnog značenja, nego »teretni konj za sedlanje, pastuhe.

Lit.: *ARj* 1, 62. *SEW* 734. *Lokotsch* 55. *Vasmer 2,* 63 — 4.

alat, gen. *alata* = *halat* m. Pored ovoga oblika, koji je danas općenit na cijelom teritoriju hrv.-srp. jezika, postoji i *alta* f gdje je α shvaćeno kao nepostojano (upor. *agršaK),* ali nije ušao u saobraćajni i književni jezik. Razlog je što se u akcentu i duljini poklapa sa *zanat.* Upor. poslovicu *bez alata nema zanata.* Odatle nastade izvedenica *alatljika* f »jedan komad iz skupa alata« (Vuk), ali je tvorba nejasna. *-Iji* pred sufiksom *-ika* izgleda kao tursko *-li.* U današnjem jeziku industrijalizacije postala je ova riječ općenita. Kao turcizam arapskoga podrijetla (ar. pl. *ālāt* od sg. *âlet,* kao obično, v. *ahbab, fukara)* nalazi se u svim balkanskim jezicima, kako je i prirodno kad se zna da se zanatska organizacija i produkcija (esnafi, zanati) vršila prema istočanskom tipu po čitavom Balkanu za tursko vrijeme. Drugi homonim *alat* »brodsko uže« nije turska riječ, nego madžarska *alattsag,* dobivena ispuštanjem madžarskog sufiksa za apstrakta.

Lit.: *ARj* 1, 63. *Mladenov* 4. *GM* 8. *Tiktin* 717. Korsch, *ASPh H,* 648. Asbóth, *NyK* 5, prema *IJb* 3, 164.

alauža f (Vuk) = *alaudža* = (sa aferezom α-) *lauza* f »lapavica«, Daničić izvodi od novogr. ἀλαχοσύνη »nesreća«.

Lit.: *ARj* 1, 63.

alavanta f »vreva, gungula« (Srbija), »stvar stečena bez muke« (Bosna), odatle radna imenica *alavantadžija* m »čovjek koji hoće bez muke da živi« i pf. glagol *zaalavàntati* »steći što bez muke« (oboje iz Bosne). U Vučitrnu (Kosmet) govori se rečenica *Doneli beu alavante,* ali Elezović ne zna pravo značenje. Čini se da se pokriva s bosanskim. Belić, *Dijalekti* 352, bilježi *alavanta* u značenju »kicoš«, a Sima Milutinović, *Istorija* 183, ima primjer: »Nahija požarevačka... s osobitom i bogatom alavantom«. U turskom jeziku postoji riječ talijanskog podrijetla *alabanda* »žestoko predbacivanje« < tal. *alla banda.* Svakako, podrijetlo i semantika nisu jasno jutvrđeni.

Lit.: *ARj* 1, 64. Skok, *Slávia* 15, 180.

alban m (Šulek, *bijel* i *crn* ~, Hrv. primorje) »vrst vinove loze«. Ovamo ide možda *arbol mali* i *veliki* (Šulek, Hrv. primorje) »bijelo grožđe«. Od tal. *albana* »varietà d'uva chiara, a maturazione tarda« i lat. *albuêlis* »Rebenart« > *albera* (milansko narječje), sve od *albus.*

Lit.: *ARj,* 1, 64. 102. *REW*³ 327. *DEI* 107.

albëta f (Baošići, Boka) »onaj momenat zore, kad nije ni dan ni noć«. Deminutiv na *-itta* > tal. *-etta* od opće romanske riječi *alba* »zora«, ispuštanjem opće riječi *lux* »bijela svjetlost«, poimeničeni pridjev ž. r. Upor. francuske deminutive pik. *aubette,* Languedoc *aubeto* »pointe du jour«.

Lit.: REW[3] 331. *FEW* 63. *DEI* 106.

àlcak, gen. *alçaka* m »nevaljanac, obješenjak, lopov, kao izraz u šali«, općenit bosansko-hercegovački turcizam (tur. pridjev *alçak* »rđav, zao, nevaljao«), koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Upotrebljava se samo kao imenica.

Lit.: ARj l, 64. Skok, *Slávia* 15, 180. Korsch, *ASPh* 8, 648.

ālčīn, gen. *aicina* (Kosmet) m znači isto što i turski *alf г.* Ovaj turcizam nije potvrđen u drugim našim krajevima, ali se nalazi u bugarskom jeziku *alčija* i u arbanskom *alici,* gdje znači »sadra, žbuka« kao i u turskom jeziku. Značajan je zbog dodatka *-n* koji je nastao da .bi se mogao deklinirati, dok je u bugarskoiţi jeziku dodano *-ja* kao u svim ostalim našim primjerima koji se svršavaju na turski naglašeni vokal. Upor. hrv.-kajk. *merčin,* gen. *-iria* »mjerač« pored *tepčija, sudija < tepbči, scaii,* gdje nalazimo također u jednome *-n,* u drugima *-ja* iz istog razloga.

Lit.: Elezović l, 13. *Mladenov 5. GM* 8.

aldomāš = *aldumāš* ni (15. v.j, odatle i deminutiv obrazovan s pomoću sufiksa *-će,* gen. *-četa: aldumašće, -eta* (Vuk), kajkavsko hrvatski i slovenski pravni izraz za pojam koji se zove *líkov* m, *likova* n na zapadu, u istočnim krajevima *halvàluk,* a u čakavskima *kanata* f »napitak, objed, večera na završetku kupovine«. Odatle je izvedena radna imenica *aldomašnlk, oldomašnik* (16. v.) »svjedok pri kupovini« (u jednom pravnom spomeniku). Izvor je riječi madžarski apstraktum *áldomás* »žrtva, svečana gozba pri žrtvi uopće« izveden od madžarske glagolske osnove *áld* »žrtvovati«. Madžarski particip *aido* posudiše kajkavci: *àldõv,* gen. *aldova* (Daničićev poštokavljeni akcenat, 17. v.) »žrtva«, odatle pf. *àldovati se* »žrtvovati se«, pridjev *àldõvan àldõvna,* radna imenica *aldovavac* »svećenik«.

Ovaj madžarski prvobitno mitološki termin posudiše svi narodi koji s njima graniče u značenju pravnog termina, čak i Slovenci. Hrvatskosrpski izraz za taj pravni termin ne postoji, premda je sam pravni običaj potvrđen još u vrijeme hrvatske narodne dinastije u darovnici Petra Crnoga (»prandiurn pro fine«, 1080). *Likov(o)* je srednjovisokonjemačka složenica *litkauf,* u kojoj prvi elemenat *lit* znači »žestoko piće«, a drugi »kupovina«, dakle »piće pri kupovini«. *Halvàluk* je opet turski apstraktum na *-luk* od *hãha* (v.), dok je *kanata* dalmatoromanska apstraktna izvedenica na *-ata* (upravo pasivni particip prošlosti) od *cena* »večera«.

Lit.: ARj l, 65. 3, 561. 8, 889. *Miklošič* 221. *SEW* 27. Matzenauer, *LF* 8, 41. *Gombocz-Melich* l, 62. i si. Maver, *SR* 3, 308–12.

aldum, indeklinabilni pridjev, epiteton ornans u narodnoj pjesmi u izrazima *aldum direk* »zlatan stup«, *aldum trava* »sambucus ebulus«. Drugih potvrda nema. Zbog toga nije posve pouzdan. Čini se da je identičan s turskom imenicom *altm* »zlato«, koja se nalazi i u bugarskom jeziku *altan* u istom značenju. Samoglasno *u* obična je zamjena za tursko jery (upór. *hadům, kaduna* itd.), ali je neobično *lt > Id* i zbog toga nije etimologija posve pouzdana.

Lit.: ARj l, 65. *Lokotsch* 61. *Mladenov 5.*

alega f (Mikalja, Voltiđi, Perast), također toponim u *Monasterium Sancii Georgii de Alega(\216)* = (sa protezom *v) voliga* (Korčula, Orebić, Molat, Krk, Senj, Ugljan) = (bez anaptikse *elf) vaoga* = *vóga* (Dubrovnik, Mljet, Pelješac, Cavtat; Stulić) = *vaga* (Kučište) = (sa likvidnom metatezom *al > la,* kao u *Labin,* i s augmentaţivnim hrv.-srp. sufiksom na *-ina) lažina* (Korčula, Split, Brač) »morska trava *zostera marina,* p'urić, alga kao naučni termin«. Stara posuđenica lat. *alga* (ie. podrijetla). S anaptiksom *eji* potvrđena je u tršćanskom govoru i tal. jeziku. Anaptiksa je zacijelo južnotalijanska te je kasnije došla u Dalmaciju, kako potvrđuju dalmatinski oblici bez nje (koji su stari, kako se vidi iz oblika s metatezom likvida). Može da potječe iz 7. v. kao i *Labin.*

Lit.: ARj l, 65. 5, 940. Zore, *Rad* 170, 228. Macan, ZWVŽ 29, l, 207. *CD 6,* 162. *REW*[3] 334. *FEW* 65. *DEI* 123. *WP* l, 153. *Walde 25.*

Aleksandar, gen. *-dra* m pored *Aleksandro* (-o kao u *Măkso) = Aleksandar* = (sa *an > en) Aleksender* (13 — 16. v.), lično ime. Odatle hipokoristik *Aleksa* m = *Aleksa,* s protezom *Jaleksa.* Toponimi od poimeničenih pridjeva *Aleksandrovac, Aleksinac* (18. v., Vuk). Na nenaglašeno *-ia: Aleksandrija* (Egipat). Veoma raznoliki su oblici s aferezom α-: *Lèksandar,* gen. *-dra* (16. v.) = *(ks > hs) Lehsandar,* gen. *-dra* (dubrovački pisci) = *sveti Leksêdrije* •(Peć) = *Lèksãndro* = *Lehsandro.* Toponim *Lèhsãndrija* f s etnikumom *Lehsandrínjanin* m prema *Lehsàndrinka* i pridjevom *lehsàndrinskí.* Žensko ime *Lehsàndrîna* (17. v.). Sa *ks > hs > s Lèsãndro* s pridjevom *Lèsandrov, Lesêndrije* (Slatina) i u imenu egipatskog grada *Lèsãndrija* (Vuk, 17. v.) s pridjevom *lesàndrijskî, lesàndrînskï* (18. v., Dubrovčani). Hipokoristici: *Leksa,* potvrđeno i u prezimenu *Leksić,* na *-an* (tip *Milan) Ĺeksan* (18. v., Kavanjin), *Leka* m (14. v., nar. pj., također arb. *Leka Dukaxhim)* — *Leká* (Kosmet) i prezime s pridjevom *Lekin* (poimeničen na *-iça Lêkinica* »žena *Lekina«),* također u toponimiji, prezime *Lekić, Leko* m u prezimenu *Leković,* na *-an Lekán, Léso* pored *Lésa* u prezimenu *Lesić, Lesović.* Iste fonetske pojave opetuju se u kraćem obliku *Aleksije = Lesij* (18. v.) = *Alesije* kao i u imenu biljke *lèsãndra* f (Vuk) »smyrnium olustrum, petroselinum macedonicum«. Grčko lično ime ušlo je turskim posredovanjem (a ovo preko ar. *Al Iskandar* > tur. *Skender)* Arbanasa Jurja Kastriotića, koji je bio prozvan *Skender-beg* (1459, Dubrovnik), jer je bio odgojen kao ičoglan na turskom dvoru u Carigradu. Njegova zemlja bi prema njemu prozvana *Skènderija* (Vuk) »zemlja oko Skadra«, pridjev *skanderinski* (Turci, 1707), *skenderski* (kralj, nevjera): kod Kavanjina i Mrnavića *Skanderbeg. Skender* kao muško ime (Bosna i Hercegovina, prezime Lika) potvrđeno je prvi put 1466, odatle pridjev *Skenderov* u poimeničenju *Skenderovac,* prezime *Skenderović,* na *-äc Skenderac, gen.-rca* (Vitezović) »čovjek iz zemlje Skenderije«. Na *-uša Skenderuša* (oranica, Gospić). Kao opće ime *skender* m (Marulić, Lučić, Krnarutić) g. 1561. *pas* ili *skender,* nazvan tako po svoj prilici zbog toga jer potječe iz *Iskenderije* (= *Aleksandrija}.* Još postoji hipokoristik *Šaša* ruskog podrijetla.' Lično ime je grčkog podrijetla Αλέξανδρος, koje ide u tip složenica (ἀνήρ »čovjek« i ἀλέξω »zaštićujem«) značenja »zaštitnik ljudi«.

Lit.: ARj l, 65. 4, 440. 5, 959. 960. 6, 16. Matzenauer, *LF* 9, 201. Korsch, *ASPh* 9, 520. *Elezović* l, 359. Solmsen, *Eigennamen* 114.

aleluja f (Cres) »Г uzviku liturgiji, 2° blagoslovljena maslinova grančica, 3° crkvena pjesma (Banovac)«, 4° *aleluja bela* f (Šulek) »lilium candidum (biljka)«. Odatle po svoj prilici pripjev (refren) *leluja* (nar. pj. u Srijemu) i glagol *saleluvala se* (Otok, Slavonija, možda momentana kreacija, jer nije dovoljno potvrđena) u *izrazu saleluvala se bolest sa mojega tijela,* što se kaže kad svećenik prvi put zapjeva *aleluja* na Uskrsnuće. Kod pravoslavaca, prema novogrčkom izgovoru ove hebrejske imperativne složenice *(hallelu* »slavite« *-jäh* »bog«) αλληλούια = *aliluja, àliluj* (Srbija, Milićević) u dočetku obrnuto prema *pomiluj.* Kao biblijska riječ nalazi se u svim balkanskim i evropskim jezicima. Odatle sa sufiksom *-arium > -ar alilar* (18. v.) »pojanje *aliluja* poslije pročitanog apostola«, stegnuto od grčkog ἀλληλουιάριον. Biljka srlat. *alleluia* — tal. *lùiola* nazvana je tako već u srednjem vijeku jer cvjeta oko Uskrsa.

Lit.: ARj l, 66. 74. 4, 4. Tentor, *JF* 5, 203. Vasmei, *GL* 42. *DEI* 129.

alem, indeklinabilni pridjev koji se upotrebljava kao epiteton ornans u narodnoj pjesmi u vezi sa *kamen* iii *kamen dragi.* U crnogorskoj narodnoj pjesmi postoji varijanta *aler kamen dragi* pored *alin kamen dragi* kod Vuka. Značenje i etimologija nije dosada utvrđena, jer Daničićevo izvođenje od arapske riječi *'alam* = turski *alem* »znak, zastava«, koja je očuvana u rumunjskom *alem* »polumjesec i zvijezda na turskim zgradama«, pl. *alemuri* »zastave s polumjesecom i zvijezdom« ne može da objasni pitanje kako je došlo do specijalizacije toga značenja baš za epitet uz *dragi kamen,* riječi koja se upotrebljava u narodnom govoru (ŽK) u značenju dijamanta. Značenje »magicus«, koje Daničić pridaje epitetu *alem,* nije ničim potvrđeno. Postoji još pridjev *àlemov* u jednoj Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *Jedne uši, dvoje mendušice, alemove dvije zvjezdice.* Drugih potvrda za taj pridjev nema. Moguća su tri tumačenja, koja sva tri mogu da objasne i značenja i specijalizaciju za epitet. *Alem* dozvoljava, prvo, pomišljanje na turski pridjev *al* (v.) »crven«, koji je potvrđen ü izvedenici napravljenoj s pomoću pridjevnog sufiksa *-en.* Ta je potvrđena u Srbiji i Kosmetu. Kao *aval* u Hercegovini, i ovaj je mogao postati epitet i tom prilikom promijeniti dočetno *-n* u *-m.* Ako je tako, onda *alem-kamen dragi* znači naprosto »dragi kamen (= dijamant, rubin) jake crvene boje«, nešto kao fr. *escarboncle* u *Pèlerinage de Charlemagne* < lat. *carbunculus,* koji se sjaji na vatri i svjetlosti. Izmjene *aler* i *alin* objašnjavaju se time, što je pridjev *alen* narodnom pjevaču prešao u red

slabo razumljivih turskih epiteta, kojih je u izobilju u našoj narodnoj pjesmi (upor. Skok, *Rad* 272, 39-48). To bi bilo jedno tumačenje, koje pruža izvjesnu vjerojatnost. Pored toga Korsch upućuje na sjevernotursko *alam, além,* koje znači »ures na odjeći«. Ali ovo pomišljanje ne rješava problem, već je samo navođenje neke druge suzvučne turske i to sjevernoturske, a ne južnoturske (= osmanlijske) riječi, koja jedino dolazi u obzir za našu narodnu pjesmu. Zbog toga može da baci izvjesnu svjetlost na problem analogan izraz koji upotrebljava rumunjska narodna pjesma: *pietre nestemate* (plurale tantum), koji rumunjski pjevač nije razumio pa ga je na razne načine izopačivao : *pietre năţtrăpate,kao* da je izvedenica od *nǎstrapǎ* = hrv.-srp. *maštrafa* (v.) < ar. *mešrebe.* Čita se i o *piatră nescar piatră,* gdje *nescar* stoji možda prema stfr. *escarboncle* < lat. *carbunculus.* Te *pietre nestemate* nose životinje na dva roga. Što znači rumunjski pridjev *nestemate,* to najbolje tumači bugarska i naša narodna pjesma. U Angelova-Arnandova, *Bălgarska narodna po'-'-lja* 1, 17 to je *bezcen karnak,* a kod Vuka Nar. pj. 2, 482 i 3, 83 : *U njoj se sjaji bescen kamen dragi; i od zlata dvanaest jabuka, a u svakoj bescen kamen dragi.* Prema *bescjen* < *bez-ceньnъ* rum. *nestemate* sadrži slav. *ne* i prošli particip od lat. *aestimare,* koji inače nije potvrđen u rum. jeziku, i zbog toga su ga rumunjski narodni pjevači različito izopačivali tražeći mu značenje. Prema tomu, analogija o kojoj je riječ veli nam da treba i u epitetu *alem* tražiti riječ koja je bila preinačivana, jer u govoru nije bila dovoljno poznata. Zbog toga mislim da se u *alem* može da sakriva grčka riječ *adāmas* »dijamant« > ar. *almas* (v. niže *almaz],* u kojoj je *d* promijenjeno u /, kako se kadikad događa. Ali treba pomišljati i na to da se može raditi o istoj riječi *alemande,* koja dolazi u spomenutom starofrancuskom *Pelerinage-M* (ed. Koschwitz 581): *Encore ai un chapel d'alemande engoet* »još sam metnuo oko vrata niz dragog kamenja«. To starofrancusko *alemande* nema nikakve veze s Nijemcima (v. gore *Alaman*[2]*),* nego odgovara srednjolatinskom pridjevu *al(l)amanđina* < *alabandina* (se. *petra)* »drago kamenje pravljeno u maloazijskom gradu *Alabanda* (Caria)«. Naš epitet *alem* može biti skraćenica od *alani-Andina).* Svakako nema nikakve veze ni s turskom riječi *alem* »svijet«, koja se nalazi u arb. *além* »ljudi, svijet«, ni sa *âlim* (Dalmacija) »glatka kost poput sise, što se navrne na kamiš i u usta meće, tal. *bocchino«.* Tu posljednju riječ izvodi Daničić kao i epitet od ar. *'alam* »znak, zastava«, što nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 66. i si. 74. 239. *Tiktin* 1053. Korsch, *ASPh* 8, 648. GM 8. *REW*[3] 142.

âlet m jednom u narodnoj pjesmi: *En' ono je AKİ Čelebija u aletu alćergeletu, što se titra zlatnim buzdovanom.* Daničić tu riječ izvodi od ar. *hil'at hal'at* = tur. *halat* »časna haljina«, od koje dolazi i naša *halja, haljina* (v.) i rum. *halat,* plur. *-uri* »spavaća košulja«. Upor i ar. *hali* »čilim«. Kakvo je odijelo *alćergelet,* ne zna se. Izvjesno je da se u *alet alćergelet* radi o igri riječi.

LIT.: ARj 1,67. *Tiktin* 717. *Lokotsch* 797.

alis (Kosmet), indeklinabilni pridjev u značenju »istinski, pravi« *(alls gazda)* arapskog podrijetla *(chalis* »koji nije miješan,· čist«); nalazi se još u bugarskom jeziku *(halės,* u istom značenju).

Lit.: Elezović 1, 12. *Mladenov* 665.

ališ-veriš m (Bosna) = *ahš-veriš* i *albs--veríš* (Kosmet) (obično objekt uz *nema* ~, */~- ima)* »pazar, promet, posao, pogajan dogovor«. U bugarskom jeziku postoji i prijevod *(da zemaš s nego vzemane-davané).* Čudan je rumunjski prijevod *daraveră* »posao«, koji sadrži dvije slavenske riječi *dar* + *vjera.* U Kosrnetu postoji također s futurskim participom, koji izražava namjeru: *aladžak veredžëk više . . . nemamo.* Ovo je turska složena radna imenica *(alış-venş* »pazar, promet«) obrazovana s pomoću sufiksa *-(y)l-is,* koji odgovara našem *-nje (uzimanje* + *davanje),* od *almak* »uzeti« i *vermek* »dati«. Upotrebljava se u svim balkanskim jezicima u istom značenju kao u turskom jeziku: u bug. *aлъIъ- егКъ,* arb. *allish-verish,* ngr. αλισβερίσι i cine. *alışverişe* f.

Lit..-Skok, Slávia 15, 181. *Elezović l,* 13. 2, 503. *Mladenov 5.* Mladenov, *Geschichte* 290. *Tiktin* 505. *Pascu* 2, 107. *Deny* § 713, 618.

älk m (Kosmet) »svjetina, narod, gomila«. Turcizam arapskoga podrijetla; nalazi se još u arb. *hallk* = *chalk,* istoga značenja.

Lit.: Elezović 1, 13. *GM* 145.

almaz, indeklin., kao ukrasni pridjev upotrijebljen u Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *almaz-prstenovi* »prstenoví s dijamantima«. U bugarskom i arbanaskom jeziku dolazi kao

imenica *almaz.* Od ar. *almas,* a ovo od gr. ἀδάμας »dijamant«.

Lit.: ARj 1, 75. *Mladenov 5, Lokotsch* 60. *GM* 94. Elezović, *NJ* 2, 47-50.

Almugavari m pl. prema katal., španj. *almogàvar* »katalánski vojnici u službi Aragonaca protiv Anžuvinaca, u 14. v. (1302—1411) na Balkanu (upor. katal. *Valencia* > *velenca,* v.)« = *Mogovari* (bez arapskog člana *al-,* prema tal. *mogàvero,* koje spominje Danilo na dva mjesta u vezi sa *Frugy, Pruzi* < *Franci, Turbky, Jasi, Tatari, Mogovari że i Katalani,* koji dođoše na Svetu Goru i popališe hramove. Naziv je ar. *mugãwir* »ratnik«, odatle sttal. *mugàvero,* katal., španj., port, *almogàvar* »lako oboružani ratnik«. Na Balkan su došli iz južne Italije gdje su ratovali u 12, 13. i 14. v. kao katalánska i španjolska infanterija, u kojoj je bilo Arapa i kršćana.

Lit.: ARj 6, 895. *REW** 5716. *Prati* 675.

aloj m (14. i 15. v.) = *aloja* f (15. v.) = *aloje* n (jedanput) = *aluja* (pisano *alua)* f = *alov* m (jedanput u slavonskoj narodnoj pjesmi: *Petar djela nova kola od olova)* »drvo αλόη«. Prema bizantinskom i latinskom izgovoru samoglasnik η u αλόη < hebr. *'ahalim* (plural), nperz. *älwa.* Nije narodna riječ.

Lit.: ARj 1, 76. 77.

àloka f »jaruga«, možda je isto što *(h)aluga* f »provalija« (Crna Gora i južni krajevi), ali u tom liku samoglasnik *u* može da stoji mjesto nazala *ç.* Zbog toga je identifikacija nesigurna. Grčki akuzativ άλοκα od αλοξ = αδλαξ, ώλαξ, ngr. αύλάκιον »brazda, mali jarak« ne poklapa se posve ni značenjem ni fonetski.

Lit.: ARj 1, 76. 3, 561. *SEW l,* 381.

altar, gen. *-ára* m (17. v., Glavinić, Vitezović, Kraljić) = *altar,* gen. *-ara* (Rab) nalazi se s neizmijenjenim samoglasnikom *a* već u stcslav. *ahtarb (Psalt. sin.,* upor. rus. *altan).* Kod Držića odatle augmentativ *altarijūn,* gen. *-una.* Apstraktum na *-ija altarija* f (Bogišić) needitus altaris«. Taj oblik dolazi sa disimilacijom *l-r* > *n-r* i s protezom *j: jantar* pored *jentăr* (Vodice, Istra). Pripada bez sumnje narodskom govoru. Najčešće sa *a* > *o,* na što upućuje posuđenica iz starijega doba *oltar,* gen. *-ara* = *oltar* (Božava) = *oltar,* gen. *-orǎ* (Hvar), s tom fonetskom promjenom i u ostalim slavinama stcslav. *оіыагь,* kao i kod pravoslavaca (Srba i Bugara):' slov. *oltár,* deminutiv *oltarček.* Deminutivi na *-ъk* > *-ák oltárok, gen. -rka, oltarić, oltane.* Pridjevi na *-ъn* ~> *-an òltãran,* poimeničen *oltarnik,* na *-jak oltarnjak,* na *-ski oltarski* = *oltarski* (Kosmet). Taj posudiše i Dakorumunji, — premda postoji strum, *altar* — i Madžari *oltar* (14. v.). Kod katolika dobiva i prefiks *predoltarje* n. Postoje još varijante po zakonima dicimilacije: gubitak *l* zbog */ — r > 0 — r.* Oblik *òtãr* je dosta raširen (16. v., Dubrovnik) = *atar,* gen. *-ára* (ŽK, Poljica, Crmnica, Lastrić, Kačić, Kavanjin, Mikalja, Voltici). Odatle deminutiv *otarie,* augmentativ na *-ina otarina.* Pridjevi u poimeničenju *otarnica* (crkvica), *otarnik* »trpežnjak«, *atarski.* Dobiva prefikse *podotarje* (Stulić) »podnožje pred oltarom«, *predotarnik* m (Bella, Stulić) »trpežnjak, incef (v.)« = *pridotarnik* (Kašić, Kačić). Drugi disimilacijski oblik je *òntar,* gen. *-ára* (nar. pj., Slavonija), *na ontari* (Vrbnik, 1639). Kršćanski termin zapadne i istočne crkve »žrtvenik, časna trapeza« (upor. kod Vuka *ući u oltar, sudove s mirom nanesú sa slavom u oltar).* Fonetikom samom ne može se riješiti problem, da li je to posuđenica iz lat. *altare* (prema Jirečeku iz balkanskog latiniteta), iz stvnjem. *altari* (Miklošič, Bruckner) ili iz bizantskoga (Boháč) άλτάριον. Kako ne pokazuje metatezu likvida (kao *Albana* > *Labin),* ne potječe iz prgog vremena (7. v.) i nije nastala kontaktom naroda nego evangelizacijom i nikako ne ide u praslav. doba, premda se nalazi u svim slavinama. Upor. arb. *hter* < *alterium.* Latinska je izvedenica s pomoću sufiksa *-ariš* < *-alis* od *altus* »visok«.

Lit. ARj 1, 77. 9, 9. 72. 349. 10, 304. 11, 493. 495. Zore, *Palj.* 114,227. Miletić, *SDZb 9,* 386. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW* 381. *Puscariu 68.* 124. *D'ensusianu* 49. *Tiktin* 53. *Pleteršnik* 1, 821. Hraste, *BJF* 8, 20. *Elezović* 1, 26. *Miklošič* 221. *Bruckner* 379. *Vasmer* 14. *Kiparský* 119. *Holub* 254. *Gorjaev* 3. Jireček, *Romanen l,* 36. *GM* 233. Boháč, *LE* 35, 432. *Mladenov* 380. Kuljbakin, *JF* 5, 301. *Mažuranu* 2, 823.

älterän, pridjev »ljut« (Dubrovnik, Cavtat), upravo part. perf. pas. od nepotvrđenog glagola *^alterati,* od tal. *alterare* (internacionalno), od *alter,* koje je posuđeno u prilogu *aitroke* (Božava) < tal. *altroché.* Taj se prilog inače miješa u narodni govor Dalmacije, naročito u gradovima.

Lit. Cronia, *ID* 6, 105. *REW*[3] 383. *DEI* 144.

altıpatlar (Kosmet) m »revolver koji šest puta puca«, pored, skraćeno, *altija i altija.* Primjer je za skraćivanje turskih složenih riječi. Prvi elemenat je broj *altı* »šest« kao i u prezimenu *Altiparmaković* »šest prsta«. Vojnički turcizam.

Lit.: Elezović 1, 3. 2, 493.

altirna f (lS.v., Zadarski lekcionář, gubitak početnog *l-* shvaćenog kao romanski član, disimilacija *n — n > l — n) = intijerna* (Dubrovnik, *an- > in-* kao u *Uncun* pored *lancun) = intima* (Ranjina, Lekcionář, Kašić) *= interna* pored *intirnja* (Mikalja) *= lantírna* (Božava) *= latirna* (lS.v., Kavanjin, disimilacija *n — n > a — l,* upor. njem. *Laterne) = (an* pred suglasnikom *> u* ili upliv od *lucere,* upor. krčko-rom. *lunćerna < lucerna) lutijerna = lutêrnja* (ŽK) = (moderna posuđenica) *lanterna* (16.V., Rab, Dubrovnik i ostala Dalmacija) u značenju »1° svijetnjak *(altirne i svitnjaci razlikuju se},* svitnjica, fenjer; 2° pomorski svjetionik; 3° toponim *1гa lanterne* (Budva)«. Deminutiv na *-ica intijernica* (Dubrovnik), *lantîrnica* (Božava) »pesce .simile alla triglia, lucerna = krčko-rom. *lunćerna«.* Radna imenica na *-ist(a) lantèrnista* m »svjetioničar«. *Altirna* i *intijerna* leksički su ostaci dalmatoromanski, dok su ostali od lat. > tal. *lanterna* < gr. λαμπτηρ, gen. -ηρος. Glede sufiksa *-erna* etruščanskog podrijetla upor. *lucerna.*

Lit.:ARj 1, 77. 3, 850. 5, 924. 899. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, *23.REW*[3] 4896. Skok, *ZRPh* 41, 151. *Olivieri* 385-6.

alubaša m, turska složenica nepoznata značenja u Hektorovićevoj bugarštici: *Andrijaš se moljaše baši,, alubaši, subaši* (šesnaesterac). Tačno je poznat samo drugi elemenat *baša* (v.). Daničić traži u prvom elementu složenice *alup* »hrabar junak«.

Lit.: ARj 1, 77.

alun m (hrvatskokajkavski, Belostenec, Jambrešić, slov. *aluri) =* (s protezom *j) jalun* (Belostenec) = (sa *ja- > je-) jelun* »kocelj, stipsa, alaun«. U slovenskom je proteza zamijenjena sa *g-: galun — golün.* Upor. bavar.- -njem. *galaun* prema njem. *Alaun.* Odatle slovenski pridjevi *galûnat, galunov,* poimeničeno na *-ьc > -ac, -ica galunoveclgol-, galunovicaļ gol-.* Denominal na *-iti ogolúniti.* U Dalmaciji je potvrđen *òlum* m (Dubrovnik, Ston, Stulić, sa *a- > o-* kao u starim romanizmima). Pridjevi na *-ьn > -an oluman,* sa *-ost olumast.* Denominal na *-ati olumati,* part. perf. pas. *naoluman* (Stulić) »stipsom obojen«. Oblici sa *a-, ja-* potječu preko srvnjem. *alun,* a taj preko fr. *alun.* Oblici sa *a- > o-* preko rom. *alúmen >* tal. *allume.* Odatle i internacionalno *aluminij* m. *Alúmen* je nepoznata postanja. Zacijelo je u vezi sa *aluta* f »Alaunleder«, koje se nalazi također u pučkom vidu u Romaniji; kod nas je riječ proširena deminutivnim sufiksom *-zk > -ák lutak,* gen *-tka* m (Bella, Stulić, Voltiđi) »tanka učinjena koža od divokoze«, tal. *alluda* (16.v.).

Lit. ARj 1, 77. 4, 584. 6, 228. 7, 471. 8, 898. *Pleteršnik* 1, 4. 206. 230. 802. *SEW* 1, 28. *REW*[3] 389. *DEI* 136-137. *FEW* 79.

àlvatan, *-tną* (također sa й-) = *ălvatan* (Kosmet) = *avlatan* (Vuk, sa metatezom kao *zãvla ŽK.* pored *zãovd),* pridjev u značenju »prostran (o odijelu)« izveden s pomoću našeg općeg pridjevnog sufiksa *-an* od arapskog *ali»at* »prikladan, o haljini koja dobro stoji«.

Lit.:.ARj 1,77. 124. *Elezović* 1,12.

-ālj m prema *-alja f* (glede kvantitete upor. *-äc* m prema *-aca* f) je hrvatskosrpski imenički sufiks istočnih štokavskih krajeva. Ne nalazi se u drugim slavenskim Užicima. Služi za izvođenje imena životinja, naročito konja, rjeđe živih lica od pridjeva i imenica: *gubalj* »gubav konj«, *kusali* «kusast konj«, *slvalj* »siv konj«, *zèkālj* od hipokoristika *zeko < zelenko, pūtalį* (v.), *mrkalj* »mrk konj« (može biti i prezime). Živa lica zastupa *bogalj.* Jedine dvije imenice, gdje bi služio za tvorenje imena predmeta, jesu *četvřtalj* »žitna mjera« od *četvrt* i *vatrālj* od *vatra.* Ali u prvoj riječi sufiks *-alj* može biti i njemačkog podrijetla, upor. *Viertel > frtalj* (ŽK), a u drugoj može biti i romanski *-alis,* jer je u dalmatinskom latinitetu potvrđen *vatralis,* a *vatra* nije slavenska, nego ilirotračka riječ. Sa *-ālj* ne stoji u vezi sufiks *-lja,* koji tvori ženske radne imenice: *prălja* f od *prati,* odavde prenesen u *grebènalja* (i sa dužinom *grebenalja)* od *greben* i *grebenati,* u neologizam *primalja* »babica« i *krivalja* »grožđe duguljasto krivih jagoda« od *kriv.* U vezi stoji sa sufiksom *-lja* konglutinat *-ăljka,* koji tvori imenice za oruđa od impf, glagola na *-a-ti: čegrtaljka, kazaljka, màhāljka, okretāljka, sìsaljka, štrcaljka,* rjeđe radne imenice *naradaljka,* nazive za pjesme i igre: *tužaljka, izmetaljka* »djevojačka igra«. Nije isti sufiks u *stabaljka* od *stablo.* Očigledno je da se u *-lja, -āljka* radi o varijanti sufiksa

-alo (v. *-ala, -lo) < -dio* u sjevernim slavenskim jezicima i da je promjena / > // kao u *sukaljtca* (ŽK) za *šukalo.* Ta je promjena nastala možda i zbog toga da se spriječi prijelaz *l > o* pred suglasnikom (za *-alka > aoka* upor. **Konavaoka > Konavoka* od *Konavli). Zbog* toga je 7/ iz *prđlja* preneseno i na *-aljka.* Druge je prirode sufiks *-alj,* gen. *-lja* u *rogalj* m, gen. *rõglja, Staval]* m, gen. *stavlja* i u *pedalj* m, gen. *pedlja.* Ovdje se može raditi, kao u posljednjem primjeru, o prijelazu *dnj > dlj* (upor. *pédan,* gen. *pêdnja* ŽK i obratno *siganj,* gen. *signja < Mului),* dakle o pridjevskom složenom sufiksu *-nj* (v.). Prema ovom tumačenju *rogalj* i *štavalj* bili bi poimeničeni pridjevi.

Lit.: Măreții 261. *Leskien* 256. Boskovic, *JF* 15, 143-154.

-aljé, sufiks, konstatiran je dosada u dvije riječi izvedene od domaćih osnova: *osrdalje* n (Došen) »osrčina«, primjer (Pavlinović): *Srce se pridrží svoga osrdalja* »loj izmiješan sa mesom oko srca« (Pavlinović); *gràbalje* n u izričaju: *Teško ti je Klisu na kamenu, a Zadvarju, jer je na grabalju, a Vrgorcu, jer je na udarcu* (Pavlinović). *Grabalje* je čini se napravljeno zbog asoniranja sa *Zadvarje.* Za *-alje* ne daje Maretić nikakva primjera, nego za *-ālj, -alja, -aljka.* *-alje* ima kolektivno značenje. Mogao bi potjecali od lat. *-alia,* koji se nalazi u tal. *-aglia (canaglia). — alia* je n. pl. od pridjevskog lat. *-alis.* I taj se nalazi u dvije izvedenice od naših osnova: *krizo,* gen. *-ola* m (Lika) »kriška izrezana na dvije, na tri, na četiri osušene kriške«, *otročálj,* gen. *otročalji* ili *-alji* »dječak, deran« (Istra). Posljednja ne može biti izvedenica s pomoću *-eh,* jer taj služi za izvođenje apstrakta.

Lit.: ARj 3, 353. 5, 592, 9, 445. *Maretić* 261. Meyer-Lübke, *Gram.* 2, 482, § 439. 477, § 434.

aljkav, pridjev (Vuk). = *âtljav* (Baranja, Vuk) »neuredan u odijevanju«, »koji radi površno i kojekako«. U posljednjem značenju pridjev je ušao u današnji saobraćajni govor zapadnih krajeva. Oblik koji se govori u Baranji važan je za postavljanje etimologije koju je već Daničić dao. To je naš pridjev izveden s pomoću sufiksa *-(j)av* (v.) od osnove madžarskog glagola *hatlani* »raditi kojekako«. Suglasnička grupa *tlj* očuvana je u Baranji kao u madžarskom jeziku i prešla je u *klj* (upor. *lakija* od *Kittel, pêkljar* od *petliar* ŽK, *mĕkla* od *metla),* ali u obliku *akljav* pridjev dosada nije potvrđen nego samo u metatezi *ãljkav.* Možda ovamo s takvom metatezom ide i pridjev *ăljtav,* poimeničen u *âljtavac,* gen. *aljtavca* i (od iste osnove) glagol *ăljtati* impf, »nespretno hodati kao klijajući se«. Obje riječi potvrđuje Pavlinović za Dalmaciju (Podgora), ali ovdje ne bismo očekivali madžarizma.

Lit.: ARj 1, 77. i si. 120. Belić, *NJ* n. s- 1, 264.

àljma (Vuk) = *àjma* (Kovačević) f »naziv luka allium ascalonicum«, koji se zove i *vlasac* »vlaški luk«. Naziv upućuje na rumunjski izvor riječi: *hajmâ* »Schalotte« (Alexi). Rumunjska riječ glasi i *hagima, hasma* i odgovara tačno madžarskome *hagyma.* Promjena madž. g)» *> j* nastala je zacijelo uplivom rum. *aiu <* lat. *allium.* Ali i madžarsko *d* izgovara se kao /,' pa je *àjma* moglo doći i direktno iz madžarskog jezika, ali Vukovo *aljma* upućuje na rumunjski izvor, jer je u starijem rumunjskom *lj* bio očuvan. Matzenauerovo izvođenje od turskog ili madžarskog *alma* »jabuka« ima se zabaciti.

Lit.: ARj 1, 77. *Dicționarul* s. v. Matzenauer, *LF* 7, 2.

aljuga f (Pavlinović) = (sa *a > o) oljuga* »sitna ribica, koja se stoprv izlegla«, *oljiga* (Mikalja) »halex trichia« *= (J > j* čakavski, Brač) *ojiga* »atherina mochon« = oliga (Rijeka i vrbanski statut, Hrv.primorje, Vrbnik, Krk) »isto, kao mala girica, koja se zove i *oblica, agone* = õliga* (Senj). Deminutivi na *-ьc > -ac oljižac,* gen. *-sca* (Stulić), na *-ica oljižica* (Mikalja) = *oliSica* (Bakar). Na *-nica < -ьn + -ica oližnica* (Vrbnik, Senj) »mreža kojom se love olige«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od lat. *halex,* gen. *-ids,* gr. το ἁλυκόν »salure«. Ovamo ide sa sraštenim članom (upor. *lovrata* .pored *ovrata) lojka* »isto«.

Lit.: ARj 8, 892. 894. 900. *REW*[3] 4001. Skok, *Term.* 53

aljur-biljur, uzvik u narodnoj pjesmi uz *duge noći,* potvrđen je samo jedanput pa se ne može znati šta upravo znači i koje mu je postanje. Izvjesno je samo da je to turska složenica tipa *kitap mitap,* ali da je drugi elemenat tursko *bilir* »zna«, kako hoće Pačić, to se ne zna.

Lit.: ARj 1, 78.

-(a)m je danas potpuno neživ (mrtav) sufiks ie. podrijetla. Upór. lat. superlatívne pridjeve na *-imus (infimus).* U nekim imenicama, koje se niže navode, potpuno se srastao s osnovom; u nekim se opet osnova osjeća još i danas. Nalazi se u sva tri roda. Prema tome je to sufiks pridjevskog podrijetla. U toj funkciji danas živi u dva primjera, koji su po postanju stari participi prezenta *(lakom, pitoni),* i u dva redna broja: *sedmi, osmi,* od *sedam* i *osam,* gdje je isto tako mrtav kao i u *dim, sram, um, šum, hram, gluma, krma, slama, šuma, rame.* U *kosmb* raširen je danas pridjevskim sufiksom *-at: kosmat,* dok se prvobitni očuvao u toponimu *Kosmaj* (v. pod *-aj).* Osnova se još dobro osjeća u pridjevu *bratim* (v. *brat'),* odatle *pobratim, poočim, posestrima, pismo.* Ali se ne osjeća više u *povjesmo* (v.), kao ni u prilozima *amo* (v.), *tamo, kamo, mìnio, sìmo,* osim u *ovamo, onamo.* U *jaram* i *ječam a* je nastalo iz mekog 6.

Lit.: *Vandrák* 552-555.

ama[1] (Vuk, Kosmet), veznik suprotnosti kao *ali, ala,* u narodnoj pjesmi i u saobraćajnom i književnom govoru istočnih krajeva. Nalazi se u bugarskom jeziku u dva vida *ama* i *ami* »nego«, u rumunjskom *ama* i *ma* »odista«, u arbanskom *ama* »ali« i novogrčkom μα. I u hrv.-srp. može se ispustiti početno *a-* xi istim krajevima gdje se govori *ama,* ali tada *ma* izražava suprotnu misao: *Mă da mi ga je uhvatiti, ala bi mu pokazao.* Kad se *ma* veže s *da, mâda* dobiva i koncesivno značenje, sinonim je za veznik *premda* (v.). Dobiva u dočetku *-n: aman* (Vuk) prema *kanda < kao + no + da < kao ono da.* Ovo *aman* prevodi Vuk sa »čini mi se«, a Daničić ga identificira s imenicom *àman.* Ni jedno ni drugo ne potvrđuju primjeri koji se navode u *ARj.* Mjesto *ama* govori se u jugozapadnim krajevima *Ima* (17.v.): *Doša-bi, êma ne mogu* (Crmnica, Miletić, *SDZb* 9, 449). U Banjoj Luci pojačava se sa *hă* koje služi kao uzvični prilog u značenju »tako valja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(amma, emmã* »ali, ipak«) iz oblasti sintakse. Kad se radi o *ma,* može biti i posuđenica iz talijanskog jezika. To naročito vrijedi za čakavsko narječje u Hrv. primorju *(mă sam mu kazal).* Bugarsko *ami* ide zajedno sa srgr. i ngr. ἁμή, αμέ »sed, verum«.

Lit.: ARj l, 78. 3, 27. *Mladenov* 5, 6. *GM 9. Lokotsch 64. SEW* l, 28. Korsch, *ASPh* 8, 648. Matzenauer, *LF l, 2. Elezović* l, 14. *Deny* § 982.

äma[2] f (Muo, Lastva) »morska riba koja se hvata udicom«. Ribari u Bijeloj i u Baošićima zovu je *špadun* < tal. *spadone.* Ako je od *hamus* > tal. *amo* »udica«, neobičan je semantički razvitak.

Lit.: REW[3] 4025, *DEI* 173.

amajnati, *-am* (l6.v., Vetranie u primjeru: *ter s neprijatelji gdje se staju į гa svijet neće da ammajnaju),* nejasnog značenja, po svoj prilici »staviti mač u korice (tako u Kalabriji *mmajinare)«.* U vezi je s pomorskim terminom *maināt, -am* pf. (Smokvica, Korčula) »1° spustiti jedro; obratno *isat; 2°* spustiti bilo što, što se s pomoću vinca ili na drugi način diže«. Postverbal *maina* f »Windstille«. Od tal. (posuđeno iz napuljskog narječja) *ammainare* =-- (s aferezom u sandhiju) *mainare* (tako mlet. i tršć.), od lat. *invaginare* (prefiks *in-* i *vagina* »korice« > tal. *guaina}.* Glede *ηv > m* upór. *mitati* (Hrvati u Abrucima) < *invitare.*

Lit.: *ARj* \, 78. *REW*[3] 4527. *DEI* 164. 2331. Štrekelj, *ASPh* 11, 463. Wędkiewicz, *RSI* 6, 231.

amaldar m »carinik« jedan je od najstarijih potvrđenih arabizama u našem jeziku (15.v.); postoji i pridjev *(amahdarska гесь)',* < ar. *amel-dār* »carinik«.

Lit.: ARj 1, 78. *Elsi.* s. v.

aman, gen. *amâna* m (16.v.) = *amân* pored *amân* (Kosmet) »milost«. Upotrebljava se više kao uzvik beznađa i tuge »vaj, avaj« i u vezi *bože* (Kosmet), nego kao samostalna imenica. Kad je čisti uzvik, ponavlja se. Za Crnu Goru daje Vuk *eman,* gen. *emana* i *heman* prema ar. *eman* u istom značenju. Taj turcizam arapskoga podrijetla (ar. *eman* = tur. *amân, aman allah)* raširen je na cijelom Balkanu (bug., rum., cine. *aman,* arb. *aman = hamán)* u istom značenju. Složenica *amân zaman* »milost i sve što je s time u vezi« turskog tipa *kitap mitap* upotrebljava se u Kosmetu kao objekt uz *aman zaman nema* »ima da se plati«. Složenica odgovara našem galicizmu *bez pardana = svakako.* Iz ove složenice, ispuštanjem prvog dijela, mogao je kod nas nastati prilog *zaman* »zaludu«, koji ne treba da potječe od iste osnove kao češko *maně,* kako misli Budmani, *ARj* 6, 435. Ali je moguće unakrštavanje turske i slavenske, riječi kao u *češagija* (v.).

Lit.: ARj ï, 78. 3, 590. *Mladenov* 6. *GM 9* · *Pascu 2,* 107. *Elezović* l, 14. 2, 472. 493· Skok, *Slávia* 15, 504. *Lokotsch* 66.

amânat, gen. *-anta* m (16.v.) »dragi« prema *amanca* f (Nalješković) »draga«, od talijanskog poimeničenog participa prezenta *amante* m od *amare* i sttal. apstraktuma odatle *amanza* (13. i 14v.) »Geliebte«. Od apstraktuma je talijanski deminutiv na *-ino: amancin* m (Nalješković). U Kosmetu je poimeničen part, perf. pas. "na' *-ka amâtka* f s deminutivom na *-ica amātkica* »žena prijatne spoljašnosti i mila po naravi«. Apstraktum tal. *amore* < lat. *amor* ušao je također u jezik puka u jadranskoj zoni: *amur* (Rab), odatle poimeničen pridjev lat. *-osus* > tal. *-oso* u ž.r. *murôža* (Božava) < mlet. *morosa* < *amorosa,* glagol na *-are* = *-ati namùrati se, -ãm* pf. (Dubrovnik, Perast) = *namurăt se* (Božava) = *namurât se* (Rab) < tal. *innamorarsi* »zaljubiti se«; s lat. *-idiare* > *-zzati: amorižat* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »voditi ljubav, činiti kortu, vagidžat«.

Lit.: ARj l, 78. 7, 463. *Elezović* 1, 14. *REW*[3] 399. 427. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Budmani, *Rad* 65, 167. Cronia, *ID* 6, 115 -116.

amanet (Vuk) m »depositum, vjera, povjerenje, sigurnost«. Odatle pridjev *amanetări* (samo u Srbiji) »poštanski«, jer je riječ *amanet* značila i »poštanska pošiljka«. Mjesto *-et* (arapski sufiks za apstrakta) postoji i *-at: amânat* m u istom značenju. U Crnoj Gori i narodnoj pjesmi *a* u *-at* smatra se kao nepostojano. Govori se i bez početnog *a- manet* kod leksikografa i pisaca 1S.v., c u narodnom govoru potvrđeno je u Drsniku (Kosmet): *mânet,* gen. *maneta.* Postoje još dvije nesigurne varijante: *amamet* kod Kavanjina i *hanámet* u Pjevánijima crnogorskim. Oboje bi moglo biti štamparska greška, a ne ujednačenje (asimilacija) *m* — re > oт i metateza. Odatle radna imenica *amānetčīja* m »čovjek koji čuva tuđe stvari«. Taj je turcizam arapskog podrijetla (ar. *imâna* = tur. *emanet)* i raširen je na čitavom Balkanu (bug., rum., arb. *amanet* pored rum. *emanet,* ngr. ἁμανέτι/έμ-, ἁμανάτι, cine. *aminele)* sa samoglasničkim varijantama. Iz istočnih krajeva hrvatsko-srpskih došao je i na zapad u književni i saobraćajni govor.

Lit.:ARj l, 78-9. 3, 565. 6, 442, *Elezović* 1, 386. 2, 494. *SEW* l, 28. *Lokotsch* 66. *Pascu 2,* 108. *GM 9.*

amar kao prilog potvrđen je samo jednom u rečenici: *Za to mi je amar na nj,* i to daleko od centra turcizama, u Dalmaciji (Podgora?, Pavlinović) u značenju »žao«. Možda je arabizam *amarr* »tuga«. Nije dovoljno potvrđeno.

Lit.: ARj l, 79. Korsch, *ASPh 8,* 648.

amaro (Potomje, Pelješac: *para mi se amaro* »čini mi se neobično«). Od tal. *amaro,* novija gradska tuđica u Dalmaciji, < lat. *amarus.* Pučka etimologija izvodi odatle i tal. *amarasca = amarena* (upór. u narječju *maregna) = marasca,* sa sufiksom *-inus: maraschino* »vrsta gorke trešnje, liker i vino odatle« = *maráséin* (Božava) »vrsta grožđa«, *marašćina* f (Božava) »vino che ha sapore di marasca«, *maraska* f (Vrgada, Jurišić) »višnja«, *marašcīna* (Vrgada) »vrsta grožđa i vina« = *maraština* f (Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela grožđa«, *maraska* f (Mikalja). Dočetak *-aska* zamijenjen je domaćim sufiksom u *marača* »prunus ceiasus«. Sufiksi *-asca* i *-ena* nisu latinski, nego predrimski *(-ascus* je ligurski, *-eno* je kao u *Tirreno* maloazijski). Zbog toga bi *(a)marasca = amarena* mogla biti mediteranska riječ srodna sa alpinskom *marasc* »alno montano«.

Lit.; ARj 6, 468. 469. Cronia, *ID* 6, 114. *DEI* 151. *REW*[3] 406. *FEW* 83.

âmbar (Vuk) = *âmbar* (Kosmet) = *hambar* m, sinonim *žitnica,* potvrđeno od 16.v. Sa istoka prodire na zapad i potiskuje domaću riječ. Također toponim. Odatle su izvedenice: augmentativ *ambarına,* deminutiv *ambar če* (Kosmet) i oznaka mjesta, gdje je nekada bio ambar: *ambarište* (v. sufiks *-ište).* U igri se upotrebljavaju i glagoli *ambàrati* impf, i *ambarnuti* pf. Opći je balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *änbm jamb-* »šupa«, postverbal od glagola *änbaštän* »nagomilati«, = *ambar* u turskom izgovoru), potvrđen u bugarskom, rumunjskom, arbanaskom jeziku *(K)ambar,* novogrčkom αμπάρι (u istom značenju). Korsch ga izvodi od ar. *anbār,* pi. *oânibr* »spremnica, komora za hljeb«. Druga je rijčč *ambar,* gen. *ambra* »jantar« koja je evropski arabizam (ar. *'anbar),* v. *amber.*

Lit.: ARj l, 79-80. 3, 564. *Elezović* 1, 17. *GM 9.* Korsch, *ASPh 8,* 648. Matzenauer, *LF l, 2.*

ambašadur, gen. *-ura* m (16.v., Dimitrović) »poslanik, poklisar«. Od tal. *ambasciadorè* (14.V.), radna imenica na *-atore* m od *ambasciare,* posuđenica od prov. *ambaisar,* a to od gal. *ambactus* »sluga«. Danas *ambasà-*

dor, gen. *-óra* i *ambasada* f od francuske posuđenice iz tal. *ambasciata, -tore -dore* > fr. *ambassade, ambassadeur.* Italijanizam koji se nalazi vrlo često u dubrovačkim historijskim spomenicima.

Lit.: ARj í, 80. *REW*⁵ 408a. *DEI* 154.

amber m (Vuk) = *âmbar,* gen. *ambra* (Vuk, Kavanjin, narodna pjesma) = *ambra* f (preko talijanskog, 17.v., Mikalja, Kavanjin) = *ămbor* = *anbor* »succinum, ćelibar, burstin, cyanus persicus«. Odatle apstraktum *amberija* f (Vuk, nar. pj.) »rozolija začinjena amberom« (sufiks *-íja* je ar. *-Iyye)ч.* Evropski i balkanski arbizam (ar. *'anbar):* rum. *ambru* = *ambră,* bug. *amber* = *ambra,* gr. ^μβρα.

Lit.: ARj 1, 80. 83. *REW*³ 441. *Mladenov 5. Lokotsch* 78. *DEI* 157.

ambrëta f (Dobrota) = *ombreia* (Prčanj, (Tivať) = *ombreta* (Stulić) = *ìmbrete* f. pl., gen. *īmbrētā* (Vuk) »kopče na košulji pod grlom, od mjedi, od srebra ili zlata u bogatih ljudi po varošima, u siromaha spone mjesto imbreta, tj. sa svake strane po jedan končić, kojim se veže košulja na zamku, ažulica, maite«. Budmani je mislio da je riječ talijanska, ali ne zna koja. U jednoj potvrdi iz 14. v. u Trstu čita se: *cintura di grana intessuta con filo ďoro cņn cinque, dieci membretis.* Pisac Cavalli, koji donosi taj citat, tumači *membretum* »specie di bottoni«. To je talijanski deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus membretto.* Početno *m* ispalo je zbog disimilacije *m* — *m* > 0 — *m.*

Lit.: ARj 3, 812. 8, 909. Rešetar, *Štok.* 224. *REW"* 5428. Skok, *ZRPh* 54, 202.

Ambros (Budinić) = (sa *zjž* prema mletačkom) *Ambroz* (14. v.) = *Ambroz* (16. v.) = *Anbroi* = *Ambroza* (Gradić) = *Ambroza* m (Ančić, Bosna) = (prema latinskom) *Ambrosija, -je* (Vuk), *-zij j -žije* (15. v.) / *-zio I -zo* = (bez *ní) Abrosije* = (bez 6) *Amroz* = *Amruš* (preko madžarskog *Ambrus)* (također prezime, Zagreb) = *Ambruš,* odatle prezime *Jambrušić, Jambrešić* — (prema talijanskom /toskankom/ *Ambrogio) Amrođo* — (sa protezom, hrvatskokajkavski hipokoristik) *Jambrek* (16. v.), odatle prezimena *Jambreković,* s deminutivnim sufiksom *-ьc* + *-bk* > *-čak Jambrečak,* na *-išak Jambrišak* = (sa aferezom sloga *am-) Brož* (15. v.), odatle hrvatsko-kajkavsko prezime *Bros, Brozić, Erózií, Brôzović* (kod Karlovca), *Bróžo* (15. v.). Ovamo ide s nastavkom *-alj* (?, tip *Vukalj)* i *Brozalj* (15. v.), upor. i Vitezovićevu opću *liiecjambrek* »pijanica«, koja je možda sugerirana od tal. *imbriaco.* Da lična imena mogu postati opće riječi, dokazuje *zvane, žvanic* <. *Johannes* preko mlet. *zuan* »glupan« (Istra). Od *Ambrosius* grčkog podrijetla, gr. ἀμβρόσιος »božanski, besmrtan«.

Lit.: ARj l, 80. 82. 84. 681. 4,448. *Gombocz-Melich* 88.

àmbulja f (Vuk) »dugačka vreća«. Deminutivi: na *-ica ambùljice* f pl. »dronjci, rite, starež«, na *-ьћ* > *-ak ambuljak,* gen. *-Ijka* m »biljka *gnorimus Lepeli«* bez naznake gdje se govori. Vasmer zabacuje Daničićevo izvođenje iz gr. αναβολή = ἀμβολή »ogrtač«, ngr. ἀνάβολιον »ukopna košulja«, s pravom, jer se ne slaže s fonetskim razvitkom. Značenje ne dozvoljava da se ova riječ veže sa bugarskim *ambalja* »vaccin«, *(am)boljasvam* »cijepim« ili sa čine. *ambol'u* »greffe, ente«, *ambul'isire* »cijepiti« od gr. (ά)μπολιάζω, denominál od (α)μπόλι.

Lit.: ARj l, 80. Vasmer, *GL* 43. *Pascu 2,* 1O,-br. 98-99.

ámelj m (Vuk) »nečistoća u žitu, nečisto žito« (Srijem, Lika); *ávelj* m »treske, ljuske i ogranci, koji ostanu među sijenom« (Lika); *àvrlje* n (Vuk) »herbae inutilis segmenta putrescentia« (Srijem, Baranja, u Lici isto što *ámelj* i *avelj).* Od *avelj* postoji još izvedenica stvorena s pomoću -aca: *aveljača* f »sitne konoplje što ostanu najzadnje«. Sudeći po značenju i po zajedničkim fonetskim elementima, ove tri riječi idu zajedno, ali je teško objasniti prijelaz *m* > *v* u *amelj* i *avelj* i dočetna dva sloga u *avrlje.* Daničić tumači *amelj* = *avelj* i *aveljača* iz madžarskog *hüvely* »ljuska«, što objašnjava samo dočetak *-elj.* Možda *avrlje* i ne ide u ovu seriju. Upor. *(h)avar* m (ŽK) »komad grane ili štapa kojim se baca na voćku da bi se istreslo voće«; *avrlje* »čini se kao kolektivna izvedenica odatle.

Lit.: ARj \, 123.

ámen uz *àmen* (katolički izgovor) prema *âmîn* (pravoslavni izgovor prema grčkom pisanju αμήν hebrejske riječi *āmen* »uistinu«). Imenica je u rečenici *kao amen u molitvi* prema njem. *wie das Amen im Gebet',* inače prilog *(amin da bog da,* Vuk), odatle *amânați* impf. = *aminai, -am* (Kosmet) »poslije svatovske zdravice pjevati *ămin-ămin«* = *aminkovati* impf, »vikati amin«, u narodnoj pjesmi. Internacionalna riječ biblijskog hebrejskog podrijetla, upor. i, bug., rum. *amin.*

Lit.: ARj l, 81. *Lokotsch* 68. *Elezović* l, 14. *EJud.* s. v.

Amerika f (isti akcenat kao u talijanskom) »1° ime kontinenta, 2° kraći naziv *SAD«* = *Amerika* (ŽK) = *Amerika* (ŽU) = (sa aferezom *a-) Mêrika* (Vrgada, Krk, Kolicí, Bėgi ŽK, Vodice, Istra). Etnici : na *-ьc* (prema tipu *Afrikanac) Amerikanac,* gen. *-anca* (ŽK) prema tal. *Americano,* na *-janin Amerićanin* (knjiški, ne čuje se u narodu). Pridjev na *-bsk: američki* (knjiški), prema tal. *americano* > *amerikánski* (ŽK) kao *afrikanski.* Čisti talijanski poimeničeni pridjev *americana* > *amerikána* f (Lepetane, Boka) »vrsta graha«. Od tal. *America,* ime stvoreno prema latinskom tipu *Attica* od ličnog imena geografa *Amerigo Vespucci* (1454 — 1512), koji je četiri puta putovao po južnoj Americi. *Amerigo* je isto što prov. *Aimeric* (v. *Emerik).*

Lit.: Jurišić, *NVj* 45, 183. Ribarić, *SDZb* 9, 124. *DEI* 160. Maretić, *Savj. 2.*

àmet m = *hamet* (Vitezović, 17.v.) »pogibija, propast«. Drugih potvrda za tu imenicu u nominativu nema. U književnom i saobraćajnom jeziku upotrebljava se samo prilog *karnetom* (17.v.) »posvema, sasvim, do nogu« (uz glagol *poraziti).* Vuk ima prilog izveden s pomoću *-icē* (v.): *àmetimicë* i, po zakonu haplologije, *âmelice* (Srijem). Glede početnog *h-* kod turskih riječi v. *ačik* i *ambar.* Taj je turcizam arapskog podrijetla (ar. *'ammet* »opće, svuda«) ograničen na hrvatskosrpski jezik. Krivo je Matzenauerovo izvođenje *hametom* < gr. prilog ομαδόν »omnino«.

Lit.: ARj \, 81. 3, 564. Korsch, *ASPh* 9, 504. Matzenauer, *LF* 7, 212.

amid m (Kašić) »nišeste, škrob, štirka, štěrká«. Od tal. *àmido* (14. v.), a to od gr.-lat. *amylum.*

Lit.: ARj 1, 81. *REW*³ 437. *DEI* 161.

àmidza m = *amidža* (Kosmet) »stric« (kod bosanskih muslimana, a u Kosmetu i kod Srba kršćana, obično naziv za starije muslimane). Kačić, *Razgovor* 126 b, ima oblik *ameža (Arnesi je ruke oprostila).* Kao u arb. *midžo* (= *midžoja, midžua)* i u Kosmetu se ispušta *o-: mīdža, mīdže;* u vezi s ličnim imenima gubi akcenat: *Midža Vēstij.* Iz ovakvih veza nastade prezime *Midžić.* Taj turcizam iz oblasti srodstva arapskog je podrijetla (ar. *'amudža* »ujak s očeve strane« > tur. *amuca, amca).*

Lit.: ARj 1, 81. *Elezović 2,* 412. *GM 2,* 278.

amîja (Starigrad, Hvar) »tetka«. Od mlet. *amia* < lat. *amila.* Odatle i fr. *tante* > njem. *Tante* (17. v.), koje se i kod nas govori po gradovima.

*Lit.: REW*³ 424. *DEI* 161. *FEW* 89.

arnikat, gen. *-kta* m (17. v., Držić) = (sa metatezom, da riječ dobije izgled naše izvedenice na *-ъK) àmilak,* gen. *-tka* (Kašić), = (sa *cl* > tál. *tt) amit* »svećeničko odijelo za vrijeme molitve«. Od tal. *amictus,* gen.» *-us* poimeničen part. pret. od *amгcio, -īre* »zaogrnuti«, tal. *amato* (14. v.), arb. *amit.*

Lit.: ARj 1, 81. *GM* 10. *DEI* 164.

-amo, tim sufiksom grade se od zamjeničkih osnova, jedne upitne i triju pokaznih, prilozi mjesta, koji znače pravac ' micanja i kretanja. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Postanje nije objašnjeno, a ni ie. paralele nisu utvrđene; *kamo* »quorsum« (od upitne zamjenice *kъ,* v. *tko), tamo* »ibi« (od *tъ,* v. *taj), ovamo* pored *ovamo* »hue« (od *o ъ,* v. *ovaj,* čakavski *vamo* ŽK), *onamo* pored *onamo* »illuc« (od *onъ,* v. *onaj,* čakavski *namo* ŽK). Dočetno *-o* shvaća se u narječjima kao deiksa i odbacuje se npr. u hrvatskokajkavskom i čakavskom: *kam gres.* Upor. i bugarski *ovamo* pored *o amъ.* Druge je prirode u crnogorskoj himni *Onam onamo,* gdje je kraćenje haplologijom zbog stiha. Od svih ovih priloga, osim od *kamo,* mogu se praviti određeni pridjevi s pomoću složenog sufiksa *-šnji,* koji je nastao asimilacijom u *današnji* < **danasnji* < *danas; onamošnji, ovamošnji, tamošnji. Ovamo* i *onamo* mogu u štokavskim narječjima primiti deiksu *-ka: ovàmoka, onàmoka.* Upor. slovenski *tamkaj.* Zasebno treba govoriti o štokavskom kraćem obliku *amo* pored *ovamo.* Daničić tumači postanje kraćeg oblika gubitkom *v* i stezanjem *oa* > *a.* Time se dobro objašnjava duljina i akcenat (upor. *pojas* > *pas),* ali se ne kaže zbog čega je nastalo ispadanje, jer u kajkavskim i čakavskim narječjima ispada samo početni samoglasnik zbog hijata u sandhiju, tj. najprije poslije riječi i oblika koji se svršavaju na samoglasnik. Zbog toga mislim da se postanak štokavskoga *amo* može i drukčije tumačiti. Od pokazne zamjenice *soj* postoji prilog *simo* kod čakavaca

i kajkavaca. Taj prilog mogao je nekad postojati i kod štokavaca. Upor. *simo tamo (Mirakuli* 10 b), što odgovara stcslav. *semo* pored *samo.* Oba ova oblika morala su propasti zbog dvostruke homonimije: 1) s prijedlogom i prilogom *sem sjem* »osim« < *svěně* (v. Skok, *Rad* 272) i 2) zbog priloga *samo* »nur«, *šerno* = *samoltamo* moralo se reformirati na dva načina; prvo, zamjenom pokazne zamjenice *sb* sa *o ъ.* Na taj je način dobiven prilog *ovamo,* koji se upotrebljava u južnoslavenskim jezicima; drugo, ispuštanjem zamjeničke osnove *s-,* što se osobito dobro slagalo sa *amo tamo* »kojekuda« ili *tamo amo.* Upor. *ovamo onamo* u značenju »kojekuda«. Daničićevo tumačenje mora se odbiti iz kronoloških razloga. *Ovamo* je mlađa kreacija, a *simo* starija. Duljina od *amo* prenesena je na *ovamo, onamo.* Šuman tumači *-a-mo* prema *a-ko* u *-ako, tako, kako, jako,* što ispravno kritizira Jagić. J. Kozlovskij uspoređuje *amo* sa gr. ἦμος.

Lit.: ARj 1, 81, 8, 952-3. 9, 481-2. *Mladenov* 371. *Măreţii* 325. Šuman, *ASPh* 30, 293. Kozlovskij, *ASPh* 10, 657-8.

amper m (hrv.-kajk., Zagreb) »sic, siganj«. Slov. *jêmpar,* gen. *-rja* »Fischbehälter« = *jêpar,* gen *-rja* (Gorensko) »neka posuda«. Ovamo će ići zacijelo i *lémp* m = *lempa* f (Toimin) »drvena posuda koja se nosi na leđima, zacijelo isto što *jćmpa* »Butte«. Bit će od stvnjem. *ambar, eimbar,* srvnjem *eimbe",* nvnjem. *Eimer* m, koje je možda prekrilo gr. *amphora* > lat. *ampara* (složenica od ἀμφι- i φέρω »nosim«, haplologija ἀμφιφορεύς. Odatle i lat. *ampulla,* od koje deminutiv na *-iça'. sudi vode i vina ili ampulice* (Zanotti). Ovarno ne ide *aibole* = *aybole* (u Dubrovniku 1386 - 1391) = *abole* (Zadar), u tršćanskom statutu 1350. *aybolus* = *albo!* (Istra) »madia, naćve«. To je od *alveolus,* deminutiv od *alveus* (disimilacijom *l — l* > 0 — /) > **aveolus* (sa *vi* > *ib* kao u *Olib,* (v.). Upor. novoprov. *ambro* »grosse bouteille de verre où l'on fait macérer des plantes aromatiques avec du vin ou du vinaigre«.

Lit.: ARj 1, 82. *Banali* 1, 235. *REW** 431. 391. *PleterŠnik* 1, 366. 507. *DEI* 201. *PEW* 80. 90. *Weigand-Hin* 1, 414.

-(a)n[1] m, **-na** f, **-no** n opći je hrvatskosrpski pridjevski sufiks sveslavenskog i ie. podrijetla određenog značenja (1). Djelomice je živ i produktivan još i danas (2) tako da se u jezičnoj svijesti dobro razlikuje sufiks od osnove. Djelomice je srastao s osnovom tako da je teško razlikovati osnovu od sufiksa, često i zbog toga što osnova ne postoji više u jeziku (3). Često živi samo poimeničen (4). Kadikad se upotrebljava samo u određenom vidu (5). Kad je vezan sa drugim pridjevskim sufiksom *го,* uvijek je u određenom vidu (5). Može se dodavati i drugim sufiksima, tako sufiksu *-ov* (v.) i odatle nastaje konglutinat *-ovan* (v.), koji ima svoju funkciju. Nepostojano *a,* koje čini slog u suglasničkoj grupi na koncu, nestaje u femininumu i neutrumu (6). Nastao je od *ť* (upór. lit. *-inas, -minkas, -ininkë* oo slav. *-ьnъ, -ьniЪъ, -ьnica)* odnosno od mekog poluglasa. Zbog toga se *c kg h* pred njim mijenjaju u *č ž š* (7). Mjesto *i* > *ь* stoji i prijevojni štěpen *ě,* koji u svim našim narječjima glasi *e,* a ne *ije,jei\i i,* kako bismo očekivali (v. *-eri).* Ušao je i u rumunjski jezik, ali je djelomice raširen latinskim nenaglašenim sufiksom *-icus* > *-ič Į -ee* (8). U tom je jeziku živ i produktivan. Ovo se niže detaljnije obrazlaže prema brojevima ,danim gore u zagradi.

1. Bez određenog je značenja. Sufiks samo kaže da je imenička, priloška, glagolska osnova ili sintagma uzeta u funkciji kvalifikacije, ili, kako Belíc, *Priroda* 311, uči, kao dopuna ili determinacija u zavisnom položaju. Prema tome, taj sufiks služi u morfološkoj funkciji. Da je tako, vidi se najbolje iz činjenice, da strani pridjevi, najviše internacionalni i učeni, moraju dobiti ovaj sufiks da ih naša jezična svijest može osjetiti kao pridjeve. Primjeri: *efikasan* ili *efikasan* (fr. *efficace), fizikalan, fališan* (njem. *falsch), poetičan, kritičan, ironičan, političan, moralan, nemoralan,* itd. Događa se dapače, da se dodaje i našim pridjevima da bi se bolje označila pridjevska funkcija. Pored *ubog* govori se *ubožan,* pored *sulud suludan,* pored *čil čilan,* pored *milostiv milostivan,* pored *moguć mogućan.* Dogodilo se i to da se poneki stari pridjevi danas govore samo sa tim sufiksom, tako *Iгег ъ* (očuvan u rumunjskom jeziku *treaz)* danas samo *trijezan* ili *trezven, oblъ* danas samo *obilan,* isto tako samo *kukavan* (upor. *kukavelj).* Samo u nekoliko slučajeva dobiva specijalno značenje mogućnosti, i to kad je pridjev izveden od glagolskih osnova: *neizmjeran* »koji se ne može izmjeriti«, *pokretan* i *nepokretan* »koji se (ne) može pokrenuti«.

2. Kao živ ili produktivan sufiks služi danas za izvođenje pridjeva od imenica jednostavnih, izvedenih i složenih: *svijestan* (od

svijest), bijesan (od *bijes), blatan* (od *blato), koristan* (od *korist), vrletan* (od *vrlet), gladan* (od *glad), hladan* (od *hlad), ledom* (od *led,* pored *leden), mástan* (od *mast), miran* (od *mir), oblačan* (od *oblak), olovan* (od *olovo), pametan* (od *pamet), rodan* (od *rod), slavan* (od *slava), taman* (od *tama), čudan* (od *čudo), častan* (od *čast), smiješan* (od *smijeh), sjajan* (od *sjaj), dužan* (od *dug), pravičan* (od *pravica), bolestan* (od *bolest), ispravan* (od *isprava), sramotan* (od *sramota), probitačan* (od *probitak), tričan* (od *trica), nemaran* (od *nemar), radišan* (od *radiša), štedišan* (od *štediša), siromašan* (od *siromah), pšeničan* (od *pšenica), pravedan* (od *pravda),* itd. Rijetko se događa da je u pridjevu ispušten imenički prefiks kao u *vičan* (od *navika).* Zatim služi i od glagolskih osnova: *javan* (od *javiti), budan* (od *buditi), tajan* (od *tajiti), tvaran* (od *tvoriti).* Kad dolazi na glagolske osnove, onda je živ u participu perfekta pasiva: *dan, znan, izdjelan.* Od priloga *nazad, -naprijed* nastade *nazadan, napredan.* Na sintagme se dodaje također: *bèzrodan* (od *bez roda), zdušan* (od s *dušom,* zapadni krajevi), *nepoštedan, djelotvoran* (neologizam 18. v., Stulić, od *djelo tvoriti,* za fr. *efficace), bezobrazan* (od *bez obraza), tvrdokoran* (od *tvrda kora), nádvoran* (15. v., od *na dvor, ARj 7,* 315). U *pristupačan* (od glagola *pristupiti)* došlo je do konglutinata *-ák* + *-ъn* zbog toga, što je postojala imenica *pristupah* (značenje posibilnosti kao kod *pokretan,* v. gore 1).

3. Osnova više ne živi, a sufiks je ipak živ, tj. jasno se osjeća njegova morfološka funkcija: *jasan, crn, lijen, pun, ran, vrán* »crn«, *tijesan.* U *slan* samo lingvist znade da je to prijevoj od io. Ovamo treba staviti i slučaj gdje je i sufiks mrtav, jer je pridjev nestao, a bio je izveden od priloga *ju,* koji živi danas samo u čakavskom i kajkavskom/иг (< *ju* + *ée).* Stcslav. pridjev *juni* potisnut je danas na čitavom području od *mlad, a* očuvao se samo u *junak,* gen. *junaka,,júnac, gen. junca* i *junica,* gdje je poimeničen s pomoću sufiksa *-ak, -ЬI* i *-ica.*

4. Poimeničen je u sva tri roda. Tada ne živi u jezičnoj svijesti ni u osnovi ni kao sufiks. Osnova i sufiks mogu se raspoznati samo na osnovu lingvističkog uspoređenja i analize. U *ovan* prema *ovca* izražava mociju. U *rujan* (se. *mesęcb)* ušao je u kalendarsku terminologiju za *septembar.* U maskulinumu je poimeničen u: *član, čun, plijen, stan, san, sin* (v.), *trn, ostan.* U posljednjoj riječi *a* je nepomično, a u *san,* gen. *sna* je nepostojano. Razlog je u tome suglasnička grupa *st.* U feminimumu je poimeničen: *cijena* (v.), *hrána, luna, mijena, pjena, rana, slina, srna, strana, struna, vésna, vuna.* U neutrumu: *dno, vino, sijeno, stegno, súkno, zrno.* Isto se dogodilo kad je promijenio deklinacioni tip, te iz o-osnova prešao u z'-osnove, kao u *desni,* gdje samo lingvist znade, da ta riječ ima istu osnovu kao i lat. *dens, -tis,* zatim u *plijesan,* gen. *plijesni,* te kad se u vezi sa suglasnikom *s* pomiješao sa sufiksom, deklinacije *i: sablazan* (v., od *sablast* > *sablastbnb).*

5. U određenom vidu dolazi kadikad od starijih izvedenica samo u *kućni* (od *kuća), burni* (od *bura), glavni* (od *glava), izdājnī* (od *izdaja), skrajni* (od *skraja), studení* kao naziv za mjesec *novembar,* zatim u *desní,* gdje je nestalo imenice, od koje je pridjev izveden; zatim redovito u slučaju kad je proširen sa *w: sadašnji, jutrošnji, večerašnji, Ijetošnji, jesenašnji, skorašnji, tamošnji, ovamošnji, dâlnjl, gornji, prednji, posljednji, svagdanji, negdanji* pored *nek(a)dašnji,* kao ı u slučaju gdje je palaţalizacija prenesena: *kutnjl* pored *kućni.* Ako je izvedenica skorašnja ili učena (neologizam), određeni je oblik redovit: *fosforni, klorni, dnevni* (od *dan), istražni* (od *istraga), predbježni, dušni* (se. *dan,* od *duša).* Neodređeni se oblik *-nj* očuvao u poimeničenom obliku u imenima mjeseci: *siječanj,* gen. *siječnja, svibanj,* gen. *svibnja* (za *maj), lipanj,* gen. *lipnja* (za *juni), srpanj,* gen. *srpnja* (za *juli),* sve pridjevske izvedenice od *sviba, lipa* i *srp,* samo je *siječanj* od *sjeći.* Dosta brojne su imenice sa *-nj,* koje postadoše od neodređenog pridjeva: *bubanj,* gen. *bubnja, bâcanj, năkovanj* (prema *năkovalo* ŽK), *potporanj, svežanj,* gen. *svežnja, žrvanj* (v.), *sužanj* (v.).

6. Nepostojanog *a* nema ni onda, ako je sufiks *-ьnъ* došao na osnovu koja svršava na *-n: stran* < *stranbnb,* odatle *nastran* (od sintagme *na stranu), savremen* (od sintagme *sa vremenom), privremen* (od sintagme *pri vremenu), bescjen,* u toponimiji *Vini Vrh, Vinagora* < *inъni* od *vino,* upor. *Vinovrh* kod Zagreba, od *vinov vrh.* U rumunjskom se jeziku iz *stranbnz* razvilo *strein,* gdje se sufiks *-ьnъ* može razabrati, samo je *i* došao iz *vecin* < lat. *vicinus.* Uporedi istu pojavu u *stjenica* < *stěn* + *-ьnica* prema rumunskom *stelniţă,* gdje je iz *-nъn-* nastalo disimilacijom *-In-.* Nepostojano *a* se pojavljuje, kad dobiva deminutivni sufiks *-ce* u poimeničenim primjerima: *dance* (od *dno), brašance, vlakance*

(od *vlakno), sukance* (od *sukno),* odavde preneseno u *sitance* (od *sito), bjelance* prema *žutance* (v.)) *čedance* (od *čedo), mjestance* (od *mjesto}, društvance* (od *društvo).* Upor. *djetence* (prema *ditéce* ŽK). Taj deminutivni sufiks *-ance* nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku i nastao je iz potrebe da se spriječi gomilanje suglasnika, koje bi dovelo do svakojakih asimilacija i nestajanja osjećaja za osnovu (v. niže *-ance).*

1. Upor. kao tipične primjere iz gore navedenih pridjeva: *pšeničan* od *pšenica, pravičan* od *pravica, tričan* od *trica, vičan* od *navika, probitačan* od *probitak, pristupačan* od *pristupah, junačan* od *junak, dužan* od *dug, snažan* od *snaga, istražni (sudac,* od *istraga), brižan* (od *briga), bezbrižan* (od sintagme *bez brige), zdušan* (od sintagme *s dušom), bezdušan* (od sintagme *bez duše), dušni (dan,* od *duša).*

8. Odatle je nastao rumunjski pridjevni sufiks *-nic,* koji neki lingvisti izvode iz južnoslavenskog imeničkog sufiksa *-nik* (v.), što ne može biti, jer taj sufiks tvori u slavenskim jezicima radne imenice: *tainic* < *tajbnb* > *tajan, padnie* = *pașnic* »miran« od lat. *pace* »mir«, *zilnic* »dnevni« od plurala *zile* od sing. *zi* < lat. *dies, îndărătnic* »nazadan« od latinske sintagme *in* + *de* + *retro* »natrag«.

Lit.: Măreții 261. 314. § 362 *a. Leskien* §§ 518, 540, 541, 424, 492. *Vandrák* l, 525, §§475-478, Bruckner, .ffZ 46, 237. *Lohmann, ZSPh* 10, 352-382. Havránek, *Slávia* 7, 779. 782. Boskovic, *JF* 15, 102. i si.

-an[2] pojavljuje se u hrv.-srp. sđ dva kvantiteta: sa kratkim α i sa dugim α (upór. *-ač* i *-aš* m prema *-aca* f). U prvom slučaju je veoma raširen kao hipokoristički sufiks u dvije afektivne vrijednosti ili značenja. U meliorativnom značenju izvodi lična imena za muška lica od dvočlanih praslavenskih ličnih imena : *Milan* (od *Milivoj), Vukan* (od *Vukmir), Grdan, Bojan, Gruban, Stojan* (od ' *Stojislav), Živan.* Pored ovih i od kršćanskih imena: *Dukan, Jurán* (oboje od *Georgius), Matan* (od *Malija), Peran* (od *Petar,* upor. slovensko prezime *Petrán).* Često stoji u vezi s hipokoristicima na *-e, -o (Milan* prema *Mile, Peran* prema *Pero, Pere).* Od ovih imena nastaju prezimena na *-oviί (Milanovia, Petranović, Matanović,* itd.). Između tih služi i kao lično ime i kao apelativ *dragan* od *Dragoslav* i od pridjeva *drag* (odatle i prezimena *Dragarne* i *Draganović).* U toj upotrebi je star, jer je već u stcslav. postojao *bratan* od *brat* (odatle prezime *Bratanic* i *Bratanović).* Kao hipokoristički sufiks dolazi i u ž. r.: *Bojana, Grozdana, Vujana, Vukana,* i *dragana* kao lično žensko ime i kao apelativ. Kad služi kao morfološko sredstvo poimeničenja pridjeva, koja znače zla ljudska svojstva, onda ima pejorativno značenje: *divljan, dugan, glupan, tupan, mrtvan,* odavde prenesen i na imeničke osnove u *bukvan, tikvan, zvekan.* Bez afektivne, tj. neutralne je vrijednosti u *domišljan, riđan* (ime vola), *mnadan* (ime vola ŽK, od *mlad).* U ovom posljednjem značenju posudiš ga Rumunji: *plăvan* »vo bijele i sive boje« (od *plav), bălan* »vo bijele boje« (vjerojatno od *běh,* ali može biti ilirotračka osnova). U jednom slučaju služi u mociji za izraz muškoga, tako u *plovan* prema *plovka* (Niš) u značenju *patak* prema *patka.* Upor. u rumunjskom jeziku *rățoiu* prema *rață (-oiu* je od lat. *-oneus)* = *răcăk* m prema *raca* i *racka* (ŽK). Izgledalo bi kao da je sufiks u *župan* iste prirode kao u *plovan,* tj. da izražava mušku radnu imenicu izvedenu od *šupa.* Ali kako je to izoliran slučaj u slavensTdm jezicima, a *zoapan* je potvrđeno u neslavenskom spomeniku, sufiks *-an* u ovoj riječi nije slavenskoga, nego turskog podrijetla. Još postoji *-ana* u izvedenici od *polje', poljana.* Ovdje ima kolektivno značenje. Drugi bi primjer bio za ovakvo izvođenje: *smetana* »kajmak, vrhnje«, ali je te riječi nestalo u južnoslavenskim jezicima. Da je nekada postojala jednako kao kod Čeha, dokaz je rum. *smîntână* i vlaško prezime *Smantara.* Sufiks *-anica* u *cjepanica, gibanica, oranica* ne prikazuje raširenje ovoga sufiksa s pomoću *-ica,* nego je to poimeničenje sufiksa *-an.n* prošlom participu pasiva s pomoću *-ica* (v.). Isto tako ni *ručanica, sunčanica, cjevănica, ključanica,* gdje *-ica* služi poimeničenju kao u *sunčanica* i *ključanica* (upor. *zaključan),* a dijelom je prenesen analogički. Varijanta sa dugim *a* dolazi najprije u poimeničenju *velikan* (upor. prezime *Velikanović)* augmentativnog značenja. Označuje muško živo kod ljudi i životinja: *gaćan, gotòvãn, guşan, guşan, kuman, sirotan;* od predmeta u *obručãn.* U mociji služi u *puran* (hrvatskokajkavski) prema *pura* za *tukac* prema *tuka.* Odavde je duljina prenesena u *župan* pored *župan.* Moglo bi se reći, da se kontaminirao ili da se pomiješao s talijanskim *-ano* i tada je raširen sa *-ьс* u mociji: *-anac* m prema *-ãnka* fi označuje stanovnike (etnika): *Amerikanac* prema *Amerikanka, Austrijanac, Banijanac* (od *Banija,* dio Karlovca), *Srbijanac.* Odatle i u izvedenici *pretorijanac.* Uz *Talijan* postoji *Talijanac* pored *Italijanac.* U *partizan* prema *partizanka* raširenje nije nastupilo.

Odavde je prenesen na imena mjesta, koja se svršavaju na *-a: Belocrkvanac* (od *Bela Crkva) Svetojdnac* (ŽK, od toponima *Sveta Jana), Peštanac* (od *Pešta), Jaskánac* (v. i niže *-anski, -anstvo).* Kad se dodaje našim osnovama, ima dva značenja: pejorativno u *obrukánac, prebranac, previjanac,* ili služi za tvorenje imena pristaša neke stranke: *starčevićanac* od *Starčević.* Veže se i sa sufiksom *-ija* (v.), koji može biti grčkoga podrijetla ili je starocrkvenoslavenski kolektivni sufiks *-ije* prenesen u deklinãciju *-a.* Tako nastali sufiks *-anija* ima pejorativno značenje i služi za izvođenje od osnova imperfektivnih glagola na *-α-tí: hvatànija, petljànija, pisanija, vezànija, pjevanija.* Postoji još vezanje sa *-гo* u *lòkvãnj* od *lokva* i *tukvanj* od *tukva* = *tikva,* grčki τύκος (v.), *nakovanj* (ali upor. *năkovalo* ŽK). Odavde je prenesen u *čokanj* = *kočanj* (v.) sa metatezom, *koštanj* (v.) i *krbanj* (v.). I u ovom slučaju nema duljine vokala u f: *putanja* (od *put), pomaganja* (od osnove *pomagati), kopanja* (v.) i *lubanja* (v.), *-anj* se može raširiti deminutivnim sufiksom *-bko: bljuvánjak,* gen. *-anjka, potočanjāk,* gen. *-anjka.* Odatle prenesen u *žumanjak,* gen. *-anjka.* Duljina je prenesena i na *-ance* u *blatance, čedance,* gdje se ne radi o sufiksu *-an* nego o *~ьn* (v. *-Iain).*

Lit.: Măreții 261. *Leskien* §§ 445, 467, 446, 549, 424. *Vandrák* l, 546, § 500.

-an[3] sufiks latinskog i talijanskog podrijetla *(<* lat. *-anus,* tal. *-ano).* U tim jezicima prvobitno tvori pridjeve koji se zatim poimeničuju. Nalazi se kao okamina u našim tuđicama gdje se dijelom kontaminira s našim sufiksima: *lutoran* < tal. *luterano, Talijan* < furl. *Talián, Amerikanac* < tal. *Americano* + *-ac, Afrikanac* < tal. *Africano* + *-ac.* U *kršćanin* je poistovjećen s našim sufiksom za tvorbu etnika *-janin.* Upor. *-äc, -an[2].*

-ana[1] f je hrvatskosrpski sufiks koji je nastao od perzijske imenice *han(e),* koja je veoma raširena kao apelativ *hân* (v.) »gostionica«. Sinonim mu je *-ara* (v.). Značenje mu je lokalno »zgrada u kojoj se nalazi ono što osnova kaže«. Živ je i produktivan i danas. Dolazi najprije u turskim složenicama: *džebana* (v.), *apsàna* (v.), *barutana* (v.), *mehana.* Kako pored ovih složenica postoje u jeziku i nesložené turske imenice *aps, barut* itd., iz turskih je složenica apstrahiran sufiks *-âna,* koji može doći i na domaće osnove: *sušana* »sušionica«, *svilana, solana* pored *solara* (BI 2, 443). S istoka raširio se i na hrvatskokajkavsko područje, gdje se govori *pívána* pored *pivara, ciglana* (od *cigla* »crijep«), *dvorana* pored *sala* (od njem. *Saal), kuglana, şokolana.* Najnovija je izvedenica nastala u doba industrijalizacije *čeličana,* gdje je *-äna* dodan na pridjev *čelični.* Rijedak je primjer za postanje sufiksa od imenica i zbog toga je od interesa za opću lingvistiku.

Lit. -.Măreții 262. *Lokotsch* 80. *Leskien* § 547.

Äna[2] f = hipokoristik *Ana* (Vuk) = *Ane* = (sa protezom;'- hrvkaj.) *Jana* f. Deminutivi: na *-ica Anica,* na *-ka Anka* (15. v.), *Ànkica,* na *-če Anče,* gen. *-eta* (ŽK), na *-oka Anoka* = *Janoka,* na -uša *Anuía,* dem. *Anuška.* Augmentativ *Anera* (Lika). Toponim *Sveta Jana,* etnik *Svetojanac,* gen. *-ânca* (ŽK), pridjev *svetojanski.* Latinski deminutivi u Dubrovniku: *-uculaAnucla* (Kotor,Dubrovnik), *Anuhla* (15. v.) = (sa aferezom *a-) Nukla* (Đordić). Ovamo će ići i Držićev deminutiv *Anisula.* Od hebr. *Anna.* S talijanskim deminutivnim sufiksom *-itta* > *-etta Aneta.* Prezimena *Anii, Ančić, Aničić, Anočić, Janušić* (hrv.-kajk., neizvjesno, jer može biti i od *Janui* < madž. *Janos).*

Lit.: ARj ï, 82. 89. 90. 93. 8, 265. Jireček, *Romanen* 2, 22 — 23.

anafora f (13. v.) — (sa aferezom *a-) năfora* (Srbija, Kosmet) = *năora* (Kosmet) = *napora* (Ljubiša) = *năvora* (Vuk) »(termin istočne crkve) posvećeni hljeb koji se dijeli u crkvi narodu poslije liturgije, poskurica, paskurica, hostija«. Određeni pridjev: *naforni* (Danilo). Balkanska riječ grčkog crkvenog podrijetla: rum. *(a)naforă, -fură,* bug. *náfora,* arb. *naforë,* cine. *anafurauă* »pétition, supplique« Od gr. αναφορά (upor. lat. prevedenicu *oblata)* »isto«; postverbal od ανά- »gore, iznova« i φέρω »nosim«. Kao internacionalna riječ u stilistici *anafora* »retorička figura koja se sastoji u ponavljanju iste riječi u istoj rečenici«.

Lit.: ARj l, 83. 7, 320. 509. 756. *GM* 296. Vasmer, *GL* 43. *Mladenov* 343. *Tiktin* 64. Můrko, *WuS* 2, 91.

anasar m: *mili moj gospodine..., velikýj hon'kiare i ~e,* u prijepisu Aleksandride iz 15. v. U druga dva rukopisa romana o Aleksandru Velikom čita se oblik bez početnog *a-: nasar.* Ide u najstarije naše turcizme arapskoga podrijetla. Daničić tumači iz *nesir,* pl. *ansar,* ali moglo bi biti i ar. *nazzar* »inspektor, admiral, vojvoda«.

Lit.: ARj l, 83. 7, 605. *Lokotsch* 126. *EЫ.* s. v.

anason m »foeniculum dulce« (Pančić), pridjev na *-ov anasonov* (također bug., rum. *anason* = *anison* /Moldavija/, iz gr. ανισον, οίνησον), preko tur. *aniš* (Belostenac, Dubrovnik) = *anìž* (Vuk, Mikalja, Dubrovnik) = *aniz* (Šulek) = *anjez* (15. v., Šulek) = s talijanskim deminutivnim sufiksom *-itta* > *-etta anizeta f* »rakija začinjena anišem« = s tal. sufiksom *-ina anižína* f (Tivat) »mastika, mištrô, gen. *-ä«* = (sa a- > *o-) onež* m (slov.) = *ònaiz* (Vuk) = *onaj z* (Popović), odatle na *-ovica ònãjzovica* f »rakija od onaj za« = (sa nejasnim /) *onliz* (Stulić i Popović, prema Marelicu nepouzdano) »pimpinella anisum«. Oblici na *-aj-* mjesto *-i* jesu od austr.-njem. *Aneis.* Kod Slovenaca s protezom /-: *jánež,* pridjev *janežev)* poimeničenje *jáneževec, janežnik;* hrv. *(slatki} janus* (preko madž, *anos).* Ide li ovamo *janežić* »graue Eidechse«? Upór. još rum. oblike *aniş* (Erdelj), *(h}anoş* (Botoşani) i madž. *anos.*

Lit.: ARJ l, 83. 90. 94. 8, 946. 950. *PUteršnik* l, 358. 830. *Tiktin* 96. *Mlađenov 6.* Korsch, *ASPh* 648-649. *DEI* 209.

Anastas m = (sa aferezom α-) *Nastas* = hipokoristik *Násto* (Vuk) = *Naca* = *Nacko* = *Anastasije* = *Anastasia* = (prema kslat. i tal. izgovoru) *Anastázia* (17. v.) = *Anastažij* m prema *Anastazija* f = *Nastazija* (16. v.) = *Anastaze* (Kavanjin) = hipokoristik *Nasta.* Od gr. Αναστάσιος, stvoreno kao i *Paschalis* > *Paško* od *pascha* »Uskrs« od άνάστασις »upravo: rođeni na Uskrs«. Odatle prezime *Anastasijević* (podrijetlom Cincarin) = *Nastasijević, Nastasović, Nastić.* U bizantskoj Dalmaciji je to ime bilo u običaju i kod katolika. Kratilo se ispuštanjem *Ana-: Stasius* '(Split, 1258) prema *Stasia* (Krk, 1198), u Zadru *Sv. Stasila* (1466). Odatle prezime *Stošić.*

Lit.: ARj l, 83. 7, 220. 648. 653. Jireček, *Romanen* l, 51. 2, 22.

anatema f (13. v.) = (pseudojekavizam, upor. pisanje *anatema) anaćema* f (Crna Gora »crkveno prokletstvo, ekskomunikācija«. Odatle uzvik *ànatemate* = (s aferezom a-) *natemate đavola i njegova imena* (Vrčević). Značajno je da se zamjeničkim genitivom, u kojem je lice koje se proklinje, taj uzvik može rastaviti u dva dijela: *anate ga, te,* ili *mate.* Ta sintaktička konstrukcija nastala je prema *nalet ga bilo, sramota te bila.* Ne mislim da je taj uzvik nastao od gr. kosog padeža αναθέματος, nego od *anatema te bilo,* u kojem je genitiv *te* zbog prethodnog sloga u Ijutini (afektu) bio krivo spojen i tako srašten ostao, a kako je riječ duga, prepolovljena je također zbog afekta. Pridjev *anatemskī.* Na *-nik: anatemnīk* (Vuk) = na *-njak anatemnjak* prema *anatem' nica* f. Denominal na *-ati anatemati, -am* pf. = na *-isati anatemisati, -šem* pf. »prokleti«. Balkanska riječ crkvenog podrijetla: gr. άνάθεμ« »isto« (od ανά »gore«, τίθ-ημι »postavljam«)? rum. *anaftemă* = *anatemă,* bug. *anatema, anatemósvam,* cine. *anathimă, anathimare.*

Lit.: ARj l, 83. 7, 680. Vasmer, *GL* 44. *Tiktin* 65. *Pascu г,* 12. br. 125.

Anatolija f (književno) = *Ànadol* (pjevanija crnog., preko turskog) = *Anadolija* —· (s aferezom *a-) Natalija* f (1-5. v.) »Mala Azija, Levanat«. Pridjevi na *-ski: natolijski* (16. v.) = *natolski* (16. v.), na *-evski natoljevski* (I. Gundulić). Etnikum *Anadolac,* gen. *-Ica* (Bosna), *Natoljevac,* gen. *-vca* »čovjek odatle«. Balkanska riječ grčkog podrijetla Ανατολή »istok«, arb. *anadolt,* čine. *Anatolie* — *Nădulie, anatolit* »Levantina«.

Lit.: ARj l, 83. 7, 693. *Pascu 2,* 11, br. 123. *GM* 10.

anei (Dubrovnik) = *anei* (Perast), adverzativna partikula, prilog i veznik u isto doba, »pače, da, dapače, bržek« (17. v., Ančić, Terzić). U vezi sa tal. *ne* »ni«: *nana* (Božava). Od tal. *anzi* < kilát, *antea,* analogijski promijenjeno u lat. **antius* prema *prius.* Ovamo ide možda naziv rta kod Raba *Kaldănac,* gen. *Kaldãnca.* U toj složenici izvjestan je samo prvi dio *Kal-,* koji potječe od mlet. *čao* < tal. *capo* < vlat. *caput.* Drugi dio *-danac, -danča,* koji se različito piše u dokumentima, može se upoređivati s dubrovačkim obalskim toponimom *Dance,* gen. *Danaca* f pl. *D-* može biti lat. = tal. prijedlog *de* pred prilogom *anzi* (upor. *anzi detto* »detto prima«), no može se uporädivati i s predrimskim obalnim toponimom *Antiuni.*

Lit.: ARj l, 84. *DEI* 236. *REW³* 494. Budmani, *Rad* 65, 167. Cronia, *ID* 6. Skok, *Slav.* 62. Ribezzo, *Onomastica 2,* 44.

-ancila, učeni sufiks latinskog podrijetla, poimeničenje lat. part, prezenta na *-ans, -antis* s popoću nenaglašenog sufiksa *-ia* za apstrakta: *-antia.* Pojavljuje se u jadranskoj zoni i u talijanskom vidu *-anca* < tal. *anza,* najprije u riječima, koje su i po osnovi latinskoga ili talijanskoga podrijetla. U oba lika ušao je u narodni govor i služi za izvođenje i od domaćih glagolskih osnova. Apstrakta na *-ancija: dovŕšancija* f (Lika, sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »dovršaonica, zadnji dan vršidbe«, *doiinjancija* (Lika) »dožinjanje« (v. *žeti)* = *dužijanca* f (Bunjevci u Tavankutu, Šebešića Žedniku kraj Subotice) »dožajnica« (Lika), *govorancija* — *govorancija* — *govoranca* (slov., *Jagić,* pismo Šurminu), *kukancija* (Hercegovina) »pomagnjavina«, *màntrãncija* (okolica dubrovačka) od *mantrati se* (v.) »vrtjeti se u glavi«, *nagonancija* (Crna Gora. Riječka nabija) »nagon silom na nešto«, *otepanclja* (Grižani) »kleveta« od *otepati, potèskãncija* (Rab) »(po)teškoća«, *tèrãncija, varâncija* (ŽK) pored *vàrãncija* i *varâncija.* Na *-anca: cokòtãnca* (18. v.) »stridor, cokotanje«, *mišanca* (Žrnovo) »jelo pripravljeno od kostrića, radića, žutinice i parapaća zajedno«, *obećanca* f (Marin Držić) »obećanje«, *obilanca* (čakavski), *obranca* »krivo drvo prebačeno preko ramena, kad se iz daljine voda nosi u dvije posude«. Tu je služio sufiks *-anca* za zamjenu dočetka u *òbramnica* (Vuk, v.). U *pridikānca í* (Bunjevci) za »propovjedaonica« služi istoj svrsi. U *ufanca* f (Dalmacija, Andrijašević) »ufanje« je unakrštenje sufiksa i prijevod prema tal. *speranza.* I u *uzdanca* f (Boka, Krtole, Vuk) »uzdanica« zamijenjen je domaći sufiks kao kod *ufanca.* Slično: *neuzdanca* f (Kašić, Kavanjin) »neufanje«; *uzglãnca* f (Bunjevci) »jastuk« < *uzglavlje* (od sintagme *uz glavu}; uzlmānca* (Bunjevci) »tijesto izliveno u tepsiju«, *vjeravânca* f (Krtole) »vjerovanje«.

Lit.: ARj l, 819. 2, 684. 727. 734. 927. 3, 339. 6, 447. 7, 338. 8, 120. 320. 437. 9, 353. 10, 648. 11, 122. Štrekelj, *ASPh* 8, 315. 14, 533. *Marette* 562. *BI 2,* 573. 698. Y. Malkiel, *Developement of the latin suffixes -antia and -entia in the romance languages* (Univ. of Calif. Pubi. 1). Berkeley-Los-Angeles, 1945.

anćuga f = *inćun,* gen. *-lína* m (Dubrovnik) = *minčun* m = *minčôn,* gen *-öna* (Senj) = *menćun* (Vrbnik) = *inćok* (Zore) = *rnićun* (Budva) »vrst sardelina, engraulis encrasicholus«. Deminutiv na *-li: itićunić* (Stulić); na *-гса: minćunica* f »ime ovci na Krku (prema Kurelcu od imena ribe)«. *Anćuga* je od tal. *acciuga* s umetnutim *n,* upor. *ančuna* (Foggia) ı *ancina* (Genova) itd. *Inćun* ide naporedo s mlet. *in'ćo* > *in'ćuo* (Rovinj), dobivši sufiks *-un* i *-k; m-* u *minćun / menćun* potječe zacijelo °d unakrštavanja sa *mici* »malen«. Izvor je gr.^ άφύη. Glede *pi* > č, koje je pravilno u južnoj Italiji i Genoví v. *ač.* Oblici *inćun, minćun* i *menćun* s obzirom na fonetsku, pojavu *an* > *in* kao u *Uncun* pored *láncún,* mogu biti i dalmato-romanski leksički ostaci.

Lit.: ARj 3, 835. 6, 600. 715. 716. Rešetar, *JF* 12, 287. Matzenauer, *LF* 8, 12. *REW³* 520. *DEI* 28. Skok, *Term.* 53. 54.

andaga f (jedna potvrda iz 15. v., *Mon. şerb.* 408. *Sp. srp. 2,* 97. 99.) Daničić riječ definira kao »vas quoddam« i izvodi je iz gr. ένθήχη (prefiks εν- i *-teka* (v.) od τίθημι.) > lat. *entheca.* Prema novogrčkom izgovoru *nt* > *nd* i *k* > *g,* upor. tal. *èndica* »fondaco, magazzino, provista«. Vasmer sumnja u ispravnost Daničićeve etimologije, možda s nepravom. Samo je Daničićeva definicija značenja neispravna.

Lit.: ARj l, 84. *REW** 2876. *DEI* 1475. Vasmer, *GL* 44.

andar (Šloser) = *andara* f »crna velika vodena biljka, marrubium«. Deminutiv na *-ьс* > *-äc: andarac,* gen. *-rea* (Šulek). Ne zna se gdje se govori. Od njem. *Andorn* < lat. *cantherum,* prema Weigand-Hirthu »dunkler Herkunft«.

Lit.: ARj 1, 84.

andara - mandara (Vuk), složenica značenja »koješta, zaludno, besposlica«. Ne deklinira se, pa je teško označiti gramatičku kategoriju u koju ide, da li je imenica ili prilog. U arb. postoji imenica *andere* f »oluja«. Odatle je glagol impf, *andàratì* »govoriti koješta« (Vuk) = *andarät, -am* (Kosmet) »mlarariti«. Daničić ovu riječ izvodi od ngr. αντάρα f »vika, svađa, boj«, što po svoj prilici nije ispravno jer tvorba upućuje na turske složenice tipa *kitap-mitap,* pa je sigurno naša dalja onomatopoetska kreacija stvorena prema turskom uzoru. Upor. *tăndara-măndara* (v.).

Lit.:ARj 1, 84. *GM* 11. *Elezović* l, 15. *Klaić* 1252.

ändrak[1] m (Vuk, Srijem, Bačka, Srbija) »riječ bez određenog značenja«. Upotrebljava se u pitanjima čuđenja: *što tije* ~ ! kao supstitut za *đavo, vrag, sent* (ŽK, slov.), *koji ti je andrak* ?, i u kletvi *andrak te odneo,* mjesto *đavo, vrag.* Čini se da je grčkog podrijetla: άνθράκιον »Geschwür« unakršteno sa δράκαινα »ženski zmaj«. Ali je mogućno, da se pod *andrak* skriva i rum. *un drac* (u *izrazu e tot un drac* »sve jedan vrag, alles eins«) < lat. *draco,* -ora's u značenju »vrag« ili možda prije ime biljke *mandragora* (v.), od koje se poludi, jer se u Srbiji govori u kletvi *matrag,* koje

je skraćenica od rum. *mătrăgună* < *madragora.* Upór. *Por' că î - a dat cineva mătrăgună* »lud je«, upravo »čini se da mu je dao mandragoru«. Nikako ne zadovoljava Daničićevo izvođenje od perz. *ädrenk* »bol, žalost, nesreća«.

Lit.: ARj 1, 81. *Tiktin* 567. 962. *Rohlfs* 146. *REW*[3] 5291.

ândrāk[2] m »dumetum, česta« (Valjevo, Stari Vlah) = (unakrštavanje sa *drača") handrača* f (Dubrovnik, Vuk) »česta, trnje, živica«, s pridjevom *handračev,* augmentativ *handračina.* Odatle poimeničen pridjev na *-bsk andraška* f (Hrvatska, Donja Stubica) «biljka leontodon taraxacum«. Ovamo ide možda i *antraga* f (Slavonija, Jablanci, nedovoljno potvrđeno) »lomina, travuljina, korov«. Daničić pomišlja na grčki botanički termin ἀνθέριϰος, lat. *anthericus,* ἀνθέριξ [1]>osje na klasu, klas«, ἀνθερίϰη »aphodèle«, što ne može biti ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 84. 85. 93. 3, 565. *Rohlfs* 2453.

andr(a)mólji, gen. *-ólja* m pl. »dronjci što od pocijepanih haljina vise na čeljadetu«. Po tome i »drugo što bi kao oni visjelo na čeljadetu ili čemu god« = (disimilacija *n — m > n — v) andravolji* (Vuk) »isto; pejorativan izraz za odijelo« = *andramtje* n (Vuk) »kao nešto ljepše od *andravolja«* (eufemističku unakrštavanje sa *milje) = antràmanja* f (Lika) »(metafora) cima krumpira povučena zajedno sa gomoljikom«. Prema Daničiću od grčke složenice χονδρόμαΛλον »gruba vuna, vuna s runjama«, prema Vasmeru vjerojatnije u vezi s katal. *androminas:* »1° Habseligkeiten, 2° im Wege stehende Gegenstände«. To je daleko upoređenje. Možda je njem. složenica *Haderwolle* s umetnutim *r* pred dentalom.

Lit.: ARj 1, 84. 93. Vasmer, *GL* 44.

Andrej m (13 — 17. v.) (pridjev *AnJrejev,* prezime *Andrejevic) = Andreja* m (13. v. *-a* prema gr. *-as) = Andrejos* (14—15. v.) = *Andrija* (13. v.), pridjev *Andrijin,* prezime *Andrijevič = Andrijāš* (16. v., prezime *Andrijašević) — Andrije.* Hipokoristici : *Andra* (Srbija, Vuk, pridjev *Andrin) = Andrò* (prezime *Andrić, Androvič} =-- André,* gen. *-eta* (13. —14. v.) = *Andre* (Cres) = *Andreta* (15. v.) = *Ändruško* (15-16. v.) = *Andros* (prezime *Androšević) = Àndriko.* S protezom: *Jandrij* (15-16. v.) = *Jandrîja* (ŽK) = *Jandrijaš,* hipokoristik *landre, landra,* prezirne *Jandrić* (hrv.-kajk.), *Jandričić < *Jandriko =* (s ispuštanjem suglasnika *n* pred dentalom, obratan govor, ili disimilacija *n — r* > 0 — r) *Jadrij* (15. v.), hipokoristik *Jadra, Jadre,* gen. *-eta, Jadre* (Cres), pridjev *Jadrînovi* pored *Jedrînovi* i *Jidrtnovi* (nőm. pl.), svetkovina *Jadrmjina,* prisjev *Jadrov* (dalmatinsko prezime *Giadrov),* toponim *Jadrtovac* = tal. *Castel Andreis = Jadrêj* (Cres), prezimena *Jadrić* = (na *-úľ) Jadntlič* od *Jadrul* (Zadar, 1527); sa *a > o* potvrđeno samo u prezimenima *Ondrić = Ondrihich* (Dubrovnik). Od grčkog svetačkog imena ΑνΔρέας. Odatle ime mjeseca studenog *andrejščak* (slov., Prekomurje), poimeničen pridjev *andrejsk(i) + -jak,* ime *bulke jandrašika* (Zagreb) »kosmura«, *jadrašicaj-iešica = jandraška* »cichorium intybus«, na *-ona* (prema *masona, mošunkd) jandrašona* »jabuka«. Veoma rašireno ime i u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku.

Lit.: ARj 1, 85. 4, 404. 405. 440. 452. 9, 2. *Pleteršnik* 1, 4. Ribarić, *SDZb 9,* 64. 66. Jireček, *Romanen* 2, 22.

àndrkva f (Mikalja) »pastinaca, paštrnak, slatka trava«. Postanjem, treba razlikovati od *àndrkva* f »raphanus, rapistrum«, koje ide zajedno sa *rdakva,* v. *rodakva.* Ne zna se pravo da li se gdje govori *andrakva* »hren«. Daničić je izvodi od gr, ῒνδράχλη = ἀνδράχνη »portulaca; pourpier«. *Àndrkva* u naznačenom značenju nije dovoljno potvrđena. Vasmer je nije uzeo u svoj rječnik grecizama. Ako postoji u narodu, slaže se sa ngr. *andraka* (Južna Italija).

Lit.: ARj 1, 86 *Rohlfs* 137.

andróbus, novije dijalekatsku izopačenje novog tehničkog naziva *omnibus* ili *autobus.* Nije zahvatilo saobraćajni jezik.

Lit.: Pavlovic, NJ 7, 58-61.

ändžak, prilog, »samo, jedino«, potvrđen dosada samo u Kosmetu, ali postoji i bug. *ándžak* (sinonim za *ta imenno, tăkmo)* i čine. *angeac* «od prilike«. Odgovara turskom pridjevu, vezniku i prilogu *ancak* složenom od *an* (3. 1. sing, *ona* ili *äna)* i *-čak — çağ* »količina uopće«.

Lit.: Elezović 1, 16. *Pascu* 2, 108. *Deny* § 424 i sl.

anđeo, gen. *-dela* m (16. v., književno, Vuk) = *andel* (Rab), odatle deminutiv na *-ьc > -äc anđelac,* gen. *-Ica* == na -»fe > *-ák andelak,* gen. *-elka* pored *-eoka* (15. v.), na *-äc < rbk-\--ić anđelčić,* pridjevi na *-ov andelov,* na *-bskb anđelski = anđeoski,* apstrak-

tum na *-bstvo ändeostvo; j* mjesto *d* kod čakavaca: *anjel* (Hektorović) = *onjel* (Brač, Brusje) = *ânje* (Božava), kod kajkavaca *aňgel = ajngel* (ŽK). Kod dubrovačkih pisaca (sa *gj > dj) andio,* gen. *-djela = -dela* (Dubrovnik, Perast), *arkandio* (Risan). Kršćanski termin: od gr. ἁγγελος »poslanik«, lat. *angelus.* Dubrovački oblik *andio* govori za velami izgovor *ge* kao u Bovi i Otrantu *ànghielo,* upor. *liturgija* (bizantski izgovor). Upor. bug. *angel,* slov. *angel, angelček* prema *ánjouc,* rez. *anjul.* prema furl, *agnulı* arb. *engjell.* Prema tome je književno *d* nastalo zamjenom gr. *e* sa (jat). Za izgovor prema tal. *gè >* mlet. *z* potvrda je u ličnom imenu *župan Anžul,* skraćeno *knezb Anžb* (14. v.) < mlet. *Anso, Anzolo.* Odatle dalmatinsko prezime *Anzulović.* Upor. u Rovinju *Anzula.* Ženska lična imena: *Andelija,* hipokoristik *Anda, Jéša* (Lika) = *Đeša, Jesna. Andželika* (Dubrovnik) »vrsta biljke« < lat. i tal. *angelica* (15. v.).

Lit.: ARj 1, 86-7. 93. 4, 628. *Mladenov 6.* Rešetar, *Stok.* 224. *GM* 95. Sturm, *ČSJK* 6, 68. Ramovš, *Gram. 2,* 235. Zore, *Tuđ.* 1. Hraste, *SDZb* 10, 21. i *JF 6,* 187. Vasmer, *GL* 44. *Klaić* 63.

áneta, gen. pi. *ánetã* n »zavojiti žljebovi u puščanoj cijevi«. Izgleda da se deklinira kao *tane, laneta.* Možda < ar. *enhā* plural od *nahv* »put, pravac«. Potrebne su još druge potvrde. Nema potvrda iz drugih balkanskih jezika.

Lit.: AR 1, 90.

angàrija f (16. v., Dubrovnik) »tlaka, kuluk«. *Angaria, angaridia (-idia* od *-idiare* < gr. -ίζειν), *angaredum, angariar, angararius* dolazi vrlo često u dalmatinskim latinski pisanim statutima u istom značenju, ovdje iz bizantskog prava. Također i tal. *angaria, angheria.* Balkanska riječ: bug. *angàrija,* arb. *angart.* Od gr. αγγαρεία, glagol ἁγγαρέω »kulučim«, apstraktum na -εια od gr. αγγαρος »poslanik perzijskog kralja na konju (koji je imao pravo ubirati takse)«.

Lit.: ARj 1, 90. Jireček, *Romanen* 1, 87. *GM* 12. *REW*[3] 458. *DEI* 201. 202. *Maгuranić 5.*

Anglija f (15. v.), etnikum *Anglijanac* (Belostenec), pridjev *angliski, anglijanski* (nije ušlo u jezik) = (sa tal. sufiksom *-ese* < lát. *-ensis) Englez,* gen. *-éza* m (Vuk, danas općenito) = *Anglez* (Crna Gora), pridjev na *-bski engleski,* zemlja *Engleska* (Vuk); (analogijom prema *viški* od *Vis* itd.) *engleski* (Pavlinović), (sa *-en > -in* kao u tal. *inglese} Ingles /- ezm* (17—18. v.), *ingleskī, Ingleskinja f, ingleskī* (Vuk, Boka, Molai), *Ingleskā* = (sa *z > ž) ìnglez,* gen. *-éža,* (potpun italijanizam) *Inģlmtera* (18. v.) = *Inglitera, engUterski* (16. v.) = (prema turskom, a taj prema talijanskom) *ingiliz — Indiliz* (Srbija), *indiliski,* grad *Inglitar* (narodna crnogorska pjesma) = *Neglitera* (Mirakuli), denominai *poingležiti se* (Pavlinović). U .složenicama prvi je dio uvijek prema latinskom, kao i u njemačkom, francuskom : *anglosaski (-saksoński), anglo-normanski* »normanski u Engleskoj«, *anglo-egipatski, anglo-iranski* itd., u značenju obostrano *engleski* i *iranski* itd. Od lat. pridjeva *anglicus > anglicanus > anglikanski* (crkva).

Lit.: ARj 1, 90. 3, 838. 839. 8, 835. 10, 466.

angosa f (Marulić u rimi *podnose / trpiše angose,* Judita 3, 306). U komentaru *angose* komentiraju se sa »nevolje«. Daničić misli da zbog rime stoji mjesto *angosa.* Komentar govori protiv toga mišljenja. Potreba komentara govori i za to da se *angosa* nije upotrebljavala u Splitu u Marulićevo doba. Marulić upotrebljava doduše zbog rime dijalekatske oblike (npr. *pes, mei").* Drugih potvrda za *angosa* < lat. *angustia,* tal. *angoscia* nema. Ovamo ide možda (s aferezom *an-)* ribarski termin *goša* f (Split, Bijela, Boka) = *gola* (Mljet) »der mittlere dichte Teil des Netzes im Gegensatz zu Seitenteilen (krila), trećina tratke«. To je dio *sabake. Oči su široke prs i po', do goča su mrje, dje su oči široka dva prsta, a daje je kolić', na koliću su oči široka četiri prsta* (Opis sa Mljeta). Prijelaz *-sa > -ča* je prema *guče* (v).

Lit.: ARj 1, 90. Rešetar, *Štok.* 235. Macan, *ZbNŽ 29,* 209.

angrīz, gen. *àngriza* m (Split, Šulek, haplologija) = *granàriz* m (Dubrovnik, Cavtat, Zore) »riža«. Od apozitivne složenice tal. *granoriso.* Drugi dio *òriz* m (Perast, Vuk Crna Gora, Mikalja, Kosmet, Boka. Piva, Drobnjak) = *oriz* (Prčanj *oriz na kavraman,* ib. »Lammfleisch mit Reis«; pridjev *orizon,* na *-ište orizište* n toponim *Orizari) = oriza* f (Stulić) = *drīz,* na *-iça ori&ica* »kobasica u kojoj ima oriža«, *orižice* f pl. /Vrbnik/ »biljka sedum acre« = *oriža* f (Lika K) »pirin(a)č, riža«. Oblik *oriz* je balkanski grecizam (gr. Ορυζον): stcslav., rum., bug., arb. *oriz.* Preko srvnjem. *ris,* nvnjem. *Reis > rîša* (općenito

u Hrvatskoj, ŽK; Šibenik); slov. *riè* f pored *rajž* m. Preko tal. *riso* > *říz* (Zaostrog), *ríž*, gen. *riža* (Božava, Rab, Istra). Preko madžarskog došla je složenica *riškaša* f (hrv.-kajk., Belostenac, Voltidija). Za gr. δρυζον upór. sanskr. *vríhí-š*, afg. *vriže* > nperz. *birindz* > tur. *pirinç* > *pirin(d)ć*. Indeklinabile *rizi* f pl. (Dubrovnik, Korčula, Potomje) dolazi od mlet. *risi-bisi* »jelo od riže i graška«.

Lit.: ARj 9, 168. Rešetar, *Štok.* 241. *Elezović* 2, 533. Kušar, *Rad* 118, 19. Vuković, *SDZb* 10, 391. *Pleteršnik* 1, 428. 847. 2, 372. 428. *Miklošič* 225. *Bruckner* 473. *Holub-Kopečný,* 321. *REW*[3] 6109. *Bonfante, KZ* 64, 129. GAÍ 38. 316. Štrekelj, *DAW* 50, 52-53.

-anin m, običnije **-janin** m, složen je sveslavenski sufiks indoevropskog i baltoslavenskog podrijetla, *-j* od *-janin* potječe po svoj prilici od ie. sufiksa *-ґо* (upór. *-aj* prema *-jaj}.* Paralela mu je u litavskom *-énas (Tilzénas* »čovjek iz Tilzita«, *Kalnėnas* »brđanin«), a u grčkom -ήνοζ: Λαμψακηνός »čovjek iz Lampsaka«, Δαμασκηνός. U singularu dolazi i u antroponimiji *(Varešanin, Kuprešanin, Orešćanin).* Drugi dio ovog sufiksa *-in* dolazi i u u apelativima (primjer: *gospodin:* pl. *gospoda, vlastelin: vlastela)* i znači jedan individuum između drugih iste kategorije. Zbog toga iščezava u pluralu. Plural u starijem jeziku glasio je po suglasničkoj deklinaciji *-ane, -jane,* danas analogijom izjednačeno sa deklinacijom *o: -ani, -jani.* U narječjima po analogiji plurala gubi se *-in* i u singularu (u kajkavskom i djelomice čakavskom: *Zagrepčan* mjesto *Zagrepčanin).* Kod plurale tantum dolazi i u toponimiji od najstarijih vremena. Služi za izvođenje imena stanovnika muškoga roda (mještani) od imena mjesta i krajeva ili od apelativa, koji znače naselje *{grad, varoš, selo, ostrvo, otok, brdo), a* može označivati i jednoga između neke množine *(pučanin* od *puk, kršćanin, gošćan* »jedan između gostiju« ŽK). Oblik *-ëninъ,* koji odgovara tačno litavskom *-énas* (bez slavenskog individualnog -ini) i grčkom -ήνος, očuvao se samo u slavenskom narodnom imenu *Sloeninъ,* o kojem će biti niže govora, *-anin* bez *j* dolazi u *Bečanin* (od *Bec), Moračanin* (od *Moračd), Senjanin* (od *Senj), Spužanin* (od *Spue), Mačvanin* (od *Mačva,* prema ovome *Bačvanin* prema *Bačka), Tuzlarım* (od *Tuzla), Kotoranin* (od *Kotor), Makaranın* (od *Makarska* ili bolje od *Makar,* kako se brdo zove, prema ilirskom *Muccurum),* i apelativu *varošanin,* tj. u svim onim slučajevima gdje već osnova sadržava *č, š, ž, nj, cv, r. Zbog* toga se može kazati da je *-anin* nastao iz *-janin,* ne obratno. *-janin* naime palatalizira *c, d, g, h, k, /*[5] *m, n, s, sk, st, t, v u č, đ, ž, š, lj, št = šć, ć, vlj: Jajčanin* (od *Jajce,* također prezime), *Vinkovčanin* (od *Vinkovci), Karlovčanin* (od *Karlovac), Mlečanin* (od *Mleci), brđanin* (od *brdo), Beograđanin* (od *Beograd), Bažanin* (od *Bag), Ličanin* (od *Lika), pučanin, otočanin* (od *otok), Rimljanin* (od *Rim), Jakinjanin* (od *Jakin), Hrvaćanin* (od *Hrvati), Cavtaćanin* (od *Cavtat), Banaćanin* (od *Banat), Hraštanin* (od *Hrast), Ivaštanin* (od *Ivanjska), kršćanin, ostrvljanin* (od *ostrvo). -janin* dolazi veoma često vezan uz sufiks *-ьc* zbog toga što i ovaj sufiks služi sam za se u istoj funkciji: *-canin,* koji se dodaje veoma često zbog toga da bi se osnova očuvala čista bez palataliziranja: *Zagrepčanin* od *Zagreb* (nekada kod Belostenca *Zagrebac), Dubrovčanin* (od *Dubrava* mjesto *Dubrava* za *Dubrovnik), Mitrovčanin* (od *Mitrovica).* Ovamo i *Decani* (od *dědina).* Rjeđi je konglutinat sa *-ar* < lat. *-arius,* koji sam dolazi također u istoj funkciji kao *-janin* (upór. *Prijekari* od *Prijeko* u Dubrovniku) : *Lešćaranin* (od *Liješće,* Lika). Sasvim rijetko služi od pridjeva: *vārošćan* (ŽK, od *varoš).* Sufiks *-ьc* može doći i na konac ovoga sufiksa: *Piroćanac* (od *Pirat,* također prezime), *Sesveščanec* (kajkavski, od *Sesvete), Rovišćanec* (od *Rovišće).* Ovamo je došao prema mociji. Danas vlada naime tendencija da se femininum od *-janin* pravi ispuštanjem *-inъ* i zamjenom sa sufiksom *-ka,* koji je nekada pravio femininum prema *-ъc (Prištevac — Prištevka, Smederevac — Smederevka, Slovenac ~ Slovenka): Zagrepčanin — Zagrepčanka, Beograđanin — Beograđanka, Bečanin — Bečanka* itd. U narječjima se bolje očuvala starina. Tako je u čakavskom za *Hvaranin {Forāri)* femininum *Hvarka.* Pred *-janin* može ispasti sufiks koji je služio za izvođenje toponima: od *Dubašnica* (Krk) stanovnici su *Dubašnjani* (sa disimilacijom *Dubašljani).* Sinonimi su ovom sufiksu *-ьc, -ak, -jak {Ljubušak* od *Ljubuški)* i tursko *-lija* (v.). Posudiše ga Rumunji, i to, a to je značajno, prema *-eninъ* > *-ean.* Istisnuo je posvema latinski *-ensis* i dodaje se toponimima i apelativima latinskoga i slavenskoga podrijetla bez razlike, mnogo dosljednije nego u južnoslavenskim jezicima: *apusean* »zapadnjak« od *apus* »zapad« (od glagola *a apune* »zapasti«), *codrean* »šumski čovjek« (od *codru* »šuma«), *Bucureştean* (od *Bucureşti), mãsean* »gost« (od *masă* < lat. *mensa* »sto«). I femininum je posuđen *-eancă: Bucureşteancă. Zbog* toga je i *-că* < *-bka* prenesen: *Rumîncă* »Rumunjka«, *-janin* posudiše i Arbanasi: *Dibran* (od *Dibrë), Shkodran {Skadranin), Mishkodran* »stanovnik okolice Skadra«. Jednako je posuđen i -ifaz za femininum. [Usp. i *-janin}.*

Lit.: Maretić 262. i si. 290. i si. *Leskien* §§ 391. *Vandrák* 1, 542, § 497. *Pekmezi* 221. Pascu, *Sufixele* 302.

ànio, gen. *anjela* m (Perast) = *anijo,* gen. *anjela* (Mljet) = *anjel* (Račišće, Brač) = *anel* (Korčula) »1° gvozden kolut zaliven u stijenu pokraj mora gdje se lađe privezuju, u zidu za vezivanje životinja, 2° *{svjetala s anjelom,* Mljet), brnjica, bijančug, prejica (Smokvica, Korčula)«. Od tal. *anello,* lat. deminutiv *anellus* = *anulus* od *anus.*

Lit.: ARj 1, 289. Macan, *ZbNŽ* 29, 1, 209. *REW*[3] 452. *DEI* 195.

anita (15. v.) = *anet* (16. v.) »kopar (v.)«. Arb. *anido* »isto«. Od lat. *anēthum* > tal. *aneto,* biljka, podrijetlom mediteranska.

Lit.: ARj 1, 89. *REW*[3] 455. *DEI* 197.

ankas s prijedlogom *za,* s prilogom i glagolom *reći* (Dalmacija, valjda Podgora, Pavlinović) »reći nešto napola, natuknuti, da bi se što doznalo od drugoga«. Bez prijedloga kaže se s priloškim sufiksoqi *-ice ankasice.* Daničić izvodi od ar. *ankas* »nepotpuno«. Arabizam koji u drugim našim krajevima ni na Balkanu nije potvrđen.

Lit.: ARj \, 90.

ânkora f (Šibenik, Mljet, 16-18, v.) = *ânkura* (Perast, Cres) »sidro«. Denominai na *-ati ankorati.* Od lat. i tal. > *àncora, a* to od gr. άγκυρα, estruščanskog podrijetla. Ovamo ide balkanski turcizam perzijskog podrijetla *lenger* (< όζγκυρα, sa novogr. *ng* < *ne)* (Posavina, nar. pj.) = *lender* m (18. v., nar. pjesma) iz oblasti pomorstva, bug. *lenger.* Prezime *Lengerović.*

Lit.: ARj \, 91. 6; 7. *REW*[5] 443 b. *DEI* 190.

-auskī je pridjevski sufiks složen od *-an* različita podrijetla i od općeg pridjevskog sufiksa *-skī* (v. niže). Prvi je elemenat nastao najprije od tal. *-ano* u *amerikanski* pored *američki, afrikanski* pored *afrički, austrijanski* pored *austrijski, (i)talijanski* pored čega se upotrebljava *italski* samo u lingvistici (samo kad se govori o starim ie. narječjima na apeninskom poluotoku), *trojanski* pored *trójski* (od *Troja),* tj. talijanski je pridjev postao naš kad mu se dodao naš opći pridjevski sufiks *-ski.* Upór. gore *efikasan* iz fr. *efficace,* v. *-(a)n.* Prema ovima je valjda prekrojen grčki pridjev *damascenus* u *.damaštariski.* Tome sufiksu *-anskï* odgovaraju imenice .naroda na *-anac* (v.). Prema ovim hibridnim, pola stranim, a p'ola domaćim primjerima stvoreni su zacijelo *muhamedanski* i *Mehamedanac,* koji se u Bosni ne govore, nego *muslimanski* od *Muslim* i *Musliman,* stvoren dakako i ovaj na isti način. Upor. tal. *maomettano* i njem. *mohamedamsch.* Što se govori *-anski* u navedenim primjerima, razlog leži i u tome što i Nijemci stvor.· se na ovaj način svoj hibridni sufiks *-anisch* u *amerikanisch, afrikanisch, mohamedamsch.* Zbog toga ih je bolje izbjegavati i zamjenjivati s *američki, afrički, austrijski.* Drugog je postanja *-anski* u *božanski, vladičanski, čovječanskī* (Lastrić *čovičanski), djevičanski* (Lastrić *divičanski), brčanski* (od *Brka,* rijeka, *Brčko,* mjesto na njoj). U starijem jeziku govorilo se *člov,ičaski* (Bernardin), *člověčaskije* (a. 1333, *Mon. şerb.* 163), što je sasvim ispravno prema stcslav. *člověčbsk-.* Ovako bi bilo u svim navedenim primjerima, gdje stoje *c k g* ispred *-bsk-* da su potvrđeni iz starijih vremena. Ovdje je *n* umetnuto pred sufiks *-ski.* Umetanje je analogické prirode. Nastalo je prema *veličanstvo, veličanstven,* gdje je *-an-* pravilno, jer je to apstraktum, izveden ód prošlog participa pasiva *veličan* od *veličati,* jednako kao *poznanstvo* od *poznati — poznán, znani, znan.* Da *čovječanski* i *veličanstvo* idu zajedno, vidi se u Zadarskom lekcionářů, gdje na str. 73 b čitamo : *Kad sede sin čovičaski na pristolji veličastva svoga,* što Vuk prevodi *Kad sjede sin čovječij na prestolju slave svoje* (= *Cum şederii filius hominis in sede majestatu suae,* Mat. 19, 28). Vidi se da je *veličanstvo* stvoreno prema *velik,* a onda zamijenjeno u *veličanstvo* prema participu *veličan* od *veličati.* Odavde je *-anski* prenesen na imenice sa *c k g* u osnovi, čak i na *katoličanski* (Kanižlić) od *katolik* i na *poštanski* od *pošta,* ali u narječjima *poštarskī.* U posljednjem primjeru dogodilo se umetanje i iz istog razloga kao *-an-* u *mjestance.* U *pošt + ski* moralo se naime izbjeći asimilaciji suglasnika, da bi se mogla bolje vidjeti osnova, dakle iz razloga razgovjetnosti. Treći je razlog, sasvim različit, za postanak sufiksa *-anski* u *ciganski, građanski, mačvanski* (također prezime), *rišnjanskī, tuzlanski, kršćanski* = *(h)riSćanski.* Ovdje je nastao od etnika na *-anin, -janin* na jednak način kao u mociji *Zagrepčanka* (mjesto *Zagrepka)*

prema *Zagrepčanin,* kao u *Hvaranka* pored u u narječju pravilnog *Hvârka* prema *Hvaranin, -anstvo,* apstraktan složen sufiks, samo što mjesto *-ski* stoji *-sivo* (v.), dolazi samo kod pridjeva *-anski* izvedenih od osnova *c k g: božanstvo, čovječanstvo, djevičanstvo, katoličanstvo, veličanstvo, vladičanstvo.* Taj sufiks je analogickí prenesen u *svjedočanstvo* (od *svjedočiti, BJ 2, 512,* Vuk; pored ispravnijeg *svjedodžba),* prema *poznanstvo* od *poznati.*

Lit.: Maretu 35, § 39 a. 306, § 555 i 314, § 362 *c. Leskien* §§ 511. 512.

-ant, sufiks lat. = tal. > njem. podrijetla. Služi za pravljenje radnih imenica često pejorativnog značenja od stranih i kadikad od domaćih imeničkih i glagolskih osnova, upor. *-ancija.* Većinom su to novije izvedenice. Dolazi najprije u stranim riječima, gdje je ovaj sufiks upravo particip prezenta: lat. *-ans,* gen. *-antis* > tal. *-ante.* Sama osnova odnosno i osnovni glagol često se ne nalazi kao posudenica u našem jeziku: *trafikant* »prodavač duhana« od *trafika* »prodavaonica duhana«, *politikant* od *politika, maturant* prema *matura, maturirati, laborant* od značenja, koje je u *laboratorij(a),* a sam glagol *laborirati* ima drugo značenje »bolovati od nečega«; *muzikant* prema *muzicirati* i *muzika, komedijant* prema *komedijati* i *komedija, komandant* prema *komandovati = komandirati, komanda, ignorant* »neznalica« prema lat. glagolu *ignorare* »ne znati«, *(ignorirati,* ima drugo značenje »ne priznavati, ne cijeniti nekoga«), *špekulant* prema *špekulirati, denuncijant* prema *denuncirati* itd., *diletant* za koji ne postoji glagol. Od domaćih je osnova obična riječ *prevarant* »varalica« prema *prevara,* zacijelo u vezi sa *defraudant, zabušant* »embusqué« (nastala je u prvom svjetskom ratu) od *zabušiti, -lm* »sakriti«, đački izraz *bubant, biflănt* »koji uči odviše na pamet« od domaćeg glagola *bubati* i od posuđenog iz njemačkog jezika *blflati* < *büffeln.* Latinska je varijanta ovog sufiksa *-ent: dirigent, student.* Samoglasnik e je iz latinske konjugacije na *-ere* kao *-ant* što je prema *-are.* Ova varijanta ne znači samo radne imenice nego i stvari, kao *koeficient, incident, orient.* U ovoj varijanti moguće je nepostojano *a: incidenat.* Maretić nije uzeo ove sufikse u svoj popis zacijelo zbog toga što za njih nema primjera u Vukovu Rječniku. Pridjevi svojstva od *-ant* / *-ent* prave se dodavanjem općeg pridjevskog *-ьn* > *-an : sekăntan, korpulentan, kompetentan, pregnantan.* Kad znače lica, prave se pridjevi na *-ov* (posjed) i na *-ski* (svojstvo).

Lit.: ARj 11, 784. *Holub Kopečný*451 -456. *DEI* 218. *Vandrák* l, 671.

anta f (Vuk) »humka, granica« (Srijem, Bačka, Srbija u valjevskom okrugu). Odatle denominai *ântati* impf, »praviti *ante«.* (Vuk, u istim krajevima). Potječe od madž. *ham* «hum«, koje je postalo femininum kao *bitanga* < madž. *bitang.*

Lit.: ARj l, 91. Radojčić, *GUD* 2 (1929), 248-50.

antèrija pored *änterija f* (Vuk) »kratka haljina s rukavima koja se nosi pod drugom« (u istočnim krajevima, npr. u Bosni), odatle denominativ *america* f (za *-rijica}* pored *anterijca* i apstraktum koji je postao konkrétum *anterüuk* m (Vuk) »količina platna za anteriju«. Riječ je raširena na Balkanu: bug. *antèrija,* rum. *antenu,* arb. *ändert* (ovamo došla preko novogrčkoga, kako pokazuje *nd* < *nt).* Turcizam *(ameri* »donje odijelo slično zapadnoj spavaćoj kabanici«) arapskoga podrijetla (ar. *'•amari,* prema glasovitom junaku *Amar* iz doba arapskoga poganstva).

Lit.: ARj l, 91, *SEW* l, 28. *Mladenov* 7. *GM* 11.

anti- »protu«, prefiks grčkoga podrijetla, ne upotrebljava se u pučkom, nego u učenom govoru *antikr(i}st,* (16. v., Marulić, Postila), *antipapa* (Kavanjin), s pridjevom *antikrstov = antikrist* (Vuk), *antikristov, antipod* — lat. *antipodae* od gr. αντίποδες pl. od πους, ποδός »noga«, *antispasmotikon* (Reljković, grčki pridjev od άντι,σπασμός). U toponomastici *Antivar* (Kavanjin) = *Bar* prema tal. *Antivari* prema grčkom izgovoru β > arb. (talijanizam) *Tivari* (sa gubitkom *An-},* etnik *Tivaras* »Baranin« prema f *Tivarēsh* »Baranka«. Hrv.-srp. izgovor Bâr osniva se na lat. *Barium* (upor. *Bari* u Italiji). Dokaz za to je i dio grada koji se zove *Brbot* (poviše Podgrada) < lat. *barbatum* »mjesto obrašteno sitnom šumom«. Upor. *Bărbat* na Rabu i Pagu.

Lit.: ARj l, 91. 92. Skok, *Slav.* 58. 71.

antìluk (Vuk) m »šesták, turski novac od šest groša« (nar. pj.). Turcizam, apstraktum izveden od brojnika *altı* »šest« s pomoću sufiksa *-luk* (v.); riječ danas više ne živi, jer je nestao taj novac. Upor. za izumiranje naziva novaca *patakun* (ŽK), *novčić = krajcar, forint(a)* itd. U turskom *altılık* nastala je disimilacija / — / > *n — l* prema *Altiparmakovic* (prezime od *altı parmak* »šest prsta«), gdje je po pravilu nema.

Lit.: ARj l, 92.

antor m (Kavanjin) »biljka helleborus niger, kukurijek«. Od tal. *amòra* »aconito«. Kavanjin spominje tu biljku uz *nalip* i *cikutvu* (v.). Promjena roda nastala je odatle što je tal. f shvaćen kao genitiv.

Lit.: ARj l, 93. *DEI* 232.

antrešelj m (Vuk, Bosna, Krivošije, najčešće s prijedlogom *uis* glagolom *staviti}* — *antŕsalje* n (Stulić) = *antršelje* (Bela) = *antrselj* (Kavanjin) = *antreš* (u prilogu *u autres* »povrh svega drugog«, Vrčević) — *antréše* (Šibenik) = *(an* > *in* kao *láncún* > *Uncun,* v.) *intrešelj* (Stulić) = *intrišel* (Smokvica, Korčula) = (prijevod prefiksa ш »u«) *utrešelj* -= (odbacivanje prefiksa *in-}, trèselj* (Vuk, nar. pj.) = *trešéj* (Zatrebač. Izvjestilac Arbanas kaže i *ndërmjef)* = (disimilacija *r — /* > *r — ii) trešmj,* gen. *trešnja* (Krtole) — *trešelja* f »1° ono što se natovarenu konju metne odozgo među strane, mjesto između dviju natovarenih strana, prazan prostor između dviju strana na samaru; 2' mali mijeh za vino (Smokvica); 3° krtog, sordes in cubili sparsae (Srijem)«. Na -zk > *-ak trešeljāk; metnuti na utrešeljak* (Sarajevo) »oben drein geben«. Dvije su mogućnosti postanja: ili je dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **intersellum* od *sella* »sedlo« s prefiksom *inter,* ili je kao' pastirski termin ostatak jezika srednjovjekovnih Vlaha od rumunjske sintagme *între* + *şei* ili *şele* od ja < *sella* »sedlo«, pl. *şele,* arb. *shalë.*

Lit.: ARj l, 93. 3, 850. *REW»* 7795. Jagić, *ASPh* l, 281. Skok, *ZRPh* 36, 644.

Antun, gen. *-una* (16. v.) m prema f *Antunica,* pridjev *Antunov,* poimeničen ti prezimenu *Antunović,* hipokoristik *Ante* = *Ama* s pridjevom *Antin,* odatle prezime *Antii* prema f *Anta,* deminutiv na *-ica Antica, Tone* = *Tône* (Cres) s hrv.-kajk. deminutivom *Tônček;* bez prijelaza *o* > *u Anton* (Cres), sa sufiksom **Antonac,* koje nije potvrđeno u *ARj,* ali postoji prezime *Antončić* (Krk), *Antonie, Antonovia.* Sa protezom *j: Jantôn* (ŽK). Prema lat.: *Àntonije* m prema *Antonija* f. Prezime *Antonijević* (Srbija, Cincarm?). Sa disimilacijom *n — n + n — /,* koja može biti madžarskog podrijetla (madž. *Antal}: Arnol = Jantai* (16. v.), prošireno sa *-ьc Antolac,* u prezimenu *Antolić, Jantolčić* (17. v.), bez proteze *Antolković* (hrv.-kajk.). Sa ngr. *nd* < *m Andan* u prezimenima *Andonović, Andonije.* Hipokoristik na *-ui Antul, Amula* m. Na *-in* (tal. deminutivni sufiks) *Antunīn.* Gr. > lat. *Antonius.*

Lit.: ARj l, 84. 91. 92. 4, 455.

-anje n, -énje n, sveslavenski sufiksi složeni od prošlog participa pasiva na *-an, -en* (v.) i sufiksa *-je* (v.). Znače glagolsku radnju kao čin. Pored ovih narodskih oblika postoje i *-anije, -enije* posuđeni iz crkvenoslavenskog (slavenosrpskog) jezika kao jezika narodne liturgije: dolaze većinom u riječima crkvenim kao *blagodejanije, bdenije, sostojanije.* Ako su ti sufiksi postali i narodski, onda su prešli u deklināciju *-a* i riječi su tako izvedene dobile pejorativno značenje: *petljanija, pjevanija.* Ti sufiksi ušli su i u rumunjski jezik u crkvenoslavenskom vidu, tj. mjesto hrv.-srp. *nj* ne nalazi se *j.* Dodaju se u rumunjskom i na latinske osnove: *capetenịp* f »glavar« od *cap* »glava« (semantička paralela sa *sluga* (v.) i *podestà},* *supuşenie* f »podanstvo« (od prošlog participa *supus* od *supune},* *cetățenie* f »građanstvo« (od *cetate* < *civitatem* »grad«); na turske riječi: *şiretenie* f »lukavstvo« (od *şir}.*

Lit. : Maretić 262. Pascu, *Sufixele* 241 — 244.

anjitânto (Božava) »kadikad, kadšto, s vremena na vrijeme«, prilog, od tal. složenog priloga *ogni* < lat. *omnis, omnia* + *tanto* < lat. *tanturn.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 165.

-aonica, -ionica f, imenički su sufiksi složeni od tri elementa: od *-al I-il. (v.},* kijiji su sufiksi prošlog participa aktiva, od općEg pridjevskog sufiksa *-ьnь* (v. *-an}* i od imeničkog sufiksa *-ica,* koji služi za poimeničenje pridjeva. Ovaj konglutinat, koji se nalazi samo u južnoslavenskim jezicima, služi za tvorenje imenica od imperfektivnih glagola na *-a-ti, -i-ti,* koje znače mjesto, gdje se vrši radnja izrečena glagolom. Raširio se u novije doba i vezan je uz razvitak proizvodnje i školstva. U kajkavskom obično se poimeničenje vrši s pomoću *-a* (v.). Primjeri: *spavaonica, blagovaonica, klaonica* (od *klati,* na istoku *klanica},* *vježbaonica* (od *vježbati},* *gombaonica* (od *gambali},* *zalagaonica* (od *zalagati,* njem. *Versatzamt),* *dražbovaonica* (od *dražbovati},* *prodavaonica* (od *prodavati},* *ljevaonica* (od

lijevati, na istoku livnica), valjaonica, kovrčaonica (najnovije izvedenice); radionica (od raditi), učionica (od učiti}, odavde prenesen u predionica (od presti). Od reda su to noviji neologizmi koji se dadu potvrditi u novijem književnom i saobraćajnom jeziku od 60 godina na ovamo.

Lit.: Maretić 301-302. Moskovljević, NJ 2, 76-77. Leskien § 385. Boskovic, JF 15, 105-125.

apa drapa (Vuk), sioženica pogrdnog (pejorativnog) značenja, za koju je teško odrediti leksičku kategoriju, da li je imenica, kojeg je roda, ili prilog, »convicium in rem male confectam«. Daničić je izvodi iz gr. ἀποτροπή/ἀπότροποζ »ružan, gadan«, što neće stajati. Vjerojatnije je da je to onomatopeja obrazovana prema tipu turskih sioženica *kitap — mitap,* a na osnovu našeg glagola *drapati* (v.).

Lit.: ARj \, 94.

apâlat, gen. *-ha* m (Milna, Brač: *poj mi kupit španjulet u '—·*) (prerna *opâlda* f Štajerska, Dolenjsko) »trafika, trafika (ŽK)«. Radne imenice na *-ar* < lat. *-arius* = *-nik opâldar — opâldnik* m »trafikant«. Od tal. *appalto* (14. v.), srlat. *apaltus* (1252) < lat. **ap-pactum* (v. *päť)* »ugovor«. Značajni su prijelazi *—o > -a zbog* identifikacije s nastavkom slov. *-o* = hr v.-srp. *-u* u akuzativu, *lt > Id.*

Lit.: Pleteršnik l' 830. *DEI* 250. *REW*[3] 533.

apâns&z (Kosmet), prilog »iznenada, neočekivano«. Nije potvrđen u drugim našim krajevima gdje ima obilje turcizama, ali se nalazi u bugarskom jeziku *(apanszz* u istom značenju kao u Kosmetu). U turskom postoji kao prilog vremena *ansızın* pored *apansızın* u istom značenju kao na Balkanu. Postpozicija *-siz* za odricanje »bez nečega« glasi kod nas obično *suz* (v.); *an* dolazi u turskom još u *an be an* »progressivement«. Što je *ap,* nejasno je.

Lit.: Elezović 2, 494. *Mladenov* 8. *Deny* § 401.

àpeo, gen. *-ela* m (15. i 17. v.) »(sudački termin) priziv«. Postverbal od *apelavati (se) — apelivati se* = *apelirati* (preko njem. izgovora) »prizvati«. Apstraktum *apelācija* f. Od tal. *appetto,* postverbal od *appellare* < *ad-pettare (pettare,* promjena konjugacije od *pellere}.*

Lit.: ARj 1, 94. REW[8] 542. *DEI* 252.

apetit, gen. *-ita* m (17. v., danas općenito) = *apètid* (Perast, mlet *t > d)* = (s aferezom *a-,* koja je mlet.) = *pētīt* (Božava) = *petid,* gen. *-ida* (Istra) »tek (ŽK)«. Od tal. *appetito,* od lat. *appetitus,* upravo poimeničen particip perfekta od *ad-petere.* Bez prefiksa *petit* m (sudački termin) »zahtjev«.

Lit.: ARj l, 94. 9, 814. 815. Croni *ID, 6. DEI* 253. *REW* 546 a.

äpkalo n (Vuk, Srijem) = *êpkalo* n (Vuk, Srijem) »zalistak na dulcu«. Prema Matzenaueru od gr. επικάλυμμα »poklopac«. Vasmer sumnja u ispravnost te etimologije. U dočetku je ponašen grecizam prema našim izvedenicama za nazive oruđa sa sufiksom *-alo* (v. *ala).*

Lit.: ARj l, 84. 3, 29. *Vasmer, GL* 57.

apokalipsa f (danas, ranije potvrde, sa gen. i lok. sg. *apokalipsi,* znak da je riječ bila indeklinabilna kao tal. *apocalissi)* »otkrivenje«; teološki grčki termin, apstraktum ἀποκάλυψις od αποκαλύπτω »otkrivam«.

Lit.: ARj l, 94. *DEI* 242.

apoplèsija f (Kućište) »kap, damla, žiak (ŽK)«. Od tal. *apoplessia,* od gr. αποπληξία, s aferezom *a-* kao obično u grčkim riječima preuzetim preko talijanskog.

aposto, gen. *-ola* m (Vuk, 13. v.) — *apostol* (Vuk), pridjevi *apoštolov, apostolski, apostolički* (prema lat. > tal. *apostolico),* apstrakti *àpostolstvo, àpostolje* n, prema lat. > tal. *-at apostolat,* gen. *-ata;* (sa sí > sí iz madž. prema Daničiću, što ne treba da stoji, upor. *štacun* prema *stačun,* v. oblike *apusto* prema *apusto) aposto,* gen. *-ola* = *apostol* (ŽK) s istim izvedenicama = (-o/ > *-úľ) apóstul* (15. v.) = *apóstul* m (Lastrić) = (sa *o > u* u penultimi) *apusto,* gen. *-ola* (15. v., Vuk) = *apustol* (15. v.) (Upor. u prvotisku glagoljskog brevijara iz g. 1491. *oktaba Petra i Pavla apustolu* pored *apostolu), apùstolskì, àpustohtvo* = (sa sí > sí) *apusto* (Radnic) = *apustól* (Glavinić) = *apustul* (Belostenac). Crkveni termin od gr. > *lat. apaštalus* »poslanik«, prijevoj od αποστέλλω »šaljem«; lat. > tal. pridjev *apostolico.*

Lit.: ARj 1, 97. *REW*[3] 530 a. *DEI* 248. Stefanie, *Rad* 285, 86. 87.

apríl, gen. *-ila* m (14. v., prvotisak glagoljskog brevijara 1491) = *april* (Rab) = *àprio,* gen.-z'/a (Dubrovnik, Kašić) = *aprilj* (14. v., prema cslav. *apгiiъ* < srgr. ἀπρίλις =

cslav. *aprilii* < srgr. i gr. ἀπρίλιος, upor. rum. *aprilie)* = *aprili}* (15. v.) = («k = *i) aprëla* (15. v.) = *aprilis* (16. v., preko madž.) = *(pr > vr,* mlet.) *avril* (Cres) = (s aferezom *a-) vrîja,* gen. *vrìla* (-α < *-o* < *-],* Vodice) = *prílja oprílji* (igra riječi, Otok, Slavonija[1]), *oprtjiti, òpnljím* (Vinkovci) = *opŕljiti* = *oprliti, opflīm* »ožeći, opaliti«, »travanj«. Od lat. *aprilis* > tal. *aprile,* drugi mjesec rimske godine posvećen Veneri. Već Varro izvodi taj izraz od imena božice Αφροδίτη, hipokoristik Ἀφρώ; vjerojatno je lat. izvedenica na *-ilis* od etruščanskog *apru.*

Lit. :^ ARj l, 97. *Mon. șerb.* 158-159. 537. *Surtnin* 311. *Románsky* 91. Lovretić, *ZbNŽ 2,* 96. Kušar, *Rad* 118, 17. Budmani, *Rad* 65, 163. Ribarić, *SDZb* 9, 70. 204. *REW*[3] 562. *DEI* 260. Stefanie, *Rad* 285, 84.

aptazi (Dubrovnik, stari dubrovački kancelarijski termin, potvrđen samo u lök. pl.: *jedno pismo u aptazěhb u kanželariji* »privatno pismo, obveznica s naznakom dužne svote, stavljena u službenu pohranu medu zadužnice u kneževoj kancelariji«) = (u dubrovačkom latinitetu, indeclinabile) *aptagi* pored ák. pl. *aptagos* = (u budvanskom statutu) *li attazi* (varijanta *aitagli)* = (u kotorskom statutu) *aptagiae* (1215. zabranjuje se u Kotoru komesu uzimati *aptagias süper uttum clericum).* Jireček ima iz g. 1348. grafiju *actachi.* Prema dubrovačkom statutu značenje je »l° zadužnica, 2° sudbena globa, 3° pristojba«. Osnovni je oblik *aptagi,* sa *ct > pt* i prema dubrovačkom čitanju *gi* kao zvučni velar i asimilacijom *e — a > a — a* (tip *taštament, galatına)* od gr. ἐκταγή »muleta, sportula«. Glede dočetka *gì > zi* upor. *tetrazi* (v.).

Lit.: ARj l, 97. Jireček, *Romanen* l, 88. 2, 9. CD 2, 135. Skok, *Rad 222,* 114-119.

-fajr[1], **-ra, -ro** stari je pridjevski sufiks, sveslavenski je i baltoslavenski ie. podrijetla, koji nije više živ ni produktivan, premda je dosta raširen. Potpuno se srastao s pridjevskom i imeničkom osnovom i može se raspoznati kao sufiks samo na osnovu lingvističkog uporedênja s drugim ie. jezicima. Danas karakterizira samo pridjeve, ali im ne daje specijalnog značenja. Razlikuje se od starog pridjevskog sufiksa *-zk,* time, što u komparativu ostaje, dok *-bk* nestaje. Očuvao se u pridjevskoj i imeničkoj funkciji, u drugom slučaju je vjerojatno poimeničen. I kad je u imeničkoj funkciji, očuvao se u sva tri roda. Prema tome, morao je prvobitno biti pridjevski sufiks. Nepostojano *a* u pridjeva i muških imenica ostaje samo u dočetnoj suglasničkoj grupi, kad označuje slog. Pridjevski primjeri : *dobar, bistar, bodar* pored *bodar hrabar, hitar, jedar, jar, modar, mokar, mudar, oštar, spor, šar* pored *šaren,* gdje je pridjevsko značenje istaknuto još jednom s pomoću pridjevskog sufiksa *-en* (v.), síâr, *vedar.* Imenice muškoga roda: *dar, djever, mír, pír, žír, svekar.* Imenice ženskoga roda: *iskra, mjera, vidra;* imenice srednjega roda: *bedro, jedro, njedra, puzdro, pero, rêbro, vijèdro.* Sve ove imenice bile su obrazovane s pomoću ovog sufiksa već u indoevropske doba, pa se mora uzeti, da ovaj sufiks već u praslavensko doba nije bio vitalan.

Lit.: Maretić 314. § 362 d. 322, § 368 i. *Vandrák* 1, §§ 515-518.

-ar[2] m, gen. *-ára* (duljina samoglasnika je kao u *-äc, -as* i *-ari),* sveslavenski je sufiks za muška lica (nomina agentis), ali je rijedak u poljskom i ruskom jeziku. Sinonimi su mu sufiksi: *-(a)c* (v.), *-al(a)c, -nik* (v.), *-telj* (v.), *-ač* (v.) i -as" (v.) (1). Služi i za predmete. Podrijetlom je < latinski sufiks *-arius* (2). Postoji mišljenje, da potječe od gotskoga *-areis,* koji je također latinskog podrijetla kao i njemačko *-er.* Nalazi se u svim evropskim jezicima, u koje ga je proširilo kršćanstvo. Najvjerojatnije je stoga mišljenje da ga je kršćanstvo proširilo najprije u balkanske slavenske jezike, odakle je preko panonske i rumunjske nizine ušao u sjeverozapadne i sjeveroistočne slavenske jezike. Ovaj sufiks potječe prema tome iz balkanskog kršćanskog latiniteta. Denominalan (3) je i deverbalan (4), tj. može tvoriti nove imenice od imeničkih (3) i glagolskih (4) osnova. Kad tvori nomina agentis, *izražava* mociju (5), tj. pravi ženska lica s pomoću *-ica* (v) ili *-ka* (v.). Kod ženskih radnih imenica i imena predmeta raširuje se sa *-a* (v.) u *-ara* (6,7). Tada *-a-* gubi duljinu. Rjeđe služi za izvođenje imena stanovnika (etnika) (8). Može se proširiti sufiksima *-(a)c: -arac,* gen. *-arca* (9); *-ica: -anca* (5): *-nik: -arnik* (10): *-nica: -arnica* (11): *-ťja* (v.): *-arija* (12), u ovom slučaju pojavljuje se u francuskom vidu kao *-erija* < fr. *-érié* (13); *-bko: -arak,* gen. *arka* (9); *-ina: -orina* (14). Postoji i varijanta *-arius* > *-er / -ir* (16). Zamjenjuje nenaglašeni dočetak *-ar* u *Caesar,* germ. *Kaisar* > *cesarb, car* (v.), njem *-er,* koje je istog postanja: *petljar* = *pêkljar* m (ŽK) prema *pêkljarica* f, mlet. *-er* < *-arius Badvar* a. 1304. Raširuje se talijanskim demi-

nutivnim sufiksom *-ino: zvonjarin* (Potomje) »budilica«. To je tal. *svegliarino* < od lat. *exvigilare.* Veže se i sa *io* u *-jar,* tako da u ovom slučaju palatalizira prethodne suglasnike u sufiksima: *-ьc, -iça, -ika, -bk, -ъi* u *č, lj* (15). Ove će se odlike objasniti pod ovim brojevima:

1. Da je sufiksima *-aï* i *-(n)ik* sinoniman sufiks *-ar,* vidi se najbolje u dubletama *Ijekar* i *liječnik; poglavar* pored *poglavnik, slagar — slagač* (tipograf), *carinar* pored *carinik, kuhar* pored *kuhač.*

2. Kao latinski sufiks nalazi se najprije u onim radnim imenicama gdje je posuđena i osnova i sufiks. To su *mlinar* (čakavski *malinar)* < lat. *molinarius* pored *mlin* (čakavski *malin)* < *molinum, mornar* < *marinarius.* Ove riječi nijesu posuđene iz gotskoga, gdje nijesu potvrđene. I kad ovakve posuđenice dolaze preko staroga ili novoga visokog njemačkoga, sufiks ostaje *-ar.* Primjer : *mežnar* (kod kajkavaca i čakavaca) < lat. *mansionarius* > stvnjem. *mesnari, trâjbar* (ŽK). Drukčije na istoku, gdje se kaže *mòler* za njem. *Maler.* Dakako, u svim slučajevima gdje imamo dočetak *-ar, a* radi se o muškom licu, ne radi se o latinskom sufiksu. Tako je *bòljãr(in)* nastalo od turskog (avarskog) plurala : *boilalar* (v.), a ne od *bolje* + *-ar.* Isto je i u *timar* (v.). I kad se radi o imenima predmeta, i onda je latinskoga podrijetla: *granar* m < *granarium* od *granum* »žitnica«, *panar* m < *panarium* od *panem* »košara za hljeb«, *ciplarica í* »mreža za hvatanje *cipala«* < *cephal* + *-aria* itd. Kad se u funkciji tvorenja imena za razne predmete pojavljuje kao *-ara,* i tada je latinskoga podrijetla. Mora se ipak uzeti, da se u nekim slučajevima latinski sufiks stopio sa slavenskoga podrijetla sufiksom *-aro,* tako u *lòpar* (v.), *kômãr,* koje su sveslavenske riječi. U riječi *kotar* (v.) ne radi se uopće ni o slavenskom ni o romanskom sufiksu, jer je to avarska riječ.

"ì. Od imena predmeta tvori radne imenice koje označuju muška lica što se bave onim što kažu osnove, dakle raznih zanata i službi: *bačvar, bravar, cestar, čizmar, drvar, kamenar, ključar, kolar, kožar, kravar, limar, lugar, mesar, mljekar, novinar, poljar, puškar, reШаг, ribar, ribar, vinar, vinogradar, volar, vratar, crkvar* »koji ide u crkvu« (upor. *mašar* »čovjek koji je bio kod mise«), *zlatar, hiljàdar* »koji broji hiljade, novčar«, *ženar* »tko leti za ženama«, zvan također *ženskār* (jedim primjer za izvedenice od pridjeva), *glavar* (također *poglavar* kao primjer za izvedenice od sintagme), *gospodar, vrtljar* (od *vrtal* pored *vrt').* Može značiti i nositelja izvjesnog svojstva kao *drugar, mràvār* (ptica, koja se zove i *Ušinār),* člana nekog udruženja: *zadrugar.* U ovoj je funkciji sufiks živ i produktivan. Dolazi i u antroponimiji, kod prezimena: *Zdelar, Lončar,* i odatle u patronimicima na *-ović ! -evie'. Kamenarević, Lončar ević, Ovčar evič.* U ovoj funkciji posudiše ga Madžari, dodavši mu svoj -os: *mésaros.* Madžarski sufiks govori se i kod nas u *crkvāroš* (Bačka, *ARj* l, 829) »tko često ide u crkvu« i *džeparoš* pored *džepār.* Prema tipu *nataroš* < *nótárius* (Slavonija, Srijem) nastadoše *noktaroš* = *noktaš* (Vuk) »koji pruža nokte za tuđim ženama, hoće da ih ljubi«, *p'ecaroš* (Ilok, Vukovar) od *pecati ribu, piekāros, pletkaroš* »(s)pletkar«. Ako se od ovih imenica. prave denominálni glagoli, tada imperfektivni idu po konjugaciji *-i-ti : ribariti, gospodariti.* Odatle je možda apstrahiran glagolski sufiks *-ariti* u *životariti* »teško živjeti«, *mrcvariti* (v. niže). Jedan jedini slučaj postoji za oznaku knjige: *bukvar* »početnica« od *bukva,* naziv za slovo *b.* Označuje mjesto samo u *voćar* (od *voće}.* V. još *-arati, -ariti, iriţi.*

4. Isto je tako živ i produktivan u građenju radnih imenica od imperfektivnih glagolskih osnova. Tada znači vršioca onih radnji što ih izražavaju glagoli: *brodar* (od *broditi), čuvar, gatar, kuhar, pekar* (pored *pek* kod kajkavaca, od njem. *Back), pisar, stražar, štampar, vidar, vòzãr, zidar.* Ovamo ide i *pudar* »čuvar vinograda« od starog glagola *puditi* »tjerati«, koji posudiše Madžari: *pandur,* odakle je riječ došla opet k nama u značenju »uličnog stražara«; u Rumunja *ptndar* i Arbanasa *pëndar* u značenju »poljskog čuvara«, riječ za koju postoji turcizam *bekčija* (v.). I ovdje dolazi u antroponimiji: *Pisarević.*

5. Primjeri su brojni: *drugarica* (prema *drugar,* ne prema *drug,* od čega je *družica), gospodarica, glavärica, kuharica, pisàrica, mljekàrica, vratarima,* gdje znači ženu koja se bavi onim što znači osnova. Ali često znači ženu, suprugu onoga koji je označen zanatom u osnovi: *lugàrica* »lugareva žena«, *pekàrica* »pékárévá žena«. U *mornarica* f ne znači ni jedno ni drugo, nego riječ ima kolektivno značenje, jer je to ponašena mletačka riječ *marinaressa,* izvedenica od *marinaro* s pomoću lat. sufiksa *-itia* > *-ezza,* koji može imati kolektivno značenje. Ali sufiks *-anca* može označivati i predmete: *travarica* (od *trava)* znači u Dalmaciji vrstu rakije, *brodarica* znači mjesto gdje se iskrcava (tal. *barcagno).* Femininum može se izraziti i sa sufiksom *-ka* mjesto *-ica,* tako u *novinarka,* u *buvarka* f (od *buha)* znači »noćna košulja« (ŽK).

6. Sufiks *-ara* označuje ženske radne imenice u *gatara, kartára, redara, vračara, muškòbara,* pejorativna riječ izvedena od pridjeva *muški* sa udvostručenim sufiksom *-oba* (prema *grdoba)* + *-ara,* kao i *krava muzara.* Inače sufiks *-ara,* kao i lat. *-aria, znači* mjesto gdje se nalazi ono što znači i osnova, ili gdje se vrši radnja ako je osnova glagolska: *brašnara, crepara, drvara, gvožđara, mljekara* »prodavaonica mlijeka«, *pivara, pecara* (od imperativa *peci* od *peći), kupusara, stolara, tiskara* (od *tiskati* = *štampati,* hrvatski neologizam), *vinara* »trgovina vina«. U ovoj je funkciji sufiks živ i danas u doba industrijalizacije, kad je stvorena riječ *koksara, željezara, -ara* označuje zatim razne predmete što se odnose na odjeću, jela: *brvnara* »kuća od brvana«, *gužvara, elevara, smokvara, subara.* Ovamo idu još *košara* (od *koš)* i *pustara* (od pridjeva *pust).*

7. *-ara,* sufiks tal. < lat. podrijetla, čest je u izvedenicama od imena morskih riba. Služi za pravljenje naziva mreža kojima se hvataju ribe što ih osnova navodi. U toj funkciji dolazi i u našim nazivima riba. Kako se taj sufiks upotrebljava u jadranskoj zoni, očito je da je dalmatoromanskog, talijanskog ili mletačkog podrijetla. Proširuje se našim sufiksom *-ica.* Primjeri iz dalmatoromanskog: *palandara* (v. *palamidd), tunara* (Budva), *ušatara, lokardarica* itd. Sa mletačkim *-aria* >*-era: jastogera* (v. jastog), *tunera* (uređaji za lov tuna). Od naših osnova: *iglăra, rakara, bukvâra, gaunera* (Budva, naši oblici *bukva, gavun), skakvlera* (Špič), *rákiéra* (Budva), *svićarlca* (Muo).

8. U značenju stanovnika (etnika) ima malo primjera : od *Prijeko* u Dubrovniku stanovnik je *Prijekoräc* m, *Prijekarka* f, *Kanižar* (Lika, Gospić), *Kljenovar* (od *Kljenovica* kod Senja), *Puntar* m, *Pûntarka* f,.stanovníci *Punta* (nom. *Punat* < lat. *Ponte,* na Krku), *brlgari* m »stanovnici bregova (ŽK)«, Rijedak je isto tako konglutinat *-ar* + *-janin* u *Lešćaranin* od *Liješće* u Lici. Ovamo idu *Turci Konjari* u Makedoniji od *Konia* (Mala Azija).

9. Primjeri za *-araç, -arak* nijesu također brojni: *muškarac, poletarac, pomeljarac, bukvarac, suvarak* (od *suh).* Značajno je da je ovdje duljina očuvana kao i kad je *-ar* u dočetnom slogu. Vjerojatno su to sasvim recentna tvorenja.

10. *-arnik* dolazi samo u neologizmima: *ljekarnik* za *apotekar, ranarnik* za *kirurg, sumarnih* »glavar šumara«. U toponimu *Konjanik* (Makedonija) narodski je sufiks i označuje brdo na kojem su boravili nekada *Juruci* konjari.

11. *-arnica* narodskoga je podrijetla u *mesarnica* pored *mesara* i u *voštarnica,* a znači mjesto (lokal) gdje *mesar, voštar* vrše svoju radnju.

12. *-aria* je postao prilično raširen sufiks u značenju radionica i prodavaonica: *stolarija, štamparija* pored neologizma *tiskara, željezàrija, vrtljàrija.* Kolektivno značenje, koje sufiks *-ija* ima, očuvano je još u *drvenarija* »drvene stvari«, kao i u izvedenici od grčke riječi *trpeza: trpezarija* za »blagovaonica, jedaća soba« na zapadu. Kad je očuvano kolektivno značenje, a osnova nemoralne osobine, onda sufiks ima pejorativno značenje: *laganje* f pl., *gadarija* (Lika, Dubrovnik), *gladarija, govnarija, krparije, igrarije, grošićarija, praščarija, slatkarija, petljanja* f pored *petljanija, tričarije, sljeparije* (upor. *slîpar* m »čovjek koji slipi, vara«, od *slijep* ŽK). Ovako je nastala i psovka *ništarija* m, f. Ne radi se o sufiksu *-arija* u *madžarija* »madžarski dukat«, Bosna, koje je nastalo od etnika *Madžar* (v.) i od arapskoga sufiksa *-iyye* (kao u *ahmedija,* v.).

13. Zamjena sufiksa *-arija* sufiksom francuskoga podrijetla *-erija* naročito je česta, ako je već osnova francuska: *parfumerija, drogerija, bižuterija.*

14. *-arina* je čest sufiks u oznaka dažbina za ono što kaže osnova za različite vrste poreza: *dimarina, glavarina, kućarina, krvarina, svadbarina, travarina* (srednjolatinski *herbaticum), brodarina,* odatle neobično u hrvatskom neologizmu *dohodarina* »porez na *dohodak«.*

15. Primjeri za *-jar(a)* nijesu brojni: *lončar, vrtljar* (od *vrtal* pored *vrt,* v.), *pješčara.* Ovamo idu današnje izvedenice od riječi izvedenih s pomoću stranog sufiksa grčkog podrijetla *-ika: gramatičar, kritičar, fizičar, historičar,* za koje se predlažu i jednostavnije neizvedene riječi: *kritik, fizik, historik.*

16. Zasebno treba promatrati varijantu *-erius* za *-arius* (upor. slov. prezime *Oštir* < tal. *ostiere* < lat. *hospitarius),* koja ima veliku važnost u romanskim jezicima. Ona je zastupljena najprije u pseudojekavskom liku *-ijer gustijer* m (Bogišić) »nešto što se pravi od mlijeka«. U *Ostožijer* (Konavli, Pavlinović)

zamjenjuje kolektiv *ostožje* (Vuk) »stožina *oko stoga* sađevena«; *pàlijer,* gen. *-éra* = *pâlir,* gen. *-ira* m »čovjek koji pali ugljevlje«. Prema mlet. *-er* < *-arius; voder* (u terminologiji mlina »jedan nosi vruću, drugi hladnu vodu«), *plàhlr,* gen. *-ira* (Srijem, Vuk) »vo koji se plaši«, *zvèkîr,* gen. *-ira* (Vuk) »halka, biočug«. Naročito je brojno zastupljen u slov.: *mečir,* gen. *-rja* = *mečar* »Schwertfeger«, *kopir* »kopica«, *kosir, kurbir* »kurbež, kurviš«, kolektivno značenje u *drobir* »Brüchstücke«, *hrastir* »ptica crex pratensis«, *hudir* »vrag«, *kloštir* »klop«. U *mehir* zamjenjuje domaći *-ur* u *mjehur,* u *tnočvir, močir* domaće *-ar* u *močvar* (upor. *mocvir* = *mocver), osîr* »osinjak«, *rezir* od *rezati, skočir* (Idrija) od *skočiti, skovir* »sova«, *slepir* »Blindschleiche«, *smrdér* (Štajerska) »koji smrdi«, *sovir* od *sova.* U *stožir* (također prezime) *-ir* je zamijenio domaći sufiks *-er* u *stožer; trebir* ima kolektivno značenje »što se istrijebi«. U *vardır* zamjenjuje tal. *-iano* u *vardjan* < *guardiano* (Primjeri iz *ARj* 3, 512. 9, 276. 587. 589. 945. i *Pleteršnik* 1, 560. 175. 279. 286. 412. 424. 491. 495. 2, 510. 522. 539. 582. 597. 685. 748.).

Lit.: Maretić 263, § 323. Maretić, *NJ* 2, 99-100. Tucan, *NJ 2,* 133-134. Milojević, *NJ* 2, 209-10. Boskovic, *NJ* 1, 205-10. Boskovic, *JF* 15, 38 i si. 106 i si. 131-143. Bělic, *JF* 15, 239. Vaillant, *RES* 24, 183. Stegmann v. Pritzwald, *WuS* 12, 214. Babić, *NJ* 3, 176-80. Flajšhans, *LF* 67, 236. *SO* 13. *Vandrák* 1, 558, § 520.

ar[3], gen. *-a* m (Kosmet), samo kao objekt uz glagol *imati,* »dostojanstvo, čast«. Taj je arabizam *(ar* »stid, sram«) potvrđen samo ovdje. Nema mu potvrde u ostalim balkanskim jezicima. U -Bosni se govori samo s turskom postpozicijom odricanja *-suz* (v.) »bez«: *ârsuz* kao indeklinabilni pridjev, u značenju »obijestan, obješenjak«, koji se pomiješao s *hrsuz* (v.).

Lit.: Elezović 1, 17. Skok, *Slávia* 15, 181—182.

àraba f (Vuk, akcenat je sumnjiv, jer se prema turskom dočetnom akcentu i prema bugarskom *araba* očekuje *araba,* ali bi mogao biti prema cincarskom *araba)* = *haraba* (nar. pj. crnog.) = *raba* f (Đorđević) = *rabe* f.pl. (plural zbog analogije sa *kola}* »kola, volujska kola na dva točka (Stari Vlah, Novaković)«. U crnogorskoj pjesmi se kaže u rimi: *sablju paše, a arabu jaše.* Daničić tvrdi da Bosanac govori *arabu jahati* mjesto *voziti,* i tumači da se tako prevodi tursko *araba ile gitmek,* što nije tačno jer *gitmek* ne znači »jahati« nego »ići«. Odatle je izvedena radna imenica s pomoću turskoga *-džija* (v.): *arabadžija, -e* (Kosmet) = *rabadžija* (Vuk, akcenat je sumnjiv, mjesto *rabadžija)* = *rabadžija* m (Kosmet) »onaj koji ide s kolima na rad ili vozi pod kiriju (= *furman* m ŽK)«, odatle apstraktum *arabadžlhk* (Kosmet) = *rabadžiluk* m (Vuk) »radnja rabadžije« i pridjev *rabadžijski* i impf, glagol *rabadžovati, -ujem* (Miličević). Potvrđeno je i prezime i ime mahale u okružju donjotuzlanskom *Rabadžič* (valjda je takav akcenat). Turcizam osmanlijskog podrijetla, nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *araba, arabadžija, arabadžilak,* cine. *arabă* f. »velika kola«, gr. αραμπάς, αραμπατζής). Gubitak početnoga *a-* nalazi se u hrvatskosrpskom, gdje je nastao u sandhiju: *ova (ta, ona)* + + *araba,* i u rumunjskom *roabă* f »ručna kola sa dva točka«. Za gubitak *a-* upor. i *arakan, rakija.*

Lit.:. ARj 1, 98, 3, 568. 12, 831. *Elezović* 1, 17. 2, 156. *Lokotsch* 90. Skok, *Slávia* 15, 181. *Mladenov* 8. *Pascu 2,* 108. Matzenauer, *LF* 16, 161.

aradžan, pridjev »rot im Gesicht durch oder aus innerer Anstrengung« (Dubrovnik, M. Držić). Od izvedenice **arrabidiatus* od lat. *rabies.* Može biti i posuđenica iz južnotal. *arraggiare* »stizzirsi« = tal. *arrabbiare* (14.v.). Upor. *ač* < *apium.*

Lit.: Rešetar, *Stok.* 224. Rohlfs, *Diz. Cal.* 108. *DEI* 299.

aràjdati (se), *-ām* pf. (16.v., Dubrovnik, Cavtat, Kašić) »veseliti (se), razveseliti, obradovati se, diviti se« prema impf, na *-va- arajdavati.* Pridjevi na *-av aràjdav* na *-ьn* > *-an aràjdan* »veseo, zadovoljan«. Apstrakti *arajdavstvo* = *arajdaj, àrãjstvo* n (Vuk, Srijem), *arajdnost* f (Kavanjin). Na *-ьc* > *-ac* od part. perf. akt. *aràjdalac,* gen. *-aoca* prema *arajdalica* f. S aferezom *a-: râjdati se, -ām (za-, na-)* (Vuk, Dubrovnik), iter, *rajdavati se* »radovati se«. Postanjem nejasno. Daničić predlaže gr. ῥαΐζω »ozdraviti, oporaviti se, odmoriti se«, at. ῥάδιος »facile«, koje ne objašnjava početno *a-* niti se slaže značenjem. To je mišljenje napustio u *Kor.* 20, gdje veli da *rajdati* sadrži umetnuto У i da je isto što *radovati se* (v. *rado).* Na **ragitare,* intenzivum od *ragere* »brüllen« s prefiksom *ad-* (tosk. *raitare,* furl, *raita)* teško je misliti zbog značenja i zbog *d* umjesto *t.* Postoji mogućnost

da je *rajdati* primitivûm, a *aràjdati* sekundarno nastalo od *narajdati* krivim rastavljanjem prefiksa kao u *buliti* < *obuliti, drije šiti* < *odriješiti,* tj. ispuštanjem *n-', -j-* se može objasniti unakrštanjem sa *raj {raj dati).* Ovu dubrovačku riječ *(rajdati se)* tumači Milas iz sintagme *bog ti raj dao.* Nema primjera za takvo izvođenje glagola. Glede gubitka početnoga *a-* upor. *raba* za *araba, rakija.*

Lit.: ARj 1, 98, 7, 551. 13, 1. Dančić, *Kor.* 20. *DEI* 299. *REW* 672.

arakčīn, gen. *-čina* (Mikalja, Belostenac, Stulić) = *rakčin* m (Martić, Belović, Hercegovina, Crna Gora) »klobuk postavljen kožom, kapa«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *'arakçın* »kapica koja se nosi da kupi znoj«, izvedenica od *'arak* »znoj«; od iste je osnove i *rakija,* v.). Nije potvrđen u ostalim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 99. *Lokotsch* 92.

araksati impf, »pristajati s lađom«. Slabo potvrđeno značenje, dano samo jednim primjerom. Od gr. aorista ἄραξα, od ngr. αράζω »vor Anker gehen«.

Lit.: ARj 1, 99. Vasmer, *GL 45.*

araloj m (Božava) = (metateza r — 1 > / — r) *alerõj,* gen. *^oja* (Hvar, Brusje, Vis, Brač, Šolta, Čiovo) — (s aferezom početnog samoglasa u sandhiju) *rèloj* m (čakavski, Split, Poljica, Bukovica, Molat) = *lerój,* gen. *-ója* (Rab). Afereza se nalazi i u mlet. *lerogio* (Boerio), *rolojo.* Prema toskanskom *orologio* > *orlodžo* m, *orlodžije* n (Dubrovnik, Zore) = (metateza) *òlordijo* n (Perast) = *orlođije* (Potomje) = *orlodžo* (Mikalja) = *orlado* (Kućište) = *òrlod* m (Kućište) »časovnik, sat, džepni i zidni«. U Režiji *orloj, orlej.* Sinkopa intertonike nalazi se i u furi, *orlòj.* Tal. od grčke = lat. složenice *horologium.*

Lit.: ARj 9, 170. 13, 863. Hraste, *JF* 6, 188. Kušar, *Rad* 118, 20. Sturm, *ČSJK* 6, 67. *REW*[3] 4183.

araluk (Srbija) = *arâhk* (Kosmet) »hodnik, koridor«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (apstraktum obrazovan s pomoću nastavka *-luk* (v.) od *ara* »prostor između dva predmeta, interval, mjesto«). Nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima s istim značenjem (bug. *aralak,* rumunjski *aralık* i arb. *arallëk).*

Lit.: GM 14. *Mladenov* 8.

arankáti, *-kam* koga ili na koga pf. (16.v., Nalješković) »napasti, navaliti«. Prema Daničiću bilo bi od tal. *arrancare* »veliere, strappare, sradicare« (što semantički ne može biti) od franačkoga *rank.* Prije će biti u vezi s tal. *arringare,* denominai od *arringa, arringo, rengar* (Trento) »jemanden tüchtig abkanzeln«, odatle na *-aria* > fr. *-ière,* tal. *-iera: ringìera* (Dobrota) »red, fr. rang«, internacionalno *(h)aranga f, harangirati* (u hrvatskim gradskim govorima preko njemačkoga) »javan govor«, od gotskoga *brings. Arankati* nije nažalost obilnije potvrđeno. Zbog *an* < *en* kao u *láncún* za *lencun, Uncun* < *linteolu* (v.) kao i zbog *-g* > *-k* moglo bi se raditi o dalmatoromanskom germanizmu.

Lit.: ARj 1, 99. *REW*[a] 4209. 7325. *DEI* 302. Asboth, *Nýt 6,* 126 (cf. *RSl* 8, 367).

Arapin m, *Arapi* pl. — *Arabljanin,* pl. m -ra, prema *Arapka, Arabljanka* f. Odatle pridjev *arapski,* ime zemlje *Arabija.* U prvom obliku dodan je sufiks *-in* na *Arap,* oblik koji govore Rumunji *(Harap)* i Arbanasi, a drugom je, valjda prema njemačkom *Arabier,* dodan sufiks *-janin.* Prvi se oblik govori i piše kod Hrvata, drugi kod nekih Srba. Pridjev uz ime toga naroda je *crni,* odakle se vidi da *Arapin* u nas označuje ne samo narod semitskoga jezičnog roda nego i *Crnce,* koji idu u druge jezične skupine. Na Balkanu gubi se početno *a-* u *rapka* f (bug. provincijsko) »carevića, kukuruz«. S početnim *a-* stoji *hàrapka* f u rukopisu 18. v. u značenju »mirasole, ricinus communis« pored *arepka* (Stulić) f u istom značenju. Daničić kaže da se i u turskom jeziku kaže *e* mjesto *a* u *areb.* Ovamo ide i *arapka* f »nekaka kruška tvrda, crnkasta«.

Lit.: ARj 1, 104, 3, 573. *DEI* 264.

-ar-a-ti, -ar-i-ti, -ir-i-ti glagolski su sufiksi iterativnog imperfektivnog vida. Služe u denominalnoj funkciji za izvođenje glagola dijelom od imeničkih i pridjevskih, a dijelom od nepoznatih osnova. Primjeri: *puškar ati* (od *puška), ljenčariti* (od *lijen), mrcvariti* (od *mrtvac,* s metatezom suglasnika *c* iz **mrtvcariti* i gubitkom í u suglasničkoj grupi). U *trčkarati* (od *trčati)* ima i deminutivne značenje, a u *piskarali* (od *pisati)* još i pejorativno. Tu dolazi u varijanti *-k-ar-,* koja je nastala prema *k-a-ti* (v.). Nalazi se i u izvedenici iz njemačkog jezika: *fusariu* »rđavo raditi«, od *Pfuscher* »rđav radnik«, -trio' nalazi se u *usplahiriti se* (od pridjeva *plah,* v.). Od ne-

poznate je osnove u *tumarati.* Značajno je da se nalazi također u rumunjskom *a se cățăra* »puzati«, izvedenica od *acata* »penjati se« < lat. *adcaptiare.* Nije, prema tome, posve izvjesno da je apstrahiran od *gospodariti* kao u *životariti.*

Lit.: Măreții 342—3. 345. 346. *Leskien* 235. 242-3. Pascu, *Sufixele* 178.

arătos (nar. pj., nar. prip., nar. posi.) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *arantos* (Risan), prilog s genitivom onoga što se proklinje: *arătos Carigrada, tako me arantos ne bilo.* Upor. konstrukciju *nalet ga bilo, anatémáié* (v.). Denominal na *-Ujati* (analogija prema *blagosiljati) aratosiljati se, -tòsíljãm* impf, »proklinjati što, želeći oprostiti ga se«. Od gr. ἀρατός »proklet«. Ušlo u jezik preko grčkih popova i kaludera.

Lit. ARj 1, 99. 101.

aravais, gen. *-a* (Kosmet) m »promet, pazar« pore~d *revais* m (Kosmet) u istom značenju. Elezović izvodi od perzijskoga *reviš* »tok, način kretanja«. On ne tumači zamjenu samoglasnika j dvoglasom (diftongom) *ai.* Ova je pojava jasna samo onda ako se uzme da je taj turcizam perzijskoga podrijetla došao u srpski govor u Kosmetu preko arbanaskoga narječja u kojem *i* postaje dvoglas *ai: shpai* za *shpij shtëpi* < lat. *hospitium* »kuća«. Ali to bi trebalo utvrditi ispitivanjem arbanaskih govora u Kosmetu. Početno *a-* u *aravaiš* nalazi se još u *aravariija,* le f (Kosmet) »slatkiš koji se u tepsiji peče, a pravi se od brašna ili griza, šećera i masla«, od turskoga *revani.* Taj je dodatak razumljiv samo onda ako se uzme da su oba turcizma, koji su dosada potvrđeni samo u Kosmetu, došli ovamo preko cincarskoga gdje se *a-* stavlja pred početno *r* po pravilu, upor. *Romanus > Arman* »Cincarin«. I to bi trebalo utvrditi ispitivanjem cincarskih govora.

Lit.: Elezović 1, 17. 2, 494.

aràvuna f (Mikalja) = *rauna* »kapara«. Balkanska riječ grčkoga podrijetla: gr. ἀρραβών, -ώνος, ak. αρραβώνα: drum. *arvonă, arvună* »arrhes«, bug. *ravona,* tur. *urbim, arunun,* lat. *arrobo,* gen. *-onis* (Plauto, Terencije). Ovamo ide i tal. *arra* u složenici *kapara* (v.) i slov. *zaorati* pf. »kaparisati«. Za grčku riječ se drži da je semitskog podrijetla, upor. hebr. *'ērābōn* »zalog«.

Lit.: ARj 1, 101. *Pleteršnik 2,* 816. *Pascu* 2, 16, br. 205. Lukié, *Bog. 4,* 140-150.

arbadiga f »globa koja se plaća kad bi tko pustio stoku na tuđi pašnjak« (Šurmin) = *(ar >* r) *rbadiga* (Miklošič) = *arbâdija* (Vodice) = *eřbadig* m (Rab) »travarina«. U istročakavskom *rubàdnica* »krdo ovaca« slaže se semantički samo donekle sa slov. *rabâdnica* »tuja ovca na pašo vzeta«. Latinski sufiks *-icus* zamijenjen je domaćim *-nica.* Sa *-je* u *rbadje* n (Notranjsko) »pašnina, Weidetrift«. Od poimeničenog lat. pridjeva na *-aticus* u srlat. *herbaticum* > tal. *erbatico* > upor. španj. *herbadgo* »Viehweide«, koje se semantički slaže sa istročakavskim *rubadnica.* Od lat. *herbą* > tal. *erba* mediteranskog podrijetla. Ovamo ide složenica od apozitivne sintagme tal. *erba rosa > barbarôza* (Rab) = *barbarôža* (Krk, Božava, Šulek) »1° pelargonium radula, 2° melissa officinalis«. Upor. mlet. *arba < herbą,* izmijenjeno u *barba* pod uplivom *barba* (v.). Iz rum. *iarbă* u šatrovačkom jeziku je *jarba* »Gras«.

Lit. ARj 1, 101. 102. *Pleteršnik 2,* 368. Kušar, *Rad* 118, 22. *Mažuranu* 1235. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Ribarić, *SDZb* 9, 129. *REW** 4109. *Miklošič* 284. Matzenauer, *LF* 17, 181.

Arbanasin, pl. *Arbanasi* (sa *-in* kao u *Srbin),* danas općenito *Arbanas* (analogija prema pluralu bez *-iri),* tako i u toponimu *Arbanasi* pl., toponim kod Zadra; prema talijanskom i njemačkom dosta se govori i piše *Albanac* m, *Albanka* f i pridjev *albanski,* što nije potrebno s obzirom na činjenicu da je ime *Arbanasin,* odatle pridjev *arbanaski,* i *arbanaški* (kao *Vis: viški)* i *arbanski* i odatle ime zemlje *Arbanija* potvrđeno već od 12.v. U starosrpskim dokumentima označuju se kao balkanski nomadi koji žive u katunima (katun *Arbanas).* Stalnosjedioci postaju dolaskom Turaka u Evropu, ali se feudalne arbanaske porodice pominju i prije turskoga vremena. Prema tome morale su postojati među epirskim i skadarskim Slavenima i arbanaske stalnosjedilačke kmetovske porodice. Značajno je da Skenderbegova porodica nosi naša lična imena i da on upotrebljava slavensku kancelariju. Prvobitni opseg i teritorij njihovih naselja ne da se tačno ustanoviti. Po analizi njihova narodnog imena dade se ipak utvrditi da im je prvobitna postojbina kraj oko Kruje i sam grad, iako ih najstarije potvrde pominju u Epiru. *Arbanasin* je, naime, izuzevši naš individualni sufiks *-in,* potpuno arbanaska izvedenica obrazovana s pomoću arbanaskog sufiksa -as za etnika (upor. *Tiranas,*

stanovnik grada *Tirane)* od *Arban-,* koju osnovu upotrebljavaju i Arbanasi Gege u obliku *Arbé'n* i odatle *Arbeni, arbënisht,* a Arbanasi Goge u rotacizmu: *Arbër* i *Arbëri, arbërisht* za *Arbanas* i *Arbanija, arbanski,* naročito u talijanskoj dijaspori (Sicilija, Molise, Kalabrija). Zabilježiti treba da Cincari govore također *Arbines* s varijantom *-es* mjesto *-as* i *i* mjesto *a* za oslabljeno arbanasko *ë. Arbën = Arbër* odgovara slovo po slovo starosrpskom, imenu grada *Kruje = Kroja* (> arb. *Krua,* određeno *kroni* »izvor«, kraj ima oko 40 izvora): *ЯaЂъпъ,* pridjev *rabanski* 1415. *Ra-* mjesto *ar-* je po zakonu likvidne metateze. Prema tome *Arbanasitn)* —. ^*Arbines* znači stanovnika grada Kruje. Ako se još uzme da *Arbën — Arbër* odgovara Ptolomejevu *Albanopolis* (prema Αλβανοί, upor. kod istoga autora του ' Αλβανού ορούς za του Ἀλβίου ορούς kod Strabonaj i da je promjena / > r pred suglasnikom nastala po zakonu novogrčke fonetike (αδερφός za αδελφός), onda se mora uzeti da su Arbanasi dobili ime po starom gradskom naselju, tj. da je kod Ilirotračana vladao isti onomastički zakon kao na Mediteranu, gdje se narodno ime tvori prema glavnom gradu. Upor. *romanus* ("> *Rumunj; rumane* u Švicarskoj) od *Roma,.*

Osnova ovoga toponima je predie. *alba* »brijeg««, upor. *populi Albenses* (Plinije 3, 69), također u imenima rijeka *Alba / Albula,* upor. *Lab* pritok Drima. Ovo ime očuvalo se po slavenskim fonetskim zakonima i u Epiru: *Lab* kao plemensko albansko ime, odatle pokrajina *Labëri* gdje pleme stanuje. Naziv zemlje *Rabanija* potvrđen je od 1493. *Rabanija,* pisano i *Rbbanija, Rbana* (valjda *Rbanja),* upor. i u 17.v. *providur ad Kotora i Rabanije,* Crna Gora, *Starine* 10, 22. Varijanta je tog irnena prema *ar > r,* tj. arbanaskom izgovoru *Rbanija* (Crna Gora, 17.v., *Starine* 10, 23 i Vuk, nar. pj. 8, 326, danas *Rbanija* u Crmnici). Stojanović ima odatle izvedenicu za naziv stanovnika *Rbánjak,* gen. *-anjka* m, ali nema navoda gdje se tako govori. Gornje izvođenje potvrđuje i grčki naziv Αρβανίτης, obrazovan s pomoću grčkoga sufiksa -ίτης za etnika (koji odgovara našem *-janin)* od *Arbanum,* kako se Kruja (kod Kačića *Kroja)* obično zove u srednjem vijeku. Od grčkoga naziva nastade turski *Arnăut* ispuštanjem dočetka -ης i samoglasnika *i,* kako obično biva, te metatezom *v — n > n — v (u).* Turski je naziv prodro i u naše istočne krajeve *Arnautin,* pi. *Amatiti* (1782), pored *Arnûtin,* pl. *Arnüti* (Kosmet), *Arnautka — Arnutka* f, *Arnuče = Arnauče,* pl. *Arnučići,* pridjev *arnautski — arnucki* (Kosmet) i apstraktum *Arnaùtluk = Arnautlăk* »Arbanija«, glagol *poarnàutiti = poarnutit.* U Crnoj Gori govori se mjesto *ar > r: Rnàut,* za koji Rešetar daje i izgovor *Hrnjaut* »čovjek iz Romanije« (Dubrovnik). U arbanaskom govoru danas prevladava drugo ime za njih, ne ono staro *Arbën = Arbër,* nego *Shqipëtar* pored *Shqupëtar,* ime obrazovano s pomoću arbanskoga sufiksa *-tar* za pravljenje nomina agentis od pridjeva *shqipë* ili *shqupë* »arbanaski« i prema etimologiji koju je dao Gustav Meyer, od osnove glagola *shqipónj* »razumijem«. Oni sebe nazivaju, prema toj etimologiji, koja se ne prihvaća jednoglasno, kao ljude koji razumiju svoj jezik, upor. *Nijemac* (v.) za Germane kod svih Slavena i madž. *magyarázni* »tumačiti«. K. Treimer ne prihvaća Meyerovu etimologiju. Po njegovu mišljenju *shqyp* (Gege) = *shqip* (Toske) ide zajedno s arb. *qipl* »kup« i predstavlja **s(e)mkupo* »Volkshaufe«.

Ovaj naziv potvrđen je kod nas u Dubrovniku već u 13. vijeku u obliku *Skapudar.* U naš govor nije ušao. Jedino Pavlinović piše *Skipetar* nepravilno sa *s* mjesto s. U govor Makedonaca i u Kosmetu ušao je *Šiptar, Šiftar.*

U tajnim jezicima na Balkanu dolaze za njih još ova imena: 1. *Krpatin* znači »Arnautin« u Prištini. Osnova je po svoj prilici identična s pridjevom *krpatno* (se. *mjesto)* u Kopaoniku, gdje to označuje »mesto krševito, planinsko, lomno«, što je zacijelo izvedenica od *krpa — karpa* (s članom *karpata,* Makedonija) < arb. *karpe* »grebene. Odatle je izveden ·í glagol *nakrpati* »arnautski govoriti« (u narodnoj pjesmi o Banoviću Strahinji): *i nakrpat sitno arnautski. 2.* Ako je ovo izvođenje ispravno, a izgleda da jest, onda se objašnjuje i naziv *Krša* »Arnautin« u tajnom jeziku u Vranju (Srbija). Tu je *krpa* zamijenjeno našom riječju *krš* »greben«. I u Prištini se Arnauti zovu ovako. Oba naziva, *Krpatin* (obrazovano od *krpa* dodavanjem *-tin* od *Arnautin)* i *Krša* odnose se još na ono doba kada Arnauti žive kao nomadi po vrletnim planinama. 3. Nejasniji je naziv za njih *Reska* u zidarskom šatrovačkom govoru u Siriniću.

Lit.: ARj 1, 61. 102. 111. 12, 832. 13, 788. *Elezović* 1, 18. 2, 83. Skok, *Rad* 272, 79. *GM* 14. 411. Jireček, *ASPh* 8 102. Ribezzo, *Onomastica 2* (1948), 44. Kostie, *JF* 6, 220

i sl Trojanović, *JF 5,* 223-224. Treimer, *IF* 35, 135. sl. *WP l,* 372. Krähe, *GN* 12-3. Joki, *SAW* 168, 43. Miletić, *SDZb* 9, 278.

arbor m = (sa protezom *j-) jãrbor* (Gazarović) = (sa disimilacijom *r — r > r — l): arbul* m (Stulić) = *ărbuo,* gen. *-ula* (16.v., Dubrovnik, Ranjina, Perast, Dobrota, Mikalja, poslovice), sa deminutivom na *-ić arbulić* (Budva) = *jarbuo* (Mljet) = *jarbol* (16.v., Brač, Rab, Notranjsko, Slovenija), sa deminutivom na *-ьc > -äc jarbolac,* gen. *-Ica* (Istra) = (sa / > *o) jarbo (o < ol* Božava) = *jarbuo* (17.V., Mljet) = *jărbul* (Račišće) = (sa disimilacijom *r — r > m — r) jambor,* kol. na *-je jamborje,* odatle složenica *trijamborica = trijanborka* »Drei-master«, denominal *ojamboriti.* Pleteršnik ima u f *orbala, jambora,* kol. *jamborovje, jarbola* i *jarbola* »jedrilo na brodu, katarka, Mastbaum«. U poredenju sa *mramor* < lat. *marmore, raka < arca* ne pokazuje likvidnu metatezu. Zbog toga je mlada posudenica iz starodalmatskoga, upor. krčko-rom. *juarbul,* furl, *arbul,* tal. (tosk.) *àlbero, arbora, ' albero* < lat. *arborem* »1° drvo, 2° (specijalizirano zakatarku u talijanskom, katalánskom, španjolskom i portugiškom, dakle na Mediteranu) kllat. *malus* (koje se zbog homonimije sa *malus* »zao« nije očuvalo u romanskim jezicima)«. U arb. *arbun i varkësë.*

Lit. ARj 1, 102, 103. 14, 444. 447. 467. *Pleteršnik* 1, 6. 357. 358. 690. 807. *Misklošič 4. SEW* 1, 30. GAI 16. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad 65,* 166. Kušar, *Rad* 118, 23.

arbun, gen. *-una* m (Hektorović, Bella, Stulić, Vuk, Zore) = *arbun* (Malínská) = *ärbur* (Malínská) = *arbuo,* gen. *-ula* (Bela) »morska riba *erythinus,* crvenkasta, plosnata«. Od mlet. *arbora* »Rolling« (sa disimilacijom *r — r > r — n, r — l').* Zbog crvenkaste boje gotovo je nespojivo vezati taj naziv s *albula* »Weissfisch« ili sa *albumus.* Daničićevo izvođenje od lat. *arbor* također nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 102. *ASPh* 25, 436. *REW** 328. 329 a. *FEW* 62. Skok, *Term.* 47. 84.

arciprës (Cres, upor. istrom, *arciprieso)* = (sa disimilacijom *r — r > n — r) ancipreš* m (Vodice, Istra) == *ancipreš* (Buzet, Sovinjsko polje) = *ancipreš* (15. i 16.v., Zoranie, upor. istrom, *ansiprieso)* poklapa se s toskanskim *arcipresso* sa disimilacijom *ancipresso,* u kojem je *a-* jednakog podrijetla kao u *alloro < laurus,* tj. ostatak člana *illa > la, cypressus >* tal. *cipresso* (14.v.) < gr. κυπάρισσος mediteranskog podrijetla, jer se nalazi u hebr. *gofer* »resina« i asirskom *kupru* »bitumen«. Latinski oblik dao je u hrv.-srp. jeziku mnogobrojne varijante koje se objašnjuju dijelom različitim refleksima *i, e, u* za gr. u, a dijelom različitim refleksima za velar pred tim glasom: *après* (16.v.), odatle pridjev *cipresov,* kol. *cipresovlje = cipreš,* pridjev *cipreški,* na *-ište ciprešište = ciprii* (Belostenac) = *ciprež* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *cimpris* (Ugljan) = *cimpreš* (Šulek) = *auprès* (Božava) = (sa *č* mjesto c) *Üpris — iipr'es, cipresov = cipreš, ciprešište, čepres* (Marulić, Dubrovčani), pridjev *čepresan, čepresište* n = (sa *e* < υ) *čempris* (ne zna se gdje se govori) = *cempfeš* (Belostenac) = *cemprs* (Dalmacija, Pavlinović) = *čempris* (Šulek) = *.čempres* (Vuk, Dubrovčani) = *čempres* (Budva, Škaljari), pridjevi *čempresan, čempresast, čempresav, čempreski, čempresov,* poimeničen *čempresovina* = (sa *ć* za gr. *k,* upor. *ćefalija) ćepris* = *čempres* (Tivat) = *ćimpres* = (prema gr. κυπάρισσος) *ćepariz* (Vuk, Perast, Škaljari, Prčanj) = *ćaparlz* ((stari ljudi, Lastra, Tivat) = *čiparis* (Domentijan) = *ćeperiz* (Ljubiša) = *ćeveriz* (Krtole) = (sa *u, o* za gr. υ) *cumpres* (Šulek) = *ćopris* (»česmina«, što začuđuje) = (s očuvanim velarom) *kùpres* (također toponim u Bosni) = *kuperiz* (17.v., čakavci) = *kumparis* (a. 1468) = *kiparis* (1733, botaničari na istoku, upor. arb. *qiparis).* Od svih tih brojnih varijanata iskristalizirao se kao opći naziv *čempres.* Od toga se tvori i kolektiv na lat. *-ata cemprèsãta* f (Dubrovnik). Veoma je vjerojatno da taj oblik i toponim *Kupres* predstavljaju dalmatoromanski leksički ostatak. Naziv je prema tome ušao u jezik: a) kao čisti grecizam u Boki, b) kao talijanizam i c) kao dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: 1 768. 797. 802. 859. 937-8. 941. 2, 39. 131. 132. 137, 138. 140. 5, 1. 791. 795. 807. *Pleteršnik* l, 85. Ribarić, *SDZb* 9, 129. Budmani, *Rad* 65, 164. Mussafia, *Beitrag* 127. *Lokotsch* 727. Štrekelj, *DAW* 50, 11. *Ive* § 71, 78. *REW*[3] 2442. GM 228. *DEI* 276. 954.

-arda, strani sufiks (pejorativan, upor. fr. *-ard,* iz drugog svjetskog rata *capitulard).* Dolazi samo u *maşlarda* m f »koji sve hvali i svakome laže«. Potvrđeno u folklornoj građi. Sufiks je mogao doći iz tal. *-ardo* (sa *-o > -a* preko *-o > -u)* tal. *bugiardo* »lažljivac«, *testardo* »tvrdoglavac«.

Lit.: ARj 6, 497. *ZbNŽ 5,* 83. *DEI* 279.

àrdalj, gén. *-álja* m »gorušica, slačica« (istočna Srbija) = *hardal (Bili).* Arabizam *(hardal)* koji nije potvrđen nigdje drugdje na Balkanu.

Lit.: ARj l, 105. *Škaljić** 314.

ardûra f (Muo, Budva, Dobrota, Božava, uz glagol *planút')* »fosforescencija, svjetlucanje mora, *ribanje pod arduru* na palamide, ribarski termin«. Od tal. *ardura,* apstraktum od *àrdere* < lat. *ardere* »gorjeli, paliti«, mlet. *ardor de mar.* Od *àrdere > arditi* (Budva): *vidi, kako more ardì* (to je za vrijeme *ardure).* Daničić stavlja ovamo *arzovan* m (u jednom srijemskom desetercu kao apozicija uz *svijeću : Pa iznela svecu arzovanaįp'ona čeka Rada gospodara).* To bi imalo biti tal. part. perf. *arso,* ali morfološki dio *-ovan* ostaje neobjašnjen. Pored toga, kako dolazi italijanizam u srijemsku narodnu pjesmu?

Lit.: ARj 1, 114. Cronia, *ID 6. REW*[3] 620. *DEI* 279.

Arđur m (l6.v.) označuje Daničić kao rumunjsko muško ime. Prije će biti od gr. Ἀργύριος. Upor. ngr. prezime Αργυρίου.

Lit.: ARj 1, 103.

are, čestica za potvrdu »jest« (šatrovački jezik kalajdžija, Bos. krajina). Od rum. 3.1. sing. prez. *are* < lat. *habet* od *a avea < habere.* Prema toj čestici stvoreno je u istom jeziku od rum. niječne čestice *nu* < lat. *non,* dodatkom *-re* od *are, nore* (— niječna čestica »nije«). Od lat. participa *habitus >* tal. *àbito > obit* m (Rab, Božava) »ženska haljina« (talijanizam) — (latinizam) *obit* m (16.v.) — *habit* (15.V.) = *(h)âbet* (Bosna, katolici) »redovničko, fratarsko odijelo«.

Lit.: ARj l, 29. 3, 544. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 19. Trojanović, *JF* 5, 255. *DEI* 11.

arečitati pf. (Marin Držić, objekt *komedije)* prema impf. *rečitavati, -am* (I. Držić) i latinizmu na *-irati recitirati, -citiram* (Zagreb) od lat. > tal. *recitare,* sadrži protezu *a-* ispred *r,* koja je pravilna u cincarskom (tip *arumân* < lat. *romanus)* i u nekim talijanskim narječjima (v. *Ragusium).* Bez prefiksa *re-: citirati, citiram.*

Lit.: ARj 1, 104. 13, 810.

arena f (učeni latinizam) »mjesto gdje se bore gladijatori, borilište«. Značenje se razvilo po semantičkom zakonu sinegdohe: pijesak — mjesto posuto pijeskom > borilište u amfiteatru. S aferezom *a-* u prvobitnom značenju: *rima* f (Trogir) »sitni morski pijesak«, zacijelo iz dalmatoromanskog jezika; *m < n* nije objašnjeno. Bez aferezę i s prvobitnim *n* i protezom /: *jarma* (Hvar) »krupan pijesak«, toponim *Jarinovica* (Hvar, Hraste). Ovamo ide toponim *Rina vela* (seoce Drvenik) i *Réna* f (Bar), ime rijeke koja se dijeli na više potoka poviše Toplice. Upor. u Dobroti *contrada in Alba rena, Arena alba* kod Lepetana = *Bijeli pijesak* kod Stoliva. Arbanasi posudiše *ran* »sitan pijesak«, *rane trash* »pržina«, *Mahela rânês* »Pristan« (Ulcinj).

Lit.: ARj 14, 27.

arenda f (Vuk) »zakup«. Odatle na *-as arendas,* gen. *-áša,* apstraktum *arendaštvo* n, na lat. *-atar,* gen. *-oris arendator* m (Vuk) = *rendãtur* (ŽK) »zakupnik«. Od kslat. *arrenda.* Nalazi se u rumunjskom, madžarskom i bugarskom jeziku. Upor. španj. *arrendamiento,* tal. *affitto* (v. *afit),* kat. *renda,* tal. *arrenda* (prefiks *a* < lat. *ad* i *rèndita, —* odakle galicizam *renta* prekg njem. *Rente, rentabilan* (lat. sufiks *-abilis* proširen na *-ьn > -an* — novi part. perf. od tal. *rendere* < kllat. *reddere* (prefiks *re-* i *dare) > renditi, -im* impf. (Perast, Krk) »donositi korist«. Prevedenica *vratiti razlog* (Bernardin, Bandulavić, Ranjina) = *reddere rationem.* Možda je dalmatoromanski leksički ostatak na *-ati rèndati, -ām* impf. (Dubrovnik) *(za-)* »taumeln (von Betrunkenen), teturati«.

Lit.: ARj l, 104. 13, 870. Rešetar, *Stok.* 284. *REW*[3] 7141. *SEW* 1, 30. *Mladenov* 8. *Tiktin* 90. *Gombocz-Melich* 180. *DEI* 300.

àrest m (18.v., bug. *arést),* denominai na *-ovati orestovati, -ujem = àrest* (l8.v., Belostenac), *areštovati — ariste* n »zatvor, haps« (Vuk, Vojvodina), poimeničen part. perf. pas. *arištanac,* gen. *-anca* m (Vuk) = (afereza *a-) rest* m »Γ ostatek, 2° zatvor« = *rešt* (Vrbnik) »1° ostatak, 2° sequestrum (Belostenac)« = *rešt* (Istra, ŽK, gradiška i brodska pukovnija, Varoš, Slavonija) = *rait* (Bednja) »career, zatvor, kaznionica«. Odatle *reštanac,* gen. *-anca* m »zatvorenik«. Od tal. postverbala *arresto* (18. v.) od *arrestare* < kslat. *adrestare.* Odatle poimeničen part. prez. na *-ia* (v. *-andja) restancija* f »ostatak« < tal. *restanza.* Od fr. *arrêter,* prema njem. izgovoru, *aretirati, aretīrām* (hrv. gradovi).

Lit.: ARj l, 104. 109. *REW*[3] 674. *DEI* 301.

arež (Šulek) = *ariš,* gen. *ariža* (Stulić, Cres), odatle kol. na složeni sufiks *-ev-ina ariševina* f (Hrvatska, Pančić) = *árií* (ne zna se gdje se tako govori) = *ariž* (Perast) »pinus larix«. Upór. u mletačkom govoru na Cresu *orise.* Bez /- potvrđeno je i u Abruzzima *arge.* S očuvanim / samo u Božavi *lariž.* Od tal. *làrice* preko mlet. *larise* (1242). Oblik *arie* može da stoji u vezi i sa sjev.-tal. *larécio,* Lat. *larix,* gen. *-icis,* mediteranskog podrijetla, koje je prodrlo i u njemački s izgovorom *-ce* > *k Lärche* > slov. sa metatezom *rélih* »macesen«.

Lit.: ARj \, 104. 108-109. *Pleteršnik 2,* 417. *REW*[3] 4916. *DEI* 2170.

arežine f pl. (srednja Dalmacija, Pavlinović) »pokrivač od vune i köstrijéti«. Na ovu riječ naliči *arazine* f pl. (Lika) »nespretna obuća i odjeća i svake prnje po kući«, ali se ne slaže semantički. Daničić tumači od tal. *arrazzo* (15. v.), industrijski proizvod fr. grada *Arras* u Pikardiji, što se ne slaže ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj l, 104. 112. *SEW* l, 30. *REW*[3] 668. *DEI* 267.

argan m 1. (17. v., Glavinić) »istezalo, čiga« = *organ* (Cres) »machina scansoria« = *argan* (Dubrovnik, Zore) »sjprava oko grade, koze itd.« = *àrgon* (Šibenik) »visoki stup blizu makine, mlina za masline (terminologija uljarstva)« = slov. *argan* »Winde« = *argon* m (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava, kojom se stišću sporte da iscuri ulje«. Od gr. ὄργανον > lat. *organum* > tal. *òrgano,* furl, *argagn,* mlet. (gradovi) *argano* »Werkzeug zum krämpeln der Wolle« sa *o-* > *a-* unakrštanjem sa gr. εργάτης > *argatin* ili asimilacijom *o* — α — ű > α —- α — *α* od gr. n pl. τα όργανα. Talijanski deminutiv na *-ellő* < lat. *-ellus : argànel* m (Račišće) »1° konop za pluta i olova, 2° vinova loza (Primorje)«. Sa protezom /- : *jargan* m (Posavina) »1° vrtal, 2° stup na lađi, na kojem se sidro vira«. Upor. madž. *járgány* (okolina Tise) »Baum, mit dem das stecken gebliebene Schiff von der Sandbank an die Höhe gehoben wird«.

S protezom *v-,* koja je furlanskog ili istroromanskog podrijetla: *vargănj* m (Vodice) = *vrganj,* gen. *vrgnjã* (Marčelji, Kastavština) »stari plug koji nema kotača, nego samo željezni lemeš, a sve ostalo je od drva« (> deminutiv *vrgnjic)* = *vrganj,* gen. *-gnja* (Medulin) = *varganj* (Pazinski kraj) = *verganj,* gen. *-crnja* (Vrbnik) = *vrganj,* gen. *vrgnja* pored *-ànja,* deminutiv *vrgnjic* »onaj dio pluga koji reže, ralo«. Istroromanski od lat. **organium* na *-ium* prema **ordinium* (v.): *vargano, vergeň* (Rovinj, Pula, Fazana), *vergano* (Bale), *vergai* (Galežan), furl, *(v)uardzine* <'**organium* izmijenjeno u *argine* prema *ordine, uarzenâr* »costruttore di aratri«, *uarzenon* »aratro, coltro«. Istroromanska riječ je raširena i na kopnu: *vrganj* (Praputnjak kod Bakra), *vrganj* (Novaija na Pagu), *vrganj,* gen. *vrgnja* (Bibinje kod Zadra i posvuda na Krku). Upor. krčko-rom. *or gain* (?).

2. Kao učena (knjiška) riječ u crkvenoj terminologiji *organ* m (Dubrovnik) = *organ* (Rab), deminutivi *organic, organac,* radna imenica na *-ište organiste* = i posudenica iz njemačkog jezika: *orgule* f pl. (ŽK) — *orgulje,* radna imenica na *-as* = *-ar orguljaš* (hrv.-kajk.) = *orgunaš, orguljar, orguljati* preko njem. *Orgel,* tako i slov. *orgle* f pl., *ôrglati, regolice* itd.

3. U ribarskoj terminologiji *riganj,* gen. *rîgnja* m (Budva) »konop koji služi za to da bude mreža otegnuta. Na kraju *rignja* je kamen koji zovu *dobrić.* Taj stoji na dnu mora«. Odatle deminutiv na *-ellus* > *-io: riganjio,* gen. *-njela* (Zore) »konop kojim se veže dio mreže za barku kad se izbaci mrežom«.

4. Potpuno knjiške, internacionalne riječi *organ,* gen. *organa* m, *organizam,* gen. *-zrna,* na *-irati organizirati, -nizīrām, organizacija.*

Lit.: ARj l, 104. 4, 470. 9, 165. *ZbNŽ* 7, 312. Bratanic, *Oráče sprave u Hrvata* 27 — 30. *Pleteršnik* \, 654. 847. 2, 416. 939. Zore, *Rib.* 54. Rešetar, *JF* 12, 286. Kušar, *Rad* 118, 21. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91. Štrekelj, *ASPh* 14, 552. *DAW* 56, 73. *Ive* 26. *Bartoli 2,* 210. *REW*[3] 6096. *Pirana*[2] 1231.

àrgat m (Vuk, Crna Gora, nar. pj.) »jama na kakvoj zgradi kao puškarnica«. Daničić tumači tu riječ iz tur. *ergedal* »zasjeda, mjesto zgodno za zasjedu«, što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Schuchardt pomišlja na srlat. *argata* (1349) »annulus crassior« (Diez) i pita da li se s time može dovesti u vezu srp. *argat* »Schiesscharte«. Upor. *argate* (Bari) »telaio«, napuljski deminutiv *argatella (argata)* »argano« < lat. *ergala* (Vitruvije) < gr. εργάτης »argano«.

Lit.: ARj l, 105. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91., bilj. 1. *DEI* 283.

àrgatin m (17. v., individualno *-in* kao u *Srbin, kasapiri),* pl. *argaţi,* gen. *argată* »nadničar, saraori ili argaţi«. Sa *-ar* < lat. -arms i *-aš: àrgatãr* (Vuk, nar. pj.) = *argataš,* gen. *-aša.* Takoder sa *ar-* > *r-:* dem. na *-ьc rgatac,* gen. *-aca* (Pavlinović) = *rgatar* = *rgatin.* Kolektiv na *-ija argàtija* f. Apstraktum na *-luk argatluk* »opera mercenaria«. Pridjev na *-ski ar galski,* odatle na *-ina argaština* f (Milićević). Denominal na *-ovali argatovati, -ujem.* Balkanski grecizam od εργάτης (izvedenica na -ατής od έργον) s promjenom ερ- > αρ- već u ngr. αργάτης »isto« i u romanskim jezicima (v. *argat* i *argutla)* : rum., arb. *argat,* bug. *argatin,* glagol *argatuvam,* tur. *ırgat.*

Lit.: ARj 1, 104. 105. *SEW ì,* 30. *GM* 15. *Mladenov* 8. Vasmer, *GL* 46.

argić m (Mikalja, Stulić) = *jargić* (Pag) »apus, bregulja, čiopa, roraj (mnoštvo sinonima)«. Naziv za pticu koji nije dovoljno potvrđen u narodnom govoru.

Lit.: ARj ї, 105 (ovdje krivo *ardžić).* 14, 166. Hirtz, *Aves 2.* 166. 419.

argila f (Srbija) = *nargila* f »sprava za pušenje«. Upada u oči ispadanje početnoga *n,* koje bi bilo razumljivo da se radi o romanskoj posuđenici, gdje bi se taj gubitak mogao tumačiti miješanjem ,s prijedlogom ш »u«. U bugarskom jeziku glasi također samo sa *n- nargile.* Ako je ovaj balkanski turcizam arapskoga podrijetla (tur. *nargile)* došao u Srbiju preko Arbanasa, može se također tumačiti miješanjem s arbanaskim prijedlogom *ne* »u«, ali ga Gustav Meyer nije zabilježio za arbanaski.

Lit.: ARj 7, 582. *Mladenov* 337.

argıtla (Božava) = *argitula* (Ugljan, Veliki otok, Sali) »daždevnjak, salamandra, (prema Croniji u Božavi) lucertola, gušterica«, dalmatoromanski oblik **agirtla,* koji se slaže & tosk. *agerto* < lat. *lācēnus* > tal. *lacerto,* mlet. *ozerlola* < **lucertula* (unakrštanje sa *lucēre,* jer se svjetluca), *čortula* (Korzika), *arsimela* (Parma) < lat. **lacerlella* (disimilacija *r — l* > *n — 1).* Da *argıtla* predstavlja dalmato-rornanski oblik, dokazuje očuvani velar *g* ispred *i* (upor. *giman, galatına); r* je metatezom prenijet iz naglašenog sloga u nenaglašeni. Sonorizacija *c* > *g* nastala je možda unakrštanjem sa gr. pridjevom λαγαρός »grêle« (upor. splitski toponim *Logorun).* Upor. španj. i port·. *lagarto, l-* je odbačeno, jer se identificiralo sa članom (upor. obratno *lovrata). Argilla* predstavlja deminutiv na lat. nenaglašeni sufiks *-ula: *lacerlula.* U značenju »daždevnjak« potvrđen je u Istri *lužerät* m < tal. *lučena* prema mletačkom izgovoru. U Dalmaciji i na Balkanu uopće postoji *lacarta, lacartus* < lat. *lacertus* > tál. *lacerta* u značenju ribe »scomber«. Upor. za prijelaz značenja gr. σαῦρος u značenju »1° riba, 2° gušterica«. Potvrde su *pisces lācēnos, de gripo de lacertis* (dubrovački statut). Grupa *rt* prešla je u *rd* i (upor. *lacerda* u Genoví) u mlet. *lanzarda* (s umetnutim *n* pred dentálnom afrikatom), u krčkoromanskom /acar pored *lanzuorda* (iz mlet.). Najstarija je potvrda iz 1080. u splitskom nadimku *Mratinus Locarda.* Stari su dalmatinski nadimci po ribama: u Dubrovniku *Saraka, Girica.* Stara je posudenica, kako pokazuje α > *o* u nenaglašenom slogu: *lodar ad,* gen. *-arda* m (Perast, Časka) = *lokarda* f (Račišće, Dubrovnik, Mljet) = *lokarda,* gen pl. *lokărad* (Senj) = *lokarda* (Cres, Malínská, Rab) — *inkârda* (Božava) »scomber eólias, plavica (Cres,) skuša, vrnut«. Odatle na lat. *-ária* + *-iça lokardarica* (Malínská) »mreža za lokarde, tal.-mlet. *scombrera«.* Čuje se i mlet. *lànlarda.* U Bijeloj (Boka) govore se sva tri naziva *lokarde, làncarde* i *škombri* za istu ribu. Riječ je i balkanska: u ngr. λακέρδα »ein gesalzener Tunfisch, trup«, *lakerda* (Pančić), bug. *lakerda.* Oblik *laçaria* > *lacarda* je po svoj prilici mediteranski, s kojim se unakrstio lat. *lucerlus.*

Lil.: ARj 5, 884. 6, 139. 232. Elezović, *NJ 2,* 47-50. Budmani, *Rad 65,* 164. Kušar, *Rad* 118, 15. Miklošič 173. *SEW* l, 687. Cronia, *ID* 6, 105. Tentor, *JF 5,* 210. *Mladenov* 269. *Románsky* 117. *REW*[3] 4821 a. *Bartoli 2,* 200. 294. *Jagićev zbornik* 55. *DEI* 83. 2165. 2747. 2276. Vasmer, *RSl* 4, 181. Joki, *IF* 37, 110. *CD.* \, 176.

ârgutla f (16. v., Dubrovnik, Vetranie, Marulić, Hektorović, Mikalja, Bella, Stulić) = *argulula* = (metatezom) *àrgluta* (Zore) = (sa nejasnim *i* mjesto *u) argilla* (Mikalja, nije potvrđeno u narodnom govoru) »ručica, držalo, pokretač za krmilo (= timun) kojim upravlja krmilar«. Dalmatoromanski leksički ostatak kao brodski termin, deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od lat. *ergela* > srlat. *argata* »argano« < gr. εργάτης, potisnut od mlet. *argola* — *arguola* == *arigola* < **argcola* s ispadanjem međusuglasničkog *t,* upor. sa punijim deminutivom *-ellus aragalelle'* (Napulj) »argano«, španj. *argadilla* (naglašeno *a* > *u* kao u krčkorom. *kupio* < *capite)* > *jargõla* f (Senj) = *jàrgola* (Šibenik, Korčula)

= *argola* (Budva, Božava) = (sa *ar* > *r* i protezom *v) vrgõla* (Lastva, Račišće, Mljet). Upór. tal. *rigola* sa gubitkom *a-*.

Lit.: ARj 1, 105. Cronia, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ 29,* 214. *Banali 2,* 287. Skok, *Term.* 81. 138. *ZRPh* 54, 192. *REW*[3] 2894. Mussarla, *Beitrag* 146., bilj. 2. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91., bilj *2. DEI* 282.

arhi- (prema gr. ἀρχι-) *=ar- (rh > r) — arci-* = arfo'- (prema lat. > tal. *archi-) ^arči-* (prema tal. *arci-}* = ješ- (prema madž. *es-*, a to prema njem. ers-) u crkvenim terminima: *arhi(i)episkop* s pridjevima na -OD, *-ski* i apstraktumom na -si^o (pravoslavci) = *arhibiskup* = *arcibiskup* s izvedenicama na *-at, -ija, -ski* = *arcièpiskop, s* istim izvedenicama (v. *jepiskop* = *biskup), arhanđel* = *arhanđeo,* gen. -r/a = *àrkandio,* gen. *-djela* = *arkanđeo,* gen. -r/a = *àrhãndio,* gen. *-djela* — *arkanđel, -stvo, -ov, -ski* — (pravoslávnej) *àrãndel* (Srbija, mjesec novembar) s izvedenicama -OL» *àrãndehki,* poimeničen pridjev *arandelovski, arãndelovštãk,* gen. -aßa »čovjek koji slavi *arandelov dam, aranđeo,* gen. *-ela* (v. *anđeo); arcidak — arcižakan* < *archidiacon* (v. *zakon); arcipop* (v. *pop}; arčidukeša* f (v. *uka); arčipret* m < tal. *arciprete* < *archipresbyter; ješprišt* m (17. v., Vitezović, Belostenac, hrv.-kajk.), odatle na -rУa *ješprištija* < madž. *esperest* < nvnjem. *Erzpriester* < stfr. *arciprestre* < *archipresbyter, vicejašpršt* (Krašić), *vicijašpeš* (ŽK) = *vicijašpuš* (ŽK). Danas se kod katolika prevodi prefiksom *nad- nadbiskup, -ija.* U tal. *archi-* pored *arci-* < gr. ἀρχι- prema gr. ἀρχος »glava«, αρχή »početak«.

Lit.: ARj l, 99. 105. 106. 107. 4, 629. Veselinović, *GodČup* 26, 231. 238.

arka[1] (Vuk) f »leda od haljine« = *arka* (Kosmet) »leđa u pravom i prenesenom značenju: zaštita, protekcija«. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(arka* »leđa«), nalazi se i u bugarskom *(arka),* arbanaskom *(arke}* rumunjskom jeziku, gdje se iz prenesenog značenja razvila radna imenica »zaštitnike.

Lit.: ARj l, 109. Skok, *Slávia* 15, 181. *Mladenov 9. GM* 15. Matzenauer, *LF l,* 3. *Elezović l,* 18. *Tiktin* 88.

ärka[2] f (16. v., latinizam) kao biblijski izraz za lađu koju je gradio Noa kao i za kovčeg koji je gradio Mojsije. Stara posuđenica pokazuje metatezu likvida i posebnu semantiku: *raka* (ŽK, slov., Marulić, stcslav.) »1° obiteljska grobnica, 2° grob (15. v., Vuk, nar. pj., Srbija, Privlaka, Komletinci, Slav., Zaplanje, Srbija, Sušak, Cres), 3° ograđen krš s pločom te sahranjenim mrtvacem, 4° kovčeg, lijes, Sarg (Virje)«. Bug. *raka* »sto u koji su ugrađena krilca za vodenično vreteno«. Slov. *rake f* pl. »Mühlgerinne, Mühlgang (Gorenjsko, Notranjsko), pokrit jarak po kojem je voda puštena u koji kraj (Idrija), upor. njem. *Wasserarche«. Raka* je toponim u sing, i pl. (Morinje /tu je i potok/, Vrbnik, kragujevački okrug), *Rake* (Virje), odatle pridjevsko prezime na *-bsk Rački, Na raku* (ribarska pošta, Morinje, Muo). Radna imenica na *-ar răkar* m (Sarajevo) »koji kopa raku«. U značenju »obiteljska grobnica« išla je i po *u-* deklinaciji: slov. *rakev* (također češki) = *râkva* (17. v., bezjački govor, Slum, Istra). Također rumunjski. U bugarskom jeziku postoji i lat. deminutiv *-ula ar cula* > *rákla* »Schrank in der Wand, Gewölbe, Kasten in der die junge Braut ihre Sachen aufbewahrt (Drama), relikvijar«, (s prijelazom u neutrum *o-* deklinacije) *raklo* »Gewölbe einer Brücke«. Kod Rumunja *raclă* = (metatezom) *lacră* »Kasten«, deminutiv na *-iça racliță* (Moldavija). Ovamo ide još *raknić* m (Vrbnik, notárska knjiga, sa *kn* < *kl,* zacijelo zbog unakrštanja s *rakno,* v.) »ormarić«.

Grčki i arbanaski latinizam od važnosti su za određenje podrijetla. Arbanasi pored slavizmą *rake* imaju i *arke,* koji može da potječe od lat. arca (postverbal od *arcēre* »sadržavati«). Gr. αρκλα je od *arcula,* potvrđeno na natpisima. Slav, *raka, rakla* kao i ti romanizmi mogu da potječu iz balkanskog latiniteta, a ne iz talijanskog jezika. Kako je metateza likvida bila na djelu i u 7. v., što pokazuju *Skradin* i *Labin, raka* i *rakla* ne treba da idu kao posudenice u praslavensko doba. Zbog *rakev* i *rakva* ne treba s Hirtom i Meilletom zaključivati da je *rakva, rakev — raka* posuđeno iz got. **arkõ.* Upor. *murva* < *morum* itd. Kod posuđenica postoji oscilacija -a i *-va.*

Lit. ARj l, 109. *Pleteršnik 2,* 372. *ZbNŽ* 8, 135. 13, 269. Fancev, *ASPh 29,* 386. Ribarić, *SDZb* 9, 13. *Starine* 3, 329. *Miklošič* 272. Miklošič, *Lex.* 782. *Mladenov* 556. *Tiktin* 885. *GM* 15. 361. Hirt, *PBB* 23, 338. Meillet, *IF* 5, 332. Karsten, *IF 22,* 294. *Románsky* 126. *REW*[3] 611. *DEI* 269.

arkada f »(graditeljski termin) skup svodova« (npr. *arkáde na Mirogoju,* u Zagrebu), iz fr. *arcade* preko njem. < tal. *arcata* (tako i u srednjovjekovnom latinitetu), izvedenica od *arcus* »luk«. Dio Splita *Arcuzo,* lat. deminutiv

na *-ūceus,* preveden je u 13. v. sa *Lučac (—* našim deminutivom na *-ьc* > *-ac).*

Prema madž. izgovoru dočetnog lat. *-s arkuš* m (ŽK, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.) = *arak,* gen. *arka* »tabak papira«.

Lit.: ARj l, 109. *DEI* 27ì.

arka) m (Kolombatović) »morska riba zvana ovčica, pagelius momyrus« = *arkaja* f (Zore) »tal. *lucerna« — rkalja* f (sadrži sonantno *r* za *ar,* upor. *Rbanija* za *Arbanija,* v. *Arbanasin).* Nigdje nije navedeno gdje se tako govori u Dalmaciji. Svakako tuđa riječ, ali se ne zna koja.

Lit. ARj 1, 109.

arla f (Dubrovnik, Perast) »1° lijeha, pred kućom, malo izdignuta, 2° posuda za cvijeće« = (sa protezom *v-* kao u *vaoga* > *voga} varla* (Rešetar) = *jaria.* Upada u oči sinkopa samoglasa *u* prema *jãrula* (Rab) »1° lijeha« = *jârula* (čakavci, 17. v., Božava, Šibenik, Krk, Baraković, Veli otok) »2° vaso da fiori«, deminutiv na *-ica jarulica* (Kavanjin). Sa*ja* > *jejerula* (Hvar). Od lat. deminutiva na *-olus j -ola* od *area* »lijeha« : *areola* > tal. *aiuòla,* iz dalmato-romanskoga jezika, kako pokazuje π > *r* (upor. potvrde u Supetarskom kartularu). Južnodalmatska sinkopa od *u* objašnjava se najlakše unakrštanjem s drugim deminutivom sličnog značenja od lat. *arvum* > *arum* + nenaglašeni sufiks *-ulus* > *arula* »njivica«.

Lit.: ARj \, 110. 4, 473. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Aranza, *ASPh* 14, 77-78. *REW** 632. 692. *DEI* 103.

árii (Vuk), indeklinabilni pridjev zabilježen u dvije narodne pjesme »silan, silovit, ljut« = *harli.* Apstraktum je od iste osnove *harluk* m »ponositost, naprasitost« u bosanskoj narodnoj pjesmi. Turcizam koji u ostalim balkanskim jezicima nije potvrđen. Daničić ga isporeduje sa *kàrli* (v.), čime se ne objašnjava ni značenje ni ispadanje početnoga *k-,* Budmani objašnjava apstraktum turskim *erlik,* od *er* »čovjek, muž«, ali turska grupa *er* ne prelazi u *ar,* upor. *jèrlija* (v.). Mislim da treba tumačiti i pridjev i imenicu kao turske izvedenice na *-li* i *-luk* od ar. *hair* »žestina« (Zenker).

Lit.: ARj l, 110. 3, 577. Skok, *Slávia* 15, 351. *Lokotsch* 830.

arma f (17. v., Mikalja, nar. pj.) »grb« < tal. *arme. Larma* f (i slov.) »Lärm« od tal. uzvika *all'arma* »pod oružje«, također rum. *larmă,* denominal na *-ati larmati, -ânı,* radna imenica na *-džija larmadšija.* Afereza *a-* u vezi s prijedlogom a < lat. *ad* i člana *illáé* > *le. Armija* f (Rajić, crnog. nar. pj., danas službeni naziv za »korpus, vojska«) od francuskog apstraktuma *armée* < lat. *armata,* poimeničeni part. pret. = *armada* f (17. v., pisci, nar. pj.) »vojska« < španj. *armada* (istog postanja preko njem.) = *armata* f (15. v., nar. pj.) < tal. (tosk.) *armata.*

Na *-ati armati, -am* impf. (Mljet) (ribarski termin) »1° opskrbiti mreže potrebitim, 2° spremiti lađu za putovanje« prema iteratīvu *armavati, -am* (Mljet). Na *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati: armižati* »privezati lađu za obalu da bude sigurna od vjetra«. Odatle postverbal slov. *manza* = *moríža.* Na *-tore: armatúr* m (Prčanj) »gospodar lade, kapetan pustica (v.)«. Sa *a* > *o : orma* f »konjska oprema« (također slov.); postverbal od *ormati,-amimpf.* »oružati, opremiti« (Hektorović), part. pret. pas. *orman* »brigantine, poimeničen na *-ica ormànica* f (Vuk) = *ormenica* (Vuk, nar. pj.) = *oranica* (Vuk, Srbija) »brod, čun, šajka«. *ormanda* f (18. v., ljetopisi) < *armada* (s umetnutim *n* pred dentalom).

Velike varijacije postoje od lat. izvedenica na *-arium* > *-ar : armara* f (čakavski) = *armar* (Perast, Cres, Rapić) = *ormar,* gen. -ára (Dubrovnik, Hrvatska) = *ormar,* gen. -āra (Rab, ŽK) = (sa disimilacijom *r — r* > *r — n) orman,* gen. *-ana* (Vuk) = (sa disimilacijom *r — r* > *l — r) lemor* (Bednja, hrv.-kajk.) = (sa redukcijom *ar* > *r~) fmar* (Istra) = (sa metatezom *or* > *ró) romár,* pored *ormar* i *rmar* (Vodice, Istra) — (s aferezom početnog sloga) slov. *marina* f = *omar(a}* (disimilatorno ispuštanje prvog *r,* Notranjsko) = *morejna* = *morajna* (Gorenjsko) = *marènica* = *morejnica.* Augmentativ na tal. sufiks *-one* > *-un armerün,* gen. *-una* (Rab) = *armarûn* (Molai, Božava) »veliki ormar« < mlet. *armerane.* Apstraktum na lat. *-atura* > mlet. *-adura : armadura* f (Smokvica, Korčula) »grativo, lime (Muo), konop odozgo tratke, pluto i olovo za mreže« = *armatūra* (Cavtat, Dubrovnik) »1° skele kod gradnje kuće, 2° plutnja i olovna kao dio krila na mreži zvanoj šabaka ili trakta (Mljet)«.

Od tal. < lat. *arma, armata, armare,* fr. *armée,* španj. *armada, armario, armadio* (disimila. cija *r — r* > *r — d,* koja nije zastupljena u hrv.-srp.i.

Lit.: ARj l, 110. 111. 645. 9, 157. 172. 173. *Pleteršnik* l, 551. 822. 602. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. 20. Macan,

ZbNŽ 29, 1, 209. Cronia, /ö 6. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Barw« *2,* 65. ЯЕЙ?[3] 653. 652. *NJ* 1, 192. Tentor, JF 5, 203. Matzenauer, *LF* 12, 164. *Vasmer, RSl* 3, 260.

armağan m (Vuk, nar. pj.) »dar« = *armağan.* Turcizam koji nije potvrđen u drugim balkanskim j-ezicima; perzijskoga je podrijetla: perz. *eremgān* = tur. *armağan,* istoga značenja. Zabilježeni su i oblici sa *har-* (narodna pjesma, BiH).

Lit.: АЩ 1, 110. *Lokotsch* 103. *Škaljic** 98.

armelïn m (Molat, Božava) = *armelïn,* gen. *-ina* (Šulek) = *armelîna* f (Bol, Sutomore) = (sa protezom _;'-) *jarmulin* (upor. istrom. *annoiiti)* = (sa deminutivnim sufiksom, *-ka) armèlînka* (Prvić-Luka, Split, Šulek) = *armerinka* (Brač) »kajsija, natupijerka«. Od tal. (tosk.) *annettine** (plod), *-a* (drvo), mlet. *armeiin. Rumènjãnka* (Orebić, Pelješac, Zore) predstavlja drugi tip, koji se može upoređivati sa denoveškim *armugnin.* To su jadranski tipovi. Treći je tip u sjevernoj Hrvatskoj *mandalıca* (hrv.-kajk, Zagreb, Patačić). Četvrti je *mareia* f = deminutiv na *-ica marelica,* slov. *(almarêlica,* koji ide zajedno sa nvnjem. *Marille.* Jadranski tip sadrži lat. > tal. pridjevski i deminutivni sufiks *-inus* ' · *-ino, -ina* od *Armenia, *armeninus* (se. *pnmus, malum)* s disimilacijom *n — n > l — n. Rumenjanka* se slaže bolje sa sufiksom *-iacus (prunus malus armeniaca).* Njemački tip pretpostavlja talijanski izvor bez pridjevskog sufiksa.: **armelln* i metatezu. Nejasan je odnos prema tim tipovima u *mandalıca.* Vjerojatno sadrži čitavu sintagmu *malum *armenïniim.* Od istog talijanskog pridjeva potječe i *armelïn,* gen. *-ina* m (16. v., Posilovic, Kavanjin) = *armilïn,* gen. *-ina* (16. v., Vetranie) < tal. *armellino,* njem. *Hermelin,* upravo *mūs *armenīnus* (= *Arménias, armeniacus)* »armenski miš, mustella alba, bijela lasica«. Postoji i mogućnost tumačenja iz stvnjem. *harmilīn* od *hermo* »lasica«.

Lit.: ARj 1, 110. 111. 511. 610. 4, 472. 6, 471. *Pleteršnik* 1, 4. 551. 553. Jonke, *Rad* 275, 174. Zore, *Palj.* 160, 222. *Ive* 171. *REW*[3] 654. 656. *DEI* 292.

armīž m (Božava) = *armiž* (Budva), brodarski termin < tal. *armeggio* (17. v.) = *ormeggio* »cavo per ormeggiare« *(a* pored *o* unakrštanjem sa *arma,* v. *orman* »brigantine). Postverbal od *armeggiare,* mlet. *armizar* = *ormeggiare* > *armìzati, -am* impf. = *armižat* (Božava, Budva, objekt *barka)* »vezati pri kraju« = *remizați, -am* (Vetranie, objekt *plavcu)* »osigurati čamac blizu obale protiv vjetra«. Talijanskom je glagolu izvor grčki denominal ὁρμίζω > *ormeggio* (1. 1. prez.) od ὅρμος »plaža«, *-ízati* < tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* < gr. -ιζειν služi za tvorbu denominala.

Lit.: ARj \, 111. 13, 869. Cronia, *ID 6,* 105.

àrmutine f. pl. (Lika) »mutno vino sa dna suda«, sinonim *omućine* (Lika). Daničić izvodi krivo od tur. *armud* »kruška« i upoređuje *armud şerbeti* »kruškovača«. Za oblik *armuline* nema potvrda iz drugih naših narječja.

Lit.: ARj 1, 111.

Arnir m »slidnik sv. Dujma« (Kavanjìn), splitski nadbiskup (+ 1180). Odatle prezime *Arnirić hrabreni* (Kavanjin), samostan *sv. Arnira* Upor. sa tal. patronimičkim nastavkom *-i :* porodica *Arneri* u Korčuli. Ime je nastalo od srlat. *Rainerius,* a to od franačkog dvosložnog *Ragin hari.* Ide u red franačkih svećeničkih imena koja dolaze Hrvatima iz Ogiaja (Aquileia).

Lit.: ARj 1, 112. Jireček, *Romanen* 2, 54. 0. 61.267.

arniž m (čak., istočna Istra) »vas lignei genus«. Upor. istrorom. *arnazo* (Rovinj) »recipiente«, tal. *arnese* pl. (Toscana) »roba, cose« < prôv. *arnês,* stfr. *herneis* " - nfr. *harnais* < germ, (složenica) **heernest* od *Heer* »vojska«.

Lit.: Nemanić ì, 44. Štrekelj, *DAW* 50, 2. *Ive* 7., bilj. 2.

árnjevi, gen. *arnjèvã* m pl. t. (Vuk) »tectum currus rustici« (Vojvodina). Madžarska posudenica provincijski raširena: madž. *árny* »sjen«. *Gombocz-Melich* 140 s. v. *árnyék* ne spominje našu posuđenicu koju nije lako objasniti morfološki. Dvije su mogućnosti. Ili je *árny* shvaćeno kao plural, pa je prema *koši — koševi* stvoren novi naš rašireni plural, ili je *árnyék* shvaćeno kao madžarski plural pa preneseno u naš jezik kao *árnjevi.*

Lit.: ARj 1, 112.

arnjul, gen. *-ula* m (Molat) »bubreg«. Nema potvrda iz drugih narječja. Primjer: *arnjulï me bole.* Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. deminutiva na *-ołus *rēniolus* od *rēn,* gen. *rēnis,* upor. log. *renules.*

*Lit.: REW** 7206.

aróma f (internacionalno) = *aromat* m (Domentijan) = *aromato* n (14. v.). Od gr. ἄρωμα, gen. -ατός. Oblik na *-o* stvoren prema bizantinskom pl. αρώματα η. Upor. tal. *aròmaio,* fr. *aromate.*

Lit.: ARj 1, 112. *DEI* 297.

arpa f (dubrovački pisci) od tal. *arpa* < germ. **harpa,* (latinizam) *arfa* f (Vuk) = *harfa* od njem. *Harfe,* a to od kslat. *harfa* germanskog podrijetla.

Lit.: ARj !.. 104. 112. *REW*[3] 4054. *DEI* 297.

árpakása f (Vuk) »ječmena kaša«, hibridna složenica tipa *dževizorah* (Skok, *Slávia* 15). Prvi je dio turska imenica *arpa* »ječam«, a drugi je dio naša imenica *kaša* (v.). Opominje na dvojezične hibridne složenice tipa *Linguaglossa* (toponim na Siciliji). Inače je *arpa* rašireno na Balkanu i u deminutivnoj turskoj izvedenici na *-džik* (v.): *arpadžik* m (Vuk) = *harpadšik* »sitan crni luk«, potvrđenoj u Slavoniji i Bosni od 18. v. U Banjoj Luci je *arpadžik* ono što se u Zagrebu i drugdje zove »lučica (rasadna)«. U rumunjskom je jeziku *arpagic* ono za što se u njemačkom jeziku veli »Schnittlauch, Schalotte«. U Vinkovcima i Srijemu govori se *repadžik* sa *ar* > *re,* valjda prema *rep* ili *repa.*

Lit.: ARj 1, 112. 3, 577. *Lokotsch* 105. Belić, *NJ,* n. s. 1, 266-7.

arsal m »nuncius, poslanik vlasteoski«, potvrđeno u Vinodolskom zakonu: *posai* = hrv. *arsal.* Bit će prije *vassallus,* posudenica iz srednjovjekovnog latiniteta, negoli Jagićevo upoređenje s ar. *irsal* »poslanstvo«, *rasu!* »poslanik«. Kad bi stajalo Jagićevo mišljenje, *arsal* bi išao zajedno s *mogoriš* (v.) među najstarije naše arabizme. Glede gubitka početnoga *v-,* ako je od *vassallus,* upor. *apa* (v.) prema *vampa (vapor),* a glede *rs* < ss upor. *Marseille* < *Massilia* i fr. *varlet.* Glede značenja *sluga* > *poslanik* upor. *cursor* prema *cursus, REW*[3] 2417.

Lit.: ARj 1, 113. *REW*[3] 9166. *Mažuranić 9.* Dobrić, *ZbZKG* 547—555.

arsana f (17. v., Mrnavić, Kavanjin) < stmlet. *arzana,* odatle identifikacijom mletačkog oblika s našim genitivom novi nominativ *arsan,* toponim *Arsan* (dio Cresa koji plima preplavljuje). Sa *a* > *o òrsan* m (Dubrovnik, Mikalja, Bella, Voltiđi, Kašić, Vodopić) pored *orsan,* toponim na Korčuli, predstavlja možda dalmato-rom. **arsin(a).* Mlet. *arsana* dobilo je u 16. v. *-le* (upor. *Cividale* u Furlaniji) *arsenale,* koje postade internacionalno > *arsenal,* gen. *-ala,* u Crnoj Gori (Pjev.) s promjenom sufiksa *arsènãt, -ata.* Toj se izmjeni ne zna razlog. Od ar. sintagme *dar as sina'a* »kuća u kojoj se radi, radionica«; *d* je ispušteno jer se zamijenilo s romanskim prijedlogom *de.*

Lit.: ARj 1, 113. Tentor, *JF 5,* 211. Skok, *Term.* 103. 105. *REW*[3] 2474. *DEI* 305.

àrslan, gen. *-ana* m (Vuk, nar. pj.) »lav«. Odatle *arslànija f* »stari turski sitni novac od 40 para« od turskoga pridjeva *aršiam* »lavski«. U kajkavskom dolazi u istom značenju *oroslan* (Vramec, Belostenec). U ŽK govori se samo u poredenju za pridjev ljut: *ljut je kaj oroslan,* ali nitko ne zna· što ta riječ znači. Od *oroslan* postoje izvedenice na *-ak* m, *-anka* f, *-njica* f, pridjev *oroslanski.* Balkanski turcizam: bug. *ardan* pored *aslan,* arb. *asttan,* sve istoga značenja. U kajkavski je došao preko madžarskoga.

Lit.: ARj 1, 113. *SEW* 1, 31. *Mladenov* 9-10. *GM* 18.

àrsili, gen. *-ina* (Vuk) m »lakat kao mjera (v.)«, potvrđeno od 17. v. = *aršîn,* gen. *aršîna* m (Kosmet, potvrđeno 1765) »dužina od vrha prstiju do ramena«. Turcizam perzijskog ili osmanlijskog podrijetla. Tursko *arşin* kao mjera izvedeno je od ans »pijest« ili od perzijskoga *ärš* »lakat« s pomoću sufiksa *-(y)in.* Nalazi se u svim balkanskim jezicima, kao i drugi izrazi za mjere *(kantar,* v.) (bug., rum. *aršin,* arb. *arshî-ni).* Od iste tursko-pêrzijske imenice izvodi Budmani indeklinabilni epitet *harešli* za pušku koja se u narodnim pjesmama zove *šišana* (v.). Ali to se mišljenje ne može utvrditi, v. *harčalija,* koje je izopačeno u *harešli,* v. za takvo izopačivanje turskih riječi u epitetima na *-li* Skok, *Rad* 272, 41. i si.

Lit.: ARj 1, 113. *SEW ì,* 31. *Mladenov* 10. *GM* 16.

art m »Netz« (Cres) = *art* f, gen. *uarti* (Molat) »ribarski alat«. Slaže se s krčkorom. *vuart* f *(joina vuart* »un arte /rete/«). Ne može se misliti da je *art* = *vuart* od *rētis,* kad je u krčkoromanskom *e* > *ai raita* = *raida* pored *rial,* pl. *raite* (fonetika prema očekivanju). Nema druge nego uzeti sa Schuchardtom da se u *art — vuart* sakriva lat. *ars,* gen. *artis* u specijalnom ribarskom značenju. Prov., katal., španj. i port. ars je kolektivni naziv za ribarski alat.

Katalánska izvedenica *ártó (-ó* < lat. *-oněm)* znači »mreža«. Tal. *arte* »umijeće« daje *art,* gen. *arti f* kod Marulića, Budinića *art ili mestrua, nova art od boja* (Kuhačević). Odatle radna imenica obrazovana s pomoću latinskog sufiksa *-ensis* > tal. *-ese* i *-anus* > *-ano : artežān,* gen. *-ana* m (18. v., Banovac) = *artizan* (Dubrovnik, Hrv. primorje, Marulić, Budinić, I. Držić) »obrtnik, zanatlija«, od tal. *artigiano* > fr. *artisan.* Ovamo idu donekle i naši vojnički izrazi *artiljer,* gen. *-éra* = *artíljerist,* apstraktum na *-ija artiljerija* iz fr. *artillerie* (14. v.) od stfr. glagola *artillier* (13. v.) »opremiti« koji je nastao unakrštanjem od *art* f »vještina« i stfr. *atillier* < *apticulare* od *aptus.* Krčkoromanski *raita* f pokazuje prijelaz u latinsku deklinaciju -α jednako kao *reta* (Riječka nahija, Crna Gora) »mreža za hvatanje ribe, grib (v.)«. Kako dočetak krčkorom. oblika *riat* pokazuje, postojala je *retis,* kao i tal. *rete* f, bez prijelaza u α-deklinaciju; *reta* predstavlja prema tome dalmatoromanski prijelaz.

Lit.: ARj l, 113. 13, 904. Tentor, *ASPh* 30, 187. *Banali 2,* 34. 218. 235. §§ 295. 397. *REW*[3] 679. *DEI* 309.

arta u Petranovićevoj narodnoj pjesmi, u vezi sa *Marta: U Kreševu kolo igra, i u kolu. arta Marta, za kapom joj zlatna parta.* Ne zna se ni pravo značenje ni kategorija te riječi, da li je imenica ili pridjev (indeclinabile) ili prilog, ili čak glagol. Prema tome Daničićevo tumačenje od tur. *arta* »ostatak« nije razumljivo i ne osniva se ni na čemu. Izgleda prije da se radi o turskoj složenici tipa *kitap — mitap* i igri riječi, da bi se jezikom *izrazila igra* u kolu. *Arta* je doduše potvrđena u bug. *ortak* < tur. *anık* »izlišan« i u glagolu *artisant, -isvam.* Vjerojatno se i u *arta Marta* »Marta koja se ističe, nadmeće« radi o turskom glagolu *artmak* »dodavati, množiti, nadmetati (se)«, koji Daničić nalazi u *anovati, -njem* impf. (Vuk) »savjetovati, učiti koga pokazujući starješinstvo nad njim«, i s kojim je u vezi *artarlsat, -išem* impf, »preteći, povećati preko obične mjere« (Kosmet), gdje se nalazi turski kauzativ obrazovan s pomoću sufiksa *-ir: artırmak* (Elezovićev *artimak* bit će štamparska greška) kao u *baterisati* (v.) < *bat-ir-mak* »potopiti, uništiti«.

Lit.: ARj l, 113. *Mlađenov 9. Elezović 2,* 495. *Deny* § 579.

artena f (Mikalja) = *artina* (Dubrovnik i okolica) sa deminutivima na *-ica* i *-ka artinica* (Dubrovnik i okolica) = *attinka* (Stinica u velebitskom Podgorju) = *artenja* (Vrbnik' »ptica puffinus«. Postoji još oblik *latrina* * (Kolombatović, valjda Dalmacija) »puffinus obscurus«, u kojoj kao da je srašten (aglutiniran) romanski član. Ali ne zna se, kako je došlo do *pr* mjesto *rt* > *tr.* Od tal. *artèria* koje se nalazi na cijelom Mediteranu, u talijanskim narječjima sa varijacijama, u grčkom i portugalskom jeziku.

Lit.: ARj l, 113. Hirtz, *Aves* 3. 409. 420. *DEI* 307.

artičôk m (18. v., Kavanjin) = *artičoka* f (Belostenec) = *artičovka* (Jambrešić) = *artičoka* (Šulek) = *artičôk* (Božava) = (metateza *ar* + *rá) ratičoka* — izmjena *arti-* u *arki-* (daljom disimilacijom *t — tš* > *k — č) arkičoka* (Belostenec) = *arćićok* »cynara scolymus« od sjev.-tal. *articiocco* f prema njem. *Artischocke,* madž. *articsóka,* arb. *artiçók.* Sinonim *karčofao,* gen. *-ala* (-ō, gen. *-ala* kao *dženerō,* gen. *-rala,* Mikalja) »dragušica, gardun, kardun pitomi« dolazi od tal. *carciòfo(lo), cardò/ano,* od ar. *haršūf.*

Lit.: ARj l, 103. 114. 4, 863. Cronia, *ID 6,* 40. *SEW* l 489. *GM* 16. *REW*[3] 4060. *Lokotsch* 833. Matzenauer, *LF* 16, 170-171. Šulek, *Im.* 513.

artikul m (15. v.) »član (kao gramatički i pravni termin)« == (prema madžarskom izgovoru lat. jezika) *artikulus* (16. v.). Od lat. deminutiva *aniculus* < *artus.* Ovamo idu i internacionalni izrazi *artikulacija, artikulirati.*

Lit.: ARj l, 114. *Šurmin.* 311. *Mlađenov 9. REW*[3] 687. *DEI* 309.

arula f (sv. Sava: *arulu velikuju ježe jestb ogniste u medi skovano i prenosimo).* Od srednjogr. αρουλα < laț. *arula,* deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od lat. *ara.* Grčki latinizam koji je kao i *oltar* (v.) postao pravoslavni crkveni termin.

Lit.: ARj l, 114. Varmer, *GL* 47.

árum, po svoj prilici indeklinabilni pridjev (u Petranovićevoj narodnoj pjesmi i u Lici) »sulud, tvrdoglav, ćudljiv« = *arum* i *arun* (Kosmet) najviše u vezi sa *konj* »koji neće da ide pravo, koji se đemu na pokorava«, a onda u prenesenom značenju »inadžija, tvrdoglav čovjek«. Odatle naša izvedenica *árumnjăk* m (Lika) »suludnjak«, koja je nastala na taj način što je na *arum* došao dočetak *-njak* iz naše sinonimne riječi. Turcizam arapskog podrijetla *(haruri)* i istog značenja

potvrđen još u arb. *(K)arúm* u istom značenju. Zamjena *m za n* iste je prirode kao u *bedeın* (v.) za *beden, burjum* za *bujurun.*

Lit.: ARj l, 114. *Elezović l,* 19. *Lokotsch* 834. *GM 16,* 148.

arvànija f (u Petranovićevoj nar. pjesmi) = *harvanija* f (također u nar. pjesmi) = *avrànija* (s metatezom tipa *barjak* za *bajrak,* v.) »ogrtač« (Bosna). Taj turcizam *(havrani/ harvani)* nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj \, 114. 125. 3, 578.

arza = *harza į* »izvještaj« kao objekt u vezi s glagolom *pisati, učiniti (na portu): mazar* (»molbe«) *pišu, harze prepisuju* (u nar. pjesmi, Jukić, *Bos. prijatelj* 2). Odatle naš denominal *harziti, -im* impf, »bijediti, potvořiti, denuncirati«, u bos. narodnoj pjesmi s interesantnim semantičkim razvitkom (učiniti kriv izvještaj — obijediti). Taj je arabizam više proširen u arapskoj složenici *'ard-i hal* — perz. *arz-i hal* > tur. *arsual* < *arz* »iskaz, izvještaj« i ar. *hal* »stanje«, upravo »iskaz o stanju«: *arzo-(h)al* m (u Petranovićevoj nar. pj.) = *arzovâl* pored *arzuvăl* (Kosmet) = *arzovan* (Vuk, s disimilacijom *r — l > r — n) = herzoval* (Bogišić) = *rzoval* »molba, predstavka«. Ovaj je administrativni turcizam potvrđen još u rumunjskom jeziku *(arzuhal, arzovâl, harzoval),* arbanaskom *(arzual, arzuhal)* i novogrčkom (άρζουχάλι) u istom značenju. Ovamo ide i složenica *arzi o.daja* u Jukićevoj narodnoj pjesmi »cubiculum salutatorium«, prema Đaničiću *arz-i* »za prijavljivanje«.

Lit.: ARj l, 114. 3, 578. 595. *Elezović* l, 18. Marjanović, *NJ* 3, 216. *GM* 16—17.

arzlak = *hàrzlak* m »tip, kalup (puške)« u Vukovoj nar. pjesmi: *Sve* (se. *puške") na jedan arzlak izgonjeņe.* Turcizam iz oblasti oružja koji inače nije potvrđen u narodnom govoru ni u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: BI l, 18. 372.

-as, kao živ sufiks ne postoji u apelativima ni u jednom slavenskom jeziku, nego samo u našim prezimenima izvedenim od hipokoristika od dvočlanih praslavenskih ličnih imena, kao *Milas* (dubrovačko prezime) od *Miloslav, Belas* od *Bjeloslav, Vūkas* od *Vuk(o)mir, Vidas* od *Vidomir,* isto tako *Juras* od *Juraj* (i ovo ime išlo je u starije doba u dvočlani sistem: *Jurislav), Petras* od *Petar, Matas* od *Matej, Matija.* Od ovih nastadoše patronimička imena na *-ić, -ovié: Mătāsii, Matasović, Vukasović.* Moglo bi se uzeti da se očuvao kao pridjevski sufiks poimeničen s pomoću *-ica* u toponimu *Bjelasica,* ispor. polj. *bìalasy* »bjelkast«. Prestao je biti živ imenički i pridjevski sufiks već u praslavensko doba. Tu je nastao upravo od *-sb* s proširenjem *-ost.* Sam se *-sı* kod imenica očuvao samo strašten s osnovom, tako da se može raspoznati samo na osnovu lingvističke analize. Ovamo idu: *ovas,* gen. *ovsa* (v.), caí od osnove *(o) calati* (v.), *glâs* od osnove *gol,* koja dolazi u reduplikaciji *glagol* (v.), *klas* od osnove *koljena* (v.), *'kus* (v.), *bijes* (v.), *kriješ* (v.), *kos* (v.), ris (v.); od pridjeva samo u *rus,* dok je poimeničen s pomoću *-ica,* kao gore u *Bjelasica,* u *lisac -lisica* (v.). Inače se -asб kod pridjeva očuvao kao živ sufiks samo u konglutinatu *-ost,* gdje *-t* potječe od pridjeva na *-at.* Konglutinat je nastao zbog sinonimije, jer su i -as i *-at značili* isto, snabdjevenost osobitim svojstvom, istom bojom, u nepotpunom opsegu. Pored toga i u početnom dijelu doživio je *-ost* razna raširenja, najprije sa *k: -kast,* pa sa *-ih: -ikast,* zatim sa *-ar : -arast, -ič : -ičast,* sa *j : -jast, -kar : -kärast, -ol : -õlast, -ölj : -oljast.* Primjeri: sam sufiks -asř dolazi u izvedenicama od imenica i pridjeva: *budalast, davolast, grivast, račvast, küsast, okruglast, pjegast, prutast.* Raširenje *-kost* dolazi samo u izvedenicama od pridjeva: *bjelkast, crvenkast, rùmenkast, šarkast, zèlenkast, žutkast, plavkast.* U narječjima može se još proširiti sa *-ov* kao u *črnovkast* ili *črnovkast* (ŽK). U raširenju *-kast* može doći i na komparativnu osnovu: *crnjkast, žućkast.* U raširenju *-ikast* dolazi u *mòdrikast, višnjikast,* čak i od pridjeva *plavetan: plavetnikast. -arast* se nalzai u *prütarast* pored *prütast,* a *-kärast* u *žućkarast; -ilast* u *bjeličast, galičast, ljubičast, ružičast.* Ovdje služi upravo kao sufiks *-jast* od imenica na *-ica* (v.): *bjelica, galica, ljubica* i *ružica.* Zato se ovi primjeri mogu smatrati kao izvedenice s pomoću -yasî jednako kao i *kučast* i *zakučast, pastušast, pepeljast, pupčast, šiljast,* gdje također služi za izvođenje pridjeva od imenica: *kuk, pastuh, pepeo, pupak, šilj.* Da bi se izbjeglo palataliziranje suglasnika *kg,* dodaje se *-olast,* koji je apstrahiran iz *đavolast,* u *mrkolast, vragolast.* Posljednji je pridjev izmijenjen prema *-jast* u *vragoljast.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 39. *Marette* 265. 314. 316. 318. *Vandrák l,* 630., § 624. *Leskien* §§ 525 i 526. Bruckner, *ZSPh 2,* 308.

äse, gen. *ãsêta* n (Kosmet) »bolje končano platno«, sinonim *patiska* (v.). Arabizam potvrđen također u bugarskom jeziku *hasé*

kao neutrum, dok bismo prema arapskom *chasa* očekivali femininum. Inače naši turcizmi na *-ei* gen. *-eta,* kao *ćebe* (v.), svršavaju i u turskom jeziku na *-e,* nikada na *-a.*

Lit.: Elezovič \, 20. *Mladenov* 666.

asi = hasi, u narodnoj pjesmi kao indeklinabile, imenica ili pridjev, veže se sa *učiniti se* u značenju »pobuniti se, odmetnuti se«. Odatle imenica *asija,* gen. *-e* m »odmetnik, buntovnik« (Kosmet), potvrđen također u bug. jeziku *asija* (u istom značenju). Bosanske primjere v. u Skok, *Slávia* 15, 182. Turcizam arapskog podrijetla *('osi,* pridjev i imenica).

Lit.: ARj 1, 115. *Mladenov* 10.

àsistit, *-lm* impf. (Čilipi, Šibenik) = (s aferezom *a-~) sistit* (Korčula) »pomoći«. Od tal. *assistere* (14. v.), od *ad-* i *sislere* (reduplikacija od *staré).* Prijelaz talijanske konjugacije *-ere* u *-iti* kao obično u Dalmaciji (upor. *kűrit* < *correre}.* Ovamo ide kao part. prez. *asistent* < łat. *assistens* > tal. *assistente,* i *azìstent* sa *z* < *s* (upor. *bazen* za franc, *bassin).*

Lit.: ARj 1, 115. *Kledé* 99-100.

àsker m (Vuk, narodna pjesma, BiH, Kosmet) = *ašker* = *aščer* (Kosmet) »1° vojnik, 2° vojska«: *carski àsker (talunu se /—ı ~)* »sultanova vojska«. Na *-ija* < ar. *-ijje askeríja* f »Γ vojna taksa, 2° vojna služba«. Balkanski turcizam (preko arapskog) latinskog podrijetla (lat. *exercitus* > ar. *askđr* > tur. *asker,* glede metateze *χ* > *sk* upor. *Alexander* > ar. *al Iskandar* > tur. *Skender, Iskenderije* < *Alexandria),* iz turske vojne terminologije: rum. *ascher* »vojnik«, *ascherliu,* bug. *askér(iri), askeríja, askerlăk* -»vojna služba«, arb. *asqér,* cine. *äschere,* ngr. ασκέρι. Perzijska složenica je također postala balkanska riječ: *serâsker* ~ *seraskijer* (Ljubiša) = *serašćer* (Vuk, nar. pj.) »generalissimus« < perz. *säräskar* < *sär -i-äskär* »glava vojske«. Italijanizam je apstraktum *zemcijon* (Kućišće) u izrazu *bâtit* ~ (< tal. *battere)* »gimnasticirati«.

Lit.: ARj 1, 115. GM 18. *Mladenov* 10. Skok, *Slávia 15,* 182., br. 27. *Lokotsch* 1307. *Elezović l,* 24. *Pascu 2,* 109., br 51.

asli, kao indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi znači »plemenit«. U tom značenju potvrđen je i u arbanaskom jeziku. Kao prilog znači »sasvim, potpuno« i upotrebljava se uz naše pridjeve: *asli zreo* »potpuno zreo«, *asli manit* »potpuno lud«. U tom značenju potvrđen je i u Kosmetu *(asli* i *osli* »doista, pouzdano«), u bugarskom jeziku *(aslî* i *asla)* i u arbanaskom jeziku. Ovamo ide možda i prilog *jàsli* uz glagol *ići* »ponosito ići«, iako je proteza *j-* rijetka kod turskih riječi različitog podrijetla. U cincarskom je jeziku *asii -cheleam* »barem« prema ár. *hasil -i Kél'am* pored *hasl -ı* »ukratko«. Pored toga treba zabilježiti složenicu tipa *kitap — mitap* u *asii vâsli* (Imotski) »zaman, uzalud« prema turskom *ash fash* istog značenja. Taj turcizam arapskog podrijetla *(osli* = prilog načina, *hasl-i* za *hãsil-í* u značenju »prvobitno, starinsko, originalno«) ide u kategoriju posuđenica-poštapalica tipa *denrek* (v.).

Lit.: ARj 1, 115. 4, 482. *Mladenov* 10. *GM* 18. *Elezović* 1, 20. *Deny* 474. Zore, *Rad* 138, 56.

asma, gen. *-e* f (Kosmet) »vrst loze, čardaklija (v.)«, nalazi se i u bugarskom jeziku *asma* »łożnica«. Dolazi od tur. *asma.* Ima i u BiH *asma* = *hasma* u istom značenju.

Lit.: Elezović 2,495. *Mladenov* 10. *Školjić*[2] 101.

ásol m (Dalmacija, valjda Podgora, Pavlinović) »dobit i što kmet daje gospodaru« = *asul* pored *asil,* indeklinabilni pridjev i prilog (Kosmet, Vučitrn) »dobar, kako treba« u vezi s glagolom *urabötat* »uraditi«, odatle pf. glagol *nasülit, -im (na* + *asûlit,* koji bez prefiksa nije potvrđen) »ljudski uraditi«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *hasyl* »rezultat, prihod«) potvrđen još u arb. *hasëlë* f (gegički). Samoglasnici *o/u* nastadoše iz turskoga ı (< tur. *hasıl);* upor. *kaduna* (v.).

Lit.: ARj 1, 115. *Elezović* 2, 376. *GM* 148.

aspida f (14. v., Vuk) »vipera, zmija otrovnica« = (s protezom *j-} jaspida* (16. v., Vetranie) pored strsp. *aspidb* (16. v.) = ašpid m (Divković, Posilović, Radnić, Budinić, 16. v.) = *ašpit* (Poljica, Dalmacija), s pridjevom na *-in 'aspidin,* na *-ov aspidovb* (15, v., Aleksandrida). Balkanska riječ grčkog podrijetla (ngr. ασπίδα od stgr. ασπίς, -ίδος): rum. *aspidă,* bug. *aspid* m pored *aspida,* arbe *aspith* s članom *-dhi.* Ušla u balkanske jezik. iz srednjovjekovnih fiziologa.

Lit.: ARj 1, 115. 116. 118. 845. 4, 483. *Mladenov* 10. *Hittz,Amph.* 1. *GM* 18. Vasmer, *GL* 48. *REW*[3] 711. *Tiktin* 113.

aspra f (Vuk, Crna gora, tako i u bugarskom jeziku) sa deminutivom na *-ica ăsprica* (Držić) = (sa protezom *j-~) jăspra* f (16. v., Dubrovnik, nar. pj., Vuk, Istra), pi. *jăspre,* gen. *jàsprî*

pored *jăspri* f pl. s deminutivom *jâsprica* (17. v.) = *jăsprice* (Crmnica) = *jâspro* n (istarska nar. pj.) »1° srebrn novac 15. — 18. v., *T* pecunia, 3° šljoka, Flitter (Vuk, Slavonija)«. Denominal *òjaspriti se* (Poljica, Dalmacija) »onovčiti se«. Balkanska riječ grčkobizantinskog podrijetla: srgr. i ngr. άσπρον < lat. *asperum* unakršteno s pridjevom άσπρος »bijel« (upor. poslovicu *Čuvaj bijele novce za crne dané),* upravo od gr. pl. n. άσπρα »novac«: rum. *aspră,* arb. *aspre* f pored *ashpërë* »1° kleine türkische Silbermünze, 2° Geld überhaupt«, tur. *aspra.* Tur. *akçe* istog značenja je prevedenica od bizantinske riječi koja upravo znači »oštro kovan novac«: *jàspra* (Vuk, Šulek) je i botanički termirr (lysimachia nummularia).

Lit.: ARj 1, 116. 3, 483. 4, 483. 8, 802. *Pleteršnik* \, 360. Miklošič 4. *SEW Ï,* 32. Ribarić, *SDZb* 9, 153. Psichari, *MSLP 6,* 312. *REW>* 708. *Rohlfs* 27. 252. *Románsky* 91. *GM* 18. Meyer, *Ngr.* 3, 12. Schwytzer, *IF* 49, 28. *Elezović* 1, 21. *Mladenov* 10. Vasmer, *GL* 48. Šulek, *Im.* 125'.

àstagarka f (Novaković) u poredbi za golemu svijeću. Pravo značenje nije određeno. Prema Daničiću od gr. αστράγαλος »1° gležanj, 2° biljka dragani«. Vasmer otklanja s pravom tu etimologiju.

Lit.: ARj 1, 116. Vasmer, *GL* 48. Šulek, *Im.* 500.

astar, gen. *astara* m »postava, platno za postavu, pamučno platno u koje se obično mrtvi Turci zavijaju«. Turcizam perzijskog (perz. *astär)* ili bolje osmanlijskog podrijetla (džag. *astar* »rđava vrsta svile, platno kao postava«), nalazi se još u rumunjskom, bugarskom i arbanaskom jeziku u istom značenju i obliku *(ostar)* i u novogrčkom jeziku άσ-τάρι(ον).

Lit. ARj 1, 116. *Mladenov* 10. *G M* 19 Matzenauer, *LF 7,* 4.

astrolog m (16. v., Dubrovnik) = *aštrulog* U5. v.: *meštri ki se govore a'strulozi)* = (s aferezom α-) *strólig* m (Dubrovnik) prema *strâKga* f (Cres) = *ströliga* (Potomje) = *strohga* (Božava, Korčula) »gatalac m prema Prema gatalica, vračara, vještica, striga = »trtoga f (Korčula)«. Denominál na *-ati stro-"Sat, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) »prozreti (situaaju)«. Od mlet. *stroleg(o)* prema *stratega,* lari, *strolig* < lat. *astrologus* > tal. *astròlogo.* Apstraktum na *-ija astrologija* (17. v.). Grčka učena složenica od άστρον »zvijezda« i sufiksa -λόγος, -)ογια koji znače naučno zanimanje onim što znači prvi dio složenice.

Lit.: ARj 1, 116. *Šurmin* 107. *REW*[3] 745 a *DEI* 342.

esumiti, *-im na koga* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »rasrditi se na koga«. Nije dovoljno potvrđeno primjerima iz narodnog govora. Možda talijanizam *assumere* (kod. Dantea < tal. prefiks *ad-* > α i *sumere}.* Prijelaz značenja nije jasan, Daničićevo mišljenje da je od tur. *ısınmak* »ugrijati se, žestiti se« nije uvjerljivo ni morfološki ni semantički.

Lit.: ARj l, 116. *REW** 8448. *DEI* 336.

-āš[1], gen. *-aša* (duljina kao u *-oc, -ari),* živ i produktivan hrvatskosrpski sufiks (rijedak u drugim slavenskim jezicima), služi najprije za izvođenje radnih imenica od imeničkih (1) i glagolskih (2) osnova u neutralnom i pejorativnom značenju. U ovom slučaju pravi se femininum (mocija) (3) s pomoću *-ica* (v.). Pored toga u istoj funkciji upotrebljava se i za poimeničenje pridjeva (4). U tim funkcijama sinonimi su mu sufiksi *-ač* (v.), *-ar, -jar, -dzija* (v.) (5), *-nik* (v.), *-telj.* Dodaje se u antroponimiji hipokorističkim skraćenicama od starih slavenskih dvočlanih ličnih imena (6). Da je još uvijek živ sufiks, vidi se odatle što služi u gornjoj funkciji i za izvođenje od najnovijih tuđica (7). Posudiše ga od južnih Slavena i Rumunji i Arbanasi (8). Po postanju je najvećim dijelom posuđen iz madžarskoga jezika (9), ali dijelom je postao iz slavenskih sufiksalnih sredstava (10). Primjeri za ilustraciju ovih postavki:

1. Od imeničkih osnova označuje pristalicu stranke, tako od *právo* nastade *právaš* prema nazivu Hrvatske stranke prava (19. v.). U zadnje doba austrougarske okupacije Bosne nastade za Nebosance pejorativan naziv *kuferaš,* od *kufer* »kovčeg«, s kojim dođoše u Bosnu. Dok je u prvom izrazu sufiks neutralan, u drugom je pejorativan. Neutralan je nadalje u *tamburaš, gajdāš, birtās* (v.), a pejorativan u *budalaš, rakijaš, pendžeraš.* U ovom slučaju veže se i sa sufiksom *-ija* (v.) kao u *mudrijaš.* U *kalaš* »nevaljalac, lopov« (odatle *raskalašen)* etimološkog je podrijetla (< perz. *galias,* tur. *qalaš* »id.«). U riječi *bradas* znači snabdjevenost.

2. Od glagolskih osnova tvori isključivo pejorativne radne imenice: *pravdaš* (od *pravdati se), blebetaš* (od *blebetali), prtljaš* (od *prtljali}, zanovjetaš* (od *zanovijetati), kartaš* (od *kartati se}.*

3. Od svih ovih radnih imenica govore se femininumi obrazovani s pomoću *-ica;* ako i nisu potvrđeni, a ono su mogući: *bertašica* f (ŽK) »gostioničarka« pored *bêrtinja* od njem. *Win fin).*

4. *Bjelaš* je konj (od *bijel).* To je rijetko poimeničenje, ali je veoma rašireno: *bogataš* (= *bogatuš* ŽK s madžarskim *-os* > *-uš), plemenitāš, velikaš* za magnat (i odatle pridjevi *velikaški, plemenitaški, bogataški).* Takvi se pridjevi govore i od gore navedenih izvedenica.

5. Da mu je sinoniman ovaj turski sufiks, vidi se iz oblika *pravdadžija,* koji se govori pored *pravdaš* (Hrvatska). Upor. niže *štrajkaš* pored *štrajkao,* gdje se opet vidi, da mu je sinonim *-ač.*

6. U antroponimiji su potvrde za *-as* dosta rijetke: *Bogdaš,* odatle toponim *Bogdašić* u Boci, od hipokoristika *Bogde* od *Bogdan, Milaš* od *Miloslav,* odatle pridjevski toponim *Milašme* pl. m (Hrvatska), *Dobraš* od *Dobroslav.* Danas su to prezimena. Odavde je prenesen i raširen sa *-in* (v.) u *kumasin* od *kum* i *prijašin* od *prijatelj.* Ova raširenja stvorena su prema hipokoristicima. : *Milašīn, Petrašīn,* koja postoje kao u prezimenima i u izvedenicama na *-ič, -ović, -evie.* Pored *-as* postoji i varijanta *-iš* u *Ivaniš,* nekada lično ime, danas očuvano u patronimiku *Ivanisevic.*

1. Danas su veoma rašireni *športaš* od englesko-francuske riječi *šport,* i *štrajkaš* od engleske riječi *strike.*

8. U rumunjskom jeziku je *-aş* veoma razgranjen i tvori ne samo radne imenice kao *ucigaş* »ubica« od *ucig* »ubiti«, *ostaş* »vojnik« od *oaste* »vojska«, nego i pridjeve kao *codaş* »repat« od *coadă* »rep«. Tu služi za izvođenje od glagola i imenica latinskoga podrijetla *(uccidere, hostis, cauda),* ali i od posudenica kao *birtas* »gostioničar« od njem. *Wirt.* Nalazi se u imenima biljki i životinja, a ima i deminutivno značenje kao u *baetas* »dječačić« od *băet, băiat* »dječak«, *ciocănaş* od *ciocan* »mala čašica«. U arbanaskom jeziku imamo *mengash* »ljevak« od *menge* < lat. *manica* »rukav«, od čega je *mëngjër* »lijevi«.

9. Madžarsko *-aš* nalazi se najprije u posudenicama gdje je i osnova posuđena, kao u nazivu jela *paprikaš,* zatim u *paj daš* m i *pajdašica* f »suputnik« (v.), *orijaš* (v.). Madžarska posudenica *kõu!* (ŽK) bila je preinačena u *kočijaš* prema *kočija* (v.).

10. U primjerima navedenim u t. 6 zacijelo je slavenskoga postanja, kako se vidi iz varijante -os u *Vidoš* od *Vidomir,* u češkom *Jaroš* od *Jaroslav,* u poljskom *Stanisz* od *Stanislaw.* Tu je *-š* nastalo od veze sa *-h* (v. *-ahan, -ihna)* sa sufiksom *-ıo.*

Lit.: Măreţii 265. *Leskien* §§ 366, 406. Štrekelj, *DAW* 50, 54-55. *Vandrák* 1, 633-635. §§ 631-647. Pascu, *Sufixele* 345 i sl. *Pekmezi* 220. Boskovic, *JF* 15, 38 i si. *ARj* 13, 101. 4, 766.

as[2] m (Vrčevic) »kec (termin u igri kartama) « = *has* m (Marin Držić: *da među bogaci valjam has,* prema Budmanijevu tumačenju) = as (u nadašnjem knjiž. jezika) = *as* (metaforickí preneseno u Ljubljani na nekadašnju novčanicu od 1.000 dinara u staroj Jugoslaviji). Od lat. *as,* gen. *assis* > tal. *asse, asso* (15. v.) »rimska moneta (jedinica duodecimalnpg sistema)«, njem. *As,* arb. as.

Lit.: ARj 1, 117. 3, 579. *GM* 17-18. Bune, *NJ 2,* 212. *DEI* 328. 333.

asar, gen. *-a* m (Kosmet), objekt uz glagol *uzeti,* »desetak«, sinonim *ušur* (v.). Taj arabizam *Cäsar)* nalazi se još u bug. *ašár,* pored *jušur,* oba puta u istom značenju.

Lit.: Elezović 1, 23. *Mladenov* 12.

ašašīn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Poljički statut, Budinić) »razbojnik«. Pridjev: *ašašinski.* Apstraktum na *-stvo: ašašinstvo* »razbojstvo, lupeštvo«. Od tal. *assassino* < ar. pl. *'haššašin,* sing. *'haššiaš* »pušač hašiša«, izvedenica od opojne biljke *hašiš* (internacionalna riječ). Tako se zvala sekta koja je počinjala ubojstva u opojnom stanju. Kod Marina Držića *hassası* m pl. »Wachkommandant«.

Lit.: ARj 1, 117. 3, 580. *REW*[3] 4071a. *DEI* 328. *Lokotsch* 839. Rešetar, *ASPh* 31, 478-479. Matzenauer, *LP* 7, 4.

-ašce, deminutivni sufiks srednjega rada udvojenog postanja, od *-ьc* > *-(a)c* (v.), *-ъH* i od *-će* (v.) ili ud udvojenog *-ьce; a* je nastalo od mekog ili tvrdog poluvokala ь/6. Postoji samo u hrvatskosrpskom jeziku, gdje udvojeni deminutivni sufiksi nijesu rijetki, upór. kajkavski *-Heki -îcăk,* gen. *-íčka* (ŽK: *pipčīcăk* od *pîpăc* »nožić«, *petešićak* od *petêh* »pijetao«), *-čac* (ŽK: *jūnčac* od *junac, klasunčac* od *klasūnač).* Primjeri: u *sunăšce* (< *зĭъньсьсе)* potječe od udvojenoga *-će: sunce* (< *$1ъньсе)* (v.). Iz ovoga primjera apstrahiran je i dodan u *sitašce* od sžio. Ovdje se može kazati i razlog tome postupku. Sam deminutivni sufiks *-će* nalazi se u *síce* (ŽK), gdje je iz grupe *te* nastalo po pravilu *c.* Da se to ne dogodi, tj. da se bolje

vidi osnova, dodan je *-ašce* kao gotov deminutivni sufiks. Riječ *sice* je u ŽK postalo i poseban termin. Označuje *sitašce* u upotrebi za čišćenje podojenog mlijeka i pri tom nitko ne misli na *sito,* tj. *sice* je izgubilo deminutivno značenje. Drugi je primjer *klubašce* (< *ЫпЪьсъсе)* gdje se očuvalo deminutivno značenje od *klupko* (< *ЫсЪъЪо).* Kao što u ovom primjeru, tako i u *srdašce* (< *srbdbčbce)* pojavljuje se osnova medija. *Síce* pored *sitašce* ponavlja se u *bfce* < *brd-ce* (u Dalmacij', Kaštela) u značenju »povišeno mjesto u selu«, s gubitkom deminutivnog značenja, pored *brdašce,* -gdje je deminutivno značenje potpuno očuvano, jednako kao u *koritašce, sedlašce, stŕmašce* od *strmen* (s gubitkom sufiksa *-en,* upór. *šibenski* od *Šibenik, Topusko* od *Toplice).* Samo u pluralu *vratašca.* Pluralni oblik osnovnog sufiksa *-ьce* nalazi se u *vraća* f (ŽK) u značenju »mala vrata na dnu bureta« i u toponimu *Vraća.* Kako se vidi, kad je sufiks naglašen, onda nema duljine. Oblik *-ašce* nastao je iz *-acce* (< *-ъсъсеі-ъсъсе)* na osnovu zakona disimilacije time što je iz *tš* — *tš* ispalo *t* u prvom elementu suglasničke grupe.

Lit.: Boskovic, *JF* 15, 102. *Maretić* 265. *Leskien* § 424.

ašća, gen. *-e* f (Kosmet) »aspra, jaspra (srebrn novac)«. Za vrijeme sultana Bajazita II kovale su se četiri *ašce* od jednog drama srebra. U Bosni se upotrebljavaju složenice: *džepašče,* gen. *-età* m od *džep* (v.) (Sarajevo) = *džep-ašluk* m (Travnik) = *dzepášluk* (Mostar) za »Taschengeld«. U posljednja dva oblika pomiješala su se dva turcizma *harçlık* i *ahçalik.* Vuk ima još *kazukāšče,* gen. *-eta* n = *kazukàrina* f »pristojba za pristajanje broda, Ufergeld«; *kazukàrina* je naša izvedenica s pomoću sufiksa *-arina* (v. *-ar),* dok je osnova tursko *kazık* »kolac« *(u* za tursko jery kao u *koduna,* v.). Postanje značenja je jasno. Brod se naime veže o stup zabijen kao kolac u zemlju. Turcizam *ašča* nastao je od turskoga pridjeva *ák* »bijel« (upor. *Akhisar* za *Prusac* u Bosni, upravo »bijeli grad«, i deminutivnog turskog sufiksa *-će,* upor. *Deny* § 517). Denominacija je prema tome ista kao u *aspra į jaspra* od gr. ἄσπρος »bijel«. Naša suglasnička grupa razvila se iz turskoga *akçe* jednako kao u *basca* od *bagce* (v.).

Lit.: ARj 4, 924. *Elezović 2,* 472. Skok, *Slávia* 15, 345.

aščija, gen. *-e* m (Vuk) = *akcija* (nar. pj., Crna Gora) = *akcija* (Kosmet) »kuhač, kuhar, čovjek koji drži radnju, u kojoj se kuhaju i prodaju jela« = *arčija* »upravitelj kuhinje kod svadbe« (Čilipi kod Dubrovnika. Promjena *šč* > *rč* nije utvrđena). Odatle pridjev *aščijin,* poimeničen u izvedenicama *aščinica* = *aščtjnica* = *aščinica* (Bosna) f = *aščinica f* (Kosmet) »kuhinja, dućan u kojem se za novac može jesti«, *aščbka* f (Kosmet) »kuharica« (s našim sufiksom *-ka* (v.) i apstraktum *ašiiluk* m (Vuk) »zanat, vještina kuharova«. Opći balkanski turcizam osmanlijskoga podrijetla (turska izvedenica na *-ci* od *as* »juha«, u vulgarnom izgovoru *aha,* na kom se osniva *akcija),* nalazi se u gotovo u svim balkanskim jezicima u oba izgovora (bug. *ahčíja,* arb. *ahçi, akçi* kod Gega, u Skadru *hacì).* Ide u balkansku kuhinjsku terminologiju orijentalnoga podrijetla.

Lit.: ARj 1,44. 117. *SEW* l, 25. *Mladenov* 12. *GM* 4-5. *Lokotsch* 117. *Elezović* l, 9. 24. 2, 496.

ašešur, gen. *-urǎ* (Rab, Božava) »općinski prisjednik«. Od sitai, *assessore* (13. v.) < lat. *assessor,* radna imenica na *-or* od part. prêt. od *assedēre.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 21. Ctonia, *ID 6.*

ašibičar m »(biijka) aquilegia vulgáris« (Slavonija, Šulek). Drugih potvrda nema ni iz narodnog govora ni iz balkanskih jezika. Daničić je izvodi iz ar. *'ašyk-i bīčare* »ljubavnik bez duše« i uporeduje s nazivom *popina kapica.* Bez daljih obavještenja etimologija ostaje neutvrđena.

Lit.: ARj 1, 117.

ašićare, prilog »otvoreno, nesakrito« (Bosna, Kosmet). Turcizam perzijskoga podrijetla: tur. *ajik'are* = perz. *āskār.* Nalazi se u istom značenju i obliku u arb. *ashiqare* (skadarski *ashiçare)* i u bug. *ašikeré,* a u cincarskom jeziku bez početnoga *a- şichiare. ARj* 3, 32 ima oblik *eškero* (18. v., Zuzzeri, Rosa i dva leksikografa). Odnos između *eškero* i *ašićare* nije jasan.

Lit. Skok, *Slávia* 15, 182., br. 31. *Mladenov* 13. *GM* 19. *Elezović* l, 24. *Pascu 2,* 165.

ašik = *hasik* (Vuk) = *jašik* (učiniti na djevojku) m »dragi« u vezi s refleksivnim glagolima ~ *se učiniti, r~j se metnuti na koju, za kojom* »zaljubiti se«, također s turskim sufiksom *-čija l-džija* (v.): *ašikčija* = *ašigdžija* m (Vuk) »amator«, odatle pridjev *ašikov* u toponimu *Ašikova Mehana* u Vračarskom srezu, i apstraktum *ašikluk* m (Reljković) »amores« i denominal *ašikovati* »ljubiti« = *jašikovati* (17. v.): *ne boluje, veće ašikuje.* Također u

vezi s turskim imperativom za 3. lice: *aşkolsun* (Kosmet) = *ašikōsum* = *ačkōsum* (Bosna), uzvik u značenju »bravo, na zdravlje«. Glede *n* > *m* upor. *burjum* (v.). Ovaj turcizam arapskoga podrijetla i istog značenja *('ašyK)* nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima (bug. *ašik* »ljubavnik, pjevač ljubavnih pjesama« i uzvik *alkolsün;* u arb. *ashk* pored *ashik* = s umetnutim *r arshik* »ljubavnik«, *arshìqi* f, *arshikl'ek* (gegički) »ljubakanje«, *ashikoj* »ljubim, ljubakam«). Glede *arš- : as-* upor, niže *ašlama, ašov.* Iz oblasti je ljubavnog govora kao i *sevdah* (v.) i *sevdalinke* (v.). Turski jery može ispasti. Pored značenja »ljubavnik« itd. postoji u Kosmem *asık, -a,* pl. *asid* u značenju »piljak, jagnjeća čašična kost kojom se djeca igraju«, u istom značenju i u balkanskim, jezicima, bugarskom, rumunjskom i arbanaskom (ovdje i s umetnutim *r ashik* = *arshik,* upor. Capidan, *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais, REB* 1, 311-231. Razvitak značenja nije objašnjen iako se bez sumnje radi o istoj riječi. Zacijelo ide ovamo i varijanta *a* > *e* u *ešak,* gen. *eška* m (Vuk, nar. pj.) »ekstaza«. U prilogu *eškile* (Vuk, Sentandrija) = *heškile* (Rapić) = (jedanput i) *eškilj* (18. v.), gdje je arapska riječ vezana s turskom postpozicijom *-ile* koja odgovara našem prijedlogu *s* = *sa* = *su.* Značenje je priloga »zdravo, podobro«. Taj prilog dokazuje da se radi o istoj riječi. Prijelaz *a* > *e* nije objašnjen. Korsch, *ASPh* 9, 677 misli da se radi možda ne o arapskoj nego o talijanskoj riječi *escire* > *uscire* < lat. *exire,* što ne može biti jer od tog glagola nema imenice.

Lit.: ARj 1, 117-8. 3, 32. 596. 4,487. Skok, *Slávia* 15, 182. *Elezović* 1, 24. 2, 496. Isti, *JF* 14, 216-7. *GM* 19.

aška f (Psalt. dubr., 16. v.: *sikirom i aškom razvrgoše njega* — Ps. 73, 6 *In securi et ascia dejecerunt eum)* = *(j}aška* (Cavtat, Mljet) »keser kojim se dubu drva kad se pravi bačva, šesula, oruđe za tesanje«. Od lat. *ascia* = *ascea.* Važno sa romanističkog gledišta zbog očuvane suglasničke grupe *se* pored *e l i τι* hi j atu, upor. *Sisak* < *Siscia, or kulić* < *urceolus.* U augmentativnoj izvedenici na *-one* > *-un,* odatle je grupa *sci* prešla u *š: lašun* m (Šibenski otoci, Šibenik) »mašklin, kramp« < < *asciane,* s aglutiniranim članom. Odatle denominal na *-iti: olašumti, -im* pf. »ukrasti malu stvar« (Riječka nahija, Crna Gora). Upor. sic. *asciuni,* kal. *sciuni* < fr. *aisson.* Ovamo ide možda ime morske ribe *lasuja* (metafora) »spada argentina«, od lat. deminutiva *asciala* s aglutiniranim članom i metatezom palataliteta *ś — U > s — 1 > j.*

Lit.: ARj 8, 889. Fancev, *Djela JAZU* 31, 171. Macan, *ZbNŽ* 29, 1, 214. Skok, *Term. 52.* 155. *REW*[3] 696. *FEW* 152. *DEI* 316.

ašlama f (općenito u Bosni i Hercegovini) = *aršlama* f (Vuk, Pančić, Petranović) = *aršlama-* (Kosmet) = *r šlama* (Vuk, Šumadija) = *arašlama* (Vuk, narodna pjesma) = *orašlama* (nema ni *ARj,* ni *BI)* = *aršlamija* (Šulek) »crna trešnja duguljastog Iika, plavica« (Vuk, Pančić), »oplemenjeno kalemljeno voće kao trešnje, višnje« (Kosmet), »rana trešnja, ranica, crna, lika duguljastog, plavica« (Vuk, Šumadija). U narodnom govoru potvrđeni su likovi *ašlama* = *aršlama* = *ruama; r za ar je* kao *Rbanija* (v) i *rmija* (v.). *Ašlama* .je oblik koji se potpuno poklapa s turskim apokopativnim infinitivom *aşlama* »kalemljenje, oplemenjivanje« od *aş(ı)lamak* »pricjepljivati, navrtavati, kalemiti«. Sam glagol nalazi se u bug. *ašladisvam, -disam* »vakciniram, prisađujem«, odatle *ašlama.* Prema tome je apstraktum postao konkrétum, *r* je umetnuto u našem jeziku kao u *aršov* pored *ašov* (v.) i u arb. *arshik* pored *ashik.* Razlog za umetanje je nepoznat. Umetnuto je još *a* > *o* u *arašlama* kao gore u *oroslan* (v.) za *arslan.* Dodatak *-ija* mjesto *-a* ide po svoj prilici na račun Šulekov.

Lit.: ARj 1, 101. 113. 118. *BI 2,* 356. *Elezović* 1, 20. *Mladenov* 12.

-ašnjī, -ošnjī, -išnjī, -ušnjī, -šnjī, složeni pridjevski sufiksi određena oblika. Služe za tvorenje pridjeva od priloga, većinom vremenskog značenja, koji se svršuju na *-as, -os, -a, -o, -e.* Kod nekih ovako izvedenih pridjeva opaža se osciliranje između *-crnji* i *-ašnji,* tako u *svagdanji* pored *svagdašnji, jučerašnji* prema *čeranji* u narječju (ŽK). Varijante *-išnji, -šnji* nalaze se u izvedenicama od imenica: *godišt(e~)* + *-ъni, uskrs* + *-ьni.* U ova dva primjera *nj* je mogao nastati iz asimilacije *-šni* > *-šnji.* Pored *uskršnji* govori se i *uskrsni.* Prema tome ovdje je *Snj* analogickí preneseno iz *godišnji* i iz ostalih pridjeva vremenskoga značenja. U ostalim je pridjevima *nj* nastalo iz *-ъn* + *-lo.* U starocrkvenoslavenskom još je postojao neodređeni oblik ovih pridjeva *tamošbnjb, aomaЛъщъ, čerašbnjb.* Suglasnik í razvio se u ovom slučaju iz s na osnovu zakona asimilacije prema *nj.* Taj suglasnik nalazi se ne samo u starocrkvenoslavenskom nego i u bugarskom i ruskom jeziku. Primjeri : 1) pridjevi od priloga na *-as: jesenašnji* od *jesenas, večerašnji* od *večeras, današnji* od *danas, noćašnji* od *noćas;* 2) od priloga na -oi: *jutrošnji* od *jutros, Ijetošnjl* od *ljetos;* 3) od priloga na *-us : zimušnji* od *zimus.* U sva ta tri slučaja dočetno *-s* potječe od pokazne zamjenice *saj* (v.). Kako su ovo svevremenski prilozi, nije čudo što su se odavde apstrahirali sufiksi *-ašnji, -ošnji* i dodali na vremenske priloge koji se svršuju na *-a, -o, -e,* dva puta već u starocrkvenoslavenskom jeziku dapače i na priloge na -a koji nijesu vremenski, nego mjesni (lokalni). Primjeri: pridjevi od priloga na *-a: ondašnji* od *onda, sadašnji* od *sada, jučerašnji* od *jučer(a), nekadašnji* pored *negdašnji* od *nekada, sjutrašnji* od *sjutra* (ŽK *sutra), tadašnji* od *tada, vazdašnji* od *vazda.* Odavde je sufiks *-Šnjī* prenesen na vremenske priloga na *-o, -e: davnašnji* od *davno,* jer postoji i *od davna, prijašnji* pored *predašnji* od *prije* = *pređe, maloprešnji* od *malo pre, prvašnji* od *prvo, s prva, skorašnji* od *skoro, onomadašnji* od *onomadne.* Očuvao se samoglasnik mjesnog priloga *-o* u *tamošnji,* ovako već u starocrkvenoslavenskom *tamošbnb,* od *tamo,* ali je izmijenjen u *ovdašnji* od *ovdje,* jer postoji *ovda,* a očuvao se u *domašnji* od *doma,* također stcslav. *domašbnjb* i rus. *domašnij.*

Lit.: Măreţie 315., § 362 g. 325., § 370 c. *Leskien* §§ 540-41. *Vandrák* \, 537., § 490. 491. Lohmann, *ZSPh* 10, 352 i si. *ARj* 8. 953. 9, 482.

ašov, gen. *asova* m (Vuk, Vojvodina, također Slavonija) = *áršov,* gen. *áriová* (Vuk) »gvozdena lopata« (17. v.). Madžarska posudenica *ásó* istog značenja (a. 1317, 1409. *asów),* koja kod nas ima samo provincijski karakter (upor. *àrnjevi),* nalazi se još u rumunjskom *(K)arįeu* i u ukrajinskom *aršiiv* u istom značenju i s umetnutim *r,* glede čega upor. *aršlama* (v.).

Lit. ARj 1, 118. *'Gombocz-Melich* 150—1.

ašprin m (Smokvica, Korčula: *У f ga je pòpunice po ašprínu)* »podmorško produženje mrkente od obale daleko najviše 12-15 m« (opozicija: *kulf* < κόλπος). Potječe po svoj prilici iz nekog starodalmatskog oblika koji odgovara log. *asprile* < *asprigine* »rauher Boden«, izvedenica na *-igo,* gen. *-iginis* kao *caligo, robigo* od lat. pridjeva *asper.* Upor. tal. botanički naziv *aspraggine* f i slov. *pirla* pored deminutiva na *-ica perlica* »Waldmeister, asperula odorata«.

Lit.: Pleteršnik 2, 24. *DEI* 325.

-aština je rijedak složen hrvatskosrpski sufiks za pravljenje apstrakta od pridjeva i imenice. Ne nalazi se u ovom obliku u drugim slavenskim jezicima (ali upor. hrv.-kajk. i slov. *siromaščina).* Nastao je najprije u pridjevu izvedenom s pomoću sufiksa *-bski* (v.) od *siromah: siromašk(i),* koji je poimeničen s pomoću sufiksa za apstrakta *-ina* (v.): *siròmaština.* Upor. *gospoština (gospošćina* ŽK) od *gospodski.* Od ovih izvedenica prenesen je na *uboština* od *ubog* ili *uboški,* na *reveitina* od *revan* »siromašan«, koji pridjev nije štokavska riječ, u Crnoj Gori na *neimaština* od *ne imati,* koja je riječ danas ušla u književni jezik, i na koncu na *budalaština* od *budala* (v. *-ština).*

Lit.: Leskien § 497. *Măreții* 306., § 355 1. *Pleteršnik* 1, 69. 2, 480.

-(a)ť je onomatopejski imenički sufiks koji se nalazi i u drugim slavenskim jezicima. Iz imeničkih je izvedenica prenesen i u denominalne glagole onomatopejskog značenja; *a* je nastalo iz debelog poluglasa i nepostojano je, ali ako je u onomatopejskoj osnovi samoglasnik *a* ili *e,* onda mjesto ъ stoji *oje* i u sufiksu. U ovim se izvedenicama opaža ono što se u turskoj i madžarskoj gramatici zove samoglasna harmonija u sufiksima (tipovi plurali *begler* prema *ağalar* u turskoj, a *embernek* prema *lónak* u madžarskoj gramatici). Primjeri za nepostojano *a: dfhat,* gen. *dfhta,* odatle denominal *drhtati; bâhat,* gen. *bahta.* Posljednja imenica prešla je u pridjevsku kategoriju pod uplivom pridjeva na *-at* (v.); tada je *bahat* promijenio i značenje (v.). Jednom je α postalo dugo prema -ör (v. niže): *šapat,* gen. *šapata* uz *šapat,* gen. *šapta (<$ьрътъ* prema *šbpbtati),* ali u denominalu očuvalo se prvobitno nepostojano *a : šaptati.* Primjeri za samoglasno *o* u osnovi: *sôpot, grohot, gldmōt, topot.* Jednom je ovakva izvedenica izgubila onomatopejsko značenje i postala termin za pijevca: *kokot,* riječ koja može biti i prezime i patronimik *{Kokot* i *Kokotovic).* Jednom je čak ušao u izvedenice od pridjeva: *život* i u izvedenice odatle *životan* i *životinja.* Primjeri za samoglasnik *e* u osnovi: *klepet,* koje dolazi i u prijevoju *klopot,* odatle *klopotac,* gen. *klopoca* (= *klepetăc* ŽK), *zveket,* odatle *zvêk* i *zvečati; tr'eset* izgubio je onomatopejsko značenje i

postao termin za njem. *Torf.* Ovaj sufiks ušao je i u rumunjski jezik. Nije identičan sa pridjevskim sufiksom *-at* (v. niže).

Lit : Maretit 265. *Leskien* § 473. *Vandrák* \, § 553.

-at[2], -ata, -ato, pridjevski je sufiks iz praslavenskog i indoevropskog doba, i danas još živ i produktivan. Po značenju odgovara latinskim pridjevskim sufiksima *-atus* i *-osus.* Da je veoma star, to se vidi i iz pridjeva *bogat* koji je izveden od iste osnove od koje i *bog* (v.), ali iz vremena dok je ta riječ značila i »zemaljska dobra, robu (upor. češ. *zboží* »roba« i naš pridjev *ubog* »siromašan«, upravo »koji nema zemaljskih dobara (v.)«. Nalazi se i u litavskom *-otas.* Prema Brugmannu nastao je u ie. doba na taj način što je opći ie. pridjevski sufiks *-to* došao na instrumentalne osnove na *-a* i -o. Odatle mu veza s imenicama na α i značenje. Izražava općenito snabdjevenost onim što znači osnova, dakle isto što i latinski pridjevski sufiks *-ātus.* Prema tome je to jedan od rijetkih slučajeva slavenske i latinske zajednice u tvorbi riječi. Duljinu α pokazuje samo onda ako je poimeničen i prešao u deklināciju *i: svojat,* gen. *-i,* izvedenica od *svoj.* Tu naime nije postojao femininum i neutrum, gdje je kratko *a* po zakonu. U tvorbama s ovim sufiksom imamo da razlikujemo tri slučaja. U prvom slučaju on tvori pridjeve od imenica. Služi dakle u morfološkoj funkciji: *bradat, brkat, glavat, granat, kljunat, krilat, krošnjat, mèsat, okat, plećat, rèpat, rògat, ùsnat, vlàsat, zubat.* U drugom slučaju daje jaču izražajnu sadržinu bivšem pridjevu *kosmb* koji se očuvao u toponimu *Kosmaj.* Tako nastade *kosrnat.* U trećem dobiva preda se suglasnička pojačanja *j, lj* i *n* koja potječu od pridjevskih sufiksa *-10, -ьnъ.* Tako nastaju pridjevski konglutinati *-jat, -ljat, -nat. -jat* nalazimo u *domišljat* od *domisliti se, umiljat* od *umiliți se, š'iljat* od *(za)šiljiti.* Od posljednjeg je po svoj prilici apstrahiran *-ljat* u *oštrljat* od *oštar.* To je jedini primjer za *-ljat.* Dosta raširen je *-nat: brsnat, čvôrnat, gôrnat, lisnat, pernat, rêsnat, tfsnat, vlăsnat,* pored kojih postoje i pridjevi izvedeni s pomoću *-ьn* od imenica, kao *čvorni, trsnl, lisni, Perna* u toponimima, upor. *Resan* u Makedoniji. Pridjevi na *-at* mogu biti poinaeničeni s pomoću imeničkih sufiksa *-ьc* (v.), -бќo, *-bka* (v.), *-ica: zubatac,* gen. *zubaca,* prijevod vrlo uspio i vrlo raširen u Dalmaciji za ribu zvanu tal. *dentale,* koju riječ također govore naši ljudi. S pomoću *-bko* poimeničeni su *kusátak, težatak, žeratak,* a s pomoću *-bka krupatka, suhatka, zubatka, zukatka* »nekakav sud, ali se ne zna, šta je osnova«. Veoma jasna je izvedenica *ušatka* od *uho,* znači »neka ptica«. U ŽK je to »kabao za vodu sa dvije ručke koje strše kao dva uha«. Sufiks *-ica* dolazi u ovoj funkciji samo u toponimiji: *Rogatica* (Bosna) i *Rasohatica* (Dalmacija). Jednom se pojavljuje sufiks *-at* poimeničen u izvedenici u kojoj se ne osjeća osnova. To je u *svat* < *svojat,* upravo »čovjek koji pripada *svojima* ili je snabdjeven njihovim izborom, pozivom«. Odatle apstraktum *svadba* (v.). Upada u oči neslaganje u akcentu između *pas* < *pojas* i *svat* < *svojat.*

Lit.: Măreții 315. 318. 319. *Leskien* § 524. *Vandrák* 1, 593., § 564.

-at[3], gen. *-ata,* imenički sufiks za tvorbu imeničkih apstrakta u značenju časti, položaja, ureda, latinskoga podrijetla, od *-ātus.* Nalazi se najprije u učenim izvedenicama gdje je u najviše slučajeva oboje, osnovna riječ i izvedenica, posuđeno: *rektor — rektorat, dekan — dekanat, lektor — lektorat; novicijat, klerik — klerikal, biskup* (upravo *episkop} — episkopat, maršal — maršalai, deputat, arhiđakon — arhidakònāt.* U toponimiji za oznaku zemlje: *Banat,* gen. *-ata; Temešvarski bănat.* Odatle etnikum *Banaćanin,* pridjev *banatski.* Odatle je apstrahiran sufiks *-at* i dodan na našu posuđenu osnovu: *beg — begov — begovāt* (Bosna) »ustanova bosanskoga plemstva iz turskog doba«.

-at-[4], glagolski infiks, koji dolazi ispred *-a-ti* (v.), da bi se onomatopeizirala i deminutivirala radnja što je izrazuje osnova. Samoglas varira sa *-e-, --u-, -et-* (v.). Od *lòm-iti* (v.) stvara se onomatopeja i deminutiv *lomàtati, lamačem, -tām,* od *svòjiti svojatati, -tām* (nema Vuk, ali se govori); od *šakati* je (v.) *sakatatı, -tam.* Češći je u varianti na *-et.*

Lit.: Măreții 345. Grickat, *JF* 21, 71.

at[5] m »1° djelo, djela apostolska, 2° čin u drami« = *ato* m (Kašić), kao crkveni i dramski termin danas zamijenjen općenito prevedenicom *čin;* 1509. (Senj) također juridički termin: *at ali kveštion.* Od tal. *atto* < lat. *actus* m od *agere,* danas često prema njem. ili tal. *akt,* pl. u *akta (ad acta).*

Lit.: ARj 1, 121. *Mažuranić* 10. *REW*[3] 117.

at[6] (Vuk), plural *at(ov)i* (lS.v.) = *at* (Kosmet), plural prema turskoj deklinaciji *atlar* i *atlâri,* gen. *-a* (u narodnoj pjesmi, Banje) = *hăt* (Slavonija, Reljković) »equus arabs, 'jahaći ili ustrojen konj, pastuh (Dubrovnik)«. Ženski se rod pravi s pomoću našega složenog sufiksa *-kinja* (v.) < *-ka* + *-ynji: ătkinja* (Crna Gora) = *hâtkinja* (Srbija, Milićević) »arapska kobila, sinonim za *bedevija* (v.)«. Od *at* je izvedenica *àtlija* = *häilija* m »konjanik«, dobivena s pomoću turskog sufiksa *-li.* Pridjev glasi *ătskt* (Vuk). Turska je složenica *ătmejdan* m (Vuk) »konjsko trkalište«. Postoje još turske složenice *krat* (v.) i *dorat* (v.), ali se one ne osjećaju u našem jeziku kao složenice pa se od *dorat* pravi hipokoristik *doro.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(at,* istog značenja, odatle *atlı),* nalazi se u bugarskom, arbanaskom *(at)* i rumunjskom jeziku *(hat'),* svagdje u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 119. 120. 121. 3, 582. 583. *Elezović* 1, 20. *SEW* 1, 33. *GM* 20.

-âta[1], latinski sufiks za apstrakta, upravo poimeničeni sufiks part. perf. pas. u ž.r. kolektivnog značenja. Dolazi u dva vida, stdalm. *-ata* = mlet. *-ada.* U jadranskoj zoni oba vida nastavljaju se i na domaće osnove, glagolske i imeničke: *kucala* f (šaljiva riječ za djecu, Dubrovnik: *novci se dobivaju na kucati* »skucanjem, skucajući«), *madinata* (Bogišić, Dubrovnik, Makarska) »maslinik«, *poljata* (Kanavelić), upor. *Pòljatnica* (bara u Bosanskoj Krajini), *pokrivala* f (Dubašnica, Krk) »košarica sa pokrovcem«. Ovamo ide *Kušata* (mjesto gdje izvire rijeka Jabučica, okrug krajinski, Srbija) gdje je sufiks *-ata* rumunjskog podrijetla (-aia). Mletački oblik nešto je rašireniji: *maslmada* (Boka, Zadarski kraj, Ulcinj, Prčanj), *poljada* f (Kašić) »polje, poljana« (upor. raširenje na *-ija poljadija* »isto«, Mikalja, *puškada* f »hitac iz puške«, *sikirâda* »udarac sjekirom« i *stenâda* »udarac kamenom« (prevedenica od tal. *sassata,* zadnje tri potvrde sa Raba). Nalazi se i u Goriškom, Krasu, slov. *cebáda* »Fusstritt« pored *cèbec* = *cebljaj* od *c.èbnotij-bniti, cebâti* »Fusstritt geben«; upor. mlet. *zampada* »Schlag mit der Pfote«; *rezada* = *r zâda* = *rzadec, gen.-deca* (Podkrnci) »suržica«. U *paprada* f (Pollice, Dalmacija) mletački je sufiks zamijenio naš *-at* f u *paprat* = *paprad* f, gen. *-i.* V. još *oželanda.* Latinski se sufiks *-atus* raširuje sa lat. *-inus.* Ovamo ide *kastr'adina* (v.) i od domaćih osnova *mrkadina* f (Dalmacija, Pavlinović) »mrko, prono sukno«. Raširenje sa latinskim pridjevskim sufiksom *-īcius* u poimeničenjima m. i ž. r. preko mlet. gubitka r > *d* u međuvokalskom položaju dalo je *-ajic, -ajica* koji izgledaju kao naši sufiksi. Dolaze najprije sa romanskim osnovama: *fuškajica* (v.), *mlakajica* (v.), *pašajic(a), rebatàjic* (v.), *trešajica,* u Dubrovniku *skala levajica* (v.), od naših samo *peljajica* (Istra) f (od *peljati* »voziti«) »povez, za koji drže malu djecu, kad ih uče hodati«, *plazàjica* f (Vuk, Kostajnica) »točilo, tj. mjesto, gdje se drva otiskuju niz brda, riza«. Raširenje istog sufiksa na lat. *-or,* gen. *-oris* služi za tvorenje radnih imenica u svim romanskim jezicima. Kod nas dolazi u domaćim osnovama u dva vida lat. *-ator* pored *-àtur* i mlet. *-ador: čaratur,* gen. *-ura* m (Rapić) »koji čara«, *gnjavator* (općenito u govoru inteligencije) »koji gnjavi, čini gnjavažu«, *kasator* (Lika) »blagajnik, koji isplaćuje radnike u Slavoniji«, *pivator* m (Stulić) prema f na *-ica pivatorica* »popilica«, *pizmator* (Vuk, Crna Gora, Riječka nahija) pored *pizmator* »koji čini pizmu, omrazu među ljudima«, također *przmatar* (starija književnost) < ngr. πεισματάρης, *skàčatūr* (Vuk, Dubrovnik) »skakavica, štekavica«, od prezentske osnove *skač-em* + *-atur* (prevedenica od *saljàtur,* gen. *-ura* »ključanica«, v.), *sumator* (ŽK) mjesto književnoga *šumar,* gen. *-ara.* Od mlet. *-adar* samo *prknjadōra* f (Ston) »pogrdno ime prždrljivoj ženi«. Raširenjem *-ura* dobiva se lat. *-atura* > mlet. *-adura (d* može ispasti) za glagolske apstrakte, raširenu svim romanskim jezicima. Kod nas dolazi najprije u posuđenicama sa romanskim glagolskim osnovama, zatim u dvije izvedenice od domaćih osnova: od *mel* = *mîl(o)* (v.) »pijesak« *meladûra* f (Smokvica, Korčula) »fini pijesak na morskom dnu« = *miladura* (Pavlinović, Poljica) »1° sićušni pijesak na dnu mora, što se na pogled modri, 2° plitko more ųz obalu« = (preko mlet. *-aura* > *-ura) milūra* (Hvar) »plitko more«. Kod Vetranića *milina* »plitko mjesto u vodi, plićina«. U *plavadurica* f (Vrbnik, Krk, Istra) »plavenka, plavenčica, coccinella septempunctata« *-adura* zamjenjuje domaći sufiks *-enka.*

Lit.: ARj 1, 716. 893. 5, 830. 6, 179. 498. 665. 702. 7, 63. 9, 630. 768. 905. 908. 924. 1, 15. 32. 557. 633. 635. 12, 231. Kušar, *Rad* 118, 26. Zore, *Tud.* 19. *Pleteršnik* 1, 75. 2, 424. 447. *Miklošič* 27. 301. 417. Maretić, *Savj. 2.*

ata[a], gen. *-a* m (Kosmet) »šteta«, upotrebljava se kao dopuna glagolu *biti.* Nije potvrđeno u drugim našim krajevima koji imaju

turdzama. Odatle izvedenica dobivena s pomoću turskoga *-li: átallja* m uz imenicu *čovek,* sinonim *baksuz* (v.). Turcizam arapskoga podrijetla *(hata* »pogreška«, turski *hatali* »fatalan«), nalazi se još u bug. *hatá* »greška, pogibelj«, ngr. χατας »nezgoda«, cine. *hătae f* »greška., nesretan slučaj«. Isto tako i izvedenice búg. *hatalíja* »pogibeljan (se. čovjek)«, čine. *hatali* »fatalan«.

Lit. Elezović 2, 495. *Pascu 2,* 142.

Atànacko *(ek < skj* m (Vuk) = *Atànasko* (Npvaković, Vuk). Pridjev *Atanackov,* poimeničen u prezimenu *Atanacković* (cincarskog podrijetla). Hipokoristik *Aṭa.* Inie grčkog podrijetla, upor. ἀθανάσιος »besmrtan«.

Lit.: ARj l, 119. Jireček, *Romanen 2,* 23, 65. 3, 4. *Nules* l, 74. 469. 487. 488. 150.

Atena f (prema starogrčkom izgovoru, na zapadu) = *Alina* (prema novogrčkom izgovoru, na istoku). Pridjev *atenski* = *àttnskï.* Od gr. pl. Ἀθῆναι > tal. *Atene,* fr. *Athènes.* Nema narodskog oblika kao za *Rîm,* gen. *Rima* < lat. *Roma* (v.). U Alejksandridi je zabilježen oblik *Afina* (prema stcslav. / za θ), grad *afinski.*

Lit.: ARj l, 34. 119-20.

atento, pridjev i prilog (Perast) »pozoran«. Od tal. *attento,* lat. part. perf. *attentus* od *attendere* (prefiks *ad-)* »uprijeti«.

Lit.: Brajković 17. *DEI* 353.

ateš, indeklinabilni pridjev kao epitet za *demiju* u narodnoj pjesmi, »vatren«: *Naveze se u ateš đemije* (Vuk). Ovaj turcizam osmanlijskoga podrijetla *(âteş* »vatra«) nije drugdje potvrđen u narodnom govoru ni kod nas ni na Balkanu.

Lit.: ARj 1, 120.

-a-ti je sveslavenski složeni sufiks, živ i produktivan još i danas. Sadrži dva elementa, samoglasnik α koji karakterizira glagolsku osnovu sa gledišta vida. Izražava naime imperfektivni vid. Drugi je elemenat ie. sufiks *-t* po deklinaciji *i,* isti koji se nalazi npr. u ri-/eči *vlast, -i* od *vladati.* Izražava dakle glagolsku radnju kao takovu, u apstraktnom smislu (nomen actionis). Infinitiv je prema tome okamenjen slavenski padež, vjerojatno lokativ deklinacije *i.* Bez toga -»' dolazi u narječjima i u našem futuru, složenom sa *ću* (v. *htjeti').* Ali to je upravo supin. U sandhiju gubi se i ovo í, tj. asimilira se idućem suglasniku. U dalmatinskim narječjima gubi se ne samo pred *ću* nego i inače pred suglasnicima, tako da tu postoji krácen infinitiv (rum. *infinitivul prescurtat)* bez *-ti* kao u romanskim jezicima (u furlanskom i rumunjskom) što postoje infinitivi bez lat. *-re. -ati* može se uporedivati sa lat. *-a-re,* od kojega drugi elemenat sadrži nastavak s za apstrakta (tip: *tempus, temporis,* hrv.-srp. *kolesa).* Glagolska osnova, na koju dolazi *-α-ti,* može biti imenička ili pridjevna, jednostavna ili izvedena ili sintagma, domaća ili posuđena, jednosložna, dvosložna ili višesložna, može postojati u današnjem jeziku, a može da je i nema više. Otkriti se može u tom slučaju s pomoću lingvističkog upoređenja. Primjeri: *djelati* od *dj'elo, igrati* od *igra, ravnati* od *ravan, pravdati* od *pravda, večerati* od *večera, klevetati* od *kleveta, sedlati* od *sedlo, računati* od *račun, kušati* od gotskoga *kausjan* (fr. *choisir), coprati* (ŽK) od njem. *zaubern, diverťíškati* (Dubrovnik) od tal. *divertire* prema starinskom prezentu *divertisco ita., pitati* i *pitati,* gdje su se stare imeničke osnove izgubile. Taj sufiks služi prema tome u denominalnoj funkciji i značenje mu je faktitivno, tj. izvođenje onoga što kaže osnova. Isti taj nastavak služi i kod deminutivnih glagola kao što su *dahtali* od *dahat* (v.), *tapkati* od iste osnove od koje i *topot* (u prijevoju), *glavinjati* od *glava, trčkarati* od *trčati.* Razlika postoji ipak velika između infinitiva kao nomen actionis i onoga što se tvori s pomoću sufiksa *-je* dodanog na sufiks *-n: -anje, -enje.* Ovaj posljednji sufiks nema glagolske nego imeničku sintaksu, a *-α-ti* ima samo glagolsku sintaksu. Pored toga *-anje* izražava glagolsku radnju kao činjenicu, a *-α-ti* glagolsku radnju kao proces.

Lit.: Măreţii 343 — 348. *Leskien* §§ 760. *Vandrák* l, 714-18, § 755.

àtibur m (Vuk) »koža crne ovce što se meće na sedlo kad se jaše«. Nije naznačeno gdje se govori. Izvor je madžarska složenica *hátibõr,* upravo »koža sa leđa« od *hát* »leđa« i *bor* »koža«.

Lit.: ARj l, 120.

atorzijo[1] (Kućište), prilog »utaman«. Primjeri: *Nemo' da to pođe* >**. Od tal. *a ritroso* < lat. *ad retrōrsum* < *retro versus* (od *vertere).*

Lit.: REW[3] 7272.

atorzijo[2] (Božava), prilog »α *zonzo* (andare), skitati se, tumarati«. Od mlet. *andar a torzió* »isto« < lat. *ad *torquidus* (pridjev na *-idus* od *torquere'}.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 105. *REW*[3] 8800.

atuía f (Vuk) »Gesims«. Tačnije znači u Kosmetu »greda koja se uzida u zid, od ćerpiča ili kamena pa se samo s jedne strane vidi«. U Bosni je (Livno) također *atuía* u značenju »greda i ograda na divanani«. U obliku *hate'le* = *hatule* f nalazi se i u arbanskom jeziku i znači »podloga za crijep od krova, prostor između krova i kućnog zida«. Vuk je zabilježio u Crnoj Gori *àftulja* f »greda krajem iznutra na kojoj druge grede stoje«. Tehnički turcizam iz oblasti građevinarstva, kao *kat (v.), boj* (v.), *japija* (v.) itd. Tur. *hatel* »planche qu'on met à intervalle dans un mur«. U crnogorskom obliku nastala je metateza **ahtula* > *aftulja.* Inače se ne može objasniti/.

Lit.: ARj \, 34, 121. *Elezović* l, 22. *GM* 149.

audttūr, gen. *-ura* щ (16. i 17.v., Budinić, Kašić) »sudac« = *avditor,* gen. *-óra* (Vuk, Vinkovci) s pridjevima *avditorov, avditorskī* = *alvitōr* (Lika, zamjena grupe *vd* > *lv)* = *alvator* (Lika) pridjev *alvatorsko pero,* — (metateza) *avlitōr* (Kordun, Primišlje) = *avitôr* (ŽK). Od lat. *auditor,* od *audire.* Riječ je postala narodska posredstvom sudske vlasti u bivšoj Vojnoj krajini preko njemačke graničarske uprave.

Lit.: ARj l, 121. 123. 4, 289. *REW*[3] 779. *DEI* 361.

august m (16. i 18.v.) = (misée ~, 15.v., prema lat.) = *avgust* (prema bizantinskom = novogrčkom) *aogust* = (sa disimilacijom *au* — *u* > *a* — *u,* prema tal.) *agûst* (Rab, Božava, 13.v., Baraković, Bandulavić) = *agûst* (Lastva) = *àgost* = *aguŠt* (17.v.) = *agosto* (Kašić) = (sa protezom) *jagust* (bug.) = *jegust* (bug.) »kolovoz«. Također lično ime prema lat.: *Àvgust* = *August,* sa deminutivnim sufiksom *Avgustin,* odatle prezime na složen sufiks *-ьc* + *-ič* > *-čii Augustinčić,* sa pomenutom disimilacijom *Agòstin* = *Agùstin* = *Aguštin,* prezime *Agustinovič,* s aferezom *Guslika* i s njemačkim deminutivnim sufiksom *Gusti* (hrv. gradovi). Od kllat. *augustus* > vlat. *agustus,* mjesec nazvan u čast *Oktavijana Augusta* mjesto *sextilis.* Odatle i u ličnim imenima, gr.-bizant. Αὔγουστος.

Lit.: ARj l, 36. 94. 123. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 23. *Románsky 91.92.* Vasmer, GL 48.

-(a)y!, **-va, -vo,** sveslavenski pridjevski sufiks ie. podrijetla očuvan u jedinom pridjevu od osnove na suglasnik, još žive u jeziku: *mrijeti,* u prijeglasu *mrtav, mrtva.* Poimeničuje se sa *-ьc: mrtvac.* Inače pridjevski sufiks *-v* dolazi na samoglasničke nežive osnove u *kriv, prav, zdrav, zîv,* u određenom obliku u *lījevī, pfvī,* u pridjevima za boje *plav, siv.* Raširen je pridjevskim sufiksom *-en* (v.) u *trezven,* upor. *trižăn* (ŽK) i rum. *treaz.* U poimeničenom obliku očuvan je u sva tri roda. *-v* dolazi redovno na samoglasničke osnove, većinom nežive u današnjem jeziku, u maskulinu od živih osnova: *gnjev* od *gnjiti, stav* od *stati,* od neživih *div. -v* je nastao u imenicama muškoga roda često pod uplivom imperfektivnih glagola na *-va-ti: pjev, napjev* od *pjevati, priziv, proziv* od *pro-, prizivati, upliv* prema *plivati, zaliv* prema *zalivati.* U ovom slučaju bilo bi bolje govoriti o postverbalima od navedenih glagola negoli o sufiksu *-v.* U femininumu od neživih osnova dolazi u *glava, krava, djeva, njiva, sliva* (ŽK) = *šljiva, udova,* a od živih u *pljeva* od *píjeti* (ikavski *pliti).* U neutrumu od neživih osnova u *crijevo, drljevo* pored *drvo* u prijeglasu, a od živih u *pivo* (ŽK *piva* f) od *piti.*

Lit.: Vandrák l, 517-519.

-av[2], **-ava, -avo** je pridjevski živ i produktivan sufiks kategorije *ụ,* koja je ie. (v. *mrtav)* podrijetla. Sa samoglasom *a* u pridjevskoj funkciji veoma je čest i nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Taj samoglas iste je prirode kao kod pridjevskog sufiksa *-at* (v.) i imeničkog *-ák* (v.). Kao kod tih pripada korijenu ili temi na -a, od tih je apstrahiran, tako da može doći ne samo na imeničke osnove, glagolske na *-α-ti,* nego i na osnove na *-o.* Na imeničke i danas žive osnove na *-a* dolazi u *balav* od *băla, bodljikav, dlakav, čupav, garav, grbav, gubav, hrapav, krastav, Ijuskav, pjegav, smolav, žilav.* Isto tako na imperfektivne glagolske i danas žive osnove na *-a-: bekav, brbljav* od *brbljati, klizav, lăjav, mucav, têpav.* Odatle se prenosi na imperfektivne glagolske osnove na *-i: škiIjav* od *škiljili, žmlrav* od *žmiriti,* kao što se prenosi na imeničke osnove na *-o: čvorav* o'd *čvor,* na osnovu -í: *krvav* od *krv-i.* Dolazi i na tuđe osnove: *kilav* od *kila.* Znači, kao i *-at,* snabdjevenost onim svojstvom koje je sadržano u imeničkoj ili glagolskoj osnovi. U današnjem jeziku nije se kadikad očuvala živa osnova sama za se, tako u *šepav* (upor. *šepati)* i u *lukav* (nije više u svijesti da je to izvedenica od *luk).* Budući da mu je opće značenje snabdjevenost nekim svojstvom (fr. *-é, -eux},* dolazi i na turske posuđene pridjeve,

koji znače tjelesne mane, tako *kior* glasi kod nas *ćorav,* u arbanskom jeziku samo *qorr* i u rumunjskom *chior* u istom značenju; isto tako *ćelav* od tur. *kel* i *šašav* od tur. *şaş.* Upór. složena prezimena *ćor-Spasoje, ćor-Lukić.* Posudiše ga i Rumunji *gârbov* »grbav« gdje je *a* izmijenjeno u *o* zbog prethodnog labijala. Zamjenjuje sufiks *-ьn* u *grozav* »grozan«, dodan je na *-ьn* u *bolnav* »bolan«. Kada je supstantiviran, α dobiva duljinu: *rukav,* gen. *-dva, žerav,* jednako *-ačj-aš.* Duljina nestaje po pravilu u *-ava, -avica* (v.). Upor. niže o sufiksima *-iv* (v.), *-lj'iv* (v.), koji imaju isto značenje, ali drugi vokal. Drugog je podrijetla sufiks *-av* po deklinaciji i u *ljubav,-i* od osnove *Ijub* nekada pridjevske, a danas samo glagolske *(ljubiti).* Tu je *a* nastalo od poluglasa ъ od *Ijvby,* gen. *Ijubzve* u deklinaciji *ü,* dok je u *narav, -i* < *nъa* ъ prvo *a* umetnuto budući da je suglasnička grupa *nr* na početku izolirana. Drugi primjer ide upravo pod sufiks *-v* (v.).

Lit.: Maretić 291. 300. 315. *Vandrák* l, 517., § 460-466.

-ava f je imenički sufiks sveslavenskog podrijetla. Tvori apstrakta od imeničkih, pridjevskih i glagolskih osnova. Apstraktno značenje prelazi u konkretno: *država* od *držati* znači prvobitno ono što drži vlasteoski (feudalni) gospodar i odgovara tačno romanskom apstraktumu *tenutum'* > rum. *ţinut,* tal. *tenuta* od *tenere.* Apstraktno značenje čita se još u 14.v.: *Prijem vsu državu srpskie zemlji...jako cагь, Mon. şerb.* 104. Danas znači »état« ili »provincija (fratarska)«. *Dubrava* »šuma« (od *dub,* koje je izgubilo dočetno *-r)* imala je prvobitno kolektivno značenje, ukupnost dubova. Sporedni oblik *dubrava,* koji se kod nas očuvao u toponimu *Dubrovnik* i kod Poljaka, dokazuje da je sufiks *-ava* pridjevskog podrijetla, da je to poimeničeni pridjevski sufiks *-av* (v.). Apstraktno značenje očuvano je u *maùkava, žeravá,* osobito onda ako je *-ava* vezano s *j* od pridjevskog sufiksa *-го* ili od *i* u imperfektivnih glagola *-i-ti* ili sa *nj* od pridjevskog sufiksa *-ъn* i *-lo. -java* dolazi u *grm-Ijava* od *grmiti, lomljava* od *lomiti,* odatle apstrahiran u *mećava* od *metati, meljava* od *mlje-ti.* Od pridjevskih osnova dolazi u *tvrđava* od *tvrd* (ŽK *trdnjavd). -njava* dolazi, često u pejorativnom značenju, u *jurnjava* od *ju-riti, dernjava, krivnjava, kuknjava, pucnjava, tužnjava. -ava* se nalazi i u hidronimima od imeničkih, pridjevskih i glagolskih osnova: *Bregova, Trnava, Rèsava, Tamnava,* a odatle prenesena i na neslavenske osnove u *Mò-ràva* < *Margus, Nišava* < *Naïssus. -ava* se raširuje s pomoću *-iça* (v.), *-ina* (v.). Tim se sufiksima upravo poimeničuje prvobitni pridjevski sufiks *-av,* kako će se niže vidjeti. Sa *-ica* imamo od glagolskih osnova: *migavica* od *migati* »vrsta mreže za morsko ribarenje«, *padavica* od *padati, pijavica* od *piti, ispîjatiı trepavica, vijavica,* a od imeničkih: *brada-vica, gujavica, lastavica, nogavica* (stvoreno prema *rukavica,* a ovo od *rukav,* v.). Ovamo ide i *mećavica* pored *mećajica* od *mećava.* Izvedenice na *-ina* (v.) od ovoga sufiksa imaju augmentativno i pejorativno značenje: *mješa-vina, grušavina, grmljavina, tutnjavina.*

Lit.: Maretić 266. 291. 300. *Leskien* § 470. 479. Maver, *Slávia 2,* 628-31. Mayer, *NVj* 41, 115-40. *Vandrák* l, 519-20., § 466.

-avac, gen. *-avca* je raširen sufiks, živ i produktivan. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Složen je od dva različita elementa, *-av* (v.) i *-va* (v.) i *-ъc* (v.), koji posljednji sam po sebi tvori radne imenice *(kosac, kupac).* To čini i sada. Prvi elemenat može biti najprije identičan s pridjevskim sufiksom *-av.* U tom slučaju poimeničuje ga *-ьc* i tvori radnu imenicu od pridjevske osnove: *bekavac, čupavac, ćelavac, ćoravac, gubavac, krastavac,* izvedenica koja znači i biljku, *krvavac, šugavac.* Odavde se prenosi i na glagolske osnove na *-a',* *kùsavac, lizavac, lajavac, pûcavac, mïgavac, skăkavac, škripavac.* U mociji, u tvorenju femininuma, služi u ovoj funkciji *-ica* (v.): *be-kavica, ćelavica, ćoravica, lajavica.* U toj funkciji služi i u toponomastici *(Čađavica}* i nazivima za faunu: *pliskavica* (delfin). Femininum radne imenice može se tvoriti i s pomoću *--oka: -ăvka* u značenju lica, životinja i predmeta: *služavka, strišavka* »uholaža« (ŽK), *mirisavka* (kruška), *tociljavka* pored *to-ciljajka.* U posljednjoj je izvedenici nejasan prijelaz *v* > *j,* ali upor. gore *mećavica* pored *mećajica.* Dugo α je po zakonu, jer se nalazi u zatvorenom slogu. Ova posljednja grupa, kao i ona gore *(kusavac* itd.), čini prijelaz prema izvedenicama kad *-avac,* gen. — *avca* tvori radne imenice od imperfektivnih glagola. U ovom slučaju sinonimi su mu sufiksi: *-alac, -ilac,* gen. *-aoca, -ioca* (v.). Tada prvi elemenat sufiksa stoji u vezi sa sufiksom *-va* od imperfektivnih glagola, a ne s pridjevskim sufiksom *-av.* Kako smo gore vidjeli, ove distinkcije ne mogu se u svakom slučaju tačno odrediti. U štokavskom govoru nije t&-liko raširen kao u kajkavskom i čakavskom.

Najpoznatiji je primjer štokavski *prodavač* (Vuk) od *prodavati,* čemu odgovara kajkavsko prezime *Predavec* od *predavati se.* U kajkavskom i čakavskom govoru je odatle apstrahiran *-avac,* koji može doći i na glagolske osnove bez imperfektivnoga *-a,* ali uvijek imperfektivnog značenja: *začinjavac* »pjesnik«, kod Marulića, od *začinjati, peljavac* od *peljati, otpovedavec* kod Jambrešića, *nedêlavac* ŽK od *ne djelati* i u bezbroj drugih primjera. I u štokavskom govora ima primjera, da se daje na glagolske osnove na *-a-ti: glodavac* od *glo-dati, bákavac* od *bukati, skàkavac* od *skakati,* i gore već pomenuti *lizavac* od *lízati.*

Lit..· *Leskien* 359 § 527. FancëV, *Građa* 15, 182. *Maretić* 266-7.

avan m (Mrnavić) »izdajnik«, također raširen sufiksom *-ica* za muška lica *avànica* m (Vuk, 17.V.) »zlikovac; nitkov«. Taj je arabizam *(Ь.aг г an* »izdajnik«) potvrđen još u arb. apstraktumu *avani* »klevetanje«.

Lit.: ARj l, 122. *GM* 20. *Lokotsch* 852.

àvar, pridjev »škrt« (Dubrovnik, Korčula, Perast), proširen na lat. *-osus* > *-ož avarōz,* s našim sufiksom na *-ьn* > *-an avàrozan* (Dubrovnik) »lakom«. Od tal. *avaro.*

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 166.

-av-a-ti, -ev-a-ti, -iv-a-ti, -ov-a-ti složeni su glagolski sufiksi imperfektivnog i iterativnog vida. Nalaze se u svim slavenskim jezicima. Služe od reda u denominalnoj i deverbalnoj funkciji, tj. u građenju glagola od imenica, ili daju već imperfektivnim glagolima, koji već postoje, iterativni vid. Primjeri za denominalnu funkciju naročito su brojni kod *-ovati, -ujem·: putovati, putujem* od *put, trgovati, 'trgujem* od *trg.* Ova je tvorba naročito živa i produktivna, i to od starine, što se vidi iz činjenice da su Rumunji posudili baš ovaj sufiks i neobično ga proširili, naročito na svoje glagole koje posudiše iz madžarskoga. Kod njih glasi prema prezentu *-UJĢ* > *-ui* preudešenom prema latinskoj konjugaciji na *-ire (audire* > *auzi),* prema kojoj se mijenjaju svi rumunjski glagoli slavenskoga podrijetla. Da je ovaj sufiks produktivan, vidi se i odatle, što mnogi glagolski neologizmi stvoreni za strano *-irati* idu po ovoj tvorbi. Varijanta *-evati* nalazi se poslije palatala: *bicèvati, bi-čujem, kuševati* (kajkavski germanizam od *küssen)* itd. Ovo *-èvati* mora se razlikovati od *-ēvati* u čakavskom i kajkavskom narječju mjesto *-ivatiu* štokavskom narječju: *kaževat(f)* — *kazujem* (ŽK). Sufiksi *-avati, -ivati* služe obično u deverbalnoj funkciji. Primjeri: *umnožiti* — *umnažati* — *umnožavati, podr-žati* — *podržavati, kazati* — *kazivati, udru-žiti* — *udruživati,* itd. I sufiks *-avati* > *-ajem* posudiše Rumunji u obliku *-ăi,* ali ga upotrebljavaju drukčije nego južni Slaveni. Dodaju ga samo na onomatopejske osnove.

Lit.: Maretić 345. 348-9. *Leskien* §§ 774. si. Zubatý, *LF 42,* 227-39.

àvãz m = *havas* (Vuk, nar. pj.) »glas«: *ovan ćuti, ne pušta avaza.* Odatle prilog obrazovan s pomoću turske postpozicije*-ile* »sa« (v.): *àvăzile* »što se može glasnije«. Turcizam perzijskog podrijetla *(avaz,* isto značenje) nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit. ARj l, 122. Skok, *Slávia 15,* 183. Elezović, *NJ,* n. s., l, 160.

aveliti se, *-ì* part. perf. akt. *avelija se* (Split, Korčula) »zapustiti se«. Promjena *e* < *i* je zacijelo zbog disimilacije í — Γ > *e* — *ì* (upor. rum. *vecin* < lat. *vīcīnus).* Od tal. *avvilire* (prefiks *a-* < lat. *ad-* i pridjev *vile)* < kslat. *vilire,* kllat. *vilescere.* Tal. pridjev *vile* < lat. *vilis.* Kod Marina Držića i u superlativu: *uboštvo je najvilija stvar.*

Lit.: REW^3 9328. *DEI* 383.

avet, gen. *-i* f (Vuk, Obradović, Milićević) »utvara«. Odavde *avètinja* f (Vuk), izvedenica obrazovana s pomoću istog sufiksa kao *svetinja.* Ne nalazi se ni u jednom slavenskom jeziku, a i u hrvatskosrpskom samo u istočnim krajevima, odakle je danas prenesena u književni govor i na zapadu. Daničić je izvodi od ar. *bajalet* istog značenja, ali je teško objasniti nestanak duljine na a, ako je nastala stezanjem od *-aja-,* i promjenu / > *v,* za koju nema primjera medu turcizmima, a nadasve je teško objasniti i- deklinacijų po kojoj doduše idu 'apstrakta, ali ne turske provenijencije. *Vilajet,* gen. *-a* ostaje po o-deklinaciji. I tako redom svi arapski apstrakti na *-et,* kao *adet.* Zbog toga mi se čini da će to biti naša riječ, apstraktum obrazovan s pomoću kolektivnog sufiksa *-et, -i* (upor. *vrlet,* gen. -t) od praslavenskoga glagolskog korijena **avjo, aviti* (v. *ja-viti),* koji u hrv.-srp. kao i u drugim slavenskim jezicima dobiva obično protezu *-/: ja-viti;* ali prilog *ave* može biti i bez nje, kao

veznik *ako* (v.). To je stari lokativ a-deklinacije *ave, javě,* očuvan i u starijem hrv-srp. *javi,* odatle s prijedlogom *na javi* »u stanju nespavanja, budnosti« (opozicija *san : java).* Ako je tako, onda *avet znači* »ono što se javlja, prikazuje«.

Lit.: *ARj* 1, 123.

avgutār, gen. *-ara* m (Vuk) »riblji mrijest, ova piscium condita, hajvar > kaviár (v.)«. Vadi se u Skadru iz ribe skakvice, skakve (v.). Jede se uz časni post svaki dan. Od ngr. αὐγοτάραχο, -ριχο »isto«, Grecizam koji je ušao u narodni jezik preko grčkih manastira.

Lit.: *ARj l,* 124. Vasmer, *GL* 48.

aviđati se, *-am* pf. (Dalmacija, Pavlinović, subjekti: maslina, čovjek, poslije rđe, bolesti) = *ovindati se, -am (od strâ)* = *ofindati se* = *antidati se* (S.Rosa, 1764) »oporaviti se (poslije bolesti), jedva doći k sebi«. Daničić tumači kao *ammendare* od *menda.* Time se ne objašnjava *v.* Bolje: *adventare,* intenzivum od *adventre* ili od *ventus* »zračiti se« > »oporavljati se« (prema semantičkom zakonu sinegdohe), upor. jtal. *abbintari* — (u Abruzzima) *abbenda* »mirovati«, prov. *aventar* »zračiti«, sttal. *avventare* »baciti« je od *ventus.* Glede *nt* > *nd* (ngr., arb. i jtal. pojava) upor. *planda* (v.). Glede *dv* > *m* upor. *menda* (Teramo). Za *a* > *o* upor. *oprtalj,* ili je zamjena lat. prefiksa hrvatskosrpskim prema *oporaviti se* (prefiksalno unakrštanje).

Lit.: *ARj* 1, 81. 124. 9, 491. *REW*[3] 218. 9212. 2860. Skok, *ZRPh* 54, 432. *DEI* 381.

àvlija f (Vuk, nar. pj., Otok kraj Vinkovaca) = (metatezom *vi* > *lv) àlvija* (Ramljani, Liješće, Lika, K) = *hàvlija* »dvorište oko kuće, crkve, manastira, široko, sa vratima, kamenom ograđeno ili posađeno«. S turskim epitetom *mermer(li) avlija* (nar.pj.). Pridjev na *-bsk: avlījskī* = *àvlínskí* (vrata). Na *-ište: avlīSte* »mjesto gdje je bila avlija«. Balkanski turcizam grčko-latinskog podrijetla (tur. *havlı* = *avh* < lat. *aula* > gr. αυλή »Hof«) iz terminologije gradevinstva: rum. *avlie,* bug. *avlija,* arb. *avili* »Hof, Palast«. Prema *ćefalija* > κεφαλή balkansko *avlija* može da potječe i direktno iz bizantinskoga. Kako je to građevinarski termin, koji je sav na Balkanu turskoga podrijetla, vjerojatnije je tursko posredovanje. *Aula* se nije očuvala na zapadu. Današnje *aula* (na sveučilištu) latinskog je podrijetla. Riječ je ie., prema Rozwadowskom u vezi sa *ulica* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 124. Jurić, *ZbNŽ* 23, 292. *Miklošič* 5. *SEW* 1, 34. *WP* 1, 20. Vasmer. *RSl* 3, 260. Vasmer, *GL* 48. *GM* 20-21.

avoljiti, *-im* impf. (Srijem, srijemsko Podunavlje, Bačka, Futog) »dugo žvakati ili valjati zalogaj u ustima«. Provincijalizam bez proteze /- kao obično u turcizmima i madžarizmima. Zbog toga može biti stranoga podrijetla.

Lit.: Aleksić, *NJ* 4, 89.

avorija f (16.V., Nalješković) »slonova kost, fildiš«. Od tal. *avòrio* < lat. pridjev na *-eus eboreus* za *eburneus* od *ebur,* gen. *-oris,* možda egipatskog podrijetla preko etruščanskog (Battisti).

Lit.: *ARj* 1, 125. *REW** 2847. *DEI* 380.

ävrc m (Srbija, Uzice) »nanus, sinonimi: manjo, maljenica, starmali, kepec«. Daničićevo izvođenje od ar. *ifrit* nije uvjerljivo.

Lit.: *ARj* 1, 125.

ävrlj bävrlj (Vuk), prilog »amo tamo, ovamo onamo, npr. kad ko kazuje kako je tumarao kojekuda dok je što našao«. Vuk ne kaže gdje se taj prilog govori. Zore ga je zabilježio u Imotskom (Dalmacija) *averij bàverlj* u istom značenju, gdje je našao još dva jednako građena priloga: *ariani barlam nešto učiniti* »uništiti što do temelja«; *asii vâsli* (v.) »zaman, zaludu«. Za às/i *vâsli* nađen je turski uzor (v.), za *ävrlj bävrlj* i *áriam barlam* nije. Daničić je predlagao turski izraz *âvâre olmak* »besposličiti, trčati kojekuda«, odatle *avarelik* »besposličenje«. To upoređenje ne objašnjava ništa, ni značenje ni oblik. Očigledno je da su ti prilozi stvoreni prema turskom obrazovanju *kitap — mitât,* tj. na taj način da je u drugom dijehi složenice prvi dio izmijenjen dodavanjem drugog suglasnika da bi se izrazilo sve ono što. je u vezi sa značenjem prvog dijela složenice. Jedino je pitanje da li za prvi dio *avflj* i *ariani* postoje istoznačne turske riječi. Dosada se nisu našle. Za *bavrlj* upor. niže *bavrljati* (v. *baviti).*

Lit.: *ARj* 1, 125. Zore, *Palj.* 56.

äza pored *azăja* m (Kosmet) »kršćanin kao član turskog suda uz kadiju«; *-ja* u *azăja* je naš dodatak kao u *odaja* (v.). Ovaj arabizam nije zabilježen u Bosni (ar. pi. *aza* od sing. *uzv* »član«), nego u cincarskom *äza* »član savjeta«.

Lit.: *Elezović 2,* 490. *Pascu* 2, 110.

azamogljan m (Mrnavić, 17.v.) »zarobljeno dijete od kojega je bivao janjičar ili sluga u dvoru sultanovu«. Taj turcizam (ar. *adžem* i turski *oglan)* nije potvrđen u narodnom govoru u ovom obliku, nego Vuk ima *džamoglãni* pl., samo u frazi: *nevaljaSi kao* ~; zatim Popović u kolektivu *džamogladija* f u frazi *Ima dosta džamogladije na vratu,* gdje je dočetak tursko-arapske složenice *-ani* zamijenjen kolektivnim sufiksom *-adija* (v. *-ad).* Prvi dio složenice je ime zemlje: *Adžem* »Perzija«, drugi dio je turska izvedenica *oglan,* upravo perzijski plural od *oglu* »dijete«, koji se nalazi još u *ičoglan* (v.). Rijedak je slučaj da u turcizmima ispada početno *a-.* Možda ovamo ide i hercegovačko katoličko prezime *Džamonja.*

Lit.: *ARj* 1, 126. 3, 529.

-az(a)n, **-azna, -azno** je pridjevski sufiks koji postoji samo u hrvatskosrpskom jeziku, stvoren od sveslavenskog imeničkog sufiksa *-гнь,* gen. *-zni,* koji se nalazi i u našem kao i u drugim slavenskim jezicima, a služi za tvorenje apstrakta ženskog roda od glagolskih osnova po r-deklinaciji. Primjeri: *prijazan,* gen. *prijazni* od *prijati, bojazan,* gen. *bojazni* od *bojati se.* Nepostojani samoglasnik *a* umetnut je u suglasničku grupu *zn* na kraju sloga. To umetanje, pravilno u našem jeziku, dalo je povoda našoj jezičnoj svijesti da se dočetak *-an* identificira s našim općim pridjevskim sufiksom *-ьnъ* > (a)и (v.). Tako nastade uz imenicu ženskoga roda *bojazan-bojazni, prijazan-prijazni* pridjevi *prijazan* i *bojazan* »koji se boji«, rijedak u govoru, ali općenit u književnom jeziku u složenici *bogobojazan* »koji se boga boji«. Prema ovima nastadoše od glagolskih osnova *gojazan* »koji se lasno uzgoji« od *(uz)gojiti se, ljubazan* »srdačan«. Pored posljednjeg oblika govori se i *Ijubezan,* gdje je *e* mjesto *a* nastalo prema *Ijubéžljiv.Od* sufiksa *-zn* nastaje u vezi sa sufiksom *-jiv* (v.) pridjevski konglutinat *-ažnjiv,* koji imamo u *sablašnjiv* od *sablazan* f (> *sablazniti),* od koga po zakonu disimilacije nastaje *-ažljiv.* U tom slučaju pomiješao se s pridjevskim sufiksom *-ež-Ijiv,* koji je nastao dodavanjem *-ljiv* (v.) na imenice kao što su *boljezan* f — *bolježljiv* prema *bolest — bolešljiv, grabež — grabežljiv,* pa se mjesto *bojažnjiv,* koji nije nigdje potvrđen, govori *bojažljiv* uz *bojazan* f, *gojàzljiv* »koji se lasno ugoji« pored *gojazan, Ijubežljiv* mjesto *Ijubažljiv,* koji nije nigdje potvrđen, kao i u *sramežljiv* od *sram, darežljiv* od *dar.* Iz posljednjih se primjera vidi da je pridjevski sufiks *-ežljiv* dobiven apstrahiranjem i da se zatim osamostalio. Na sličan način je nastao *pažljiv* od *paziti* prema *pažnja,* kao *brižljiv* prema *briga.* Postanje osnovnog sveslavenskog sufiksa *-гнь,* gen. *-zni* nije posve jasno, jer postoji uza nj i varijanta *-snb,* gen. *-sni,* koja služi također za tvorenje apstrakta po deklinaciji r ili α od glagolskih osnova. Primjeri su za to *pjesan,* gen. *pjesni* od glagola *peti,* kod nas očuvan u *pjevati* (v.), *basna* od *bajati* (v.). Apstraktum *pjesan, pjesni* očuvao se u radnoj imenici *pjesnik,* a na osnovi asimilacije *ρ — n > ρ — m i* prema rodu riječi *basna, pjesan* je običnija danas u govornom jeziku u obliku *pjesma* f. Sufiks *-snb,* gen. *-sni* nalazi se još u *plijesan,* gen. *plijesni f,* odatle pridjev *pljesniv.* Odnos između sufiksa *-snb* i *-гнь,* koji služe u istoj semantičkoj i morfološkoj funkciji, nije objašnjen. Oba su postojala već u praslavensko doba, ali samo za sufiks *-snb* postoji litavska paralela u pluralu *-sni; z* od *zn* uporeduje se sa latinskim genitivom u *võraga, -ginis.*

Lit.: *Măreţie* 315. 316., § 362. k. 363 n. *Leskien* § 521. *Vandrák* 1, 643., § 653.

azbašća (narodna pjesma) = *azbašća* f (Kosmet) »osobito lijepa cvjetna bašta, cvjemjak«. Drugi dio složenice je posve jasan. To je perzijska riječ *bagče* > *bašta* (v.). Prvi dio se razno tumačio, kao *äz* »malen«, protiv čega je Korsch tvrdio da je to ar. *h'arz* »zabava«. Složenica bi prema tome bila arapsko-perzijska i značila bi »vrt, bašta za zabavu«. Ispravnije će biti Elezovićevo tumačenje, koji u prvom dijelu vidi arapsku riječ hoss »carsko dobro, dvor« i tumači ovu složenicu kao »dvorska bašta«. To je to vjerojatnije što hass »carsko dobro« dolazi i inače u balkanskoj toponomastici turskoga podrijetla, tako u *Azbukovica* (Srbija), koja nema nikakve veze s *azbuka* (v.) nego znači *»Bukovica* kao carsko dobro«, *Haškovo* od *Hasskõy* (Bugarska) »carsko selo«, i čitav kraj zvan *Has* na arbanskoj granici. Isto tako neće biti da su u prvom dijelu arapski nazivi za biljke as »mrča« ili hass »loćika« ili kakav epiteton ornans. Ispravno je naslućivao već Daničić hoss »carsko dobro«, kritikujući značenje »mali vrt, voćnjak«.

Lit.: *ARj* 1, 126. Korsch, *ASPh* 8, 650. *Eiezović* 1, 5. i JF 14, 207-8.

äzgan (Kosmet), indeklinabilni pridjev pored *âzgbn, ãzgbn* »bijesan, pust«, odatle apstraktum *ãzgínhk,* gen. *ãzgmhka* m (Kosmet) »bijes, pustahiluk«. Od pridjeva izveden je femininum *azginjãjka = ãzginjãjka = ãzginjača* (Kosmet) »žena ili djevojka vesela, ohola«. Igra složenih sufiksa *-njajka = -njača* upada u oči u ovoj izvedenici. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla nije kod nas zabilježen izvan Kosmeta; nalazi se ipak u balkanskim jezicima, i to najprije kao indeklinabilni pridjev u bug. *azgăn* »bujan, raspaljen«, u arb. *azgan = hazgan* »bezobrazan, odvázán« i u cine. *azgîn* »raspojasan, bijesan«. Odatle je izveden apstraktum s pomoću turskog sufiksa *-luk* (v.) kao u Kosmetu bug. *azgănlăk* »bijes, pasija« i cine. *azgînlîche* »tjelesne slasti, naslade«. Turski pridjev *azgin* izveden je s pomoću istog sufiksa kao *čališkan* (v.) ili *sürgün* od glagola *azmak,* a od toga glagola *azdîsat, -sem, -sam pí.* pored *azdisăvat, -sujem* (Kosmet) = *àzdisati, -šēm pí.* »Oiiiliti se, uzobijestiti se kad se ko obogati ili kad se mlado čeljade uljubi te postane nepošteno (Srbija), pobijesniti, pomamiti se (Kosmet)« i cincarski glagol *azdisire* (oboje prema turskom aoristu *azdı)* »postati mekoputan, raspojasan«. Nije od turskog kauzativa *azdırmak* »zavesti«, kako krivo uči Pascu.

Lit.: ARj 1, 126. *Elezović 2,* 492. *Mladenov* 3. *GM* 21. *Pascu 2,* 110. *Deny* § 866.

äzman (Srbija) m »nerast«, odatle pridjev *azmanòvit,* sinonim za *nerastovit,* izveden u oba slučaja s pomoću složenog sufiksa *-ovit* (v.). Turcizam *(azman* »silovit«) koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 127.

azur m (Marulić, rima sa *valuri)* »modra boja«. Od tal. *azzurro* arapskog podrijetla = *làzur* m »modra boja«, od srgr. (biz.) λαζούριον (upravo λίθος λαζούριος) ili preko njem. *Lasurstein,* pridjev na *-ыг > -an ažuran = lazuran,* slov. *lazurec, lazuren.* U Srbiji turcizam perzijskog podrijetla *ladžuver* m »modri kamen sa zlatnom žilom, tirkiz« < perz. *läzvärd* > turski *lacüverd,* ar. *lazwardl* »lapis lazzuli«. U tal. *azzurro* ispušteno je /- jer se smatralo članom, upór. *javor.*

Lit.: ARj 1, 127. 5, 875. 935. *Pleteršnik* 1, 503. *REW*[3] 4959. *DEI* 388.

aždaha (Vuk) = *aždaja* (Vuk) = *hažhàja* (Vuk) = *aždaja* (Kosmet) = *aždava* f (Vuk) = *aždaj* m (Kavanjin), sinonim za *hala = ala* (v.), *zmaj* (v.), *drokun = drakun* v.), *pozoj* (v.). Zamjena *h SSL j i v* razumljiva je, isto tako dodavanje *h* pred turskim *a.* Kavanjinov oblik je prema maskulinu *zmaj* ili *drakun.* Turcizam perzijskog podrijetla *(aždaha* istog značenja). Figurativno značenje »proždrljivac« zabilježeno je samo u Kosmetu. Tu se to značenje razvilo u varijanti *aždar,* gen. *aždĕra* m i u *aźderajka* f »proždrljiva žena«, gdje je dočetak *-žder* izazvao vezanje za glagol *žderati* (v.). Varijanta *aždar* dolazi i u Crnoj Gori i u bugarskom jeziku *(aždar).* Postoji također varijanta sa α > *e: eždar* m (u nar. pjesmi), odatle epiteton ornans *kovča eždirlija* »kovča nalik na zmaja«, također u narodnoj pjesmi. Ta samoglasna varijanta nalazi se i u arb. *eždarha* »zmaj, velika zmija«. Bit će zacijelo imitacija perzijskog izgovora *ä* u *äždäha,* perzijski plural *äždärhá,* odatle tursko *aždarha* i *aždar* »zmija«.

Lit.: ARj 1, 127-8, 3, 38. *SEW* 1, 36. *GM* 97. *Elezović* 1, 4-5. Kořínek, *LF* 67, 286-9.

ažrupati pf., u pismu vladike crnogorskog: *sobe manastirske ... nepravedno ažrupane ot oficijala.* Drugih potvrda iz narodnih govora nema. Značenje je »prisvojiti, oteti«. Od tal. < lat. *usurpare.* Latinizam preko njem. na *-irati: uzurpirati, uzurpiram.*

Lit.: ARj 1, 128.

ažula f (Korčula, Mikalja) = (s protezom *j-,* deminutiv na *-icd) jažulica* (Istra) = na *-ič jažulić* (Istra) »kopča, petlja, spona, ombreta, imbreta«. Od mlet. *àsola,* deminutiv na *-ula* od lat. *ansa,* vlat. *asa* (Appendix Probi).

Lit.: ARj 1, 128. 4, 503. Štrekelj, *ASPh* 14, 526. *REW*[3] 491. *DEI* 322.

B

-ba[1] je praslavenski imenički sufiks ženskog roda, živ i produktivan još i danas. Nalazi se u svim slavenskim jezicima. Postojao je i u baltoslavenskoj jezičnoj zajednici (litavski *-ýba,* lotiški *-iba).* Da je živ još i danas, vidi se iz neologizama kao što su *dražba* od *drag* »skup« (ne od *dražiti)* za tuđicu *munta* f »Versteigerung« i **urudžba (urudžbeni zapisnik)* od *uručiti.* Pred *-ba* postojao je u starom crkvenoslavenskom poluglas б : *-ьЂa.* Zbog toga prelaze pred njim velari u palatale (tip *družba* od *drug,* ne od *družiti,* zbog semantike). Taj poluglas je nastao prijevojem od *i* glagola na *-i-ti* (tip *moliti,* odatle *molba* i *moba).* Pred *-ba* vrši se asimilacija bezvučnih suglasnika u zvučne (tip *svjedodžba* od *svjedočiti, vršidba* od *vršiti, gozba* od *gestiti).* Služi od najstarijih vremena za tvorenje glagolskih apstrakta (nomina actionis) od osnove primarnih glagola (tipovi: *berba* od *Ђьraii — berg* s prijevojnom osnovom kakva je u prezentu, *parba* od *preti),* a naročito se često dodaje na osnove izvedenih glagola na *-i-ti* (tipovi: *služba* od *služiti, svjedodžba* od *svjedočiti).* U ovom slučaju može doći i na sam infinitiv (tipovi : *vršidba* od *vršiti kosidba* od *kositi).* Prema ovima je stvoren neologizam *činidba.* Služi za pravljenje takvih apstrakta i od glagola ove konjugacije koji su složeni s prefiksima: *nagodba* od *nagoditi se, pogodba* od *pogoditi se, naredba* od *narediti.*

Mogu ga zamijeniti i postverbali na *-a: nagoda* pored *nagodba.* Prevladuju ipak izvedenice jednostavnih glagola na *-i-ti (borba, dvorba, korba, seoba,* od *seliti, gozba, trudba, tužba,* rjeđe od glagola na *-a-ti; kárba).* Nomina actionis tvore se, rijetko doduše, i od imenica: *svadba* od *svat, svôjdba* od *svojta.* U posljednjem slučaju zadobio je kolektivno značenje.

Pridjevska apstrakta tvori veoma često, ali tada dobiva preda se *o* mjesto poluvokala *ь: -oba.* To raširenje nastalo je na dva načina. Prvo dodavanjem *-ba* na srednji rod: *zloba* od *zlo, grdoba* od *grdo, hudòba* od *hud.* U ovom slučaju mogao je ispasti sufiks *-ьn,* jednako kao sufiks *-ica* od *Toplica* što je ispao u pridjevskom toponimu *Topusko,: gnjusòba* od *gnjusan.* Prema ovome stvoreni su apstrakti *rugoba* od *ružan (poruga), tegoba* od *težak* (upor. *teginja* ŽK), *tjeskoba* od *tijesan* (upor. *priteśćati* ŽK). *-o* srednjega Toda dobilo je znatno pojačanje analogijom u samoglasu *0* od sufiksa *-ota,* koji tvori također, apstrakta od pridjeva *-(milota* od *mil, divota* od *div).* Ovamo ide i *utroba* od pridjeva **otro,* koje se nije očuvalo kao pridjev, nego kao prilog *unutra.* Ovo *-oba* služi i za tvorenje pejorativnih izvedenica, koje se raširuju s pomoću drugih sufiksa, tako *muškobana = muškobara* od *muško, čarobija,* koje je dobilo *-ija* prema *čarolija.*

Kako sufiks *-ina* (v.) tvori također pridjevske apstrakte *(milina* od *mio, bjelina* od *bijel),* nije čudo što se *-ьЂa* udružuje s njime: *tâdbina* od *tat,* stcslav. *tatbba (tadzbina* ŽK prema pridjevu *tacki < tatski), tazbina* od *tast, rodbina* od *rod, otadžbina* od *otac.* Dvaput 1 od sintagme: *zadužbina* od *za dušu, popudbina* od *po putu,* ali najčešće služi i ovdje za izvođenje nomina actionis od osnova glagola na *-i-ti: čazbina* od *častiti, sôdžbina* od *sočiti, narudžbina = porudžbina* od *naručiti l poručiti,* odatle *narudžbenica, postojbina* od *postojati, tedžbina* od *teći — tečem, sudbina* od *suditi, osudbina.* Varijantu *-bina* drugi slavenski jezici ne poznaju.

Sufiks *-ba* odigrao je veliku ulogu među apstraktima u pogledu roda. Kako se svršava na *-a,* jednako kao i imenice ž.r. deklinacije *a,* sva apstrakta ovoga tipa postadoše feminina. Kao živ sufiks povukao je za sobom i apstrakta *n&-ъka* (tip *ostaviti — ostavka),* na *-ava* (tip *držati — država),* na *-ina* (tip *mili mio-milina),* na *-ъaa* (tip *pravda),* kao i postverbalia na *-aļ-ja (plata = plaća* od *platiti).*

Tako se zgodilo, da je deklinacija *-a,* koja je prvotno bila nosilac ženskih živih bića, postala i glavni nosilac apstrakta, za razliku od latinskoga, gdje je sufiks *-ium* očuvao prvobitno stanje da se apstrakta označuju kao neživo. Međutim izgleda da je *-a* u *ьЂa* iste prirode kao u *vlastela.* Postojao je naime i oblik *-bbo* muškog roda, koji se nije očuvao kao živ sufiks, nego samo u nekim riječima kao što su *jastrijeb* (pseudojekavizam) pored pravilnog *jastreb* (v.) i u *golub* (v.), gdje označuje boju životinja. Misli se da se taj sufiks nalazi još u *glu-b-ok = dubok,* gdje je raširen pridjevskim *-ok.* le. oblik glasio bi -Wio. Nastaje pitanje odakle potječe. Mislim da je iste prirode kao i germansko *-dom* (engl. *kingdom),* njem. *-turn (Reichtum,* od *reich},* koji je prvobitno bio imenica, od ie. korijena *dhē* »postaviti«, stcslav. *děJQ,* u prijevoju *o:* got. *doms* (odatle rus. i búg. *duma* »riječ«). Stvnjem. *tuom* »čin«, upor. *djelo* s drugim sufiksom. Kao ova imenica što je u sklopu složenice označivala prvi dio kao apstraktum, tako je *-ba* od ie. osnove *ba-* u *hajati.,* grčki φημί mogla označivati prvi dio složenice kao apstraktum, upravo onako kako je grčka imenica λόγος-λογία postala internacionalni sufiks za oznaku raznih znanosti kojih se sadržina izrazuje prvim dijelom složenice. Ali ima i drugih tumačenja postanka toga sufiksa.

Lit.: Maretić 267., § 325 a,e. *Leskien* §§-471.503. *Vandrák* 1,603, § 379. Iljinski, *ASPh* 24, 224-226 i Jagićeva kritika, ib. 228-9. Matzenauer, *LF* 17, 177—8. Osten—Sacken, *IF* 26, 307-24.

ba[2], rijedak hrv.-srp. uzvik (inter j ekei j a) kao izraz čuđenja (Marulić), nijekanja i potvrđivanja (Srbija, Stojanović) = *bă -bă* (Kosmet). Nalazi se .i u bugarskom, gdje Mladenov razlikuje *ba* također u trostrukom značenju. U rumunjskom je *ba* uzvik negacije, ali je raširen i drugim nijansama. Nalazi se i u sjevernim slavenskim jezicima (češkom, poljskom i ukrajinskom) većinom u potvrdnom značenju. Kao primarna interjekcija za izraz čuđenja nalazi se i u neindoevropskim jezicima, kao u turskom. Indoevropskog je podrijetla, kako se vidi iz potvrda u avesti, armenskom i u homérskom φή i u prijevoju *bo* (v.).

Lit.: ARj 1, 128. *SEW* 1, 36. *Bruckner 9. WP 2,* 136. *Elezović* 1, 36.

baba f »stara žena, djedova žena; u prenesenom značenju prema bavljenju s djecom: dadilja«. Pokazuje udvostručenje (reduplikaciju) istoga sloga kao *mama, tata,* internacionalne djetinje riječi. Riječ je prastara. Ide u baltoslavensku zajednicu kako dokazuju litavski *boba,* lotiški *baba).* To se vidi i odatle što se posjedovni pridjev tvori pomoću staroga sufiksa *-ji: bablji,* pored novijih *babin* i *bapski.* U značenju »djedova žena« tvori hipokoristik s pomoću sufiksa *-ka* (upor. *majka) : baka* (18.V.), također »svekrva«, koji se može i umanjiti *bakica, bakušica* (Kosmet), augmentativ *bakètina.* U značenju »stara žena« tvori ove augmentative: *babètina,* riječ koja se upotrebljava i u prenesenom značenju u pejorativnom smislu »žena koja mnogo govori«, *babùrina* (glede sufiksa v. *-urina)* i *babùskara — babuskera* (v. i *-uskara, -uskera).* Hipokoristik *baba* »stara žena, dojkinja« potvrđen je u 16. v. Bavljenje s djecom vidi se u izvedenicama sa *-ica.* Denominal *babičili* ili *bâbiti, bãbiti se* »rađati« (Vodice, Istra), *òbabiti* (ženu), također refleksiv (Sarajevo, Lika), pf. pored impf, *obabìnjatì se* (Vuk), *dòbabovati* i *òdbabovati* (Dubrovnik). U kolektivu: *babine·* pored *babinje* f pl. (ŽK) »pohod žene poslije poroda«, odatle *babmjara f* »porodilja« (Šabac), u pridjevu ž.r. *zbăbna (žena),* koji je obrazovan s pomoću prefiksa s (v.) kao *skozna, sjajna* itd. Kad se radi o izrazima za rađanje djece, ova se riječ upotrebljava kao eufemizam i tabu, da se ne upotrijebi prava riječ. Iz pojma »stare žene« izlazi predodžba o namreškanosti lica i sva ostala svojstva nezgrapnosti. Sve to igra veliku ulogu u onomasiologiji, naročito u izvedenicama. *Baba* kao metafora označuje morskog raka, nalik na jastoga, odatle *babica* »ornala morska ribica« (Hrv. primorje), sa sufiksom *-ьc* (v.): *babac,* gen. *bdpca* m »krupan orah« (Srijem, Vuk), sa sufiksom *-as: habaš* »cipo, skakva«, sa sufiksom *-ić: babić* »vinova loza crna grožđa«, sa sufiksom *-bko, -zka: bábák,* gen. *bapka* »buba«; s deminutivnim sufiksom *-ica,* pa na *-ovina; babica* »primalja«, odatle pridjev *babački* u *babočka plata,* s promjenom sufiksa, i *bavkovina,* sinonim za *babotrsovina* »berberis vulgáris«. Izvedenice od *baba* imaju najrazličitija značenja: *babica* »buba koja se zove i *babuška, babor«, babuška* znači i »šiška«, *babura* i deminutiv *baburica* »buba«, *baburača* »velika žaba«; *babor* znači biljku, vrstu paprike i *plantago* (također *bábika); babica* znači u ŽK »kup pijeska za popravak ceste«, drugdje opet znači »izdanak, stup koji drži kuću i zemljanu peć bez pećnjaka, gvožđe ili nakovanj za otkivanje kose« (Buzet, Istra). Pri-

djev *bablji* poimeničen s pomoću -aca: *băbljača* znači »iglu i neku kiselu jabuku«. S pomoću sufiksa *-aja* obrazovan je f pl. *babaja* »trešnje koje se zovu i 'rskavice, ruštevi (v.)«. Nije moguće izbrojiti svu metaforickú upotrebu ove riječi u primitivnim izvedenicama. Apstraktum se tvori s pomoću složenog sufiksa *-uština: babúština* f »besposlica«. Značajno je ipak da su ovu riječ posudili sv; okolni narodi na istoku: Rumunji *babă,* Madžari *baba,* Arbanasi *babe,* Novogrci βαβά. Od složenica treba naročito istaći *baba jaga,* koja se nalazi i u drugim slavenskim jezicima i ide u slavensku mitologiju. Drugi dio tumači se iz ie. *oiga,* riječ koja se nalazi u nvnjem. *Ekei* »gnjusoba«. Zatim spominjem našu podrugljivu složenicu *babosuk* »domazet oženjen udovicom«. Drugi je elemenat od *šukati* (v.). *Baba* dolazi i u toponomastici: *Baba* planina između Niša i Paracına i u Hercegovini. Isto tako i pridjev *Babin (brijeg, most), Babin zub* (u Sloveniji) i *Băbljak.* Samo u hrv.-srp. postoji ova ista riječ i kao maskulinum, ali u ovom slučaju ona je posuđenica iz turskoga *baba* »otac, pradjed, starac, dobar čovjek«. I ta je riječ izašla iz djetinjeg govora, ali označuje, kao *tata,* samo muško lice. Posudište je i Rumunji *baba* »otac«, Bugari, Arbanasi i Novogrci. Opći je balkanski turcizam. Kod nas je dobila hipokoristički akcenat i dočetak -o: *baba = babo* »otac« (Vuk, 17.v., nar. pj.), također »nagovor snahe svekru« = *baba,* gen. *babe* (Kosmet) »djed«, odatle deminutiv *bapče,* gen. *-eta* »naziv djece za oca« i pridjev *babin.* Razlika je u akcentu prema *babina duša* »mirisna trava, majčina dušica«, od naše riječi *baba* »starica«. Odatle izvedenica *babajko* »otac« (Vuk, 1S.v., nar. pj.) = *bàbaljko* »poočim«, također búg. *babájko* pored *babajka* i rus. *babaj, babajka.* Naš hipokoristik *babo* mogao je nastati i od *babajko* »otac«, kojega sufiks nije lako protumačiti. U Kosmetu se naime govori *babačko,* gen. -a m »krupan, krepak, snažan čovjek«. Daničić je izvodio ovu našu izvedenicu iz turskoga' apstraktuma *babalık* »starac, tast, punac«, koji je također posuđen kao *babaluk* (u Jukićevoj narodnoj pjesmi) = rumunjski *babalic* »poštovani gospodin (nagovor Turčina za starijeg čovjeka)«. Daničićevo tumačenje nije ispravno. Sufiks *-ajko* može se protumačiti iz naših jezičnih sredstava. Mogao je doći na tursko *baba* prema *tdjko* (Paštrovići) i *brajko* od *tatko* i *bratka* po zakonu semasiologičke srodnosti. *Tatko > tajko, bratko > brajko* nalaze se i u bugarskom; *j* mjesto *t* nastalo je prema *majka* od *maja* kao i ία/o od *tâjko; j* dolazi još u pridjevu od *bábo bàbajin* (Vuk, nar. pj.) koji Daničić bez potrebe izvodi od perzijskog pridjeva *bābajane.* Od turskoga *baba* i našeg sufiksa *-in* nije moglo drugo da nastane nego *bàbajin.* Ali uporedi rum. *babac.* Kod Katančića dolazi i femininum *babajka* prema *baba* i *majka: Sinka daj sladkog materí, babajki.* Tu je turcizam prešao sasvim u sferu naših riječi. Od *babajko* pridjev je *babajkov,* a od *babo babov* (Vuk), koji je poimeničen u *bábovina* prema *očevina.* Čist turcizam očuvao se u složenici *babazèman* m »staro vrijeme«. Međutim izvedenica *babačko* m, koja se govori u Kosmetu, govori i za mogućnost drukčijeg tumačenja sufiksa *-ajko.* U rumunjskom postoji *babaca* (odatle deminutiv *băbăcuța),* a u novogrčkom μπαμπάκας (izgovori *babdkas)* pored μπαμπάς, zatim u rumunjskom *băbae* i odatle deminutiv *băbăi f ă,* koje riječi služe za nagovor; sa *babae* slaže se rusko *babaj.* Iznenađuje onomatopeja *babaka* »glas žabe« u Lici, koju Vasmer izvodi iz turskotatarske riječi. Svi ti oblici vele da je tursko *babá* bilo raširено na Balkanu sa *-ka* i sa *-ja zbog* toga što je turski naglas bio *babá,* pa da se dobije paroksitona, dodana su ova proširenja. Upor. slično u rum. *bajacă,* v. *badža.* Ova dva sufiksa tumače *-ačko < -ák + -bko* u Kosmetu i *-ajko* kod Vuka. Na ovo raširenje lako se nakalamilo *-ajko* od naših hipokoristika *tajko, brajko.* Varijanta sa *lj* u *babaljko* zamjena je *j* sa *lj* u udaljenim krajevima na Jadranu gdje se govori *lj > j.* Taj oblik potvrđen je samo kod Došena i u staroj bugarštici.

Lit.: ARj 1,129.134.135.158.179.213. *Miklošič* 5. *Trautmann* 23. *WP* 2, 106. *Tiktin* 137. *Mladenov 12. Elezović* 1,24.27.110. *GM* 21. 22. *Boisacq* 12ЛП.* Jagić, *ASPh* 3, 727. Brugmann, *SSGW* 1897, 37—38. Isti, *Anz-IF* 8, 133. *SEW* 9.26.268. Vasmer, *RSl* 4,154. Isti, *ZSPh 6,* 297. Ribarić, *SDZb 9,* 129. 205.

babuin m (Mikalja, danas se ne čuje) »majmun«. Od tal. *babbuino* (14.V.)· Onomatopeja.

Lit.: ARj 1, 135.

babuń, gen. *-una* m starosrpska radna imenica (14.V.), u narodnom govoru potvrđena samo za Nevesinje, ali bez primjera. Ta je izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-un* (v.) kao *bjegun* »bjegunac« od dosada nedovoljno utvrđene osnove. Označuje pripadnika

bogumilske hereze, za koje se veli u starosrpskim vrelima: *bezboznyje i pagonyje babuny, bledivi i prokleti, zli jeretici IгъЫeгi, a* za *bábunbsku rečb* određuje Dušanov zakonik oštre kazne. Njihova hereza zove se *babunska vera. Idi, prokleta babunijo* veli se u Nevesinju kad se nekoga tjera od sebe. Što se upravo misli pod *babunija,* ne zna se. Kako je ta izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-ija,* vjerojatno znači isto što i *babunska vjera.* Riječ postoji još u búg. *babunin,* pl. *babuni.* Ime *Babım* m potvrđeno je i u hidronimiji. Tako se zove izvor u Hercegovini. U femininu *Babuna* potvrđena je kao oronim. Tako se zove planina u srednjoj Makedoniji između Prilepa i Velesa, koja počinje kod izvora rijeke Istok nedaleko od Peći. Još postoji izvedenica dobivena s pomoću *-(a)c: Babuna,* selo u Boki. Znači zacijelo naselje sljedbenika ove hereze. Da ime planine *Babuna* stoji u vezi s nazivom *babun* »bogumilski heretik«, kako se dosada obično uzimlje, izlazi odatle, što u toj planini postoji selo *Bogomila.* Drugo selo *Tèhovo* nalazi se na rijeci *Babunici* u istoj planini. Postoji još i ime plemena *Babuni,* koje G. Balaščev ubicira u blizini Bitolja. Ime je dakle potvrđeno i u antroponimiji, toponimiji i u izvedenicama: kao pridjev, apstraktum na *-ija,* kao etnikum na *-ьc* i ime rijeke na *-ica.* U jezicima, koji ovaj naziv posudiše iz starosrpskoga, vidi se da je riječ dobila značenje »superstiţie« (upór. češ. *bobonky* kod Brandia, *Glossarium),* u rumunjskom »čarolije« *(boboane* f pl.), u madžarskom i poljskom »praznovjerje, coprija« *(babona,* isto poljski *zabobon).* Miklošič pominje još hrvatski glagol *boboniti* »murmurare«, što je zacijelo onomatopeja. Nije u vezi s ovom riječi prezime stare hrvatske porodice *Babanii* iz Sane u Bosni, gdje se spominje župan *Babonig* iz plemena *Babonežić* (g. 1293) = *Babonižić* (ikavski oblik, goričko pleme), koje je ime izvedeno od starog slavenskog dvočlanog tipa *Baboněg* (upór. *Bratoněg). Bobonežić* je bilo obrnuto na osnovu pučke etimologije u *Babonožić* (upor. isto u imenu crnogorskog plemena *Bratonožić* od *Bratoněg).* Zacijelo je i *Babordi* dalje skraćivanje od *Babonožić,* nastalo zbog eufemizma da se izbjegne pomišljanje na *bablje noge.* Što se tiče značenja osnove *bab-* u *babun,* mislim da je dobro uputiti na srednjovjekovni idol *bafomet,* što je prekrajanje imena *Muhamed.* U srednjem vijeku Muhamedova vjera bila je na Zapadu od doba Karla Velikoga pa dalje smatrana kao glavni predstavnik poganstva i hereze uopće. Daničićevo izvođenje od *baba* ne čini mi se uvjerljivo.

Lit.: ARj 1,136. *Mladenov* 13. *Miklošič 6.* 414. *SEW* 1, 36, Balaščev, *ZbJ* 495-503, Jagić, *ASPh* 1, 432. *Tiktin* 203. *Bruckner* 643. CD 5,9.6,262.7,152. Skok, *JIĞ* 1, 462-72.

babušina f (Vuk) »inguen, sinonim *pobočina* (v. *bok*) = *pabušina* f (Vuk, Srijem) = *panušina* f (Lika) »potrbušina u svinje i čeljadeta« = *panjuša* f (bez naznake gdje se govori) »opna u guske« = *panjušina f* (Lika) »dojka u stare žene, sinonim dimnja, prepona, slabina«. Svih pet ovih varijanata, čini se, ista su riječ, ali tako preinačena da je dosta teško naći etimologiju. Mislim da se prvi Vukov oblik osniva na asimilaciji *p — b > b — b* kao, obratno, *păperkovati* (ŽK) »pabirčiti«. Prema tome je *pabušina,* kako se govori u Srijemu, ispravan iskonski oblik. U ostalim je oblicima izmijenjen *buni nj,* jer se nije znalo za osnovu. Očigledno je prvi slog bio prefiks *pa-,* koji izražava neprávo, kao *u jasan — pajasan.* Drugi dio bit će *trbušina* od *trbuh.* Zašto je ispao slog *-tr,* to se ne zna. Maretić izvodi *panušina* i *panjuša* od osnove *pen-,* koja se nalazi u glagolu *peti* (v.), što bi također moglo biti, ali tada ostaju neobjašnjeni Vukovi oblici, koji zacijelo idu u ovu grupu. Možda Maretićeva etimologija pomaže objasniti gubitak sloga *-tr.* Jezična svijest je **patrbušinu* »krivu trbušinu« počela dovoditi u vezu sa osnovom *pen.*

Lit.: ARj 1, 136. 9, 544. 620. 623.

baca f samo u Daničićevoj poslovici: *nije mu bace.* Od tal. *bazza* »(u igri karata) colpo fortunato, buona fortuna, vantaggio«, od ar. *bazza,* morfén od *bazz,* »odnio je«.

Lit.f ARj 1, 137. *REW** 1011. *DEI* 469.

bacati, -äw impf. (17.v.) s prefiksima *iz-, na-, nad-, po-, poz-, poraz-, raž-, od-, pod-, pre-, z-, u-, uz-, za-}* prema pf. *baciti, bacim* (s prefiksima *do-, iz-, na-, nad-, od-, po-, pod-, póz-, pre-, pred-, pro-, raz-, u-, uz-, za-, z-).* Iterativ se tvori od *baciti* s pomoću glagolskog sufiksa *-va-* (v.): *bacivati* potvrđen samo jednom bez prefiksa, inače u današnjem književnom i saobraćajnom govoru postoji samo u prefiksalnim složenicama *(do-, iz-, na-, od-, pod-, raz-, pre-, pred-, u-, za-}.* U jugozapadnim krajevima govori se *č* mjesto *c: bacati,* u Crnoj Gori *baciti* i *bačivati.* Taj je izgovor provincijalizam. Iz dijalekata treba još

zabilježiti *m* mjesto *b* u Crmnici: *močim oči = baciti oko na nešto* »željeti nešto dobiti«, zatim u Kosmetu impf, *bacinjat, -am* pored *bačovati, bacüjem;* lički prilog *na dobac* »daleko, koliko se može rukom dobaciti« stvoren prema postverbalu od *dobaciti,* zatim iz južne Dalmacije *obacivati se, — obàcujem* impf, mjesto *nadbacivati se.* Opće je značenje »werfen, jacere« koje je samo hrv.-srp- i češko, dok Bugari upotrebljavaju *hvarljam* > rum. *flrli = vrljati, vrljiti* (v.). Još valja zabilježiti značenje »bataliti, napustiti« u Kosmetu i *zabacit, zabacim* »zaturiti, izgubiti« i prijevode (calques) iz turskoga *bacit top* »bankrotirati« prema turskome *topi atmak, bacit lakrdiju* »aludirati na što« prema turskome *laf atmak; puška baca* (također bug.) prema turskom *tufenk atmak.* Korijen je *bak-* onomatopejskog podrijetla, sa varijantom *bah-* u *bahnuti > banuti* (v.) »irruere«, Osnova *bak-* objašnjava *c* i *č* pred z (imperativ *baci,* i *baciti* pred *i -ti).* Oblik *boati* bio je prvobitan, ali ga je istisnuo imperativ *bod* (upor. *junaci* i *junače).* Onomatopejsko podrijetlo osnove *bak-* vidi se npr. u *kobacati se* (ŽK) za »koprcati se«. Osnova *bak-* dolazi u bugarskom, češkom i ruskom kao i u čakavskom *baknut* »poljubiti« (na Cresu) (tako i bug.), i u našim izvedenicama *băkva* f (Vuk) »mjesto gdje se stane nogom kad se meće kamen«, *bàkljati* »versare, contendere, blaterare«, možda i u *bákati* (jedanput, 16.v.) »increpare« i *baknuti* kod Marina Držića »capere, lucrări« (nedovoljno potvrđeno; dubrovački argot: *da i mi štogodi baknemo uza nj).* Od *bacati* postoji još glagolski deminutiv *bacakati se, bacaljka* f (Vuk), *bacanj,* gen. *bâcnja* m »nassae genus« (Vuk) iz ribarske terminologije. Izvedenice dobivene s pomoću sufiksa *-ka* (v.), *-aljka* (v.), *-(a)n* (v.). Radna imenica se tvori s pomoću *-ač* (v.). Postoji još izvedenica s pomoću stcslav. sufiksa *-anija* (v.) *bacanija* (nar. pj.). Kao onomatopeja dolazi i u bavarskom *Batzen* »udarac po ruci«, *patzen* »udariti«, vjerojatno i naše *pâcka* f »1° udarac po ruci, 2° mrlja od crnila«, odatle denominal *packati* (Hrvatska) = slovenski *pačati* u istom značenju. Zatim arbanska onomatopeja *bace* »zaušnica«, koja zbog c mora da potječe iz hrv.-srp. Upor. . i rusko *bacatb* »zvučan udarac dati«.

Lit.: ARj 1, 141. 160. 161. *SEW* 37. *Mladenov* 19. *Miklošič 6.* Unbegaun, *RES* 12, 44. Tentor, *JF 6,* 203. Vasmer, *RSl* 3,261.

bač m »stanar, planinar, glavar pastirskog stana u planini, njem. Senner«, odatle izvedenica stvorena s pomoću *-ih bacilo* n (Makedonija) »obor, stan, mjesto gdje se muze i pravi sir u planini«, sa *-ija* (v.) *bačija* (Srbija) »1° muženje ovaca, 2° mjesto gdje to biva, 3° toponim«, *bálija* f (Kosmet) »stan, obor«, s pomoću *-ica : bacıca,* femininum od *bač* (Kosmet) »stanara, ona žena u zadruzi koja se stara o mlijeku, mužnji«; s pomoću-wma (v.): *bačevina* f (Kosmet) = *Ььсе ina* (Belíc, *Dijalekti* 385) »mlekar, kao velika soba, sinonim ladnîk«. Postoji i pridjev na *-bsk : bačijskī,* imenica na *-ište: bačište* n »mjesto bačije«. Nalazi se s istim značenjem u rum. *baciu* (izgovor *bač).* Balkanska riječ koja je preko rumunjskih nomadskih pastira prešla preko Karpata: madž. *bacs, bacsa, bacsó* »Schäfer«, u poljskom i slovačkom ima značenje »oberschäfer«. Ne može se znati tko ju je od koga posudio. Dovodi se u vezu s ngr. μπάτσιος = γέρωνσεβαστός u Epiru i arb. *bac* »drug«, koje dvije riječi idu zajedno. Trebali bismo doduše pobližih obavještenja o semantičkoj vrijednosti epirske i arbanaske riječi. Arbansko *tš* (pisano *c)* izgleda da je posuđeno iz novogrčkoga, jer da je posuđeno iz *bač,* imalo bi da glasi *s,* upor. arb. toponim *Shas* od stsrp. *Svačb.* Ako je tako, onda je epirski oblik posudenica iz epirsko-slavenskoga *bač.* Grčko *tš* zamjenjuje uvijek *í.* Mislim da ova riječ ide zajedno, što se tiče postanja, sa *stopanin* (v.) iračkoga podrijetla. Ovamo ide još toponim *Bačka* (se. *međa, županija, zemlja),* madž. *Bacsmegye.*

Lit.: ARj 1, 141. *SEW* 1,37. *Bruckner* 10. Barić, *Alb.* 1, Isti, JF 3, 203-4. *GM* 29. *Elezović l,* 35. *Miklošič* 414. *Mladenov* 19. Popovici, *Slávia 7, 22,* Puşcariu, *DLR* 1, 409.

báča (Vuk, Vojvodina) »svekar«, u poslovici: *Otići će báča, asiace snaša.* Akcent je hipokoristički. Ide zajedno s búg. *baj, bajčo, bako, bačo.* Nije identično s *baca* (v.), nego će biti naš hipokoristik od turskoga *baba* (v.). Daničićevo izvođenje od *bač* (v.) ne može se primiti, jer je ovo termin iz balkanskoga pastirstva.

Lit.: ARj l, 141. *Mladenov* 19.

bačMo, gen. *-kijela* m (16. v., Marin Držić, posi.) »malj kojim se nabija kudjelja«. Potvrđeno u narodnom govoru u Stonu *baškelica* »pirejka«. Denominal na *-ati bačkijelati, -am* impf, (potvrđeno također samo u poslovici). Daničić izvodi iz gr. φάσκελον »zvrčka«, što semantički ne zadovoljava. Bit će unakrštanje od naše riječi *bat* (v.) i dalmato-romanskog leksičkog

ostatka od lat. deminutiva na lat. (složeni sufiks) *-icéllus:* kslat. *fūsticellus* > tál. *fusticello* od *fūstis* > **fuškio, gen.-kijela.* Pored *bat* dolazi u obzir i unakrštenje sa *baccillum* > tal. *bacillo, bakkiddu* (Logudoro).

Lit.: ARj ì, 143. *REW*[3] 870. 3615. *DEI* 397. 1740. Skok, *ZRPh* 43, 405.

bačva f (13. v., dubrovački pisci, Vodice) = *bačva* (Slum), nekada po *u-* deklinaciji *Ьъсу* (odatle u Vrbniku *beči},* gen. *Ьъсъ e,* danas po *a-* deklinaciji, slov. *bačva* = *bečva* = makedonski *borna* »1° dolium, 2° stablo u prorasla luka, na kojem je gore sjeme (Baranja)«. Deminutivi na *-ak bačvak,* gen. *-aka* »doliolum«, na *-bka bbčbka* > *bačka* (J. S. Reljković, metafora) »izvod«, toponim *Baška* (Krk) = *Beška* (Vrbnik) = *Bisca* (krčko-romanski, Krk), *bečka* (Vuk, ne zna se gdje se tako govori) »pivarsko bure«, madž. *bocska,* rum. *boşça,* na *-ica bačvica* f, toponim u pl. *Bačvice* (Split), na *-ić bačvić,* na dva deminutivna sufiksa *-ica + bkb* > *-ilah,* gen. *-ička bačvičak,* gen. *-ička bačvičak, -ica* + *-ić bačvičić.* Radna imenica na *-ar bačvar,* gen. *-ara* s pridjevom *bačvarevj-ov, bàivarskï.* Od vlat. *buttia,* od *buitis,* sa *tti* > *i* kao u *Arcar* < *Ratiaria, račun* < *ratione, puteu* < *puč.* Prijelaz u deklinacije w kao u *pekva, mrkva, blitva, murva.* Lat. й > ъ kao u *solanu* > *slar.* Upor. *buča* i *vucija.*

Lit.: ARj l, 144. 220. *MikloSič* 25. *SEW* 105. *Bruckner* 19. Isti, *ASPh 42,* 140. *Pleteršnik* 1, 9. 15. Skok, *Slav.* 29. Ribarić, *SEZb 9,* 105. *Mladenov* 54. *REW*[a] 1425. Korsch, *ASPh 9,* 500. Jagić, *ASPh* 1, 159. Vasmer, *RSl* 3, 263. *Gombocz-Melich* 429. Puşcariu, *DLR* 1, 623.

baca m »brat od mila, kao *bato — bráto, brale* (v.)«. Ovaj se hipokoristik upotrebljava i za druge ljude, koji nisu *brat,* onako kao *bata, brojne, brajnče* (ŽK), koji se kažu svakom odraslom čovjeku. *Basta, bastıca* upotrebljava se u bugarskom i za oca, tako i u srpskom, gdje je oblik Jí = *ć* došao iz crkvenog jezika: *bašta* »otac, starješina u manastirima«, odatle *baština* »očevina, naslijeđeno dobro« o kojoj v. niže. Ispravan narodni oblik *baca* nalazi se u čakavskom i štokavskom kao pridjevski toponim: selo *Batina,* odatle *Baćinsko jezero* ili *Peraško blato* kod Ploča; *Batin Do* pod Kozarom, poimeničen sa *-(a)c: Baćinac,* gen. *-nca* kod Smiljana u Lici. Upór. i deminutiv *Baćica* (brdo, Srbija). Gerov poznaje *baťo, bajo, bačo, baťa* »fráter natų major« prema *bašta,* pridjev *baštin,* deminutiv *bastıca.* S obzirom na rusko *bat'uška* »otac, svećenik« moglo bi se uzeti da je *baťa* sveslavenski hipokoristik. Oblik sa c za *ť* mora da je postojao i u panonskoslavenskom, kako se vidi iz madžarske posudenice *bácsi, bácsikó* i *bácsika.* Za osnovu se značenja ima uzeti dvoje: ä) brat, b) otac. Izgleda da ovu dvojakost osvjetljava kršćanstvo. Za kršćanstvo svi su ljudi *braća,* a u manastirskom govoru riječ je mogla dobiti i specijalan naziv za manastirskog svećenika (upor. na zapadu skraćenicu *fra* < *fráter* i za manastirskog svećenika, za koga se inače kaže i *pater).* Ovamo ide i lit. *boczius, prabocsius,* pl. *boczei, praboczei* »pradjedovi«, ovamo ide možda i *bačun* »(Crmnica) glomazan čovjek, veliki sanduk (u prenesenom značenju)«, izvedenica dobivena s pomoću tal. *-one.*

Lit.: ARj 1, 144.199. *SEW* 1, 45. *Mladenov* 19. *Miklošič* 6. *Gombocz - Melich* 1, 314. Brükner, *KZ* 46,229. Miletić, *SDZb 9,* 263. Sobolevskij, *RFV* 64, 148, Vasmer, *RSl* 4,161.

baćir m (Dubrovnik, pisano i *baar)* = *baar,* gen. *-ıra* (Rab, Cres) »vrst dinje, Wintermelone, cucumis melo«. Od mlet. i furl, *baciro* »popone vernino« (< perz. > tur, *bākuré).*

Lit.: ARj 1, 144. Kušar, *Rad* 118,18. Štrekelj, *ASPh* 14, 515. *Pirona*[2] 30.

badana, gen. *-e* f (Kosmet) »krečenje, prevlačenje zidova krečnom vodom«. Turcizam talijanskoga podrijetla *(badana* < tal. *pàtina),* potvrđen još u bug. *badana.*

Lit.: Elezović 2, 496. Mladenov 13.

badanj, gen. *badnja* m (13. v., Hrvatska, Crna Gora) »kada, kaca, (v.); velika šuplja klada što kroz nju voda teče (Srbija, u tom značenju i slov. *badenj, beden/}«,* »veliki žetak« (Čilipi). Izvedenice su: deminutivi *badnjica* »bačva kojom se za vrijeme berbe prenosi grožđe« (Srijemsko podunavlje, Futog), *bàdnjîc {-ic* mjesto *-ić* kao u *Konjic)* = *badnjić,* augmentativ *bădnjina',* sa *-ara* (v.) *badnjara* »vodenica, potočara« i pridjev *bàdnjev* sa *-ev* (v.), koji ne bismo očekivali s ovim posebnim sufiksom. Vokal *a* je nastao iz poluglasova ъ, ь (upor. u Krašiću *ЪЫъп),* gen. *bîdnja).* Također toponim za izvjesnu konfiguraciju uvala. Nalazi se u svim slavenskim jezicima, ali ne postoji u baltičkoj grupi. Zbog toga nije opća slavenska posuđenica iz· pragermanskoga, nego ispravnije iz poznijeg stvnjem. *budin* (upor. stengi, *byden),* a ovo iz lat. *butina,* kod Hesycha βυτίνη. Njemačka riječ *butin* > *Bütte* posuđena je kasnije kao *puta* (ŽK) »drvena posuda koja se nosi na leđima«, odatle *putunja* i rum. *putină.*

Ovu našu germansku posuđenicu posudiše dalje Madžari *bödön(y), bodon(y)* i Rumunji *budăiu* sa mnogo varijanata *budacă* (upor. madž. *bodoncd), budască, budaşcă* (upor. madž. *budiska), budălău* (ovo je valjda iz madž. *bodalo),* dok su *bădan* i *bădănifă* očito iz hrv.-srp. Riječ potječe prvobitno iz oblasti mediteranskih *izraza* za drveno posuđe. Preko Nijemaca i Slavena raširila se u istočnoj Evropi.

Lit.: ARj í, 145. *Miklošič 25. SEW* 106. *Bruckner* 19. *ASPh 42,* 14. Scheftelowitz, *KZ* 56,176. Stender-Petersen (kritika J. Janko, *Slávia 9,* 347). Iljinskij, *IzvORJAS23,* 2(1921), 180-245 (tumači iz slavenskoga, što ne može biti). *Kiparský* 232. Aleksić, *NJ 4,* 89-90.

badava (Vuk, 18. v.), danas općenit prilog na čitavom hrv.-srp. području, ušao i u kajkavski *(zabadava* u pismu Jagićeve matere, *žabodavę* pored *žabodavę* ŽK), u značenju domaćih priloga »zaludu, uzalud (v.), zastunj, (v.) (ŽK), utaman (v.), šumice (v.), utoma (v.)«. Dobiva *još'-d(e): badavad* (Vuk), *badovad* (J. S. Reljković; *o* < *a* kao u *Uvoda).* Ovaj dodatak nije deiksa za pojačanje značenja, nego dolazi od denominala *badavàdisati* pored *badavàisati* »besposlíćiti« prema turskom aoristu *-di* koji je čest u našim glagolskim posuđenicama iz turskoga (upor. *kalandisati* v.). Prema *zaludu, zastunj* veže se s prijedlogom *za* (v.): *zabadava.* Na zapadu se dočetno *-a* mijenja prema drugim prilozima na *-ice* (v.) ili *-o* (v. gore *žabodavę,* u kajkavskom *-o: zabadava).* Radna se imenica tvori s pomoću sufiksa *-džija: badavadžija* »besposličar«. Pored ovih oblika postoji u hrvatskosrpskom sa *j* pred *-ava : badjavā* (Bosna) = *badjăva* (Kosmet), odatle *badjavadžlja, bađavdžija* (Belić), *zabadjava* pored *bodjāva, bodavá* (Priština, α > *o* kao u *Uvoda).* Postoji jošte turski apsolutni superlativ tipa *bom boş* »posve prazan«: *bàmbadàvã* »posve uzalud«. Oblici sa *j* su balkanski: búg. *bódévá* = *badiavá — badihava,* arb. *badjava.* Ovaj je turcizam arapsko-perzijska složenica *bād-ī-haiva, bad hewa,* odatle asimilacija već u turskom *badava,* koja znači »što uzrokuje zrak«. Metafora je kao i u drugim jezicima: njem. *aus der Luft greifen* »izmisliti«, naše *govoriti u văzduh.* Drugi elemenat složenice *hàva* f »zrak, vâzduh, klima« postoji kao posudenica sama za se u Bosni, kao i u bugarskom, arbanskom i cincarskom *(avae~); baduhava* zvala se u Bosni i vrsta poreza (Truhelka).

Lit.: ARj l, 147. *SEW* 1, 37. *Elezović* 1, 25. 52. *JF* 14, 199-200. *Lokotsch* 160. Skok, *Slávia* 15, 351. *GM* 22. 149. *Mladenov* 13-14. Korsch, *ASPh* 8, 650.

b âdilj m (Dalmacija, Pavlinović) = *badîlj* (Porát, Krk) = *badi!* (16. v., H. Lučić) = *badü* (slovenski, Kras) »ašov, lopata kojom se bacaju masline pod kolo, Stechspaten«. Od tál. (mlet.) *badil(e~)* »isto« < kslat. *batillum.*

Lit.: ARj l, 147. *Pleteršnik* 1,38. Šturm, *ĞSJK* 6,83. *REW*[3] *992. DEI* 402.

bádem m (Krk) »omindula (v.), mandula, amygdala, gr. αμυγδαλή, na zapadu, u Dalmaciji« = *bájam,* gen. *-ama* (Crna Gora, ovako i kod nekih pisaca, ali ovaj oblik nije ušao u književni jezik. Nije jasno kako je došlo do *d* > *j.* Dvostruki oblici (dublete) nalaze se i u drugim balkanskim jezicima, bug. *badem,* ali arb. *bajanie* pored *badam* i *modem.* Turcizam perzijskog podrijetla *(badām* > tur. *badem).*

Lit.: ARj l, 146. *SEW l,* 37. *Lokotsch* 154. *GM 24. Mladenov* 13.

badrljak, gen. *-ljka* m = *bateljak,* gen. *-eljka* m = *bataljica* f = *patrlj,* gen. *-a* m (Vuk) = *patàljak,* gen. *-Ijka* »komadić drveta što viri iz zemlje« (Crna Gora, Jovićević) = *patrljak, -Ijka* i kolektiv *patrlje — patrljica* (Ston). Ove riječi idu zacijelo etimologijski zajedno, ali je nejasna varijacija samoglasa *a* > *e* > sonantno *r* (upor. *krletka* iz *kaletka,* v.), a i mijenjanje suglasnika *p — b, t-d.* Postanje bi bilo nejasno kad ne bismo imali *bađ'Ujica* »1° struk trave od zemlje do cvijeta, 2° ono što ostane od perja kad se čija«, s čim treba uporediti *badaljika* (v.), od imperfektivnog korijena *bod — (bosti),* od kojega postoje tolike izvedenice. Pored ove imenice postoji još pridjev *badrljast* izveden s pomoću sufiksa -aii (v.) »spinosus, bodljiv«, koji također upućuje na osnovu *bad-.* Njegovo značenje preneseno je i na duhovno polje »osoran, pršljiv« (Dalmacija, Podgora, Pavliuović). Od iste je osnove i denominal *badrljati se* »srditi se na malenkosti«. Pridjev bi se mogao upoređivati sa *Ъъгыг* kod Domentijana i Save (13. i 14. v.) koji sadrži dva pridjevska sufiksa *Ьъгъ* »bodar, badar« + *-ъпъ.* Ali značenje ne ide. Mislim da se i u gore spomenutim riječima radi također o osnovi *bad-bod-.* Samo je *d* bilo izmijenjeno u í prema *bat* (v.), samoglas *r* unesen je u riječ prema *krlj* (v.), a ρ mjesto *b* prema *parijez* (v.). Te su riječi u neku ruku sinonimi pa su se mogle unakrštavati. Pored gornjih varijanata postoji još *bazdrljika* (Vuk, Baranja)

istog značenja kojeg i *badrljica*. To je pejorativiziranje istoga tipa kao *cüsra* za *cura* (ŽK) prema *srati,* ovdje prema *bazdjeti* (v.)·
Lit.: ARj \, 148-9.213. 9, 699.705.

badìa *f* (Vuk) »rupa na kući kuda dim *izlazi;* dimnjak«, odatle *bodženjača* f »motka duga od ognjišta, od *badže,* te se njom otvara i zatvara badža« (Lika), obrazovana s pomoću složenog sufiksa *-en* + *-jača* (v.), složenica *bodzámét* m (Hrvatska, Vuk) »dimnjačar« od *mesti* u drugom dijelu. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(baca* »kamin«), nalazi se u svim balkanskim jezicima: rum. *bageaca, bajacă,* gdje je dobila isto raširenje kao *babacă* (v.), bug. *badža,* arb. *baxhë, baxha* (Berat), ngr. μπαντσας (čitaj *bądźás).*
Lit.: ARj 1, 151. *Mladenov* 13. *Lokotsch* 167. *GM 22.* Vuletić-Vukasović, *ZbNŽ* 1,35.

bsidžāk m (Vuk) »a) stegno (v.), b) opanak od kože s goveđih nogu, nožanj (v.)«, odatle naš deminutiv *badžačak* obrazovan s pomoću našeg sufiksa -ъЫ (v. *-ak); badžakŭja* f (Vuk) »zlatan novac holandskí na kom je čovjek raširenih nogu«; obrazovan s pomoću turskoga sufiksa *-li* (v.). Od tur. *bacak* »Bein«, *bacaklı* »langbeinig«.
Lit.: ARj 1, 151. *Škilji?* 111.

badženāk m (Bosna, Dalmacija, Podgora, Pavlinović) = *bodzának* (Kosmet) »muževi dviju sestara su među sobom *badžanaci«,* »pašenog (v.), svak«, odatle hipokoristik *badžo* m (Dalmacija, Podgora?, Pavlinović). Nalazi se i u bug. *badžanak* (istoga značenja). Turcizam iz oblasti srodstva *(pacának* »djever, muževijev brat«).
Lit.: ARj 1, 151. *Elezović l,* 35. *Mladenov* 13.

bag[1], pl. *bazi* m (Vuk, nar. pj., u izrazima *zlatan sahat s bazima, bag od sahata)* »lančić«. Turcizam *(bag* »verižica«), nije drugdje potvrđen.
Lit.: ARj 1, 149.

Bag[2], gen. danas *Baga,* u 15. v. *Bgam(H95,* potvrđen lok. *Na Bgu),* predrimski i predslavenski toponim (grad u Podgori), tal. *Carlobago* koji se i kod nas često upotrebljava kao *Karlobag* [ime prema gradačkom nadvojvodi *Karlu* koji je obnovio mjesto 1579], pridjev na *-bsk baguški (zakon, kumfin boguški),* neobičan umetak kojega postanje nije objašnjeno, možda prema etniku *Bagužan;* umetak je nastao zbog težnje da se izbjegne *baiki,* jer bi nastao homonim sa *Baška.,* i *paški;* kako je to gladan kraj, možda je *-uš-* došao prema *gladuš.* U rimsko doba *Vegia* (Ptolomej) preko lokatīva *Vegiae* > *Bigi* (Ravennas) od *Vegium* (Plinije). Nasuprot Bagu nalazi se na Krku brdo *Bag* (betacizam je potvrđen već kod Ravennasa,upor. još *Bôl');* *i* > 6 > *a* i velami izgovor *gi* > *g* kao u *giman,* dokazuju da je toponim ušao u hrvatski jezik kroz dalmato-romanski medijum.
Lit.: ARj 1, 149. 151. Krahe, *GN* 40.76.102. *Mayer* 1, 355. Skok, *GIZM* 31, 153.32,119. Klaić, *Zemljopis* 1,111-112. *EJ 5,* 215.

bağa f (Vuk) »nekakva konjska bolest«, odatle pridjev *bàgljiv (konj)* obrazovan s pomoću sufiksa *-ljiv* (v.). Petranović ima mjesto toga sufiksa *bàgljav,* valjda iz govora Crne Gore. Postoji još i *bažljiv* (Vuk) sa *g* > *ž.* Vrčević ima glagol *obaglamiti* »oboljeti od bage« (za konja). Taj glagol još jače zamršuje pitanje postanja. Daničić kaže da je riječ turska, ali ne kaže koja. Postanje nejasno. A i bolest nije utvrđena. Niti se pravo zna gdje se te riječi govore. Kako značenje riječi nije tačno utvrđeno, nije isključena mogućnost veze s pridjevom *bagav* i s ostalim izvedenicama koje idu u konjsku terminologiju kao i *baga.*
Lit.: ARj 1, 149.150. 265! 8, 302.

bagajlija f, u Petranovićevoj narodnoj pjes*mi: gdje polecę jastreb tica ljuta..., a za njime dvije bagajlije.* Drugih potvrda nema ni iz naših pisanih ili usmenih vrela, kao ni iz drugih balkanskih jezika. Ni značenje nije jasno. Prema Daničićevu tumačenju narodni je pjevač izopačio tursko *bile-bagli* »ptica nalik na sokola«.
Lit.: ARj 1, 149.

bàgalj gen. *bàglja* m (Vuk, Srijem, Banat) »navilják« (v. *vile)* = *bàglja f* (Vuk), odatle deminutiv· *bagljić,* gen. *-ića, bàgljica* (Vuk) i denominai *bàgljatì.* Možda ovamo ide[1] i *vokal,* gen. *vakla* m (ŽK) u značenju *otkos* (ŽU). Daničić rastavlja *bogalj* m od *baglja* f. Prvi oblik identificira s madž. *baglya* u istom značenju, a drugi izvodi iz gr. φάκελον »svežanj«, što ne odgovara ni fonetski ni sernasiološki. Oba se oblika ne mogu rastavljati. *Gombocz-Melich* nemaju madž. *baglya.*
Lit.: ARj 1, 149. Skok, *ASPh* 33, 372.

bağana f (Vuk) »koža jagnjeća«. Akcenat je sumnjiv. Prema turskom *bağana* »jagnje«, odakle taj turcizam potječe, bio bi akcenat *bağana.* Nigdje drugdje nije zabilježen, ni

kod nas ni na Balkanu. Ide li ovamo *bàgane,* gen. *bàganeta* n (Srbija, Milićević) koju riječ Daničić također identificira s *bağana* »dijete«.
Lit.: ARj 1, 149.

bagarija f »remen«. Prema potvrdi kod Belostenca bila bi to kajkavska riječ koja se još nalazi u slovenskom i rumunjskom *bogărie* i madžarskom *bagaria.* U kajkavski je došla preko madžarskoga. *Gombocz-Melich* 1, 222 je označuju kao mongolsku, osmanlijsku' i perzijsku.
Lit.: ARj 1, 149.

bagāš, gen. *-aša* m (17. v., Vuk, Crna Gora, Paštrovići, Ljubiša) »žitna mjera od 10 oka«. Nije naša izvedenica na *-as* (v.). Upor. *-usius* u *barcusius* (v.). Miklošič pomišlja na arbanasko vrelo, ali ne spominje preciznije koje. Ne vidim koja bi to arbanaska riječ mogla biti. Opravdano je pomišljati na vezu sa tal. *baga* »sacco di pelle, otre«, furi, *bage* f »vaso di pelle per contenére e trasportare vino ed altri liquidi«, zatim sa furi, *bagón* »buraciot = barilotto« (v. *vagan).* Pretpostavlja se da je to predie. (ligurska) riječ u srodstvu s egejskom φάκελος »svežanj«. V. *poculica.*

Ovamo treba uvrstiti još i *bagelj* »čovječić, homunculus« < mlet. *baga* »otre« > (metafora) »uomo soverchiamente grasso« < mlet. *baghelo* »piccolo otre«. Od *baga* je na *-aticum* >*-age* i fr. *bagage* > *bagažą* f »1° prtljag, 2° (pejorativno) rđava mladež«, s promjenom sufiksa tal. *bagaglio* (preko *bagaggi* > *bagai)* > *bagaj* (I8. v., Kuhačević, *saj* < *lj kao Veja* < *Veglia).*
Lit.: ARj 1, 149. 150. *Miklošič 6. DEI* 403. 'Štrekelj, *DAW* 50,3. Isti, *ASPH* 14, 515. *REW* 850.

bagatela f (16 — 17. v., Poljički statut, Vuk čuo u Vojvodini, danas općenito u hrv. gradovima) »neznatna stvar«. Denominal na *-isati bagatèlisati, -šēm* pf. »omalovažavati, nipodaštavati«. Od tal, *bagattella* »id.«, deminutiva od lat. *baca* sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-atta* (varijanta od *-Uta* > *-etto)* i *-ella.* Talijanska je riječ postala evropskom. Preko austrijskonjem. ušla je u hrv.-sfp. i madž. Mjesto *-ella* dolazi i sa sufiksom lat. *-inus* > *-ino* 'u *bagatîn* (slov.) »kleine Münze« < mlet. (1274) i tršć.-tal. *bagattino* »novac zvan i *piccolo* (odatle u ŽK *nlmam ni pikule* »nemam ni prebite pare«) > (sa metatezom i njem. izgovorom *b/g* > *p/k* s promjenom sufiksa) *patakûn,* gen. *-úna* ŽK = *batakûn* (Lika, Liješće) »stari austrijski bakreni novac od 4 novčića«. Osnovna lat. riječ *baca* »jagoda« očuvana je u *bôkva* f (Vuk, Dubrovnik, Dalmacija), deminutiv na *-ica bokvica* (15. v., Vuk) = *bukvica* »germen, plantago«. Berneker izvodi tu riječ od *bok* (v.). Lingvistička geografija govori u prilog posuđenice iz dalmato-romanskog jer *bok* ne objašnjava ni značenje ni oblik, *-va* mjesto lat. *-a* je kao u *murva* < lat. *morum. Baca* je u romanskim jezicima također ime biljke, kao »Hagebutte« itd., tal. *bagatto* »ceitis austraiis«.
Lit.: ARj 1, 149.728. *Pleteršnik* 1,9. *Gombocz-Melich* 223. *Miklošič* 17. *SEW* 1,68. *DEI* 404.

bagazija f »platno bojeno« (prema potvrdi iz Belostenca i Voltidija, kajkavska i dalmatinska riječ) = *bogosíja* f (Kosmet) »pamuk ili platno aleve (= crvene, v.) boje, nekada donošeno iz Skadra«. Turcizam *(bogasi* »platno za postavu«).
Lit.: ARj 1, 150. *Elezović* 1, 52. Štrekelj, *ASPh* 14, 515. Miklosich, *Türk., Nachtrag* 1, Hälfte 8,2,79. *Lokotsch* 324.

băgav (Vuk, nar. pj. i posi. 18. v., Baranja) pridjev »hrom«, odatle poimeničenje sa *-(a)c,* *-ica* (v.) *băgavac* m, *bagavica* f i denominai *òbagaviti* pf. »ohronuti, tj. postati *bagav«* (u Lici). Vuk poznaje tu riječ u konjskoj terminologiji (v. gore *baga)* s umetnutim *n bângav* (konj) u istom značenju. Taj oblik nije ubiciran, ali se nalazi u bugarskom *bangó* m = *pangó* m »hrom, kusast đavo, đavolov epitet«. Mjesto *òbagaviti* (u Lici) Vuk ima u istom značenju denominai *òbangaviti,* koji također nije ubiciran. Prema tome *bagav* i *bangav* idu bez ikakve sumnje zajedno; *băngav* je po postanju ciganski pridjev *pango* = sanskrt *pangú* »hrom«. Kod nas je dobio prema značenju sufiks *-av* (v.) kao turski pridjevi *ćorav, ćelav.* (v.). Ciganski pridjev ušao je u konjsku terminologiju posredstvom njihova trgovanja konjima. Problem ostaje zašto je nestalo *n* u *bagav* i veza sa *baga* f. Kad bi bilo utvrđeno značenje te imenice, femininum bi se lako protumačio prema *pjega-pjegav,* tj. iz pridjeva je nastala imenica odbacivanjem pridjevskog *-v.* Vjerojatno u vezi s ovim pridjevom stoji i *obaganjati* (Lika) = *òbangaviti* (Vuk).
Lit.: ARj 1, 150. 8, 302. *Mladenov* 16. 410. *SEW* 42. *Miklošič* 7.

bagina f = *bagína* (Prčanj) »solen, Seemuschel«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *vagina,* sa *v* > *b* u Dioklecijanovu edictu

(bagina spathae), katal. boyna i s očuvanim velarnim izgovorom gi kao u giman, galatına (prema mlet. vazina, furl, vazine).

Lit. : Rešetar, Stok. 225. REW[3] 9122.

baglàme f pl. a) »gvozda što drže vrata za dovratnik, sinonimni izrazi särke (v.), brtvjele (v.), panti ŽK, posuđeni će iz madž., tal. i njem., domaći je sinonim samac m i samica f u Istri«, b) »članak u noge« (bağlama), c) »mala tamburica od 3 žice« = bağlama i bağlama f (Kosmet u značenju pod d). Balkanski turcizam osmanlijskog podrijetla (turski apstraktum ili apokopativni infinitiv bağlama »vezanje« od bağlamak »vezati«), nalazi se još u rum. balama (s nejasnim gubitkom g}, bug. bağlama i arb. bugiarne, sve u značenju podn a. Značenje pod c mogu da objasne samo poznavaoci toga instrumenta. Nejasno je također kako je ovaj apstraktum mogao postati antroponim, prezime Bağlama kod katoličkih Hrvata. Vjerojatno se mora poći od značenja »sprečavanje konzumiranja braka«, tj. stavljanje štapa između bračnih drugova kao kod Tristaną i Izolde. Odatle je riječ prenesena na one koji su rođeni u takvim prilikama.

Lit.: ARj 1, 150. Elezović 1, 25. Mladenov 13. GM 22. Lokotsch 173.

bagoče f pl. (Stulić) »maxillarum nervorum convulsio«, u Dubrovniku .»vilice« (Deanović). Riječ nije potvrđena u narodnom govoru i ne zna se gdje se govori. Nije zrela za etimologijske ispitivanje.

Lit.: ARj. 1, 150. Rešetar, Štok. 225.

bagov m (Banat) »prosti duhan«. Nalazi se još u rum. băgau m u istom značenju. Posuđenica je iz madž. bagó. U značenju »ostatak duhana u luli« govori se bogus m (ŽKU i Lika). Ista riječ, koja dolazi također iz madž. bagos, govori se još u slovenskom, slovačkom i kod erdeljskih Sasa.

Lit.: Skok, ASPh 33,359. Pleteršnik 1,9. Gombocz-Melich 225 i si.

bagra f (Zore i Pavlinović potvrđuju ovu riječ kao termin pomorskog ribanja) »crven od borove kore; mast kojom se mreže maste da ne pucaju od suše«, sinonim tanga f (v.). Zacijelo je ista riječ koja i bagrb kod Domentijana i Save »purpura«. Vuk poznaje istu riječ u značenju »nekakve morske ribe« (Dubrovnik). Miklošič je ovo značenje ispravno uspoređivao s gr. φάγρος. To bi mogla biti ista riba koja se inače zove pagar (iz porodice sparidae). Ali to bi trebalo istom utvrditi. Na osnovu neodređenog značenja »nekakva morska riba« ne može se praviti naučna etimologija. Svakako se ta Vukova bagra mora izlučiti iz gore spomenute bagra »purpura«. Pored stcslav. bagri »skriet« postoji još bagor u ruskom i denominal bağrın »bojadisati purpurom« u ukrajinskom, ruskom i bugarskom. Odatle: pridjev hagren (13. v.), obrazovan s pomoću pridjevskog sufiksa -en (v.), očuvan je u poimeničenom obliku bagrem m (također u bugarskom, s asimilacijom b — b > b — m, upór. bedem < tur. beden), bagrena f = bagrema f (Šulek), odatle bàgrenica »biljka robinia pseudoacacia«, odatle pridjev bagrenov i izvedenice na -(a)c, -ica : bagrènac, gen. -ènea m »neka trava«, bagrenovac »med iz cvijeta bagremova«, složen pridjev bagrovidan (potvrđen samo jedanput, u 15. v.), denominali obagriti pf. »obojiti bagrom« (14. v.), zabagrět, -im pf. »zarđati od nečistoće«, obagrêt, -îmj ubagrêt pf. »pocrveniti, zarđati« (Kosmet). Ime cara Konstantina Porfirogeneta prevode neki naši historici Bagrenorođeni. Postoje dva tumačenja postanja ove riječi. Prema Bariću, bagra potječe iz ie. *bhogoros od iste osnove od koje i gr. φώγω »peći«. Prvobitno bi značenje bilo *gorući > crven. Polazno značenje bilo bi »žariti« potvrđeno u rus. bagatb »vatra koja tinja«. Kako za bagra nema drugih ie. paralela, ova je etimologija kombinacija koja ima malo vjerojatnosti. Ne postoji stcslav. bagzrb m kako navode Berneker i Barić, nego samo bagrb. Ranije je Mladenov označio slav. bagrí, bagriti kao praslavenske riječi od osnove bag »bojadisati uopće«, zatim »bojadisati crvenom bojom«. Ali prvo značenje nije potvrđeno. Najbolje će biti ako kažemo da je postanje nepoznato, ako nije posuđenica iz gr. πορφύρα > *ргаЪъга, sa metatezom i disimilacijom *bragra > bagra, kao što je i lat. purpura iz grčkoga. S ovom riječi teško da će biti istoga postanja bâgra f kojoj je prvobitno značenje iz marvogojstva zabilježio J. S. Reljković u Kućniku »mlado jedno stado što se ostavlja za kuću«, odatle ono značenje što ga Vuk daje za Vojvodinu, gdje su sinonimi »vrsta, soj, fajta, pasmina, species«. Riječ je dobila u prenesenoj službi i pejorativno značenje, upor. I. Držić: parti ali' bagre u universitadi. Ni za ovu riječ, koja se akcentom razlikuje od prve, nije utvrđeno postanje.

Lit.: ARj 1, 150-1. 8, 302. SEW 38. Miklošič 6. Barić, PPP 1 (1921), 231-7. Mladenov 13 i RFV 68, 378-88. Elezović 1,183.2,1. Skok, Term. 47. REW[3] 6862.

baguda f (18. v., M. A. i J. S. Reljković, pridjev svitla ι—', kod Rapića svilena ~) »krijesnica«. Pridjev na -ьn baguđni. Daničić pOmišlja na tal. baco »svilena buba«, čime se ne objašnjava pravo ni značenje ni sufiksni c > g.

Lit.: ARj 1, 151. DEI 398.

bagulîna f (Božava) »bastoncino«. Od lat. baculus pastoralis (9. v.) > tal. bacalo (15. v.) = bägol (Romanja) sa deminutivnim sufiksom -ino. Od istog je korijena (keltskog, ir. bace »zavinut štap«) sa deminutivnim sufiksom -ītta > -etta baketa f (Vuk, Risan, Perast) = bakita (16. v., Marulić) »štap, šibika, prut, palica« < tal. bacchetta, furl, bakete. Ne zna se kako se etimologijski odnosi čakavsko (Istra) bakul »gryllus domesticus« prema division tršć. bacalo, bakula f (Molat) »babura slična pauku, živi na vlažnim mjestima, tijelo joj je kao dio stonogę« i bakljača f (Šulek, Makarska) »neka krupna kruška« (bila bi izvedenica na -oca, naš ili romanski sufiks, ako ide ovamo.)

Lit.: ARj 1, 159. Cronia, ID 6. Nemanić 1, 28. Štrekelj, ASPh 14, 516. REW[3] 8742. DEI 395-6. 399.

bàgun, gen. -una m (Vuk, Hrvatska) »svinja kovrčastih čekinja«. Deminutiv na -ьc > -ac bagúnac, gen. -nca (Vuk). Riječ je engleska u talijanskom izgovoru bacon »ventresca di maiale affumicato«, frč. bakkō, već u srlat. (941) baco, gen. -onis.

Lit.: ARj 1, 151. DEI 399.

bäh, pridjev i poimeničen kao maskulinum, »a) prasak, lupa, vika, b) preneseno na psihološko polje: ohol, oholica«. U vezi s prijedlogom u (v.) nastaje prilog ubah (redovništvo ubah zagovori se održati bogu, Glavimć) > uba, koje dolazi i zajedno s prijedlozima na (v.), s (v.), u svetostefanskom hrisovulju ni u Ъънъ »nikako«, u starijem hrv.-srp. u bah »durchaus, svakako, upravo«, danas zamijenjeno sa baš (v. kasnije). U Pomieru, Premanturi i Medulinu ubah znači »neprestano«. U narječjima dolazi prilog ubah vezan sa pre (v.): prèuba (Lika) = pri (ikavski) priuba (Banja Luka) »dosta, prilično, ikoliko«. Prvobitno značenje lijepo se vidi u prilogu izùbaha »iznenada« (Vuk, Boka). Tu je iz priloga ubah nastala imenica. Pridjev bah »ohol« ne postoji više ni u književnom ni u saobraćajnom govoru, nego je objašnjen pridjevskim sufiksom -at (v.): bahat »ohol«. I prvobitno značenje objašnjenjeno je istim poimeničenim sufiksom bahat > bât m »tresak, prasak, lupa, osobito nogama, kad se ide«. Od iste su osnove denominali bahati impf, prema pf. bahnuti (na-, iz 17. v) > banuti = bănuţ, banem (Kosmet) »lupiti, udariti« pored »neočekivano, iznenada doći«, iterativ bàhtati (Vuk), b-īhat impf, »mnogo trošiti nečega bez potrebe« (Brusje, Hvar), baharat impf, »tandrljiskati, udarati, praviti galamu« (Smokvica, Korčula), baharatı (Kućište, Brač) »šuškati«, odatle imenica na -ija bahàrija f »pomorski izraz za nepomorce«. Odatle augmentativ bašina f (Vuk) »buka, vika«. Još postoji denominai basiti impf, »udarati u bah«, zabašiti pf. »zanijekati« i pridjev izbašan (16 — 18. v.) koji kao da znači »oslobođen, slobodan«. Kako se iz prefiksalne složenice vidi, bäh m je dobilo i značenje »odricanja, poricanja« koje se razvilo iz negativnog tvrđenja lupom ruku ili nogu. Od ovoga značenja ima glagolska izvedenica zabašuriti pf. prema impf, zabašurivati, gdje je zabašiti rašireno glagolskim sufiksom -ur- (v.), u Kosmetu bez samoglasa u : zabaštrat, -am pf. prema impf, zabaštrāvat, -avam u istom značenju (s umetnutim t između sr kao u oštar, v.). Upoređenje sa stcslav. bъhъmъ pokazuje da je α u svim ovim riječima postalo od poluglasa ъ. Isto tako i u baš < bbšb (također slovenski i madžarski). Jedino bi se u pridjevu bahat moglo dopustiti prvobitno a s obzirom na rusko bahatb »hvastati se«, ali Bruckner i Scheftelowitz dovode ovaj glagol zajedno s rus. baharb »čarobnjak« (v. niže bahoritf) u vezu s grčkim φάσκω, tako da ispada iz veze s bah < *bthí. Poluglas б može i ispasti: zapšiti »zanijekati« < za + bìs-i-ti (upor. glede značenja zabašiti"). Praslavenski onomatopejski korijen bih- je niži prijevojni štěpen od buh-, koji se nalazi u buknuti, bûhnem pf. (na-) »provaliti«, impf. bušiti »udarati, bacati, bučno padati« (upor. zabušiti se ä vodu ŽK), nabušiti se, impf. buhati, buhai m (sa -äc, v.) »ćuška, zaušnica«; pridjev na -av (v.): bühav »mollis« = bühavan (sa dva pridjevska sufiksa), imenica bûhovica f »terra soluta«. Ovamo ide još s prefiksom pod- složeni pridjev podbül ŽK < podbuhh »napuhnut u licu« i inhoativni glagol buktjeti < *buhtjeti. Rumunji posudiše prijevojni stepen bus-, odatle njihovi glagoli buși, înăbuși, imenica bușaiu, apstraktum busala i prilog dea Бщеіе »četveronoške«, od čega potječe ličko (posuđeno od velebitskih Vlaha ?) dojabušoliti »doći četveronoške«. Uzme li se da je h u onomatopeji bbh-lbuh- nastalo iz ie. inhoativnog glagolskog sufiksa -sk- (lat. veterasco), onda treba ovamo staviti i korijen

bu- koji se nalazi, raširen pridjevskim sufiksom -*10,* u *búj-an* i' impf, *bu-j-a-tì (na-),* u stcslav. pridjevu *Ъщъ* < ie. **ЬIIоиго. Buj* je raširen možda sa *-ulj-* (v.) u *buljiti (iz-), buljim* impf, s objektom *oči* (npr. *buljiti* u nešto), odatle *buljina* f = *buljuna* f (Vuk, Banat) »sova«; sa *-eš* (v.): *bùlje!* m (Bačka, Vuk) »riba perca fluviatilis«, koju posudiše i Madžari *(bules),* odatle hipokoristik *búlja* f istoga značenja. Ta riba zove se i *okun* od *oko* (upor. *ukljata* u Dalmaciji) i u Srijemu *bandaš,* gen. *-aša* (Vuk) pored *bandar,* gen. *-ara.* Složenice: *bulioka* < *bùljooka* »ovca« i pridjevi *buljook, buljookast.* Upor. još *bùljioka* f, imperativna složenica. S našim glagolom *buljiti* u vezi je češki *vybouliti* »glotzen«. Matzenauer uporeduje s got. *uf-bauljan.*

Lit.: ARj \, 171. 194. 198. 199. 4, 145. 301. 7, 730-1. 11, 771. 12, 202. *SEW* l, 97. 100. 107. *Mladenov* 51. 54. *WP 2,* 112. 118. *Bruckner* 46. /CZ 51, 240. Scheftelowitz, KZ 54, 228. *GM* 28-9. 271. Liewehr, *Slávia* 5, 210. Perušek, *ASPh* 34, 20. 36. *Elezovic* 1, 30. 184-5. Ribaric, *SDZb 9,* 130. *BI 2,* 612. Hraste, *JF* 6, 211. Matzenauer, *LF* 7,17. *Gombocz-Melich* 1, 303, 567.

bahân m (Smokvice, Korčula) »svinja«. U vezi je možda s tal. *baffo* (stmlet., stlomb., furi., srlat.) »slanina«, odatle *bafara* »debeo«.

Lit.: REW[3] 878. *DEI* 402.

bähoriti, *-im* impf. (Vuk, 16. v., zapadni pisci) »bajati (v., s tom je riječi u etimologijskoj vezi)«. Odatle apstraktum na *-ija* (v.) i na *-je',* *bahòrija* f = *băhorje* »bajanje«, radne imenice *bahornīk* m = *bahoternik* m (valjda složenica) prema *băhorica* f »bajalac, -ica«. Glagol je izveden s pomoću *h* < *s(k)* od ie. osnove *ba-,* koja se nalazi u gr. φημί »govorim« i u našem *bajati* (v.), *bajalac.* Odatle rusko *bahan* »hvastati se« i radna imenica *bahar'* »brbljavac, čarobnjak«. Osnova *bah-* nalazi se i u drugim slavenskim jezicima, osim u bugarskom i poljskom. Zbog toga se može označiti kao praslavenska. Prvobitno značenje bilo je »govoriti nejasne, magične formule«; odatle onomatopeiziranje osnove s pomoću *-or-,* upor. *žuboriti, krákořiti.* Kao i *bajati* ide u termine primitivne mitologije i narodnog vjerovanja.

Lit.: ARj. l, 154. Scheftelowitz, *KZ* 54, 248. Matzenauer, *LF* 7, 4-5.

bäht m = *bat* (Vuk, nar. pj.; Bosna i Hercegovina, Kosmet) »sreća, sudbina«, odatle indeklinabimi pridjev obrazovan s pomoću *-li:* *batli* »sretan«, poimeničen *bàtlija* m (Vuk), turski indeklinabilni pridjev obrazovan s pomoću postpozicije *-suz* (v.): tur. *bahtsız* > *boksuz* »nesretan«; u Pivi i Drobnjaku i taj dobiva *-li: baksùzli* »nesretan«, odatle imenica *baksuzlija* m. Konsonantska grupa *ks* nastala je ispadanjem, kao obično, srednjeg *t* u grupi od tri suglasnika; *hts* > *hs* > *ks* (ugor. glede *k* < *h* **buhtjeti* > *buktjetf).* U Kosmetu postoji još složenica *bezbâtnik* m prema *bezbatnica* f »nesretnik« i pridjev *bezbatan,* koji se može tumačiti na dva načina: 1. *bez* kao naš prefiks = turska postpozicija *-suz,* upor. *neba(h)t* m sa *ne-* prema *nesreća* ili 2. kao perzijska složenica *bedbaht* koja znači isto. Još postoji izvedenica *batùna* f (Srbija) »sreća«. Glede nastavka *-una* na tursku imenicu upor. *bašuna* od *baš* (Skok, *Slávia* 15, 185). Taj turcizam perzijskog podrijetla *(baht,* ie. riječ, srodna s našim *bog, ubog, bogat,* v.) nalazi se i u bug. *baht, bahtlija* i arb. *baht* > *baft* (Gege) u istom značenju.

Lit.: ARj l, 154. 205. 209. 7, 788. Skok, *Slávia* 15, 184. *Mladenov* 19. *GM* 23. Vuković, *SDZb 9,* 379. *Elezović* l, 33. 37.

bahuljati, *-am* impf. (Vuk, Šumadija) »ići pobaučke, četveronoške, na nogama i rukama«. Govori se za malu djecu. Ovamo ide zacijelo i *bavćet* pored *bahćet* impf, »hoditi na vrsima od prsti« u narječju Lumbarde (Korčula), sa *-éti,* upor. *bahtati* (Vuk, v. naprijed *bah).* Možda ide ovamo i *bahuljača, bahuljičica* f, ime ševe ili ševrljuge, koje Daničić izvodi od korijena *bas-* »zujati«. Glagol *bahuljati* svakako je deminutivna izvedenica od sveslav. korijena bah- > *bah-* (v.). Glede glagolskog deminutivnog infiksa upor. *-ulj-* (v.) u *namiguljiti.* Upor. glede značenja i ličko *dojabušoliti* (v. naprijed *bah)* istog značenja.

Lit.: ARj l, 155. Kušar, *NVj* 3, 328.

bailo m (16. v.) = (metatezom) **balijo* m (16. v., potvrđeno samo u genitivu: *izgna caгь poklisarije bbnetbčkago bálija).* Od tal. *bàilo,* bizantinsko βαΐουλος > arb. *bailas* s članom *-zi* »mletački poslanik na bizantskom dvoru«, od lat. *bajulus* »1° trhonoša, hamal, 2° bizantski administrativni činovnik«. S izgovorom *b* > *v vagilar* »Kinderwärter«, *vágljam* »dvorim novorođenče (Pljevlja, Drama), ngr. βαΐλας < mlet. *baila* > (metatezom) *bàlia* »dadilja«, mlet. denominal *bailir* »allattare« > *balliti, -im* impf. (Lika) »pjestovati, dvoriti dijete«, *bäjla* f (Lika, Dalmacija, koliko graniči uz Liku, dio Gorskog kotara), pridjev na *-in bäjlin.* Ovamo ide i rum. izvedenica na lat. *-atus* > *-at bäiat* »dječak«. Od furl, *bae, baje* »balia« > slov. (Notranjsko) *bája* = *bájila* »dojilja«. *Bajula* je i posuda za vodu. Ovamo *băjica* (Molat) »drvena posuda manja od kabla za vodu«.

Lit.: ARj l, 155. Sturm, *ČSJK6,* 77. *DEI* 408. 414. *Románsky* 131. *REW*[3] 886.

bàir m = *bajir* = *bàir* (Kosmet) »brijeg, obala« = *bajer* (Tuzla) »međa«. Turcizam arapskog podrijetla *(bayır* »strmen«), nalazi se još u bug. *hoir* »hrid«. Treba razlikovati, što se tiče postanja, *bajer* m »jezero« (v.).

Lit.: ARj. l, 155. *Elezović 2,* 497. *Pleterinik l,* 10. Pavlovic, *JF* 16, 179. si.

bajàgi (Vuk) prilog, također u vezi sa *kao* > *ko* (Bosna i istočni krajevi) = *bajàgi* pored *balogi* (Kosmet) = *Abajaga* (Lika, *a* je naša zamjena za tursko jery) »tobož(e) (u zapadnim krajevima)«. Vuk pozna i oblik *bajàgi* koji se može tumačiti na dva načina: 1. ili je to fonetska promjena *a* > o kao u *Uvoda* poslije Ìabijala; 2. ili je miješanje i unakrštavanje sa sláv. *bo* (v.). Glede oscilacije upotrebe sa *kao* > *ko* upor. *kođoja* pored *doją* u istom značenju (Skok, *Slávia* 15, 359). Taj turcizam osmanlijskog podrijetla *(bayağı,* pridjev i prilog, koji se upotrebljava kad se nešto konstatuje, bilo to neugodno ili neočekivano onome koji govori, kao fr. *tout bonnement, tout simplement)* nalazi se i u bug. *baegí* »už, božem«. Upor. sinonimni turcizam *adeta* (v.). Ide u oblast sintaktičkih turcizama, kao *dernek* (v.), *doją* (v.), *osli* (v.).

Lit.: ARj l, 155. 507. *Mladenov* 14. *Elezović* l, 26. *Děny* § 469.

bajat, -a, -o pridjev (Bosna i Hercegovina, istočni krajevi) »star u smislu gubljenja svježine (protivno je značenje *svjež),* pokvaren (hljeb, meso, ulje, mast)«. Protivno drugim turskim pridjevima koji. ostaju obično indeklinabilni kao u turskom ili dobivaju naše sufikse (kao *ćorav, ćelav, šašav),* da bi postali naši pridjevi, deklinabilan je i izražava mociju zbog toga što se svršava na *-at,* koje je dočetak i naš pridjevski sufiks (upor. *rogat).* Ali Vuk poznaje i našu pridjevsku izvedenicu (odatle *bäjatan)* dobivenu s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-ьпъ* (v. *-an)* upravo kao u *fališan* od njem. *falsch.* Još postoji imenica izvedena s pomoću *-as* (v.) *baetaš* i denominali *obajătit se* (Kosmet) = *ubàjatiti se* (Vuk) = *obajatiti* pf. (Jelić) »izgubiti svježinu«, Pridjevski turcizam osmanlijskog (tur. *bayat)* podrijetla, nalazi se u svim balkanskim jezicima (búg., arb., *baját,* ngr. s grčkim sufiksom μπαγιάτικος »bajatan«).

Lit.: ARj l, 156. 8, 302. Skok, *Slávia* 15, 183. *Mladenov* 19. *GM* 24. Matzenauer, *LF* 7,5.

bajati, *-ēm* impf, na istoku = *vračati* na zapadu. Ide u terminologiju staroslavenske mitologije i danas narodnog vjerovanja. Upor. za *bajanje* još *vražanje* g. 1452. na zapadu. Prvobitno je značenje isto koje i gr. φημί »govoriti«. Pejorativno značenje razvilo se iz vraćanja. Ono se vidi najbolje u prefiksalnoj složenici *nabajati nekome nešto* »nekoga krivo izvijestiti«. Ovo posljednje značenje nalazi se i u stčeš. *boju, bati,* kao i u lotiškom *batJma* »kriva vijest« i u jednako obrazovanom latinskom *fama,* gr. φήμη »glas«. O izvedenici dobivenoj s pomoću sufiksa *-n : basna* f»(danas) fabula«, v. niže. Izvedenice su još ove: sa sufiksom *-ъka* (v.): *bajka,* radne imenice *-ač: bajač,* na *-lac, -lica* (v.): *bajalac* m prema *bâjalica* f, pejorativna na *-alo* (v.): *bojalo;* na *-văc, -vica* (v.) *bâjavac* m prema *băjavica î* (kajkavski); denominali: *òbajati, -jēm-pļ.* (Vuk, na istoku) »očarati (na zapadu)«. Osnova je praslavenska i sveslavenska *ba-,* i ona je postojala u ie. i baltoslavenskom. Miklošič i Matzenauer je drže u vezi s madž. *báj* »magia, incantatio, ali i muka, zlo, teret« riječju koja potječe iz tur. **bagy* »veza«. Upor. džag. *báj* »veza, čarolija«, *bajlamak* »očarati«, *bajgin* »začaran«. Nalazi se u složenici *đozbaidžija* »mađioničar« *(göz* »oko«) (Skok, *Slávia* 15, 343). Ovamo ide i *bağlama* kao prezime (v.). Međutim *nabajati* i *bajati* u hrvatsko-kajkavskom znači »mučiti, štrapacirati, inkomodirati nekoga«. Prema Štrekelju to su denominali iz madž. *baj* < slav. *boj.* To bi bile pozajmice tipa *čobanja* (v.), ako je ispravna Štrekeljeva etimologija. U tom bi slučaju otpalo Miklošičevo mišljenje.

Lit.: ARj 1, 156-7.7,204.8,302. *SEW* 39. *Trautmann* 24. *WP 2,* 124. *Miklošič* 5. *Bruckner* 11. *Mladenov* 19. *Maźuranić* 13. Grünenthal, *KZ* 63, 277. *Gombocz - Melich* 230. *Boisacq*[3] 111. Mladenov, *WuS* 12, 60. -Matzenauer, *LF* 7,5. Štrekelj, *DAW* 50,3. Momirović, *GIEM* 11, 64-68.

bäjbok m (istočni i zapadni krajevi, Vojvodina, zacijelo iz graničarskog jezika) »zatvor«. Od nvnjem. *Beiwach(te),* stvnjem. *biwache, biviaht* > u romanskim jezicima *bivac, bivouac.*

*Lit.: REW** 1140. *DEI* 537.

bajer m »1° (umjetna) bara koja nastaje iskopavanjem ilovače za proizvodnju crepova (Krasić), 2° toponim *Bajer* (dio Karlovca uz Kupu), hidronim jezero *Bajer* (kod Fužina u Hrvatskoj) = slov. *bãjar* »id.«. Oboje iz nvnjem. *Weiher* < lat. *vivarium* preko fr. *vivier,* stvnjem. *wî(w)öri* > slov. *vîrij, vērij* »1° piscina, 2° toimin (upór. toponim *Toimin),* eine tiefe Stelle im Wasser«.

Lit.: *Pleteršnik* 1,10. 2,761, 771. Ramovš, *ČSJK* 3,58 (cf. *RES* 2,170). *REW*[3] 9409.

bäjngeri = *banjgeri* m. pl. (ŽK) »Türpfosten, drveni okvir za vrata«, nalazi se još u slov. *vanger* m = *hangar* u Donjoj Kranjskoj i u polj. *węgar* u istom značenju. Postanje je nepoznato. Bruckner pomišlja na njem. *Anker,* što se ne slaže ni glasovno ni semasiološki. Ide u građevinsku terminologiju, koja je u hrvatsko-kajkavskom i slovenskom jeziku njemačkoga, a u Bosni, i uopće na balkanskom istoku, turskoga podrijetla.

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 359. *Pleteršnik* 1, 11. 2, 747. *Miklošii* 394. *Bruckner* 609. Štrekelj, *ASPh* 11, 467.

bajôk m (Božava) »mjeden papinski novac«. Od tal. *baiòcco* (15. v.), srlat. *bajocchus* »id«.

Lit.: *ARj* 1, 157. Cronia, *ID* 6. *DEI* 409.

bàjrak m (17. v.) = *bãjrak,* gen. *bâjrăka* (Kosmet) = (češće sa metatezom *jr* > *rj* koja je značajna za hrv.-srp.) *barjak* (Vuk, 18. v.) »zastava, fis = pleme kod Arbanasa (Kosmet)«. Odatle deminutiv *barjačić* (17. v.); *barjačkinja* (u igri djece sufiks *-kinja,* v.); složenica *bajràktãr* m (17. v.) = *bajraktâr* (Kosmet, nasljednu u Arbanasa zbog toga što *bajrak* znači kod njih »pleme«) = (sa metatezom) *barjaktar* (Vuk, 18. v., važan položaj u hajdučkoj organizaciji) = (sa *rj* > *r) baraklar* (jedanput 17. v.) »zastavnik« prema *barjaktàrica,* odatle posesivni pridjev *barjaktdrev,* kvalifikativni *barjàktarskï* i hipokoristik *banjo.* Također muslimansko prezime *Bajraktarević* (Bosna) = *Zastavniković* kod Srba. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(baïrak),* nalazi se kod svih balkanskih naroda (bug., arb. *bajrák,* arb. i sa metatezom *jr* > *rj,* ngr. *μπαράκι*), isto tako i turskoperzijska složenica (drugi dio kao sufiks *-dar* (v.) od *darem* »imam«). Proizašao je iz turske vojničke i plemenske organizacije.

Lit.: *ARj l,* 157. 181. 187. 188. *SEW* 1, 39. *Lokotsch* 182. *Mladenov* 14. *GM* 23. *Elezović* 1, 26.

bàjram (Vuk, Bosna) = (sa metatezom *jr* > *rj* kao u *barjak,* v.) *bar jam* (nar. pj., Kačić, 18. v.) = *bajram* pored *hajrám* m »muslimanski praznik poslije ramazana«, također muslimansko lično ime za muško (Bosna). Taj turcizam arapskog podrijetla raširen je po cijelom Balkanu. U Bosni se govori i čitava turska rečenica *Bajram mübarek' olsun* (= neka ti je Bajram sretan!) za čestitanje.

Lit.: *ARj* 1, 157. *Lokotsch* 183. *Elezović* 1, 26. *Školjić* 1,70.

bajta f (Lika, ŽK, hrv.-kajk.) = *bãjta* (slov.) »hölzerne Hütte«. Deminutiv na *-ica bàltica f.* Na *-ar bäjtar* m = *bajtnik* prema *bajtarica ï.* Denominal na *-ati ballati, -am* (o-). Od tal. *baita.* Ta se riječ nalazi još u sjevernoj Italiji, južnoj Francuskoj i u Pirenejima (Navarra) kao i u baskickom *baita* »kod (upór. fr. *chez* < *casa)«, beiti* »bajta«. Na Balkanu je potvrđena u tračkom *baita* = *baite* »šator od kože«, gr. βαιτήζ (1. v., natpisi) »zagrijan prostor« = βέτης (Hesych) »crypta«, postoji i hebr. *baijth* »kuća«. U sve jslav. jezike, u rumunjski i arbanski nije ušla. Nalazi se samo u slovenskom i krajnjem sjeverozapadnom hrvatskom, kamo je došla ne iz predslavenskog romanskog nego kao retoromanska posudenica. V. *pojata.*

Lit.: Skok, *SIRev* 3,351. *Pleteršnik* 1,10.721. *Stampa* 132-133. *DEI* 409.

baj vmet, gen. *-età* m = *bajonet* m = *bajoneta* f = *bajnéta* (ŽK) = *panganet* (Vuk) »vojnički bodež«. Od fr. *baïonnette* (16. v.), preko njem., deminutiv na *-{ita* > *-ette* od *Bayonne,* grada u Francuskoj ğdje se proizvodilo to oružje.

Lit.: *ARj* 9, 615. *DEI* 409.

bajz m »krupan .šaren grah tačkaš (Su lek, Međumurje)«, od madž. naziva za boju *bajsg* »mrk«. Nema potvrde iz drugih naših narječja gdje ima madžarizama.

' *Lit.:* *ARj* 1, 158.

bäk[1] »gle« (Jovan Rajić). Nema potvrde u nar. pjesmi. U *Pjev. crnog,* dolazi u tom značenju *baka.* Upor. madž. *baka* u istom značenju. Nema potvrda iz drugih narječja gdje ima turcizama, a niti iz drugih balkanskih jezika. *Bak* je turski imperativ, a *baka* turski optativ od *bakmak* »gledati«. Odatle po svoj prilici imenica *baka* m »običan redov«u bivšoj austrougarskoj vojsci (tako se govorilo u. Hrvatskoj i Madžarskoj), ali bi moglo biti i u vezi sa *baca(laureus).*

Lit.: *ARj l,* 158. *Gombocz—Melich* 1,619.

bäk[2] m (Vuk, 16. v., Hrvatska, ŽK) = *bik,* gen. *bika* i *bika* m (14. i 15. *v.),'Kka* m (posljednje također f: *bike pritilę* Velikanović, također Lika, katolici), pl. *bikovi* »taurus«. Prvi je oblik (koji u slov. znači »ovan«) samo hrv.-srp. (na Zapadu), a drugi je općeslavenski. Prvi je dragocjen za etimologiju. Od toga oblika postoji deminutiv *bačić* (Stulić), također prezime u Hrv. primorju, augmentativ *bakonja* m na *-onja* (v.) u metaforickom humoristickom značenju »jak čovjek, veliki gospodin« (upor. Matavuljev roman *Bakonja fra Brne),* posesivni pridjev *bakov,* odatle *bukovina* f »viburnum lantaną, salix vitellina«, kvalifikativni pridjev na *-ovit bakòvit* (Vuk). Značenje riječi *bakonja* nalazi paralelu u furlanskom *boco* »uomo corpulento, grasso soverchiamente« (upor. dalmatinsko prezime *Bakotić)* i denominal *obàkoviti, -im* pf. »otvrdnuti kao koža od bika« (Dalmacija). Od *bik* su izvedenice pridjev *bikovit* »debeo, koji zaudara«, *bičji* (Petrović). Oblik *bika* tumači Daničić kao augmentativ, što ne odgovara našoj tvorbi riječi. To je madžarski oblik *bika* koji Madžari posudiše od panonskih Slavena, a mi od njih (upor. *čobanja).* Rumunji posudiše *bič* od đačkih Slavena. Aromuni imaju pored *bič* i *bića* ~ ngr. μπίκας; r je nastalo od jeryja (poljski, ruski i ukrajinski *byk), a* u *bak* mogao je nastati samo od poluglasa ъ. Riječ se ima prema torne povezati sa impf, glagolima *bukati, bučēm, bucati* odatle *bukač, buknuti* (koji su sveslavenski) od ie. korijena *bü-* kojim se oponašaju duboki tamni zvukovi goveda i ptica, naročito sova (upor. bug. *buh* »sova«, rus. *buhatb* »tamno i dugo vikati« i gr. βοάω »vikati«). Odatle *buka* f (postverbal od *bukati), bukovac.* Prijevojni štěpen ъ kao u **bzkb* > *bäk* nalazi se također u *Ъъceia* > *pčela.* Je. korijen *bü-* je onomatopeja. Postoji i mišljenje da je *bykb* < **bükű* tursko-mongolskoga podrijetla: *buka, buga* istog značenja, odatle búg. *buga.* Ali i ta je riječ onomatopeja. Tim upoređenjem se ne može obesnažiti saznanje da *bak* = *bik* ide u dobro zastupljenu prijevojnu slavensku grupu *ъ-y-u,* tj. da se može etimologijski protumačiti iz slavenskih jezičnih sredstava: *bik* znači »bukač«.

Lit.: *ARj* 1, 142.300. 301. 8, 303. *SEW* 1, 112. *Bruckner* 53. Isti, *KZ* 42, 339. 341. *WP l,* 112-3. *Miklošič* 27. *Gombocz-Melich* 1, 399. *Mladenov* 28. Korsch, *ASPh 9,* 493. Vasmer, *RSl* 3, 263-4. 4, 169. 6, 191. Kořínek, *Slávia* 15, 51. Paul, *WuS* 20, 38-9. *Boisacf* 137. Sköld, *LUA* n.f., avd. 1, sv. 19,^.7. Perušek, *ASPh* 34, 20. *Pascu* 2, 182.

bákal, gen. *-ala* m (Vuk) = (s individualnim sufiksom *-in,* v.) *bàkalin* m »sitničar (neologizam)« prema *bàkãlka* f »žena bakalova«, odatle izvedenice posesivni pridjevi *bakálov,* kvalifikativni *bakālskī, bàkãlnica* f »dućan bakalov«, denominal *bakaliti* impf., pejorativno sa sufiksom *-äc* (v.): *bokalai,* gen. *-oía* »ćifta« (Vuk, Bačka), apstraktum sa sufiksom *-luk bakahk* »silničářova roba, njegovo zvanje« (Kosmet). Taj turcizam arapskoga podrijetla *(bakkal* istog značenja, odatle turska izvedenica *bakkalhk)* raširen je u svim balkanskim jezicima kao termin orijentalne trgovine (bug. *bàkalin,* rum. *bacal, băcan* m prema f *băcăneasa,* apstraktum *băcălie,* denominal *bacana;* arb. *bakái,* cine. *bacal* = *bacala,* odatle pridjev *băcălescu* »bakalski«), apstraktum *băcăliche,* ngr. μπακάλης, svagdje u istom značenju.

Lit.: *ARj* 1, 158. *Lokotsch* 189. *GM* 24. *Mladenov* 14. *Elezović 2,* 497. *Pascu 2,* 111.

bakàlaj, gen. *-aja* m (Vuk, Boka, nar. posi.) < tal. *baccalà* (glede dodatka *-j* upor. *belaj), bakalář,* gen. *-ara* (Rab, Božava, Hrv. primorje) = *bakalář,* gen. *ara* (danas općenito u književnom jeziku) = *bakaljar,* gen. *-ara* (Dubrovnik, Hercegovina) = *bakajar* (Potomje) < tal. *baccalare (r* uklanja hijat kao u *galera, turnir)* < špan), *bacalao* »štokfiš (ŽK)«, od flamanskog *bakkeliauw* (metatezom od holandeskog *kabeljauw).*

Lit.: *ARj* 1, 158. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 4650. *DEI* 392.

bakam m (nar. pj.) = *bakam* pridjev i priiog (protivno *as* »boja koja se ne mijenja na suncu«, (Kosmet) »crvena boja za mazanje lica, nakita i obrva, *varzilo* < *Brasil* (v.)«, »loš zefir i nepostojana boja« (Kosmet), odatle denominai *bàkamiti* (nar. pj.), složenica *môrbakarn* (Kosmet) »boja slična boji varzila«. Turcizam arapskog podrijetla *(bakkam),* nalazi se u svim balkanskim jezicima kao termin iz oblasti boja (upor. *boja* i *bojadisati,* danas opće hrv.-srp. riječi) : búg. *bakám,* cine. *bacáme* f »bois du Brésil, bois rouge de teinture«, ngr. μπακάμι »sandalovo drvo«.

Lit.: *ARj* 1, 158. *Lokotsch* 190. *Elezović* 1, 27. 2, 497. *Mladenov* 15. *Pascu* 2, 111.

bàkar, gen. *bakra* m (Vuk) »mjed, kufar, gen. kufra (kajkavski germanizam, njem. *Kupfer)«,* prvobitno riječ raširena na istoku, ali danas u književnom jeziku općenita. Odatle: pridjevi *bakaran* (srijemska nar. pj.) = *bakaran* (1766, Kosmet) = (u književnom i narodnom govoru samo sa *-en) băkren* (također Kosmet), *bakarljîv (saan,* v.) »osobina nekalaiisana bakarna suda (Kosmet)«, sa *-K: bakarli* (jedanput kao epiteton), poimeničeno *bakarlija — bakračlija* f »stremen, uzenđija, bakračlija (glede *-ač* v. niže)«; sa *-uša* (v.): *bakaruša* f »bakreno zvono« (Vuk, Srijem); sa *-enjača: bakrenjača* f (Vuk, Kotor) »puška okovana bakrom«; denominal na *-isati* (v.) *nabakarisati* pf. »bakrom okovati«, *obakarisati* pf. = *obàkriti, -im* (Vuk) ; radna imenica na *-dzija bakrdžija* = *bakardžija,* odatle pridjev *bakřdžinskí* (zanat); *bakrar* i *bakrište* su Stulićeve kovanice. Deminutiv *bakrenče,* gen. *-eta* n (Kosmet) »bakarni sud kao časa ili maštrafa«, upor. *romijenča* f < lat. *aeramentea* (v.). Nije naša izvedenica na *-ač* (v.) *bakrač* m (17 v.) »kotao«, odatle naš deminutiv na *-ьc: bakračac,* na *-ič bakračić* i hipokoristik (?) *băkra* f (akcenat nesiguran, Lika) i odatle deminutiv *bakrica.* Mjesto *bakrač* govori se *bakrenica* u Dalmaciji (Podgora (?), Pavlinović), *bakrenih* m (Stulić). I *bakar* i *bakrač* turcizmi su osmaniij skog podrijetla *(bakır, bakraç,* istog značenja), rašireni u svim balkanskim jezicima (bug. *bakar,* upor. i bug. prezime *Bakardžijev,* arb. *baker* pored *baker,* cine, *băcîre* f i denominal *băcíryisire,* ngr. μπακίρι, pored μπακρί, turska izvedenica na *-aç:* bug. *bakráč(e),* arb. sa metatezom *r brakaçe* pored *pagraç, pragaç* i cine. *barcace f,* ngr. μπακράτζι). Tursko jery postalo je kod nas nepostojano *a,* ali i u novogrčkom može također ispasti.

Lit.: ARj 1, 160. 7, 205. 8, 303. Skok, *Slávia* 15, 184. *SEW* 40. *Elezović.* 1, 27. 2, 497. *GM* 24. 44. *Pascu* 2, 111.

bakija f (Kosmet) »přetekli stari neisplaćeni dug«. Ovamo ide također *bekają* f »ostatak duga«. Taj arabizam *(baki, bakijje, bekają)* nije kod nas drugdje potvrđen, ali se nalazi u búg. *bakíja* i u arb. *bakî* f.

Lit.: Elezović 1, 27. 2, 499. *Mladenov* 15. *GM* 24.

bakla f (Kosmet) »bob«. Taj arabizam *(bakla)* nije drugdje potvrđen kod nas. Nalazi se i u bug. *bakla* i u arb. *bakl* (s istim značenjem).

Lit.: Elezović 1, 27. *Mladenov* 15. *GM* 24.

baklava f (općenito u Bosni i Hercegovini, u muslimanskim kućama) »pita zalivena medom ili šećerom (odatle epitet na *-K: šećerli* u nar. pj.)«, također i složenica *đulbaklava* (v. glede prvog elementa *đul}.* Taj turcizam osmanlijskog podrijetla posudiše i Arapi. Nalazi se još u bug. *baklava* i rum. *badava* s istim značenjem.

Lit.: ARj 1, 160. *Mladenov* 15. Korsch, *ASP h* 8, 650.

baklja f (svi leksikografi osim Vuka, Rapić, Reljković, danas opća književna i saobraćajna riječ) »luč, zublja, buktinja«, odatle sa sufiksom *-ada bakljada,* = *jakija* (Jukićeva nar. pj. s nejasnim, značenjem) ~ *vaklja* (Vuk, Baranja) »od grabovine kao iverje koje se pali mjesto luča« = *fâgla* (Vodice) = slov. *fagla* (Notranjsko) »Fackel«, odatle denominal *fagiati* »buktjeti« (metafora *nafaglâti* »prevariti«, *gì* mjesto *klj* upućuje na stfurl. **fagle* gdje je danas *fale* f, upo¹·. *Mile < Mugla).* Na *-as bakijai* (Varoš u Slavoniji, »iz drveta rastová«). Ovamo ide i *válka* (metateza mjesto *vakla}* = *fakija* (Jukić) »nakit na kalpaku«. Zacijelo metafora. Upor. rum. posudenicu *făclie* koja se pokriva s bug. *faklija* i madž. *fáklya.* Izvor je vlat. *facla* > biz. φάκλα, kllat. */ocula* > **flacula* > tal. (tosk.) *fiaccola* (Daničić krivo kaže da odatle potječe *baklja)* < onomatopeizirano **flacnla.* Vlat. *facla* pripada balkanskom latinitetu, upor. rum. *faclă* i arb. *flake* »plamen«, gr. φάκλα, dem. φακλίον (Cerigo, odatle *-ija* u bug. i rum.).

Lit.: ARj 1, 160. 3, 4.0. *Pleteršnik* 1, 10. Ćolić, *ZbNŽ* 21,144. Ribarić, *SDZb 9,* 145. Zore, *Rad* 108, 212. *Miklošič* 6.57. *SEW* 1,40. Jagić, *ASPh* 8,318. *REW** 3137. Šturm, *ČSJK* 6,83. *GM* 107. *Tiktin* 605. *Románsky* 102.

bakijati, *-ām* impf. (Lika, Pavlinović, srednja Dalmacija) »1° versare, 2° contendere, blaterare«, *baklăti, -am* (ŽK) »nekako obavljati posao«. Upor. furl, *bagola* »hin und her bewegen«, *bagni* »cosa mobile fra più cose salde, beffa, sollazo«, mlet. *bălegar,* istrom, *baligare* (Pula), koji se izvode od *ballo* s pomoću *-icare.* Koliko bi semantički odgovaralo, ne zadovoljava fonetski, sjev. - tal. *bagolare* »ciarlare«.

Lit.: ARj 1, 160. *REW"* 909. *DEI* 406.

bakóčiti se impf. (Dalmacija, Podgora (?), Pavlinović) »reluctari«. Nije dovoljno potvrđeno primjerima u narodnom govoru,.

niti je utvrđena area. Ni tvorba na *-očiti* nije jasna. Etimologija se ne može utvrditi s izvjesnošću. Možda je u vezi s *bak* = *bik* (v.) kao metaforickí izraz.

Lit.: ARj 1, 160.

bàksum prilog značenja »kao = quasi, tobože, bajagi (V.)«. Taj arabizam *(mahsen* »čisto, prosto, upravo«) nije potvrđen u današnjem nar. govoru nego ga daje M. A. Reljković kao karakteristiku slavonskih turcizama 18. v.: *Jok vala im služi misto mije« ... boksum »kano« zlamenovat hoće.* Zbog toga je vrlo interesantan.

Lit.: ARj 1, 161.

bakšiš m (nar. pj., Kosmet i općenito u štokav. saobraćajnom govoru) »dar, napojnica«, danas općenitije u pejorativnom značenju »mito«. Pored ovoga postoje još četiri oblika istoga značenja, ali različitoga fonetskog izgleda: *peškeš* m (Vuk, Kosmet) »dar, poklon«, naročito u vezi sa *učiniti* (upor. tur. *etmek)* »pokloniti, darovati«, *peškiš* m u istom značenju, *pešćeš* (Mostar), sa metatezom *šk* > *kš* prema *bakšiš, pekšiš* (Bosna) i napokon *bešket* m (15 v.) gdje je naročito *-t* nejasno, dok bi *ρ* > *b* moglo biti prema *bakšiš.* Oba vida turcizama jesu dvije različite perzijske riječi: 1° *bahšiš* »dar« od glagola *bähšidan* »darovati«, 2° *pískaš* »dar koji se ponudi gostu, višem gospodinu ili sebi ravnome« > tur. *peşkeş.* Oba vida nalaze se u balkanskim jezicima: 1. rum. *bacşiş,* arb. *bakcish* = *bakshish* = *bashis', 2.* bug. *peskéš,* rum. *peşcheş — peschiş* s istom metatezom kao gore, arb. *peshqesh* = *peshçesh* (Skadar), ngr. πεσκέσι. Prvi oblik raširio se i po Evropi kao zao glas turske uprave. Idu među naše najstarije turcizme.

Lit.: ARj 1, 161. 256. 9, 805. *Miklošič* 244. *Lokotsch* 178. 1663. *GM* 24. 330. Korsch, *ASPh* 9, 662. *Elezović* 1, 28.

bakuk m (Dalmacija) »biljka santolina chamaecyparissus L.« riječ je nedovoljno potvrđena u narodnom govoru, bez akcenta i bez primjera. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 161.

bàkulja f (Vuk) »bijelj, bjelika, na drvetu, osobito hrastovu i cerovú, do kore, otprilike 3 prsta debelo«. Odatle ime biljke *bakuljar* m »notoxus Geoffr.«. Posljednja riječ nije dovoljno potvrđena u narodnom govoru. Nisu joj naznačeni akcenat ni area. *Bàkulja* se govori, čini se, u Banatu. Postanje nepoznato.

Lit.: ARj 1, 161.

bäkvica f (Vuk, Šumadija) »drveni vodeni sud«, deminutiv je na *-ica* od **bakva* koje nije potvrđeno. U vezi s time je *baklje,* gen. *bakalja* f pl. (Srbija) »sudovi u kojima se nosi mlijeko na magarcu«. Na *-aia bakvača* f (Kolombatović, bez naznake gdje se govori) »Kröte, bufo Laur.« tako nazvana što nosi oklop nalik na *bakvu* (metafora). Od **bacca* > fr. *bâche* f prema fr. *bac* < **baccus,* koje je potvrđeno u deminutivu na *-īnus baccimtm, bacchinon* (Grégoire de Tours) > tal. *bacino* (14. v., upor. njem. *Becken),* odatle *bačin* m (l5.v.), (s promjenom sufiksa *-in* > *-one) baćun* (Sutomore) »1° korito za svinje, 2° toponim (tri vode u šumi Pelrše), na *-ile* tal. *bacile* > *bàcio,* gen. *-ila* m (15. v., dubrovački pisci) = *bačilj* (1380) »plitka zdjela, umivaonica«. Prema tome je *baklje* < lat. deminutiv *baccula.* U izvedenici na *-r* lat. *bacar* > *bòkãr,* gen. *-ara тη.* (Dubrovnik, 15. ν., sa Jadrana došlo u Srbiju zacijelo posredstvom dubrovačkih trgovaca kojima tragova ima i u Prokuplju) = *bokor* (Kućište, Brač, Crmnica) »pehar, bokal«, deminutiv na *-ič bokarić* m (Vuk, Potomje) »1° noćna posuda, 2° carev cvijet, convallaria majális«, na *-iie* < *-ьc* + *-ič bokarčić* (Dubrovnik) »digitalis alba«, *bùkar* , gen. *-ara* (l 5.v. nesigurno). Običnije je *bókára* f (l6.v., Vuk, Marulić, dalmatinski pisci, Potomje i Slovenija) »vrč« = *bokára* (Krtole) = *bukóra* (17.v., Lika, šibenski otoci, Račišće, Brač, Zagvozd, Vrgorac) = *bukóra* (Pazin, Poreč) »drven sudić okovan gvožđem ili žutim limom, konata, vrč od gline za vino, broka«. Odatle na *-uša bokaruše* f. pl. »žene koje donose darove djevojci koja se udaje«. Od kslat. *bucar* (Paulus Festus, glose) »sud za vino«, također *bacarium* > tal. *bàcara.* Vjerojatno je mediteranska riječ. Upor i ibersko *bacca* »vino« i ime egejskog boga vina βάκχος.

Lit.: ARj 1, 142. 160. 161. 722. *Mažuranić* 12. Hirtz, *Amph. 4. Pleteršnik* 1, 43. *REW³* 862. 866. *DEI* 391. 398.

bala f (Vuk, Crna Gora, ŽK, Potomje) Lastva, Perast, Slovenija) »l ° (trgovački termin, breme, tovar, denjak, naramak *(bala* sijena, drva, pruća, duhana, platna, mjera izvjesne veličine u paketu), 2° buca (Molai), 3° lopta,

4° Mobil-Brautgut (slov.), 5° kovilje, stipa pennata (Istarski Kras)«. Odatle na *-ar* slov. *balar,* gen. *-rja* »der das Brautgut des Bräutigams führt«. Denominal na *-ati baiati* (Molai) »igrati se buca«, *nabàlati se, -am se* pf. (Vuk, Crna Gora) »(metafora) najesti se, nabubati se, nabanjati se«. Sa deminutivnim sufiksom lat. *-inus* > tal. *-ino battn,* pi. *-ini* (Tivat, Lastva) »1° kupovna sačma«, 2° (slov.) kleine Kugel«, odatle denominal na *-caii balîncati* »mit Kugeln (Steinen) spielen«, na *-otta: balota í* (Vuk, 16.v., Potomje) »1° puščano zrno, 2° kugla željezna«, *balote* f pl. (Lepetane) svrsta trešanja«, odatle deminutiv *balotica,* denominali na *-ați balotați,* na *-avati balatavati, -avam,* poimeničen part. akt. *balotalac,* gen. *-aoca,* augmentativ na *-one: balon,* gen. *-óna* (Belostenec, Voltidi) = *balün,* gen. *-una* (17.V., Mikalja, Belostenec) = *balun* (Korčula) »nezrela smokva, zadulica«, na složen talijanski sufiks *-oncino balončin* = *baluncin* m (Vodopić, Dubrovnik) »ardea egretta«. Na složen talijanski deminutivni sufiks *-ott* + *-ula : barôrkla* f (Slovenija, Banjšćice) »Spielkugel«, s denominálom *barorklati* (ibidem). Upor. tal. (sa langobardskim *b > p) pallottola.* Pridjev na *-juhat baljukat* (Stulić, nedovoljno potvrđeno u narodnom govoru) »okrugao«. Postoji i arb. *balle.* Od tal. - ršć. *balla, ballino,* •tosk. *pallino, ballotta, balloné, bullonano,* romanske izvedenice od franačkog *balla.*

Lit.: ARj 1, 161. 162. 163. 165. 166. 167. 168. 7, 205. *PleterSnik* 1, 11. Hirtz, *Aves* 6. *REW*[3] 908. *GM 24. DEI* 415. 417.

balaban m (u nar. pjesmi, pogrda kokotu) = *balaban* (Kosmet) »ptica ardea stellaris, roda«, metaforickí u Kosmetu »nesrazmjerno visok krákat čovjek, živinče«. Posljednje značenje objašnjava upotrebu kao preime (ŽK *Balaban).* Taj turcizam perzijskog podrijetla *(balaban* »ptica bukavac, vodeni bik«, srodno sa stcslav. *Ыъ an,* rus. *balvan),* nalazi se još u bug. *balaban.* Ovamo se stavlja još *pehlivan,* gen. *pehlivana* m = *pelivan,* gen. *pelivana* »funambulus, plesač na užetu, akrobat«, odatle pridjev *pellvanskï.* I to je turcizam perzijskog podrijetla *(pählävan* > tur. *pehlivan* »atleta, junak«) raširen u svim balkanskim jezicima (bug. *pehlivan,* arb. *pelivan,* ngr. πεχλιβάνης).

Lit.: ARj 1,162.9,759.767. *Lokotsch* 1607. *GM* 326. *-Elezović* 1, 28. *Mladenov* 15. 421. Korsch, *ASPh* 8, 651. *SEW* 1,40-1.

balad m (Šulek) »biljka acorus calamus L.«, *babád* m znači istu biljku, upór. i *baban* (Šulek) : sve riječi bez naznačenog akcenta i b2z određene aree. Međusobni odnosi ovih oblika poive sa nepoznati. Nezrelo za etimologijsku ispitivanje. Daničić bez potrebe uporeduje *palud, bı'ya l, iđirot.*

Lit.: ARj 1, 130, 162.

bałam m (Stulić) = *balan* (Šulek) = *bana* f (Šulek) sinonimi su za *bùnika* f = *bùnjika* = *bunika* (Kosmet), izvedenice od *bun,* gen. *buna* m (Vuk, Hrvatska) »otrovna biljka hyocyamus niger L., njem. Tollkràut«. Ova se biljka zove i *blen* m = (sa asimilacijom й — *n > b — m) blem* (Stulić), čemu odgovara slovensko *blen,* gen. *blena* i bug. *bien* »fantazija« i češ. *blen.* Posljednji oblici nastali su po zakonu metateze likvida od praslav. **Ъеlnъ,* upór. rusko punoglasje u *belen.* Prema tome *bun* je nastalo od nižeg prijevojnog štěpena **ЪьІnъ,* tj. *u* je nastalo od samoglasnog /. Hrv.-srp. *bun* (upór. poslovicu *kao da se buna nazobao)* prošireno s pomoću sufiksa *-ika* kad se radi o biljci,-preneseno je na psihološko polje, odatle denominali *buniti se* »varati se«, *bunovan, -ujem* impf, »delirare«, *obunati, -am* u nar. pjesmi »metnuti u vino trave *buna* da se čovjek opije«, odatle pridjev *bunovan* (Vuk) »semisomnus«, upor. bug. *bălnuvam* »fantaziram«, i *bunovina* f »biljka mandragora«. Faktitivni glagol *buniti se* bio je na različite načine pejorativiziran s pomoću *-ca-ti: buncati* impf. = *bunăcati* (Lika) »ludo govoriti« = (sa *-ar -a-tf) buncàrati* impf., sa *-di-* (od tal. *dire* < lat. *diceré) bundijati* impf. (Dalmacija) »ludo koješta govoreći uznemirivati ljude«, odatle radna imenica na *-as* (v.) *bundijaš,* gen. *-aša* m (Dalmacija). Ovamo zacijelo sa nejasnim prefiksom *tra-* u *trabun,* gen. *-i í,* apstraktum po deklinaciji *i,* koji se govori u vezi *govoriti u trabuni* u značenju *halucinacija* f (< lat. *(K)alucinor, -ari* < ie. **al-,* gr. ἠλεός, lot. *ăla* »polulud čovjek«), odatle denominali *trabúniti = trabùn(j)ati* »tlapiti«. Možda je baš *tra-* nastalo od *tla-* u *tlapiti* kad se taj glagol unakrstio sa *buniti.* Kako bi **belnz* po zakonu likvidne metateze imao glasiti *Ыenъ,* a ovo može u mnogo slučajeva da zamjenjuje *a* (v. Skok, *Rad* 272, 34—8), mora se ovamo staviti i pridjev *blan* (Mrnavić, 17. v.) »furibundus«, odatle denominali *blanití* impf. (Mrnavić) i *blánuti se* pf. »prenuti se« (Dalmacija, Kavanjin, Pavlinović). 1 u bugarskom postoje *blană* i pridjevi *blanav, blanov.* Ovdje je moguć dakako i prijevojni atepen **ЪоІnъ,* ali se taj ne da potvrditi u drugim

slavenskim jezicima. Daničić je već ispravno uočio vezu između *blan* i *bunika.* I oblik *blen* bio je pejorativiziran s pomoću raznih sufiksa: *blentav* (Bosna) pridjev, pa imenice *blesan* m i *bleka f,* pejorativan hipokoristik na *-ka* (v.). Upor. gluž. *blek* »Bilsenkraut, bunika«. Sva ova značenja lako se izvode od značenja imenice *bunika.* Gornji oblici *balam = balan* zacijelo stoje u vezi sa *blan,* ali se ne zna odakle je ono umetnuto *a* u *bi.* Nije li posrijedi madžarski upliv? Dosada takvi oblici nijesu potvrđeni u madžarskom. Šulek i Stulić ionako ne kažu areu ovih riječi. Kako *bunika* ima izrazito *bijel cvijet,* praslav. **ЪеІnъ* je izvedenica od toga pridjeva s pomoću ie. pridjevskog sufiksa *n.* Praslav. oblik nije dokazan u baltičkim jezicima, ali ima ie. paralela. Bit će to praslavenska tvorevina, ali može potjecali iz ie. prajezika. Ne može se uzeti sa Machekom da ide u ie. supstrat. U njemačkom je ie. osnova proširena sa *s* mjesto sa *n : Bilsenkraut,* ali germanska narječja poznaju i raširenje sa *n.*

Lit.: ARj 1, 162. 170. 423. 424. 435. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 8, 487. *BI 2,* 582. *SEW* 1,48. *Bruckner* 48. Isti, *ZSPh 4,* 215. *Elezović* 1, 66. *Trautmann* 30. *Mladenov* 33. *WP 2,* 180. Machek, *LP 2,* 158. Machek, *CSR* 205.

balančāna f (Dubrovnik) = *balančana* (Božava) = *balančāna* (Perast) = *palančana* = *balančan* m (Šulek) = (ispuštanjem sufiksa *-anã) balandža* f, ide zajedno s tal. *melanzana* > arb. *melindzanë.* Glede asimilacije *e-a > a — a* upor. *galatına; b* mjesto *m* dolazi prema perz. *bâdinğan* > ar. *badinğan; melan-* je nastalo zacijelo unakrštanjem sa *melo* »jabuka«. Tursko (narodske) *patlıcan* balkanska je riječ iz terminologije hortikulture: *patlidžan,* gen. *-ana* (BiH), rum. *pătlăgea,* deminutiv *pătlăcică,* bug. *patladžan,* cine. *pătlăgeană* f = ngr. πατλιτζάνα »rajčica (hrv. prevedenica od *Paradiesapfel* > *paradajz,* hrv. gradovi)«. Ovamo ide i *malanguli* m pl. »vrsta krastavaca« < tal. *melangoli.* Upor. i *badongola* (Šulek, * Istra) »neka trava«.

Lit.: ARj 1, 162. 6, 411. Budmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID* 6. *Mladenov* 413. *Pascu* 2,850. *REW*[3] 876. *Lokotsch* 161. *GM* 269. *Škaljić* 2,600.

balânžanje n (samo jedanput kod Kačića, od nepotvrđenog *balanzati)* ide zacijelo zajedno sa *baljezgati, -gam* impf, »govoriti koješta bez prilike« (Vuk, Risan) = *baljuzgati, -gam* impf. (Dalmacija, Pavlinović, ŽK *-găti)* = *baljuzgati, -gam* (Piva - Drobnjak) = *baljigati, -gãm* impf. (Dalmacija, Pavlinović) = *bulazniti, -ïm* (Vuk), koje je nastalo od *blázniti* (upor. češ. *blázen* »lud«) s umetnutim *u* u suglasničku grupu *ЫI* prema *bun, bunika, buncati, trabun* (v. naprijed *balam).* Grupa *zg* od *baljezgati, -Ijuzgati* ušla i u *bulazniti.* U Dalmaciji Pavlinović potvrđuje *bulazganje* »nugae«. Ostaje neobjašnjena samo grupa *nz* mjesto *zg* u *balànzanje.* Mora da se negdje govori **balazanje* (upor. *baljiganje).* Daničićevo izvođenje od tur. *bulanmak* isključeno je. Tu je *n* moglo nadoći naknadno. Očevidno se u svih šest oblika radi o glagolu ónomat ope j skoga podrijetla. Ribarić je u Vodicama (Istra) zabilježio *bljezgati* u istom značenju »trabunjati«, gdje se vidi da onomatopeji nije nuždan samoglas *a.* Upor. polj. *balamucić, balamąćić* »zaluđivati«, rus. *balamut* itd., i rum. *balamut,* glagol *balamuti* (u istom značenju) glede prvog dijela *bal-.* Ovamo ide također Kavanjinov glagol *balakati,* upor. polj. *balakać.* V. niže *balek. Balamut* je prema Lokotschu mongolskog podrijetla, ali to ne "isključuje onomatopeju.

Lit.: ARj 1, 162. 168-9. 72?. Ribarić, *SDZb 9,* 132. Vuković, *SDZb 9,* 380. *SEW* 1, 40. *Tiktin* 1, 148. *Dicționarul* 1,447. *Lokotsch* 199.

balaş, gen. *-asa'* (15. v.) »rubin«, sa tal. deminutivnim sufiksom *-etto* (< lat. *-ittus) balùsêt,* gen. *-età* (15. v.) »mali balas«, tal. *-ino,* (< lat. *-inus) balâsın,* gen. *-ina* (15. v.). Danas se ne čuje. Od tal. *baiasse, baiaselo* preko mletačkoga, gdje je potvrđeno od 14.v. Od imena perzijske provincije *Badahšan* > ar. *balahš.*

Lit.: ARj 1, 162. *DEI* 411. *Lokotsch* 151. *REW*[3] 841.

baiati, *-am* impf. (16. i 17. v., dubrovački pisci) »plesati, igrati«. Romanski postverbal *bal* m (Reljković, preko njem.) = *băo,* gen. *bala* · m (Dubrovčani) »igra, ples«. Romanski augmentativ na *-one: balone f* pl., gen. *balon* (Vodice) »starinski vrlo slikoviti ples« = *balûn* m »istarski narodni ples«. Sa složenim tal. sufiksom *-arino: baların* m (Veli rat na Velom otoku) »aegialitis hiaticola, pjeskuša«. Upor. tal. *ballerina* »motacilla alba«. Na lat. *-atorium* > mlet. *-ador,* daim.-rom. *-ator,* gen. *-atara: balodur* (Perast, Budva) = *balador* (~ *crkve)* »porticus, trijem«, *baladõr* (Buzet, Sovinjsko polje) »kamena terasa pred nekim kućama«;

balàtur, gen. *-ura* (Dubrovnik) = *balatûr* m (Potomje, Kućište) »crkveni kor« = *balatura* (Krk) = *balatura* (šibenski otoci) = *balatura* f (Lika, sjeverna Dalmacija) = (asimilacija) *barátura* (Božava) = (metateza / — *r* > *r* — *l')* *barătula* (Split) »ballatoio, porticus, pergola«. Od lat. > tal. *ballare, ballo* m, od gr. βάλλω = βαλλίζω. Za tal. *ballatoio* »balconata all'esterno o all'interno d'un edifizio«, koje je potvrđeno istom u 11. v. u lat. *ballatorium,* pomišljaju Meyer-Lübke i Battisti, možda bez potrebe, na poimeničenje pridjeva *bellatorius* (od *bellûm* »rat«) »pianerottolo«. Ovamo ide i toponim *Baligot* m (ribarska pošta, Bijeljana pod Tomanovićima, Boka), denominativna izvedenica na *-ottus* > *-ot* od mlet. *bălegar* »hin und her bewegen«. Od internacionalnih riječi ide ovamo tal. deminutiv na *-ittus* > *-et: balet* m koji je ušao u sve kulturne jezike.

Lit.: ARj 1, 163. 179. *Šurmin* 321. *REW*[3] 909. 1023a. *DEI* 416.

balaustrada f (Prčanj) »ograda od kamena ili željeza, najviše od kamena, i to sa stupićima« = *balustrada* (hrv. gradovi, graditeljski termin iz doba renesanse, raširen u Evropi od tal. graditelja). Izvedenica s pomoću sufiksa *-ata* > mlet. *-ada* (v.) od lat. *balaustium* s umetnutim *r* kao *scheletro.*

Lit.: REW[3] 896. *DEI* 412.

balčak m (Vuk) = *balčag* (jedanput, 18. v., Krmpotić, prema izgovoru *bők-boga,* »kriva regresija« prema Dauzatu) = *barčak* (Vuk, nar. pj.) = *baldžak* (nar. pj., Bogišić, nije potvrđeno u narodnom govoru) »držak od mača«. Turski dočetak *-ák* shvaćen je kao naš sufiks *-ák* i kao nepotreban odbačen u *baoča* f (16. v.) = *boča* (Gundulić, 18. v.) = *balča* (narodna pjesma). Za ovaj naš turcizam osmanlijskog podrijetla nije se našlo potvrda u drugim balkanskim jezicima. Oscilacija suglasničke grupe *lč* > *rč* nalazi se i u tur. *balçak-barçak* istog značenja.

Lit.: ARj 1, 163. 164. 179. 184. Korsch, *ASPh* 9, 487.

baldàkīn, gen. *-ina* m (Mikalja, Kašić, Perast) = *baldahin* (Božava, hrv.-kajk., Zagreb, Belostenac, Jambrešić) »pokrov, nebnica«. Tal. *baldacchino* (13. v.), izvedenica s pomoću lat. *-ənus* > tal. *-ino* = *-ensis* kao ktetik od tal. *Baldacco* < *Bagdad,* kao mjesta fabrikacije.

Lit.: ARj 1, 63. *REW*[3] 881. *DEI* 412. *Lckotsch* 170.

balega f (Vuk, 17. v.) »stercus; ~ goveđa, konjska, ovčija«. Odatle deminutiv *baležica* f (Vuk) i augmentativ *baležina,* na *-āš* (v.) *balegaš,* gen. *-áša* m »buba ophodius« (Šloser), na *-ar-ka: balègãrka* f »piiska, motacilla« i denominal *balègati* (Vuk), eufemizam za *stercus facere* i metaforickí glagol *baležiti* impf. (Lika) »raditi nevjesto«. Varijanta sa samoglasom *o* mjesto *e haloga* potvrđena je za Dalmaciju (leksikografi Bella, Belostenec, Voltiđi i Stulić). Odatle augmentativ *baložina* i eufemistički denominal *baložiti* impf. Postoji još metateza *b-g* > *g-b: galeba* koja je nastala umiješanjem pridjeva *gao,* gen. *gala* »sordidus, impurus«. Ta je karakteristična samo kao hrvatski provincijalizam *galeba* f (Karlovac), augmentativ odatle *galebina* f (Vuk, Imotski). Četvrta varijanta sa *e* > *a: balağa* f nije potvrđena u narodnom govoru, nego kod pisca Jablancija koji ne piše dobrim jezikom. Treba još razlikovati petu varijantu *oblega* f »stercus« (Lika) gdje je, izgleda, došlo do metateze *ba-* > *ah-* i zamjene s prefiksom *ob-* (v.), ali se ne zna tačno zbog čega je došlo do te čudne metateze. Možda se u jezičnoj svijesti osjetilo da bi mogao biti postverbal od *obležati,* jer goveda leže na svojoj nečisti. Obje ove metateze nisu potvrđene u drugim balkanskim jezicima. Riječ je balkanizam nepoznatog podrijetla. Nalazi se još u rumunjskom *baligă* pored *balegă* u veoma razgranatoj leksikološkoj porodici: deminutiv *băliguță, băligar* »veliki kup životinjske balege«. Kao u hrv.-srp., i ovdje se zove kukac prema ovoj riječi. Pridjev *băligat* »onečišćen balegom«, *băligos* »pun balege«. Iz rumunjskog je riječ ušla i u ukrajinski: *belega, baloh* u istom značenju. U cincarskom dolazi zamjena sufiksa *-igă* sa *-ică: balica.* Još je potvrđena u arbanasskom *baigë* > *bagjë* nastalo iz *balege, bag(e)le,* tj. metatezom *bagëlë* iz *balege.* Tko je od koga posudio ovu riječ na Balkanu, da li mi od Rumunja ili Arbanasa ili oni od nas, to se na osnovu fonetike ne da utvrditi. Isto tako nije utvrđeno ni podrijetlo ove riječi. Istina, pomišljalo se na podrijetlo iz talijanskih narječja: tal. (Lombardija, Pula) *bagola,* riječ koja među ostalim značenjima znači i »nečist od malih životinja«. To je deminutiv od *baga* < lat. *bac(c)a* »bobica«. Ali taj eufemizam ne zadovoljava ni glasovno ni semantički. Rumunjski lingvist Hasdeu pomišljao je na tatarsko *baigas, balhas, baigas* u istom značenju. Ali ni to ne zadovoljava fonetski. Trebalo bi pored toga uzeti da je *balega* ostatak iz jezika srednjovjekovnih Turaka na Balkanu (Kumana, Pečenega). To bi trebalo ipak nečim dokazati. Čudnovato je da riječ *balega* nemaju Bugari koji su staru tursku riječ mogli dobiti od Asparuhovih Bugara-Turaka. Zbog svega toga mislim da je ipak najvjerojatnije staviti *balega* u red riječi kao što su *bač* (v.), *stopanin* koje potječu iz ilirotračkoga.

Lit.-: ARj 1, 162. 164. 166. 3, 93. 8, 392. *GM* 23. *Dicționarul* 1, 457-9. *SEW* 1, 141. *REW* 873. Ribarić, *SDZb* 9,130. *Bruckner, KZ* 45, 38. Capidan, *DR* 3,528. Iljinski, *JF* 5,186-187 (cf. *IJb* 12,133). Oštir, *ÄA* 2,370 (cf. *IJb* 11,223). Alessio, *RIO l,* 248.

balek m (Dalmacija, Pavlinović) »čeljade kome se rugaju« = *bâlijek* m (Lastrić) »rug«. Lastrićev je oblik postverbal od *balijèkati, bàliječēm* impf, »šaliti se, podsmijevati se, rugati se«, kod Zoranića ikavski *balikati* u istom značenju. Kavanjinov *balakat(i)* u rimi je s *plakat.* Sufiks *-eh* (v.) je onomatopejski, upór. *lelek* (v.), *-ijekati* = *-ikati* za *-ekati,* koje nije potvrđeno, moglo bi biti hiperijekavizam, odnosno hiperikazivam prema tipu *kupjena* = *kupina.* Osnova ide zajedno s ruskim *balakatb* »mlatiti praznu slamu«. I ovdje kao i u *baljuzgati* (v.) radi se o onomatopejama.

Lit.: ARj 1, 162. 164-5. *SEW* 40.

balenka f (Šulek) = *balenta* f (Šulek) = *válenka* »njeka vinova loža crna grožđa«. Nije označena area riječi, niti je zabilježen akcenat. Izgleda da se govori u istočnim krajevima (Vojvodina?), jer se nalazi u P: Bolića koji je na početku 19. v. u Budimu izdao knjigu o vinogradarstvu. Posuđeno iz madž. *bálinka* »vrsta bijeloga grožđa«, riječ koja se u značenju kruške nalazi -u *bjelijanka* (Vuk,). Madžarizam tipa *čobanja* (v.).

Lit.: ARj 1, 164. *Gombocz-Melich* 258.

balestar, gen. *-stra* m (15. v.) = *balištar,* gen. *-štra* (15. v.) = (disimilacijom *l-r* > *n-r) banestra* f (16. v.) = (ijekavski) *banjestar,* gen. *-stra* (16. v.) »luk za bacanje strelica«. Odatle radna imenica na lat. *-orius* > *-iere* tal. *balestriere* > *bаlištrar* (13. v.), i odatle prezime na *-ii Balistrilić* = *Banistrilić* (prmancir splitski, kod Marulića). Od tal. *balestra, balestro* < lat. *ballista,* grčka izvedenica od βαλλίζω, βάλλω »bacam«. Glede umetnutog *r* poštuje í upor. *Spalatro, scheletro.* Upór. dočetak u slov. *samôstra* f = *samostrel* »Armbrust«.

Lit.: ARj 1, 164. 165. 172. 178. *REW*[3] *911, DEI* 414. *Pleteršnik 2,* 456.

balgam, gen. *-ama* pored *bãlglm* m (Kosmet) »šmrkalj, hračak, šlajm«. Taj je turcizam (možda grčkog podrijetla) potvrđen još samo u bug. i arb. *balgam* u istom značenju (Doric).

Lit.: Elezović 1, 28. Isti, *JF* 14, 212-3 *GM* 24.

balina f (16. v., Mikalja) = *baléna* (17. v.) »kit«. Pridjev *balenin.* Od lat. > tal. *baléna* (19. v.).

Lit.: ARj l, 164.

Balkan, gen. *-äna* (s takvim se akcentom govori), na sjeveru u poljskom, ukrajinskom i ruskom apelativ za »podnožje brda itd.«, na jugu je oronim i naziv poluotoka. U bug. *balkan* »planina« = tur. *balkan* »strme planine obrasle šumom«. Kao oronim zamijenio je u tursko doba antičko ime *Haimos.* Kako je to gorje smatrano kao glavno, prenesen je oronim na cijeli poluotok koji se zove *Balkan,* odatle pridjev *balkanski,* bug. *balkanski* = *planinski* (kaşkaval), etnik *Balkanac.* Od doba stvaranja balkanskih država nakon slabljenja turskog carstva dobiva ime i apelativno značenje »Balkanski poluotok« za razliku od Apenina i Pireneja, koji oronimi, premda također označuju južne evropske poluotoke, ne postadoše ni sada apelativi. Stvaranje apelativa biva danas učenim putem za oznaku izvjesnih svojstava, vrlo često pejorativnih, odatle izvedenice: *balkanizam.* Za razliku od zapadne Evrope, gdje je oznaka polutoka *plurale tantum:* tal. *Balcani,* fr. *les Balkans,* odatle pridjev tal. *balcanico,* fr. *balkanique,* u balkanskim jezicima je *singulare tantum. Plurale t.* se objašnjuje brojem balkanskih država, bug. također *balkanite* u tom značenju. U bug. postoji također radna imenica *balkandžija* »planinar«. V. *baluk.*

Lit.: Sobolevskij, *RFV* 71, 431-448. *Mladenov* 15.

balkon, gen. *-ona* m (graditeljski termin, evropski talijanizam) = *barkün,* gen. *-una,* (Rab, Božava, Pag) »1° kapak na prozoru, 2" prozor, semplice finestra«. Od tal. *balcone* (16. v.), mlet. *harcon,* od frank, *balko,* po romanskoj deklinaciji *-o, -onis,* nvnjem. *Balken.* Postoji još longobardski nominativ **palko* > tal. *palco,* odatle kod Palmotića i Gučetića *palak,* gen. *palka* m »pozornica«, s gubitkom dočetnog *-o* kao obično u posuđenicama iz talijanskoga, čak i onda kad su iz najnovijeg vremena; danas u Cavtatu i Dubrovniku u čistom ta-

lijanskom obliku bez ikakve izmjene (tuđica, mot étranger) *pâlkosêniko* »pozornica«. Upór. krč.-rom. *balcun, balcaun.*

Lit.: ARj 9, 582. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. REW*[3] 907. *DEI* 412. *Banali 2,* 172.

balsam m (Vuk, 16. v., Perast, dobro potvrđeno) = *basan* (15. v., glede gubitka / upór. *Omiš*) < *bahan* (Božava), s pridjevom *balsanov* = *(s > z* poslije /) *balzam* (17. v., pisci, i danas općenito) = *(z > ž) balzam* (18. v.). Sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino balsamin,* gen. *-ina* «drvo balsam« < tal. *báľ samino* = na *-ite balsamu* m < tal. *balsamite.* Arb. *ballsam.* Denominali ná *-ati balsamàt* (Božava) = *balzamirati* impf, preko njem. izgovora, na *-iti balsamiti se.* Posuđenica iz tal. *bàlsamo* < lat. *balsamum* < gr. βάλσαμον > tur. *belesan,* možda od hebrejskog *besım.*

Lit.: ARj 1, 166. 168. 192. Cronia, *ID* 6. *GM* 24-25. Korsch, *ASPh 9,* 487. *REW*[3] 918. *DEI* 419.

balta[1] f (Belostenec) »mali Štit«. Nedovoljno potvrđeno. Od gr. πέλτα..

Lit.: ARj 1, 167.

balta[2] f (Vuk, ,16. v.) »sjekira, vojnička ili ubojna«, »manja sjekira« (ŽK, Krašić, ovdje i deminutiv *bàltica'),* odatle apstraktum *baltàluk* »mala šuma« (Bosna, medele), denominal *bahati, -am* impf. (Vuk) »tući balton«. Čudna je izvedenica ako je dobivena s pomoću sufiksa *-ija* (v.): *baltija* f (Kosmet, također bug.) u značenju Vukove *balta.* Taj turcizam osmanlijskog, po svoj prilici vojničkog, podrijetla raširen je ne samo u bug. *balta* i odatle *baltalak,* u rum. *baltac, baltag* (glede *-ac* upór. *balčak)* i ngr. μπαλτάς, nego i u svim slavenskim jezicima osim u češkom i lužičko--srpskom: rus. *balda* pored *balta.* U ŽK služi i za uporeĎenja *pijan je kaj balta,* tj. tako da ne može pravo hodati. Značajno je da prijelaz *l >* o nije potvrđen kao ni u turcizmima *balčak* (v.), *kalpak* (v.), *balvan* (v.).

Lit.: ARj 1, 167. *Lokotsch* 207. *Mladenov* 16. *Elezavić* 1, 29. *Doric* 8. *Miklošič 1. SEW* 41. *Gombocz-Melich* 1, 261.

Baltasār = *Baltazar* = *Baltazar* = (sa *v* mjesto *b,* po novogrčkom izgovoru) *Voltazar* = (sa *h > Id* kao u talijanskom) *Bâldasãr* = *Baldašar* »biblijsko ime«. Hipokoristici na *-e,* gen. *-età Balde,* gen. *-eta* (12. i 13. v.) = na *-o Baldo* (Dubrovnik). Prezime na *-ič Baldić, Baltazarić.*

Lit.: ARj 1, 163. 533.

bàluk m (Srbija) = *bàluk* (Kosmet) »kleca (v.)«, »naročita vrsta šare po tkanju, na pregačama i na drugim vezenim predmetima«. Odatle denominai *bàluciti, -im* impf, »klečati« = *baluči,-im* (Kosmet) »na naročit način vesti« i pridjev *balučen* (Kosmet). Taj folklorni termin pri tkanju' i vezenju Daničić izvodi, kao i *bàluk* »riblja trava« (v. niže *baluška),* od tur. *balık agi* »mreža za hvatanje riba«, jer da su tako nazvane šare nalik na tu mrežu* Kako je to tehnički narodni izraz, trebalo bi da folkloristi, koji se bave narodnim tkanjem i vezenjem, ispitaju to mišljenje. Značajno je da arb. *baluke* f znači također »neki ures u tkivu«, što se slaže sa značenjem od *bàluk,* ali se ne slaže s izvođenjem od tur. *balìk.* Arbanaska riječ znači i »cheveux onduleux«, što je postalo metaforom.

Lit.: ARj 1, 167. *Elezovič* 1, 29. *GM 25.*

baluška f = *baljuška* f »colchicum autumnale, muscari comosum« = *baljučka* f (Šulek) »narcissus pssudonarcissus« = *balučka* f (Vuk) »trava koja se na nekim mjestima zove i *pupa,* allium vincale« = *baloška* f (Šulek) »ornithogalum minimum«. Nalazi se također u rum. *băluşcă* f »ornithogalum umbellatum«. Postoji također oblik s ispuštanjem deminutivnog sufiksa *-ka: baloša* f (Šulek) u istom značenju, ali nije potvrđen u narodnom govoru, bez akcenta je i bez aree. Tiktin izvodi rumunjski naziv biljke od iste osnove *băl* (Moldava, Erdelj, Banat) = *bel* (Prahovo), koja se nalazi u *bălaiu, bălan, băloiu, băluț* < *Ъеіъ* (v. *bio)* u imenima domaćih životinja s bijelom glavom. Međutim postoji i oblik *baluka* f (Šulek) »trava muscari comosum Mili«. Botaničari bi nas morali' poučiti da li ove trave stoje u vezi sa *halukat* m (Vuk) = *bàluk* m (Vuk, Šulek) »riblja trava« naziv koji se nalazi u *balagot* m »otrov za ribe miješan sa tijestom« (Skadarsko jezero) = bug. *balăkotú* =· *bahk-õti* (Kosmet), indeclinabilia, »trava za trovanje ribe«. Upor. i tursku složenicu *balbk-jàgi* (Kosmet) »riblje ulje«. Oblici *baluka* = *baluška* mogli su nastati od *halukat/halukat* ispuštanjem *-ot* i zamjenom sa slavenskim sufiksom. *Balukatj balukot* m je turska složenica od *balìk* »riba« i *ot* »trava«. Od tur. *balìk* postoji i radna imenica obrazovana s pomoću *-dšija: balugdžija*

m »ribar«. Odatle prezime *Balugdžlč.* Glede *-ot* upor. *idirot* (v.). U šatrovačkom govoru *boluk* »riba«.

Lit.: ARj 1, 166. 167. 168. *Elezović* 1, 29. *Mladenov* 16. Skok, *Slávia* 15, 184. *Lokotsch* 208. *SEW* 41-2. *SEZb* 13, 216. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

balvan (I) m (Vuk, 17. v.) = (Ia) *havan* m (Vuk, Crna Gora) = (lb) *bavan,* gen. *băvăna* (Kosmet, odatle augmentativ *băvônja)* = *balvan* (II) m (Vitezović, Belostenec) = (Ha) *bòvãn* (Solin, Dalmacija) = (lib) *bòbān,* gen. *-ana* (18. v.) »1° idol (Belostenec, Vitezović), idolopoklonik (za I i II), 2° greda (Vuk, I, la i lb, *balvan* »greda« je danas živo značenje u gornjoj Hrvatskoj i Sloveniji), 3° kamena stijena (Ha, lib), 4° drvo čvorasto, krivo i uopće nezgodno za vatru (lb), 5° glupan (Hrvatska, II, upor. *bukvan* glede značenja)«. *Bavan* i *bovan* nastadoše vokalizacijom *l > o, haban* je po zakonu asimilacije *b — v > b — b* (upor. *păperkovati* < *pabirkovati* 2K). *Bovan* je također toponim, *Bobon,* pl. -i antroponim (prezime i naziv porodičnog naselja u pluralu). Od izvedenica čini se da postoji samo *bobanica* (Bela, s naznakom da su riječi *bobân* = *bobarìica* »sasso« pučke riječi), *bovanica* (Split, Deanović). U starocrkvenoslavenskom potvrđen je još oblik *ЫI uanъ,* struś. *Ђы anъ* »idol«. *0 < a* (tako također slov. *balvan)* ukazuje na staru posuđenicu, ali u ukrajinskom, bjeloruskom i velikoruskom moglo je *o* nastati 1 iz s. U panonskoj nizini posudiše Madžari *balvany* (I) koje je potvrđeno od 1055. kao »idolům, statua, columna, pertica, rätis, ingens«. Madžarski semantemi veoma su važni za pitanje što je bilo prvotno značenje sveslavenske riječi. Od đačkih Slavena posudiše Rumunji sa fonemom *o < a bolovanjbolohan* = *bolocan* = (madž. u Erdelju) denominal *bolohaní* »nabujali«, = skraćeno *bol}* »komad pećine, Klotz«, pridjev *bolocănos.* Prema tome bi izgledalo da kod đačkih Slavena nije postojalo značenje »idol«. Alternacija vokala ъ :o:α nije ie. prijevoj, nego je slavenska adaptacija stranog vokala. To isključuje mišljenje Iljinskoga da je riječ ie., odnosno slavenskog podrijetla. Dva su tumačenja postanka. Prvo je dao Korsch koji ovu riječ izvodi iz perz. *pählävan* »junak« > tur. *balaban* (v.), *pehlevan* > *pelivan,* preko kirgijskoga *pahan* = *balvan.* Ovo tumačenje ne objašnjava prvobitno značenje »idol«. Drugo je dao Melioranskij koji polazi od *balbal* na orhonskim natpisima »nadgrobni stup postavljen na uspomenu pokojnika koga su ubili neprijatelji«. Po zakonu disimilacije *Ђ — b > b — vil — l > l ~ n* mogao je već u turskom nastati *balvan.* Ovo tumačenje je najvjerojatnije. Iz značenja »nadgrobni stup, statua« moglo se razviti slavensko značenje »idol« koje je u slavenskom prvobitno. Sudeći prema *a > o* bila bi to posuđenica iz avarskoga kao *kalpak > klobuk.*

Lit.: ARj 1,168.211.463.564. *SEW* 1,41. *Bruckner* 12. *Gombocz-Melich* 1,262.463. *Elezović* 1,25. Iljinskij, *IzvORJAS* 24,1,114. Meringer, *IF* 17. Isti, *WuS* 10, 189.159-60. Sköld, *LUĀ* br. 19,7. *Boisacq*[3] 1031. Jagić, *ASPtı* 30,458. *Pleteršnik* 1, 11.45.

balja f (Danilovgrad, Goransko, Crna Gora) »macula frontalis, balja od perja«, odatle sa sufiksom *-in baljin* »šarenkast« samo u vezi« *baljin kokot* u nazivu ptice »upupa epopse. Izgleda da se taj pridjev ne upotrebljava mnogo jer narod govori i *babin kokoi,* ali se kaže da ptica ima *bolju od perja* na glavi. Vuk ima dva pridjeva odatle: 1° sa sufiksom *-ăst băljast* »crne glave« (vo, koza), mit Strirnblässe versehen (Crna Gora), 2° sa sufiksom *-av baljav* »nigriceps«. Pored toga ptica *fulica astra* koja ima bijelu pjegu na čelu, zove se u Crnoj Gori *balješka* (Vuk) = *baljočka* (Đurašin) = *bolješka* (Jovićević). Očito je da taj posljednji naziv sadrži naš sufiks *-ka* i arb. *balosh* = *balash* »konj ili vo s bijelim čelom«, kod Gega pridjev »blond, crvene kose«. Imenica *bolja* f je poimeničen pridjev koji se nalazi u čine. *bal'u* koji kod Dakorumunja glasi *breaz* (v. *breza),* a Dalametra ga prevodi »s bijelom pjegom na čelu«. Taj pridjev se nalazi još u ngr. μπάλιος »šaren, koji ima zvijezdu na čelu (konj ili ovan)«, μπάλιου (-ου = -ος) »crna ovca koja ima bijelo čelo« (Grčka Makedonija), μπαλιά »crna ovca s bijelim čelom«. Možda ide ovamo i arb. *bale* f »bijeli rubac za žensko čelo, krpa«, odatle denominali *mbalos* = *-mbalonj* »krpam«, koje je posuđenica iz ngr. μπαλώνω, μπάλωμα = *mabalomë* »krparija«. U Grblju postoji ime volu *haljata* m s našim sufiksom *-ota,* a u Kosmetu *baljós* m »baljast vo, vo s pjegom na čelu«, figurativno »sulud, nevješt, smeten čovjek«. To je očita posuđenica iz arb. *balosh.* Odatle pridjev na *-asi: baljôšasj-sta* i s našim sufiksom *-uša baljūša* f »ovca, krava s pjegom na obrazu«. Area svih ovih *izraza* upućuje na zajednički izvor, na balkansko pastirstvo ilirotračkoga podrijetla. Gustav Meyer izvodio ih je od slav. *Ђеiъ.* Ali se iz potvrda vidi da se ne radi samo o bjelini nego i o crnini. A i fonetski

ne ide sasvim. > *a* išlo bi doduše (upor. rum. *veac* > *vac),* arb. *-osh* moglo bi se izvoditi od našega *-āš,* ali *-li* < *h* ne ide. Pored toga *baljós* postoji i izvan Balkana, u Galiji u značenju »s bijelom pjegom (konji)«., odatle stfr. *baille,* a danas *cheval baillet* »konj bjelaš, crvenkasto bijel«. Postoji još stgr. βαλιός »šaren«, odatle ime konju Βαλίος. Kako ovaj pridjev u novogrčkom glasi są *b-* (pisano μπ), treba uzeti da se na gore označenoj arei u Makedoniji starogrčka riječ unakrstila sa tračkom *dalios.* Kako se nalazi i u galskoj arei, Daničić je imao pravo kad je *baljast* vezao sa ie. korijenom *bhā-* »sjati«. Osnovno tračko *bala* bez pridjevskog sufiksa *}o* potvrđeno je kod Prokopija.

Lit.: ARj l, 168. Hirtz, *Aves* 6. 18. *Pascu* l, 1801. *Dalametra,* s. v. *GM* 24.25. *Elezavić* l, 29. Matzenauer, *LF* 7, 5. *REW*[3] 906. *WP* 2,122. *Gamillscheg* 69. Capidan, *DRom 2,* 519. *Thesaurus 2,* 1688. *Wartburg* 217.

baljëmez m (Vuk, nar. pj.) »veliki top«. Riječ je izopačena u *bonomez* u Bogišićevoj pjesmi. Akcenat nije potvrđen iz narodnog govora, nego ga je dao Daničić. Taj naziv topa nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Turska sintagma *bal-jemez-topu* »top" što ne jede med« (A. Pavić) bila je skraćena ispuštanjem opće riječi *top.* Prvi dio turske složenice nalazi se i u *basirà* (Kosmet) »med (v.), medljika, upaljiva materija na lišću usjeva, grožđa, oidium Tuckeri« < tur. *bal-sra.* [Novije tumačenje: *baljemez* < tur. *balytmez* < njem. *Faule Metze* »lijena Metza« (od *Methild')].*

Lit.: ARj í, 168. 548. Elezović l, 33. *škaijić*[l] II9.

bamnja f (Srbija, Bosna) = *bãmnja* (Kosmet) »hibiscus esculentus L.«. Taj turcizam arapskog podrijetla *(bamija)* raširen je u svim balkanskim jezicima: bug. *bomja* — *bamnja,* arb. *barnje,* rum. *bornie* = *barna, bamba,* ngr. μπάμια, svuda u istom značenju.

Lit. : ARj l, 169. *Lokotsch* 210. *Mladenov* 16. *Elezović* l, 29. *GM* 25.

ban, gen. *bana* i *bana,* pl. *báni* i *banovi* »Γ upravitelj zemlje: ban Hrvatske, Bosne, Mačve, Vlaške i Moldave u Rumunjskoj; 2° gradova, slankamenski, Zadranin, od Karlovca, to samo u narodnoj pjesmi; *banus da Zevrino* (= Severin) g. 1368; u naslovu erdeljskog vojvode *(weyvoda transalpinus et* <~; *banul Craiovei* u Rumunjskoj *(Craiovă* »Kraljevo«); 3° gospodin, gospodar (bug. također u tom značenju), naslov koji se iz poštovanja davao svakom čovjeku u Dubrovniku i Crnoj Gori (Vuk)«. Gerov je zabilježio da *bana* pominje bugarska narodna pjesma: *Zapil se e Petar bane / Petar bane vlaški krale / Sãs banovi sãs kralevi / Sãs sestra si sas Marija.* Značajno je da je taj *ban Petar,* koji se ima identificirati sa *Dojčin Petrom, varadinskim banom,* poznatom pijanicom, ovdje i *rumunjski* = *vlaški kralj.* U narodnoj je pjesmi *ban* indeklinabima riječ prema uzoru turskih epiteta kad stoji ispred *despot, vojvoda (ban-despot, ban-vojvoda,* v. *beg, aga),* ali kad je u vezi sa *gospodin,* onda se deklinira. Kao prezime potvrđena je od 15. v. Samoglas *a* nastao je stezanjem od *-oja* kao u *pas* < *pojas* (upor. *Raković* < *Rajaković* ŽK i bug. *băzliv* < *bojazliv).* Nestegn\it oblik potvrđen je kod cara Konstantina βο-(ε)άνος kod Hrvata u Lici, ali Kinnamos ima već stegnuti oblik μπάνος. Stegnut oblik nalazi se u madž. *ban,* rum. i bug. *ban.* Kod Arbanasa je i Cincara riječ nepoznata. Postoji još četvrto značenje »novac«, ali samo u rumunjskom općenito. U bugarskom je *ban* »para od mjedi, mangura *rézpenz«* (Gerov, Doric), a u staropoljskom »šiling, filir«, u hrvatskom samo u izvedenici, koju v. niže. Izvedenice su brojne. Stari posesivni pridjev na *-jb bánj* očuvao se samo u toponimiji: *Banja Luka, Banj dvor* (mjesto u župi Bočaci kod Kosinja u Lici), *Bando,* gen. *Bândóla (n* mjesto *nj* je zbog asimilacije prema *d), Banbrdo* mjesto **Banje brdo.* Inače je danas posesivni pridjev samo *banov* u književnom i saobraćajnom govoru i u toponimiji *(Banovo Polje* kod Šapca, *Banova Jaruga).* Ovaj se posljednji pridjev poimeničuje s pomoću *-ovica: bânovicalbanovica* »banova žena«, ali postoji u tom značenju i *banica.* U narodnoj je pjesmi to i naslov kraljici *(kraljica banica).* U Hrvatskom primorju je *banica* »sitni srebrni novac, zvan također *banić«.* U Vodicama je *banica* »stari, sada nepoznat novac«. I neka pšenica se tako zove u Dalmaciji. Pridjev od *banica* na *-in: baniSin.* Kao prezime poimeničuje se sa *-ovié'. Banović* — madž. *Banfi.* Deminutiv je *banić* i *banić* ~ *banović (Strahinja)* »sin banov«. Kvalifikativni je pridjev *banski,* potvrđen od 16. v. Apstraktum je *banstvo.* U imenu kraja *-stvo* zamjenjuje *-at* (v.) = madž. *-sag: Banat,* gen. *-ata* = madž. *Bánság* pored *Banat,* lat. *Banalus Temesiensis* = *Temišvarski Banat,* rum. *Banatul Timișoarei.* Sa sufiksom *-ija* dolazi kao ime mjesta: *Banija,* danas dio Karlovca,

odatle *Banijanac; bànijanska općina* postojala je nekada prije, pripojenja Karlovcu; i *Banija,* kraj u koji ide Glina, Vrginmost, Petrinja itd., prema Kordunu. Još postoji põimeničenje sa *-ovac* (v.) *banovac* »l zamjenik bana (15. v., Hrvatska), 2° novac (v. gore *banica),* 3° vojnik nekadašnje graničarske banske pukovnije (za ovo značenje postoji i izvedenica od domaćeg latinskog jezika *banatista)«.* Upor. još toponim za porodično naselje *Banovići* (Srijem). Od *ban* postoje još denominali: *bániti se* »ponositi se« (upor. fr. *se prélasser* »oholiti se« od *prélat)* = *kotobániti se* u istom značenju; κοίο- je valjda od unakrštavanja sa *kočoperiti se, kotrljati* itd.; *banovali, -ujem.*

Postanje ovog neslavenskog naziva iz oblasti administracije utvrđeno je. To je avarska riječ *bajan* »vladalac horde«. Sa slav. fonemom α > *o: bojan* potvrdio ju je kod Hrvata car Konstantin (v. gore). Kod Mongola, Avara, Bugara, Tatara i Kirgizą dolazi i kao lično ime, a u Turaka u značenju »koji posjeduje dobra, bogat« i kao vlastito ime. Posudenica potječe dakle iz vremena kada su Avari organizirali Slavene. Naziv posudiše najprije Madžari od panonskih Slavena *ban.* U madžarskom je potvrđen kao antroponim i kao toponim *Baanfalva* »banovo selo« u Baranji, u Srijemu *Ban Monostor* »banov samostan« > *Bdnoštor* (Srijem, blizu Čerevića). Od đačkih Slavena posudiše *ban* (v. gore) Rumunji. Puscariu rastavlja u pogledu etimologije naziv administrativne časti od naziva za »novac«. Za posljednje kaže da je nepoznata postanja, ali kad se zna da su hrvatski banovi kovali svoj novac i da je to značenje potvrđeno i u Hrvatskoj i u Bugarskoj, onda ne treba sumnjati u to da se radi o istom postanju. Jorga drži da je administrativna čast *ban* došla u Rumunjsku posredstvom Madžara.

Lit.: ARj l, 169. 173. 5, 400. *SEW 42. Gombocz ~ Melich* l, 267. 270. *Bruckner* 13. Isti, *KZ* 43, 324. Korsch, *ASPh 9,* 486-7. Melioranskij, *JzvORfAS* 7, 12. 282. Jorga, *Geschichte des rumân. Volkes l,* 135. *Dicționarul* l, 471. *Mažuranić* 34. Crnčić, *Najstarija poviest* 26-30. *Gerov* 2. *Mladenov* 16. *Arnim* 9, 406. Glušac, *GIPD* 14, 878-91. *Herkov* 83-92.

banalački, pridjev za »tajni jezik zidara u Osaćanima, oko Srebrnice (Bosna)«, sinonim *šatrovački* (v.), fr. *argot.* Kako ti zidari iz arbanskog jezičnog materijala stvaraju svoj tajni jezik, dodajući naše sufikse, izvjesno je da je ovome pridjevu, kojemu nije zabilježen akcenat, osnova arb. glagol *bornoj* »živim, stanujem« s našim *-lac.* Upor. još hrv. *bana* (u južnoj Italiji) i cine. *bană* »život« < arb. *bane* »stan«.

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 222. Wędkiewicz, *RSI* 6, 231. *Pascu 2, 222.,* n° 84.

banak, gen. *bânka* m (16. v., Vojvodina, Dubrovnik, Cavtat, Rašišće, Božava, Rab, Baška) »1° sto, tezga, drvena klupa oko peći, u crkvi, školi, lađi, 2. (*banak,* gen. *banka)* zemlja između dvije brazde, tzv. *balvan* (Srbija)«. Od značenja pod 2° denominál na *-iti bančiti, -lm* impf, »izgrtati vinograd u banak«. Slov. *bank* (Notranjsko). Deminutiv *bančio* (Molat) »klupica«. Na *-ada bankada* f (Paštrovići) »vijeće«. Na *-ale bańkal* m (Vrbnik) »škrinja na dvije noge«. Od tal. *banco* m < germ. *bank* koje je ušlo već u vlat. Od tal. femininuma *banca* (internacionalni trgovački talijanizam) *banka* f »1° novčani zavod, 2° novčanica«. Varijanta sa / u naglašenom slogu: *blănak,* gen. *blanka* m (Dubrovnik, Zore, Vodopić, Konavli, Čilipi, Potomje, Kućište) »klupa dolje zatvorena tako da služi i za spremište pod pùnjestrom« = *blanka* f (Srbija, bug.) »koritasto izdubeno drvo što se podmeće pod pečenicu da u nj kaplje mast«. Ovo / je došlo prema Daničiću unakrštanjem sa *planka* ili *blanati.* Vjerojatnije je da je lat. deminutiv na *-ulu *bank-ulu,* upor. stfr. *bancel,* fr. *bancelle* koje v. Wartburg tumači kao složenicu *bane* + *selle.* Upor. tal. *bancola* f (14. v.) i augmentativ *bancone.*

Lit.: ARj l, 170. 174. 424. Budmani, *Rad 65,* 165. Kušar, *Rad* 118, 20. *REW* 933. *DEI* 424.425. Stürm, *ČSJK* 6,74. *Mladenov* 33. *Wartburg* l, 237. Vasmer, *ZSPh* 13, 33.

bànbala f (Dubrovnik, Zore) »neka velika školjka«.

Lit.: ARj l, 171. *REW** 922. *Wartburg* l, 228.

banbanica f (Samobor, Šulek) »njekakva jabuka«. Akcenat nije zabilježen, niti je pobliže opisana vrsta te jabuke i odakle potječe njena kultura. Nije zrelo za etimologiju.

Lit.: ARj l, 171.

bančiti, *-im* impf. (Vuk, Srbija) »pijančiti (od *pijanka)«.* U vezi s tim glagolom teško da stoji *zbančiti, razbančiti* (ŽK) »probuditi dijete oda sna«. Daničić je izvodi iz madž. *bandsa* = *bandsi* »razrok, škiljav, jer pijan čo-

vjek škilji«. Nije uvjerljivo. Taj bi glagol mogao biti denominai od *bânac* (Kosmet), riječ zabilježena samo u nominativu u *izrazu a za njim ide bânac svakojaki ljudi* u značenju »golema pratnja, buljuk (v.)«. Potrebna su još dalja obavještenja.

Lit.: ARj l, 171. *Elezović* l, 29. *Gombocz-Melich* 273.

bând m (13—16. *v.,* u pravnim spomenicima) »osuda, globa«. Od tal. *bando* (13. v.) < srlat. *bannum* (976), *bannus* (Grégoire de Tours), franački pravni izraz, nvnjem. *Bann.* Odatle tal. *bandire* > (prema prezentu na *-isco) bandeškati, -am* impf., pf. »proscribere«, pored *banditi* (16. v.), kod Vuka samo part. perf. pas. *bänden* < tal. *bandito* (16. v.), odatle internacionalno *bandit* (prezime u Vrani kod Biograda), *banditstvo,* arb. *bandill.* Stulić i Mikalja imaju *bantui (o-)* mjesto *nd,* odatle poimeničen part, perf. *obanćenik, obanćenje.* Na *-idiare* < gr. -ιζειν > *-ižati bandižati, -am* impf., pf. (16. v., Marulić) »prognati« < sttal. *bandeggiare* (14. v.) = mlet. *bandizar,* sa *nt* < *nd bantižati, -om* (Belostenec, Jambrešić, Stulić, zacijelo zbog unakrštenja sa madž. *bánta,* v.), slov. *izbandižati, -Háti,* odatle postverbal *bandiža* f (Lika, Gospić i okolica, *otići u ~ u)* »skitnja«, part. pret. pas. *bandižān* (Vuk, Marulić, Boka), poimeničen na -ьc > *-ac bandižanac,* gen. *-nca* (Belostenec), zamjenom sufiksa prema *-isati bandisan,* sa r > *u banduzan.* Ovamo ide sa sinkopom i *banzati* impf. (16. v.) »oglašivati, objavljivati« < srlat. *bannizare,* tal. *bandizzare.* S prefiksom lat. *ad-* > tal. *a- abbandonare* (14. v., od sintagme *ad bannum donare)* > *bandùnati, -ãm* pf. (Vuk, Paštrovići) »ostaviti, napustiti« = *bandunat* (Rab, Božava). Afereza *a-* je furl. *bandunâ.* Bez aferezę *abandonat* (Dubrovnik, Cavtat) pored *obandùnat.* Složenica s prefiksom *kontra* »protiv«: *kontrabando* n (Božava) = *kontròbanat,* gen. *-anta* (16., Vetrame) = *kontrabanda* f (14. v., Srbija) = *koníràbanat,* gen. *-anta* (18. v., Hercegovina, •Crna Gora, Boka, Potomje) = *kontràbanad,* gen. *-anda* »krijumčarstvo« < tal. *contrabbando* (upravo »protiv oglasa, zakona«). Radna imenica na *-arius* < fr. *-ier kontrobãntjer* (Potomje) »kriomčar« = *kontrabandyēr,* gen. *-éra* (zapadni krajevi) = na *-nik kontrabantnik* (Bogišić).

Franačko *banma, banman* u srodstvu je sa got. *bandiva* »znak, zastava, barjak«. To značenje očuvano je u izvedenici na *-aria* < fr. *-ière:* tal. *bandiera* (13. v.) > *bàndijera* f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Mljet, Perast) = (ikavski) *bandıra* (Kašić, Glavinić, Božava) = (hrv.-kajk.) *bandera* (Belostenec, slov. »barjak«) = *bandera* (Srbija, Hercegovina) »telegrafski stup«, arb. *bandiere.* Na *-as bandiraš,* gen. *-aša* m. Deminutiv *bandirica* (Mikalja). Pod zastavu su se sakupljali vojnici. To feudalno značenje očuvano je u *bandérium* u našem latinitetu. Odatle značenje *banda* f »1° grupa ljudi (pejorativno), *T* vojna muzika«, u Dalmaciji *banda* f »3° strana« (15. v., dubrovački i dalmatinski pisci, otoci, općenito), s *druge bande* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Račišće, Rab, Mljet, Vodice, Istra) = *banda* (Brač, Hvar), toponim *Vêla bonda* (Brusje, Hvar), etnik. *Velobãnjanin* prema *Velobônka* f, prilog *zbandičke* (skočiti). I arb. *bande.* Ovamo ide i glagol na *-āti rebandati, -am* (Vrbnik, prefiks *re-)* »ostaviti, napustiti«. U Perastu je zabilježeno *nabandati,* bez značenja. Stoji zacijelo u vezi sa *zabàndat* (Čilipi) »zapustiti«. Složenica *banda/ero* (Božava) < *banda di ferro* (haplologija). To značenje (3°) nastalo je po zakonu sinegdohe: *zastava > mjesto, strana, kraj gdje stoji > strana* uopće. Prilog *alabanda* (Vuk, nar. pj.) < tal. (vojnički, komandni izraz) *alla banda* »na stranu, sa strane, fuori bordo (kod davanja počasti na brodu)«.

Lit.: ARj l, 60. 171. 172. 8, 306. Kušar, *Rad* 118,24. 25. Hraste, *BJF* 8, 26. *Pleteršnik* l, 11. 300. *Miklósié 1. ZbNŽ l,* 315. Cronia, *ID* 6. *REW** 929. *SEW* l, 42. *DEI* 424. 425. *GM* 26. Slawski, PF 8, 527-35. (cf. *RSl* 8,355).

bandar, gen. *-ára* m (Vuk, Srijem) = *bandās,* gen. *-aša* m (možda Srbija, jer riječ upotrebljava Pančić) »riba zvana i *bulješ — okun,* perca fluviatilis«. U Baji upotrebljavaju tu riječ i Madžari *(bandar).* Sufiksi *-ar* i -oś su naši. Oni osciliraju u toj riječi. Upor. još prividno složen pridjev *bandoglav* »lud čovjek« (Banja Luka).

Lit.: ARj l, 174. *Gombocz-Melich* l, 271.

bandıma f (istročakavski), slov. *bendïma* (Notranjsko) = *mandîba* (slov.), odatle denominal *mendibati* = *bendiba* »berba, jematva, slov. trgatev«. Od istrom, *vandime* (Rovinj), s denominálom *vandāma* pored *mandama* = furl, *venderne* < lat. (složenka) *vīndēmia* > tal. *vendemmia* (od *vínům* i *demere,* prefiks *de* i *em rè)* od koje je *jematva* zacijelo prevedenica *{jati = emĕre, v > b* betacizam kao u *Bol, bolta, en* > α kao u *láncún).*

Lit. : Pleteršnik 1,20.549. Sturm, *CSJK* 6,73. *REW*[3] 9343. *Ive* 27. Štrekelj, *DAW* 50, 3. 70. *SEW* l, 42.

bàndur (I), gen. *-ura* (Palmotić, Kačić, 17. i 18. v.) = (II) *pandur,* gen. *-ura* m (Srbija, Hrvatska) »općinski ili gradski policajac, sudski poslužitelj (Vojvodina)«, »vojnik« *(Trenkovi panduri}.* Odatle prezime *Banduri* (Dubrovnik), glede dodanog tal. -r na naša prezimena upor. *Budmani, Ljepopili.* Od I i izvedenica na *-ica* (v.) *bandùrica* f (Kavanjin) »kula u kojoj su banduri«; od II sa posjedovnim *-ov: pandurov,* poimeničeno sa *-ica'. pandúrovica f* »žena pandurova«; sa *-nica* (v.): *pandūrnica* f »pandurska stražarnica«; sa *-ija: pandurija* f »služba pandurova«; denominali *pandurovati* = *panduru* = *pandurisati* (Lika) »vršiti tu službu«; složenica sa turskim *-baša* (v.): *pandurbaša* »voda, glavar pandura«. Taj naziv je madžarizam slavenskog podrijetla tipa *čobanja* (v.) *(pandur* < *pcdarb* od *pcditi* »tjerati«, v. *pudar).* Prvi oblik nastao je u Dalmaciji ukrštavanjem tal. *bandire* (v.) i *pudar,* zbog toga *b* mjesto *p.*

Lit.: ARj l, 172. 9, 614. *BI 2,* 7. *Miklošič* 257.

banduska f (Stulić) = *benduska* = *benduška* (Sulek) = *brnduška* = *brnduša* (sa gubitkom sufiksa *-ka)* = *brnduška* (Vuk, Baranja) »crocus sativus, crocus vernus; colchicum autumnale; šafran, mrazovac (Vuk)«. Osim *brnduška* nijedan oblik nije lokaliziran. S istim značenjem postoji u rum. *brînduşă.* I Tiktin i Puscariu uporeduju rumunjsku riječ s našom *brnduša,* ali kažu da je nepoznatog postanja. Sufiksi *-uša,* deminutiv *-uška* jasni su, *-uska* mjesto *-uška* može biti i štamparska greška. Zamjena sonantnoga *r* sa *ale* naliči na *krletka* od *kaletka* (v.). Osnova je nepoznatog postanja.

Lit.: ARj l, 172.231.663. *Tiktin* 224. *DLR* 1, 640.

banistra f (Hektorović) = *banêstra* (Božava, Veli otok) = *benestra* = *benêstra* (Pag) = (anticipacijom suglasnika *r* u početnom slogu kao u *Drmitar* < *Demetrius) barnëstra* (Punat, Krk) = *bernestra* (Mikalja, Stulić) = *(ar, er* > f) *brnèstra* (Šulek, Rab) = *brnistra* (16. v., Vuk, Gornje Primorje) = (pseudojekavizam) *brnjestra* (Šulek) = *brnasta* (Seget kod Trogira, α mjesto e je u naglašenom slogu kao na Krku *banastra, v.* niže) »žuka, žukovina, spartium junceum«. To je mediteranska biljka koja raste od Španjolske preko Francuske, Italije, Balkanskog poluotoka sve do Male Azije. Daje otporna tekstilna vlakna. Služi za vezanje snoplja. Kad se osuši, upotrebljava se za potpaljivanje vatre. Postanjem je od kslat. *genesta* = kllat. *genista,* tal. *ginestra* (sa umetnutim *r* kao u *Spalatro, scheletro),* u istroromanskom *zanęstra* (Rovinj) = *źenestra* (Pula), u krčkoromanskom *banastra* pored *ginastra,* s istim zagonetnim *b* mjesto *g* kao u hrvatskom. Vjerojatno je krčki oblik posuđen iz hrvatskoga; *b* se nalazi i na Sardiniji: *binistra* (Logudoro) pored *jinistra.* Ime je mediteranskog podrijetla. U hrvatski je došla preko dalmato-romanskog. Daničić je uporedivao *b* mjesto velara *g* sa *b* u *bistijerna* < *cisterna* > *gisterna.* Upor. obratno *b* > *g guraste* mjesto *burnite* (Prčanj). Kao u *galatına* < lat. *gelatina* i ovdje bismo očekivali očuvano velarne *g* ispred *e.* Oblik *ganistra* nije kod nas nigdje zabilježen. Kako u krčkoromanskom postoji prótetsko *v* kao i u furlanskom (upor. furl, *voli* = krč.-rom. *vaklo* < *oculu,* koje prelazi i u *gu* u *guapto* < *octo),* a to protetsko *u* prelazi u hrvatskom u *b* (upor. *Brtonigla* = tal. *Verteneglio* < **hortinïculd),* moglo bi se misliti da je **genista* dalo u dalm.-rom. **jenista* kao u južnoj Italiji *(jinistra* u Kalabriji i Logudoro te *yinoštra* u Campidanu) pa je **enestra* (upor. španj. i *enero* < *januariu)* s protezom dalo *ue(r)nestra* > *ba(r)nistra.* Manje je vjerojatno da bi ta proteza bila anticipacija suglasnika *v* u deklinaci)! *-va* (tip *murva); br* < *gr* može se upoređivati i sa slovenskim romanizmom *živa bresa* (Gorensko) < *giovedì grasso* u izričaju *kos mesa pa bokal vina, pa je živa bresa.*

Lit.: ARj l, 173.232.664. 2, 784. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik* l, 55. *Banali* l, 246. 2,186.341. Starčević, *Vjesnik* 6, br. 389.3. *REW** 3733. *DEI* 1809. Alessio, *Onomastica 2,* 189.190. Skok, *ZRPh* 46, 406., br. 82. *Ive* 4. 155.

banpunica f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *banjpunica* (Hirtz) »ptica koja se zove *cucka* (v.) i *ranjkusa* (v.), erithacus rubecula L., tal. *pettirosso,* njem. *Rotkelchen«.* Prema ovoj složenici izgledalo bi da je to *banova punica.* To bi mišljenje potvrđivali i nazivi *careva, kraljeva punica* za tu pticu. Međutim, ona se zove i *badnjakuša* (Poljica, Dalmacija), a to je izvedenica na *-usa* od *badnjak* »panj«, zbog toga što se leže u duplju panjeva (= *badnjaka,* v.). Suglasnička grupa

dnj bila je po zakonu asimilirana u *nj* (upor. *sklanje,* v. i *panem* pored *padnem).* Kolombatović (Dalmacija) je zabilježio da se zove *banjakuša.* Tom glasovnom promjenom naziv je izgubio vezu sa svojom leksikologijskom porodicom. Narodna etimologija započela je zbog toga svoj rad. Ona je mislila da je riječ bolje objašnjena ako se dovede u vezu sa *ponjava.* Zbog toga se u okolici Splita zove *ponjakuša.* Ali ni to nije bilo dovoljno jasno. U Starom Gradu na Hvaru zove se *poklańjuša* prema *pokloniti se, poklanjati se.* U Svinišću kod Omiša opet je ispušteno *a* u drugom slogu: *banjkuša,* iz razloga koji nije dosta jasan. Taj je oblik istom trebalo objasniti. Početni slog identificirao se sa starim pridjevom *banj* (v.) = *banov.* Mjesto ovoga pridjeva uzeo se i razumljiviji: *kraljev* i *carev, a* od *-kuša* nastade *punica* = u čakavskom narječju *pelnica.*

Lit.: ARj 1, 175. Hirtz, *Aves 5.* 7. 360. 366.

bánta f (čakavska i kajkavska riječ, ŽK) »1° molestiranje, neprilika, 2° globa (samo kod pisaca)«. Odatle u hrvatskim pravnim spomenicima, naročito kajkavskim, od 15. v. denominal *bântovati, -ujem* (Lika) = *bantovati* impf. (ŽK) »dosađivati, vrijeđati« i radna imenica na *-telj* (v.) *bantovatelj.* To je madžarizam ugrofinskog podrijetla *(bántani, bán, bánt, bánat* »bol« koji je ušao u srednjobugarski, čakavski i kajkavski, češki u Moravskoj, ukrajinski i rumunjski *(bănat* »neprilika«, *bănui* »sumnjiičiti«, *bantui* »smetati«).

Lit.: ARj 1, *П5-6.Маѓuгomc,41. Miklošič* 7. *SEW* 1, 42. *Gombocz-Melich* 270.

bantuza f (samo jedna potvrda u Hektorovića): *sude caklene, bantuze kë zovu.* [Od srlat. i tal. *ventosa* > fr. *ventouse* »kupice«].

Lit.: ARj 1, 176. *Dauzāt* 744. *DEI* 4013.

bänj m (17. v., Mikalja) »Г kupelj, 2° (lokalitet *Banj* kod Mula vojničko kupalište, 2° toponim kod Zadra, tal. *Bagno«,* od tal. *bagno* m, tako u čitavoj zapadnoj Romaniji. Inače je općenito u hrv.-srp., bug., madž., rum. i arb. femininum tako da se za balkanski latinitet mora pretpostaviti **balnea* f > vlat. *balnio,* (CIL XIV 914), što je upravo n. pl. kao fr. *joie* < *gaudia: bánja f* (14. v., Vuk) »1° kupelj, kupalo, ilidža, 2° Wanne, kupanje u toploj vodi u rupi ili u kaci, 3° toponim (Vrnjci: Vrnjačka banja, Ribarska pošta, Bijela u Boki)«. Nalazi se još u ukr. i rus. *banja* »Badstube«. Deminutiv na *-ica bânjica* f »1° mala banja, 2° toponim (izvor kod Zaječara, Beograd)«. Denominal na *-aţi bânjati se, -ãm* impf. (Vuk, bug.), *o-* »lavari« = *banjăti (se)* (ŽK, slov.) »liječiti toplom vodom«. Rum. *baie* (krivo po *REW* da je posuđeno iz slavenskoga), arb. *baje (j* u oba jezika nastalo je od *ni),* madž. *banya.* U madžarskom i rumunjskom znači također »Bergwerk, rudnik«. To značenje specijalizacija je termalnih kupelji koje izviru. Značenje »kaca za kupanje, Wanne« nastalo je po zakonu sinegdohe. Kako je femininum karakterističan za istočnu Romaniju, treba uzeti da su Slaveni posudili vlat. *balnia* na donjodunavskom limesu možda već u 5. ili 6. v. Ilirik se u rimsko doba odlikovao toplim kupalištima *(Aquae Balissae, Aquae* na Dunavu kod Timoka, odatle etnikum *Aquenï).* Deminutiv na *-olus balneolum* (odatle disimilatornim ispadanjem *l-l > 0-Г) baneolum* : *Bánjál* (Rab), *Banjûla* "pored *Banjôla* (Bar, blizu mora, dvije vode koje tope zemljište. Dotiče se *Glêra* < lat. *glared).* Kllat. *balneum* < stariji *balineum* posuđenica je iz gr. βαλανεῖον koje je mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 176.178. 8, 306. Moskovljević, *NJ 2,* 234–238. 3, 118. si. (cf. *JF* 13, 287). Perušek, *ASPh* 34, 21. *Románsky* 92.93. *SEW* 1,43. *Bruckner, KZ* 45, 26-27. *Mladenov* 17. *Gombocz-Melich* 277-278. *Miklósit 1. REW** 916. *DEI* 406. Můrko, *WuS* 5, 1-12. (cf. *IJb 2,* 165). *Vasmer* 1,52. Isti, *RSl* 3, 261. *GM* 24.

banjoška f (Dalmacija, Šulek) »njeka vinova loza bijela grožđa«. Bez naglaska i bez tačnije naznake aree i kulture. Ni sufiks nije jasan. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 178.

banjščak m (kajkavska riječ, Lobor: *banjičak za liječiti banjke)* »gallium verum L., ivanjsko cvijeće«. Sufiks je doduše jasan i našeg podrijetla: *-šćak* (v.), ali osnova nije. Ne može se studirati etimologijski bez daljih obavještenja.

Lit: ARj 1, 179. Šulek, *Im.* 10. 446. 520.

bâr[1] m (Vuk, 17. v., jugozapadni krajevi, Hercegovina, kajkavski, Belostenec) = *bar* f po z'-deklinaciji (samo u jednoga pisca) »žito kao proso, muhar, lat. *panicům«.* Odatle *harika* »setaria viridis Beauv.« (Šulek), naziv za biljku obrazovan s pomoću sufiksa *-ika* (v.); *barovica* f sa *-ovica* (v.) »pogača od bara«. Sveslavenska riječ bez paralele u baltičkoj grupij *a* je nastao iz poluglasa ъ, koji je u češkom poljskom i u oba lužická jezika zamukao u deklinaciji (češ. *ber,* gen. *bru).* Mjesto poluglasa ъ stoji *o* u ukrajinskom i panonskoslavenskom, kako pokazuje madžarska posuđenica u složenicama *bor köles, bormohar.* Kod nas je *a* u deklinaciji generaliziran kao u *panj* (v.). Ne stoji prema tome ni u kakvoj vezi ni s lat. *far,* gen. *farris,* ni s arb. *farr,* ni s furl, *fare,* što dokazuje α u tim jezicima i slavenska *i*-deklinacija, nego je ie.'korijen **bher-* »stršiti, oštrica« koji se nalazi i u *bor* (v.), *borovica* (v.), *brinje* (v.), *brana* (v.), a ne, kako je Daničić mislio, ie. **bher-* »nositi, donijeti«, slav. *berc, Ъвгаí* (v.) i *brašno* (v.).

Lit.: ARj 1,180. 186. 190. *SEW* 110. *Miklošic* 25. *Bruckner* 21. *WP* 2,134.

bar[2] f, m (Marulić, akcenat je Daničićev) »mnoštvo, svi zajedno *(puka bar* kod Marulića)«. Dolazi i u vezi sa *sav* i s instrumentalom od *bar: sav barom* (Marulić, Mrnavić) »savkolik«. Već je Daničić dobro vidio da je to perzijska riječ *bar* koja se nalazi i u perzijskoj složenici *bari* »jedanput«, gdje í znači »jedinica«, a kao prilog znači »dajbudi, wenigstens, du moins«. Ta perzijska složenica ušla je u turski u dva vida: *ban* i *barım* (vulgarni oblik) u istom značenju. Odatle prodriješe oba turska vida, finiji *barı ı* vulgarni *barım* u sve balkanske jezike. Kod nas je taj tursko-perzijski prilog istisnuo iz upotrebe na cijelom teritoriju naš domaći prilog *dajbudi* (v.) i *dar* (v.) te se pojavljuje u svemu u devet varijanata: 1. bez početnog samoglasa *-i,* valjda prema *dar,* koji je istisnut: *bâr* (18. v., Vuk i ostali leksikografi, pisci, nar. pj. i običan neknjiževni govor), tako i slovenski *bar,* bugarski i madžarski *bar; 2.* sa zamjenom tur. *-ı > i: bari* (Marulić, 16. i 18. v.), također bug. i arb. *bari;* 3. sa zamjenom tur. *-z > -e* (upor. *baterisati,* v.): *bare* (17. v., pisci i nar. pj.), ovako i bug. i arb. *bare;* 4. vulgarni turski *barım* dolazi samo kod Stulića *barim,* ovako i u bug., rum., čine. *barim;* 5. isti turski oblik izgovara se i kao *barem* (Vuk, 17. -v., kod pisaca, leksikografa i u današnjem književnom i saobraćajnom govoru); to je ušlo i u čakavski i kajkavski te u Kosmet; također bug. *barem;* 6. početno *-m* zamijenjeno je sa *-n: baren* (Stulić, upor. *Ijudèn,* Split): 7. u ŽK pored *bar* govori se *barom* sa zamjenom *-em* > *-om* prema instrumentalu; 8. dolazi udruženo s domaćim *daj* < *da+i: dajbar; 9.* u Kosmem postoji *a > e: bere, berem* u istom značenju; ovako i u bug. *beri.* Mladenov izvodi *bar* iz domaćeg έα (v.) + *-že.* Protiv toga izvođenja govori najprije turski akcenat koji je očuvan u bugarskom, arbanaskom i rumunjskom. Naš akcenat je prema domaćem *dar* (v.) i ne govori ništa o autohtonosti priloga, nego samo za to da je došlo do unakrštavanja domaće i strane riječi. Protiv autohtonosti govori nadalje i činjenica što se ona nalazi samo na Balkanu, a ne i u sjevernim slavenskim jezicima. U Kurelčevim *Jačkama bar* znači »premda, ako i«, jednako kao u madž. *bar.* Ali za slovenski, hrvatsko-kajkavski i čakavski mora se dopustiti i tumačenje koje je predložio Mladenov za bugarski. V. niže pod *bo.*

Lit.: ARj 1, 180. 184. 185. 186. *SEW* 1, 44. *Miklošič 1. Mladenov* 17. *GM* 27. *Elezović* 1, 32. *Tiktin* 159. *Dicţionarul* s.v. *Gombocz-Melich* 279. Korsch, *ASPh* 9, 488. *Deny* § 459.

bara f (Vuk) »1° palus, močvara, značenje općenito i u književnom jeziku; 2° pratum, livada koja se kosi (Lika); 3° (po semantičnom zakonu sinegdohe biljka) carex L., juncus (Bella, Belostenec) jer te biljke rastu u barovitim krajevima«. Također toponim. Odatle pridjevi: 1. *barski* (kornjača, zmija, žaba); 2. *baran* (ne nalazi se u književnom jeziku, nego u toponimiji) »paludosus«, poimeničen s pomoću *-ica : harnica* »locus paluster«, s pomoću *-jak* (v.) *barnjak* »acilius Leach.« jer živi »u barah«, s pomoću *-jača* (v.) *barnjača* »žaba, biljka i zemlja iz barovitih mjesta«; 3. *baròvit;* 4. jedanput *baratasi* (17. v.) i 5. *barnát.* Izvedenice: deminutiv *borića* (Vuk); s pomoću *-eš* (v.) *bareš,* gen. *bareša* m (Vuk) »palus«, odatle *barešnjak* m »acilius Leach.« (upor. bug. *barešnica);* augmentativi s običnim sufiksima *-ina, -etina: bariņa* f (17. v.), *baretina* f te *baruština* f, s neobičnim sufiksom *-uština,* koji je po svoj prilici nastao iz *-juža* (upor. *kaljuža),* s pridjevskim sufiksom na *-ski* (v.), poimeničen s pomoću *-ina* (v. gore *bariņa, baretina). Baruža* f je u Smokvici na Korčuli »umjetno pojilo u polju za životinje«.

Bara se nalazi u svim slavenskim jezicima, osim u polapskom i oba lužická jezika. Posudiše je Madžari u Bačkoj *(bara),* Cincari *(bară,* v. značenja kod Dalametre) i (Novogrci): ngr. μπάρα u značenju koje stoji blizu bugarskom *bara:* »1° mala tekuća voda, potok, voda; 2° stajaća voda, lokva, blato«. Značajno je arb. *berrak* »močvarna zemlja« koje pretpostavlja jslav. **bannjak* (v. gore). Po značenju mogla bi *bara* biti srodna sa *brna* f (v.) »blato« < stslav. *brbnbje* (Bruckner). Nema paralela u baltičkoj grupi, a niti ie. veze nisu utvrđene.

Mladenov je dovodi u vezu sa sanskrt. *barbura* m »voda«, gr. βόρβορος »blato«, što fonetski ne ide. Pomišlja se i na tursko (avarsko?) podrijetlo *(bare* »močvara« kod Kamasinaca, tungusko *biral* »rijeka«). Miklošič uporeduje s tršć. *baro* — furl, *bar* »Büschel«, što semasiološki ne ide.

Lit.: ARj 1, 180. 186. 191. *Miklošič* 7. *SEW l,* 43. *Mladenov* 17. Isti, *IzvSSF* 17,4,228-47. Isti, *GSU* 11,201. i si. *Bruckner, KZ* 51,222. *ASPh* 39, 4-5. *GM* 33. Vasmer, *RSI* 3, 255-6. *Gombocz-Melich* 1,279.

baraba m, f (Banja Luka i općenito Bosna i sjev. Hrvatska, također kajk. i slovenski) »1° besposličar, niškoristi (hrv. prevedenica njem. Taugenichts, Nichtsnutz, tal. fannullone), 2° nevaljao čovjek«. Nije potvrđeno u drugim balkanskim jezicima, ali nije potvrđeno ni u jadranskoj zoni, nego samo u unutrašnjosti. Bit će da je i to , i tršć.-mlet. *baraba* »malvivente, rubagiorni«, *barabba* »giovinastro«, u vezi sa biblijskim imenom *Barabbas* (sir. složenica od *bar* »sin« i *abba* »otac«, v. *opat).* Upor. međutim i ime tur. plemena *Baraba* (između Omską i Tomską).

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 3. 77. *REW*[3] 940. *DEI* 427. Skok, *Slávia* 15, 185. Vaillant, *RES* 18, 185. *Lokotsch* 220.

baràbãr, prilog (17. v., Vuk) = *bărabar* pored *barabăr* (Crmnica, Crna Gora), odatle denominal *barabáriti se, -obarím* impf. (Vuk, Kačić, Obradović) »uporedo s kime stajati ili sjediti ili ići, jednačiti se«, *izbarabarlt, -arim (se)* (Kosmet) pf. »izjednačiti, sravniti«. Nalazi se i u bug. i arb. *barabar,* odatle denominal *barabarja se.* Turcizam perzijskog podrijetla *(beraber, barabar,* glagol *beraberlemek).*

Lit.: ARj 1, 181. *Mladenov* 17. *GM 26.* Miletić, *SDZb* 9, 440. *Elezović* 1, 220.

barakan, gen. *-äna* m (Korčula) = *barakan,* gen. *-ana* m (Dubrovnik) »vuneni pokrivač na postelji, kuvertur deblji od velence«. Od tal. *barracano* (13. v.), srlat. *barracanus* < ar. (< perz.) *barrakān* »panno grossolano di pelo di capra o di cammello«. Preko njem. *Barchent* > *brkan* m (Stulić) »(1°) panni genus«, *brkan* m (Vuk, Boka, 16. v., Nalješković, Hrv. primorje) = *barhan, berhan* (Hrv. primorje, Lošinj) »(2°) ženska suknja« = *bran* ili *brhan* (Tivat) »(3°) jaka ili teško gornje žensko odijelo, cottola, jaka nagrešpana (ima *tïrake* koje narod zove *opiece)«* —- *brehan, brhan* (Istra) »ženska kiklja do pasa«. Deminutiv *brhanac, gen.-anca* (Istra). Geografska area ne govori u prilog njemačkog posredništva. Nalazi se još u slovenskom, češkom i poljskom jeziku. Od njem. *Barchent* potječe izvjesno *parket* m (Lika) = *parhet* (Karlovac) = *parket* »neko sukno«, pridjev *porketski.*

Lit.: ARj 1, 640. 9, 652. 10, 863. Tentor, *JF* 5, 203. *SEW* 1,44. *Lokotsch* 250. Korsch, *ASPh. 9,* 488. *REW* 941. *DEI* 427. 455.

barâkula f (Cres) = deminutiv na *-iča barakulica* (Poljica) »ka' mala raža« = krč. -rom. *barakoluta.* Od mlet. *baracela* (1508) »id«.

Lit.: Ivanisevic, *ZbNŽ* 8,216. *Banali 2,* 172. *DEI* 428.

baran m »ovan« (u J. S. Reljkovića), odatle deminutiv *barátiak* (Budinić), možda i hipokoristik *bara* »ime kozi krmači« i uzvik *bar,* koji se kaže ovci u Hercegovini da mirno stoji. U Dalmaciji (Pavlinović) zabilježen je pridjev *barasi* za ovcu koja je bijela i crna oko vrata, ali tu je vjerojatnija veza sa *bãrzast* (v.). Belostenec je zabilježio *boran* kao dalmatinsku riječ u značenju »aries ad diruendos muros«, dakle kao ratno oružje. Tu je *a* > *o* kao u staroruskom. U antroponimiji i toponimiji postoji *Baran, Borani, Baranovu,* ali to može biti hipokoristik od *Baro,* a ovo je opet hipokoristik od *Bartholomeus.* U drugim južnoslav. jezicima nema potvrda, dok jè u sjevernim slav. jezicima riječ općenita. Da je postojala i na Balkanu, to dokazuje arb. *berr* »ovca«, gr. βάριον' πρόβα-rov kod Hesycha. Potvrđena je još kao alpinska riječ, u nordijskom i u keltskom. Madž. *bárány* »jagnje« potječe iz panonsko-slavenskoga. Riječ je svakako predie., ali upor. i nperz. *barra* »jagnje« *(*varnak,* pehl. *varak* »ovan«). Miklošič je upoređivao još i mordv. *boran,* koje je možda iz ruskoga.

Lit.: ARj 1, 180-2.549. *SEW* 1, 43. *Mikšič* 7. Bruch, *WuS 6,* 171. Joki, *Unt.* 245. Vasmer, *RSI* 3,256. Meillet, *RSl* 2,69-70. *Brückner,* 15. *Slawski* 27. Matzenauer, *LF* 7,5. *GM* 33. *Gombocz-Melich* 282. *REW*[3] 1049. *Wartburg* 1,335. *WP* 1,269.

barară f (Sulek), »njeka loza vinova«. Bez naznake tačnog značenja, kulture, aree i akcenta neuporabljiva za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 182. Šulek, *Im.* 10.

barat m (hrv.-kajk., Belostenec) »commercium«. Postverbal od *baratati, -am* impf. (Vuk, Perast, 16. v.) = *barátai, -am* (ŽK, slov.) »trgovati«. Apstraktum na *-íja barátija* f (ŽK) »trgovanje«. Radna imenica na *-arius*

> tal.- *-iere: baràtijer,* gen. *-éra* (17. v.) »igrač«. Od tal. *baratto, barattare, barattiere* »id.«. U sjov. (s umetnutim n pred dentalom) *baràniati (na-, pre- se)* s postverbalom *barant, barantȉja, barantâvec* = *beret, beretáti* (Dolenjsko) »id«. Ovamo ide još prema lat. *-atorem* > mlet. *-adui barodur* m (Split) »Vogel, welcher dem Vogelsteller durch die Flucht entgeht« < *barattatore* (haplologija *tado* > *do).* Daničić stavlja ovamo još *barat,* gen. *-ata* (Srbija) »trijem pred vodenicom«, ali je semantički predaleko od prve riječi.

Lit.: ARj ï, 182. *Pleteršnik* 1,12.20.216.624. Hirtz, *Aves* 7. *DEI* 429. *REW** 943 a. *SEW* 1,44.

barati, *-am* impf. (Zore, ribarski termin, subjekt *riba;* govori se valjda negdje u južnoj Dalmaciji) »pomaljati glavu iz vode, glavati«. Apstraktum na *-я/a bârnja* f (Zore) »pomaljanje glave iz vode (također ribarski termin)« Prema Daničiću < tal. *barare,* furi, *bara* »truffare, frodare, ingannare per lo più nel giuoco«, denominai od *baro* »truffatore«. Ne zadovoljava semantički. Prije će biti da je to dalmatoromaski leksički ostatak s betacizmom *b* < *v* (upor. *Bol)* od lat. *varare* »prekoračiti« koje je potvrđeno na iberskom poluotoku s prefiksom *es-* < lat. *ex-* katal. *esbarar,* španj. *desbarar* »gleiten, einen Fehler begehen«.

Lit. : ARj 1, 182. *REW*[3] *915l* a. *DEI*428.443.

baratina f »nekakvo tkanje«. Daničić izvodi od srlat. *barratus* (pridjev, upravo part, prêt.) od *bana* »motka«, odatle na *-arius* > *u.-iere barijera* (internacionalni galicizam < fr. *barrière),* ali se to ne može opravdati jer riječ nije zrela za etimologijsku ispitivanje kada joj se ne zna značenje. *Barra* je iberska riječ potvrđena i u baskickom.

Lit.: ARj 1, 182. *DEI* 444.

barba m (jadranska zona, napose Kvarner, Istra, Hrv. primorje, Rab, Hvar, Božava) »stric«, indeclinabile pred ličnim imenom, upor. čak. *barba Ivanu* (Brusje). Arb. *barbe* Od lat. >-tal. *barba* »brada« s kojom je u prasrodstvu. Nalazi se još u grčkom (Epir), u južnoj i sjevernoj Italiji. Glede semantičkog razvitka upor. *barba* > *brada* > *stric, Onkel* i u sjev. Italiji i u Graubundenu. Na tal. sufiks *-itta* > *-etta* upućuje *barbétta* f (Božava, Perast) = *barbeta* (Dubrovnik, Račišće) »konop kojim se barka veže za kopno, sprone d'una barca peschereccia« < tal. *barbetta* < fr. *barbette.* Od kslat. *barbìtium* (Apulej, > tal. *barbigi)* > *bàrbeza* f (Vuk) »šamija a pod njom kapa od crvene čohe, po tom bijela mahrama«. Upor. tal. *barbazzale, barbozza.* Na lat. *-atus* završava *Barbât* (toponim Rab, Pag) = *Brbot* (gornji najnapučeniji dio Bara, brežuljak pod pećinom *Spile).* Naziv se odnosi, kao *Kosmaj,* na mediteransku sitnu šumu. Na *-arius* > tal. *-iere bàrbijer* (Perast) = (16.v.) *barbír* (1572, Rab, Božava, Brusje, Krašić, Prigorje) »1° brijač, 2° marvinski liječnik na selu« = *barber,* gen. *-éra* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) s izvedenicom *barberski, barberov, barberija, barbernica* = (s disimilacijom *r-r* > *m — r) bèmbër* (nar. pj.), *bènberin* (Vuk, Crna Gora) (slov. *bdrbir* »zdravnik«), hipokoristik *bérbo,* s metatezom *breber* (Vitezović). Upor. madž. *borbély* (disimilacija *r — r* > *r — 1).* Preko tur. *berber* (perz. *barbar)* > *berberin, berberînov, bèrbërnica,* augmentativ *berberina, berberin, -im (o-)* »brijati«. Balkanski turcizam: bug. *berberin,* arb. *berber,* ngr. μπερπέρις = μπαρμπέρις. Augmentativ na tal. *-one: bàrbun,* gen. *-una* (Vuk, Mljet, Dubrovnik, Bijela) = *barbûn,* gen. *-una* (Rab, Krtole, Ulcinj, Arbanasi) zove se i prevedenicom *bradòvatica* (Dubrovnik). Deminutiv *barbe(n)ka* (Mikalja) nije dovoljno potvrđen. Postoji još u bugarskom i u novogrčkom. Balkanska je riječ talijanskoga podrijetla. Ista riba sa *triglom* (v.). Složenica *barbaćep* m (M. Držić) »nekakva ptica«, od tál. složenice *barbach(i)eppo* (15. v.).

Lit.: ARj 1, 130.131.183. 184, 580. 620. 8, 324. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 22. *Macan, ZbNŽ* 29, 208. Hraste, *JF* 6, 207.209.210. Isti, *BJF* 8,48. Korsch, *ASPh* 9,488. Perušek, *ASPh* 34,21: Jagić, *ASPh* 8,319. Fink, *Imenik* 44. *DEI* 429-431. 435. Skok, *Slav.* 57, passim. Jireček, *Romanen* 2, 24. Stefanie, *Rad* 285, 78.

barbakan m »Γ kup kamenja koji dijeli u krasu kultiviranu zemlju, 2° nasip protiv poplave (Potomje), 3° toponim (Lastva)«. Od tal. *barbacane* m (12. v.) »rinforzo ad opere di fortificazione«, od perz.-ar. složenice *barbah-hanä* (za drugi dio v. *han).*

Lit.: Lokotsch 187. *DEI* 430.

barbúcati, *barbūcām* impf. (Lika) prema *barbúcnuti, barbūcnēm* pf. (Lika) »ticati, taknuti u što zabranjeno«. Po značenju može se upurediti sa *bàrkati, -am* impf. (Vuk) »ticati, bockati« prema *bărnuti, -ēm* pf. (Banja Luka) »dirnuti«. Razlika je samo u tome što prva serija pretpostavlja deminutivan glagol na *-ucati, -ucnuti,* a druga na *-kati.* Prva serija

pokazuje reduplicirani onomatopejsku osnovu *barb-,* a draga nereduplicirani, koja stoji u vezi s bug. *baram* »tičem, tražim« i slov. *barati* »pitati«. Mladenov veže *baram, bârna, barvám, -nivám, -nuvam* ispravno sa *barkam, bărnivam* kao i Daničić koji *barkati* drži onomatopejom kao *ubrkati* (v.). Onomatopeja *barb-fbrb-* veoma je raširena u hrv.-srp. Vuk (Baranja) ima *barbukati, barbūčēm* = *brkúkati* = *brbótati, brbōčēm* (subjekt: *bik, patka,* s onomatope)skim *-ot-,* v.); *brbúčiti, brbučím* »tumariti u što rukom ili glavom«. Upór. onomatopeju *barbuk* »glas koji biva u vodi kad se udari po njoj« i *štrbok* ŽK »glas kcji nastaje kad netko skoči u vodu«.

Pored deminutivnih glagolskih sufiksa *-uk-* > *-uc-, -ot-* imamo još *-olj- : brboljiti, -ґm* (Vuk) »labris crepare«. Bez ovih sufiksa postoji *brboti, -am* impf. CTrebinjska nahija) = *bȑbati, bȑbam* (srednja Slavonija), pored *ràzbrbati, -ām* (objekt *stvari* ili *voće)* »přemetati, tražiti rukom nešto po kući«, u onomatopejskom prijevoju *brêbiti* pf. »lupiti«. Upor. bug. *bărbja, băbrja, băborja, băbla.* Sve su to onomatopeje starog tipa *barbarus,* koje se još nalaze sa samoglasnim i suglasničkim varijantama u *brtljiti* impf. = *brblati* (v.), *prtljati* (v.), *bobòtati, bobočem* (v.), *boboniti, -im* (v.).

Lit.: ARj 1, 184.189.614.615. *SEW* 43. *Pleteršnik* 1, 12. *Mladenov* 17. 52. 620. Matzenauer, *LF* 7, 5—6.

bardak, gen. *-aka* m (Vuk, 15. v., Risan) = *bardak,* gen. *bardaka* (Kosmet) »1° krčag ili staklo s noscem; 2° bijel i šaren sud koji se u Srbiji zove *bokar* (v.) i *milojka* (v.) (Risan); 3° povelika čaša s drškom ili bez njega; 4° mali zemljani krčag za vodu bez nosca, samo s drškom (Kosmet)«. Odatle deminutiv *bardače,* gen. *-eta* m (Kosmet), *bardačić* m (Vuk), augmentativ *bardačina ï,* radna imenica s pomoću *-džija* (v.) *bardagdžija* (Vuk), metafora *barda klija* f (Fruška gora), izvedena s pomoću *-li* = s pomoću *-ača bardakača* f (Gojbulja), *bardagača* (Kosmet) »crna šljiva nalik na bardak«. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(bardak* < *bar* »držak« i sufiks *-đak* = *-tek)* istog značenja, nalazi se u svim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 184, *Elezović* 1, 31. *Lokotsch* 230. *GM 27. Mladenov* 17. *Deny* § 930.

bare d m (Malhinje, Kras, slov.) »1° pust n; rodan kraj, teren; 2° biljka nymphaea alba« = *borêd* m »biljka triticum repens«; *in bare do* u dokumentima na Krku »zapušteno zemljište«. Od tršć.-tal., istro-rom. *baredo* »1° *id.,* 2° Büschel«. Izvedenica na lat. *-ētum* od gal. *barras.*

Lit.: Pleteršnik 1,12.45. *REW*[3] 964. *Bezlaj* 48. Maver, *Slávia* 2,32.

baréta f (Perast, Potomje, Dubrovnik, Cavtat, 16. v., Vuk, Hrv. primorje) = *baréta* (Vela Luka, Korčula) = *berita* (Božava, 15 — 17. v., Malínská, Baška, Rab) »kapa tamnoplave boje s cufom (čup, v.) na kraju«. Na *-uša beretuša* f (Kolombatović, bez naznake gdje se govori) »anas boscas«. Od tal. *barretta* f pored *barello* m (s asimilacijom *e — a > a — a* kao u *galatına, žaladija, salvations* itd.) i *berretta* f (14. v.), poimeničen pridjevski deminutiv na *-Ittus* > *-etto* od lat. *birrus* (u Dioklecijanovu ediktu o cijenama) »cuculia brevis«, riječ koja je keltskog podrijetla (upor. ir. *berr,* kimr. *byrr* »kratak«). Bez deminutivnog sufiksa dolazi s prefiksom *ex-* > tai. *s-,* kojim se pojačava značenje (upor. *merga* pored *smergo),* u *zbir* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *zbir* (Vuk, Primorje) = *žblro* (Cres) »Γ uhoda, pandur; 2° financ«. Na *-ьс* > *-ac žbírac,* gen. *-rea* (Split, okolica) »eine Art Krebse« (metafora). Na *-il* (upor. *ribič) birič* m (hrv.-kajk., Jambrešić, Voltiđija) = *birič,* gen. *-iča — berič* m (slov.) prema f *birička* »sudski sluga, pandur, der Scherge«, s leksikologijskom porodicom *birićevina, biričiti, Ьlriški.* Nalazi se još u češ., ukr. i rus. Može biti u vezi i s madž. *biro* (od tal. *birro* m (14. v.) »policajac«, nazvan ovako po pridjevu *birro* »crvenkast«). Ta riječ u tom značenju nije identična sa gornjom riječi keltskoga podrijetla s kojom se unakrstila. *Birrus* kao pridjev za boju potječe od gr. πυρρός »crven«.

Lit.: ARj 1,185.237.327. Budmani, *Rad* 65, 163.165. Hirtz, *Aves* 11. *Pleteršnik* 1,27. Kušar, *Rad* 118, 19. *Miklósié* 406. *SEW* 1,57. *REW*[3] 1117a. *DEI* 445.496.528.

baril, gen. *-ila* m (Hvar, Brač, Rab, Bela Krajina) = *bàrii* = *bario,* gen. *bâr j ela* (Dubrovnik, Perast, toponim Kotor) = (s prijelazom u neutra) *barilo* (ŽK) = *bǎrjelo* (Crna Gora) = *barela* (Ozrinići, Crmnica) »irula drvena posuda od dužica kao vjedro«. Deminutivi na -6C > *-äc barjelac,* gen. *-ioca — barilac,* gen. *-ioca — barïlac,* gen. *-Ica* (Krašić, također slov.) = na *-će barttce,* gen. -a (ŽK) = *barilce* (ŽU) = *barioce, bariočac,* gen. *-čca,* na *-ić bariočić,* na *-ica barilica,* na *-če,* gen. *-četa barilce* n, na tal. deminutivni sufiks *-ot barilài* (Budva), na *-as barilai.* U bug. *barilo,* pored

grecizma *varel.* Rumunji posudiše *holercă* < rus. *balyrka* (metateza *-rei-* > *-1er-)* > madž. *báderka, barilica., barilla.* Ngr. βαρέλι, βαρέλα (augmentativ) > arb. *varielë.* Postoji još varijanta sa *u* mjesto *a: burilo* n (Hercegovina) »drveni sud za vodu kao *bure,* mnogo duže nego šire«, odatle *bmionica* (Hercegovina) »mjesto pred kućom za *burila«,* bugarski isto tako deminutivi *burilka, burilce.* To *u* je od *bure,* gen. *bureta* n (Vuk), kolektivum *bürad,* gen. *-i* (Vuk), deminutivi *burénce,* gen. *-eta* (Vuk), *burica* (Cres, Istra, slov.) »drveni sud od dužica sa zaklopcem sa dva uha u kojem -se nosi hrana pastirima i ljudima u polju«. Unakrštanjem *burica* i *barilo* nastade *burilo* n (Hercegovina, bug.). Odatle arb. *burile. Baril(o)* nalazi se još u stfr. *baril,* odatle tal. *barile* i balkanski refleks, sa *rr* prôv. i port. *barrii.* Stfr. *baril* izvodi se od longob. *bara* s pomoću lat. sufiksa *-ile.* Upor. sa deminutivnim •sufiksom *barriclus* (9. v.). Značajno je da se s ovim deminutivom slaže slov. *barîgla* f »Fuhrfass, Lagel« (Štajersko, Gorenjsko, Notranjsko). Oblik sa *u* stoji u vezi sa mlet. *boria* »botte«, tal. *barracela,* stfr. *bűire* »Krug«, fr. *burette, burinette,* tal. *burrini* m. pi. »scodelle molto cupe«, *vurro* (Otranto) »sorta di vaso« koje Battisti veže s *byrrhos,* prema Hesychiju etraščanska riječ. Odnos između *barile* i *bure* nije jasan. Battisti veže *borile* s prov. *barrica* »botte, barile«, odatle fr. *barrique* »glinena posuda«. Ta je riječ prema španj. *barro* •»glina« po svoj prilici iberska. Imale bi se prema tome pretpostaviti **barra* i **burro* kao mediteranske riječi. Odatle *barilo* i *burilo.* Bruch ih veže sa *baris,* odakle je *barka.* Upor. još rum. *buriu* (Muntenia) »kleines Fass«, deminutiv *buriqs.*

Lit.: ARj 1,186.188.710. 739.740. Ribarić, *SDZb* 9,136. Tentor, *JF* 5,203. Jagić, *ASPh* 1,159. Hraste, *BJF* 8,22. Kušar, *Rad* 118, 23. *Pleteršnik* 1,50. Sturm, *CSJK* 6,83. *Miklošič 1. SEW* 1.44. *Bruckner* 17. *Mladenov* 50. Bruch, *WuS* 7,166. *REW*[3] 1038.1408. *FEW* 332. Štrekelj, *ASPh* 12,455. 26,412. *Gombocz-Melich 292.' GM* 54. *Tiktin* 244.

barka f (Perast, Božava, Rab, Dubrovnik, Cavtat, danas općenito u gradskom govoru, i slov.) »čamac, plav f (Lika, K)«. Prema grčkom izgovoru bug. *varka* pored *barka* prema turskom. Deminutivi na *-ica barčica* (15. v., Vuk), na *-e barle* n (Vuk) »Γ lađa, 2° piscina lignea«, na tal. *-itta* > *-etto* upućuje : *f f k t* = *vrkët* m (Crna Gora) »mala ladica« < tal. *Marchetta* (1226). ß umjesto / nastalo prema tur. *párakét.* Upor. još slov. *barkotôn* m »Galeere, grosses Flussschiff«. *Na -ustus* (sufiks nepoznatog podrijetla) *barcuscius* u dubrovačkim spomenicima. Upor. tal. *barcoso* m (14. v.) »bastimento antico da guerra e da traffico«. Denominai: slov. *izbârkati, -am* < tal. *sbarcare* (s- < lat. *ex- Λξι).* Postverbal *dèzbarak,* gen, *-řka* m (Boka, nar. pj.) < mlet. *desbarco (des- < lat. dis- = ex* »iz«). Na *-aneus: Barcagno* toponim (Zadar), hrv. *Brodarica,* jer je tal. *varcare* unakršteno sa *barca.* Arb. *barke.* Podrijetlo riječi je zacijelo mediteransko. Veže se sa gr. βαρις, -ιδος, koje potječe iz Egipta (koptski *bari, baare* < egipatski *br).* Battisti je veže s iberskim toponimom *Barca/ Ibarca (i* je iberski član) i sa *barışa* »vrsta posude« (upor. fr. deminutivni *vaisseau* < vlat. deminutiv *vascellum)* i s *Ibar* i *iber* > španj. *Ebro.*

Lit.: ARj 1,189.2, 368.3,74. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 23. Skok, *ZRPh* 57,480. *Pleteršnik* 1,12.300. *GM* 27. *REW*[3] 3952. *DEI* 436. *Románsky* 131.

barna m (Vuk, Vojvodina ?) »fuscus equus et bos«. Odatle pridjev, .na *-ast barnást* »mrk« i imenica *bámulja* f »ime krave«, izvedena sa sufiksom *-ulja* (v.). Madžarizam njemačkog podrijetla *(barna* < njem. *braun)* istog značenja.

Lit.: ARj 1,189. *SEW* 1,44, *Gombocz-Melich* 297. Štrekelj, *ASPh* 18, 508.

baron, gen. *-ona* m (17. v.) = *baron* (ŽK, također prezime) = *barun,* gen. *-una* (16. v.) »feudalna titula franačkog podrijetla«. Apstraktum na *-stvo barunstvo* = *baronstvo* n. Femininum je pejorativan *barona* (Budva) »lopovica«. Na *-aceus baronâco* m »lopov«. Denominál na *-ati barimat, -am* = *baronati* impf. (Budva) »lascivire« < tal. *bar onar e.* Prvobitno je značenje franačke riječi »čovjek« koje se očuvalo u španj. *varon,* port, *barão* i na Siciliji *barom.* Riječ je ušla u srednjolatinski prema starofrancuskoj deklinaciji *bér* (hóm.), *baron* (ak.): *baro,* gen. *baronis,* odatle u naš i madžarski latinitet i naš narod. U franačkom je značila kraljevskog čovjeka kojega položaj stoji između *comes* = *grafia* > *grof* i *castellanus* »zapovjednik grada«. Pejorativiziranje je toga feudalnog naziva nastupilo već u sjevernoj Italiji, a odatle je došlo na južni Jadran: *barón* »ribaldo, canaglia«.

Lit.: ARj 1,190. *REW*[3] 961. *DEI* 444.

baroziti, *-im se* impf. (Hrvatska) »svađati se«. Nedovoljno potvrđen glagol, bez tačnije naznake aree i bez akcenta. Daničić ga izvodi

iz madž. *faragni* »sjeći«, što ne zadovoljava ni fonetski ni semasiološki. Upor. ipak *barünati* impf. (Liješće, Lika) »plašiti nekoga s kime«.

Lit.: ARj l, 190.

bârsa f (Bela, Stulić, Pavlinović, Dalmacija) »Ijesa na kojoj se voće suši«. Daničić je ispravno postavio srlat. *bersa* »Ijesa«. Bit će poimeničeni part. perf. *versus* od *vertere,* s vlat. prijelazom *v* > *b* kao u rum. *bată* < lat. *vitla.* Dalmato-romanska posudenica.

Lit.: ARj 1,190.

baršon m (17. v.) = *baršun* (17. v.) = *baršun* (ŽK) »Γ kadifa (v.) = belud (v.) = velut (v.), 2° vrpca oko šešira (ŽK)«. Odatle pridjev na *-ski : baršunski* (cvijet), deminutiv *baršunak,* gen. *-ka* »kadifica«, ime biljke na *-ka* (v.): *baršünka* f »lagurus L., sericosomus Servil!.«. Nalazi se još u slov. *baršun* »samet«. Madžarizam turskog podrijetla *(bársony,* riječ koja stoji u daljoj vezi s perz. *abrišem, ebrēšem, barēšam* »svila«, v. *ibrišim).* Daničić je krivo mislio na vezu s lat. *barchanus* > *brkan* (v.).

Lit.: ARj. 1,190. *SEW l,* 44. *Miklošič* 414. *Gombocz-Melich* 300-1.

Bartolomej m (13 — 17. v., *gospodin Bartolomej š Čabdada)* = (s tal. dočetkoia *-eo) Bartolomeo* (Glavinić) = (-aeus > -ij, *-ija, -ije) Bartolomij, Bartolomija* (16. v.), *Bartolomije* (15. v.) = (ispuštanjem dočetka *-maeus,* što može biti kraćenje, obično kod drugih imena, ali i pučka etimologija koja je shvatila taj dočetak kao latinski posjedovni pridjev *meus* = tal. *mio): Barto,* gen. *Bartola* (15. v., *SO. Barto* u Divkovića, Posilović) = *Bartol,* s pridjevom *Bărtolov,* poimeničen na *-ka bartolovka* »jabuka«, na *-šćica* > *-šica bartolšica* »kruška«, prezime *Bartolović* — (s tal. -o) *Bartola* (15. v.) = *Banuo,* gen. *-ula* (15. v., Bandulavić, Ančić), s pridjevom *Bartulov,* prezimena *Bartulio, Bartulović, Bartulica* = (or > *r) Brtol* (16. v.). Hipokoristik *Bare, Bariša,* prezime *Barišić.* U Dubrovniku je potvrđena izmjena *b* > *m:* lat. *Martolus* m > *Martol(o)* prema *-ica Martulica* m (13—14. v., najstarija potvrda iz 12. v. *Martoo,* što bi bio i najstariji primjer *-l* > *- o). Martolus* je nastao od *Banalus* zbog *sanctus- svįtt* koje stoji pred imenom. Od grupe *tb* moglo je nastati *trn. Banula* se zove i dio Bara, ispod Lisînja, gdje stanuju muslimani i katolici. Zacijelo je tu morala postojati nekada crkva *sv. Banula.* Na istoku izgovara se prema grčkom *Vratolomije* m, s hipokoristicima *Vrâtoje* i *Vrtoje.* Najdalje je kraćenje išlo u slov. *Jerrièj* koje je nastalo u početnim slogovima, u vezi sa *sanctus* > *sent* > *š* (upór. *Šmarje, Škocijan): *šmernéj* poslije odbacivanja epiteta *šm.*

Lit.: ARj l, 190.684. 6, 491. Jireček, *Romanen* 2,45. Štrekelj, *DAW* 50,78. Skok *ČSJK* 4, 40-3.

barûfa f (Rab, Božava) »šakanje«. Od tal. postverbala *baruffa* (1475), od *baruffare* (13. v.) »contendere«, od langob. **biroufan* (upor. nvnjem. *berufen)* kao sudački termin.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1116. *DEI* 446.

bánili m pl. (Zore, bez naznake gdje se govori, zacijelo negdje u južnoj Dalmaciji) »potkit povrh bječve gdje su jedan ili više zametaka sa licem ili sa naopak«. Potrebni su podaci (varijante) iz drugih govora. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **variolus,* deminutivni pridjev od *varius* sa betacizmom *b* > *v* (v. *Bol).* U tal. *varialo, -le* »Blattern« dolazi u furl, u zamjeni deminutivnog sufiksa *-olus* sa *-usculus varùskli* > slov. *marüske* f pl. — *marüskle* (Toimin), odbacivanjem početnog sloga *ma-* samo *ruske* f »id.«. Latinizam je na *-irati varirati, variram* (Zagreb), *varijano* (Kućište) »miješano«.

Lit.: Zore, *P alj.* 108. 212. *Pleteršnik* 1,553. *REW*[3] 9156.9157. Štrekelj, *DAW* 50,57.

bárut m (Vuk, danas općenito u književnom jeziku, 18. v.) »puščani prah«, upor. amplifikaciju kod Kačića: / *paljaku prahom i barutom.* Odatle pridjevi na *-ьн barutni* (Vuk) i na *-ljiv* (v.) *barutljiv* (u toponomastici); radna imenica na *-dzija* (v.) : *barugdžija* = *barudžija.* Akcenat je sumnjiv. Prema ispravnom starom akcentu *barutčlja* (Kosmet) očekivali bismo *barutčija,* koje nije potvrđeno. Složenica sa *-äna barutana* (Vuk) = *barutana* f (Kosmet) »vojni magazin municije« < tur. *bant-hane.* Turcizam grčkoga podrijetla *(bant* < gr. πυρίτης, upor. intern, termin iz rudarstva *pirit),* nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *barut, -en, -ni, -čija, barut-hana,* arb. *barútj-ót;* rum. i gr. isto tako μπαρούτι = cine. *barute* f). Iz oblasti je vojničke. Glede zamjene tur. jery > *u* upor. *kõduna* (v.).

Lit.: ARj. 1,191. *Mladenov* 18. *GM* 27. *Elezović* l, 497. *Pascu 2,* 111.

bärzast, pridjev, »napola crn, siv ili bijel, ti govoru čobana u Vrani (Dalmacija) za kozu, također Srbija«. Odatle sa *-ilo* (v.) *bàrzilo* (Vuk) m »ime jarca« i *brdõka f* (Kosmet) »bijela ovca«, sa *ar* > *r* i *-oka* (v.). Daničić je dao pridjevu krivo značenje »zelenkast i crvenkast«, dovodeći naš pridjev, stvoren s pomoću sufiksa -asi (v.), u krivu etimologijsku vezu s rum. *varză,* tal. *verža* < vlat. *viridia* »zelenilo, zelje«, protiv čega govori značenje, fonetika i area. Pridjev sa sufiksom *-av* (v.) nalazi se u bug. *bárzav* istog značenja. Bez tih sufiksa nalazi se u rum. *capră bardză* »koza crno šarena« (u Telesu, Erdelj), u čine. *bardzu* »bijel, bălan« (v. gore *balja),* zatim u dokorum. *barză* »roda«. Kako se vidi, to je pastirski balkanizam arbanaskog podrijetla (pridjev *barth* m prema 6ar*dhë* f »bijel«, sa *z* (uz *d)* za interdentalni spirant *dh* kao u hercegovačkom imenu sela *Bürmazi* < arb. *burr madhë* »veliki čovjek«). Arbanaski je pridjev ie. podrijetla, srodan s našim *brêsk* (v.), *breza* (v.) i *brijest* "(v.). Prema tome pridjev *barzast* odgovara etimologijski i semantički našem pridjevu *brêzast* kojji se upotrebljava također za boju životinja, npr. u *izrazu brêzosta kokoš* (čakavski). Veoma je lako moguće da je od pridjeva *barzast* stvoren hipokoristik *bara* f »bijelo crna koza« (Perušić, Lika). Vuk ima *bara* kao ime kozi i krmači. Pavlinović je zabilježio u Podgori (?) odatle nov pridjev *barasi* »bijel i crn oko vrata«. Daničić je krivo izvodio *bara* i *barasi* od ie. korjena *bhar-,* ali je upoređivao i sa *baran* (v. gore).

Lit.: ARj 1,181,182. 191-2. *REW-* 9367. *WP 2,170. Mladenov* 17. *Pascu 2,* 217., no 6. Weigand, *JbRI* 14,214.221. Skok, *ASPh* 35, 337-8. *Elezović* l, 59. Capidan, *DR* 677. Joki, *IJb* 10,167. Isti, *Unt.* 172/Popovici, *Slávia* 7,22.

bas (Rab, Božava, Molat, uz *čovik,* 18. v., Kraljić) »nizak«. Poimeničen m *baš* (Dubrovnik) »1° pjevač basist, 2° bajs (ŽK, muzički instrumenat)«. Deminutiv na *-ittus* > tal. *-et bàset* (Dubrovnik, Cavtat), pridjev »nizak«. Denominal s prefiksom *ex-* > tal. s- *zbašat, -am* (Božava) < tal. *sbassare* Apstraktum na *-mentum* > tal. *-mento: basáménál,* gen. *-enta* (Potomje) »obojeno podnožje u sobama ili izbočeno podnožje na vanjskim zidovima kuća«. Složenice: *basarnan,* gen. *-ana* m »prsobran na stepenicama«, *bašamar* m (Budva, Sipan) »veliko mnoštvo, više *bašamara* zajedno zove se *krfun* (v.)«. Od tal. *basso, bassetto, (abbassare.* Kao rimski kognomen očuvao se u toponimu *Bošana* < *Bassiana* (Biograd na m.).

Lit.: ARj 1,192. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *DEI* 452.453.

basa f »lički ovčji mekani sir, drži se u *kobi* ili *hoblici* koja se pokriva«, »ukiseljeni skorup«. U *ARj* zabilježeno je samo: *nazbijala sam punu kobetinu base.* Nepoznata postanja.

Lit.: ARj 5, 135.

basamak, gen. *-aka,* pl. *-aci* m (Vuk) »sing. prečaga u najprostijih stuba, gdje se nogom staje koračajući, stube, merdevine«. Turcizam osmanlijskog podrijetla i istog značenja, nalazi se još u bûg. *basamak.*

Lit.: ARj. l, 192. *Mladenov* 18.

basan, gen. *basni* f (Antun Dalmatin, 15. v., možda prema stcslav. *basnb)* = *basna* f (Kavanjin, Obradović, 17. v.) = *basma* f (Vuk, Milićević, Srbija, s asimilacijom *b — n* > *b — m,* upor. *pjesma)* »1° prvobitno: riječ, govor; 2° čarobna izreka, magija; 3° fabula, bajka«. Od *basna* postoje izvedenice: pridjev na *-ovit* (v.) *basnòvit,* deminutiv na *-ica* (v.), *bãsnica,* složenica *basnosloviti.* Prijelaz iz i-deklinacije (koja se očuvala u starocrkvenoslavenskom, slovenskom, češkom, ruskom i poljskom) u a-deklinaciju hrv.-srp. inovacija je koja se dogodila u isto vrijeme kada je *pjesan,* gen. *pjesni* (v.) postala *pjesna* = *pjesma.* Obje su sveslavenske apstraktne izvedenice od osnova *ba-* (v. *bajati)* odnosno od *pě-* (v. *pjevati)* dobivene s pomoću sufiksa *-sm* (v.). Rumunji posudiše oba oblika a-deklinacije *basnă* = *basma* f »fabula« iz južnoslavenskoga.

Lit.: ARj. 1,192. 193. *SEW* 1,45. *Miklošič* 5. *WP* 2, 124. *Vandrák* l, 643.5653.

basati, *-ām* impf. (Vuk, s prefiksima: *do-s iz-, na-, za-;* govori se i u čakavskom i kajkavskom) = *basât, -am* (Kosmet) »Γ ići ne gledajući kuda, lutati; 2° jako udarati, mučiti se, truditi se; 3° *nabasat* pf. »napuniti puno do gore«, objekt: *furünu* »peć«, *nabasati se* »najesti se«. Značajno je da se značenje pod 3° koje se izvodi iz značenja pod 2° nalazi i u slovenskom *basati, -šém* »vollstopfen, laden«. Iz toga bi izlazilo da je to značenje prvobitno, a ono pod 1° sekundarno. Odatle postverbal *bas* m »hitan hod ljudski« koji Pavlinović potvrđuje u izričaju *čovjek ide na bas, a konj na kas.* Nalazi se još u bug. *basam, basna, basnúvam, basvam.* Semantički čini se da ide zajedno se impf. *bazați, bāzām* »ići bez posla, švrljati (Lika, Srbija), s prefiksom *na* i refleksivom *se: nabazati se* (Lika) »nanositi se«, ali taj dolazi i složen sa *šala-* (v.): *šalabazati, -labāzām* impf. (Srijem) »vrljati«. Ni za jedan od ova tri im-

perfektiva ne može se utvrditi postanje. Daničić izvodi *basati* od iste osnove od koje je *bahnuti > banuti (v.),* što ne ide ni semantički ni fonetski, jer je u osnovi *a* ne ъ, kako pokazuje bugarski jezik. Mladenov izvodi tu riječ od tur. *basmak,* stavljajući ovamo i *basamake* (v.). To ne ide jer se glagoli iz turskoga izvode s pomoću *-(t, d)isati* (v. i niže *baskijd). Bazați* dovodi Daničić u vezu sa slovenskim *bzikati,* češki *bziti se,* a ovo sa srvnjem. *bisen.* Ni to tumačenje ne zadovoljava jer su to onomatopeje sasvim drugog značenja »zujati« Cv. *zolja).* Štrekelj izvodi *basati iz* madž. *bojaszni* »okolo lutati«, a Matzenauer iz gr. βάς, βασα, βάσις od βαίνω, Osten-Säcken opet *bazați* i *basati* stavlja pod *bbzd-,* v. *bazdjeti.*

Lit.: ARj 1,192. 213.2,499.4,127. *SEW* 1,111. *Elezović* 1,32.427. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. *Pleteršnik* 1, 13. Matzenauer, *LF* 7, 6. Osten-Sacken, *IF* 33, 241.

basilek m (Cres) = *basilk* (Split, upor. krč.-rom. *basirko;* Marulić: *basilk se busaše s murtelom) — bàsiljak,* gen. *-Ijka* (Istra) = *bašilak,* gen. *-lka* (Cres) = *bašiljak,* gen. *-Ijka* (Istra) = (s odbacivanjem dočetka *-akj-ek* koji se osjećao kao deminutivni sufiks i s metatezom *s — l > l — s) bališ* (Vrbnik) = (s *e* mjesto *í) basêlak,* gen. *-elka* (Baška, 15. v., Šulek), pridjev *baselčeva meta* (15. v.) = *bašelak,* gen. *-lka* (nar. pj., Mikuličić, Šulek) = *bašeljak,* gen. *-Ijka* (Istra) = (s ispuštanjem *-ak) bašel* (Baraković), s pridjevom *bašelov* (nar. pj.) = *bašalak,* gen. *-lka* (Istra) = (sa ż mjesto *š) bažilek,* gen. *-lka* (hrv.-kajk.) = *bažoljak,* gen. *-Ijka* (Jačke) = *bažulek,* gen. *-lka* (hrv.-kajk., Belostenec) = (sa *a-* > o-) *bòsilak,* gen. *-ioka* (Vetranie), s analogijskim nominativom *bosiok,* gen. *-oka* (Vuk, Dubrovnik, Perast) = *basìlica* f (pogača koju kuhaju i katolici po Zagrebu i po Primorju na mlado ljeto) = *bosiljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, 16. v., slov. *bosiljek)* = (ispuštanjem dočetka *-ak) basii* (16. i 17. v., Stulić), s pridjevom *bosilski* = *bosilj* = na *-je* (prema *smilje, kovilje) bosuje* n (17. v., slov. *bosuje)* »aromatična biljka ocymum basilicum«, od gr. βασιλικόν, pridjev od βασιλεύς »kralj«. Nalazi se još u bug. *bosilek, bosiljak.* Rum. *busuiok* (upor. madž. *bisziok)* i arb. *bozelok* dokazuju da je oblik *bosiljak* stariji od oblika sa *a-,* koji predstavljaju superpoziciju tal. *basilico* na prvobitni oblik. Grčki je dočetni akcenat (oksitona) očuvan u talijanskim narječjima i u istrom, *bazigcl* (Šišan), mlet. *basilico.* Na istoku je istiskivalo prvobitni oblik tur. *testiden = festigen* (Vuk) *=feslìdan* (nar. pj.) = (sa / > *v) vesligen* (Vuk, jugozap. krajevi) = *velsàgenj* (Vuk)· = *vasleđen* (Vuk, ibid.) = (sa *m* mjesto /, *v) mesliden — mislòdìn,* gen. *-ina* (Vuk, ibidem, toponim) od tur. *fesleken* < gr. βασιλικόν. *Bosiljak* je kod nas i u bugarskom potvrđen latinskim izgovorom grčkog ß, s čime se slaže rum. *biserică* »crkva« < *basilica.* Riječ je posuđena prema tome na latinskom dijelu Balkana. To potvrđuje i prezime dubrovačke porodice *Bassegli* koja je još živjela u Napoleonovo doba (od gr. Βασίλιος prema *Vasilije, Vasilj, Vaso* kod pravoslavaca). K tome dolazi toponim *Bosiljina* kod Trogira i *Bosiljeva* (Hrvatska) prema *Vassilich* na Krku. Akcenat *bosiljak* može da se objasni samo prema latinskom pravilu kao u tal. *basìlico,* nikako s grčkom oksitonom. Upor. madž. *bazsalyikon,* cine. *vasilco* pored *vasilico,* arb. *vasilicua.* To mišljenje potvrđuje i očuvano s kao u rum. *biserică.*

Lit.: ARj 1, 192-193. 197. 198. 214. 215. 3,51. 6,610. *Pleteršnik* 1,46. *Miklošil* 19 *ASPh* 11, 110. Isti, *Lex.* 57. *SEW* 1, 77. *Mladenov* 41. *GM* 44. *Pascu* 2,99., br. 1889. Barić, *NJ 2,* 45-47. Kostie, *NJ* 1, 171. i si. (cf. *JF* 13, 283), 268-272 (cf. *JF* 12, 306). Jireček, *Romanen* 1, 50-1. 2, 24. 3, 5. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. *REW*[3] 973.973a. *Ive* 171. *Banali* 2,173. Zore, *Palj.* 208.215.

basilisk m pored *basilisko* m (16. v.) = (sa *z* prema talijanskom čitanju grčke riječi) *bazilisk* m (16. v., Menčetić) = *baziliško* (17. v., Đorđić) == (sa *z > ž* na mletačku) *bazilisk* (Belostenec) = *baziliško* (17. v., Posilović) = (prema bizantinskom izgovoru β > *v) vasiliskb* (Fiziolog, Aleksandrida, 15. v.), pridjev *vasiliskovb* »bajoslovni gmaz koji ubija svojim pogledom«. Od gr.-lat. *basiliscus,* grčki deminutiv na -ισκος od βασιλεύς »mali kralj« > tal. *basilisco* (14. v.).

Lit.: ARj 1, 193. 214.215. Lukić, *Bog.* 4, 140.150. *REW*[3] 97'3a. *DEI* 450. Vasmer, *GL* 147.

bàskija f (Vuk, Srbija) = *bàskija* (Kosmet) »žioka, velik gvozden čavao, klinac«. Odatle deminutiv *baskıca f* (Kosmet), denominal *baskijati* impf, »žiočiti«. Takoder bug. *baskíja* u istom značenju. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(baskı,* izvedenica od osnove glagola *basmak* »stezati, pritiskati«, s pomoću turskog sufiksa *-ki* koji služi za tvorbu naziva oruđa). Od osnove turskog aorista *bast-iml-sdim* toga glagola nastao je prijelazan i neprijelazan pf. *bàstisati, -šēm* (Vuk, nar. pj.) = *bastisat*

(Kosmet) »1° pogaziti, potrti, naići, udarati; 2° iznenada napasti« koji se nalazi i u bug. *bastís(v)am* i cine. *băstisire* »uništiti«. Skraćeni je turski infinitiv *basma î* od istoga glagola (Vuk, Kosmet, Bosna, Mostar) »Γ kupovno šareno platno, 2° spremnica za puščani prah«, također bug. *basma,* eine, *basma* »toile indienne«. Samo u Kosmetu potvrđena je imenica i indeklinabilni pridjev *baskin* m »1° prepad, iznenadan pretres, 2° jak, žestok«. Turski sufiks *-km* varira sa *-gin, -kan, -kun: janțin* (v.), *Miškan* (v.), *sürgün* (v.), *dizgin* (v.).

Lit.: ARj 1, 193.194. *SEW* 1, 45. *Miklošič* 8. *Mladenov* 18. *Elezović* 1, 33.'Deny §§ 866.868. *Pascu* 2,94.95. Ćorović, *ASPh* 29, 509.

basoktati, *-am* imf. (ŽK) »njemački govoriti«, iz graničarskog njemačkog *was sagt (er).*

Lit.: Skok, *ASPh* 29, 480.

bàstfih, gen. *-aha* m (16. v., dubrovački pisci) »1° nosač, hamal (v.), 2° toponim«, pridjevi *bastahov, bastāškī,* denominál na *-ovati bastahovati* = na -iri *bastašiti* »\° raditi posao *bastaha,* 2° plandovati (Kućište)«, prezime *Bastaste* (ŽK). Sa *k < h bastak,* gen. *-aka,* s *h > v* u kosim padežima, odatle i analogijski nominativ *bastav.* Postalo u Dubrovniku od srlat. *bastasius,* pi. *bastasi* (prema Βλάσιος > *Vlasi,* hipokoristik *Vlaho}.* Od tal. *bastagio* m > mlet. *bastazo — bastaso* (Boiardo) istog podrijetla > *bastai,* gen. *-áža* m (Rijeka) prema f na *-ica bastažica,* denominal na -iii *bastatiti.* Upor. ngr. βαστάσος iz mletačkoga. Prema uvjerljivom tumačenju Battistijevu sufiks *-ascius* došao na korijen gr. βαστάζω »nosim« prema drugim grčkim riječima kao ἀσπάσιος, θαυμάσιος od glagola na -άζω. Daničić stavlja ovamo još *bastai* m »nekakav ždrijeb«, ali ta riječ nije dovoljno semantički utvrđena pa nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 193. 194. Bogišić i Jireček u *MHISM 9,* 216. 425. 8, 80. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. *REW** 980. *DEI* 454.

bastati, *-ām* pf. (Vuk, 16. v., Perast, nar. PJ·) = *bastati, basta* (Crmnica) = *bastati* (Istra, 18. v.) »sufficere«. Od tal. *bastare* »id«, neizvjesnog podrijetla. Prema Battistiju je možda grecizam istog postanja kao i *bastah,* od βαστάζω »nosim«, ali se ne razabira dobro razvitak značenja jer ngr. βαστώ »= tal. *basto«* može biti i talijanizam koji se unakrstio s βαστάζω.

Lit..· ARj 1, 194. 200. *REW9S4.* D-E/455.

basulj m (Stulić) »porcorum genus« (s primjerom *navodio kao basulj na bundeve)* = *bàsulja* f (Vuk) »krmača koja se lako goji«. Ne гпа se za areu tih riječi. Daničić veli da može biti od srnjerri. *vasel* »živinče koje se hrani za priplod«.

Lit.: ARJ 1, 194.

baš, gen. *baša* (Vuk) m i indeklinabilni pridjev = *basa* m (Vuk, Marulić, dubrovačko-dalmatinski pisci, 15. v.) = *bosija* (Mrnavić) »Γ prednji dio lađe, prova (Vuk); 2° kao-indeklinabilni pridjev dolazi pred naziv časti i znači »glavni«: *baš-vezijer* (Gundulić), *baš-aga* (odatle bosansko muslimansko prezime *Bašagič), baš-knez* (Srbija, Vuk), to je prema turskom *tipu bas kjatip* »glavni sekretar«); 3° poglavar, starješina, zapovjednik, gospodar: u nazivima vojničkih časti: *onbaša* (v.), *bimbaša* (v.)[y] *subaša (v.), onbašija, kjojbašija* (v. *čojluk)* subašija* (v. *subaša);* 4° janjičari (Srbija), 5° svaki musliman koji nije beg ni aga (Srbija, Bosna, nar. pj.)«. Oblik *bosija* pored *baša* dolazi· i u bugarskom. Varijante *basa* i *bašija* nastale su prema dva načina shvaćanja turske postpozicije *ı* u *baş-ı* koja se upotrebljava u vezama kao *hekim başı* »glavni liječnik«. U bugarskom i u Kosmetu dodan je *-ja* na tursku postpoziciju da bi se mogla deklinirati kao i u sufiksima *-h, ci-* > *-lija, -dzija.* U hrv.-srp. shvaćena je kao naš padežni nastavak *-i* u dativu imenica na *-a (sluga: sluzi)* i odatle stvoren novi nominativ na *-a* koji nema nikakve veze s turskim nominativom. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla *(baş* »glava«) raširio se po svim balkanskim jezicima preko· turskog vojničkog jezika. Ostavio je tragova u turskim i u našim izvedenicama i složenicama. Turske su izvedenice: na *-h: başlı > bašlija* f »glavata igla«, na *-lik: başlık > boşluk* m (Vuk) »1° konjski oglavak, 2° u varoške preslice ono gore na što se povjesno naviјa«. Naše su izvedenice posesivni pridjev na *-in: basin;* na *-icä* (v.): *bàsica* f (Vuk, Srijem) = *basica* < *basilica* (Bosna) »prva rakija«, u arb. *bash* »ekstrakt od tekućina«. Ovamo također *bàsica* f (Vela Luka, Smokvica, Korčula) »čvrst, dosta pravilan od prirode neobrađen kamen, prikladan za građenje; velik neklesán kamen za kaldrmisanje«. Od *baša* naša je izvedenica s pomoću *-luk: bašaluk* m (Vuk) »gospodstvo basino«, denominai *basiti se** *bašīm se* = *basanti se* (Srbija, *-ariti* prema *životariti)* »kao baša po volji živjeti, razmetati se« pored *basiti (se}* »nazivati koga basom, činiti se baša«. Upor. *bániti se.*

Značajne su ove naše složenice stvorene prema turskim vojničkim nazivima:

1. *ceribaša m.* (Vuk) »ciganski starješina«, odatle pridjevi *ceribašin* i *ceribaški, ceribašinica* f »žena njegova«; također u toponimiji i antroponimiji. Daničić je prema A. Paviću tumačio tu složenicu, koja u tom obliku dolazi samo kod nas, od ar. (krivo mjesto perz.) *ser* »glava« i tur. *baş.* U tom slučaju bila bi to tautologija. Perzijsko *sär* dolazi u složenicama: *serdar* (v.), *serasker* (v.). Prema Barbier de Maynardu postoji tur. *čäribasi* »glavar, zapovjednik trupe«, gdje je *čari* isto što drugi dio u *janjičar* (v.). Od 16. v. postoji u tom značenju i u Tnadž. *cser(i)bassa,* kao i u bug. *čeri-bašija* »vojni, ciganski čelnik«. Kako je u Bosni došlo do promjene *č > c,* nije poznato, možda preko ciganskoga.

2. Druga slična složenica je iz svatovske terminologije *dolibaša* m (Vuk) »svat koji napija zdravice«. Prvi je dio složenice *dālija* f»čaša kojom se napija«, od tur. pridjeva *dolu* »pun«. U našoj jezičnoj svijesti ta je riječ dovedena u vezu s našim glagolom *doliti* i *dolivati* »još naliti«. Turska je složenica shvaćena kao imperativni kompozitum. Zbog toga je u Lici prema *dolibaša* stvoren nov kompozitum *točimbaša, točinbaša* u istom značenju. Primjer prikazuje kako nastaje slaviziranje turskih riječi.

3. Ovako je (kao u 2) stvorena i složenica *sječinbaša* m »mesar« (Bosna, Šurmin) od *sjeći.* U oba slučaja umetnuto je *m (n)* pred *b.*

4. Treća je naša složenica *pločobaša* f od *ploča* »dugmeta na tokama, najveća dugmeta«, bez paralele u turskom.

5. *četobaša* m (Vuk) prema *četovođa* (Crna Gora).

6. *bašibozuk* (Kosmet) »neredovna vojska, dobrovoljci, (pogrdno) turska vojska (BiH)«, također bug. *baši bozúk,* noviji je turcizam *başıbozuk* od *baš* »glava«, *bozuk* »pokvaren«).

7. Ovamo ide još prilog *bašlibašbna* (Kosmet) »na svoje ime, na sama sebe« [< tur. *başhbasma* »selbständig, unabhängig«]. Upór. tur. *başlıca* »principalement«.

Vukovo značenje »prova« nalazi se i u madž. *bas* i *basnica.*

Lit.: ARj 1, 196. 197. 198. 199. 769. 2, 6.607. 3, 161. *SEW* 1, 45. *Lokotsch* 260. *Mladenov* 19. Skok, *Slávia* 15, 185. *Gombocz--Melich* 1,363. 960. *GM* 28. *Elezović 2,* 498. Korsch, *ASPh 9,492.* Lalević, *NJ* 2, 78-81. 278-283. *Školjić"* 123.

bašamar, gen. *-ara* m (Dubrovnik, Zore, primjer: *kad iz peleži pristupi kraju kakav bašamar i ugledaju ga ribari, ograde ga mrežom i uhvate mnoštvo) = bašamar* (Budva) »agmen piscium, jato ribe koje se vidi na površini«. Deminutiv na *-ić bašamarić.* Od mlet. sintagme *bassa mare,* od lat. > tał. *mare* m (tosk.): f (mlet.) »more« i *basso* »nizak«. Talijanski deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta: mareia* f (Dubrovnik, Hrv. primorje) = *mareta* (Dobrota, Prčanj) »jako uskolebano more«, deminutiv na *-ica marelica,* od tal. *maretta.* Unakrštanjem s našom riječi *more mor'eta* (Božava). Poimeničen talijanski pridjev na *-Inus* u *marina* f »pomorstvo«: lat. *marinus* > tal. *marino, marina.* Odatle poimeničeni pridjev na *-arius* > *-ar :* vlat. **marīnarius* > tal. (mlet.) *marinaro, marinaio* > (stara posuđenica) *mrnãr,* gen. *-ára* m (Kotor, Dubrovnik, Prčanj, Vuk, Boka, nar. pj.), deminutiv na *-ič mrnarić,* augmentativ *mrnàrina* m, odatle apstraktum na *-itia* > mlet. *-essa mrnàrica* = (unakrštanjem sa *more) mornarica* »1° flota, 2° igra (Kotor) < mlet. *marinaressa;* unakrštanjem s našom riječi *more mornar,* gen. *-ara* m (danas općenito, Marulić, slov.), deminutiv *mornarić* »1° ptica monticola cyanes, 2° biljka«. Pridjevi *mornarov, -ev, mornarski.* Denominal *mornarovati.* Disimilacijom *r — r > l — r moinar,* gen. *arǎ* (Bakar), deminutiv *molnárié* »neka vodena ptica«. Postoji još bez sinkope i *marinar* (15. v., historijski spomenici) < mlet. *marinaro* (unakrštanjem sa *more).* Upor. arb. *marinar.* Oblik sa sinkopom (ili í > ь i zamukivanje) može biti, kako ispravno primjećuje Budmani, dalmato-romanski.

Lit.:ARj 1, 197. 6, 471. 476. 920. 7, 8. 12. *Pleteršnik* 1, 602. Budmani, *Rad* 65, 162. Rešetar, *Štok.* 250. 253. Cronia, *ID 6. REW*[3] 5349. 5359. *GM* 260. Kušar, *Rad* 118, 15.

basca f (Vuk) = *bokca* (nar. pj., Bogišić, Peć, Kruševo) = *bašća* (čest izgovor na zapadu) = *bašta* (Srbija) = *baca* (Crmnica, Crna Gora, Ljubiša) = *bajča* (Kosmet) = *bavča* (Neretva) *»vrt* na zapadu, *gradina* na istaku«. Odatle pridjevi na *-en* (v.) *baščenī* (Vuk), *bastem,* na udvojeni *-en* + *-ski baščenskī* (Mušicki), *baštenskī,* deminutiv *baščica* f (Vuk), augmentativ *baščina* (Vuk) = *bakčina* (Srbija), radna imenica na *-ar basear,* gen. *-ara* m (Reljković), koja nije mogla istisnuti ni *baščovān,* gen. *-ana* m — *baštovan, -ana* = *bačován* (Crmnica) na istoku ni *vrtar* na zapadu. Perzijska radna imenica obrazovana s pomoću perz. sufiksa *-van* dobiva još tursko *-džija* (v.):

baščovandžija m (Vuk) (upór. *pasvandšija) = baščovāndžija* (Kosmet). Odatle pridjevi na *-ov, -ski: baščovanov, baščovānskī; baščovandzinica* f (Kosmet) »žena baštovanova (i radnja gdje se prodaje povrće)« = *baščovanka* f (nar. pj.), *baščovanluk* m »zvanje baštovanovo«; složenica na *-äna bastavano* f (Srbija ?) »zemlja gdje su kadgod baštovani imali baštu« (haplologija *baštovan -\—äna* ?). Turcizam perzijskog podrijetla *(bāgča* i *bāģčavān)* iz oblasti vrtlarstva, raširen u svim balkanskim jezicima: bug. *bahčá* > *bafča,* arb. *bahçe* f. = *baca* (Berat) *bace, bashte* posljednje preko hrv.-srp. pored očuvanog perzijskog primitivuma· *bak-ga,* čine. *bahce* f, ngr. μπαχτζές, μπαξές u istom značenju. Ali nije mogao istisnuti domaću riječ *gradina,* koju posudiše i Rumunji, ni stariju posuđenicu *vrt,* ni u arb. *kopësht,* ni posuđenicu iz gr. *perivoj* (v.). Perzijska suglasnička grupa djelomice je očuvana kao *hč > vč,jč, kč,* a djelomice asimilirana u *šč* (i dalje prekrojena u *šč) > št,* a u Crmnici prema *kociņa* < *koščina* reducirana u *č.*

Lit.: ARj 1, 159. 197. 198. 200. 204. 211. Miletić, *SDZb* 9, 381. *Elezović* 1, 27. 36. 2, 498. *Pascu 2,* 111. *GM* 23. Korsch, *ASPh* 8, 650.

baščan m = *baščanin* m (Šulek) »njeka vinova loza crna grožđa«, odatle *baščanka* f (Šulek). Nema akcenta i ne zna se gdje se govori i kultivira. Daničić je uporeduje s *Bašćanin* m »čovjek iz Baške (Krk)« što može biti semantički ispravno.

Lit.: ARj 1, 197. 198. Šulek, *Im.* 10. Kušar, *Rad* 118, 50.

baška (Vuk i pisci, općenito u Bosni), prilog = *haška* (Kosmet) »osobito, odvojeno, zasebno, napose« i s prijedlozima *na* (v.), *o* (v.) : *po* (v.) : *nabaška* (Lika, *ôbaška* (Vuk)$_x$ *naobaška, pobaške* (Lika), *napobaška* (Reljković), također prema turskom apsolutnom superlativu *bombaška* (upor. *bambadava,* v.). Odatle indeklinabilni pridjev na *-li* (v.) : *boskali* (<-- *maslahat,* nar. prip., Vrčević), apstraktna imenica na *-luk* (v.) *baškalük* m (Reljković, Milićević), odatle imperfektivni denominal *baškalučiti.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(başka* izveden od *baş* »glava« s pomoću *-ka,* što je staroturski dativ »independam, autre«), nalazi se i u rum. *başca* »osim«. Arb. *bashkë* »zugleich, gemeinsam« ne ide ovamo.

Lit.: ARj 1, 199. 7, 205. 8, 312. *SEW* 1, 45. *Lokotsch* 263. *GM 29. Deny* 171., *bilj 2.*

baškot m (nar. pj., Istra, Božava, Split, Šibenik, Malínská) = *beškot* (Vuk, nar. pj., Mikalja, Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Lastva) = *beškot* (Mikalja) = *biskot* (Mikalja, Voltiđija) = *biskot* (Belostenec) = *biskot* (Rab) = *(p* prema njemačkom izgovoru) *piškota f* (ŽK) *=piškot* (Belostenec, Popović) = *peškot* (nar. pj.) »(prema fr.) *biskvît-rulâr* (u hrv. gradovima)«. Sa talijanskim deminutivnima sufiksom *-in beškotīn,* gen. *-ina* (narodna pjesma). Na *-ati beškotat, -am* impf. (Božava) »biscottare«. Od talijanske složenice *bis* »dva puta« i part. pret. *cotto* < lat. *cactus* od *coquere: biscotto* (14. v.), *biscottare.* Prevedenica *dvòpek* prema njem. *Zwieback.* Arb. *be(r)skot.*

Lit.: ARj 1, 199. 246. 256. 327. 9, 888. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. *GM* 33. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW** 1123. *DEI* 513. Jireček, *Romanen* 3, 27.

bašta[1] f (Belostenec, čak., Istra, Buzet-Sovinjsko polje) »sedlo, samar, clitellae«. Denominal *obaštat* (Buzet-Sovinjsko polje) »metnuti samar na magarca«. Od mlet. i istrorom. *basta* »idem« = tal. *basto,* rašireno u čitavoj západnej Romaniji koje se izvodi od istog korijena od kojega i *bastah,* tj. od gr. βαστάζω· »nosim«. Femininum je od npl. Upor. u kslat. *basterna* »nosiljka«. Sa sufiksom *-ard,* koji je germanskog podrijetla, veže se s istim korijenom u *bastard* m »nezakonito dijete«. Pridjevi *baštārdast, -ân* (Božava). Arb. *bashtart* »id.«. U internacionalnom govoru *bastardîran.*

Lit. : ARj l, 200. Cronia, *ID 6.* Štrekelj, *DA W* 50,4. *Ive* 157. GM29. *REW*[3]*9&3. DE1455-* 456.

bašta[2] f (17. v., Vitezović, Jačke) < madž. *bástya* < srvnjem. *bastìe* < stfr. *bastie,* poimeničen part. pret. od *bastır* > *batir* < germ. *bastjan.* Upor. češ. i polj. *bašta.* Talijanskog je vrela *hostija* f < talijanska posuđenica *bastia* (13. v.), iz francuskoga kao i nvnjem. *Bastei* > slov. *pcštajna* »id«. Sa talijanskim augmentativnim sufiksom *-one* > *-un baštijun* m (Budva, Kavanjin) < tal. *bastione* (15. v.). Možda ide ovamo *baštun* m (Sipan) »1° od zemlje napravljena brana za vodu podno vinograda, 2° (ribarska metafora uz gen. *ribe*$_y$ *bukava, sardela, vrnuta, skuša, lokarada, šnjuraj* velika količina plave ribe u jednom komadu«. Upor. i *bastun* (Račišće) »kljun lađe«. Upor. niže *baštun* »štap«.

Lit.: ARj 1, 200. *Pleteršnik 2,* 180. *SEW* 1,45. *Bruckner* 18. *REW** 981. *DEI* 455. *Gombocz-Melich* 305.

baština f (Vuk, Mikalja, dubrovački pisci) = *bašćina* (Bernardin, Baraković) = *baščina* (14. v., kajkavci) = *bočina* (Jambrešić i slovenski) »1° očevina, djedovina, hereditas, praedium; 2° njiva (Crmnica)s, poimeničen ženski rod pridjeva *ЪаЬІпъпъ* (14, 15. i 16. v.). Od Daničića moderniziran bez potrebe za današnji jezik *baštinan m, baština L,* kad se ne govori više (upor. *istina* f < *istimna).* Taj je izveden s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-ьnъ* od stcslav. *bašta* »otac« (v. gore *baca).* Od hrvatskih leksikografa bilježe tu riječ samo Stulić i Daničić u poslovicama. *Baština* je pravni termin koji se iz crkvenog slavenskog jezika raširio i na zapad. Jedini narodski oblik na zapadu je *bočina* koji bilježi Jambrešić i koji odgovara kajkavskom narječju. Dva pisca 17. v. pišu *bapština* prema *babo* (v.). Poimeničenje mora da je staro jer je prema *baština* stvoreno *djedina* (v.) od *djed,* kasnije reformirano u *djedovina* prema *očevina.* Odatle i radne imenice na *-nik: bāštinīk* = *bašćinik* m (Budinić, Poljički statut) prema *baštinica.* Potvrđen je oblik na *-enik: baštenik* (Belostenec) = *baščenik* = *bašćenik* (Lučić) m prema f *baštenica* (18. v., Kanižlić, Filipović, Kadčić); *e* mjesto *i* nejasno je, možda prema *poslenik.* Košta upotrebljava *baštiomk* m prema f *baštionica,* također nejasan oblik, možda prema *dionik.* Kavanjin skraćuje *baštnik.* Na *-ьc: baštinac* m {Baraković, Zoranić) »zemljak«. Deminutiv na *-ica* (v.) *baštinica* f »praediolum«. Pridjevi na *-ov: baštinikov,* na *-ski: bāštiničkī* od *baštinik; bāštinskī* od *baština.* Apstraktum na *-stvo: bāštinstvo.* Ovo posljednje glasi u Vodicama (Istra) skraćeno po zakonu haplologije: *basivo,* samo u izražaju: *Zaštoi — Za babino basivo.* Na *-luk: baštinluk* »fundus« (Blagojević). Denominali: *baštiniti* (općenito) s prefiksom *iz-* pf. prema iterativu *-nivali', baštinovati* (ne govori se). Ovaj stari termin posudiše Rumunji *baştină.* Arbanasi *basatine* i Cincari *basnă* (Dalametra) u istom značenju. Značajna je nadalje rumunjska inovacija. U njihovu jeziku za *bašta* kaže se i *moş.* Zbog toga oni izmijeniše *baštiniti* u *moşteni* s disimilacijom *i — i > e — i* kao u *vecin* < lat. *vicinus.*

Lit..· ARj 1, 179. 198. 203. 4, 4. 127. Miletić, *SDZb 9,* 607. Ribarić, *ib.* 130. Novaković, *Glas* 54, 200-255. *GM* 29. Skok, *Omagiu profesorului Ilie Bărbulescu.* 1931. 207-215.

baštun m (Božava) »1° (brodski termin) bastone levabile su cui si appoggia talvolta l'antenna a vela calata, 2° kljun lade (Raćišće), 3° (kod Vrčevića) termin u igri *čivutliji* (igra karata)«. U šatrovačkom govoru na *-ьc* ~> *-äc baštunjac* »Baum«. Od tal. *bastone* »štap«, augmentativ od *basium* (4. v.) koje je u vezi sa gr. βαστάζω »nosim«.

Lit.: ARj 1, 205. *Pirana*[2] 42. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Cronia, *ID 6. REW*[3] 982. *DEI* 456.

bat, gen. *bata* m (Vuk) »1° nekada oružje (15. v.); clava, kasnije u tom značenju zamijenjeno turcizmima *topuz* (v.) *buzdohan* (v.), 2° malj (v.)«. Odatle brojni deminutivi u semantičkim varijacijama na *-ьc:* 1. *bâtec,* gen. *baca* (Belostenec), odatle *bačenka* (Lika) »igla koja nema ušicu, nego glavu«; 2. na *-bko: batak,* gen. *batka* (Kavanjin) »baculum«; 3. na *-iça: bàtica* = *baaca* f (ŽK), odatle *batlšnjica* f »čioda« (ŽK); 4. na *-ič: batic;* 5. na *-ić: batic;* 6. s udvojenim deminutivnim sufiksom: *batičica* f; 7. na *-uška* (v.) *haluška* f »ľ igla bez ušica, a sa glavom, 2' biljka gagea«,; 8. na *-unie: batunić* m (Srbija) »komadić hljeba«; 9. na *-urica: batùrica* f »jagoda«; 10. na *-ika* (v.) : *batika* f (ugarski Hrvati) »batina« ; augmentativi 1. na *-ak* (v.) *batak* m (Vuk) u metaforickom značenju »stegno u životinje«; ovo i s prefiksom *dò-, za-* (í ra-); 2. na *-ina* (v.): *batina* f »baculum«, odatle denominali *batinati* impf. (Vuk) »1° tući batinom, 2' govoriti koješta« (upor. glede značenja *lupati), batinjati* (J. S. Reljković, Lika) »vagari«, deminutiv *batinica* f »1° vrh roga u govečeta, 2' podugački kolač«. Postoji i f *bata* (Srbija) »stupica, mišolovka«. Taj rod dolazi najčešće u deminutivnim izvedenicama, naročito u sufiksalnim konglutinatima *-āljka: bàtãljka* f (Vuk) »batina«, *-aljica: batàljica* f (Vuk) = *batuljica* (Mušicki) = *bataljak,* gen. *batáljka* m u metaforickom značenju »ruka u koje nema šake«, *-eljir.a: batèljica* f (Dalmacija) »glavica proraslog luka u kojoj je sjeme«. Ovamo idu još izvedenice: sa nejasnim sufiksima: 1. *obatnjača* f »pogača što se u Paštrovićima daje polazniku«, 2. *batok* m (Srbija, Podunavlje) »suha riba«, također u tom značenju u rumunjskom. U značenju »bič, palica« također u staročeskom, poljskom i ruskom. Za *batog* postoji mišljenje (Vasmer) da je iz iranskoga.

Kako se vidi, metaforická je upotreba po zakonu sličnosti veoma raširena. Osnovno je značenje bilo »predmet nalik na glavu, kijača (v.), kijac (v.), s drškom kojim se udara«. Riječ je praslavenska, očuvana u većini slavenskih jezika. Osnova joj je ie.: *bhat-, bhăt-, bhut-* »udarati«. Pitanje je samo u tome da li hrv.-srp *a* u *bat* nastade iz poluglasa *Ъъіъ* ili iz slav. *Ъaiъ.* U jezicima koji posudiše ovu riječ, kao Madžari od panonskih Slavena i Rumunji od đačkih Slavena, mjesto *a* stoji *o* (madž. *boi* »štap«, upor. također ruski *boi* »batina za tjeranje ribe«); ili u rumunjskom *'i, a, o: bita f* »štap«,, deminutivi *bîtcă, biticuţă,* odatle denominal *bíti* (v. niže *baiati)* »udarati štapom« pored *botă* f, *bot* m »njuška«, deminutiv *botica* f, zatim *batic, băţişor, băţicaş* možda i *bat, bîţă.* Jedino Cincari pokazuju *a* mjesto г u *bată* f istog značenja kao *bata* f (Srbija) »stupica«, ali to je možda mlađa posuđenica. Kako je osnovno značenje »udarati«, a *batina* igra na putu veliku ulogu, veoma je vjerojatno da od *bat* potječe i denominai *baiati, batam* impf. (Vuk, 16. v., s prefiksima *do-, iz-)* »hoditi usiljavajući se, kao što biva od slabosti ili od velikog umora ili tromosti« (upor. gore metaforu *batinjati),* u deminutivnoj glagolskoj izvedenici *bacakati (po šumi,* Reljković, Satir). Taj se glagol onomatopeizira u *batrgati se* impf. (Vuk) »u hodu bacati se nogama«; *batrljati,* koji je potvrđen samo u prefiksalnim složenicama *dòbatrljati* pf., *izbatrljati* (Lika) »izići trudom«. Odatle radna imenica *batavac* m prema *batavica* f. U složenicama upotrebljava se rijetko: *batonoša* m (Mikalja) = *batonosac* (Belostenec) »claviger« nijesu potvrđeni u narodnom govoru. Naziv ptice *batokljūn* m (Vodopić) »fringilla coccothraustes« = *batakljun* = *batokljunica* f je narodski. Sa turskim *kara-* (v.) *karabatak* (Lika) »dobatak«. Ovamo ne ide *obâtak,* gen. *obatka* m (Šaptinovci) »klipić, prljak u krovu što drži slamu«, tehnički izraz u pokrivanju slamom. To je prefiksalna složenica **obhvatak* od *hvatati* (v.), upor. *obuhvatiti.*

Lit.: ARj 1, 142. 145. 205. 206. 207. 208. 210. 2, 499. 4, 127. 8, 813. *Miklošič* 8. *SEW* 1, 46. *Bruckner* 18. *Slawski* 28. *WP* 2, 126. Skok, *Rad* 272. Scheftelowitz, *IF* 33, 148. *KZ* 56, 176. Iljinski, *PF* 13, 497. Wood, *MPh* 11, 315, sl. br. 19. Meyer, *ZSPh* 5, 144. sl. *Dalametra* 37. Matzenauer, *LP* 7, 6. Hirtz, *Aves* 7. 8. Vasmer, *RSl* 3, 261-2.

bâta f (Istra, Vodice, Golać, Dane, Jelovice) = *bâta* (Raspor) = *bata* (Milohnići, Dubašnica, Poljice, cio zapadni dio otoka Krka) = *bata* (Krk) = *bata* (Marulić) »1° lokva u blizini kuće s mutnom vodom, 2° kopanja, jama u kojoj se drži đubre, 3° kaljuža koja se napravi poslije kiše, mala lokvica, svaka jama uz put koja se za kiše napuni vodom«. Odatle sa talijanskim augmentativnim sufiksom *-one* > *-un batûn* (Lastva, Tivat) = *botun,* gen. *-una* (Vuk, Boka) »1° voda koja stoji na jednom mjestu, manja od jezera; 2° udubina u zemlji u kojoj se voda skuplja, jaza (presuši za velike suše); 3° pri izvoru mala lokva koja služi za pojenje stoke (ima ih u kojima se voda stalnonalazi)«. Ovamo ide možda i *bătaia* f, augmentativ na *-ina bâtalina* (Konavli) »1° močvara (zemlja), 2° (toponim: podno poljana kraj mora, Gruž)«. Dočetak *-la, -lina* možda je nastao unakrštanjem s. *močalina* (Vuk, Crna Gora) »zemlja puna vlage«, toponim *Močali f.* pl. (zemljište, Crna Gora), *Macao,* gnę. *-čala* (rijeka, voda u Baošićima). To su izvedenice na -ê/ò od korijena *mok-,* v. *mokar.* Arbanasi posudiše *macai* »Morast«. *Bata* (s gubitkom / pred suglasnikom kao u *Omiš, otar)* može biti posuđenica iz rumunjskoga kao *bale, balega, kustura.* Kako *baltă* > cine. *bată* »bazen, velika ravnica okružena bregovima« nije posuđenica iz slav. *blato,* nego je tračko-ilirski leksički ostatak, *bata* može da nastavlja tu predslavensku riječ pored oblika sa metatezom likvida *blato.* Upor. i furl, *tantan* > *paitan* (disimilacija) »fango, mota«, lomb.. *palla: panta.*

Lit.: ARj 1, 206. 210. 6, 879. Zore, *Palj.* 208. 212. *Dalametra* 37. Ribarić, *SDZb* 9, 131. 155. *Banali* 2, 211.

bätak m (Kosmet) = *bàtak,* indeklinabilni pridjev (Mostar) = *batak* (Kosmet) »blato,, glib, podvodno mjesto; propao (Kosmet, npr. *batak dug),* rasipan (Mostar)«. Odatle radna imenica na *-džija : batakčija* m (Bosna, Kosmet) »rasipnik, propalica«; apstraktum na *-luk: batàkluk* m »rasipnost« (Mostar); *batakčihk* m (Kosmet) »varanje, inćar (v.)«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (izvedenica dobivena s pomoću tur. sufiksa *-ak,* upor. *jatak,* od glagola *batmak* »potopiti«, tako da *batak* znači »mjesto gdje se čovjek utapa«), nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *batak* m, *batakčija, batakčilak,* čine. *batacci* »kradljivac«, *bataccilăche,* ngr. μπαταχτζής. I sam glagol *batmak* ušao je u balkanske jezike : uz *-isati* (v.): *batisati* »umrijeti, lipsati« koji se ne nalazi u *ARj* nego u Parčića, koji krivo upućuje na *bitisati* (v.), *batisovat, -újem* (Kosmet) impf, »lipsavati, ginuti« = bug. *batisam* »upropašćujem«, arb. *bališ* »topim se, uništavam«. Isto tako raširen je i kauzativum na *-ir* od *batmak:* tur. *batırmak: balansai, -isem* pf. (objekt *pare)* = *batèrisati/betèrisati* (Bosna) »upropastiti«,

• odatle apstraktum u obliku skraćenog infinitiva *batèrma í* »propast« (Bosna); također bug. *batârdis(v)am; betèrisati* slaže se sa *bitirisat, -sem* (Kosmet) »upropastiti do kraja«, od tur. *bitirmek* od *bitmek* (v. *bitisati),* odakle se vidi da je kod nas došlo do unakrštavanja dvaju turskih kauzativa. Upor. rum. *bitirdisi* »rekvirirati«. Glede tur. jery > *e, a* upor. *čiknk* > *Zekrk, kılavuz* > *kalauz.*

Osim toga Vuk poznaje turski apsolutni superlativ od osnove tur. glagola *bambát* samo u izrazu: *tako me sjutra hambata ne našli* »potopljena«. Upor. zbog tvorbe *bambadava* (v.). Ovamo ide možda i *batîlj,* gen. *baulja TD.* i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »nevaljanac, nevaljao«. Zacijelo ide ovamo *hatlak* m (Pavlinović,) = *hatlak* pored *băthk* (Kosmet) »glib, blato«. Pavlinovićevo značenje »trag po putu, vestigium« može se spojiti sa značenjem u Kosmetu ako se pomišlja da se tragovi po putu prave nogostupom po blatu. Izgleda da je taj oblik nastao kraćenjem po zakonu haplologije od tur. *bataklık* »glib«. Tako misli i Daničić.

Lit.: ARj 1, 169, 209. *Elezorić* 2, 497. 498. 500. Skok, *Slávia* 15, 186. *Mladenov* 19. *GM* 29. *Pascu* 2, 110. Korsch, *ASPh* 9, 489. *Deny* § 579, 859. *Tiktin* 195.

batal, indeklinabilni pridjev f~ vodenica, ~ džamija »napuštena«, također u vezi s glagolom *učiniti* = »napustiti« prema tur. *batal etmek,* toponim) = *batal* (Kosmet) u istom značenju. Odatle deminutiv na *-ьc: batálac,* gen. *-ka* m (Srbija) »malo zapušteno mjesto«, augmentativ na *-ina: hatalma* f (Dalmacija, Pavlinović) »pokvareno, zapušteno što«, denominal *bataliti, -im* pf. (Vuk, Bosna, često se govori) »napustiti, zapustiti, uništiti, pokvariti« prema *bataljivati, -tàljujem,* također s prefiksom *o-: obataliti, obatālīm* (Vuk, Srijem, Ljubiša, Turska Hrvatska) »opustošiti«. Turcizam arapskoga podrijetla *(hattal* »id.«, turski službeni izraz za »anulirano«), nalazi se i u bug. *batal, batalama* »potvrda«, *bataljas(v)am,* rum. *batalama* = čine. *batalama,* arb. *batal* »neobrađen, nenaseljen«.

Lit.: ARj 1, 206. *Elezović l,* 33. *GM 29. Pascu 2,* 96. *Mladenov* 18. *Tiktin* 169.

bătaia f (Dubrovnik) »(pomorski termin) dno od porta, luke«. Bit će u vezi s tal. *hatalo* pored *bàtolo* »1° qualunque spianata di ponticelli fuori bordo, 2° base delle pigne o piloni dei ponti, platea« = *bàttola* (del mulino) od *tattere* < kllat. *battuere.*

Lit.: DEI 459. 467.

bàtara f (Srbija, Smederevo) »koš od pruća kojim se riba hvata, kao *vrša* (v.), *bacanj* (v.), (v.), *doboš* (v.), *šljepak* (v.)«. Daničić pomišlja na koju madžarsku riječ.

Lit.: ARj 1/207. *RSAN* 1,328. 329. 336.

batel m (Dalmatin, Zanotti) = *batil* (Baraković) = *balio,* gen. *-tjela* (17. v., Mikalja) = *batelo* n (Banovac) = *baiilo* (Korčula) = *batèla* f (Molat) »(pomorski termin) čamac, leut od 6 metara duljine, lađa s ravnim dnom«. Deminutiv na *-ica batelica* f (Božava). Od tal. *tanelio, battellina* (12. v., u Mlecima) < stfr. *batel,* danas ft. *bateau,* deminutiv na *-ellus* od ags. i stnord. *bat* »barca«.

Lit.: ARj 1, 199-200. Cronia, *ID 6. DEI* 461.

bätiti, *-im* impf. (Molat: »1° *juâje se bâti; ûvik bati na tom* »govori uvijek isto« = *baiiti se* pf. (Crna Gora) »2° subjekt *puška* »otrgla se«; 3° boriti se (Istra)« = *bâtit zeiìciju* (Kućište) »gimnasticirati«. S talijanskim prefiksima *imbàtiti se* (Perast, Smokvica, Korčula) »susresti se«, *abatit, -im se* pf. (Radnić) »susresti se«, *rebâtit* pored *ribâtit* (Dubrovnik, Konavlje) »kucnuti, prikucnuti«, postverbali *rebat* m (Budva, u primjeru: *ure su cükale, ovo je sad rebat). Bata* (Srbija) »mišja stupnica, decipula« rumunjski je postverbal od rum. *a bate* »udarati« < *battuere«,* od cine. *bată* »id«. Imperativne talijanske složeniće: *batafûn* m (Božava) »giuoco di mani, toccafondo« < *battifondo; batipan,* gen. *ana* m (Šibenik) »prakljača« < *battipanno.* U Dubrovniku se kaže za isto oružje *zbatolo* m, na lat. deminutivni sufiks *-ulu.* Taj se nalazi i u toponimu *Na bâtuo* (ribarska pošta, Muo, Kotor). Radna imenica *batidur,* gen. *ura* (Perast). S lat. sufiksom *-atlciu* > mlet. *-aizzo rebatajic* m (Split) »fr. ressac, odbijanje morskih valova o grebene«. Poimeničen part. pret. *bàtuda* f »tučenac za posipanje cesta« (odatle na *-irati batudirati,* Lika, Kordun) = *batūda* (Potomje) »udarac, odjek«, s promjenom *b* > *m* (nastalom unakrštanjem sa *mesti, meteni) metúda* f (slov., Zilja, Rožná dolina) »Buttermilch, Rührmilch«. Ovamo idu i stare vulgarnolatinske izvedenice na *-alia,* (pi. od *-ale) batalja* f (Marulić) = slov. *batalija* = *batalija* (ŽK) »bitka« i vojnički termin na tal. *-one: bataljun,* gen. *-una* = *batalijôn* (hrv.-kajk.) preko fr. *bataillon,* kao i na fr. sufiks *-erie* = tal. *-aria batárija* (Vuk, crnogorska narodna pjesma) < tal. *batteria* > *baterija.* Na *-aculm:* vlat. *battuãculum* > tal. *battocchio,* mlet. *batoco,* odatle na *-ka*

batočka f (Konavli) »igla s glavicom«, s promijenjenim sufiksima *batišnjica* (ŽK) »id.« (unakrštanjem sa *batica)* i *hataca* (Molat) »pribadača«. Od tal. *battere, imbattersi, abbatersi, ribattere, battifondo, battipanni, battuta, battocchio, battaglia, battaglione, batteria,* sve izvedenice od kllat. *battuere* > vlat. *battere.* Upor. gore *bătaia.*

Lit.: ARj 1, 18. 206. 207. 209. Popović, *NJ* 3, 253. Zore, *Rad* 208, 212. 110, 219. *Pleteršnik* 1, 14. 578. *REW*[3] 996. Stürm, *ČSJK* 6, 77. *DEI* 462 sl. *Dalametra* 37. Štrekelj, *ASPh* 12, 462.

bator kajkavski prilog (Belostenec, Jambrešić, od njih Stulić) »omnino, neka baš«. Također rum. *batar* »barem«. Madžarizam ştaroturskog podrijetla *(bátor* = *bar* »premda«, v. *bar).*

Lit.: ARj 1, 209. *Gombocz-Melich ì,* 279. 312.

bátriti, *batrīm* impf. (Vuk, Slavonija, ugarski Hrvati, Jačke) »hrabriti«, i s prefiksom *o-(obatriti,* Jačke). Odatle pridjev na *-iv: bàtriv* (17. v.) »srčan, slobodan, hrabar« i od njega izvedene radne imenice na *-äc* i *-nik: bàtrivac,* gen. *-г ca* = *bătrivmk* i denominal *batrivitijbatriveti* »hrabriti«, *batrovati* i apstraktum na *-ost* (v.): *batrivōst* f. Nalazi se još u slovenskom *batriti* i pridjev *batriven* (u istom značenju). Prema *batriti* stvoreno je od *sân,* gen. *sna snatriti* (Hrvatska) »schwärmen«. Madžarizam ştaroturskog podrijetla (madž. *bátor* »hrabar« < sttur. *bagatur,* upor. ruski *bogatyrb),* ušao najprije u panoskoslavenski i odatle u kajkavski i slovenski. Nalazi se i u imenu bugarskog vojskovođe poznatog iz hrvatske povijesti (926. g.) *Alogobotur* (u Porfirogeneta Ἀλογοβότουρ, metateza s umetnutim *o* umjesto **Albogotur* »crveni junak«). Grupa *-tr-* u kajkavskom i slovenskom prema madž. *-tor* tumači se iz madž. plurala *bátrak.*

Lit.: ARj 1, 210. *SEW* 66. *Miklošič* 16. *Bruckner* 34. *Gombocz-Melich* 1,310. *Pleteršnik* l, 14. *Šišić* 422. 429.

bätvo n (ŽK, Vodice, Istra, Rab, Jačke) = *batvo* (Golać, Istra) = *hatva f* (Stulić) »struk kakvoga bilja, stabljika«. Odatle deminutiv na *-će: balavce* (ŽK), augmentativ *batvača* f (Vetranie) i deminutiv odatle *batvačica* »krupna kruška«, kolektiv *batávlje* n (ŽK). Toponimi *Batva* i *Batvača* (Srbija) govore možda za to da je riječ bila nekada raširena i na istoku. Poznata je još u slov. *bèlva* f i deminutiv *bêtvica* f, odakle saznajemo da je *a* nastalo od poluglasa. Možda je od iste osnove, ako nije od *bat* (v.), *baturac* m prema *batmica* f »maleno muško, odnosno žensko čeljade od više godina koje je samo u visini zaostalo«, od iste osnove i denominal *zabatūAt* pf. »ostati malen tijelom« (Brusje, Hvar). Daničić izvodi *batvo* n od *bat* (v.), a Miklošič od osnove *by-* »rasti«, od koje je i *bilje* (v.) i označuje riječ kao »kroatisch«. Miklošičevo mišljenje bit će ispravno jer u slovenskom i *bilo* = *bitvo* ima isto značenje. Glede ie. *u* ~> ъ u ovoj osnovi upor. gr. φύσις »priroda«, φυτόν »biljka«,, riječi koje postadoše internacionalne. Sufiks je kao u *pastva* (v.) od *pas-* (v.)

Lit.: ARj 1, 211. *Pleteršnik* 1, 23, Ribarić,, *SDZb* 9, 130. Osten-Säcken, *ASPh* 34, 555-559. *WP 2,* 143. si. Hraste, *JF* 6, 214.

bau bau (Kosmet, internacionalni uzvik ie. podrijetla) »glasovi za plašenje djece kad plaču ili nisu mirna«. Odatle: denominal *baùkati, bàulëm* impf. (Vuk) izveden s pomoću *-kati* (v.) kod onomatopejskih glagola (upor. *jaukati)* »vikati *bau barn* prema pf. *baùknuti, -něm.* Odatle postverbal *băuk* m (istočni krajevi) »izmišljeno živo strašilo«, odatle imenica na *-bka* (v.) : *baučka* f pored *huika* (Kosmet) »strašilo za djecu, kad su nemirna«. Od apstraktnog značenja postverbal *bauk* je dobio značenje radne imenice (upor. razvitak značenja u sufiksu *-ilo). Od* nje je stvoren hipokoristik *bája* f (Vuk). U dječjem govoru od *bauk* je deminutiv na *-bk: baučak* m »zubi male djece, kad počnu nicati«, u Vuka *hâk* (α < *au* > αο). U Boci se zovu *vučići.* Naziv je tabu. Po narodnom vjerovanju tako su nazvani da bi se plašio svatko tko bi htio naškoditi djetetu. A i sama onomatopeja *bau bau* nastala je prema vukovu zavijanju. Odatle postoji i onomatopejski glagol *bavketati* impf. (Jačke) »lajati«.

Lit.: ARj 1, 155. 158. 211. 212. *GM* 477. *Elezović* 1, 34. 66. *DEI* 467. 468.

baûl, gen. *-ula* m (Rab, Božava, Kućište, Molat) = *haul,* gen. *-úla* (Zagvozd, Vrgorac) = *bâjuo,* gen. *-ula* (Perast) = *bavujo,* gen. *-úla* (Potomje, Pelješac) = *bagül* (Cres) »kovčeg (putnički)«. Od tal. *baùle* »isto«. Stfr. *bahut* (12. v.) naliči na ar. *tabut* > *tabul* (BiH) »mrtvački odar«. Upor. još *bacaulum* »mrtvački sanduk«, u glosama.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 1008. *DEI* 468. Cronia, *ID 6.*

bava f (Božava, Molai, Rab, Malínská, Baška, Kućište, Brač, Mljet »(pomorski termin) laki vjetar«. Deminutiv na *-iça bâvica* (Kućište). Od tal. *bava* < lat. (srednjovjekovno) *bava* < **baba,* djetinja riječ reduplikativnog tipa *{tata, mama).* Na isti se etimon svodi i značenje »slina«. To je osnovno značenje novijoj posuđenici iz mlet. *bavàrin,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Čilipi, Cavtat) = *babarin* (Korčula) »zastirač(ić) djetetu da se ne omrlja«. Upor. mlet. deminutive *bavalin* »collare dei bimbi«, *bavarai,* tosk. *bavaglio.* Istog romanskog podrijetla je *băle,* gen. *bălā* f. pl. (18. v., Vuk) »sline« (u sing, *băla* »slina«), pejorativna riječ koja je Daničiću bila nepoznata postanja, ali je pomišljao na vezu s *blato, bara,* što ne objašnjava ni oblik ni značenje. Već je Miklošič opazio identičnost obojega s rum. pl. f. *bale* »Geifer, Rotz, Speichel« koje pretpostavlja sing. **baba* < **ba.* Ta riječ ima u hrv.-srp. veliku leksikologijsku porodicu. Pridjev na *-av balav,* poimeničen na *-ьc* > *-ac bălavac,* gen. *-avca* m prema f na *-iça bãlavica,* deminutiv na *-će,* gen. *-ćeta balavce* n = *halence* (Lika), kolektivum na *-čađ, -i balavčad,* na *-nica baia-unica* f (Istra) »kovilje, stipa pennata«. Hipokoristici *balo* m (Vuk) = na *-onja balonja.* Augmentativ *balušina* (18. v.). Denominal na *-iti: baliti, -lm* ima *(iz-, o-, za-)* iterativ ma *-iva- -baljívati, -bàljujem, -vam* (Stulić) samo s prefiksima. Iznenađuje što je posudenica iz rumunjskoga postala samo u hrv.-srp. općenita ne samo na istoku nego i na zapadu, a ne nalazi se u bugarskom. Upor. ipak raširenost drugih posudenica iz rumunjskoga na zapadu kao *kostura, fićor, glindura.*

Lit.: ARj 1, 163. 165. 166. 167. 4, 127. Zore, *Rad* 208, 212. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6. *Miklósié 6. SEW* 1, 41. *REW*[3] 853. *DEI* 468. 469. Matzenauer, *LF* 7, 5.

Bavarska f = *Pajarsko* n (ŽK), poimeničen pridjev na *-bsk* prvi od lat. *Bavaria* < *Bajuvarii,* drugi od njem. *Bayern* (od stvnjem. *ze dem Bayern* »kod Bavaraca«). Odatle prema mlet. *Bavera* na *-ьc* > *-ac Bavarac,* gen. *-rea* — *bavérac* (Hrvatska, Vuk) »neka krtola« = *Bavijera* (17. v., Mikalja, Bela, Kašić, bugarštica), od tal. *Baviera.*

Lit.: ARj 2, 211. 212. *DEI* 469.

baviti se, *-lm (se)* impf, (s prefiksima *dò-, iz-, izu-, ná- poza-, ò-, 'pri-, prò-, za-)* »zadržavati se > demeurer, s'occuper«, *izùbaviti, -lm* pf. (Dubrovčani, 17. i 18. v.) »izvaditi meso između kosti za pečenicu«, iterativ na *-avati izbavljavati,* na *-ivati dobavljivati* (18. v.), odatle deverbativ iterativ *băvljati* = *bávljati* stvoren s pomoću infiksa *-a-* (v.). Značenje »demeurer, s'occuper« nastalo je depreverbacijom od *zabaviti* pf. »retenir, s'occuper«. Danas se *-bavljati* upotrebljava samo s prefiksima *do-, iz-, na-, o-, pri-, napri-* (Lika), *pro-, za-,* kod Vitezovića i bez prefiksa. ; upor. i u Kosmetu *nabăljat, -am* impf, te *zaboljál, -am* impf. (= *nabavljati, zabavljati).*

Nalazi se u svim slavenskim jezicima te se uzima da je praslavenski. Odatle postverbali: *izbav f* (17. v.) = *izbava,* rašireno sa *-tko: izbavak,* gen. *izbavka* m, *dobava, (ne)-probava, zabava, nabava,* rašireno i sa *-tka* (v.) *nabavka;* pridjevi na *-ьn izbăvan* »oslobođen« (Stulić), *prebavanįprobavan, zabavan,* na *-iv neprobaviv,* danas *neprobavljiv ι* radne imenice na *-äc* (v.) *dobavljač,* na *-nik: dòbāvnīk* m prema f *dòbãvnica,* na *-telj izbavitelj* m prema *izbaviteljica* f, *dobàvitelj* (18. v.). Onomatopeizira se umetanjem *r* (upor. *čavrljati) bavrljati* (17. v., Vuk), s prefiksom *na- ~ (se)* (Lika) »nagraisati, nastradati«, odatle pridjev *bavrljast* »sarmentosus« (Pančić, o stablu) i prilog *àvflj bàvflj* (Vuk), stvoren prema tipu »amo tamo, ovamo onamo« (v. s. v. *avrlj);* s infiksom *-un* (v.): *zabavùnati* pf. (objekt: *dijete,* Lika) prema impf, *zabavunavati* »odvratiti pozornost s jedne stvari i upraviti je na drugu«. Rumunji posudiše prefiksalne složenice: *izbăvi* »spasiti«, odatle postverbal *izbavă* f »spasenje«, *zăbovi* »oklijevati«, odatle rumunjski pridjev *zabavnic* »lijen«, Arbanasi *me u zbavíte* »ozdraviti« < *izbaviti. Baviti* je praslavenski kauzativum ili faktitivum od *byti.* Ne nalazi se u baltičkoj grupi, nego u sanskrtu *bhãvayati* »stvarati, činiti da nešto bude«. Tako je *dobaviti* kauzativ od *dobiti, pribaviti* od *přibyti, nabaviti* od *nabyti, izbaviti* od *izbyti.* Zbog homonimije sa *byti* > *biti* i *biti* »tući« — *přibyti, nabyti* i *izbyti* propadoše u hrv.-srp.; *izbyti* očuvao se u rumunjskom *išbūti* »postignuti, pobijediti«, odatle rumunjski apstraktum *izbutință* »pobjeda«. Po današnjem jezičnom osjećaju *baviti* i *biti* su posve različite riječi.

Lit.: ARj l, 125. 212. 4, 301. 7, 530. 8, 38. 314. *Elezović l,* 25. 183. 427. *GM* 431. Korsch, *ASPh 9,* 677. Matzenauer, *LF* 7, 4. *SEW* 46. *WP 2,* 142. *Bruckner* 18. Isti, *KZ* 46, 226. *Slawski* 28. *Mladenov* 13. *Miklošič 26.* Tomanović,.*JF* 17, 207. Ivšić, *NVj* 21, 443-51. Vaillant, *RES 22,* 25. Holthausen, *JF* 48, 265. Iljinski, *ASPh 24, 224.*

baz, gen. **bza* m (upor. stčeš., stpolj. *bez,* gan. *bzu* — oblik *baz* imaju Vrančić, Mikalja, Bela), sveslav. i praslav. *Ђъгъ* »sambucus nigra, racemosa«. Odatle *baza* f (Vuk). Danas se govori samo u põimeničenoj pridjevskoj izvedenici ž. r. *zova* koja je ušla u književni i saobraćajni govor. Početno *b* u pridjevu *bzov* u rijetkoj početnoj grupi *bz* je ispalo kao u *pšenica* > *šenica.* Ta se grupa olakšava i dodavanjem samoglasnika *a-, o-:* pridjev na *-ov abzov* (17. v., Mikalja, Voltiđija, Stulić), poimeničen na *-ište abzovište,* na *-ina abzovina* = *obzóva* f (Banat, Srbija, Morava) = *òvzovina* (Crna Gora, Crmnica), toponim *Obzovõ* (Baška, Krk, uzvisina), poimeničen na *-iça ôvzovica* (Crmnica), na *-je Obzovlje* (Kragujevac). Ta se grupa oblakšava i sa *ъ* > *a:* pridjev *bazov,* poimeničen u ž. r. *Bazová* (brdo, Srbija), na *-ina bazovina* (Reljković) = *Ьъге ina* (Krasić) »drvo od bazge«, na *-ica Bazovica* (toponim kod Trsta), *Bazje* (Virovitica), *Bazik* (Bosna), na *-ika bàzika* »1° baz, 2° zovin cvijet«. Upor. *Bazijaš* (Rumunjska). Oblakšava se i umetanjem samoglasnika *u: buzòvina* (Prčanj), upor. rus. *buz* u *buzina,* ukr. *bűzök* govori u prilog prijevoja *ъ* > *u.* Suglasnička grupa uklanja se i metatezom: *zobovina* »Holunderholz« < **bzovovina.*

Bez ispuštanja *b* potvrđeno je *bzova* kod tri pisca našeg vremena, *bzovina* (16. v.) i u toponimu *Bzovik* = *Zovik'* (Makedonija), pridjev na *-en bzen,* potvrđen u toponimu *Zenica* (Bosna) f < **Bzenica* > tur. *Ižnica; Ženik* (mahala u Sarajevskom polju).

Već u praslav. proširuje se s pomoću *-d bazd* (Hektorović), upor. polj. *best* < **bezd,* lit. *bezdas.* To proširenje moglo je nastati unakrštanjem sa *cnъЂъIъ* > *aptika, avdika* (v.) ili, kako zovin cvijet ima zaseban miris, unakrštenjem s *bazditi, paziti* (v.) < *pzzdeti.* Kako je *bazga* šumsko drvo, živi često u simbiozi s bukvom, naročito nakon što se posijeku bukve u šumama, pa je praslav. *Ьъ'гъ* dobilo još *-ga* prema *drezga* (upor. *Dreznica)* »šuma«: *bazga* (ZK, slov.), s pridjevom *bazgov,* poimeničen *bazgovina, bazgovica.* Upor. lot. *búzga* »Knittel«. Prema maskulinu *baz, bazd* stvara se *bazag,* gen. *bazga* m = *bezeg,* gen. *bezga* (Prigorje, hrv.-kajk., slov.) koji poznaju leksikografi. *Въгъ* je ljekovit zbog cvijeta. Zbog toga se posuđuje. Madžari posudiše kolektiv **Ьъгџе* > *bodza* »zova«, Dakorumunji *boz* (Moldavija, sa *s* > *o)* »avdika, aptika« (premda imaju *soc* < lat. *sambucus,* kao i Arbanasi *shtog,* s članom *shtogu),* kolektiv *bozie,* odatle m *boziu* = *buziu·* (Muntenija); ovamo ide još *bazate* »Attichgebüsch« < **Ьъго ъсъ,* kod Arbanasa *borzag,* Novogrka βούζι,ον. Praslav. *Ьъгь* nema nikakve veze sa σέβα kod Dioskoridesa, koje kao tračka riječ ide zajedno sa *sambucus bez -ucus. Zbog* toga ne može *zova* ići u balkanski supstrat, kako misli Alessio. Prihvatljivo je zbog gore navedenog podatka o simbiozi *zove* i *bukve* etimologijsku vezanje sa ie. **bhugo* (prijevoj prema **bhāuģ-, *bhouģ-)* > kurdski *büz* »eine Art Ulm«, nvnjem. *Buche,* lat. *fagus* »bukva«, dórski φαγος »hrast«. Prijenos značenja je razumljiv na osnovi semantičkog zakona sinegdohe. Ni Machek neće imati pravo kad, zabacujući prijašnje svoje izvođenje iz ie. **bhugo,* upoređuje *Ьъгъ* i *btzgz,* ali odvajajući jedno od drugoga, sa galskim σκοβίη »id.« i stavlja ga u protoindoevropski supstrat.

Lit.: ARj 1, 30. 212. 213. 214. 751. 8, 500. 9, 502. Jagić, *ASPh* 31, 627. Žuljić, *ZbNŽ* II, 272. Štrekelj, *DAW* 50, 74-75. Maretić, *Gr.* § 110. Rešetar, *Štok* 103. Miletić, *SDZb* 9, 363. *Elezović 2,* 3. *Miklošič* 26. *SEW* 1, III. *Holub* 63. *Bruckner* 202. Isti, *KZ* 45, 196. *Vasmer* 100. 438. *Mladenov* 52. *WP2,* 129. *Trautmann 42. GM* 496. *Tiktin* 218. Alessio, *RIO* 1, 247. Endzelin, *IF* 23, 119-127 (cf. *JF* 3, 204). Machek, *LP 2,* 153-154. Isti, *Rech.* 1934. Isti, *ČSR* 221-2. Matzenauer, *LF* 19. Isti, *Cizi slova* 375. Melich, *MNy* 7, 318-320. Petersson, *KZ* 46, 140. Scheftelowitz, *KZ 56,* 177. Uhlenbeck, *PBB* 30, 270. *Gombocz-Melich* 439. Sulek, *Im.* 551.

bàzdjeti, -řmimpf. (Vuk, Bosna) = *izbaždeti* (Crna Gora) = *bãzdêt* (Kosmet), s prefiksima *za-, u-,* »prdjeti, smrdjeti« *(rakija bazdl iz njega,* Banja Luka). Varijanta po zakonu asimilacije *p -zd* > *b -zd* (upor. *bazduh* za *pastuh* v.) od *pazditi* (ŽK), slov. *pezdéti,* odatle imenica na *-ьc* (v.) *pazdăc,* gen. *-aca* (ŽK), slov. *pezdec.* Asimilacija je vrlo stara, baltoslavenska, te se nalazi i u lit. *bezdéti,* lot. *bendēt.* Osnova je *bbzd-.* Glagol je baltoslavenski, srodan s lat. *pedere,* gr. βδεω »id.«. Prema Daničiću ide ovamo i *bazdrčiti, bazdrčim* impf. (Lika) = *bazdřkati, bazdrčēm* »bez posla odati«, odatle postverbal *bazdrk* m. Glagol *bàzdjeti* onomatopeiziran je umetanjem *r* i nastavkom *-k-a-ti, -č-i-ti* deminutivnih glagola. Upor. *bavrljati* (v.), *čeprkati* od *čepati* (v.). To je opscena metafora za besposličenje. Vjerojatno je takvoga podrijetla *bandfkat, -dfče* (npr. *prazan dućan,* kad nema kirajdžija, kad ne radi) (Kosmet). Upor. i kajkavsku onomitopeju

baziknati (plamen je iz topa baziknal »izletio«, Volavje kraj Jastrebarskog). Odavde je moglo nastati rekompozicijom *bazaṭi, házaló* (v.).

Lit.: ARj l, 213. Elezović l, 26. 29. 183. 2, 376. *Miklošič* 271. *Bruckner* 54. *WP* 2, 68—9. Matzenauer, *LF* 7, 20. *Walde-Hofmann 2,* 273-4.

bazèrdan m (Vuk, nar. pj.) = *bazrdān* (nar. p j.) = *bazar dan,* gen. *-ana* m (d umetnuto u grupu *zr,* upor. *ždrak)* »trgovac«. Odatle izvedenica na *-če,* gen. *-četa: bazrdanče* (narodna pjesma) i složenica sa *-basa: bazerđambaša* m (Vuk) »glavni trgovac«, odatle posesivni pridjev na *-in bazerđambašin* i apstraktum *bazèrdãnibasluk* m (Vuk) »vlast njegova«. Turcizam perzijskog podrijetla (od *bazar* i *-gyan* > tur. *bazirgyarì),* nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj l, 213-4. *Lokotsch* 278.

bazijan m *(ph > b* 17. v., Kavanjin, upor. slov. *bazan) = (>)bezijan*(Jambrešić,Habdelić) = *(ph > p) pazijan = paciján* (Bela, Jambrešić) = *facan* (Belostenec, prezime) = *fazan* m < njem. *Fasan* prema f *fazanica, fazanka,* deminutiv na *-ič fazanu,* na *-erija fazanerija* < njem. *Fasanerie,* = *fadžān,* gen. *-dna* (16. v., Dubrovnik) < tal. *fagiano.* Od latinskog poimeničenog pridjeva na *-ianus* od imena zemlje i rijeke *Faside* (Φάσις,-ιδος) između Male Azije i Kolhide (danas Gruzija), gr. φασιανός = lat. *phasianus.* Upor. arb. *fasandua -oi.*

Lit.: ARj l, 214. 269. 9, 544. 721. Hirtz, *Aves* 104-5. *Pleteršnik* l, 14. *GM* 100. *REW*[3] 6465.

bazjaluk m jedanput u narodnoj pjesmi: *ne bojim se.... nit' careva silna bazjaluka.* Nije potvrđeno u narodnom govoru ni u drugim balkanskim jezicima. U narodnoj se pjesmi daje i značenje »silna carevina«, odakle Daničić zaključuje da bi to moglo biti turski apstraktum *bisyarhk* »silno mnoštvo«.

Lit.: ARj l, 214.

bàzjan m (Pančić) »biljka aegopodium podagrana L.«. Bez naznake aree i podataka o upotrebi nije za etimologiju. Daničićevo izvođenje od perz. *büz* »koza« proizvoljno je.

Lit.: ARj l, 214.

bazlamaca f (Stulić, Lika, Krašić, dijai. *bazlamaca)* »tanka pogača obično od kukuruznog brašna i mlijeka«. Dolazi od tur. *bazlamaç.*

Lit.: ARj l, 214.

bažaman m (Šulek) »1° xanthium spinosum, 2° cirsium arvense«. Očito od tal. imperativne složenice *baciamano* > mlet. *basarnan* » rukoljub«, ali nema potvrda za nju iz botaničke terminologije.

Lit.: ARj l, 214. *DEI* 396. Sulek, *Im.* 11. 509. 563.

baždar, gen. *-ara* m (Vuk) = *baždar* (Kosmet) »1° mensurarum ponderumque examinator, 2° općinski trošarinski kantar (Kosmet)«. Odatle f na *-ica baždarica* »žensko čeljade koje uzima *baždarinu* = carinu«, u narodnoj pjesmi *vila baždarica;* na *-ina, -ija* (v.): *baždarina, baždarija;* pridjev na *-ski: baždarskī* (ured); denominal: *baždīrat* (ŽK) »službeno utvrditi mjeru posude«," značajan zbog zamjene sufiksa *-ariti* > *-írati,* što se dogodilo prenošenjem turcizma u udaljene krajeve gdje je termin manje poznat. Ovamo ide možda, kao šaljiv eufemizam, *nabaždarac,* gen. *-arca* m (Levač i Temnić, Srbija) »penis«, ali je nejasan prefiks *na-* jer,nema tako složenog -glagola. Turcizam perzijskog podrijetla (složenica *bācdar* »carinik« kao *tefterdar, bajraktar* od *bāc* »porez« koje se nalazi u bug. *bac);* nalazi se i u arb. *baxhdár* »carinik«.

Lit.: ARj l, 214. 7, 206. *Lokotsch* 166. *Miklošič 2. Elezović* l, 26. *GM* 30.

bažulj m *(ph > b* upor. *baklja,* hrv.-kajk., Belostenec, slov. *bažol* m, *bažôla* f pored *bežôl)* »grah«, deminutiv na *-bk bažuljek,* gen. *-Ijka* (Jambrešić) »sitan grah« = *bažoljak* (Jačke) = *(a > o) božanj,* gen. *-inja = (ph > p) požanj,* gen. *-žnja* (Mikalja) = *(si > š)pošanj,* gen. *-šnja* (Mikalja, Bella, Stulić, zamjena dočetka *-ulj* domaćim sufiksom *-bnj),* deminutiv na *-ьc pošanjac,* pridjev *pošanski* = (u jadranskoj zoni redovno *si* > *ž* kao u mlet. *fasol, fasiol,* istrorom. *fazol* (Rovinj), furi, *fasùl) fažô,* gen. *-ola* (Vodice) = *fazo* (Božava) = *fažôl* (15. v., Hrv. primorje, Dalmacija, Hvar, Brač) = *fažôla* (Perast, Šćepan, Lepetane) — *fadžola* f (Hercegovina) = *vadžola* (Crmnica, Grbalj) = *fàdzuo,* gen. *-ula* (Dubrovnik, rukopis) = (zamjena sufiksom *-uri) važün* (Okruk, Čiovo) = *fazuo = fazul* (Mikalja) = *(st > s) fasol* (Dalmacija) = *fasolj* = *fásulj* (17. v., Dalmacija) = *fasuo, gen.-ula* (Dalmacija, upor. búg. *fasúh* = *(ph > p) pazúl,* gen.-ώ/α (Istra, prezime *Pazulić* m prema *Pazùlika* f »žena njegova«) = *pažuv,* gen. *-ula* (Buzet, Sovinjsko polje) = *pažulj* (Šulek), odatle *pažuljevka* / *pažuljarka*

(Krašić, Hrvatska), *paželarka* »kornjača, nazvana tako jer podgriza grah « = (na istoku općenito) *pàsulj,* gen. *-ulja* (Vuk, Srbija) = *pasulj* (Kosmet, Zatrebač: *sitan, krupan, beo, žut, šaren, pećki (=* iz Peći), *ťetovski, začinjen, piktôsan* ili *pitosari),* augmentativ na *-ina pasùljina, pasuljlna* »grasina«, deminutiv na *-ica pasùljica* = *pasuljica* (Kosmet). Na *-ara* < lat. *-aria pasuljara* f (Banat) »1° vračara koja u pasulj vrača, 2° prosta lula«. Denominal na *-ati pasuljati se, -am* impf, »postajati kap grah (inhoativ)«, na *-iti opasúljiti se* (Vuk). Od *pasulj* unakrštanjem došao ie dočetak u *grasulj. Pasulj* je balkanski grecizam latinskog podrijetla: dakorum. *fasolă,* bug. *fasúh,* deminutiv *fasulce, fasulíče,* arb. *fásul,* cine. *Jăsul'u,* ngr. φασούλι (-ολι), pl. φασούλια > tur. *fasulla.* Postoje još varijante sa sonantnim *r* mjesto α i sa r (upor. *krletka):* slov. *fržôl,* hrv. *fržonj* i *fižôl.* Oboje je došlo preko njem. (tirolskonjem.) *farsôl* (upor. arb. *frashule)* i *Jisole.* Oboje u španj. *frisuelo; i* mjesto *a* dolazi od unakrštanja sa *pisum, pisellum,* a r od *fresum, Jaba fresa* »razmrvljen«. U lat. *phaseolus* (Plinije, Cominella) došao je deminutivni sufiks *-eolus* mjesto gr. φάσηλος, riječ vjerojatno egejskog podrijetla.

Lit.: ARj l, 215. 3, 39. 45. 46. 9, 27. 691. 727. 11, 77. 334. *BI 2,* 15. *Elezović 2,* 61. 203. Jagić, *ASPh* 8, 318. Perušek, *ASPh* 34, 56. *Pleteršnik* l, 199. 200. 204. 2, 16. Šturm, *ĞSJK 6,* 71. Hirtz, *Amph.* 104. Hraste, *Rad* 272, 27. Miletić, *SDZb 9,* 261. 263-4. Ribarić, *SDZb 9,* 145. 70. *REW*[3] 6464. *Rohlfs* 2300. Štrekelj, *DAW50,* 35. *Románsky* 103. *GM* 111. 323. Vasmer, *RSI 3,* 267-268. *Mladenov* 660. Rešetar, *JF* 6, 255. Trajanović, *NJ* 3, 150-151. *SEW* 1,280. *DEI* 1582. *Ernout-Meillet* 729. *Pascu 2,* 40, br. 707.

Bdinj m: *do Bbdynja (Mon. şerb.* 2), ъ *Bbdinji (2* puta, Danilo), danas *Vidin* preko turskoga gdje *i* u *Vid-* uklanja početnu suglasničku grupu nepodnošljivu u turskom. Rumunjski je *Diu (n > i* pravilno u rumunjskom jeziku). Od latinskog lokatīva *Bononiae* od *Bononia,* keltski toponim, upor. tal. *Bologna,* fr. *Boulogne-sur-Mer* na kanalu La Manche. Izvedenica od *bona* koje je drugi elemenat u keltskoj toponoma'stičkoj složenici *Vindobona* > *Wien* (češ. *Víděň,* polj. *Wiedeń),* u značenju »grad, castellum« (v. *Beč).* Oblik *Bdinj* važan je za prosuđivanje razvitka *-ona* > **-yn* > *-in* u ilirskim toponimima tipa *Solin* < *Salonae; *y* > ť nije nastao, kako je mislio Bartoli, preko ilirskoga izgovora *õ* > *ö* > *e* > *i* jer se *Bdinj* nalazi ne na ilirskom (i keltska je riječ) nego na tračkom teritoriju; to je kllat. ō > vlat. *u* > *y* > *i* nastalo po zakonu prijevoja, ako je u idućem slogu *ï* ili palatal (ovdje *ni* > *n).*

Lit.: ARj l, 215. *Bartoli* l, 279. *Grohler* 130-131.

bdjeti, *bdím* impf. (Vuk), s prefiksima *pro-, na-, sna-* »ne spavati«. Odatle pridjevi na *-en, -ljiv, -it* koji ne žive u jeziku i koje su možda sami pisci stvorili: *bden* (Kavanjin), *bdit* (Kavanjin za *vigil), bdjeljiv* (Stulić); radne imenice na *-telj, -teljica, -(a)c, -nik,* sve prijevodi (calques) za lat. *vigil: bditelj* (Stulić) m prema *bdíteljica,* odatle pridjev na *-ьn bditelj an, bdjelac, bdjenik,* i prema participu prezenta *bdećnik* »strašnik«, Apstraktum *(b)denije* n kao crkvena liturgijska riječ (= gr. αγρυπνία) očuvala se do danas i posudiše je Rumunji *(bdenie* > *denie,* odatle denominal na *-ujņ* > *-ui: bdenui* koji kod nas ne postoji) prema književnom *bdjenje (BI* 1,39).

Od prefiksalnih složenica uz neologizam *probdjeti, probdím* (samo dva leksikografa 19. v., Šulek, Popović) »durchwachen« (čini se kao kalk prema njemačkom glagolu, tako i slov. *prebdeli* »id«.) zanimljiv je stcslav. *nabbděti* »tueri, servare« (uz izvedenice *nabbdja* f »ἐπιμε>εια, cura«, *naЪъаеще* n »servatio«) koji dolazi i u starosrpškim tekstovima 13. v. [To je kalk prema gr. ἐπιμελέομαι »avoir soin de, s' occuper de, veiller à« gdje je επί preveđeno s *na,* a μέλω »brinem se, nastojim« sa *bdjeti (nad nečim)* u značenju »brinuti se o, čuvati«.] Odatle sa sufiksom *-ar nabdār,* gen. *-ara* m »nadstojnik, starješina samostana« (samo u katoličkih pisaca: Bernardin, Hektorović, Baraković, Bandulavić, Bijanković, Mrnavić) = *nàvdār,* gen. *-ara* m »čovjek na službi koji nadzire težake« (valjda na Braču, jer je Ostojić zabilježio ovu riječ — prema tome bi ova riječ bila ostatak slavenske terminologije povaljskih benediktinaca). [Zbog geografske aree *nabdar* treba smatrati kalkom prema lat. *invigilator* »custos«.] Od glagola *nabdjeti* načinjen je dalje stcslav. *sbnabbdeti* (odatle i češ. *snabděti* i rus. *snabditb)* »elucrari, acquirere, observare, custodire«; od njega potječe naš glagol *snabdjeti, snàbdìm* ili *snabdijēm* staro značenje: »spasiti, salvare«; novo: »opskrbiti koga čime«, s izvedenicama *snabdijevati* impf, i *snabdijevanje* n, part. prêt. pass, *snabdjeven* kao *odjeven.* Maretić misli da je današnje zna-

čenje ovoga glagola rusizam jer u staroslavenskim tekstovima srpske redakcije (Sava, Domentijan) toga značenja nema, a od novih je pisaca ovaj glagol najprije zabilježen kod Bogišića i Krasića (1888).

Složenica *noćobdija* m noviji je neologizam stvoren prema njem. *Nachtwächter,* od sintagme *noću bdjeti.* Za nju nema potvrda ni kod starijih pisaca ni u živom govoru (za ovaj termin služi u Bosni turcizam perzijskog podrijetla *pasvànddžija* ili *pasmandžija* m).

Korijen je praslavenski očuvan u svim slavenskim i baltičkim jezicima ie. **budh-* > slav. *bbd-* (lit. *budéti*). Prijelazom *ъ* > *a* stvorena je u hrv.-srp. nova serija riječi koja je u jezičnoj svijesti izgubila vezu sa *bdjeti* i zbog toga se semantički drukčije razvija: 1. arhaički i dijalektalni pridjev na *-(a)r* (v.) (kao *dobar"): badar* »živahan (za konja i inače)«, odatle denominai *bãdriti* (Istra) »vigilare«. U Vodicama (Istra) postoji u značenju »budan« *zbadán* (prefiks *s-, -an* < *-ьnъ)* pored *badar.* Nalazi se također u litavskom *budrus.* Ovaj pridjev ušao je u naš i u bugarski književni jezik kao rusizam (б > o): *bodar,* odatle denominal *bodriti (o-)* i apstraktum na *-ost: bòdrõst. 2.* kao pridjev na -я/г (< *ьn* + *-j}: badnji* samo u vezi s *dan* (tada se deklinira po staroj deklinaciji *badnjega dne* itd., ne *dana)* i *vece (badnje* ~), također bug. *bodni večer.* To je kalk kršćanskog termina *vigiliae* > fr. *veille de Noël* i znači dan ili vece uoči Božića. Istarski Rumunji (Cici) posudiše taj pridjev: *bodljazi* f (б > o, *dń* > *dlj* + *zi* »dan«). Poimeničen pridjev s pomoću sufiksa *-jako* = bug. *-iko: badnjak,* bug. *bădnik* u dva značenja: 1° isto što i *badnji dan* (ŽK, *badnjaK); 2°* drvo ili panj koji se pali uoči Božića, folklorni običaj koji ima svoj ceremonijal i svoju simboliku«. Taj običaj postoji dapače u Vodicama (Istra) *badnjak* »panj koji se na badnji dan svečano donese iz šume«. Prema *badnji* nastale su izvedenice na *-jača (v.) badnjača, badnjačica* (Srijem) »hljeb koji se mijesi na *badnji dan (libača,* ŽK)«. U Podibru *badnjak* predstavlja Josipa, a *badnjačica* Mariju. Prijevojni štěpen ie. **bhoudh* > praslav. *bud-* očuvan je u svim slavenskim jezicima. Nalazi se u imperfektivnom kauzativu *buditi, budim (pro-),* u pridjevu ma *-ьn budan* (u lit. *baudžiu), budna* (Vuk, 18. v., također slov. i bug.), odatle neologizam *budilnik, budilica* (za *vekerica, ževljarin).* Korijen je veoma raširen u dvočlanim starim imenima kao što su *Bud(i)mir Budis(l)av, Budivoj, Búdnál, Radobud,* i u hipokoristicima *Buden, Budoje, Budos, Budman, Budin, Budilo,* odatle naša prezimana *Budinu, Budimirović, Budisavljević* itd.; kao toponimi: *Budmjak* (ŽK), *Budinščak, Budinšćina,* i u panonskih Slavena *Budin* > *Budim,* danas s asimilacijom kao tur. *beden* > *bedem.*

Lit.: ARj 1, 707. 215. 709. 711. 7, 206. 733. 8, 418. 15, 829. *SEW* 1, 96. *Miklošić* 25. Isti, *Lex.* 398. 939. *Pleteršnik 2,* 218. *Bartai* 348. Maretić, *Savj.* 114. 138. *Bruckner* 47. *Mladenov* 19.48. *Trautmann* 33. *WP 2,* 148. Skok, *Slávia* 15, 485. Ribarić, *SDZb 9. REW*[3] 9326. *Boisacq** 776-7. Hirt, *IF* 32, 285. Barić, *SKZ* 304 (1943), 170-4. Jireček, *ASPh* 15, 456-7. Šuflaj i Asbóth, *ASPh* 28, 601-10. Fraenkel, *ZSPh 9,* 42. Boissin, *RES* 27, 43. Meillet, *RSl 2,* 61. Osten-Säcken; *IF* 33, 200-1. Zubatý, *SbFil* 3, 183-239. Đorđić, *NJ* 4, 100-7. Belić, *NJ* 1,76. Hujer, *LF* 57, 522-8. Puşcariu, *Studii 2,* 304.

bë, uzvik za odobravanje, pohvalu i čuđenje (nar. pj., Bosna, Travnik) »ta (v.)«. Najčešće u vezi sa *aferim* (v.); *be ne luduj.* Nalazi se također u bugarskom. Daničić vidi ovaj uzvik i u *bestulum* < *be zulum* (v.) u Bogišićevoj narodnoj pjesmi: *nijesam mladoj djevojci bestuluma učinio,* što nije vjerojatno jer se uzvik *be* ne nalazi na početku rečenice. Uzvik je turcizam, možda grčkog podrijetla, ako je kratica za *bre* < *more.*

Lit.: ARj 1, 218. 258. *Deny* § 1039. *Mladenov* 20.

beana f (Kosmet, *ĞM)* »nedostatak, mana, zamjerka« (objekt uz *naći, biti bez beane*).* Odatle neće biti denominai *obaânit, -im* pf. »otkriti« = *obejániti* (Mostar) »iznijeti na javu« = *obejaniti se* »očitovati se« (Konavli), nego od ar. *bejan* »objašnjenje«, koje se upotrebljava u Bosni kao imenica *bèãn* u vezi *izlaziti na bean* (Banja Luka) = *bèjãn* (Mostar). Ni jedan ni drugi od ovih turcizama arapskoga *(bejan)* i perzijskoga *(běhané* »povod, uzrok, izgovor«) podrijetla ne nalaze se u drugim balkanskim jezicima. Narodna pjesma poznaje *bejan* u pripjevu gdje se ne vidi značenje.

Lit.: ARj 1, 226. 8, 324. Skok, *Slávia* 15, 186. *Elezović* 1,36. 2,2. *G M* 254. Zore, *Rad* 170, 215.

beba f (Vuk) = *beba* (Kosmet) »infans«. Odatle hipokorislici *bébe f* (Dubrovnik; prema *Mare, pape)* = *bebo* m (Stulić) »malo muško dijete«, deminutiv na *-iça* (v.) *bébica* f (Vuk), na *-ъka* (v.) *bêpka* (Vuk) »lutka«, na *-če,* gen. *-četa* (v.) *btpče,* gen. *bepčeta* n (Vuk) = *bepče,*

-eta (Kosmet). Za Vodice u Istri zabilježeno je da je *beba* dječja riječ za ovcu i da su dalje izvedenice odatle *beja, beka, bêkica,* u govoru pastira. U ovom slučaju radi se o onomatopeji *be* za ovčji glas (v. niže *bekati).* Ta internacionalna riječ, koja pokazuje reduplikaciju kao i druge dječje riječi (njem. *Lallwörter)* istoga tipa: *mama* (v.), *tata* (v.), *baba* (v.), kad gubi osjećajnu vezu, postaje opća imenica kao tal. *bambino, bimba.*

Lit.: ARj I, 218. 234. *SEW* 1, 47. 'Ribaŕc, *SDZb* 9, 134. *Elezović'* 1, 42. *GM* 30. *REW* 921. Bruckner, *KZ* 48, 222.

bebūk m (Mušicki) »tuber, veliki šklopac koji nastaje od ujeda obada«. Daničić ispravno uporeduje s *bobūk* m (Vuk) »klobuk u vodi«. Od posljednjeg postoji denominal *bobučati* (Stulić), *bobúčiti se* »izbijati bobuke«. Izgleda da se radi o metafori *bob* (v.) i unakrštavanju sa *klobuk* (v.) te onomatopeiziranju izmjenom samoglasova *o-e.* Svakako, nije od ie. korijena kako je mislio Daničić.

Lit.:ARj 1, 218. 466.

bebekati, *bebēčē* impf. (Stulić) pored *bekati, bekā* impf, onomatopejski su glagoli obrazovani reduplikacijom i bez nje istoga *be* kojim se oponaša glas ovaca u mnogim jezicima (latinski, grčki, njemački). Istim slogom oponaša se u nas i pokret ustiju kad se hoće nešto da kaže, a ne zna se: *bebeúknuti* pf. (Stulić) = *béknuti* (polj. *beknąć)* »os aperire ad loquendum«. Odatle *beka* f (Vuk) ime ovci u Grblju i u Vodicama (Istra), deminutiv na *-iça: bêkica* pored *bečica* (Vuk) u dječjem govoru (v. gore *beba).* Zvuk *bek* dolazi i u konjugaciji *-éti: bečati, beči* impf, pored *blejati, blekati* u varijanti *ble,* pojačanoj sa /. Onomatopeja *be* se krivljenjem usta prenosi i na pokret očiju *bečiti se, bečim* impf. (Vuk, 16. v., objekt *oči) = bečlt, bečim* (Kosmet) u vezi s prefiksima *iz-, o-: izbečati, izbēčām* pf. (18. v.) = *izbéčiti, izbéčīm* (objekt *oči,* 16. v., danas ŽK), *obečiti, obečim* pf. pored impf, *izbečivati, izbečujēm, -ívām* (17. v.). Stulić ima pridjev odatle na *-ast* (v.) *bekokast* »u koga su izbečene oči«, gdje je umetnuto još *oko.* Krivljenje ustiju pojačava se u istoj onomatopeji glagolskim sufiksima *-elj, -ıĵ: izbekéljiti se, izbèkëljîm* pf. pored *izbéljiti, izbēljīm (se)* (Lika, Dalmacija) »iskriviti usta«. Oba glagola *bečiti* i *bujiti* umeću poslije prefiksa *iz* još prefiks *ko-: iskobečiti, iskobečim* (Lika, Dubrovnik), *iskobéljiti, iskòbeljím* (Lika). Mjesto *b* postoji u onomatopeji i varijanta *p: pēčīt se* impf. (Bručje, Hvar) »kriviti lice prema nekome«, s prefiksom *iz-:, ispéiiti, ispečim* pf. (17. v., Dubrovnik) s umetnutim *ko-: iskopéčiti, iskopečīm* pf. »iskriviti«. U prefiksalnim složenicama *raspečiti* = *obečiti* nejasan je razvitak značenja »razmaziti«, ako ova onomatopeja ide ovamo. U vezi s prefiksom *iz-* ima još druga vrsta varijacije onomatopejske osnove, zamjena slabijeg suglasnika *b* s jačom ekspresivnijom grupom *dr: izdrečiti, izdrēīīm* (18. v., s objektom *oči* jednako kao i *izbečiti očf) = izdréljiti, izdrēljīm (oči).* Daničićevo tumačenje *beljiti se* od *bijel* »kao lud zjati tako da se zubi bijele« ne vodi računa ni o *lj* ni o akcentu ni o ostaloj grupi sličnih riječi. Možda ide u vezu s ovim onomatopejama i narodna etimologija *odéči oči* kao tumačenje postanka toponima *Dečane* u Vukovoj pripovijeci kako je nastao manastir i crkva u Dečanima. Nejasan je razvitak značenja u *odbéčiti, odb čim* pf. (Vinkovci) »otturiti, odrinuti«. Jedanput (u 17. v.) potvrđeno je izvođenje sa *-icati: bebicanje* n »mugitus«.

Lit.: ARj 1, 130. 132. 218. 219. 228. 3, 886. 890. 4, 132. 161. 8, 320. 567. *Miklošič 9. Bruckner* 20. *Elezović* 1, 44. Hraste, *JF 6,* 213. Tomanović, *JF* 17, 202. 207. 209. Scheftelowitz, *KZ* 58, 134.

Beč, gen. *Beča* m, odatle pridjev na *-ski bečki* i etnikum na *-janin* (v.) *Béčanin* m prema f *Béčanka* i s turskim *-li* (v.) *Béčlija* m. Taj naš danas općenit naziv za prijestolnicu Austrije potvrđen je od 16. v. i nema nikakve veze s keltskim nazivom *Vindobona,* koji su očuvali Nijemci: *Wien* prema *Wiedeń* (dio Beča i rječica ovako nazvana). Od posljednjeg oblika nastade češ. *Vídeň* i poljski *Wiedeń. Wien* bio je latiniziran u *Vienna,* odatle fr. *Vienne,* tal. *Vienna,* odatle opet bug., rus. ł rum. *Vena.* Naziv *Beč* nalazi se još u madž. *Bécs,* tur., arb. i čine. (ovdje također *beeil'i* »u Beču« prema turskom). Madžarska toponomastička imenica *becs* nalazi se ne samo u starijem nazivu *Bécsország* = *Austrija,* nego vrlo često u madžarskoj toponomastici: *Új-Bécs, Kis-Bécs, Szamos-Bécs,* i u složenici *Becskerek* > *Bečkerek* u Banatu. Kod nas dolazi još kao ime sela kod Bosiljeva. To je zbog toga što je i u madžarskom i u rumunjskom *beč* opća riječ u značenju »podrum«. U rumunjskom je *beau* sinonim za *pivniţă* koja je našeg podrijetla. *Beč* je kumanskoga podrijetla (kumansko *beči el* znači »huffe, hauz«). Po svoj prilici, tako su se zvala avarska zemljana utvrđenja, što odgovara našim toponimima *Zemun* i

Zemunik. Značajno je još da ni Slovenci nijesu očuvali *Vindobona* > *Wiedeń,* premda su kao alpski Slaveni mnogo bliže tome gradu. Oni ga zovu po rijeci na kojoj je: *Dunaj.* Sve to upućuje na to da ni panonski Slaveni nijesu imali u svom jeziku refleksa od *Vindobona.* To je keltska složenica od pridjeva *vindos* »bijel« (ie. korjen te riječi nalazi se u našem glagolu *vidjeti,* v.) i imenice *bona* koja se u jugoslavenskoj toponomastici nalazi u keltskoj izvedenici odatle *Bonoma (y. Bdinj).* Misli se da je *bona* značila »grad« i da je od iste ie. osnove od koje je i stvnjem. *bûan,* got. *bauan,* njem. *bauen* »graditi«, odatle ir. *buía* »koliba« (upor. i hrvatsko-kajkavski toponim *Hudi bitek* i *Velebit'}.* Ako je ova kombinacija ispravna, onda bi *Vindobona* značila isto što *Beograd.*

Lit.: ARj 1, 219. *Gombocz-MeÜch* 1, 322. *Bruckner* 614. *GM* 33. *Pascu 2,* 112. Joki, *UJb 7.* Korsch, *ASPh 9,* 490. Rešetar, *ASPh* 35, 296.

beča f (Crna Gora, Vuk, nar. prip.) »velika zmija za koju se govori da ima na sebi kraljušti kao riba; nije je nitko vidio«. Od lat. *bestia* (sa *ti* > *č* kao u *Poreč* < *Parentium, palača* < *palatium, stí* > *šč* > *č* kao u Dubrovniku *ubručić* < *ubruščic).* Upor. arb. *bishë* < *bestia,* tal. *bescio, besso, biscia.* U pučkom fonetskom razvitku još u augmentativnoj izvedenici na *-one* > *-un: *bestione* > *Psunj, Šunj* u toponimu (naziv morske uvale), *Gospa od Šunja* (Lopud) = tal. *Madonna del Bisson.* Lat. *bestia* očuvana je samo u ovom obliku bez promjene suglasničke grupe sĺz: *bestija* f (16. v., Perast) = *bjestija* (Nalješković, Dubrovnik) = *beštija* (16. v., Vojvodina, Vuk, ŽK) »pogrdna riječ, pejorativ za pakosno čeljade«, odatle pridjev *bestinski* = *beštinski* (pojačanje *beštija beštinska,* ŽK), apstraktum na *-luk bestiluk* = *bèstinstvo* = *bestīnstvo,* denominal *obestìljati, -am* (Risan, Vuk) »poludjeti«.

Lit.: ARj 1, 219. 252-253. 257. 8, 326. Hirtz, *Amph.* 5. *GM* 38. Budmani, *Rad* 65, 164. Rešetar, *JF* 12, 286.

beči m pl. (Rab) = *beči* (Vodice), sing. *beč,* gen. *béča* (15.-18. v.) = *beč* (Vodice, ŽK) = *peč,* gen. *péča* (slov., Brkini) »novac«. Denominal na *-iti obečiti, -im* pf. (Ljubiša) »obogatiti«. Od tál. (mlet.) *bezzo,* pl. *bezzi,* mletačka moneta kao zamjena za sitan novac inostranaca kovana od 1497. Izvodi se od Švicarskonjem. (alemanskog) *Balze,* a ovo od *Petz* (upor. kod nas prezime *Peć,* podrijetlom zacijelo Nijemci) »medvjed«, hipokoristik od *Bär.*

Lit.: ARj 1, 218. 8, 320. Kušar, *Rad* 118, 16. Ribarić, *SDZb 9,* 131. *Pleteršnik* 1, 2. 2, 16. *REW** 998a. *DEI* 504.

bećar, gen. *-ára* m (Vuk) »Г neženja, 2° (Srbija, Karadordevo vrijeme) vojnik za platu, Söldner, У (Srijem, Ugarska) beskućnik, koji se skice i od nadnice živi, 4° rasipnik, pijanica«. Odatle: augmentativ na *-ina: be-ćarina* (Vuk), pridjev na *-ski: bècarskî;* denominal *bećar ovati;* izvedenica na *-ušan* u metaforickom značenju *bećaruša* f »bubuljica što po licu izlazi u mladića«; apstraktum na *-luk: bećarhk* m (Kosmet) »stanje, život bećara«. Turcizam arapskog podrijetla (pl. *bekâr,* sing. *bikr,* tur. *bekârhk),* nalazi se u svim balkanskim jezicima: bug. *bekjar(in), bekjarlăk,* rum. *becher,* arb. *beçár,* ngr. μπεκιάρις, cine. *bichiar, bichiarliche.*

Lit.: ARj 1, 220. *SEW* 1, 48. *Elezović* 2, 499. *Pascu 2,* 112. *GM* 34. Korsch, *ASPh* 9, 490.

bed m (Stulić) »aer«. Nigdje drugdje ni kod nas ni na Balkanu ne postoji ovaj turcizam perzijskog podrijetla *(bod* »vjetar, zrak, văzduh«). Odakle je Stuliću, ne zna se. Nejasna je također promjena *ã* > *e.* Sudeći prema indeklinabilnom pridjevu *berbat (učiniti se)* »prljav, gadan«, bug. također *berbat(in)* »šmucijan« koji potječe od perzijskog prijedloga *ber* »po« i *bod* »văzduh«, odatle prezime *Berbatović;* taj α ostaje.

Lit.: ARj 1, 220. *Elezović l,* 42. *Mladenov 27. Doric* 14.

bêdak m (Obradović, hrv. leksikografi, Belostenac, Jambiešić, općenito u Hrvatskoj, slovenski također) = *bedak,* gen. *áka* (ŽK) »luda (v.)*," budala (v.) bena (v.)«. Prema pridjevu na *-ast:, bedast* (općenito u Hrv.), odatle apstraktum na *-oca* (v.) *bedastoća* f = slov. *bedaăja,* na *-ija* izgledalo bi da je korijen *bed-* i sufiks *-ak* (v.). Tako je to shvatio i Daničić koji je korijen *bed-* identificirao s tur. *bed nao,* nevaljao, ružan«. Tada nastaje semasiološki problem koji Daničić ne rješava; jer zao čovjek obično nije *budala,* nego *prefrigánac.* Pored toga bio bi to hrvatsko-kajkavski i slovenski turcizam za koji nema balkanskih potvrda. Vjerojatnije je prvo izvođenje Štrekeljevo (kasnije napušteno i zamijenjeno sa *bijeda,* v.) od talijanskog pridjeva (govori se

osobito u Emiliji) *bedano* »sciocco, lud«, izvedenica na *-ano* od emilijánske imenie *beda* < lat. *beta* (upor. *bitva, blitva,* v.) »cikla«. Talijanski sufiks *-ano* < lat. zamijenjen je našim *-ak.* Upor. drugu zamjenu talijanskog sufiksa sa *-ar* u slov. *bedarîja* f »ludost«, denominal *bedanti* »ludo govoriti«, pored *bedaliti, bedalast* gdje se umiješala i *budala* (v.). Turski pridjev *bed nalazi* se doduše među našim turcizmima, ali ne kao pridjev nego kao imenica *bedèna* f (Milićević, Srbija)»zlo«. Glede dočetka *-èna* upor. *bosima* f (v.). Zatim u *beduv* m (Dalmacija, Pavlinović) »čovjek zle ćudi« kome se kaže u pridjevu *beduast* (ista area) »krupna tijela, ali zle ćudi«, zatim u impf. *beduati se* »osijecati se na koga, okačati se (v.)«, također u istoj arei. Daničić je ovdje pogodio tur. *bed-hu* »zloćud«. Taj turcizam nije doduše potvrđen nigdje drugdje ni kod nas ni na Balkanu. S obzirom na polj. *biedak* (17. v.), češ. *bidák* »misérable«, ukr. *bidák* moglo bi se misliti da je slov. i hrv.-kajk. *bedak* »luda, glupan« izvedenica od *bijeda* (v.), kako se i čita kod Slawskoga;ali je razlika u značenju između sjevernih slavenskih izvedenica od *bijeda* i naših riječi.

Lit.: ARj 1, 220-1. 223. Štrekelj, *ASPh* 14, 517. 28, 481. *DEI* 1, 474. *Pleteršnik* 1, 15. *Slawski* 32.

beden m (Vuk, 17. v.) = *beden* (Banje, Kosmet) = (danas općenito s disimilacijom *b-n* > *d-m* tipa *Budin* > *Budim, Utinum* > *Videm* u književnom i saobraćajnom Jeziku) *bedem* (Vuk) »utvrđenje, zid«. Odatle kolektivum *bèdenje* n. Turcizam je arapskoga podrijetla *(beden),* raširen u svim balkanskim jezicima (bug., arb. *bedén,* rum. *bedean,* ngr. μπεδένι) s istim značenjem.

Lit.: ARj 1, 221. *Elezović* 1, 37. *GM* 30. *Mladenov* 20.

bèdel m (Bosna, u vrijeme 1878—1908) »vojnik koji služi u vojsci mjesto drugog vojnog obveznika« = *bedêlj* pored *beduj,* gen. *-Šija* »zamjenik, zamjena, porez u tursko vrijeme koji su plaćali nemuslimani koji nisu bili obavezni služiti vojsku«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bedel* »zamjena«), i u búg. *bedéi* »vojnički porez, harač«.

Lit.: Elezović 1, 37. Skok, *Slávia* 15, 186. *Mladenov* 20.

bedev m (Marulić, dubrovački pisci) = *bedeva* f (16. i 18. v., Kavanjin) = *bedevija* f (Vuk, 17. v.) »konj, kobila arapske pasmine« = *bedevija* (Kosmet) u poredbi *žena kaj* ~ »nesrazmjerno visoka«. Odatle deminutiv na *-če* (v.) *bedemjče,* gen. *-eta* (Vuk) »ždrijebe«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bedevi* »stanovnik pustinje«, odatle i evropski naziv *beduin)* iz oblasti terminologije za konje (upor. *dorat, krať),* nalazi se u búg. *bedúh* »neuškopljen konj«, gdje je dočetak *-evi* zamijenjen sufiksom *-uh* prema *pastuh.* Arapski dočetak *-ì* ispustiše Marulić i dubrovački pisci jer ga zamijeniše našim pluralnim nastavkom *-i,* a Kavanjin opet dativnim nastavkom *-i (ženi),* koji prema tome tvori femininum na *-a,* dok je kod Vuka dobio proširenje na *-ja* kao i sufiks *-džija* (v.), *-lija* i domaće riječi *sudija, tepčija* itd.

Lit.: ARj 1, 221. *Elezović* 1, 36. *Mladenov* 20.

bèdina f (Krk, Milčetić) »domaće tanko crno platno«. Daničić izvodi krivo iz tal. *letta* < lat. *offa,* s deminutivnim vlat. sufiksom *-itta* > tal. *-etta,* upor. *f j elica* u Dubrovniku i uspoređuje s *krpa platna.* [< tal. *bedèna* (Ramusio) »specie di sopravveste« < ar. *badań}.*

Lit.: ARj 1, 21-22. *REW* 233. *DEI* 474.

Bediija f = *Bêndnjo* = *Bêdljo* (izgovor staraca) »1° zagorska rijeka koja izvire u Maceljskoj gori, teče kroz Trakošćansko jezero, salijeva se u Dravu u blizini sela Malog Bukovca (dugačka je 133 km), 2° selo na njoj«. Etnikum *Bednjuíčan* m prema f *Bednjuišico* < *Bednjaščica* od pridjeva *bednjanski* > *bednjuiski.* Identificira se sa *Batinus fluvius* koje se ponavlja, također kao hidronim, u Picenumu. Prema Ribezzu izvedenica je od βάτις, βάτος, βάτεια (Dioscorides) »rovo, cespuglio«, leksički prethelenski relikt. Femininum je kao u *Sava, Drava* < lat. *Savus, Drovus.* Upadaju u oči neobični prijelazi: í > *d* u predslavenskim riječima u Panoniji kao i prijeglas *a* > *e,* ako je identifikacija ispravna i *Bednja* nije identična s *Ъъавнь* > *badanj.*

Lit.: ARj 1, 222. Jedvaj, *HDZb* 1, 279. Ribezzo, *Onomasticon 2,* 46. Bertoldi, *Gioita* 21, 258. sl. *Studi etruschi* 10, 24. sl.

bedra f (12. v., Mostar) = *bedro* n »sveslavenski naziv za dio tijela: coxa, lumbus, latus, femur« (oba roda i u poljskom). Nema paralele u baltičkoj grupi. Dolaze pridjevi na *-ast: bêdrast* (Stulić) i dalje na *-ьn: be arastan,* koji se ne govore, na *-en* u određenom obliku

bedreni (Vuk), koji je poimeničen sa *-ica: bedrenica* f (Vuk), *bedrenica* f (Piva -Drobnjak) »drvena kriva daska zadnjeg dijela samara« = *bêdrnica* (Kosmet) = *bedrenica* (Valjevski okrug) »bolest stočna«; sa *-jača: bedrenjača* f (Pančić) »os ilii«, sa *-ik bedrenih* = deminutiv *bedreničak* = na *-in* + *-ьc bêdrinac,* gen. *bedrìnca* »biljka pimpinella« (ta se izvedenica nalazi i u polj. *biedrzeniec* u istom značenju). Pridjev na *-in* poimeničen je sa *-iça* u *bèdrínica* »sablja«. Deminutivi na *-iça: bèdrica* f (Vuk) = na *-ika: bèdrika* f »kisela jabuka«. S prefiksom *na- nabedrnica f* (14. v.) je svećeničko odijelo koje se grčki zove παραμηρίδιον. Denominali: *bedrīti se* »koračati na strani« samo kod leksikografa, dok s dva prefiksą *ispòbedríti se* pf. (u Lici) »leći na jednu ili drugu stranu tijela i tim zauzeti mnogo prostora« dolazi i u narodnom govoru. Složen pridjev *bedrobolan* (~ *na bolest* za *išijas),* odatle *bedrobolnik,* noviji je neologizam. Etimologija nije utvrđena. Daničić je tu riječ izvodio od *bosti* (i *bijeda,* što semantički nije uvjerljivo). Rozwadowski, koji uzimlje kao prvo značenje »Einsenkung, Abhang«, tumači to također sa *fodere* »bosti«. Veza s lat. *femur,* koja bi zadovoljavala semantički, ne može se opravdati fonetski. Svakako jeie. nastavak *-ro.* Upoređenje koje se čini s arm. *port* < ie. *bod-ro* »pupak, trbuh, sredina« ne uvjerava semantički. Prema tome ie. korijen nije izvjestan.

Lit.:ARj 1, 222—3. 7, 206. Ćorović, *ASPh* 29, 509. Vuković, *SDZb* 9, 380. *Elezović* \, 37. *Miklošič* 8. *SEW* 1, 47. *Bruckner* 27. *Mladenov* 20. *WP* 1, 109. Peterson, *LUA* n. s. 1, 11, br. 5, 171. Meillet, *Intr.* 145. Rozwadowski, *RSI 2,* 104. Osten-Säcken, *IF* 23, 377. i si. Specht, *KZ* 55, 19.

beg m (Vuk, 15. v., plural *begovi* = prema tur. *beyler:* pl. *beglêri,* gen. *biglera* »begovi« u Kosmetu) »1° car sultan *(car sultan Mehomet beg), 2°* gospodin muslimanski i kršćanski pod turskom vlašću *(Skenderbeg),* 3° najviši štěpen plemstva u feudalnoj skali (Bosna), 4° preneseno u značenju *oplemenjen* (upor. tur. *begarmudi* »begovska kruška« = *begârka* Kosmet) na cerealije i voće »klip kukuruza sa crvenim zrnom« (Kosmet)«. Kao *aga* (v.) i *paša* (v.) dodaje se ličnom imenu: *Omer-beg, Ali-beg, Semsi-beg.* Kao drugi elemenat složenice deklinira se, ali se dodaje i pred lično ime uz opetovanje na drugom mjestu. Prvi je dio tada indeklinabilan: *Beg Milan-beg.* Odatle brojna bosanska muslimanska prezimena na *-ovié: Mustajbegović, Šemsibegovič, Alibegović.* »5° kao naslov, koji u turskom odgovara našem *presvijetli — illustrissimus«, beg* gubi vezu s feudalnim značenjem i daje se u Dubrovniku iz poštovanja svakom čovjeku, kao *monsieur, Herr.* 6° Prenosi se i u porodičnu i svatovsku terminologiju, upor. *caus* (v.). U Dalmaciji kaže žena svome mužu *beg.* U Hrvatskoj *beg* je mladoženja. Odatle deminutiv *Végié* »mladi beg«, također kršćansko prezime. -Izvedenice na *-arka: begârka* (Kosmet) »oplemenjena kruška«; posvojni pridjev poimeničen sa *-ьc: bêgovac* (Vuk) »begov čovjek«, također toponim (upor. prezime *Pašalić}, bêgovina* f »zemlja begova«, *bêgovica* f = *bêginica* f »begova žena«, *begović* m »od begovskog roda«, na *-ovski: begovski* (Vuk); apstrakta: *begovstvo* (Bosna); na *-ãt begòvãt,* gen.-αω m (Bosna) »institucija begovstva«; denominai *begòvati, bègujem* impf, »biti beg«. Od turskih izvedenica najvažnija je na *-luk: bègluk* m (Vuk) = *Víglak* (Kosmet, Klina) »1° državno ili vlasteosko, spahijsko dobro, 2° rad za državu, 3° čeljad koja radi za državu«, odatle pridjev na *-sìa: beglückt* (Vuk) »državni, vlasteoski«, denominai *bègluciti* impf. (Vuk) »1° raditi za državu, spahiju ili vlastelina, 2° trošiti što kao općinsko dobro«. Taj izraz ušao je u naš jezik iz otomanskog prava *(medele).* Turske složenice su dvije: (I) *bègler-beg,* također *beglen-beg* m (16. v.) »carski namjesnik, upravo *beg nad begovima«,* odatle apstraktum *beglerbegstvo* n (17. v.) »njegova vlast« i muslimansko prezime *Beglerovič* (Banja Luka) i (II) *begzada* pored hipokoristika *bégza* (nar. pj.) i deminutiv odatle *begzadić* = *Végződé,* gen. *-eta* (Kosmet) (odgovara našoj izvedenici *begović* = *odžaković)* »od begovskoga roda«, također muslimansko i kršćansko prezime, a sadrži u drugom dijelu perz. *zada* »rođen, sin« (od *zaden* »roditi se«). Turcizam osmanlijskog podrijetla: stariji oblik *beg,* noviji *bey* »1° naslov vojničkih i civilnih funkcionera, 2° srodstva: *aga bey* »stariji brat«, nazvan ovako od mlađeg brata, 3° u najstarije doba naslov plemenskih poglavica (upor. *Bey-Osman,* osnivač turske imperije), guvernera provincija; tako *eflak beyi* »rumunjski, vlaški knez«. Ušao je u sve balkanske jezike u vida dva: 1° kao stariji tur. oblik *bek* > *beg* u hrv.-srp. i alb. *bek,* s članom *begu,* i bug. *beglik, beglija, begov, begče',* 2° kao mlađi tur. *bey:* bug. *bettik, bejov, bejovica, bejovski, bejce,* arb. *be,* rum. i cine, *betu,* ngr.: μπέης, cine, *beiliche* f.

Lit.: ARj 1, 224. i sl. *Lokotsch* 282. *GM* 31. *Deny* § 1157. *Elezović* 1, 36. *Mladenov* 27. *Pascu 2,* 112.

begènisati, *-išem* impf, i pf. (Vuk, Bosna) = *begènati, -am* (Dalmacija, Pavlinović), s prefiksom *o-* (nar. pj., Slavonija) = *begemsat* impf. (Kosmet) »htjeti, milovati, zavoljeti, prihvatiti, sviđati se«. U Kosmetu osnova se opetuje *Vegén bégén (lubenica)* »po izboru«. Od toga *Vegén* može se tumačiti dalmatinski denominai *begènati.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(beğenmek),* zastupan u svim balkanskim jezicima u više vidova: 1° sa izgovorom *ge > g:* hrv.-srp. *begènisati* i arb. *beğeniş',* 2° s aorisnom turskom osnovom *beğendi* i izgovorom *ge > j* u bug. *beendisuam* pored *begendis(v)am* i *bendisvam* i u ngr. μπεγεντώ, μπεγεντίζω i 3° sa stezanjem *-ege-* > » u cine. *bindisire* i u Moldaviji *bindisi* »brinuti se, sviđati se«. Glagolski sufiks *-isati* je kao obično u preuzetih turskih glagola i odgovara tačno gr. μπεγεντίζω. Kao što je u bugarskom *bendis(v)am* pored *begendis(v)am* tursko *-ege-* stegnuto u *e,* može se uzeti da se ista pojava dogodila i u Riječkoj nahiji u Crnoj Gori *obendăti, -am* »begènisati«, ali je nejasno zašto nema *-isati* kako je obično kod preuzetih turskih glagola, i čemu prefiks *o-.* V. niže *bendati.*

Lit.: ARj ì, 224. 8, 324. *Elezović 2,* 498. *Pascu 2,* 112. *GM* 31. *Mladenov* 20. 27.

behar[1], gen. *-ára* (Vuk, nar. pj. i općenito u Bosni) = *bear* (Kosmet) »1° proljeće (samo u Kosmetu), 2° cvijeće (Bosna i Kosmet)«. Odatle denominal *obehariti* »rascvjetat se«, *bearât, -â* impf, i pf. (Kosmet) »cvjetati«. Turcizam perzijskog podrijetla *(behar* »proljeće«), nalazi se još u arb. *behar* »ljeto, (kod Gęga) proljeće«.

Lit.: ARj 1, 226. *Elezović 2,* 498. *GM* 31.

behar[2], gen. *-ára* m (15. v., *Sporn, srp. ì,* 169) = *pehar,* gen. *-ara* (Hrv.) = *pehar* (Vuk, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) = *pejar* (Poljica) = *pihar* (nar. pj., Bogišić) »Γ vrč (Baraković), krčag, 2° tanjur od drva (Smokvica) 3° zdjela (Hektorović), 4° naćve (Dalmacija)«. Deminutiv na *-ьc > -ac peharac,* gen. *-rea* (Smokvica), na *-čac < -ьc* + *-ьc peharčac,* hrv.-kajk. na -ьc + *-bk peharček* »(i metafora) hyacinthus orientalise. Nalazi se u stcslav. *peharb* i *panaгь.* Madžari posudiše *pohar,* odatle izvedenica na *-nikb pohárnok* (15. v.), Rumunji *pahar, paharnic* m prema *păhărnicеasă (-easă* < gr. - ίσσα). Balkanska riječ njemačkog podrijetla (stvnjem. **pehhāri\Vehhāri* < srlat. *biccarium,* u glosama), slavenskim posredovanjem ušla u rum. i arb. *pehar.* Njemački akcenat pokazuje samo hrvatski oblik *pehar.* U ostalim oblicima utjecao je naglasak izvedenica na lat. *-arius > -агь* (upor. *cěsarb).* Podrijetlo od *biccarium* nije jasno. Može biti varijanta od *bacar(ium)* ili unakrštanje s gr. βίκος »irdenes Gefäss« > *víka* »ein Getreidemass von 20 oka«. Tal. *bicchiere* < stfr. (valonski) *bichier,* u mletačkom deminutivu na *-ino bićerln,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Krk) »čašica, kupica za liker«.

Lit.: ARj 1, 226. *9,'* 835. Lukić, *Spomenica (cf.JF* 15, 264). *Mikloiit* 234. *Bruckner* 447. *REW*[3]1081 a. *FEW* 362. *GM* 325. Sobolevski, *RFV* 71, 21. i sl. *Kiparsky* 155.

behnuti, *-nem* impf. (?) (Martié, Osvetnici) »concitar!, speculari, plašiti (o živinčetu i čeljadetu)«. Bit će u vezi s *Vehük* m (Dalmacija, Podgora Pavlinović) »plašnja koja biva vikom ili prijetnjom«. Nikako od tur. *bihmak* »ljutiti se« kako misli Daničić. Nema turskih glagola s našim sufiksom *-no- > -nu-.* Možda onomatopeja prema *bah* (v.) sa samoglasom *e* za *a.*

Lit.: ARj 1, 226.

behflt, gen. *-úta* m (Srbija) = *bèvut* (Vuk, Zemun) = *beut* (Kosmet, *pasti u ~*) »nesvijest, neznan, gen. -г«, u vezi sa *doći u ~* »obeznaniti se«. Odatle denominál *ubevútiti, ubèvutim* pf. = *ubeutit se* (Kosmet) »onesvijestiti se«. Turcizam perz. podrijetla *(bi - bud* »izvan sebe«, glede *bi* upor. *bigàjri (hàk,* v.), nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 259. *Elezović* 1, 44. 2, 376.

beja f (Srbija Valjevo) »pudenda puerilia, kita, kita«. Odatle deminutiv *Vèlica* f istog značenja. Neće biti isto što *veja* »grana« na što pomišlja Daničić pozivajući se na *kita* jer nema *v > b* u narječju Valjeva nego će biti od uzvika *be* za »gadno«. *Veja* nije, kako kaže Daničić na istom mjestu, od korijena *va,* nego je ie. *voi-ia* od korijena *uei-* »savijati« (v.).

Lit.: ARj **l,** 226. *W P* 1, 224.

bejaz (nar. pj.), indeklinabilni pridjev »bijel (anterija, konj)«. Taj turcizam arapskog podrijetla *(bejaz}* potvrđen je samo kod nas.

Lit. ARj 1, 226. Skok, *Slávia* 15, 186.

beka f (Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = slov. *béka* = (sa dočetkom *-va* kao u *bukva) bêkva* »salix vitellina, viminalis, žuta vrba (služi za vezanje grana čokota u vinogradu)«. Odatle deminutiv na *-ica bekvica* (Šulek) »id«. Na *-ar bekvar* (Sulek) »bekovo stablo«. Pridjev na *-ov Vekov.* Poimeničenja

na *-aca behávala,* na *-iça bekovica,* na *-ina bekovina* »bekova šiba, viburnum«, sinonim za *ùdika = udljika — zudljika = fuljika = udikovina = fudikovina* (v.) »viburnum lantanq«. Zore i Parčić imaju još *venga* (južna Dalmacija?) »žukva, specie di salice«, u krč.-гощ. *vaně* (toponim, Vrbnik), deminutiv na *-ellus Vančale.* U slovenskom još izvedenice *bekulja* (Laško) »korpa spletena od bekovih šibljika«, *bekûljica* (Laško) »id«.; *frbéka* (Celjska okolica) predstavlja unakrštanje od *vrba* i *beka.* Kako oblici *venga* i *vane* pokazuju, *e* u *beka* je nastalo iz *e,* a to iz lat. *in* u **vincus* »savitljiv« > tal. *vinco,* furl, *venk* »Weide«; *vani* je plural *vină', ne > ng* je kao u *planda.* Pored toga *beka* pokazuje betacizam *v > b* kao *Bol, bandıma.* Upór. još slvč. *beka* »Satzweide«, rus. *bekovina* »salvia horminum«.

Lit.: ARj l, 228. Zore, *Palj* 115. 183. *Parčić* 1105. *Pleteršnik 2,* 793. *Banali 2,* 455. Skok, *AGI* 24, 49., § 78. Ribarić, *SDZb* 9, 131. *REW*[3] *^9342.* Perušek, *ASPh* 34, 23. *Pavlovski* 51.

bekac, gen. *-kca* m (18. v., Lastrić) »govnovalj«. Daničić je ispravno pomišljao na *becchino* »scarafaggio«, deminutivni hipokoristik na *-ino* od *beccamorto,* imperativna složenica od *beccare* »kljuvati« i *morto* »mrtvac«. Od *beccare* je zacijelo *bekati, -am* pf. (Molat) »(metafora) nasamariti« : *on ga je bekuã* »nije mu učinio ono što je obećao«; *bekac* je prema tome radna imenica na *-ьс > -äc* kao *pisac, krivac, prodavač,* uza sve što se nije našlo primjera· tako građenih radnih imenica od talijanskih glagolskih osnova. Upor. još na *-one > -um bêkun* m (Krtole) »nož«, koje može biti i od imenice tal. *becco* < gal. *beccus* (Svetonije) »kljun«. Hirtz ima *bakva* f (Omiš) »(ptica) regulus ignicapillus«, s nejasnim *e > a* i dočetkom *-va* (ako je od *beccus).* Romanska izvedenica na *-ada* tal. *beccaccia* f, fr. *bécasse* »scolopax rusticola« govori se u Bakru *bekaca* f. Dočetak se obraća u *-ač bekać* m (Podľug, Dalmacija) = *bekaca* (Tinj, Dalmacija). Odatle tal. deminutiv na *-ino* < lat. *-mus beccaccino* »limicola, barska ptica« > *bekacin* »gallinago« = *bekačin* (Dubrovnik) = *bekacîn* (Božava) = *bekasinka* (ne zna se gdje se tako govori). Ovamo zacijelo i *bèklezina* m (Dubrovnik) »ein Schopfkopf« unakrštanjem sa *màmlaz* (v.). Naročito velika prekrajanja doživjela je tal. izvedenica *beccanotto > bekànot* m (Dubrovnik, Poljica, Mostarsko i Utovsko blato) »scolopax gallinago« = *bekämet* (Podlog, oko Mostara) = *bekanjac* (Omiš) = *bekenjac* (Podlog) = *beketenjac* (ibidem). Imperativna složenica tal. *beccafico* m > *begafik* (Nerezine, Lošinj, Cres) »oriolus«. Upor. još *pik* »kljun« u mlet.-slov. < tal. *becco.*

Lit.: ARj l, 227. 6, 434. Rešetar, *Š tok.* 226. Hirtz, *Aves 5.* 8. 9. *SEZb* 13, 189. Cronu, *ID* 6. *REW** 1013. *DEI* 473.

bekčija m (Makedonija) = *bekcìja* (Kosmet) »1° poljar, u zapadnim krajevima *pudar, 2°* čuvar (Kosmet)«. Odatle prezime *Bekčić.* Taj turcizam osmanlijskog podrijetla *(begci)* nalazi se i u bug.· *bekčija* i arb. *bekçilbekshi* u istom značenju pored »noćobdija« u bugarskom.

Lit.: ARj l, 227. *Elezović 2,* 499. *Mladenov* 27. *GM* 31.

bekeš m (u ŽK, danas iščezla riječ) »muška haljina kožom postavljena«. Madžarizam *bebes* koji posudiše i Slovaci, Česi, Poljaci i Rumunji.

Lit.: ARj l, 227. *Gombocz-Melich* 1,331.

bèkîna f (Dubrovnik, Zore, Hercegovina) »bravila koža«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. pridjeva na *-īnus *berbecina,* od *vervex, verhex, berbex.* Gubitak početnog sloga *ber-* mogao je nastati unakrštanjem s tal. *becco.* Ta je riječ bila zacijelo poznata i u Dalmaciji (v. *ЫК).* Ovamo neće ići *beka f,* deminutiv *bekica* (Vodice, Istra) = slov. *béka* (Notranjsko) »ovca« jer riječ pripada dječjem govoru. Stvorena je prema onomatopeji *be be.* Upor *bekănje* »Blöcken«. Upor. glede pridjevske izvedenice na *-īnus* pored rum. *berbece* »ovca« i rum. *barbinta — berbeniță* (Erdelj), deminutiv *berbincioară* »sudić za sir« > ukr. *berbenicja* »id.« i madž. *bërbënce* »id.«; *barbinta* je od pridjeva **berbecea* s umetnutim.«.

Lit.: Zore *Tud.* 4. *Pleteršnik* 2,16 Ribarić, *SDZb* 9, 131. *REW*[3] 9270. *Gombocz-Melich* 362. *Tiktin* 158.

bëko m (16. v.) »jarac«. Od tal. *becco.* Odatle *bekâr,* gen. *-ára* m (Hrv. Primorje, 1490: *kastavski behari) — bikăr,* gen. *-ară* (Rab, Božava). Upor. slov. *bacar* »Metzger« (Režija) < furl, *beciar,* »mesar, komardar, kasapin«, prezime na *-ič Bekarić* (16. v.). Pridjevi na *-ov bekarov, bikarov,* na *-bsk bikarski.* Apstrakta na *-ija bekàrija* (Hrv. Primorje) = *biharija* (Rab, 15. v., Poljički statut, Božava) = na *-luk bikarluk* (Kačić) »mesnica, mesarnica, radnja mesarska«. Denominai na *-iti bekariti, -im* (17. v.). Od tal. *beccaio = beccare,* mlet. *becher, bicher < sílat,* (u Dalmaciji) *beccarius* (ali *bekar* i *bıkar* mogu biti i posudenice ne iz mletačkoga, gdje je *-arius > -er,* nego iz

dalmato-romanskoga), izvedenica od *beccus* »jarac« (upór. u dubrovačkom latinskom tekstu iz 1302. *carnes de beco),* varijanta *boccus >* fr. *bouc, boucher,* koje Battisti veže s lat. *ibex, -cis* »divokoza«, a Meyer-Lübke s onomatopejom *bek,* upór. frank, *bucc,* njem. *Bock.* Upor. u Dubrovniku *buccarius.*

Lit.: ARj l, 227.300. Kušar, *Rad* 118,21 Cronia, *ID* 6. *REW*[3]1020. a. 1300. Jireček, *Romanen* 1,89. Sturm, *ČSJK 6,* 53. *DEI* 472. 47J.

bekrija f = *bekrija* (Kosmet) »pijanica«; pred ličnim imenom *bekri* kao indeklinabilni pridjev. Odatle augmentativ na *-ič, -ina* (v.) *bekričina* m, denominai *bekrìjati, -om* »pijančevati« i apstraktum na *-luk: bekrihk* (Kosmet) »stanje onoga koji *bekrija«.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(bekri* »pijan«, upor. *mamuran,* v.), nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *bekrija,* rum. i čine. *becriu,* ngr. μπεκρής).

Lit.: ARj l, 228. *Lokotsch* 285. *Elezović* 499. *Mladenov* 27. *Pascu* 2, 112.

bckuta f (Vuk, ne kaže gdje se govori) »tupa rdava britva«. Prema Daničiću tamna postanja, bez sumnje tuđa riječ, možda tal. *piccòzza* »mala sjekira«, što nikako ne odgovara ni fonetski ni morfološki; *piccòzza* je izvedenica od *picco* s pomoću pridjevskog sufiksa *-accio = -ozzo < -oceus, -a.* To *bèkuta* nije. Ni pejorativiziranje ne bi bilo jasno kao ni prijenos na britvu. Mjesto sufiksa *-accia = -ózza* stoji augmentativni tal. *-one > -un pikún,* gen. *-una* (Istra) = *pikan* (Buz_et, Sovinjsko polje) »kramp«, odatle na *-ala pikunaca* (Istra) »ligonis genus«, slov. *pikôn* (Notranjsko) »kramp«, *pikonica* »Spitzhaue«, (asimilacija *i-o > o-o) pohoniča* »kopača« (Riherberk), (zamjena sufiksa) *pikulja, pikonščica* »vrsta kruška«.

Lit.: ALj \, 228. 9, 846. *Prati* 764. *REW** 6495. Matzenauer, *LF* 12, 340. *Pleteršnik* 2, 36-7. 121.

bela f (Spič) »1° vilice, viljuška, pirun, 2° (Srbija) ašov«. Stoji bez sumnje u vezi s arb. *bel* m »Spaten, Grabscheit«.

Lit.: GM 31.

belaj, gen. *belaja* m (Vuk, nar. pj.: *udariti na belaj* »ograisati, nagaziti«) = *beljaj,* gen. *beljaja* (Kosmet) = *belav,* gen. *belava* (Crna Gora) »eufemizam za *zlo, bijeda, neprilika, đavo«.* Danas je taj turcizam arapskoga podrijetla *(bela* »nesreća, zlo, bijeda, kad se ne zna što da se radi«) poznat i na zapadu, kao što je rašiten i po cijelom Balkanu (bug. *bela, beija,* arb. *bela,* rum *belea,* cine. *bileauă,* ngr. μπελιας, μπελάς). Odatle pridjev na *-ni* (određeni oblik) *beljãjni, -a* (Kosmet) »đavolji, nesrećni«, radne imenice na *-nik* m prema / *-nica* (v.) *beljãjník, beljãjnica* »blaži izraz za *đavo, davolicat* i na *-niče, -ničeta* »dijete, davolče«, na *-lija* (v.) *beljalija — búg. belalíja* m, sve četiri izvedenice u Kosmetu, na *-luk: belájluk;* denominai *belaisati, -šem* pf. i impf. *(na-) = nabelajiti* »nagaziti«. Pored toga još u turskim uzrečicama: 1° *běláni versen* »đavo te odnio, upravo: (alah) te dao do belaja«: *alah ti bilarversum* (disimilacija *n-n + r-m)* u narodnoj pripovijeci u kojoj se karakteriše govor hodžin, u Crmnici *ala balâ versi* pored (rijetko) *beloni versi;* 2° *düz belàile* (Bosna) < tur. *güç bela ile* »s teškom mukom = jedva jedvice«. Za razliku od tur. *oda >* hrv.-srp. *odaja* ovdje je turskom oksitonu dodan samo *-j, -v* da bi se riječ mogla deklinirati; *oda* je postao femininum prema *kuća,* a *belá* maskulinum prema *đavo.*

Lit.: ARj l, 228. 7, 206. Skok, *Slávia* 15, 344. *GM* 31. *Mladenov* 27. Miletić, *SDZb* 9, 440. *Elezović* 41. *Pascu 2,* 112.

belci (nar. pj.) = *belćim* (Vuk) = *belkim* (18. v., u jeziku Bošnjaka), prilog »možda, valjda, jamačno«. U Kosmetu *bećita* pored *beliita = bici* pored *btćita* pokazuje dvije značajne varijante: \" *e > i* i gubitak *l* prema *bit će + biće* i 2° dodatak *-ta* koji se može uporediti s arb. *belcida, belda, beita* pored *belcim* u istom značenju »možda«. Dodatak *-ta = -da* je prema našim prilozima *možda, valjda.* Vidi se, dakle, kao u *češagija* (v.), unakrštavanje naših i turskih istoznačnih riječi. Već u turskom postoje dva oblika koja se naporedo upotrebljavaju: ar. *bel* »bien mieux« i *ki* »da« = ar. *bel* i tur. *aim > belaj, belgim* »vjerojatno«. Ide u oblast sintaktičkih turcizama kao *bajagi* (v.), *demek* (v.), *dója* (v.). Nalazi se i u bug. *bélki = bèki.* Možda ide u vezu s ovim prilogom i prilog *mučim* »drukčije«, ali ne znam kako.

Lit.: ARj l, 228. 7, 120. *Deny* § 455. 456. Skok, *Slávia* 15, 186. *GM* 32. *Elezović* ì, 41. 2, 364.

belëca f (Božava) »ljepota«. Od tal/ *bellezza,* pridjevskog apstraktuma obrazovanog s pomoću lat. *-ĭties, -říza > -ezza* od pridjeva *hellus* »lijep«, stari deminutiv od *bonus < duenos.* Posuđivanje apstrakta ide u rjeđe pojave.

Lit.: Cronia, *ID 6.*

beledíja f (Sarajevo) »gradski magistrat, sjedište (zgrada) gradske općine« = *beled'ija* (Kosmet) »općinski sud«. Odatle pridjev *beledîski (kantar).* Turcizam arapskog podrijetla *(beledijje),* nalazi se i u búg. *beledíja.*

Lit.: Elezović 2, 499. Skok, *Slávia* 15, 186. *Doric* 14.

beleğija f (Bosna) = *belegija* (Kosmet) »gladilica; brus za oštrenje noža, brijaće britve«. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla *(bileği* »brus«) iz oblasti alata nalazi se i u bug. *bilegija* pored *bilgija* u istom značenju.

Lit.: ARj \, 229. *Elezović l,* 39. *Mladenov* 29.

bclenćuk, gen. *-ćuka* m (I) = *belenđuk* (GM) = (II) *belenzuk* (Tekelija) = *belênzuk,* gen. *-enzûka* (Kosmet) = (III) *belènzuka* f (Vuk, nar. pj.) = (IV) *bilenzuka* f = *bIlênzuk,* gen. *-enzûka* pored *bilênzik* (Kosmet) = (V) *biòlug* m (Vuk, 15. v., Dalmacija, Pavlinović) = (VI) *biočuh* (leksikografi) = (VII) *bjančug* (Šibenik), *bijančužić* = (VIII) *objećuh* =t (IX) *objočuh* (Stulić) »Γ kolut, alka na vratima, zvekir (I, V), 2° grivna, narukvica, okovi na pušci, lisice (III, IV), 3° karika, prsten za vezivanje konopa na obali (VII), 4° óbodac 0 koji se što objesi i koji se zakvači za čavao (VIII)«. Oblici pod I—IV pokazuju prema turskom *bilezik,* odakle potječu, umetnuto *n* pred dentalom. To *n* nalazi se i u arb. *belendzikë f* »Armband«. Glas *i* varira sa *e* također u búg. *belezik* pored *belezuk* i *bilezik, belezíja, beležica.* Ovo variranje potječe od *beleg* i *biljeg* (v.), *i* mjesto *e* nalazi se i u madž. *bilincs* »okovi«. Oblici V—VI potječu od **behčugb.* Ovi su stariji od onih pod I—IV, tj. potječu iz staiijeg sjevernog turskoga, možda iz avarskoga, jer pokazuje *e* > *ь* u interfonici prema očuvanoj u oblicima I—IV koji potječu iz mlađeg južnoturskoga. Oblici VIII i IX nastadoše unakrštavanjem *beôčug* s glagolom *objesiti,* a *h* mjesto *g* krivom rekompozicijom od genitiva deminutiva *biočušca.* Oblik VII nastade od *biočug* prema izgovoru *bio* + *bija* u narječju i umetanjem suglasnika *n* pred *ž.* Oblik I je nastao unakrštavanjem od *biočug* 1 *belenzuk.* Dočetno *u* mjesto i nalazi se već u staroj posudenici *biočug* < **behčugb,* a mogao je nastati kao u *tepeluk* (v.) ili od složenice *bileqyüzük* »grivna koju su muslimanske žene nosile oko ruku ili noge«. Srpski crkvenoslavenski oblik *bělbčugb* prema ruskom crkvenoslavenskom *behčugb* nastao je unakrštavanjem s pridjevom *Ђеiъ* kao u *belegъ* < tur. *bilgu.* *-ču-* mjesto *-zu-* ukazuje na veliku starost posuđenice, upor. vlat. *z* > *č* u *ratione* > *račun.* Ova turskoavarska riječ posuđena je dakle dva puta, kao *klobuk* i *kalpak.* Starija slavenska posuđenica ušla je i u rum. *belciug,* odatle pridjev *(îm)belciugat* ali tu postoji i mlađi turcizam *belezic* kao i u-arb. *belezíkjbü-, bülüzük* i bug. *belezik* pored *belezuk* i *belčúg.* Od oblika I—IV nema hrv.-srp. izvedenica nego od V—VI, i to samo deminutiva na *-ьc: biočušac, -sca* (Stulić), *biočmić,* odatle pridjev na -air *biočušast, biočužac, -sca,* na *-bko biočušak, -ika, objočić* = *objočac* (Stulić) i denominal *odbiočušiti* pf. prema impf, *-ivati.*

Lit.: ARj \, 229. 289. 301. 8, 367. 569. Daničić, *Rječ.* 99. *Mladenov* 27. *RES* 1, 47-8. Skok, J/Č 2, 10-11. *Gombocz-Melich* 1, 402. *SEW* 1, 48. *Miklošič* 13. *Lokotsch* 306. *GM* 32. Matzenauer, *LF* 7, 21. Korsch, *AS Ph9,* 490-1.

beli, prilog (Jukić) = *bilji* (Kosmet) »zaista«. Taj turcizam *(belli* »očevidno«) nalazi se i u bug. *belli* i arb. *bel(l)í* u istom značenju. Češće se upotrebljava u obliku turskog apsolutnog superlativa *bèzbeli* (Bosna, Mostar) = *bèzbeli* (Kosmet) kao prilog istog značenja. U Pivi i Drobnjaku osjeća se prvi dio, koji je reduplikacija početnog sloga, kao naš prijedlog *bez,* pa se kaže pored *bèzbeli* te *bèzbeli* i *brêzbeli* te *brezbeli.*

Lit.; ARj l, 229. *Elezović* l, 37. 41. *GM* 32. Corović, *ASPh* 29, 510. Korsch, *ASPh* 9, 490. *Mladenov* 27.

belmuž m (Srbija, Milićević) »jelo kao cicvara od mlijeka i brašna«. Daničićeva etimologija (< pridjev *el* + *muž,* od *musti,* upor. složenica *jomuža)* ne može se održati jer ta riječ postoji u varijantama u jezicima oko hrv.-srp.: rum. *balmuș, -eș, -aș, -aj* »Brei« s glagolom *balmuji, -oji, -ași, -osi, -uși, bolmoji* pored (s drugim sufiksom) *balmatucă, -truca.* Iz rumunjskoga je madž. *halmos* »polenta caseata«, bug. *balmuš,* polj. *balmosz,* njemačko šaško *bďlmosch.* Ovamo arb. *byrmet* = *bylmet* »Milchspeise« kao i (sa *w* mjesto *Ђ,* možda unakrštanjem s njem. *warm)* stvnjem. *viarmmuos,* srvnjem. *warmuos* »cibi ex oleribus«, odatle češ. *varmuže* »Bruche«, češ.-moravski *varmuža* »kuhane jabuke procijeđene i pomiješane s mlijekom«, gluž. *bermuž.* Nije isključeno da ti nazivi jela stoje u vezi s *bulamaç* (Bosna, bug. pored *Ђuiumaiъ)* < čagatajski, osmanlijski (južnoturski) *bulamaz* »Mehlsuppe mit Käse« koje Mladenov dovodi

u vezu s turskim glagolom *bulğamak* »miješam« i s *bulgur* > *bungur* (v.). Upor. još fr. (argo) *talmouse* »une patisserie feuilletée«.

Lit.: ARj 1, 382. *Miklošič* 376. *Mladenov* 16. 49. *Gombocz -Melich* 1, 260.· Baist, *ZRPh* 33, 62. *GM* 58.

bèlnuk m (Stulić, Vuk) = *bènluk* (Vuk, 18. v., Baranja i Slavonija, J. S. Reljković) »duga ženska haljina s rukavima, koja se nosi ispod druge«. Odatle, deminutiv *belnučić.*

Lit.: ARj 1, 229. 233.

belopàndara f (Vuk, Srbija, Uzice) »njeka krupna šljiva«. Zacijelo je složeoica kao *bilo-šljiva* (Travnik) = *bjelošljiva* (v.), ali je drugi elemenat složenice nepoznat.

Lit.: ARj 1,229. 9, 614. 855. Šulek, *Im.* 294.

belvedér m (Kućište) »prozor na tavanu«, < tál. (sintagmatska složenica) *belvedere* »vidikovac« < lat. *bellům* + *videre.* Radna imenica na *-itore* od tal. *vedere* s prefiksom *proje provveditore* (14. v.) »mletački upravni činovnik« > *provtdür,* gen. *-ura* (15. v.) (haplologijom *dido* > *du),* prevedeno kod Ljubiše *providnih, a* u Budvi *knez.* Apstraktum od lat. *provider e* je *provizija* < lat. *pr ovisio,* gen. *-onis* (part, pret. *provisus* sa sufiksom *-io, -ionis).*

Lit.: ARj l, 230. 12, 472. 475. *REW** 6793a, 9319. *DEI* 1045. Matzenauer, *LF* 14, 92.

bèmbelj m (Hercegovina) »nekakav grah«. Upor. arb. *fendelë* »biljka passerina tartonraia«. Možda je u vezi sa *fába* »bob«.

Lit.: ARj l, 130. *REW*[3] 3117.

ben m (Vuk, nar. pj.) = *ben* (Kosmet) »m(l)adež po tijelu, naročito po licu mrke boje«. Turcizam *ben* (istog značenja) potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARj l, 230. Matzenauer, *LF 'I,* 6.

bena f (Vuk, Hercegovina, Hrvatska) »luda«. Odatle pridjev na *-ast Vénást,* na *-av beňav* Vuk), također poimeničen *bénává* f (Stulić) »bezumno čeljade muško, ili žensko«, denominal *benaviti (se)* impf, »ludovati, zaluđivati«, sa *-et-a-ti* prema *blebetali, klevetati: benćtati, benećem* impf. (Vuk) »govoriti koješta«, odatle pejorativna radna imenica na *-alo: benétalo* m (Vuk). Taj turcizam *(bön* »glup«) iz oblasti uvredljivih riječi (upor. *tokmak, torlak, ahmak, budala}* nalazi se samo u hrv.-srp. Dočetak *-a* je prema *budala* kao i u našoj riječi *luda,* odakle je po svoj prilici i akcenat.

Lit.: ARj l, 130-1. 232. Matzenauer, *LF* ') 6. Kappus, *ASPh* 29, 627.

bënat, gen. *benta* m (Sutjeska, Bosna) = *bênat,* gen. *benta* (Crmnica) = *bent* m (Vuk, Hrvatska, Lika, Kosmet) »vodenična brana, ustava kod vodovoda«. Također toponim *Na Bendbaši* (Sarajevo) = *Bembaša* = *Benbaša* (nar. pj.). Turcizam perzijskog podrijetla *(bend),* nalazi se i u bug. *bent* (u istom značenju).

Lit.: ARj l, 233. Skok, *Slávia* 15, 186. Miletić, *SDZb* 9, 230. *Elezović 2,* 499. Matzenauer, *LF l, 6. Mladenov* 27.

bendati, -am impf. (Banja Luka) »priznavati«. U Crnoj Gori (Riječka nahija) išlo bi zajedno s time *obendati* pf., kad ne bi bilo naznačeno značenje »begenisati« (v.), bez primjera koji bi to značenje potvrđivali. Za impf, *obendavati* iz istoga narječja daje se primjer i značenje »mariti«, koje se može složiti sa značenjem u Banjoj Luci. Taj turcizam perzijskog podrijetla *(bende* »sluga«, *benden* »služiti«, osobito u formuli uctivosti *bendeniz* »Vi, vaš sluga«) nije drugdje potvrđen.

Lit.: ARj 8, 324. Skok, *Slávia* 15, 63.

Beneci, gen. *-etaka* m pl. (13.—17. v., Rijeka, leksikografi, historijski spomenici) = *Beneće,* gen. *Benei* f pl. (Vodice i u ostalim dijalektima Slovinaca), toponim, etnik na *-janin Benečanin* m prema *Benečanka* f, odatle pridjev na *-bsk benečanski,* od pl. stvoren singular *Benetak,* odatle pridjev *benetački* (1349. *drevo benetbSkd)* prema lat. *Veneticus* > *Benetik,* na *-anac Benetanac,* gen. *-anca.* S betacizmom *v* > *b* (v. *Bôľ),* koji se nalazio u dalmato-romanskom kod nekih latinskih riječi, dolazi od lat. etnika *Venetici,* gen. *-orum.* Ovako se zvahu u kronici Johannesa i Dandula stanovnici grada *Veneția,* koje i danas u književnom talijanskom ima vid *Venezia* prema domaćem *Vinegia* = *Vineza.* U današnjem talijanskom jeziku se pridjev izveden na *-icus* ne govori nego glasi prema kllat. *vénětus* > *veneto.* Pored *Beneci* postoji s nenaglašenim *e* > *ь Bnetci,* gen. *Bnetaka* (15—18. v., pisci i leksikografi) = *Bned* (Cres) prema *Bnetke,* gen. *-taka* f pl., etnik *Bnečanin* m prema *BnetkinjaļBnetkinjica* f, *Bnetak,* gen. *Bnetka* m, prisjev na *-bsk bneški* (upor. slov. *beneškf)* = *bnečki* = *bnetački, bnetaški* (Kašić: *bnetaško drivò).* Asimilacijom *bn* > *mn Mneci,* gen. *-etaka* (Divković, Posilović, Kanižlić), *Mnetke,* gen. *-taka* odatle *Mnečanin, mnètaikî* (Vuk, nar. pj.). Disimilacijom *mn* > *ml Mleci,* gen. *-taka* (Vuk, Palmotić), *Mletke,* gen. *-taka* f pl., sing. *Mlètak,*

gen. *-tka* (Vuk, nar. pj.), *Mlečanin* »1° čovjek iz *Mletaka,* 2° mletački dukat (nar. pj., Vuk: *daše blaga sve u sitno žuta mlečanina)«,* etnik na *-ić Mlečić* (upor. deminutive za etnike tal. *romagnuolo, -ino,* kod nas *Bokelj* na *-ellus),* pridjev na *-bsk mletački* (17. v., Vuk), odatle *Mletačkinja* f (Vuk) pored *Mletkinja* f »Γ ženska iz *Mletaka,* 2° vrst smokve, 3° trešnje«. Pseudojekavizam *Mlijetak,* gen. *-tka* (Vuk, nar. pj.), *ml > ml: Mljeci.* Interesantan je oblik *MUjki* (Šolta, Hvar, Brač), u kojem je *k* iz ák. pl., a *j < t* obična pojava u suglasničkoj grupi. Naoko se slažu hrvatske varijacije s njem. *Venedig,* ali to je nastalo, kao *Käfig* < lat. *cavea,* od *Veneția.* Sa í > *d* prema *veneticus* u mletačkom izgovoru ili prema tur. *Venedik* nastade naziv puške: *eno puče puška venedika* (Pjev. crnog.), *pripucaju turski venedici* (Jukić) = *ledenik,* gen. *-ika* (Vuk, asimilacija *v-d > l-d)* »mala puška okovana srebrom« (nar. pj.), epitet *puške ledenike* (Crna Gora), sa zamjenom dočetka *-ik* našim sufiksom *-jak ledenjak,* gen. *-aka* m »mala puška«, sa *-jača ledenjača,* sa *-ica ledenica* (Vuk, Crna Gora, epitet *puška ledenica* nar. pj.), s metatezom *vedenîk,* gen. *-ika* (Vuk) »pištolj«, s prijdjevom *vedenički,* ovo od *Vedènik,* gen. *-ika* < *Venedik,* gen. *-ika* »Mleci«. Pogrešno je misliti da je to od njem. *Venedig.* To je turski naziv za *Mletke,* koji oni prenesoše i na *Dubrovnik:* tur. *Dobravenedik.* Druga varijanta metateze od turskog naziva je pridjev *nevedlčki* (nar. pj.) = *venedički (pištolj, zlato t čoha) — venedlčki* (Kosmet). Upor. arb. *venetik* »dukat«, rum. *venetic* »1° venezianische Goldmünze, 2° (pejorativno) tuđinac«. Turski, arbanski i rumunjski oblik je balkanizam od gr. βενετικός. U Vukovoj narodnoj pjesmi zove se ta puška i ispravno: *i imade puška mletačkinja koja no je u Mietku kovana* (3,434). Zove se i *latinka: no upali bijelu latinku, al' mu pusta oganj ne prifati* (4,130). Turcizam *ledenik,* gen. *-ika* znači i »ubrusac na kome su nanizani novci što nose žene na glavi« (Srbija). U Hercegovini je *Шenjaca* »španjolski talir«.

Lit.: ARj 1, 131. 460. 5, 951. 6, 838. 842. 848. 852. 8, 125. *Miklošič* 377. *GM* 466. *Tiktin* 1727. *NJ* 3, 192. *Elezović* 1, 77. Hraste, *Rad* 272, 14. Skok, *Hron.* 176., bilj. 6. Rjbarić, *SDZb 9,* 49. Rački, *Doc.* 365.

benđeluk m (Vuk, nar. pj.) = *benđiluk* »trava što se meće u vino i rakiju za opijanje i spavanje«. Odatle denominal *obendelučiti, -čim* pf. (Vuk, nar. pj.) = *obenđijati* = *obenđiti, -im* »bendelukom opiti«. Iz posljednja dva denominala može se zaključiti da postoje imenice *benđija = benda,* koje nijesu potvrđene. Taj turcizam, izvedenica na *-luk bengilik, bencilik,* potvrđen je samo kod nas.

Lit.: ARj 1, 131. 8, 324.

benum, samo u vezi s *fèndum* na prvom mjestu (općenito u Bosni i Hercegovini, u gradovima, kad se radi o prijateljskom nagovoru) : *fendum benum* (nar. pj.) »moj gospodine«. Sintaktički turcizam *(benim* gen. 1. lica sa *-im* mjesto *-in* koji izražava pripadanje: *benin* upravo »od mene«), nalazi se i u bug. *benim* pored *benúm.*

Lit.: ARj 1, 233. *Mladenov* 27. *Deny* § 295-296.

benjīš, gen. *-isa* m (Slavonija) = *bīrijīš,* gen. *-isa* (Vuk, nar. pj.) »kabanica, ogrtač«. Taj se turcizam nalazi u svim balkanskim jezicima, obično sa *i:* bug., arb., rum. *biniș,* ngr. μπενίσι u istom značenju. Glas *e* pored *i* i u tur. *beniș* uz *biniș.* Upor. gore *benluk* (v.); *nj* za « je kao u *janjičar* (v.).

Lit.: ARj 1, 234. 313. *GM* 36. *Mladenov* 29.

beprima f (Hvar, Pavlinović) »1° kopriva, 2° kostjela, ceitis australis«. Prema Daničiću od tal. *vepre* < lat. *vêpres* »Dornstrauch«. To može biti dalmato-romanski leksički ostatak pod pretpostavkom da je poimeničen pridjev u ž. r. na sufiks *-mus: vepřína* (se. *planta};* *m* mjesto я je zbog asimilacije *v-n > v-m* kao u *basne* > rum. *basme.* Betacizam *v > b* kao u *bandıma, bantuza, Bol* itd. Upor. *vepřína* (v-).

Lit.: ARj l, 234.

berak, gen. *bèrka* m (I, Vuk, Srijem) = (II) *bereg* (17. v.) = *berek,* gen. *-eka* (leksikografi, također slovenski) »1° gaj, lug (I), 2° bara, lokva, blato, 3° obala (Vitezović, II)«. Odatle augmentativ na *-ina: berečina* »locus palustris«. U Srijem je došla riječ preko kajkavskog ili madžarskog. Dočetak *-ek* je shvaćen kao *-bko > -(a)k.* Oba oblika su toponomastičke riječi, u Srijemu dapače i u madžarskoj složenici *berekaszó* »vallis, fluvius; šumska rijeka« > *Bèrkasovo* (selo). Madžarizam nepoznatog postanja *(berek* »gaj, bara«) koji se semantički slaže s lat. *palude* »bara« > rum. *pădure,* arb. *pul* »gaj, 'šuma« i slav. *creț* (v.). Oba su se značenja očuvala i u našoj posuđenici.

Lit.: ARj 1, 234. 237. *Gombocz-Melich* 1, 367.

bèrdõ (18. v., Vuk), uzvik naših stražara pod njemačkom komandom, također madž. *berdó,* od austr.-njem. *(halt) wer dat* Odatle denominal *berdokati, -čēm* impf, prema pf. *berdoknuti.* Kuhačevićev nomen verbale *berdikanje* n pretpostavlja *berdikati* koje nije potvrđeno. Ne zna se da li je ovaj germanizam ušao preko graničarskog njemačkog ili preko madžarskog. Semantički je nejasno *bèrdõv,* gen.-oтe m »hljeb za siromašne đake u Karlovcima«. Sudeći prema dočetku *-ov,* potjecalo bi iz madžarskoga, ali toga značenja nema madžarski uzvik.

Lit.: ARj l, 235. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Striedter-Temps* 103.

berèkîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *birikin* (Dalmacija, Dubrovnik) »mangup, lerò, huncút«. Na *-ati: berekinat, -am* impf. (Božava) »fare una birichinata«. Od sjev.-tal. *birichino,* mlet. glagol *berekinar,* nepoznatog postanja. Battisti-Alessio pomišljaju na vezu sa *briccone* koje je također nepoznatog postanja. Odatle *brikunanje* n »laganje, varanje« (16. v., M. Držić) i prema Budmaniju *frkūn,* gen. *-una* m (Vuk, Boka, Crna Gora) prema *frkùnica* f, deminutiv *frkunić* »djetić, djevojka od 10 do 15 god.«; *fr—* mjesto *br—* zacijelo je onomatopeiziranje. v. *Brkini.*

Lit.: ARj 1, 650. 3, 74. *DEI* 527. 599. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1268.

bergamot m (Šulek) »mentha citratą«, *bergamota* f (Šulek) »neka kruška«. Od tal. *bergamotto /bergamotta* »isto«. Jedini primjer turcizma koji je ušao u naš jezik preko talijanskoga. Talijanska riječ potječe od tur. *(Mustafa) beg armūdi* »kruška Mustajbegova«. Dočetak *-uđi* bio je preobrnut prema tal. sufiksu *-otto, -otta.*

Lit.: ARj 1, 236. *REW** 1619. *Lokotsch* 282. *DEI* 492.

beričinica f (Dalmacija) »njeka vinova loza bijela grožđa«. Nepoznat akcenat. Nije tačnije označena area ni kultura te loze. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 236. Šulek, *Im.* 14.

berićet m (Vuk, općenito u Bosni i Hercegovim) = *birićet* (nije dovoljno potvrđeno) ?= *berićet,* gen. *-četa* (Kosmet) = *berećet* (Kösmet, 1763) »blagoslov, korist, ljetina, blagotvorna kiša«. Odakle *berićetan* (Vuk, Kosmet) »koristan, obilan, plodan«, odatle apstraktum na *-ost berićetnost* (18. v., Slavonija). Turcizam arapskog podrijetla *(bereket)* nalazi se i u bug. te arb. *bereket* istog značenja.

Lit.: ARj 1, 236. 322. *SEW* 1, 49. *Mladenov* 27. *Elezović* 1, 42. *Lokotsch 222.*

berija (Lika), uzvik u nevolji (nar. pj.); odatle denominal *berijakati, -čēm* i *-kam* impf, »vikati *berija,* u pomoć«. Turcizam, *berüye* »amo, ovamo«, nije potvrđen drugdje, ni kod nas ni na Balkanu.

Lit.: ARj 1, 236.

berikata f (Sv. Juraj kod Senja, Podgora; primjer: *iščupaću ti berikatu) = berikata* (Senj, Rakalj, Istra: *ću ti pririšai berikatu) = birikăta* (Pērušie K, svi Slovinci u Istri: Vodice, Dane, Jelovica, Golać, Trstenik, Raspor, Črnjehi na Krasu: Badema, sv. Ivan od Sterne, Kaštelir, Vabriga, Filipan, Mrčana, Krnica, Rakalj, Medulin, Pomer; kod domaćih nedoseljenih Istrana riječ je nepoznata) »l"grkljan« = *berikata* (Vrgada) »2° vrat«. U Liješću i Sincu izopačena je u *berišaljda* »vrat«. Vrčević ima *berikai* m »jabučica ispod grla«. Daničić je predložio kao izvor arbanaski deminutiv *njerith* = rum. *omușor* »Gaumenzäpfchen, luette, resica«, izvedenica od *njer,* s članom *njeri* »čovjek, Mann«, što ne može biti ni fonetski ni semantički. Izgleda da je Daničić u brzini možda krivo pročitao grčku grafiju arbanaske riječi vjepi-9-t, uzevši grčko v kao *v* i odatle izveo svoje jednačenje *beri = veri-,* čime dakako nije još objašnjeno *-kata.* Potpuna paralela, fonetska i semantička, nalazi se u rum. *beregată* (Muntenija) »Kehle, Gurgel (das ist Vorderhals und Halsteil der Luftröhre)«. Rumunjska je riječ poimeničen lat. pridjev na *-ātus* (tip *barbātus* »bradāt«) *umbilicātus* »nabelformig«. Riječ je prema tome leksički ostatak iz govora hrvatskih Vlaha na Velebitu i u Cetini, odakle potječu Slovinci u Istri.

Lit.: ARj ì, 237. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Tiktin* 178. *Pușcariu* 1888.

berilj m (Marulić) od tal. *berillo* (14· v.) prema *biljūr,* gen. *-ura* (nar. pj., Vuk) »Kristallglas«, pridjev na *-ьn > -an biljūran,* na *-ka biljōrka* f (Vuk, Baranja), s opetovanjem prvih dvaju slogova kao u turskom apsolutnom superlativu: *jedra gora od bili biljura* (Vuk, nar. pj.). Oblik *biljar* je balkanski turcizam (tur. *billur* < gr. βήρυλλος, sa tur., *u* < υ, sanskrt *vaidūrya):* bug. *biljúr,* arb. *bilur, bylár* »Kristall«.

Lit.: ARj 1, 237. 301. 311. 312. *Mladenov* 29. *GM* 36. *REW** 1055, *DEI* 493.

bermak, gen. *-mka* m (Stulić, Šulek) »asphodelus, čepljez«, *brtnak,* gen. *-mka* (Šulek) »eryngium campestre«, s drugim sufiksom: *brmeč* m (17. v., Baraković) = *bermeç* (15. v.) = (Pag) *bermêc* = *bermez* = *(m > mb) brmbeč* (Šulek) »scolymus hispanicus«, na *-elj brmelj* = *bermej* »kentrophyllum lanatum«. Za ove biljke nije utvrđeno gdje se ovako govore. Čini se da sadrže betacizam *v* > *b* prema tal. *vermena,* furi, *vermene* < lat. *verbena* s raznim zamjenama za dočetak *-ēna.* Ovamo ide dalm.-rom. toponomastički ostatak *Birbinj* (Veli otok) = tal. *Berbigno,* potvrđeno 1195. *Berbineum, Berbin,* latinska pridjevska izvedenica na *-eus.*

Lit.: ARj l, 238. 661. 663. *REW** 9219. Skok, *Slav.* 118. Jireček, *Romanen* l, 63.

bèrmet m (18. v., Vuk, običniji je akcenat *bêrmet* u Hrvatskoj, ŽK) »pelinkovac«. Germanizam od njem. *Wermut(weiri)* »pelin, pelinkovac«.

Lit.: ARj l, 238. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Striedter-Temps* 103.

bersîna f (Cres) = *bršina* (Parčić) poklapa se potpuno s krč.-rom. *bresaina, bersaina* »brina, slana, inje, mraz, sriš, gen. -za (ŽK)« = istrom, *brizena* (Rovinj), *purgina* (Grisons u Švicarskoj), *vruscina* < vlat. **pгusyгna* kao ostatak predrimskog (ilirskog, venetskog, alpskog itd.) supstrata > kllat. *pruina.* Glede *pr* > *br* upor. *breskva* pored *praskva.*

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 188. Paracalli. 48. Skok, *ZRPh* 54, <69. 1. *Banali* 2,Į175. Rohlfs, *ANS* 167, 149. *REW*[5] 6796.

berta f (16. v., Nalješković, Kavanjin) »poruga«. Od tal. *berta* »burla«, od ličnog franačkog imena *Bertha,* lice srednjovjekovne francuske epopeje *(Berte as gras piez).*

Lit.: ARj l, 238. *DEI* 497. *REW** 1032.

bertranka f, izvedenica na *-ka* < njem. *Bertramwurz* < lat. (< gr.) *pyrethrum.*

Lit.: ARj l, 239. 9, 768. Šulek, *lm.* 14. 285. 288. 495. *REW*[5] 6891.

bgsa f (Milićević, Srbija, nar. pj., Kosmet) »1° zadana vjera hajducima koja traje do zahoda sunca, 2° časna riječ«. Dalja izvedenica *besnîk* m (Kosmet) »čovjek koji tvrdo drži zadanu riječ«; sadrži doduše naš sufiks *-nik* (v.) za izvođenje radnih imenica, ali *besnik* nije ipak naša izvedenica (jer ne postoji od *besa* ni pridjev na *-ьn* ni glagol) nego arbanaska. Oni posudiše ovaj naš sufiks. Isto tako i složenica *ćebesa* i udvojeno *ćebesa bĕs,* koja se govori u Kosmetu, nije naša tvorba nego je *će* — arb. *kë* »imaš«. Značenje je »vjere mi«. Udvojeno *besa bes* »uistinu« upotrebljava se u istom kraju uz rečenicu: *bêsa-bês ako ti dođem tamo, viđećeš ti!* Riječ *besa* je provincijalizam, posuđen iz arb. *bese,* danas je općepoznata kao karakteristika arbanaskih pravnih običaja. Ie. je podrijetla, Od korjena *bhendh-* »vezati« koji se nalazi u gr. πεíσμα (v. *pizma)* i u njem. *binden* kao i u drugim ie. jezicima. Riječ je imala prvobitno religiozno značenje.

Lit.: ARj l, 239. *GM* 33. *WP 2,* 152. *Elezović* l, 43. 2, 357.

besjeda f (Vuk, 13. v.) = *beseda* (ekavski i kod nekih ikavaca, ŽK i Lika) = *beslda* (Istra, Vodice) = *biseda* (ŽK, metateza *e-i* > *i-e]* pored *besjed, -i* f (Palmotić, prema z-deklinaciji koja nije potvrđena u narodnom govoru) »1° riječ, 2° razgovor, 3° sastanak, zbor«. Odatle: deminutiv na *-iça* (v.) *bèsjedica,* denominali *besjediti, -lm* (Vuk) i *bèsjedovati* (samo leksikografi) i od njih izvedene radne imenice *besjèditelj* kao neologizam za *orator* (17. v., leksikografi), *besjednik* m prema *besjednica* f (leksikografi) i *besjetko* (17. v.). Pridjevskih izvedenica nema, a *besjediti* se danas osjeća kao pjesnička riječ. Riječ je prema tome bez jezične porodice, izolirana u današnjem jeziku. Praslavenska je i sveslavenska, ali je nema u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Stvorena je od ie. jezičnih sredstava u praslavensko doba. Uzimlje se s velikom vjerojatnošću da je to prefiksalni postverbal od prefiksa *bez* u starijem značenju »izvan« i od *sjedjeti* (v.). Upor. sličnu složenicu *susjed* (v.; ali ima i drugih tumačenja: Bruckner, Iljinskij). Prema ovom shvaćanju prvobitno je značenje bilo »sjedenje izvan kuće« > »zbor, sabor, sastanak«. To se značenje očuvalo kod nas u nazivu *Svetosavska besjeda* »zabava, sastanak u čast sv. Save«, u češ. *beseda* »kasino«, polj. *biesiada* »gozba, sastanak za gošćenje« i u rus. *besídka* (također bug.) »altanka, Laube«. Semantički je razvitak jednak kao u *zbor* »1° sabor, sastanak > 2° riječ«, u gr. αγορά »skupština«, ali ἀγορεύειν »govoriti«, lat. *conventus* »skupština, > rum. *cumnt* »riječ«, ngr. κουβέντα »govor, zabava«, perz. > tur. *divan* »uredska soba, tribuna« > hrv.-srp. »sastanak vijeća«, u denominala *divaniti* (V.) impf. (ŽK) »razgovarati« pored *divan* m »razgovor«. Značajno

je da našu riječ ne posudiše Rumunji nego Arbanasi *(bisedë ţ* i glagol *besedój)* i Madžari *beszéd* »govor«, *beszélni* »govoriti«.

Lit.: ARj l, 240-245. *Miklošič* 11. *SEW* l, 52. *ZbJ* 597-603. *Bruckner* 26-7. *ASPh* 38, 53. *Gombocz-Melich* l, 384. Ribarić, *SDZb 9,* 131. Skok, *ASPh* 32, 366., § 12. *Mladenov* 28. *ASPh* 30, 457. Jokl, *Stud. 5.* Isti, *Unt.* -131. 331. *GM* 33. Iljinski, *RFV* 62, 253-59. *Rozwadowski, RSI 2,* 164. Pogodin, *RFV* 39, 1-3. Wanstrat, *ASPh* 14, 101-3. *Doric* 15.

bèskola f (Šulek) = *bestula* (15. v., Šulek) = *rošpolj* (Miklošič, hrv.) = *našpalja* f (Šulek, upor. madž. *naspolya}* = *našpela* (Popović) = *nespula* (Mikalja) = *nespola* (Stulić) = *nešpula* (Bela, Voltiđija) = *nešpulja* (Dalmacija, Belostenac) = *nješpula* (Lepetane, upor. furl. *gnespul')* = *nešplin* (Belostenac), pridjev *nešplinov,* upor. slov. *nešplja,* polj. *niesplik,* nladž. *nespolyajnaspolja.* Od tal. *nèspolo* (disimilacijom *m-p* > *n-p)* < lat. *mespilus,* stgr. μέσπιλον »id.«. Isto što *mŭšnula* (Vuk, Crna Gora) = *mušmulja* (Virovitica) »mespilus germanica«. Taj je oblik balkanski turcizam (tur. *mųmiiia) :* rum. *moşmol, moşmoală, moşmoană* pored *mişculă,* bug. *mušmul(a),* arb. *mushmulë,* ngr. μούσμουλον. Balkanski turcizam sadrži asimilaciju labijala *m-p* > *m-m.* Glede disimilacije *m-p* > *b-k,* upor. u Napulju *bespolo* < *mespilus* i *proskura* < προσφορά (v.).

Lit.: ARj l, 245. 253. 7, 174. 674. 8, 79. 96. *Pleteršnik* l, 703. Šturm, *CSJK* 6,76. *Miklošič* 198. *Mladenov* 309. *GM* 294. *Tiktin* 1012. Korsch, *ASPh* 9, 657. *REW** 5540.

bèstïlj, gen. *- ttja* m (Vuk) = *pestuj* (Kosmet) »gust pekmez od šljiva«. Turcizam *(pestil* ili *pesdil* »sušene juvke od voća koje spremaju za zimu«), potvrđen kod nas i u bug. *pestii* »ukuhan sok od voća«, u čine. *histile* u vezi sa *feafire* < lat. *facere* »nekoga izlemati«.

Lit.: ARj l, 252. *Elezović 2,* 68. *Mladenov* 419. *Doric* 269. *Pascu 2,* 870.

bestìmati, *-imam* impf. (18.. v., Perast) = *bestimât* (Rab) = *bestìmati* (Boka, Dobrota) = *bestimât* (Božava) = (pseudojekavizam) *bjestimati* (17. v., Dubrovnik) = (sa *je* > *ja* prema tal. *biastemid) bjestèmati* — *bjastimati* »psovati«. Prema talijanskom *(bestemmiare') beštemtjati* »id.«. *bestîma f* (Rab) = *bestîma* (Božava = *bjaštema* (17. v.) = *bjastéma* (16. i 17. v., Gučetić, Orbin). Prema talijanskom *beštemija* (18. v.) = *bestimija* (17. v.). Radna imenica na *-atore* > *-atur* > *-adur: bestimàtūr,* gen. *-ura* (17. v.) = *beštimadūr,* gen. *-ură* (18. v., Molat) »hulitelj«. Oblici na *-ma-* < lat. *m(г)-* mogu da potječu iz dalmato-romanskoga, ali protiv toga govori početni slog *be-* < *bia-* koji je moguć samo u toskanskom i mletačkom. Upor. u istrorom. *bascĕma.* Od tal. *bestemmiare, bestemmia* < gr.-lat. *blasphēmāre* > vlat. (prema *aestimare} blasfemare.* Također prema gr.-lat. *blasfemati, blàsfem* m (16. i 17. v., Budinić, Kašić), *blasfemija.*

Lit.: ARj l, 252, 257. 376. 390. 424. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 1156. *DEI* 409.

beš (Pavlinović, srednja Dalmacija /?/), samo u izrazu: *oli les (*— mrtvac, v.) *oli beš,* koji se kaže bolesniku o kome se misli da će mu ili bolje biti nakon nekoga lijeka ili da mu drugoga lijeka nema. Prema tome *beš* može da znači samo opreku od *les,* tj. »živ, zdrav«. Daničić izvodi *beš* od perz. *peš* »mancus«, što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Perzijska riječ mogla je doći samo preko turskoga, a u turcizmima perzijskog podrijetla nema primjera za *ρ* > *b* (v. samo *busija).* Bolje odgovara rum. postverbal *beş* »prdac« od *basi* < lat. *vlssīre* (upor. tal. *vescia* »isto«). Opreka *leš-beS* znači prema tome »mrtvac-prdac« (živ čovjek koji prdi). Riječ je ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha (ev. cetinskih). Ovamo može da ide kao dalmato-romanski leksički ostatak *besa* f (Bela, Stulić, 18. v.) »vitium, defectus, menda, infirmitas«, deminutiv na *-ica bešica* »leve vitium«. Odatle pridjevi na *-av bešav* »vitiosus, valetudinarius, mendosus«, na *-iv bešiv* (Bela) »isto«, na *-ьn besan* (Stulić), prilog na *-asto bešasto* (Dalmacija: *drvo stoji bešasto kad je nahereno).* U rodu se *besa* slaže s tal. *véscia* »leiser Furz, Staubpilz = *puhára,* Finte, Erfindung«, *v* > *b* je betacizam < vlat. **vissia* > fr. *vesse* od *vïsslre.* Daničić i za ovu seriju predlaže perz. *peš,* čime se ne objašnjava rod.

Lit. ARj 1, 255. 256. *REW*[3] 9382. *Prati* 1041. *Mladenov* 421. *Dorii* 270.

bešika[1] f (Vuk, Rajić, Srbija) »mjehur u čovjeka u kojem se skuplja mokraća u tijelu, u ribe u koji se uvlači zrak (vàzduh)«. Nalazi se još u ukr. *bešyha* »Rotlauf«. Već su je Miklošič i Daničić dobro utvrdili kao posuđenicu iz rum. *băşică* »Blase, Luft-, Wasserblase« = *beşică* (Erdelj, Moldavija) < lat. *vessîca,* tal. *vescica.* Pripada balkanskom latinitetu: arb. *mëshikë, pshikë, fshîkë* (Ulcinj; primjer *ish*

tu fshík pet djegunit »digao se mjehur, kad se neko opeče«). Ovamo preko mlet. *vižiganat,* gen. *-anta* (Perast) < tal. *vescicante.*

Lit.: ARj 1, 256. *MikMič* 415. *SEW l,* 53. Popovid, *Slávia* 7, 22. *REW*[3] 9276. *GM* 276. *Tiktin* 178. *Prati* 1041. *Puscariu* 189.

bešika[2] f (Vuk, nar. pj., 18. v., istočni krajevi, Bosna,"Srbija) = *bešik* m (Kosmet) »kolijevka, zipka (na zapadu)«. Odatle hipokorištik *besa,* deminutiv *bešičica,* pridjev *bešična* (se. *žena* /Kosmet/ »trudna, teška, u drugom stanju«). Femininum *bešika* prema maskulinu *bešik* nastao je pod uplivom sinonima *kolijevka.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(beşik* »ljuljačka«), nalazi se u bug. *běsík* u istom značenju.

Lit.:ARj 1, 256. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 53. *Lokotsch* 293. *Doric* 15.

beška f (Šulek, Krk) »njeka vinova loza«. Značenje neodređeno. Naznaka da se govori na Krku dovodi na misao da stoji u vezi s *Baška* prema izgovoru poluglasova u Vrbniku.

Lit.: ARj\, 256. Šulek, *Im.* 14. *DEI* 499. *Sella* 624.

bešlija m (Vuk, 17. v.) »1° u vrijeme suverenstva Turske nad rumunjskim kneževinama, u doba Fanariota, turski konjički vojnik. U toj konjici, koja je vršila žandarsku i kurirsku službu, bilo je i kršćana; 2° jedan od konjičke tjelesne straže velikog vezira ili od slugu beglerbega«. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(bešh* »peta vrsta vojske« od *beş* »pet«), nalazi se i u rum. *beşliu* te u madž. *bestia* (u istom značenju). Odatle zacijelo potječe toponim *Bešlinac* u Hrvatskoj < **Bešlijinac.* Od tur. *beş* »pet« postoji 1° apstraktna izvedenica na *-luk: bešluk* m (nar. bos. prip., nar. pj.) »petak, srebrni turski novac od pet groša« (također rum. i bug. *beşlik* u istom značenju); 2° složenica *bestas* m (Kosmet) »titra (Vuk), jedan od pet kamičaka kojima se djeca igraju«, odatle *beštašadžik* (s turskim deminutivnim sufiksom *-džik,* v.) *igrati.*

Lit.: ARj 1, 256. *Gombocz-Melich* 1, 380. Hammer, *Geschichte des osm. Reiches* 10, 340. *Mladenov* 28. *Elezović* 1, 44.j Korsch, *ASPh 9,* 490.

bešljati, *-am* impf. (Stulić, Pavlinović, srednja Dalmacija) »decipere aliquem verbis«. Od iste je osnove možda pridjev na *-Ijiv bešljiv* (Mikalja, Stulić) »šupljikast«, apstraktum na *-ost bešljivost* f »pororum abundantia«. Prema Daničiću od tal. pridjeva *bèscio = tesso* »sciocco« < možda kslat. *bestius* od *bestia* (v. *beštija),* no to ne odgovara ni semantički ni morfološki. Od talijanizama nema tvorbe glagola na *-ljati* ni pridjeva na *-Ijiv.*

Lit.: ARj 1, 254-256. *REW** 1063. *DEI499.*

bët, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »čudan, neobičan, nezgodan« = *bét* pored *bītli* s turskim *-li* (Banja Luka, Mostar) »neprijatan, grk«. Pomiješalo se i sa *baterisati* (v.), koje je drugog postanja pa se govori i *beterisati* (Banja Luka). Postoji još i perzijski komparativ *beter* kao indeklinabilni pridjev (Kosmet) »lošiji, grdi, gori«, u Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *nije šećer, već je beter, ne bilo mì ga.* Turcizam perzijskog podrijetla *(bed* »ružan«, komp. *bedter),* nalazi se i bug. *bet* i *beter.*

Lit.: ARj 1, 258. *Elezović* 1, 44. 2, 499. Skok, *Slávia* 15, 186. 187. *Mladenov* 28.

bèteg m (16. v., kajkavska i čakavska riječ, Marulić, Hrv. primorje, Hvar) = *betêg* m (ŽK) »bolest«. Odatle pridjev na *-ьn: betežan* (ŽK), denominal *betežati* impf, (leksikografi) prema *zbetežati* pf. (ŽK) i radna imenica *betežmk* m prema *betežnica f* (također ŽK). Madžarizam neodređenog podrijetla (sjeverno-turskog, ugrofmskog, njemačkog ?), nalazi se još u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom.

Lit.: ARj 1, 257-8. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 53. *Gombocz-Melich* 1, 383-4. Tentor, *JF* 5, 203. Asbóth, *Nyt* 5, 222. Raić, *ASPh* 12, 522. Štrekelj, *DAW* 50, 77.

betònika f (18. v.) = *betunika* (18. v.) = (prema njem. izgovoru) *petonika* »srpac, bokvica, bukvica, ljekovita biljka, betonica officinalis«. Latinizam iz medicinskih krugova (internacionalan).

Lit.: l, 258. 9, 820. *DEI* 501.

bevanda f (Perast) = *bevanda* (Rab, Božava) »slabo bijelo vino, polovnik«. Na *-elina* (tal.-hrv. sufiks < *-ell-* + *-ina* augmentativ) *bevandêlina* (Božava) »id.«. Prezime na *-ić Bevandić* (Lika, katolici). Od mlet. *bevanda* (14. v.), lat. gerundi) *bibenda,* od *bibere.* Poimeničen latinski infinitiv slov. *bîbra* f »schlechtes Getränk, verpantschter Wein«. Ovamo ide kao stara posuđenica iz dalmato-rom. *bikla* f (Dalmacija, Pavlinović) »miješano vino s mlijekom«, od deminutiva **bibitula* od part, pret. *bibitus* od *bibere,* koji se u talijanskom upotrebljava također kao *bibita* »bevanda«, u stfr. *boite* (pučka riječ).

Lit.: ARj ï, 300. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* l, 25. *REW*[3] 1074. 1075. *DEI* 503. 509.

bez[1], prijedlog s genitivom »sine«, nominalni prefiks u složenicama (pridjevskim i imeničkim, tipovi: *bezazlen, bezobrazan, bezakonje,* nikada u glagolskim), kao prilog u starim dokumentima značio je »osim, izuzevši, neuračunavši«. Dolazi u tri vrste pridjevskih izvedenica a) *bezglav,* tip stvoren prema *tvrdoglav,* b) u pridjevima izvedenima s pomoću sufiksa *-ьn: bezočan* (Kosmet) »bez stida« (upor. stcslav. *bezokb* »impudens«), *bezdan, bezimen, besvjestan, bezbjedan,* c) u pridjevima izvedenim s pomoću *-en: bezazlen, besposlen.* U svim tim slučajevima prefiks je došao parasintaktičkim putem, tj. preko sintagmi *bez glave, bez imena, bez svijesti, bez posla, beza zla.* Kod imenica dolazi u pridjevskim poimeničenjima na *-nik, -iça, -ost, -ka,* te kao *i-* deklinacija: *bezočnih* m prema *bezočnica* f (Kosmet), *bezobraznik, bezdetka, -kínja* f (Kosmet) »žena koja ne rađa«, *besposlica, bezbednost / bezbjednost, bezdan,* gen. -í. Ovamo ide i *bezjak* < *^ezjajak.* Kod glagola samo ako su denominali od takvih pridjeva ili imenica: *obeshrabriti, obeskrijepiti, obezbijediti* itd. Taj prijedlog glasi u baltičkoj grupi bez *-z* (lit. *be* = stprus. *bhé).* To znač da je u praslavenskom dobio -z < ie. *-ǵh(o),* koje se kao deiktička čestica nalazi i kod drugih prijedloga i zamjenica, tako kod prijedloga *na* u *nazočan,* pridjev < *na oko, do* u *dozvoliti,* u po u *pazder* (od *derati);* kod zamjenica: *njojzi.* Ta je deiksa postala općenita i kod prijedloga s genitivom, istog značenja ali različitog postanja, upor. *prêz* (Lastovo, ŽK) = *friz(a)* (Dubrovnik), od praslav. **perz-* > *prěz* »praeter«, kojemu je ista osnova koja je i u prefiksu *pré-* i u pridjevu *prijek* (v.) te u imenici *prijećka* (v.). U drugim ie. jezicima odgovara mu sanskrt. *bahit* »en dehors, séparément«. Postojao je nekada *bez* na čitavom hrv.-srp. teritoriju, i na onom koji danas ne poznaje *bez* kao prijedlog. To dokazuju složenice kao *bez dzna* > *bezdan* / *bezan* m (ŽK) i slov. *bezen.* Do unakrštavanja između istoznačnih prijedloga *bez* i *prez* došlo je na štokavskom, kajkavskom i čakavskom tlu *brêz* (ŽU, Vrančić, Marulić, kao i Jambrešić). Ovo *brez* dolazi i kao prefiks u pridjevskim i imeničkim izvedenicama: *bresvjestan, bresputan, brespuće, bresposlen, bresprijekorno.* U rumunjskom je posuđeno samo kao pridjevski i imenički prefiks u crkvenim i narodskim izrazima *becisnic* »jadan, slabunjav« < *bez сьзіьпъ,* odatle apstraktum *becisnicie* »sramota, slabunjavost«, *bazaconie* = *bezbojnic* »bezbožan«, *băzăochiu* »škiljav«, *bezmetic* »lud«, *bezmân* »porez na nasljedstvo« < *bez měny* (= *bez promjene},* *beznă* < *bezdtna.* Interesantan je prilog *bêstebezòve* < *bez te, bez ove* koji se upotrebljava po jugozapadnim krajevima u značenju »bez razloga, bez potrebe«.

Lit.: ARj 1, 259. 631. 11, 810. i si. *Miklošič* 244. *SEW* 1, 541. *Trautmann* 28. *WP* 2, 31. 137. *Bruckner* 12. 22. 444. KZ 43, 317. *ASPh* 38, 54-5. *Elezović* 1, 31. 43. Meillet, *RES 6,* 179. *RSI* 6, 126-7 i 2, 87-8. Rozwadowski, *RSI2,*83 -93. Zubatý, KZ31,60. Vaillant, *RES 6,* 78-9. Ulaszyn, *ASPh* 29, 444.' Oblak, *ASPh* 16, 441., § 28. Wijk, *ZSPh 2,* 379-81. Štrekelj, *DAW* 50, 78. Ilešić, *SDZb* 3, 71-96. Jagić, *ASPh* 5,681. Lalević, *NJ .2,* 78-83.

bez[2] m (Glavinić, tri puta; Belostenac) »demon, đavao«. Glavinić, *Cvit* 372 b: žena prijemljući pineze tudije bez skoči u nju. Toga primjera nema Daničić u *ARj* 1, 261. Daničić je uporedivao *bezjak,* koja riječ nema nikakve semantičke veze s Glavinićevom i tumačio je s pomoću srvnjem. *fiesz* »callidus, hostis, diabolus«, što je Jagić označio kao sumnjivo. Kako riječ nije potvrđena u narodnom govoru, i Daničićev akcenat *(bêz)* je sumnjiv.

Lit.: ARj 1, 261. *ASPh 5,* 681.

bez[3] m (Vuk, 18. v., općenito u Bosni i Hercegovini) »platno«. Odatle sa sufiksom *-ar* (v.): *bezār* m (Vuk) i arapsko-perzijska složenica *besistan* m (nar. pj.) = *bezistan* (Vuk) »mjesto i zgrada gdje se prodaje platno«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bezz, bez* + perz. *-istan* kao u *Afganistan, Juanistari)* i u arb. *beze* f »Baumwollzeug«, bug. *bezistèn* = *bezestén.*

Lit.: ARj 1, 261. 264. 269. *Mladenov 22. GM* 34.

bezanica f (Šulek, Gospić) = *bezanka* »biljka potentina anserina L.«. Postanje nejasno. Ta se trava zove i *steža* f (Vuk). Jede se od srdobolje i steže. Odatle joj ime. Postoji još naziv *prostře^,* gen. *prostřela* m (Srbija) = *prostrijel* (Lika). Posljednji naziv upotrebljava se i za svinjsku bolest haemorrhagia interna, a liječi se travom koja se isto tako zove. I ovaj naziv je jasan. To je metafora od *prostrijeliti,* jer navali krv iz svinje. Ove dvije denominaci j e ne pomažu objasniti *bezanica.*

Lit.: ARj 1, 264. 12, 428. *BI 2,* 472,

bezderisat, *-išem* pf. i impf. (Kosmet) »okaniti se čega« (npr. *dganHka).* Taj turcizam osmanlijskog podrijetla (kauzativum *bezdir-*

mek »ogaditi« od *bezmek* »dosaditi«, s umetnutim *-dir-)* nije drugdje potvrđen u našem jeziku. U novogrčkom se i cincarskom govori bez *d:* μπεζερίζω < μπεζδερίζω = cine. *bizirsire* »dosađivati se« prema part, *bezer* od *bezmek,* koje dolazi u bug. i arb. u aoristnoj osnovi *bezdi:* bug. *bezdisuvam* = arb. *bezdis* (Skadar) »dosađujem«, i sa *-gin* (v. *čališkan) bezgin* »dosadan«.

Lit.: Elezović \, 37. *GM* 34. *Pascu 2,* 113. *Doric* 11.

bezjak m (Vuk, 16. v.) »1° homo rusticus, luđak (kao ukor, Srbija), 2° naziv za hrvatske kajkavce između Drave í Save (Dalmatin, Križanić), 3° naziv starosjedilaca Hrvata čakavaca u Istri za razliku od doseljenih istarskih Slovinaca«. Također prezime *Bedak* (ŽK) < *Bezjak.* Nalazi se još u slov. *bezjak* = *bizjak* sa značenjima kao u hrvatskom »1° Tölpel, luđak, 2° hrvatski kajkavac, 3° čovjek sa talijansko-slovenske jezične granice«. Odatle slov. *bezjača* f (sufiks kao u *mužača* prema *muži-mužaki)* prema *bezjak* m »1° vincilirka, 2° sjekira iz kraja *Bezjaka, У* vrst hrvatske pastirske svirale, 4° vrsta šljive«, sve semantičke varijacije prema nazivu hrvatskih kajkavaca. Od opće riječi *bezjak* »luđak« potječe na *-e, -eta: bezjáče, -eta* n »lud dječko« (Dalmacija, Pavlinović); odatle denominali *bezjáčiti, -lm* impf, »fallacies facere« i *bezjakati, bezjāčēm* »govoriti gluposti, nesuvisle riječi (Gospić i okolica)«. Odatle apstraktum na *-stvo: bezjaštvo* n »glupost« (stvorio je po svoj prilici sam Pavlinović). Za naziv govora i za pridjev na *-ski bezjačkī* i apstraktum *bezjaština* f (17. v.) vrelo je samo Križanić koji pod tim misli govor hrvatskih kajkavaca. Riječ je ušla i u istroromanski *bezgakojbezǵako* s objema varijantama kao u slovenskom i s jednakim značenjem »Sonderling, Tölpel«, koje se poklapa sa hrvatskim i slovenskim značenjem pod 1°. Dalje je ta riječ putovala na Apenin, gdje je grupa *ég* zamijenjena sa *si:* tal. *bislacco* »sonderbar, launisch, überspannt«, koje se smatra ekspresivnom riječi. Ovdje se unakrstila s tal. *vigliacco* »kukavan« i španj. *bellaco* »obješenjak«. Vrlo je vjerojatno da je mlet,--istarsko *búzdo* nastalo prekrajanjem od *beégako.* Do tog prekrajanja moralo je doći zbog grupe *zj > žg,* neobične za Romane. Što se tiče postanja, mislim da je riječ nastala na jednak način kao furlansko *bezoal — bazoăl — basaual* »balordo, sciocco« u rečenici *Će pedino fă di chel basoăl* »Šta se može učiniti od ovih luda?«. Furlanska riječ nalazi se i u istrom, *bazuai* pl. »muda«. Potječe od lat. *bisōvālis* »koji ima dva jaja«; *bezjak* je prema tome pejorativna izvedenica na *-ák* od sintagme *bez jaja.* Da se slični izrazi upotrebljavaju za uvrede, poznato je.

Lit.: ARj l, 269. *Pleteršnik* l, 24. Skok, *ČSJKT,* 66—76. Ilešić, *SDZb* 3, 71-96. Jagić, *ASPh* 5, 681. *SEW* l, 53. *REW*[3] 9335. *Pirana"* 42. Vidossi, *ZRPh* 30, 202. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *DEI* 532. *Bezlaj.* 59-60. Gušić, *ZbNŽ* 43,7—124.

bezoreksija f »bolest u kojoj bolesnik ne može da jede, nestašica apetita«. Od gr. ανορεξία, negativna prefiksalna složenica od ορεξις »apetit«. Glede prevođenja negativnog prefiksa upor. *besfideći.* Tal. *anoressia* < ανορεξία.

Lit.: ARj 1, 274. *DEI* 266. Vasmer, *GL* 105.

bezuventa f *(od zlata,* Petranovićeva nar. pjesma). Daničić to prevodi sa »poveza« i izvodi tu riječ od tur. glagola *bezenmek* »kititi se«, za koji nema potvrda ni kod nas ni u balkanskim jezicima, niti je *bezuventa* fonetski ili semantički u vezi s tim glagolom.

Lit.: ARj l, 278.

bezmek m (Zore, Dubrovnik) »morska riba čačak, uranoscopus scaber«. Etimologija nepoznata.

Lit.: ARj l, 279. Hirtz, *Pisces* 37. Fink, *Im.* 49.

bîba f (Hrvatska) »zemlja na podvodnom mjestu koja se ulije že kad se ide po njoj«, postverbal od *bibati se* »njihati se, ulijegati se«. I glagol i postverbal postoje u slovenskom u značenju »Γ inala životinja koja gmiže, 2° plima i oseka«, *bibati* (se) »polagano se kretati, ići kao patka, fluktuirati«. Kako reduplikacija pokazuje, riječ je onomatopeja za kretanje. Odatle pridjev *bibav* i poimeničenje *bibavica* f »more kad se biba«. Bezizgledno je takve riječi izvoditi iz ie., kako to čini Daničić. Ta onomatopeja može se odnositi i na glasove; odatle *bibac,* gen. *bipca* m (Bosna) »puran (v.), tukac (v.), budac (v.), ćurak (v.)« prema *blba* f »pura (v.), tuka (v.), budija (v.), ćurka (v.)«. U slovenskom također *bibec,* gen. *bibca* m »puran« prema *bunka* f. Ta se· onomatopeja nalazi i u arb. *biban* »puran« prema *bibe f* »pura« i bug. *biba, bibe, bibok;* rum. *bibilică, ЫЫШса* f prema *bibiloiu* m »Perlhuhn«. Da li ovamo ide i botanički izraz slov. *biba* »Grashalm«, odakle je deminutiv *bíbica* f »travná biljka: naberi mi *bibico jagodi,* koji se nalazi i kod Šuleka *(bibica* f »teucrium chamaepitys L.«), ne može se ništa kazati dok ne budemo potanje obaviješteni o tome gdje se te riječi govore, koji im je akcenat, čemu služe i odakle im može da potječe denominacija.

Lit.: ARj l, 280. *GM* 35. Mladenov, *SpBA* 22, 227-41. Perušek, *ASPh* 34, 5-6.

Bïbïnje n, obalski toponim južno kod Zadra, u historijskim potvrdama *Bibanum* (13. v.). Ide u seriju rimskih posjedovnih toponima (njem. Besitzernamen) obrazovanih s pomoću lat. pridjevskog sufiksa *-anus* od rimskih gentilnih imena (gentilicija) na *-ius,* u ovom slučaju od *Vibius > Vibianum* (se. *fundus, praedium) »Vibijev* posjed«. Sufiks je ovdje drukčije razvijen nego u *Jakiján, Žnjan, Ugljan* ltd., zbog toga što mu nije osnova latinski akuzativ ili nominativ nego lokativ **Vibiam* »ad Bibanum (u srednjem vijeku), u Bibinju«. Odatle prema dalmatorom. prijeglasu kao u krč. *kimp* »polja« = tal. *campi', -je* je naš pridjevski nastavak za sr. rod kao u *Celje, Skoplje* (rimsko *Celera, S cupi). Bibinje* je prema tome dalmatoromanski toponomastički ostatak. Upada u oči i betacizam *v > b* kao u *Bol, bandıma.*

Lit.: ARj l, 280. Skok, *RIJAZUZ* l, 42.

biblija f (Belostenac, Glavinić, Stulić) »sveto pismo«. Od gr. deminutiva βφλίον od βίβλος »knjiga«. Složenica *biblioteka f* od gr.-lat. složenice (drugi dio *-thēca* < --8-ήκη od τίθημι »stavljam«), pridjev na *-ьn bibliotečni,* radna imenica na *-ar bibliotekar,* gen. *-ara.* Prevedenice su (prema njem. *Bücherei) knjižnica, knjižničar.* Prema tal. *bibbia > Ubija* f (16. v.). Dočetak *-ja* kao u *gimnazija* prema gr. pluralu βιβλία, kslat. *biblium.*

Lit.: ARj l, 280. 5, 130. *DEI* 508.

bícak, gen. *bícka* m (Srbija) »naziv nerastu kad se mame svinje«. U kajkavskom je riječ i apelativ *bicek, blcko* (ŽK, Krasić, Pribić) »muško neuškopljeno svinjče«. Osnova se nalazi u arb. *bič* m *— mic* (Debar), *bičmi* »mlado svinjče, odojak«. Na nju je došao sufiks *-bko.* Daničićevo izvođenje od madž. *fiche* »živahan« ne objašnjava značenje ni promjenu *f > b* jer madž. / ostaje nepromijenjeno. Riječ je tipa *pile* (v.), tj. nastala je od *izraza za* vabljenje životinja. U Krašiću (Hrvatska) uzvikom *btc bič* (s reduciranim *i)* vabi.se nerast kad je na paši. Kad se pari, onda se svinja smiruje složenim uzvikom *du blč dû blč.* Prvi elemenat te složenice odnosi se na svinju, drugi na nerasta (saopćio Torbar).

Lit.: ARj l, 280. *GM* 38.

bič m (Vuk, Srbija, nar. prip., Paštrovići, Ljubiša, Bosna, Dalmacija, Lika, pravoslavni) »pramen kose ili vune, pram (Lika, katolici)«. Pavlinović glosira riječ *okučina* sa »bič vune istrgnut iz runa«. Odatle deminutiv *bičić vune* (Grubor, Poljica, Dalmacija). Daničić tumači taj pastirski termin kao metaforu od *bič* »Peitsche, flagellum«, po semantičkom zakonu metafore, što je dakako moguće, ako se uzme da u semantici mašta potpuno vlada. Međutim *bič* se semantički potpuno slaže s rum. *bit,* pl. *bite* (varijante *bghif* i *ghif,* betacizam gdje *b* varira sa *v viţă de păr* »Haarlocke, čuperak kose«; varijante su *mit, miţă, şuviţă (neagra), şuviţă de păr, mit mită* »Schafwolle«, pridjev *miţos* »langhaarig«; glede varijanata sa *m za. b, v* upor. *miti mitui* »scheren, strici«; u rumunjskim varijantama ima još etimologijski nejasnih oblika — to je zamjena *vlb sami* prefiks *su-)* istoga značenja (»Wolllocke, Bündel roher Wollhaare)«, od lat. pridjeva na *-eus : vitteus* od *vitis, vitto* »vrpca, povezača (na glavi u žena, svećenika)«. Obje riječi *bič = bit* potječu iz balkanskog pastirskog latiniteta.

Lit.: ARj l, 284. 8, 878. Skok, *ZRPh 36,* 643. i si. Skok, *CM F* 6, 41. (ef. *IJb 'I,* 124). *Pщcaгiu, DLR* l, 569. *REW*[3] 9388.

bičak m (16. v., Marulić, prema Vuku rijetka riječ, pisano *bičah,* 16. v., Hektorović, i *bičag,* Marulić, genitiv nije potvrđen) »nož«. Odatle muslimansko prezime *Bičakčić,* od *bičakčija* »nožar«, potvrđeno u Kosmetu i u bugarskom. Odatle možda i *bičakija* f (Peć), ali nije određeno značenje kako treba nego samo »jedna alatka kod kujundžija«. Turcizam osmanlijskog podrijetla iz oblasti alata, jedan od najstarijih kod nas potvrđenih izvedenica na *-ák* (kao *jatak* (v.), od *biçmek* »rezati, krojiti«; nalazi se još u madž. *bicsak i* u arb. *bitshak* u istom značenju. Od istog glagola postoji još *bičkija* f (Vuk) »nož kojim se koža siječe«, također bug. *bičkija* i madž. *bicskia.* Madžarski je oblik došao preko hrvatsko-srpskog, kako pokazuje dodatak *-ja.* I skraćeni infinitiv *biçme nalazi* se u Kosmetu *blčim,* gen. *-a* m »kroj«, kao indeklinabilni pridjev *bičimslz* (uz *čok-*

stre) »lošeg kroja«, složen sa *-suz* (v.); *-im* mjesto *-ma* je prema turskom sufiksu *-im* u *jardum* (v.), *dunum* ili *dulum* (v.)j *kaldrma* (v.).

Lit.: ARj l, 251. 283. *GM* 35. *SEW l,* 56. Skok, *Slávia* 15, 187. *Elezović* l, 47. 2, 501. Bruckner, *ASPh* 11, 123-4. Matzenauer, *LF* 7, 7. Korsch, *ASPh* 9, 490. *Gombocz-Melich l,* 394.

bičje n »sita, juncus L., scirpus L.«. Ne zna se gdje se govori ni za što se upotrebljava. Postoji još deminutiv *bikica* f »luzula DC«. Tu riječ piše Schlosser sa *ie,* što Daničić drži greškom, isto tako piše i *bieka* »luzula DC«, a Daničić i to proglašuje greškom. Ni ovdje se ne zna za pravi narodni izgovor. Postoji još *bikovina* f »viburnum«. Kako *bukovina* (v.) ima također značenje »viburnum lantaną, salix vitellina«, a ovo je prilično evidentna izvedenica od *bak* »bik« (znači, dakle, »bikova biljka«), moglo bi biti da i *bičje* kao poimeničeni pridjev na *-ji* ima isto značenje. Ali dok se ne dobiju određeniji podaci o tome u kakvoj vezi stoje ove biljke s *bikom,* ne može se ništa izvjesno kazati o postanju. Svakako je krivo izvođenje Daničićevo od stvnjem. *Ы-nuz,* od srvnjem. *Binz,* nvnjem. *Binse* »sita«, jer ne odgovara fonetici.

Lit.: ARj l, 282. 300. Šulek, *Im.* 14. 15. 526. 552. Machek, *ČSR* 274. 277. Skok, *ČMF* 6, 41.

bičkāš, gen. *-asa* m (Vuk, Vojvodina) »razuzdano muško čeljade«. Madžarizam, možda turskog podrijetla (izvedenica *bicskás* »lupež« od *bicska l* v. *bičkija /* »džepni nožić«), nalazi se još u rum. *bicikaş.*

Lit.: ARj l, 283. *Gombocz-Melich* l, 395.

bičva f, običnije f. pl. *bičve* (Marulić, Rab, Vrgada, Potomje, Lumbarda, Skabrnje, Zemunik, Biograd n/m, Korčula, Mune u Istri, Hrvati u južnoj Italiji, zapadna Bosna, Sanski Most, Grahovo, Livno, Glamoč, Sinj, Drniš) = *bičve* (Novljanski blagdanar, 1506) = *bîcva* (Molat) = (jekavski) *bječve* (Vuk, Gornje primorje, Hrvatska, 15. v., Boka, Dobrota, Prčanj, Krivošije, Dubrovnik, Cavtat), deminutiv na *-ica bječvica* (Nalješković) »1° ženska i muška čarapa, *kàlceta* (Korčula, više se govori negoli *bičve).* Stariji ljudi spavaju s kapom na glavi koja je napravljena od *bičve* ili *kalcete, kalce* f pl. (Obrovac), ženske duge čarape (kod muškaraca *kalcete,* koje su kratke, Krivošije. *Crne bječve* zovu se *gete),* 2° ženske dokoljenice (Vuk, Hrvatska), 3° gamaše (zapadna Bosna, Dalmacija, Sinj i Drniš, Skabrnje, Zemunik, bez stopala. Na *bječve* dolaze *nazupci)«* = *beivi* f pl. (Makedonija, Galičnik, Debar, Drimkol, Bitolj, Prilep, Kruševo, Poreč, Mariovo) »1° bijele i crne gaće, 2° vrsta pantalona, čakšira«, bug. *beava, beivi, bečvišta* »Strumpf, Gamasche«. Riječ koja je u 15. v. bila poznata i na srpskom dvoru, danas je raširena na južnoslavenskom području od Jadrana preko Makedonije do na bugarski teritorij. Čini se da je prvobitno značenje bilo ono koje se danas govori u Makedoniji »nogavica, odjeća za nogu«. To je značenje suženo na čarape (upor. slično sužívanje naziva *hlače* »pantale« prema *calzetta* »čarapa«). Tu riječ potiskuju na istoku i zapadu kasniji nazivi, turcizmi: *čarape, salvare, Čakšire,* i na zapadu italijanizam *kalcete.* Metaforički se upotrebljava deminutiv *bječvica* »Geschühe des Beizvogels«. Na *-ar* < *-anus bičvar* (Pavlinović), toponim *Bečváři* (Srbija, Čačak). Daničić je tražio romansko vrelo, ali ga nije našao u tal. *pezzola, picciolo* i mlet. *picolo* »nožica«, koje tal. riječi nisu djelomice ni dobro navedene, a misli se zacijelo *picciuolo* »gambo di frutta« < kslat. *pedalus* »mala noga«. Matzenauer pomišlja na tursko vrelo; na *pača* »eine Art Waden- oder Fussbekleidung«, što je fonetski i morfološki jednako nemoguće kao i Daničićevo mišljenje. Mladenov pomišlja na vezu sa *benevreci* (v.), ali ni to nije moguće. Po mojem mišljenju *bječva* je leksički ostatak iz balkanskog latiniteta, upor. pridjev na *-eus vitteus* »ad *vittam* pertinens«, zatim *vittea* od *viltà* > rum. *bată* »Band«, meglenski *beta* »Strumpfband«. Glede pridjevskih izvedenica na *-eus* v. *bič* i *večica.* Za izvođenje s pomoću *-eus* upor. lat. *vīteus* od *vītis.* Istarski Rumunji posudiše *băţva,* pl. *băţve, băţvi.* Betacizam je potvrđen i u rumunjskom. Grupa *ti* > *č* je kao u *račun, palača.* Dočetak *-va* je po *й*-deklinaciji, kao u *bačva* < **buttia.*

Lit.: ARj \, 376. *Mladenov* 28. *Doric* 15. Polenaković, *REB 2,* 235-237. *REW*[3] 9404. Skok, *ČMF 2,* 34-37. Isti, *ZRPh* 36, 641-646. Matzenauer, *LF* 7, 7. *Pщcaгiu* § 114. 143. *Gerov* l, 40. Hirtz, *Aves* 15. Kušar, *NVj* 3, 325. Ribarić, *SDZb 9,* 41. Jurišić, *NVj* 45, 174.

bidat m (u narodnoj pjesmi, objekt uz *pokupiti)* = *bedat,* gen. -a »turski nameti kao desetina, porez na stoku, služba u vojsci, harač«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bid'at).*

Lit.: ARj l, 288. *Elezović* l, 36.

bidati se, *-am* (od čega) (18. v., kod trojice pisaca J. S. Reljkovića, Kneževića i Pavlinovića, Slavonija i Dalmacija) »odbijati se, uklanjati se od čega, sebe kriviti, žaliti se proklinjući svoje djelo«. Odatle *bide f* (Pavlinović, hipokoristik tipa *Mare)* »žensko čeljade koje se bida«. Daničić isključuje ikavizam od *bijeda* jer riječ ne dolazi u istočnom i južnom govoru. Taj razlog ne isključuje ikavizam u Slavoniji i Dalmaciji. Berneker navodi *bijèdati* u značenju »beschuldigen«, od čega bi moglo biti *bidati se* kao ikavizam, ali to može birti štamparska greška mjesto *bijèditi.* U stcslav. postoji *obida* »unrichtige Beschuldigung«, *obiděti* »beleidigen« < *ob-vidëti* (v.). Ako je prefiks *o-* ispao kao u *buliti* < *obuliti* (v.), onda je od *obida* moglo nastati *bidati se* na osnovi deprefiksacije. Daničićevo izvođenje od muslimanske vjerske riječi ar. *beddu'a* »kletva« nije moguće ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj l, 288. 291. *SEW* l, 54.

biflati impf, *(na-* pf., hrvatski đački žargon) »bubati, učiti što napamet slabo razumjevši«. Germanizam đačkog podrijetla *(büffeln* od *Büffel* < *bubalus* »bivol«, v.). Odatle izvedenice na *-ant* (v.): *biflănt* m »bubant«, gdje je sufiks iz đačkog latinskog govora.

Lit.: ARj 7, 207.

biga f (Hvar) »1° svežanj, snop *(biga* obruča), 2° toponim (Sipan)« = *biga (kruha,* Milna, Brač), 3° struca kruha, dugi komad kruha većinom kod kuće pečen«. Arb. *bige* f ima također raznolika značenja »1° Zweig,'kleiner Ast, Stengel, bei Hochzeitgebrauchen aufgepflanzte Stange, 2° um ein Stöckchen gebundener Blumenstrauss, 3° eine Art Schleuder, die in einem oben gespaltenen Stöckchen besteht«. Ovamo ide možda (kao deminutiv) *bigica* (Podsused): *pepeljuga* (zmija) *ima naprvo na gornjoj čeljusti bigicu kakti puran,* »Schnauzenhorn der Sandviper«. Taj je deminutiv daleko od jadranske zone. Zbog toga nije izvjesno da li je romanizam. Na tal. deminutivni sufiks *-otta bigota* f (Biograd n/m) »(pomorski termin) okruglo drvo za provlačenje konopa na sartijama«, s deminutivom na *-tea bìgotica* (ibidem). Na *-ovica Bîgoica* f (toponim kod Bara u *Voluici* zajedno s toponimima *Poljica* i *Gorak).* Od langobardske riječi *biga* koja u mletačkom i u ostalim talijanskim narječjima znači »1° alcune travi al bordo della nave in coverta, 2° due pani appaiati o un pane con un taglio nel mezzo, 3° (lat.) travi congegnate a capra, bigotta (1614.), 4° carrucola senza girella«.

Lit.: ARj 1, 288. Skok, *Slav.* 236. 237. 241. Hirtz, *Amph.* 7. Štrekelj, *ASPh* 14, 517 *REW*[3] 1095. *DEI* 516. 518.

bigair-hak. prilog (nar. piip.) = *bigàj-ri hâk* (Bosna) »na pravdi boga, nepravedno«. Turcizam arapskog podrijetla iz oblasti priložnih umetaka, kao *đoja* (v.), *dernek* (v.), *evet* (v,): ar. prijedlog *bI* + *gairi* »bez« i *hakk* »pravda« (v.), prilog *bigaiiihakkin.*

Lit.: ARj l, 288. 3, 533. Skok, *Slávia* 15. 187.

bîgar, gen. *-gra* m = *bigor* (Makedonija) »siga (Srbija), sedra, bijela zemlja ka' usirena (Pavlinović)«. Također toponim i hidronim: potok *Bigar* kod sela Sige (Srbija), studenac *Bigor* blizu Decana (14. v.), *Bigre* (valjda ak. pl.), selo zabilježeno u spomenicima. Pridjev *bigren,* obrazovan s pomoću *-en* (v.), potvrđen je samo u toponomastici: *Bigrenac,* gen. *-nca* (Srbija), potpk koji utječe u Mlavu više sela Ribara, *Btgrenica* f (14. v.), selo kod Ćuprije (Srbija). Riječ se nalazi još u bug. · arb. *bigorr* »porozni laki vapnenac«, *a* = *o* upućuje na a. S obzirom na geografsku raširenost (Srbija, Bugarska, Makedonija i Arbanija) riječ je predslavenska, možda iliro-tračka, iz oblasti naziva za kamenje (kao *karpa,* v.).

Lit.: ARj l, 288. *GM* 36. *Mladenov* 28.

bigät m (Veli Otok, Božava, Molat) »scarafaggio, bigatto, žohar«. Od tal. deminutiva na *-atto: bigatto* »baco da seta«, od drugog sloga lat. *bombyx,* gen. *-yeis.* Od iste riječi s lat. nenaglašenim sufiksom *-ulus* > tal. *-ólo hígul* m (Rab) = pl. *biguli* (Božava) < mlet. *bigoli* »spaghetti«.

Lit.: Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 517.

bigla f, stsrp. u primjtru: *da imь nêstb gradozidanija ni bigle.* Daničić veli da se ta služba zvala i *gradobljudenije* »čuvanje grada, stražarerije na gradskim zidovima«. Postoji također toponim: *Bygla* pored *Bigla* »Straža, u Svetoj Gori, mjesto u Zaglavatoj«. Riječ je postverbal od ngr. βιγλάω, βι,γλίζω < lat. *vigilare* »stražiti, budan biti«. Upada u oči betacizam *v* > *b* kao *Ber* < Βερρόια > ngr. *Veria,* tur. *Karaferia* prema ngr. *Vigla* (Βίγλα). Daničić stavlja ovamo i glagol *btglisati, -šém* impf. (16. v., dubrovački pisci, subjekt *ptice, čovjek)* — (sa *gl* > *1) biljisati* »pje-

vati«, od gr. aorista od βιγλίζω i pretpostavlja semantički razvitak »budan biti > veseliti se > pjevati«. S obzirom na rum. *priveghitoare* »slavuj« od glagola *priveghia* »čuvati mrtvoga« < *per* + *vigilare* < *per-vigilatoria* (se. *avis)* može se i dopustiti takav semantički razvitak. *Bigla* bi prema tome bio leksički ostatak iz balkanskog latiriiteta. Italijanizam je *veo,* gen. *-i* (rod nepoznat, Budva) u rečenicama: *idemo na veo / oćeš ti na veo,* koje se govori kad se ide čuvati mrtvaca; *veo* je od tal. *veglia,* postverbal od *vegliare* »custodire« = sttal. *vegghiare,* preko stmlet. *veja* < *vigilare.* Sa *j* govori se *zvejàrîn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *zvejàrîn* (Božava) »budilica« od mlet. *zvegarin (ğ < j"),* izvedenica na složen sufiks *-arìus* + deminutiv *-ino.* Upor. slov. *bilja* (Gorenjsko) = *bila* = *vilja* pored *vila* (Notranjsko) »1° Totenamt, 2° vigiliae (= *bdenije* kod pravoslavaca), 3° Osternabend« < furl, *vilié* < crkvenolat. *vigilia.* Miklósié ima *vilija* kao hrv. zajedno sa slov. *vele.*

Lit.: ARj l, 288. Hirtz, *Aves* 12. 14. *Pleteršnik* l, 26. 2, 796. Šturm, *ČSJK 6,* 77. *Miklósié* 392. Můrko, *WuS 2,* 139. Cronia, *ID 6,* 122. *REW*³ 9326. *Tiktin* 1264. *Prati* 1032.

bigûnac, gen. *-unca ma.* (Marina kod Trogira, Hvar, Brač, gen. pi. *bigûnciK)* = *bigunac* (Perast, Potomje, Račišće) »vijedro, hektolitar«. Od mlet. *bigonzo* (14. v.), *bigonzus* (1251.) < vlat. **bicongius,* složenica od *bi* = »dva« (kao *bicornis, bidem* itd.) i *congius* »mjera za tekućine«. Kako *g* < *c* nije nastao sonoriziranjem okluziva među samoglasnicima, *bigunac* može biti posuđenica iz dalmatoromanskoga.

Lit.: Hraste, *Rad* 272, 24. *REW** 1083. *DEI* 518.

bijèditi, *bljeđim* impf. (Vuk) danas općenito »nepravedno optuživati«. To je značenje vidljivo još u složenici s prefiksom *o-* (v.) *obijèditi, òbijedîm* pf., *objeđivati, objedujem* impf, i u postverbalu *objeda f. Bijeda* f, od koje je kauzativum *bijèditi,* ne stoji u današnjem jeziku u semantičkoj vezi s glagolom i ne znači »nepravedna optužba«, nego »nevolja (v.)«, s kojom se riječi upotrebljava u amplifikaciji: *bijeda i nevolja.* U Kosmetu *beda,* gen. *bedé* znači »zlo, napast« i eufemizam je za »đavo«. Odatle pridjev na *-ьn: bijedan* »jadan«, u određenom vidu *bední* (Kosmet) »nesretni«, poimeničen sa *-ik, -ica bijednik* m prema *bijednica f* »jadnik, jadnica«. U semantičkom raskoraku s time ide složenica s prefiksom *po-: pobjeda* f »victoria« i denominal odatle *pobijediti, -lm* pf. Ovaj semantički raskorak objašnjava se historijom riječi. Prvobitno je značenje glagola *bijèditi* bilo »siliti«. *Bida* je značila u stcslav. ανάγκη. Apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-ba bedbba* 'f značio je »prisilan rad na manastirskim dobrima« (upor. *pečalba).* Pridjev odatle obrazovan s pomoću *-Ijiv : bedliv* (17. v.) »importunus«. U Kosmetu *bedosat, -dšem* impf, očuvalo je još nešto od tog značenja: »zlo raditi, raditi bez volje, po nevolji«. Glede glagolskog sufiksa v. glagola na *-osati.* Današnje značenje *bijeda* »nevolja« razvilo se prema tome iz srednjovjekovnog »prisilnog nevoljničkog rada«. Današnje općenito značenje kauzativuma *bijèditi* »nepravedno optuživati« razvilo se naprotiv iz sudskoga govora: »siliti na sudu« > »nepravedno optuživati«. U Kosmetu je semantički ostatak tome u složenici s prefiksom *za-: zabedit, zabêdim* pf. »izazvati svađu«, odatle radna imenica *zabednik* »koji traži svađu«, *zabedmče,* gen. *-četa, zabedôvat, -ujem* »dosađivati«. Značenje složenice *pobjeda* f »victoria« stoji također u vezi s prvobitnim »siliti«, samo izrazuje to prema prefiksu *po-* kao rezultat sile. Kako je glagol bio sudski i vojnički termin, posudiše ga Rumunji s prefiksima *o-* i *po-: obidi, -ui, -dnui* »nekome nepravdu činiti, jadikovati nad nečim«, odatle rum. postverbal *obidă* f »nepravda, jadikovanje« (r za *-k* je pravilno u nenaglašenom slogu). Mjesto *i* nalazi se « u rum. *pobedi* »pobijediti«. Arbanasi u Skadru imaju od *bijediti* svoj pasiv *beditem* »silim se > svikavam se«, također prema prvobitnom značenju. *Bijeda* i *bijèditi* sveslavenske su riječi iz praslavenskoga doba. U baltičkoj grupi nema refleksa za *bijèditi,* dok su u ostalim ie. brojni, kao u gotskom *(baidjan* »siliti« prema *heidan* »čekati«), gr. πείθω »uvjeravam«, lat. *fides,* arb. *be* »zakletva« itd. Glagol je indoevropski i bio je izraz suđenja i vojevanja, φ je nastalo iz ie. diftonga *ai.* Od novijih naših riječi ide ovamo *ubijèditi* pf., *ubjeđenje* n., koje je rusizam, ali pokazuje isti semantički razvitak kao gr. πείθω. Zatim složenica *bezbjedan* pored posuđenice *siguran* (v.), također bug. *bezbéden* i odatle apstraktum *bèzbjednost f* = *sigurnost* i denominai *obezbijéditi* »osigurati«, danas u čestoj upotrebi.

Lit.: ARj l, 265. 290. 376. 8, 367. 369. *Miklošič* 12. *SEW* l, 50. *Bruckner* 24. *KZ* 46, 231. *Elezović* l, 36. 184. 2, 84. *GM* 30. *Mladenov* 20. Rozwadowski, *RSI* 2,1 05-7. Ljapunov, *IzvORJAS* 26, 31—42. Šuman, *ASPh* 30, 293-4 (i Jagićeva kritika, ibidem). *ASPh* 27, 597 (ispravak *'breda = bijeda}.* Zubatý, *Slávia* 6, br. 1. *Boišacq*³ 755. Hirt, *PBB* 23, 331. Matzenauer, *LF* 7, 20. *И*, 337-8. Moskovljević, *NJ* l, 81. *Slawski* 32. Maretić, *Savj.* Ì 60.

bijes m (12. v., Vuk) = fejest (Bela, Voltidija, analogicko *-t* prema pridjevu *o-bijèstan,* koji je nastao iz f *bijesna* prema tipu *vlastan* m: *vlasna* f, ali može biti i prema *obijest* i hiperkorektno prema dalm. *-os* < *-ost)* = *bis* (ikavski, ŽK) = *bês,* pi. *bêsovi* (Kosmet) »Γ demon, tabu za *vrag, đavo,* danas_ nije općenito značenje, nego u narječjima (ZK, Kosmet), 2° rabies, furor, violentia, ardor«. Odatle: pridjev na *-ьn* (v.): *bijesan,* na *-ovski* (v.) *bjesovskī* (13. i 14. v.) »daemonicus«, složen prema sintagmi koga *bijes* (= *vrag) muči: bjesomučan* (Vuk), samo jedanput *bjest* (16. v.) iz *bijestan* s ispuštanjem pridjevskog sufiksa *-ьn.* Pridjev *bijesan* poimeničen je sa *-oca* (v.) *bjesnoća* f (Šulek) »njeka gljiva«, sa *-oca* = *ota* = *ost* = *ilo: bjesnoća* f (Vuk) = *bjesnòta* = *bjesnost* = *bjesnilo* n, sa *-jak: bišnjak* (Košta) »luđak«; impf, denominali: od *bijes bjesôvati,* od *bijesan bjesnovati* (13. v.), od *bjest bjestovati* (17. v.); na *-éti bjesnjeti, bjesnīm* impf. »furerei«. Termin iz praslavenskoga paganizma, demonsko božanstvo istog ranga kao *Gorgone (ježibaba = baba jaga),* pod uplivom kršćanstva postao tabu za *vrag* u našim narječjima, kao i u češkom i poljskom, -k je nastalo iz ie. diftonga *ai,* kako se vidi iz lit. *baisa* »strah« < ie. *baid-s-ä,* lit. pridjeva *baisus* »strašan, užasan«, sve izvedenice od osnove glagola *baidyti* »plašiti«. Riječ je baltoslavenska. Ie. korijen *bhai-* »bojati se« nalazi se u slavenskom još u *bojati se* (v.), *bojazan* (v.). Slavenski je semantički specijalitet da je riječ iz prajezika očuvala demonološko značenje, što se u litavskom ne vidi.

Lit.: ARj l, 299. 389. 390. *Elezović l,* 43. *Miklošič* 12. *Bruckner* 26. *KZ* 43, 318. *WP* 2, 125. 186. *Mladenov* 35. Budimir, *JF 6,* 166-9. Bulat, *JF 4,* '104-5. 5, 130-142. *Boisacq*³ 782. *Slawski* 33. Iljinski, *RFV* 65, 212. i si. *Brugmann* l², 724. 725. 808. *KVĞ* 232. Horák, *ASPh* 12, 298. Ulaszyn, *MPKJ 5,* 261-311.

bijo (Hektorović), pridjev u izrazu *ki* (— Isus) *da svitlost biju v uzi* (štampano *bijum uši),* iskonstruiran od Daničića i identificiran s tal. *bigio* < srlat. *bysiuslbi-,* prôv. fes »pepeljaste boje«.

Lit.: ARj l, 299. *REW*³ 3873. *DEI* 516.

bik, gen. *bika* m (Vuk) »scapus, lukova prorašljika (Srijem), plod tatulin (Lazić, Pančić i botaničari)«. Madžarizam iz oblasti lokalne aree *(bök* »bodlja« = *bük* »bosti«, *biked-bökõd}.* Glas *i* nije posve jasan.

Lit.: ARj l, 300. *Gombocz-Melich* l, 519.

bika f (Vuk, bosanske varoši) »majka«. Akcenat je hipokoristički; u rumunjskom s vokalom jery *bica* istog značenja. Daničić označuje postanje tamnim, što je ispravno, ali pomišlja bez potrebe na tur. *bik* »gospodar«.

Lit.: ARj l, 300. *Tiktin* 183.

bìlah (crnogorska nar. pj.), obično u vezi *vallah-i-bilah,* u varijantama *vala-i-bila, valaj-i-bila, valaj bilaj, halaj bilaj* u nar. pjesmama; odatle i sam prvi dio *vàlaj* i *vala* kod pravoslavaca na Kordunu = *valāji biljāji* (Kosmet), odatle prvi dio *vala* = *vala* za pojačanje tvrđenja ili odricanja, u varijantama *vălaa, valaa, vāļāji* pored *valāji;* u jugozapadnim krajevima *vala* pored *vala, vàlaa, vàlaj* pored *valaj bilaj i tako mi dina.* Sa gledišta našeg jezika to su uzvici koji odgovaraju našemu *bogme* i odatle *bogmati se* za pojačanje vjerojatnosti tvrdnje. Taj turcizam arapskoga podrijetla nastade iz muslimanske arapske zakletve *vallah-i-billan* »boga mi«, *ve* + *allah* »boga mi«. Proširio se iz govora muslimana i u govoru kršćana. Nalazi se i u bug. *ΒΙΙΙ}-jaha, vallati, vallaha billjaha.*

Lit.: ARj l, 301. *Elezović ï,* 45. 71. *BI* 2, 695. *Mladenov* 29. 57.

bile[1] = *bîlem(i}* (Kosmet) = *biUsi(m}* (Bosna, Banja Luka) prilog »čak, štaviše«. Turcizam iz oblasti umetnutih priloga u slavenski govor *(bile* »même, čak, iako«), nalazi se i u bug. *bile bilja* »dori, daže« i arb. *bile* »wenigstens«. Dodano -sr je posesivni sufiks za 3. 1. kao u *bile-si-n-ce,* a -oт je kao u *barem* (v.).

Lit.: Elezović l, 45. Skok, *Slávia* 15, 187. *Mladenov* 29. *GM* 36. *Deny* § 437.

bile[2] nije samostalna riječ nego stoji u vezi *šile - bile.* Toj složenici je teško odrediti kategoriju, da li je imenica, neodređena zamjenica ili prilog. Dolazi najprije u zagoneci: *I na putu mu sîle-bîle. Šile-bile boga mole.* Odgonetljaj: *krmača s prascima.* Složenica bi se mogla prevesti »tako nešto«. U Kosmetu je *sîle-bîle* u rečenici: *poče tu Sîle-bîle, n* istom značenju. Ta se rečenica govori kad se hoće da predstavi kako je netko pokušavao riječima da izbjegne učiniti ono što se želi. Taj turci-

zam, koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima, nastao je od tur. priloga demonstrativa načina *şöyle böyle* »ni bien ni mal«.

Lit.: ARj l, 301. *Elezovic* 1, 45. *Deny* § 323. 344.

bilie f (Dalmacija) u primjerima: *čeljade lipe bilici, dva brata iste bilici.* Značenje je zaista *obličje.* Pavlinović potvrđuje iz dalmatinskog govora (Podgora) impf, *blíčiti, bh'čím* »similem esse«: *Komu bliči ovo ditei* Taj je glagol nastao kao *biknuti* ispadanjem samoglasa *o-* u prefiksu *ob-* (v.). Imenica *bilie* f < **blič* mogla je nastati na isti način. Umetnuto *i* je zacijelo prema *bilig* »biljeg« (v.). Daničićevo izvođenje iz tur. *biliş* »poznanstvo« od *bilmek* »znati« ne zadovoljava ni fonetski ni semantički ni morfološki. Tur. *š* ne prelazi u *č.* Naša z'-deklinacija ne sadrži turcjzama.

Lit.: ARj 1, 302.

bilikum m (krv.-kajk., Parčić) »tazza del benvenuto«, *birlik* pored običnijeg *bilik* (Crmnica, umetnuto *r* kao *škurdela* < *škudela* »zdjela«, v.) »velika flaša«. Od srvnjem. složenice *willekommen* »dobro došao« > tal. *bellicane* »sorta di bicchiere«.

Lit.: Parčić 23. *Miletu, SDZb* 9, 392. *REW*[3] 9538 b. *DEI* 480. *Prati* 121.

bilja f (Vuk, dubrovački pisci, Mikalja, Stulić, 17. v.jbugarštice, Poljica) »1°kao brvno, gredica« = *(lj > j) bfja* (Korčula, Smokvica) »2° debeli komad drva (obično borovine) do 1 m dužine koji se stavlja jednim krajem na ognjište«. Deminutiv na -ica *bilica* (Smokvica) = (stezanjem *iji > i) bica* (Čilipi) »kladica«. Od gal. **bilia* (upór. ir. *bile* »panj«), srlat. *billia* (12. v.) »panj«, sačuvano u sjevernotal. narječjima i u fr. jeziku.

Lit.: ARj l, 311. *REW*[3] 1104. *DEI* 517.

biljeg m (14. v., Vuk) = *biljega* f (14. v., Vuk) = *belêga* (Kosmet) = *bjeljeg* (Crna Gora, Vuk) »1° signum, znak; tjelesna oznaka, grb, marka, slika, vinjeta, etiketa«, 2° terminus (vrlo staro značenje), meta (Kosmet). Odatle: deminutivi: 1° na *-ьc: biljažac, 2°* na *-bko: Uližak* (Kašić), 3° na *-ika: bilješka* f (Vuk) = *beleška* (Srbija) i 4° na *-ić biljažić;* pridjevi 1° na *-ъn: biljažan* »insignis«, poimeničen sa *-iça: biljažnica* f, radna imenica na *-ik: biljažnik* m; 2° na *-iv: biljaživ;* 3° na *-it: biljažit;* denominali 1° na *-ati: biligati* (Dalmacija; Pavlinović)^0 na *-eti: biljažati, -am* (Piva—Drobnjak) »cijepiti, pelcovati«, odatle *biljažanica* f »na ruci znak cijepljenja« i *biljaženja* n »cijepljenje« te radna imenica *beležar* m (Kosmet) »majstor koji cijepi djecu protiv boginja«; 3° na *-iti: biljažiti, -lm* (13. v.) = *beležiti* (Srbija) = *beUžit, -im* (Kosmet) »kalemiti majom protiv boginja«; pf. od preflksalne složenice *(o-)* nastade *obiljeg* m, *obilježje* n = *obeležje, obiIježa* f, *obilježak* m, i Šulekov neologizam *bbilješka* f »Markierpflock« i pridjev *obilježan,* impf, *obilježavati, obilježavam* (18. v.) = *obeležavati* pored *obilježivati, -ujem* (18. v.); 4° na *-ovati: biljegovati, -ujem* (Stulić), 'danas općenito.

Značenje denominala u Kosmetu i Pivi—Drobnjaku »cijepiti« zasebno je i može biti vrlo staro. Razvilo se iz tjelesnih znakova. Riječ se nalazi još u slovenskom i bugarskom *(belgija, beleg, beleza),* dakle u svim južnoslavenskim jezicima, a od sjevernih samo u ruskom. Rumunji posudiše vjerojatno od đačkih Slavena *beleag, a* Madžari od panonskih *bélyeg,* Arbanasi od južnih Slavena *belek -gu;* svi u istom slavenskom značenju. Ikavski oblik *biljeg,* kod štokavaca općenit, osim na istoku, u Srbiji kod ekavaca i u Kosmetu, gdje se govori *beleška* f, nastao je iz pred palatalom kao u *prije* i u ekavskim krajevima *dì je < kbde je.* Najstariji je oblik stcslav. oe/egs. Femininum *biljega* je postverbal od *biljegati.* Oba jata očuvana su u Crnoj Gori: *bjeljeg.*

Budući da se riječ ne nalazi u sjeverozapadnim slavenskim jezicima, ne može se staviti u praslavensko doba. Kao posuđenica nastala u avarsko doba, potječe iz sjevernoturskoga: mongolski *balga,* ujgurski *belkii* »signum, vestigium«, znak koji su po svoj prilici nomadski Avari davali Slavenima da bi ih prepoznali. Njihov izgovor je bio vjerojatno **bälägu,* sudeći po slav. *belegъ.* Osnova se ove stare posudenice nalazi i u južnoturskom ili osmanlijskom glagolu *bilmek* »znati«, koji se nalazi u negativnom obliku u imenici *bilmez* m (Mostar, Bosna) »neznalica«, nadalje u frazi narodne pripovijetke *caldano ni čajdano, ni bilmezi bilmedžano.* Daničić tumači prvi dio te teško razumljive rečenice sa tur. *bilmez* »lud«, »koji ne zna«, a drugi kao sastavljen od tur. *bilmez* i ar. *džahit* »lud«. Rečenica ostaje ipak da se objasni. Izgleda kao igra riječi. Sa tipom turskih imenica *bilmez* upor. *utanmaz* (Kosmet) »bestidnik«.

Lit.: ARj l, 302. 304-308. 389. 8, 354-5. Skok, *VIČ* 2, 7-8. Isti, *Slávia* 15, 187. *Elezović* l, 38-9. 2, 398. *Gombocz-Melich* l, 351. *GM* 32. *Mladenov* 27 i *RES* l, 46-47. *SEW* \, 55. *Miklósié* 12. Matzenauer, *LF* 7, 21. *Lokotsch* 395.

bimbaša m (Vuk) = *bimbaša* (Kosmet) »major, komandant bataljona«. U Vukovo doba i Srbi obnašaju tu čast, ne samo Osmanlije, upor. *bimbaša Milenko.* Odatle pridjev na *-in: bimbašin,* na *-inski: bimbašinski* (pretpostavlja oblik *bimbašija* kao u bug.), na -ifa': *bīnbaškī;* i apstraktum na *-stvo* za oznaku časti *bimbaštvo.* Turcizam osmanlijskog podrijetla (složenica od *bin* »tisuća« i *bas(i),* v. *baša),* nalazi se i u bug. *binbašija* i cine. *bimbaş.* Prvi je dio brojnik *bin,* još u prilogu *binde bir* (Kosmet) »vrlo rijetko«, upravo »od tisuće jedno«, i u izvedenici na *-luk: Mnlbk.* m (Kosmet) »boca od 2 i po oke zapremnine, upravo od tisuću drama težine«.

Lit.: ARj l, 312. *Mladenov* 29. *Elezović* l, 45. 2, 500. *Pascu 2,* 112.

bimber, epiteton ornans u Vukovoj nar. pjesmi l, 150 kao indeklinabilni pridjev u *bimber-grožđe* pored *grožđe bimberovo* u Vuk l, 286. Značenje se na ta dva mjesta ne razabira. Upor. *bimbiriče* n u nar. pjesmi i Kosmetu gdje znači »nekakav cvijet«. Daničić se kao obično upušta u etimologijsku kombinaciju, premda riječ inače nije potvrđena u narodnom govoru i premda značenje ostaje sasvim neodređeno i nakon uporeďenja s riječju u Kosmetu. On misli da bi epiteton mogao biti *biber* (v.), s umetnutim *m,* jer da je to grožđe sitno i nalik na *biber.*

Lit.: ARj l, 312. Hirtz, *Aves* 11.

bina f (Vuk) = *bina* (Kosmet) »aedificium«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bina* »građevina, japija, građenje«), nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug., arb. *bina,* čine. *binae)* u istom značenju.

Lit.: ARj l, 312. *GM* 36. *Mladenov 29. Elezović* 2, 500. *Pascu 2,* 112.

binda f »povezača« (17. v., *Radovčić* 433: *one binde ali pećine'},* *binda* (Perast) »naziv za odijelo i obuću«. Od tal. *benda,* srlat. *binda* gotskog podrijetla (upor. nvnjem. *binden).* Upor. francusku izvedenicu *bandoulière* (od deminutiva *banderau)* > tal. *bandoliera* preko njemačkoga izgovora *pantaler* m = (sa metatezom) *pantarela* (15. v.) »kājas«. Složenica *banda/eгo* (Božava, haplologija *-da di > da)* »palo di ferro con cui si sbanda p. e. la nave quando è a terra«.

Lit.: ARj 1, 312. 9, 618. Cronia, *ID 6. DEI* 425. 484. *REW*[3] 1110.

bînec, gen. *-nea* m (slov.) »1° odraslo dvoIjetno jagnje (upor. *onukle),* 2° übermütiger Bursche«. Prvo značenje je od furl, *bime,* poimeničen lat. pridjev *bīmus* (upor. prefiks *bI-* »dva«) »dvogodišnji« u ž. r., proširen deminutivnim sufiksom *-ьc > -ec* (upor. *junac* rn prema *junica* f). U drugom značenju može biti domaća izvedenica od *bîncati se* impf. (slov., ŽK) »natjeravati se«. Promjena *m > c* nastala je pred suglasnicima u kosim padežima. Upor. obratno *Samac* pored *šanac* < njem. *Schanze* (v.). Druga je latinska izvedenica *bini* »po dva« u *bîna f* (Rab) »nekakav hljepčić što se prepolavlja« < mlet. *bina* (1319.), furi, *bine* »piccia di pani«.

Lit.: Pleteršnik l, 26. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*[3] 1107. *DEI* 522.

bingulja f (18. v., Šulek) »biljka mercurialis«. Ne zna se gdje se govori. Šulek je identificira sa *Bingelkraut.* Prema tome je postala od *Bingel.* Upor. još *bìndoli* m pi. (Kosmet) »ime nekakvog baštenskog cvijeća«.

Lit.: ARj 1, 312. *Elezović* l, 45. *Weigand--Hirt* 1, 241. Šulek, *Im.* 16.

binija f (Vuk) »dovratak, prečka na vratima«. Turcizam *(bini),* nalazi se i u bug. *binija.*

Lit.: ARj l, 313. *Mladenov* 29.

binjāk, gen. *-âka* m (Vuk, nar. pj.) »jahaći konj«. Odatle radna imenica na *-džija blnjadžija* m (Vuk, nar. pj.) = *binjedžija = binedžija* (Kosmet) »1° konjanik, dobar jahač, 2° jahaći konj«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (pridjev *binek* »prikladan za jahanje«; sufiks *-ek* kao u *jatak* (v.), *batak* (v.), *kačak* (v.), *ulček* (v.), *bičak* (v.), *dernek* (v.), *sandžak* (v.), *kolak* (v.); nalazi se u arb. *binjak* i bug. *binek* »Reitpferd«, u cine. *binec* »konj za samar, jahanje«. Turski sufiks *-ek* bio je zamijenjen našim *-jak.* Turska radna imenica *binici* »jahač«, koja je izvedena od *bini* »konj dresiran za jahanje«, gdje je dočetno -i sufiks kao u *japija* (v.), *kapija* (v.), *bi4sija* (v.), *komšija* (v.), bila je kod nas i u Bugara reformirana u *binekci (binedžija). Binek* se nalazi još u složenici *binjaktaš* m (Vuk), izmijenjenoj u *binjektaš — binjektaš* (Kosmet) = *binjekteš* i skraćenoj u *bintjaš* (nekoliko puta i prevedeno u drugom dijelu: *privodi ih* /se. konje/ *binjeku kamenu = binjektu kamenu).* Drugi je dio složenice tur. *tas,* »kamen«. *Binjektaš* (također bug.) znači »kamen sa kojega se konji uzjahuju« (tur. *binektaşı).*

Lit.: ARj l, 313. *Elezović* l, 46. 2, 500. *Mladenov 29. Doric* 15. *GM* 37. *Pascu 2,* 112. *Deny* § 869.

bio ili **bijel** m, *bijela* f, *bijelo* n »albus«, sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Kako pokazuju nazivi slavenskih božanstava *Beibog* i *Črnbog,* pridjev je pripadao i slavenskoj mitologiji. Supstantiviran je kao femininum samo u *bêla* f (Kosmet) »bijela = srebrna medžedija (turski novac)« i *blažena belą f* (Šulek) »biljka matricaria L.« Značajnije je poimeničenje *bjel* m, gen. *bjèla* (Vuk) »quercus sessiliflora«. Može dobiti prefiks *na-: nabijel,-a* (Lika) »bjeličast, bjelkast«. Ovaj pridjev nalazi se i u baltičkoj grupi s tom razlikom da se slavensko jat osniva na ie. **e, a* baltički refleksi na prijevoju *ō* odnosno α od ie. korijena *bhê-*, odnosno *bhō-jbhā-,* koji je značio »svijetliti se«. Sveslav. *Ђёiъ* po korijenu odgovara lit. *boluoti — balti* »bijeliti se«, *baltas, balas* »bijel«, lot. *bals* »blijed«. Prema tome i slavensko i baltičko značenje *bijele boje,* kao i njemačko *weiss* »albus«, razvilo se iz »svjetlosti, sjaja«. To primarno značenje svjetlosti još se očuvalo u *izrazu bijeli svijet* (također Kosmet) za *tuđinu,* koju znamo samo po svjetlosti, zatim pridjev *bjelodan* i odatle *objelodaniti* (upor. i polj. *biały dzień* »jasan dan«). Kako bijela boja u onomasiologiji ima izvanredno veliku ulogu, nije čudo što je *bijel* jedna od najbrojnije zastupljenih osnova u hrv.-srp. jeziku. Zbog toga je praslav. pridjev očuvan u hrv.-srp. u veoma brojnim poimeničenjima stvorenim s pomoću sufiksa koje ćemo nabrojiti alfabetskim redom, u složenim pridjevima i imenicama, koje ćemo tipove na isti način prikazati, i u denominalima na *-etil-iti, -osati,* jednostavnima i složenima s prefiksima i odatle stvorenima deverbalnim imenicama. Pored toga i u toponomastici zastupljen je ovaj pridjev, najprije u starom i novom određenom, vidu: *Bjelaj* (kotar Bosanski Petrovac) = *Belaj* = *Bilaj, Belej, Beli, Bela, Belo* u sva tri roda, kojima se podrazumijevaju razne toponomastičke imenice (kao *grad, mjesto, pećina* = *peć);* u neodređenom vidu *Ђеiъ* s toponomastičkom imenicom kao drugim elementom složenjce (tip *Beograd)* = *Biograd* = *Belgrad* (Hrv. primorje), također u lokativu (tip *u Beligradu* 1561. *Šaf. pam.* 79 za *Beograd).* Taj tip bio je raširen već u prvo doba doseljenja (upór. *Belgrad* na Tilmentu u Furlandiji, *Berat* = gr. *Vilardi* u Arbaniji, *Bălgrad* u Erdelju, danas *Alba Julia* = madž. *Gyula-Fehérvar).* I u antroponimiji ima *běh* veliku ulogu. Dolazi najprije u dvočlanim starim slavenskim imenima: *Bjeloslav* i u odatle stvorenim hipokoristicima tipa *Bjeloš* i poslije u prezimenima na *-ič, -ović Bijelio, Belošević.* Pored toga u Kosmetu dolazi i u turskom apsolutnom superlativu *bëm beo* m, *bem bela -o* »sasvim bijel« prema tur. *bem beyaz* istog značenja. Upor. *gòzgo* (Bosna, Mrkonjić-Grad) »posve go«. Još treba spomenuti u Kosmetu balkanizam *sas beo obras da bôgda,* što odgovara arb. *faqë bardhë* = tur. *yuziak* = *już akliği.* Kako Rumunji i Arbanasi imaju svoje pridjeve za bijelu boju, prvi lat. *albus* > rum. *alb,* drugi iliro-tračku riječ *barth,* nije slavenski pridjev posuđivan na Balkanu. Jedino je vjerojatno kod Rumunja došlo do unakrštavanja slavenskog pridjeva s iliro-tračkim *bal-* istoga značenja, i to u *bălan* »svijetao, blond« < *Ђеianъ* (upor. prezime *Belan, Bjelanović),* upor. za sufiks *-anъ* u rum. *plăvan, mur gan;* u deminutivnim pridjevima *bălăior, bălăcel, bălănuț,* zatim u vezi sa *laiu: bălaiu.* Ako sam pridjev nije bio posuđivan, vidjet će se da su bile posuđivane imeničke i glagolske izvedenice koje su od njega postale.

Izvedenice s pridjevskim sufiksima rijetke su: sa *-jav: bjeljav* (Stulić) »albidus«, sa *-ast, -kasi* samo u izvedenicama od *bjeluša* i *bjelica* (v. niže) : *bjelušast* »subalbus«, *bjeličast* (Vuk) = *bjelkast* i od sintagme *bijelih obrva: bjelòbrvast,* sa *-ovit bjelòvit* (16. v.); sa *-ьn* samo u sintagmi od *bijele kore* (v. niže): *bjelokoran.* I to je sve. Svi se ti izvedeni pridjevi danas ne upotrebljavaju. Daleko bolje zastupljena su poimeničenja:

-(a)c: bêlac, gen. *belca* m (Kosmet), v. *belance; bjèlac, -Ica* m (Bosna) »poluhajduk«, *belăc* samo u izrazu *samnlti na belăc* (ŽK).

-(j)ača: belaca f »rakija«, u šatrovačkom zidarskom govoru u Siriniću i Kosmetu, *bjelač(a)* »ptica garzetta garzetta« = *birlica (r* nejasno); *biljača* f »vestis muliebris genus« = *bjelača* f »crno žensko odijelo koje se nosi zimi preko košulje (Cilipi)«, značajno zbog promjene boje — *bjelača* (Hercegovina, Crna Gora) »bijela muška suknena haljina s rukavima«, *belaca* (Šulek) »l ° bukva, 2° bijela krmača, 3° bijelo rublje«.

-ance: belânce, gen. *-ânceta* (Kosmet) = *bjelance* (Vuk).

-eć: bilei m (Stulić, Šulek) »chrysanthemum, calendula arvensis L., officinalis«.

-anjak: bjelanjak, gen. *-anjka.*

-će: biòce n = *b'dce* (Peć) »bjelance«.

-ica: bilica f »chrysanthemum«, *bilica* f (ŽK) »bijela šljiva«, *bjelica* f (Vuk) »naziv raznih plodova, kao što su pšenica, jabuka, trešnja, šljiva, kruška, smokva, maslina; životinja;

bijele zemlje, i, u religioznoj terminologiji, isto što i *bijela nedjelja«', bélvica* f od osnove *belv-* kao *goavica* (v.) »vrst pastrve u Ohridskom jezeru« = *bélavica* na drugim mjestima u Makedoniji = *beovica* f »abramis ballerus Cuv.« = *kesega* (v.).

-ika: bjelika f »1° alburnum, v. *bSlj,* 2° zova (Dalmacija; Pavlinović)«.

-iga: heliga, belliga f (kajkavska riječ) »njeka šljiva«.

-j: bijelj m = *bilj* = *belj* (Kosmet) »bijelo ćebe«, odatle deminutiv na *-ac: blljăc,* gen. *bttjca* (ŽK); *bêlj* m »alburnum« = *bjelika* (v.) Augmentativ na *-ina: bjeljina* (Vuk);

-(j)âvka: biljâvka f (Smokvica, Korčula) »kao bijele tačke u moru, u stvari pjeskovito bijelo morsko dno«; *bjelavka* f »bijela krava«.

-(j')ava: bujává f (Vodice, Istra) »bjelanjak«; također, u istom značenju, *biljăvina; bjeluva* f (Stulić) »bijela krava«.

-avina: bjelavina »u moru malo plitko mjesto gdje se more bijeli od pijeska« (upor. *biljâvka).*

-na: biòna f (Vuk) < **ЂёІъna= bělma* (Cres) »bijelo na oku« < stcslav. *Ђеiыno',* odatle *bionica* f (Šulek) »papaver argemone«

-ota: bilota m »bijeli vo« (v. niže *bikuša), bjèlota f.*

-oca: bjeloća f (16. v., leksikografi).

-uš: biljuš m »asparagus acutifolius L.«.

-uša: bjeluša f (Lika) »1° bijela kokoš, 2° njeka vinova loza bijelog grožđa (Šulek)«, *biluša* f (Vodice, Istra) »bijela ovca koja nema crne tačke na glavi«; ovamo ide možda i *bikuša* f »1"bijela ovca, 2° ženska koja se miluje« (Dalmacija, Pavlinović), upor. arb. *beïkë* »Art Lamm mit weissem Gesicht«, u cine. *oi beci* »bjelkaste ovce«. Etimologija od *bikuša* nije izvjesna, jer može da stoji u vezi sa uzvikom *bik* kojim se vabe ovce.

-utak: belutak m (Srijem) »riblja trava« = *kok* (u Dalmaciji, < *coccole di levante)* = *bjelutak* (Vuk) »kvarc«.

-uška: biljuška f (Vodice, Istra) »1° visibaba, 2° njeka vinova loza bijelog grožđa«.

-zna: bilizma = *bilizha — bilišnja* (Brač) »riba lichia, tal. *la lizza«.* Upor. toponim *Belezna* kod Kanjiže u Madžarskoj.

-as: bjelaš m »1° bijeli konj, 2° morski rak koji se zove *lap* (v.), 3° isto što *bilaćv.*

-čiča: bjelčica f »gljiva koja raste na bukovu panju«.

-esina: belesina f (Šulek) »càlamagrostis epigeois«.

-ičica: biličica f »1° šljiva (Hrvatska), 2° smokva (Dalmacija)«.

-ig: bèljîg, gen. *-iga* (Srbija, ekavski) »quercus sessiliflora«, v. *bjel.*

-ačina: bjelačina (nar. pj., Bogišić) »bjelača, gunjina«.

-ać: bilač (Jukić) »vojnik s bijelim remenom preko prsiju)«, v. *bjelaš.*

-ăk; bjèlăk, gen. *bjelaka* m »njeka vinova loza jedna bijela, draga crna grožđa«,

-yo: *bjèlijafí>r* bijela pogača, 2° njeka pšenica«.

-ijanka: bjelijanka (Uzice) »njekakva kraška«.

-ovina: bjelikovina f »zovina«.

-ikar: bélikor (Belostenac, kajk. uz *trava)* »cacalia«.

-ūja: bjelīlja f (Vuk) »žena ili djevojka koja bijeli platno«.

-(j)ara: bjelara f (Vuk), v. *bjelilja.*

-(jarica: bjeljarica f (Vuk), v. *bjelilja.*

-ina: bjelina f (Vuk, 16. v.) »1° bijela boja, 2° nekakva jabuka«, *bilína* f (ŽK) »bijelo grožđe«.

-inica: bjelinica f »vinova loza bijela grožđa«.

-inja: bilinja (18. v., Lika) »bjeloća«.

-ilo: bjelilo n, v. *tjeloća.*

-ov: bjèlov, gen. *-ova* (Vuk) »canis albus« = *belôv* (Kosmet), odatle pridjev *bjelòvljev.*

-uče (upravo *-utce) belúce* (istočni govor, Srbija), isto što *biljak* = *beljak* (Belostenac) = *belanek* = *biljance* = *beljance* = *bjelanjak.*

-(f)"g> -"ë" ' bjelūg m (Vuk) = *bjèluga f* (Vuk) »bijela krmača«, odatle pridjev na *-ov: bjělugov; bjeljùga f* »bijela svinja«, *beljuga* (Kosmet) »vrst korova«.

-ulja: bjelulja f »bijela krava«.

-ušika: bjelušika f »njeka biljka«.

-usina: bjelušina f (Vuk, Lika) »marrubium candidissimum«.

-uška: beluška f »vodena zmija«, danas pod uplivom srednjoškolskih prirodoslovaca složenica *bjelouška.*

-ač: bjeljač, gen. *-ača* (16. v.), v. *bjelar.*

-ar: bjèljār (Dubrovnik) »što bijeli«.

-evina: bèljevina f (Srbija, »njekakva rađena zemlja koja se razlikuje od krčevine«; također toponim.

-ić: beljić m (Istra, nar. pj.) »vrsta biljke«.

-ka: bijelka f = *belka* (Kosmet) »bijelakokoš«.

-ojka: belôjka f (Kosmet) »stabljika konoplje«.

Složeni pridjevi sa *bijel* u prvom dijelu jesu od dva tipa: 1° u složenici stvorenoj od sintagme drugi dio od imenice postaje pridjev: *bjelodan* od sintagme *na bijelu danu,* odatle prilog *bjelodano* i *bjelodan* m i denominal *objelodaniti', bjelogrli* »u koga je *bijelo grlo«;*

bjeločano (< na bijele oči} prilog »javno, očito«, *bjelokos* (Stulić, nar. pj., upor. prezime *Bjelokostf), bjelolik* (Vuk) = *belolik* (Kosmet), *bjelonog, bjelovlas,* odatle poimeničenje *bjelovlasac; 2°* u drugom tipu imenička složenica dobiva *-ъn: bjelokostan* (17. v.), *bjelokoran.* I imeničke složenice sa *bijel* kao prvim elementom pokazuju više vrsta. Pored tipa koji je poimeničen složeni pridjev *(bilorêpa)* postoje još dva: prvi se tip razvio iz kvalifikativnih sintagmi u genitivu; to, biva često poimeničenjem: *ptica bijela·repa > bilorêpa, bjeloguz* m, *bjeloguza* f »vrsta ptice«, *biobradac,* gen. *-obraća* (Kavanjin), ovamo ide i *bjelènguza f* »njeka riba morska« sa zamjenom *o > en* valjda zbog pejorativnosti; *beleusna* f »suludasto čeljade muško ili žensko«, *bjelobrada ț* (Šulek) »helichrysum stoechas«, *bjelòbor* »pinus silvestris«, *bjelodulija* (Šulek) f »hyacinthus orientalis«, *bjelòglavica* f »dorycnium Tourn.«, *bjelograb* »carpinus betulus«, *bjelogrlka* f, *bjèlojabuka* f (Šumadija) »njekakva jabuka«, *bjelojug* m (Dubrovnik) »južni vjetar bez kiše«, *bjelòkapac,* gen. *-pea* (Lika) »susnježica«, *bjelòkorac,* gen. *-orca* (Vuk) »nož bijelih kora«, *bjelokost,* gen. *-i* »slonova kost«, *bjêlolist* m »filago, verbascum thapsus« = *beloperka, bjelònoga* (Vuk) = *belonoga* (Kosmet) »1° žensko čeljade, 2° saponaria officinalis«, *bjelošljivača* f »rakija od *bjelošljive«, bjelotrn* m »echinops«, *bilotrna* f »astragalus creticus«; *beloljmac,* gen. *-încă* m (Kosmet) »čovjek koji nosi bijele haljine« (stezanje *oha > o).* Jedan se tip razvio napuštanjem sintagme slaganja i taj je vrlo bogat: *bijela šljiva > bjelošljiva* (Rudnik) = *bilôšljiva* f (Travnik) = *belošliva* (Kosmet), *bjelogorica* (Šulek, I860., prema *crnogorica,* kalk od njem. *Schwarzwald), bjelòlipa* (Srbija). U drugom imeničkom tipu pridjev je zadržao sintaktičku samostalnost slaganja. Taj je tip malobrojan: *beo mlak,* gen. *béloga mlaka* m (Kosmet, Ludoviće) »vrsta hrastova drveta«, *bijela nedjelja* f u religioznoj terminologiji, *bijeli bor* m »pinus silvestris«, *bijeli grab* »carpinus betulus«, *bélovo drvo* (Kosmet) »vrsta hrasta«, *beli svet* (Kosmet) »mnoštvo«, odatle pridjev *belosvecki* (Kosmet), *bêli trn* m. Ovamo ide i naziv *Bijeli Hrvati,* koji Porfirogenet ima u obliku Βελοχρωβάτοι, zacijelo prema pridjevskoj složenici **belohrìvatbskb.*

Od denominala najvažniji je kauzativum i faktitivum na *-i-ti: bijeliti* impf, »činiti bijelim«, *btlit* (Brusje) »ginuti od bolesti ili gladi, propadati u tijelu«; *bíliti* (ŽK) »1° krečiti kuću, 2° strugali krumpire, kolje, 3° topiti mast«; *beliti* posudiše Rumunji: *beli* »skinuti kožu«. Taj denominal može dobiti 1° prefiks *iz-: izbijèliti, Izbijelîm (se)* pf. (Vuk), koji postoji i sa inkoativnim *-ê-ti: izbijèljeti, izbijèlîm* (18. v., Vuk); 2° *o-: obijeliti* (18. v.) pf. prema *objeljivati* impf.; *obeltt* (Kosmet) s objektom *obraz* »osvijetliti obraz«, *obíliti* (Vodice, Istra), *obíliti* (ŽK), odatle postverbal *obila* f (Vodice, Istra) »smok«, *obel,* gen. -í f (Istra) »začin«, kolektivum *obelinje* n (kajkavski) = *obelek, obelki* m pl. »putamentum, ono što otpada kad se što objeljuje, npr. krumpir«; *obela* f (Srbija) »ono zlo zbog kojega čovjek prije reda obijeli«; 3° prefiks *na-: nabijeliti* (Vuk), »učiniti što bijelim; 4° *pod-.* Od glagola *podbijèliti, podbijelfm* koji je potvrđen u značenju »podguliti drvo, ozdo zabijeliti« nastao je postverbal *podbjel* m = *podbijelj — podbio,* gen. *podbjela* m, *podbjelica* f, *podbelec* (kajkavski) »tussilago farfara, kopitnjak«. Tu riječ posudiše i Rumunji: *podbeal* (Moldavija) u istom značenju; 5° prefiks *raž- razbilit* pf. *(mast, željezo,* ŽK) »rastopiti mast, užariti željezo« = *razbijeliti* (ŽU), također slovenski, prema impf. *razbjeljívati, razbjeljujem;* 6° prefiks *u-: ubel'it, ubêlim* pf. (Kosmet = objekt *duvar)* = *ubijèliti, ubijelīm;* 7° *za-: zabêliti > zabijeliti, zabijelim* (Vuk) »zabilježiti, ostrugavši koru drveća da bi se označio zabran«, odatle stari postverbal *zabel* m (Dušanov zakonik) »šuma, zabran«: *žabe* pored *zăbel,* gen. *gabela* i *zâbela, zăbelj, zâbelja* (sve Kosmet) »zabran«. Tu starosrpsku riječ posudiše Arbanasi *zabél-i* »šuma«, no nju ne posudiše Rumunji, koji za ovaj pojam imaju slavizam *branište* »zabran«. Od izvedenih glagola treba istaknuti *bjelàsati se* (Vuk) pored *bilaksati, -sam se* (Dalmacija, Pavlinović). Umetnuti sufiks izgleda kao da je nastao.prema *malaksati(v.).* Možda ide ovamo i *bikoliti, -lm* impf. (Dalmacija) »adulări«, od **beHk-ol-iti > *bilkoliti* (s disimilacijom *l-l > 0-1).* Daničić misli da je u vezi s *objekoliti.*

Lit.: ARj 1, 218. 230. 234. 301-302. 313-318.295.378.380.381.385.388.389.300. 4, 133. 7, 208. 8, 369. 324. 10, 217. *Miklošič* 12. *SEW* 1, 55. *Trautmann* 29. *Bruckner* 24. *WP 2,* 123 i 276. *Mladenov* 54. Dukat, *NJ* 4, 136-9. *REW*[3] 1099. *Pųcaгiu* 198. Matzenauer, *LF* 7,7. 21. Tentor, *JF* 5, 203. Trojanović, *JF* 5, 224. Nehring, *ASPh 25,* 66-74. *SEZb* 35, 240. 13, 189. *Elezović* 1, 38. 39. 42. 184, 2, 302. 499. *GM* 479. 31. 482. 283. Hirtz, *Amph. 5. 7. Aves* 14. *SDZb 9,* 132. *Godin* 389. *Tiktin* 1198. *Mažuranu* 1627. Jireček, *Staat und Gesellschaft 2,* 22. Skok, *Term.* 51. 52. 101. Persson, *IF 26,* 61. Hirt, *IF* 32, 243. *Boisacq*[3] 1013-4. Bertoldi, *BSLP* 30, 170. sl. *Slawski* 31. Hraste, *JF 6,* 211. Prusík, *KZ* 35, 600.

bîr[1] m (Vuk, 13. v.) »župnikov dohodak«, također slov. *bîr* »oprema« i bug. *bir* s izvedenicama na *-ija* i *-ka: birija, birka* »porez«. Odatle denominal *obíriti se, oЬeгem se* (Vuk) »dobiti bir«. Stari madžarizam staroturskoga podrijetla *bér,* nalazi se samo u južnoslavenskim jezicima. Ista riječ u osmanlijskom glasi *vermek* »dati«, upor. *ališ-veriš.* Izvođenje od postverbala *(ЬIeъ* od impf, *birati)* nije vjerojatno jer taj glagol ne dolazi u upotrebi kod sabiranja podavki. Postoji još mladi madžarizam izveden od iste osnove s pomoću madžarskog sufiksa za radne imenice -os: *béres* »mercenarius, conductor« > *birus* m (kajkavski madžarizam, Belostenec, Jambrešić, ŽK) »govedar (v.), čoban«.

Lit.: ARj 1, 320. *Gombocz-Melich* 1, 360.

bîr[2] m (Zore) »morska riba *cipo,* gen. *cipala* (v.) < *cephalus«.* Nije određeno gdje se govori. Svakako je to južna Dalmacija, odakle je Zore crpio svoje ribarske termine. Odatle je možda i izvedenica na *-(a)c birač,* gen. *bîrca* m (18. v., Zore) »njekakav morski rak«, druga morska životinja. Postanje nepoznato. Potrebna su nova obavještenja.

Lit.: ARj 1, 321.

bîr[3], turski brojnik, u nas se ne mijenja. U pripovijedanju upotrebljava se zajedno s brojnikom *ići* (v.). Kao prilog znači u narodnoj pjesmi »odjedanput, istom«. I kao veznik dolazi u narodnoj pjesmi, opetujući se u drugoj rečenici u značenju »čim-odmah«. Kao imenica govori se u rečenici: *ni bin duga ni bir gotovine* (Bosna). Kao prvi član složenice u izvedenici na *-ica: birkatica* f (Srbija) »zid koji nije deblji od jedne cigle«, »kuća na jedan boj (Bosna)«, kao turcizam *(< bir + kát).* U Gospiću, kad djeca skaču jedna preko drugih, ili u igri na prste, govori se: *bír tópus bîr mamuš andšáis,* što nitko ne razumije. U izvedenici na *-luk:* bug. *birlik* = rum. *berlic* »as u igri karata«. Veoma se upotrebljava u priloškoj funkciji: 1° *birdem,* prilog (nar. P). 1, 410, Petranović 2, 361) »odmah, odjedanput, odjedared«. To je turcizam *(birden,* ablativ od brojnika *hir* »jedan«) iz oblasti priloga, potvrđen samo u nas, i to ne u živom narodnom govoru. Dočetno *-m* mjesto *-n* je kao u *bedem.* U grupi priloških turcizama u vezi s ovim brojnikom ide 2° *bîr-băs* (Kosmet) »upravo«, od tur. *bir başına* »lično«, 3° *bir vakát* (Kosmet), od *bir-vakta,* »nekada«, u Bosni s postpozicijom *-ile: bir vakitte* u istom značenju; 4° *Kr-zeman* (Kosmet) »odvajkada« = *bìr zèman* m (Bukovica), *od bir-zemdna* (Kačić, Lika) < tur. *bir zeman; 5° Kr taman* (Kosmet) »ujedanput« (v. *tamam); 6° bîrda* (Kosmet) »više nikada«, u bug. *birda(há)* (v. *daha).* U bug. ima također priloga sa *bir: bir tjurlju* »edin vid«, *bire bir* »na ednoto edno«.· Od *bir* posuđen je i redni broj *birindi* (Bosna) = *birindii(~-ajduk,* Kosmet) pored *birindzi.* Odatle po svoj prilici naziv bajoslovne ptice pjevice u hrv. nar. pjesmama *(siva) berenđuša* f.

Lit.: ARj 1, 321. 322. *Mladenov* 29. Skok, *Slávia 15,* 187. 188. *Elezović* 1, 46. 2, 500. Hirtz, *Aves* 11, 431. *ZbNŽ* 20, 51.

bira f (Dubrovnik, Cavtat, Božava, Dalmacija uopće) »pivo«. Od talijanskog germanizma *birra* < njem. *Bier.*

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 528. *REW*[3] 1089.

biran, *bírna -o,* pridjev (16. i 17. v., Marulić, Zoranie, Baraković) »vješt«, obrazovan s pomoću sufiksa *-ъn* od osnove koja se nalazi u impf, *birati* (16. v., Vuk, Vetranie) s objektom *konja* (nar. pj., Petranović, Pavlinović, Dalmacija, Lika) »kušati, poznavati, obučavati«. U toj je osnovi ť nastalo od jery < ie. и (rus. - cslav. *byrati* »lutati«, u oba lužičko-srp. jezika *byrąs, -ać* »bacati«). Jery stoji u prijevoju sa *u* < ie. *ou* ili *au: buriti se* impf, »ljutiti se«, odatle hipokoristik *buro* m »iracundus«. Ista se osnova u prijevojnom štěpenu *u* nalazi u *bura* (v.), *burkati (uz-), burljati* (v.) kao i u ništičnom prijevojnom štěpenu *brkati (po-).* Ie. osnova *bhur-jbhur-* »bijesniti urlajući, zaduhajući se« jest prastara onomatopeja. Daničićevo izvođenje od ie. *bhur-* »vrtjeti se« ispravno je doduše što se tiče korijena, ali taj korijen ne znači »vrtjeti se«. Međutim njegovo upoređenje s lat. *versațus* od *versare* (odatle intern, pridjev *verziran),* kao i s njem. *erfahren* od *fahren* dobro tumači semantičko značenje pridjeva koje se osniva na zakonu rezultata.

Lit.: ARj 1, 103. 191. *SEW* 1, 102. 103. 108. *WP 2,* 191.

birt m (Vuk) = *bert* (ŽK) »krčmar«. Odatle kod kajkavaca i štokavaca sa *-ija birtija* f (štokavski krajevi) = *bertlja* (ŽK) »krčma«. Radna imenica se tvori i pomoću *-āš: birtās* m = *bertas* (ŽK) prema *birtašica* f = *bertašlca* (ŽK) = *bêrtinja* (ŽK) »krčmar m prema krčmarica f«. Odatle pridjev na *-ski birtaški* i denominal *birtdšiti, birtāšīm* impf, »baviti se

krčmarskim poslom«. Mjesto *birtija* govori se novija posuđenica *Krcauz* m »krčma«. Od njem. *Wirt, Wirtin* (> *bêrtinja ţ,* njemački sufiks *-in* kroatiziran prema *gospodínja,* ŽK), *Wirtshaus.* Sufiks *-ija* došao preko *ošiarija* < tal. *osteria.* Nejasan je prijelaz *i* > e u *bert,* upór. *bêrmati.* U Slavoniji je posuđena *bI-šokterica-ī* .< *Wirtschafterin.*

Lit.: ARj 1, 323. 337. Jagić, *ASPh* 8, 318.

bîrmanac, gen. *-anca* m (Vuk) »čovjek uzet u vojnike«, izvedenica od prošlog pasivnog participa od *blrmati, -ãtn* (Reljković) impf, »vrbovati«. Taj glagol imaju Belostenac i Voltidi u obliku *b rmati.* Glede *ir-er* upor. *birt* i *bert* (v.). Kao *vrbovati* Daničić izvodi i *birmati* = *bermati* od njem. *werben,* To bi moglo biti, samo ako bi se uzela disimilacija *b-b* > *b-m,* koja je nastala u našem obliku onim časom kada je *w* dalo *b* kao u *birtlbert.*

Lit.: ARf 1, 238. 323.

bírka f (Vuk, Bačka) »njeka oyca«. Značenje je doduše neodređeno, ali je area određena. Zbog toga se može uporeďivati s madž. *birka.* Ali riječ se nalazi i u češkom i ukrajinskom te u slovenskom *birka* »eine graue Geiss«. Sufiks je bez sumnje *-bka* kao u *patka* i već iz toga razloga ne može biti madžarskoga podrijetla. U ukrajinskom i ruskom postoji uzvik *bir bir* kojim se vabe ovce. Kod nas služi taj reduplicirani uzvik za vabljenje curica i gusaka: *bir bir* pored *biri biri* i *birke bírke* (ovo za guske, upor. *bil bil* za vabljenje pataka). Upor. *biri* (Kosmet) »glas kojim se tjera psa«. Odatle potječe *bîrka.*

Lit.: ARj 1, 322. *Pleteršnik* 1, 27. Perušek, *ASPh* 34, 27. Gombocz, *MNy 7,* 414-5. *Gombocz-Melich* 410. *Elezović* 1, 46.

birov, gen. *bíróvá* m (Vuk, Srbija) »1° općinski starješina (Obradović), 2° sluga općinskog starješine = sluga kmetov (Srbija)«. Odatle pridjev na *-jev: bírovljev.* Značajno je da se ovaj madžarizam ugrofinskog podrijetla *(biro* »sudija«, particip od *bir,* stmadž. *biron* »habens, judex«) ne nalazi na hrvatskokajkavskom tlu, gdje je posuđen apstraktum izveden s pomoću *-sag* (madž. *-sag)* od iste osnove: *biršag,* gen. *-aga* (16. v., "Belostenac, Jambrešić) »1° globa, 2° boca ili čaša koja se daje predvodnicima svatova, prije nego svatovi dođu u kuću«, odatle denominal *biršážiti* impf, »globiti« (o- pf. pored impf, *obiršaživatf),* pridjev na *-ьn: biršažan (penez),* odatle radna imenica na *-ik: blršažnik* »globar«. *Birov* i *biršag* posuđivani su na dva naša različita terena. U Srijemu je posuđen madžarski particip *bírható* »što se može nositi«, ali je ispušten participski sufiks *-o: b'irvati* m. pl. »dvije jake oble grede povrh osovine za bačve, sklanje«.

Lit.: ARj 1, 323. 8, 357. *Gombocz-Melich* 1, 408.

bisáci, gen. *-akā* m. pl. (16. v., Dubrovčani). Nalješković ima odatle sing. *bisak,* koji teško da je postojao u narodu, jer *bisaci* idu u predmete koji imaju dva dijela (ali je potvrđen pl. f. *bisake),* a ti se izražavaju uvijek u pluralu; primjeri: *gaće, kliješta, škare, pantale. Bisãk,* gen. *-aka* je potvrđeno kao toponim. Deminutiv ima na -бс: *bisačci,* gen. *bisāčacā.* Rašireniji je oblik sa *g* mjesto *k: Bisãg,* gen. *-ága* samo kao toponim, inače pl. m. i f.: *bisazi,* gen. *-aga,* sa deminutivom na *-ica: bisažice* f (17. v.). Upor. bug. *bisagi. Bisage,* gen. *bisaga* pl. f. (15. v., Vuk, narodna pjesma) = *bisăge* (Kućište, Brač, ŽK); sing. *Bisaga* samo toponim (otočić u Kornatu). Na *-iti prebisažiti* (Bistrac, Hrvatska) »nepunu vreću objesiti preko ramena u obliku bisaga *(vreća je prebisaźena)«.* Upor. slov. *bisaga* = *bésaga, bisagăr, bisažnik.* Od latinske složenice *bisaccium,* od *bis* »dva puta« i *saccus* s nenaglašenim sufiksom *-ium* (v. **intersellium* > *antrešelj).* Time put nije u cijelosti objašnjen. Dubrovački oblik niože se objasniti sa *-cei* > *c.* Oblike sa *g* tumači Bartoli unakrštenjem sa gr. σάγη. Očekivali bismo da će se to unakrštenje dati potvrditi u novogrčkom. Tu se nalazi samo βισσάκι i u prijevodu bizantinskom *bis* — SL δισάκκι odatle bug. *disagi,* rum. *desagă* opet sa *g* prema < gr. *kk.* Postoji još prevedenica *dvanke. bisaci, bisake, bisage* su balkanske riječi latinskoga podrijetla koje uđoše u balkanske jezike preko bizantinskoga. U zapadnoj Romaniji nepoznat je maskulinum, poznat je samo femininum od n. pi., tal. *bissacela,* fr. *besace.*

Lit.: ARj 1, 324. 9, 437. *Miklošič* 13. *SEW* 1, 57. *Bruckner 26. Románsky* 93. *Schuchardt* 50. *Mladenov* 30. *REW*[3] 1121. Vasmer, *ZSPh 5,* 289. *RSI* 3, 262-263. Šturm, *ČSJK* 6, 65. *DEI* 528.

biser m (13. v., Vuk) = *biser,* gen. *bisera* (Kosmet) »margarita«, instrumental *bisrom* kod Dalmatina, odakle Daničić rekonstruira nominativ *bisar,* ali može biti i *bisro.* Odatle: pridjevi na *-ьn'. biseran, biserni* = *biserni* (Kosmet), na *-äst: biserast,* na *-ov: biser ov,* na *-ski', biserskï,* epitet na *-li bisèrli* (nar. pj. ~ *sačbage, đerdani, kruna, sedlo, đevojka),* deminutiv na *-če, -četa* u metaforickom značenju: *btserče, -četa* n (Vuk) »drago momče« (nar. pj.), denominai *obìseriti, -lm* pf. (Stulić); pridjev *obiseran (brada)* u slavonskoj narodnoj pjesmi je od sintagme *od bisera.* Nalazi se još u bug. i stčeš. i polj. (15. v.) te arb. *bisher* u istom značenju. Postanja je arapskoga *(busr, busra* > tur. *biisre).* To je stari arabizam kao *mogoriš* (v.). Posrednici su bili ili Turko-tatari, ili rani arapski trgovci po slavenskim zemljama.

Lit.: ARj 1, 324. 8, 357. *SEW* 1, 58. *GM* 38. *Mladenov* 30. *RES* 1, 45. *Elezović* 1, 46. Vasmer, *ZSPh* 5, 136. Lohmann, *KZ* 58, 207. *Slawski* 34.

biserka f (tajni jezik, argot Sirinićkih zidara, Šar-planina) »'crkva«. Očito je da je od rum. *biserică* »crkva« < lat. *basilica.*

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 223. *REW*[3] 972.

biskup m (13. v., *arci-, arhi-* — *\rh* > *rj ari-* = *arki-,* prevedeno danas u *nad-, pra-* kod Kavanjina, Šuleka i Pavlinovića), pridjevi na *-j biskupalj* (16—18. v. poimeničen kao neutrum u toponimu *Biskupije,* 14. v., oko Požarevca) i dr. — *biskupov, biskupski, biskupaljski* (Budinić), apstraktum na *-ija,* također toponim *Biskupija* (Knin, Škaljari, Stoliv), na lat. *-atus* > *-at biskupat* (16. v.), složenica *jerobiskup* m (Kavanjin, < ιερός), femininum navodi Kanižlić *biskupadija* = *biskupovica* prema *popadija, đakonadija* = *(sk* > *šK) biskup* (15. v., hrv.-kajk., ŽK) s istom složenicom i izvedenicama = *bîškop* (Cres) = (s očuvanim *p) piskup (arhi-,* 13. v.), *piskupija* (13. i 14. v.), toponim *Piskupova glava, Piskupo* n (selo, Srbija) = *piskop* (dečanski hrisovulj), *piskupov,* sinonim za *vladika.* Od gr. επίσκοπος (prefiks επί-, σκοπός od gr. σκοπεΐν »gledati«, upravo »nadglednik, nadzornik, nadziratelj, inspektor«) > lat. *episcopus, episcopatus.* Zbog *ρ* > *b* nije potrebno misliti da je od stvnjem. *biscop* jer kod grčkih bezvučnih suglasnika češće dolazi do sonorizacije i u romanskim jezicima (upor. i tal. *vescovo,* španj. *obispo,* fr. *boutique, tal. bottega).* Isto tako nije potrebno mišljenje da je hrv.-kajk. *biskup* (Lika) »trtica od pečene ili kuhane živadi« riječ drugog postanja, kako misli Daničić, od stvnjem. *biskaban* > nvnjem. *beschaben* »oglodati«. To je metafora (sličnost sa *biskupskom mitrom).* Od stvnjem. *biscof* je posuđeno slov. *škof,* .gen. *škófa (nad-), škofija,* (metafora) *škofica* — *škufica* »kleine Münze«; *šhof* je potvrđeno i za Istru *(škof porečki,* 13. v.). Internacionalne su riječi *episkopat,* gen. *-ata* (18. v.), pridjev na *-alis episkopalan, episkopalna* (npr. *crkva).* Mletački je italijanizam *veskovad* (Rab) »biskupska palača«. Kako dokazuju neki toponimi kao *Biskupije* i *piskop* u dečanskoj hrisovulji, posuđenica iz latinskoga bila je raširena i na istoku, što je kasnije potisnuto od grecizma *episkop* m (1349, *arci-),* danas samo kod pravoslavaca, dok je u 18. v. bilo tako'i kod pisaca katolika, pridjevi *episkopov, èpiskopski,* deminutiv *episkopac,* gen.-lica (jedna potvrda), *episkopstvo* (jedna potvrda) = *episkup* (17. v.) = *jepiskop* (Dušanov zakonik), *jepiskopija, jepiskopstvo,* = *jepiskup* (1269) s istim izvedenicama. Iz madžarskoga je *eršek* m (Vitezović), odatle *eršekija* = *jeršek aliti arkibiskup* < *érsëk* < njem. *Erzbischof.*

Lit.: ARj l, 103. 106. 107. 109. 327. 337. 3, 31. 4, 589. 601. 603. 9, 878. 10, 850. 11, 352. Kušar, *Rad* 118, 20. *Pleteršnik* 1, 27. 94. 629. 634. Stojanović, *Sporn.* 3, 6. *REW*[3] 2880. *Gombocz-Melich 2,* 24. Gauthiot, *BSL 16,* CLXIII. Janko, *Slov. studie Vajsovi* 1948, 182-188 (cf *JF* 18, 297). *RES* 25, 195. Joki, *Unt.* 22. *GM* 458. Titz (v. *ZSPh* 13, 417.). *Miklošič* 13. *SEW* 1, 58. *Holub-Kopečný* 69. Vasmer, *GL* 57. *Mladenov* 162.

bìsta ha (Krasie, ŽK) »uzvik kojim se konji tjeraju kad zapnu«. Upor. *gijo, dijo.* Izvođenje od bav.-njem. *winstar* »na lijevo« ne odgovara ni semantički ni fonetski. Primarna kreacija uzvika za životinje isključuje posudenice u ovoj lingvističkoj oblasti.

Lit.: Šamšalović, *NVj* 24, 590.

bistar, *bistra, bistro* (Vuk), sveslavenski pridjev iz praslavenskoga doba, = *bizdar,* prema Miklošiču hrvatski = čakavski pridjev s asimilacijom sonoriteta između početnog i dočetnog sloga (upor. *mazga* < *maska,* v. i *nozdri)* »1° brz, 2° jasan«. Prvo značenje ne postoji više ni u književnom ni u saobraćajnom jeziku, nego samo u toponimiji (hidronimi) *Bistra, Bistrica* (i Grčka, Erdelj) i u apoziciji *šljive bistrice* »šljive koje brzo dozrijevaju«. Danas je općenito samo značenje »jasan«. To se značenje razvilo iz otjecanja brze vode kao rezultativno. Voda koja brzo otječe postaje jasna, dok je ona koja ima polagan, spori tok mutna. S vode se značenje prenosi metaforickí na svjetlost i na oko (gledanje), pa i na apstraktne predodžbe *(bistrina* u mislima, *bistriti pojmove).* Pridjev se poime-

nicuje sa -(a}c: *bistroe,* gen. *-aca* m »1° jaje iz kojega se ništa ne izleže, 2° čovjek skroz pošten«, sa *-ić: bistrio,* gen. *-ića* m »čovjek bistar ili lukav«. Pridjevski se apstraktumi tvore na *-ilo: bistrilo* n (Baraković), na *-ina: bistrina,* f (Vuk), na *-oca = -ota bistroća* (Vuk) = *bistrata* f, na *-ost: bistrost* (17. v.). Denominali: *bistriti (iz-,* Vuk) impf., *izbistravati, izbistrãvãm = izbistrívati, -ujem, -ivom; obistriti* pf. »učiniti što bistro«; *razbistravatì, razbistrãvãm = razbistrivati, -ujem; i* je nastalo iz jeryja (stcslav. *bystrí,* rus. *bystryj,* polj. *bystry)* < ie. *u* u korijenu *buịbhū* »napuhnuti« koji se raširuje sa / u *buljiti* (v.), sa *s* u *bah* (v.). Na raširenje sa *-s* (upor. Šved. *busa* »navaliti«) nadošao je stari ie. pridjevski sufiks *r* (upor. *dobar, mokar).* U grupi *sr* umetnuto je *t* kao u *oštar* (v.). Iz ie. *^Vhus-ro* nastade *bystrb* i odatle s nepostojanim *a,* koje uklanja suglasničke grupe u dočetku.

Lit.: ARj 1, 328 i si. 135. 8, 359. *Miklošič* 27. *SEW* \, 113. *Bruckner* 54. *KZ* 46, 234. 48, 207. *Mlađenov* 30. *WP* 1, 119. *Slawski* 53. Iljinski, *Jagićev zbornik* 291 — 8. Matzenauer, *LF* 7, 19. *Bezlaj* 62-4.

Biševo je treći dalmatinski otok koji ima pridjevski sufiks *-ovj-ev* u sr. r., nastavljen na predslavensku osnovu. Prvi je *Lastovo* (v.), gdje je *-ovo* dodano dalmato-romanskom nazivu otoka *Lasta* (v.), treći na sjeveru *Sušak,* koji se zvao za doba narodne dinastije *Sansicovo* (v.). Talijanski *Busi* sadrži zacijelo prvobitni naziv. Dočetno *-i* je kao u *Zuri* > hrv. *Žirje* (v.), zacijelo ostatak lat. lokatīva na *-i* kao u tal. *Rimini* < lat. *Ariminum* ili *Ascoli* < lat. *Ausculum. Busi* je možda (ilirsko?) lično ime koje je dobro potvrđeno u Panoniji i u Daciji: *Beusas,* gen. *Beuzant-, Buzetius, Buzetia,* u Apuliji *Busią, Busa,* na mesapijskim natpisima *Basât, Bao^tas.*

Lit.: Skok, *Slav.* 222. Ribezzo, *Onomasticon* s. v. Krähe, *Lex.* s. v.

bitanga f (17. v.) »1° skitnica, potepuh, uvredljiva riječ, 2° sinonim za *java = joha* (v.): kljuse koje se nade u selu, a ne zna se čije je, = *skit, skitavac* (konj) (Karlovac)«. Odatle: denominal *bitãnziti (se)* impf. = *bItandžiti se (na-,* Lika) »skitati se«. Taj madžarizam srvnjem. podrijetla *(bitang* »bez gospodara«, od *biutunge* »plijen«) nije toliko raširen na zapadu (Krašić) koliko na istoku, odakle je došao i u bug. *bitanka = bitan,* s odbacivanjem *-ka,* »Taugenichts«, i u rum. *bitanglbitong* »nezakonito dijete«. Od sjevernih slavenskih jezika nalazi se još u slovačkom i ukrajinskom. Dočetak *-a* je kao u *opravda* (v.) i *Kikinda.*

Lit.: ARj 1, 337. 7, 209. Szarvas, *MNy П.* Melich, *ASPh* 34, 552. *Gombocz-Melich* 1, 415. *Doric* 16. *Mažuranu* 1316.

bite f pl. = *bitve* (Kućište) »(pomorski termin) stupić na provi za konop sidra«. Od tal. *bitta,* od stnord. *biti.* Prešlo u pomorsku terminologiju zapadnih Romana.

Lit.: DEI 536. *REW** 1135.

bíti[1] pf. od ie. vremena, impf. (Vuk) »esse«, sadrži osnovu *bi-,* u kojoj je ť nastalo od jeryja (stcslav. *byti,* rus. *bytb,* polj. *być),* a ovo iz ie. *u* (gr. φύω »stvaram«, odatle *physis,* odatle opet ineternac. riječi *fizika, fizički, fiskultura;* lat. *fu-i,* ir. *buith* < *etm',· kao u slavenskom). Jery se govori i u južnoslavenskom, kako pokazuju susačko *bujah* i rumunjska posudenica *izbuti* »uspjeti« < *izbbyti* (upor. i ukr. *buty),* jedini rumunjski glagol slavenskoga podrijetla koji potječe od slavenskog infinitiva, dok je svima ostalima izvor slavenska prezentska osnova. U baltičkoj grupi infinitivi lit. *buti,* lot. *bût* pokrivaju se semantički, fonetski i morfološki potpuno s praslavenskim i sveslavenskim **buti.* Ie. osnova *bheu-jbhu-* značila je prvobitno »rasti«. To se značenje očuvalo u *biljka* f (Vuk) i *bilje* n. Iz toga značenja razvila su se dva: 1° egzistencija »esse« u konjugacionom sistemu i u mnogim izvedenicama i prefiksalnim složenicama i 2° boraviti, commorari, u prefiksalnim složenicama, koje ćemo detaljno analizirati. U konjugacionom sistemu u prezentu, kada znači »esse«, zamjenjuje ga od najstarijih ie. vremena glagol sasvim druge osnove *es-ls-* u svim slavenskim kao i u ostalim ie. jezicima upor. npr. francuski, gdje imamo *esse* i *stare.* Kada *biti* tvori svoj prezent, on danas glasi *budem* < stcslav. *bçdo* ili analogickí *bùdnèm, Videm, Vidnim (bi-* Kosmet, Bosna, *ì* mjesto *u* iz infinitiva). Taj je nastao od osnove *bhu-* analogickí prema reduplicíranom prezentu: *djedem, dadem,* s umetanjem infiksa *n* (kao lat. *frango, tango}.* Taj prezent očuvao se i u. složenicama: *dobiti, dobudem,* ali je danas izmijenjen prema *biti* »udariti« u *dobijem.* Prvobitni se oblik očuvao i u rumunjskom *dobindi* < *dobcdo.* Kajkavsko *bum, büš, bü* je stvoreno prema *znam.* U potencijalnim rečenicama dobio je futursko značenje. Od infinitivne osnove *bhū-* > **by-* tvori se još prošli aktivni particip *bio, bila, bilo* i izvedenice koje će se niže navesti kao *bilje* n itd.

Imperfekt se tvori također od osnove *bhū-,* upor. lit. *buvo* < **buuāt,* ali u slavenskim jezicima je u stcslav. *beaše* = hrv.-srp. *bijaše* mjesto *u* došlo *e* prema prijevoju *es: es* (upor. lat. *erani).* Razlog za tu analogiju je borba protiv homonimije. Slavenski paralelni razvitak sa lit. *buvo* doveo bi do kolizije s iterativom *bývati,* o kome niže. Stari crkveno-slavenski kondicional *bim, bis, bi* (itd.) očuvao se u čakavskom, a u štokavskom je dobio *h* mjesto *m* prema aoristu. Glas *i* nije u ta dva oblika nastao od jeryja < ie. *u,* nego je to prijevojni štěpen *i.* Aorist *be* > *bje* ima svoj samoglas od *es* ili je ie. *buēt.* Odatle u narječjima na Korčuli (Lumbarda): *bisem, bisel, bišete* u značenju »trebati, sollen«: *bìSe! to r'eć* »trebao si to kazati«. Još postoji ostatak starog optativa *budi* koji se danas govori za imperativ mjesto *neka bude* u *budi bog s nama,* i u disjunktivnoj vezi *budi-budi.* U Kosmetu *bud-tud,* veznik »premda«: *bud mu ja kazujem, tud on ne sluša.* U književnom jeziku, ne u narodskom, upotrebljava se nekadašnji particip prezenta kao veznik uzročnosti *budući* i u vezi s *da (budući da),* i kao pridjev *budući, -a, -e* »što će doći« u futurskom značenju, kao i *budem,* odatle apstraktum na *-ost: budućnost* f.

Prefiksalne složenice od *biti* (zbog semantičnog i morfološkog razvitka treba svaku posebice prikazati):

1° sa *do-: dobiti, dobudem* pf. je stara ispravna konjugacija, danas napuštena u književnom i saobraćajnom jeziku. Upotrebljavaju je još dubrovački i čakavski pisci; danas samo *dobijem.* Da je u južnoslavenskom bio općenit oblik *dobodc,* dokazuje rum. *dobindi* »pobijediti«. Arbanasi posudiše infinitivni oblik: *dobitun, dobis* < **dobitįo* »pobjeđujem« i odatle arb. apstraktum na *-ia* (v. *-ija) dobī* f »pobjeda« (Gege). Odatle je dalje izvedena radna imenica *dobitnik* m prema *dobitnica* f (17. v.) »pobjednik, victor«. Apstraktum s istim sufiksom kao infinitiv *dobit,* gen. *-i* (15. v.) »Erwerb, Gewinn, Sieg«, dalje rašireno sa *-bko: dobitak,* gen. *dobitka* m »korist, imanje, stoka«. U tom značenju posudiše ovu riječ Rumunji *dobitoc* »stoka«. Pridjev na *-ьn: dobītan* (16. v.); kolektivna riječ *dobica* (18. v., Stulić) < *dobit* + *-ъca* (sufiks prema *djeca},* *dobića* f (16. v., prijelaz iz *i*-deklinacije u *a-* deklinãciju), odatle sa *-bko: dobićak* m; kolektivum *dobiće* n i pridjev *dobićan* nisu ušli u književni jezik. Imperfektum se tvori na dva načina: sa *-va-: dobivati, dobivam,* odatle radna imenica *dobivalac,* gen. *-aoca* m (Vuk), i sa *-ja-: dobijali* (17. v.).

2° sa *iz-: izbiti, izbudem (se)* pf., stcslav. i rus. »izbaviti se, osloboditi se, preostati«, ne govori se ni u književnom ni u saobraćajnom govoru. Očuvan je u rum. *izbtndi* prema prez. *izbçdo.* U rumunjskom je ta složenica dobila značenje po zakonu rezultata radnje što se već kod Zoranića vidi: *izbi mi se san* »ispunio mi se san«, upor. u rumunjskom, »erfüllen > gewinnen«. Ali rumunjski ide još i dalje u razvijanju ovoga semantema: »pribaviti sebi zadovoljštinu > osvetiti se«, odatle rum. postverbal *izbîndă* f »pobjeda, osveta«. Kako je već naprijed rečeno, i sam infinitiv ušao je u rumunjski jezik: *izbuti* »imati uspjeha, réussir«. Odatle apstraktum *izbitak,* gen. *-tka* m »suvišak« (cslav. i rus. te u knjigama pisanima crkvenim jezikom). Stulić ima, kako veli, iz brevijara pridjev *izbitan* »suvišan«. *Izbiti* je u hrv.-srp. morao propasti zbog kolizije sa *izbiti* »izlupati«. Imperfektiv odatle obrazovan s pomoću *-va* glasi: *izbivati, izbivam* (Vuk, stcslav. i rus.), usp. i *ne izbivati nikada* »biti uvijek«, u Kosmetu *izbîvăt, -îvam* »izlaziti, napuštati, curiti (subjekt *sud}*,*

3° sa *po-: pobiti, pobudem* »commorari« je danas crnogorski provincijalizam. U književnom i saobraćajnom jeziku ovaj je složeni glagol potisnut u zaborav zbog homonimičke kolizije sa *pobiti, pobijem* »mactare«.

4° sa *prě-: prěbytb* »zadržavanje, boravak«, postojalo je još u stcslav., u današnjem jeziku samo iteratív odatle *prebivati, prebivam* i odatle apstraktum na *-aliste: prebivalište.*

5° sa *pro-* »naprijed«: *probiti, pròbudem* »uspjeti« (Vuk, Primorje i Dubrovčani) pf., danas je primorski provincijalizam. Ljubiša piše još *probijem.* Odatle iterativ *prebivati, -vam,* koji također nije ušao u književni ni u saobraćajni jezik, nego samo apstraktum odatle na *-bko: probitak,* gen. *-bitka* m, i pridjev na *-ьn: probitačan* te apstraktum *probitatnost.* I ta je glagolska složenica propala zbog homonimičke kolizije sa *probiti, probijem* »pertundo«. Miklošičevo mišljenje da je *probi-* od tal. *profitto* > *probitak* nije potrebno jer se složenica može dobro protumačiti iz naših jezičnih sredstava.

6° sa *sz-: zbiti se, zbûdë se* »dogoditi se«; odatle iterativ *zbivati se, zbîva se* »događati se«. Apstraktum se tvori od prošlog participa aktiva (upor. *biljon, biljna* »istinit, pravi« od

bilj, gen. -i f »istina«) i sufiksa *-ja: zbilja* f = *zbilja* (Hrvatska) »istina«, uzvik »à propos«, prilog *zbilje,* pridjev i prilog na *-ski: zbiljski* »doista«, prilog *nãzbilj* (Dubrovnik) »doista« = *nazbilje* — *nazbilj(d),* pridjev *nazbiljan* (Stulić). S prefiksom *od-:* pridjev *ozbiljan,* negativno *neozbiljan,* nastao je od sintagme *od zbilje',* odatle *uozbiljiti se* pf. (Stulićeve su kreacije *nazbiljstvo* n i *nazbiljnost* f). Upor. još denominai *biljèvati, -ujem* (16. v.) »vera dicere«, pridjev *biljevit* (Stulić) »istinit«,- prilog *bilj evito lbilj ovito* (Dubrovčani) »certe, vere«. V. niže *biljka* i *bilo.* Prijedlog s u prilogu *zbilja* može se tumačiti i prijedlogom *iz: izbttja* = *zbilja* »à propos«, tj. prilog je nastao od genitivne sintagme i *bilja* — *s bilje* (turcizam *dériek,* v.) od imenice *bilj* m »istina«, kako misli Rešetar. Upor. rečenicu: *ako si se ti Sale* (< sб *šale} ženio, ja sam se zbilje (si bilje* = *zbiljski) udavala.*

7° sa *iz-* = *s-* + *ne: iznèbiti, iznèbudem se čega* pf., stcslav. »izbaviti se > ujedanput nestati« (18. v., Dubrovčani) = *snèbiti se, snèbijem se* pf. »kao zabuniti se u čudu« prema impf, *iznebívati se, iznèbîvam se* (18. v., Dubrovčani) »od čuda se zbuniti«. Odatle u današnjem jeziku samo *snebivati se, snebivam se* (Sorkočević). Odatle pridjev na *-ljiv snebiv-Ijiv.* Upor. *sneveseliti se.* Ovamo ide zacijelo i Martićev *snebljušiti se* »uplašiti se«, u kojem je intenzitet značenja izražen sa. *-uš-* + *-iti se i s* umetnutim *lj.*

8° sa *za-: zabiti, zàbudem* je danas bokeljski provincijalizam; u starom vrbničkom zapisu *ne zabudemo se napiti',* ova složenica danas živi samo ti narječjima *(zabiti, zabim,* ŽK) jer je posve potisnuta u književnom i saobraćajnom jeziku od *zaboraviti, -lm* (v.), čuje se i čita samo apstraktum po *ť-* deklinaciji: *zabit,* gen. *-i f* »zaborav, samoća« (stcslav. *zabytb,* Stulić, Banija): *u zabiti,* odatle pridjev *zabitan, -tna* (Đordević) »skrovit«.

Još treba spomenuti apstraktum *bít,* gen. *biti* f (16. i 17. v.) »natura«, kao filozofski termin; odatle pridjev *bitan, bitna* »praesens, essentialis, substantialis«, pa *bitnost,* gen. *-i* prilog *bitno* »substantialiter« i imenica na *-zko: bitak,* gen. *bitka* m (Vetranie, Ranjina) te apstraktum na *-je: biće* n < **bytue* (14. v.). Ne treba da je iz češkoga kao što je složenica *dobrobit,* gen. -i f. S negativnim prefiksom *u* (v. *ubog) ubitak* »šteta«, *ubitačan, ubitačnost* je prema Mareticu rusizam. Kao teološki termin stvoren je apstraktum na *-stvo: bistvo* n »esse«, koje dobiva *v* od *bivati: bivstvo.* Odatle pridjev na *-en: bistven* (17. v.) »essentialis«. Sve te izvedenice su prevedenice od *essentia* < *esse* »biti«.

Od prošlog participa aktivnoga *Ьуіь* > *bio* izvedenica je dobivena s pomoću sufiksa *-го : bilj* m »istina«, koju smo spomenuli pod 6°. Tu je osnovno značenje *biti* »esse« očuvano. Kako je već rečeno, očuvano je i prvobitno značenje »rasti« u kolektivu *bilje* n (14. v.) i u izvedenici odatle (na *-ika): biljka* f (16. v.) »herbą«; odatle radna imenica *biljar* m (također toponim) prema *biljàrica* f, pridjevi na *-ьn: biljni,* na *-ski: bîljskl.* Ovamo ide i složenica *sv. Jovan Biljòber* te *obiljušiti, -ušim* pf. »napabirčiti« , = *nabeljušiti/nabi-* (Kosmet). Postoji i apstraktum *bilina f* suvišan školski izraz za *biljka.* Upor. gr. φυτόν, riječ koja je postala internacionalna. U izvedenicama od istoga participa očuvano je i značenje »boraviti« u *bilo* n (Kosmet) »jugum montis, planina, planinski vijenac (Vuk), najviši hrbat na krovu od zgrada (metafora, Kosmet)«, upravo »mjesto gdje stanuju ovce (v. *stan* u planini)«. To isto značenje očuvalo se i u izvedenici na *t,* ali samo u toponimiji: *Velebit,* planina, upravo »veliki pastirski stan«, kajkavski toponim *Hudi Bitek.* Ovamo ne ide i denominal *obitavati* (v. *viti)* za koji se misli da je rusizam.

Iterativ od pf. *biti* tvori se, kako se vidjelo kod prefiksalnih složenica, s pomoću *-va-: bivati, bivam* (12. v.)· Ta izvedenica ide u baltoslavensko i praslavensko doba te se tačno poklapa s lit. *buvóju,, buvoti.* U narodnom govoru u Bosni upotrebljava se od tog prastarog iterativa samo 3. 1. sg. prez. *biva* »naime«, što se još rašíruje deiksom *-karee: bivàkãrcê* »to jest, nämlich«. To je danas kao prilog koji se umeće. Bella je sam možda stvorio filozofski termin *biva* f »esse«. U Vodicama (Istra) *bivati* impf, znači »ľ postajati, 2° boraviti«. O kauzativima *baviti* i *batvo* vidi naprijed.

Glagol *biti,* kao *ići,* tvori konjugációm sistem od dva korijena: od *by-* > *bi-* < ie. *'bhu-,* koji smo vidjeli u bogatoj ramifikaciji, u svim vremenima osim prezenta i participa prezenta, koji se, kako je spomenuto, tvore od ie. korijena *es-.* Taj varira sa s- u enklitičnim oblicima. Ovamo bi išao po jednom tumačenju i *isti* (v.) i *prisbiib* (v.). Prezent *jesam* prema *sam, jesi* prema *si, jest* (analogijski *jeste* sa *e* prema *-e* u *kaže, piše, jede* itd.) prema *je, jesmo* prema *smo, jeste* prema *ste, jesu* prema *su* veže se s negacijom u *ne* + *esmb* > *nesmí: nijèsam* (jekavski), *nisam* (ikavski, jekavski i

ekavski), *nesam* (ekavski, Kosmet) itd. U čakavskim i kajkavskim narječjima *-m* u 1. 1. sing, može ispasti *jêsjnís.* Duljina *e,* koja je nastala kontrakcijom, našla je odraza u svim našim narječjima, 3. 1. pl. *jesu* ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima. On je hrv.-srp. inovacija. U 3. 1. *nestb* < *ne* + *est* > *nije, ni* (ŽK) napušteno je dočetno *-st* od *jest.* To je analogija prema enklitici. Upor. u narječjima *je* (ŽK), koje se može reduplicirati *je je* kao i *ni ni.* U književnom je jeziku također /2 kada je u vezi s upitnom *li* (v.). Kako je *je* i afirmativna čestica (fr. »oui«), može se zamijeniti sa *da, nu: da li/nu li.* Iz crkvenoga je jezika particip prezenta *spšt-* kojim se prevodi gr. ων = lat. *(praeļsens, essentialis,* kao filozofski termini. Odatle određeni pridjev *šušti* (Vuk) = *süsti* (Kosmet) »sinonimi za: isti, istovetni, puki, pukahni, pukasti«. Upor. got. *sunjis* = sanskr. *satya* »istinit«. Odatle se izvode apstrakta na *-ina suština* »sinonim: bitnost«, na *-stvo suštastvo.* Denominal je *prisuštit* (Kosmet) »približiti se, primaći tako da smeta (prezrivo)«. Od participa *sçt-* u vezi s 3. 1. pl. su participi *odsutan* i *prisutan* »sinonimi: nenazočan, nazočan« i apstrakta na *-ost* i *-stvo odsutnost, prisutnost, odsu(t)stvo* »sinonim: dopust, nestašica«, *prìsu(t)stvo'i* denominai *prisustvovati.* To su upravo rusizmi, upor. rus. *otsustvie.* Prema 3. 1. sing, *jest* stvoren je u crkvenom jeziku apstraktum *jestbstvo* (već u *Suprasaljskom zborniku: jestbstvo* »φύσις«) kao prijevod· od gr. ouc7Ía = lat. *essentia* kao filozofski termin, odatle posuđenica iz crkvenog jezika *jèstastvo* m »bivstvo« i dalja izvedenica, upravo poimeničeni pridjev na *-en: jestastven, jestastvenica* »prírodopis«, *jestastveničar.* Ovamo ide i određeni pridjev na *-ъn* s prefiksom *na-* = επί- *nasušni (hljeb,* nema Vuk) kao prevedenica od gr. ἄρτος ἐπιούσιος = stcslav. *'nasçstbnyj* (prema Kuljbakinu već u Ćirilovu prijevodu).

Vezanje ie. korijena *bhū-* i *es-* u istom konjugacionom sistemu nalazi se u baltičkoj grupi, u irskom, latinskom i u sanskrtu.

Lit.: ARj 1, 383-8.' 302. 303. 311. 309. 335. 342-372. 374. 375. 2, 502. 504. 505. 508. 3, 914. 12, 245. 4, 135. 260. 261. 7, 769. *Miklošič 26. SEW l,* 79-80. 114. *WP* 2, 143. *Bruckner* 51. *ASPh* 11, 125. *Vasmer* 159. *BI 2,* 439. 833. *Trautmann* 40-41. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Elezović l,* 63. 45. 2, 3. *Boisacq*[3] 1028. 1043. *GM* 36-7. 70. Veselinović, *GG* 26, 229-38. Joki, *Stud.* 10. 6-7. *NJ 2,* 121. Belić, *NJ l,* 66. *ASPh 26,* 126. *TZ 58, 208. Murko *ASPh* 14, 104. 12, 566. Rešetar, *ASPh 36,* 548. Kušar, *NVj* 3, 336. Bulat, *JF* 5, 149. Benveniste, *BSL* 34, 190. Maretić, *NVj* 3, 191. Maretić, *Savj.* 3. 4. 160. Jagić, *Književnik 2,* 180. Isti, *ASPh 6,* 287-8. *Brugmann* 1[2], 1006. Music, *JF* 11, 173-8. Osten-Säcken, *IP* 33, 268. - za reflekse od *esse: Miklošič* 105. *SEW* 265. *Holub* 83. 157. *Bruckner* 206. 482. *Vasmer* 1, 405. *Mladenov* 163. 622. *WP* 1, 160. Schwyzer, *IF* 27, 295. Hermann, *KZ* 47, 155. *Boisacq*[3] *226-7.* Iljinski, *ASPh* 34, 8-9. Budimir, *NJ* 2, 7-9. Đorđić, *NJ 2,* 50-3. Märgan, *Ny 2,* 277 — 8. Deismann, *Reinhold-Sieberg Festschrift* 1, 299. i sl. Smalek, *Eos* 31, 447. Debrunner, *Theol. Blätter* 8, 212. i sl. Schmiedel, *ib.* 258.(cf. *IJb* 15, 214). Rozov, *Slávia 9,* 620-1. Kuljbakin, *JF* 13, 161-2.

biti[2]**,** *bijem,* impf. (Vuk) »udarati«, u prefiksalnim složenicama: *iz-, izod-, ispre-, na-, nad-, o-, obuz-, od-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, sa-, spod-, süz-, uz-, z-, za-, zauz-.* Iterativ se tvori sa *-ja: -bijāti* koji se govori samo s prefiksima: *iz-, izna, izod-, isporaz-, ispre-, izraz-, izu-, na-, nau-, naz-, nad-, o-, obuz-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, priuz-, pro-, raz-, sa-, süz-, u-, uz-, z-, ga-, zauz-.* Tvori se talcođer i sa *-va-* u narječjima: *izbivati* (Kavanjin), *razbivati, prebivati, razbfvat, -ivam* impf. (Kosmet) prema pf. *razbit; obivati (sé)* impf, pored *obijati se* (Grgur iz Vareša, Kavanjin) — *obivāt, -warn* »tumarati, tražiti zgodno mjesto za gnijezdo (subj. *kokoši)«, pobivat, -ivam (kolje,* guvno) (Kosmet), *ubivat, ubivam* (Kosmet) »žuljiti (subjekt *jemenije}»;* upor. i *nabivač* m »čovjek koji hoće tuđe žene«. Iterativ na *-va-* nije prodro u književni jezik, ali mu u narječjima postoje ostaci: *nedobiven duh* kod Bunjevaca; čuje se particip pasiva: *razbiven, ubiven* pored *ubijen,* radna imenica *ubivalac,* apstraktum *bivenje* = *ЫJenje* i pridjev na *-ljiv: razbivljiv.*

Zabilježiti treba neke znatnije semantičke promjene kod prefiksalnih složenica: *odbit, odbije (krava tele)* (Kosmet); *razbiti* pf. prema impf, *razbijati (vunu, pamuk), ubiti* pf. prema impf, *ubijati* »töten«, *òbiti, Obijem* pf. (Piva--Drobnjak) = *obit, obijem* (Kosmet) »pretražiti«; *iznèbiti, ìznebijem* pf. (Vuk, Gospić) »izbiti dijete prije vremena, pobaciti« = *znêbiti, znêbin* pf. (Vodice) »abortio«; *nemam ni prebijene pare* »nijedan odsječak pare«, jer se nekada *țara Vila,* sjekla; *zbijati šale* je balkanizam, upor. rum. *a bate jocuri.*

Prema stcslav. *buç, biti* samoglas *i* iz infinitiva prenesen je i u prezent, ali ima ostataka od prezentskog prijevoja u pasivnom participu *(raz)bjen* pored *bijen.*

Od prefiksalnih složenica posudiše Rumunji *izbi* < *izbiti, răzbi* < *razbiti* s mnogobrojnim izvedenicama kao rum. postverbal *izbă* »udarac« = *izbaiu* (Moldavija), *izbelişte* »mjesto gdje se udara«; *razbiciu* »Durchschlag« itd., Arbanasi *razbitis* — *razbis* (Kalabrija) < *razbiti, zabis* < *zabiti.*

Glagol je sveslavenski, iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkoj grupi. Ie. korijen *bhi-* nalazi se još u keltskim narječjima, u armenskom, grčkom i germanskom. Izvedenice od praslav. korijena *bi-* jesu:

Sa sufiksom *-dio: bilo* n »1° kucanje srca, puls, upór. i *očno bilo,* 2° daska ili gvozdena ploča u koju se udara mjesto zvona (12. v., Vuk), 3° u grabalja, brane, pluga ono u čemu stoje zupci, 4° panj ili stablo osim grana, 5° prema jednom tumačenju: jugum montis«, upor. španj), *sierra* < lat. *serra* »testerà, pila«, po zakonu metafore prema nazubljenim grabIjama; u ovom se značenju javlja također kao toponim; upor. i f *bila* (Vuk, Šumadija) »montes continui«; odatle deminutiv *bîlce* n (Srbija). Tu riječ posudiše Rumunji *bilă* f »Balken«.

Sa sufiksom *-tvá: bitva* f (Obradović, ovako i rus.) »pugna«, izmijenjeno u *bitka* f možda zbog izbjegavanja homonimije od lat. *beta* > *bitva* (v. *blitva);* apstraktum *biće* n (Kosmet) »bijenje« (upor. part. pas. *razbit).*

Od *nabiti, nabijem* (Vuk) s pomoću *-otina* (upor. *krhotina)* izvedena je· riječ *odbijotina* f (Imotski) »komadić kamena koji se zidarima odbije«. Od istoga glagola postoji humorističké imperativne složenice: *nabidrob* m (Ljubiša) »koji se dobro hrani«, *nàbiguzica* m (Vuk, Lika) »koji rado jede mukte«, odatle augmentativ *nàbiguzičina* m (Lika), *nabigùzija* i pokraćeno *nabigāš,* gen. *-aša,* gdje je sufiksom *-as* (v.) izmijenjen *-guz* u *-gas;* u Riječkoj nahiji (Crna Gora) cijela riječ *-guz* je zamijenjena sufiksom *-jača* (v.) *nabijača',* zamjenjuje se i eufemizmom *puška* = *guzica: nabipuška; nabikuća* f »mačka koja ne lovi miševe, nego se skita kojekuda«. Od impf, *nabijati* izvode se s pomoću *-lja* radna imenica *nabijalja f* (Lika) »žena koja nabija konoplje«; s pomoću *-äc* i *-jača nabijač,* gen. *-ača* i *nabijača* f u raznim značenjima.

Od *ubiti* izvedena je radna· imenica na *-ica: ubijca* > *ubica,* na *-lac: ubilac, samoubilac* u složenicama *bratoubica, bratoubilački;* apstraktum *ubistvo, samoubistvo.*

Od osnove *bi-* veoma je stara sveslavenska izvedenica iz praslavenskoga doba s pomoću složenog sufiksa *k*+ *го* > *č bič,* gen *biča.* (Vuk, 16. v.), riječ koju potiskuju sinonimni turcizmi *korbáč* (v.) i *kandžija* (v.). Tu staru riječ posudiše Rumunji *biciu* m = *zbiciu* (Erdelj) u istom značenju, odatle rum. deminutiv *biciuşca* f i denominal *biciui* < *bičovati* (17. v.), kao i Nijemci *Peitsche.* Odatle *bičalje* n (Vuk) »držalo od biča« sa sufiksom *-alo* + *-je',* denominali: *bičati* (17. v.), s prefiksom *iz-,* = *bičiti, bičovati* '= *izbičevati,* deminutiv *bičkarati, -ām* (Baranja, Vuk).

Veoma je raširen praslavenski leksikologijski elemenat *boj* m, gen. *boja* (14. v.), dobiven kao postverbal prijevojem od *biti,* kao *-poj* od *pi-ti, loj* od *li-ti;* odatle radne imenice na *-(a)c: bojac,* gen. *bojca* m (Vuk), kod Madžara *baj* kao posuđenica iz panonskoslavenskoga, na *-džija: boj(a)džija, bojdžija,* hipokoristik na *-bko: bojak* (16. v.) samo kao unutrašnji objekt u *bojak biti* (Vuk); pridjev na *-ьn: bojan* (15. v.), *bojni kamen* (Kosmet), poimeničen u slov. *bojna* »rat«; na *-nik: bojnik* m (14. v.) »vojnik«, odatle pridjev na *-ski bojnickí,* danas općenito samo u prefiksalnoj složenici *razbojnik* m (13. v.), također rum. *războinic* »ratnik«. Odatle apstraktum *razbojništvo* = *razbojstvo.* Od panonskih Slavena posudiše Madžari tu radnu imenicu u značenju »vojnik«: *bajnok* (13. v., također antroponim i toponim; odatle toponim *Bajmok* kod Bunjevaca), a Rumunji od đačkih Slavena *boinic* m = *boiniță* f »mjesto boja« < *bojnica* »certamen«. Od *boj* postoji također izvedenica na *-ište: bojište* »bojno polje«, također toponim; posuđenica u rum. *boişte* »ribarsko mjesto«; pridjev na *-evanļ-ovan: bojován* (Stulić), odatle *bojovnik* m prema *bojovnica* f.

Elemenat *boj* dolazi vrlo često u prefiksalnim postverbalima: *naboj* od *nabiti, saboj* od *sabiti, òbojina* f (Lika) »ono što odpada kad se što obija«, odatle pridjev na *-it: obojit* »(vino) jak, žestok«, *razboj* = *război* (Skopska Crna Gora) od *razbiti* u dva značenja »1° tkalački stan, krosna (upor. naprijed *razbiti vunu* za razvitak značenja) = natra, tara, stative« (Srbija, Srijem, Slavonija), 2° bojno polje, 3° u stcslav., ubijstvo, grabež«, *kućni razboj* (Crna Gora)«. U posljednja dva značenja ovu riječ posudiše Rumunji *război* »1° rat, 2° krosna«, odatle pridjev *războiesc* »ratni«, prekrojenu prema *bellům: urăzbelkoja* riječ im zamjenjuje franačku posuđenicu *werra* > fr. *guerre,* tal. *guerra* za lat. *bellům.* Još

su značenja: »3° razbijanje zakona (g. 1652, Kastav), 4° novo iskrčena zemlja (Riječka nahija, Crna Gora)«. Odatle pridjev na *-ьn: razbojan (napad), razbojište* n (Vuk), sa *-d&ija: razbojdžija.* Također toponimi : *Razbojina, Razbojna (draga), Razbojno.*

Od *ubiti* je stari postverbal stcslav. *ubojb* »ubijstvo«, *ūboj,* gen. *uboja* = *ūboj,* gen. *ubôja* (Kosmet), odatle radna imenica *ubojica* m i izvedenica na *-stvo ubojstvo* na zapadu, za što Vuk upotrebljava *ubijca* > *ubica* i *ubistvo,* dok je *ubojica* m Vuku »koji se dobro bori«; izvedenice *samoubojica, samoubojstvo;* odatle pridjevi na *-ьn ubojni,* na *-it ubojit* (epitet za *koplje), ùbojnica* f epitet za *puška, ubojnik* za *bećar.* Od *nabiti: naboj,* gen. *nàboja* »ono što je nabijeno ili čime se što nabija«, odatle *nábojiná,* pridjev *naboju, nábojník* (Dubrovnik) .»rana«. Odatle se ispuštanjem *j,* možda pod uplivom *bok,* dobila onomatopeja i sa sufiksom *-ka* (v.) *nabokati se, nàbõkãm se* »najesti se«. Od *pobiti: poboj,* gen. *pobòja* »sprava koja služi za nabijanje obruča na bačvu« (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) kao i *sàbõj* m od *sabiti,* te od *prebiti prijeboj* m.

Lit.: ARj l, 280. 283. 372. 374. 507. 516. 517. 518. 2, 517. 3, 934. 958. 4, 135. 137. 139. 260. 277. 289. 301. 7, 207. 208. 209. 211-2. 709. 769. 8, 341. 360-1. 362. 423. 568. *Miklošič* 12. *SEW* l, 56. 68. 117. Maretić, *Savj. 5. Bruckner* 25. *Slawski* 31. *Trautmann* 33. *WP* 2, 137. 138. *Elezović l,* 47. 53. 220. 2, 3. 4. 16. 84. 88. 160. 376. Vuković, *SDZb* 10, 394. 399. 400. Škarić, *NVj* 20, 45-9. Gombocz, *MNy* 7, 35-7. *Gombocz-Melich* l, 227. Holthausen, *PBB* 66, 271. Boissin, *RES* 27, 43. *GM* 362. 488. Ribarić, *SDZb 9,* 205. Mazzo-arac 77. *Tiktin* 1312. *SEZb l,* 349. Vaillant, *RES* 22, 13. Sköld, *LUA* 19., br. 7. *Mladenov* 30. *Boisacq*[3] 1027-8. Lalević, *Njf* 3, 88.

bitisati, *-sem* pf. (Vuk) = *bitısat, -isem* (Kosmet) »ne biti više«, npr. *bilo i bitisalo* »nekad bilo, sad nije više«. Ovaj je balkanski turcizam (od *bitmek* »proći, ne biti više, transire«) na zapadu kod hrvatskih pisaca (i dobrih, kao Nazor) po jezičnom osjećanju doveden u krivu vezu sa *biti* (v.), tako da je dobio značenje »postojati, egzistirati«, protiv čega je Maretić. Premda je *bitisati* pf., stvorio se apstraktum *bitisanje* n »egzistencija, postojanje«. U tom ga značenju upotrebljava Nazor u *Radu* 251, 36: *dočekuju novo bitisanje.* Ta izvedenica nije potvrđena na istoku jer *bitisati* nije imperfektivan glagol. Nalazi se u bugarskom kao imenica *bitim* m, *bitisvam* »dovršujem, dokončavam«, i kauzativum na *-ir-* od osnove aorista *bitirdisvam* od tur. *bitirmek* »dovršiti«, u rum. *bitirmea* f »rekvizicija«, *bitir dişi* = *beter dişi* »rekvirirati«, arb. *bitís* »dovršujem«, cine. *bitisire* pored *bitire* »dovršiti«.

Lit.: ARj 1, 372. *Mladenov* 30. *Doric* 16 *GM* 38. *Elezović* l, 47. *Pascu 2,* 113. Maretić, *Savj.* 4.

bitkavac, gen. *bitkavca* m (Bela, Stulić) = *bitkavica* f (Konavli, Vodopić) »ptica, vrsta zebe, fringilla coelebs L«. Izvedenica na *-av* + *-äc* iv.), *-av* + *-ica* za radne imenice od glagola *bitkati, -tka* impf. = *bitbikati, -če,* a ovaj od glasa ptice *bit-bit-bit.* Hirtz navodi još 42 naziva za istu pticu.

Lit.: ARj l, 372. Hirtz, *Aves* 14.

bìt-pàzar, gen. *-ára* m »stara krama (Zagreb)«. Turcizam, složenica od *bit* »uš« (upor. *tahtabit* m »stjenica«) i *pazar* »trg« < perz. *bazar,* nalazi se i u bug. *bit-pazár* »Trödelmarkt«. Upor. još za takve složenice nadimak *Bitpara* i *bitoti* (Kosmet) »trave protiv vašiju« < *bit* + *ot* »trava« (upor. *baluk* > *balukoť).*

Lit.: ARj l, 372. *Lokotsch* 278. *Elezović* 2, 501. *Mladenov* 30. *Doric* 16.

bitèvi, indeklinabilni pridjev (17. v., leksikografi), nedovoljno potvrđen u narodnom govoru > *bitevija* f (Vuk, nar. pj.) u apoziciji *koplje bitevija* »potpuno, od jednog komada«. Odatle u turskom apsolutnom superlativu *bizbitevlja (oganj}* (Kosmet) »cio cjelcat«. Turcizam *(bitevi* »jedinstven«, *bis-bitevi* »sve u cjelini«, upor. *buzbutun),* nalazi se i u bug. *bitivija* = *bitjuvija* »vollständig, aus einem Stück«.

Lit.: ARj l, 337. *Elezović* \, 45. 2, 500. *Mladenov* 30. *Doric* 16.

bïtva f (16. v.j dubrovački pisci, Vuk, Dubrovnik) = *blitva* (16. v., Sutomore, Rab, Veli otok, Cres, Božava, Vodice, Slavonija, kontinentalni pisci kao Palikuća, Vladmirović, J. S. Reljković, Šulek), slov. *blitva,* ukr. *blytva* »cvekla = cikla = cikva (Hrvatska), meko zelje, rote Rübe, pazija = *pasjak,* gen. *-aka* (Zemun)«. Pridjevi na *-én bitven* = određeno *blitvem,* poimeničen na *-jača blitvinjača* (Šulek, Dalmacija) »potamogeton« = na *-ica blitvenica* f »(metafora) čovjek nezgrapan i nedotupavan (prevedenica od tal. *bietolune)«.* Sa romanističkog gledišta od interesa je opa-

ziti da se dubrovački oblik koji potječe od dubrovačko-rom. refleksa za lat. *beta,* slaže s kalabrijskim *veta,* i logudorskim na Sardiniji *beda,* dok *blitva* ide zajedno s furl, *bledé,* tosk. *bieta — bietola,* prôv. *bieda,* tj. od lat. deminutiva **bētula* > **bētla,* metatezom *Wē-*ta.* Tom metatezom uklonjena je homonīmija s imenom drveta *betulla* »breza«. Meyer-Lübke tumači taj oblik unakrštanjem od *beta* + *blitum,* gr. βλίτον. Lat. *beta* ušlo je i u stvnjem. *pieιa,* nvnjem. *Biessen,* odatle opet *pesa* f (Istra) = *pesa* (slov.) = (promjenom. deklinacije) *peso* (ŽK), furi, *piѐse.* Battisti uzimlje da je *bita,* kao i gr. (jonsko) σεῦτλον = (atičko) τεῦτλον > *cvekla, cikla, cikva* (v.) mediteranska riječ. U sjeveinim se slavinama mjesto refleksa za vlat. *e* pojavljuje *o* valjda zbog labijala *b* (upór. u Dubrovniku *Tre basolche* < **baseleche):* polj. *boćwina,* ukr. *botvyna,* bjelorus. i rus. *botva, botov.* U poljski je liječ došla iz ukrajinskoga. Bruckner zabacuje Miklošičevo izvođenje od lat. *beta* i tumači je korijenom *bot-jbut-* u slavinama, koji u romanskim jezicima glasi *boto/botso.*

Lit.: ARj 1, 372. 440. 9, 721. 725. 802. Ribarić, *SDZb 9,* 132. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6.* Jagić, *ASPh* 1, 431. *Pleteršnik l, 26.* 35. Skok, *ASPh* 33, 367. *Miklošič* 19. *Bruckner* 33. 51. *Vasmer* 1, 112. *REW*[3] 1064. 1173. 1239a. *Pirana* 751. Matzenauer, *LF* 7, 7. 12. 335. *DEI* 514. Šulek, *Im* 19. 501-2.

bivol = *bívõ,* gen. *-ola* m (15. i 16. v., slov. i bug.) prema *buvol* pored *búval,* češ., gluž., struš, *bujvol,* ukr. *bujvin (buj-* je ušlo po pučkoj etimologiji od pridjeva *Ъщъ* »divlji, lud«) »njem. *Büffel* = fr. *buffle,* tal. *bufolo, búfalo* (13. v.)«, s kojima je u prasrodstvu; na *-iça bivolica* (Vuk, 18. v.), deminutiv na *-če,* gen. *-četa bivolče* (Vuk) »mlado od bivola«, pl. *bivolčići* m pl. »tatula, datura stramonium«, augmentativ na *-ina bívolina* »meso od bivola (upór. *govedina)«,* pridjevi na *-ov bivolov,* poimeničen na *-ina bivolovina* »koža od bivola«, na *-bsk bivohkī* (17. v.), na -/(г) *bívolj(f)* (14. v.), poimeničen na *-aca ЬI o-Ijača* »bivolja koža«, na *-uj bivoluj* (upor. *voluj* »volujski«) (Stulić); na *-ar bivolar* m (14. v.). Madžari posudiše *bivaly* (13. v.), također antroponim, upor. *Bival* (prezime u Jaski), Rumunji *bivol = biol — ghihol,* Arbanasi *biolic* < *bivolica* (?); * je nastalo od jeryja, upor. rus.-cslav. *Ьу оiъ.* Sjeverne slavine pokazuju *u* za jery prema tipu *surov* pored *sirov* itd. Značajno je da je *u-y* > *i* geografski odijeljeno na sjever i jug. Još je. značajnije za povijest te riječi da su Arbanasi i Rumunji zadržali lat. *bubalus* u svome pučkom razvitku, i to Arbanasi ne kao južni Slaveni sa *u* nego sa u: Rumunji *bour = buăr = boar, = buor = boor = bohor = bor* »bos-uius, tur« (upor. *cot* < *cubito),* deminutiv *bourel,* Arbanasi *buat* (Gege) = *buall = bull,* pl. *buejt.* Sa sjevernim slavinama slažu se Rumunji i Arbanasi. Kratko *u,* koje je nastalo analogijom prema *buttle, bùbus* od *bos,* nalazi se i u gr. βούβαλος, βούβαλις »specie africana di cervo o di gazella«. Ne može se uzeti da su Slaveni već u praslavensko doba upoznali ovu životinju i posudili naziv za nju, jer se uzimlje da je istom oko 600. godine naše ere ova životinja došla u Italiju (upor. sanskr. *gavatas* »divlji bik«) kao dar nekog avarskog kneza kralju Agilalfu. Poslije toga datuma posudiše Slaveni svoje nazive *byvola, Ьu oiъ* iz balkanskoga latiniteta na donjem Dunavu, i to svakako prije formiranja rumunjskog jezika i prije 700, kada prestaje veza između zapadne i istočne Romanije. *Bubalus* znači Pliniju »antilopa, tur., bizon (v. *Psunj}«,* gr. βούβαλος »afrička antilopa«. Oblici na Istoku kod Slavena, Rumunja i Arbanasa očuvali su *b* među samoglasnicima, dok Zapad za taj suglasnik ima / prema oskičko-umbričkom dijalektu: **bufalus.* Radi se prema tome o staroj latinskoj posuđenici koja je u 6. vijeku, kad Langobardi unose ovu riječ u Italiju, bila prenijeta na životinju zvanu *bivol.* Zabilježiti još treba da je rum. *bour = buăr* posuđeno u Bačkoj kao *baura* (sa *-a* kao u *drakula)* »šuta ovca«, upor. izričaj koji se govori izvan Bačke: *jaše tuta na bauri* (tj. svraka na krmači). Odatle augmentativ *bauretina,* na *-ónja boronja* (Srbija /?/, Kovačević) »ime volú«, *borulja* f »ime kravi«.

Lit.: ARj 1, 555. 557. *Pleteršnik* 1, 30. *Miklošič* 27. *SEW* 1, 116. *Holub-Kopečný* 82. *Bruckner* 18. *ASPh 42,* 114. *Mladenov* 28. *Vasmer* 1, 139. *GM* 50. *Gombocz-Melich* 1, 417. *DLR* 1, 632. *Tiktin* 195. *Románsky* 94. *REW*[3] 1351. *FEW* 580. *DRI* 627. Meillet, *RSI 2,* 68. Gauthiot, *BSLP* 16, CLXIII. *Boisacq*[3] 128. *Meillet-Ernout* s. v. 115, Ascoli, *AGI* 10, 14.

biz[1] m (Dalmacija) = *bíz,* gen. *bīža* (Rab, Božava, Molai) = *bíz,* gen. *ЬI&a* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Šibenik), pl. *biži* »pisum sativum, grašak, loznac«. Deminutiv na *-ič bižić* (Cres, Šulek). Od mlet. *biso* < (upor. u njem. kuhinji *risi bisi),* furl, *bisoche* < lat. *pisum* < gr. πίσος *(ρ* > *b* kao u *bu-*

figa), istrorom. *beiéi, biziéra,* arb. (kod Zadra) *bizē.* Upor. slov. *pežek, piiek* < tal. *pisello,* s prijevodom deminutivnog sufiksa *-elio* = *- tk.*

Lit.: ARj 1, 76. 375. Cronia, *ID 6,* 106. Kušar, *Rad* 118,18. Sturm, *ČSJK6,* 71. *Pleteršnik* 1, 17. Zore, *Falj.* 208, 214. *REW*[3] 6543. *DEI* 533. Štrekelj, *ASPh* 14, 517.

bïz[2], prilog **bize bize,** (Kosmet) »za naš račun, kako mi hoćemo«. Turcizam iz oblasti priloga *(biz biz-e* »entre nous, par nous mêmes«, od *biz* »mi« i dativa *bize* »nama«), nalazi se još u bug. *bizúm* < tur. *bizim* »naš« (genitiv).

Lit.: Elezović 2, 500. *Mladenov* 28. *Deny* § 295. 296.

biz[3] m (Slov.) »Auerochs, bizon (kao učena riječ), tur«. Na *-ovina: bizovina* »meso od biza«. Kao oronim *Psunj* m, u dokumentima *Magnum Pisum.* Od lat. *bison,* gen. *Usontis* (Plinije), gr.-lat. prema germ., upor. nvnjem. *Wisent.*

Lit.: Pleteršnik 1, 30. *DEI* 534.

bïza f (Vuk, Crna Gora) = *bι-ιa* (Crmnica) »kučka«, (sa sufiksom *-iri) bizin,* gen. *-ina* m (Vuk) = *bilin* (Crmnica) »canis, pas«. Daničić tu riječ izvodi od tur. *büz* »koza«.

Lit.: ARj 1, 375. Miletić, *SDZb* 9, 368.

bizgõv, gen. *-ova* m (Srbija) = *bizgôv* pored *bizgôv* (Kosmet) »čovjek mlad, zdrav i jak, a lijen« prema f *bizgulja* (Srbija) = *blzgülja* (Kosmet) »žensko čeljade zdravo i jako, a lijeno«. Odatle pridjev na *-ski: bīzgōvski* (Kosmet). Upor. *zvizgov* (Bosna), koje nije zabilježeno u rječnicima. Značajna je mocija; u maskulinumu sufiks *-ov* je madž. *-o,* u femininumu naš *-ulja.* Upor. još kod Marina Držića deminutivnu izvedenicu *bizgjići.* Ne zna se prava vrijednost od *gj,* da li je *đ* ili *dž,* a ni značenje. U arbanaskom postoji slična osnova sa sufiksom *-onje: biskonje* »Mädchen von hohem und geradem Wuchs« nepoznatog postanja. Da li postoji kakva veza sa slov. *bezgâvka = bizgăvka* f »Drüse, Anschwellung, skrofule« u Štajerskoj, ne zna se.

Lit.: ARj \, 375. *Miklošič* 11. *Elezović* 1, 45. *GM* 37. Scheftelowitz, *KZ* 54, 242. *Pleteršnik l, 24.*

bizikaljka f (kajkavska riječ, Belostenac, Jambrešić, odatle Voltiđi i Stulić) »siringa« = *bzikaljka* f (isti leksikografi) = *bzikalica* »štrcaljka, siringa«. Također slov. *bzikalica,* = *bzikanica* u istom značenju. Izvedenice od impf, *bzíkati* »štrcati«, s pomoću sufiksa *-aljka* (upor. *njihaljkd)* (v.), *-alica, -anica.* Osnova je onomatopoetska. Glagol se nalazi i u polj. *bzykać.* Od iste je osnove i *gólja f* »osa« < *bbzolja,* s gubitkom početnog konsonanta kao *pčela = čela* < *Ъъceia.* Upotrebljava se u uporedenju *leti u oči kao 'zolja.* Zbog toga možda izvedeni pridjevi na *-ljiv* u Kosmetu: *nadžorljiv,* odatle *nadžorljivko = nadžorljivica* »prgav, naklonjen svađi«. U romanskim jezicima franačka onomatopeja *bisa* > fr. *bise* prenesena je na vjetar. Oponašanje zvukova *PS* > *b}* nalazi se već u ie. *pezd* > *pazdlti* (ŽK).

Lit.: ARj 1, 375. 751. *BI 2,* 851. *Miklósié 26,* 404. *SEW* I, 111. *Bruckner* 54. *Pleteršnik l,* 73. *REW*[3] 1120. *Slawski* 53. *Elezović l,* 452.

bižica f (Bella, Stulić) »muzlica, kravljača, dižva, sigio, sic, amper«. Nema potvrda iz današnjeg narodnog govora. Prema Daničiću moglo bi biti od srgr. (bizantinskog) βῆσα »vasculum«, βήσι,ον »ampulla«. Za gr. ima refleksa -sa *b,* upor. *Bassegli, B'osilj, bosiljak, koliba, korab,* ali nema *ź* za *s,* osim ako se uzme unakrštanje sa *dižica.* Upor i gal. *běsena.*

Lit.: ARj 1, 375. *REW*[3] 1058.

bižigati, *-am* impf. (Dubrovník, Marin Držić) »tražiti« = slov. *bezgati (bbzg-)* »stochern, bohrend wühlen, herumstöbern«, *bezati* »stupfen, stochern«, možda ovamo ide i *bazgić* (Istra, čakavci) »cognomen viri joculare«, upravo »Herumstöberer«. Od mlet. *bisegar,* furl, *bisigã,* mlet.-tršć. *sbisigar* »frugacchiare, frugare, rovistare, arrabbattare (stöbern, hermustöbern)«.

Lit. : Nemanu l, 48. Štrekelj, *DA W* 50, 5. 78.

bižígule f pl. (Milna, Brač) »sitne stvarčice u kući, mali kipci«. Od furi, *bisignèle* »bagatella«, *bisègul* »bussetto, arnese di bossolo con risalti per lustrare gli orli della suola, nelle scarpe«.

Lit. : Pirana[1] *56.*

bižot m = *bízat* (Šibenik, Korčula) »jegulja, (j)anguja (Split)«. Od mlet. *bis'ato,* furl. *ЬI-sat(e)* »id.« = *bisatto, bisciatto* (Marche), deminutiv na *-atto* (varianta od *-etto, -otto)* od tal. *biscia* < *bestia* (lat. dijalektalna varijanta *bīstia).* V. *beča, Šunj.*

Lit.: DEI 499. 529. 530.

bjâka f (17. v., Gundulić, nar. pj., Bogišić) »bjelilo, cerussa«. Denominal na *-ati bjãkati, -ām* (17. v.) »bijeliti lice«. Od tal.-mlet. *biacca* »id.«, od langob. **blaih* (nvnjem. *bleich* »blijed«).

Lit.: ARj 1, 376. *REW** 1163. *DEI* 504·

bježati, *bježim* impf, (u pjesmi *biježatī),* s prefiksima *do-, iz-, o-, pre-, raz-, z-, u* ekavskom *bežati,* u ikavskom *bižati, bižim* (ŽK), pored *bjêgati, bjegam* impf. (Vuk, 14. v.) = *bēgat* (Kosmet), koji rijetko postoji u prefiksalnim složenicama: *izbijegati* impf., *razbjegati se.* Glagol je sveslavenski iz praslavenskog doba, baltoslavenski, a korijen ie. Glagol *bježati* govori se na čitavom hrv.-srp. teritoriju, *bjegati* samo na istoku, upor bug. *bēgam.* Imperativ je od ovoga glagola potvrđen već u Bizantinaca u XI v.: βεζέιτε ό τζαΐσαρ. Dublete su postojale već u stcslavenskom, nastale su zbog toga što je postojao postverbal *bijeg* m (16. v., Vuk), od kojega je stvoren denominal *bjegati,* dok je *bježati, -zim* starija kreacija od *bĕg-ĕ-ti.* Kao treći oblik govori se *-bjeći, -bjegnem* samo s prefiksima *do-, iz-, od-, pre-, pri-, raž-, u-, uz-, z-, za-* u primarnoj klasi glagola (por. polj. *biec)* kao u lit. *bėgti* »bježati«, lot. *bēgt.* Stari postverbal *bijeg* nalazi se i u lit. *bėgas* m. Stcslav. *begncti* > *bjĕgnuti* (Vuk) postoji i sam i s prefiksima *(iz-, do-),* ali se u prezentu upotrebljava s prefiksima *po-, iz-* kao i *-bjeći.* Iterativ se tvori s pomoću *-va-* od obiju dubleta, ali najčešće od *bjegati: izbjegavati, -bjegāvām* (Lika), *izbjegivati, -bjegujem* (17. v.), *razbjegavati se, -bjegāvām* (Lika, Srijem, Slavonija), *razbjegivati se* pored *razbježávati se, razbježāvām se* (Lika) pored *razbježivati se* (Voltidija), *dobjegávati.*

Veoma brojne su radne imenice od glagolske osnove kao i kod drugih glagola: na *-(a~)c: bježac,* gen. *bješca* »fugitivus«; na *-al(a~)c: bježalac,* gen. *bježaoca* m (Vuk) prema *bježalica f* na *-l(a)c: bjèglac, bjègaoca* (16. v.) »profugus«, *dobjegàlac* m prema *dòbjeglica f* (Vuk) »djevojka koja sama dođe za momka«; na *-ič'. bjeglić',* na *-un* (v.): *bjègun,* gen. *-una* (14—16. v.) »profugus« (također u češkom, poljskom i ruskom, upor. slovenski toponim *Begunje),* odatle danas na -(äc): *bjegunac,* gen. *-unca* m (Vuk, 18. v.) prema *bjegùnica* (18. v.) = *bjegunka f* (to raširenje nastalo je prema paraleli *Slovenac-Slovenkd),* odatle deminutiv *bjegunce,* gen. *-Zeta* n.; na *-ica: izbjeglica;* na *-ar: bježanār* m (Vuk), gdje je *ž* mjesto *g* prema *bježati.* Postoji i radna imenica bez sufiksa: *prèb* odatle prezime *Prebeg.* Interesantan je kolektiv *bj'ežan,* gen. -í f (Vuk) »bjegunci«, odatle kolektiv na *-ija: bježanija f* (15. v.) »čeljad koja bježi«, također toponim *Bežanija.* Iz deklinacije na *-i* nastala je *bježanja* f »fuga«. Pridjevske izvedenice nisu brojne: na *-iv: bježiv* (17. v.) »fugax«, danas samo u *neizbježiv; bjeguć,* pridjev i particip (16 — 18. v.). Apstraktum od *bijeg* je *bjekstvo* (13. v.). Postoji još *zbjeg* kao postverbal od *zbjeći se, zbjêgnem se,* pl. *zbjegovi* (M. A. Reljković), također toponim: *Zbêg* (Slavonija) i *Zbjeg* (Primišlje). Denominai: *obegôvat, -újem* impf. (Kosmet) »izbjegavati«. Prijenos u botaničku terminologiju je samo jedan: *bijeg vražji* (Šulek) »biljka hypericum perforatum«. Kako glagol i izvedenice idu i u vojničku terminologiju, Rumunji posudiše od Slavena: *bäjenie* f »bijeg« < stcslav. *béžanue,* odatle radna imenica *bäjenar* »bjegunac«, *a băjeni = a se băjenari* »pobjeći«, denominali su od *bežan,* gen. *-i* f; od *prêbêg* > *pribeag,* pridjev »fugitivus«, i odatle denominal *a pribegi* (»iseliti se«) i apstraktum na *-ia* > *-ie pribegie* f »bijeda«.

Lit.: ARj 1, 291. 376. 390. 2, 509. 4, 138. 8, 369. 375. *BI 2,* 833. *Miklošič* 12. *SEW* 1, 54. *WP* 2, 149. *Bruckner* 25. *Trautmann* 29. *Mladenov* 54. *Tiktin* 1248. Hamm, *Rad 21S,* 5. *Elezović* 1, 36. 2, 2. Lohmann, *KZ* 58, 208. Havránek, *Slávia,* 7, 782. Osten-Säcken, *IF* 24, 239. 28, 152. Bugge, *IF* 1,455. *Boisacq* 1019. *Slawski* 32. Jireček, *Romanen* 1, 36.

blàbositi, *-im* impf. (17. v.) »mucati«. Ova stara onomatopeja, za koju postoji litavska paralela *balbãsyti,* danas se ne govori. Ide u grupu ónomatopejskih glagola u kojoj se opetovanjem sloga i glasova (upor. bug. *blabolja)* i variranjem samoglasova slika glagolska radnja. Sa *e* je srodno *blebetali, blebećem* impf, »ludo gogoriti«; sa *r: brbljati, -ām (brblâti,* ŽK). Za starost onomatopeje govori likvidna metateza u **bolbo(J)* i prijevoj *ь-e-o.*

Lit.: 1, 394. *Mladenov* 30. 35. *Miklošič* 17. *WP 2,* 106. *Trautmann* 24. *SEW* 1, 69. 117. Vaillant, *Gramm,* 1, 24.

blag, blaga (Vuk, 12. v.), sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba »1° najstarije mu je značenje »dobar« očuvano u toponimu *Blagaj* na Buni (Hercegovina), 2° benignus, lenis, suavis (to je značenje danas općenito), 3* beatus«. Poimeničen je srednji rod pridjeva *blago* n, s razlikom u akcentu prema pridjevu *blago,* tako i u bug. *blago* i slovenskom *blago,*

dok u sjevernim slavenskim jezicima toga poimeničenja nema. Posudiše ga Rumunji *blaga* f (Erdelj) »bogatstvo« i Arbanasi u izvedenici *blegtur* »pastir«. Značenje i tu polazi od »dobar« u materijalnom smislu: »1° imanje, dobro, bogatstvo, 2° sermija, stoka (Vodice, ŽK)«, upor. *dobro* n »imanje« (v.). Odatle pridjev na *-ovit: blagòvit* (16. v.) »bogat«. Prilog *blago* = *blago* pored *blagoš* (Kosmet) je i uzvik: *blago tebi;* u Vodicama (Istra) *blăgor* sa *r* < *že.* Uzvik se očuvao i u starom lokatīvu *blaži meni* (Menčetić, istarska nar. pj.), upor. bug. *blaze,* rus. *boloze,* stcslav. *blaže* (upor. *tribe mi je,* ŽK), u Vodicama: *blaže mane* pored *blazar meni* (Rukavac). Vuk poznaje *blaško li si mene,* sa sufiksom *-tko* prema: *teško li si mene.* Slog *bla-* nastao je po zakonu metateze likvida < praslav. **bolgz,* upor. polj. *blogi,* rus. *bologo.*

Kako je pridjevu najstarije značenje »dobar«, najvjerojatnije je da mu je korijen **bol-* koji se očuvao u komparativu i superlativu *bolji, najbolji.* Dočetak *-gb* je sufiks ili formant, doduše rijedak, ali ima-za nj paralela u avesti *bgrgjaya* »reći nekome dobrodošlicu« < ie. **bhelgh-.* Upoređenje sa sanskr. *bhargāh* »svjetlost« < ie. *bhelg-* veli da je u korijenu ie. *bhel-* »sjati se«. Prema tome praslav. **bolgī* predstavlja o-prijevoj.

Izvedenice od *blagz* jesu ove: od *blâgo* n »thesaurus« određeni pridjev *blagajni* »ad thesaurům spectans«. Složeni sufiks je prema *tajni,* odatle noviji juristický neologizam *blagajna* f »kasa«, raširen sufiksom *-ica: blagajnica* »aerarium«, radna imenica *blagajnik* m prema *blagajnica f;* pridjev na *-ski blagajnički;* također sa *-aonica: blàgaonica* f koja nije ušla u jezik. Te su riječi zamjena za *kaznbcb,* riječ koja se još govori u dubrovačkoj okolici, a živjela je kao posuđenica u arb. *kasnéc.* Od *blago* n još je izvedenica sa *-ar-* + *-ica* i *-as* + *-ica: blàgarica* f (Hrv. primorje) = *blagašica* »djevojka bez brata, te na njoj ostaje očino blago«. Od *blag.* u značenju *dobar* izveden je sa *-un* (kao *sladun, štedun, gorun) blagun,* gen. *-una* m »quercus conferia«, u bug. »vrsta kruške«; sa *-va: blăgva* f »gljiva boletus regia«, sa *-ónja blăgônja* »ime vola« (Drsník, Kosmet). Apstrakta *blagòca î* (17. v.) = *blagost* (13. v.) = *blagòta,* odatle *blagòstiv* (16. v.) »benignus«, *-blagostínja* f. Pridjev *blag* je značio i »kad se može meso jesti«, odatle pridjev na *-ъn: blažan* »mrsan« (Srbija, Milićević) i složenica *óblaž* m »štogod mrsno, maslo«, postverbal od *oblažati se* (Pirot, Srbija) i denominal *blagovati, blagujem* impf. (16. v.) »jesti meso > jesti dobro« (prefiks: *iz-},* bug. *blaguvam* »živim dobro« i odatle sa *-aonica* (v.) *blagovaonica* »trpezarija«; denominal *blažiti* (13. v.) (prefiks: *raz-,* Vuk) »carnes edere, uživati rajsko dobro«, odatle part. prêt. pas. *blažen,* danas pridjev u značenju »beatus« (> rum. *blajin* »wohlwollend, fromm, sanft«), poimeničen u *bláženac, -ak, -nik* m prema f *blaženica, (o)blaženiti, blaženstvo, razblažavati, -ažāvām = -ivati, -blažujēm* impf.

Veoma brojne su složenice sa *blag(o~)* kao prvim elementom zbog toga što se tim pridjevom prevode grčke složenice sa ευ- i latinske sa *bene, bonus* u kršćanskim terminima i što se tvore pridjevi i od njih izvedena apstrakta od sintagmi. Ali ima i samostalnih kreacija prema latinsko-grčkim tipovima, kao *blagdan* »dies festus« i »festus, sollemnis« odatle određeni pridjev *blagdānjī, blagdanski,* denominal *blâgdanovati* i *blăgdanost,* gen. -ť. Pravo je značenje »dan u koji se smije mrsiti«. Kalk od ευσεβής je *blagočastan* (13. v.) »pius« = u crkvenom jeziku *blagočestiv, -častiv* (Vuk), *blagočašće* (14. .i 15. v.) »pietas«; za ovaj pojam upor. i *blagovjeran; blagoćudan, -ćudnost* < »čovjek *blage ćudi«; blagodan* (18. v.) = *blagodanje* (16. v.); *blagotvoriti* (14. v.), *-tvõrje* (14. v.) kalk od *benefícium* = ευεργεσία (upor. *oblagodati* u Voltidija je, crkvena riječ *blagodejanie*); blagodáriti* (13. v.) (pref. o-) = *blagodarit* (Kosmet) je kalk od ευχαριστώ, odatle pridjev i imenica *blăgodar, -darac, -daran, blagòd-arje* (16. v.), *-darnīk, -dárnost f, -dárstvo* n. Nije potrebno uzeti da su to rusizmi. Prema *gratia* = ευεργεσία = *beneficentia,* a možda i prema stvnjem. *wola-tat,* danas *Wohltat* stvoren je oblik *blagòdjet* m i f, gdje je u drugom dijelu apstraktuim *dětb* od *djeti* (v.), odatle crkvena riječ *blagodetelj* (Obradović, bug.) »moral, krepost«. Elemenat *-dêtb* zamijenjen je danas s bolje razumljivim *-dat* u *blagodat,* gen. *-i* f (Vuk) = *blagodat bozi* »kiša« (Kosmet), odatle *oblagodatiti* (Vuk). Od sintagme čovjek *blage duše* > nastade *blagodušan,* od sintagme *blaga* (-dobra = plemenita) *roda: blagorodan* (13. v.), odatle *oblagoroditi* (upor. njem. *wohlgeboren),* od sintagme *ъ blago vreme* = εύκαιρος rusizam *blagovremen* i odatle prilog *blagovremeno,* koji se danas čuje i na zapadu. Mnoge od ovih prevedenica nijasu ušle u književni jezik, tako npr. ni *blagovoljan,* odatle *oblagovoljiti* pf., *blagòvolje* n »benevolentia«, kalk od *benevolus.*

Kršćanstvo je učinilo da je u narod prodro *blagoslov* m i f (Marulić) = *blagosov* (Kosmet, prevedenica od lat. *benedictio* = gr. ευλογία, odatle denominal *blagosloviti* pf. prema impf. *blagoslivljati* i s disimilacijom /-/ > 0-1 *blagosiljati*, pridjev *blagòslovan* (također ŽK) i *blagoslòven*. Kalk od ευαγγελισμός (za lat. *Annuntiatió): Blàgovijest*, gen. -i (14. v., Vuk) sačuvan je u ovom obliku više kod katolika, kod pravoslavaca cslav. *Blagoveštenje* (13. v., i toponimi u Srbiji), paralelni je kalk za το ευαγγέλιον *blagovijest* (19. v.) »Kristovo naučavanje«, odatle *blagovijestiti* impf. (13. v.). Kako je rumunjsko pravoslavlje prvobitno bilo isto što i slavensko, nije čudo što se ove složenice nalaze i u starijem rumunjskom jeziku: *blagocestiv* »pobožan«, odatle *blagocestie* f »pobožnost«, *blagorodnu* »plemenit«, odatle *blagorodnicie* = *blagorodnie* f »plemstvo«; α *blagoslovi* i odatle *blagoslovenie í; blagoveșnic* »objavitelj« i odatle *blagoveștenie — blagovestire* f; a stcslav. *blagocinъnъ* > rum. *blagocin* »upravitelj crkveni koji potpada pod protopopa«, sadrži *blago* »thesaurus«. Ima u rumunjskom dakako i ovako stvorenih rusizama (kao i kod nas): *blagopaloșnie* f »izvještaj« < rus. *blagopolučenie, blagomanie* f »besmislica« < rus. *blagomatnyj*. Pridjev *blag* ima ulogu i u onomastici, ali izgleda da taj tip nije *f* star jer se ne da potvrditi. Vjerojatno je kršćanskog podrijetla (prema gr. ευχάριστος).

Lit.: ARj 1, 394-398. 407. 421. 423. 424. 432. 8, 381. 391. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 69. 196. *Trautmann* 48. *Tiktin* 196. *Mladenov* 31. *Doric* 17. Joki, *Stud.* 105. *(SAW* 168). Isti, • *Unt.* 257. Vuković, *NJ* 3, 22-26. *Boisacf* 342. Jagić, *ASPh 22,* 521. *Ný l,* 63. Maretić, *Savj.* 4. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Elezović* 1, 48. Meillet, *Etudes* 278. *Mažuranu* 65. i si. *WP* 2, 172. 182. 214. *Bruckner* 31. *Slawski* 36. *Nilles* 1, 126-7. Jireček, *Romanen* 3, 8.

blána f »membrana, kožica, pergament« slovenska je riječ. Postoji još u bug. *blana î* »osušena goveđa nečist ili busen u obliku crijepa za gorivo«. Da je postojala nekada i u hrv.-srp., dokaz je toponim *Blanje* n, kolektiv na *-je* (v.), zaselak kod Kapeine u osječkom močvarnom kraju, koji odgovara polj. *błonie* »livada« (14. v.), rus. *Ъoionь* »livada uz obalu izvrgnuta poplavi«. Rumunjska posuđenica iz južnoslavenskoga: *blană f* »krzno«, odatle *blănar* i *blănărie* »vrst plesa«. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz praslav. **bolna* (upor. ruske i poljske citirane oblike). Uzimlje se da je osnova ista kao u *bolto* > *blato* (v.), s čime se ne slaže slovensko i rumunjsko značenje. Vjerojatnije je da je prijevoj od *bijel* (v.), upor. lit. *balnas* »bijel« i da je onomasiologijski riječ nastala po bijeloj boji.

Lit.: 1, 424. Bruckner, *KZ* 45, 353. *Slawski* 37. *Tiktin* 197. *Boisacq*[3] 1020. Schulze, *SAW* 1910, 787. ss. *Pleteršnik* 1, 31.

blankîtovan, pridjev na *-ovan* < *-ov* + *-ъn* (Vodice, Istra) »od svjetloplavog sukna« = *blakitan (ARj* veli da je iz češkoga). Na *-itta* > tal. *-etta blanketa* f (Žrnovo, Korčula) »vuneni pokrivač, kuverta«. Sa tosk. *bi-* > *bi-* na složeni sufiks *-ar* + *-ia bjankàrija* f (Cavtat, Dubrovnik) »rublje, veš«, na sufiks za pridjevske apstrakte *-ura bjankūra* f (Korčula) »bijelo mjesto na morskom dnu pogodno za ribanje«. Od tal. *bianchetta, biancheria,* izvedenice od *bianco* »bijel«, od frank, *blank.*

Lit.: ARj 1, 423. Ribarić, *SDZb* 9, 132. *DEI* 505. *REW*[3] 1152.

bläto n (Vuk) »1° jezero, palus, npr. *Skadarska blato, 2°* jako nakvašena zemlja, Kot = lutum, močvara, močvarna livada«. Prvo značenje postojalo je i kod panonskih Slavena prije dolaska Madžara, kako se vidi iz naziva *Blatno jezero (Kosьlь, knęzb blatbnbskb),* madž. *Balaton,* njem. *Moseburch* »urbs paludarum« = *Plattensee.* Sa slav. *blato* prevodi se predslavenski naziv *Pelso* = *'balsa* (v. niže) toga jezera. Riječ je sveslavenska iz praslav. doba. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. polj. *bloto,* rus. *baloto).* Izvedenice su: na *-ьn: blatan* (15. v., Vuk), koji dolazi u sr. r. kao toponim *Blatno* — madž. *Balaton* i poimeničuje se sa *-ica* u toponomastici *Blatnica;* sa *-jača: blatnjača* f »njekaka jabuka« (Slavonija); sa *o- oblatan;* na *-ovit: blatòvit* (Vuk) »lutosus«; na *-av: blatav* deminutivi na *-ce: blăce* n »malo jezero«, vrlo čest toponim, u pl. *Blaca,* odatle pridjev *Blataška riva* u'Milni na Braču; na *-ance: blătance* i s udvojenim deminutivnim sufiksom *-asce: blatašce* (Bela, Stolić); na *-uljica, -usina: blatùljica* = *blatušina* (Vuk) »aqua palustris«; na *-ušac, -ušar: blatušac* = *blatušar* m »biljka berošus Leach.«. Izvedenica na *-uša Blatuša* je toponim; na *-arica: blatarica* f (Šulek) »heracleum sphondylium«; augmentativ na *-ina: blatina* (16. v.). Denominali na *-α-ti: blatati, -ãm* impf, »gaziti blato«; na *-i-ti: blatiti* impf. *(iz-, ò-, za-)* »kaljati, (is-)«, *oblačati* impf., iter, *oblaćivati;* odatle na *-ište blatište* (Vuk). U toponomastici dolazi još s prefiksom *Zablaće* n < *zablatue,* i etnikum na *-janin* u pl. *Blaćani,* stari toponim.

Što se tiče postanja, nema jedinstvenosti među etimolozima. Fortunatov, Torbiörson, Trautmann i Schulze uzimlju da sveslavenskoj riječi odgovaraju u baltičkoj grupi pridjevi lit. *baltas,* lot. *balts* »bijel«. Tome se protivi Berneker. Ako bi se pristalo uz prvu grupu etimologa, onda bi se moralo uzeti dvoje: a) da je značenje »močvara, baruština, jezero« slavenska semantička inovacija,. b) da je praslav. imenica poimeničen pridjev. Semantički razvitak dobio bi se doduše natezanjem, ali ako se uzmu u razmatranje druge ie. i ne-ie. paralele, onda *izlazi: a)* da to natezanje nije nužno, b) niti treba misliti da je rečeno značenje slavenska inovacija, jer se nalazi svagdje i c) niti je slavenski oblik poimeničen pridjev. Na Balkanu nalazimo u rum. *baltă* = arb. *balte* = ngr. βαλτή, βάλτος u istom značenju. Ne može se raditi o posuđenici iz južnoslav. jer nema likvidne metateze. Nema druge nego uzeti da je u ilirotračkom postojao oblik **balta* s istim značenjem. Taj se oblik može uporedivati s trackim toponimom *Di-bahum.* Dosada su ustanovljeni ilirotrački i slavenski identiteti u rum. *gata* = *gotov* (v.), *măgură — gomyla* (v.). U rumunjskom *baltă* ima svoju leksikolog!jsku porodicu: *baltac* »mlaka«, pridjev *băltăreț* »močvaran« *(pasăre băltăreață* »ptica koja živi po močvarama«), *băltău (-au* = madž. *-o)* »velika mlaka«, *băltoacă* (Moldavija) »mlaka«, možda i *bîtlan* »čaplja«. Na apeninskom poluotoku dolazi ista riječ sa suglasničkom varijantom *pjb* (upor. *pojata* i *bajta* v.) s istim značenjem *palta* u Lombardiji = *pauta* u Piemontu = *palta* u Emiliji, svagdje u značenju »fango, blato«; u Toskani sa etruščanskim sufiksom *-enna: paltenna* = *pantena.* Taj je sufiks zamijenjen lat. *-ano: pantano,* kod Trogira *Pánton,* toponim. Na iberskom poluotoku mjesto *-ta* dolazi varijanta *-sa: balsa* po svoj prilici iberska ne-ie. riječ koja živi u španj. *balsa* »pièce d'eau, palus virgultis obsita«, zacijelo identična s toponimom u Lusitani)! *Balsa* »oppidum paludibus vastis cinctum« *(Plinije* IV, 110). U baskickom postoji *baltsa* »pantano« i toponim *Balsa-pe.* Ako se hoće baltička paralela, onda to Može biti samo lit. *bala* »močvara«, bez *-to,* a pridjev *baltas* »bijel« ima da otpadne. Upor. *bálja* »lutum« u tajnom zidarskom jeziku U Bracigovu u Rodopima. U ovoj vezi dobiva i lat. *palus, -udis* = gr. πηλός, dor. πάλος < * παλσός i njem. *Pfuhl* svoje mjesto. Radi se o predindoevropskoj riječi koja se odnosi na močvarni teren: *^al-ta* sa *-a* prema **pal-ta\-ud\-o.* Na Krku postoji *bata* f (također Vodice, Istra) »mutna lokva, kal, kaljuža na cesti«. To je posuđenica iz istrorum. *baltă.* Još postoji kod Marulića *bieca* f »studenac = kaljuža« *(Judita* 3, 153) koja može da potječe iz romansko-dalmatske izvedenice na *-eus* od *balta,* ali kako riječ nije nigdje drugdje potvrđena, ne može biti izvjesnosti u tumačenju.

Lit. ARj 1, 394. 425. 434. 4, 138. 8, 378. 389. *Miklošič* 18. *SEW* 1, 70. *WP 2,* 55.176. *GM 25.* Ribarić, *SDZb 9,* 130. 155. *REW** 6177. *Mladenov* 33. Trautmann 25. Jireček, *ASPh* 8, 101. Isti, *Romanen* 1, 88. Bonfante, *BSLP* 36, 152. Bruch, *Gioita* 8, 83-85. Perušek, *ASPh* 34, 28. Trombetti, *AA 22.* Alessio, *Onomastica 2,* 201. Isti, *RIO* 1, 244. Isti, *StudiE* 19, 156. 159. Matzenauer, *LF 1, 'I.* Schröder, *PBB* 46, 166. Ribezzo, *AGI* 30, 52. Vasmer, *RSl* 4, 168. 8, 182. Buga, *RFV* 67, 232. Schulze, *SAW* 1910, 787. i sl. Rozwadowski, *RSl 2,* 103-4, Fraenkel, JFCZ 54, 294 — 5. *Slamki* 37. Fortunatov, *ASPh 4,* 579. *Gombocz-Melich* 1, 253.

blavìten, f *-tena,* pridjev (Cres) »plav«, unakrštenjem frank, *blao* s domaćim *pia eiьnъ,* izvedenica od *plav* (v.), srlat. *blāvus* > tal. *biavo.* Možda je *plav* (16—17.) dobilo značenje »modar« mjesto »žut, nažut, žućkast« unakrštanjem slavenske i romanske riječi franačkog postanja.

Lit.: REW[3] 1153. *DEI* 508. Tentor, *JF 5,* 203.

blävõr m (16. v., Vetranie, Prčanj, Metković, Šibenik, Hercegovina, Crna Gora) = *blahor* (Nevesinje) = *blāvūr* (Dalmacija) = *blaor* (Imotski, Podług kod Benkovca, Jagodnja, Crnica kod Šibenika) = *blaur* (Dalmacija) = (stezanje *do* > *o~) blör* (Dalmacija, Crna Gora, Jagodnja, Skadarsko jezero) = (asimilacija *b-v* > *b-b) blabor* (Trebinje, Dalmacija) = *brabor* (Nin, Tribanj, Dalmacija) = (disimilacija *l-r* > *0-r) babor* (Martié, Žman, Rave, Smokvica na Korčuli, Rab, Poljica, Pag, Brač, Imotski) = *bavör* (Vuk, nar. pj.) »ophisaurus apus, pseudopus apus«. Izvedenice odatle *baborić* (Kolombatović), *blaborina* (Imotski), *bla(v)orina* (Ervenik, Koprivno, Sinj), *blavorak,* gen. *-rka* (Vetranie), *blavoruša* = *bloruša* (Crna Gora), *braborina* (Hrv. primorje). Pridjev na *-ьn* > *-an blävoran.*

Nalazi se još u arb. *bullar* »1° isto, 2° slijepac (Ulcinj)« i u rum. *balaur* »zmaj«. Iz uporedenja sa ova dva refleksa izlazi da je u početnoj suglasničkoj grupi *Ы* iščezao poluvokal s < *u* ili *o* u nenaglašenom položaju, da *v* ukida hijat u dvoglasu *au — ao,* da je arb. *a* refleks za taj dvoglas (upór. *ar* < *auruni)* koji se očuvao u rum. kako je po fonetskom zakonu (upór. *aur* »zlato«). Glede lat. *au* > hrv. *ao* upór. *laurus* > *javor.* Pretpostavlja se ilirska ili tračka izvedenica sa sufiksom *-aurus (Panes Masauri Dalmata, CIL* 5, 7893, upór. i *Metamus)* kojemu odgovara praslav. *-шъ,* od *bola* > arb. *bolle* »zmija« ili *belua,* možda u prasrodstvu s Homerovim πέλωρ »monstre« < ie. **queror,* lit. *keras,* praslav. *сагъ* (v.). Rum. *balaur* posuđeno je u *balàura* (Srbija, ta riječ nije termin za guštera, nego služi kao psovka); *blavor* je rijedak predslavenski relikt na Balkanu koji je zajednički s rumunjskim i arbanaskim.

Pučka etimologija na razne načine stvara nove varijante i adaptacije ove riječi. Dovodi se najprije u vezu sa glava: *glavar* (17. v., Vuk, Bilišane, Pelješac, Risan), odatle disimilacijom *gavor* (Boka kotorska). Jer »siše mlijeko«, obraća se u *glavosavac,* gen. *-vca* (Karlobag, Hrv. primorje). Unakrštava se s tal. *magnare* < *mangiare* »jesti«: *manjaur* (kod nekih pisaca; ne zna se, gdje se tako govori) = *manjur* (Split) = *majur* (Trogir) > *maur* (Split), sa *zmaj* u *zmajur,* sa *mrav* u *mravor* (Kolombatović), *mramor* (nar. pjesma), eufemizam (tabu) je *mrav* (Zadar, Bokanjac), *mravak* (oko Dubrovnika), valjda od oblika sa *mra-* netom spomenutih, a ti mogu biti i fonetski prijelaz *br-* > *mr-*. S promjenom *b* > *m* (upor. *somiṇa* < *sabina},* sa *u* u nenaglašenom slogu i sa *-aurus* > *-avar* (kao u *Maurus* > *Mavar} : mulavar,* gen. *-vra* (Novi, Hrvatsko primorje, Sali na Dugom otoku, Žman) = *mulavar* (Malínská), augementativ *mulavrina* (Sali na Dugom otoku) = *manjavăr* (Žirje), *molâvar,* gen. *-varja* (slov.) = *molaver* (slov., Kras). Ta je varijanta zacijelo predslavenska.

Postoje za taj reptil i brojni domaći nazivi: kao *glasač* (Kaštel na Rabu), *gluvaja* (Dalmacija), *oškrap, skor, škor* (Crna Gora), *skorav* (Crna Gora, Vuk), *skornjačalšk-.*

Lit.: ARj l, 135. 163. 212. 427. 448. 3, 183. 209. 6, 452. 7, 44. 147. Hirtz, *Amph.* 34. 35. 72. 90. 91. 93. 153. 181. *Pleteršnik* l, 599. *SEZb* 13, 195. Skok, *ZRPh* 50, 512., br. 12. Jagić, *ASPh* l, 431. Trombetti, *AA* 3, 22. 83. Ribezzo, *Croazia* 80. Alessio, *Onomastica 2,* 195. Vasmer, *RSl 5,* 152. *ZSPh* 6, 297. Pascu, *AR 6,* 212 (cf. *IJb* 10, 180.). 7, 555. Joki, *ZRPh* 41, 228 233. (cf. *IJb* 9, 71.), Deric, *PPP 'I,* 23. si. (cf. *IJb* 13, 161.).

blâzan, gén. *blázni* f, apstraktum po deklinaci j i ı, sinonim za internacionalnu riječ *skandal·* (zagrebački akcenat) = *skandal* < gr. σκάνδαλον, odatle denominal *skandalizirati (se).* Od *blazan* je denominal *blázniti* impf, »laskati« = *blázniti* »mamiti« (Krnica, Vodice, Istra), *oblaznìti* (Riječka nahija) »primamiti, přivábiti, razbluditi, razmaziti«, *rozbláznili, razblāzmm* (Lika, objekt *djecu)* »razbluditi«; *blažnjenje* n »adulatio«. Kod Stulića i Martića potvrđen je oblik bez *-пь: blaž,* gen. -į zacijelo stoga što postoje pridjevi: **Ыагнънъ* > (haplologijom) *blázon \ blaznen, blazniv* »adulatorius, stultus«, i odatle radne imenice na *-nik, -nica: blaznīk* m prema *blăznica* f. Iz tih pridjeva i radnih imenica rekonstruiran je oblik *blaz* f, odatle denominai *blažiti (se)* (18. v.) »laskati« i pridjev na *-Ijiv: blažljiv* »blasphemus«. Kao obično, apstraktum deklinacije t može prijeći u deklinăciju *a: blázna* f (18. v.). Taj je prijelaz možda star jer se nalazi i u rum. posudenici *blázna* f »zabluda«, odatle denominal *a blázni* »zavoditi«. Ali rum. *blázna* f može biti i rumunjska kreacija.

Danas je ovaj apstraktum postao općenit samo u prefiksalnoj složenici ία-: *sablazan,* gen. *-azni* f (13. v., Vuk), pored *sablazna* f (18. v.) i u denominalu *sablazniti, sablaznim* pf. prema impf, *sablažnjavati (se)* (Vuk), *sablažnjevati, -žnjujem* (Transit) i pridjevu na *-jiv sablažnjiv* (19. v.) i na *-ьn *$ъЫагньпъ* > *sablazan, -zna,* koji nije ušao u književni jezik. Rumunji posudiše i prefiksalnu složenicu: *săblaznă* f i a *sablazni* u istom značenju.

Riječ *blazan* se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, samo ne u baltičkoj grupi. Od nje postoje dvije hrvatsko-srpske inovacije: 1° umetanjem samoglasa *u* u slog *bla-* dobiven je napola onomatopejski glagol *bulazniti* »buncati«, upor. u'Krašiću *blázniti* »brbljati glupsti« i polj. *blazgonić* »brbljati«; 2° od *sablaz, -i* i *sablaza* f i denominala *sablaziti se* stvoren je prema apstraktima na *-st,* gen. -i kao *vlast, mast: sablast,* gen. *-i* f (18. v., Došen, Kanižlić, Peštalić) »scandalum, phantasma, prikaza«, odatle pridjev na *-ьn: sablastan* (18. v.). Slog *bla-* nije nastao po zakonu likvidne metateze jer se nalazi i u polj. *blažen* i rus. *Ыагень.* Etimologija nije utvrđena. Pedersen i Jokl je izvode od *bledp* (v. *Muditi)* »griješiti« sa sufiksom *-zn-* kao u *bojazan, -zni* f. Ova etimologiji odlično pristaje semantički, ali ne pristaje fonetski, osim ako se uzme da je « u prezentu nastao po infiksu *n* kao *bçdo* (v. *biti)* a *bla-* da je prijevoj. Veza s lat. *flagitium* i *flagitare* i zend. *berega* »Sehnsucht« ne odgovara semantički.

Lit.: ARj l, 427 i si. 8, 391. *BI 2,* 366. *Miklošič* 13. *SEW l,* 58. *Mladenov* 33. *Bruckner* 30. *Slawski* 36. Petr, *BB* 18, 281-5. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *WP* l, 180. Jokl, *ASPh* 28, 1. 27, 321. 29, 5. 11. si. *IF* 27, 321. *Pedersen 26,* 293. Petersson, *Balt. u. slav. Wortstudien* (1918). *Vasmer* l, 90.

blàzina f (Vuk, Hrvatska) = *blazinja* (Marulić, Jačke) »1° drvena podloga, greda za rožnice na krovu, za opijen (v.) u kola, 2° matrac = perina u krevetu, jastuk (Hektorović)«, sveslavenska riječ iz praslav. doba. Odatle deminutiv na *-ica: blazinjica* (Marulić). U pojedinim slav. jezicima varira samo sufiks: *-ina* u slovenskom i hrvatsko-srpskom je augmentativan, dok je u rus. *bólozno* »dickes Brett« i kod Kašubą i Slovinaca *blozno* pridjevski u sr. r. te u specijaliziranom značenju »priječka u saonica«. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Sa augmentativnim sufiksom *-ina* i sa oba značenja nalazi se i u baltičkoj grupi: lit. *balžéna,* lot. *bàlziêns* »razne vrste priječki kod brane, kola, saonica, pluga«, stprus. *balsinis* »jastuk«. Izgleda da su se u baltoslav. jezicima slile dvije slične osnove u istu riječ: ie. **bhel-* + *-g-* »greda« i ie. **bhelgh-* »jastuk«. Slijevanje je bilo omogućeno metaforom, jer se ;greda na kojoj počiva opijen, i greda na kojoj počivaju rožnice na krovu, mogu metaforicki shvatiti kao »jastuk«. Kako je riječ u značenju »perina, jastuk« termin iz više civilizacije, *blazina* je danas provincijalizam u hrvatsko-srpskom. U bugarskom uopće ne postoji. U tom značenju živi još u Hrvatskoj, npr. ŽK *blāzma* i kod ugarskih Hrvata. Posuđenice, koje dijelom potisnuše *blazinu* iz upotrebe, jesu: 1° turcizmi: *jastuk,* danas općenita riječ u hrv.-srp. < tur. *jazdik, minder* (Bosna) < tur. *minder,* b) romanizmi: *tunđela* f, *-ica* f (Dubrovnik) < *tugulella, kòptõ,* gen. *-ala* m < capitale, c) germanizam *vanjkuš* (Hrvatska) preko madž. *vankas* od njem. složenice *Wangekissen,* u kojoj je drugi dio romanskog podrijetla.

Lit.: ARj l, 427. *Miklošič* 18. *WP 2,* 181 183. *Trautmann* 25. *SEW* l, 70. 449. Bruckner *KZ* 46, 231. 233. Skok, *ZRPh* 54, 495. *REW** 1632 Iljinski, *JF* 5, 187. Willman-Grabowska, *Symbolae grammaticae Rozwadowski2,*131 —142. 167. i sl. Solmsen, *IF* 30, 46. Petersson, *Balt. u. slav.,* 1916. Matzenauer, *LP* 7, 7. Posch, *WuS* 16, 36. *Lokotsch* 940. 1464a.

Blaž m (15. v.) = *Blažij* (15-17. v.) = *Blasij* (13. v.) = *Blažie* (prvotisak glagoljskog brevijara 1491) = (s deminutivnim lat. sufiksom *-ulus* > tal. *-oίo} Blasul* (15. v., Veli otok kod Zadra) = (s grčkim izgovorom *b* > *v) Vlasij, Vlasije, Vlasi* (indeclinabile), *Vlas* = (hipokoristik sa *h* mjesto í prema tipu *duh-dusï) Vláho* (Dubrovnik). Od gr.-lat. *Blasius,* tál. *Biagio.* Hipokoristici *Blaže, Blážo, Blaško* (15. v.) mogu potjecali i od *Blažimir, Blagoje.* Prezime *Vlahovio* nije dubrovačko. Zbog toga ne potječe od *Vlàho,* nego od *Vlah* (v.). Prezime *Blažiolović* (1496) sadrži deminutiv *-olus.* Upor. tál. *Biagioli.*

Lit.: ARj l, 424. 430. *ASPh* 14, 234. Šturm, *CSJK* 6,81.

blebètati, *blebećem* impf. (Vuk) (prefiks *raž-,* Lika) »govoriti koješta«. Odatle pridjev na *-Ijiv* (v.): *blebètljiv* i pejorativna radna imenica na *-alo, -aš, -uša blebetalo, blebètās, Ыebetuša* f »muško, žensko čeljade koje blebeće«. Onomatopeja lat. tipa *battus* sa sufiksom *-et-a--ti* (v.). Upor. s istim glasovima lit. *blebenti.* U čakavskom *bleba* (Pazin) »mulier garrula« i odatle *blebuša,* posljednje posuđeno u Trstu i Kopru *bleussa* »ludo žensko«.

Lit..· *ARj* l, 434. Štrekelj, *ASPh 26,* 410-411. *Boisacq*[3] 111.

blejati, *blejim* impf. (Vuk) (prefiksi *iz-, raž-, za-)* »1° o glasu ovaca, 2° ludo govoriti, brbljati (Lika u vezi sa *raž-), У* kukati za nečim (Kosmet u vezi sa *za-}«.* Sveslav. onomatopeja koja postoji ne samo u baltičkoj grupi nego i u drugim ie. jezicima, upor. srvnjem. *bloejen.* Jat, koji bi imao nastati iz *ê* (upor. lot. *blēju, blēt),* nije se razvio po zakonu baš zbog toga što je glagol onomatope)skog podrijetla, pa *e* bolje oponaša ovčji glas nego *ie, ije* ili i. Kao onomatopeja postoji i s glagolskim sufiksom *-k-a-ti,* kao i druge onomatopeje: *blékati* impf, prema pf. *bliknuti,* odatle postverbal *blêk* m i *buka* f sa hipokorističkim akcentom *bleka* f »luda« (Boka); odatle i pridjev na *-ast bttkast* u značenju »stultus«; zatim sa *-ë-ti: bUčati, ЂШІт* (Stulić, Kavanjin, narodna pjesma) i pridjev na *-ьn: blečan* (ovca, Pjevanija). Ista onomatopeja dolazi i u varijanti bez *1: beka* f »ime ovci«, *heknuti* u istom značenju u kojem i *bleknuti,* također sa sufiksom

-etati': bekètati. Pridjev na *-αv bèkav* »mucav«, poimeničen sa *-(a)c: békavac,* gen. *-avca* pored općeg značenja »balbus« dolazi i kao prezime (Travnik).

Lit.: ARj 1, 434. 435. 4, 138. *Miklósié* 14, 415. *SEW l,* 59. 60. *Trautmann* 34. *WP 2,* 120. *Elezović* 1, 184. Uhlenbeck, *PBB* 20, 325-8. Matzenauer, *LF* 7, 9. *GM* 38-9.

blëk m »krpa«, pl. *bleki,* slovenska, čakavska i hrvatsko-kajkavska riječ (Belostenac, Voltiđi), na Cresu u deminutivu na *-it: bIecìc* m »krpica«; < njem. *Fleck > Fleckerl* u hrv. i srp. gradovima.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 317. Tentor, *JF 5,* 203. *SEW ì, 59. Miklošič* 14. *Striedter-Temps* 123.

blënuti, *hlenem* impf. (17. v., Barakovič, Srbija, Kosmet) (prefiks *za-)* »gledati bez svijesti«. U tom je obliku možda zamukao glas *h,* kako se vidi iz *zablehnuti se* (Vuk, Crna Gora) u istom značenju, odatle pridjev *zàblehnūt* (Vuk) = *zàblenut.* Postoji još i glagol na *-i-ti* od osnove *bleh-: zabUšiti se, zablēšīm se* (Boka) = *zabušit se* (Kosmet), *ublešit se* (Kosmet) »zabezeknuti se«. Osnova *bleh-* je varijanta od onomatopeje *bIe-* u *blejati^.); blenuti* se može dovoditi u vezu i sa *bljenuti* (v.).

Lit.: ARj l, 435. *BI 2,* 762. *Elezović* 1, 184. 2, 376.

blihati, *btiham* (Vuk) impf. »1° inundare, 2° bljuvali, 3° imati proljev« = *blijati* prema *bliknuti, -něm* pf. prema impf, *blihnivati* »1° perfundere, 2° pljusnuti«. Odatle postverbali *bliha* f »pljuska« i *blihna* f »alluvies« = *blinja* »nizina u koju se voda stiče s brda i na njoj duže ostaje«. Posljednje je hidronim i odatle toponim *Blinjski kut.* Upor. još u bug. *k* mjesto *h: bličđ, bliknuva, bliknã, blík(v)am* »sich ergiessen, strömen«. Za dalje moguće veze v. *bljuvali.* Sinonim za *pljuska* nastao je prema imitaciji vodenog zvuka.

Lit.: ARj 1, 436. *Miklošič* 14. *Mlađenov* 34. *SEW* 1, 61. *WP* 1, 211. Matzenauer, *LF* 7, 8. *Boisacq*[3] 1031.

blijed, *blijeda* (Vuk), sveslavenski pridjev iz praslavenskoga doba za bijelu boju lica. Ekavsko *bled* i u čakavskom (ŽK). Upor. lit. *bleid-nas* »blijed« i *blaivas* i lot. *blinda* »pronošeno tkivo«. Jat je nastao iz ie. diftonga *oi* ili *ei* ili *ai* od ie. osnove *bhlei-* »sjati se«. Semantički posvema odgovara anglos, *blat* i njem. *blass* te alb. *blehurë.* Poimeničen je kod Kavanjina *blijed* m »bljedilo«. Odatle pridjev na *-ъn: btijèdan* (Vetranie); na *-ovit: bljedovit,* deminutivni pridjev na *-jahan: Medan* (također ŽK); na *-ičast: bledičast* (istočni govor); od sintagme *blijeda lica: bljedolik;* apstrakta na -«/a: *blijednja* f, na *-ost: blijedost = blijednost;* na *-oca: bljedoća* f; na *-ina: bljedina;* na *-ilo: bljedilo* n = *bledilo* (Kosmet); denominali na *-e-ti': blijedjeti, -īm (iz-, o-, po-, pre-, pro-} = biedēt* (Kosmet); na *-i-ti: blijediti (o-), obledivati* (Belostenac). Imenica kadšto služi za uporedenje: *blijed kao krpa* (v.).

Lit.: ARj 1, 437. 456. 4, 138. 7, 397. 406. *Elezovič* 1, 48. 2, 121. *Miklošič* 14. *SEW* 60. *Mlađenov* 33. *Bruckner* 28. ÍCZ 45, 325. *Slawski* 34. *Trautmann* 34. *WP* 2, 217. Matzenauer, *LF* 7, 9. Kostie, *Njf* 1, 237. *GM* 39. Uhlenbeck, *PBB* 22. 536.

blijesak, gen. *-ska* m (o-), ikavski *blîsak* (ŽK, Vodice /Istra/ *blìsak)* »svjetlost od groma, munja (Vodice)«; *blijeska* f (Vuk, Risan) = *bl'iješnjāk* (Crna Gora) »svjetlucanje pred očima«. Paralela iz baltičke grupe: lot. *blaiskums* m »mrlja« dokazuje da je jat nastao iz ie. diftonga, i to od ie. osnove *bhleiǵ-: bhloiǧ-* raširene s inhoativnim formantom *-sk-.* Odatle pridjev na *-av: bleskav* (Belostenac) = *bliskav* i poimeničenje na *-ica bliskavica;* denominali na *-ë-ti: bliještati, -lm* impf. (16. v.) = *blēštet, -īm* (Kosmet, *za-) = blišćat, -im* (ZK, *sunce blišći);* na *-i-ti: bliještiti* impf. (Vuk, *o-) = blíštiti* (Vodice) prema iter, *obliještivat;* na *-α-ti* i *-nu-ti bl(i)jeskati = bliskati, -ska* (za *Wetterleuchten)* »sijevati« (17. v., ŽK, Vodice, Istra) impf, prema pf. *blistati* (Vodice) »sijevnuli« (ŽK, također metaforickí »dati zaušnicu«); *blj'èsnuti* »razvedriti se« (Ljubiša) i *bljenuti* (Srbija: *bljenulo sunce* »zasjalo«, zacijelo preko **bljehnuti).* Od osnove glagola *bliještiti* apstraktum je *blještilo* n (17. v.) i pridjev *blještiv* (Stulić). U kajkavskom se umeće *ť* u sufiks u *blesikati, -am* (onomatopeiziranje, Belostenac, Jambrešić, Stulić), odatle *blesikavica* f »munja«. Rumunji posudiše iz južnoslav. *bleskb > bleasc* »životinjska duša«. Taj interesantan semantički razvitak nije objašnjen. Govori se i za čovjeka: *fără bleasc* »bez daha«. Mjesto ie. formantą *-sk-* stoji u ovoj osnovi i *-st-.* Ovaj je vezan uz prijevojni štěpen *i* (nije ikavizam kao naprijed u *blišćati):* pridjev na *-av: blistav,* poimeničen na *-(a)c* i denominal na *-α-ti blistati (o-,* iter. *oblistavati).* Upor. rus. *blistatb.* Ovaj prije-

vojni štěpen nalazio se i u stcslav. *bliskb* »sjaj«. Niži prijevojni štěpen *bltskt* očuvao se u stč-'š. *blesk,* gen. *blsku, a* postojao je i u starom hrv.--srp što dokazuje denominal na *-α-ti: huškati se.* Upor. stcslav. *bhštc, bhštati.* Pored toga polj. *lysk* i *błysk* »sjaj, munja« nalazi svoju paralelu i u *hskb* prema *bhskb: blěskb* u stcslav. Odatle denominal na *-i-ti lăsaţi se* »sjati« (ŽK); na prijevojnom štěpenu z i s umetnutim *i* (v. gore) *lisikati se* (Krašić).

Lit.: ARj 1, 438. 439. 440. 456. 7, 398. 399. 406. Ribarić, *SDZb* 9, 162. *Elezović* 1, 49. 184. *Miklošič* 15. *SEW* 60. 63. *Bruckner* 29. *KZ* 45, 47. *Slaviški* 34. 37. *Mlađenov* 35. *Trautmann* 34. *WP* 2, 212. *KZ* 56, 201. Scheftelowitz, *KZ* 54, 234-5. 56, 184-5. *Boisacq*[3] 1029. Sütterlin, *IF 25,* 62. Leskien, *ASPh* 1, 58. Machek, *RES* 23, 63-4.

blíž, *bliza,* sveslavenski pridjev iz praslav. doba, bez paralele u baltičkoj grupi, »propinquus«. Odatle prilozi: *bliz, blizu (iz-, o-, po-'), blizo* (ŽK), *izbliza, übliżo* (Kosmet); pridjevi: 1° na *-ъk* (koji se u komparativu i superlativu gubi): *blizak, bliska* prema *nizak', 2°* na *-ъn: blízán, blizna* postoji samo u toponimiji *Blížna* f i u određenom obliku *blizni* (Kosmet), proširen sa *-ji bližnji* (13. v.) »propinquus, vicinus (i kao imenica)«; *obližnji* (Vuk), inače je poimeničen u značenju u kojem i poimeničenja na *-(a)c: blizanac* (Vuk) = *bliznac = blizanak = bliznãk* (Crna Gora) prema f *blizanica = bliznakinja* (Kosmet) = *bliznica = blizanka,* coli, *blìznad,* gen. -r; na *-ik: bliznīk, -ika* (Piva—Drobnjak); na *-e,* gen. *-eta blizne,* gen. *blîzneta* (Vuk) = *bliznače, -četa,* pl. *bliznačići* (Kosmet). Toponim je *Bliznec* kod Zagreba. *Blizni* f. pl. (također bug.) je tkalački termin »vitium telae«, koji posudiše i Madžari *(bëlëzna).* Još treba naročito spomenuti *bliznica* f (14. v.) za »nado, čelik, acel, ocal, ocilo« u Starom Vlahu. Tu izvedenicu ne dovodi Miklošič ni u kakvu vezu sa *blizi,.* Semantički razvitak ne da se pravo objasniti, a ne nalazi se ni u jednom drugom slavenskom jeziku. Nije objašnjena ni veza sa *blizna* f »vitium telae«, niti sa češ., polj. *blizna* f »Narbe, cicatrice«. Moglo bi biti da je u ove tri izvedenice očuvano ie. značenje »gnječiti, udarati« (v. dalje). Poimeničenje sa *-ika* (v.) *blizika\bližika* (Hercegovina) »čeljade iz rodbine *(ž* je iz komparativa kao u pridjevu *bližan* /17. i 18. v./ i u poimeničenju *bližnik* /16. v. /) = *bliznica* f »cognata«. Odatle *blištvo* n (16. v.) < stcslav. *blizbčbstvo* i *bliština* f; *bližnjak* »susjed« je poimeničenje na *-jak* (v.). Denominal na *-i-ti: blizniti (p-)* »geminos parere« i od *bliži: bližiti (se) (pri-).* Apstrakta na *-ina: blizinalbližma* pored *bliznina;* na *-oca: bližnoća',* na *-ost: bližnost.*

Ie. srodstvo nije lako utvrditi. Izgleda da je *i* nastalo iz ie. *i, a z iz* ie. palatala *ǧ,* tj. da je *bliz* srodno s osnovom lat. glagola *flīgere* »pričvrstiti« kojemu odgovara u prijevoju lot. *blaiszit* »gnječiti, udarati«, kimr. *blif* »ballista«, gr. φλίβω »gnječiti« < ie. **btilǧ(u)* ili *bII-ǧuo.* Ako je ovo uporedenje ispravno, onda je semantički razvitak od »pritisnuti, pričvrstiti, gnječiti, udarati > bližiti (pri-)« isti koji i romanskom participu perf. pas. *pressus* od *premere,* koji je u romanskim jezicima sam i u vezi sa *ad* zamijenio lat. *prope:* tal. *presso* »kod«, fr. *près de* »blizu«, *après* »nakon« i gr. ^TX[1]) ἀγχοῦ »blizu« od glagola ζγχω »stežem«, koji je u srodstvu sa *uzak* (v.). Prema tome bi slav. pridjev i prilog bio izveden od ie. glagola koji je već prije praslav. doba nestao u slavenskim jezicima. Srodnost sa *flīgere* omogućuje donekle shvatiti također razvitak od *bliznica* »nado«, tj. »pričvršćeno, nadodalo željezo«. Isto tako í češ., polj. *blizna* »ožujak«, tj. »udarac«.

Lit.: ARj 1, 440-448. 4, 138. 8, 401. 402. *Miklošič* 34. *SEW* 1, 61. *Elezović* 1, 49. 2, 376. Vuković, *SDZb* 9, 380. *Mlađenov* 34. *WP l,* 217. *Gombocz-Melich* 1, 349. *Boisacq*[3] 1031. *Bruckner* 29. *REW*[a] 6742. Brugmann, *IP* 27, 269. i si. Scheftelowitz, *KZ* 54, 234. *Slamski* 34.

blúditi, *bludīm (na-, raz-, za-)* (14. v.) »varati se« = *bindet, bludīm* (Kosmet) »otvorenih očiju sanjariti«, sveslavenski imperfektiv iz praslav. doba; *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* kako pokazuje lit. *blandùs* »mutan«, stnord. *blundr* »san« i engl. *blunder* »greška«, polj. *błąd, błądzić,* češ. *blouditi.* Odatle postverbal *blud* m, f (14. v.) »error, spolni nemoral«; pridjevi na *-ъn: bludan* (13. v.), *bludni sin* i poimeničenje *bludnik,* odatle pridjev *bludnički,* prema *bludnica* f (14. v.) »meretrix«, *blūdnište* n, apstraktum *blūdništvo* n i *blúdnost* te denominai *bludovati* »luxuriari«. Kod Hektorovića i Barakovića *bluditi* prelazi u grupu primarnih glagola *blusti, bludem* (16. i 17. v.) prema *blésti* (v. dalje). U narječjima: *nabluditi = nabluđavati* (Lika) = *nabludovati* ima specijalno značenje »ugađati kome, milovati ga, maziti«, u Vodicama (Istra) *bluditi* »miješati vodu«, *zablúdili svinjan* »miješati svinjama hranu s mlijekom, vodom«, *zablūdet* (Kosmet)

»izgubiti svijest«; *razbludni, razlūdīm* (16. v.), odatle *razbludnih* m prema *razbludnica* f, postverbal *răzbluda í* »naslada« i deminutiv *razbludica* f; pridjev na *-m razbludan* (16. v.), odatle *razbludnost, izrazi* su dubrovačko-dalmatinske lirike. U Bruvnu je *ovca razbludnica* i *razbludnih ovan* »pripitomljen«, *razblu-đivati djecu* »maziti«.

Postojao je i postoji prijevojni štěpen *ı:* stcslav. *blędo, blısli > blėsti, bledém* (16. v., Držíc, Ranjina, Belostenac) pored *blestiti* (Mikalja, Stulić). Odatle *bledá f* »nugae«, pridjev na *-iv blediv* »nugax« i složenica *bledosloviti.* I taj štěpen ima u baltičkoj grupi paralelu: lit. *blįsti* »spavati«, lot. *blensties* »rđavo vidjeti«, iterativ lit. *blįsti* »smračivati se«. Ie. paralele su njem. *blind* i *blenden; blėsti* je doživio razne varijacije jer je glagol pejorativan i uvredljiv pa izmjenom suglasnika dobiva veću ekspresivnost: *blêskati* »balbutire«, odatle *bleška* f (Vuk, Boka) »blesasto čeljade, muško ili žensko«. Tu je *-kati* od onomatopeje. Tako je dobivena osnova *bles- i* od nje pridjev na *-ast blesast* »stupidus« (Hrvatska, Dalmacija) i imenica na *-an: blesav* (Vuk). *Bl'enuti* pf. (17. v.) < **blednuti* uvodi и u osnovu, odatle *bléna,* pridjev na *-ast blenast* te na *-tav: blentav* (Bosna); *bluna < *blud-na* ili možda prema *bun* (v., dočetak *-a* je prema *bena,* v.). Unakrštavanje sa onomatopejom *blekati* (v.) došlo je također do *izraza: bleka* (Vuk, Boka) »stultus«. Grupa *-sk-* od *bleskati* sonorizira se kao u *maska > mazga* (v.) u *blézgati, -am* (Hrv. primorje) »blaterare«, odatle *blezgarija* f i opet odatle *blezgariti.* Glede *zg* upor. *baljuzgati* (v.). I krivi se ikavizam pojavljuje *(e > i* kao u *saditi* ŽK za *štedjeti): bliditi* (Ranjina) i odatle postverbal *blída* f »falsum«. Kako glagol ima pejorativno i uvredljivo značenje, a uvredljive se riječi posuđuju (upor. *budala, bena šuft)* kao i kulturne, Madžari posudiše pridjev *bolond* »luđak« (upor. češ. pridjev *bloud).* Rumunji imaju dvije imenice koje idu ovamo: 1° *bleandă* f »strašilo za ptice« i 2° *bundă* f »Nesselausschlag«, upor. *Ыcaъ* »lenocinium«, oboje od prijevoja *bled.* Ovamo također *blîdnic* u Trebniku 1679. < cslav. *blcdbnikb* (disimilacija *n-n > 0-ri).* Naprotiv prijevoj *blņd-* zastupljen je u rumunjskim madžarskim slavizmima *bolind* »glupan«, odatle denominal α *bolinzi* »oglupaviti« i izvedenica na *-arifa: bolindariță* f »biljka datura stramonium«.

Lit. ARj 1, 435. 436. 451. 455. 7, 210. *Miklósié* 14. *SEW* \, 60. *Bruckner* 31. KZ 45, 324. *WP 2,* 216. *Tiktin* 200. Endzelin, *IF* 33, 97. Brugmann, *IF* 32, 193. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Elezović* l, 49. *Slawski* 36. *Gombocz--Melich ì,* 462.

blustro n (16. v., Kašić) = *blustra* f (Stulić) = *bljusta* f (Kavanjin, možda štamparska greška mjesto *bljuslra)* = *blustar* (Terzić) »sudić u kojem se hrani pričest, mirisna mast, sudić u koji se meću glasovi«. Daničić izvodi od stvnjem. *bluostar* »žrtva«. V. *bljusti.*

Lit.: l, 455. 457.

bluta f (16. v., Perast, Hercegovina, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) »1° striš, bijelo što ostane na bačvi, vest (ŽK), mucor, 2° pokvareno vino« = *bluta* (Lovran, Istra) »3° Geschwulst bei Pferden« = *bljuta* (Budva) »maravan, pokvareno vino; bez ukusa, alkohola, mirisa i kiseline« = *bjüta* (Potomje, Pelješac) »pokvareno vino« = *bljuta* (Vodice, Istra; psovka: *bljuta te ubila)* »bolest koja se razvija životinjama pod vratom«. Pridjev na *-ьn > -an blùtan,* na *-av blütav.* Denominal (inhoativ) na *-iti blatiti se = blutaviti se* »mucescere«. Nalazi se još u arb. *blude* f »weisser Schimmel auf verdorbenem Wein«, ovdje kao posuđenica iz južnog hrv.-srp., i ngr. μπλοῦτα »roter Ausschlag am Körpert Od poimeničenog ž. r. part. preterita *abluta (abluere* »oprati«). Kako nema *u > i* kao u *murus > mir,* posuđenica je iz starodalmato-romanskog.

Lit.: ARj l, 455. *ASPh* 34, 306. Ribarić, *SDZb* 9, 133. *GM* 40. *REW** 32.

Mutiti, *-lm* (Vuk, Risan) »govoriti koješta bez prilike«. Odatle radna imenica na *-îs* (v.): *blutlš,* gen. *-iša* »ko bluti«. Ne postoji u drugim slav. jezicima. Upor. ipak gr. φλύω »brbljati«, srodno s *bljuvali* (v.) i onomatopejom *bluzgati* i *baljuzgati* (v.).

Lit.: ARj l, 455. *SEW* l, 62. *WP 2,* 213. Wood, *MPh* 11, 315. si.

bljećkati se impf, *(raz-)* »strepere«, kad se govori o blatu: *ojužio snijeg, pa se razbljeć-kalo* (Lika). Odatle *bljećkavica* f (Vuk, Dubrovnik) sinonim za *brčkavica,* što predstavlja poimeničen pridjev na *-av* (v.) s pomoću *-ica.* Onomatopeiskog postanja, upor. *bljuzgati.*

Lit.: ARj 1, 455.

bljüdo n (14. v.) »patina, zdjela, plitica« = *bljuda î* (15. v., Vuk, Ljubiša) = *bljud* m (Miklošič, bug.). Odatle radna imenica na *-ar* (v.): *bljüdar* (samo Mikalja). Oblik, koji posudiše Rumunji: *blid,* pi. *blide,* slaže se sa *bljud.* Rumunjski

su deminutivi brojni: *bliduț, -așel, -isel, -ărel,* odatle na *-ar* < lat. *-arium blidar* m »ormar za zdjele«. Oblik koji posudiše Arbanasi: *blude* slaže se sa *bljuda* f. Iz gotskoga *biut>s,* gen. *biudis* »sto«, iz kojega potječe praslavenska posuđenica koja je i sveslavenska, očekuje se baš oblik *bljud.* Prema tome treba protumačiti rod *bljudo* n i *bljuda* f. Posljednji je stcslav., stpolj., hrv.-srp. i rus.-cslav. i može se protumačiti analogijom prema *zdjela* (v.). Neutrum je u stcslav., rus., ukr., oba lužická jezika i hrv.-srp.

Lit.: ARj l, 456. *SEW* \, 64. *Miklo'sič* 15. *Mladenov* 35-6. Bruckner, *ASPh* 42, 142. 45, 39. *GM* 40. *Obnorski* 5, 73. 1. *Kiparsky* 193. 296. *Stender-Petersen* 403.

bljusti, *bljudem* (sa-) impf, (samo kod starijih pisaca od 13. do 18. v.: Marulić, Hektorović, Gundulić; u današnjem književnom i saobraćajnom jeziku kao i u narječjima ne postoji) = *biustui* (Kavanjin) »čuvati«. Prešao iz primarne klase u klasu na *-α-ti: bljudati, bljudam* impf. (17. i 18. v.) i u klasu *-i-ti: bljuditi, -dim* (13. v.). Odatle postverbal *bljuda* f (Kavanjin) »custodia«, pridjev na *-iv bljudiv* »servabilis«, prilog na *-ьno: bljudno* »caute«, radna imenica na *-telj* (kao *prijatelj, krstitelj) bljustelj* (13. v.) = *bljustitelj* (Domentijan, Danilo), na *-ar bljudār* »custos«. Još postoji *nàblidovati, nàblidujem* (Dalmacija) »napastovati, dolaziti jedan za drugim, neprestano, češće obavljati neki rad«, ali je nejasan semantički razvitak iako bi se moglo raditi o *biju- > bli.* O kauzativumu *buditi, budim,* koji se nalazi i u lit. *baudinti* »probuditi volju za što«, bila je već riječ, kako što i o *bdjeti* (v.). Značajna je fonetska razlika. Dok je u *buditi* ie. diftong *eu* od *bheudh-* reflektiran sa *u,* ovdje je *eu* > ш > *lu* poslije labijala. Zbog toga se mora uzeti u *buditi* ie. prijevoj *ęu-ou.* Ova fonetska razlika imala je za posljedicu semantičku varijaciju: **bhoudh- > buditi* dobila je kauzativno, faktitivno značenje »činiti da netko bdije, bude budan«, a *bljusti, bljudem* »biti budan > čuvati«. U lit. *bausti,* koje odgovara slav. *bljusti* u pogledu glagolske klase, diftong je *au* koji se ne slaže sa slav. *iu* nego sa M u *buditi.* Litavsko se značenje ne slaže također sa *bljusti* »čuvati« nego je »siliti, strašiti, kazniti«. Izgleda da je slavensko značenje prvobitno, a litavsko sekundarno.

Lit.: ARj l, 457. 458. 7, 210. *Miklošič* 15. *SEW* l, 64. *Trautmann* 32-3. *WP 2,* 148. *Boisacq*[3] 776-7. Iljinski, *ASPh* 29, 485-6.

bljušt m (15. v., Vuk) = *bljušč* (slovenski i hrvatsko-kajkavski) = *bljušt* (disimilacija *Ij-h > lj-st) = blust = bijuši* (čakavski) = *bljušć* (Smokvica, Korčula): »1° biljka tamus communis L., 2° asparagus (Smokvica)«; sveslavenski naziv za *bršljan* »hedera« (v.). Odatle izvedenica na *-(j)ur: bljüštür* m »trava nalik na lišće od duhana, ali nema stabla«. Kako su biljke *hedera* i *bryonia* otrovne, najvjerojatnije je da je *bljušt* postverbal od *bljuštiti* (v.), a ovo od *bljuvali* (v.). Na vezu s tim glagolom upućuje rus. *plušč,* koje opet stoji u vezi s *pljuvati (v.)—phvatb.* Știm ruskim oblikom ide zajedno *pljušt* m (Vuk, Srijem, Bačka), sinonim od *bršljan.* I u ruskom varira *bljušč* i *plušt.*

Lit.: ARj l, 458. 10, 105. *Miklošič* 15., *SEW* l, 64-5. *Bruckner* 30. *KZ* 43, 321. *Slawski* 35. Štrekelj, *ASPh* 27, 64. Iljinski, *ASPh* 29, 486. Trautmann, *Die altpreuss. Sprachdenk.* 312. Osten-Säcken, *IF* 24, 238-9. 33, 312.

bljùvati, *bij ujem (iz-, po-, u- /se/),* sveslavenski imperfektiv iz praslav. doba, »povraćati«. Iterativ na *-vá-: izbljuvávati, -vivati, izbljùvujem;* pf. na *-np: bljünuti (iz-,* 15. v.); deminutiv odatle *bljúcnuii.* Osnova mu je bila raširena također sa *-sk-* po konjugaci)! *-i-ti: bljúštili* »fastidire« = *bljúšiili* (Vodiče, Istra) (v. *bljušt).* Osnova je bila raširena i sa -s: odatle *bljûs (krvi)* m. Pridjevi se tvore na *-αv* (v.), ali osnova dobiva proširenje na *-l: bljutav* (također bug.), odatle *òbljutaviti* »postati bljutav«; na *-bk: bljütak, bljutka* (Vuk). Iz unakrštavanja ovih dvaju pridjeva nastaje *bljutkav* (Stulić, Kosmet, bug.), odatle *obljut-kavìt* (Kosmet) »pestati bljutav«. Proširenje sa *-t-* pretpostavlja inf. **bljuti* (upor. ukr. *bljuty* pored *bljuvaty)* i odatle apstraktum **bljut,* gen. *-i,* na koji dođoše pridjevski sufiksi *-av* i *- bk.* Imenice: 1° od *bljuvanje* sa sufiksom *-bk: bljuvanjak,* gen. *-anjka* m (Vuk) = *bljuvânak* (Kosmet, disimilacija *lj-nj > lj-n); 2°* raširenjem osnove s pomoću onomatopejskog *-ot* (v.) i dodavanjem sufiksa *-ъЪ: bljùvotak,* gen. *-tka* te dodavanjem *-ina* (za apstrakta) na *-ot-: bljuvotina* f (16. v.). Samoglas *u* došao je u infinitiv iz prezenta jer je u staro-crkveno-slavenskom infinitiv glasio s prijevojem б (upor. stcslav. *bľkvati* i češ. *bivati);* i spor. jednako postanje samoglasa *u* u *pljuvati* (v.). *lj* mjesto *l* je nastao iz diftonga *m* kao u *bljusti* (v.). Za ovaj glagol postoji u baltičkoj grupi paralela koja osvjetljuje semantički i fonetski razvitak slavenskog imperfektiva: lit. *bliauti* i lot. *bl'aût* »mukati, blejati, vikati« imali su

onomatopejsko značenje. Prema tome, slavensko značenje «povraćati, rigati«, koje prate razni zvukovi, razvilo se iz onomatopeje. Diftong *iu* razvio se iz ie. diftonga *eu* u *^bhleti-*.

Lit.: ARj 1, 457. 459. 4, 139. 8, 409. *Miklošič* 15. *SEW* 64. *Trautmann* 35. *Bruckner* 30. *KZ* 43, 321. *Boisacq*[3] 1030.

bljüzgati, *-am* impf. = *bjüzgat* (Cres) »1° pljuštati, 2° govoriti koješta bez prilike (sinonim od *baljuzgati, baljezgati,* v.)«. Odatle postverbal *bljüzga* (Krasić, ŽK) i pridjev na *-αv* (v.) *bljûzgav* (Lika) »koji govori koješta«. Taj je pridjev imao i drugo značenje, koje je potvrđeno u póimeničenjima: I sa -rar: *bljüzgavica* f (također slov.) = *bjuzgavica* (Cres) »1° jaka kiša, sinonim od *pljusak* (v.), 2° tekuće blato, kad se topi snijeg (Vodice, Istra)«; II sa *-tale: bljuzgavac* m »šljiva džanarika (v.)«. Od osnove *bljuzg-* sa -aca: *bljuzgača* (Srbija) »kruška jeribasma« (v.). Perfektiv je na *-щ- bljüznuti* »effundi«. Ie. je korijen isti koji i u *bljuvali* (v.), samo je ovdje raširenje *sk* sonorizirano kao u onomatopejama u *-zg-*. Taj proces je star jer se *bljuzgati* nalazi i u drugim slavenskim jezicima (polj. *bluzgać,* rus. *bljuzgatb).*

Lit.: ARj 1, 460. *SEW* 1, 65: Bruckner, *KZ* 43, 321. 45, 42. 48, 211. *Boisacq*[3] 1031. Wood, *MPh* 11, 315. sl. Scheftelowitz, *KZ* 54, 246-7. Iljinski, *ASPh* 29, 481. *WP* 2, 213.

bo (12. v.), sveslavenska enklitička čestica iz praslav. doba za isticanje i objašnjenje uzročnosti u uporednim rečenicama, »enim, naime, car, en effet«. Ne upotrebljava se u istočnom štokavskom govoru nego u zapadnim stranama (Dubrovčani, čakavski i hrvatsko-kajkavski) i ne stoji nikada na početku rečenice. Udružuje se sa sinonimnim *jer* u *jerbo* (Hrvatska, Vojvodina). Ide u baltoslavensku zajednicu, a nalazi se i u drugim ie. jezicima; *bo* je prijevoj prema *ba,* koje je postojalo i u južnoslavenskom kako dokazuje rum. *ba;* a i hrv.-srp. i sloven, *bâr, barem* = *barom* (ŽK) »tantum, dajbudi« (kao prilog za isticanje ograničenja može se tumačiti kao *ba* + *se,* upor. *da* + *i* > *daj* (v.) i *da* + *že* > *dar* (v.). Teško je uzeti da se balkanski turcizam iz oblasti priloga proširio tako daleko na zapad da je preplavio i čakavski te slovenski i hrvatski teritorij. Vjerojatnije je mišljenje da se u *bar, barem* radi o sličnoj pojavi kao u *češagija* (v.), tj. o unakrštavanju istoznačne slavenske i turske riječi, *bo* je ušao u vezu s demonstrativom sr. r. *to* u *tobože* (Vuk) = *tobože* ili samo *bože* (ŽK) = *tobož* (Srbija) »sinonim: *tokorse, korsem* (v.), *bajàgi* = *bojagi* (v.), *(koodaja* (v.), *kao da* (v.) »quasi, comme si«; u bug.: bez *to: boše, bože, božem, božém* »zašto to, weil, denn, quasi, als ob«. Ni u hrv.-srp. ni u bug. *-že* »pak« nije prešao u *-r(e)* zbog toga 1° što se *bo* + *se* pomiješao sa vokativom *bože* od *bôg* i 2° što postoji pridjev *tobožnji* »što ne biva doista nego samo da se čini; sinonim *tokoršnji* (v.)«.

Lit.: ARj 1, 461. si. *SEW* 1, 36. 65. *WP* 2, 136. *Trautmann* 22. *Tiktin 135. s\. Mladenov* 39. Isti, *Slávia* 10, 249. *Boisacq*[3] 1023. Person, *IF 6,* 247. *Slamki* 37. i sl.

bob, gen. *bòba* m (15. v., Vuk) = *bôb,* gen. *boba* (Buzet), baltoslav. naziv za kulturnu biljku koja od drugih ie. jezika dolazi samo u lat. *fába* i u romanskim refleksima odatle (tal. *fava,* fr. *fève).* U baltičkoj grupi potvrđena je samo u stprus. *babo* u femininumu kao i u latinskom. Prema tome je slavenska inovacija promjena roda od feminina u maskulinum. Ta promjena mogla je nastati zbog toga što se **boba* osjećalo kao hipokoristik. Upor. *pop* m < *popa* (= rum. *popa)* < πάπας (v.). *Boba* f (Vuk) sa hipokorističkim akcentom upotrebljava se u metaforickom značenju »malo što okruglo« = *boba,* gen. *bobe* (Kosmet) »zrno skuhana ili pečena kukuruza«, odatle deminutiv *bobica* f (Dubrovnik, Vuk) »sitna boba« = *bobica* (Vodice, Istra) »bacca«, odatle pridjev na *-(j)ast* i *-jav: bobičast* = *bobičav.* Imenica *boba* ima brojnu leksikološku familiju: izvedenice na *-ika: bábika* f (Šulek) »biljka sedům telephium L.«; na *-ara: bobara* f = *bobàrica i* »rak koji ima bobu«; denominal *bóbati se, bobam se* impf. (Vuk) »dobivam bobe«; na -oš + *-ara: babosára* f (Srbija) »njeka krupna paprika koja nije vrlo ljuta« = *bobošarka* f = *boboška* f, pridjev odatle na *-av: boboškav;* na *-uc, -uša: bobuc* m = *bobuša f* »vicia narbonensis«; na *-ušac: bobušac,* gen. -sca »njeka biljka«; na *-uljica: bobùljica í* »1° pilula, 2° sujedica, pristići po licu i drugdje«, na *-unjak: bobunjak* »biljka veronica beccalunga«; na *-ii: bobii* (Buzet, Sovinjsko polje) m »1° zrnje kukuruza koje ima još u sebi mlijeko, 2° maneštra, juha od bobica«.

Izvedenice od *bob* upotrebljavaju se više u pravom nego u prenesenom značenju: deminutivi na -(a)c, *-(a)k: bòbac, bòpca* i *bobok, bòpka;* pridjevi 1° na *-ъn:* u određenom obliku *bôbnî,* poimeničen sa *-ja : bòbnja* f (Vuk, Beograd) »zelena paprika koja se kuha za jelo« (v. naprijed *bobošara);* sa *-jã̄k: bòbnjã̄k* m (Šulek) »biljka sedum telephium«; sa *-jača bobnjača f* »(Šulek) biljka crassula«; 2° na *-ov: bôbov,*

poimeničen sa -ac: *Bobovac,* toponim; *-ina: bòbovina* «bobova slama«; sa *-ište: bòbovtíte* «mjestom bobom zasađeno«, također topnim; sa -ґca: *babovića* f »bobova pogača«; sa *-nik, -njak: bobovnik* (16. v.) = *bobolnik* = *bobovnjak* »biljka sedum teephium L.«; za tu biljku ima Šulek i izvedenicu na *-ište bobište* n, dakako bez naznake gdje se govori. Zbog toga je nepouzdana. Značajna je još metafora *bôbuk* m »bulla« dobivena unakrštavanjem sa *klobuk,* odatle *bubučiti se* impf, »izbijati bobuke«. Čudna je izvedenica na *-ut bòbut* »viburnum opulus« zbog toga što je to onomatopejski sufiks *(šatut, škrgnt,* v.).

Kako je *bob* kulturna biljka, posudiše je Madžari u panonskoj nizini *báb,* Rumunji od đačkih Slavena i na Balkanu (čine. *bob)* u dva značenja »1° vicia fába, 2° zrno kukuruza«. U rumunjskim je narječjima ta posuđenica vrlo omiljela u botaničkoj terminologiji kao i kod nas: *bob* »lathyrus platiphyllus«, *bobelei* »cytisus«, odatle deminutivi *bobuleţ, bobuşor* i naročito interesantna radna imenica na *-ar* < *-arius* zbog značenja *bobar* m prema *bobar eas ă* f »vračar, -arica«. Još treba istaknuti da su Rumunji posudili i hipokoristik *boabă* < *boba* i odatle deminutiv *bobită* f, što dokazuje starost toga oblika. Arbanasi imaju svoj oblik baštinjen iz ie: *bathë* f »vicia fába«, deminutivna izvedenica na ie. *-ko* > *-the.* Značajno je za njihov oblik da ne poznaje reduplikacijų kao sveslavenski koji dokazuje da je ie. riječ bila prvobitno onomatopeja (ie. **bhabh-a).*

Lit.: ARj 1, 462. *Miklošič* 15. *SEW* 1, 65. *Bruckner* 32. *Trautmann* 23. *WP 2,* 131. *Mladenov* 36. *Elezović* 1, 49. Ribarić, *SDZb 9,* 133. *Tiktin* 202. Pasсм 2, 182. *GM* 101. *Boisacq*[3] 1011. Stokes, *IF 2,* 171. Hirt, *PBB 22,* 235. Petersson, *LUA* nf. avd. 1, bd. 19., br. 6. Machek, *LP 2,* 158. Trojanović, *NJ* 3, 150-1.

boboluska f (Šulek, Cres) »biljka lathyrus latifolius L.«, opominje na *boboruška* f »borovo sjeme iz kravice, tj. šišķe« (Smokvica, Korčula) i na *bobolj* m (Šulek) »biljka asarum, ficaria ranunculoides«, za koju se ne zna gde se govori. Izvedenice od *bob* (v.) su moguće, ali to je teško tvrditi dok se ne dobiju potanja obavještenja.

Lit.: ARj **1,** 464.

bobòniti, *bobonīm* impf. (16. v., Marulić) = *bobònjati, -ām* impf, »govoriti koješta, brbljati«. Reduplikacija u osnovi tih glagola upućuje na onomatopejsko postanje. Na to upućuju i onomatopejski sufiksi 1 ° *-ot* u *bobot* m »potmuo glas, potmula vika«, odatle denominai *bobòtati, bobóćem* impf. (17. v.) »crepitare«, 2° na *-ut* u *bobútiti* impf, »crepitare, klokotati«.

Lit.: ARj 1, 464.

boca f (17. v., Vuk, Dubrovnik, Perast, Božava, bug., slov.) »1° staklenka, flaša, 2° lopta« = *buča* = *buca* (Dalmacija) »1° lopta, zrno (Lika), 2° drveni kegel u *igri na buće«,* odatle *bucati se* (Lika) »kotrškati se bućama«. Upor. *buci,* gen. *buca* m. pl. (Risan, Vuk) »neka igra«. Deminutiv na *-itta* > *-etto boceta* (Dobrota) »stakleno zvono ispod kojega je cvijeće«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino bocln,* gen. *-ina* (Dubrovnik), na augmentativni *-one* > *-un bocan,* gen. *-una* (Vuk, Dubrovnik, Perast, Crna Gora, Lika) = *bocûn* (Budva, Rab, Božava, Kućište, Krasić; »velika boca, demižun«, sa deminutivom *bocunić* (Lika). Odatle ispuštanjem početnog sloga i sa tal. *-etto cùnei* (Riječka nahija, Crna Gora, Ljubiša) »staklenka nalik na bocu«. Deminutiv na -ґca *bočica* (18. v.), izvedenica na *-njak bočnjak* (Vuk, Crna Gora) »sprema za boce«, upravo poimeničenje na *-jak* od nepotvrđenog pridjeva na *-ъn : *Босьпъ.*

Balkanska riječ mletačkog podrijetla (mlet. *bozza,* 13. v,), cine. *botă,* ngr. βότσα/μπότζα. Varijante sa *u:* slov. *buč.* m »Fass«, *buča* f »bauchiges Gefäss, bauchiger Krug, Desti- • lierflasche«; deminutivi na *-ъk bučka* f »Krüglein«, na *-ъk bucak,* gen. *-čka* (Vodice, Istra) »malena, drvena bačvica«, *buca* f (Srbija) »drveni sud za vodu«, deminutiv *bucica* (Dubašnica) »mala kablica«, *buča* f (Vuk, Dubrovnik) »1° stakleni okrugao sud za piće, 2° mjedeni sud, kao pola bukare (Dalmacija, Pavlinović)«, sa deminutivom na -ґca *bucica* (Srbija), slov. *buča* »polič, pol bokala«, 3° bundeva (ŽK, Hrvatska, Slavonija)«. Na romanski deminutivni sufiks, koji može biti i *-ittus* > krčkoromanski *-at búcat* m (Vetranie, Dalmacija) pored *bucata í* = *bucai* (Potomje, Pelješac) »sud za vodu i za vino u lađi, na polju, žban ili buca«. Ovamo ide *vučija* = *fučija,* arb. *fuci,* sarakačanski *vutsi* < tur. *fuçi,* sve od ngr. βoÜTcjov, deminutiv βοντσί(ον, βουτσία, βουτσιά. Upor. još arb. *boç, boce* (Gege)»runde Flasche, runder Körper, Ball« = *boča* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) »1° lopta, 2° drvena kugla«.

Oblici sa *c* potječu od mlet. *bozza.* Oblici sa *u* < *o* i *č* mjesto *c* mogu biti i starije riječi. Oblik na naglašeno *-i* pretpostavlja grčki

deminutiv na -iov. Izvjesno je da su se na Balkanu unakrštavali stariji i noviji oblici različitog postanja: srlat. *boda* < **bokya,* tal. *boccia* »1° vaso di vetro, 2° palla di legno da giuoco (oba značenja zastupljena u jadranskoj zoni)«, *bozza* »bottiglia, fiasco«, iz sjevernotal. = mlet. aree i zacijelo izvedenica na *-ia *buttia* od *buttis, *bottia* »palia«, v. *bačva, bukila* i *butilja.*

Ovamo ide i metafora na *-éti: razbucali se, -čim se* pf. »sasvim se naduti« prema impf. na *-va- razbučavati se* (Stulić) i možda *buć* m »Federohren, aurēs pennaceae«, odatle složeni pridjev *bućoglav* »capite crasso«.

Lit.: ARj ł, 466-467. 702. 705. 706. *ZbNŽ* 13, 141. Budmani, *Rad* 65, 165. *Pleteršnik* 1, 69. Zore, *Palj.* 216. Štrekelj, *ASPh* 14, 518. Perušek, *ASPh* 34, 34-35. Hirtz, *Aves* 29. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Miklošič* 15. *SEW* \, 65. *GM* 43. 115. Meyer, *Ngr. 2,* 85. *REW*[3] 1191a. 1425. *DEI* 547. 579. Vasmer, *RSI* 3, 254. *FEW* 658.

bočan m (Mikalja) = *bočanj,* gen. *-čnja* (Stulić, Trstenjak) »ciconia, štrk«, nije hrv.-srp. riječ, nego su je leksikografi preuzeli iz polj. *bocian.*

Lit.: ARj 1, 467. Štrekelj, *ASPh* 31, 200. *Miklošič* 19. *ASPh* 30, 458. *Bruckner* 33. *Slawski* 38. *SEW* 1, 78. Christiani, *ASPh* 34, 311.

bodriti, *-lm* impf. (Vuk, Rijeka) samo u izrazu *bodriti škarice* (o dječjoj igri koja se njem. zove *Schere schleifen}* »oštriti«. Daničić'označuje taj glagol, koji nema nikakve veze sa *bodar* (v.), kao riječ bez sumnje tuđu, ali tal. *foderare* »navlačiti« od langob. *fōdr* > tal. *fodero* »futrāļa«, za koji Daničić veli da je dalo *bodriti,* nikako ne pristaje ni semantički ni morfološki jer u konjugaciji na *-i-ti* ima talijanizama samo od glagola na *-ere', correre* > *kűrit.*

Lit.: ARj 1, 471. 9, 215. *REW*[3] 3405 a.

Boduo, gen.-«/« m (Vuk, Margitic 1704, Pavlinović, Ljubiša) = *Bodul,* pi. *-i* m prema *Bodulica* i *Bôdulka* f (Istarska nar. pjesma, Hrv. primorje, Kvarner, srednja Dalmacija), etnik koji stanovnicima na kopnu označuje otočane u Kvarneru, Bracane i Hvarane. Sa sufiksom *-ъc* > *-äc Bodulac,* gen. *-Ica* m naziva narod Sinjske krajine i *Zagorja* otočane i primorce srednje Dalmacije u podrugljivom značenju. Kopnenim stanovnicima *Bódulj* su ljudi ograničene pameti, bez lukavosti. Margitiću, bosanskom franjevcu iz Jajca, etnik *Boduo* je istog reda kao *Šokoc* i *Ercegovac,* a Banovcu, dalmatinskom franjevcu (1747—1767), *Boduo* je pejorativan etnik istog reda kao i *Vlah* i *Kranjac.* Upor. izričaj *Boduli su pizde, a Kirci kurči.* Daničić je izvodio od tal. *botoló* »malo pseto, ljut čovjek pakostan«, čime se ne objašnjava suglasnik *d.* Od mletačkog pridjeva *badalo* »1° tonto, uomo grassotto, 2° uomo o donna piccoli e grassi, 3° (nei tempi del governo veneto) soldato oltremarino a piedi«, deminutiv *bodoleto, -ato* pored *bodai* --- *bàtolo* »piccolo cane vile e ringhioso«, nepoznate etimologije. Prema Mussafiji mletačka riječ ide u red s ostalim sjevernotalijanskim koje su »lauter Wörter, welche einen untersetzten wohlgenährten Mann gewöhnlich mit pejorativem Nebenbegriff bezeichnen«. *Boduo* ide prema tome u isti red kao i etnik *Bezjak,* koji je također prvobitno pejorativni nadimak.

Lit.: Mazutanić 2. Skok, *HE 2,* 704. *Boerio* 86. *DEI* 573. *REW*[3] 1182a. Mussafia, *Beitrag* 135., bilj. Štrekelj, *ASPh* 28, 482-483.

bogačonka f (Medumurje, Daničićev naglasak je nepotrebno štokaviziranje) »jabuka božićnica«. Bit će zacijelo isto što i *pogačona* = *pogačonka* f (Šulek, Podravina) = *pogačica* f (Zagreb) »neka jabuka«, posljednje i »neka kruška« (Šulek). Da se radi o metafori *pogača* (v.), nema sumnje premda je značenje aljkavo naznačeno. Sufiks je *-ona, -onka.*

Lit.: ARj 1, 479. 10, 479. Šulek, *Im.* 8. 22. 117-8. 301. 302.

bôganj, *gen.-gnja* m (Lastva) »mali prozor na kući koji se začepi krpom jer fiksnog zatvora nema (opreka: veliki prozor)«. Upor. *zbùgara* (v.). Možda < dalm.-rom. (leksički ostatak) *vacuus* > *vacus* (upor. *vaka* »Höhlung, Muschel«, Trento, *in bagu* Logudoro »umsonst«), ali dočetak ostaje neobjašnjen. Možda ovamo ide i *žbôgulja* f (Prčanj) »Art Muscheln, venus verucosa, cappasanta«, s tal. prefiksom *s-* < lat. *ex-* i našim sufiksom.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 315. *REW*[3] 9115.

bogat, baltoslavenski pridjev, dalja izvedenica od imenice *bog* kad je značila »zemaljsko dobro, sreću« s pomoću sufiksa *-ato* (v.) (upor. lat. *fortunatus')* koji znači snabdjevanost, lit. *bagātas,* lot. *bagāts.* Nalazi se u svim slavenskim jezicima i iz praslaven. je doba. Odatle radne imenice na *-(a)c: bògatac,* gen. *bočaca* (16. v.); na -as: *bogataš, -os* = *-uš* (madžarski sufiks) *bogataš* (Vuk) = *bagātus* (ŽK), *-un* (romanski sufiks): *bogatun;* na *-iça, -nica:*

atica = *bogatnica* f; stari pridjev na *-ьn: bogătan;* apstrakt na *-ija: bogatija f* (ŽK); na *-stvo: bògastvo* n; na *-ıa: bočaca* f (18. v.); na *-itina: bogaština;* denominali na *-i-ti: bogatiti (o-, za-) (se),* na *-ē-ti: bògatjeti (raz-,* 13. v.). U rumunjskom kao posuđenica iz južnoslavenskoga *bogát* je istisnuo lat. *dives* i odgovara franačkoj posuđenici *rihki* > fr. *riche;* također cine. *buguțîle;* Arbanasi također *i bëgatshem* pored *pasun* (koji odgovara hrv.-srp. *imućan)* = *(mibugat* = *mugát* (Gege), odatle apstrakrum na *-ia: bageti* f »Vieh, Weidevieh, Lastvieh«.

Kao što je pridjev *bogat* važan za povijest značenja današnje imenice *bog,* isto su tako i druga dva složena pridjeva *(bahuvrihi): ubog* »πτωχός« i *nèbog* (Vuk, Hrvatska 15. v., također slovenski) »jedan«. Prvi sadrži prefiks *u-* (v.), a drugi negaciju *ne-* (v.). Ove složenice su sveslavenske, ali se ne nalaze u baltičkoj grupi. One pretpostavljaju za *bog* ne samo isto značenje kao i pridjev' *bogat,* nego i to da je današnja imenica *bog* bila nekada i pridjev. Prefiks *u-* bio je u kajkavskom identificiran s prijedlogom i prefiksom *vь* u poimeničenju sa *-ъc vbogec* (Habdelić) = *bogac,* gen. *bokca* »pauper« prema *bogica* f (Belostenac), također »njeka jabuka«. Odatle poimeničenje sa *-äc, -ar ubogać, ubogar* (15—19. v.), *ubožar;* sa *-nik: ubožnik* m prema *ubožnica* f (Kosmet) »prosjak, -inja«, sa *-niče, -ta: ubožnice* n, pridjev na *-ski ubdžnički,* i neologizam *ubožnica* f (Zagreb) »Armenhaus«. Arbanasi posudiše *ubogi* u dvije varijante: *vobak(e)* = *vapëkë* »siromašan«, odatle, *vapehtí* = *vabëzt* = *babëzt* f »siromaštvo«. Ovamo ide i *bogalj* m »kljast« prema *bogaljka* f sa sufiksom *-älj* u istočnim štokavskim govorima, u Kosmetu s tur. sufiksom *bogalija* = *bogajlija,*

Pridjev *nebog* raširen je kao riječ smilovanja i saučešća, upor. *bolan, bona* (v.): 1° *nebarë* < *ne* + vokativ *kože* m = 2° *neb ago* < *ne* + vokativ ž. r., u pi. za oba roda 3° *nebāzi* (ŽK). 1° i 2° govore se osobi kojoj se kaže *ti,* 3° osobi kojoj se kaže *vi;* također štokavski *ne~bore,* u frazi *moj neboře* »zaista, uistinu«.Odatle kajkavsko poimeničenje na *-ec: nebožec* »jadnik, kukavica« i *nebogar* (jedanput) »siromah«. Odatle i poimeničenje na *-(j)ak: *nebožak* (češ. *neborák,* polj. *nieborak),* odatle rum. *năbîrgeac* = *navîrc-ă, neberează* »mare și prost, velik i neotesan«.

Prema ovim podacima *bog,* gen. *bòga* (lokativ sing. *pò bozi,* ŽK) sveslavenska je imenica iz praslav. doba za koju nema paralela u baltičkoj grupi, ali ima u arijskoj (v. dalje). Značila je najprije: 1° sreća = 2° zemaljsko dobro > roba« (upor. crnogorski odgovor: *dobra ti sreća* kao odgovor na pozdrav *pomoz bog;* zatim češ. kolektiv *zboží* »roba« **szbožue* od **sъbogъ* = sanskr. *subhagu* »sretan« i slovenski izričaj *zlega boga vživa* »ide mu rdjavo«, ali ovaj se može i drugačije tumačiti, v. dalje *zao bog).* Prvobitni pridjev **bogъ* postao je već u praslavensko doba radna imenica u značenju »božanstvo koje razdjeljuje sreću i zemaljska dobra po svom nahođenju«. Ovaj semantički razvitak je paralelan u arijskim jezicima: sanskr. *bhagas* »1° djelitelj, gospodar, 2° bogatstvo« odgovara posvema sveslav. *bogt,* što znači da je već slavenska riječ imala oba značenja, apstraktno i radno. Tome tačno odgovara u Avesti *baya-* »gospodin > bog«, i nperz. samo »bog«. Upor. i Ζευς Βαγαῖος, ime frigijskog Zeusa kojega apoziciju Trombetti ispravno uporeduje s iranskim *baya* »bog«. Ova je paralela tako uvjerljiva da su neki lingvisti (Jakobson) pomišljali da je *bog* posuđenica iz iranskoga koja je Slavenima došla preko skitskoga. Ali za to nema dokaza (Meillet). Paralelizam slavenskoiranski ide i u tom pravcu da se prema *izrazima iz* slavenske mitologije *beibog, crn(o)bog, daždbbogb* > *Dažbog, Dabog, Zao bog* (upor. Vukov izričaj *teško do zla boga, namučiti se do zla boga,* čemu odgovara slovenski izričaj *zlega boga vžīva* »ide mu rđavo«) može zaključiti da je već u praslavenskoj mitologiji postojao iranski dualizam: *dobar* i *zao bog.*

Kršćanstvo je preuzelo smisao *dobroga boga* i odatle stvorilo deminutiv na *-ič* (v.) *božić* m »*mali bog > *Isus, Krist (upor. stčeš. *bozic* »sin božji«, i turski izgovor *bozuk,* Martié)« u imenu svetkovine *natale Christi.* U romanskim se jezicima ispušta dopuna *Christi* te samo *natale* znači »božična svetkovina«. Potpuni se izričaj očuvao u balkanskom latinitetu i odatle u arb. *kërshën delle (dite -ae kë(r)-shëndellave* = *dies Christi nataliś)* = *kshnëlë* »božić«, upravo »roždestvo Hristovo« = χριστογεννα (6. v.) u pravoslavaca, u narodnom govoru ispušteno je *rođenje božica* i *božić* (16. v., također slovenski i značenju »božično drvo«) postao je opća riječ za *natale,* u Brusju u pl. *božici.* Od *božić* su izvedenice: određeni pridjev na *-ъn: božični* (16. v.) = *božitnjī* (Vuk, Kosmet), poimeničen sa *-jak: božitnjāk* = *božišnjak* (ŽK) »veliki božični hljeb«, također »biljka helleborus niger«; sa *-ica božičnica* f »xenium«; denominali *božičovati, božićati se* »čestitati božić jedan drugome«. Prema ličnom imenu *Natalis* stvo-

ren je u Dalmaciji *Božieho* (14. v. — 17. v.) i odatle prezime *Božićković,* a u kajkavskom za ime mjeseca »decembra = prosinca« : *veliko-božićnjak* pored *božićnjak.*

Leksikologijska je porodica riječi *bog* veoma razgranjena. 2. r. na *-inja boginja* (17. v.) = stcslav. *bogyni* = na *-iça bòiica* (16. v.) je prevedenica prema lat. *dea.* Pridjevi: na *-ьn: bôžan, božná* »divinus« (Vrančić, Belostenac, Stulić), nije potvrđen u narodnom govoru; danas se govore samo s prefiksima *na-, po-: nabožan, pobožan.* Veoma raširen je na *-j: božji* (12. v.) = *boží* pored *bozi* (Kcsmet), koji ŽK upotrebljavaju i za pojačanje negacije *(niš bozi).* Poimeničuje se u *božjak* m »templar«, odatle toponim *Božjakovina.* Na *-en* samo od *božanstvo: božanstven* (15. v.): na *-ski:* prilog *baskì (Vuk,* Bačka) »ut deo placet«, odatle prilog *poboškice* (Istra) »po bogu« (pri zaklinjanju), izmijenjeno prema *bogme: pobognjice* (Rijeka); na *-ovski: bôgovskí = bogõvski* (Kosmet) »veoma dobar«; na *-anski* (v.): *božanski;* na *-ovit bogòviti* (Rijeka) = *bogòvetni* u izreci *svaki '—> dan* (promjena *i > e* nejasna je). Deminutiv i *bokčići* u narodnoj pripovijetci (Kosmet): *Bog sedí, a bokčići jedu kiselo mléko.* Denominali: *baziti* impf. (Vuk) »nazivati kome božju pomoć«, *bogòvati* iropf. (Vuk) = *bogovăt* (Kosmet). Apstraktum na *-anstvo* (v.): *božanstvo* (13. v.) = *božestvo* (Kosmet, crkveni oblik) = *basivo* n. Važna je izvedenica na *-jur: božur,* gen. *-ura* (17. v.) = *bažúr* (Kosmet) »1° biljka paeonia, 2° glomus, 3° bulla«, također toponim i antroponim i u izvedenici na *-ovac: Božurovac,* od pridjeva na *-ov božurov;* deminutivi na *-zk: božurak,* gen. *-rka* (Vetranie); na *-ić: božurić.* U f *božura* i deminutivu odatle *božurica* f (Vuk) znači »prasica koja se kolje o božicu«. Važnost te izvedenice dolazi odatle što se ova biljka zove i *perùnika f,* izvedenica na *-ika* od *Perun,* kako se zvalo vrhovno slavensko božanstvo, a ovo je baltoslavensko (v.). Prema tome, riječ *božur* omogućuje rekonstruirati povijest riječi. Riječ *bog* je mogla biti slavenska apozicija za *Perun,* a u toj apoziciji nije potrebno baltoslavensko slaganje. Riječ *božur* (i rus., stcslav. te bug.) dokazuje nadalje da je *bog* animističkim putem ušao i u botaničku terminologiju. Postoji za tu biljku i poimeničen pridjev *boza* (također bug.) = **bošja ruža* u panonskom slavenskom, odakle madž. *bazsa rózsa* »paeonia, Pfingstrose«. Rumunji posudiše *bujórlbojór, a* Arbanasi Gege *boxhúr* »mak«. To potvrđuje i izvedenica na *-iša* (v.): *bogiša* (Vuk, Dubrovnik) »iris germanica« i pridjev *božji* u vezi s apelativima *drivo, metvica, drevce, travica, cvit, mizica* (od *mensa,* v.), *plahtica, suzice, kašica* za razne biljke. Ovamo idu i nazivi iz faune za neke životinje: *božji list* »zmija« (Otok, Slavonija) ; *božji pijetao = božjak* »pupavac«, *žabica* itd. Za bolest epilepsiju veli se *božja oblast,* odakle haplologijom *božjast* f.

U oblasti složenica s imenicom *bog* treba spomenuti najprije kršćanske prevedenice : *theologus, -ia: bogoslov, bogoslovija, bogoslovlje* n; prema ovoj prevedenoj složenici stvoreno je *bogoštovlje* i pridjev *bogoštovan* (17. v.); *deipara* = Θεοτόκος f = *bogorodica* f (13. v.), odatle pridjev na *-in: bogòrodicin* (14. v.); *epiphania* = τα θεοφάνεια = *bogojávljenje* (Vuk) za *vodokrsće* (v.); θ-εοστυγής = *bogòmrzak;* θεόφορος = *bogonosac* (13. v., Vuk), odatle pridjev na *-ьn bogonosan;* ovamo idu i teološki pojmovi *bogòmati, bogočovjek.* Brojne su složenice iz sintagmi: od *bogom* ili *po bogu: bogòbrat* (Ljubiša), odatle kol. *bogobraća* (Ljubiša); *bogosvat; bSgodãn* (Vuk 15. v.) = *bogodavan* (Vuk, Slavonija) = *bogomdan* (Kosmet); *bogòmio = bogumio* (17. y.) = θεόφιλος, također naziv za *babuna* (v.); *bogobojazan* (13. v.), *bogobojažljiv* (Kosmet) = *bogojažljiv* (haplologija od *bogobojažljiv,* Obradović, Ljubiša, upor. *boga bojažljiv* kod Belcstenca); od *boga radi: bogoraditi* impf. (Vuk) »mendicare«, odatle apstraktum *bogoradija* (neologizam); denominal *bògmati = bogmăt, -am* (Kosmet) od uzvika *bogme < bog me,* koji se upotrebljava za pojačanje tvrdnje; *bogòljuban* pridjev »koji *boga ljubi«; bogomolja* (Vuk) »mjesto gdje se *bog moliu;* odatle apstraktum *bogomóljstvo* n *(-mo-,* Kosmet).

I u antroponimiji, koja je nastala u vrijeme kršćanstva, ima kalka: *Bogdan* (13. v.), od (a) *deo datus,* odatle *bogdanuša f* »neka vinova loza bijela grožđa«; *Bòiidar* za *Theodoras;* odatle odmila: *Boža, Božo, Bože, Boško.* Prema ovima su stvoreni *Bogos(l)av, Bogumili Bogomil, Bogoljüb,* odatle hipokoristik na *-an: Bozan;* na *-oje: BoĘoje, Bogoš, Boguj, Bogun, Bogut.* Staroslavensko dvočlano ime na *-mir* ne da se dokazati. Prema tome će *Bogomir* biti neologizam. Imperativna složenica *Spasibog* bit će također novija kreacija. Odatle naša prezimena na *-ić, -ović, -ević: Bož(i)darević, Bogojević, Bogit, Božić, Božićević* itd.

Riječ *bog* je ušla i u tvorbu prijedloga u vezi sa ɪs-, *za-: zbog* (s gen.) »radi, cijeća = cica«, *za bog < s bog(a),* upor. *stoga* i polj. *przebóg.* Dočetno je *a* ispalo iz dva razloga, 1° kao *-a* u genitivu određenih pridjeva i zamjenica gdje se identificiralo sa deiksom *-a* (v.) i 2° u vezi *zbog toga* da se izbjegne kakofonija. Glede značenja u takvoj sintaktičnoj vezi upor. i tal. *per amor di dio. Bog* je izgubio u toj vezi svoje pravo značenje i izražava moranje: upor. *nema boga = moraš.*

Još treba spomenuti nejasan refren iz narodne pjesme: *oj dodo le,_ moj bozo le* (Vuk) koji upućuje na slavenski paganizam. Kako je kršćanstvo tabuiralo riječ *bog* prema židovskom uzoru da se *Jahveh* ne upotrebljava nego *jekova,* često se ne upotrebljava *bog* u potpunoj fonetici nego se *g* zamjenjuje sa *r.* Mjesto *bogme* govori se *bořme, tako ti bora* mjesto *boga; oj bora ti; ga bora miloga.* Upor. i gore *neboře < neboze* gdje je *že > r(e),* kao obično. *Bog* se upotrebljava dalje kao tabu za riječi koje po narodnom vjerovanju nije dobro upotrebljavati u pravom i direktnom smislu: *ako bog da* (Kosmet, Piva-Drobnjak) = *ko bog da* (ŽK) za pitanje »kuda?«. Upotrebljava se i u izričajima za čuđenje kao uzvici: *bog ves* (Piva-Drobnjak) za nešto u prevelikej mjeri *(ves* je nejasno). Uzvici *buksnam = budi bóksnam* govore se u čuđenju. Za isticanje istinitosti postoji uzvik i prilog *vjerdj- bog < vjera i bog* »zaista« (Piva-Drobnjak); *istina bog* (Hrvatska) »doista«; *kăboga, kăbogu* (Kosmet), prilog »kako valja« (npr. *ništa mu kăbogu nije) < kako bogu; naboga* »slučajno« (Kosmet); *doboga* (ibidem) »vrlo«, upor. *ništa pod bogom ne zna* (Hrvatska) ; *iznèdãjboga* (Vuk) prilog »iznenada«. Na koncu, od pozdrava s *bogom > zbogom,* koji se upotrebljava. pri odlasku, nastade u Mlecima naziv *sboghe* za naše dalmatinske vojnike u mletačkoj službi; odatle Nodierovoj noveli prezime *Jean Sbogar.*

Lit.: ARj l, 478. 487. 479. 480. 485. 486. 565. 567. 568. 570. 573. 716. 4, 261. 7, 798. 795. 10, 137. 142. *Trautmann* 23. *SEW* 66. i sl. 78. *IF* 31, 407-8. *Miklošič* 16. 20. *WP 2,* 128. *Bruckner* 71. *KZ* 46. 230. *ASPh* 29, 121-135. 11, 125. *Slawski* 40. *REW** 5845. 73.15. *GM* 44. 50. 476. *Pascu 2. Elezović* l, 26. 52. 140. 2, 376. 519. *Rohlfs* 2463. *Gombocz--Meüch* \, 316, Vuković, *SDZb* 10, 379. 381. Lovrich, *Osservazioni* p. 71. Jagić, *Književnik 2,* 179. Boissin, *RES 27,* 43. Jagić, *ASPh* 1, 435. 5, 1-14. 166. 20, 591. 31, 543. 551. Bulat, *JF 2,* 284. 3, 41-47. *ASPh* 37, 480, *Ný 2,* 134-136. 187. 1, 160. 4, 94. Fraenkel, *ZSPh* 11, 42. *Ciotta* 4, 21-94. Trombetti, *AA* 3, 21. Meringer, *IF* 16, 153. Mserianc, *RFV* 65, 171. Vasmer, *RSl* 4, 161. Jacobson, *Arier und Ugrofinnen,* Göttingen 1922. Meillet, *RES 2,* 149. 6, 168. *RSl 2,* 66. Mladenov, *ŘEŠ 4,* 191-192. Senn, Soter, *Religionsmss. Zeitschrift 4,* 1 — 16. 97 — 116. Šašel, *Mladíka* 14, 233. 273. 314. 351. Štrekelj, *ASPh* 12, 469. *Mladenov* 36. *ZbNŽ* 7, 125. Merlo, */ nomi romanzi delle stagioni e dei mesi* 176. Šimčik, *Napredak,* Sarajevo 1936., 156-8. *NJ* l, 128-9. Nehring, *ASPh* 25, 66. si. Hujer, *LP 46,* 181-189. 340-5. Grubor, *JF* 5,159-160. Bune, *NJ 2,* 213. Machek, *Slávia l,* 378. Vaillant, *RES* 11, 203-5. Brugmann, *Demonstrativa* 120. Jensen, *IF* 48, 120. Schulze, *KZ* 45, 190. 60. 138. Fay, *The classical Quarterly* 8, 50 — 60, *Boisacq"* 1010. Jokl, *Stud.* 5-6. Niederle, *Manuel 2,* 126-68. *Mihailā* 71.

bõgav, pridjev na *-av,* u izrazima *bogává ruka* »koja je otekla« (Dalmacija, *Kušar* 211), *štap bogav* »čvornat«, poimeničen sa *-ica: bogavica* f »ulozi, kostobclja«. Osnova *bog-* nije izvjesna. U madžarskom postoji ugrofińska riječ *bog* u značenju »nodus, čvor«, odakle bi mogao potjecali pridjev na *-av.* Madžarizam u Dalmaciji mogao bi se upoređivati sa *opravda < aprod* (v.) u Marulića. Daničić je uporedivao još glagol *bogošiti se,* koji nije dovoljno potvrđen (samo jednom, kod Vetranića). Stulić ima *razbogašati se* pf. i *razbogošiti se* (Gučetić) »naglo bujno porasti«. U madžarskom postoji pridjev *bogos* »nodusus, čvornat«. Kako se u bolesti *bogavica* zacijelo zaziva *bog* u pomoć, mogao bi biti i pridjev *bogav* kao i u *bogalj* (v.) izvedenica odatle, a *bogav štap* bila bi metafora prema *bogává ruka.*

Lit.: ARj l, 490. *Oombocz-Melich* l, 440. Bułat, JF 3, 41-47.

bògaz m (Vuk, narodna pjesma) »1° ždrijelo, klanac, 2° pređa u koju se riba hvata« (Vojvodina); također hidronim: potok *Bogaz* (gročanski srez, Srbija) i toponim *Bogaški Prijekop* (blizu Mitrovice), *Bogaz* (mjesto u Slavoniji). Vodenica na Zasavici (Srbija) zove se *Bogažnjača,* poimeničen nepotvrđen pridjev *bogazni* sa *-jača* (v.). Ovaj toponim pretpostavlja značenje »koš u vodenici gdje se žito sipa«, što *bogaz znači* u turskom. Apstraktum na *-luk: bogazluk* m znači »koža ispod grla, osobito u lisice u koje su ispod grla bijele dlake«. Opći balkanski turcizam: bug., rum. *boaz* i *bogaz,* arb. *bugas-zi,* ngr. μπογάζι u istom značenju (< tur. *bogaz* »1° grlo, guša, ždrijelo, 2° klanac, tjesnac«, tur. *bogazlik).*

Lit.: ARj l, 484. *GM* 50. *SEZb 5,* 1061. *Skaljić* l, 111.

Bogdan, muško lično ime, potvrđeno vrlo rano i u dalmatinskim gradovima, hipokoristik *Bogde,* pridjev *Bogdanov,* vojvođansku prezime, poimeničeno na *-ič Bogdanović,* toponimi *Bogdanova* (ŽK), *Bogdanovac.* Nalazi se još u rumunjskom kao prezime i lično ime i u ukrajinskom horonimu *Bogdanska* »Moldavija«, tur. *Karabogdan,* nazvana po osnivaču iz Fogaraša. Značajno je da se u narodnoj pjesmi pominje *Jug Bogdan,* odatle *Jugović.* Osnivač rumunjske kneževine bio bi prema tome *sjeverni Bogdan.* Ime je kršćansko i teoforično. Davalo se prvobitno zacijelo djetetu koje su roditelji dugo željeli, pa im ga napokon *bog dao.* Prevedenica je od *Deodatus,* upor. prov. *Deusdet* > prezime *Daudet, Demde, Donadieu* < *donum a Deo, Deodat* < *a Deo datus, Dieudonné* < *Deo donatus* »voué à Dieu«. Sve su to prevedenice od hebrejskoga *Jonathan* »dar božji«. Druga varijanta te prevedenice je *Božidar,* hipokoristik *Božo,* prezime *Bozović, Božić* u Dubrovniku *Bosdari.* Tendenciju prevođenja hebrejskih teoforičkih imena započinju afrički kršćani koji prema njima stvaraju *Deo gratias, Quod vuit deus, Habet deus, Deutn habet.*

Lit.: ARj 1, 484—6. Jireček, *Romanen 2,* 33. 66. *Lebel* 119.

boginje, gen. *boginja* f. pl. (17. v., Vuk) »ospice (v.), kraste (v.), variolae«. Odatle pridjev na *-av: boginjav.* Od dnjem. pl. *Pocken* istog značenja a nepoznatog postanja, upor. ags. *pocc,* hol. *pok* »pustula«. U pučkoj etimologiji *Pocken* je dovedeno u vezu sa *Bock,* odatle prevedenice *koze, kozice* i pridjev na *-jav: kôzičav* (ŽK) u istom značenju. Kako se njem. *ρ* ne reflektira sa è u našim pozajmicama iz njemačkoga, može se uzeti da se umiješala riječ *bog.*

Lit.: ARj l, 480. *Miklošič* 416. *SEW* 1, 66. Matzenauer, *LF l,* 11. Bulat, *jfF* 3, 41-47. *Arambašin* 293—4.

boh m (Vodice, Istra) »najdeblja slanina na svinji«; također slov. *bah,* gen. *boha* »Speckseite«. Od nnjem. *Bache,* prema značenju u tirolosko-njem. i švapsko-njem. *Bachen* (upor. stfr. *bacon,* engl. *bacon* od frank, *bakko).*

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 133. *Pleteršnik l,* 21. *REW»* 889.

boj, gen. *boja* m (Bosna, Kosmet, Srbija) »1° rast ili uzrast čovječji, stas, 2° kat, sprat (Bosna), 3° red čega naslaganoga«. Odatle sa tur. *-li: bōjllja* m i pridjev »stasit« (Kosmet). Opći balkanski turcizam iste osnove od koje i *basa* (v.): bug. *boj* i *bojlija,* rum. *boiu,* čine. *boe í,* ngr. μπόγι, arb. *boje* f u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 596. *Miklošič* 16, *SEW* 1, 68. *Lokotsch* 527. *Mladenov* 39. *Elezović 2,* 501. *Pascu 2,* 113. *GM* 40-1.

bójà[1] m (16. v., Belostenac) = *bdja,* gen. *-e* (Tivat) »krvnik, dzelat, hahar, kocan«. Od tal. *boia* (15. v.) »isto«, lat. *bojae* od gr. βοήιαι (se. Sopai) »remenje od volujske kože«, od βοῦς, gen. βοός »vo«. Semantički razvitak »krvnik < negve«.

Lit.:ARj 1, 506. *REW** 1190. *DEI* 550-551.

boja[2] f (17. v., Vuk) = *boja,* gen. *-e* (Kosmet) »1° farba (v., u kajkavskim krajevima), kolur (v.) /u Dalmaciji/, mast, mastilo (domaće riječi koje nisu mogle prodrijeti u opću književnu i saobraćajnu upotrebu), 2° svečano stavljanje boje na kosu djevojci prije udaje (Kosmet)«. Taj turcizam postao je danas općenit u književnom jeziku. U narodnoj se pjesmi opetuje *boja karaboja.* Odatle: indeklinabilni pridjev: na *-li* kao epitet u narodnoj pjesmi *bojali* = *bojànli (solufi, čibuk, dizgin, kuld);* upor. *bojalija* »vrč« u šatrovačkom jeziku; radna se imenica na *-ar* (v.) *bojar,* gen. *-ara* rijetko upotrebljava, češće na *-džija* (v.): *bojadžija* m (18. v.) = *bojadžija* (Kosmet), odatle pridjev na *-ski: bôjadzijskī,* na *-in: bojađžijin,* poimeničen sa *-ica: bojadžīnica* f »radionica gdje se masti pređa« i apstraktum na *-luk: bojadžīhk* m »stanje, zanimanje bojadžije« i skraćeni infinitiv *bojama* (Kosmet), imenica i prilog »1° u boji, 2° bojom prikriveno pravo stanje«; glagoli na *-ad-is-, a-tis-, -α-is-* -j- *-α-ti: bojadisati* (o-), *-šem* (Kosmet) = *bojatisati* = *bojaisati.* Prvi je oblik postao općenit u književnom jeziku pored domaće izvedenice *bojiti* (o-). Odatle radna imenica na *-ar: bojàisar* — *bojadisar* m. Opći balkanski turcizam *(boya, boyama,* od korijena *boj bot* »krv > boja«), koji se nalazi u svim balkanskim jezicima: bug. *boja, bojadžija, bojadisam;* rum. *boia, boia(n)giu, boiangerie,* arb. *boje* f; cine. *buiană* f, glagol *buisire, buiagi, buiagilie,* ngr. μπογιά, μποιατζής..

Lit. ARj 1, 506. 509. 516. 514. 7, 421. 423. *Mladenov* 42. *Lokotsch* 328. *Elezović* 1, 53. *2, 5.* 501. *Pascu 2,* 114. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. *GM* 40-41. Živanović, *Venae* 14, 629. 772-3.

Bojana f rijeka koja *izlazi iz* Skadarskog jezera i izlijeva se u Jadran. Arbanaski naziv *Bune* (Gege) osniva se na dvoglasu *ua* < **Buane.* Taj se oblik osniva na našem *Bojana.* Najstarija potvrda nalazi se kod Livija *Barbenna.* Iz tog oblika ne može se izvesti *Bojana* jer bismo očekivali u slogu *bar* likvidnu metatezu kao u *marmor* > *mramor* i u *Scardano* > *Skradin.* Treba pretpostaviti disimilativni gubitak u formuli *r-n* ~> *0-n* i promjenu dočetka *-enna* > *-anna,* što je sve moralo nastati prije dolaska Slavena u ove krajeve: **Babánna; b* > vlat. *v* medu suglasnicima zamukao je kao u latinskim riječima arb. jezika: *kal* »konj« <*caballus, bubulcus*> *bulk,* tako i u rum. *cal; a* > ou nenaglašenom slogu nastao je kao u *Kolovare* < *Caballaria* (Zadar), *Lovran* < *Laurana, aurata* > *(l')ovrata* i u mnogim drugim primjerima; *j* zatrpava hijat.

I etnik na *-ьc* > *-ac Bojana* je toponim (Slovenija, kod Žumberka). Na *-ka bojanka,* naziv je ribe kod Krašovana.

Značenje riječi, ne može se ustanoviti. Dočetak *-annaj-enna* dolazi u etruščanskom. Korijen *barb-* je također predrimski. Loewenthalovo mišljenje da znači »more«, visi u zraku.

Lit.: ARj 1, 506-9. Skok, *ZONE* 4, 205. Barić, *SIRev* 3, 356 Skok, *Slav.* 267. Loewenthal, *ZONF* 5, 57 *(cf. IJb* 15, 102). Trombetti, *AA* 3, 91, Krähe, *Spr.* 93. *Mayer* 1, 76. 2, 19. Barić, *Ist.* 29—30.

bojati se, *bojím se* (13. v., Vuk) impf, je u svim slavenskim jezicima refleksiv. U baltičkoj grupi nije kao ni u njem. *fürchten.* U Kosmetu se govori *bojāt, bojím* bez *se.* Refleksivna zamjenica slavenska je inovacija. Ona izrazuje medijalno značenje, osobitu interesiranost na glagolskoj radnji. Apstraktum se tvori s pomoću rijetkog sufiksa *-zn: bojazan,* gen. *-zni* f koji se nalazi i u stprus. *biãznan,* odatle pridjev na *-ьn: *Ъо)агпъпъ* > *bojazan* koji je danas iščezao, a očuvao se samo u složenici *bogobojazan* (v. *bog)* i u *nebojãzan* (Vuk). Apstraktum odatle na *-ost bojaznost* f iščezao je također. Postoji kod nekih pisaca i skraćeni oblik *bojaz, -i* f, *nebojaz* m (Maretić) »svojstvo onoga tko se ne boji«. Taj je nastao ispuštanjem dočetnoga *-an* u pridjevu *bojazan.* Pridjev od *bojazan* f glasi danas samo *bojažljiv* i odatle apstraktum *bojažljivōst* f. Taj je nastao iz **bojazn* + *jiv* > **bojažnjiv* s istom promjenom kao *strašljiv* od *strašan* (v.), možda i pod uplivom od *plašljiv* (v.). Sa negacijom *ne-* postoji još *nebojaga* f (Srbija) »dijete u nekakvoj igri, koje kaže da se ne boji«. Tvorba na *-ga* je nejasna, jasnija je sa *(-f)ša* (v.) *nebojiša* = *nebojsa* (Vuk, Bosna). Vuk ima još prilog *bõjse* = *seboj* (Rijeka, Hrv. primorje) »valjda, mislim« koji je nastao kraćenjem od *(bojnim se* kao *valjda* od *valjada, možda* od *^mož(e biti)da.* Na nj se može dodati deiksa *-kë* (v.): *bojske.*

Osnova ovoga glagola nastala je prijevojem od *bi-* kao *boj-biti, loj-liti, (naipoj-piti.* Prijevojni štěpen *bi-* očuvao se u lot. *biti-s,* lit. *bi-jo-ti-s* »bojati se«. Prijevojm štěpen koji odgovara sveslav. *boj-* nalazi se u litav. pridjevu *bajus* »strašan« i u imenici *baimė* »strah«. U sanskrtu su se očuvale obje osnove *bibheti* i *bháyāte* »boji se«, avesta *bayente* »zastrašiti«. Korijenu *bi-* u ovom značenju nema traga u slavenskim jezicima. Već u praslavensko doba on je iščezao zbog homonimije sa *biti* (v.) »schlagen«. Prema tome praslav. denominal stvoren je od *boj-a-ti* kao u latinskoj i romanskoj konjugaciji *port-a-re, am-a-re.*

Lit.: ARj l, 509. 513. 514. 7, 797. *BI* 1, 83. *Miklošič* 16. *SEW* 68. *Mladenov* 42. *Bruckner* 10. *Slawski 25.* *Trautmann* 24. *WP 2,* 125. Šuman, *ASPh* 30, 294. Osten-Säcken, *IF* 33, 206-7. *Boisacq*[3] 1019. Hirt, *IF* 32, 240.

bok, gen. *boka* m, pl. *boci, bokovi* (13. v. i 14. v., Vuk) »latus«. Također toponim *Crkveni Bok, Zabok* (Hrv. Zagorje). Odatle: deminutiv *bočić* m, augni, *bočina* f *(iz-),* sveslav. denominal *bočiti* impf, *(iz-,* također rus. i stcslav.) »curvare, krrVitì, savijati, previjati«, pridjev u određenom obliku *bočni,* odatle neologizam *pobočnik* »aide de camp«, stvoren od sintagme *po boku.* Možda je od iste osnove i imenica *bokva* f, deminutiv *bõkvica* f (Kosmet) »plantago, vrst ljekovite zeljaste biljke«, ali to nije izvijesno jer postoji i varijanta *bukvica.* Mogla bi biti i tuđica < lat. *baca.* Izvjesno je da je *bok* sveslavenska imenica iz praslav. doba, ali ie. srodstvo nije utvrđeno. Pomišljalo se na germanski izvor (stengi. *boec* »Rücken« = stvnjem. *bah,* Hirt), na srodstvo sa lat. *baculum* i *focus* (Sobolevskij), na engl. *back,* stskand. *bak,* stir, *bace* »kuka« (Mladenov), ali sva ta upoređenja ne objašnjavaju semasiologiju sveslav. imenice *bok.* Daničić je iskonstruirao ie. korijen *bhak-* »tiskati, zbijati itd., da se ne rasklopi, tako da

bok to čini«. To se ne može primiti jer nije utvrđeno uporedenjima s drugim ie. jezicima.

Lit.: \, 518. 728. *Miklošič* 17. *Bruckner* 35. *Elezović* l, 54. *Mladenov* 40. Sobolevskij, *Slávia 5,* 441. *GM* 41. Zupitza, ÍT2 36, 234. Hirt, *PBB* 23, 331. Perušek, *ASPh* 34, 28-9. *REW*[3] 859. *Vasmer* l, 101.

bokal, gen. -άώ m (Vuk, istočni krajevi, Orfelin, Obradović, Srijem) = (unakrštanjem sa *pehar* ili lat. *poculum} pokal,* gen. *-ala* — (sa *u* mjesto *o} bukal,* gen. *-ala* (14. v., historijski spomenici, nar. pjesma, Istra), kod Belostenca *bukolija* »pehar, bardak, bokar, majulika (Paštrovići)«. Nalazi se još u slov. *bokal* »Mass f, Messkanne«, augmentativ na *-ina bokalina* (Žabče pri Toiminu) »1° prstena skleda, 2° Kesseltal«. Deminutivi na *-U bokalui* m. pl. (metafora, Šulek, Istra) »narcissus poeticus«, na tal. deminutivni sufiks *-ino* < lat. *-inus bukalīn,* gen. *-ina* (Korčula) »nokšir < Nachtgeschir, bokarić (Dubrovnik), tuta (BiH, Hrvatska), vrčina (Šibenik)«, na tal. *-etta* < vlat. *-itta bukalêta* (Vrbnik, Baška) »vrč (rjeđe)«. Nalazi se još u rum. *bocal, bocala* i u krč.-rom. *boccuala, -uola.* Od tal. *boccale* (11. v.) < gr.-lat. *baucalis.* Ovamo ide sa sufiksom *a buklija* f (16. v., Vuk, Hektorović, Dubrovčani, Tivat, Srbija, Slavonija). Deminutiv na *-ica bùklica,* augmentativ na *-ina buklina* (Stulić) »ploska koju nosi *bukljaś,* gen. *-asa* u svatovima (Hercegovina)«. To je balkanska riječ: bug. bez *-ija bukla* pored *buklija, bakéi, bakii, bakié, băklica,* arb. *bukli,* cine. *bucla* »Flasche aus Holz«, bizanţ. βούκλα, ngr. sa slav. deminutivnim sufiksom *-ica* μπουκλίτσα »hölzernes Weingefäss«. Nije jasno kako je došlo do sinkope samoglasa *a', bukla* pretpostavlja lat. deminutiv **bucula.* Odatle bi bio gr. deminutiv *βουκλίον > hrv.-srp. *buklija,* arb. *bukli.* Dalje je veza sa *bacca, bacar* »vas aquarium« > *bokar(a}* i *bacassa* »sorte de pot«. Alessio stavlja prijevoj *au/u* u etruščanski jezik, vezúci βαύκαλις sa lat. *bucar* »genus väsis« (Paul.-Fest. 32, 20).

Lit.: *ARj* l, 520. 722. 724. *Pleteršnik* l, 42. *Banali 2,* 174. *Mladenov* 49, 52. *GM* 52. Matzenauer, *LF* 7, 18. Alessio, *RIO* l, 234., bilj. 5, 241. *StudiE* 9, 136.

bòkile m (Vuk, Grbalj) »ime jarcu«. Upór. *beko,* a. 1302. *carnes de beco* u Dubrovniku i frč. *bükk* > fr. *bouc.* Daničić pomišlja na tal. *bocca* »sulud«, što ne odgovara značenju.

Lit.: *ARj* l, 521,

bokoru m (Vuk, Baranja) »u lađi rebro iznutra«. Regionalna posudenica iz madž. *bókony* istoga značenja < njem. *Balken.*

Lit.: *ARj* l, 521. *Gombocz-Melich* l, 458.

bokor m (Vuk, 17. v., istočni krajevi, narodana pjesma, od zapadnih leksikografa samo Mikalja) »struk kakve biljke, npr. ruže, s više pera i grančica«. Odatle deminutiv na *-z'ć: bokorié* m, izvedenica na *-iš* (v.) *bokorlš* »neka trava« i denominai *bokòriti se* (Vuk) »fruticare«, s prefiksom *razbokòriti se.* Postanjem < madž. *bokor* istog značenja, riječ koja je ušla i u ukrajinski, slvč. *bukréta* i u rumunjski u Erdelju.

Lit.: *ARj* l, 521. 13, 476. *ASPh* 36, 468-9. *Gombocz-Melich l,* 458-9.

bol[1], gen. *boli* f (16. v.) = *bol,* gen. *bola* m = *bola* f (s hipokorističkim akcentom, 18. v.) »1° u sjeverozapadnom hrvatskokajkavskom *betek,* gen. *betega* m, morbus, 2° duševna bol, dolor«. Apstraktum deklinacije ť nalazi se u starocrkvenoslavenskom, slovenskom, ruskom i ukrajinskom. Odatle pridjev na *-ьn: bolan, bona = bolan (bon), bona* (Kosmet, Vodice, Istra): »1° bolestan, 2° pridjev saučešća kao *neboře, nebôgo, nebozí* (ŽK) (v)«, poimeničen sa *-ica'. bolnica ţ* (13. v.) »špital«, odatle opet pridjev na *-ski: bolnički,* radna imenica na *-jar: bolničar* m prema *bolničarka ï;* deminutivi na *-ъk bolak,* gen. *bôlka* m, na *-anka: bolanka* (Zoranić); radna imenica na *-nik: bolnih* (Vuk, danas općenita u složenici *umobolnik)* = *baník* (Kosmet) m prema *bănica* f (Kosmet) »bolesnik« i *honíce* n (Kosmet); denominali 1° na *-ě-ti: boljeti (iz-, o-, raž-, p're-, po-},* neosobno *boli* = *boľet (po-, pre-}* (Kosmet), odatle postverbali *război* i *prebol* m = *prebol* (Vuk), imperfektiv *razbaljati se* = *razboljivati se* i pridjev na *-ьn: prebôn, -a* (Kosmet); na *-ovati, -evati: bolovati (iz-},* odatle današnji službeni izraz *bolovanje* n, *bolevăt, -ujem* (Kosmet). Ovamo iterativ *pobolijevati (raz- se)* i *isporazbolijèvati se* »razboljeti se jedan po jedan«. Od *boljeti* particip prezenta na *-eć* služi kao pridjev *boleć* (Kosmet) »nježan«, poimeničen sa *-ica: bolećica* f (17. v., Vuk, Risan), sa unošenjem *t* iz infinitiva *boljetica* f (18. v.); raširen sa *-iv: bolećiv* »koji osjeća tuđu bol, sentimentalan«; *ć* se mijenja u ć u augmentativu *bolečina* f (Kosmet) i u *boleč,* gen. *-i* f (Vodice, Istra). Još postoji deminutivni pridjev *boljihăv* (Vodice).

U današnjem je jeziku za fiziološki bol u upotrebi apstraktna izvedenica na *-est* i prijevoj na *-ost: bolest,* gen. *-i* f (15. v.) = *bôlijest* = *balost* (16. i 18. v.). Odatle hipokoristik *bolja* f = *bolja* (Kosmet) i odatle *boljka* (Kosmet); pridjev na *-ьn: bolestan, bolesna* (15. v.); na *-ljiv* (v.) *bolešljiv* (16. v., Vuk, Kosmet), izmijenjeno u *boležljiv* = *boljež-Ijiv* (16. v., glede *žlj* v. *bojažljiv);* radna imenica na *-nik, -nica bolesnik* m prema *bolesnica* f i pridjev na *-ski: bolesnički;* augmentativ na *-ština: boleština* f (Vuk) = *boleština* (Kosmet) i denominal na *-iti: obolestiti se* (Vuk). Još postoje apstrakta na *-java: boljăva* f (Kosmet) »bol«, odatle augmentativ *boljăvina* (Kosmet), i na *-zn-: bolezan* = *bòljezan,* gen. *-zni* f, m = *bolîzna* f (Vodice) »bolest«, *bojža bolizna* »padavka« i odatle pridjev na *-iv: boljèzniv* = *bolježiv* (jedanput). Apstraktne izvedenice na *-estb* i *-zn-* kao i denominal na *-éti* nalaze se i u drugim slavenskim jezicima. Nisu hrvatsko-srpska osobina, kao *boležljiv* itd.

Za sveslavenski korijen *bol-* iz praslavenskog doba nema paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. veze, koje se dobivaju uporednim putem, nisu izvjesne. Najbliže stoje got. *balwjan* »mučiti« i stvnjem. *balo* »verdorben, übel«. Rumunji posudiše pridjev *bolnav* »bolestan« (koji s udvostručenim sufiksom *-ьn* i *-av* dolazi i u bugarskom), *boală* f »bolest«, *mă războiesc, a (sa) priboli* »ozdraviti« < *preboleli,* uza sve što se vlat. *dolus* = *dolor* > *dor* »čežnja« očuvao i što se kaže *me doare mimă* »boli me želudac«. Daničićevo izvođenje iz korijena *bhar-* »tiskati, udarati« mora se zabaciti.

Lit. *ARj* l, 522. i si. 535. i si. 3, 939. 4, 140. 7, 797. 8, 424. 13, 477-9. Maretić, *Savj.* 5. *Miklošič* 17. *SEW* l, 71. *Bruckner* 35. *KZ* 45, 36. *Slawski* 40. *WP* 2, 189. *Mladenov* 40. *Elezović* l, 54. Ribarić, *SDZb* 9, 133. *ASPh* 12, 183. Vaillant, *RES* 22, 40. Śmieszek, *MPKJ* 4, 391-408. Joki, *IF* 27, 321. *GM* 479. Hirt, *PBB* 23, 331. Scheftelowitz, *KZ* 53, 250 1. *NJ* l, 62.

bol[2] (Kosmet), prilog koji se i udvostručuje da se pojača značenje »dovoljno, obilno«. Odatle kod Vuka *bolbolicë* i sa disimilacijom ispadanja *l-l* > *0-1 babelice,* gdje udvostručenom turcizmu dodan još naš priloški nastavak *-гее,* značenje »dosta, izobilja«. Pored toga upotrebljava Vuk taj turcizam i u tur. apsolutnom superlativu *bôzbole* sa dodatkom našeg priloškog *-e* i *bozbolice* u istom značenju. Glede opetovanja *boz-* upór. *bezbeli* (v.) i *buzbutum.* Opetovanje se nalazi i u rum. *bolbol* »prekomjeran«. Sam pridjev *bol,* koji je kod nas potvrđen samo u Kosmetu, govore i Arbanasi: *boli* »reichlich, voll, im Überfluss«. Odatle apstraktum na *-luk bonluk* m (Bosna), gdje je *ni* nastalo kao u *duine* (v.) od tur. *Il* < *bolluk* = bug. *bolluk* = arb. *bollëk* »Überflüsse. Rum. *buluc* »Haufe, Menge« može biti ista riječ kao i naše *buljuk* (v.) < tur. *bölük.*

Lit.: *ARj* l, 425. 564. *Lokotsch* 330. Skok, *Slávia* 15, 188. *Elezović* l, 54. *Mladenov* 40. *GM* 41.

Bol[3] m (Brač, Kačić), toponim. U *Johannes, Chronicon venetum* (Pertz 7, 19) i u Dandula (Muratori 12, 183) zove se jednostavno *Braciensis urbs* u koji su upali Saraceni pošto izadoše iz Krete i osvojiše Bari. Drugi se *Bol* nalazi pred Dioklecijanovom palačom u Splitu *(Bolska ulica), a Balio* (1096). Dalmato-romanski toponomastički relikt od lat. *vallum* »šanac«. S lingvističkog gledišta od interesa je betacizam *v* > *b* (upór. Skok, *Pojave* 39. .51. 52.) prema češ. í slvč. *val,* polj. *wał,* rus. *val* »šanac« > njem. *Wall* < lat. *vallum.* Lat. *a* > hrv. *o* kao u *Kotor, Mosor.*

Lit.: *ARj* l, 523. Skok, *AHID* l, 27. Isti, *Etnolog* 10-11, 344-350. *Vasmer* 165. *RSI* 6, 195. *REW*[3] 9135.

bola f (17. v.) »diploma« = *bula* (16. v., Vuk, Paštrovići, Vodice) »1° pečat, 2° zrno kukuruza dobro raskokano, 3° kokica, buletinići (Bukovica)« = *hulja* f (Srbija) sa značenjem 2° i 3°. Sa tal. deminutivnim sufiksom *-itta* > *-etta: buleta* f (ŽK) »pismena potvrda« < tal. *bolletta* (15. v.), *muleta* (nar. pjesma koja obraduje priču o Aleksiju, sa nejasnim *l* > *m,* upor. *mulavar,* v.); sa dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom *-ettino buletin,* gen. *-ina* (18. v.) < *bollettino.* Denominali na *-ati belati, -am* (15. v.) = *bulati, -am (iz-, od-, za-}* »pečatiti« = *bulati* (Vodice); *bulati, -ām* (Lika) *(iz-}* »kokati kukuruz«; na *-iti buljiti, buljim* impf, »torrere (grana zeae mais)«. Upor. bug. *buli* pl. »pečena carevića (kukuruz)«. Od tal. *bolla* »1° ringonfiamento, 2° sigillo« < lat. *bulla.* Ovamo ide *bul* m (Dubrovnik, Božava) »marka« < tal. *bollo.* Ovamo ide sa bizantskim izgovorom β > *v: vula* f (bug.) »1° Siegel, 2° Erlaubnisschein zur Trauung« < ngr. βοῦλλα sisto«, s glagolom *vulosvam* (Trnovo), *vula, -ina* »oblak«. Taj se oblik nalazi kod nas u složenici *hrisovulj* m (13. i 14. v.) = *hrisovulja* f = *hrisivoh* (Dušanov zakonik) = *hrisovoj* (1332) = *hru-*

šovoj < biz. χρυσόβουλλον »isto«; *bula* = *hulja* »kokica« može biti posudenica iz balkanskog latiniteta kao i arb. *bulë-a* (Ulcinj, Zatrebač: *bula gishtit* »na prstu pola nokta«), denominal *me bubu* »cvjetati *(Udhishta ka fülű me bulzū,* Ulcinj).

Lit.: ARj 1, 524. 728-729. 730. 8, 576. Jagić, *ASPh 9,* 526. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad 65,* 163, Ribarić, *SDZb 9,* 136. *REW*[3] 1385. *DEI* 553. *Mladenov* 49.

bolānča f (13.-18. v., Marulić, M. Držić, Zoranić, historijski dokumenti) »1° novac« = *balança* (Bijela, Boka) = *balança* (Muo, Prčanj) »2° vaga sa dvije zdjele, kantar« = (sa sonoriziranjem poslije *n) bolandža* (nar. pj., Vuk ne daje značenja, ali se iz deseterca *pa izmjeri ploču na bolandži* zaključuje da je značenje »vaga«) = *balança* (Cres, cakavizam) = *balança* (Molat) »isto«. Augmentativ na tal. *-one* > *-un bolancûn* (Muo, Cres) »vaga koja se drži na ruci«. Sa *a* mjesto *o: balança* (Božava) = *balança* (Perast) = »isto« = *balança (povrh frake stoji ~ nepomično)* = *balonca* (Ugljan) = *balança* (Račišće, Brač) = *balanda* (hrv.-kajk.) »capulus, Haft, Griff, Gefäss«. To su sve oblici koji se osnivaju na asimilaciji *ť* > *e-á* > *a-a* (tip *galatına, salvaticus* za *silvaticus, Dalmacija* za *Delmatae)* od vlat. (izvedenice na -ra) *bilancia* od kllat. *bilanx,* gen. *-neis* (složenica od prefiksa *bI-* »dva« i *lanx* »zdjela«) > mlet. *balanza.* Oblik sa *a-* > *o* može biti i dalmato-romanski. Ta asimilacija nalazi se i u *balansirati, -lansiram* impf., koja je od fr. *balancer* preko njem. Postverbal odatle *balansir* m (Kolombatović, 1880, bez naznake gdje se govori) »herodias alba«. Od talijanskog trgovačkog termina *bilancia* je *bilanca* f koja je ušla preko njem. *bilanc* m < njem. *Bilanz, bilancirati; c* se izgovara i kao *s (bilans)* kao da je došla preko francuskoga, a nije (fr. *bilan).* Prema *finansija* govori se i *bilansija.*

Lit.: ARj 1, 425. *Mažuranić* 77. Hirtz, *Aves* 5-6. *NJ* 1, 59. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 1103. Štrekelj, *DAW* 50, 3. *DEI* 410. 518.

boldün, gen. *-una* m (Rab) »kulen«. Od tal. = mlet. *boldone* »isto«, lat. *botulus* »isto« s augmentativnim sufiksom *-one,* s metatezom **bolutus;* sa sufiksom *-inus* > fr. *boudin.*

Lit.: Kusar, Rad 118, 19. *REW*[3] 1192. *DEI* 551.

bòljarin, pi. *boljari* (13. v., *-in* za oznaku individua iz množine) = *boljar* (Vuk, analogickí singular prema pluralu) »u starosrpskim spomenicima: čovjek vlasteoskog reda koji se stavlja u isti red sa *vehmože i boljari, vlastele i bollare, сгньсі* (»svećenici«) *i boljari, boljarin sokahnik i pop, graždane i bollare«.* Nema potvrda za tu čast u hrvatskim srednjovjekovnim spomenicima kao ni kod zapadnih Slavena uopće, kod Slovenaca, Čeha i Poljaka, nego još u bug. *boljarin, boljar.* Riječ je starocrkvenoslavenska *(boljare* u Supras.), ruska i ukrajinska; *-//* stoji samo u crkvenim spomenicima, inače *j: bojárin.* U ruskom i ukrajinskom se *-oja-* steže u *a* (upor. *bojan* > *ban, pojas* > *pas* i polj. *bać* < *bojati) : barin* m »gospodin« prema *bárynja* f »gospoda«. Ovaj je podatak vrlo važan za etimologiju. Sa *j* pored *lj* dolazi *bojar,* gen. *-ára* m (1.7. i 18. v.) kod leksikografa Belle i Stolića, koji ima i *bojarin* »vir nobilis«. Taj oblik imaju još Gundulić, Palmotić i Kavanjin, ali ne u značenju »miles«, kako tumači Daničić, koji ga izvodi od *boj-, biti,* nego u značenju »vir nobilis«. Taj je oblik, za koji nema potvrda u srednjovjekovnim spomenicima na Balkanu, posudenica iz rum. *boier* < *ЂоЦагпъ* kao i madž. *bojár, bóer,* gdje je *lj* > *j* po zakonu. Upor. polj. *bojarzyn* iz ruskoga.

Došen i Reljković upotrebljavaju *boljar* u značenju »ugledan čovjek, imućan domaćin«, tj. osjećaju taj naziv kao izvedenicu od *bolji* (v.). Odatle f *boljarka, -kínja,* pridjev na *-ski boljarskī.* Ruski oblik sa / slaže se sa s tur. *bajar* u Kokandu »Vornehmer, Magnat« i sa mongol, *bajar* »bogat«. Prema fonetskom zakonu *a* > *o* mora se rus. *bojarin* označiti kao stara posudenica iz avarskoga. U starosrpskom i bugarskom, gdje naziv može biti i protobugarskog podrijetla, riječ *bojarmi* unakrstila se sa komparativom *bolji* (v.), jer *boljši* u 13. — 16. v. znači kao i u ruskom također »major«.

Ali ima još jedna mogućnost da se protumači južnoslavensko *lj* mjesto *j.* To je naziv protobugarskog kneza *botta,* ovako i turski na natpisu u Orchonu, pored *buila.* Taj naziv časti dolazi u srednjogrčkom kod Theophanesa i Porphyrogeneta: βοιλας, pl. βοιλάδες. Odatle u starocrkvenoslavenskom sa *ui* = jery *bylja* »Vornehmster«, tako i u staro-ruskoj pjesmi o Igoru. Od tur. *boila* je preko turskog plurala *boila-lar* mogao haplologijom nastati *boljar.* Kako je već rečeno, Rumunji posudiše *boier* od đačkih Slavena. Ta stara posudenica ne nalazi se kod Madžara, nego mlada *bojár* = *bóer* (15. v.) iz rumunjskoga kao i zapadnoevropski fr. *boyard* (1637). Znači da panonski Slaveni, kao ni zapadni, nijesu poznavali riječi *ЬоЦагпъ,* za koju se može

misliti s Mladenovim da je protobugarska. Arbanasi je posudiše u dva vida: 1° sa *lj: bular* i 2° sa .7: *bujor* = *bojár* m u Grčkoj i Kalabriji »Vornehmer, Adeliger« i, kao pridjev, »freigebig, gastfrei« prema *bujareshë* f »boljarka«. Daničićevo izvođenje od *bolji* »veći« mora se svesti na unakrštavanje slavenske i turske riječi. Ono ne objašnjava postanje te riječi. Isto tako ni Brücknerovo tumačenje od tur. *boylu* »visok« od *boj,* koje dolazi kod nas kao posudenica (v.), ne objašnjava socijalan položaj srednjovjekovnih *boljara.* Istočnoslavenska i južnoslavenska posudenica ide u isti red kao *šupa, župan* (v.) i *ban* (v.).

Lit.: ARj ï, 509. 534. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 72. i 113. *Bruckner* 34. *KZ* 43, 324. *Slawski* 39. *Mladenov* 40. 1, *RES* 46. Novaković, *Glas 92,* 54. 200-255. *GM* 52-3. *Gombocz-Melich* 1, 439. *Mažuranu* 78. Korsch, *ASPh 9,* 491 — 2. Sobolevskij, *RFV* 71, 431-48. Vasmer, *RSl 6,* 192. Matzenauer, *LF* 7, 19.

boljī (12. v., Vuk), sveslavenski komparativ za pozitiv *dobar* (v) = *boljši* (kajkavski, kao i starosrpski, starocrkvenoslavenski i strus. *bohšij,* danas *boljšoj* »velik«), upravo određeni komparativni pridjev, stcslav. *bolijb* od osnove *bol-,* za koju nema paralela u baltičkoj grupi, ali ima u sanskrtu *bala-m* »snaga, moć«, u frigijskom βαλήν »kralj«, u imenu tračkog kralja *Dece-balu-s* i s prijevojem *e* u gr. βέλτερος, βελτίον »bolji«. Komparativ *boljši,* upravo dvostruki komparativ kao *rajšt* od *rad* (v.), dolazi u književnom jeziku samo u denominalu *boljšati, -am* (16. v.) *(po-, iz-),* iterativ *poboljšavati, -ševati* »krenuti na bolje«, upor. takvu razliku u narječju ŽK: *veći* prema prilogu s *vekšinom.* Odatle *poboljšica f* i pridjev na *-ljiv poboljšljiv,* koji nije prodro. Od *bolji* nema denominala. Bilježi se samo *poboljiti, poboljkati,* koji ne uđoše u upotrebu. Upor. još *poboljišanje* sa umetnutim *i.* Od *bolji* prilog je *bolje* — *bolje* (Kosmet) »samo tako« i u dvosmislenom izrazu *ăjt u bolje.* U kajkavskom narječju u Bednji,služi za tvorbu komparativa: *belja reden* »rodniji«, upor. lat. *magis* > rum. *mai,* španj. *mas* u službi komparativa. Apstraktum na *-ina boljina* f nije prodro. Čuje se *boljitak,* gen. *-tka* (Pavlinović, Milićević). Ni Vukov prilog *boljma* isto tako nije prodro (stcslav. *Ђоіьта, Ђоіьті* »magis« obrazovan kao *veoma,* češ. *velmi lv.I,* upravo instrumentali duala i plurala).

Prvobitno je značenje bilo »veći«, koje se očuvalo u prilogu *pokolje* »magis«. Odatle se razvilo značenje »jači«, koje se očuvalo u staroslavenskoj antroponimiji od dva člana: polj. *Bolesław,* kojemu odgovara češ. *Václav,* kroatizirano u *Veieslav.* Još u doba hrvatske narodne dinastije postoje dvosložni antroponimi sa *bolji* »jači« kao prvim elementom: *Boledrug* (11. v.), *Boljebrat, Boljemir, Boljerad, Boljeslav* (11, 13. i 14. v). Odatle hipokoristici *Boljehna, Bolješa, Boljan, Boljela,* odakle opet naša prezimena i toponimi: *Boljehnići, Boljenovići, Boljesavac* (selo u Bosni, 15. v.), *Boljanović, Boljanić.*

Lit.: ARj 1, 534-5. 542. 547. 4, 184. 10, 139. Materie, *Savj. 5.* 174. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 79. *IP* 31, 411. *Bruckner* 35. *Trautmann 25. WP 2,* 110. *Elezović* 1, 55. *JF* 14,220-1. Trombetti, *AA* 3, 21. *Boisacq*[3] 118. Padersen, *IF* 5, 68. Jedvaj, *HDZb* 1, 306. Jireček, *Romanen 2,* 66-7.

bomba f (17. v., crnogorska nar. pjesma, danas općenito) = *bumba* (18. v., Kačić, nar. pjes.), internacionalna riječ. Na *-ara: bombára* (Tekelija) »isto«. Na germ, sufiks *-arde* (fr.) *bombarda* »top«, odatle na *-irau bombardirati, -bàrdírãm,* u Dubrovniku s tal. deminutivnim sufiksima *bombardeia, bombardēta,* sa disimilacijom *b-b* > *l-b lombarda* (18. v., nar. pjesma, slov.), *lumbarda* (16. v., Dubrovnik, Perast), s denominálom na *-ati: lumbàrdati, -ām* (16. v., Dubrovnik, Cavtat, *iz-},* toponim *Lumbarda* na Korčuli, sa gubitkom *m* (obratan govor prema *dumbok-dubok) lubarda* (17. v., Crna Gora), *lubardati, -am (iz-), nalumbàrdati se, -am* se (Lika) »najesti se, nabiti se, nabubati se (metafora)«. Radne imenice na *-ar lombàrdãr,* gen. *-ara* »tobdžija«, na -ir < tal. *-iere* < fr. *-ier lumbàrdir,* gen. -ira. Balkanska je riječ: arb. *lumbarde,* ngr. λουμπάρδα. Ova ide sa disimilacijom već u perz. > tur. : *kumbara* f (Vuk. 18. v.) < perz. *chumbere/chump-* > tur. *kumbara,* na *-džija kumbaradžija* (Vuk), *kumbura* f »mala arbanaska puška«, na tur. *-li kumburlija* = *kùbur* m, gen. *-ura* = *kubura* f < tur. *kubur.* Ovamo ide još *gudbara* f (Crna Gora) »top«, *gumbara* (18. v., Slavonija). Ovdje v. još apstraktum *rebunbavanje* »odjekivanje udarca« od tal. *ribombare,* u kojem se vidi prvobitna onomatopeja. Ispor. i onomatopejska metaforická značenja u *izbunbati* (Potomje) »natući«, *izbunbrèzati* (ibidem) »izlemati nekoga« kao naše kreacije od *bomba.*

Lit.: ARj 1, 54. 547. 3, 494. 499. 4, 224. 5, 777. 6, 143. 182. 216. 7, 424. *Pleteršnik* 1, 530. 535. Dimić, *GISAN* 161, 55-99. *GM* 251. Matzenauer, *LF 9,* 218. *SEW l,* 745. *DEI* 555. *WP 2,* 107.

bôndža f (Vuk, Bačka) »1° canis vetragus, 2° vacca macra, 3° slaba žena«. Daničić izvodi od madž. *bongyor* »kūdrav«, što ne uvjerava.

Lit.: ARj l, 547.

bonkulović m (Lastva) »čovjek gulozan koji bira bolje komade«. Od tal. *bono* < lat. *bonus* »dobar« i *ćulo* < lat. *cūlus* »stražnjica«, sa našim sufiksom *-ovii* prema tipu prezimena, kao u *nikogović.*

Lit.: DEI 1188.

bor, gen. .ňora m (14. v., Vuk) = *bòra* f (Vuk, narodna pjesma, analogija prema *jela),* sveslavenski naziv iz praslav. doba »pinus, Föhre, Kiefer«, zastupljen na čitavom hrv.-srp. teritoriju. Također toponim koji dolazi sam i u složenici *Samobor* »bor na osami«. Odatle deminutivi 1° na *-bk borak,* gen. *borka* (16., v., također toponim); 2° na *-ić: borić* (14. v.), 3° s dvostrukim deminutivnim sufiksom: *borićak,* gen. *-ika;* kolektiv 1° na *-je: borje* (14. v.), 2° na *-ik: borik,* gen. *-ika* (Vuk) »pinetum«. Zatim sa suf. *-ika* (v.): *borika* f (Vuk) »bor« (> arb. *boriğe,* dok je madž. *boróka* < sh č. *boravka);* sa *-ina* (v.): *borina* f »luč od borovine« = *borina* pored *burma* (Kosmet). Pridjevi 1° na *-ov* (v.): *borov* (14. v., Vuk) »pineus«, osobito je razgranjen u poimeničenjima: sa *-ica: borovica* f (Vuk) »vaccinium myrtillus« = *barSvica* (ŽK) »juniperus« (disimilacija *o-o* > α-o); sa *-ina: borovina* f »drvo od bora«; sa *-nica: borovnica* f »isto što borovica«, posuđeno u arb. *baranice',* sa *-njak: borovnjak,* gen. *-aka* m »sud od borovine«; sa *-njača: borovnjača* f »isto što borovnica«; 2° pridjev na *-ski* postoji samo u toponimu *Zoborská* (1486. *na Záhorskí),* danas *Saborsko* (promjenu prefiksa *za* u *sa* izvršilo je novodoseljeno pučanstvo). Postoji još denominal od *borov: obòroviti se, -im* pf. »otvrdnuti kao borova kora«.

Pored toga postoje dvije izvedenice dobivene sa sufiksima *-jug* (v.) i *-venjak* po zakonu sekundarne likvidne metateze tipa *plodne < polídne: 1° branjūg* m (Vuk i kajkavski leksikografi) »ptica turdus pilaris L., sinonim drozd (v.)« i 2° *bravenjak* m (< *bor* + *-uo* + *-en* + *-jāk)* — *borovnjak* (Vuk, kod Belostenca označena kao dalmatinska riječ i prevedena sa »juniperina avis«, Požega, Đakovo), odatle pridjev na *-ov: bravenjakov.* Ta ptica zove se još *smrekar* (v.) i *vènjār,* izvedenice od *vérga* (v.) i *smreka* (v.). Od *bravenjak* narod je stvorio pokratu *bravar, -ica, -usa* za istu pticu. Te izvedenice nemaju ništa zajedničko sa *brav* (v.), kako bi se moglo misliti. I *branjug* je narodna etimologija također izopačila u *bernjug, brnjug* (Martijanec), *brljug* (Banova Jaruga) i *vranjug,* tražeći pogodniji i jezičnoj svijesti razumljiviji oblik. Za *borovnjak* bilježi Hirtz 46 sinonima od kojih su najznačajniji *brinovac, brinjak, brinovka, brinjarka, brinjavka (< brinje,* v.), jer nam pomažu razumjeti *bernjug* = *brnjug* = *brljug.* Te izvedenice stoje za *brinjug* od *brinje.*

Što se tiče postanja praslav. *bor,* općenito se tumači prijevojem *e* > *o* od ie. osnove *bher-* koja znači »stršiti, šiljak«, a dolazi u germanskom (stisl. *bcrr* »drvo«, stengi, *bearo* »šuma«) i keltskom (stir, *barr* »šiljak«) te označuje *bor* kao »Nadelbaum«, tj. onomasiologijski je drvo nazvano po oštrici četinjača. Ne treba *bor* smatrati posuđenicom iz germanskoga, kako su mislili Hirt, Stender-Petersen i Kiparský.

Lit.: ARj l, 548. 552. 553. 8, 429. *BI 2,* 708. *Miklošič* 19. *SEW* 1, 76. *Bruckner* 36. *Slawski* 40. *WP 2,* 164. *Gombocz-Melich* 1, 486. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Hirt, *PBB* 23, 331. Loewe, *PBB* 60, 162. *Trautmann* 26. Holthausen, *IF* 48, 267. *GM* 42. Janko, *Slávia 9,* 346. *Stender-Petersen* 271. *Kiparský* 61. Hirtz, *Aves.* 11, 18-19. 21. 22. 26.

borag m = *boraga* f (slov. *borağa')* = *boráža* f (slov. prema furl, *burăze* = tal. *borage,* 1330) = *bor asina* (17. v., Vuk, < tal. *borràgine)* = *bòrãc,* gen. *-áča* (slov. *borac)* < tal. *borrace; boražđe* n (Vuk, Primorje), varijanta sa *u* mjesto *o: buraž* m (15. v.) = *buražin* (18. v.) = *buražiha* (Ljubiša) »proljetno zelje, lisičina, voluji jezik«. Upor. rum. *borata* = *boranță.* Adaptacije od lat. *borrago (officinalis)* prema latinskom i talijanskom izgovoru.

Lit.: ARj l, 551. 739. *Pleteršnik* l, 45. *SEW* l, 72. Štrekelj, *ASPh* 14, 517. Šturm, *ČSJK 6,* 51. *DEI* 561. 568. *REW*[3] 1412. Vasmer, *RSI* 4, 168.

borànija f (Vuk, Srbija) = *burànija* »phaseoli virides, grah u mahunama (Hrv.)«. Turcizam arbanaskog podrijetla *(būrānī, būrāniya,* jelo nazvano po *Būrān-ī,* ženi kalifa al-Ma'mūn, 813 — 833.), raširen u balkanskim jezicima: bug. *burànijaı'burerija,* cine. *burane* m, ngr. μπουρανίς.

Lit.: ARj 1, 550. 739. *Lokotsch* 358. *Mladenov* 50. *Pascu* 2, 115. *Skaljić* 113.

boraviti, *-vím,* impf. (Vuk) 1° u značenju »živjeti, nalaziti se« općenito u hrv.-srp., upor. *kako boravite* (ŽK) »kako živite«; = *boravit, -im* impf. (Kosmet) »2° boriti se, rvati se, snositi, trpjeti«. Jedanput (Gučetić, 18. v.) *boreviti* u značenju 1°, ali se ne zna da li se govori u narodu (može biti i štamparska griješka). Od značenja 1° izvedenica na *-ište: boravište* n (Stulić i neki pisci) danas je prodrlo u književni i saobraćajni jezik. Apstraktum na *-ъk'. boravak,* gen. *-vka* m nije zabilježen kod starijih pisaca. Radne imenice na *-telj, -teljica boravitelj* m prema *boraviteljica* f stvorio je Stulić i nisu ušle u jezik. Važna je prefiksalna složenica sa *za- zaboraviti, -im* pf. (Vuk) »obliviscor« koja je istisla *sabiti, zabudem* (dubrovački pisci) zbog homonimije sa *biti, bijem* (v.), očuvala se samo u čakavskom i kajkavskom *(zabiti, zabim,* ŽK). Borba protiv ove homonimije došla je iz štokavskih narječja. U ŽK uklonjena je kolizija između *zabiti* »oblivisci« i *zabiti* »immittere« kvantitetom i prezentom: *zabim* prema *zabijem.* Značenje je prefiksa *za-* u oba glagola isto kao u *zagledati se, zaigrati se,- zabaviti se* (v.). Još postoji prefiksalna složenica sa *raž-: razboraviti se, -im* pf. (Srbija) »povratiti se od zanosa«, ali nema primjera iz kojih bi se vidjela upotreba i značenje. U Kosmetu pored samoglasa *o* postoji i *a* u složenici sa *za-: zaboravit, -im* pf. prema *zabaraljat, -am* impf. = *zaborăljat* (Peć), od imperfektiva apstraktum na *-*k: zabarăljakj'zaboraljak·,* gen. *-âljka* m »zalogaj hljeba koji se zaboravi« *(ä* mjesto *o* je jamačno rezultat asimilacije prema ostalim *a).* Od *zaboraviti* apstraktum je *zaborav,* gen. -i f i pridjevi na *-ьn: (ne)zaboravan* i na *-Ijiv* (v.): *zaboravljiv.*

Od slavenskih jezika *(za)boraviti* pozna još samo bugarski: *borauja* i *zaboravjă* i pridjev *nezabravim* bez *a.* Postanje nije utvrđeno. Miklošič je uzeo za osnovu *bv-* od korijena *by-ti,* upor. crkvenoslavenski particip perf. pas. *гаЬъ енъ* »zaboravljen« i rus. *(ne)zabvennyj,* s umetnutim -or-: *bv-or-avi-ti;* ali ne kaže odakle je ono umetnuto *-or-.* To tumačenje, koje uglavnom prihvaća Mladenov, zabacuje Berneker. Daničić se ne *izražava* jasno. I on prihvaća uglavnom Miklošičevo mišljenje. Važan podatak za tumačenje daje značenje *boravit* u Kosmetu, iz kojega nesumnjivo izlazi da je došlo-do unakrštavanja između *baviti (se)* i *boriti(se).* Time je objašnjeno i *-or-* i veza sa *byti.* Upor. još *oporaviti se* < *prav* + *boraviti* za takvo unakrštavanje.

Lit.: ARj l, 550. 552. *Miklošič* 26. *SEW* l, 72. *Mladenov* 41. Jagić, *ASPh* 30, 458. Iljinski, *RFV* 62, 253-59.

bore m (Kosmet) »dug«, odatle na *-li* (v.): *borčKja biti* »dužan, dužnik«. Turcizam < tur. *borç* »zajam, dužnost«, nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima: bug. *bore,* pl. *borcove,* arb. *borç, borxhë,* ngr. μπόρτζι u istom značenju.

Lit.: Elezović 2, 501. *Mladenov* 41. *GM* 42. Thumb, *IF* 14, 362.

borija f (Vuk, narodna pjesma, gdje se spominju *borije i nakarade, zile i borije)* — *burlja* (Kosmet) »truba, trublja (v.)«. Turcizam < tur. *boru* »trska, trublja«; nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima: búg. *boríjai burija, burijka,* arb. *burt,* u Kalabriji *bort,* cine, *burie* f, rum. *burluiu* »cijev, Röhre«.

Lit.: ARj l, 552. *Mladenov* 41. 50. *Elezović 2,* 502. *GM* 54. *Pascu 2,* 115. Matzenauer, *LF* 7, 11.

boriti se, *-im* impf. (13. v., Vuk) *(p-, sä-)* = *boriti se* (Vodice, Istra), u stcslav. *borjp, brati,* »1° luctare, 2° za goveda, kad se glavom bore jedno protiv drugog (Vodice)«. Baltoslav. i sveslav. glagol iz praslav. doba *borjp, *borti* prema lit. *baru, bani* »psovati, ismjehivati«. Infinitiv stcslav. *brati,* koji se očuvao u rus. *borótb,* zamijenjen je prezentskom osnovom *boriti se* kao da je denominai od imenice **bor,* koja nije nigdje potvrđena. To se dogodilo da se izbjegne homonīmija sa *brati, berem* (v.). I tako je iz primarnog razreda glagol prešao u sekundarni. Od prezentske osnove *bor-* nastao je i apstraktum *borba* f (Vuk), obrazovan s pomoću -бoa; odatle pridjev na *-en: borben,* zatim radna imenica na *-ьc: borac,* gen. *borca* m (13. v.), pa pridjev na *-ski: (ne)-borački,* i pridjevski neologizam *borna (kola).* Od iste je osnove i raširenje sa *-va-: bôrvat se, -am* impf. (Kosmet) »boriti se, mučiti se«. Književna riječ *pobornik* je rusizam.

Ista osnova nalazi se i u dvočlanoj staroslavenskoj antroponimiji kao prvi dio u *Borislav* (13. v.) = *Borisav, Bořivoj,* i odatle hipokoristik *Bôroje* (14. v.), od posljednjega opet prezime *Borojević,* a kao drugi dio u *Velibor.*

Mnogo veću leksikolog!jsku porodicu čini baltoslavensko raširenje osnove *bor-* sa я (upor. lit. *barnus* »svada«), od čega po zakonu likvidne metateze nastaje *bran,* gen. -i f (13. v.) »borba«, odatle denominal *braniti, branim (se)* impf. (13. v.) »defendere« *(o-, od-, za-),* iterativ *branjivati* (Divković), odavle opet sa *-ik* (v.): *branik* m »dubrava, mjesto gdje se brani«; radne imenice: na -ьc: *bránac,* gen. *branca* »1° defensor, 2° occator«; na *-ii* (v.): *branie* m;

na *-telj: branitelj* m prema *hraniteljica* f, složenica *ustavobranitelj,* apstraktum na *stvo braniteljstvo;* na *-lac: branilac* m prema *branilica* f i složenica *pravobranilac;* od part. pas. *branjenik,* gen. *-ika* m; apstrakta: postverbal *obrana* (zapadni govor, 16. v.) = *odbrana* (istočni govor), *zabrana* f; izvedenice na *-ъЂa: obramba* (17. i 18. v.), *hranidba* (Kavanjin); *zabran* m, f »šuma pod zaštitom« = *brànjevina* f = *branjevica,* od izvedenice na *-ja: branja* f »luctatio« s pomoću sufiksa *-evina* i *-evica* (v.); na *-ilo* (v.): *hranilo* n; za oznaku mjesta, sa suf. *-ište: branište* n (tu izvedenicu posudiše Rumunji: *branişte* »brànjevina«).

Praslavenski je poljoprivredni termin, koji se nalazi u svim slavenskim jezicima, **borna* > *brana* f (Vuk) = *brana,* gen. *brane* (Kosmet) »1° drljača, 2° zaštita kod mlina itd.«, odatle denominal *hranatí* impf. Ovaj se termin ne nalazi u baltičkoj grupi, a to znači da je nastao nakon raspada baltoslavenske zajednice i ~da se od tada počinje razvijati slavenska poljoprivreda. Posudiše ga Madžari: *barona, borna;* Arbanasi *brane* i Novogrci. Taj termin postoji i u niskpm prijevojnom štěpenu sa sufiksom *-oca* (v.): *brnqca,* i odatle denominal *binati, -am* impf.

Još je praslavensko raširenje **born-* očuvano u starom pridjevu na *-ьn:* stcslav. *Ђeanьпъ* > danas *-bran,* ppimeničen u drugom dijelu kompozita *domobran* (sa *-ьc: domobranac},* *Srbobran, grudobran,* i vrlo često u neologizmima: *kišobran, suncobran, gromobran, padobran,* kojima se dijelom kalkiraju francuske, talijanske složenice sa *para-* u fr. i tal. u prvom dijelu. Raširenje **born-* zastupljeno je i u staroslavenskoj dvočlanoj antroponimiji: *Branimir* (9. v.), *Branislav* (13. v.) = *Branisav,* i odatle najstariji hrvatski hipokoristik *Borna* (bez likvidne metateze, v. niže *Borna)* = *Brano* ili *Brana; Branko* i odatle prezime *Branković.*

Zabilježiti još treba stcslav. *zabralo* n »propugnaculun, šanac« *(gradb zabraly utvržden),* izvedenica od *bor-* s pomoću sufiksa *-lo,* koja je očuvana u češ. *zábradlo,* ukr. i rus. *zaborolo,* zbog toga što rum. *zăbreală* f, danas *zăbrea* potvrđuje ovaj stari slavenski vojnički termin i u južnoslavenskom.

Još se može pod osnovu *bor-* staviti prijevoj *bar-* u *barkati* impf. (Vuk) »ticati, bockati« prema pf. *barnuti,* zatim, u niskom prijevojnom štěpenu, *brkati, -čem* impf. (Vuk) »pulsare«, odatle postverbal *brka, zbrka* f »confusio« i deminutivne *brcnuti.*

Ie. je korijen *bher-* »rezati oštrim oruđem, udarati« (arb. *bie,* lat. *ferio,* stisl. *beriask* »boriti se«, stnord. *beria* »udariti«), vjerojatno odatle »boriti se kamenjem, oštrim oruđem«, od čega praslav. prijevoj *bor-* koji se nalazi u stvnjem. *baro* »muž«, odatle rom. *baron* i naša posuđenica *barun.*

Lit.: ARj l, 189. 551. 549. 8, 437. 574. *Miklošič* 18. Isti, *Lex.* 42-3. *SEW l,* 74. 76. *WP 2,* 161. *Bruckner* 41. *KZ* 45, 53. *Slawski* 43. i sl. *Trautmann* 27. *Mladenov* 41. 43. *Prati* '732. Maretic, *Rad* 81, 134. Isti, *Savj.* 147. Jireček, *DAW* 49, 2, 9. 10. Ribarić, *SDZb 9,* 133. *Elezović* l, 55. 2, 6. Dečev, *ZSPh* 4, 377-83. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Petersson, *KZ* 47, 260. *Boisacq*[3] 1016-7. Uhlenbeck, *PBB* 19, 327-39. Johansson, *IF* 2, 23. Ünbergaun, *RES* 12, 28. Vasmer, *RSl* 6, 182. *GM* 43-44. 76. Můrko, *WuS* 12, 320-2. Boissin, *RES* 27, 43. Lewy, *PBB* 32, 142. Moskovljević, *NJ* l, 95. 5, 175—80.

Borna, ime kneza u dalmatinskoj Hrvatskoj (u Einhardovim analima *dux Guduscanorum, Dalmatiae atque Liburniae,* 818 — 825), koji je pristao uz Hludovika, franačkog cara, mogao bi biti najstariji naš hipokoristik na *-o,* ako bi se uzelo da u tom vijeku još nije proveden zakon likvidne metateze (praslav. korijen **born-* u *Branimir, Branislav,* v. gore *boriti}.* Njegov nećak, koji ga je 825. naslijedio privolom Hludovikovom, nosi staro dvočlano ime *Ladasclauus* < *Vladislav.* Treba ipak primijetiti da *Borna* može biti i franačko ime ili ime preokrenuto na franačku. Upor. kod Burgunda lična imena *Bornus, Borno, Bornonus* (obrazovana od akuzativa sing, prema stfr. deklinaciji *ber-baron, Charles-Charlon),* od *borns* »sin«.

Lit.: Rački 320. 322. 324. 325. Gamillscheg, *RG* 3, 109.

boròzan m (16. v., jedanput potvrđeno) = *borozah* (Kosmet) = *bolòzan* (narodna pjesma, disimilacija *r-n* > *l-ŋ)* = *buruşan* (Kosmet) »1° trubač, 2° turska vojnička truba (Kosmet)«. Turcizam *(buruzan/bor-,-zen}* iz oblasti vojništva, nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj l, 533. 556. *Elezović* l, 56. 67.

boriati, *-am* impf. (Vuk, Bačka, Martié, Lika K) »bolovati«, *probortati* pf. »probaviti neko vrijeme bolujući« (Dalmacija, Pavlinović), *prebortati {patnje}.* Daničić tumači madžarskim glagolom ugrofinskog podrijetla *borit*

»pokriti, oboriti«, što ne može biti ni fonetski ni semantički. Rumunji imaju imenicu *borta* f »rupa«, koja također ne objašnjava značenje. Postanje nepoznato.

Lit.: ARj \, 557. 11, 449. *Gombocz - Melich l,* 482. *Tiktin* 214.

bos, f *bosa* (Vuk, 13. v.), sveslavenski pridjev iz praslav. doba, baltoslav., lit. *basas.* Odatle radna imenica na *-jak: bòsjăk,* gen. *-âka* m »bos vo«; apstraktum 1° na *-oca/-ota: bosoća* f (17. v.) = *basata* (14. v.); 2° *bosotinja* f (Vuk) = *bosot'inja* (Kosmet) »stanje kad se nema obuća«, sa složenim sufiksom za apstrakta *-ot(a)* + *-inja* kao u *golotinja;* denominal *obosịti* (Vuk) = *obosêt* (Kosmet). Od sintagme *bose noge* nastade pridjev *bosonog* (tip *gole glave* > *gològlav}.* Izgleda kao kalk od njemačke složenice *barfuss,* u kojoj je prvi dio *bar* istoga ie. podrijetla kao slav. *bosb* < ie. **bhosos.* Značajno je još i to da se slavenski pridjev pokriva sa arm. *bok* istog značenja, dok njem., *bar* znači »go« (ali arm. *-k* nije nastao od *k* nego sadrži formant *-go).* Rumunji posudiše denominal *obosịti* > *a obosi* »šuštati, umoriti se«, odatle apstraktum *oboseală* f *(-eală* = *eh}* »umor«, ali mu dadoše drugo značenje kojeg je razvitak teško razumjeti. Za značenje *bos* imaju oni latinski pridjev **desculceus* > *descuļţ* za kllat. *descalcem.* Izgleda da je slavenskoj riječi u nomadskoj sredini (srednjovjekovni Rumunji bili su nomadi) lat. *descuļţ* nametnuo semantički razvitak prema rezultatu: »umoriti se« rezultira iz stanja hoda kad se nema obuće.

Lit.: ARj l, 557. *Miklošič* 19. *SEW* l, 77. *Bruckner* 37. *WP* 2, 189. *Boisacq*[3] 1076, Perušek, *ASPh* 34, 30. Feist, *WuS* 11, 51. *Elezović* l, 5. *REW*[3] 2662.

Bosna, f hidronim (17. v., pritok Save, izvor blizu Sarajeva, odatle naziv predjela gdje izvire: *Vrhbosna),* horonim potvrđen od polovine 10. v. kod Porfirogeneta *Bosona,* gdje je poluglas između s i *n* označen sa *o,* pa bi se moglo suponirati **Bosəna,* ali se poslije piše *Bosina* u Dubrovniku, upor. arb. *Boshnje,* i njem. etnik *Wasser(kroaten}* < *Bosn* + *er.* Ta grafija pretpostavlja *ь: *Bosbna.* Prema tome se poluvokal ne da odrediti. Dočetak je kadikad bio identificiran sa pridjevskim sufiksom *-ьn* > *-an* pa se deklinira kao pridjev: *(u, k) Bornoj.* U fratarskoj administraciji označuje se prema Srebrenici, gdje je nekad bio fratarski samostan, *provincia Bosna argentina.* Pridjev na *-bsk bosanski;* etnici na *-ьc* m prema f na *-ka: Bosanac,* gen. *-anca* (također prezime) prema *Bosanka* f (također ime uzvisine kod Dubrovnika *Bosanka};* na *-jak Bošnjak,* gen. *-âka* (15. v.) odatle tur. *boşnakça* »bosanski jezik«, arb. *boshńakce, Boshnjflk;* hipokoristik *Bošnjo* m (Vuk), toponim pl. *Bošnjaci,* gen. *-akā* (Slavonija), prezime *Bošnjaković;* prema f. *Bošnjakuša, Bošnjakinja;* na *-janin Bošnjanin* (14. v., stari instr. pl. *Bošnjami},* toponim pl. t. *BSšnjani* (Križevac), prezime *Bošnjanović,* pridjev *bošnjanski.*

Kako su nazivi za sve veće savske pritoke predslavenski i predrimski, mora se uzeti da je i *Bosna* predslavenska (zacijelo čak i predindoevropska) riječ. Uporeduje se s imenom lijevog savskog pritoka *Bosut,* kojemu je potvrđeno predslavensko ime *Basante.* Kao za druga imena rijeka, koja su u rimsko doba glasila kao maskuliria, može se prema *Basante* (deklinacija *nt,* upor. *Narenta* > *Neretva)* postulirati **Bassanus* > **Bassenus* > **Bassinus.* Upor. *Bassānia,* grad u makedonskoj Iliriji.

Lit.: ARj l, 559. *GM* 42. Skok, *ASPh* 29, 479-80. Mayer, *NVj* 42, 46. Isti, *GlZM* 24, 177. *Mayer* l, 78.

bostan m (18. v., Vuk) = *bostan, -âna* (Kosmet) = *bostanj* (Primorje) »1° vrt, voćnjak, specijalno: vrt za dinje i lubenice, 2° (odatle po zakonu sinegdohe) dinja i lubenica uopće, 3° toponim«. Odatle: deminutiv *bostančić* (Vuk); pridjev na *-ov: bòstanov;* radna imenica na *-džija: bostandžija* m (Vuk) = *bostandzija* (Kosmet) »vrtljar«, odatle pridjev na *-ski bostāndžījski {pasulj}* (Kosmet); složenica: *bostandži-baša* m »starješina nad dvorskom stražom carevom«; izvedenica na *-ište: bostoniste* (Vuk), na *-luk: bostanluk* »bostan«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica: *bo* »miris« i *stan* »mjesto«); nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug., arb., rum. *bostan,* cine. *huśtane,* ngr. μποστάνι, s izvedenicom na *-ci* u istom značenju.

Lit.: ARj l, 560. *Miklošič* 416. *SEW* l, 77. *GM* 42. *Mladenov* 41. *Elezović* l, 57. Korsch, *ASPh* 9, 490. Lalević, *NJ* 2, 78 - 81. 282.

bosti, *bodem* impf. (13. v., Vuk) (s prefiksima: *do-, iz-, na-, nad-, o-, po-, pod-, pri-, pro-, u-, za-},* sveslavenski glagol iz praslav. doba. U baltičkoj grupi postoji s prijevojem *e:* lit. *bedu, besti* »zabosti, bockati, kopati«; lot. *b dze* »jama«, i sa prijevojem *a:* lit. *badyti* = lot. *badīt* »bosti«. Odatle: iterativ s prije-

vojem i produljivanjem *a: bádati, badām* (16. v., Vuk) (s prefiksima: *iz-, ispre-, upro-, na-, napri-, naza-, ražo-, u-, za-, o-, pro-).*

Izvedenice se tvore od obiju osnova: 1° *bod-* i 2° *bod-.*

1° od *bod-:* pf. *bodnuti* (Vuk); postverbali: *bod* (Vuk) »nekakav vez« i *boda f* »1° kao šilo ali deblje čim se buše rupe na opancima za oputu (Srbija), 2° viljuške kojima se jede (Bosna)«; *ubod.* Odatle denominal *izbodovati* impf., *bodati* (Kavanjin); pridjev na *-ьn: bodán;* izvedenice na *-Uje: bodilje* »bodljive trave«; na *-eč: boděč,* gen. *-éča* (Dubrovnik) »neka riba«; na *-elj: bodelj* »biljka dispacus sylvestris«; na *-ilo, -nik, -njak: hodilo = hodnik = badnjak* »ostan«; na *-гnь: bodezan,* gen. *-zni* »oštar vrh«; na *-Hica: bodilica* f (Šulek, Gospić) »cirsium acaule«; radna imenica na *-ai: bòdač* (Vuk, *~ vo),* također »mreža za ukljeve, sinonimi *bodar = bodarac«,* deminutiv na *-ьc: bodac,* gen. *boca* m (16. v.) »žalac, pleuritis; ostan« (posuđenica u arb. *mbodéc* »pungolo«); odatle: *bocka* f (Srbija, Kosmet) »ubod, trag od uboda, pjega«; *bočka-igla* (Crmnica) »čioda za pričvršćivanje vune« (posuđenica u arb. *boçkë* f); deminutivni impf, *bacati, -am* (Vuk), *bockati, -ām* (Vuk) *(iz-) = buskot* (Brusje, Hvar) prema pf. *bôcnuti, -em* (Vuk); sa suf. *-otina: bòcotina* f »punetus«; s dvostrukim deminutivnim sufiksom *bočac* »1° bodac, 2° kornjaš tribolium« (Šloser); *bócak,* gen. *bócka* m »biljka xanthium spinosum L, carduus L«, odatle hipokoristik *baca* f (Vuk) u istom značenju; na *-alj: bôdalj,* gen. *bodlja* (Crna Gora) »carduus«; *bodlja* f »trn«, odatle *bodljav, bodljača* »drača«; na *-ika: bodljika* f i *bodljikav* »spinosus« i prilozi: *boce* (Jambrešić) = *bodimice.* Oruđe na *-ež* (v.) *bodež* m »bajonet; vrag (kajkavski)«, odatle *bodežljiv = bodezan;* pridjev na *-ljiv: bodljiv; òbodac,* gen. *òboca, obod* pl. m., gen. *òbodāca* (Vuk, Dubrovnik, 15. v., za dubrovačko-romansko *cherchellos)* »minđuše, naušnice«.

2° izvedenice od *bad-* isto su tako brojne: pf. na *-no-: bădnuti = bâdniti* (Vodice, Istra) prema impf, *badati;* postverbal: *bod* m »1° pomorski termin: školj (Hektorović), 2° palac s gvozdenim šiljkom kao koplje, za sklizanje na sanjkama (Kosmet)«; *nabad* pored *năbod* m (Kosmet) »dugačke dvoroge vile za podizanje snoplja«; *probadi* m pl. *(imati)* »protisli« (bolest); *obad* od *obadati (konja)* »ostan, žalac, žaoka« (taj postverbal treba razlikovati od *obad* m »muha koja se zove i *badalj, štrkalj«* jer postoji za nj i oblik *ovad* koji treba drukčije etimologijski tumačiti (v. *vod-* u *svađa, zavada).* Od *obad* postoji deminutiv na -ьc: *obadać,* gen. *obaca* (Mikalja, Stulić) »koji ujeda«; odatle na *-uša* (v.): *knjiga obaduša* »lettera pungente«; deminutiv na *-ьc: badać,* gen. *badăca* (Vodice) »probadi«; odatle deminutivni glagoli *bacati, -am* impf. (Vuk) »leniter pungere« < **badcati* prema pf. na -яр-: *băcnuti* (Vuk) i imeničkoj izvedenici *bàcotina;* i dalji deminutivni glagoli: 1° na: *-c-K-a-ti: bockati* impf. = *backăti* (ŽK) »čistiti zube«, odatle postverbal *bačka* f (Srbija) »mala bodlja«; pridjev *backav; 2°* na *-k-a-ti: bătkati, -ām < *bad--kati* i odatle *batkalo* n »čačkalica«; pridjev na *-iv, -an: badna muha* »obad«; *badiv* »scopulosus«; na *-ljiv* (v.) *bàdljiv;* izvedenice na *~(a)lj: bădalj,* gen. *bodlja* m »spina«, odatle toponim *Badljevina; bàdalj,* gen. *-dlja* m »ostan za tjeranje životinja«; u pl. m. i f.: *bodlje* f = *bodlji* »bolest u očima«; odatle dalje *badaljika, badaljka;* na *-avac: badavac* (biljka); na *-elj: badelj* m pored *badelj* (carduus; riba) = *badej* m »fr. bêche« (Smokvica, Korčula), odatle *badeljac, -iac, -čić, badelj ka',* na *-ilj badilj* m »biljka cirsium arvense«. Izvedenica· se onomatopeizira umetanjem *r: badrljica* f »caulis«, odakle pridjev na *-ast: badrljast* »spinosus« i glagol u psihološkom značenju *badrljati se* impf. (Pavlinović) »irasci«. Još treba pomenuti radnu imenicu s tur. *-dzija: nabad&ija* m (Lika) = *nàbodica* m (Vuk, Hrvatska) »čovjek nalet, naletica«. le. je osnova *bhodh-* koja se nalazi u lat. *fodio,* sanskr. *gňubadh* »klecajući«, upravo »koljena bodući«.

Lit.: ARj 1, 149. 468. 111. 145. 147. 139. 209. 466. 467. 3, 958. 4, 5. 139. 141. 7, 204. 766. 530. 8, 298. 299. 417. *Miklošič* 15. *SEW* 37. 65. *Trautmann* 29. *Bruckner* 33. *Slawski* 41. *Mladenov* 38. *WP* 2, 188. *Elezović* 1, 25. 57. 2, 84. 140. 377. Miletić, *SDZb* 8, 407. Ribarić, *SDZb 9,* 129. Matzenauer, *LF* 7, 6. Bulat, *JF 6,* 149. *GM* 43. 265-6. Hraste, *JF 6,* 211. Meringer, *WuS* 11, 120. *Boisacq*[3] 125. Pedersen, *KZ* 38, 342.

bos, indeklinabilni pridjev negativnog značenja: *bos vjera* »prazna vjera«, prilog i uzvik (Kosmet) značenja »1° nije istina, 2° uzalud«. Odatle: denominali *boskati* impf., *bôšnuti* pf. u igri prstena »govoriti uzvik *bos«.* Odatle također turska složenica *bôšarija* f (Vuk) »isječak od pečena brava između butova i rebara« (< tur. *boį + ara* »prazna sredina«) i izvedenica na *-luk: bošlbk* m (Kosmet) »praznina«. Od tur. *boş* »prazan«, nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *bos* (npr. *bošlaf* »prazan govor«), čine. *bosa* »bok« i *boşcu* »nemaran čovjek«, arb. *bosh* »prazan«, ngr. μπόσικος »suvišan«.

Lit.: ARj 1, 561. 562. Skok, *Slávia* 15, 188. *Elezović* 1, 57. 2, 501. *Mladenov* 42. *Pascu 2,* 114. *GM* 42.

bosak, gen. *bôška* m (Krk, Perast, Božava, Rab, Potomje, Škaljari, Dubrovnik, 17. v. u čakavštini) »gaj, lug« = *bôška* f (Istra, Vodice) »1° grm, bus, 2° hrastova šuma (Vodice)«. Denominal na *-ati: boskat, -dm* impf. (Krk, Malínská) »sjeći šumu, drveće za prodaju« (upór. na Krku 1792. *boscare le legna,* u kraju koji se zove krčko-romanski *Bruscait').* Od tal. *bosco,* srlat. *boscus,* galskog ili germanskog podrijetla (upór. franačko *busk,* nvnjem. *Busch).* Prema Štrekelju ovamo ide i *bus* m »1° Gebüsch, 2° Blumenstraus, 3° Stengel, Stande, 4° Binse, 5° Rasen«, koje da je nastalo odbacivanjem dočetka *-k,* shvaćenog kao naš deminutivni sufiks. Štrekelj nije uzeo u razmatranje *busen* m, koje znači isto. Iz fr. *bouquet > bókét* (Dubrovnik) »kita cvijeća«, preko njem. *puket* m (hrv.-kajk., mali hrvatski gradići), *buket* (Zagreb).

Lit.: ARj 1, 561. Ribarić, *SDZb 9;* 133. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *ID 6. REW** 1419 b. *DEI* 571.

bôšča f (Vuk, Bosna) = *bašta* (Milićević, Srbija) »1° zavitak, s-vežanj, 2° opregača, 3° najbolji duhan« = *bôjča* pored *bôkča* (Kosmet) »vrlo kratka suknja seljanci oko kukova; haljetak«. Uz mjesto u *Hasanaginici: a četvrta* (žena nosi) *u bošci haljine, da se Mara'preoblači često* (Vuk) postulira se bez potrebe nom. *boska* »veliki šareni rubac«, a pravo je značenje ono pod 1°. Ono *u bošci* je po svoj prilici štamparska grijeśka mjesto *u bošci* »u svežnju«. Odatle apstraktum na *-luk* (v.): *boščaluk* m = *bokčaluk* (nar. pjesma, Vuk) »odijelo koje se daje na dar, fr. trousseau«. Suglasničke grupe *šč = št = jč = kč* nastadoše kao supstitucija za tur. *ǵc,* upor. *bašta* (v.). Ovaj turcizam *(bogça* »paket«) nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *bohčá,* deminutiv *bohčica,* arb. *bahçe* »Schürze«, rum. *boccea* »Ballen, četverouglasto platno za zamatanje«, dem. *bocceluță* i radna imenica na *-ci: boccegiu, bocceangiu* »pokućarac«.

Lit.: ARj ì, 521. 561. 563. *Lokotsch* 525. *GM* 40. *Mladenov* 42. *Elezović* 1, 53. Tanni, *ASPh* 12, 320.

bošpor m (Belostenac) »kisela juha s bijelim lukom označena kao *jestvina horvatska«.* Ta hrvatska kajkavska riječ nalazi se i u slovenskom (nema je Pleteršnik) i slovačkom, a potječe iz madž. *borspor =* (sa disimilacijom *r-r > 0-r) bošpor* »zapapren sos«.

Lit.: ARj 1, 563. Štrekelj, *DAW* 50, 7. *Gombocz-Melich* 1, 495.

bot[1] m (Prčanj, Crmnica, Podgorica, Šibenik, Marulić: *od ure jedan bot)* »1° čas, odatle prilozi u Vodicama: *oni bot* »tada«, *jedambôt* »jednom«, *na bot* »odmah«, 2° slov. *bot* »quitt«, *bot* m (Gorica, Mletačka) »Mal«, *embôt* »einmal«, *dva bota* »zweimal«; *bota* f (Kavanjin, Lika) »Γ udarac, mah, 2° koliko se u jedan mah izvadi žlicom palente iz kotla, 3° put, krat *(drugu* ili *tretu botu,* također arb. *nji bota, dy bot* »una volta, due volte«)«. Prilog od tal. sintagme *debato* (Dubrovnik, Perast, Potomje) = *debato* (Božava, Budva, Kućište) »zamalo, malo da ne«, isto s našim pridjevskim dočetkom *-om* (upor. *mahom > mám,* ŽK) *debatom* (Čilipi) = sa priloškim *-a* (upor. *veoma) debata* (Mljet) »skoro, gotovo« = s izmjenom tal. prijedloga *de* našim *do dobôtu* (Molat). S tal. sufiksom *-one > -un: botun,* gen. *-una,* m (Nalješković) = *botun,* gen. *-una* (Božava Molat, Rab, Potomje) »1° dugme, 2° čizme (Istra, upor. slov. *bota,* Gorički, Dolensko, Notranjsko, Kranj, Kranjska Gora »Stiefel«), 3° *Na botun* (potok, Sutomore)«. Deminutiv na *-ić botuniči* m. pl. (Istra) »trifolium ochloleucum«, upor. tal. *bottone,* fr. *bouton* »bocciolo, Knospe«. Denominali na *-ati botati, -ām* impf, »pljeskati«, (s objektom *palentu,* Lika), upor. slov. *botati* impf, »ausgleichen (in der Rechnung)«, *butati, -am* (Stulić) »percutere«, *imbotiškati, -am* »dobro dijete obaviti pokrivačem, zakùjat /Dubrovnik/« < prez. na *-isco* od tal. *imbottire.* Od tal. postverbala *botto* (14. v.) »colpo«, *in un botto* »subito«, *di botto* (Dante), *botta* »urto«, *bottone* m (13. v.) od *buttare* »percuotere« < frank, *buttan* (nalazi se i na galoromanskom teritoriju). Ovamo ide još *imbotija* f (Šibenik), furl, *imbotide f* »coltrone«, poimeničeni 'part. perf. od *imbottire (d* medu samoglasnicima ispalo kao u novomletačkom).

Lit.: ARj 1, 563. 564. 748. Ribarić, *SDZb* 9, 133. *ZbNŽ* 8, 187. Kušar, *Rad* 118, 22. *Rad* 199, 147. *PlelerSnik* 1, 47. *REW'* 1007. 1228c. *DEI* 574. 575. 577. *Tagliavini* 24. Štrekelj, *ASPh* 12, 454. *GM* 42-43.

bot-[2]**.** Osnova *bot-,* koja se nalazi u rus. *botětb* »debljati« i rus.-cslav. *bolěti (raz-)* »pinguescere« potvrđena je u hrv.-srp. samo u prefiksalnim složenicama sa *na-, o-, raž-: na-*

botiti se, -im pf. (Poljica) »nadutí se, oteći«; *obouti, -im* pf. (Marulić, Mikalja), odatle postverbal *oboi,* gen. *-i* f »otok« i pridjev na -ш: *obotan.* Ista osnova u prijevoju nalazi se još u Marulićevu imperfektivu *pribaćati (Judita* 1_3 101 — 102): *ter skupost pribaća* »biva sve veća, deblja, naduva se«, od *prĕbat-ja-ti.* Osnova se onomatopeizira umetanjem *h = ,k* pred *t: razbohtjeti se, -im* (subjekt *sise)* (Bosna), *nabohćeti = nabokčeti* (Riječka nahija u Crnoj Gori). Upor. slovenske onomatopeje: *bohôt, -ati, -éti, -en* »Überfülle, üppig, üppig verdén« gdje već sufiks *-ot* (v.) upućuje na onomatopejsko podrijetlo. Osnova *bot\but,* također onomatopejskog podrijetla, raširena je u romanskim i germanskim jezicima i u madžarskom.

Lit.: ARj l, 212. 8, 431. 13, 471. 488. *ZbNŽ* 6, 141. *SEW* l, 77, *Pleteršnik* l, 42. Tomanović, *JF* 17, 205. Rozwadowski, *RSI 2,* 108. Skok, *Marulićev zbornik* 192. *REW*[3] 1239 a.

bota f (Belostenac, kajkavska riječ) »štap, kijača« posuđenica je iz madž. *bot* istoga značenja, a ovo iz panonskoslav. **ЂъІъ* > hrv.--srp. *bat,* gen. *bata* (v.). Madžarizam je prema tome istoga tipa kao *čobanja* (v.) za *žban* (v.) ili *parlag* (v.) za *prijelog,* tj. slavenska je riječ ponovno ušla u jezik, ali preko tuđeg medija. Promjena roda je kao u *čobanja* i *bitanga* (v.).

Lit.: ARj 1, 563. *Gombocz-Melich* l, 502.

botac m (genitiv nije potvrđen; Kavanjin •n rimi *Bio se obvinio jakno botac)* »vinski sud, boca (?)«. Daničić izvodi od tal. *bottaccio,* mlet. *botazo,* izvedenica na *-aceus > -accio* ©d *botte* < lat. *buttis.*

Lit.: ARj 1, 563. *DEI* 575. *REW*[3] 1427.

botaria f (Dubrovnik, Cavtat) = *butana* (Korčula) »žuto platno«. Od tál. *bottana* (1561), •ovo od ar. *butana* »specie di tela«.

Lit.: DEI 575.

bodlja f (Perast) = *botilja* (Dubrovnik) = *botija* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje), na *-one > -un botiljün* (Perast, Budva) = *buttlja* (Rab, Božava), *butiljûn,* gen. *-una* (Rab, Božava) »galun« = *botulja* (Vuk, Primorje). Od tal. *bottiglia* (16 v), ovo od deminutiva lat. *butticula* od *buitis.*

Lit.: ARj l, 564. *REW* 1425. *DEI* 576.

bova f (Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Dalmacija uopće) »(pomorski termin) plutača« Od tal. (u Genovi) *boa* »isto«, od langob. **йаи-ga* > tal. *boga* »catena, anello, cerchio di ferro«. Možda ide ovamo i *buga* (Buzet—Sovinjsko polje) »vrsta masline«.

Lit.: REW» 1004. *DEI* 594. 550.

bozgûnîbk m (Kosmet) »buna, anarhija«, izvedenica na *-luk* (v.) od indeklinabilnog pridjeva *bozgun,* koji je potvrđen u bug. od tur. *bozmak* »verderben«, *bozgun* »pobijeđen, *bozdis(v)am* »bunim se«, *bazgunluk* »ustanak«; *gun* je isti sufiks· kao u *čahškan* (v.), *lapkán* (v.), *sürgün* (v.).

Lit.: Elezović 2, 501. *Mladenov* 39. *Deny* § 866. *Doric* 20. *Školjić* l, 115.

bräbonjak, gen. *-ōnjka* m pl. *brabonja* (Vuk, istočni krajevi) = *braboljak,* gen. *-õljka* (Pavlinović) »izmet od koze ili ovce, baca ovilis vel caprini stercoris«. Odatle zamjenom sufiksa *bratka* f (18. v., Dalmacija) i *bravak* (gen. nije potvrđen, Parčić) »stereo del bestiame, de'montoni« *(v* mjesto *b* kao *Ubac, lipca* za *livac* u Lici, K). Denominal *brabonjati, -am* »cacare«. Prema tome je *brabonjah* sa sufiksom *-zk > -ak* kao u postverbalu tipa *zadatak.* Metafora *brabonjati* impf, »govoriti koješta«. Očito se radi o pastirskim izrazima. Zbog toga nameće se upoređenje sa ngr. βερβελιά. »Mist von Ziegen und Schafen«; *ň* za / mogao je nastati disimilacijom prema *r-ḷ > r-ń.* Novogrčka riječ je latiniziran pridjev na *-eus/ -ius veì belila* (se. *baca),* od deminutiva *vervella* »ovčica«, vlat. *verbella* »προβάτιον«, od *vervex* = vlat. *berbex,* gen. *-eciş.* Glede *ver- > bra-* upór. *persica > praskva* i unakrštanje sa *brav.* Ova bi posuđenica prema tome išla u balkanski latinitet. Moguće bi je bilo vezati i sa fr. *bourbe* < ligur. *borba* »fange, boue«, lat. *burbalia* »intestina«.

Lit.: ARj 1, 574. 593. Meyr, *Ngr.* 3, 13. Skok, *ZRPh* 54, 470. Alessio, *Onomastica 2,* 187.

brac m (Božava) »fune con la quale la Iantina è legata al *karoc«, braci* m. pi. (Carić, Silba) »konopi kojima su vezani krajevi penuma (v.) da se mogu bracijavati, naime potezati desno lijevo, kako zahtijeva vjetar (pomorski termin)«. Upor. n. pi. lat. *brachia* »antenne della nave«; *bracijati,* impf, na *-va- bracijavati* < tal. *bracciare* »rivolgere i »bràcci« del pennone«, *-ijati* može biti od *-idiare* > tal. *-eggiare.* Sa mlet. sufiksom *-era < -aria bracera f* (Božava) = *bracera* (Perast, Račišće) »barca a due alberi« < mlet. *brazzera* (19. v.) = *bracera* (Jakin). Na deminutivni sufiks *-olus : bracuja* (Mljet, pisano i *brocuja,* pomorski termin) : *buže u bracuji; asta od prove i asta od krme imaju na kontraasti pribijene brocuje, a na njima su mankuli od prove i mankuli od krme* (...) Sa dvostrukim talijanskim deminutivnim sufiksom *bracùlet* (Potomje, Pelješac) = *bracòlet* (Kućište) »narukvice«. Ovamo ide tal. *bracciatella (-o,* 13. v.), deminutiv od *bracciata* f »naručaj« > stvnjem *brezitella / pre-,* nvnjem. *Bretze, Brezel* > (preko madž.) *pereci* m. pl. (Hrvatska), sing, *perec* i *pereták* (ovo npr. Đakovo, stvoren analogijski prema *dodaci: dodatak),* slov. *pr esca* (Gorensko, Notranjsko) = *presta = prèsta,* deminutiv *preslica.*

Lit.: Croma, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ 29,* l, 213. Carić, *Slike* 1. *Pleteršnik 2,* 280. *REW*[3] 1256. *DEI* 581. 582. 593. 597. *Weigand-Hirt* 1, 287.

Brač, gen. *Brača* m, otok srednje Dalmacije, tal. *Brazza,* koje nastavlja kllat. *Brattia.* Najstarija je potvrda hrvatskog oblika iz polovine 10. v. : 1° ή Βράτζα, 2° νήσος ετέρα μεγάλη δ Βράτζης (11. ν., u rukopisu 16. ν., Ovo predstavlja sa ω = *u* dativ ili nominativ ako ω ne stoji za poluglas kao Διάδωρα = **Jadtru.* Pripadao je Neretljanina. Zbog toga predstavlja u dalmatinskom otočju jedan iz serije otoka koji su najprije naseljeni hrvatskim stanovništvom sa zaleđa. Gubitak lat. *-a* je kao u *Mljet < Melita,* iz čega izlazi da su imena otoka koja su potvrđena iz latinskog (rimskog) doba, i onda kad nije bilo identičnosti između naziva otoka i imena najvažnijeg mjesta na njemu, mogla glasiti u latinskom lokatīvu *Brattiae, Melitae* itd. Odatle po pravilu *-ï, ae > e:* preko *-ъi-ъ Sermi > Srijem, Romae > Rim. Brattia* je predlatinsko ime. Budući da se veže po jednom mišljenju i s Plinijevim *Elaphites,* koje se obično vežu sa dubrovačkim otočjem, uzimlje se da je *Brattia* isto što *Brettia,* a ovo opet da je identično sa mesapijskim βρέντιον »jelenova glava« *(Strabo* 6, 82), kod Hesychija βρένδον »jelen«. Upor. slično tumačenje imena grada Βρεντήσιον = *Brundisium, Brundusium.* S prijevojem í *Brittium > Bruttium,* danas *Abruzzi* pl. Alessio upoređuje s ilirskim gradom *Brindia,* danas *Brentista* u Arbaniji. Ali se upoređuje i s *Brittanni* (danas fr. *Bretagne,* pridjev *breton) — Carvetii* od kelt. *caruos* = lat. *cervus,* prema tome također »jelenji otoci«. Iz toga izlazi da ime *Brattia* ide u pred -ie. supstrat. *Brittania* je u našim spomenicima prema grčkom izgovoru vlat. oblika *Vretanija (Karlovački ljetopis,* 1503.), *vretanijska ostrva.*

Lit.: ARj 1, 574-5. Skok, *Slav.* 171-9. Isti, *ZNF* 14, 75-81. Alessio, *RIO* 2, 99. Šafárik, *Fam.* 15. Grujić, *GISND* 13, 203-209 (cf. *JF* 14, 252). *Moravcsik* 144. 164. *Mayer l,* 94-5. 2, 27-9.

brace, gen. *braca* f. pl. (Vuk, Boka) »vinova komina, trop, tropme (ŽK)« = *breče,* gen. *breča* f. pl. (18. v., Bella, Stulić) »isto«. Nije jasan odnos tih dvaju oblika, *e za. a* moglo bi biti kao dubrovačko-rom. *časa > chesa* (de Diversis), ali i onako kao u *resti < rasti.* Upor. ipak *brenke* pored *branče* (v.). Upor. galsko *brace* (fr. *brasserie* »pivara«) i rus. *braga* »Malzbier« prema lat. *fraces* »Ölkuchen«.

Lit.: ARj 1, 574. *REW*[3] 1253. FEW 485. Matzenauer, *LF* 7, 71. *Vasmer* l, 116. Isti, *RSI* 6, 193. 195. *Banali* 1, 237-238. Jud i Spitzer, *VuS* 6, 129. Skok, *ZRPh* 46, 388.

brada f (14. v., Vuk) »barba«, sveslavenska riječ iz praslav. doba: **borda,* baltoslavenska i zapadnoindoevropska; lit. *barzdà* i lot. *barda.* Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *broda,* rus. *boroda).* Odatle pridjev na *-aiь: bradat* (15. v.), koji je također praslav., baltoslav i lat.; lit. *barzdotas,* lat. *barbatus.* U drugim slav. jezicima nalaze se i izvedenice *bradavica* f (15. v.) i *podbradak,* gen. *-tka.* Rumunji posudiše kao slavenske kulturne izraze *роаъЂгааа > broboadă* f »ženski rubac za zamatanje glave«, odatle *brododelnic* m »kabanica« = *îmbrobodealǎ* f, a Istrorumunji *bradovitsį* f. Ta prefiksalna složenica nalazi se još sa sufiksom *-nik* (v.): *podbradník* m »nakićena pantljika«; sa *-njak: podbrădnjak* (Vodice, Istra) »1° dio vrata pod čeljusti, 2° vrpca od šešira koja ga drži pod vratom«, u čakavskom sa sufiksom *-{a: podbraja* f (Lumbarda, Korčula) »vrpca na klobuku kojom se podvezuje ozdo ispod brade pa gore preko ušiju«; sa -aca: *podbradača î* »rubac za podbradivanje«, odatle i denominali *podbrodívati se* impf. = *podbradôvat, -ujem* (Kosmet). Sufiks u *bradavica* varira sa *-avka: bradavka* (Krasić) f (upór. polj. *brodawka),* odatle biljka *bradavnjača ĩ,* deminutiv *bradavičica f, í* pridjev na *-jast: bradavičast.* Deminutiv na *-ica: bradica f* (također prezime *Bradica,* Prekrižje, Hrvatska); augmentativi: na *-ura, -urina: bradura, bradurina,* na *-ina, -etina: bradina, bradètina.* Oznake ljudi na *-as: bradaS,* gen. *-aša* m (također prezime) =

bradas (Kosmet), na *-an : bradan* (odatle prezime *Bradanović);* na *-ónja: brádonja* m. Još su izvedenice na *-ovnica: bradovnica î* »naevus« i kalk *bradòvatica* f (Dubrovnik) za ribu *barbun* (v.). Vuk ima još s prefiksom *u- ubrà-dač,* gen. *-ala* m »vunen zamot za glavu, tunjga = konđa (v.), vaćel = vaćov (v.)«· Od sintagme *bez brade* nastaje pridjev *bezbrad* (Ljubiša), poimeničen sa *-ьc: bezbradac* (Mikalja); koji nosi bradu je *bradonos* (Jambrešić). Neologizam je L. Koštica *bradoglad* m »koji gladi bradu«. Denominali su na *-a-ti: bradati (kukuruz brada) (u-),* na *-i-ti: uhraditi, uhradím pf.* prema impf, *ubradívati, -bràdujem* »uzeti ubradač«. Eufemizam za »vrag« *bradailo* (Srbija, v. *SEZb 7,* 147). Ne zna se ide li u ovu leksikologiisku porodicu: *bradajaga* m (nar. pjesma) »Turčin koji u boju ide za vojskom i dariva vojnike koji osijecaju glave palim borcima«. Daničić to izvodi neuvjerljivo od složenice *marda + aga.* Onomatopeja bi mogao biti pf. glagol *razbradònjati se, -am* »razblebetati se« stvoren prema *brada.*

Lit.: ARj l, 577. 265. 3, 255. 10, 219. *BI 2,* 614. *Miklósié* 19. *SEW* l, 72. *Trautmann* 27. *Bruckner* 40. *ASPh* 11, 225. *KZ* 45, 53. *Sławski* 43. *Mladenov* 42. *WP 2,* 135. *Elezović* l, 57. Ribarić, *SDZb 9,* 174. Bulat, *JF 5,* 147. Kostie, *Ny 2,* 251. Scheftelowitz, *KZ* 54, 231. 56, 177. *Gartner* 315. Kušar, *NVj* 3, 338. Iljinski, *Sborník Sreznevskij* (1924), 27. sl.

brädva f (Vuk), prema stcslav. *brady,* gen. **braduve > bradbve,* prvobitno osnova na *u,* upor. *crkva < crbky,* gen. *-ktve* za prijelaz u deklinàciju α. Nalazi se još u slovenskom i bugarskom; nepoznata je sjevernim slavenskim jezicima; gluž. *brodacica <* stčeš. *brodarica* opominje na njem. *Bartaxt,* a nije dokaz za postojanje refleksa u zapadnom slavenskom. Uzimlje se da je posuđena iz germ, *bardo* »sjekira kao ratno oruđe«. Budući da se ne nalazi u sjevernim slavenskim jezicima, moralo bi se uzeti prema Loewe-u da je posuđena iz balkanskog germanskog, dakle iz gepidskoga u Daciji. Za praslavenski se pretpostavlja **bordy,* gen. *-auце,* ali za taj oblik nema potvrda u poljskom i ruskom. Svakako je slog *bra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Rumunji imaju *barda* f, dem. *bardita, bardila)* »Art Streitaxt« (upor. polj. *bardysz),* glagol *a bardui* »tesati« iz madž. *bard, bardolni,* koje, prema Miklošiču, nije posuđeno iz panonskoslavenskoga, nego iz stsas. *barda.* Mladenov otklanja posuđivanje iz germanskoga, dopušta srodnost slavenske riječi sa germanskom.

Odatle: deminutivi na *-iça: bradvica f,* na *-ić: bradvić,* na *-ilj: bràdvîlj* m; augmentativi na *-elina: bradvètina* f, na *-urina: bradvurina;* denominali na *-α-ti: bradvati,* samo s prefiksima *iz-, o-* (Lika, Vuk) »izraditi bradvom«, na *-i-ti: bradviti* impf. (Vuk) »bradvom tesati«.

Lit. ARj l, 580. 4, 142. 8, 436, *Bruckner ASPh 42,* 138. *MikloHč* 19. *SEW* l, 73/ *Mladenov* 42. *Stender-Petersen* 223. *Kiparský* 216. Hirt, *PBB* 23, 337. Vasmer, *RSl* 4, 169. Janko, *Slávia 9,* 346. *Gombocz-Melich* l, 289. i si.

braga f (Carić, Silba) »kratko debelo uže na obruč (služi za hvatanje predmeta pri krcanju ili iskrcavanju, pomorski termin)«. Od mlet. *braga,* furl, *brage* »Lederriemeri« = tal. *braca,* metafora od galske riječi *braca* »gaće«. Odatle na *-atura >* mlet. *-adura bragadura* f (Muo) »konop dug 20 m na polandari«. U prvobitnom značenju u arb. *brek(e)* (Ulcinj) »čakšire za zimu«.

Prvobitno se značenje vidi'i u izvedenici *brageše,* gen. pl. *bragēšā* f (Marin Držić) = *brageše* (Crmnica, Rab, Božava, Pag, Malínská, Tivat) = *bragiše* (Belostenec) = *brageši* f (Cres) = *brgeše* (Istra, Vodice) »gaće« = (sa metatezom *b-g > g-b) grăbise* (južna Italija, Rab), upor. arb. *brakēsha* (Zatrebač). Odatle izvedenica na *-njāk,* upravo pridjev na *-ьn* poimeničen na *-jak brdešnjak* m (Lika, Perušić) =*bradîsnik* (Krasić) »gatnjik, gašnjak (ŽK), učkur« na osnovu metateze i disimilacije *g-n > d-nj* iz **bargešnjak.* Veliko mnoštvo varijanata pruža slovenski: *brageše = bregeše — brg še* (Gorički kraj, Kras) = *br-{iеše = bręhese* (Režija) = (zamjenom sufiksa *-uša) breguše = brguše, brejiaše* (Notranjsko) = (ispuštanjem *r* kao u *deželo) begeše* = (metateza) *grbuše;* poimeničen pridjev *bregešnica.* Odatle odbacivanjem sufiksa *-uše = -eše bege* f. pl. = (asimilacijom) *gege* f. pl. (Gorenjsko, Bela Krajina) = *gege* (ŽK), deminutiv *gegice.* Izvor je mlet. i furl, *braghesse* f. pl. »pantaloni alla moda orientale«. Sufiks je nejasan. Ako je gr. -ισσα > *-essa,* nije jasno kako je nastalo značenje odijela jer *-issa* označuje žensko lice.

Prvobitno je značenje dobro očuvano u složenici *benevreci* m. pl. (Vuk, Brusje, Hvar, knjaževački okrug), s varijantama u f *benevrèke* (Vuk) = (asimilacijom *b-v > b-b) benebreke* (nar. pjesma, bugarštica) = *brebébreke* (17. v., Palmotić) = *benevrke* (Vuk) = *benevrake* (Bogišić) = (metateza) *berevneke* (Lika) = *banovreke* (Istra) = *banabreke*

pored *barnabreke, barnoveke, brnoveke* »čakšire, hlače, pantale«. Ovamo možda disimilacijom *b-v > d-v dinevraka* m (Pavlinović) u čudnom značenju »benčina, čobanče«. Ta je složenica balkanska riječ. Nalazi se još u rum. *bernevici, -veći,* arb. *brendevek* (Gege), bug. *benevreci* i u makedonskom kao i u novogrčkom (ά)πανωβράκ(α) (pisano i παννόβρακα). Prvi je dio složenice gr. prilog απάνω »gornji«, čime se označuje razlika prema *braca* »gaće«. Samoglasničke promjene α > *e* govore za osmanlijsko posredovanje u širenju grecizma na Balkanu (tur. *benevrek).* Izvedenica je od *braca* prema Bernekeru i *bračin* m (15. i 16. v., u historijskim spomenicima), *bračina* »Kleid«, *bračnik* m »isto«, također u rus.-cslav. »Seidenstoff«, odatle *bračnenica* (Kavanjin) »haljina od bračina«, radna imenica *bračnovanik* »tko nosi takvo odijelo«. Podrijetlo sufiksa nejasno.

Lit.: ARj l, 575. 131. 233. 236. 626. 2, 404. 9, 771. Jagić, *ASPh 6,* 662. *Pleteršnik* l, 16. 49. 54. 61.246. Šturm, *ČSJK6,*57. Wędkiewicz, *RSl 6,* 233. Carić, *Slike 2* (tumač). Kušar, *Rad* 118, 19. Vasmer, *RSl* 3, 262. 6, 197. Isti, *GL* 49. Isti, *ŽS* 18, 2-3. 88-93. *GM* 46. Meyer, *Ngr.* 3, 19. Ribarić, *SDZb 9,*130. 133. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1252. *DEI* 581, 582.

bragőc m (Božava, Krk, Malínská, Baška) »domaća lađa sa dva jarbola (prednji niži, drugi viši)«. Od mlet. *bragozo = bargozo* »barca da pesca dell' Adriatico«. Upor. istrom., mlet. i tršć. *bragagna* f »barca da pesca a tre alberi«, s istim korijenom ali drugim sufiksom: *-anea* (upor. *Barcagno,* Zadar). Obje riječi su naziv i za mrežu. Upor. *sobaka* (v.) u oba značenja. Battisti izvodi od *braga <* gal. *braca* (v. gore *braga),* što bolje odgovara značenju mreže, ali se može izvoditi i od *barca.* Upor. fr. *barge* kao i *rc > rg perga < perca, amurga.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 106. *REW*[3] 952. *DEI* 586. 587. *Ive* 148. Skok, *ZRPh* 57, 467-9. 479-80. Putanec, *AHID* l, 174.

brâjda f (15. v., Hrvatska i Slovenija, Belostenec, Jambrešić, ŽK, Vodice, Krk, Cres) »1° odrina u vinogradu ili uz kuću, 2° prvi red vinograda na obršu (v.), ŽK, 3° loze poredane po drvenim štapovima horizontalno na okrajcima livada (uz njih se može sijati i gajiti voćnjak, Prčanj) = *brajga* (Lastva, Perast) »uz put posađene loze za razliku od loza u vinogradu« = slov. *brâjda* »an einem Geländer gezogene Reben, die Rebenhecke«. Toponim *Brâjdica* (Rijeka). Od tal. *braidą* (13. v., furl, *braidė* »campo, podere«, srlat. *braidą* »ravnica«), langobardskog podrijetla, upor. nvnjem. *breit* »širok«.

Lit.: ARj l, 581. Ribarić, *SDZb 9,* 105 *Pleteršnik* l, 49. 2, 70. Jagić, *ASPh* l, 159* Vasmer, *ZSPh* 13, 331. Perušek, *ASPh* 34 31. *DEI,* 587. *REW*[3] 1266. *Prati* 162. Sulek *Im. 29.*

brâk[1] m (13. v.) »1° ženidba, udaja, svadba, danas službeni izraz za *matrimonium, 2°* bračna gozba (Mrnavić)«. Nije narodna riječ nego riječ historijskih spomenika i pisaca. Nalazi se još u bugarskom i starocrkvenoslavenskom, odatle u ruskom i ukrajinskom. Praslavenski je postverbal obrazovan s pomoću sufiksa *-ko* od *bbrati > brati, berem.* Upor. *znak* od *znati* (v.). Odatle pridjev na *-ьn: bračan* (13. v.), danas općenito u određenom obliku u *bračni par.*

Lit.: ARj l, 574. 583. *Miklošič* 20. *SEW* 81. *Mladenov* 43. Lang, *LF* 43, 223 — 30. 322-32. 404-410. Bruckner, *KZ* 45, 50. 319. Sobolevskij *RPV* 71, 431-448.

brâk[2] m (16. v., dubrovački pisci, Mljet, Krk) »l ° neka morska trava, vrsta alge (Korčula i drugdje u Dalmaciji), 2° (po semantičkom zakonu sinegdohe) plitko mjesto u moru gdje raste ta alga (ribarski termin: *ribe kë žive na braku,* Krk, zbog mreže)«. Deminutiv na *-ić bracie* (Stulić) »museus«. Određeni pridjev *brakični* (HE). Od tal. *braga* »fango, melma«, pred-ie. leksički relikt, koji se osim u romanskom nalazi još u arb. *brak, berak* »močvara«, gr. βράγος, gal. **bracum >* stfr. *brai,* prôv. i katal. *brac* u prasrodstvu je s rus. *morokva,* možda i s našom riječi *mlaka* (v.).

Lit.: ARj l, 575. 583. Macan, *ZbNŽ 29, l,* 207. *REW*[3] 1258. 1264. *DEI* 587. Roglić, *HE* 3, 230. Isti, *PE* l, 495-6. 560.

braktiisat se, *-lsem* pf. (Kosmet) »okaniti se«. Turcizam (od aorista *brakti, brakmak* »ostaviti«) potvrđen u istom značenju i u ostalim balkanskim jezicima od iste aoristne osnove: bug. *braktisa(v)am,* arb. *braktis,* čine. *brahtisire* i imperativ *brac* »ostavi«.

Lit.: Elezović 2, 502. *Mladenov* 43. *Pascu 2,* 114.

bran m (Vuk, *Kovčežić* l, 96) »(tisanska nošnja) dugačka haljina koju nosi nevjesta svrh kamižole ili koreta od crvene kadife, s ambretama s obje strane prsiju«. Tu riječ tumači Daničić od tal. *brano* »komad«, a što ne objašnjava značenje; *brano* nigdje ne znači odijelo. Možda prije stoji u vezi s da-

korum, *brûu,* pl. *brine,* cine, *brina* »vuneni seljački, najčešće crveni pojas« < **brenu* ili *branu.*

Lit.: ARj í, 583, *DEÏ* 590. *Tiktin 225.*

branca f (16. v., Senj, Marulić, Mikalja) = *brance* (Split, Šibenik, Rab, Božava) = *brènke,* gen. *brènãkã* f. pl. (Dubrovnik) = *brenke* (Dobrota, Lastva, Muo, Korčula) = (sa *nk > ng,* upor. *planda,* novogr. pojava) *brenge* (Bijela, Paštrovići, Boka) »škrge«. Stulić i Zore imaju sing. *brenak,* gen. *-nka* m, *brenta* m. pl. (Budva) »škrge«. U Mulu (Boka) *brenak* je dio mreže palandare koji ima manje magle (v.) ali češće. To bi bila metafora, ako je ista riječ. Na Ugljanu *bronce,* gen. pl. *bronč* »grkljan«. Odatle na tal. deminutivni sufiks *-ino: brancin,* gen. *-ina,* ák. pl. *brancine* (Kostanjica) < mlet. *branşın = branzino* »labrax lupus«. Od gr. τα βράγχια > lat. *branchiae* (Columella, Plinije), kslat. *branda.* Ta riječ u zapadnoj Romaniji ima učeni oblik, a samo kod nas narodski, i to naglašeno *a > a* i *e* (prema dubrovačko-romanskom) i *kı > č* i *k* (upor. *orkulić).* Upor. *brace* i *breče* (v.).

Lit.: ARj \, 584. 626. Kušar, *Rad* 118, 15. *REW* 1271a. *DEI* 588. 590.

branda f (Dubrovnik, Kućište) »1° vrsta prenosnog kreveta (nategnuto platno na drvo), 2° Hängematte«. Od tal. *branda* »isto«, postverbal od *brandire* »scuotere«. Zove se i *ranac,* gen. *ranca* m »poljski krevet«.

Lit.: REW[5] 1273. *DEI* 589.

brandia f (Vuk, bez naznake gdje se govori) »fitilj topovski«. Noviji njemački deminutiv *Brändlein,* od *Brand.* Prijelaz u feminina kao u novijim germanizmima u Srbiji: *mašna* f, *kragna* f, *vašvandla* f < *Waschwandel.*

Lit.: ARj 1, 585.

brankarela f (Smokvica, Korčula) »ribarski termin) četvorokuka udica za hvatanje hobotnica«. Od tal. *brancarella,* deminutivna izvedenica na složeni sufiks *-ar* + *-ellus,* od *branca* »zampa,

Lit.: DEГ 588. *REW*[3] 1271.

brašno n (Vuk) »štokavski istočni naziv za *múka* (u čakavaca, npr. u Vrbniku), *meija* (kajkavski, ŽK) na zapadu (u Vodicama, Istra poznata je samo *muka,* ali u Peroju samo *brašno)«.* Praslavenska pridjevska izvedenica **boršbno,* bez paralela u baltičkoj grupi. Slog *broš-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. rus. *barošno* »brašno od riže«). Početak *-ьno* opominje na lat. *farına,* koje je također pridjev od *far, gen. f arris < * farsis ; brašno* je prema tome jedan od rjeđih latinsko-slavenskih identičnih izraza iz oblasti poljoprivrede. Upor. još *orati* i *arare.* Ne treba uzeti s Uhlenbeckom da se radi o posuđenici iz gotskoga *barizeins* nego o prasrōdstvu s tom riječi. U starocrkvenoslavenskom *brašno* je značilo »jelo«. To značenje očuvalo se u katoličkom crkvenom terminu *Brašánčevo* (Vuk) za svetkovinu *Tijelovo,* kada se svetkuje Isusova zadnja večera s učenicima. Ta je riječ poimeničen pridjev na *-evo* od deminutiva *brašance* pored *brašnace* u značenju »hostia, eucharistia«. Dubrovački je pisci upotrebljavaju u značenju »pričest«. Odatle denominali *brašniti* (Belo·; stenac) = *brašnovati* (15. i 16. v.) impf, »ići na pričest«. Odatle određeni pridjev *brašančanī (četvrtak)* pored *brašanski.* Za *viaticum* postoje izvedenice koje su pridjevska poimeničenja na *-ica: brašanica* (Vuk), *brašenica* = *brašnenica* = *brašnjenica* = (sa disimilacijom *nj-n > lj-ri) brašljenica.* Poimeničenja su i na *-nik, -enka: brašnenlk, brašnjenik* (Crna Gora); *brašnenka* »kruška brašnava«. Pridjevi su na *-av: brašnav,* odatle *brašnjavka* »jabuka brašnava«; na *-ast: brašnast,* na *-en* (određeni) *brašneni = brašnjeni,* odakle haplologijom *brašní* i *brusnica.* Na *-ja: brašnja* f (16. v.) »hrana«; na *-jak: brašnjak* m »biljka chenopodium bonus Henricus«; na *-ara: bramara* f »komora za brašno«; na *-jara: brašnjara* (šljiva, Slavonija); na *-ik* + *-ar: brašnjikar = brašnar* »biljka tenebrie molilor«. Radna imenica na *-ar: brašnar.* Vuk ima još denominal *obrašnjaviti se,* koji se govori i u Kosmetu. U toponimi)! postoje *Brašljevica* i *Brašljevac,* gen. *-vca* (ŽK), koji označuju dobru zemlju.

Lit.: ARj 1, 593. 594. 596. *Miklošič* 19. *SEW* 1, 74. Ribarić, *SDZb 9,* 135. 169. *Elezović* 1, 58. 2, 6. *Trautmann* 27. *WP 2,* 134. Uhlenbeck, *PBB* 30, 264. Hirt, *PBB* 23, 331. *GM* 26. *ZbNŽ* 7, 323.

braskva f (Belostenac) = *briska* f, pridjev na *-ov brèskov,* poimeničen na *-ina brêskovina* »lignum persicae« = (ikavski) *briska,* gen. pl. *brlsak* (ŽK, Vodice) = (po deklinaci) i *-y,* gen. *-vue,* tip *bukva) brêskva* (Vuk), pridjevi na *-en I-in breskven* (Belostenac, Jambrešić), *brêskvin = brbkva,* gen. pl. *brlskav* (Vodice) = *brèško* f (Bednja) = slov. *breskev,* gen. *-kve* f = *praska* (Vuk, jugozapadni krajevi, Split, Dubrovnik, Trpanj, Sutomore, Dobrota, Crmnica, Korčula, Lastovo, Poljica, Vrbnik), toponimi *Praska* (Sarajevsko Polje),

pridjev *Praskavo* (stara srpska država), poimeničen na *-ina praskovina,* na *-oca práškovala* »rakija od praskava«, toponim *Praskovče* n (selo, Srbija, okrug Kruševac) = *prăskva* (Budva, Perast, Prčanj, Dubrovnik, Lastovo, šibenski otoci, Biograd na m., Peroj u Istri, Cres, Vrbnik, Rijeka, Marulić, Vrančić, Mikalja, Bella, Belostenec) = *prăskva* (Rab), pridjevi na *-en praskven,* toponim *Praskveno* (14. v., Krk), na *-in praskvin,* poimenica na *-ьc > -äc praskvinac* = na *-jak praskvinjak.* Deminutiv na *-ica praščića* (18. v.), *praskvica (Praskvica* čest toponim: Kotor, Paštrovići, Boka, pred Spužem; f. pl. *Praskvice,* selo, Šabac) = *Prosinca* (mahala, okružje sarajevsko) = *proskva* (Popović, nepouzdano) = (čist venecijanizam) *persega* (Božava < mlet. *persega)* »njem. Pfirsich, s kojim je istog podrijetla, voćka (Šibenik, upor. slično specijaliziranje opće riječi od *pomum* »jabuka« u romanskim jezicima)«. Oblik sa *b* mjesto *p* govorio se i u panonskoslavenskom kako svjedoči madž. *barack.* Taj je oblik zajednički hrvatsko-kajkavskom i slovenskom i naslanja se možda na srvnjem. *P f er sich,* nvnjem. *Pfirsich < persicum* (se. *malum).* Poimeničen pridjev *persica* od *Persia.* Rana je posuđenica prije 9. v., kako uči likvidna metateza *per- > *рге́-* pred suglasnikom; za *pré- > pra-* upor. *orěhb > orah; pr- > br-* također stfr. *Brancas < Pancratius,* upor. *Blzet > Buzet* prema *Pinguente.* V. pridjev u *natupijerka* (v.).

Lit.: ARj l, 593. 627. 11, 373. 374. 375. 12, 412. *Pleteršnik* l, 55. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6,* 117. Oblak, *ASPh* 6, § 30, 442. Miletić, *SDZb 9,* 407. Ribarić, *SDZb 9,* 134. *REW*[3] 6427. Novaković, *GĞ* 3, 206. *Stender-Petersen* (cf. Janko, *Slávia 9,* 350). Van Wijk, *ZSPh* 14, 13. *Gombocz-Melich* 280 — 281.

brät m (Vuk), sveslavenska riječ iz praslav. doba, baltoslav. i ie. riječ kao izraz za krvno srodstvo prvog koljena. Potječe od ie. osnove *bhrã-,* raširene sufiksima *-tori-ter,* kao *mater* (v. *mati* i *kći)* i lat. *pater.* Istim sufiksom izražava se i mocija: *-tra* u *sestra* (v.). U starocrkvenoslavenskom postojala su dva oblika *bratrъ* i *brait,* tj. kao u tal. i rum. *frate* prema fr. *frère* sa disimilatornim gubitkom *r* u drugom slogu. Oblik bez *-r* je jedini koji postoji u hrv.-srp. književnom jeziku i u njegovim narječjima. Gubitak dočetnog -r ide u baltoslav. zajednicu; potvrđen je u staropruskom *brati.* Upravo, postojala su u toj zajednici oba oblika kao u romanskim jezicima, upor. lit. deminutiv *broterelis* i lot. deminutiv *brã-tarīti* »dragi«. Od oblika bez *-r* stvoren je još u praslav doba kolektiv *brătua > braća* (13. v.), stcslav. *bratija.* Upor. u gr. φρατρία važna ie. sociologijska organizacija. Odatle deminutiv na *-ica: bratića* (Vuk), kod Dubrovčana *bratića.*

Od najstarijih vremena tvore se hipokoristici od te riječi. Hrv.-srp. hipokoristik *brale* (Vuk), koji se obično upotrebljava u vokatīvu *brale,* upor. analogno *sele* od *sestra,* nalazi se i u lit. *brolis* i lot. *brālis.* Osim *brale* veoma su brojni i drugi hrv.-srp. hipokoristici koji se tvore na više načina:

a) dodatkom sufiksa *-coj-ca* (v.) na prvi slog: *braco, braca* (Vuk), odatle pridjev na *-ovl-in — bracov, brdcin.*

b) na isti slog dodatkom sufiksa *-jo: brajo* (16. v.), *brdja* (Vuk). Odatle pridjevi na *-ovį-in: brájov, bràjin* i dalje izvedeni hipokoristici: *brojan, bràjen* (Vuk, 16. v.), *brajénak,* gen. *-jénka.* Odatle i etnikum *Brájac,* gen. *Brdjca,* odatle ime zemlje *Brajsko* (nema veze sa antičkim *Breuci).* Ovaj se tip može proširiti sa *-ko: brajko* (odatle prezime *Brajković),* ali ovo može stajati i za *bratko* prema zakonu í > *j* pred suglasnikom, upor. *Captajka* f za *Captatka,* od *Cavtat.* Još se može raširiti sa *-in* i *-ce: brâjne* (vokativ u Vodicama, Istra, »1° brate, 2° dragi«, također ŽK, ovdje i *brajnče (vokativ),* često u negativnom tvrđenju: *a jok, brajn(č)e*

c) sa -sa: *braša,* odatle prezime *Brašić.*

d) ispušta se za djetinji govor težak suglasnik *r* u prvom slogu i na slog *ba-* dodaje se *le* od *brale: bala,* gen. *bale* (Kosmet) »isto što i *brale,* ali i sa raširenjem značenja naziv mlađih zadrugara za starije (upor. sinonim *striko)*«.* Odatle pridjev na *-in balın.* Ovamo idu možda i prezimena *Balen, Balenović* (Lika). U Lici se reducira u brzom govoru i *a,* pa se govori *hrte* umjesto *brate.*

e) ovaj tip je star jer je sa nastavkom *t'a* postojao u staročeskom i u panonskoslavenskom, odakle je madž. *bátya* »stariji brat, (sa raširenjem) ujak«. U hrv.-srp. je ovaj tip proširio značenja na »otac«: *baca.*

f) dodaju se još i *-ja: baja* (Slavonija) i *-to l-ta: bato, bata* (za oca i brata; dolazi pred lično ime: *Bata Milenko,* Srbija).

g) sufiks *-ča: baca,* gen. *bace* m (Kosmet) »djetinji je izraz za *oca* (sinonim *čiča)* uz lično ime«.

h) i sa samim akcentom tvori se hipokoristik na *-oj-a: brata = brata* (Vuk), kao i sa *-jo: braćo* (Slavonija) i *bračan.*

Važna je izvedenica dobivena s pomoću hipokorističkog sufiksa *-an* (kao u *Milan* od *Mile}* jer označuje specifikaciju u krvnom srodstvu: *bratan* m (Vodice, Lovran) »fratris filius« prema *bratanica f* = *bratánična* (Drobnjak) = *bratano* (Vodice) »bratova kći«. To značenje dobiva se i proširenjem sufiksom *-ič* koji izražava descendenciju: *bratanic* (također prezime), odatle i pridjev na *-ev* i deminutivno *-(a}c: bratanac,* gen. *-anca* = *bratănac,* gen. *-ânca* (Kosmet) m prema *bratanica î* (Kosmet) i *bratance* n, pl. *bratančići* u istom značenju. Ovo značenje može se izraziti i sa samim *-ić: bratić.* Sa sufiksima *-en, -en, -in* poimeničenim sa *-(a)c: bratjenac* > *braćenac* = *braćinac* = *bratenac* = *brâtinac* izrazuju se i hipokoristici od *brat,* kao i sa samim deminutivom na *-(a)c: bratac,* gen. *braca* (13. v.). Važna je, nadalje, izvedenica s pomoću participskog sufiksa *-im: bratim,* pridjev i imenica: *bratim* »sodalis«, odatle denominal *bratimiti se* impf. Taj je mogao nastati i deprefiksacijom od *pobratimiti se.* Veliku ulogu igra prefiksalna složenka *pobratim* m, koju posudiše Arbanasi sa metatezom *probotim, a* stvoriše prema našoj i svoju izvedenicu *vëllam* od *velia* »brat« kao i Rumunji svoju izvedenicu *firtat* od *frate* s pomoću lat. sufiksa *-atus* (upor. *surata* f »posestrima« od *šoru* < lat. *soror).* Od *pobratim* su izvedenice: pridjev na *-ski: pôbratimskî,* apstraktum na *-stvo: pobratimstvo* n, *pobratimština* f (također i bez *po-}.* Odatle hipokoristik *pobro (-a, -e)* i *pòbrica* i pridjev *pobrin,* poimeničen sa *-ica: pobrinica* »pobratimova žena«. Antroponimi *Pobrat* (Dečanski hrisovulj), *Pobratać* (Dubrovnik) i prezime *Pobrić.*

Još postoji sa *bez-* kao prefiksom: *bèzbratica* f (Ljubiša) = *bezbratnica* (Vuk) »žensko bez brata«.

Od *brat* pridjevi su na *-ov: bratov,* na *-in: brătin;* na *-nji: bratnji,* poimeničen u *bratnjak* (Lovran) »dio koji je pripao bratu«; na *-ski: bratskí* (13. v.) = *bročki* (Kosmet), na složeno *-njev: bratnjêv* (Kosmet); *-inski: bratimki, -oviji: bratovljī.* Odatle apstraktne imenice *bratinstvo* (Vuk), *bratinština* (17. v.), *bratòv-Stina* (16. v.), kalk za lat. *fraternitas* »vrsta crkvenog društva«. Starogrčkoj *fratriji* u Sparti odgovara apstraktum *bratstvo* (Vuk) = *brăt-ština f,* odatle *bratstvenīk* = *bratstvènjâk,* gen. *-aka* »jedan od *bratstva«.* Tu izvedenicu, koja mora da je stara, posudiše Rumunji u obliku *breaslă* f = *braslā* (Muntenija) »ceh, esnaf«, kao termin zanatlijskog udruženja, odatle *braslaı* »član esnafa«. Denominali: *bratiti (po-, raž- se, 19.* v.).

Od složenica sa *brat* kao prvim elementom važna je *bratučed* m (13. v.) »brat od strica, fráter patruelis« = *bratučedo* (Petranović, nar. pjesma i Kavanjin) prema *bratučeda* f. (16. v.) »sestra od strica, soror patruelis«, (tip kompozita *dvandva},* danas zamijenjeno u hrvatskim gradovima sa *kuzen* m prema *k.uzina* f (< fr. *cousin, cousine};* odatle posvojni pridjevi na *-ov, -in, -ski: bratučedov* (Vuk), *bratučedin, bratučedski.* Upor. stcslav. *bratučeda* »od dvojice braće djeca« (riječ je tada još imala etimologijsko značenje jer je složenica u prvom dijelu sadržavala dualni genitiv *bratu,* a u drugom *čedo* u pi.; ali već u *Suprasi, bratučįdb* znači »sin bratov, nećak«; ovako još u bugarskom). U drugim slavenskim jezicima nema te složenice.

Iz plurala *čįda* stvoren je pridjev samo u pridjevnoj složenici *inočedz* »μονογενής«. Ta je složenica važna za utvrđivanje etimologije od *čedo* jer kaže da prvobitno značenje nije »dijete« nego pridjev *čįdb* »začet«, stvoren od *-сьпр, -četi* »concipere«, upor. stčeš. *čađ* m »dječak« prema *čađa* f »djevojka«. Kako je dualni oblik *bratu* za današnju jezičnu svijest nerazumljiv, zamjenjuje se u bugarskom posesivnim pridjevom *bratovčed* m prema *bratovčedka* f. U hrv.-srp. opet *ied* m prema *čeda* f ne dovodi se više u vezu sa *čedo* jer je nerazumljiva. Zbog toga se zamjenjuje raznim sufiksima: *bratić* (16. v.), *bratanic* m, *bratična* f, *bratičina* f (Vuk) gdje *čn* stoji mjesto *ćn.*

Od drugih izvedenica treba spomenuti *bratkovina* f (Risan, Vuk, Smokvica, Korčula) »vrsta loze crnog ili bijelog grožđa s velikim okruglim jagodama« (rusko *bratko* nije potvrđeno u hrv.-srp. käo apelativ) i složenice *bratoljublje* n (13. i 14. v.) i *bratoubijca* m (17. v.). *Brat* igra u našoj antroponimiji također veliku ulogu; najprije kao prvi element u dvočlanom staroslavenskom tipu: *Brat(i}mir* (13. v.), *Bratislav* (14. v.) = *Braslav* (13. i 14. v.), *Bratoljub* (14. v.), *Bratomil, Bratonjeg* (13. i 14. v.), *Bratòrad* (11. v.), *Brativoj* i u bezbrojnim hipokoristicima odatle: *Bratiša, Bratjen, Bratko, Bratoje, Bràtonja* (14. i 15. v.), *Bratoš, Bratota, Bratovan, Bratu], Braţul}, Bratujko, Bratun* (14. v.), *Bratuš(a)* (14. v.), *Bratuško* itd. Ima potvrda i za složenice sa *brat* kao drugim elementom. Upor. prezime *Ljubibrdtić.*

Riječ *brat* posudiše nomadski Madžari kao *barát* od panonskih Slavena, odatle apstraktum *barátság* »bratstvo«, ali to ne znači da oni kao

nomadi nisu poznavali u svom jeziku naziv za prvi štěpen krvnog srodstva. Naša posuđenica *burazer* (turcizam perzijskog podrijetla, perz. *brătar* u turskom izgovoru *biirader)* kao i drugi arapski izrazi za srodstvo koji se upotrebljavaju u Bosni, pa kao i već spomenuti nazivi *kuzen* m, *kuzina f,* dokazuju da se izrazi za srodstvo često bez stvarne potrebe posuđuju. Kod Rumunja postoji samo u jednom starom tekstu *brataş* »drug« i *baratės* »amicus«; u Bukureštu *barat* označuje katoličkog svećenika; *barat* i *baratės* došli su u rumunjski preko madž. *barat.*

Lit.: ARj 1, 155. 209. 266. 574. 575. 596. 601. 604. 609. 662. 663. 10, 144. *Miklósié* 26. 32. *SEW* 1, 82. 154. *Trautmann* 36. *WP* 2, 193. *Bruckner* 39. *ASPh* 15, 315. *Slamki 1,41.Mladenov* 43. 44. Ribarić, *SDZb* 9, 133. Vuković, *SDZb* 9, 380. *Elezović* 1, 28. 34. 58. *GM* 354. 469. *Tiktin* 223. Skok, *Slávia* 15, 189. *ASPh* 34, 305. Boissin, *RES* 27, 43, Maretić, *Rad* 81, 114-5. *REW*[3] 27. 43. Budimir, *JF* 15, 160. Jagić, *ASPh* 3, 727. Jokl, *Unt.* 41-44. *Boisactf* 1036. Meillet, *IF 2,* 295-6. Otrębski, *LP 2,* 283. Hirt, *IF* 32, 245.

brāti, *bērēm* impf. (Vuk, ŽK *berem,* Kosmet), (s prefiksima *do-, iz-, iza-, na-, o-, od-, oda-, po-, pre-, pri-, raz-, raza-, sa-, u-, uz-, uza-, uza-, z- < s-, zao-}* sveslavenski glagol primarne klase iz praslav. doba s prijevojem *e* u prezentu, & u infinitivu (stcslav. *berç, bvrati}* kao *prati, perem* (v.), baltoslav. i ie. *bher-* »nositi, donijeti«. Iterativ se dobiva duljenjem *ь > i: birati, biram* (s prefiksima *do-, iz-, iza-, na-, o-, od-, po-, pre-, pri-, raž-, sa-, z- < s-}.* Postoji još prijevojni štěpen *o: bor* koji dolazi samo u litavskom *baras,* a u slavenskom većinom u prefiksalnim, najčešće imeničkim složenicama. Prema tome, četiri su osnove ovoga glagola koje služe u našoj tvorbi riječi: a) infinitivna *Ьы- > br-,* b) prezentska *ber-,* c) iterativna prijevojna *bìr-* i d) prijevojna postverbalna *bor-.*

Od osnove pod *a* radna je imenica na *-aí: brač,* gen. *-ala* m (Pavlinović, Podgora, Dalmacija) »trgalac, jemač« prema *bračica* f, apstraktum *bracino f* (Stulić) »collectio«; prošli particip pasiva poimeničen na *-ica: bránica* f (Vuk) »izabrana jabuka ili kruška«; na *-je: branje* n (Vuk, 17. v.) = *branje* (Vodice, Istra, ŽK) »collectio, trava sabrana na livadi za svinje«; prošli part. pas. na í poimeničen sufiksom *-va: brătva* f (kajkavska riječ, Belostenac, Jambrešić, Voltidi); prošli partie, pas. kao pridjevi: *odabran* »dobar, valjan«, *razabrat (hljeb}.*

Ovamo idu i *ndbar* m (Vodice, Istra) < **naЬъгъ* »nábor« i *nabraskati* pf. »načiniti bore« gdje je osnova raširena inhoativnim sufiksom *-sk-.* U književni jezik malo je od toga ušlo.

Daleko je veća leksikologijska porodica osnove *ber-.* Ovamo ide najprije praslavenska ili bolje još ie. izvedenica obrazovana s pomoću danas neživog sufiksa *-men:* praslav. **bere -men (set- osnova}* > *breme* n (12. v.), ikavski *brime* ŽK, slog *bre-* je po zakonu'likvidne metateze. Odatle pridjev na *-ьn: brèman* < **Ьеmеnьnъ* stegnuto po zakonu haplologije, na *-et: bremenit',* poimeničenje na *-ica: brèmenica* f (Vuk, Korčula) »sud od duga uzak a dug, bačva za vodu, koja nije plosnata (za razliku od *medzarola* f koja je plosnata, Korčula)«; odatle hipokoristik *bréma* f; radne imenice na *-ar: bremènar* = na *-džija bremendžija; bremenoša* (Crna Gora, haplologija tipa *zakonoša);* deminutivi na dvostruk sufiks *-сьсе: bremešce,,* na *-ičak: bremičak,* na *-jak: bremenjâk* m (Kosmet) »veliko kabasto breme«; kolektiv na *-je: bremenje* n (Kosmet). Denominal *razbremenivati* (Jambrešić). Ovamo ide po jednom tumačenju i praslavenski pridjev **ber-dia > bređa* (v. niže *bread).* Zatim apstraktum na *-bba: berba* f »jamanje, trganje« pored *bèridba* f (Srbija, Valjevo) »branje kukuruza«; radna imenica na *-ač: berač,* gen. *-oca* m prema *beračica* f; odatle pridjevi na *-ev* i *-ski: beráčev* i *berački;* na *-ka: berka* f (Srbija, Valjevo) »košarica za branje kukuruza«; na *-alo bèralo* n (Pavlinović, Dalmacija) »grane ili stablo na kom se što bere«. Ovu riječ Daničić bez potrebe izvodi od perz. *ber-awer* »rodan«. Ovamo ide još postverbal *pobër* m »jarak između dvije lijehe« (Buzet, Sovinjsko polje, Istra) zacijelo tako nazvan jer pobire vodu. Pridjev na *-iv: izberiv* (Stulić) danas je općenit.

Još veća je leksikologijska porodica osnove *bir-.* Ovamo ide najprije postverbal *bir* m, f (18. v.) »1° prijesad, voćka ili loza za presađivanje«. Nije etimologijski isto što *bîrm,. f* (13. v.) »porez popu od oženjene glave« < madž. *bér* (v. *bir).* Radna imenica na *-ač* (v.): *birač,* gen. *-aia* m »elector«, neologizam kao i *biralište* i *biranih,* gen. *-ika* m »electus«; deminutivni glagol *birúkati* impf. (Ljubiša); složenica sa *pa-* (v.) *pābirak,* gen. *-irka* m, odatle denominal *pabīrčiti (na-}* = *pabirčit* (Vuk Kosmet), u ŽK od osnove *ber- i* asimilacijom suglasnika *păperak,* gen. *-řka* i odatle *păperkovati.* Taj glagol posudiše Rumunji *pobírá* (Dame). Isto tako *o-: òbirak,* gen.- *òbirka* = *òbir* m = *obira* f i *obirač,* gen.

-aca, obìrina, obirotina, sve od *obírati* = *obírat* (Kosmet); *iz-: ízbirak, izbirāč* = *izbiravec* (kajkavski), *izbiralo* m, *izhirština* f (Kosmet), prema *izber* (narodna pjesma istarska); *na-: nabirač,* gen. *-oca* m, *nabirača* f »šipka na koju se nabire vatra«; zatim *nabiračiti* (Vuk) »napabirčiti« = *nabirkačiti, nabirkačim* (Lika). Zatim *od-: odbir* (npr. *na odbire: meni je na odbire,* Vodica, Istra) = *odbirak,* gen. *odbir ka* (Vuk). Zatim *z-* < *s- : zbir* m i *zbirka* f. Od *sabirali* je na *-oca: sabirača* f (Vuk) »vrsta pite kojoj se listovi u sredim sabiru«. Određeni pridjev odatle *sabirni* neologizam je za prevođenje njemačkih složenica s prvim elementom *Sammel-.*

Isto je tako brojna leksikologijska porodica osnove *bor-* koja se nalazi najčešće u prefiksalnim glagolskim složenicama i u postverbalima stvorenim od njih. Bez sufiksa je samo *bóra* f »plića, ruga« i pridjev odatle *boran* (17. v., samo Vuk) »sinuosus«. Jedna je od najvažnijih prefiksalnih složenica *$ъЂогъ,* postverbal od *sībbrati* > *sabrati, saberem* (15. v.) pored *zbra-ti* koja je dala semantičku varijaciju:

1° *sabor* »1° Falte, 2° dietě«. U prvom značenju posudiše Arbanasi *zapari* = *sabor,* gen. *sabora* (Kosmet) »slava nekog manastira«; odatle određeni pridjev na *-ni: saborni (crkva);* na *-ski: saborski;* na *-ište: saborište* n; denominai na *-isati* (v.): *sabòrisati* = *saborovati.* *2° zbor* = *zbor,* gen. *zbora* (Kosmet) u dva značenja 1° »skup«, odatle *zbornica f* i 2° »riječ, govor, razgovor«. U posljednjem značenju posudiše Cincari denominai *zburì* < *zboriti (po-, pro-, o-)* = *zbořit* pored *zbořit* (Kosmet) impf., *ozborăvăt* (Kosmet) »ogovarati«. Ovaj razvitak značenja koji se osniva na zakonu sinegdohe (totum prò parte), odgovara posvema lat. *conventus,* rum. *cuvînt* »riječ«, arb. *kuvënt* i ngr. *κουβέντα* »isto«, sve opet prema dvostrukom značenju grčkog kršćanskog termina ομιλία (od όμιλεΐν »skupiti se«) »1° zajednica, 2° propovijed«. Odatle složenica *zborbèra* f = *zborberüša* (Kosmet) »žensko čeljade koja sluša što se govori i to prepričava«, upor. *ubírat, -īram* impf, »prisluškivati«.

Važan je postverbal *razbor* m = *razbor* m (Vodice) od *raz(a)brati,* negativno: *nerazbor,* Prvobitno mu je značenje »razlika« što se vidi iz Vukove izrečice: *svi bez razbora.* Danas je dominantno značenje »pamet, razum«. *Razbor* je u Dalmaciji (Pavlinović) i »sitna šuma, grmlje, sinonim šišljaga«.

Ovamo zacijelo ide *razbora* f »mrežica kod crijeva« (Prigorje uzduž slovenske granice). Odatle na *-ьc: rázborac,* gen. *-rea* m »brašno presušenu pri vatri u tavi, da cicvara bude sipka i krupčiva (tj. razabrala)«, pridjev na *-ъn: rázboran* = na *-it: razborit* (16. v.) »1° sinonimi pametan, mudar, razložit; negativno *nerazborit;* 2° širok u odijelu«, prema *ràzbōran* »što ima bore, pun nabora«. Odatle apstraktum *razboritost* f; denominai: *razboriti, -im* »govoriti« i *rázboník, razbornost, razborstvo,* kojine uđoše u današnji naš govor. Drugi postverbali: od *nabrati, näherem* (Vuk); *nábor* m »mrska na košulji«, odatle sa *-nica: nabonica* f (Pag) »crna suknja«; sa *-njak: nabornjak* »nabran dio oko vrata«; od *od(a~)brati: odbor.* Još je od interesa zabilježiti unakrštavanje slavenskog i turskog glagola u *salabrât, salabêrem* pf. (Kosmet) pored *salaberisat, -гsem* »pokupiti, uzeti« < tur. *salmak* »potjerati pred sobom« + *brati, berem,* a u slovenskom *brati* »čitati«, odatle *berilo* n »štivo«, što je prevedenica prema njem. *lesen* i lat. *legere,* koji znače upravo »brati, birati«.

Lit.: ARj l, 234. 236. 237. 320. 321. 322. 323. 549. 574. 575. 585. 592. 610. 623. 3, 854. 4, 134. 194. 8, 48. 426. 442. 547. 569. 574, 7, 208. 212. 356-7. 756. 770. 13, 428-32. 479-88. 12, 56. 14, 416-423. *Miklošič* 9. *SEW l,* 50. 51. *Bruckner* 37. 44. *WP* \, 157. *Mladenov* 44. *Elezović* l, 3. 58. 190. 194. 204. 220. 428. 2, 6. 20. 23. 160. 376. i si. 538. *REW*[3] 2194. Ribarić, *SDZb* 9, 133. 172. 186. Vaillant, *RES* 22, 29. *Boisacq*[3] 1021-2. 1038. *GM* 35-6. 481. Brugmann, *KZ* 27, 418-20. Kretschmer, *KZ* 39, 548. Densusianu, *Grai şi suflet 2,* 1-21. *ASPh* 30, 457-8. Bělic, *NJ* l, 66. Thurneysen, *KZ* 44, 113-4. Meillet, *RSI 2, 62.* Güntert, *WuS* 11, 140. Tornanović, *JF* 17, 202.

brav m (Vuk, Kosmet), sveslavenska i praslavenska *(*boryo)* riječ, bez refleksa u baltičkoj grupi, dok za *ovca* (v.) postoje. Semantički znači isto što i *ovan.* Razlika je jedino u tome što *brav* nema mocije, a za *ovan* postoji femininum *ovca.* Ali kako apstraktna izvedenica na *-ina: bravina f* (ŽK) = *bràvetina* (Belostenac, Voltiđi) u narječjima znači »meso od ovce ili ovna, od jarca ili koze«, *brav* je prvobitno značilo tu sitnu životinju kao species, bez obzira na spol. Zbog toga Brugmann (II, l, 157 — 8) ispravno zaključuje da *įe-brav* stara kolektivna imenica za sitnu stoku obojega roda, za *ovna, ovcu, kozu, jarca, jare.* S tim se slaže i podatak Vukov da u Bačkoj, Banatu i Slavoniji znači »porcus castratus« (ovako

i slovenski i slovački), dok u češkom znači »sitnu stoku uopće«, = u ruskom *borovčak* »jednogodišnje tele«, a starohrvatska pastirska radna imenica na *-ar bravar* m (11. v.) prema *bravàrica* f (Dalmacija, Pavlinović) značila je »čuvara sitne stoke, ovčara, kozara«, odatle *bravarev* i *bravarija* (16. v.) »ager pascuus«. Nju posudiše' Mlečani *braver* (Cres), a dolazi i u dalmatinskim pravnim spomenicima. Arbanasi posudiše *brave* f »stado, tor« i *bravar.* Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *borov* »divlji prasac«, polj. *browek).*

Od *brav* postoje još ove izvedenice: na *-(a)c: bravac,* gen. *-vca* (Vuk) »porcus«, određeni pridjev na *-j: bràvljî* — na *-skī: bravinskī,* coll. *kravlje* n, pridjevski toponim i oionim sr. r. *Bràvsko* (planina i selo); deminutiv na *-če: bravče,* gen. *-četa* »jedan brav«; denominal na *-ati bravati* (Vuk) impf, »ići bez pameti kao brav«; na *-iti: zabraviti* »zalutali kao ovca«; *brav* znači još i »neku-mjeru za zemlju« (Krčki statut), a tu riječ Daničić izvodi od tal. *braccia,* što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Mažuranić kaže ispravnije da je isto što i *brav,* tj. da znači toliko prostora koliko jedan *brav* treba za pašu.

Što se tiče postanja, uzimlje se da je osnova ista koja i u *boriti se* (v.) i da je prvobitno značenje bilo »uškopljena sitna stoka, ovan, prasac«. U tom slučaju sufiks *-uo* bio bi isti koji i u lat. *cervus* i u *krava* (v.). Ako je tako, onda je praslavenska riječ srodna sa stisl. *borgr* i stvnjem. *barug;* nije posuđena iz germanskoga, kako misli Hirt.

Lit.: ARj l, 574. 593. 610. 611. *Miklošič* 19. *SEW* l, 77. *Mladenov* 42. *GM* 45. *Mažuranić* 96. *Elezović l,* 57. *Trautmann* 27. *WP 2,* 161. Machek, *KZ* 64, 263. Hirt, *PBB* 22, 230. 23, 331.

brava f (16. v., Vuk), nije opća hrv.-srp. riječ jer se ne nalazi ni u čakavskom ni u hrvatskom kajkavskom* Od drugih slavenskih jezika nalazi se još samo u bug. *brava* »sinonim: klučalka«. Drugi su hrv.-srp. izrazi za *brava* ovi: *zaklop, zavor, ključanica* (ŽK), *ključenica.* Arbanasi posudiše *brave* f u istom značenju; tur. *pirava* Zenker označuje kao »ključanicu bosanske fabrikacije« (prema tome bi tur. *pirava* bila posudenica iz bosanskog govora). Postanje sloga *bra-* nepoznato je jer riječ ne postoji u sjevernim slavenskim jezicima. Veza sa predrimskom *barra* »prijećka« bila bi semantički moguća (upor *mandal, zasun, kračun),* ali se ne zna da li je *rr* < *rv.* Sa gledišta lingvističke geografije, *brava* bi mogla biti ilirotračka riječ.

Lit.: ARj l, 611. *Miklošič* 20. *SEW l,* 82. *GM* 45. *Mladenov* 42. Vasmer, *ŽS* 16, 2. 86. *RSl* 3, 263.

bravo (u Vuka era-), internacionalni uzvik »tako valja«, danas općenit u gradskom govoru, odatle ulazi i u narodni govor. Nastao je od tal. priloga *bravo* koji je ušao iz tal. opere u njemački, odatle oper k nama. Apstraktum je odatle *bravura* f »vještina«. I taj je došao k nama preko njem. *Bravour* < fr. *bravoure* < tal. (15. v.) i španj. *bravura.* To je izvedenica na *-ura* od tal. pridjeva *bravo* < prov. *brau* »divlji, oštar, neukroćen« od lat. *barbarus* (haplologijom **brabus* > vlat. *brovus}.* Na *-are* tal. *bravare* > *bravât, -am* (Cres) »prkositi, prijetiti«. Upor. arb. *bravom.* Riječ *barbarus* govori se kao internacionalna u dva izgovora u pridjevu na *-bsk barbarski* = *varvarski,* upor. arb. *varvaro.* Na nenaglašeni sufik *-ia* očuvao se u imenu kraja *Barbaria* > *Barbagia* (Sardinija) = *Varvaria* (prema grčkom izgovoru, Dalmacija). Odatle ή Βρεβέρα (hrv. župa kod Porfirogeneta), *Bribir* i pridjev *breberiscico.*

Lit.: ARj l, 612. Skok, *NVj 22,* 441-2. *REW** 945. *DEI* 592. 593. *GM* 45. 464. *Weigand-Hirt* l, 282. Van Wijk, *ZSPh* 14, 13. i si. *Mayer* l, 354. 2, 122.

brazda f (14. v., Vuk) »sulcus«, sveslav. poljoprivredni termin iz praslav. doba (*ґои-*-da).* Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. polj. *brazda,* rus. *horozda).* Ie. je korijen isti koji u *brašno* (v.) i *brana* (v.), tj. *bher-ļbhor-,* raširen sa *s* (upor. bez í gr. φάρος »brazda«) i sa sufiksom *-dha,* koji se nalazi u *pravda* (v.) i *krivda* (v.), što znači da je *brazda* ie. apstraktum, srodan sa stengi, *breard,* stvnjem. *bran* »okrajak«. U bug. *brazna* f je poimeničen pridjev *prázdna,* koji se pojavljuje i u madž. *brázna* pored *barázda* (11. v.), starije *horozda,* znak da je taj poljoprivredni termin postojao u panonskoslavenskom u oba oblika, dok je u rumunjskom samo *brazda* f. Veza s korijenom od *brana* vidi se u tome što rus. *horozda* znači u narječju (Pskov) isto što i *barona.* Odatle: deminutiv na *-ica: brazdica,* radna imenica na *-āš: brazdaš* m »1° vo koji ore s desne strane, 2° confinis, 3° također vrsta biljke«, pridjev na *-at* (v.): *bräzdat;* denominali na *-ati: brazdati (iz-,* i Kosmet) i od deminutiva *brazdičati* (Vuk) te na *-iti: brázditi, brázdím* impf, *(iz-, za-}.* Mjesto

suglasničke grupe *zd* pojavljuje se *zg* samo u hrv.-srp. (ne u drugim slav. jezicima) u denominala *brázgati* »isto što i *brazdati«* i u izvedenici na *-otina* (v.) *brazgotina* f »1° trag od rane, ožujak (v.), 2° bóra (v.)« = *brăzgot* (Kavanjin), odatle pridjev na *-av: brazgotinav,* na *-ovit: brazgòvit.*

Lit.: ARj l, 612—614. *Miklósié 19. SEW l,* 75. *Bruckner* 42. *KZ* 45, 53. *WP* 2, 133. *Mladenov* 42. *Gombocz-Melich* 286. 535. *Elezović* 220. Scheftelowitz, *KZ* 54, 231. Meringer, *IF* 18, 246. Buga, *KZ 51,* 127. Todorović, *NJ* 5, 11-14. Nahtigal, *SlRev 2,* 303.

bȑblati, *-am* impf. (Vuk) = *brblàti* (ŽK) = *brbljati (raz- se)* (Vuk) »svašta govoriti«, bug. *brăbla.* Od baltoslav. onomatopejske osnove *brb-,* od koje s onomatopejskim sufiksom *-öt-* (upór. *topot, sopot,* v.) *brbòtati* = *hrbatiti* »izvoditi zvuk izviranja«, upor. slovenski *brbot* (odatle prezime *Barbot,* Vivodina) »mucanje itd.« i gluž. *borhot.* Paralela lit. *burbėti* »brummen, brodeln« dokazuje da je osnova *brb-* bila raširena s/ = / = r = or = os = *os — ot* = *olj,* tj. onomatopeiziranjem sufiksa. Odatle: pridjev na *-av: brbljav* (Vuk), poimeničen sa *-(a)c: brbljavac* m prema *brb-Ijavica* f = *bfbljivac* = *bȑbravac; bȑboriti, brbosati* = *bȑbositi* = *brbošiti, brboljiti, brbrati* (slov. i hrv.-kajk.), *brbotljivac.* Čudno je raširenje u Puntu (Krk) *brbuznjăt* impf, »blebetali«, odatle *brbuznjalo* m »brbljavac«. Ista osnova dolazi i s izmjenom suglasnika *b* u *f-.frfljati, -am* impf. (Vuk) = *frfrati* (Jambrešić) = *frfnjariti, -im* (18. v., Slavonija) = *frfuriti* (Jambrešić), odatle radna imenica *frfura* m (Belostenac). Mjesto samoglasa *r* dolazi i *oja: fòflati, faflata* (Dubrovnik, Boka) »rđavo čeljade koje svašta brblja«, odatle *faflatăt* »koješta govoriti«; *brebonjiti* impf. (Dubrovnik) »mrmljati« = *brebonjati* (Stulić) = *brabonjàt, -am* impf. (Kosmet) »trabunjati«. Poučan primjer kakve sve izmjene može doživjeti prastara onomatopeja tipa *barbarus,* gr. βορβορύζω.

Lit.: ARj l, 614-5. 3, 71. 72. 13, 489. *Miklošič* 101. *SEW* l, 107. *Trautmann* 39. *WP 2,* 262. *Mladenov* 46. Matzenauer, *LF 7,* 14. Tomanović, *JF* 17, 206. *Boisacq*[3] 114-5.

bȑc, uzvik, upravo skraćeni imperativ prema tipu *kuc kuc, tue tue,* od *bŕcati, bream* prema impf, *(po-, raz-")* (sjeverozapadna Hrvatska) »rastaviti, razbacati,· razmetati«, *bȑcnuti pí.* (Vuk, Boka) »projicere, anrühren«. Ide zajedno s *britti* (Marulić) »taknuti«, *bȑčkati* impf. (Vuk) prema *brinuti* pf. (Vuk), odatle *bȑčkavica* f (Vuk) »put po kom je žitko kao te se blječka kad se ide, sinonim *blječkavica«,* iz čega se vidi da je osnova onomatopejská *(brč* = *bijec-).* Odatle *break,* gen. *bȑčka* m »mali val što se diže kad se gazi po vodi ili brčka«. Dalja je veza *brkati* impf. (Vuk, Dalmacija) »turbare, kvariti« prema *brknuti* (17. v.); *(z)bfka f* »confusio«, o kojima v., te *(uz)burkan* (v.); *bŕcati* može biti i deminutiv od *brbati* (v.) < **brb.cati* ili unakrštavanje *brbati* + *bacati* (v.). Ne zna se ide li ovamo *break* m (Skadarsko jezero) »riba koja se ne jede nego služi za mamu jeguljama«.

Lit.: ARj l, 56. 615. 660. 661. 617. 659. *Miklošič* 10. *Mlađenov* 54. Osten-Säcken, *IF* 28, 145. Perušek, *ASPh* 34, 31. Pedersen, *KZ* 38, 342. *SEZb* 13, 193.

Breko m (Hrv.), lično ime. Od kelt. *Briccius,* ime sveca u gornjoj Hrvatskoj od 11. v., odatle toponimi *Brckovljani, Brcković* (i prezime), *Brckovčina.*

Lit.: ARj l, 615—5. Sertić, *ZbZN* 138.

brč, gen. *bȑča* m (Ljubiša, Boka) »stanje u kojem je što kad prispije do najboljeg svog vremena«, izvedenica je od *brk,* lok. *brku,* pl. *brkovi* prema *brci* (Vuk) s pomoću sufiksa *-io* (= lat. *-tum); -ía* u *bȑča f* »copia«, odatle denominal na *-eti: bŕcati, -am* impf. (17. v., Divković) »napredovati, jačati, koristovati se«. Ostalo v. pod *brk.*

Lit.: ARj l, 660. *Miklósié* 10. *Bruckner* 17. Osten-Säcken, *IF* 28, 148. Joki, *Uṇt.* 137.

brdo n (Vuk) »1° tkalački termini: Weberkamm, Lade des Webstuhls, 2° geografski termin: brijeg, brežuljak, Hügel, colline«. U prvom značenju riječ je baltoslavenska, upor. lit. *birde* f »krosna, stan, razboj«. U tom značenju nalazi se u svim slav. jezicima. U drugom značenju nalazi se samo u južnoslav. jezicima kao apelativ, u češkom i poljskom kao toponim, u ruskom i litavskom nikako. Ali za drugo značenje ima paralela u drugim ie. jezicima, kao njem. *borzen, burzeń,* kimr. (keltski u Walesu) *brynn,* stisl. *brattr,* stengi, *bront* »strmenit«. Ova dva značenja osjećala su se kao homonimije koje je jezik uklonio sufiksom za oruđa *-tlo* (v.): *brdila* n. pl. (Vuk) = *bratto* pored *brdilo* (Kosmet, takođe bug.) i s prefiksom *nabrdilo* n (Srbija). Kao tkalački termin riječ je kulturna i posuđuje se. Madžari je posudiše od panonskih Slavena bez *-ilo: borda,* a Rumunji s tim sufiksom i u varijanti -r/o: *brîglă î* (sinonim *vaiale* = bug. *votala),* cine. *bîrdilă f.*

Riječ je svakako praslavenska, nije posuđena iz germanskog (got. *baurd,* nvnjem. *Bord}* i tumači se iz ie. osnove *bher-* koja znači »stršiti, šiljak«. Dalji je refleks iste ie. osnove prijevoj *bor-* (v.), *-d* je formant. Od *brdo* je deminutiv na *-će: brce* n (Dalmacija, Kaštela, Kosmet) »1° uzvišeno mjesto u sredim sela koje služi za sastanak« (Dalmacija), 2° dio na plugu (Kosmet)«. Odatle madž. *berce,* rum. *bírta — bîrsă* = »Scherbaum«. U ovoj se izvedenici ne vidi osnova jer se *d* asimiliralo sa *c.* Osnova se dobro vidi u izvedenici sa dva deminutivna sufiksa *-ьcьce* > *-sce: brdašce* n, na *-elj(a)k: brdéljak,* na *-anjak: brdanjak* (jedanput). Augmentativ na *-ina: brdina* f (Vuk), col. na *-je: bfde* (17. v.), danas s prefiksom *pobrđe.* Etnik na *-janin : brđanin* m, odatle pridjev na *-ski: brđanski.* Pridjevi su: na *-ьn* određeno *hrdni* (14. v.); na *-ski: brdskí;* na- *ast: hrdost* = na *-ovit brdovit* (Vuk). *Brdo* u sg. i pl., u izvedenicama na *-nik, -nica, -ovac* i s pridjevima veoma je raširen toponim i oronim.

Lit.: ARj l, 616-20. 7, 214. *Miklošič* 10. *SEW l,* 118. *Bruckner* 16. *ASPh* 42, 139. *Mladenov* 53. *Trautmann* 33. *WP* 2, 163. *Tiktin* 224. *Elezović* l, 59. 184. *Pascu 2,* 182. *Gombocz-Melich* 478. Asbóth, *Nýt 6,* 43-47. *Boisacq*[3] 124. 771-2. Strachan prema *AIF* 4, 103. Scheftelowitz, *KZ 54,* 231. Densusianu, *Grai si suflet 1.* Hirt, *PBB* 23, 337. Stender-Petersen i Janko, *Slávia* 9, 346.

bȑdokva f (slov., Valjavec) »loćika, salata, solata (ŽK)« = bug. *bărdokvi* f. pl. »Lattichsalat«; nije potvrđeno u hrv.-srp., gdje bi ta riječ morala postojati kad se kao grecizam nalazi i u slovenskom. Od gr. akuzativa θρίδακα, od θρίδαξ, gen. -ακος, po deklinaciji *u* kao *bukva, mrkva.*

Lit.: Pleteršnik l, 24. *Doric* 27. *Mladenov* 53. *SEW* l, 94. Vaillant, *RES* 14, 235.

brđun, gen. *-una* m (Boka, Vuk) »loza osječena na kojoj su dva grozda«; *maca* glosira se »brđun, više grozdova na jednoj lozi (Hercegovina)«. Od tal. *bordone,* možda izvedenica od *burda* »canna«, ili *bordone* »hodočasnički štap«. Ne zna se je li ista riječ *brdun* (Aleksandrida) »gladius« < tal. *bordone* »specie di lancia« < stfr. *bourdon.*

Lit.: ARj 1, 619. 6, 344. *DEI* 564. *REW*[3] 1403. *Miklošič* 10.

brë, uzvik istočnih krajeva, nepoznat čakavskom i kajkavskom, javlja se u nprodnim pjesmama i pripovijetkama, u bugarštici kao *bri* (upor. μορή), *bro* u narodnoj pjesmi 18. v. i kod jednog pisca 17. v. U Kosmetu se veže s ličnim imenom *brê Radênko* ili *hre băle (v. brat'');* također s vokativom *more* na drugom mjestu: *more brê.* Oboje je balkanizam grčkog podrijetla (vokativ μορέ od μωρός, μωρός »luda«, skraćeno u *bre* < **mre).* Nalazi se u bug., rum., arb. *bre* i ngr. μπρε, βρε μορέ te u turskom u rumelijskim narječjima. Odatle impf, *nabrekivati, nabrèkujem* (Vuk) »osijecati se na nekoga vičući mu *bre«* = *nabrećivati se* prema pf. *nàbreknuti se, -ēm* (Vuk), *brčkati se* impf.

Lit.: ARj l, 620. 640. 665. 7, 215. *Elezović l, 59. Deny* § 1041. Vaillant, *RES 22,* 190.

breber[1] m »šimšir«. Na *-ika breberika* f »berberis vulgáris«. Augmentativ na *-ina brèberina* »veprinac, ruscus«. Na *-ovina breberovina.* Od tal. *bèrbero,* srlat. *berberis* zastupljeno u evropskim jezicima. Riječ je arapskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 620. *DEI* 491.

breber[2]**,** gen. *brebra* m »castor fiber«, kajkavski naziv (Belostenec, Jambrešić) koji Daničić bez potrebe štokavizira u *briebar,* gen. *brêbra,* a Voliđi krivo piše *brebir.* Sa r u oba sloga (upor. fr. *trésor* < *thesaurus* i *tertre* < lat. *termite)* dolazi još samo u slovenskom. Metatezu glasa *r* iz dočetnog sloga u naglašeni pokazuje još rum. *breb.* Na kajkavkom teritoriju odatle toponim (šuma s potokom) *Brebrôvac,* gen. *-ovca* (kod Jastrebarskog), ime sela *Brebernica* (Hrv. zagorje) i u Krašiću prezime *Brebrić.* Bez *r* u prvom slogu nalazi se *beber* u slovenskom, bugarskom i gornjolužičkom. Vokal *e* u oba sloga može biti zamjena za meki poluglas 0, s čime se slaže galsko *Bibracte* > *Mont-Beuvray* (Saône-et Loire), a može biti i ie. *e,* upor. *bebros* u imenu rijeke *Bièvre,* i lit. *bebrus.* Možda ide ovamo još *beberia* m (Lovran, Istra) »šišmiš«, ako se uzme da je i ta životinja dobila ime po smeđoj boji kao i *castor fiber* (por. sanskr. *babhruš* »smeđ«, lit. *héros* »isto«). Za meki poluglas govori i štokavski oblik *dabar,* gen. *dabra* (Vuk), gdje vidimo i disimilaciju *b-b* > *d-b,* koja se nalazi i u lit. *dëbras, dabras.* Inače je u slavenskim jezicima bolje zastupljen prijevoj *o: bob(a)r,* gen. *bobra* (Mikalja, Stulić) i odatle izvedenice: pridjev na *-ov: bobrov,* poimeničen sa *-ina: bobrovina* »koža dabrova«. Jednako u sjevernim slavenskim jezicima. Značajno je da u hrv.-srp. toponomastici oblik *bobar* nije potvrđen.

Lit.: ARj l, 218. 620. 2, 215. Dickenmann, *AECO 5,* 46. *Bezlaj* 81-2. *Miklošič* 8. *SEW* l, 47. *Trautmann* 28. *Mladenov* 20. *Pleteri-*

nik l, 15. 36. 54. *WP г,* 167. *Bruckner 32. KZ* 45, 48. 48, 213. Niedermann, *IF 26,* 59. *ASPh* 34, 307.

bréci, *brêknëm* (Vuk) postoji samo u prefiksalnim složenicama *na-* (v.) i *za-: nabréknuti* »oteći, nabujali«, iterativ *nabrekívati, zabrěknuti.* Glagol je baltoslavenski, *e* je nastalo iz palatalnog nalaza *ę,* što se vidi iz lit. *brinkti* »nabujali«. Praslavenski je *brek-.* Prijelaz u primarnu klasu *brek-ti* (iz stcslav. *breknc, brțknçtï)* dogodio se zbog izbjegavanja homonimije sa dva onomatopejska glagola: 1° *brék-nuti* »strepere, clamare« (v.) i 2° *nàbreknuti, -kivati* »nekome oštro *bre* kazati« (v. *bre).* Pored *nàbreknuti* Vuk ima iz Srijema *nabrēnditi (usne su mu nabrendilé).* Promjene koje su se u ovoj varijanti dogodile nisu jasne, sve ako se i za nju može misliti da je nastala zbog izbjegavanja homonimije. Umetnuto *n* neće biti staro, nego sekundarni umetak pred *d.* le. je osnova *bhren-* od *bher-* raširena formantom *ɪ* »stršati«.

Lit.: ARj 7, 215. *BI* 1, 724. 2, 763. *Miklošič* 21. *SEW* 1, 84. *Trautmann* 36. *WP 2,* 203. Osten-Säcken, *IF* 23, 379. Matzenauer, *LF 'I,* 13. Vaillant, *RES* 22, 190.

bređa (Vuk) = *breja* (ŽK) = *brlja* (Lumbarda na Korčuli), sveslavenski pridjev ž. r., koji se u m i n ne govori. Iz praslavenskog je doba. Danas se upotrebljava samo za životinje, u prvom redu za kravu i kobilu, u starocrkvenoslavenskom i za ženu, kao i u Vukovim poslovicama *(gulozan kao bređa žena)* »enceinte«; *e* je iz jata (stcslav. *brěžda,* stčeš. *březí,* danas *březí.* Kako se ra'di o pojmu koji je u folkloru podvržen tabu, upotrebljavaju se eufemistični izrazi: *u drugom stanju biti, noseća* (Lika, ŽK), i si., a kod domaćih životinja pridjevi na *-ьn: steona < sbtehna krava, skotna* od *skot* za svinje i ostale životinje itd. Ne nalazi se u baltičkoj grupi jer lit. *berždžia* znači »jalov (o kravi)«, koje je prema Bariću ie. *^hēr-ģdhiā* »poroda lišena«. Po značenju odgovara lat. *fordus,* koji prema slavenskom pokazuje prijevojni štěpen *o,* od ie. osnove *bher-* »nositi« (v. *brati),* upor. eufemizam *noseća.* U latinskom je ie. *bhor-* rašireno formantom *d,* u slavenskom još sa pridjevskim *-to* = ie. set oblik *^hendla.* Slog *bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *berežaja).*

Lit.: ARj 1, 622. 7, 214. *BI 2,* 763. *Miklošič* 10. *SEW* 1, 49. *WP 2,* 306. 157. Bruckner, *KZ* 45, 316. *Trautmann* 32. Matzenauer, *LF* 7, 15-16. *Boisacq"* 1038. Skardžius, *APh 5,* 22. i sl. Barić, *JF 2,* 310-11. Kušar, *NVj* 3, 325. *Brajkovič* 19.

brèkinja f = *brêkinja* (Kosmet) »sorbus terminālis«, i bug. *brekínja,* sveslavenska riječ iz praslav. **berka,* bez sufiksa *-inja < *-ynji* u rus., ukr. *bérëk(a),* slov. *breka f* i *brêk* m = češ. *břek.* Slog *brë > bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, *ť* iz jery, upor. ukr. *bŕakynja.* Ukr. i polj. *brzęk* pretpostavljaju korijen s palatalnim nazalom **brek-.* Madžari je posudiše od panonskih Slavena u dva lika: 1° sa sufiksom *-ynji: berekenye = berkenye* i 2° sa sufiksom *-ovica* mjesto *-ynji: barkaca.* Sufiks *-inja* varira sa *-unja* i *-ulja: brekunja = brèkulja* (Šulek, Lika). U slovenskom postoji još *bréča* f »Baumsaft, besonders Kirschenpech«, koje bi moglo biti pridjevska izvedenica na *-ɪa* od *brek-* ili *brek-.*

Lit.: ARj 1, 623. *Miklošič* 10. *SEW* 1, 50. *Gombocz-Melich* 1, 294. 371. *Bruckner* 44. *Mlàdenov* 44. Machek, *LP* 2, 156. Isti, *ČSR* 115. Rozwadowski, *RSI* 2, 78.

bréknuti, *brêknëm* (Vuk) pf. »strepere, clamare«, odatle postverbal *brêk* m pored *breka î* (16. v.), onomatopejski je sveslavenski glagol iz praslav. doba, *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upor. polj. *brzęk,* rus. *brjakatb* i stcslav. *breČQ.* Dolazi još u klasi *-eti: bréčati,* 3. 1. *brečí* »sonare«, također slovenski u značenju »meckern« = *brěcot* impf, »vikati na nekoga« (Brusje, Hvar), odatle postverbal *breč* m (Marulić) »sonitus«; kolektiv na *-ad: brečad,* gen. *-i* f »paščad, štenad«; deminutiv na *-e: breče,* gen. *brečela* n »pašče, štene«. Od *breka* f denominál na *-iti* je *brečiti* »oboriti koga na zemlju, kao da zvekne«. Ovamo ide još s deminutivnim glagolskim nastavkom *'-t-ati: brèktati, brekćem* »schnauben« (Vuk, Srbija). Onomatopeja se pojačava s umetnutim *n: brenčāti,* 3. 1. *brenči* (ŽK) = *brenčati, brenči* impf, »zvečati«. Odatle *brenčuša* f (Kaštela) »muha sarcophaga carnaria« i *brence* n, gen. *brenca* (Vuk, Gruža) »zvečak, klatno«. Treća varijanta pokazuje *k > c: brèkati se = brêcati se* (na koga) (ŽK) »osorljivo govoriti« impf, pored *brêcati, brēcām* impf, »kucati, lupati, vikati, zujati kao što čine muhe« = stcslav. *brecati,* odatle *brècavica* f = *brêculja* (Ljubiša) = *brèkulja* (Dalmacija, Podgora / ? /, Pavlinović), s prefiksima *o-, iz-, na-: obrecnuti se* (Srbija) pf. »viknuti, osjeći se« = *izbrècniti se* (ŽK) = *nabrecnut se* (Kosmet) pf. »osloviti nekoga osorljivo« pored *nabrecovat se* impf. Postoji još varijanta sa *h* mjesto *k* kao obično kod onomatopeja: stcslav. *brehati: brinati, bresēm* impf., odatle postverbal *brêha* f (Hrvatska) »veliki kašalj, magareći kašalj, sinonim hripavac, rika vac«,

izbrêhnut se pf. »natresti se nad kim« (Brusje, Hvar). Razlikovati treba *brekati se* »dire ère«, iako se mora uzeti unakrštavanje jer znači i »parler brutalement« (v. *bre).* Ova četvrta varijanta potječe od ie. onomatopeje *bherg-* »zujati, vikati«, o kojoj će biti-još riječ pod *brgljati* (v.). Slog *bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Sastadoše se dakle u hrv.-srp. ónomatopejskim refleksima dvije ie. onomatopeje: *bhrenq-* i *bherg-,* koje su zacijelo već u prajeziku bile istoznačne i oponašale na različit način prirodne zvukove.

Lit.: ARj 1, 622-3. 626. 7, 215. 8, 455. *Miklošič* 21. *SEW* 1, 84. *WP 2,* 171. 203. Trautmann 36. Hraste, *IF 6,* 211. 212. Matzenauer, *LF l,* 12. 13. *Elezović* 1, 428. 2, 6. *Bruckner* 44. *KZ* 43, 313-4. *KZ* 56, 200. 203. Zupitza, *KZ* 36, 58.

brenta f (15. v., Bakar, Cres, Grižani 1616, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) = *brenda* (ŽK), slov. *bretã* (Ipava) = *brenta* »ein nach oben breiteres Gefäss, das auf dem Rücken getragen wird; služi za gnječenje grožđa, nošenje mošta, vina, jaja«. U slovenskom ima leksikologijsku porodicu; *brenta* je predrimska alpinska riječ, posuđena na čakavskom, slov. i hrv.-kajk. teritoriju u novije doba iz furl., ne u isto doba kad i *Soča < Sontius* jer ne pokazuje *e* od nazala.

Lit.: ARj 1, 626. *Štampa* 107-8. Skok, *SIRev* 3,350-1. *Pleteršnik* 1, 55-6. *REW** 1285. *Mažuranić,* 98. Ribarić, *SDZb 9,* 124. *Bezlaj* 84.

brešakinja f (Crna Gora) = *brešanka* (nar. pjesma) = *brešankinja* (nar. pjesma), etnik ž. r. od *Breša <* tal. *Brescia (<* kelt. *Brixia)* u značenju »puška iz Breše«; pridjev na *-bsk brêSka* f (Vuk, nar. pjesma), poimeničen pridjev ž. r. »puška posrebrena, sjajna«.

Lit.: ARj 1, 631. *NJ* 3, 192.

brevijar, gen. *-ara* (16. v.) = (disimilacija *r-r > r-l* ili zamjena sufiksa) *brevijal,* gen. *-ala* (17. v.) = *brevijao,* gen. *-ala* = (sa *re >* r) *brvijar,* gen. *-ara* (17. v.) = *br'vijal,* gen. *-ala* (1459, Novi, historijski dokumenti). I u talijanskom zamjenom sufiksa *-ario* je *-ale breviale* (15. v.). Učena crkvena izvedenica od *brevis > brêv* m (16. v.) »papino pismo«, *breviárium* »summarium, skup svećeničkih molitava prema kalendaru«. Upor. *Brvijal po zakonu rimskoga dvora* (1493).

Lit. · *ARj* 1, 631. 688. *Šurmin* 218. *REW** 1289. 1291. *DEI* 597.

breza f (Vuk) »bouleau« je baltoslavenski i ie. naziv šumskog stabla »betula alba«; lit. *beržas,* lot. *bęrzs.* Vrlo raširen toponim i hidronim sam, u izvedenicama kao *Brezna? Brezno, Breznik, Breznica* (rijeka kod Plevlja),. *Brezovica, Brezičani* (od *brezik* + *-jani* »stanovnici *brezika«)* itd. Kako pokazuje bugarski pridjev *brez* i rumunjski *breazu,* koji dolazi i kao prezime, *breza* je poimeničen pridjev ž. r. koji se u našim narječjima očuvao u nazivu za »crnu ovcu s bijelom mrljom na nosu« *briza* (Golać, Istra) = *breza* (Vodice, Istra). Inače je pridjev raširen sufiksom *-ast: brêzast — brizast* (Istra) »scheckig«. Od imena drveta je pridjev na *-ov brezov, e* je nastao iz 'ĪĬ, stoga u ikavskom: *briza,* ali ima i ikavskih čakavskih narječja koja kažu *breza* (ŽK).

Od iste je osnove i naziv drugog šumskog drveta *brijest* m = *brist, brest* (ŽK) »ulmus« u ikavskim čakavskim narječjima. Također je vrlo raširen toponim sam i u izvedenicama kao *Brestovac.* Za *brijest* nema baltičkih paralela. Slog *bre-|brije-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih paralela za *breza; z* je nastao iz ie. palatala *ğ.* le. je osnova **bhereğ-* kojoj je osnovno značenje »svijetliti se, bijel«. Prema tome su oba šumska drveta onomasiologi j ski nazvana po bjelini drvne sastojine ili kore.

Lit.:' ARj 1, 629-630. 632-637. 649. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 52. *Trautmann* 32. *Bruckner* 45. *WP 2,* 170-1. *Mladenov* 47. *Boisacq** 624. 1034. Vasmer, *RSI 4,* 167. *Vasmer* 1, 77-8. Hirt, *IF* 1, 476. Wiedemann, *IF* 1, 511-2. Christiani, *ZSPh* 18, 162. *GM* 45-6. Krek, *Kres* 1884, 414-21 *(ASPh* 12, 517). Sulek, *Im.* 31-2. 527. 559. *Bezlaj* 84-7.

brězgb m = *probrězgb* »diluculum, aurora« (jedno i drugo u stcslav.), *-zg-* varira sa *-sk-:* slov. *brêsk* m »zora«. Od varijanata sa *-zg-* pf. *razbrezditi se* (Sisak, kajkavski) »razvedriti«. Upor. slov. *brezi, brezdi se* »es dämmert«, češ. *březditi se* »isto«. Upor. lit. *brékszti* »razdaniti se«. Ie. je osnova ista koja i u *breza* (v.) i *brijest,* tj. **bhereg — bherek* »sjati se, bijel«, raširena formatom î ili *g.*

Lit.: ARj 13, 489. *Pleteršnik* 1, 55. *SEW* 1, 85. *WP 2,* 170. Slawski, *PF* 8, 527-35. *Boisacq[3]* 50. 1034. 1039. 1035. 1093. Bruckner, *KZ* 43, 320. 45, 43. Scheftelowitz, *KZ* 54, 245-6. 56, 177. 178.

Brgačel m brdo na Ugljanu, u dokumentu *Briacello.* Hrvatski oblik pretpostavlja romanski deminutiv na *-čellus, -icellus* kao *monticellu > Munčel* (v.), od galskog *briga* (upor. brojne

galske toponime na *briga* kao drugi elemenat) »brijeg«, dok je u *Briacello g* ispao. Postoji još oblik *bricco Ibricca* »luogo scosceso, dirupo«, alpinska riječ, prema Battistiju mediteranskog podrijetla. Ovamo stavljam etnikum *Brkîn* m prema *Brkînka* f »stanovnik pješčanog humlja u sjevernoj Istri na staroj granici Istre i Kranjske«. Ovako se zovu i u Kranjskoj. Ime njihove zemlje je na *-ija Brkinija* = *Brkinčinîja* (Golać), odakle se vidi da se zovu i *Brkinci*, sing. *Brkinac*. Naziv je nastao zacijelo po zemlji na kojoj stanuju. Upor. *Kraševci* (susjedi *Brkina)* »stanovnici istarskog Krasa«. Kajkavski dijalekat Brkina, Kraševaca i Šavrina nije jedinstven. *Brkin* je izvedeno s pomoću lat. sufiksa *-inus* > tal. *-ino* koji služi za izvođenje etnika (upor. *Vrgadini* »stanovnici *Vrgade«, Murterini* »stanovnici *Murtera«).* V. *birikin.*

Lit.: Skok, *NVj 24, 660.,* br. 2. Isti, *Slav.* 107. 109. Ribarić, *SDZb 9,* 134. *REW** 1300a. *FEW* 1, 525.

Brgat m (16. v., Dubrovnik, Nalješković, Gundulić, Palmotić), oronim i toponim »1° brdo iznad Dubrovnika, 2° dva sela na njemu *(Gornji i Donji Brgat)«.* Etnik *Brgaćanin* m prema *Br̃gajka í (tk > jk* kao u *Captajkà)* = *Brgatka* (Gundulić), tál. *Bergatto,* u 13. i 14. v. *Vergato, Uirgatum* < lat. pridjev na *-ãtus* od *virga;* dalmato-romanski toponomastički ostatak kojemu je naš pandan *Šibenik.* Od *virga* je i slov. *brgôn* »Lehmrute, Leimstange« < furi, *vergòn* »panione«. Ne zna se da li ide ovamo kao metafora iz ribarske terminologije *brgljun* (Lorini) »engrualis encrasicholus, inćun (v.), sardon« < dvostruki sufiks *vírgula* + *-one.* Slov. *vržel,* gen. *-ì* f = *vržéla* je isto slov. *vrzël,* gen. *-eli* = *vrzela* »eiserne Gabelstange«. Bit će unakrštanje sitai. *vergella* = *verzèlla* »verga di ferro usata nelle ferriere« s domaćim korijenom **verz-* (v. *msti, vrzem).* Neprelazan glagol *vergulăt* impf. (Smokvica, Korčula, subjekti *tovar, mazga, konj}* »plašiti se, skakati« (Primjer: *Je li još vergulã mazgal),* pridjev *vergulozan* veže se semantički s tal. *vergola* »držak od mlata«; *firgaz* m (18. v., Obradović) »ferula, batina« potječe od madž. *virgas* < lat. ak. pl. *virgas,* možda iz školskog jezika.

Lit.: *ARj* l, 639. 3, 58. *Pleteršnik* l, 61. 2, 802. Hirtz, *Pisces* 52. 54. *Miklošič* 386. *REW** 9363. 9361. 9362. *Prati* 1037. *Pirana?* 1267. Jireček, *Romanen* l, 60.

br̃glijez, gen. *-èza* m »dubrovačka domaća ptica, sitta syriaca« (16. v., Dubrovnik, Vodopić; Mažibradić piše *brljez* zacijelo pod uplivom talijanske ortografije: £/ = /) = *brglez* (Belostenec) = *brgljez* (Zagreb, Žumberak, Križovljani, Srijem) = *brgles* (Varaždin) = *brijeg* (u pisaca), pridjev *brgliježev* (o gnijezdu) »sitta syriaca«. Nalazi se u slovenskom, češkom, poljskom i ruskom. Može biti praslavenska onomatopeja u prasrodstvu s lat. *frín-gilla* > furl, *frinzel.* Onomatopejski korijen nalazi se i u *brgalica* (16. v., Ranjina) kao zamjena za onomatopeju *grlica* (v.). Upor. i Vukov impf, *br̃gljati, -ãm* »1° brzo govoriti, da se ne razumije«, 2° zettern (zwitschern)« = *brgu-Ijati* (Benkovac, Dalmacija). Odatle na *-alo brgljalo* m. Ta se onomatopeja opetuje u sttal. *bergolare* »plaudern« (možda prema lat. tipu *verbulare),* rum. *bîrfi,* odatle apstraktum *bîrfeală,* u Hrvatskoj *frfljati, fallati* (ŽK), v. *brbljati.*

Lit.: *ARj* l, 639. Hirtz, *Aves* 24. 26. *Vasmer l,* 75. Isti, *ZSPh* 13, 333. *Bruckner* 16. Isti, *KZ* 48, 198. *Holub-Kopečný* 76. *Miklošič* 10. *REW** 9222. *DEI* 492. *Prati* 123. Zore, *Rad* 208, 295. *WP 2,* 171. Machek, *ZSPh* 20, 29-51. Iljinski, *IzvORJAS* 16, 4, 1—29 i *KZ* 43, 180. Osten-Säcken, *IF* 29, 151. *Boisacq*[3] 1039.

brgúd m (15. v., Istra, Krk, Parčić, Milčetić) »1° dio drmuna, »šumice«, prema potvrdi iz 1470. *brgud drmuna v kontr adi ka se zove Za brgud* (Vrbnik), 2° zemlja, općinska, iza sela, ispaša, ispust, *pascolo selvatico e rupestre* prema Parčićevu prijevodu, 3° mjesto iza Vrbnika gdje je nekada bila straža, 4° toponim u sjevernoj Dalmaciji, Istri kod Rijeke pred Prelukom«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac brgudac,* gen. *-guca* (16. v., Roč, Istra). Toponimi: *Brgud,* selo (Kastav), etnik *Brgužan* = *Brgod* (seoce u župi Klanec), *Bargujac* (Vis, *j* mjesto *d* nastao je u gen. *-dea* > *-jca,* upor. *Br̃gajka, Captajkà), Brgüdac* (selo, Lanišće). Kol. na *-je brdude* n (Bašćanska draga) »gdje je kržljavo grmlje«. Daničićevo izvođenje iz tal. deminutiva *bor ghetto* od *borgo* nije moguće ni fonetski ni semantički. Štrekelj izvodi iz furl, deminutiva *borgut·— borgatt* = tal. *borghetto;* to ne objašnjava *t* > *d* ni semantičku stranu. Potvrda *Burguldo* pomaže pronaći pravi izvor. Ona pokazuje da je *u* nastao iz sonantnog /. Zbog toga se nadaje sama od sebe etimologija: lat. *virgultum* s betacizmom *v* > *b* kao u *Bol, bandıma.* Najstarija je potvrda 1186. *Berguto.*

Lit.: *ARj* l, 63Э. Ribarić, *SDZb 9,* 134. *Mažuranu,* 100. Skok, *Slav.* 26. 33. 259. *ZRPh* 41, 147.

brid m »oštrice« = stcslav. *bridb* »δριμύς«, danas općenito u hrvatskom književnom jeziku zbog školske terminologije u mineralogiji; kod pisaca (Kavanjin) potvrđen kao pridjev *brid* »ljut«; kod Vuka i Daničića i ostalih pisaca samo s pridjevnim sufiksom *-íko* (upor. *sladak) bridak, britka* (14. v.) kao i u drugim slavenskim jezicima (stcslav. *ЬгіаъЪъ,* češ. *břitký,* polj. *brzydki),* sa *tk* > *ek: brıçka* (se. *sablja)* = *brîckinja* u nar. pjesmi pored *britkinja* f. Osjeća se veza s glagolom *briti* = *brijati* jer je potvrđen i oblik *brijackinja* = *brijatkinja* f, odatle apstrakta na *-oca, -ost: britkoća* = *britkost.* Potvrđen je i pridjev na *-ьn: bridan* »ljut, vrletan«. Denominál na *-éti: brídjeti, -īm* impf. (16. v., Vuk) »prurire«, upor. bug. *bridam* »režem«. Korijen je isti koji u *brîti/brija-ti* (v.), raširen formantom na *-d;* ali postoji i mišljenje da je srodno s got. *bauros,* stvnjem. *bittar,* njem. *bittér* < ie. **bhoid-ros* (Hujer, Niedermann) kao opozicija prema *sladak* (v.) i sa gr. δριμύς (Machek).

Lit.: *ARj* l, 641. i si. 655. *Miklošič 22. SEW* \, 86. *Mladenov* 44. *WP 2,* 194. Niedermann, *IF* 37, 145-55. Machek, *RES* 23, 63. *Recueil linguistique de Bratislava* 1948, 93—96. Buzuk, *Zap. istor. fil. vid. uhraj.* Ak. 7—8, 67. i sl. Vaillant, *BSLP* 31,44. 226-8. Hujer, *LF* 44, 226-8. Jokl, *Stud. 9.* Pisani, *R. Ace. naz. dei Lincei,* Re. ser. 6, sv. 5, br. 34. Scheftelowitz, *KZ* 54, 248.

brigèntìn, gen. *-ina* m (15. v., Dubrovnik, Hektorović) = *bergèntîn,* gen. *-ina* m (Mikalja) pomorski termin. Od tal. *brigantino* (14. v.) »bastimento a un ponte e basso bordo a vele latine e a remi«. Naziv raširen po čitavoj Evropi. Izvedenica na deminutiv *-ino,* od part, prezenta *brigante* od *brigare* »ratovati«, od kelt. **brīga* »snaga«. Odatle internacionalne riječi *brigante* (13. v.) »razbojnik« i poimeničen part, prezenta na sufiks *-ata* kolektivnog značenja tal. *brigata* > mlet. *brigada* > *brigada* f (Belostenec) »1° ovce ili koze od nekoliko gospodara sastavljene u jedno stado, 2° vojnički termin«, od tog značenja na fr. *-ier* > tal. *-tere* > *-er* = *-ir brigader* (Belostenec), *brigadir* (Rajić) = *brigadijer* (pseudojekavski). Apstraktum na *-ija brigaderija* f »vlast brigadereva«.

Lit.: *ARj* l, 236. 645. *DEI* 599. 600. *REW*[3] 1299. Kaspret, *CZN* 6, 152-157. (cf. *RSl* 3, 364).

brijati, brijem (Vuk), praslavenski impf.; perfektivi : *iz-, o-* ; nastao od *briti, bruc* (upor. rus. *breju, britb),* s pomoću *-ja* bez paralele u baltičkim jezicima. Raširenje osnove *bri-* sa glagolskim sufiksom *-ja-* ističe jače imperfektivno značenje. U Crnoj Gori postoji i raširenje sa *-va-: brivati, brīvām, brivljēm* (Vuk) *(o-),* odatle radna imenica na *-äc: brivač,* gen. *-ača,* analogno kao *brijač, -ača* m, *brijača, brijačica* f, *brijačnica,* pridjev *brijaći* od *brijati,* zatim pridjev na *-ьn* za *britva brivatan.* Stari infinitiv *briti* upotrebljava Glavinić, a govori se u Vodicama (Istra), zatim *obriti, obrijem* (16. v. —18. v.).

Osnova *bri-* dala je dvije stare izvedenice: 1°.sa *-č: brič,* gen. *-a* m (Kosmet) »brijač«, odatle *bričnik* m i denominal *bríčiti, brīčīm* (Vuk, Duvno, Bosna) = *brīcit, brīčīm* impf. (Kosmet) *(na-, o-, po-)* i *obričvat* (Brusje, Hvar) »obřezati, npr. krajeve potplata«; tu izvedenicu posudiše Rumunji *bridu* u značenju »tonsor«; 2° sa sufiksom *-tva: britva* f (15. v.) koju posudiše Madžari: *beretva* = *borotva* i zapadni Romani (Režija i mletačka nizina, Trst, Istra) *britola f.* Odatle: deminutivi *britvica* f, *britvenče, -eta* n (Kosmet); radne imenice na *-džija: britvedžija* m (Kosmet); na *-ar: britvar,* određeni pridjev na *-eni: britvem;* augmentativi: *britvètina* f, *britvùrina* f. Denominal *òbritviti, -im.* Od *brijač* postoji hipokoristik na *-ča* (upor. *Joca* od *Jovan):* *brica* m u istočnim krajevima. Isti hipokoristik govori se u Bačkoj (Vuk) i za *britva.* Ne zna se da li je odatle pridjev na *-ast: bricast* sinonim za *ćosav,* i denominai *(embricati se,* sinonim za »linjati se (v., oboje u Dalmaciji, Podgora, Pavlinović)«. Geografska area i nejasan semantički razvitak ne govore u prilog ove veze. Osnova *bri-* prodrla je i u turcizam *biçak* »nož«: *bričak* (v.), koji posudiše i Rumunji:

Ie. osnova je *bhrei: bri-,* raširenje od *bher-* »oštrim predmetom rezati«. Ta je osnova vidljiva i u prijevoju *broj,* gen. *brôja* m *(bez-}* (15. v.), odatle denominali *brojiti* (Vuk) *(iz-, na-, po-, pře-)* = *brojiti* (Vodice, ŽK) pored *brojati,* pridjev na *-ьn: brojan (bez-)* (16. v.), radna imenica na *-ač: brojač,* gen. *-ača,* predmet ili alat na *-ilal-ilo : brojilo,* na *-nica : brójnica,* neologizam *brojnih* i *brojka* f, odatle *brojčan;* na *-anicel-enice: brojanice* = *brojènice* f. pl. (sinonim za *čislo,* v.) = *brõjnice* (Kosmet). Prijevoj *broj* je regionalni slavizam. Nalazi se još samo u bugarskom. Semantički razvitak je bez sumnje vezan na primitivno urezavanje brojenja u drvo zvano *raboš* = *rovaš* (v.). Iterativ *brojati, brãjăm* »numerare«. Govori

se obično u prefiksalnim složenicama *(do-, iz-, na-, raz-, pre-}.* Glede osnove *bri-* v. još *bridak.*

Lit.: ARj ï, 266. 581. 640. 7, 213. 8, 462-3. 11, 449, 451-2 13, 488-9. 499-1. AK-*košič* 21. 22. *SEW* 87. 94. *Bruckner* 46. *Mladenov* 45. *WP 2,* 194. *Trautmann* 38. *GM* 37. Reichelt, *KZ* 46, 327. *Boisacq*[3] 1016-7. *NJ 2,* 94. 3, 190. Hraste, *J F* 6, 212, Dukat, NJ/?' 50, 437-9. Loewenthal, *WuS* 11, 51. 63. Štřekelj, *ASPh* 26, 411. Ribarić, *SDZb 9,* 134.

brijeg m (Vuk) (13. v.), sveslavenski naziv: »1° uzvisina, collis, 2° obala rijeke ili potoka, ripa«; bez refleksa u baltičkim jezicima. Zbog toga što u avesti stoji za slav. *-g* refleks *z < ğh: banzah-,* smatrala se (Berneker, Hirt, Stender-Petersen itd.) praslavenskom posudenicom iz germ. *Berg,* gdje je *g < gh* po zakonu. Kako se ovdje ne radi o kulturnoj riječi kao ni o kakvom specijalnom terenskom izrazu koji se posuđuje od prethodnog stanovništva, nema razloga za posudenicu, nego treba *brijeg* staviti u pogledu osciliranja između *g* i *z* u isti red sa *kamen* (v.), polj. *gwiazda* pored *zvijezda* (v.), *svekar* (v.), *guska* (v.). Veoma običan toponim sam i s pridjevima *(Široki Brijeg,* Hercegovina), u singularu i u pluralu; hidronim u izvedenicama *(Bregalnica, Brigava* u Hercegovini, *Briježnica,* upor. madž. *Berzencze).* Ovamo i *Zabreg* »*za* obalom Medvešćaka« (Krasić, upor. madž. *Zobrog* u *Cronica hung. Anonimi,* danas *Zagreb,* v. *greb), Obřeže* (Kosmet, upor. rum. *obreaja).* U značenju *ripa* posudiše je Arbanasi *(bregdeti* »morska obala«, upor. i glag. *zbres)* i Madžari *bereg,* riječ koja je ponovno ušla u hrv.-srp. kao *bèrak,* gen. *bèrka* m (Vuk) i slov. i hrv.-kajk. *bereg* »močvara«. Kao lat. *palude* > rum. *pădure* i arb. *pull* »šuma« u madžarskom *berek* znači »grm, lug, živica«. Ali postoji i drugo mišljenje o postanju te madžarske riječi.

Izvedenice: deminutivi na *-bk: briježak,* gen. *brijeska,* na *-ie briježić,* s dvostrukim deminutivnim sufiksom *-čič: breščić* (Vuk, Buzet); na *-julj + -bk: brežuljak,* gen. *-Ijka;* augmentativ *brezina* f (Vuk) = *brižina í* (Vodice, Istra) »svodovit pristranak brda«; s prefiksom *o obrežak,* gen. *obreška* (Vuk), Kosmet, također toponim); *obrežina* f »pobrđe« (Bosna, nar. pj.), *obrižína* f »obala potoka« (ŽK, upor. *Nabrežina* kod Trsta); pridjevi: *obrežu* »ocijedite; na *-ovit: bregovit',* na *-nat: brežnat* (potvrđen samo jednom), na *-ujlast: brežuljast;* poimeničenje na *-ьn Ą- -jača: briježnjača* f »iskopana peć u brijegu za hljeb« (Vuk).

Lit.: ARj 1, 631. 639. 650. 8, 461. *Elezović* 1, 59. 2, 6. Ribarić, *SDZb* 9, 134. *Miklošič* 10. *SEW* 49. *Trautmann* 30. *Bruckner* 49. *KZ* 43, 316. 46, 232. *ASPh* 42, 126. 139. *Mladenov* 47. *Gombocz-Meüch 2,* 567. Meringer, *IF* 18, 262-3. Jagić, *ASPh* 27, 582, Bernard, *RES* 27, 34. Vaillant, *RES 9,* 318. Meillet, *RSI 2,* 69. *Kiparský* 101-2. Janko, *Slávia* 9, 346. Baric, *AA 2,* 380. Joki, *IF* 44, 201. i sl. Hirt, *PBB* 23, 332. *GM* 46. 354. Georgiev, *KZ* 64, 177. *WP 2,* 173. Pedersen, *BB* 20, 228-38.

brijeći, *bržēm* (13. v. — 17. v.), baltoslav. imperfektiv »stražiti nad nečim, brigu voditi o nečem«; u istočnolitavskim narječjima *bifginti* »siediti«. Danas se ne čuje u književnom jeziku nego u čakavskim narječjima: *brici, bržen* (Nerezine, Lošinj) »slaviti«. Iz prijevoja u prezentskoj osnovi *brg-* stvoren je denominal *brgòvati (nedilju)* »svetkovati«. Od iste je osnove sa sufiksom *-ulja* (v.): *brgulja* f (17. v.) »svetkovina, veselje, veseo objed, gozba, teferič«, također toponim, s denominálom *brgùljati, -ām* u Bisku, selu (sinjske krajine). Daničić tumači *brgulja* talijanskim glagolom *bergolare,* što ne može biti semantički ni morfološki. Prezentski prijevoj nalazi se i u infinitivu s prefiksom o-: *obra, obržem* (objekt: *svadbu)* »učiniti, ovršiti« prema tumačenju Maretićevu. U istočnom književnom jeziku upotrebljava se danas u novinskom jeziku prefiksalna negativna složenica *prenebreći nešto = prenebregnuti* pf. »zanemariti« prema impf. *prenebregavati,* što je prema Marelicu nepotreban rusizam, upor. stcslav. *nebrĕgo, nebrešti* »isto«.

Ie. paralele nalaze se u germanskim jezicima gót. *baírgan,* njem. *bergen.* Pomišlja se i na vezu s predromanskom riječi *barga* »cabane« (Bonfante). Ovamo stavljam kao postverbal *briga* f (15. v., Vuk, ŽK, Božava), također bugarski, gdje se misli da je iz hrv.-srp. Odatle pridjevi na *-ьn: brižan* (također /Vodice/ »jadan, ubog«), *bezbrižan,* apstraktum *brižnost* f, poimeničenje na *-nik, -nica: brīžnīk* m prema *brižnica f* »mulier misera«, složeno *dušobrižnik;* na *-Ijiv: brižljiv* (16. v.), apstraktum *brižljivost;* denominali na *-ati: brigati se* impf., na *-iti: brïsiti se* (13. v., Crna Gora) impf, »affligere« = *brīžit, -īm* impf. (Kosmet) prema *brinuti se (raz-, z-), zabrinuti (se),* odatle pridjev *zabrinut,* imenica *zabrinutost* f, *zabrinjavati* impf, i *brigača* f (Lovran, Istra) »zemlja od koje se godišnje daje nešto za vjerske svrhe«, odatle radna imenica *brigažnik* m. Odatle postverbal *brina* (Vitezović) »sollicitudo«, apstraktum *brinuče* n (16. v., leksikografi) i pridjev na *-iv brinutiv.* Slov. *briga (z-)* »Kummer, Verdruss«, *brigati se (po-)* »sorgen«. Riječ *briga* postverbal od **brigiti < brižiti,* nastala je od" **brega* od prezenta *brĕgo, brĕšti < *berg-ti.* U toj glagolskoj izvedenici "fe >' *ije* nastao je pred palatalom kao u *di je* »gdje je« u ikavskom govora. Budući da je riječ samo hrv.-srp., moguće je da se umiješala i tal. *briga.* Arbanasi posudiše *übrige* f »Zuflucht«. Ali da se ne radi o posuđenici iz talijanskoga, dokaz je izvedenica *brinuti se < *brignpti,* slov. *zbrignoti* »amarum fieri«. U klasi glagola na -ир- nema italijanizama. Izgleda da su se u impf, *obršavati, obršujem* (objekti *nedilju, mašu,* ŽK) »svetkovati« stopila dva glagola *brg- i vrš-* (v.).

Lit.: ARj 1, 639. 640. 642. 650. 8, 8. 455. 13, 489. Maretić, *Savj.* 106. Ribarić, *SDZb 9,* 134. Zore, *Rad* 158, 56. *Pleteršnik 1,61.2,* 71. 904. *Miklósié* 10. 22. *SEW l, 49.* 86. *Trautmann* 31. *WP 2,* 172. *ASPh* -34, 306. *REW*[3] 1299. *Mladenov* 44. *Elezović* 1, 60. Jokl, *Stud.* 13. *GM* 455. Fraenkel, *WuS 12,* 187. *DEI* 599.

brina f (Dalmacija, BiH) »1° uzdignuta zemlja, Ufer, Rand *(i moru je na brine izišo,* nar. pj.), 2° brdo (Krašić), 3° zemlja kraj jarka što se iz njega izbaci, 4° bara gdje se patke i guske kuplju, 5° zemlja gdje su snjegovi, 6° blatan put«. Terenski termin koji je izgleda identičan s arb. *brine* f »1° Rippe, 2° abschüssiger Boden, Anhöhe, Küste«. Značenje pod 2° veže se sa značenjem pod 1°. Značenja 3° — *6°* mogla bi se upoređivati i sa *brna, brnje* »lutum« (v.). Možda je to ilirotrački ostatak. Svakako se Daničićevo izvođenje od tal. *brina* »slana« mora zabaciti jer je semantički nemoguće. V. *brna.*

Lit.: ARj 1, 650. Đerić, *PPP* 7, 23. i si. *GM* 48.

brinje n, čakavski coll. »jagode od borovice«. Također toponim *Brinje* (Lika, starinom čakavski teritorij : *v Brinji, v BrinjaK).* U slovenskom *brin* »1° borovica, 2° larix meleze«, *brina î* »Nadelholz«, poimeničen pridjev na *-ov + -ec: brinovec* »rakija borovička«. Kušalo se tumačiti iz ie., tako od osnove *brijati* (v., Berneker) zbog toga što je to oštra četinjača. Iz istog razloga *WP 2,* 164 i Persson izvode od ie. korijena *bher-* »rezati« i sufiksom *-inъ.* Riječ bi prema tome bila srodna sa *bar* (v.) i *brk* (v.). S obzirom na okus jagode, dovodilo se u vezu s nizozem. *briju* »solná voda«. Zaboravilo se na geografski momenat. To se drvo ovako zove na alpinskom i ličkom brdovitom teritoriju. Ako se uporedi s istoznačnim **brenia* na iberskom poluotoku i *b(e)reun-io* »borovica, ariš« u alpinskim romanskim krajevima, dolazi se do mišljenja da je i *brin, -a, -je* leksikolog!jski predslavenski relikt iz jezika Karna i Japoda. Upor. i toponime *Breno,* danas *Župa* kod Dubrovnika, *Subbrenum > Srebrno* (Dubrovnik), *Brenna* i *Brenna* u Aplama.

Lit.: ARj 1, 653. *Miklošič* 416. *Pleteršnik* l, 61-2. *SEW l,* 86. Machek, *LP 2,* 155, Škarić, *Ljetopis* 35 86-7. Jud. *Bull. de dialectologie romane* 3, 86. Ettmayer, *MIG* 37, 639. *REW*[3] 1283.

brio u tal. sintagmi *corpo del brio* i *per brio (vero,* 3 x) kod Nalješkovića, također kod istog pjesnika u vezi: *majde* (< tal. *madia, madie* v.) *nije, per brio.* Zacijelo je to tabu (eufemizam) za *dio* kao fr. *corbleu < corps dieu, pableu < par dieu* ili tal. *corpo de baco = di bacco.*

Lit.: 1, 654. *REW*[3] *2610. DEI* 1120.

brisati, *brišem (iz-, o-, po-, s-, u-,* z-) (Vuk), južnoslavenski glagol; ne postoji u sjevernim slav. jezicima; r je nastao od jery < ie. *u* (stcslav. *sъbrysati),* upor. lit. *brūkis.* Prijevojni štěpen *u > ъ* nalazi se u bug. *Ьъзъъ* »reibe« i slov. *brsati* »streifen«. Stcslav. *brbs-nęti* »racler« nije zastupljeno u hrv.-srp., ali je vjerojatno da je od ove osnove *brše f.* pl. »ospice« kao izvedenica na *-ια.* Drugi prijevojni štěpen *u* < ie. *au,* upor. *sirov* - *-surov i* lit. *braukyti* »abstergere«, nalazi se u *ubrus* »ručnik« = *ubrus* m »marama za glavu ženama kao dio nekadanje narodne nošnje (Vodice, Istra)«. Mjesto prefiksa *u-* stoji *o-* *v. obrus* (Baraković, Istra, čakavci i kajkavci). Značenje sufiksa *u-,* koji je zamijenio *o-,* je kao u *ubog* (v.); *obrus* je i u stcslav., bug., slově., češ., polj., ukr. i rus. Kako pokazuje madž. *abrosz* »stonjak«, govorilo se i u panonskoj nizini. To je praslavenski postverbal od *obrisati.* U Riječkoj nahiji *obrüsak,* gen. *-ska, obrusac,* gen. *-sca.* Prefiks *u-* također u *ubrlsovat, -ujem* (Kosmet). Glede oscilacije prefiksa *o-ļ u-* upor. *osoje* mjesto *usoje.* Izvedenice: *brìsāljka* f, *brisalo* n »penicillus«, *obris* m »čisto mjesto« postverbal od *obrisa-ti, -š m* (Vuk) pf. prema impf, *obrisavati — obrisivati,* odatle

obrisina f »visoko mjesto izloženo vjetru« (Timok-Lužnik), *obrisao* m »ručnik«. Arbanasi posudiše *porris* < *pobrisati*. Ie. korijen *bhreu-q-, -k-* zastupljen je samo u južnoslavenskom i baltičkom. Dalju vezu v. pod *brus* i *brusiti.*

Lit.: ARj l, 654. 8, 463. 476. *Elezović* l, 60. 2, 377. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Mlađenov* 45. *Miklošič* 23. *Bruckner* 372. *KZ* 46, 232. *SEW* 90. *WP 2,* 197. *BI 2,* 614-5. *GM* 47. 48-9. 349. Scheftelowitz, *KZ* 56, 198. Matzenauer, *LF* 11, 325. *Boisacq*[3] 350. Osten-Sacken, *IF* 28, 140. Machek, *Mnēma J. Zubatý (Slávia* 7, 363). *Gombocz-Melich* l, 10.

britvêla f (Cres) = *britvêla* (Budva, Šćepan, Paštrovići, Prčanj, Lastva) = *britvele* f. pl. (Dubrovnik, Cavtat) = *bretvêla* (Pag) = *bratvěla* (Božava) = *bratuveh* (Malínská, upór. krčkorom. *bratovaila,* pl. *bratove!)* = (čakavski *ar* < *τ) bartovêla,* pi. *-le* (Buzet Sovinjsko Polje) = *brtovêla* (Muo) = *bruntuvêle* (Baška) »željezo na vratima koje stoji na maškulima, panti (ŽK), stožer, gvožđe koje drži krila od prozora, plosnato željezo sa rupom pričvršćeno na vrata da se mogu vješati na oćet u dovratniku, mastietto«. Od istro-rom. *bartuviela* = *bratuviela* (Rovinj), *bartuelli* (Milje), *bartavelo* (Padova), tal. *bertuello, bertovello* »vrša« < vlat. *vĕrtibĕllum* od kllat. *vertìbulum* (od *vertere).* Upór. arb. *vardivela per der* (Ulcinj). Oblici *britvêla* mogu biti i dalmato-romanski.

Lit.: Banali 2, 175. *Ive* 16. Cronia, *ID.* 6, 106. *REW*[3] 9251. *DEI* 497. 498. *Prati* 128.

briz m (Marulić, Baraković, 16. i 17. v.) »trak, rub, porub, kraj, obod«. Od tal. *friso* < srlat. *frisium, frixium* (13. v.). Bit će zacijelo isto što i *friz* m (Marulić: *uzde s zlati frizi, dva friza zlata)* = *fríz* (Vuk) »merduo, zlatan širit koji se udara po dolami sa strane od vrata do pasa«. Od tal. *fregio* < *(opus) phrygium* »stoffe ricamate d'oro originarie della Frigia (Mala Azija)« ı *friz* m (Šulek) »vuneno tkanje« < njem. *Fries* je drugog postanja, od imena zemlje *Frizia* (Holandija).

Lit.: ARj l, 656. 3, 74. *DEI* 1713. 1719. *REW*[3] 3518.

brizgati, *-am* (Vuk, 18. v.) (iz-, *u-)* impf, prema iteratīvu na *-va-: ubrizgavati,* »štrcati, izlučivati mlijeko« i pf. *briznuti, brižnim* (Vuk) = *brizniti u plač* (Vodice, Istra). Odatle *brizgalica* f »štrcaljka« (ibidem). Bez *r nabisgat (vode u vino)* (Smokvica, Korčula). » je nastao iz jery (upór. rus. *bryzgatb).* Ovamo *brižditi* »plorare« (Vuk, Srijem) < **bryzgeti.* Ovamo također i za vjetar: *briždati, brížđím,* upor. slov. *brizgetati* »pfeifen«. Mjesto jeryja dolazi *u bruzdati, bruždīm (16.* i 17. v.) < **bruzgeti* impf, prema pf. *brusnuti, bruznem* i postverbal odatle *brûzag,* gen. *brūzgą* m »silno tečenje« (Dalmacija, Podgora, Pavlinović.) Ovamo možda i *brīzdēt, -im* (Kosmet) »osjećati neku potmulu bol i utrnulost«. Sveslavenska onomatopeja srodna sa *bljuštiti* (v.), *bljuzgati, pljuitati* (v.). Ako se uporedi s onomatopejskom osnovom *bruja,* koja se nalazi u sjevernim slavenskim jezicima u značenju »reissend strömen«, izgleda da je konsonantska grupa *zg* onomatopejski formant.

Lit.: ARj l, 668. 687. 4,144. *Elezović* l, 60. *Miklošič* 23. *SEW l,* 93. Ramovš, *Slávia* l, 237. Scheftelowitz, *KZ* 54, 231. 235. Matzenauer, *LF* 7, 14. Bruckner, *KZ* 45, 42. 56, 201. Osten-Säcken, *IF* 23, 379.

brk m (Vuk) 1° »mustăci« (v., ŻK). U ovom značenju danas dominantnom, u kojem ne dolazi ni u jednom drugom slavenskom jeziku, zacijelo je metafora od 2° »uzak šiljast kraj na igli, koplju, nožu, vrhu«. Daničić je stavio prema današnjem osjećanju metaforicko značenje na prvo mjesto. U poljskom odgovara *bark* »Oberarm, Achsel, Vorderfuss der Tiere, Schulter«. Prema Brückneru radi se o staroj riječi dobivenoj od korijena koji znači nešto oštro, a nalazi se u *brana* (v.), *bar* (v.). Postoji i u izvedenici na *-ıo: brč* m »vrh« (Vuk, Zore), odatle denominal *brati,* pridjev *bŕčji* (Vuk) = *brini* »extremus«, *brčnik* »poglavar«, možda i *bfla* f (Vuk) »copia«. Od metaforičkog značenja su izvedenice: pridjev na *-at: brkat,* odatle denominal *bŕkatiti, -im (o-)* (Vuk); *brkanja* m = *brkanlija* m = *brkajlija* m, odatle hipokoristik *bfko* = *brka* m, *brkaš,* gen. *-aša* m »brkat čovjek«. Od značenja pod 2° izvedenice su: deminutivi na *-ulja : břkulja* f »Bartweizen«; na *-ić: brkić* »ptica ptinus« (upor. i prezime *Brkić), brkica* f (Vuk) »riba cobitis barbatula«; pridjev na *-ast: brkast* »šiljast, crispus«; na *-oca: hrkača f* »cerambyx heros F. «, na *-(à)lj: brkalj,* gen. *brklja* »suh brk na stablu«; na *-lja: brklja* f (Vuk) »palus obliquus«, odatle na *-oca brkljača* f (Vuk) »velika motka« (upor. prezime *Brkljaču),* odatle *brkljât, -am* (Kosmet) »ironickí: miješati kao brkljom« (upor. ŽK *prkljât, -am* »neodlučno govoriti«); *nabŕčiti se, nàbrčīm* (Vuk) (objekt *točak)* »udariti spice u glavičinu«; *nàbrtíca* f = *nabrčko* m (Vuk) »štenker, u gradovima«. Ovamo možda i *na-*

bŕčati, -lm pf »nagaziti na što« (Stulić) pored *nabrčavati* impf. Ie. je korijen *bher-* »stršiti, činiti šiljak« V. i *brka.*

Lit.: ARj l, 617. 658. 660. 7, 214. 8, 464. *Elezović* l, 61. Zore, *Palj.* 56. *Miklošič* 10. *SEW* 108. *Bruckner* 16. *WP 2,* 164. *GM* 467. Lewy, *IF* 32, 158. Jagić, *ASPh* 30, 455. Perušek, *ASPh* 34, 33-4.

brka f (Ljubiša) »confusio«, u književnom i saobraćajnom jeziku običnije s prefiksom *s-: zbrka;* postverbal od *brkati, brkam* impf. (Vuk) (2-, *raž-)* »miscere et turbare«, *zbrkăt* (Kosmet) = *brkati, bfčēm* impf.) (Vuk) »pulsare, horrere, turbare« prema pf. *bŕknuti, bfknêm* (17. v., Dalmacija) *(raz-)* »dodjeti se«. Pored *-k-* postoji i *-c-* u *bŕćati, bfcam* impf. (Belostenac, Voltidija) *(raz-)* »bacati, hitati« prema pf. *bfcnuti, -ēm* (Vuk) »attingere, malo ubosti« (Kosmet) i sa *-č-: bŕčiti, -im* »taknuti, dodjeti se; malo zamočiti (Kosmet)« (16. v., Marulić). Ovaj posljednji oblik se deminuira sa *-k-: brčkati, -am (iz-, po-)* (Vuk, Istra, Vodice) = *hrskati* (Dalmacija), *(z)bfčkat se* (Kosmet) »smežurati se, nabrati se«, s time upor. rum. *zbîrceală* f »Runzel«, apstraktum na *-eală* od *a să birci* s istim značenjem koje je u Kosmetu. Odatle *bfiak,* gen. *brčka* m, *brčkavica, brčkališ* »kao blato« (Kosmet) upor. *brc.*

Sve su to onomatopeje od *br-br-* kojom se grupom zvukova karakteriše radnja. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. U današnjoj jezičnoj svijesti veže se sa *brk* (v.), odatle značenje »taknuti se«. Ova sveslavenska onomatopeja dolazi i s vokalom *u : burkati, uzburkan* (v.). Sa *u* nalazi se i u baltičkoj grupi (lit. *brukti* »infigere«). Onomatopeja *br-* veže se, dalje, sa /: *brljati, brljam* impf, *(o-, u-)* (Vuk, Dubrovčani, upor *dfljati);* odatle pridjev na *-av: bfljav* »musav« (Vodice); na *-iv: brljîv* (Kosmet); možda kao postverbal i *bflj* pored *bflj* (Kosmet) »bolest u ovčijem mozgu«, ali ovo nije izvjesno jer postoji ime crva *brvalj* i *brvica.* Ovamo zacijelo ide *bŕljaga* f (Vuk, Crna Gora) »kaljuža, bara«; *obrljuga* f (Crna Gora) »obrijano žensko« i denominal *obrljúžati, -ām* (Lika) »oprati nekoga«. Ova formacija onomatopeje koje nema u baltičkoj grupi u vezi je s *brlog* (v.). Od *brlj-* ima dosta izvedenica: *brlota* m (Dalmacija, Pavlinović) »nadimak čovjeku koji *brlja«,* odatle i *bŕljavko* m »muško čeljade ubrljano«; *na-(a)k: bŕljak,* gen. *bŕljka* (Vuk, Hrvatska) »ptica čvorak«; na *-jug: brljug* m »blato, gdje se svinje valjaju«, odatle denominai *brljùgati se; brljotina f.* U narječjima naći će se i druge izvedenice, kao *zabarjohat* pf. »slabo pomesti« (Brusje, Hvar). Dalje su dvije varijacije u dva sinonima: 1° sa *ρ* mjesto *b: pflja* f, postverbal od *prljati, prljam* impf. (Vuk) *(iz-, u-, za-)* = *pfjal* (Čilipi) »kvariti«; pridjev na *-av: pfljav* (Vuk), s apstraktima na *-ost prljavost* f i *-ština prljavština;* 2° sa *m* mjesto *b: mrlja* — *mŕlja* f pored *mflj* m, postverbal od *mrljati, mrljam (se)* impf. (Vuk) *(iz-, u-, za-),* odatle pridjev na *-av: mrljav* »kaljav, prljav«. Ovamo-ide možda sa *e* mjesto *r* i *méljati* u istom značenju.

Lit.: ARj l, 615. i si. 616. 662. 682. 4, 5. 143. 252. 7, 70. 8, 464. 12, 234. 13, 221. *BI 2,* 647. 655. 796. *Elezović l, 61. 62.* 2, 512. Ribarić, *SDZb 9,* 133. *Miklošič* 10. *SEW* 120. *Bruckner* 17. *ASPh* 11, 125. *Mladenov* 54. *Tiktin* 1802. Iljinski, *ASPh 29,* 486-7. Scheftelowitz, *KZ* 54, 247. Matzenauer, *LF* 7, 14. Hraste, *JF 6,* 214.

brlina f (čakavski, 14. v., nar. prip., Vrčević) = *obrlin* m (hrv.-kaj., slov.) »1° trlica, klada, 2° vratna karika, kara, burma, pranger«. Na *-ьc* > *-ec obrlenec* m (slov.) »Kreisbewegung, Wirbel«. Od tal. (mlet., furl.) *berlina* (13. v.) »1° antica pena, 2° metafora: scherzo, derisione«, prema Battisti—Alessio vjerojatno od stvnjem. deminutiva *bretling* »daščica na kojoj je bio napisan počinjen zločin kažnjenika«. Prefiks *o-* potječe od unakrštanja s *obrljiti* (v.) »ozloglasiti«, slov. *obrléti* »schwachsinnig werden« različitog postanja. Upor. toponim *Dobrlin* i horonim *Obrljīn* (planina u Hercegovini).

Lit.: ARj l, 661. 8, 464. Šterkelj, *DAW* 50, 43. *Pleteršnik* l, 745. *REW*[3] 1043. *DEI* 494.

brlog m (16. v., danas općenito) = *brlog,* gen. *brloga* (Kosmet) pored *brljog* (kod dva pisca, prema *brljati,* v.) »1° kaljuga, 2° đubre, talog (Kosmet), 3° ležaji za svinje i druge životinje«. Također toponim. U f samo kao toponim *Brloga* (Srbija). Odatle pridjev na *-ьnъ: bŕložan* »spurcus«, denominal *bŕložiti* impf. (Vuk) »smiještati svinje u brlog«; *bfložit* (Kosmet) »praviti đubre«, augmentativ *ъel3-žina* f »šljam« (Kosmet). Ovu sveslavensku riječ posudiše Madžari: *barlang,* stmadž. *borlog* (1357) u značenju *špila* (Dubrovnik) = *špilja* (Vuk, također toponim) < gr. σπήλαιον (v.) koje se značenje ne nalazi u južnoslavenskim jezicima. Madžarsko značenje je zacijelo prvobitne jer su spilje prvobitne staje za svinje i ostale životinje, kao medvjede itd. Dakorumunji posudiše iz dačkoslavenskoga ili na Balkanu *bîrlog, bârlog, bârlog,* u južnoslavenskom značenju, isto tako i Arbanasi *borlok* = *biloa -gu.*

Ako stoji u etimologijskoj vezi s osnovom onomatopeje glagola *brljati* (v. pod *brka),* onda je *brlog* praslavenska izvedenica s pomoću rijetkog sufiksa *-ogъ,* koji nalazimo u *krtog* (v.) »smetlište, đubre«, *talog* (v.), *vrtlog* (v.). Ali se pomišljalo i na složenicu sa *log* od *ležati* (v.) kao drugim elementom. Što se tiče prvog elementa *Ъъг-* pomišljalo se na vezu sa stvnjem. *bero* »medvjed«. Prema tome bi složenica značila »medvjedov ležaj«, a to se slaže s madžarskim značenjem. Za složenicu govori i okolnost što je u bugarskom i ruskom drugi elemenat u femininumu: *bărloga,* rus. *berlóga.*

Lit.: ARj 1, 661-63. *Elezović* 1, 61. *Miklošii* 10. *SEW* 1, 120. *Bruckner* 17. *Mladenov* 54. *WP 2,* 166. *Boisacq*[3] 1035. 1040. Joki, *IF* 37, 111. Jagić, *ASPh* 20, 535-6. Uhlenbeck, *PBB* 20, 37-38. Rozwadowski, *RSI* 2, 72. *GM* 38. *ZSPh 2,* 294-5. Šuman, *ASPh* 30, 294. *Holub-Kopečný 11.*

břlj m (Vuk) »bolest u ovčijem mozgu«; odatle pridjevna *-av* (v.) : *brljav* »mente turbata« i impf, *brljati* »verwirren, beschmutzen«. Pored ovog oblika postoje i oblici sa *v.brvalj,* gen. *bfvlja* u istom značenju u kojem i *brvica* f »taenia coenurus« u jednog pisca zoologije (K. Crnogorac, 1874). Odatle pridjev na *-jiv: brvljiv* »bolestan od *brlja«·,* odatle opet pf. *obrvljiviti se* (Vuk, subjekt: *ovca),* bez *v* u Kosmetu *obrljivit se* »dobiti u glavi *brljeve,* izgubiti pamet«. Oblik sa *v* može biti prvobitan. Taj se konzonant mogao izgubiti u genitivu *brvlja* i odatle prodrijeti u nominativ *brlj.* Ako je u vezi sa *brlog,* kako misli Berneker, ili Daničić, koji traži korijen *bhar,* ili Miklošič, koji pretpostavlja **berli,* onda je *v* ušao u *brvalj, brvljiv* prema *crv- crvljiv.* Kako se vidi, postanje je ove riječi, koja se nalazi samo u hrv.-srp., nejasno. Tuđe podrijetlo nije isključeno jer se radi o pastirskom terminu, *brljati* stavlja i Vasmer u vezu s *brlog* (v.).

Lit.: ARj 1, 687. 688. 855. 8, 8. 478. *Elezović 2, 6. Miklošič* 10. *SEW* 1, 120.

brna f (16. v., dubrovački pisci, Rešetar) »kao, kal«. U današnjem jeziku nije potvrđeno. Odatle pridjev na *-ьn brnan* samo kod Kavanjina i možda *brnica* »neka gljiva« (Šulek). Kolektiv *Бrьnye* nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u poljskom i bugarskom. Viši prijevojni štěpen *brěn-* postoji samo u pridjevu **Бгепьпъ* potvrđen u 14. v.: *brěno tělo {Mon. şerb.* 166). Odatle toponim *Вгепгса* (Srbija). Taj se prijevojni štěpen ne nalazi ni u jednom drugom slavenskom jeziku. Ie. veze nisu poznate. Možda je leksički ostatak iz predslavenskoga. V. *brina.*

Lit.: ARj 1, 663. *Miklošič* 21. *SEW* 1, 95. Schulze, *SAW* 1910, 787. sl. Rešetar, *Rad* 260, 30., § 26.

Brnarađ, gen. *-arda* (15. v.) = ßrnardsatal. deminutivnim sufiksom *-ino Brnàrdín,* gen. *-ina.* Prezime *Brnadić* (ŽK, *r* disimilacijom ispao); toponim u pl. *Brnadia.* Hipokoristik *Brna* (Krnarutić), *Brne* (16. v.), *Brno* (17. v.), *Bfneta* (16. v.), *Bŕnja* (Kavanjin). Od tal. *Bernardo,* a to od franačkog dvočlanog imena *Bernhard.*

Lit.: ARj 1, 663 — 5. Jireček, *Romanen 2,* 25. Stefanie, *Rkp. Krk* 359. 396. *Šurmin* 313.

bŕndati, *-am* impf. (Lika, Vuk, općenito u saobraćajnom govoru); također s vokalom *u: brundati, -om* (Hrvatska) »1° murmurare, 2° udarati u *brûnde* = *drombuljati,* od *drombulja«.* Također bez početnog konsonanta *fndati, -ām* (Lika) »brundati« (kaže se zajedno *fnda* i *brndà).* S prefiksom *o- òbrndati, -ām* pf. (Lika) »pokvariti« (za ovo značenje nije potvrđen impf.), *brunda* f (17. v.) »drombulja«. Onomatopeja koja se može uporedivati s romanskim u tal. *rombare, frombolare* i fr. *fronde,* gdje je onomatopejsko *r* umetnuto u lat. *funda,* tj. riječ je bila onomatopeizirana. Daničićeva etimologija *Brummeisen* može služiti samo kao uporedenje za onomatopeju.

Lit.: ARj 1, 663. 685. 2, 790. 8, 464. 14, 56. Osten-Säcken, *IF* 28, 145.

brnduša f (Vuk, Baranja) »biljka mrazovac«, odatle deminutiv na *-ka: brnduška* f (Vuk, Šulek) »colchicum autumnale«. Area se i značenje posvema poklapa s rum. *brînduşă* f »različite biljke od kojih je jedna otrovna,crocus vernus«. Od rumunjskog naziva postoje deminutivi *brlnduşea* f, *-usel, brînduşiţă.* Postanje nepoznato. Ne zna se tko je od koga posudio ovaj botanički termin. Daničićevo izvođenje rumunjske riječi od lat. *blandus* + rum. *blind* ne odgovara fonetski, a ni semantički nije objašnjeno. Densusianu drži da su Rumunji posuđivači: »puisque nous ne voyons pas, quelle serait l'etymologie du mot roumain«. Možda je ta riječ u vezi sa *brandūs* m »žilica koja ide iz glavne žile u bilja«, *brânduşa* f »cirrus, pramen«, dem. *brandušić* m »marmoropus«. Daničićevo izvođenje tih riječi od tal. *brandello, orandone* »krpa« ne odgovara ni semantički ni morfološki. Upor. prije *blandonia* pored *brandonia* »verbasco«.

Lit.: ARj 1, 585. 663, *Tiktin* 224. Puşcariu, *DLR* 1, 640. *Densusianu* 1, 363. *DEI* 589. 590. Šulek, *Im.* 32.

bruka f (Vuk, Banat) »plamenik, risipjela (u Dubrovniku)« identična je fonetski i semantički sa rum. *brinca* f »érysipèle«. Dočetak *-ka* dokazuje da je rumunjska riječ slavenskog podrijetla i da se umiješao slav. sufiks *-bka,* ali osnova ostaje neutvrđena. Rumunjsku riječ Daničić izvodi iz ngr. βράγχος, a to ni fonetski ni semantički ne može biti. Upor. arb. *brengë* »Heiserkeit« < gr. βράγχος. Puşcariu uzimlje *breknç* (v. *breci)* kao vrelo, a to bi fonetski i semantički moglo biti ako se uzme da je *brinca* postverbal od *brıknç* i da je *bruka* posuđena od Rumunja. Čini se (prema Puşcariu) da je u vezi s tom riječi i *brant* »upala« postverbal od glagola *obrinti* »upaliti se«, od slav. perfektiva **obreknc* > > *obrincni* i sa *cn* + *in* i disimilatornim ispadanjem *n-n* > *ŋ-e* > *obrinti,* odatle apstraktum *obrinteală* f »upala«. Isto značenje ima rum. *orbalf* = *orbanf* < hrv.-srp. *vrbanac,* gen. *-nca.*

Lit.: ARj 1, 664. Puşcariu, *DLR* 1, 639. *Tiktin* 220. Popovici, *Slávia* 7, 23. *GM* 48.

brnjica f (Vuk) »1° kolutić što se živinčetu provlači kroz gubicu, museau, 2° nakit, minđuša«, deminutiv je od *brnja,* koja nije potvrđena u tom značenju. Najbliže stoji hrv.-srp. značenju bug. *branka f* »mali prsten«. Nije jasna semantična veza s pridjevom na *-ost brnjast* (Vuk) »3° maculam albam habens in naso«; od iste su osnove hipokoristici *bŕnjo* m (Vuk, Grbalj) »brnjasto živinče«, *bŕnja* f »brnjasta koza« i izvedenica na *-as brnjaš* »equus maculam albam habens in naso«, *brnješa* f »ime kozi«. Izraz ide bez sumnje u pastirsku terminologiju. Značenje pod 1° i 2° mogla bi se spojiti sa stcslav. *brtnja* »θώραξ, pancir« koje se nalazi i u rus. *branja,* češ. *brně* f pl., stpolj. *brnia.* Za ovu se opću slavensku riječ tvrdi da je praslavenska posuđenica iz got. *brunjo,* stvnjem. *brunja,* nvnjem. *Brünne* »pancir«. Trebalo bi uzeti da je hrv.-srp. i bug. refleks suzio značenje od »pancir« na »kolutić u panciru« i napokon izgubio daljim sužavanjem značenja svaku vezu s pancirom. Uporedenje s lit. *burna* »usta«, čemu odgovara búg. *barna* »usnice«, ne objašnjava dovoljno hrv.-srp. i bug. značenje »kolutić itd., mali prsten«. Veza s arb. *brënjak* m »Fehlgeburt, auch Bezeichnung eines Schafes, unansehnlicher Knabe« ne objašnjava dovoljno značenje pod 3°. Možda se kod hrv.-srp. i bug. riječi, kojih značenje nije potvrđeno u ostalim slavenskim jezicima, radi o leksikologijskom reliktu iz iliro-tračkog pastirskog jezika, odakle je bez sumnje rum. *briu* »pas« = arb. *bres, -zi* »idem« < **brenu, brentiu.* Tada bi *brnja* bio rezultat od

Lit.: ARj 1, 664. *Miklošič* 23. *SEW l,* 90. *Mladenov* 46. 54. *IF* 35, 134-5. 36, 134. *Trautmann* 38. *GM* 48. Bruckner *ASPh* 42, 138. Ružičić, *BZb* 1921, 260-1. *Stender--Petersen* 224. si. Janko, *Slávia 9,* 346. Feist, *WuS* ,11, 51. Hirt, *PBB* 23, 347. Meillet, *RS12,* 59-60. Persson, *KZ* 23, 284. Iljinskij, *Proslav. Ъгьща* »рапсугь«. Nežin, 1911, 1 — 8. Osten-Säcken, *IF* 208.

brň j üsa f »dlačice u brku, brk« (Vodice, Dane, Golać, Jelovica na Krasu, također Slovinci u Istri; Brkinima i Bezjacima nepoznato). Odatle deminutiv na *-ica brnjusica,* augmentativ *brnjusina;* i na *-ar brnjusar·* »čovjek guste brade«. Ribarić smatra ovu riječ složenicom od *bran* + *-usa* »zaštitna dlaka« (!). Drugi dio bio bi od *vosb* ili *psz,* a prvi može biti i od *Ъгьща* (v. *brnjica}.* Non liquet. Složenica bi morala glasiti **brnjo-us(a),* a to ne bi značilo ono što zaista znači.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 135.

brSć, gen. *braća* m. (16. v., Vuk), slov. *broč,* stcslav. i bug. *broštb* (pored *brožd* i *brof)* »1° rubia tinctorium, 2° crvena boja kojom se uskrsna jaja (pirihi) crveno mažu (Vodice)«, *broća* f »drilus Oliv.«, *braće* n. Pridjev na *-ev broćev,* poimeničan na *-ьc* > *-ac broćevac,* gen. *-vca* »crucianella«; na *-ьn* poimeničen samo u sr. r. *Brotnjo* (Hercegovina) = *Bračno;* na *-ost brocas t.* Na *-amca* = *-emca broćanica* = *broćenica* »asperugo«. Na *-anka broćanka* »1° galium aparine, 2° rubia tinctorium«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac broćac,* gen. *-ćca* »rubia peregrina«. Na *-ika broćika f*»galium« Na *-ište broćište* »mjesto gdje raste broć«. Na *-onja broćonja* m »ime volu«. Denominai na *-iti brauti* impf, »rubia tingere«, na *-atì bracati* (Vodice) »bojadisati uskršnja jaja«. Hipokoristik *braća* f (Lika) »riđokosa žena«. Na *-ina izbroćine* f. pl. (Vuk) »ono što ostane od broća kad se već jedanput bojadisalo«. Rumunji posudiše *brodu, brochiu* (može biti posuđenica i iz ukrajinskog kao i polj. *brocz,* upór. arb. *praceme).* U češkom stoji í mjesto *c: brot,* gen. *broti* sa denominálom *brotit.* Rus. *brusk*

odstupa u samoglasu *u* za *o* i dočetkom. -rá mjesto c. Teško je objasniti te varijante. Od lat. *brattea* = *bractea*, posuđena na dunavskom limesu kao i *lactuca* > *loćika* (v.). Oba oblika ostavila su tragove u slavinama *bractea* > *brošt* = *broć* kao *loćika*, i *brattea* > *brož* sa *tj* > *č* kao *Ratiaria* > *Arčer, rattorte* > *račun, Parentium* > *Poreč*.

Lit.: ARj 1, *552. 665. 666.* 4, 144. Ribarić, *SDZb 9,* 135. *Pleteršnik l,* 64. *Miklošič 22.* SBH? 1, 88. *Holub-Kopečný* 77. *Bruckner* 44. *Vasmer* \, 128. *Mladenov* 45. Skok, *ZRPh* 50, 499. Gray, *ASPh* 49, 343 si. (cf. *IJb* 14, 19). Rozwadowski, ÄS/ 2, 78. 485. Joki, Ja^и *Festschrift* 481. 485. (cf. ÄS/ 2, 242).

brodați m (15. v., Sulek) = (zamjenom dočetka *-an,* koji se osjećao kao pridjevski sufiks *-ъei)* poimeničenje sa *-jak brodnjak* m (Šulek) = (odbacivanjem toga sufiksa) *broda í* (Stulić) = (zamjenom na *-ka} abronka* (slov.) »artemísia abrotanum, Gauchhaar, Garthagel«, < lat. *abrotanum,* upór. u Breșei *amaden.*

Lit.: ARj 1, 667. 669. 670. Matzenauer, *LF* 7, 1. *REW*[3] 39. *DEI* 14. Šulek, *Im.* 498. 483.

brodet m (Perast, Potomje, Dalmacija, Primorje) = *brodet* (Krk) = (tal. *e* > *i* kao u *berita} brodit* (Smokvice) = (tal. *o* > *u} brudet* (Rab, Božava) = (s mletačkim gubitkom suglasnika *d* među samoglasnicima) *brujet* (Split) »riblja juha priređena kao gulaš«. Upor. slov. *brodet* »Beiessen«. Složenica *palinbrôh,* gen. *-ga* (Cres) < *pane in brodo* »kruh u juhi (disimilacija *n-n* > *l-ŋ).* Denominal na *-ati bradati, -am* impf, (objekt: *ruke,* Molat) »močiti« *(Zašto brudas ruke u vodiì).* Od tal. *bròdo* (14. v.) germanskog podrijetla kao i *suppa* (v. *župa),* deminutiva na *-ittus* > *-etto brodetto (brudettus,* 1256.).

Lit.: ARj 1, 668. Kušar, *Rad* 65, 19. Cronia, *ID 6. REW** 1321. *DEI* 606. Štrekelj, *ASPh* 14, 517.

broditi, *brodim* (Vuk) *(iz-, pre-)* »1° transire, 2° navigare, 3° *izbrodit* »izvaditi iz vode« (Lumbarda)« praslavenski je prijevojni impf. od stcslav. *brești, bredç* »gazim preko vode« koji se nije očuvao u hrv.-srp. Odatle praslav. postverbal ili korjenita imenica *brod* m, f (Šibenik: *moja brod}* u dva značenja »1° mjesto prelaženja preko vode (u ovom značenju raširen toponim): mjesto na rijeci gdje nije duboko, gdje se može pregaziti ili kolima ili stokom preko vode prijeći«, odatle denominal *br odavat, -ujem* »gaziti, ići preko vode« (Kosmet), mjesto gdje se riba hvata (Skadarske jezero, Crna Gora); 2° po semantičkom zakonu sinegdohe: navis, lada«, upór. još figurativno: *šel je v brod* (Cres) »šenuo je pameću«. Obje su osnove, s vokalima *e i o,* baltoslavenske: lot. *bristi,* lot. *brist,* lit. *bradyti, bradas* »brod«, *brasta* i *brastvà,* lot. *braslis* »brod«. Niži prijevojni štěpen na *ъ* mjesto *ęlo* nije očuvan u hrv.-srp. Ie. osnova *bhredh-* dade se pod izvjesno utvrditi samo u baltoslavenskoj grupi jezika. Ta vrlo značajna činjenica nije objašnjena. Kako se radi o kulturnom terminu, Rumunji posudiše *a brodi,* imenicu *brudină* f »carina za prijelaz preko mosta, mostarina, piage« (u starijim tekstovima). U današnjem rumunjskom jeziku postoje još figurativna značenja glagola *a brodi,* koja se teško dadu spojiti sa »transire, navigare«. To su »a) slučajno pogoditi, b) ludo govoriti, c) nastojati«.

Izvedenice se osnivaju na značenju 2°; pridjevi na *-ъn br odan* i na *-iv brodiv;* na *-ski: brodski,* ovaj poimeničen s pomoću *-jak: broštāk* m »vjetar koji duva od *Broda* ka Ibru«; deminutivi na *-ica: brodica,* na *-(a)c brodac;* augmentativ na *-ina: bradina í;* kol. na *-je: bròdovljen;* mjesto na *-ište: brodišten;* radna imenica na *-ar: brodar,* gen. *-ara* m (15. v.), *brodarica* f »1° žensko čeljade, 2° ladja«, *brodarče* n; odatle pridjev na *-ski brodarski,* apstraktum na *-ina brodàrina;* denominai *brodariti.* Složenica *brodolom* je neologizam, kalk prema lat. *naufragium* i njem. *Schiffbruch.*

Lit.: ARj l, 666. 680. *Miklošič* 20. *SEW* l, 83. *Bruckner* 40. *Mladenov* 45. *GM* 46. *Trautmann* 37. *WP* 2, 201. van Wiyk, *IF* 28, 128. Uhlenbeck, *PBB* 30, 270. *Elezović* l, 63. *SEZb* 13, 223. Kušar, *NVj* 3, 338. Tentor, *JF* 5, 203. Kostić, *NJ 2,* 250.

broką[1] f (Hercegovina, Prčanj, Potomje, Korčula, Boka, Čilipi, Milna, Baška, Račišće) = *brokva* (Pag, Šibenik) »urceus, vrč, pehar za vodu (zamjenjuje *romijenču)* od tenećeta, lima«. Deminutiv na *-itta* > *-etta bròketa f* (15. v., hist, spomenici, Dubrovnik) »mali sud vodeni« = (bez *r) bòketa* (15. v., *Mon. șerb.* 498, štamparska greška) »hirnula«. Od tal. *brocca* »isto«, prema Battistiju od προχόος (od προχέω »lijevam«), deminutiv *brachetta.* Drugog je podrijetla *broka** (v.) = *brukva* »klinac, čavao« i *brokijer* (v.) »štit«.

Lit.: ARj l, 521. 679. *REW*[3] 1320. *DEI* 604.

brgka[2] f (Hercegovina, Potomje, Pelješac) = (na *-va) brokva* (Račišće, Brač) »mali čavao, čavlić« = (starija posuđenica sa *o* > *u) brukva*

(Vodice) = *brukva* (Božava, Molat) = *brukvă* (Ugljan) »čavlić«. Deminutiv na *-ica brûkvica* (Hrv. Primorje, Cres) »čavlić« = *brükvice f.* pl. »cvëki (ZK), Schusternagel«. Na rom. sufiks *-one* > *-un* upućuje *bròkun, -una* (Prčanj) »Stecknadel« = *bròkvun* (Račišće). Na *-as brokas* m »trachodes«. Na nenaglašeni deminutivni sufiks *-ulus* > tal. *-oío: brokule* f. pl. (Vuk, Dubrovnik) = (unakrštenjem s našim prefiksom *pró-) prôkule,* gen. *pròkulā* (Dubrovnik) »l° kaulin, obraslica, Blumenkohl, brassica botrytis, brassica oleracea, 2° *prôkula* (Stulić) »klica od zelja«, prošireno našim dem. sufiksom *-ica brokülica* (Smokvica, Korčula) »jesenji i zimski sitni izdanak od stabljikastog korčulanskog kupusa« = *prokulica* (Bella) »kupusna klica« = *prokulica.* Denominali (metafore): *imbrokãti, -am* impf. (Žirje) »zanovijetati«, s tal. prefiksom *in-*, sa našim *pribrokavat* impf. (Smokvice) »predbacivati«. Ovamo ide na *-ijer* (pseudojekavizam) < tal. *-iere* < lat. *-orius bròkijer,* gen. *-éra* (16. v., Nalješković, Držić) »štit koji ima u sredini vršak kao klin«. Augmentativ na *-ina: brokjèrina.* Od tal. *bròcco* »1° stecco puntato, 2° germoglio« od lat. pridjeva *brocchus (dentes brocchi,* Varro) »zubi koji naprijed strše«; upor. *brunchus* (u glosama) »svinjska gubica«, prema Battistiju estruščanskog podrijetla, *bròccolo* »cavolo romano«, *braccare, brocchiere* »scudo romano col brocco al centro« < prov. *broquier* > fr. *bouclier.*

Lit.: ARj 1, 679. 685. 12, 330. 334. Rešetar, *Stok.* 228. Cronia, *ID 6.* Ribarić, *SDZb 9,* 135. Zore, *Palj.* 110. 234. *REW*[a] 1319. *DEI* 605. 606.

brômza f = *brõmzo* n (17. v., glede *mz* < *nz* kao u *bemzin* za *benzin,* Bosna) = *bronza f* = *bronzo* n = *brondza* (Perast) = *brūnza* f (16. v.) = *bronca* (17. v.) = (zamjena tuđeg dočetka domaćim sufiksom *-ъc* > *-ac) brünac,* gen. *-nca* (Božava) = *brunãc* (Malínská, Pag) »1° tue (v.), 2° (po semantičkom zakonu sinegdohe) lonac (Malinska, Pag)«. Pridjevi na *-en brômzen* = *broncen* = *bronzen* = *brunčen* = *broncen,* poimenica na *-ica: brunčenica* »top brunčeni«; na *-ъn* > *-an bronzán,* određeno *bronzant* O"-' *Majdan,* Bosna, toponim), na *-av bronzov,* na *-ost bronzasi.* Deminutiv na *-e brûnce,* gen. *-ca* n (Vodice) »malo zvonce na ovci«, na *-ьc* + *-ič* > *-čie bruncić* (cakavizam, Baška) = *brunele* (Božava, Malinska), na *-ica brônzica* »zvonce, drombulja«. Na *-jar brunčār,* gen. *-ara,* na *-arnica bronzarnica* (Stulić). Sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino brancin,* gen. *-ina* (Račišće) = *bronzîn* (Potomje) = *brondzin* (Dubrovnik, Korčula, Boka, Čilipi) »vrsta, željeznog lonca za kuhanje«. Upor. slov. *brune* = *branec,* gen. *-nca* i odbacivanjem sufiksa *-ьc* > *-ee bron,* gen. *brona;* pridjev *bronên* pored *broncen, bronίar.* Upor. arb. *brune.* Za isti metal postoji još *pirinač,* gen. *-nča* (v. ovu riječ) »Messing«, koja je balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *birniğ* = *piriŋ,* bug. *pirine* = *perinč).* Uzima se da i tal. *bronzo* m, koje se nalazi i u ostalim evropskim jezicima, potječe od perzijske riječi, u srlat. *brundium* (1313.), *brandi* (1339), *bronzum* (1335.), *brunzo.* Po jednom mišljenju i srednjovjekovni oblici na západu nastadoše za križarskih ratova iz istog perzijskog vrela. Početak perzijske riječi izmijenjen je unakrštanjem s toponimom *Brundisium j-dusium* > tal. *Brindisi* zbog toga što su se već prema Pliniju u tom gradu pravila brončana ogledala.

Lit.: ARj 1, 679-80. 685. 8, 864 *Pleteršnik* l, 65. 67. Ribarić, *SDZb 9,* 135. Cronia, *ID 6. Miklošič 22. SEW* l, 87. *Bruckner* 41. *Mladenov* 45. *REW*[a] 1113. *DEI* 611. *GM* 49. Korsch, *ASPh 9,* 662. *Lokotsch* 132–3.

Brone f (Istra) žensko ime. Odatle prezime *Bronić* (Dalmacija). Hipokoristik od lat. *Veronika* (s betacizmom *v* > *b* kao u *Bol, bandima, Bira* < *Vera, Berinus* < *Verinus* itd.). Možda dalm.-rom. antroponimijski ostatak. Inače je u Hrvatskoj ime očuvano samo kao latinizam. Jireček ne donosi za nj potvrde iz srednjovjekovne Dalmacije.

Lit.: ARj l, 679. Jiřiček, *Romanen 2,* 25 26. 63. 67. 3, 10. 67.

broska f (Šulek) »imperatoria ostruthium«, *brSskva* f (15. y.j Vodice, Jankolovica, Dalmacija) »1° kupus, vrašt, 2° mlado lišće od kojega povrća (Hrv. primorje), pakoleč, borazina«, upor. tal. *braschette* (Lucca) »Kohlblätter«, *brôskva* (Rab, Cres) »Kohl« *(brôskva na pofríh,* Mali Lošinj, »osobito jelo toga kraja«), *brûskva* (Biograd) »loše granato zelje širokog mesnatog lišća bez glavice za hranu ljudi i životinja«. Slov. *brôskva* pored *broskev,* gen. *-kve* (Crnice, Goriško) »brassica oleracea«. S promjenom *sk* > *zg* kao u *mazga* pored *maska bròzga* f (Vuk, Stulić, Dubrovnik) »božur, božurak«. *a* > kao u *rapa* > *repa: bršk(v)a* (Šibenski otoci, Prvić Luka, Brusje na Hvaru), slov. *bréskev, gen.-kve* (Goriška Brda), *berčva* (Režija) »Kohlpflanze«. Upor. polj. *brzoskiew.* Pridjev na *-en broskven.* Deminutiv *broskvica.*

Složenica *broskocvijet* (Kavanjin). Rumunji je posudiše s promjenom dočetka *-ka* sufiksom *-ba brojbă, broazbă.* Od tál. *brassica* > tál. *brasca.* Glede prijelaza lat. imenica u deklinăciju й upór npr. *broką* = *brokva, breskva.*

Lit.: ARJ í, 680. 681. 10, 362. Hraste, *jfF* 12, 96. Ribarić, *SDZb 9. Pleteršnik* 1, 20. 55 65. *Miklošič* 22. *SEW* 1, 87. *Bruckner* 45. Gauthiot, *BSLP* 16, 163. *REW** 1278.

brs[1] m (Dalmacija, Pavlinović u primjeru: *ostilo je vino na brs).* Odatle s rom. sufiksom *-ata brsata* f (Pravlinović) »1° mucor vini, 2° bluta (v.)«. Sa *ir* mjesto *r· birsa* (ŽK, Parčić, slov.) = (sa *rs* > *rz) bîrza* (Vuk) »mucor vini«. Sa *er* mjesto *m: bersa* f (Vodice) »1° tartarus, sriješ, 2° vinum mucidum« = *bérsa* (Istra) »faex vini, droždina vinska, kiselica« = slov. *bêrsa* »1° Weinschimmel, Kamm, 2° durch Gährung verdorbener Wein, 3° Satz im Wein, 4° (metafora) nichtsnutziger unangenehmer Mensch (upor. prezime *Bersò)«,* s pridjevima *bersast, bersnat;* denominali *bersiti se (iz-), izbërsati se, zbërsiti se* (Vodice); *bêrsa* (Lika) »trop ili talog vinski koji se po dućanima prodaje za bojadisanje«, upor. s tim značenjem *bersa* (17. v., Gundulić): *mastim od berse daleko našaste lica im svuđer se pengaju i laste.* Upor. arb. na gr. *-ία: barst* = *bersi* »1° Wein- und Öltrester, 2° Düngererde«, *b* je nastao iz *v,* kako se vidi iz glagola *izvrsatiti se* (Parčić) »inccrconire« od **vrsata,* f, a to nije potvrđeno osim u ovom glagolu; u istrom, *bersa, bierto* pored *verša,* poimeničeni participi perf. na *-s* i *-t* od lat. *vertere,* furl, glagol *sviersa.* Možda se umiješala i iberska riječ *brisa.*

Lit.: ARj 1, 238. 323. 324. 681. *Pleteršnik* 1, 21. 27. *Parčić* 25. 289. tal.-hrv. 375. Ribarić, *SDZb* 9, 131. *Ive* 33. Schuchardt, *Rom. Etym.* 1, 56. Skok, *ZRPh* 50, 518., br. 15. *GM* 34. *REW*[3] 1307. 9249. Štrekelj, *DAW* 50, 4-5. Alessio, *RIO 2,* 107.

brs[2] (Vodice) samo s našim prijedlogom *suz* (v.) kao prilog: *suz brs* »mimogred okrznuvši«. Nema na žalost drugih potvrda; *brs* možda je od prijedloga *versus* > tal. *verso,* furi *viers, {inverso, deversa}* koji znači pravac »prema«. Betacizam kao u *Bol* itd.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 135.

brst m (Vuk) »bourgeon« = *bŕst* »frondes« (Vodice, Istra) = *bŕs* (Kosmet), *brst f* (Srbija); odatle kol. *bršće* n i denominal na *-iti brstiti, -im* (Vuk) = *brstït, -îm* (subjekt *koza,* Kosmet) *(o-),* također na *-éti: obršćeti* (Lika). Prvobitni je oblik femininum, očuvan i u ukr. *brosť.* Nalazi se i u bug. *bras(ť)* m. Prema tome to je apstraktum na *-i* dobiven s pomoću sufiksa -íb od ie. osnove **bhreus-* »pupoljiti« koja se nalazi u stengi, *br otan* »lomiti«, srvnjem. *brieιen* »nabuhnuti«, ovdje u prijevojnom štěpenu и > s. Prvobitno značenje apstraktuma bilo je »pupoljenje drveća > mladica, pupoljak > hrana za sitnu stoku«. Sveslavenska riječ iz praslav. doba **berstb, brusii* > stcslav. *brzstb.* Ne nalazi se u baltičkoj grupi.

Lit.: ARj 1, 682. 8, 470. *Miklošič* 23. *SEW* 1, 91. *Mladenov* 47. Ribarić, *SDZb* 9, 135. *Elezović* 1, 62. van Wijk, *ASPh* 24, 235. *KZ* 56, 202. Iljinski, *ASPh* 29, 487. Vasmer, *ZSPh 2,* 58. *Boeзacд*[3] 136. *WP 2,* 198.

brs (Brač, primjer: *brs ću doť~)* prilog = *fôši* (Žrnovo, Korčula) »možda«. Od tal. *forse* < lat. složen prilog *fors(s)itan* koji sadrži *fors* (v. *fortuna)* »sudbina«, konj. *sit* od *esse* »biti« i *an.*

*Lit.: REW** 3454. *DEI* 1694.

bršalj m (Budva) »1° gađalište, 2° toponim (mjesto za gađanje austrijske vojske)«. Od tal. *bersaglio,* a to od stfr. *bersail,* romanska izvedenica na *-alium* od stfr. glagola *berser* < franačko **birson,* nvnjem. *birseken* »ići u lov«.

Lit.: DEI 497.

bi-šljan m (Vuk, 17. v.) = *brsljan* m (ŽK) »hedera helix«, odatle pridjev na *-ov bršljanov,* poimeničen s pomoću *-ica bršljanovica* f »ara-Hacea«; toponim *Bršljanica.* Taj se oblik nalazi i u bug. *brašľan* pored *brasei, brauen* i s metatezom *bräšnel* i u slov. *brsljan* pored *bršlen, bršlin, obršljan, obršlenek, obršlin, bfslej, bfslek, bršček, bršćel.* Zajedničko je brojnim varijacijama slovenskim i bugarskim to što mjesto *-(j)a-* imaju -i'O')«-. Ta se pojava nalazi i u hrv.-kajk. *bršljen* m (Belostenac), odatle pridjev *bršljenov* i izvedenica *bršljenka* f »evonymus europaeus L.« (Hrv. Zagorje). Pored ovih varijanata s konzonantskom grupom i/0) postoje i varijante s konzonantskom grupom *St: Vrstan* m (Vuk, 16. v., Dubrovnik, Perast), odatle pridjevi *brštanov, brštanast* (Stulić), *bŕštanji* (Ranjina), deminutiv *brštanak,* gen. *-anka* m »geranium hederafolium«, muško ime *Brštanko* (Gundulić, zacijelo pjesnička kreacija). Mjesto *št* u narječjima je *šč: bfščan.* Skraćeni femininum (hipokoristik?) *brsta* f potvrđuje Sulek. U jednoga pisca mjesto ír stoji *st: brstan* (18. v.). Da se govorio u narodu, dokazuje toponim *Brstanica* (Bosna) i izvedenica *brstanica* f »convolvulus arvensis,

convolvulus tricolor« (Šulek). Oblici *brštan* i *brstan* (upor. osciliranje *oštar* pored *oštar)* pokazuju još umetanje konsonanta *r* poslije *st* (upor. *prostrlca* /ŽK/ = *prosiac* i *brnistra* < lat. *genista): brštran* m (Mikalja, Vetranie, 16. i 17. v.); *bŕštran* m (15. i 1-7. v.), pisano u jednom dubrovačkom komadu *barstran;* odatle toponim *Brstranovo* (Dalmacija). Mjesto sonatnog *r* postoje varijante sa *e: beštran* m (Liješće, Sinac, Perušić, Lika, katolici). Ovaj je oblik mogao nastati disimilacijom iz *berštran* (Mikalja). Druga je pojava *er* > *re* u *brestan* m (Zoranić, Mikalja). Varijante *st* > *št i -re-* nalaze se i u češ. *brečtan, bršťan* i polj. *brzesztan, brzestan* (danas "Zaboravljeno). Osnovne su dvije varijante koje se pojavljuju sa *si* i ir. Obje se nalaze u madžarskim i rumunjskim posuđenicama: 1° *boroszlan* »syringa vulgáris« i 2° *borostyán* (14. v.) < **bršťan* »isto što bršljan«. Te se dvije madžarske varijante mogu svesti na jednu sa *st* > *si* prema *poroszló* < *pristav* i *zászló* < *zastava.* Time je dana veza panonskoslavenskog oblika sa sjevernim slavinama, u češkom i poljskom. Rum. 1° *boroșlean* posuđeno je iz madžarskoga, što se vidi po umetnutom vokalu *o* za uklanjanje početne konsonantske grupe, *2° broștean* koji pokazuje *ro* < slav. *гъ* kao u *dobitoc, -oace* i slaže se s madžarskim pod 2°. Rumunjski je oblik *broștean* dragocjen jer kaže da je hrv. = slov. *(j)a* = *e* nastalo od jata ( ). S time se slaže i posuđenica u novogrčkom μπρούσλιανη, skraćeno μπρουσλου «κισσός«. Prema ovom tumačenju sufiks bi bio *-enъ* kao u *ourjan* (v.) > rum. *buruian.* Što se tiče osnove, koju Mladenov identificira sa *brst* (v.), ne može se ništa izvjesno kazati. Možda se radi o leksikologijskom reliktu iz ilirskog jezika Panonije. Taj bi relikt putovao odatle na sjever k Česima i Poljacima i na jug sve do u Grčku.

Lit.: ARj 1, 630. 682. 683. *Miklošič 21. SEW* 1, 95. *Bruckner* 30. *Gombocz-Melich* 1, 488-9. Vaillant, *RES 2,* 323. 16, 82. Machek, *LF* 72, 129-133. Sköld, *Zur Chronologie der štokav. Akzentverschiebung,* Lund, 1922, p. 53. 87. *Tiktin* 213. Madıek, *ĞSR* 153. Pușcariu, *DLR,* s. v. *Pleteršnik* 1,66. *ASPh 29,* 379. Šulek, *Im.* 34-5.

brtviti impf. (Belostenac) = slov. *brtviti, brtvim* (objekt *sud* »bačva«) »luftdicht verschliessen«, običnije s prefiksima *zabrtviti* pf. (ŽK) prema impf, *odbrtvívali, -ujem.* Na čakavskom i štokavskom teritoriju nije dosada potvrđen. Izgleda da stoji u vezi s praslav. osnovom - koja se nalazi u sjevernim slavenskim jezicima a znači -»šupljinu u drvetu«, upor. stcslav. *Ъъпь* »Waldbienenstock«. Vjerojatno iz ukrajinskog u Moldaviji posudiše odatle Rumunji *bortă* f »rupa«, deminutiv *bortiță, a borteli, a borti* »prošupljiti«, *bortitura, bortos,* koje je djelomice istislo *gaură f* < lat. *cavula.* Ako je tako, razvitak naše slovenske i hrvatsko-kajkavske riječi nije jasan; *Ъъп-* stoji u vezi s ie. osnovom *bher-* »rezati oštrim oruđem«, koju smo vidjeli u *boriti se* (v.), *brana* (v.). Pretpostavlja niski prijevoj **bhbrti*rašíren pridjevskim sufiksom *-uo* i odatle denominál na *-iti.*

Lit.: Pleteršnik 1, 67. *ARj* 8, 576. *Tiktin* 214. *Miklósié* 11. *SEW* 1, 109. Uhlenbeck, *PBB* 30, 276. *WP 2,* 161.

brùfulj m (istarska čakavština) »pústula«. Od tal. *brùffolo* m »piccolo furuncolo, piccola postema«. Prema Battistiju od deminutivnog pridjeva *rūfulus* »crvenkast«, s unakrštanjem sa *furunculus* > *brun* ili bolje *buffare.*

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 517-518. *DEI* 614.

brüka f (Vuk) »rug, poruga«, riječ danas proširena i na zapadu s istoka, postverbal od *brukati se* (o-) impf, prema *obrukavati, -am* (Lika), pored *bruciti, -lm* impf. (Ljubiša) *(o-,* Crna Gora, Perast) »ružiti, grditi«. Odatle *obrukanac,* gen. *-anca* m (Vuk) prema *obrukanica* f (Lika). Nalazi se sa sličnim značenjem u rus. *brukatb* »werfen (se. blato), beschmutzen, besudeln«. Značenje »werfen« još se osjeća u pf. *brnknutí, bruknèm* »naglo poletjeti, sunuti, buknuti«. Iz pf. se vidi da se radi o onomatopeji *brujati, brujim* impf. (Vuk) koja je u *brukati* raširena sa *-ka-* (v.). Ovamo ide pridjev na *-av: brükav* (Srbija) »tuberosus«. Od glagola sa *-ča-* mjesto *-ka- brucati* je postverbal *brūce* f pl. »prve dlake na spolovilu«. Odatle u zagrebačkom studentskom govoru izvedenica sa -oi: *brucoš* m prema *brucoškinja* f »studentica) prve godine«. Upor. srvnjem. onomatopeju *brus-* »lärmen«, nvnjem. *brausen.*

Lit.: ARj 1, 684. 8, 475. *SEW* 1, 89. Rozwadowski, *RSI 2,* 78-9. Meillet, *RSl 2,* 65. Osten-Säcken, *IF* 23, 379. 28, 145.

brûla f (Tivat, Neretva, Miholjice, Kanajt, Krk), odatle deminutiv *brulica,* — *brulja* (Šulek) = (sa *-va* kao u *murva* i s augmentativnim sufiksom *-ina) brulvina* (Krk) = (s metatezom *r-l* > *l-r,* upor. *Trilj* < *Tilūrium, galafur* < *garoful) blura* (Boka, Ljubiša »triglochin, juncus acutus, scirpus lacustris,

sita, šaš«. Slov. *brûla* f »isto«. Od mlet. *brûla* (1255); *u* je nastao iz grčkog ipsilona βρύλλον (upór. ngr. βοῦρλον, βροῦλον, Ducange, Sophocles) mjesto kojega stoji *e* u arb. *vrel*, rum. *breiu, briu, breu* (upór. tal. zamjenu *e* u *gesso)* »Bingelkraut«.

Lit.: ARj l, 455. 685. *ZbNŽ S, 67. Pleteršnik* l, 67. Skok, *ZRPh* 38, 544., br. 3. Meyer, *Ngr.* 4, 20. *Hoeg* 161. *Rohlfs* 388. *REW*[3] 1161 Šulek, *Im* 35. Štrekelj, *ASPh* 14, 518. *DEI* 615.

bruman, pridjev (Istra, Trojanska priča, 15. v.) »dobar, vrlo vrstan, valjan«, slov. *brumen* »pobožan«, također gluž. i dluž. Upór. još *brubne* »murve crne« (Lumbarda). Izvodi se od srvnjem. *frum,* nvnjem. *fromm* s našim općim pridjevskim sufiksom *-ьnъ*, upór. *fălisem* < njem. *falsch* za takvo izvođenje.

Lit.: ARj l, 685. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Miklošič* 22. *SEW* l, 89. Kušar, *NVj* 3, 338.

brun[1] (16. v., Nalješković, Banovac, Dubrovnik, također slov.), pridjev = (sa и > *o* kao u *Lacroma* < *acrumine,* značajka dubrovačko-romanska) *bran* (15. v., *berita brona,* Perast) »mrk, crnkast«. Poimeničen ž. r. *bruna f* »braune Kuh«. Proširen na *-ast brûnast* (slov.). Denominali na *-éti bruneti, -im* (inkoativ) »bräunlich werden, reifen«, *pobruniti* (Vitezović) »pocrnjeli«. Od tal. pridjeva *bruno* (14. v.), kslat. *brūnus* preko franačkog (stvnjem.) *brūn,* nvnjem. *braun.*

Lit.: ARj l, 679. 685. 10, 149. Budmani, *Rad* 65, 166. *Pleteršnik* l, 67. 2, 358. *SEW* l, 87. Vasmer, *ZSPh* 13, 331. *REW** 1340. *DEI* 617.

brun[2], gen. *brună* m (Brusje, Hvar, Korčula, Vis, Brač) »čir«. Upór. *frunę* (Bari) »isto«. Od lat. *furunculus,* s gubitkom deminutivnog sufiksa *-duś,* koji se možda identificirao sa slav. deminutivnim sufiksom *-bko.* Glede zamjene / > *b* upór. *bačkio, bažulj* (v.). Upor. *brùfulj.*

Lit.: Hraste, *JF 6,* 211. *REW>* 3607.

brunčela n pl. (Dalmacija, Pavlinović) = *brunćela* = *brunđela* n. pl. (Dalmacija, Pavlinović, *nč* > *na* kao *planda}* »prāmi ili vitice koje se spuštaju niz obraz« = *frnčela* f (Kurelac) »uvojak, kovrčica«, odatle na *-inka frnćelinka* (Kurelac) »ime ovci« = *frončelica* (Istra, nar. pjesma: *vlasi na* ~м). Dalmato-romanski leksički ostatak od deminutiva na složeni sufiks *-icellus* od *frons,* gen. *-tis: fronticella* > arum, *frunceană* »Augenbraue«; *frons* je zastupljen u novim posudenicama; *fronta* f (hrv.) = *front* m (srp.) < *u.front;* hrv.-kajk. i slov. *frànta* »glavica po polici«, *fronta* »Rüben, Mohren, Erdäpfel als Schweinefutter«. Talijanski deminutiv na *-ino frontin,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »obodac na kapi *(baréta s frontinom),* rasketa (Šibenik)«. Talijanska složenica *frontespicioj-tisp-* > *frontešpicjo* n (Buzet, Sovinjsko polje) »sljeme«. Denominai *sfrontati, -am* pf. (Stolivo), *konji sfrontani* »intajani«.

Lit.: ARj l, 685. 3, 75. *Pleteršnik* l, 204. Skok, *ZRPh* 38, 545., br. 5. *REW*[3] 3533.

bruno, gen. *-nála* (Dubrovnik) = (metateza) *burno,* gen. *-ala* (Ston) = *burnai* m (Trogir) = pl. *brunali* (Račišće, Brač) = (asimilacija *b-n* > *b-m) brumal* (Vrbnik) = *(ur* > *f) brna* n. pl. (Mljet: *kroz brna, dvije bužе provrćene sa bande u razini, teče voda u more}* »rupice na korbi, kroz koje prolazi voda u more, kanalie, forellino fatto nella colomba delle navi«. Denominal *probrunati, -am* pf. (Račišće) »pročistiti bramale«. Izvjesno je da je to pridjevska izvedenica na *-alis,* ali nema izvjesnosti u pogledu korijena. Po mojem mišljenju to je izvedenica od *imber* »kiša«, *imbrinalis,* što potvrđuje tal. m pi. *imbrunali* (17. v.) = *ombrionali* »pomorski termin: fori, aperture dalle bande della nave per dove si vuota l'acqua entrata con le ondate o con la pioggia«. Upor. i *bornèu* (Marseille).

Lít.: ZbNŽ 'I, 338. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Skok, *Term.* 137. i sl. *REW*[3] 1338. 1220a. Maver, *AR 6,* 241. sl. *DEI* 1945. 2647.

bruntùlati, *-ãm* (17. v., Perast, I. Držić) = *bruntulăt* (Božava) »mrmljati«. Na *-uša,* koje zamjenjuje talijanski pridjevski sufiks *-oso* (upor. toponim *Trtuša), brontoluša* f (17. v.) »mulier murmurans« (tal. *brontolosa).* Od tal. onomatopejskog glagola *brontolare* »mormorare«.

Lit.: ARj l, 680. *DEI* 611.

brusiti, brûsïtn (Vuk, 17. v.) »oštriti«, sveslavenski imperfektiv, odatle *brus* m (14. v.) kao praslav. postverbal; *u* je nastao od diftonga kako pokazuje lit. *braukti* »brisati«, lot. *braukt* »rezati«, u prijevoju *brukt* »zdrobiti«. Za imenicu *brus* nema baltičke paralele. To će biti slavenska kreacija. Značenje se razvilo iz »više puta trti > · oštriti«. Upor. glede *u* < *au* i prvobitnog značenja »trti > brisati« sveslav. prefiksalnu složenicu *obrus* > *ubrus* »marama« pod *brisati; brus* je kamen osobite vrste. Zbog toga dolazi često i kao toponim: *Brus* kod

Zadra, kol. *Brusje* na Hvaru, *Brušani* (Lika). Glosira se u dalmatinskom latinitetu sa *petra.* Ovamo ide figurativno *brasati se, -am se* impf, »moriti se tucajući se za čim naprešito« (Dalmacija, Zagora, Pavlinović). Upor. bug. *brusam.* Od imenice *brus* izvedenice su: *brùsara* f »tobolac, vodijer«, *brušnjača* (Vuk, Ibar), augmentativ *briisina* (Vuk, također prezime), *brusnica* f (poimeničen pridjev *brúsni)* »l ° gdje se kopa brúsni kamen, 2° (brusnica) sprava na 4 noge u kojoj stoji brašno kolo (ŽK)«.

Ovamo ide možda i ime biljke *brusnica f* (Bosna) »aireile, Preiselbeere, Streichelbeere, Rauschbeere« koja je sveslavenska i balto-slavenska (lit. *bruknė,* lot. *brūklene).* Biljka je mogla dobiti ime odatle što se zreli plodovi lako taru o predmete. Iz slavenskoga ušla je i u njem. *Braus-* »Preiselbeere < *brus.* Ali postoji i pretpostavka da je pred-ie. leksikologijski relikt (Machek).

Ie. je osnova sveslav. glagolu *bhreu-* raširena s *-q-1-k-* »trti preko nečega«; s u *brisati, brusiti* nastalo je iz ie. palatala *k. Zbog* toga što u lit. i lot. stoji *k* mjesto í, kako bi moralo biti prema slav. s, imamo i ovdje· paralelu za *kamen* (v.) i polj. *gwiazda* = hrv.-srp. *zvijezda.*

Lit.: ARj l, 686. *Miklošič* 23. *SEW* l, 89. 90. *Bruckner* 42. *ZSPh 2,* 307. *Mladenov* 46. *Trautmann* 36. *WP* 2, 197. Osten-Säcken, *IF* 28, 145. Mladenov, *ASPh* 33, 9. Matzenauer, *LF* 7, 14. Machek, *ČSR* 178. Isti, *LP* 2, 159. Skok, *Slav.* 208.

brušket m (Vuk, Crna Gora, uz glagole *metati, postaviti, pasti na* ~) = *brušket* (Malínská, Muo, *ribanje po brušket traje od aprila do oktombra)* »ždrijeb, kocka«. Odatle denominal na *-ati brušketati se* impf. = *brušketat* (Malínská) »ždrebati«. Od tal. f. pl. *bruschette;* deminutiv na *-ittus* > *-etto* od *brusca* »stoppia, ramoscelli secchi per far scope«. Deminutiv znači »dječju igru u kojoj se izvlače nejednaki ostaci«. Bez tog sufiksa nalazi se u istročakavskom *bruškva,* sa *-ica bruškvica* = *pruškva, pruškvica* »assula, Span«; na lat. nenaglašeni sufiks *-ulus bruškula* < tal. *brùscola* »Span, Splitter«, *bruscolo* »Strohhalm, kleine Splittere.

Lit.: ARj l, 686. Skok, *AGI* 21, 100. Isti, *Slav.* 58. Štrekelj, *DAW* 50, 8. *REW*[3] 1342. *DEI* 617.

brviškin, gen. *-ina* m (Čilipi, Šibenik) »četka za *fregat,* ribanje, *fregün,* gen. *-Una* m (Korčula)«. Od tal. deminutiva na *-ino bruschino* od *brusca* < od vlat. *brūscus* »ruscus aculeatus«. Upor. toponim na Rabu *Bruškit* < **bruscetum,* dalm.-rom. toponomastički ostatak, na Krku krč.-rom. *Bruscait* (1548) = *Broscaijto* (1471), bez početnog *b locus de Ruschellis,* 1388. Na Cresu se ta biljka zove *kotoroška* = na Krku *kataroška* (Šulek) »koštrika (v.)«. Čini se da *-roška* sadrži lat. *ruscus,* a prvi dio *koto-/kata-* možda je nastao unakrštanjem sa *koštrika.*

Lit.: ARj 4, 895. 5, 401. Skok, *Slav.* 58. Isti, *AGI* 21, 100., br. 6. *REW*[3] 7460. *DEI* 617. 618. *Banali* 2, 243. 247.

bruštulati (Perast) = *bruštulat, -am* impf. (Božava, Pag, objekt *kafu)* od sttal. *brustolare* »pržiti«, vlat. **brustulare* (unakrštenje kllat. *ūstulare,* deminutiv od *ūrere,* i *bruciare* =a mlet. *brusar* < srlat. *brusāre).* Od osnove tog glagola s tal. deminutivnim sufiksom *-ino* < lat. *-mus bruštulīn,* gen. *-ina* m (Potomje) = *bruštulīn* (Korčula, Baška, Crmnica) pored *brštulín* (Crmnica) = *broštultn* (Vrbnik) »pržionik za kavu, tostino del café« < sjev.-tal. *brustolino.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 107. *DEI* 619. *Prati* 175. *REW*[S] 9097.

bružeta f (Dubrovnik) »smokva koja se talijanski *zove fico brogiòtto* (15. v.), dicke Feige mit rotem Fleisch«. Varijanta je toga naziva *brunjača.* Odnos tih dvaju naziva nije jasan. Možda su dvije različite riječi. Ne može se pomišljati na poimeničenje s pomoću *-jača* od *brun* jer je meso te smokve crveno. U *bružeta* nastala je zamjena deminutivnih sufiksa *-etta* mjesto *-otta.* Pored *brogiotto* stoji i oblik *borgiotto* koji se izvodi od *Burjazot,* katalánski gradić kod Valencije.

Lit.: ARj l, 687. *DEI* 565. 606. Šulek, *Im.* 35. 365.

bružola f (Ugljan, Božava) = (sa umetnutim *n) brinžôla* (Rab) = *bržolica* pored *brižôlica* (Cres) = *brižolica* (Mikalja, Belostenac) pored *brzala* (Belostenac, Perast, Dubrovnik) = *brzala* (Dobrota) = (unakrštanjem sa *pržiti) przotica* »goveda pečenica, popečak, Rostbraten (hrv. gradovi), Schnitzel«. Od mlet. *brisiola* (Treviso), furl, *brisiole, bras'ola,* deminutiv na *-olus* od germ, *brasa,* u Puli (istroromanski) *brasiola.* Upor. bavarsko *brisolen.* Slov. *brzala* »Rostbraten«; *brasa* bez deminutivnog sufiksa *-olus* nalazi se u slovenskom s domaćim sufiksom *-ka: braška* (Gorensko, Železniki) > *bračka* (Gorensko) = (unakrštanjem sa *prah) praška* »Kohlen-

staub bei den Kohlenbrennern, Kohlenbruchstücke) < tal. *brasca* »polvere di carbone«, prema Battistiju unakrštenje *brasa* + *rusca.*

Lit.: ARj 1, 658. 697. 10, 785. Zore, *Palj.* 1, 216. 2, 138. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID.* 6. *Pleteršnik* 1, 51. 69. 71. 2, 211. *Miklošič* 22. *SEW* 1, 86. *REW* Ul6. Ive* 152. *DEI* 585. 591.

brv, gen. -ı f (Domentijan, 13. v.) »1° obrva, trepavica, palpebra, 2° daska ili greda što se metne preko puta, vode (potoka) da ljudi mogu prelaziti«. Značenje 2° općenito je u hrv.-srp., slovenskom i bugarskom, a nalazilo se i u staroruskom i ukrajinskom *(berv).* Odatle augmentativ *brvina* f (Vuk). Deklinacija -ı f upućuje na prvobitni apstraktum. Sinonīmija između 1° i 2° je uklonjena prefiksom 065-. Samo Pedersen i Meringer drže oba značenja za etimologijski istu riječ. Pridjevska izvedenica na *-ьno brvno* n »trabs« (Vuk, 17. v.) je sveslavenska. Iz te izvedenice može se zaključiti da je prvobitno značenje i od *brv* f bilo »balvan, greda«, kako je u bugarskom i danas i da je već u praslavenskom nastupila potreba da se sufiksom *-ьno* razlikuje termin za gradnju kuća od termina za primitivan most. Odatle coll. *brvanje* n (ŽK) = *brvēnje* (Vitezović); izvedenica na *-ara* (v.): *brvnara* f »kuća od brvana«; na *-as* (v.): *brvnaš* m »konj koji je kao plosan«; augmentativ na *-usina: brvnmina* (Lika); denominai na *-ati:* (v.) *bȑvnati, -ām* (Vuk) »metnuti brvno oko čega«; odatle *obrvka* f (Požega) »klupa na koju staje mlinar kad pljevnicu otvara«'; od *brv* f postoje toponomastičke izvedenice: *Brvenica, Brvenik* od pridjeva na *-en, brven, -ъn Brvnik* (u Dalmaciji *Brnik).* Kao kulturnu riječ posudiše je u panonskoj nizini Madžari *bërëna* = *borona* (15. v.), a od đačkih Slavena Rumunji *bírna,* odatle njihov denominal *Ыrnui.* Za *brv,* gen *-i* »Braue« lit. paralela je *bruvis;* za *brvno:* lit. *briauna* »rub, okrajak« (glagol *briáutf).* Apstraktum deklinacije -ı govori u prilog Brücknerova izvođenja od osnove glagola *bbrati, berc* (v.). Upoređenje s njem. *Brücke* i galskim *brīva* f »most« slaže se doduše u semantičkom ali ne u glasovnom i morfološkom pogledu. Prema tom izvođenju prvobitno bi značenje bilo »predmet koji što nosi«.

Lit.: ARj 1, 687. 8, 478. 12, s. v. *ralica. Miklošič* 21. *SEW* 92. *Bruckner* 26. *KZ* 42, 340. 51, 222. *ASPh* 11, 118. 124. *W.P* 2, 207. *Mladenov* 46. *Gombocz-Melich* 487. *Tiktin* 191. *Vasmer* 119. 124. Baric, *Alb.* 1, 84. Lewy, *IF* 32, 161. Osten-Säcken, *IF* 28, 140. *Boisacq'* 733-4. Meringer, *WuS* 1, 189. Pedersen, *KZ* 38, 322. Iljinski, *RFV* 65, 222. i sl. *SA* 14, 218-9.

brvelež m (16. v., pop Dukljanin) = *breveleg* (13-15. v.) = *preveledija* (1706.) f »1° privilegij(a)« = *pravileđa* n. pl. »2° (Vuk) stare knjige, knjige staroslavné«. Učene riječi od tal. *privilegio* < lat. *privilegium.* Na *-irati privilegiran, -legīrām* = *privilegovati, -ujem.*

Lit.: ARj 1, 631. 687. 11, 408. 788.

bȑz, f *brza* (Vuk, 13. v.), baltoslav. i praslav. pridjev iz praslav. doba. Postoji i s formantom *-đ* (upór. brus. *borzdo* pored *borzo).* Kako pokazuje poimeničenje sa *-iça* (v.) *brzdìca* (Crna Gora) pored *brzica* »mjesto u potoku na kojem voda protječe brzo preko pijeska«, *brzd* pored *brz* postojao je nekada i u hrv.-srp. jeziku. Samo s ovim formantom postoji u baltičkom: lit. *burzdùs* = *bruzdùs* »pokretan« (glagoli *brusii, brusdù* »baviti se«, *burzdéti* »kretati se«). Pored priloga *brzo, ubrzo* »skoro« (Piva—Drobnjak), postoji i *brgojbrgo, pdbrgo* pored *pobȑgo* (Kosmet) kao i u bug. *brago.* Prema Marelicu analogickí prema komparativu *dugo-duže* stvoreno je *brgo-brže.* Kao u slovenskom govori se u istom značenju komparativni prilog *brz* »možda« (Della Bella), *brz* (Smokvica, Korčula), *najbrže* (Cres). Ostale ie. veze nisu utvrđene. Izvedenice su sa *-ak brzak* m »bob koji brzo zri«, sa *-ъc brzac,* gen. *brsca* (Vuk, Crna Gora) »velox«, na Krku (Punat) prezime; *-elj* (upor. *smrdelj, krpelj) brzelj* »certa muraria«; apstraktum na *-ina brzina* f prema komparativu *brži* (upor. *visina).,* ŽK *brzina;* dem. pridjev na *-ahan, -ašan* (v.): *bȑzahan* (Vuk), *brzašan* (upor. *slabašan);* denominali *bȑziti, bȑzjeti, brzati, -ām* (16. v.) *(u-; za-,* Piva—Drobnjak), *brzati* (16. v., *ẻ* iz komparativa *brži).* Česte su pridjevske složenice s bezvremenskom glagolskom osnovom participskog značenja, kao *brzoplet, brzòrek* (Crna Gora), poimeničen *brzòreka* m, *brzòtrk, brzòlov.* Prema ovom tipu nastadoše *brzonog* i neologizmi *brzojav, brzovoz* (pridjev *brzovozan,* željeznički termin. Prilog *brže* može dobiti deiksu *-k (bržek;* upor. *paček* pored *pače},* s promjenom sufiksa *brzak.*

Lit.: ARj 1, 688-697. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 109. *Trautmann* 40. *Bruckner* 16. *KZ* 48, 197. 204. *Mladenov* 46. *Vasmer* 107. *WP* 2, 175. 314. Vuković, *SDZb* 10, 384. 405. *Elezović 2,* 84. Machek, *KZ* 64, 264-5. Iljinski, *RFV* 63, 322-41. Scheftelowitz, *KZ* 56, 177. Matzenauer, *LF* 12, 325. *ASPh* 30, 457. *Boisacq*[3] 132. 199. 1101. Lewy, *KZ* 40, 422. Pedersen, *IF* 26, 292. Tentor, *JF* 5, 203. Bulachovskij, *JF 4,* 115. *Maretić* 45. Joki, *IF* 27, 321. *NJ* 1, 159. Sulek, *Im.* 35. *RK* 42-3.

brzār, gen. *-ára* m (Lika) »velika kesa od kože u kojoj čobani nose sir za užinu« = (prema *brzditi,* unakrštenje) *bȑzdar,* gen. *-ára* (Dalmacija, Pavlinović) »kožna kesa u kojoj se nosi brašnenica« = *brznār,* gen. *-ára* (Lika). Može se uporeďivati s rum. *bulzăriță* »Sack in dem der frische Käse ausgedrückt wird«, obrazovano sa složenim slavenskim sufiksom *-ar* + *-iça* od *bulz* »Schafkäseklumpen«, bug. *vulgíja* »Ledersack für Mehl« < ngr. βουργία, u kojem je *r* nastao iz / pred suglasnikom kao u βούργαρος < *Bulgarus,* αδερφός < αδελφός; *bulz* potječe možda od *bulga* > (s pridjevskim sufiksom *-eus* za gradu, materiju) **bulgeus,* odatle možda tal. *bolgia,* za koju se običnije (Meyer-Lübke, Battisti-Alessio) uzimlje da je iz stfr. *bolge* > nfr. *bouge* < *bulga.* U značenju »ovčji sir« *bulz* se može uporeďivati sa *formaticum* > *formaggio* < fr. *fromage.* Upor. arb. *bullçí-ri (ni}* »Backentasche«.

Lit.: ARj 1, 695. 696. *Mladenov* 84. *REW*[3] 1382. *GM 52. DEI* 552.

brzda f »frenum« (13. i 14. v.) = *brzda* (Vodice, Istra) = *brsta* (Krnarutić) nalazi se još u stcslav. *Ъεъгаа,* slov. *brzda* i rus. *brazda.* Sadrži isti sufiks kao *uzda* (v.). Zamjena grupe *-zd-* sa *-sŕ-* kod Krnarutića nije jasna. To bi mogla biti stara izvedenica od glagola *obrbtiti* (ovo od *rt* = *rat,* v.) s pomoću sufiksa *-da* (v.) < *oЬ-гы-da* (upor. *d-t* > sr), ali upoređenje s lit. *bruzdùklis* »uzda« ne govori u prilog takvog tumačenja. Gubitak početnog *o-* bio bi kao u *biknuti* < *ob* + *vyk-nç-ti.* Odatle denominal *brzdāti* impf, »držati na uzdi« (Vodice, Istra).

Lit.: ARj 2, 695. *Miklošič* 23. *SEW* 92. *Vasmer* 125. *RSI* 4, 169. Scheftelowitz, *KZ* 54, 230-1. 56, 177-8. Lewy, *JF* 32, 161. Osten-Säcken, *IF* 28, 141. Machek, *Mnēma Zubatý* 413. i sl.

bu, indeklinabilni uzvik, u vezi sa *mu* u izreci *ne umije ni bu ni mu.* Postanja je možda od turske pokazne zamjenice *bü* »ovaj«, prema kojoj je stvoren drugi indeklinabilni uzvik *mu* koji se upotrebljava u ovoj poslovici, a nastao je možda kraćenjem od *mukajet* (v.). Elezović bilježi još uzvik *bü* (Kosmet) u 1. *Kuj je on Kadija, bu\, 2. Adži Doka, bü,* ali nije jasno označeno značenje. Drugojačijeg je postanja uzvik *bü bü* (Kosmet) koji se opetuje, a predstavlja buktanje vatre (u primjeru: *koftor* /»peć«/ *gori bü bü).* Odatle *bubnêt, -îm* impf, »buktati« (v.). I to je onomatopejski uzvik.

Lit.: ARj 1, 697-8. *Elezović 2,* 502.

buba f (svilena, sviona), nalazi se u arb. *bube* f »Seidenkokon«. Drugo je značenje u *buba* f »Ungeziefer«, koje Buga uporeďuje s lit. *bū-ž-ys* »nasjekomoe«, a nalazi se i u rus., ukr. *buba* »Geschwulst«. Upor. i gr. βουβών »Drüse«. Reduplikacija *buba* nalazi se sa sličnim značenjem i u drugim baltičkim riječima bez nazalnog infiksa. Upor. s nazalom *ņ* > *u bubulj* i *bubuljica* (v.).

Lit.: ARj 1, 698-700. Buga, *RFV* 67, 232. i sl. *Vasmer* 132. Wood, *MPh* 11, 315. i sl.

bubanj, gen. *-bnja* m (16. v.) = *bubalj,* gen. *-bļja* (Vetranie sa *bnj* > *blj* kao u *pedalj* pored *pedanj,* ŽK) je sveslav. vojnički ' termin iz praslav. doba za koji postoje posuđenice: iz madžarskog *doboš* m (v.), iz arapskoga *talambas* (v.) i *tupan* m (v.), iz gr. τύμπανον. Danas je *bubanj* leksem zapadnih hrvatskih krajeva; *u* je nastao od *nazala ç* (slov. *bobén,* polj. *beben,* polap, *bęben).* Baltički glagoli i imenice omogućuju ustanoviti prvobitno značenje i postanje vokala *u:* lit. *bambėti, bambù* »zujati«, lot. *bambêt* »udarati, bucati«. Kako se vidi, riječ pokazuje reduplikacijų slogova, značajku onomatope j skih riječi. To je značenje očuvano u baltičkim jezicima, dok je u slavenskom prvobitna onomatopeja za prirodni zvuk leksikalizirana, postavši vojnički termin. Odatle denominal impf, *bubnjati, -ām (raz-')* prema iter, *razbubnjavati,* sa *Ъn* > *mń: bùmnjiti, -lm* samo u dubrovačkoj poslovici (17. v.) *ne može se i glumit i bumnjit;* i radna imenica *bubnjar,* gen. *-ára* m.

Onomatopejski korijen *bob* je ie. Od njega je izvedeno *bubanj,* a nalazi se još u *bubati, bubam* impf. (Vuk, 16. v., *iz-* 18. v.) = *bubát, buban* (Cres) »jako udarati«, *hubnuti* (16. v.); u šatrovačkom govoru zidara u Sirinići »jesti«, u prvobitnom značenju »udarati (u bubanj)«; u hrvatskom đačkom govoru »učiti na pamet, biflati«, odatle sa sufiksom *-ant* (v.) *bubant* m = *biflānt* = *bubalo* (također prezime) prema pf. *hubiti* »udariti padnuvši«; *bubalica* f (Vuk) »djetinja igra«, *bubac,* gen. *-pca* (Srbija), apstraktum *bùbota* f (Vuk),

odatle *bùbotak*, gen. *-tka m* (Vuk) »pugnu ictus«. Riječ je ušla i u djetinji govor: *babin* (Zagreb) »bolestan«.

Lit.: ARj í, 698. 699. *4,* 145. 13, 491. *Miklošič* 18. *SEW* 79. *Bruckner* 23. *KZ 42,* 341. 45, 48. *Vasmer* 132. *WP 2,* 107. *Trautmann 26. Boisactf* 126. *GM* 53. Matzenauer, *LF 7,* 16 21-2. Perasek, *ASPh* 34, 34. Trojanovic, *JF 5,* 224.

bubreg m (Vük, 16. v.) = *bubreg* (Kosmet) »opći hív.-srp. naziv za organ tijela koji služi za izlučivanje mokraće, ren«; *e* je nastao iz *e* (jat), upor. *bubrîk,* gen. *-iga* (ŽK, Vodice, Istra, kod Brkina ne postoji). Odatle deminutiv na *-bk: bubrežak,* gen. *-ška* m (Vuk), također u značenju »želudac od živadi, prćak (ŽK)«; zbog toga *bubac,* g. *-yca* m (Srbija) u istom značenju može biti i hipokoristik. Od pridjeva *bubrežan* (Stulić) izvedenica je *bubrežnjak* m (Vuk) »caro remim, Nierenbraten«; denominali *nabùbrezùi se* (Lika), odatle pf. *nabubriti* prema impf. *nabubravati* (Vuk) »napiti se kao bubreg, nabreknuti« i *nabuburiti se* u istom značenju. Iz tih se oblika vidi kako se denominal pomalo onomatopejizira. Upor. još *nabumbariti* »nabubriti«. Riječ *bubreg* se nalazi još u bugarskom, gdje *u* varira sa *ъ*, u slovenskom i u ruskim narječjima. Stulić i Jambrešić imaju i varijantu *bumbreg* (Hrv. primorje) s umetnutim *m* pred *b* kao u *dumbok* za *dubok*. Prema starom Miklošičevu tumačenju to je posuđenica iz turskoga, ali jer osmanlijske posudenice u hrv.-srp. ne pokazuju *e* > , a riječ se pored toga nalazi i u ruskom, treba uzeti da je to posuđenica iz starijeg perioda (možda avarskoga) kao *pašenog* (v.), *črbtogb* (v. *čardak).* Upor. za *e* > >k *bělěgb* > *biljeg* (v.), Arb. *bubureqë* je posuđenica iz hrv.-srp. Osmanlijski je *böbrek,* azerb. *böirök.*

Lit.: ARj 1, 732. 7, 217. 218. *Miklošič* 23. *SEW* 1, 96. *Vasmer* 133. *Mladenov* 52. *RES* 1, 48. *Lokotsch* 337. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *Elezović* 1, 63. *GM* 50. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Matzenauer, *LF* 7, 21-2.

bubuli, gen. *-ulja* m (Vuk, Budva) = *babulj* (Split) »obao kamen, oblutak (v.)«, *bubùljica f* (Vuk) i dalji deminutiv *bubuljičica* f od primi ti vuma *bubulja* koji nije potvrđen u hrv.-srp. nego u strus. *bubulja* gdje znači »kaplja kiše«. Značenje je »ono što je napuhnuto, pústula, što nalići na nešto okruglo, kup zemlje, mali čvor (Zore), sitna okrugla šljiva«. Ovamo ide još *buban* m, *bubla* f (Vuk) »massa, Klumpen«, *bubòlica* f (Mikalja), *bôbuk* m »klobuk na vodi« i *bobùljica f* »pilula« = *.bõbuljica* (Vodice, Istra) sa *o* mjesto *u* prema *boba* (v.); *buban* m »Art Bohne«; *u* je nastao iz *ç* (polj. *bąbel,* gen. *-bia* m = češ. *boubel* »Wasserblase«, bug. *nabăbnuvam* »auschwellen«, slov. *bobljati* »Blasen werfen (vom Was-. ser)«. To pokazuju i baltičke paralele: lit. *batnbalas* »kleiner, dicker Knirps«, lot. *bumbulis* »gomoljika, čir«. Onomatopeja *bamb-* je ie. Njom se oponaša zvuk kod nabujavanja. Zbog toga se može prenijeti i na okrugle predmete; *bäbulj* = *babula* f (Cres) »neki morski puž« Tentor uspoređuje s gr. βομβύλη.

Lit.: ARj 1, 700. 702. *Miklošič* 18. *SEW* 1, 78. *Trautmann* 39. *WP* 2, 108. *Bruckner* 19. *Mladenov 52. Vasmer* 132. 133. *Boisacq*[3] 765. Matzenauer, *LF* 7, 21-2. Tentoŕ, *JF* 5, 203. *DEI* 545. *REW*[3] 1181. *Kušan 251.* Ribarić, *SDZb* 9, 133.

bucati[1], bučām impf. (Vuk, 16. v. Cavtat, *~ na gavune, na ribe;* Hektorović, ribarski termin) = *bucati* (Vrgada) ,»1° udarati po površini mora kad se lovi strašilima, 2° hitati (loviti) gavune, ribe tim načinom (Zore)«. Odatle postverbal *buc.* m (Lastovo, *poći na buć;* Mljet *ribati na buć,* Kućište, Potomje, Pelješac) »1° d vo kojim ribari udaraju po vodi da se riba plaši i bježi u mrežu, 2° lov tim oružjem«. Sprava za taj posao *pobuk* m (Bella, Stulić, Makarska: *bucati s pobukom;* Vis, Hvar, Hektorović: *pojdoše naprida..... kud je ribam črido, pobukom bucajuć).* Drveno zvono »navrnuto na palicu«, kojom se lupa po moru, zove se *bucalo* (Cavtat) = *bucaljka* f (Hercegovina). .Na Lastovu mjesto *-alo* stoji *-to* < lat. *-ellus budo,* gen. *bùcjela.* Ovamo ide kao naša izvedenica *bucavica* (Vranjic, Dubrovnik, Zore) »mreža kojom se love gavuni« = *buskavica* (Vrgada) »ime mreže«. Prema jednom značenju, koje donosi *ARj,* izgledalo bi da je to naša riječ, varijanta od *bukati: bucati* (v., denominal od *buka): stanu bucati i rikati, rzati i revati.* Ali to značenje ne pristaje ribarskom terminu posvema. Za vezu s *buka* govori i *pobuk,* u kojem je prefiks *po-* kao u *pobuka* (Ljubiša, prema *pobuna)* »buka«. Sufiks u obliku na Lastovu *bitcio,* gen. *bùcjela* dovodi na misao da se u oblicima sa *buc-* radi o dalmato-romanskom leksičkom ostatku koji se unakrstio s domaćom riječi *buka.* Romanske paralele govore u prilog tom mišljenju: nprov. *boulega* »agiter, remuer les eaux pour pêcher« < lat. *bullicare* > mlet. *bulegar* u drugom značenju od *bulla* »vodeni mjehur«. Upor. *buluzare* (Logudoro) »pulsen«. Možda

je u dalmato-romanskom postojala izvedenica na *-idiare *buüidiare* > *bucati,* u kojoj se glagolski sufiks razvio na isti način kao u *carridiare* > *krcati* (v.).

Lit.: AR 1, 702-3. 10, 151. Zore, *Rib.* 364. Macan, *ZbNŽ 29,* 209. Jurišić, *NVj 46,* 17. *FEW* 1, 618. Schuchardt, *Rom. Etym. 2,* 129. *REW** 1388. Skok, *Term.* 71. *DEI* 632. Hirtz, *Pisces* 55-9.

bucati[2] se (Srbija, Leskovac) »catulire, subare, upaliti se«, odatle pridjev *bucovan (nerast},* ide zajedno s *bukariti se* (Vuk, SU bjekt: *krmača),* denominálom od *bùkara* f (Vuk), izvedenicom na *-ara* (v.). To je varijanta od *bukati se* »sinonim: *voditi se* (subjekt: *krava)«,* a ovo je opet semantična varijacija onomatopeje *bukati, bučěm* impf, »brüllen«. Alternacija *c-k* je kao u *micati* pored *mikati* (ŽK) (v.).

Lit.: ARj 1, 722. *SEW* 1, 98. *Vasmer* 140.

biiceo m, gen. *-ela* (Potomje) = *buce* (Božava) = *bucio,* gen. *-cjela* (Prčanj, Lastva, Lepetane) = *bucijo,* gen. *-cijela* (Mljet) = *bucel* (Račišće, Brač) »kolotur, čekrci za uže (upotrebljava se najviše na lađama, pomorski termin)«. Od tal. *bozzello,* deminutiv na *-elio* od *bozza* »fune che serve per legare una gomena o una catena«, etimologijski ista riječ (metafora) koja i *boca* (v.).

Lit.: Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Cronia, *ID 6. DEI* 579. 580.

bucko m (Belostenec, ŽK) »bucculentus«, odatle pridjev *bûckast* »krupan u licu« (Belostenec, Jambrešić), od madž. *buczka* »debeo a nizak«. Ovamo ide zacijelo i Vukov pridjev *bucmast* »facie obesa«. Promjena *m* mjesto *k* nije posve jasna, ali je mogla nastati prema drugoj madžarskoj riječi sličnog značenja *buszma* »debelih obraza«. U tom su se pridjevu, prema tome, mogla unakrstiti dva madžarska sinonima.

Lit.: ARj 1, 703. *Gombocz-Melich* 1, 581.

búconja m (Vuk, Petrinja) izgleda kao izvedenica s pomoću hrv.-srp. augmentativnog sufiksa -oи/α (v.). Area riječi nije određena. Pisci zoologije Pančić i Crnogorac govore za istok. Ako ovamo ide i hercegovačko katoličko prezime *Buconjić,* onda je area riječi i južno narječje. Po značenju je isto što i *búcov* m (Vuk), ihtiološki termin »alburnus mento«. Dočetak *-ov* < madž. *-o* (upor. *lopov* < *lopó),* koji je u *búconja* zamijenjen našim sufiksom, govori za madžarsko podrijetlo: *buco* »riba aspro asper, Barsch«, kako je već Daničić mislio. Ide, kao *kečiga* (v.) itd., u našu ihtiološku terminologiju madžarskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 703. *Gombocz-Melich* 1, 547. Hirtz, *Pisces* 26. 55-8. Fink, *Im.* 36-7.

bučan, f bučna (Vuk), pridjev izveden pomoću *-ьn* od osnove glagola *bukati, buč m* »brüllen« = *bukati, bučen* (Vodice, Istra) »mugio« koja se nalazi u svim slavenskim jezicima. Postoji i denominal na *-éti: bucati, bučím* (subjekt npr. *more}* »tosen« = *bucai, bučí* (Kosmet) pored *bučet, buči* (Kosmet). *buči* (Kosmet) pored *bučet, bučí* (Kosmet). Postverbali su odatle *buk* m »strepitus«, u Dalmaciji u prenesenom metaforickom značenju »skup, ogranak, mnoštvo, krdo (ovaca), stado« i *buka* f. Posljednji dolazi u kajkavskoj složenici *halabuka* f (v.); *buk* je i toponim: *Skradinski Buk.* Radna je imenica na *-avac* (upor. *prodavač)* i *-ač: búkavac,* gen. *-avca* m = *bukač,* gen. *-äia* m (Vuk) »Γ vodeni bik, ardea stellaris, biljka euphorbia spinosa (Sulek), 2° sinonim za *bundžija* (Vuk)«; *bukač* se zove i *bukljivac,* gen. *-ivca* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović), što pretpostavlja pridjev *bukljiv,* koji nije potvrđen, upor. *bùkljati.* Onomatopeizira se sa *-tati* (v.) u *bùktati,* v. *buktjeti* pod *buhav.* Izvedenica na *-ara* je *bùkara* f (Vuk, Srijem) »tumultus, delectatio tumultuosa«, odatle opet impf, denominal *bukariti se* (Vuk) »subare (subjekt *krmača)«.* Rumunji posudile *a (i)zbucni* »provreti, buknuti«. Upor. prijevoj u *bik* = *bak.* V. varijantu sa *h* mjesto *k.* Korijen se nalazi i u drugim ie. jezicima kao i ц baltičkoj grupi, v. *buhav.*

Lit.: ARj 1, 722. 13, 491-2. *Miklošil* 24. *SEW* 1, 98. *Bruckner* 46. *Vasmer* 140. 156. *WP 2,* 113. *Tiktin* 864. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *Elezović* 1, 69. 2, 383. Urlić, *NVj* 18, 281. Šuman, *ASPh* 30, 299. Štrekelj, *ASPh* 31, 198. Körinek, *IF* 54, 267. Meringer, *WuS* 3, 47.

bucata f (Krk) »slatka voda koja se pomiješala s morem«. Roglić ima *brakična* ili *bočata voda* »slankasta· voda koja postaje miješanjem slatke i morske vode«. Bella i Stulić imaju pridjev *bucat* »slan (o vodi)«, kod Pavlinovića je proširen na *-ьn* > *-an bocalan* u istom značenju, tako i jedan pisac iz 18. v. Sufiks *-ata* upućuje na romansko postanje i na kolektivno značenje. Daničić izvodi oba pridjeva i imenicu od tal. *bacata* »cjeđa«, što je zacijelo krivo čitao mjesto *bucato* m, *bucata* f franačkog podrijetla. Ta talijanska riječ ne zadovoljava ni semantički ni fonetski, osim

u sufiksu. Prema sufiksu *-ata* sudeći, to je dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije. Upor. u srednjoj Dalmaciji *bać* »bunar pored obale«. Upor. *brak*[1].

Lit.: ARj l, 467. 703. 704. Roglić, *HE* 3, 230. Isti, *PE* l, 495-6. 560. *DEI* 580. 622. Deanović, *Fr.* 28. *TB l,* 2, 1203.

bučka f (Srbija, Kosmet, Vuk) »sinonim: stap«, izvedenica s pomoću sufiksa *-ka* (v.) od sveslavenskog onomatopejskog impf, *bucati* (v.). Nalazi se i u bug. *bucka* »butalka, butim«. Odatle denominal *buchati* »razbijati mlijeko da se odvoji maslo«. Pored *i* i akcenta *û* govori *se i sa ü i ć* prema drugom onomatopejskom impf, *bückati* »lupati po vodi« prema pf. *bućnuti* (Vuk), odatle na *-alo* (v.) *bućkalo* n »drvo kojim ribari bućkaju po vodi« (Vuk, ostalo upor. pod *bucati},* možda na *-iš* kolektivnog značenja *baćkuriš* m (s ovim se akcentom govori u Hrvatskoj, Daničićev je akcenat *bućkurif)* pored *bücürü* m prema Daničiću »piće mutno od koječeg pomiješano, pokvareno koječim«, prema Parčiću »vino raspante che sa di aceto«. Zašto je *k* otpalo, ne zna se, a ne zna se ni gdje se tako govori. Daničićevo izvođenje ove riječi iz madž. pridjeva *bugyborékos* »što se pjeni« ne zadovoljava ni semantički ni fonetski. Daničić izvodi i onomatopeju *buckán* iz madž. *bugyka/butyka,* ali naša onomatopeja ne treba da bude posuđena jer se onomatopejske riječi u raznim jezicima slažu. S onomatopejom *buchati* nema nikakve veze *buć* m »kosa na glavi neočešljana i u neredu« (Kosmet), odatle pridjev na *-av* (v.): *bućav* »razbarušene kose« i deminutiv *bucka* f (Kosmet »kao neka kićenka, kita« i denominal *nabućit se, -učim* pf. »nakostriješiti se (o kosi)«, s kojim se slaže i Vukov *nabućiti se.* Upor. *putiti se* (v).

Lit.: ARj l, 706. 7, 217. *Mladenov* 51. *Vasmer* 140. *Gombocz-Melich* l, 558. *Parcia* 51. *Elezović* l, 68. 428. *DLR* l, 627.

bučuk m (Srbija) = *bučuk,* gen. *-ūka* m (Kosmet) (odatle deminutiv *bučuče,* gen. *-eta* n) »žitna mjera kao šinik (v.)«. Prema Daničiću to je turcizam *buçuk* »polovina«. Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima jer rum. *buciuk* znači »zastava« i potječe iz tur. *bu(n)cuk* »zastava, stijeg«.

Lit.: ARj l, 706. *Elezović* l, 69. *DLR* l, 668. *Školjić* l, 116.

Bučum m (Srbija, Kneževac, selo), toponim, isto sa sufiksom lat. *-etum* > rum. *-et* istog značenja kao naše *-ih* u *borik: BuÎùmet* m (Srbija, Jablanica, pusto selo). Od rum. *bucium«* 1° Klotz, tronc d'arbre, bûche, branche, pied de vigne, souche; 2° vigne; 3° moyen« nepoznatog, možda tračkog podrijetla, zacijelo različitog od rum. *buciuma* »sonner du cor, trubiti« < lat. *bucinare,* odatle rum. postverbal *bucium.*

Lit.: ARj 1, 706.

buć m (Srbija, Srijem) »kosa na glavi kao klupko«. Pridjevi *bućav* »neočešljāne kose« = složen *bućoglav.* Ovamo zacijelo *buća* f (Srbija) »resa, kitica« i kao metafora denominal *búūti se, bucim* impf, »nadimati se od srdnje«. Može se upoređivati s rum. *boț* »Klumpen, pelotte, tapon, boule, boulette, noeud« i bug. *buca* »grba« i s rumunjskim denominálom *a boți* »drängen, se pelotonner«.

Lit.: ARj 1, 706. *DLR l,* 627.

buclfalo (Dubrovnik) »pretilo dijete«. Upor. u Kalabriji *bucèfalu* »uomo pingue«. Od gr. Βουκέφαλος > *Bucifal, Bučifal* (Aleksandrida, 15. v.), možda i **Dučipal* u toponimu *Ducipalsko.*

Lit.: Zore, *Tuđ. 5. DEI* 624.

bucina f (Ljubiša, Petranovićeva narodna pjesma) nejasna značenja »usukano što«. Jasnije značenje daje se za Kosmet: *bučme,* gen. *-eta* n »vrsta ibrišima kojim se vezu haljine turskog kroja«. Prema tome je to turcizam iz oblasti odijevanja. Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. To je apstraktum (skraćeni infinitiv) od tur. glagola *bükmek* »sukati, upresti«. Oba oblika: *-a\-e,* gen. *-eta* jednako su moguća kod nas, upor. *ćebe* (v.), i zamjena sa *-a* ako se dočetno *-e* shvati kao naš nastavak plurala tipa *žena.*

Lit.: ARj l, 706. *Elezović 2,* 502. *Škaljić* 1, 116.

búda f (Vojvodina, Vuk) »dućan za drvene sude«, također rum. *buda* »Waldhütte«. Iz nvnjem. *Bude* koje je rašireno i u drugim slav. jezicima.

Lit.: ARj l, 707. *Miklošič* 23. *Bruckner* 46. *SEW* l, 96. *Vasmer* 134. 136.

búdac, gen. *buca* m (Vuk, bez naznake aree) prema *budija í,* odatle određeni pridjev *budinjī,* koji je nastao dodavanjem sufiksa *-ji* (v.) neodređenom pridjevu *buđijin* koji nije potvrđen, ali je moguć. Sinonimi su brojni: *ćurak* (v.), *túkac* (v.), *puran* (v.), od čega su feminina *cura, ćurka, tuka, misirka* (v.), *pura, purka, vintuSa* (v.). Mocija *budac* prema *budija*

nije obična, umjesto *-ka* koje se govori *(bûtka)* kod vabljenja, ili *-ica* (upor. *junac* prema *junica).* Postanje nepoznato.

Lit.: ARj l, 707. 709. 749. *Miklošič* 23.

budak m (Vuk) »sinonim trnokop (v.), krasna (v.), kramp (v.)«, kao metafora »tup čovjek«, također bugarski *budak* i rum. *budac* (Banat) »pioche«. Dolazi od tur. *budak* »grana, čvor na stablu« koji na Balkanu pokazuje interesantnu semantičku varijaciju koju uklanja Mladenov time što upućuje na *butrak.* [Kao prezime dolazi *Budak* od 14. v. u Hrvata i Srba, odatle toponimi *Budakovići, Budakovac,* sve kao hipokoristik od *Budislav,* v. *bdjeti}.*

Lit.: ARj l, 707. *Mladenov 42. DLR* 672.

Budva f stari grad u Böki kod Porfirogeneta Βούτοβα. Upada u oči očuvani femininum, a očekivalo bi se maskulinum kao kod drugih starih gradova, upori *Senia* > *Senj, Roma* > *Rim, Jad(e)ra* > *Zadar, J akin* < *Ancona* itd., s istim dočetkom *-uà* kao u *Castua* > *Kastav.* Kod Ravennasa također sa *t* kao i kod Porfirogeneta: *Butua.* Ide u kategoriju mediteranskih toponomastičkih relikata. Upor. *Būtoa* (otok blizu Krete), *Budua* (grad u Lusitanijl·, *It. Antonini).*

Lit.: ARj l, 712. 713. Skok, *GIZM* 32, 35-6. *Mayer l,* 103. 2, 31. Krahe, *GN* 18. *Rostaing* 77. Ribezzo, *RIGI* 1934, 38.

búdža f (Vuk) »1° drvo koje se tjera štapovima u igri zvanoj *krmača,* 2° kijača«. Pridjev na *-ost budžast* »nalik na budžu«. Denominai *búdžati se* (Vuk) »igrati se *budže«.* ŽK *búza f* (stari ljudi iz graničarskog doba) »palica seoskog starješine«. Složenka *fur-búdža* (Mušicki) »budža koja sama udara« (v. pod *fur).* Ovamo na *-an budžan,* gen. *-ana* m (Srijem) »naziv za vola (prema velikim rogovima)« prema *budžulja* f (Vuk) »mala krava malih rogova«. Daničićevo izvođenje iz tur. *bägiU* »kocka«, *budžan-budžulja* < tur. *buga* »bik« ne odgovara ni fonetski ni semantički.

• *Lit.: ARj* l, 716. 2, 79.

budžak, gen. *-aka* (Vuk, 17. v.) = *budžak* m (Kosmet), opći balkanski turcizam iz oblasti terenskih naziva. U hrv.-srp. se upotrebljava samo u istočnim krajevima za sinonime *ugao* (v.), *küt* (v.). Odatle deminutiv na *-ić budžačić* i radna imenica na *-lija* (v.) *budžaklija* m (Srbija) »zakutni advokat«. Također toponim (selo kod Banje Luke); bug. *budžak,* arb. *buxhák,* rum. *bugeac* u istom značenju. Poznat naziv stepnog kraja u Besarabiji koji Theophanes zove "Ογγλος < slav. *çgh.*

Lit.: ARj 1, 716. *GM* 50. *Vasmer* 135.

bud f (Vuk) = (s prijelazom iz deklinacije *i* u deklināciju α) *buda f* »sinonim: plijesan (v.)«. Odatle pridjev na *-av: bûdav* (Vuk) »plijesniv«, poimeničen augmentativnim sufiksom *-ina* (v.) *büdavina* f (Vuk). Izvedenica će odatle biti na *-ara (v.): budara* f (Srijem, Vuk) »žabić«. Denominal od pridjeva glasi *bûđaviti* impf, i odatle apstraktum *ubuđalost.* Daničić izvodi *bud* f od perz. *buj* »vonj, zadah, miris, smrad«, glagol *bűiden* »vonjati«, ali deklinacija *i* ne, sadrži turcizam perzijskog podrijetla. Za *budara* f »žabić«, upravo »pljesniva žaba«, predlaže Daničić tur. *böcek* »crv« kao izvor, što ne može biti ni fonetski ni semaziološki. Riječ nije poznata na zapadu hrv.-srp. jezika.

Lit.: ARj 1, 713.

buđelar, gen. *-ara* m (Vojna Krajina) = (metateza *b-g* > *g-b) gubelar* (Međumurje, Mala Sobotica). Od madž. *bugyëlaris* »isto« < lat. *pugillaris* od *pugillus,* slov. *buđelar,* prikarpatskoruski *pudilar,* rum. (u Erdelju) *bud'ilaraš.* Dočetak -if ispušten u hrv.-srp., slovačkom i ruskom zbog toga što se identificirao sa sufiksom -is (kao u *plaviš* itd.).

Lit.: Gombocz-Melich 556. *REW*[3] 6809.

bufetą f (Kućište, Brač) »struca kruha« = (sa / > *h* kao u *pfhet* < *prefetto,* Vrbnik) *buhečić* m (Dubrovnik) »kleiner Laib-Brot«, deminutiv na složen sufiks *-ьc* + *-ić* > *-čić,,* od mlet. *buffetto* (15. v), »pane spugnoso affettato«, od onomatopeje *buff-* > imperativna složenica *bufàrija* f (Dubrovnik, Čilipi, Cavtat) »niša, udubina u prozoru« (prvi dio *buffare* »spirare«, drugi *arija,* v.), s romanskim prefiksima *imbufat* (Dubrovnik), *zbufat* (Božava).

Lit.: Cronia, *ID 6.* Rešetar, *Štok.* 117. Zore, *Tuđ. 5. DEI* 627.

bugàcati, -α impf. (Dubrovnik, Zore, Stulić, subjekt *ingvast, mast') (pro-)* »probiti (kad ingvast, »tinta« ili kakva mast, probije s druge strane papira)«. Pridjev na *-av bugacav* (Stulić, *papir).* Od osnove toga glagola stvoren je školski termin hrv. *bugačica* »Löschpapier« koji se zamjenjuje sa *upijač(ica).* Drugih potvrda za glagol nema. Od mlet. *bugazar* [?] »upijati«, koji je deminutivne raširenje od *buco, buca.*

Lit.: ARj l, 713. 12, 252. Zore, *Tuđ. 5.* Maretić, *Savj.* 6.

bùganca f (Mikalja) = *bugünce* f pl. (Boka), *bogânac,* gen. *boğanca,* pl. *boğănci* (Molai), gen. *boğanca* (Hvar, Korčula), *bohánci, bòhānācā* m pl. (Hrv. primorje) = *bùgancì* m pl. (Šibenik) = *buhanac,* gen. *-nca* (Rijeka) »ozebline, rajba (Dubrovnik)«. Od sjev.-tal. *buganza* »gelone« nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 1, 502. 713. 717. *DEI* 629.

Bugarin m, pl. *Bugari* (13. i 14. v.) »1° ime slavenskog naroda na Balkanu od 10. v. dalje, 2° ime muško (13. v.), upor. *Hvratin,* 3° prezime (13. v.)«; pridjev *bugarski; u* je nastao od *Iъ* (stcslav. *bligarìn*,* bug. *balgarin* pored *bãlgarán,* rus. *bolgariri).* Kavanjin (izd. 1913, str. 253b) ima pl. *Bugari kripei slavokruni: Jasen, Buris, Samuel.* Prema tome je arb. *bugarç* posudenica iz hrv.-srp. Sa *u* govori se i u makedonskom. Glede *-in* v. *Arbanasin, Srbin* i *-janin.*

Značajno je da se naziv naroda ne nalazi u pučkoj tradiciji u sjeverozapadnim slavenskim jezicima, a ni u dakorumunjskom i arbanaskom, koji i za slavenske Bugare ima kslat. naziv *sclavus* > rum. pi. *Schei,* arb. *shqa,* pl. *shqe.* Narodski razvitak imena naroda očuvaše na Balkanu pored Hrvata i Srba još Grci: Βούλγαροι > *Vurgaros* = čine. *Vurgur* i ar. *Burgar.* Iz toponomastike je važan podatak ime sela u srezu mitrovačkom *Bûgariće,* gen. -a n, od čega je etnikum *Bugărčănin* m prema *Bugarčanka f.* Taj je toponim zacijelo u vezi s bugarskim katunom koji se pominje uz arbanaski i vlaški. Iz toga podatka nesumnjivo izlazi da su Asparuhovi Protobugari, prije nego što se poslaveniše, nastavili na Balkanu pastirski nomadski život, jednako kao i Arbanasi i Cincari. Ovaj je podatak vrlo važan jer je Schmaus naveo potvrdu za značenje *bugarin* »čobanin«, a pomaže nam objasniti i značenje impf, denominala *bügariti* »1° canere neniam, 2° jadikovati, 3° obraćati na Bugarina«, *obùgariti* pf. »oplakati mrtvoga« (Lika), odatle apstraktum *bugàrãnje* n (Lika) »jauk za mrtvim«, *razbùgariti se* pf. »prijeći u živo bugarenje« (Lika). Poimeničeni pridjev *bügarštica* f od *bugarski* (Hektorović, upor. kod Gundulića naziv za pjesme *slatke bugarkinje, RES* 3, 162), označuje vrstu junačke narodne' pjesme 14—15 slogova, koja se i pjevala, upor. *Niko dite mladolitno . . . bugaršćicu peti sede* (tako u Barakovića, *Vila* 142). U vezi s tim stoji i naziv muzičkog instrumenta *bugaríja* f »tambura« = *bulgaria* (1670, Bakar) koji je prvobitno služio po svoj prilici za praćenje tih pjesama. Na zapad u jadranskoj oblasti sve do Vodica (Istra) došao je glagol *bügariti* u značenju »pjevati stare narodne pjesme po nekoj određenoj melodiji«, *bugđrština f* »stare narodne pjesme od 10 slogova«. Tako se dakle mogla raširiti riječ u ovom značenju .samo pod pretpostavkom da su srednjovjekovni Bugari bili pastirski nomadi kao Vlasi i Arbanasi, koji su se kretali i na zapad do Jadrana. Značenje »jadikovati«, koje ima *bugariti,* moglo se pravilno razviti iz monotone melodije i iz sadržine junačkih pjesama ovako nazvanih jer opjevavaju pogibiju i bojeve junaka. Nejasnije je značenje *bûgar* m »porcus«, upor. tal. *bulgaro* »oznaka kože«. Kako su u Hektorovićevo vrijeme junačke narodne pjesme bile i srpske, nije čudo što on upotrebljava ujedno obje riječi, za pjesmu *bügarštica,* a za melodiju *srpski način,* veleći da se njegove dvije bugarštice pjevaju »srpskim načinom«.

Ime *bulgārus,* koje je u srednjolatinskom značilo i »heretik«, raširilo se zbog bogomilstva po zapadnoj Evropi u pejorativnom značenju: fr. *bougre* (12. v.) »hérétique, homosexuel, Schuft«. Odatle tal. denominai *buggerare* (13. v.) »praticare la sodomia« i radna imenica *buziron* (1314, Treviso) »sodomita«, fr. *bougeron* (15. v.), španj. *bujarron.* Iz sjeverne Italije prosino se taj naziv u južnu Italiju *buz'z'arare,* Francusku i Španjolsku, odatle opet dođe u naš gradski govor kao *buzoriratil-zu-l -ze-* pf. i impf, i *buzorantj-zuj-ze-* m. Gubitak / nastao je po zakonu disimilacije *l-r > 0-r* (upor. *Bugeri,* 1255. kod Ennodija i *otăr* /ŽK/ pored *oltar < altare}.* U rumunjskom je dobio naziv baštovanstva: *a bulgari* »bavit ise tim poslom«, *bulgarie* f »baštovanstvo«.

Po postanju je to naziv turskotatarskog plemena (također u Kini), sttur. *bulgar* »mješanac« od glagola *bulgamak* »miješati«. To je Tomaschekovo tumačenje koje prima i Mladenov; ono je najvjerojatnije. Tumačenje Šišmanova, da je to složenica od imena rijeke *Bulga > Volga* i tur. *erjär* »čovjek« ne prima se. Madžarski Anonymus 57 pominje *terra Bular.* Daničićevo etimologijsku rastavljanje *bugarštice* od imena naroda i povezivanje sa srlat. *bucculare,* tal. *boccalone* ne odgovara ni po značenju ni po fonetici.

Lit.: ARj 1, 714. 715. 8, 484. 13, 493. *Miklošič* 25. *Mladenov* 52. *Vasmer* 102. Šišmanov, *Vetymologie du nom »bulgare*, Keleti Szemle* 4, 47-85. 334-63. 5, 88-110. *Gombocz-Melich* 1, 461. 566. *Elezović* 1, 63. *Mažuranić,* 106. Ribarić, *SDZb* 9, 136. Skok, *J IČ,* 462-6. *DEI* 1, 629. 632. Cancel, *RES* 1, 237 -9. *GM* 50. Schmaus, *PPNP 2,* 269-70.

bùgija f (Vuk) »exhalatio major«. Ne zna se gdje se govori, valjda u Vukovu kraju. Daničić izvodi od tur. *bug* »para«, ali *bugija,* kao *kapija, kutija* i sijaset drugih imeničkih turcizama, zahtijeva **bugu.* Turcizam < tur. *buğu, bugi* »Dunst« iz oblasti prirodnih pojava (kao *hava* »zrak, väzduh« atd.), potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARj 1, 716. *Školjić** 152.

bugljar n (Belostenec, hrv.-kajkavska riječ) »sinonim: rukovet«. Daničić uporeduje s *bàglja* f (Vuk) »svežanj«, za koju misli da je od gr. φάκελον »svežanj«, ali ta je riječ možda isto što i *băgalj,* gen. *-glja* (Vuk, Srijem) »naviljak«; *baglja* je isto što i madž. *baglya.* Daničić veli, nadalje, da i kajkavsko *bugljar* potječe iz madž. *buglya* »naviljak«. O madž. *baglya* i *buglya* Gomboch-Melich ne daju podataka. Upor. niže *vokal,* gen. *văkla* m (ŽK) »otkos«. Svakako *bugljar* »rukovet« nije ista riječ što i *bugljar* m »kolutić na pojasu«, za koju Belostenec veli da je dalmatinska. Drugih potvrda nema ni za kajkavsku ni za dalmatinsku riječ. Dalmatinsku riječ Daničić ispravno uporeduje s madž. *boglár* »Spange, Knopfring« od srvnjem. *buckelaere,* također rum. *boglár* »agrafe, fermoii«, koja je zacijelo iz madžarskoga.

Lit.: ARj 1, 716. *Gombocz-Melich* 1, 444.

buha f, pl. *buhe* (Vuk, 15. v.) »pulex«, ie. i baltoslav. naziv za tog nametnika na ljudskom tijelu. Odatle dem. na *-ica: bušica* (15. v.), izvedenice za nazive raznih biljaka na *-ai bùha^gen. -aca* m *(-ać,* Jagodina, Srbija); na *-as buhaš* m »sijerak«; na *-oca bukača* f »pulicaria« zvana i s drugim sufiksima *bušin* m, *bušina* f, *bušinac,* gen. *-Inča, husinak,* gen. *-inka, busák, bušika, buhačak,* gen. *-čka, buhačica, buharica.* Prenosi se i na platno: *buhač,* gen *-ača* (ŽK); na košulje: *buvarka* (ŽK) »noćna košulja«, upor. bug. *bălhorka* u istom značenju; metaforički sa suf. *-ara: buhara* »zatvor«. Pridjevi na *-ivi -ljiv* (upor. *ušiv, ušljiv): bušiv, bušljiv,* poimeničeni u *bušivac* m prema *bušivica* f, *bušljivac* m prema *bušljivica* f; na *-inl-inji: buhin* = *bùhinjî* bez mijenjanja A U S , ali je morao postajati i s tim prijelazom kako se vidi iz poimeničenja *bušinjāk* »»buhoserina«. Složenica *buhoserina f — buosêrina* (Kosmet) »mrlje na rublju koje ostavljaju buhe«. Denominali: *ìzbuhati, -am* pf. (Lika) = *òbuhati* »otjerati buhe«, odatle depreverbativnim putem *bühati* (Lika) »tjerati buhe«; *u* je nastalo iz sonantnoga / (slov. *bolha,* češ. *blecha,* polj. *pchia,* ruš. *blahá,* strus. *Ьlъна,* bug. *bălha); h* je nastao iz ie. *s* poslije *u,* što se vidi iz lit. *blusa,* lot. *blusa* (upor. arm. *lu,* gen. *Ivoy* < *Шш<г).

Lit.: ARj 1, 747. 4, 145. 8, 483. *Miklo&č* 15. *SEW* 1, 62-3. *Bruckner* 401. *Mladenov* 53. *Trautmann* 35. *Vasmer* 94. *Boisacif* 1078 -9. Meillet, *MSLP22,*142-3. *GM345* Vaillant, *RES* 22, 20. Šulek, *Im.* 34. 36. 38. Machek, *ĞSR* 241-2.

bühav, pridjev (Vuk) »mollis«, poimeničen sa *-ьс: būhavac,* gen. *-vca* (Vuk »buhav hljeb, buhava zemlja«) »šupljikast«, poimeničen sa *-ica buhavica* (Dalmacija) »terra soluta« = *zemlja tančica-buavica* (Drobnjaci). *Buhavica* je crnogorski toponim. Korijen *buh-* nalazi se još u pf. *nabuhnuti* »anschwellen«, *pòdbuhnuti* »turnere« = *podbûnut, -em* (Kosmet) »naduti se«, od posljednjega pridjeva *pòdbuo = podbül* (ŽK, Lika) = *podbuo* (Kosrnet, *od rakije, oči).* Pridjev na *-jav: bušav* (Vuk) »ventriosus«. Denominál na *-ati: bujati* (Vuk) < *buhati* »aufgehen, vom Teige«, na *-iti: nabušiti se, -гm* »naduti se, napuhali se«, odatle pridjev *nabušast,* prilog *nabušice;* na *-tati* (od onomatopejskih glagola tipa *drhtati) zbüftat, -am* pf. (Kosmet) »nabacat, natrpat« (uz objekt *àljinè); zabuhovât* impf. (Brusje) »reče se o grozdu kad islom počinje zreti«. Ova osnova znači i »lupati, bubati, udarati«: *buhac* m (Krk) »alapa«, *búhati, bûham* impf, prema pf. *buknuti, bûhnem* »losbrechen«, (sa *k* mjesto *h* možda kontaminacijom s *bukati,* v., upor. búg. *bukna = bukvom) buknuti* (subjekt *rat), bùktjeti, -гm* »lodern« *(na-),* odatle *buktinja f* »baklja (v., upor. arb. *buhtis), bušiti,* »schlagen, stürzen, fallen«, *zabušiti, -im* »zabašuriti«, *zabušiti se u vodu* (ŽK), *năbușiți se* nalazi se i u rum. *înăbuși; büšnuti* »pulsare«; od isle osnove sa *ne-: iznebuha* (Vuk, Pavlinović, Kosmet), prilog »iznenada«, odade opet *iznebušiti, -īm* (Dubrovnik) »iznenada pojaviti se > iznenaditi; uplašiti«; *nebušica* f, *nèbuh, nèbruh* (Srijem), umetnuto *r* nalazi paralelu u umetnutom *lj* u *iznebljušiti, -tm* i prilogu *nebljušice, iznebljušice* »iznenada«; to su po svoj prilici umetanja koja ističu onomalopeju). Mjesto negacije *ne-* dolazi prefiks *o-: izobušice* »iznenada«. Ovamo i pridjev *bùhjïv, buhjiva* »napržit« (Lumbarda). Osnova *buh-* s tim značenjem ušla je i u rum. *bus,*

buıeala »Faustschlag, Stoss« od *a Ъщі* »stossen«, *prăbuşi, isbucní.* U oba značenja osnova se *buh-* nalazi i u drugim slavenskim jezicima i onomatopejskog je podrijetla. Uspoređuje se lot. *baükš* »oznaka zvuka izazvanog udarcem ili padom« i sa nvnjem. *bausen* »schwellen«. Sudeći prema tom uspoređenju slav. *h* nastalo je od ie. *ks.* Tiktin pretpostavlja i za rum. α *zapust* (subjekt *soarele* »sunce«) »činiti sparinu«, odatle apstraktum *zăpuşeală* »žega, sparina«, jslav. *zabušiti.* V. prijevoj *bbhnoti* > *banuti.*

Lit.: ARj l, 717. 748. 4, 261. 7, 220. 800. 8, 489. 10, 221. *Bruckner* 46. *KZ* 43,313-4. 45, 43. *Miklósié* 23. *SEW* l, 46. 97. *Vasmer* 155. *Mladenov* 51. *WP 2,* 113. *Elezovic* l, 204. 3, 88. *GM* 51. Waldstein, *PBB 22,* 240. Kusar, *NVj* 3, 338. Hraste, *JF 6,* 214. *SEZb* 4, 432. *Tiktin* 245. 773. 1794. Matzenauer, *LF 7, 9. RK* 677.

bujan, bujna (Vuk), pridjev »žestok, buran, što raste u izobilju«, izveden s pomoću *-ьn* od pridjeva stcslav. *bujb* »divlji, okretan, lud«, s tim sufiksom u svim slavenskim jezicima osim u slovenskom i u oba lužičkosrpska. Pridjev *bujb* ne postoji više u hrv.-srp. *Miklošić* 417 poznaje doduše hrv. pridjev *buj* »pinguis, libidinosus«. Za nj ima potvrda od 13. do 16. v. i supstantiviran je raznim imeničkim sufiksima: sa *-ica bujica* f »torrens«, s kolektivnim *-od* u flori *búјod* f, odatle *bùjatka, bujadika, bujadina;* s *-äc: bujač,* gen. -oca m »Juniperus oxycedrus«. Daničić stavlja ovamo sa *-an: bujan* m »neka riba«. Od *bujb* je izvedenica Vukov naziv iz narodnih pjesama i pripovijedaka *búin,* gen. *-ina* m kao apozicija uz *konj i* bez tog, u značenju »tegleći konj«. Piše se i sa *j: bujin* m »veliki tegleći konj«. Daničić ne zna za postanje te riječi, ali veli da je bez sumnje tuda, u čemu se vara. Sufiks *-în* je kao u *sârin* pored *šarūn* za šarac. Upor. i ime kravi *buja* f. Denominal je na *-ati: bujati* impf, *(iz-,* 17. v., яа-), *uzbùjati* pf. (o mlijeku, Piva—Drobnjak) = *buját, -am* (Kosmet).

U onomastici je *bujb* također raširen koliko u starom tipu dvočlanih ličnih imena toliko i u hipokoristicima: 1° *Bujimir, Bujislav, 2° Bujak, Bujko, Bujša, Bujo.* Možda ide ovamo i dalmatinsko prezime *Bujaš.* I u Panoniji i u Daciji posuđen je: madž. *buja* »lascivus« (glede *-a* upor. *koma < kum),* odatle apstraktum *bujaság* i glagol *bujáikodig;* rum. denominal α *se bui,* odatle pridjev na *-āko: buiac* »divlji«, koji nije potvrđen u slavenskim jezicimf (upor. ipak lično ime *Bujak).*

Vokal *u* je nastao iz ie. diftonga *ou/au,* za koji se nalazi potvrda u avesti *bavyõ* (prilog) »duže« i u prijevoju α »više, jače« i sa sufiksom *r* (kao u *dobar)* u lit. *būrys* »mnoštvo«. Za posljednje pojave nema slavenskih refleksa. Osnova je onomatopejska; ona se nalazi i u ne-ie. jezicima (upor. tur. *buyumak).* Upor. *buh-* kao dalju izvedenicu od iste osnove dobivenu s pomoću í > *h* poslije *u.*

Lit.: ARj l, 718-9. 4, 146. *Miklošić* 23. *SEW* l, 98. *Bruckner* 47. *Mladenov* 48. *Vasmer* 138. *WP 2,* 115. *Elezović* l, 64. Vuković, *SDZb* 10, 405. van Wijk, *IF* 24, 31. *ASPh* 30, 457. Wood, *MPh* 11, 315., br. 21. *MLN 29,* 69-72. Sulek, *Im.* 36. Hirtz, *Pisces* 60-1. 93. Fink, *Im.* 39. Jireček, *Romanen* 3, 11.

bujôl m (Kućište, Brač) = *-bujõ,* gen. -o/a (Perast, Stoliv) = *búјó,* gen. *-óla* »mali mastil za nečistu vodu, za pranje veša, drveni kotao na brodovima za pranje palube«. Od sjev.-tal. *bugliòlo,* mlet. *bugiai,* istrom., tršć. *bujòl* »secchio di legno a doghe« nepoznatog podrijetla.

Lit.: DEI 630.

bujrvmtija f = *burjùntija* (glede metateze *jr.* > *rj* upor. *bajrak* pored *barjak)* = *burùntija* (Vuk, Bosna, 17. v.) = *burūntīja* (Kosmet), od tur. *buy(u)rulduIbuyrultu* »zapovijed ili naredba upravitelja zemaljskog (vezira, serdara itd.)«, na osnovu stezanja *uyu* > *u* \ disimilacije *r-l* > *r-n.* Prijelaz *d* > *t* nalazi se i u bug. *bujurultija', d* ostaje u rum. *buiurdeu* i u ngr. μπουιούρντισμα. Od tur. glagola *buyurmak* »zapovijedati«, očuvan u bug. *bıtjurdis(v)am,* u impf. 2. 1. sing, *bùjur* (prema Daničiću krivo, da je to okrnjen turski impf. 2. 1. pl. *buyurun)* koji se U Bosni govori i *bujrum — bujùrum* = *bujrum* (Kosmet) pored *bujrun* i *Ыгын* = *Vírûm* (Kosmet, glede i za M upor. tur. *biyuriň* »zapovijedajte«) kao uzvik u značenju »izvoli«. Dočetno tur. *-Я* često se zamjenjuje kod nas sa *m,* ispor. *jurum* pored *jurun* (v.), *kursûm* (v.), *bedem* (v.), *(h)oždeldum* (v.) i obratno, tursko *m sa n: kùzun* (v.).

Lit.: ARj l, 719. 743. Skok, *Slávia* 15, br. 94. 189. *Mladenov.* 51. *SEW* l, 98. *Lokotsch* 346. *Elezović* l, 46. 64. 2, 500.

buk m (16. v., jedanput, i danas u Primorju) »fagus« nalazi se gotovo u svim slavenskim jezicima, odatle pridjev *bukov* i odatle izvedenice u kojima se poimeničuje sufiksima *-ьc bukovac,* gen. *-vca,* -aca *bukovača, -ina bukovina.* Po rodu odgovara drugim općeslavenskim nazivima za drveće muškog roda kao *grab* (v.), *dub* (v.), *drijen* (v.), *klen* (v.).

Kolektiv odatle očuvao se u Kosmetu *buče,* gen. -a »bukova šuma«, toponim *Bučje* (Slavonija, 14. v.). U istom značenju dolazi i kao *buka* f (Srbija, po nekim krajevima) i opet kao i druga općeslavenska imena drveća: *vŕba* (v.), *jela* (v.), *iva* (v.), ali je femininum hrv.-srp. inovacija.

Danas je općenit samo oblik koji je proizašao iz deklinacije ō (stcslav. *buky,* gen. *bukwe)* koja se nalazi u imenima bilja *mrkva, brdokva, jelva* (ŽK). Taj oblik prešao je u deklināciju α kao i *crkva: bukva* (14. v.) »1° fagus, 2° littera, 3° (u metaforickom značenju: *bukva = bukvan)* glupan«. Raširen je kao toponim, odatle kol. *Bukóvlje* (ŽK). Od slavenskih jezika nalazi se u slov. *búkevjbukva,* stčeš. *bukev, polj. bukiew* u značenju »fagus«. U značenju »littera« *bukva* dolazi u ruskom, ukrajinskom i bugarskom, u pl. u stcslav. *bukbvi* »pismo, povelja«, odatle *bükvar* m »početnica (na istoku)«, *bukvica* »alfabet«. Od imena slova *až buky* nastade *azbuka* f prema *abeceda* (v.).

Odnos prema istoznačnom madž. *bükk* nije utvrđen. Najraširenije je tumačenje postanja iz germanskoga, i to *buk* m < germ. **bōkaz, bukva* f < germ. **bōkō,* nvnjem. *Buche* istog značenja. Stcslav. pi. f. *bukívi* u značenju τα γράμματα poklapa se doista s got. *bakos* pl. u istom značenju. Germanska riječ je srodna s lat. *fagus,* gr. φηγός »dub«, slav. *bbzb,* odatle *zova* f (v.). Koje su kulturne potrebe prisilile Slavene već u praslavensko doba da posude ovu riječ od susjednih Germana, ne zna se. Značajno je da se ovaj germanizam ne nalazi u baltičkim jezicima. Na osnovi tumačenja iz germanskoga pravila se i povijest i ustanovljivala slavenska pradomovina. U najnovije vrijeme germanska teorija nailazi na opoziciju kod V. Macheka koji slav. *buk,* lat. *fagus,* gr. φηγός, got. *bökő* stavlja u pred-ie. supstrat, i kod M. Budimira koji *buk* i *bukva* stavlja u vezu s pridjevom *baukis* (βαυκός) »crven« i na osnovu toga traži pradomovinu Slavena bliže na jug k Dunavu.

Lit.: ARj l, 727. *Miklošič 24. SEW* l, 99. *Bruckner* 48. *KZ* 46, 193-215. *ASPh* 42, 132-184. *Mladenov* 48. *Kiparský* 217. *Stender-Pedersen* 447. *Vasmer* 139 — 40. Hirt, *IF* l, 483. Krogmann, *IF* 48, 271. *Boisacq*[3] 1023-4. Janko, *Slávia 9,* 352-3. *GM* 54. Machek, *LP 2,* 156-8. Budimir, *Rad* 282, 5-32. *Bezlaj* l, 95-6. Passler, *AIAVS* 1, 155-161. Knutsson, *LUA* n. f. avd. l, bd. 24, nro 9 (Die germanischen Lehnwörter im Slavischen von Typus *buky").* Lund-Leipzig, 1929.

buka f (Rab) »vrata« < tal. *bocca* < lat. *bucea.* Isto značenje u složenici (pomorskom terminu) *bukapdrat,* gen. *-orta* m (Božava) = *bukapôrta f* (Rab, Mljet) = (asimilacija) *pokapane f* pl. (Račišće) »otvor na krmi« < tal. *boccaporto* m pored *boccaporto* (tip *betterave, granariz, Linguaglossa).* To značenje i u imenu kraja i zaliva *Bûka* f (Kačić, Normi; nije potvrđeno u, narodnom govoru) = *Bôka* s pridjevom *kotorska* (Kavanjin, Obradović; prema tal. sintaksi *do Boke od Kotora = Bocche di Catturo;* Bogišićeva nar. pjesma: *po Boci; Böke* f pl., Dubrovčani, prema talijanskom). Etnici su: na *-ellus* (deminutivni sufiks u službi etnika, upor. *Mlečić* i tal. *romagnolo* od *Romagna* sa deminutivnim sufiksom *-olus)* > *-eljl-i(j)elj* (upor. *poguzíelj,* Paštrovići): *Bokelj,* gen. *-élja* (Ljubiša, Risan, Vuk, književno, Dubrovčani) = *Boklelj* (Krtole, Crna Gora, Luštica, Grbalj, Bijela) = *Bòkielj,* gen. *-èlja* (Crna Gora, Nikšić) m prema *Bokeljka* f (Vuk), također cvijet *bokèljica* »ruža koja cvate i ljeti i zimi, ali nema mirisa (Dubrovnik)«, pridjev *bokeljski',* na *-ensis* > tal. *-ese : Bukez* (Kačić) = *Bokêz* (Dobrota, Budva, Prčanj) < tal. *Bocchese* m prema *Bokeška* f, pridjev *bokeški = bokēškī;* na tal. *-ino Bdkinac,* gen. *-inča* m prema *Bdkinka* f, pridjev *bôkinskï.* Stariji je naziv Kačićev. Oblik sa *o* mjesto *u* nastao je zacijelo pod mletačkom upravom. Dok su bili pod Turcima, nisu se smatrali Dalmatincima. Vokal *o* mjesto *u* nalazi se i u posuđenim izvedenicama: na tal. *-ino bakîn* (Rab, Božava) = *bakin,* gen. *-ina* »Mundstück« < tal. *bocchino;* na *-one* > *-un bokun,* gen. *-una* m (Vuk, Primorje, Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Mljet, Potomje, Vis) = *bokûn,* gen. *-una* (Rab, Hvar) »komad«. Ovamo ide i deminutiv na *-ič bukànîc,* gen. *-ica* u Daničićevoj dubrovačkoj poslovici: *igra od ruke nije dobra ni bukanic* < tal. *boccone* (14. v.) (nema drugih potvrda, *a* mjesto *o* nejasno). Talijansko značenje »usta« potvrđeno je u Režiji *boca* < furi, *bòk'e.* Arbanasko značenje »kruh, hljeb« (sinegdoha) u *bukar* »hljeb« (izvedenica na *-ar)* u tajnom jeziku (argot) u Vranji i Prištini od arb. *buke* »isto«, i rumunjska izvedenica na *-aţa bucată* »zalogaj« u šatrovačkom (osaćanskom) govoru na *-as buketaš* »hljeb«.

Lit.: ARj l, 520-1. 721. 10, 435. Cronia, *ID* 6. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 19. 22. 23. Šturm, *GSJK* 6, 53. Hraste, *BZb* 151. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 214. Jireček, *ASPh* 8, 102. Trojanović, *JF 5,* 223. *GM* 51. *DEI* 547. Šulek, *Im.* 23. 549.

bukàgije, gen. *bukagījā í pl.* = *bukàgije* (Kosmet) »sinonimi : puto (v.), negve (v.), prange (v.)«, od tur. *bukağı* istog značenja. Nalazi se još u arb. *bukagí.* Hrv.-srp. pl. nastao je analogijom prema *negve* (v.). Kavanjin i Stulić imaju varijantu sa / *(If)* mjesto *g: bukàlije* = *bukàljije.*

Lit.: ARj l, 722. *GM* 51.

bukila f (.Vuk, ne kaže gdje se govori; Dobrota, Boka) »četvrtina stara (30 lit.) < sextarius (v.)«. Nije mjera za tekućine. Star se računa 120 lit.; *bukila* je drvena u obliku valjka. Poslovica: *bolje star nego bukila.* Prezime *Bukilica* (Grbalj). Od lat. deminutiva *butticella* (564), sa naglašenim sufiksom *-icellu,* varijanta od deminutiva *buticula.* Oboje potvrđeno u romanskim jezicima, v. *butilja,* od *buniš.* Upor srlat. *bucellus* za gubitak antetonike *ti; k* pored *i* ukazuje na podrijetlo iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj l, 723. *DEI 576.*

buklija f (Potomje, Pelješac) = *buklija* (14. v.) »posuda za piće na polju«. Deminutiv na *-ica bùklîca (iji* > i). Balkanska riječ grčkoga podrijetla, grčki deminutiv na -ιο od μτοῦκλα »hölzernes Weingefäss« > bug. *bukla* »isto«, cine. *buda,* bug. *buklija* (Gorno-Džumajsko), dem. na *-ica* bug. *băklica,* cine. *bucliţă,* na *-e* bug. *bakié* od *bokal* »fassartiges hölzernes Wassergefäss«, arb. na -»' < gr. tov *bakii.* Na Cresu metafora *buklija* »Schimpf- und Schmähwort für ein Weib (Mädchen) runden Gesichtes«. Öd lat. *buccula* »tout objet en forme de joue; sorte de vase«. Upor. slov. *bokla* f »Loch«, *baklja* < furl, *bòculelbùcule.* Možda ide ovamo i *bikulja* f (Vuk) »cirrus, vitica«, ako se uporedi s furi, *bùcullbòcul* »riccio di capelli«, tal. *bóccolo,* fr. *boucle.* Glede i za *o* upor. istoznačno tal. *biòccolo* pored *biocca* od unakrštanja sa *fiocco* < *floccus.*

Lit.: AR] l, 301. 723. *Pleteršnik* l, 43. *Mladenov* 49. 52. Šturm, *ČSJK* 6, 76. *DEI* 523. 548.

bukle в (Dubrovnik) pored *bûklo* »rupa u zahodu za tjelesne potrebe«. Upor. slov. *bokla* »Loch«. Pleteršnik kaže da je furlanskoga porijekla, ali ne navodi furlansku riječ. Dubrovačko *bukïo* je očit dalmato-romanski deminutiv na *-ulus* od *bucoļbuca,* paralelni oblik od lat. *bucea,* vlat. **buculus* ili **bucculus.* Nije potvrđeno dosada u ostalim romanskim jezicima.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 5. Isti, *Palj.* 216. *PleterSnik* l, 43. *DEI* 621. 625. *Prati* 178.

bukurija f (Osaćani, šatrovački govor) »crkva« = *bukurlija* u istom značenju u istom govoru, odatle radna imenica na *-as: bukurlijaš* m »bog«. Od iste je osnove *bukureš m* (Kosmet) »mjesto puno nemorala i bluda, sodoma i gomora«. Dočetak *-eš* je možda prema imenu rumunjskog grada *Bucureşti,* a svakako su sve tri riječi postale u šatrovačkom govoru iz rum. *a bucura* »veseliti se« ili iz arb. pridjeva *bucure* »lijep«, *bukurt* f »ljepota«. U osaćanskom šatrovačkom govoru ima i drugih prekrajanja iz arbanaskoga, tako *čkojalica f* »noga« od arb. *shkoj* »idem, hodam«.

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 233. Grünenthal,. *ASPh* 42, 316. Jireček, *ASPh* 8, 102. *Elezović* l, 64. *Školjić* l, 118.

bükva f (Vuk, Zore, Kolombatović, Dubrovnik, Boka, Bijela, Kostajnica, Tivat, Muo, .Malínská) = *bõkva* (Krtole) = *búgva* (Rab, Božava) = *búgva* (Senj) »morska riba boops vulgáris«. Na *-aria* > *-ara* (sufiks za oznaku mreža za hvatanje riba označenih u korijenu izvedenice) *bùkvara* (Mljet, Zore) = *bugvăra* (Senj). Deminutiv na *-ьc* > *-ee bukovec* m (Malínská, naliči na *konja),* na složeni sufiks *-eljić* < lat. *-ellus* + *-ič bukveljić* (Zore) »morska riba nalik na bukvu, ali manja od nje« = na *-ica bükvica.* Od gr. βόαξ > (stezanjem) βώξ, ak. *boca* — βώκα »θύννον«. Oblik s nesonoriziranim velarom *bukva* potječe iz dalmato-romanskoga; *-va* je kao kod imena stabla i biljke *murva* < *morum* prema *buky,* gen. *-ъ e.* Oblici sa sonoriziranim velarom *k* > *g* predstavljaju upliv mletačkog *boga; bukveljić* je dalmato-romanski deminutiv **bokeiu.* Druga je varijanta *boba* (Risan,. Božava) od tál. (mlet.) *bòba* od βόωψ, -ωπος »riba volovskih j očiju«. Sa mlet. sufiksom *-era* < *-aria bobéra* (Božava) »rete per bobe«. Odatle *o* u *bôkva.* Upor. krč.-rom. *baubą..*

Lit.: AR] l, 463. 702: 716. 727. Cronia, *ID* 6. *Banali 2,* 173. Budimir, *Rad* 282, 28. Štrekelj, *LMSl* 1882/3, 278. *DAW* 50, 4. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. *REW*[3] 1182. 1210. *Rohlfs* 397. *DEI* 545. 550. 576. Fink, *Im.* 38. Hirtz, *Pisces* 56.

bula f (Vuk, 16. v., Kosmet) »1° žena Turkinja nižeg staleža prema hanuma (v.), kada = kaduna koje su otmjenije žene. Turkinje, 2° Turkinja uopće«. Odatle deminutiv na *-ka: bulka* = *bula,* sinonim *túréinak* »papaver rhoeas« (u ovom metaforickom značenju i u bugarskom); *hulanka* f »jabuka crljena«, deminutiv na *-će,* gen. *-ćeta bulče* = *bulče* (Kosmet) »djevojka turkinja za udaju«; pridjev na *-in bulin,* na *-ski bülskí,* denominal *ràzbuliti, -îm* (Srbija) »učiniti da tko ne bude bula«. Opći balkanski turcizam iz oblasti turskog porodičnog života: bug. *bula,* arb. *bulle,* ngr. μπούλα »signora ebrea«, madž. *bulya* (16. v.) od sttur. *bula/bola* »tante du côté paternel, femme de l'oncle paternel«.

Lit.: ARj 1, 728. 729. 730. *SEW* 1, 100. *Mladenov* 49. *Gombocz-Melich 1,* 568. *GM* 52. *Elezović* 1, 64.

bulàndisati pf. (nar. pjesma) »poludjeti, smušiti se«, od tur. *bulanmak* »sich verfinstern., trübe werden«. Odatle u sjevernim slavenskim jezicima: rus., ukr. pridjev *bulaný* »falb, fahl (o konjima)« < sjev.-tur. *bulan.* Tursko značenje izmijenjeno je u hrv.-srp. prema *bulazniti, bulažnjenje,* od *Ыагнъ* > *blázniti* (v.), a ovaj posljednji dobio je и u grupi Wód turskog glagola. Prema tome, ovdje imamo unakrštavanje (kontaminaciju) hrv.-srp. i tur. riječi kao u *češagija* (v.). Grupa *zn* izmijenjena je u *zg* u *bulazganje* prema onomatopeji *baIjuzgati* (v.). Od iste turske osnove je bosansko katoličko prezime *Bulut.*

Lit.: ARj l, 729. *SEW* l, 58. 100. *Vasmer* 141. *Lokotsch* 350. *Škaljić* l, 119.

bùlbul m (Srbija, nadimak) = (s disimilacijom *l-l* > *m-Г) bumbul* (nar. pjesma) = *bùljbulj* (Srbija, Leskovac) »slavuj«. Mjesto *u* za tur. *ü* govori se u Kosmeru *i: biljbilj* m u istom značenju. Odatle pridjev na *-ov: bùmbulov (jaje).* Opći balkanski turcizam *(bülbul')* perzijskoga podrijetla: bug., arb. *bilbil, bilbjul,* arb. i disimilacijom *l-l* > *r-l: birbil.*

Lit.: ARj l, 729. 730. *Mladenov* 29. *Elezović* l, 45. *GM* 36.

buldirjan m (Orfelin) »odoljen«. Možda štamparska greška *u* mjesto *a* za rus. *baldyrųan* < njem. *Baldrijan* < lat. *valeriana* (officinalis).

Lit.: ARj l, 729. Korsch, *ASPh* 9, 487. *REW*[3] 9130. *Vasmer* 46. Šulek, *Im.* 244.

buldum samo u zagoneci o mlinu: *kako deldum* (v.), *tako buldum.* Očito je to 1. lice tur. perfekta od *bulmak* »naći« koji se nalazi u arb. (Gege) *bullundis* »nalazim se slučajno«, od tur. *bulunmak* »nalaziti se«.

Lit.: ARj l, 729. *GM* 52.

bulèntïn, gen. *-ina* m (16. v., Dubrovnik, Vetranie, Račišće) »(ribarski termin) 1° duga uzica sa više udica na kraju (pada na dno s pomoću olova, sa kopna se baca daleko u more), 2° tunja za kanjce, 3° olovo na običnim tunjama«. Postoji i glagol *bulètati, ~am* (Dubrovnik) »ribati tom spravom«. Dalmato-romanski laksički ostatak iz ribarske terminologije od *volantino,* poimeničeni particip prezenta od *volare* »letjeti«, *volons,* gen. *-antis,* s pomoću lat. sufiksa *-înus; en* mjesto on može biti kao *láncún* < *lencun, v* > *b* je dalmato-romanski betacizam kao u *Bol, bandıma* itd.

Lit. ARj l, 729. *KEW*[3] 9431. Skok, *Term.* 162. *DEI* 551-2.

bulgur m (Della Bella, Belostenec) = (običnije s disimilacijom *l-r* > *n-r) bùngur* (Vuk, Bosna) = *bungür* pored *bûngur,* gen. *bun-) gura* (Kosmet) = (s metatezom *b-g* > *g-b) gümbür* (Srbija) »mjesto pirinča oderana i osušena pšenica ili kukuruz«. Odatle pridjev na *-ov: bùngurov;* deminutiv na -ьс: *bùngurac,* gen. *-urca* (Vuk), denominali *bungùrati* = *bungurisati* »mljeti bungur«. Opći balkanski turcizam (tur. *bulgur* = *burgul),* bug., rum. *bulgur.*

Lit.: ARj 1, 729. 735. 3, 499. *Vasmer* 142. *Mladenov* 49. Skok, *Slávia* 15, 90. *Lokotsch* 352.

bùlierga (Bijela, Boka) = *bulîerga f* (Kotor, Dobrota, Muo, Lastva) »l ° meduza, okrugla i raznovrsne boje kao klobuk (ne može se uhvatiti rukama, mućka se kao živo srebro, nema ih po dnu mora; kad se opaze na moru, kad »pliju« po moru, biva to najviše za kišIjiva vremena, zimi kad iskoče na kraj, nije dobar znak za obilat lov; ribari vele da bulierga truje ribe... škodi mrežama... stađun je njihov u marču..., 2° (podrugljiva metafora u Kotoru) *prava si bùlierga* (veli se čovjeku koji govori bez smisla, upor. fr. *pouacre* »rogueux, sale« < stfř. *poacre* »kostobolja«)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *podagra* < gr. ποδάγρα (složenica od πους, gen. ποδός »noga« i ἄγρα »lov«) »1° laccio per prendere l'animale ai piedi, 2° (medicinski termin) kostobolja«; *ρ* > *b* kao u *butiga; d* > *l* dolazi i u fr. narječjima *poulacre* i u južnoj Italiji *pularge, pularike.* Za metatezu *gr* > *rg* upor. *kalierga; a* > *e* možda zbog *r,* upor. *rasti* > *resti.* Kao medicinski termin živi *podagra* preko njemačkog izgovora *d* > *t* u slov. *poten gròb* m »1° Hühnerkrankheit, 2° kostobolia« = *potigra, putika, putka.*

Lit.: Pleteršnik 2, 184-5. 187. 367. *REW*[3] 6624. (cf. Bruch, *ZRPh* 40, 315). *Rohlfs* 1720. *Gamülscheg* 711. *Wartburg 9,* 109.

bulik m (samo Belostenec) = *buluk* (17. v., jedanput) = (najobičnije) *buljuk* (Vuk, 17. v.) = *buljuk*, gen. *buljuka* (Kosmet) = *bujuk* (Brač) »1° gomila, četa vojske, 2° stoka, sinonim za *turma* (Crna Gora), *kärvan*, 3° u Kosmetu u prenesenom značenju punoljetstvo, zrelost (*ulègao u buljuk* »punoljetan«, *devojka u buljuk* »zrela za udaju«)«. Odatle denominal *nobuljukăt se* pf. = (s metatezom) *nabukuljăt se* »doći u velikom broju« i složenica *buljumbaša* m = *buljubaša* (Kosmet) = *buljak-baša* (A. Palmotić), odatle deminutiv na *-ica buljubašica*, pridjev na *-in bùljubaSin*, odatle *buljubašinica* »žena buljubašina«, apstraktum *buljubaštvo*, denominai *buljubašovati* (Vuk). Opći balkanski turcizam iz oblasti vojništva (tur. *buluk/bölük*, *boliik-baịi* »kapetan u janjičarskom odžaku«): bug. *buljuk*, *buljükbaša* pored *biljuk* (disimilacija *ü-ü* > *i-ju)*, rum. *buluc*, *bulubașa* »gardijski, ciganski kapetan«, ngr. μπουλούκι, arb. *biilluk*, madž. *bulyok*. Značenje, »punoljetstvo, zrelost« tumači Elezović miješanjem (kontaminacijom) s tur. *bulûğ* »pubertet« (upor. tur. *bulûğa ermek* »dozreti, dorasti za udaju ili ženidbu«).

Lit.: ARj l, 729. 730. 731. *Mladenov* 29. *GM* 58. *Elezović* l, 65. 428. *Gombocz-Melich í*, 568.

bulikān, gen. *-ana.* m (16. v., Vetranie, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *bulikān* (Korčula, rijetko) »1° nered i buka, svađa, vika, graja, dannar, 2° mnoštvo, burdil (v.) stvari i čejadi (Korčula)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *Vulcanus* > sttosk. *bolcano, bolgano*, s anaptiksom *i* kao u *aliga* < *alga* (v.). Glede betacizma upor. *Bol, bandıma* itd.; upor. i ime *Bulkan*, gen. *-âna* u Barakovića. Učene riječi *vulkan*, gen. *-ana*, *vulkanizācija*.

Lit.: ARj l, 729. 730. Zore, *Palj.* 170. 204. *REW** 9462. *Prati* 1055.

bulog m (Dalmacija, 18. v.) »metež«. Ovamo ide zacijelo i *búloga f* »žensko čeljade koje mnogo viče« = *bulağa f* (Kosmet) »muško ili žensko čeljade prljavo i lenje koje leži u neredu i nečistoći«; augm. *buložina f.* Odgovara po značenju Vukovu *obrljuga f.* Elezović uporeduje *ulôgavica f* od pridjeva *ulôgav* u Kosmetu. Obje posljednje riječi potječu bez sumnje od *ulog*, prijevoj od *uleti; bulog* i *buloga* mogu da imaju *h* od prefiksa *ob*, upor. *biskati* (v.), *buliti* (v.). Vukova *obrljuga f*, koja je od *ob* + *vrljati* (v.)$_3$ ima prefiks *o-*, koji je nestao u *buloga*, isto tako i denominal *obūlozit, -im* pf. (Kosmet) »zagojatiti, npr. đubre, rastrviti«. V. *buligati.*

Lit.: ARj l, 730. *Elezović l*, 64. 2, 7.

bulumāč, gen. *-oca* m (Srbija) »žitko zamiješano brašno kojim hljebari pomazuju hljeb kad je upola pečen«. Vuk ima istu riječ sa *-ć*, ali definira značenje dosta neodređeno »nekakvo jelo od brašna«, određenije Elezović *bulumač* m (Kosmet) »nekada jelo kao kaša od pšeničnog brašna, a danas kuhano brašno za lijepljenje«. U Kosmetu se upotrebljava i u igri riječi: *napravi se alamai bulumač*, koja se govori »kad se nešto smiješa pa se ne može uhvatiti kraj ni red«. I bug. *bulumač*. Ne znam je li isto što i tur. *bulumaç* »marmelade de moût et de farine«, koji turcizam G. Meyer navodi za arb. *hürmet, bűimet* (Skadar) »Milchspeise«, u bug. *bulamaç*, koji Mladenov izvodi od tur. *biilgamak* »miješam«. Upor. naziv kolača *bazlamaca* (v.). Upor. glede dočetka *-mač tutmač* (Kosmet) »jelo od pšenična brašna slično kaši« < tur. *tutmaç* »čorba od brašna«.

Lit.: ARj l, 730. 6, 497. *Mladenov* 49. *Elezović* l, 65. 2, 352. *GM* 58.

bulj un m (Lepetane, Boka) »izvor«, *bolüm* m pl. *(veliki* ~, Muo) »kao izvor iz dna mora«; toponimi: *Boljuni* m (Stoliv, ime kamenice iz koje se pije voda), *u Boljunê* (velika šuma), *Boljun* m (Istra), *Boljuni* m. pl. (dva sela u Hercegovini). Apstraktum na *-mentum bulumenta f* (Vuk, Crna Gora, Srbija) »mnoštvo«. Obje riječi stoje možda u morfološkoj vezi, prva sa *-umen*, druga sa *-umentum*, od *bullīre* »vreţi«, zamjena sufiksa mjesto *-imen*. Upor. tal. dvostruki imperativ *bolli bolli* »Aufruhr« i *bollicarne*. Particip prezenta na *-iens* > *-ens* (lat. *bulliens* > sttal. *bogliente* > *bollente")* *Bùlet*, gen. *-eta* (selo u Zatonu kod Dubrovnika, *e* <' *e)*. Upor. i *Buljarica* (Paštrovići). Od *bullire* postoji još glagolska izvedenica na *-icore:* srlat. *bullicare* > tal. *bollicare*, mlet. *buligá*, istro-rom. *boulaga*, fr. *bouger*. U Dalmaciji je to ribarski termin: *buligati, -ã* (subjekt *riba, cipoli*, Perast, *riba buliga* Dobrota) »kad nije na površini, kad ne kača (v.)$_3$ nego se vrti pod površinom morskom; kad glavataju i kupe se na kraju«. Ovamo možda ide kao postverbal *búlog* m (18. v., Dalmacija) »metež«, *búloga* (Dalmacija, Pavlinović) »žensko čeljade koje mnogo viče«, s denominálom na *-iti búlošiti, -im* impf. (Dalmacija) »buniti.«

Toponim *Bulozi* m pi. i *Buloge', -og* mjesto *-ig* nastalo je unakrštanjem sa *vrtlog*, ali se može i drugačije tumačiti (v. gore *búlog).*

Lit.: ARj l, 547. 729. 730. *REW*[3] 1389. *DEI* 550. 553. Štrekelj, *ASPh* 14, 518.

bumbača f (Vuk, Slavonija) »igla bez ušice a sa glavom, babljača, batuška, batišnjica (ŽK), čioda«. Upor. rum. *bumb* (Moldavija) »Knopf«. Prema Daničiću od *gombostű* (v. *gumb).*

Lit.: ARj l, 731.

bùmbak, gen. *-aka* m (16. v., Dubrovnik, Cavtat, Perast) = *bumbâk*, gen. *-aká* (Rab, Božava, Molat, Vodice) = *bombák* (15—17. v., Krnarutić, Istra) = *bumbōk*, gen. *-oka* (Brusje, Hvar, Ložišće, Brač). Pridjevi na *-ьn* > *-an bumbačan*, na *-bsk bumbački.* Deminutiv na *-ič bumbačlc* (M. Držić), na tal. sufiks *-ino bunbačin* (Dubrovnik) »pamuk gore vrsti«. Na Cresu s metatezom samoglasnika *bambuk*, gen. *-ukâ*. Slov. *bumbâk* (Notranjsko) = *bombáz (ž < tal. -gio)*. Tal. pridjev na lat. *-īnus* > *-ino bumbažin* (samo uz imenicu *harta.*, 16. v.), poimeničen u *bumbažma* f (Rab, Smokvice, Korčula) = *bumbažina* (Lika) »pamučno platno« < tal. *bambagina* (14. v.). Madžari posudiše *bumbâk*, Rumunji *bonbac*, Bugari *babák* pored *babek* pokazuju zamjenu za velami nazal *ç*. Općenit je danas oblik *pamuk* m (Vuk), složenica *am-pamuk* (Banja Luka, prvi je dio perzijski pridjev *ham* »sirov, neizraden«, koji se nalazi u arb. *ham* »Paradepferd, tj. koji ne radi«) = *pambuk* (Srbija, okrug valjevski, prema toponimu *Pambukovica)*. Pridjevi: *pamučan* = *pamušan* (ŽK, analogija prema f i kosim padežima), indeklinabilni pridjev na *-li pamukli košulja (čarape*, Kosmet, epitet), *pamùklija* f (Kosmet, Užička nabija) »1° kratka haljina s rukavima naložena pamukom, 2° vrsta jabuke (Uzice, Bosna), 3° ono u što se beba zamotáva (Bosna)«, odatle *pamuklijica* f (Milićević). Na *-jar pamučar* »trgovac pamukom«; " je u tom obliku nastao iz búg. *pambúk* pored *pamuk* i bez *m bubah* = *bubák, bubajk, babek, bobak*. Arb. *pambuk* — *pamuk* (Skadar) = (s metatezom samoglasnika *a-u* > *u-a) pumbak* = *pumbuk*. Madž. *pamuk* pored *pamut.* Ovamo ide i indeklinabilni pridjev *pèmbe* (Vuk, Kosmet, uz *māfes*, v.) »ružičast, rumen, boje kao pamuk«.

Oblik *bùmbak* (Dubrovnik) slaže se sa sttal. *bombace* (1363), srlat. *bombax*, gen. *-ciš* (u nas sa očuvanim velarom kao *kimak*, v., upor. u Sardiniji *bambaghe*, tal. *bambagina); pamuk* = *pambuk* je balkanski turcizam koji se osniva na metatezi *u-a* > *a-u* kao sprijeda. Upor. još tal. *bambagia* s pridjevom *bambagino*. U ovim oblicima može da stoji u vezi s gr. βόμβυξ, gen. -κος »svilena čahura«. Čini se da su se unakrštavali bizantinsko βαμβάκιον > perz. *pänbäk*, ime grada Βαμβύκη, gdje se proizvodila *charta bambagina* i gr. βόμβυξ u našim krajevima. Naziv boje *penbe* je perzijskog podrijetla *(pänba)*. To je također balkanski turcizam, sa tur. *-li pembelija* (Kosmet) »crvena haljina«, rum. *pembĕ* »rosa«, *pembea*. To se vidi i u ngr. πάμβαξ, παμβάκιον.

U vezi je sa *bombyx* Vukova *buba* f (17. v., također bug.), koja se upotrebljava s pridjevom *svilena*, »kukać, koji se po semantičkom zakonu metafore prenosi na naziv bolesti djetinjih i životinjskih«. Na tu vezu upućuje pridjev *bubućera* (15. v.) < ngr. βαμβακερινός »pamučan«. Odatle radna imenica na *-anca bubàrica* »žena koja hrani svilene bube«. *u* je nastao od vélarnog nazala *o*, upor. bug. *bubák* »pamuk«; *buba* je nastala na taj način što je odbačen novogrčki dočetak *-ak*, u βαμβάκι > bug. *bubák*. Taj je dočetak kod nas sufiks *-aï* (v.). Da je to tumačenje ispravno, dokazuje izvedenica *bubának*, gen. *-ānka* (Potomje, Pelješac). Unakrštanjem sa *bauk* (v.) nastala je s augmentativnim sufiksom *-ina baučina* f (18. v., Palikuća) »svilena buba«. Upor. još *bubač* m (Hrvatska) »žiška« i *buban* m (Hrvatska) »neki pasulj«.

Lit.: ARj l, 211. 547. 732. 3, 563. 9, 610-1. *Elezović 2*, 65. 535. Hraste, *JF 14*, 63. *Pleteršnik* l, 45. Budmani, *Rad* 65, 162. Tentor, *JF 5*, 203. Kušar, *Rad* 118, 15. 22. *Miklošič* 230. *SEW* l, 78. 100-101. *Mladenov* 47. 410. *Gombocz-Melich* l, 570. *Lokotsch* 1617. *GM* 146. 320. Korsch, *ASPh* 9, 661. *REW*[3] 932. 1200. 1202. *DEI* 421. 555. Schwyzer, *KZ* 63, 61. *Románsky* 96. Sturm, *ČSjfK 6*, 51.

bumbar m »Hummel« = *bumbar* (Kosmet; Bosna: *bumbar)* »1° kukac krupniji od dzundzara (v.), 2° u pekarnicama nešto kao krezie od jagnjeće utrobice (uveče se jede po mehanama kao meze uz rakiju«. Značenje pod 2° nije potvrđeno u drugim istočnim našim krajevima koji poznaju *meze* (v.). Izgleda da tom značenju odgovara tur. *bumbar* »kobasica« te ne ide ovamo. To je etimološki druga riječ. U ukr. *bombar* je »Maikäfer, hrušt«. U Istri *bumbarima* zovu Istromorâne, tj. romanske stanovnike Rovinja, Dinjana, Bala, Galežana, Pule i Šišana (ovaj naziv smatra

Meyer-Lübke romanskom kreacijom). Ovamo se može ubrojiti u metaforickom značenju *bumbarati* = *bumbarãti, -am* impf. (Kosmet) »govoriti besmislice, zundarati«. Podrijetlo je zacijelo onomatopejsko. U drugim ie. jezicima upotrebljava se udvojena onomatopejska osnova *bher-* za oznaku istog kukca; *m* je mogao nastati disimilacijom *r-r* > *m-r* iz takve reduplikacije u prijevoju *o,* ali je moguća, i izvedenica sa sufiksom *-ar* od internacionalne onomatopeje *bumb-* od koje je *bomba* f »upravo streljivo koje zuji«, gr. βόμβος »zujanje« itd.

Lit.: ARj l, 732. *Elezović* 1, 65. *WP 2,* 161. 5. *REW*[3] 1199. Ribarić, *SDZb 9, 6. Gombocz-Melich* 1, 570. *Škaljić** 154.

bumbir m (nar. pjesma) = *bumbar* (Della Bella) »placenta«. Daniele izvodi od tur. *bumbar* »kobasica«, što semantički ne zadovoljava, v. gore *bumbar.*

Lit.: ARj **l,** 732.

buna f (Vuk, 16. v.) »perturbatio« = *buna* (Vodice, Istra) »vika, buka«, postverbal od impf. *buniti, bunim* »tumultuar!« (16. v.), odatle radna imenica na *-džija* (v.) = *-telj: bundžija* (Vuk) = *bùnitelj.* Miklošič izvodi od istog glagola i *buntovnik* m, što nije ispravno (v.). Pridjev na *-ovit* (v.) *bunòvit* potvrđen u zagoneci nije ušao u književni jezik, nego *buntovan* (v.). Prefiksalne su složenice odatle: *uzbuna* f »allarme«, *pobuna* f od *uzbuniti, pobuniti (se), zabuna f* od *zabuniti (se).* Bug. *buna f* i *búnja* pokazuju hrv.-srp. značenje, dok sjeverni slavenski jezici ruski i ukrajinski imaju, samo glagole onomatopejskog značenja rus. *búnitb* = *bunétb, bunjú* »dröhnen, summen«, ukr. *buníty* »summen«. Prema tome hrv.-srp. i bugarski pokazuju razvitak od onomatopeje do leksikologijskog termina. Iz hrv.-srp. *buna* je ušla i u madžarska narječja.

Lit.: ARj ì, 733. 786. *Miklošič* 24. *Mladenov* 49. Loewenthal, *ASPh* 37, 388. *Vasmer* 144. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *Gombocz--Melich* 1, 570.

bùnaca f (16. v., Dubrovnik) = *bunăca* (Rab, Božava) = *bonaca* (16. v., Šolta: *pala je bonaca* »more se smirilo«; *danăs nî bonaca* Hvar; Molat) »tišina morska«. Deminutiv na *-ica bonačica* (Istra). S talijanskim pridjevom *calmo: kalma bonaca* (Kućište) »ni ćuha vjetra«. Denominali: na *-ati bunàcati* (Perast) = *bunacãt, -ã,* (Božava) pored *bonacât;* s prefiksima o-, s-: *obunàcati, -àcã* (subjekt *more, vrijeme}* »stišati se«, *zbunacat* (Božava), *zbun očaje* (Kućište, Brač); *kalma* i *bunăca* čisti su italijanizmi, *kalma* je i gr. καῦμα, *bunăca* < mlet. *bonaza* = tosk. *bonaccia* (djelomična prevedenica u eufemističkom pravcu od gr. μαλακία, apstraktum na -ία od pridjeva μαλακός »weich, mollis«). Prevedenica je stvorena na taj način što je grčka riječ bila shvaćena kao izvedenica od lat. *malus* s pomoću sufiksa *-aceus.* Arb. *bonace.* Prefiks *o-* u *obunacati* zamjena je za tal. *a-* < lat. *ad-:* mlet. *abbonazar* = tosk. *abbonacciare.* V. *molajčina* i *malaksati.*

Lit.: ARj 1, 547. 735. 8, 487. Cronia, *W* 6. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 5254. *GM* 41. *DEI* 557.

bùnar, gen. *-ara* (17. v.) = *bunar,* gen. *-ara* m (Vuk) »u istočnim stranama sinonim za *zdenac* < *studenac* (v.) = *klàdenac* (v.)«, odatle pridjev na *-ski: bunarski (voda),* augmentativ na *-ina bunàrina* f, radna imenica na *-džija: bunardžija* m = *bunardžija* (Kosmet) »zanatlija koji kopa bunare«. Opći balkanski turcizam *(bunar* »izvor, studenac«): bug., .arb. *bunar.* Također toponim.

Lit.: ARj 1, 734. *Elezović* 1, 66. *GM* 53.

bunda f (Vuk, Vojvodina i Hrvatska) »vestis pellicea«. Nalazi se još u slovenskom, bugarskom, slovačkom, ukrajinskom i rumunjskom. Odatle izvedenica na *-aš* (v.): *bundas,* gen. *-asa* m »biljka epicometis (metafora)«, denominal *razbūndati, -ām* pf. (objekt *svatove,* nar. pjesma) »skinuti bundu«. Od madž. *bunda.* Upor. za kulturnu oblast madžarizma *bekeš* (v.).

Lit.: ARj 1, 735. 12, 493. *Gombocz-Melich* 1, 570.

bundeva f (Vuk, Reljković, Lazić, istočni štokavski krajevi Hrvatske, Bosna) »cucurbita pepo; sinonimi: *buča* (kajkavci, v.), misirača (v.), tikva (v.), duma (Belostenec)«. Odatle deminutiv na *-ica bimdevica* f, izvedenica na *-ara bundevara* f »gužvara s bundevom«, pridjev na *-ski bùndevskî.* Daničićevo izvođenje od tur. *müdever* »okrugao« ne odgovara ni fonetski ni semaziološki; radi se o kulturnoj riječi koja je morala već u jeziku odakle potječe imati hrv.-srp. značenje. Opominje na madž. *bundira* »becsi tök«, ali ta riječ nije u madžarskom dobro potvrđena.

Lit.: ARj 1, 735. 2, 884. *Gombocz-Melich* 1, 570. Šulek, *Im.* 37. 512.

bungasije f. pl. (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »gaće crne i tanke što su nosili stari primorci poput grčkih«. Riječ nije potvrđena

u drugim jezicima. Vjerojatno je riječ nastala od naziva materijala od kojeg su se gaće šile. Dočetak *-ija* govori za turski izvor upor. tur. *boğası* »Futterleinwand«. Daničićevo izvođenje iz gr. φουντωτον βρακίον »Plumphose« ne zadovoljava fonetski; *n* je umetnuto.

Lit.: ARj 1, 735. *Lokotsch* 324. *Mladenov* 36.

bùnina f (Vuk) »stercus, fimus, sinonim gnoj« izvedenica je dobivena s pomoću augmentativnog sufiksa *-ina* (v.), ali primitivům *buna* u ovom značenju nije nigdje potvrđen. Vjerojatno je da je tim sufiksom uklonjena homonimija s *buna* f »perturbatio«, koja je drugog etimologijskog postanja (v.). Od **buna* = **bunja* »gnoj« postoje još dvije izvedenice: na *-jak bunjāk,* gen. *-aka* m (Vuk) = na *-ište b unis t e* n (Vuk, Crna Gora) = *bunjište* (Vuk, Kosmet) »sinonim: smetlište, gnojnik, ilmetum«. Postoji još u bug. *buníšte,* koje Mladenov izvodi od *Бинъ* »kupčina, rastiteljenost« i uporeduje s gr. βουνός (5. v. ρ. n. e.) »uzvisina«. Ovako Je i Miklošič mislio. Upor. i arb. *dzburie* f »Abfall von Spinnrocken, gnoj«. Riječ je ograničena na hrv.-srp., bug. i arb., ide dakle zajedno s *balega* (v.), *brabonjah* (v.); **buna* »gnoj« je prema Bernekeru tal. *buina* f < **bovīna* od pridjeva *bovīnus* od *bos* »vo«. To je vrlo vjerojatno, ali i Daničićevo izvođenje od novogr. βουνιά »kravlja balega« nije na odmet. Novogrčka je riječ možda balkanska uporednica za naše **buna/*bunja,* tako da se ne osnivaju na međusobnom posuđivanju nego predstavlja možda stariji (iliro--trački?) relikt.

Lit.: ARj 1, 736. 737. 738. *SEW* 101. *Miklošič* 24. *Mladenov* 50. Vasmer, *RSl* 3, 263. *REW*[3] 1247. *GM* 79. Bernard, *LB* 1, 98-101.

bunt m (Srbija, Nenadović) = *punt* (Lika) = *bûnta* f »1° sinonimi: *buna,* seditio« = *punta* f (kajkavci, Virje, ŽK) »kao 1°, 2° uznemirivanje lažnim vijestima« (Banja Luka). Od *bunt* izvedenice su na *-as* radne imenice *huntās* = na *-ovnik buntovnik* »homo seditiosus, rebel«, posljednje od pridjeva *buntovan.* Također bug. *bunt, buntar, buntarski.* Od *punta:* radna imenica na *-ar puntar* m (Vitezović, Lika, također slov.) prema *pûntarica* f (Lika), odatle apstraktum *puntarija* f (Lika, Virje, 16. v.), pridjev *puntarski* (Kuhačević) = *puntarstvo* (Belostenec) i denominali *puntanti, puntarim* (također slov.), *puntati* impf, *(s-* ŻK, *na-* Lika, Srbija), *napuntavati* iter. (Lika, Srbija); *bunt* pored *bont* nalazi se i u rumunjskom u značenju »Aufruhr«, odatle *huntas* »révoltant« i apstraktum *buntaşie* (Sedmogradska). Oblik *bunt* izgleda da je kod nas i na Balkanu ruski germanizam: *buntovnik* upor. s rus. *buntovščik* m; *bunt* m i *punta* f su danas provincijalizmi prema općoj hrv.-srp. riječi *buna.* Oba oblika su od njem. *Bund* (možda i prema njem. *Bundschuh* kada se sredinom 15. v. ova obuća u seljačkim bunama upotrebljavala kao oznaka staleža i služila u borbama, tako da je već u njemačkom dobila značenje »Empörung«). Prijelaz *b* > *p* je pravilan u germanizmima, femininum i očuvano *b* u *bunt* je prema *buna.*

Lit.: ARj 1, 737. 7, 545. 12, 671. *Mazuranič* 1196. Fancev, *ASPh* 25, 386. *Mladenov* 50. *SEW* 1, 101. *Miklošič* 24. *Brükner* 49. *Tiktin* 242. *Vasmer* 144. *RSl* 6, 169. *Weigand-Hirt* \, 307.

bunja f (sjeverna Dalmacija, Mljet, Zoranić, Baraković) »1° rupa po kućnim zidovima za golubove, u zemlji za zvjerke, 2° kuća u poljima, u vertikalnom presjeku eliptična, kao presvođena (Rubić), 3° sirotinjski privremeni stan ili ostava, vješto složena od kamenja (N. Radojčić): *bugna* (Split, 1288), toranj uz benediktinski samostan (Split, 1268.); 4° toponim u sing, i pl. (Brač, Šolta)«. Deminutiv na -te > *-äc bunjac,* gen. *-njca* m (Vis) »kotac«, na *-ica bunjica.* U vezi s tal. *bugna* f »1° pietra sporgente, risalto nel muro, 2° paniere, 3° bugno m »košnica« (tako već Daničić), jfr. *bouniau* (Poligny) »habitation«, arb. *bun* m, *bune, buje* f »prenoćište« koje je u vezi s glagolom *buj* »stanujem«, možda pred-ie. podrijetla.

Lit.: ARj 1, 737-738. Skok, *NVj 29, 229.* Isti, *Slav.* 180., bilj. 28. *REW*[3] 1396. *FEW* 628. *ZRPh* 49, 87. *Lukaj* 1, 72. *GM* 51. *CD* 5, 103. 470. Gušić, *Mljet* 40. *DEI* 630. Radojčić, *GIID* 53, 268-270 (cf. *JF* 10, 258.)

Bunjevac, gen. *-evca* m (Vuk, Obradović) prema *Bunjevka* f = *Bunijevac* (Vuk, Hrvatska) »katolik, ikavac, Hrvat iz Bačke, stanovnik nekadašnjih županija *Bacs-Bodrog, Baranja«.* U pl. *Bunjevci,* gen. *-vāca* je toponim (Hrv. primorje, Hercegovina blizu Trebinja). Odatle pridjev *bunjevački* kao *slovenački* od *Slovenac, požarevački* od *Požarevac, zagrebački* od kajk. *zagrebec* = *Zagrepčanin,* itd. Augmentativ na *-ina: Bunjēvčina.* U madž. *bunyëvac* »1° katolički Hrvat ili Srbin u županijama Bacs-Bodrog, 2° srpski trgovac u Tiszamaroszögu«. *Bunjevci* sebe nazivaju oò*

kac, gen. *šokca* m prema *Šokica í.* Madžari ih nazivaju *Dalmát* »Dalmatinci«, a to je važno za etimologiju. Bilo ih je i u Lici (Pazarište) i Krbavi. U Peroju (Istra) *Bunjevac,* gen. *-êvca* je pejorativni naziv za Hrvate iz sela Slovinaca koji dođoše u Istru iz makarskog zaleđa. Odatle u Peroju pejorativni denominal *pobunjevčit se* »postati katolik«. Rašireno je dvojako tumačenje: 1° Vuk je izvodio od hercegovačke rijeke *Bune.* Daničić se protivio tom mišljenju zbog sufiksa *-evac* (bolje *-jevac),* što.je ispravno; 2° Daničić je pomišljao na lično ime *Bunj* od *Bunislav* ili *Bonifacije.* Od posljednjeg imena izvodio je ovu riječ već 1881. Martin Nedić. Skok pomišlja na rumunjsko ime *Bun* od *Bonus.* Od tog imena potječe zacijelo toponim *Bunić* blizu Gospića koji upućuje na velebitske Vlahe. Sufiks *-evac* upor. u *Prištevac* m, prema *Prištevka* od *Priština* (v.).

Lit.: ARj 1, 738. *BI* 1, 119. *Gombocz-Melich* 1, 571. Skok, *Vojvodina* 1, sep. p. 4-5. Ribarić, *SDZb 9,* 136. Nedić, *Đakovo* 1881.

bûpa f (Vuk) »sinonim lupa«, postverbal od impf, *bufati, bupăm* (Vuk, Perast) = *hüpati* (Kosmet) »lupati« prema pf. *bufiti, -fm* (Vuk, Perast, Srbija, Kosmet u dječjem jeziku i *hupnuti, - m* »padajući lupiti o što«)- U Kosmetu postoji i *bûp* »glas za plašenje djece da ne padnu«, odakle se vidi da je glagol nastao iz dječje onomatopeje. Upor. i *pup* (Kosmet) »uzvik za iznenadni neočekivani pad«. Onomatopejsko se podrijetlo vidi i iz izmjenjivanja početnog sloga *bu-* 'i *bre-: brēpât, brêpam* impf, »lupati, tući« prema pf. *brêpit, -im* i *brêpnut, - m* (Kosmet). Upor. i onomatopeje *hubnuti* pf. i *lupati* (v.).

Lit.: ARj 1, 738. *Elezović* 1, 59. 66. 2, 149. Tomanović, *JF* 17, 201.

bura f sveslavenski naziv iz praslav. doba za »vihor, zao vjetar (prema definiciji u stcslav.)«, *r* je nastao iz *rj* (stcslav., slov., rus., ukr. *burja,* češ. *bouře,* polj. *burza).* U baltičkoj grupi postoji glagol koji objašnjava postanje značenja i samoglasa *u.* To je lot. *baumot* »mukati (subjekt *bik, volovi,* kad zemlju raskaplju)«. Slična značenja imaju i ostali ie. refleksi. Lot. glagol ističe se naročito onomatopejskim značenjem; *bura* je nazvana po karakterističnom hujanju. U jadranskoj zoni *bura* je dobila značenje određenog vjetra i strane svijeta: »1° sjeveroistočnjak, 2° sjever«. To se značenje poklapa s tal. *bora,* koja potječe od gr. *boreas.* Došlo je dakle do unakrštavanja talijanske i hrv.-srp. riječi, što se vidi i po tal. deminutivnom sufiksu *-in* u izvedenici *burin* (Hrvatsko primorje) »bura manje žestine«. Drugo je mišljenje da je *bura* sveslavenska posudenica iz gr. βορέας > mlet.-tršć. *bara.* Ovamo s ligurskim sufiksom *-osca buraška* f (17. v.) = *barátka* (M. Držić) < mlet. *borrasca, burrasca* > fr. *bourrasque* (1555). Odatle pridjev s dvostrukim sufiksom *-ыг + -j: bûrnji = saz bure* »1° što se odnosi na sjevero-istočni vjetar, 2° sa sjeveroistočne strane«. Drugi pridjev, na *-ъn: buran, burna* »tumultuoso« izgubio je semantičku vezu s imenicom i u značenju se poklapa više s glagolima tipa *burkati* (v.). Odatle su izvedenice na *-nica burnica f* »Sturmvogel« = na *-nik burnih* m (Vuk, Crna Gora) »isto«, na *-jača burnjača* »burnu ptica, lasta, cypselus opus« = na *-jak bürnjak* 1° (Vuk) »salamandra« i denominal *aburiți, -im* (Vuk, Kotor, Lika, Poljica) »okrenuti na buru«. Vokal *u* je nastao iz ie. diftonga. Ovamo možda i *burlać* (na *-ać* i sa *rn > rt)* »salamandra maculosa« koja se javlja po buri i kiši, upor. *daždevnjak.* Rum. *bură* f »1° nagla kiša, 2° magla« je samo po izgledu identično s *bura,* ne po značenju, jer *bura* ne donosi ni magle ni kiše nego snijeg i veliku studen. Stoga se zbog značenja ne može smatrati rumunjska riječ posudenicom iz južnoslavenskoga. Bolje je smatrati je postverbalom od *a abura, aburi* »isparivati«, odatle i drugi postverbal *abur,* riječi koje su identične s arb. *avull.*

Lit.: ARj 1, 182. 552. 738-42. 8, 487. *Pleteršnik 2,* 71. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6.* Hirtz, *Aves* 13. 34. Fink, *Imenik* 8. 24. *Miklósié* 24. Jagić, *ASPh* 8, 137. *SEW* 1, 103. *Trautmann* 28. *Bruckner* 50. *Mladenov* 50. *Vasmer* 151. *RSl 4,* 170. Charpentier, *IP* 29, 377-8. Lewy, *IF* 32, 159. Buga, *RFV* 67, 232. i sl. Meillet, *RSl Z,* 64-5. *GM* 42. Thurneysen, *Pestschrift Kühn* 80 — 2. *Boháča*[3] 127. 1042. *REW** 1219. *DEI* 561. 639.

buraca f (Hrvatska, Dalmacija, u nar. pjesmi *č* varira sa š) »kao čutura od kože« = *buraća* (Smokvica) »posuda napravljena od mijeha za vino, piće«. Od tal. *borraccia* (14. v.) »piccola botticella di legno che si porta a tracolla«, furi, *buracio,* deminutiv *buraciot, buriciot, buric, burigot.* Sufiks *-aca* je bez sumnje rom. *-aceus̯-acea,* koji se slučajno slaže s našim augmentativorn. Glede osnove v. *bure.* Štrekelj ima još *kaburica* = *cuburizza* (bez naznake gdje se govori) »Holzgefäss mit Deckel (služi za nošenje juhe radnicima)«.

Lit.: ARj l, 739. Štrekelj, *ASPh 26,* 412. *REW** 1408. *DEI* 568.

burag, gen. *-aga* m (Vuk) »venter animalis, trbuh«. Odatle dénommai na *-iti proburáziti* pf. (Vuk, Pavlinović, srednja Dalmacija) »probosti kome trbuh«. Zamjenom dočetka *-ag* sufiksima *-ák* (?) *burak* m (genitiv nepoznat, Brusje, Hvar, stanovnici su Hvara dijelom došljaci iz Bosne iz 16. v.), sa sufiksom *-ać* (v.) *burać.* Razlika je u značenju *bûrak,* gen. *burga* m (Brusje) »vrsta platna«, koje je drugog etimologijskog (zasada nepoznatog) postanja. Postoji još hipokoristik *buro* m »burav čovjek« i pridjev na *-av bürav* (Vuk) »nizak, a trbušast« (sufiks *-av* kao u *kuljav).* Već je Daničić ovu riječ izvodio, od rum. *buric* »1° pupak, 2° (meglenski, sinegdoha) trbuh«, pridjev *buncos* (Dalametra) »cu burta, trbušat«. Dočetak *-ik,* koji ima specijalno značenje (šuma od izvjesnog stabalja, *borik* od *bor* itd.), zamijenila je naša jezična svijest sa *-ăg (prtljag), -ak, -ać.* Rum. *buric* pretpostavlja lat. *umbilicus* »pupak«. Riječ je leksički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj l, 739. 742. 12, 202. Hraste, *JF* 6, 185. *REW** 9045. Skok, *ZRPh* 41, 147. *Puįcariu* 240. Bajraktarević, *PPP 6,* 280-281 (cf. *ZSPh* 14, 380). *Prati* 153.

Burak m, gen. *Burga,* toponim, dio Hvara, *Burgus* u Dubrovniku, danas *Prijeko,* čist italijanizam *Borgo* u Zadru, složeno sa *Erizzo* (imenom mletačkog providura) u *Borgo Erizzo* = hrv. *Arbanasi', burak* i *Burgus* pripadaju dalmato-romanskom jeziku, od kslat. *burgus* gr. < πύργος ili prema drugom, raširenijem, tumačenju od germ, *burgs* (got. *bourg,* nvnjem. *Burg).* Biz. πύργος nalazi se u stsrp. *pirg* »toranj, kula« = *pierg* (Vetranie, pseudojekavizam) = *pirak,* gen. *pirka* = *prg* (Vuk, nar. pjesma), na *-janin* stsrp. *pirьganь* »in turri habitans«. U Vukovoj nar. pjesmi još toponim *Piringrad.* Denominál *ispirgati, -am* pf. »sagraditi *pirge* = kule«. Toponim 1572. manastir *Pirbgb na rêkê Zletovštice.* Ovo je balkanski grecizam : bug. *pirg,* pl. *pirgove* »kula«, arb. *pirk -gu* »Turm, Haufe, Schober«, tur. *burgus* (odatle bug. toponim *Burgas),* cine, *pir^u* »tour, donjon«.

Lit.: ARj 3, 922. 9, 840. 862. 868. 11, 826. *Mladenov* 423. *GM* 338. Vasmer, *GL* 116. *Pascu* 2, 75., br. 1388. *REW** 140.7. *DEI* 565.

burázer m (Vuk, Bosna, Srbija) »brat«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *biirāder),* nalazi se još u arb. *burazér.* Govori se također u šatrovačkom (i u Zagrebu). Upor. za takve posudenice *amidža* (v.).

Lit.: ARj 1, 739. *GM* 54. Grünenthal, *ASPh* 42, 916.

burčan m (Belostenec) = *burstin* (Voltici, Stulić) = *burstin* »succinum, jantar, ćilibar«, od njem. *Bornstein* (13. i 16. v.) = *bomsten* (13. v.) — *Bernstein.*

Lit.: ARj l, 739. 742. *SEW í,* 102. *Weigand-Hin* 1, 208.

bùrdelj m (Srbija, bug. *bordelj, burdelj > bór dej, bur def)* »l ° koliba, 2° toponim (okrug Krajinski)«. Nalazi se u tom značenju još u rum. *bordei,* madž. *bordély* (Sikulci i Čango-Madžari) i kod erdeljskih Sasa. Ne može se na prvi mah odrediti da je *burdelj* u tom značenju posuđeno od Rumunja ili obratno, da li su Srbi i Bugari posudili od Rumunja. Posljednje je vjerojatnije. Ako se uzme da je rum. *bordei* (prema pl.) identično sa *bordel* na Sardiniji i stfr. *bordel* (12. v.) »capanna«, posudenica od got. (ne franačkog) na Balkanu, a u bug. i srp. nema likvidne metateze, vjerojatnost je još veća, da je *burdelj* posudenica iz rumunjskoga; *bordel* (Zagreb, Karlovac) = *burde* (Božava) = *burdel,* gen. *-ela* (Rab) = *burdelj* (Belostenac) »lupanar« internacionalni je italijanizam, na *-nica burdeljnica* (Belostenec, Jambrešić). Ovamo ide još *burdil* m (Korčula) »mnoštvo, *bulikan,* gen. *-âna* (v.) (metafora od »rumore« > »gomila)«. Od tal. deminutiva na *-elio, bordello* (13. v.) od franačkoga *bord, sílat, bordum* »daska«. Denominai odatle na *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati burdižati, -ãm* impf. (18. v., Dalmacija, Molat, Dubrovnik, Cavtat) = *brdizati* »broditi suprot vjetra (kod Vodopića, *Tužna Jele* 251 : *na zapovijed kapetanovu brod uze tada jedriti na izvitak protiva vjetru)«.* Postverbal *bûrdig,* gen. *-ga* m (Molat) »put što se učini u jednom pravcu bordižajući«. Ovamo ide možda i *jabùrdisati, -šem* pf. »jurišati, natrčati na koga« (Ružičić nije naznačio gdje se govori), prema Budmaniju od tal. *abbordare* »udariti (subjekt *lađa}* jedno o drugo«. To bi bio jedini slučaj za grčko-slavenski sufiks *-isati* s talijanskom osnovom. Zbog toga je Budmanijeva hipoteza neizvjesna.

Lit.: ARj 1, 552. 739. 740. 4, 390. Cronia, *ID* 6. Mŭrko, *WuS 2,* 131-132. Kušar, *Rad* 118, 24. *DLR* 1, 618. *Densusianu* 1, 366. *Gombocz-Melich* 1, 479. *Mladenov* 41. *SbMNP* 18, 2, 9. *REW>* 1216. *DEI* 563.

burđus m (Dalmacija, Pavlinović) »promaja, vjetromet«. Daničić pomišlja na vezu s pomorskim terminom *burdižati,* što nikako ne ide; prije bi ovu riječ trebalo vezati s rumunjskim slavizmom *burduf, burduș* »Schlauch« < *produh* (v.)«.

Lit.: ARj 1, 740. Stocki, *ASPh* 35, 350.

burek m (općenito u Bosni i Hercegovini, Kosmet) pored *bîrek,* gen. *-ēka* (Kosmet) »pita s mesom ili sirom«. Odatle složenice *bùrek-plta í* (Banja Luka) istog značenja i *pûh-bùrek* »vrsta bureka« (također Bosna i Hercegovina). Opći balkanski turcizam *(börek):* bug. *bjurék,* cine. *burecă* f, ngr. μπουρέκι.

Lit. : ARj 12, 620. *ZbNŽ* 1,114. Skok, *Slávia* 15, 189., br. 92. *Mladenov* 55. *Pascu* l, 472. *Elezovic* l, 46. *GM* 378.

burgija f (Vuk, Crna Gora, Bosna) = *burgija* (Kosmet) = *burgija* (Donja Podravina) »sinonim: 1° svrdao (v.), svrdlić, Bohrer, 2" *(burćija* pored *burgija,* Smokvica, Korčula) dugački komad od željeza kojim se dubu rupe u kamenu da se postavi mina«. Odatle denominal *burgijati* impf. (Slavonija, Bosna) »bušiti burgijom«, u metaforickom značenju »buniti, podbadati« širi se i na zapad; odatle radna imenica na *-as burgijaš* m (Vuk) »bundžija«. Sufiks *-as* može biti zamijenjen sa *-ant: burgijant* m »mutikaša«. Deminutiv na *-ica: burgīca* f (Vuk) = *būrgīca* (Kosmet). Opći balkanski turcizam *(burgu/burgi* od osnove glagola *burmak* »okretati, šarafiti«, od koje i *burma* f v., sufiks je *-kï):* bug. *burgija,* arb. *burgi,* rum. *burghiu* u istom značenju.

Lit.: ARj ì, 740. *Elezović* 1, 66. *Mladenov* 50. *GM* 54. Hamm, *Rad* 275, 43. *Deny* § 868.

burić m (Cres) »prsluk«. Od tal. *buricco* = *buricco* »capotto di lana a peli lunghi«. Ide etimologijski zajedno sa *berita, baréta* (v.), *birra,* od *burras* = *birro* »di color rosiccio«, *birrica* < gr. πυρρός od πυρ »vatra«. Dočetak *-ič* mjesto *-ik* nastao je na Cresu analogijski prema mletačkom pisanju našeg sufiksa *-ič* = *ich.*

Lit. : Tentor, *JF* 5, 207. *DEI* 528. 566. 638.

bůrit[1]**,** 3. 1. sg. *-i* impf, (subjekt *šunce, vatra, svjetlo),* primjer: *buri mi sunce, starem Márkid búri feral, pa ne moie vidit sardelu među Iekārdami,* Smokvica, Korčula) »udarati u oči«. Čini se da je početno *b-* iste prirode kao u *buliti* (v.), od krivo rastavljenog prefiksa *ob* + *uriti* < *ūrere* ili je vlat. rekompozicija od kllat. *comburere* з nejasnim *b* kao u tal. *bruciare* < srlat. *brusare.* Trebalo bi još potvrda.

Lit.: REW[3] 9081. *Prati* 173. *DEI* 618.

buriti[2] **se,** *būrim* impf. (Vuk) »irasci«, *odbúriti' se, odbūrīm* pf. »odljutiti se«. Hrv.-srp. značenje ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima, sve ako je *burjo, buriti* u konkretnom značenju »stürmen, toben«, izvedeno od *bura* (v.), rašireno u slavenskim jezicima. Hrv.-srp. značenje je psihološka metafora i ne može se odvojiti drugom etimologijom od ukr. *buryty* »wallen (von Blut)«. Odatle hipokoristik *buro* m (Vuk) = *búra* m (Vuk) »iracundus«. Budmani uporeduje *buriti se* u značenju »irasci« sa *durili se* impf. (Vuk) »sinonim: srditi se«. Od iste osnove je pridjev na *-ьn: duran, durna* = na *-ljiv dùrljiv* (18. v., Vuk) = s dva sufiksa *-ьn* i *-ovit durnòvit* (Vuk) = *drnovit* »aufbrausend«. Neobična zamjena *d za b* može se shvatiti ako je osnova bila onomatopeja. Upor. ipak *oduran* (v.). Ako je prvobitno značenje onomatopeje u *bura, buriti* bilo i »šuštanje«, onda se može shvatiti i značenje *buriti, -im* impf. (Vuk, Dubrovnik) *(po-, u-)* = *búrét, -îm* (Kosmet) *(po-se, u-se)* »sinonim: mokriti, pišati«; odatle postverbal *bur* m »pišanje« i izvedenica na *-ež búrež* m (Kosmet) »urina, mokraća« = na *-anjak,* gen. *-anjka. burănjak,* gen. *-anjka.* Odatle *burežnjak* m »noćni sud«; *buriti* i izvedenice u ovom posljednjem značenju imali bi se shvatiti kao eufemizmi.

Lit.: ARj 1, 738. 741. 742. 2, 895. 8, 576. *SEW* \, 103. *Vasmer* 147. *Elezović* l, 66. 2, 377.

búrján m (Vuk, Braničevo, -Srbija) »sinonim: apta (v.); sambucus ebulus«. Također toponim. Nalazi se u svim slavenskim jezicima, osim u slovenskom i češkom. U Panoniji posudiše Madžari *burján* »Unkraut«, a u Daciji Rumunji *.buruiană* (femininum prema *iarbă* < *herbo)* »mauvaise herbe«, veoma rašīren termin u rumunjskoj narodnoj botanici. U madžarskom je i prezime. Na Balkanu ta sveslavenska riječ nije bila posuđivana; izvor i ie. paralele nisu poznate. Upor. ipak isti sufiks u *bršljan* (v.). Bruckner i Vasmer izvode je od *buriti, burję* (v.) »durcheinander werfen« > »üppüg wachsen«, značenje koje nije ni u jednom slavenskom jeziku jasno potvrđeno. Mladenov vidi u búg. *búrján* = *búrén* ie.

korijen *bhu-* koji u prijevoju imamo u *bilje* (v.). To je samo kombinacija bez ie. ili slavenskih paralela.

Lit.: ARj 1, 741. *Miklósié* 24. *Bruckner* 50. *Vasmer* 151. *Mladenov* 50. Pujcariu, *DLR l,* 704. *Tiktin* 245. *Mihailā 72.*

burka f (Dubrovnik, samo u poslovici, gdje se rimuje sa *urķa)* »neka mala lađa«. Daničić uporeduje sa *burlot* u crnogorskoj narodnoj pjesmi < tal. *burlano, brulòtto* »čamac za zapaljivanje neprijateljske lađe« < fr. *brûlot,* izvedenica od *brûler* s pomoću sufiksa *-ot* = tal. *-otto* < vlat. *brūstulare.* Semantičke i morfološke veze nema. Bliže stoji tal. *burchio I burchia* < srlat. *burclus* »barca a fondo piatto« nepoznatog podrijetla. Unakrštanjem sa *barka* moglo je nastati u Dubrovniku *burka.*

Lit.: ARj 1, 741. *REW*[3] 202. *DEI* 616. 636. *Prati* 174. 184.

bûrkati, *-am* impf, *(uг-, uzburkano more* »uznemireno«) »sprudeln«, nalazi se još u slovenskom, ruskom, ukrajinskom i poljskom. Raširenje je osnove koja se nalazi u *bura* (v.), pomoću *-kāti* (v.), koji služi za tvorenje deminutivnih glagola, a služi i za pojačanje onomatopejske vrijednosti osnove. U prijevojnom štěpenu glasi *brkati* (v.), upor. bug. *moreto se barka* »pjeni se«. Ovamo ide i prilog *búrke* »mlazom«. Onomatopeja s raširenjem *k nalazi* se i u litavskom *burkuoti* »girren (o golubu)«. Onomatopeja je dakle ne samo praslavenska nego i baltoslavenska.

Lit.: ARj 1, 741. *Miklošič 24. SEW* 102. *Bruckner* 49. Šīrekelj, *ASPh* 28, 482. *Vasmer* 147.

burla f (Dubrovnik) »šala«, na *-ati burlati se* impf. (Dubrovnik, Potomje) = *burlati se* (Kućište, Brač) »šaliti se«. Od tal. *burla, burlare* »isto«, riječ koja se nalazi i u francuskom i u španjolskom, o,dakle je internacionalan pridjev (kao literarni termin) na germ, sufiks *-esco* < *-isk* > nvnjem. *-isch burlesco* > određeno *burleskni, burleska* »lakrdija«. U slovenskom je *-la* zamijenjeno domaćim sufiksom *-ka burka* f »Posse, Scherz«. Domaćeg onomatopejskog podrijetla je *burlati* »heulen«, *burlikanje* n »Art heulendes Weinen«, *burljati* »kollern«. Upor. i niže *burlav* i *burljati.*

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 106. Štrekelj, *ASPh* 28, 482. 508. Perušek, *ASPh* 34, 38 -39. *REW*[3] 1411. 1418. *DEI* 638-639.

burlav (Vuk), pridjev na *-av,* »naduven u obrazu, sinonim: *podbul* ŽK, Lika K, v *buhav)«.* Po akcentu i značenju razlikuje se *burlav,* pridjev s istim sufiksom, »slabačak«, odatle denominal *bûrlaviti* impf, (o-) »slabiti«. Etimologijski su zacijelo isto. Postanje osnove *buri-* nepoznato. Daničićevo izvođenje od tur. refleksivnog glagola *burulmak* »previjati se« (od *burmak* »okretati«, v. *burma)* ne zadovoljava ni fonetski ni semantički. Od istog tur. refleksiva izvodi Daničić još .dva naša glagola: *bùmjati, -am* impf, (subjekt *brod, čeljade)* »vrsti se amo tamo«. Kako je ovo brodski termin prenesen i na čeljade, veća je prilika da ide zajedno s katalanskim *bornar* »sich umdrehen«, španj. *bornear* = fr. *bornoyer* (španj. *-ear* = fr. *-oyer* < vlat. *-idiare* < gr. -ιζειν) < **bornius.* Drugi je glagol koji Daničić izvodi od *burulmak* očita naša onomatopeja: *burlikati, burlīcēm* impf. (Vuk) »plakati ricuci«, koji sadrži *-ikati* kao *urlikali, urlīčēm* od *urlati* (v.). Suglasnik *b-* je možda prema *bukati, bucati.* Hrv.-srp. glagoli izvedeni od turskih osnova svršuju se redovno na *-isati* (v.).

Lit.: ARj ì, 741. 742. 8, 487. *REW*[S] 1221. Tomanović, *JF* 17, 201.

burljati impf. (Vuk) (subjekt *crijeva), uzbùrljati, -ām* = *uzburljăt, -am* pf. (Kosmet) »kad se u utrobi nešto uzmiješa«. Elezović uporeduje s posljednjim glagolom *uzdurljăt, -am* (Kosmet) »praviti vrevu, galamu, tutnju« (subjekt *djeca),* gdje *d* stoji mjesto *b* zbog unakrštavanja s turcizmom *uzdurlèisati se* (v.). Daničić izvodi od *bura* (v.), ali najvjerojatnije je da je *burljati* onomatopeja kao i *brljati* (v.).

Lit.: ARj 1, 741. *Elezović* 2, 383. Skok, *Slavia* 15, 188., n. 79.

burma f (Vuk) = *burma* (Kosmet) »1° gladak prsten, 2° odvoj u svrdlu, u pušci, šaraf, 3° gdje voda savija«. Toponim: složenica *Karaburma* »crni prsten«, mjesto u Beogradu gdje su u tursko doba bila vješala. Odatle: indeklinabilni pridjev na *-li* (v.) *burmali* (Kosmet) u izrazu *bûrmali prsten;* imenica na *-lija burmal'ija* f (Kosmet, Vuk, nar. pjesma) »puške sve na jednu burmu zavíjené«; naša izvedenica na *-enjăk* (pridjevski sufiks *-en* poimeničen sa *-jak): burmenjăk, -aka* m (Lika) »mali svrdlić«. Možda je naša izvedenica na *-ák (v.) burmak* m (Kosmet) »kratak štap s gvozdenom budžom«. Denominali: *odburmati* pf. prema impf, *odburmávati, odbùr-*

māvām. Bez prefiksa *burmati* nije potvrđen. Opći balkanski turcizam *(burma,* isti korijen u *burgija,* v.): bug· *burma,* arb. *burme* »šaraf, Zündloch«.

Lit.: ARj l, 742. 8, 576. 13, 493. *Elezović l,* 67. 2, 502. *GM* 55. *Mladenov* 50. *Lokotsch* 363.

Burmád m (14. v., prezime) = *Burmaz* (Novaković, ime muško). Odatle toponim u pl. kao naziv porodičnog naselja (Hercegovina, Stolac). Na *-ović Burmazović* (Srbija, prezime). Od arb. sintagme *burr* »muž« (u prasrodstvu s njem. *Bauer)* i *madh* »velik« (u prasrodstvu s gr. μέγας). Arbanaska dentálna aspirata *dh* koja ne postoji u hrv.-srp., supstituirana je jednom dentalnim okluzivom *d,* drugi put sa dentalnim spirantom. Nema potrebe izvoditi ovu riječ s Daničićem od tur. *burmaz* »nosat«.

Lit.: ARj l, 742.

bùrnut m (Della Bella) = (običnije s asimilacijom *b-n + b-m) burmut* (Vuk) = *bûrmut,* gen. *burmüta* (Kosmet) pored *burnut,* gen. *bumûta* i *bornut* »satrven duhan za šmrkanje«. Odatle izvedenica na *-ica burmutica* f (Vuk) »cistella tabaci« i radna imenica na *-džija* (v.) *burmudžija* m (Vuk) »koji prodaje burmut«. Opći balkanski turcizam (složenica od *burun* »nos« i *otu* »trava«, upor. *čibuK): búg. burnút — burmut* (odatle *burnutnicaj-mutica,* arb. *burnot').*

Lit.: ARj l, 742. *Elezović* l, 55. 67. *GM* 55. *Mladenov* 50.

bursa f (Dubrovnik, Vuk) »cesa, kesa« = *bfsa* (Vodice), deminutiv *bŕsica* »vrst vrećice za drveni ugalj«. Sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino bùrsîn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *borsîn* (Boka) »tašna (u srpskim varošima)«. Od tal. *borsa,* od lat. *bursa* < gr. βύρσα (egejskog podrijetla) »odrta koža«. Odatle i internacionalna riječ *burza* < fr. *bourse.*

Lit.: ARj l, 742. Ribarić, *SDZb 9,* 135. *REW** 1437. *DEI* 569. GM 46-47.

burlati, *-am* impf. (Slovinac, južna Dalmacija, subjekt *koza)* »1° bosti rogom«. Refl. *burlati se komu* (na moru, Mikalja, Stulić) »2° nauseare« teško je spojiti sa značenjem pod 1°. Štrekelj je doveo značanje 1° u vezu s furi, *sburtà* »spingere«, postverbal odatle *sburt,* na *-ata sburtade* f. Upor. tal. *urto* s neobjašnjenim *b,* zacijelo od nekog unakrštavanja. Prefiks furi., tal. *s-* < lat. *ex-*. Daničićevo tumačenje sa *boriati* (v.) »bolovati« možda zadovoljava značenje refleksīva.

Lit.: ARj l, 742. *Pirana?* 950. Štrekelj, *ASPh* 28, 508.

burimdžuk m (Vuk) = *birindžik* pored *piríndžik* (Kosmet) »tanko bijelo svileno platno«. Odatle indeklinabimi pridjev na *-li: burundžukli košulja.* Opći balkanski turcizam *(bürüncük;* nije izvedenica od *burun* »nos«): bug. *burundžúk,* rum. *burungiuc.*

Lit.: ARj l, 742. *Elezović* l, 4. 2, 76. *Mladenov* 50. *Lokotsch* 367.

bus[1] m (16. v., Marulić, Vuk) = *busa f* (Srbija, Slavonija, 18. v.) »cespes«. Postoji u prerazličitim izvedenicama kao pridjev na *-av bûsav,* na *-ast busást,* na *-at búsat (busát čokot,* Daničić), na *-enit* (Vuk, od *busen,* v. niže) »cesposus«; kao imenica deminutiv na *-ъіго búsak,* gen. *-ska* (17. v., Gundulić), na *-ika* za biljke *busika* f »aira«, na *-ina busina* f (biljka), odatle na *-ьс businac,* gen. *-nca* m (biljka), na *-injak businjak* m (biljka). Izvedenica na *-en* ima isto opće značenje kao primitivům: *busen* m (Vuk), odatle na *-ica busènica* (također bug.), na *-jača busenjača* f »biljka polygala major«, kolektivum na *-je bûsje* n (Vuk, 17. v.). Prenosi se od biljaka na gljive u izvedenici na *-aia: busača* f »neka gljiva kojih raste više zajedno kao bus«. Denominali na *-ati: busati* impf. (Vuk) »fruticare«, *ubusât, ubûsam* (Kosmet) pf. »kad žito uhvati vlagu pa proklija, napravi se kao busen«. Ovaj glagol upotrebljava se u Kosmetu u značenju »mučiti se, zamarati se ni za što«: *busát se, busam* impf., *zabusăt, -ūsam* pf. (Kosmet) »zaglibiti se, zavući«. Taj semantički razvitak nije jasan. Upor. još *nabusati se, nàbusām* impf, »nalupati se« u bokeljskoj poslovici: *ko se motikom ne năbuşă, taj se kruha ne nākuša.* Pf. *bûsnuti.* U Istri (Vodice) *busati se = tttabusati se* (slogovi *trta-* nejasni) »tući se rogovima, kako se bore ovnovi, kad se zatrkivaju jedan na drugoga«. Izgleda da se tu radi o homonimnoj onomatopeii koja ne stoji ni u kakvoj vezi s *bus* »cespes«. Dalje: *razbùsati se, -am* pf. (Stulić) prema impf, *razbusivati se* »naglo se iz busije razviti«; pridjev *razbusav* isto tako ne ide ovamo, već stoji u vezi s turcizmom *busija* (v.). U denominalu na *-iti bušiti* (Marulić) »fruticaree, odatle *năbuşiţi, năbuşim* pf. (objekt *gubičine,* Lika) prema impf, *nabušivati* (Vuk), odatle *năbuşit* (Vuk) »opor, oporan, ljutit« možda je metaforički uporedena ljutina s busenom. Razumljiva je metafora *razbusiti šator* (Krnarutić). Od pridjeva *busat* •denominal je *abusatiti, -lm* pf. »orunjaviti po životu (subjekt *čeljade)«* u metaforički razumljivu značenju. U toponomastici *bus* je zastupljen samo u izvedenicama *Busovača* (Bosna) i *Bùsovnik* (brdo, Crna Gora).

Riječ *bus* se nalazi još u bugarskom, odatle bug. kol. *busje* i izvedenice *buser* i *bustur* s nejasnim sufiksima. S bug. *buser* može se uporedivati *busârnicaî*»koliba busenjem pokrivena; figurativno: sirotinjska kuća, ciganska koliba« i toponim *Busar* (Srbija). Što se tiče postanja, nema jedinstvenog utvrđenog mišljenja. Miklošič ispravno razlikuje *bus* »Buchs« od *bus* i *busen* »cespes«, ali ne daje etimologijskog •objašnjena za značenje »cespes«. Daničić izvodi od korijena *bhū-*, od čega je *bilje* (v.) kao arm. *bois,* gr. φυτόν. Bernekeru je ova •etimologija »einleuchtend«, ali pomišlja i na tal. *bosco* »Busch, Strauch«, u kojoj je *-co* osjećan kao naš sufiks, odbačen i rekonstruiran primitivům *bus.* Pri tom ne vodi računa o izvedenici *busen.* Mladenov isporeďuje *bus* s tal. *busso, bosco* i njem. *Busch.* Kako je *bus* potvrđen samo u hrv.-srp. i bugarskom, može biti i relikt iz iliro-tračkog supstrata.

Lit.: ARj l, 743. 744. 745. 7, 219. 8, 487. 13, 493. *Mladenov* 50. *Miklošič 25. SEW* 103. *Elezović* l, 67. 68. 185. 2, 377. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *GM* 56. *DEI* 571. 642.

bus[2] m (Vuk, Dubrovnik, 16. v., Hektorović, Zoranie, Kavanjin, Vodice, Božava) = *-busa* f (Prčanj) = *buks* m (Zagreb, prema njem.) = **bukso* m (Vetranie, prema gen. *buksa,* prema lat. *buxuš)* »šimšir (v.), Buchsbaum«. Izvedenica na *-alica büsalica* f (Vodice) »frula izrađena od busa, šimšira«, deminutiv л*a -ič — ić buslč,* na *-ište* = lat. *-etum büstšte* »buxetum«. Od tal. *bosso* »isto«, od lát. *buxus* < gr. πυξός.

Lit.: ARj l, 727. 745. 793. Rešetar, *Štok.* 229. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1430. *DEI* 571.

-**bus**[3] moderan sufiks za oznaku novokonstruiranih većih kola na benzinski ili električni pogon, nastao od *omnibus* (dat. pl. od *omnis)* »sav«, upravo »vozilo koje služi svima«, nastao •od latinskog nastavka za dativ i ablativ. Prema tom čisto latinskom modernom nazivu nastade od *auto-* (kratica od *automobil* < fr. *voiture automobile* (1875) *autobus, trolejbus,* u Rimu od *fib* (lat. *filum) filobus* (1936). Interesantan primjer za nastajanje sufiksa.

Lit.: Prati 78. 589. 700. 434. *Dauzāt* 61. *Vujaklija* 975. *DEI* 640.

Busadosa (14. v.) prezime od arb. sintagme *bythë* »stražnjica« + *dose* »svinja«. Upor. za takvu tvorbu kordunsko prezime *Kurepa* kod banijskih Srba i u Sandžaku od rum. sintagme *cur* < lat. *cülus* + *iapă,* gen. *epei* »kobila« < lat. *equa).*

Lit.: ARj 1, 744. 5, 811.

busati[1], *busam* impf, i refl. *busati se* (16. v., Hektorović, Vuk) »udarati, biti, tući, lupati« prema pf. *bûsnuti* (Vuk) »(metafora) naglo doći«. Pridjev na *-av busav (vîtar, Dalmacija),* poimeničan na *-ica busavica* (Dalmacija, Pavlinović), na *-it năbuşit* (Vuk), na *-ovan büsōvan,* na *-ovit busnòvit* (sva tri pridjeva u značenju »iratus«; upor. i što se veli pod *bus* »cespes« za *năbuşit).* Daničić dopušta mogućnost postanja od tal. *bussare* koji ima slično značenje »l° battere, picchiare, 2° muoversi«. Možda je vjerojatnije da je u vezi s rum. prilogom *busnă, busta* (Moldavija) u izrazu *a da busnă în casă* »banuti, bûsnuti«. Prije će biti da se radi o onomatopeji u sva tri jezika. Upor. i *busati*.*

Lit.: ARj l, 744. *Tiktin* l, 246. *REW** 6837. *DEI* 642.

busati[2], *-am* impf. (Budva) »(ribarski termin) plašiti ribu bacanjem kamenja u ono mjesto gdje je ardura (v.) planula«. Apstraktum *busanje* n (Budva) »plašenje ribe«. Pf. *busnüt* (Božava) prema impf, *bušivat.* Od tal. *bussare* »muoversi«; upor. *bucati; busati se u prsa* »udarati se« drugog je podrijetla, tj. od tal. *bussare* »picchiare, battere« (upor. i *busati*[1]*).*

Lit.: ARj 1, 744. Cronia, *ID 6. DEI* 642.

busija f (Vuk, 16. v.) = *pusija* (Bosna) -— *pusija* (Kosmet) »sinonim zasjeda«. S istoka došla je riječ dosta rano i na *zapad* gdje je znaju Baraković i kajkavski leksikografi. Kavanjin ima *bus,* a taj oblik nije potvrđen u narodu. Berneker i Meyer poznaju i slov. *busija* kao staru riječ, kamo je došla preko hrvatsko-kajkavskoga. Izvan hrv.-srp. u balkanskim jezicima ovaj turcizam *(pusu:* nastavak *-ul-i > -ija* kao u *japija, jazija, kapija, komšija)* iz oblasti vojništva raširen je sa *p* mjesto *b:* bug. *pusija,* arb. *pusi* f, cine. *pušie.* Razlog za promjenu *ρ > b* nije poznat. Od turskih jezika poznaje *b* džagatajsko *bosu* =

tur. *pusu*. Možda se radi o starijem turcizmu koji nije ušao u hiv.-srp. iz osmanlijskog nego možda iz kumanskog (pečeneškog).

Lit.: ARj 1, 744. *SEW* 1, 104. *Miklósié* 25. *Elezović 2,* 150. *Mladenov* 536. *Pascu 2,* 158., br. 878. *Deny* § 869. *GM* 359. *Matzenauer, LF 7,* 18. Korsch, *ASPh 9,* 663.

busloman τη (Krnarutić, Kavanjin) = *buslomanin* (Mrnavić, sa -*in* k ao u *Srbin)* = *busromanm* (15. v., *Mon. şerb.)* = *busormanin* (Kavanjin) = *busulman* (Zanotti) = *busurmanin* (Rapić), dolazi iz perzijskog plurala *musliman* = pučki tur. *müsürman,* a ovo iz ar. *muslim* »onaj tko se predaje božjoj volji«. Promjena *m* > *b* odgovara sjevernoturskom izgovoru. Odatle i rum. *busurman,* madž. *böszörmény* istog značenja, a odatle opet naši pridjevi 16. i 17. vijeka *besermenijski, bestermanijski* i *bestrimanski* pored *buslomanski* (16. i 17. v.); í je umetnut u grupu *sr* (upor. *oštar,* v.). Danas se ti nazivi više ne upotrebljavaju, nego *musliman* (Bosna) ili *musloman* prema perzijskom pluralu.

Lit.: ARj 1, 239. 252. 253. 746. *Tiktin* 246. *Vasmer* 153. *Gombocz-Melich*- 1, 530.

busovat, -*ujem* impf, (istarska nar. pjesma) »javljati, prokazivati«. Radna imenica na -*ovié busovič* (izolirana tvorba; 13. v., zakon vinodolski, tu se pominje uz *graščika* i *satnika;* statut vrbnički) »telai, zdur (Dubrovnik), riparius«. Svakako je naša izvedenica na -*ovati* kao denominal, možda od istrom, *bus* (Rovinj) < lat. *vox,* gen. -*cis, bous* (Milje), mlet. *boza,* u krč.-rom. *baud.* Daničićev prijedlog, da je od tal. *baciare* »vikati, objavljivati, razglašivati«, ne objašnjava ništa, kad tog talijanskog glagola nema. Ima *bocciare* u sasvim različitom značenju.

Lit.: ARj 1, 746. *Mažuranić,* 110. *DEI.* 548. *Banali l,* 254. 2, 173. 334. 381. 385.

bust m (16. v., Marulio) »prsa od haljine«. Od tal. *busto* »tronco di corpo umano«, od lat. part. perf. *combustus* od *comburere* »spaliti« »lik preminuloga na grobu«, dobiveno odbacivanjem prefiksa *com*-. Odatle prema francuskom izgovoru *bista* = *bista f* (kao internacionalna riječ < fr. *buste).* Na tal. deminutivni sufiks -*ino bùstìn,* gen. -*ina* (Dubrovnik, Cavtat) = *bušttn,* gen. -*ina* (Korčula) »pršnjak«.

Lit.: ARj 1, 746. *REW*[3] 1422. *DEI* 643.

bûsula f (17. v., Dubrovnik) = (sa zamjenom sufiksa -*ula* našim -*alo) busalo* n (16. i 17. v., Vetranie, I. Držić) = (s izgovorom *z* mjesto *s,* upor. *bazen* za fr. *bassin* u hrv. gradovima) *buzola* »(pomorski termin, nadomješten neologizmom) sjevernica«. Od gr. akuz. πύξις, -ιδα > kslat. *buzida* (za *d* > *l'* upor. *amylum* < tal. *amido)* > tal. *bùssola.* V. *puška.* Internacionalni italijanizam.

Lit.: ARj 1, 744. Cronia, *ID 6. DEI 642.*

buša f (Hrvatska) »1° krava kratka a debela, 2° ime volu Gacke)« = *buša* (ŽK) »kratak malen loš vo«. Također slov. *buša* »eine Art kleiner Kühe«, odatle slov. *bušák* za vola i augmentativ *búšina.* Izvedenice: na -*ak* (v.) *búsak,* gen. -*âka* (Vuk) »vo omalen i čvrst* i na -*inja* (v.) *bušakinja f* »krava malene pasmine«. Ovamo ide možda i *bušat* m (Vuk, narodna pjesma, u opoziciji s *dorin)* »ime konju«. Upor. rum. *bou bucıan* »Abart des moldavischen. Rindes«, pridjev *bucįit* »vollgestopft«. Hrv.-srp. naziv potječe od madž. *busa* »untersetzt, dick, zdepast, zbijen«. Od te madžarske riječi izvodi Daničić i *buša* f, pl. *buše* (Vuk) = izvedenica na -*ar bušar* m (Slavonija) »preobučena momčad pred bijele poklade«.

Lit.: ARj l, 746. *Gombocz-Melich* 1, 579. Maretić, *Gr. 266. Pleteršnik* 1, 72.

busati, -*am* impf. (Istra) = *basovati, -ujem* (Hrv. primorje) »sinonimi: ljubiti, cjelivati« prema pf. *bušnuti* (Hrv. Primorje, Krasica) = *bušnut* (otok Cres) = *bušnuti* (Mikalja^ Stulli) »poljubiti«; *obuševati, -ujem* (Istra, nar. pjesma) »naokolo izljubiti«. Odatle: imenica na -*ьc bušac,* gen. *busca* m (Istra) »»osculum«. Iz čakavskoga je istromurunjski (Cici) *bušni* istog značenja. Možda posuđenica iz furl. *bussa.* Budući da se osnova nalazi i u njem. *bussen,* ar. *bus,* može biti i naša onomatopeja. Upor. i alb. *buze.*

Lit.: ARj 1, 747. 748. Tentor, JF 5, 203. *Lokotsch* 368. *GM* 57. *REW** 1419.

bušiti, *bušim* impf. (Vuk, štokavski) »tebrare; sinonim: šupljiti«. Nije potvrđeno u starijih zapadnih književnika. Akcentom se razlikuje od onomatopeje *bušiti* (v.). Može dobiti prefikse *iz-, na-, pro-*. Od *probušiti?* koje se nalazi i u bug., je rum. *a prăbuşi* »versenken« s promijenjenim značenjem. Slov. *prebušiti.* Ne postoji u sjevernim slavenskim jezicima. Od iste je osnove pridjev na -*ьn búSan, bušna* (Srbija) »probušen« i hipokoristička radna imenica na -*ko* (upor. *Miško·* od *Miho, Mihael) búško* m »burgijaš (v.)«. Imenice: na -*otina* (v.) *bušotina f* »jama na daski ili drvetu« (Vuk), na -*ljika bušljika* f »porus«, odatle pridjev na -*av bušljikav.* Sufiks -*ljikav* i -*ljika* nastao je analogickí prema *šupljikav* od *šupalj.* Ovamo možda i na -*ica: bušlca* f (Kosmet) »čioda« kao i deminutivni glagol *buškarati.* Daničić izvodi od *búhati* (v.) »pulsare«. Ali nije jasan semantički razvitak.

Lit.: ARj 1, 746. 747. 748. 7, 220. *Tiktin* 1231. *Elezović* 1, 69.

huškati, -*am* impf. (Perast). Od tal. *buscare* »procacciarsi, rubare« < španj. *buscar* »cercare«.

Lit.: DEI 640-1. *Brajković,* 17.

buštrić m (16 v., Vetranović). Značenje »laživac« daje Daničić s upitnikom. On ga izvodi od tal. *bugiardo* < sjev.-tal. *bugiadro (-adro* < lat. -*ator,* srlat. *bausiator),* u Kalabriji *vusciaru.*

Lit.: ARj 1, 748. *DEI* 630. *StPH 1,* 417. Djamić, *Grada* 18, 173 — 89.

but, gen. *buta-m* (Vuk, nar. pjesma, štokavski) »sinonim: stegno (v.)«. Odatle: deminutiv na -*ič butii* m (Vuk) = na -*ica bulica* f »makova glava« i na -*bk bütak,* gen. -*âka* m (Kosmet) = *bütka* f (Kosmet) »batak od životinje«; sufiks -*ák* je došao od *batak,* v.; to je unakrštavanje dviju riječi slična značenja. Opći balkanski turcizam *(but)* iz oblasti naziva tijela (upor. *bubreg):* bug., arb., rum. *but,* ngr. μπούτι »cuisse de boeuf«.

Lit.: ARj 1, 748. *SEW* 1, 104. *Lokotsch* 372. *GM* 56. *Elezović* 1, 68. Korsch, *ASPh* 9, 493. Iljinski, *IzvORJAS* 23, *2,* 180-245.

bùtarag, gen. -*arga* (Bijela, Zore) = *butãrga* f (Budva, Dobrota, Molat) = *putarga* (Ulcinj, arb.) »ikra«; *riba bùtargana* »ikraš«. Od tal. *bottarga* (15. v.), od srlat. *butarìgus* (1320. u Veneciji), od ar. sing, *butārth,* pl. *batrah* »isto«.

Lit.: Zore, *Palj.* 205. *REW*[3] 6705. *Lokotsch* 274. *DEI* 575.

bùtiga f (Perast, 17. v., Cavtat, Zore) = *bùtiga* (Dubrovnik) = *butîga* (Rab, Kućište) = *butīga* (Božava) »(trgovački termin) dućan, stačun, štacun (ŽK)«. Radna imenica na -*ir* < mlet. -*er* '< lat. -*arius butigîr,* gen. -*īrā* (Rab, Božava) »dućandžija, štacunár (ŽK)«. Od tal. *bottega,* mlet., tršć. *botegher,* od gr. αποθήκη od άποτίθημι »postavljam«. U slov. također *betéiga* (Notranjsko), *beţie ga* (Režija), *butocha, betegár* = *bedgar, botegar* < furl, *butegar* pored *botegher.* Ista grčka riječ služi kao farmaceutski termin *apoteka f* (danas i neologizmi *ljekarna, ljekarnica), apotekar,* gen. -*ara, apotekarovj-ev, apotekarski, apotekarija* = (hrv.-kajk. sa *o* > *a,* asimilacija nenaglašenih samoglasnika) *apatéka* (Vuk, Belostenec, Jambrešić s istim izvedenicama) = (s aferezom α- kao u grecizmima) *pateka* (Lika), *patekar* (Belostenec), *patekarija* (Belostenec) = (zatvoreno *e* > *i) patika* (ŽK), *patikär* (ŽK), *patikarija* (Jambrešić) iz madž. *patika* »farmacija«.

Lit.: ARj l, 94. 97. 749. 9, 699. 700. Kušar, *Rad* 118, 21. Budmani, *Rad* 65, 165. Šturm, *ČSjfK 6,* 58. 72. Štrekelj, *DAW* 50, 46. Zore, *Rad* 108, 216. *REW** 531. *DEI* 249.

bütorica f (Rijeka, Hrv. primorje, Cres» ŽK) »maleno breme drva kao najniža jedinica kod kupovanja«, deminutiv na -*ica* od *butura f* (Belostenec) »breme«. Od madž. *bútor* »sarcina«. Femininum je kao u drugim riječima iz madžarskoga, upor. *bitanga* (v.). Ova madžarska riječ nalazi se i u slovenskom., te ukrajinskom. Nikakve veze s tom riječi nema. *bùturnica f* »zatvor« koja, kao *pars pro toto,* stoji u vezi s rum. *butur e* m »Baumstumpf», *buturugă* f (Muntenija) = *butuc* m = *buştean* m »Klotz«, *butoară* f »šuplje drvo«; *buturnica znači* naime mjesto gdje su zatvorenicima stavljali noge medu klade; *bütur* pored *bútor* m. (Kosmet) »sinonimi: đavo, bijeda, andrak» neka bolest« možda stoje također u kakvoj vezi s rumunjskom riječi. Za sada se ta veza ne može objasniti.

Lit.: ARj 1, 749. 750. *MiЬIoШ* 25. *SEW* 1, 104. *Gombocz-Melich* 1, 583. Tentor, *JF* 5, 203. *Elezović* 1, 68. *Tiktin* 247. Perašek, *ASPh* 34, 39-41.

bùtruga f (Pijavičino, Pelješac, Zore, južna Dalmacija /?/) = *butrüga* (Smokvice, Korčula) »1° plosnati sud od vina, 2° mala bačvica za nošenje pića na polje (domaći produkat; *bréma, bremica* u Šibeniku)«. Ovamo· možda sa *ъ, ь* > *a: batàluga* (Konavlje) »bačvica za vodu«. Upor. stcslav. *Ъыагь; r* može biti i umetnuti suglasnik poslije *t* kao u *vltrice, prosinca* (ŽK), *Spalatro* itd., -*uga* je augmentativni sufiks. Upor. *botac.* Od tal. *botte* < lat. *buttis* (564). Upor. aro. *butē* i *puta* (v.), također bizantinsko. Odatle i germanske posuđenice, lat. *futtis* etruščanskog podrijetla.

Lit.: Zore, *Palj.* 216. *GM* 56-57. *DEI* 576.

butum = *butun* (glede dočetnog *-m* upór. *bedem,* v.), indeklinabilni pridjev (upor. *butun dtmjaluk,* Banja Luka, »cio, sav svijet«), odatle u Bosni i *butumtte (<* tur. *butun* + tur. post--pozicija *-iie* »sa«) »sve zajedno, sve skupa«. Jedanput u pisca Crnogorca s našim dodatkom *-om* kao prilog, *butumom* »posve« = *bütün* (Kosmet) »sve«. Nalazi se još u arb. *bütün kao* prilog. Turcizam *bütün, istog* značenja, izvedenica je od *bütmek* (istočnoturski) = *bitmek* (osmanlijski) »dovršiti« s pomoću sufiksa -m/ *-uni-un* kao u *yog-un* (odatle naš pridjev *jogunost,* v.), *tüt-ün* »dim, duhan« (odatle bug. i mak. *futuri).*

Lit.: ARj 1, 749. *Elezović* 1, 48. 2, 500 *GM* 58. *Deny* § 345, 348. *Školjić* 1, 123–4.

buza[1] f (Kosmet) »grotlo na kotlu (kalajdžij-«И izraz)«. To je provincijska posuđenica iz arbanaskog, potvrđena kod nas samo u zanatskom govoru Kosmeta, ali se uza sve to može označiti kao balkanska riječ ilirotračkog podrijetla jer se nalazi i u búg. *búza* »Wange«, rum. *buză í* »Rand eines Gerasses«, *buză fosei* »Schneide« i cine. *budză*. Riječ je srodna s lit. *burnà* »usta« (Joki). Prema Bariću arb. *buze* nastalo je iz deminutiva *burë-ze* »ustašca«. Glede sufiksa *-zë* upor. *dreteza* (v.) i antroponime *Ivezić, Nikezić.*

Lit.: Elezović 1, 64. *GM* 57. *Mladenov* 48. Wędkiewicz, *MRIW* 1, 262–91, 403–4. Jokl, *Stud.* 11. *Tiktin* 248. Baric, *JF* 3, 203.

buza* f (Vuk, Bosna, Srbija, Slavonija) = *boza f* (Bosna) = *boza,* gen. *boze* (Kosmet) »piće od žita (npr. prosa) i vode«. Odatle *buzadžija* m »koji pravi i prodaje buzu« i *bozadžinica f* (Kosmet) »mjesto gdje se pravi i prodaje buza«; odatle i muslimansko prezime u Bosni *Buzadžić*. Evropski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *buza* > tur. *buza / boza* »eine Art Hirsenbier«, proširen i na Balkanu: bug. *buza/boza,* rum. *boza.* U šatrovačkom (boškačkom) jeziku (= argot) Kosmeta znači i »rđav, loš« *(boza rabota* »rđav rad«).

Lit.: ARj 1, 750. *SEW* 1, 104. *Elezović l,* 53. 472. *Mladenov* 39. 48. *GM* 43. *Lokotsch* 376. *Škaljić* 1, 115.

buzđo, gen. *-da* m (Cres, Budva, Molat) = *Mzdo* (16. v., M. Držić, Dubrovnik) *buzdo* (Brusje, Hvar) »glupan, zvekan, čeljade kratkoumno i neobrtno«. Denominai na *-iti buzditi (što buzdiš,* Budva) »buljiti, budalasto, bez razmišljanja gledati«. U mletačkom govoru Cresa također *busdo*. Upor. dubrovačko prezime *Bosdari* < *Božidar* sa tal. *-i* kao *Budmani, Liepopili.* Kako u Istri *Zvane* < *mlet. Zuan* < *Johannes* znači i »glupan«, možda je i ovdje *buzdo* nastalo od *Božidar* i kod Talijana postalo od ličnog imena pejorativ. Ako se usporedi s *buzdo* istarsko prezime *Buzdan* (Lanišće i drugdje), *Buzdan* (Piran, Portorož), *Bosdachin, Bosdakin, Bozdakin, Buzdakin* (Umag, Kaštel), moglo bi se misliti i na izvedenicu od *vox de cani.*

Lit.: Cadastre, Suppi, s.v. Ribarić, *SDZb* 9, 136. *DEI* 640. Štrekelj, *ASPh 26,* 422. Zore, *Tud. 5.* Hraste, *JF 6,* 211.

buzdòhãn m (Vuk, Baraković, Gundulić) = (običnije danas sa *h > v) buzdovan,* gen. *-dna* (Vuk) = *buzdovan* (Kosmet) pored *buzduvan* = (bez *v) buzdoan* = *buzduhan* (Kavanjin) = *buzduvan* (Kanižlić) »sinonimi: bat (v.), topuz (v.)«. Opći balkanski turcizam iz oblas_ti vojništva *(bozdoğan,* složenica od *bös/bot* »leer, wüst, zerstört« i *tok/tog* »erzeugen«, dakle »ono što stvara pustoš«, »Streitkolben«): bug. *buzdogán,* rum. *buzdugan* (također rumunjsko prezime), arb. *poštovan* (glede *b > p* upor. *busija* i hrv.-srp. *pust').* Mjesto tur. *ğ* (γ) nalazi se *h > v* samo u hrv.-srp. i u arbanaskom.

Lit.: ARj í, 750. *SEW* 1, 105. *Mladenov* 39. 48. *Elezović* 1, 64. *Lokotsch* 333. *Vasmer* 137. *DEI* 571.

buzduk, gen. *buzdüka* m (Kosmet) »čeljade koje dobro jede, a nerado radi«, odatle augmentativ na *-ina* (v.) *buzdučina* m (Kosmet). Nigdje drugdje nije potvrđen taj turcizam (upor. *buzduk kavmi* kod Evlije Čelebije kao ime naroda).

Lit.: Elezović 1, 64.

Buzet m, toponim, mjesto u Istri; *u* je nastao odsonantnog/Sfeei *(l215,meju Blzetom* i *Kaštelom* u *Istarskom razvodu), a e iz* palatalnog nazala kao u *Poreč*. Pridjev (ktetik) na *-bsk buzetski* = *komun blzecki,* odatle etnik na *-janin Blzešćani* (16. v., upor. ženski etnik od *'Boljun Boljumćicd)* pored *Buzećanin*. Predslavenski (rimski) je oblik *Piquentum* > danas tál. unakrštanjem sa *pinguis Pinguente* (tako već 1102). Odatle disimilacijom *n-n > l-η* i zamjenom *gu > z* kao u furlanskom hrvatski oblik. Dočetak *-entum* veli da je toponim iz predrimskog vremena. Glede *pl* > *ЬI* upor. *Bovec* < *Bļc* < tal. *Plezzo,* njem. *Flitsch.*

Lit.: ARj 1, 751. Skok, *NVj* 23, 341. *AČ* 4. *Šurmin* 10. ss. *CD 2, 6.* Skok, *IG* 3, 16–19.

buža f (16. v., Dubrovnik, M. Držić, Mljet) = *búza* (Korčula, Sutomore, Potomje) = *buza* (Molat) = *budža* (Bosna) = (metateza) *džuba* (Hercegovina) »rupa, luknja«. Talijanski deminutiv na *-etta* < vlat. *-ina bužeta* f (Dubrovnik, Cavtat) »luknjica, zapučak«. Denominal: *buzaţi* impf. (Molat) *(pro-), probužati* (Zore, Mljet) »bušiti«. Od mlet. *buso, busar* = tosk. *bugio,* istrom, *bous, bóuźa.* Ovamo ide deminutiv na *-ar* + *-tk bužárak,* gen. *-arka* (Dubrovnik) »mala rupica, zakutak«. Stoji u vezi sa *buco;* prema pl. *buci* > *busi* stvoren je sing, *budo* (Rim) (od mlet. glagola *busar* postverbal *buso* > *bugio,* Battisti-Alessio), prema Meyer-Lübkeu unakrštanjem od *vacuns* i *pertugio* (što mi se čini manje vjerojatno).

Lit.: ARj 1, 751. 12, 252. Zore, *Palj.* 216. *Ive* 12. *REW*[3] 9115. *DEI* 650. *Prati* 101. Alessio, *RIO* 1, 241.

C

cacarica f (Belostenec) -»cicer« = *cocor* m (Sulek) »lathyrus cicera« = *cicer* m (Sulek) »lithospermum arvense« = *'cicerica* (sulek) »rhamnus infectoria« = *dcerka* (Belostenac, Sulek) = *čičerka* f (također slov.) »cicêr minutum« = *ćićerka* (Dalmacija, Pavlinović) »sočivo poput leće, koje se melje i od njega naraste kruh« = (odbacivanjem *-erka) čić,* gen. *čiča* m (Rab, Vrbnik) »slanutak, tal. *čeče* > krč-rom. *čič* (prema Bartoliju posuđeno iz hrv.)« = *cucuvarda* (Pag) = *čičevarda* »cicer arietinum« *(cicevarda coriena,* 15. v., u mletačkom rukopisu, Šulek) = (sa deminutivnim sufiksom *-bk > -ák) čičak,* gen. *-čka* m (Belostenec, Jambrešić, *divlji, crljeni, žuti,* s apozicijom *čičak grah)* = *ćtćak,* gen. *-čka* (Prigorje) = *číček* (slov.) »čičerka« = na *-arica čičarica* »ervilia« = (sa umetnutim *n) činčera* f (Gorensko). Od lat. *dcer* mediteranskog podrijetla (prema Battistiju) > tal. *cece,* cine. *feaţire.* Ušlo je i u balkanski latinilel arb. *qikërë* »Kichererbse«, odatle prijelaz *ì, e* > 6 > α u *cacarica, cacar.* Mlet. *tsezara* ušlo je u slov. *cízara* f = *rízra* = *cízarka.* Njem. *Kicker* < lat. *cicer* ušlo je u hrv.-kajk. *kihra* (Belostenec) = slov *kíhra* > *kira* (ŽK) »cicer arietinum«. Čudan je oblik *macizra* f (Haloze, slov.) = *manza* = *marciza.* Dočetak *-ka* u obliku *čičerka* može da potječe od tal. *cicerchia* < lat. deminutiv *dcercula,* arb. *thirkë.* Upor. *Džidžarín* (na podnožju brda *Mǎjlîke,* Bar) = *Kakaraine* (Krk, krč.-rom.) <**dcerina.*

Lit.: ARJ 1, 752. 776. 2, 21. 136. 4, 947. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik* \, 10. 85. 103. 396. 539. Sturm, *ČSJK 6,* 49. 50. *Banali* 2,177. *REW** 1900. 1901. 1902. *DEI* 831. 926. *Sulek, Im.* 55-6. 43. 508. Machek, *ČSR* 126.

cácoriti impf. (Srbija, subjekt: *kokoš),* onomatopeja u kojoj se oponašaju glasovi kokošiju, kao u sinonimnim onomatopejama *kokodakatilkak-* (v.), *kakotati, rakoliti se* (v.). Onomatopeja istog tipa jeste *cúcoliti* — *cacoriti* impf, *(us-)* (Vrančić, Mikalja, Belostenac, Lika) »garire, gracillare« koje Daničić krivo izvodi iz tal. *ciangolare* »blebetali« koje je također onomatopeja iste prirode. Ovamo također kao onomatopeja istog tipa *gágoliti, -im* impf. (Lika) *(raž- se)* »brbljati«.

Lit.: ARj l, 752. 754. 3, 88. 13, 21-2. Štrekelj, *DAW* 50, 12.

cäf (Bogišić, nar. pjesma, 17 v.) »1° barabanat, pandur, zbir (Hrv. Primorje), 2° slovensko prezime« = *cav* (18 v., Zakon poljički) »3° glumac«. Nalazi se još u slovenskom i poljskom te arb. *caf.* Od mlet. *zaffo* »sbirro« (iz argota). Može biti metafora od *zaffo* »čep« u govoru lupeža < langob. *zapfo.* Daničić stavlja ovamo još *capati se* impf. (Bosna) »igrati se žirkama tjerajući ih u jamu«, denominal od *capa* f »kad dva žira dođu u jamu, onda je *capa*«. Sama igra zove se *capanje.* Nije vjerojatno da je bosanski naziv za dječju (ili pastirsku) igru lalijanizam. Daničić je stavio ovamo još i Marulićev impf, *capariti, -im* koje je nejasno značenjem i tradicijom teksią. Taj glagol u Srbiji znači »udarali nogom«. Očilo je glagol oblikovan sufiksom *-ar-iti* kao *zivariti* = *životariti* i ne poklapa se nikako sa *zappare* »kopali« koje je donominai od *zappa* »motika« (v. *capin)* ilirskog podrijetla. Daničić je ovamo slavio i *câpnti, -im* impf. (Bosna) »svađajući se nepreslano vikati na nekoga«. Vjerojatnije je sve te glagole vezali sa *capa* (v.).

Lit.: ARj 1, 752. 755. 764. *Miklošič* 27. *SEW* 1, 120. *Bruckner* 55. *GM* 439. *REW** 8565. *Prati* 253. 1058. *DEI* 841. *Ribarić, SDZb* 9, 137.

cagalja (Mikalja) »framea, darda«. Od tal- *zagàglia* < berb. *zagãya* »crnačko oružje«-

Lit.: ARj 1, 752. *REW** 9591. *Lokotsch* 2181. *Prati* 1058.

càgrije, gen. *càgríjã f* pl. (Vuk) = *sagrija* (nar. pjesma) »kore od noža, nožnice, Chagrinleder, Scheide« = (s umelnutim *n* pred velarom) *cangrija* »u pčele gdje ima žaoku« (ne razabira se semantička veza) = *sàrgija*

(nar. pjesma) »Scheide«. Dolazi od tur. *sagri* »1° Korduanleder, 2° groppa di bestia« > fr. *chagrin,* evropski turcizam.

Lit.: AR} 1, 752. 14, 484, 647. *REW** 7512. Miklošič, *ASPh* 11, 111. *Lokotsch* 1760.

cagŕknuti pf. (Srbija, Milićević) »sinonim zveknuti«. Ova onomatopeja običnija je sa *č* mjesto *c:* 1° s vokalom *a: čagrljati* impf. (Vuk) = *čagr̃tati* impf. (Vuk) »strepitare«. Odatle imenica sa sufiksom *-aljka* (v.) *čagrtā-Ijka î* »crepitaculum«; 2° sa samoglasom *e* mjesto (u istom značenju) *a: legttati* (Srbija, Milićević, Stulić) = *čegrljati* impf, i odatle imenica s istim sufiksom *čegrtāljka* f (Vuk). Hrv.-srp. onomatopeja. Služi kao primjer kako se i u onomatopeja ograničenih na jedan jezik lako mijenjaju samoglasnici i suglasnici da bi se jezično izrazila imitacija prirodnog zvuka.

Lit.: ARj l, 752. 879. 880. 920.

čajger m (Hrvatska, gradovi) = *cajnger* = *cagar,* gen. *-ara* (ŽK) »sinonim: kazaljka na satu«. Njem. *Zeiger.* Noviji germanizam. Stariji je *cegar* m (genitiv nije potvrđen, Belostenec, Jambrešić).

Lit.: ARj ì, 766. Jagić, *ASPh »,* 320. *Striedter-Temps* 107.

cäjt m (Brod, ŽK, hrv.-kajk. i slov.) nije sinonim za *vrijeme* (v.) nego ima isto značenje koje i njem. *Zeit* f, od kojega potječe kao noviji germanizam. U narječjima, koja ga posjeduju, kao ŽK, *vrime* znači ono što u štokavskom *nevrijeme* (v.), tj. atmosferske promjene (kišu, snijeg, oluju), odakle se vidi kako posudenica daje drugi smjer semantici domaće riječi.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 319. Strohal, *Rad* 196, 84. *Striedter-Temps* 108.

cajzel m (potvrđeno u jačkama ugarskih Hrvata) »miš«. Njem. *Zeiselmaus,* upor. *Zeilbär.* Noviji germanizam.

Lit.: ARj 1, 753.

cajzić (1°) m »fringilla spinus = carduelis spinus L.« = (2°) *cajzl* (nedovoljno potvrđen oblik koji se govori u hrv. gradovima). 1° predstavlja noviji germanizam, od njem. *Zeisig,* sa zamjenom dočetka *-ig* sa *-ić.* 2° je bav.-njem. *Zeisel.* U ovakvim posuđenicama postoji i kod nas sonantno /. Njemačka riječ je upravo posudenica iz slav. *čii* m, koji se nalazi u ruskom, ukrajinskom i poljskom. Onomatopeiskog je podrijetla. U slavenskoj se onomatope)i oponašaju glasovi ove ptice. Čiá je kod nas potvrđen u izvedenici *čižak,* gen. *čı́ška* m »fringilla spinus L.«, Rumunji posudiše *ciz* pored *cij* (Sedmogradska), Madžari *cziz.* Oblik *ciz* »acanthis« < srvnjem. *zise* nije dovoljno potvrđen.

Lit.: ARj 1, 753. 804. 2, 52. *Miklošič* 36. *SEW* 1, 158. *Bruckner* 83. *Weigand-Hirt* 1311. Hirtz, *Aves* 34. Fink, *Im.* 17.

cákati, *cakam* impf. (Bac) »bacati što, udarati nogom« prema pf. *ćaknuti, -em',* s prefiksom *o- ocakati* »otjerati, protjerati«. U bug. *caka* f, *cakam* ima značenje »igra na karte«. U Kosmetu postoji *čak* »uzvik kojim se obilježava glas prskanja stakla«. Tome uzviku odgovara *caka, caka,* za zveku (Vuk). Prema tome je *cákati* očito onomatopejskog podrijetla, i ne može biti posudenica iz tal. *scacciare (*excaptiare)* »otjerati« kako misli Daničić. Ovamo ide s glagolskim sufiksom *-tati: càktati, cakčem* impf. (Srbija) »tinnire«. Onomatopeja postoji i u rum. *a ţăcăni* »knacken« pored *a ţăcai* kao i *toc* »ritsch«. Upor. i tur. imperativ *çak* »udari« od *çakmak.*

Lit.: ARj 1, 753. 754. 8, 501. *Elezović 2,* 417. *Tiktin* 1545.

čakija f (Belostenac, Daničićev akcenat *čakija* je proizvoljan) = *čakija* f (Vuk, Crna Gora, 17. v.) »uncus, domaći sinonim: kuka (v.)«. Odatle denominal na *-ati* (v.) *čakljati, -am* »udarati pritke«. Nalazi se u slovenskom i slovačkom sa *e* mjesto a: *čekla,* iz čega bi se moglo zaključiti da je α = *e* < ь. Madž. *csàklya* istog značenja možda potječe iz hrv.--srp., rum. *ciocia]ciocia,* pi. *ciaclii* možda također iz istog vrela. Postanje nije objašnjeno. Možda je avarska riječ, srodna s tur. *cangai* istog značenja, koje se nalazi u hrv.-srp. *cengel* m u narodnom govoru i pjesmi, [v. *čakija}.*

Lit.: ARj 1, 754. 883. 938. *Gombocz-Melich* 808.

calați, *calăm* impf, (subjekat *zmija,* Srbija) = *calat, -am* (Kosmet) »plaziti jezik (u stvarnom i prenesenom značenju), sinonim: palucati«. Daničić misli da može biti istoga postanja kao i *čalovati* »varati«, što se semantički ne poklapa. Drugo njegovo upoređenje s *cdljati* impf, (objekti: *čašu, ogledalo)* »brljati« može da stoji. Izgleda kao onomatopeja za kretanje.

Lit.: ARj 1, 754. *Elezović 2,* 417.

canca f (16., cakavizam?) »brbljanje, blebetanje«. Denominai na *-ați căneați* impf, »blebetali«. Marulić (16. v.) ima *conca* »besposlića, lakrdija«. Mada su to onomatopeje, kako se vidi iz reduplikacije, bez sumnje su posuđenice od tal. onomatopeje *cianciare* (14. v.) »parlare per burla«. Upor. Vukovu onomatopeju: *to je cã ću* »nugae«. Obje varijante doživjele su razne izmjene. U čakavskom obliku napušta se reduplikacija: *cănkati, -am* »blaterare«, s postverbalom *čanka* f (Mikalja) i pridjevom na *-av cănkav,* poimeničen *cankavac,* gen. *-vca* m prema *cankavica* f »garrulus, -a«, *cănkanje* n (17. v.) »blateratus«. Možda ide ovamo i varijanta *cănjati* impf. (Vuk, Risan) »dosađivati«, s pridjevom *cănjav* (ibidem). Mnogo varijanata pruža i reduplikacija sa palatalnom afrikatom: *č* > *ć,* također sa napuštanjem reduplikacije: *campa* m (Rijeka) »brbljavac«, odatle *campanti* (Rijeka) »brbljati«, *ćaprdati, -ãm* (Vuk) »fabulare«, na *-alo ćaprdalo* m; *ćaskati* (Vuk), *ćaskalo* m.

Lit.: ARj 1, 887. 2, 125. 126. *DEI* 917.

candra f (Belostenec, kajkavski; . slov. *canard)* »sinonim krpa, prnja«. Odatle pridjev na -av: *căndrav.* S naglašenim vokalom *u* riječ je raširenija: slov. *cûndra* f. Ovako slovački i češki. Odatle pridjev *cûndrav — cundar* (ugarski Hrvati). Sa *o* mjesto *u* ili *a* govori se u Lici *condrali,* upravo kajkavski impf., »bez posla hodati, vrljati (v.), bazdrkati (v.)«, odatle ime ribe *côndra* f »sinonim skobalj«. Za značenje »bez posla hodati« govori se u Lici *conjati se* i *cünjati se* impf. To značenje može se izvesti iz madž. *condra* »zerlumpter Kerl, odrpanac, kurva«. Za *cünjati se* (Vuk) predlaže Daničić tal. *zanzare* (= *andar a zonzo),* što je fonetski nemoguće. Ovamo možda ide još *conjak,* gen. *conjka* = *cvonjak,* gen. *cvonjka* m (Lika) »ništa«. Samoglas *a* u *căndra* nastao je uplitanjem kajkavskog *canjek* istog značenja. Rumunji imaju *ţandără* f — *ţandură* » Splitter« u drugom značenju. S gornjim riječima je zacijelo u vezi kajkavsko *cánjek,* gen. *cánjka* m »krpa« i *cünja* f (ŽK) istog značenja (odatle radna imenica na *-ar cünjar* m) ŽK (»trgovac koji skuplja krpe za · tvornicu papira«), kod istarskih čakavaca *conja.* Morfološki *canjek, canja* = *conja* »krpa« nijesu jasni ako su nastali od *candra, condra, cundra* < *condra.* Daničićevo tumačenje od srvnjem. *Zanke* = *Zacke* »okrajak koji visi« još manje zadovoljava. Nije jasno ni izmena *u, o* > *a* prema madž. *a,* koje ostaje kod nas (upor. *tolvaj, lopov").*

Lit.: ARj 1, 754. 820. 859. 875. Štrekelj, *DAW* 50, 18. *ASPh* 28, 510. *Gombocz--Melich* 1, 751.

cap, gen. *capa* m (čakavski, Istra, slov.) »hircus«. Drugdje na hrv.-srp. teritoriju nije potvrđeno u tom značenju. Ovamo ide zacijelo i uvredljiv poklik *cap* za bradata čovjeka u Kosmetu, sve ako je i rijetko da od opće imenice postane uzvik. Od balkanskih jezika nalazi se još u rum. i cinci, *ţap* »bouc«, ngr. (Epir) τσάπος i arb. *sqap, tsap.* Od rumunjskih pastira potječe madž. *cap,* polj. i nkr. *cap.* Postanje se riječi različito tumači. Prema Rozwadowskome, Vasmera, Uhlenbecku i Scheftelowitzu riječ bi bila orijentalnog (iranskog) (nperz. *čapiš, -uš, -eš* »bouc d'un an«), a prema Bariću i Scheludku arbanskog podrijetla. U svakom je slučaju predslavenski balkanizam. Samo začuđuje činjenica da je potvrđena na rubu hrv.-srp. teritorija (Istra) koji je u vezi sa slovenskim. Može se uzeti još i to da je to, možda, ilirotrački leksički relekt, upor. *zappa* (REW[8] 9599) »Ziegenbock«.

Lit.: SEW 1, 56. 120. *Gombocz-Melich* 1, 613. Barić, *Alb.* 1, 93. *WP* 1, 347. Vasmer, *GSl* 3, 222. i sl. *RSI* 3, 264. *Rozwadowski, RSI* 2, 109. *GM* 387-8. Scheftelowjtz, *IF* 33, 142. Rohlfs,·ZtfPÄ 45, 662-75. Scheludko, *BAA 2,* 113-46. Uhlenbeck, *PBB* 19, 330.

cápa f (kajk., Belostenec) »corium elaborātům ex pelle porcina, piseis, asini«. Od madž. *capa* istog značenja; *capa* je u kajkavskim krajevima bolje poznata u značenju »1° planta pedis, 2° pasja noga«: *pasja capa,* prevedenica od *Hundspfote* (v. *huncút,* također i kao psovka). Odatle pridjev *capasi,* deminutiv na *-ica capica* f, na *-onja caponja* m »diplocoelus Guerin« (Sloser). Riječ *capa* nalazi se još u slovenskom i gornjolužičkom. Upor. bav.-austr. *zapp* »chagrin«. Štokavski je sinonim *šapa* f, deminutiv *šapica* (Vuk). Taj sinonim ne govori protiv mogućnosti veze s tal. *zampa (di animali}* »cianca«. Upor. *safran* > *cafran* > *safran* i tal. *ciampa* (Napulj), *inciampare.* Slov. *capati po blatu,* hrv. *càpkati,* slov. *capljati.* Slov. ima još očito posuđenice *cebáda* (Goriško) »Stoss mit dem Fuss« (< mlet. *zampadd)* bez *m* pred labijalom.

Lit.: ARj 1, 754. *Pleteršnik* 1, 74. 75. *REW** 9598. 1539. *Prati* 274. *Miklošič* 27. *SEW* 1, 121. Perušek, *ASPh* 34, 42. Šulek, *Im.* 39-40. 48.

capàrika f »nišador, sal ammoniacum«. Na *-ovica caparikovica* f »ammonia pura liquida«. Riječ potvrđuje Popović. Govori se, prema tome, u Srbiji. Istog je značenja rum. *cipirig* = *fipirig/fiper-, ţeperig,* koje Tiktin i Puscariu

označuju kao tamnog porijekla, upozorujući na srp. *caparika.* Odnos samoglasa između rum. i hrv.-srp. riječi nije jasan. Možda ide ovamo i Vukova *cavàrika í,* pejorativna riječ za »rđavo vino« = *cavarija f* (Dalmacija, Pavlínovic) = *cevàrika í* (Srbija). Druga je varijanta *dvor* (Srbija, Leskovac) »preluselo, ne može se jesti«. Postanje nije objašnjeno.

Lit.: ARj l, 764. 755. 776. 804. 814. *DLR 2,* 742. *Tiktin* 1603. *Lokotsch* 2218. *Weigand--Hirt* 1334. *REW*[3] 9617a.

capata (Dubrovnik) »stara cipela«, stoji u vezi sa *cavata* (Dobrinj, Baška) »papuče« (na Pagu samo u izrazu *nisam tvoja cavata,* se. *da Ы me mogao zlostavljati),* slov. *compata* (s umetnutim *m* pred labijalom) = *copatá* (Goriško) = *savata* pored *cavata* (ibidem) »Fleckschuh, Filzschuh«. U mlet. (tršć.) *zavata* = furl, *cavate,* tal. *ciabattaiciavatta* (14. v.), fr. *savate.* Dubrovačkom obliku najbliže stoji španj. *zapala.* Riječ orijentalnog podrijetla kao *orsan* (v.). Upór. perz. *čäbät* > tur. *cabala.* Battisti-Alessio misle da su Mlečani raširili ovu perzijsku riječ po zapadnoj Evropi.

Lit.: Pleteršnik 87. Šturm, *ČSJK 6,* 50. *DEI* 914. 923. *REW*[3] 2448. *Dauzāt* 653.

capin m (Stulić) »jela, abies«, na *-ovina* • *capinovina* »jelovina« = *čapin* »isto«. Od tal. *zappino* u južnoj Italiji i na Siciliji, s umetnutim *m* pred labijalom *zampino* < *sappinus.*

Lit.: ARj l, 755. 889. *REW*[3] 7592.

capiti, *-lm* pf. »avide comedere« (Stulić). Ne zna se gdje se govori, ali se zna kad je s prefiksom *na-* (v.): *nacapili se* »dobro se najesti (voća ili kakvog zrnja)« (Crna Gora, Riječka nahija). Dobro su potvrđeni uzvici (onomatopeje) od kojih je nastao taj glagol: *cap capi* govori se u Lici kad se dťaži pseto*; cap* (Kosmet) »1° glas kojim se predstavlja kad se nešto hitro grabi (upor. *capiti,* v. = *scapiti,* ŽK, »brzo uhvatiti«), 2° glas kojim se predstavlja neko otkidanje«; *cape* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja zobanje zrno po zrno«. Od ovakve je onomatopeje postalo u slav. jezicima i *capati, capajo.* Ovamo ide i *cápat, -am* pf. (Kosmet) »pejorativno za: umrijeti, lipsati«. Daničić je *capiti* »avide comedere« izvodio od talijanskog onomatope)-skog glagola *chiappare,* što ne može biti jer je ova riječ posuđena u jadranskoj zoni u razredu glagola na *-ați capăt* »uzeti«, kako je i prirodno kad se radi o konjugaciji *-are, a* prijelaza od *-ati м* glagole na *-iti* nema. Na *-iti* je samo tal. *correre > kűrit.*

Lit.: ARj í, 755. 2, 126. 7, 220. *SEW ì,* 121. *Elezović* 2, 417.

câpor m (Dubrovnik) »Blüte von Zwiebel«. Denominal na *-ati caporali, -a* (ibidem) »Blüten schlagen (vom Zwiebel)«. Od lat. pridjeva na *-arius cêparius* od *cepa,* koje je očuvano u rum. *ceapă,* arb. *kepe,* cine. *fiapa,* fr. *cive,* furl, *sive* ltd. Nenaglašeno *ē-* > *ь* > *a* kao u *Nádin* < *Nedinum, Civitate* > *Cavtat.* Naglašeno *a* > *o* kao u *Mosor, Kotor; c* pred *e* > *c* kao u *Cavtat.* Naglasak *ă* nastao zbog toga što se osjeća kao postverbal od *caporali.* Upor. još *capàrika.* Leksički ostatak iz dalmatoromanskoga.

LM.: Rešetar, *Štok.* 229. *GM* 223.

caprag m (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) »sinonim: abajlija (v.)«. Toponim *Câprag* (kod Siska i kod Bosanskog Novog)'neće biti ista riječ nego, jer se prvi nalazi blizu Save, a drugi blizu Une, mislim da predstavlja složenicu *Car'prag* »carev prag = prijelaz« (s disimilacijom *r — r* > 0 *— r).* Daničić identificira *çapraș* (kajkavski?) u gornjem značenju s tur. *çaprag,* općim evropskim turcizmom (njem., fr. *chabraque,* polj. *czaprag).* Nejasno je tur. *č > c.*

Lit.: ARj l, 755. *SRW* 136. *Lokotsch* 395. *Bruckner* 72.

Captat m (13. v., *odb CapUata = Cbptata)* = *Cavtat,* pridjev (ktetik) *càptajski/càvtajski* (Zore), etnikum na *-janin Captaćanin* m prema *Càptãjka* f. Toponomastički dalmatoromanski relikt od lat. *cīvitātem* (prema srlat. *Civilas vêtus ragusina* = danas tal. *Ragusavecchia).* Na furlanskom teritoriju *cîvîtatem* > furl. *Cividãt* > toskanizirano *Cividale* (prema disimilaciji *d — d > d — l'),* etnici *Cividales (-es < lat.-ensis, tal.-ese)* = na *-inus Cimdin* (odatle prezime *Cividim), Cividalin: Cabdad* m (1325.) = slov. *Čedad* (izgovor u Gorici), etnik *Čedajci.* Odatle *cebedîn* m »1° vrsta grožđa, 2° bijelo vino (Goriško, slov.)«. Lat. *civitas* pripadalo je i balkanskom latinitetu, upor. rum. *cetate,* arb. *qytet = dütet* (Ulcinj): *Pazari dütetit* (dio staroga grada, u kojem stanuju muslimani).

Lit.: ARj l, 755. 876. *Pleteršnik* l, 75. 85. *Pirana* 1470. Jurca, *Asimilacijska moč slovenščine pred* 1300 *leti = Edinost* (Trst) 50, br. 117, str. 4.

cara f (Božava, Veli otok) »sorta di rete«. Upor. mlet. *chiara* »una parte della cogolera«; izvedenica na *-era* < lat. *-aria* od *cogolo* < *cucullus* (služi za lov jegulja).

Lit.: Cronia, *ID 6. DRI* 1005.

caratati m (prezime u Travniku) = *čaràlan* (Boka, 16. v., Vuk) m prema f *canònica* (17. v.) = (na naš sufiks *-nik) čaratanīk* (17. v.) = (zamjena stranog lat. > tal. sufiksa *-an* domaćim *-ar) caratar* m prema *caratàrica* f »čarovnik m, prema čarovnica f «. Apstraktum ná *-ija caratànija* = *caratàrija* »incantatio«. Od tal, *cerretano* »impostore«, izvedenica na *-ano* od toponima *Cerreto* kod Rima (v. *cer)* »liječnik odatle«. Vokal *a* u intertonici potječe od *carati* ili od *ciarlatano > šarlatan,* gen. *-äna* (prema fr. izgovoru *charlatan,* 1543.), koje je nastalo od unakrštanja sa *ciarlare.*

Lit.: ARj l, 757. 892. *REW*[3] 1836. *DEI* 872.920.

carbóra f (Veli otok) »(ribarski termin) vrsta mreže«. Od mlet. *zerbera > cerbera,* srlat. *cerberarius* (1219., Mleci), možda od gr. κίρβα »piccolo sacco« > jtal. *drma,* na *-aria* > mlet.-era.

Lit.: DEI 862. 960.

carga f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »svađa, altercatio«. Radna imenica na *-IJÌV+ -ьc cargljivec* m (Jambrešić), slov. (Valjavec) *carga* »istoa. Denominai na *-ati cargati se* impf, (isti) »svađati se«. Od srvnjem. *zergen* (varijanta od *zerren)* »neckend reizen«, bav. *zar'n.*

Lit.: ARj 1, 759. *Pleteršnik* l, 75. *REW*[3] 9616.

carina f (Srbija, Milićević) »1° ograda oko sve seoske zemlje, 2° vrlo raširen toponim u sing, i pl.«. Postanjem različito od *carina* f »vectigal, telonium«. Slaže se donekle s rum. *țarină* f »Saatfeld, Ackerfeld (razlika od neobrađene zemlje)«. Obje se riječi poklapaju u mjestu akcenta, dok rum. *țarină* »Erde als Stoff, Erdreich« ima drugi akcenat. Obje su rumunjske izvedenice od *țară < terra.* Odatle je i rum. *țăran* »seljak«, koje je izvedenica s pomoću našeg sufiksa *-janin,* odatle naš pridjev *caranski jezik* (Milićević, Srbija) »jezik kojim govore oni Vlasi koji se drže da su starosjedioci«. [V. drugačije pod *cesar].*

Lit.: ARj l, 761. 922. Po povici, *Slávia* 7, 7, 23. *REW*[3] 8646.

Caseno, toponim u prijedjelu *Dumidrana* < **Demetriana* u *Mrčevcu* (od *mrča < myrtea)* kod Kotora. Od galskog **cassanus* > fr. *chêne,* prôv. *casser* »hrast«. Upor. *česvina* (v.).

Lit.: REW3 1740.

Ćaska f (Pag, *c* mjesto c cakavizam) = *časka,* pridjevski toponim na *-tsk* ž. r. (upor. *Makarska* od predrimskog *Muecurum)* zbog toga što se ima dopuniti *vala* »uvala«, ruševine starog predrimskog grada kod Novalje. *a* je nastao iz ь < *e,* u srednjem vijeku *Kissa insula* (1070.), *Kessa, Kessensis, Kessa vetraná,* zacijelo dalmato-romanski oblik za predrimsko *Cissa,* koje je možda u vezi s mediteranskom biljkom κισσός.

Lit.: Skok, *Slav.* 69. 76. *Mayer* l, 191.

câta f (Šibenik) »dinja, pipun (Dubrovnik)«. Od tál. (mlet.) *zatta* »isto«, ali je prvobitno talijanska riječ pomorski termin »vrsta lađe« = *chiatta* < *piatta* (v. *pījat),* odakle mlet. *zattera* »splav«. Je li *câta* u značenju »dinja« metafora odatle ili je isto što mlet. *tsata* = furl, *isate* »Pfote«? Upor. *càtara.*

Lit.: Prati 1060. *DEI* 895. *REW*[3] 8599.

càtar m (Dalmacija) = *satara* f (Vuk) = (jedanput) *satura* (Martie) »mesarski nož, mesarska sjekira«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *satur* > tur. *saur) :* bug. *satâr,* rum. *satír, sátiras.* Promjena *s > c* je kao *cijeć* (v.) prema bug. *sreštu.* Tursko г > naše α je kao u *hatâr, bakar.*

Lit.: ARj l, 764. *BI 2,* 384. *Lokotsch* 1873. *Mladenov* 569.

catara f (Mikalja) = *catara* f = *čatra f* (16. v.) »splav«. Od mlet. *zàttera,* španj. *zatara.* Upor. u donjem Engadinu *zatra* »Floss«.

Lil.: ARj l, 764, 914-5. *REW*[3] 8599. *Prati* 1060. *DEI* 895. Högberg, *ZRPh* 41, 287.

-će, priloški sufiks koji služi za raširivanje priloga nastalih parasintaktičkim putem: *na preskok > napreskokce,* upor. *zagonce* (ŽK) »neprestano«, *uzastopce, uzasopce* (upor. ŽK *saki zôsebi* »svaki za se«), (kajk.) *postrance, neprestance,* itd. Suglasnik *c* je istog postanja kao u *samcal* (v.). Rašireniji je *-icē,* naročito u vezi s priloškim *-om: -ornice,* odakle prema *ušima > ušimice* i *-imenice: niče > ničíce, malko > malacé, kradom > kradomice, kriomice, danomice* uz *danimice, letimice* (odatle pridjev

letimičan}, letimice, strèlimicë, bodimice, hotimice, u vezi s opetovanjem *mam môšamice* (ŽK) »odmah« *(mâm < mahom).* Sufiks *-ice* dolazi i u parasintaktičkim prilozima: *isprva > isprvice, iznova > iznovice,uzasebice= zásobíce,* itd. Nalazi se i u prilozima od osnove koja ne postoji više sama u književnom jeziku, tako u *pješice (píšíce* ŽK); *c* je nastao od *k; -kë* dolazi pored *-ice* u *pješke, objeručke, natraške, strelimke* itd. Inače raširuju priloge od glagolskog pridjeva (nekadanjeg participa): *ležećke* (upor. *spēckī,* ŽK), *mučke* prema *muče, mučēm, podmuče, ispodmuče* i *mučki.* Ovi priloški sufiksi nalaze se samo u hrv.-srp., odakle prodiru u slovenski.

Lit.: Maretić, *Rad 96,* 228-33. Valjavec, *Rad* 101, 170. Boskovic, *JF* 15, 100. i si. Hadrovics, *AnzSPh ì,* 59—67.

cèbati (se), *-ām* (Srbija, Stulić, Kavanjin) »agitare; sinonim: trzati se« prema pf. *cèbnuti se* (Srbija) »sinonim: trgnuti se«. Odatle na *-aljka* (v.): *cebaljka f* »sinonim: Ijuljaška, culjka (Stulić)«. Prema *bn > n* u *ganuti* (v.) od osnove *gbb-* ovamo može ići i *cerniti se, cenem* »špiritu deficere«, *zacenuti se, zàcênem* (Vuk) »kao zagušiti se od velikog plača«. Ali kako i *pn* daje *n* (upor. *sari),* taj glagol može imati istu onomatopejsku osnovu koju i imenica *cêpêt* m (Baraković) »cokotanje, bobotanje zubima« i impf, *cèpiti, -lm-* (Srbija) »drhtati«. Da je i osnova *ceb-* onomatopejska, to se vidi iz promjena samoglasa *e > u* i suglasnika *b>p,m: cubati se* (Vuk) »njihati se na daski položenoj preko balvana«, odatle na *-aljka* (upor. *njihaljka) cùbaljka f* (Vuk) »daska ili balvan za ljuljanje«; *cibati (se"), -am* impf. (Srbija) »kao tresti i na cubaljci pokretati« (nar pjesma: *dba mu se koplje, kad je junak na konju).* Odatle pridjev na *-ljiv* (v.): *dbljiv* (Dalmacija, Pavlinović) »slab«. Sa *b = m: cimati, -am* impf. (Vuk, *pro-,* Vinkovci) »sinonim tresti (v.), drmati (v.)« prema pf. *cimnuti, -ēm* i deminutivnom glagolu *cünkati; cümati* (ŽK, samo sa: *za ušesa)* »bei den Ohren greifen, nategnuti više puta za uho (roditeljska kazna)«. Daničić izvodi bez potrebe od tal. onomatope)e *cimbellare* (bolje *cimbottolare).* Onomatopeja *cumati* opominje na furlansku *zuma = sumă = ciumă* »cogliere, spiccare colle mani delle piante, raccogliere qualunque prodotto del campo«. Mjesto *m* dolazi *lj* u *cúljati, culjām* impf. (Vuk, *ras-,* Stulić) »sinonim ljuljati u kolijevci«. Odatle *cùljajka* f (Vuk, Boka) i *cûljka f* (Stulić) »Ijuljaška«. Daničić ovu varijantu izvodi krivo od tal. *culla* < lat. *cūnulae* »zipka, bešika«. Suglasnik *lj* došao je prema *ljuljati.* To može biti i unakrštavanje dviju istoznačnih onomatopeja. Ta onomapeja ide i u djetinji govor, što se vidi iz uzvika *cucu* i odatle *cucati, -am = cucat, -am* (Kosmet) *(is-, po-, za-)* »auf dem Knie wiegen« prema pf. *cucniti, -ēm.* U djetinjem govoru Zagreba *cüca f* znači »sisaljka za mlijeko«. I ovakve onomatopeje mogu se posuđivati. To dokazuje germanizam *cuciati* (Zagreb) i odatle *cucla f* < bav.-njem. (preko austrijskoga) *zuzeln.*

Lit.: *ARj* 1, 764. 765. 776. 796. 856. 12, 257. Skok, *ASPh* 33, 360. Popović, *Sintaksa* 34. Tomanović, *JF* 17, 203. Schulze, *Aufsätze E. Kühn* 193-197. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Pirana*[2] 1326. *REW** 2400. *Elezović* 2, 427. *Schmeller* 2, 1168.

cec m (značenje vidi niže) = *cèca* f (Stojković) »3 bajama ili oraha jedan do dragoga, a na njih se stavi četvrti (dječja riječ, u dječjoj igri gađanja u izreci: *stoji na čeci* »labavo, klimavo«)«; *stoji na cecu* »kad što stoji tako da se lako može prevaliti i pasti (Dalmacija)«; *ucécati* »učiniti da što koleba, posrče, (odakle) ubiti«, *ucecnuti* pf. (Lika), *rascécati, rascēcām* (Lika) »rascijepati, rasjeći«. Kurelac misli da je od uzvika *cee* »kad što padne«. Upor. *cok.*

Lit.: *ARj* \, 765. 13, 73—4.

cécelj m »natrium carbonicum crystallisatum«, odatle *ceceljača* (Šloser) »oxalidea«. Prema Daničiću od gr.-lat. σέσελις = *šešēlis,* kao i učeni nazivi za biljku fr. *šešēli,* tal. *šešēlio,* njem. *Sesei* »Bergfenchel«. U Kosmetu samo u poredenju *kiselo kaj cîcélj.* S ispuštanjem dočetka *-elj cíc* m (Srbija: *mleko kiselo kao cíc, ljut hljeb kao cic).* Upor. u Kosmetu *kiseo ka cbîk,* bug. *cvîk* »surutka poslije prekuhavanja i procjedenja mučenice« i slov. *cviček* »kiselo vino«, *clknuti* (ŽK) »ukiseliti se«. Elezović ima poređenje *slano kao cacar.*

Lit.: *ARj* 1, 752, 766. *Elezović 2,* 418, 422. Popović, *RES* 31, 103.

cedar, gen. *-dra* m (16. v., latinizam < lat. *cédrus),* pridjev *cèdrov, cèdrovski* (Belostenac), *cedarski, cedrinski = čedar,* gen. *cedra* m (17. v.), *čedarski* (italijanizam < tal. *cedro) = cedar* (grecizam < gr. κίδρος), *k* pred ε > *č) = kédar,* gen. *-dra* m (Daničić u prijevodu Sv. pisma), *kedrov,* poimeničen *kedrovina* (stsrp. *kedrb) =* pridjev *cidrov* (Jačke).

Lit.: *ARj* 1, 778. 2, 127. 4, 932. *Gombocz-Melich* 1, 621.

cedulja f (Vuk, Vojvodina, danas u književnom i saobraćajnom govoru), deminutiv *ceduljica* (Vuk), na *-ar cèdular,* na *-ara, -arnica cedùljara, cedùljarnica,* također madž. *cédola, cédula* (ŽK) = *cédula* (Lika). Od deminutiva na lat. *-ula* > tal. *-ola schedala, schedula* < lat. *schedula* prema mlet. čitanju *ch > č.* Primitivům *scheda* < gr. σχέδη potvrđeno je kod Belostenca *ceda, c* mjesto *č* može potjecali od srvnjem. *zedele* > njem. *Zettel,* upor. i nalet, *tsétola — zetola* »Oktavblatt«. Sa *ę > i* (tip *berita) cidula.* Taj oblik nije dobro potvrđen. Preko mlet. *tsétola /ze- > čitulja* f (Ljubiša) = *čitula* .(15. v., Vuk, Dubrovnik) »index defunctorum«. Oblik *čitulja* ušao je i u književni jezik.

Lit.: *ARj* 1, 766. 778. 920. 2, 50. *Miklósié 27. SEW* 1, 121. *Gombócz-Melich* 621. *REW*[3] 7678. 7681. *DEI* 836.

cegarb = cbngarb (stsrp., 13. v.) »sutor, obućar«. Oblik *cangar* je Daničićeva konstrukcija koja nije potvrđena u narodu. Balkanski grecizam: čine. *fîngar* »cordonnier«, složenica *țîngarsulă* »šilo« (drugi je dio novogr. σούβλι < lat. *subula)* < srgr. τσαγγάρι,ς = σαγγάριος (Hesychios) od τσάγγα »gamaša, mestve« < perz. *zanca* »Schuh« u romanskim jezicima, na lat. *-orius* > -αριος kao u *caligarius* > καλιγάριας. Neobičan je razvitak *an* pred suglasnikom > *ъn, e.*

Lit.: *ARj* 1, 754. 766. *RE W** 9598. Novaković, *ASPh* 32, 383-388. Meyer, *ZRPh* 16, 524-527. *Pascu 2,* 97. 1847. 1848. Vasmer, *GL* 49.

ceh m (danas sjeverni krajevi od Srijema preko Hrvatske do Slovenije) »1° (starije značenje u Hrvatskoj potvrđeno od 15. v.) esnaf, majstorska zadruga, majstorski sindikat, 2° Bergwerk, Bergwerkgenossenschaft, fedina (16. v.), 3° trošak za platiti *(platiti ceh)« = cêj* (Srijem) = *ceh* m (Belostenec) »pijančenje«, odatle denominál kod istoga autora *čekati* »pijančevati« (ovamo možda Pavlinovićev glagol *čekljaniti* »potare, veseliti se pijući«, nejasno je *-ljaniti).* Odatle kalk *cehovska ladica* »Zunftlade«, pridjev *ciovski* (Blagojević, Valpovo, 1771). Od značenja 2° potječu iz doba saskih rudarskih naseljenika i iz njihove terminologije toponimi *Ceovci* (Kopaonik), *Ceovine* (Plana), *Cehovi potok* (pisano *zehovi,* kod sela *Сєьniio ьсь).* Od srvnjem. *zeh(e)* »Gesamtheit von Personen desselben Standes, Vereinigung mehrerer zu gemeinsamen Zwecken, auf gemeinschaftliche Kosten: Trink-, Zechgesellschaft, Zunft, Verein, Bruderschaft, Kirchengemeinde, Grubenfeld usw.«. U značenju 1° u češkom, poljskom, ukrajinskom, ruskom, slovenskom, arb. *cene.* U slovenskom i značenje *cehmešter* »Kirchenvorsteller, Kirchenprobst«. Ovamo i *cehmeštar = coonestar* (jedno i drugo Belostenac) = *cehmājstor* (Vuk) < njem. *Zechmeister.*

Lit.: *ARj* 1, 752. 766. 921. 925. *Pleteršnik* 1, 72. Štrekelj, *DAW* 50, 10. *GM* 440. *Stríedter-Temps* 108. *Schneeweis* 36. 44. 82.

ceka f (15. v.) »1° kovnica, 2° prečišćeno srebro (Crna Gora, Hercegovina), 3° u izrazu *jedna čeka* (Srbija) »jednaka mjera«. Od tal. *zecca,* a to je skraćenica od arapske sintagme *dar as-sikka* »kovnica novaca«. Odatle s tal. deminutivom na *-ino cekin,* gen. *-ina* m (Vuk Dubrovnik) »mletački dukat« = *cekin* (Rab, ŽK, slov.) < tal. *zecchino.*

Lit.: *ARj* 1, 767. *Pleteršnik l,* 76. Budmani, *Rad* 65, 16. 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 7909. *Lokotsch* 1903. *Prati* 1061.

cela f (16. v., Marulić, prema lat. izgovoru), deminutiv *célica = čela* (16. v., prema talijanskom izgovoru) = *ćela* (1510., Dubrovnik, Perast, upliv grecizma). Od lat. > tal. *cella;* od gr. deminutiva κελλί(ον) > *ćelija/* (13. v., Vuk) = *kelija* (18. v., u rukopisu pisanom crkvenim jezikom), manastirski termin koji je danas postao poznat i na zapadu preko prirodopisnog termina; toponimi; »njem. *Zelle«;* pridjev *ćelijnf,* imenica *ćelište* (13. i 14. v.), dem. *ćelij(c)a* s pridjevom *ćelijčin.* Ovaj grecizam je balkanska riječ: rum. *chilie* »1° Haus eines Mönches, 2° toponim *Kilija* na Dunavu«, bug. *käija,* arb. *qelt = celia* (Ulcinj, župni stan).

Lit.: *ARj* 1, 767. 926. 2, 129. 4, 934. *Románsky* 111. *GM* 221. *Mladenov* 235. 237. Meyer-Lübke, *MRIW* 1, 29. *REW*[3] 1802. *DEI* 845. *Matzenauer, LF* 7, 26.

cemeter m (17. v., Kašić) = *cemiler* (Budinić) = *cîmiter* (14. v.) = *cimitir* (Perast) = *cimitêr,* gen. *-éra* (Prčanj) = *cimlter* (Liješće, Sinac) = *cìmitar* (16. v., Belostenac) = *cimitâr* (Božava) = *cimïtar,* gen. *-ara* (Vodice, Pag, Rab) = *cimiterij* (16. v.) = *cimitor* (glagoljski spomenici, Jačke) = *cimitõrij* (17. v., Cres) = *cimatorij* (17. v., BijanKović) = *amatorji* (Božava) = *čematorije* (Lumbarda) = *cimatori]* (17. v., Split) = *šematorije* (Bukovica) = *šimiterija* (Budva) = *simatorij* (Zoričić) = *ćimitorje* n (Dubrovnik, Cavtat) =

demitorje (Konavli) »groblje, grobište«. Crkvena riječ: łat. *coemētērium* = *(ē* > í) *ctmíterium* < gr. κοιμητήρι,ον (od κοιμάω »idem spavati«) »groblje«. Preko madž. *cintërëm, antenom* > *cintar* (ugarski Hrvati, i Slovaci *cintar)* = *cintorom* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić).

Lit. ARj \, 768. 796. 797. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* l, 84. Šturm, *ČSJK 6,* 48. *ASPh* 32, 472. Ribarić, *SDZb* 9, 137. Kušar, *Rad* 118, 21. Tentor, *У F 5,* 203. *REW³2023. DEI* 939-40. *Vasmer^GSl* 3, 222. *SEW* l, 129.

cemper m (Krk, čakavski) »mala mrvica« = *cemper* »Splitter« (slov.). Daničić navodi *cemper* kao slovački oblik zbog toga što je krivo čitao kraticu *nsl.* kod Miklošića. Njegovo izvođenje od njem. *zimperlich* ne ide. Mora se upoređivati sa *cîpurak,* gen. *-rka* (ŽK) »Fetzen«, odatle *scipurkăti* (ŽK) »rasjeći na sitne komadiće«. Tu stoji *i* za , a tome može odgovarati samoglas *e* u sjevernom čakavskom i slovenskom, upor. *cijep* (v.); *m* je umetnuto kao u *dumbok* (v.).

Lit.: ARj l, 768. Štrekelj, *ASPH* 11, 460-461. *Miklósié* 27.

cencer m (Šulek, Dubrovčanin Pizzelli *zenzer)* < tal. *zénzero; cinciber* (Mikalja) < sttal. *zenzévero, zinzivero* > *čincibar* m (Šulek, rukopis 15. v.) = *dindibar* (Šulek, Sabljar) < ngr. γιγγφέριον = *dunđiber* = (haplologija) *đumbir,* gen. *-ira* (Vuk) = *dumber* (Belostenec, Jambrešić) < madž. *gyömbér;* (turcizam arapskog podrijetla) *đendefil* = *džend&eftt* (Vuk, narodna pjesma, dočetak analogijom prema *karanfil}* < tur. *zincifre* < ar. *zenğebîl* »1° amomum zingiber, 2° ribes rubrum«. Evropska orijentalna riječ (sanskrt. srngavêra).

Lit.: ARj l, 768. 798/3, 7. 12. 13. 533. *SEW* l, 259. *REW** 9619. *Prati* 1062. *RSl* 3, 266. *Lokotsch* 1930. Šulek, *Im.* 461. 564.

cenda f (Dalmacija, Pavlinović) »pantljika što mladoj privjese niz pieci« pored *cendal* (Pavlinović). Od tal. *zendale,* mlet. *zenda* < *cendatum* (829). Ovamo ide zacijelo i *čenda* f (15. v.) »svileno platno« < tal. *zendado.* Ar. *sandal* < gr. σινδών »tela finíssima« (disimilacija *n-n* > *η-l, d').*

Lit.: ARj 1, 768. 938. *REW⁵* 7935. *Prati* 1061.

centa f (Mljet, brodski termin; primjer: *prvi je madijer centa; napituran je gotovo vazda modrom piturom; na centi sa bande iznutra pribijena je kontracenta).* Od tal. poimeničenog part. perf. *incinta f* (< lat. *incinctus* od *incingere)* »bordo di tavole esterne«.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 212. *REW³* 4351. *DEI* 1988.

centar, gen. *-tra* m (18. v., danas općenito) = *centro* n (17. i 18. v. prema tal.) »središte«. Od lat. *centrum* < gr. κέντρον od κεντέω »pungo« > tal. *centro.* Ovamo ide *(s)koncentrirati se.* Internacionalna riječ. Kao leksički relikt iz dalmato-romanskoga: *kêntra* f (Dubrovnik, Stulić) »stožer, čep na poklopcu, gangheretto«. Deminutiv na *-iça kêntrica* f (Zore) »kolutić na šiljku utvrđen u drvo (u njemu je drugi kako veriga; tako se spravljaju zaklopci za spremu)«. Dočetno *-a* je od n. pl. Već je Budmani opazio da je to dalmato-romanska riječ (kao *kelomna, kimah).* Denominal na *-atí raskèntrat* pf. (Dubrovnik). U Bijeloj (Boka) *kênterica* f »pant (bağlama), koji je unutra odzada (iznad njega su mašlje ili zible; maškulić veže *kentrice* i mašlje na vratima)«. Denominal na *-iti okenderiti se* pf. »zagledati se u što« *(nt* > *nd* kao u *planda* v., upor. .arbansku paralelu); *centrum* je ušlo i u balkanski latinitet, kako pokazuje arb. *kendre* = *gendre* < *centra* n pl. »Festigkeit« = *kjandrë* »pedamen, sostegno« = *çandër* f (Skadar) »Stützholz«, odatle na lat. *-itta* > arb. *-esë këndresë* f »fester Punkt«. Denominal na *-onj këndroj* = *kindronj* »bleibe stehen, verbleibe«, apstraktum na lat. *-tmĕn* > arb. *-im kendrim* »Ausdauer, Festigkeit«.

Lit.: ARj l, 768. 4, 935. Car, *NJ* 2, 12. *GM* 225. *REW³* 1815. *DEI* 857.

centurion, gen. *-ona* m s pridjevom *centuriónov* = *centuriím,* gen. *-una.* Od lat. *centurio,* gen. *-onis* > tál. *centurione* »zapovjednik centurije«, učena (u nas prvenstveno biblijska) riječ; lat. *centuria* je izvedenica od *centum* »sto« s pomoću nejasnog sufiksa *-uria.* Upor. *satnik* od *síto* »sto«.

Lit.: ARj l, 768. *DEI* 859.

cër, gen. *céra* m (Vuk, 13. v., *Ge cer* /Sutomore/ »kod cera«., bug., slov.) »1° vrsta duba, quercus cerris, njem. Zerreiche, 2° toponim«. Pridjevi na *-ov cèrov,* poimeničan u ž. r. toponim *Cerova,* na *-iça Cèrovica,* na *-ьc* > *-äc cerovac,* gen. *-ovca* (Vuk) »1° cerov žir, 2° toponim«, na *-oca cer ovala* »cerova batina«, na *-ina cèrovina* »drvo cerovo«, na *-njača cerovnjača* »gljiva«, na *-ьn* u toponimima *Cèrna, Cèrna, Černica, Černík,* na *-bsk* samo toponim

Cêrskō. Madžari posudiše *cser.* Glede *c* > *es* upor. *császár* < *c sarb.* Rum. *cer* = arb. *tser* = istrum. *ier* = arb. *qar(r)* > *car* (Zatrebač) nisu posuđenice, nego reflektiraju balk.-lat. *cerrus* > tal. *cerro.* Sa furlanskim deminutivnim sufiksom *cerut* m (Kastavština) »cerov žir«. Na *-ucea ceruca* f = arb. *ćeruca* (Ulcinj) »vrsta cera s bodljikavim lišćem«. Posuđeno od lat. *cerrus,* mediteranske riječi, kako ispravno kaže Battisti, upor. *carro* (Bova), španj. *carrasca,* jfr. *garric,* bask. *(K)aritz,* toponim *Biaritz.* Kako je *cer* vrsta hrasta koja uspijeva na kamenitom terenu, *carra* > *cerrus* može da stoji u vezi sa *carra, caris, car anta* (v.).

Lit.: ARj 1, 768. *Pleteršnik* \, 80. *Miklošič* 28. *SEW 1,* 122. *Mladenov* 676. *Gombocz--Meltch* \, 957. *Románsky* 100. Vasmer, *RSl 3,* 264. *GM* 220. *DEI* 780. 870.

cera f (18. v.) = *cera f* (nar. pjesma, Crna Gora, Bosna) = *čijera* (pseudojekavizam, 16. v.) = *čira* (16. v., Nalješković) »lice«. Od tal. *cera* »isto« < stfr. *Mere,* mod.-fr. *chère* (u izrazu *faire bonne chère)* < gr. κάςα »glava, lubanja«. Italijanizam se unakrstio s turcizmom *čehra* (Bosna, Muslimani) u *cera* (Bosna, K) < tur. *çehre* »Gesicht, Antlitz, Miene«.

Lit.: ARj \, 768. 943. 2, 24. *Miklósié* 28. *SEW* l, 122. *Bruckner* 58. *REW³* 1670. *DEI* 860. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 104. *Škaljič í,* 135.

cerănat, gén. *-anta* (Prčanj) = *čeranat* m (Vetranie) »Grünfink«. Od mlet. *ceranto* = *zaranto* = tal. *taranta* < lat. *cerința.* V. *verdun.*

Lit.: Rešetar, *Stok.* 229. Hirtz, *Aves* 58. 140. 498. 572. 534. *REW³* 1831. Fink, *Im.* 18. *Prati* 966. 1036-7. *DEI* 861.

ceremonija f (15. v.) = *ceremūnija* (17. v.) = *cerimōnija* (16. v.) »1° (religiozni) obred, 2° komplimenat«. Na lat. sufiks *-alis ceremonijal,* gen. *-ala* »propisi o tome«. Internacionalne riječi. Ngr. τσερεμονία, rum. *feremonie,* arb. *cirimoní.* Termin rimskog poganskog kulta etruščanskog podrijetla: *caeremomajcaerim-* (od etrušč. *caerimo);* prema nekim etimolozima od toponima *Caere.*

Lit.: ARj l, 769. *Mladenov* 676. *GM* 441. *Ernout-Meillet* 126. *DEI* 868. *REW³* 1470. *Klaić* 200-1.

čergari, gen. *cêrgana* m (Dobrinj) »ograđen prostor pred crkvom«. Čini se da potječe od *circinus* kao dalmato-romanski leksički relikt. Za takav semantički razvitak nemam potvrda iz romanskih jezika; *circinus* je izvedenica na nenaglašen sufiks *-inus* od *circus* (v. *karika).* Ima toponomastičkih potvrda za dalm.-rom. part. perf. od *circinare* > log. *chirchinare* »1° tagliare tondo, 2° accorciare, 3° circondare«: *Krknata* f (otočić), *Krklant* m (Rab, s umetnutim *n* pred *t),* deminutiv na *-uceu* > *-us* (zamijenjen sa hrv-srp. *-as) Krknjaš* (Dalmacija).

Lit.: Skok, *Slav.* 117. 121. 59. 99. 167 164. *DEI* 864.

ceribaša m (Kosmet, Bosna, Truhelka) »1° ciganski starješina, 2° četovođa«. U bug. *čeribašija* m »vojni čelnik«. Turska složenica *ceri-basi* »starješina plemena«. Kod Evlije Čelebije stoji između *alajbega* (v.) i *juzbaše* (v.). Prvi je elemenat složenice perz. *čari* »vojska«, koji v. pod *janjičar* (v.). Upada u oči tur. *č-* > hrv.-srp. *c-*. Taj prijelaz bio bi razumljiv ako je turcizam došao preko grčkoga, ali za to nema dokaza.

Lit.: Elezović 2, 419. Truhelka, *Spom.* 35. *Mladenov* 682.

cerka f »italijanizam koji je istisnuo fratarsku *prošnju,* kad kupe *bir* (Zore)«. Postverbal od tal. *cercare* < kslat. *arcare* (od priloga *circa, circum).* Upor. i moderni italijanizam (prilog) *circa* »oko, od prilike« (hrv. gradovi). Ovamo.''' ide i prevedenica od lat. *circumstantia* > tal. *circostanza okolostanca* (Filipović) = *okolostanje* (Lastrić, Radnić, Kanižlić, Dobretić, Tomiković, Leaković) = *okolostatak* (Stulić) = *okolostojstvo* = *okolostojenje* = *okolostojivo* = *okolostojstvo* = *okolostanak* (Ančić, Stolić, Kadčić, Leaković, Mrnavić), pridjev *okolostojan* < *circostante.* Drugi dio prevedenice zamjenjuje se domaćim sufiksima za izvođenje: *okolovina, okolovište,* (čakavski) *okolušćina,* dok se nije danas ustalila *okolnost.* Interesantan primjer pokušaja prijenosa stranog jezičnog duha u naš jezik.

Lit.: ARj 8, 839. 12, 264. Zore, *Palj.* 217. *DEI* 863. 958. *REW³* 1938. Maretić, *Rad* 108, 89.

cèrkuo, gen. *-ula* (nar. pjesma, Bogišić) = *cirkuo,* gen. *-ula* m = *čirkuo* (Bogišić) »1° okrug, 2° starješina okruga *(kapetan o cirkuļa,* Kučišće, Brač »sreski načelnik«). Od tal. *circolo* < *circulus,* učena tal. riječ. Kao dalmato-romanski leksički relikt *kfklo* n (16. v., Dubrovnik, Ston) »bora, nabor načinjen i sašiven sve naokolo po dnu odijela, da bude kraće, tako i na dnu dječinjih skutića, da mu, kad ponaraste, odjeća ne bude kratka«. Deminutiv na *-ić kŕklií* (Cavtat) »pjětina (Korčula)«. De-

nominal (faktitiv) na *-iti krkliti, potkř̀kljati* (Ston) »načiniti krklo na haljini, da bude kraća«. U Prčanju *kȃrkuo*, gen. *-ula* m »Saum um Kleid«. Ostatak čakavizma u Prčanju (upor. *cȁrkva* (ibidem).

Prema Maveru govori se na Mljetu *krkanj* sa *-nj* mjesto *l* kao u *siganj* (v.) < *suulus*. U Dobroti je *kř̀kor* m (asimilacija *r-l* > *r-r)* »isto«. Već je Budmani opazio da se radi o dalmatoromanskoj riječi.

Lit.: ARj 1, 770. 803. *2,* 39. 5, 594. 11, 154. Rešetar, *Štok.* 240. Skok, *ZRPh* 46, 403. 50, 509. Zore, *Palj.* 218. *REW** 1947. *DEI* 956.

césar m (hrv.-kajk., slov. *césar,* gen. *-árja,* 15. v., zapadni pisci, Hektorović, Zlatarić) = *césar* (Vodice, ŽK) = (asimilacija) *sesar* (Badric) = *cezar* (15. v., Mon. şerb.), prema f *cêsarica = sesarica* (Badrić) »l° imperator, austrijski vladar (opozicija *car = sultan,* rus. *car), 2°* hrv.-kajk. prezime, 3° *Cesarica* (toponim u Hrv. Primorju), 4° *zmijski = zmajevski car,* 5° troglodytes, *car krstaš* = njem. Kaiser-Adler«. Pridjevi na *-ov cesarov,* poimeničen na *-ina cesarovina* (18. i 19. v.) »zemlja austrijskog i njemačkog cara«, na *-bsk cesarski* (Vodice, ŽK), složen *cesaro-kraljevski* (1867, poslije austrougarske nagodbe), od *cesarica* na *-in c'esaričin.* Apstraktum na *-stvo cêsarstvo.* Na *-ka cêsarka* »kruška, Kaiserbirne«. Denominali na *-ati cesarati* (15. i 16. v.) = *císařovati.* Deminutivi na *-ić cesarie* »carev sin«, na *-ec Cesaree* (hrv.-kajk. prezime). Da se taj oblik govorio i u Makedoniji, dokazuje Kedrenova bilješka iz 1071. (opis bitke kod Setaine: βεζεῖτε, ó τζαῖσαρ (var. τζέσαρ) = *bežíte, cesar* (se. *bizantski car dolazi}.* Vokal *e* nije nastao od , jer ne postoji ikavski lik *cisar; cesar* je potvrđeno u struś., *cesar* (pouzdano u nas potvrđeno u 3 pisca kao u Palmotića, ali nema potvrda iz narodnoga govora) moglo bi se tumačiti od jekavskoga **cjesar* (upor. *ovci).* Oblik *cèsar* m (14. v., Vuk) »1° dvoranin u staroj srpskoj državi, 2° rimski vladar, 3° austrijsko-njemački vladar« ima istu leksikologijsku porodicu, f *cesarica* (nar. pjesma, Vuk), pridjev *cesarov, -ev,* poimeničen *cesarovac, cesarovina, cesarski,* na *--ija ćesarija, načesarovati se.* Meko *ć* je nastalo od gr. *k kesarov* (nar. pjesma, Vuk), stbug. *k'esan.* To je posuđenica iz biz. ϰαῖσαρ.

Postoji još oblik sa *ь* mjesto *e* u nenaglašenom slogu: *сьвагь* potvrđeno u 11. v., u s-pskom, bugarskom i ruskom, nema ga u zapadnim slavinama na jugu i sjeveru. Odnos između e i ь odgovara odnosu *graecus* > *grčki* u južnih Slavena prema *Grekt, grečbski* u sjevernim. Iz *съзагь* nastade asimilacijom skraćenica *can* > *car* m prema f *carica* (14. v.) »rus. *cart (r* < *rj* od 12. v.), *protucar* (germanizam prema *Gegenkaiser}.* Pridjevi na *-j car', carja* (14. v., Domentijan *čari muži,* toponim *od Corego kladenca, patrijarh carja grada = cbsarb gradb,* Sava, Assemanus ima *cesarъ-gradb* m »Bizant, Carigrad«, upor. i *Cesargradt* u Hrv. Zagorju); na *-ev carev, careva punica* »Rotkehlchen«, poimeničen na *-bc .cȁrevac* »carev čovjek«, na *-tk, -ka carevak,* gen. *-vka = carevka* »hyacinthus«; *carevića* (nar. pjesma) = *carica, carević* »1° carev sin, 2° prezime«, *carevića* (Vardar, Gornja Morava) »kukuruz«, *carevka = cȁrevna* »filia imperatoris«, *carevina, carski* (13. v.); *čarka = carevka* (kruška). Denominal *cȁrui (o- se, za — se), carevali, -ujem.* Deminutiv na *-ić carić* »1° carev sin, 2° ptica« (Mostar, Dubrovnik) = *carićak* (Gregurevci). Apstraktum *carstvo* (13. v.), Odatle *cȁrstvovati* (13 — 16. v.) i pridjev na *-en carstven (carstvene knjige),* na *-ьn *carstvbnb* poimeničen *carstavnik (dva carbstavnika srbbbska,* u kojima su popisani srpski *carevi,* iz njih Marko određuje na kome je carstvo; u jezičnoj se svijesti izgubilo razumijevanje tog pridjeva, pa je zamijenjen najprije složenicom *carostavan,* onda *staroslávne knjige}.* Pridjev *car'* poimeničen je s pomoću sufiksa *-ina carina* f (13. v.) »telonium«, sa leksikologijskom porodicom *carinik* m (13. v.) = *carinar* m prema f *cȁrinica, carinski, carinarnica, carinište, canniti* (o-) = *carinovati.*

Madžari posudiše *császár,* Turci *casar,* Litavci *cesor(i)us.* Internacionalna je posuđenica *czar* za ruskog *cara.* Arbanasi i Rumunji, koji imaju iz balkanskog latiniteta *imperator* > rum. *împărat,* arb. *mbret* (»kralj«, upor. bug. *car* u istom značenju), nisu posudili *cesar* ni *car',* Rumunji samo *Tarigrad* > (sa disimilacijom) *Ţaligrad.* Izvedenicu *carina* posudiše i Arbanasi i Rumunji: arb. *carine,* rum. *ţarină* »Feld«, *târnă* (Moldavija) »porez«, prema rum. *ţarină* < lat. n. pi. *terrena,* s drugim latinskim naglasom i drugim sufiksom. Glede značenja »njiva« upor. ukr. *cáryna* »Schlagbaum, Weideplatz, Acker«.

Vuk ima još *kajsar* u složenici *kajsar-papuča, kajsar jemenije* (nar. pjesma) pored *kajser* m »fina crvena koža«, s tur.-ft *kájserlij-sarli* epitet uz *papuče* i *postole,* od tur. *kaysar* od varoši ar. *Kaysariyye* < *Caesarea,* gdje se ta koža pravila.

Za *cěsarb = cesarb, cbsarb* > *car* obično se misli da je od got. *kaisar = biz.* ϰαῖσαρ »bizantski vladar (odatle također ar. *kajsar)«,* prema Bruckneru posuđeno između 4. i 5. v., *cbsarb* > *car* da je ruska skraćenica, što nije sasvim ispravno, jer je *car* i bugarska riječ (najprije bizantski vladar, onda i domaći). Bizantski i germanski naziv nastao je od punog rimskog carskog naslova *imperator caesar* (slijedi ime cara) *augustus.* Gubi se iz vida razlika u naglasu. Dok je u grčkom, germanskom i arapskom latinski akcenat na *ae* > *ai* (u sakralnom jeziku) očuvan, u slavinama je naglas na *-ar.* Osim toga dočetno slav. *-rj* ne slaže se sa lat. *-r* od *Caesar,* nego ide zajedno sa ags. *casere* < *caisareus.* Mora se prema tome uzeti da je *c sarb* < *caisáreus, cesar = cъ$агъ* < *caesarius* neovisna slavenska posuđenica sa dunavskog limesa u 5. v.

Lit.: ARj 1, 757. 762. 2, 133. si. 4, 740. 939. 8, 501. 12, 463. *Pleteršnik* 1, 75. 72. 81. 221. 299. Hirtz, *Aves* 14, 181. Elezović, *NJ* 3, 276. Ribarić, *SDZb* 9, 113. 137. *ASPh* 15, 100-101. 32, 105-106. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 126. *Holùb.-Kopecny* 83. *Bruckner* 59. Vasmer, *GL* 77. *Mladenov* 236. 674. *Tiktin* 1564. *GM* 439. Rozwadowski, *RSI 2,* 74. Binkenmayer, *Jpol* 23 (cf. *IJb* 4, 356). Hirt, *PBB* 23, 337. Lindestowna, *SO* 9, 613-614 (cf. *IJb* 16, 217). Mikkola, *MSNH* 7, 261. si. (cf. *IJb* 11, 466. *JF 7,* 243). Romanski, *BP* 1, 125 (cf. *IJb* 15, 296). Jireček, *Romanen* 1, 36. Skok, *CSJK* 8, 151-55.

cesta f (Vuk, 14. v.) »put, vještački put građen od inženjera«, zajednički termin sjeverozapadnim i jugozapadnim Slavenima. Odatle novija izvedenica na *-ar: cestar* m (Bosna, Hrvatska) »Strassenmeister«. Ne nalazi se u bugarskom, ukrajinskom i ruskom. Pored *cesta* govori se *tèsta* f (Bosna i Dalmacija, Pavlinović, Poljica); *t* < *c* = *tš* nastao je po zakonu disimilacija *tš — st* > *t — st* ispadanjem prvog sibilanta; *e* je nastao od jata, a ovaj od ie. diftonga *ai* ili *oi,* kako pokazuju lit. usporednice (lit. narječje žemaitis: *kaišti* »grepsti«, *iškaisti* »učiniti ravnim«, v. i asi). Ali je *e* < -k općenit u hrv.-srp. Nigdje nije potvrđen jekavski oblik, *cista* samo u čakavskom govoru, blizu Zagreba (Ivšić). Morfološki *cesta* je ž. r. participa na *-to,* kojemu se podrazumijeva kao opća riječ *draga* (v.) < **dorga.* Upor. poljska prevedenica *utarta'droga* za lat. *via trita* ili *strata* > stfr. *estrée.* Prvobitno je značenje bilo »poravnjen put«. Prema tome *cesta* može biti stara prevedenica od lat. *strata* ili gr. πλαταῖα. Lat. *strata* > njem. *Strasse* posudiše Nijemci prije Karolinga zbog toga što su rimske ceste bile na glasu. U doba prije Karolinga ide po svoj prilici i *cesta.* U prilog ovakvu tumačenju govori činjenica što se *cesta* nalazi u zapadnim, sjevernim i južnim slavenskim jezicima i što nema > *e, i.* Upor. slov. *rimska cesta* »Milchstrasse«.

Lit.: ARj 1, 774. *Miklošič* 29. *SEW* 1, 127. *Trautmann* 113. *WP* 1, 328. Zubatý, *ASPh* 16,385. Meillęt, *MSLP* 14, 353 Isačenko, *ZSPh* 13, 99. *ZbNŽ 9,* 219. Matzenauer, *LF* 7, 25.

ciba f »atelestus Er.« (Šloser). U hrv.-srp. nedovoljno potvrđeno. Nepoznat akcenat, gdje se govori i eventualne varijante. Izgleda kao da je identično sa slov. *âba f* »Hünchen, -lein«,

Lit.: ARj 1, 776. Rozwadowski, *RSl* 2, 77. Vasmer, *RSl* 3, 250. Hirtz, *Aves* 35.

cibet m (Marin Držić) < tal. *zibetto,* srlat. *zibethum* »Zibethkatze«, arapskog podrijetla (ar *kätt azzabâd).* Nalazi se i u drugim evropskim jezicima. Zore ima iz Dubrovnika *zibo* same u frazi *zaljubljen ko žibo.* Je li to naš hipokoristik od tal. *zibetto?*

Lit.: ARj 1,776. Zore, *Tuđ.* 8 *Prati* 1063.

cibilin m (Marin Držić, *poetava od cibilirui)* =; *zibilin* »samur« = *dzibelîn* (Prčanj) »die Tuberose«. Od mlet. *zebelini, zibellino* (pelle) < rus. *sobolj* preko njem. *Zobel* (?) s talijanskim pridjevskim sufiksom. Bez tog sufiksa ide ovamo možda *simbal* (Budva) = *simbȁlji* pl. m. (Muo) »mala obotnica, nazvana tako po boji (?)«. Glede umetnutog *m* pred labijalom upor. *giambellini, simbelini.*

Lit.: ARj 1, 776. *REW³* 8049. *Prati* 1063.

ciborica f »prunus insititia« ide zacijelo zajedno s *cibulja f,* deminutiv *cibuljica* (Lika) »neka šljiva«. Daničić izvodi od tal. *cipero* < lat. *cyperus* < gr. ϰύπερος, koje je naziv za močvarnu biljku, prema tome semantički nemoguć izvor. Šulek ima *divlji ciper* (Cres?) »artemísia abrotanum«, koje odgovara talijanskoj riječi (možda mediteranskog podrijetla prema Battistiju), ali je Daničić označuje kao nepouzdanu. Upor. arb. *qupër* »cyperus rotundus«.

Lit.: ARj 1, 776. 802. *DEI* 953. *GM* 230.

cibur m = *cimbur* (s umetnutim *m* pred *b* kao u *dumboK)* (Dalmacija, čakavski) »1° kapa od dimnjaka; 2° dimnjak«. Upor. srvnjem. *ziborje* f. pl. »Hostienkelch mit baldachinartigem Deckel itd. < lati *ciborium* n.^

Lit. Štrekelj, *DAW* 50, 10. 79.

cíc, gen. *cica* m »linteum pietum«. Od njem. *Zitz* < engi. *chits* »feiner bunter Kattun, ursprünglich mit gemalten Blumen und Figuren«.

Lit.: ARj l, 776. *Weigand-Hirt 2,* 1334.

cicati, *cïcam* impf. (Stulić) »pondus aliquod difficile gestare« = *cicát* (Kosmet) (o-) »opaliti, • osmuditi« prema pf. *cïcnut,. -em* (Kosmet) »krknuti, pisnuti« s prefiksom *od-* (v.): *ocicati* pf. (Stulić) »odnijeti teško breme«. Odatle postverbal ž. r. *dea* (Kosmet) »plasa, kamenčina«. Daničić uspoređuje *cicati* s *cikljati, -am* impf. (Lika) »što teško nositi ili vući ili kroz blato mučno prolaziti«, a za ovaj glagol tvrdi da je istoga postanja kojeg i *cikati, -am* impf. (Vuk) »pucati, praskati, lomeći davati glas kao kad što puca«, odatle postverbal *cik (podraniti u ~ zore* (Vuk, Ljubiša), *û cik > o ~ zore* (Crimnica), *cika zora* »zora puca«), pridjev na *-av: cikav* »fragilis«; odatle imena ptica: *cikavac,* gen. *-avca* m »turdus iliacus«, *cikavica* f (Vetranie) »erythacus rubecula«; s deminutivnim sufiksom *-élj* < lat. *-ellus* (upór. *Bokelj* i tal. *tertsella* (Foggia) < *querquellus) cîkelj,* gen. *cikèlja* m »turdus musicus«. Ptice su ovako nazvane zacijelo po onomatopeji koja imitira njihov glas. Promjena *c-k* je kao u *micati = mikati.*

Zacijelo se radi i u gore navedenim glagolima o istoj onomatopeji. Samo što gore označuje glas što se očituje u micanju kod teških ljudskih radnja. Ta onömatopeja može dobiti i druga značenja. Tako u Vodicama (Istra) *cíc,* gen. *cica* m znači »cijev iz bazgovine (zove) koja služi djeci za' štrcaljku«, odatle *derati* (Vodice) »štrcnuti«. Zatim značenje »sisa«: *cica* f (Vodice, ŽK), odatle *cicati* (samo *majčino mlijeko)* »sisati« (Vodice, gdje se kaže: *dítě dea* pored *sase* od *sati;* ŽK). Ista je onomatopeja i njem. *Zitze f,* koju ne treba smatrati izvorom od *cica.* I u ovom značenju postoji *c-k: cikli!*m »sisa u djevojke« (nar. pjesma, Istra, Vodice); *cikavac* m znači još i »pusta zemlja«; *čik* m (Vuk) je »oponašanje puščanog glasa«; *dk* m = *cika f* »strider«, postverbali od *cikati, podcikivati; cikati* znači i »vabiti«. Onömatopeja se prenosi od zvuka i na kiseo okus: *ciknuti, cîknëm* pf. = *cïknut* (Kosmet) = slov. *ciknoti, vino cikne* (ŽK) »počinje kiseliti se«, odatle *ciklo víno* (Kosmet), postverbal *cik.* U slovenskom se onömatopeja pojavljuje sa *cv* mjesto *c: cvič* »Sauerdorn«, *cviček* m »kiselo vino«. Upor. bav.-njem. *ziehen* »être aigre«, *gezwickte Milch.* Tako i kod nas: *cvik* m «kisela surutka« (Srbija), bug. *cvik* »kisela surutka« = *cvik* (Vučitrn) »kisela šljiva«; *cvika, cvičati (< -ěti), -im = cičati* (< -йґ). Upor za *cv* i *cviliti.* U Istri čakavci govore *šv* mjesto *cv: švik* »vinum acidum«.

Lit.: ARj 1, 776. 793. 794. 862. *SEW* l, 129. 131. *Miklošič* 29. Miletić, *SDZb 9,* 614. *Mladenov* 674. Štrekelj, *DAW* 50, 12. *Elezović* 2, 46. 418. 421. 422. Ribarić, *SDZb 9,* 137. *REW*[3] 6952. Hirtz, *Aves* 38-9. Popović, *RES* 31, 101-3.

cicija f »tvrdica«, *cipija* m »isto«. Na zapadu nepoznata riječ. Apstraktum na tur. *-luk cipiluk* m »škrtost«. Daničić uspoređuje obje varijante s imperativnom složenicom *cjepidlaka* m, koja također znači »tvrdica«, i misli da je istog postanja kao talijanska djetinja riječ *cica* »un nonnulla, mica, niente«, fr. *chiche,* lat. *ciccum,* što zacijelo ne može biti. Početak *-ija* upućuje na turcizme; *i* nije od . Postanje je prema tome nepoznato. Stulić ima pridjev *cickav* »minutissimus« koji se slaže s hrv.-kajk. deminutivnim glagolom *dckati.* Upor. glede deminutivnog sufiksa *stuckati; cickav* je blizu talijanskoj djetinjoj riječi *cica.*

Lit.: ARj l, 777, 802. *DEI* 924. *REW** 9653.

cicina f (Dubrovnik) »Grille«. Zacijelo je od lat. *cicada > cigala,* mediteranska riječ prema Battistiju, sa zamjenom početka *-ada* deminutivnim tal. sufiksom *-ina.*

Lit.: Rešetar, *Štok.* 229. *DEI* 924. sl.

cicirina f (Stulić) »jaka studen«. Nije potvrđeno u današnjem narodnom govoru, *-ina* je zacijelo agumentativni sufiks. Daničić ima pravo kad, s obzirom na značenje i na taj sufiks, uspoređuje s *cicina* f (Vuk), augmentativom od *ciča* f (Vuk) istog značenja; *ciča* fi *cič* m (Crna Gora) su postverbali od *cičati* impf. (Vuk); *ciča* f može biti i poimeničan pridjev *cič* u f prema *zima,* a govori se također zajedno s općom imenicom: *ciča (z\.ma).* U Dalmaciji asimilacijom *c-i > č - č: cič m (ljetni* i *zimni,* Pavlinović). Ta onömatopeja postoji i sa suglasnikom *v* i sa samoglasnim *r* mjesto *i: cvič* m (Hrv. Primorje), postverbal od *cvičati, -im* (17. v.); *cvrč,* gen. *-ť* f (ŽK) »jaka studen«, apstraktum deklinacije i od impf. *cvŕčati, cvrčím* (Vuk) i *cvŕknuti* pf., odatle *cvrká* f. Onomatopejom se oponaša zvuk što nastaje stupanjem po zamrznutoj i zasniježenoj zemlji.

Lit.: ARj \, 777. 778. 804. 862. 875. Matzenauer, *LF* 7, 32. *GM* 441. Aranza, *StPH* 22, 462.

cicvara f (štokavsko istočno područje), odatle na *-as cicvaraš,* gen. *-aša* m »1° koji rado jede cicvaru, 2° (ironična metafora) trebnik«, prezime (ličko) *Cicvarič — (cv > cm) cicmara* »gusto jelo od brašna, masla i sira«. Slov. *lotvara* f »Latwerge« < tal. *lattovaro* < lat. *electuārium.* Nejasna je zamjena *cic-* za *lot-,* Madžari posudiše *atvara.*

Lit.: ARj l, 777. *Pleteršnik* l, 533. *REW*[3] 2838.

cifra f (Mikalja) »1° pismo potajno, 2° biljeg (Belostenec), 3° broj«, odatle deminutiv *cifrica* f »4° nakit«, odatle denominal *cifrati se (is-, na-),* na *-as cifraš* m prema *cifrašica* f. Prva tri značenja nastala su prema srlat. *cifra* (12. v.), odnosno prema tal. *cifra,* njem. *Ziffer,* četvrto (koje se nalazi i u slovenskom jeziku) od madž. *cifra* »ukras, ures«. Ovamo i *zera* f (Lika, ~ *kruha)* »1° veoma mala količina, 2° dopuna negaciji: *nema ni zere,* 3° (riječ od mila, hipokoristik) dijete«, odatle deminutivi *zerica, zeričica,* prilog *dzeru* (Čilipi) »malo«; *cifra* je došla u talijanski i latinski iz ar. *ṣifr* »praznina, ništica« (kalk od sanskr. *sünya* »prazan > ništica«), a to je dalo preko fr. *chiffre* internacionalnu riječ, u nas *šifra* »tajno pismo«, s izvedenicama *šifrirati, dešifrirati.* Ista arapska riječ dala je u turskom *zerre, zerrece* »autant qu'un atome«, u negativnoj službi »pas le moins du monde«, odakle naša *zera.* Uzima se da je tal. *zero* »ništa« (> fr. *zéro* »id.«) nastala kontrakcijom od tal. *zéfiro* (1202) »ništica«, od iste arapske riječi *ṣifr.*

Lit.: ARj l, 778. *REW** 7902 a. *Lokotsch* 1894. *DEI* 934. *Prati* 279. *Gombocz-Melich* 663-5.

cigalj m, riba Vranskog jezera, koje je kanalom vezano s morem. Možda je dalmatoromanski leksički ostatak od *sigillum > siddu* (Korzika) »Seestern«. Potrebna su detaljna obavještenja o deklinaciji i akcentu kao i o samoj ribi. Glede *s > c* upor. *ciglarica.*

Lit.: Novosti 5. I .1937., br. 5 (XXXI), str. 19. *REW*[3] 7904.

Ciganin m — stcslav. *athinganint* pored *aciganim,* m prema *aciganbka* f (za gr. fr > *c* upor. tal. *zio* < θεῖος, s disimilatornim ispadanjem prvog *rí) =* (sa aferezom *a-) Ciganin* m *(-in* kao u *Srbin) = Cigán* m prema *Ciganka* f (17. v.). Deminutivi na *-e,* gen. *-eta Cigančе* n,pl. *Cigančiti, Ciganica* (ŽK), *Cigančica,* hipokoristik *Cigo.* Pridjev na *-ov Cigánov,* poimeničen u prezimenu *Ciganović,* na *-ski ciganski (ciganska vira,* 1679), poimeničen na *-ina ciganština* (Vuk). Kolektivum na *-čađ* f *Cigančād,* gen. *-i.* Apstrakti na *-ija cigànija* f (1679) = *ciganija* (ŽK) »himba, prevara«. Denominali: na *-iti cigániti, -im* impf, *(is-),* na *-itati* (v.) *cigànisati, -šém.* Prvo *n* očuvano je u *cigániti (se)* (Molat) »cjenkati se«, *cinganin* (Božava), zacijelo prema tal. *zíngaro.* Metaforicko značenje *cigáni* »sola, solika«. Prva je potvrda iz 1378. kao prezime u Zagrebu *(Cigan Nicolaus).* U tajnom jeziku (agot) grnčara u Prištini *ciganin* se zove *paverac, paverica* »vatra«, *pavernjak* »lonac« (gegavci u Srijemu), složenica od prefiksa *pa-* i *véra* »rđava vjera«.

Dolazi od grčkog naziva αθίγγανος. Odatle i evropski naziv za njih *Zingari* (disimilacija *n - n > n - r).* Prema toj etimologijskoj indikaciji *Cigani* su došli u Evropu preko Balkana gdje su i danas najbrojnije zastupljeni. Svaka balkanska varošica (palanka) ima svoj *Cigànluk* (Banja Luka). Upor. *(Ada) Cigànlija* s tur. *-li* (= ciganski otok). Na Jadranu postoji za njih naziv *Jedupak* m prema *Jedupka* f od gr. Αιγυπτιακός, ne od latinskog oblika (υ > *ļu).* Madž. *czigány* i rum. *ţiganu* je iz južnoslavenskoga; ostali balkanski oblici: tur. *çingiane > çengene, çingene,* arb. *çingan.* Lat. *Secani, Cingari, zingarus >* tal. *zíngaro* pored *zingano.* Po jeziku srodnici su s jezikom plemena Dardi u Kafiristanu i s jezikom plemena na Hindukušu. Ciganski je jezik varijanta od pali-jezika, daljeg razvitka sanskrta.

Lit.: ARj 1,778-80. *Mažuranić* 123. Maretić, *NVj* l, 83. Cronia, *ID* 6. Trojanović, *JF* 5, 223. 225. *Miklošič* 29. *Holub-Kopečný* 85. *Bruckner* 69. *Mladenov* 676. Venelin, *Vlahobolg. ili dakoslav. gramoty. Lexicon. Weigand--Hirt* 1326. *Wiener Arch. f. St. d. n. Spr.* 109, 280-304 (cf. *AIF* 21, 3). Korsch, *ASPh 9,* 496. *Prati* 1064. *GM* 447. Kern, *AI AV S* l, 153-4.

cigar, gen. *-ara* m (Hrv. Primorje, Rab, Budmanijev štokavski akcent) = *cigar* (Božava) = *cigara* f (ŽK, općenito hrv-srp.-., bug. *cigara).* Od španj. *cigarro* (1688) > tal. *cigaro > sigaro, zigarro,* njem. *Zigarre,* internacionalni amerikanizam iz jezika Maja (Centralna Amerika). Deminutiv na tal. *-etta* < vlat. *-ittus sigaretta* < fr. *cigarette >* njem. *Zigarette > cigareta.* Na tur. *-luk cigarluk* (Bosna, bug.) = njem. složenica *cigaršpic* m (hrv. gradovi) = *mustika = muštikla* (Srbija) < njem. *Mundstück.*

Lit.: ARj l, 780. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 124. *DEI* 931. *Prati 90S.*

cîglî (Vuk, nar. pjesma, Mikalja, Stulić, Lika) »solus«, određeni pridjev praslavenskog postanja od osnove *(s)ceg-,* sa sufiksom / kao u *nagao* (v.). Neodređenog oblika nema u hrv.-srp. Vuk ima još *akti,* gdje je *-ti* mjesto *-li* prema *jediti; k* koji je u *akti* nastao iz *g* po zakonu, prenijet je odavde u *akli* (Kosmet), najčešće u sr. rodu: *ciklo ovo* »samo ovo«. Čudno je što se *k* nalazi i u pridjevu *cikom, -a, -o* »jedini, samo jedan« (Vodice, Istra). I nastavak *-om* je nejasan. Prema reduplikaciji *jedan jedini,* kojom se izražava pojačanje značenja, *cigli* veže se s *jedan: ni ciglo jedno,* u prilogu *ciglom jednom.* Vuk ima još u reduplikaciji *cigli ciglovetnī.* Glede *-vetni* uporedi: *cio bogovetnî dan.* Taj nastavak imamo još i u pridjevu *istovetni* (v.). Marin Držić upotrebljava oblik sa sufiksom *-ovit* (v.): *cigiovit,* obrazovan prema *cjelovit* (v. ero). Prema tome ,može se uzeti da je *-vetni* nastao iz složenog sufiksa *-ovit* + *-ьni* s disimilacijom *i-i* > *e - i* (upór. u romanskim jezicima lat. *vīcīnus* > rum. *vecin* itd.). Kako pokazuje stcslav. *(s)cêglz, г* je nastao od "k. Slično kao u *cesta* što se ne nalazi nigdje jekavski oblik, tako kod *cigli* nema nigdje jekavskog ni ekavskog oblika. U poljskom i kašupskom szénái, u ukrajinskom i ruskom *ščegol', ščegoľnyj* »ostryj«, *e* je nastalo od ь. To je niži prijevojni štěpen, *i* se nalazi i u češ. *stihlý* »schlank«. Hrv.-srp. općenito г < "k je nastalo možda pod uplivom rum. *singur* < lat. *singulus* istog značenja *(Singur* je ime Vlaha u Dečanima, 1222—1228). Ie. je korijen *ðaj-* »jedino, samo«. Formant *-gì* nalazi se u istoznačnom lat. *singulus.* Upoređuje se s latinskom osnovom u *caelebs* (odatle internacionalna riječ *celibat* m) i sanskrtskom *kevalą-* »što nekom pripada«; *c* je nastalo od se ispadanjem na osnovu zakona disimilacije *s - tš* > 0 - *tš.*

Lit.: ARj l, 780. 794. 15, 24. *Miklósit* 289. *SEW* 1, 123. *Bruckner* 543. *ASPh* 4. *Holub--Kopečný* 376. *WP* l, 326. Johansson, *IF 2,* 28. Rozwadowski, *RSI* 2, 109. *REW*[z] 7945. Durnovo, *RES 6,* 217. 221.

cîjec, (Dubrovnik, Zore) = ikavski *cić* (u starom tekstu moreške) = *djeca* (Vuk, Dubrovnik) = ikavski *ciča* (Kačić, g. 1552., Petrinja) = *cica* (Lumbarda) = *cica* (Lovran) = *cice* (Čubranović, on ima i *cić) = ciču* (Kuhačević) = *ciču* (Brešca, sjeverno-čakavska sela u kastavskoj općini) = *djeci* (Stulić); prijedlog s genitivom, izražava uzrok, »propter; sinonimi: zbog, radi«. Sa *c* potvrđen je još u ruskom i srpskom crkvenoslavenskom: *cesta.* U Lici, Senju i Podgorju (Bunjevci u Velebitu) govori se sa s mjesto *c: siću.* Osnovni je samoglas , kako svi pretpostavljaju. U tome nema neslaganja među etimolozima. Pita se samo što je starije **seću* ili **ceću.* Ovaj je prijedlog teritorijalno ograničen na zapadne ijekavske i ikavske krajeve i pisce. Ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima. Upoređivati se može samo s bugarskim prijedlogom *sreštu, nasreštu* »naprama«, koji je iste osnove od koje i *'sreća — sr'ića; r* je ispao u slučajevima kad je stajao pred riječima koje sadrže *r,* upor. *cez* (ŽK) < *črez.* Ako se uzme da je *c* starije, onda je prijedlog etimološki teško objasniti. [Miklošič veže s *cesta* i daje paralelu njem. *wegen* »zbog«]. Za osciliranje sämoglasa u dočetku *cijeć, -a, -u, -e, -i* ima paralela kod priloga i prijedloga..

Lit.: ARj l, 781-3. 5, 625. 14, 903. *Miklošič* 29. 417. Isti, *Lex.* 1109. *SEW* l, 128. *Mažuranić,* 121. Mladenov 605. Skok *ZSPh 9,* 138. *ASPh* 30, 457. Kušar, *NVj* 3, 325. Ribarić, *SDZb* 9, 137. Daničić, *Rjef.* 3, 456-7.

cijediti, *cijedim* impf. (Vuk, 14. v.) *(is-, na-, o-, pro-, s-)* (ikavski *cidlti* ŽK, ekavski *cèditi);* iterativ *iscījat* (ŽK), *(isljeđivati* = u Kosmetu *isceđovat, -ujem, nacedìt, ocêdnut* pf. = *cijedati, -am* (jedanput, 16. v., Stulić) »filtrer, passer, distiller«; ie., baltoslavenski i sveslavenski glagol iz praslav. doba. U lit. *skaidit* »Getränke verdünnen«, lit. pridjev *skaidrus* »jasan, čist«. U vezi su *cesta* (v.) i *uist* (v.). Kao ie. značenje uzima se »jasan, svijetao« od osnove *(s)qaį-t-d-* (lat. *caelum* »nebo«, njem. *heiter).* Prema tome je *cijediti* faktitivan glagol u značenju »rendre pur«; je nastao od ie. diftonga *aι.* Izvedenice su: pridjev na *-ьn* = *òcédan, -dna* (Kosmet) »suh«, imenica na *-ιo* = *cijeđ* m. »lixivia«, domaća riječ za posuđenice *lihsija* f (Dubrovnik) = *lukšija* (ŽK), na *-nik ăjednîk* m »torcular«, *cjedènïk,* gen. *-ika* m »med samotok«, na *-ka cìjetka* »sud "na sito kroz koje se cijedi što«, na *-njak cienjok* m »sud u koji se sprema hrana za svinje (Bednia)«, na *-ilo* = *cjedilo* n (Vuk, 16. v.) »sprava kroz. koju se što cijedi«, odatle *cjediljka* f (Srbija) »cjedilo«. Rumunji posudiše glagol *profidi, sadila* »Kwarksack der Hirten, in den die geronnene Milch getan wird, damit die Molke abrinne«, Novogrci τσανδίλα f.

Lit.: ARj l, 783. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 122. *Bruckner* 57. *KZ* 51, 228. *Mladenov* 675. *WP 2,* 538. *Tiktin* 1352. Meillet, *RSl 2,* 62-3. Kostić, *NJ* 1, 236-9. *Boisacq** 933. 518-9. Vaillant, *RES 22,* 40.

cijena f (Vuk, 14. v., ikavski *čina,* ekavski *céna;* i u ikavskim se krajevima gdjegdje govori *céna* prema *procinit, prôcimba* f, tako ŽK, kod nekih pisaca 16. v. analogickí *cjena,* Stulić), ie., baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslav. doba, »vrijednost, Wert, Preis, danas samo prex,-cis«. Odatle pridjev na *-ьn cijènan, cijena* (Dubrovnik) »jeftin«, komparativ *cjenijl* i *cjènjî* »jeftiniji«, prilog *cijene* (Srbija) = *cijeno* = *cijenu* »jeftino«, komp. *cjenje; *cënьnъ* glasi u m. r. *cen* (prema Miklošiču hrv.) kao u *stran* (v.). Analogickí prema f govori se redovno u složenim pridjevima *dragocjen, nescjen, bèscjen* (Vuk), *mnogocjen, neprocjen, skupocjen, scjen* (Divković) »dragocjen«. Odatle apstraktum na *-oca cjenoća* f (Kotor) »jeftinoća«. Taj pridjevski oblik poimeničen je u *bescjena* f, *nescjena f* »beščast, nečast, sramota«. Odatle su izvedenice: *bescjenje* n (Vuk, 14. v.) i *bescjenost* (Stulić). Prema ovome pridjevu nastade i gore spomenuti oblik *cjena* pored *cijena* i *scjena* (15. v.). Odatle opet pridjev na *-iv cjeniv* (Voltiđi, Stulić), danas samo u *neprocjèniv.* Denominal na *-iti: cijeniti, cijenim* impf. (14. v., *o-, prę-, pro-, pot-, ras-, u-).* U zapadnim krajevima (15. v.) *scijèniti, scījenim* »procjenjivati > misliti«. Od svih imperfektiva postoje i apstrakta na *-anje; rascijeniti* pf. »rasuditi« kod Šuleka je »disvalutare«; *potcijeniti* pf. je noviji kalk prema njem. *unterschätzen.* Postverbali su *ocjena, procjena, prêcjena, ucjena* od pf. *ocijeniti* prema impf, *ocjenjivati, ucijeniti* prema impf. *ucjenjivati, precijeniti* prema *precjenjivati.* Deminutiv *cjènkati se* impf. (Srbija, danas općenito). Apstraktum na *-ba cjemba* f (Kavanjin), *procimba* f (ŽK). Radna imenica na *-ьc cinac* samo u Poljičkom statutu. Novija je izvedenica *cjenik,* gen. *-ika* »prix courant«.

• k je nastao od ie. diftonga *ai* iii *oi,* kako se vidi prema lit. (u narječju žemaitis) *puskainan* »u pola cijene«, gr. ποινή = lat. *poena,* avesta *käena.* Ie. je osnova *quei-* »paziti na što, opažati, animadvertere > bajati, častiti« koja se nalazi u stcslav. *čajati* (v. *očaj),* u prijevoju ō *u kajati se* (v.), bila je raširena formantom *n* u baltoslavenskom, grčkom, latinskom i avesti, dok u sanskrtu *cayatë* »osvećuje se, kazni« znači i bez toga formanta isto što i lat. *poena.* To značenje je prvobitno, dok je baltoslavensko sekundarno. U ie. je izvedenica s formantom *n* značilo akt osvete (= kazne), a u baltoslavenskom vrijednost kojom se osveta mogla izmiriti ili iskupiti.

*Lit.: ARj*1, 239. 785. 787. 811. 812. 8, 63. 13, 74, 75. *Miklošič 28.* 417. *SEW l,* 124. *Bruckner* 58. *ASPh 29,* 110. *Trautmann* 113. *WP* 1, 509. Rozwadowski, *Quest. 2,* 109. *Boisacq*[3] 801. Osten-Säcken, *IF* 33, 193—4. Brugmann, *IF 29,* 238. Zubatý, *ASPh* 15, 478-80.

cijep m (Vuk, 17. v., ekavski *cep,* ikavski *cíp,* ŽK) »1° flagellum, batina, 2° sinonim: turcizam *kalam* i domaći *navru.* Sveslavenska riječ iz praslav. doba, bez baltičke paralele. Odatle: deminutivi па-ье *cijèpac,* gen. *-pea m* (Vuk, 16. v.) = *cepoe,* gen. *-pca* (Kosmet) »štapovi na razboju provučeni kroz osnovu između niti i zadnjeg vrátia« i па-гс *čepić* m (Buzet — Sovinjsko polje) »dio cijepa koji udara po žitu«. Arsenijević pozna ikavizam *cíp* (Bačka) »dio ruke od lakta do šake«, a Vuk u priloškom instrumentalu *đpom* i u denominalu *sápati se, sđpam* pf. (Šabac) »ukočiti se«. Taj je oblik nerazumljiv na ekavskom teritoriju. Starocrkvenoslavenski je poznavao pridjev izveden s pomoću sufiksa *-enъ: cêpenъ* »star«. Odatle je denominal na *-iti cjepjeniti* ie (15. v.) u starom jeziku u istom značenju u kojem *sápati se* »kočiti se *(u-)* > nagibati se«. Prema tome se za *scipati se* ne može tražiti druga etimologija. Pridjev je na *-ík : cjêpak, cjepka,* Imeničke su izvedenice još na *-aia cjepača* f »šljiva koja se dade cijepiti«, na *-ika cjèpika* f (Krašić *eepika;* ŽK *cipika* »cijepljena voćka«) »mjesto gdje se drva cijepaju«, na *-ъka cjepka* f (Vuk) »assula«, na *-гa cjeplja* f = *cjèpljika* = na *-otka cjSpotka* (Dalmacija, Pavlinović) »cjepanica«, na *-otina* (upor. *brazgotina) cjèpotina* f, na *-urak cipurak,* gen. *-urka* (ŽK) »Fetzen«, odatle *scipurkati* pf. (ŽK) »na komadiće sasjeći«.

Postoje dva denominala u različitim značenjima a ipak istoga postanja: na *-ati cijepati, cijepam* impf. (16. v.) »findere« *(is-, po-, prò-, ras-, s-), icepât, icêpam* pf. (Kosmet, *sts* > *c* je disimilacija), i na *-iti cijepiti, -im* impf, *(pri-, «-)* »sinonimi: kalamiti, navrtiti (voćke)«. Prošli participi pasiva poimeničeni su sa *-iça: cjepanica* f i *cjepànîk* m; *rascijèpati* i *rascijèpiti* pf. prema impf, *rascjepávati, -avam* i *rascjepljívati, -ujem* ne razlikuju se u značenju. Odatle deminutiv *rascjepkati,* pridjev na *-ljiv rascjèpljiv* i postverbal *rascjep — rascip* (Vrbnik). Od *procijèpiti* postverbal je *procijep* m i f = *procip* (Vrbnik) = *prõcep* m (Kosmet) (Vuk) »1° klopka za zmije, konja, 2° rudo (t. j. procijepljeno drvo) kod volovskih kola, 3° mengele = škripac«. Odatle deminutivi na *-bk procijèpak,* gen. *-pka* m (Srijem) »vrsta biljke«, na *-ьc procijepac,* gen. *-pca* m »mladi sir pritisnut u procijepanu policu«. Čudno je značenje augmentativa *pr odpina f*

»prase« u Poljicima. Postverbal *procep m nalazi* se i u bugarskom. Imperativna je složenica *cjepidlaka m* (i toponim selo *Cepidlak* u okolici Križevaca te *Cjepidlake* f pl. u okolici Pakraca), denominal *cjepidlačiti,* upor. njem. *Haarspalter.*

Cijep i procijep kulturne su riječi koje se posuđuju. Rumunji posudiše *(ep, proțap* u značenju »rudo za volove, konje itd.«, odatle deminutiv *profapel* i denominal *a (sa) proțapi* »spreizen, knebeln« i *a țepeni.* Madžari samo *csép.* Ie. korijen nije pod izvjesno utvrđen jer nema ie. paralela s diftongom *at, oι* odakle je nastao -k, u ie. korijenu *sqeip-lsqeib-* koji se nalazi prema Uhlenbeckovu uporedenju u gr. σκίπων, lat. *scipio* »štap«. Uporeďuje se *cijep* s gr. σκοίποζ »kolo lončarsko« = njem. *Scheibe,* s lat. *scapus,* gr. σκαπος »grana« i s καίπετος. ἀξίνη (Hesych). V. *kopati* i *štipati.*

Lit.: ARj 1, 790. 801. 812. 813. 12, 256. 13, 74-76. *Miklošič299. SEW*1, 125. *Bruckner* 58. *Mladenov* 619. 676. *ASPh* 36, 117-8. *Holub* 84. *Elezović* 1, 244. 2, 145. 419. Durnovo, *RES 6,* 218-219. Specht, *KZ* 52, 90. Petersson, *KZ 46,* 130-1. Matzenauer, *LF* 7, 23. Osten-Säcken, *IF* 33, 197. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Medic, NVj* 27, 130. 28, 139-140. 16, 190-4, 696-7. 18, 441. Posedel, *NVj* 16, 422. Urlić, *NVj* 16, 421. *ZbNŽ 6,* 12.

cïjev, gen. *-i í* (Vuk, ekavski *cév,* ikavski *αv,* ŽK) po deklinaciji *i* u slovenskom, češkom i poljskom, po deklinaciji *a* u bugarskom, poljskom i oba lužičko-srpska jezika, »1° Spule, Röhre, Flintenlauf, tubus, syrinx, fistula, 2° Schienbein«. Baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslav. doba. Odatle: pridjevi na *-ast cjevast,* na *-ьn* poimeničen sufiksima *-jak cjevnjak* m, *-ica cjevnica* f, *-nik cjevnik* m »orgulje«, *-ãk cjèvnãk,* gen. *-aka* m »čunak u tkalja, sinonim: turcizam čekrk (v.)«. Deminutivi na *-ka cêvka f* (Kosmet, šatrovački u Siriniću »puška«) i *-čiča cjevčica f.* Pejorativ na *-ara cjêvara* f »noga«. Prema *cjepanica* stvorena je *cjevànica* f »sinonim: golijen«. Augmentativ *cjevčina.* Riječ je kulturan termin. Zbog toga ga posudiše Rumunji: *țeava* < bug. *ceva* f, u Moldaviji po deklinaciji *i fevie,* i Madžari *csб = csév, cseve.* U baltičkim jezicima po deklinaciji *a:* lit. *šeiva* »Rohrspulchen (za krosna)«, u prijevoju *šaiva* »Stückchen Rohr oder Stück einer Federflause, das zum Spulen machen dient«, lot. *saiva* »Spule, Weberschiff«. Kako se vidi, •k je nastao od ie. diftonga *ai — oi,* od ie. osnove *sqei-* »rezati, rastavljati, odjeljivati« u prijevoju *skhoi-* raširene s pomoću pridjevskoga sufiksa *-uà; sqel-* se nalazi u sanskrtu *chyati* (3. 1.) »reže«, gr. σχάω »režem«, lat. *seire* »znati« (upor. internacionalnu riječ *plebiscit).* Semantički je *cijev* isti naziv kao njem. *Spule,* koja pripada praslav. osnovi **pol'o, polti* »cijepati« > hrv.-srp. *răsplătiți* (v.), toponim *Plat* (v.), odatle rum. *plătită* f »augusta agri pars«. *Cijev* kao pridjevski apstraktum deklinacije » znači »ono što je izrezano iz drva«.

Lit.: ARj 1, 792, 814. *Miklošič* 29. *SEW* 1, 128. *ASPh* 30, 457. *Bruckner* 59. *Mladenov* 675. *Trautmann* 301. *WP* 2, 542. *Gombocz--Melich* 1116. *Elezović 2,* 419. *Tiktin* 1572. Zubatý, *ASPh* 16, 385. Machek, *Slávia* 16, 187. Agrell, *Zwei Beiträge* 17. Trojanović, *JF* 5, 224.

cijùkati, *àjuie* impf, (subjekt *ptica)* »vikati *aju«,* od onomatopeje kojom se oponaša ptičji glas. Odatle postverbal *etjük* m.

Lit.; ARj 1, 792. Hirtz, *Aves* .38. Isti, *Amph* 15.

cikõnija f (Budmanijev akcenat, 18. v.) = *sikonija* (Stulić) »roda, štrk«. Od lat. (učenog) *ciconia* > tal. *cicógna* mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 794. *REW** 1906. *DEI* 930. Hirtz, *Aves* 63.

cikorija f (hrv. gradovi, Božava) = *cukôrija* (ŽK) = *cikorija* = *Sikora* (Šulek) = *cihara* f (Sulek, 17. v.) »Γ biljka cichorium intibus, *2"* pridodatak za kavu«. Od lat. *cichorium* < gr. κιχώρεια, tal. *cicória* egejskog podrijetla. Arb. *körré,* rum. *cicoare.*

Lit.: ARj 1, 794. 2, 23. 25. Cronia, *ID.* 6. *GM* 201. Diculescu, *DRom* 5, 483 (cf. *IJb* 12, 128). *DEI* 931. Šulek, *Im.* 42. 56-7. 508-9.

cikutva f (Kavanjin, upor. bug. *cikuta)* = *cikuta* (17. v.) = *gugùta* (Vuk, Baranja), augmentativ *gugutina* — *gugutva* (Šulek, Sinj) = *kukuta* pored *kukuta* »biljka 1° conium maculatum, 2° trbulja, bobe, pásika, trudovnik, scrophularia nodosa«. Od lat. > tal. *cicuta* = (asimilacija samoglasnika izazvana jednakošću suglasnika tako da čini utisak onomatopeje, odatle promjena *k > g) cucuta,* koje se nalazi i u rum. *cucută,* arb. *kukute* i u južnofrancuskim narječjima, mediteranskog podrijetla prema Battistiju.

Lit.: ARj 2, 25. 3, 495. 5, 766. *Miklošič* 29.-146. *SEW l,* 641. *REW** 1909. *DEI* 931. *GM* 211.

cíl m (16. v.) = *čilo* n (samo jedanput, 17. v.) = cí/y (Vuk, 16. v., dubrovački pisci, danas općenito) = *cljelj* (hiperjekavizam, koji se čuje kadikad; nije zabilježen u leksikografa) = ce/j, gen. *-i* f (Srbija, Milićević, rusizam, odatle i *celishodan).* Denominal *ciljati, ciljam* impf. *(na-).* Germanizam, njem. *Ziel, nalazi* se "u 'svim slavenskim jezicima. U rum. također sa *e* mjesto i: *țel* »Ziel«, isto tako i u madž. *cei* kao u polj. *cel* i rus. *ceiь.*

Lit.: ARj 1, 794. *SEW* 1, 124. *Miklošič 29. Bruckner* 57. Maretle, *Sovj.* 7. *NJ* 1,93.

cilicij m (16. v.) = *cilicije* n (17. v.) = *cilicio* n (16. v.) = *ülicij·* = *cilicio* = *cilicio* »haljina od kostrijeti koju su nosili pokornici«. Od lat. *cilicium* > tal. *cilizio* = *čiliečio.* Ovamo ide i *celega,* u Korčulanskom statutu *zeliga,* koje Mažuranić i Hanel krivo prevode »pila«, jer se pominje u vezi *manarias et zeligam.* Kako *manaria* < lat. *mamaria,* tal. *mannaia* znači doista »sjekira«, oni misliše da se uz nju mora pomenuti i »pila«.

Lit.: ARj 1, 795. *Mažuranić* 1678. "Skok, *ZRPh* 41, 147. *REW*>* 1912. *DEI* 935.

Cîlika f veoma rašireno hrvatsko-kajkavsko žensko lično ime. Od lat. *Caecilia* (prema njem. izgovoru, haplologija *čeci- > ci-)* i naš hipokoristički sufiks^ kao *Elizabeta > Beta* (Pribić) > *Betika.* [Odatle i toponim *Cecela* (Drniš, Dalmacija)].

Lit.: Gunjaca, *Rad* 288, 261-2. Putanec, *Marulić l,* 93—96.

cilikati impf, pored *cilìktati* (i *ci-),* odatle postverbal *cllīk* m (Vuk, Boka Kotorska), od onomatopeje koja stoji u vezi s *cviljeti* (v.) = *kvíliti* (ŽK). Umeću se još suglasnici *n i r: cilinkuša* f »komar«, *cilmkeš* m pored *cilinkuš* »vrsta muhe« (također prezime) (Vodice, Istra), *cirlikati se* i postverbal odatle *clrllk.*

Lit.: ARj 1, 795. 803. Ribarić, *SDZb 9,* 137. Hirtz, *Aves* 39. ,

cima[1] f (Perast, Krtole, Mljet, Rab, Božava) »(brodski termin) uže na lađi koje služi za vezanje barke (i većih lađa) uz kraj, na provi vezano je za mankule *(cima od škote* veže se za žabicu)«. Od mlet. *sima.* Glede *s > c* upor. *cijeć,* ali i ngr. τσίμα i tur. *cin,a,* tal. *cima* »ciascuna delle estremità d'una corda«.

Lit.: Kušar *Rad* 118, 23, Cronia, *ID* 6, 124. Macan, *ZbNZ 29.* 213, *DEI* 937.

cima[2] f (Vuk, *krumpirova* ~ ŽK, Krasić, romanizam s drugom palatalizacijom tipa *Cavtat)* »1° lišće do glavice, 2° rub, okrajak (Potomje), 3° (slov.) Pflanzentrieb, Keim, 4° Eiszapfen = (prema tipu s očuvanim velarom *kimak) kîma* f (nar. pjesma, 16. v., Dubrovnik) »1° vršika, iznikao, mladica na travi«, deminutiv na *-ica Umica (od masline,* 'Ston) »grančica«, s dvostrukim deminutivnim sufiksom *-ičica kîmiaca* (Ston). Upor. arb. *aime* »isto«. Augmentativ na *-ina cimina f* (Vuk), denominai *scintati, -am* pf. (Orahovica) »stresti, zdrmati«. Već je Budmani opazio da se radi o dalmatoromanskom leksičkom reliktu. U oba refleksa *i* stoji za gr. υ: κῦμα (apstraktum od κυεω) > lat. *cyma, cima.* Odatle i njem. *Keim* s očuvanim velarom. Postoji još s lat. deminutivnim nenaglašenim sufiksom *-ula cymula* »junger Spross« i s prvom palatalizacijom *čimula* (Mikalja, Stulić) »vršika od trave, od kupusa«, s deminutivom *cemuiica* (Vetranić) = *ćimula* (Veli Otok) »cvijet zelja u proljeće«. S furlanskim deminutivnim sufiksom *-ott cimata* (slov.) »oberster Teil des Kukuruzstengels« < furl. *cimati* od. *cima.* Unakrštenjem sa *bubuljica* nastade možda varijanta sa *m > b čibuljica* f (Vuk) »pústula, bubolica, puhvica«. Ovamo idu možda i *čovilja* »kužni otok, modrica na čelu, tuber, tumor« i sa sinkopom od *ť* u *čvl-Ija* (Pavlinović) »čvor u drvetu« s pridjevom *čviljav.* Suglasnička grupa *cv* mjesto *čim-* mogla je nastati unakrštenjem sa *čvor.* Postoje i druge varijante u kojima samoglasnici *u\o* zamjenjuju gr. υ : *čumák* m (Drivenik, Crkvenica) »Federbusch« (dočetak *-ák* je zacijelo naš deminutivni sufiks *-ъK), čomiga* (Budva) »bubuljica od udarca, kad nabrekne« (podrijetlo sufiksa *-iga* nije jasno). V. *čuma.*

Lit.: ARj 1, 120. 796. 2, 20. 26. 62. 436. 4, 952. Hirtz, *Aves* 70. *Pleteršnik* 1, 83. 2, 820. *REW*[3] 2438 Štrekelj, *ASPh* 12, 456. *SEW* 1, 129. *Rohlfs* 1183. *GM* 126-127. Perušek, *ASPh* 34, 44. *DEI* 937.

cimbal m (Marulić, Mikalja, Belostenac) = *cimbao,* gen. *-ala* (16. v., Dubrovčani), odatle na *-as cimbalaš* (Belostenac) = *ambala* f (Belostenac, Jambrešić) = *cimbolą* (Jambrešić, ima i metaforicko značenje »biljka chelidonium majus«) = *ambula* (Jačke), na *-aí cimbulaš* m prema *cimbulašica* f (Belostenac, Jambrešić) = *cimbulja* (Istra) = *cinbulj* = *cimbal, cimbao,* kao muzički termin od lat. *cymbalon* < gr. κύμβαλον > tal. *cèmbalo.* Denominai *cimberlati* (Istra, nar.

pjesma). Ovamo idu i varijante koje pokazuju ulaz učenih riječi u pučku terminologiju kao botanički termini: *andala* f = *angola, angelica* »chelidonium majus« i *çıngara* f (Vuk, Crmnica, Crna Gora) »zvonce što se vješa stoci oko vrata«. Upor. slov. *kémbelj,* gen. *-bĺja* = *kombelj* »1° glockenschwinge, 2° Laufgewicht an der Schnellwage, 3° Uhrgewicht, 4° Löffelente«.

Lit.: ARj 1, 796, 798. *Pleteršnik* 1, 395, 427. *REW*[3] 2441. *DEI* 847.

címer[1] m (Belostenac, Jambrešić, Katančić) »1° grb, cimer ili arma, 2° znak na dućanu (Vuk Vojvodina), 3° nakit (Hrvatska), 4° bijelj, ponjava pod gredom prostrta, a na njoj jabuke, pozlaćeni orasi, lješnjaci i pantljike«. Nalazi se i u drugim slavinama kao u slovenskom, slovačkom, poljskom i ukrajinskom, madž. *czimer,* tal. *cimièro.* Od fr. *cimier,* izvedenica na *-ier* < lat. *-orius* od *cime* < lat. *cyma* (v.) »nakit na šljemu, šljem viteza (srednjovjekovni viteški termin)«, preko srvnjem. *zimier.*

Lit.: ARj l, 797. *Miklošič 29. SEW* 1, 129. *Bruckner* 69. *REW»* 2438. *DEI* 939.

címer[2] m (Vuk) = *cimber* (Srbija) »gvozdena daščica oko 2 prsta široka koja drži lemeš za gredelj; potanji opis toga plužnog termina v. u *ARj)«.* Prema Daničiću od njem. *zimber, zimmer* »drvena grada«, a prema Miklošiču ista riječ koja i *cimer* »grb«.

Lit.: l, 796. *Miklošič* 29. *Bratanic* 70-1.

cimin m (Belostenac, Sulek) = *čimin* (Mikalja, Stulić, slov.) = *cemin,* gen. *-lna* (Perast, Dubrovnik) = (odbacivanjem dočetka *-in* koji se osjećao kao sufiks) *kim* (18. v., Vuk u prijevodu Sv. pisma, Šulek, s različitim pridjevima) = *kimin* = *kimino* n (u knjigama pisanim crkvenim jezikom prema gr. κύμινον, upór. arb. *qimino)* = *kimen* (ŽK) = *kìmljen* (Lika, Lij esce, Sinac) = *kimlin* hrv.-kajk., Belostenac, /// je od njem. *Kümmel)* = *kimena* f (slov., Toimin, Goriško) = (sa sinkopom u protonici možda preko 0 > 0) *kmín* (Stulić, nije potvrđeno u narodnom govoru, ali se nalazi u češkom, poljskom i ruskom) = *imin* (Mikalja, *divlji, vodeni* za biljke »gladiolus, iris pseudoacorus, lilium coeleste«) = (metateza) *man* »trava açoras« = *hmin* (Šulek, iz rukopisa 18. v.) = *min* (Mikalja, Stulić) »acorus« = (sa *u/o* < gr. v) *kumin,* gen. *-ina* (15. v., stari leksikografi) = slov. *kumin* = *kumina* f = *komin,* gen. *-ina* (16. v., Vuk, Dubrovnik) = *kominj* (Bella, Šulek) = (ispuštanjem *-in) kom* (Sabljar, mje potvrđeno u nar. govoru). Te različite varijante objašnjuju se raznim posrednicima, preko kojih je naziv biljke ušao u naš jezik i različitim zamjenama za gr. v: lat. *cymînum* < gr. κύμινον > tal. *cimino, comino,* njem. *Kümmel,* prvobitno hebr. *kammōn,* ar. *kammūn.* Prema tome je ime te mirisave biljke mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 2, 26. 55. 3, 635. 4, 952. 953. 5, 109. 232. 241. 242. 778. 6, 547. 715. *Pleteršnik* 1, 104. 397. 497. *REW*[3] 2442. *Rohlfs* 1185. *GM* 227. *DEI* 939. 1028.

cimīnjēra f (Potomje) »dimnjak na štednjacima«. Od tal. *ciminiera* pored *ciminea* < fr. *cheminée* < lat. *caminata* (izvedenica na *-ata* od *caminus* > *komin,* v.). Glede zamjene fr. *-ee* > *ea* > *iera* upór. *turnir* (v.); *r* zatrpava hijat.

Lit.: DEI 939.

cîmoljak, gen- *-õljka* m (Crna Gora) = *cìvoljak,* gen. *-oljka* (Srbija) »sitno što«. Daničićevo je izvođenje od tal. *cipolla* posve proizvoljno. Uporedi *crvoljčiti* impf, »sitniti više nego što je potrebno« (v. pod *crn*[1]*).*

Lit.: *ARj* l, 797. 804. Popović, *NJ* 3, 151.

cimpet m (Belostenec, kajkavska riječ) »testűm, irdenes Gefäss«. Odatle na *-iça cìmpetica* f (Krašić) »zemljani protvan (< njem. *Bratpfanne)* za pečenje, npr. guske« = (kod ŽK unosi se još /) *amplet* m. Od njem. *Zinnbeck(en).* Nejasna je izmjena dočetnog *-k* u *-t* i unošenje */.*

Lit.: Štrekelj, *DA W* 50, 11.

cimuša f (Perast) »kraj na suknu« = *cimoz* = *cimuz* (slov., Bijela Krajina) »pojas što ga nose bjelokrajinske žene iz klobučine i crvenog sukna ukrašen pantljikama«. Od tal. *cimosa* = *cimossa* < srlat. *cimussa* = kslat. *simussa* grčkog podrijetla.

Lit.: Šturm, CSJK 6, 49. *DEI* 940. *REW*[3] 1917.

cïn m (Vuk, Vojvodina) = *cinj* (Belostenec, kajkavski) »sinonimi: kositer (v.), kalaj (v.)«. Odatle pridjev na *-en* (upór. *bahren): cinen* (Vuk, Srijem). Od njem. *Zinn,* koje se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, a srodno je možda sa rus. *svinéc* »cin«.

Lit.: ARj l, 797. *SEW* l, 130. *Bruckner* 70.

cinak, gen. *-nka* m (noviji rječnici) pored *cink* m, evropska riječ njemačkog podrijetla: *Zink,* od *Zinn.* U Kosmetu.awfei f (Vučitrn) »plavo posude, emajlirani sudovi od cinka« je turcizam talijanskog podrijetla (tur. *çinko* < tal. *zinco).*

Lit.: Elezović 2, 447. *Prati* 1064. *Weigand-Hirt* 1329.

cinam m (Kavanjin) = *cinamom* m (16. i 17. v.), odatle'na *-ka cinamonka* (Belostenac) = *cinamonka* = *çimen* m (Stulić). Od lat. *cinnamum* > tal. *cinnamo* »cannella«. Učena riječ. Denominal *počinamomiti* (Stulić) »začiniti činamomom«. Preko njem. *Zimt* > *cimet* m (hrv.-kajk.).

Lit.: ARj l, 796. 10, 174. *DEI* 946. *REW^* 1931.

cinciuš m (Belostenec, Jambrešić) »tentator, diabolus«. Od madž. *cincos* »lukav«. Madžarski dočetak je izmijenjen prema latinskim riječima.

Lit.: ARj 1, 798.

cinkati impf, (kajkavski, Belostenec), nastalo od onomatopeje *cin* s pomoću glagolskog nastavka *-kati,* kojom se imitira zvuk zvona. Upor. *ein* »glas za oznaku slaba zvonjenja« (Kosmet). U tur. *fin* »odjekivanje praznog predmeta«. Odatle *cinkuš* m »tintinabulum«, kajkavska riječ (Zagreb) dobivena dodavanjem latinskog dočetka *-us* prema madžarskom izgovoru (upor. *juš* »pravo«, ŽK). Ovamo ide još u Šlosera *cinkos* m »paramencosoma curtis«.

Lit.: ARj 1, 798. *Elezović 2,* 421.

cinober m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Srijem) = *cinabar* (isti) (oboje preko njem. *Zinnober)* = *cinabar* (preko tal. *cinabro)* = *kenovar* (Šulek) »isto«. Posljednji je oblik balkanski grecizam perzijskog (orijentalnog) podrijetla (κιννάβαρι »zmajska krv« < perz. *šängärf):* rum. *chinovar,* bug. *Innovar.*

Lit.: ARj 1, 797. 4, 935. *DEI* 940.

cio, f cijela (Vuk, 13. v., ekavski *ceo,* ikavski uz *čil* = *cȉja, cila,* Vodice, Istra, može biti ı *cei* kao u ŽK, gdje se govori pored *zacílit* i *cilma* f), danas u značenju »1° integer »neoštećen«, 2° totus, sinonim: sav, potpun, 3° čist, nemiješan *(cijelo vino — čuo vino,* Gospić)«, le. i sveslavenski pridjev iz praslav. doba. Značenje 1° nalazi se u poimeničenjima na *-ьc, -ica, -ina, -jak: cijèlac* m »snijeg bez puta, preko kojega nitko nije išao«, *cjèlica* f (Vuk, ikavski *cilica)* = *célica* »vrst soli« i isto što *cjelina* (ikavski *cilma,* ŽK) »zemlja nekopaná i neorana, ugar, ledina, Neuland, novale«; *celjaki* m. pl. (ŽK) »ukuhani cijeli, neřezáni, samo oguljeni krumpiri«. Izvedenica *celina* kulturni je poljoprivredni termin koji posudiše Rumunji *telịnā f* u istom značenju i odatle stvoriše svoje denominale *ințeleni* »pretvoriti u ledinu«, *desțeleni* »krčiti«.

Prilozi su od srednjega roda *celko* »sasvim«, *zacijelo* »doista, pouzdano, bez sumnje« (to se značenje razvilo prema izrazu *cijela istina* »potpuna, čista istina«).

Od *cijel* izvode se još pridjevi na *-mat, -ovit* (v.), *-avitan: cjelovit,* odatle *cjelovitost, cjelovitan* (narodna pjesma, Jukić); deminutiv na *-ahan* (v.): *cijâhan, cijãhna* (Vodice, Istra), a može se napraviti na turski način apsolutni superlativ ponavljanjem prvoga sloga: *cipcêo* pored *cipanceo* (Kosmet) = *cipci li, cipciela, cīpciēlōme* pored *cipanciēlī* (Crmnica) »cio bez ostatka, potpuno cio«. Ali se to značenje izrazuje na naš način ponavljanjem pridjeva i dodavanjem sufiksa *-cat, -cit* (tip *nov novcat, gô golcat, isti isticar): cêo cêlcat* pored *ceo cēlāt* (Kosmet) ili dodavanjem *vascio,* stcslav. *vbseceh* »ὁμόκληρος«. Apstrakti se tvore na *-oca* i *-ost* (v.): *cjeloća f* (16. v.) i *cijelost* f (Marulić, 16. v.).

Kao prvi elemenat složenih pridjeva i imenica služi rijetko: *cjelòkup,* danas općenito *cjelokupan* (Vuk, 15. v.); *cělomudar* (13. v.) = *cëlomudrn* ne postoji danas. Iz feudalnog je doba *celoselac* (Hrv. Zagorje) »gospodar koji daje gospoštini 300 težaka na godinu«, tj. zamjenjuje *cijelo selo.*

Ie. značenje pridjeva u vrijeme kad je pripadao govoru magije bilo je »sanus«, upor. njem. *heil.* Iz toga se razviše prema zakonu metafore tri današnja proširena značenja. Značenje »sanus« očuvalo se do danas: *cijěliti, cijelim* impf. (Vuk, *za-,* 16. v.) »sanare« *(zacílit,* ŽK, subjekt *rana), ûcélit, iscëlim* pf., *icelìt* 1774. (Kosmet, *sts* > *tš* je disimilacija) »izliječiti«, odatle radna imenica *iscelitelj* m (Kosmet) »koji liječi«. Ovamo ide izvedenica na *-ba: célba* f (13. —15. v.) »sanatio«, odatle opet radne imenice *cêhlnik* (15. v.), *celiteli* (13. v.) »medicus«. "k se razvio iz diftonga *ai* < *oι* (upor. got. *hails,* gr. κοῖλυ »lijep«, kimrički /keltski u Walesu/ *coil* »sretan znak«). Kod baltičkih jezika postoji samo paralela u staropruskom apstraktumu *kailūstiskan* (ak. sg.) »zdravlje«, izvedenica od apstraktuma

kailustas, a ovaj od pridjeva **kailus* »cio«. Prema ovoj usporednici može se pridjev *cio* smatrati i kao baltoslavenski, samo što se izgubio u litavskom i lotiškom.

Kao slav. semantički specijalitet može se označiti stcslav. denominal *cělovati, -ujo* »pozdraviti« od *cеlъ* (upór. polapski *col* »govoriti zdravo« i pozdrav /ŽK/ *zdrâvljice bog dajl)* i *cjèliti* /Vuk/ »osculari«). Odatle postverbali *cjelov* m = *celov* (Lumbarda) i *cjelīv* (13. v.) »sinonim poljubac« od *cjelovati* (Vuk) = *cjelivati, cjelivam* i *cjèlujem* (Vuk) = *celivat* impf. (Lumbarda) i *cjelúnuti, cjelūnēm* pf. (16. v.) (upor. bug. *celună* »er küsst«), danas *celûnut* pf. (Lumbarda) = *cêlunut* (Korčula). Odatle pridjev *cjelivaă* (~α *ikona,* Vojvodina). U Istri (Vodice) od *celîvati* tvori se (valjda u dječjem govoru) *ček* m »poljubac« i odatle *čekati.* I to značenje stoji u vezi s prvobitnim »sanus« (v. niže *pozdraviti* i *pozdrav),* kako se vidi iz današnjeg pozdrava *zdravo* i iz kršćanskoga običaja da se pozdravljanje vrši ljubljenjem: *zdravlje* usko suvisi s *pozdravom* u svim jezicima. U romanskim jezicima lat. *salutare* od *salus, -utis* dobilo je značenje ne samo »pozdraviti« nego i »poljubiti«: fr. *saluer, salut* (odatle internacionalno *salutirati},* stšpanj. *saludar* = rum. *sărut* i *săruta* »poljubiti«.

Lit.: ARj l, 785. 798. *MiЫoШ* 28. *SEW* 1, 123. *IF* 31, 411. *Bruckner* 55. Vasmer, *RSl 4,* 154. *Trautmann* 112. *WP* 1, 329. *Elezović l,* 243. 2, 422. Ribarić, *SDZb 9,* 137. Miletić, *SDZb 9,* 420. *Tiktin* 1574. Johansson, *IF 2,* 28. Zubatý, *IF* 25, 207. Hirt, *PBB* 23, 332. Hamm, *KZ* 67, 119-120. Meillet, *RSI 2,* 63. Medic, *NVj* 15, 742. Specht, *KZ* 64, 17-18. *Boisacq** 399. 491. *NJ,* n. s., l, 338. i sl. Kušar, *NVj* 3, 326.

cipa f (stsrp., rukopis 14. ili 15. v., jednom) »tjena, opna«. Nema potvrda iz današnjih govora. Balkanska riječ: arb. *cipe,* nogr. τςίπα »membrana«, bug. *cipa,* .cig. *cipa.*

Lit.: ARj l, 801. *GM* 441. *Miklósié 29.*

cipal, gen. *-pla* m (Belostenec), na *-arıca* < lat. *-aria* + *-iça dplarica* »mreža kojom se hvataju cipli« (upor. *cibandière* f, južna Francuska), na *-ariu* > *-ar ciplar* »pandion haliaetus« = *cipalj,* gen. *-plja* (Šibenik) = *cipao,* gen. *-pla* (16. v., Zore, Dubrovnik, Gazarović) = *cipol* m (Račišće, Bogdašić, Risan, Kostanjica), pridjev *cipolan* (Stulić); *cipolaš* (Vodopić) »1° jastreb, 2° ciplar« = *cipo,* gen. *-ola* (16. v., Vuk, Dobrota, dubrovački pisci), *cipelar* (Dubrovnik) »ciplar« = *cipo,* gen. *-ola* (Krtole) = *cipol* (Boka, Škaljari) = *cipo,* gen. *-ola* (Prčanj) = *cipuo,* gen. *-ula* (nije dobro potvrđeno) = *àpuli* m. pl. (Sutomore) = *člfal,* gen. *-fla* (Senj) = *ćtfal,* gen. *-fla* (Rab, Malínská) = *afă,* gen. *cîfla* (Božava, Molat, Veli Otok) = *ćefola* (Skadarsko blato) »mugil cephalus, domaći izrazi: *skakavac* (Risan), *skăkavica* (Paštrovići, Sutomore), *skăkva* (Boka, Budva, tako zvan jer *skače),* luben, glavoč«. Od gr. κέφαλος (a to od κεφαλή, v. *ćefalija)* > kslat. *cephalus.* Kao leksički relikt dalmatoromanski mogu se smatrati oblici sa *će* > *c* (upor. *Cavtat* < *avitate)* i sa *ph* > *p.* Oblici sa *ć* > *k* i / pokazuju upliv grčke riječi. Na *-ata* > *-ada cipóiddá* (Mou) »vrsta šabakuna (v.)«. Značajan je oblik koji je zacijelo istog postanja *covra* (Krtole) »ženski cipo« = *cabra* (Dobrota) = *čabra* (Muo) »vrst cipola (dolazi iz Bojane, skače preko mreže pa se mora produžiti i na barku«. Vokal α je nastao iz dvoglasa kao u *tarma* (v.) < *termes* (Sutomore). Glede sinkope penultime upor. gen. *tipla.* Neobičan je prijelaz // > *br; vr. ćavra* je drugi leksički relikt iz dalmatoromanskoga. Upor. *ćeful* (Ulcinj, ribari Arbanasi) = *qéfall.*

Lit.: ARj l, 801. 802. 803. 2, 127. 128. 289. Budmani, *Rad* 65, 162. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6.* Hirtz, *Aves* 41. *ZRPh* 40, 143. 171. Kappus, *ASPh* 29, 627. Matzenauer, *LP* 7, 26. *GM* 221. *REW** 1859. *DEI* 838.

cípati se, *cîpam* impf. (Vuk) »mnogo se kleti«. Možda je istoga postanja i *cipariti* impf. (Nalješković, Stulić) »vociferări«. Upor. rum. *a țipa* »laut schreien, kreischen, lärmen«. Ovamo neće ići *iscipáriti, -im* pf. (Lika) »brzo izrasti«. Za glagol u tom značenju bez prefiksa nema potvrde. U istom se značenju navodi iz istoga govora *iscapariti (capanti* doduše postoji, ali u drugom značenju).

Lit.: ARj l, 755. 801. 3, 857.

cipele f = *cipela* (Srbija) = *cipelja* (18. v.) = *cipela* (Hrvatska) = *cipega* (Stulić) = *cipeliš* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) = *cipeljuš* (jedanput) = *ciple f* pl. (Vučitrn »jemenije, v.«) »sinonim: crevlja«. Odatle radna imenica na *-ar* (v.) *cipelar* = *cipèljār* m, sinonim za *obućar* (v.), *šoštar* (v.), *postolar* (v.), *kaligir* (v.); deminutiv na *-ica cipelica* f (Vuk) i augmentativ na *-etina cipelètina* (Srbija). Ovamo ide i *cipel* (Belostenec) = *cipalj* (Miklošič) »sinonim: golijen, cjevanica«, ali je semantički odnos nejasan. Nalazi se još u

slovenskom. Dočetak *-ga* u *cipega* je nejasan. Ne zna se gdje se govori. Posuđenica iz madž. *cipellő,* srlat. *zipellus.* Sufiks *-iš* — *-uš* su također prema madžar *-es.* Pominje se još bug. *tipica* »Pantofel«. Jagić ovamo stavlja iz šatrovačkog govora (argot) u Prištini *ciplja* »dolazi«, *ciplje levaj* »tamo idi« (v. gore *ciple).* V. *štopela* = *šćopsla.*

Lit.: ARj l, 801. *Elezović 2, 422. Miklošič 29. SEW l,* 130. *Gombocz-Melich* 719-722. Jagić, *Die Geheimsprachen bei den Slaven* 26. Trojanović, *JF 5,* 223-4. Kusar, *NVj* 3, 337.

cipor m (Vuk) »sinonim: geak (v.)« prema f *cîpörka* »sinonim: geakuša«. Odatle pridjev na *-ov cîporov.* Izgleda kao pejorativni naziv za neodređenu vrstu pučanstva. Daničić navodi mišljenje da je to rumunjski naziv *chiborean* za *Sase.* Drugi dio *-por* kao da je njem. *Bauer.*

Lit.: ARj l, 802.

cipov m (Belostenec, Jačke, 1653. i 1663. Novi u Vinodolu) = *cípov* (ŽK, Daničićev akcenat *cípov* nepouzdan) »bijeli kupljeni hljeb«, također slov. *cípov* (Valjavec) »Kuchen«. Odatle deminutivi na *-ka* i *-čiča cipovka* f = *cipovčica* f (Vuk, Vojvodina) »mali bijeli hljeb«. Kako dočetak *-ov* < madž. *-á* pokazuje, posuđenica iz madž. *cipó,* koje se nalazi u slovenskom, ukrajinskom, šaškom u Erdelju i u rum. *țipau, fipou* m »kleines Weissbrot«.

Lit.: ARj l, 802. *Gombocz-Melich* l, 722. *Mažuranić* 124. *Pleteršnik* l, 84.

Ciprijan, prezime *Ciprijanović* prema lat. *Cyprίanus,* pored *Kuprijan* (gen. *Kupriêna,* u tiskanom glagoljskom brevijaru iz g. 1491), sa zamjenom υ > *u* prema gr. Κυπριανός > *Kiprijan, Čeprnja* m (13. v.), sa υ > *iu, e, Guprijan* i sa *pr* > *br Cubrijan* = *Čubran,* ime muško, odatle prezimena *Gubranić* (15. i 16. v.), *Gubranović* (16. v.), toponim *Gubranovi doći* (Sutomore) i hipokoristici *Cubar,* gen. *-bra* (ime muško, Crna Gora), **Cubre* potvrđen u prezimenu *Cubretić* (15. i 16. v.), *Cubro* (nadimak, Crna Gora), na *-ilo Gubrilo,* odatle prezime *Gubrilović.* Prema tal. izgovoru *Ciprijan* (Budimé). Prema gr. *k* pred palatalnim samoglasom *ć: Cuprijăn* = *Ciprijan.* Ovamo ide možda i ime grada *Kofrijan.* Vjerojatno ide ovamo i hrvatsko prezime *Gabrijan* sa υ > δ > *a* u nenaglašenom položaju.

Lit.: ARj l, 942. 2, 82. 138. Stojanović. *PPP l,* 217-219. Stefanie, *Rad* 285, 72. 89, Gregov, *Kalendar* 36. *SA* 49. Ostojić, *Opatija 55—6.* Jireček, *Romanen 2,* 32.

cipulja f (Srbija) »pogrdna riječ za odraslu djevojku«. Upor. *apun* m (Srbija) »nadimak čovjeku«. Daničić izvodi od *cip* »rigor, bit će kao veliko neokretno čeljade«. Upor. njem. *sipp* = *zipp* »zimperlich, zurückhaltend«.

Lit.: ARj 1, 803.

Čiřilo m = *Kyrii* (14. v.), odatle prezime *Kirilović* = *Kuril* = *Kurilo* (13. v., toponim, gr. v > *u,* Asemanovo evanđelje *Кугиъ,* u prvotisku glagoljskog misala i brevijara iz 1483. i 1491. gen. *Kurila,* odatle hrv.-kajk. toponim *Kurilovec* (poimeničen pridjev *Kurilov)* = (prema ngr. *k* pred palatalnim samoglasnicima *£) dril* m (Vuk) = *Girilo* m (Kavanjin), pridjev *Cirilov* (18. v.), odatle hipokoristici *Giro* (14. v.), *Gira* m (Vuk), prezime *Ćfrič* = (gr. υ > *iu) *Guril* u toponimu *Gurilovo polje* (Konavli). Odatle naziv pisma *ćirilica* f (Pavlinović), *kirilica* »alphabetum cyrillicum« (17. v., Vuk, i bug.) = *ćurtlica,* (metateza) *cirulica* (Antun Dalmatin), s asimilacijom *ćurulica* (18. v., Belostenec, Kanižlić). Pridjevi *ćirilski* = *ćirilski* = *cirulski.* Od lat. *Cyrillus* < gr. Κυρολος.

Lit.: ARj l, 803. 2, 139. 155. 5, 812-3. *Mladęnov* 238. Zore, *Palj.* 221. Stefanie, *Rad* 285, 73. 82. Gregov, *Kalendar 29.*

ciškōv, gen. *-ova* m (Pančić) »riba na Dunavu«. Po dočetku *-ov* < madž. *-ó* sudeći,, posuđenica je iz madžarskoga.

Lit.: ARj l, 803. Hirtz, *Pisces 65—6.* 68. 78-80. 94. Fink, *Im* 43.

citar, gen. *-tra* m (16. v.) = *citar* (Zoranić) = *čidar,* gen. *-dra* (Kavanjin). Od lat. *citrus* > tal. *cedro* < gr. κέδρος, mediteranska riječ. Na *-one* > *-un: cetrûn* (Belostenec, Božava) = *četrūn,* gen. *-una* (16. v., Perast, Dubrovnik, Vetranie) = *cetrûn* (Stoliv, Ugljan) = *četruna* f (Vuk, Primorje, nar. pjesma) = *četron* (Šulek, 15. v., rukopis) = *citrūn,* gen. *-Una* (Šulek) == *čitrun* (Spič) = *citróna* (Belostenec, Jambrešić, Šulek, danas općenito, ovo prema njem. *die Zitrone)* = *citron,.* gen. *-óna* (Rapić, Voltidi) = (sa *tr* > *drj čidrun* (Mikalja, Stulić) = *čedrun* (Mikalja, Stulić) »limun«. Ovamo na tal. *-ina četrína f* (Šulek) »lippia citriodora«.

Lit.: ARj l, 920. 2, 8. 9. 22. Bndmani, *Rad 65,* 164. Cronia, *ID 6. REW** 1957. *DEI* 836. 881.

citara f (16. v.) s radnom imenicom na *-avac citaravac,* gen. *-vca,* deminutiv *citarica* = *citra* (16. v.), denominal na *-ati citrati* =

Utra, citrati = *cetra* = *cètra* (17. v.) = (sa ir > ár i umetnutim я pred dentalom) *ctnđra* (Marulić), denominai *cîndrati* (Gornja Krajina, Hrvatska) »udarati u citru«. Ovamo ide možda prezime *Cindrić* (upor. u Solinu *Cindro).* Ne zna se ide li ovamo *kêtrica f* (Vuk) == *ćetrica.* Nije označeno značenje. Öd lat. > tal. *citara — citera* > *cetra* < gr. κιθάρα. Glede *tr* > *dr* upor. *iáidra* (Engadin), španj. *cedra.* Upor. i *gitara.*

Lit.: ARj l, 798. 803. 804. 4, 942. *REW** 1953. *DEI* 881. 965.

cìvare, gen. *civara í.* pl. (Lika) = *cìvijera* (Vuk, Boka, Zore, Dubrovnik) = *cìvijere* f. pl. (Perast, Dubrovnik), s glagolom na *-iti ctvijeríti* impf. (Stulić) = *dvere* (Pag) = *civêr e* (Baška) = *civara* f (Dalmacija, Pavlinović) = *čivēre* (Račišće) = *čtveré* f. pl. (Krk) = *čivíre* (Kućište) = *čivire,* gen. *čivīra* (Korčula) pored *ćivire* (ibidem) = *šćtvīre* (Račišće) »drvena nosila za dvojicu (zbog toga plural), nosila za robu, drva·, kamen, tralje (Šibenik)«. Od mlet. *tsiviera* < fr. *cimere* < lat. poimeničen pridjev na *-arius* > fr. -zere od *cibarius* »što pripada hrani, (par extension) nosiljka na kojoj se nosi hrana«.

Lit.: ARj l, 804. 2, 20. 50. *REW** 1895. *Gamilhcheg* 225.

civrija f (Srbija), običnije pl. tantum (upor. *škare, nožice)* »sinonim: -kliještica«, u sing. u metaforickom značenju »ljuto pseto, ukor nemirnoj ljutoj kćeri« = *uvrije* (Bosna, Mostar). Turcizam *sivri* »šiljast«.

Lit.: ARj l, 804. Skok, *Slávia* 15, 193.

cjëriti, *-im (se}* (Vuk, 16. v., objekt *zube,* ikavski *čiŕiti;* običniji je u današnjem ijekavskom saobraćajnom i književnom jeziku ekavizam *ceriti (se)* »smijući se pokazivati zube; sinonim: kesiti se (v.)« I *zemlja se cjeri,* kad se rasjedne. I *rijetko se platno cjeri.* Odatle deminutivni glagol na *-ekati: cerekati se, -am* (istočni govor) = *cjerèkati. se, rasc(j)erekati se, -om* (Lika) »dati se na grohotan smijeh; sinonim: razgrohotati se« i složenica *cerozubac* m (Marulić) »dentes ostendens«. Glagol *cjeriti* nalazi se u slovenskom, češkom, slovačkom i poljskom, tu sa í pred *s: ščer, ščir.* I hrv.-srp. može da sadrži *se-* > *tš-* (tj. sa disimilatornim ispadanjem prvoga s). Ie. osnova je *(s)qer-* »cijepati, rezati«. Ta se osnova nalazi i u *(s)kora* (v.), *cren* = *crem* (v.). Prvobitno je značenje bilo »strici« (upor. njem *scheren,* gr. κείρω »rastavljati > odrezati«, upor. lit. *skirti)«.* Slavensko je značenje specificirano na rastavljanje laloka.

Lit.: ARj l, 769. 813. Durnovo, *RES 6,* 218-9. Matzenauer, *LF* 7, 25. *RES* 27, 39. *SEW* l, 126. *Miklošič* 299. *Bruckner* 544. *ASPh* 42, 137.

ckřli (Vuk), indeklinabilni pridjev, samo u vezi s *merdšan* (v.). Daničić izvodi od ar. *syhr* »čar«, jer pretpostavlja *c* < *s.* Oblik *skrli* nije doduše potvrđen, ali je to po svoj prilici pokraćenica od *skrletli* nastala iz potrebe deseterca. Ovakvi se epiteti češće pokraćuju. Sufiks *-li* je turski. Glede 5 > *c* u turcizmu upor. *civrije* (v.).

Lit.: ARj l, 816. Skok, *Rad* 272, 39.

clez (1251) = *celez* = *celiz* = *cezlez* (s anticipiranjem dočetnog suglasnika u naglašenom slogu, što znači da je posuđenica postala nerazumljiva), u starim spomenicima Brača, Vrbnika i Senja oznaka novca neodređene vrijednosti, stcslav. *stblįdzb, štbltdzb, sk(z)lezb,* iz got. *skilliggs,* nvnjem. *Schilling; c* je nastalo ispadanjem početnoga *s-* na osnovu zakona disimilacije *sts* < got. *sk* pred *i.* Hrvatski se izgovor latinizira u *celesum.* U dočetku pokazuje isti fonetski oblik kao *knez* (v.).

Lit.: ARj l, 817. *Mažuranu 125. Miklošič* 309. *Kiparsky* 265. Obnorskij, *IzvORJAS* 19, 4, 99-102. Jireček, *Romanen* l, 89. Ostojić, *Opatija* 48.

cmiljeti, *-lm* impf. (Vuk, 17. v.) pokazuje *m za v* kao *cmãriti* (v.) i *cmokali* (v.) = (običnije) *cviljeti, -lm* impf, »lamentări« prema pf. *cvïlnuti.* Odatle postverbal *cvîl* m = *cvtta* f, apstraktum na *-ba* (v.) *cvttba í,* pridjev na *-ъn, -ovan cvîlan, cvilna* = *cviona (krmača,* Slavonija), *cvilovan* »sinonim: bûcovan (v.)«. Od *cvîl* denominal *milovati, -ujem.* Mjesto *c* dolazi u toj onomatopejskoj osnovi, koja je sveslavenska, *k* u *kvíliti, kvílím* (ŽK, samo za svinje). Upor. polj. *kwiat* prema *cvijet* (v.). Ista onomatopejska osnova dolazi u stcslav. s -k mjesto *i.* Tako i u hrv.-srp. *cvijeljati, -am* i *cvijèliti, cvîjelîm, rascvjèliti, ràscvijelîm* pored *rascviliti* i *rascveliti* »rasplakati«, u Menčetića *rascvijeljati se,* u Lici *rascvjeljivati,* u Zoranića *rascviljevati.*

Lit.: ARj l, 818. 864. 869. *Miklošič* 150. *SEW* l, 657. *Bruckner* 287. *Mladenov* 675.

cmizati, *-am* impf. (Hrvatska) »sinonim vući (v.)«. Po Daničiću osnova *cmiz-* bila bi istovetna s osnovom u *šmig-nuti* (glede *sm* > *im* upor. *smrkati,* v.) i *smuc-ati* »vagari«. Miklošič ima hrv. *osmicati* »abstreifen«, *smuk* m »Art Schlange« (upor. *smok,* v.), *smaknuti* »zucken«. Prijelaz im- > *cm-* je kao u *cmilje* < *smilje* (v.). Korijen *smbk-* je zastupljen u svim slavenskim jezicima, a nalazi se i u lit. *smukti, smaukyti; cmizati* pretpostavlja prijevoj *u* > *y* > *i* i *g* pored *k: *smyg-,* za koji nema potvrda u drugim srodnim jezicima. Upor. niže *cmrkati,* gdje se navode baltičke paralele s *g.* Na dočetak *-izati* < vlat. *-idiare,* gr. -ίζείν) u *otvorizati* ne · može se pomišljati.

Lit.: ARj l, 818. *Miklošič'III. Bruckner* 504.

cmřkati, *-am* i *cmfčēm* impf. (Belostenec, Stulić) »srkati (Vuk, v.)« = *smrkati, šmřčem* impf. (Vuk) »attrahere naribus« prema pf. *smrknuti.* Od posljednjeg postverbal *śmřk* m »domaći sinonim za posuđenicu *šprica* f (Hrvatska) < njem. *Spritze«.* Pridjev na *-av šmřkav* »sinonim: balav (v.)«, poimeničen sa *-ьc šmřkavac,* gen. *-avca* m »bâlavac«, na *-dj: šmřkalj,* gen. *-klja* m (Hrvatska, ŽK) »bale u nosu«. Prijelaz *sm* > *cm* kao u *smilje>. cmilje* (v.); i > *š* u ovoj onomatopejskoj osnovi potvrđen je i u drugim slavenskim jezicima; *sm-* se nalazi u rumunjskoj posudenici iz južnoslavenskog: *smire* »Saugheber, Wasserstrudel, Schlund, Pfuhl«. Odatle rumunjski onomatope j sKi glagol *smîrcîi* »schnupfen«. Mjesto *k* baltičke paralele pokazuju *g:* lit. *smurglis,* lot. *smurga.* Upor. glede *k — g cmizati* (v.).

Lit.: ARj l, 818. *Miklošič* 310. *Bruckner* 503. *Mladenov* 595. *Tiktin* 1447.

cocán m (leksikografi, zapadni pisci od 17. v.) »sinonimi 1° posuđenice dzeļat (v.), boja (v.), hahar, 2° vrag«. Upor onomatopeju *(u)cecati* (v.) »ubiti«. Vjerojatno je i ovo onomatopeja, kao i *cacati, cocam (se)* impf. (Bosna) »sinonim: ljuljati se«. Odatle augmentativ na *-onja* (v.) *cóconja* m (Srbija) »krupan i neokretan čovjek«. Daničić uporeduje ovu onomatopeju sa *cucati (dijete na koljenu)* impf, prema pf. *čučnuti* (Vuk), odatle deminutivni glagol *čačkati.* Ta onomatopeja je djetinja riječ kao i *cucu,* koja se govori za uspavljivanje djeteta. Upor. *homo cùcice,* što se kaže djetetu kad ga žele iznijeti iz kuće (Vodice, Istra).

Lit.: ARj l, 818, 857. Bulat, *JF* 5, 149. Ribarić, *SDZb 9,* 137.

cof, gen. *cofa* m (Vuk, Vojvodina, Prigorje) »sinonim: kika (v.), pletenica«. Noviji germanizam od njem. *Zopf.*

Lit.: ARj l, 818. Schneeweis, *Lehn. 22.*

cSk, prilog (Kosmet) »pouzdano, odsječeno«, U vezi je možda pf. *rascokati se, -am* (Lika) »razbiti, razvaliti prema impf, *rascokavati, rascòkavãm* (objekt: *ploču od pilja).* Denominai od *cok* »\° uzvik koji se veli kad pane ploča na pilj (v.), 2° nešto namješteno kao piramida« (Lika). Upor. *cee.* [Drugo je *côk* m (Rijeka) »truncus, klada«, odatle deminutiv *còde* (Rijeka) < tal. *zecco* »truncus«].

Lit.: ARj 1, 818-9. 13, 76. *Elezovič 2,* 423. *Prati* 1065.

čokla f (Jambrešić), slov. *čokla* »1° cipela, paočanica (Vuk, Lika, Hrvatska), 2° bundeva« = *cokija* (Jambrešić) »isto pod 1°«, *cokol* m (Belostenec, Jambrešić), slov. *cokol* »calceus ligneus« = *cokola* (Belostenac) = *cokula* (16. v., Marulić, Vuk, Baranja, Muo, Srbija, Milićević) »cipela od drveta«. Deminutivi na *-iça cõkulica,* (prema njem.) *cokiin* (Belostenec) »calceus ligneus«. Denominal na *-ati côkljati, -am* impf. (Lika) »ići vukući noge kao u cokIjama«, *ràscokljati (sé), -ām* (objekt *obuću, coklјé)* »razderati, rascopati«. Pridjev na *-av côkljav* (Lika) »neuredno obučen«. Na *-eša coklješa* m (pogrda). Od tal. *zòccolo* »sorta di calzatura colle suola di legno«, deminutiv na *-ulus* od *zocco,* od lat. *soccus* »sandalo leggero« (v. pod *cok).* Upor. arb. *çakara* < srgr. τσόκαρα »calceus ligneus«, slov. *žôk* m = *zoka* f (Savinjska dolina) »Fussocke«, madž. *cako, cokol,* češ. *coki* i polj. *cokol,* njem. *Zockel, Sockel.*

Lit.: ARj l, 819. *Pleteršnik* l, 86. 2, 971. *Miklošič* 30. *SEW* l, 130. *Bruckner* 66. *Gombocz-Melich* 747. *GM* 448. *REW*[a] 8052.

cokòtati, *cokoćem* impf. (Ranjina, Hektorović) = (običnije) *cvokòtati, cvokoćem* (Vuk, Srijem) »drhtati«. Denominai od imenice onomatopej skog postanja *cõkõt* m obrazovane pomoću sufiksa *-ot* (v.) kao *topot, sopot.*

Lit.: ARj l, 819. 871.

colnar m (16. v.) »carinik«. Od njem. *Zöllner* < lat. *telonarius,* od gr. τελονεῖον > lat. *telonium.* Upor. hrv.-kajk. prezime *C8-larić.*

Lit.: ARj l, 820. *REW** 8622.

сбтЬпг m (Srbija, Leskovac) = *cùm-būlka î* (Srbija, Leskovac) »prorašljika u crvenom luku«. Obje riječi stoje možda u vezi s *.čapur* (Vuk) »što od mladog drveta ostane na korijenu kad se posiječe«, odatle kol. *lapurje* n (Vuk) i deminutivna izvedenica na *-bk* (v.) *čaporak,* gen. *-arka* m. Daničić izvodi *cômbûr* od ngr. τσάμπουρον (το) »šepurina od grozda«, ali se fonetski novogrčka riječ bolje slaže sa *čapur.* Postoji još varijanta *£epur* m *(Vuk,* Dubrovnik) = bug. *čepor.* Odatle pridjevi na *-ast* i *-av čepurast, čepurav.* Ta varijanta govori u prilog mišljenju da je i *čapur* izvedenica od *čep,* koja se nalazi u ruskom i bugarskom u značenju »grana od vinove loze > grana (uopće)«. Ovamo dodaj još *čaprlj* m (Vuk) »čapur«. Glede sufiksa upor. *havrlje.* Berneker bez potrebe dopušta umiješanje tal. *cepperello.* Fonetski odnos prve serije *cômbûr* sa *čapur* nije objašnjen. Jedino je *m* umetnuto pred *p* kao u *dumbok.* Promjena *e > a čapur < čepur* je kao u čakavskom *žaja < žeđa* (v.), *žalac* (v.).

Lit.: ARj 1, 820. 859. 890. 942. *Miklošič 32. SEW l,* 143.

còparica f (Martié) = *còprnica* (Vuk, Hrvatska) = *comprnica* (s umetnutim *m* kao u *aurnbok,* čakavski, Istra) = *côparnjica* (ŽK) »sinonim: vještica« prema m *còprnik* (17. v.) »sinonim: višćun (Dalmacija)«. Odatle apstraktum na *-ija* (v.) *coprija í* (17. v.) = *coprija* (ŽK), naše izvedenice od *coprati* impf. = *coprati* (ŽK) *(o-, za-) — cuprati* (Vitezović), *ucoprivati* (kajkavski, Jambrešić). Upor. i slov. *coper.* Stariji germanizam od njem. *Zauber, Zauberin.* Odatle možda kao pogrdni hipokoristik za ženu *copa* f (Vuk), koje Daničić izvodi od njem. *Zofe* »dvorkinja«, upor. *cota.*

Lit.: ARj 1, 820. 859. 8, 505. Štrekelj, *DAW* 50, 11. *Pleteršnik* 1, 87. *Mažuranu* 1, 129-30.

còpina f (Srbija) »scoria«. Prema Daničiću od *stopina,* izvedenica stvorena pomoću sufiksa *-ina* (v.) od osnove glagola *stopiti, stopim* (v.) »liquefacio« kao *istresine* od *istresti, ògrizine* od *o(d}gristi; c < st* je kao u hipokoristiku *Cóle* od *Stojan.*

Lit.: ARj 1, 820.

copul m (Hrv. Primorje, potvrda za Bakar Í788.) »duguljasta lađa 9 m duga 90 cm široka (korito joj je izdubeno od jelova panja, ima daščane bokove koji se zovu *okane* (v.) ili *paramorte* (tal. imperativna složenica *para* + *morți,* v.), poduprte rebrima, koje se zovu *lukoči* (v.) ili *kastanjole,* porubljene opasom od kape na pramcu do kape koja zatvara krmu; jarbol je pričvršćen za trastan u sredini; nosilac vesla je *jaram, igo* ili *jigo* na stražnjoj trećim, a veslima služi kao potpora *ključ* ili *soha;* zove se i *ladva«.* Bez lat. deminutivnog sufiksa je slov. *copa* »Art Kahn aus einem ausgehöhlten Baumstamme« < furi, *zapi* m. pl. (15. v.) »barche per i passi dell'Isonzo«, deminutiv na dvostruk sufiks *-ül* + *-ïttus zopolèt* od *zopul* = *zocul* »imbarcazione minima, forse cavata in un tronco«. Suvisi sa *soccus* > *zoccus* mediteranskog podrijetla (v. *lot, čok, čokot},* s varijacijam suglasnika *ρ* mjesto *t \ k. V. lada.*

Lit.: JŠ 16, 187. Barbalić, *Ladva* ili *copul u starim ribolovnim ugovorima, JŠ* 16, 513. *Pirana*[1] 1320. Štrekelj, *ASPh* 12, 456.

cot (Dalmacija), pridjev potvrđen samo u imenu cvijeta *cota viola* »hroma ljubica«, inače proširen sufiksom *-av còiav* (Vuk, Budva, Perast, Crna Gora, Rab, Božava, Veli Otok) »šepav, hrom«. Na Velom Otoku *coto* m prema *câta* f »šepavac« prema »šepavica«, denominal *cotați* »šepati«. Slov. *lot, cnot* (Notranjsko) m prema *čata, čótast, cotați* »šepati«. Od mlet. *zoto* = furl, *tsuet* = tal. *ciòtto* »zoppo« ekspresivnog postanja. Varijanta sa *ρ* mjesto *t* tal. *zoppo* nalazi se u pridjevu na *-av čdpav* (Dubrovnik) »krumm«, *copava ruka* »eine Hand mit krummen übereinander stehenden Fingein«, sa umetnutim *m* pred *p čômpav* (Prčanj) »isto«. Glede tog variranja upor. *capa* i tal. *zampa* (v.).

Lit.: ARj 1, 820. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6. DEI 952. REW*[3] 2454. 9598. Šturm, *ČSJK* 6, 50. Rešetar, *Stok,* 231.

cota f (ŽK) = slov. *cota* »Franse, Fetzen« [usp. njem. *Zotte* »čuperak«].

Lit.: Perušek, *ASPh* 34, 45. *Pleteršnik* 1, 87. *Weigand-ffirt* 2, 1338.

cremuža f (Banja Luka) = *crímuža f* (Kozarac, muslimani ikavci) = · *crljemužina* (pravoslavci oko Kozare) = *crijemuša* (Lika) = *cremuž* m (Šulek) = *cremos* m (Parčić) = *čremuš* m = *črimuš* (Hrvatska, kajkavci i čakavci) = *srtjemoš* m = *srijemuš* = *srljemuša* f »kisela trava koja miriše kao bijeli luk, Schnittlauch, allium ursinum L, Bärenlauch«. Pored toga stoji i naziv drveta »prunus padus, prunus mahaleb« *cremza* f = *crimza* = *cremža*

(Parčić) = *crijemža* = *sremza.* To su doduše dvije različite biljke, ali im je zajedničko to što se odlikuju jakim mirisom. Zbog toga su se već u ie. doba unakrštavale etimologički i fonetski. Razlika je danas samo u tome, što naziv za drvo nema *u* u penultimi. Naziv je ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslav. doba. Nalazi se.i kao dosta čest toponim: tako 1673. katolička *parochia Czeremosniza,* danas *Tremošnjica* (ovako se piše, ali narod izgovara *Tremošnjica,* kotar Gradačac, Bosna). To je poimeničeni pridjev s *-ica;* poimeničen na *-ik Tramošnik* (kotar Visoko, Bosna). Čist pridjev ž. r. je *Crijemošna* (Srbija), *Tramošnja* (kotar Sanski Most, Bosna). Na ime drveta smjera augmentativ *Tremzina,* brdo visoko 1175 m u južnom Velebitu. Glede prijelaza *cr .— čr > tr* upor. *crešnja, trešnja* (v.), a glede > *a* upor. *član.* Paralele su lit. *kermušė,* dalje ags. *hramsa* »Bärenlauch«, gr. κρόμιον »luk« (odatle ngr. deminutiv κρομίδι, posuđen u NR Makedoniji *kromid').* Za ime drveta je paralela gr. κόμαρος, odatle fr. *cornai, cormier,* i toponim *in comareto* kod Zadra u doba narodne dinastije. Slog 1° *ere — eri — crije — tre — tra-, 2° sre —* nastao Je po zakonu likvidne metateze: **ceгmъnia, *čermuhıa,* ie. *kerm-* »luk« > praslav. **čermuha, *kerm-* »prunus padus« > sveslav. **sermbha.* Upor. za *kerm-* lit. *sermukšle,* lot. *sērmūkslis* pored *cērmauksis* i *cermuoksis.* Dočetak *-uha] -ъna* očuvao se samo u sjevernim slavenskim jezicima: češ. *třemcha,* polj. *trzemcha, trzemucha,* ukr. i rus. *čeremha,* u južnoslavenskom taj je dočetak raširen sufiksom *-ja* (slov. *čremoš,* odatle prezime *Gremošnik,* i *sremša, -sa).* Kako je fitonim varirao u rodu, mogao je u narječjima prema tipu nom. *muš,* gen. *muža š* biti zamijenjen sa *ž.*

Lit.: ARj 1, 823. *Miklošič* 33. *SEW \,* 145. *Bruckner* 580. 581. *KZ* 43, 316. 46, 232. *Trautmann* 128. *Schuchardt* 24. 412. Jelenic, *Starine* 36, 146. Zrnić, *JF* 3, 78. Novaković, *jfF 2,* 117-8. Scheftelowitz, *KZ* 56, 193. *Boisacq** 488. 520. Machek, *LP* 2, 158. Isti, *ČSR* 266. *Bezlaj* 1, 120-1.

cren m (14. v.) = *cren* (Kosmet) == *crem* (Srbija, *m* zbog disimilacije dentala *tš — n > c — m,* upor. *bedem,* v.) = također *člen* u narječju (valjda prema *clari)* »držak u noža, svrdla«. U hrv.-srp. naziv je dijalektalan. Inače se nalazi u svim slavenskim jezicima (bug. *čeřen, čiřen}.* Po zakonu likvidne metateze *cren* je nastao od praslav. **сегnъ; cr* mjesto *čr* je kao *crešnja* pored *trešnja* (v.). Ne postoje paralele u baltičkoj grupi, a od ie. paralela najbolje odgovara slavenskom značenju kimr. (keltski u Walesu) *earn* i sanskr. *kärna* »držak«. le. osnova je *(s) ger-* »rezati«, raširena s formantom *n.*

Lit.: ARj 1, 821. *Miklošič* 34. *SEW* 1, 146. *Bruckner* 582. *Mladenov* 682.

cret m = *čret,* gen. *créta* (Belostenec, hrv.-kajk.) »močvarno mjesto u šumi, Sumpfwald«. U ovom značenju i slov. *čret.* Ijekavski oblik **crijet* nije potvr.đen u narodnom govoru. Toponim g. 1211., 1395. *terra Crete* (Glina), kol. *Začretje* (toponim, Hrvatsko Zagorje). Odatle noviji pridjev na *-ьn cr(ij}etne kupke* »blatne kupelji«. Ovamo ide također toponomastička izvedenica *Čatež* (Slovenija), upor. s tim toponimom *Ciritež* m u vlažnom tlu Ročkoga polja blizu Roča (Istra). Istarski toponim dokazuje da je postojao ikavski oblik **črít* s umetnutim *i* u grupi *čr* (upor. *čerip).* U ukrajinskom i ruskom znači »trska, sita«, biljke koje rastu u močvarama. Možda ide ovamo kao posuđenica iz južnoslavenskog i rum. *cirifel* »Strauch«, s lat. deminutivnim sufiksom *-el* < lat. *-ellus* (a svakako i madž. toponim *Cserét}.* Nema paralela ni u ie. ni u baltičkoj grupi. Slog *ere-* nastao je po zakonu likvidne metateze (praslav. **čertt),* a izvodi se od ie. korijena *(s}aer-* »rezati«, rašireno s pomoću formantą *-t* (v. *crtalo* i *čnjeslo}.* Budući da je rus. *cerēt* »trska, sita« (biljke koje su oštre, koje režu, a na takvo značenje može da smijera i rum. posuđenica), izgleda da je rusko značenje bilo prvobitno, iz kojeg se po semantičkom zakonu sinegdohe razvilo »mjesto gdje raste ta močvarna biljka > Sumpfwald«.

Lit.: ARj 1, 822. 2, 78. *Miklošič* 35. *SEW* l, 150. *Mažuranii* 176. *Gombocz-Melich* l, 980. *WP* 1, 579. Ribarić, *SDZb* 9, 141. Charpentier, *ASPh* 37, 48--50. Perušek, *ASPh* 34, 47. *Bezlaj l,* 121-2.

crëvlja f (Vuk, 13. v.) = *crêvja* (Čilipi) = *creva* (Vuk, Boka) »sinonimi: postola (v.), cipela (v.)«. Odatle deminutiv na *-iça crèv-Ijica* f (Vuk), augmentativ *crêvljina,* radna imenica na *-ar crèvljãr,* gen. *-ara.* U stcslav. postojao je i *crěvub,* čemu odgovara slov. *črevelj.* Izgleda da je dočetak -ь/ь *ļ-ua* pridjevski sufiks. Ako je tako, onda bi bokeljsko *creva* nastalo odbacivanjem pridjevskog sufiksa. Oni koji sveslav. *çrevlja* izvode od *črevo* n, hrv.-srp. *crijevo* (ovo je srodno s lat. *corium)* »koža«, mogu se također pozivati

na praslav. pridjev na *-го*. Kao *opanak* (v.) ova sveslavenska riječ iz praslav. doba nije bila posuđivana ni na Balkanu ni na sjeveru. Srednjegr. i novogrčke τζερβούλια, σερβούλια, βέρβουλα, u zakonskom *čérvule* »postole uopće« nije posuđeno od *crevlja,* kako bi se moglo misliti prema Porfirogenetovu nazivu τζερβουλιανοί za *Srbiji,* i to zbog toga ne što bi -se inoralo pretpostaviti da su je posudili baš od Srba koji mijenjaju *j* poslije *v* u *lj.* Te pojave ne poznaju grčki susjedi, ni Bugari, koji posudiše od Grka *cãrvúl* m »gamaše«, ni Makedonci. Grčka riječ potječe od ar. *zarbul.*

Lit.: ARj 1, 822 -3. *Miklósié* 35. *SEW* 1, 151. *Bruckner* 581. Vasmer, *RS'l* 3, 264. Sobolevskij, *RPV* 71, 431. sl. Skok, *StPr* n. s. 1, 65. 194. *GM* 439. *Matzenauer LF* 7. 38.

Criapis pored *Crépis,* nad Kotorom pećine (u dokumentima), sadrži daim.-rom. dvoglas *ía* za vlat. *ę* (upór. *cârma* < *termes* u Spiču). Odatle s prefiksom lat. *ex-* > *s-* > *š- škrip* m »pećina (Zore) u hridi, hládnica (Crna Gora) za održanje sirovih namirnica ljeti«, na *-ьс* > *-ac škripac,* gen. *-pca* (u izrazu *doći u škripac* »neugodan položaj«), augmentativ *skŕípina f* (Vodice) »kamenita njiva«, pridjev *škrpeljiv* (Vodice) »kamenit«. Prema dalm.-rom. dvoglasu *škrapa* (Cromica) »rupa u zemlji, u kemenu, u zidu«. Toponim *Škrępa* (Ulcinj, izgovor Arbanasa) »oštre stijene morske gdje čovjek može da stupi samo s velikom teškoćom«. Kao sinonim od *škrapa* postoji *skraca* f (Hektorović, Baraković, Zoranić) »grebenaste stijene na kamenu uz more i u moru«, pridjev *skračljiv* (Zoranić) = *skraca* (Molat) »nabrano smežurano kamenje na obali morskoj« sadrži isti sufiks *-aceus* kao fr. *crevasse,* furl. *scravaz.* Ovamo ide možda sa *-uceus* > *us* (upor. *karkusius,* v.) *Krpûs,* gen. *-usa* (Lepetane) kod *Gomile,* gdje je samo kamenje sa nešto maslina. Dalmatoromanski leksički ostatak *crêpa,* postverbal od *crepare* »raspuknuti se«. Upor. istrom, *grępa* (Šišani »testa della pecora«, tal. *crèpa* (14. v.) »fend-) tura«, stfr. *crieve.* Ovamo još *potkrpatiti es* pf. (Dalmacija) »raspucati, razbiti se« (kao dalm.-rom. leksički ostatak) < *crepitare* > tal. *crettare* »screpolarsi«, slov. *škrvanta* »škalba, vode je bilo v vsaki škrvanti dosti nabrano« kao postverbal od **crepantare.*

Lit.: ARj 11, 154. Zore, *Palj.* 208. *Mayer* 2, 64. Isti, *NVj* 40, 34-8. *Pleteršnik 2,* 638. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *īve* 166. *REW*[3] 2312. 2313. 2316. *DEI* 1152. 1156. Alessio, *RIO* 1, 234., bilj. 3. Vasmer, *ZSPh* 14, 59-60. van Wyk, *ZSPh* 14, 13.

crijep m (Vuk, 14. v.) = ekavski *crep* (Kosmet) = ikavski *čŕíp* pored *čerip* (Vodice, Istra) = *čerip,* gen. *-{pa* (ŽK) = čakavski *crep* (Cres) »l ° Scherbe, 2° domaći naziv za *cigla, tugla, tikula* (sve iz lat. *tegula* preko njemačkoga, turskoga i dalmato-romanskoga), 3° sud, obično od bakra, sa žeravicom što ga žene meću zimi ispod suknje da ih grije (Cres)«. Također f *crèpa* (Kosmet) »ulomak od ćeramide ili od kakva razbijena zemljana suda«. Odatle deminutiv na *-it crépie* (Vuk), augmentativ na *-ina črepina* f, kol. na *-ovije crepovlje* n, radna imenica na *-ar crèpãr,* gen. *-ara;* na *-ara crèpara* f (Vuk, Srijem), na *-ulja crèpulja* f (Vuk) = *crepülja* (Kosmet) »od pečene zemlje plitki sud« = *crèpulja* (Travnik) »jelo koje se zove turskim nazivom *đuveče«* (kalk od tur. riječi *güveç* »lonac«), na *-я/а críjèpnja* f (Vuk, Bačka, Crna Gora) »veliki zemljani pokrov koji se na vatri ugrije i meće preko hljeba da se ispeče« = *počrepnja* f (Buzet, Sovinsko polje).

• *Crijep* ide u praslavensku lončarsku kulturu. Kako je to kulturna riječ, ona se posuđuje: Madžari posudiše *cserép,* Rumunji *cerep* »Hirnschale«, Cincari *cereap* = *cireap* »peć«, premda imaju za taj predmet svoj izraz (od lat.) *furnu;* arb. *çerep* m »zemljana zdjela«. Samo u madžarskim narječjima nalazi se *cserempulya* < *crèpulja.* Riječ je sveslavenska iz praslav. doba. Nalazi se i u baltičkoj grupi: stprus. *kerpetis* »časka, lubanja«, lot. *škerpis.* Kao prvobitno baltoslavensko značenje označuje se »Schale, Schädel«. Za to značenje ima paralela u romanskom *testa,* koje je pored »Scherbe« također značilo »mozgovna zaštita od kosti = lubanja«. Ie. paralele su utvrđene: sanskr. *karparas,* njem. *Scherbe,* tj. ie. osnova *(ß)qer-* »rezati« bila je raširena sa *p* (upor. *crpsti,* v.), *b* (upor. *škrbav,* v.) i s и (upor. *cren).* Slog *crê-* nastao je po zakonu likvidne metateze (praslav. **сегръ).* Zamjena *er-* > *cr-* je hrv.-srp. fonetska pojava nastala zbog izbjegavanja teške suglasničke grupe. Umetanje *e* u *čr-* u narječjima također olakšava tu grupu.

Lit.: ARj 1, 821. 823. *Miklósié* 34. *SEW* 1, 147. *Bruckner* 582. *KZ* 43, 316. 51, 239. *Trautmann* 139. *WP* 2, 582. Niedermann, *IF* 27, 145-155. *GM* 446. *Boisacq*[3] 400. Tentor, *JF* 5, 203. *Gombocz-Mdelich* 1, 973. 976. *Mladenov* 682. *Elezović 2,* 424.

crijevo n (Vuk, 13. v.) = *črevo* (kajkavski i čakavski) = *crivo* (ikavski) = *čerívo* (čakavski ikavski sa svarabhaktičkim *e* u suglasničkoj grupi, upor. *čeríp* ŽK i bug. *čerevo, čiravó* pored *cervo)* »1° κοιλία, intestinum, 2° viscera, boyeau, 3° (prema zakonu sinegdohe nekada kod nas kao i u rus.) tijelo, želudac, trbuh«. Odatle deminutiv na *-će* (v.) *críjèvce,* gen. *-(et')a* n »ime bilju«, radna imenica na *-ar crevar,* gen. *-ára* m (Srbija, također prezime) »koji spravlja i prodaje crijeva«. Sveslavenska riječ iz praslav. doba *Acervo).* Slog *čr -* nastao je po zakonu likvidne metateze kako se vidi iz staropruske paralele *kermens* »tijelo«, od osnove *ker-,* u pruskom sa sufiksom za apstrakta *-men,* u slavenskom s pridjevskim sufiksom *-uo.* Ie. veze nijesu utvrđene. Upoređivalo se sa sanskrtskom osnovom *kar-* »raditi« (Brugmann), holand. *karaiéi* (Matzenauer) »intestinum«, sa *krava* (v., Budimir) i ie. osnovom *(s~)qer-* »rezati«, od koje je u prijevoju *(s)kora* (v.).

Lit.: ARj 1, 822. *Miklošič* 35. *SEW* 1, 150. *Bruckner* 581. *WP 2,* 557. Brugmann, *IF* 28, 362. Matzenauer, *LF* 7, 39. Budimir, *IF 6,*173. *Boisacq*[3] 809-810.

crkati, *-am* impf. (16. v.) »sinonimi: skapavati (v.), (tuđica) krepivati (v.)« prema pf. *crknuti, - m* (Vuk). Iterativ je *crkavati, crkavam* (Vuk) = *crkivati* (Belostenec). U pejorativnom značenju govori se u Slavoniji *nacrkavati se* za »naspavati se«. Pf. *crknuti* prelazi i u grupu primarnih glagola *crei* (Vuk, 17. v.). Ljubiša ima impf, *creati* impf, sa *-cati* mjesto *-kati* prema *ticati = tikati, micati = míhati, mucati = mukati, pucati.* Postoji još u istom značenju slov. *crkati* i *crknoti* i bug. *crăka se.* Imeničke izvedenice su na *-anica, -avica, -otina: crkánica* f »1° koža od crklog živinčeta, 2° crkotina«, *crkotina* f (Vuk) = *crklôtina* (ŽK) »strvina« = *crkavica* f (Vuk) također »bolest od koje stoka crkava«. U sjevernim slavenskim jezicima značenje ove onomatopejske osnove nešto je drugačije. Paralele za sveslavensku onomatopeju ne postoje ni u baltičkim ni u ostalim ie. jezicima.

Lit.: ARj 1, 820. 826. 7, 221. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 132. Matzenauer, *LF 9,* 18.

crkva f opći štokavski crkveni termin (Vuk), danas također općenito književno, sveslavenvenska riječ, ali nije praslavenska, jer kao što kršćanstvo ne ide u praslavensko doba, tako ni slavenska crkvena terminologija; pridjev *crkven* poimeničen u ž. r. *Crkvena* (potok, Banja Luka, tako zvan jer protječe kraj nekadanje crkve sv. Lauša). Deminutiv *crkvica,* u čakavskim narječjima mjesto r varijante *ir, ri, re,* slov. *er: cîrkva* (ŽK, Dolinci, Krašić, Pribić, Hrv. Primorje), pridjev na *-en cirkven,* poimeničen na *-ica Cirkvenica* (Hrv. Primorje) = *crikva* (ŽK, Gorinja, Brač gen. pl. *crikov,* Liješće /Lika/, 1506. Novljanski blagdanar, ikavsko štokavska narječja kraške visoravni), pridjev *crikovnî (crikovnô zemlja,* Vis) = *crikva* (Vodice, Istra) pored pridjeva *crkvên (ri* > *ṛ* pred naglasom), odatle apstraktum na *-bsk -\—ina* > *-itina crkvenština* »crkveno zemljište« = *crékãv* f (Hrv. Primorje, Liburnija), upor. u slov. *cerkev,* gen. *-kve* f pored *cerkva,* stcslav. *crbky,* geri. *-vae,* bug. *cărkov, crăkva* pored *čarkva, cerkva.* Hirt uzimlje da je posuđenica iz stvnjem. *chirihha* = nvniem. *Kirche,* E. Schwarz iz stbav. *chirch,* Berneker i Mikkola iz nepotvrđenog got. **kyrikō* < gr. κυρικόν (pučki oblik) za κυριακόν »kuća gospodnja«. Nije prihvaćeno Gunnarsonovo mišljenje da je od rum. *biserică* < lat. *basilica,* poimeničen gr. pridjev na -ικός od βασιλική στοά od βασιλεύς, krč.-rom. *basalca.* Prvobitna je area riječi *crkva* balkanska jednako kao i *basilica.* Oblici sa *-ér-* (slov.) = *-re-* (čakavski) ne mogu se objasniti iz njemačkoga nego iz gr. υ > *e* (upor. tal. *gesso"),* koje se zamjenjuje i sa *i* (upor. foro). Slavenski femininum slaže se s germanskim. Oba potječu iz gr. κυρι(α)κή (se. στοά, upor. gore βασιλική).

Lit.: ARj 1, 803. 824-31. *Pleteršnik 2, 224.* Ribarić, *SDZb 9,* 36. 106. 127. Hraste, *JF* 10, 20. Vrana, *Rad* 285, 112. Tentor, *JF* 5, 203. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 132. *Holub--Kopačný* 86. Boháč, *LF* 35, 437-443. Gunnarson, *Ɖas slav. Wort für Kirche* 1937. (cf. Skok, *RIEB* 3, 592-594. *JF* 17, 301. *KZ* 64, 281. Pirchegger, *IF* 57,-70). Hirt, *PBB* 23, 337. Horak, *ASPh 12, 299.* Meillet, *RSl 2,* 691. Mikkola, *MSNH* 7, 261. sl. (cf *IJb* 11, 466. *JF* 7, 243. Schwarz, *ASPh* 40, 284-292.).

cȑn[1] m i f »1° robigo, 2° Wurm im Finger«. Slov. *črm* istog značenja dokazuje da je *crn* nastalo iz **črm* s prijelazom *-m* > *-n* zbog asimilacije na prethodnu dentálnu afrikátu, upor. obratno *bedem-*< tur. *beden* (v.). Odatle sveslavenski pridjev iz praši, doba na *-ьn *сьгтъnъ* »crven« > (kod starih pisaca) *čŕman, čŕmna* (13 — 17. v.) i u toponimu *Črman Kal* u Vinodolu (15. v.) »crveno blato«. Pridjev je do danas očuvan u poimeničenju na

na -iça *Crmnica* f = *Crvnica* upravo »crvena zemlja«, crnogorski kraj koji se lat. zove *Croatia rubea* u *Dukljaninovoj Kronici,* i u imenu biljke *črmanj* (Hrv. Primorje). Odatle i antroponim g. 1070. u imenu starohrvatskog župana u Bribiru: *Cerminico breberscico (= Črmnik bribirski,* upor. češ. prezime *Čermák).* Značenje pridjeva razvilo se iz značenja *crva* upravo kao i u fr. *vermeil* »crvenkast« < lat. deminutiv *venniculus.* To značenje nastade odatle što *crvi* zvani naučno »coccus ilicis« i »coccus polonicus« daju purpurnu boju. Riječ je ie. i baltoslavenska kako dokazuje stprus. *kirmis* »Made«, lit. *kirmis* — lot. *cirmins* »crv« od ie. osnove **ацегтs* koja se nalazi i u sanskrt. *krmi-,* odakle potječe i ar. *girmiz,* odatle opet evropski arabizam *grimiz* i naš turcizam *krmez.*

Pored ove baltoslavenske riječi nastade već u praslavensko doba dubleta s prijelazom *m* > *v* **iъг ь,* koja se nalazi u svim slavenskim jezicima. Razlog ovoj staroj inovaciji nalazi se u pridjevu *сгътьпъ,* u kojem je suglasnička grupa *mn* prešla u *vn,* upor. gore *Cronica* i *vnogo* za *mnogo.* Odatle je nastao pridjev *crven* i odbacivanjem pridjevskog sufiksa *crv.*

Ova praslavenska fonetska dubleta imala je u kasnijem razvitku za posljedicu da su se razvile dvije posebne riječi od kojih je **сы ь* zadržala značenje »vermiş« do danas i istisla **сътъ* u tom značenju iz današnjeg općeg govora. Zbog toga se *сыть* očuvao dijelom u toponimi)! a dijelom u specijalnom značenju. Od te varijante: *crv* m (Vuk, 14. v.) = *crv* (čakavski i hrv.-kajk., ŽK) »vermis«; odatle opet deminutivi na *-ьс í -bk crvac,* gen. *cfvca* m »coccus, koji daje crvenu boju«, *cŕvak,* gen. *cfvka* m (Vuk) »svilena buba«. Prvobitno značenje *crva* kao proizvoditelja crvene boje vidi se u denominam na -iti *cfviti, crvīm* = *cervìti* (Vrgada) »bojadisati, tingere«, odatle na *-ilo crvilo* n. Značenje »vermis« očuvano je u *rascŕviti se, rascrvim se* (Lika) »razdijeliti se«, isto tako ni u deominalu na *-ati crvati se* »devenir veruex« *rascrvati se, rascrvām* »rastvoriti se« kao i u *nervati se,* odatle postverbal *crva í* (Vuk) »Wurmloch«. Ovamo treba ubrojiti još *cvroljčiti* impf, »sitniti više nego što je potrebno« od nepotvrđene izvedene imenice *crvoljak.* Kavanjin ima određeni pridjev *crvlji* koji nije zabilježen u narodnom govoru nego samo na *-iv* i *-ljiv crviv, cr(v)ljiv* = *crljîv, crljiva* (Kosmet). Odatle *lj* i u denominalu na *-ati cŕvljati se i l u* pejorativima *crvloša f* (Srbija) »žena lijena i neoprana«, *cřvlivša* m (Lika) »dronjava i ušiva skitnica«. Interesantna je još apstraktna izvedenica u kolektivnom značenju *crvina* f »vrsta rezanaca od tijesta«. Kaže se i deminutiv *crvić,* kao u fr. *vermicelle* »rezanac, fida«.

U složenicama *crvo-* je prvi elemenat u pridjevu *crvotočan,* odatle imenica *crvotočina* f (Vuk), i u *crvopīsak* (Vuk) »sirotinja koja pišti kao crvi«. Veoma brojne su izvedenice od pridjeva na *-en, -jen* (= *-го* + *-eri): crven* = *crven, crvena* (Kosmet) = *črvицеп* (Suprasi.) > *črbvljen* (14 — 16. v.), u današnjim govorima s ispuštenim *v* u grupi od *ṛ* + 2 suglasnika (upor. gore *crljiv): crljen, crljèna* (13. v.) = *Men* (kajkavski) == *crljen* (ŽK) = *cevjên* (Cres, sa *c* mjesto *cr* zbog ispadanja na osnovu zakona disimilacije *r — l > 0 — l') = čerljan* (Bednja). U toponomastici su vrlo česte sintagme s ovim pridjevima u sg. i pl. : *Crveni Got, Crvena Vodica, Crveni Breg, Crvene Njive ita.* Odatle po deklinaciji *i: crven,* gen. -i = *crljen* f i pridjevi na *-ost crljènkast (k* je ušao prema *crljēnko* m *= *crvênko* /Kosmet/ »1° crven čovjek, 2° ime volu crvene dlake« prema *cřlj nka* f »ime kravi«) = *crvenkast* (Vuk) prema *crvènast* (Ljubiša). Brojna su poimeničenja: na *-ьс crljénac,* gen. *-nca* m »1° allium cepa L., 2° krumpir« = *cerljanec* (Bednja) »vrst pasulja«, na *-ъk crljenak,* gen. *-nka* m (Dalmacija) »vinova loza«, na *-ica crljènica* f (13. v.) »1° odijelo: kao crvena kabanica, crveno donje odijelo, 2° prezime (Prekrižje, Hrvatska)« = *crljenlca* (Vodice, Istra) »terra rossa«, na *-ika crvènika* f »1° vinova loza, 2° epiteton za *vino* u nar. pjesmi«, na *-ilo* i *-ina* (apstrakta) *crvenilo* = *crljènilo* = *crljenina,* na *-jak crljenjak* m (Hrvatska) »vinova loza«, na *-jača crvenjača* f (Vuk) »crvena šljiva«, na *-jajka crvènjajka* f (Srbija) »crvena jabuka«. Značajno je poimeničenje pomoću sufiksa *-ać* (v.) u vezi sa *d* (upor. *srndać* m prema f *srna): crvendać,* gen. *-oca* m (Vuk) »motacilla rubecula L.«. U toponomastici na *-ik: Crvenih* (Srbija, Veselinović). Denominala su dva : inhoativni na *-eti crvenjeti (se)* impf. = *crljènjeti se,* faktitivum na *-iti crveniti (se)* impf, *(za-, ras-)* = *crljèniti (za-).*

Lit.: ARj l, 831. 850. 13, 77. *Miklošič* 33. *SEW* l, 169. 172. *Bruckner* 76. *KZ* 43, 317. *Trautmann* 134. *WP* l, 523. *Mladenov* 681. *HEW»* 6907. Rački, *Doc.* 52. Vaillant, *RES 22,* 20. *Elezović* 2, 423. 425. Jurišić, *NVj* 46, 17. Veselinović, *GĞ* 26, 229-38. *GM* 31. *ASPh* 32, 472. Tentor, *JF* 5, 204. *Boisacq»* 245. 427. 499. Popović, *NJ* 3, 151.

cřn[2], f crna (Vuk, 13. v.) = *crn* (kajkavski i čakavski), ie. baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz praslav. doba *(*сьгпь)* za boju, »niger«. Brojne su izvedenice. Prema *crljen (= crven)* može dobiti sufiks *-jen: crnjen,* ali ta je tvorba ostala izolirana. Sa sufiksom -asi glasi *cřnkast — crnjkast.* Tu je *k* došao od hipokoristika *crnko* m prema *crnka* = *cŕnjka* f (Vuk »crnomanjasto čeljade« = *črnovkast* (ŽK) »crnomanjast« = s prefiksom *na- nacrn* (Vuk). Kao epitet, određeni oblik *crni* upotrebljava se u narodnoj pjesmi za *oči,* tako u dubrovačkoj književnosti već kod M. Držića. Kad je epitet za *zemlju, goru, more,* onda glasi *čarm,* gdje se pomiješao s imenicom *čar* (v.). Odatle također *čarnook* (Vuk) pored *crnòok* (Vuk) i *čarnookast.* U hidronimiji ime makedonske rijeke *Crna* (= tur. *Karasu)* glasi bez dopune *voda* — tur. *su.* Upotreba određenog oblika *crni* kao dodatka ličnom imenu veoma je stara, upor. *Petrus Cemi* = *Žerni* u Splitu g. 1080. Inače taj oblik dolazi u sintagmi kao naziv za stabla : *crni grab* (Kosmet) »vrsta graba«, odatle složenica *crnograb* (Vuk, Crna Gora), *crni trn* (Kosmet) »trn što rada trnjinu«. Ovamo još *crni petak* »nesreća«, *crna škola* (Zagreb) »bogoslovija«. Ovaj je oblik veoma čest u toponomastici: *Crni Vrh* (1771. kod Peći), odatle *crnovrški* (1769.) potvrđen kod Porfirogeneta τζερναβούσκη; *Crni Lug* (često), *Crna Reka,* ime zemlje *Crna Gora, Cernavoda* toponim na Dunavu u Rumunjskoj itd. Neodređeni pridjev dolazi kao toponim samo u Panoniji: madž. *Csongrád* < *сьпъ gradb* (g. 1075. —1217. *cernigradensis; castrum... quod nominaverunt Sclavi ... Surungrad id est nigrům castrum,* kod Anonymusa). Često dolazi kao prvi elemenat pridjevskih složenica. Osim već pomenutih uspor, još *crnòkos* »crne kose«, *crnomanjast* (Lika) = *crnomanjas, -sta* (Kosmet) »crne puti«, pridjev izveden od sintagme (čovjek) *crne masti,* pomoću sufiksa *-jast.* Ne sadrži hipokoristički sufiks *-man* koji je u *Rodman, Vukman,* kako je mislio Daničić, nego na osnovu ispadanja po zakonu disimilacije s-s > *0-s* nastao iz **crnomastnjast,* opozicija mu je u Lici (katolici) *bikast* < **bilkast* »bijele puti«. Nejasna je postanja pridjev *crnpurast* (Srbija) prema imenu biljke *crnpura f* = slov. *crna pura'* »bedrinac, jarcija trava, pimpinela saxifraga L.«. Kako u Srbiji ne postoji *pura f — tuka,* drugi dio pridjevske složenice ne može da potječe od te imenice.

Imeničke su izvedenice, poimeničenja na *-ьс crnac,* gen. *-nca* m (Vuk) »1° kaluđer (13. i 14. v.), 2° Arapin, 3° crni prišt, 4° toponim« prema f na *-ica crnica f,* koja znači pored m pod 1° i 2° još »5° crna zemlja, 6° razne vrste voća« = *crnica f* (Kosmet) »žensko čeljade nesretno, jadno«; na *-ile crnice, -eta* n (Kosmet) »jadno dijete« i deminutiv *crni&a f* (Kosmet) u istom komizerativnom značenju; na *-ik cřník,* gen. *-tka* m (Vuk) »ukor muškom čeljadetu (pejorativ)« = *crnih* (Kosmet) »izraz sažaljenja za čovjeka u mučnom položaju (komizeracija)«; na *-ika crnika* f = *cemtka* (Cres) = *crnika* (Krk) »ilex«; na *-ilo crnilo* n (13. v.), kalk prema lat. *atramentum;* na *-juša cřnjuša* f »biljka erica sanguinea L.«, odatle augmentativ na *-ina crnjušina* f (Lika) »trava dobra za pčele«, upor. toponim *Crnuša* (Vučitrn); na *-jak crnjak,* gen. *-njka* m (Hercegovina) »crna trava«; na *-jača* crn/aca f »crna smokva«; hipokoristici na *-jo, -jan crnja, crnjan* (Vuk) »isto što gore *cřník«,* na *-jel cřnjel,* na *-ojka crnõjka* f (Vuk) »crnomanjasto čeljade« (sufiks prema *djevojka).* Brojna su apstrakta na *-/, -(j)ad, -javina, -oca, -ost, -ina: crnj f, crnad f* = *crnjad* f, *cmjavina f* (Dubrovnik) »caligo«, *crnaca f, crnost* (14. v.), *crnina* f (17. v.) = *crnina* (ŽK) »crno grožđe«.

Imeničke složenice s prvim elementom *crno-* isto su tako brojne: osim gore navedenog uspor, još *crnòbor* m, *crnòkapa* (Dalmacija) prema *crvenkapa* (v.), *crnokrūg* (Vuk, Crna Gora) »vipera«; *crnorēp — crnòrep* (Vuk) pored *crnoguz* za ribu zvanu *ukljata* (v.) < lat. *oculata* a grčki *melanurus,* što se prevodi složenicom *crnorep* (kalk); složenicu *crnogorica* napravio je Sulek, (usp. njem. *Schwarzwalď)* prema tipu *sitnògorica* od sintagme *sitna gora.* Ovamo još: *crnòsliva* (Kosmet) »šljiva krupnija od džanarike, okrugla, ranka«, upor. *bilošljiva* (Travnik), *crnopupka* f »grah, pasulj«, *Crnogorac,* gen. *-orca, crnorizac,* gen. *-risca* m (13. i 14. v.); *crnovunac,* gen. *-unca* (Srbija) »pastir koji drži samo crne ovce, također naziv za Cincare i Sarakačane (= pogrčene Cincare)«. U staroj antroponimiji *Crnomir* (13. v.), odatle ime potoka *Črnomerec* (Zagreb), poimeničenje s *-ьс* starog pridjeva na -/ (značenje je »»potok, koji protječe posjedom nekog *Črnomira«).* Odatle hipokoristik *Ornata.* Denominala su dva : inhoativni na *-eti* i faktitivni na *-iti: cŕnjeti, crnim* (16. v., *po-)* i *errati, crnim* (Vuk).

Kako je već gore rečeno, u baltičkoj grupi odgovara ovom sveslavenskom pridjevu stprus. *kirsnan* »crn«; u lit. je očuvan samo u imenu rijeke *Kirsnà.* Od ostalih ie. jezika (osnova

qers-) sanskrt pruža potpunu usporednicu kfíná »crn, taman«. U sveslav. *сынъ ispalo je s u grupi od 3 suglasnika, prešavši možda preko *h*. Ovaj slavenski pridjev malo je posuđivan: Rumunji imaju *cerni,* Cincari *terţă* < *cъnica,* arb. *cerile* < *crnilo* (iako Rumunji i Cincari imaju svoje lat. *negru,* a Arbanasi Ж).

Lit.: ARj l, 835. sl. 839. 846. 847. 848. 895. 6, 503. *Miklošič Ы. SEW* 1, 169. *Bruckner* 72. *Trautmann* 134. *WP* 1, 428. *Mladenov* 682. *Gombocz-Melich* 1, 114. *Elezović* 2, 425-6. Meillet, .RS/ 2, 61. 68. *GM* 440. Bouac?[3] 813. Tentor, *JF* 5, 204. Kidrič, L/Z 56, 590-597. Tomanović, *JF* 17, 207. *NJ* 3, ISU Jagić, *ASPh* 20, 520-521. Fink, 7m. 41. Vinja, *PE 6,* 579.

cřpati, *cřpam* = *crpljēm* impf. (Vuk, 17. v.) = *crèpati, crèpãm* = *crèpljem* (Vuk, 16. v., Dubrovnik, *na-}* prema pf. *zàcrepnuti,* pored *crpsti, crpēm (is-}* i *crpiti, -im (is.-)* »haurire«. U stcslav. *čnpc, črěti.* U oblicima *crpati* i *crpsti* analogijski je prenijeta prezentska osnova *сгър-* u infinitiv, a u provincijalizmu *crepati* ostala je stcslav. infinitivna osnova *ire-* i u današnjem infinitivu i odatle prenijeta u prezentsku. U *crpsti, crpēm* današnjeg književnog i saobraćajnog jezika stvoren je novi primarni tip glagola s umetnutim s pred *-ti* kao u *dupsti, grepsti, skupsti.* Taj umetak nastao je prema primarnom tipu *klásti, sjesti* i to zbog toga da se dočetni osnovni suglasnik uzmogne održati i u infinitivu, za razliku od stcslav., gdje je asimiliran s í što slijedi. Odatle: pridjevi na *-iv, -Ijiv: crpiv* (Stulić, Della Bella), *iscrpiv, neiscrpiv* i *iscřpljiv, neiscrpljiv;* imeničke izvedenice na *-ka crpka* f (Kosmet), na *-aljka crpaljka* f (Kosmet) »štrcaljka«; s prefiksom *pa- pacrk* m, *pocrka* f (Kosmet) »u figurativnom značenju: prazna i gola glava« = sa *po- pocfpka* (Kosmet). Deminutiv na *-kati crtkati* (Vuk). Madžari posudiše *cserpa* »haustrum«, *cserpák, cserpál.* Glagol je baltoslavenski i sveslavenski iz praslav doba *(*сьрр, čerti):* lit. *kerpu, kirpti,* lot. *cirpt.* U baltičkoj je grupi bolje očuvano ie. značenje »strici« od ie. osnove *(s)qer-* raširene formantom *p,* upór. i lat. *carpo* »trgam« i gr. καρπός »plod«.

Lit : ARj 1, 821. 849. 7, 221. *Miklošič* 34. *SEW \,* 170. *Bruckner* 76. *KZ* 51, 239. *WP* 2, 582. *Trautmann* 129. *Mladenov* 683. *Elezović* 1, 62. 2, 426. *ASPh* 12, 183. *Boisacq*[3] 415. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Gombocz-Melich* 1, 992.

crtalo n (Vuk, 15. v.) = *crtalo* (Crmnica, Crna Gora) = *črtalo* (Buzet, Sovinjsko polje, Istra) »u terminologiji pluga: veliki željezni nož usađen u gredelj, da reže zemlju, culter aratri«; sveslavenska izvedenica iz praslav. doba od prezentske osnove stcslav. glagola *crac, cresţi* »rezati«, koji u ovom obliku ne živi ni u jednom slavenskom jeziku. Sufiks *-lo* < *-dio* služi za tvorenje oruđa. Sufiks *-alo* zamijenjen je sa *-ak* (v.) *crtāk,* gen. *-âka* (Srbija) u istom značenju. Sa sufiksom *-tlo* od infinitivne osnove izvedeno je u istom značenju *eresio* n > *črijeslo* n (v.). Ie. i baltoslavensko značenje »rezati, sjeći« oïuvano je u *crtalo, crtač* i *črijeslo* do danas. Ie. osnova *qer-* (»rezati«) raširena je u baltoslavenskom formantom *t:* lit. *kirsti* »oštro sjeći, žestoko udarati«, lot. *cirst* »sjeći, kopati«. Starocrkvenoslavenska imenica *crua* f »linija, upravo ravna linija urezana plugom u zemlju«, danas *eha* (14. v.), dala je mnoge izvedenice: denominal na *-ati crtati, -am* impf. (Stulić) *(is-, na-, o-, pre-, za-)* »(u zapadnim krajevima) sinonim: *rìsati, rišem* (v.)«, upor. stcslav. *. на-čŕŀtati* (Supraśl. 418, 4) »ύπογράψοα«, odatle radne imenice na *-ar crtãr* m (Dalmacija) = na *-äc crtač,* gen. -aca, apstraktum na *-ež* (v.) *crtež* m, postverbal *nacrt* m, pridjev na *-ost ertasi* »striatus«, iterativ na *-ar-i-ti: crtariti* (Vuk) prema pf. *crtárnuti* i *cřtnuti* »vites incidere«. Posljednji perfektiv, važan sa semantičkoga gledišta, nije nažalost dovoljno potvrđen. Osnova *crt-* sa sufiksom *-ja* (kao u *plaća* pored *plato)* nalazi se u *créa* f (16. v.). Pored nje postojao je i apstraktum na *-jaj čfćaj* m (16. v.) od *crtati.* Kako se vidi, u tim dvjema izvedenicama očuvan je *čr* kao u narječjima. U *črć-* provedena je asimilacija *črč-* u *črčāj* m (16. v.) »sinonim za *čřknja* f (u zapadnim krajevima)« < *črtnja,* upor. glede sufiksa *piknja, tn* > *kn* kao u *Knin* za starije *Tnin).* Od asimilacije *črč-* nastade deminutiv *črčkati* = slov. *čečkati* (glede *m* > *e* upor. *dežela* < *držela)* u pejorativnom značenju za »pisati«, odatle radna imenica na *-ar črčkar* m »połygraphus« i odatle opet iterativi na *-ar-a-ti črčkarati* = *črčkariti.* Stcslav. *iгьia* bio je kulturni termin koji se posuđuje, odatle rum. *cirtă* »1° potez perom, 2° prenijeto na vrijeme: čas, trenutak«. Ista ie. osnova u prijevoju nalazi se još u *cret* (v.), *krāt* (v.) i *kratak* (v.).

Lit.: ARj 1, 849. 850. 2, 77. *Miklósié* 35. *SEW* 1, 172. *KZ* 43, 306. Sütterlin, *IF* 25, 69. *Boisacq*[3] 427. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Pictet,

KZ 6, 181. Osten-Säcken, *IF* 24, 247. Matzenauer, *LF l,* 37. *Mladenov* 683. *Tiktin* 363.

cübok m (Hrvatska, Srijem, Slavonija). Od njem. *Zuwaage,* germanizam od kojega postoji prevedenica *pr'ivaga f* (Lika, ŽK).

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 319. *Striedter-Temps* 111.

cuca f (Lika) »mucus, slinac« nije dovoljno primjerima potvrđena riječ da bi joj se mogla utvrditi afektivna vrijednost. Ipak njena glosa upućuje na slov. eufemizam *cuca î* »weibliche Scham« i na madž. *czucza* »Geliebte«. Madžarsko značenje upućuje opet na arb. *cuce f* »mlada djevojka do 12. godine«. Po reduplikaciji se vidi da se radi o djetinjoj onomatopeji u *cucati* »njihati«. Izlazeći iz djetinjeg govora, kod odraslih, dobivala je različita značenja i preinačenja. Tako *č* mjesto *c: čuča.* Upor. za ovu izmjenu *cuca* f = *cucka* f »ptica sylvia rubecula« prema drugoj onomatopeji. Nije isključeno da jedno preinačenje u pogledu dočetka predstavlja i *cura* f (Vuk, 18. v.) »djevojka«, riječ koja je danas općenita na čitavom hrv.-srp. teritoriju, izgubivši i pejorativno značenje, premda ima pejorativni sufiks *-(j)ura,* upor. *djevojčura.* U narječjima se ponovo pejorativizira, tako *cusra* f (ŽK, prema *srati* »cacare«, v.). Druga tumačenja ne zadovoljavaju. Daničiću je *cura* bila posuđenica iz tal. *ciutta* (ovo od *fanciulla* »djevojka«, od lat. *infans),* čime se ne objašnjava dočetak *-ura,* Skoku od rum. *fecioară* »djevojka« < lat. deminutiv *fetiola* od *fetus.* Time nije dovoljno objašnjen gubitak početnog sloga. Bernekeru je postverbal od *curiti* (v.) i prvobitno bi značenje bilo *cuca* »žensko spolovilo«, Deminutivni je hipokoristik od *cura curetak,* gen. *-tka,* građen prema *haljétak,* gen. *-tka* (v.), augmentativ *curètina* f, građen prema *ženetina* (v.). Deminutiv je na *-ica: curica* f (Vuk) i *-če curče,* gen. *-eta* (ŽK). Pridjevi su na *-in* i *-ski: cürin, cürskí.* Slov. *cûrlja* f je primljeno iz hrv.-srp.

Lit.: ARj l, 857. 2, 83. *SEW* l, 131. Skok, *ZRPh* 38, 545. *Gombocz-Melich* l, 763. *REW** 4393. *Pleteršnik* l, 89. *GM* 443. Hirtz, *Aves* 46. 69. Fink, *Im.* 21.

cúcak, gen. *cucka* m (Vuk) = *cucăk,* gen. *cucka* (ŽK) = *cucek* (Habdelić, Belostenec) (hrv.-kajk., slov., ugarski Hrvati, u jednog pisca iz Bosne) prema f *cucka* (Belostenec) »sinonim: pas m, prema kuja f«. Odatle hipokoristik na *-e cucę,* gen. *-eta.* Osnova je prema tome reduplikativna, a nalazi se i u arb. *cucqë f* »kuja«, koje zbog nesuvisle geografske aree ne može potjecao iz kajkavskog *cucka.* Reduplikacija kao bitna oznaka onomatopeje može se nalaziti i u drugim jezicima, tako u ukr. *cucu* i odatle u glagolu *cucukaty,* polj. *ciucia,* češ. *cúcyk, čučena,* gluž. *ćužka* »malo pseto«, rus. *cucy,* lit. *čiučius,* njem. *zuzu,* španj. *chucho.* U toj reduplikaciji dolaze i suglasničke varijacije, i to *k* mjesto *c* u prvom ili drugom slogu. Tako u Vukovu uzviku *čuki za.* tjeranje psa, koji i Madžarima služi za psa; odatle Vukovi hipokoristici na *-o* i *-in: čuko i cukin; k* mjesto *c* u prvom slogu općenito je u hrv.-srp.: *kucak,* gen. *kucka,* hipokoristik na *-e kuće,* augmentativ *kučina* (ugarski Hrvati), *kuca* (Vuk), *kućo* m (Vodice, Istra), s madž. sufiksom *-o* > *-ov kucövi* od iste osnove i denominál *(s)kúcati se* (Vuk) »pariti se (o psu)« i imenička izvedenica odatle *kúcalica* f (Kurelac) »vrijeme kucanja«. Također u rum. *cufu* i furlanskom *kutin.* Ova onomatopeja dolazi i u uzviku kojim se mame (vabe) psi: *küc, küd, kucima* pored *kutima, kutma* i *kičma* (Kosmet). Sa sufiksom *-bko,* kao gore *cucak,* govori se *kučak,* gen. *kučka* (Čilipi) m prema *kučka* f = *kučka* (Vodice, Istra) »pas, kuja«; *č* je mogao doći u ovu izvedenicu od izvedenice na *-e* (kao u *magare) kuče,* gen. *kučeta* n (Vuk, Kosmet, također bug.), na *-ence kučence,* pl. *kučići* (Kosmet), odatle augmentativi na *-ina i -ste* (upor. *derište) kučetlna* (Kosmet), samo figurativno i pejorativno, »žensko čeljade«, *kućište* (Kosmet) »figurativno i pejorativno: dijete«. Značajno je ipak da se *ć* nalazi i u drugim jezicima, tako u tur. *küçük* »mlado pseto« i arb. *kuç* (u dječr jem govoru), *kuçikë.* Osnova *kuč-* raširena je i u romanskim jezicimai Suglasnici *c* i *č* variraju sa *tj* u ukr., rus. i madž. *kutya,* sa *š* u uzviku *kuš* »zov za psa« (Vodice, Istra). Nema sumnje da ovamo moramo staviti i opći hrv.-srp. femininum *kuja* »kučka« i odatle denominal na *-ati hujati se.* Upor. s drugim sufiksom lot. *kuna* »kuja« prema lit. *sa,* sanskr. *çva* »pas«. Onomatopejska je osnova u svim ovim slučajevima zajednička.

Lit.: ARj 1, 858. 5, 716-24. 824. 829. *Miklošič* 145. *SEW* l, 636. *Mladenov* 264. *Gombocz-Melich* 743. *GM* 218. 219. 443. *REW34789.* Ribarić, *SDZb 9,* 160. *Elezović l,* 347. Şăineanu, *IJb* 12, 146. Petersson, *IP 24, 269.* Pogodin, *VAI* 10, 68-75. Jagić, *ASPh* 31, 551. Schulze, *Aufsätze E. Kühn* 193-197.

cucùkati impf, (narodna pjesma) »pjevati uz tamburu«, onomatopejski glagol s deminutivnim *-kati*. Onomatopeja *cucu-* nije potvrđena u ovom značenju u narodnom govoru.

Lit.: ARj 1, 857.

cugelj, gen. *cuglja* m (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: uzda«. Noviji germanizam od njem. *Zugel.* Osnova je njem. izvedenice u kajkavskom *ćuk* m (Belostenec) »sinonim: 1° nategača, 2° vlak (ŽK, ovdje je gen. *cuga)«* < nvnjem. *Zug.*

Lit.: ARj 1, 857. *Striedter-Temps* 112.

ćujka = *cojka* (Vuk) f (Srbija) »slaba rakija«. Nalazi se i u rum. *fuică f* »domaća rakija, osobito u Vlaškoj«, odatle radna imenica *ţuicar* m »rakijaš«, i kod madžarskih Sikulaca *cujka.* Sufiks je očito naš. Daničić izvodi krivo od rum. *zoi* »pomije«, što nije mogućno ni morfološki ni semantički; *zoi* je plural od sing, *zoae, a* ovo stoji prema Tiktinu u vezi sa *soiu,* pl. *soae* (Muntenija) »die fetfigè Schmiere«, što semantički nije isto sa *zoae* f »pomije« < polj., rus., bug. *zolá* »lug«. Vjerojatnije je da je od djetinje onomatopejske osnove *ću-* u impf, glagolu na *-kati cukati, cukám* »1° potare, 2° míngere« (hrv.-kajk., Belostenec) prema pf. *cuknuti, - m* »srkati«, odatle *cuklić,* gen. *-ića* m (Della Bella, Stulić) »pijanica«, i hrv.-kajk. i slov. *cucati* »1° sucer, 2° uriner«. U drugom značenju dolazi ista osnova kod Vuka u *cûkiti, -im* (Grbalj) »poljubiti« = *cuknuti* (Mikalja), odatle *cuknuće* n (Mikalja) »cjelov« = *canuti, - m* (Srbija, Leskovac). I ovaj glagol izvodi Daničić (krivo) od tal. *succiare* < lat. **suctiare* od *sugere.*

Lit.: ARj 1, 819. 857. 858. *Tiktin* 1659. *Gombocz-Melich* 1, 769. *REW*[3] 8415. Bernard, *BSLP* 44, 109.

cukati[1], *-ām* impf. (Vuk, Budva, narodna pjesma) = *kucati, -am (ot-, s-)* prema pf. *cuknuti, -ēm* i *kucnuti* »udarati«. Perfektiv *cuknuti* nije dovoljno potvrđen u narodnom govoru; *u* je nastalo od sonatnog /, kako pokazuje slov. *kolcati* i bug. *kalçam* istog značenja. Glagol se osjećao kao onomatopejski. Zbog toga je došlo do reduplikacije u uzviku *küc kûc* i do metateze *cük* (Kosmet: *cük u kuću, ćuk pred kuću,* u narodnoj poskočnici) i u impf, *cucati* »kucati«. Od *kucati* izvedene su u Dubrovniku imenice na *-anja kucanja,* f (Dubrovnik), na *-alo* (za sprave) *hučalo* (Dubrovnik), na *-ata* (dałmatoromanstó nastavak kolektivnog značenja, upor. *maslinãda* u Zadru) *kucala* f (u Dubrovniku, u izreci: *novci se dobivaju na kucati).* U prijevoju *klecati, -am* impf. (Dubrovnik) »udarati sve jednako u zvono samo s jedne strane«.

Lit.: ARj 1, 858. 5, 47. 716. *Mladenov* 265. *Pleteršnik* 1, 421. *Elezović 2,* 426. Tomanović, *JF* 17, 203.

cukati[2], *-am* impf. (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk., 2K) »sinonim: trgati (kod boli u tijelu)«. Noviji germanizam od nvnjem. *zucken.*

Lit.: ARj ì, 858.

ćulo n (ugarski Hrvati, Krašić, Hrvatska) = *ćula* f (slov.) »zavežljaj, paket, fascis, Bündel«. Odatle deminutiv na *-će* (upor. *Selce) culce* n (Hrvatska). Iz madž. *ćula* istog značenja, ali nepoznata izvora. Ne može se uzeti da *ćulol -a* potječe iz arb. *ćule* »Sack voll Getreide« zbog nesuvisle aree, budući da ni *ćulo* ni *ćula* nije potvrđeno u južnim hrv.-srp. krajevima, a ni akcentom se ne slaže. Daničić izvodi od *culo* i izvedenicu na *-aí* (v.) *culać,* gen. *oca* m »puzdra, penis quadrupedum«, koja naliči na indeklinabilni pridjev *culjăk* (Kosmet) »go« < arb. *cullak* »nackt« (Godin), ali se ne slažu u značenju.

Lit.: ARj 1, 858. *Gombocz-Melich* 1, 772. *Elezović* 2, 426. *Godin* 264. *GM* 442. Joki, *UJb l* i *IJb* 11, 198. Barié, *FPP* 1, 231. i sl. Isti, *AA 2,* 88.

cimcupa f (Vuk, Dubrovnik) »zdrava i debela ženturina«. Zacijelo je pejorativna riječ. Daničić je upoređuje sa *cùpara* (Srbija) »odrasla djevojka« te pomišljana tal. *chionzo* »tozzo, rattrapito« neodređenog postanja, i na tál. *döfo* »uomo dappoco«. Oboje je neuvjerljivo. Prije će biti domaća ekspresivna riječ koja je u vezi s makedonskim *čupa* »djevojka«, s reduplikacijom početnog sloga i umetnutim *n* pred dentálnom afrikatom. Upor. *cumprela* (v.).

Lit.: ARj 1, 859. *DEI* 907. 950. *REW*[3] 2453. 4718.

cûnj m (16. v., Dubrovnik, Marin Držić) »klip u koji se gađa loptom ili drugim čim« = *čunovi* m. pl. (Budva, *igrati na čunove)* = *čunj* m (Voltiđi, slov.) »eonus«. Oblik *čunj* je ušao u našu srednjoškolsku terminologiju za geometriju i postao danas općenit. Odatle pridjev na *-ost čunjast* (i slov.), *čunjkast.* Složenica *čunjosječ* f je prevedenica prema njem. *Kegelschnitt.* Isto značenje ima *künj* m (Novi, Hrv. Primorje, 16. v., Dubrovnik, Marin Držić) »1° klin gvozdeni, alat kamenárov, 2° oruđe za kovanje novca«. Ovamo

ide denominal na *-ati* s tal. prefiksom *in: inkonjăti, -ām* (Mljet) »pričvrstiti«. Upor. arb. (Gege) *kú,* s članom *kuni* »Dobel, Keil«; *kunj, inkonjăti* je od lat. *cuneus* > tal. *cagno,* učeno *conio* (termin kovnice novca), *incognare; kunj* može da potječe iz dalmátoromanskoga. Oblici *čunj — čunj* slažu se s mlet. *zono,* koje je također po mom mišljenju nastalo iz *cuneus* prijenosom palataliteta na velar: > **k'uńus.* Ne zna se ide li ovamo s tal. deminutivnim sufiksom *-etto* < vlat. *--ittus cùnei* m (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »tijesno staklo za tekućine«. Moglo bi biti i skraćenica od **bocunet,* od tal. *bozza* > *boca* (v.). Daničić pomišlja na tal. *cunetta* od *cuna,* što ne može biti ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 859. 2, 100. 5, 788. Macan, *ZbNŽ 29,* 209. *Pleteršnik* 1, 117. Jokl, *ZONE* 10, 196. Mussafia, *Beitrag 225. DAW 22. REW*[3] *2396.* ЛЕГКИМ. 1063.

cüpiti, *-lm* pf. »trgnuti se natrag«, deminutiv na *-kati cupkati* impf, *(po-* »hüpfen«), *cûpnuti* »sitno igrajući udarati nogom o zemlju«. Izvedenice od uzvika *ćup* (Vuk), *ćupa,* koji u rum. glasi *top — ţup(a)* »hopp, hops« i odatle onomatopejski glagoli *ţopăi = fupăi* »hüpfen« i apsţraktum *ţopăială* f. Onomatopeja.

Lit.: ARj 1, 859. 10, 158. *Tiktin* 1622.

curiti, *-im* impf. (Vuk) *(is-, s-) = curiti, -îm* (ŽK, *is-)* »kapati neprestano«. Upor. hrv.-kajk. i slov. *curati* (slov. i *cüreti)* »harnen«. Od iste osnove izvedenica na *-ǵho cúrak* m »kao vir gdje voda izbija«, također toponim *(Curâk,* gen. *Ćurka* ŽK). Glagol je sveslavenski onomatopejskog podrijetla, što se vidi iz mijenjanja osnovnog *c u c i s i* opetovanja osnove: bug. *čučurkam* pored *curkam, šurkam* pored *šurtam.* Sa suglasnikom *š* upor. *šum* m (v.) i *šuma* (v.). Onomatopeja se nalazi i u baltičkoj grupi, u njemačkom kao i u madž. *csuranni,* rum. *tarai* i u romanskim jezicima (španj. *chorrear, chourrouta).* U hrvatsko-kajkavskom mjesto *r* dolazi i *z: cúzeli* (Belostenec, Jambrešić), koje Daničić (bez potrebe) izvodi iz madž. *csuz* »nazeba«, što se ne slaže ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 860. 3, 858. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 131. *Mladenov* 690. 696. *Bruckner* 65. *KZ* 56, 187. *Gombocz-Melich* 1, 1234. Schuchardt, *ZRPh* 29, 342.

curunda f (Vrbnik u rečenici: *razvajaj kvas ali teslo pod rukami na curundu);* deminutiv na *-ica curùndica* f (Daničićev akcenat, Krk) »hljepčić što se zadnji napraví a prvi ispeče«. Daničić izvodi iz tal. part. prez. kao pridjeva *corrente* od *correre* < lat. correre, što ne može biti jer bi u toj riječi velar ostao a ne bi prešao u afrikátu *c, nt* ne bi dao *nd.*

Lit.: ARj 1, 860.

cuvik, gen. *-ika* m »svirala kojom se ptice vabe«, postverbal od impf, *cuvikati* (kajkavski) »hukati kao ćuk« Daničić izvodi od madž. *csuvik* »ćuk«. I *cuvik* i *ćuk* = slov. *ćuk* »sova« — onomatopeje su koje oponašaju glas ptice; rum. *ciovică* f = *ciomvica = ciomulică* »sova«, pa neće biti pozajmica.

Lit.: ARj 1, 860. *SEW* 1, 163. *Gombocz-Melich* 1, 1234. Hirtz, *Aves* 47-6.

cvàncik m = *cvâncik* (Drsník, Kosmet, pored *cvăncik) = cvànciga* f (narodna pjesma) = *cvănciga* (ŽK) »stari austrijski srebrni novac od 20 novčića koji je bio u opticaju i na Balkanu«. Ž. r. je nastao prema *forint* pored *forinta* (v.). Odatle hipokoristik *cvanja* f (nekadašnja Vojna krajina) i unakrštavanje s *franak: franaka = pràncika.* Od njem. *Zwanziger* (dočetak *-er* ispušten kao u *frăjt* < njem. *Gefreiter* »razvodnik«, najniža vojnička čast u nekadašnjoj austrijskoj vojsci). Novija balkanska riječ njemačkog podrijetla: rum. *sfanţ = sfanzig,* čine. *sfanlic,* bug. *cváncig* i s izmjenom dočetka *-dg* u *-ec: cvanec,* ngr. σφαντζίκι, *arb. svancik.*

Lit.: ARj 1, 860. *Elezović 2,* 418. *Pascu* 3, 227., br. 13. *Mladenov* 674. *GM* 397. *Gombocz-Melich* 1, 778. Tomanović, *JF* 17,204—205. *Ive* 32., § 72.

cvasti, *cvalem* impf. (Vuk, 13. v.) *(pro-, ras- se),* baltoslavenski i sveslavenski glagol iz praslav. doba, »florere«; sadrži *a* < ь od prezentske stcslav. osnove *c ЬІс* prema *i* u inf. *cvisti,* koji se nije očuvao u hrv.-srp. Prezentski prijevojni štěpen nalazi se još u inhoativnom glagolu na *-ēti cvàtjeti, cvàtim* impf. (Vuk, 16. v.) < *cv iteti* (ikavski *cvatìtì* ŽK), ś metatezom *càvtjeti (ras- se)* (Vuk, nar. pjesma, 16. v.). Nastavak *-im* povlači za sobom i u jekavaca infinitiv *cvàtiti (ras-* Vuk). Ima potvrda i za *í < tj cavćeti* i za gubitak mekog poluvokala ь *cijeli, clím* kod dubrovačkih pisaca (16. v.). U grupi od 3 suglasnika *cvi-* ispao je srednji po zakonu. Od iste je osnove i pf. *cvànuli, -em (Osvetnici)* sa *tn* > *n* kao u *panem* pored *padnem.* Upor. bug. *cъ пъ.* Od *cvàtjeti* postoji postverbal *cvat* m (Vuk) = *cvôt* (istarska nar. pjesma), od infinitiva apsţraktum *cvăst* f = *cvatnja f* »inflorescentia«, a od *cvat* stvoren

je denominal na *-ati cválati, -ām* (16. v.) *(ras- se)* i imenica na *-ivo* (v.) *evalivo* n »floş«, koje nije ušlo u saobraćajni jezik. Od *cvat* izvedeno je s pomoću madž. sufiksa *-os > uš* (upor. *bogatuš* ŽK »bogătan«) *cvatuš* m »biljka anthonomus germ«., ali ova izvedenica nije dovoljno potvrđena u narodnom govoru. Dubrovački pjesnici i Kavanjin slaviziraše ž. lično ime *Flora* u *Cavtislava = Captislava* prema *captiti, ь > a* je nastao od » koji se nalazi u lot. *kvitēt* »svjetlucati, sjati«. Ie. osnova je *knetí-,* raširenje s pomoću formantą *-to; značila* je također »svijetliti, jasan, bijel«. To je ista osnova koja se kod nas nalazi u *svanuti* (v.), *svitati* (v.), *svjetao* (v.), *svijetliti* (v.) i *svijet,* gdje je ie. palatal *k > s* po zakonu. Prema tome u sveslavenskom glagolu iz praslav. doba postojala su dva izgovora **kvtteti* > rus., stcslav. *cvbteti* > hrv.-srp. *cvàtjeti,* bug. *cävija* s drugom palatalizacijom samo u južnoslavenskim jezicima, dok je u sjeverozapadnim slavenskim jezicima *kv* očuvan (upor. češ. *květen,* polj. *kwiat').* Praslavenska je značajka dvostruki· izgovor ie. osnove *kuelt.* Ta fonetska dubleta imala je za posljedicu semantičku varijaciju. Ie. osnova u sjevernozapadnom izgovoru postoji još u prijevoju ie. *oi* > sveslav. : *cvijet* m (Vuk), ekavski *cvet,* ikavski *cvît.* U ikavskim čakavskim narječjima može biti i *cvet,* a u izvedenici *cvitnâ (nedilja,* tako ŽK). Ie. **kvoit* imalo je prvobitno participsko značenje »ono što je rascvjetano ili vrijeme kad je rascvjetano«, odatle po semantičkom zakonu rezultata (sinegdohe) konkretno »1° Blüte, Blume, 2° menstruacija (prevedenica prema krivo shvaćenom lat. *fluorés = f lores)«.* Odatle: denimutivi na *-ьc, -bk cvijètac,* gen. *cvijeća* m, *cvijètak,* gen. *cvijetka,* kol. na *-je cvijeće* n = *cveće* (Kosmet »bijele glavice na vinu«), *cvîtlje* (Vodice, Istra), kolektivni deminutiv na *-će cviječice* n, pridjev na *-ъn* u određenom obliku *cvjetna nedjelja* »dominica palmárům«, koja se zove i u pluralu *cvijeti = četna neđelja* (Piva, Drobnjak) = *cvitnâ nedilja* (ŽK), raširen sa *j* u određenom obliku *cvjètnjî.* Pridjev je poimeničen sa *-jak cvjêtnjak,* s *-ica cvjetnica f* (16. v.) »cvijeti«. Zoranie ima pridjev raširen sa *-lo* (upor. *lipanj, srpanj, travanj)* u neodređenom obliku: *cvitanj* za mjesec *maj.* Taj naziv odgovara češ. *květen.* Još su izvedenice na *-onja* (v.) *cvjetanja* m (Vuk) »cvjetast vo« prema izvedenici na *-ulja* (v.) *cvjetulja* f (Vuk) »krava«. Posljednja je izvedenica ime biljke »ranunculus acris L«. Denominal je na *-ati cvjetati, -am* impf. (Vuk, 16. v.) *(iz-, ras- se)* prema impf, *rascvjetávati se* (Lika). Po ovom prijevoju sa r > *e* reformiran je u istočnim krajevima *cvesli, evetem* mjesto *cvasti* = *rascvjèsti se, rascvjètëm* (Risan). U antroponimiji je prijevojni oblik obilno zastupljen. U starim imenima od dva člana potvrđen je *Cvitimir* kasno (u 15. v.). Obilno su potvrđeni hipokoristici odatle: *Cvjetko, Cvjetan, Cvjetašin* za muškarce, *Cvjetana* i *Cvijeta* (15. i 16. v.) za ženske ne samo kod nas nego i u bugarskom. Upor. crnogorsko prezime *ćetković.* Vrlo je vjerojatno da ovaj antroponimički tip nije samo slavenski nego da je nastao на Balkanu kao prevedenica prema romanskim *Florus, Flora, Florianus.*

Lit.: ARj 1, 765. 856. 860. i si. 867. 12, 261-4. 13, 73. 77-80. *Miklošič* 150. Isti, *Lex.* 1105. *SEW* \, 657. *Bruckner* 287. *KZ* 46, 232. *Elezović* 2, 418. *Mladenov* 675. i 677. *Trautmann* 147. *WP* 1, 470. Belić, *Priroda* 301. Ribarić, *SDZb* 9, 137. Vuković, *SDZb* 10, 405. Georgijev, *KZ* 64, 119. Vaillant, *RES* 13, 110-113. 22, 41. Capidan, *DRom* 1, 331-6. Osten-Säcken, *IF* 23, 382-3. Jireček, *Romanen 2,* 36. 3, 22. *Miklošič, ONPN 69.* Isti, *PN* 113. *Nilles* 2, 198-209.

cvéba f (Hrvatska, Zagreb), slov. *cveba* pored *cibêba, civêba* < njem. *Zibebe, cìbib* m (Mikalja, Bela, Sulek) < tal. *zibibbo,* s adaptacijom dočetka domaćim riječima *ciblićm* (Brač) »uva passa« < mlet. *zebibo* < ar. *zibīb* (iz Levanta i Sicilije). Ovamo ide kao metafora *cibib* m (Lastva) »bijelo grožđe sitna zrnja« te kao adaptacija i kao metafora *cibila* f (Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa«, upor. *tsubibbu* (Lipari) »Art weisser Traube«. Posljednje može biti dalmatoromanski leksički ostatak. Reduplikacija u dočetku *-bib izazvala* je reduplikacijų u početku *ztzib* m (Dubrovnik) »vrst suhog grožđa iz Grčke«, *cicîb* m »bijelo grožđe stolno«. Ovamo ide i varijanta *ciziba f* (Primorje) »vinova loza bijela grožđa«.

Lit.: ARj 1, 804. 976. 2, 20. Zore, *Tuđ* 8. *Pleteršnik* 1, 82. 85. 89. *REW** 9608. *Prati* • 1063.

cvek[1] m (hrv.-kajk. i slov., ŽK) = *cvek,* gen. *cveka* (Buzet, Sovinjsko polje« »1° sinonim: brukvice (Lika, v.), *klínci* (ŽK), 2° čavao koji izrađuje domaći kovač iz komadića željeza (za razliku od tvorničkih čavala koji se zovu *pontine)«.* Taj postolarski termin potječe od srvnjem. *Zweck.* Nalazi se u svim slavenskim jezicima, osim u bugarskom i ruskom, upor. također madž. *cövek.* Da je postolarski zanat bio kod kajkavaca u rukama Nijemaca, to dokazuje kajavska posuđenica *šoštar* m < srvnjem. *schuohstere* (složenica od njem. *Schuh* »cipele, postole« i lat. *sutarėm,* upor. s time i srednjovjekovni naziv za Dugu ulicu /danas Ulica Pavla Radića/ u Zagrebu *vicus leulonicorum sutorum* »Šoštarska vulica«).

Lit.: ARj l, 862. *Miklošič* 1. 30. *SEW* \, 131. *Bruckner* 68. *Gombocz-Melich* l, 761. *Pleteršnik l,* 89. *Slávia l,* 241. Tkalčić, *Spom.* l, XIII. *Mažuranić,* 1429.

cvek[2] m (Srijem) »sok koji pčele naberu te iz njega bude med«. Ne zna se, ne postoji li još kakav termin ovoga značenja i da li postoji još kakve varijante ovoga termina u narodnom govoru. Postanje nepoznato. Homonim *cvek* (v. gore) ima sasvim drugo značenje.

Lit.: ARj 1, 862.

cvèkla f (Vuk, Srbija, može biti jekavski i ekavski) = *cveka* f (Stulić, Šulek) = *cikla* (hrv.-kajk., može biti ikavski, upor. stsrp. *svěklovb)* = slov. *cikla* = *cikva* (ŽK) »beta rubra, blitva«. U stcslav. *svêkh,* stsrp. pridjev *svěklovb korenb, sokb* < gr. σεῦτλον = ngr. σεῦκλον > arb. *sef kle* f (glede *ti > kl* upor. vlat. *vedus* < kllat. *vetulus),* s metatezom **sef > sve-.* Prijelaz *s > c* nalazi se i u bug. *cvekló* i u madž. *czékla,* s kojim se poklapa hrv.-kajk. i slov. *cikla.* Ta su dva posljednja oblika bez metateze. Upor. još polj. *ćwikła.* oblik *cikva* (ŽK) je nastao metatezom od **civkla* po analogiji biljaka na *-va (blitva* itd.). Balkanski grecizam iz područja vrtljarstva. Prijelaz s > *c* po Vasmeru nastao je prema *c eiъ.*

Lit.: ARj 1, 862. 793. *Miklošič329. Bruckner* 68. *Mladenov* 674. *Rohlfs* 1929. *GM* 380. *Vasmer 49.* 139.

cvelati se impf, (subjekt *krmača)* »sinonim: bukariti se (v.)«. Pridjev sadrži r mjesto *e: cvilovan, -ovna.* Bit će istog onomatopejskog postanja kao *cviljeti, cvilim* impf. Mjesto *cvi-* postoji u čakavskim i kajkavskim narječjima *kvíliti, kvili* (subjekt: *svinja, kad se kolje,* ŽK, Fužine). U Cresu se govori i za ljude: *on kvîli* mjesto *cvili.* U ŽK razlikuju: ljudi, žene, djeca *cvttidu,* a svinje *kvilidu.* Upor. još stcslav. *cveliti.* Sveslav. onomatopeja. Glede *cvi-* pored *kvi-* upor. polj. *kwiat* i *cvijet* (v.).

Lit.: ARj 1, 862. 869. *SEW l,* 657. Hirt, *IF* 32, 252. Petersson, *ASPh* 34, 377. Matzenauer, *LF 7,* 25-26. Tentor, *JF* 5, 210.

cvókati, *cvôkām* impf. (Vuk) prema pf. *cvaknuti* »osculari cum crepitii«. Odatle *cvoka* f »koliko se može jedanput srknuti«. Značenje tog postverbala kaže da je onomatopeja sadržana u impf, i pf. značila i zvuk koji stvaraju usta kod jela. Onomatopejsko postanje vidi se i odatle što se osnova upotrebljava i sa sufiksom *-ot* (v.): *cvokòtati, cvòkocêm* (Vuk) = *cvokôtat, -ocem* (Kosmet) = *cokòtati* (glede *evo-* > *co-* upor. *nastoran* ŽK od *stvoriti,* v.) »drhteći udarati zub o zub«. Kako u onomatopeja često biva, i ovdje dolaze i drugi suglasnici u osnovi, tako *m* mjesto *v* (upor. *cmariti,* v.): *cmokali, cmokam* impf. (Vuk) prema *cmòknuti.* Odatle hrv.-kajk. *crnokec,* gen. *-kca* m »poljubac«. S prijevojem *o-a:* u Slavoniji *rascmakati se* »glasno se cjelivati«. Vukovo *cmakati, cmokam* impf, *(na-)* »odveć maziti kose«, *rascmakati, ràscmãkām* pored *-čem* (Lika) »pravom mašću razmazati«, također sa *cv* pored *cm* (v. gore) *rascvakati, rascvākām* (Lika, objekt *maslo)* ne potječe od onomatopeje nego od *smok* (v.).

Lit.: ARj l, 817. 818. 874. 13, 76. *Ele·zović 2,* 419.

cvòlika f (Vuk, 17. v.) »1° scapus, tibia, 2° cikuta > kukuta (v.)«, izvedenica sa sufiksom *-ika* u imenima biljaka od *cvol* koje je potvrđeno u slov. i bug. < stcslav. *stvolb.* Također s augmentativnim sufiksom *-ina cvòlina* f »kukuta«; *cv je* nastalo iz *sv: svalina,* koje je potvrđeno. Nejasan je lički oblik *camòljika* f »debela krupna trava, osobito od duvana i boba«. Taj oblik pretpostavlja *cv > cm* kao *cmariti* (v.) i *cmokali* (v.), ali ostaje neobjašnjen (svarabhaktički?) samoglas *a,* za koji nije postojao razlog u stcslav. *stvolz, stvolije* »urtica« > slov., bug. *cvol* i *cvolceı cvelenīka f* (Kosmet) »kukuta« ide također ovamo kao poimeničeni pridjev na *-en* s pomoću *-ika; e* mjesto *o* bit će asimilacija nenaglašenih samoglasa *o-e > e-e; c* za *st* je kao u *Cole* za *Stojan, Caka* za *Štaka.* 'Osnova se nalazi u starocrkvenoslavenskom, češkom i ruskom. Postojala je dakle u praslavenskom, ali ie. veze nijesu utvrđene. Mladenov je drži srodnom sa *stablo* (v.), dakle sa ie. osnovom koja se nalazi u *stojim* (v.).

Lit.: ARj 1, 759. 875. *Miklošič* 327. Isti, *Lex.* 1104. *Mladenov* 607. *Elezović* 2, 418. Bernard, *RES* 27, 38-39. Rešetar, *ASPh* 36, 541. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. Štrekelj, *ASPh* 28, 496-499.

čvor, gen. *cvôri* f (Brusje, Hvar) »gamad na čovjeku ili na životinji (obično uši)«. Nije potvrđeno u drugim narječjima. Grupa *cv* nastala je zacijelo od *stv* kao u *cvolika* i *cvolina* (v.) od *stvar* (v.). Glede značenja upor. *nima stvar* f (ŽK) »životinja, upravo nijemi stvor«.

U narječju. Brusja ō < a. Kolektivno značenje izraženo je apstraktumom po deklinaciji *i* (upor. *bujad, živad, gamad).*

Lit.: Hraste, *JF 6,* 211.

cvrcîl m (Sutivan, Brač) »tanki špag, tanji od traine«. Možda je u vezi s *sferzina* f »lančana (na gripu, Parčić)«.

Lit.: Parčić, *Tal.* 736.

cvŕčati, *cvrčím* impf. (Vuk) »stridere«; £ je nastao ispred *-éti* (upor. *bježati,* v.), kako se vidi iz *cvrkati, -am* impf, prema pf. *cvrknuti,* odatle postverbal *cvrká f i* izvedenica na *-ūt* (v.), odatle opet denominai *cvrkùtati* impf. Pored *cv-* postoji i *cv: cvŕčati, -lm* za *cvrčati* impf, prema pf. *čvŕknuti, čvfknēm* (Vuk) »o glasu koji nastaje od vode kad pane na usijano gvožđe«. Od *cvŕčati* je apstraktum stvoren s pomoću *-ež* (v. *lavež): cvŕčež* m i radna imenica na *-bko (v.) cvrčak,* gen. *-čká* m (Vuk) »cicada, gryllus«, s varijantama *cvrčak, crčak, cvrkac, cvrčić, smrček* (Habdelić, Belostenac) = *smrčak* (Slavonija), također s ispadanjem srednjeg suglasnika u grupi *cvr: crčak,* gen. *-čka.* Belostenec i Stulić imaju *m* mjesto *v: čmŕčak,* gen. *-čka.* Kao u *kvíliti* pored *cviliti* i ovdje imamo *skvrčati, -čim* za *cvrčati* i odatle pejorativnu izvedenicu na *-ala* (v.) *skvrčalo* n »figurativno (metaforickí)': brbljavac« i bez *s-* u *kvrknuti* (upor. bug. *kvečerče)* kao i sa *c < s* u *ckvrknuti.* Onomatopejska osnova *skverk-,* kojom se opetuje prirodni ili umjetni glas izazvan ljudskim radom, nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u ukrajinskom i ruskom. Postoje i varijante sa *lj* i *g* mjesto dočetnog *-k: čvŕljiti, čvfljim* impf, »nješto tako primicati vatri da gori i upali se« (nejasno definirano značenje), o ptičjem pijevu *cvrguljiti* (Jačke, Trstenjak). Ovamo ide i *čvrča* f (Mrkopalj) = *cvrč,* gen. *-i* f (ŽK) »škripa koja nastaje pod nogama kad je velika studen«. Upor. još *šturak* (v.)

Lit.: ARj 1, 875. 2, 55. 121. 122. 15,775. *Miklošič* 37. 305. *SEW* 1, 164. *Brükner* 68. *Mladenov* 675. Bernard, *RES* 27, 33. Hirtz, *Aves* 49—50. 71. 599. *Pleteršnik 2,* 978.

cvrîti, *evrem* impf. (ŽK) *(sa-)* = *cvrêti* (Belostenec, Jambrešić, Trebarjevo, Vrbnik, krv.-kajk., čakavski i slov.) »(ras)topiti (mast, salo, vosak, ovo na štokavskom teritoriju)«. Nalazi se još u sjeverozapadnim slavenskim jezicima. Osim navedenih leksikografa pozna taj glagol još Mikalja. U starocrkvenoslavenskom glasi *skvbrç, skvrêti,* kod nas je generalizirana infinitivna osnova s prvom i drugom palatalizáciiom: *čvr-* i *cur-.* U prošlom participu dolazi u nižem prijevojnom štěpenu *cvř*t *(procvřti vosak, sa-,* ŽK), odatle izvedenica na *-je* (v.) hrv.-kajk., slov. *cvrtje* = *cvrće* gen. *-a* n (ŽK) = *cvrća* f (Mikalja) »kajgana«. Ovamo *ocvŕtje* (slov.) »Eierschmalz« i *čvŕljci* pored *cvŕljki,* gen. *cvfljākā* (Kosinj, Pērušie) »žmäre f. pl. (v.)«, *rascvrlje* n (Belostenec) i pridjev na *-ljiv rascvrljiv.* Prijevoj 0 > α nalazi se u *ocvărak,* gen. *ocvărka* m (ŽK) = *čvorak,* gen. *čvarka,* pl. *čvarci* m (štokavski) i u *čvariti, -im* (Vuk, Pavlinović) »mit Geräusch schmelzen« pored *čvariti* »schmorren« *(ras- se,* Lika). U Slavoniji je potvrđen *očvarak,* gen. *-rka* »Speckgriebe«. Viši prijevoj ť nalazi se u *cvirak* (Hrv. Primorje), slov. *ocvîrek, -rka* m (također prezime *Ocvirk)* = *ocvîrak,* gen. *-îrka* (ŽK, Istra i hrv.- kajk.), postverbali rašireni sa sufiksom *-bk* od impf, *ocvîrati* (slov.), *rascvírati, ràscvirãm* (Zoranie, Belostenec, Jambrešić, Stulić) »rastopiti«; odatle *rascviralnica* f (Jambrešić) prema pf. *ocvreti.* Naziv svinjske prerađevine **skvrbčina* (augmentativna izvedenica na *-tko* od prezentske osnove postverbala) je kulturna riječ. Nju posudiše Madžari u panonskoj nizini: *kurczina. Proroci* (16. v.) imaju i prijevoj na o:. *rascvor,* koji nije potvrđen u današnjim govorima. Prijevoj aje stcslav. *skvarım* = *škvara* f = *škvara* (Vuk, Šibenik), *škvara* (ŽK) = *ckvăra* (Vuk) = *cvăra* (Martié, s gubitkom srednjeg suglasnika u trosložnoj grupi) »sinonim *zátop* (Crna Gora), Suppenange«, *ckâra* f (Srbija) »sprava koja se u zapadnim krajevima zove gradele f (Lika)«. Odatle denominai *nàskvariti, -lm* (objekt *kom)* (Vuk) »namazati« Upor. *škvařiti* »schmelzen«. I ovo je kulturna riječ koju posudiše Rumunji *sfarà* »übler stinkender Dunst von verbrannten Fett itd.«, odatle pridjev *sfaroǵ* »uscat, suh«. I u ovoj onomatopejskoj osnovi, koja se nalazi u bugarskom, ukrajinskom i ruskom (praslav. **skver),* dolazi *cm, cm* i *žm* mjesto *cv: rascmariti se* (Lika) »posve rastopiti« i *čmariti (se)* (Lika) = *čvariti* »za jelo, kad dugo stoji na štednjaku da se ne ohladi«. Odatle postverbal *čmára* f (Dalmacija-Pavlinović) »škvara« od *čmariti,* apstraktum na *-ina cmarina* f »žega« i *žmare* f. pl. (Liješće, Lika). Nema ie. paralele za ovu onomatopeju koja je očuvana i u *ckvŕliti, ckvrljeti* i *cvrliti.*

Lit.: ARj 1, 814. 816. 817. 860. 871. 875. 2, 150. 7, 617. 13, 80. *Miklošič* 305. *Bruckner* 498. *Tiktin* 1413. Osten-Säcken, *IF* 22, 310. 28, 154. Štrekelj, *ASPh* 27, 42. Matzenauer, *LF 9,* 45-46. Bernard, *RES* 27, 39. Pedersen, *IF 5,* 81.

Č

čabar, gen. *-bra* m (Vuk, 14. v.) = *čabar* (Kosmet) = *čabar* (Smokvica, Korčula) »1° drvena posuda za vodu, 2° mjera za žito, vino, 3° prepolovljena plivaća tikva ili dio mijeha u čem su pastirice spremale mlijeko (Smokvica)«. Kao i *bačva* (v.) također toponim za izvjesnu dolinsku konfiguraciju: *čabar* (Hrvatska), *Čabre* (Kosmet). Vokal *a* je nastao od poluglasa ь kako se vidi iz cslav. srpske provenijencije *сьЬъгъ.* Taj je nastao od ť ako se uzme da ide u baltoslavensku zajednicu i da lit. *kibiras* nije posuđeno iz stpolj. *czber,* gen. *czebru,* nego da je u prasrodstvu sa *сьЬьгъ.* Postoji naime mišljenje da je *čabar,* koji se *nalazi* u svim slavenskim jezicima osim ruskom, pa može biti praslavenski, posuđenica iz stvnjem. *zubar,* danas *Zuber* (srodno s *tubus).* Tu riječ posudiše i Francuzi: *cibre, cimbre, trube, toivre* < **tuibra.* Ako se uzme s Vasmerom da je *džbán* m (v.) = *žban* = *žbanja* (ŽK) »drvena posuda za mast« koje se nalazi u češkom, slovačkom i poljskom te ruskom od iste osnove od koje i *čabar,* samo sa sufiksom *-an* (kao *krb* pored *krban),* a ovo je u prasrodstvu sa lot. *ciba* »posuda za maslo«, postverbal od lit. *kibti* »visjeti«, onda se mora uzeti da je i lit. *kibiras* = *сьЬьгъ* izvedenica od iste osnove **kib-* dobivena pomoću ie. sufiksa *-r.* Prema tome je vrlo vjerojatno da je *čabar* baltoslavenski i sveslavenski termin iz praslav. doba, i to iz oblasti drvenog suda. Odatle su izvedenice deminutivi na *-ić čabrič* m, ria *-iça ćabrica* f (Vuk), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *čabričica* f, augmentativ *cabrino* f (15 v.) »vectigal vini«; određeni pridjev na *-en cabrent* = *čabrení* (Vuk), poimeničen na *-lk\ -jak čabrenīk* m = *čabrenjāk* (Vuk) »motka na kojoj se nosi čabar«, na *-as čabrenaš* m (Varoš, Slavonija) = *čabrenjak* »alat kojim se ječam tuče u stupke«; složenica *čabronoša* m (Vuk). Kao naziv posude *čabar* je kulturna riječ koja se posuđuje. U panonskoj nizini imaju Madžari od *сьЬьгъ* > *cseber* = *csöbör* = *csoborló,* od đačkih Slavena Rumunji *cibar* — *ciubăr (u* za *i* kao u turcizmu *ciubuc),* sinonim za *hârdău,* riječ madžarskog podrijetla. Upor. *žban* (v.).

Lit.: ARj 1, 876-7. *Miklošič* 37. *SEW l,* 165. *Bruckner 56. KZ* 45, 25-26. 51, 238. *Vasmer* 411. Obnorski, *IzvORJAS* 19, 4, 99-102. *Mladenov* 680. *Kiparsky* 23. Gamil-Ischeg, *RG* 1, 284. 2, 128.

čabrūn, gen. *-una* m (Mikalja, Belostenac, Stulić, Zore) »gredica, transtrum, *mřtek* (Imotski: »greda koja s jedne i druge strane drži šljem od kuće, a podupire se u vjenčanici što se vidi)«. S umetnutim *m* pred labijalom *čambrun* (Póljica) »na sidru su 4 brka ili cambruna, koja se zovu *mare* (v.)« = *čanbruni* (Gate u Poljicima) »kljüké ili peklje (< *petlje)* od gozda, oba šta obišaju vrči«. Dolazi u dalmatinskom latinitetu u računima rapske općine: *ad domos salinarum communis et (pro) duobus zavronibus, pro uno zaurono* (radi se o popravku za *palacium communis)«.* Sufiks *-un* < tal. *-one* kaže da se radi o romanskoj posudenici. Prema Daničiću je od tal. *sciàvero* »okrajak, otpadak od drveta«, što ne objašnjava ni *č,* ni *b,* ni sufiks, ni značenje. Bit će talijanski dijalektički francuzizam koji se govori u južnoj Italiji stsic. *chabruni, ciavaruni, ciavruni* (Kalabrija) »letva na koju dolazi crijep« < fr. < *chevron* < vlat. *caprione,* v. *krpljun* (tal. *capriata),* furi, *ciavri.* Upor. i tal. *ciavarro* »montone giovane dopo l'anno«.

Lit.: ARj 1, 877. *ZbNŽ* 8, 265. *MSHSM* 5, 246. 260. Zore, *Rad* 138, 57. 61. *REW** 1650. *DEI* 923. 744. Rohlfs, *Diz. Cai.* 201.

čáčak, gen. *-čka* m (Vuk, Srijem, Hrvatska) »1° gruda po putu od kala smrzla ili osušena, 2° kamenje po putu koje iz zemlje strši«. Također toponim u Srbiji. Izvedenica je sa deminutivnim sufiksom *-bko,* kako se vidi iz *Čačanin* i *čačanski* od *Čačak* (Srbija), gdje je u daljoj izvedenici na *-janin* otpao taj sufiks. Odatle je pridjev na *-ovit čačkovit* (Vuk).

Ako se uzme s Daničićem da je osnova *čak-* srodna sa impf, *čkali, čkám* (Vuk, *ná,- za-,* objekt: *pukla vrata pamukom)* »zatisnut pukotine« = *čačkati* »fodere« = *čaktati* (17. v.) »fodicare« koji je glagol sveslavenski iz praslavenskog doba (jer se nalazi u češkom, poljskom, ukrajinskom i ruskom, odatle ime biljke *čkalj,* gen.' *čkalja* m »carduus«), onda je *a* nastalo od mekog poluglasa ь > *a.* Ako je Îako, onda nije ispravno Daničićevo uporedenje *čačak* sa *čagalj,* gen. *-glja* m »lutum congelatimi«, koje je vjerojatno od tur. *çakıl /çağıl* »šljunak«. Vjerojatnije je osnovu od *čačak* dovesti u vezu s onomatopejskim *čačkati, -am* impf, »fodere« *(is- = iščačkati,* Kosmet), odatle· novija izvedenica *čačkalica* f »Zahnstocher, cure-dents«. Ovu onomatopeju predstavljaju još *cákati* impf, (v.) prema pf. *cáknuti* (Lika), *čakotati,* odatle *čakatalo,* deminutiv na *-tati čaktati* impf, (o-) (v.). Ovamo možda još *čaktar* i *čaktor* (v.). Ako je *a* nastao iz ь,*a.* taj poluglas stoji u prijevoju s *i,* onda ide ovamo *cičati, -am* impf. (16. v., M. Držić) »namiještati mnogo čega u što, često«, odakle deminutiv *čičkati* (Vuk, Kosmet) (na-), postverbal *čičko* (M. Držić), *čičma* f »vlasi na čelu« (Lumbarda, Korčula, glede sufiksa *-ma* upor. *kukma* v.) i *čičak,* gen. *-čka* m (u botanici, često s pridjevima *veliki, mali, konjski, janjeći, vodeni)* »lappa«. Dalje veze te onomatopeje v. pod *štucati,* rum. *ciocni* i *ščokniti* (ŽK).

Od *čkalj* je zacijelo izvedeno ime biljke *čkaljevica* f »cynarocephala«. Takoder ime čestice *Škaljevica* (ŽK). Možda je *začkoljina f* (Vuk) »skrovište u koje se može sakriti, rupa u koju se može šmignuti« od *začkati,* ali je nejasno *a > o; čkati* s prefiksom *sa-* nalazi se možda u *sadžgati, -ām* pf. (Vuk) — *sadegāt, sadegam* (Kosmet) »upotrebljavanjem satrti, poderati, pokvariti, ponositi, stisnuti, uguživati«, ako je *čk > džg* kao *sk > zg* u *maska* pored *mazga* (v.); *čkalj* posudiše Rumunji *sceau* m »Distel«, odatle pridjev *scaios* »distelartig«, *scăiuș,* »dipsacus pilošus«, *scaete* (Muntenija, dočetak *-ete* bit će od *-ьc > eț* koji se osjećao kao plural *scaeți* i odatle stvoren novi sing, na *-ete).* Biljka *čičak* tumači se i prema tur. *çiçek* »cvijet« (također arb. *çiçek).* Ali je *čičak* potvrđeno već u 15. v., a to je prerano za turcizam. Složenice *kavkadžičak* »biljka zavornjak, modrica, delphinum consolida L.« i *kana čicegi* (Kosmet) sadrže u drugom dijelu spomenutu tursku riječ.

Lit.: ARj 1, 53. 56. 877. 879. 883. 2, 20. 21. 52. 4, 78. 907. 7, 226. 8, 510. *Miklósié* 38. *SEW* 1, 166. *Bruckner* 683. *Elezovič* 1, 246. 451. 2, 204. 520. *Tiktin* 1374.

čador, gen. *-óra* m (Vuk) = *čadar,* gen. *-dra,* pl. *čadrevi* pored *čadbr,* gen. *-díra* (Kosmet, objekt uz pf. *razapeti)* »1° Zelt, tente, 2° kišobran, suncobran (Kosmet), 3° poljska trava penjačica Ijevkastih cvjetova razne boje (metafora, Kosmet)«. Odatle kol. na *-je čadōrje* n, deminutiv na *-ić čadorčić,* pridjev na *-ski čadorskī.* Opći balkanski turcizam perzijskog podrijetla iz oblasti vojništva i civilizacije (perz. *cādtr* > tur. *çadır/çatır)* potvrđen sa c u bug. *čadar,* arb. *cadre lçadërë,* cine *d'adire* f pored *ciadră î* i ngr. τσαντίρι. Samoglasi *a* = *o* = ь (Kosmet) naša su zamjena za turski poluglas ı. To je novija posudenica iz osmanlijskog vremena na Balkanu. Postoji starija varijanta sa *š* mjesto *č: šator,* gen. *-ara* m = *šator* (ŽK) = *šatar,* gen. *-ara* (Vodice), kol. *šatōrje* (Crna Gora), pridjev *šatorski* pored f *šatra* »tentorium mercatoris«, u turskoj složenici *šatrāšče,* gen. *-eta* n, od tur. *šatra* i *akče* (v.) »novac koji trgovac plaća za mjesto«. Oblik sa *š* nalazi se na čitavom teritoriju hrv.-srp. jezika, a sa *č* samo na istoku. I značenje varira. Pored »tente« znači kod Bogdanića 14 »nastor«, a u Vodicama u Istri »koliba koju sebi načine ugljenari u šumi«. Varijanta sa *š* mjesto *č* nalazi se u rus. *šaterь* »Zelt« = polj. *szater,* madž. *sátor,* bug. *šator* pored *šatar.* Femininum *šatra* govori se i u bug. *šatra* te rum. *șatră.* To je također turcizam, osm. *į įtra* »Marktbude«. Od *Š'qtra* f je poimeničeni pridjev *šatnwac* (Srbija) »baraba, mangup, escroc, kockar« odatle pridjev na *-ski šatrovački jezik* »argot«. Kako su značenja od *čador* i *šator* ista, nije čudo što se slažu u dočetku *o = a* za turski poluglas. Ali da je ta varijanta posudenica iz starijeg turskog, dokazuje geografija. Arb. *šatore* govore Arbanasi u Kalabriji, kamo dođoše u 15. v. Osim toga oblik sa í je i sjeverno-turski: kirg. *šater,* odakle potječe i ruski te poljski oblik. Upor. sa î mjesto *d càtor,* gen.-òra m (jedanput u 18. v., i *Pjevanja crnogorska)* za unakrštavanje obaju oblika. Perzijska je riječ indoiranska ie. podrijetla: sanskr. *chamam,* srodna sa *čhaya* i gr. σκιά »sjena«.

Lit.: ARj 1, 878. 915. 17, 501-5. *SEW* 1, 133. *Bruckner* 542. Melich, *ZSPh* 4, 94 -103. *GM* 443. Korsch, *ASPh 9,* 494. *Lokotsch* 380. *Mladenov* 692. *Pascu* 2, 123., n°289. Ribarić, *SDZb 9,* 196. *Elezovič* 2, 428. Jokl, *UJb* 7. Gavazzi, *NSt 2,* 39-47. *Mažuranić* 1423.

čađ m = *čađa* f (Vuk, Kosmet) »1° caligo, 2° Dunst«, govori se na štokavskom teritoriju za ono što se zove na čakavskom *saje* f. pl. (ŽK), »3° (u šatrovačkom govoru, Priština, metafora) kava«; *čađ* i *čađa* postoji i u čakavskom *čaj* m (ŽK), ali znači »atmosfersko isparivanje, Dunst«, *čaja* f (Senj, 18. v.) »fuligo« (rum. *ceață* nije posuđena odatle), dok u štokavskom te riječi imaju oba značenja. U 17. i 18. v. mjesto *đ* potvrđeno je *čađ* m kako je u svim slavenskim jezicima, i u praslavenskom: *čađ,* gen. *-a* m »plava magla ljeti u zraku koja smeta pogledu (Rukavac, Vodice, Istra)«. Odatle pridjevi na *-ьn, -αv, -ljav, -Ijiv: čadan, čadna,* odatle *čadno* n (Vodice) »čaj (ŽK)«, *čađav* fuliginosus«, *čadljav, čadljiv,* odakle *očadljaviti, očadljivati;* augmentativ *cadine* f. pl. »para iz zemlje«, nazivi sitne stoke *čadeša* »mrka koza (Lika)«, *čadonja* m »vo«, *čađa, čadin* »crnkasta krava, vo«, *čađe,* gen. *-eta* »isto« (Vodice, Buzet). Faktitiv na *-iti čaditi* impf. = *cădit, -im* pored *čadit, čadím* (objekt *sobu,* Kosmet) »činiti da bude što čađavo« *(na-, ò-* pf. prema impf, *očadívati).* Sufiks *-гo, -гa* došao je u *čađ* i *čađa* iz prezentske osnove faktitiva *caditi* koji je glasio, analogno *kaditi, *čad'c, caditi; čađ* je prijevojni štěpen od *qed* od ie. osnove *ged* »dimiti se, čađaviti itd.«, od koje drugi prijevoj *god* postoji u *kaditi* (v.); *čađ je* prema tome hrv.-srp. varijanta od sveslavenskog *čađ* iz praslav. doba. Štokavski oblik *čađa* posudiše Arbanasi *çagjë* f, premda posjeduju svoje domaće riječi *Ipoze, thurr* za taj pojam. Ni *čađ* ni *kaditi* ne nalaze se u baltičkoj grupi. Upor. ipak stprus. *accodis* »Rauchloch, durch das der Rauch aus der Stube zieht«. Vokal *a* je nastao od ie. *ë* kao u *bježali < bĕgĕ-ti.* Od *čađ* ovi pridjevi uđoše u književni i saobraćajni jezik: *čađav* (Vuk, Kosmet, *kuća, platno},* odatle *očađaviti, čadan,* na *-ar čadar* »dimnjačar« (Pavlinovićev). Poimeničenje *čađavica* f »čađava puška« je toponim i hidronim jer riječ znači »zemljana magla«. Denominal: *očađati, -am.* Čakavskom sinonimu *saje* odgovara stcslav. *sažda* f, sveslavenska riječ iz praslav. doba koja potječe iz baltoslav. jezične zajednice: slov. *saja,* polap, *sodžai* i rus. *saž,* predstavlja prijevojni štěpen **sōd-* od ie. **sed-* (v. *sjedjeti).* Znači prvobitno »ono što se je na nešto sjelo«.

Lit.: ARj 1, 877. 7, 222. 8, 509. *Miklošič* 30. 290. 418. *SEW* 1, 133. *Bruckner* 17. *WP* 1_3 385. *Trautmann* 123. *Mažuranić* 146. Ribarić, *SDZb* 9, 138. *Elezovič* 2, 128. *Mladenov* 678. *GM* 443. *Baisacqz* 426. 479 —480. Peterson, *IF* 34, 223. Trojanović, *JF* 5, 223.

čagalj m — *čagaj,* gen. *-aja* (Pavlinović) = *čakal* (Ljubiša) = *šakal* (u današnjem književnom govoru, prema izgovoru kakav je u drugim evropskim jezicima). Evropski turcizam perzijskog podrijetla od sanskr. *srgala* (perz. *sägal* > tur. *čakal* i *šakal).* I u ruskom varira č i i: *šakal* pored *čakalka* = *čekalka.*

Lit.: ARj 1, 879. 882. Korsch, *ASPh 9,* 494.

čagfljati, *-am* impf. (Vuk) »strepitare« = (s umetnutim *n* za pojačavanje onomatope j-skog značenja) *čangŕljat, -am* (Kosmet) »lupanjem, grebenjem, zvonjenjem pričinjavatí drugima dosadu«. Zbog istog značenja mijenjaju se suglasnici i samoglasi, tako *t* mjesto *lj: čagftati* pored *čagrtati, -čem* (Vuk), odatle imenica na *-aljkaįv) čagrtāljka* f (Vuk); *e* mjesto *a: čegŕljati, čegrljam* (Srbija) = *čegrljat, -am* (Kosmet). S ovom samoglasnom promjenom onomatopeja oponaša i ljudsko brbljanje, pejorativizira se: *čegŕtati, čegrćem* (Srbija, Piva — Drobnjak) »mnogo govoriti«, odatle imenica na *-aljka čegrfaljka* f i na *-as čegrtāšį* gen. *-aša* (Vuk, Risan, Boka) »koji mnogo govori«. Odatle postoji u Crnoj Gori apstraktum na z-deklinaciju *čegft* f (Vuk) »mala svađa«. Kako se takva apstrakta danas više ne tvore, mora se zaključiti da je onomatopeja stara. Stulíću *iščegrtati* pf. prema impf, *iščegrtivati* znači još konkretno »nešto istruga'ti«. Pavlinović to potvrđuje za Dalmaciju u *čekrljati, -ām* »brbljati pijući«. U Lici je onomatopeja još jače izmijenjena: *čeljugati, -ām* »garrire«, odatle pridjev na *-av čeljugav* i poimeničen s hipokorističkim sufiksom *-sa* (v.) *čeljugavša* m. Daničić stavlja ličku onomatopeju postanjem pod *čalakati* (v.). U 18 v. je potvrđeno *čepljúskati, čepljuskām* impf, »govoriti koješta«, odatle sa *sk > zg čepljuzgavac,* gen. *-vca.* Primjer kako se efektivna vrijednost onomatopeje na razne načine mijenja i pojačava.

Lit.: ARj 1, 879. 880. 920. 925. 932. 94Í. 4, 79. *Elezovič* 2, 431. Vuković, *SDZb* 10, 406. *Bruckner* 48. 182.

čah m = *čak* (hrv.-kajk., Belostenec) »igra u kojoj neki igrači djeluju kao lupeži«. Od srnjem. *schock* »lupeština«.

Lit.: ARj **1,** 880.

čahor m, navodi se samo u dubrovačkoj poslovici 18. v. *(vozi se u čahoru po Rijeci, a u skornjah laži po Prijeći)* i glosira se neodređeno »kao da je neka lađa«.

Lit.: ARj l, 880.

čahulja f (Srbija) = *čaula* »kravica do dvije godine«. Sufiks *-ulja* dolazi doista u imenu krava, ali je tada nejasan sufiks *-ula* za drugi oblik.

Lit.: ARj 1, 880.

ča(h)ura f (Vuk) »capsula«, odatle deminutiv na *-ica čahurica* f i pridjev na *-ast čahurast.* Riječ je raširena po istočnim krajevima, ali je danas ušla u književni jezik i na zapadu. Izvedenica je dobivena s pomoću sufiksa *-ura* od osnove *čah-* koju Daničić uporeduje s *čaša, časka, čehno, cesati, koš.* Kako su to riječi različitog postanja, može da stoji uporedenje samo s *čehno, čekati, čehulja* (v.). U tom slučaju *čahura* predstavlja prijevojni štěpen ie. *qis-* > *čbh-.*

Lit.: ARj l, 880.

cair m = *čajīr* m = *čajer* (Došen) »sinonim: livada (v., prema toj riječi femininum *čajira,* koji nije potvrđen u narodnom govoru) i *pašnik* = *pašnjak«.* Odatle deminutiv na *-ić čajirić* m. Također raširen toponim. Govori se od Like dalje na istok. Balkanski turcizam iz oblasti agrara *(çayır):* arb. *cajir,* rum. *ceair* »Pferdewiese«.

Lit.: ARj 1, 880-1. *Lokotsch* 383. *GM* 443.

čaj m (Stulić, Parcie) = *čaj* pored *čaj* (ovo ako je *čerkeski,* Kosmet), danas općenito poznata kulturna riječ, mjesto koje se po zapadnim gradovima govori *te* m. Odatle složenica *čaj šićer* (Kosmet). Riječ *čaj* je balkanska (bug. *čaj,* ngr. τὸ τξάΐ, cine. *ciaé)* i evropska riječ kineskog podrijetla, od *ča* u kineskom izgovoru Kantona. Dočetno *-j* je ostatak od kineske riječi *ye* »listovi«. Prema tome je *čaj* kineska složenica *ča-ye* »čajni listovi«. Oblik *te,* koji je raširen također u evropskim jezicima, predstavlja istu kinesku riječ *ča* samo u izgovoru narječja provincije Amoy, odakle se *čaj* izvozi.

Lit.: ARj \, 880. *Farcii* 823. *Elezović* l, 429. *Kušlan* 147. *SEW* l, 134. *Mladenov* 678. *Pascu 2,* 123., n°290. *Lokotsch* 415.

čajati, *-em* impf, »expectare« potvrđen je samo kod starih pisaca. U narodnoj pjesmi je odatle imperativ: *Ne čaj više, Miloševa majkol* = »ne čekaj više...«, tako i u slov. *čaj* pored *čakaj.* Martie pobuđen tim imperativom upotrebljava *čajat* u svom desetercu: *Ne čajemo smilovanja tvoga.* Ovaj starocrkvenoslavenski glagol očuvao se u nas do danas samo s prefiksom parasintaktičkog podrijetla *od* (v), upravo *ot čaja* »od čekanja«: *očajat,, -am* (Vuk) »prestati nadati se« (s istim prefiksom i u istome značenju i u ukrajinskom, starocrkvenoslavenskom i slovenskom). Grupa *ot-č* se potpuno asimilirala u c; u bugarskom upor. još *otčaja, otčaivam)* pored *očajavati, očajavam,* impf., odatle postverbal *očaj* m »1° beznađe, 2° biljka koja se zove *strava, strašnih* i *strašno zelje** i pridjev na *-ьn očajan, očajna* (također praslav.), poimeničen u *očajnik m* prema f *očajnica — očajnik* m prema f *očajnica* i *očajniče* n (Kosmet) »bijednik, koji očajava«. Odatle pridjev na *-ski očajnički,* s apstraktumom na *-ost očajnost* f. Postoji još poimeničen particip prošli pas. *očajanīk* m. Interesantan je inhoativ *čajet, čājīm* impf. (Kosmet) »čamiti, nestajali« gdje mjesto *-ati* stoji *-eti.* V. s drugim sufiksom *čama* i *čamiti.* Ovom glagolu, koji nema paralela u baltičkoj grupi, stoji najbliže u pogledu značenja sanskr. *cayati* (3. 1. sing.) »biti zabrinut, bojati se, opažati«; *čajati* je postalo od ie. osnove *quei-,* u prijevoju **quei-* koji se nalazi u arb. *kōhe* »vrijeme« i *čas* (v.) < ie. **quesa.* Taj prijevoj je nastao zbog izbjegavanja hornonimije s ie. osnovom *aueé-* koja se nalazi u *činiti* (v.) i *pokoj* (v.). Ista osnova nalazi se još u prijevoju *oi: cijena* (v.), u prijevoju õ u *kajati se* (v.). U značenju »expectare« stcslav. *čajati* zamijenjen je drugom glagolskom izvedenicom *cákati,* gdje je *-α-ti* zamijenjeno sa *-k-a-ti* kao u *grajati: grakati* (v.).

Oblik *cákati* dolazi u starijim tekstovima, u Bednji *čokoti, čaokam,* u Krašiću (Hrvatska), u hrv.-kajk. (Habdelić), u slov. *čakám,* bug. *cakam,* u poljskim narječjima *czakać,* u staročeskom i u oba lužičkosrpska jezika. Izvedenica ide prema tome u praslavensko doba. Teškoću pruža *če-* mjesto *ča-* u *čekati, -am* impf. (Vuk, 13 v.) *(do-, iš-, sa-,* odatle *dočekivalo* m, Lika, *sačekavati* i *sačekivati* prema iterativima *dočekivati, iščekivati, iščekujem, očekivati, očekávat, očekuvat, -újem,* Kosmet) i pf. *čeknuti, -em* (Vuk). Iterativ je i *dočíkati, docikám (is-,* Banja Luka, Dalmacija, 18. v.), *iščíkati, očíkati* (Dalmacija), odatle pridjev na *-Ijiv iščikljiv,* postverbal *dočik* m. Ta varijanta nalazi se još u ukrajinskom, poljskom, češkom i u bugarskom pored *čakam.* U češkom i poljskom istislo je starije *ča-.* Vaillant tumači *če-* u *čekati* od **kye,* raširena osnova od *(poučiti* »počivati (v.)« (upor. lat. *quietus, quiescere),* ali tom supozicijom nije ništa dobiveno za objašnjenje fonetske teškoće jer bi i tada iz *ë* trebalo da

nastane ne *e* nego *a,* da ne govorimo o semantičkoj teškoći koja je tom nepotrebnom supozicijom nastala. Nema druge, nego uzeti da su u praslavensko doba postojale dvije varijante iste ie. osnove u značenju »expectare« **ąnei* i *qųēi-* + *k-a-ti,* upor. u ŽK *šesti* pored *šiditi* < ie. *sed-* i **sed-.* Još postoji skraćeni imperativ *ček* koji se upotrebljava u Kosmetu udvojeno kao uzvik *(Te ja ček ček, te ček ček i on ne dođe pa ne dođe).* Tu skraćenicu upotrebljavaju i Dubrovčani te Ljubiša. Treba je razlikovati od postverbala *ček* m »mjesto gdje se čeka kad se lovi«. S prefiksom *do-: doček* m od *dočekati, poček,* gen. *-a* m (Vodice, Istra, *na poček* »rok čekanja«) od *počekati.* Druga vrsta skraćenog imperativa pokazuje ispuštanje samoglasa *e* kao u *pamtiti* = *pămetiti* (ŽK, v.): *počkaj,* odatle *dočkati* (Marulić, 15 — 18 v.) mjesto *dočekati,* odatle postverbal *dočká* f (Lika) »mjesto gdje lovac u vece dočekuje zečeve«. Sveslavenski oblici *cákati* = *čekati* iz praslav. doba stoje u vezi, prema Bernekeru, sa sanskrtskim participom *čakonas* (= part. perf. pasiva *čekanz,* upor. gore *očajaniK)* »begehrend«. Moralo bi se prema ovoj uporednici pretpostaviti da je semantički razvitak bio po zakonu rezultata (sinegdohe): »želja« > »čekanje«. Paralele za takav razvitak navodi Berneker. Postoji još radna imenica na *-ač* (v.) *čekāč,* gen. *-oca* m i izvedenica na *-aonica* (v.) *čekaonica* (neologizam) koji je stvoren u 19. v. u vrijeme velikih prometnih pronalazaka (željeznica itd.) i potreba modernih ureda, liječnika, bolnica. Iterativi *číhati* i *čekivati* postoje samo u izvedenicama s prefiksima *(do-, iz-, o-, sa-).*

Lit.: ARj l, 882. 922. 925. 2, 541. 545. 546. 4, 82. 8, 509. 518. 10, 159. 161-2. 11, 850-1. 14, 424. *Miklósié* 80. *SEW* l, 133 -134. *Bruckner* 71. 75. *KZ* 48, 180. 45, 304. *ZSPh* 4, 216. *WP l,* 508. *Elezović 2,* 47. 429. 437. *Mladenov* 403. 678. 680. Ribarić, *SDZb* 9, 178. Jagić, *ASPh* 31, 542. Vaillant, *RES 22,* 190-191. Ułaszyn, *ASPh 29,* 442. *Bio*-968.

čak = *čak* (Kosmet) = *ček* (Kosmet) = *čik* (Kosmet) »1° prilog, sinonim: *dori* (v.), *că* (ŽK) = *tja* = *tija* (v.), 2° dapače«, samoglasne izmjene *e 1 i* mjesto *a* u Kosmetu nejasne su. Govori se u istočnim štokavskim krajevima, ali ulazi u književni jezik i na zapadu. Balkanski turcizam (turska limitativna postpozicija *çak)* iz oblasti priloškog umetanja (v. *demek}:* bug., arb. *çak.* Služi uz prijedlog *do* za isticanje potpunosti kao neodređena zamjenica *sam: čak do zore* »do same zore«. Upor. tur. *sabah-a-çak* »jusqu'au matin«. Kod ugarskih Hrvata (Jačke) mjesto *čak* govori se *čar* i *čer.* Izgleda da se u tom govoru pomiješao domaći prilog *tja* > *ća* + *r* < *-se* s madž. *csak;* u *cer* ostaje nepbjašnjeno.

Lit.: ARj l, 881. 891. 943. *Elezović 2,* 429. 437. 446. *Gombocz-Melich* l, 802. *Deny* § 905.

čakanac, gen. *-anca* m (Vuk) »sinonimi: posuđenice *čekić,* (v.), *maljic* (v.), domaće *kladivo* (v.), *kladivec* (hrv.-kajk.)«. U ostalim slavenskim jezicima nema deminutivnog *-ьc.* Uzimlje se da je sveslavenska posuđenica iz tur. (avarskoga?) *çakan* od *çakmak* »udarati«, kod Turaka Kirgizą *čakan* »eine mit langem Stiel versehene Hacke, die als Waffe gebraucht wird«. U madž. *csákány* (14. v.) s istim samoglasom, dok se u bug. i rum. javlja *o* mjesto α: bug. *čakan* = rum. *ciocan,* srgr. τσόκανος, ngr. τσούκανι η i bug. *cukán* sa *u* mjesto *a.* Pored *u* u bug. *cukán* govori se *e : čekán,* ovako i rus. *čekan* »Stempel«, polj. *czekan* »Streitkolben«, slov. *čekan,* arb. *cekán,* valjda prema *čekić,* ali upor. slično *čerapa f* (ŽK) za opće hrv.-srp. *čarapa* < tur. *çorab.* Upor. još *čakija* (Kosmet) pored *čakija* (Peć) i *Čekija* f (Peć, Vučitrn) »Federmesser« (od tur. *çakı)* s istom promjenom. Samoglasne varijante *oĮuĮe* mjesto *a* nijesu posvema objašnjene. Samoglas *o* > *u* slaže se s turskotatarskim džagatajskim *čokum* »Keule«; *o* > *e* poslije palatala može biti slaviziranje. Glede samoglasa *u* upor. bug. i maked. glagol *čukom.*

Lit.: ARj l, 882. *Lokotsch* 384. *WP* 1, 381. *Elezović 2,* 429. Vasmer, *Ž S 16,* 3, 67-70. Matzénauer, *LF T,* 29. *Gombocz-Melich* 804. *Mladenov* 689. *Miklošič* 419. *GM* 445-446. *Školjić l,* 126.

čakar, indeklinabilan pridjev (narodna pjesma, kao epitet *čakar-bedevija*),* postaje deklinabilan dodatkom našeg sufiksa *-ost* (v.): *čakarašt* (oko) = *čakaras, -sta* (Kosmet) »šaren«. Odatle u Kosmetu prezime *Čakar* pored *Čakar.* Samoglas *a* u početku nastao je iz tur. poluglasa *i.* Balkanski turcizam *(çakır* »de couleur gris rayé de bleu; gris, qui a une pointe de vin«) iz oblasti boja: bug. *čakar* i *čakarēsi;* cine. *ciacir* »louche, strobique«. U bugarskom i cincarskom jeziku dolazi i u vezi sa *će(i)f: čakar-kef, ciađr-chefe* < tur. *çakır kef* »napola pijan«. Dalje od centra turcizama pridjev *čakarašt* dobio je značenje

»zao, karljiv (žena)« (Hrvatska). Upor. za ovakva semantička mijenjanja *bitisati* (v.).

Lit.: ARj l, 881. 882. *Lokotsch* 386. *Elezović 2,* 429. *Pascu* 2, 123, br. 286.

cákati, *cakām* impf, (is-) prema pf. *iščaknuti, -em* (Lika) »sinonimi: kljuvati, kljucati (Lika)«. Odatle *čakanje* n (Lika) »morsus gallinae« i *iákatalica í,* izvedenica koja predstavlja postojanje nepotvrđenog glagola *čakatati,* a znači »sprava na vratima kojom se kuca po njima«. Osnova se nalazi u glagolu izvedenom s pomoću deminutiva na *-tati* (v.), upor. *štektati* (v.): *čaktati* (objekt *zube, is-,* Dubrovnik) »sinonim čačkati (v.)«. Odatle imenica izvedena na *-alo čaktalo* n, s varijantom *ček(t')alo* n (u mlinu), na *-ar čaktar* m (Vuk), s varijantom *čaktor)* »zvono na stoci«, odatle radna imenica na *-as čaktaraš,* gen. *-aša* »ovan na kojem je *lâktan.* Bogišić je zabilježio varijantu *čoktar* m »zvono na ovnu ili jarcu«. Ista osnova raširena ja *-alj-: čakaljati* impf, kod Della Belle i Stulića dobiva metaforicko značenje »brbljati«. Ova onomatopeja srodna je s tur. *çakmak* »udarati« (v. *čakanac),* ali nije posuđena nego su obje osnove onomatopejskog podrijetla. Upor. *čačak* (v.) i *čekalo.*

Lit.: ARj l, 882. 2, 58. 4, 78.

čaklas m (Srbija) = *čaklās* pored *čaklas* (Kosmet) = *ieklās* (Srbija, Niš) = *čeklas* (Kosmet) = *čiklasa* f (Kosmet, Drsník) »trava nalik na žito, triticum villosum, sinonim: *čelôvina* (Kosmet, Drsnik)«. U bug. takođe *čéklas.* Sinonim u Drsníku *čelôvina* kaže kakav je etimon od *čeklas.* To je sintagma *čelni klas* stegnut u složenku **čel-klas,* s disimilacijskim ispadanjem prvoga *l.* U *čaklas* je nastalo izjednačenje *e-a* > *α-á* kao u dubrovačkom starom romanizmu *galatina* < lat. *gelatina* (v.).

Lit.: ARj I, 883. 925. *Mladenov* 680. *Elezović* 2, 429. 437. 446.

čakija f (Vuk, 17 v.) »uncus«. Odatle pridjev na *-ast čakljast* »račvast«, izvedenica s tal. sufiksom *-one* > *-un čakljun* m (Smokvica, Korčula) »gvozdeni prsten na pramcu barke kroz koji se provlači kanap kad se barka izvlači na kraj, na obalu« = *čekljūn,* gen. *-una* (Vuk) »1° kvaka na vratima, 2° kuka u ključa« (Baranja, Srbija) i denominai *čakljati, -am* impf. Ovamo ide možda, sa *o* mjesto *a* (valjda prema *čokur,* v.), pridjev na *-ost čaklas, -sta* (Kosmet) »čvorastj račvast, čakljast«. S istim samoglasom rum. *cioacla* f pored *doda* »čakija«. Daničić izvodi Vukov *čekljun* iz madž. *csegely* »klin«, čime nisu protumačeni *k* ispred *lj* ni nastavak *-un.* Izmjena a/г u *čakljun-čekljun* naliči na *čaklas* pored *čeklas* (v.), [v. *čakija}.*

Lit.: ARj l, 883. 925. *Elezović* 2, 454. *Gombocz-Melich* l, 808.

čakmak m (Vuk, nar. pjesma i pripov.) = *čakmak,* gen. *-âka,* pl. *-aci* (Kosmet) »sinonimi: ocilo (v.), krémen, ognjilo«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-U* (v.) *čakmali* (prema skraćenom infinitivu bez *K)* kao epitet za obrve u narodnoj pjesmi. Balkanski turcizam (tur. *çakmak* kao glagol »udarati«, kao imenica »briquet, křemen«) iz oblasti oružja (upor. *puške na jedan čakmak dogonjene,* Vuk, 3,333), bug. *čakmak,* odatle deminutiv *čakmače,* čine. *ciacmac,* ngr. το τζακμα = ή τζακμακό πέτρα, το τζακμάκι, arb. *çakmak.* Turski glagol nalazi se u čine. *cihtisire* pored *ciahtisire* »udarati, mutiti se, poludjeti«. Upor. *čakanac* (v.) i *cákati* (v.).

Lit.: ARj l, 883. *Elezović 2,* 429. *Pascu 2,* 123. i 124., br. 309. i 310. *G M* 443. *Mladenov* 678. *Deny* § 706.

Čakovac (hrv.-kajk. *-ec),* gen. *-vca,* grad u Međumurju, do 16. v. se zvao u sintagmi *Čakov turen,* tj. *Gakova utvrđenje* (v. *turanj,* gen. *-nja* m koje je i apelativ i toponim: *Turanj* kod Karlovca). Upor. *u Čakovu turnu* 1576. Na hrvatskokajkavskoj sintagmi osniva se njem. *Tschakaturn* i madž. *Csáktornya.* Primjer je kako u tpponomastici pridjevska izvedenica na *-ovac* može da zamijeni prvobitnu sintagmu od pridjeva i imenice.

Lit.: ARj l, 883-4. *Mon. croat.* 266. 276.

čakšire f. pl. (Vuk) = *čakarē* = *čaš'ire* (Kosmet) = *čakširi* m = *češire* (Kruševo) »hlače od sukna ili čohe ukrašene gajtanom, sinonim: salvare, (v.); nošnja muslimanska i kršćanska«. Femininum i plural nastao je pod uplivom naših posuđenih riječi: *gaće* (v.), *tantale* (v.), *hlače* (v.) koje su pluralia jer označuju udvojen predmet. Odatle deminutivi na *-ice* i *-ka čakSirice* f. pl. (Vuk) = *čaširice* = *češírka* f (Kosmet), augmentativi na *-etine, -čine: čakširetine* f. pl., *čašlrčine* (Kosmet). Maskulinum pl. nalazi se u bug. *čakširi* pored *cesiti* i cine. *ciacįiri* (upor. *pantaloni* m. pl. u Hrvatskoj). Balkanski turcizam *(çahşir — şakşir* > ngr. το τζαχσίρι.) iz oblasti nošnje. Glede promjene *ča-* > *če-* v. *čakanac* (v.).

Lit.: ARj l, 883-884. *Miklósié* 36. *Elezović* 2, 435. 444. *Mladenov* 678. *Lokotsch* 385. *Pascu* 2, 123., br. 288.

čala »udri«, uzvik koji je nastao od turskog imperativa *call çala* (upravo »neka udari«) od *çalmak* »udariti; oviti«. Glede imperativa na -a upor. *-ola* od *olmak* u *šajtola* »budi svjedok« (Banja Luka), zatim *elalelate* (v.). U Kosmetu se *čala* veže s prilogom *bađđva* u· izreci: *Ja sol tako za čala badjăva neću.* Od istog turskog glagola postoji još *čalglja* f (Kosmet) »muzika«, odatle radna imenica na *-džija* (v.) *čalgidžlja* m (Kosmet) »svirač koji od sviranja i pjevanja živi«, od tur. *çalgi* »instrument de musique, musique«. Turski sufiks *-gij-ki* čest je u našim turcizmima: *burgija* •(v.), *bičkija* (v.), *češagija* (v.), *uzendije* (v.), *vergije* (v.). Prema *çalmak* »cukati« govori se u Kosmetu kao kalk *čuka* (»udara«) *tamburu, čukaju goč.* Od turskog imperativa izvodi Daničić s pravom *čalakati, -ãm, -čem* impf, »vikati, bucati«, upravo »udarati u viku, buku« prema pf. *calanuti, - m* (Slavonija) »udariti štapom«. Tako je turski imperativ došao medu naše onomatopejske glagolske izvedenice. Odatle promjena samoglasa *a* > *e* u *čalekati se,* kako je kod onomatopeja prirodno. U vezi s prefiksom *raž- raščalakati, -ãm* pf. prenosi se na jelo »kao lakom pojesti«. V. *čalabrcnuti.*

Lit.: ARj 1, 884. 885. 13, 362-3. *Elezović 2,* 429. *Deny* § 868. *Lokotsch* 388.

čalabrcnuti, *čalabfcnem* pf. (Vuk, također varijanta sa *k* mjesto c) »malo založiti u hitnji« prema impf, *čalabŕcati, čalabīcām* (Vuk). Odatle postverbalni deminutiv na *-bk čalabrčak,* gen. *-čka* m (Vuk). Ljubiša ima u istom značenju *labŕcnuti* i *labrcnuti* »založiti, anbeissen«; u Lici *Calanuti,* dok Vodopić (Dubrovnik) *očebrškati* i *očegrljati* (subjekt *mačka).* Upor. još *očebrsnuti, -em* (objekt *grančicu, posnog* »otkinuti, očehnuti«. Daničić će biti u pravu kad u Vukovu prvom elementu ove onomatopeje vidi turski prilog'ili optativ *çala* > *čala* (v.) »en frappant, udarajući, neka udari«, ali neće imati pravo kad drugi dio *brcnuti/ brknuti* identificira s *brcnuti* (v.), jer vidimo i razna druga prekrajanja ovoga dijela, u kojima se može razabrati miješanje glagola *očehnuti* (v.) *brčkati* (v.). U Ljubišinu *labrcnuti* ispušten je *ča-* prema *labrnja* (v.). Zbog toga treba u *brknuti* tražiti vezu s *brk* (v.) a u dočetku *-caci* = *-kati* deminutivnu infinitivnu izvedenicu. Za ovakove hibridne tvorevine upor. arb. *çallapatis* »klevetati« < ngr. τσαλαπατώ »trete mit den Füssen«, koje je također složenica od *çala* od *çalmak* »udarati« *i* πατώ.

Lit.: ARj 1, 884. 8, 512. *GM* 443. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Školjić* 1, 127-8.

caiac, gen. *-Ica* (16. v., jedanput) »varalica«. Od osnove te radne imenice obrazovane pomoću *-ьc* postoji hrvatsko-kajkavski pridjev na *-aran, -ama* (upor. *kavaran,* v.) *iàlaran, -rna* »varav«, apstraktum na *-ija* (v.) *čalarija f* (Belostenac, Jambrešić) »prevara«. Osnovu *calar-* upor. sa slov. *caler.* Od te osnove postoji još denominal *calanti* impf, »fraudare«. Riječi *čalarĮčaler* potječu od madž. izvedenice *csalárd,* gdje je *-ard* zamijenjeno našim sufiksom *-ar.* Odatle još *čalarnik.* Osnova je *cal-,* od koje postoje pridjev na *-ovan čalovan* »fraudulentus« (Mikalja), poimeničen u *čalovnīk* m prema *čalovnica f,* radna imenica *čalovitelj* m prema *čaloviteljica f.* Ali denominal *čaloviti* nije potvrđen nego *čalovati* (Mikalja), koji posudiše Rumunji *celui.* Upor. ukr. *čal'uvaty.*

Lit.: ARj 1, 884. 885. *Miklošič* 30. *SEW l,* 135. Matzenauer, *LF* 7, 27.

calada f (16. v., asimilacija *e-a* > *α-a* kao u *galatina)* = *celata* (16. v., Dubrovnik) = slov. *čeláda* »šljem«. Balkanski talijanizam (tal. *celata,* poimeničen part, pf., tj. *cassis celata,* od *celare* »pokriti«): srgr. τσε>άτ«, ngr. τσαλάθα, alb. *caliate.*

Lit.: ARj 1, 884. 926. *Pleteršnik* 1, 97. *DEI* 842. *GM* 443. *REW** 1800.

calila f »(sinonim) drač, paliurus aculeatus«. Turcizam (tur. *çal,* istog značenja) iz oblasti botanike, potvrđen samo kod nas. Osnovu turcizma v. pod *čala, čalma, čališkin.*

Lit.: ARj 1, 885.

čališkin, indeklinabilan pridjev (Banja Luka, Travnik, Visegrad, Mostar) = *čališkan* (Sarajevo) »okretan, marljiv«. Samoglasi *ila* zamjenjuju tur.. poluglas *ı.* Turcizam *çalışkan, -kın* »travailleur studieux« iz oblasti duhovnih svojstava, izvedenica je dobivena s pomoću tur. sufiksa *-kan* od tur. recipročnog glagola *çal-tş-mak* »travailler«. Potvrđena je samo kod nas, dok glagol postoji u bug. *čalăstís(v)am,* u cine. *cilistire* i alb. *çallëstis* »faire des efforts, tâcher, s'occuper«. Osnovu tur. glagola v. pod *čala, čalma.*

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 190, br. 99. *Pascu 2,* 125, br. 315. *Mladenov* 79. *Deny* § 568. *Školjić l,* 128.

čalma f (Vuk, Kosmet) »sinonim: .saruk (v.), turban (v.); povez od platná oko kape što je nose duhovna lica naših muslimana«. Odatle u botaničkoj terminologiji izvedenica na *-ašica čalmašica* f (metafora) »češljugar«.

Opći balkanski turcizam (skraćeni infinitiv *çalma* od *çalmak* »oviti«) iz oblasti nošnje: bug. *čalma,* arb. *çallëm,* cine. *dalma* f. V. *čala* i *čališkin* zbog iste osnove.

Lit.: ARj 1, 885. *SEWl,* 135. *Elezović 2,* 430. *NJ 2,* 49. *Lokotsch* 388. *Pascu 2,* 123., br. 292. *GM* 443.

čalūn, gen. - *una* m (Marulić) = *čelun,* gen. -rora (15. v.) »prostirka«. Od tal. *celane* (1299) < stfr. *chalan,* a to od toponima *Chalons-sur-Marne* gdje se proizvodila tekstilna roba.

Lit.: ARj 1, 885. 930. *DEI* 846.

čäm, gen. *čama* m (Vuk, Kosmet) »sinonim: jela (v.), abies« = *čam,* gen. *čama* m (s promjenom akcenta., Vuk) »lađa od jelovine«. Odatle pridjev na *~ov čamov* = *čamôv, -ova,* põimeničen sa *-ina càmovina* f = *čamôvina* (Kosmet), deminutivi na *-ъc* i *-ič:'čamac,* gen. *čamca,* koji je danas općenit u hrv.-srp., *čamić;* radna imenica na *-džija čámdžija* m »koji vuče i vozi čame, čamce i camice«, odatle pridjevi na *-in* i *-ski čamdžijin, čamdžijski* = *čamdžinski (-in* < *-ijin).* U bug. toponim *Čam-korija* »jelova šuma«. Balkanski turcizam *(çam)* iz oblasti botanike: bug. *čam,* rum. *ceam,* arb. *çam,* ngr. το τζάμι istoga značenja.

Lit.: ARj 1, 885. *Elezović 2,* 430. *Mladenov* 679, *Lokotsch* 389. *GM* 444. Matzenauer, *LF l,* 27.

čamiti, *-lm* impf. (Vuk) pored *čameti* (jekavski **lamjeti* nije potvrđeno) = *lamati, -am* (Vuk) »languescere *(zub čami kad boli,* Hrvatska)«. Odatle postverbal *čama* f »sinonim: dosada (v.)«, *čam* m *(obišli su ju čami i šum,* g. 1746., bolest zadana od vještica), pridjev na *-ost čamast* »vaporis pienus«. Vuk ima još *očamati, acamam* pf. »zabaviti se čekajući da već dodija« pored *očamiti, očāmīm* pf. »ostati čameći«. Prošli particip akt. poimeničen je sa -ica: *čamalica* f (Srbija) »groznica«. Vuk pozna još glagolske deminutive na *-inj-ati, -unj-ati: čaminjati* = *čamunjati.* Osnovno *a* je nastalo od palatalnog poluglasa i>. Nalazi se u slov. *čméti* > *černěti* i u kaš. *camusa* »mučiti se nespavanjem«. Poluglas se gubi u *čmavati, imavam* (Vuk) »spavati dugo lijeneći se«. Odatle pejorativna radna imenica na *-avalo, čmavalo.* Taj imperfektivum izveden je pomoću *-va-* od osnove *cm-* u *uimasti* (mjesto *učmali,* koje nije potvrđeno; upor. *ùzesii* (Travnik) za *uzeti)* = *učmanuti* pf. »marcesco«, odatle part. perf. akt. *učmanuo* = *učmao, učmala* (Vuk). le. je osnova **qem-* »stisnuti«, od koje je *čest* (v.), u prijevoju na *o: kom* »Weintreber«, *kòmsati* (v.) i *oskamine* (v.).

Lit.: ARj 1, 885-7. 2, 55. 8, 510. *Mažuranić* 147. *Miklošic* 38. *SEW* 1, 167. Bruckner, *KZ* 51, 230. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *Boisacq*[3] 449.

campa f (Novaija na Pagu) »čakija, Kralle« prošireno sufiksima *campara* = *campera* (nar. p'jesma) = *compra* (Tinj, Ravni Kotari) = *campraga* (Alan > Velebit) »isto«, *čamba* (Alan, Velebit) = *cambra* (južna Dalmacija, Zore) »kliješta u raka«, deminutiv *čambica.* Varijante bez *m* pred labijalom (upor. *capa* prema tal. *zampa): čapak,* pl. *čápci* »isto«, *čapjina* (Vrbnik), *čapuka* f (Vrbnik), *čaporak,* gen. *-rka* »isto«. Denominal *čapati* »reissen«. Upor. slov. posuđenicu iz furl. *zampe* »ljevica«: *campar,* gen. *-rja* (Solkan, Goriško), na naš augmentativ *-ina comparino* (Banjščica) »ljevica«. Upor *capa* i *šapa* i varijante od tal. *zampe: ciampa, inciampare,* istočno-lomb. *zanfa, san/a, zanfa* »mit Krallen ergreifen«.

Lit.: ARj 1, 886. Hirtz, *Aves* 54. 55. 58. *Pirana*[1] 1301. Mussafia, *Beitrag* 223. *REW*^ 9598. *DEI* 916. 1987.

campar m »sinonim panca, kandža« — *campar* m »nešto što se ubada, zakvačuje« (Kosmet, nejasna definicija značenja) = *camper.* To je tur. *çarpar* s disimilacijom *r-r* > *n-l.* Istog su podrijetla *campara* f »lančić ili uzica što se konju proteže ispod donje vilice od jednog kraja zvala do drugog«, ribarski termin *čambra* f »kliješta u raka, jastoga« i *campraga* f, pl. *čamprage* (Vuk) »sinonimi: panca, kandža, spone, imbrete (v.), maite«. Glede sufiksa *-age* upor. *čapražice* (v.). Značenje ovih riječi *izaziva* na uspoređenje tkalački termin *člmbari* m. pl. (Srbija, Milićević) = *čimbori* (Kosmet) = *džimbari* (Kosmet) »gvozdena naprava što može da se skraćuje i produžuje i na krajevima ima zupce, a služi da drži pri .tkanju na razboju (= krosnama) platno rastegnuto; sinonim: *prugla* n pl. (Vuk, Sinj, Dalmacija)«. Taj termin odgovora tur. *cambar* istoga značenja, a potječe od perz. *čenber* »obruč, grivna, lub«; ť mjesto *a* u *čimbari* može se objasniti perzijskim oblikom, a suglasnik *p* u *čampar* (Srbija), *campara* (Kosmet) itd. unakrštavanjem tur. *çarpar* < *çar para* i perz. *čenber.*

Lit.: ARj 1, 886. *Elezović 2,* 431. 446. 467. *Mladenov* 679. Skok, *Slávia* 15, 190.. br. 100. *GM* 444. Matzenauer, *LF* 7, 31. *Školjić* 1, 129.

campare, gen. *-eta* n (Bosna) »kastanjete, turski muzički instrument«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (od perz. *čar* »četiri« i *para* »komad«, narodski turski s disimilacijom *r-r* > *l-r, faipara* »kastanjete kojima se udara jednom o drugu kad se igra«: bug. *camparà* f, s disimilacijom *l-r* > *n-r* rum. *tampara,* arb. *çapara* (Skadar).

Lit.: ARj \, 886. *Elezović 2,* 431. 446, 467. *Mladenov* 679. Skok, *Slávia* 15, 190. br. 100. *GM* 444. Matzenauer, *LF l,* 31. *Škaljić* 1, 129.

čanak, gen. *-nka* m (Vuk, 18. v.) = *čanak,* gen. *-aka* (Kosmet) »sinonim: zdjela (v.), kalenica (v.)«. Takoder prezime (Lika). Odatle hipokoristik *čana* f, deminutiv na *-ić, -e čančić* i *čanače,* gen. *-età,* pi. *čanačići* (Kosmet), augmentativ na *-ina čančina* f, radne imenice na *-jar* (prema *lončar) čančar,* gen. *-ara* i na *-džija čanakčija* m (Kosmet) »grnčar«, metafora na *-jara čančara* »kornjača«, pridjev *čančarev* od *čančar* (također prezime, *Caniarević,* Lika) i složenica *čankoliz* m »koji liže zdjele, Schmarotzer«. Balkanski turcizam *(çanak, a* u dočetku bio je identificiran s nepostojanim *a* < ь, ъ*):* bug. *čanak,* rum. *ceanac — cenac,* ngr. το τζανάκι.

Lit.: ARj 1, 887. *Lokotsch* 391. *Elezović 2,* 431. *Mladenov* 679. *GM* 444. Hirtz, *Amph.* 21.

čandrati, *-am* impf. (Dalmacija) »dosadno moljakati«. Odatle postverbal kao radna imenica *čandra* f »čeljade koje dosadno moljaka« i pridjev na *-ljiv čandrljiv* »rivosus«. Stulićevu varijantu sa *tr* mjesto *dr čantrati, -ām* »dosađivati kudeći« Daničić bez potrebe dovodi u vezu s tur. onomatopejom *çınırmak/ çmramak* »zujati«. Mjesto *č* Vukova varijanta ima *dž: džandrljiv* = *džandarljív* (čovek) (Kosmet) »prgav, naprášit, koji se lako naljuti i svađa«, odatle pejorativ na *-ka: džandarljîvko* m (Kosmet) prema *džandrljlvica* f »žena svađalica«. Taj pridjev Popović, i opet bez potrebe, izvodi od tur. *dar canlı* »tijesne duše«. Postoji još *džandrlja* f kao pogrdna riječ. Da taj pridjev nije tur. podrijetla, dokazuje impf, *žandrljati, -am* (ŽK) »govoriti neprestano koješta« i *čanjkati* (Lika) »dosađivati prošnjom«. Taj glagol Daničić ispravno uspoređuje s onomatopejom *canatiIcànkati* (v., *is-)* (Mikalja) »garrire« čemu treba dodati Vukovo *cànjati, -am* impf, »dosađivati« *(is-,* Lika). Iz posljednjih se glagola vidi da se je u onomatopeji pojačala ekspresivnost dodavanjem suglasničke grupe *-tr-I-dr-.* U Pivi--Drobnjaku mijenja se zbog istog razloga početno *č* = áz u í: *tandrljati, -ãm* »pričati koješta«. Sa tom promjenom upor. *c — tš.*

Lit.: ARj 1, 754. 887. 888. 3, 529. 855. *Elezović 2,* 461. Vuković, *SDZb* 10, 404.

candrlïn, gen. *-ina* m (Lika, Kavanjin) »mjeden novac«. Bez sumnje romanskog podrijetla, sudeći po deminutivnom sufiksu *-ino.* Upor. tal. *cianfrone* »doblone, antica moneta d'oro«; **cianfronino* moglo je biti izmijenjeno disimilacijom u *čandrlin.*

Lit.: ARj 1, 887. *DEI* 918.

čangrizati, *čangrizam* impf. (Vuk) »sinonim: zajedali«, odatle pejorativna radna imenica na *-alo čangrizalo* m. Daničić dovodi dočetak *-izati* u vezi s istim dočetkom u *tvarizati* (v.), ali dodaje da se umiješao i glagol *gristi* (v.). Upor. *govnogrizati, govnògrízãm* (Vuk). Upozoriti ipak treba na čine. *cingrîşire* (Dalametra) pored *cingîrşire* »cogner des oeufs, se disputer«, ná ngr. (u Bpiru) τσιγκρίζω = τσουγκρίζω »piquer, agacer, irriter, choquer, heurter, cogner des oeufs, se brouiller« i apstraktum ngr. ή τζίνγρα »querelle«. Radi se o balkanizmu nepoznatog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 887. 3, 338. *Pascu 2,* 28., br. 449. Meyer, *Ngr. 2,* 90. *RK* 1231.

čangura f potvrđeno samo u dubrovačkoj poslovici 17.— 18. v. : *pod canguru davorije ispijeva.* Ne razabire se pravo značenje. Daničić ovaj oblik veže, sasvim proizvoljno, s tal. *zangola* »stup, bućka«.

Lit.: ARj 1, 888.

cânta f (Kosmet) »kesa, novčanik, ručna torba«. Turcizam *(çanta* »kožna kesa, torba, jelek s dugmetima s obje strane, ratna oprema: fišekluk od silava (v.)«, iz oblasti vojništva; još bug. *canta* f, odakle deminutiv *čantička* f i *cantica* f, arb. *cante* f »ranac«.

Lit.: Elezović 2, 431. *Mladenov* 679. *GM* 444.

čanjak, gen. *čanjka* m (Hrvatska) »truncus digitus, batic«. Riječ nije dovoljno semantički objašnjena. Ne zna se u kakvim se vezama upotrebljava, kakav joj je akcenat, da li postoje varijante i gdje se sve govori. Daničićevo izvođenje od perz. *cenk* »kuka, nokat u ptica« ne slaže se glasovno, a kao turcizam perzijskog podrijetla ne bismo ga očekivali u Hrvatskoj nego u Bosni itd.

Lit.: ARj 1, 888.

čap m (Vuk, Crna Gora, Lepetane, Lastva, Stoliv, Tivat, Dobrota) = *hp* (Krtole) = *cep,* gen. *četa* m (16. v., slov., bug., upór. polj. *czop)* »1° Zapfen, 2° čvoru drvětu«; *a* se pojavljuje u: *čapovica* f »posljednja duga u kaci koja može biti uža ili šira od ostalih«, *čapur* m (Srbija, bug.) pored *čepur* m i u *čaprlj.* Deminutivi na *-ьc* > *-ac čepac,* gen. *-pca* = slov. *čepec, čepić* = slov. *čepic, čepinec.* Denominal *olepiti, ocepém* pf. *(o < od-}* (Vuk Srbija, Poljica) prema impf, *očepivati* (Stulić) = *očepljavati, očepljāvām* »izvaditi čep«, *počep* m u *izrazu odsjeći drvo u počep* »odsjeći ga u zemlju, tj. da se ni m.alo ne poznaje gdje je bilo«. Madž. csap je od srvnjem. *zapp.* Bokeljsko i crnogorsko *čap* ne može biti odatle. Etimilogija je nejasna. Prema Mladenovu nije posudenica nego je od ie. korijena **$kop-l*skep-.* Rum. *čep* kao i *čep* može biti i lat. *cippus* > tal. *ceppo* »piede dell'albero«; α u *čap* može biti od lat. *ï* > *ь* > *a.*

Lit.: ARj~\, 888. 890. 939. 8, 513. 10, 164. *Pleteršnik* 1, 98. *Gombocz-Melich* 1, 847. *Miklošič* 32. *SEW* 1, 143. *Mladenov* 681. *REW*[3] 1935. Jagic, *ASPh* 1, 159. *Tiktin* 322. Perušek, *ASPh* 34, 46-47. Torbiörnsson, *RSl* 1, 37.

čapa f(Dalmacija) »nenadana i velika nesreća«, bilo bi prema Daničiću isto što *žapa* f, tj. postverbal od *žapati se* (v.), ali se ne vidi kako je došlo do promjene *ž* > *č* i do razvitka značenja. Osnova te imenice *izaziva* upoređenje s ličkim pejorativnim pridjevom, upravo prošlim participom pasiva *ocapan* »mršav, tj. oderan«, ali glagol *očapati* nije potvrđen, dok je potvrđen *capati* (v.). Odatle pejorativi *očápalica* f = *očapēnka* = *očapljenka* »mršavo žensko« prema m *očapljenko* (Lika). Značenje istih izvedenica dâ se spojiti s prvim ako se uzme da je *čapa* postverbal ž. r. od *čapati* »greifen«; *čapa* bi bila efektivna riječ za »nesreću koja se čovjeka *dočepala* = koja je na nj vrebala«.

Lit.: ARj 1, 888. 8, 511.

čapak, gen. *-tka* m (Vuk, Srbija, Risan) »nokat u ptica i zvjerinja, u mačke«. Sufiks je *(-bko)* i akcenat prema *pápak* (v.). Od iste su osnove izvedenice sa sufiksom, *-onja čaponja* (Šloser) »ime biljke selenophorus Dej.«, *-onjak čaponjak,* gen. *-njka* m .»papak«, *-orak čaporak,* gen. *-orka* (Vuk, Crna Gora) »sinonim: čapak«, *-ur čapur* m (Vuk) = *čepūr* (Vuk, Dubrovnik) = *čaprlj* m »trunculus«. Posljednje izvođenje ide u oblast onomatopeja koje imaju svoju morfologiju. Odatle se opet prenosi metaforickí na oblik rogova u osnova: *čapŕljak,* gen. *-Ijka* = *čaprljan* m (Hercegovina) »ovan savitih rogova«. Ista se osnova nalazi u impf, *čapati, -am* »hvatati, grabiti« pored pf. *canuti.* Zbog postojanja ovoga perfektiva ne može se misliti da je to isti glagol koji i *capati, -anı* »uhvatiti« (Dalmacija, Primorje, otoci) od mlet. *ciapàre* jer posuđeni talijanski glagoli ne tvore perfektive na *-nc* > *-nem.* Stulić ima *čapati* i deminutiv *čapkati* »fricare«. ŽK *scàpiti* »brzo uhvatiti« sadrži prefiks s + *capiti (šč > šč* je sekundarno kao u pejorativu *Jošče* pored *fošće* od *Józa* = *Józe).* Od iste je osnove imenica na *-et čapět* (17. v.). Osnova se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, a ie. korijen nalazi se u lat. *capio.* V. *cep*.

Lit.: AR] 1, 888. 889. 942. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 135. Matzenauer, *LF l,* 27. 28. Iljinski, *JF* 8, 290-291.

čaplja f (Vuk) »1° ardea, Storch, 2° unguis« dvije su riječi možda različitog podrijetla prema značenju (homonimi). Takoder toponim. Značenje 2° upućuje na isto postanje s *čapak* (v.) i *čapati* (v.). U značenju 1° *čaplja* je sveslavenska riječ iz praslav. doba bez paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. veze nisu utvrđene. Ako bi značenje 2° bilo prvobitno, onda je ptica nazvana po zakonu sinegdohe prema *capama* (prema Brückneru »Greifer«), ali to se ne da utvrditi drugim slavenskim jezicima, premda je osnova *čap-* u *čapajc* također sveslavenska. U drugim slavenskim jezicima postoji i *čap.* Prema tome je *-Ija* < *-ɾa* sufiks za femininum. Odatle deminutiv na *-ič čapljić* (također muslimansko prezime), pridjev na *-in* i *-en čapljin, čapljen* (jedanput).

Lit.: ARj 1, 889-90. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 135. *Bruckner* 72. *KZ* 48, 178. 181. Loewenthal, *WuS* 9,· 183. *GM* 443. Rozwadowski, *RSI* 2, 109.

capra f (Vuk, Crna Gora) »1° koža od živinčeta, 2° kesa od kože«. Prema Matzenaueru turska, prema Iljinskome domaća riječ **čap-ъɾ-a,* od korijena **(s)kep-* »rezati«, srodna s lit. *kepurė,* kao i *čapur, čaporak* i *čaprlj* (v.). Posljednje tri imenice potječu od iste osnove od koje i *čapak.*

Lit.: ARj 1, 890. Matzenauer, *Cizi slova* 136. Iljinski, *JF* 8, 290-291. Isti, *RFV* 74, 123.

čapražice f (16. v., u oporuci), izvedenica s deminutivnim sufiksom *-ica,* neodređenog značenja. Daničić je izvodi od tur. *čapraz* »Schnalle, Paar Knopfborten, eine Kittelbinde welche die Unteroffiziere bei den Janitscharen als Abzeichen tragen«. Činjenica da se riječ nalazi kao naziv nekė ostavštine u oporuci, opravdava njegovo izvođenje. U Kosmetu se govori u složenici *čaḷraz-divan* kao objekt uz *čini mu* »ugadaje«. *ARj* ima samo toponim pl. t. *Gaprazlije,* zacijelo naselje nekih ljudi koji su nosili taj vojnički nakit. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čäprast,* složenka od *čap* »lijevi« i *rast* »desni«) iz oblasti tur. vojništva, nalazi se u bug. *čapraz* pored *čaprašik* = *-šok* i rum. *ceapraz* = *cepraz* = *ceprez* = *cepreg* »Franse, Borte, Tresse«, alb. *çapras-zi* »Besatz am Rockkragen«, ngr. τo τσαπράσι. »plaque aux genoux pour parer les balles«. U izvedenici *čapražice* suglasnik *ž* se mogao osjećati kao da je nastao od *g,* upór. rum. *cepreg, veriga* i *verižica.* To je moglo dati povoda obrazovanju sufiksa *-aga* u imenici *čamprage* (Vuk) »spone, imbrete, maite«, v. *campare.*

Lit.: ARj 1, 886. *Mladenov* 679. *Tiktin* 323. *Lokotsch* 396. *Elezović* 2, 432.

captila f (Vuk, narodna pjesma) »ubrus od svile«. Turcizam potvrđen samo kod nas, no ne u današnjem govoru. [Isto u izvornijem obliku *čatkija, ćatkija,* te *čatija, ćatija* (Bosna, narodna pjesma) »1° duvak, tanko platno kojim se pokriva mlada, nevjesta, 2° vrsta pokrivača kod muslimanki«; od tur. *catki* »Binde, Umschlag (um den Kopf)«, s metatezom *tk* > *kt* i vezanje uz *čatija* < *çatı,* v. pod *causati)].*

Lit.: ARj 1, 890. *Školjić* 1, 33. 133 - 4.

čar, gen. *-i f* (Vuk, 16. v.) = *čára* f (16. v., prijelaz femininuma iz deklinacije *i* u deklinacijų α) = *čvara* f (16. v., jedanput) »1° divinatio, incantatio, volšebstvo, 2° sinonim: draž f, charme, Reiz«. Baltoslavenski i sveslavenski magijski termin iz praslav. doba. Odatle deminutiv na *-ka: čarka* f, pridjevi na *-ьn, -ljiv, -ovan, -ovit, -ovski: čar an, -rna, čarován* (također slov. i bug. *čaroven), čaròvit, čarovski,* radne imenice na *-nik čarnik* m prema *carniça* f »Zauberer« (Lovran, Istra"), na *-lac čaralac* m prema *čaralica* f, *čaravac* m prema *čaravka* f. Posljednje dvije radne imenice upravo su denominali od *čárati, caram* impf, (o-, *ob-* u Lici, *raz-, za-).* Od prefiksamih složenica ušao je u današnji saobraćajni i književni jezik part. perf. *razočaran* (rusizam). Pridjev čaroban poimeničen je s *-ik čavtvmk* m prema *čarovnica* f (i slov.), sa *-jak čarovnjāk* (18. v.). Apstraktum na *-ba* (v.) *čarba* f nalazi se samo kod Divkovića. Na *-oba čaroba,* odatle *čaroban, čarobnjak, čarobnica.* Vuk ima odatle izvedenicu na *-ija: čarobija* iz okolice Senja. Kao najstariji slavenski termin iz oblasti magije, riječ je bila tabu. Zbog toga postoje za nju posudenice *coprati, coprtja, còparnjica* (v.) i eufemizmi *viška f* (Lika), *vještica* f, *višćun* (v.), *čini* (v.), *općiniti* (v.). Kad je riječ *čar* izašla iz folklorne magije, promijenila je značenje u navedeno pod *2°,* jednako kao lat. *carmen, incantare* > fr. *charme, enchanter.* Vokal α u čar dolazi od ie. *e* poslije palatala, kako pokazuje lit. *keras* »čar«, odatle denominal *kereti* »pogledom ili riječima začarati, ureći«, od ie. osnove *qyêr-* »činiti, obrazovati«. Osnovno je značenje glagola bilo »činiti« kako pokazuje sanskrtska paralela *karoti 3.* 1. sing. »čini«, ali izvedenica nižeg prijevojnog štěpena *krtya znači* »čar«; u keltskom (kimričkom) *peri-* također znači »činiti«. Isti se razvitak opetuje kod nas u *(ini* pl. m., *općiniti,* u tal. *fattura,* stfr. *failure* i španj. *hechicera* »vještica«. Kako je već rečeno, *vračati* je dobilo značenje »carati«. Nije stoga čudo što su se unakrstila oba glagola u *čvarati* i *cvarovati,': cvàrujem* impf. (Grbalj) i odatle kao postverbal *čvara* f. Arbanasi posudiše *care* »strega«.

Lit.: ARj 1, 895. 2, 120. 8, 511. 9, 1. 3. 13, 686. *Miklošič* 30. *Pleteršnik* 1, 93. *SEW* 1,136. *Bruckner* 72. *WP* 1, 518. *Trautmann* 127. *Mladenov* 679. *ASPh* 34, 307. Matzenauer, *-LP* 8, 202. Iljinski, *RFV* 61, 227-243. *PF* 1 , 497. i si. *Boisacq*[3] 953. 956. Mikkola, *WuS 2,* 217-218. *GM* 439. Maretić, *Savj.* 8. 123. Isti, *Rad* 108, 94.

čärak, gen. *-rka* m (Vuk) pored *čark* (Kosmet, pl. *čárkové)* »1° zupčast točak u raznim alatima, 2° batterie de fusil«. Elezović stavlja ovamo još *čaraklija (tepsija)* »plitka tepsija s naročitom ivicom«, identificirajući apoziciju s tur. *çarklı* > rum. *cearcliu* »ausgezackt«, bug. *čarklija.* Nejasno je α pred *kl.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čärh* > tur. *çark* »kolo, točak«): bug., arb. *çark,* cine. *darcu,* ngr. τζάρκι/τζέρκι »cercle, chien d'un fusil«.

Lit.: ARj 1, 891. *Elezović* 2, 432. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 123., br. 295. *GM* 445.

čarap m (jedanput, maskulinum nije potvrđen u narodnom govoru) = *čarapa f* (Vuk, 18 v.) = *čarapa* (Kosmet) = *čerapa* (ŽK, Hrvatsko Primorje) = *čorap* m (Lika, jedanput, 18. v.) = *čarapa* f (Vuk, 17. v.)

= *čarapa* (Kosmet) »sinonimi: bječva (v.), hlačice (ŽK) (v.)«· U književnom i saobraćajnom govoru prodro je oblik *čarapa f i* na zapad. Odatle: deminutivi na *-ica čarapica* f (Vuk) = *čorapica* (18. v.), augmentativi na *-ina, -etina, -čina čarapina* f = *čarapetina* = *čarapčina,* pridjevi na *-in, -ast čarapin, čarapast (konj* »putonog«, metafora), radna imenica na *-ar čarapār* m (Vuk), odatle pridjev na *-ski càraparskî,* denominal *očarapiti se* »opiti se« (metafora u argou pijanih ljudi). Balkanski turcizam *(çorab):* bug. *čorap* m, odatle *čorapčija* m »čarapar«, rum. *ciorap,* arb. *curate* f. *çar ape* f (kod Gega i u Kalabriji), ngr. το τσουράπι. U femininumu se slaže hrv.-srp. i arbanaski. U arbanaski je turcizam došao preko hrv.-srp. Činjenica da se taj turcizam govori i u arbanaskoj dijaspori u Kalabriji, dokazuje da hrv.-srp. turcizam u femininumu potječe još iz 15. v. Taj je femininurh nastao prema *bječva,* riječ koju je taj turcizam istisnuo; *e* mjesto tur. *a* poslije *č* prilagođenje je našoj fonetici; asimilacija *o-a* > *α-a* nije obična u turcizmima.

Lit.: ARj 1, 891. 2, 60. 8, 511. *GM* 450. *Lokotsch* 439. *Mladenov* 687. *Elezović 2,* 433. 454.

čardak m (Vuk, 17. v.) = *čardak,* gen. *čardaka* (Kosmet) = *čerdāg* (jedanput, 17 v., sa značenjem pod 4°) »1° dio kuće na niskim stupovima kod jednokatnice, sa strane ima *trobožān* (v.), kod dvokatnice se nalazi u gornjem katu kao balkon; uza nj je *ājat* (Kosmet v.); 2° terasa poduprta na četiri noge, 3° balkon (v.), 4° ložnica; na čiftlicima (v.) se često zida kao ljetnikovac u obliku tornjeva (Bosna.« Odatle deminutiv na *-e čardače* pored *čardače* n, augmentativ na *-ina čardačina f,* toponim *Čardakovac* (dio polja kod Vučitrna), na *-lija* (v.) *čardaklija* f »1° velika soba na spram u bosanskim kućama, s dobrim vidikom; 2° sinonim: odrina (v.)«. Balkanski turcizam perzijsko-arapskog podrijetla fsloženica od perz. brojnika *čähar* > *čar* »četiri«, upor. *campare,* i *zi. tak.* »arhitektonski luk« > tur. *çardak):* bug. *čardak* pored *čerdak, čardak* i *čardak* »terasse, pavillon ouvert, soutenu par quatre poteaux, balcon, portixue«, rum. *ceardac* pored *cerdac,* arb. *çardak,* cine. *cirdache* f »balkon«, ngr. το τσαρδάκι »šator«. Pored ove posudenice iz osmanlijskog doba, na Balkanu je postojala još starija posudenica, koja doduše danas više ne živi u našem narodnom govoru: *črtog* m (13. i 15. v.) »cubiculum«, *črtag* (Mrnavić, 18. v.), stcslav. *črtíogu* »spavaonica, Brautgemach«, u ruskom »palača (v.)«. Prijelaz *a* > *o* dokazuje da se radi o staroj posuđenici, možda iz avarskog doba. Za Brücknera je *črtíogt* slavenska izvedenica od *črbtĢ* (v. *crtati)* jednako kao slcslav. *očnšte* »teniorium«.

Lit.: ARj 1, 893. 943. *SEW l,* 171. *Lokotsch* 397. *Elezović 2,* 432. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 125., br. 330. *GM* 444. *ZSPh 2,* 294. Korsch, *ASPh 9,* 494. Bruckner, *KZ 46,* 237. Mikkola, *RSI l,* 18.

Cardin *alti đardin alti vrtao ili cvitnjak* (1678, u današnjem narodnom govoru oblik *čardin* nije potvrđen) = *dzàrdîn,* gen. *-ina* m (16. v., Vuk, Primorje, zapadni krajevi, Dubrovnik, Cavtat, Špič, Brce) = *sardini* m. pl. (Sutomore) »1° vrt, vrtal, običnije u pl. *vrtli* (Korčula), gradina, cvjetnjak, 2" toponim *Džardin* (Bijela, Boka, vinogradi)«. Od talijanskog francuzizma *giardino* »vrt« < fr. *jardin,* stfr. *jart* < frank. **gardo* (u prasrodstvu sa *gradina,* v.), srlat. *gardinium.*

Lit.: ARj 1, 894. 3, 530. *REW** 3684. *DEI* 1805.

čare, gen. *-eta* n (u nar. pjesmi *careta ni nije* »nema nam spasa«) = (potvrđeno u današnjem govoru u Kosmetu kao indeklinabile) *čare* (u izrekama: *care nije; da gi nađem čare; ima li čare)* »spas, izlaz, lijek«.Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čare* »spasenje, sredstvo, lijek«), potvrđen na Balkanu još u čine. *dare* m »moyen, remède, expédient«.

Lit.: ARj 1, 894. *Elezović 2,* 432. *Pascu 2,* 123., br. 297.

čarka f (Vuk) = *čarka* (Kosmet) »mali boj«. Odatle radna imenica na *-džija čarkadžija* m (Vuk, Kosmet) »vojnik koji zameće boj«. Denominali *čarkati* = *čarkat* (Kosmet, s objektom *oganj), čarkat se* »zadirkivati se« (Kosmet) prema pf. *carnuti se,* dokazuje da su se oba glagola osjećali kao domaće izvedenice od *čarka* kao deminutiva na *-ka* (v.) od osnove *čar-*. *Zbog* toga nije čudo što se s tim turcizmom postupalo kao s dobrim domaćom onomatopejom u Kosmetu, i to izmjenom suglasa *č* u *dž: džarkat* impf, »dirkati« prema pf. *džarnut* »gurnuti, dirnuti« i što je umetnut samoglas *a* u *džarakat, -am* impf, »dirkati po ognju«. Turcizam perzijskog podrijetla *{çarka* »course, incursion«, *çarkaci* »(nekada) dio vojske«, tat., *çerig* »exercitus«) : bug. *čarka* »escarmouche«, cine. *darcu* »course«.

Lit.: ARj 1, 894–5. *Elezović 2,* 433. *Pascu 2,* 123., br. 296. Matzenauer, *LP* 7, 31.

čaršaf m (Vuk, 17 v.) = *čaršaf* (Kosmet) = *čarsav* (Vuk, 18. v.) = *čašav* (ne zna se gdje se tako govori) »1° sinonimi: koperta (v.), lincun = láncún, krpatur, 2° zar (za glavu i gornji dio tijela u muslimanki)«. U Kosmetu još u složenici *jastbk-čaršaf* »mali čaršaf ukrašen narodnim vezom za jastuke«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çarşaf* < perz. *čaršeb* od skraćene složenice *čaderseb* »noćni pokrivač«) : bug. *čaršaf,* arb. *çarçaf,* rum. *cearşaf,* cine. *drceafe* f, ngr. το τσαρτσάφι u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 896. *Elezović 2,* 433. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 125., br. 328. *GM* 445.

čaršija f (Vuk, 17 v.) = *čar's'ija* (Kosmet) »dio balkanske varoši u kojem su dućani, zanatlijske radnje i prodavaonice, trg«. Odatle pridjevi na -ski *čaršījskī* (Vuk) = *čaršīnskī* (Vuk) = *čāršīski* (Kosmet), izvedenice na *-ija* (v.) *čaršilija* m· = *čaršilija* (Kosmet) »čovjek iz čaršije, trgovac ili zanatlija« prema *čaršījka* f »žena iz čaršije«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska složenica od brojnika *čar* »četiri« i *su* »strana« > tur. *carsi):* bug. *čaršija,* cine. *drşie* f »marche, bazar«.

Lit.: ARj 1, 897. *Elezović 2,* 433. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 126., br. 333.

čarugdžija m (Vuk) = *čarubdžija* (izmjena grupe *gdž* u *bdž* je prema *mutabdžija, oklobdžijd)* = *čarakčija* pored *čankčtja* {Kosmet) »sinonim: opančar (v.)«. Odatle pridjevi na *-in, -ski čarugdžijin, -džījskī* = *-džīnskī.* Riječ dolazi od turske radne imenice na *-ci çarıkçı* od *çarık* »Art leichter Schuhwerke der Hirten >und Landleute«. Zamjena *u* = *a* = *ь* za turski poluglas *ı* je kao u *saruk* i *kazlar* pored *kızlar.* Imenica tur. *çarık* > *čaruk* m (Bosna) »opanak« potvrđena je u čine. *cicorie* m »guêtres, gamaches«, ngr. το τσαρούχι »chaussure de cuir«, dok rum. *cioareci* ima .drugo, prošireno značenje »weisse wollene Bauernhosen«. Upor. proširenje značenja *bječve* »1° čarape, 2° hlače«.

Lit.: ARj ï, 879. *Elezović 2,* 432. *Pascu 2,* 125., br. 322. *Lokotsch* 33. *Škaljić* l, 133.

čas m (Vuk, 13 v.) »sinonimi: 1° trenutak, momenat, 2° *sat, ura* (kao mjera vremena, u tom značenju danas većinom na istoku, kod Srba)«, sveslavenska riječ iz praslavenskog doba. Možda je i baltoslavenska, ali samo stprus. *kısman* »vrijeme«, s drugim sufiksom. Odatle deminutiv na *-bko časak,* gen. *-ska* »moment«, pridjev na *-ъn časan, časna* (16. v), koji nije ušao u današnji jezik zbog homonimije s *častan, časna, časni,* nego je sufiks *-ъn* zamijenjen složenim *-ovit časovit* (18. v.). Složen pridjev *dugočasan* i glagol *dugočasiti* su kalk od njem. *langweilig* i *sich-langweilen.* Ni pridjevi *časljiv, čašnji* nijesu ušli u književni jezik. Prilozi su dosta brojni: *čas ovo lás ono* »sad-sad« = *casi-casi* (ŽU prema slov.), *(za) čas* »u kratko vrijeme (Kosmet)«; *maločas* (i Kosmet, nastalo unakrštavanjem prema *malo vrijeme)* »prije kratkog vremena«; *udobrí las* »zbogom« (Piva—Drobnjak i Kosmet); *usočes* (ibidem) »na nesreću« = *uzôčas po se* (ŽK, preuzeto od ŽU), odatle pridjev u Pivi *uzōčešnjī (dijete, čobani; e* < *a* je nejasno, možda prema *zločest,* v.); *časkom* (Bosna, Kosmet) »za kratko vrijeme«. Izvedenica stcslav. *časovnik,* koju su danas kod nas zamijenili turcizam *sat* i romanizam *ura* u značenju »ft. montre«, bila je u upotrebi u 13. i 15. v., nalazi se još u živoj upotrebi u Srbiji, u bug. *časovnik,* u rum. *ceasornic* (sa zamjenom rum. *rn* za našu grupu *vn,* koja je neobična u rumunjskom), odatle rumunjska radna imenica *ceasornicar* »satčija«. *Čas* je ušao i u crkvenu terminologiju u složenici *časoslov,* kalk za gr. ώρολόγιον, usp. *breviárium,* od koje postoji na zapadu i posudenica *brevijar* (v.). Po zakonu haplologije tipa *zakonoša* odatle rum. *ceaslov* i sa *-äc časlovac,* gen. *-ovca* (prema Vuku razlika je u akcentu kad je to radna imenica na *-ьc časlóvac,* gen. *-ovca* »dijete koje uči čitati *časlovac«).* Složenica *časopis* (1842.) je čehizam (češ. *čas* »vrijeme«), a u češkom je kalk prema njem. *Zeitschrift.* Prema ie. korijenu *quei-lquei-* »opažati, gledati« prvobitno je značenje od *čas* bilo »opažanje neba, da bi se utvrdilo trajanje vremena ili meteoroloська pojava«. To je značenje kasnije preuzelo *vrijeme,* zbog toga se značenje od *čas* suzilo. Denominal *časiti* impf, znači »odugovlačiti«. Iz toga se značenja vidi da je *čas* značilo prvobitno »dulji odsječak vremena«. To je i razumljivo ako se ima u vidu da je osnova ista kao i u impf. *Hajati* i *čekati,* tj. ie. prijevojni štěpen *quei* s formantom s. Taj isti prijevoj sa istim formantom nalazi se i u arb. *kōhe* »vrijeme kao tempus i kao atmosferska pojava«. Razlika je samo u rodu *čas* je m, a *kohe* je f, tj. od ie. osnove *gueso* i *quesa.* I u ovoj riječi moramo gledati baltoslavensku i ilirsku jezičnu vezu kao u *gomila* (v.) i *gotov* (y.). Rumunji posudiše *ceas,*

Arbanci *cas,* premda oba naroda posjeduju svoje domaće riječi: *timp* < lat. *tempus* i *kõhe.*

Lit.: ARj 1, 897. 904. *Miklósié* 31. *SEW* 1, 137. *Bruckner* 73. *Trautmann* 131. *WP* 1, 508. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Elezović 2,* 434. Unbegaun, *RES 12,* 31. Zubatý, *ASPh* 16, 385. *GM* 194. 445. Barić, *AA* 1, 138. sl. Machek, *ZSPh* 18, 22. Schleicher, KZ 11, 31. i sl. Budimir, JF 6, 167. Scheftelowitz, *KZ* 56, 208-209. Maretić, *Rad* 108, 85. Isti, Saw/. 8. 20.

čast, gen. *časti* (Vuk) i *časti í* = *čas,* gen. *časti* (Kosmet) 1° honor, 2° officium, munus, 2° convivium, cibus«, sveslavenski apstraktum iz praslavenskog doba od prezentske osnove *čbtĢ* (inf. *čisti)* izveden s pomoću sufiksa *-tb,* koji se u lokatīvu nalazi i u infinitivu na *-ti* (v. *-ati, -eti, -iti).* Glede *-sí* upór. *čist* (v.). Kao postverbal od prezentske osnove *čbtĢ* ima Marulić *čat ĩ* u značenju »čast«, tako i g. 1382. *i poznavše čti i službe, Mon. ṣerb.* 209. Zbog toga *čast* predstavlja izvedenicu od postverbala **сы* + *-tb.*

Samoglas *a,* koji se pojavljuje u 14 v., nastao je iz mekog poluvokala &: stcslav. *čbstb.* Taj poluvokal ispada i u denominalima od **čbtb* u faktitivu *ititi* (Marulić; imperativ *čty otbca i maten svoju, Starine* 3,8) = *čtjeti — chiavati* > *štovati, štujem* (Vuk, zapadni krajevi) impf, prema *poštivati* = *postiti* (Grbalj) i u postverbalu odatle *pošta* f, odatle radne imenice *štovalac* = *štovatelj (po-),* današnji pridjev na *-en pachten* > *pošten (ne-), poštena,* odatle opet apstraktum na *-je poštenje* n, particip perf. pasiva *nečten* »nepošten« (1520).

Od ь je prijevojni štěpen *i: čitati, čitam* »sinonim: častiti«, *počítati* i odatle *čitanje* n (Stolić) »veneratio«, *počitanje,* složenica *strahopočitanje* (germanizam za *Ehrfurcht').* Samo *čitati* (v.) s različitim akcentom razvilo se semantički u sasma drugom pravcu: »legere«. Izvedenice od *čast* su brojne: pridjevi na *-ъn, -en, -iv, -it častan, časna,* određeno *časni (kfst, pôst), časten* (Dubrovnik), *častiv* (potvrđen samo u pisaca, dok je u općoj upotrebi negativna složenica *nečastiv(i)* = *nečastivi* (Kosmet) kao eufemizam za *vrag* (v.), odatle i *nečastîvnik* (Kosmet) »1° *đavo, 2°* vješt, hitar čovjek« prema f *nečastivnica* i n *nečastivnićé).* Pridjev *časmenit* »svečan« potvrđen je samo jedanput; dočetak je prema *plemenit* (v.), ali v. i *čismenit.* Pridjev *častan* poimeničen je 1° sa *-ik časnik* m »officialise, (u kajkavskih leksikografa; potvrđen g. 1189. u Dubrovniku *od mojih častbnikovb sile, Mon. ṣerb.* 2; nekada u domobranstvu iz austrijskog doba, zamjena za francuzizam *oficir,* gen. *-ira,* v.), nastade kao izvedenica od *čast* u značenju 2° »služba, šarža, magistrat«, semantička je paralela *officialis* < *officium* »služba, dužnost« > tal. *ufficiale;* lat. *honor* znači i »charge, magistrature«, gr. ἀξίωμα »haut rang,dignité«; upór. stcslav. *čbstbnikb* »qui honoratur«); ovamo i eufenizam *nečasnih* (Kosmet) »davo«; 2° sa *-iça časnica* f »poklon« (Kavanjin); 3° sa *-ost* kao pridjevski apstraktum *časnost* f. Složeni su pridjevi: *častoljubiv* (Stulić) i *častohlepan* koji uđoše u književni jezik; odatle apstrakta *častoljubivost* f (= *častoljublje* n, rusizam) i *častohleplje.*

Denominal (faktitiv) je na *-iti: častiti* iřnpf. *(obez-, ohne-, po-)* = *častit, -im* (Kosmet) »gozbom ili pićem ukazati čast nekomu«. Postverbal je *počast* f od *počastiti.* Sa sufiksom *-ba* (upór. *gozba)* obrazovan je apstraktum *čazba* f, odatle pridjev na *-en čazben* (Vuk, Kosmet), poimeničenje na *-ik čazbemk* m »conviva« i na *-bina* (upor. *otadžbina) čäzbina* (Vuk, Dubrovnik).

Madžari posudiše u Panoniji *tiszt* (u toj posuđenici nastalo je početno г iz c na osnovu zakona disimilacije *tš -st* > *t* -sr). Rumunji posudiše od đačkih Slavena **cist,* koje se nalazi u njihovu pridjevu *becisnic* »nepošten« < *bez-čbstbn-ic (-ič* je rumunjski sufiks latinskog podrijetla < *-icus).* Opća rumunjska imenica glasi međutim sгто *cinste* f i odatle pridjev *cinstit* »pošten«, upravo rumunjski part. perf. pasiva od *cinsti* »častiti«, ali može biti i posudenica od jslav. *čestit!,* > hrv.-srp. *čestit.* Rumunjski refleks *in* je zamjena za slavneski palatami nazal *į* koji se u riječi *čast* nalazi i kod nas: *ies,* gen. *česti* f (Kosmet) »poštovanje, ugled«, u općem složenom hrv.-srp. pridjevu *zločest,* u izvedenom pridjevu na *-it čestit* (Vuk, 14. v.) »pošten, dobar, valjan« = *čestit* (Kosmet) »felix«, upor. *čestita učiniti nekoga, čestit Božić;* odatle apstraktum *čestitost* f i denominal na *-ati čestitati* (Vuk, 18. v.), tj. »govoriti *čestit* (npr. *Božić)«;* Rumunjska posudenica *cinste* dokazuje da su se u južnoslavenskom pomiješala dva apstraktuma: *čbstb* i *čįstb* (v. *čest* »pars, dio«).

U vezi s ovom imenicom treba još razmotriti semantičke vrijednosti od pridjeva *pošten.* U Crnoj Gori (Kuci) ovaj pridjev, koji u općem hrv.-srp. *izražava danas* samo moralnu kvalifikaciju »nonestus, ehrlich«, znači »gostoljubiv«. To znači da je *pošten* po postanju stari particip perf. pasiva od *pocăiți* > *postiti*

(Grbalj »počastiti«, upor gore *nečten.* Novaković je opet dobro opazio da je *росыенъ* u starim spomenicima kalk od gr. ἔντιμος te označuje plemstvo i privilegirane, »poštovanu gospodu«. Nakon nestanka feudalizma značenje starog participa perf. pas. suzilo se na današnje moralno značenje. Nadalje treba u povijesti semantičkog razvitka od stcslav. *čisti, čtíg* naročito istaći semantičku bifurkaciju: 1° brojiti = čítati (konkretno značenje) i 2° častiti (psihološko značenje). Ova bifurkacija stvorila je u toku vremena neugodnu homonīmiju koju je jezik morao ukloniti. Sredstvo za to dao je prefiks *po-* koji dolazi samo u složeničama značenja *-сыс* »častiti«, *postiti, počítati, pošten,* od tih *izraza* preneseno i na *štovati* gdje nije bio taj prefiks potreban nego je ostao fakultativan. Na uklanjanju homonimije sudjeluju i Rumunji, ali na drugi način, unakrštavanjem *čbstb* i *ćęstb.* Fonetski razvitak grupe *čt,* koji je Kurelac pisao prema svom arhaističkom pravopisu, razvio se u *št* kao u *što* < *čbto* po zakonu disimilacije *tš -t* > *št,* tj. gubitkom dentalnog elementa u *č.* Grupa *čt* ostala je neizmijenjena u govoru u *(ne)učtiv* »höflich«, odatle *(ne)učtivost* (posudenica iz rus. *učtivyj, učtivostb).* Oba značenja od *čisti* razviše se u praslavenskom, a osnovno ie. značenje »smatrati, cijeniti, misliti« očuvano je dobro u baltičkoj grupi (u lotiškom glagolu *šķist)* »misliti, činiti se«, u sanskrtu *cetăți 3.* 1. »on pazi«, u sanskrtskoj imenici *citii-h* (koja se poklapa s *čbstb)* »uviđavnost, razum«. Ie. osnova *gyei-* »paziti na što, opažati«, koja se nalazi u pridjevoju *ai* > u *cijena (v.)* i u *kajati se* (v.), bila je u *čbstbįčbt-* raširena formantom *t.*

Lit.: ARj 1, 814. 910. 912. 918. 2, 80. si. 8, 8. 96. 106. *Mažuranić,* Prinosi 146-65. *Miklošič* 38. *SEW* 1, 173. 174. 155. *Bruckner* 77. 89. *Mladenov* 683. *Vasmer 2,* 305. *Trautmann* 135. *WP* 1, 509. *Elezović 2,* 3. 429. 433. Osten-Säcken, *JF 26,* 321. Moskovljević, *NJ 2, 272.* Belić, *NJ* 1, 12-15. Unbegaun, *RES* 12, 31. Sekulić, *SKGl* 34, 595-598. Novaković, *ASPh* 9,' 521-523. Moskovljević, *NJ* 5, 278-281. Maretić, *Savj.* 61. Isti, *Rad* 108, 96.

čaša f (Vuk, 13. v., u Samoboru 1555., danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) »sinonim (na zapadu) kupica«. Odatle deminutiv na *-ica čašica* f. Sveslavenska riječ, možda iz praslavenskog doba. U baltičkim jezicima pruža samo stprus. *kiosi* »Becher« mogućnost uporeďenja. Po značenju odgovora u sanskrt. *casakas* = arm. *čolak* »Trinkgeschirr, Becher«, koje stoji u vezi s nperz. glagolom *časīdan* »okusiti« i imenicom odatle *čast* »zajutrak«. Armenska je riječ posuđena iz iranskoga. Vjerojatno je da su i Slaveni posudili iransku riječ preko Skićana, i to najprije u obliku *čašbka* = sanskrt. *caşaka-,* odakle je dobiveno *čaša* odbacivanjem dočetka *-bka* jer se taj os jecaj o kao slavenski deminutivni sufiks; *časka* f je naime sveslavenski deminutiv. Nalazi se u ruskom i poljskom; *časka* je danas botanički naziv za dio cvijeta, a Mikalja je glosira sa *concha,* riječ koja u Dalmaciji postoji u posuđenici *kučića* (v.). Rumunji posudiše *ceașcă* f i stvoriše odatle svoje deminutive *ceşcuță* i *ceşculiță;* Arbanasi *çaçkë* f. Riječ *caía* nije ušla u crkvenu terminologiju, nego posuđenice, na istoku grecizam *putir* (v.), na zapadu latinizam *kalež* (v.). Ne zna se ide li ovamo kao denominal *iščašiti, -im(se)* pf. »sinonim: uganuti (v.), navinutí (v.)« prema impf, *iščašivati,* jer je u 17. i 18 v. *iščašiti,* a Mikalja i Belostenec imaju u istom značenju *iščesnuti, -em,* a Radonjić *iščeviljati, -im.* Prema Ivšiću bilo bi *iščašiti* semantička paralela za fr. *déboîter* »uganuti« od *boîte* »kutija«. Ako je tako, onda pomenute varijante treba zasebno tumačiti. Valja pored ostaloga voditi računa i o izvedenici *česanica* f (Dalmacija, prema *Slovincu)* »melem od sapuna i jaja, koje se privija kad se kome što *iščašio.* Očito je da se umiješala i osnova *češ-* od *česati* (v.)

Lit.: ARj 1, 912. 945. *Mažuranić* 164. *Miklošič* 31. *SEW* 1, 137. *IF* 31, 411. *Bruckner* 73. Vasmer, *RSI 6,* 173. *Mladenov* 680. *RFV* 67, 260-267. Meillet, *RSl 2,* 67. *GM* 445. Ivšić, *BZb* 1 (1921), 249-251. Matzenauer, *LP* 7, 28.

čatal m, pi. *calali* i *calale,* gen. *catalã* f (narodna pjesma, Srbija) = *čatal* i *čatal* (indeklinabilni pridjev, Kosmet) »1° sinonim: račve (v.), 2° (kao pridjev) račvast, kao sinonim za *zamršen (čatal rabota)«.* Odatle i indeklinabilni pridjev *čatali,* koji sadrži tur. *-li,* »dvostruk«, kao epitet za *jular* (v.) u narodnoj pjesmi. Odatle naš denominal *raščataliti se* pf. »razračvati se, raširiti noge kao račve« (Trstenik, Srbija). Balkanski turcizam (tur. pridjev *çatal* »1° račvast, 2° viljuška, 3° metafora: sumnjiv«, *çatalli* »1° verwickelt, 2° sumnjiv«), nalazi se u bug. *čatal* i pridjev *čatalest.*

Lit.: ARj 1, 914. 13, 363. *Elezović 2,* 435. *Mladenov* 680.

čatisati, -sēra pf. i impf. (Vuk)»!° conjungere, sklopiti, sašiti, 2° skupiti se, doći, prispjeti, 3° zajedno sjedjeti u društvu«. Od tur.

çatmak »spojiti sklopiti«. Odatle skraćeni tur. infinitiv u *čatma* f (Vuk, i bug.) = *calma* (Kosmet) »1° pleter (opreka: zid), cjepanica, kao letva od hrastova pruća; služi za građenje preko njih se lijepi blato ili malter«. Upór. džag. *çatma* »šator«. S našim sufiksom *-ara* kao u *brvnara: čatmara* f »kuća od čatme«. Denominai *začatmit, -im* (Kosmet) »udariti čatmu«. Raširenija je od iste osnove turska izvedenica *çat* »nešto što je na račvama jedno na drugo naslagano, skelet krova koji drži ćeramidu, crijep«; *čatija* (Kosmet) »krovna japija, krov bez crijepa ili drugog kakvog pokrivača«. Balkanski turcizam: cine. *citie f* »toit, toiture«, arb. *cali* i ngr. ἡ τσατή istog značenja. Ovamo ne ide prilog *cat pat* (Kosmet) »ovdje ondje, tu i tamo, rijetko«, također bug. *cat-pat.* To je turska onomatopeja *çat-pat,* tvorevina tipa *kitap -mitap.*

Lit.: ARj 1, 914. 915. *Mažuranić* 165. *Elezović* 1, 203. *2,* 435. *Mladenov* 680. *GM* 445. Matzenauer, *LF* 7, 28. *Pascu 2,* 126., br. 335.

čatlōv, gen. *-ova* m (Vuk) »u kolā ozad prečaga od jednih stuba do drugih ozgo«. Kolski termin madžarskog podrijetla: *csatlo,* posuđen također u rum. *ceatlău* m »Knebelholz«, za koji postoji i sinonim slavenskog podrijetla *praştie* f < stcslav. *prašta* = *praća* (v.).

Lit.: ARj 1, 915. *Tiktin* 331.

čatrlja f (Rajić, 1793.) = *čatrlja* (Kosmet) »provincijski pejorativni izraz za bijednu kolibu, kućerac, malu rđavu kuću«. Daničić izvodi od osnove turskog kauzativa *çat-dır--mak* (v. *čatisati* od *çatmak)* »sklopiti« što bi moglo biti, samo početak ostaje neobjašnjen.

Lit.: ARj 1, 915. *Elezović* 2, 435.

čaūš m (Vuk) = *čauš* (Kosmet) »1° vojnički službenik; narednik, 2° prenijeto kod nas u svatovsku terminologiju: svatovski starješina = stari svat, 3° (u Dalmaciji) općinski službenik, 4° pomoćnik ćehaja u esnafu«. Odatle pridjev na *-ev čamev,* poimeničen sa *-ić čaušeiić* (prezime u Bosni), hipokoristik *čajo* m (Vuk, u značenju 2°), odatle pridjev na -ov: *čâjcv* te složenice *čaušbaša* (Palmotić, Eosna) »narednik, starješina causa«, *taš-čauš* m (Bosna, Kosmet) »1° narednik, 2° major medu čaušima (Kosmet) 3° svatovski časnik«. Balkanski turcizam *{çavuş* »prvobitno: čelenkom okićena glava«, izvedenica od *čau-* »vikati«, upravo »čovjek koji objavljuje zapovijed«): bug. *čaušin* sa *-in* kao u *kasapin* (v.), čine. *ciaus.*

Lit.: ARj 1, 915. *Elezović 2,* 435. *Lokotsch* 404. *Školjić* 1, 81. 125-6. 134-5.

čavao, gen. *čavla* m (15 v., Vuk, jugozapadni krajevi) = *cavai,* gen. *čavla* (ŽK) = *čava,* gen. *čavla* (Božavaj Rab) = *cavo,* gen. *čavla* (Krtole) = *ča-,* gen. *čovla,* gen. pl. *čavol* pored *čavlih* (Hvar) = *cava,* gen. *cuãvla* (Molat) = *cavel* (Cres) = slov. *čávelj,* gen. *-vlja* »ekser (na istoku)«. Odatle pridjev *čavlen,* naziv uvale *Gavima* (Krk), poimeničen *čavlenjâk* (ŽK) »svrdao za čavle«, sa *-ica čavlenica* »klinac koji se *zabada* u kakav sud da se zna dokle je pun (Pavlinović)«; na *-ar cavlar,* Deminutiv *čavlić,* na dva sufiksa *čavlićak,* gen. *-ićka* (ŽK), augmentativ *čavlina.* Denominali na *-ati načavliti, -am,* na *-iti začavliti, očavliti* pf. prema impf, *očavlivati.* Od tal. deminutiva *chiavello* »chiodo« od lat. *daviš; e* u sufiksu *-ellus* bio je zamijenjen našim nepostojanim *e* > ь > α u deklinaciji. Zbog toga je u italijanizmu prenijet akcenat sa sufiksa na osnovu; *eh* > *č* izgovara se prema mletačkom; *chiodo* > mlet. *cado* nalazi se u *inćodat* (Potomje) »zakovati«.

Lit.: ARj l, 917. 5, 142. 7, 222. 8, 511. Kušar, *Rad* 118, 14. Hraste, *BJF* 8, 20. *Pleteršnik* 1, 95. *Miklošičil. SEW* 1,138. Perašek, *ASPh* 34, 46. *REW** 1984. 1977. *DEI* 896.

čavka f (Vuk, Kosmet) = *Hajka* (također slov.) = *čapka* = *čoka* (hrv.-kajk., Belostenac, Jambrešić) »ptica coloeus monedula«. Ispuštanjem sufiksa: *čava* (Stulić, prema Daničiću nepouzdano). Odatle pridjev na *-ji čävčji,* na *-in čavkin* (Kosmet), deminutivi na *-e, -ica* i *-ić: čavče* n, pl. *čavčići* (Kosmet), *čavčica* i *čavčić* (i selo u Bosni te prezime 16. v.). Na *-njača čavnjača* (Velebit) »propast u kojoj se ležu čavke«. Stoji u vezi s glagolom *čavkati, -če,* kojim se oponaša glas čavke, pored *čevkati, -a* »sinonim: lajati«. Arbanasiposudiše *çafkë* f iz hrv.-srp. Rumunjski nazivi *cioacă* f (Muntenija, Moldavija, Banat) = *ceucă* = *cioucă* (Erdelj) = *doică* bolje se slažu u samoglasu *o* s madž. *csoka* koje posudiše i kajkavci. Upor. *cola* (Mikalja, Stulić) i *ćolka* (17 v., Zoranie), *cola* (Stulić), *colica* (Nin), *čoka, čojka* (Livno) kao nove kreacije. Onomatopeja, koja oponaša glas te ptice, nalazi se u mnogim jezicima ne samo ie. nego i u turskim. Onomatopejska osnova *čav-jčev-,* kad se prenosi sa životinjskih glasova na ljudske, da

bi se pojačalo pejorativno značenje, raširuje se raznim dodavanjima: */, r, rk, elj, rij, rzg: čaveljati* (Hercevogina), *caviali, -am* (Lika), *čavrljati, -am* (Vuk) *(raž- se),* odatle *čavrlje* n »nugae«, pridjev na *-av čavHjav,* izvedenica na *-uga čavřljuga* f · »ševa«, *čavrzgati* (Vuk); *čavraka* f (Bačka) »1° vrana, 2° ukor ženskom čeljadetu« (u maskulinu *čavrak,* prezime); *čevrljati, -om* (Srbija, *raz-se)* = *čevrljat* (Kosmet) »cvrkutati«, odatle na *-uga čevrljuga* (Vuk, Crna Gora, Kosmet) »sinonim: ševa«, *čevrkati (raž- se iz-se),* (Lika) »sinonim: brbljati«. Bez potrebe izvodi Daničić *čavrljati* iz unakrštavanja *čavrljati* i *brbljati.* Naša onomatopeja olakšala je posuđivanje mlet. *zavaríar* > *čavarijati* (Risan) »buncati« kao i gore u *čoka.* V. *kavka.* od čavka.

Lit.: ARj 1, 889. 917. 918. 2, 18. 59. 4,80. 13, 366. Hirtz, *Aves* 52. 56-7. 61. 66-7. *SEW* 1, 138. Isti, *ASPh* 28, 87. *Tiktin* 359. *Gombocz-Melich* 1125. Bruckner, *KZ* 43, 326. 48, 198. *GM* 443. 445. *Mladenov* 678. Matzenauer, *LF* 7, 27. *Elezović 2,* 436. Maretić, *Gr.* 346. Gauthiot, *BSLP* 16, 164. *REW*[3] 2449.

čavkun (Vuk) = *čapkun* — *čapkbn* (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° koji brzo a sitno ide (konj), 2° vragoljan, pokvarenjak (dijete i si.)«. Odatle denominai *čavkuniti.* Balkanski turcizam *(çapkın* »1° qui court vite, 2° malin, va-nu-pieds, *У* Schürzenjäger«), potvrđen u bug. *čapkanin* »fakin, vagabund«, sa sufiksom *-in* (upór. pod *čauš),* odatle apstraktum *oapkănlăk* »friponnerie«, cine. *ciapcîn* »débauché«. Turski sufiks *-kun* < tur. *-kin* nalazi se i inače u našim turcizmima, kao u *surgun* (v.), *čališkan* (v.), *jangin* (v.).

Lit.: ARj 1, 917. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 123., br. 293. *Deny* § 866.

čävor m »štogod malo od čega se može jedva živjeti (nejasna definicija, s primjerom: *ima cavar i dvije strijele,* tj. »malo, živi sirotinjski«, Srbija/?/, Milićević)«, odatle denominali impf, *lavoriti, -im* (Lika) »mučiti se u siromaštvu i starosti«, *očavoriti, -ïm se* pf. (Kostajnica, Lika) »zakržljaviti (v.), vrlo ostarjeli«. Odatle sa suglasničkom varijantom *r > lj: čavoljak,* gen. *-ōljka* m (Vuk) »mala tvrda jabuka«.

Lit.: 1, 917, 8, 511.

-če, gen. *-četa,* složen sufiks od *-zko* i *-e,* gen. *-eta* (v.) < stcslav. *-į,* gen. *-įta:* a) u deminutivnom značenju: 1. na istoku u riječima stranog, češće turskog i domaćee podrijetla: a) *sanduče* (Beograd) »mali sanduk« *akōvče* (v. *akov), parče, mješče, pramce; &* veoma raširen za oznaku mladog čeljadeta ili mlade životinje: *Arapče, Bugarče, varoSče Prištevče,* pl. *-čiči* (Kosmet) »mladić iz Prištine«, *nedonošče, golúpče, momče, siroče,* itd b) u pejorativnom značenju u izvedenicama od muških i ženskih imena (ŽK): *Jurče Tivče, Jòsce, Muče, Karlénče, Ance, Marce', Katunče, lagünce,* od hipokoristika *Jure Jívě, Józe, Mijo, Karle, Ane, Mare, Kátě Jaga,* itd. U turcizmima naročito perzijskog podrijetla, kao *parče* (v.), *můrce* od *múr* »mrav« i sam sufiks može biti perzijskog podrijetla: *-če, -ča.*

Lit.: Marette § 326 2.

ćèćati, -z impf. (Vuk) »čučnuvši paziti (rad kera, v.)« prema pf. *čečnuti, -něm* (Marulić, 16. v.); odatle ime biljke sa složenim sufiksom *-un* (ispor. *kaćun)* i *-ka: čečunka* f (15. v.) »teucrium chamaepitys L.«; izvedenica pomoću rijetkog sufiksa *-var* (ispor. *sušnevar* m ŽK »suho lišće ili granje« i makedonski toponim *pβtvar): čečvār,* gen. *-ara* m (Srbija) »zakržljalu drvo po hridu kakvu god«. U Kosmetu sa *dž* mjesto *č* (znak za onomatopejsko podrijetlo) *d&edžat, -im* »čekati nečiju uslugu > uzalud čekati«. Varijanta s *u* mjesto *e čučati, -lm* impf. (Vuk, 16. v.) = *čučet* (Kosmet) prema *čučnuti, -nem* »hocken« nalazi se u slov. *čučeti,* slovačkom i bug. *čuča,* a s početnim *k* mjesto *č* u slovenskom i poljskom u istom značenju: slov. *kucati,*polj. *kuczeć,* kao i u romanskim jezicima. Odatle prilog *čučk* (Vrčević). Ovamo i dječja riječ *čučit, -im* (Kosmet) »sjesti«. Reduplikacije i pomenute varijante upućuju također na onomatopeju. Od nje je možda i naziv ptice *cucka f* (Dubrovnik, Vetranie) *erithacus = Sylvia rubecula«. Na osnovu ove onomatopeje stvorena je nova u kojoj se reduplikacija jasnije vidi jer upotrebljava *-ur-* za raširenje infinitivnog nastavka: *čučuriti* (Stulić). Varijanta s *u* dolazi i sa ć mjesto *č: ćućati, -im* impf. (Dosen, 18. v., jedanput) prema pf. *čučnuti* (Mikalja); *cucka* f »ptica sylvia rubecula« (v. gore *cucka)', ćućuriti,* na koji se Daničić poziva, ne nalazi se u *ARj* 2,145., ali se govori u ŽK s prefiksom *s: šćućuriti se.* Ie. korijen: *qeu- kojim se označivalo savijanje udova, nije davao utisak onomatopeje. Istom je taj utisak činilo raširenje s formantom: *q: *qeuq-* u *čučati, -im.* Tu je infinitiv u*-ěti* kao u *bježati.* U slavenskim jezicima dolize

i u prijevoju **qauq- > kuka í,* odatle *kukára f* »Hacken bei der Pflugdeichsel«, odatle pridjev na *-ast kukast;* s prefiksom o-: *okuka,* odatle toponim *Okučani* (Slavonija) i *ôkuč* i *kuč,* gen. -i (ŽK), *kučanjak,* gen. *-ánjka* (ŽK). Da ie. korijen **qeu-* nije bio onomatopejske prirode, dokazuje i raširenje s formantom *p: küp* (v.). Ovamo prema Treinerovu tumačenju i naziv Arbanasa, u domaćem jeziku *shgyp* (Gege) = *shqip* (Toske), odatle pridjevska imenička izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-tar shqypëtar* = *Šiptar* (u Jugoslaviji) »Arbanas«.

Lit.: ARj 1, 919. 2, 83-4. 145. 143. *Elezović 2,* 459. 465. *Miklošič* 37. *SEW* 1. 161. *Bruckner* 279. Isti, *KZ* 43, 326. *Mladenov* 690. Isti, *ASPh* 34, 395. *WP* 1, 372. Matzenauer, *LF* 7, 39. Frisk, *IF* 49, 100. Štrekelj, *DAW* 50, 30. Uhlenbeck, *PBB* 22, 536-42. Iljinski, *ASPh* 29, 488. Hirtz, *Aves 1.* i sl.

ceder, gen. *-era* m = *ceder* (Kosmet) »šteta, tuga, briga« Drugdje na hrv.-srp. teritoriju nije potvrđen taj turcizam arapskog podrijetla (ar. *qeder* > tur. *keder* »Kummer, Gram, Schaden«), iz oblasti psiholoških pojava (upor. *sevdah),* osim bug. *keder* »défectuosité«, arb. *xheder* »Leid«, *ceder* (Skadar) »šteta«, cine. *andere* f »tristesse, chagrin, peine«. U Kosmet je -došao iz dva izvora: preko arbanskog izgovora u Skadru i direktno preko turskoga (tur. *k* pred *e > c).*

Lit.: ARj 2, 357. 436. *GM* 138. *Pascu* 2, 120., br. 241.

cedit, *-lm* pf. (Dubrovnik, Cavtat; objekt *malo mesa)* »odstupiti«. Od lat. > tal. *cèdere,* prijelaz *-ère* > *-iti* kao u *kűrit* (v.).

Lit.: REW[3] 1798. *DEI* 836.

čedo n (Vuk, 13. v., narodna pjesma, danas pjesnička riječ, koju je iz saobraćajnog govora potislo *dijete* n, v.). Poimeničeni je srednji rod od sveslavenskog pridjeva iz praslavenskog doba. Maskulinum *čed,* potvrđen jedanput u 18. v., poimeničen je u složenici *bratučed* m (v.), upor. još *jedinočedi* (kod pravoslavaca i katolika, crkveni tekstovi, 13.— 15. v.) = *jedinoćedyjb sinb* (g. 1302; *Mon. şerb.* 77 i *Starine* 22,218) za kasniji *jedinorodni.* Odatle je postojao kolektiv po deklinaciji *i* u 14. v.: *čed,* gen. *cedi.* Zamijenjen je izvedenicom stvorenom s pomoću sufiksa *-ija* (upor. *drobarîja* f »sitna djeca«, ŽK): *cèdila* f (Vuk, Kosmet g. 1770) »Kinder«. Odatle: pridjev na *-ьпъ: čedan, čedna* »sinonim: krotak (v.)«, koji je izgubio semantičku vezu s *čedo* (glede semantičkog razvitka upor. *natīvus* > fr. *naïf;* nalazi se još u slov.). Daničić ga krivo izvodi od madž. *csendes* »tih«. Upor. češ. pridjev na *-sky čadský* »hübsch, tapfer, edel« i engl. *knight,* prvobitno »dječak«. Odatle apstraktum na *-ost čednost* f. Deminutiv na *-će* (upor. *selce* > *seoce): čeče* n < *čed* + *-će* (16 v.), danas *čedānce* (raširenje sufiksa je kao u *mjestance* da bi se bolje vidjela osnova *čed-).* U antroponimiji od dva elementa: *Čedomir* i *Čedomilj,* odatle hipokoristici *Čedo* i *Čeda* m. Samoglas *e* u prvobitnom pridjevu *čed* nastao je od palatalnog nazala *ę* koji je u glagolu *-сьпс, -četi* (v. *načeti, po-, sa-).* Na osnovu *ten-* dodan je formant *-db* koji se nalazi još u *čudo* (v.), *govedo* (v.) i *stado* (v.). Pridjev je značio prema tome »koji je začet u utrobi« (upor. lat. *natus* »filius«'). Za taj formant u značenju »čedo« nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima, ali ima za samu osnovu *čen-* < ie. *ken-* u sanskr. *kaná* »djevojke«, ir. *cenēl* »pleme« i s tzv. pokretnim *s-* kod nas u *štene* (v.). Ie. osnova *ken-* u značenju »potjecali, početi« zastupljena je kod nas osim u *čed(o)* još u *načeti, konac, napokon, okana* (v.). Izvođenje iz njem. *Kind* nije prihvaćeno.

Lit.: ARj 1, 918. 919. 4, 531. *Miklošič* 32. Isti, *Lex.* ИЗО. *SEW* 1, 154. *WP* 1, 398. *Bruckner* 542. *KZ* 45, 54. 51, 227. Loewenthal, *WuS* 11, 61· Obnorski, *IzvORJAJ* 19, 4, 99 — 102. Sutnar, *Jagićev zbornik* 613. Oštir, *ASPh 6,* 441-443. Hirt, *PBB* 23, 337. Jokl, *Unt.* 85. Matzenauer, *LF* 11, 183-184. Isačenko, *ZSPh* 13, 99-100.

Čeh m (15. v.), pl. *Česi* prema *Čehinja* f (Belostenac, Voltidija, Stulić) = (danas) *češkinja* »(ime naroda, etnik) Bohemus m, Bohema f« = (pejorativno u narodu) *Pernac,* gen. *Pernca* m, *Pernica* f < njem. *Bohmi.* Takoder ime (15. v.) i prezime (15. v.), *Čeh,* odatle *Čehovií* (15. i 16. v.), kao plurale tantum toponim *Čehi* (Zagreb) i poimeničen pridjev *Čehovac* (Međumurje). Odatle pridjev na *-ski češki* (15. v.), s mijenjanjem *h > š* kao u *vlaški < Vlah,* odatle ime zemlje *Češka* f. Čuje se također *i. češki* (15. —18. v.) što je ispravno u češkom, ne kod nas (odatle stariji naziv zemlje *Češka* f, Kanižlić, Velikanović). Madžari posudiše *Cseh,* što dokazuje da г u osnovi nije nastalo od nazala *ę* i da se prema tome ne može misliti na potjecanje od *čedo* i *-četi.* Pretpostavlja se naime hipokoristik *čelech* > *Čech* od *ceЦaainъ.* Izgleda da se radi o hipokoristićkoj izvedenici na *-h,*

koja se nalazi još u *Leh* (v.) i *Meh* (v.), u starohrvatskom ličnom imenu *Zděh* (pisano *Zedeh),* a veoma je raširen u češkim ličnim hipokoristicima kao *Stach.* Ako je tako, onda bi *Čeh* moglo biti hipokoristik od *Čest(i)mir* ili *Čes(ti)slav,* ako je ime naroda bilo prvobitno lično ime vođe (upor. *Osmanlije* od vođe *Osmana* ili *Hrvat* od χρόβατος kod Porfirogeneta). Ako nije, onda se može pomišljati na izvedenicu od *četa* (v.).

Lit.: ARj 1, 921. 958. *Miklošič* 31. *Holub -Kopečný* 90. *Bruckner* 74. *KZ* 43, 306. 48, 219. *Mladenov* 685. Nahtigal, *JF* 18, 49-54. Sutnar, *Zbornik Jagić* 612-617. Maretic, *Rad* 81, 141. Svoboda, *Onomastica 4,* 365—88.

čehra f (narodna pjesma) = *čehra* (Banja Luka, Mostar) = *cera f* = *cere* n (indeklinabile, Kosmet: *nema cere, na cere)* »1° lice, 2° boja lica, izgled, 3° spleen«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-lija* (v.) *cerelija* »koji je lijep na oko«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *çehre),* potvrđen još u arb. *cere,* gdje može biti iz tal. *dera,* upor. *cera.*

Lit.: ARj 1, 921. 943. *Elezović* 2, 441. *GM* 446. Ascoli, *AGI* 4, 119.

čeiz m (Vuk, Srbija, Bosna, narodna pjesma) = *čeiz* (Kosmet) = *ćejiz* (muslimanska narodna pjesma) = *čejiz* (Bogišić) = *čejz* (Bosna) = (na *-luk) čeizluk* = *čejzluk* (Bosna) »djevojački darovi za vjenčanje, ruho djevojačko, dota, miraz, prćija (v.)«. Gradski turcizam arapskog podrijetla (ar. *čehiz, čehez, gihaz* > tur. *ceiz)* iz oblasti prava kao *miraz.*

Lit.: ARj 1, 921. 2, 128. *Elezović* 2, 437. *Härman 2,* 130. Skok, *ZA 2,* 108.

čéjrek m = *cerek* = *cerek,* gen. *cereka* (Kosmet) = *čéreg* (Vuk, narodna pjesma) = *čerak* (Vuk, narodne pjesme 3, 511) »sinonim: četvrt (v.)«. Odatle radna imenica na *-jar* (v.) *čérečar,* gen. *-ara* m (Srbija) »ko plaća samo četvrtinu danka«, denominali na *-iti* i *-ati: iščerečiti, -im* pf. (Srbija) = *iščerekati, -ām* (Lika) »na krupne komade isjeći«, *raščerečiti, -im* (Srbija, šabački okrug, Zaplanje, Leskovac, Slavonija) = *raščerekati (se), -ām* (Lika, Poljica. Brač) »razdijeliti što na četvero«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od brojnika *čar* »četiri« i *jak* »jedan«, upravo »jedna četvrt« > tur. *çeyrek):* rum. *cerchiu* »stari novac koji je vrijedio četvrtinu madžarije«, bug. *cerek,* odatle deminutiv *čereče,* arb. *cereke,* s metatezom *çekërdhék* (odatle bokeljsko prezime *Čekrdeković),* čine. *cirec.* Metateza *rj > jr* opominje na *bajrak* pored *barjak* (v.).

Lit.: ARj 1, 921. 943. 4, 80. 13, 363—4. *Elezović 2,* 441. *Pascu 2,* 126. *GM* 446. *Mladenov* 682.

čekalo n = *čeketalo* = *ček talo* = *čaktalo* (Vuk) »crepitaculum, na kamenu u vodenici«. Isto se oruđe u Hercegovini· zove *cakàtalica* f, gdje stoji *c* mjesto *č* prema imitaciji glasova *caka* (Vuk) »zvuk nakita i razboja, kad se če (= tke)«. Izvedenice obrazovane su s pomoću sufiksa *-alo* za oruđe (upor. *klepetalo)* od onomatopejske osnove *ček-ičeket-* (raširenje onomatopeje s pomoću ér-). Onomatopejski glagol *čektati* nije potvrđen, ali upor. pf. *čéknuti,* koji nije izvjesno potvrđen. Variranje samoglasa *e-a* i suglasnika *č-c* obično je u onomatope)ama; *čaktati* (17. v.) je potvrđen u drugom značenju »fodicare«, ali i to značenje može se izvesti iz zvuka, koji proizvodi radnja.

Lit.: ARj 1, 884. 922.

čekič m (Vuk, Kosmet) = *čekić* (tur. *-ič* zamijenjeno našim sufiksom *-ie,* upor. *ribić* i prezime *Ribić,* ŽK) »sinonimi: čakanac (v.) i malj (v.)«. Odatle denominai na *-ovati* od oba lika: *čekičovati* i *-covati.* Balkanski turcizam *(çekiç,* džag. *čokiič'),* raširen danas i na hrv.-srp. zapadu: bug. *čekič.*

Lit.: ARj 1, 924. *Elezović 2,* 437. Korsch, *ASPh 9,* 674. Mladenov, *ASPh* 34, 389-392. Matzenauer, *LF* 7, 29.

čekmedže, gen. *-eta* n (Vuk) = *čekmedže,* pl. *čekmedžići* (Kosmet) = *čikmedže* (Mušicki) »sinonimi 1. škrabija (v.), fijoka (v.), ladica (ŽK), 2. sanduče raznog oblika ukrašeno fijokama (Bosna, Kosmet)«. Balkanski turcizam, deminutiv na *-će* od skraćenog infinitiva *çekme* »tiroir« od *çekmek* »vući«, iz oblasti kućnog namještaja (tip *sofra):* bug. *čekmedže,* rum. *cecmegea,* čine. *cicmige.* Ovamo možda i pl. tantum *čekme* f (Vuk, Hercegovina) »neke toke« koje Daničić izvodi od tur. *çekmen,* što ne može biti. Kako riječ nije dobro utvrđena u pogledu značenja, nije ni zrela za etimologiju. Tur. glagol *çekmek* dolazi u narodnoj pjesmi sam i u vezi s *ćuprija* u značenju »pont-levis, most koji se diže i spušta«.

Lit.: ARj 1, 925. 2, 25. *Elezović 2,* 437. *Lokatsch* 405. *Mladenov* 680. *Pascu 2,* 124, br. 301. *Deny* § 517. *Školjić* 1, 136. 137.

čekrk m (Vuk, 17. v.) = *čekrk,* gen. *čekrka,* pl. *-ci* (Kosmet) = »1° sinonimi kolo (v.), točak (v.), 2° vitao, sprava na koju žene na-

mátajú pređu na cijevi«. Odatle indeklinabilni pridjev *cekïkli* (epitet u narodnoj pjesmi za *čelenku* i *pojas)* i imenica na *-lija* (v.) *čekřklija* f »preslica na čekrk«. Balkanski turcizam *(çıkrık) :* bug. *čekrak* > rum. acne, arb. *çıkrık* (Toske) = *çekërk* (Gege, preko hrv.-srp.), čine. *nerica* f »rouet à dévider«, ngr. το τζικρίκι. Ovamo možda varijanta *čekrt* m, ako nije štamparska griješka, u crnogorskoj narodnoj pjesmi: *svirke i borile... na čekrt načinjene.*

Lit.: ARj 1, 925. *Elezović 2,* 437. *Mladenov* 680. *Pascu 2,* 124., br. 302. *GM* 44-7. Matzenauer, *LF* 7, 28-29.

celebi, indeklinabilan pridjev ili imenica u vezi s *fesić* »elegantan fes«, također u složenicama kao ime biljaka *čelebi-nos, čelebiperčin* »antirrhium«. Kad se imenica mora deklinirati, onda glasi *čelebija* m = *čelebija* (Kosmet, u narodnoj pjesmi titula za Muju i Gruju) »gospodin (u Vučitrnu »šef željezničke stanice«). Odatle pridjev na *-in čelebijin* = *celebin.* Balkanski turcizam *(çelebi* »élégant, bien élevé, ayant de bonnes manières, nekada naslov članova turske dinastije, danas samo naslov derviša Mevlevi u Koniji«): bug. *čelebija* »gospodin plemić«, rum. *celebiu* »elegantan«, čine. *cilibi* m »noble«, ngr. τζελε(μ)πής. Ovamo i *Celebi-pazar,* turski sinonim za *Rogatica* (varošica u istočnoj Bosni, Jukić).

Lit.: ARj 1, 926. *Elezović 2,* 437. *Pascu 2,* 124., br. 313. *Lokotsch* 407. *Deny* § 1161.

čelenka f (Vük, 18 v.) = *čelenka* (Kosmet) »perjanica (ukrašena dragim kamenjem), u staro doba turska vojnička dekoracija kao znak pobjede«, odatle izvedenica na *-as čelenkaš,* gen. *-asa* »1° čovjek koji nosi čelenku, 2° nadimak nekom Turčinu«. Balkanski turcizam *(çelenk):* bug. *čelenk,* arb. *çellengë* f »zastava (?)«, cine. *cilengă* f = ngr. u Epiru »petite baguette qu'on emploie dans certains jeux, houppe«. Turcizam je ženskog roda u svim balkanskim jezicima osím u *bugarskom, nk > ng* u arabanaskom i cincarskom ukazuje na novogrčki izgovor.

Lit.: ARj l, 926. Elezović 2, 438. *Pascu 2,* 124., br. 312. *GM* 446.

čelik m (Vuk) = *čelik* (Kosmet) »1° domaći sinonimi: nado (v.), blizni (v.), sinonimi romanske posuđenice: *acal, acar, ocal odlo* (v.), 2° vrsta kliša kojim se djeca igraju». Danas je taj turcizam potisnuo u zaborav domaće posuđene sinonime na zapadu i ušao tako i u zapadni književni i saobraćajni jezik. Odatle: pridjevi na *-m\ -ov: čeličan, čelična, čelikov* (potvrđen samo jedanput u 18. v., nije ušao u književni jezik), denominal *čiličiti (o-).* Najnovija je izvedenica ili bolje složenica na *-ona* < nerz. *-hane* (v.), ali sa suglasnikom *č* od pridjeva *čeličana* f (< tur. *çelikhane)* »Stahlwerk, dio željezare«. Također prezimena: *Čelik* (Drniš), *Celiković* (Bosna). Balkanski tuŕcizam *(çelik)* iz oblasti prerađevina ruda: bug. *čelik* pored *stornano* < ngr. στομόνω »kalim«, arb. *çelik,* rum. *ciKc,* cine. *etliche f* pored *ciuliche, ciulecă,* odatle glagol *cilicusire* »čeličiti«, ngr. τσε)ίκι Ovamo i turski deminutiv na *-čik čeladžik* (Kosmet) u izrazu *igrati se čeladžika* »igrati se vrste klisa«, jer u tur. *çelik* znači »1° kratka odsječena grana, štap, 2° Steckling, sadnica, položnica«.

Lit.: ARj 1, 927. *Elezović 2,* 437. 438. *Mladenov* 681. *GM* 446. Vaillant, *RES* 35, 89-93.

čelo n (Vuk, 13. v.) = *čelo,* gen. *-a* i *čettta* (Kosmet) »frons«, baltoslavenska riječ iz • praslavenskog doba iz oblasti naziva za dijelove tijela. Toponim za bregove: *Velo Celo* (Krk). Kao naziv za dio tijela, deklinira se u drugin slavenskim jezicima kao *tijelo,* gen. *tjelesa:* gen. *čelesa,* odatle ruski i crkvenoslavenski pridjev na *-ьn: čelesbm* »praecipuus«, dok je kod nas određeni pridjev na *-ьn: čeoni* (bug. *čelen),* poimeničen na *-ik: čelnik* (1214) > *Ĩeomk* < *čehnikb* (14. v., g. 1428-9. *Čelnik Radić)* »1° praefectus, 2° starješina bratstva (Crna Gora)«. Ta je izvedenica ušla u pastirsku terminologiju Balkana : čine. *celnic* »propriétaire des troupeaux«, šrgr. τζέλνικος ngr. (Epir, Sarakačani) τζελίγγας m prema ak. sg. (izgovori) *čélTlgas,* pl. *celrıgadis* »chef d'une stani (v.)« prema *cehıgina* »žena celníkova«. Kavanjin (izd. 1913, str. 87 b) ima oblik (rapski) *čelmik* (pisano *celmich* prema mletačkom pravopisu) »rapski pastir«. To znači, da je Kavanjin čuo tu riječ, ali kako nije postojala u njegovu jeziku, disimilirao je *tš - n* u *č - m* (upor. *počmem* mjesto *počnem).* Na sličan je način nastalo možda i kajkavsko prezime 18 v. *Colnic (Conic* ŽK) pisano *cholnich.* Prvi je izdavač Kavanjinova djela mislio da je *Celmich* prezime, koje se ima pisati po današnjem pravopisu *Celmić.* Odatle od sintagme *za čelom* riječ *začelje* n »protivno od čela, početka nečega > gornje mjesto stola, vrh stola«, sa *-ák záčelak* m »kraj, mjesto na čelu čega (stola, kreveta)«, *záčelci,* gen. *začelākā* »ona

dva drvena ili kovna dijela u kreveta koji stoje čeljadetu čelo glave i čelo nogu« (Vinkovci, Pavičić), s prefiksom protivnog značenja *pročelje* n *(pro-* kao u *proljeće : be zidano to pročele,* 1442, Omišalj na otoku Krku, natpis nad vratima crkve Velike Gospe), *pročelak* m »čovjek široka čela« (Poljica), augmentativ odatle *pročeleina* (Poljica). Ovamo i neologizam na *-nik pročelnik* m »čovjek koji je na pročelju, čelu nečega, neke zajednice«. Druge je etimologije riječ *načelnik* m (leksikografi Bella, Voltić, Stulli, Vuk, od zapadnih pisaca Kožičić, Postila, Budinić, Bandulavić, Kašić) koja se od vremena kada su nestali nazali veže u svijesti sa sintagmom *biti na čelu, a* dolazi od starije riječi *načelo* n »početak, initium« (to je imenica na *-lo* od *načeti* »anfangen, beginnen«: stcslav. *načelo,* rus. *načalo)* sa sufiksom *-bnikb* (stcslav. *načįlbnikb* »Urheber, Oberster« prema *noceiьnъ* »an erster Stelle stehend«, rus. *načahnik* »Vorsteher, Befehlshaber«, stsrp. *načehnikb,* Daničić, 12—15. v., u Pavlovića 1747. i *načelnica î* »antifona«, odatle pridjev *načelnički,* složenica *rodonačelnik* m (Stulli, danas na istoku), npvija *gradonačelnik* (prema njem. *Bürgermeister),* i izvedenica na *-stvo načelstvo* n »poglavarstvo« (Daničić, 14. v., uzima se da je u Srbiji danas ne iz starosrpskoga nego da je prekrojeni rusizam prema rus. *načahstvo).* Riječ *načelo* »početak, princípium« u značenju »ontološki princip« nalazi se već u Belle »principio, quello che produce da se qualche cosa«, a u značenju »princip koga se držimo u radu, fr. principe« uzima se da je prekrojeni rusizam rus. *načalo* koji je ovo značenje dobio prema osnovnom evropskom *principium.* Odavle i pridjev *načelan* (u 14. i 15. v. i u značenju »poglavit, glavni«), prilog *načelno.* Mogli bismo uzeti da je *začelje* nastalo prema *začelo* »initium« (> *začelo* »initium« iz crkvenog jezika u nekih zapadnih pisaca: *Naručnik plebanušev,* Krčki statut, Baraković, Glavinić) i da se tek Tcasnije kao i *načelnik* veže sa *čelo.* Jedino se za *pročelje* ne može misliti na vezu sa *četi.* Od složenica postoje još: 1. *čelopek* (Vuk) = *čelepek* (ŽK, asimilacija *e-a* > *e-e* prema naglašenom *e) = čalapek* (Lika, također toponim, Zadar, Peć, lički je oblik nastao iz **čelapek* gdje je mjesto singulara stavljen plural, a nakon te izmjene nastala je asimilacija *e-a* > *α-a* kao u *galatina,* v. Ista se asimilacija nalazi i u arbanaskom prezimenu *čalapeković* »čovjek iz sela *Čelopek* (Peć)«); 2° *čelovođa* (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora); 3° ne zna se pravo da li je složenica *čeljust.,* gen. *-i f* »maxilla, tempora« < *čelo* + *usta* ili je izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-just* (upór. *krêljūšt* /Srbija/ pored *kraljušt* i *křljušt* (v. *krilo)* »ljuska od ribe« (odatle na *-ka čeljuska* f »dva gvozda na pušci kremenjači, između kojih stoji kremeň«, na *-ica čeljustica f* »ime neke biljke«). Ali i *kreljušt* može se tumačiti kao izvedenica: *lj* u *čeljust,* ako je složenica, moglo je nastati od lokatīva *čele,* (upór. *Carigrad);* 4° į" se nalazi i u nejasnoj izvedenici *čeljūp* m (Petranović, narodna pjesma) »fauces«, odatle augmentativ na *-ina čeljupine* f. pl. = *čeIjubine* »maxilla«, upór slov. *čeljúga,* pejorativna izvedenica na *-juga.* Od *čeljust* denominal je *raščeljustiti* pf. prema impf, *raščeIjušćivati* (Belostenec) »rastvoriti, razjapiti čeljusti«. Nepouzdan je Stulićev augmentativ *celina* kao opća riječ (mot commun). Možda se nalazi u toponimu *Celina* (ali to može biti izvedenica od *pčela,* upor. bosanski toponim *Celinac).* Nepotrebni kolektiv na *-evlje čelevlje* n nije ušao ni u književni ni u saobraćajni jezik; *čelo* je još prijedlog s genitivom *(čelo stola)* i prilog u izvedenici *sučelice,* prema prefiksalnom denominalu *sučelitilsa- se* (Vuk) pf. prema impf, *sačeljivatijsu- se.* Paralela je lit. glagol *keliu, kelti* »dignuti«, *iškeltas* = lat. *celsus* (odatle evropsko *ekscelencija).* S drugim prijevojem je *klanac* (v.). Ie. osnova je *qel-* »stršiti, biti u visini«. Prvobitno je značenje sveslavenske imenice bilo «ono što je uzdignuto«.

Lit.: ARj 1, 927. 929. 938. 5, 596. 7, 223-4. 12, 264-5. 14, 109. *Miklošič* 31. *SEW* l, 140. 142. *Bruckner* 75. 80. KZ 45, 35-39. *Vasmer 2,* 203. *Mladenov* 681. *WP* 1, 434. *Elezović 2,* 439. Kadlec, *Valasi* 147. Stojanović, *Sporn.* 3,3 Meyer, *Ngr.* 2,61. *Hoeg* 2,137. 1,8. *Pascu* 2, 185. 79. Matzenauer, *LF* 11, 343. Lewy, ŕTZ 40, 561-563. Frisk, *IF* 49, 97. Charpentier, *KZ* 43, 164-165. *Boisacq*[3] 487-488. *Mažuranić* 167.

čeljad, gen. *-i* f (Vuk, 13. v.) »Hausgesinde«, sveslavenski kolektivni naziv za porodičnu organizaciju na ffsnovu zadruge (Sippe, φρατρία, bratstvo) iz praslavenskog doba. Stvoren je s pomoću formantą *-jadb* od iste osnove od koje je prvi dio složenice *cьıo-vêkb* > *čovjek* (v.) u prijevoju, tj. od ie. korijena **quel-* koji je značio »pleme«. Korijen *čel-* ne dolazi sam u slavenskim jezicima, ali se dade utvrditi usporednicama iz drugih ie. jezika jer je srodan najprije s ir. *clan,* koji je ušao u sociološku terminologiju, zatim sa sanskr. *kula-* m »Herde, Schwärm, Menge, Geschlecht, Familie«, sa lit. *keltis/kiltis* »genus, origó«,

sa lot. *zi'lís* »Geschlecht, Stamm« i gr. τέλος »Schaar«. S drugim prijevojnim stupnjem dolazi ista osnova u *koljeno* (v.) i u *pokoljenje* (v.). Odatle: pridjev na *-ski čeljadskī;* za oznaku jednog člana porodice upotrebljava se sufiks *-e* kojim se prave izvedenice za *mlado* (upor. *tele): čeljade,* gen. *-eta* (Vuk) »Kind, Mann, Weib, Perso«, Mensch«, odatle s individualnim *-in čeljadin* (13.—18. v., upor. *dbjak čeljadinić,* 15. v.) i pridjev na *-ski čeljadetski* koji nije ušao ni u književni ni u saobraćajni jezik; deminutiv na *-će čeljace,* pl. *.čeljaca* (Vuk). Madžari posudiše *család* = *cseled* »familija« u prvobitnom značenju porodične organizacije uopće. Rumunji posudiše samo poimeničenja pridjeva na *-ьnъ* s pomoću *-ikḷ-ika* u kuriózním značenjima: *celednic* m »špijun«, *celetnica* f »femme de mauvaise vie«. Upor. *čovjek* (v.).

Lit.: ARj 1, 930. 932. *Miklošič* 31. *SEW* 1, 141. *Bruckner* 75. *Mladenov* 681. *WP* 1, 517. Matzenauer, *LF 1,* 30. Petersson, *IF* 34, 226. *Boisacq** 952-959.

čember m (Vuk, narodna pjesma) »1° bijelo fino platno, 2° veliki rubac kojim se turkinje prevješaju preko glave, 3° obruč, šuplje kolo«. Odatle indeklinabilni pridjev *çemberli* kao epitet za *čaršaf* (Petranović, narodna pjesma). Vjerojatno ovamo i *čembiluk* »komarnik, koprena protiv komaraca« (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) kao izvedenica na *-luk* (upor. *tepeluK).* Balkanski turcizam *(çember* »Reifen (zum spielen), Fassband, Einkreisung«) iz oblasti nošnje: arb: *çember'ḷci-* »Schleíer«.

Lit.: ARj 1, 933. *GM* 446. Vasmer, *Jagiiev zbornik.* 271-8. *Školjić* 1, 138—9.

čemen m = *amen* (Bosna, Martié, *Osvetnici) = címen (ćimen-trava) = síben* (oo *šiba)* »1° bus, busenje, ledina, travnjak, 2° zemlja puna žila od trave«. Odatle kolektiv na *-je čimēnje* n. Turcizam *(çim, çimen* »livada, Rasen«).

Lit.: ARj 1, 933.

čgmer m (jedanput f; Vuk, 14 v.) = *čemer* (Kosmet, samo u poređenju *ljut kaj čemer)* »1° otrov, 2° jad, nausea«. Odatle pridjev na *-ьn čemeran, čemerna* (15. v.) »otrovan, bijedan, nesretan«, u sr. r. *Čemerno* i poimeničeno s *-ica Cemernica* su toponimi; *čemernih = čemērmca* (Kosmet) f »ljuta paprika«; poimeničenje s *-ika čemerikafje* ime biljke »helleborus, aconitum, veratrum, Nieswurz«. Odatle pridjevi na *-ov* i *-ast: čemerikov* i *čemerikast.* Denominali su *čemeran* impf, »živjeti čemerno, mučiti se« = *čemerikovati.* Madžari posudiše oboje *csemer — csömör* i *csomorika.* Kako se vidi iz lit. *kemerai* (pl.) »helleborus« i stvnjem. *hömera* »Nieswurz«, ovaj sveslavenski naziv praslavenskog doba odnosi se prvobitno samo na otrovnu biljku *aconitum.* Sva ostala značenja razviše se odatle po zakonu metafore. Iz južnoslavenskog potječe čine. *čemer* »poison, amertume« i glagol odatle *'ncimirare, 'nciumirare* »s'attrister«. Arb. *cermë* »Gicht« ne ide ovamo.

Lit.: ARj 1, 933. *Elezovič* 2, 439. *Mladenov* 681. *Miklošič* 31. *SEW* 1, 142. *Trautmann* 126. *WP* 1, 390. *Bruckner 62.* Matzenauer, *LF* 7, 30. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Hirt, *PBB* 23, 344. *Pascu 2,* 184., br 80. Sulek, *Im.* 49-50. *Mažuranić* 167.

čemgřljati impf. (Brač) »leviter scindere«. Grupa *gr* zamijenjena je sa *dr* u *čendrljati se* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »razbarušivati se«. Od iste je osnove u istom narječju pridjev na *-av čendrljav* »čupav, neočešljan« i izvedenica (zacijelo pejorativna) na *-ovka čendŕljoka* f »žensko čupavo, neočešljano čeljade«. Tornano vic imade *očegrljati* »ogrepsti« (bez *mḷri)* koje tumači unakrštavanjem iz *očeprljati* i *ogrepsti,* dok Daničić izvodi od *čantrati* (v.). Zacijelo ekspresivna riječ onomatopejskog podrijetla, vjerojatno pejorativiziranje glagola *čekati* (v.).

Lit.: ARj l, 937. 938. Tomanović, *JF* 17, 206.

černiti, *-i* impf, »zujati (Krk, o vodi kad hoće da uzavri)«. Po značenju je onomatopeja. Daničić izvodi od lat. *gemere,* što ne odgovara ni fonetici ni značenju. Od osnove *čem-* mogla bi biti izvedenica na *-ía iemija* f (Kavanjin, ali se ne zna pravo značenje; izgleda kao da je svirala). Daničić pomišlja na tal. *cemmamella* »svirala«, što se -ne slaže glasovno. Kušar je zabilježio u Lumbardi (Korčula) *isčemuhat* pf. »izvodnjeti (subjekt: dinja)«. I taj perfektivum izgleda kao izvedenica od odnove *čem-,* Upor. još pf. *raščemušati, -om* (Lika) »rastaviti one koji se svađaju«. Prosti glagoli *čemuhati* i *čemušati* nijesu potvrđeni. Prošli part. pas. govori se u Poljicima: *kosa je raščemušana* u značenju »nepočešljana; sinonim: raskuštrana, razbašurena«. Teško je složiti sva ova značenja.

Lit.: ARj 1, 937. 13, 363. Kušar, *NVj* 3, 338. *Prati* 255.

čenas, gen. *cenša* m (17. v.: *nepravedne censé)* »dobit(ak), prihod«. Od tal. *censo* < lat. *census* »1° procjena imetka, 2° popis (pučanstva), 3° imutak« od *censēre.* Odatle u nas *cenzus,* radna imenica na *-or cenzor* i apstraktum *cenzura,* s glagolom *cenzurirati,* internacionalne riječi. Odatle i njem. *Zins,* odakle, *činž,* danas *cins,* slov. *čižman* m »Zinsbauer, Zinsgeber«, stčeš. pridjev *činežny* (peniez).

Lit.: ARj 1, 938. *ASPH* 12, 183. Štrekelj, *DAW* 50, 14. *Mažuranić,* 169.

cengel m (Vuk, 17 v., narodna pjesma) = *čengelj* (Kosmet) = *cengele* f. pl. (Bosanska Krajina) = *čendel* m (Mostar) »sinonim: kuka, (za vješanje mesa), gvozdena kuka na konopcu za vađenje vode iz bunara i za vješanje mesa«. Isto znači *čenkīn,* gen. *-ina* (Mikalja, Della Bella). Obje riječi su balkanski turcizmi perzijskog podrijetla (perz. *čängäl* > tur. *çengel):* rum. *cinghie!,* cine. *cinghel'u,* ngr. τσεγγέλι/τσιγγέλι, arb. *çengel.* Varijanta *čenkīn* je tur. *çenk* »harpon, griffe, serre«, nalazi se još u cine. *cenghiu* »croc« (prema novogrčkom izgovoru *nk* > *ng).* Na perz. *čäng* > tur. *çenk* došao je nastavak *-in,* zacijelo prema tal. *uncino.* Ne zna se na žalost gdje se govori, možda u Dalmaciji, sudeći po leksikografima koji tu varijantu donose. Potvrđen je oblik *cenkin.*

Lit.: ARj 1, 768. 938. *Elezović 2,* 439. *GM* 441. *Pascu 2,* 125., br. 519. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 107. *Lokotsch* 392.

čengija f = *čēngīja* (Kosmet) »1° igračica koja igra na javnom mjestu, 2° sinonim: *(o)rospija* (v.), *kurva* (Kosmet)«. Odatle impf. *čengijati* »šaliti se« (Sarajevo). Balkanski turcizam *(.çengi* »danseur publique)«: bug. *čengija,* cine. *cinghie f* »danseuse publique«. Odatle bosansko prezime *Čengijić* > *Čengīč,* kod Mažuranića u krivoj složenici *Cengić-aga* (upor. pod *aga). Aga* se može reći u složenici sa ličnim imenom *(Smailaga Čengić),* nikako u složenici s porodičnim imenom.

Lit.: ARj 1, 938. *Pascu 2,* 125., br 320. *Elezović 2,* 439. Skok, *Slávia* 15, 190, br. 108.

čenkati impf. (Stulić) = *cinkati* »izvlačiti žice iz krpe i otkidati lišće, kao čehati, carpere«, s prefiksom *iz-: iščenkati, -am* pf. (Mikalja, Stulić) »sfilacciare« = *iščinkati -am* »vršiti cinkanje«, *raščiňkati.* Lik *cinkati* je očigledno stvoren od *činiti* pomoću glagolskog deminutivnog nastavka *-kati* (v. *-ati).* Promjena » > *e* je nastala unakrštavanjem s *čehati* i *čehnuti* (v.).

Lit.: ARj 1, 938. 4, 82. 13, 371.

čenturin m (Vrbnik) »staffa«. Od tal. *cinturino,* deminutiv na *-ino* od tal. *cintura* < lat. *cinctura* »pas«, apstraktum na *-ura* od part. perf. *cinctus* od *cingere.* Ovamo možda *načīntrati se* (Žrnovo, Korčula, subjekt *žena)* »udesiti se, namazati se, uresiti se«.

Lit.: DEI 949. *Prati* 285. *REW** 1922.

čgp[1], gen. *-a* m (Zore, južna Dalmacija) »vrsta ribe, tal. sardone« = *čepa* f (Kolombatović) »alosa vulgáris« = *cepa* (Senj) = *čipa* »skumrija, ciupea alosa«. Od mlet. *cepa* = *cheppia* = *chieppa* (Napulj) < vlat. **clipea,* nepotvrđena varijanta od *ciupea.* Ovamo ide kao dalmatoromanska varijanta *kabla* (Dobrota, Muo, Bijela, Prčanj, Tivat) = *kubla* (Budva, također arbanski u Ulcinju) »riba puna drače, vrsta sardele« = *škdbālj* m (Paštrovići, Skadarsko blato, u Ulcinju zove se i *ńild).* Odnos prema *ciupea* nije objašnjen.

Lit.: ARj 1, 940. 2, 131. *Banali 2,* 293. *SEZb* 13, 193. Matzenauer, *LF* 7, 26. Zore, *Palj.* 218. *REW** 1998. *DEI* 887.

čep[2] m (16. v.) = *čep,* gen. *čepa* (Buzet, Sovinjsko Polje) »sinonim: vranj«. Odatle glagol *začepiti* »zapušiti«, *odčepiti* »odstraniti čep«, sa sufiksom *-ur* (upor. *mjehur) čepur* m »Strunk« koje se slaže s bug. *čep* »grana«. Sufiks *-ur* je varijanta od *-or:* stcslav. i bug. *сeрогъ* »grana«. U rus. *čap* »cijep (v.), Dreschpflegel« pretpostavlja < *e.* Ie. osnova varira u slav. jezicima: **qep-* i *qep-* kao i *sed-* i *sed: sèsti* (ŽK) prema *sjesti. Cep,* kad bi bilo ograničeno samo na hrv-srp., mogla bi biti i romanska posuđenica od *cippus.* V. *čupak.*

Lit.: ARj 1, 939-40. *Miklošič.* 32. *SEW* 1, 143. Scheftelowitz, *IP* 33, 142. 144. *WP 2,* 561. *REW** 1935.

čepa f (Belostenec) = *čepela* (hrv.-kajk.) »sinonimi kod štokavaca: krlja (v.),-krpelj (v.), krpuša«. Sufiks *-ela* nalazi se u slov. *dežela* < **držela,* apstraktum od *držati. Zbog* toga se *čepela* može uporediti u pogledu sufiksa s *krpelj* (v.). Ako je tako, onda je *čepa* postverbal od *čepati* u značenju koje je potvrđeno u sufiksalnoj složenici *dočepati (se), -ārn* pf. »zgrabiti« (Vuk, 18. v.) prema impf, *dočepavati (se).* Potvrđen je i s prefiksom *raž-: raščepati* pf. (18. v.) »rastvoriti, razjapiti čeljust«, zatim sa í-: *ščepati, -am* pf. »praehendo«. Vukovo *čépati, čepam* i *čeplj m* impf, ima tri značenja »1° pejorativno: circumambulare, i 2° pono pedem meum in alterius pedem, 3° gaziti satinici« prema pf. *čepnuti* i deminu-

tivima *čepkati,* sa umetkom *-or čepkoriti, čepùkati.* U Kosmem je *cepat, cepam* »1° pejorativno, u značenju: koračati, 2° sa refleksivom, metaforicko *(cepat se) :* »mučiti se«.

Ta je osnova potvrđena i s glagolskim nastavkom *-iti* (faktitiv): *dočepiti se* (jedanput); s prefiksom *od-: očépiti, očēpim* pf. (Vuk) »stati nogom na što, stati komu na noge« prema impf, *očepljivati, očepljujēm* i *očipati, -am* (Dalmacija, Pavlinović; mijenjanje *e > i* ja kao u impf, *docikali,* Banja Luka, prema pf. *dočekati); iščepiti* (Stulić) u značenju »očepiti« nije dosta pouzdano. Pejorativno se značenje vidi i u *raščepiti se* (Vuk) »die Fusse spreizen« = *raščēpit, -êpim (se)* pf. (Kösmet, *raščepiti noge* i u Krašiću) »raskrečiti noge« = = *raščepiti se* »rastegnuti se, osobito kad se govori o ženskinji«, upor. bug. *razčepja,* prema impf, *rašćepljivati se* (g. 1704). Pejorativno u Kosmem i u izvedenici na *-če* (v.): *račepče,* gen. *-eta (šč > č)* = *raščepulja* f je »žensko čeljade koje se daje«, *čepaja* f »nepristojno žensko čeljade«, odatle na *-če čepajče,* gen. *-eta* i augmentativ *čepajčina* f. Izvedenica na *-iti* je također u Kosmem ekspresivan izraz: *čēpīt se, čepim* impf, »bekeljiti se«. Pejorativni apstraktum obrazovan s pomoću *-otina* (upor. *brazgotina) čepôtina* f je (Kosmet) »ženskinje koje se nepristojno smije i ceri«, *počepat se, -čepam* pf. »puknuti od smijeha«.

Glagolska se osnova rašíruje s *-ar- ščepáriti, -im* pf. (Vuk) »praehendo«, *raščepariti* »jako raširiti noge«, u Kosmetu s *-at- ščepatit se, -im* »praviti nepristojne grimase, smijati se«, *rasčepatiti* (Gundulić) pf. »otkriti, otvoriti« prema impf, *raščepačati.* Imenička izvedenica sa deminutivnim nastavkom *-ъk* od glagola *čepati: čepérak,* gen. *-rka* m (Vuk) »dužina od vrha palca do vrha kažiprsta kad se rastegne«, sadrži rašírenje osnove *čep s -er-,* u Kosmetu *čeperak,* gen. *-rka* u izreci *popusti za jedan čeperak.* Ovo rašírenje daje povod onomatopeiziranju glagola: *čeprkati, -am* impf. (Vuk, subjekt: *kokoš) (iz- > iš-, гаг- > raš-)* odatle s pejorativnim sufiksom *-alo čeprkalo* m, *čeprkuša* f (Hrvatska) »brbljavo čeljade«. Grupa *pr* zamjenjuje se i sa *tr: četrljati.* Kao ovdje, deminutivni nastavak *-kati* zamjenjuje se sa *-Ijati: čeprljati* (Vuk, Kosmet), odatle na *-ača čeprljača* f »radula«.

Vrlo je interesantno promatrati kakvim se sve fonemima onomatopeizira ovo deminutivno izvođenje. Od *očeprljati* »ogrepsti« stvara se pf. *očeprsnuti* »ozlijediti, raniti«. Mjesto deminutivnih glagolskih nastavaka *-kati, -Ijati* stavlja se *-ušatti: čepušati, -am* impf. (Lika) *(iš- se, o-)* »sinonim: čupati«, odatle *počepušati se* »potući se«. Ekspresivnost se pojačava s umetnutim *-re-: očerepušati, -ām* (Lika). Kao ovdje *-re-,* tako je po svoj prilici umetnuto *-ru-* u *čerupati, -pãm* impf. (Vuk, Crna Gora) »čupati na sitno, osobito što pernato ili kosmato« *(iš-, o-, ras-)* prema *raščerupavati* (Srbija). Odatle *čempak,* gen. *-pka* m »versus hirsutus«. Budmani misli da je to koruško-njem. *zerrupfen,* ali se tome protivi geografija. Opce-slav. *ščepajc* znači »spalten«, dolazi od ie. osnove *skep-/skap-.* S glagolskim nastavkom *-eti* u hrv.-kajk. *čepiti* impf, prema pf. *čepunti (kaj čepíš* »što čučiš«, Krašić), slov. *cepeti* »čučati, hocken«, odatle hrv.-kajk *čepek,* gen. *-pka* m (Šulek, Hrvatska) »vrsta graha čučavca«. Isto u Istri (Golać): *kokoš čepi na jaja;* u Vodicama *čepiti* impf. = *čepiti* (Golać) prema pf. *čepnuti* »hocken« (također ŽK). S prekiksom *raž-: raščepiti se* (Golać) »raširiti noge toliko da se osjeti bol« približuje se značenju glagola u Kosmetu. Prema polj. *czipiec* »hocken« *e* je nastalo iz palatalnog nazala. To bi potvrđivala i rumunjska posuđenica *a cimpi.* Osnova *čep-* u pejorativnom značenju izazvala je metatezu od *pečiti se* (v.) u *čépiti se, čepím,* u značenju »maziti se«.

Lit.: ARj 1, 940. 941. 943. 945. 946. *2,* 440. 544. 4, 79. 8, 513. 514. 520. 13, 363-4. *SEW l,* 143.144. *Elezović 2,* 117. 171. 439. 440. 448. Tomanović, *JF* 17, 202. 206. 210. 213. Rozwaćowski, *RSI 2,* 110. Matzenauer, *LF 'I,* 27-28. 30. *Tiktin* 350. Bruckner, *KZ* 42, 339-340. Štrekelj, *ASPh* 12, 456.

čepac, gen. *-pca* m (Vuk) = *šepa* f »plitka kapa« (Srbija, Srijem) odatle i dječja igra kapom *šepe* f. pl. = (sa deminutivnim sufiksom *-ica* mjesto *-ьc) čepića* (Vuk) = *šepica* »njeka ženska kapa«. Lik *čepac* je sveslavenski: slov. *čepec,* češ. *čepec,* polj. *czepiec,* rus. *čepec,* bug. (s drugim deminutivnim sufiksom) *čepik.* Začuđuje početno mijenjanje suglasa *č >ć > š.* Iljinski izvodi od ie. korijena *kep- »rezati« što nije uvjerljivo. Prije će biti zapadnoevropskog podrijetla kao kulturan termin.

Lit.: ARj 1, 940. 2, 132. 17, 536. 538. 539. Hunski, *RFV* 74, 123. *JF* 5, 185. *Miklósié* 32. *SEW* l, 143. *Bruckner* 75. *Mlađenov* 681. *Boisacq*[3] 873.

čépčeg m (Vuk) = *čévčeg* (15. v., Šulek, Hercegovina, Vetranie) = *čučeg* (Vuk, Crna Gora) »biljka sonchus, berberis vulgáris; sinonimi: kostriješ (v.), mliječāc (v.)«. Odatle deminutiv na *-ьc, -bk: čepčežac,* gen. *-sca*

(Vuk) = *ćevčežac* pored *čepčiježac* = *čepčéžak,* gen. *-ska,* augmentativ na *-ina čepčezina.* Šulek uspoređuje s rus. *čepčikb* »thymus serpyllum«.

Lit.: ARj 1, 940. 2, 18. 83. Šulek, *Im.* 51. 60. 501. 555.

čepljúskati, *čepljuskam* impf, »govoriti koješta bez prilike«. Odatle pridjev na *-av čepljùskav* (Kavanjin), poimeničen sa *-ьc* i sa zamjenom *sk > zg čepljuzgavac,* gen. *-avca* (17. v.). Ovamo varijanta *č :> c: recepljúskati se, -čepljuskam* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »šaliti se«. Glede grupe *-zg-* u onomatopejama ovakva značenja upor. *baIjuzgati* (ŽK, v.); *rece-* stoji možda mjesto *rasce- > ^race- (upor. *Pelisac,* gen. *Pelica* za *Pelješac).*

Lit.: ARj 1, 941.

čepnjāk m »streptopus Mich. (Šloser)«. Ne zna se gdje se govori i koje su varijante. Osim sufiksa, osnova je nejasna. Izgleda kao pridjev na *-in* od *čep* poimeničen s pomoću *-jak.* Ali se ne zna kako se semantički odnosi ta osnova sa stvari.

Lit.: ARj 1, 941.

čepovača f »brassica napus rupifera« (Sabljar). Ne zna se gdje se govori. Izgleda kao pridjev na *-ov* od *čep* s pomoću *-ača* (v.), ali se ne zna kako se semantički odnosi ta osnova sa stvari.

Lit.: ARj 1, 941. Šulek, *Im.* 155.

čeprnja f (Srbija, Leskovac) = *čepfnja* (Kosmet) »ľ zemljani sud za vodu kao milojka (v.), 2° loš sud, krnjav zemljan sud, koji je izišao iz običaja (Kosmet)«. Možda ide ovamo i *čprnja* (Kosmet) »stvar bez vrijednosti, koješta, sitnica«. Upor. *crijep (crijepnja).*

Lit.: ARj 1, 942. *'Elezović* 2, 440. 456.

čerarija f (Dubrovnik) »voštanica«. Na složeni sufiks *-ar < -агиш* (pridjev) + *-ija* (v.) od lat. > tal. *cera* »vosak« > tal. *'cereria; čeroźina f* (Čilipi) »voštana svijeća« < tal. *cerògene* f »stearica$_5$ lojana svijeća« od kslat. *ceroger(ulum)* »candelabro« sa disimilacijom *r-r > r- n.* Složenka *čerašpanja f* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) < tal. sintagma *cera di Spagna>* mlet. *ceraspagna.* Prema Battistiju *cera* je mediteranski leksički relikt. Ovamo još *incerada* f (Potomje) »kišni ogrtač« (poimeničen part. perf. u ž. r.), današnja *cerada f »1°* voštano platno, *2°* nepromočivo odijelo (pomoraca), 3° navlaka na kolima i si. za zaštitu od nevremena« < tal. *(tela) cerata* iz 1868., u nas mletačko *-ada.* Pridjev materije na *-eus* poimeničen u m. r. lat. *cēreus* »candela di cera« > *(uskrsni) cerej = cèreo,* gen. *-a* (Prčanj) < tal. *cereo* »voštana svijeća«. Upor. krč.-rom. *čir.* Učena crkvena riječ. Ta se svijeća zove u Dubrovniku *krilat,* gen. *-ata* m (Mikalja, Stulić) »cereus paschalis, velika debela voštana svijeća što se svečano blagosilja i upaljuje na bijelu subotu (u nju se zabadaju zrna tamnjana)«. Budmani je već naslućivao u slogu *.kri-* dalmatoromanski refleks za *cera* sa *c > k* kao u *kapula, kimak.* Bit će od vlat. pl. (festûm) *cēreōrum,* disimilacija *r-r > r-l,* upor. za plural *kandelora.* Glede *cereo- > drom. *kri-* upor. krč.- rom. *cereseu > kris.* Početak *-at* potječe od unakrštenja sa *kèrostat* m (16. v., Dubrovnik) pored *kèrostac,* gen. -sca (Vuk, Mikalja) »svijećnjak za domaću upotrebu, čirak, kandilijer«. To je grčka složenica κηροστάτης > lat. pl. n. *cerostata; kèrostac, gen. kèrosca* je upravo deminutiv na *-ьc > -ac* *kerostatbc, jer su *kerostati* manji od *kandilijera.* Budmani je već ispravno vidio kad je tvrdio da je i *kèrostat* dalmatoromanski refleks, a ne grecizam jer ne pokazuje *ć* mjesto *k* pred *e* kako je u *ćiler, ćelija ila.; krilat* se može tumačiti i kao sintagma *cerearumcerostata, stegnuto haplologijom; *kèrostat* je singular od pl. n. *cerostăta.* Ovamo još *čerot* (1775., Vladmirović, Dalmacija: *cerot za uboj,* recept za pravljenje melema, Daničić čita *če-)* = *cerot* (Perast) = *drot* (Rab, Božava) »melem, flaster« < tal. *cerotto* (14. v.) < kslat. *cerotum,* grčki pridjev sr. r. κηρωτόν »voštano« (zamjena grčkog sufiksa talijanskim sufiksom *-otto).*

Lit.: ARj l, 945. 4, 938. Zore, *Tuđ.* II. 24. *Rad* 108, 218. 115, 188. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6. DEI* 860. 868. 870. *Prati* 257. *REW3* 1829. 1835a.

Cerber m (16 v., Dubrovnik) = *Gerbar* (16. v., Ranjina) = (disimilacijom r-r > *m-ŕ) Çember* (18. v., Margitić) = *čembir (fokiem ~,* Hektorović). Od tal. *cèrbero* < lat. *Cerberus* < gr. Κέρβερος, pasja nakaza sa tri glave, čuvar Averna (ulaza u pakao). Danas *Cerber* (prema lat.).

Lit.: ARj l, 767. 933. 943. *DEI* 863.

čerčija m (Banja Luka) = *čerčika* f pored *iercika* (Kosmet, *i* je nastao iz *-ij-, -ka* je naš nastavak) = *čerčīnka* f (Bosna) »sinonimi: trgovka, pazar-bula (Sarajevo), nosilica (Banja Luka), Hausiererin«. Odatle izvedenica s tur.- *-luk', čērčilak* pored *čerčthk* m »hauziranje«. Od tur. *çerçi.* Turcizam iz oblasti trgovine (upor. *češatluK),* potvrđen je rum. *cercelar* »Hausierer«.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 190., br. 109. *Elezovič* 2, 442. *Lokotsch* 410.

čerenac, gen. *-enea* m (Vuk, Srijem) »preda na drvetu radi hvatanja ribe«. To ribarsko oruđe nije dovoljno opisano, pa se pravo značenje ne vidi. Nije li to vrsta mreže na prutu nalik na onu koja se na Jadranu zove *vojga* »Sacknetz«. Svakako je identično s češ. *čeřen* »Senkgarn«, odatle denominal *čereniti* »mit einem solchen fischen« i polj. *cierzen* i izvedenica s istim deminutivnim sufiksom *-ьc* (kao i srijemski ribarski termin) *cierzeniec* »Sacknetz«. Zbog toga se može smatrati praslavenskim ribarskim terminom. Daničić ga identificira sa *cren = crem* (v.) < rus.-cslav. *стень,* rus. *čeřen* »Griff eines Messers« i smatra da je *e* umetnuto u grupi *čr* (ispor. *čeríšnja, čerívo* ŽK), što ne može biti kako pokazuju češki i poljski identični termini. Ne zna se idu li etimologijski zajedno s ovom riječi imena biljki *mali čerinac* (Brač) »glodiolus segėtum« i *čerinka* f »fuligula marila Steph.«. U litavskom postoji s prijevojem *e-o korinis* »rėtis genus«, u lotiškom *keru* »fangex«. Kako postoji još rus. *čeren* u značenju »Strunk, Stiel« i u slov. *čeřena* f »saxum, scala«, moglo bi biti da je *сегенъ* pridjev na *-en* (v.) od ie. **(s)qer-* »rezati« ili **qer-* »hvatati«; *čerenac* = polj. *cierzeniec* bio bi tada poimeničen pridjev u značenju »ono što je postavljeno na odsječenoj grani ili čim se hvata (riba) > vojga, Sacknetz«, a slov. *čeřena* »ono što reže noge > pećina«. U tom slučaju *Čerenac,* gen. *-nca* (Krk) je i razumljiv toponim.

Lit.: *ARj l,* 943. 944. *Miklošič* 33. *SEW* l, 144. Matzenauer, *LF* 7, 31. Loewenthal, *WuS* IO, 142. Perušek, *ASPh* 34, 48-9. *WP ì,* 412. 2, 577. Machek, *ČSR* 273. Šulek, *Im. 52.* 521. Hirtz, *Aves* 44. Fink, *Im.* 26.

čereviz m (Vuk, Bosna, valjda Travnik, gdje se c i ć ne razlikuje) = *čereviz* (Sarajevo) = *đereviz* (Mostar) »peršun, celer«. Turcizam *(kereviz* »sellerie«): bug. *ker(f')vizъ, kerevizecb.*

Lit.: *ARj* 1, 744. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 135. *Mlađenov* 236.

čerez m (Mostar, narodna pjesma) = *çerez* (Kosmet) »poslastica poslije ili između jela, slatkiš, voće, ajvar«. Turcizam *(çerez)* iz oblasti hrane, potvrđen samo kod nas.

Lit.: *ARj* l, 944. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 110. *Elezović* 2, 441.

čerga f (Vuk, 16. v., Kosmet, gen. *čērge,* u Bosni akcenat i *čerga}* »1° zastirač koji služi mjesto čilima (Kosmet), 2° ponjava i od kostrijeti zastirač od 3 pole (Srbija, Levač), 3° ciganski šator«. Odatle deminutivi na *-iaaj -iče čergica* (Kosmet) pored *čerzica* f, *čerglče,* gen. *-eta* n (Kosmet) i radna imenica na-os i -ar (v.) *čergāš,* gen. *-aša = čergar,* gen. *-ara* »Ciganin«. Balkanski turcizam (?) romanskog podrijetla *(çerge* < lat. *serica, çergye* »ciganski šator«) iz oblasti pokrivala i tekstila: *cergă f* »Bauerntuch, Wagendecke«, bug. *čerga* f »Zelt, dickes Gewebe«, odatle *Čergílo* n »šator« i deminutiv *čeržé* »mali ćilim«, *craga,* arb. *çergë* pored *cergë f* »prostirač od vune«, cine. *cergă* f istog značenja kao i ngr. (Epir) τσέργα, tur. *çerge.* Istaknuti treba da balkanske varijante ne pokazuju nikakva traga turskom akcentu na posljednjem slogu i da c pored *č* u arbanskom upućuje na novogrčki izvor. Moguće je prema tome da je od *serica* najprije nastalo ngr. τσέργα, odatle tur. *çerge,* odatle opet u ostalim balkanskim jezicima *č* mjesto *s* (upor. *čeke,* Gege, < tal. *secco)* i *c.* Ovamo možda i *čergija f* u Bogišićevoj bugarštici: *lomiti kopj e na čergiji pred Budimom.* Tu riječ Daničić izvodi iz perz. *čera-gah* »pašište, livada«, ali se fonetski ne slaže. Upor. za takove perzijske složenice *tezga* (v.).

Lit.: *ARj* l, 944. *Miklošič* 33. *SEW l,* 145. *Mlađenov* 688. *Elezović 2,* 441. *Pascu 2,* 120., br. 233. Thumb, *IF* 14, 354-359. Zubatý, *ASPh* 16, 387-388. *GM* 440. Vasmer, *RSI 3,* 277. *REW** 7848. *Lokotsch* 412. *Románsky* 101. *Školjić* 1/140.

čerjen m *(na čerené,* 14. v., Vetranie, Vuk, Crna Gora, jekavski oblik za «k) »1° svod nad ognjištem s rupom gore gdje se sastavlja s dimnjakom, sinonim: bolta f (v., ŽK), napa f (Dalmatinsko i Hrvatsko Primorje), 2° (Lika, Vuk) kao plitak koš u kojemu se suši žito više vatre« = *čerin* (ikavski oblik kod dvojice pisaca) = *čerjan* (Hercegovina, Trebinje, *ja* <) »Ijesa više vatre u seoskim kućama« = *čeranj* (dalmatinska Neretva *a* < *e* poslije *r)* »onaj ošit što se ogradi ispod dimnjaka iznad ognjišta da se skuplja dim« = *čeren* (ekavski oblik za "k, Srbija, Uzice) =

čerenac, gen. *čerēnca* (Srbija) »Ijesa od pruća ograđena sa strane daskom na kojoj se suši kukuruz«. Sveslavenski izraz iz praslavenskog doba iz oblasti kulture ognjišta, srodno s njem. *Herd.* Ie. je korijen *ker-* »gorjeti, ložiti«, upravo pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-eno,* dok je u polj. *trzon* = ukr. *ćerenj* = rus. *čeren* sa sufiksom *-no* kao *gъrnъ* (v. *grnac)* i lat. *fornus.* Riječ je kulturni termin koji posudiše Madžari od panonskih Slavena: *cserény* »crates viminea, scirpea, Hürde, Wagenkorb«, s promijenjenim značenjem koje se osniva na činjenici da je stslav. *сегенъ* bio pleter od pruća koji se mogao upotrebljavati u razne svrhe,

Lit.: *ARj* l, 944. *Miklošič* 34. *SEW* 1, 146. *Bruckner* 582. *WP l,* 418. Osten-Säcken, *IF 22,* 318. ss. Matzenauer, *LF* 7, 31. Jokl, *Unt.* 108. 110. 116. *Gombocz-Melich* 972.

Čerkez, gen. *-éza* m (Vuk, narodna pjesma) = *Čerkas* (Vetranie) = *Cerkezin* (Kosmet, sa *-in* koje individualizira) prema *Čerkêskinja* f i *čerkešče* n »čerkesko dijete«, pl. *Gerkeščići.* Odatle prezime *Čerkez* (katolici oko Širokoga Brijega, Hercegovina), pridjevi na *-ov* i *-ski: čerkezinov* i *čerkeski* (Kosmet, *groblje, selo, trnje,* složenica *čerkeztfn,* Gojbulja, Kosmet). Turski naziv za kavkasko pleme *Adige* koje su Turci naselili na Kosovu. Ovamo ne ide *čerkezi* m. pl. (Banja Luka) »manchette«.

Lit.: *ARj* l, 944. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 111. Isti, *HE* 4, 229-31. Županić, *Etnolog* 5-6, 218-53. Rusić, *EJ 2,* 254-5. *Elezović 2,* 441-2. *školjić* 1, 140. 164.

čersa f (Mikalja, Gundulić) s glagolom *čersati se, čersanje* n (16. v., Marulić) — *cersa* (nije dovoljno potvrđeno) »1° bjelilo čim se žene bijele, 2° biljka phytolacca decandra (Šulek)«. Od lat. *cerussa,* možda grčkog podrijetla. Sinkopa penultime *u* slaže se sa tal. *cersë* (Molfetta), *cèrësë, cèlësë* (Napulj). Upor. i tal. *gersa.*

Lit.: *ARj* l, 771. 945. *2,* 39. *DEI* 874. *REW*[3] 1842. Šulek, *Im.* 541. Machek, *ČSR* 72.

cèrto, prilog (Dubrovnik, Nalješković, 16. v.) »zacijelo«. Od tal. *certo* < lat. *certus* »siguran«, particip perf. od *cernere,* krč.-rom. *ciart.* S prefiksom *con- koncert* m, riječ je internacionalna. Ovamo *koncertacija* f < njem. *Konzertation* »ugovor između privatnika i države u pogledu vojne službe« (polovina 19 v.), s pridjevom *koncertativan.*

Lit.: *ARj* l, 945. 5, 263. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 873. 1044.

červeo, gen. *-eia* m (Marin Držić) »mozak«. Od tal. *cervello* < lat. deminutiv *cerebellum* od *cerebrum,* krč.-rom. *carviale,* kome nema traga u hrvatskim narječjima na Krku. Na *-ata* milansko *zervelada = cervellata* > *safalada* [< madž. *szafáladé],* upor. njem. *Zervelatwurst.*

Lit.: *ARj* l, 945. *REW* 1826. *DEI* 874 *Vujaklijo?* 856-7. *RK 2,* 1749.

červíš m (Srbija) = *červiš,* gen. *červlša* (Kosmet) »jelo kao žitka cicvara od brašna, octa i bijela luka (sos) u koje se umače pečeno meso«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *cerviį* < perz. *čärbiš* »most«) iz oblasti hrane: rum. *cer(e)vis* »Talg, Unschlitt, Rinderschmalz«.

Lit.: *ARj* l, 945. *Elezović 2,* 440. *Lokotsch* 413.

cèsati, *češēm* impf. (Vuk, 16. v.) = *cèsati* (Vuk, *š* iz prezenta prenijet u infinitiv a može biti i asimilacija *č-s > č-š,* ispon *iščašiti)* (if-, *o-, po-, raš- se)* »1° grepsti, 2° češljem ili četkom gladiti ljudsku kosu, životinjsku dlaku, grivu, timatiri konje, stoku, 3° čistiti vunu, konoplju«. Odatle od *očešati, -šēm* pf. prema impf, *očešavati* postverbal na *-ъЂъ* je *očešah,* gen. *-íka; raščešívati, -ujem.* Sveslavenski glagol iz praslavenskog doba iz oblasti njegovanja tijela i stoke. Ne može se kazati da je baltoslavenski jer u baltičkim jezicima ta osnova postoji u prijevoju α te u značenju 1°: lit. *kasti* »kopati jamu«, odatle iterativ *kasyti* »neprestano polagano grepsti«.

Izvedenice su brojne i stare, od kojih se neke često nalaze i u drugim slavenskim jezicima: na *-ulja česulja* f (Šulek) »biljka geranium robertianum«, na *-ho* (upor. *kašalj}* *češalj,* gen. *-šija* pored *češlja* »pecten« (16. v.) = *češelj,* gen. *-Šija,* sveslavenska izvedenica, odatle u štokavskim narječjima denominal *češljati, -am* impf. (Vuk, 16. v.) (if, *na-, o-, po-, raš-) = češljat, -am* (Kosmet, objekt *kosu, vunu)* prema *iščešljavati* pored *iščešljivati* i *načišljati, načišljam* (s prijevojem *e-i* kao u *dočikati);* od *raščešljati* postverbal je *raščešljak,* gen. *-aka* m »rijetki češalj«. Taj je denominal zamijenio *česati* u tom značenju (upor. samo *počešati,* ŽK). Odatle dalje izvedenice deminutiv na *-ič češljīc,* na *-ika* ime biljke *češIjika* f (Vuk) = *češljlka* (Kosmet), odatle opet *češljlkovina* f, *očeSljika* f »biljka pecten Veneris«, na *-iga češljiga* f = na *-uga češljuga f* (Vuk) »1° bijeli čkalj (biljka), 2° ptica fringilla carduelis«, odatle opet *češljugārka î* i ptica *češlja-*

gar te *igovina f* i *češljugovina í* »kol. češljiga«, na *-aljka češaljka í* »biljka koja se zove hipokoristički i *češlja«,* na *-ak češljah morski,* na *-anica češljanica* f »tobočić za češalj«, radna imenica na *-ar češljār* m prema *češljarica* f. U izvedenici *češalj š* je nastao asimilacijom prema sufiksu iz **čes-lio.* Ona dokazuje da je i u slavenskom postojao kao i u litavskom primarni glagol **česati* koji je zamijenjen glagolskom izvedenicom na *-a-ti.*

Od *cesati* izveden je s pomoću sufiksa *-alo* za oruđa *cesalo* n (ŽK i kod pisaca, akcenat se mijenja prema dijalektima). Tu izvedenicu posudiše Rumunji u dva vida: 1° *țeseală* f »oruđe za timarenje stoke«, odatle *a tesala* == *cesala* (Moldavija) i metatezom *sețela — sácala, 2° cer scala* = *cear sală* i odatle denominal *cearsăli.* U 1° ; je zamijenio slavensko *č* zbog unakrštavanja s rum-lat. *texere* > *țese;* u 2° umetnut je *r* (upor. *Marseille* za *Massalid).* To rumunjsko umetanje ne će biti iste prirode kao u kajkavskom *česrati, -am* impf. (Belostenac, Jambrešić) *(raš-), račšesravati* = *cesrat* (Cres) u značenju tuđice *gorgati* = *gargasati* (v.), odatle radna imenica obrazovana pomoću kajkavskog sufiksa *-avac česrdvac* m prema f *raščesravka.* Tu je *r* potvrđen i u polj. *czochrać* i u našem *češer,* odatle *češernjača* »conífera« (to je izvedenica od *češ-* s pomoću sufitsa *-er).* Kajkavsko *česrati* može biti **česbrati.* Postoje još izvedenice od prezentske osnove *češ-:* na *-ulja češulja* f »racemus« = *češnja* (16. v.) »squama«, odatle na *-ka češuljka* f istog značenja.

Pridjevska izvedenica na *-ьn* je poimeničena: *česan,* gen. *-sna* m (Vuk, Boka, Kosmet) = *česán,* gen. *česna* (ŽK) = *česen* (kajkavski, Trebarjevo, Hrvatska) = *česno* n (Kosmet) = *cêsenj,* gen. *češnja* (Cres) »l ° dio luka, 2° bijeli luk«. Posljednje značenje nastalo je iz sintagme *česnb* ili *česno b(ij)eloga luka* (15. v., *Starine* 10, 94), odatle složenka *česnoluk* (17. v.) »bijeli luk«. Odatle izvedenica na *-io češanj,* gen. *češnja* (Vuk) = *češanj,* gen. *-šńja* (Kosmet). Taj se pridjev poimeničuje sufiksima: na *-ica česnica* f (Della Bella) »jelo od bijela luka, kao gusta čorba«, na *-jak češnjak,* gen. *-aka* m (Vuk), odatle deminutiv na *-bko češnjačak,* gen. *-čka* »scordium«, na *-jaka češnjaka* f »alliaria officinalis«, na *-jača češnjača* f »alliaria«, na *-ovka češnjovka* f (Hrvatska) »kobasica s češnjakom«. Značenje *češnjak* = *česan* »bijeli luk»« može biti i prevedenica stvnjem. *chlobolouch* > nvnjem. *Knoblauch,* u narječju *Knofel,* što znači »rascijepani luk«, ali i osnova *čes-* prvobitno znači to isto.

Od prvobitnog pridjeva 1° denominali su: *očesnuti, -nem* pf. »otrgnuti«, *očesnivati, -ujem* pored *očesnovati* (Belostenac), *raščesnuti, -em* »rastaviti« pf. prema impf, *raščesnivati, -ujem;* 2° pridjevi na *-ov, -ovit česnová trava* f »teucrium scordium L.«, *česnoviti luk* (16. v.).

Veoma je važna varijanta koja pokazuje *h* mjesto *s: čehati, -am* impf, »trgati, čupati« prema pf. *čehnuti, -něm (o-,* rai-) = *čeknuti, -em* (Stulić, nepouzdano) = *očenuti, acenēm, očekávati — čijati, -ãm* (Vuk) = *Ujati* (ŽK, objekt *perije* »perje«) impf, prema *raščeniti.* Prijevoj *e-i* nalazi se i u *očivati, dčivam* impf. (Siče, Slavonija), odatle postverbal *čija* f »u pera na badrljici što se svlači kad se čija«. Upor. i *čenkati — cinkati* pod *čenkati.* To *h* dolazi i u *čehno* (Vuk, Srbija) = *ceno* (Milićević, Pančić) = *ceno luka* (Kosmet) = (sa sufiksom -ro) *Senj bela luka* (Srbija), poimeničenje na *-jača čenjača* f (Vuk, Šumadija) »nekaka kisela jabuka«. Ovo *h za. s* zastupljeno je još u izvedenici na *-ulja čehulja* f (Vuk, Crna Gora), odatle deminutiv na *-ica čehuljica* (17. v.). U toj se izvedenici mijenja Au/: *cefûlja,* deminutiv *čefuljica* (ŽK) »otrgnuti komad grozda«, *čifuljika* (Rukávec, Istra) »grozd od 5—15 zrna grožđa«. U istarskoj čakavštini dolazi *r* mjesto samoglasa *e* ili *u: čefrlica —* = *čŕfulja* = *čefuljica* »pars racemi« (upor. *krletka* i *krpuša* za istu pojavu). S prijevojem *e-i* (v. gore *čijati') i s, h* > *f* ide ovamo: *čifùnjati, -am* (Vuk, Risan) »komiti kukuruz, komušati (v.)« impf., kao i rum. *a ciufuli.* Još treba spomenuti pridjev *čušljav* »čupav, neočešljane kose«, gdje je došao samoglas *u* mjesto *e* zbog semantičkog unakrštavanja s *čupav,* te *kušljav* sa *češalj.* Ie. osnova **qes-* »grepsti, cesati« nalazi se u našem jeziku još u prijevoju *o* u *kosa* (v.), *kosmat* (v.), možda i u *kosnuti* (v.), i s diftongičkom varijantom *oi* > *ai* > u *cesta* (v.), upor. stprus. *koimis* »češalj« i *koistwe* »četka«.

Lit.: ARj 1, 92. 921. 938. 945. 947. 957. 958. 959. 960. 2, 22. 23. 4, 80. 7, 239, 8, 512. 518. 514. 515. 530. 13, 363-71. *Miklošič* 35. *SEW l,* 151. *Trautmann* 119. *Bruckner* 77. 80. *KZ* 48, 179. 181-182. 51, 228. *WP* 1, 449. *Elezović* 2, 117. 439. 442. *Mladenov* 684. Sobolevski, *Slávia* 5, 445-446. Brugmann, *IF* 1, 562. Vaillant, *RES* 22, 19. *Slávia* 9, 495. Bezzenberger, *BB 27,* 168. *Boisacq*[3] 443. 489. 677. 1074-1075. Kuzmić, *NVj* 24. Scheftelowitz, *KZ* 56, 179. Jokl, *Unt.* 168. 223. *Festschrift Kretschmer* 78-95. Meillet, *RSl 2,* 61. Osten-Säcken, *IF* 28, 146., bilj. Țentor, *y F 5,* 204. Ribarić, *SDZb б,* 141. Štrekelj, *DAW* 50, 34. Tomanović, *JF* 17, 205. *Tiktin* 1580. Hirtz, *Aves* 37. 59.

česma f (Vuk, 17 v.) = *česma,* gen. *češme* (Kosmet, Srbija) »1° sinonimi domaći: vrelo (v.), izvor (v.), kladenac (v.), studenac > zdenac; turski: bunar; 2° toponim«. Odatle deminutiv na *-ica česmica,* pridjev na *-in cesmín,* radna imenica na *-džija češmedžija* m (Kosmet). Prema Dickenmannu istog je podrijetla i hidronim *Česma,* koja izvire u Bilogori između Virovitice i Velikog Grdevca (pritok je rijeke Lonje). Zove se i *Čazma,* kotar pak, kojemu je dala ime, samo *Čazma,* isto tako i samo mjesto. U 12. v. potvrđeno je *Česma.* Teško je misliti, zbog kronologije, da je taj toponim i hidronim identičan s balkanskim turcizmom perzijskog podrijetla (perz. *čāšma* > tur. *çeşme* »quelle, Springbrunnen«, istoga podrijetla je *čāšm* »oko«, upor. i hrv.-srp. metaforu *oko* »izvor«) : bug. *češma,* rum. *cișmea.* Lik *česma* od *česma* razvio se po zakonu disimilacije *tš-š* > *č-s.*

Lit.: ARj 1, 948. 959. *Elezović* 2, 445. *SEW* 1, 151. *Dickemann l,* 86—88. *Lokotsch* 402.

čest[1], *česta* (Vuk, 13. v.) = *čes, česta* (Kosmet) »sinonim: gust, dicht, häufig«, baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz pràslavenskog doba, danas potisnut u hrvatskim narječjima od *gust* (npr. mjesto *često puta* kaže se u ŽK *gusto krat).* Poimeničen je f *česta* = *česta* (Kosmet) »sinonim šikara, Dickicht«, sa sufiksom *-ak čestāk,* gen. *-aka* (Srbija), upor. rum. *desiș* »pădure deasa« < lat. *densis;* odatle augmentativ *cestina î* i *cestina* (17. v.), apstraktum na *-oca čestoća* f. Denominali na *-ati* i *-iti: učestali* (odatle pridjevi *učestali* pored *učestani), čestiti, čestim* (16. v.). Čudno je značenje Vukova perfektiva *načestiti* (objekt *vinograd,* Srijem) »posaditi loze mjesto onih koje su se osušile«. Prilozi: *često, počesto* (Piva-Drobnjak), kod čakavaca *často* (1496, *Starine* 23, 69 sa *a* < *į* kao u *jačmeň, zajac, žalac, žaja* »žeđa«, *jadrka,* ŽK). Litavski particip pasiva *kimsztas* »napunjen« objašnjava fonetiku i postanje sveslavenskog pridjeva. Ta uporednica kaže da je *e* nastalo od nazala *į, -t* je participski na'stavak koji je došao na ie. osnovu **qem.* »stisnuti«. Ta se osnova još nalazi s prijevojem *o* u *kom.*

Lit.: ARj 1, 949. 951. 955. 7, 224. *Elezović 2,* 442. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Miklošič* 32. *SEW Ï,* 154. *Trautmann* 126. *Bruckner* 78. *Mladenov* 684. *WP l,* 389. 393. *Boisaap* 1117. StevanOvić, *NJ* 3, 173. sl.

čest[2], gen. -t f (Vuk, 12. v.) = *čast* (Istra glede *a* < * į* > *e* upor. čakavsko *často, zaja)* »1° sinonim: dio, pars; 2° sors, fortuna«. Ne smije se ni etimilogijski ni semantički pomiješati s pridjevom *čest, česta* (v.). Sveslavenska imenica iz pràslavenskog doba. Nije baltoslavenska jer baltički jezici pružaju usporednice sa drugojačijim prijevojnim stepenom. Odatle : deminutiv na *-ica čestica* f »1° particella« (> fr. *parcelle* > *parcela, parcelirati), 2°* hostija (u pravoslavaca)«. Od sintagme *zla* (huda, opaka, protivna itd.) *čest* »malum fatum« nastade složeni pridjev *zločest,* koji odgovara značenjem i postanjem tačno £r. *mauvais* < **malifatius.* Ovako je nastala i istarska složenica (Vodice, Dane, Jelovica, Medulin) *golečast,* gen. *-i* = *golačast* (Medulin) »kičma, Rückgrat, Wirbelsäule«, od sintagme *(meso od) gole časti.* Ovamo i poimeničeni pridjevi *česnica* f = *česnica* (Kosmet) »pogača ili pita koja se mijesi na Božić«, *česnik* (12. v.) »particeps«, danas *učesnik, učestvovati* i apstraktum *učešće, saučešće, saučestvovati* (ovo i s varijantama *su-), saučesnik,* (ove riječi su prekrojeni rusizmi: *ucaЯniЪъ, učastvovatb, učastie, součastnikb, součastie,* tako misli Maretić, ali se kod nas sa *į* > *e* javlja *učestije, učestbnikb* već u tekstovima 13. i 14. v.). Osobito je značajna prefiksalna složenica *pričest,* gen. *-i* f (Vuk) kao prevedenica gr. κοινονία = lat. *communio, communicare* u starom jeziku i »dioništvo«. To je to značajnije što su Rumunji očuvali latinski glagol *a se comunica,* a Bugari ga posudili iz balkanskog latiniteta: *komkam* (iz bugarskog je ušla i u starocrkvenoslavenske tekstove). U starom jeziku radna imenica izvedena odatle glasi *pričesnīk,* gen. *-ika* m (Lika) prema f *pričesnica* (odatle danas *prvopričesnik* m). Značila je »dionik«. Pridjev na *-ьnъ pričestan* (Vuk) posudiše Rumunji u *priceasnă* f u značenju »τροπάριον κοινονικόν«. Denominali su: *pričëstiti (se)* (Vuk) pf. prema impf. *pričešća(va)ti, pričestivati* = *pričešćivati, -češćujem* i *-češćivam.* Postoji još izvedenica na *-je příčesce* n = stcslav. *pričęstije.* Značajno je da su Rumunji stvorili svoj kalk *pri f es tanie* iz slavenskih jezičnih sredstava, koji se ne nalazi ni u jednom slavenskom jeziku (upor. i *zăpadă* f »snijeg«, za takav slučaj), tako i denominal *precestui* nema paralele **pričestvovati* u slavenskom. To znači da su Rumunji često stvarali sami svoje slavizme bez obzira na analogne slavenske izraze. To je to značajnije što je kršćanstvo starije kod Rumunja nego kod Slavena.

Od *iest,* gen. *-i* postoje još pridjevi na *-it: čestit* koji se nalazi samo u južnoslavenskim jezicima, odatle negativan *nečestit* »nesretan, nevaljao, loš, rđav«, od *nečest* f (Vetranie),

na -men (taj dočetak prema trezven, trizmen, v.) česmen (Lučić, Ćubranović), na -menit česmenit (Lučić). Upor. česmina > česvina glede sv < sm. Vokal e je nastao od nazala ę (stcslav. čęstb, cei. čast, polj. część, rus. časí), a taj od ie. korijena *qnd- kome je dodan sufiks za apstrakta -n, koji dolazi i u infinitivu.

Lit.: ARj 1, 946. 947. 7, 803. 12, 852. AK-klošič 32. Daničić, Rječ. 3, 397-8. SEW 1, 155. Bruckner 78. KZ 51, 230. Mladenov 525. 679. 684. Ribarić, SÄZ* 9, 148. Charpentier, ASPh 29, 4. Maretić, Savj. 148. 160. Isti, Rad 108, 96. Isti, NK; 3, 192. Boisacq[3] 933 -934. Meillet, RSl 2, 63. IFP 1, 392-3. Vaillant, 5L 14. Stefanie, Slovo 6-8, 102-3.

čestut m (Vetranie, u stihovima: *i zelja ostala za u čestut jedini, što je narav sazdala u pustoj ledini;* drugih potvrda nema). Daničić izvodi iz tal. pridjeva danas zastarjelog *cestuto* (15. v.) »busat« na *-uto* ffd *cesto* m < lat. *cisthos* < gr. κίσθος mediteranskog podrijetla. Upor. *Campo cestino* kod Trogira. Ovamo ide Marulićev *čist* m »frutex«. Odatle u Šlosera deminutiv na -ьc > -ac *čistac,* gen. *cisca* koje na žalost nije potvrđeno iz modernih dijalekata nego kod botaničara ilirskog perioda Šloser—Vukotinovića.

Lit.: ARj 1, 957. 803. DEI 879. REW[3] 1952.

česvina f (15. v., Vuk, Crna Gora, Dubrovnik) = *česvina* (Lumbarda, Korčula) = *česmina* ~ *česmika* (Šulek, Dalmacija, Visovac) »1° quercus ilex, 2° cerrus, 3° Juniperus nana Willd.« (to je značenje samo za *česmika).* Odatle deminutiv na *-ica česvinica* (Dubrovnik), pridjev na *-ov česvinov* i poimeničenje *česvinovina.* Šulek ima još *česmiga* f = *češmiga* »berberis vulgáris L.« (navodi da se prvi oblik govori u Zagrebu, drugi u Varaždinu). Nalazi se još u slov. i rus. *česmina* »Steineiche«. Belostenec i Jambrešić glosiraju mediteransko stablo *ilex* sa *cer, cerova drevo.* Sinonimi za *česvinu* su *dub* (v.) i *dubac,* posljednje posuđeno u krčko-romanskom *bos (= Ьъс,* ispušteno je *du-).* Drugo je ime za česvinu *planica* (v.). Prvobitan je oblik zacijelo ruski. Promjena *sm* > *sv* nalazi se samo kod nas. Upor. za takovu izmjenu *trezven* i *trizmen* (v.). Daničić izvodi od osnove *ies-* (v. *česati)* i uporeduje slavenski naziv s njem. *Stecheiche.* Kako je lišće ovoga stabla oštro, Daničićevo izvođenje može da stoji: *česm-* bi bio prvobitno pridjev obrazovan s pomoću formantą *-m* kao *kosm-* u *kosmat* i *Kosmaj* od *kosa.* Drugo njegovo uporedenje s gr. πρίνος nije uvjerljivo. Mislio je možda da je to izvedenica od πρίω »rezati, piliti« (odatle internacionalna riječ *prizma),* ali ni to ne stoji. Postoji još stcslav. *čresmina* »ilex«, koje upućuje na *ie. cers-,* upór. lat. *cerrus* < **cersus.*

Lit.: ARj 1, 946. 957. Kušar, NVj 5,3. Miklošič 35. SEW 1, 151. Loewenthal, WuS 10, 157. Matzenauer, LF 7, 32. Šulek, Im. 52. 54.

češagija f = *kašagija* (Vuk, 18. v.) = *kašagija* (Kosmet) = *kešagija* »sinonim: cesalo (v.)«. Oblik *češagija* nastao je unakrštavanjem turske imenice i našega glagola *česati.* U *kešagija* samo je promjena *a* > *e* nastala pod uplivom našega glagola. Upor. za takvu vrstu unakrštavanja *kajas* < tur. *kaiš* (v.) + *pojas* (v.). Odatle denominal *očešagijati* (objekt: *konj;* Riječka nahija, Crna Gora). Balkanski turcizam *(kaıagı):* arb. *kashagt* »Striegel«, odatle denominál *kashagís* (Gege).

Lit.: ARj ì, 957. 4, 884. 941. Elezović 2, 288. Skok, Slaoija 15, 336., br. 113. ZbNŽ 23, 136.

češit m (Kosmet) »vrsta, sorta, kvalitet«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çeşit* < perz. *češit):* bug. *češit,* cine. *eisite f* »variété, espèce, assortiment«.

Lit.: Elezović 2, 444. Mladenov 685. Pascu 126., br. 934.

češneđer m = *česneđer* (dvije potvrde iz 15. v., pisano *češnegerl-sn-~)* »dvoranin koji kuša jelo prije cara, praegustator«. Ide medu naše najstarije turcizme perzijskog podrijetla: perz. *čašnegír* > tur. *çeşnigit.*

Lit.: ARj \, 960.

četa f (Vuk, 15. v.) = *ieto* n (Zoranie, Kosmet) »troupe, Schaar«. Praslavenski ratnieki izraz poznat svim Slavenima osim Česima. U poljskom je *czata* posuđenica iz madžarskoga. Nema paralela u baltičkoj grupi (upor ipak *skėsti)* nego u italokeltskoj: lat. *cat-erva* i ir. *cethern* imaju istu osnovu i isto značenje. Odatle deminutiv na *-ica četica* f, pridjevi na *-en* i *-ьn četen* potvrđen samo u *četenīk,* određeni *četni,* odatle poimeničenje na *-ik četnik* m prema *ćetnica ī; četnik* »1° član čete; koji četuje, 2° dekurion /Novi/« je stara riječ jer se nalazi kao posuđenica u madž. *esetnek* »pandur (u našem jeziku ovo se značenje nalazi i u Vojvodini, Vuk)«, kao obnovljena riječ značila je nekada u hrvatskom domobranstvu »major«. Odatle i prilog *četimice.*

Složenice su: *četovođa* m (Vuk, Crna Gora) u kojoj je drugi dio turciziran sa *baša* (v.): *četobaša* m kao i *četokaik* (Vuk) »navicula armata«. Denominal na *-ovati četovati,* na *-ati, -iti raščetati (se)* perf. (Sinj, Dalmacija) »rastaviti vojsku na čete« = *rasčetiti (se)* (Stulić). Izgleda da je *četa* bilo zbog značenja osjećano kao plural, od čega je stvoren neutrum sing, *četo* (u Kosmetu se upotrebljava kao prilog u značenju »četimice«: *idu Turci sve četo četo).* Riječ je posuđenica ne samo u madž. *csata* (16. v.) »zasjeda, grex«, *esete* »tumultus« nego i u svim neslavenskim balkanskim jezicima: krč.-rom. *žata,* rum. *ceată,* cine. *ceată* f »troupe, bande«, arb. *cete* f, ngr. (u Epiru) τσιότα »Haufe«, tur. *çete* »Raubzug«. U turskom je nastala i radna imenica na *-ci* > *-džija: çeteci* »Plünderer, marodeur«, koja kao posuđenica dolazi kod nas kao *četedžija,* a u madž. *csetedzsi.* Kao posuđenica dobiva u turskom i madžarskom pejorativno značenje. Naročito je značajno značenje arb. *cete* »1° srodstvo, parente, Verwndschaft, 2° Handschlag beim Wettrennen« (kod Gega), što znači da je slavizam došao kod njih u terminologiju plemena (fisa) i bese. Ie. je osnova **qet-* »četa«.

Lit.: ARj 2, 1. 6. 13, 365. Miklošič 35. SEW 1, 152. Bruckner 73. KZ 48, 180. 51, 229. Brugmann, IF 28, 370. Rozwadowski, RSI 2, 73. GM 446. Joki, Unt. 299. Boisacq* 962. Planta, IF 2, 439. Mažuranić, 168.

-četi, *-cnem* = *-čmem* (u zapadnim krajevima na osnovu zakona disimilacije dentala *tš-n* > *č-m),* sveslavenski glagol koji već od praslavenskog doba postoji samo u složenicama s prefiksima *po-, na-, za-: početi, počnem* pf. »commencer«, *načeti, načnem* pf. »entamer« = *načet, načnem* (Kosmet) »okrnjiti što, početi trošiti od čitavoga« (pored prijelaza u razred glagola na *nu: načnut), začeti, začnem* pf. »concevoir«, slično kao u romanskim jezicima što postoji *-čipeře* > fr. *-cevoir* (od lat. *capere)* samo u prefiksalnim složenicama *(concevoir, décevoir, recevoir, percevoir,* itd.). Dodaj tome *pričeti, příčném* pf. (Piva — Drobnjak) »početí raditi nešto što se napustilo«, *docěti, doinim* (Vük). Sve ove složenice od kojih su tri praslavenske, znače početak u raznim vidovima: prva početak svake radnje, druga kad se radi o trošenju hljeba, vina, treća kad se misli na rađanje kod ljudi i domaćih životinja, krava, kobila, ovaca itd. Vokal *e* u inf. nastao je od *e:* stcslav. *-četi.* U prezentskoj osnovi ispao je poluglas 0: stcslav. *сьпо.* Taj se produljuje u z u iterativima: stcslav. *počínati, počínaje, načínati, načinaJĢ, začínati, zacinaj/},* hrv.-srp. i slov. prema prezentu *počinjali, počinjem, načinjati, -njem* = *načlnjat, -em* pored *-am* (Kosmet) *začinjati, -njem,* na zapadu *počimati, počim-Ijem* itd., *počimati, začimati, načimati* (ŽK). Ovamo ne ide *raščimati, -am* pf. (Della Bella, Stulić) »otrgati, obrati, zrno od grozdova« (v. *čin).* Samo *činjati, čīnjēm* i *činjam* (Kašić, Reljković, Njegoš, Ljubiša) u narječju znači isto što i *počinjati,* odakle je nastalo odbacivanjem sufiksa (depreverbativnim putem), i to samo u igri »plojke« u uzrečici *čin i počinj* (Crna Gora) »à toi de commencer«.

Pridjevske su izvedenice na *-ъn: početan* od part. pas. *počet* (i u *započet), dočetan.* Taj se poimeničuje s *-łko: početak,* gen. *-tka* m (u Daničićevu prijevodu sv. Pisma i *započétak), dočetak,* gen. *-tka* »sinonim: svrha«, prema ovome po analogiji dobiva *-etak* i *svršetak, načetak,* gen. *-tka;* m (13 — 15. v.) znači isto što *početak* »prvine«. Sa sufiksom *-lo* stvara se *načelo* n od *načeti,* prvobitno u značenju »početak« kao u rus. *načalo* (v. i pod *čelo),* kod nas danas u značenju »lat. princípium« (internacionalna riječ *princípium* govori se kod nas kao *princip* m, ovamo i pridjev *principijelan* s fr. *-el* <*-alis* < njem. *prinzipiell* /1834/, latinska riječ je izvedenica od sintagme *primům capere* »ono što se prvo uzme«). Od *početi* postaje *počelo* (14. v.) »initium«, u 19. v. »element« (Šulek).

Nominativ neutra sing, participa preterita I glasi kao prilog *počan* (Marulić, Držić, Lučić, Hektorović, Sasin) = *počam* (15. v.), sa *m* mjesto и prema prezentu *počmem.* Prema nőm. pl. na *-ši* i nom. n. duala *počavši* isti prilog glasi i *počanšijpočamši* ili *-Seı a* mjesto *e* je čakavizam. Maretić i Boranie označuju kao pravilo Vukov *počev, počevši.*

Osnova sa samoglasom *e* < *ę* nalazi se još u *čedo* (v.) i s pokretnim s u *itene* < *scen-* sa sufiksom *-e* za oznaku mladoga. U baltičkoj grupi nema refleksa s istim značenjem za praslav. *čen-* od ie. osnove **qen-* koja znači »noseći, naglo nastati, potjecali, početi«, nego u lat. *recens,* ir. *cinim* »potječem« i *cenēl* »pleme«. Upor. ipak lit. *skinu* »pflücke« i stprus. *er-kininia* »los machen, erledigen«. Prijevojna. praslavenska osnova s *e-o* je baltoslavenska. Lotiški prilog *atkan* »iznova, opet« odgovara praslavenskoj imenici *koń,* koja se govori samo u frazi *od kon(a) do kon(a)* »od početka do kraja«, u prefiksalnoj složenici *iskon* m, odatle pridjev na *-ski iskonski* (Vuk), prilog

stcslav. *iskoni* »ἀπ'αρχῆς«, u prijedlogu *nakon(f)* = *nâkom* (Kosmet) »poslije«, u prijedložnom prilogu *do pokon* (Lučić) = *napokon — năpokōnj (nj < ni* je ostatak od deklinacije *i),* odatle pridjev *napokonjl* (Vuk, Kosmet) »zadnji«, izmijenjen u *najpokonji* (16 v.), *najpokojni* zbog semantičkog unakrštavanja sa *najposljednjï, nâpokojne* (Vuk, Srbija, *jn* je nastao disimilacijom iz starijeg *napoiюnъnъ),* u prijedlogu *kon* koji je ú štokavskom govoru izmijenio dočetno и u á te dao *kod* prema prijedlozima *nad* (v.), *pod* (v.), *pred* (v.).

Odatle denominali: *dokonati, -am* pf. (Vuk, Slavpnija, 17. v.) pored *dokonjati* »odoljeti« = (sa prijevojem *o > a) dokanjati* (Vitezović); *skonati* (16 v.), na *-iti iskoniti* (18. v.) »izvaditi«. Od iste te imenice sveslavenski i praslavenski deminutiv na *-ьc: konac,* gen. *-nca* m »1° kraj, finiš, 2° Zwirn, filum«, također slovenski *konec,* od nje opet pridjevi na *-ьn koncan* »od konca«, s razlikom u značenju *konačan, beskonačan* (i *-ko-},* određeni *konačni,* prilog *konačno* »definitivno« = na *-en končen* (16 v.), na *-.ast kônčast* »sličan koncu«, na *-av končav* = na *-iv končiv,* augmentativ *končina* (Lika) i .denominali *končati, okončati, skončati (se)* pf. (ŽK »ubiti«) prema impf, *skončati* (Belostenac), *dokončati* pf. (ŽK, Krašić, kajkavski) »zaključiti« prema impf, *dokončati,* sa postverbalom *dokončah,* gen. *-aka* m »dogovor, zaključak«, na *-iti končití* (18. v.) i prilog *konči* (ŽK, Istra) »barem« = *konče < koncerna, končemar.* S prijevojem *o-a* idu ovamo *òkănčina* f (Vuk) »okrnjak (od sablje)« i možda *okànica* »komadić kože za krpanje«. Rumunji stvoriše od pridjeva *končen* svoj glagol *conceni* »vertilgen«, upravo izvedenica od pridjeva *končen,* koji kod nas nije potvrđen u tom značenju.

Veoma važna je s kulturnohistorijskog gledišta parasintaktička složenica **za kona* »od početka« > *zakon,* koja je sveslavenski i praslavenski nomen actionis od perfektiva *začeti* »anfangen, commencer« s prijevojnim stepenom *o* za perfektum. Značila je prvobitno »ono što je začeto, conçu«, a zatim »1° običaj, 2° testamentum (dijelovi sv. pisma), 3° brak, 4° vjera«, 5° Gesetz, loi«. Semantička je paralela u kajkavskom *dokončah* »dogovor« (v. gore). Odatle pridjev na *-ьn zakonbm,* poimeničen sa *-ik zákoník* »1° legislator, legi. s peritus, 2° knjiga zakona (najstarija potvrda u Dušanovu *Zakoniku,* ima i rus. *zakoniku),* 3° zakoniti muž ženi (Postila, Dalmatin)«, *bezákon* (12. v.) od sintagme *bez zakona (-nьnъ > -n* kao u *stran,* v.), poimeničen u *bezákon* m (17. i 18. v.), radna imenica na *-ьc bezákonac,* gen. *-nca* (Vuk) prema *bezakonica* f, na *-ik bezakonīk,* pridjev na *-it zakonit, nezakonit,* apstrakta na *-ost (nezakonitost, bezdkonitost,* na *-stvo bezakonstvo* n, na *-je bezakonje* (17 .v.) pored *bezakonost,* denominali *.bezakoniti, pozakoniti, uzákoniti, razakoniti se* (Sinj) »razvjenčati se«, *bezakonovati.* Složenice: prva sa *nositi* u drugom dijelu sa sufiksom *-ѕa zakonoša* (haplologija od *zakononoša)* i *zakonodavac* te *zakonodavstvo* kao neologizmi *(zakonoša* djeluje kao kalk od *legislator,* a za *zakonodavac* upor. njem. *Gasetzgeber),* kao kulturna slavenska riječ *zakon* je postala balkanski slavizam: το ζάκονον (Konstantin Porfirogenet), ngr. ζακόνι(ον), arb. *zakon* »običaj, Sitte«.

Još postoji i prijevojni štěpen *a* od ove osnove: *kaniti* (v.) (o-), odatle postverbal *okâna* u građenju lada (v.) Od prijevojnog štěpena *i* potječe rum. *podnog* »der erste Verkauf« i možda *zacinká* f »sinonim: pjesma, prvobitno pjesma kojom počinje antiphona« (upotrebljava je od novijih pisaca Marṭiç, *Osvetnici* l, 46: *cure i mladići bijesni knade* /»izmišljaju«/ *drage začinke i pjesniř),* v. i pod *čin,*

Lit.: ARj l, 262. 588. 597. 2, 37. 544. 888. 5, 253. 264. 265. 7, 224. 234. 237. 255. 399. 374. 375. 501. 503. 8, 147. 807. 10, 162-172. *NJ* \, 221. Maretić, *Rad* 108, 85. 88. *Miklošič* 114. *SEW* l, 168. 560. *Holub -Kopečný* 94. 178. *Bruckner* 252. 424. 643. *ZSPh* 4, 316. *ASPh* 11, 131. *KZ* 51, 227 *Vasmer* 611. 613. *Trautmann* 133. *Elezović* l, 438. 299. 308. 451. 2, 117. Vuković, *SDZb* 10, 399. Maretić, *Savj.* 58. 88. Belić, *Priroda* 300. *GM* 480. *ZSPh 9,* 137. *Boisacq** 391. Wijk, *IF* 24, 231. *NJ l,* 128. Śląski, *PF* 8, 527-235. Vaillant, *RES 22, 22. Mladenov* 240. *Gorjaev* 154. Zubatý, *ASPh* 16, 386. Möller, *KZ* 36, 326-356 (cf. *AnzIF* 3, 87-88). Joki, *Unt.* 115-117. Jagić, *ASPh* l, 433.

cetina f (Vuk Hrvatska) = *šćetina* (ŽK, hrv.-kajk.) = *štetina* = *čekinja* (Vuk) »1° seta, Borste, 2° bodljikavo lišće«. Odatle pridjevi na *-ast četinjast* »setosus« i na *-av čekinjav,* poimeničen sa *-ka čekinjavka* f »ime biljke«; imeničke izvedenice deminutiv na *-ica čekinjica,* na *-(j)ar četinar* m = *četinjār* m (Pančić) »conífera«, na *-jak četinjak,* gen. *-njka* m = *četinjak* »pesce sasso, nazvan ovako jer ima draču po hrptu« (ne zna se gdje se tako govori); odatle i kajkavsko prezime *Šćetinec; č* se razvio iz *šč* kako se vidi iz likova *ščetina* = *štetina* i iz slov. kolektiva *ščetinje* i dolje niže iz *četka* u drugim slavenskim jezicima. Suglasno *č* nastalo je naime po

zakonu disimilacije, tj. *š* u grupi *štš* ispao je kao u *kručica < kruščica, ubručić* za *ubruščić* u južnoj Dalmaciji. I u bugarskom je *cetina.* Rumunji posudiše *cetină* f »borovica, juniperus communis«, Madžari *csëtënye* »Fichtenzweig, frutex, Gebüsch, Wäldchen«. U madžarskim slavizmima slav. ci prelazi redovno u *es: csáva < scava* (v.), *csuka < ščuka* (v.) itd. Varijantu *čekinja* »Borste« nije lako objasniti, upor. *čikotina* f (Kosmet) istog značenja. Možda se i tu radi o disimilaciji *tš-t < č-k* (ali za nju nema drugih primjera), *-ina* je augmentativni sufiks (v.) koji je zamijenjen već u praslavensko doba u **štet < *sket* deminutivnim *-ъka* (upor. *zıpka* od *zibati): četka* f »1° Borste, 2° kefa, Bürste«, također bug. Odatle deminutiv na *-ica č'ečica* f i denominal na *-ati četkati -ām* (Srbija, Srijem) (o-). U značenju 1° slov., češ. *štět* i *štětka,* u 2° polj. *szczeć* i *szczotka* »kefa«, ukr. *ščetb, ščetka* »kefa« = rus. *ščetb, ščetka.* Primitivûm *ščet,* koji je potvrđen u južnoslavenskom u denominalu na *-aṭi cetăṭi, -ām* (16. v., M. Držić) *(iš-, o-}* »čistiti četkom« prema *iščetavati, iščetivati, iščetiti* (Stulić, nepouzdano), posudiše Madžari: *ecset* »Pinsel«. Kako se vidi, riječ je sveslavenska iz praslavenskog doba, a i baltoslavenska. Litavska paralela pomaže nam ne samo objasniti fonetsku i mor^ fološku stranu slavenske riječi nego i utvrditi ie. etimologiju: lit. *Sukos* f »češalj«, lot. *suka* »kefa, česagija« vele da se slav. **ščet* osniva na **sket-* od **stk-* i sufiksa *-etz.* Odatle *k > č* pred *e,* dalje *šč > št.* Početno ss- mogao je biti identificiran s prefiksom *s-* i ispasti (upor. *kopiti,* ŽK, < *škopiti < skopitf).* .Taj prefiks mogao se prema *kôstrijet* (v.) = *kôstrelj, kostriješ* (v.), *kočiti* (v.) zamijeniti rijetkim *ko-.* Odatle *-kdčeti,* gen. *-í* »1° debela, oštra dlaka (u koze, svinje), 2° griva u konja, magarca«. Odatle radna imenica na *-ar kočetar* m, mjesto koje se upotrebljava turcizam *mutavdžija* (v.) i možda toponim *Kočetin.* Lit. í = lat. *s* nastao je iz ie. palatala *k* u korijenu **kueq.- : kuq-* »klopfen«. Upor. sanskr. *çvúncate* »otvara se, upravlja se«.

Lit.: l, 919. 925. 2, 2. 6. 4, 80. 7, 515. *Miklošič* 343. *Bruckner* 543. 545. *ZSPh* 4, 217. *Mladenov* 648. *WP* l, 471. *Trautmann* 309. *Gombocz-Melich* 1001. 1004. Loewenthal, *ZSPh 6,* 374-375. *Tiktin* 331. Zubatý, *ASPh* 16, 414-414. Mikkola, *RSl* 1. Machek, *Slávia* 16, 189. *Elezović 2,* 446.

četiri (Vuk) = *četiri* (ŽK), ie., baltoslavenski i sveslavenski glavni imenički brojnik 4 iz praslavenskog doba. Prema stcslav. *četyre* m, *četyri* f. i m. pl. generaliziran je dočetak i prema pluralu *tri.* Grupa *-ir-,* koja je nastala od· *yr < ie. u: *ketur < ie. *quetyor,* prijevoj je od *-var,* kako pokazuje sanskr. *catvár-i.* Taj prijevoj dolazi najprije u dva štěpena: *ver* i *vor,* prvi u pridjevu *četver* (15. v.), poimeničenom s *-ica četverica* f »4 muška čeljadeta ili živinčeta«, u kolektivu *četver* m = *ietver* m (Hrvatska Krajina) = *četver* (Vodice, Istra) »pretpreg, sprega od dva vola koja se dodaje kao pomoć već upregnutim volovima«, odatle denominal na *-iti četveriti* (ŽK) = *četveriti* (Vodice) »dati pretpreg«, *rasčetveriti, čétvr* (?), gen. *četvera* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvo koje služi da se volovi u jaram spoje s plugom«, *četvero* (ŽK), u složenim pridjevima *četver'ŏdnevan, četverostruk, četveronoǵ, četveronožan,* u poimeničenju *četveronožac,* gen. *-sca* (upor. gr. τετράπους, lat. *quadrupeš),* u neologizmu *četverokut,* u prilozima *četveronoške* (Kosmet), *-nožice:* s prijevojem *o: četvoro,* gen. *četvorga, četvorak,* gen. *-řka* m »quatruplum«, *četvorka f* (Vuk) »bure od četiri akova«, danas prevedenica plesa *quadrille* = *četvorka* (Kosmet) »karta koja nosi četiri znaka«, u Kosmetu *četvôr* pored *četver* (suprotno od *Uto, sukno, kola),* odatle pridjev *črtvoran* (protivno od *lit),* denominali *rasčetvoriti* (Šulek), *četvorica* = *četvorica* pored *-ica* (Kosmet) »4 muške glave«. Niži prijevojni štěpen *vṛ* < stcslav. *гъ-* nalazi se u određenom pridjevu na *t* kao rednom brojniku: *četvrti* (Vuk, 12. v.) = *četvrti* (Kosmet) = *četrti* (ŽK), poimeničen s *-zko četvrtak,* gen. *-tka* (14. v.) = *četvrtak* (Kosmet) = *četrtak,* gen. *četŕtka* (ŽK) »dies jovis«, na *-ak četvrtak,* gen. *-aka,* »muško dijete ili živinče od četiri godine«, s *-ina četvrtina* f = *četvrtina* (Kosmet), s *-ka četvrtka* f »četvrti dio hljeba«, s *-aia četvrtača* f »quartana febris«, s *-alj četvrtālj,* gen. *-álja* m »žitna mjera od 18 oka«, s *-ar četvrtār,* gen. *-ára* »mjera za uglove« (»možda kalk za *quadrant},* pridjev na *-ast četvrtast* »quadrangulus«, apstraktum po deklinaciji *i četvrt,* gen. *-i* (Vuk, 13. v.) »mjera Viertel« = *četvrt* pored *čem* f (Vodice) »četvrtina mesa, upravo polovica prednjeg ili stražnjeg dijela jagnjeta ili ovce«. Odatle denominal *rasčetvrtati* = *rasčetvrtiti* prema *rasčetvrćivati,* prilog za *-oč* (v.) *četvrtōč* »četvrti put«.

Od ovih izvedenica važan je termin za dan u sedmici *četvrtak,* za koji u romanskim i germanskim jezicima postoji naziv iz poganstva: *dies jovis* u romanskim jezicima i *Donnerstag* kod Nijemaca. Kako je slavensko

kršćanstvo dijelom kronološki dosta recentno a dijelom ovisno od Bizanta, nije čudo što taj dan nije nazvan prema slavenskom poganstvu, recimo prema *Perunu,* što bi odgovaralo njem. *Donnerstag,* nego prema brojčanom sistemu: *quarta feria* (kao u portugalskom i vjerojatno u Oglaju = Aquileia) i u grčkom, s tom razlikom da je u grčkom τετάρτη »srijeda«, računajući s nedjeljom kao prvim danom u sedmici (upor. madž. *hétfő),* dok je prema slavenskom brojčanom sistemu ponedjeljak prvi dan u sedmici. Madžari, koji poznaju nedjelju kao glavni dan sedmice, posudiše ipak *csütörtök, scoiar.* Apstraktum *četvrt* kao naziv mjere kulturna je riječ i posuđuje se. Tako Madžari posudiše *csëtërt,* a Rumunji *cifen* (starorumunjski) = *ţfert,* s brojnim deminutivima odatle: *şfertişor, şfertuleţ, şfertuş.* Kod nas opet ta je stara slavenska mjera potisnuta od talijanizma *kvârat* u jadranskoj zoni i od germanizma *frtalj* (ŽK) na sjeveru.

U baltičkoj grupi paralelizam za sveslav. *četyre, četver-, četvr-* je potpun: lit. *keturi* = *četyre, ketveri* »četiri puta toliko« = *četver-, ketvirtas* = *četvrtci).* U složenim brojevima ima nekoliko hrv.-srp. fonetskih osobitosti. Za broj 14' ostao je stcslav. *četyre na desete,* koji posudiše i Rumunji za razliku od zapadnih Romana: *patru spre zece.* Kako je akcenat došao na prijedlog *na,* nastaju brojna skraćenja i ispuštanja u nenaglašenim slogovima: *četrnaest* = *četrnajst* (ŽK) = *četrnajes* (Kosmet), gdje je n > *ṛ* uz ispušteno *d* kao u *gospôn* (ŽK), *gospar* \ (Dubrovnik), odatle određeni pridjev *četrnaesti* = *četrndjsti* (ŽK). Vuk ima iz Crne Gore zamjenu prvog dijela kolektivnim brojem *četveronaest.* Kraćenja se nalaze i u broju za 40, gdje *deseti* dolazi u pluralu: *četrdeset* = *četrdeset* (ŽK). Upor. rumunjsku prevedenicu *patru zeci* gdje je *zeci* također plural od *zece.* Tako se čita kod Ranjine *četrdesti,* gdje je *desti* plural od *dest,* koji se pokračuje u *(d)es* u *četřes* = *četerese* (40. dan ukopa, Skopska Crna Gora) = *četres* = *četres* = (Kosmet) pored *-es,* odatle *četreskinja f* »sinonim za grecizam *sarandar* (v.), 1° molitva porodilje poslije 40 dana, 2° plaća svećeniku za pomen mrtvom poslije 40 dana«. Odatle kolektivni broj *četrèstoro* (Vuk), s *-ica četridestorica* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Određeni pridjev glasi *četrdeseti* pored *četrdes(ef)ni* kod starih pisaca. Oba lika se poimeničuju: *četrdesetica, četrdesetina, četrdesetnica — četrdesnica* (prevedenica *quadragesima)* = *četresnica* (Skopska Crna Gora). Brojnik *sto* uz *četiri* dolazi u n. pl.:, *četirzsta* (Kosmet) = *četrsta,* odatle pridjev *četrstôtt.* Sonantno *τ <ri,* koje je nastalo u ovim složenicama i ušlo u naš današnji književni i saobraćajni jezik, nalazi se kod starijih pisaca i u samom brojniku *cetre* za *četire, po četaře strane (ar = ṛ)* kod čakavca Barakovića *(Vila,* 69). Još treba spomenuti složenicu *četirireška* f (Srbija, Crna Reka), s haplologijom tipa *zakonoša: četereška* (Leskovac, Srbija) »sinonim: skadarka, crno mekano grožđe koje najprije zri i najbolje je za jelo« (nema obavještenja zašto se tako zove; valjda zbog toga što se četiri puta reže).

Lit.: ARj 1, 2. 4. 2, 8. *Miklošič* 36. 244. Isti, *Term.* 20. *SEW* 1, 53. Budimir, *Rad* 309, 89-90. *Trautmann* 131-132. *WP* 1, 512. *Elezović 2,* 443. *Mladenov* 684. Ribarić, *SDZb* 9, 138. *Tiktin* 1414. *Jagićev zbornih* 212. si. Vaillant, *RES* 9,5., bilj. Můrko, *WuS 2,* 84. Müller, *IF* 54, 137-138. Iljinski, *ASPh* 34,5. *Boisacq*[3] 960-961. *Ducange* 3, 436—7. *Schröder* 964.

četŕkati, *četfkām* impf. = *četveríkatí* »glagol kojim se oponaša glasanje jarebice«. Nastaje prema onomatopeji *četir četir četir četir* (Velebit, Bakar, Hreljin).

Lit.: ARj 2, 8. 11. 82. Hirtz, *Aves* 53. 55. 60. 61. 62. 198. 325. 333. Fink, *Im.* 14.

četrna f (Stolić, možda štamparska grijeŝka za) = *četrnja* (1670., Belostenec, Jambrešić, Habdelić, hrv.-kajk.) = *čatrnja* (17 v., Vuk, Mikalja, Stolić, Hercegovina, Trebinje, Ogulin, u narodnoj pjesmi apozicija *voda čatrnja)* = *čatrnja* (Skradin, Risan). Nalazi se još u rum. *cetérnă* = *ceatírnă* i u madž. *csatorna* »žlijeb, cijev«. Od lat. *cisterna (i > ь > e, a)*; í mjesto *st* nastao je po zakonu disimilacije *ts-st* > *ts-t* koja se nalazi i u talijanskim narječjima. Posuđenica je stara, kako pokazuje poluglas za nenaglašeno *i* i što je vezana samo na kopno. Pored ovoga kopneni je i djelomice primorski oblik i *šternja* (ŽK, slov., bug. i ngr. στέρνα) = *stèrna* (Cres) = *stèrna* (Kastavština, Glavinić, Prigorje, Krašić, hrv.-kajk.), odatle deminutiv *sternica* (istro-čakavski). Taj se oblik može tumačiti na dva načina: 1° kako je u slovenskom potvrđen oblik *šušterna* (Trubar, asimilacija *č-št > š-št), sterna* je moglo nastati haplologijom od **čbsterna, 2°* kako je opet u 13. v. u dvjema knjigama pisanim crkvenim jezikom potvrđeno *isterna (isterny rekše črěpnyje trúby,* Krmčaja) u koj'em je *i* mjesto *ci* nastalo od gr. γιστέρνα = jtal. *jisterna,* na Sardiniji *gisterra,* izgovorom

γι > *i* (odatle odbacivanjem i ngr. στέρνα), i jslav. *sterna* mogio je nastati na isti način kao i novogrčki oblik. Dva su jadranska otočka i obalska oblika: *gustima* (ikavski, Pelješac) = *gustima* (Trogir, 1370., Hvar) = *gustrina* (Račišće, Kućište) = *gustima* (Vrbnik, Kavanjin) = *gustêrna* (15. i 16. v., Marulić, Božava, Molat, Ugljan, Split 1069.) = *gušternja* (17. v., čakavci) = *gušterna* (16. v., Dubašnica, Pag, ekavski) = *gušternja* (17 v.) = *gušćerna* (Lastovo) = (jekavski) *gùstijerna* (16 v., Dubrovnik, Cavtat, Radnić) = (metateza) *gùstrijena* (Čilipi); odatle deminutiv *gustijernica,* apozicija *voda gustierna* (Radnić, v. gore *voda čatrnja) lgust'ierna* je potvrđena i kod gradišćanskih Hrvata. Mjesto *g* potvrđen je na Braču 1182. (prijepis 1250.): *na kalěhb u kostěnne* = *Kostírna* (toponim na Visu). Najstarija je potvrda 1069: *terra., ad gusternam.* Miklošič ima još hrv. *gusturna.* Oblik sa *g* je specifično dalmatinski oblik raširen od Dubrovnika do Kvarnera gdje počinje area oblika *sterna.* Bokeljska i crnogorska varijanta glasi *blstijerna* (Perast, Risan, Paštrovići) = *bisuerna* (Budva, Krtole, Bogdašić, Bijela, Dobrota, Lepetane) = *bistiernja* (Sutomore, Bar) = *bistrierna* (Jovičević, Crna Gora) = *brstijerna* (Stoliv). Upor. i na Braču *bistranka* »voda iz bistijerne (Pavlinović)«. Oblik sa *bi-* potvrđen je u 15. v. u Novakovićevoj *Aleksandridi,* također toponim *Bisterna* (15 v.) u Donjoj Lastvi. Miklošič ima i *bišterna.* Sinonimi su *bunar, studenac > zdenac, ubli, počuo, puč, saranač* = *sarnie.* Arbanasi u Ulcinju za *bistiernu* kažu *pus* < lat. *puteus; u* mjesto » od *cisterna* nalazi se i u istro-rom. *dustierna, źustierna.* Nastao je unakrštavanjem sa gr. κλύςω »perem», κλυστης, -ηρος, κλυστήριον (v. *klistir > glistir)* ili sa κύστις »mjehur«. Kako se na natpisima υ piše *iu* ili *ui,* objašnjavaju se dalm. *gušterna* = istrom, *zusterna* od vlat. **giusterna (c > g* je kao u γιστέρνα) prema drom. *gušterna* (upor. *Igalo* za αιγιαλός), a u istrom, *zusterna* ili *giù- > diu > dusterna,* dok je bokeljsko i crnogorsko **guisterna* > **gbisterna* > *bišterna.* Lat. *cisterna* > gr. κιστέρνη je prema Battistiju vjerojatno etruščanskog podrijetla. Upor. još arb. *cuterr-i* »Bach, Forellenbach« *(çuterr troftash)* pored *shi -u* < *sinus.*

Lit.: ARj l, 332. 776. 915. 2, 8. 9. 3, 511. 512. 516. 4, 30. 5, 187. 828. 7, 495. 9, 749. 10, 438. *SEZb* 5, 1213. *Pleteršnik 2,* 644. 651. Hraste, *Rad* 272, 24. *BJF* 8, 7. *Mažuranić,* 368. Rački, *Doc.* 77. Ostojić, *Opatija* 37-8. Tomanović, *JF* 17,203-204. Jireček, *Romanen* 1, 40. Schuchardt, *ZRPh* 27, 105-110. *REW*[3] 1951. Štrekelj, *DAW* 50, 22-3. *Romànsky* 130. *ZSPh* 46, 389. *Gombicz-Melich* 888. *Mladenov* 697. *Miklošič* 31, 343. *SEW* 1, 137. *RSl* 3, 281. *Godin* 46. *DEI* 964. 966. Skok, *Slav.* 194.

čever m (16 v., Vetranie) u izrazu: *oružje u čever spraviti.* Daničić identificira s tor. *ç evre* »Umkreis, Umfang, maramica, mit Gold besticktes Kopftuch«, kao prilog »autour«, od glagola *çevirmek* »tourner«. U Kosmem je potvrđena imenica odatle *čevre,* gen. *-eta* n »marama domaće izrade u raznim vezovima na 4 ugla«, bug. *čevré,* deminutiv *çevrence,* rum. *gevrea* »eine Art Brokat«, cine. *civrea* f »mouchoir de mousseline«. Kao prilog pojačava se opetovanjem prvog sloga: (tip *buzbutum,* v.) *čepčevre* pored *čepečevre* i *čepčevřma* (ovdje je skraćeni turski infinitiv »svuda naokolo«). Sudeći prema ovim potvrdama Vetranićev *u čever* bio bi prilog u značenju »naokolo«. Skraćeni turski infinitiv ušao je u našu narodnu terminologiju za vezove: *čevrma* f »sitni vezak, bosanski urnek, za vez na čevrme i jagluke sa vrlo majušnim listićima i granama« (Đakovština) = *ćevrma* f (Banja Luka) = *ćevrma* ~ *ćevra* (Mostar) »rubac izvezen zlatom ili na jednom ili na sva četiri kraja«. U Kosmeto je *čevrma f* kolski termin »na kolima na prednjoj osovini gredica s užljebljenom rupom na oba kraja gdje stoje stupci, a može da se okreće oko klina koji je u sredini utvrđen u prednjoj osovini; sinonim: oplên (ŽK, v.)«. Od istog glagola je izvedena *čevŕntija* f (Srbija, Milićević) = *čevrntlja* »vir, vrtloga« = *čeirntija* f (Bosna) »okretanje oko svoje ози, uokrug, na jednom mjestu« < tur. *çev(f)rinti* »tourbillon«, izvedenica na *-nti* od *çevirmek.* Izgleda da je taj turski glagol služio kao izvor kod stvaranja naših ekspresivnih glagola: *četvrtat* impf. (Čilipi, Konavli, objekt *bob)* »Ijuštiti«, *raščevrtati* pf. (Konavli) »obrnuti ruži latice«, *raščevrljati se, -am* pf. (Stolić) »raščupati, zamrsiti kose«, odatle radne imenice *raščevrljalac, -anica, -anık; raščeviljiti, -im* (objekt *vilice kao konj,* Srbija). Prosti glagoli *čevrljati* i *čeviljiti* nijesu potvrđeni.

Lit.: ARj 2, 18. 13, 366. *Elezović 2,* 436. 440. *Mladenov* 680. *Lokotsch* 414. *Pascu 2,* 126., br. 342. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 138. Cepelie, *Narodno tkivo i vezivo. Škaljić*[a] 173.

čeverčila f (18. v., jedanput) »sinonim: salnitra«. Izgleda kao složenica u kojoj je drugi dio ime zemlje odakle salnitra potječe: *Chile (Čile).*

Lit.: ARj 2, 18.

čéze f. pl. (Vuk) »sinonim: dvokolice«. Od madž. *czeza* < fr. *chaise.*

Lit.: ARj 2, 18.

čeznuti, *čeznem* (16. v.) ima u današnjem književnom i saobraćajnom jeziku psihološko značenje »imati veliku želju za nečim, sich sehnen«, koje nije prvobitno. To se nalazi još u prefiksalnoj složenici *iščeznuti, -ēm* pf. prema impf, *iščeznjivati* »nestati, ginuti« prema isto tako impf, *iščezavati* (Obradović). To je i sveslavensku značenje. Oba značenja ima bug. *čezna* »1° nestajem, ginem, vergehe, 2° čeznem, sehne mich«. Apstraktum *čeznuće* n (17. v.) »tabes« ima još prvobitno značenje, dok *čežnja* f »desiderium« današnje, sekundarno, koje je nastalo preko »nestajati tjelesno zbog duševne boli, verschmachten > nestajati od želje > čeznuli«. To se značenje razvilo prema tome po zakonu hiperbole. Glagol je izveden s pomoću infiksa *nn̦ > nu* od osnove *čez-,* koja se vidi u *čezati, -ām* impf. (16. v., Menčetić, Ljubiša) »kao ginuti od straha«. Ova je dobro očuvala prvobitno značenje, naročito *iščeznuti, iščezavati; iščezati, -am* čita se samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom, odatle postverbal *iščez* m (Đordić) »čeznuće, tabes«. U 17. i 18. v. potvrđeno je sa *e > a* pf. *iščaznuti, -ēm* prema impf, *iščažnjavati* (upor. u čakavskom *jačmeň,* ŽK, za *ječam).* U baltičkoj grupi bila bi paralela lit. *kēzti,* što bi predstavljalo ie. *kel-,* koja nije dovoljno utvrđena.

Sveslavenska osnova *čez-* stoji u prijevoju sa sveslavenskom osnovom *kaz-* u stcslav. *kaziti* »ἀνατρεπεῖν«, koji u hrv.-srp. postoji samo u postverbalu *kaz* m »nakaza, strašilo« kod sjevernih čakavaca, u hrvatsko-kajkavskom i u slovenskom, s prefiksima *na-, napo-, izna-, una-, pro-:* u faktitiva *nakaziti, nakazím* pf. (Vuk) = *nakazit, -azem* (Kosmet) »učiniti koga nakaznim« = *nakaziti* (Vinkovci) (pored *nakázati, -žem,* koje se danas ne govori) prema impf, *nakazivati, nakazujem* (Lika), *iznakáziti, iznakāzīm, unakaziti* (Lika K). *ARj* ima od posljednjega postverbal *napokaza* (nije potvrđeno više puta). Samo *krpiti* ne postoji kod nas, premda je Budmani s, .vio za nj posebnu natuknicu u *ARj,* misleći da odatle dolazi *kazan* (v.). Bez prefiksa se *kaziti* nalazi u slovenskom i u drugim slavenskim jezicima. Kod nas je propao zbog izbjegavanja homonimije u prezentu *kažo > kažem* od *kázati.* Postojalo je ipak miješanje s *kazati.* Tako *raskazati, -žem* pf. (Palmotić) »iznakaziti«, odatle pridjev *raskazan* (Gundulić) »iznakažen«. Postverbali su odatle *nakaz,* gen. *nakaza* (Kosmet) = *nákaz* m »monstrum«, *nakaza* f »monstrum, sinonim: grdoba«, s pridjevima na *-it nakazit,* s apstraktumom *nakazitost,* na *-ьn nakazan, nakazna,* odatle poimeničenje *nakazna* f, na *-īk* m prema f *-ica nākaznik* prema *nakaznica, näkazniče* n (Kosmet) = *nakaznica* (Piva — Drobnjak), augmentativ *nakažetina* (Trpanj). Od nepotvrđenoga *skazili* na *-ilo skazilo* »strašilo«, pridjev na *-ьn skazari* »nevaljan«, na *-Ijiv skazljiv* »hinjen«, poimeničen na *-ьc, skazIjivac* m prema f *-ka skazljivka* »čovjek, žena koja hini«. S *pro- prőkaza* »Wassersucht« ima prvobitno značenje kao *čeznuće* »tabes« i *pro(k)šen* (ŽK) »übermütig, mutwillig, izbirljiv u jelu« = slov. *prokšen* istog značenja < **prokažen,* s nejasnom sinkopom od *a.* Rumunji posudiše postverbal *năcaz* = *necaz* m »tribulatio«, sa svojim izvedenicama α *necăji* »ärgern«, pridjevom na *-ošus necăjos, necăjicios* »dosadan«, razvivši psihološko značenje koje se ne nalazi u slavenskim jezicima, *pricaz* (Moldavija) »Ungemach, Unheil«, s pridjevom *pricaznic* »unheilvoll«, *pricaza* f »Aussatz« < *prőkaza* (s promjenom prefiksa) s glagolom *pricăji* »1° schänden, 2° aussätzig werden« i *pricăjitură* »Schändlichkeit«. Za prijevojni oblik *kaž-* nema parcela u baltičkoj grupi, ali ima u ie. jezicima *(fgak-* »mršaviti«, njem. *hager).* Machek i Holub možda bez potrebe dijele *kaziti* od *čeznuti,* dovodeći *kaziti* u srodstvo s lit. inhoativom *kežėti, kežu* »ukiseliti se«, koje može biti od *keža* »bijeli sir« a ovo zacijelo od njem. *Käse.*

Lit.: ARj 2, 18. 20. 4, 78. 80. 501. 908. 921. 7, 385. 386. 388. Vuković, *SDZb* 10, 391. *Elezović* 1, 437. *Miklošič* 36. 114. *SEW* 1, 153, 498. *Holub-Kopečný* 166. *Bruckner* 223. 674. *Vasmer* 504. *Trautmann* 132. Wiedemann, *KZ* 33, 162-163. Uhlenbeck, *PBB* 35, 172. *KZ* 39, 258. 40, 552-561. Osten-Sacken, *JF* 24, 246. Petersson *IF* 24, 51-52. *Tiktin* 1045, 1249.

ciana f ili *čtan* m (Korčula) »svečana prigoda kao vjenčanje, ženidba, Uskrs, Božić, ili inače svečana prigoda u gradu«. Govorila je riječ stara baka Šiora Mara Trojamuša u Korčuli (70 — 80 god.). Danas se ta riječ ne čuje više. Zbog toga je nemoguće dobiti druge potvrde. Izvjestitelj čuo samo u rečenici: *srebrne nože čuvamo samo za ciane.* Upor. krč.-rom. *kaina.* Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *cena.* Dobro je potvrđen drugi leksički relikt odatle: kol. izvedenica na *-ata cenata > kanata î* (Rab, Cres, Susak, Kaprije, Brač, Korčula,

Vis, Šipan) »likof, likovo (ŽK), gliha« = *kanôta* (Hvar, npr. kod jematve: *dosa si na kanôtu)* = *kanata* (Lošinj) »slava kad je završetak koga posla, večera, pijaca« = *kanata* pored *kanada* (Šibenik) »zadnji preostatak novaca, živežnih namirnica (npr. *danas jej kanada našoj salati; ovo mi je kanata).*

Lit.: Maver, *SIRev* 3, 308-312. *AIV* 84, 767.

čibuk m (Vuk) = *čibuk,* gen. *-ūka* (Kosmet) »1° prut, palica, koju upotrebljavaju mutavdžije pri tkanju (Peći), 2° štap za pušenje (Kosmet: *ljudi su pili duan na čibuk),* 3° danak od ovaca i koza«. Odatle deminutiv na *-e obuče,* gen. *-eta* (Kosmet)*;* indeklinabilni pridjev na *-li* (v.) *čibukli* kao epitet uz *simsija* (v., u narodnoj pjesmi), poimeničenje pridjeva na *-ov* sa *-ina čibukovina f = čibukovina* (Gojbulja, Kosmet) »drvo od kojeg se pravi čibuk«, radna imenica na *-čija čibukčija* m (Vuk) = *čibukčīja* (Kosmet) 1° momak koji čibukom služi, 2° koji kupi danak zvan čibuk, 3° koji pravi čibuke, lule, muštikle«, na *-luk čibukluk* (upor. *cigarluk).* Denominali na *-ati čibukati, -am* impf. (Vuk) *(iš-)* »prutom udariti što da iziđe prah, isklofati (v.)« = *iščibikati, -am* (Dubrovnik: *u > i* nastao unakrštavanjem sa *išibikati* za *išibati).* Taj denominal sadrži prvobitno značenje turske riječi. Balkanski turcizam (tur. *çibuc* < perz. *čub* »batina«, *čob* »drvo«): rum. *ciubuc,* bug. *čibúk, čibukčija,* čine. *ciubuche f, ciubucci,* arb. *fimbuk,* ngr. τσιμπούκι.

Lit.: ARj 2, 20. 4, 86. *Elezović* 2, 445. *Mladenov* 685. *Pascu* 2, 126., br. 336. *GM* 447. *Miklošič* 36. *SEW* 1, 156. Vasmer, *RSl 4,* 172.

číča m (Vuk, Kosmet) »sinonim: stric«. Kao i kajkavsko *kum* (v.) može biti prenijeto kao naziv za svakog starijeg čovjeka koji nije po srodstvu stric. Veže se s ličnim imenom. Skraćuje se u *ča* (haplologija, Slavonija, Bačka). Hipokoristik je odatle *ciko* m, *čile* (u Hrvatskoj Krajini kao nadimak). Od hipokoristika *ciko* mijenja se u *čika* (Vuk, Srbija), ovamo sa *ć* mjesto *č ciko* m »stric od milja« (u Pivi-Drobnjaku); *čika* se naziva starije muško. Odatle pridjevi na *-in, -ov člčin, číkin, číkov,* deminutiv *čikica* m i hipokoristik na *-an čikan.* Vjerojatno odatle i bosansko prezime *Cičić* (Kreševo, Zavidovići, Biljačići, Derventa, brda između rijeke Rame i Gornjeg Vakufa, Kupres, katolici). Balkanski turcizam *(fife* »tetak«): bug. *čiča, čičo, čtčko, čina* (haplologija) < »čičina žena«. Upor. i *kika* m (Vojvodina) »ime što ga mlada pridijeva starijem muškom«.

Lit.: ARj 2, 20. 25. 4, 950. *Mladenov* 85 -86. *Elezović* 2, 451. Vuković, *SDZb* 10, 405.

čičimak, gen. *-îmka* m (16. v., Vuk$_3$ Dubrovnik, Ranjina, Vetranie) = (sa drugim sufiksom *-ka) čičinka* f (Rab) »ziziphus vulgáris, tal. giùggiolo, zizzola, sa *m* mjesto gr. *φ* (upor. *Jacobus > Jacomus)* sic. *dzídzimu, yojemę* (Napulj)«. Upor. arb. *qimç* (Skadar) »Brustbeere«, *kīmča* (s članom, Ulcinj) »drvo malih grana, plod se jede kao voće, kao maslina« pored *tindzife,* sa umetnutim *n.* Južnotalijanske paralele govore u prilog mišljenju da je *čičimak* dalmato-romanski leksički ostatak, možda sa našim nastavkom *-tk* od gr. ζίζυφον < ar. *azufaifa* (Štrekelj izvodi iz kosog padeža: **čičifak > *čičifka > *čičivka > čičimka,* kao *glamnja < glavnja, > čičimak).* Metafora je *ličinke* f. pl. (Vuk, Boka) »sitan grah koji se zove *žižole* (< tal. *zizzola)* i *kinkavica* od· *kimak* (v.)«. Naši sufiksi *-ъk i -ka* zamjenjuju se sa *-ndra* (upor. *selendra,* pejorativ od *selo)* u *čičindra* = *cicindra.* Nema obavještenja o afektivnoj vrijednosti tih oblika. U tal.-mlet. *zizzola > žižule* (Cres), slov. *zizola, žižulek* »Judendorn« zamijenjen je grčki dočetak -φος lat. deminutivnim sufiksom. Tal. varijanta *giuggiola > džudžola* (Šulek, pisano *dudule* i navedeno da je isto što tal. *giuggioli,* plod).

Lit.: ARj \, 777. 2, 21. 3, 540. *Pleteršnik* 1, 103. 2, 922. *REW*[3] 9627. *Prati* 499. *DEI* 1819. *GM* 227. 441. Stürm, *ČSJK* 6,50. Štrekelj, *DAW* 50, 13. *Lokotsch* 2228.

čičmak m (Belostenec, pisano dva put *chichmak)* »jestvina iz meda i maka, drek z makom« = *makvići* m. pl. (Jambrešić s. v. *»cocetum* . . . makviči ali druga jestvina z medom i makom pripravljena«, kod oba leksikografa ovako se glosira spomenuta latinska riječ *cocetum* »mets composé de miel et de pavots« < gr. κοκητόν). Dolazi od madž. *makcsik* (postoje i oblici *makocsik, macsik)* »Mohnnudeln« < madž. *mak* »mak, pavot« + *esik* »Nudeln«. U prvom je obliku nastupila metateza *(*makčik > *čikmak,* s asimilacijom i disimilacijom > *čičmak).* Druga je riječ zadržala redoslijed madžarske složenice, ali je izmijenjen dočetak.

Lit.: ARj 2, 22. Štrekelj, *DAW* 50, 13.

čičōka f = *čičovka* »sitna repa, helianthus. tuberosus«. Od madž. *csicsóka.*

Lit.: ARj 1, 22.

čičur m = *číčur* (krv.-kajk., Koprivnica, slov.) »Lerche; sinonim: ševa«. Slijedeće su varijante sa *n: (incur* (Božjakovina), *čančir* (Valpovo), *čančerka* (Brođanci). Od madž. *csicsörke* »Flachsfink, Citrinchen, Rothänfling«, prema Štrekelju.

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 13. Hirtz, *Aves* 54. 62-3.

cîf = *č'tvt* (narodna pjesma, Banja Luka, Mostar) = *cif t* m (Kosmet) »1° sinonim: par, 2° jaram, kad je riječ o volovima, 3° vrsta, parnjak«. Odatle u deklinaciji na *-e: čifte,* gen. *-eta* (Kosmet) »1° zadnje noge u konja, 2° lovačka puška sa dvije cijevi, duplônka (ŽK)«, odatle u Mostaru *čifteli* i *čiftelija* f (Kosmet) = *čiftelija* »1° vrsta tambure, 2° puška sa dvije cijevi« = *čiftelija|čivt-* (Bosna) »nesretnik, smutljivac, spletkar« i .prilozi *čivtimice* i *čiftom* »obim nogama u jedanput« u Dalmaciji (Podgora, Pavlinović), izopačeno *džiltimice.* Obje riječi su balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çift* < perz. *juft,* iranski awesta *yuxta* »upregnut«, srodno s lat. *jugum,* našim *igo, v.;* tur. *çifte* »dvostruk«): bug., arb. *cifi* i *čifte, čiftelija* »à deux canons«, cine. *afte* f »1° paire, couple, 2° fusil à deux canons«, *ciftili* »méchant«. Veoma važna je izvedenica od iste osnove na *-čija čifčija* m (Vuk) = *čivčija* (narodna pjesma) = *čipčija* = *čipčija* pored *čijčija* (Kosmet) »kmet, koji sjedi na čitluku, obrađuje ga i daje *čitluk -sahibiji (= čiflbk -säjbija,* Kosmet) ugovoreni dio«. To je bio važan agrarni termin u feudalnom uređenju prije i poslije okupacije Bosne i Hercegovine po Austro-Ugarskoj. Odatle pridjevi na *-in, -ski čipčljin* (Kosmet), *čičpči(n)ski,* odatle na *-hk cipčikk* (Kosmet) i pl. *Čipčije* toponim (Drobnjaci, Banja Luka), prezime *Čipčič.* Turska izvedenica na *-çi çiftçi* »ko sa jarmom volova ore i obdjelava zemlju, težak zemljodjelac« u najužoj je vezi s drugom apstraktnom izvedenicom na *-luk = -lak* < tur. *lik: čitluk* m (Vuk, Srbija, Bosna, u Dalmaciji i u Kosmetu toponim) = *čivluk* (Crna Gora, također toponim) = *čivlak* (Makedonija) = *čivlak* (Kosmet, toponim 1789.), od tur. *çiftlik* »Landgut« (jednom u grupi od tri suglasnika ispao /, drugom srednji suglasnik í)· Turski apstraktum znači upravo prvobitno »upregnut par volova, koji oru zemlju« > »zemlja koju može izorati par volova«. Upor. za sličan razvitak njem. *Joch* i naš *igo* »1° jaram, 2° jutro zemlje«. Odatle se razvilo značenje, razumljivo kod nomada, »Landgut, ferme, métairie, feudalno dobro, koje obraduju čivčije«. Vuk definira značenje riječi *čitluk* ovako: »imanje koje je osim spahije imalo još jednog gospodara (= čitluk-sahibiju)«. Odatle denominal na *-ati čitlučiti,* radna imenica na *-džija čitlugdžija.* Balkanski turcizam *(ciflik)* : bug. *čif(t')lík,* arb. *çiflik,* ngr. το τσιφλίκι.

Lit.: ARj 2, 22. 39. 49. 51. 3, 537. Skok *Slávia* 15, 337., br. 122. *Elezovič 2,* 446. 448. *Pascu 2,* 124., br 305-308. *SEW* I, 156. *GM* 447. *SEZb 4,* 434. Ćorović, *ASPh 29,* 510.

čiftijáni, gén. *-anã* m. pl. = *čiftihani* (narodna pjesma, s epitetima *krzli* = *krmezli, purli,* također u Jukićevoj narodnoj pjesmi *gaće číftijanej-hane)* »vrsta ženskih gaća u Turkinja; dodatne nogavice pri dnu dimija: *dimije na čiftijane.* [Od tur. *çintiyan].*

Lit.: ARj 2, 22. 136. *Školjić* I, 145.

Čifut = *čifutin* (Kosmet) = *čivutin* m (s *-in* koje individualizira) = *džifutļ-in* (Belostenec) prema f *čivutka — čifutka* (Kosmet) = *čivutkinja.* Odatle: hipokoristik *čiva* m, kolektivi na *-ad* i *-ija čivučađ,* gen. *i* = *čivutija f* (Vuk), na *-e čivuče,* gen. *-eta* n = *čifuče* (Kosmet), složenica s perz. *hane* (v.) *čifuthana* (Bosna) »jevrejska bogomolja« = *čivutana* f (Vuk) »regio Judaeorum«, pridjev na *-ski čivutskí* (17. v.) = *cif uski* (Kosmet), na *-lija* (v.) *čivullija* f »neka igra u kojoj biva velika halabuka«, denominal *čivutariti, čivutarīm* impf. (Vuk) »trgovati kao čivutin«. Taj je naziv pejorativan, upotrebljava se na istoku hrv.-srp. teritorija, a i na zapadu uz *židov* pored *žid* (ŽK). Pored toga *izraza* postoji još *jaudija* m (Kosmet) = *jahudija* i *jèvrejin* = *jevrej.* Posljednji je izraz neutralan sa gledišta afektivnosti; *cifut* je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *Jahud* ime *Jude* sina Jakovijèva u narječima *ğehud* > tur. *çıfıtj cifut):* rum. *ciufut* »škrtac, kajišar, Židov«, bug. *čifutin,* arђ. *cifut.* Lik *jahudija* (v.), koji nije prodro u narod, potječe od arapskog pridjeva *jahůdí.*

Lit.: ARj 2, 50. 3, 535. *Elezović* 2, 451. *Mladenov* 686. *GM* 447. Schwarz, *NVj* 21, 68-74. *Školjić I,* 145.

čiga f (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.) = *čigra* (Vuk, umetnuto *r* nejasno) »sinonim: vitao (v.), trochus, turbo«. Odatle deminutiv na *-ica čigrica* f. Od madž. *csiga.* Galebu slična ptica *čigra* »Hydrochelidon Bóie« nazvana je ovako prema glasanju koje se opisuje sa *krek, krek, krek, či-gra-gra,* odnosno *ki-ki-kie* i *grah.*

Lit.: ARj 2,22. 23. *Bruckner, KZ* 48, 169. Hirtz, *Aves 62.*

čiger m (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.-) = *cinger* »vino koje postaje kad se u kominu nalije vode te prevri, lora«. Od madž. *csiger.*

Lit.: ARj 2, 22. 28.

čik (Vuk, Srbija) »uzvik za izazivanje«, odatle na *-ati čikati, -ãm (sé)* impf. (Vuk) »izazivati koga na natjecanje ili na boj vičući *čik«* prema pf. *čiknuti, -nem* (Vuk). Odatle izvedenica na *-avica čikavica* f »djetinja igra u kojoj se igrači izazivaju da se biju i hvataju vičući *čik«.* Balkanski turcizam (tur. *çık),* imperativ od *çıkmak* »izlaziti, izaći«: arb. *cik* »izadi napolje«. Sam glagol u skraćenom infinitivu glasi *čikma* f (Kosmet) »u hamamu (v.) pribor za brisanje koji hamamdžija (v.) klijentu donese kada hoće iz banje da izađe«. Ista turska glagolska osnova u negativnom obliku nalazi se u složenici *čikmasokāk* m (Bosna, odatle i *čikmali sokak* »ćorsokak« u bosanskoj sevdalinki) = bug. *čikmaz-sokak* »Sackgasse, impasse«, upravo od tur. *çıkmaz-sokagı* »ulica iz koje se ne (= *maz)* izlazi«, u cincarskom je skraćeno u *cicmacă.* Turska grupa suglasnika *zs* stegnuta je u 5. I kauzativni mrski oblik *çıkarmak* »izvaditi« zastupljen je u skraćenom infinitivu *čikarma* f (Kosmet) u primjeru *izvadili mu čikarmu.* Sam glagol nalazi se u čine. *ciđrdisire* koji kao refleksiv znači »poludjeti, devenir fou«.

Lit.: ARj 2, 24. *Elezović 2,* 446. *GM* 447. Skok, *Slavio* 15, 336., br. 118. *Pascu 2,* 124., br. 300. *Deny* § 580. Perušek, *ASPh 34,* 48. *Škaljić I,* 145—6.

čikara f (Račišće, Rab, možda i prezime) = *čikara* (Perast, Prčanj, Rab, Božava) sa deminutivom na *-ica cïkarica* (Tivat, Vrbnik) = *klkara* (Dubrovnik, Baška), *kikarica* (Baška) »1° findžan, šalica za kavu, 2° dubica, kašika«. Od mlet. *Meara* (= španj. *jecara)* > tosk. *chicchera* (17. v.), prema izgovoru mletačke grafije, jednom *eh* = *člć* (upor. *Buković* za *Bukovih* prema službenom mletačkom pisanju *Bucovich),* drugi put na toskánsko *k.* Riječ je meksičkog podrijetla *gicatli.*

Lit.: ARj 4, 950. Budmani, *Rad* 65, 165. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 16. *DEI* 897.

čikoš, gen. *-òsa* m (Vuk, Bačka) »1° sinonim: konjušar, 2° prezime«. Dolazi od madž. *csikós* »equarius«. U narodnoj pjesmi *kikaš* s istim značenjem. Glede asimilacije *č-k* > *k-k* upor. *kika* (v.) za *čika.*

Lit.: ARj 2, 25. 4, 950. *Gombocz-Melich* 1045.

čiktati, *-će* impf. (Kanižlić, subjekt *sinica),* onomatopeja kojom se imitira glas sjenice.

Lit.: ARj 2, 25. Hirtz, *Aves* 392-434.

čil = *čio, čila* (Vuk) »frisch, munter (protivno umoran); sinonim: snažan (v.), silan (v.), svjež«, ie. i praslavenski pridjev. Nalazi se još u slov., češ. *čilý* »rüstig« i u gornjolužičkom. Odatle još pridjevske izvedenice na *-ьn cilan, cuna* i na *-oiňt* (upor. *silovit,* v.) *čilovit (ždrijebao).* Pojačava se u: *čil i zdrav* (v.), Izveden je od osnove *či-* < ie. **auï-, queie-* s pomoću formantą *-lo* (v. *at* kao u *gnjil* od *gnjiti, čulo* od *čuti).* Ta osnova nalazi se u prefiksalnim složenicama od stcslav. glagola *-čuc, -čiti* »mirovati« koji u hrv-srp. dolazi samo u prefiksalnoj složenici *po-,* u imperfektivnom rašírenju *-va-: počivati, počivam (ispo-, napo- se)* i perfektivnom na *-nu-: počinuti, -něm (se, otpo-).* Sama osnova očuvana je i u radnoj imenici kao toponim na *-telj: Pocitelj* (Hercegovina). U Vodicama (Istra) postoji još bez infiksa *-va* -i *-nu-: stočiti se* »otpočinuti se«, odatle pridjev na složeni sufiks -ŕ + *-ьnъ: spočítán* »odmoren«. Upor. slov. poimeničenje *počitnice.* f. pl. »ferije, veliki praznici«. Od *či-* imperfektiv na *-ati* u djetinjem govoru: *čij ati* samo u uspavane! ugarskih Hrvata kad se ziblje dijete: *hajaj* (= hrv.-kajk. *ájati* »spavati«), *čijoj, nunaj (=* zibati se).

Od *ci-* prijevojni je sveslavenski štěpen iz praslavenskog doba tipa *liti: loj* za oznaku svršene (obavljene) radnje: *-kój* koji dolazi također u hrv.-srp kao i u ostalim slavenskim jezicima u prefiksalnim složenicama : prema gr. ανάπαυσες i lat. *reиies: pokoj* »mir, naročito za mrtvoga« (s izvedenicom *upokojiti /se/)* = *pokoj* (Kosmet) »samo u zakletvi: *pokoj mi babine duše, ti to nećeš učinit* (inače cslav. *pokojänije)«, upokoj* (18. v., Srbija), postverbal od *ispokojiti, -im* pf. prema impf. *ispokojívati,* odatle pridjev na *-ьn {spokojan,* određeni *pokojni* (upor. rum *reposât* < lat. *repausatus* od *pausa* > *pauza* »odmor«, internacionalna riječ), ali neodređen sa prefiksom s- (upor. *smiren) (ne)spòkojan,* odatle apstraktum na *-ost* i *-stvo: spokojnost* i *nespokojstvo.* Sam faktitiv na *-iti* bez prefiksa *kojiti* znači u slovenskom »odgajati, gojiti«, u istom značenju i kod Hrvata kajkavaca u Topolovou i kod ugarskih Hrvata. Upor. češ. *kojiti* »stillen (ещ Kind)«, polj. *koić* s prvobitnim značenjem. Slovensko i hrvatsko kajkavsko značenje razvilo se prema tome ir »miriti dijete« > »hraniti ga, gojiti ga« > »odgajati ga«. U *Hvarkinji* 305 mjesto *kojiti* stoji *skojati koga s kime«* izmiriti,

poravnati« u prvobitnom značenju. Značajan je rumunjski slavizam *ogoi* »sedare« u kojem se unakrstiše *ugojiti* (v. *živ)* i *(uspokojiti.* Za prijevoj *či- > к. *диг, *queiē* iz baltičke grupe paralela je stprus. *et-ski-t* »uskrsnuli (od mrtvih)«, odatle *et-ski-nan* »uskrsnuće«. Lit. *pakájus* »quies, pax« je po svoj prilici posuđenica iz poljskoga. Jače se nalaze paralele za *čil* u sanskrtu, perzijskom, lat. *tranquillus* i *quies,* gen. *quietis,* odatle učena riječ *kvietizam,* crkveno *rekvijem* (akuzativ od *requies),* njem. *Weile* — got. *hīoela.*

Lit.: AR) 2, 23. 25. 38. 3, 934. 936. 8, 77. *Miklósié* 116. *SEW,* 166. 538. sl. *Bruckner* 243. 424. *KZ* 46, 240. 51, 227. *HoIкЬ-Kopecný* 107. 179. *Gorjaev* 269. *WP* l, 510. Trautmann, *KZ* 46, 239. Zubatý, *LF* 42, 18-20. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Mazuranić* 1217. Matzenauer, *LF* 7, 33. *Boisacq*[3] 961. *Elezović 2,* 95. Windisch, *IF* 3, 80. *ASPh* 12, 183. Bělič, *JF* 3, 205.

cilās, gen. -óία m (Vuk, 17. v.) = *cilās,* gen. *-āša* (Vuk, narodna pjesma s epitetom *pelivan-}* »equus albuş«. Odatle hipokoristik na *-e: čile* m = *cíle* (Vuk, narodna pjesma) i pridjev na *-atast čilatast* »bijel (samo za konja koji se zove i *Jabučilo,* kalk od *Apfelschimmel = cavallo pomellato)«.* Mjesto složenog sufiksa *-atast* stoji u bugarskom samo *-est: eilest* »s bijelim i crvenkastim dlakama«. Osnova je zacijelo tur. *çil* »1° ptica francolin, gelinotte des bois, perdrix grise, jarebica, 2° njezina boja: couleur grise, gris«. Balkanski turcizam, potvrđen u cine. *cil* »1° nom d'un oiseau, 2° rouan« i u bub. *illők* »vulpin des prés (bot.)«. U ukr. i rus. postoji pridjev *čalyj* »grau, siv« (tur. *çal,* koja riječ nije južno-turska, osmanlijska). Ako je to isti pridjev koji i u *alas,* nejasna je promjena *a > i.* Složeni sufiks *-atast* može se tumačiti turskom imenicom *at* »konj«, upor. *dorat* (v.), ali **čilat* nije potvrđeno. Mogućno je da je *at* zamijenjeno našim sufiksom *-as* (v.).

Lit.: ARj 2, 25. 137. *SEW* l, 135. *Mladenov* 685. *Lokotsch* 387. *Pascu* 2, 124.

cíle, gen.-era n, pl. *čilíči* (Kosmet) »sinonimi: kanurica (ibrišuna, svile, srme), tiriplik, štringla«. Balkanski turcizam *(.çile* »Strähne, Gebinde«), potvrđen i u arb. *çile f* »Strang, Faden«.

Lit.: Elezović 2, 446. *GM* 447.

čilva f (Cres, Šulek) »neka smokva sitna i slatka« = *člvla* (Hrvatsko Primorje) »mala smokva duga repa, najpoznija suvrst«. Dočetak *-va* je kao u domaćim i posuđenim imenima biljki i plodova od njih, upor. *bukva* i *murva* (v.). Metateza *lv > vi* je kao u *zaova — zavla* (ŽK). Daničić dovodi taj naziv iz bogate primorske terminologije smokava u vezu s tal. *giulebbe* i *giulebbare* od vulg. ar. *ǵuleb* < perz. *gulāb* »Rosenwasser«, složenica od *gul* »ruža« (v. *đul)* i *ab* »voda« (odatle Vrazove *Đulabije).* Ta etimologija ne izgleda mogućna fonetski, a možda ni semantički.

Lit.: *ARj 2,* 25. 51. *REW** 3952. *Lokotsch* 742. Šulek, *Im.* 57.

čiljeti, *-im* impf. (Vuk) »extingui, interire«. Semantički postoji veza sa *ckiljeti = škiljiti,* na što pomišlja Daničić, ali bi moglo biti da je to inhoativ na *-éti* od *čil* (v.) u prvobitnom značenju »repose«.

Lit.: ARj 1, 25.

cırnak, gen. *-âka* m »ko posljednji bije, kad djeca igraju kupe (v.)«. Izvedenica je od osnove *lim* dobivena pomoću *-ak* (upor. *bedak, glupak),* koju Daničić nalazi i u impf. *cimati, címeim se* »kad koje dijete izgubi sve orahe u igri osim jednoga pa čeka hoće li mu ostati ili će mu i njega odnijeti«. Daničić izvodi od tur. *cimah* »kupiti«.

Lit.: ARj 2, 25. 26.

čimbur m (Vuk) »1° jaja cijela skuhana u slanoj vodi (nakon iscijeđene vode stavlja se skorup i bijeli luk), 2° jelo od jaja ... da se jaja izliju i prže . . . bez miješanja . . . (Bosna)«. Dolazi od tur. *çırbir = çılbır* istog značenja. Daničićevo izvođenje iz perz. *cumbul* »siromah« ne ide ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 2, 26. Škaljić l, 146.

čimencina f (Šulek, Visovac) »artemísia santonica«. Ostali su nazivi za ovu biljku bliži originalu: *sementina* (Dubrovnik), *semencina, semenčina.* Daničić postavlja ispravno tal. naziv te biljke *seme santo,* bolje *semenzina* (< *semenza* f, Redi) ili *sementina* (Tommaseo), prema s > š > č, posljednja asimilacija *š-ts > tš-ts.*

Lit.: ARj 2, 26. *Prati* 898. *REW** 7802. Šulek, *Im.* 347. 349. 498.

címkati, *-ám* impf. (Vuk) (ó-) = *č'ipkat, -am* (objekt *pita, o-* objekt *koske,* Kosmet) pored *čimkat* »prstima vaditi, čupati sa kostiju sve što se može pojesti« = *čenkat* (Brusje, Hvar) »čupati zubima meso sa kosti« (promjena i > *e* je prema *čekati,* v.). Glagolski nastavak *-kāti* (v.) je deminutivan, umetak *m* kao u

dumbok pred labijalom *p* služio je uklanjanju homonimije s *čipkati* impf, »plesti čipke«. Osnova *čip* kao imenica potvrđena je u Dalmaciji (Podgora /?/, Pavlinović) u značenju »bič (v.) vune otrgnut ili još na runu«. To je očilo poimeničen pridjev *čip* »laxus, fein«, odatle pridjev na *-av čipav* (Vuk, Kosmet) »malih sisa (u živinčetu, o ovci i kozi)«. U Козтеин odatle poimeničenje sa *-ica člpavica* f (ovca, koza) i figurativno *čipav čovjek* »cipija, škrtac«. Odatle na *-ulja čipidja* f »čipava krava« i "možda *začiplčit* pf. »zakržljati« (Brusje, Hvar). Daničić dovodi ovu orno/u u vezu s *čupati* (v.) i *štipati* (v.), koji nisu etimologijski identični, a Mladenov uvjerljivije s ie. korijenom **(s)kei-: *(s)ki* kao lat. *scindo,* gr. σχίζω, raširenim s formantom *ρ* kao *tup* (v.). U vezi s ovom osnovom potrebno je promotriti balkanizam rum. *ṭipă* f »Netz«, riječ koja stoji bez sumnje u vezi s arb. *cipe* f = *dzipe* »feine Haut der Eier« = ngr. τσίπα istog značenja < bug. *cipa* f »Haut«, prema Mladenovu od iste ie. osnove (v. *cijepiti).* Od ove riječi nije mogućno odijeliti sveslav. *čipka f* (17. v.) »dentelles, textům reticulatum«. Madž. *csipke* »dentelles« ne treba uzeti kao metaforu od *csipke* »baca гозае caninae, Hagebutte«, koje je po svoj prilici od *šipak,* gen. *šipka* (v.), upor. slvč. *šipka* »dentelles«, koje kaže da je doista došlo do unakrštavanja obiju riječi. Mogućno je još misliti sa Štrekeljem da je došlo do unakrštavanja slavenske i talijanske riječi *pizza* > slov. *pica,* odatle *pička,* izvedenica koja je zbog opscene homonimije morala biti uklonjena germanizmom *špica.* Upor. i pod *čipka.*

Lit.: ARj 2, 38. 39. *Elezović 2,* 47. 446. 448. *Gombocz-Melich* l, 1090. *Miklošič* 36. *Mladenov* 676. 686. *ASPh* 36, 118-119. Štrekelj, *DAW* 50, 13. *GM* 441. Hraste, *JF* 6, 211. 214.

-čin[1], rijedak sufiks kojim se prave radne imenice od glagolskih osnova, zastupljen u starom jeziku u obliku *-lija: tepčijajtepačija* (v.), nalazi se samo -u *gončin* m »koji goni« (prema Vuku, iz Like), *merčín* m »koji mjeri« (ŽKU). Odgovara češ. *-či* (tip *krejčí* »krojač«), rus. *-lik* (tip *izvoščiK),* stcslav. *-či* (tip *knjigtči).* Ne će biti turskog podrijetla, nego je složen od *-ьc,* koji tVori radne imenice (tip *pisac)* i *-ä* (tip *sodii > sudija),* koji služi istoj funkciji. Dodatak *-n* = rus. *-k* nastao je od potrebe stavljanja u deklinaciją *o* budući da *-ti* ne postoji više u jeziku.

Lit.: Marette 282. Vaillant, *PF* 18, cz. 2, 157-160.

čin[2] m (Vuk, 13. v.) »1° oblik, način, 2° radnja, djelo, У u folkloru (pl. *čini* m. pored f kod Radnica i u Vukovoj narodnoj pjesmi l, 620) incantatio, magija, 4° prema stcslav. značenju τάξις »red«, danas činovnički razred (prema Marelicu < rus. *cinъ* »Rang«)«. Ta imenica deklinirala se nekada po deklinaciji *u* kao *syni synu synovi.* To se vidi po izvedenici *činovnik* koja je poimeničeni pridjev na *-ik* od *cino ьnъ,* odatle i pridjev *člnovni,* na *-ski činovnički.* Prema Marelicu *činovnik* je rusizam. Kod dva pisca 18. v. *čina* f znači »formi«, isti rod. Od *čin* je faktiliv na *-iti činiti, -im* impf. (13 v., *do-, iš-, na-, ob, od-, po-, pri-, raš-, sa-, u-, za-, zău-).* Odăile postverbali: *náčin* (14. v.) = *náčin* (Vodice), *učin, iščin* (18. v.), kalk za lat. *effeetus* od *iščiniti* »posve učiniti« (Pavlinović). Neki postverbali dobivaju još sufiks -afo, *-bka,* tako *očinci,* gen. *-aka* m i f (Trogir, Slon, Vuk) pored *očinke,* gen. *-aka* f (Mikalja) »kad se žilo čini, onda ono ispod resela što oslane« = *očimak,* gen. *očimka,* pl. *očimci* (Riječka nabija, Crna Gora, sa *m* < *n* prema mijenjanju u deklinaciji pred suglasnikom), odatle *očimati* i *raščimati* (Della Bella, Stulić) »očehnuti jagode«, i *učinak,* gen. *-nka.* Iterativ *-činjati* dolazi samo u vezama s prefiksima *iš-, izna-, do-, o-, pri-, s(d)-, za-, raž-: iščinjati, iščīnjām* (Dalmacija, Folgora, Pavlinović) »vijali žilo«, *iznačinjati, iznačinjām* »posve načinili«, *dočinjati, dočinjām* (Srbija, Milićević), *načinjati, načtnjem, očinjati, očinjām* (objeki: *kletve s nekoga), pričinjati se, sačinjati* (Kavanjin), danas obićnije *sačinjavati, ščinjati se* (Vodice) »pretvarali se«, *šćínjati se* (štokavski) »zaudern«, *začinjati* »pjevali« (?), *raščinjati* pored *raščinjivati, raščinj'evatí, -ujem* (18. v.). Zabilježili Ireba još neka značenja: *činiti šito* »na rešelu trijebili«, *činiti kozu, učinet ruke, čašire* (Kosmel) »izmrljati«, sa refleksivom *se činiti se* »sich stellen«, *učinit se budala, učini se mukajet* (Kosmel) »pobrini se«, neobično *čini mi se* »es scheint jnir«, *začiniti, začinīm* pored *začinjeti* (Piva-Drobnjak) »reći«, *začiniti komu* (Vodice) »nekoga začarati«. Prema romanskom razvitku od *facere* > fr. *faire,* tal. *fare* postao je u Dalmaciji *činiti* pomoćni glagol za tvorenje kauzalivuma već kod Marina Držića 302: *koji ga je vrag činio pustit iz tamnice.* Običan je izraz u Dubrovniku *nemoj me činit čekati* »nemoj da dugo čekam«. Romansku sintagmu ovog lipa mi prevodimo obično posebnim glagolom, kao fr. *faire aller* »tjerati«, *faire voir* »pokazati«. U Kosmetu se imitiraju turske sintagme *sa-etmek* mjesto naših glagola: *činet pazar* »cjenkati se«, *činet*

izmet »služiti« (v. *izmećar);* u narodnoj pjesmi: *seir čini lijepu Patu* prema tur. *seir etmek* »promatrati, gledati, fiksirati«, *nićah (unciniti djevojku* »vjenčati«, *nijet (unciniti* »nakaniti, namjeravati«. I njemačko *machen* imitira se u *ne čini ništa* < *es macht nichts,* mjesto *ništa za to.* U izvedenicama i složenicama ima također prevedenica (kalkova): *činjenica,* koja je poimeničenje participa perf. pasiva s pomoću *-ica,* odgovara posvema lat. *factum-* > fr. *fait,* koje se govori kao posudenica *fakat,* gen. *fakta ïfil,* radne imenice na *-ъc* od participa perf. aktiva *činilac* m (17. v., Stulić) prema *činilica* f »incantatrix« od *(op)£initi* »začarati« danas se govori pored tuđice *faktor;* apstrakta *zločinstvo* i *dobročinstvo* stvorena su prema grčkom i drugim jezicima; mjesto *zločinstvo* govori se na zapadu *zločin,* odatle radne imenice *dobročinitelj* i *zločinac.* Od izvedenica treba još spomenuti radnu imenicu na *-telj činitelj* m (16. v.), apstraktume na *-ba cimba* f (17. v.), od koje je nastao neologizam *čimbenik* za *factor,* i *nácimba* f (15. v.) koja se nije održala. Zanimljiv je prilog *kočinje* »domaći sinonimi: tobož(e), navlas (v); turcizam: bajagi (v.), doja = kodoja (v.)«, sastavljen od *kao* i participa prezenta *čine* (sa *nj* mjesto *n* prema iteratīvu *-činjati)* i u čakavskom pridjev *{ča sam) čineći, -ía* (ŽK). Deminutiv na *-kati cinkati, -ãm* »1° izvlačiti žice iz krpe, 2° otkidati lišće«, *očinkati* (Mikalja). Nije etimologijski isto što i *čimkati, -om* (Vuk) »cupkati meso sa kosti (v.)«. Glagol *činodéjstvovati* »obavljati službu božju« je iz crkvenoslavenskoga. Imperativni kompozitum je *činiluda* (Obradović) »simulatus stultus«, nije ušao u književni jezik kao ni *beščinje* »nerad, inercija«. Prerna značenju polj. *składacz* »pjesnik« od *skladati* (v), mogla bi se shvatiti radna imenica izvedena s pomoću čakavskog i kajkavskog nastavka *-(a)vac začinjavac,* gen. *-avca* (Marulić) »poeta« od *začinjati* »pjevati, otpijevati«, prema čemu bi postverbal na *-ka zacinká* f značio »ποίησις, pjesma«, ali je isto tako mogućno tumačenje od *začinjati* »entonner«, iteratív od *-četi* (v.). Razvitak ovih za književnu povijest vrlo važnih termina u vezi je s crkvenim antifonama. Glagoli *činiti* i postverbal *čin* idu u sferu kulturnih termina. Zbog toga Rumunji posudiše administrativne izraze *čin, činovnic,* kao i apstraktum *pricină f* »razlog, povod, uzrok«, odatle njihov denominal *a proemia* »prouzročiti« i radna imenica na *-aš prieinąs* »uzročnik« koji ne žive u južnoslavenskom, a Madžari *csin* i *csinálni.* Arbanasi posudiše *pofinge.* Riječi *čin* i *činiti* sveslavenske su iz praslavenskog doba. Za njih nema paralela u baltičkoj grupi. Upor. ipak *skinti,* stprus. *kín-.* Od ie. jezika pružaju usporednice sanskrt, awesta i perzijski. Iz njih se vidi da je prvobitno značenje bilo »redati, postavljati u red, jedno na drugo u kup, sakupljati«. Ie. osnova *quei-* koja se s prijevojem *ei-oi* nalazi u gr. ποιέω, raširena je u slavenskom formantom *-no* kao u sanskrtu *cinoti* »3. 1. on reda«. Bez toga formantą dolazi ista osnova s istim prijevojem kao u grčkom u slav. *kojç, kojiti,* ali ta nije zastupljena u hrv.-srp.

Lit.: ARj 2, 25. 26. 27. 28. 37. 4, 83. 255. 5, 143. 8, 166. 518. 520. 10, 173. 13, 367-73. *Miklósié* 36. *SEW* 1, 156-7. *Trautmanñ* 124. *WP l,* 510. *Bruckner* 82. Belić, *Príroda* 310. Maretić, *Savj. 9.* Ribarić, *SDZb 9,* 169. 196. Vuković, *SDZb* 10, 386. *Elezović* 1, 203. 246. 2, 399. 447. Vaillant, *RES 19,* 169. 22, 19. Matzenauer, *LF l,* 32. Budimir, *NJ 2,* 232. Asbóth, *Nýt* 3, 276. *GM* 350. Meringer, *IF* 17, 155. 156. *Boisacq³* 799-800.

činar m (Kosmet) »platan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *çinar):* bug., arb. *cinar,* čine. *cinar* »platane d'occident, d'orient«.

Lit.: Elezović 2, 447. *Mladenov* 685. *GM* 447. *Pascu 2,* 125., br. 318.

činčati, -α pored *-ča* impf. (Kanižlić), onomatopeja u kojoj se oponaša glas zebe (v.). Odatle zacijelo i *činkovac* = *sinkovac* = *šinkovac* »fringilla coelebs, Buchfink« po glasu *čin, cink, sink* ili *šink* kojim se opisuje mužjakovo dozivanje ženke.

Lit.: ARj 2, 27. Hirtz, *Aves* 63. Fink, *Im.* 21.

čingrija f (17. v., Krnarutić) »1° zvonce, praporac, 2° prezime (Dubrovnik)«. Miklošič označuje tu riječ kao hrvatsku u značenju »tursko glazbalo«. Dolazi od tur. *çıngırak* »Klingel, Schelle, Handglocke« prema tur. *çıngır* »laut und hell« (onomatopeja), sa sufiksom *-ija.* Daničić izvodi od tur. *çınırdak,* a to se fonetski ne slaže.

Lit.: ARj 2, 28. *Miklošič 41S. Školjić* 1, 147.

činija f (Vuk, 17. v.) = *činija* (Kosmet) »sinonimi: kalenica (v.), zdjela (v.), tanjur; svaki sud od pečene zemlje ili porculana strane izrade«. Odatle deminutivi na *-ica, -iče: cìnica* f (Vuk, í < *iji), činíce,* gen. *-eta* n (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla *{cin* »Kina«, perz. pridjev *čini* »kitajski, se. porculan« : tur. *çim* »Tonfliese, Kachel, Fayence«): bug. *činija,* arb. *cent.*

Lit.: ARj 2, 28. *Mladenov* 685. *GM* 447. *Elezović 2,* 447.

čiopa f (Dubrovnik), upor. dubrovačko prezime 13. v.: 1253. *Čelpa.* Zove se i *sipokril* m »cypselus apus«. *Čiopa* = *celpa* stoji zacijelo u vezi sa gr. κύψελος »hirundo riparia«, κύφελλα > **cypela* sa metatezom suglasnika /. *Sipokril* je možda pučka etimilogija mjesto gr. riječi. Stulić je krivo pročitao fa)d Mikalje *dopa* i transkribirao *čopa,* kao da je *cio-* talijanska grafija. Ta kriva transkripcija ušla je u udžbenike kao *čopa,* kako se ne govori.

Lit.: ARj 2, 38. 59. Zore, *Rad* 115, 160. Hirtz, *Aves* 37-8. 40. 66. 430. 456. Fink, *Im.* 24. Jireček, *Romanen 2,* 16.

cupka f (17. v., Vuk, danas općenita riječ u književnom jeziku; u Dubrovniku ne postoji) »špice (ŽK, slov., hrv.-kajk.) < stvnjem. *spizza,* nvnjem. *Spitze, picilj* (Dubrovnik, v.)«. Deminutiv na *-ica čipčica,* radna imenica na *-ar č'ipkar* (Vuk), pridjev *čipkarev, -crv,* denominal na *-ati čipkati, -ām* »plesti čipke«, pridjev na *-oči člpkaći* (Srbija). Balkanska riječ madžarskog podrijetla (madž. *csipké):* slov. *čipki, cipek, gen.-pka* »Franse«, bug. *čipka* »Spitzen, Besatz«, rum. (Erdelj) *cipcă,* ngr. τσΕπκα. Pored toga isti madžarizam se nalazi u jezicima koji graniče s madžarskim: u slovačkom, moravskom, ukrajinskom, kod erdeljskih Sasa. Kojim je putem došao u Madžarsku, nije utvrđeno kao ni etimologijsko postanje. Čini se ipak da je dočetak *-ka* slavenskog podrijetla kako misli Štrekelj koji tumači *čipka* iz njem. *Spitze* a to iz tal. *pizza* sa našim deminutivnim *-tka.* Upor. i pod *čimkati.*

Lit.: ARj 2, 39. Štrekelj, *DAW* 50, 13.

čir m (Vuk, 17. v.) = *čiraj* (Dalmatin, 16. v., i slov.) = *čiraj* (Slum, Istra) = *ciraj* (Cres) = *čirjak* (Belostenec, Vrančić, Voltidi) = = *čirjak* (Vodice, Istra) = *čvír* (Rađevina, Bosna) »Geschwür, furunculus«. Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba: ukr., rus. are/, gen. *čirja,* bug. *čirka* = *cirka* pored *cirej,* polj. *czyrak,* ne postoji u češkom. Odatle denominal *očiraviti se* (Lika), od pridjeva *čirav* koji je slabo potvrđen. Oblici na *-aj* < *ų* po svoj su prilici poimeničeni određeni pridjevi m. r. (upor. za pridjevske poimeničene dočetke *-aj* = *-ej* toponime *Blagaj, Belej).* Neodređeni je pridjev poimeničen s *-jak* u *čirjak* = polj. *czyrak.* Ako je tako, onda bi *čir* bio prvobitno neodređeni pridjev koji se može uporediti s gr. pridjevom σκιρρός »tvrd« i imenicom σκίρρος »tumeur dure, squirre. Neobjašnjeno ostaje umetnuto *v* u *čvír.*

Lit.: ARj 2, 39. 120. 8, 8. 520. *Miklošič* 36. *SEW* 1, 157. *Pleter'snik* 1, 104. *Bruckner* 82. *Mladenov* 686. Tentor, *JF* 5, 204. Ujinski, *RFV* 69, 12-23. 70, 258. i sľ. Kuzmić, *NVj* 24. *Bmsaca³* 877. *GM* 20.

čirak, gen. *-aka* m (Vuk, Belostenec) = *čirjak* (Bosna) = *čarjāk,* gen. *-aka* (1780., jedanput u Dalmatinca Zoričića) »sinonim: svijetnjakji-cnj-«. Taj turcizam *{çırak* »flambeau, lumiera, žižak, fenjer« je potvrđen samo kod nas. U Kosmetu se govori *čirahk* m »suho drvo kojim pekari potpaljuju vatru u pekarnici«, izvedenica na *-luk* (v.) od *çıra* »luč«, za koju izvedenicu Elezović tvrdi da je nema u turskim rječnicima, citirajući *çira komák* »potpaliti«. Tur. *çıra* je možda u vezi s *çirãk.* Drugo značenje turcizma *çırak* »šegrt« balkanska je riječ iz oblasti zanatstva: *čirak, gen. čirdka* (Vuk) = *čirak* (Kosmet), odatle deminutiv na *-e čirače,* gen. *-età,* pi. *čiračići* »šegrtče«, bug. *čirak,* odatle *čiraklak,* rum. *cirac,* odatle *ciraclîc* »Lehre«, cine. *cirac,* odatle *eindicke* f, arb. *çırak,* ngr. τσιράκι/τσουρ-. Značajno je još značenje: *čirak se učinit* = *očiračit se* »obogatiti se, usrećiti se«. To značenje dovodi Elezović u vezu s perz. *čirag* »onaj koji je dobio poklone ili službu«.

Lit.: ARj 1, 803. 2, 39. *Elezović 2,* 47. 448. *Pascu 2,* 125., br. 326. Skok, *Slávia* 15, 337., br, 121. *GM* 448.

Čiribiri m. pl. ili *Ćilibiri* i *Čiribiri* (s disimilacijom r-r > *r-l),* isto sa sufiksom *-ъc* > *-ac Ciribîrci,* etnik, naziv što ga daju istarski Hrvati tzv. Istrorumunjima koji su se sami nekada zvali u svom jeziku *Rumar* (usp. *Rumeri,* naziv koji je zapisao za njih Ireneo della Croce, 1627—1713.) < *Romāni* < *Roma,* danas *Vlasi.* To su doseljeni sa Velebita dvojezičnjaci pod Učkom koji jos ne năpustise svoj jezik, nego ga govore u porodici za razliku od doseljenih stanovnika isto tako sa Velebita i Cetine na sjeverozapadnoj kraškoj visoravni u Čičariji, koji năpustise dvojezičnost i govore samo hrvatski prema istarskom dijalektu, a zovu se *Čiči* ili *Čiči,* sg. *Č'ić,* gen. *Čiča* = (sjeveročakavski) *Čić, Čič* (Žejane), 1463. u hrvatskom psaltiru, 1499. *Czyschnlandt zwischen Wessen und Krabaten, Zygen* i *Zitsen* (Kuripešić, 1530.). Horonim *Ćićarija* =

Ćićarija sadrži složen sufiks *-arija* < lat. *-arius* + *-ija* (v.). Prema tem nazivu pravi se za njih novi istarski etnik na *-janin* ili na lat. *-anus* > tal. *-ano Čičerani = Ciceram,* odatle istarsko prezime *Ciceron.* U mletačkom govoru Pule i Trsta *ćUo* (pisano tal. *chicchio)* je svaki »slavenski seljak Istre«. Opatijski gosti zovu domaće hrvatske stanovnike također *Clć.* Ovamo ide i istarsko prezime *Cić* koje pišu Talijani prema mletačkom pravopisu *Chichio, Chicco,* čitano na toskanski *Kik,* kroatizirano *Kikcvić.* Naziv *Ciribiri* nastao je u istrum. *fire* < lat. *∂uem* »tko«-i *bire* < lat. *bene* »dobro«, a *Ciii* od *ce* < lat. *quid* »što«. Upór. za takve nazive kod nas: *Kajkavci, Cakavci* i *Štokavci,* slov. *Prieki* < *prie* »prije«, makedonski *Mijaci* od *mije* »mi«. Upor. još *prkelati.* Ostaci su njihova jezika u Istri prezimena *Faraguna* < *fără gună* »bez gubera«, *Poropatić* < *fără pat* »bez kreveta«, *Zenzerović.*

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 141. Skok, *HE* 4, 399. Puşcariu, *Istrorom. 2,* 44. *Cadastre* 512. 355. 260. 218. 227. 375. 378. 511. 116. 137. 223. 247. *Cadastre, Suppi.* 106.

ciružik m (Dubrovnik) = *čirudžik* (17. v., Kašić) »vidar, ranar«, pridjev *čirudžikov,* danas *kirurg* (na zapadu) = *hirurg* (na istoku) kao internacionalna riječ (pridjev *kirurški* = *hiruršKf).* Od sttal. *cerusico* (14. v.) = (Kalabrija) *cirùgicu* izvedenica na nenaglašen sufiks lat. *-icus* > tal. *-iço* od *cerusia* (15. v.), od lat. *chirurgiens* < gr. pridjev χειρουργικός od χειρουργός, -ία, složenica od χειρ »ruka« i ἔργον »djelo«, -ουργός »koji djela rukom«.

Lit.: ARj 2, 40. Budmani, *Rad 65,* 165. *REW*[3] 1875. *DEI* 874. 911.

čist, *čista* (Vuk, 13. v.) »purus, rein«, ie., baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Toponim *Cista* (Dalmacija). Prilog *čisto* (hrv.-kajk., Kosmet) »1° vrlo, sasma, posve, 2° upravo (Kosmet)«, također stcslav. U religioznoj terminologiji *čista srijeda* »početak korizme, kad se ne mrsi«, *čistí ponedânik* (Kosmet) »prvi ponedjeljak od časnih posta«, *čista nedjelja* (pravoslavci) »prva nedjelja časnog posta« (nazvana tako prema gr. ἡ καθαρά ἡβδομάς, prema grčkom su i ostali spomenuti termini), *precista* epitet za *Bogorodicu,* koji posudiše Rumunji: *preacista* f. Ime biljke *čist* = *čistac* pored *čistac,* gen. *čisca,* 1° »stachys recta L., 2° euphorbia lathyris L.«. Da je pridjev bio poimeničen s *-ьc* (upór. i stcslav. *cíмьcъ* »kositar, stamnum«, upór. i stcslav. *kasiter, rekše čistoe olovo")* dokaz je imenica *čistac* s različitim značenjima: »1° jaje iz kojega se ne izleže pile (zove se i *bistroe), 2°* jalova matica (pčelinja), 3° čist čovjek, 4° čistina«. Ova imenica ušla je i u frazu *nešto na čistac izvesti* (potvrde od 19. v., Pavlinović) i *izaći na čistac* što je prema Maretiću kalk od njem. *etwas in's Reine bringen, aufs Reine kommen.* Pridjev je proširen složenim nastavkom *-menit,* u kojem *-men* potječe od *trezven* > *trizmen* (v.): *čismenit* »koji pazi da mu je sve čisto«, odatle na *-ka čismēnka* f »čismenita žena«. Naročito treba istaći da određeni oblik *oşti, ăsta, cisto* služi u Istri (Vodice) za pojačanje pridjeva za totalitet *vas, sva, sve: vaščīsti* »posve čist«. Postojanje se te upotrebe može objasniti unakrštavánjem štokavskoga *čit* (v.) i pridjeva *čist.* U religioznoj terminologiji dobiva i prefiks *pa-: pačista neđelja* (15. v.) »treća nedjelja posta« = *akačista* (Piva-Drobnjak), gdje je *pa-* zamijenjeno s nejasnim *aka-,* slično i *pačisti ponedelnikb* (15. v.); *čist* i *nečist* poimeničuju se s *-ina* za apstrakta *čistina* f »freies Feld«, sa *-inja čistinja f,* sa *-ilo* za oruđa, mjesta (v.) *čistilo* (17. v., u katoličkoj religioznoj terminologiji za gr. σέβασμα = lat. *purgatorium* > (posuđeno) *purgatorij(a), pragatorje* itd., danas zamijenjeno s *čistilište* (za koje nema potvrde kod starih pisaca), dva apstrakta na *-oca, -ota (ne)čistoća* (15. v.) = *(ne)čistota* (13. v.), kod Marulića *nečistoć* f = *nečist,* gen. -í f. Nisu dosta jasne tvorbe: *nečislac,* gen. *-aca* (Bandulavić) »nečist čovjek« = *nečislet* (Morača, Crna Gora) »pogan, gadan čovjek«, isto što i poimeničenje *nečisnik* m prema *nečisnica* f. Vjerojatno se radi u *nečislac* = *nečislet* o disimilaciji *n-n* > *ŋ-l* i. zamjeni sufiksa *-ik* sa *-ьc.* Ali *-et* u *nečislet* i nakon toga ostaje neobjašnjeno. Možda je to nastalo unakrštavánjem sa turcizmom *nálet.* Sa *-nik* postoji još *čisnik,* a *nečist* poimeničuje se i s *-njăk nečišnjak* »1° bludnik, 2° đavao«. Još postoji radna imenica obrazovana s pomoću složenog sufiksa *-unac* (tip *bjegunac* prema *višćun)* m prema *-unica* f: *čistunac,* gen. *-unca* »purist« (djelomični kalk prema *purist)* prema *čistunica* f (Srbija) »žena, koja čisti kuću i sebe«. Sufiks *-unica* zamijenjen je s *-uljica: čistuljica* (Srbija) u istom značenju. Faktitivum se pravi na *-iti: čistiti, -im* impf, *(iš-, o-, obne-, po-, one-, pro-, raš-, zane.-}.* Od *počistiti* je postverbal *pôčis* = *počíst* m (Kosmet) »vuna što se podstriže ovcama oko repa i vimena«. Iterativ *-čisćati* (18. v.), *-čišćavati, -čišćivati* (18. v.) govori se samo s pomenutim prefiksima. Imperativna je složenica tipa *palikuća: čistikuća* f »žena koja

čisti kuću«. Madžari posudiše *tiszta* »rein«, gdje je í nastao po zakonu disimilacije *tš-st* > *t-st.* U baltičkoj se grupi nalazi ovaj pridjev u različitim prijevojima: lit. *skystas* »dünnflüssig)«, *skaistas* »hellglänzend«, *skaidrus* »hell, klar (o vremenu)«, lot. *šķiests* »dünn(flüssig)«, odatle glagol *šķiest* »zerstreuen«, stprus. *skijstan* »rein«, *skistan* »keusch«; *č* je prema tome nastao od ie. i baltičkog *k* pred *г.* Kad to *k* dođe pred prijevojni dvoglas, pretvara se u c: *cijediti* (v.). Grupa *-st* u *čist* nastala je kao u *vlast,* gen. *-i* < **vlad -tb* od participa na *-to* od ie. osnove *(s)qīd* + *-to* (upor. arm. *ystaq* »pur, serein«), dok se prijevoj u lit. *skaistas* (upór. arb. *thjeshtë* »echt, rein, unverfälscht« i *skaidrus* nalazi u faktititivu *cijediti* < ie. *(s)qaid-.* Upor. još za prijevoje sanskr. *citräh* »helle Erscheinung« i lat. *caelum* < ie. **qaid-lo.* Semantički razvitak u pridjevu asi prema *cijediti,* koji znači »činiti čistim«, tumači se po zakonu rezultata (sinegdohe), upor. *sitan* »parvus, winzig« prema *sito* (v.).

Lit.: ARj 2, 40. 44. 7, 804. 8, 412. 9, 550. *Miklošič* 36. 28. Isti, *Lex.* 1118. Maretić, *Savj.* 9. *Nilles 2,* 93. 118. 121. *SEW* 1, 157. 122. *IF* 31, 406. *Bruckner* 57. 82. *WP 2,* 537 — 8. *Trautmann* 263. *Mladenov* 686. *Elezović 2,* 117. 449. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Vuković, *SDZb* 10, 405. Lewy, *IF* 32, 164. Patrubany, *MOr 2,* 220-225. Jokl, *Stud.* 38. Matzenauer, *LP* 7, 32-33. *Brnsacq** 518-519. Belić, *NJ* 1, 57-58. 73. Bulat, *JF* 5, 14.

cišanjak, gen. *-njka* m (Kosmet) »sinonim: mokraća«, izvedenica na *-anjak* od impf. *čišet, čiším* »mokriti« (u dječjem govoru). Osnova *čiš-* potvrđena je još u cine, *ciųa* »enfant qui urine au lit«. Balkanski turcizam *(fiį* »mokrenje, urine«).

Lit.: Elezović 2, 452. *Pascu 2,* 126, br. 341.

čit (neodređeno, Marulić) = *čiti* (određeno, Vuk, Bosna, Kosmet), hrv.-srp. pridjev, danas dijalektalan, »cio, isti, šušti, puki«, u vezi *citi on, otac* (Peć). Odatle prilog *čito* pored *cito* (Piva-Drobnjak) »nalik, isto«. Više se upotrebljava u književnom i saobraćajnom govoru kao i u narječjima pridjev izveden odatle s pomoću *-av čitav* (14. v.) »ganz, unverletzt, wahr, tout un *(čitava vojska),* fest (ŽK), istinit«. Ta se hrv.-srp izvedenica nalazi još samo u bugarskom, sa sufiksom *-ov* u rum. *citov* (Erdelj) »ganz, unbeschädigt«, s istim sufiksom proširenim još s *-at* (v.) kod Marulića i leksikografa: *citovat* (16. v.). Baltičke paralele za *čit* kažu da je prvobitno značenje'pridjeva izvedenog s pomoću formantą *-to* bilo »hart, fest«: lit. *kietas,* lot. *ciets* »solide, dur«. Što se tiče osnove *ä-,* veoma je uvjerljivo mišljenje Vaillantovo da je ista koja i u *čio — čil* (v.) gdje mjesto *-to* stoji formant *-lo.* To znači da je ie. značenje bilo »reposé«, odakle baltoslav. »robuste, fest«. Nejasno je zašto je nestao u drugim slavenskim jezicima.

Lit.: ARj 2, 48. 50. *Mikľošič* 38. *SEW* l, 158. *Trautmann* 124. *Elezović* 2, 449. Vuković, *SDZb* 10, 406. Vaillant, *RES* 6, 106 -107. Grünenthal, *ZSPh* 9, 380-381. Л^ n. s. l, 338. sl.

Čitak (Kosmet) »1° naziv Turaka koji su se nosili kao ćaje (v., bili su desecāri, nastojnici aginski po čiflucima; na aginskim zemljama pominj'u se zajedno s Jurucima (v.), govore kao i oni posebnim turskim narječjem, 2° također arbanasko prezime koje *ARj* potvrđuje kao naše prezime«. Odatle pridjev na *-ski čitački* (Kosmet) u toponimima *(Livade, Vode,* Kosmet), izvedenica na *-inja čitakinja* f (Srbija, Milićević) »kapa kakvu nose popovi«. Posljednje je izvedenica od bug. *čit* »basma«, upor. *šajkača* f (v.) od *šajak* (v.). Balkanski turcizam potvrđen u bug. *Čitak* »Turčin« i *cit* »basma«. Daničićevo izvođenje imenice *čitakinja* od tur. *çıtlamak* »uzimati prstima bodlju i drugo što« ne odgovara ni fonetski ni semantički. Što se tiče sufiksa, taj se nalazi u etnografskim nazivima *Torlak* (v.), *Pomak* i u pejorativnom *ahmak* (v.). Vjerojatno je turska izvedenica od *çit* »basma« sa sufiksom *-ak* kao u *jatak* (v.). Naziv je po svojoj prilici nastao po nošnji. Dočetak *-ák* ne može biti turski pridjev *ák* »bijel« jer taj stoji u turskom pred imenicom. U vezi s *çit* stoji i *čitma* »Art Spitze«, odatle indeklinabilni pridjev *čitmali,* arb. *çitos.*

Lit.: ARj 2, 47. 49. *Mladenov* 686. *Elezović 2,* 449. *SKGl* 28, 610-615. Urošević, *GlSND 5,* 319-320. *GM* 441-442.

čitati, *-am* impf-. (Vuk) *»(na-, se, o-, pro-)* = *čitat, -am* (Kosmet, ŽK) »1° legere, 2° služiti *(čitati misu)«* je iterativ koji je nastao od prezentske osnove primarnog stcslav. glagola *čbto, asti* »1° brojiti = računati, 2° pisano čitati« s produljenjem 0 > i. U starijem jeziku govorilo se još *listi, čtem (se-)* kao u starocrkvenoslavenskom. Prezentska se osnova prenosi i u infinitive na *-iti, -ati, -éti: štiti, stijeni* impf, (if-j *na- se, raza-* /pismo, Sinj/), *etiti, čujem* (15. v., sa-) koji je prema Vuku potvrđen u zapadnim hrvatskim krajevima, a

govori se i danas u Vodicama (Istra), *ciati, čtam* (ία-), *čtjeti, ctím* (16. i 17. v.). Ovi glagolski nastavci odgovarali su nastavcima glagola *misliti, pisati* i *věděti*. Taj prijenos postoji i s *ь* > *a: caliti, -im* impf. (16. v., *o-)* = *calati, catam* (17. v., o-). Odatle u osaćanskom argotu: *čatrlj* m »pop«. U toj se izvedenici vidi pejorativiziranje s pomoću sufiksa. Oblik *čti-* = *šti-* — *čat-* ušao je u katoličku crkvenu terminologiju. Zbog toga nalazimo u pisanim spomenicima za lat. *lector* najrazličitije prevedenicee (calques): prema stcslav. *сыьсь: -ač* mjesto sufiksa *-ьc: čtač* m (15. i 16. v., Stolić) = u poimeničenom part. perf. akt. sa *-ьc* od *čtati: čtalac* (14. i 16. v.) = sa kajkavskim i čakavskim sufiksom *-vāc: čtavac* = *čtavec*, gen. *-vca* (Belostenec) = *čtejec*, gen. *-jca* (Jambrešić, prema prezentu *čtejem)* = u poimeničenom part. perf. aktiva od *etiti* > *ititi* sa *-ьc: cmae*, gen. *ctiaca* (Kačić, 17. v.) > *štilac*, gen. *štioca* i, prema gen., ňom. *štioc* = hrv. kajk. *čtelec* — radna imenica na *-telj* (v.): *ititeli* (18. v.). Pridjevska izvedenica sa sufiksom *-iv: nečtivo pismo* (16. v.), poimeničena s *-ьc* i *-nik : čtivac* (Alberti) i *čtivnik*. Sa ь > *a* odgovara stcslav. *сыьсь: čatac*, gen. *čaca* (Vuk), poimeničenja part. perf. akt. *čalilac*, gen. *čatioca* m (18. v., jedanput), na *-nik: čatnik* (Baraković), pridjev na *-iv: čativ* (Stulić, nepouzdano). U književni je jezik ušao poimeničeni neutrum pridjeva na *-iv: štivo*. Kajkavski part. perf. aktiva poimeničen je s *-nica: čtelnica* »pulpitům«. Prezentska osnova *čbtc* prodrla je i u rumunjski jezik *a citi* (Muntenija) = *četi* »čitati«, odatle rumunjski pridjev *citeţ* = *cetet* »čitljiv *(,-eţ* nije slavenski sufiks nego lat. *-idus), citeală* f »štivo«. Tu stoje samoglasi *ije* za poluglas 6. Od *čitati* particip perf. pasiva *načitan* od *načitati se: načitan* »belesen« postao je danas potpun pridjev, tj. izgubio je glagolsku vezu s participom upravo kao u španj. *nombre leido*. Taj semantički razvitak odgovara zakonu rezultata. Maretić ga smatra rusizmom. Od *čitati* postoje još pridjevske izvedenice na *-bk* (upor. *plitak) čitak* i *-ljiv (ne)čitljiv* te *čitanka*, neologizam koji potječe iz češkoga. Zbog različitog semantičkog razvitka po današnjem jezičnom osjećaju druga je riječ s različitim akcentom *čitati, čítam* »sinonim od častiti, cijeniti«, premda je etimologijski isto (v. *časť)*. Prvobitno značenje glagola *čitati, čitam* nije »legere«, kako je danas općenito, nego »brojiti«. Upor. češ. *učet* »račun«. To se značenje još vidi u izvedenici na *-ka: čitka* f (Dalmacija) »brojenica« i možda i u pf. *Utnuti* kod dubrovačkih pisaca, danas sa složenim prefiksom s- + *po-: spočitnuti nekomu nešto* »vorwerfen = germanizam *predbaciti«*, tj. »izbrojiti nekomu griješke« ali se može tumačiti to značenje i sa figurativnim: *očitati nekomu bukvicu*. Najbolje se vidi prvobitno značenje »brojiti« u sveslavenskoj izvedenici iz praslavenskog doba na *-slo* ili *-tlo: čislo* n (12. v.), riječ koja je ušla u katoličku religioznu terminologiju u značenju »rosarium koje je također posuđeno, domaći sinonim: krunica (v.), brojanice/ero/era- (v.) i kralิješ (v., posuđeno)«; *čisao*, gen. *čisla* m »broj«, odatle izvedenica *čísaonica* = *čisanica* = *čīsōnica* f (Vuk, Srijem, Lika) »tri žice u pasmu prede«. S drugim prijevojem u lit. *okaitlius* »Zahl«. Prema tome razvitak značenja išao je od »brojiti slova > legere«. Upor. i slov. *številka ï* »broj«. Glede fonetskog razvitka grupe *и* > *St* kao i glede ie. etimologije i literature v. *fast.*

Lit.: ARj 1, 40. 914. 2, 47. 80. 4, 89. 7, 239. 675. 8, 511. Ribarić, *SDZb* 9, 198. *Elezović 2,* 449. Lewy, *IF* 32, 162. *SEW ï,* 157. *Poradnik językowi* 1948. *Boisacq*[3] 933 — 934. Gavazzi, *Slávia* 3, 655 — 657. *Bruckner* 83. *KZ* 51, 227. *Mladenov* 686. Maretić, *NVj* 3, 191. Christiani, *ZSPh* 18, 161. Jagić, *ASPh* 8, 102. Trojanovic, *JF 5,* 223. Zubatý, *ASPh* 16, 388.

čivija f (Vuk, Srbija, narodna pjesma) = *čivija* (Kosmet) »1° sinonim: drveni klin (v.), postolarski drveni klinci, *lunjah,* gen. *lunjka* (ŽK), 2° metafora: a) tvrdica, lukav čovjek; b) podvala, prijevara (Kosmet), upor. *burgija* u metaforičkoj upotrebi«. Odatle deminutiv na *-ica cìvica* f (Г < *iji)* = *civica* (Kosmet), izvedenice na *-njāk* (upor. *čavlenjak, grablenjak* (ŽK) (»svrdlovi za čavle, grablje«) : *čivinjāk* m »svrdao što se njime vrte rupe za čivije«; na *-luk: čiviluk* = *čivlhk* (Kosmet) »poduga daska ili gvožđe sa nekoliko čivija; sinonim: klinčanica«, denominal *Uvijati* »čivijom zaprijeti«. Balkanski turcizam (tur. *çivi)* iz oblasti alata: bug. *čivija,* arb, *çivi* f (Gege).

Lit.: ARj 2, 50. *Elezović 2,* 445. *Mladenov* 685. *GM* 448.

čivit m (Vuk, Kosmet) »indigo«. Odatle radna imenica na *-ar čivitar* m »ko prodaje čivit«, na *-njak čivitnjāk* m »lonac u kom se kuha čivit«. Balkanski turcizam *(fivit* pored *fifit* »biljna plava boja koja se proizvodi u Jemenu i Indiji, odatle naziv *indicum* > *indigo)* iz oblasti boja: rum. *čivit.*

Lit.: ARj 2, 51. *Elezović 2,* 445. *Lokotsch* 429.

čiz m = *ciz* — (s deminutivnim sufiksom *-ъK) čížak,* gen. *-ška* = *iesāk,* gen. *-ska* »ptica 1° carduelis elegáns Steph., 2° fringilla spinus«. Odnos između *žižak* i *ćesak* nije jasan, još manje *džizer*. Nazivi nijesu lokalizirani. Odatle njem. *Zeisig*. Onomatopejska osnova u kojoj se oponaša glas ptice,- sveslavenska je, a nalazi se i u rum. *cij* = *ciz*.

Lit.: ARj 2, 133. 3, 538. Bruckner, *KZ 45,* 50. 48, 198. *SEW* l, 158. *Tiktin* 349. Hirtz, *Aves* 34.

cizija f (Kosmet) »sinonimi: crta (v.), linija (v.)«. Balkanski turcizam *(.çizgi* »crta perom izvučena ili izdubljena u nečem«) iz oblasti pisma (v. *jazija),* potvrđen je i u bug. *čizija*. Redukcija *zgi* > *zi* upućuje na novogrčki izgovor turcizma. Taj turcizam izvedenica je od osnove glagola *çizmek* »vući« s pomoću sufiksa *-gi* koji se nalazi u brojnim našim turcizmima: *ver-gi* > *vergija* (v.), *çal-gı* > *čalgija* (v.), *kaıa-gt* > *česagija* (v.), *biç-kı* > *bičkija* (v.), *üzen-gi* > *uzendije* (v.), *bur-gu* > *burgija* (v.). U skraćenom turskom infinitivu *çizme* taj se glagol nalazi u nazivu obuće *čizma* f (Vuk, Kosmet) = *čižma* (Srbija, Hrvatska, slov., 16. v, *č-z* > *č-ž* je asimilacija). Odatle: deminutiv na -ica *čizmice* f pl. (ŽK) »visoke cipele sa žniranjem«, na *-enka čizmenka* f »naziv · ovce ili koze u Gornjoj Krajini, Hrvatska, kojoj su papci kao čizma« (odatle hipokoristik *čizma* f), augmentativ na *-etina čizmetina* f, radne imenice na *-ar čizmar* (odatle naziv zanata na *-luk čizmcrluK)* = na -os *čizmaš* = na *-dzija čizmedžija* = (složenica tipa *vodopija) čizmešija.* Balkanski turcizam (rum. *cizmă,* bug. *čižam* = *čizma,* arb. *çizme,* cine. *cizmă* f) raširen i na zapadu u Hrvatskoj i Sloveniji i dalje sve do u Bavarsku. Razlog toj raširenosti leži u tome što je ušao i u madžarski jezik. Na zapadu proširite ga Madžari (16. v.). Na to upućuje činjenica što je *sara* iz madžarskoga. Domaća hrvatska riječ bila je *škõrnje* f. pl. koja se još čuje u ŽK, od *(s)kora* (v.), ali je od *čizme* već potisnuta u zaborav.

Lit.: ARj 2, 52. *Elezović 2,* 446. *Mladenov* 685. *Deny* § 575. *Lokotsch* 431. *GM* 448. *Miklošič* 418. *SEW* l, 158. *Gombocz-Melich* 1111. i si. *Pascu 2,* 126, br. 343.

čkojiti (osaćanski šatrovački, argot) »ići«. Odatle na *-alica čkojalica* »noga«. Od arb: *shkoj* »idem«.

Lit.: Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Trojanović, JF 5, 223. Jireček, *ASPh* 8, 101. Grčić-Bjelokosić, *GIZM* 12, 591.

čkometi, *-im* impf. (Belostenec, hrv.-kajk.) »sinonim: šutjeti (v.), tacere«. Odatle hrv.-rkajk. prilog *skomce* (Belostenec) »kradomice, potajno« = *(po)čkomce* = *(po)čkoma* (Vitezović). Upor. rus. *priščemitb* »einklemmen«, u prijevoju *skomitb* »Schmerz empfinden«; *čk-* razvio se iz *šk* (upor. *škopiti, škvare}* < *sk.* Upor. zbog •toga još i stcslav. *skomati, skomljp* »gemere«, češ. *skomlili* »cviljeti«. Semantički razvitak nije posve jasan: »biti u stisci > cviljeti > cvileći šutjeti«?

Lit.: ARj 2, 53. 15, 266. *Miklošič* 31.

čkvřlj m (Vuk, Crna Gora) »njekaka crna ptica kao kos«. U vezi je možda *hvrljak,* gen. *-Ijka* m (Dubrovnik, Marin Držić, 16. i 17. v.), deminutiv na *-bko.* Značenje je neodređeno »njeka ptica«. Zacijelo su oba ormtološka naziva onomatopejskog podrijetla i Daničić će biti u pravu kad pomišlja na *cvrijeti* (v.) i *ckvrljeti* (v.). Ali treba još uzeti za uporedenje *čvrljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, 18. v.) »sturnus«, deminutiv na *-bko* od *čvrlj* m (Belostenec, Vrančić, Hrvatska Krajina), također s varijantom *c: čvrljak* (Marulić). Pored *ikvrlj* Miklošič stavlja pod istu osnovu i *čevrljuga* = *ševrljuga,* odatle hipokoristik *ševa* f *i* hrv.-kajk. *škrlec* istog značenja (također poznato prezime u Hrvata kajkavaca). Očito je da se u svim tim riječima radi o onomatopejskim izvedenicama od slov. *čvrleti* = *scrieţi* »zwitschern«, češ. *cvrlikati* i *cvrkutati* (v.). Onomatopejska osnova *skver-jskvor-* je sveslavenska iz praslavenskog doba bez paralele u baltičkoj grupi. Odatle ime poznate ptice lat. *sturnus,* njem. *Star,* stcslav. *skvoncb: skvorac,* gen. *-rea* m (Dubrovnik, Kostajnica, Bjelovar), bug. *skvorèc, škorec;* sa *sk* > *śk* kao u *škopiti* < *škopiti: skvorac,* gen. *-rea* (Hrvatska); sa *!kv* > *cv,* tj. s gubitkom srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika: *čvorak,* gen. *-rka* m (Vuk) = *čvorac,* gen. *-rea* (Mikalja); *sturnus* se zove i *brljak* (v.).

Lit.: ARj 2, 53. 3, 754. 15, 389. 17, 685. 692—93. *Miklošič* 305. *Bruckner* 499. *KZ* 43, 326. *Mladenov* 583. Hirtz, *Aves 25-6,* passim. Fink, *Im.* 31.

član m (13. v.) = *iklân* = *čljan* = *Sijan* (Piva-Drobnjak) = *Щен* = (ikavski) *člin* (Baraković) = *člen* — *Sïjén* = *čljen* pored *šljen* (Vodice) = *ikljen* — *cjen* (Cres) (upor. *klet* > *kjet* u creskoj čakavštini), sveslavenski i praslavenski **ceInъ,* sva četiri lika s *e* mjesto α u Istri i Cresu, »1° membrum; sinonim gleženj (v.), 2° dio kakvog društva ili cjeline, Mitglied,

3° articulus (gramatički termin), 4° vrljika, red vrljika u ogradi (Piva-Drobnjak), 5° koljeno = generacija (na drvetu, Cres)«. Odatle sa deminutivnim sufiksima *-ьc* i *-bko'. škljanac,* gen. *-nca m = sklanac,* gen. *-nca* (Jablanci, nepouzdano) = *članek* (Belostenec, Jàmbrešić) = *čljenak.poied šljenak* (Vodice) = *šljának,* gen. *-nka* (Piva-Drobnjak) = *šlanak,* gen. *-nka* (Vetranie) »članak u noge« = *članak,* gen. *-nka u* današnjem književnom jeziku »napis u novinama« prema evropskom novinskom terminu njem. *(Leitartikel,* fr. *article de fond.* Deminutiv na *-ič členíc* (Slum, Istra) »sinonim: gležanj«. Suglas *l < lj* u *član, članak* osniva se na disimilatornom ispadanju palatalizacije zbog početnog *č* (upor. za takovo ispadanje *grablenjak* mjesto **grabljenjak* od *grâblje* /v./, *kolenjăk* mjesto **koljenjak,* od part. perf. pas. od *kaljen* od *koliti* (v. *kolac),* ŽK. Zbog toga se mora uzeti da je u svim tim varijantama *ja = e < é.* Umetnuto *k* u grupi *člj* je kao u *žđrak* pored *zrak.* Složenica: *gustočljen = gustošljen* »suvrst vinove loze bijela grožđa«. Slog *ilja- — íle-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz praslav. **ceInъ.* Riječ je baltoslavenska i sveslavenska iz praslavenskog doba kako se vidi iz lot. *kęlna* »Bein eines Huhnes«. U prijevojima nalazi se ista osnova u *koleno* (v.). Rumunjski slavizam *dlen* za današnji neologizam *membru* ruskog je podrijetla.

Lit.: ARj 2, 53. 54. Vuković, *SDZb* 10, 407. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Malecki, *JF* 11, 218-219. *Miklósić* 31. *SEW l,* 139. *Mladenov* 687. van Wijk, *ZSPh* 14, 7-8. Vondrák, *ASPh* 30, 285-286. *Bruckner* 78. *ASPh* 29, 115. i si. Osten-Säcken, *IF* 24, 245-246. Porzeziński, *ASPh* 29, 418. Reichelt, *KZ* 46, 328. Frisk, *IF* 49, 100. *Boisacq*[3] 543. Tentor, *JF* 5, 189. 203.

«Sloviti, *-lm* impf. (Vuk, Srijem, Bačka) »stajati na stražnjim nogama kao zec > stajati na glavi i rukama, dignuvši noge u visinu«. Po Daničiću odgovara njem. *Männchen machen* i osnova nalazila bi se u *c'Iověkъ.*

Lit.: ARj 2, 54.

čmár m (Vuk, Dubrovnik) »1° intestinum rectum, debelo guzno crijevo, 2° crijevo uopće (ugarski Hrvati)«. Ovamo možda iz Istre: amara < *čmára f* »fette Griebe« (Vodice) i *imur,* gen. *čmára* m »želudac« (Buzet, Şovinjsko polje). Možda srodno s njem. *Schmerbauch* »1° trbušinai, 2° trbonja«, gr. (σ)μύρον »Salbe«.

Lit.: *ARj* 2, 54. Ribarić, *SDZb 9,* 207. *Weigand-Hirí* 2, 747.

čmolj m (leksikografi) »crv u varivu, u vinovoj lozi«. Akcenat i mjesto gdje se govori, nepoznati su. Možda je u vezi sa slov. *čmelj < čmrlj (e < r* kao u *dežela* iz *držela), < cъmeiь,* polj. *(s)czmiel, imiel,* rus. *čmel, šmel* »Hummel«. Osnova je možda onomatopejska kao u *Hummel.* Matzenauer i Bruckner uporeduju sa stprus. *kamus* »Hummel«, lit. *kamine* »šumska pčela« i *komar(ac)* (v.), a Uhlenbeck s *Hummel.* Ako su ta uporedenja ispravna, *e > o* u *čmolj* potječe od, unakrštavanja s *molj(ac)* (v.).

Lit.: ARj 2, 55. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Uhlenbeck, *PBB* 35, 174. Matzenauer *LF 7,* 34. *Pleteršnik* l, 107. Bruckner, *KZ* 51, 230.

čoban(in) m (Vuk, 17. v.) = *čobanin* (Kosmet) prema *čobanica* f pored *čobanica* »sinonimi: ovčark, -ica, pastir, -ica (v.)«. Odatle deminutiv na *-če cobanče* (Vuk) = *čobanče,* pl. *čobančići* (Kosmet), kolektivi na *-čađ čobančad f* (Vuk, *č* od deminutivne osnove), na *-ija čobánija* f (17. v.), augmentativ *čobanina* m, pridjevi na *-ov* i *-ski čoban(in)ov* i *čobanski.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šubān* pored *šobān* > tur. *çoban)* iz oblasti pastirstva: rum. *cioban* (također prezime), bug. *čobán(in),* arb. *çoban,* ngr. τσομπάνης, također madž. *csobany,* polj. i ruš. *čaban* (preko sjeverno-turskoga), ali polj. *czaban* znači »rumunjski pastir«. Perzijska je riječ složenica u kojoj je drugi dio *-ban* »stražar«. Ovaj dio nalazi se od naših turcizama još u *pasvandžijaj pasman-* (v.), *seimen* (v.) i u *segerdom* (v.). Promjena *š > č,* koja se dogodila u turskom, nije jasna. Ovamo možda zagrebačko prezime *Soban.* Na Balkanu raširiše ovaj termin zacijelo Juruci kao na sjeveru turski nomadi.

Lit.: ARj 2, 55. *Elezović* 2, 453. *Mladenov* 687. *Lokotsch* 433. *GM* 448. *SEW* l, 159. *Bruckner* 71. *Gombocz-Melich* l, 1119. Vasmer, *RSl* 4, 172. Milosavljević, *GISND* 3, 209. i si.

čóga f (Vuk, Bačka) »1° kratka kost koju djeca igrajući se gone štapovima, 2° biljka saponaria officinalis«. Sudeći po akcentu, *čóga* je hipokoristik od duže riječi, koja glasi u Dalmaciji (Podgora /?/, Pavlinović) *čogljan* m »1° gola kost od cereka (v.) odsječena, za koju se cerek prikvači, 2° kukast štap (Hrvatska Krajina, s ovim značenjem upor. *čugljen* m, Bosna), augmentativ *čogljina* f »kosturna« (Dalmacija /?/, Pavlinović). Još postoje varijante: *džoga* f = *džoganja* f = *džogov* m (s madž. početkom *-ov* < madž. *-o)* »gola kost od gnjata u vola ili konja« = (s metatezom *dž-g* > *g-dž) godža* f (Vuk), odatle augmentativ na pejorativno *-ura godžura* f (Vuk) i pridjev na *-av gSdžav* »sinonim: mršav«. Vjerojatno je turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čōgān* »Schlägel im Ballspiel«, odatle fr. *chicane* > internacionalna riječ: *šikana* i *šikanirati,* port, *choca* »ein Kinderspiel mit Kegeln«). Za *džoga* misli Daničić da je od tur. *çevkan,* što se ne slaže.

Lit.: ARj 2, 56. 3, 538. *Lokotsch* 454.

čoha f (Vuk, 16. v.) = *čaja = cova = čôa,* gen. *-e* (Kosmet) »1° sukno ponajviše na domu satkano, 2° haljina od takva sukna, 3° haljina uopće«. Odatle indeklinabilni pridjev kao epitet *čohali* (~ *papuča,* narodna pjesma, Vuk), pridjev na *-ъn* s prijelazom *h > š* i bez toga prijelaza; kad prelazi, onda je u femininumu itd. *a* nepostojano: *čôšan, čôšna* (Vuk, Kosmet: *časne čakšire)* prema *ćo(K)an, čohana* (Vuk). U deminutivu na *-ica* i augmentativu na *-ina* potvrđen je samo *h > š: čašica f* i *cosina* f. Radna imenica na *-ar còhār,* gen. *-ara* potvrđena je za Hrvatsku, odatle pridjev na *-ski čohārskī = čohadžija,* koje nije potvrđeno, ali postoji prezime *Čohadiić* (Bosna). Važna je perzijska izvedenica na *-dar: čohadār,* gen. *-ara* m = *čovadar = čohodar* (Crna Gora, Petrović, s *o* mjesto *a,* kao da se radi o našoj složenici) »čuvar oprava«. Tako su se zvali i sluge viših turskih funkcionara, lakaji na dvoru, koji su izvršivali naređenja izvan dvora, »Geschäftsträger«. Pored *čohadar* pisala se ta riječ i *çuhadar* (upor. madž. *csuha* za *čoha* i prema tome *csuhadar)* i sa ḱ mjesto *h çokadar* (upor. *džaka* f /v./) Srbija, Dalmacija, Pavlinović), ako je od *čoha,* »1° maleni lagani prsluk sapet od grla do pojasa, 2° rđava haljina«. Oblik *ču(ha)dar* (Kačić), s *h > v čuvađar,* gen. *-ara* (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) došao je u vezu s glagolom *čuvati.* Odatle Vukovo značenje »custos«. Značio je i »ono jaje što se prvo meće u farbilo = varzilo o vaskrsu,,te se ogleda kake će boje biti (njega ne valja jesti, nego čuvati)«. Obje riječi *čoha* i *čohadar* balkanski su turcizmi *(çoha, çohadar)* iz oblasti odijevanja i administracije: bug. *čoha, čohadar* »Leibdiener beim Car«, rum. *ciohadar* »Leibdiener eines hohen türkischen Beamten«, eine, *cioahã* f »pauvre, nécessitaire«, ngr. τξόχα = arb. *cohë.* Na zapadu je riječ doprla do u slovenski: *čoha* »Art Mantel aus grobem weissen Tuche«. Riječ *džoka* u navedenom značenju može biti unakrštavanje s *jaka* (v.).

Lit.: ARj 2, 57. 61. 62. 82. 111. 3, 538. *Elezović 2,* 433. *Mladenov* 687. *Gombocz-Melich* l, 1201. *SEW l,* 159. *Pascu 2,* 125., br. 321. Štrekelj, *ASPh 12,* 455-456. *Lokotsch* 435. *GM* 442. Rozwadowski, *RSl 2,* 110 Skok, *ZRPh* 38, 546.

čok[1], gen. *caka* m (Belostenec) »panj«. Balkanska riječ: rum. *cioc* »isto«, arb. *çok* »Fussfessel, Fussblock«. Riječ je raširena i na Apeninu: tal. *ciocco,* mlet. *zòco,* fr. *souche* < varijanta **socca.* v. *çok.*

Lit.: ARj г, 57. *DEI* 950.

čok[2], prilog »sinonim: mnogo« u narodnoj" poslovici gdje se rimuje s *jok* (v.): *čorbe čok, mesa jok = čorba čok, meso jok* (Kosmet). Od turskog priloga *çok* istog značenja.

Lit.: ARj 2, 57. *Elezović* 2, 454.

čokānj, gen. *-ónja* m (Vuk) »1° caulis u kupusu, 2° staklence rakije (Bosna, Srbija)«. Značenje 2° ima također i rum. *ciocan.* To značenje može biti etimologijski druga riječ [uz oblike *čokanj, -an* i *čokālj* < tur. *çokal,* Škaljić]. Sa značenjem 1° ide zacijelo zajedno *čokanja* f »klas kukuruzni bez zrnja, ono što se u ŽK kaže *klasunac,* gen. *-unca* m (v.), klip«. Suglasnici *č-k* su plod metateze, kako pokazuje *kočanj,* gen. *-čanja* (Vuk, Crna Gora) m = *kočan* m (Vuk, Dobrota) = *kočan* (Kosmet) »1° Stengel, Strunk« = *kočan* »2° metafora: Kinn, 3° membrum virile«. Na *-ica kočanica* »vrsta kupusa«. Odatle *skočanjiti se, skočanjlm = skočanit se* (Kosmet) »(metafora) smrznuti se«. Ovaj oblik je sveslavenski i praslavenski: bug. *kočán,* koja je i balkanizam slavenskoga podrijetla: rum. *cocean,* arb. *koçan* m »der obere essbare Teil des Krautkopfes«, tur. *koçan* »trognon, tige intérieure«, cine. *cuţan* »Kohlgemüse«, ngr. το κοτσάνι »Stengel«. U rumunjskom postoji i metateza *ciocan* »Strunk, Stengel«. Vokal *a* je nastao iz jata kao u *član* (v.) kako pokazuje *kocen* (Hrvatska, hrv.-kajk., slov.) = *kočen* m (ŽK) = na *-ica kocenica* (Podgorci, Slavonija) istog značenja kao *čokanj* (1°). Pridjev na *-jast kocenjast (kupus),* kolektivum na *-je kočenje.* Miklošič je stoga ispravno postavio **kocenu.* Kao ikavski oblik u feminmumu mogao bi se smatrati *kučina* (Selce kod Đakova). Postoji još varijanta s *u* mjesto *o:* pored *kučina* još *kucen* (Valpovo). Dočetak *-an, -anj — -en* varira s drugim sufiksima: sa *-ъi* i *-lo* u *kūcālj,* gen. *kūclja* m (Istra) »Strunk«, sa *-elj* i *-ika* u *kuceljika* (Hrvatska Krajina). I metateza nije ograničena na gornje dvije potvrde, kako pokazuje *čokov,* gen. *-ova* m (Vuk, Srijem) »klas od kukuruza bez zrnja« gdje mjesto *-anj* stoji madž. *-ov < -o.* Upor.

rum. s tim oblikom *ciocâlău* u istom značenju gdje je rum. *au* < madž. *-o.* Kako sve ove varijante znače »krūtij tvrdi, gotovo drveni dio kupusa, kukuruznog klipa«, nije presmjelo ako se s osnovom *koč-jkoc-* poveže i *čôkot,* gen. *-ota* m (Vuk, 18. v.) »sinonim: trs, trtica (ŽK), u zapadnim krajevima, tako da Vukov lik predstavlja naziv istočnih krajeva«. Taj je danas ušao i u književni jezik zapadnih krajeva. Odatle kolektiv na *-je čokoće* n (18. v.). Pavlinović (Podgora /?/, Dalmacija) zna istu riječ s izmijenjenim sufiksom *čokrlja* f »lozni čokot«. Moguće je i drugo tumačenje postanja od *čokot,* v. *cat.* Ovamo možda iz Ljubišina jezika *čokur* m »čvor u drvetu« i *čokić* m »dio cotiga (v.)« (Buzet, Sovinjsko polje). Teškoća u ispitivanju podrijetla ove grupe riječi leži u tome što osnova može biti i tuđeg podrijetla: *čak* m (v.) (Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) »panj, Klotz« je istog podrijetla kojega i tal. *ciocco.* Upór. i madž. *csök* i (Kosmet) *čokan* »turska priznanica pri naplati kakve takse, kupon«. Bila osnova tuđeg ili domaćeg podrijetla, od nje je i glagol (faktitiv) na *-iti kočiti, kočim* impf, »das Rad hemmen«, *kočiti se* (Vuk, 18. v.) »sich versteifen, oholiti se«, odatle apstraktum *kóčnja* f (Pavlinović) »oboljenje« i *kočnica* »Bremse« (neologizam), kao i unakrštavanje s *cetina* (v.), *kôcêt* (18. v., Vuk, Kosmet) »Sauborste« = *kociņa* (Vuk), s radnom imenicom na *-ar kočetār,* gen. *-ara* »sinonim: mutavdžija«. Lik *kočet* varira sa *kocet* (Belostenac) upravo kao *kocen* i *kočan.* Od sintagme *kočiti perje* stvoren je složen denominal *kočoperiti se, kočoperim* (Vuk) »sich sträuben«, s pridjevom na *-ьn kočoperan* (o djetetu, čeljadetu) »živahan, brz«.

Lit.: ARj 2, 57. 58. 716. 59. 5, 139. 143. 718. 722. *Elezović* \, 318. *JF* 14, 210-211. Barić, *Beiträge* 15. *Miklošič* 122. *SEW* 1, 159. 536. *Bruckner* 212. 242. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 252. 254. Vasmer, *RSI* 3, 264. Raić, *ASPh* 1, 620-621. *Tiktin* 355. 381. *GM* 203 Matzenauer, *LF* 8, 191. 192. Güntert, *WuS* 11, 137. (cf. *IJb* 14, 17). Scheftelowłtz, *IF* 33, 142. *WP* 1, 334. *Školjić* 179.

čoktati, *cokće* impf. (Kanižlić) »davati glas kosa«. Osnova *čak,* od koje je glagol izveden s pomoću *-tati* (upor. *graktatf)* za onomatopeje, predstavlja glas ptice.

Lit.: ARj 2, 59. Hirtz, *Aves* 66.

čolak (Kosmet), indeklinabilni pridjev, pored *čalak* »sakat (v.) u jednu ruku, kome je jedna ruka defektna«. Istog je podrijetla *Čolak* u složenom srbijanskom prezimenu *Colak-Antić* (upor. takvu sintagmu u Vukovoj narodnoj pjesmi 2, 67: *već sve gleda Nahod-Simeonq)* i bosansko pravoslavno prezime na *-ović čolaković.* Pridjev je balkanski turcizam obrazovan s pomoću turskog sufiksa *-akl-ek (çolak/ çulak* »bogalj«) iz oblasti naziva za mane (upor. *topal, sakat) :* bug. *čolak,* arb. *coliak* »einarmig«, rum. *dolac.* S istim sufiksom obrazovana su još ličko katoličko prezime *Kolak* kao i *Kdlaković* od tur. *kolah* »qui a un des membres antérieurs abimés« i *Solak* od tur. *solak* »gaucher«. Daničić od tur. *çolak* izvodi i *čuluk* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »čovjek u kojega je samo jedno mudo«.

Lit.: ARj 2, 99. *Elezović* 2, 429. 454. *Mladenov* 687. *GM* 448.

čolama f (Srbija, akcenat nepouzdan) »černiš (v.) od piletine«. Balkanski turcizam (tur. *çullama* »Speise, die oben mit Teig bedeckt ist«)« iz oblasti hrane : rum. *ciulama* »ein gekochtes Huhn mit Eiern dick breiger Tunke gemischt«.

Lit.: ARj 2, 59. *Lokotsch* 444.

čom, gen. *còma* m »zamotak, paklié *(păkljec,* ŽK) duhana«. Nije navedeno gdje se govori. Od madž. *csomó* istog značenja, a ugrofinskog postanja. Nejasno je zašto je odbačen madž. sufiks -ó, koji kod nas obično ostaje kao *-ov* (tip *lopov,* v.). Zbog toga bit će prije od madž. *csomag* »koli«. U toj izvedenici *-ag* je mogao biti identificiran s našim deminutivnim sufiksom *-ak* i odbačen.

Lit.: ARj 59. *Gombocz-Melich* l, 1134.

čopor, gen. *-a* m (Vuk) »sinonimi: hrpa (v.), rulja (v.)«. Odatle: deminutiv na *-tk čoporak,* gen. *-rka* m, radna imenica na *-as čoporaš,* gen. *-aša* m »gazda koji ima čopor svinja«. Riječ se nalazi još u slovenskom jeziku. Na zapadu ima pejorativno značenje. Od madž. *Csoport.* Dočetak *-t* bio je zamijenjen našim deminutivnim sufiksom *-ík* u *čoporak* koji je zbog toga odbačen jer nadžarska riječ nema deminutivnu značenje. Madžarizam je došao u naš jezik kulturom svinja, ali je i na zapadu i na istoku izgubio vezu s tom kulturom. —

Lit.: ARj 2, 59. *Miklošič* 37. *Gombocz--Melich* l, 1148.

copula f (Bella, Stulić) »čun od jednog panja izduben, monoksil«. Zove se i *golica* < **golijica* od *galija* ili od tal. *goletta; copula* ide zajedno sa *copul* (v.).

Lit.: ARj 2, 60. *Mažuranić,* 1692.

-čor, -šor rumunjski deminutivni sufiksi, složeni od lat. *-ic* (u *-icellus,* upor. *monticellum* > *Munćel,* toponim na Krku i Ižu) i od ilirotračkog *-iš* i lat. deminutiva *-olus* > rum. *-or* (primjer rum. *oscior* od *os* »kost«, *domnişor* od *doinus* »gospodin«); *-čor* se nalazi u jednom vlaškom ličnom imenu iz 14 v. u dečanskorn krisovulju *Hrbzbčor,* deminutiv od *Hrs* (13.— 16. v., upor. toponim *Hrsov dol* u Makedoniji), a *-šor* u imenu mjesta koje je u 12. v. Stevan Nemanja darovao Hilandaru: *Dabbšor.* Upor. *Dabiša.*

Lit.: ARj 2, 216. 3, 708. Pascu, *Sufixele* 56-7.

čora[1] f (Vrnjci, Srbija) »Krähe«. Na *-ka čorka* f (Vodopić) »ptica garrulus glandarius«. Poklapa se sa rum. *cioară* »Krähe«, arb. *sorre,* furl, *dore* f.

Lit.: Hirtz, *Aves* 67. *GM* 390.

cбra[2] f (Vuk, Srbija, Kosmet) »1° djevojka od 12 godina; sinonim: cura (v.), 2° prasica (Ljubiša)«, odatle deminutivi na *-ъka čorka* f (16. v.) i na *-ica carica* f (Kosmet), pejorativni augmentativ *čoretlna* f (Kosmet), pridjev na *-in čôrin* (Kosmet). U folkloru ta riječ znači »strašilo za plašenje djece« (valjda u Dubrovniku), odatle hipokoristička izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-oje* (upor. *Maroje* od *Martin, Blagoje* itd.) *čôroje* m »preobučen momak, koji je još s vilom i turicom za vrijeme mesojeda (fašnika) u vrijeme republike«, odatle na *-ica čorojica* f »sinonim: obrazina, maska«. Možda je u vezi s ciganskom riječi *corro,* odatle rum. *doroiu* »Spitzname für Zigeuner« [ili < rum. *fecioară* »Jungfrau«, *fecior* »Knabe, Jüngling«, s gubitkom prvog sloga, v. *fičor, cuca].*

Lit.: ARj 2, 60. *Gombocz-Melich* 1156.

čorba pored *čorba* f (Vuk, 17. v.) = *čorba,* gen. *čorbe* pored *čorbe* (Kosmet) »sinonimi: juha (v.), župa (ŽK), supa (gradovi)«. Odatle: pridjev na *-ast č orbasi* (Kosmet: *pasûlj),* deminutiv na *-ica čorbica* f = *čorbica* (Kosmet), pejorativni augmentativi (na *-ina, -etina, -uljina* i *-urina) čorbina, čorbetina, čorbuljma* (Kosmet), *čorburina,* na *-luk čorbalbk* (Kosmet) »sud za čorbu«, složenica (tipa *krvolok) čorbòlok* (Vuk), u šatrovačkom govoru (argot) u Prištini *čorbovina* »kava«. Važna je radna imenica izvedena s pomoću *-džija čorbadźija* (Vuk, neobičan akcenat prema bug. *čorbadžíja* i *čorbadžíja* u Kosmetu) »1° gazda, 2° imućan (Kosmet: *on je počorbadžija .se ja* »bogatiji je od mene«), 3° nekada kapetan, poglavica ili zapovjednik janjičarske čete«. Odatle pridjevi na *-in čôrbadžijin,* poimeničen sa *-ica čôrbadžínical-džijnica* f »žena gazdina«. Balkanski turcizam perzijskoga ili arapskoga podrijetla (tur. *çorba* pored *sorba* od perz. *šurābā* od *šur* »slan« ili od ar. *šurbä* »Portion, Trank, soviel man auf einmal austrinkt«, *çorbacı)* iz oblasti hrane (kulinarstva): rum. *ciorbă,* na *-lik ciorbalîc* »zdjela za juhu, Suppentopf«, deminutiv *dorbuliță,* bug. *čorba* i *čorbadžíja* = rum. *dorbagiu,* arb. *corbe,* cine. *ciorbă, ciorbagi* »notable de village, maître, patron, sieur«.

Lit.: ARj 2, 60. *Elezović* 2, 454. *Mladenov* 687. *GM* 448. *SEW* 1, 159. *Pascu* 2, 125. Trojanović, *JF* 5, 233. Korsch, *ASPh* 9, 446. Miklošič, *ASPh* 11, 109-110.

cosalija f »igla velika trouglasta; sinonim: čavalduša (ovo će biti štamparska grijeśka mjesto *čuvalduz,* v.). [Možda isto što *ćošeli* (BiH) »uglast« < tur. *köşeli* »isto«].

Lit.: ARj 2, 61. *Školjić** 197.

Č8t, gen. *čota* m (Srbija) »l ° uzvisina, brdašce, 2°' toponim *(Crveni* ~, Srijem)«. Upor. rum. *dot,* pi. *doturi* »Knorren«, s pridjevom *datoros* »knorrig«. Ovamo ide zacijelo i *čota f* (Banat) »1° čokot« koje se može uporedivati sa rum. *cioată* (Moldavija) »Baumstütze«. Ista riječ *čota* f znači još »glaeba« s pridjevom na *-av čotav* »glaebosus«, koje se i opet može uporedivati sa rum. *ciotca* (Moldavija, sa slavenskim deminutivnim sufiksom *-ka)* »Knäuel«. Budmani uporeduje *čot* (Srbija) s tal. *ciotto* »piccolo sasso, ciottolo«, što je predaleko za upoređenje s istočnim apelativom. Čini se da se u značenju »panj« izmjenjuje suglasnik *t* > *k,* upor. *čok* m (Vodice) »1° panj, onaj dio drveta koji raste u zemlji«, *čak,* gen. *lokā* (Buzet - Sovinjsko polje) »1° panj, 2° čokot vinove loze«, *čok,* gen. *čoka* (slov., Notranjsko) »Γ Klotz, Rumpf, 2° untersetzter plumper Mensch« < tal. *ciocco,* furl, *coce,* mlet. *zoco* < lat. *soccus* (upor. **socca* > fr. *souche)* mediteranskog podrijetla prema Battistiju. Ovamo još denominal na *-are* > furl, -α = *-ati čokati, -am* impf. (Vodice) »razgrtati, rahlijom činiti zemlju oko rašća u vrtu« < furl, *doca* = *κoca* = *soka zoncolâ, zoncună* »trebbiare ali' uso antico, cioè battere il grano facendovi comminar sopra i buoi, sull'aie«. V. *čokot, čok, čok.* Kako je *čokot* riječ istočnih krajeva, gdje se govori i *čota* f u tom značenju, moguće je tumačiti postanje riječi *čokot* unakrštavanjem od *čok*

(v. *čokanj) i (óta.* Meyer-Lübke stavlja rum. riječ *ciot* pod *čott* nepoznate provenijencije. Kako *Čokot* ide u terminologije vitikulture, *čokot* i *čot* mogu biti predrimske panonske riječi.

Lit : ARj 2, 61. 819. *Pleteršnik* l, 108. Ribarić, *SDZb 9,* 142. *REW** 2453 a. 2454. *DEI* 950. 952. Sturm, *ĞSJK 6,* 50. Meringer, *IF 16,* 152. *Pirana*[3] 1316. Schuchardt, *ZRPh* 15, 104.

čovjek pored *čovjek,* gen. *čovjeka* pored *čovjeka* m (Vuk) = ek. *čovek* = čotiefc, gen. *čoveka* (Kasmet) = ik. *fövik* (ŽK) = (sa ispadanjem, *v) čôek* (Prilep, Ohrid, Debar, Ricevo) = *čôäk,* gen. *čoäka* pored *čôäka* (Crmnica, Piva-Drobnjak, Crna Gora) = (sa stezanjem dvoglasa *oe > o) čak* (Vuk, 18. v.) = (sa *oe > e) ček,* gen. *čeka* (Dubrovnik, Perast, Nikšić, Lastovo) = (sa *oe > of) čoik* (18. v.) = (sa *oe > oj*) čojk* (potvrđeno samo u negativnoj složenici *nečojk,* Mostar) = (odatle sa nepostojanim *a) čojak* (Crna Gora) »1° Mensch, homo, 2° muž, suprug«; *č-* je nastao iz grupe *cl-* kako se vidi iz hrv.-kajk. *človek* (također slov.) i kako je bilo i u hrv.-srp. 12.— 15. v.: *ilovik* (Korizmenjak, Menčetić, Kašić, Georgiceo). Upor. polj. *człowiek.* Ispuštanje suglasnika / u ovoj grupi karakteristika je svih hrv.-srp. narječja kao i nekih bugarskih, koja u grupi *cl-* imaju mjesto toga *e, i, o, u: čeljak, čelek, čileak* (Ahar-Čelebi), *éilek, ciljah, čoljak* (Demir-Hisar), *čolek, čuljak, čulék.* U tim je oblicima ispušteno *v.* Ali ima bugarskih oblika sa *v,* a sa ispuštenim /: *čivék, čuvek.* U svim ovim ispuštanjima može se raditi ne o fonetskim pojavama, nego o tendenciji kraćenja kao u *gospodin, gospodar > gospon, gospun, gospar* (upor. i polj. kraćenja$_4$.c2/EA), a može se raditi i o pojavi brzog govora. U svim hrv.-srp. narječjima živ je vokativ: *čovječe = čdviče* (ŽK) = *čôče = čôäče* (Crmnica). Od te riječi prave se hipokoristici : *cóvo* m (Vuk, 16. v.) = *cóva,* gen. *cove* (Kosmet); sa nejasnim *Ƅ* mjesto *v: còbo* m (Vuk, Dubrovnik, Crna Gora) = (s umetnutim *m* pred *b* kao u *dumboK) čónbo* m (Potomje, Pelješac) »iznakažen čovjek«. Glede *v > b* treba upozoriti na istrom. *čoubo* »dicker Mensch«, sttal. *ciofo* »Mann von verächtlichen Stande«, u Sieni *cobo* »Faulpelz, Feigling«. Tu se može raditi o unakrštavanju našeg i talijanskog pejorativa. Od *cóvo* pravi se denominal (faktitiv) na *-iti coviti se* »ponositi se« (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) i odatle apstraktum na *-nja čóvnja* f (17. v.) »ponos«. Pridjevi su od *čovjek* (negativno *něčovjek* »zao čovjek, nitkov, ništavac«) na -/ *čovječ* (13. i 14. v.), danas određeni *(ne)čovječji* (16. v.) = *čoveci* (Kosmet), na *-ьn (ne)čovječan, -čna* »humánus«, na *-ov čovjekov,* na *-ski coečkí* (Boka) = *čovječkī, čovječanskī* od *člověčbskb (n* je ušlo po analogiji prema *-anski* u *veličanski, veličanstvo').* Odatle apstrakta na *-ost (ne)čovječnost,* na *-stvo čojstvo = (ne)čovještvo* n = *čovestvo* pored *čovesto* n (Kosmet), *čovječanstvo.* Apstraktum *čojstvo* (Crna Gora) i *čovestvo* (Kosmet, glede *-stvo* mjesto *-stvo* upor. *društvo = društvo* u Sarajevu) poklapa se s arbanaskim apstraktumom *njerëzi* od *njer-i* »čovjek« u značenju »osobine koje dolikuju čovjeku kao člana društva i kao junaka (objekt uz *učinio)«.* Deminutivi su brojni : na *-ьc čovječac* m (17. i 18. v.), na *-zk čovječak,* na *-ič* (upor. *konjic* toponim i opća riječ) *čovječic,* na *-ić čovječić,* na složeni *-uljak čovječuljak* (Vuk); od hipokoristika *covo* na *-uljak čovúljak,* gen. *-uljka* (16. i 17. v.), na *-ič covùljïc·.* Pravi i pejorativni augmentativi su na *-an čojčan (sjedi ka ~)* »lijena žena« (Riječka nahija, Crna Gora), na *-ina čovječina,* na *-etina čovječetina* (Ljubiša), na *-ište* (upor. *derište) čovječište* (Crna Gora) = *čoečište* (Crna Gora) »monstrum hominis«. Složenica *čovjekoljúbac,* gen. *-pca* m je crkvenog podrijetla, prevedenica (calque) je od gr. φιλάνθρωπος, odatle pridjevi na *-ьn* i *-iv čovjekoljuban, čovjekoljubiv* i apstraktum na *-je čovjekoljublje* n. Za razliku od bugarskoga, u svim narječjima hrv.-srp. *čovjek* nema plurala, nego se mjesto toga upotrebljava *ljudi* (v.). U tom se očituje velika starina. To je tako zbog toga što je čovjek prvobitno označivao jednoga od članova sociologičke jedinke *(čeljadi,* v. = *Sippe, clan, bratstva,* φρατρία ili porodice). Prema tome je bila za ukupnost potrebna druga riječ. Da bi se utvrdila etimologija, treba istaći da rus. *čelovék* i gore pomenuti bugarski oblici sa *elijoịu* između *čil* upućuju na postojanje mekog poluglasa *ь* ili na *e: *čblovekb,* a to je već u stcslav. moglo ispasti: *človekt.* Vrlo je vjerojatno tumačenje prema kojem je *čovjek* sveslavenski kompozitum iz praslavenskog doba od dva člana od kojih je drugi baltička riječ sa značenjem »dijete, sin«: stprus. *waix* (ak. sing, *waikan)* »Knecht«, odatle *wayklis* m »sin«, lit. *vaikas* »Knabe, Sohn, u pl. Kinder«, u litavskom narječju žemaitis: *vaikis* »Knecht«. Glede značenja »Knecht > Sohn« upor. slov. *otrók* »dijete« = češ. *otrok* »rob«. Ta usporednica kaže da Ê u *člověkb* potječe od dvoglasa *oi > ai.* Ako je ovo tumačenje ispravno, onda *čovjek* znači »dijete klana, jednoga od

čeljadi«. Početno *сы-* je niži prijevojni štěpen od *čel-* koji se nalazi u *čeljad* (v.) gdje smo vidjeli da je prvi dio baltička riječ.

Lit.: ARj 2, 56. 57. 62. 76/ 77. 7, 809. *Miklošič* 36. *SEW* l, 140. *Bruckner* 79. *ZSPh 2,* 297-298. *Slawski* l, 123. *Trautmann* 339. *WP* l, 517. *Mladenov* 681. 687. *Elezović* 2, 453. Miletić, *SDZb* 9, 230. Zimmer, *ASPh 2,* 346-8. Oblak, *ASPh* 16, 440., § 25. *ZbNŽ* 11, 72. 15, 71. Jagić, *ASPh* 20, 536. Četyrkin, *Filogičeskija zapiski* 1881. 3. sv. (upor. *ASPh 6,* 155). Šuman, *ASPh* 30,295. Meillet, *BSLP* 14, 54. 157. *RSl 2,* 63. Otrębski, *LP 2,* 267. Georgijev, *KZ* 64, 177. Brugmann, *IF* 12, 26. Uhlebeck, *PBB* 27, 124. *Boisacg*[3] 433. 743-744. Loewenthal, *ASPh* 37, 387. Fraenkel, *IF* 41, 402. Brandt, *Jubil. Sborn, v čest Miller a* 305-310. Solmsen, *KZ* 34, 548. Barić, *PPP* 16, 78-93. Vaillant, *RES* 16, 246. *NJ* l, 287-288. 2, 53-55. *REW** 2453. *DEI* 950.

creda f (čakavski, Nerezine, Lošinj) = *créda* (Golać, Rukavac, Istra) = *créda* (hrv.-kajk.) = ik. *črida* (16. v., kod čakavskih pisaca: Lučić, Marulić, Zoranie, Hektorović) = *creda* (Jakče) = *čereda* (Istra, s umetnutim *e* u suglasničkoj grupi *čr,* upor. *čerivo* /ŽK/, *čerep* /ŽK/ »1° sinonimi: stado goveda, krdo, grex (jato riba, Hektorović)., 2° red, izmjena, series«. Riječ je potvrđena samo u zapadnim hrvatskim krajevima, u istočnim srpskim je potisnuta od *krdo* i *stado.* Nalazi se još u bug. *č(e)redá, carda; črijeda* je iskonstruiran jekavski oblik koji nije potvrđen u narodnom govoru. Vuk i Daničić poznaju *créda* samo u crkvenom jeziku: *créda (po manastirima i crkvama) ordo: sadje njegova creda.* Kad *ARj* kaže da je to prema istočnom govoru, onda to nije ispravno. Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba obrazovana pomoću sufiksa *-daį-do* kao *čedo* (v·), *govedo* (v.), *krdo* i *stado.* Odatle: radna imenica *čredar* m (hrv.-kajk.), denomanl na *-ati eredat se* (Rukavac, Istra) »redati se u nekom poslu«. Da se ta riječ govorila u Panoniji, u Daciji i na čitavom -Balkanu, u značenju »stado«, dokazuju pored bug. *č(e)redá,* još madž. *cseréda (é < e* kao u *szçmséd < sçsedz),* odatle, nakon gubitka srednjeg samoglasa *é* kao u *pojata* (v.) > madž. *pajta* i prema vokalskoj harmoniji, *csorda,* drum. *cireada f,* odatle rumunjska radna imenica *ciredar,* i arb. *çerdhë.* Madžarski slavizam ušao je natrag u naš jezik, i to na onom teritoriju gdje je nestala praslav. *creda: còrda* f (Vuk) »sinonimi: krdo, stado; *konjska corda* (Varoš, Slavonija)«. Odatle: radna imenica na *-as* (v.) *cordai,* gen. *-aša* m (Vuk, Srijem), odatle opet prezime na *-ič Čordašić.* Madžarski slavizam posudiše. i erdeljski Rumunji: *ciarda = ciurdă.* Neobičan je hrv.-kajk. *čarad* m »Haufe, Trupp, Herde« s fonetskog gledišta ako je posuđeno iz madž. *csorda,* kako misli Štrekelj. Prije će biti da se ne radi o posudenici, nego o **čredb* sa *é > a* kao u *Čatež < créiez* od *crei* (v.). Upor. neutrum *crédo* (hrv.-kajk., Belostenec), gdje je praslavenska riječ prema *stado* i *krdo* prešla medu neutra. Mogućan je prema tome i prijelaz medu maskulina, upor. *kfd* pored *krd; a* u *čar-* bio bi umetak kao *e* u *čerivo, čeríp,* da se ukloni teška suglasnička grupa. Riječ je ie., baltoslavenska *(*kerda~),* sveslavenska iz praslavenskog doba, kao pastirski termin. U litavskom je potvrđena samo u radnoj imenici *(s)kerdžius* »pastir«, izvedenoj od **kerdä* »grex«. Baltoslavensku riječ posudiše Finci: karelijsko *herda* »series«. To je prvobitno ie. značenje. Stprus. *kērdan* »vrijeme« odnosi se semantički također na značenje »séries«, upor. stvnjem. *herta* »vices temporum, vicissitude«. Upor. još got. *hairdeis* »Hirt« od *Herde* i kimr. (= kelt. u Walesu) *cordd* »četa«. Postoje još usporednice u sanskrtu *śardhas* »stado, četa«, avesti i staroperzijskom koje ukazuju na ie. *ḱ,* dok slavenske na *k.* Na *k* upućuje i *krdo* n (Kavanjin, Ljubiša) istog značenja kojega i *creda; krd* pored *kfd* m glosira se nejasno »stado domaćih životinja naročitog stanja«. Maskulinum posudiše Dakorumunji: *cîrd* m »roj, četa«. Odatle: radna imenica na *-ar krdâr,* gen *-ára* m (Vuk) »svinjar« prema f na *-ica krdarica* »čuvarica ovaca«, deminutiv na *-šće (-ьc + -ьce) krdašce,* na *-nica krdnica* »1° krmača, 2° više svinja na okupu (Kurelac)«, denominai na *-iti krditi* (Crna Gora, objekt *ovce)* »čuvati«, *zakfditi, zàkrdim* (Piva-Drobnjak) »steći krd ovaca«. Važna je izvedenica na *-elj-elo: krdelo* (Belostenec, slov., slvč., ukr. i polj.) koja je potvrđena u starom jeziku, a morala je biti raširena u 8. v. u južnoslavenskome jer je posudiše Novogrci τo γκριντέλλι (izgovori *grideli)* »stado svinja«. Sufiks sjeća na sufiks *-ellus* u prov. *tropel,* fr. *tropeau.* Riječ *krd* se ne nalazi ni u bug. ni polj. ni rus., nego u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom. Budući da je teško protumačiti *ъ (*kzrdz)* pored **kerda,* postoji mišljenje da je *krd(o)* posuđenica iz gotskog ili stvnjem. *kortar* »stado«, ali za mogućnost slavenske varijante **kzrdz* govori keltsko *cordd.* Prema tome je najvjerojatnije mišljenje Briicknerovo, da je *krd* varijanta od *creda* kao polj. *kwiat* prema hrv.-srp. *cvijet; krdo* se upore-

đuje još sa sanskrt. *śardha-* »isto« i arb. *herde* < ie. **skrdhis,* lit. *(s)kerdzius* »pastir« (Baric).

Lit.: ARj 2, 61. 77. 78. 5, 497. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Mažuranu,* 176. *Miklošič* 32. 155. *SEW* 1, 144. 666. *Holub-Kopečný* 358. *Bruckner* 228. 582. *KZ 46,* 233. 48, 207. 51, 227-228. *ZSPh 4,* 216. *Mladenov* 687. *Trautmann* 127. *WP* 1, 424. *ZbNŽ 25,* 140. *Gombocz-Melich ì,* 1154. *Tiktin* 293. Štrekelj, *DAW* 50, 13. Ribarić, *SDZb 9,* 138. Matzenauer, *LF l,* 35. 8, 46. Hirt, *PBB* 23, 332. 348. *Boisacq*[3] 496 Vasmer, *RSl 6,* 182. *GM* 151. 446. Barié, *PPP* 1, 231. 236-237 (cf. *J F* 3, 200). Obnorski, *IzvORJAS* 19, *4,* 99-102 *(LF* 47, 256). *Kiparsky* 102-103. Agrell, *Balt.-slav. Lautstudien* 25. Machek, *Slávia* 16, 187. Stieber, *bIice zbornik* 341-344.

eresio n (hrv.-kajk., Hrvatska Posavina; Budmani bez potrebe jekavizirao u *črijeslo)* »kora od drveta sasječena ili na prah smrvljena kojom kožari učinjaju«. Odatle denominal (faktitiv) na *-iti crediti* impf, »učinjati kože, staviti kožu u posudu napunjenu vodom u kojoj je kora«. Budmani jekavizirao *črijesliti.* U tom značenju slov. *eresio* n »Gerberlohe, Baumrinde«, bug. *čereslo* i češ. *třislo.* Nom. pl. *eresia* (16. v.) »lumbi«, stcslav. *eresia* ne živi danas u hrv.-srp. gdje je zamijenjen s *útroba* (v.), *ošit* (v.). Upor. got. *haírpra.* U slov. *crédo* ima i specijalizirano značenje »pretini v orehu, Scheidewänder in der Wallnuss«. Riječ je doduše po fonetskom i morfološkom izgledu balto-slavenska, ne po semantici: stprus. *kersle* »Haue«, lit. *kerslas* »željezo za puštanje krvi, čimbistra«. Sva se baltoslavenska značenja dadu ipak izvesti od ie. korijena **(s)qer-* raširenog formantom *-t* (v. *crta, crtalo* i raširenje formantom *-s* u *irez).* Na ie. **(s)qert-* došao je sufiks *-tlo* ili *-slo* (v. *čislo)* za tvorenje apstrakta. Slog *čre-* nastao je kao i u *črez* po zakonu likvidne metateze (praslav. **čerslo).* Prvobitno značenje »ono što rastavlja > oruđe čime se reže, stvar koja se reže« prenijeto je na koru. S prijevojem *aort-* postoji riječ i u lat. *cortex,* gen. *-ids* »kora«, odatle *krka* f (Dalmacija) »kora koja služi ribarima za bojadisanje mreže«, posuđena od dalmatinskih Romana koji nestadoše.

Lit.: ARj 2, 78. 79. *Pleteršnik* 1, 110. *Mladenov* 683. *Miklošič* 41. *SEW* 1, 148. *Bruckner* 583. *Trautmann* 1, 579. Uhlenbeck, *PBB 22,* 539. 30, 286.

črez, arhaički prijedlog s akuz., potvrđen kod pisaca od 14. v., »preko, radi, kroz«. Nije više u upotrebi na čitavom teritoriju hrv.-srp. jezika, nego samo u narječjima. Kod ikavaca čakavaca ŽK: cei (~ *Pešćak), čez* (~ *Leskovaču), čež (~njega), čeza* (~ *me),* zbog disimilacije sa imenicama koje u osnovi imaju *r* (primjeri *čez goru, čez brdo),* gubi r. I u slovenskom, gdje je u živoj upotrebi, može također izgubiti *r.* Tako i u *Jačkama* (ugarski Hrvati) i kod Vitezovića. U narodnoj pjesmi još sa e u suglasničkoj grupi *čr: čerez.* U današnjem književnom i saobraćajnom govoru potisnut je od *kroz,* prijedlog s akuz., »durch, propter, per, radi, poradi, s pomoću, posredstvom« i prilog, *kroza,* kod starih pisaca i *krôzi; krozje* i *krozju* potvrđeni su kao prilozi. Kao prijedlog i prilog govori se *skroz* (16. v., ŽK), *skroze* (J. S. Reljković) = *skrozê* (13. v.) = *skrozi* (Istra, najstarija potvrda 1351.: *skrozi Vika).* Kad je samo prilog, pojačava se *skroz na skroz* (pored *na skroz)* »potpuno, sasvim« (ZK), možda prema njem. *durch und durch.* Oblik sa *s-* je prvobitan jer je nastao od *skvozě.* Početno *s-* i dočetno *-e* je otpalo, a r je došao mjesto *v* zbog unakrštavanja (kontaminacije) sa *črez.* To unakrštavanje još je vidljivo u obliku *kr'ez,* gdje je prema *črez* i samoglas *o* zamijenjen *se; krêz* pored *skrez* govori se u Vodicama (Istra). U književni je jezik ušao složeni pridjev *krezub* (v.). Upor. još ukr. *kerez,* rus. *skrezb.* Od priloga *skrozi* tvore se: novi prilog dodavanjem sufiksa *-mice* (upór. *letimice) skrozimice* i pridjev na *-ъn,* u sr. r. također u priloškoj službi *skrozno* (Pjevanija Crnogorska). Odatle denominal na *-irati* (v., upor. *luftirati, urudžbirati): skrozirati* (Salvonija, Čamagajevci). Još postoji u rustičnom prijevoju: *skrz* pored *kȑz* (Vodice) = *skrze* (prijedlog s gen., Budinić dva puta) = *kȑz* (Kosmet) prijedlog »kroz« pored *kriz* i *kroz.* Posljednja dva lika su nejasna. Upor. bug. *črez, kroz* i *krăz.* Prema tipu složenih prijedloga *poradi, zaradi* i kauzalno *kroz* pojačava se sa *cijeć* (v.): *krocijeć* (sa zc > c), a u prostornom značenju i sa *sred: krdsred* = *krosred njive* (Kosmet, sa *zs* > *s,* upor. arb. *nermjet* < lat. *inter mediu), a* kao prilog *naskroz* »skroz«. Lik *skvozě* očuvao se kao prijedlog s gen. u obliku *sküzi* s gen.. (ŽK: *sküzi dice* »zbog djece«). Prijedlog *črez* slavenska je kreacija od ie. osnove *qer-* »radi« proširene s formantom -i: **(s)kers.* To raširenje je baltoslavensko : lit. *skersas* »quer, schielend, Zwerch«, lot. *skers* »quer«. U staropruskom postoji i prijedlog odatle *keršan, kiršan, ķirša* »preko«. Upor. još grčki pridjev (ἐγ)κάρσιος »kriv, kos«, *-z* mjesto *-s* potječe

od kontaminacije sa *skvozě.* Slog *čre-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. *skozi* (v.).

Lit.: ARj 1, 944. 2, 18. 78. 5, 524. 526. 529. 612. 619. 625. 7, 617. 15, 347-9. 358. *Mažuranie,* 1319. *Miklošič* 115. 425. *SEW* 1, 148. *Bruckner* 496. *ZSPh* 2, 307. *KZ* 51, 228. *Trautmann* 129. *WP* 1, 590. *Mladenov* 688. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Eieгoвić* 1, 326. 330. 336. Bugge, *IF* 1, 446. *Boisacg*[3] 212-213. Matzenauer, *LF* 7, 37-38. *NJ* 1, 93.

čřvoljiti, -zm impf. (Belostenec, Stulić) »brbljati«. Nejasna onomatopeja. Homonim *crvoIjiti* (Srbija) »sitno što raditi kao plesti, vesti«, s ovim je u vezi *cřvoljčiti* (Lika) *(ná-)* »djelati, rezati, strugali od besposlice«. Ako su to izvedenice od *crv* = *crv* nije jasno izvođenje, a ni značenje »brbljati«. Upor. onomatopeiziranje glagola *vrtjeti se* u *vrpoljiti se* (v.).

Lit.: ARj \, 855. 7, 222.

cubar, gen. *-hra* m (15. v., Vuk) »biljka saturēja hortensis«, odatle deminutivi na *-ič čubrić* »serpillus«, na *-ica čubrica í* (Kosmet, bug. *ćubricd)* »1° mirišljiva trava koja se suši kao začin za jelo, 2° toponim«, odatle *čubričica* (ibidem) »oplemenjena čubrica«, na -SA > *-ák čubrak divlji* »neka trava«, (s umetnutim *m* pred labijalom) *čumborak,* gen. *-rka* = *čumborić* »saturēja hortensis« = na *-ika čúbrika* (također bug.) »isto«. Vokal *u* je nastao iz vělarnog nazala *ç.* Madžari posudiše *csombor,* dok Rumunji imaju *cimbru* s palatalnim nazalom kao Poljaci *czabr* ali taj nazal nije potvrđen u južnoslavenskom. Posuđenica je iz gr. θύμβρος/θύμβρα. Zamjena grčkog interdentalnog spiranta θ sa č nalići na afrikátu *z* u tal. *zio* < gr. θεΐος. S tim se slaže varijanta *cúpar,* gen. *čupra* (Vuk) »isto« i *cabr* (Stulić, Šulek) ako to nije griješka; *p* za gr. *b* nalazi se i u *čupar.* Značajni je još oblik nòne m »isto« sa *i* mjesto *u.* Posve nejasan je lik *kuhar,* gen. *-bra* (Stulić, Kuzmić, Šulek) sa *k* mjesto *č.* Mišljenje da je *cubar* posuđenica, nije općenito prihvaćeno. Bruckner ga izvodi od ie. korijena **kem-l*skem-,* prema Sobolevskom je u vezi sa *čemerica, čemerika* (v.), stvnjem. *hemera,* lit. *kemarai.*

Lit.: ARj 1, 752. 859. 2, 20. 82. 99. 101. 5, 714. *Elezović 2,* 456. *Miklošič* 36. *SEW* l, 100. 142. 160. *Bruckner* 73. *RSI* 3, 264 -265. *Vasmer,RSl 3,*225. *Mladenov* 688. Sobolevskij, *Slávia 5,* 445. *Gombocz-Melich* 1132. Puşcariu, *DLR 2,* 408. *Tiktin* 350. *Rohlfs* 796.

čúbra f (Lika), akcenat je kao u *Mile,* značenje je »ime kozi«, zbog toga ovamo oion/o(Vuk) »ime jarcu« i možda prezime *Čubrilović.* Pridjev na *-ost čubrast* (Vuk, Crna Gora) od iste je osnove, a značenje mu je isto koje i pridjevu na *-av ćulav* (Vuk) »bez ušiju, u koga su malene uši (o ovnu i ovci)« od *čula f* (Vuk, Lika) = (s hipokorističkim akcentom) *čula* (Lika) »ime ovci u koje su malene uši«, odatle sa hipokorističkim sufiksom *-an* (kao u *Milan) čulan* »ime ovnu«, sa *-ovka čulōvka* (Lika) »ime kozi«. Ne zna se kako se odnose nastavci *-bra, -brilo* i *-la,* ali se zna da je osnova *čul-* u ovom značenju balkanizam: rum. pridjev *ciul (oae ciulă)* »ohne Ohren, mit sehr kleinen Ohren« = *čulav* (Vuk), bug. *čul* »bezuh«. Odatle rum. denominal *a ciuli urechile* »die Ohren aufrichten, spitzen« = *čuljiti, naćuliti (uši), -čulīm* = *oculiti* (Vuk) = *ćuliti* (Dalmacija) »čekati« = slov. *culiti.* U madžarskom narječju Polovaca i Sikulaca raširiše tu pastirsku riječ rumunjski pastiri u Karpatima: *esula,* kao i u českomoravská narječja *čul'ena, čulka,* u ukr. *čulyj.* Iz hrv.-srp. došla je i u slov. *sul.* Suglasnik & varira s *ć: ćulav* (Vuk) »nemajući uši ili malenih ušiju«. Homonim je *čula* f (Bačka) »neka igra kao u Srbiji *krmača,* ispor. *svînkati se,* ŽK, »igrati se svinkanja«. Od takve osnove je deminutiv na *-ica čulica* f »suvrst vinove loze« (ne zna se gdje se tako govori). Buba *symbioiis Redt,* zove se *čulin* i *čulonoša* m »claviger Preissl«. Ni za te nazive ne zna se gdje se govore; buba je mogla doista biti nazvana po pastirskom terminu, ali za vinovu lozu i za igru nema podataka iz kojih bi se moglo zaključiti da su ti nazivi etimologijski isto što i pastirski termin. Pored *-bra, -brilo, -la* dolazi i nastavak *-ka: čuka* pored *čuka* (Lika), također s hipokorističkim akcentom, »1° ovca bez ušiju, 2° općenito ime ovaca u Hrvatskoj Krajini«, također s hipokorističkim nastavkom *-ān čukān* (Lika) »ovan bez ušiju«. Daničićevo izvođenje od tur. *kulak* »uho« (odatle današnji naziv bogatog seljaka) ne objašnjava ništa, ni semantiku ni fonetsku stranu, jer tur. *k* ostaje neizmijenjeno kad je pred *ajoju,* samo pred *e* prelazi u *č* (tip *čemer).* Leksikolog!jski se problem komplicira ako se dalje uporedi sa *čut — šut* (v.).

Lit.: ARj 2, 82. 97. 99. 153. 7, 248. *Tiktin* 366. *Farcia* 87. 446.

čudo n (danas po deklinaciji *-o,* u stcslav. gen. po suglasničkoj deklinaciji na *-es: čedese* kao u *slovo, slovese;* otatak deklinacije -rije pl. *čudesa* pored *čuda;* u Vodicama u Istri odatle novi singular po deklinaciji *-o: čudeso,*

pl. *čudesa; čudeso* n i u Kosmetu, tako i inače u 17. i 18 v.) »1° od 13. v. glavni kršćanski termin: miraculum, 2° pejorativno: niko i ništa, nevaljanac (Vodice)«. Interesantna je hibridna rečenica *dete te čuda* u značenju »budi bog s nama«., u kojoj je glagol arb. *me gjetë* »naći«. Odatle od osnove *-o* pridjevi na *-ьn, -ovit: čudan, čudna* (13. v.), upor. *dočudan* (ŽK) od sintagme *do čuda', čudovit.* Od pridjeva na *-ьn* tvore se dalji na *-ovat čudnovat* (16. v., Vuk) = *čudnovat* (Kosmet), na *-ovast čudnovast* (Obradović), na *-ovit čudnovit', čudovit, čudnovast* i *čudnovit* nisu ušli ni u književni ni u opći saobraćajni govor. Pridjevi od osnove *čudes-'. čudesan, -sna* (13. v.) i apstraktum na *-stvo čudestvo* n (Vrčević). Od *čudovit* apstraktum je na *-ište; čudovište* m (Stulić), po Marelicu rusizam. U jednoga pisca 18. v. apstraktum na *-luk* (v.) *čudaluk* m i na *-je čude* n (16. v.). U književnom jeziku upotrebljava se izvedenica na *-ák* (v.) *čudak* »Sonderling« (također bug. *čudák)* za koju nema starih potvrda. Odatle Martićev pridjev na *-ьn: čudačan, -čna.* Femininum *čuda* potvrđen je samo jedanput u 18. v., ali prilog *čuda* (Vodice, ŽK) »mnogo« po postanju je n. pl. U Pivi-Drobnjaku govori se u tom značenju izvedenica sa cslav. sufiksom *čudevenije* n; *čudo* je u tom narječju i upitna partikula u značenju »zašto«. Denominál na *-ovati: čudovali se* (16. v.), koji se danas ne govori nego faktitiv *na-iti: čuditi se* impf, *(iš-,* 15 v., Ljubiša, *na- se, za-),* odatle germanizam *čudi me* < njem. *es wundert mich* mjesto *čudim se).* Riječ nido ušla je i u antroponimiju praslavenskog tipa od dva člana (tip *Slavomír): Čudomer, -mir,* kao toponim u izvedenici na *-ići* u pl. *Čudomerići* = *Čudomiriä,* 1451. Potvrđena je i izvedenica na *-an* (tip *Milan)* odatle: *Cudomiran,* i zamjena drugoga elementa *-mir* sa *-mil: Čudomil,* sin Bele Uroša i stric Stefana Nemanje. Kako je *čudo* kršćanski termin par excellence, postoji i složen pridjev na *-ьn: čudotvoran* (18. v.) i odatle radna imenica na *-ьc: čudotvorac,* gen. *-rea* (Vuk, 13. v.). Kao kršćanski termin *čudo* je ušlo u rumunjski kao *ciudă* f, ali to nije dokaz da je i južnoslavenska osnova rumunjskog slavizmą bila f jer je rum. *-a* pravilan refleks za slav. *-o,* odatle rumunjski pridjev na *-at ciudat* (upor. i bug. *čudat* tako da rum. *-at* u ovoj izvedenici ne mora biti lat. *-atus),* cine. *ciudă* i glagol s grčkim nastavkom ία *dudui* »čuditi se«, madž. *csoda, csuda,* arb. (Gege) *çudë* f i izvedenica na *-ia: çudt.* U semantičkom pogledu *čudo* je izvedenica od osnove primarnog glagola *čuti, čujem* (v.) dobivena s pomoću sufiksa *-do* (kao *stado* od *stati,* v.) iste prirode kao lat. *miraculum* od *mirare* ili *divo* n »čudo« od *diviti se.* Semantički razvitak *čudo* od *čuti* odgovara primitivnom mentalitetu: *stani pa gledaj — divi se, čudi se* Razumljivo je da je ta riječ bila vrlo pogodna za kršćansku ideologiju u vrijeme kad je bila lexikálna građa, tj. kad je značila »ono što se pročulo, o čemu se počelo govoriti«. S kršćanstvom je postala prava riječ, tj. termin. Ie. je baza **qeu-do-s* od osnove **qeu* »čuti (v.), ćutjeti (v.)«, u prijevoju prema gr. κῦδος »slava, čast«.

Lit.: ARj 2, 90. 95. 96. 4, 84. 7, 239. *KZ* 43, 317. 45, 54. 237. *Miklošič* 37. 357. *SEW* 1, 161. *Bruckner* 67. *WP* 1, 369. *Mladenov* 668. *Gombocz-Melich* 1, 1122. Ribarić, *SDZb 9,* 142. Vuković, *SDZb* 10, 406. Maretić, *NVf* 3, 191. *GM* 449. Matzenauer, *LF* 7,40. *Boisacq** 37-38. 529. Moskovljević, *NJ* 1, 80. *Elezović 2,* 456.

čuka f (Kosmet) »1° brdo, greben, Bergspitze, Berggipfel, Anhöhe, Hügel, 2° veoma raširen oronim i toponim u Srbiji i Makedoniji«. Balkanska riječ možda mediteranskog podrijetla (upor. *tuku* »Hügel« u Gaskonji od *tuk* »isto«): arb. *Suka* (Ulcinj, brdašce, poluotok u moru, *Punta Sukes), çuke* (Toske), ngr. u Epiru τσοϋκα »Hügel, Geschwulst im Gesicht«, bug. *čuka, čukara.* Prema Mladenovu ide pod ie. korijen **keu-,* uporedujući sa got. *hauhs,* nvnjem. *höh, Höhe* i lit. *kaukarą* »Hügel«. Ovamo ide možda *čuklin* (Crna Gora) »grosser vorspringender oder überhängender Fels«. Upor. toponim *Čukljenik.* V. *lukalj.*

Lit.: ARj 2, 97. *Elezović 2,* 457. *Mladenov* 689. *ASPh* 34, 383-389 (cf. *IJb 2,* 165). *GM* 449. *REW** 9021. *GIGD* 5, 244.

cukalj, gen. *-kija* m (Vuk, Ljubiša) »1° u vrhu buta kraj za koji se drži cerek kad se nosi, 2° klin u kući o koji se puške vješaju«. Daničić pomišlja na domaći izvor i uspoređuje sa *kuka* (v.), ali madž. *csukló* »poples« ima isto značenje. Još treba usporediti *cukija* f (hrv.-kajk., Belostenec, slov.) »membrum aliqua sui parte mutilum, laesum«, odatle hrv.-kajk. pridjev na *-av čukljav* »sinonim: kljast«, zatim Vukov pridjev *čuklja(j)iv (o konju)* »u koga, kad trči, koljena udaraju jedno o drugo«.

Lit.: ARj 2, 97. 98. Mladenov, *ASPh* 34, 390-392. *Gombocz-Melich* 1210.

čukat[1], *-am* impf. (Kosmet, bug.) »1"kucati, lupati, udarati, svirati u kakav instrumenat (prâporak, čüngur, tamburu (v.) goč (v.), 2° figurativno (metaofra): ubijati po malo, 3° (s objektom *kukuruz)* skidati zrnje s klipova (Makedonija)«, s prefiksima *na-, za-: načukati, -am* pf. (Kosovo polje) »nabiti špice u glavčinu«, *zacukati, -ãm* (Vuk) = *zacukat* (Kosmet) »zakucati, sabiti«. Odatle skraćeni imperativ ili bolje onomatopeja *čuk,* koja se opetuje, *luk čuk na vrata* (Kosmet), također bug. Odatle pf. na *-nu- -cuknut, -em* (Kosmet) »kucnuti, udariti« i pridjev na *-nut* (upravo prošli particip na *-t') cuknut* (Kosmet) »luckast«. Upor. *ćaknut* (Hrvatska) »pripit«. Mikalja i Stulić imaju *cuknuti, -em* pf. kao »sinonim: poljubiti, cjelivati« koje treba usporediti s madž. *csók* »poljubac« ugrofinskog podrijetla i sa rum. *tue* (Cihac) istog značenja. I ovo su zacijelo onomatopeje. Ovamo možda kao postverbal ž. r. *čuka* »neka igra«. Ne zna se gdje se govori, ni kakva je. Valjda u istočnim krajevima jer riječ potvrđuje Pajo Markovié. Glagol je *cuknuti, čuknēm* »potjerati čuku u igri«. U šatrovačkom govoru (argotu) zidara i lončara u Siriniću (Prištini?) izvedenica na *-ač čukač* znači »časovnik«, u veškarskom *čukalec* »časovnik«, *čukaćot* »čekić«. Posljednje dvije izvedenice morfološki nisu posve jasne, *-ot* u *čukaćot* mogao bi biti bugarski i makedonski član *-ot,* a *čukalec,* ako je naglas na *a,* deminutiv na *-ьc* od *čukalo.*

Lit..· ARj 2, 97. 98. 7, 239. *Elezović 2,* 203. 457. *Mladenov* 689. Trojanović, *JF* 5, 224. 225. Vasmer, *RSl* 3, 264. Mladenov, *ASPh* 34, 385-386.

čukati[2], *-am* impf, »pozivati kokoši glasom см«. Ova onomatopeja glasi kod Vuka sa *ć* mjesto *či* dodatkom *-k: ćuk, ćuk,* odakle glagol na *-ati cukati, -ãm* impf, »pozivati kokoši glasom *ćuk«.* Potvrda *je* dragocjena jer nam objašnjava postanje -složenog glagolskog sufiksa *-kati* (v.) koji služi za tvorenje glagola od onomatopeja. Odatle je zacijelo izvedenica na *-avica lukavica* f kao naziv za pticu »oedicnemus crepitans«. Ne zna se gdje se govori. Možda u Dalmaciji. Neka buba »phylax Brüll« u Šlosera zove se *čukin* m, ali se ne zna gdje se govori, koje su varijante, koji je akcenat, ni u kakvoj vezi stoji s onomatopejom. Mora se označiti kao nezrela za etimologiju. V· *ćuk ćuk.*

Lit.: ARj 2, 98. 151. 152. Hirtz, *Aves* 79. Fink, *Im.* 16.

cukija f (Vrančić, 17. v., na žalost s neodređenom glosom) »neko odijelo«. U slovačkom *čukla* znači također vrstu odijela. Od madž. *csuklya* < lat. *cuculia.*

Lit.: ARj 2, 98. *Gombocz-Melich* 1, 1210.

čukov m (Zore, južna Dalmacija ?) »riba koja se zove i *pãs«.* Upor. tal. *ciuchello* m (argot) »cane«, slično i u ostalim evropskim argotima. Ovamo ne ide *džukela* (v.).

Lit.: ARj 2, 98. *DEI 2,* 969.

čukunda f »biljka polygonům bistorta L.« = *čukundëda* f u istom značenju. U posljednjem umetnuto *n* pred *d,* valjda opetovanje prvoga *n: čukundenda* f »slákov koren, slakovina«. Ne zna se gdje se govore te riječi.

Lit.: ARj 2, 98.

čukundruk m (Vuk) »1° kukuruzni klip bez zrnja; sinonimi: čokov (v.), okomak (v.), klasūnac (ŽK), 2° cikla, cvekla, béta vulgáris, rapa rubea (Stulić, Šulek)«. Balkanski turcizam *(çugundur):* bug. *čukundúr.*

Lit.: ARj 2, 98. *Mladenov* 689.

čul m (Vuk, narodna pjesma) »konjski pokrovac« = *čul,* gen. *čula* (Kosmet) »pokrovac za stoku«. Rašireno s perz. sufiksom *-tar (-dar)* od glagola *darem* »imam« (upor. *mühürdar, tefterdar): čoltar,* gen, *-ára* m »konjsko pokrivalo«. To isto s disimilacijom 1) *l-r > l-n: čultan,* gen. *-âna* m = *čultan* za *o < u, 2) l-r > n-r: čuntar* (hrv.-kajk.) »dorsuale, pokrovac, čaprag«. Balkanski turcizam (tur. *çul, cuidar)* iz oblasti konjogojstva (upor. *at, ergeka):* bug. *čul, cullar,* arb. *cull* »Decke« (Gege), ngr. το τσούλι.

Lit.: ARj 2, 59. 99. *Mladenov* 689. *GM* 449. *Lokotsch* 443. Bruckner, *KZ* 48, 176. Škrekelj, *DAW* 50, 15.

čuma f (16. v., Vuk, Ljubiša, Milićević, istočni krajevi, bug., makedonski) »1° kuga, 2° guka, kvrga za rogovima kod goveda i ovnova (Krnica, Istra)«. Pridjev na *-ьn > -an čuman, čumna.* Deminutiv *čumica* (Srbija, Milićević). Denominali *čumijati, -am* impf. (Dalmacija /?/, Pavlinović) »strnutí i svenuti«, *cumijèhati* impf. (Stulić) »pedetentim deficere« morfološki su nejasni. Imenica je balkanska riječ: rum. *ciumă,* bug. *čuma,* tur. *cuma* »Pest«. Potječe od gr. κῦμα sa υ > *iu.* Upor. *cima, čibuljica, čumak.*

Lit.: ARj 2, 99. 160. Ribarić, *SDZb 9,* 142. *Mladenov* 689. *ASPh* 33, 7-10. *Lokotsch* 445. *SEW* 1, 163. Brückner, *KZ* 45, 110. Capidan, *DRom* 3, 142-144. (cf. *IJb* 11, 200). Diculescu, *DRom 4,* 477. (cf. *IJb* 12, 128.). Sobolevskij, *RFV* 65, 409. si. (cf. *RSl* 5, 266). Vasmer, *RSl 4,* 172. *REW*[3] 2438.

čun m »sinonimi: čamac, barka«. Nije danas općenit naziv u hrv.-srp. nego turcizam *čamac,* gen. *-mca* (v.). U tom se značenju čuje samo u zapadnim krajevima. Turcizam je potisnuo baltoslavenski sveslavenski termin iz praslavenskog doba *(*cьlnъ)* medu zanatske termine, u terminolog!ju tkalačkog stana. U Kosmetu se *čun* govori samo gdjegdje kao tkalački termin. U tom ga je značenju zamijenio u tom kraju turcizam *mećik* (i *menka).* Deminutiv na *-tko: čunak,* gen. *-nka* m (Vuk) »radius textorius, Weberschifflein«, odatle radna imenica kao naziv oruđa na *-jar: čunčar* m »tkalačko drvo pređom omotano (Vrhovac, Jaska)«. Drugi deminutivi na *-ka, -čić, -ica, -ьc, -jak* i *-{o* metaforickí se prenose: *čunka* f »rilo u psa, mačke«, *lunjah,* gen. *čunjka* m (Vodice, Istra) »svinjsko rilo, upravo samo krajnji dio sa dvije nosne šupljine«, *čunčić* m, *čunica* f (Vuk), *čunj* (Ljubiša), *čunjac,* gen. *čunjca* m »plod biljke colchicum autumnale«. Važna je činjenica za povijest razvitka značenja da u Lici na Pučini (ovako se zove rijeka Gacka u Liješću, gdje je još u uporabi monoksil) *čun* označuje »dva kraja plavi (naziv za barku, upravo monoksil),na kojima sjedi veslač«; *čun* je u Lici dio plavi (= monoksila) dok u rus. *čelnok* znači »monoksil«. Rusko značenje nastalo je po zakonu sinegdohe. Po tom zakonu razvilo se i hrv.-srp. značenje *čun* »čamac«. To je značenje i sveslavensku i potječe zacijelo još iz praslavenskog doba. Ali prvobitno se značenje očuvalo na Pučini u Lici, na rijeci Gackoj. Ono odgovara i ie. korijenu **(s)qel-* »rezati« koji se nalazi u prijevoju *kaljem, klati* (v.), *prokole* (v.). Samoglas *u* u *čun* nastao je iz sonantnog / kako se vidi iz lit. *kelnas* »čamac«, lot. *celiava* »mali čamac«. Riječ *čun* je u slavenskim jezicima izolirana, bez leksikologijske familije, dok u baltičkim jezicima ima svoju familiju, kao glagol *kelti* »dignuti, nositi, preko vode otpremati«; *čun* je prema tome izvedenica s pomoću formantą *-n* od glagolskog korijena koji ne postoji u tom prijevoju u slavenskim jezicima, nego samo u prijevoju *kol-: kaljem, klati.* Riječ *čun* je sveslavenska kulturna riječ i posuđuje se: arb. *sule* f »kleiner Boot (Gege)«, njem. *Zulle, Zülle* < *cьnъ,* austrijsko-njem. *činákl* (i u Osijeku), madž. *csalnak,* odatle rum. *cin, cinei.* Mladenov uporeduje arb. *sule* sa slov. *sülj* »drvena posuda u kojoj se sprema skuta«.

Lit.: ARj 2, 100. Ribarić, *SDZb 9,* 142. Elezović 1, 402. 2, 458. *Tiktin* 351. *Gombocz-Melich* 1140. *Miklósié* 31. *SEW l,* 166-7. *Bruckner* 80. *Traultmann* 125. Vasmer, *RS* 3, 265. *GM* 395-396. *Boisacq** 869. Meillet, *RES* 7, 5-8. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Matzenauer, *LF* 7, 31. Rudnički, SO 14, 232. i sl. Mladenov, *SpBA 6,* 73. sl. (cf. *IJb* 8, 198).

čupati, *-am* impf. (Vuk, 19. v., depreverbativ od *i!-, na-),* također slov., »arracher«, raširen na čitavom štokavskom teritoriju, na zapadu ga zamjenjuje *pūkati* (ŽK). Brojne su imeničke i pridjevske izvedenice: postverbali *čup* m = *čupa* f (Vuk, 18. v.) »fasciculus capillorum«, *čupi* m. pl. (Dubrovnik) »die ausgekämmten Haare«, deminutivi na *-īk čupak,* gen. *-pka* m, na složen deminutivni sufiks *-erak čuperak,* gen. *-érka* m (Vuk, upor. ukr. *čuper* »Haarschopf«), na *-ica čupica* f (Vuk) »ženska kopča, viilus; preneseno: zatiljak, nuque, prema zakonu sinegdohe od: mjesto gdje se nalazi čupica«, na *-ka cupka* f (Brač, Makarska) »lupar (u ribarskoj terminologiji, upor. *ćup),* na *-arka čuporka* f »ime ovci«. S romanskim deminutivnim sufiksom *-ellus čupjele* f (Stulić) »srebrnaste škarice (ovako nazvane, jer čupaju ?)«. Augmentativ na *-ina čupina* f. Pridjevi na *-ast čupast* (o suknu, Dalmacija, Podgora, Pavlinović), *-av, -ljiv čupav* »sinonim: nepočešljan«, također bug., poimeničen sa *-ьc, -ica čupavac,* gen. *čupavca* (Srbija, Lika) prema f *čupavica* (Lika), također kao naziv biljke, u tom značenju s dvostrukim deminutivnim sufiksom *čupavčica* f; *čuperljiv* (Pavlinović, o djetetu) »gavežljiv (v.) u jelu«. Poimeničen part. perf. na *-ica čupanica* f (Vuk) »vuna s mrledine očupana«. Važan je hipokoristik *čupa* f »1° nepočešljano čeljade, 2° sluškinja prve godine, 3° djevojka« od *čupavica* f; u Makedoniji: *čupa,* pl. *čupinja* = bug. *čupa* (jugozapadno), odatle deminutiv na *-ica čupica* »sinonim: mönüce, mqma«. Taj termin posudiše Arbanasi: *cupe* f »langes Haar > Mädchen«. U Dubrovniku dobio je taj hipokoristik *m* pred läbijal (upor. *čombo* < *cobo,* v. *čovjek)* i *r* poslije njega da se izrazi pejorativnost te lat. deminutivno *-ella: čumprela* f »prosta djevojka«. Kao *čupa* što postade balkanizam, tako i pejorativno *čupra:* ngr. u Epiru i Kefaloniji τσούπρα »Tochter, eigentlich Mädchen«, deminutiv τσουπρούλ« (Aravandinos), arb. *cupre* f. Ovamo je došla zacijelo od nekadašnjih epirskih Slavena. Upor. pejorativno *cùpara* f (Srbija) i u Dubrovniku *cùncupa,* gdje stoji *c* mjesto *č* i tursko udvostručenje početnog sloga (tip *gozgo* »posve go«, Bosna, Mrkonjić, i *bambadava* »posve badava«), oboje zacijelo zbog pejorativiziranja. Postoji i hipokoristik *čupo* m »čupavo muško čeljade«, ali taj nije doživio toliko raširenje na Balkanu kao *ćupa.* Od glagolskih izvedenica treba spomenuti deminutive na *-kati, -injati -endati: cupkati* impf., *čupinjati* (Srbija) »grebenati, carminare«, *cupèndati se* »drapati se, koškati se«. Sa mijenjanjem osnovnog samoglasa *u* > *o, i:* slov. *cop,* gen. *čápa* m »Büschel, Schöpf«, *čápa f* »Schopfhenne«, *copatí, čopljēm* -impf. (Vrčević), *čopljiti, -im* »otčupaviti«; impf, *čapati* »štipati« prema pf. *capiti* »štípnuti« (Vodice, Istra). Značajno je ipak da u Vodicama postoji i pomenuti postverbal *čup* m »čuperak (kose, sijena, slame itd.)«. U Kosmetu pf. *iščipkat, -am* (objekt: travu) »isčupkati«. Varijanta sa / mjesto *p: ču{* m »verruca rostralis viperáé ammoditae«, deminutivi cи/tc (Hrvatsko Primorje), *čujka* »isto, bigica«. Nalazi se i u slov. *čuf* (Notranjsko), *cuja* Яте ovci«. Ova varijanta može biti i posuđenica iz furl, *çuff,* tal *ciuffo* < langob. *zuppfa.* Pomenuti još treba: unakrštavanje pridjeva na *-av kušljav, kustrav* s pridjevom *čupav: čušljav,* odatle *čušlja* (Lika) i poimeničenje na *-ica čušljavica* f (Lika) »žensko neočešljane kose«. U sjevernim slavenskim jezicima mjesto *ρ* stoji *b,* kod nas samo u varijanti s *ć* mjesto *č: ćuba* f »Vogelschopf«, itd. (v.). Jslav. *čup* nalazi se u madž. *csupalni* i u rumunjskom (samo i u izvedenicama): *ciup* (Erdelj) »Büschel«, odatle *ciupi* »zwicken, rupfen«, *ciupitură,* rašireno s *-erļ-el dupera* = *ciupeli* »rupfen« i àpstraktum na *-ealǎ ciupealǎ* »kleiner Diebstahl«; također s / mjesto *p: ciuf* m (s mnogo varijanata: *ciaf, duh, duş)* »Haarschopf«, odatle pridjev *ciufos* »zottig«, *ciufuli* = *-ui* »zausen« (upor. madž. *csupalni),* arb. *fufkë.* Kako postoji i tal. *ciuffo,* mora se uzeti da je i sveslavenska glagolska i imenička osnova *čup-jčub-* prešla u kategoriju onomatopeje, sve ako se i uzimlje da je ie. podrijetla **(s)qeuq-jsqeub(h)-* »Büschel, Schöpf, Quaste«, koja je i u germanskim jezicima dobro zastupljena: *Schaub, Schober, Schöpf itd.* Od *Schaub,* stvnjem. *scoub,* je stara posuđenica *škopa* f, odatle *škopnik* m (ŽK) »slama za pokrivanje kuća«. U vezi je možda i *kita* (v.) ako je s prijevojem ie. **qup-ta.*

Lit.: ARj 1, 859. 2, 59. 100. 101. 102. 103. 143. Hirtz, *Amph.* 24. *Pleteršnik 2,* 116. Šturm, *ČSJK 6,* 50. *Miklósié 2,* 37. *SEW* 1, 160. 161. *Bruckner* 81. *KZ* 43, 321. 45, 44. *WP l,* 555. *Sandfeld* 51. *GM* 450. *JF 2,* 338. Ribarić, *SDZb* 9, 142. *Mladenov* 689. *ZRPh* 31, 4. *Tiktin* 366. 368. *DLR* s. v. *Elezović* 243. Štrekelj, *ASPh* 12, 457. *ASPh* 34, 392-394. *Donum nat. Schrijnen* 414. sl. *Boisacq*[3] 536. Nagy, *ASPh* 28, 61. Matzenauer, *LF* 7, 39. 41. Petersson, *KZ* 46, 145. Vaillant, *RES* 22, 20. Iljinski, *ASPh 29,* 487. *REW*[3] 2453 i 9632 a. *DEI* 969. *Gombocz-Melich 2,* 1218.

čur m (Srbija, okrug Knjaževac) »sinonim: dim(v.)«, odatle denominal (faktitiv) *curiti, -im* (Srbija) »dimljiv biti« = *curii* (Kosmet) »pušiti, dimiti«. Odatle toponim *Curilo* (Kosmet), u argotu *čuralnik,* turcizirano *čuralbk* »duhan«. Nalazi se i u bug. *čur* koje Mladenov označuje kao provincijski arhaizam. Daničić izvodi od tur. *kurum* »čađa«, što fonetski ne može biti, prije prema Mladenovu u prijevojnom odnosu sa hrv.-kajk. *kuriti* (v,) < ie. ** leur-\qur-.*

Lit.: ARj 2, 102. *Mladenov* 689. *ASPh* 34, 394-395. *Elezović 2,* 458.

čurek m (Mostar) »1° osobit hljeb o krsnom imenu, 2° biljka nigella arvensis«. Prema Šuleku i Mikalji biljka se zove i *ćurek* i *ćurika.* Prema tur. *korek ć* je pravilnije nego *č.* Balkanski turcizam iz oblasti hrane: rum. *durée* »Art Butterwecken«, bug. *cured* pl.

Lit.: ARj 2, 102. 155. *Mladenov* 689. *Lokotsch* 441. Skok, *Slávia* 15, 337. Korsch, *ASPh 9,* 519.

čurlin m (Poljica, Dalmacija) »ptica numenius arquata«, deminutiv *čurlinić* (ibidem) »ptica tõtanus«, na *-uša čurlinuša* f (Dalmacija ?) »ptica haematopus ostralegus«, složenice *počurlin* (Dalmacija, *po* < *pol* »polovina« ?) »numenius tenuirostris«, *čurlinkoka* f »ptica otis tetrax«. Sa c mjesto c zbog onomatopejske prirode naziva: *cùrlîn,* gen. *-ina* m (Omiš, Veli rat) »ptica charadrius pluvialis«. Na *-jača čurlinjača f* (Dalmacija ?) »ptica emberiza hortulanus, čukavica«, na *-avac,* gen. *-vca ćurlinkavac* »passerina melanocephala« = *ćurlinkovac,* gen. *-ovca* »emberiza hortulana«. Zamjena *e* mjesto *u* zbog istog razloga *ćerlinkavac,* gen. *-avca* (Dalmacija ?) »ptica agrodroma campestris, žvrljinka«. *-in* je zacijelo talijanski deminutivni sufiks *-ino* < lat. *-īnus,* tal. *chiurlo* »assiolo, numenius tenuirostris, gr. κολλυρίων«, od onomatopeje *kyurl.* V. i *curlika.*

Lit.: ARj 2, 102. 133. 156. 10, 185. Hirtz, *Aves* 70. 80. 81. 82. *REW*[3] 4801. *DEI* 912.

curma f (Mikalja) »vozci od galije«. Od tal. *durma,* srlat. *churma* (tako i port, pored *chusma)* < kslat. *celeusma* = *celeuma* < gr. κέλευσμα »pjesma vozara (veslača) u galijama prema tempu veslanja«, àpstraktum od gr. κελεύω »kričim«.

Lit.: ARj 2, 103. *REW** 1801. *DEI* 844. 970.

čuruk m i indeklinabilni pridjev (Bosna, općenito) = *čuruk* (Kosmet) »sinonimi: 1° nedostatak (v.) mana (v.), 2° iskvaren, neispravan, fališan (v.)«. Odatle: apstraktum na *-luk çürüklük* m (Kosmet) »trulež« i pridjev na *-ьn čuručan, -ina* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *çürük* »gnjio«): rum. *ciuruc* »Abfall, Gesmdel«j bug. *čuruk* i glagol *čurukdisvam,* arb. glagoli aktivno *çuruktis* »verderbe« i pasivno *çorodítem* »werde verdorben«.

Lit.: ARj 2, 103. *Mladenov* 689. *Elezović* 2, 458. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 151. *GM* 450. *Lokotsch* 466.

cüst, pridjev (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) »sinonim: krepak (v.), ponosit (v.)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čust* »flink, tätig, passend« < tur. *cast* »tačan, brz« u prasrodstvu s *kidati* (v.).

Lit.: ARj 2, 157. *W P 2,* 554.

čuti, *čujem* impf, i pf. (Vuk, 13. v.) *(do-, na-, po-, pro-,* sa-) »1° empfinden, fühlen, wahrnehmen, sentir, 2° hören, audire, entendre; sinonim: slušati«. Ie. i sveslavenski glagol primarne grupe iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkoj grupi. U Crnoj Gori prešao je u sekundarnu glagolsku grupu na *-ati: čujati, čujām* »slušati«, obrazovano kao *stajati* pored *stati.* Odatle kod Martića *čujavati* i na Rijeci *čujevati* prema pf. *čujnuti.* Iterativ se pravi s pomoću infiksa *-va-', čuvati, čuvam (o-, sa-}* = *čuvat* (Kosmet, ŽK). Taj je po semasiološkom zakonu rezultata (sinegdohe) iz »neprestano, opetovano čuti = slušati« razvio značenje »garder, custodire«. Zbog semantičke razlike *čuvati* je danas ispao iz etimologijske veze s *čuti* í tvori termin za se sa zasebnim pojmom. To se dogodilo zbog toga što je *luti* istim oblikom *izražavao* dva aspekta. Primjer je kako semantička razlika razbija leksikografsku familiju. Na najvećem dijelu hrv.-srp. teritorija radnja izražena impf, glagolom *čuti* vezana je na opažanje uhom. U Bosni *se čuje* i miris, tj. *čuti* se upotrebljava i za opažanje njuhom; *čuje se* »zaudara« daje Vuk za jugozapadne krajeve. Particip pf. pas. bio je *even* (upór. rus. *čvannyj* »gordyj, opščeslavnyj), odatle apstraktum na *-je čvenje* (15. v.). Danas je u taj morfem ušao samoglas *u* iz prezenta i infinitiva i glasi *čuven, čuvena, nečuven, nečuvena* (Vuk) = *čujen* (glede *v-j* upor. *dobíjen* pored *dobiven)* koji je po semasiološkom zakonu rezultata dobio značenje »glasovit, glasan, glasit, znatan, na glasu, na daleko poznat«. Još postoji u Lici pf. *cuknuti, cûknëm* »sinonim: načuti«, stvoren od *čuh* (v. niže). Sufiks *-en* u pridjevu *čujen* izmijenjen je u *-ьn: nečujan* u kojem je dočetno *-n* > *-m Nečujam,* gen. *Nečujma,* naziv morske uvale na Šolti zaklonjene od vjetra (kod Marka Marulića i Božićevića lat. *Vallis surda,* na zemljovidu Mlečanina P. Santinia iz kraja 18. v. *Porto Sordo;* u tim se potvrdama ispravno prevodi hrvatski pridjev na latinski i talijanski). Od osnove *ču-* postoji i raširenje *s* > *h: čuh* m (Lukarević, Kanavelić i slov.) »spiritus« = *čuv* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »dah vjetra« = *čuv* (Kavanjin) »oprez«. Kao toponim dolazi *Čuh* kao naziv rtova (punti) na obalama otoka (Krk, Dugi otok). Kako riječ ide u sferu onomatopeje, mijenja se c u c: *ćuk* m »spiritus«, odatle *tuhnuti* (15. v.) i *ćuhtati, -am* (Marulio) »vijoriti se«. Nerazumljive su sufiksalne kreacije u *čuvaonik* (18. v., 2 put u Kavanjina) i *sačuvitelj* (Gradić). Od svih prevedenica održao se u današnjem književnom i saobraćajnom govoru samo *čuvar* = *čuvar* (Kosmet) »1° custos, 2° štediša«, s pridjevima na *-ovļ-evj-bn: čuvarovļ-ev* (Vuk), *čuvāran, -rna* (Belostenac, Vuk) = *čuvāran* (ŽK) = *čuvāran* (Kosmet) »štedljiv«; i apstraktum na *-ina čuvarina* f (Vuk, 19. v.). Još postoji pored ovih radnih imenica i *čuvadar* m (Vuk) ko'a ne ide ovamo (v. *čoho).* Treba istaći imperativni kompozitum *čuvakuća* f (Vuk) »biljka sempervivum tectorum L.« < **čuvajkuća.* Kako za kompozita od glagola na *-ati* nema drugih primjera, ispušteno je *j* i složenica je tako postala nejasna. Zbog toga je zamijenjen prvi dio izvedenicom: *čuvarkuća* (Vuk). Osim biljke označuje isto što i poluturcizam *čuvadar* »jaje koje se na veliki petak ostavlja da prenoći u varzilu kako će boja obojiti; to se jaje poslije čuva do druge godine (Banat)«. U Sinju je *v* izmijenjen u *h* i odbačeno dočetno *-a: čuhakuć.* Ista fonetska izmjena čita se i u Lastrica: *sačuhana* »sačuvana«. Od osnove *ču-* još *čulo* n »Sinn, sensus«, u zapadnim krajevima *ćutilo* od *ćutjeti* (v.) koje prema Mare'tiću nije dobro«; *čulo,* odatle određeni pridjev *čulni,* upravo je poimeničen part. perf. aktiva u sr. rodu. U psihološku je terminologiju kao ovaj ušao i stari apstraktum na *-stvo čuvstvo* n (13. v.) »sensus« i pridjev odatle na *-en čuvstven* (Obradović). Oboje je zamijenilo *čvenje.* U *Crnogorskoj Pjevaniji* potvrđen je deminutiv *čuvkati.* Značajna je posudenica u madžarskom vojničkom govoru. *csues* koja znači »slavenski prostak, seljak«. To je upravo naše 2. 1. sing, *čuješ.* Stranci često uhvate riječ koju domoroci često upotrebljavaju, bez obzira na njen gramatički oblik, kao karakterističnu za njih i prema toj riječi stvaraju naziv za domoroce. Upor. prilog *dobro* koji su uhvatili u prvom svjetskom ratu francuski vojnici Crnci kao karakterističan sa Srbe i njime nazivali sve Srbe vojnike. Upor. mletački naziv *zboghe* < *s bogom* za Dalmatince vojnike mletačke vojske. Ie. korijen **qeu-* »paziti na što, slušati, osjetiti, opaziti« koji se u drugom prijevoju nalazi u lat. *cavea,* gr. κοέω, ακούω (odatle internacionalna riječ *akustika);* u njem. *hören* = got. *hausjan* s raširenjem *-s.* V. još izvedenicu *čudo* od osnove *ču-.*

Lit.: ARj 2, 97. 98. 103. 111. 113. i si., 151. *MikloHč* 37. *SEW* 1, 161. 162. *Bruckner* 81. *KZ* 51, 237. *Gorjaev* 416. *Holub-Kopečný* 35. *Trautmann* 132. *WP* 1, 369. 370. Maretić, *Savj.* 10. *Mladenov* 688. *Gombocz-Melich* 1, 1198. *Elezović* 3, 456. Fisković, *Republika* 6, 196. 199. Iljinski, *ASPh* 29, 488-489. Frankéi, *IF* 49, 209. Brugmann, *IF 24,* 164. Meillet, *MSLP* 13, 39. Osten-Sacken, *IF* 33, 196-197. Rozwadowski, *RSl 2,* 110. *Boisacq*[3] 358. 480.

cuval m (Vrčević) »sinonim: vreća (v.)«. Odatle složenica *čuvalduz* m = *čuvalduz* pored *-dbz* (Kosmet) »veoma debela igla kojom se samari (v.), harari, čerge šiju; sinonim: samaruša«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çuvaldız,* upravo perz. imperativni kompozitum od *čuval* »vreća« i imperativ *duž* od *duhten* »šiti«) iz oblasti alata.

Lit.: ARj 2, 111. 112. *Mladenov* 688. Mićović, NJ 1, 142-145.

čuveta f (16. v., Dubrovnik, Marin Držić, Hrvatsko Primorje, Dalmacija) = *čuvita* (Marulić, Kavanjin, Rab, Vrbnik, Rava) = deminutiv na *-ica čuvitica* = (c mjesto *č) ćuvita* (Nin) = *ćuveta* (Hrvatsko Primorje) »sova, soja, jejić, uhaljka«. Od mlet. *tsoveta, zveta,* tal. *civetta, ciovetta,* (Abruzzi) *ciuvette.* Riječ je onomatopejskog podrijetla. Ovamo idu prekrajanja te onomatojeje *ćuk* m (18. v., Vuk) »strix noctua«, pridjev *ćukov,* denominal *cukati* impf, »vikati poput ćuka« prema pf. *cuknuti, cûknëm, ćukavac,* gen. *-vca* (Srbija) »1° neka ptica, 2° trava anchusa«, *ćuhalo* m »scopspulchella«, pridjev *Łuski* (se. *jezik)* »jezik krčkih Romana (u Vrbniku)«. Ovamo ide možda i *čuvida* f (Crna Gora, Srijem) »larva, obrazina, navlaka, čorojica«. Promjena *t* > *d* nije jasna jer se ne nalazi u talijanskom. Zore zna i za *ć* < *č ouvida* u istom značenju. V. *ćuk, kukuvija.*

Lit.: ARj 2, 119, 151. Zore, *Palj* 108, 222. Kušar, *Rad* 118, 18. Hirtz, *Aves* 70. 81. *REW** 4800. *DEI* 971.

cvakati, *-ām* impf. (Vuk) prema pf. *cvaknuti, -ēm* (Vuk, 18. v.) (subjek *batine},* od onomatopeje *čvak* »glas koji daju batine kad se ljudi biju«. U onomatopejskom prijevoju *cvaknuti, -ēm* pf »udariti«. Upor. *cvokotati* (v.). Varijanta impf, *čvalíkati, -čem* (Vuk: *batine čvaliču, kad se ljudi biju).* Odatle postverbal *čvalīk* m »crepitus«. Upor. glede *-ikati, -ik: urlikali* pored *urlati* i *urlik* (v.).

Lit.: ARj 2, 120.

čvilja f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonim: čvor (u drvetu)«. Odatle pridjev na *-av čviljav* »sinonim: čvorav (v.)«. Moglo bi biti da je *čvilja* nastalo metatezom od **čivlja* (upor. *čvrst)* koje sadrži sufiks *-ιa* > *-Ija* í osnovu **čiv-.* Ta je produženje od stcslav. *cь* - u *cь огъ* (v. *čvor}.* Ako se **čivlja* nade u kojem našem narječju, onda će ova etimologija steći štěpen izvjesnosti. Zasada je samo pretpostavka.

Lit.: ARj 2, 120.

čvor, gen. *čvora* m (Vuk) »nodus«, odatle deminutiv na *-ica* i *-ič čvorica* f »biljka spergula«, *čvorić* m, augmentativ na *-ina* i *-uga čvorina* f (Vuk), *čvoruga* f (Vuk), pridjevi na *-ost čvorast,* upor. bug. *čvorest,* na *-av, -iv, -ljiv čvôrav* = *čvoriv* (Stolić) = *čvorljiv* (Stulić), na složeni *-nat, -novit, -ovit čvdrnat* (Vuk) = *čvornovit* = *čvorovit* »nodosus«. Od nepotvrđenog pridjeva **čvornov* poimeničenje je *čvornovaka* f »clava nodosa« kod dvojice pisaca. U novije doba stvorena je izvedenica na *-ište čvorište* »mjesto gdje se sastaje više željezničkih pruga«. Nalazi se bug. *čvor, čvorest, čvoruga.* Upor. arb. *džore.* Stcslav. *cь огъ* kaže da je sufiks *-огъ* (upor. *žagor, govor),* a osnova *cь -.* Upor. *čvilja* (v.). Zbog toga će Mladenov biti u pravu kad predlaže ie. korijen **que-: *qou-: *qu-* »biegen, wölben, gebogen, gewölbt sein«, s armenskim paralelama, kao osnovicu južnoslavenske riječi. Međutim treba upozoriti još na hrv.-srp. riječi koje semantički idu zajedno sa *čvor.* To su: *čvfljika* f »drven klinčić u zidu (duvaru)«, deminutiv na *-ka* za koji se ne zna gdje se govori; augmentativ na *-uga čvrljuga* f (Vuk) »guta, guka što izrasle čovjeku na glavi«. Upor, još *čvrga* f (Hrvatska, Križevci) »komad« prema *kvrga* (v.). Tu je sufiks *-or* u rustičnom prijevoju.

Lit.: ARj 2, 121. 122. *Mladenov* 680. *ASPh* 34, 395-397. Iljinski, *RFV* 73, br. 2, 218-308. (upor. *Slávia* 3, 579.). *GM* 82.

čvřgnuti, *-ēm* pf. »sinonimi: udariti, ošinuti«, prema pf. *čvrknuti, -ēm* (Vuk) koji odgovara impf, *cvrkati, -ām* (Vuk) »pulsare«. Ekspresivni (pejorativni) glagoli koji se osnivaju na onomatopeji *čvrk, čvrg* za »udarac«.

Lit.: ARj 2, 121.

čvrst, *čvrsta* (Vuk, 16. v.) = *cvřs, čvrsta* (Kosmet) *(cvr-* prema *fur-* je kao *crešnja* prema hrv.-kajk. *crešnja = trešnja,* v.) »solidan, masivan, jak«, ie. i sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Suglasnik *v,* koji je kao sufiks (ie. *-tu,* upor. *mrtaii)* pripadao dočetku, došao je u hrv.-srp. i bug. *čevrast* u osnovu po zakonu metateze, jer bi bez nje prigodom mijenjanja nastala teška trosložna suglasnička grupa *stv* poslije sonanta *r.* U slovenskom je ta grupa oblakšana nepostojanim *e: črstev.* Nema metateze u rus. *čerstvt,* polj. *czerstwy* i češ. *čerstvý.* Odatle: poimeničenje na *-ьc: čvrstac,* gen. -sca m »buba molytes«, apstrakta na *-ina* i *-oca čvrstina* (Vuk) = *čvrstina* (Kosmet) i *čvrstoća* (18. v., jedanput, danas općenito u književnom jeziku), denominali (faktitivi) na *-iti čvŕstiti* impf. (Stulić, Voltiđi) *(pri-, u-)* prema pf. *očvrsnuti, -něm* (Vuk) = *ocvřsnut* (Kosmet). Od ie. *qrt-tu-os* koji se nalazi u njem. *hart,* sanskr. *krtsnás* i u gr. κράτος, riječ koja je kao drugi elemenat ušla u naše današnje internacionalne složene izraze: *demokratka)* m, *aristokratla}* i *biròkrat(a),* odatle apstrakta na *-ija demokracija, aristokracija, birokracija.* Ie. glagolska i pridjevska osnova **qert* »okretati, kompaktan, masivan« raširenje je s pomoću formantą -í od **qer-.* Naš je pridjev u ništičnom prijevojnom štěpenu istog korijena koji se s drugim prijevojem nalazi u *kretati* (v.) i *krut* (v.). Ti sadrže nazalirane samoglase *į, ç M* osnovi. Upor. i arb. *shkreh, shkrīnj* »schmelze, taue auf, vergehe«.

Lit.: ARj 2, 122-3. 8, 531-2. 11, 858. *Mladenov* 680. *Elezović 2,* 46. 419. *Pleteršnik* l, 114. 119 *Miklošič* 34. *SEW* l, 171. *Bruckner* 76. *WP* \, 422. *Boisacq*[3] 416. 511. Reichelt, *KZ* 46, 341-342. Jokl, *Stud.* 63-64.

C

cä (Vuk, 18. v.), zamjenički prilog; u književnom jeziku ne upotrebljava se sam, nego u starih pisaca i u narječjima — *ča* pored *ča* (ŽK, kao pojačanje pred prijedlozima *do, u)* = *uja* (Vuk, Hrvatska, također slov.) = *tjà* (Vuk, Hrvatska, također slov.) = *čak* (»Ljubiša, pred prijedlogom *do',* dočetak *-k* potječe od unakrštavanja s turcizmom *čak,* v.) »sinonimi : čak (v.), dori (v.), hine, procul, longe«. Odatle glagol onomatopejske prirode na *-kali* (v.): *cákati* impf. (Vuk, objekt: vola) »tjerati vola iz kvara« prema pf. *ćaknuti (vola)* i uzvik *čaja* (Lika) kojim se goveda tjeraju iz kvara, upor. s drugim samoglasom *ćeja* (Vuk) »uzvik koji se dovikuje volu da otide odakle«. To je interesantan primjer kako se pravi uzvik i onomatopeja od zamjeničkih priloga. Vremenski prilog *ondan,* koji se može tumačiti na dva načina: *onaj dan* i *onda* s deiksom *-n (-α,-e),* veže se u Ljubiše sa c'a: *candan* — (<) *éâondân* (Vuk, Crna gora) »sutra, prekosutra, on dan, ćandan, pandan *(< pa on dări),* sandan«; *ća\ea\čak* oblici su brzog govora. Duljina na *ća* (ŽK) označuje veliku udaljenost *(prosa je ća u Ameriku).* Oblici *tja* i *uja* pripadaju zacijelo sporom govoru. Lako je objasniti elemenat *t,* koji se nalazi u brojnim drugim zamjeničkim prilozima, od *Iъ* »taj« (v.). Teže je objasniti drugi elemenat *-ua* = (s produljenjem 6 > *i) -ija.*

Lit.: ARj 2, 123. 125-6. *BI 2,* 569. 573.

čaba f (Vuk) = *ćaba,* gen. *ćabe* »hram Prorokov u Meki«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *q'abe* od *q'abet* osnovnog značenja »ono što je četverouglastog oblika«) iz oblasti 'muslimanskih vjerskih ustanova.

Lit.: ARj 2, 123.

cablasi (Vuk) »sinonim: suludast«, pridjev u kojem je samo sufiks *-ost* (upor. *benast, budalast)* jasan, a osnova nije. Može se doduše upoređivati s Vukovom onomatopejom *ća ću* i s glagolima *ćaskati, ćaprdati* i s pridjevom *ćaknut* (v.), ali se tim upoređenjem ne dobiva objašnjenje suglasničke grupe *Ы.* Uostalom, nismo obaviješteni ni o efektivnoj vrijednosti tog pridjeva. Može se upoređivati i sa *ćalov,* gen. *calava* m (Vuk) »sinonim: budala«, gdje madž. dočetak *-ov* < madž. -ó upućuje na pejorativnu vrijednost (upor. *zvìzgov* m »étourdi«).

Lit.: ARj 2, 123. 126.

ćaća pored *ćaća* m (Vuk, 16. v.) = *ća* (Marulić, Dubrovnik; na Cresu: *o ća* za vokativ *Sce;* glede kraćenja koje opominje na haplologiju, upor. *ča* za *čiča)* = *ćaće* (upor. *ćaće,* vokativ, ŽK, od *otac,* gen. oca) = *ćaćo* (s hipokorističkim *-o,* Medulin, Pomer i Premantura) = *čaćo* (vokativ = nominativ, Istra u selima, koja se spominju .niže; nadimak za stanovnike Ližnjana, Kavrana i Valture), hrv.-srp. djetinja riječ, »sinonim: otac«. Glede *č* mjesto *č* upor. slov. *čača.* Odatle deminutivi: na *-ík ćaćek* (hrv.-kajk., glede sufiksa upor. *tătek, jăpek* u istom govoru), na *-ica ćaćica,* na *~bk* s hipokorističkim -o (upor. *Matko, Zlatko) ćaćko* m (Vuk, 16. v., Zlatarić) = *čočko* (ŽK) »djed« = *čajko* (16. 'v., s promjenom *ć* > *j* prema *tăjko* < *tatko)* = *čajko* pored *čajka* (Istra u selima koja govore *cako).* Hipokoristici su još *cako* m (16. v.) pored *cako* (Golać, Filipan, Ližnjan, Istra) i *cale* m (Vuk, Bunjevci) »svekar«. Prema samoglasu *e* u *sestra* mijenja se ta djetinja riječ u *cèca f* (Posavina) »sestra«. Pridjevi na *-in ćaćin, ćakin,* poimeničen sa *-ica ćakinica* f (Vuk) »uxor patris«, na *-ov ćaćkov, ćakov.*

Lit.: ARj 2, 123. 126. 127. Ribarić, *SDZb 9,* 138. Rozwadowski, *RSI 2,* 75-76. Tentor, *JF* 5, 203.

ćafur m (Kosmet) »1° sinonim: kamfor, 2° gorka rakija u kojoj ima svakakve trave, dobra za bolove u želucu (Kosovo)«. Odatle

s arapskim pridjevskim sufiksom *-i: ćafurija* f (Kosmet) = *ćafurija* (Mostar) = *čefurija* (Banja Luka) »1° sinonim: kamfor, 2° biljka koja ima miris kamfora«. Turcizam arapskog ili perzijskog podrijetla (ar., perz. *kâfur* »smola s jakim mirisom što se dobiva iz indijskog drveta nalik na dafinovo«, odatle ar. pridjev *kãfurí* »kamforov«) iz oblasti medicine. Pored turcizma u općoj je upotrebi i evropska kulturna (medicinska) riječ *kamfor* m, postanjem iz srlat. *camphora* m prema njem. *Kamfer,* a potječe iz sanskrt. *karpura* ili *kanpura* (s disimilacijom *r-r > n-r)* »drvo cinnamonum camphora iz Taivana (= Formoza)«.

Lit.: ARj 2, 125. *Elezović 2,* 357. Skok, *Slávia 15,* 190., br. 103. *REW** 4656. *Lokotsch* 1100.

cage, gen. *-eta* n (Vuk, narodna pjesma) = *čage* (Bosna) = *iát* m (Mostar) »1° sinonim: hartija (v.), papir (v.), 2° cigar-papir (Mostar)«. Turcizam arapskog podrijetla *(k'agtd)* iz oblasti pisma (v. *jazija).* U *ćage* je arapski dočetak *-iđ* (u turskom izgovoru) prešao u našu suglasničku deklinăciju tipa *tele,* gen. *teleta,* dok je oblik *ćat* mogao doći samo preko grčkog izgovora ar. *gi > e* (glede *ae > a* upor. *čaja,* v.), pridřžavší *d > t* također prema turskom bezvučnom izgovoru dočetnih zvučnih suglasnika u arapskom.

Lit.: ARj 2, 125. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 97.

cà(h)oritì, -í (Lika) (subjekt: vjetar) »kad vjetar blaže duva«. Upor. za ovakvu onomatopeju *lahor* (v.) i *lahoriti.* Osnovica onomatopeje, slog *ča-* dolazi i u *ćarkati* (Vuk) i *ćarlijati* (Vuk) s istim subjektom.

Lit.: ARj 2, 126.

ćaija f (Vuk) = *ćaija* (Kosmet) »masni pekarski kolači, kao burek (v.)«. Odatle radna imenica na *-džija ćaidžija* m (Vuk) = *ćaidžija* (Kosmet) »zanatlija koji pravi i prodaje čaije«; pridjev na *-in ćaidžijin.* Turcizam arapskog podrijetla *(q'ahi)* iz oblasti kulinarstva.

Lit.: ARj 2, 125.

ćaja m (Vuk) = *čaja,* gen. *čăje* (Kosmet) = *ceha* m (ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcenat; možda se govori u Srbiji; oblik se može osnivati na stezanju *-aja > -a,* upor. bug. *kehaja,* a može biti i hipokoristik, ako je *ceha) = ćeaja — ćethaja* (u listini iz g. 1537., *Starine* 12,8) »1° sinonim: upravitelj kuće, 2° sinonim: čobanbaša (v.), čelnik arbanskih pastira, 3° vezirov pomoćnik, 4° poslanik Srbije, Karavlaške i Karabogdanske (= rumunjskih kneževina) kod sultana u Carigradu, 5° čovjek koji se miješa u tuđe poslove (npr. *tí mi nēsi moj ćaja,* Kosmet), 6° posjednik velikog stada sitne stoke i trgovac time (Povardarje)«. Odatle pridjev na *-in čājīn, ćaj'ina* (također u toponimiji u vezi s imenicama *livada, pojata)* i prezime na *-ič* kod muslimana i kršćana (katolika) *Čajić,* iskvareno *Cajič, Hasan Čajić* (Lika, katolici), *Ćehajič* (muslimani, iskvareno *čekajíc).* Vokal α je nastao stezanjem iz *eha > ea > a* kako se vidi iz balkanskih jezika. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *kad* »kuća« i *\iuda* »gospodar«, *šeher kethüdası* »gradski načelnik«, *kapukethudasi = elçi* »poslanik«): rum. *chihaiu,* bug. *kehajá,* odatle f *kehaica* »crieur public, chef des bergers, chef d'une corporation«, cine. *chihăe = parachiăe* m »propriétaire des troupeaux«, odatle *chihăiaone* f »žena ćajina, ćajinica«, ngr. κεχαιας = κιαγιάς »vezirov pomoćnik«.

Lit.: ARj 2, 123. 127. 128. 135. *Mladenov* 236. Skok, *Slávia* 15, 337., br. 131. *Pascu 2,* 121., br. 245.

ćaknut (Srbija, Srijem) = *ćaknut* (narodne poslovice) = *ianut* (Vuk) = *šanut* (ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcenat), eufemistički pridjev, upravo prošli particip pasiva od glagola *ćaknuti,* možda »udariti« (?), koji nije potvrđen, »sinonim: sulud«. Upor. rum. *ţicnit,* familijaran pridjev istog značenja. Upor. također kajkavski pridjev istog tipa *vudren* od *udariti* (v.).

Lit.: ARj 2, 125. i si. *Tiktin* 1585.

ćakule f. pl. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Split, Božava) = *ćakula* f (Molat, Vodice) = *iakuli* f. pl. »brbljarije, ogovaranja«. Denominali na *-ati ćakulali), -ãm* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *ćakulati* (Vodice, Božava), *čakaljati, -am* »blatterare, garrire«, na *-iti čakoliti* (Voltiggi) = *čakoliti, -im* (Lika, Vrančić, Mikalja). Pridjevi na *-av, -ast čakaljav, čakaljast.* Na tal. deminutivni sufiks vlat. *-ittus > -etto: ćakulete* f. pl. *(poći na ~,* Korčula). Nalazi se još u slov. *ćakule = čakore* (Notranjsko), *čakorat, čokorat* »brbljati«. Od tal. onomatope)skog glagola *chiacchierare < *klakk-,* furi, *ciàcule, zacule,* mlet.-tršć. *ciacole.* Talijanska onomatopeja još se kod nas varira umetanjem *ćabakolo* m (Crmnioa) »čovjek koji ne zna što zbori«.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 83. 142. Šturm, *ČSJK 6,* 78. *REW*[3] 34705. *DEI* 691. Štrekelj, *ASPh* 14, 518-519. Isti, *DAW* 50, 12-13.

ćama f (narodna pjesma) »njeko odijelo«. Daničić pomišlja na tur. *kamis* »košulja«, koje je možda od tal. *camicia.*

Lit.: ARj 2, 126.

cap[1] m (Vodice) »stado ovaca, jato ptica«. Od furl, *s'ciap = ciap* »Schar, Herde, stormo d'uccelli in volo«- <· lat. *capulum* (?). Dragog je podrijetla natal.-zwo < lat. *-inus šćapin* m (Korčula) »nespretan čovjek«, odatle hipokoristik *scapa* m i pridjev na *-ost scapasi* (Split) »nespretan«. Slov. *ščapín* m »elender zerlumpter Mensch, Fratz« < mlet. *schiapin,* furl, *sciapín* pored *sciape,* tršć. *sciapín; s-* je tal. prefiks, lat. *ex-.* Korijen je sadržan u glagolu *capăt, -am* pf. (Božava, Kvarner, Dalmacija) »uzeti, uloviti«, *ćepati* (Molat) »uloviti, uhvatiti, dobiti«, na *-iti capiti, -im* (čakavski), *scàpiti* (ŽK; Krašić, pored *šapitf).* Od mlet. *datar, chiappare* »prendere, afferrare« < lat. *capulare* (metateza *Γ) > clappare* (upor. i germ. *klappori)* od *capulum > cappio* »corda«. Za *scàpiti* usp. i *cap*[2].

Lit.: Cronia, *ID 6.* Ribarić, *SDZb* 9, 142. Štrekelj, *ASPh* 27, 68. Stürm, *ČSJK* 6, 78.

cap[2]**,** uzvik (Vuk), odatle faktitiv na *-iti .capiti, -im* pf. »rukom ugrabiti« = *scapiti* (ŽK) istog značenja s prefiksom *s-* (upor. *shvatiti).* Ne treba da je posuđeno iz mlet. *ciapar* koje je doista posuđeno u Hrvatskom Primorju i Dalmaciji kao *capăt, -am* (objekt: ribe) »uhvatiti« jer među glagolima na *-iti* nema tal. posuđenih glagola iz razreda *-are,* nego samo iz razreda *-ere* i *-ire: (kűrit,* v., *divertît se); cap* je domaća qnomatopeja koja izražava brzinu. U Istri postoji m *cap* »stado ovaca, jato ptica« (Vodice), ali se ne zna kako se odnosi prema onomatopeji. V. *cap*[1].

Lit.: ARj 2, 126. Ribarić, *SDZb* 9, 142.

car, gen. *cara* m (Vuk, narodna pjesma) = *car,* gen. *căra* (Kosmet) »sinonimi: dobitak (v.), trgovina (v.), zarada (v.), posao (v.)«, obično u vezi sa *šićar* (v.) i *zijan* (v.), isp. poslovicu: *car i zijan braća su,* Kosmet; *nema cara ni šićara, dok ne dođe Karo iz Mostara.* Posljednje se odnosi zacijelo na kakvog sefarda mjenjača podrijetlom iz Španjolske. Odatle: radna imenica na *-džija ćardžija* (Vuk) = *ćardžya* (Kosmet) »prekupac, preprodavalac«, pridjev i imenica na *-li ćarlija* (Kosmet) može imati i komparativ: *vi caruje iskočiste* »vi ste više zaradili«; denominali (faktitivi) na *-iti canti, carîm* (Vuk) »trgovati« = *carii* (Kosmet) »zarađivati, osobito igrom«; deminutiv na *-kati ćarkati* (Vuk). Složenica s perz. *hane* »zgrada« > *-āna* (u nas sufiks) : *cer âna* f (Vuk) »officina saponis« = *cerano* (Kosmet) »1° ciganska ciglana, 2° pejorativno: kuća, u kojoj nema reda«; *car* je kod nas postao sufiks za izvođenje radnih imenica od turskih osnova i često se krivo izgovara *č* mjesto *č: izmećar* (v.), *zulumćar* (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *k'ār* »rad«, *k'arhane* »radionica« > tur. *kerhane)* iz oblasti trgovine i zanata: bug. *kjar,* arb. *qar = çar* (Skadar), cine. *chiare* f.

Lit.: ARj 2, 126. 132. *Elezović 2,* 355. 360. *Mladenov* 267. *Pascu. 2,* 120. *Lokotsch* 1069. *SEW* 1, 680. *GM* 220.

cârma f (Sutomore, Spic, Zupci) »1° padina od brijega, zemlje bez kamenja na kojima mogu biljke rasti, 2° uske njive, parcele, sa međom kao skale, terasasto položene niz strminu brda, terasaste njive sa suhom medom medu njima«. *Carme* se nalaze ispod crkve u Sutomoru (imaju ih Zaukovići, Brce i Milovici; *ćarma* je kao kolektivni naziv za više terasastih njiva; jedna od njih je samo *dolac).* Deminutiv na *-ice ćarmice* pored *ćarmtce,* koje se zovu u Sutomoru i *zamede.* U Crmnici je *kârma* f »velika stijena« (možda unakrštenje s arb. *karpe).* U Budvanskom statutu *tarma = terma = turma* (štamparska griješka ?) = *tarmo;* glosira se i sa »maceria«. Pavlinović ima iz srednje Dalmacije *òtarmiti, -im* pf. u metaforickom značenju »neupravnim i lijepim načinom otpraviti koga od sebe (primjer: *kad Markovića tko sta moli, on zna svakoga otarmiti od sebe)«.* Jireček ima iz kotorskog statuta *flumen de Calme,* što Stjepčević čita *Çalmej Zalme.* Danas je to *Vela rijeka* za razliku od *Male rijeke* između Prčanja i Mula, poviše koje je Skurdą (< **scorda* < **exgurgita),* a dijeli položaje Glavati od pravog Prčanja. Piše se i *Calme: Sta Anna e Santa Veneranda Calme Xalme; l* mjesto *r* moglo je nastati disimilacijom u pluralu *termora >* rum. *farmure* »obala«. Ovim oblicima odgovara istrom, *tierma,* rrom. *termo, tierm* (Engadin), port. *termo* »međaš« < kllat. *termen* »Grenzstein«; *ć* je nastao od dvoglasa *гa <* kllat. *e* koji je potvrđen za kotorski romanski u *Criapis < crépis.* Za *tla* piše se u Kotoru *z\x.* U oblicima *tarma* ispao je palatalitet ili je rđavo pisano *t* za *ti* ili je *er > ar.* Dalmatoromanski leksički ostaci od lat. *termen.* Upor. slov. *tırman* (Notranjsko) = *tìrmen* (Kras) »Grenzstein, rnejnik«, *termin — termen*

(Istra, *Istarski razvod,* 15. v.) »meda (upor. » *tu bue svršeni termeni i kunfini,* v. *Šurmin* 17.)«.

Lit.: ARj 9, 349. Miletić, *SDZb 9,* 369. *Pleteršnik 2,* 670 *REW*[3] 8665. Jireček, *Romanen* l, 59. АГЗЯАИ 3, 12. 14. (glave 37, 38, 46). 37. 38. 46.

ćasa" f'(Vuk, Srbija, u Bosni i općenito) »zemljana zdjela, şaplak (v.)« = *čase,* gen. *caseta* n (Kosmet) »dubok sud od porculana ili lima, obično strane izrade« = *kasa* »kundak«. Odatle deminutiv na *-ica čašica* f (Vuk). Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (ar. *kas'a* > perz.-tur. *k'ase* »Schüssel, Krug, Teller«) iz oblasti suda: arb. *gase* pored *gase* f »irdene Schüssel«. Značajna je činjenica da je turcizam kod nas predstavljen u dvije različite deklinacije: u Kosmetu je perzijsko-tursko dočetno *-e* dalo povod te je došao u deklināciju *-eḷ-eta* (upor. *ćebe,* v.), a u Bosni i Srbiji je taj dočetak bio identificiran s našim *-e* u pluralu (f) i odatle stvoren novi sing. na *-a.* Upozoriti treba još da je u *casa* i *case* očuvana tursko-perzijska duljina samoglasa *a,* a u *kasa* nije. Ta činjenica gevori u prilog Miklošičevu izvođenju iz ar. *kas'a.* V. *kasa.*

Lit.: ARj 2, 127. 4, 874-5. *Elezović 2,* 356. Skok, *Slávia* 15, 337., br. 129. *GM* 221.

câtip, gen. *caūpa* m (Vuk, 17. v., Kosmet) = *ćatiba* (Mrnavić, jedanput, *-a* kao u *sluga)* »1° pisar, 2° rječnik«. Bolje poznat je naš hipokoristik *tata* m (Vuk, 17. v.) = *iato* (Vuk). Odatle pridjevi na *-in, -ov ćatin,* poimeničen na *-ica ćatinica* f »žena cătina«, *ćatov,* u antroponimiji prezimena na *-ić* i *-ović Ćatić, ćatović.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *katib)* iz oblasti turske administracije: bug. *katib.* Od iste je arapske osnove i *čitat,* gen. *-άρα* pored *ćitab,* gen. *-aba* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *kitab,* od ar. *kitāb* »knjiga«. U Kosmetu još u složenici na *-äna* < perz. *hane* »zgrada, kuća«: *ćutupana* f »knjižnica«. Također balkanski turcizam arapskog podrijetla iz oblasti književne kulture: arb. *get'ap.*

Lit.: ARj 2, 127. 139. *Elezović 2,* 356. 373. *Mladenov* 267. *GM* 224. Korsch, *ASPh* 9, 515. 517.

ćebe, gen. *-eta* (Vuk, 18. v., Kosmet) = *čepe* (Reljković) »pokrivač od vune; sinonim: bij'elj (v.)«. Odatle: deminutiv ná *-će ćebence* n (Bačka) i radna imenica na *-dzija ćebedžija* m (Vuk). Značajna je identifikacija turskog dočetnog samoglasa *-e* s našom deklinacijom *-e,* gen. *-eta* po kojoj idu imenice koje označuju mlado *(tele, magare, itene* itd.). U kolektivu na *-od ćebad,* gen. *-i* ne pojavljuje se osnova te deklinacije. Nejasno je odakle je *p* < *b* kod Reljkovića. Balkanski turcizam (tur. *kebe)* iz oblasti kućne i konjske opreme: búg. *kébe, kébence.*

Lit.: ARj 2, 127. 131. *Mladenov* 235. *Elezović 2,* 357.

cèca f = *kecá* »manteau de laine que les bergers portent pendant la pluie»« = *čeće,* gen. *-eta* n (Kosmet) »kapa od uvaljane vune«. Balkanski turcizam (tur. *keçe* < *kebçe)* iz oblasti odijevanja: rum. *checea* »Filzdecke«, bug. *keče* »feutre«, cine. *chece* »bonnet de feutre«, ngr. κετσές »feutre«. Glede razlike u deklinaciji *ceca* i *čeće* upor. *casa* i *čase,* gen. *-eta* (v.).

Lit.:ARj 2, 127. 4, 931. *Elezović 2,* 363. *Pascu 2,* 120., br. 235. *Tiktin* 332.

ćećuran, *-rna* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), pridjev »(dijete) jedro i puno živahnosti« = *dederan, -rna* (hrv.-kajk.) »agilis, dexter« = *ćečevat* »(o žitu, grozdu, djetetu) jedar«. Opetovanje prvog sloga upućuje na onomatopejsko postanje. V. i *dederan, ćeperan* (pod *čepa).*

Lit.: ARj 2, 127.

cefalija m (14. i 15. v., pisano *kje-* i *kë-,* historijski spomenici) = *čepalija* m (14. v., pisano *.kje-* i *kë-)* = *kefilija* (Kavanjin) »praefectus arci«. Balkanski grecizam, od gr. κεφαλή »šef, guverner«, búg. *kevalija.*

Lit.: ARj 2, 127. 131. 4, 932; Vasmer, *GL* 49-50.

ćefenak, gen. *čefenka* m (Vuk, narodna pjesma) = *ćepenak,* gen. *ćepenka* (Vuk, Srbija, Bosna) = *ćepenak,* gen. *-ênka* (Kosmet) »vratašca na dućanu *(gornji* se *ćepenak* zakopčava za strehu, a *donji* leži na gredi ispred dućana)«. Balkanski turcizam (tur. *kepeng* »innerer Fensterladen«) iz oblasti građevinarstva: rum. *chepeng* »Falltür«, bug. *kepének,* pl. *kepenei,* arb. *qepéng* m, *qepengí,* eine, *chipenge* f.

Lit.: ARj 2, 128. 131. *Elezović 2,* 359. *Mladenov* 236. *Lokotsch* 1160. *Pascu 2,* 122., br. 266. *GM* 223.

ćefil (Bosna) = *cefil* pored *ćefilj* (Kosmet) = *kefil* (dopuna glagolu: *stati za nekoga* ~) »sinonim: jamac — jemac (v.), garant«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kefil')* iz oblasti trgovine: bug. *kefil,* cine. *chifil'u* »caution, garant«, ngr. κεφίλης.

Lit.: ARj 2, 128. 4, 932. *Elezović 2,* 363. *Pascu 2,* 121., br. 242.

ćefin m »bijelo platno u koje muslimani zavijaju svoje mrtvace«. Odatle složenica *ćefen--aga* (narodna pjesma) »grobar; onaj koji mrtve sahranjuje«. Turcizam iz oblasti muslimanske religije (tur. *kefen* > tur. prostonarodno *qefin* »mrtvačko ruho«).

Lit.: ARj 2, 128.

ćeif m (Vuk, narodna pjesma) = *čeiv* (Vuk, narodna pjesma) = *čeip* (Vuk), narodna pjesma) = *keif* (samo u vezi *nasul keif* »kako si?«, Bosna) = *ćef* m (Vuk, narodna pjesma) = *ćev* (u izreci *ćev ti piti* »od volje ti«) = *ćev* pored *ćef* (Kosmet, u vezama: *nije mi ćef kolomboć, bašča, bostan* »ne napreduje mi itd.«, *mlogo mi je ćef ove godine; namesujo si mi ćef* »učinio si mi po volji«, *istrüo si mi ćef* »pokvario si mi volju«) = *cip* (ikavizirano u Dalmaciji, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonimi: volja (v.), veselje (v.), raspoloženje (v.)«. Odatle: negativni indeklinabilni pridjev s turskom postpozicijom *-siz* »bez«: *ćefsîz* pored *ćefsbz* (Kosmet) »neraspoložen, rdave volje«; denominali (faktitivi) na *-iti cèifiti* »biti dobre volje«, *na -ćefiti se* (narodna pjesma) »naveseliti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *keif* »zdravlje« > tur. *kef}* iz oblasti medicine: bug. *keif* = *kef,* odatle *keflija, kefsizQiK),* cine, *chefe* f »bonne humeur, gaîté, ivresse«, ngr. κέφι. Istaći treba da se u nas nalazi s diftongom *ei,* kako je u arapskom, i s monoftongom *e,* kako je u turskom, a kad je riječ došla daleko od centra turcizama, kao *čip* u Podgori, onda je ikavizirana. Osim toga u Kosmetu se nalazi i u obliku *cefi* u vezi *bescefi (dite)* »nije najzdravije«. Taj oblik potječe iz novogrčkoga ili iz cincarskoga.

Lit.: ARj 2, 127. 128. 135. 138. 7, 240. *Elezović 2,* 357. 362, *Mladenov* 235-236. *Pascu 2,* 120., br. 236. Skok, *Slávia* 15, 481.

Ćekla f (Vrčević), žensko ime koje se u folkloru pominje uz *sv. Petku* i *Ognjenu Mariju,* Potvrđeno u Kotora i Bara od 13. v. Odatle na *-ič Ćeklići* (1381. *Teclichi,* 1431. *Tiecliti)* ime plemena (etnik) u katunskoj nahiji, odatle selo *Ćeklići* (pleme obasiže 13 kapetanija medu koje pripadaju Cetinje, Njeguš i Ćeklići u užem smislu). Deminutivni sufiks *-ič* ima istu funkciju kao u *MKčić* od *Mleci,* označuje kao *-janin* jednog između skupa ljudi (upor. *gošćan* (ŽK) »jedan od gostiju«), u ovom slučaju znači isto što složeni sufiks *-štak* < *-bsk* + *-jak* (tip. *Nikoljštak* »koji svetkuje Nikoljdan«). *Ćeklići* su oni koji su slavili *sv. Teklu.* Crkva *sv. Tekle* nalazila se u Sutomoru u Spiču uz benediktinsku opatiju; *Ceklić* = *Ćeklićanin* »jedan iz tog plemena«. Pridjev na *-bsk čekličkl.* Ofonim *Sutikva* kod Splita i ime groblju *Sutikla* u Podgori < *sancta Thecla,* sa *e* > *i* (ikavski) prema jekavskom *Ćekla.* Promjena *-kla* u *-kva* objašnjava se unakrštenjem (metaforom) sa *tikva* jer je *Sutikva* ime brda.

Lit.: ARj 2, 128. Skok, *AHID* l, 37. Jireček, *Romanen 2, 59.*

ćel = ćelj, indeklinabilni (?) pridjev, dolazi samo pred ličnim imenom ili iza njega (Kosmet) = *ćelav* (Vuk, 18. v., Kosmet, danas općenit u književnom i u saobraćajnom govora) = *čSlav* (ŽK, *o* mjesto *e* možda prema *ćorav,* v.) »calvus«. Odatle: poimeničenja na *-ьc* i *-ica čelavac,* gen. *-avca* m (Vuk) prema *ćelavica* f (Vuk) »1° žensko čeljade ćelavo, 2° bolest od koje kosa ispada, 3° bolest koza«. Hipokoristici od poimeničenja: *ćela* m = *ćela* (Kosmet) = *ćelo* (Vuk), odatle pridjev na *-in celin,* s pejorativnim sufiksom *-ónja čélonja* m i s hipokorističkim sufiksom *-ča* (upor. *Vančd) ćelča* (Srbija, Leskovac) i pejorativno *ćelavšija* (Kosmet), sa složenim sufiksom *-sa* (upor. *Ivša*)* i *-ija,* upor. *dugajlija* »dugonja«. Pridjevski apstraktum na *-ost: ćelavost* f. Denominali na *-ati oćelati* (Sarajevo) = *očelat, očelim* (Kosmet) »prenijeti ćelu na nekoga«. Iz ove izvedenice može se zaključiti da je postojalo *celati* i bez prefiksa ö-. ;Od *celati* potječe postverbal ž. r. *cela* (Vuk, Kosmet) »calvitium«. Dočetak *-a* u tom femininumu dobio je podršku i u pridjevu *ćelav.* Denominai od pridjeva na *-iti čelaviti (o-}* = *očelavit, -lâvim* (Kosmet). Još postoji deminutiv na *-etak* (upor. *curetak,* v.) *čelétak,* gen. *-étka* m U metaforickom značenju »klip kukuruza u kome je do pola ili manje zrnja, a ostalo je pola kočanica« (ne zna se gdje se tako govori) i pejorativna izvedenica *ćelupaća* (Vuk), samo u izoliranom primjeru *jetrve ćelupače* gdje je pejorativno značenje sufiksa *-aća* pojačano s umetkom *-up-.* Balkanski turcizam (tur. *kel* »1° ćelav, 2° ćela«) iz oblasti bolesti: rum. *chel* »ćelav«, izvedenica na *-ie* < gr. ioc *chelie* »Glatz«, bug. *kel* m »Grind, Rinde«, odatle pridjev na *-αν* (kao u hrv.-srp.) *kélljlav, kelka.* U hrv.-srp.

i bugarskom turcizam je potisnuo domaći slavenski pridjev *plehb* koji se očuvao samo u oronimu i toponimu *Plješivica* »mons calvus (tako u romanskim zemljama)«. Turski pridjev *kel* dobio je u hrv.-srp. pridjevski sufiks *-av* da bi i u tim jezicima mogao služiti kao pridjev. Bez tog sufiksa govori se samo u vezi s ličnim imenom. Upor. *ćorav* (v.). Daleko od centra turcizama (Bosna itd.) *ćel(-a, -av)* je izmijenio samoglas *e* > *o*. Od tur. *kel* postoje ioš dvije turske izvedenice koje uđoše u naša narječja: *ć'elek* pored *čelik* m (Kosmet) »1° zelenje od lubenice i dinje, 2° plod od lubenice i dinje dok je koliko pesnica«. Od tur. *kelek* »1° bez dlake, go, 2° zelen plod koji se ostavlja nakon što je obran«. Turski sufiks *-ek, -ák,* koji ovdje imamo, susrećemo često u hrv.-srp. turcizmima: *binjek* (v.), *ulček* (v.), *dernek* (v.), *konak* (v.), *oturak* (v.), *bičak* (v.), *solak* i *kolak* (v.) u prezimenima. Druga je izvedenica na *-eş: celés m* (Kosmet) »1° ćelav, 2° pejorativno: zelen čovjek«. Odatle prezime *Keleš* i deminutiv na *-če ćelešče,* pl. *ćeleščići* »zelen plod od dinje ili lubenice«. I ova izvedenica postade balkanski turcizam (tur. *keleş* »koji ima po glavi tragove od ćele«): búg. *kelés* »teigneux«, cine, *chiles* »chauve«. Od ove turske osnove možda je još *čelarće* n (Vranja) »dijete« u šatrovačkom jeziku.

Lit.: ARj 2, 129. 130. 8, 532. *Mladenov* 235. *Elezović* 2, 45. 357. 358. *Lokotsch* 1152. *Miklošič* 114. 425. *SEW* l, 499. *GM* 223. Matzenauer, *LF* 7, 29. *Deny* § 859. *Pascu 2,* 121, br. 247. Jireček, *ASPh* 8, 102.

celepīr, gen. *-ira* m (Vuk) = *čelepír* (Kosmet) »sinonimi: plijen (v.), dobit (v.); nešto što je dobiveno zgodnom prilikom (objekt: *naći nešto ćelepira)«.* Odatle: radna imenica na *-dzija celepīrdžija* m (Kosmet) »koji umije da nešto uzme u bescijenje«, denominal (faktitiv) na *-iti ćelepiriti, ćelepmm* (Vuk) »plijeniti« = *celepīrit, -pirim* (Kosmet) »ćariti (v.), dobiti u bescijenje«. Balkanski turcizam iz oblasti trgovine (tur. *kelepir* »zu billigem Preise gekauft« < prvobitno: »Finderlohn«): rum. *chilipir* m »Gelegenheitskauf«, odatle *chilipigiu* »Glücksritter«, bug. *kelepir* i *kelepirdžíja,* arb. *qelepir* »Fang, Beute, Fund, Kind dem ein Teil der Eltern fehlt«, eine, *chilipure* f »chose acquise pour rien«, *chilipurgi* m »qui cherche a acquérir quelque chose pour rien«, ngr. κελεπίρι pored κελεπούρι.

Lit.: ARj 2, 129. *Elezović* 2, 358. *Mladenov* 235. *Lokotsch* 1156. *GM* 221. *Pascu* 2, 121.

ćelepuš, gen. *-usa* m (Vuk) = *ćelepuś* (Kosmet) = *ćelepoš,* gen. -osa (Srbija) = *ćelepoš* (Kosmet) »1° kapa koju svećenik nosi pod šeširom, 2° kapa od crvene čohe mjesto fesa za vladanja turskog za muškarce i djevojke, 3° rđava stara kapa u kojoj čovjek obično spava (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-če ćelepošče,* pl. *-cici* (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. imperativna složenica od *kele* »glava« i *puš* »pokrivaj)«: arb. *qelepose-çe* »weisse Untermütze zum Fes«.

Lit.: ARj 2, 129. *Elezović 2,* 358. *GM* 221.

ćelp äze (Kosmet), indeklinabilni pridjev »(u vezi sa *čôvek)* nizak, nevaljan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kepaze* »strijela koja služi za vježbanje; kao pridjev: koji se ne cijeni, unižen i sraman, koji nije poštovan«) iz terminologije morala (upor. *šuveli):* bug. *kepaze* bez umetnutog / kao u turskom i perzijskom. Elezović uporeduje *sjolpaz* [»skitnica« < tur. *jolpaz* »isto«].

Lit.: Elezović 2, 359. *Mladenov* 236. *ARj* 4, 657. *Skalji?* 372.

ćemane, gen. *-eta* n (Vuk, Bosna) = *ćemane,* gen. *-anela* (Kosmet: *svīri* иа~) = *cimane* (Vuk, narodna pjesma) »sinonimi: gusle (v.), violina v.)«. Odatle: radna imenica na *-džija ćemanedžija* m (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *keman* »1° luk, 2° violina«): bug. *kemanejkeme-* i *kemendžíja,* arb. *gemane,* sa disimilacijom *m-η* > *w-l cemâliçam-* = *cemale* i s turskim deminutivom na *-ce qemenxhé* (Gege) = *qemanxhé* (Skadar) »Art Violine, petit violon«, cine. *chimanee* f i *chimanigí* »violoniste«. Dočetak *-e* prebacio turcizam u našu deklinacijų na *-e,* upor. *cebe* (v.) ii *campare* (v.). Lik *cimane* prijelazom ť < *e* kaže da je turcizam ušao u narodnu pjesmu putem Cincara.

Lit.: ARj 2, 130. 137. *Elezović* 2, 359. *Mladenov* 235. *Pascu* 2, 121., br. 252. *GM 222.*

cerner m (Vuk, Lika, Šibenik) = *cerner,* gen. *-era* (Kosmet) »1° svod, 2° mala kućica u polju, od kamena; služi za skrovište u slučaju nevremena (Šibenik); sinonim: bunja (v.), 3° šupalj pojas od kože kao kesa za novac i oružje; nose ga i djevojke;, sinonim: pašnjača (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-li temerli* (kao epitet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kemer* »voûte, ceinture«» srodno s lat. *camera* > *komora,* v.), iz oblasti građevinarstva i odijevanja: rum. *chimir/chimer* (Moldavija), bug. *kemér,* cine. *chimere* »ceinture«, ngr. το κεμέρι u oba značenja.

Lit.: ARj 2, 130. 9, 696. *Elezović 2,* 359. *Mladenov* 235. *Tiktin* 340. *Pascu* 2, 121., br. 255. Korsch, *ASPh* 9, 515.

cenar, gen. *-ára* m (Vuk) = *cenar* (Kosmet) »1° kraj ili granica, bord, bordure, pervaz (v.), lisière d'étoffe, 2° bilo (v.) planinsko (u narodnoj pjesmi: *staze i bogazi, diade i ćenan),* 3° debeo i sasvim bijel pamuk za tkanje, upravo za šarenje platna pri tkanju (Kosmet, u Vučitrnu *krāj-pămuk),* 4° vrsta platna i odijelo od njega; sinonim: dereklija (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev/ kao epitet u narodnoj pjesmi: *cenarli (košulja).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kenar)* iz oblasti tkanja i odijevanja: rum. *chenar,* bug. *kenar,* arb. *qenár* »Rand, Ufer, Tuchrand«, eine, *chinare,* ngr. το κενάρι.

Lit.: ARj 2, 131. *Elezović 2,* 259. *Mladenov* 235. *GM* 222. *Pascu* 2, 121., br. 256.

cenífa f (Bosna i Hercegovina) = *cênef,* gén. *-êfa* m »zahod, nužnik«. Odatle: radna imenica na *-džija ćenefčya* m (Kosmet) »koji čisti nužnike«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (ar. *kenif* > tur. narodski *kenef,* prema Mladenovu od gr. κενός »prazan«, koji se nalazi u bug. *kén(d)zam* »idem zbog velike nužde, praznim se«) iz oblasti građevinarstva: bug. *kenéf,* arb. *qenef,* cine. *chine/e* f. U hrv.-srp. došao je taj turcizam iz cincarskoga kako se može zaključiti po femininumu.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 337., br. 132. *Elezović 2,* 259. *Mladenov* 236. *GM 222. Pascu 2,* 121., br. 255. *Školjić²·* 189.

ceno n (Srbija, Lika, Kordun, Vuk »kao ime psu«) = *cena* (Hercegovina) »mladi pas« (taj hipokoristik ne nalazi se u zapadnim krajevima) = *ker,* pl. *keřoví* (Vuk, Srbija) »lovački pas, ogar, zağar, biza« prema *hera* f (Dubrovnik, samo kao .psovka ženskoj), hipokoristik *kéra* m (Vuk) sa leksikologijskom porodicom: kol. *kêrãd* f, deminutiv na *-če kérče,* gen. *-eta* (upor. prezime *Kerčević),* kol. *kêrcâd* f. Deminutiv na *-ica k'èrica,* augmentativ na *-ina kèrina.* Pridjevi na *-ov kêrov* (Vuk), na *-ovlji kerovljī.* Sa madž. sufiksom *-á* > *-ov* (tip *garov)* *kêrov* m (Bosna). Na *-uša ķēruša* f (Vuk) »kučka«. Ovamo ide zacijelo i *kéra* »uholaža«, upor. fr. *chenille* < lat. *canicula.* Denominal na *-ati kerati se* (Mrkonjić-grad, Bos. krajina) *(za-),* odatle *zakeralo* m, *kerajica* m »onaj koji voli da se kera, nadmudruje«, na *-iti keríti (ot-, pot-)* »snažnim udarcem pokrenuti«, *keranje* n »vrsta primitivnog agona«. Prvi oblik objašnjava se arb. *gen — ćen* (Ulcinj), drugi sa istrum. *čare* m, oboje od balkansko-lat. *canis.* Oba oblika uđoše u jezik vjerojatno putem šatrovačkog jezika (argot). Upor. *kenka* u šatrovačkom jeziku u Prištini, od dakorum. *cíne* < *canis.* Tal. *cane* nalazi se u imperativnoj složenici *macákon,* gen. *-dna* m (Dalmacija, Zagora, Šibenik, Korčula, Dubrovnik, Cavtat) »kučkoder, pasjak (Šibenik), šintar« < mlet. *mazacom* i u apozitivnoj složenici *pešikan* (Perast) < tal. *pescecane.* Od talijanskog je i *kanálja* f (Notranjsko) = *kanaja* < tal. *canaglia.* Na *-inus Canynl-èn* < furl, *daninę,* tal. *Monte Canino.*

Lit.: ARj 2, 131. 4, 936. 937. 938. Trojanović, *JF* 5, 224. *GM 222.* Budimir, *PNP* 3, 227-8. Šturm, *ČSJK* 6, 54. 77. Ćorović, *AA* l, 201-5 (cf. *IJb* 10, 154). Đerić, *PPP* 7, 23. sl. (cf. *IJb* 13, 161).

cepa f (čakavski, Rijeka) »sinonim: pljuska«. Nepoznata je afektivna vrijednost. Odatle denominal na *-ati cepati, -am* impf, prema pf. *ćepnuti.* Riječ je zacięło onomatope;skog podrijetla. Osnova oponaša glas udarca i nejasnog govora. Posljednje je očigledno u deminutivu na *-kati ćepekati, ćepekam* impf. (Brač) »balbutire«. Osnova se *ćep-* u tom značenju proširuje i deminuira: *-ur-iti: cepurīti, cepūrīm* (18. v., jedanput) »blaterare«; u istom značenju na *-kāti: cepūrkati, -am* (Vuk). Upor. *ćevkati, -a* impf. (Vuk) »lajati ali ne jako« i *ćeretati, cerētām* impf. (Vuk) »garrire«. Ne zna se kako se prema tim onomatope)skim kreacijama odnose *cepa ī* (Srbija) »poćepana kapa«, prema akcentu sudeći, hipokoristik od *ćepara* f istog značenja i glagol *poćepati.* U Pivi-Drobnjaku izvedenica na mletački sufiks *-ada* < lat. *-ata* (upor. *maslināda* u zadarskom kraju) : *ćepada* f znači »poveća parcela ziratne zemlje«. Da je u toj izvedenici doista sufiks mletačkog podrijetla, dokazuje dimenutiv na složeni sufiks *-čić* < *-ъc* + *-ić: ćepčič* m »mala parcela zemlje za obrađivanje« u istom narječju. Ali se ni tu ne zna kako se osnova *ćep-* odnosi prema pomenutoj onomatopeji. Nije li možda po srijedi drugo kakvo podrijetlo? Postoji još kod Ljubiše pridjev *ćeperan, -rna* »živahan, okretan«. Isto vrijedi i tu za osnovu *ćep-* proširenu sa *-er-* kao u *đeđeran* (v.). V. i *čepac.*

Lit.: ARj 2, 131. 132. 135. Vuković, *SDZb* 10, 405.

ćepazmo n (potvrđeno samo jedanput) »stragulum« = *hašizmo* n (u rukopisu 16. v., u romanu o Aleksandru Velikome, u istom rukopisu *haizmo*, u drugom *hakizmo* i *halkizmo)* »konjski pokrovac«. Prvi oblik najbliže stoji. gr. σκέπασμα »pokrivalo«; drugi su kao izopačenje grecizma koji se po svoj prilici nije govorio ni u vrijeme pisanja ovog rukopisa kao ni danas.

Lit.: ARj 2, 131. 3, 544.

ćepče, gen. *-eta* n (Kosmet) »sinonim: kutlača (v.), varjača za skidanje pjene«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kefçe* = *kepçe* /Zenker/): rum. *chepcea* — *chipcea* f (Moldavija) »Schaumlöffel«. Turski docetak *-e* prebacio turcizam u našu deklinaciju *-e, -eta*.

Lit.: Elezović 2, 259. Tiktin 335.

ćepeklija f (Šulek) »njeka kruška«. Ne zna se gdje se govori, ni kakva je to kruška, kao ni varijante u drugim narječjima. Prema dočetku *-lija* sudeći kao da se radi o turskom pridjevu na *-li* od *ietek*.

Lit.: ARj 2, 131.

ćeramida f (Vuk, on i *ćeremida)* = *ćeremida* (Kosmet) = stsrp. *keramida* = *čiramida* (Srbija ?) »1° cigla, rugla, tigla, opeka, crijep, ćerpič (odatle pridjev na *-ьn* > *-an ćeramidan), 2°* toponim (Srbija)«. Na *-aria* > *-ara ceramidara* f (Srbija) »kuća od ćeramide«. Balkanski grecizam (ngr. κεραμίδα): bug. *keramida,* arb. *qeramidhe.* Naziv je ušao u jezik i kao turcizam grčkog podrijetla (ar. *kirmid* > tur. *keremid, kiremit,* ngr. κεραμίδι): *teremet* m (18. v.), *ćeremit* (18. v.), unakršteno sa starijim grecizmom *ćeremida.* Radna imenica na *-džija: ćeramidžijal-rem- (majstori ćeremidžije,* 1797.) m »ciglar«. Složenica *ćeremetana* f (Bosna) = (skraćeno) *ćerana* (istočna Srbija) »ciglana« < tur. *keremithane.* Upor. i *ćremiga* »isto« (glede *-da* > *-ga* upor. *katriga).*

Lit.: ARj 2, 132-133. *SEW* 1, 500. *GM* 223. Vasmer, *GL* 50. *RSl 4,* 153. Van Wijk, *ZSPh* 14, 12. *Rad* 1, 188.

ćerčiva f (Vuk) = *ceravo* (Kosmet) = *čerčīvo* n (Srbija ?) »1° sinonimi: okvir (v.), svaža (v.), ragustov (v.), ram ili rāma (v.) od prozora, od vrata, 2° ižlijebljen ram za staklo na prozoru«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica tipa *cerek* /v./ od *čar* < *čahar* »četiri« i *ćube* »drvo« > tur. *çercive)* iz oblasti građevinarstva: rum. *cerceveá f* »Fensterrahmen, Flügel« pored *ciurduveá* (Muntenija) = *giurgiuveă,* bug. *čerčeve,* arb. *çerçine î,* cine. *circive* m »chàssis de croisée«, ngr. ό τζερτζεβές »chassis de papier, de croisée«. Značajno je što se akcenat tog turcizma ne slaže s općom pojavom kod akcenruacije naših turcizama. Naš akcenat drži se naime turskog akcentuiranja na krajnom slogu. Očekivali bismo dakle akcenat *ćerčivo,* koji je potvrđen samo u *ćerčiva.* To znači da je turcizam bio prilagođen našim pridjevima na *-iv* (v.) i imenicama na *-ivo.* Ta činjenica objašnjava ı izmjenu turskog dočetnog samosa *-e* > *-o* n i *-a* f.

Lit.: ARj 2, 132. *BI* 1, 891. *Elezović 2,* 442. *Tiktin* 325. *Pascu 2,* 125., br. 329.

cordati, *-ãm* impf, *(pro-, raz-,* sa-, s-, š-, Vuk, narodna pripovijetka, Lika) »upropašćavati, prosuti, profućkati, prošundrati« = (na *-isati,* v.) *ćerdisati -šēm* »isto« == (na *-osati,* v.) *ćerdosati, -šēm* impf. (Vuk)ⱼ »pessumdare« = *ćerdosat* (Kosmet) »izgubiti«) = *(ć* > *đ* zbog asimilacije *ć-d* + *đ-d) derdisati* — (unakrštenje sa *corda,* v.) *ćordisati, -šēm* impf. (Vuk, primjer: *tako me more ne ćordisalol).* Balkanski grecizam (gr. κερδαίνω = κερδίζω »gagner«, denominal od κερδοςν): »gain, profit, avantage« bug. *kerdos(v)am,* arb. *qerdhés, qërdhenj* »dobivam«, cine. *ncherdu* »gain, profit«, *nchirdasire* »gagner«.

Lit.: ARj 2, 132. 141. 11, 274. *Elezović 2,* 281. *GM* 223. Pavlovic, *JF* 16, 175. sl. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 144. *Pascu 2,* 67., br. 1231. *Mladenov* 236. Vasmer, *GL* 50.

čereče n (Vuk, genitiv nije potvrđen) »vrst platna što Mostarke tkaju«. Odatle izvedenica na *-lija* (v.) *cere ćelija f* »uzvod, platno uzvodno«. Balkanski turcizam (tur. *kereke}:* rum. *cherachia.*

Lit.: ARj 2, 132. *DLR* s. v. Skok, *Slávia* 15, 337., br. 133.

ćeresta f (Vuk, Srbija, Bosna) = *ćerestija* (Kosmet) »drvena grada«. Odatle : radna imenica na *-džija ćerestedžija* m (Kosmet) »trgovac japijom, drvenom građom, materijalom«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *keraste* > tur. narodski *kereste, keresteci)* iz oblastí građevinarstva (upor. *japija, kat, boj):* rum. *cherestea* »Getälk«, bug. *kereste* i *keresteđžíja,* cine. *chiriste* m »bois de construction« i *chiristigi,* ngr. κερεστές. Glede izmjene *-e* > hrv.-srp. *-a* upor. *casa* (v.). U Kosmetu je taj docetak zamijenjen sufiksom *-ija* (v.) kolektivnog značenja.

Lit.: ARj 2, 133. *Elezović 2,* 360. *Pascu 2,* 122., br. 270. *Lokotsch* 1162.

ćerpič m (Vuk, 18. v., Bosna) = *ćerpič* m (Bosna, narodna pripovijetka) = *ćerpič* = *ćerpič,* gen. *ćerpiča* (Kosmet) = *čerpić* (Vuk, zacijelo iz kraja gdje se ne razlikuju *c i f)* »nepečená cigla, later crudus«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kirpič* > tur. *kerpiç)* iz oblasti građevinarstva: rum. *cherpiciu,* bug. *kerpič* pored *kirpič,* arb. *qerpiç.* Turski docetak *-ič* zamijenjen je djelomice sa *-ič.* Upor. *vodič* za *vodič,* prezime *Ribić* za *ribič.*

Lit.: ARj l, 945. 2,133. *Elezović 2,* 361. *Mladenov* 236. *GM 224. Miklósié* 115. *SEW* 1, 501.

cērt m (Vuk, Jadar, Srbija) »ugao u brvnari kuće kad se ukrste krajevi greda *(kuća na čertove),* sinonim: sjek (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *kertik* »urez, usjek«) iz oblasti građevinarstva: rum. *chertic* »Einschnitt, Kurve«, búg. *kert,* odatle glagol *kertos\v)am, kěrtja.* U hrv.-srp. i bug. ispušten turski docetak *-ik* zacijelo zbog toga što je bio osjećan kao sufiks *-ik* u *šljivīk,* a nije pristajao toj riječi.

Lit.: ARj 2, 133. *Mladenov* 236. *Lokotsch* 1164.

ćesa f (Vuk, narodna pjesma, Ljubiša, Kosmet sa gen. *ćese* i *ćese)* = *kesa* (17. v., rašireno i u zapadnim krajevima) »1° novčanik, 2° spremica za duhan, 3° metafora: bogatstvo, 4° suma od 500 groša = tur. *qise akçe)«.* Odatle deminutiv na *-iça Kêsica* f, augmentativi na *-etina* i *-urina kesètina* f = *ćesetina* (Kosmet) = *kesurina* (Vuk), pridjevi na *-at kesat* (Lika) »metafora: bogat« i *-ost kesast,* odatle i lički hipokoristik *kesa* »žena omalena, zbijena, upravo *kesasta žena,* kojoj vise dojke kao *kese«;* složenice: *kesonoša* m (18. v.) »čovjek koji nosi kesu« i *duvànkesa* f. Denominali na *-ati kesatı se* (Lika) »natjecati se kesom«, *skêsati, -šem* pf. »skupiti, srozati 'kod švenja ili vezenja (Orahovica, Slavonija)«, upravo »učiniti kao kesu, kesasto« i na *-iti nàkesiti se* pf. »obogatiti se«. Balkanski turcizam istočnog podrijetla (perz. *kiše* > tur. narodsko *kiše* = *kese',* ishodište je babilonsko *kišu* »bourse«, odatle u zapadaom arapskom *kis,* aramé j ski Mia i gr. κίοις) *iz* oblasti alata (upor. *ćemer, v.):* rum. *ehise,* .bug. *kesíja, kisija* (to preko ngr. κιρι), aŕb. *∂ese.* Naša zamjena *-a* < tur. *-e* je kao u *kula, lùla, déva, casa, kila,* tj. tur. *e* bilo je identificirano s nastavkom *-e* ž. r. pi. i prema tome je stvoren novi f. sing. Na takvo postanje upućuje i akcenat *kesa* mjesto *kesa.*

Lit.: ARj 2, 133. 4, 938-940. 7, 389. 15, 214. *Mladenov* 236. 238. *GM 224. Elezović 2,* 361. *Lokotsch* 1185. *SEW* 1, 502. *Bruckner 229.*

ćesat m (Kosmet) »kriza u trgovini«. Odatle apstraktum na *-luk česatluk* m (Banja Luka, Mostar) = *ćesatlbk,* gen. *-atlika* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kesad,* tur. *kesadliK)* iz oblasti trgovine: bug. *kesatlăk* »manque de débit, d'argent«, eine. *chisate* f, ngr. το κεσάτι.

Lit.: Elezović 2, 361. *Pascu 2,* 122., br. 272. Skok, *Slávia* 15, 336., br. 112.

Ćeselbaš m (Gundulić) = *Česelbaša* (Gundulič) = *Česelpaša* (Gundulić) = *Kuzulbaša* pored *Kuzulbašanin* (Mrnavić) »ime naroda: Perzijanac«. Odatle: *Kuzulbaš* »Perzija« (Mrnavić) i pridjevi na *-ski ćeselbaški* = *kuzulbaSki* — *kusulbabski* (Mrnavić). Od turske složenice *kizUbaş* — *kezelbas* »crvenoglavac«. Samoglasi *eju* zamjena su za tur. í.

Lit.: ARj 2, 134. 5, 829. 842.

ćesma f (Vuk) »1° sinonim šupljika, 2° gajtan po listovima *(česme f.* pl.)«. Ovamo *cosmea* m. pl. (Srbija oko Drine), »ono ispod rešeta što ostane kad se žito čisti« i pridjev i prilog *česme* (Kosmet, protivno od *topać, toz,* v;). Denominal na *-ati cèsmati, -ãm* impf. (Vuk) *(iš-, pro-)* »graditi šuplj ike« = *nakèsmati,* faktitiv na *-iti išćesmit, -im* pf. (Kosmet) »isjeći na kocke«. Pored ove imenice, koja je kao *sarma, agma ita.,* skraćeni turski infinitiv *kesmek* »sjeći«, postoji još *ćesam,* gen. *česma* m (Vuk, u izreci *kupiti što na ćesam* »na sreću«) = *česim* (Kosmet) = *kesim* (Bosna, pravni termin) »pogodba odsjekom« od tur. *kesim* »sjecenje, napuštanje, kraj«. Vuk ima također *kesim* m kao pravni termin »Miete für den Fruchtgenuss«. Upor. doamće sinonime: *na ispol* (ŽK), *na reju* (ŽK). Odatle izvedenica na *-oca kesimača f* »krava, ovca, koza koja se daje u kesim«. U Petranovićevoj narodnoj pjesmi *cesîm* znači »aversio«. Pravni termin *kesim* potječe od unakrštavanja tur. *kesim* »Schnitt« i ar. *kisma* »Anteil« od glagola *.kasama* »dijeliti« (v. *kismet),* odatle balkanski turcizam hibridnog podrijetla arapsko-turskoga iz eblasti prava koji se nalazi i u bug. *kesim* maprijeko«. Od *kesmek* potječe i složenica *paraćesik* »sitan dio« sa turskim

sufiksom *-ik.* Prvi dio je grčko παρά (upór. *paratoia,* v.) ili je prenijeto *para-* od *param-parčađ* (v.) gdje je turski apsolutni superlativ koji se osniva na opetovanju prvoga sloga. Od turske osnove *kes-* sa *-er* (džag. *keser* »culler«) potječe *ćeser* m (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »oruđe za dubenje i za djelavanje, s jedne strane kao dlijeto, a s druge kao petica od mašklina« = *keser* m (Vuk, 17. v., Srbija, zapadni krajevi, Posavina, ŽK) »Queŕaxt« = *kešir* (Posavina, s nejasnom promjenom *s* > *š,* dočetak *-ir* mjesto *-er* je možda prema ikavskom *kosir)* = *ćeser* m (Banja Luka, Mostar) »šteta koja nastane kad se što kroji«. I ova turska izvedenica postade balkanski turcizam iz oblasti alata; arb. *qesér, çesér* (Skadar). Od iste turske osnove proširene sufiksom *-kin* (upór. *čališkan,* v.) potječe indeklinabilni pridjev (u Bogošića deklinabilni) *ćeskin (konj, duhan)* = *ćesktn* (Kosmet) »brz *(čovjek, konj, nišan, magare, ajduk,* protivno *dembel,* v.), vatren, ljut«. Odatle izvedenica na *-ica ćeskinica* f (16. v., Marin Držić, piše *moja ćešinice* u vokatīvu sa *š* mjesto *sk;* možda je *š* krivo čitanje za *sch* u rukopisu). I to je balkanski turcizam (tur. *keskin)* iz oblasti terminologije duhovnih svojstava: bug. *keskin,* arb. *qeskín, çesqín* (Skadar) »arguto, pronto«, cine. *ehischin* »intelligent, vif«. U Kosmetu se govori· kauzativni ili faktitivni turski infinitiv u skraćenom obliku: *ćestrma* f »prijeki put« od tur. *qestirme* »odsječeno«, od *qesmek;* s umetkom *-dir-.* U vezu sa tur. *kesmek* stavlja se i pejorativna radna imenica na *-džija cesedžija* m (narodna pjesma, Petranović) = *cesedžija* (Kosmet) = *ćesendzija* (ibidem) = *ćeserđžija* (Vuk) = *ćeserčija* — *ceserà* (ime gusaru kod Gazarovića) = *kesedžija* (Vuk, 17. v., narodna pjesma) = *kesečija* »sinonimi: lupež, haramija, otimač, džeparoš«, pored složenice *jan-ćesedžya* m »džepar« (Kosmet). I ovo je balkanski turcizam iz oblasti prava *(yan kesici* »koji odřezuje s boka«); bug. *(jan) kesedžijaj-si-,* cine. *chisigi* »brigand, filou, coupeur de bourse«. Hrv.-srp. oblici s umetnutim *n* > *r* upućuju doista na vezu sa tur. *keser* od *kesmek.* Oblici sa *e* za tur. *i (kesici)* kao i akcenat vele da je turska radna imenica bila dovedena u vezu s imenicom *kesa* = *cèsa* koja ne potječe od *kesmah,* nego ima sasvim drugo podrijetlo.

Lit.:ARj 2, 133. 134. 4, 85. 939. 940. 941. 7, 389. 12, 268. *Elezović 2,* 361. 362. 246. *Mladenov* 236. *Lokouch* 1187. Korsch, *ASPh 9,* 516. *GM* 224. *Pascu 2,* 122., br. 273 i 274. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 570 te 338., br. 136. Matzenauer, *LF* 8, 163. *Školjić** 191.

ćeš m (Vuk, Kosmet dopuna glagolu činiti s akuz. prema tur. *elmek)* »pregledati mrtvoga, ubijenoga«. Odatle faktitiv na *-iti cèsiti* (Vuk, o-) i apstraktum *češenje* n »inspectio occisi«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *keš~)* iz turske sudske terminologije.

Lit.: ARj 2, 135. 8, 532. *Elezović 2,* 363.

ćeške, gen. *-eta* n (Vuk) = *češke,* gen. *-eta* (Kosmet) = *ćešket* (Srbija, Milićević) = *keške,* gen. *-eta* (Vuk) = *češkek* (Peć, Stara Srbija) »jelo od pšenice i mesa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kesk* = *keįkek* »ječmena kaša, Grütze die mit in Stücken geschnittenem Fleisch gekocht wird«) iz oblasti hrane: rum. *ehesekét,* bug. *keşkek.* Turski dočetak *-ek* izmijenjen je u Srbiji i u Rumunjskoj u *-et,* a taj je dao povod prijelazu u deklinaciįų *-e,* gen. *-eta.* Upór. glede očuvanoga *k* mjesto *ć* i prilog *ćeške* (v. *ci).*

Lit.: ARj 2, 135. 4, 941. *Elezović 2,* 363. *Lokotsch* 1167. *Mladenov* 236.

ćeten m (Vuk) = *ćeten,* gen. *-ēna* (Kosmet) = *héten* (Vuk, Hrvatska, Lika, Slavonija) »sinonim: lan (v.)«. Odatle: na *-ište* (upor. *lanište) ćetemšte* n (Vuk) = *ketenište* (Lika), pridiev na *-ov ćetenov* »sinonim: lanen«, složenica *ćetenhalva* f (Srbija) = *cetén—alva* (Kosmet) »halva od konopljina sjemena«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *kettãn* = *kitãn* > tur. narodski *keten,* upor. *coton* u evropskim jezicima) iz oblasti kulturnih biljki. Složenica *ćeten-halva* nije nastala kod nas, nego je iz turske sintagme *keten halvasi* »ćetenova halva« odbacivanjem postpozicije *-si* koja kaže da je prethodna riječ uzeta u pridjevskom značenju. To ispuštanje je općenito u složenim turcizmima, upor. *papazjanija, šišćevap* itd.

Lit.: ARj 2, 135. 4, 941. *Elezović 2,* 362. Matzenauer, *LF* 8, 163.

ćevap, gen. *-apa* m (Vuk) = *ćebap,* gen. *-apa* (Kosmet) »grudica skosanog mesa«. Odatle: u antroponimiji slavonsko prezime na *-ović čevapović* (krivo pisano sa *č),* deminutivi sa složenim sufiksom *-čić* < *-ьc* + *-ić ćevapčić* m, na *-če ćebapče,* gen. *-četa* n (Kosmet), radna imenica na *-džija ćevapčija* m = *ćebapčija* (Kosmet), odatle na *-inica* < *-čijnica kebapčinica* (Kosmet) »ćevapčijin lokal«, složenice sa *Sii* m (Vuk) »gvozden ražanj« *sïs-cèvap* m (Bosna), sa *ćumlek* m »lonac« *ćumlek-ćebap* (Kosmet) »sinonim: papazjanija (v.), jelo koje se gotovi u zatvorenom loncu«. Upor. rum.

cuşkebap m »Vogelspiessbraten« od tur. *kuş* »ptica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(kebab, kuşkebabı)* iz oblasti hrane: bug. *kebab, kebabčija,* ngr. κεμπάπι, cine. *chibape* f, *chibapci* m. I prvi dijelovi složenica *šiš* i *ćumlek* su balkanski turcizmi (tur. *ıiş* »kurzer Degen, Bratspiess«, *çömlek* »lonac«): bug. *šiš,* arb. *shish* (Gege) = *shisht* »Dolch, Stockdegen, Bratspiess«, cine. *ciumlecke* f »ragout de boeuf aux oignons, à l'ail« (upor. za takav semantički razvitak: *lonac* »đuveče«, v.) iz oblasti kuhinjskog pribora; *v* mjesto *b* u *ćevap* osniva se na disimilaciji *b-b* > *v-b.*

Lit.: ARj 2, 135. *Elezović 2,* 357. *GM* 406. *Mladenov* 235. *Pascu 2,* 120., br. 239., 126., br. 339. *SEW* 1, 498.

ćezap m = *ćezap* (Kosmet) »tvrda voda (prevedenica od srlat. *aqua fortis* = fr. *eau forte)* »azotna kiselina«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *tiz ab* »slina, oštra voda« > ar. *kezzab* > tur. *kezab suju* »lučavka«) iz oblasti kemije: rum. *chezap* »apătare, Scheidewasser«, bug. *kezáp.*

Lit.: ARj 2, 135. *Elezović 2,* 357. *Mladenov* 235.

ci (Kosmet), konjunkcija koja uvodi sporedne dopunske rečenice, »da, a da, što«, u primjeru: *on misli ci je Turčin.* Nalazi se još u bugarskom: npr. *ne znam ki . . . .* Kod nas je srasla u *beici* (v.) = *bici* (v.) = *bićita* < tur. *belki.* U posljednjem obliku došlo je do unakrštavanja tur. *belki* sa *biće da.* U Kosmetu se ta konjunkcija nalazi još sraštena s perz. *kaš* > tur. narodsko *kėš,* izrazom za jaku želju: perz. *Kaski* > tur. narodsko *keşke* »plût à Dieu que«, poslije čega dolazi optativna rečenica: *ćeške,* prilog, »kamo sreće da …«. Značajno je da *k* u partikuli *ki* ovdje nije. prešlo u *ć* .To je možda zbog disimilacije *k'-k'* > *k'-k: keşke* > *ćeške.* Upor. isto u imenici *ćeške,* gen. *-eta.* Oboje *ci* i *ćeške* balkanski su turcizmi perzijskog podrijetla (perz. > tur. *ki* »que« i perz. > tur. *keşki)* iz oblasti sintakse : bug. *ki* i *keiki.* Da se i konjunkcije posuđuju dokazuje makedonsko *oti* < ngr. ὅτι »da«.

Lit.: Elezović 2, 363. 364. *Mladenov* 236. *Deny* § 986.

cibar = *cibarli* (s tur. *-li,* Banja Luka) = *cibar* m indeklinabilni pridjev (Kosmet) »otmjen, ponosit«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kebir,* pl. *kibar* »velik, lijep, otmjen«) iz oblasti ponašanja: arb. *qibrë* f »Pracht, Aufwand« od ar. *kibr* »Stolz« i *qibar* »an Aufwand gewöhnt, verwöhnt«, upor. i rum. *ghibirdic* »Stolz, Knirps«.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 338., br. 139 *GM* 225.

ćibra f (Banat) = *cibrei* m = *ćibrit* (Banat) = *ćibrit,* gen. *-ita* (Kosmet) = *cibrei* (Crmnica) = *cibre,* gen. *-eta* n (Banja Luka) »sinonimi: žigica (v.), šibica (v.), prižega, sumporača«. Odatle složenica *kaf-čibrit* m (Kosmet) »šibica za paljenje duhana« (prvi je dio tur. *kav* »guba za kresivo«). Balkanski turcizam istočnog podrijetla (ar. *kibrit* od asirskog *kuprītu* preko aramejskog *kebrītha* »sumpor«) iz oblasti tehnike: rum. *chibrit,* bug. *kibrit,* arb. *qibrit, çibrit* (Skadar), ngr. κιμπρίτι. Arapski dočetak *-it* u hrv.-srp. je dijelom zadržan, a dijelom dao povod da se turska imenica prilagodi arabizmima na *-et* ili da se mijenja prema deklinaciji *-e,* gen. *-eta* i da prijeđe napokon u deklināciju *-a.*

Lit.: ARj 2, 136. *Elezović 2,* 288. *Mladenov* 236. Skok, *Slávia,* 15, 336., br. 115. *Lokotsch* 1171. Miletić, *SDZb* 9, 368. *GM* 225.

ćićeruše f. pl. »sitne ribe«. Ne zna se, gdje se tako govori ni kakve su još varijante. Jedino sufiks je jasan: *-uša* (v.). Osnova dolazi još u pridjevu na *-ovj-ev: ćićerov* pored *-ev,* ali samo u izrazu *ćlćerova kfv* (Kosmet) »sama gola krv«. Ni tome se pridjevu ne zna pravo značenje ni postanje. Ne vidi se prema tome da li postoji identičnost u obje izvedenice.

Lit.: ARj 2, 136. *Elezović 2,* 366.

ćićin-boba f »sinonim: ribizle (v.)«. Ne zna se gdje se ta složenica turskog tipa (upor. *šiš-ćevap,* v.) - govori ni koje su još varijante.

Lit.: ARj 2, 136.

ćifta m (Vuk) »tabernarius, dućandžija (pejorativno)«. Odatle deminutiv na *-ica ćiftica* m i pridjevi na *-in* i složeni *-inski ciftin, čiftinskī.* Akcenat i dočetak *-a* upućuje na hipokoristik, ali se na zna od koje je osnove. Teško je misliti na hipokoristik od *čifut* = *čufut* (v.) zbog *á* i zbog gubitka *u* jer se ne prave hipokoristici gubitkom jednog samoglasa. Na vezu sa homonimima arb. *qift* »Sperber, Hühnergeier« = ngr. τσίφτης »milvus regalis« < ξυφτέρι/ξεφ- < lat. *acceptor* teško je pomišljati jer takva metafora nije nigdje potvrđena.

Lit.: ARj 2, 136. Skok, *Slávia* 15, 338, br. 141. *GM 226.*

cika f = *čik* (običnije) *čík* m (slov.) »1° Zigarrenrest, 2° letzte Prise Schnupftabak in der Dose«. Deminutiv *iićić* »komadić nečega« (Vrbnik). Od tal. *cicca* »avanzo di sigaro o sigareta« > fr. *chique,* djetinja riječ. Arb. *cike f.*

Lit.: Pleteršnik l, 103. Sturm, *ČSJK 6,* 49. *REW^{3}* 1899. *DEI* 925. *GM* 447.

ćikara f (Boka, Korčula, Šibenik, Dalmacija) »fildžan, šalica, šolja« = *kikara* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi). Od mlet. *cicára* pored *ciccherà* (Kalabrija), istrom, *ceıkara* (Rovinj) »tazzina di porcellana«. Odatle dalmatinsko prezime *Çıkara.* Meksikanska (yokut) riječ *gicatli* koja je u Evropu došla preko španj./içara, *Meara.*

Lit.: ARJ 3, 137. *Ive* 47. *DEI* 897. *REW** 3755 a.

cîla f (Vuk) »kesa od duhana i okov joj od lima na otvoru« = *alo* n »kesa od baruta«. Isti akcenat pokazuje *kila* f (Vuk, 18. v.) »mjera za žito, oko 20 oka«. S tim akcentom i značenjem slažu se rum. *chilă* f »Getreidemass von 20, 22 und 24 banițe (v.), je nach der Kornart« i arb. *aille* f »Getreidemass«, dok se bug *kiló* slaže u akcentu s tur. *kilo.* Za značenje »kesa od duhana, baruta« ne nalazim balkanskih paralela. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kilo* < srgr. κοῖλον »crijevo«) iz oblasti mjera (upor. *oka, kantar, drani).* Sa značenjem »crijevo« i sa grčkim akcentom slažu se naše *čila* i *nlo* »duvankesa (koja je od mjehura)«, a s akcentom i *ķīla* »mjera za žito«; *čilo* slaže se i s grčkim dočetkom: *-o* < -ou. Sa grecizmom u turskom jeziku pomiješalo se ar. *Ш* ili *kail* (v.) »mjera za žito« > tur. *kile* (odatle ngr. κιλές) od arapskoga glagola *kala,* aorist *jekil* »mjeriti«; *i* za grč. οι predstavlja srednjegrčki izgovor. Neobična je zamjena dočetno -a u hrv.-srp. i rum. za gr. i tur. *-o.* Potječe zacijelo od grčkog pl. sr. r.

Lit.: ARj 2, 137. 4, 9-51. *Mladenov* 237. *GM* 226. *Lokotsch* 1174a. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 504.

ćilibar, gen. *-ara* m (Vuk) = *ćelibar* (Kosmet) = *čitibar* (Bačka) = *ćilibar* (Kosmet) = *ćiribar* (Bačka) »1° sinonim: jantar (v.), agata (v.), okstan (v.), 2° kamen ili stakla ili kosti navrh kamiša za usta (služi za cigarluke = muštikle, brojanice, derdane^į druge ukrase)«. Odatle pridjev na *~ьn ćilibaran, -rna.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka imperativnog tipa *kahruba* od *kāh-* »strog« i prezentske osnove *rubā* od *rubūdan* »hvatati« > tur. narodsko *kehribar = kehlibar):* rum. *chihli(m)bar,* búg. *kehlibar = kehribar, keliber,* arb. *qehribar, çelibar* (Skadar), cine. *chihlibare* f, ngr. κεχριμπάρι(ον). Hrv.-srp. oblici sa *i* mjesto *e* upućuju na cincarsko posredovanje. To je zbog toga što je *ćilibar* trgovački predmet.

Lit.: ARj 2, 129. 137. 138. *Elezomć 2,* 358. 364. *Pascu 2,* 121., br. 246. *GM* 221. *Mladenov* 236. Matzenauer, *LP* 7, 26. *NJ* 3, 158. *Lokotsch* 1004.

čilim m (Vuk, 17. v.) == *čilim,* gen. *-ima* pored *-ima* (Kosmet) = *tiling* (Belostenac, bit će krivo zapisano) = *kilim* (narodna pjesma) »sinonimi: sedmak (v.), smetenjak (v.), šarenica (v.), prostirač (v.), kudravac (v.), sag (v.), tepih (v., gradovi), krpeta (v.)«. Odatle: deminutivi na *-če* i složeni sufiks *-äc* < *-ьc* + *-ič ćilimče,* gen. *-četa* n (Kosmet) = *ćtlimčić;* radna imenica na *-ar ćilimar,* odatle pridjev na *-ski cīlimārskī.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kilimjke-)* iz oblasti kućnog namještaja: rum. *chilim,* bug. *kilimjke-,* arb. *qilim, çelüm* (Skadar), cine. *chilimé f,* ngr. κιλίμις, τσιλίμι. Vukov se akcenat ne slaže s kosmetskim.

Lit.: ARj 3, 137. 4, 925. *Elezomć 2,* 364. *Mladenov* 235. 237. *Pascu* 2, 121., br. 248. *GM* 226. Korsch, *ASPh.* 9, 517. Matzenauer, *LP* 8, 164. *SEW'l,* 503-504.

ćipirkanje n (Ljubiša, u vezi s pridjevom: *ptičije* ~) »sinonim: cvrkut (v.)«, apstraktum od onomatopejskog glagola na *-kati ćipirkati,* koji u infinitivu u *ARj* nije potvrđen.

Lit.: ARj 2, 138. Hirtz, *Aves* 73-4.

cìpur m (Vuk, Crna Gora) »sinonim: vrt (v.), bašta (v.)« = *kipurija* f (listina iz g. 1441.). Iz citirane listine vidi se da se radi o terminu manastirskog gospodarstva. Prema tome su taj grecizam (gr. deminutiv κηπούριον, κηπουρία) donijeli u Crnu Goru grčki kaluđeri. Odatle deminutiv na *-ъЬ, ćipurak,* gen. *-urka* m pored *ćipurak,* gen. *-urka* »sinonim: vrtal« i toponim na *-ovac ćipurovac* (Srbija, beogradski okrug) = bug. *Čiprovec.*

Lit.: ARj 2, 138.

ćirica m (Vuk, Beograd) »momče koje je u službi kakva gospodina, famulus«. Izvedenica m. r. na deminutivno *-ica* (upor. za maskulinum *priča,* opća riječ i prezime, *povlašica, izbjeglica,* prezime na Kordunu cornea od *Gane, Crnica,* prezime u Dalmaciji) od *čir* = *kir* (npr. *Kir-Janja* za Cincarina Grkomana u Sterijinoj drami) < gr. κύρ(ιος) preko cine. *chir* »gospodin«. V. *kur, kir.*

Lit.: ARj 2, 138. *Pascu 2,* 27., br. 429.

cīrīš m (Vuk »1° matériáé genus, 2° gluten« = *cms* (Kosmet, u značenju 2°) »1° greda poprečnica (Posavina), 2° pôpa, kläjster«. Odatle toponim, složen sa perz. *hane> -ana* (kod nas sufiks): *Ćirišana* f (Skoplje, kod željezničke stanice gdje je u tursko vrijeme bila klaonica). Balkanski turcizam (tur. *çiriş, = çeriş, kirişhane* »mjesto gdje se izrađuje žica od crijeva za muzičke instrumente) iz oblasti obućarstva i građevinarstva: rum. *çiriş* (Muntenija) »Art Kleister«, također madž/ *csiriz,* s čime se slaže čine. *arija* f »colle d'amidon«. Nije jasno kako se semantički odnosi s tim značenjem značenje »greda poprečnica«. Izgleda kao da je to metaforickí naziv za gredu koja kao da lijepi druge grede. Nejasno je i *č* mjesto *č.* To bi značilo da Vukov i Elezovićev turcizam potječu iz kraja gdje se ne razlikuju *č i ć* (kao npr. u Travniku). To nije moguće za Kosmet.

Lit.: ARj 2, 139. *Elezomć 2,* 366. *Gombocz--Melich* 1, 1100. *Tiktin* 302. *Pascu 2,* 332.

ćitajka f (Srbija ?) »demi-coton«, odgovara tačno ukr. i rus. *kitajka* »taffet«. Izvedenica je na *-bka* od *Kitoj* »Kina«, odakle na *-ьc* m prema *-íka* i pridjev na *-bski Kitajac,* gen. *-jca* (Šulek) m prema *Kitajka f, kitajski,* dok je današnje *Kinez* i *kineski* prema tal. pridjevu *Chinese.* Upor. njem. *chinesisch.* Upor. i *ćitabija* f (Kosmet) »svilom protkana materija« < tur. *hind kitabisi* »prugaste svile materija«.

Lit.: ARj 2, 139. 5, 15. *Elezomć* 2, 366. Korsch, *ASPh* 9, 503. Franke, *ZSPh* 13, 16. i si.

ćiverica f »1° kapa, 2° (pejorativna metafora) glava (Lika)« = *ćiverica* f (Dalmacija) = *čeverica* f »isto (značenje 2°)«. Upor. rum. *chivără* »cako« < rus. *kiver.* Miklošič ima kao serb. *kiver* »Mütze«. Taj se oblik ne nalazi u ARj. Polj. *kizoior* »turski kalpak«. Ne zna se da li je to ista riječ koja i balkanski grecizam stsrp. *kivurb* »grob«, búg. *kivár* pored *kiúr* »Sarg, Stelle für Kerze«, arb. *qivúr* »grob«, eine, *chivure* < srgr. κφούρι^ον,) »sépulcrale monumentum« < κφώριον < lat. *ciborium.*

Lit.: ARj 2, 18. 50. 139. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 506. *Mladenov* 237. *Tiktin* 347. *Bruckner* 231.

ćivot m (Vuk, 13. v., termin pravoslavne crkve, Ljubiša, narodna pjesma) = *kivot* (stsrp., Srbija) = *kiot* (Stulić, iz misala), deminutiv na *-ić kivotić* »kovčežić za svete moći, relikvije«. Pravoslavni crkveni grecizam κιβωτός, srgr. κφωτι(ον) »sandučić«.

Lit.: ARj 2, 140. 4, 956. 5, 21. Vasmer, *GL* 50. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 506.

ćok, gen. *ćoka* m (čakavski; na otocima: Molat, Pag, Krk, Cres). Odatle izvedenice na *-ovac* m prema *-ovica, -avica f.* Onomatopeja *ćok* kojom se oponaša glas ptice, odatle i glagol na *-tati ćoktati.* U Kosmetu je *ćok* »glas koji se čuje kad se dobro kljune ili klepne po glavi«. Odatle: glagol na *-ati ćokat, -am* impf, »udarati, kljukati« prema pf. *ćSknut, -em* »1° kljunuti, klepnuti, udariti«, 2° (preneseno na piće) popiti na iskap«.

Lit.: Hirtz, *Aves* 1, 74. *Elezović 2,* 366.

ćokla f (Stulić, s dodatkom: ~ *smokava;* nije potvrđeno iz današnjih govora) = *gljuka* f (Ljubiša) »kao klupko, smotka od zamršenih niti ili dlaka«. Upor. u Vodicama (Istra) *ćoka* »kristalan crkveni svjetionik«. To je značenje teško spojivo s prvima. U vezi je zacijelo sa tal. *ciocca* = sjev.-tal. *ciòca* < kslat. *ciocca* »ciuffetto, mazzetto, grozd«, u Kalabriji *schiocca.* Upor. pridjev *ćaknut* »pijan«, mlet. *čoka* »Trunkenheit«, *čok* »betrunken«. Možda ide ovamo slov. *kuca* »Büschel, Schöpf, Quaste«, ako je metateza od **čuka.* Štrekelj pretpostavlja *cochlea* (v.).

Lit.: ARj 3, 213. 140. Ribarić, *SDZb 9,* 142. *REW** 1995. *DEI* 949. Štrekelj, *DAW* 50, 29.

cola f (Mikalja, Bela, Stulić) »vrana« poklapa se istrom, *cóla* »cornacchia«. Deminutivi na *-ka* i *-ica ćólka, còlica* (čakavski) »cornicum genus«. V. čavka.

Lit.: Ive 60. Štrekelj, *DAW* 50, 15. *REW^{3}* 2449.

ćopekluk m (Jukić, narodna pjesma) [»obijest« < tur. *köpeklik* < tur. *köpek* > *čopek* »pas«]. Upor. bug. *kjópoglu* prostonarodno za tur. *köpekoglu* »pasji sin« što se tiče osnove.

*Lit.: ARj 2,*140. *Mladenov* 237. *škaljiP* 195.

ćopiti, -im (Vuk) »percutere«. Zacijelo onomatopejskog postanja ako i nije potvrđen uzvik *ćop* za udarac. Upor. *ćaskati se, conati se* impf. (Vuk) prema *ćohnuti.*

Lit.: ARj 2, 140. Tomanović, *JF* 17, 203.

сбг, *-a -o* (Vuk, 17. v.) »1° slijep (Dosen: *ćoro oko;* Ljubiša: *ćora vlada), 2°* koji vidi samo na jedno oko«, *ćor čutuk* (Kosmet) »potpuno pijan; upravo metafora: ćorav panj«. Femininum je põimeničen: *ćora* (Vuk) »1° kobila, *2° žena s* jednim okom«. Odatle pridjev na *-in* сопя. Pridjev je indeklinabilan pred ličnim imenom i prezimenom: *čor-Sposoje* (Vuk, narodna pjesma, 1, 25., upor. *Kaгa-dorde, Uzun-Mirković), ćor-Lukić* (bosansko katoličko prezime), *Ćoralići < Ćor-Alijći* iz Cazina; kao i u turskim složenicama: *ćor-badža* »nekakva jama u kući«, *čor-balta, ćorflšek, ćor-pazar* (Vuk) »pazar na slijepo, noću«, *ćdr-sokah* »Sackgasse, impasse« (danas ušlo u novinarski jezik); i u složenom pridjevu *ćor sakat* (Kosmet) »kuso i repato«, prilog *ćor-ćutuk pijan* »sinonim: *kaj drvo pijam.* Turski pridjev postao je danas općenit na hrv.-srp. teritoriju kad je proširen sufiksom *-av* (v.): *ćorav* (Vuk, 18. v., Kosmet, ŽK, Cres) »1° slijep uopće (samo na Cresu), 2° slijep na jedno oko«. Ova semantička diferencijacija nastala je zbog izbjegavanja potpune homonimije sa *slijep* (v.). S drugim pridjevskim sufiksom *-ost ćorast* potvrđen je turcizam u 16.—18. vijeku, a očuvao se samo u Vodicama u Istri. Imeničke izvedenice tvore se od *ćor i* od *ćorav:* sa -ъс *ćorac,* gen. *corca (ćorac* »fišek«, u šatrovačkom govoru zidara u Siriniću), sa -ъk *ćorak,* gen. *-ćorka; ćoravac,* gen. *-avca* m (Vuk) prema *ćoravica f,* odatle hipokoristik *ćoro* m (Vuk) prema *ćora* f = *ćora,* gen. *ćore* (Kosmet) = *ćoro,* gen. *carota* (Vodice), odatle na -ьс *ćorac,* gen. *-rea* (Kosmet) i pridjev na *-in* te *-ov ćorin, ćorov* (odatle prezime *Ćorović* u Mostaru), odatle *ćórinica* f (Vuk) »žena corina«. Na *-ko: ćoravko* m prema *ćorajka* (Kosmet) »sinonim: ćoravica«. Apstraktum na *-ilo: ćoravilo* n = *ćorllo* (Kosmet). Denominali se prave također od *ćor* i *ćorav:* na *-eti* i *-iti naćoret, naćorim* (Kosmet) »(metafora) napiti se, opiti se«, *oćoret, oćorim* (u kletvi) = *oćoriti, -im;* faktitiv na *-iti ćoriti, -im* »činiti ćorava« (o-); *ćoravet* pored *ćoravit* (Kosmet), *oćoraviti,* S pomoću turskogrčkog sufiksa *-laisali* (upor. *muhurleisati,* v.), *-lisati: ćorlaisati* (Vuk) »clausis oculis petére, impetum facere«, *ćorlisati, corlīšēm* (Lika) »skakati«, *naćorlati na što* (ŽK) »naići na što«. Pridjevska složenica sa *oko ćorok* pozna samo Bella, a Kosmet imeničku *ćormiš* i *ćormiš* »slijepi miš«. Apstraktan na *-luk: ćorluk* »prkos«, *uš ćorluk* (Bosanski Petrovac) »usprkos«, odatle denominal na *-iti čorlučiti* »prkositi«. U Gospiću (Lika) se kaže *uz ćurlučum.* U tom prilogu izopačen je turski prilog *körligine.* Balkanski turcizam *(kör* = narodski *kior* »slijep«, *kör-lik* < perz. *kur)* perzijskog podrijetla iz oblasti tjelesnih mana (v. *kolak, Topalović):* rum. *chior,* bug. *kior,* indeklinabilan pored *kiorav,* arb. *qorr* »slijep«, cine. *chior* »privé d'un oeil«.

Lit.: ARj 2, 140. 141. *Mladenov* 237. *GM* 228. *Lokotsch* 1207. *Elezović 2,* 45. 367. 368. 1, 450. *Miklošič* 116. 425. *SEW* 680. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 145. *Pascu 2,* 12., br. 260. Ribarić, *SDZb 9,* 142. Joki, *Stud.* 109. Markovié, *NJ,* n. s., 1, 151-153. Trojanović, *JF* 5, 224. *SEZb* 35, 648. Tentor, *JF* 5, 210.

còrda f (Vuk, narodna pjesma, 17. v.) = *đorda* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: sablja (v.)« = *corda je vani* (Vodica, Istra) »svađa je nastala«. Odatle: deminutiv na *-ica ćordica* f, denominal na gr. *-isati naćordisati, -š m* pf. (Vuk) »pripasati ćordu«, potvrđen samo u perf. pas. *naćordisan.* Pored oblika sa *č* postoji *kôrda* f (Dubrovnik) »1° sinonim: sablja (zastarjelo), 2° (danas) veliki nož kojim mesari meso sijeku«. Odatle: radna imenica na -ъс *kordac* (genitiv nije potvrđen) pored *korda* m = na *-as kordas* (Belostenec, 17. v., također slov.) »gladiator, tj. koji se vuči fektati, bosti«, denominal na *-ekati kordekati se* (Dubrovnik, Trpanj, Ston) pored *kòrdekovati se* impf, »svađati se«. Taj je oblik postojao i u stcslav. *korida* f »Schwert«, odakle ga posudiše Rumunji *coardă f* i Arbanasi *korake f* »Schwert«. Postoji još i u sjev.-slav. jezicima polj. i češ. *kord,* kao i dluž. *korda* te u madž. *kard.* Riječ je raširena i u ugrofinskom; *ć* pored starijeg *k* objasnjuje se novijim turskim uplivom: tur. *k'ard* < perz. *kārdmož«* <iranski *kareta.* Kako općeslavenska posuđenica pokazuje *a > o* (upor. *klobuk,* ŽK, i *kalpak,* v.), nastala je zacijelo u avarsko doba. Ne nalazi se u bugarskom. Interesantan je primjer stare istoč. posudenice, obnovljene pod turskim uplivom.

Lit.: ARj 2, 141. 3, 10. 5, 323. 7, 247. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 144. *Lokotsch* 1088. *GM* 199. *Miklošič* 132. *SEW* 1, 569. *Bruckner 256.* Scheftelowitz, *IF* 33, 140.

còsa m (Vuk) = *coso* m (18. v.) = *còsa,* gen. *-cose* (Kosmet) »golobrad«, pored indeklinabilnog pridjeva *cos (ostăo~,* Kosmēt). Od tog pridjeva su dalje pridjevske kvalifikativne izvedenice na *-av, -ast* (upor. *ćorav): ćosav* (Vuk, Kosmet) = *cosasi* (Vuk), a od hipokoristika *còsa* = *còso* posesivne na *-in ćósin,* odatle poimeničenje na *-tea còsmica f* »žena cosina«, i na *-ov ćasov.* Denominali su od *ćos* i *ćosav* na -ari, *-iti: cosati, -ām* impf, »saliti se, sprdati se«, *naćosati se* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: naašikovati se«, *o-ćosaviti* pf. »postati ćosav« = *oćositi* (Stulić, slabo pouzdano). Bella ima *còse,* gen. *-età,* a Gundulić uz ime *cose Čelebija.* Upor. bug. prezime *Kjose-Ivanov.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *köse, kjöse,* = srgr. σπανός > rum. *spân* i srbijansko prezime *Spanaćević* < ngr. σπανάκης) iz terminologije tjelesnih mana (upor. *ćorav, KolaK):* bug. *kjosé* i *kjósav,* arb. *qose,'* eine. *chiose.* U hrv.-srp. turski dočetak *-e* bio je identificiran s pl. *-e* deklinacije *-a* (tip *sluga),* odatle s hipokorističkim akcentom *cosa* = *coso,* ali je očuvano i tursko *-e* s prijelazom u deklināciju *-e,* gen. *-eta* kao u *ćebe.* Kao u *ćorav,* tako je i ovdje stvoren naš pridjev dodavanjem sufiksa *-av* koji *izražava* snabdjevenost nekom manom (tip *grbav).*

Lit.: ARj 2, 142. 7, 247. 8, 534. *Elezović 2,* 368. *Mladenov* 237. *GM 229. Pascu 2,* 121., br. 262. *SEW* 1, 680. *Lokotsch* 1210.

còse, gen. -era n (Vuk, narodna pjesma) = *còsa* f (crnogorska narodna pjesma, narodne pripovijesti) = *ćošak,* gen. *ćaska* m (Vuk, 18. v.; taj je oblik postao danas općenit u književnom i saobraćajnom jeziku) »sinonimi: rogalj, ugao (v.), nugal (u zapadnim krajevima)«. Odatle: indeklinabilni pridjev na tur. *-li ćošeli* (upor. bug. *kojšelíja)* i naša pridjevska zvedenica na *-ost* od *ćošak-.ćSškast.* U Kosmetu mjesto *o* govori se *u: ćušak* pored *ćušak* (gen. *-âka* odnosno *ćuška)* »ugao, kat« = *ćuše,* gen. *-eta,* n. pl. *ćušlći* i *ćušelije* kao indeklinabilni pridjev; odatle izvedenica s našim sufiksom *-nik ćušntk* m kao apozicija uz *kamen* »ugaoni kamen«. S drugim značenjem »solarium (odatle dalmatinski romanizam *slăr,* gen. *siara* »sinonimi: divanana /v./ = doksat /v./ = saieti (u hrv. gradovima) = (donekle) trabozan«) ima Vuk *ćošak,* gen. *ćaska* m s različitim akcentom od *ćošak* »ugao«. Po značenju *ćošak* odgovara evropskom turcizmu njem. *Kiosk,* fr. *kiosque.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gasa* > tur. *köşe* »Winkel, Ecke« i perz. *kūšk* »Palast, Villa, Schlösse > tur. *küşk* »visoka veranda, ladnjak u bašti«): rum. *chiose* m »Verkaufbude« i radna imenica na *-ar chioscar* »Zeitungsverkaufer« (posuđeno iz evropskog), bug. *kjošě, kjošelíja, kjošk,* arb. *qoshé* »Ecke, Winkel, Kiosk« pored *qoshk* m i pridjev *qoshlli* »viereckig«, eine, *chiose* f = *chiosa* pored *chiuse* »angle, coin«, *chioįcu* m »pavillon, kiosque«, ngr. ϰιόσϰι. Kako se vidi, na Balkanu, a naročito u hrv.-srp., pomiješale su se dvije različite perzijske riječi, koje se u turskom još razlikuju. Dočetno *-e* identificirano s nastavkom u pl. *-e* dalo je povoda prelazu u deklinacijų -α.

Lit.: ARj 2, 143. *Elezović 2,* 347. *Mladenov* 237. 267. *GM* 223. *Pascu 2,* 121., br. 263. *Lokotsch* 732. Korsch, *ASPh 9,* 517. *SEW* 1, 680.

ćòtek m (Vuk, Crna Gora) = *ćotek* (Crainica) = *ćutek,* gen. *-ēka* (Kosmet) »1° udarac, 2° batina, 3° tjelesna kazna rukom ili batinom«. Ovamo *iždotati* (Srijem) »izlupati« (Velikanović). Balkanski turcizam (tur. *kötek* »Stock, Rute, Stockschläge, Bastonade«): bug. *kjoték,* cine. *chiotecă* f »bastonnade, rossée«. Izgovor *u* za *o* < tur. *ü* odgovara izgovoru turskog glasa *õjü > u* u Srednjim Konjarima kod Skoplja; *ćutek* se u Kosmetu konstruira kao objekt uz *izēsti: izêo ćutek od oca.* Ta je metafora doslovan prijevod (calque) turske sintagme: *kotek jemek* »pojesti batine«. Ušla je i u hrv.-srp. saobraćajni jezik sa *batine* kao objektom.

Lit.: ARj 2, 143. Miletić, *SDZb 9,* 614. *Elezović 2,* 372. *Pascu 2,* 122., br. 265. *Mladenov* 237.

ćotigo, gen. *-a* n (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava za lovljenje miševa i štakora«. Bez sumnje posuđenica iz istro-rom. *kuótago* »trappola, carcere«, furl., mlet. *kótego* »isto«. Zamjena *ć* mjesto *k* predstavlja hipervenecijanizam (prema *parićat* = tosk. *apparecchiare).* Upor. za takove hiperkorektne oblike kod makedonskih Arbanasa u Skopskoj kotlini *madár* za *magar* »magarac«. Od ags. *kot.*

Lit.: REW^3 4746. *Ive* 60.

ćŕlati, *-am* impf. (17. v., jedna potvrda) »brbljati, govoriti«. Nema potvrde iz narodnih govora. Upor. tal. onomatopeju *ciarlare* (14. v.).

Lit.: ARj 2, 143. *DEI* 921. REW^3 2451.

cuba f (Vuk) = *čuba,* gen. *cube* (Kosmet) »cirrus, kapa u ptica«. Odatle: pridjev na *-ost cubasi* (Vuk, Kosmet) »eristatus«, na tur. *-lija ćubalija* m, f *(kokoška je ~)* (Kosmet), to isto s deminutivnim sufiksom *-će, gen. -ćeta ćubaliče,* pl. *ćubaličići* (Kosmet), imenice na -aca, *-an ćubača* f (Vuk) »kokoš koja

ima ćubu«, odatle hipokoristik *ćuba* f (Vuk), *Cuban* m (Lika ovdje varira sa *Cuban)* »ime ovnu« = *Cuban* gen. *-äna* m (u Kosmetu »petâo«). Metaforicki se prenosi iz govora o peradi na ljudske usne: *cube* f. pl. (pejorativno, ŽK), odatle denominal (fakťitiv) na *-iti cùbiti, -im* impf. (Lika, Gospić) = *cubiti, ćubim* »dugo čekati«. Kod kajkavaca i u Vodicama (Istra) ista riječ govori se sa *č* mjesto *ć*: *čuba* f (Belostenec, Jambrešić) »(pejorativno) sinonim: usne, usnice (v.)« = *čuba* f (Vodice) »kokoš s čuperkom na glavi«, odatle metaforickí faktitiv *čubit se* (subjekt *konj)* »koji se pokazuje upornim i mušičavim« i pridjev na *-ast cubasi* »mušičav (u Vodicama)«, u Krašiću *načubiti se* »namrgoditi se«. U slov. *čuba* = *čoba* = *soba* f »Lippe, Lefze«, koje Štrekelj bez potrebe izvodi iz njemačkoga. Belostenec ima još izvedenicu na *-ák lubăk* m (također slov.) »čovjek u kojega su velike usne«, odatle *čubáke dělati* > *čubeti* »gaffen«, deminutiv na *-ica cubica f* »buba«, pridjev na *-ast cubasi* (Belostenec i Jambrešić). Možda ide ovamo i ime biljke *čubac,* gen. *-yca* »chorągus Kirby« i raširenje sa *r čubra* f »ime kozi« i pridjev *čubrast* (v. i *čubra).* Riječi *cubara* (Lika) = *subara* f »Pelzmütze« zacijelo je izvedenica stvorena s pomoću *-ara* (v.) od *šuba* f (Piaski, Hrvatska) »dugačka ženska haljina s rukavima od plavetne -čohe postavljena kožom«, ali pokazuje mijenjanje *ć* > *š* prema *ćuba* i *Suba* kao sprijeda slov. *čoba* i *soba.* Izvjesno je da je *ćuba* ==· *čuba* po postanju ista riječ koja i *cuЂъ* = *cupъ* u ostalim slavenskim jezicima, a izvodi se iz ie. korijena **(š)qēubḷ-p* od kojeg je i njem. *Schöpf.* Upor. *čuperak, čupica, čupinjati* i *čupendati se* (v.). Glede izmjene *ć* > *ī* ispor. i *ćuk* pored *čuk* u drugim jezicima. U arb. *çumbëlçufkë* pojavljuje se naša *.ćuba* sa *ț* mjesto *q.* Izmjena č u ć ima se pripisati onomatopeiziranju osnove.

Lit.: ARj 2, 83. 143. *Elezović 2,* 368. Ribarić, *SDZb 9,* 147. Štrekelj, *DAW* 50, 62. Jagić, *ASPh* 1, 433. *Pleteršnik* 1, 107. 115. 2, 639-40. 649. *GM* 134. 449. Pușcariu, *DRom 2, 592. RSl 2,* 110.

ćuća, gen. *ćuće* f (Kosmet) »jadnica« = *ćuća* (Kosmet, sa *ü* za arb. *y,* po čemu se jasno vidi arbanasko postanje). Odatle s našim sufiksom *-ka cucka* f istog značenja. Ta izvedenica nije isto što i *cucka — čačka* (v.). Deminutiv na *-če ćućajče,* pl. *ćućajčići — ćućanče,* pl. *ćućančići* od hipokoristika na *-an ćućan,* gen. *-äna* »jadnik, nesretnik, bijednik«. Vuk ima iz Crne Gore pf. *išćućati, -im* u značenju »izvjetriti«. Bez prefiksa nije potvrđen *čučati.* Nije jasna semantička veza toga glagola s imenicama u Kosmetu koje Elezović izvodi iz arb. *qyqe* »kukavica«.

Lit.: ARj 4, 85. *Elezović 2,* 373.

ćućat, *-ām* impf. (Božava) »succhiare«. Od mlet. *ćućar* (asimilacija *s-ć* > *ć-ć)* < lat. *succulare* ili djelomična onomatopeja kao i *cucati* (Šibenik) sa *c* mjesto *ć.* Deminutiv na *-ino cucîn* m (Božava) »puppatoio«.

Lit.: Cronia, *ID 6,* 107. *REW** 8417. *Prati* 952.

ćufta f (Mušicki) = *ćufte,* gen. *-teta* n (Kosmet) = *ćufteta* n. pl. (Vuk, s tačnim opisom jela) »iskosano meso u kugljicama pripravljeno u umaku«. Odatle deminutiv na *-ica čuftice f.* pl. (Banja Luka). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. particip pas. *kuftä* od *kuftän* »isjeckati« > tur. *köfte}* iz oblasti hrane (kulinarstva): rum. *chiftea,* deminutiv *chifteluță,* bug. *kjufté,* deminutiv *kjufténce,* arb. *pataçyftë,* ngr. κεφτές. Turski dočetak *-e* zamijenjen deklinacijama *-e,* gen. *-eta,* i -a, kao obično, v. *ćebe* i *čaša. ARj* ima još *ćufter* m iz Jukića, ali ne daje tačne definicije, veli samo »da se gradi od grožđa onako kao što se od suhih šljiva grade isušeni neki kolačići«; od perz. > tur. *küfler.*

Lit.: ARj 2, 150. 151. *Elezović 2,* 374. *Mladenov* 267. Skok, *Slávia* 339., br. 146. *Lokotsch* 1226. *SEW* l, 680. *GM* 324. Korsch, *ASPh 9,* 518.

ćuk[1] m »sinonim: sova (v.), nazvana po glasu (onomatopeji) koji daje noću«. Odatle impf, *ćuktati* i pf. *cuknuti* (subjekt *sova)* i izvedenice na *-uša ćukuša,* na *-avac, ćukavac,* gen. *-avca* (Kosmet i u mnogim krajevima Srbije), na *-alac,* gen. *-alca ćukalac.* Stulić ima augmentativ *ćukčina* f. U arb. *çuk* m. Drugi narodi imitiraju drugim fonemima njezin noćni glas: *ghuk, Kuiaiff,* skraćeno *kmff i kiff,* stari *giwkuh* itd. Odraz tako slušanih onomatopeja je naziv u Dalmaciji *ćućumija* f »noctua minor Briss«, koji se u dočetku može usporediti s tal. *cucumeggia,* i *ćućuviz* m (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »(prema Hirtzu) athene noctua, Steinkauz«. Dočetak *-viz* ikavski je oblik od jekavskoga *-vješa: kukuvježa,* a nalazi se još u varijanti *kuk(u)viza,* koje v., a podudara se sa tal. dočetkom *-veggia* u sttal. *coccoveggia.* Ovamo ne ide *ćuviz* (v.) kako bi se moglo misliti po dočetku *-viz.* Kako se u ovim posljednjim

varijantama može raditi o unakrštavanju naših i romanskih onomatopejskih naziva u jadranskoj zoni, v. o njima posebnu natuknicu *kukuvija* i *čuveta.*

Lit.: ARj 2, 143. 145. 163. *Elezović 2,* 369. Hirtz, *Aves* 76. 79. *GM* 449.

ćuk[2] **-ćuk** (Vuk) »onomatopejski uzvik kojim se pozivaju kokoši«. Odatle onomatopejski glagol *ćukati, -am* impf, »vabiti kokoši tim glasom«. U Kosmetu taj uzvik ima drugo značenje. Sa *ćuk* tjera se magare, a sa *ćukš* se zaustavlja. Varijante su *ćuš* i *čuki* »glas kojim se vabi magare«. Upor. *ćuš* (v.). Odatle *ćaknut, -em pí.* (Kosmet) »potjerati magare« *ı ćukati* (Bosna) »šaptati« izvedenica je od *ću ću,* odatle pf. *doćukati, doćukam* i *išćukati, išćukam* pf. (Lika) »pokupiti piliće ili kokoši ćukajući«. U Vodicama postoji *ćuk* m i *ćukati, ćučen* pored *ćukan,* ali se ne navpdi značenje. Hirtz bilježi onomatopeju *čuk* = *ćuk* kao glas kosa u nevolji, odatle impf, *čuktati — ćuktati, -će* (subjekt *kos)* i složenica *ćukokos* m (Danilovgrad, Crna Gora;, skraćeno po zakonu haplologije u *ćukos* (Boka) i *ćukoš* (Danilovgrad), sa zamjenom dočetka *-os* sufiksom *-os,* »turdus merula«. Kako se vidi, ista onomatopeja može imati više značenja, a može biti kraća i raširenija. Zbog toga može se uzeti da onomatopeja *ćuk* može imitirati i »udaranje po kamenu«. Ovamo ide *ćuka f* (Srbija ?) »sprava za isjecanje vodeničkog kamena« kao postverbal od *ćaknuti* (Lika) »1° udarili, 2° kao metafora: na jedan mah popiti«. Odatle pridjev *ćuknut* »sulud«, upor. kajkavski pridjev *vudren.* Upor. *cukati*[2]. Onomatopeja *ćuk* odnosi se možda i na psa, ali to nije potvrđeno. Odatle *čuko* m, s hipokorističkim akcentom (Banija) »1° pas, 2° buba microcara Thorns.«, s madž. sufiksom *-o* > *-ov ćukov* (Brač) »pas«. U arb. je *auk* m »ždrijebe«. V. *cukati*[2].

Lit.: ARj 2, 151-152. 554. 4, 85. *Elezović 2,* 368. Ribarić, *SDZb 9,* 142. Hirtz, *Aves* 69. Perušek, *ASPh* 34, 50.

ćiikile (Srbija), prilog, »u gomili«. Nije rečeno gdje se govori. Sadrži zacijelo tursku postpoziciju *-ile* »cum« kao u *šakatte* (v.), *düzbelaile* (v.), usp. *čak*.*

Lit.: ARj 2, 152.

ćukur, gen. *-ura* m (Kosmet) »1° ukopano u zemlju ognjište, 2° jama u kojoj se naslagani zemljani sudovi peku, kao lončarski (= grnčarski) termin«. Odatle toponimi *Ćukur-an* (< *hane)* u Solunu, kamo su se Vučitrnci svraćali, i *Čukurčesma* u Beogradu. *ARj* bilježi *čukur* kao varijantu od *učkur,* a to je druga riječ (v.). Od tur. *tukur* »jama«. Upada u oči *ć* mjesto *č* u Kosmetu gdje se oba glasa tačno razlikuju.

Lit.: ARj 2, 99. *Elezović 2,* 369.

ćula f (Vuk, Bačka) = *ćula,* gen. *-ćule* (Kosmet) »sinonimi: kijača, batina; štap debeo pri dnu«. Odatle: *ćulati se* »igrati se ćulanja (tu igru opisuje Vuk)«. S prefiksom *išćulati, išćulam* pf. (Lika) »izagnati, istjerati bijući nogama«. Prema akcentu sudeći, riječ je hipokoristik od *ćulumak* m (Kosmet) »batina debela pri dnu«. U toj su se riječi unakrstile dvije turske: *külünk* i *çomak* »batina vrlo debela na kraju«; balkanski turcizam: bug. *čomak,* čine. *dumag* m »gourdin, massue de bois«, arb. *çomagë* »bâton de bergers«. Vuk ima *ćulumak,* gen. *-mka* m. U tom se liku vidi da je turski dočetak *-iink* bio zamijenjen sa *-umak,* kao da je *-iink* > gen. *-unka* > *-umka,* odakle je napravljen novi nominativ *ćulumak.* Kako je *-ák* mogao u našoj jezičnoj svijesti izazvati osjećaj deminutivnosti, odbačen je zbog značenja, kome ne pristaje, i stvoren novi primitivam *ćulum* m »sinonim: topuz«, odatle augmentativ *ćulumina* f. Kavanjin ima složenicu *ćulumbrađa* »brada nalik na topuz«. Odatle i katoličko ličko prezime na *-ović Ćulumović.*

Lit.: ARj 2, 152. 153. 4, 85. *Elezović 2,* 369. *Pascu 2,* 126., br. 338. *Mladenov* 687.

ćulah m = *ćulav* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *ćula* (Kosmet) pored *ćulav* i *ćula/* »1° derviška kapa ili kamilavka sa sarukom (v.), 2° figurativno (metafora ili sinegdohe?): bijeda, krivica, podvala, prijevara«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *külah)* iz oblasti muslimanske nošnje : rum. *chiulaf,* búg. *kjuláf, kjulâh,* arb. *qülaf.*

Lit.: ARj 2, 152. *Elezović 2,* 369. *Mladenov* 267. *GM* 229.

ćulanija m (Bosna ?) »budala«. Ovamo također *čulavija* f »budalaština« s nejasnom zamjenom *n* > *v,* možda analogija prema *ćulav* (v. *ćulah),* koja riječ figurativno znači »prijevara«. Dok je u *ćulanija* dočetak *-ja* prema perz. > tur. *kiil-hani* »petit polisson, fripon, vagabond« običan naš dodatak turcizmima koji se svršuju na vokal (npr. *kapija, odaja* itd.), u drugoj je varijanti dočetak *-ija* identificirala naša jezična svijest sa sufiksom *-ija* < gr. -ία za apstrakta. Što se tiče značenja, našem turcizmu stoji najbliže rum. *chiulhan* m

(Muntenija) »Gelage, Lustbarkeit, Zeche«, odatle *chiulhangiu* »Zechbruder«, koje se nalazi u čudnom semantičkom odnosu prema tur. (< perz.) složenici *kül-hane* »Badeofen« od *kül* »pepeo«. Taj se turcizam govori u Kosmetu *čulan* m »ognjište u hamamu«, bug. *kjulhané*.

Lit.: ARj 2, 153. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 148. *Elezović 2,* 369. *Tiktin* 347. *Mladenov* 267. *Školjić** 198–199.

ćulbastija f (Kosmet) = *dulbàstija* (Bosna) »goveđe meso pečeno na žaru«. Balkanski turcizam *(külbastı,* od *kül* »pepeo« > v. *čulanija)* iz oblasti kulinarstva: búg. *kjulbastíja*. Prvi dio zamijenjen je običnijim turcizmom *đul* (v.).

Lit.: Elezović 2, 369. *Mladenov* 267.

ćuma f (Hrvatska Krajina) »1° čvor na gornjem kraju štapa, 2° bena, budala«. Odatle: pridjev na *-ost ćumast,* pejorativna imenica na *-ilo* (upór. *trubilo) čumila*. Glede značenja 2° upor. *klada* (v.) i *sumast* (v.). S akcenatskom varijacijom: *ćuma* f »1° fasciculus, 2° erista, 3° gomilica, 4° (pejorativno) žena velike neiščešljane glave«. Odatle: deminutiv na *-ica čumica f* (Vuk), augmentativ *ćumetina í* (Hrvatska Krajina), *na čumě (posej ~,* Kosmet) »gomila«. Kao da je balkanski turcizam (tur. *küme* »kup, gomila«) ? Arb. *çumbë* f »Weintraube«, ngr. τσούμπα (čitaj *cuba)* »Federbusch« i madž. *esuma* »Fruchtstiel« stoje značenjem bliže hrv.-srp. *čuba* (v.) negoli turskoj riječi. Upor. *čumák* m (Drivenik, Crikvenica) za *cuba* glede promjene *b > m.*

Lit.: ARj 2, 153. *Elezović 2,* 370. *GM* 449. *Gombocz-Melich* 1, 1214. Korsch, *ASPh* 9, 518. Hirtz, *Aves* 70.

ćumez m (Vuk, Lika, Bosna i Hercegovina) = *ćumez,* gen. *-èza* (Kosmet) »1° sinonimi: gajba (v.), kavez (v.), kokošar, 2° (pejorativna metafora): ružna zapuštena kuća«. Odatle: augmentativ na *-ina čumezina* f (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *kümes):* arb. *ümes -zi, këmaç* (Toske), ngr. κουμάσι.

Lit.: ARj 2, 153. *Elezović 2,* 370. *GM* 229.

ćumišli, epitet (uz *pištolje,* Vuk, narodna pjesma). Daničićevo izvođenje od tur. *kymetli* nije moguće, možda varijanta od *dumišli* (v.).

Lit.: ARj 2, 153.

ćumur m (Vuk, Srbija, Bosna i Hercegovina) = *ćumur,* gen. *-ura* (Kosmet) »sinonim: ugljen (v.) od drva ili od kamena«. Odatle: izvedenice na *-nica* i *-njača ćumurnica* f = *ćumurnjača* f (Vuk) i složenka na *-äna* < tur. *hane* (kod nas sufiks) *ćumurana* f (Srbija) = *ćumurana,* (Kosmet) i radna imenica na *-džija ćumurdžija* m (Vuk) = *ćumurdžija* (Kosmet) i odatle *ćumurdžmica f.* Balkanski turcizam (tur. *kömür,* izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-ur,* upor. *potur* /v./, od glagola *kommek* »pokriti, zatrpati«) iz oblastí ruda i zanata: bug. *kjumjúr,* arb. *qümür, çümmür* (Skadar), cine. *chiumiure* f i *chiumurgi*.

Lit.: ARj 2, 153. *Elezović 2,* 370. *Mladenov* 267. *GM* 230. *Pascu 2,* 122., br. 276. *Deny* § 871.

ćun m (Vuk, Grbalj) »kljun u ptica«. To je jedina potvrda. Hirtz također ne donosi druge. Izgleda kao upliv talijansko-mletačkog[1] pravopisa; kao da je *klj > kj* netko napisao **chiun* i čitao po mletačkom izgovoru *ćun*. Sve je to pusta kombinacija. Upor. brojne primjere iz toponomastike gdje je naš dočetak *-ik* ušao u narodni izgovor kae-ić: *Bukovič* mjesto *Bukovik, Osić* mjesto *Osik*. Još smjelije tumači Rozwadowski koji pretpostavlja **cup-nъ* od osnove *čup-* (v.).

Lit.: ARj 2, 153. Hirtz, *Aves* 79. Rozwadowski, *RSI 2,* 110.

ćunāk, gen. *čunka* m (Kosmet) »1° cijev od pečene lončarske (grnčarske) zemlje što služi za vodovod, 2° cijev od crnog lima za peći«. Balkanski turcizam (tur. *künk* »Kanal, Rinne«): bug. *kjunk* pored *kjunec,* pl. *kjunci* (tu je turski dočetak *-nk* shvaćen kao da sadrži deminutivni sufiks *-bk* koji je zatim zamijenjen sa -ьc), arb. *qyng* m pored *qynge f, çyng* (Skadar) s promjenom tur. *-nk > -ng* kao u ngr. κιοῦγκι, isto tako u cine, *chiunghe f* pored *chiungu*. U Kosmetu je u dočetnu tursku grupu umetnuto nepostojano *a.* Upor. *ćurak* (v.). Primjer je kako turcizam šire na Balkanu razna posredništva. Kako je *čunak* trgovački artikal, razumljivo je grčko-cincarsko posredništvo kod Arbanasa.

Lit.: Elezović 2, 370. *Mladenov* 267. *GM* 230.

ćup, gen. *ćupa* m (Vuk, 17. v., Kosmet) »zemljan sud za vodu, lonac za med, maslo, ulje, vino« = *ćupa* f (Vuk, Bačka, upor. femininum i u čine. *chiupa)* »nekakav vrč«. Odatle: deminutiv na *-ič ćupić,* augmentativ na *-ina ćupina* f (Vuk) = *ćupina* (Kosmet), na *-ara ćupara* f (Srbija?) »(pejorativna metafora) glava«. Balkanski turcizam (tur. *kub,* narodski

kjiip »Krug«) iz oblasti suda: rum. *chiup,* bug. *kjub,* arb. *qüp,* cine. *chiup* pored *Mupe* i *chiupă*.

Lit.: ARj 2, 153. *Elezović 2,* 371. *Mladenov* 267. *GM* 230. *Pascu 2, 122.,* br. 279. *Lokotsch* 1249. Korsch, *ASPh 9,* 517.

ćupnuti, *čupnem* pf. (Lika, objekt *ugarok)* »turnuti«. Jamačno je onomatopeja, možda varijanta od *čuš* (v.).

Lit.: ARj 2, 154.

ćuprija f (Vuk, 18. v.) »sinonim: most«. Također toponim. Balkanski turcizam (tur. *kopru):* búg. *kjupríja,* ngr. κιούπρι. U antroponimiji prezime na *-lijić: Cuprilić.*

Lit.: ARj 2, 154. *Mladenov* 267. *SEW í,* 681.

ćurak[1], gen. *ćurka* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma, Kosmet) »1° sinonim: kožuh (v.), haljina od sukna ili čohe postavljena ovcijom ili drugom kožom s runom, 2° zimski kaput«. Odatle: deminutivi na *-če čurče* n (Vuk, Kosmet), pi. *curaci* »muška ili ženska haljina do pojasa, postavljena kožom« (za *i < kč* upor. búg. *kjurkčŕ),* na *-ič curcii* m (Vuk), radna imenica na *-čija, ćurčija* m (Vuk, 18. v.) = *ćurčija* (Kosmet) = *ćuršija* (Belostenec) = *ćurdžija* (jedanput, 18. v.) »sinonim: kožuhar, krznar«, također prezime sama riječ i sa *-ič Čurčič* (obično krivo akcentirano *Ćurčić).* Odatle pridjevi na *-in* i *-ski = ćurčijin = ćurčijin* (Kosmet), poimeničen sa *-ica ćurčtjnica* f = *ćurčinica* (Kosmet) »1° žena ćurčijina, 2° radionica ćurčijskih predmeta«, *ćurčijskt* pored *č'urči(j)nskī* (Vuk) = *ćurčiski* (Kosmet), apstraktum na *-luk čurčiluk* m = *ćuršiluk* (Belostenac) = *ćurčilak* pored *ćurclhk* (Kosmet) »krznarski zanat« i složenica sa *-baša* (v. kao drugi član) *ćurčibaša* m (Vuk) »poglavica ćurčijski«, odatle pridjev na -m *ćurčibašin,* poimeničen sa *-ica ćurćibašinica f* »žena njegova«. Hipokoristik *Čuna* m od imena harambaše *ćurčija,* odatle na *-ovci Ćurtinovci* »njegovi momci«. Balkanski turcizam (tur. *kürk* = perz. *gurg* »1° vuk, 2° krzno«, odatle *kürkçü* »krznar«): bug. *kjurk, kjurkče, kurka* f »Obergewand, Mantel«, arb. *qürk, türk* (Skadar) »krzno«, *çür(k)xhi* »krznar«, cine. *chiurcu,* pl. *-uri* »pelisse, fourrure«, *Mured* »fourreur«, *chiurcilîche* f »pelleterie«. U hrv.-srp. i bug. turcizam je po zakonu sinegdohe dobio značenje odjevnog predmeta od krzna. Značajno je da je tur. *kürk* »vuk« bilo posuđeno u starije vrijeme, vjerojatno u doba avarsko. To je imenica *kurjak* m (Vuk, 17. v.) koja se nalazi samo u hrv.-srp. Ono umetnuto *-ja-* pojavljuje se u uzviku (onomatopeja za glas vuka) *kurja*. Uzvik je dobio značenje »vika«. U madž. *kurja* znači oboje: »1° vika, 2° vuk«. Glede nepostojanog *a* u *ćurak* upor. *čunak* (v.). Drugi turski naziv za vuka *kurt* nalazi se kod nas samo u muslimanskim prezimenima: *Kurt* i *Kurtagićte Kunovic* (katoličko bosansko prezime).

Lit.: ARj 2, 155. 5, 813. 814. *Elezović 2,* 371. 372. *Mladenov* 267. *Lokotsch* 1255. *GM* 230. *Pascu 2,* 123., br. 280. *SEW* 1, 648.

ćurak[2], gen. *-rka* m (Vuk) »sinonim: budac (v.), puran (v.), tukac« prema *ćurka* f (Kosmet) = *cura* (Vuk) »sinonim: budija (v.), pura (v.), tuka (v.)«. Odatle: deminutivi na *-ič curici,* na *-e cure* n (Vuk) »sinonim:buče« = *türce* (Kosmet), pl. *ćurčići,* pridjev na *-jil-iji ćurjī* (Vuk) od **ćur = curi* (Kosmet) i *ćurčiji (jajca, krèsta, trava,* Vuk), od *ćurak*. Imenica na *-an: ćuran,* gen. *-ana* (Srbija) = *curan* (Kosmet) od **ćur, ćurkan* od *ćurak,* odatle i pridjev na *-ast ćurkast* i izvedenice na *-ovac čurkovac,* gen. *-ovca* m »trava zvana ćurčija krèsta«. Ovamo možda i složenica *cürtaük* m (Vuk) »1° ćurija bolest, 2° desiderium veneris (kaže se i o ženama)«. Drugi je dio turcizam *tavuk* »kokoš«. Upor. toponim *Taukbašta* u Prištini. Značenje nije razumljivo. Denominál na *-iti curiti, curim* impf. (Vuk, Ljubiša) »duhati« ekspresivna je metafora prema vješanju nosa tukca kad se šepiri. Postanje je onomatopejsko. Uzvikom *čur* (Kosmet) tjera se *ćurka*. Ako se udvoji *ćur ćur,* vabi se. Upor. *pür pür.* Uzvik se poimeničuje sufiksima. Uzvik imitira i glasove grabežljive ptice *vultur fuhuș,* za koju je potvrđen također naziv *ćurkan*. Budmani pominje srgr. κούρκα f kao moguće vrelo, ali to ne može objasniti *k > č.* I taj naziv može biti onomatopejskog podrijetla kao i *puran* m prema *pura* f (Hrvatska, v.). Hrv.-srp. nazivi za ovu domaću perad, koja je došla iz Indije (= Amerike) u recentno doba, nisu jedinstveni, nego variraju kao i u Evropi. Arbanasi posudiše *ćurke* f. Rumunji: *curcanįcor-* m sa mnogo različitih varijanata *curcodan, curcon* prema *curcă* f, slažu se sa gr. κούρκα. V. *kur.*

Lit.: ARj 2, 154. 156. *Elezović 2,* 371. Hirtz, *Aves* 80. *GM* 450. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Tiktin* 464.

ćurđija f (Vuk, Srbija) = *čurďtja* (Kosmet) »1° kratkih kožuh (Vojvodina), 2° ženska suknja bez rukava (Srbija), 3° ženska haljina koja nije

više u modi, (pejorativno) ćorak (v.), (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-ica curdi'jca f* (Vuk), augmentativ na *-etina ćurdijetina* f (Vuk). Balkanski turcizam nepoznatog .podrijetla (može da tur. *kurtek* »kurze Jacke« izmijenjeno prema imenu naroda *Kurd* »Kurd«): arb. *xhurdí* »kratka muška gornja haljina«. *Kurd* »Kurd« dolazi u toponimiji: *ćurt-mahala* (u Prizrenu, *1773.}, Čurtovo brdo* i u prezimenu na *-ović ćurtović*. Upor. i *Curta* pod *ćurak*[1].

Lit.: ARj 2, 155. *Elezović 2,* 371. *GM* 82. Brückner, *KZ* 48, 177. *Miklósié* 148. Korsch, *ASPh* 9, 518.

ćurlika f (Lika) »1° čobanska svirala od jedne cijevi, zvana zbog toga i samica, 2° slavić, 3° pejorativna metafora: prazna glava«; postverbal od *ćurlikati, čurlīčēm* impf., (Vuk, 18. v.) »svirati u ćurliku«, *išćurlikali, išcurlīčēm* (Lika), glagola onomatope)skog podrijetla: »1° dobiti ćurlikanjem, 2° (pejorativna metafora) izgnati van«, a ovo izvedeno deminutivom *-tkati* (tip *urlikali* pored *urlati)* od *čurliti, -im* (Lika). Odatle ime ptice *ćurlin* pored *čurlin*. Daničićevo je izvođenje od tur. *súrna = zurna = surla f* (v.) proizvoljno. Upor. *ćurominka*. V. i *čurlin*.

Lit.: ARj 1, 860, 2, 146. 4, 85. Maretić, *Crtice* 63. Hirtz, *Aves* 80—2.

curomîn(j)ka f (Smokvica, Korčula) »frula što se svira u jematvi (ima kao pastirska frula samo jednu cijev)«. Odatle glagol na *-ati ćuromlnkal* »duvati frulu« i radna imenica na *-as ćurominkaši* pl. Upor. *ćurlika* f.

ćusara f (Srbija ?) »testija (v.) u kojoj je okrnjen vranj«. Odatle hipokoristik *tusa* f istog značenja.

Lit.: ARj 2, 156.

ćuskija f (Vuk) = *ćuskija* (Kosmet) = *ćuškija* (Stulić) »sinonim: poluga (v.)«. Odatle radna imenica na *-as* (v.) *ćuskijaš,* gen. *-asa* m »radnik koji čuskiju nosi«. Balkanski turcizam (tur. *kiisku* »Schürhacken, Brecheisen«, izvedenica na *-ki* kao brojni naši turcizmi *burgija, bičkija, čašagija, uzenđija, ćulgija, vergile)* iz oblasti alata: arb. *qiiskí, çusqí* (Skadar) »Hebebaum«.

Lit.: ARj 2, 156. 230. *Elezović 2,* 372. *GM* 142. 230. *Deny* § 868.

ćustek m (Vuk, narodna pjesma) = *ćustek* (Kosmet) pored *ćosleka f* (upor. čine. *chiusteca)* = *ćostek* (Crmnica) »1° lančić za sat *(ćustek od srme,* Kosmet, Crmnica), 2° spona konjima na noge«. Odatle *skakati skoka iz ćusteka*. (Petranović, »priljubivši stopalo uz stopalo«, Škaljić). Balkanski turcizam (tur. *köstek* »Kette, Spankette für Pferde«) iz oblasti konjske i ljudske opreme: rum *chiostec,* bug. *\kjustek,* arb. *qosték,* cine. *chiusteca* f «cordon de montre«, ngr. κιουστέκι/γιου-.

Lit: ARj 2, 157. *Elezović* 2, 372. *Mladenov* 267. Miletić, *SDZb 9,* 368. *Pascu 2,* 123,, br. 283. *LokotschUn. GM 229. Školjić* 201.*

ćustera f (Mušicki, Vojvodina ?) = *austere,* gen. *-ela* n (Srbija ?) = *ćuskera* (Srbija ?) »strug, Schrotthebel«. U bug. radna imenica na *-džija kjusteredija* m »strugar«. [< tur. *küslere* »isto«.]

Lit.: ARj 2, 156. 157. *Mladenov* 267. *Školjić*[1] 201,

ćüsati, *-am* impf. (Vuk, 18. v.) »udarati po uhu« prema pf. *ćušiti, -im* i *ćušnuti, -em.* Od iste je osnove, koja je bez sumnje onomatopejska, pridjev na *-ut* (upravo part. perf. pas.) *ćušnut* (Vuk) = *ćanul* (v.). Od onomatopejske osnove *tuš,* kojom se oponaša glas udarca, izvedenica je na *-ka: ćuška f* (Vuk) »sinonim: zaušnica, priušak«. Odatle denominal na *-ati ćuškati, -am* (Vuk) = *ćuškat, -am* (Kosmet) »1° tjerati nogom, udarati, 2° gurati, tiskati, 3° gonati se po sudu (2° i 3° Kosmet)«, *il,* »1° izbaciti ćuškajući, 2° dati kome mnogo zaušnica«, *išćuškivati* impf. (Lika) prema pf. *ćušnuti* < **ćušk-nu-ti*. S prefiksom *na-: naćuškati, -am* pf. (Kosovo polje) znači isto što *načukati* (v.) »nabiti špice na glavinu«. Izvedenica sa *-ьc* (upor. *tajac) ćuskac* (Vuk) također je uzvik koji se reče kad se koga ćuši. Sama interjekcija bez *-ьc* i *-ka* nalazi se u složenici *ćuškapa* (Vuk) »igra u kojoj se udara po kapi«. Složenica je stvorena prema tipu imperativnih iz *ćuš(i)kapa.* Izvedenica *ćuška* upoređivala se i izvodila (Jagić, Daničić) bez potrebe iz srgr. κόσσος »alapa«, odatle κοσσίζειν »alapam innigere«. Ekspresivnost onomatopeje *ćuš-* pojačala se umetanjem samoglasa: *ćaus,* odatle *ćaušak,* gen. *-Ska* m (Vuk) »alapa«. Ovamo zacijelo i *ćauk* m »glava, tjeme« u izreci *lupio ga po tauku.* Upor. *tui.*

Lit.: ARj 2, 127. 157. 4, 85. 7, 248. *Elezović 2,* 374. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Miklošič* 357.

ćuš-ćuš (Stulić) »uzvik koji se govori udvojeno, a služi za tjeranje magaraca«, poimeničen *ćuš* m (Bačka) »sinonim: magare«. Vuk ima u vokatīvu *ćuše* »1° uzvik za tjeranje magaraca, 2° benast čovjek« = *čule,* gen. *ćuše* m, f (Kosmet, hipokoristik) »čovjek ili žena mlakonja, šonja«. Odatle deminutiv na *-ica: ćušica,* u izreci *eno je glava od tušíce.* Strekelj pomišlja bez potrebe na podrijetlo iz rom. *dus* »balordo, bonaccio, sempliciotto« koje je također onomatopeja. [Usp. tur. uzvik *çüş* »Anruf des Eseltreibers damit der Esel stehen bleiben soll« (Heuser)]. Upor. *ćuk* (v.) ł *ćušati.*

Lit. ARj 2, 157. *Elezović* 2, 157. Štrekelj, *DAW* 50, 15.

ćutjeti, *ćutim* impf. (Vuk, 16. v., *iš-, o-, pre-, u-} = tűiét, tutím* (Kosmet) *(po-, u-} = ćuliti* (prema iter, *oćućivati, oćućujem,* Vuk, *oćućevati = oćulivali)* »1° sentire, 2° sinonim: šutjeti, mučati«. Mjesto inhoativnog *-èli* i faktitivnog *-iti* postoji također *-ati', tutali., tūtām* impf. (Vuk, *o-,* Lika, «-) pored pf. *utulali, učulīm* »sinonim: šutjeti, šutim, Vuk, samo štokavski *u-, za-,* mučati (zapadni kajkavski, čakavski i štokavski krajevi)«. Odatle: postverbal deklinacije *i ćut,* gen. *-i f* (17. v.) »sensus; danas sinonim: čuvstvo (v.)« = *čut* m (Ranjina) »sinonim: osjećaj«, od *oculati* je *otul,* gen. -t (Kavanjin), danas maskulinum kao psihologijski termin; *satul* f (Šulek, Popović) »ljubav« = *sućut* »Mitgefühl« je prevedenica (calque) prema njemačkome. Pridjevi su na *-ьn, -iv, -ljiv* od osnova *(o)ćut-* i *(o~)ćuć-: oćutan, (PÌCÙIÌV, (o~)ćutljiv, ćulljiv* (Vuk, 18. v.) »1° sensitivus, 2° sinonim: mučaljiv, taciturnus«, odatle apstraktum *oćulljivosl* f i radne imenice na *-ko, -ica: ćulljwko* m prema *iutljivica* f (Kosmet). Particip prošli aktiva poimeničen je sa *-ica: ćutalica* f (Vuk). Imenicu na *-ilo ćulilo* n »sensus« ima Stulić (ušla je u književni jezik zapada, ali je Maretić smatra neispravnom mjesto *čulo,* v.). Druge Stulićeve imeničke i pridjevske izvedenice, kao *.ćuteljnost = ćuleljslvo* »sensus« i odatle pridjev na *-ьn čuleljan* kao i složenica *ćulimoć* njegove su kovanice. Apstrakta 17. v. su *ćućenje* n i *ćućenstvo* n. Glagolske su izvedenice: deminutiv na *-kali ćulkali, -am.* impf. (Vuk) »silentium imponere« prema pf. *utulkali, ućutkam* »učiniti da netko ućuti; sinonim: šutkati (Vuk)«, iterativ *oćutkivati, oćulkujem* (Vuk); denominal na *-ovali oćutkovat, -ujem (sé)* impf. (Kosmet) »odlagati, odugovlačiti, predomišljati se, ustezati se«, od postverbala na *-bk oćutak* koji nije potvrđen. Od imperativa *ćuli* »šuti, muči« stvoren je uzvik *ćut* (Kosmet) kojim se nareduje da neko prestane plakati, govoriti itd. Prilog se pravi od iste. osnove sa *-ke: tülke* (Vuk, Kosmet) = *šutke* »tacite«; kod Vuka *tućežljivo,* ali imenica *ćućež* i pridjev *tućežljiv* nisu potvrđeni. Od priloga stvoren je uzvik *tutkac — sutkor*

Zbog etimologijskog ispitivanja, treba promotriti u vezi s tom glagolskom osnovom i imenicu deklinacije *i* (apstraktum). *ćud,* gen, -»' f (Vuk, 15. v., Kosmet; jedanput m u 17. v.) = *čuda* f (Vuk) »1° ingenium, 2° Índoles, 3° mos, mores, 4° natura, 5° voluntas«. Značajno je da se u Vodicama (Istra), gdje se dobro razlikuje *č* i *ć,* kaže *ćud,* gen. *ćudi f* kao i u slov., gdje *čud* f znači »Neigung«. Odatle pridjevi na *-ljiv* i *-ovit: ćudljiv* (Vuk) »sensibilis« = *čudovit* (Vuk). S obzirom na *čud* u Istri pridjev *dôčudan, -dna* (ŽK) »launig« možda nije od *čudo* nego od *ćud,* gen. *-i* koje se govori (ŽK) također, upor. rus. *pričudy* »Launen«. Apstraktum je na *-ina: tuđina* f (17. v., prezime u Dalmaciji, koje se piše na mletačkom *Chiudimi).* Denominai je na *-ali: tudati, -am* impf. (Vuk) »voljeti« prema pf. *ćudnuti, -em* »concupiscere«. Apstraktum *tudanje* n »plašenje (o konjima)«, je od *tudati se* »plašiti se (subjekt *konj)«* prema pf. *ućudili se, učudim* »koji prestane biti ćudljiv«. U 18. v. stvoren je složen pridjev *ćudoredan* »morális« od *(u)redili ćud,* odatle apstraktum *ćudoređe* n (Pavlinović) »mores; sinonim: moral«. Budući da je potvrđen i *čuda* f (Vuk), ovamo može ići i rum. *ciudă* f »Ärger, Verdruss« (u izrekama kao što su *'mi e ciudă de cine. am aiudă pe cine* »srdim se«). Tiktin izvodi oboje *ciudă* u ovom psihološkom značenju i *ciudă* »Wunder« od *čudo* (v.). Dok Miklósié ne zna ide li ovamo arb. *qud f* »pertinacia«, odatle *qudój* »obstinare, affirmare«, *quduem* »pertinax«, G. Mayer uzimlje za osnovicu tal. *chiudere,* što ne može biti.

Razvitak značenja *sentire* > *lacere* objašnjava se zakonom rezultata (sinegdohe): tko dugo *ćuti* »osjeća, trpi, a nikome ne kaže to«, taj *suli.* Dok *šutjeti* »tacere« postoji samo u hrv.-srp., za *ćutjeti* nalazimo paralele u stcslav. *stufiti* pored *iuțiți* »fühlen«, *študb* pored *čudb,* češ. *cit, cititi, cud, cudny,* polj. *cud, cucić* (također gluž.), ukr. *oščuščaly,* brus. *očučić,* rus. *scutiți, oščutit', oculili' sja.* Glagol *ćutjeti,* stari prez. *tutu,* danas *ćutim,* sveslavenski je iz praslavenskog doba (*r/Mt-). Može biti i baltoslavenski ako se s Machekom, Vaillantom i Holubom uzme da je nastao od prefiksalne složenice **ot-jutitiļ-leli* > stcslav. *ošlulili* > *Slutiti* ispuštanjem prefiksa (depreverbacijom). Upor. *buliti* < *ob-uliti* (v.). Osnovno *putiti,* koje se ne nalazi ni u jednom slavenskom jeziku, odlično se poklapa s lit. *jausti, jaučiu*

»fühlen«, *justi, juntù* »durch's Gefühl wahrnehmen«, lot» pridjev *jautrs* »munter, lebhaft, frisch«. Miklošičev praslav. korijen **tjut* nastao bi prema ovom tumačenju od **otjut > o^tjut.* Imalo bi se dakle uzeti da je deprefiksacija nastala već u praslavensko doba. Ovo tumačenje dovodi *ćutjeti* u vezu s praslav. osnovom *jūt-* u *jutro* (v.). Ipak ima objekcija koje opravdavaju i pritivno mišljenje. U stcrslav. postoje naporedo oba oblika Ä- i *č-* za postulirano praslav. **tj.* U hrv.-srp. postoji također oblik *č* pored *č, upor. čud* kod Ranjine. Moguće je prema tome *ćut-jčuđ-* dovesti u vezu s *iuditi se* na osnovu zakona metateze izazvane asimilacijom u 1.1. prezenta: **t$uštc > štuštp > cuću.* Zajednički je i onako objema osnovama formant *(do),* a ie. paralela za *jut-* i onako nema. Sa ie. osnovom **qeu-* »worauf achten, worauf hören, fühlen, merken« raširenom formantima *t* i *d* mogu se posvema objasniti *čuditi se, ćutjeti í ćud í.* Na osnovu disimilacije gubitkom dentalnog elementa *tš-št > š-ć* objašnjava se posvema i hrv.-srp. varijanta *šutjeti,* prilog *šutke, šutkom* (kao *trkom, mukom).* Upor. i slov. *šútati* »spähend oder lauernd schleichen«. Reforma je prema tome bila *izazvana* u prvom licu prezenta. Kod *šutjeti, šutati* nije potrebno sa Štrekeljom misliti na posuđenicu iz madž. *šut* »Ofenwinkel itd.«.

Lit.: ARj 2, 145. 150. 158. 162. 158. i si. 4, 85. 8, 537. *BI 2,* 547. 618. *NJ l,* 286. *Elezović 2,* 46. 116. 368. 372. 398. *Tiktin* 365. *GM* 229. Ribarić, *SDZb 9,* 142. *WP* 1, 197. 369. Osten-Säcken, *IF* 33, 197. Vaillant, *RES* 19, 300. 21, 167-168. Machek, *Studie* 41. i si. *Miklošič* 357. Isti, *Lex.* 549. *Holub-Kopečný* 28. *Bruckner* 67. 81. Berneker, *IF* 10, 156. Matzenauer, *LF* 7,40—41. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Štrekelj, *DAW* 50, 64-65.

ćutuk щ (Srbija, Lika) = *čätuk* pored *ćutuk,* gen. *čutuka*)Kosmet) »1° panj čvornovat i kratak, 2° (pejorativna metafora) smetenik«, u vezi s pridjevom *ćor ćutuk* (Kosmet) »sasvim pijan«. Odatle: deminutiv na *-če* (upor. *sanduče* od *sanduk): ćutuče* (Makedonija). Sa zamjenom tur. dočetka *-uk* našim deminutivnim sufiksom *-bk: ćutak,* gen. *ćutka* m (Vuk) »sinonim: šuljak«. Za Gradišku i nekadanju brodsku graničarsku pukovniju zabilježen je homonim *ćutak,* gen. *ćutka* m bez akcenta, a sa značenjem »nekakvo žensko pokrivalo«. Ovakvo neodređeno značenje ne dopušta određeniju identifikaciju. Balkanski turcizam (tur. *kütük)* iz oblasti šumske kulture (upor. *kornija, orman):* bug. *kjutúk.* Razlikovati treba *ćutek,* koje v. pod *ćotek.*

Lit.: ARj 2, 158. 163. *Ehzović* 2, 372. *Mladenov* 267.

ćuvik m (Srbija ?) »vršak brdski, zaošiljasti brežuljak« (= rum. *deal ţuguiat).* Takoder srpski toponim. < tur. *kûh,* izg. *kjûh* < perz. *kuk* »brdo«.

Lit.: *ARj* 2, 169. *Školjić*[2] 202.

éùyïz, gen. *-iza* m (Neretva, Pavlinović) = *ćuviza* f = *kuviz,* m = *kuviza f* »sinonim: bibac (v.), vanelluš vanellus«. Hirtz bilježi oko 50 raznih naziva i varijanata za ovu pticu koja je dobila ime po onomatopeji kojom se oponaša njezin glas *Ы bok.* Za prvu seriju sa *í* postoji još varijanta *ovizac* m, a za drugu seriju sa *k (s)kovijuza* i *kukuvijuza.* Očito je da se i u ovim dvjema serijama radi o onomatopejskom postanju prema različitom čuvenju njezina glasa. Druga serija stoji najbliže njem. *Kiebitz.*

Lit.: ARj 2, 163. Hirtz, *Aves* 11. 82.

ćuza f (Hrvatska Krajina) »(pejorativno) malena a široka žena«. Od iste osnove i u istom kraju deminutiv na *-e,* gen. *-eta: cüze* n »malen konj, sinonim paripče«. Sa sufiksom za kolektiva *-ad: cüzad* f »maleni konji«. Prvobitno se riječ odnosila na vrstu konja, odatle kao pejorativna metafora prenesena na ženske određenog stasa. Postanje možda onomatopejsko, v. *čuziti.*

Lit.: ARj 2, 163.

ćužiti, *-im* impf. (Srbija ?) (subjekt: *pastirica, Ševa)* »ići po zemlji, trčkarati ubrzanim koracima«. Onomatopeja za hod navedenih ptica. Nije jasno kako je obrazovana. Upor. *ćuza* (v.).

Lit.: ARj 2, 163. Hirtz, *Aves* 82.

D

da = *da,* potvrdna čestica kao odgovor na pitanje, »sinonim: jest, sic, ita«. Nalazi se u istom značenju u bugarskom i kao posuđenica iz južnoslavenskoga u rumunjskom jeziku. Kao svezica općenita je u slavenskim jezicima i postanjem je iz praslavenskog doba. Uvodi željne = hipotetske, irealne, namjerne i posljedične rečenice. Kao korelat ima u tim posljednjim u glavnoj rečenici *tako* i *zato.* U hrv.-srp. uvodi dopunske rečenice koje zamjenjuju infinitiv kao objekt i pridonose gubljenju infinitivnog morfema i u ovom jeziku. To je gubljenje potpuno u bugarskom, arbanskom, novogrčkom i donekle u rumunjskom jeziku gdje je zbog gubitka morfološke funkcije latinski infinitiv prešao potpuno u zasebne imenice ž. r. To je sintaktički balkanizam. U vezi sa *i* (v.) koje može da stoji pred *da* i poslije njega *(da i, i da),* pa se mora pisati rastavljeno, očuvao je svoje prvobitno značenje »tako«. Tada uvodi koncesivne rečenice. Iz veze *da što* čime se izriče čuđenje, nastade impf, glagol *daškati se, -am* »sinonim: zagonetati se (v.)«. Zagonetke počinju takvom vezom. Upor. za takvo tvorenje *štokati* (v.) < *što ćui* Veže se sa *li* (v.), *ne* (v.), zamjeničkim elementima *no* (v.), *nu* (v.), *si* (v.), *ti* (v.), *-ko* (v.), prilogom *pače* i s deiktičkim elementima *-i, -že > r(e),* konjunktivům *budi* i turcizmom *bar* (v.); *dă li* od 16. v. upotrebljava se za uvođenje nezavisnog i zavisnog pitanja. U ovoj funkciji može dobiti preda se *e* (v.) koje dolazi također sa *li: ë li* (Lika, ŽK), inače s protezom *je li,* prema ovome *jedali* koje često upotrebljava mladi Jagić za uvođenje zavisnog pitanja. U 15. v. imenica rastavlja *da* i *li* i prema tome moralo se pisati rastavljeno, kako i čini *ARj.*

Kod čakavaca i zapadnih štokavaca znači isto što *ali* (v.) kao veznik suprotnosti »sed, tarnen, mais« (tako i u bug. *da li): dano* (15. v., narodne pjesme) »ut, ipak«, *danu* (15. v.) »sed, nun wohl« (upor. *nuder,* v.), *dasi* (16. v., Dubrovčani, uvodi pitanje čuđenja još i danas u Dubrovniku; glede *-si* upor. *onsica,* (v.), *dati* (Crmnica) »valjda« *izražava* nadu, *dáko* (Srbija, također bug., Piva-Drobnjak): *dáko mu lokne do ujutru* »ako mu bude lakše do ujutru«. Rumunji posudiše ovu čestičnu složenicu u značenju »si, wenn«: *dacă.* U starijem hrv.-srp. dolazi *đak* »also, natürlich, deshalb, folglich« bez *-o* (upor. kod kajkavaca *ak* mjesto *ako, ovăk, onak* mjesto štokavskoga *ovako, onako).* Prema *ele* to *đak* dobiva u dočetku *-e -.đake* (Zoranić, 15. i 16. v.), koje zadržava zaključno značenje. Prema *dôkle, o(t)kle* mijenja se *đake* u *dakle* (Vuk, 17. i 18. v., također bug.) i prema *elem* dobiva *-mļ-n dăklem, dăklen.* Oblik *dapače* (15. v., čak. i slov.), limitativno, služi za isticanje, sinonim *čak* (v.), danas je općenito u zapadnom književnom jeziku, ali se ne nalazi kod Vuka; *daj* (12. —18. v.) »barem« dolazi rijetko u poslovicama kao arhaizam: *ako je kolac, daj da je oštar.* U ovom značenju veže se ta složenica s *budi: dajbudi* (kod dubrovačkih pisaca, a kod čakavaca još i danas). Tu složenicu upotrebljavaju i noviji pisci kao Ljubiša, Ivan Brož. Konjunktiv *budi* daje i *ovdje* kao i zamjenicama *(budi koji, budi kakav)* generalno koncesivno značenje. Upor. tal. konjunktiv u *chi (che) che sia.* Udruženje s turcizmom *bar: dâjbar* (danas u Lici), *dajbare* (jedanput u 17. v.). Upor. za udruženje turske i naše partikule *ko dója* (v.) pored *dója.* Turcizam je bio jači i potisnuo *dajbudi iz* saobraćajnog govora. Oblik *dar* »daj, dajbudi, barem« je prilog u čakavaca 17. i 18. v., slov. *dare < daže.* Nalazi se i u rum. *dar(ă)* u značenju »aber, jest«, također u obliku *doar* gdje se veže sa stcslav. varijantom *do* od *da: do i učenici tvoi videtb děla tvoja.* Ovo *dar* veže se još i s deiksom *-i* u *dari* koje se upotrebljava u vezi s prijedlogom *do* »usque ad« (Lovran, Istra). Kao rum. *doar* i ovo *dari* varira sa *dori* (Srbija, bug.) Upor. rus. *dože, аогь, dože do, dožeido* »bis«. Kao *dati* što dolazi kod Vetranića kao *deti* u vezi s prilogom *tja,* tako i *dari* varira sa

deri do (13. v.), jedanput *dera do* s izmjenom deikse » deiksom *-a.* Mjesto *dar* upotrebljava se redupliciranо *dodaj.* V. i *do.*

Čestica *da* je ie. podrijetla. Za ie. *do* upór. lat. *donee, quando.* Prvobitno je značenje bilo »amo, ovamo, herzu«. U slavenskim jezicima razvilo se odatle značenje »sic, ita, so, i, und ali, aber, dass«. Sadrži dva elementa: zamjeničko demonstrativno *d* (lat. *idem, quidam, dum* = u romanskim jezicima *dune}* i padežni nastavak *-a.* Može se potpuno uporeďivati s partikulom *ta* (v.). Razvitak se prvobitnog značenja »sic, ita« može objasniti postanjem fr. *oui* < stfr. *oil* < lat. *hoc (dicit, focit) UU* (vlat. za *ille)* »to čini, reče on > jest«. U značenju vezice najbolje se uporeďuje s njem. *dass* »to«, koje je demonstrativna zamjenica sr. roda i rezumira u glavnoj rečenici sadržaj sporedne; *da* služi ne samo kao samostalna partikula, nego i kao nesamostalna deiksa u narječjima: *oda* (ŽK) < *hodi da* (stegnuto po zakonu haplologije), *nada, nuda* (ŽK), *nekada* (ŽK) »neka«, *da(J)da* »neka« i gore pomenutom varijantom *do: zemi-do* (Bednja) »deder uzmi«. Ovamo još prilog *izda* (hrv.-kajk.) »još; (v.) sinonim: išće, jošće«. Zatim *da* služi kao vremenski priloški sufiks kod zamjeničkih osnova: *kada* (stcslav. *kłda),* kajkavski *gđa, nekada — negda, ikada = igda,* od upitne zamjenice *kt* (v. *tko),* negativno *mkada, nîgda, nigdâr* (ŽK), *onda* »tum« od *onъ* (v. *onaj), sada* od *sb* (v. *danas),* slov. i hrv.-kajk. *udaj < sbda + -i, tada* od í6 (v. *taj), vazda* = hrv.-kajk. *vezda < vъ sbgda, drugda,* te napokon kao mjesni priloški sufiks kod zamjeničkih osnova: *kuda, ovuda, onuda, tuda.*

Lit.: ARj 1, 234, i *si,* 275. 2, 163-214. 239. 268. 269. 272. 276. 285. 339. 360. 224. 225. 227. 229. 4, 146. *MikloSič* 39. *SEW* l, 175. 177. *Bruckner* 83. *Mladenov* 119. *Vasmer* 315. Belić, *Priroda* § 359. *WP* l, 770. *Pleteršnik* 1, 304. *Tiktin* 502. 504. *DLR* s. v. Miletić, *SDZb* 9, 569. Vuković, *SDZb* 10, 390. *Elezović* l, 11.8. Persson, *IF* 2, 219. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 423. Moskovljević, *NJ* 1, 28. 81. 4, 107. si. Stevanović, *NJ* 3, 282-288. *NJ* 1, 181-182. *Măreţii* 469. Isti, *NJ* l, 34. 166. *ASPh* 34, 306. Grubor, *JF* 5, 160-161. *Boisacq*[3] 181. *Vandrák* 2, prema registru pp. 578—9. Milewski, *Slávia* И, 234. Barić, JF 2, 337. Music, *PBB* 53, 228-262.

dabar m »ždrijelo, provalija«, kod Marulića *dobar f* s umetnutim *o* zbog stiha od **dbar,* gen. *dbri í* kao u češkom, poljskom i ruskom; postoji na hrv.-srp. teritoriji samo kao toponim: *Dabar* m (selo, Hrvatska Krajina, 15. v., dolina i selo u Hercegovim i općina i selo u bihaćkom okrugu). Odatle pridjev na *-ski dàbarskí,* u. nazivu eparhije: *mitropolit dobro - bosanski*(= sarajevski). Vokal α je nastao iz palatalnog poluglasa ь: selo *ОьЬгъ* (14. v., dano Ravanici, Srbija), episkopija *ОьЬьг,* koju je osnovao sv. Sava. Na poluglas ь upućuje i *Debar* u Metohiji, arb. *Dibra (-a* je član ž. r., upor. Marulićev oblik ž. r., upor. i *Debrc,* toponim u šabačkom srezu). Postoji još u Hercegovim (kotar Konjić) selo *Dbâr,* gen. *Dbra* (15. v.: *u Dbri u Neretve),* tur. *Idbar,* s turskom protezom kao u *Ibzenica* za *Bzenica > Zenica* i sa zamuklim ь > *a.* Riječ je u svim sjevernim slavenskim jezicima očuvana, npr. u brus. *dobn f* »provalija« i rus. *debrb f,* gen. *débri* »šumska dolina, provalija«, a od južnoslavenskih samo u slov. *deber* m »Talschlucht«. U hrv.-srp. je propala zbog izbjegavanja homonimije s. *dabar* (v.). Kako je u polj. *Dbra,* danas *Brda,* ime vode (hidronim), nije isključeno da je odatle ime pritoka Kupe *Dobra* s istim umetnutim o kao kod Marulića, ovdje možda zbog pučke etimologije koja je htjela vidjeti u imenu rijeke pridjev *dobar.* Praslavenska **(dlbrf)* je riječ keltska i baltoslavenska: lit. *dùburas* »do«, lot. *dubra* »kaljuža, močvarno mjesto«, gal. *dubrum* u imenu rijeke *Vernodubrum,* od iste osnove od koje i *dubok* (v.), *duplja* (v.), *dno* (v.), od ie. korijena **dheub* »dubok, šupalj«.

Lit.: ARj 2, 215. 333. *MikloSič* 55. *SEW* l, 242. *Bruckner* 86. *Vasmer* 333. *Trautmann* 46. *WP* 1, 847-8. Novaković, *ASPh* 28, 464-7. Skok, *Marulićev zbornik* 191. Matzenauer, *LF* 7, 167.

dabul(h)àna f (narodna pjesma) = (s umetnutim *m* kao u *dumbok) dambulhàna — tambulhana — tambulǎna* (Kosmet) = *tambuhana* sa *d > t* prema *tambura* ili prema *tabilhane = dalbuhàna* (Kosmet, narodna pjesma), s metatezom *l dalbuâna* (Kosmet) = *dobul(h)àna* (Pjevanij a crnogorska, Petranoviceva narodna pjesma) »turska muzika«. Odatle muslimansko prezime u Banjoj Luci na *-ić Dabulhànić.* Od turske složenice *davulhane, tabilhane* »vojnička muzika«. Prvi dio je tur. *davul* = kirg. *davyl* < ar. *tabi* »Pauke, Trommel, ταβαλα (Partili)« koje je balkanski turcizam arapskog podrijetla: rum. *daul,* bug. *davul/ daúl,* arb. *daulle.* U narodnoj pjesmi odatle još složenka *daùlbas* m »manji bubanj, doboš« od tur. *davulbaz* »bubnjar, dobošar«, kod Evlije Čelebije *tablbaz.* Glede drugog dijela složenice upor. *talàmbas* (v.). Prelazeći od turske vojnicke terminologije u svatovsku i cigansku, turska se složenica različito izopačuje: *davurlàna* f »svatovska ciganska svirka« = *durlibana* »svatovska narodna muzika«. Ovamo ide zacijelo i *dalbüka = darbuka = darabüka* (Kosmet) »turski muzički instrumenat u obliku krčaga od pečene zemlje sa dva otvora« = *t(a)rlabuka* (Vuk) s mnogo varijanata, među Jcojima onomatopeiziranje *tandrk* i denominal *tarlabúkati.* Drugi je dio naša *buka* (v.). Na ioncu je turcizam dopro do identiteta sa *davorije* (v.) f. pl. »turska muzika«, u jednoj narodnoj pjesmi »velika tambura«.

Lit.: ARj 2, 217. 229. 246. 318. 319. 306. 539. 554. 895. *Elezović 2,* 297. *Mladenov* 119. *G M.* 62. *REW** 8513. *Lokotsch* 1971.

dacij m (15. v., Rab) = *dacji* m (Božava) = *dacija* f, običnije u f. pl. *dacije* (ŽK) = *dácija* (16. v., Vuk, slov.), odatle na *-arį-ijer* < lat. *-arius,* tal. < fr. *-ier dàcijãr — dacijēr* m (Vuk, Boka) = (unakrštenjem sa *dan* part, perf. pas. ili sa *danak) dáncija* (Martié, Bosna) »danak, štibra, porez«. Od tal. polučene riječi *dàzio, daziere* < lat. apstraktum na *-io* od part. perf. *datus,* od *dare* »dati«, *datio,* gen.-orai > stfr. *dace* > njem. *Tatz > dac* m (slov., ŽK) »Verzehrungssteuer«, *vǎjndac* (ŽK) »taksa na vino«, odatle *docar.* Tal. *dare* upotrebljava se za tvorenje faktitiva u vezi s infinitivom s prijedlogom *a* < lat. *ad: dar ad intendere,* odatle j dubrovačka sintaktička prevedenica (calque) *dati razumjeti.*

Lit.: ARj 2, 217. 263. *Pleteršnik* l, 120. Kušar, *Rad* 118, 24. Čronia, *ID* 6. *REW** 2484. *DEI* 1218.

dad m (Mikalja, Voltidi) »kocka«. Od tal. *dado* »isto« neobjašnjenog podrijetla, možda poimeničen lat. part. perf. u sr. r. *datum* ili lat. *tālus* (upor. fr. *talon).*

Lit.: ARj 2, 218. *REW*[3] 2486. *DEI* 1203.

dada m (Reljković) »sinonim: tata (v.), ćaća (v.)« = *dada* f (Vuk, Srbija) = *dada,* gen. *dade,* vok. *dade* (Kosmet) »1° majka u govoru djece, 2° starija sestra«. U bug. *dada* »Kinderfrau, ältere Schwester« i rum. *dadă î* »ältere Schwester, Frau«. Odatle pridjev na *-in: dădîn, -ina* (Kosmet). Djetinja onomatopeja mnogih jezika, i u turskom, odakle može ali ne mora biti posuđena. Upor. *dadilja* (v.).

Lit.: ARj 2, 218. *Mladenov* 119. *Elezović l,* 120. Zimmermann, *KZ* 47, 192.

dàdija f (Vuk, narodna pjesma) = *dodija* (Kosmet) »sinonim: dojkinja, služavka što čuva malu djecu«. Prema *dojilja = dojilica* (v.) izmijenjen je dočetak *-ja* u *-lja: dadilja f.* Ta je izmjena ušla u književni jezik. Druga izmjena s *-iška* < *-ička* (v.): *dadiška* ostala je regionalna (Dalmacija), odakle denominai na *-ovati dadiškovati (o-,* Sarajevo). Balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (tur. *dadı)* iz oblasti njegovanja djece: rum. *dadae* pored *dadaca s* dočetkom prema *daică,* bug. *dodija,* arb. *dade* f »Mädchen, Magd«, ngr. ντακτά »nourrice, bonne«. U turcizmu spojile su se upravo dvije istočne riječi: perz. *dajă* > tur. *daje* »Amme«, odatle pod uplivom našeg glagola *dati* i *dojiti: dajka* (Vuk, Srijem) »mati« = *dojka,* i dalje *dôjkinja* f i *dojiča* (Belostenec, Voltidi i Stulić), u rum. također *daică\doică f.*

Lit.: ARj 2, 219. 584. *Miklošič* 39. *SEW* l, 176. *Mladenov* 119. *Elezović* l, 120. *GM* 58. *Lokotsch* 455. Korsch, *ASPh* 9, 496. Perušek, *ASPh* 34, 50.

dàf ina f (Vuk, Šulek) = *dāvina* (Vuk, epitet *suva)* »oleaster, lovorika«. Pridjev *dàfinov: dafinovo zrno* (Vuk, Crna Gora, Primorje) »myristica moschata«. Balkanski grecizam: rum. *dafin* m, *datină* f, arb. *dafinë, dafin.* Od gr. δάφνη < lat. *daphne* egejskog podrijetla (Battisti), srodno s lat. *laurus > lovorika* (v.).. S umetnutim ť u suglasničkoj grupi i u Kalabriji *dafina.*

Lit.: ARj 2, 219, 315. *GM* 58. *Vasmer, GL* 50. *DEI* 1203.

dagai), gen. *daglja* m (Vojvodina, jer je potvrđeno u časopisu *Zemljak* koji je *izlazio* 1871. u Novom Sadu) »mast iz kosti«. *ARj* uporeduje s rus. *deglo* »sjeme, mlijeko u ribe«.

Lit.: ARj 2, 219.

dağara f (Srbija, Uzice) = *tagôr* m (Kosmet) »sinonim: mangal (v.)« = *dağara f* »tepsija od zemlje u kojoj se peku janjci«, odatle *dagardžić — dagarčić* i *dogarčac* (Stulić) »čobanska torba od kože«, a to su prilagođivanja našim deminutivima turskih deminutiva na *-džik* (v.) koji se nalazi u *dağarcık — tagardžik,* gen. *-ardžika* m (Kosmet). Sa zamjenom turskog deminutivnog sufiksa našim *-če tagarče* (Kosmet) i sa stezanjem *aga > a târiuk* m »kožna torba u kojoj seljakinje nose malo dijete kad putuju« = *tarčūg,* gen. *-úga* m (Vuk) »sinonim: jandžik (v.)«. Odatle: deminutiv na *-ъk tarčužak* (Vuk) »ime biljke capsela bursa pastoris«. Balkanski turcizam *(tagarjdagar* »1°

irdener Napf, Gefäss, 2° Sack, Ledersack«) iz oblastí suda i odjevnih predmeta (tip *torba):* rum. *tăgărgică, tagîrță* f »kleiner Sack« s varijantom *tabîrță,* bug. *tagár, tagardžik, tagarče, -ee, tagarÜca,* arb. *togar* (Gege), *tangar* »Kohlenbecken«, *tarkaç* »Speisesack«, cine. i megl. *tăgărcică* pored *trăgăcică,* ngr. ταγάρι, ταγαρτζίκα/δα-. U hrv.-srp. i u svim rumunjskim narječjima riječ je ž. r. prema drugim turcizmima za suda kao *tepsija* itd. kao i zbog toga što se turski dočetak *-ar* identificirao sa sufiksom *-ara.*

Lit.: ARj 2, 219. *EUzović* 2, 291. 302. *Mladenov* 628. *Lokotsch* 1983. *Miklošič* 346. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 154. *GM* 424. *Tiktin* 1548. *BI 2,* 557.

dagët m pored *deget* m (Istra, preko Učke; u Kastavštini nepoznato) »veliki kuhinjski nož«. Od tal. *daghetta,* deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta* od *daga* »spada corta e larga«. Odatle i njem. *Degen.* Postanje nepoznato. Vezanje s imenom naroda (etnik) *Dacus* ne potvrđuje se. Supozicija je.

Lit.: DEI 1204. *REW** 2456.

dagnja f (dalmatinsko Primorje, otoci, Dubrovnik) »sinonim: mušalj (v.), mytilus edulis, tal. pedocchio (koje je u istoj zoni posuđeno u *pidoči* pl. m.)« = *denga f* (Cres) »eine Art Muschel«. Creski oblik dokazuje da je *a* nastao iz poluglasa. Grupa *ng* mjesto *gnj* može se tumačiti kao metateza;^«/ < *gn* je kao u *gnoj* — u narječjima *gnjoj* (ŽK). Zbog toga se naziv može identificirati sa stcslav. *dbgna* f »cicatrix« koja se nalazi i u rus.-cslav. *degna, dogna* i u polj. *dziegna* »Mundfäule«. Semantički razvitak »ožujak > mušalj« osnivao bi se na metafori: na pećinama sitne mušlje izgledaju kao ožiljci na licu. Upor. tal. metaforu *pedocchio* s prvotnim značenjem »uš«. Prema Bernekeru slavenska osnova *dbg* srodna je s lit. *diegti* »stechen«, lot. *digt* »keimen« i dalje s lat. *figo.* Sufiks *-na* kao u *blizna.*

Lit.: ARj 2, 219. Tentor, *ASPh* 30, 189. *SEW* 1, 250. *Vasmer* 335 Bruckner, *KZ* 45, 34. Matzenauer, *LP 'I,* 168

dah m (17. v.) »Hauch, souffle«, postverbal od *dăhnuti, -něm* = *dânut, -em* (Kosmet) »ispustiti dušu«. Odatle: *iz-, izdanit* (ŽK), odatle *izdăh* = *izdahnuće* n prema *izdahnjivati, izdàhnjujem, -njívām; nadahnuti,* odatle *nadaha* f (jedanput), hrv.-kajk. *nadeha* f *(božja),* upor. češ. *nadeha, nadšeny* »Eingebung«) = *nadahnuće* n »inspiracija« prema impf, *nadahnjivati* »inspirirati« (apstraktum *dahnuće* n, 16. i 18. v., kao teološki termin zamijenjen je s *nadahnuće,* obrazovano sa sufiksom *-je* od part, perf. pasiva); postverbal *odah* = *odahnuče* od *odahnuti; udahnuti; üzdah* m od *uzdahnuli; aadāhļ-āj* m = *zâda,* gen. *zadaa* (Kosmet) »neprijatan miris« = *daa,* gen. *dae* (Kosmet) »zadah, miris«; sa sufiksom *-tati dahtali, dašće* (subjekt *pas), zadaktati, zadakćem se* (Piva--Drobnjak) »zaduvati se«, odatle postverbal *dahat* m; *dahtjeti* (16. v.); rijedak denominal na *-ati dáhati, dosem (iz-,* Stulić); deminutiv na *-bk: dašak,* gen. *daška* (~ *vjetra).*

Još brojnije je zastupljena leksikološka porodica koja se osniva na drugom prijevojnom štěpenu *u: düh* (Dubrovnik) = *düh* (Vuk), gen. *duha* m (Vuk) »1° spiritus, souffle«, 2° esprit, Geist, 3° miris (Vodice)«, riječ koja' je ušla u drugom značenju u religiozni kršćanski leksikon *(sv. Duh,* također toponim), kao i u kulturni i literarni. Po deklinaciji *-a duha* f (17. v., zadržala je značenje prijevojne porodice *d)* »miris«, odatle pridjev na *-at duhat* (16. v.). U narječjima s prefiksima *iz-, o-, s-, víz-, za-: izduha* f »para« (18. v., jedanput), *oduha* f (Lika, Orahovica), *zdúva* f (ŽK) »Anschlag, Erfindung, intriga«, *zăduh* m (Boka), *zăduhal -uva f* »1° zadah, 2° sipnja«, odatle *zaduiljiv* (ŽU), *văzduh* (je cslav. *vbzduhb,* danas u istočnom književnom govoru, u zapadnim se krajevima govori *zrăk,* v.). S negativnom partikulom *ne: nedu(h)a* f (ŽK) »astma«, odatle pridjev na *-ljiv nedušljiv* (ŽK) »astmatičan«, poimeničen na *-bc nedušljivac* m (ŽK) i na -osi *nedušljivost* f. U Vodicama (Istra) mjesto *ne-* govori se *nâduha* i pridjev *nadušljiv* »asthmaticus«.

Od izvedenica od *duh* važne su one koje su obrazovane sa *-nik* i *-njak* m: *dušnik* pored *dušnjaci,* gen. *-aka* (također sg.) »pharynx«, *dušnica* f »sinonim: rupa« jer se osnivaju na prvobitnom značenju »souffle«. Zasebno pak treba govoriti o pridjevu na *-o ъn: duhovan, duhovni,* koji je bio prvobitno religiozni termin stvoren od crkvenih ljudi za lat. *spirituális* i gr. πνευματικός. Prema Vuku ne govori se u narodu, ali se može pomiješati s narodnim riječima. Odatle poimeničenje s *-ik: duhovnik* i odatle hipokoristik *dújo* m (Vuk). Razlog za tu kreaciju dao je denominal *duhovati, dùhujêm* (Vuk) »biti ispovjednik«. Novija je kreacija od *duh* na *-iti oduhoviti* pf. *(pro-).* Danas je pridjev izašao iz crkvenog govora i ušao u opći kulturni u kojem se nalazi i pridjev na *-ovit duhovit.* Taj se danas općenito govori za čovjeka koji ima *esprit.* Odatle apstraktum,

na *-ost duhovitost* f. Pridjev na *-ov duhov* nije se očuvao kod nas, nego u bug. *duhov den* = rus. *duhov dienj,* ali je ušao u crkvenu terminologiju za svetkovinu: *duhovo* n (jedanput, 18. v.) = *duhova* f (kod čakavaca), danas u pl. m. *dühovi,* gen. *duhova* (Vuk, 17. v.) za »pentecoste (= pedeseti dan po uskrsu) > Pfingsten«. Plural je kao u starom nazivu za tu svetkovinu *rusalje* (v.) = *trojice* = *trojaki* (ŽK) = *trojičin dan,* gen. *trojičine dne* (v.) i kao njem. *Pfingsten* > slov. *binkošti,* upor. još plural u rum. *pasti,* kod čakavaca *uzmi* pl. m. »uskrs«. Plural potječe odatle što su se te svetkovine slavile više dana. U 17. i 18. v. govorilo se *dusi* pl. = *podusije* n tako da bi prema današnjem štokavskom osjećaju izgledalo *duhovi* kao plural od *duh.* Od *duhovi* današnji je pridjev *duhovski (ponedjeljak).* Deminutiv na *-bk* prema značenju »souffle«: *dušak,* gen. *duška* (Vuk, 17. v.), najčešće u izreci *ispiti na dušak.* Ovamo ne ide *odušak,* gen. *oduška* (Vuk) pored *ôduška* f »spiraculum« jer je to postverbal od *odusiti, odusím* pf. prema impf, *odušívati, odušujēm.*

Denominali su od *duh* na *-ati* i *-iti: -dukati, dūhāmļduvam (o-)* i *dušēm* impf, na istoku (subjekt *vjetar)* »sinonim: puhati (na zapadu)« prema pf. *dúhnuti, duhnēm:* Odatle izvedenice na *-alo dùhalo* n »sinonim: mijeh« i deminutiv na *-kāti duškati, -ām* (narodna pjesma). Oblik *dušiti* (i rus.) je kauzativ od *duh* »sinonim: gušiti (na istoku), od *guša* (v.)«, s prefiksom *íz- izdúšiti, izdušīm (se)* (Vuk, Dubrovnik, 14. v.) pf. »izvjetriti« prema impf. *izdušivati, -šujem* i *-ivam.* Odatle postverbal *izdušak,* gen. *-ška.* Od *duha* f »miris« dolazi *dušiti, -im* »mirisati« (Kačke). U Srbiji (Timok — Lužnik) *nadušovati, -šujem* »osjetiti, namirisali, nanjušiti«. Složenica *duhobòrac* (15. v.) prevedenica je od gr. πνευματομάχος. Glagolska složenica *duhopirati, duhopīrām* impf, »jedva dihati« prema *duhopirati, -ēm* (Dubrovnik) govori se još na Hvaru (Brusje): *duhoperăt* impf, »prebirati nešto rukom, ne gledajući sam predmet«. Drugi dio *-pirati* — *-perat* nije jasan.

Veoma je važna izvedenica na *-ia* od *duh: duša f* (Vuk) = *duša,* gen. *duše* (Kosmet) koja se nalazi u svim slavenskim jezicima kao i *duh* i *dah.* Ide dakle u praslavensko doba. Prvobitno značenje bilo je apstraktum »dihanje, životna sila«. To značenje potvrđeno je kod pisaca u rečenici: *duša kuca.* Odatle u frazeologiji: *duša mu je uzest* (Travnik) »milo mu je, uživa u tome«, *duša i svet mu je tako da se zadeva* (Kosmet). Odatle se iskristalizirao termin prema lat. *animusļanima* i gr. ψυχή (od glagola ψύχω »hauche«), odatle dalje kao hipokoristik, za koji postoji i turcizam *džanum* (v.), i izvedenica na *-ko: duška* m (Vuk, narodna pjesma). Iz hipokorističke upotrebe razviše se antroponimi *Dušan* i *Dušman* (14. v.), s hipokorističkim dočetkom *-man* kao *Rodman.* Lično ime *Dušman* nema nikakve veze s turcizmom *dušman* (v.).

Izvedenica se *duša* toliko osamostalila da tvori za sebe leksikologijsku porodicu. Odatle: deminutiv na *-ica dušica f* (15. v.) »1° (čakavski) lepirić (upor. rus. *dušička* i ngr. deminutiv ψυχάρι, značenje je preneseno, važno za folklor), 2° spravica kroz koju se na fenjer utakne stijenj što se moči u ulju (Buzet, Sovinjsko polje),« augmentativ na *-ina dusina f.* Pridjevi na *-in dušin,* na *-evan duševan,* odatle apstraktno poimeničenje na *-ost duševnost* f, na *-nik duševnih* i književni faktitiv na *ĭĭ oduševiti (se)* pf. prema impf, *oduševljavati, -ševljāvām,* koje je prema Mareticu rusizam (rus. *oduševitb)* i apstraktum *oduševljenje* n. Na *-ьn* postoji samo određeni pridjev *dušní dan* kao katolički religiozni termin »dan mrtvih« (upor. češ. *svătodušný),* u saobraćajnom govoru samo s prefiksima *bez-* i *s-: bezdušan* (14. v.) »1° inanimus, 2° impius«, poimeničen na *-ik* i *-ica: bezdušnik* m prema *bezdušnica* f (Vuk), odatle pridjev na *-ski bezdušnički, zdušan, nezdusán,* odatle *nezdušnost,* novije prevedenice *velikodušan (magnanimus)* i *malodušan,* odatle *velikodušnost, malodušnost.* Te složenice nastadoše iz sintagme *bez duše, s dušom, velike, male duše* parasintaktičkim putom. Složenice su: stara *dušogubac,* gen. *-pca* m (Vuk) = *dušegubnik/dušo-* m prema f *-nica* (Kosmet) i novija prevedenica iz 18. v. *dušobrižnik* prema njem. *Seelsorger* = *curator* (fr. *curé,* španj. *el cura,* njem. *Kurat,* prema Mareticu bolja je riječ *duhovnik,* v. gore), *duševadnik* /-ío- m »rdav, naprâšit čovjek« prema *duševadnicaj-šo-* f i deminutiv na *-če duševadničej-šo-* m (Kosmet). Od *duša* postoji samo jedan denominal, i to *dušiti se* »kleti se dušom, frazom *duše min.*

Na trećem prijevojnom štěpenu *i* osniva se leksikologijska porodica s osnovom *dĭh-,* najprije u glagolu na *-ati: dihati, dišem* pored *diham* »atmen, respirare« prema pf. *dihnuti, dĭhnem.* Odatle: postverbal *dih* m (16.—18. v., kod čakavaca) i apstraktum na *-oj* (v.): *dthaj* m (17. v., Dubrovčani); radna imenica na *-avac* m prema *-avica dihavac,* gen. *-ovca* prema *dihavica.* Od *odihati, odihnuti* prema *odihavati* i *odihivati* postverbal je *odih* i ap-

straktum na *-oj Mihaj.* Prema ovom tipu stvorene su *nedih ụ, nédiha f* »1° sipnja, 2° zaduha«, pridjevi na *-av nedihjav,* poimeničen na *-ьc nedihjavac* (Vrbnik); *izdih* m postverbal od *izdihati, izdiham* i *izdišem* prema *izdihnuti, izdihnem* i *izdihnjivati, -nju'em,-njivom; zadijati se, zàdijãm* (Vuk) = *zadijat se, -dijam* (Kosmet), »učestano disati«. Iz prezentske osnove *du-* stvoren je novi infinitiv *disati = disati* (ŽK), *odisati, odišēm* (Vuk), *izdisati, -šēm* (Vuk, 16. v.), *ùzdisati, uzdišem,* odatle apstraktum *uzdisaj, zadisat, zadišem* (Kosmet) »imati neprijatan miris«. Prezentske *š* u *dišem* prenijeto je i u infinitiv : *disati, dišem* (17. v., Mikalja, Belostenec) = *disat, diši* (ŽK, hrv.-kajk.) »mirisati« pored *disiti, dišim* (Voltiđi, Stulić) kao u *bježati, bježim,* inf. je na *-éti.* Odatle *dišavina* f (Šulek) »vrsta kruške«. Analogno uz *dahtali* govori se deminutiv *diktati, discern.* Ovamo ide iz crkvenog jezika *dihànija* f (Vuk) = *dijanije* n (Piva-Drobnjak) »živi stvor, biće, čeljade«, *dijânija* pored *dijamja* f (Kosmet) »živo biće; sve što diše«, također bug. *dihanie* »Lebewesen«. Prijevojni štěpen α < ь, koji se gubi, zastupljen je u izvedenici na *-or dъhmъ — tíhoTb > tvor* pored *tvçr* (Vuk, Kosmet), *var, far* (Kordun), *torac,* gen. *torca (ZK)* < **thorac* i u deminutivu na *-ik dbhìkt> *dhak > hâk, âk* (Vuk). Rumunji posudiše *dihor.* U toj posuđenici mjesto ъ stoji », što predstavlja ili osnovu *dih-* od unakrštenja sa *dihanie* ili ь mjesto ъ (asimilacija prema dočetku ъ*).* Još više odstupanja pokazuje arb. *shar* »Marder« ako je ispravna tvrdnja G. Meyera.

Budući da su prijevojni štěpeni *dah-, duh-, dih-* i kulturne riječi, koje uđoše u religioznu terminologiju, njih posuđuju: Rumunji *duh* »Atem«, odatle pridjev *duhăit* »übel richend«, *a duhlui* »smrdjeti«, *duhnicesc* »duhovni«, *duhnit* »eingehaucht«, *duhoare* »smrad« (sufiks prema *putoare,* koje je lat. podrijetla, odatle *duhori, duhornic,* koje posljednje može potjecati i od *dihorb), duhovnic, -cesc, a duhovnici* »ispovijedati se«, *a duhui* < *duhovati* »gescheidt machen«, *duf* m, *năduf* m = *năduh = năduv* »Atembeschwerde«, *zăduf* m »žega«, *văzduh, duşcă* f »Schluck« *(bea de duşça* »piti na dušak«), *odihnă = hodina* »mir«, rumunjski postverbal od *dihm, odihni, odihneală* < *otdbhnoti, şugubeţlşi-* pridjev obrazovan s pomoću lat. sufiksa *-idus* > rum. *-eţ* »tückisch, gefährlich« u starom jeziku, u modernom »lakrdijaš, lakrdijaški« jer se unakrstio slavizam *^dušegubb,* sa *šugui* (v. *šega)* »šaliti se«, odatle apstraktum na *-ina deşugubină > ịugubina; dihanie ĩ* »životinja«, pridjev *dihaniesc; bîzdîganie* f »nakaza«, s mnogo varijanata, < *Бегаунanъnъ* »unbeseelt« sa sufiksom *-ie; dihor — dior = jgior = jdior* »tvor«, Madžari posudiše *aъЫ > doh* »miris«, *nátha < naduha* »Schnupfen«, *dusnok < dušbnikb* i *duška,* koje je identično s rum. *duşça;* Arbanasi *dushë, duf, dinas.*

Prijevojima ъ > *a, u, y > i* u *dah, duh, dih-,* koje pokazuju ove sveslavenske osnove iz praslavenskog doba, odgovara u baltičkoj grupi *u:* lit. *dùsas* m (= dah, polj. *dech)* »para, Dunst, uzdisaj«, lot. *dusa* »mir, vrijeme«; *au:* lit. *dausas* »zrak« (= *duh)* i u prijevoju *dvašas* »duh, spiritus«, lit. *dvasia* »duh, spiritus (= *duša)*', u:* lit. *duséti, dusiù (— dihati),* »ausser Atem sein, keuchen«, *ãt-dusis* »uzdisaj«. Prema tome *h* je nastao iz 5 poslije velarnog vokala *u.* Ie. osnova je **dhu-*dhou-\ *dhu* proširena s formantom *s* < **dhousos > duhb,* srodno s njem. *Tier* (upór. *dihanie).* Bez formantą s samo *dhou-* nalazi se u *dünuti, dunem* pf. »flare«, stcslav. *duncti,* također u ruskom i poljskom dok je u *duhnuti* nastalo unakrštavanje s *duh.*

Lit : *ARj 2,* 220. 222. 415. 416. 871. 877. 905. 4, 147. 156. 158. 163. 164. 235. 7, 252. 254. 309. 813. 817. 830. 8, 151. 591. 595. 698. *Miklósié* 53-54. 421. *SEW* 1, 234. 239. 243. 249. *Bruckner* 86. 101. 104. 106. *Trautmann* 64-65. *WP* 1, 846. *Mladenov* 128. 157. *BI* 1, 871. Popović, *Sintaksa* 46. *Pleteršnik* 1, 634. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 203. Vuković, *SDZb* 10, 383. 384. *Tiktin* 103. 195. 545. 589. 1030. 1080. 1528. *Elezovič* l, 119, 304. *Boisacq*[3] 340. 356. 357. Scheftelowitz, *KZ* 56, 193. Petar, *Krok 6,* 6. 248. sl. *GM* 67. 76—7. 399. Jagić, *ASPh* 1, 430. Ivšić, *JF 2,* 132. Budimir, *NJ 2,* 232. *JF 6,* 169-171. Mikkola, *IF* 23, 125. Osten-Säcken, *IF* 33, 214. Fraenkel, *KZ* 42, 237-238. Joki, *Stud.* 43. Zubatý, *ASPh* 16, 390-391. Rešetar, *ASPh* 36, 542. Hraste, *JF 6,* 211. *Vasmer* 383. 365. 332. 386. Bernard, *RES* 27, 36-37.

dàhija m (Vuk, narodna pjesma) »baša i janjičari koji su ubili vezira 1801«. Odatle pridjev na *-ski dàhijnski = dàhijskî* i apstraktum na *-luk dahiluk* m. Vuk ne potvrđuje u značenju apelativa, nego kao red tako nazvanih turskih ljudi. Potvrde za apelativ (nom commun) donosi Elezović iz Kosmeta: *daija* m »junak«. Ovamo turska složenica: *kàbadahija* m (Vuk) »niži od dahije, Unterdahia« = *kabadaija* m »junak, pustahija, čovjek koji ne poštuje tuđe pravo, kavgadžija«. Prvi je dio turski pridjev *kaba* »prost« koji je u *kabast* (v.). Balkanski turcizam (tur. prema Elezoviću, kao imenica *dayi* »ujak, stariji čovjek koji je bio u boju,

kapetan, starješina janjičarske vojske, upor. *daidža;* kao pridjev »hrabar«; prema Gustavu Meyeru *dahi* »schlau, geschickt«, upor. i ar. *dāʿī* »koji što prisvaja«), iz vojne organizacije: rum. *dahiu,* bug. *daija,* arb. *dai* »stramer Bursche, Räuber«.

Lit.: ARj 2, 221. 4, 707. *Elezović* l, 120. 266. 2, 504. *Mladenov* 119. *GM* 58. Korsch, *ASPh* 9, 496.

daidža = *dajidža* m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: ujak (v.)«. Sufiks *-dža* dolazi samo u Vukovoj potvrdi koja se u Bosni općenito govori. Bez toga sufiksa dolazi sa hipokorističkim akcentom *daj a* (Jukić, narodna pjesma) = *dajo* (Vuk) = *daja,* gen. *dajê* m (Komset). Odatle s deminutivnim sufiksom *-kaļ-ko: dájka = dajka* m (Kosrnet) = *dájko* (također u narodnoj pjesmi), deminutiv na *-če dajče* (Kosmet) »ujak«, na složeni deminutivni sufiks *-čii dajčić* (Kosmet) »ujakovo dijete, sin«; sa arb. (?) sufiksom *-ok: e* aa/o£(eksklarnativno) »zdrav si«. Sufiks *-dèa* je deminutivni tur. *-će.* Upor. *Karadža* i odatle *Karadzic* »Crnković«. Miklošič je izvodio *daidža* od našeg deminutiva na *-ica* što bi fonetski moglo biti, ali takav deminutiv nije nigdje potvrđen. Budmani drži da je *-dža* u *daidža* došao analogijski od *amidža* (v.). Pridjevi su na *-in daidžin, dajin* (poimeničen s *-iça dàinica* »sinonim: ujna«), *ddjkin.* Balkanski turcizam (tur. *dayı* »Oheim mütterlicherseits«): arb. *dajë, dají* »Oheim« i slav. deminutiv *dăiko* »Mutter, Bruder«.

Lit.: ARj 2, 233. *Elezović l,* 120. *GM* 59.

daira f (Vuk) = *dăjra* (Kosmet) = *daire,* gen. *-eta* n, pl. *daíreta* (Vuk) = *dàhire* f. pl. »1° oluk, 2° bubanj s praporcima; služi uz pjevanje; talambasi, 3° pijanka, 4° vrsta muslimanskog vraćanja«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *da'ira* > tur. *da'ire* »krug«, od glagola *dara* »ići okolo«) iz oblasti muzičkih instrumenata: rum. *daerea* »bubanj«, bug. *daire = dajré,* arb. *daire* f »Handtrommel«. Tur. *-e* zamijenjeno sa f. pl.' *-e: daire,* koje se baš u tom obliku najviše upotrebljava, i s deklinacijom *-e,* gen. *eta* kao *ćebe* (v.).

Lit.: ARj 2, 223. *Elezović l,* 121. *GM* 59. *Mladenov* 119. Korsch, *ASPh* 9, 496. *Lokotsch* 464.

dàjak m (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *dàjak,* gen. *-a* (Kosmet) »1° poduporanj zidu, 2° batine«. Mjesto / potvrđeno je *lj: dalja,* gen. *dâljãkã* m. pl. »cijevi u grlu kroz koje se diše (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović; ako je metafora, nije jasna; *lj* bi bio prema izgovoru *judi* za *ljudi,* Brač; možda nije ista riječ)«. Upor.' *daliján* pored *daljan* (v.). Oblik *daljak* nije dosta potvrđen u narodnom govora. Odatle denominal na *-iti odajačiti, -čím* pf. (Vuk, Srijem). Glede prefiksa *o-* upor. *oiïnuti* (v.). Mjesto; ima Vuk *1: odalačiti, -im* (Srbija) u istom značenju. To / potječe po svoj prilici od *odalamiti, odalamim* »1° batinom preko leđa (Vinkovci, Slavonija), 2° umrijeti (Srbija, Šabac), 3° jedva svršiti kakav posao«. Ne vidi se u kakvoj je vezi ovaj posljednji s *izlémati, nalemati* . Balkanski turcizam (tur. *dayak* »1° potporanj, 2° pajanta, batina«) iz oblasti građevinarstva i kazni: bug., arb. *doják* »Stützholz bei Auf- und Abladen von Lasttieren«.

Lit.: ARj 2, 221. 224. 244. 8, 552. 553. *Elezović 2,* 504. *GM* 59. *Miklošič* 39. Matzenauer, *LP* 11, 344.

dajanisati, *-šēm (se)* impf. (Piva-Drobnjak; *o-* Bosna i Hercegovina) = *dajantsat* (Kosmet) = *dajandisati* (Bosna i Hercegovina) = *dajāndisat (se)* (Kosmet) = *dāndtsat* (Kosmet, *-aja-* stegnuto u *-a)* = *dajandišiti se* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović, zamjena gr. *-isati* sa -z'u'tt') »braniti se, odolijevati, održati se, izdržati, trajati, izdržući podnijeti, trpjeti«. Odatle: 3. 1. imperativa: *dojana* (Vuk, narodna pjesma) »drži se, nedaj se«, poimeničeno *dajàna* f (Piva-Drobnjak) »izdržljivost«. Balkanski turcizam (tur. *dayan mak, d* u *dajandisati* je od aorista *dayandı)* iz oblasti morala: drum. *dăinui* »durer« (preobraženo možda prema slav. nastavcima *-nui < -novaţi, -nujem* kao u *praznovati),* búg. *dajandís(v)am,* čine. *danisire* »supporter, (en)durer«, pridjev *dinîsit* »patient«, ngr. νταγιαντίζω = νταγιαντώ.

Lit.: ARj 2, 225. 8, 552. *Elezović* l, 120, 504. *Mladenov* 121. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Pascu 2,* 130., br. 402. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 157.

dàjma (Srbija, Vlasotinci, Leskovac) = *dajma* (Kosmet, Crmnica), prilog, »jednako, svagda, neprestano«. Jedanput kao imenica: *u jednu dojmu* (Banovac). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *daym(a)* »neprekidno« > tur. *daim(a)* iz oblasti prilog-: arb. daima, *dojím* »immer«, cine. *dâima* »toujours, continuellement«.

Lit.: ARj 2, 225. 246. *Elezovič l,* 120. *GM* 59. *Pascu 2,* 129., br. 392. Miletić, *SDZb* 9, 440. *Deny* 260.

dalàgan m (Ljubiša) = *talàgan* m (Vuk, Crna Gora) = *tarlagân* (Kosmet) »težak gunj, čobanska haljina u kojoj se može spavati pod vedrim nebom«. Balkanski turcizam nepoznatog, možda perzijskog, podrijetla (tur. *dolagan)* iz oblasti nošnje: arb. *tallagan* m, *-e* f »Mantel mit Kaputze«, cine. *tălăgan* »drap grosier en laine, manteau fait de ce drap«, ngr. ταλαγάνι.

Lit.: AR) 2, 229. *Ekzović 2,* 301. *GM* 423. Meyer, NIT. 2, 64. *Pascu* 2,.168., br. 1048. Miklošič, *Türk. 2,* 46. Đerić, *PPP* 7, 23. sl. (cf. *IJb* 13, 161).

dälak, gen. *dálka* m (Vuk, 17. v., Srbija), gen. *dalaka* (18. v., Posilovic) = *dalak,* gen. *dalaka* (Kosmet) »tvrdina na slezem, bolest slezene«. Odatle pridjev na *-Ijiv dalačljiv* (Srbija) = *dalàkljiv* (Banat) »bolestan na slezeni«. Tur. *a* u dočetku postalo je djelomice nepostojano kao u *čanak,* gen. *čanka* (v.), *Golać* gen. *Gaka* (grad u Rumunjskoj < rum. *Galați).* Balkanski turcizam (tur. *dalak* »slezena«) iz oblasti bolesti: rum. *dalac,* bug. *dalak,* odatle pridjev *-dalaién* = *dalačiv,* cine. *dolaca* f »maladie de la rate«. Turski naziv • dijela tijela specijaliziran je na Balkanu na »bolest na tom dijelu tijela«.

Lit. : ARj 2, 229. Elezović 2, 504. *Mladenov* 119. *Pascu 2,* 129., br. 314. *Miklošič* 39. *SEW l,* 177.

dalek, *daleka* (Vuk, 16. v.),, sveslavenski pridjev izveden s pomoću pridjevskog sufiksa *-ek, -zk* od praslavenskog korijena *dal* koji se pojavljuje u apstraktumu deklinacije *г dalj,* gen. -r f i u komparativu *dalji,* prilogu *Sdaljē, nadalje* (upor. ispadanje sufiksa *-bk* u tom morfému u *sladji, kraći* od *sladak* i *kratak),* u denominalu na *-iti (u)daljiti(se) {o-* Kosnaet, *lj* mjesto */* je iz komparativa) = *aduliti, odalım* (Vuk, Crna Gora, Lika, bez *lj* kao u prilogu *dal)* prema impf, *odaljivati, odaljujem, odaljivati* (Obradović), također na *-ati odaljati, òdaljām* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) (razlika u značenju prema *odàliti* »pustiti lijevo«); u pridjevu na *-ьn* s *lj* iz komparativa *daljan,* određeno *daljnî,* u apstraktumu na *-ina daljina* f.

Od *dalek* prilog je *(iz)dale£ (e, -i, na-,* Dubrovnik), *daleko, izdaleka* (Vuk, Kosmet) = *daleko* (Kosmet), *adaléké* (Kosmet) = *odolekêjtê izdolekê* (Kosmet, s nejasnim α *>o), podaleko* pored *podaleko* (Vuk, Kosmet). Germanizam je *daleko* koje služi kao pojačanje komparativima *bolji, veći* prema *weit grosser.* U hrv.-kajkavskom i ŽK prilog glasi *dálko, izalka* (Belostenec) koji dokazuje obrazovanje sa sufiksom *-bk* kao u *sladak.* Od *dalek* postoji još apstraktum po deklinaciji r : *daleč,* gen. *-i* f, na *-ina dalečina* f, na *-oca dalekoća* f i denominal na *-iti dalečiti (u-, o-)* te određeni pridjev na' *-ьn dalečni.* Ove izvedenice nijesu ušle u književni jezik.

Od praslavenske osnove *dal* postoje još dva prijevoja: **dbl-* koji se očuvao u prijedlogu s gen. *pol, pola, poli* (čakavski, 16. v.) > *pul* (Rijeka, Istra), *pú, puli* (Kastavski statut, 1490., *pole gomile,* Bosna, 1323) »neben, uz, pokraj«. Mijenjanje -a za *ë > i* je kao u polj. *dla,* rus. *dlja;* u prilogu *välje* < * ь *dblě* (Istra, upor. slov. *vàdlje* pored *volte)* »odmah«, u ŽK veže se s *mam < mahom: volje mam* (pojačano, upor. ŽK *mam mašamice* »smjesta«, u Istri s prijedlozima *do, na, za); a* je ispao kako se vidi iz ostalih slavenskih jezika: polj. *dla, podle, podla, wedle,* rus. *podle < *po dblê, dlja* itd. Od istog korijena postoji još komparativ *dlji* i apstraktum na *-ina dljina.* Upor. rus. *dlitb* »odgađati«, *dlina* »duljina«. Taj isti korijen dolazi i u duljenju *ь-i:* komparativ *dilji,* prilog *(sve) üdîlj(e)* (Vuk) »semper, odmah« = *udija, udijãsto* (Smokvice, Korčula), *dîlje* = *dilje* (Kosmet) »dalje«, odatle pridjev na *-ьn (své)udiljan* (Stulić), apstraktum *dūjiņa* (16. v.), denominal *díljiti, dîljka* f (Vuk, 17. v.) »puška«. Treba ipak istaći činjenicu, koju ističe Budmani, da se ova puška zove i *divtija* (Vuk) »vrsta duge puške«, turcizam od npr. διβόλι(ον). U *diljka* nastalo je unakrštavanje turcizma i našeg pridjeva *dilji.* Deminutivni je pridjev na *-ьn dlljahan = dlljašan.* Složenica je *diljnorečan* opreka prema *kratkorečan.* Prema rus. *dýh* f »udaljenost«, pridjev *dýlnyj* »dalek«, kako uči Iljinski, *i* u *dilji* nastao je iz *y < u,* upor. u sanskrtu *dūrās* »fern, weit«. Ako je tako, onda se mora uzeti da su se unakrstile dvije različite ie. osnove istog značenja. Prijevojni štěpen r zamijenjen je s *u* u komparativu: *dulji* prema pozitivu *dug* (v.), gdje je *u < l* po zakonu. Taj komparativ je danas općenit u štokavskom i odatle u književnom i saobraćajnom jeziku koji se na njemu osniva. Odatle denominali na *-iti, -ati: duljiti, duljim* i *dù-Ijati, dúljam* mjesto *diljiti* (17. i 18. v.). Zamjena *i > u* nastala je zbog unakrštavanja s *dţg < dblgí > dug* (v.) istog značenja. Veze praslavenskog korijena *aьi-, dil-, dal-* s ie. nijesu pod izvjesno utvrđene. U baltičkoj grupi dolaze ti korijeni s varijantom *to-:* lit. *toli* »daleko«, *tolùs* »udaljen«, *tolinti* »udaljiti«,

lot. *tāls.* Ta varijanta, u koju se stavlja češ. *otáleti* »cunctari«, nije jasna. Arbanasi posudiše *dalonj.*

Lit.: ARj 2, 229. 242. 397. 472. 4, 150. 7, 254. 8, 554. 12, 598. *BI 2, 622. Miklošič* 39. 55. *SEW* l, 177. 252. *Bruckner* 84. 87. *ASPh* 11, 127. ITZ 46, 210. *Vasmer* 327. 254. 385. *Mladenov* 119. *Elezović l,* 121. 2, 19. 88. Zubatý, *ASPh* 16, 388-389. *GM* 60. Iljanski, *RFV* 60, 421-440. Oštir, *WuS 5, 222.* Osten-Säcken, *IF* 33, 262. Dečev, *ZSPh 4,* 380-383. NJ *2, 29. Surmm* 79. Štrekelj, *ASPh 21,* 66. Ribarić, *SDZb 9,* 202.

dalga f (narodna pjesma) = *dalga* (Kosmet, subjekt uz *doći se; kad ga ufati dalga)* »sinonim: valovi (v.), talasi (v.)«. Odatle: na *-lija dalgalija* m i apozicija *dalgaRja čovek* (Kosmet) »naprášit, ćudljiv«. Balkanski turcizam (tur. *dalga* od korijena *tal-* »hin und her bewegen«) iz oblasti pomorstva: bug. *dalga* »sinonim: valná«, cine. *dalga* f »flot, vague«. Od iste je osnove tur. *dalmak* »sich vertiefen, sich stürzen« koji se kao balkanski turcizam nalazi u *dāldisat, -išem(se)* pf. (Kosmet) »prasnuti, baciti se, zanijeti se« pored impf, *daldisõvat, -üjem* »bijesniti, navaljivati, napadati«, u arb. *dall-dis = dallëdis* »begeistere mich für etwas«. Od kauzativuma odatle *daldırmak* »zaroniti, utonuti« nastade u bug. *daldărdis(v)am,* a u arb. *dallëndis = tallandis* »beunruhige, quäle« i ngr. νταλαντίζω »turbor«. Arbanski i novogrčki balkanizam pokazuje disimilaciju *l-r > l-n.*

Lit.: ARj 2, 238. 505. *Ekzović* 1, 121. *Mladenov* 119. *Lokotsch* 470. *GM* 59. *Pascu 2,* 129. *Deny* § 572.

Dalmacija f = *Delmâcija* (ŽK, Cres), učena riječ izvedena s pomoću nenaglašenog sufiksa *-ia* za oznaku zemlje od lat. etnika *Dalmatáé, Delmatae* (na natpisima) = gr. Δελμάται, Δαλμάται. Taj je oblik prvobitan, jer se nalazi i u mesapskom i u toponimu *Delminium* > Δελμινιον > **Dļvno > Duvno,* pridjev *duvanjski,* etnik *Duvnjak.* Od osnove toponima *Delm-* izveden etnik s pomoću ilirskog sufiksa *-ata* koji odgovara gr. -οτης (upor. *Ćozot* od mlet. *Ćoza* = tal. *Chioggia* < lat. *Claudia,* kod nas *Likota = Ličanin).* Korijen *delm-* pokriva se s arb. *djelmt* pl. »ovca«. *Dalmacija = Delmacija* nije ušla u • naš pučki govor, nego je ostala uvijek učena riječ. Razlog toj zanimljivoj lingvističkoj pojavi leži u tome što se kraj oko *Zadra,* gdje je bilo sjedište bizantinske teme Dalmacije, zvao oduvijek *Hrvati = Sclavonia* (mlet.. *Schiavarli),* kraj oko Splita poznat je u 11. v. u Supetarskom kārtulām samo kao hrvatski. Kraj oko *Narone = Norin, Norilj* zvali sa Porfirogenetovi Bizantinci *Pagania* »poganska zemlja«, hrv. *Neretljani* itd. Tako je naziv od bizantinskih vremena sve do konca mletačke i austrijske uprave živio samo kao administrativni naziv u učenom vidu i u tom ušao u naš narodni govor, jednako kao i nazivi nekih otoka kao *Šolta, Korčula, Murter, Vrgada, Premuda,* itd., koji istisnuše naše stare nazive *Sulet, Krkar, Srimač, Lapkát, Dlačnik* itd. Nije stoga čudo što su i naše izvedenice od *Dalmacija* stranog talijanskog podrijetla. Tako etnik *Dalmatinac, gen.-inca* prema f *Dalmatinka* i ktetik *dalmatinski* sadrže tal. sufiks *-ino* = lat. *-ïnus, dalmatino* (potvrđen od 14. v., upor. naziv *La Dalmatina* Goldonijeve komedije). Naš narodni oblik od *dalmat-jdelmat-* morao bi, kad bi bio ušao u naš jezik istodobno sa *Scardano > Skradin, Albana > Labin,* sadržavati likvidnu metatezu ili kao *Duvno* samoglas *u* za sonantno */ < el* u *Delmatae.* To je lingvistički dokaz da horonim *DalmatiajDel-* u vrijeme dolaska Hrvata u 6. ili 7. v. nije postojao. To potvrđuje i historijsko ispitivanje koje kaže da se u zaleđu dalmatinskih gradova već davno prije Porfirogeneta osnivaju starohrvatske župe baš tamo gdje su bila rimska naselja, itd. Bizantinski horonim živio je samo u dalmatinskim obalskim gradovima. U zaleđu nije postojao. Tu nastaju hrvatski horonimi. Teško da će se moći održati Novakovićevo mišljenje da se horonim *Dalmația* očuvao kao toponim u *Glamoč.* Ta je identifikacija Novakovićeva s gledišta fonetike posve ispravna. Ona pokazuje likvidnu metatezu jednaku kao *Albana > Labin, ti > č* kao *palatia > polaca, Parentium > Poreč itd.,* naglašeno *a > o* ka'o *Massarum > Mosor, Catarum > Kotor,* gubitak *-a* u ultimi jednako kao *Senia > Senj, Brattia > Brač* itd. Ali Novakovićevo mišljenje mora ipak ostati hipoteza jer nema historijskih potvrda da se *Glamoč* zvao *Dalmația.* Druga uporeďenja opet dokazuju da je *Glamoč* staroslavensko plemensko ime i na sjeveru. Samoglas *a* u *Dalmatáé, Dalmația, dalmaticus, dalmatinus* je sekundaran. Izvorni je oblik sa *e* mjesto *a; a* je nastao asimilacijom u protonici na jednak način kao u *silvaticus > selvaticus > salvaticus >* fr. *sauvage.* Kao što se prvobitni oblik očuvao u *Duvno,* tako bi očekivali da će se očuvati i u *Delmatia.* To se u *Glamoč* nije dogodilo. Prema tome nema za Novako-

vićevo mišljenje ni dovoljno lingvističkih dokaza. Pridjevi *dalmata* i dalje izvedenica na nenaglašeni sufiks *-icus dalmatica,* koja je odgovarala vulgarno-latinskom, očuvala se do danas kao naziv za obuću i odijelo: *dalmata* (se. *caliga)* živi u retoromanskom kao *dalmedo* (Ampezzo), furl, *daimide, daimine* itd. u značenju »cokule« < tal. *zoccolo; dalmatica* (se. *vestis)* živi od 4. vijeka kao učen naziv crkvenog odijela za djakone, odakle u nas *dalmatika* (17. v.).

Lit.: ARj 2, 243. Ribezzo, *Groazia* 74. Vukičević, *StPr* 1895, 42-45 (cf. *AIF* 8, 199). *DEI* 1205.

dáljan, gen. *-ana* m (Vuk, Crna Gora, Skadarsku blato, Bosna) »pregrada u vodi za hvatanje ribe, s otvorom u sredini, koliko je sak (tu' može riba ući)«. Balkanski turcizam (tur. *daliyarí)* iz oblasti ribarstva: arb. *dailanë,* ngr. ταλιάνι »vivier, piscine«.

Lit.: ARj 2, 244. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 158 *GM* 59. *SEZb* 13, 211.

damar m (Kosmet) »žila, krvni sud, žica u kamenu, vodena žica«. Odatle na *-lija:* pridjev *damãrlya* »koji ima žicu, prugast *(kamen je mlogo damarlija)«.* Balkanski turcizam (tur. *damar):* bug. *damar* i *damarlija.*

Lit.: Elezović 2, 505. *Mladenov* 120.

damaskíja (Gorski Vijenac, *a* mjesto *e, i* prema tal.?) = *dèmeskija* (18. v., Bogišić, narodna pjesma) = *demiskija* (1550., testament) = *demiskija* (Vetranie) = *demištíja* = (bez *-ja) demisia* (kao indeklinabilni pridjev *demiski corda,* Pjevanija crnogorska) = (sa zamjenom sufiksa *-inja* za *-tjei) demeškinja* (narodna pjesma *dorda* ~) = *demiškinja* (Kačić, narodna pjesma) = (sa zamjenom sufiksa *-janka* od etnika) *demiščanka* (Osvetnici) = (odbacivanjem tog sufiksa) *demiška* (Osvetnici) = *dimiskija* (Vuk, narodna pjesma) = *dimišćija — dimiškija = dimiškinja,* apozitivni epitet obično za *sablja,* rijetko za *puška* (Jačke), rijetko prepozitivni epitet *(demeskija britka sablja,* Bogišić). Balkanski turcizam. Od ar. pridjeva na *-i* od ar. > tur. *Dimeşk, Dimişk aš-Šam* »Sirski Damask«, pridjev *dimiıki* < *Damascus,* grad poznat zbog svile (odatle u zapadnoj Evropi *damasco > damasta,* 14. v., holandeski *Damast,* mačeva, ocjela, šljiva, sa sufiksom *-ēnus > -inus damasceno, damaschino')* bug. *damaskí,* arb. *dimasqt* f »kleiner Messer«, *dhimsqt f* »Damaszener Schwert«, *thikë dhimisqî* »damasciertes Messer«. Za *šamaladža* (v.) upotrebljava Reljković *damašak,* gen. *-ška* pored *damaská ţ* (odatle možda hrv.-kajk prezime *Damaska),* u Dubrovniku *demašak,* gen. *-ška* < tal. *damasco.*

Lit.: ARj 2, 245. 336. 337. 399. *SEW l,* 183. *Bruckner* 84. *DEI* 1206. *REW** 2465. *GM* 67. *Mladenov* 120.

damati impf. (Bosna) »sinonim: duhati (v.), puhati (v.)«. [Usp. tur. *dem* »Atemzug«].

Lit.: ARj 2, 246.

damčik m (Srbija) »pärnik, parobrod, lađa na paru«. Od njem. *Dampfschif.*

Lit.: ARj 2, 246. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 160.

dâmga f (Kosmet) = *danga* (Mikaija, Stulić) = *dàgma (gm* mjesto *mg* nalazi se samo u našem jeziku) »1° marka, žig za bilježenje volova, 2° trag, mrlja, ožujak«. Odatle: na *-Uja* = *damgalîja,* pridjev bez promjene, »tačkast, poprskan, mrljan«, denominal na *-laisati* = *-eisati* (upor. *muhurleisati, uzdurleisatf) dagmalàisati, -šem* pf. = *dagmeisati, -Sem* »udarati dagme na što, žigosati (v.)«, radna imenica na *-džija dagandžija* m (narodna pjesma) »cannar, koji udara dagmom biljeg na trgovinu«. Taj je oblik nastao metatezom iz **dangadžija* ili **dagmadžija,* koji nisu potvrđeni, ali su se zacijelo govorili. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tagma > dogma* pored *damga, tamga,* ali samo *damgalamak)* iz oblasti carine: rum. *danga,* bug. *damga* i glagol *damgos(v)am,* arb. *damkê f* »Stempel, Presse«, *dange f* (Skadar) »eingebrannntes Zeichen bei Pferden«, cine. *damca* f »tache, estampille«, s glagolom *damcusire.* Arbanaski i cincarski oblik idu zajedno.

Lit.: ARj 2, 219. *Elezović* l, 122. 2, 505. *Mladenov* 120. *GM* 61. *Pascu 2,* 129., br. 396. *Miklósié* 39. *SEW* l, 178.

damižān» f (Vuk, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) ' = *damižāna* (Božava) »okrugao poveći stakleni sud opleten« = *demižana* (Sutomore) = (sa *j* mjesto *ž) dam(i)jana* (Šibenik) = *damjana* (Rab) »velik i širok stakleni sud« = (sa zamjenom dočetka *-ana* augmentativ na tal. sufiks *-one > -uri) damižon* m (otoci) = *damižun* (Korčula) = *demižunļ-žon.* Potječe od tal. *damigiana* = mlet. *damegiana (gì = j).* Postanje općezapadnoromanske riječi nije utvrđeno. Po pučkoj etimologiji nastavlja se u *dame jfanne* »gospa

Ivana«. Pomišlja se i na izvedenicu sa lat. sufiksom *-anus* od *dîmidius* > fr. *demi,* prôv. *demig* »polovina« kao i na ime perzijskog grada *Damgan,* odakle ar. *damağan* »zemljani sud«.

Lit.: ARj 2, 246. Kušar,*Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. DEI* 1207. *Lokotsch* 474. *REW*[3] 2733.

Damlan (15. v., Vuk), odatle prezime *Damjanović* i augmentativ na tur. *-ča Damjandža* (Lika) = (sa ŕ > *lj* poslije *m) Dàmljan* (narodna pjesma) = (sa *mlj > mnj) Dàmnjan* (17. v., s prezimenima *Damnjanić, Damnjanović)* = (sa *mnj > vnj) Davnjan* (18. v.) = (sa *a > o,* što dokazuje veliku starost) *Dom(f)jan* (13. v.), deminutiv na *-ьc Domjanac* (15. v.) (tip *Adamizo* iz doba narodne dinastije), odatle hrv.-kajk. prezime *Domjanić.* Hipokoristik *Dášo* (Hrvatska Krajina). Od lat. *Damianus,* u vezi s *Kuzma i Damjan = sv. Vraci,* u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491. *Kuzmi i Dombêna (27.* IX).

Lit.: ARj 2, 246. 286. 627. Stefanie, *Rad* 285, 89.

damla f (Bosna) = *damla* {Kosmet) »sinonim: kap (v.), kaplja (paraliza)«. Balkanski turcizam (tur. *damla)* iz oblasti bolesti: bug. *damla,* arb. *damblla = damulla,* cine. *dambla* »apoplexie«, ngr. νταμπλας, δαμ(π)λας; *-la* je sufiks.

Lit : Skok,· Slávia 15, 340 , br. 159. *Elezović 2,* 505. *GM* 61. *Pascu 2,* 130., br. 400. *Deny* 582.

dán, gen. *dana* m (Vuk, 12. v., Kosmet /gen. *dana* pored *danai* po deklinàcíji *-o,* sa ь > *a* generaliziranim u svim padežima da se izbjegne homonīmija s padežima od *dno,* v.), gen. *dne* (očuvan kao arhaizam u naznaci datuma, odatle pl. *dnevi),* gen. *dnêva* (analogija prema pl. *dnevi* s prijelazom u deklināciju *o) = dien,* gen. *dnävo,* dat. *dnâvu* (Bednja, hrv.-kajk.) »1° dies = arb. dite, 2° u terminologiji svetkovina kao drugi element svetkovina: *Ivanj dan, Petrov dan, badnji dan, Vellg-dan* (Kosmet) »uskrs«, *Đurđev, Mltrov, Špásov dan* itd. odatle *dobar dan = blagdan* (složenica), 3° u nazivu dana trgovanja: *pazārnī dan* (Bosna, Kosmet), 4° u nazivu dijelova sedmice *prvi dan* (Žrnovo, Dalmacija) »ponedjeljak (upor. furl, *prindi > prímus dies), 5°* osvit (ŽK, Vodice), 6° dan smrti (Kosmet)«. Veoma brojne izvedenice i složenice prave se većinom dijelom od arhaizma *dne > dnevi,* manjim dijelom od novijeg oblika sa ь > *a:dăn* gen. *-a.* Od *dne* pridjev na *-ьn: dnevan, -vna,* određeni *dnevni, dnevnji* (18. v.), poimeničen sa *-ik dnevnik* pored *dnevnik* m (upor. rus. *dnevnik* »Tagebuch«), prevedenica (calque) od fr. *Journal* < lat. *diurnale,* a ovo od gr. ἐφημηρίς, kol. *dnëvlje* n (17. v., Divković), radna imenica na *-jar dnevničar,* prevedenica od njem. *Diurnist,* prema *dnevnica* »dieta«, prilozi *dnevno* pored *dnevno* i *dnevice,* složenica podne < *poiъane* (n.sg. *paldan* očuvan u ŽK), odatle pridjev *podnevni* i prevedenica *podnevnih* za *Meridian.* Ova složenica dolazi i u obliku stcslav. *pladbne, plodne* (Vuk) = *plodne,* gen. *plodna* (Kosmet) pored *plodne, bélo plodné* »veliko podne« *(belo* je prevedenica tur. *ák* »bijel« u *akšan* »bijelo vece«), skraćenica je od gen. *pola dne.* Prvi je dio *poh* upotrebljen ovdje u pridjevnoj funkciji kao i u *paldan* (ŽK). Upor. rus., češ., polj. *poludnica* »podnevni zao demon« i u Krašiću toponim *Polûdnjak* (velika ravna njiva za koju treba pola dana da se izore). Ovamo *poludnévmca* (Blato na Korčuli) = *poludavnica* f (južni čakavci) »zvono što preko korizme zvoni na misu oko .podne«. U *plodne* kao u pastirskom terminu za dio dana kad stoka miruje, nastala je metateza koja je semantički izdvojila ovu složenicu iz leksikolog!jske porodice. Odatle nastade denominal na *-ovati plandovăti* (Vodice) »lutati amo tamo« = štok. *plandovăti,* kojim se prevodi romanski *meridiare,* i izvedenica na *-ište plandište* »mjesto gdje se stoka ljeti odmara za najveće žege, zaklonište« (Vodice, Kosmet).

Stari genitiv očuvao se još u Vodicama (Istra): *do dne* u rečenici *bile su dvî üre dS dne = do dana* »osvit« i u prilogu *neknja* (Timok, Lužnik, Leskovac) »sinonim: jučer, prekjučer, onomadne« koje je nastalo od *neh + dně* sa *ê > ıa.* Prefiksalna složenica *nadnica f* (17. v.) »ono što se zasluži na dan« prevedenica je od tal. *la giornata > zurnada f* (Dalmacija) ili njem. *Tagelohn.* Odatle radna imenica na *-jar = nadničar* m, pridjev na *-ski = nadnički* i denominai na *-iti nadničiti.* Hrv.-kajk. prilozi *vetomadne,* skraćeno *veto<* ъ Юnгъ dně* s umiješanjem partikule *èto;* štok. *onomadne* (Habdelić; upor. rus. *onomédni, namédm,. onomnjás < *onom dbnja + sb) = nomadne* (sjeverna Dalmacija, glede gubljenja *o-,* upor. *navečer* i *nako* za *onako)* sadrže lokativ *onomь dbně,* skraćeno *onomad,* preko *onomad* (Kosmet) jer se *-ne* identificiralo s deiksom koja može biti fakultativna. Upor. *dokién* pored *dokle.* Odatle pridjevi: *onomadaSnjl* pored *onomadnašnjī* gdje se zbog disimilacije izgubilo *n.* I taj je pridjev mogao dati povod kraćenju *onomad.*

Od *daň* stvoren je deminutiv na *-ik danak,* gen. *danka* m (Vuk, 15. i 16. v., ŽK, gdje se čuje samo u ženskoj kletvi *danka današnjega nedočekald),* odatle *dončić* (Istra, naroda pjesma), pridjev na složeni sufiks *-ьn* + *-ю* u određenom vidu *danji* (16. v.) = *danji* (Kosmet), *nekidanji, svagdanji* pored *nekidašnji* obrazovan prema *svagdašnji* od *svagda.* Ovamo možda *danje* »što se pokaže, kad čovjek po noći ide« (Koprivnica, Ivančani kod Bjelovara i Virja). Pridjev *aъnьnъ* > određeni *dānī* (Vrančić, Belostenec) pōimeničen je u *dănîk* (Vuk) i u sveslavenskoj riječi *damca* f (13. v.) »jutarnja zvijezda«, također lično žensko ime i porodično *Daničić,* odatle pridjev *daničin.* Taj pridjev nalazi se i u prilogu od *bijeli dan: bjelodano (dokazati*),* odatle denominal na *-iti* pf. *objelodaniti, -odanim* (Vuk, 19. v.) = *obelodânit* (Kosmet) »1° iznijeti na bijeli dan, 2° štampati« prema impf, *objelodanjivati, -dànjujêm.* Prilozi *danomice* = *dănimice.* Denominal na *-iti: daniti se* (Vuk, *raž-)* prema *danjivati, dànjujem* odnosi se na značenje »osvit, svanuće«, odatle postverbal na *-ъk razdanak,* gen. *ràzdanka* m (Crna Gora) i denominál na *-ovati danòvati, dànujem* (Vuk, s unutarnjim objektom *dan).* Odatle: *danište* = *danovište* n (Vuk). Rijetko se upotrebljava faktitiv na *-iti* s umuknutim ь : *dráti, dním,* odatle iterativ *dnivati se.* Najnovija je složenica *trudodan* [< rus. *trudodenb}* »vrijeme koje se uračunava u rad pojedinim članovima zadruge«. Veoma je stara složenica s pokaznom zamjenicom : praslav. *tydbm,* kod nas u ák. pl. *tje* < *tų̄į* u *tjedan,* gen. *tjedna* = *čedan,* gen. *-dna* (ŽK) = *čedan* (Vodice), slov. *téden, tjeden* i *kjeden,* gdje je drugi dio *dne* adaptiran deklinaciji na *o.* Nominativ se te složenice upotrebljava u ŽK u rečenicama kao što su: *rodi se je po Miolji, po Mikülji, taj dan* »tj. u sedmici poslije Miholja dne ili sv. Nikole«. Inače nazivi za njem. *Woche,* lat. *settimana* nijesu jedinstveni na hrv.-srp. teritoriju: *sedmica* je prevedenica od *septimana* = *hefta* (Bosna) < perz. *hafta* > tur. *hefte* ili *nedjelja* koja je kao zadnji dan sedmice proširila svoje značenje na svih sedam dana. U vezi s pridjevom *veliki tjedan* znači »sedmicu pred uskrsom« kao u rum. *săptămînă mare.*

Od glagolskih složenica treba još pomenuti *dangubiti -lm (se) (iz-)* = *dãngublt* (Kosmet) od sintagme *gubiti dan,* odatle postverbal *danguba* f (Vuk, 17. v.) = *danguba* (Kosmet). Odatle na *-ica dàngubica* f, pridjev *dànguban,* poimeničen sa *-îk dàngubmk.* Voltiđi je stvorio odatle i radnu imenicu *izdangubitelj* koju zacijelo nije čuo.

Prilozi su brojni. Složenica zasebnog tipa je *dan-i-noč* (Vuk) »biljka viola tricolor L.« [= njem. *Tag-und-Nacht].* Sveslavenski je akuzativ vremena *dbnbsb* > *danas* (Vuk, 14. v.) = *gnjes* (Bednja, hrv.-kajk.) koji sadrži postpoziciju od pokazne zamjenice *soj* (v.), kao *O. jutros* (v.), *večeras* (v.), *noćas* (v.), *podanăs posle* (Kosmet). Pojačava se opetovanjem *dandanas* (Vežić) = *dandanas-(ke)* (Kosmet). Upor. fr. *aujourd'hui.* Odatle određeni pridjev na *-ьn* + *-ío: današnji* (14. v.), *današnī* (Glavinić bez *-ío),* također s reduplikacijom osnove *dandanašnjī,* jedanput *dànanjī.* Priloški se karakter pojačava s deiksama *-ka, -kë, -kar(e): dànaska* (14. v.), *danaskē, danaskar(e~).* Prilog je i veza *ыъ* i *dan* kao akuzativ vremena *(pòyvazdan* (Vuk) = *(po*)-văzdan* pored *vâzdan* i *(po~)văzdân* (Kosmet) »preko cijelog dana, cijeli dan«, odatle u' pojačanju *vazdahnji dan.* U Bosni je dobio taj prilog značenje »mnogo«: *ima ih vazdan* (Banja Luka). I demonstrativne zamjenice u starijem obliku *ovъ, onъ* vežu se s *dan* u priloškoj funkciji: *o(n)dan* (Crmnica)'»prekosutra«, *nâovdaň* (Piva-Drobnjak) »istoga dana (otići nekuda i vratiti se)«. Postoje još veze s prijedlozima *preko : prodan* »danju« (Piva-Drobnjak, brojne naročito u Kosmetu; *ob : (na)ôbdan,* odatle današnja imenička izvedenica *obdanište;* prilog *obdănice* »za dana«, *odan dodan* »od danas do sutra«, *bezdana* »iznenada«, *dan podan, dan iz dana* »svaki dan«. , Instrumental *dbnijc* > *danju* obrazovano kao *noću.* Nejasna je tvorba *odădnut se, -dne* (Kosmet) »(vrijeme se) poljepša kad iz ružna nastupi vedro«. Tu izgleda kao da je grupa *dn* nastala disimilacijom iz *nn* < *^o-dan-nut se.*

Riječ je ne samo sveslavenska iz praslavenskog doba (*<йю), nego je i baltoslavenska i ie. : lit. *diena* »dan«, lot. *diena,* stprus. *deinan* (akuz.), sanskr. *dinam* n »dan«, s drugim sufiksima lat. *dies,* arb. *dite.* Ie. korijen **di-* značio je »svijetao«, **dei-* »sijati se«. Isti se semantički razvitak opetuje: fr. *jour* < lat. *diurnu* znači ne samo »dan«, nego i »svjetlost«. Sveslavenska je riječ prema tome značila prvobitno »1° danja svjetlost, 2° početak jutra« kao protivni pojam od *noć* (v.). Ista ie. osnova nalazi se u *divan* (v.), u *dan* s formantom *-no.*

Lit : ARj 2, 247. 259. 264. 267. 271. 538. 3, 22. 4, 150. 7, 281. 881. 882. 8, 228. 369. *Miklošić* 56. *SEW* l, 253. *Bruckner* 109. *KZ* 43, 319. *ZSPh* 2, 308. *Vasmer* 339. *Trautmann* 55. *WP* l, 774. *Mladenov* 124. Belić, *Priroda* 107. Ribarić, *SDZb 9,*142. 144. 177. *REW*[3] 5530. *Elezović* l, 9. 70. 85. 88. 122. 2, 79. Miletić, *SDZb* 9, 385. Vuković, *SDZb* 10, 392. Brugmann, *BSGW* 69,1-34. Meillet, *RSl* 3, 163-164. Sütterlin, *IF* 25, 73. Scheftelowitz, *IF* 33, 154. Diels, *ASPh* 32, 311-312. Subak, *AT* 3, 2, 246. Raniovš, *ČSJK* 3, 55 — 57. Lehr-Splawiński, *Język polski* 12, 6. 13, 12. i sl. Łoś, *Zbornik u čast Sobolevskoga* 354. i sl. Jagić, *ASPh* 20, 521. 31, 553. Sobolevski, *Slávia* 8, 483-485. Škarić, *NVj 24,* 38-48. Bulat,JF5,140. Budimir, *NJ* 2, 8-9. Šimčik, *ZbNŽ* 30, 244.

Dančul m (16. v., Dubrovnik, Čubranović, Pelegrinović) = *Dančuo,* gen. *-ula,* prezime, toponim *Dančulović* m pl., unijatske selo (ŽK, ovako službeno, u domaćem govoru *Dančelovići,* ŽU = *Dančalovići,* ŽK). Hipokoristik *Dane* (Pelegrinović, Hvar). Rum. *danciul* »Ciganče«.

Lit.: ARj 2, 264.

danićkinja f (narodna pjesma) = *daničkinjaj-neč-* (Vuk) = *danicka* »pištolja, mala puška koja se nosila za pojasom, skovana u u Gdansku«. Od njem. *Danzig,* stvoren s pomoću *-kinja* (v.). Obrnuto od pučke etimologije u *danica* f (narodna pjesma) »isto«.

Lit.: ARj 2, 267. *NJ* 3, 192.

Dani(j)el = (sa zamjenom hebrejskog dočetka sa našim hipokorističkim *-ilo,* tip *Momčilo*) Danilo [= Danojla,* prezime *Danojlič,* kao *Emanuel* > *Manojlo].* Hipokpristik *Dane* (ŽU), na *-ko Danko, Dance,* odatle prezime *Dančetović* (Vučitrn). U dečanskom hrisovulju bez tog sufiksa *Dan* (14. i 15. v.). Tako glasi i rumunjsko lično ime i prezime u Erdelju. Sa rum. *-ul* (član?) *Dánul* (kod Novakovića) i *Danaio* (Osor, 1018).

Lit.: ARj 2, 259. 270. *CD l,* 57.

-dar, perzijski drugi dio složenica, upravo postverbal od *darem* »imam«. Dolazi u turcizmima: *čohadar* (v.), *tefterdar* (v.), *haznadar* (v.), *mühürdar* (v.), u turskom su nomina agentis, koja označuju službe, označene prvim dijelom složenice. Od takvih obrazovanja došao kao sufiks i na domaće osnove : *sveznadar, domadar* (v.).

Lit.: ARj q, 619. 17, 246. *Maretić** 296—70.

dara f (Vuk) »teža vreće itd., u čemu je roba«, u izreci: *odbiti'kome što na dari.* Kao evropska orijentalna riječ glasi *tara* (fr. *tare,* tal. *tard).* Odatle i ime igre na karte *tarok* (u gradovima). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tark,* imenica od glagola *taraha* »odstraniti«) : rum. *dara.*

Lit.: ARj 2, 275. *Lokotsch* 2024.

darad, gen. *darda* (16. v., Zoranie) = *dárda* f (17. v.) »strijela, džilit, sulica«. Nalazi se i u drugim slavinama, kao i u madžarskom te u rum. *darda* i arb. *dardhë.* Od tal. *dardo* »isto« franačkog podrijetla (upor. fr. *dard* < ags. *darodh*)'.* Upor. toponim *Darda.*

Lit.: ARj 2, 276. *Pleteršnik l,* 122. *Miklošič* 39. *SEW* l, 179. *REW** 2479. *GM* 61. *DEI* 1212.

darčin, gen. *-ina* m = *daran,* gen. *-ina* (Kosmet) »cinnamomum, cimet u prašku ili kori«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska složenica *daran* > tur. *tarçin,* u kojoj je' prvi dio riječ srodna sa *drvo,* v., a drugi *-čin* »Kina«, upravo »kinesko drvo«) iz oblasti kulturnih predmeta: bug. *darčin,* arb. *darcin* = *dalçín* »Zimmt«.

Lit.: ARj 2, 276. *Elezović* l, 124. *Mladenov* 121. *GM 62.*

darovac, gen. *-ovca* m (Slavonija) »grubo debelo sukno« = *dòrôc* (Vuk, Srijem, Bac — Bodrog) »Art Oberkleid«. Iz madž. *daroc* (14. v.) > rum. *durut* < *dorovac, -ovca* m, a ovo od prijevojnog štěpena *dor* (v. *razdor)* od *derati* (v.).

Lit.: ARj 2, 280. 662. *Gombocz-Melich* 1278.

däskal m (18. v., narodna pjesma) = (sa *s* > *ć) dackale* m (Bosna, narodna pjesma) »učitelj«. Prezime na *-ovié Daskalović.* Balkanski grecizam: rum, *dascăl,* bug. *daskal,* prezime *Daskalov,* arb. *dhaskál.* Haplologijom od gr. διδάσκαλος (od διδάσκω »podučavam«).

Lit.: ARj 2, 286. *NJ* 3,248. *GM* 83. *Mladenov* 121. Vasmer, *GL* 51.

datai m (15. v.) = *datala* f (15. v., Dubrovnik) »1° južno voće, 2° palma > paomá«, od tal. *danaio* (14. v., sa *a* > *e* ų penultimi za *v)* = sa *u* < *o* < tal. o) *datul* m (18. v., Rab, Božava) = *datula* f (Perast, Krtole, Dalmacija, danas općenito) = *datulja,* od mlet. *datolo* = (sa *v* > *f) datil* (Mikalja). PI. m. *datili* »školjke koje se zovu deminutivom (od *prst') prsa* = *prstići* (prijevod, calque grčke riječi) = tal. *dàtteri di mare* (Mikaljin oblik pokriva se sa prôv., katal., španj., port, *datil,* srlat. *datillus*).* I oblik sa *v* > *u datula* (Krtole, Senj, Muo)

znači »školjka u šupljikama morskog kamena (kad se otvori kora, dobra je za jelo, lomi kamen; žute su i okrakom naliče na datule; naziv je prema tome metaforičan«. Prijevod *prsci = prstiči* dokazuje da se riječ identificirala sa gr. δάκτυλος »prst«. Battisti će imati pravo kad tvrdi da je grčka riječ paretimologička adaptacija sir. *degla* = arm. *diala,* ar. *dagai* »sorta di dattero« (upor. gore *datai,* sa α u penultimi s arapskim oblikom). Ovamo može da ide i *nanara f* »školjka« < tal. *nàcchera* kako pokazuje korzikanski naziv *natteri* koji se U dočetku slaže s tal. *dattero.* Na podrijetlo iz Sirije govori i ruski naziv *finik* < gr. φοίνιξ (upor. učeno *phoenix dactylifera).* Grecizam *daktilo-* nalazi se u učenom *daktilograf* »strojopisač«, *daktilogram.* Druga je riječ srp., bug. *tatula* »Stechapfel« < tur. *dotúla* < sanskr. *dhattura.* Na istoku se za *datulu* kaže *hurma* (v.) < perz. > tur. *hurma.*

Lit.: ARj 2, 287. 306. Kušar, Äaa 118, 18. Cronia, *ÏD 6. REW*[3] 2457. *DEI* 1215. Petersson, KZ 46, 139.

daţi, *dăm* (13. v.), *dadem* (17. v.), *dâdnem* (Ljubiša, narodna pjesma, novija kreacija) pf. (Vuk) *(do-, iz-, ispopro-, ispre-, ispra-, na-, nado-, o- po-, pou-, pre-, pri-, pro-, raz-, razu-, uz-, u-)* prema impf, na *-va- dávati, dâvam* i na *-ja-* (ova se nalazi samo u starom *razdajati* i u prezentu *dajem* te u imeničkim izvedenicama od glagola s prefiksima *do-, iz-, na-, ispre-, ispro-, o-, pro-, u-* kao *izdajēm, údajem, prodajem, nadujem, dodajem* pored *dodajem* /16. v./, *odajem* /15. v./). Sveslavenski, baltoslavenski i ie. glagol praslavenskog doba (*αα-) »dare, geben«. Najstarija ie. i baltoslavenska izvedenica iz praslavenskog doba je na *-r dar* m »donum, Geschenk«.

Osnove su za izvođenje: *-d(í), da-, dat-* Cpart. perf. pas.) = *dan-, dad-* (osnova od **dadmb,* lični nastavak *-mь* kao u *esmb* > *jesam,* v., koja se pojavljuje pred samoglasima u *dade, dadu, dođoh,* dok je u grupi *dm* asimilirana). Prefiksi igraju veliku ulogu u semantičkom razvitku izvedenica: npr. *udati (se)* pf. < stcslav. *vzdati* prema impf, *udavati se* (kćer, žena) i *zdati se* »vjenčati se«, odatle *zdavanje* »vjenčanje« u hrvatsko-kajkavskom; *nadati* ima interesantna značenja: 1° odati (Vinkovci), 2° strugnuti, pobjeći (Vuk: *nádadé preko, polja}-* 3° isto što i dodati, pridati, nadodati«; *nadávati, nadājēm* s objektom *ruku* znači »pružam ruku«. Osnova *aъ,* koja je lost verbal od *pridati,* nalazi se u prefiksalnoj koženici *prîd* m »Daraufgabe, beim Tausch«, odatle pridjev na *-ьn pridan, prîdna* (ŽK, slov.) »valjan«. Radnu imenicu na *-ač* ima Kavanjin (18. v.) : *izdač,* gen. -aca. Lik *da-* se javlja u hipokoristiku na -sa (tip *Ivša, lakša): dosa* m (Vuk 17. v.) »davalac«, također *seka dąsa* f »nemoralna žena«, s negativnom česticom *nedaša* m (Vuk) »ko rado ne daje«. Odatle pridjevi na *-ьn: dašan* (Bogišić), ušlo je u književni jezik samo *izdašan* (Vuk), odatle *izdašnost,* i *podašan;* 'stara nomina agenti» stcslav. *dăt'elj* m prema f *dâteljica* ne govore se; *pridatelj, izdatelj* (Sulek); *izdalac,* gen. -aoca (18. v.) ima samo Kavanjin.

Osnova *dat-* sa sufiksom -ja (praslav. *datui,* tip *plaća)* nalazi se u aaca f (16. v.) »danak, carina« s različitim akcentima: *daća í* (Vuk) »sinonim: *kārminja* (ŽK, hrv.-kajk.)«, *daća* f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: dar«. Primjer je za semantičku varijaciju s pomoću akcenta. Odatle negativna složenica *nedaća f* »nesreća, neuspjeh«. Kolektivni apstraktum na *-je: daće* n (16. v.) »sinonim: dar«, = *daće* (Kosmet) »udavanje«, *izdate* (17. v., Stulić, Šulek), *razdače* n. Apstraktumi po deklinaciji i (koji odgovaraju lokatīvu u inf. *dati) đatb* nalaze se u složenici *blagodat,* gen. -r f i u *izdat,* gen. *-i* (Kavanjin). Upor. rus. *podatb* »porez«. Na *-ba: dadba, razdadba, izdadba,* (Stulić, Šulek), *udadba, nadodadba, udădbina* f (Kosmet) »trošak za udaju«. Pridjevi na *-ьn: datan* (Pavlinović), u književnom i saobraćajnom jeziku samo *podatan, na -Ijiv podatljiv.* Neologizmi su *dodatak,* gen. *-tka* m, *podatak,* gen. *-tka* m, *izdatak,* gen. *rtka* m, radna imenica na *-nik izdatnīk* m. Miklošič pózna hrvatski pridjev *dać* »liberális (iz Karnarutića)« obrazovan od *dat-* sufiksom *-го.*

Lik *dan-* se nalazi kao pridjev od glagola *(po)uzdati* i *odati,* gdje je upravo part, perf. pasiva (očuvan još u antroponimu *Bogdan),* izgubivši glagolsku vrijednost: *pouzdan* »sinonim: siguran«, odatle *pouzdanje* n, *üzdan* (Crna Gora), *uzdanje* n, *nepouzdan,* odatle poimeničenja na *-ost (ne)pouzdanost ï,* na *-ica uzdanica* »pouzdanje« (naš sufiks *-anica* zamijenjen je talijanskim -аяса < lat. *-antia: uzdānca* f), *nepouzdanica* f, radna imenica na *-ik (ne)pouzdanik* m. Prilozi: *pouzdano, nauzdano.* Pridjev *odan,* odatle *odanost f.* Ovamo i rusizam (< rus. *poddanikb)* ili čehizam *podanik* »sujet«. Nije razumljiva tvorba pridjeva *vaodan(i)* (Stulić, Komulović, se. *grijeh)* »venialis«, ako ide ovamo < (г>г->) *va* + . *odan.* Ovamo ide možda i antroponim *Prodan* (Dalmacija u srednjem vijeku, danas prezime), *Prodanović* (Srbija), pridjevski toponim *Prodanča* f »polje vučitrnsko«, od ličnog imena *Prodanac,* pridjev *prodanački.* Po deklinaciji *-i: dan* f (13. — 16. v.), zamijenjen je od kraja 14. v. i početka 16. izvedenicom sa sufiksom *-bko danak, gen..dánka m* (Vuk) »sinonim: harač (v.)«. Razlika je u akcentu prema deminutivu *danak,* gen. *danka* od *dan* »dies«, *izdanak,* gen. *-nka* m. Femininum *aanь* prešao je u deklinăciju *a: danja f* (13. v.). Ovamo još apstraktum na *-je: danje* n (13. v.) »donatio«, *izdanje* n.

Od prezentske osnove *dad-* sa sufiksom *-ıa* stvorena je u stcslav. *dazda* f (upor. *daća* glede sufiksa -ja). Ta izvedenica raširena je s pomoću sufiksa za apstrakta *-ba* (v.) u *dažba* da se izbjegne homonīmija sa *dažd* (v.). Odatle apstraktum na *-ina dažbine f.* pl. »porezi«.

Manju leksikološku porodicu čine izvedenice od imperfektivne osnove *dava-:* pridjev na *-ьn izdavan, izdavna, bogòdavan* »sinonim: pobožan«, postverbal *îzdava* f od *izdavati,* odatle radna imenica na *-ač izdavač, -telj, -Iьc izdavatelj* m pored *izdavalac,* gen. *-aoca,* na *-nīk izdāvnīk* m prema f *ìzdavnica,* apstrakta na *-ost izdavnost* f (17. v., jedanput) i na *-itina izdavština* f »plaća onome koji vrši osude nad dužnikom«, *prodava* »prodaja« (Kosmet). Radna imenica su na *-ьc: davač,* gen. *davca* (17. v., postoji već u stcslav.), *prodavač,* gen. *prodavca, predavač,* gen. *-vca* m »prebjeg«, odatle hrvatsko-kajkavsko prezime *Predavec.* Na *-Iьc davalac,* gen. *-aoca* m, na *-ač davač,* gen. *-oca* (Vuk, također bug.), pejorativno *dávalo* m (Vuk), stvoreno prema *uzimalo, primalo.* Analogno prezentu *dajem* pored *dâvam* postade postverbal od pf. *udati {po-, raž-}:* prema impf, *udavati (iz-,* rar-): *udaja* f; od *prodavati prodaja', isprodaja* f prevedenica od njem. *Ausverkauf; prodajăt* (Cres); tako i *izdaja* f (16. v.), odatle *izdajnik* m prema *izdajnica í,* pridjevi *izdajan, izdajski, izdajnički* od *izdati,* radna imenica na *-ica izdajica* (Vuk, 16. v.), apstrakta *izdajstvo* = *izdajništvo* n = *izdajnost* f, sa *-vac izdajavac,* gen. *izdajavca;* od starog *razdajati* radna imenica na *-nik razdajnik* m. Pored *podanik* govori se u Kosmetu *podajnik* m prema f *podâjnica.* Od *uzdăt se, -am* (Kosmet) »nadati se, oslanjati se« postverbal je *ûzdaja* f; *ot-dati* > *odati* pf. »maritare« (Srbija, Leskovac), uz »izdati«, prema impf, *odavati, odajem* (15. v.) daje *ődaja f* »isto što udaja«.

Izvedenica *dar* m »1° poklon, 2° rublje što ga nevjesta ponese u mladoženjin dom« čini veliku leksikologijsku porodicu. Odatle: hipokoristik na *-usa (neyìarùsa* f (Kosmet) »koja daje darove«, deminutivi na *-ьc daraç,* gen. *-rea* m (Ljubiša), na *-bk darák,* gen. *dārka* m (15. v.), na *-ič darii,* pridjev na *-ьn daran, -ma,* danas samo u složenici *blagodaran,* na *-o ьn darovan, -vna* (14. v.) = *darovni* (npr. *dimije,* Kosmet), poimeničen sa *-ica darovnica f* (također epitet za *sablja'),* na *-ina darovnina* f (Kosmet) »poklonjen novac i pokloni nevjesti o svadbi«, na *-ovit darovit* »obdaren« (Piva-Drobnjak i općenito 15. i 16. v.), poimeničen na *-ost darovitost* f, na *-ežljiv* (upor. *sramežljiv, Ijubežljiv) darežljiv,* poimeničen na *-ьc darežljivac,* gen. *-vca* i na. *-ost darežljivost f.* Apstraktumi na *-ovština darovština,* na *-ba darba* (Kavanjin), odatle *nodarbina* »praebenda« (od lat. *praebenda* > *praebendarius* > *prebendar,* gen. *-ara* m »službenik stolne crkve koji posjeduje nadarbinu«. Denominali su na *-iti: (po-, na-) dariti, (po)darīm,* koji se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, odatle *darilo* (Vuk) i radna imenica na *-telj daritelj* m prema f *dariteljica;* na *-ovati, -ivati, -uvati: darovati* pf. (iz-) prema impf, *darivati, darujem (iz-, ispre-)* = *daruvati* (hrv.-kajk.). Odatle radne imenice na *-ьc daròvalac,* gen. *-aoca* m pored *darívalac* m prema f *darivalica,* na *-telj darovatelj* m, na *-nik darovnik* m. Postverbali: *darov* m (17. i 18. v.) pored *dăriv* m (17. v.) = na *-je uzdarje* n. U antroponimiji *Daroslav* (13. i 14. v.), *Božidar.*

Još treba spomenuti da se osnova *dad-* raširena pridjevskim *-io nalazi* i u slavenskoj mitologiji. Ovamo se može staviti ime božanstva *dažbbogb* »božanstvo koje daje« ili po drugom tumačenju imperativna složenica: *dažb* »daj« + *bog* »sreća«.

Sveslavenske riječi su i kulturni termini koji se posuđuju. Najviše posudiše Rumunji: stcslav. *aanь* > *danie* f »Geschenk, Gabe«; *dažda* > *dăjdie* pored *dajdie,* strum. *dojde* pl., sa dočetkom od *danie* (unakrštavanje dvaju slavizama) odatle *dojnic* »oporezanik«, s fr. sufiksom *-ier* < lau *-orius dajdier* »poreznik«, *dar,* pl. *daruri,* također teološki termin *sfinte daruri, darui* < *darovati, -ujem* (rumunjski je slavizam od prezentske osnove), odatle rum. apstraktum *dăruială* f »darivanje«, pridjev *darnic* »darežljiv« < *aагьnь* + rum. sufiks *-ič* < lat-, »c««, *preda* < *predati* prema lat. *a da* < *dare.* Prilozi *zădar* »badava« sa zamjenom prefiksa za lat. *in: îndar,* odatle i unakrštavanjem obaju oblika *înzădar,* upór. češ. *zadar, zadarmo.* Odatle rumunjska izvedenica: pridjev *zadarnic,* apstraktum *zădărnicie* f »ispraznost« i glagol *zadarnici.* Od *pod* + *dati* > *a podidi, me podideşte* »übermannt mich«, od *predati* > *a prididi* < *pridădi* »svia-

dati«, oboje od prezenta *dadem,* ne od infinitiva. Arbanasi posudiše: *darovi* f »Geschenk, Trinkgeld« = *darove,* postverbal od *darovati* > *me dhurue, dariais* — sa metatezom *doravís* (Berat), *me darovite, darovitës,* uz *daje, rabit.*

Od veza s ie. jezicima koje su već odavno utvrđene, pomenimo samo neke paralele. Infiks *-ja-* od *dajati* pojavljuje se.u sanskr. *dayas* »dar«, *aanь* nalazi se u lit. *dunis,* lokativ kao *dati* = ie. *dotei,* lat. *dos, dotis,* posuđeno kao *dota* f, gr. δώσις, *datelj* — lat. *dator,* sanskr. *data.* Infiks *-va-* u *davati* nalazi se u lit. *davinéti* »dati«, *dovana* (istočno-lit. *da-}* »dar« = sanskr. *davane,* u lot. *dáwat* »darovati«, sve je od ie. **đoy-,* raširenje od *do-.* Lik *prid* nalazi potpunu paralelu u lit. *priedas* »Zugabe, Zulage«; *dar* odgovara tačno gr. δῶρον, dok u lát. s formantom *donum* = sanskr. *dana-; datb* je u lat. *datio,* koje je kod nas posuđeno: *dãcije* f. pl. »porezni nameti«. Ie. osnova *dō* nalazi se i u neindoevropskim jezicima: u koptskom *do-* »dati«, asirskom *na-dānu* »dati«.

Lit.: ARj 2, 217. 270. 272. 286. 309. 3, 959. 4, 6. 148. 155. 7, 258. 285. 724. 812. 818. 8, 12. 555. 561. , 13, 493-6. 708-9. *BI 2,* 684. *Mitdošič* 39. 419. *SEW* 1, 170. 177. 179. 180. *Bruckner* 83. *KZ* 45, 55. *7rautmann* 56-57. *WP* 1, 815. *Vasmer* l, 325. 326. 327. 329. Ribarić, *SDZb* 9, 178. *Elezović* l, 123, 239. 2, 88. 384. 532. Vuković, *SDZb* 10, 383. Tentor, *JF* 5, 204. *Tiktin* 504. 506. 850. 1198. 1251. 1788. *GM* 61. 83. 382. 460. 479-480. *Trombetti* 4. Zubatý, *LF* 28, 24. sl. 118-119. *KZ* 57,278. Mladenov, SpБЛ 6, 73. sl. Sobolevski, *Slávia* 7, 174. Boissin, *RES* 27, 42. Meillet, *RSI 6,* 131. Štrekelj, *ASPh 26,* 436. Körinek, *LF* 65, 445-454. *Boisacq*[3] 186. Machek, *RES* 23, 58., bilj. 1. Ivšić, *HR* 1934, 194. Moskovljević, NJ l, 82. Maretic. *Savj.* 89.

dáva f (17. v.) = *dávija* (Vuk) = *dovija* (Kosmet) »sinonimi: pravda (v.), raspra (v.), tužba (v.), proces«. U narodnoj pjesmi: *činiti davti, daviju* (Kosmet), *činiti davom koga* (Crna Gora, Boka). U *davija* je dočetak *-ija,* običan u turcizmima koji se u turskom svršuju na samoglas (tip *kapu* > *kapija"),* prenijet i na one koji bi se mogli deklinirati. Upor. *oda* > *odaja.* To se dogodilo zbog turskog naglaska na posljednjem slogu. Odatle radna imenica na *-džija: davudžija* m (17. v., narodna pjesma) = *daudžija* (Kosmet) »sinonim: tužitelj« (primjer: *komu je kadija davudžija, nek mu je bog jardumdžija) ; u* mjesto α nastalo je zbog toga što se u objektu kaže *činiti davu* ili analogickí prema *jardumdžija* (v), s kojim asonira. Denominali na *-ati* od *davija: davtjati se* (Crna Gora) »sinonim: pravdati se, suditi, preti se«, *zadovtjati, -am* (Piva-Drobnjak) »optužiti sudu«, *podavijati se* pored *podovijati se* pf. »početi tužiti se pred sudom«. Izmjena *-da-* > *-do-* može se tumačiti uplivom prefiksa *do-,* tj. *zadobiti* (npr. *parnicu).* Na gr. *-osati:* impf, *davôsati se, -šém* »tužiti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *da'va* > tur. *dava* »Anklage, Prozesse, odatle *davacı)* iz oblasti turskog sudstva: rum. složenica *deverdava* »Geschäft, Angelegenheit, Umsatz, Absatz« (v. *dever),* bug. *davija* f (ovdje je *-ija* mjesto *-a* mogao doći zbog izbjegavanja homonimije s prezentom *dava* od *davam), davadžija* m, arb. *dave f* = *dava* »Prozess«, *davxhi* m »Anwalt«, grčko-arb. *dafaleps* »beschuldige«.

Lit : ARj 2, 307. 315. 4, 468. *Elezović* l, 119. Vuković, *SDZb* 10, 384. 396. *GM 62.* Skok, *Slávia* 15, 340., br. 161. *Mladenov* 119. Vaillant, *RES* 11,259.

davan, *davna,* određeni vid *davni* = *dâmni* (18. v., Dubrovnik, sa *vn* > *mn)* »antiquus, prisais«. Odatle: prilozi *davno, odavno* = *odavno* i *odamno* (Kosmet), *nedavno, izdavna* (Vuk) = *izdamna* (ŽK). Određeni pridjev na *-nji* < *-ьn* -\—zo: *davnji,* odatle još sa *-en dàvnjen* nisu ušli u današnji književni jezik. Prema *skorašnji* (v.) obrazovan je pridjev *davnašnji* i *davnjašnjī.* Taj pridjev glasi u Kosmetu prema prilogu *odavno (o)damnošanj,* f *-inja.* Deminutivni prilog na *-čko: odavnačko* (Kosmet). Ovamo će ići možda hrv.-kajk. *za ve'* »sada«. Izvedenica na *-ьnъ* je sveslavenska iz praslavenskog doba od korijena *dav-* koji se nalazi u stcslav. u prilogu *dave* »nekada«, očuvanom u slov. *davi* »kurz vorher, heute früh«. Taj je prilog upravo lokativ od imenice **dava* »prošlost«, koja nije nigdje očuvana, a od nje je obrazovan pridjev na *-ьn.* Nema paralela u baltičkoj grupi, ali ih ima u južnim ie. jezicima (ie. **do/u/-):* arm. *tev* »trajanje«, gr. δηρόν »dugo«, lat. *dūdum* »nedavno«, *durare,* sanskr. *duras* »dalek«.

Lit.: ARj 2, 307. 315. 4, 155. *Elezović* l, 122. *Mladenov* 119. *Miklošič* 39. *SEW* l, 181. *Bruckner* 85. *WP* l, 780. Štrekelj, *DAW* 50, 13. *Boisacq*[3] 183. *Vasmer* 325-326.

dáviti, *davim* (Vuk, 15. v.) *(iz-, u-, po-,* za-) »étrangler, sinonimi: dusiti (v.), gušiti (v.), potopiti (v.)«, sveslavenski kauzativ iz praslavenskog doba (*áau/z'/-) za koji nema paralela u baltičkoj grupi. Odatle: na *-nica*

davnice f. pl. (17. v.) »bolest u grlu kad oteku žlijezde«, postverbal *üdava f* (Kosmet) »pogibija, propast«. U Dušanovu Zakoniku *udava í znači* »hapšenje za dug«, ali tu može biti ista riječ koja i *udaja* od *udati.* Radne 'imenice na *-nik* m prema *-nica* f: *udavljenîk* prema *udavljenïca* (Kosmet) »sinonim: utopljenik prema utop(lje)nica (Vuk, v.)«. U prasrodstvu su: njern. *tot* = got. *daubs,* avesta 1. dual preterita medija *davidī* »obojica se najedoše mesa«, frig, *doos* »vuk« < ie. korijen **dhey-,* u prijevoju *dhōṇ-.*

Lit.: ARj 2, 315. 316. 4, 155. *Elezović 2,* 381. *Miklošič* 40. *SEW* l, 181. *IF* 31, 400. *Bruckner* 85. *Mladenov* 119. *Vasmer* 326. *Trautmann* 58. *WP* l, 823. *Boisacq*[3] 540-541. 1112. Oštir,. *WuS* 3, 207. Uhlenbeck, *PBB* 27, 115. 30, 272-273. Schmidt, *KZ* 57, 7.

davor (Srbija), također s -»' *davori* (Srbija) pored *davori* (Vuk, narodna pjesma i dubrovački pjesnici, Zoranie), uzvik koji se može udvojiti i primiti preda se čestice *a, ali, aj, ej* »1° u narodnoj pjesmi izraz žalosti, prijetnje, čuda i radosti, 2° hrabro, tapfer«. Izgleda kao imperativ od impf, *davoriti* (18. v., Kavanjin, Stolić i narodna pjesma) »pjevati davoriju«. Upór. i Miklošičev nejasan citat *davori muhe o Stefani dbni što patihb oiъ vasb.* Miklošiču je tu *davori* »altslovenisch« i možda uzvik. Kao uzvik služi također *davorilo* koje je pridjev sr. roda. Od uzvika *davar* obrazovana je izvedenica s pomoću *-ija* < lat. *-ia: davorija f* (17. v., Hektorović, Gundulić, Kačić) »pjesma, jamačno narodna; također epitet uz pjesma« = *davorija* f (Kosmet) »lumpovanje, pjevanje« = *davurija* »čef, bijes« (objekt uz *isteratf).* Važan je Elezovićev citat iz Evlije Čelebije 7, 364: *srpski, hrvatski i bošnjački na glas pjevati kaže se davori, davorimo.* Upor. još *davorije* f. pl. »1° turska muzika, isto što dambulhana (v.), 2° (sg.) velika tambura (narodna pjesma)«. U vezi je lično muško ime *Davor* (17. v.) koje Obradoviću znači mitološko slav. (?) božanstvo: *klanjati se Davoru* i *Koledu.* U novije vrijeme prevodilo se *Martinus* kao *Davorin.* U Petranovićevoj narodnoj pjesmi pominje se *Davor-polje* kao toponim za koji. se ne zna gdje je. Postanje nejasno. Škariću je to konglomerat deiktičkih čestica *da(-a)(e~)vo-ž(e)-i,* Vaillantu drom. **dauri* < lat. *de hac ora* »od sada«. Oboje je kombinacija. Ako je *-or* sufiks kao u *tvor* = *tvor* < *dbhorb* od *dah* (v.), onda bi se moglo pomišljati na izvedenicu od *davati* (v.) i upoređivati s *Daždbbogb* (v.). Ali ni za to mišljenje nema drugih dokaza osim to da je *Davor* lično ime.

Lit.: ARj 2, 317. 318. *Elezović* l, 120. Ilić, *Branková kolo* 18, 255. Škarić, *Rad* 242, 97 .Vaillant, *PPP* 13, 77-81. Perušek, *ASPh* 34, 50-51. Vondrák, *Vgl.* l, § 523. *Miklošič* 40.

da vr anisai i se, *-šēm* pf. (Srbija, Gruža) = *davramsat, -liēm* (Kosmet, Mostar) = *davràndisati se* (Banja Luka) »podignuti se, otresti se, oporaviti se iza bolesti«. Odatle: uzvik *davran, doro* (hipokoristički vokativ od *dorat), davran, dobro moje* (Lj. Stojanović, valjda iz narodne pjesme), također i *dǎvrana* »drži se, nedaj se, neboj se«. Balkanski turcizam (tur. *davranmak* »se remettre«) iz oblasti liječenja (Ijekarstva, medicine): bug. *davran* i *davrandis(y~)am* koje je od turskog aorista *davrandı,* kao i *davràndisati,* a *davran* je imperativ 2. L, *dàvrana* optativ ili 3.1. imperativa.

Lit. ARj 2, 219., s. v. *dodan,* 318. *Elezović 2,* 504. Skok, *Slávia* 15, 340. *Mladenov* 119.

dažd, gen. *dažda* m (16. v.) = *dažd,* gen. *dažda* (Vuk, prema Marelicu akcenat neispravan) = *dai,* gen. *dažja* (Kastav) = *daz,* gen. *dažda* (Dubrovnik) = *daz* (Lumbarda, Vodice, Istra) = *daš,* gen. *dažja* (Korčula) = *dažda* f (Vuk, rod prema *kiša),* sveslavenska riječ iz praslavenskog doba *(*duždf)* za »1° sinonime: kiša (v.), godina (ŽK, hrv.-kajk.), 2° salamandra«. Kastavska je rečenica: *šplja dažju,* koja se kaže »kad kiša pada, pa se sunce malo pokaže«. Odatle: deminutivi na *-ič* i *-ič: daždic,* pored *daždić,* pridjevi na *-ьn dazdan, dažna* (17. i 18. v.), poimeničen s *-tk dažnih* m »1° kabanica, 2° sud kojim se zelje zaliva (Stolić, nepouzdano)«, sa *-jak* (v.) *dažnjak* »salamandra«, na *-en dažden* (Vetranić), odatle *daždenjak* m »salamandra« = *deźdenjak* (Samobor), na *-iv daždiv,* poimeničen s *-ica daždivica* f »aqua pluvia, kišnica«, na *-ljiv dažljiv* (16. v.), na *-ev, -evan, -evski daždev* pored *daždevan,* poimeničen s *-ica daždevica f* »1° čatrnja, 2° kišnica«, s *-ina dažjevina f* (čakavski) »kiša, oluja«. Parasintaktička izvedenica na *-ica: odaždica* f (Ljubiša) »gusta magla iz kojeT prsi kiša«. Denominali: sveslavenski inhoativ na *-ett: daždjeti, daždī (iz-,* Vuk, Stolić, Dubrovnik) = *dažjī* (Kastav), deminutiv *da&dikati* = *daždukati.* Vokal *a* je nastao iz poluglasa *ъ :* stcslav. *dlždb,* slov. *dez,* gen. *dežja* (to se prikazuje antropomorfski jer je subjekat glagola *gre, hodí);* češ. *deiť,* polj. *deszcz,* rus. *doždb.* Debeli poluglas mi-

jenja se u jery *ъѣ > i: dižd* m (15. i 16. v., Marulić). Odatle: *dtždevica* f (Vuk, Sarajevo) »isto što daždevica«, *diždenjak* m (Bosna) »salamandra«. Osnovni se samoglas mijenjao prema zakonima prijevoja kao u *dahjduhļdih* (v.). S prijevojnim stepenom *u* nalazi se u nazivu za *salamandra maculosa Laur.: duždevnjak* »isto što i daždevnjak«. Preokrenuto u *družde(v)njak* (Visoko, Bosna, Margitić) zbog eufemizma »jer daždevnjak ne valja uznemirivati (ko bi ga uznemirivao, postao bi gluh jer da on vrisne)«, možda i zbog toga da ne da povoda vezi s *dužd* < mlet. *doge* < lat. *duce, dažd* je ipak dao povoda da se prema deklinaciji *dažZ, dažda* na našoj jadranskoj obali dekliniralo i *duž, dužda* i prema tome se stvorio novi nominativ *dušd* s dočetnim *d* koji nema nikakvog etimologijskog opravdanja. Naziv za »salamandra« varira veoma u osnovnom samoglasu. Hirtz navodi 26 raznih varijanata koje će zacijelo imati folklorne uzroke. Postanje nije utvrđeno. Činjenica je da nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ie. jezicima, ali se kuša tumačiti iz ie. jezičnih sredstva: Matzenauer i Bruckner vide vezu s lit. onomatopejskim glagolom *dūzgėti = dūzgenti* »poltern, rasseln, dröhnen, rütteln« (subjekt *andrà* »oluja«) što nije semantički uvjerljivo, a Trubeckoj, Vaillant i drugi kompozitum od pridjeva *dus-* »rđav« i u drugom dijelu *-dius* »nebo, dan«, u značenju »rdavo vrijeme«. Za takve složenice upor. *dušmanin* (v.). Berneker, Vasmer, Mladenov i Endzelin uspoređuju sa stnord. *dust,* norv. *duskregn* »Staubregen, sitna kiša« i njem. *Dunst* prema ie. korijenu *dhou-* koji se nalazi u *duh* (v.) i *dim* (V.). Körinek i Holub traže onomatopeju.

Lit.: ARj 2, 319. 431. 911. 4, 155. 8, 564. *Miklošič 55. SEW* l, 248. *Bruckner* 88. *Vasmer* 357. *Mladenov* 155. *WP* l, 846. Trubeckoj, *ZSPh* 4, 62-64. Endzelin, *ZSPh* 13, 78-80. Ribarić, *SDZb* 9, 185. Maretić, *Savj.* 13. *Holub-Kopečný* 42, *Gorjaev* 93. *Pleteršnik l,* 136. Vaillant, *RES* 7, 112-113. *BSLP* 9,41-42. Ivšić, *Prace Baud.* 68-78. Jakobson, *Belićev Zbornik* 1937, 39,—45. Matzenaner *LF* 7, 168-169. Kořínek, *Stud.* (cf. *IF* 54, 270). Scheftelowitz, *KZ* 54, 237-238. Kušar, *NVj* 3, 338. Hirtz, *Amph.* 26-29.

de[1]**,** samostalan *(de)* i nesamostalan (enklitički) uzvik; kao samostalan udvaja se *dede* pored *ded* (Vuk, 18. v., upor. *hajdede) i* pojačava sa deiksom *-ée > -r deder* (narodna pjesma), bez udvajanja *der* (16. v.), *dere,* također s izmjenom *-e > -a dera* (narodna pjesma), sa *-la* (prema *ala,* v.) *dēla.* Kao nesamostalan uzvik dobiva lični nastavak imperativa: *dele* pored *dedete.* Veže se sa *nŭ\nü* (v.): *nude* pored *nûder,* s imperativom *üzmide, üzmidere, dăjde, trošider, izididere.* U 2. 1. pi. imp. *de* ostaje umetnuto između ličnog nastavka *-te* i korijena: *dojdete.* U Kosmetu se dodaje i drugim oblicima finitnog glagola: *znâmde.* Služi za poticanje i nukanje (15. v., Marulić) ljudi i životinja, za prijetnju, odobravanje kao i za nabrajanje. Prema *ah* stvoren je *deh* (čakavci, 16.—18. v.), također *deha* u narodnim pripovijetkama. Samostalno *de* s pojačanjima karakteristično je za istočni štokavski teritorij. Na zapadu enklitičnome *de* odgovara enklitično *da: nuda* (ŽK) = *nude* kap 2. 1. imp., *nudate = nudele 2.* 1. pl., *odìda* (ŽK), *nekada* (ŽK). U Crnoj Gori veže se i sa *ti* (upor. etički dativ kao deiksu u *Hiti, konoti,* hrv.-kajk. *kajti* »jer«): prilog *deti* (Vuk) »slobodno« u primjeru *Je l' det' leći spared njet* Samoglasu *e* odgovara *i: dir* (16. v.) kod Hanibala Lučića i Hektorovića. Pojačanom *nekadire* »neka« kod Hektorovića odgovara *nêkadare* (ŽU). Kod Ranjine i Nalješkovića dolazi *đer(e)* mjesto ikavskog lika *dir.* Upor. varijantu *die* u deiksi *takode(r)* (v.). Odatle impf, glagol *dĕkati, dečēm* pored *-am.* prema pf. *déknuti, deknēm* (Vuk) »govoriti, zaviknuti *de«.* Lik *de* pored *da* domaćeg je i stranog podrijetla. Elemenat *d* je istog podrijetla kao u *da* (v.), tj. ie. demonstratív. Dočetno *-e į-a* je kao u česticama *te* (v.), *ta* (v.). Jagić je mislio da je postalo od imperativa *dĕj* od *dĕje, dĕti* (v.). Kako dolazi i u tur. *diļde* koje je balkanski turcizam tur. *hayde, a* u narodnoj pjesmi uz tursku riječ *sarum de* (v.), može se uzeti da se na Balkanu unakrstio domaći i turski uzvik. Arbanasi posudiše *odera, dha.* U cincarskom *de* »eh, bien, donc«, u istom značenju kod Novogrka u Epiru ντε, potpuno se poklapaju s turskim *de* pored *di* »voyons, allons, dépéchez -vous« kojim se pojačava indikacija.

Lit.: ARj 2, 323. 330. 331. 333. 334. 339. 342. 360. 361. 413. 432. 452. *Elezović* l, 126. 129. 132. *SEW* l, 192. 258. *Deny* § 1042. Popović, *Sintaksa* s. v. *GM* 83. 314.

-de[2], u prijevoju *-dé >* ikavski *-di (-ĕ — -e, -i* je lokativ), priloški je sufiks. Služi za tvorenje zamjeničkih priloga koji znače mirovanje. Dodaje se zamjeničkom korijenu: *on-* (v. *onaj}: ondje,* ekavski *ónde* (također kod čakavaca, ŽK), ikavski *ondi* »illic«; *ov-* (v. *ovaj}: ovdje,* ekavski *ovde* (također kod čakavaca, ŽK), ikavski *ovdi* »hic«; upitno *k-* (v. *koj f): stcslav. kbde* »ubi«: *gdje,* ikavski *dì, kadi* (ŽK), *kade* (Kastav) ; *ovdje, ondje* mogu primiti preda se prijedlog *od.* Mijenjaju tada *o > a: odande, odavde.* Pored tih oblika s nejasnim α govori se po jugozapadnim krajevima *odanle, ondoie, öndolen* pored *odanle, odavle, -d* je stari sufiks u raznim jezičnim grupama.

Lit.: Vandrák 2, 235. 487-8. 504. *Leskien* 402-4. *AA* 3, 74. *ARj* 8, 647.

dëbe, gen. *-eta* n (Vuk) »drveni sud izdjelan iz jednog komada sa zaklopcem«. [Od ar. *daba >* tur. *debbe* »mijeh, tikva«. U BiH i *deba* f, a znači jedno i drugo i »mali mijeh u kome se drži maslo i si.«].

Lit. : ARj 2, 324. *Škaljić*[1] 208.

debeo, *debela* (Vuk, 15. v.) *(б-} = deblja* pored *debeo, debela,* određeno *debeli, -ela* i *dibêo, dibêla* (Kosmet, *e > i* nejasno) »épais«. U komparativu gubi sufiks *-eh* (upor. gubljenje sufiksa u *širok-širi, sladak-sladï): deblji < deb-ji,* odatle apstraktum na *-ina debljina f* pored *debelina* (16. v., upor. *vekšina* pored *veći,* ŽK), denominal *debljati, -am se (o-, u-; za-* Kosmet) pored *debellati, debèliti (o-} (sé), odebèljeti, -im* pf. prema impf, *odebljívati, -Ijujem* pored *odebelivatiflujem,* pridjevi *dèbeljast,* imenice na *-áčka j -ak j -as: debeljaia, debeljak,* gen. *-aka,* hipokoristik *debeljko* m. Poimeničenje ná *-ica: debelica* f pored *dibèlica* (Kosmet) »jedna trava«. Kod Šuleka *debrlica* f »asphodelus L.« je možda štamparska pogrješka: *r* mjesto *e.* Pejorativna složenica , *debèlguza* f (Vuk) = *debelguza* pored *debêlguza* (Kosmet) »koji ide rado u goste, a ne odlikuje se vrednoćom«, *debelokôrka f* (Kosmet) »vrst trave«. Izvedenice se prave od dviju osnova, od pozitiva i od komparativa. Od osnove *deb-* sa sufiksom *-lo* (upor. *stablo,* v.) je *deblo* n (Vuk), prema kojem *steblo* (ŽK). Pridjev je zastupljen u svim slavenskim jezicima, osim u češkom i poljskom. U baltičkoj grupi nalazi se ista ie. osnova **dheb-* s drugim sufiksom: stprus. *debīkan* »velik«, lot. *depsis* »mali debeo djećak«. Između drugih ie. jezika u prasrodstvu je njem. *tapfer.*

Lit·. : ARj 2, 326. 328. 329. 8, 576. *Elezović* l, 127. *Mladenov* 122. *Miklošič* 40. *SEW* l, 182. *Vasmer* 332. *Baisacq*[3] 333. Persson, *IP* 35, 199-216. Endzelin, *IP* 33, 126. Oštir, *RSl* 7, 23-24. Wood, *MPh* 11, 315. i si.

debòleca f (Perast) »slabost (tjelesna)«. Od tal. apstraktuma *debolezza* obrazovanog s pomoću sufiksa *-ezza < -*kllat. *-ities,* vlat. *-ilia* od lat. *d bilis >* tal. *débole* (14. v.). Od tog pridjeva denominal na *-iti izdebulìt, -îm* pf. (Malínská) »oslabiti«, *zdebulî se je* (Pag).

Lit.: DEI 1219.

dèboto (Perast) = *debato* (Božava), prilog od tal. priloga *di botto* (Boccaccio, Dante) »subito« [< mlet. deboto, Rosamani], od prijedloga lat. *de >* tal. *di* i *botto* m postverbala od *buttare* franačkog podrijetla (fr. *bouter)* »udariti«. Semantički se poklapa s *mahom* (v.); *del <* lat. *de ilio* (se. *anno}* umeće se i u naše tekstove u starim dubrovačkim spomenicama pred cifrom godine: *na peti dan del* 1096; *de* u priloškoj složenici dolazi još u *delongo* (Perast) < tal. *di lungo* (17. v.) »di continuo, diritto, lontano«. U narječjima jadranske zone brojne su sintaktičke prevedenice tal. prijedloga *di.* To se vidi najprije u vezama gdje tal. *di* s imenicom bez člana zamjenjuje naše pridjeve materije: *gropa öl bora, stôl ól darva* ili *ol darva, motika dl gvozda, uši ol koze, ubère jednu paucu od ruzge* (Brusje) mjesto ispravnih naših pridjeva *borov, drven, gvozden, kozji, rozgin.* Tako i u zamjeni *de* s imenicom sa generičkim članom gdje je zamjena za *kao: činí üši ol targõvca (= kao trgovac, fa l'orecchio del mercante}.* I posesivni se pridjevi zamjenjuju tal. konstrukcijom: ra *po krvi od jarca* (Ranjina, upor. u Vukovu prijevodu í *krvlju jarčijom = ni po krvi jarčevoj,* Bernardin, lat. *per sanguinem hircorum> Ad Hebr. 9, 12.}.* Upor. još *u svitu slavnu* (Zadarski lekcionář) = *u svitu od slave* (Bernardin), *na pristolju od suda sidjeli* (Divković). Tako i onda kad bi se po našoj sintaksi imao stvoriti ktetik od toponima: *Gospa od Škrpjela* (narodna pjesma, Bogišić), *Gospa od Žujana* (Split) prema ispravnom *Gospa Sinj ska; dvorani od Siana* (Kavanjin). Talijanska konstrukcija zamjenjuje i naš genitiv sadržine: *at od vire* (Radovčić), *sakramenat od ispovijesti* (Kašić), upor. kod Marina Držića *od tvoga ćemo pogleda siti bit;* za partitivni genitiv .'-i *tri same stotine od junaka... bijaše prostro svoje šatore* (Zuzeri); za posesivni genitiv *rane od duše pokorne* (Kašić). Osobito je raširena prevedenica (calque) talijanska apozitivna konstrukcija *la città di Roma =* vlat. *urbs Romáé,* gdje je kod nas ispravna samo ona konstrukcija koja je i u kllat. *urbs Roma: Gora od Libana sjedi* (Đorđić), *pustinja od Kodes* (Đorđić), *pod gorom od Srđa* (Vetranie), *goru od Stona* (Glavinić). Odatle dolazi česta upotreba apozitivnog genitiva u

dalmatinskoj toponomastici tipa *rt Križa* mjesto *rt Križ, s brežuljcima Krvavog Brda i Babina Kuta* (Vodopić). Tal. *da* < lat. *de ad* »kao« prevodi se također sa *od: ti činu na svijetu od trgovca, kupuješ, prodaješ* itd. < tal. *fare da mercante.* Tako i kad *da* izražava svrhu: *zimi grade volari u kršu kolibe od ružnog vremena* (Budak, selo u' Benkovačkom kotaru); *di = od* zamjenjuje prijedlog *o* (v.) : *Grci od njega* (se. *sjedinjenja) nikada ne govore* (Kanižlić), *od sili pra* »rasprava«, *o sili* (Zakon vinodolski, 1288), *od Hrvoja svak spovieda* (Plamotić), *koji od ovoga govore* (I. Držić).

Lit.: Cronia, *ID 6.* Hraste, *BJF* 8,48. Isti, *JF* H, 81.

decembar pored *dicenbar,* gen. *-bra* (Rab) = *decembar* (Lastva) = *decembar,* gen. *-bra* (služben današnji naziv na istoku) = *dečebar,* gen. *-bra* (12. y.) = *decembar* (15. v.) = *decembar* (15. v., rekonstruirano, 1714) = *dećemrij* (1707) = *dekambar* (14. v.) = *dekebar* (1442) = *dekembrij* (1395) = *dekemrij* (1367) = *dektebar* (15. i 16. v., analogijski prema *septebar* i *oktebar)* »prosinac, pored prosimac«. Od lat. pridjeva *december* (se. *mensis),* s lat. pridjevskim sufiksom *-ιο decembrius* (Marcelinus) > gr. -biz. δεκέμβριος, sitai, *decèmbrio,* pored *decembre, dicembre* (14. v.). Naši oblici objašnjavaju se različitim podrijetlom, kao lat. učena riječ sa izgovorom *c* za velar, kao talijanizam sa izgovorom *í* za velar, kao grecizam sa *ć — k* za velar i dočetak *-ij* < lat. *-ias* > sttal. *-io,* gr. -ιός. Naše analogijske kreacije su ispuštanje suglasnika *m* pred labijalom prema *oktobar* < lat. *October.* Prema tom nazivu je i zamjena *kt* za *k.* Ispuštanje *b* je također analogija prema našoj grupi *mr (mrav, mrak)* koja je u našem jeziku moguća na početku i u sredim *(mrak, pamrav).* Lat. pridjev *december* izvedenica je od *decem* s pomoću ie. pridjevskog sufiksa *r* (upor. *dobar, mokar)', deseti mjesec* zove se zbog toga što je rimska godina počinjala 1. ožujkom. Ide u seriju rimskih numeralnih naziva za mjesec. Upor. *septembar, oktobar, novembar.*

Lit. ARj 2, 329. 334. Kušar, *Rad* 118, 16. 23. *REW*[3] 2498. *DEI* 1223, 1288. Vasmer, *GL* 51.

decipät, *-am se* pf. (Veli otok, Božava, Cres) = *decipâti se* (Vodice, Istra) »1° indebolire, oslabiti, 2° sich schwer verletzen (Cres)«. Upor. krč.-rom. *dezipuot.* Öd sttal. *dicipare* (14. v.) = *discipare* (13. v.) < *dissipare* > mlet. *desipar,* od *dissüpare,* složenica od prefiksa *dis-* i *sapore* »baciti«. Glede *s> c* uspor. *Valceka* (Krk) < *Val secco, cijeć* (v.).

Lit.: Cronia, *ID* 6. *Banali* l, 179. Ribarić, *SDZb 9,* 143. Tentor, *ASPh* 30, 189. *REW*[3] 2684 *DEI* 1226. 1238.

dečetati, *-am* impf. (Cavtat, Zore, ribarski termin) prema impf, *-va-* na *decetãvâti* (Budva) »vaditi ribu iz mreže« = *disčetati* (Mljet: *kad se salpaju mreže iz mora, ako se uhvatilo ribe, onda je treba disčeta).* Od lat. (možda dalm.-rom.) *discettare,* prefiks *dis- i captare,* iterativ od *capere.* Dalmatinski ribarski termin, nije dosada potvrđen na Apeninu.

Lit.: Zore, *Rīb.* 351. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 209.

décidât, *-ãm* pf. (~ *na nešto,* Dubrovnik, Cavtat) »odlučiti se«. Od lat. > tal. učenog *decidersi* (15. v.), od lat. prefiksa *de-* (prema pučkom tal. *di-)* i **cidere,* od *caedere* »sjeći, rezati«. Upor. internacionalno prema njem. *decidiran.*

Lit.: DEI 1224.

deda f (Cres) »Maske, maskierte Person«. [Tentor veže uz ukr. *dítko,* rus. *dítka* »Teufel« što Vasmer veže uz *djed,* kao tabu].

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 189. *Vasmer* l, 353.

dédo m = *deda* = *deda* (Kosmet) »1° sinonim djed, 2° tast, 3.° u dječjem jeziku: mjesec, kao planeta (Kosmet)«. Odatle: pridjev na *-in dedin* (Kosmet). Ovamo zacijelo kao metafora: *dedak* m (Vuk, 18. v., Vojvodina) »sinonim budala« sa sufiksom *-ak* od *luđak* (v.). Toga sufiksa nema u *dedeliti* (Dubrovčani) »ludo govoriti«. Postanjem je onomatopeja iz dječjeg govora, a može biti i posuđeno iz tur. *dede* »Grossvater, Alter«.

Lit.: ARj 2, 330. 331. *Elezović* l, 129.

def m (Kosmet: *udara u* ~) »sinonim: daire (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev *deții* u vezi s *biți* »biti bolestan«. Postoji i komparativ *deflija* (f, narodna pjesma), denominal na *-iti defili* »liječiti«, radna imenica na *-čija defčija* m (Kosmet) »čovjek koji udara u daire za pare« prema f *defčika (ғ < ij)* »žena koja udara u daire za novac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *däf* > perz. *def* > *tef ļ def* »odbacivanje, otiskivanje«, *defli)* iz oblasti muzike i medicine: arb. *def.*

Lit.: ARj 2, 331. *Elezović 2, 506.* Skok, *Slávia* 15,340., br. 163. *GM* 62.

defendžatí, *-ãm* impf. (17. v., Dubrovčani) »braniti«. Od lat. > tal. *defèndere, difèndere* (protivno *offendere),* od prefiksa *de-* > tal. *di-* i nepotvrđenog **fendere.* Ovamo idu i pridjevi na sufiks *-ivus,* poimeničeni u ž. r. *defenziva* f i *ofenziva* s pridjevima na *-ъn* > *-an defenzivan, ofenzivan.* Neobičan je u dubrovačkom romanizmu najprije prijelaz lat. konjugacije *-ere* u našu kategoriju na *-ati,* dok je u drugim primjerima običan prijelaz u kategoriju *-iti: kűrit* < *currere,* zatim promjena *d* u *dž.* To znači da dubrovački romanizam pretpostavlja morfološki prezentski partikularitet lat. *-do* > rom. *-dio.*

Lit.: ARj 2, 33'. *REW*[3] 2517. *DEI* 1295.

deferenza f (asimilacija *i-e* > *e-e,* 17. v.) = *deferèncija* (14. i 16. v., Božava, pravni termin) »rasprava«. Od tal. *differenza* (14.. v.) < lat. *differentia,* prijevod od gr. διαφορά, od kllat. *differre,* kslat. *differrere.* Zamjena *di-de* je venecijaniziranje. Internacionalni pridjev *indiferentan* (negativni prefiks *in-* i' part, prez. *differens)* proširen našim sufiksom *-ъn* > *an, diferentan* (Mljet) »različit«,

Lit.: ARj 2, 331. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNŽ 29,* 206.

degati se, *-am* impf. (18. v., Vuk, Kavanjin, čakavci) »prepirati se«. Apstraktum na *-ьba degba* f »prepirka, rasprava«. Upor. *degmati se.* Ne će biti od gr. δίκη »pravica, pravda« kako se predlaže u *ARj.*

Lit.: ARj 2, 331.

degènek m (narodna pjesma, pripovijetke) = *dendèrek* (Vuk) »udarac štapom po tabanima«. Balkanski turcizam (tur. *degenek)* iz oblasti kazni: bug. *degenék.* Oblik *dendèrek* pretpostavlja umetnuto *n* pred dentalom, **dengenek,* disimilaciju *n-n* > *n-r* i asimilaciju *d-g* > *d-d* pod uplivom *derati.* U stvari je to onomatopeiziranje turcizma.

Lit.: ARj 2, 331. '338. Tomanović, *JF* 17, 213.

deglin m (Belostenec) »mač, nož«. Od njem. *Degen* prema srvnjem. *-lin* < nvnjem. *-lein.*

Lit.: ARj 2, 331.

degmati, *-am* impf. (Lika) »biti, lupati«. Ako je tur. *dog mek* »lupiti«, nejasan je postupak s turskim infinitivnim sufiksom *-mek* > *-mati* jer se taj ne *zadržava* u našim glagolskim turcizmima, nego se nadomještava s gr. *-isati* (v.). Upor. *dênjati,* koji je ekspresivan kao i ovaj, i *depati.*

Lit.: ARj 2, 331. Skok, *Slávia* 15, 340 br. 164.

depredati, *-ãm* pf. (16. i 17. v.) »smetnuti, skinuti s časti«. Od lat. > tal. *degradare* > *digradare* »isto«, prefiks *de-* > *di-* i *gradus* »stepenica« > *grado, grad* (internacionalna riječ). Internacionalno prema njem. na *-frati* < *-ieren degradirati, -gradiram* = (asimilacija *e-a* > *e-e) degredirat* (ŽK) iz graničarskog njemačkog.

Lit:·. ARj 2, 331. *DEI* 1236. 1300.

dêk m (Dubrovnik, Konavli) »izgovor«. Prema Budmaniju može biti postverbal od *dekati* (v.), ali može biti isto što arb. *deg* m »List« < tur. *dekk* »friponnerie«.

Lit.: ARj 2, 332. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 166. GM 63.

dekan, gen. *-äna* m (18. v.) »1° najstariji među kanonicima, 2° glavar fakulteta, 3° glavar crkvenog kotara (slov. *dekan* pored *têhant,* na *-ija tehantija* »njegov teritorij ili čast« preko njem. *Dechant)«,* hrv.-kajk. *arhidekan* (Belostenac) = *vicijašpeš* (ŽK) < *vice* + *archi* + *presbyter* preko madž. *esperest.* Učena riječ od lat. *decanas* > tal. *decano,* stallet., furl, *degàn, deàn* (odatle u Dubrovniku prezime *Dianis); decanus* je obrazovano s pomoću sufiksa *-anus* kao *primānus* od *primus* (v. *prman).*

Lit.: ARj l, 109. 2, 332. *Pleteršnik 2,* 568. *REW** 2496. *DEI* 1221. Sturm, *ČSJK* 6, 57.

dekíka f (narodna pjesma) = *dekîk,* gen. *-ika* pored *dakik* (Kosmet) »sinonimi: čas (v.), trenutak (v.), posuđenica: minuta, sekunda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dakika* od glagola *dakka* »klein schlagen«): arb. *dokiké* pored *dekiká* f, *dekík* = *dakik* m.

Lit.: ARj 2, 333. *Elezović* l, 121. *GM* 59. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 165. *Lokotsch* 466.

dèkret^gen. *-età* m (16. v.), učena riječ u crkvenom značenju »papina odluka, naredba«, danas općenito administrativni termin »ukaz«. Odatle na lat. pridjevski sufiks *-alis,* poimeničeno u m. r. u pl. *dekretali (17.* v.) »papina odluka, crkvena naredba«. Denominál na *-ati dekrètati, -ãm* pf. (18. v.). Od lat. *decretam, dēcrētalis,* srlat. *decretare,* izvedenice lat. part, perf. od *dēcernere,* prefiks *de* i *cernere* »vidjeti, rešetati«.

Lit.: ARj 2, 334. *DEI* 1229.

dekteš m (Lika) »povodac od sindžira (v.) ili gvozda omotan na ular od kajiša«. Budmani sluti tursko podrijetlo.

Lit.: ARj 2, 334.

delet m (16. v., Marulio) »raskoš«, pridjev *deletan* (15. v.), na *-ati delètati* (15. i 16. v.), u našem jeziku denominal. Od lat. *delectare* > tal.-tosk. *dilettare,* odakle internacionalni talijanizam poimeničen part. prez. na *-ante diletant* m (Zagreb i hrvatski gradovi) »1° glumac kome to nije struka, amater, 2° književnik nestručnjak«. Latinizam *delèktati, -am* impf· (17. v., Dubrovnik). Tal. *diletto* je postverbal od *dilettare; de* mjesto tosk. *di* upućuje na sjevernu Italiju j *delectare* je iterativ od *dēlicere,* prefiks *de-* i *lacere* »primamljivati«. Upor. arb. *dhelatar.*

Lit.: ARj 2, 334. *DEI* 1303. *GM* 84.

dèli, indeklinabilni pridjev kao epitet za *alku* i kad dolazi pred lično muško ili žensko muslimansko ili kršćansko ime (npr. *deli Asian-beg, deli Magdalena)* ili prezime (npr. *Deli Šimunović,* 16. v., danas haplologijom *Delešinović,* ŽK) = *delija* m (Vuk, 16. v.) = *delija* (Kosmet) »1° lako oboružan konjanik, 2° vezírov vojnik, 3° junak«. Odatle: pridjevi na *-in* i *-ski dèlijin, dèlijínskí > deUjski;* apstraktum na *-luk deliluk* (Vuk) »ponositost, oholost«ı hipokorističke izvedenice na *-ko, -konja délko* i *delkonja* m »1° sila, Ijudetina, 2° ugič (v.)«; složenice *delibaşa* m (Vuk) »koji zapovijeda delijama, rodu lake konjice u turskoj vojsci koja je služila kao prethodnica i kao vod puta i koja je činila hordu oblasnog vezira«; odatle pridjev na *-in delibaşın,* poimeničenje na *-ica delibašinica* f »njegova žena«; *delikanlija* m »momak«, od turske izvedenice na *-li* od *delikan* »luda krv« (prema ovom turcizmu obrazovana je naša riječ *velikan,* gen. *-dna,* v.): *deliustavci,* gen. *deliustavaka* pl. m. (Vuk) »treći dan po krsnom imenu« (v. *ustavci);* u toponimiji *Delibiate* (Vojvodina); denominai na -ati *dèlijati se* »hvaliti se«, odatle radna imenica na *-as delijaš* m (Kačić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *deli* »verrückt, wild, tapfer« < ar. *delil* »lud«; *delikanlı* »jeune homme«) iz oblasti vojništva: rum. *deliu* »mutig, wohlgebaut«, bug. *deli, delibaşa, delikanlija,* cine. *deli,* ngr. prezimena tipa *Delijánis* »hrabri Ivo«.

Lit.: ARj 2, 334. 336. *Mladenov* 124. *Lokotsch* 506. *Deny* 339. Skok, *Slávia* 15, 341, br. 167. *Elezović 2,* 505. *Pascu 2,* 130., br. 412. *Miklošič* 40. *SEW l,* 183. Lalevič, *NJ l,* 172.

delikat (Perast) = *delikat* (Božava), (sa zamjenom sufiksa *-at* koji se osjeća kao naš nastavak participa perf. pas. na *-t* drugim našim sufiksom part. perf. pas. na *-an;* rijedak slučaj u italijanizmima) <tó/z£a« (Dubrovcani) = *dìlikan* (17. v., Dubrovnik) »mekahan, slab, nježan, izabran«. Od tal. *delicato/dilicato,* mlet. *delicao* < lat. *dēlicātus,* obrazovano od prefiksa *de-* i iste glagolske osnove od koje je i *delet* (v., *licere* < *lacere* »primamljivati«) s pomoću sufiksa *-ātus.* Kao internacionalan pridjev dobiva kod nas opći pridjevski sufiks *-ьn* > *-an delikatan* (tako danas općenito; već kod Obradovića).

Lit.: ARj 2, 336. 397. Budmani, *Rad* 65, 166. Cronia, *ID 6. DEI* 1240. *REW*[3] 2538.

dèlubija f (Dubrovnik, Potomje) »pljuštaviia kiše, prolom oblaka«. Poluučena riječ od tal. *diluvio* m (14. v.) »inondazione pluviale« < lat. *diluvium* (od *dīluere,* prefiks *de- i luere — lavare).* Femininum se objašnjava kao lat. n. pl. Glede *di-* > *de-* upór. fr. *déluge* »potop« i *deferenca.* Glede *vt-* > *b* upór. u Bergamu *lubiąc* »divoratore«. Ovamo ide možda kao termin našeg krša (krasa) *dulibaįdo-* f »1° krška (kraška) uvala, 2° veća ponikva i slijepa dolina koja se nalazi pod gustom šumom, pa je stoga mračna i veoma ograničena vidika a usto teško pristupačna, 3° velika dolina u divoseoskom Velebitu, 4° kod Ličkog Liješća ime šume, gora (oronium) i 5° selo (toponim), 6° prezime: *Duliba, Dulibić«.* I taj se oblik može objasniti lat. n. pl. kao *delubija.* Glede grupe *vt* > *bi* upor. *Olib* < *alluvium, odalibati.* Metateza *i-u* > *u-i* nastala je možda prema *dubok.* Na Sardiniji, u Bergamu i Piemontu *diluviare* je dobilo metaforicko značenje proždrljivosti, u *duliba* kao i u *Olib* odnosi se na rad voda, kiše itd. Za *dulibaldo-* v. i *do*[1].

Lit.: ARj 2, 883. Dugački, *HE* 5, 421. *REW*[3] 2643. Zore, *Tuđ. 1. DEI* 1304.

dèmbel m (Vuk) = *dembêl* pored *denbêl,* fém. *dembêla* (Kosmet, ovdje imenica i pridjev) = *délben* (narodna pripovijetka, metateza *m-l* > *l-ŋ)* »čovjek trom, lenjiv«.Odatle denominal na gr. *-isati: dembelisati*ᵢ (Vuk) i na *-ija dembelija* f. Balkanski turcizam (tur. *tenbel')* iz oblasti moralnog života: rum. *tembel,* bug. *dembél(irì),* ngr. ντεμ,πέλις, arb. *dérnél* (Skadar).

Lit.: ARj 2, 334. 336. *Lokotsch* 2064. *Elezović* l, 130. *GM* 63. Korsch, *ASPh* 9, 673. *GM* 63.

deme, gen. *-eta* n (Vuk) »sinonim: naramak (v.), svežanj, snop, breme« uz *démet* (BiH) [< tur. *demet* »snop, buket«].

Lit.: ARj 2, 336. *Škđljić** 211.

demek, prilog (Makedonija; govore ljudi koji ne znaju turski) »to jest, naime«. Balkanski turcizam (tur. *dernek olur ki)* iz oblasti priloga: cine. *demeç* »c'est-à-dire«.

Lit.: Pascu 2, 130., br. 407.

deminjati, *-ãm* pf. (Lika) »ostaviti s nepomnjom na takovu mjestu da se ne može više naći«. Budmani pomišlja na tal. učeno *diminuire* < lat. *diminuere* (odakle je gramatički termin, *deminutiv* pridjev na *-īvus* od part. perf. *deminutus),* ali se tom supozicijom ne objašnjava ni konjugációm tip *-ati* < tal. *-ire,* niti značenje.

Lit.: ARj 2, 336.

dèmir m »sinonim: željezo, gvožde«, samo kao epitet uz *pendžer* (u narodnoj pjesmi se odvaja sa *se: na demir se pendžer naslonio,* Vuk *3,* 227), može se ispustiti, i na -ft' *demirli kapija* (v.); složenica: *dèmir-trava* f (Niš), koja se zove i *očobajka* (v.). Odatle: radna imenica na *-džija demlrdžija* m (Kosmet) »kovač, gvoždar«. Također muslimansko lično ime *Demir* (Kosmet), odatle toponim na *-ovac Dèmirovac* (selo, Bosna) i složenica *Demir-kapija* (toponim u Vučitrnu). Upor. starije složeno ime *Timur Leng* > *Tamerlan* u Evropi. Balkanski turcizam (tur. *demir)* iz oblasti kovina: bug. *demir.* U hrv.-srp. je *demir* samo pjesnički epitet koji nije uspio potisnuti *željezo* i *gvožde.*

Lit.: ARj 2, 337. *Elezović* l, 130. *Mladenov* 124. *Lokotsch* 508.

démon m (14. v.), s pridjevom na *-bsk demonski, demun* (16. v.) > *demunski,* »zao duh«. Od lat. *daemon (2.* v.) < gr. δαίμων, gen. -όνος > tal. *dèmone,* internacionalna učena riječ.

Lit.: ARj 2, 337. *DEI* 1245.

dënak, gen. *dênka* m (Mikalja, Bella, Stulić) = *dênjak,* gen. *dênjka* (Vuk; Kosmet pored *đenjek,* gen. *dênjka)* »sinonim: tovar, bala trgovačke robe,'zavežljaj (v.), svežanj (v.), smotak (v.)«. Odatle: deminutiv na *-ič denčić,* pridjev na *-ьn dečan (~a roba).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *teng(e)ldenk(c)* »poids, petite mesure, quart de drachme, Ballen«) : rum. *tenghiu,* bug. *denk,* pl. *denkove,* arb. *denk-gu* »Garbe, Band, Ballen« cine. *tenghe* »quart de drachme«, ngr. τέγγι. Upor. *tek* (v.).

Lit.: ARj 2, 337-8. *Elezović* l, 131. *Pascu 2,* 169., br. 1061. *Tiktin* 1577. *GM* 63.

denigati, *-am* pf. (Marulić) »ne dati«. Od lat. > tal. *denegare, dinegare,* učena riječ, prefiks *de* i *negare* »nijekati«.

Lit.: ARj 2, 338. *DEI* 1248, 1309.

dèntijera f (Dubrovnik, Cavtat) »umjetno zubalo«. Od tal. *dentiera,* izvedenica s pomoću fr. *-ière* > tal. *-iera* < lat. *-aria* od lat. *dens,* gen. *-tis* »zub«.

Lit.: DEI 1250. *REW*[3] 2556.

denuncìjati, *-ãm* pf. (14. v., Krčki statut) »tužiti«, danas općenito prema njem *-ieren* > *-irati denuncirati, -nuntirăm* pf. »prijaviti«. Postverbal *denuncila* f (14. v.) »tužba« = (disimilacija *n-n* > *n-l') dèluncija* f (Dubrovnik, Zore). Od lat. > tal. *dēnuntiāre* (prefiks *de* i *nuntiare,* denominal od' *nuntius),* učena riječ.

Lit.: ARj 2, 338. *DEI* 1251.

dènjati[1]**, se,** *-am* impf. (Perast, Boka, Krtole, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Božava, Kućište, Šibenik) »(u)dostojati se« (prevedenica). Pridjev na tal. -oίo < lat. *osus: dènjõz* (Šibenik, Kućište) »koji hoće nešto da učini«. Postverbal. s tal. prefiksom *des-* < lat. *-dis dezdenj* m (16. v.) »preziranje, nemarenje« od impf, na *-va- dezdenjavati, -ãm* »ljutiti se«. Od tal. *degnare* < lat. *dignare,* denominai od pridjeva *dignus, disdegnare* < vlat. *disdignare* mjesto kllat. *dēdignari.* Upor. arb. *denjoj* »würdige«, *denj* (Skadar). Internacionalni apstraktum na lat. *-tate* > *-tet dignitet* m »dostojanstvo«.

Lit.: ARj 2, 338. 368. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 2639. *DEI* 1235, 1334.

dènjati[2]**,** *denjām* impf. (Dalmacija, Podgora /-?/, Pavlinović) (fe-) »koga mlatiti šakom«. Ekspresivan glagol koji nije dovoljno utvrđen u narodnom govoru. Upor. *degmati* i *depati* (v.).

Lit.: ARj 2, 338.

dènjiz m (narodna pjesma) »sinonim: more«. U narodnom govoru nije potvrđeno. Upor. bug. složenicu *denizkadaif* m »lišaj«. Od ar. *deniz* > tur. *denis* istog značenja.

Lit.: ARj 2, 338. *Mladenov 124.*

dépati, *dêpam* impf. (Dubrovnik) prema pf. *dêpnuti, -něm* (Vuk) *(po-, z-)* pored *depili, -гm* (Vuk) »biti, tući, udariti, lupiti«. Pf. *podépati, pòdepām* (Dubrovnik) »pogaziti«; *zdě-lati se* metafora je »odebljati, ogojiti se«. To značenje ima pejorativni pridjev ž. r. *d'êpna f* (Vuk, Dubrovnik) »zdrava i debela djevoj-čura ili ženturina«, pridjev na *-ost depnast = depna,* s prefiksom í- *zdepast = zdepnast* (Vuk), *zđenkast* (Vuk, Boka). Nejasna je va-rijanta *snepast* (Brač) »čovjek malen, a preko mjere tust«. Upor *dežmekast* (Lika) »malena i debela stasa«. Upor. za takov semantički razvitak *nalupati se* »najesti se«. U Lepetanama (Boka Kotorska) *k* mjesto *p děkoti, děkām (na-, iz-}* »lupati«; *zdêknuti, -nem* (Dubrovnik) »1° udarcem odbaciti neki manji predmet, 2° krepieren«. Te izmjene u suglasniku dokazuju da se glagol osjećao kao ekspresivan, onomato-pejski. Upor. još moguće veze s ekspresiv-nim glagolima *degmati* (v.) i *denjati* (v.) koji su također semantički zajedno vezani. Pred-laže se prasrodstvo s gr. δέψω »knete, walke«, arm. *top'el* »schlagen«, ie. *dept-* »stampfen, stossen, kneten«.

Lit.: ARj 2, 338. 10, 224. *BI 2,* 835. To-manović, *JF* 17, 208. Pedersen, *KZ* 36. 323. 38, 342. *WP* l, 786. *Petersson, KZ* 47, 285. Loewenthal, *KZ* 37, 389.

depozit m (15.—17. v., i danas kao sudski termin) »ostava«. Učena riječ. Od lat. *depo-situm* (poimeničen part. perf. od *deponere,* prefiks *de* i *panere* »postaviti«) > tal. *deposito;* lat. *depostum* nalazi se u fr. *dépôt* koje se kao internacionalni francuzizam uporebljava i kod nas kao bankarski termin. Odatle i amerikanizam *dipa* (ŽK) »stanica, kolodvor«, riječ koju donesoše ljudi što iđahu na rad u USA. Ovamo ide još apstraktum na *-}o dispoziciōnī* (17. i 18. v.) = (danas običnije na *-ičija* < lat. *-itio) dispozicija,* pridjev na *-ivus* proširena na *-ьn dispozitivan, propozicija, prepozidja.*

Lit.: ARj 2, 339. 415. *DEI* 1253.

depsti, *debem* impf. (Srbija: Vranje, Les-kovac i okolica) »vrebati, pružiti«. Potvrđeno samo u prezentu. Ne zna se afektivna vrijed-nost. Nije zrelo za etimologiju.

Lit.: ARj 2, 339.

deputāt, gen. *-ata* m (18. v.) »poslanik« = (prema njem. *Deputierter* sa zamjenom njem. dočetka *-ter > -ьc) deputirac,* gen. *-irca* (18. v.). Poimeničen part. ' perf. na *-atus deputatus* »izabran« od *deputare* [> tal. *de-putato},* prefiks *de-* i *putare* »odrezati, cijepiti«. Odatle apstraktum na *-io,* gen. *-ionis > -atio > -adja deputacija* f »delegacija«. Učene riječi.

Lit.: ARj 2, 339. *DEI* 1254.

der m (Perast) = *dêro* (Rab) = (sa rom. dvoglasom *ie) dér* (Crmnica, Budva, Ljubiša, Tivat, Prčanj) »1° vapnena zemlja žute boje, ledina, ni kam ni zemlja (mrvi se, *đer* se ore; ima šikare; nije plodna; u njemu bude mas-lina); 2° toponim«. Augmentativ na *-ina đeričina* (Dubrovnik) = *đerma* (Prčanj). Odatle možda na *-oca Derača* (lokalitet, Bogdašić). U srednjovjekovnim listinama *derrus, derrum, darrus.* Sa dvoglasom *e > ia dâra* (Sutomore). U Budvi se razlikuje *der* i *pentâl,* u Prčanju *deru* je slično *zêg,* samo taj ljući. Jednu strminu od *dera* zovu u Prčanju *Prljăga.* Prema Alessiu predilirska je riječ *darrąderra,* srodna sa *terra, tellus,* prema Skoku ilirsko **darno\ derno,* arb. *djerrë* (Gege) »Brach«, *djerr,-i* »Brach, Brachacker«.

Lit.: ARj 3, 4. Kušar, *Rad* 118, 22. *ASPh 2,* 582. Skok, *ZRPh* 54, 459. Alessio, *REB* 3, 249-251. *DEI* 1258. Petković, JF 17, 289.

dera f (Novi Marof, hrv.-kajk., i slov. *dera* »Dörrboden«) »sinonim: tlaka, robota«. Iz srvnjem. *derre,* u koruško-njem. *dar.*

Lit.: ARj 2, 339. *SEW* l, 184. Štrekelj, *ASPh* 14, 521. *Pleteršnik* l, 132.

derbedenica m (Vuk, s disimilacijom *r-r > r-n) = derbèderina* m (s augmentativnim su-fiksom, narodna pjesma) »sinonimi: skitač, skit-nica«. Od tur. *derbeder* »prosjak, skitač«.

Lit. : ARj 2, 342.

deredža f (Bosna i Hercegodina) = *dered&a* (Kosmet) »štěpen, stanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *deredze)* iz oblasti turske uprave: bug. *deredze* n. Zamjena dočet-nog *-e > -a* je kao u *časa* (v.).

Lit.: Elezović 2, 506. *Mladenov* 125.

dèreglja f = *dereglija* (Vuk) »veliki ča-mac«. Od madž. *dereglye,* odakle su i drugi nazivi za splavi na rijekama kao *kerep* (v.), *komp* (v.). Ova se madžarska riječ nalazi i u slovačkom i u českomoravskom. Stoji zacijelo u vezi s plovidbom na Dunavu. Etimologijski nije objašnjena. Pomišlja se na tursku izve-denicu na *-li: dirãkli* (se. *gami > demija,^).* Bila bi prema tome identična s *dirèklija* (v.), koja ima sasvim drugo značenje.

Lit.: ARj 2, 342. *Gombocz - Melich* 1321.

dereš m (Posavina, Hrvatsko Primorje, Me-dumurje) »konj bijel a malo ridasi«. Odatle na *-ka dereška* f. Od madž. izvedenice *deres,* od ugrofmske riječi *der* »pruina« s pomoću sufiksa *-es* (upór. *bíruš),* a nalazi se još kao posuđenica u rumunjskom, ukrajinskom i slo-vačkom. Od iste madžarske riječi je i *děrež* m (Vuk, Srijem) »klupa pri kojoj je privezan onaj kojemu se daju batine«. I ta se nalazi u slovenskom, njemačkom, prikarpatsko-ruskom, slovačkom i rumunjskom.

Lit.: ARj 2, 342. *Gombocz — Melich* 1316. 1324-1325.

dereza f (Šulek) = *derezga* (Šulek) »divlji peršun (v.)«. Prvi oblik nalazi se i u drugim slavenskim jezicima, kao rus. *derezá* »galium aparine«.

Lit.: ARj 2, 342. *Vasmer* l, 342.

derman, gen. *-ana* m »lijek« = *derman,* gen. *-âna* (Kosmet) m »izlaz, spas«. Balkanski tur-cizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *derman* »rješenje, lijek, snaga, sposobnost«) iz oblasti medicine: arb. *derman* m »Heilmittel«. U *ARj* nije dobro protumačeno značenje riječi.

Lit.: ARj 2, 344. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 171. *Elezović* l, 131. *GM* 64.

dernek m (Vuk, Bosna i Hercegovina, Dubrovnik, Čilipi) = *dernek,* gen. *derneka* (Kosmet) = *drnek* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »1° sinonimi: sajam (v.), vašar (v.), 2° kao mamurluk i nesposobnost za rad (Kosmet)«. Odatle na *-usa drnekuša* f »vinova loza crnog grožđa (Dalmacija)«. Od tur. *dernek* »veselje, svadba, pirovanje, igranka, lum-peraj«.

Lit.: ARj 2, 344. 785. *Elezović* l, 131.

dërt m (Vuk, 18. v., Kosmet, Bosna i Hercegovina) = *dna* f (jedanput, 18. v.; nije potvrđeno u narodnom govoru) »sinonimi : mu-ka, nevolja, briga, jadi«. Odatle: indeklinabilni pridjevi na *-li dertli,* koji može imati komparativ *dertlji,* na *-ьn drtan, -tna* (Martié, Pavlinović, Dalmacija), možda određeni *dèrni* (Vuk) »ne-srećan, jadan« (taj posljednji može biti i Tinakrštavanje hrv. pridjeva od *drijeti,* v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dard,* istog ie. korijena kao naše *derati* > tur. *dert')* iz oblasti osjećaja (tip *sevdah): bug. derd* pored *dert,* arb. *dert-di* »Schmerz«. Odatle još složenica *muladert* i denominali na *-ovati dertovăt, -ujem* (Kosmet) i na *-iti ràzdertiti se, -im* pf. »sinonimi: raskariti se (v.)ị zabr-nuti se«.

Lit.: ARj 2, 344. 794. 7, 132. *Elezović* l, 132. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 173. *GM* 64 *Miklošič* 42. *SEW* l, 185.

dervéčiti se (Vuk) pored pf. *odervěčiti se, odervēčīm* »nagnuti se na) stranu« f= *odevré-čiti* se, BiH]. Isto znači *odervéljiti se, odèr-vēljīm* (Vuk). Taj nije potvrđen bez prefiksa. [< tur. *devrik* »prevješen, prevaljen«].

Lit.: ARj 8, 578. *Školjić*[1] 498.

dērven, gen. *-ēna* pored *dêrven* m (Kosmet) »1° vazdušnoj struji izloženo m,esto, 2° sino-nim: klisura (v.)«. Toponim *Dementa* f (Bosna, femininum prema *klisura).* Balkanski turci-zam perzijskog podrijetla (perz. složenica *der* »vrata«, u prasrodstvu s *dvor,* v., *bend* od inf. *benden* »zatvoriti, upór. *Na Bendbaši,* Sarajevo; svezati« > tur. narodsko *dervent* »tjesnac, ždrijelo«): bug. *dervént,* arb. *derven* »Engpass« *(-t* otpalo jer se identificiralo s padežnim nastavkom, odatle *derven* u Kos-metu).

Lit.: ARj 2, 344, *Ekzovič* l, 131. GM 64. *Mladenov* 125. *Vasmer l,* 340.

derviš[1], gen. *-iša* m (Vuk, 15. v.) = *derviš* (Kosmet) »muslimanski redovnik, kao ka-ludjer, fratar«. Odatle: pridjev na *-ski dervīškī* (Vuk), augmentativ na *-ina dervisina* m (Vuk). Nalazi se i u toponomastici. Balkanski turci-zam perzijskog podrijetla (perz. *dervēš* »pro-sjak« > tur. narodski *derviș)* iz oblasti musli-manske religije: bug. *derviš(in), cine. dirvîș,* ngr. ντερβίσης/δερ-.

Lit. : ARj 2, 345. *Elezović 2,* 506. *Mladenov* 125. *Pascu 2,* 131,. br. 418.

derviš[2], gen. *-iša* m (Vuk) »šiljak od gvozda kod čizmara, opančara, ćurčija«. Od tur. *direvịị.*

Lit.: ARj 2, 344.

desen j ati, -дая pf. (17. v.) »naumiti, izu-miti«. Postverbal *desenj* »namjera«. Impf. *disenjávati, -senjāvām* (Potomje) »crtati«; *(na)-sinjăti* (ŽK) »nišaniti, ciljati«. Od lat. *designare* (prefiks *de* i *signare* od *signum)* > tal. učeno *designare* »indicare« i *disegnare,* postverbal *disegno* »progetto«. Internacionalno prema njem. *-ieren > -iratì designirati, -signiram.* Preko njem. *segnen* (< lat. *signare} > žegnjati* (ŽK) samo u formuli *bog žegnja(j)* »bog blagoslovi« koja se kaže kad tko sretne ljude pri ručku.

Lit.: ARj 2, 348. *REW*[3] 2596. *DEI* 1260.

deset (Vuk) »10«, baltoslavenski i sveslavenski glavni brojnik, iz praslavenskog doba, indeklinabilan danas u književnom i saobraćajnom jeziku koji se na njemu osniva. Nekada se deklinirao kao imenica deklinacije *i,* tako u stcslav. Bio je prema tome apstraktum po toj deklinaciji i odgovarao po značenju gr. δεκάς, -άδος koja je riječ postala internacionalna: *dekáda f.* To je bilo i prvobitno značenje: *deset* je značilo »prva dekada«. Danas se može deklinirati samo u narječjima, upor. *desetim ljudem* (ŽK) »desetorici ljudi«. Izvedenice su: na *-ák desetak,* gen. *-âka* m (ŽK) »1° kabao koji sadrži deset polica, 2° razna druga značenja«, na *-aia desetača* f (Boka), na *-ačka* i *-akinja desetāčka* f = *desetakinja í* »bačva«, na *-ica desetica* f (Mostar) »banka od deset kruna«, na *-ina* i *-inja desetina* f (Vuk, i u drugim slavenskim jezicima) »1° deseti dio, 2° decima« = *desètinja,* odavde na *-ak* i *-čar desètinjāk* m = *desečār,* gen. *-ára* (Vuk, 14. i 15. v., Crna Gora) »1° onaj koji kupi desetinu, 2° koji zapovijeda 10 vojnika«, na *-nik desetnik* (i u drugim slavenskim jezicima) »u novije vrijeme kod nekadanjeg hrvatskog domobranstva za *kaplar* < tal. *caporale,* njem. *Korporal*«, na *-ríjak desètnjāk* O'edanput, 18. v.), na *-ar desetar,* gen. *-ára* m »isto što *desečār«;* na *-ъЂa desetka* f (18. v.) = *desetka* (Kosmet) »karta, tramvaj broj 10«. Pridjevi na *-w* od *desetak,* gen. *desetka* u određenom vidu: *desečani* (Vuk, glede *-cani* upor. *desečār* i *devečanī,* odavde c i u *desečār)* »u koga je deset dijelova ili stvari« i *deseti,* koji je sveslavenski, na *-erḷ-or deseter* = *desetar.* Odatle složeni pridjev *deseteròstruk,* poimeničenfa na *-ica desetericaj -èrica* f = sr. r. *desetero,* denominal pf. *razdeseteriti* »razdijeliti na 10 dijelova« pored impf. *razdeseterivati.* Pridjev *deseti* poimeničuje se *s-bk: desetak,* gen. *-tka* m. Odatle denominál na *-ovati: desetkovati, -ujem* i (od *desetina) desetinovati* te na *-iti,* odatle pf. *razdesétiti, razdèsetím.*

Druga dekada označuje se u stcslav. sintagmom *ieaьnъ na desete* (lök. sing.), *dva na desete* i tako sve do *devetnaest.* Ta sintagma stegnuta je danas u jednu riječ zbog brzine potrebne pri brojenju, i to tako da su ispušteni suglasnik *d* i samoglas *e: jedanaest, dvanaest, petnaest, šesnaest, sedamnaest, osamnaest, devetnaest.* U narječjima nastaje suglasnik *j* iz drugog dijela silaznog diftonga *ae* > *aj: jedinâjst* (ŽK) itd. U ostalim dekadama do šio ne gubi se ništa u književnom i saobraćajnom, jeziku koji se na njemu osniva: *dvadeset, trideset* itd. do *devedeset; deset* u ovoj složenici je stari genitiv plurala deklinacije na *-i.* Odatle je prenijet gubitak dočetnog *-e* i u sintagmu *jedmt na desete.* U narječjima ima i ovdje kraćenja. Ispušta se *d,* ali se ne ispušta *e : dvăjset* prema *trideset, pedeset* itd. (ŽK). Prema tome staroslavenski dekadski sistem brojenja očuvao se do danas za razliku od Kelta kojih se vigezimalni sistem djelomice očuvao u francuskom (80 = *quatre vingts).* Oba sistema potječu od brojeva prstiju. Broj prstiju na ruci odgovara dekadskom sistemu, a broj svih prstiju na raci i na nozi vigezimalnom. To mišljenje potvrđuje i etimologija.

U brojniku *deset* suglasnik *s* nastao je iz ie. *k* > *s,* a *e* iz palatalnog nazala *ę* (stcslav. *desįtb,* rus. *désjatb,* polj. *dziesięć)* < ie. *m.* Dočetno -ío je isti sufiks koji npr. i u *vlast* f. Tako je i u baltičkoj grupi: stlit. *dešimtis,* danas *dešimt* = arb. *dhjetë* = u sanskr. *đacatiš,* gr. δεκάς »dekada«, dok je taj brojnik u lat. *decern,* gr. δέκα, sanskr. *daca,* avesti *dąsa,* njem. *zehn,* bez sufiksa za apstrakta. Ie. oblik *dekm* je prema tumačenju komparatista složenica koja u prvom dijelu *de-* sadrži brojnik *dva,* a u drugom *km* riječ srodnu s njem. *Hand* »ruka«. Prema ovom tumačenju brojnik je značio »dva maha rukom«. Rumunji posudiše od Slavena u potpunosti dekadski sistem. Njihovi brojevi *unsprezece* itd. tačno odgovaraju stcslav. sintagmi *jedtnt na desete, patruzeci* opet tačno *četyre desętb.*

Lit.: ARj 2, 348. 351. *Miklošič* 43. *SEW* l, 187. *Bruckner* 110. *Vasmer* 346. *Trautmann* 53. *Mladenov* 125. *Elezović* l, 132. *GM* 86. *Boisacq** 172. Meillet, *BSLP* 29, 29-37. *RSl* 3,166. Iljinski, *AŞPh* 34, 5-6. Sturtevant, *AJPh* 48, 247. i sl. Ćorović, *ASPh* 29, 509.

desiježa f (samo kod Menčetića, u stihovima: *nu Hepe nje kosi į pomisli malo svaki desiježom* (var. lectio *s desižom) kë nosi / za gizdu vas žitak)* poklapa se sa tal. *desìo / disio* (16. v.) »desiderio« kao i sa učenom *desidia* (14.-16. v.) < lat. *desidia* »piacere, pigrizia«, **dēsēdium,* od *sedere.*

Lit.: ARj 2, 354-5. Skok, *PPP* 18, 297. *REW*[3] 2590. *DEI* 1260. 1261.

desiti se, *desim* (Vuk, *do-* u narodnoj pjesmi, *za-)* = *desit se* pored *desìi* (Kosmet) »dogoditi se, nalaziti se negdje, sresti, nabasati« s prefiksom *vъ-* > *u-:* pf. *udènti (se)* »urediti, ugoditi« prema iteratīvu *udešavati, udèsāvām,* koji sadrži dva infiksa *-a-* i *-vaša š* iz prezenta, stcslav. *dešg,* unijetim analogijskim putom i u inf., odatle part. perf.

pas. *udēšen* pored *ùdesan* »u redu, dobro udešen, prikladan, zgodan«. Isto važi i za impf, od *desiti se dešavati se* »događati se« kao i *naudešavati se, -am* »sinonim: naurеđivati se«. Odatle: postverbal *des m.* »sinonim: sreća, fatum«. Taj je danas općenit u književnom jeziku samo s prefiksom *u-* istog značenja kao u *ubog* (v.): *udes* m (prema Vuku u jugozapadnim krajevima) »fatum«, odatle pridjev na *-ьn ùdesan* (južnozapad) »nesrećan«, *neùdesan* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »nesretan, nezgodan, dosadan«. Ali bi mogao biti i prefiks *ъ-* ako se misli na Parkę koje predeći niti udešavaju sudbinu ljudi. Pridjev na *-ьnъ* od postverbala *des* u određenom vidu *desni* »fatalan« pozna samo Kavanjin. Taj se nije mogao održati zbog homonimije s *desni* »dexter«. Osnova igra veliku ulogu i u antroponimiji: *Desa* hipokoristik od *Desanka, Desivoj, Desinar, Desislav, Desirad,* hipokoristik *Desiša,* u toponimu *Desivojce* (Kosmet, 1764.). Glagol je uglavnom samo južnoslavenske kreacije. Od drugih slavenskih jezika samó u stčeš. *podesiti'l'udesiti,* u rus. je samo u rus.-stcslav. tekstovima. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Upor. arb. *ndich* »befinde mich« < ie. *dek* + *-sko, ndesh* »susretam«. Osnova je ista koja i u *dêsan* (neodređeni m pridjeva dolazi samo uz *put* i *dol),* određeni *desni, desna* (Vuk ga postavlja na prvo mjesto) »dexter« = *desni* (Kosmet), poimeničena s *-ica'desnica* (13. v., također prezime; također u drugim slavenskim jezicima). Riječ *desnica* igra ulogu u folkloru, znak je sreće, desnicom se daje vjera i pozdrav od najstarijih vremena; *desna* je najvještija u radu. Protivno je *lijevi* (v.). Korijen može biti srodan i s brojem *deset* (v.) jer obje ruke imaju *deset* prsti. Riječ je slavenska iz praslavenskog doba, baltoslavenska i ie. Odatle: prilog *desno, nadesno.* Pridjev je poimeničen sa *-jak dešnjak,* gen. *-aka* m (Vuk) = *dešnjak,* gen. *-âka* (Kosmet) »1° vo ili konj iz sprege koji se hvata s desne strane, 2° alat kojemu je ime ženskoga roda kao bradva, 3° marijas ili petka na kojem Bogorodica drži Krista na desnoj strani (Lika)«, na *-jaka dešnjaka* f »kokoš kojoj je uhor na desnoj strani«, na *-jakinja dešnjakinja* (Lika) »novac dešnjak«. Složenice: *desnòruk* (protivno od *ljevoruk)* (Stulić, Jambrešić). U toponimiji Porfirogenetov *Desnik* (Dalmacija). U baltičkoj grupi: lit. *dešinas* »desni«, *dešine* »desnica«, u sanskr. *dakšiņas* »desni, valjan« i avesti *dašina* »desni«. Pridjev je izveden od ie. osnove *dek-* »uzeti rukom, primiti, pozdraviti, sve radnje koje se obavljaju rukom«, s pomoću općeg pridjevnog sufiksa *-inu,* dok je formant *-n* došao neposredno na suglasničku osnovu u slavenskim jezicima: *dehn-* > **desn-,* tako da je *a* < *ь* umetnut u suglasničkoj grupi *sn* u dočetku. U stcslav. postoji *t* mjesto formantą *n: desti,* odatle sa sufiksom *-ьn* slov. *desten.* Upor. arb. *djathtë* i lat. dexter.

Lit.: ARj 2, 345. 355. 356. 359. 792. 8, 106 *BI 2,* 622. 767. *Elezović* l, 132. *Miklošič* 43 *SEW* 187. *Vasmer* 345-246. Mladenov, *Slávia 'I,* 744. *Trautmann* 53. *WP* l, 783-784. Joki, *Studien* 60-61. *Boisacq*[3] 172-173. 177. 521 — 522. Meringer, *IF* 17, 159. i si. Bulat, *JF 5,* 143. Brückner, *KZ 46,* 211. *NJ* l, 245-246. Hirt, *IF* 31, 4. 14. Brugmann, *IF* 24, 74. Rešetar, *ASPh* 36, 547. Rozwadowski, *RSI 2,* 111. *GM* 69. Ramovš, *ČSJK* 3, 43-45. Güntert, *IF* 27, 1. i sl.

desküriti, *-im* impf. (Molat) »razgovarati« = *diskurit* (Dubrovnik, Cavtat) pored *diskdrat, -am.* Od tal. *discorrere* < lat. *discurrére* (prefiks *dis-* i *currere).* Odatle poimeničen part. perf. *discursus* > tal. *discorso* > *diskoras,* gen. *diskōrsa* (Dubrovnik, Cavtat) »razgovor«.

*Lit.: REW** 2663. *DEI* 1332.

desni, gen. *-desni* (Vuk, 16. v., f. pl. po deklinaciji i) = *desna* f (18. v., po deklinaciji *a,* Dalmacija) = *desii,* gen. *desii* (Vuk, Crna Gora, za *-sli* > *-šli* upor. *šljiva,* v.) = *dlesna,* gen. *dlesne* (dva pisca čakavca, Korizmenjak, Mihelanđelo; nije potvrđeno u današnjem govoru, upor. slov. *dlésna)* »gingiva«. Oblik *desii* se može tumačiti na dva načina: disimilacijom dentala *d-n* > *d-l,* drugim sufiksom *-slo* mjesto *-sna* (to je manje vjerojatno jer riječ ne znači oruđe). I ta disimilacija *izazvana* je kao i čakavski i slovenski oblik s umetnutim / izbjegavanjem homonimije s *desni* (v.). Upor. i polj. *dziąsło.* Vokal *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę* (struś, *djasná,* pełj. *dziano,* u narječjima *dziąsna).* Sveslavenska riječ iz praslavenskog **dęsn-.* Sadrži pridjevsku izvedenicu obrazovanu s pomoću -sufiksa *-sna* od osnove *de-* koja se nalazi u lit. *dantis* = lat. *dens,* gen. *demis,* polj. *dzięgna* < ie. korijena *dent-* »zub« koja je kod nas očuvana samo u korijenu **ed* > *jesti* (v.). Značila je dakle prvobitno »zubno meso koje igra kod jela važnu ulogu«.

Lit.: ARj 2, 355. 472. *Miklošič* 43. *SEW Ï,* 190. *Brückner* 108. *Vasmer* 345. *WP* \, 120. Mikkola, *RSl* l, 19. Schwyzer, *KZ* 57,259.

despaužen, u pismu vladike crnogorskog u rečenici: *manastiri... despauzeni od plaćenika* (1770), od pf. *despaužiti, -im* koji nije potvđen. Značenje nije utvrđeno, ali se čini da

znači »pokrasti, oplijeniti«. Zbog toga Budmani misli da bi moglo biti tal. *dispogliare* < lat. *despoliare* od *spolium,* mlet. *despogiar.* Time se ne objašnjava dvoglas *au* niti tip konjugacije. Talijanski glagoli na *-are* idu redovno u klasu *-ati.* Možda je hiperkorektan oblik mjesto **despožan.*

Lit.: ARj 2, 357. *REW** 2602. *DEI 1349.*

desperati, *-am* pf. (15. *v.,* Marulio) = *desperați* (16. v.) = *desperat (se)* (Rab, Božava) = *disperati* (16. v.) = *dUpìrati* (16. v.) prema impf, na *-va- desperávati, -spèrãvãm* (17. i 18. v.) = *desperávati se* (18. v.) »očaja-*(va)tíi.* Pridjev *dèsperãn* (Perast, Dubrovnik, zamjena lat. > tal. *-atus* našim nastavkom participa pas. *-ari)* = *dispêran* (Kućište) »tužan«. Poimeničen part. perf. u m. r. *desperat* = *desperat* m, odatle na augmentativni sufiks tal. *-one* > *-un disperadün* m (Kućište) »tužan«. Apstrakti na *-io,* gen. -tonu *desperàcijon* m, f-(16. v. i danas u primorskim gradovima) = *desperacijun* f = *despèrãnje* u (17. i 18. v.) = *dešpiranje* (16. v.) = sa *-atto* > *-adja desperacija* f (Zelić) = *desperacija* (Zagreb), pridjev *dešperatan.* Od lat. *desperare* (prefiks *de-* i *sperare* »nadati se«) > tal. *disperare.*

Lit.: ARj 2, 357. 360. 416. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia *ID 6. REW** 2599. *DEI* 1347.

dèspet m (Vuk, 16 v., Perast, Dubrovnik) = *dèspet* (Lika, Istra) = *despêt* (Rab, Božava, Hrvatsko Primorje, Hvar, Brač, Vis, Šolta) = *(za)dešpet* (Šolta, Ökrük) = *dišpet* (Šolta) = *dišpet* (Korčula) = *dišpet* (Šibenik) »prkos, inat«. Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso despètoz,* proširen na *-ъn* > *-an despètozan* (Dubrovnik) »prkosan« = *dispètõzan* (Korčula). Denominal *(na)dešpetiti, -im* (Lika) »(na)prkositi«. Od lat. *dēspectus,* part. pf. od *despicere,* prefiks *de* i *-spicere* »gledati« > tal. *dispétto, dispettare, dispettoso.* Arb. *dispensent.* Sa prefiksom *re-:* lat. *respectas* > *respekt* (Zagreb), na njem. *-ieren respektirati, -ām,* također sa *sp* mjesto *šp,* prema tal. *respetto* > *rispeto,* prilog *rešpeta prosim boga i njl* (ŽK).

Lit.: ARj 7., 357. 360. 7, 262. Hraste, *Rad* 272, 36. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6. REW*2598. GM* 68. *DEI* 1348.

despot m (14. v.) = *desput* (15. v.) = *despota* m (jedna potvrda, prema tal. *despota)* »1° jedan od najglavnijih dvorana na starosrpskom dvoru, 2° (nakon propasti Srbije) starješina, zamjenik, vladar, guverner, 3° (prema Vuku u Srijemu) brat šogoričina muža, prema f *despotica* »žena despotova«, 4° prezime«. Pridjevi na *-ov despotov,* poimeničen na *-ina despotovina* f (Vuk) »zemlja, kojom upravlja«, na *-bsk despotski.* Arb. *despot.* Denominal na *-ovati, -ujem dêspotovati, -ujem.* Apstrakti na *-ija despotija* = na *-stvo dêspotstvo* = na *-ina despòtina.* Od ,gr. δεσπότης »1° bizantinski naslov dvorske časti > srlat. *despotus* > tal. *dèspota,* 2° (u novogrčkom) biskup (odatle prevedenica *vladika* m)«. U 15. v. *dèspinà* f »1° despotova žena, 2° žensko ime (također bug.)« < biz. δέσποινα *(pi = i),* odakle hipokoristik *Déspa,* odatle prezime *Despic.* U Dubrovniku se prevodi ngr. ἡ δεσποινίς »(ma)demoiselle« sa *vladika* f »gospođica«. Upor. kod Lučića *Pavica Zorzi i Ane Malipiero, vladike mletačke, upitaše ga.* U *vladyka* > *vladika i* u dubrovačkom *vladika,* dem. *vladičica* sufiks nije isti (v.). U prvom je *-yka,* u drugom je deminutiv kao u imenima biljki (v.).

Lit.: ARj 2, 358. *Vasmer, GL* 51-52. *DEI* 1263, *GM* 84.

đesputati, *-am* impf. (15., 17., v., Marulić, Jerković) = *desputati* (17. i 18. v.) = *disputati* (Marulić) = *disputati* (16. v.) = prema njem. *-ieren* > -trait *dišputirati* impf. (Antun Dalmatin) »raspravljati«. Odatle postverbal *disputa î* = *dišputa* f »preprika riječima«. Radna imenica na *-avac dišputavac,* gen. *-vea* (16. v.). Od lat. > tal. *disputare* (prefiks *dis,* prema mlet. des- i *tutore* »misliti«).

Lit.: ARj 2, 415, 416. *DEI* 1351.

destar, destra (16. v., Hektorović) »1° vješt« = *destar* pored *destar,* f *destra* (Vedice) »2° lijep«, slov. *bester* (unakrštenje sa *bister)* pored *dešter* »3° munter, wachend, lebhaft, gewecht, 4° hübsch, schön«. Poimeničeno: *dèstro* n (Dubrovnik, Cavtat, Zore) = *djêstro* (17. v., pseudojekavizam) = *destar,* gen. *-tra* (ŽK, Vrbnik, Dubašnica) = *dešter* (Sušnjevo selo, Čakovac, Ogulin) »zahod, nužnik, kondot (Malínská, Korčula) = kondüt (Boka), kamarīn (sada, Korčula), sekret (ŽK), provaža (Krk)«. Od tal. pridjeva *destro* (14. v.) »attivo, lesto, abile« (< lat. *dexter},* *destro* m »Abort«.

Lit.: ARj 2, 359. 360. 452. Skok, *ASPh* 33, 361. Budmani, *Rad* 65, 165. Zore, *Rad* 108, 130. 138. 66. Ribarić, *SDZb* 9, 143. *Pleteršnik* 1, 23. 133. Mussafia, *Beitrag* 180. *REW»* 2618.

destrègati (Perast) = *destregât* (Crmnica) = *destregati* (Molai) — *destrègati se, -am* = *distrigai se* (Rab) »riješiti se« = *distrigai*

(Žrnovo) = *destrìgat, -ãm* pf. (Smokvica, Korčula) = *(str > str* kao u *oštar) destregât* (Božava) = *deštergati* (Vragada) = *deštrigat* (Hvar) »1° osloboditi što, osloboditi od čega, dovršiti, dokončati, 2° trošiti bez računa (Hvar)«. U Pivi-Drobnjaku *bestrègati, -ãm* »upropastiti« s promjenom *d* > *b* zacijelo zbog disimilacije. Od lat. (u glosana) *destricare į di-* »consumare« > tal. *distrigare* / *-care* (16.v.) = mlet. *destrigar,* u milanskom narječju *destriga,* prefiks *dis- i trīcare.* Isti glagol s prefiksom ш- impf. na *-ve- intrigavat(i), -trigāvām* pored *-gujem* (Kućište, Dubrovnik, Cavtat; primorje: *ne mo me intrigavai* !) »zadirkivati«. Imperativna složenica *intrigàmõndo* m (Dubrovnik, Cavtat) »zadirkivač«. Ovamo idu i internacionalni talijanizmi *intriga* f i poimeničen part. prez. *intrigant* m. Od tal. *intricare* = *intrigare* (protivno *extricare),* prefiks *ex-* = *dis-*. Denominali od lat. *tricae* »robe da poco, imbarazzi«.

Lit.: ARj 2, 359. Kušar, *Rad* 118, 16. 25. Croma, *ID 6,* 108. Jurišić, *NVj* 45, 180. Miletić, *SDZb 9,* 259. Vuković, *SDZb* 10, 380. *DEI* 1359. 2075. *REW*[3] 889.

đestruđit, *-im* pf. (Kućište) = *rastražiti, -im* pf. (Cres) »uništiti (objekti: *poja* i *introdu)«.* Od tal. *distrùggere* < lat. *d struere* (prefiks *de* i *struere* > *struggere)* zamjenom prefiksa *de-* sa *dis-* i prijevodom toga sa *raž-*. Ovamo ide i poimeničen part. perf. lat. *stručius* > tal. *strutto* > *strut* m »svinjska mast«. Internacionalni pridjev na lat. *-ívus* proširen našim sufiksom *-ъn* > *-an destruktivan.*

Lit.: ZbNŽ 3, 267. *DEI* 1359. *REW*[3] 2606.

destur = *döştür* (Kosmet), prilog »sinonim: obilno, u dovoljnoj mjeri (uz: *imati)<t; dostur* nastalo je unakrštavanjem s našim prilogom *dost(a).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. izvedenica od *dest* »ruka« s pomoću sufiksa *-ur* > tur. narodski *destur,* npr. *varda — destur* »pazi«, posljednje uljudnije nego *varda)* iz oblasti priloga: bug. destur.

Lit. : Elezović 2,506. *Mladenov 125. Deny* 1060.

dešak m, genitiv nepoznat (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »drhtavac od straha ili od groznice, drhat što jednom obuzme«. [Budmani veže uz *desiti, -im* impf, »plašiti, strašiti« (Stulić) = češ. *děsiti* »isto«].

Lit.: ARj 2, 355. 359.

dešturbīvat impf. (Božava) < tal. *disturbare,* imp. na *-iva-* i mlet. prefiks *des-* < *dis-*. Pavlinović ima iz Srednje Dalmacije /?/ *poturbati se* pf. »o konju kad stane jedan drugoga tući nogama« < naš prefiks *po-* i *turbare.* Nije jasna složenica *meterbija f* (Prčanj, Dubrovnik, Poljički statut) »Ver-virrang, konfuzija« koje izgleda kao da sadrži u prvom dijelu *mesti, metem* = *metež,* a u drugom postverbal od mlet. (Vicenza) *torbiare, intorbiar,* tal. *torbido* < lat. *turbidus.*

Lit.: ARj 2, 221. Cronia, *ID 6,* 108. Rešetar, *Štok.* 251. *REW** 8992.

deva f (Vuk) »sinonim: kamila (v.)«. Odatle: prevedenica *deva ptica* (narodna pjesma) od *struthiocamelus.* Deminutivi na -ÒR, *-ič* i složeni *-iić: devak,* gen. *-vka* = *dević* (Kačić, također prezime) = *děvčic* (narodna pjesma, također prezime), pridjevi na *-ski i -inski devski* = *devínski* (18. v.). Radna imenica na *-ar dèvãr,* gen. *-ara* (18. v.) »vod deva«, na *-džija devedžija* m »koji čuva deve«. Složenice: *deve ân* m (Kosmet) »han u kojem je mogao prenoćiti karavan kamila«. Složeni toponim *Devebagrdan,* danas samo *Bagrdan* (Srbija) »uzvisina gdje deve siplju i riču jer imaju teškoća da uzadu«. Riječ je ušla u balkanske jezike kao balkanski turcizam (tur. *deve* »Lasttier«, *deveci)* iz oblasti prometa za turske vladavine: bug. *deve, devé-tabán,* arb. *deve. Bagrdan* je od tur. kauzativuma *bağırtmak* »rikati«.

Lit.: AŘj 2, 361. 362. *Elezović l,* 505. *Mladenov* 123. *GM* 64. *Deny* § 551. *Lokotsch* 510.

devendei m, samo u rečenici: *to on nije stekao', to mu je od devendela.* Ne zna se gdje se tako govori. Iz tur. *develden* »od sreće«. Interesantan turcizam, iz kojega se vidi da se posuđuju turski dekUnacijski oblici (morfemi). Upor. *joktur, otur, sabaile* itd.

Lit.: ARj 2, 362.

deventät[1], *-am* (Božava) »inventare«. Od lat. iterativa od part. perf. *inventus* > kslat. *inventare.* Značajna je zamjena prefiksa *in-* sa drugim tal. *de-*. Ovamo na *-arium* tal. učeno *inventario* m >, (latinizam) *inventari]* (17. v.) = *inventar J* (Dubrovnik, Zagreb) = (s gubitkom prefiksa *-in) ventar* m (Božava) = *vintâr* (ŽK, objekt uz *vadit')* »(sudski termin) zapljena dobara«.

Lit.: ARj 3, 851. Cronia, *ID 6. DEI* 2081.

devèntati[2], *-ãm* pf. (prema mlet., Perast, Dubrovnik, 16. v., M. Držić, Smokvica, Korčula) = *diventai* (prema tosk., Dubrov-

nik) »posta(nu)ti čim (npr. ministar, bogat, lud, strâmb)«. Od lat. *dēventare* (iterativ od *devenire,* prefiks *de-* i od part. perf. *ventus) > diventare«.* Usp. *deventât*[1].

Lit.: ARj 2, 362. *REW*[3] 2613. *DEI* 1365.

dever[1] m (Vuk) = *devèrika* f = *diver* (ne zna se gdje se govori tako) »riba abramis brama Cuv«. Iz madž. *dever.*

Lit.: ARj 2, 362. *Gombocz ~ Melich* 1339.

dever[2] **m** (narodna pjesma, Jukić) »1° vrijeme, 2° muka (obično u Bosni i Hercegovini)« = *dêver* kao objekt uz glagol *činiti* (Kosmet) »pregledati«. Izvedenica na *-ija: devrlja* pored *dēvrija* f (Kosmet) »patrola«. Denominál na *-ati devèrati* (Bosna i Hercegovina) »muku mučiti«. Složenica: 1° *dever -mavis* m (Vuk) »kovrtač« (drugi je dio složenice samostalna riječ u Vojvodini, Vuk, »österreichische Schneeballen, Krapfenteig«, odatle izvedenica na *-njāk mavišnjak* m u istom značenju); 2° *deverčin* m »upletnjak, upletnik« (drugi je dio tur. *čin* »vitica«). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devr* »obratanje oko sebe ili oko dragih, putovanje, vrijeme«): arb. *devre* f »Umkreis, Rundreise«.

Lit.: ARj 2, 362. 6, 538. *Elezović* 1, 127. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 174. *GM* 64.

dēvēt (Vuk) »9«, sveslavenski glavni brojnik iz praslavenskog doba, danas indeklinabile, ali u narječjima deklinabile: *devetim Ijudem* (ŽK). Izvedeni pridjevi: određeni na *-i deveti* (također sveslavenski iz praslavenskoga), poimeničen na *-iça devètica* f (Vuk), na *-ina devètina* f (također praslavenski) = *devetlna* (Kosmet) »devet ljudi na broju« = *devetinja,* sa *-nica,* na *-tka* i *-ъH devètnica* f »katolički religiozni termin« = *devetka* f = *devetka* (Kosmet) »deveti broj tramvaja«; *devétak,* gen. *-vétka* m »1° deveti dio, 2° kolektivno: oko devet ljudi, predmeta itd.«, od posljednje radna imenica na *-jar devečar,* gen. *-ara* m (Vuk) »koji prima devetak, deveti dio« i pridjev na *-ьn* u određenom liku *devècanï* (Vuk) »u koga je devet dijela ili stvari«; na *-er* / *-or* .*deveter, -or,* poimeničen sa *-iça devetèrica, -òrica í,* u složenom pridjevu na *-struk* (v.) kao dragi dio *deveterostruk.* Izvedenica: na *-ák* i *-akinja devetak,* gen. *-âka* m (17. v.) = *devetak* (Kosmet) »1° ovan star devet godina, 2° devet snopova (Kosmet)« prema f *devetàkinja.* Složenice: brojevi: *devetnaest* = *devetnaes* (Kosrnet) = *devetnajst* (ŽK) < iz stcslav. sintagme *na desete* (lok.), *devedeset* (*deset* je gen. pl.) = *devedeset* (ŽK) i odatle izvedenice na *-i, -er (-or),* na *-bk, -ak devedesetak,* gen. *-tka* m »oko 90«, *devedèseter, -or, devedesetak* m »konj od 90 godina«. Biljka: *devèsilj* m (18. v.) = *davasilj* = *devèstlje* n (prema *smilje, kovilje)* = *devesinj* (16. v., disimilacija dentala *d-lj > d-nf)* = *devèsiljka* f (također bug. *devesil* m). Ovamo možda ime trave *diveseo,* gen. *-sela* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović). Prema *neven* (·«.) od *venuti* (v.) izmijenjeno je u *nevèsilj* m (Vuk, Boka) = *nevesilje* n = *nevesinje* (također hercegovački toponim, 18. v.) »corydalis ochroleuca«. Ovamo možda na *-ika* (v.) *nevesika* f »biljka peucedanum«. Sve ove varijante za biljku prevode lat. *nonenaria* sa *devet sil(d).* Denominali na *-ati: (iz)devètati* (Vuk, Srbija) »(iz)lupati (ekspresivno), (iz)mlatiti, izbiti«, *nadevètati se* (Vuk) »nalupati se« = *izdevetăt* (Kosmet). U Kosmetu je *t* zamijenjen sa *lj:* impf, *deve-Ijat, -am (iz-)* »tući se«; na *-iti: razdevétiti, -devetim* (Vuk) pored *razdeveteriti, -im* (Stolić) »razdijeliti na 9 dijelova«. Analogno brojniku *deset* i *devet* je apstraktum ž. r. po deklinaciji *i* obrazovan s pomoću sufiksa *-tb* kao *vlast.* Upor. sanskr. *navališ f* »90«, avesta *navališ* f. Značajna je u ovom pogledu razlika između *devet* i *deset* kad se uporedi s istim brojem u baltičkoj grupi. Dok je za *deset* postojala potpuna paralela s litavskim, tako da se za *deset* može kazati da je to baltoslavenski brojnik, za *devet* ne postoji takva paralela. Lit. *devyni,* lot. *devini* nemaju zamjene za *-tb.* To znači da je *devet* u praslavensko doba analogijski obrazovan prema *deset* neovisno od baltičkoga, ili bolje nakon raspada baltoslavenske jezične zajednice. Ali za određeni pridjev *deveti* postoji paralela: lit. *devintas,* lot. *dqvîtaîs.* To znači da je u pridjevu *deveti, deseti* drugi sufiks, ne *-tb,* nego ie. *-to.* Upor. arb. *nëndë.* Baltoslavenska se zajednica očituje kod brojnika *devet* u istoj disimilaciji. U ie. *eneųen n-n* disimilirano je u *d-n,* kao u *Bononia > Bъainъ,* danas prema tur. izgovoru *Vidin, Dornonia > Dordogne* (Francuska), i u prov. *degun* = stfr. *neun* < lat. *nec unus.* Značajno je da u staropruskom pridjevu *newinto* »deveti« nema disimilacije. Kako je *dēvēt* po postanju apstraktna imenica, mora i ovdje dopuna stajati u gen. pl.: *devet stotin(a)* = u starije doba *devet sat* (gen. pi. od *suo* kao i gore u *devet sil(a); e* u *devet* potječe iz palatalnog nazala *ţ* kao i u *deset.* Upor. stcslav. *devetb,* polj. *dzieittiịc,* rus. *dévjatb.* Što se tiče postanja ie. **eneųen-,* misli se da stoji u vezi s pridjevskom ie. os-

novom **neuo* »nov (v.)« jer se pretpostavlja da počevši od ovoga broja počinje nov sistem brojenja prema dekadama. S brojem *osam* završio se jedan sistem. Ie. **oktou* predstavlja brojenje s osnovicom *četiri:* 2 x 4 = 8 (v. *osani),* a s brojem *devet* počinje prema takvom shvaćanju zaista nov način brojenja.

Lit.: ARj 2, 362. 363. 420. 7, 262. 8, 126. *Elezović* 1, 127. 223. *Miklošič* 43. *SEW* 188. *Bruckner* 111. *Vasmer* 335. *RSI* 3, 266. *WP* 1, 128. *Trautmann* 198. *Mladenov* 123. *GM* 304. *Boisacq*[3] 254-255. Güntert, *IF* 27, 21. Schulze, *KZ* 42, 27. Meillet, *RSI* 3, 166-167.

devlet m »vlada, osobito turska« = *dovlet* m »1° turski carski dvor, 2° turski car« = *dôvlet,* gen. *dõvlêta^m* (Kosmet) »blagostanje, gospodski život«. Složenica *devlet-hanuma ĩ* (Bosna) »gospođa u pitanjima uljudnosti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devlet* »sreća, slava, bogatstvo, država, dinastija«): rum., arb. *daulét* »Glück«, ngr. Promjena *e > o* ima se pripisati uplivu priloga *do volje* (upor. *dovoljan).* Semantički razvitak: *dvor > car* paralela je za *camerata.*

Lit.: ARj 2, 367. 723. *Elezović* 1, 142. *GM* 62. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 175.

devot pridjev (16. v., Reljković u rimi *devota / sirota),* prilog *deveto* (Rapić, Hektorović), s našim prefiksom *prepredevot* »pobožan u najvećoj, u prevelikoj mjeri« = *divot,* pridjev (15. i 16. v.), prilog *divoto.* Apstraktum na-ro, gen. *-ionis devocijon* f (15. v., I. Držić, Kućište, Kašić) = *devocijun* f (16. v.) »pobožnost«. Od lat. *dēvōtus,* part. perf. od *dēvovēre* (prefiks *dē-* i *vovere}* > tal. *devoto, divoto, devozione f* < lat. *dēvotio,* gen. *-ionis.*

Lit.: ARj 2, 367. 427. 11, 475. *REW*[3] 9458. *DEI* 1271. 1368.

dezerat, f *dezerta,* pridjev (16. v., Ranjina) »pust«. Poimeničen u f *dezerta* »kurva« (kao manje nepristojna riječ, Dubrovnik, 16. v.). Od lat. *desertus,* part. perf. od *desĕrerĕ,* prefiks *de-* i *serere* »kultivirati«) > tal. *diserto.* Ovamo *dezertați, -am* pf. (16. v., Perast) »porušiti, uništiti«, internacionalno prema njem. *-ieren > -irati dezertirati, -zertīrām* »pobjeći iz vojske« = (sa disimil acijom *r-r > r-ri) dezentlrat* (ŽK) »poluditi«, francuzizam *dezerter* m.

Lit.: ARj 2, 368. *REW*[3] 2592. *DEI* 1260.

dežela f (u glagoljskim spomenicima 15.—17. v., koji ne razlikuju u pismu / i *lj,* najstarija potvrda u vezi s *Kranjska;* može biti posuđenica iz slov., tako i primjer iz Vitezovića, kao i u Kastavskom statutu: *u děžele)* = *deželja* (Baraković, Mrnavić). Odatle: pridjev *deželjski,* etnik na *-janin deželjanin* (1275., u prijepisu iz 1546., Anton Dalmatin). Izvedenica sa sufiksom *-eh (=* rum. *-eala)* za apstrakta od osnove glagola *držati* i prijelazom iz deklinacije r u deklinacijų α. Semantički isto što i *država* (v.). Zamjena *e* za sonantno *r* kao obrnuto u rum. *căpuşă > krpuša* · (v.).

Lit.· ARj 2, 369. Skok, ČSJÍC 6, 248-51.

dežmekast (Vuk, Srbija) »ponizak a kratak; sinonim: zdepast (v.)«, pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-(ek)ast,* od osnove (formili *dežmek-* koja nije potvrđena, a uporeduje se s tur. *düzme* »sagrađen, pretvoren« što ne odgovara ni fonetski ni semantički. [< tur. *deşmek* »trbušast, a srednjeg rasta«]. V. *depa.*

Lit. ARj 2, 369. *Škaljif* 216.

dežmotaran, pridjev (Brusje, Hvar) »nesmotren, neuredan«. Jedini je primjer iz narječja jadranske zone hrvatske riječi s romanskim prefiksom *dis- > des-.* V. *motriti* glede osnove.

Lif.:.Hraste, *JF* 6, 211.

diba f (Vuk, narodna pjesma) = *diba* (Kosmet) = *diva* (narodna pjesma) »svilena tkanina; sinonim: kadifa, s kojom se n^poredo upotrebljava: *ud'ri na se dibu i kadiju, ponositu čohu sajaliju* (Vuk 2, 263) (u toj tkanim utkano je zlato)«. Ovamo možda *diban* u Pjevaniji crnogorskoj. Taj oblik nije dobro potvrđen. Promjena *b > v* nastala je pod uplivom našeg pridjeva *divan* (v.). Epitet za *dibu* je *terli* (v.). Od perz. > tur. *diba,* varijante od ar. *dībadž* »svilena tkanina sa raznim šarama, granama i cvijećem«.

Lif.: *ARj 2,* 369. *Elezović* 1, 133. *Miklošič 2,* 45.

dibati se, *-am* impf. (Jačke, Mikalja, Stolić) »kolebati se, njihati se«. Odatle: pridjev na *-ьn diban, -bna* (17. v., jedanput). Kako pokazuju rus. *dybatb* »auf den Zehen stehen«, ukr. *dybäty* »hintrotteln«, polj. *dyba* »Pranger, Block« i je nastalo iz ы. Danas se ne nalazi u južnoslavenskom, ali rum. *dibui < *dibovati,* denominal od **diba,* dokazuje da je nekada postojao i ovdje. Za praslav. **dyba* nijesu utvrđene ie. paralele.

Lit.: ARj 2, 370. *Tiktin* 543. *SEW* 1, 248. *Bruckner* 105, *Vasmer* 384.

Dicmo n »polje između Splita i Sinja sa sedam sela i jednom urijom hrišćanskom i kršćanskom«, neutrum je prema *polje,* upor. *Duvno* (v.). Od lat. pridjeva *d cimus* (upravo od *Ad dedmum lapidem* »kod desetog miljokaza na cesti od Splita prema Andetriumu = Gornjem Mućú«); *c* za lat. velar kao u *Cavtat* < *civitatem.* Dalmatoromanski toponomastički ostatak. Poimeničen pridjev ž. r. *dècima* (se. *pars)* nalazi se prema tosk.-tal. u *dècima f* (18. v., Dalmacija), odatle na *-ar* < lat. *-orius decimar,* gen. *-ára* < tal. *decimano* = (prema mlet. i furi.) *dezma* (Mikalja) = *deima* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić), upor. i madž. *dezsma* »(prevedenica, calque) desetina, desetak«, odatle na *-ar dezmar,* denominal na *-ati dežmati* »desetkovati«. Berneker misli da je *dezma* = *dizma* posuđenica iz stvnjem. *dezemo* < lat. *decima,* što zbog *ž* < *c*[e] ne može biti, nego je iz stfurl. **dezima* > (asimilacija palatalnog izgovora) *d'ežime* > *gezime* (Stürm). Unakrštenjem od *dežma* i njem. *Dienstmann* »Ministeriale, Fröner« nastade slov. *dežman,* hrvatsko prezime. Ovamo ide internacionalno prema njem. *-ieren decimirati* »desetkovati« < lat. *decimare.*

Lit.: ARj 2, 329. 369. Skok, *ZRPh 46,* 393. *ASPh 21,* 599. *Mažuranić* 223. *Miklošić 46. SEW* 1, 189. *REW** 2503. Štrekelj, *DAW* 50, 14. Sturm, *ČSJK 6,* 51. Boháč, *LF* 35, 369-374. 432-444 (cf. *RSI* 2, 261). Perusek, *ASPh* 34, 51. *DEI* 1225.

dičiti (se), *dičim* impf. (16. v., Vuk) = *dicati* (jednom, Kavanjin) »hvaliti, slaviti«. Postverbal *dika î* (Vuk prema tipu *sttka* < *sližiti),* u narječjima amplifikacija *hvala i dika* (upor. ŽK *falanj ga budi čast i dika,* koje se govori kad se izusti ime božje). Odatle denominal na *-ati díkati se* (Crna Gora). Pridjevi na *-ьn* > *-an dičan* (16. v.), poimeničen u apstraktumu *dičnost* (17. v.), na *-in dikin.* Radna imenica na *-telj dičitelj* (18. v.). Nalazi se još u slovenskom i kao slavizam u madžarskom kao madž. postverbal *dics* »slava« od glagola *dicsérni,* pridjev *dicső* »gloriosus«. Nije utvrđen izvor ni hrv.-srp.-slov. ni madžarske riječi. Nije isključeno da izvor treba tražiti u lat. 3. 1. prez. konjunktiva *benedicat* koji se često upotrebljava u crkvenom jeziku. Upor. tal.-tosk. *benedica f* »1° dono in occasione della vendita d'un vitello alla fattora, 2° (južno-tal.) uzvik buon prò, njem. prosit«, 3° u Cremoni *benediga* »confetto«, 4° u Bologni *bändiga* »pranzon alla fine d'un ławro«; *dika* je moglo nastati ispuštanjem prvog dijela *bene.* Od tal. priloga *bene* u ironickom smislu izveden je *benăt* (Božava) »minacciare dicendo *ben, ben«.* Lično ime *Benedictus* ide među najomiljenija imena zapadnih krajeva. Pojavljuje se u latinskom i talijanskom liku i u mnogobrojnim hipokoristicima. Od lat. *Benedikt* (15. v.), *Benedikta* s pridjevom *Benediktov* i sa tal. sufiksom .*-ino* u *benediktín,* poimeničen na *-ьc* > *-ac benediktinac, benediktinski* u značenju redovnika. Hipokoristik *Beneda* već u 11. v., ispuštanjem lat. *-tus benedičica* f »trava, zečja stopa, geum urbanum, upor. tal. *benedetta* (19. v.)«, *Benedik* (15. v.) s pridjevom *Benedikov,* prezime *Benediković,* s metatezom *sveti Bedenîk* (ŽK). Od rom. *Benedat* (16. v., krčko-rom.?) = *Benedet* (16. v.) = *Benedeto* (Kavanjin, Gučetić) = *Benedit.* Odatle hipokoristik *Beneto,* prezime *Benetovič.* Brojni su hipokoristici bez mogućnosti razlikovanja da li su nastali od lat. ili tal. oblika: *Bene,* gen. *Beneta* (Vodice,· Istra), odatle porodično ime *Benetovi; Beno* (17. v.) s pridjevom *Benov* i sufiksom *Benāš,* gen. -aša, prezime *Bénié, Benho* (18. v.), pridjev *Benkov,* odatle prezime *Benčić, Benčević* i *Benković* i toponim *Benkovac,* na *-ja* prezime. *Bênja, -ša Benešą* (14. v.) s prezimenom *Benešić* (13. v.), **Benša* potvrđeno u prezimenima *Benšić* (16. v.) i *Benšinić* (16. v.), od pridjeva **Benšin,* na *-ák / -ek* u prezimenu *Benaković, Beneković, Bendek* (15. v.), s prezimenom *Benđeković.* Romanski je hipokoristik na sufiks slavoromanski *-k* + *-eolus* (deminutiv + *-a; -k* i *-a* su hrvatski sufiksi) > *-zola: Binzola* = *Benzola* > hrv. *Binčula, Binčola, Benčula,* s prezimenom na *-iz Benčulić* (Dubrovnik, 12. i 13. v.) = *Binčulić.*

Lit.: ARj 1, 13. 2, 371. 393. 232. *Gombocz - Melich* 1350. *Miklošič 46. SEW* 1, 199. *DEI* 485. Matzenauer, *LF* 7, 42. Jireček, *Romanen 2, 25* Ribarić, *SDZb 9,* 131. Cronia, *ID 6.*

dičiš m (Kosmet) »šav, način šivanja«. Od iste osnove *dikišlija f* (Banja Luka) »gornje odijelo za paradu«. Turcizam od osnove tur. glagola *dikmek* »šivati« kojoj je dodan tur. sufiks *-yį* kao u *ališ-veriš* (v.).

Lit.: Elezović 2, 507. Skok, *Slávia 15,* 341., br. 176. *Deny* § 856.

diďak, gen. *duka* m (Šulek) »biljka euphrasia officinalis«, koja se zove i *vidac, vidičak, vidovita trava* (v.). Nepoznato je: akcenat, gdje se govori i vrijednost samoglasa *ì,* da li je i osnova ili je ikavska zamjena za *é.* Nije zrelo za etimologiju.

Lit. ARj 2, 372.

diđeriti, *-im* impf. (Perast) »probaviti«. Od lat. *digerire* < lat. *digerire* (prefiks *de* i *gerere).*

Lit.: Brajkovič, 17.

đige m. pl., sing. također *digo* m, deminutiv *digići,* šaljiv naziv za Talijana u Lici i Hrvatskom Primorju. Od mlet. *digo* < *dico* l. 1. prez. od *dire-* <· lat. *dicere.* Iterativ *dictare* od part. perf. *dietus* nalazi se u *diktovati (iz-, pro-}* = prema njem. na *-ieren diktirati, diktiram* »1° izgovarati, 2° zapovijedati«. Odatle radna imenica *diktator,* apstraktum *diktatura ï,* poimenica (lat. gerund) *diktanda* m. Italijanizam *detto* »isto (kod citiranja)«.

Lit.: ARj 12, 281.

dignuti (se) pored *dići* (po primarnom glagolskom razredu bez infiksa *nu* u infinitivu), *dignem* pf. *(iz-, po-, uz-),* danas općenito bez *v* (tako od 14. v.) za staro *dvignuti* koje se pisalo i govorilo sve do 17. v., danas još *dvignut* (Komiža) prema *dignut* (Blato, Lastovo, kao i Kosmet) prema impf, *dizati, dižem* (14. v.) »mouvoir, lever« za starije *avizaţi,* kako se pisalo i govorilo sve do 17. v., »lever«. Mjesto 2 stoji *g* u stcslav. *dvigatì* i ostalim slavenskim jezicima. Odatle: crkveni termin *podigavanje* ri (ŽK) »podizanje (hostije)« i u denominalu na *-ovati digovât, -ujem* pored *diguvăt* (Kosmet, upor. bug. *digam* pored *dvígam* i s metatezom *vdigam; dv* mjesto *d* govori se još u *dingo* (Svirče na Hvaru) i *dviga* (Brač) i u postverbalu *podvig* m od *podvignuti* = *podignuti* (ta se riječ u značenju »junačko djelol mnogo upotrebljava u novijem književnom jeziku; Maretić je označuje kao rusizam, ali je to stara naša riječ potvrđena od 13. —15. v.), *podvigati* i *podvigovati* piše Mrnavić, *podvigodavac* (14. v.). Postverbal od *digati* (potvrđeno kod pisaca jedanput) je *dig* m (18. v., jedanput, Kavanjin), odatle pridjev na *-ljiv dïgljiv* (dva puta, 18. v.); *izdig* (stoke u planinu) je hercegovački pastirski termin, od *izdigati* ili *izdignuti* = *izdići* prema *izdizati, izdižem.* Od *dizati* ima Vuk na *-alo: dizalo* m »1° onaj koji diže, 2° naprava (alat) za dizanje«. Odatle neologizam na *-ica dizalica* »lift«. Mjesto *dv* nalazi se *d* djelomice još samo u bugarskom, a *z* < *g* poslije » (upor. *micati* pored *mikati* ŽK, v.) samo u hrv.-srp. i u rus. *podvizatbsja* »sich bewegen«. Gubitak suglasnika *v* u grupi *dv* (upor. još *dvekav* pored *dekav)* može se protumačiti na dva načina: metatezom *vdig-* kao u bug. *vdigam* (ta bi metateza dala u hrv.-srp. *udig-,* a to bi se osjećalo kao prefiks *u-* koji je, kako ne pristaje značenju glagola, bio odbačen); može se tumačiti s Vaillantom i iz prefiksalne složenice *vbzdvignęti* »mouvoir vers le haut« (tu je *v* moglo ispasti na osnovu disimilacije *v-v* > *v-0,* čime je oblakšana grupa od tri konsonanta *zdv,* poslije koje slijedi opet grupa *gri).* Glagol je sveslavenski iz praslavenskog doba bez paralela u baltičkoj grupi. Ni ie. paralele nijesu utvrđene. Veoma vjerojatno je Bernekerovo mišljenje, prema kojem je *d* od *dvigati* ništični prijevoj prefiksa *od* (upor. njem. *zagen)* koji se srastao s osnovom *vig-.* Upor. fr. *ruser* < stfr. *reuser* < lat. *refusare.* Za **vigati* u značenju »micati« nalazi se obilno .dobrih paralela u istočnoj grupi ie. jezika: sanskr. *vêgas* »drhtam«, avesta *vaēg-* »ugibam se«, nprez. *vēhtan* »baciti«, gr. οἴγνυμι »otvaram«, stvnjem. *wîhhan* »ugibam se«. Prema tome ie. osnova bila bi **ųeig-,* a razvitak značenja po zakonu rezultata radnje ili kretanja (sinegdoha). Za razvitak ie. značenja »micati« > »ustupiti« > »dignuti« paralela je lat. *levare* od *levis* »lagan« u romanskim ʻezicima: *olakšati* > *dignuti* > *uzeti:* rum. *lua* »uzeti«, fr. *lever* »dignuti«, španj. *llevar* »nositi«.

Lit.: ARj 2, 373. 472. 4, 156. 158. 10, 347. *Elezović* l, 135. *Miklošič* 53. *SEW* l, 240. *Bruckner* 114. *KZ* 43, 324. *Vasmer* 330. *WP l,* 235. *Mladenov* 121. 127. *REW*[3] 5000. 7164. Vaillant, *RES 22, 25.* 31. Rozwadowski, *RSI 2,* 112. Scheftelowicz. *KZ 56,* 180. Sobolevski, *Slávia* 5, 443. Belić, *NJ* 1, 74. *SEZb* 12, 46. Oblak, *ASPh* 16, 440., § 25. Maretić, *Savj.* 91.

dijàdëm m = *dijadema* (16. v., Vetranie, prema latinskom izgovoru grčke riječi) = *dijadima* (stsrp., 1357., prema η = biz. i) »kruna«. Od gr. apstraktuma διάδημα, gen. -ατός od διαδέω »vežem naokolo«, δια- prefiks) > lat. > tal. *diadèma.*

Lit.: ARj 2, 384. *DEI* 1276. *Vasmer 52*

dijaspar, gen. *-pra* m (18. v.) od tal. *diaspro* »pietra dura«, od lat. *jaspis,* gen. *-idiş* pored *jasper* od gr. ἴασπις, -ι,δος > *jāspīd* m (16. v.) »jašma« istog podrijetla; *di-* mjesto *j* je kao u Konstantinovu Διάδωρα = *Jódéra,* hipergrecizam stvoren prema novogrčkom izgovoru *ja ti* »zašto« </Sià τί.

Lit.: ARj 4, 483. *DEI* 1283.

dijavol, gen. *-ola* m (također slov.), pridjev *dijavolski,* = (umjesto *o* nepostojano α dobiveno iz *dilavo — dijavao) dijavao,* gen. *-via,* pridjev *dijavaoski,* = *dijavolj* = *dijává,* gen.

-via = *d'ava* (Vodice, Istra) = *djâval,* gen. *-djãvla* (Rab) = (sa *du* > *đ,* upór. *đak) đavao,* gen. *đavla* (15. v., danas općenito u književnom jeziku) = *đavo* = *dava,* gen. *đavla* (Vodice), pridjevi *đavolji* prema *đavolji* (kad služi za pojačanje negacije, Hercegovina, Crna Gora) »kein einziger« (upór. *nema ni vražjega), đavolov* pored *đavlov (đavolski* = *đavaoski.* Izvedenice' se prave od dviju osnova *đavol-* i *davi-.* Deminutiv *đavlić, đavolak,* gen. *'-ólka* (Vuk), *đavolče, đavolčić, đavolica,* hipokoristik *davòlãn,* gen. *-dna* (Vuk) nemaju crkveno značenje nego metaforicko »obiješenjak«. Tako i denominal na *-isati đavolisati, -šém* (Vuk) *(na-,* Lika) = *đavolesati* (Vodice) (upor. glede *-isati, -êsati ciganêsati)* »vragovati, vragolisati« (unakrštenje domaće riječi i crkvenog grecizma), *đavlekati* kao i apstraktni na *-luk đavoluk* = *đavolstvo.* Sa *đ* > (čakavski) *j javai,* gen. *javia,* gen. pl. *javól, jôvlih* (Hvar, Brusje, Brač, Vis, Šolta) »sotona, vrag, hudič (slov)«. Riječ se upotrebljava kao tabu. U hrv.-kajk. (ŽK) popracuje se, kad se izgovori potpuno, rečenicom *potòri ga sveti kríž.* Inače se fonetski izmjenjuje prema drugim riječima u *datar* (Dalmacija, prema *fratar), dáva* u *cava* (Dalmacija, prema *čavao,* upor. *vrabac* mjesto *vrag), dabo, tavo,* (u Crnoj Gori) *zavō, zao.* Jedino antropomorfski prikazano lice mitološke prirode u kršćanstvu (inkarnacija zla, opozicija bogu) od gr. διάβολος = lat. *diabolus (b* > *v* ili vlat. ili srgr.) »ocrnjivao«, izvedenica od διαβάλλω »razbacujem, ocrnjujem«, upravo prevedenica od htbr. *satan* »protugovornik, opozicionalac«. V. *sotona.* Odatle na nenaglašeni sufiks *-icus djabolik* (16. v., Marulić), pridjev (~ *a družba, b* mjesto *v* latinizam). Sufiks tal. *indiavolato* zamijenjen je našim nastavkom part. perf. u *indjàvolan,* pridjev (16. v., Ranjina), poimeničen sa *-ik indjavlanik* m (17. v.) »čovjek u kome je davao«. Kao u svim romanskim jezicima što nije grupa *dia-* zamijenjena prema pučkoj fonetici (upor. protivno npr. *žakan)* nego je očuvana kao u poluučenim riječima, tako i u slavinama, stcslav. *dųavoh.* Meillet zaključuje da je ušla u slavine prije prijevoda Svetoga pisma sa izmjenom *b* > *v,* tal. *diavolo.* Upor. i arb. *djàll* gdje je grupa *dj* zadržana, a *v* među samoglasnicima reflektirano kao u *caballus* > *kal* »konj«.

Lit.: ARj 2, 385. 431. 931. 3, 1. 837. 8, 318. *Pleteršnik* 1,137. Hraste, *JF 6,* 187. *BJF* 8, 20. Ribarić, *SDZb 9,* 83. 145- Kušar, *Rad* 118, 21. Bulat, *JF 4,* 95-102. 5, 142-4. Meillet, *BSLP* 19, 11. *GM* 69. Vasrner, *GL* 52-3.

dijete, gen. *djeteta* n (Vuk) = *dítě,* gen. *detêta* (Kosmet) = *dijete,* gen. *dijeta* (Brčko) »sinonim: čedo (v.), infans«, obrazovano s pomoću sufiksa *-e,* gen. *-ete* (v.) za mlado (tip *tele, mače)* od apstraktuma u kolektivnom značenju po deklinaciji i *díjét* f potvrđenog od 12. v. do danas kod Dubrovčana. Odatle augmentativ *djetelina* (Vuk, Dubrovnik) i *dellšte,* gen. *-a* pored *-eta* (Kosmet). Glede pejorativnog sufiksa upor. *derište* (v.). Kao riječ od mila, može se *dijele* prenijeti i na odrasle. Kako *izražava* i izvjesna svojstva, može se lako pejorativizirati. Osobina je južnoslavenskog jezika obrazovanje plurala s pomoću *-ьca:* stcslav. *dělbca* = slov. *dèca* = hrv.-srp. *djeca* (Vuk) = bug. *deca.* To je upravo novi kolektivum sing, od deminutivnog *-ьc* + kolektivnog -u od kojega je vokativ *djeco.* Odatle se pravi u čakavskom deminutiv na *-iça diòica* (ŽK) i augmentativ *djećina* = *dielna* (ŽK) te pejorativni augmentativ na *-elina dječetina,* sve u kolektivnom značenju. Odatle pridjevi na *-in, -inji, -ji: djêiin* (18. v., Vuk), *djêcinjí. dječji.*

Da bi se osnova *dijete* očigledno vidjela i u deminutivu, obrazuje se u štokavskom *djeténce,* gen. *-eta* (glede *n* upor. *mjestance,* v.) = *djetece* n (16. i 17. v.) = u čakavskom *ditéce* (ŽK), s udvojenim deminutivnim sufiksom *-čiče djelečce, djetešce* (Vuk) = *djèlehce* (Vuk, Boka, Gornje Primorje). Postoje još dva deminutiva: na *-ьc ditac* = *dijèlac* (M. Držić) i na *-ić* (tip *mladić) djelić* (Marulić, 15. v., Vuk) »muško dijete koje se nedavno rodilo, ali nije doraslo«. Taj se deminutiv nalazi već u stcslav. *delištb.* Dalje se značenje raširuje »sin, mlad čovjek, junak, oženjen čovjek, sluga« i prema različitim afektivnim vrijednostima gubi deminutivno značenje, koje je u stcslav. *dětištb* potpuno. U slov. *delič* izgubilo se prvobitno deminutivnu značenje. U kajkavskom *delič* (Habdelić) znači i »šegrt, Geselle«. Odatle.se prave nove izvedenice: deminutiv *djelićak,* gen. *-ćka,* pridjevi na *-ev, -ьn* i *-ski djelićev, djetički* i *djetićni.* Augmentativ na *-ina: djetićina* (Silba) »momak« i hipokoristik na *-ko* (tip *Milko) : djetićko.* Pridjevi od *detb* su veoma različiti: na *-ьn* samo s prefiksom sa-: *zdjelan, -ina.*

Pridjev na -ov: *djetetov* (17. v.) = *detetov* (Kosmet) nije ušao u književni govor, nego na *-in* (koji nije potvrđen) kad je raširen sa *-ji: djetinji,* sadrži prema tome dva sufiksa i dva značenja: »1° pueri, filii, 2° puerilis« i odatle poimeničenje *djetinje f.* pl. (Vuk). Od nepotvrđenog **djetin* poimeničenje glasi na *-arija* < *-ar* + *-ija: djelinărija* f (Dubrov-

nik), sa deminutivnim *-ьc* od **djetin* u pl. *djètïnci* znači »treću nedjelju pred božić«; odakle i denominál *djetiniti se;* danas je prema *djetinji djetinarija* reformirano u *djetinjarija;* pridjev na *-ost djetinjast,* na *-ski djèlinjski* (15. i 16. v., Vuk), *(pojdjètinjitì* (Vuk, 17. v.), .na *-stvo* apstraktum *djetinjstvo* »infantia«.

Pridjev na *-bsk* od *dělb: dětbskb* potvrđen je samo u 13. i 14. v. Deminutiv na *-ьc: ditac* = *.dijetac* živi danas u izvedenici na *-jak : dječak,* .gen. *-aká* (17. v.) = *diiak* (ikavski, ŽK, 1648) = *dečak,* gen. *-áka* (Vuk, Vojvodina) = (u Vodicama, Istra) *dečak,* gen. *dečka* »sinonim: • djetić«, također prezime. Danas je *dječak* na zapadu maskulinum prema *djevojka* f, *dječačić* m prema *djevojčica* f. Budmani tumači *č* iz *djeca* + *-jak,* što može također biti. Isto *č* nalazi se i u kajkavskom deminutivu *dečec* (Belostenac, Jambrešić), u hipokoristiku *dečko* m (hrv.-kajk., rašireno i u Slavoniji i Srijemu) = *dečko,* gen. *dečkola* pored *dečka* (Vodice) »snažan^ jak čovjek, junak«. Kod književnika danas jekavizirano *dječko* »sinonim: dječak«. Upor češ. *děcko* = polj. *dziecko* < *dětbsko.*

Osnova *dječ-* igra veliku ulogu u pejorativnim izvedenicama: *dečlja* (Kosmet); *dječurlija* (Vuk) = bug. *dečurlí(g)a.* Taj rašireni pejoratív sadrži dva sufiksa: *-jura* i gr.- -lat. *-ija: dječurija* (Martić) s umetnutim *l* kao u *dugajlija* prema tur *-lija* (v.), *dječarija* sadrži *-jar* + *-ia.* Od iste je osnove obrazovan s pomoću *-jar* + *-ьc: dječarac,* gen. *-arca.* Pejorativizirati može se i tako da se izmijeni *e* u *r: dì-te,* gen. *drtela* (Lika), *driad* (Lika), • *drčurlija* (Lika). Interesantan je čakavski hipokoristik na *-man* (tip *Rodman, Vukman) ditmăn* m (Korčula, Brač) = *ditmõn,* gen. *.ditmana* (Milna) = *ditmen,* gen. *dumana* (Lumbarda) = *dikmôn* (Brusje, Hvar, sa *tm* > *km* upor. *imica* > *kmïca,* ŽK, i *Tnin* > *Knin)* »mladić do 20 godina, momak«.

Riječ je sveslavenska iz praslavenskog doba. Ako za nju i nema potpunih paralela u ie. jezicima, može se ipak s izvjesnošću tumačiti postanje iz ie. jezičnih, sredstava. Izvjesno je da je *dijel,* gen. *-i* f izvedenica obrazovana s formantom *t* (upor. sanskr. *šuta* prema *sūnu-ķ* »sin«) od ie. korijena **dhei-* »sisati« koji se očuvao u lit. *dẽju, dēt* i kod nas u prijevoju *dojiti, -ím* (v.) u istom značenju; *dijete* je prema tome »malo što sisa«. Na sličan se način, s drugim sufiksom /, *izražava* lat. *filius* i lot. *dels* »sin«, upravo »sisavac«.

Lit.: ARj 2, 330. 390. 391. 418. 432. 433. 434. 453. 455. 456. 458. 764. 794. *Elezović* 1, 132. *МШоШ* 44. *SEW* 1, 196. *Holub-Kopečný* 100. 97. *Bruckner* 108. *Vosmer* 353. *Mladenov* 125. *WP* 1, 830. *Trautmann* 51 *KZ* 58, 215. *Boisacq*[3] 345. Ribarić, *SDZb 9* 143. žrnić, *JF* 3, 78. Jagić, *ASPh* 31, 550. Kušar, *NVj* 3, 325. Hraste, *JF 6,* 211.

dik - stcslav. *dikt* »divlji« je baltoslavenski pridjev koji se nije očuvao u hrv.-srp. Potisnuo ga sinonim *divlji* (Vuk) = u neodređenom obliku *divalj, divlja (čovek, pop, broć, biljka,* Kosmet), obrazovan od iste praslav. osnove **di-* kao i *dikł,* taj sa sufiksom *-ko* kao *velik,* a onaj s dvostrukim sufiksom *-vo* i *-io.* Upor. udvostručenje i u češ. *divoký* sa *-vo* i *-ok* kao u *širok.* Pridjev *dikb* morao je postojati nekada i u hrv.-srp. kako se vidi iz brojnih imena domaćih životinja i biljki: a) *dika, dikan, dlkica, dikonja, dikoš, dikulja, dikuša,* b) s deminutivnim sufiksom -δα: *dičak,* gen. *dička* »trava zvana ritnja (v.), barbarea vulgáris«; na *-ica dikica* f »bodljikava trava zvana bóca f (od *bosti,* v., Vuk, Šulek), xanthium spinosum«. *ARj* izvodi krivo od tur. *diken* »trn, drač«, jer se na ovaj način ne mijenja turski dočetak. Taj' pridjev dolazi i u složenici *dikobraz* m. U Lici je potvrđen pridjev *dikast* »šaren (za kravu)«. Postoji i mišljenje Brücknerovo da *dika* f »Zier« potječe od tog pridjeva, ne iz madž. *dies* »Ruhm«, upor. rus. *dikovina* »Wunderding«. I pridjev *divb* s jednostavnim sufiksom *-ov* ne govori se danas više. Za nj ima potvrda samo u čakavskom narječju: *divi šipak* m »rosa canina« (Marčelji, Kastavština). Ovako se ta biljka zove u proljeće kad procvjeta; kad ima ploda, prozove se *srborìt,* a zimi *pasji glog.* Druge su potvrde za nj složenice: *đivokoza* f »antilopa«, *divolijèska* (Srbija, Milićević), *divoloza* (Šulek), *divòprasina* f »koža divljeg prasca«, toponim *Dlvoselo* (Lika, kraj Gospića), odatle *divoseljački* i *Divòfêljanin, -seljanka* pored *divòselka.* Ženski rod toga pridjeva poimeničen je: *diva* f (Gojbulja, Kosmet) »1° drvo slično vrbi, 2° vila«. Odatle poimeničenje za apstrakta s *-ina divina* (Vuk) = *divina* f (Kosmet) »zvjerinje«, s *-izna* (v.) *divizna* f = *divizma* (18. v., disimilacija *zn* > *zrn)* = *divizina* (umiješanje sufiksa *-ina* u rijedak sufiks *-zna)* »biljka verbascum täpsus« (ista se biljka zove također *divižljica mâla,* disimilacija *d-n* > *d-l),* na *-ača Divača* kod Trsta. Što je propao pridjev *divu,* tome je uzrok izbjegavanje homonimije s *div* m »gigas« (v.). I od pridjeva s dvostrukim sufiksom *divlji* < (starije) *divji)* brojne su izvedenice: na *-äc* (f) *divljač* f (16. v.), zamijenila je apstraktum *divina;* odatle na *-ina*

divljačina f »meso divlje zvijeri«; na *-ăk divljak,* gen. *-aka* m »1° divlji čovjek ili zvijer, 2° biljka« prema *divljačica* f »divlja žena«, odatle pridjev na *-ski divljački* i denominal na *-iti divljačiti* te pridjev na *-j divljač* (jedan put 18. v.); M. Držić ima odatle deminutiv na *-e,* gen. *-eta divljače;* na *-aka divljaka* f = *divljaka* (ŽK) = *divljàkinja* »1° divlje voće, 2° necijepljena voćka (ŽK)«, odatle na *-bka divljačka* f (Kosmet) »plod od divlje jabuke«; ovamo i prezime *Dívjak,* na *-ina divljina* (Vuk, Kosmet). S hipokorističkim sufiksom *-an* (tip *Milan): dìvljan* m (Vuk). Kolektiv na *ād* f: *dìvljad.* Denominai na *-ati divljati (po- = zadivljat,* Kosmet). Dolazi i u toponimiji: *Divlje polje* (Srbija). Pridjev *dik* nalazi se u gornjolužičko-srpskom, poljskom, bjeloruskom, ukrajinskom i ruskom, dok je *ai* ъ sveslavenski. Samo za *dikt* postoje paralele u baltičkoj grupi, ali s malo drukčijim značenjem: lit. *dykas* »slobodan, nezaposlen«, lot. *dīks* »prazan, bez posla«, od ie. jezika samo u kimričkom *dig* »ljutit, zao«.

Lit.: ARJ2, 370. 395. 426. *Miklošič 46. SEW l,* 202. *Bruckner* 113. *KZ 51,* 230. *Vasmer* 351. *Trautmann* 54. *WP* l, 775. Lane, *Language* 9, 268-270. Fraenkel, *Gioita 4,* 21 — 49. Lohmann, *KZ* 58, 208. Uhlenbeck, *PBB* 26, 573. Matzenauer, *LP* 7, 42-43. Zubatý, *ASPh* 16, 389-390. Lewy, *ZSPh* l, 415-416. *NJ* l, 29.

dikij arati, *-ãm* pf. (Perast) prema impf. *dikjaravat, -kjàrãvãm* (Dubrovnik, Cavtat) »iskazivati ljubav«. Od tal. (tosk.) *dichiarare,* denominai lat. *declarare,* od prefiksa *de-* > tal. *di-* i pridjeva *darus* > *chiaro.* Ovamo internacionalno prema njem. *-ieren deklarirati, deklariram* »očitovati«.

Lit.: DEI 1289. *REW** 1693.

dikila f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *dikîla* (Tivat, Lastva, Boka) »sprava sa dva roga na jednu stranu, na drugu tupa za kopanje zemlje«. Nalazi se u stcslav. *dikela* (1685.), arb. *dhikal, dikel* (Ulcinj). Od gr. δίκελλα. Upór. prevedenicu (calque) *objetelica* (od *oba* = gr. Si-, koje v. u *diple").*

Lit.: Miklošič 46. Isti, *Lex.* 161. *SEW* l, 199. *GM* 85. *Pascu 2,* 534. Vasmer, *GL* 53.

dilbágija f (Vuk, Petranović, narodna pjesma) »srebrna kutija«. Tumačenje postanja nejasno. Pomišlja se na složenicu od tur. *tel* »zlatna žica« i *bag* »trak, uzao, zavežljaj« ili *baga* »kora u kornjače«. Tur. *tel* živi kao posuđenica u Bosni u izrazu *udariti u tel* »brzojaviti«. Taj turcizam ne mijenja *e > i.*

Lit.: ARj 2, 396.

dilber (Vuk) = *dilber,* gen. *-era* (Kosmet), indeklinabilni pridjev pred ličnim imenom (npr. *s dilber-Ilijom,* Vuk l, 477), kao imenica m i f »sinonim: 1° dragan, 2° lijep, mio«. Odatle: deminutivi na *-Sic dilberčić,* na *-če dilberce* n prema *dilberka* f = *dilberika* = *dilberka f* (Kosmet) »ljepotica«, u Prilužu (Kosmet) s tur. deminutivnim sufiksom *dilberdžika* f = sa *-nica dìlbernica* f. U narodnoj pjesmi odatle pridjev: *Ej Nedjeljo, mori dilbero* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka od *dil* »srce« i od prezentske osnove *bar* od glagola *hurdan* »nositi« > tur. *dilber* »lijep«) iz oblasti sentimentalnog života (tip *sevdah} : bug. dilber,* arb. *dülbér.* Kurelac ima još složenicu za ime konja *dildąs,* od perz. *dil* i tur. *das* »drug«, a Elezović iz Kosmeta *dildăde,* gen. *-eta* n »ženska vezoglava«, od prez. *đil* i *dade* qd *dašten* »dati« (perzijski glagol je u prasrodstvu s našim *dati}.* U Vukovim pjesmama ima još tur. složenica s našim sufiksom *-ica: dilkušica* = *delkušica* kao epitet za *ptica* = *denkušica* (s disimilacijom dentala *d-l* > *d-n,* isto tako epitet). Drugi je dio tur. *kuş* »ptica«, tur. *dilkuş* »ptica od srca, duše, koja razveseljuje«. Promjena *i > e* nije jasna. Ovamo idea *dìlum* m (Trebinje, Hercegovina) »kruška«, upravo »moje srce«, obrazovano kao *džanum* »dušo«.

Lit.: ARj 2, 396. 397. *Mladenov* 127. *GM* 460. *Lokotsch* 519. *Miklošič* 46. *SEW* l, 200.

dilcik m (Vuk, narodna pjesma) = *divčik* (Vuk, narodna pjesma) »1° motka na preslici na kojoj stoji bašluk (v.), 2° jezičac na kantaru«. Turski deminutiv na *-džik* od *dil* »jezik«.

Lit.: ARj 2, 396-7.

dilendžija m »sinonim: prosjak«. Balkanski turcizam (tur. *dilend):* čine. *dilingi* »mendiant, gueux«.

Lit.: Elezović 2, 507. *Pascu 2,* 130., br. 413.

dim m (Vuk, Piva-Drobnjak) = *dim,* gen. *dima* (Kosmet), ie., baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslavenskog doba »fumus (s kojim je u prasrodstvu)«. Odatle: stari pridjev na *-ьn diman,* poimeničen s *-ica, -ina dïmnica* f (Vuk, Kosmet) = *d'ivnica* (17. v., *vn < mn* kao *vnogo* za *mnogo)* »vrst poreza, bir vladikama« = *dimnina;* sa *-jak* (v.) i *-ih*

(v.): *dimnjak* = *dimljak* (17. v., narodna pjesma) = *dlnmik* m »sinonim: odžak«, odatle radna imenica na *-jar* (neologizam) *dimnjačar,* gen. *-ára* m »sinonim: odžačar« i apstraktum *dimnjačarina* f; na *-jača* i *-avica: dimnjača* = *dimnjavica* f »biljka fumaria officinalis«. Još postoje pridjevi na *-ast dlmast* (18. v., Dubrovnik) i na *-ljiv dimljiv* (17. v.) (ra-) = *dimnjiv* (Stulić, *mij > mnf)* koji je zamijenio stari *diman.* Složenica: *dimòpija* m (Srbija). Denominal na *-iti:* impf, *dimiti (iz-, za-")* prema, pf. *dimnuti, -em* i *izdimljivati, -dimljívãrh;* pf. *zdimiti* (Piva-Drobnjak) »metafora tipa *odmagliti:* daleko otići nekuda naglo«. Vokal r je nastao iz ы (rus. *dym)* < ie. *u* koji se nalazi u lit. *dūmai* »dim«, lot. *dumi,* stprus. *dumis.* Srodno je s gr. δυμός »duh«, odatle gr. θυμίαμα > *tamnjan* (v.). Za dalju vezu v. *dah, duša, duti* s kojim pravi leksikologijsku porodicu u etimološkom smislu. le. je korijen prijevoj od **dheu-* s formantom *-m* < ie. **dhu-mo-s.* Prvobitno je značenje »ono što isparivanjem poprima veliki opseg«.

Lit.: ARj 2, 398. 426. 4, 157. *Miklošič* 54. *SEW* l, 250. *Bruckner* 106. *Vasmer* 385. *Mladenov* 127. *Trautmann* 62. i sl. *WP* \, 836. *Boisacq** 356. Brugmann, *IF* 32, 322. van Wijk, *IP 24,* 34. *KZ* 37, 310. i sl. *GM* 92-93. Lalević, *NJ 5,* 19-22.

dimije, gen. *dimija* f. pl. = *dimlije,* gen. *dimlījā* = *dïmit* m (Vuk, Milićević) = *dèmije,* gen. *demījā* (Vuk, Crna Gora) = *dernije* pored *dimije* (Kosmet, *od doka, basme, džanfeza, jümbasme, kutnije* itd.) »turske široke gaće (v.), čakšire, salvare od modroga platna ili od svile«. Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *dimi* »Barchent, dicker Wollstoff« < gr. složenica δίμιτος od δι »dva« i μίτος »konac«, upravo »tkivo od dva konca«, odatle *dimit,* upor. *aksamit,* v.) iz oblasti odijevanja: rum. *dimie,* bug. *dimija* »weisser ungewalkter Stoff, breite Hose daraus«, arb. *dimi* f. (Skadar). Suglasnik / u *dimlije* ne nalazi se u turskom. Došao je kod nas u turcizam možda unakrštavanjem s *dimije* (v.); *e* pored r nije jasno.

Lit.: ARj 2, 336. 399. 401. *Elezović* l, 130. 137. *Mladenov* 127. *Lokotsch* 521. *GM* 67.

Dimitrije m (13. v., Vuk) = *Dimitrija* (Vuk), pridjev *Dimitrijin,* = *Dimitar* (odbacivanjem sufiksa *-ius* < -ιός), pridjev *Dimitrov,* odatle sa brojnim hipokoristicima *Dima — Dinto* (14. v.), odatle prezime *Dimović* (podrijetlom cincarsko), na *-oje Dimoje* (14. v.), na *-šai-šo Dimio* (narodna pjesma). Vokal *i* zamjenjuje gr. η μ Δημήτριος, solunski svetac koji se štovao i u Sirmiumu, odatle naziv crkve i naselja uz nju *Dimitrovci* (15. v.), danas *Mitrovica,* tketik *mitrovački.* Lat. *e* pred labijalom postaje *o Domitar,* gen. *-tra* (čakavski, 15. v.), odatle toponim *Domitrovac,* prezime *Domitrović.* Ovamo ide *Dumitar,* gen. *-tra* (nije potvrđeno gdje se govori), također prezime. Vokal *e* u protonici daje ь i ispada u *Dmitrije* (13. i 14. v.) = *Dm'itar,* gen. *-tra* (13. v.), pridjev *Dmitrov* (13. v.), hipokoristici na *-osin* (tip *Milašin, kumasin) Dmitrašin,* augmentativ *Dmitrešilo* (Lika). Sa *dm > gm Grnitar,* gen. *-tra* (Srbija). Suglasnik *r* iz dočetka prenosi se u suglasničku grupu *Drmitar,* gen. *-tra* (14. i 15. v.. Istra, prvotisak glagolskog brevijara, 1491.). Rijetka početna grupa *dm* oblakšava se u *m: Mitar,* gen. *-tra* (Vuk). Odatle brojni hipokoristici *Mitre,* gen. *-eta* (Vodice, nadimak, narodna pjesma), *Mito = Mita* m (Vuk) prema f *Mitra, Mitrana, Mitro,* pridjev *Mitrov,* poimeničen na *-ica Mitrovica* »\° toponim, 2° žena Mitrova, 3° biljka geum urbanum (Gospić)«, proširen na *-bsk mitrovskī* (mjesec) »listopad, oktobar«, poimeničen na *-jak rmtrovštāk* »čovjek kojemu je krsno ime na Mitrov dan«; prezimena *Mitrić, Mitraievič, Mitrašinović, Mitrinovič* upućuju na nepotvrđene hipokoristike **Mitraš, *Mitrašin, *Mitrin.* Bizantinski svetac obilno je potvrđen i u srednjovjekovnoj Dalmaciji. Ovo je ime nosio i kralj Zvonimir. Postoji i toponim na *-anum* iz rimskog doba *Dumidrana* < *Demetriana* (Boka).

Lit.: ARj 2, 213, 415. 784. 886. 3, 213. 6, 775. 778. 779. Ribarić, *SDZb 9,* 168. Jireček, *Romanen* l, 60. 67. 2, 32. 33. Skok, *ZRPh* 54, 202. Stefanie, *Rad* 285, 90.

dîn m (narodna pjesma) »sinonim: vjera, islamska religija«. Odatle s turskom postpozicijom -sиг'»bez«: *dinsuzfiri) / dimsuz-* (18. v.) »nevjernik«. Složenice: *dindušmanin* (narodna pjesma) »zaklet neprijatelj«, v. *dušman* zbog drugog dijela složenice; *dmjarlija* f »turska kapa, fes«, epitet za *kapa,* od tur. *din + jar + li* »prijatelj vjere«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *din)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 2, 402. 404.

dinar m, gen. *-ára* (Perast, bug.) = *dinar* (14. v.) »1° srebrn novac (historijski spomenici), 2° novac manje vrijednosti, mjeden novac, 3° novac uopće (15. v., Marulić)«. Deminutivi na *-ič dinarii* (M. Držić), *dinàríc*

(18. v., Dubrovnik). Radna imenica na *-nik* *dinamik* (16. v., Dubrovnik) »mjenjač«. Nalazi se već u stcslav. (Supr.), slov. *denár* »novac uopće« i u romanskim jezicima. Vokal *i* mjesto lat. £ = η u istočnim krajevima upućuje na bizantinsko vrelo δηνάριον < lat. poimeničen pridjev na *-arius* od *děni* (distributiv od *decern,* v. *Dicmo) denarius* (se. *nummus).* Oblik na *e* slov. *denár* = *denar* (Lastovo, pored *dinari)* kao *e* > ь u protonici upućuje na romansko vrelo *dnâr* m (Dubrovnik, Zore, slov.) — *dnăr* (Vodice) = *dnara í* (Nalješković) »beči«. Upor. arb. *danar* (asimilacija *e-a* > *a-a).*

Lit.: ARj 2, 402. 474. Ribarić, *SDZb 9,* 131. Oblak, *ASPh 16,* § 30, p. 442. *Pleteršnik l,* 141. *Miklošič* 46. *SEW* \, 200. Sturm, *ČSJK 6,* 72. *REW*[3] 2553. *DEI* 1246. Korsch, *ASPh 9,* 497. *GM* 61.

dinigla f (Vuk, Dalmacija; Krtole, Risan, Kostajnica, Bijela) = *dinīgla* (Lastva, Tivat, Lepetane, Stoliv) = *dinjîgla* (Perast, Lastva) = *dinigla* (Dobrota) = *dilingla* (Lastva) = *gittnga* (stari ljudi u Lastvi) = *gnigla* (Perast) = *glinga* (Kotor, Ljuta, Dobrota) = *gnjîgla,* gen. pi. *gnjîgăla* (Prčanj, Muo, Stoliv) = *gnjilga* (Dobrota), bokeljski naziv koji osjetljivo varira u pojedinim mjestima za ribu *orada* (< *aurata)* = lovrata (v.). Fonetsko variranje između *d* i *g* u početnom slogu sjeća na krč.-rom. *denakle* i *dencc'o* pored *zenoćo,* istrom, u Galežanu, južno-tal. *dinocchiu,* prov. *denolh* < vlat. *genuculum,* deminutiv od *genu* prema Mlat. deminutivu *genïculum* > port. *gelhas.* Bokeljski naziv, koji je zacijelo dalm.-rom. leksički ostatak, poklapa se fonetski potpuno sa kllat. *geniculum* sa *kl* > *gl* kao u *rićaglo* < *rete j aculüm,* ali nema nigdje potvrda da se tom kllat. riječi nazivala *lovrata.* Daleka paralela je doduše naš naziv *podlanica* »kao po dlana«. Prema toj paraleli moglo bi se tumačiti da je *lovrata* nazvana »kao ljudsko koljeno«. Semantički problem ostaje prema tome neriješen.

Lit.: ARj 2, 404. Rešetar, *Štok.* 233. *Ive* 128. *REW**. *DEI* 1811.

dȉnka f (Srijem) = *dînjka* (Vuk, Srijem, Slavonija) = *plovdinka* (Srbija) »sinonimi: niševčica (Srbija) = lisičica (Srbija) = kraljevina (Zagreb) = brina (ŽK), vrsta grožđa«. Postanjem od bug. *Plovdin* = *Plovdiv* < tracki *Pulpudeva* = gr. *Philippopolis* > tur. *Filibe,* kako pokazuje oblik *plovdinka,* odakle ispuštanjem prvoga sloga jer se identificirao s *ploviti, plovka* »patka«, s riječima koje nisu pristajale značenju. I u madž. *dinka,* prema Gombocz-Melichu od *dinja,* što ne može biti.

Lit.: ARj 2, 405. *Gombocz-Melich* 1359.

dinja f »sinonim: pipun (v.)«. Odatle: deminutiv na *-ica dinjica* f (17. v.), na *-če,* gen. *-četa dinjče,* pl. *dinjčići* (Kosmet), radna imenica da *-ar dinjār* (Stulić), pridjevi na *-ski dînjskî,* na *-av dinjav* »tumidus« (prema Miklošiču hrv.). Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima. Madžari posudiše *dinnye.* Ide u istu kulturnu sferu kao *tikva* (v.), *ugorak* (v.) i *lubenica* (v.). Te su biljke došle u slavenske jezike još u praslavensko doba iz Azije; i ja nastao je bi(polj. *dynia,* rus. *dynja).* Dovodi se u vezu s *duti* (v.), s lat. *cydonia* (odatle *dunja,* v.), s glasovnom promjenom kao u *Scardano* > *Skradin* i *Bononia* > *Bъainъ,* danas *Vidin,* sa srlat. *tunna* i mandžurskom riječi *dungga(ri)* »lubenica«.

Lit.: ARj 2, 404. *Elezović* l, 138. *Mladenov* 128. *Miklošič* 55. 421. *SEW* l, 250. *Bruckner* 106. *Vasmer* 385. i sl. *Gombocz-Melich* 1359.

dìo (15. v.), *dijel* (čakavski *dil; del* ŽK), gen. *dijela* ili *dijela m* (Vuk) = *deja* (Kosmet) »1° pars, 2° sinonim: brdo (v.), glavica (v.), mons, collis, 3° (Kosmet) proplanak, terasa, uzdignuto i ocjedno mjesto sela, potes, 4° (Srbija, Milićević) rebro poduže kose koja se među dvije padine spušta, 5° (u historijskim spomenicima 13. v. vrlo često) termin pri označivanju granica«. Značenja 2°—5° razviše se na isti način kao i značenja riječi *gora* (v.). Gore su također dijelile teritorije i označivale granice. I zemljišta, koja su se dijeljenjem davala na obradu, nalazila su se na brdima. Zbog toga se značenje riječi stcslav. *delt* suzilo po zakonu sinegdohe. U istom značenju posudiše Rumunji *deal.* U tom je značenju *dèh* »collis, mons« u oba jezika čest toponim. Ali to značenje, ograničeno na istočne krajeve, nije prodrlo ni u književni ni u saobraćajni jezik, koji se na njemu osniva. Uporediti se može s razvitkom značenja lat. *quadras* u rum. *codru* gdje znači »šuma«. Odatle: pridjev na *-ьn aeiьnъ* samo u starom jeziku »gorski (npr. *~put)«.* Poimeničen je s *-ica: Delnice* (Gorski kotar), čest toponim, a i u općoj riječi (apelativu) *dionica* f »1° dio zemlje koji pripada jednom gospodaru (poljoprivredni termin), 2° akcija u trgovačkom jeziku (novije značenje), 3° kao femininum radne imenice prema maskulinumu *dionik,* gen. *-nika* (15. v.),

s akcenatskom varijacijom zbog homonimije prema *(su)dionik* od *djelo* (v.)«. Odatle apstraktum na *-stvo: dioništvo* n. Pridjev *dijèlan* ne postoji u književnom jeziku i bez potrebe je jekavizirati ga i akcentuirati prema štokavskom kako se čini u ARj. Deminutivi su na *-tk, -ić* i *-čio: dijelak,* gen. *dijelka* ili *diòka* m (Vuk, 14. v.) = *delak,* gen. *délka* (ŽK), *dijelio* m i *dijelčić* m. Prilozi: *djêlimice* (Ljubiša) = *djelomice* (Dubrovnik), oboje u današnjem književnom jeziku. Stari praslavenski denominai (faktitiv) na *-iti:* impf, *dijeliti, dijelim* (Vuk) *(iz-, o-, ot-, opre-, po-, raž-, raspo-)* prema iteratīvu *dijèljati* (Dubrovčani) *(iz-, raž-,* 16. v.), *razdjelj'avati, -Nevati, -Ijìvati, -djèljujëm.* Odatle postverbali *odjel* (upór. rus. *otdél'),* odatle noviji određeni pridjev *odjelni* i *razdio,* gen. *razdjela* pored *raž- 'I razdijel* (Vuk, Crmnica, Crna Gora, upor. rus. *razdél')* m i f (jedanput, Lastrić) pored *razdjela f;* sa *-tk razdjelak,* gen. *razdjelka* pored *razdioka* = *razdêljak,* gen. *-dêljka* (Kosmet) »Haarscheide«. Ovamo još imenica na *-jak: odeljak* m (Kosmet) »član porodice koji nije u zadruzi«. Odatle pridjev *razdjelan, razdjelna* = *razdiona,* poimeničen *razdionīk* m (Srednja Slavonija). Apstraktum od *dijeliti* je na *-ba: dioba* f (18. v.) = *delôba* (ŽK, *-oba* prema *tegoba)* »dijeljenje« = *dělba* (Kosmet) »daća, dijelenje za dušu«. Također bug. *dělba.* Prema *dioba* obrazovana je i *razdjelba* ~ *razdilba* (ikavski) = *razdioba.* Također slov. i bug. ako i nije stara riječ. Pridjev na *-jiv (ne)djeIjiv* čest je u današnjem književnom jeziku; radne imenice na *-ъc* i na *-telj: dijèlac,* gen. *dijèlca* i *dioca* (15. v., hrv.-kajk., kod Barakovića je to deminutiv) i *djelitelj* m (17. i 18. v.), danas matematički termin. Na *-džija: djelàdžija* m (Vuk, narodna pjesma). U književni je jezik prodrla stara prefiksalna složenica *predjel* (Vuk) = *predio,* gen. *predjela* = *prijedjel* (BI) »kraj« < *pred-delb* »1° teren pred brdom, glavicom (prema značenju 2°—5°), 2° Engpass, 3° sinonim: kraj«. Upor. toponim *Predil* u Alpama i rus. *predel* ».Grenze«. I ta složenica u vezi je sa starim razgraničavanjem. I Rumunji je posudiše kao toponim *Predeal.* Riječ *predea* se označuje bez potrebe kao rusizam. Oblik *bezdjeljak* od sintagme *bez dijela* posudiše Arbanasi: *bexhdile* f.

Vokal *e* > *ije, e, г* je nastao iz diftonga *ai,* lit. *dailýti, dailaū* »dijeliti«, got. *dails, dailjan.* Postoji i mišljenje (Hirt) da je posuđenica iz germanskoga, ali to ne mora biti; *dijel* i *dijeliti* su ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslavenskog od ie. korijena **dā(f)* ili **dhai-* od koje i današnji nvnjem. *Teil* i *teilen,* jedna od baltoslavenskih i germanskih usporednica kao prastari termin za dijeljenje plijena i zemlje.

Lit.: ARj 2, 386. 405. 409. 439. 440. 446· 4, 156. *BI 2,* 174. *Elezović* l, 17. 129. 162. *Miklošič* '45. *SEW* 195. *Bruckner* 108. *Vasmer* 337. *Mladenov* 157. *Trautmann* 43. *WP* l, 811. Hirt, *PBB* 23, 332. Buga, *RFV 67,* 232. i sl. Wood, *'MLN* 21, 39-42. *GM* 34 *DLR* s. v. Bélié, *NJ l,* 66. *NJ'l,* 148.

Dionisije m = *Deonosie* (gen., prvotiska, glagoljskog kalendat 1491) = *Dijanišb* (~ *Ruhojevikb,* dečanski hrisovulj) = **Đanješ* prema prezimenu *Đanješić.* [Od gr. > lat. Διονύσιος = *Dionysius (Dionysius Helie,* Split, 1397)].

Lit.: ARj 2, 384. 338. *GISUD 2,*12. 48. 100. Stefanie, *Rad* 285, 90. Jireček, *Romanen 2,* 33.

diple f pl., gen. *dīpālā (pl.teo gusle, gödije)* = (stari f. pl.) *dipli* = *dipla* n. pl. (jedna potvrda) = (sa umetnutim от pred labijalom) *dimpli f* pl. (16. v., jedna potvrda) »dvojnice (prevedenica, calque), Dudelsack, Doppelpfeife«. Radna imenica na *-as diplaš.* Nalazi se još u slov. *diple* pored *dibla* »Sackpfeife«, rum. *diplă, diplaş,* a *dipli* u oba jezika iz hrv.-srp. Denominal na *-iti dîpliti, -im* impf. (18. v.) »1° svirati u diple, 2° (pejorativne metafore) besposličiti (Lika)«, *nàdipliti se, -im* (Hercegovina, narodna pjesma, Bosna) »dobro se najesti ili napiti se«. U sing, *dipla* f (14. v.) »crkvena haljina«. Bug. *dipla* »Falte«. Balkanski grecizam: ngr. δίπλα »pallium duplicatura, Falte, Doppelpfeife« (arb. *dulpëkcnj* je unakrštenje s lat. *duplus).* Izvor je gr. pridjev διπλόος = lat. *duplus, duplex.*

Lit.: ARj 2, 402. 412. 7, 272. *Pleteršnik* \, 137. 138. Weigand, *JbRI* 17-18, 111-112. (cf. *RSI* 6,342). *Miklósié* 46. *SEW* l, 201. *Mladenov* 128. 77. *GM* 77. Vasmer, *GL* 53.

direk m (Vuk, 18. v., narodna pjesma, Bosna i Hercegovina, Kosmet s gen. *direkä)* = *durêk* (Crmnica, *i* > *u* kao u *đivar* pored *duvar,* v.) »sinonim: stup ili stub od drveta ili kamena koji nešto nosi ili se na nj oslanja«. Odatle na *-lija* (v.) *dirèklija* f (Vuk) »španjolski talir na kojem su dva stupa«. U Kosmetu je *direkli* = *direklìja* indeklinabilni pridjev kao prvi dio složenica s imenicama *platno* (Peć) »platno koje ima pruge od drukčije pređe, te izgleda šareno« i *pregljača* »vrst tkanja opregače i veza«. U ovim složenicama prvi je elemenat uzet metaforički. Na *-āč: direkāč,*

gen. *-áča* (Vuk, Risan). Balkanski turcizma (tur. *direk* »kolac, stup«, obrazovan s pomoću sufiksa *-ek* od korijena *tir-* »naslon«, upor. isti sufiks u *burek, jatak* itd.): rum. *dire* «Wagengastell«, *đirechie* »Säulengang«, bug., arb. *direk,* ngr. ντερέκι.

Lit.: ARj 2, 414. *Elezović* l, 138. Miletić, *SDZb 9,* 268. *Lokotsch 522. Miklošič* 46. *SEW* l, 202 *Mladenov* 67.

dlrīndžiti, *-lm* impf. (Vuk, Vojvodina) »lijeno besposleno živjeti« = *dirīndžit* pored *dirindžat, -am* (Kosmet) »argatovati, služiti«. *ARj* predlaže kao etimon perz. > tur. *derim* »skitalica« rašireno s tur. *-ci.* Ali nigdje nije potvrđeno *dirindžija.* [< tur. *der rene* < perz. *der rang* »u muci, na muci«].

Lit.: ARj2 414. *Elezović* l, 139. Škaljić" 219.

dis m (í348., u naslovu carskom) »zapad (u koji ide Arbanija i Primorje)« = (prema novogrčkom sa *-ja* kao *ćefalija) disija* (1348.). Od gr. δύσις, ngr. δύσι »isto«.

Lit.: ARj 2, 415. Vasmer, *GL* 53.

diskos m (1441., crkveni termin pravoslavaca) »zdjela, tanjur, u koji se polaže proskura«. Religiozni grecizam. Od δίσκος > lat. *discus* > tal. *desco* »1° sto, 2° klupa«, stvnjem. *tisk,* nvnjem. *Tisch.* U franko-prov. *desça* »plat, panier large et peu profond, corbeille«, katal. *desca* »zdjela«. Femininum je nastao analogijski prema *tabula* i *scutella.* Upor. logud, *discuedda* (unakrštenje od *discus + scutella).* Kao u germanske jezike, u keltski i u berberski što je grčka riječ, koja je egejskog podrijetla, ušla u vulgarno-latinskom obliku, tako je ušla i u slavine, s tom razlikom, što je u pomenute jezike ušla kao maskulinum, a u slavine kao femininum. Nema je u baltičkoj grupi. Vlat. *e* > ь > ъ (prijevoj zbog početnog *-a,* upor. ***grikt,*** upor. i berbersko *duscu* < *discus)* > *a* nalazi se u *daska* f = (sa s > c) *đačka* (Mikalja: *đačka od lađe* »madir«) = *daska* (čakavski, gen. pl. *dašak* = *dašak,* Hvar, Brusje) = *doska* (Brkini) = *diska* (Javorje, Podgrad, Podpeć) »tabula, Brett« = slov. *deskà* = bug. *daska,* iz panonsko-slavenskog madž. *deszka.* Sa umukivanjem ь > *0: ska* pored *cka* (Ranjina, Hektorović, Kašić; *na sci* 1520, Zbornik, upor. *cklô* < *stbklo).* Deminutivi na *-ica daštica* pored *daščica* (16. v.) = *hica* (Vuk, Potomje, jugozapadni krajevi) »1° mala daska, 2° stolić, 3° dio samara, 4° *štica* (Vuk), Abc-tafel«, dvostruki deminutiv *sličica* (Crna Gora). Denominal *štíčiti lađu* »Otiskivati je šticom«. Augmentativ na *-jur* + *-ina daščurina* (Pavlinović). Pridjev na *-ьn* > *-an daščan* (Srbija). Na *-jara daščara* f (Vuk) »koliba od dasaka«. Na *-jak dáščak,* gen. *-aka* (Vuk, Hrvatska) »(metafora) konj plosan poput daske«. Na *-ar* < *-arius daskar* (čakavci, Jačke). I u slavinama *daska* ima i značenje »sto« kao i u germanskome, samo je to značenje potisnuto od *stoh* > madž. *asztal* i u slov. *miza* < lat. *mensa.* Sveslavensku značenje »Brett« i prvobitno poklapa se sa latinskim vojničkim terminom *discus* »Wurfscheibe«. Ne može biti posudenica iz germanskoga, kako misli Berneker. U kasnom latinitetu (9. i 10. v.) *discus* znači »1° piatto tondo, 2° tavola rotonda, sto«. Prvobitni *sto* je bila *daska* na podu. Sveslavenska (možda i praslavenska) posudenica potječe iz vojničkog latiniteta na limesu donjeg Dunava. Mjesto latinskog akcenta nije očuvano, nego je pomaknuto na početno *-a.* To pomicanje objašnjava se što je *discus* ušao u shemu akcenta određenih pridjeva na *-bsk.* Upor. *je bome slatka* (se. *ripa).* Od semantičkih varijanta treba spomenuti izričaj *fāli mu daska u glavi* »lud je«, koja se nalazi í u tur. *bir tahta eksik* u istom značenju.

Lit.: ARj l, 814. 2, 217. 286. 415. *Pleteršnik* l, 123. Ribarić, *SDZb* 9, 8. 106. Hraste, *JF 6,* 196. *Miklošič* 54. *SEW* l, 246. *Holub-Kopečný* 99. *Bruckner* 88. *Mladenov* 156. *Gombocz-Melich* 1332. Wartburg, *FEW* s. v. *ZRPh* 47, 577. Skok, *Slávia* 15, 187,. br. 76. *REW*[5] 2664. *DEI* 1259, 1329.

disperau (Dubrovnik, Cavtat), pridjev, upravo part. perf. pas., »žalostan«. Od tal. *disperato,* part. perf. od *disperare* < lat. *desperare,* prefiks *de-* i *sperare.* Latinizam *dešperatan* (Zagreb), apstraktum na *-io desperacija* f < lat. *despērātiō.* Bez prefiksa *destèr anca* f (Dubrovnik, Marin Držić, Potomje) = *sper anca* (Rab) »nada, uzdanje«, apstraktum na *-ia* od part. prez. *sperans,* gen. *-tis,* vlat. *sperantia,* koje je zamijenilo kllat. *spes.*

Lit.: ARj 2, 357. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW** 8141. *DEI* 1347..

dispònjat, -am (Dubrovnik, prema tal. prezentu na *-io *disponio).* Na njem. *-ieren* > *-irati disponirati, -paniram.* Odatle apstraktum na *-itio* > *-ičija dispozicija* od part. perf. *dispositus.* Od lat. > tal. *disponere, disporre* (prefiks *dis-* i *panere).* Od part. prez. na *-ens,* gen. *-tis* radna imenica *disponent* m (bankarski termin).

Lit.: Zore, *Tuđ.* 7.

distonān, pridjev (Dubrovnik, Cavtat) »bez sluha«. [Od tal. *distonare],* upor. lat. *extonare.*

*Lit.: REW** 3092. *DEI* 1358.

dišer (Vuk, narodna pjesma), uzvik, sinonim »na polje«, indeklinabilm pridjev kao epitet uz *avlija* (Pjevanija crnogorska). Odatle denominal na gr. *-isati* (tip. *siktèrisati):* impf. *dišerisati, -šern* (Vuk). Balkanski turcizam (tur. *dışan* »draussen, Aussenseite«): bug. *dišaravlija.*

Lit.: ARj 2, 415. *Mladenov* 128.

dišipuo, gen. *-ula* m (15.— 18. v., Marulić, akcenat Budmanijev) »učenik«. Od tal. *discépolo, discipolo* (16. v.) < lat. *discipulus,* radna imenica na *-ulus* od *discere.* Arb. *distepul.* Odatle apstrakt na lat. *-ina dišiplīna f* (Marulić, 15.—18.V.), denominal na *-ati dišiplinati, -am* (16. v.) prema impf, na *-va- dišiplinavati* (17. v.). Latinizam je *disciplina* f (17. v.) »1° bič kojim se kršćanski asketi sami za pokoru biju, 2° stega«.

Lit.: ARj 2, 416. *REW** 2658. *DEI* 1327. 1329. *GM* 68.

diskui m (Korčula) »sin, dijete, koje ne uči, ne radi, neposlušan«. Od tal. pridjeva *dìscolo* (14. v.) < lat. *dyscolus* < gr. δύσκολος »neobuzdan«, složenica od gr. prefiksa δύσ- i -κολος kao u εύκολος (ζυ »dobar«).

*Lit.: REW** 2813. *DEI* 1330.

ditam m (17. i 18. v.) »jasenak«. Od tal. *dìttamo* (14. v.) < lat. *dictamnus* < gr. δίκταμνος, prema Battistiju egejska riječ prema nazivu brda Δίκτη na Kreti.

Lit.: ARj 2, 416. *DEI 2,* 416.

div, pl. *divovi* m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: gigan(a)t (evropska tuđica)«. Iz narodne pjesme ušla je ova riječ u književni jezik. Odatle: hipokbristik *divo* m (narodna pripovijetka), pridjev na *-ski, -ovski* (složeni sufiks prema pluralu *divovi): dîvskî* (""Starješina, Vuk), *divovski,* deminutiv na *-če dívče* n (narodna pjesma). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *děv,* u prasrodstvu s *deus* < ie. **deḷuos,* > tur. *div* »1° demon, vrag, zao duh, 2° gigan(a)t« /ovo posljednje značenje razvilo se u turskom): bug. *div,* arb. *dif -vi.* Femininum bi mogao biti bug. *diva* f i *samodiva* f »zla vila, diva« f (Kosmet), ali ovdje može biti i poimeničen slavenski pridjev *divb.* Ovamo još *divánija* m (Vuk) »suludak« = *divamja* pored *divanija* (Kosmet) »pomalo nepametan, pomalo divalj« od perz. pridjeva *dēvāna* > tur. *divane* »lud, budala«. To je također balkanski turcizam istog podrijetla iz oblasti čovječjih svojstava, prijekora (tip *budala):* bug. *divane.* Turski dočetak *-é* zamijenjen je s *-ija* zacijelo prema *dihanija* (v.).

Lit.: ARj 2, 418. 420. 426. *Elezović* l, 134. *Lokotsch* 509. *Miklošič* 46. *SEW* l, 202. *GM* 66. *Boisacqs* 189-190. Korsch, *ASPh* 9, 497.

dîvan[1], *divna* (Vuk, 13. v.), pridjev, »sinonim: prekrasan«, praslavenska je izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-ьn* od stcslav. *diví* »θαύμα, čudo«, bug. *diven,* češ. *divný,* polj. *dzizpny,* rus. *divný j* itd. Odatle: prilog *divno* pored *dimno* s *vn* > *mn.* Stara slavenska imenica *ai* ъ propala je u hrv.-srp. zbog homonimije s *div* »gigan(a)t« (v.). Pridjev *div,* potvrđen u značenju »divan« samo jedanput u 16. v., morao je propasti također zbog istog razloga budući da je postojao kod nas nekada i pridjev *div* u značenju »divlji« (v.). Pridjevu *divan* nije prijetila nikakva homonīmija i zato se očuvao jer je od *div* »gigant« mogući samo pridjev na *-ov* (upor. *divovski),* ne na *-ьn.* Od slabo potvrđenog pridjeva *div* stvoren je ipak apstraktum na *-ota* / *-oca: divota* f (Vuk, 18. v.) = *divoća* (16. v.). Ta izvedenica dokazuje da je i pridjev *div* = *divan* nekada zaista postojao. Denominal (faktitiv) je od nestale imenice *ai* ъ *: diviti se, dînîm* »sinonim: čuditi se«, što dokazuje da je ova praslavenska riječ postojala nekada i u hrv.-srp. *; diviti se* je također sveslavenska riječ iz praslavenskog doba kao i pridjev *divan.* Značenje »lijep« ovog pridjeva razvilo se iz značenja »čudo« kao lat. *mirus* i *mirabilis* od *mirare* »gledati«. Ali prvobitno značenje pridjeva bilo je u hrv.-srp. »čudan > čemu se čovjek mora čuditi«. Osnova *div-* ide u balto-slavensku jezičnu zajednicu, upor. istočno-lit. *deivoti* »opažati zvijezde«. Slično značenje ima češ. *dívati se* »opažati, gledati (uopće)«. Praslav. *diví* odgovara u baltičkoj grupi: *dievas* »bog«, *deivë* »boginja«, lot. *dievs* »bog«, stprus. *deiwas,* odatle lit. denominal *dievotis* »zak'inje se«, lat. *deus* = sanskr. *dêvah,* avesta *daēva* »idol, demon, vrag« > perz. *dev* > tur. (naš turcizam) *div* »giganat (v.)«. Promjena značenja: lit. »bog« > slav. »čudo« dogodila se u praslavensko doba zbog toga što je kao terminus technicus za božanstvo

u praslavenskom već postojala druga riječ (v. *bog).* Stoga je baltoslavenska riječ *ai* ъ morala biti specijalizirana po zakonu sinegdohe na »djelo božanstva > čudo«. Ie. korijen **dei* »jasan, sjati se«, raširen s formantom wo; nalazi se još u *dan* (v.).

Lit.: ARj 2, 418. 420. 427. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 202-203. *Bruckner* 114. *Vasmer* 351. *Mladenov* 127. *WP* 1, 774. *Trautmann* 50. Fraenkel, *IF* 49, 208. Meillet, *RES* 6, 167-168. Štrekelj, *DAW* 50, 13.

divan[2], gen. *-ana* m (Vuk, 17. v.) »1° tursko glavno vijeće > vijeće uopće, 2° kuća gdje se čini vijeće, 3° govor uopće (isti semantem i u *zbor, zboriti,* v.)«. Posljednje značenje *divan* (Lika) = *divân,* gen. *divana* (ŽK), odatle denominativ (faktitiv) na *-iti* impf. *divaniti, dîvânîm* (17. v.) = *divāmt(ī)* (ŽK) »razgovarati, govoriti«, s prefiksom *raž-* pf. *razdivaniti se, -dîvânîm* (Lika, Vinkovci), deminutiv na *-kati divànkati, -ām* (Lika). Postoji i postverbal ž. r. *divâna.* U Kosmetu: *činiti sedî divân* »kaže se psetu kad se želi da ono seni« (prema tur. imperativu *divan dur* »mirno« od tur. *durmak* »stajati ukočen i čekati zapovijed«). Pridjev na *-ski: divanskī* (Vuk, Crna Gora) »na zboru«. Složenica s perz. *hane: divanàna* (18. y.) = *divanâna* (Kosmet) »čardak pred kućom zastrven prostirkom s jastucima uokolo gdje se ljeti sjedi; sinonimi: slar (v.) < tal. *solarium,* doksat (v.) i ćošak (v.)«; naša složenica obrazovana prema turskom *divan-kabanica.* Ovamo i *divan-kula* pored *berdivan kula,* kao epitet sadrži perz. prijedlog *ber* »po«, a · ne perz. *ber-de-wăm* »trajašan, stalan«, kako misli Daničić. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *dïwan* »savjet«, *divanhane)* iz oblasti građevinarstva i turske administracije: bug. *divan* »1° viječanje, zbor, 2° vladin ured, 3° soba za goste«, *divanhana,* čine. *divane* f »cour ou conseil supérieur«, ngr. ντιβάνι/ διβ-. Već u perzijskom značila je riječ *dïwan* »uredovnica« kao i na Balkanu. Ovo značenje prenijeli su križari u Evropu u značenju »carinarnica«. Došla je u tom značenju i u Dubrovnik, kao trgovački grad. Kod Vetranića *divâna* f ima to značenje. U tom značenju pokazuje u Dubrovniku α > *o* kao stare naše posudenice: *dīvāna* (v.) Vezu dubrovačke *divane* (v.) sa zapadnoevropskim oblicima koji pokazuju promjenu ť > *u* (upor. *duvar* pored *divar),* utvrđuje ž. rod: tal. *doana,* danas *dogana* (s *g* za ukidanje hijata, upor. *ragunare* pored *radunare* i *raunare),* fr. *douane* »carina uopće«. U tom značenju postoji *dîvâna* samo u Dubrovniku. U istočnim krajevima govorilo se nekada *đumrukana f* (v.) »carinarnica (danas tako općenito)«.

Lit.: ARj 1, 235. 2, 419. 426. *Elezović l,* 134. 2, 506. *Mladenov* 127. *SEW l,* 202. *Pascu* 2, 131,. br. 420. *Lokotsch* 526. *REW»* 2707. Korsch, *ASPh 9,* 498.

divertiškati se, *-am* (Dubrovnik, Cavtat, prema tal. prezentu *divertisco) = divertit se, -im* (Rab, prema tal. inf. *divertire)* »zabavljati se«. Od tal. *divertirsi* < lat. *divertere* (prefiks *dis-* i *vertere).*

Lit.: Budmani *Rad 65,* 166. Kušar, *Rad* 118, 18. 25. *REW[3] 2701.* 9249. *DEI* 1366.

divin, učen pridjev (14. i 15. v., Ivančićev zbornik 23, 90 *ruka divina)* »božji«. Od tal. *divino* < lat. *dīvīnus.* Od poimeničenog tal. *divino* m »profeta« denominal s prefiksom *in-: indivinăt* pf. (Smokvica, Korčula)' = *indivìnati* (Potomje, Pelješac) = *i > e > o* pred labio-dentalom već u tal.) *indovinai* (Perast, Dubrovnik, Cavtat; objekt *pût)* »pogoditi«. U prilogu *na indivīn* (Perast, Hercegovina) »na sreću, ne znajući kuda« < tal. *indovino, divinare (in-).* Ovamo ide iz crkvenog latiniteta poimeničenje *a divinis* (se. *rebus, suspensia).*

Lit.: ARj 3, 837. *REW[3]* 2704. *DEI* 1367.

divit m (Vuk, 18. v.) = *divit,* gen. *-ita* (Kosmet) »pero i mastilo u kutiji«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devāt, davātum* > tur. *diviť)* iz oblasti pisma (tip *jazija):* bug., arb. (Skadar) *divit* »Schreibzeug«.

Lit.: ARj 1, 420. *Elezović* 1, 135. *GM* 68. *Mladenov* 127.

divizêrum in (Cres) »virvar«. Od lat. 3. 1. perf. pl. *divisērunt* iz biblijskog *diviserunt vestimenta mea,* što se pjeva iz »Muke Isusove« na Veliki petak, od *dividere* »razdijeliti« (prefiks *dis-* i ie. korijen *vīd-,* koji ne postoji u lat. kao samostalan glagol). Poimeničen lat. gerund *dividenda* f (bankarski termin). Poimeničen part. perf. *divìsa > devíza <* fr. *devise* »1° lozinka, 2° strana novčanica«. Apstraktum na *-io divisto,* gen. *-niš > divizija* f (vojnički termin), pridjev *divizijski,* na *-ar divizionar,* gen. *-ára.*

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 189. *DEI* 1367.

divõna f (Dubrovnik) = *divana* »carinarnica«, od perz. > ar. *díwãn* »registar«, pokazuje značajne fonetske razlike prema tal. *dogana* (13. v.) > *dugăna* (Božava, Rab) = *dugonja = dogana* (danas u Dubrovniku i Cavtatu). U svim zapadnim jezicima taj arabizam pokazuje ť > *o* pred labio-dentalom kao u tal. *indovino,* ispadanje glasa *v* poslije velarnog samoglasnika (upor. *Radoanus.* za *Radovan* na šibenskom portalu); *o < a* je u dubrovačkom "obliku kao u arabizmu *mogoriš* (v.). Jedino u femininumu slaže se sa zapadnoromanskim arabizmom. Po svoj prilici je leksički ostatak iz dalmatoromanskog. V. i *divan[1]*.

Lit.: ARj 2, 426. 419. 560. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6. *REW[3]* 2707. *DEI* 1372.

dizdar, gen. *-ára* m (Vuk, 17. v.) = *dizdar* (Kosmet) = *dàzdãr* (15.—17. v.) »zapovjednik i vratar tvrđave ili kule«. Odatle: pridjevi na *-ev, -ov* i *-ski: dizdarev, -ov, dīzdārskī,* deminutiv na *-ьc: dizdarac,* gen. *-arca* (Vuk, Crna Gora), složenica *dìzdar-àga.* Također toponim i antroponim (prezime na *-ević).* Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. složenica *dizdar* od perz. *diz* »tvrđava, kula« i *dar* »koji čuva, drži«, kod nas sufiks za radne imenice).

Lit.: ARj 1, 319. 2, 430. *Elezović* 1, 136.

dizga f (Vuk) »krajać, ivica«. Ista osnova nalazi se u *dizija* f (Vuk, 18. v.) »red, niz, povorka« i u apstraktumu na *-luk dizluci,* gen. *dizluka* m. pl. (Vuk) = *dizluke,* gen. *dlzlūkā* f. pl. (Vuk) = *dîzlbk,* gen. *-lika,* pl. *dislêci* »dokoljenice, bječve, dokoljenice pticama za lov«. Balkanski turcizmi (tur. izvedenica *dizge* »jarretière«, od *diz* »koljeno« i sufiksa *-gè* / *-ke* varijante od *-gi* / *-ki, diz-íŋ — diz-i* »rangée«, *dizlik* »vrsta starih gaća do koljena«): bug. *dizgija, dizija, dizlik,* arb. *dize* »Tuchend, Selbend«. Pored *dizluci* govori se *tòzluci* m. pl. = *tozluke,* augmentativ na *-ina tozlučine* »dokoljenice, bječve«. Ovdje je osnova druga: tur. *toz* »prah«. I taj je oblik balkanski turcizam (tur. *tozluk)* iz oblasti nošnje: bug.· *tozluk,*.rum. *tusluc,* arb. *tos-zi* »prah«, ngr. τουσλούκκι.

Lit.: ARj 2, 431. *BI 2,* 582. *Elezović* 1, 136. *Mladenov* 127. *GM* 68-69. 433. Matzenauer, *LF* 7, 43. *Deny* 572. 575.

dizgin m (Vuk, obično u pl. prema našem značenju) = *dizgen* (Vuk, narodna pjesma) = *dizdin* (Pjevanija crnogorska) = *dizden* (narodna pjesma) = *dizdin* (Vuk) = *dizdum* (jedanput, Katančić, 18. v.) = *dizgum* (narodna pjesma) = *dizdum* (Kačíc, 18. v.) »sinonim: vodice, vojke (u narječju)«. Balkanski turcizam (tur. *dizgin,* od korijena *tir* od kojega i *direk,* v., i sufiksa *-kin* kao u *čaliskan* i *sürgün,* v.) iz oblasti konjske opreme: rum. *disghin = desghin,* bug. *dizgin,* arb. *tizgin.* Turski sufiks *-kin* ima u hrv.-srp. različite vokale, ovdje pored *-gin* još *-um* i *-en* zbog toga što u turskom ima i vokala z, koji se zamjenjuje kod nas i sa *e į u;* to je hiperturcizam *g >d* je asimilacija nestalnog konsonanta u sufiksu (upor. *sürgün); đ < g* je kao u *đemija,* samo metatezom premješteno u početni slog. Interesantan primjer prekrajanja turcizma kod nas.

Lit.: ARj 2, 431. 3, 8. *SEW* 1, 203. *Miklošić* 46. *Mladenov* 127. *GM* 431. *Lokotsch* 527.

díža f (17. v., čakavski, Krk, Hrvatsko Primorje, Prigorje) »sinonim: kravljača (v.), muzlica (v.)« = *dižva* f (Vuk, 18. v., Hrvatska, Hrvatsko Primorje) »sinonim: bukara (v.); sud za vino s ručkom (služi za pretakanje vina i za pojenje konja) (Donje Primorje)«. Odatle: deminutiv na *-ica dižica* f (čakavci na Braču, Fužine) = *dižica* (Vela Luka, Smokvica, Korčula) »posudica drvena s ručkom za *.puti* (»hvatati«, *püjem, pûj)* vino, od dugā, služi za lijevanje vina iz postave u tolitar«. Sufiks *-va* u *dižva* upućuje na postojanje deklinacije *-u* (tip *crkva)', i* je nastao iz *e,* koji je potvrđen u rumunjskom i madžarskom slavizmu rum. *deja* f (Moldavija) i madž. *dézsa (é < ë* kao u *szomzéd < susjed").* Nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u bugarskome. Prema tome je praslavenski termin za posuđe: **dežd.* Ekavski i jekavski oblik nije potvrđen. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi:* ie. korijen **dhoigh-,* prijevoj od **dheigh-* »gladiti, mijesiti«, koji se nalazi u nvnjem. *Teig* i gr. τείχος/τοίχος »zid«, lat. *fingo, fīgulus* »lončar« i u istočnim ie. jezicima. Taj se korijen nalazi u lit. *dižti* »šibati«, dok u slavenskom samo kao tehnički termin za posudu i kao zidarski tehnički termin u baltoslavenskoj metatezi **ģheidh > zid* (v.); *ž* je nastao iz *z* + sufiks *-ia* (kao u *plaća).* Prvobitno je značenje bilo kao u rus. *deža* »Backtrog, naćve«.

Lit.: ARj 2, 392. 431. *Miklošič* 45. *SEW* 1, 198. *Tiktin* 518. *Vasmer* 336. *Gombocz-Melich* 1343.

djêd m (Vuk) »ie. praslavenski i sveslavenski naziv za očeva i materina oca«. Za doba hrvatske narodne dinastije *e>a* potvrđen: *dad.* Ide prema tome u najstarije potvrđene hrv.-srp. riječi. Odatle: hipokoristici *deda* —

djeda = *dédo* = *djedo* m (Srbija) = *djeko* (18. v.); ovako i u bug. *deda ila..;* augmentativi na *-ina, -etina, -usina: djêdina* m = *djedètina* = *djedušina,* s raznim afektivnim vrijednostima; pridjevi na *-inı -ov: djèdin* (13. v.), *djedov* (Vuk, 14. v.), koji živi i danas poimeničen sa *-ьc djèdovac* (ime biljke) i sa sufiksom *-ina djedovina* f (18. v.). To poimeničenje zamijenilo je danas praslavensku izvedenicu na *-ina* (upór. isti sufiks u *baština* v.) u *djidina* f, koja dolazi u svim slavenskim jezicima s istim sufiksom (upor. glede značenja njem. *Vaierei).* Ta izvedenica postojala je i kod nas kako pokazuju radne imenice na *-ьc* i *-ik: djedinac* = *djedinik* = *djednik* »baštinik«; pridjev na *-in: didino* (selo I486.); na *-ski: djêdinskî,* apstraktum *djêdínstvo.* U daljoj izvedenici sufiks *-ina* od *djedina* ispada; odatle čak. i hrv.-kajk. izvedenica na *-it: didić* »vrsta plemstva«, *dedić* »baštiník«. Upor. češ. *dědic.* Isto u stsrp. toponimu *Decani* < *dědbčani.* Riječ *djedina* u značenju »baština« nestala je iz današnjeg književnog i saobraćajnog jezika. Složenice: s prefiksom *prě-* > *pra-: pradjed* m = *prănded* = hipokoristik *prăndeda* m (Kosmet, s umetnutim *n* pred *d\,* upor. *dumboK).* U Kosmetu je naš prefiks *pra-* zamijenjen s gr. παρά: *paraded* = hipokoristik *păradeda* m; *pra-* se zamjenjuje i s lat. *secundus* > *sükun-:* odatle *šukundjed* m, *čuhundjed,* hipokoristik *šukundeka,* s *-ka* kao u *baka* i *Đaka / Dáko* od *Danijel* > *Dane.* Dolazi također kao metafora u imenu biljke, koje se zovu *sása: djèdovac.* S prefiksima *sa- / za- sadjed* (Vrančić, Mikalja, Stulić) = *zaded* (Belostenac). Prefiks *pra-* se može udvostručiti: *prapradjed* m. Deminutiv na *-ъk: dêdak* m (Donja Podravina, Šaptinovac) je metafora za »elavus ferreus ad latéra currus: sinonimi: strmoglavac, palac (v.), *kurdelj,* fuzov«; hrv.-kajk. *dedek* (Mikalja, odatle kod Belostenca i Jambrešića) »ptica putpuden, božji pivac, upupa« je prema Štrekelju iz češkoga. Na *-ica* samo u rum. *dedita* f kao metafora za »biljka anemone pulsatila«. Odavde za istu biljku dalji rum. deminutiv s lat. sufiksom *-ellus: dedețel, -tei, -iței.* Upor. rus. deminutiv *dedók* »Art Klette«. Dolazi i kao prvi elemenat u dvosložnim praslavenskim ličnim imenima: *Ojedomir,Djedoslav.* Kao drugi elemenat u *Želided.* Muslimansko prezime: *Dědič* (Bosna). Vokal *ѣ* je nastao iz ie. e koji se nalazi u lit. *dēdis* »ujak prema ocu« i u lot. *dèds* »alter Mann, Popanz«. Riječ je prema tome baltoslavenska. Kako pokazuje reduplikacija suglasnika (upor. i arb. *xhaxha),* potječe iz djetinjeg govora (Lallwort) kao naziv za starije članove praslavenske velike porodice (Grossfamilie). Upor. i osmanlijsko *dädä* »Grossvater, Väterchen«, odakle mogu da potječu naši hipokoristici u istočnim krajevima s naglaskom *deda.*

Lit.: ARj 2, 434. *Miklošič* 44. *SEW l,* 191. *Bruckner* 107. *Vasmer* 335-336. *WP* l, 826. *Trautmann* 47. *Mladenov* 157, *GM* 79-80. *Boisacq*[3] 337. Joki, *Unt.* 38. Rozwadowski, *RSI 2,* 111. van Wyk, *ZSPh* 14, 10. Vulović, *ASPh* 8, 137. Boissin, *RES* 27, 43. Štrekelj, *ASPh* 31, 198. *BI 2,* 544. Hirtz, *Aves* 83. 84. 89. *Elezović 2,* 119. Hamm, *Rad* 275, 50. Lopašić, *Urbari* 30. Skok, *IG* 3, 3--5.

djëlo n (Vuk, ekavski i čakavski djelomice *delo,* ikavski *d'ilo,* danas po deklinaciji *o,* nekada suglasničkoj na *s:* gen. *djelesa,* kao *slovo, -věse, tělo, -esė),* ie., baltoslavenska (?) i sveslavenska riječ iz praslavenskog doba) »Tat (nvnjem., s tom riječi je u prasrodstvu), opus; štokavski sinonim: rad (v.)«. Deverbalna apstraktna je izvedenica od *djeti* (v.) s pomoću sufiksa *-lo* (upor. *jelo,* v.) koji se nalazi još samo u stisl. *dalli* »facilis«. Negativno: *nedjelo* n »zločin« (Vuk). U čakavskom na Hvaru (Brusje, Hraste) u rečenici *dílo ga je ubit* »trebalo ga je ubiti«, *ni dílo to učinit* »ne treba to učiniti« opominje na stfr. *est ues* > *estuet,* inf. *estovoir* < lat. *est opus* »treba«. Odatle: pridjevi na *-ъn delan, delna* (samo jedanput, kod Belostenca), na složeni *-avan djelavan* (za *av* upor. hrv.-kajk. *dêlavac, nedêlavac,* gen. *-vca,* ŽK, »lijenčina«), na *-atni djelatni (dan),* poimeničen s *-ik djelatnik.*

Važna je izvedenica na *-ța* od negativne složenice: *nedjelja* f (ekavski *nèdelja,* ikavski *nedllja,* ŽK), »kršćanski termin za 1° dies dominica kod Romana, dies solis kod Germana, 2° tjedan = sedmica (po semantičkom zakonu sinegdohe)«. To je upravo prevedenica (calque) od bizantinskog gr. ἄπρακτος ἡμερα. Grčka se riječ očuvala kao posuđenica u cslav. *aprakos* »recueils des lectures evangéliques des dimanches et fêtes«. Taj naziv stvoren je prema biblijskoj odredbi: *sedmi je dan odmora... Nemoj raditi nikakoga posla (non facias in eo quidquam operíš,* 5 mojs. 5, 14). Odatle su izvedenice: pridjev na *-ni nedjeljni* (Vuk), poimeničen na *-zk ponedjeljak,* gen. *-ēljka* m = *ponediljak,* gen. *-dttjka* (ŽK) = *pondelek* (hrv.-kajk.), na *-nik ponèdjeljmk* m (Srbija) = ekavski *ponèdeomk* (Srbija) = *ponadânik* = *ponadônik* (Kosmet) = *ponēdìjnik* (Lumbarda) »naziv prvog sedmičnog dana (upor. *prvi dan,* Dalmacija, v.)«; deminutivi na *-ica nedjeljica* f. *Nedjelja* je također žensko ime kao u gr. Κυριακή i na zapadu *Dominica.* Odatle je stvoreno lično ime za muškarce *Nèdjeljko* prema f *Nedjeljka,* što odgovara imenu *Dominicus* (na zapadu) > *Dominko, Dinko, Dmine* (u jadranskoj zoni). Hipokoristici su ličnih imena *Nedá* ž, r., *Nédo* m. r., odatle prezime *Nedić* prema *Nedeljkovič* za ljude koji su se rodili u nedjelju, a može biti da se tako zovu i prema praocima *Nedo* i *Nedjeljko.* Upor. izvedenicu na *-ónja nédonja* m (Vuk) = *nedonja* (Kosmet) »vo koji se otelio u nedjelju«. Kao crkveni termin, *nedjelja* kod pravoslavaca prima preda se ove pridjeve: *cista, pačista, akačista, sredòposnã, krstopòklonjena, četna* < *cvijetna* (tako i kod katolika), *velika* (Piva-Drobnjak, djelomice i Kosmet, tako i kod katolika), *bêla, sírna, ursa, mlada, strasna* (Kosmet).

Denominali su od *djelo:* sveslav. iz praslav. doba na *-ati:* impf, *djelati, -ām* — ekavski i djelomice čakavski *dělati* = ikavski *dilati (iz-, o-, ob-'),* prema impf, *obdjelavatf)* »1° sinonim: štokavski raditi, 2° *dilati* (Korlevići, Istra, Smokvica, Korčula) »reskati, sjeckati komad drva«, *izdjelávati, izdjèlãvãm.* Od *obdjelati* postverbal je *òbdjel* m (Krašić, valjda jekavizirano bez potrebe u *ARj)* »oplata u vrata, u prozoru«. Na *-jati:* impf, *djeljati, -am* pored *-ēm* (Vuk) *(iz-, o-,* 16. v.). Ova se izvedenica rie nalazi u drugim slavenskim jezicima. Odatle deminutiv na *-kati: djêlkati* (Vuk), apstraktum od *ođjeljati* na *-aj Bdjeljaj,* gen. *-aja* (Poljica, Dalmacija); radna imenica na *-ar djeljar* (17. v.) prema *deljarica* f (Kosmet), na *-avnica deljâvnica* f (Kosmet) »kačarski termin za mjesto u kačari gdje se duge i obruči djelju«. Na *-ovati, -ujem: djelovati* (16. v., i danas općenito) »biti aktivan, raditi«. Ni ta se izvedenica ne nalazi u drugim slavenskim jezicima. Odatle: pridjev na -6И *djêlõvan, -vna* (17. i 18. v.), koji se i danas čuje, ali ga potiskuje latinski učeni *aktivan.* Radne su imenice na *-ьc: djelovao* pored *djelovalac,* gen. *-aoca,* koji ne uđoše u književni jezik. Složen pridjev *djelòredan* (18. v.) zamijenjen je sinonimima *moralan* i *ćudoredan,* dok se *djeloispravan* nikako ne čuje. Složenica je radna imenica tipa *zakonoša: drvodjelja* m (Vuk), koja se nalazi i u stcslav. *drěvodělja.* Od ove leksilogijske porodice samo je izvedenica *djelatnik* ušla u rumunjski jezik: *(îri)deletnic* i odatle rum. glagol *îndeletnici.* Od *djelo* postojao je sve do 17. v. i prijedlog s gen., ali samo u ikavskom obliku, a upotrebljavao se i kao postpozicija: *dil* (Menčetić, *cesa dit), dilj* (Marulić: *dilj sile), dūja* (Menčetić: *nije dilja), dilji* »sinonim: radi (v.), zbog (v.)«. Nalazio se i u stcslav. *dehrna, -mi* i *dêlja.* Prijedlog je baltoslavenski i sveslavenski, jer se nalazi u svim slavenskim jezicima (slov. *dêlj)* osim u bugarskom: lit. *delei, del,* lot. *del'* »radi«. U *ARj* se .bez potrebe jekavizira u *dijel.* Što se tiče baltičkih paralela za *djelo,* nijesu posve izvjesno utvrđene jer se *djelo* uporeduje s *padėlys* »hingelegtes Nestei«, *priedéle* »Beilage«, s *datte* »Werk, Kunst, Handwerk« i s pridjevom *dailus* »zierlich«, lot. *daiļš.* Ovo posljednje uporedenje je najuvjerljivije.

Lit.: ARj 2, 439. 440. 448. 451. 390. 385. 4, 159. *l,* 814. 820. 601. *Miklošič* 45. *SEW* l, 194. i si. *Bruckner* 109. 360. *Vasmer* 338. *Mladenov* 157. *Trautmann* 48. *WP l,* 828. Buga, *RFV* 70, 104. *Elezović 2,* 103. l, 130. 223. 455. Vaillant, *RES 22,* 19. Meillet, *RES 6,* 169. Isti, *Etudes* 415. *Vandrák 2,* 300. Sperber, *WuS 6,* 23. Neckel, *ZSPh* 6, 67-69. Vuković, *SDZb* 10, 405. Ribarić, *SDZb 9,* 143. Kušar, *NVj* 3, 328. Draganu,' *DRom, 5,* 328. i sl. Melich, *ZbJ* 212. i sl. Durnovo, *RES 6,* 107-108. Pereferkovič, *ŽM* 1916.

djëtao, gen. *-tla* (Vuk) = *djeteo,* gen. *-ela* = *ditei,* gen. *-ela* (ikavski, ŽK) = *djêtelj* (18. v.) = *ditelj* — *dètelj* (čakavski) »picus«. Praslavenska i sveslavenska riječ bez baltičke paralele. Odatle: pridjev na *-/ detelja trava* (hrv.-kajk.), na *-ič djetlić* (Vuk); *djetelina* f (praslavenska izvedenica) = *ditelina* (ŽK) = *djeteljina* (poimeničenje pridjeva s pomoću *-ina),* nazvana po boji ptice. Služi i u nazivima domaćih životinja prema boji ptice: na *-ka djêteljka* f (koza, ovca, Lika), *djêteo* (Vuk, jarac), odatle hipokoristici *djétla* f (ovaca, Lika), na *-an* (tip *Milan) djêtlan* (ovan, Lika) = *djètlãn* (jarac, Lika). Čakavska osnova *det-* može predstavljati praslav. *dēt-* i *dęt-* kao rus. *djatel* i polj. *dzięcioł.* Zamjena *ę s é* može se uporediti sa *sręšta* > *sreća* pored *srića* u Hrvatskom Primorju. Sufiks se mijenjao *-tu* u *djelao* (upor. taj sufiks u *pijetao* i *vitao), -tel* u *djeteo* i *-telj djetelj* kao nomina agentis. Slavenska je kreacija. Nema paralela u ie. i nema jedinstvenosti u tumačenju osnove. Prema Budmaniju ptica je prozvana po jakom i oštrom kljunu. Riječ bi bila izvedenica na *-lo* od ie. **edent* > lat. *dens.* Prema Mikkoli sufiks je kao u nomina agentis a osnova *dblb-* »dubem«. Ovako i Machek, koji rastavlja *djetelinu* od ptice, izvodeći krmivo od *dvmc* (v. *duti).* Ako je sufiks *-telj,* onda može biti i ie. korijen *dhen-* »udarati«. Uhlenbecku je praslav.

<*dem-tlo. Jagić věže s dětb u blagodětb, a Vondrák s lotiškom onomatopejom *dimt, dimstu, dernu* i slav. *dbmějo* »dröhnen, gellen«.

Lit.: ARJ 2, 452. Miklósié 41. *SEW* 1, 190. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 112. *KZ* 45, 46. *ZSPh 2,* 309. *Vasmer* 387-388. *Mladenov* 125. Jagić, *ASPh* 1, 431. Uhlenbeck, *PBB* 27, 132. Machek, *Lp* 54, 233-238. *LP 2,* 156. Mikkola, *Ursi. gram.* 1, 104. £Zè 1937, 119. Vaillant, *Zlatarić* 1, 235. *RES* 23, 156. КиогаД: 2, 575., § 548.

djêti (Mikalja, Stulić) *(do-, iz-, iza-, o-, na-, pr-, zapo-, raz-* Lika, Vinkovci) = *dēti* (Hercegovina) (ία-, Vuk) = *díti* (ikavska narječja kao Vodice, ŽK) (ra-, *z-* ŽK, *u-)* = *deti (z-)* (Mikuličić, čakavski i hrv.-kajk), *djêd m* (reduplicirana osnova *děd-* kao u grčkom i u sanskrtu) (r'ro-) = *djesti* (Vuk, obrazovano kao *jesti 1jedem, prestij předem* od· *ded + ti) (za-, o-, pri-, z-, zapo-, ižo-, sa-), djêdêm* pored *djenēm* (ovako od praslavenskog ili možda ie. vremena, kako pokazuje rus. *denu* i arm. *dnem < *dinem* prema glagolima s infiksom *-nc) (sa-* Vuk). Iz toga prezenta tvori se analogijski infinitiv *djènuti* (Vuk) *(o-, pri-, u-* Kosmet, ία-, *za-* Kosmet, rro-) Stcslav. 1. 1. prezenta *deždc* živi još u *dedem* (pravoslavci u Vrginmostu, Glini i Lici). Glavno je značenje »ponere, postaviti«. Prezent je i *òdijem* od *odjeti = odjenuti, sadijem* od *sadjesti, dodijem* pored *dodjenem* (Vuk, 16. v.) «sinonim: dotaknuti se«, *izodijem* od r'r-*odjesti.*

Ikavski *díti, dim* (čakavci i Dubrovčani 15.— 18. v.) »sinonim: kazati (v.), govoriti« = *dîn* (Lumbarda, Žrnovo, Korčula, gdje se upotrebljava kao *ovaj, onaj,* kad se netko ne može dosjetiti; na Cresu: *on de* »kaže). Ovo specificirano značenje, koje odgovara semantičkom razvitku *facere* »reći« u romanskim jezicima u umetnutim rečenicama i rum. *spune* < lat. *exponere,* nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Nastalo je možda i ovdje najprije u umetnutoj rečenici mjesto *kaže, veli.* U štokavskom dolazi slično značenje samo u prefiksalnim složenicama: *nàdjeti* pored *nàdjesti, nàdjeném* pored *nàdijêm, nadjenuti, izdjeti = izdjenuti = izdjesti* »dati prišvarak«. Odatle : *pridevak = pridovek* m (Habdelić) »cognomen«. Iterativ se tvori duljenjem jata i infiksom *-va-: -dijèvati* = ekavski *.devāt* (Kosmet) = ikavski *-dívat* (ŽK), koji dolazi samo u prefiksalnim složenicama: *do- (se), pri-, sa-, iz- (izdivati,* Marulić), *z- (zdivăt* ŽK), гго-, *na-, nau-, o-, raž-, za- (zadívati,* Vodice), *u- (udîvati,* Vodice); prezent: *dòdijevãm, odijevam* (13. v.) »sinonim: oblačiti«, *pridijevam, naudijevãm* itd. Odatle: postverbali *pridjev* kao gramatički termin, upravo prevedenica od lat. *adiectivus,* i na *-bk pridjevak,* gen. *-vka* m (poljoprivredni termin). Ovamo još *adivo* n (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Još postoji raširenje praslavenske osnove *dé- > dje-, de-, di-* s infiksom *-ja-,* i to danas samo u prefiksalnoj složenici: pf. *dodijali, dodijem* pored *-jam* »sinonim: dosaditi« prema impf, *dodijavati* (18. v.), *dodijāvām* pored *-jajem = dodijèvati* (16. v., danas, prema Vuku, u Dubrovniku). Ovaj posljednji oblik nije ušao u književni i saobraćajni jezik zbog homonimije s impf. *dodijèvati se* »sinonim: doticati se«.

Praslav. *dêjati > dijati* (upor. *č > i* kao u *prije)* dolazi bez prefiksa u stcslav. i ruskom, kod nas samo u historijskim potvrdama 14. v. To je upliv crkvenoga jezika kao i apstrakta *dejstvo* n, *sadejstvo,* prevedenica od njem. *Mitwirkung,* odatle denominal na *-ovati izdejstvovati,* što se govori i piše u istočnom književnom jeziku. Kod pisaca čakavaca 16. i 17. v. *djanje* n (haplologija od **djejanje)* = *djeje* kod čakavaca glagoljaša. Još treba spomenuti part. perf. pasiva od *djeti: ođeden* (Ljubiša, od reduplikacije *děd-) = (o)djèven;* odatle poimeničenje *djevenica f* (16. v., narodna pjesma) »sinonim: krvavica (v.), kuIjen (v.), kobasica (v.)«, odatle opet radna imenica na *-jar djeveničar* m »kobasičar«, na *-jača djevenjača* f »duga i tanka bundeva«. U stcslav. *oaenъ,* koji dolazi kod nas raširen sa *-ut: zaodjenut.* U Vodicama *dija, dila, dílo* je part. perf. aktiva pravilan.

Od imeničkih izvedenica treba naročito spomenuti one koje se odnose na nošnju: stcslav. *odežda = odežda* f (Kosmet) živi kao crkveni termin u pravoslavaca = *odêda* (15. v.) = *odeja* (čakavski). Upor. pf. *odediti se* (Cres, Kurelac) »obući se kao muškarac«. Posudiše ga i Rumunji kao takav termin: *odaj die* f. Taj je nastao od reducirane sonove *oded-* + -ra. Naš pravi narodni izraz poimeničen je part. perf. pasiva s pomoću istog sufiksa: *odět + -ia* s kolektivnim značenjem: *odjeća* f (Vuk, 15. v.) = ikavski *odića.* Odatle: pridjev na *-ьn: odjećan* (Stulić), deminutiv *odječica,* radna imenica *odjećar, odjećnica* f »soba za odjeću«, *odjećnik* »vestiarius«, koje ne uđoše u književni jezik. Pored toga postoji već u stcslav. *odelo* »Hülle«, gdje je sufiks *-Io* (v. *djelo)* došlo na čistu osnovu *dé-: odijelo* n

(Vuk, 18. v.) »sinonim: ruho« = *odjelo* (jugozapad) = *odelo* (Vuk) = ikavski *odilo* i *odilje* n. kol. Odatle *odijelnica* f »soba za odijelo«. Tu izvedenicu posudiše također Rumunji: *odiai — obial = o(t)ghidl* n (Moldavija) »sinonim: plapomă = poplun«, i izvedenica na *-aş oghelas.*

Još postoji od osnove *de-* postverbal *-aъ,* ali samo u prefiksalnim imeničkim složenicama: *sasud* m »dolium« (novljanski blagdanar, 1506.) < stcslav. ísspás, postverbal od *sbsçdêti (-diti), -ždn̦, -din* »conferre, parare«. Tu su dva prefiksa *sì- i so-.* Odade *sud,* gen. *suda* m književno i *suda.* Da se izbjegne homonimija sa *sud,* gen. íMoa»judicium«,koje također potječe od istog postverbala, upotrebljen je prefiks *po-* mjesto ía-: *posuda* f, i posudenica *làjt* m (ŽK). *Odpridjeti* postverbal je *príd* m »sinonim: agio«, odatle pridjev (slov. i hrv.-kajk.) na *-ьn pridan* (ŽK). Od *nadjeti* je češ. *naděje,* stcslav. *nadežda f* (od reduplicirane osnove) > *nádeja > nada* (stegnuto *-eja* > α) i dalje denominal яааагг' *se.* Od glagolskih složenica ide ovamo radna imenica s *-го: zlodej* (Opatija, Kastav) < stcslav. *zuodejb.* Iz crkvenog je jezika još *blagòdet* f (13. v.), gdje je *dêtb* apstraktum deklinaci j e *-i,* prema Meilletu prevedenica od stvnjem. *Wolatat,* danas *Wohltat.* Jekavizirano je *blagòdjet* fi *blagòdjetanogii'àdig,* gütig«. Na zapadu je taj apstraktum zamijenjen s *dat* od *dati: blagodat f* (Vuk), odatle pridjev na *-ьn blagodatan.* Glagol je ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslavenskog doba: lit. *dědů, děti* »lege«, lot. *dēt,* sanskr. 3. 1. sing. *dádhati* »postavlja«, gr. τίθημι, lat. *facio.* Ie. je korijen *dhē-; ë* je prema tome nastao iz ie. *ē.*

Lit.: ARj 1, 407. 5, 454. i sl. 432. 438. 460. 4, 159. 277; 416. 557. 7, 274. 717. 8, 577. 602. 9, 863. *BI* 1, 476. 2, 720. *Miklošič* 44. 420. *SEW* 1, 180. 191. 192. 196. *Bruckner* 107. *Vasmer* 347. *WP* 1, 827. *Trautmann* 47. *REW*[3] 3050. 3128. Ribaric, *SDZb* 9, 144. 205. *EUzovic* 1, 142. 188. 2, 17. Meillet, *Etudes* 278. *Tiktin* 1588. 1083. Vaillant, *RES 22,* 24. *'Boisacq*[3] 969-970. Buck, *AJPh* 36, 1-18, 125-154. Brandt, *RFV* 74, 2. Tentor, *JF 5,* 204. Koštial, *CSjfK* 4, 134. Vrana, *Rad* 285, 176. Jagić, *ASPh* 8, 323. 31, 543. Măreţie, *NVj* 7, 79. *GM* 80. Kušar, *NVj* 3, 325.

djever m (Vuk) = *dêver* (Kosmet) = *diver* (ikavski, ŽK, Vodice, Istra) »1° brat supruga, mladoženjin; sinonim: šogor (v.), kunjado (v.), 2° nevjestin pratilac (Vodice) u svatovima, 3° (metafora, Vučitrn) žandar«; *djeveru* odgovara kao femininum *nevjesta* (v.). Odatle: pridjev na *-ov djeverov = deverov* (Kosmet), poimeničen na -z'ca *djeverovlca f* »žena djeverova«, na *-njl djevèrnjí,* na *-ski djevèrskî = devērski* (Kosmet); deminutivi na *-tk djevérak,* gen. *-rka* m (Vuk, 16. v.), na-zc *djeverić* i složeni -rac < -r'c'rc *djeverićić* m (Hercegovina, Crna Gora, Boka, disimilacija *č-č > l-ć,* upor. *gospodičić)* »djeverov sin snasi« prema *djeverima* f (Vuk, za *ćn > in* upor. *gospodična) = deveričnja* (Kosmet) »djeverova kći snasi«; na *-usa djevèrma* f (Vuk, 18. v.), odatle pridjev na *-in djevèrusin;* hipokoristik аУв'ю m (Vuk); apstraktum *djevérstvo* n; složenica tur.-slav. *djeverbaša* (Vuk, narodna pjesma). Denominali na -г'п', *-ivati, -ovati, -isati: djevèriti* prema *djeverivati, djeveròvati, djevèrísati* (Ljubiša) »biti djever«. Ie., baltoslavenski, sveslavenski iz praslavenskog *(deverb)* naziv iz jedinica velike porodice: lit. *dieveris,* lot. *dieveris,* lat. *lēvir,* stvnjem. *zeithhttr; é* je nastao iz ie. dvoglasa *ai,* upor. gr.* δοα,Ρήρ > δαήρ i sanskr. *dēvar-* < ie. *аолцег-,* koje Loewenthal shvaća kao složenicu *амацеф* »Gewalttäters Anhänger«.

Lit.: ARj 2, 461. *Elezović* 1, 127. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Miklošič* 45. *SEW* 1,198. *Bruckner* 111. *Mladenov* 123. *Vasmer* 333. *Trautmann* 43. *WP* 1, 767. *Boisacq*[3] 160. Loewenthal, *WuS* 11, 51. sl.

djevojka f (Vuk, 15. v.) = *dèvojka* (ekavski) = *divôjka* (ikavski, Lumbarda, ŽK) »žensko neudato čeljade«. Nalazi se još samo u bug. *devójka* prema slov. *dekle,* gen. *-età.* Odatle: pridjev na *-ski djevojački =-- devojački* (Kosmet, ovdje ime biljke *devojački sram),* odatle apstraktum na *-stvo djevojaštvo = devojaštvo* (Kosmet); na *-in djevojčin = djevojhin* (16. v.); kol. na *-jad* f *djevojčad;* nomen agentis na *-jãr djèvojíãr* m »djetić koji se rodio poslije nekoliko sestara«; deminutiv na -rca *djevojčica = devojklca* (Kosmet), na *-e,* gen. *-eta djevōjče = devôjče / div-* (Kosmet); brojni augmentativi razne afektivne vrijednosti na *-ište, -ina, -jura,* sa dva sufiksa *-jūriņa, devojčlšte* (Kosmet), *djevojčina, djevojčura, djevojčurina,* na *-ara djevòjkara* (ime kozi). Denominal na *-iti: djevojčin.* Hipokoristik je *djeva* f (Vuk), koji se ne smije zamijeniti sa sveslav. i praslav. *děva.* Od tog poimeničenog pridjeva *djevojka* je izvedenica s pomoću složenog sufiksa *-ōjka.* Taj sufiks sadrži *-oja,* koji se nalazi ir češ. *děvoje* »Mädchen« i polj. *dzievoja* »virago«, kod nas samo u hipokoristicima tipa *Blagaja / Blâgoje* (v.); *-ka* je

običan deminutivni sufiks. Upor. acc. pl. *djevoje od Derbeka* kod Gundulića. Riječ *děva* »παρθένος« je poimeničen sufiks ž. r. pored *djev* f (18. v.) »virgo«. Pridjev se još očuvao u značenju »caelebs«: *div* (Marulić), također poimeničen. Sa sufiksom *-ьn djevan* (dva puta, 17. i 18. v.). Poimeničen s *-ьc djevac,* gen. *djèvca* (15. v.) »caelebs«, odatle pridjev na *-ski djevačkt.* Odatle još apstraktum *divstvo* (Marulić) i denominál na *-ovati djevòvati* (Vuk, 18. v.). Deminutiv na *-ica: djevica* (praslav.) = *divlca* (Vodice, ŽK) »virgo Maria« = *devica* (Liburnija, Cres, Senj) »služavka«: odatle pridjevi na -/: *djevič* (17. v.), *djevičijī,* na *-ski djevički* (15. v.), na *-ьn djevičan* (17. v.), poimeničen u f *divična* (Šulek) »veliki čičak«, na *-anski* < *čbski; djevičanski* (16. v.) pored *djevičaski,* apstraktum na *-ństvo* > *-čanstvo djevičanstvo.* Deminutiv na *-ica djevičica i* (16. v.), augmentativ na *-ina deviiina* (Hrvatsko Primorje, Rijeka) »djevojka«, *divičina* (Šulek) »vrsta grožđa«, na *-uza divuza f — djevica* »biljka styrax officinalis iz čije se kore vadi neka mirodija«. Denominal na *-iti: djevičiti se* (Srbija) »nositi se kao odrasla djevojka«.

Poimeničeni neodređeni pridjev ž. r. i odatle izvedenica na *-ica* ušao je u religiozni jezik kao termin za majku Isusovu. Sam pridjev očuvao se u lokativu *Đevišćenje* n (kol. na *-je* od *stijena,* v.) »dio visoke kamenite morske obale kod Sv. Stevana kraj Budve odakle je po narodnom pričanju skočila djevojka u more«. Kao pridjev na *-in: Devin* je slovenski toponim (tal. *Diano)* kod Trsta. Od *děva* postoji još poimeničen pridjev ž. r. na *-ьn: dívna* f (Lumbarda) = *dīmnja,* gen. *ditnnje* (Milna, Brač, *dimnja Mandalina,* narodna pjesma) = *dimnjă* pored *dimja,* gen. *dimnjé* pored *dimje* (Brač) = *milo dȉvnjâ* (Hvar, Brusje) »djevojka« = *dibna* (Stulić, nepouzdano). Odatle prezime na *-ič Divnić* (Baraković, 17. v.). Zbog semantičkog identiteta treba staviti ovamo: *dekla* f (Vuk, Belostenec, Jambrešić, Voltici, Vodice, Istra, hrv.-kajk., Prigorje, neki dalmatinski pisci 15. v., ŽU, ŽK) »1° djevojka kao femininum za *dečko, 2"* sluškinja« = *dikla f* (16. v., hrvatski zapadni krajevi, Dubrovnik, Bunić) »djevojka«. Jekavski oblik nije potvrđen. Deminutivi su na *-e,* gen. *-eta: dikle* (ŽK) »djevojče«, na *-ica deklica* f (16. v., Zoranić) = *diklica* f (16. v., Gundulić) »1° puella, 2° sinonim za biljku visibaba, galanthus nivalis«, na *-ić deklié* m (Vuk) »djetić, momčić,« augmentativ na *-ina deklina* f (Prigorje), pridjev na *-in deklin.* Denominali na *-iti, -ariti: dekliti = dikliti.* = *deklariti, diklariti* »služiti kao dekla«. Ne zna se ide li ovamo *diklija* m (Levač, Srbija) »ime što ga nova mlada nadjene kome muškome u kući«. Fonetski je nemoguće izvesti *dekla = dikla* od *dijeva* i *djevica,* ali je moguće od osnove *dēt-* u *dijete,* ako bi se pretpostavilo **detbla > dekla* kao *mekla* od *metla* za promjenu konsonantske grupe. Ako se opet uzme •da je u *deva* ie. osnova **dhei* (upor. *dojiti)* raširena pomoću ie. pridjevskog formantą *-uo / -ua,* onda treba pretpostaviti da je *-tbla* sufiks. Glede ostalog v. *dijete,*

Lit.: ARj г, 459. 426. 395. 396. 426. 401. 427. 461. 462. 464. 467. 465. *Miklošič* 44. *SEW* 1, 197. *Holub-Kopečný* 99. *Bruckner* 111. *V.asmer* 333. *WP* 1, 830. *Trautmann* 51. Hujer, *LF* 48,111. i sl. *Boisacq*[3] 345. Benveniste, *BSLP* 34, 15. Prusik, *Kork* (cf. *ASPh* 4, 143). Kušar, *NVj* 3, 325. Hraste, *JP* 6, 211. *SDZb* 10, 45. *BJP* 8, 5. Tentor, *JF* 5, 204. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Elezović* 1, 128.

dlaga f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović, Stulić) »daščica što se prislanja uz slomljenu kost da se ne miče«. Odatle deminutiv na *-ica: dlažica* f (Vodice, Istra) »daščica za uravnavanje slomljenih kostiju« (= slov. *dlažica* »tegula, planaj lata«), 2° tanka daščica kod koša za sijeno, slamu«; prefiksalna složenica *pôdlažanj,* gen. *-žnja* m »Reibscheit«. Budući da je zbog značenja došlo do unakrštavanja s *podloga* f »Unterlage«, izmijenjen je samoglas *a > o: podložanj.* Sveslavenska riječ iz praslav. **dolga.* Ne postoji u bugarskom i ruskom. Slog *dla-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *dlozka.* Kako češ. *podlaha* = polj. *podloga* kažu, i *pddloga* moglo bi biti da je i ova složenica nastala od **pod--dlaga* prema *rab-rab* ili umiješanjem od *ložiti.* Paralele su ie. utvrđene: ir. *dluigim* »cijepam« i stisl. *tolga* »schnitzen«, srvnjem. *zilge.* Praslavenskom značenju odgovara *žaganica* (ŽK) »daska« od posuđenice *žđgati* < stvnjem. *sagan* < lat. *secare; daska* <vlat. **disca* od. lat. *discus,* posuđena na Dunavu, potisnula je praslav. **dolga.* U toj je riječi korijen **dol-* koji se nalazi u *dlan* (v.) i u *odoljeti* (v.), prijevoj od ie. korijena **del-* »cijepati, rezuckati, vještački obrezavati«; *-ga* je formant. Korijen *dol-* nalazi se vjerojatno u baltičkoj grupi: lit. *dalyti* = lot. *dalit* »dijeliti«, stprus. *dellieis.* Ništični prijevoj je praslav. *dtlžb* f, rus. *dolž f* »Deckbrettchen für die durchgehende Furche in Waldbienenstöcken«, slov. *doli,* češ. *dluž,* slvč. *dlž,* polj. *dłuzec,* kod nas *dužalica* (Hercegovina) »štičica kojom se zaklapaju uliśta«, rašireno složenim sufiksom *-alo* + deminutivne *-ica.* Taj je pridjev baltoslavenski: stprus. *dulsis.*

Lit.: ARj 2, 469. *Miklošič* 47. *SEW* 1, 207. *Bruckner* 89. *Holub-Kopečný* 102. Lidén, *KZ* 56, 216-218. Matzenauer, *LF* 7, 43. *Vasmer* 360. Machek, *LF* 51, 132. i si. (cf. *IJb* 11, 465).

dläka f (Vuk, 13. v.) = *glăka* (Kosmet, ŽK, glede *dl > gì* upor. *dlijeto > glielo),* općenita hrv.-srp. riječ, »pilus; sinonimi: u životinja cetina = čekinja (v.), struna = strunja (v.), u čovjeka vlasi (v.), kose (v.)«. Izgleda da se prvobitno značenje odnosilo samo na životinje, ne na ljude, kako se vidi iz negativne dopune: *nimam bože glâke* (ŽK) »nemam stoke« i iz složenice *vukodlak* »loup-garou, Werwolf, vrst vampira«. Odatle: pridjevi na *-av dlakav* (Vuk, 17. v.), poimeničen na *-ica dlăkavica* f (Vuk) »riba«, denominali *dläkaviti (iz-, o-) = dlakavljeti* (Vuk), na *-ast dlâkast* (18. v.); deminutiv na *-ica dlačica,* augmentativi različite· afektivne vrijednosti na *-ina, -jūriņa, -etina dlačina* f (Dubrovnik), *dlačeiina, dlačurina,* radna imenica na *-ar dlâkar* m »sinonimi: mutavdžija (v.), strunar (v.)«. Denominál na *-iti: ìzdlaciti, -im* pf. »posve posuti dlakama« prema impf, *izdlačívati -dlàčujēm.* Riječ nije sveslavenska, nego samo južnoslavenska: slov. i bug. *dlaka.* Zbog toga se ne može pravo znati da li je praslav. oblik **dolka.* Upoređuje se ipak s lit. *délka* »Angel, die an Schnuren ins Haft geworfen wird«. Kao drugi dio složenice folklorni termin *vukodlak* je postao balkanizam: bug. *vălkodlák* > ngr. βουρκόλακας* (disimilacija *l-l > r-ĭ)* »Vampyr«; rum. *vârcolac* < *vālcolac.* Iz rumunjskoga se opet vraća u bugarski: *vălkolak > vărkolak > fărkulak > variak.* Ie. veze nisu utvrđene. Iljinski veže s ie. korijenom **del-* »rezati«, Oštir s *taelg / telg* »Farbe« itd.

Lit.: ARj 2, 469. si. 4, 160. *BI 2,* 756. *Elezović* 1, 97. *Miklošič* 47. *SEW* 1, 28. *Mladenov* 128. Mikkola, *Mélanges Pedersen* (cf. *IJb* 23, 350-351). Matzenauer, *LF l,* 43-44. Petersson, *Balt. u. si. Worm.* 1918 (cf. *IJb* 8, 199). Iljinski, *RFV 69,* 12-23. Oštir, *WuS 4,* 218. Bruckner, *KZ* 46, 207. Charpentier, *ASPh* 37, 51-52. Loewenthal, *ASPh* 37, 385.

dlän m (Vuk, danas po deklinaciji *o,* sve do 16. v. po deklinaciji *i,* prema tome prvobitni apstraktum) »innere Handfläche; sinonimi: šaka (v.), pijesnica, pijest (v.)«. Odatle: deminutivi na *-ić, -čić, -ica dlanić, dlančić, dlànica,* na *-ьc dlanac,* gen. *dlânca* m »mali čičak u žitu«, na *-će dlance* (Dubrovnik) »balsamita suaveolens Pers.«, augmentativ *dlànãna* (Lika). Prefiksalna složenica *podlănica* f (Kosmet) je naziv vrsti poljske trave, kao i gore pomenuti deminutivi, u Dalmaciji *podlanica* je metafora za ribu *aurata > lovrata* (v.) jer naliči na otvoreni *dlan* > arb. (Ulcinj) *džanca* f. Složenica *dlanočar* (jedanput, 18. v.) je neologizam i prevedenica za *chiromantia.* Denominal na *-iti: dlăniti* »udariti dlanom«, *izdlaniti* pf. (Srbija) »dobiti, zadobiti < tukući šakom pri pogađanju«. Sveslavenski apstraktum iz praslavenskog doba **dolm,* značenja »ono što je otvoreno > (otvorena) šaka«, od ie. korijena **del-* »cijepati«, u prijevoju *dol-* (upor. *dlaga* i *dlaka /?/.* Slog *dla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *dlon,* rus. *ladom* (metateza) < *dolom).* U baltičkoj grupi na štěpenu je **deln-* lit. *délna,* .lot. *dělná* »pijest«.

Lit.: ARj 2, 471. *Miklošič*47. *SEW* 1, 208. *Bruckner* 89. *Holub-Kopečný* 102. *Wasmer* 354. 360. *WP. l,* 811. *Trautmann* 51. *Mladenov* 128. *Baisaaf** 174. 331. 1105-1106. Lewy, *PBB* 32, 137.

dlijeto n (Vuk, 17. v.) = *glijèto* (Vuk) = *glêto* (Kosmet) = *gléto* (ŽK, glede *dl > gl* upor. *dlaka > glaka)* = *klijeto* = *Ujeto* (Stolić) »scalprum«. Odatle: deminutivi na *-će glijèce* (Vuk), na *-ence gletence* (Kosmet), na *-sce dljetašce* n = *gletašce* (ŽK), na *-zk dlitak* (čakavski). Neobičan je dočetak i ženski rod u *gletva* (prema Jagiću, provincial-kroatisch), što bi značilo da je *dlijeto* išlo i po deklinaciji и kao *crkva,* ali može biti i analogija prema *bradva* (v.). U sjevernim slavenskim jezicima od prijevoja do/è-: češ. *dláto,* polj. *dloto,* rus. *doloto.* Prijevojni štěpen *delb-* je samo južnoslavenski: bug. *dietă* pored *dláto.* Sveslavenski i praslavenski naziv alata je izvedenica s pomoću sufiksa *-tlo* od istog korijena od kojeg i *dupsti* (v.), upor. čakavsko *dlisti* (Krk) < praslav. **delti* »dupsti«. U tom sufiksu *l* je ispalo već u praslavensko doba zbog disimilacije s / u prvom slogu. Prijevojni štěpen **dolto* je postojao i u južnoslavenskom kako pokazuje bug. *dláto* i rum. *daltă f* i *dăltnitură* f i arb. *dahe* f. Ovdje je femininum po fonetskom zakonu *-o > rum. ă,* arb. *-ë.* U arb. odatle *late* »meissle«. Iz arbanaskoga vraća se posuđenica natrag u Kosmet: *dâljta f* »vrst dlijeta«. Prema tome *dlijeto* je kao naziv alata balkanizam slavenskog podrijetla. Berneker meće pod istu osnovu i *blànja* f »Hobel > *oblic*

(ŽK)«, ali to će biti posudenica od lat. **planea,* upor. tal. *pialla* < lat. *planula.* Glede ie. etimologije v. *dupsti* i *dubok* (v.).

Lit.: ARj 2, 412, 3, 197. 5, 70. 6, 83. *Elezović* 1, 98. 122. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 183. 208. *Bruckner* 89. *KZ* 45, 105. *46, 206. Holub-Kopečný* 102. *Vasmer* 360. Matzenauer, *LF l, 44. WP l,* 867. Jagic, *ASPh* \, 157. *GM* 60.

dn8, gen. ana n (Vuk) = Jano (ŽK) = *děno* (hrv.-kajk., slov., upor. bug. *dăno}* »1° fundus, 2° u buretu«. Odatle: deminutiv na *-će dance* n (Vuk, Srbija) = *dance* (ŽK), na *-bka danka* f (Lika) »crijevo koje nema dna«; *dna* f (jedanput) »1° neodređena bolest«, »2° (kajkavski) colica«, u tom značenju i u drugim slavenskim jezicima kao češkom i ruskom. U složenici nastaloj iz sintagme *bez dna: bezdan* m i f (16. v.) »abyssus« i pridjev, poimeničen s *-(n)ica bezdanica* f pored *b(r)ez-dajnica* f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), kod nekih pisaca 18. v. i pridjev *brezdajni* = *bèzdanjî* = *bèzadnjî* (Vuk, Crna Gora), poimeničen s *-ica bezadnjica* f. Grupa *jn* nastala je kao u toponimu *Kostajnica* iz *-nьn-* disimilacijom. Pridjev je poimeničen u femininumu i u neutrumu: *bezdanja* (Ljubiša) i *bèzdanje* n. Prema gen. *bezdna* > *bezna* stvara se *bezno* n, *bezna* f i *bezan* m (ŽK, u frazi *se ti û bezan propalo,* također slov. *bezen)* »abyssus«. Rumunji posudiše *beznă f* »Abgrund, Tiefe, Finsternis«. Od sintagme *iz dna* nastade: *izdan* m (Vuk, Mačva) »mjesto gdje voda iz zemlje pišti«, odatle deminutiv na *-zk izdanak,* gen. *izdanka* m (Brač) »mladica blizu korijena«. Odatle možda i denominal na *-ati izdankati, -am* pf »probuditi čovjeka iz tvrda sna«. Ne zna se gdje se tako govori. Od sintagme *o dnu* nastade *adina* f (Lika) »u stogu sijena, što je sasvim pri dnu« = *odnine* f. pl. »ono što ostane na dnu kakva suda ili jela ili pića«; *odina* je nastalo disimilacijom *n-n* > *0-n* (upor. *hladetina* < *hladnetind).* Isto tako nastade iz sintagme *po dnu : padina* f (Kosmet) »1° izmrljana stočna hrana; slama, sijeno u štali ili na dnu, koju stoka nerado jede, 2°. (metafora) rdav posao«. Ovamo još *pođanjak,* gen. *-njka* m »njiva pod dno jedne postati, koja leži na brdu«. Prilozi i prijedlozi: *izdna* = *izadna* »od dna« = *iz dne svijeta* = *izdne zora* (Dubrovčani, 18. v.) »u prozorje, na osvitak«, skraćeno *ižde sora* u svezi *rano* »iz rana jutra«; *napadan* s gen. »sinonim: nadno, udno«. Odatle pridjev *napodanji* (Alberti) »sinonim: danji«. Prijedlog sadrži arhaizam *авнъ* m. r. Samo *dno* može biti također prijedlog (protivno od *vrh,* v.) s gen. U ovoj funkciji jednom *dnu, sadnu* (Bukovica, Dalmacija). Običnije u vezi s prijedlozima *na, od, do, sa, u.* Od ovakvih sintagmi nastadoše toponimi *Dnòluka* (upor. *Preluka* kod Opatije < *pred lukom), Dnòpolje* (upor. *Vrpolje* < *vrh polja), Dnepolje* (14. v.), *dnòvoda.* stari je lokativ *dne.* Denominali na *-iti* od sintagmi: *zadniti, razadniti* (objekt *bačvu,* Vodice, Istra) »postaviti, ukloniti dno bačvi« = *odàdniti, -ïm* (Vuk) = *odadnjeti, odadnjevem* pored *odadnīm* (Ston) pf. prema' impf, *odadnivati* = *odàdnijevati* (Ston) »uzeti bačvi dno«. Etimologija mora voditi računa o činjenici da je između *d* i *n* postojao ne samo debeli poluglas *ъ* > *a* nego i o tome da je pred *n* postojao suglas *b.* Upor. lit. *dugnas* < **dubnas* »dno«, galsko lično ime *Dubnorix* »vladar svijeta« i kimr. *dwfn* »dubok« = got. *diups,* nvnjem. *tief.* Isti korijen nalazi se još u *duplja* (v.), *dupe* (v.) i *dabar* (v.), Ie. je korijen **dheub- 1 *dheup-* »dubok, šupalj«, raširen formantom *-no* sr. r.; *dno* je prema tome poimeničeni praslavenski neutrum pridjeva. Iz *danka j denka* potječe arb. *dange* f, *dangai.*

Lit.: ARj 1, 262. 266. 633. 2, 473-77. 4, 160. 364. 8, 549. 594. *BI* 2, 864. *Miklošič 54.* 91. *SEW* 1, 245-246. *Bruckner* 91. *Holub-Kopečný* 102-103. Vasmer 354-255. *RSI 4,* 173. *Elezović* 2, 9. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Mladenov* 156. *WP* 1, 848. *Trautmann 46.* Štrekelj, *ASPh* 28, 482-484. Iljinski, *ASPh 29,* 489. *Boisacq*[3] 825-826. Porzig, *WuS* 15, 128-130. *Mažuranu,* 1059.

do[1], prijedlog s gen., glagolski i imenički prefiks. Označuje svršetak micanja (kretanja). Kao veoma čest glagolski prefiks *izražava* svršetak radnje i služi za njeno perfektiviranje. Kao imenički prefiks nastao je iz postverbala. Primjer: *čekati-dočekati-doček* m. Dobiva uza se *li* (v.): *doli* (Vuk), prijedlog i veznik »sinonim: osim (v.); *liš* (od *Uho,* v.)«: *dôliš,* također prijedlog i veznik istog značenja; deiksu *-se* > *-r: dór* (G. Studena, Dalmacija, Pavlinović) prilog značenja »dok, dokle«, *dòri,* prilog i veznik za isticanje daljine kretanja, pored *darí, derí* »sinonim: čak (v.), ća (v.)« = *dor(f)* (Kosmet) = *dòri do* = *duri* (ovako i bug). Ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska riječ, u baltičkoj grupi lit., lot. *da* kao prijedlog, engl. *to,* njem. *zu;* u grčkom i avesti kao postpozicija οἰκόνδε, *vaesman-da* »kod kuće«, što podsjeća na tur. lokativ *-da (Istamboldd)* »u Carigrad« i naše postpozicije *-da, -de,*

-dje, -dijer, o kojima upor. *kuda, kude, nikada, ovdje, ondje, tudijer* itd. Elemenat *d-* u *do* je ie. demonstrativna zamjenica.

Lit.: ARj 2, 477. 609. 659. 662. *Elezović* 1, 147-8. 161. *Mladenov* 128. 154. *Miklošič 41. SEW* 1, 203. *Bruckner* 91. *Holub-Kopečný* 103. *Vasmer* 355. *Trautmann 42. Măreție*[1] 350., § 392.

do[2], gen. *dola* m (Vuk) (u 18. v. dva puta f *do,* gen. *doli)* »vallis«, u običnom govoru samo u izričaju *zbrda-zdôla,* inače u danom značenju u augmentativnoj izvedenici na *-ina dolina* f. Veoma čest toponim sam i u vezi s pridjevima kao i u složenicama *Suhodol, Mrkodol.* Odatle na *-janin: Doljani* m pl., također čest toponim. Riječ *dolina* je i geografski termin za formaciju krša (krasa = karsta). Hipokoristik je odatle *dola* f (Vuk). Deminutivi: na *-ьc dolac, doca* m = *dolac,* gen. *dolca* (ŽK), također veoma čest toponim (14. v.) i poljoprivredni i geografski termin kod čakavaca na Krku, koji domaći Romani prevode sa *gurgus* > *gorgo;* na *-čić: đačić* (Vuk); augmentativ na *-ina: dóčina.* Hipokoristik *dola* umanjuje se također: na *-ica dolica* f (Vuk) kao i *dòlinica* f. Kao geografski termin krša mjesto *dolac* upotrebljava se *vrtača* f, riječ romanskoga podrijetla, augmentativna izvedenica na *-aceus* od *hortus.* Sufiks *-ača,* koji je u *vrtača* romanski, izgleda da je naš u *dolaca* f »sinonim: dolina«; *dolaca* nije dovoljno potvrđeno u narodnom govoru. Od hipokoristika *dalja* f bolje je potvrđena *doljača* f »podulja dolina«, odatle pridjev na *-ast dô-Ijačast.* Na *-išté: dolišće* n (15. v.).

Lik *dol* dolazi veoma često kao prilog u vezi s prijedlozima i u starom lokatīvu *dole* i na *-u dolu* (18. v., također stcslav. i rus.); *ozdō* pored *ozdola* (opozicija *òzgo)* sa dva prijedloga *do*—h ii-, a može dobiti još jednom *od* jer se *oz-* ne osjeća više kao prijedlog: *odozdo, odizdo.* Kao *odizgar(d)* dolazi i u prijevoju *o-a: odizdal* (Dž. Držić) = *odizdala, izdala* = u Kosmetu *odozdôl* pored *odozdôlj, ozdôl,* s deiksom *-ka ozdõlka", ozdõlkena.* Postoje još prilozi: *dol* (15. v., narodna pjesma), *nizdol, dola* (14. i 15. v.). Od lokativa.*dole* potječu: *dolje, doli,* s deiksom *-ka, -n(a): dolika* (ŽK) = *daleka, dőljeka, döllen, doljenā.* Od priloga nastadoše pridjevi: određeni *donji, donja, donje* = *dojni* pored *dõlnji* i *dõljni* (Kosmet), također vrlo čest u sing, i u pl. u toponomastici. Sufiks je složen: *-ьn* + *-го.* Poimeničen na *-ak: dònjak* m »1° vodenički kamen, 2° vjetar, 3° stanovnik donjeg kraja«. Opozicija je *gornji.* U narječjima 6 > *a: dolânji* (ŽK, opozicija *gorănji).* Odatle prevedenica *donjište* n za *infernum.* Unakrštavanjem s *doli* nastade *dolinji* (čakavski, 15. —18. v.). Odatle kod Kavanjina *dolinja* f za *dolina,* na *-jak, -ьc doljnjak* — *doljnjac* = *dòljanin* m (Pavlinović) »vjetar koji s dola puše«, na *-ašica doljašica* f (Srbija) »jamica na bradi«, na *-as doljnjaši* »koji u donjem selu prebivaju« = *dolinci* (ŽK, opreka *Garinei,* koji prebivaju u *Gor'inji,* ŽK).

Još postoje s prefiksom *pro-, raz-: pr$dō,* gen. *prodali* (Crna Gora), *razdolje* n (Vuk) pored *razdol* m, f (Brač, 1250.) »duguljasta dolina između bregova«. U toponimi)! *Razdolina* i *Razdolje* (1318.). Složenica *dubodolina* sadrži u prvom dijelu pridjev *dubok.* Slog *-ko-* ispao je zbog haplologije. Zaseban je problem *duliba* pored *dalība* f »dubina, duboka dolina«. Izgleda da ta riječ, koja je karakteristična za Velebit, predstavlja japodski (ilirski) relikt, koji se unakrstio s *dol.* Za sveslav. i praslav. *doli* nema refleksa u baltičkoj grupi, a najbliži je ie. srodnik njem. *Tal.* Postoji mišljenje, neopravdano dosude, da je *doH* posudenica iz germanskoga (Hirt): got. *dal,* engl. *dale,* stnord. *dair,* gr. θόλος f »Kuppel, Kuppeldach«. le. korijen je **dhel-.* Za *dulıba j do-* v. i *dèlubija.*

Lit.: ARj 2, 486. 608. 610. 611. 638. i si. 640. 659. 4, 150. 8, 596. *BI 2,* 948. *Elezović ì,* 143. 144. 2, 19. *Miklošič41. SEW*1, 208-9. *Holub-Kopečný* 104. 110. *Bruckner 92. Vasmer* 358. 360. *WP* 1, 865. *Trautmann* 43. Schrijnen, *Neophilologus* 50, 241. i sl. Hirt, *PBB* 23, 332. *Boisacq*[3] 347. *Kiparsky* 65.

dôb, gen. *dobi* f (Vuk, 16. v., Marulić) = *doba* n (indeklinabile u štokavskom, Mrnavić *u sej doba,* 17. v.,femininum u narječjima, ŽK: *ká je doba, k letu s'e dobe)* = *dobo* n *(kóje U je* ~j Kosmet) »sinonim: vrijeme (v.), vakát«. Protivno *nêdobo* n, samo u Kosmetu. Upor. *nevakat.* S pridjevom: *gluho doba noći* = bug. *gluha doba* »potajno vrijeme«. Izvgdenice su: pridjev na *-ьn* u određenom vidu *dobni* (npr. *predsjednik),* poimeničen na *-ik dobnīk* (Bela, Stulić) »sinonimi: ura, sat«, na *-jãk dòbnjãk,* gen. *-aka* (Lika) m prema f *dobnjàkinja* (Lika) »muško, žensko tele od 2—3 godine sposobno za rad«. Semantika prefiksalnih složenica nema veze s »vrijeme« i jasnije je prvobitno značenje: *podoba* f »imago, forma«, rijetko se danas govori u književnom jeziku. Odatle pridjev na *-ьn: (nepodoban, podobna* »aptus, ineptus, idoneus«, čest je kod starih pisaca,

danas samo u apstraktnoj složenici na -irma (v.) *nepodopština* f. Upor. ukr. *podoben,* polj. *podobny,* češ. *podobný.* U zapadnim krajevima još s prefiksom sr-: *(ne)spôdoba* f (Lika), s pridjevom *spôdoban* (ŽK) »sinonim: lijep«, apstraktum *nespodobnost f.* U Vodicama s prefiksom *pa-* (v.) mjesto *po-: spodoba f* »slika«, odatle *spadoban* »sličan«, denominál na *-ivati spadobívati komu* »biti sličan komu«. Denominal na *-iti:* pf. *naspodobiti* »preslikati« (Jambrešić, hrv.-kajk). S prefiksom *u-* (tip *ubog)* samo u pridjevu *udoban, udobna* (protivno *neudoban,* od stcslav. *udobb* f, *uaoЬьпъ* »lagan«), odatle apstraktum *(ne)udobnost f* i *neudopstvo* n (Obradović). Posljednje se ne govori. Taj se pridjev smatra možda krivo rusizmom: *udóbnyj.* S prefiksom *na-:* pridjev *nadoban* (Gruža, Srbija) »namjeran, nakan« i denominál na *-ati nadobati* pf. »osjeći, odrediti, presuditi«. Riječ *razdoblje* n stvorio je Šulek i ušlo je u književni jezik. Maretić veli: može podnijeti. Još treba spomenuti hrv.-kajk. prilog *skodob* (Belostenec) »odskora, nedavno, tek sada«, odatle pridjev *skodoben* »nedavni«. Prvi dio složenice *sko-* nije jasan. Možda skraćeno *skoro* ili 5 *ku* (ák. od *koju).* Upor. rus. *v moju dobu* »in meinem Alter«. Rumunji posudiše: *podoabă* f »1° Gleichheit, Ähnlichkeit, 2° Zierde, Schmuck, 3° (ironickí) Ungeziefer«, odatle *(im)podobi* »1° gleichen, 2° malen«, *podobie* f, pridjev *podobnic* (nenaglašeno *-ič* je rum. dodatak iz lat.). Arbanasi stvoriše od *doba > dobe f,* svoj pridjev *dobéshëm* »koristan«, odatle apstraktum *dobt* f »Möglichkeit« *(i* < gr. (ια), od stcslav. *udobb > udob* (Gege) »lagan«. Posljednja posuđenica dokazuje da *udoban* ne treba smatrati rusizmom. Sve pomenute izvedenice i posuđenice dokazuju da je osnovno značenje bilo »ono što je prikladno > pravo vrijeme, pravi oblik«. Prvobitni neutrum, koji je postao indeklinabilan u priloškoj upotrebi sintagme *doba mu je* »vrijeme mu je« femininum je u sveslavenskom i u praslavenskom. Upor. f indeclinabile *vil* mjesto *víla* (v.) u Dubrovniku. Lokativ *dobi* je postao također neutrum indeclinabile kod Vetranića, Ranjine i Kavanjina. Riječ je baltoslavenska: lit., lot. *daba* »priroda, svojstvo, karakter«, lot. glagol *dobāt* »gefällig sein«, got. *gadaban* »pristajati, događati se«; *podoban* je u lit. *patogus* »artig«, lot. *patägs* »bequem«. Dalje veze v. u *dobar* (v.). Ie. korijen *dhabh-* »što pristaje«.

Lit.: ARj 2, 487. 501. 510. 7, 283. 639. 8, 77. 106. *Miklošič* 47. *SEW* l, 204. *Holub--Kopečný* 103. *Bruckner 91. Vasmer* 256. *Trautmann* 42-43. 312. *W P* l, 825. *Mladenov* 129. *Tiktin* 1199. *GM* 70. *Ribaric, SDZb 9,* 192. *Elezovic* l, 140, 456. Maretić, *Scaij.* 61. Iljinski, *ZbJ* 291-298. Fraenkel, *KZ* 53, 40. i sl. Meillet, *RSI 6,* 132. Vaillant, *RES 3,* 252-254. *NJ* 2, 118.

dobar, *dobra* (Vuk), sveslavenski i praslavenski pridjev, određeni *dobri* = *dobri* (Kosmet) »bonus«. Opozicija: zao (v.), rđav (v.), loš, zločest, opak (y.). Tvori komparativ i superlativ od druge osnove: *bolji* (v.) koja je nekada značila »velik«. Upor. rus. *bolšoj.* Sr. r. je poimeničen: *dobro* n (Vuk) »1° prevedenica: lat. bonům, tal. bene = njem. Gut, 2° imanje«. Odatle deminutiv na *-će: dobarce* n. Služi za oznaku dobre ćudi: odatle poimeničerua na *-iça dòbrica* f (Stulić), na *-uša dobruša f* (Kosmet) »žena koja je dobra«. S *-ina dobričina* m (Vuk); za pozdrave u vezi s *dan, večer, noć, čas: dobardan* pored *dobřdan, dobroveče* pored *dobrvečer, dobranoc', u dobričas.* Po analogiji sa *zločest* postoji složeni pridjev *dobročest,* odatle *dobroč stan,* koji ne uđoše u književnost. Prema *opaklija* tvori se suprotno *dobráklija* (Vuk) s tur. sufiksom *-lija.* Apstrakta su: na *-ina dobrina* (Vuk), na *-òta, -òca dobrota* (15. v., i u drugim slavinama) pored *dobroća* f, *dobrotma* (Kos-, met, sa oba sufiksa za apstrakta), na *-ost: dobrost* f, koje nije ušlo u književnost, ali se čuje odatle pridjev na *-iv: dobrostiv* (15. v.).

Prilozi: *dobro* za stcslav. *dobre* (= *vēre)* > *dobre* u narječjima (općenito u češ. *dobře* i polj. *dobrze),* očuvano je i u *dobrem* (Kosmet) »blago, na lijep način«; deminutivi *dobráno* (Vuk, Lika, Dalmacija), sr. r. prema *dobrahan,* koji nije potvrđen (upor. *maljahan.* v.), *dobričak* (Lika). Složenice prevode *benefícium, bene]"acere, benefactor:* pridjev *dobročin* (Belostenac, Stulić), radne imenice na *-ьc, -telj, -lac dobročinac,* gen. *-nca* (Vuk, 15. v.) = *dobročinik* (jedanput, 16. v.), *dobročinitelj, dobročinilac,* gen. *-ioca* (16. v.), *dobrotvor,* impf. *dobročiniti* (Voltidija, Stulić, Bela), apstraktum *dobročinstvo* n, *dobročinje* n, iz crkvenog jezika *dobrodjetelj f* »krepost« (Obradović). Prevedenice za *benevolus* jesu: : *dobrohotan,* odatle apstraktum *dobrohotnost* f, *dobrovoljan* (Vuk) od sintagme *dobre volje,* odatle *dobrovoljac* kao vojnički termin, *udobrovoljiti į odobr-.* Od sintagme *dobro došao* stvorena je složenica *dobrodošlica* (Vuk) = *dobrodošlica* (Kosmet), *dobrodošnica* od *dobrodušan* (Vuk) i pridjev *dobrodušan* (narodna pjesma). Upor. turcizam *hošdeldija* (v.) i germanizam *bilikum* (v.). Od sintagme *dobre ćudi, duše* pridjevi su: *dobroćudan, dobrodušan.* Prema tim složeni-

čama stvoren je pridjev *dobròhran* (sjeverna Dalmacija, Dubrovnik), poimeničen znači »jastreb«. U botaničkoj terminologiji: *dobričavica* f (18. v., Srbija, beogradski okrug) = *dobričāvka* (Srbija) = *dobričevica* (Srbija) = *dobričica* »trava glechoma hederaceum Lin.«..Kao eufemizam, kao tabu, u narodnoj medicini u animističkoj -psihopatiji, da se udobrovolji zao duh, veli se u Kosmem *dobrìnja f* »zlo, nevolja, bolest«; *dobrača* f »glavobolja«, *dobrice* f. pl. = *dobrinje* = *dobrinke* »boginje (v.) «, *dobrić* m »zao prišt«, *dobrać* »Masern« > madž. *dobroć, dobrane, dobroć* »eine Art Häutausschlag«, *dobrać,* gen. *-aca* m »bolest od koje dobije čovjek u glavu jako sijevanje«. Odatle pridjev *dobrčav.* Upor. bug. *dobra* »érysipèle« i *blânda* (v.). Denominali na *-iti: odobriti, odobrím* pf. prema impf, *odobravati, odobravam* (Vuk, Vojvodina, danas općenito); *izdobriti, izdobrīm* pf. prema impf, *izdobrivati* »učiniti što da bude posve dobro« nije ušlo u saobraćajni jezik; *udobřovat se, -avam* (Kosmet) »umiljavatf se«, *udobřit se* (Kosmet) »postati dobar« = *udobřiti se, udobrím* (Vuk).

Riječ *dobar* je čest toponomastički pridjev u vezi s raznim imeničkim toponimima, najčešće u određenom vidu kao *Dobri do, Dobro polje, Dub* itd., *Dobra Voda,* složenice *Dôbroselo* (Lika). Kao prvi elemenat dvosložnih starih imena *Dobroslav, Dobromir, Dobrivoje,* odatle hipokoristici *Dobroje,* odakle opet pridjevski toponim *Dobrevo* (Kosmet) < *Dobrojevo, Dobrača, Dobre, Dobroš, Dobrina,* odatle toponim *Dobrinj* (Krk), *Dnbriša* itd., *Doca.* Ovaj sveslavenski i praslavenski pridjev izvedenica je od istog korijena od kojeg je i *doba* (v.), obrazovana pomoću ie. sufiksa *-r* kao *mokar* (v.), *mudar* (v.), *hrabar* (v.). Taj kë pridjevski sufiks bio još živ u praslavensko doba, danas je mrtav. Za pridjev *dobar* ima paralela u lit. prilogu *dabar* »sada«. Germanski srodnik je stvnjem. *tapfar* »tapfer«, sve do ie. korijena *dhabh-* »što pristaje«. Lat. srodnik *faber* »radnik, kovač« < ie. *dhabhro-* živi danas i kod nas kao evropska'riječ: *fabrika, fabrikant, fabričnī.* Semantički razvitak *dobar* ide od konkretnoga »što pristaje u prostoru i · vremenu« na apstraktno i moralno polje »krasan (moralno)«, jednako kao i njem. *gut* koje je srodno s *goditi.*

Lit.: ARj 2, 511. 513. 516. *BI* l, 864. *Miklošič* 47. *SEW* l, 204.-205. *Holub-Kpečny* 103. *Bruckner* 91. *Vasmer* 356. *Mladenov* 130. *ASPh* 33, 9. *REW*[3] 1028. *Elezovic ì,* 140. 2, 382. Mariánovics, *M Ny* 4, 348. Bulat, *JF* 3, 41. J. Z., *Razvitak 4,* 61-63. Paunov, *NJ* 4, 206-H-13. *BoisacqZ* 888, Meillet, *MŞLP* 20, 89-94. Lewy, *IF* 54, 46-47. Machek, *Recueil linguistique* 1948, 93-116. Vaillant *RES 9,* 6-7.

doboš m (Vuk, narodna pjesma, istočni krajevi) = *tôboš* (Crmnica) »sinonim: bubanj«. Odatle: radna imenica na *-ar dobošār,* gen. *-ára* m, odatle pridjev na *-ev j -ov dobošárev, -ov* (Vuk), apstrakta na *-íja, -luk: dobošarija* f »plata dobosam«, *dobošarluk* m »služba dobošareva«. Od madž. -radne imenice *dobos »dobosai«* izvedene s pomoću sufiksa *-os* od *dob* »bubanj«. Jednako značenje ima madž. *doboš* u poljskom i ukrajinskom kao u hrv.--srp., dok Rumunji posudiše ispravnije *doba* = *tobă* f »bubanj«, a sa *-aş* radnu imenicu *dobas* = *tabas* m = *toboşar* (iz hrv.-srp.) »bubnjar«. Denominai na *-ati: nadabovati, -dabujem* pf. »dobujući = bubnjajući sazivati ljude« dokazuje da je morala postojati i u hrv.-srp. posuđenica **dob* m »bubanj« kao u rumunjskom. Semantički prijelaz radne imenice > predmet kao opća imenica dogodio se na isti način kao u madžarskom slavizmu *mészáros* < *męsarb* (v.), u kojem je slavenski sufiks za radne imenice *-агь* preveden na madž. sa *-os* i dodan slavizmu. Isto tako je u madž. *doboš* sufiks -os preveden s *-ar* i dodan imenici: *dobošar* »bubnjar«. Iz te radne imenice rekompozicijom stvoren je primitivům *doboš* »bubanj«.

Lit.: ARj 2, 510. 7, 284. Miletić, *SDZb 9,* 371. *Gombocz-Melich* 1369. i si. *Miklošič 47. SEW* l, 204. *Bruckner* 91. Simonyi, *Ung. Spr.* 85.

docõk m (Lika), u igri, samo u izrazu: *docok i tu, docok je.* [Usp. *coh].* Odatle denominal na *-ati: docòkati* pf.

Lit.: ARj 2, 541.

dodola f (Vuk, Srbija, Vojvodina) »1° žensko ili muško čeljade osobito nakićeno, koje pjesmom *zaziva* Idšu, 2° društvo takvih pjevača, tada u f. pl. *dođole«.* Odatle femininum na *-ica: dodolica,* samo u narodnoj poredbi: *pokisla kaj ~,* (Kosmet). Odatle pridjev na *-ski dodolskī,* denominal na *-ati* (metafora) *nàdodoliti(se), -im* »napiti se kao dodola«. Naš folklorni termin posudiše Arbanasi *dordoléc* m s umetnutim *r,* čime se pojačava onomatopejsko postanje iz pripjeva *oj dòdo + le,* koji se opetuje. Glede *le* u pripjevima v. *le* = = *lje.*

Lit.: ARj 2, 558. 7, 286. *Elezovic* l, 43. *GM* 71-72. 327. Barić, *PPP l,* 231-233.

dogandžija m (17. v.) »sinonim: sokolar«, radna imenica na *-džija* (v.) od tur. *dogan* »soko«, potvrđeno u bug. *doğan, u* hrv.-srp. samo kao prezime.

Lit.: ARj 2, 560. *Mladenov* 137.

dogram m (Vuk, Crna Gora) »vrsta duhana (valjda rezanog)«. Od iste 'je osnove radna imenica na *-džija dogramadžija* m (Kosmet) »stolar«. Balkanski turcizam (tur. *doğrama* »action de couper en petit morceaux« od *doğramak* »rezati«) iz oblasti zanata: bug. *dogramadžija* »menuisier«, cine. *dugramae î* »menuiserie«, *dugramagi* m »charpentier«. Crnogorski *dogram* m jedini je primjer za odbacivanje tur. *-a* u imenicama. To odbacivanje nastalo je odatle što je tur. *-a* bilo shvaćeno kao genitiv po deklinaciji *-o.* Upor. *dolam* (čakavski, m).

Lit. : ARj 2, 569. *Elezović 2,* 507. *Mladenov 222. fascu 2,* 131, br. 426.

dòhija f (17. v., Vuk) = *dovija* (Vuk) »madupnica, manastirska kuhinja gdje se gosti primaju i hrane«. Na *-ar < -arius dohijar* m, gen. *-ara* (13. i 15. v.) = *dovijar* »čovjek koji upravlja dovijom« m prema f *dovijārka* (Vuk) »adjutrix curatricis ovium (preneseno značenje)«. Od gr. δοχεῖον (od δέχομαι »primam«); upor. ξενοδοχεῖον »hotel«; δοχειάριος > *dohijar.*

Lit.: ARj 2, 570. 721. Vasmer, *GL* 53.

doìlnuk m (jedanput, 18. v.), metateza od **dojunluk* < tur. *doyumluk,* »sinonim: plijen (v.)«. Apstraktum na *-luk* (v.) od tur. *dojum* »veliki kup«, koje se nalazi u rum. *duium* m »Häufe, grosser Auflauf«. Elezović uporeduje s prilogom *doindše* (Kosmet) »dovoljno, koliko je potrebno da se bude sit« < tur. *doymak* »nasititi se, utoliti glad«.

Lit.: ARj 2, 579. *Elezović* 143. *Lokotsch* 528.

dój (Dubrovčani), »uzvik žalosti, čuda, molenja«. Unakrštenje tal. uzvika *doh* (14. v.) i našega *oj* (v.). Upor. i sttal. *dóimé.*

Lit.: ARj 2, 580. *DEI* 1375.

doj abušoliti, *-īm* pf. (Lika) .»doći polagano i s mukom« prema impf, *jabušoliti, -īm* (Lika) »teško hodati«. Stoji bez sumnje u vezi sa Stulićevim prilogom *pobušelice* »četveronoške pužući«, a taj s rum. prilogom *deabușele,* koji sadrži dva lat. prijedloga *de, ad* i pl. *Ьщеіе,* upor. cine. *îmna t' abusila,* odatle denominal *abușilari* »merge de abușilea, četveronoške ići«. To je leksički ostatak (Wortrelikt) kao *kustura* iz jezika srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 390. 10, 153. Skok, *ZRPh* 41, 150., br. 13. *Tiktin* 492.

dojiti, *-īm* impf. (Vuk) *(o-, za-}* = *dojít, -ęm* (Kosmet) »1° (istočni krajevi ograničuju na ljude) Hraniti mlijekom, sisama (objekt: *dijete : doji mu dête,* Kosmet), 2° sisati, 3° (zapadni krajevi ograničuju na životinje, objekt *kravu, ovce, koze)* musti (štokavski) *(po-,* ŽK)«. Odatle iterativ prijevojem *o > a: odajati, odajom (na-)* prema pf. *odojiti, odojīm* (Vuk) »(prema tome kako se shvati prefiks) 1° dati dojke, othraniti (objekt *prase,* za koje još nema druge potpune hrane, nego mlijeko), 2° odbiti od dojenja«. Od osnove *doj-* izvedenice su brojne: na *-aia dojąca* f (Slavonija) = *dojnica* f »mulctra«, na *-bk, -ka dojak,* gen. *dojka* m (Vuk, narodna pjesma, 18. v.) = *dôjka* f »sinonim: sisa«; odatle denominal na *-iti ispodōjčiti, -īm* (objekt: *ovce, kravu)* (Lika) »dignuti tele kravi, jagnje ovci«; *dojci,* gen. *dôjãkã* m. pl. »sinonim: blizanci«, radne imenice *dojilja* f »sinonim: turcizam dadilja = dàdija f (v.)«, *dòjilica* f = *dojiča, dòjionica, dőjkinja* f = *dôjka, dôjenik* m prema f *dojenica* »muško, žensko dijete«, *doènica* f (Piva--Drobnjak) »ovca koja izgubi svoje jagnje, pa se pod njom doji drugo«; [na *-če dojenče,* gen. *-eta* »dijete napršče, sisanče« (u Hrvata, za *odojče* u Srba)]; *dojenac,* gen. *-nca* »mlada svinja«. Apstrakta na *-ba, -tva: dojba* = *dòjitva f* »muzenje«. Particip prezenta kao pridjev *dojeća (žena, krava).* Rumunji posudiše *doniță* f < *dojnica* f »sinonim : muzlica, mulctra«, *doică f* »dojilja« pored *daică* f, koje je iz madž. slavizmą *dajka.* Od prefiksame osnove *odoj- : odojak,* gen. *-ōjka* m »(Hrvatska) Spanferkel«, odatle deminutiv na *-e odojče* n »1° dijete napršče; sinonim: *sišče,* gen. *-eta* pored *sisanče,* gen. -eta (Srijem), 2° prase, 3° jagnje«. Kol. na *-ad: odojčad* f.

Glagol je sveslavenski i praslavenski kauzativum. Za prijevojni štěpen *doj-* < **dhoi* nema baltičkih ni ie. paralela, nego za **dhei:* lot. *dēju, dēt* »sisati majčine sise«. Taj prijevojni štěpen nalazi se u *djeva* (v.) i *dijete* (v.). Dalji su ie. srodnici: sanskr. *dhayati* (3. 1. sing.) »siše«, lat. *fēlāre* »sisati« i */emina* »žena«, arb. *dele* f »ovca«, u izvedenici s pomoću formantą *-ma* ili *-ski* toponim *Delminium* »Ovčarevo« > *Dumno, Duvno* i etnik na *-at Delmatae,* »ovčari«, *Dalmatáé* i odatle *Dalmacija* (v.).

Lit.: ARj 2, 582. 584. 3, 935. 7, 254, 8, 644. *Elezović* 1, 143. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Miklošič* 44. *SEW* 1, 205. *Holub-Kopečný* 103. *Bruckner* 91. *Vasmer* 258, *Mladenov* 105. Holthausen, *WuS 2,* 212. Šimčik, *NVj* 39, 226-228. *Gombocz-Melich* 1255.

Dojul, muško ime Vlaha 1348. Sadrži sufiks ili član *-ul* kao *Dracul* > *Drakula, Drăkulić.* Dodan je na hipokoristik *Doja,* upor. *Dojim.*

Lit.: ARj 3, 585.

dòkes m (Dubrovnik), samo u ribarskim izrazima: *ribati na dokes, ići na dokes, biti na dokesu* »ribati ostima o noći u lađi uz svjetlost luči«. Odatle denominai na *-ati dokèsati, -am* impf. (Bella, Stulić) »ribati na dokes« = *dokec* (izmjena *-s > -c): hitati ribu na dokec (ako nema mijesecd)* (Blato na Mljetu). U Lastvi (Boka) je stvoren odatle unakrštenjem sa *kresati : ribati noću pod ukrês,* tj. »ribati ostima noću pod svijeću; danas se kaže *žeć feralom pod ostu.* Po svoj je prilici nastalo iz: *piscar e ad accensum lucernarum', accensus* od *accendere* potvrđeno je u logudorskom na Sardiniji. Rijetka je potvrda sa *en* (+ konz.) > *e* u primjerima iz starodalmatskoga.

Lit.: ARj 2, 590. *ZbNŽ* 29, 209. 212. *REW*[3] 67.

d oksat m (18. v., Vuk, Pjevanija crnogorska) »divanhana (v.), slar (v.), solar (v.)«. Od ngr. δοξατο < τοξατον, izvedenica na lat. sufiks *-atum* od τόξον »luk«, srgr. τοξάτα »porticus exterior quae aedi objacet«. Promjena τ > δ umiješanjem od δόξα »gloria«. Upor. sličnu semantičku paralelu tal. *gloriétta,* fr. *gloriette,* španj. *glorieta* »paviljon, kiosk u parku«.

Lit.: ARj 2, 599. Skok, *ZRPh* 50, 521. 54, 427. Boissin, *RES* 21, 172-173. Matzenauer, *LF* 7, 45. *DEI* 1831.

doktur, gen. *-ura m* (15. v., Dubrovnik), apstraktum na *-ija doktùrija* f, na lat. *-atus > -at dokturāt,* gen. *-ata — düktür* (17. v.) = *duhtor* (sjeverni čakavci) = *doktor* (čakavci, kajkavci *i* štokavci, 15. v.), pridjevi *doktorov, doktorski* = *(ct > jt,* upor. gen. *nojta < nogīta, lajta < lakta) dojtür,* gen. *-ura* (Šolta, Hvar) »liječnik, Ijekar = likor«. Učena riječ od lat. *doctor,* radna imenica na *-or* od part, perf. = pridjev *doctus* od *decere.* Odatle apstraktum na lat. *-lna* internacionalno *doktrina f,* na *-ar < -arius doktrinär* »pristaša izvjesnog učenja«, pridjev *doktrinarski* (16. v.); odatle i talijąnizam *dotrīna* (Dubrovnik) = *dotrina* (Rab) < tal. *dottrina* »vjeronauk, katekizam«. Upor. slov. *dohtar,* arb. *doktuar* (s članom) *-ori.*

Lit.: ARj 2, 600. 715. 880. 882. Kušar, *Rad* 118, 21. Budmani, *Rad 65,* 161. *Pleteršnik* 1, 148. *DEI* 1387. 1388.

dolama f (Vuk, 15. v.) = *dolama* (Kosmet) = *dolom* m (čakavci) = *doliman* m (Vrančić, upor. fr. *doliman)* »janjičarsko paradno gornje odijelo«. Zbog toga je ušlo vrlo rano u naš jezik kao i u sve evropske. U madž. je *dolmány* prvi put potvrđeno također u 15. v. S tim je oblikom u vezi Vrančičev. Na zapadu je raširena riječ sve do u sela na Cresu. U gradu Cresu nepoznata je. Čakavski maskulinum upor. s arb. i crnogorskim *dogram* (v.). Odatle: deminutivi na *-iça dòlamica f* (17. v.), na tur. *-čik: dolamandžuk* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Balkanski turcizam (tur. *dolama* »habit de dessous que les janissaires portaient en grande tenue« do *dola-m* »ce qu' on enroule en une fois«, *-ma* je sufiks) iz oblasti vojničkog odijevanja: rum. *dūlama, dulamiță î,* bug. *dolama,* arb. *dolam* m »langes Kleid«, *dolama* f »rotes Brusttuch«, eine. *duluma* m »tunique«, dem. *dul(a)miciu,* ngr. ντο(υ)λαμας/δο(υ)λ-.

Lit.: ARj 2, 604. 608. *Elezović* 1, 144. *Miklošič* 47. *SEW* 1, 206. *Pascu 2,* 131., br. 433. *Mladenov* 138. *Lokotsch* 530. *Deny* § 855. *Gombocz-Melich* 1382. Tentor, *JF* 5, 204. *Vasmer* 360.

dolap, gen. *-ápa* m (Vuk, Srbija, Bosna, narodna pjesma) = *dôlap,* gen. *-apa* pored *dōlop,* gen. *ddlopa* (Kosmet) = *dSlaf (p > f* prema *raf,* v.) »1° ormar u zidu, 2° pržun za prženje kave (Kosmet), 3° čekrk kojim se voda izvlači, kao sprava za navodnjavanje bašta, bostana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dūlāb* > tur. *dolap* »Wasserrad«) iz oblasti alata i kućnog namještaja: rum., bug. *dolap,* arb. *dollap* »Wandschrank«, ngr. δουλάπι »Schrank«.

Lit.: ARj 2, 604. *Elezović* 1, 144-5. *Mladenov* 138. *GM* 71.

dolèrija pored *dolerije* (dubrovački pisci, 16. i 17. v., npr. *Zlatani,* Gundulić, Palmotić) i *lerijan* (Palmotić) »planinsko božanstvo kao Pan, koji se pominje uz *Hoja, Lerò* (v.)«. Izgleda da je predstava o mitološkom božanstvu i o imenu njegovu nastala u Dubrovniku

iz pripjeva (refrena). Upór. polj. *Ulum polelum.* U rumunjskim kõledama elemenat *1er* dolazi također u pripjevu: *m 1er oi, d'ai 1er oi.* Prvi dio opominje možda na lički impf, na *-kati dolókati, dolõčēm* »pjevati kako neki govedari«. Onomatopeja je stvorena prema ličkom pjevanju *ooo.*

Lit.: ARj 2, 606. Iljinski, *Rešetarov Zbornik 2* (upór. Małecki, *Slávia* 11, 575—576.). Gavazzi, *NVj* 31, 224-227.

dòlija f (Vuk, Srbija, narodna pjesma) »čaša kojom se napija«. Svatovski turcizam (tipa *čauf).* Složenica *dolibaša* m (Vuk, Lika) »čovjek koji kod gozbe upravlja zdravicama: sinonim: nazdravljao, stoloravnatelj (Zagreb)«, odatle pridjev na *-in dòlibasin,* denominal *dolibašiti, -im* (Lika). Prvi dio te složenice izaziva u jezičnoj svijesti predodžbu o glagolu *doliti* »koji lije, puni čaše«, tako da složenica izgleda kao imperativni kompozitum u kome bi bolje pristajao glagol *toKti.* U Lici se naime govori: *tôčibaša f.* Budmani je tumačio *dòlija f* iz tur. pridjeva *dolu* »pun«, iz kojega nastade *dòlija* kao iz tur. *kapu* > *kapija.* Budmani uporeduje tur. *dolusun içdük* »od riječi do riječi: njegovu punu (se. čašu) popili smo (upor. *eks* u zagrebačkom žargonu) > napili smo mu«. Ali treba uzeti u obzir i arb. *doit* f (Toske) »Trinkspruch bei einer Hochzeit« < ngr. εντολή »Befehl, Aufforderung«. Budmani stavlja ovamo i prilog *dolič* »dosta, dovoljno« iz narodne pjesme s nejasnim *-ič,* možda imperativ od *içmek* »ispiti«. Ovamo ide od iste osnove i *dolma f* (Vuk, Mostar) = *doima* (Kosmet) »1° isjeckano meso i pirinač; sinonim: nasap (v., Banat), 2° polusprat *(kuća na dôlmu,* Kosmet)«. Može biti i indeklinabi'ni pridjev: *doima paprika* (Kosmet) »babura, tj.. koja se puni«, odatle izvedenica na *-oca dolmaca* f »široka paprika, blaga«. Deminutiv na tur. *-čik: dolmadžik* m (Banja Luka) »pogača od faširanog mesa«. Denominál na *-iti: dòlmiti, -im (na-'}.* Turcizam iz oblasti hrane (tur. *doima* »tout mets farci«). Sufiks *-ma,* kojim se prave apstrakta (noms ď action), v. još u *basma, burma, dondurma, donanma.* Upor. tur. *doldurmak* »puniti« i odatle rum. turcizam *doldora* = *doldura* »voll strotzend«.

Lit.» ARj 2, 607. 609. 7, 288. *GM* 71. *Tiktin* 560. *Elezović l,* 144. *Lokotsch* 531. Čorović, *ASPh 29,* 509. *Deny* § 854.

dom, gen. *doma* m (Vuk, Kosmet) = *doma* f (sjeverni čakavci, femininum prema *hiža: svojoj dome, od domí)* »ie., sveslavenski i praslavenski naziv za kuću (štokavski), hižu (čakavski i hrvatsko-kajkavski)«. Danas po deklinaciji na *-o,* nekada po *-u* kao i lat. srodnik *domus,* gen. *domūs.* Osnova stare deklinacija očuvala se u búg, pl. *domove,* u hrv.-kajk. prilogu *dimo(v~)* — čakavski *domov* »kući (kretanje i micanje)« (od 1325. do 17. v., *idoše~, pridošer^,* Statut krčki, Glavinić, Vitezović), stcslav., rus. *aomo* ъ pored *domovi* »domum«, u augmentativnoj izvedenici na *-ina domovina* f (Vuk, 17. v.) »1° (prvobitno) velika, golema kuća, 2° (danas) prebivalište, patria«, u radnoj imenici *domovník* »sinonim: domaćin«, u pridjevu na *-ьn domovan* (16. v.), poimeničenju na *-ica domovnica* f »1° sinonim: domaćica, 2° spis kojim se dokazuje podrijetlo (Heimatsschein)«, u denominalu na *-ati domòvati, -ujem.* Prilozi: (sveslav. i praslav.) *doma* (općenito hrv.-srp.) »kod kuće, kući (mirovanje i kretanje)« tumači se kao prastari ie. lokativ sing. *domõ(u),* rus. *domá.* Ali to tumačenje ne treba da stoji. Može se tumačiti i kao n. ak. pl. za oznaku'kretanja kamo. Da je to tumačenje moguće, dokazuje čakavski izričaj: *prosa je iz dom* (gen. pl.) »otišao je od kuće«. Od toga priloga prave se izvedenice s pomoću sufiksa *-tio:* određeni pridjev (sveslav. i praslav.) *domaći* = *domaći* (ŽK), poimeničen sa individualnim *-inъ domaćin* m (Vuk) = *domaćina* m *(-a* prema *starješina);* odatle hipokoristik *doma,* gen. *dome* »domaćin« (Kosmet); pridjev na *-ov domaćinov,* na *-ski domaćinski* (~a *škola},* poimeničenje na *-ica domaćinovica;* denominal *odomaćitiludom-;* također búg. *domakín* m prema f *domakinja, -ski, -če, -stvo* (iz hrv.-srp.), koji posudiše i Arbanasi: *domaqín* »reicher, angesehner Mann, čorbadžija«. Za *domaćin* m femininum je *domaćica* f, odatle pridjev na *-in domaćičin,* na *-ski domaćički.* Apstraktum na *-stvo domaćinstvo* n (također bug.), od *domaći,* dobio je n prema *starješinstvo, vladičanstvo, veličanstvo.* Od stcslav. *domaštbnz* nastade pridjev na *-ьn: domaćan, -ćna* pored određenog *domašm* (Vuk), gdje je *ćnj > šn* prema *sadašnji, sutrašnji.* Od priloga *doma* još je *domaja* f »sinonim: zavičaj (v.), postojbina (v.)«. S perz. sufiksom *-dar: domàđār,* gen. *-óra* m (Vuk) »domaćin« pored *domòdār* (Srbija, 16. v.) m prema f *domadàrica* (samo u zagonetki). Važne su i složenice: *domazet* (Vuk, Crna Gora), poimeničen part. perf. pas. *doma* + *zet* (od *uzeti)* »sinonimi: uljez, ukliz (v.), utoskalo itd.«, možda prevedenica od gr. σπιτογάμβρος (Budimir). Odatle apstraktum *domàzetstvo.*

Ovamo još *domačedac,* gen. *-ceca* m (jedanput, 16. v.) pored *domočedac* i *domočedak.* Prilog *domov* »nach Hause« tumači se također kao stari lokativ sing., što ne odgovara značenju jer nije »zu Hause«, nego »nach Hause«. Kasnije u pojedinim slavenskim jezicima pridodano mu je -i prema dativu: *domovi* »»εις τον οίκον«, odatle rus. *domój,* koje može biti i od lokatīva. Prilog *domov* može biti i gen. pl. po deklinaciji *u (synovъ).* Ako je tako, prilog je nastao iz sintagme s prijedlogom *iz* s gen. pl. na pitanje odakle. To bi se slagalo s: *prosa je iz dom* (ŽK). U čakavskom zamijenjen je dočetak *-ov* priloškim *-om: domom(e)* (Hektorović, 14. v., 1581. *seno domom vozil,* Krašić, *Mon. croat.* 283; ugarski Hrvati). Od osnove *dom* po deklinaciji *-o* izvedenice su: radna imenica na *-ar domar* m (hrv.-kajk. ŽK) »domaće čeljade kao član kućanstva«; deminutiv na *-tk dòmak,* gen. *dòmka* (Vuk). Odatle ne potječe izričaj *na domak doći* jer je to postverbal od *domaknuti se.* Na *-ište: dormite* (jedanput, 17. v.). Denominal *udomiti.* Složenice: pridjev na *-ьn· domòrodan* »sinonim: patriotski«, radna imenica na *-ьc domorodac* m »patriota« neologizmi su 17.—18. v. Prilog *doma* ušao je i u antroponimiju, i to u dvočlanim praslavenskim ličnim imenima: *Domagoj, Domaslav.* Odatle toponim *Domaslavec* kod Samobora. U baltičkoj grupi postoji s prijevojem *e:* lit. *dimstís* f »dvorište, dobro«. Ie. paralele su izvjesne: sanskr. *damas* »gradnja, kuća«, gr. δόμος, δομή »gradnja« od δέμω »gradim« itd. Prema tome je *dom* prijevoj na *o* od ie. korijena **dem(d)* »graditi, sastavljati«, te znači svršenu radnju. Prvobitno je *dom* značio »ono što je sagrađeno«, i dalje po zakonu rezultata (sinegdohe) »kuća, stcslav. hrame«.

Lit.: ARj 2, 613. 615. 616. 618. 619. 621. 622. 628. 629. 630. *Elezović* l, 145. *MiklošičAS.* Isti, *Lex.* 171. *SEW* l, 310. /F31, 410. *Holub-Kopečný* 104. 110. *Bruckner* 210. *KZ* 43, 319. *Vasmer* 361. *Mladenov* 138. *WP l,* 788. *Trautmann* 44. Kostiái, *Življenje in svet* 19, 139. Debeljak, ib. 165. Budimir, *NJ 2,* 233. Medic, *ZbNŽ* 26, 274. Bulič, *IF 5,* 392. Wiedemann, *PBB* 30, 207. i sl. Karski, *Izv ORJAS* cf. *AIP* 8, 318. *ASPh 9,*135. Zubatý, *ZSPh 14,* 50-52. *ASPh* 14, 150-152. Milewski, *Slávia* 11, 12. Meillet, *RSl* 6, 132. *Boisacq*[3] 193-196. Hirt, *IF* 32, 238. Joki, *Unt.* 78. *GM* 71.

domanja f (17. v., Divković) »imanje, baština« = *demanija* f (Dalmacija). Od tal. *demànio* m < stfr. *demaine* > fr. *domarne* > internacionalni francuzizam *doména f, domen* m (Srbija) »1° imanje, 2° oblast«, od lat. *dominium* > u nas učeno *dominijom.*

Lit.: ARj 2, 620. *REW** 2740. *DEI* 1243 1379.

domātie m, indeclinabile, (Kosmet) »od crvena patlidžana, paradajza načinjena salata sa crnim lukom, srpska salata (Hrvatska), pomidor«. Upor. arb. *domate* = tur. *domates.* Dočetak *-es* je zacijelo fr. pl., upor. *notes,* v., zamijenjen je deminutivnim sufiksom *-ič* (?). Evropski amerikanizam 16. v. (iz Perua, astečki, Meksiko) *tomati* preko španjolskoga.

Lit.: Elezović 2, 507. *REW*[3] 8773. *Prati* 785.

domuzluk m, (Vuk) = *domăzlak* pored *-hk* (Kosmet) »kol. domaće životinje ostavljene za priplod.« Odatle: pridjev na *-ski domazlački* (npr. *ovca).* Balkanski turcizam (tur. apstraktna izvedenica na *-lik* od *damaz* = *damız* »nastrešnica, naslon, gdje se stoka sklanja«, tur. *damzhk* »1° animal de reproduction, 2° engraissement du bétail, 3° ľ endroit où cela se fait«) iz oblasti stočarstva: bug. *domazlăk,* cine. *dumuzllke* f »race ď animaux«. U hrv.-srp. turska se izvedenica unakrstila s prilogom *doma* (v.). Značajno je da takvo unakrštavanje možda pretpostavlja i cincarski turcizam (o > *u),* ali se on može tumačiti uplivom labijala *m.*

Lit.: ARj 2, 621. *Elezović 2,* 507. *Mladenov* 120. *Pascu 2,* 132, br. 438.

Dominik m (15. v.) = *Duminik* (18. v.) prema f *Dominika,* učen oblik imena sveca *Dominicus,* izvedenica na nenaglašen sufiks *-icus* od *dominus,* upor. na istoku gr. κυρι,ακός > *Kurjak* (v.) od κύριος, upravo »božji«. Odatle na *-anus* latinizam *dominikán,* gen. *-a* = prošireno na *-ьc* > *-ac dominikanac,* gen. *-anca* < *dominicanus* (red osnovan 1216. od sv. Dominika od Guzmana, Španjolca), s promjenom sufiksa *dominikar,* gen. *-ara* = *dominisar* (18. v.) = *dominižar* (Kavanjin) = *dominožar* (Kavanjin) = *domnižar.* Razlog ovim izmjenama nije poznat. Ime sveca potvrđeno je i u mlet. obliku *Domenig* (14. v.) = *Dominig* (15. i 16. v.) = *Duminig* (16. i 17. v.) < mlet. *Domènego.* Odatle hipokoristici *Domo* — *Doma* = *Dóme* (17. i 18. v.), na *-ica Domica* od f *Dominika.* Sa deminutivnim sufiksom *-ellus Dominchiellus de Žule* (1334., Rab). Upor. sinkopu u *Dominko* (13. v.). U dalm.-rom. najčešće sa sinkopom penultime i sa

ispadanjem protonike (tip *dum interim > mentre): Menko* u prezimenu *Menković* (15. v.), u Dubrovniku *Menze* (sa našim hipokorističkim sufiksom *-e),* latinizirano *Mencio.* Grafija *Menze* ima se čitati **Menče,* gen. **Menčeta,* odatle dubrovačko prezime *Menčetić* (13., 14. i 15. v.) = (sa *en > in) Mimela* (kula dubrovačka, Ston), *Mimetic* = (sa sonorizacijom *ni > ndž, nk > ng,* ngr., kao u Južnoj Italiji) *Mengo* (hrisovulj), sa *-oca* (tip *Petrača, Kosaca) Menbgača* (13. v., *Mengača Lombprić (Lampridius),* hipokoristik *Lompre + -ič),* pisano *Mengatia, Mengacia, Mengaza* — (sa disimilatornim ispuštanjem *m-n > m-0~) Migocą* (13. v., dubrovačko prezime) = *Mindžeta* (Prčanj, »der höher gelegene Teil von ~«), Ovamo ide sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-ulus + -ínus Minklinić* (15. v., *Mon. croat.* 101), upór. *Minclinus.* Ovamo idu krč.--rom. oblici *Mankânj,* u toponimu *Grdimankânj < gurgus de Menk +* hrv. *-ónja), Latmiküc < lacus de Menk + -ūceus.* Ne zna se kakav je sufiks *-aca* u *Mengazza,* hrv. *-oca* ili lat. *-āceus.* Samo *-a* je izvjesno hrv. hipokoristik. Ime se pojavljuje i sa ispuštanjem *Men-* (hipokoristik drugog štěpena prema prvom gdje je ispušten *Do-,* tip talijanski, ne slavenski, upor. *Beppe < Guiseppe}.* Ta skraćenica pojavljuje se sa hrv. hipokoristikom na *-e Gace* 1278. = *Gačić* 1253. U 15. v. izmjenjuje se sa lat. deminutivnim sufiksom *-uceus (u > o* kao u *saloča < sala H—ucea) Goçe, Goze, de · Göçüş, Goziis,* odatle *Gučetić* = *Gočetić* 1399. Glede ispuštanja *Do-* upor. prezime *Meneghello* (Split). Ime je u Dalmaciji staro, iz vremena prije 13. v., kad je ustanovljen dominikanski red. Lingvistički je dokaz za to *o > ъ >* 0 u protonici i *i > ь > a* u penultimi: *Dmînak,* gen. *Dmînka* (15. v.) poklapa se tačno sa *Domïnîcus.* Odatle hipokoristik *Omina* (15. v., Krk) = *Dmine,* prezimena *Dminčić* (16. v.), *Dminić* (14. v., danas *Diminić,* Istra), *Dmînko* (14. v.) = *Dmenko,* odatle napuštanjem suglasničke grupe *dm-,* neobične na početku riječi, *Dimko* (14.—17. v.) = *Dinko* (najstarija potvrda 1375. u Dubrovniku). Potvrđeno je još žensko ime *Domnika* kao izvedenica od vlat. *donmuş.* Upor. *dumna > duvna. Dominicus* je potvrđeno u 15. v. i u madž. obliku *Dumankuš <* madž. *Domonkos.*

Lii.: ARj 2, 627. 401. 472. 473. 616. 622. 628. 715. 884. 886. 6, 600. 601. 602. 645. 715. 717. *Mon. croat.* 97. *MSHSM* 5, 249. Rešetar, *Stok.* 132. *REW*[5] 2738. Jireček, *Romanen* 3, 42. 27.

dòmuz m (17. v.) »sinonim: svinja, prasac«. Odatle augmentativ na *-ina: domuzina* = poimeničenje *domuzovina* »sinonim: krmetira«; složenica: *domuz-balj* m (Skadarsko jezero) »jesetra, upravo svinjska riba«. Balkanski turcizam (tur. *domuz,* vulg. *donuz, bahk* »riba«) iz oblasti domaćih životinja (tip *oroz'):* arb. *domús.*

Lit.: ARj 2, 631. *GM* 71. *SEZb* 13, 193.

donanma f (Kosmet) »1° iluminacija, 2° proslava državnog ili sultanova praznika«. Balkanski turcizam (tur. apstraktum na *-ma: donanma* »1° illumination, 2° Flotte« od refleksivnog *don-an-mak* »être orné, être paré«) iz oblasti administracije: bug. *donanma* f, arb. *donarne* »Flotte«.

Lit.: Elezović 2, 507. *Mladenov* 140. *GM* 71. *Deny* § 854.

dondurma f (Kosmet) = *doldrma* (Beograd, disimilacija *ŋ-m > l-m)* »sinonim: sladoled«. Odatle radna imenica na *-džija: dondurmadžija* m (Kosmet) »onaj što pravi i prodaje sladoled, sladoledar«. Balkanski turcizam *(don-dur-ma* »glaces«, skraćeni infinitiv kauzativuma *don-dur-mak* »učiniti da nešto zamrzne«) iz oblasti hrane: bug. *dondurma* f.

Lit. : ARj 2, 606. *Elezović 2,* 507. *Mladenov* 141. *Deny* § 854.

denkle (Rrab, Ugljan) = *donkle* (Hvar) = *dunkle* (Dubrovnik, Lepetane, Boka) pored čistog talijanizma *dûnkve* (Perast, Dubrovnik). Od tal.-tosk. *dunque* prema sjev.-tal. *donca,* unakršteno sa našim istoznačnim konkluzivnim veznikom *dakle* (v.). Od kslat. *dune,* sa izmjenom dočetnog *-e* sa *que* (od *ubicumque, ovunque* itd.), *donca* prema *unquam.*

Lit: Kušar, *Rad* 118, 25. Budmani, *Rad* 65, 167. Tomanović, *JF* 17, 205.

dorat m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *durat* (jedanput, 17. v.) »konj mrke tamnoriđe boje«. Odatle: hipokoristici *dóra, dore, doro* m, na *-în, -in + -ьc darin,* gen. *-ina, dorínac,* gen. *-ínca;* deminutiv na *-čie doračić;* pridjevi na *-ov* i *-ost: doratov, doratasi.* Kako je taj balkanski turcizam iz oblasti konjogojstva složen od tur. pridjeva *doru* »mrk« i *at* (v.) »konj«, koji i sam dolazi, može i od samog turskog pridjeva da nastane naša pridjevska izvedenica na *-ast: dorast* (konj) kao i u bug. *dorest.* Odatle s *-uša* (v.): *darusa* f »doratasta kobila«. Od *doru* na *-ija,* kao od *kapu > kapija* (v.), *dolu > dalija* (v.), nastade naziv konja *donja* m (Drsnik, Kosmet), tako i u búg. *dórija* pored *dorelija* i u arb. *dori.*

Lit.: ARj 2, 658. 663. 895. *Elezović* 1, 148. *GM* 72. *Mladenov* 146. *SEW* \, 2Ц. *Lokotsch* 532.

dorzon, gen. *-ona* m (Kosmet: *da se uzne dorzõri)* = *držan* (Kosmet) »sinonim: jamac«. Od arb. složenice (sintagme) *dore* »ruka« + *zane* = *dořezán* = *dorëdhan,* particip od *me dha* »dati« upravo, »dana ruka«. Od *dore* postoji i prilog *mendôre* (Kosfnet) »u ruke, na besu«, u kojem *men-* sadrži arb. prijedloge *me* »sa« i *m* »u«. Arbanaska sintagma »dana ruka > jamac» slaže se morfološki i semantički sa *manu prisa* (1080) »uzeta ruka > jamac« u dalmatinskom latinitetu Petra Crnoga. O našem izrazu *jamac* = tal. *mallevadore* v. *jamiti.*

Lit.: Elezović 1, 147*. *JF* 14, 225-226. *GM 12.* Barić, *Reč.* 106. *SupK* 181. si. 290-1.

dosaija f (sjeverna Dalmacija) »1° prut, 2° udarac prutom«.

Lit.: ARj 2, 667.

dosanka f (šatrovački govor, argot u Vranji, Srbija) »svinja«. Naša izvedenica na *-anka.* Od arb. *dose* »svinja«. Odatle na *-ovina: dosovina* (grnčarski = lončarski argot u Prištini) »svinjetina«.

Lit.: Jireček, *ASPh* 8, 102. Trojanović, *JF 5, 222.*

dospjeti, *dospijēm* pf. (Vuk) = (ikavski) *dospiți, -'ijëm* (ŽK) »1° maturare, sazreti (hrv.-kajk), finire, 2° imati vremena«, *uspjeti, uspijem* (Vuk) »Erfolg haben«, *prispjeli, -ijēm* »venire«, *nàspjeti, -ijēm* (Vuk, Dalmacijaj Srbija) »iznenada dogoditi se«, *sàspjeti, saspijēm* = *saspiti* (ŽK), bez prefiksa *do-, na-, pri-, u-* ne postoji u hrv.-srp., nego u stcslav. *spěti, spějo* »proficere«, slov., češ., gluž.-srp. i rus., baltoslav. i praslav. **spe-.* Odatle impf, prijevojem duljenja *dospijevati, dospijevam,* isto tako *uspijevati, prispijevati, saspijevati* (Marulić). Na *-tb dospjet,* gen. *-i f* (18. v.) = *dospit,* gen. *-i* (18. v.), s pridjevima na *-ъn dospjetan* (nije ušao u jezik) i *nedospjetan* (Dubrovčani, 17.—18. v.) »beskrajan u prostoru«, odatle na *-bk > -ák dòspjetak,* gen. *-tka* (16. v.) pored *dospijetak,* gen. *dospijetka* »termin«, na *-en nedospiven* (18. v.) »nesavršen, beskrajan«. Imenica se pravi istim sufiksom *-h < s* kao u *smijeh:* stcslav. *speht* »studium«, kojí se bez prefiksa nije očuvao u hrv.-srp. nego u slov. *špeh* »Eile«, češ. *spěch,* polj. *spiech, u* hrv.-srp. samo s prefiksom м- *uspjeh* pored *uspijeh* m, s pridjevom na *-ъn > -an uspješan,* za koji se tvrdi da je iz ruskoga. Odatle denominal stcslav. *spěšiti* »eilen«, hrv.-srp. samo *pospješiti.* Lik *dospêjç* posudiše Rumunji: *a dospi* (objekt: *aluatul)* »gahren machen«, koje se značenje razvilo iz *pine (ne)dospită* »(un)-gesäuertes Brot« > »reifen, maturare«. Ovamo ide možda i rum. *a pripi* »festinare« < *prispėti,* ako je í nestao u refleksīvu *a să pripi* »žuriti se«. Tiktin tumači iz *prèti* (v.), bug. *priprá, pripremaše)* »dränge«, *pripren* »ungeduldig«. Jat je nastao iz ie. *ë* od ie- korijena **spē(i)* kako se vidi iz lit. *spéti, spėju* »imati vremena, snagu«, lot. *spēt,* sanskr. *sphāyati* (3. 1.) »nimmt zu, uspijeva«. V. još *spor.*

Lit.: ARj 2, 676. 7, 822. Moskovljević, *NJ* 1, 80. Ivšić, *Slávia* 6, 52. *Miklošič* 317. *Holub--Kopečný* 347. *Bruckner* 509. *Mladenov* 656. *WP 2,* 657. *Trautmann* 274. Buga, *IzvORJAS* 17, 1, 1-52. (cf. *RSI 6,* 338). Persson, *Beiträge* 40, 2 (cf. *IJb* 1, 68). Kretschmer, *KZ* 31, 439. Brugmann, *IF* 16, 503. Mikkola, *IF* 16, 38. Bartholomae, *IF* 7, 79. *GM* 413. *Tiktin* 566. 1260.

dost, gen. *dosta* m (Vuk) = *dós,* pored *das.* gen. *dosta* (Kosmet) »sinonim: prijatelj«. Odatle apstraktum na *-luk: ddsluk* m, *dostluk* (Banja Luka, objekt uz *voditi s kime,* Kosmet) »sinonim: prijateljstvo«. U Kosmetu je taj apstraktum rašіren i sufiksom *-ija* (v.): *dostaklja f (a <* tur. *z)* istog značenja. Značajno je da u Kosmetu pl. m. sadrži turski i naš pluralni nastavak: *doslâri,* gen. *doslãrâ <* tur. *dostlar.* Upor. takve hibridne plurale u cincarskom: *Janotaranl'i* »porodica Janota«. Po pučkoj etimologiji turski apstraktum *dosluk* pretvara se u *dosluh* analogickí prema *posluh.* Upor. još nejasno *dóstul.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dost)* iz oblasti društvenog saobraćaja: bug. *dost, dostluk.*

Lit.: ARj 2, 673. 679. 686. 697. *Elezović í,* 148. 2[5] 502. *Mladenov* 148. *NJ* 1, 57-58.

döştür (Kosmet), prilog »dosta, dovoljno«. Od perz. *destur,* izvedenica *dest* s pomoću sufiksa *-ur,* s kojim se unakrstilo naše *dosta.*

Lit.: Elezović 1, 149.

dot f (17. v.) = (s prijelazom iz deklinacije *-í* u deklināciju *-a) dôta* f (15. v., Kotor, čakavci, štokavci, Lika, sjeverna Dalmacija, Potomje, Korčula, Božava) = *dota* (ŽK) =

slov. *dota* »miraz«. Denominal na *-ati: dotati, -am* pf. (14.—16. v.), *nadotät* (Božava). Na *-ar* < *-arius dotar* (Istra) m prema f *dotàrica* (Cetina, Dalmacija) »djevojka sa mirazom«. Od tal. *dote* f < lat. *dos,* gen. *dotis* (od istog korijena od kojeg i *dare,* u prasrodstvu sa *dati}.*

Lit.: ARJ2, 703. 705. *REW*2156. DEI* 1387. *Pleteršnik* l, 162.

dova f (Bosna i Hercegovina općenito; u narodnim pjesmama: objekt uz *učiniti, dati;* kod Kačica *dovu proučiti)* »muslimanska molitva«. Odatle složenica *(h)air-dova f,* izmijenjeno u *ovrdofa.* Ne zna se ide li ovamo kao naša izvedenica *dâvnik* m (1779., primjer *moj dovniče,* u Kosmetu). Elezović' ne daje značenje za nju. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dwa) :* rum. *dova,* arb. *duva* (Skadar).

Lit.: ARj 2, 717. 9, 498. *GM* 78. *Elezović* l, 142.

dovale (ak. pl. ?), *~reä komu* (Bosna) »reći pozdrav na rastanku«, odatle denominal na *-iti dovoliti* u istom značenju; *dovale* (imenica ili prilog?) je skraćenica arapskog pozdrava *tawwel allah'umrak* »bog ti život produljio«, po čemu je stvoren pozdrav prosjaka bosanskih: *Bog ti mladost pokloniol*

Lit.: ARj 2, 717.

drač m (Vuk) »sinonim: čalija (v.)« pored *drača* f (Vuk, 16. v.) istog značenja, *drače* pl. f. »riblje kosti«. *Drača* je toponim. Odatle brojni pridjevi: na *-ьn dračan, -ina* (16.— 18. **v.j** danas se ne govori), na *-ast, -av dračast — dračav,* na *-ev dračev* (14. v., danas se ne čuje, ali je čest u toponomastici), odatle poimeničen ž. r. *dračeva f* kao ime biljke, sa *-ica, -ьc dračevac,* gen. *vca* m i *dračevica* f imena biljki i veoma česti toponimi, na *-ski dračkі* potvrđen jedanput, na *-ljiv dračljiv* (17. i 18. v.). Riječ *drača* je potvrđena u Topolovcu (Hrvatska) i u značenju »dolina, kotlina«. To značenje suvisi s etimologijom od *drijeti.* Upor. *poroj* (v.) za takav semantički razvitak. Budmani stavlja ovamo još *dreča* f »sinonim: česta (v.)« sa *a > e* poslije *r* kao u *vrebao* < *vrabac, resti* < *rasti.* Još je kol. *dračje* n (15. v.), danas se ne čuje kao ni na *-ište dračīšte* n). Složenice su: *draievile f.* pl. (Imotski) »vile za draču«, upravo nepotvrđeni pridjev *dračje* + *vile,* i *dračakljun* (sjeverna Dalmacija), gdje je okamenjen genitiv pridjeva. Mjesto *drače* govori se u bug. i *draka* u značenju »drač m, drača f«. U hrv.-srp. i u ruskom je *draka* apstraktum »gungula«. Glede sufiksa upor. *divljaka f* (v.). Prema Mladenovu u srodstvu je s gr. δῆρις »Kampf, Streit«. Pored *drača* i *draka* postoji još prijevojni štěpen *dirača f* (Belostenac) i kol. odatle *diračje* = *dirâka* f (Kastav) »1° crna drača, 2° grm od trnja«, odatle kolektivni toponim *Diračje* n (Kastav). Osnova je prema tome u *drač, drača, draka, dirača, diraka dr-* < *dbr-* > *dir-* od *drijeti* (v.) u istom prijevojnom štěpenu kao u *razdrt* i *razdirali.* Što se tiče sufiksa, *-ač* je kao u češ. *dráč,* polj. *drocz.* Prema ovom tumačenju *drač* je prvobitna radna imenica koja se kao takva očuvala u sjevernim slavenskim jezicima, a u hrv.-srp. je postala apelativ, po svoj prilici pod uplivom od *drača* f, koja je nastala od apstraktuma *draka* s pomoću *-єa.* Prvobitno je značenje bilo »ono što dere«. Glede dalje etimologije v. *drijeti.*

Lit.: ARj 2, 275. 734. 758. 765. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Miklósié* 41. *SEW l,* 185. *Holub-Kopečný* 105. *Bruckner* 95. *Mladenov* 151. *SpBA* 6, 73. i sl. *NJ* 7, 187. Matzenauer, *LF* 7, 47-48. Hirtz, *Aves* 88.

drag, *draga,* određeno *dragi* (Vuk), baltoslavenski i sveslavenski te praslavenski *(*dorgu)* pridjev, »1° (konkretno i objektivno, koje nije općenito u hrv.-srp.) velike cijene, sinonim: skup; pretiosus: *dragi kamen* (protivno *jeftin,* v.); 2° (osjećajno, psihološko, koje je općenito) sinonim: mio; *drago mi je = milo mi je; У* (Dubrovnik) »za jelo koje prija«. Negativni pridjev *nedrag* (14. v.) postoji još u ŽK: *tirati nekoga od nemila do nèdraga.* Od *drag* postoje u Kosmetu pridjevske izvedenice na *-at, -očit, -ovetan, -ski,* koje sve služe za pojačanje zamjenice za totalitet *vas, ceo', dragan, dragãcit, drâgovetãn* (upor. *bogovetan), draški.* I sam *dragi* upotrebljava se u toj funkciji. U značenju »skupoća« apstraktum je *draginja* f (ŽK) = *dražinja* (Lika) i denominai na *-éti podrážali* »poskupiti«, *dražati* »im Preise steigen«. Odatle neologizam *dragulj* m »gioiello« i radna imenica *draguljar,* gen. *-ára* m te složen *dragocjen,* odatle *dragòcijenost,* apstraktum *dražba* f »licitacija«, *dragokup, dragovati.* U psihološkom značenju: denominál na *-iti dražiti, -im* (kod dva pisca Slavonca) »činiti što ugodnim« nije se mogao održati zbog homonimije s *dražiti* (v.), nego na *-ali dragati, -am (raz-)* »sinonim: milovati« = *dragati se* (Vodice, Jačke) »ljubiti se«, koji nije došao u sukob ni ś kojom drugom izvedenicom; *razdragavati, -dragavam* (Lika); *razdraginjati, -ãm* (Lika) pf. prema *razdraginjavali, -injãvãm* (Lika). Apstrakta su psihološkog značenja: *dràginja, dragoća, (ne)dragost, dragata.* Hipokoristici su: na *-an* (tip *Milan), dragan,* na *-anьc dràganac,* gen. *-anca* (jedanput, narodna pjesma). Pridjev se zbog afektivnosti deminuira: *dragahan, -ahna.* Põimeničuje se s *-ii: dragii* m, također prezime. Složen je *dragovoljan.*

U antroponimiji je veoma čest od najstarijih vremena kao prvi ili drugi elemenat dvočlanih starih imena kao i u hipokoristicima izvedenim od njih: *Dragomir, Dragoslav, Dragomysl, Dragoljub, Miodrag, Drago, Dragutin, Dražen* (odatle prezime *Draženović), Dragas* (također prezime), *Dragoš* (prezimena *Dragošić, Dragošević), Dražoje, Dragača* (odatle pridjevski toponim *Dragačevo), Draginja* < *Dragihna* (odatle starohrvatsko prezime *Draginić), Dragilo, Dragija, Dragan* (odatle stari pluralni toponim *Draganići* i prezime *Dragami,* ŽK), *Dragua* (odatle *Dragišić), Dragman* (također prezime), *Predrag,* ženska lična imena *Drága, Drăgica,* itd.

Slog *dra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *dorogoj,* polj. *drogi).* Naš pridjev, koji ide u sferu milovanja (upor. rum. *a iubi* < *ljubiti),* posudiše Rumunji u hipokorističnom sr. r.: *dragă (frate dragă, dragă doamne)* i stvoriše od njega bezbroj svojih deminutivnih izvedenica: *drăguț, dragusor, draguteț, dragucică, draguleană, drăgălaș, drăgălili, uraganele,* kao i apstraktum *dragostb > dragoste,* odatle *a dragosti,* odatle opet *drăgostealä* f, itd. Madžari posudiše također *draga.* Od baltičkih jezika posjeduje lotišK potpunu paralelu: *d'args,* u istom značenju. Drugi ie. jezici ne pružaju nikakvih dobro utvrđenih identičnih paralela, ali Mladenov uzimlje da praslav. *dor-gu* pokazuje raširenje formantom *-g* ie. korijena *dor-* koji se u nižem prijevojnom štěpenu nalazi u sanskr. *ã-driyate* »što privlači pozornost«, *a-drtas* »čašćen«, lit. *dora* »saglasnost«, ir. *dir* »kako treba«, lit. *deriù, deréti,* lot. *derét* »valjati«. U vezi s posljednjim upoređenjima treba istaći i Budmanijevo mišljenje da je praslav. **dorgu* prijevojni štěpen *o* (Tiefstufe)' od osnove *drž-* u *držali* »smatrati, ocjenjivati«.

Lit.: ARj 2, 737. 746. 763. 7, 828. *Miklošič* 49. *SEW* l, 213. i si. *Holub-Kopečný* 106. *Bruckner* 97. *Vasmer* 364. *Trautmann* 45. *Mladenov* 151. Ribarić, *SDZb 9,* 144. *Elezović* l, 150. 205. Boissin, *RES* 27,43. Matzenauer, *LF* 7, 47. Živanović, *Branková Kolo* 11, 404.

draga f »sinonim: do (danas običnije od *do,* razlikuje se semantički od *do* time što označuje terenske udubine ne samo između brda, nego i obalske na moru; u posljednjem značenju pravi konkurenciju italijanizam *vala)t.* Raširen toponim sam i s pridjevima. Odatle: deminutiv na *-ica dražica,* augmentativi na *-ina dražina* f (Krk) »općinsko polje i pusto zemljište pokraj mora«, na *-etina dražetina* f (Vuk), radna imenica na *-ar dragar* m »koji živi u draži« (upor. *bregar* m, ŽK, »koji živi na brijegu« glede sufiksa). S prefiksom *sc-jsb- SĢ-draga* f »convallis« i možda u imenu starohrvatske župe *Sidraga* (Biograd, Dalmacija), ako je í umetnuto za oblakšanje konsonantske grupe Romanima (izvjesnosti nema zbog toga što se ne zna današnji oblik). Od *drage,* potječe srgr. i ngr. δραγάτης m »custos, vigneron, jardinier«, odatle opet arb. *dragat* m »poljar, bekčija«. Prema εργάτης > *àrgatin* (v.) dobila je naša *draga* sufiks -ατής. Prvobitno značenje nije »vallis«, nego »trag, brazda povučena na terenu«. Zbog toga znači u pojedinim slavinama »put; u moderno doba: željeznica, ulica«. Riječ je sveslav. i praslav. **dorga* bez paralela u baltičkoj grupi. Slog *dra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *droga,* rus. *doroga* »put«). Utvrđene su ie. paralele, naročito germanske: engi. *drag,* got. *dragan,* njem. *tragen,* lat. *Iraho,* odatle evropske riječi *Iraklar, atrakcija,* le. je korijen **dheragh-* »vući«. Upor. *zadrgnili* ZK, *sbdrbgnuli se* (v. pod *dreg-).*

Lit.: ARj 2, 746. 762. *Miklošič* 49. *SEW* l, 212. *Holub-Kopečný* 105. *Bruckner* 97. *KZ* 48, 216. *Vasmer* 263. *WP* l, 862. *Trautmann* 45. *GM* 73. *Matzenauer, LF* 7, 46. Iwaszków, *Lud* 25, 94. i sl.

draganlija f (Dalmacija) »pola bijela pola crvena trešnja« = *dragana* (Mostar) »kisela trešnja«. Od lat. pridjeva *duracmus* (složen od *dūrus* + *acinus* > tal. *duràcine,* krč.-rom. *drukno,* gr. δωράκινα > ar. *durakin); draganlija* je turcizirano prema *-li* od *dragana,* a to bi mogao biti izopačen dalmatoromanski ili arapski oblik. Ovamo ide *duráncija* f (hrv.-kajk, Belostenec, slov. = *duranclija* (Popović, tako možda u Srbiji) »vrsta breskve« preko madž. *duránci;* slov. *duranca ī = durancelj,* gen. *-clja* ili *-celjna* »nicht von Kern gehender Pfirsich«. Slov. *dręža* (Toimin) »trešnja« pokraćenica je od mlet. *durès'ega* ispuštanjem nenaglašenog sufiksa *-ica* > *-ega,* kojim je zamijenjen *-inus.*

Lit.: ARj 2, 894. *Pleteršnik* l, 171. 185. *Gombocz-Melich* 1444. *REW*[3] 2803. *DEI* 1403.

dragatila f (Dubrovnik, Boka) = *dragânja* (Budva, Muo) = *dragana* (Vuk) »trachinus dračo« = *dragana* (Kostajnica, Boka, Prčanj)

= *dragana* (Lepetane) »otrovna dračasta riba, pauk (prevedenica od *pesce ragno di mare)« = trachinus draco,* tarantın (Budva)«. Od gr. δράκαινα > *dracaena, dracana,* femininum od *draco,* gen. *-otas (v.),* vjerojatno leksički ostatak dalmatoromanski. Upor. tal. *dragone* »un pesce" di' mare« < δράκων, gen. -οντοζ m prema f δράκαινα. Ovamo još *dracana* f »nekakva riba, tarantola« (nije utvrđeno gdje se govori); *č* mjesto *k* ili *ga* može se objasniti s pomoću **tracina* > tal. *trascina, traggina, tracena* (Napulj), gr. *dracena* ili je unakrštenje sa *drač(a), dračast* (v.).

Lit.: ARj 2, 735. 745. Matzenauer, *LF 7,* 47. *Rohlfs* 300., br. 568. *DEI* 1391. *Prati* 1002. *REW*[3] 8823, b.

drägma f (16.-18. v.) = *drahma* (16.-18. v.) »1° grčki novac, 2° mjera«. Od gr. δραχμή »novogrčka moneta«, riječ možda egejskog podrijetla (prema Battistiju), prema talijanskom i srednjolatinskom pisanju *dragma, dracma* (14. v.). Stulić ima *drama f* »osmi dio unce«, deminutiv na *-iça dramca* < tal. *dramma.* Ovamo još *dram* m (Vuk, narodna pjesma) »mjera za težinu«, zacijelo preko turskoga, upor. tur. *dirhem.* Odatle pejorativna složenka *dramòser* m (Bosna) »tvrdica«, denominai na *-iti dramòseriti, -lm* impf, »škrtariti«. Drugi je dio postverbàl od *srati.* Na tur. *-li: dràmliia f = drămalija* (Dubrovnik) = *dramallja* (Tivat, Lastva: *slievat dramaltje)* »sačma od olova što se sama napravi nožem (ne kupuje se), Schrott; kupovna se zove *balin* m, pi. *balini«* = na *-uša drămuia* (Vuk), na tur. *-luk dramàluk* (Brač).

Lit.: ARj 2, 748. 758. 759. *REW*[3] 570. *DEI* 1391. Vasmer, *GL* 54.

draguleska f (Križišće, Drivenik, Tribalj) = *dragoliska* (Nin, Igrani u Vinodolu) = (zamjenom *-uleska* sa *-aćun) dragaćun* (Omiš) »lanius excubitor«. Hirtz ima kao tál. *drogossá.*

Lit.: Hirtz, *Aves* 93.

drámaian (16. v., Zoranie), pridjev na *-ьn* > *-an,* »neplodan, sterilan«. Poimeničen na *-ica dramatnica* (16. v., čakavac Bernardin) »neplotkinja«. Od kslat. *deramare* > *deramare* 1119. »ammazzare«, prefiks *de* i denominal na *-are* od *ramus* »grana«. Ide zajedno s rum. *dărâma* = arb. *dëromue* (Lukaj). Kako pokazuje protoničko *e* > *ь* (s ispadanjem) balkansko-latinska ili dalmatoromanska riječ.

Lit.: ARj 2, 760. *Bartoli 2,* 269. Vaillant, *RES* 9, 271. *Lukaj* 142. *REW*[3] 2578. *DEI* 1254.

drančiti, *-lm* impf. (Vuk) = *drljančiti, -lm* (Vuk) »neprestano prosjački«. Budmani, u neprilici kako da objasni postanje, uporeduje s perz. > tur. *derjuz* »prosjačenje«, *derjuzen* »prosjak«, što se poklapa samo semantički, a fonetski je vrlo daleko. Bit će ekspresivna, pejorativna izvedenica od osnove *dr-,* koja je u *drijeti* (v.), *dŕljati* (v.), s pomoću *-amiti,* koje se nalazi u *bančiti, pijančiu* od *pijanka.* V. i pod *dŕljati.*

Lit.: ARj 2, 760. 783.

dr anguille f. pl. (Srbija) »kol. Γ za sitne stvari što se nose na odijelu: palaske, arbija, 2° mašice za vatra«. Dočetak *-lija* upućuje na tursko podrijetlo. Upor. tur. *turu į -turu į engüle* »različita puca«.

Lit.: ARj 2, 760.

Dráva f, predslavenski i predrimski hidronim, odatle pridjev na *-ski dravski,* ime stanovnika (etnik) na *-ьc* m prema *-ka Pôdravac,* gen. *-vca* prema *Podravka,* pridjev na *-ski podravski,* ime zemlje (horonim, regionim) *Podravina* f. Femininum je kao kod većine hidronimą koji su u latinskom bili maskulinum. Tako: *Sava* f (v.) < lat. *Savus* m, *Tısa* f < lat. *Pathisus, Soča* f (slov.) < lat. *Sontius,* tal. *Isonzó,* furl. *Lisunz* m, *Una* < lat. *Oeneo, Bednja* f < *Bathinus* (?). Tako i kod onih gdje je nepoznat latinski rod: *Kupa* < *Klopa,* upor. njem. *Kulpa* < *Colapis, Krka* (slov.) < *Corcoras, Bosna* f (v.) < latinsko ime nepoznato, možda **Bassinus, Vuka* < *Ulcaios* < grčki izvedeni pridjev. U *Neretva* f je i u tal. *Narenta,* lat. *Naro.* Veći pritoci kao *Korana f, Dobra* f, *Lonja* f, *Ukrina* f vladaju se po istom zakonu (bit će također predslavenski hidronimi). Ima doduše i muških predslavenskih hidronimą, kao što su: *Dunav* m = *Dunaj* (slov.) < *Danubius* m, *Vrbas* m < lat. *Urpanus* m, *Bosut* m < lat. *Ad Basante, Lom* m (bug.) < *Almus, Iskăr* m < *Oescus* m. Pitanje roda kod hidronimą stoji u vezi s mitološkim predodžbama o njihovu božanstvu. Godine 1526. dovedeno u vezu s *derati: Deravá.* Pritoka kod Varaždina *Dravica,* deminutiv na *-ica* (kao *Murica* > *Mürz, Neretvica, Savica* kod Zagreba, 16. v., selo u Moslavini). Na *-ka drâvka* f »velika šajka, koja samo po Dravi može ploviti«. Kod Plinija je *Draus* m. Prema Alessiju riječ bi bila mediteranska.

Lit.: ARj 2, 761. Alessio, *RIO* 1, 233. Rudnički, *SO 6,* 370-388.

dražiti, *dražim* impf. (Vuk, 16. v.) *(raz-)* prema *razdraživati, razdražujēm* i *-dražīvām* (Vuk) »reizen, hetzen«. Odatle: pridjev na *-iv j -ljiv draživ* (Stulić) = *dražljiv* (Jambrešić), danas samo s prefiksom *razdražljiv,* odatle apstraktum *razdraživost* f. Imperativne složenice : *draživaška* f (Vuk) i *dražikuja* (Lika). Kao što uistinu postoji prijevojna varijacija *drap-ati* pored *drp-ati* (v.), izgleda da postoji pored *draž* i *drž-* u deminutivu na *-kati: drškati, -am* impf. (Vuk) »sinonim: dražiti, uckati (pseto na svinju)«. Stulić ima *č* mjesto *š: drčkati* u istom značenju. Ali nema potvrda iz narodnih govora za taj oblik. U slovenskom mjesto *ž* stoji *st: (po~)drastiti* pored *draščiti* »reizen«, iz čega izlazi da je ie. *gh* mogao varirati sa *st* i *sk.* Ako je tako, onda bi kao pridjevska izvedenica na *-ljiv* ušla ovamo: *nādršljiv* (ŽK) »koji rado izaziva svađu draženjem«. Miklošič je mislio da je rum. *a îndîrji* = *îndrăji* »dražiti« posuđenica odatle. Ali to ne treba da stoji jer se rumunjski slavizam fonetski bolje tumači kao rumunjska izvedenica od *dir z* < *drъzъ* »drzak«. Kako u rumunjskom slavizmu *z* pred i prelazi u *ž* (pisano /), apstraktna je izvedenica odatle: *dtrjie* f »drzovitost, drskost«. Prema tom apstraktumu *dîrz* mijenja se u *dîrj.* Odatle s rum. prefiksom *în-* < lat. *in* pravilno izlazi *îndîrji.* Upor. i arb. *ndërzénj,* koje se potpuno slaže s rum. *îndîrji.* Glagol *dražiti* nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u bugarskom i poljskom. Za praslavenski korijen *drag-* nalazi se paralela u sanskr. *draghat* (3. 1. sing.) »muči« i ags. *dreccan* »dražiti, mučiti«, u oset. *äw-därzin* »idem«. Baltičkih paralela nema. le. je korijen **dhregh-* »idem«.

Lit.: ARj 2, 763. 764. *Miklošič* 49. *SEW* 1, 221. *Holub-Kopečný* 106. *Bruckner* 95. *Vasmer* 366. *WP* 1, 875. Kostiái, *Življenje in svet* 19, 409. Lewy, *KZ* 52, 306. *GM* 300. Scheftelowitz, *KZ* 54, 242. Ramovš, *Slávia* 1, 237. Jokl, *ASPh* 28, 12-14.

drbácati impf., također slov., »kratzen, scharren«, deminutiv na *-acati* (v.) od *drbati,* koji se nalazi u hrv.-kajk. *razdrbati* pf. (objekt: *gnojište, smetje)* »razgrepsti, raščeprkati« (Trebarjevo). Od drugih slavina još u češ. *drbati.* U prijevoju rus. *derebitb* »zupfen, rupfen«, *derbitb* »idem«, *derba* f, *derbina* »krčevina«. Osnovni je korijen i ovdje isti koji i u *drijeti* (v.). Redukcioni prijevojni štěpen, koji se nalazi u *drbati,* slaže se sa sanskr. *drbháti* (3. 1.) »plete«.

Lit.: ARj 13,515. *Pleteršnik l,* 168. *ZbNŽ* 3, 122. *SEW* 1, 254. *WP* 1, 808. *Holub-Kopečný* 106. *Vasmer* 340. 341.

dřdan m (Dubašnica, Krk) »sinonim: ovan«. Možda je u vezi sa stčeš. *ardati* »skupsti«, reduplicirano *dbr-d-* od iste osnove od koje i *drijeti* (v.); *drdan* bi bio »oskubenac«. Treba ipak imati u vidu da smo premalo obaviješteni o dubašl jánskom *dr danu.* Nije nemoguće da stoji u vezi s *drnda* f (Vuk) »sprava za razbijanje vune«, postverbal od *drndati, -am* impf. (Vuk, objekt: *vunu)* »1° razbijati jarinu; sinonim: pucati vunu na kojoj spravi, 2° govoriti koješta«, *izdrndati, -am* (Lika) »1° svršiti drndanje vune, 2° razbrbljati (se)«, *ràzrndati, -ām* (Srijem, Slavonija, Lika, objekt: *vunu).* Pored *drnda* postoji na *-alo: drndalo* m »sprava za drndanje vune«. Odatle radna imenica na *-ar drndãr* m »sinonim: pucar« i pridjevi na *-eu j -ov į -ski drndãrev, -ov, drndarskî.* Glas и je umetnut zbog toga što riječ ima onomatopejski karakter jer nije samo termin iz kulture vune, nego i pejorativ za brbljanje. Upor. *klopòtac* (v.) kao termin za spravu i pejorativ za blebetanje. Da je *n* umetnuto, to dokazuje stčeš. *ardati,* gdje je ekspresivnost izražena reduplikacijom. Glede *n* upor. polj. *dryndać* »agitare caudam«.

Lit.: ARj 2, 765. 784. *Holub-Kopečný* 106. Wood, *KZ* 45, 62. Matzenauer, *LF l,* 161-162.

dř-df (Kosmet) »grupa amorfnih glasova kojima se predstavlja bezvrijedan razgovor, lupetanje«. Odatle podrugljivi (pejorativni) imperfektivi *drkoćat, -em* (Kosmet) »govoriti, preklapati, naklapati« i *drglãt, -am* (ŽK) »budalasto govoriti«, odatle *drglo* m »budala koja neprestano govori«, *drdljati* »plappern; sinonim: brbljati«, sadrži onomatopejsku reduplikacijų *der-der,* koja je ostala gotovo neizmijenjena u bug. *dardór* istog značenja kao i u sanskrtu *dardurah,* dok je u *drdljati* provedena disimilacija *dr-dlj.*

Lit.: ARj 2, 765. *Elezović* 1, 155. 2, 508. *W P* 1, 795. *SEW* 1, 254.

drduriti impf. (Prigorje) (subjekt: *puran)* »šepiriti se«, *nadrdurlti se* (ŽK) »naježiti se« (subjekt: *ljudi, čovjek).* Onomatopeja kojom se oponaša napuhivanje, ne zvuk, nego pokret. Ovamo ide i *nadunduriti se* (Lepetane, Boka) »naijediti se«. Unakrštavanje s *duriti se* »srditi se« je moguće.

Lit.: ARj 2, 765. Tomanović, *JF* 17, 202.

drečati, *-lm* ipf. (Vuk) *(iz-, raž- se,* Lika; subjekt: *koza;* Vinkovci), denominai od *dreka* f (Vuk) »(pejorativno) vika«, na *-éti* pored impf.

dréčiti se (iz- se) i razdrekati se (Bosna, subjekt: čedo), prema pf. dreknuti, đreknem. Odatle na -alo dr'èkalo n »strašilo«, pejorativna radna imenica na -avac drékavac, gen. drékãvca m. Ekspresivnost se pojačava sufiksom -énjati: drekènjati se, -am; umetanjem samoglasa e u dr- prema derati se: izderečiti se (Dubrovnik) »razvikali se«. Pf. izdrečiti se (18. v.) pored »razvikali se, izdrijeti se« znači još »izbečiti se (v.)«. U ovom značenju pejorativnost se pojačava zamjenom lj sa č: izdréljiti, izdreljim (objekt: oči). Možda je iz istog razloga nastala varijanta iždračiti, -im (prema zrak od zreti, v.) »oči sa strogošću izbečiti poprijeko«. Osnova je ista koja i u drijeti, onomatopeizirano prema jeka, ječati (v.). Upor. češ. dřěčeti »plakati«.

Lit.: ARj 2, 765. 4, 155. 160. 161. Miklošič 50. SEW l, 221. Tomanović, JF 17, 208. 209.

dređza f (Kosmet) »kujundžijski alat za odvijanje šarafa«. Arbanaska deminutivna izvedenica s pomoću sufiksa -zë (v. đreteza) od glagolske osnove dredh- »drehe zusammen, spinne«. Kao i ostale arbanaske posudenice, ima provincijski karakter.

Lit.: Elezović l, 152. GM 73.

*dreg-: razdrègnut (se), ràzdregnem pf. (objekt: kesu) »sinonim: razvezati, razriješiti«, zadrgnit se (subjekt: uzal, g. uzla, ŽK) = slov. zadrgnoti »1° adstringere, strangulare, 2° zamrsiti se tako da se ne da razriješiti«, zdregnuti gaće (Vinkovci, okolina). Bez sufiksa raž-, za-, z- < sb- glagol nije potvrđen. Osnova dreg- į drg- je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska, stcslav. sz-drtgnpti se, odatle s prijevojem duljenja ь-i: zadrignuti pored zadrići, zadrignem, particip perf. akt. kao pridjev zàdrigao m, -già f »robustus«, upór. imperativnu složenicu zadrijaka (v.) i bug. drăgnă »zupfe«, slov. dŕgati »reiben, wetzen«, češ. prilog na-zadrh-no »spleteno«, polj. dziergać »knüpfen«, rus. dërgatb »zupfen, reissen«, lit. dirginu, dirginti »(der Hahn am Gewehr) spannen«, lot. dergltt, -īju »reissen«, njem. sergen »zerren«. Ovamo i razdrgoliti pf. »razdrmati koga kad spava; sinonim: razbuditi«. Upor. razdranuti (Zagreb). Temeljni korijen je u drijeti (v.); v. i draga.

Lit.: ARj 13, 515-516. Pleteršnik 2, 827. Miklošič 42. SEW l, 254-5. Holub-Kopečný 107. Bruckner 110. Vasmer 341. Boisacq[3] 940. 975. Matzenauer, LF 7, 48. 164-165.

drëha f (Vuk, običnije pl. f.) »sinonim: haljina« = drea f (Kosmet) »stara pohabljena haljina«, augmentativ na -etina dreetina f (Kosmet). Nalazi se još samo u bugarskom. Kao dripa (v.) izvedenica je od korijena glagola drijeti (v.).

Lit.: ARj 2, 765. Miklošič 50. Mladenov 151. Bruckner, KZ 43, 304.

drêk[1] m (Podravina) »opora na kolima, kola ponjavom zastrta, da se pšenica na njima nositi može« = drik (ikavski) »ljestve kojima se s jedne i druge strane zatvaraju kola (Stulić)«, poimeničen je praslav. pridjev *drekb, koji se nalazio i u panonskoslavenskom, odakle je madž. derék. Kao kolski termin nalazi se i u rum. dric m »Wagengestell«. U slov., češ. dŕík i slvč. driek, odatle češ. dŕičný »lijep«. Odatle pridjev na -ьn drečan (hrv.-kajk), slov. dréčen = dričan (ikavski), nema semantičke veze s kolskim terminom, koji je sekundaran, nego je sinonim »vrijedan (v.), valjan (v.), jak, čvrst, robustan (v.)«. Upor. još drikulja f (Kosmet) »žensko čeljade nelijepo i smiješno, zdravo i jedro« i drkêlja f (Kosmet) »mrzak starac ili neupotrebiv, konj«. Pridjev *drekb-]z baltoslavenski: lit. draikas »lang gestreckt«. je prema tome nastao iz dvoglasa ie. oi > lit. ai. U ostalim ie. jezicima nema paralela. Može biti i avarskog podrijetla, srodna s turskim direk (v.). Prema Bernekeru niži prijevoj (Tiefstufe) nalazi se u drkol m = drkola f »sinonim: batina«, riječ koja nije potvrđena u našem narodnom govoru, nego stcslav. drbkolb / drtk-, češ. drkolí, rus. drekõhe »Keule«. Ali se ta praslavenska riječ smatrala i kao složenica u kojoj prvi dio drb- į drž- súvisí sa drvo (v.), a drugi s kolac (v.).

Lit.: ARj 2, 765. 775. 780. 782. Elezović l, 154. 155. Miklošič 50. SEW l, 223. Holub-Kopečný 108. Vasmer 369. Lokotsch 522. Gombocz-Melich 1322. Boisacq[3] 201. Šuman, ASPh 30, 295. Jagic, ASPh 20, 355. Vaillant, RES 8, 88-90.

drëk[2] m (hrv.-kajk., općenito Hrvatska, ŽK, slov.) »sinonim: govno (v.)«. Od opće germanske riječi Dreck. Ovamo i složenica pendrek m (Zagreb) »gumeni štap policajaca«, od njem. Bärendreck m »Lakritzensaft, pastille de (jus de) réglisse«, zbog sličnosti s tim lijekom. Posuđenica nastala u ironickom zagrebačkom humoru.

Lit.: Jagić, ASPh 8, 317.

Drenòpolje (1451.-1481.) = (ikavski) Drinòpolje, sa varijantama bez dočetnog e: Drenopolj l Dri- = Drinopol, Adrinopolj, s umetnutim n pred dentalom Andrnopolj za gr. Ἀδριανοῦ πόλις = lat. Hađrianopolis, grad u Traciji prozvan po caru Hadrijanu. Prije se zvao u tračkom jeziku Uscudamaιa je ispušten u slavenskoj promjeni jer se zacijelo identificirao s lat. prijedlogom a, ab. Ali se je i očuvao kao i u Optuj, Omišalj i Oprtalj u bug. imenu Odrin (13. v.), u kojem je ispuštena opća riječ πόλις. Taj je oblik prema lokatīvu v Odrině ušao u rum. Odriiu = Udriiu. Rum. i zamjenjuje slav. nj. Potpuni slavenski lokativ očuvali su Turci: Edrine, odakle naš turcizam Jedrene. Značajna je zamjena ë (rį) za lat. i gr. ta u Drenòpolje = Drinopolje. Upor. na krajnjem zapadu u Istri podreka < patriarcha (v.). Završno — polje u Drenòpolje = Drinopolje je unakrštenje grčke imenice sa našom polje. Upor. još muška imena: Odren < Hadrianus, Odrjan, Odrám (dečanski hrisovulj, 15. v.), prezime Odrančić (Bosna, 13. v.).

Lit.: ARj 2, 767. 8, 651. 659. 665. 666.

drêsel, drêsela, čakavski pridjev (15. —18. v.), danas iščezao, potisnut od sinonima tužan (v.), neveseo, žalostan (v.). Odatle: apstraktum po deklinaciji i dresel f = drešelj = drešalj, dresélje n »tuga«; denominal na -iti dresèliti (raz-, Mrnavić). Kao u rus. drjáhlyj »nemoćan« dolazi i sa h mjesto s: drehal; e je nastalo od į (stcslav. drįselt »žalostan«, ukr. dŕahlyj). Nalazi se još u slovenskom. Nema paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. nijesu utvrđene. Izgleda da je slavenska kreacija od osnove stcslav. glagola dręgati = rus. drjagátb »zucken, zappeln«. Osnova toga glagola bila je raširena prema veseo (v.).

Lit.: ARj 2, 770. Miklošič 50. 420. SEW l, 223. Vasmer 376. Boisacq[3] 200. 334-335. Meillet, BSLP 36, 122. Wood, KZ 45, 62. Bruckner 42. 362. Matzenauer, LF 7, 166.

drët, pridjev (Perast, Dubrovnik, Božava, Molat, Brusje, Hvar, Korčula) = drit (Dubrovnik) »ravan, uspravan«. Prilog drèto (Perast, Boka, Božava, Korčula) = drito (Cavtat) »ravno, uspravno«. Od mlet. dreto, furl, dret = tosk. dritto < lat. directus, part. perf. od dirigere (prefiks dis- i regere, odatle part. prez. kao internacionalno regent). Učen latinizam je direktan, direktno. Od part. perf. s pomoću -iare je dīrēctiāre > tal. dirizzare > drizzare > dricăt, -am pf. (Budva) »1° ispravljati mrežu« = drìcat se (Dubrovnik, Cavtat) »2° ispraviti se« = drècat (Korčula), sa našim prefiksom sb zdricat pored zdretat (denominal od dret) »izravnati«. Ovamo ide i internacionalni francuzizam prema njem. -ieren > -irati dresirati, dresiram. Postverbali sa lat. > tal. prefiksom in- indìric m (Dubrovnik, Cavtat), glagol indirìcat, -ām (Korčula) < tal. indirizzo, indirizzare — adresa = atris m (ŽK), na -atus > -at adresat, gen. -ata »naslovnik«, adresírati = traksīrati (ŽK) < fr. adresse, adresser. Od glagola regere, dirigere još učeni latinizmi, radne imenice na -ör, gen. -oris rektor = rèktur, direktor, hipokoristik diša m hrv.-kajk. direktor, -ur (ŽK) »američka necijepljena loza«. Ovamo još od rex, koso rege > fr. roi »kralj«, na -alis + -ista rojalistą m »pristaša kraljevstva«.

Lit.: ARj 13, 862. Budmani, Rad, 65, 166. Hraste, JF 6, ZIO. Croma, ID 6. REW[3] 2645 2648. Budimir, JF 15, 159. DEI 1318. 1394.

đreteza f (Vuk, Paštrovići, Budva) = dretaza pored drêkaza (Crmnica) »divlja šumska jagoda«. Jagoda je u krajevima, koji govore tu arbanasku posudenicu, nepoznata. Odarb. deminutiva na -zë: drethë f »Erdbeere«, dredhëz, drédhëzë f pored drothë. U Crmnici pomiješala su se dva arbanaska leksema: drethëze i dreke »objed«. Razlog za to nije jasan. Prijevoj e-o u drethë-drothë naliči na glagol dreth-, aorist drodha »okretati«, ali je teško dovesti u semantičku vezu arbanasku opću riječ s tim glagolom. I ova arbanaska posuđenica, kao i ostale (v. dorzon), ima provincijski, periferijski karakter.

Lit.: ARj 2, 771. Miletić, SDZb 9, 366. GM 74. Barić, Rei. 103. Godin 124. WP l, 863. IJb 13, 161.

drëtva f (Vuk, ŽK) »obućarski termin; sinonim: kanap (v.), vrpca (v.)« — drîtva (Mikalja, Vodice, Istra) = dreta (Belostenec, Jambrešić, Voltidi). U sjevernim slavenskim jezicima mjesto í > e, i stoji a: češ. dratev, polj. dratva, rus. dratva. Tako je bilo i kod panonskih Slavena, od kojih posudiše Madžari dratva. Posuđenica je dakle iz vremena prije 9.— 10. v. Berneker tumači slov., hrv.-kajk. i čakavsko φ > e, i iz srvnjem. prijeglasa draete, što ne može biti s obzirom na sjevernoslavenske oblike, nego je kod južnih Slavena njem. r bilo zamijenjeno s ŕ, pa je dra- > drě- kao u rapa > repa, repa, ripa (ŽK). Taj obućarski izraz stariji je od hrv.-kajk. šoštar, -íja, -ski (Zagreb) < schōh-sutoere »Schuster«. Njem. Draht bilo je posuđivano i poslije 9. v.: drát m (ŽK) »sinonim: žica«, nalazi se i u češ. drát = (s a > o) drot, danas općenito, također slov., rum. i rus., odatle radna imenica na -ár drotár = drotnić-

kar m za »kotlokrp(a)«. Oboje je došlo preko Slovaka, koji su se prije prvog svjetskog rata bavili tim zanatom (slovački *drot, drotár,* češ. *dratenileK).*

Lit.: ARj 2, 761. 771. *Miklošič* 50. *SEW l,* 221. *Holub-Kopečny* 106. *Bruckner* 95. *Vasmer* 367. 372. Ribarić, *SDZb 9,* 144. *Gombocz-Melich* 1416. Jagić, *ASPh* l, 431. 8, 317. van Wijk, *ZSPh* 14. 13.

drevan, *drevna* (narodna pjesma), upotrebljava se kadikad u književnosti kao »sinonim: star«. Kod Vuka ima *starodrevan* kao »sinonim: starinski, arhaičan«. Od slavenskih jezika *nalazi* se kao pridjev u stcslav. *aге ъnъ,* u češ. *drevni,* rus. *drévnyj,* inače kao prilog stcslav. *drevl'e* = rus. *drévle,* slov. *dřeví* »večeras«, češ. *drive* »prije«, polj. *drzewiej* »idem«. Paralele ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima nisu utvrđene. Po mišljenju Brucknerovu u vezi je sa sanskr. *dhruvā-* »čvrst«, avesta *drva* »zdrav«. Kad bi to stajalo, onda bi se moglo pomišljati i na *drvo* (v.). Panj se često upotrebljava kao metafora za starost. Upor. fr. *vieille souche* i naše *kad se upali stari panj* (u ljubavnom govoru).

Lit. : BI l, 259. 2, 468. *Miklošič* 50. *SEW* l, 222. *Holub-Kopečný* 108. 109. *Bruckner* 100. *Vasmer* 368. Buga, *RFV* 67, 232. i sl. *(RSl 6,* 270). Kleczkowski, *Baudouin de Courtenay--Festschrift* 175. i sl.

drêzga f (Dubrovnik) »biljka nasturtium officinale«. Nije potvrđeno u značenju »šuma« kao u stcslav. *drezga,* u bug. (imeničkoj i pridjevskoj) izvedenici *drézgav, drezdak* m. To je značenje bilo i praslavensko, kako se vidi iz starog gornjolužičkosrpskog toponima na *-jamnЂ Drježdźany* > *Draždani* m. pl. (= njem. *Dresden).* To značenje ima zacijelo i naš toponim *Drezga,* toponimi i hidronimi izvedeni od pridjeva **dreždbnb,* stcslav. *drężdbnyj* »ἀλσώδης« > rus.-cslav. *drjaždbnz* > *Drežanj,* gen. *Drežnja* m; toponomastička poimeničenja na *-ik* i *-ica: Drežnik, Drežnica,* gdje je *d* ispao kao u *prazan, prazna* (v.). Hidronim *Drežnica* zove se i *Drežanjka.* Praslavensko značenje potisnuto je od brojnih domaćih i stranih sinonima: *česta* (v.), *gòra* (v.), *loza* (v.), *šuma* (V.), *orman* (v.), *korija* (v.), *drmun* (v.). Ime biljke nastalo je po zakonu sinegdohe, jer raste u šumi; *drezga* je srodno i s *drcgb* »ξύλον« > *druga f* (v.). Zbog umiješanja *treska, trijeska ї* (v.)»Splitters (upor. stčeš. *dřieska* f »idem«) ili zbog pseudojekavizma, »neka trava«, koja nažalost nije botanički opredijeljena, zove se u Dubrovniku *drijezga* f = *drijeska* (Stulić). Postoji još botanički neopredijeljeno ime *dreza* pored *dereza ї,* koje će biti identično s rus. *derezá* f »galium aparine, robinia frutescens«, koja se dovodi u vezu s rus. *dergatb* »rupfen«. Prema ovom izvođenju ne bi išlo zajedno s *drezga.* Samoglas *e* nastao je iz *į,* upor, polj. *dręzezg* m »treska« (upor. lit. *dresk* »idem«), rus. *drjazg* m »Reisig, Treibholz«, *drjágva* f (?) »močvara«. Veza s *drogb* i *drjágva* dokazuje da je od praslavenskog prijevoja **drengu* obrazovana stcslav. *drezga* s pomoću sufiksa *-zg-.* Dalje veze v. pod *druga* i njem. *Driesch* »unangebautes, brachliegendes Land«, friz, *traask* »Land, das zur Weide liegt«, koje predstavljaju po svoj prilici prvobitno značenje.

Lit.: ARj 2, 772. *Miklošič* 50. *SEW* 1, 222. *Bruckner* 100. *ASPh* 39, 97. *KZ 45,* 43. 316-317. *Vasmer* 342. 376. *Mladenov* 151. SchefteJowitz, *KZ* 54, 236. 247. 56, 199. Rozwadowski, *RSl 2,* 112. Matzenauer, *LF 1,* 166.

drezdati, *drešdīm* impf. (Vuk, Dalmacija) = *drēždēt, -im* (Kosmet) »1° sinonim: drhtati. (v., Dubrovnik), 2° bacati sulice (jedanput, 18. v., Kavanjin), 3° čekati zagledavši se u što, stajati uporno na otvorenom polju te kao podrhtavat (Kosmet)«. U Vodicama (Istra) bez *d: dreziti, -in* = *dréžiti* (Poljica) »stajati i čekati«. Mjesto *žd* stoji u slov. i rus. *g: drégati, drêgam* »stossen«, rus. *drjagátb* »zucken, zappeln«, odatle postverbal *drjaga ї* »Krampf«. Posljednje dokazuje da je e u *dréždati* < **drįšdeti* nastao iz *ę; d* je kao u češ. *drážditi* < stčeš. *dražiti* (v.). Istarsko *dréžiti* < **dręgiti* dokazuje da je *d* umetnuto zbog onomatopeiziranja. Upor. stcslav. *dresați* »halten, innehaben«. Možda ide ovamo i *drêzgat, -am* (Kosmet) »sinonim: rintati (v.), izdirati (v.)«, koji bi dokazivao da je praslav. korijen *drıg-* koji je nastao od ie. *dergh-* umetanjem nazalnog infiksa *n,* bio raširen inhoativnim sufiksom *-sk.*

Lit.: ARj 2, 772. *Elezović* 1, 152. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Miklošič* 50. *SEW* l, 222. *Vasmer* 375. Scheftelowitz, *KZ* 54, 241.

drhtati, *dŕšć m* impf. (Vuk) = *drhtjeti* (Crna Gora) pored *drhtati, dfkćem* »trembler«, denominal od *dřhat,* gen. *dfhta* m pored *dřhat,* gen. *dřhata* i *dřkat,* gen. *dfkta.* Odatle pridjev na *-av: drhtav,* poimeničen u radnoj imenici s *-ъc* m prema f *dřhtavac,* gen. *-avca* prema f *drhtavica;* na *-ulja dřhtulja* f »morska riba raja torpedo« = *drtulja* (Kosmet); po-

imeničen part. perf. akt. na *-ice: drhtalice* f. pl. (Vuk) »sinonim: pače (v.), pitije (v.), žuljica (v.), žaladija (v.)«. U ovom značenju i izvedenica na *-ča: drie,* gen. *-d f ča* f. pl. < *drh-če,* koje je unakrštavanje hrv.-srp. osnove s perz. *pača* (v.). Praslavenska je osnova **drbg-* kako se vidi iz slov. *drgáti,* češ. *drhati,* polj. *drgać.* Toj osnovi dodan je sufiks *-a,* koji u prijevoju glasi *-ot* u onomatopejskim izvedenicama típá *topot* (v.): iz **drbgbt* nastade kao iz *nogzti* > *nokat,* gen. *nôkta* m = *novat,* gen. *nôvta* (ŽK) < **nohat,* dijelom *dřkat,* a dijelom *drhat.* Upoř. češ. *drkati* pored slvč. *drkotat'* (o zubima i vozu). Hrv.--srp. *drkati, -ãm* pokazuje semantičku varijaciju: »onanirati« [ali v. i pod *drijeti,* I]. U Vodicama (Istra) *zdřh* m je »vrsta groznice« < **sъdrъgъtъ.* Upor. bug. *drăgla.* Osnova *drzg-* je baltoslavenska: lit. *drugys,* lot. *drudzis* »groznica«.

Lit.: ARj 2, 773. Elezović, Jr[1]14, 187-188. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Mladenov* 153. *Miklošič* 51. *SEW l,* 231. *Holub-Kopečny* 107. *Bruckner* 97. *KZ* 48, 199. *Trautmann* 61. *WP* 1, 873.

dríhati, *dríhãm* impf. (Dubrovnik, Stulić) »tvrdo spavati«. Nalazi se još u slov. *dríhati, drîham* »spavati« i rus. *drýhatb* impf, prema pf. *dryhnutb* »lange, fest schlafen«. Ruski oblik kaže da je *ì* nastao iz ы (jery), a ovaj iz ie. *n.* Budmani uzimlje isti korijen koji je i u *drijemati,* što zbog *y* > *i* ne može biti; *h* < ie. *s* je također objašnjeno poslije ō > *y.* Lewyjevo uporedenje sa stengi, *drűsian* »träge sein, langsam, stagnierend werden«, engl. *drowse* dobro je.

Lit.: ARj 2, 775. *Pleteršmk l,* 172. *Vasmer* 375.

dri j am **an** (Punat, Krk) »jedno za drugim, sukcesivno«. Od sintagme mlet. *drio* (< kslat. *deretro* > tal. *dietro')* i *mano* »ruka«.

Lit.: DEI 1295. *REW** 2582.

drijemati, *drìjemljem* impf. (Vuk) *(raz- se,* ra-), ekavski *drémati,* ikavski *dřímat* (ŽK), pored *drijèmljeti, drijemim* (16.— 18. v.), odatle *razdrijemljati se* »(prvi aktovi sna) schlummern, sommeiller«. Odatle postverbal *drijem,* gen. *drijema* m (Vuk), *drem* m, *drtm* m (ŽK), odatle na *-ka dremka f* (Kosmet) »drijemanje« i apstraktum na *-ež drijemež* m (Vuk), odatle pridjev na *-ljiv dremežljiv* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) pored pridjeva na *-ъnъ* i *-o ьnъ drêman, drêmna* = *drêmovan, -ōvna* (Vuk), poimeničen na *-ъc drèmovac,* gen. *-ōvca* m (Vuk) pored *drijemavac,* gen. *-avca* i *drîjemnjãk* m »biljka narcissus poeticus«, na *-ljiv drèmljiv,* poimeničen na *-ъc drèmljivac,* gen. *-îvca* m na *-ulja drimulja* f (ugarski Hrvati), pejorativ na *-alo drijemalo* m (Vuk), deminutiv na *-ucati dremúcati* (Stulić). Postoji još prijevojni štěpen *dr-* mjesto *drije-:* impf. *dŕmljeti, -lm* — *armiti* (Srijem) = *drmeti* (Hrvatska) »1° besposličiti < 2° kao namrgođen kunjati > biti namršten«. Ovamo *drnjàt, -am* impf, »(podrugljivo, pejorativno) drijemati, spavati« sa *n* mjesto *m zbog* asimilacije prema *d.* Upor. arb. *dermiş.* Od ikavskog oblika *drim-* postoji u Lici deminutivni impf, *drìncati, -ãm* »sprovoditi vrijeme u spavanju«. S prijevojem *dram-* u zapadnim krajevima (Zagreb, Krasić, hrv.-kajk.) *razdrãmiti(sè)* »probuditi (se) od sna«. Prijevoj *dŗm-* odgovara lat. *dormia;* stcslav. *drémati* pretpostavlja prijevoj *drē-* raširen formantom *-m,* kojega nema u sanskrtu *dráti* (3. 1.) »spava«, a *(yaz)dramiti* prijevoj *arom-* [ali kako ovaj prijevoj nije potvrđen u drugim slavinama, može biti da se radi o refleksu *e* > *a* kao *orah* < *orčhz,* itd.]; ie. **dh(e)rem-; drijemati* je sveslav. i praslav. **drem-* bez paralela u baltičkoj grupi.

Lit.: ARj 2, 721. 776. *Elezović l,* 152. 155. *Miklošič* 50. *SEW* l, 223. 256. *Holub-Kopečny* 108, *Bruckner* 100. *Vasmer* 369. *Mladenov* 153. *Trautmann* 60. Güntert, *IF* 30, 19. *Boisacq*[3] 167. Pedersen, *IF 2,* 309. *GM 65.*

drijen, gen. *drijena* m (Vuk) = *dren,* gen. *drena* (Vuk) = *dren,* gen. *drena* (Kosmet, Vodice, Istra) = (ikavski) *drín* (Golać, Istra) »(stablo). cornus mas, cornouiller«. Odatle deminutivi na *-bk: drijěnak, gen„ -ènka* m = *drenăk,* gen. *drenka* (ŽK) (plod i stablo) = *drênak,* gen. *drênka* (Kosmet) »(metafora) grožđe koje rodi duguljaste bobice kao drenjine«; na *-ić: drenić* m (Lika); na *-ik* (tip *šljiviK) dremk,* gen. *-ika* m (Vuk) = na *-jak* (tip *slivljâk,* ŽK) *drenjak,* gen. *-âka* = na *-ište drenište* n. Sufiksom se razlikuje plod od stabla: na *-ina, -jak: drenjine* f. pl. (Kosmet) = *drenjina* f (sa *nj* mjesto *n* od kol.) = *drijènjak,* gen. *drijènjka* m, kol. na *-je drijenje* n; na *-ika: dremka* f (Lika); pridjev na *-ov: drènov* = *drendv* (Vodice), poimeničen na *-ica, -ina, -oca, -jak: drènovica f, drenovina* = *drenovina* (Vodice) »drvo drijen«, *drenovača* f (Kosmet) »batina od drenovine«, *drenovâk* m »štap od tog drveta«. Veoma su česti toponimi pridjevski i izvedenice odatle: *Drenova* f, *Drenova, Drenovac, Orinava* (Hercegovina), *Drenlca*

(Kosmet < **drénbnica*). Pored prijevoja *агенъ*, koji je sveslavenski i praslavenski, postoji i prijevoj *drn* (Stulić), odatle pridjev na *-ov dřnov,* poimeničen na *-ina drnovina,* na *-ište drnovište,* i na *-jula drnjûla* f (Vodice) »jagoda od drijena« = *drnjulić* (Hrvatsko Primorje) »drenjina« pored *drenjula* (Hrvatsko Primorje). Još postoje dvije prefiksalne složenice, jedna tipa *jasen-pajasen* (v.) s umetnutim *ζ* kao u *pozder* (v.) : *pazdren* m i odatle *pazdrenovina.* Slog *paz-* dovela je pučka etimologija u vezu s *pas* i složenica glasi *pàsidrenovina í* (Vuk) = *pasjakovina* f (Vuk) »rhamnus cathartica«; druga sa *su-: sudrenika f* »sinonim šiba (v.)«. Slog *dre-* nastao je po zakonu likvidne metateze: rus. *deren,* stpolj. *drzon.* Nije vjerojatno da je *drijen* slavenska izvedenica od korijena *derç* s pomoću sufiksa *-я»*; *drijen* ne spada u vrstu bilja kao *drač.* To je veoma tvrdo šumsko drvo, upor. njem. *Hartriegel.* Vjerojatnije su veze s lit. *drignes* pl. i stir, *draigen* »divlja kruška« < kelt. **dragino,* stvnjem. *tirnpauma* »cornea silva«, nvnjem. u narječjima *dierle* »drijen« < ie. **dher(e)ghno.* Može se raditi prema Macheku i o pred ie. leksičkom reliktu. Upor. zbog toga još češ. složenicu *modřin,* gdje *mo-* opominje na *klen* i *makién,* na prefiks koji nije ie. Nije vjerojatno da je arb. *drinjë* »Reisig«, kako misli Barić protivno Joklu.

Lit.: ARj 2, 768. 770. 777. 784. 9, 666. 720. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Elezović* 1, 152. *Miklošič* 42. *Holub-Kopečnij* 108. 229. *Bruckner* 100. *Vasmer* 342. *Mladenov* 153. *Boisacq** 960. Machek, *LP 2,* 151-152. *WP* 1, 863. Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. Jokl, *IF* 36, 101. Baric, *ÄA ï,* 205 (cf. *IJb* 10, 164).

drijèti, drêm impf. (Vuk) *(iz-, iza-, a-, po-, poda-, pro-, sa-,* 16. v., *u-, raza-)* prema praslav. **deni* > stcslav. *drěti, аъгс* (upor. *preti, prem* v.), pored *derati, derem (iz-, o-,* 15. v., *po-, pro-, raz-, sa-, z-),* infinitiv prema prezentu stcslav. *dero,* upor. *perem, práti* (v.), pored *drti (raz-)* prema osnovi part. perf. pasiva *òdrt, ràzdrt* pored *razdren* (15. v.), *zadrt, p(r)ddro, pôdrla,* također rijetko : *iz(d)dratí \ razarati* (aorist *izadra,* part. perf. pas. *izdrãn j razaran,* Lika), *odrat, odérem* pored *oderat* (Kosmet), = stcslav. *dbrati,* upor. rus. *drau* i *prati,* v.; *sudratïja* f = *sudrtlja* (Kosmet) »luda *(su-* od *sulud,* v.)«, *udŕíti, üdrim (se,* Dubrovnik, također Kosmet, prema tome ne treba da je ikavizam nego zamjena *-éti* s *-iti) = udříti, udrem* (ikavski, ŽK) »lacerare« = *ariti (~ žabicu,* Vodice; također slov.: *žabica dreti)* »das Rückenblatt brechen«.

Izvedenice i prefiksalne složenice imaju pet prijevojnih osnova: *dr-, der-, dor-, dir-, dar-.*

ï *dr-* u imperativu *udri* (Kosmet), *nadri-* kao zamjena od *pseudo-: nadriliječnik, -pjesnik, -pisar, -obrtnik,* dobiven od imperativnih složenica kao *nadriguz* »igra koja *nadire = dere* guz«; u pejorativnim izvedenicama: *dronjak,* gen. *dronjka* m (Vuk) »krpa, rita«, odatle hipokoristik *dronjo* m od *dronjavac,* gen. *-vca* m »odrpan čovjek«, poimeničen pridjev na *-av drônjav,* prema *drônjavica f* (Lika), odatle hipokoristik *drónja* f (Lika),, također *đronješka;* augmentativ *arancino.* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović); *drolja* f (Vuk, Vojvodina) »žena rđava morala« = *ralja* f (Lika), odatle deminutiv na *-ica roljica* i augmentativ na *-etina roljetina.* S turskim sufiksom: *odrlija* m (Dubrovnik). Od te osnove potječe i rum. izvedenica *zdreanță* f »dronjci«, odatle *zdrențar* m »sakupljač krpa, cunjar (ŽK)«, glagol na *-ovati zdrențui* »razderati«, *zdrealǎ* f od *zdreli* »aufreissen« od prošlog part. akt. **sbdrelt* od *sbdreti* i sa mnogo drugih raznih varijanata koje sve izražavaju pejorativnost. Part. perf. pas. kao pridjev *zadrt* (čovjek), *podrt,* poimeničen na *-ina* pejorativnog značenja *drtina* f (Vuk, 18. v.) »nevaljalu domaće živinče, kljuse«, *odrtina* (Vuk) »konj mršav«, *podrtina* f »trošna kuća«, na *-orina* (sufiks za poreze) *drtarina* f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »što se preko globe na silu podložnika sadre«; prošli part, aktiva na *-ьc vuci razdroci* (Makarska), apstraktum na *-je razdrtje* (17. i 18. v., također stcslav. i slov.) = *razdrenje* (Mikalja, Habdelić, Belostenac). Ovamo još *drtülja* f (Kosmet) »(podrugljivo, pejorativno) žena, djevojka«, *razdrtak,* gen. *-tka,* odatle pridjevi *razdrtan* i *razdrtljiv, razdrtuša* f »vrsta vinove loze«, *razdrtina = razdrtotina* i deminutiv na *-cali arcati* (glede *-cali* upor. *micati), drmati* »onanirati«, *raspandrcati* pf. (Hrvatska, narodna pjesma) »razdirati, rastrgati« (s umetnutim *n* poslije prefiksa ros + *po-* = βα-); odatle i varijanta *otrcan; dr > tr* nalazi se od iste osnove u *dŕčati,* hrv.-kajk. pored *trčati.* Sveslav. i praslav. je'izvedenica *аъепъ* (upor. njem. *Zorn),* zastupljena je samo u *drn* m (Belostenac) »scopulus«, koja se danas ne govori u Dalmaciji. Pf. *dmuti, drnem* »ein wenig stossen« prelazi u onomatopeje. Upor. rus. *derú, dratb* »trčati«. Odatle *trka (u-)* f postverbal. Ovamo bi mogao ići i hidronim *Odra* f »rijeka koja dere«, ali bi to mogao biti i predslavenski naziv s obzirom na *Odru* na sjeveru. Kako je *Odra* veći pritok, posljednja supozicija je

vjerojatnija. Imperativna složenica tipa *čisti-kuča: zàdrijaka* (Vuk) »zadrigao, jak čovjek«. V. *jak* u drugom dijelu.

II Prijevoj *der-* »cijepati« još je brojnije zastupljen. Pridjevi: na *-ъn dêran, dêrna* (voda) »plahovit, vrlovit«, *dèrno godina* (Piva-Drobnjak) »zla godina, kad se upropasti stoka«, *deran* (Kosmet), određeno *dërnî* »miser«; na *-iv, -ljiv (ne-,* rar-) *dèriv* (Stulić), poimeničen na *-ьc razderljivac,* gen. *-vca* m na *-bk dêrak, derka* (Lika) »kad se opanci jednako deru«; apstrakta na *-ba derba f* (Dalmacija, Podgora / ?/, Pavlinović), na *-ocina deračina* f (Crna Gora) »sinonimi: plijen, grabež, pljačkanje«, na *-ina paderina* f (Boka) »stara haljina«, *razderina* (Stulić), *dērlnja* f (Kosmet), *dermca* (Kosmet) »nesreća, püstolina«, *oderina* (Stulić); postverbali *dera f* (Vuk, Bačka) »sinonim: struga (v.), mjesto gdje je prekinut plot«, *izder* m (Vuk), *odera f* »plijen«, na *-ьc uderac,* gen. *-rea* (Miklošič), na *-bk: oderak \ razderak,* gen. *-rka* »sinonim: drnjak«; radne imenice: na *-aiderai,* gen. *-oca* m (Vuk); na *-ьc* od part, perf. akt. *dèralac,* gen. *-aoca* m prema *deralica* f, od prošlog part. pas. *poderánac,* gen *-anca* m; pejorativ za djecu: na *-če dérče,* gen. *-četa* n — *derle,* gen/-era (Bačka, *l* miesto c nejasno) = *derište, derişle,* gen. *-eta* (Lika); kol. na *-ad dêrcãd = derlãd* (Bačka); *deran* pored *derame.* Posljednje znači i »muški i ženski jelek«. Imperativni kompoziti: *deriguša* f (Vuk, također porodično ime), epitet za *oskoruša; izdèrilijeska* f (Vuk) »vrlo zdrava i jaka Ijudeskara«. Glagol *dératise* znači i»![0] plakati se, 2° vikati«, v. naprijed pejorative za djecu *(derle, deran).* Odatle iterativi: *derùpati se* (Lika) i *izderívati, izdèrujêm* pored *-voam.* Pf. *dëmuti, -em = dernut* (Kosmet) »udariti« prelazi u onomatopeju. Ovamo s prefiksom *pa- = po-: poderana* f (Brusje, Hvar) »1° stariji komad odijela koji nitko ne će da nosi, pa ga pokloni nekom drugom ili uz jeftin novac proda, 2° (pejorativna metafora) djevojka koju netko zaruči i ostavi«. S istim prefiksom i s umetnutim *z* praslavenska složenica sa *poz = paz-: pòzder* u kolektivnom značenju = *pozder* (Kosmet), odatle *pòzderka* f »jedan komad pozdera«, pridjev na *-ljiv pozderljiv* pored *pozderljiv* (Vuk); *pazdïr* m (ŽK) nije ikavski oblik, kako pokazuje rus. i ukr. *pazdira, -rje,* nego je od *dir* (v. *dirati).* Ta složenica je riječ iz kulture konoplje. Posudiše je Rumunji *pozderie = pîzderie* (Moldava) = *puzderie* f (prema ovoj potvrdi riječ je bila u južnoslavenskom femininum deklinacije *i),* odatle glagol α *pozderii = pozdaria* »razlupati«, koji je očuvao prvobitno značenje složenice. Kod Madžara *pazdorja.*

III Prijevoj *dor-* postoji samo u prefiksalnim složenicama: *izdor* m (Lika) = *izder; odor* m (prijevojni postverbali od *izdrijeti 1 odrijeti)* (Belostenec, Crna Gora) »1° plijen, 2° koji plijeni (radna imenica), 3° imovina, svojina, 4° trud (Vuk)«, također toponim (Hvar) značenja kao *nádorina* f .(Brač) »kamenje, zemlja itd., što voda nadre kad je povodanj«. U *odora* f »1° isto što odor, 2° ruho, oprava«, odatle *odorino f* (Lika) »iznošena košulja«, *òdorica* f (Lika) »radna imenica: onaj koji guli«. Značenja »ruho« razvila su se iz prvobitnog »plijen«. To značenje pozna još narodna pjesma, ali je danas nestalo. Paralele su za takav razvitak germ. *rouba* > tal. *roba,* fr. *robe* u romanskim jezicima, u arb. *petke f* odijelo«, i *plaçkë* »prtljaga«. Rumunjska posuđenica *odór,* n. pi. *odoare* »dragulj, blago« upućuje također na prvobitno značenje »plijen«. Ovamo još *udarac* »Angriff« *=udarac,,* gen. *udarca* (Vodice, Istra) »udarac«, *razdor,* odatle pridjev na *-ьn razdoran,* na *-iça zádorica,* na tur. *-džija zaaordzija* (Kosmet) »svađalica, kavgadžija (v.)«, toponimi *Razdorje* n i *Prijedor* (Bosna) »mjesto gdje je u gustoj šumi učinjen prodor«.

IV Prijevoj *dir-* je u *dirati* »sinonim: ticati«, prema Vaillantu depreverbativ od *zadirati,* impf, *zadirívati -ujem; nadirati, -ēm* (Vuk) »početi bježati«, *po(da)dirati, naudirati se, sadirati, zdirati, izdirati, -ēm (se)* »1° sich abmüten, 2° vikati na koga, 3° na sav mah bježati«. Odatle na *-alo izdiralo* n »1° labor, 2° koji bježi bezobzirce«. Ta riječ dobiva još tur.· optativ *ola > ala: izdiralā.* Odatle hipokoristik na *-sa* (upor. *nebojsa) izdirša* m. Ostale izvedenice : *izdirati, izdirām* impf, prema *izdrijeti izd(e)rem* (Vuk), odatle postverbal na *-bk izdirak,* gen. *izdīrka* (16.v., jedanput), *izrazdírati, -ràzdirām* pf. (18. v., jedanput) »sve razdrijeti«, *odírati (ráz-), -rem,* odatle postverbal *adir* m (Srijem) »l"koji dere, 2° djelo što se odre«, *odirak,* pridjevna *-av razdirav* (Vuk) »koji rado razdire«, odatle poimeničenje na *-ьc razdiravac,* gen. *-avca* (apozicija za vuka, Dalmacija, Senj, Bosna, sjeverozapadna Hrvatska), *dlrav* (Kosmet) »oveštao, poaban«. Pored *dirati* postoji *diriti* impf. (Kragujevac) »1° podbadati, 2° (Srbija) verbum vicarium kao fr. *faire«.* Deminutiv na *-kati: dirkati* (Vuk), odatle iterativ *zadirkivati, -ujem,* pf. *dirnuti* (18. v.) = *zadirkovat, -ďirkujem* (objekt *dijete)* (Kosmet), na *-alo zadirkivalo* m. Važan je post-

verbal *dira* f (Vuk) = *díra* (Dubrovnik) »put kuda voj'ska ide«, bug. *dira* »Spur eines Menschen oder Tieres oder von Rädern«, očuvalo je prvobitno značenje praslav. postverbala öd *diraJQ, dirati.* U tom značenju posudiše ga i Rumunji *díra* f »Spur«. Upór. i rum. α *diri (flori, livezi)* »pflücken«, koje može biti i od *dbrçı dira,* koje se nalazi i u stcslav. i rus,, znači još »rupa« i *dira* pored *dira* f »truha«. U rus. je *dyra* f (prema Sobolevskom) stariji oblik i bila bi u vezi s gr. θύρα.

V Prijevoj *dar-* nalazi se u običnom govoru u prefiksalnim složenicama: u denominalu *udariti, -im (se)* (u štokavskim govorima prema *udŕíti, udrem* kod čakavaca, ŽK), odatle postverbal *udar* m, na *-ьc udarac,* gen. *udarca, (iz)udarati -om (se, o što)* »(iz)biti« i najnoviji neologizmi: pridjev *udarni i* poimeničenje *udarnik, udaran, -rna* (Kosmet, *dèté)* »nemiran, nestašan«, *zaudarati, -am = udarat, -am* prema *udarit* (Kosmet) »mirisati, vonjati«, impf. *podudărat, -am* (Kosmet) pored *podudărit* pf. »podskakavati«, u književnom jeziku *podudarati se* »slagati se«, *nàdariti, -lm* (Vuk, subjekt *đavo)* »navesti, natentati«. U Kosmetu uz glagol *udariti* može biti subjekt *kiša* (upor. arb. *bije shi'), sneg,* objekt *pence (na jemenije'), džamove (na pendžere), vërgiju (na narod'), prange* »okovati nekoga« itd. Sve su to prevedenice tur. izričaja s *urmak.* Pf. je *darnutij-em* (Vuk) »dotaknuti se« prema *dărati, -am* impf, (jedanput, narodna pjesma) »doticati se koga«. Kao *drnuti, dernuti,* i *darnuti* prelazi u onomatopeju. Sveslàv. i praslav. prijevoji nastadoše prema praslav. prezentu *dvrg, *derti,* odatle po zakonu likvidne metateze *drijèti, arem* i od *derç, dbrati* (Supraśl.), *szdirati* (produženje ь > *i,* upor. *razdiratb* prema *dratb* i polj. *rozdierać* prema *drzeć,* češ. *dira* prema *dříti,* s prijevojem *e-o:* stcslav. *razdor).* Prijevoj ie. ō > α nalazi se samo u hrv.-srp. Osnova je ie. **der-* »skidati kožu« i baltoslav.: lit. *dini.* lot. *dīrāt* »schneiden«, sanskr. *dṛnati* (3. 1.) »cijepa«, stvnjem. *zëran* »rastrgati«, arb. *djerr* »uništavam«; *der = der* u dalmatinskim listinama *derrus,* »nerezine, vinogradina«, je po svoj prilici predslavenski leksički relikt iz ilirskoga u vezi s arb. *djerr,* srodan s praslav. *dbrnb* »Rasen«.

Lit.: ARj 2, 276. 279. 339. 340. 344. 413. 414. 788. 790. 794. 4, 160. 161. 289. 303. 7, 158. 257. 294. 301. 718. 8, 595. *BI 2,* 63. 70. 619. 624. 859. 867. 868. *Miklošič* 41. 46. *SEW* 1, 179. 184—186. 201. 256. *IF* 31, 401, *Holub-Kopečný* 109. 100. Bruckner, *ASPh 39, 2. KZ* 48, 216. *Vasmer* 343. 344. 352. 386. *Trautmann* 51-52. *WP* 1, 799. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 353. 362. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Elezović* 1, 131. 132. 138. 156. 189. 473. 2, 92. 93. 344. 581. 533. *Tiktin* 549. 550. 1230. 1081. *REW*[2] 7090. Ribarić, *SDZb* 9, 201. 206. *Mladenov* 128. *ASPh* 34, 397-399. Matzenauer *LP l,* 42. 13, 171. Sobolevski, *Slávia 5,* 444. Scheftelowitz, *KZ 56,* 183. 199. Ilijinski, *RPV* 69, 12-23. *IzvORJAS* 20, 4, 133 *(cf.JFS,* 186 i cf. *ljfb* 1, 164). Vaillant, *RES 22, 22. GM* 70. *Boisacq?* 178. 353. Blankenstein, *Unters,* (cf. Oštir, *WuS* 5, 218). Holthausen, *PBB 66,* 269. Ivšić, *HR* 1934, str. 193. *NVj* 15, 525. Hraste, *JP 6,* 213.

drȉjevo n (Crna Gora, Dubrovnik) »1° drvo koje raste, 2° (u starijoj književnosti) brod (prevedenica od tal. *legno* »idem«: *videó silu naših drijeva, po kraljevstvu gdi sem plove,* Palmotić 2, 66; semantem po zakonu sinegdohe)«, u hrv.-srp. osnova na *-o,* u stcslav. na *-es,* u ikavskom *drîvo* n (ŽK, Vodice) »drvo za građu, sinonim japija (v.)« = 3° *drevo* n »plug«, 4° *časno drevo* (Kosmet, kao crkveni izraz). Odatle pridjev na *-en aeë ënъ* (13. v. —18. v.) > *dřeven,* danas očuvan u čakavskom i kod ugarskih Hrvata i u brojnim põimeničenjima s pomoću sufiksa: *dr-evenka* f = *drevenjak* m »modius«, *drevinka* f *(-in < -en* kao u rus. *derevjannyj)* »biljka abrotanum«, kolektivni na *-od drevad* f (narodna plesma) i na *-je drîvlje* n = *drivlje* (ŽK), deminutiv na *-će drevca* n. pl. = *drivce* (ŽK) = *drîvce* (Vodice). Toponim *Drijeva* n. pl., danas *Gabela* (Hercegovina), odatle pridjev na *-ski drivski* (14. i 15. v.) i *Drivenik* (mjesta i otoci). Složenka *drevòdjelja m,* koje se nije očuvalo u današnjem jeziku. U današnjem štokavskom ijekavskom i ekaYskom nestalo je stcslav. *drevo* kao naziv za *drvo* koje raste i služi kao japija, isto tako i u bug. *darva* »Holz« — *darvo* »Baum«. U čakavskom i hrv.-kajk. razlikuje se sing, *drîvo* < prijevoj od praslav. **dervo* > stcslav. *drevo* po značenju od pl. prijevoja *drtva* n. pl. > *drva* n. pl. (ŽK), koja služe za gorivo. Tako u Bednji sing. *drieve* < *drevo* je »drvo za građu« pored *derve* »drvo za gorivo«. Tako i rus. *dérevo* »drvo koje raste, Baum« i *drova* n. pl. »drva kao gorivo«, kao i češ. *dřevo -drva,* slov. *drêvo-drva.* U štokavskom je najvećim dijelom analogijom prema neutrumi plurala *drva* stvoren sing, *drvo,* koji je potisnuo *drevo.* Odatle brojne izvedenice: pridjevi *drven* pored *drven = drven* (Kosmet), određeni *drveni* (Kosmet), *drvenast* (Vuk); poimeničenja na -ica: *drvenica* f (Kosmet) »drveni dio samara bez stelje i ostaloga« = *drvenica* (18. v.) »što je od drva

načinjeno«, *drvenjača* f, *drvljenîk* m (Kosmet, *-Ijen* < sufiks *-eri)* »Holzlager«; apstrakta na *-ilo: drvènilo* n; na *-arija: drvenarija* f, inhoativni denominal na *-iti: drveniu se, -lm.* Kolektivi na *-je drvlje* n i na *-jad drvljãd* f, odatle *-la-* u *drvljamk* m (Vuk) = *drvljanîh* (Kosmet) pored *drvnik* = *drvnjak* = *drvara* (noviji neologizam) »Holzlager« prema *drvàlo* na (ŽK) »idem«; deminutivi na *-će: drvce,* gen. *drvca* pored *dřvceta* (Kosmet) i na *-ešce: drvešce* (jedanput). Denominal na *-iti: drviti se.* Radne imenice na *-ar* prema f *-ara, -arica: drvar,* gen. *-ara* (17. v.) prema f *drvara* (Vuk) = *drvàrica* (16. v.), također »lađa za drva«; odatle *drvàrina* f. (Vuk); denominál na *-iti: drvariti.* Složenice: pridjev *drvendedas, -sta* (Kosmet) »krut, nezgrapan«, *drvèndupa* m (Vuk, v. *dupe},* *drvodjelja* m (Vuk, 16. v.) = *drvòdjeljac* (17. i 18. v.). Kako se *drvo* deklinira u štokavskom po deklinaciji *-o* i *-e_t,* gen. *dřveta,* kolektiv na *-je* u značenju »drvo što raste« glasi *drveće* n, odatle deminutiv *drvećice* (Srbija). Riječ je ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska: **dervo,* lit. *dervá* »Kienholz«. Najbliže baltoslavenskom stoji galsko (keltsko) **dervo* »hrast«. U ie. i slav. postoji **drz-* u raširenju s *-m* (upor. *šuma, v.):* rus. *drom* »prašuma« = gr. δρυμά > makedonski *drma* »šuma«. Grčka izvedenica δρυμών »idem« očuvala se preko krčkoromanskoga na Krku u sjevernom čakavskom *drmün* m »idem«. Prijevojni štěpen praslav. **dorvz* nalazi se u *zdrav* (v.). Slog *dre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *dérevo.* .Za *drvo* nema baltičkih paralela. Ima ih dosta u drugim ie. jezicima: arb. *dru f,* određeno *druja* pored *đruri* (Toske), *druni* (Gege), sanskr. *dru-,* avesta *dru-* pored izvedenica galskog **drullia* > fr. *drille,* krčkoromanskog *Drosclo* (Krk), arb. *drushk.* Slavenska je značajka sufiks *-uo* ne samo u *drevo* nego i u *a'ъъ o.*

Lit.: ARj 2, 771. 772. 779. 820. *Elezović* 1, 152. Ribarić, *SDZb 9,* 144. *Mikldič 42. SEW* 1, 185. 232. *Holub-Kopečný* 108. *Bruckner* 101. *ASPh* 39, 1-2. *Vasmer* 342. 371. 372. *Mladenov* 156. *Trautmann* 52. 61. *WP* 1, 806. Bratanic, *Sprave 77.* Joki, *Unt. 222.* 320. Meillet, *Etudes* 360. *REW*[3] 2778a *Dauzāt* s. v. *dřlle.* Vincent, *Toponymie* § 636. Skok, *AGI 21,* 101-3. 25, 122—3. Hirt, *IP* 1, 478. Mladenov, *ASPh* 33, 14. Flajšhans, *LP* 21, 469 -471. *Boisacq*[3] 202—203. *GM 75.*

Drina f (Vuk, 14. v.) »1° rijeka, 2° mjesto uz nju (Sarajevo, Hercegovina), 3° kraj u NR Srbiji nasuprot Zvorniku (v.) u BiH«. Odatle: deminutiv na *-ica* (tip *Neretvica, Murica > Mmz): Drinica* (Vuk) »otoka Drine pod Łożnicom, upravo mala Drina«; na *-ka: drinka* f (Vuk) »vodenica na Drini«; na *-jak, -jača* (upravo poimeničen pridjev **drinji,* koji nije potvrđen na *-ák, -ačd): Drinjãk,* gen. *-aka* m »planina (okrug podrinski)«, *Drinjača* »bosanski pritok Drine«; pridjev *drinski* (Vuk, 13. v.: *rijeka, knez),* odatle *Drinsko* n (selo, Sarajevo). Etnik na *-jak, -janin: Drinjãk,* gen. *-aka,* odatle pridjev na *-ski: drinjăčkī = Drínjanin* m (Vuk, 18. v.) prema f *Drinjanka* (potvrđeno samo kao žensko ime). Ime kraja (horonim) pravi se s pomoću prefiksa *po-* i sufiksa *-je: Podrīnje* n (Vuk, 14. i 15. v., narodna pjesma). Odatle etnik na *-ьc: Podrinac,* gen. *-nca* (selo, Vranja), pored *-janin Podrinjanin* m (Martić). Dok *Drina* ide u kategoriju feminina predslavenskih i predrimskih imena na Balkanu, kosmetski i arbanski *Drín,* koji kod Lješa utječe u Jadran, a teče kroz tri oblasti Podgore, Prekoruplje i Metohiju i sadrži dva *Drina: Bijeli,* što teče preko Metohije, i južni, *Crni,* što *izlazi iz Ohridskog jezera,* pripada kategoriji masku lina kao *Dunav, Lom, Iskăr, Vrbas, Lab, Ibar.* Tome *Drinu* i fonetski oblik varira. Pored *Drín* govori se i piše *Drim,* gen. *Drima* i *Drima* (13. v., Kosmet). Taj oblik je sekundaran. Osniva se na disimilaciji dentala *d-n* > *d-m* kao u turcizmu *bedem* (v.). Od *Drima* postoji deminutiv na *-ьc* za oznaku pritoka: *Oгimъcь* (Danilo, 14. v.: *pod gradom Skbdrom na bregu reky Drimbcd).* To je rijeka, koja združuje *Drín* s *Bojanom* i zove se i *Drinaš.* Taj oblik predstavlja arbanaski izgovor za **Drinac,* koji nije potvrđen. Druga izvedenica na *-ka: drimka* f = *dinka* znači »vrstu grožđa«. Od ovoga hidronimą ne postoje, bar nisu dosada potvrđeni, ni etnik ni pridjev (ktetik). Ali je potvrđen horonim i odatle izvedeni etnik: *Podrīmlje* n (Vuk) = *Podrimije* (svetostefanski hrisovulj, Sava) pored *Podrim* »pokrajina .sa lijeve strane Bijelog Drima, istočno od Drenice«. Taj .posljednji nastao je iz starog lokatīva ъ *Podrim'ji* prema jezičnom shvaćanju Arbanasa, koji su dočetak -i shvatili kao svoj određeni član *-i* te ga odbacili. Isto tako nastade i naziv kraja *Podgor* od *Podgorje* ili *Podgora* (odatle *Podgorica,* danas *Titograd).* Pored *Podrin* govori se u Kosmetu horonim i femininumu *Podrima* f. I taj je oblik nastao arbanaskim prekrajanjem dočetka u *Podrimije.* Upor. arb. *Kraja* < *krajb.* Pridjev je na *-ski: podrimski (srez);* poimeničen na *-ica: Podrimštica* f u dečanskom hrisovulju. Odatle na *-jak* prezime arbanaske porodice iz Kijeva *Podrim-*

čak (ć = arb. q > šč, skraćeno zbog grupe od 3 suglasnika). Etnik je na -ьc: *Pôdrimac,* gen. *-mea* i odatle pridjev *podrimački (piće).* Kod starih autora (Ravennas, Ptolomej, Plinije, Strabo) obje rijeke se zovu *Drinus* m; kod Strabona i Ptolomeja: Δρίλων, gen. -ωνος. Posljednje se odnosi na *Drim* = *Drín.* Stari oblik s / bit će sekundaran. Nastao je po zakonu disimilacije *r-n* > *r-l.* Što mu je značenje, to je teško znati. Razlike u rodu ići će i ovdje na račun slavenske ili rimske mitologije. *Drina* je predstavljala žensko božanstvo, *Drin* muško.

Lit.: ARj 2, 780-1. 10, 313. *Elezavič* l, 154. 2, 92. Krahe, *GN* 23. 41.

đriskati, *dnskam* impf. (Lika) *(iz-)* = *driskat* (Kosmet) »imati dijareju, proliv, sraćku«, prema pf. *drlsnuti, -ēm.* Odatle: *driska* f »žensko čeljade (pejorativno)« prema *mdriskonja* (Lika); deminutiv na *-e drîšće* n (Lika) »slabunjavo dijete«; pridjev na *-av,* poimeničen s *-ica: drlskavica* f (Kosmet) »dijareja, sraćka«; na *-Ijiv: drišljiv* (Lika), odatle *drišIjivka* f (ŽK) »rana šljiva (plod i drvo), od koje se dobiva dijareja«, sa *ri > r dršljivka* (Hrvatsko Primorje) »vrst najljepše smokve«. Također u imenima domaćih životinja: *drisak* m »ime volu« prema *driskulja* f »ime kravi«. Vuk ima *č* mjesto *s: drićkati, drićkam* impf, prema *drićnuti, -ēm.* što pokazuje tendenciju onomatopeiziranja riječi. S toga gledišta treba shvatiti i si mjesto *sk: dristavica·* = *drisnica* f od *dristati, -am* (Belostenec). Metaforický i pejorativno se prenosi i na govor: *dristlt* (Brusje, Hvar) »govoriti koješta, blebetali«, odatle postverbal *drísta* m, f »lajavac, blebetalo«. Oblici sa sr stariji su jer se nalaze u svim sjevernim slavenskim jezicima, za *sk* koje je samo u južnoslavenskim (slov. *drîsk* m, bug. *driskom).* U staročeskom i poljskom mjesto ili uporedno sa *st* stoji *zd: dřizdati* pored *dristati,* polj. *dry zdać* pored *try stać,* u ruskom *zg* sa ы: *drýzgatb* »beschmutzen« pored *dřistátb* »imati proliv«; *zg* se nalazi i u hrv.-kajk. (Krasić): *drizgati* pored *đriskati.* Sve ove varijacije · objašnjavaju se pojačavanjem ekspresivnosti. Upor. još slov. *drípa* f »Durchfall, besonders des Viehes«. Ie. paralele nalaze se samo u germanskom: stnord. *drita* »cacare«, *driet* (Westfalija) »Schiss« ags. *dritan,* engi. *dirt* »govno«, *driet.*

Lit.: ARj 2, 781. 782. 794. 4, 162. *Elezović l,* 155. *Mladenov* 152. *ASPh 36,* 120. *Miklósié* 50. *SEW* l, 224. *Holub-Kopelný* 108. *Vasmer* 370. 375. *Bruckner* 99. *KZ* 45, 43. Sobolevski, *Slávia* 5, 334. Matzenauer, *LF 7,* 161. *KZ 56,* 201. Osten-Säcken, *IF* 33, 212. Scheftelowitz, *KZ* 54, 239. 56, 178.

drlja f (Stulić) = *drlja* (Kosmet) »sinonim: krmelj«, odatle pridjevi na *-ast drljast* (Belostenac), na *-av drljav (Vuk,* Kosmet, određeno *drljâvi)* »sinonim: krmeljiv«, poimeničen s *-ьc, -ko dřljavac,* gen. *-avca, dřljavko* m (Kosmet), odatle hipokoristik *drljo* m prema f *drljavica* (Kosmet), denominai *òdrljaviti, -im* »postati drljav«, apstraktum na -osi *drljavōst* f. Nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku. Postanje nepoznato. Kavanjin ima *drljoč* f (?) s *-oč,* koje je možda od *oko.*

Lit.: ARj 2, 788. *BI* l, 867. Perušek, *ASPh* 34, 53. *Elezović l,* 155.

dŕljati, *dfljãm* impf. (Vuk) *(iz-, na-}* = *drljiti* »1° ravnati zemlju drljačom, *2°* (pejorativno) nemarno pisati, škrabati (v.)«, *dzfljât, dzfljam* (Kosmet) *(iz-, na-}* »škrabati, pisati«. Odatle: radna imenica na *-äc drljač,* gen. *-àia* m (Lika), poljoprivredni termin za alat na *-ača* (v.) *drljača* f (18. v., Vuk) »occa; sinonim: brána (sa zubima)«. Ta se izvedenica nalazi i u bugarskom, ali ne kao poljoprivredni termin, nego kao sinonim za *darīja se* »bin besonders zudringlich«. Ekspresivnost glagola pojačava se umetanjem suglasnika *n: dřljančiti, dřljančim (iz-)* »neprestano prosjačiti«, pored *izdrljačiti, -im,* iz čega se vidi da je to denominal od *drljača* s umetnutim n (v. i *drančiti}.* Značenje »prosjački« je prema tome metafora. U *drljàpati, -am* je *-pati* od unakrštenja s *čupati* (v.), *drpati* (v.). Ovamo još *drljanuti, drljanēm,* onomatopejiziranje od *drnuti, drnem* (v.) i *razdŕljiti, ràzdrljîm* pf. prema impf, *razdrljívati, -drljujēm* (Vuk) »otkriti koji dio tijela«. Za postanje od *drljati* važna je potvrda kod M. Držića *izdrliti, -im* (objekt: *prüju).* Iz nje se vidi da je denominal na *-iti* postao od prošlog part. akt. *izdro, izdrla.* Od *izdrliti* nastade kao u *izvaliti* pored *izvaljati: izdrljati, izdrilam* (Vuk) = *izdfljat, izdfljam* (Kosmet) »1° svršiti drljanje, 2° (pejorativno) pišući izbrčkati«, odatle deprefiksacijom *dŕljati.* Tako je dobivena pejorativna ekspresivnost korijena *dr-,* koji je u *drijeti* (v.). U *dri-* pojačava se onomatopeja još jače infiksacijom *-en-cati: drlêncati (se) (na-)* (ŽK) »voziti se na seljačkim kolima po rdavu putu«. Semantički se tim onomatopejskim glagolom slaže *droncati (se)* (hrv.-kajk. i slov.) »stossen (namentlich vom Wagen)«.

Upor. lit. *trenkti-trankyti* »stossen, stossend treffen« i lit. *nu-dìr-lioti* »oderali kožu«.

Lit.: ARj 2, 782. 4, 162. *Elezović* l, 224. 435. *Mladenov* 156. *Miklošič* 41. *SEW* l, 255. *WP* l, 799. Murko, *WuS* 12, 320. Jagić, *ASPh 2,* 398.

drmati, *-ām (se)* impf. (Vuk, 17. v., Kosmet, ŽK) *(iz-, pro-, uz-, raz-},* pored *.-raź-drmávati, -drmãvãm* (Lika), također slov. *drmati* »sinonim: tresti, potresali« prema pf. *drmnuti, -ēm* (Vuk, također čakavski). Brojni deminutivi, koji nose onomatopejski karakter: na *-kati drnkati* (Stulić) = *drnjkati* »gegen etwas anschlagen«, također slov., češ. pored *drnčeti, drnkat* (lo mogu bili i izvedenice od *drnuti,* v.); *-usati drmusati* = *drmusât* (Kosmei), na *-zlati drmùzlati* (Lika) *(raz-),* na *-cali arcati, -am* impf. (Vuk) prema pf. *dŕcnu'.i* »erschüttern« (s gubilkom *n* zbog disimilacije), odäile prilog *dřcimice* (Lika). U Kosmelu na *-eti* mjesto *-ati:* impf, *dřmet, -im* pored *drmem* »dreždati (v.)«. Odäile s nejasnim sufiksom *-dzina: drmôzina* f »pejorativno: čeljade koje se vuče kao mrcina«. Izgleda kao niski prijevoj (Tiefslufe) od *razdramiti se* (hrv.-kajk. i slov.), ali za nj nema polvrda u drugim slavenskim jezicima. Na južnoslavensku posudenicu od tal. *derimare* > rum. *dărîma* = arb. *dërmonj,* koji išlo znače; ne može se misliti. To ne dozvoljavaju pf. i deminutivne izvedenice. Bil će možda niži prijevoj od ie. korijena **drem-,* koji predstavlja raširenje s pomoću *-m* od **dra-* »trčati«, odatle i gr. δρόμος > *drum* (v.).

Lit.: ARj 2, 764. 4, 162. *Elezović* l, 155. *Miklošič* 49. *WP* l, 796. Pedersen, *KZ* 38, 342. Wood, *KZ* 45, 62. Vaillanl, *RES 9,* 272. Malzenauer, *LF 7,* 161. 162.

dfmun, gen. *-una* m (Bunjevci u Lici) = *drmûn* (Krk, 1470., Statul Krčki: objekl uz *držati, razgraditi, v razgrajenih drmunih;* Slami vrbanski, sjeverni čakavci, Kastav) »1° šuma, šumica, ograđena (privalna svojina), 2° veoma raširen toponim na Krku«. Ne postoji na istoku. Samo u makedonskom *drma f* »šuma«. Sjevernočakavski grecizam potječe od ngr. (biz.) δρυμών, gen. δρυμῶνας »Eichenwald«. Posuđenica iz doba bizantinskog vladanja dalmatinskom temom (konac 11.v.) kao i *pedisat* = *pedepsati,* i krč.-rom. *drosklo* n »hrasl«. Upor. arb. noviji grecizam *dhrymënjtë.*

Lit.: AR) 2, 784. Vasmer, *GL* 54. *RSI* 3, 266. *GM* 87.

dŕnuti, *drnem se* pf. (Vuk, Piva-Drobnjak) »sinonim: pomamili se«, *zdřnut, -em se* (Kosmei) »poludjeli, pobijesnili«. Odäile: pridjev na *-ovan, -ovit drnován, -vna* = *drnòvit* »sinonim: bijesan« i s madž. sufiksom -o > *-ov drnōv,* gen. *-ova* m (Vuk). Prema tipu *lud--sulud* ima Vuk pridjev na *-uf. sudfnut* »sinonim: obijeslan« = *sudmut* (Kosmel) »zgranul, mâhnii«. U Pivi-Drobnjaku *drnuti se* može se mlijeko: »kad se ne uzvari lijepo«. U Kosmelu uz *drnut, -em* pf. može bili subjekl *ćef* (v.) : *de mu ćef teke jednu neka drne.* Elezović prevodi nejasno kao »drpnuti«. Sva ova značenja dadu se izvesti iz *drnuti* (Dubrovnik), u prijevoju *dernuti, dirnuti* i *darnuti,* od osnove *drijeti* (v.). Semantički su gornja značenja eufemističke melafore kao hrv.-kajk. *vüdren* »lud«, fr. *toqué.* Prvobilno značenje nalazi se još u deminutivu *drnjka* f »mala slvar«, na *-ica dfnjčica* f (Lika), *dfnjčul(ic)e* f. pl. (Lika), *drnjkati, -am* impf. (Vuk).

Lit.: ARj 2, 785. *BI 2,* 490. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Elezović* l, 155. 207. 282. *Miklošič* 41.

drob, gen. *droba* m (Vuk, 15. v.) »1° Eingeweide, upravo silnež (upor. rum. *măruntaie* < lat. *minut-alia), 2°* sitna stoka (ovca, koza)«, sveslavenski i praslavenski postverbal od *drobiti, -lm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, po-, raž-, u-, za-, z-},* *razdrabati, ràzdrãbãm* (objekt *hljeb), razdrabljati, -Ijem* (13. v.). Odäile: pridjevi sveslav. na *-ьг drôban, -bna* = *drõbàn* (ŽK), s prefiksom *po- podroban* »delaljan«, upor. rus. *podróbnyj,* i deminutiv *drobahan -hna* »minulus«; odäile poimeničenja: apstraktnim na *-ina drobnina* f »res parva, ulroba«, na -osi *drobnost* f, *podrobnost* f »sinonim: pojedinosl, délail«, na *-jak, -jača dròbnjak* m »maleno čeljade«, *drobnjača* f (Dalmacija) »vrst silne masline«, na *-ica drobnica* f (ŽK) »silna šljiva, sitna maslina (Smokvica, Korčula)« i razna druga značenja. Prilog: *podrobno* »detaljno«. Na *-en: drobijen* m »sinonim: mrva«, odatle deminutiv *drobljénak,* gen.' *-enka* (sjeverna Dalmacija) »mali komadić« = *droptma* f (ŽK) »sinonim mrva, mrvica« (s nejasnim *t);* na *-iš: drobiš,* gen. *-iša* m »sinonim: sitnina, sitniš, sitan novac«; na *-arija: drobarlja* f (ŽK) »silna djeca«. Radna imenica i deminutiv na *-ьc: dròbac,* gen. *dropca* m »1° čovjek koji drobi, 2° prezime, 3° deminutiv *drobac* (s drugim akcentom)«. S prefiksom *po-: pòdrobac* = *podrobak,* gen. *-pca* = *-pka* m »kuhan drob zatopljen lojem«. Augmentativi: na *-ina, -usina: drobina* f, *drobušina* f (Ljubiša). Poimeničen part. perf. pas. na *-ьc: drobljenâc,* gen. *-ènea* m

(ŽK) »sir koji se drobi«. Neologizam *drobilica* f »mašina za drobljenje kamena« (bolje nego *drobljača)*. Imperativna složenica: *nabiđrob* m (Ljubiša) »čovjek koji se dobro hrani«, od *nabiti, -jem*. Rumunji posudiše: *drob* m, sing. »mrva«, pl. *droburi* »utroba«, *a zdrobi* »razbiti«, odatle_ rum. apstrakta s latinskim sufiksima *zdrobiciune* f »Zerknirschung«, *zdrobițură î* »Vertiefung«, Arbanasi *dr omče* f < *drobnica;* Madžari iz panonskoslavenskoga u oba prijevoja: *darab* »komad« > rum. *darab* »idem«, *dereb* < panonskoslav. **drebi*. Taj su prijevoj očuvali Bugari *drebăn* pored *drobăn* i Rusi *drehen* »fein, klein«, *drébezg* »Scherbe, Trümmer«, odatle *drebezden* i *drebezžátb* »dröhnen«. Od baltičkih jezika pruža lot. *drapnas* »Krümchen, Brocken, Abfälle« istu osnovu s drugim sufiksom i s prijevojem *e: drēbe,* lit. *drebézna* »Splitter« i lit. *trapus* »droban« s varijantom ír- mjesto *dr-*, od drugih ie. jezika samo got. *gadraban* »ausbauen«. Ie. je korijen: **dhrebh-* »zerbrechen, zermalmen«.

Lit.: ARj 2, 785. 789. 791. 4, 162. 7, 207. *Miklošič* 50. *BI* 2, 71. *SEW*. l, 225-226. *Holub-Kopečný* 107. *Bruckner 97. KZ 43,* 308. 45, 45. 48.. 213. *Vasmer* 368. 370. *Mladenov* 152. *Gombocz-Melich* 1273. Bělic, *NJ 2,* 73. *GM* 75. Uhlenbeck, *PBB* 27, 119. Zubatý, *ASPh* 16, 390-391. *Boisacq*[3] 353-4. Matzenauer, *LF* 7, 162. Scheftelowitz, *KZ* 54, 247. Sobolevski, *Slama 5,* 443. Meillet, *AIF* 8, 196.

dröciti (~ *z rogi, z nožom)* (Vodiče, Golać, Istra) »gurnuti (osobito s nekim oštrim predmetom)«, *prodrôčiti* (ŽK) »oštrim predmetom probosti«; impf, *drokati* prema pf. *drõkniti* (ŽU) slaže se sa slov. *dr ok, dr okati, drókniti* »stossen«, *drcčiti, dróčkati; dračka* f (Kosmet) »posisano mlijeko koje dijete povraća« *(kad mleko prodzukne, udări na drõeke;* semantički možda ne ide ovamo). Brückner ne veže dobro polj. *droczyć się* »sich necken« sa hrv.-srp. *dreka* (v.) = rus. *dročitbsja* »eigensinnig sein, wild herum rennen (von Vieh)« i imenom biljke *drõk,* gen. *draka* »genista«; *dročiti* je prema tome praslavenska riječ, srodna s lot. *draču, dracît,* »schelten, rügen«.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 144. Popović, *Sintaksa* 34. *Elezović* l, 155. *Pleteršnik* l, 176. *Brückner 97. Mladena v* 152. *Vasmer* 372. 373. *SEW* l, 226. Oštir, *WuS* (cf. *IJb* 1, 48).

drobniti, *-im* impf. (Rijeka) »tvrdo spavati«. Etimologija nepoznata.

Lit.: ARj 2, 790.

drokūn, gen. *-una* m (16. v., Gundulić, Mikalja, Stulić) »1° zmaj, 2° muško ime u dečanskom hrisovulju«, deminutivi *drokunac,* gen. *-unca, drokunčac, drokiinić, drokunčić, drokunica, drokunčica,* pridjev na *-it drokunit (kameri)* = *drakūn,* gen. *-una* (15.—18. v., Marulić i Dubrovčani). Od lat. *draco,* gen. -orai > tal. *dracene* pored *dragone,* zbog *a* > *o* u protonici i zbog očuvanog *k* zacijelo leksički ostatak dalmatoromanski. Talijanizam je *dràgun,* gen, *-una* (18. v.) »1° zmaj, 2° austrijska kavalerija (njem. *Dragoner),* 3° drvo diospyros lotus«. Upór. arb. *drangua -oni* (s članom). Upor. slov. *arakon* m prema *drakônka ï.* Ovamo ide možda deminutiv na *-ellus dragunela* f = *dragartela* (Cres) »vrsta vinove loze bijela grožđa«. Deminutiv na *-culus* = *-čellus* nalaze se u slov. *dragóncelj,* gen. *-čija* »artemísia dracunculus«, *drgancéla* f »Mandel in Halse«, sa zamjenom sufiksa *drgánec,* gen. *-nca* (također riba, Ipava) = *drgâl* (Škrilje). Od tal. *dragoncello —, dracunculus* prevedenica od gr. δρακόντιον. Preko rum. *drač* < lat. nom. *draco:* denominal *drakulăti* (Mune, Istra) »govoriti (za dijalekat istarskih Cica = Rumunja u Žejanima)«; ime muško *Drakul* (11. v.: *Draculus), Drakula* (< strum, s članom *draculu,* koje je bilo identificirano s akuzativom maskulina deklinacije *-a,* odatle nom. *Drakula),* odatle prezime *Drakulić* (15. v., *Vladb Drakulić,* vojvoda vlaški 1462.), *Drakulović Sekula* (narodna pjesma). Ovamo možda na *-ica Drkolica* (ime stonskog biskupa), *Ivan Drkolićić svrh imena Ričić* u latinicom pisanom misalu 16. v. (saopćenje Gianellija). Od rumunjskog potječe zacijelo i *andrak* m »vrag (u pitanju: *koji mu je andrak?)«.* Glede početnog sloga *an-* upór. rum. prefiks *în-* > lat. от- u *a (să) îndrăci* »razbijesniti (se)«, particip pf. *îndrăcit* »besessen«. Može biti i *un* < lat. *unus?* Preko arb. *drek* < lat. nom. *draco* muško ime u narodnoj pjesmi *Dreko (Kosović), Drekić.*

Lit.: ARj l, 84. 2, 745. 757. 759. 765. 790. Bulat, *JF 5,* 149. Jireček, *Romanen* 3, 25. Ribarić, *SDZb 9,* 141. *Pleteršnik* l, 166. 167. 172. *REW»* 2759. *GM* 73. Šturm, *ČSJK 6,* 76. Štrekelj, *DAW* 50, 16. *Tiktin* 801.

drom m (15.—17. v., dva pisca čakavca) = *drum,* gen. *drùma* m (13. v., Vuk, Dubrovnik, Ranjina, Menčetić, Đorđić, Marulić) = *drum (na drumu* ŽK) »1° cesta, testa, 2° toponim«. Deminutivi na *-zk* > *-ak drūmāk,* gen. *-nika,* na *-ьc* > *-äc drumac,* gen. *-mca,* na *-ič drumić,* na dvostruke deminutivne sufikse *-čac* > -ьc

+ *-ьc drumčac,* na *-ьc* + *-ić drumac.* Pridjev na *-bsk drumski* (~ *razbojnik).* To je općenit hrv.-srp. grecizam i na zapadu kao i na istoku. Nalazi se još u stcslav., bug. i u rum. *drum,* pl. *-uri,* na *-ьc drumeț* = *drūmas* »putnik«. Od gr. δρόμος »put«. Arb. *dhrom* (noviji grecizam). Sa grčkim prefiksom υπό (prema Vasmeru, Štrekelju i Matzenaueru) u ύπόδρομος »Schutzhafen«, ksgr. ύποδρόμιον > *podrum* »1° stabulum equorum, 2° Keller, 3° Erdgeschoss, 4° toponim« (Vuk, Mikalja, Belostenec, Stulić, Ljubiša; glede gubitka u upór. *perper).* Deminutivi *podrumče, podrumčić;* pridjev *podrumski;* na *-ar podrumar,* kol. na *-je podrumlje.* Tumači se i sa ιππόδρομος; *podrum* je općenit hrv.-srp. grecizam kao i *drum.* Nalazi se još u bug., rum. (Erdelj i Banat *podrum* pored *podraní),* ngr. πουδρούμι, tur. *bodrum* > arb. *bodrum,* polj. *padruna.* Za *drum* i *podrum* može se misliti da su ušli u južne slavine preko balkanskog latiniteta. Balkanske su riječi grčkog podrijetla. Upor. srlat. *hypodromum, hypodromos* (Du Cange) »longior porticus, galerie«.

*Lit.:ARj2,*790. 808. 10, 319. Jagić, L4SP/Z 1, 159. *Miklošič* 51. 253. *SEW* l, 231. *Brückner* 425. *Mladenov* 152. 448. *Tiktin* 517. 1200. *Rohlfs 572. GM* 87. Vasmer, *GL* 54, 119. Matzenauer, *LF* 13, 172. Štrekelj, *ASPh* 12, 466. *DEI* 2098.

dròmbulja f (Vuk) »mala gvozdena sprava za brundanje«, odatle denominál na *-ati drombùljati* (Vuk). Onomatopejska osnova nalazi se ne samo u slavenskim nego i u drugim jezicima, kao rum. *drimba* (upór. ukr. *drymbä),* odatle onomatopejski glagol *drimbai,* madž. *dromb, drombuja* (Baja, iz srp.), *dromblya.*

Lit.: ARj 2, 790. *Gombocz-Melich* 1391. *Miklošič* 51. *SEW* l, 227. *Brückner 99. Vasmer* 4, 172. *Tiktin* 576.

dropiti, *-im* pf. (Vuk) »sjesti na zemlju, povaliti se«. S prefiksom *iz-* ima tehničko značenje: *izdropiti, -im* (18. v., pisac Slavonac) »izvaditi med iz sati«.' Ne zna se kako se to značenje odnosi prema Vukovu simpleksu kojega je značenje onomatopejsko. Na to upućuje i pf. *drupiti, -īm* (Mikalja) »udariti čim o što«.

Lit.: ARj 2, 791. 809. 4, 162.

droplja f (Vuk, 17. v., Kosmet, također slov. i bug.) »1° močvarna ptica koja se zove i potrk (v.), divlja ćurka (v.), otis tarda L., 2° (metafora) krupna, glomazna žena (Kosmet)«. Rumunji posudiše sa sufiksom *-{a* i bez njega *dropie* f pored *drop* (upór. češ. i polj. *drop).* U ukr. i rus. *drofá* pored *drohvá.* Ide u praslavensko doba. Kako naziv *potrk* od *trčati* pokazuje, uporedenje sa sanskr. *dráti* (3. 1.) »trči« i gr. διδράσκω »idem, izbjegavam« je dobro.

Lit.: ARj 2, 791. *Elezović* l, 155. *Mladenov* 152. *Miklošič* 51. *SEW* l, 226. *Holub-Kopečný* 107. *Brückner* 98. *Tiktin* 577. *Vasmer* 373. Specht, *KZ* 68, 123. Hirtz, *Aves* 95.

drosato n (15. v.) »dulsa, aqua rosacea«. Od srgr. δροσάτον < (haplologijom od složenice) ύδροροσάτον »isto« (prvi dio ΰδωρ »voda«, drugi dio lat. *rosatum* od lat. *rosa,* v. *ruža).*

Lit.: ARj 2, 791. Vasmer, *GL* 54.

drost (Kreševo, 1730) »sinonim: ljulj« (v.) < lat. *lolium*

Lit.: ARj 2, 791.

drozd, gen. *drozda* m (Vuk) »turdus merala«. Odatle: sa sufiksima *-ālj* i *-élj dròzdālj* m (Vuk) = *drozdēlj* (Dubrovnik), s kojima upór. sufiks *-ila* u njem. *Drossel* i galskom *truzdila.* Femininum *drozda* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović), s kojim upor. femininum u stprus. *tresde* f. Deminutiv na *-ovii: drozdović* (18. v., Slavonija). Bella i Stulić imaju varijantu *žd* mjesto *zd: drožd* i odatle deminutive na *-ьc* i *-ič: droždac,* gen. *drošca* i *droždie.* Ta varijanta, koja nije potvrđena iz današnjega govora, nastala je po svoj prilici prema *dužd* < mlet. *doge* < lat. *dux.* Upor. i *drozelj,* koje opominje na njem. *Drossel,* srvnjem. *drostel.* Varijanta sa *zg* mjesto *zd* dobro je potvrđena u narječjima: *drôzg* m (Vodice, Korlevići, gen. *drózga,* Istra) = *drSzgot* (Nerezine) = *drozak,* gen. *droška* (Krnica, Istra) = *drõzak,* gen. *drozga* (prenosi se kao i lat. *merula* na ime morske ribe, Hektorović), odatle deminutiv na *-ović drozgović* (Vuk) i određeni pridjev na *-avlji drozgovljï* i imena pasa *drozgo* i *drozgin.* Varijanta sa *zd* nalazi se u ukr. *drizd,* gen. *drozda,* rus. *drozd,* gen. *drozda,* bug., češ., slov., polj. *drozd* i mora se uzeti kao praslavenska. Kako se nalazi i u baltičkim jezicima: lit. *strazdas,* lot. *strazds,* stpruski *trezde f,* kao i u germanskom stnord. *^rçstr,* sved. *trast,* ir. *truid* < **trozdi,* mora se uzeti i kao ie. **trozdos.* Praslavenska se varijanta osniva na asimilaciji í > *d* prema dočetku. Varijanta *zg* mjesto *zd* je južnoslavenska: srbug. *drozgt,* i slov. i čakavska. Ta se osniva na disimilaciji: *dr-zd* > *dr-zg.* Pored ove dvije varijante postoji i treća koja sadrži niski

prijevoj (Tiefstufe): ie. *tr̥zdos* > lat. *turdus.* Upór. i galsko *truzdila* > fr. *drenne.* Od toga prijevoja potječe čakavsko *dȑšć,* gen. *dȑšća* (istarska narodna pjesma), slov. *dȑšč* < praslav. **drbst* sa sufiksom *-ιo.* Ovaj prijevoj osniva se na onomatopejskom oponašanju glasa ptice: *drrti.* Još postoji i četvrta varijanta, u kojoj je zamijenjena suglasnička skupina *zd* > *zg* sa *nj.* Tu je zamjenu teško protumačiti: *dronj* m »turdus musicus L.«. Odatle deminutivi na *-bk* i *-čić: dronjak,* gen. *dronjka* m »cikavac«, *dronjčić.* Upor. ipak izvedenicu s *n:* stčeš., lužičko-srp. *drozn* = južno-češ. *dražen* < *drozden; drozd* je jedina šumska ptica koje naziv potječe iz zapadnog ie. perioda.

Lit.: ARj 2, 790. 791. 792. 794. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Miklošič* 51. *SEW* l, 277. *Holub-Kopečný* 107. *Bruckner* 98. *KZ 45,* 42. 54. *Vasmer* 372. *Trautmann* 327. *Mladenov* 152. Scheftelowitz, *IF* 33, 156. Joki, *Stud.* : 8. *IF* 30, 207. *KZ* 54, 237. Solmsen, *IF* 13, 138. *ASPh* 25, 435. *Boisacq** 920. *ZRPh* 40, 532.

***drozgati** — *razdrózgati, ràzdrozgām* pf. = *zdrozgati* (Vuk) pored *razdrúzgati, razdrūzgām* (Vuk) »sinonimi: razmrskati (v.), razgranati (v.)«. Prva varijanta nije potvrđena bez prefiksa *raž-, z-,* druga se nalazi u slov. *(z)drûzgati* »zerdrücken, zerquetschen« = *zdrúzgati* = *(z)drüzgati* (ŽU). Paralele su na sjeveru stpolj. *druzgač* »in kleine Stücke zerbröckeln« i rus. *druzg* m »Reisig, vom Winde gebrochene dürre Zweige«, *druzgä í* »abgefallenes Laub, Reiser«. Varijanta s *o* tumači se unakrštavanjem s *drobiti.* Glagol je baltoslavenski i praslavenski: lit. *druzgu, druzgéti* »zerbröckeln«*;* također sa *sk* pored *zg:* lot. *druska* »mrvica« i *druskât* »mrviti«. V. dalje veze pcd *drozda.* Upor. i bug. *druska* »stosse, rüttle« od *drusīk, drusak.*

Lit.: ARj 13, 521. 523. Popović, *Sintaksa* 34. *Pleteršnik 2,* 908. *Vasmer* 374. *Bruckner* 99. *SEW* l, 228. *Boisacq*[2] 350. *Trautmann* 61. Scheftelowitz, *KZ* 54, 241. 56, 199.

drožda f (Vuk) »faex«. Odatle: pridjevi na *-av drozdov* (Stolić), na *-ljiv droždljiv* (Belostenec), kol. na *-je drozde* n (ŽK) = *droze* (Krašić), odatle na *-enka droždenka f* »rakija od vinova tropa«, na *-nik dróžnik,* gen. *dróž-nika* (Buzet, Sovinjsko polje) »čep na stojećoj bačvi kroz koji se toči vino«. Pored tih oblika sa *zd* > *žd* postoje još varijante sa *zg* mjesto *žd: drôzga î* (Lika) »što otpada od gvozda kad se kuje«, slov. *drózga* »Maische«, odatle pridjev na *-av drõzgav* (Vuk, o gvozdu)*;* sa *tr-* mjesto *dr-* i sa *sk* mjesto *zg: troska f* (Vuk) »što ostane kad se ruda topi; sinonimi: šljaknja (v.), tara (v.)«. Ta se varijanta nalazi i u slovenskom (i slovačkom); *troska* »Bodensatz, Hefe« pored *trôskva.* Ista varijanta sa samoglasom *u* mjesto *o: trûska* f (Stulić) »1° feccia di metalli, 2° staro kolje iz vinograda (oko Zagreba)«. Sa *t-* mjesto *tr-* i s istim *u: tūska f* (Vuk, Boka) »talog što ostane kad se što topi, npr. maslo, olovo, skorup; sinonim trop (v.)«. Baltičke i arbanske paralele omogućuju nam utvrditi osnovu sveslavenskih riječi: lit. *dragės,* lot. *dradži* m. pl. »preostatak od kuhane masti«, stprus. *dragios* pl., arb. *dra,* određeno *drani* (Gege), *drari* (Toske) »troska od ulja«. Ie. osnovica je bila **draga.* Ta je bila u praslavenskom proširena sufiksom *-sqo,* koji može varirati u slavenskom sa *zg.* Upor. *masak,* gen. *maska* pored *mazga* < **muscus* = *mulus.* Tako se objašnjava: *droška,* koja nije potvrđena u hrv.-srp., *troska* pored *drozga.* Proširenjem s pomoću kol. *-la* od *drozga* nastade **droždžbja* > *drozde* n i disimilacijom u grupi *ždž* > *žd: drožda* f. Kako početna grupa *dr-* varira sa *tr-,* upor. *arcati* pored *trčati, *traginariu* > *trkmar* pored *drkmar* (v.), od nepotvrđenog **droska* nastade *troska.* Varijanta *o* > *u* objašnjava se unakrštavanjem sa *trûo* (v.), *trula* < *trühli, truhla.* Upor. brus. *truščina* f »Bodensatz«. Teško je jedino protumačiti nestanak suglasnika *r* u *tuska.* Kako je riječ i kulturni termin, posudiše je Rumunji: *drojdie* f < kol. *droždųe.* V. dalje veze pod *drozgatt.* Ie. je korijen **dheregh-,* u prijevoju **dheragh-,* raširenje od *dher-* s pomoću *gh* »talog neke tekućine«. Upor. engl. *dregs,* stnord. *dregg,* ags. *daerste,* njem. *Trester.*

Lit. : ARj 2, 606. 792. *BI 2,* 595. *Miklošič* 51. *SEW* l, 288. *Holub-Kopečný* 107. *Bruckner* 98. *KZ* 43, 308. 45, 43. 48. 204. *ASPh* 11, 125-126. *Vasmer* 391. *Trautmann* 58. *WP* l, 855. Scheftelowitz, *KZ* 54, 236-237. Matzenauer, *LF 7,* 163. *Boisacq*[3] 350. *GM* 72-73. Sobolevski, *Slávia 5,* 443-444.

drpati, *drpām* impf. (Vuk, 17. v.) *(iz-* Obradović, *o-, raz-* Lika) = *drpat, drpljem (se)* (Kosmet) pored *drpiti, -im* impf, i pf. (16. v.) *(iz-* Dubrovnik, *za kose)* prema frekventativu *izdrpljivati, ràzdrpiti, -ivati* (Stolić), *razdrpljati* impf, *zdrtiti, -im (se)* (Vuk, Kosmet) = *drpati (o-,* ŽU) prema pf. *dîpnuti, - m* (Vuk) »poriti, parati, derati, kidati«. Odatle pridjevi na *-av drpav* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlínović) »sinonim: prnjav, dronjav«,

odatle *òdrpaviti, -vím,* na *-ljiv dȑpljiv, raz-drpljiv,* poimeničeni part. perf. pas. na *-ьc, -iça odrpánac,* gen. *-anca, razdrpanac* m prema *odrpánicajrazdrpanica* f, na *-ina òdrpina* »sinonim: rita, dronjak«, na *-ulja odrpulja í (košulja), drpatka í* (Dalmacija) »nekakva trava«. U prijevoju *dráp-* u istom značenju *drápati, drapam (se)* (Vuk) pored *drapljem* (Lika, Vinkovci) *(iz-, o-, po-, raž-)* = *drapat* (ŽK) pored *(raž-, o-) drapiti, -im* i *(raz)-drapljivati, -Ijujem.* Upor. *odrapan* ŽK prema *odrpan* ŽU, poimeničen na *-ьc odrapanac,* gen. *-anca* m (ŽK) = *razdrapánac,* gen. *-ânca* (Lika, Vinkovci, Kvarnerski otoci) prema *razdrapánica* f. Upor. slov. postverbal *drapa* f »Fetzen« i *drapati.* U šatrovačkom (veškarskom jeziku) *drapati* znači »jesti«, u kajkavskom i sjevernom štokavskom pored »rasstrzati, raskidati« znači i »česati«. Odatle *drăpav* (Vuk). Prijevojni štěpen *drap-* nalazi se u češ. *drápati, polį. drapać,* rus. *dr(j)ápaíb,* prijevoj *drp-* samo u južnoslavenskom (slov. i bug. *dărpam* pored hrv.-srp.). Pored ova dva prijevojna štěpena još je *drip-: drïpiti, -lm* (Mušicki), odatle postverbal *dripa* f »krpa« (također bug.) i uvredljive riječi na *-ьc dripac,* gen. *-pca* m (Srbija). Osnova se nalazi u *drijen* (v.). Ovdje je raširena formantom *-p.* Postoji još raširenje prijevoja *dra-* formantom s: *drásati* s auf lösen, trennen«, odatle postverbal *razdras* m (Belostenec, Habdelić, također slov.) »koji je bez pojasa« od **razdrasati* koji nije potvrđen. Značajno je da je *drapati* onomatopeizirano naknadnim uplitanjem *der-: derùpati se.* Raširena osnova *drap-* je sveslavenska i praslavenska koja ide i u ie. doba: upor. lot. *druõpstala* »mrvica«, gr. δρώπτω, prijevoj δρέπω »kidam«, odatle δρέπανον »srp«. Ie. varijacija korijena: *drop-drip-, dreip-* je raširenje set-baze *dere* od *der-,* o kojoj v. *drijeti.*

Lit.: ARj 2, 78. 760. 793. 4, 163. *Miklošič* 42. 49. *SEW* l, 220. 224. 256. *Holub-Kopečný* 106. *Bruckner* 95. *Vasmer* 367. *WP* 1, 803. *Mladenov* 152. 156. *ASPh* 36, 119-120. Pedersen, *KZ* 38, 342. Tomanović, JF 17, 205. *Elezović 2, 92.* 156. *KZ 56,* 199. Trojanović, JF 5, 225. Petersson, *ASPh* 36, 155. Matzenauer, *LF* 48. 73. 163. *GM* 418. *Boisacq*[3] 200.

dŕsati, *drsam* i *driem* (slov.) »schleifen, schleifend ziehen, schaben«, odatle *drsavica* f (Sinj) »neka bolest koja drsa (ustresa) životom«. Ide zajedno zacijelo s *dtrskajc.* V. *drmati.*

Lit.: ARj 2, 793. *SEW* l, 256.

drstva f (Poljica, Dalmacija) »cakli se, nije za zidove, stuče se u praj, š njom kovači zavaruju gožde« identična je sa slov. *dŕstev,* gen. *-štva* m »Kies, Sand zum Scheuern der Kupfergefässe«, stčeš. *drst f* »Kehricht« i rus. *dresva f* »Kies, Griess, angeschwemmte Sandbank«. Iz južnoslavenskoga rum. *dîrstă* f »Walke«, odatle *a darsti,* koje se slaže s bug. *dràst'ă* »Häuf brechen, die letzten Walken geben«. Arb. *dërstilë* = *trëstilë f* »Walke« i ngr. *drsteli* slaže se. u sufiksu sa bug. *drãstíl* = **drstilo (-ilo* kao *mlatilo),* u nas *dŕstelj* pored *dŕsten* (s disimilacijom *ɾ-l* > *ɾ-n).* Apstraktum **ābrstb* obrazovan s pomoću sufiksa *-stb* (upor. *bolest)* od korijena *dr-,* koji je u *drijeti* (v.), nalazi se i kao toponim na *-nik: Drsník* (selo, Kosmet) < *Dnstbnikb* (14. v.).

Lit.: ARj 2, 793. *ZbNŽ* 8, 194. *Elezović* l, 156. *SEW* l, 256. *Holub-Kopečný* 107. *Vasmer* 369. *GM* 66-67.

druga f, u književnom i saobraćajnom govoru malo poznata riječ jer je postala tehnički termin seoskog predenja, koji Vuk ovako definira »kao veliko vreteno što žene konce pripredaju na njega i poslije toga predu, Zwirnspindel«. Poznata je i kao *druk* m = u starijim rječnicima *drug* (Belostenec) »sinonim: motka (v.)«, kao u ukr. i rus. *druk,* gen. *druka* »Stange, Hebel, Hebebaum«. Iz općeg saobraćajnog govora *druga* je iščezla zbog homonimije sa *drug (drugi, -a, -o)* i specijalizirala se u tehničkom govoru. Odatle deminutiv na *-ica: družica f.* Vokal *u* je nastao iz *G,* upor. stcslav. *drcgb* »fustis«, odatle denominal *Vbdrcžiti* »πήγνυμι«, upor. slov. *drog* m »Leiterbaum, Stange«, bug. *drąg* »Stange«, stčeš. *drouh* »Hebebaum«, polj. *drąg* »Stange, Stab«. S nazalom posudiše Rumunji: *dring* i Madžari *dorong* »tojaga«. U rum. je *dring* starija posudenica iz vremena dok je u južnoslavenskom postojao *o* > *în* (srednjo-bug.). Ali postoje u rumunjskom i posudenice iz hrv.-srp.: *drug* m, *drugă* f (Muntenija, Oltenija) »dicke Spindel«, odatle rum. denominal *îndruga* »mit dem dicken Spindel grob spinnen« (odatle metaforički *a îndruga versi și uscate* »rastorokati se«) i izvedenica *drughineață f* s nejasnim sufiksom. Poklapa se sa arb. *druge f* »Weberschiffchen, Spindel«, sa arb. deminutivnim sufiksom *-zë drugëzë* (Toske) = *drugez* (Gornja Reka, NR Makedonija), ngr. *drug* (Peloponez), »Spindel«, τρούγα (Pontos) »filum«, deminutiv na *-ula drugula* (Sicilija, Romagna) »Weberschiffchen«. Odnos prema stgr. τροία »filum«

nije jasan. Madžarski slavizam ušao je ponovo kao termin: *dorunga* f (Srbija, Beograd) »motka što spaja ajtaše (v.) za vreteno u kolu suvačkom«, *durūnga,* odatle na *-oca durungača* pored *dòronjga, dorangača* f (pejorativna metafora) »1° lijeno žensko čeljade (Lika), 2° visoko žensko (valjda u Vojvodini?)«. Odatle hipokoristik *doruša.* Riječ je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska: lit. (žemaitis) *dranga,* istočno-lit. *drangos* »kola sa skinutim točkovima«. Ostali ie. jezici, kao stnord. *drengr* »debeo štap, stup«, ir. *dringim* »steigen, klettern«, pokazuju prijevoj *en,* dok je baltoslav. *on.* Oblici sa *k* mjesto *g* osnivaju se na unakrštavanju sa *drņkb* »Stössel«. le. je korijen **dheregh* -s nazalnim infiksom, raširenje od *dher-* sa *gh.* V. dalje veze u *držati.*

Lit.: ARj 2, 662. 796. 807. 814. 896. *Miklošič* 51. *SEW* l, 229. i si. *Bruckner 96. KZ* 43, 321. 45, 45. *Vasmer* 374. *WP* l, 859. *Trautmann* 59. *Mladenov* 153. *Tiktin* 576. 577. 803. *Gombocz-Melich* 1393. *GM 75.* Scheftelowitz, *KZ* 54, 236. Much, *WuS* l, 44. *Boisacq*[3] 980—981. Jokl, *Slávia* Í3, 313. *Corp. glos. lat. 2,* 503. 541.

drugi, *druga,* određeni pridjevski brojnik i neodređena zamjenica »alius, secundus«, razlikuje se danas semantički, morfološki i akcenatski od poimeničenog neodređenog pridjeva *drug,* pl. *druži,* običnije *drugovi* »sočius«; *drugi* ide po složenoj zamjeničkoj deklinaciji, *drog* po deklinaciji *o.* Glede akcenatske varijacije upor. *dug* i *dug* (v.), *múka* i *muka* (v.), koje su etimološki istog izvora kao i *drugi* i *drug.* Rijedak neodređeni pridjev očuvao se samo u složenici f *samodrúga* (ŽK) »sinonim: noseća, u drugom stanju«, *sa(ri)druga* (Crmnica) »idem«. Izvedenice su različite, ali veoma brojne od oba značenja.

I. Od *drugi:* prilozi sa sufiksom *-ъa(a)* (v.): *drûgda,* odatle ima Vuk *drügdaš, -eš* sa *-š* od *dvaš* i *triš,* pored *drükša* (18. v.) = *drukšaj* = *druš* (sjeverna Dalmacija) »sinonim: katkad«; sa sufiksom *dé* (v.): *drugdje* pored *druže* (Crna Gora) = *drugovale* = *drugóvdje* (Matejić) < starije *drugojde,* glede *-oj-* > *ov* v. niže; na *-ice, -ić, -oč, -ič, -ja: drugice* = *drugie* (ugarski Hrvati) = *drugoč(e)* (15. v., čakavci i bosanski pisci), odatle denominal *podrugočlt* (ŽK), *drugoč* (Marulić) = *drugovišti* (15. v.) = *drugojšti* = *drugović* (15. i 16. v.), *drugoviS* = *drugojci* (13. i 14. v.) = *drugovlja* < *drugvo(i)ja;* na *-amo: drugamo* pored *drugoj am(o~);* na *-ako, -ač: drugojako* (Crna Gora, Dubrovnik), *drugak(o)* = *drugoč^}* (ŽK i hrv.-kajk., 17. i 18. v.); na *-ua(ъ — a): drugud(d)* = *drükuda* (Crna Gora, prema *kuda).* Umetak *-oj-* nalazi se i u pridjevima: *drügojak* (17. v.) = *drügak, drugojačī* (18. v.) = *drugojači* (Kosmet) = *drugojàãjl* (Vuk) pored *drugovačijī* (Vuk, Hercegovina, Dalmacija, Dubrovnik) = danas *drugačiji* prema *-iji* u komparativu *(znatniji, finiji)* pored *drukč(ij)ī — drukši* (Kosmet), odatle prilog *drukčije,* sa sinkopom samoglasa *a* prema *drugda.* Umetak *-oj-* potječe od pridjeva *dvoj, dvaja, -e, trőji,·* gdje je to ie. sufiks *-oío* (upor. gr. δοιός). Po analogiji izvedenica odatle: *dvojak, trojak* prenijet je *-oj-* i u *drugb* + *oj* + *āķī.* Promjena *j* > *v* nastala je prema *rukovet* za *rukojet* (v.), *vjerovatan* za *vjerojatan* (v.). U složenicama: *druginaest* (17. v.) »sinonim: *dvanaestu, drugobratučed* m (17) prema *drugobratučeda* f, *drugòjagnjenica* f.

II. Od *drug* »sočius« izvedenice su: na *-ić: drugie* m (Hercegovina) »drug kod igre«; na *-ьc: družac,* gen. *drušca* m (narodna pjesma, Istra) prema f *družica,* odatle hipokoristik *druga* f (Vuk) »udata žena«, denominal *družičati se,* odatle opet na *-alo družičalo* n (Vuk) »drugi ponedjelnik po Uskrsu«, važan izraz iz foklora, koji Vuk potanje opisuje; na *-će: drúšče,* gen. *-eta,* deminutiv na *-čio druščić* (14. v.); na *-ina: družina f* = *družina* (Kosmet, ŽK) »1° drugovi, 2° društvo, 3° ukućani (ŽK), 4° Gefolge«, odatle *družinče* n = *družinče,* gen. *-eta* (ŽK, Habdelić) »sluga u kuć^Dienstbote«; apstraktum na *-stvo: družīnstvo* n; pridjevi na *-ьщ: družanj, -žnja,* (16. v.), na *-evan družēvan, -ēvna',* poimeničen na *-ik* m prema f *-ica: drūžēvnīk* prema *druževnical* na *-ovski: drügovskî* (17. v.). Denominal na *-iti: družiti (sé)* impf, *(sa-, u-, za-, z-)* u svim slavenskim jezicima, iterativ *sadruživati į udružž-(sé)* (16.—18. v.), *sadruževati* (16. v.). Odatle apstraktum na *-ba: družba* f, također češki i ruski, odatle deminutiv na *-ica družbica,* prema sufiksu u *družina* također *družbina* f (Vuk, 18. v.), odatle pridjev na *-en,* koji nije ušao u saobraćajni jezik, *družben,* kao ni izvedenica ni poimeničenja njegova: *družbemk* m prema f *družbenica, družbenost.* Riječ *družba* je ušla u madžarski kao radna imenica nastala od apstraktuma *dorosba* »der Brautführer«, osim toga još *druzsa, druzsba.* Radna imenica na *-telj: družitelj* m prema *družiteljica* f. Apstraktum na *-stvo: društvo* n, također češ. i rus. *družestvo* = *društvo* (Sarajevo) = *drústo* = *drûsto* (istočna Stara Srbija, Kosmet). Odatle pridjev na *-en: društven* i apstraktum *društvenost;*

deminutiv na *-će: društvdnce* n (glede umetnutog *-an-* upor. *mjestance').* Prefiksalne su složenice tri: *podrug* m (Kosmet) »suprug, muž«, upor stčeš. *podruh; zadruga* f, također češ., pored *zadruž* m (Kosmet) »veliki broj ukućana«. Imperativna složenica: *plačidrug* m. Stariji neologizmi danas opet u jezik uvedeni jesu: radne imenice na *-ar* m prema f *-arica,* pridjev *-arski* i apstraktum odatle *-arsivo: drugar* m (17. v.) prema *drugarica, drugarski, drugarstvo* n; *draganti, drugārīm — drugovati, drugujem* (16. v.); s tur. sufiksom *drugàrluk* (18. v.). Neologizam *područnica* f »sinonim: filijala« nastao je prema češ. *podružný* i rus. *podružnyj.* Iz češkog je pridjev *drugotni* »sekundaran«. Glede sufiksa upor. *prvotni.* Vokal *u* je nastao iz dvoglasa ie. *ou* > lit. *au:* lit. *draugas* »drug = prijatelj, suputnik«, lot. *draugs,* stprus. ak. *draugiioaldūnen* »subaštinik«. Od ostalih ie. jezika srodnici su germanski: stnord. *draugr* »Mann«, got. *gatraúhts* »στρατιώτης«. U značenju »drug« riječ je prema tome ie., baltoslavenska, sveslavenska. Značenje »alius« je sveslavenska i praslavenska kreacija. Ie. korijen je **dhereugh-,* u prijevoju **dherough-,* raširenje od *dher-.* V. *druga.*

Lit.: ARj 2, 794. 796. 798. 799. 806. 809. 813. 814. *Miklósié* 51. *SEW* l, 230. *Holub--Kopečný* 107. sl. *Bruckner* 98. *ASPh* 42, 126. *Vasmer* 373. i sl. *Mladenov* 152. *WP* l, 860. Miletić, *SDZb* 9, 385. *Elezović* l, 156. 189. 292. Măreție, *NVj* 3, 191. Jagić, *ASPh* 31, 550. Vaillant, *Slávia* 10, 673-674. Joki, *Unt.* 44. *RSI 5,* 263. Schulze, *KZ* 48, 240. Meillet, *RSI 2,* 64. Osten-Säcken, *IF* 26, 315-316. *NJ* 1, 177-180. *Boisacq*[3] 348-349.

drukati, *-am* impf, (hrv.-kajk. i slov.) *(na-")* pored *druhovati, -ujem* »1° za nekoga raditi, vršiti propagandu, 2° štampati«. Odatle radna imenica *druker* kao sportski termin. Iz njem. *drücken.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 317. Jokl, *ASPh* 28, 10-12. Kostić, *NJ·* 1, 200-201.

drusati, *-a* impf. (Mikaija, Belostenec, Stulić, subjekt *konj)* »sinonim: kasati (v.)«. Odatle pridjev na *-av: drusav (konj),* poimeničen na *-ьc drusavac,* gen.- *avca* = *drusac,* gen. -*sca* »sinonim: kasavac«. Ovamo možda od iste osnove *druda* f (Kosmet) »(pejorativno) krupna, jedra ali nespretna djevojka«, odatle pridjev na *-ost druslast* »koji ima velike debele posunovraćene usne«. Ne zna se gdje i kako se govori taj pridjev. Zacijelo s glagolom *drusati* ide zajedno *trusati se, -am* (Lika) »kada se čovjek trese u rđavim kolima i po rđavom putu; sinonimi: drlencati se (ŽK, v.) i droncati se (hrv.-kajk., v.)«. Promjena *dr* > *tr* je samo hrv.-srp., kao *drčati* pored *trčati* »laufen« (v.). Kako glagol ide u kategoriju onomatopeja, izmijenjen je s u c i dobiva deminutivne *-kati: truckati se, -ãm* (Vuk); odatle *truckavica f* (Vuk) = *truskavica* pored *trüskalica* (Lika). Postverbal je *trûs* m »sinonim: potres, trešnja«. Vokal *u* je nastao iz *ç:* upor. stcslav. *trost* »potres«, slov. *trošiti,* bug. *tras,* češ. *trousiti,* ukr. *trusyty,* rus. *trusitb.* Vuk ima još pridjev s prefiksom *su-* (tip *sulud) sutrūsan* »kao pijan« i izvedenicu na *-ovina trüsovina* »voda zaboravna«. Praslavenski korijen *trans-* nastao je prijevojem od *trens-* već u praslavensko doba. I taj se prijevojni štěpen nalazi u svim slavenskim jezicima: stcslav. *tresti, tresc,* češ. *třásti,* polj. *trząść (trzęsę),* rus. *trjasti, trjasu: tresti, tresem* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, pre-, pro-, raz-, s-, u-, za-)* prema pf. *tresnuti, -ēm.* Odatle radna imenica na *-oc: trèsač,* gen. *tresača* m (Crna Gora) »sinonim: pucar (v.), drndar (terminologija vune)«, na *-Hac tresilac,* gen. *-ioca,* postverbali *tres* (Omiš, to može biti i onomatopeja) i *potres* m, pridjev na *-ьn potresan, -sna,* izvedenice *trêsavica* f (Risan) »bolest (valjda groznica?)«, na *-et* (kao u onomatopejskih izvedenica tipa *zveket) treset* m »Torf«. Apstraktum na *-я/a: trešnja* f. Imperativna složenica: *tresigača* m. Na *-kati: třeskati,* odatle *trèskavac,* gen. *-vea.* Praslavenski korijen se ne nalazi u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Ali se nalazi korijen *trem-:* lit. *trimti* »tresti se od zime«, gr. τρέμω, lat. *tremo* (odatle *tréma* u gradskom govoru), arb. *trem.* To znači da praslav. *trens-ltrons-* predstavlja taj ie. korijen raširen sa *-s.*

Lit.: ARj 2, 809. *BI 2,* 587. 600. *Elezović* l, 156. *Miklošič* 360. *Holub-Kopečný* 391. 393. *Bruckner* 597. *Mladenov* 638.

drzak, *drska,* sveslavenski i praslavenski pridjev, »audax«, sadrži sufiks *-ъk* od stcslav. *агъгъ,* od kojeg je još pridjev na *-ovit drzovit,* upor. rus. *dérzok, derzká* pored *dérzkyj; drž bez* sufiksa (odatle denominal *držati,* upor. rus. *derzatb),* piše se samo jedanput u knjigama s crkvenim jezikom, u narodnom govoru nije potvrđen, ali se nalazi u dragim slavinama. Upor. češ. *drzý,* slov. *drž.* Sa sufiksom *-ьn: držan,* također jedanput (16. v.). Upor. slov. *derzen, -zna.* Poimeničenje ž. r. tog pridjeva **drzna* (se. *bolest)* postoji u

dřzma f »bijes«, sa disimilacijom *d-zn > d-zm.* Odatle: na *-jak: drzmenjăk* m (Srbija ?) »bijesan čovjek«. Izvedenica na *-avac* je možda *drzavac* m (Pag) »cvijet nalik na scabiosu«. Druge izvedenice kao *drznuli se, -em, drzost î, drznovljenje, drznovjujušti* potvrđene su u knjigama pisanim crkvenim jezikom, ne u narodnom govoru. Pf. *drznuti se* ušao je odatle u saobraćajni i književni govor. Rumunji posudiše *dîrz,* odatle rum. denominal *a îndîrji* (Erdelj) »reizen«, »dreist machen« (Moldavija) pored izvedenica od južnoslav. pridjeva na *-ьn îndrăzneț* »smion« sa rum. sufiksom *-eț* < lat. *-idus, a îndrăzni* »osmjeliti se« i odatle apstraktum *îndrăzneală* f »smjelost«. Baltički se refleksi ne poklapaju posvema glasovno sa praslav. **derzu:* stpras. *dyrsos* pl. »tüchtige (Männer)«, lit. pridjev *drąsa* »smionost«, *dresu, drįsti* »osmjeliti se«, lot. *druošs* »smion« imaju *s* mjesto *z* i nazalni infiks; í mjesto *z* nalazi se i u grčkom θρασύς »smion« kao i u gotskom glagolu *gadars, gadaursan* »usuđujem se«. Izgleda prema ovim upoređenjima da je praslav. *ξ* mjesto *s* sekundarne prirode koje je moglo nastati asimilacijom zvuka u oba sloga kao u *groza* < **grosa* (v.), u *mazga* < *maska* i u *troska* < *drozga;* a *drzak* < **drsak, drska* moglo je nastati kao fausse régression prema femininumu *blizak, bliska, mrzak, mrsak.* Ako je tako, onda *nādršljiv* (ŽK) »svadljiv« sadrži prvobitno j koje nije potvrđeno u drugim slavinama. Upor. s tim pridjevom *nadrškati* »natjerati pseto na svinju«. U daljoj je vezi *držati* (v.).

Lit.: ARj 2, 822. 7, 306. *BI* 1, 266. *Miklošič 43. SEW l,* 257. *Holub-Kopečný* 108. *Bruckner* 85. 108. *KZ* 48. 216-217. *Vasmer 343. Mladenov* 156. *Tiktin* 802. *Trautmann* 60. Maretić, *NVj 3,* 191-192. Uhlenbeck, *PBB 30,* 301. Vaillant, *BSLP 31, 43. 45.* Matzenauer, *LF, 7, 42.* Machek, *Rech.* (cf. *IF 54,* 281). Joki, *Stud.* 14. *GM 64.* Pedersen, *KZ 36, 325. IF 26,* 294. Meillet, *IF 26,* 202. *Boisacq[3] 334.* Hirt, *PBB 23, 332.* Iljinski, *RSl* 6, 226-227.

držati, *-Im* impf. (Vuk) (inf. na *-éti* kao *imëti,* upór. lit. *turėti) (iz-, o-, ob-, pod-, pri-, sa-, uz-, za-, z-)* »tenere«; impf, na -nasamo s prefiksom kao *izdržavati, izdržavam, sadržavati* (18. v.), *podržavati, suzdržavati se,* koje nije književno, itd. Odatle pridjevi *držeć* »zdrav«, upravo part. prez., koji je izgubio glagolsko značenje; na *-iv (ne)izdrživ, (ne)-održiv;* postverbal *drž* m (Lika), na *-ik držak,* gen. *drška* m, odatle deminutiv *drščić* (Vuk) = na *-alo držalo* n = *držalo* (Kosmet), odatle deminutiv na *-ić držalići* (Kosmet) = *držačica* f = *držalica* = *držaica* (Boka, *držaica* sadrži mlet. sufiks *-aizza* < lat *-aticid).* Apstraktum odprosí, part. pas. na *-stvo: državstvo*n(16. v., Dubrovnik). Postverbal od *podržati* < *pod-* »sustinere« (13. v.) *podrža* f (jedanput, Bella). U vezi je s njim današnja česta riječ *podrška* f »pomoć«, koja je upravo rusizam *poddéržka* f »Unterstützung, Stütze« od *podderž* m. Na *-aj sadržaj* od *sadržati.* Veoma je važan apstraktum na *-(j)av, -(j)ava* f (tip *mećava, jurnjava) : držav* f (15. i 16. v.), (stcslav., slov., češ., polj., rus.) *država f,* također bug., »1° (prvobitno značenje) possessio, ditio, imperium, 2° kraj, 3° Staat, kod sjevernih Slavena slvč. *stát,* češ. *stat,* polj. *państwo,* rus. *gosudarstvot.* Odatle: pridjev na *-ьn držāvan* = na *-ski državski* (Kosmet), deminutiv na *-ica država-vica,* apstraktum na- *ina državina* f »possessio«, »1° Hab und Gut (Knjaževački okrug)« = *državina* (Kosmet) »2° prijateljstvo, drugovanje«; noviji neologizmi *državljanin, državnik* »homme ď état«, *državljanstvo* n. Pored sufiksa *-(j)ava* postoji i apstraktum na *-eh* > *-ela: držela* f > *dežela í* (čakavski i slov.). Prevedenica *samodržec* od αυτοκράτωρ »empereur« (od κρατεῖν »être fort, dominer, régner, commander«) govori za to da je i *država* f (= polj. *państwo,* rus. *gosudarstvo)* prevedenica od το κράτος »empire, état, force« = rum. *ținut* m »provincija« = tal. *tenuta,* furl, *tignude* (od lat. *tenere)* »zemljišni posjed«. U svakom slučaju, biła to prevedenica ili samostalna kreacija, *država znaci* »kraj koji drži = ima, posjeduje vladar« (upor. španj *tener* »imati«). Ta riječ predstavlja prema tome srednjovjekovni nazor o državi. Upor. g. 1393.: *budući mi* (= Stjepan Dabiša) *v phni dnžavi rečenih zemalj.* Upor. noviju madž. prevedenicu od *status (et ordines) > Staat, état: állam* (1851.) od *állni* »stare«. Među prevedenice (calques) ide i *svedržitelj* = ό παντοκράτωρ »bog«, riječ koju je Vuk pridržao iz crkveno-slavenskoga u prijevodu Sv. pisma i stavio među onih.47 posrbljenih. U antroponimiji dolazi kao prvi elemenat dvosložnih praslavenskih imena: *Držislav,* odatle hipokoristik *Držihna.* Riječi *držati* i *država* su sveslavenske i praslavenske *(*dbrgeti)* za koje nema paralela u baltičkoj grupi. Uporeďuje se s avesta *dražaitē* (3. 1.) istog značenja kao sveslavenski glagol »hält, hat an sich, führt, il tient ferme«, gr. δράβσομαι. »zusammenfassen, ergreifen« s drugim prijevojem. S posljednjim ide zajedno i stcslav. *podragt* m

»bord, lisière«, odatle *podraža(va)ti* »imitirati« kao rusizam u Srba. Ie. korijen je **dh{e)-regh-,* raširenje od *dher-* »držati«. U daljoj je vezi *drzak* (v.).

Lit.: ARj 2, 823-37. *Elezović* 1, 153. 2, 92. *Miklošič* 42. *SEW* 1, 258. *Holub-Kopečný* 108. *Bruckner* 110. *KZ* 48, 216-217. *Vasmer* 343. *Mladenov* 156. Meillet, *AIF 8,* 196. Sütterlin, *IF 29,* 124. *BoisacqS* 198-199. 980-981. *Gombocz-Melich* 1, 755. *NJ* 1, 187. Ostrogorsky, *Glas SAN* 164, 84, str. 97-189 (upor. Grégoire, *Byzantion* 10, 763 — 775). Štrekelj, *DAW* 50, 35. Ramovš, *JF 7,* 264. Vladikin, *Rodná reč 9,* 7.1-76. *ASPh 6,* 662. *REW[5]* 8646.

dûb m, pl. *dubovi* (deklinacija *u* /?/), f (jedanput, 18. v., Slavonija) »1° vrst hrasta, 2° drvo uopće (Dubrovnik, upor. gr. δρυς u oba značenja), 3° lađa (upor. *drijevo,* rus. *dub* na azovskom moru)«. Odatle pridjevi na *-ov: dubov — dubov* pored *dûbov, dubova* (Kosmet, također u drugim slavinama), poimeničen na *-ina dùbovina* f te na *-ьn duban, -bna* i na *-at dubat,* koji ne uđoše u saobraćajni jezik. Deminutivi: na *-ьc dubac,* gen.- *-tea* (15. v.), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *dubačac,* gen.-šca (Vuk) = *dulac* (Brač) < **dupčac* »teucrium chamaedrys«, *dupčac,* gen. *-čaca* (15. v.), na *-čić dupcie* m (17. v.), na *-ík dubok,* gen. *-pka* (16. v.) »različita značenja, također vrsta trešnje«, odatle (metaforickí) prilog *dupkom, duDke* (·—'*pun,* tj. tako pun da ljudi stoje jedan pored drugog kao dubovi, upor. rus. prilog *dúbjo* »zu Berge«, češ. *dubkem,* polj. *dębem stač)* i *dube.* Augmentativ na *-ina: dubina* (Vuk, narodna pjesma). Kol. *dublje* n (također praslav.). Denominal na *-iti: dubiti, dubim* impf. (Vuk, 18. v.) »stajati dupke«. Femininum posudiše Arbanasi: *duba* »cima di albero« (Kalabrija) u vrijeme kad je *ç > u* u hrv.-srp., svakako prije dolaska u Kalabriju. Deminutiv *dobbc* posudiše Rumunji : *dîmbeț* m »teucrium chamaedrys« i dalmatinski Romani na Krku *bos* s ispuštanjem *du-* koje su shvatili kao svoj prijedlog s članom. *Dub* je veoma raširen toponim, sam i s pridjevima, kao pridjev na *-ovo, -ova, -no,* poimeničen na *-ьc: Dubovac, Dubnica* (Kosmet), *Duboštica',* od *dubac: Dubašnica* (Krk), odatle etnik *Dubašljine* = *Dubašnjane* (Baška draga), pridjev *dubašljanski (tanac).* U rumunjskom kao hidronim *Dîmbovița.* Vokal *u dub* je nastao iz *ç:* upor. stcslav. *anЂъ* »δένδρον«, bug. *dab,* slov. *dôb,* i toponim *Dobová;* polj. *dąb,* gen. *dębu* (po deklinaciji *u).* Riječ je sveslavenska, praslavenska i možda baltoslavenskaj upor. stprus. *dumpbis* »Gerberlohe«. Ne nalazi se u litavskom i lotiškom kao ni u drugim ie. jezicima. Riječ je dakle specifično slavenska. Možda je bila kao hrast posvećena Perunu. Tumači se iz raznih ie. jezičnih elemenata. Po jednom tumačenju ie. oblik bi bio korijen *dheu-* raširen s *-bh* kao gal. *dubrum* (v. *debar, dabar)* i nazalizacijom kao got. *dumbs* »stumm«, stvnjem. *tumb,* danas *dumm.* Drvo bi bilo prema ovom tumačenju nazvano po boji kore kao lat. *robur.* Zabaciti se mora mišljenje da je *dub* složenica od *dom* (v.) i *bhņo-* »graditi« (Uhlenbeck, Kleczkowski).

Od praslavenskih izvedenica važna je na *-r:* srednjobug. *dọbrъ* »silva«, koja je u svim slavenskim jezicima potvrđena u poimeničenom pridjevu ž. r.: polj. *dąbrowa,* ukr. i rus. *dubrava* »Wald, Eichwald«. Upor. polj. pridjev *dąbrowy* »hrastov«. Izvedenica *anЂєъ* m »silva« i stčeš. *dubra* f »tempe«, tj. »pascuain mqntium convallibus« potvrđena je na hrv.-srp. teritoriju samo u toponomastičkim pridjevskim izvedenicama: *Dubrava* (Poljica), *Dubrovina, Dùbrovsko, Dübrovsko,* gen. *-og(a)* (selo u Drobnjaku, Crna Gora) i *Dumbrowa* (11. v.), *Dubrovac, Dubrovnik* kod Donje Lenda ve i *Dubrovník* (Dalmacija), koji se sudeći po etniku i ktetiku zvao najprije *Dúbrav(α,-o)* + *-äc: Dubrovčanin, Dubravka, Dubrovkinja, dubrovbski* (1378, *Mon. şerb.* 188), *dubrovački.* Pridjevski sufiks *-ova* bio je zamijenjen već u praslavenskom s *-ava,* tako u svim slavenskim jezicima osim u poljskom: *dubrava f* »sinonim šuma«. Odatle pridjev na *-ьn dùbravan* (17. i 18. v.), na *-ski dúbravskí* (16. i 17. v.). S umetnutim *m* (kao u *dumbok, žumboriti): dunbrava* f (narodna pjesma, Istra) = *dumbrov* m kao jedini ostatak poimeničenog pridjeva kod nas. U današnjem književnom i saobraćajnom govoru je to samo literarna riječ dubrovačke književnosti, istisnuta dapače i u narječjima od sinonima *šuma, gora, loza, korija.* Veoma je raširen toponomastikum u sing, i pl., sam j s pridjevima i u pōimeničenjima pridjeva: *Dubravnica, Dubravnik.* Da je stcslav. *dobrava* bila nekada opća riječ (apelativ) medu južnim Slavenima, dokazuju posuđenice: rum. *dumbravă f,* deminutiv *dumbravioară* f; odatle naziv biljke *dumbravnic — dobrovnic* »melitis melissophyllum, euphorbium carmabium«, *dumbraveancă f* »smrdivrana«; arb. *dumbrē -ja* »Eichenwald«. Riječ *dnbrb* m prema *dubra f, dubrava = dubrava* ne mogu se, protivno Brücknerovu mišljenju, etimologijski dijeliti od *dub,* kojemu je prvo-

bitno značenje bilo »drvo uopće«. Izvedenica na *-r* je pridjevska, kao u *dobar* (v.), *mokar* (v.), *hrabar* (v.), nije kao u *grab* pored *grobar* (v.). Prema tome može se upoređivati s gr. δέμω »gradim« i got. *timrjan* »graditi«, stvnjem. *Zimbar* »Bauholz, japija«, danas *Zimmer,* kako misli Mikkola, ili sa lot. *dumbos* »sumpfige Gegend«, kako misli Vaillant. Ima još i drugih upoređenja s ie. leksemima. Ali iz svih tih upoređenja jasno izlazi da nema utvrđene ie. etimologije od *dub* i *dubrava.* Machek misli da je riječ predindoevropska.

Lit.: ARj 2, 842. 851. 885. 891. *Miklošič*48. *SEW* \, 215-216. *Holub-Kopeiný* 105. 109. *Bruckner* 85. *ASPh* 39, 5-9. *ZSPh* 2, 298. *KZ* 45, 48. *Vasmer* 376-378. *RSl* 4, 172-173. *Mladenov* 158.'Skok, *AGI* 24, 50.,§ 79 i 90. *Tiktin* 584-585. *Godin* 389. *GM* 76. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Elezović* 1, 157. *WP* 1, 841. Iljinski, *RFV* 78, 187-211 *(IJb* 8, 207). Capidan, *DRom* 7, 124. Jokl, *IF 49,* 288. Isti. *Unt.* 173. 187. Milewski, PF 16, 198-199. Jagić, *ASPh* 6, 135. Lehr-Spławiński, *BZb* 411-414. Vaillant, *RES* 14, 223. i sl. Machek, *LP* 2, 153. *LF 72.* Meillet, *RSl 6,* 132. *Boisacq** 994-995. Van Wijk, *IF* 24, 31-32. Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561.

dubara f (Kosmet) = *dunbara f* (s umetnutim *m* kao u *dumbok)* »prijevara, podvala, intriga« = *dubara í* (Banja Luka) »tajan zdogovor«. Odatle: radna imenica na *-džija dubaradžija* m »sinonim: podvalidžija (Kosmet)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *du-bare* »2 x 2«, »u igi table kad obje kocke pokazuju broj dva«, perz. *du* ie. riječ, v. *dva)* iz oblasti igri: bug. *dubara* i *dubara~džija.* Takva je složenka i *düšeš* = *dušeš* (BiH) m »1° triktrak, u igri tavle kad padnu obje kocke i pokazuju šesticu, 2° srećan slučaj, dobitak«. Od perz. *du* »dva« i *šeš* »šest«.

Lit.: ARj 2, 887. *Elezović 2,* 508. 509. Skok, *Slávia* 15, 342,. br. 181. *Mladenov* 154. *Školjić** 225. 229.

dubitati, *-am* impf. (Radovčić, u amplifikaciji: *ne može se nikako razlo&no sumnjiti ni dubitati}.* Učen latinizam od lat. > tal. *dubitare* (14. v., iterativ od nepotvrđenog pridjeva **dubhos* »dvojni« od *duo}.* Upor. našu semantičku paralelu *dvojiti* (v.), *dvojba* »sumnja, sumnjati« i njem. *zweifeln.*

Lit.: ARj 13, 610. *DEI* 1398.

dubok, *duboka* (I), pridjev (Vuk) »profundus«, također toponomas.tički u vezi s toponomastičkim imenicama. U komparativu i u izvedenicama gubi se sufiks *~ok,* kao u *širok* i *visok: dublji,* apstraktum na *-ina dubina* f (17. v.), denominal na *-iti dubiti (pro-}.* U Istri i Dalmaciji umeće se *m* pred *b: dùmbok* (čakavci, 16. v., Istra, Glavinić, g. 1702.), *dumbina* (18. v., jedanput). Odatle: na *-alj dumbalj* m (Lika) »dubina što ju je u potoku slap izrovao«. Upor. sličnu pojavu u *dumbrava, golumbača, žumbore, bumbreg.* Odatle:' pejorativ na madž. *-ó > -ov: dubov* m (ŽKU) pored *dubočaj* ŽK i *dubočan* ŽU »nezasitan, halapljiv čovjek, kajišar«; na *-ilo dubilo* n (Vuk, Slavonija) »stublina (v.) na bunaru«; na *-ica dùbica* f »zemljana čašica, fildžan (v.)«. Složenica: *dubòdolina f* (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik) = *dobodolina* (Vuk, asimilacija *u-o > o-o}.* Prilog: *ûduboko* (Piva-Drobnjak). Od komparativa je *dubljina* f (upor. *visina* ŽK) i *dubljanac,* gen. *-anca* m (Lika) »dublje mjesto u vodi«. I u apelativima kao i u toponimiji ima izvedenica bez ispuštanja sufiksa *-ok: dubočina* f »sinonim: dubina«. Toponimi na *-ьc* i *-ica,* upravo poimeničeni pridjevi s pomoću tih sufiksa: *Dubočica, Dubočac,* gen. *-čca.* Vokal *u* je nastao iz sonantnoga /, kako pokazuje bug. *dălbok* i *dălbina,* jedina paralela medu slavinama; bug. *dălbina = dubina* pošudiše Rumunji: *dîlboană,* zamijenivši sufiks *-ina* s *-oana', dubok* nije općenit hrv.-srp. pridjev.

(II) Na zapadu (hrv.-kajk.) se govori *gubok* (ugarski Hrvati, također ukr. i rus., polj. *glibiel},* gdje je mjesto *dub-,* kojemu je isti korijen koji i u *dúpsti* (v., upor. češ. *dlubina* f »Grübchen«), *dlijeto* (v.), došlo do unakrštavanja s *glib* m »sinonim: kao (v.), blato (v.)«, odatle *glibiti (raž-, za-}, glibati, glībām* (Dubrovnik) »hoditi, gaziti po glibu« *(do-, iz-, raž-}, glibež* m, *glibina* f i *glibina* »dubina«, također s umetnutim *m (n)* pred *b: glimbati l glinb-* (Lika) *(do-, iz-, na-},* pridjev na *-ьn, -av -eljav, -ast, -ovit: glîban, glibna, glıbav, glibeljav, gubást, glibòvit.* Toponim *Glibočica* (Istra, 1275).

(III) Unakrštavanje proteže se samo na zamjenu samoglasa *i za u* < / u: *dibôk, dibôka,* određeno *diböki, diboka* (Kosmet, također čakavski), također toponim *Dlboki potok* (Kosmet), *Dibočica;* s umetnutim *m: dimbok;* denominal *udībit se* (Kosmet). Odatle *dibina* f (Kosmet), *Diblje* n (Srbija, okrug ćuprijski).

(IV) ť u *glibok* nastao je iz jeryja: stcslav. *glybokь,* rus. *glýboko,* koji varira sa stcslav. *glcbokb > glubok* (16. v.). Toponim: *Gluboki jarak* (1550., Draganić kraj Karlovca). U

hrv.-kajk. i slov. *globok.* Toponimi: *Globok(i} potok* (13. v., *fluvius* na putu Warosd /= Varaždin/ — Toplicha kod Ludbrega, 1371.), *Globočica* (1213.). Slov. prezime *Globočnik.* Lik *glpbokb* zastupljen je u rumunjskoj toponomastici: *Glîmboacă* f, *Glaboceni* pl. < *glpbočane* (sufiks *-janint}.*

(V) Prijevoj *glbbokb,* koji je mogao nastati prema **dhbok > dubok,* nalazi se kod sjevernih čakavaca: *gubok, gelbôk* (Vrbnik), odatle *gubiņa* i toponim *Gubočani, Na Glbokoj* (Novi), *Od Glbokoga* (1309, Vinodol).

(VI) Još treba razmotriti varijantu s í pored *d* u rum. *tulbina* f (Banat) »Wasserloch, Untiefe« pored *dulbină.* Taj posljednji oblik slaže se s bug. *dălbina.* Oblik sa *t* opominje na slov. *toimina* f »Wasserschlund«, ali pokazuje i značajno odstupanje sa *b > m; toimina* (upor. i poznat toponim *Toimin* u Primorskom) pokazuje još i druge varijante u suglasnicima i u dočetku: *tornina, tolmun > tóműn* m »tiefe Stelle im Wasser, Tümpel« pored *komún* (Stanga, Gorensko) »Vertiefung im Wasser«. Izgleda da u ovim varijantama imamo tražiti predslavenski leksički relikt koji se unakrstio sa slavenskim leksemom, a možda i lat. *turbinio, -one,* očuvan u furl. *tulmignon = tulignon* »turbine di venti; sinonim: burrasca, codebave (-bue)e, fr. *tourbillon* (na Sardiniji također s *m* mjesto *b}.*

Jasno je da su se na hrv.-srp. teritoriju unakrštavala četiri praslavenska pridjeva istog značenja, ali različitih etimologijskih korijena: **dblbokb, gilbokł, glpbokb, glybokb.* Oni se svode upravo na dvije sonove: *dups-ti* i *glib* m; *glibok,* kad se uporedi s lit. *gilus* »dubok«, *gelme* »dubina« predstavlja raširenje s *-bh-* ie. osnove **gel-,* s kojom se unakrstio ie. korijen *glei-* »(zusammen) kleben, schmieren«. Time se objašnjava semantem »blato« u *glib.* Oblici stcslav. *glpbokí,* polj. *gląb, glįboki,* slov. *globok* itd. tumače se najlakše nazalnim infiksom koji se nalazi u sanskr. *gambhiras* »dubok«. Nije nevjerojatno, obzirom na brojne potvrde s umetnutim *m* u *dumbok, glimbok, glimbati,* da je već u praslav. *ghbokt* bilo umetnuto takvo *m,* koje ima onomatopejsko značenje. Oponaša naime šum kod propadanja, kod hodanja po blatu. U tom slučaju *ghbokb* dopušta upoređenje s gr. γλύφω »dubem«, lat. *giuba* »skidam kožu«, stvnjem. *klubon,* njem. *klauben, Kluft.*

Lit.: ARj 2, 196. 370. 510. 562. 840. 841. 842. 844. 885. *3,* 196. 197. 206. 7, 330. *Miklošič* 47. 66. 420. 422. *SEW* 1, 250. 307. 310. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 143. *KZ* 42 345. 46, 235. *ASPh* 11, 128. *Vasmer* 275. i sl 277. i sl. *WP* 1, 621. 867. *Mažuranić,* 287* 323. *CD* 14, 350. *Mladenov* 155. Vuković' *SDZb* 10, 405. *Elezović* 1, 133. 2, 382. Posch *WuS* 16, 26. Machek, *Slávia* 16, 199 209 Hujer, *LF* 44, 25-30. Jokl, *IP* 50, 38. Jagićl *ASPh* 1, 157. 6, 135. Tomanović, *JF* 17, 207. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Matzenauer, *LF l,* 180. *Tiktin* 546. 1659. *Pleteršnik* 1, 428. 2, 679.

duciti se, -zm impf. (Vuk, Lika, Srijem) »(pejorativno?) sinonim: mučiti se«. Sa *ć* mjesto *i* i deminutivom na *-kati* (v.): *dućkati, -am* impf, »raditi težak posao«. S prefiksom *na-: nadućkati se = nadućkat se* (Kosmet) »(ekspresivno) najesti se, nagutati se«. Ovo posljednje značenje upućuje i na imenicu *duć* m (Kosmet) »1° ono što je natopljeno vodom, što se napilo vode do grla, 2° (o čovjeku) pijan kao zemlja«. Glede izmjene *ć-č* u riječima onomatopejskog podrijetla upor. *püüti* pored *napučiti* (v.). Zabilježiti treba i onomatopeju iz dječjeg govora: *duc,* kojom se oponaša udarac (Kosmet), odatle pf. *dücnut se* »malo se udariti«. Nijesmo obaviješteni o Vukovim *duć* i *paraduć* u pripovijeci. Glede *para-* upor. *taralaza,* (v.); *duciti* je moglo nastati i napuštanjem reduplikacije iz *dudučiti* (v.).

Lit.: ARj 2, 852. *Elezović* 1, 162. 433.

dućan, gen. *-äna* m (Vuk, 17. v.) = *dućan* (Kosmet) »sinonimi: butiga (v.), štacun (v.), stačun (v.) na zapadu«, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru. Odatle: pridjev na *-ski ducānskī,* deminutivi na *-ьc, -če, -ič, -čić: dućanac,* gen. *-nca, dućanče,* gen. *-eta* n (Kosmet), *dućanić* (Vuk), *dućančić.* Radna imenica na *-Uja, -džija: dućančija* (jedanput) = *dućačija* (štamparska greška ?), *dućandžija* m (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dükkân* > perz. *dük'k'ân* > tur. *dükyari)* iz oblasti trgovine: rum. *dughiană* f, bug. *dukjan* pored *djukján* i *djugen, djukjandžíja,* arb. *dyqan,* cine, *duchiane* f, ngr. ντονκάνι.. Postoje još važne fonetske i semantičke varijacije koje kažu da je arbanizam putovao i sa zapada na Balkan. Na tal. *dogana,* fr. *douane* sa *g* mjesto ar. *kk* nadovezuje se *doganja f = dogânja* (Kosmet) = *duganja* (17. i 18. v., femininum kao rum. *duchiană* = cine. *duchiane}* = *dugànja* (Kosmet) »sinonim: butiga«. Odatle *dugandžija,* potvrđeno kao prezime sa *-ić Dugandžić* (Kosmet). Odatle arb. *dugajë f* pored *dyqan.* Sa *g* također madž. *dogány* »mesarnica«. Rešetar je zabilježio u Kre-

ševu *dùganja* f u značenju »kovačnica« i *dùganjār* »kovač«. Upor. još u Dubrovniku *divano,* (v.).

Lit.: ARj 2, 560. 852. Rešetar, *Stok.* 233. *Elezović* l, 142. 157. *2,* 508. *Mladenov* 154. *Miklošil 52. SEW l, 257.* Korsch, *ASPh 9,* 498. *GM* 77. *Lokotsh* 542. Barić, Ягс. 68.

dud, gen. *duda,* pl. *dudovi* m (Vuk, Bosna) »sinonim: murva (v.), na zapadu«, također toponim. Odatle: pridjev na *-ov dudov,* poimeničen na *-ina dùdovina f,* radna imenica na *-ar dudār,* gen. *-ára* »čovjek koji goji dudove«, na *-ara, dudára* f (Vuk) = na *-injak dùdinjak* (18. v., Slavonija) »mjesto gdje su zasađeni dudovi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tut* > tur. *dut,* sa *-t* > *-d* kao u *komad* < ngr. κομάτι, v.) iz oblasti kulturnih biljki: rum. *dud* pored *dudă,* bug. *dud,* arb. *dude,* madž. *dud.*

Lit.: ARj 2, 852. *Mladenov* 154. GM 76. *Lokotsch* 2118. *Gombocz-Melich* 1425. *Miklósié* 52. 3. *Schroder* 533. Pedersson, №46, 139.

duda f, običnije pl. aйa« = *dude,* gen. pi. dada »1° dječija sviraljka, 2° sinonim: gadlje (Slavonija, upor. madž. *duda* »gadlje«)«. Akcenat je hipokoristički jer se osjećalo kao skraćenica od *duduk.* Odatle: deminutiv na *-içe dûdice* f (Jačke), denominál na *-ati dudati, -am* impf. (Jačke). Riječ pripada također djetinjskom govoru u drugom značenju: *dûda* f (Zagreb) »sisaljka«, odatle denominál na *-itt dûdliti* »sisati« (Lika) = *dudliti, -im* (Vuk) »sisati (za odojke)« = *duKti, -гm* (Istra). U značenju »svirala« riječ je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska onomatopeja: istočno-lit. *daudyte,* deminutiv od nepotvrđenog *douda, dūda* »svirala«, lot. *dūda* »Flöte«, *dudinā̆t* »tiho govoriti, šaptati«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* > lit. *au.* S tom prastarom onomatopejom unakrstio se, pored dječije riječi, još i balkanski turcizam: *duduk* m (Srbija) »svirala bez piska« = *düduk* (Kosmet) »(pejorativna metafora) lijenčina«, bug. *duduk* < tur. *düdük.* Odatle: denominal na *-ati dudúkati,* na *-iti duduëit, -im* (Kosmet, objekt *dête, derlšte')* *(uz-)* »(pejorativno) nositi, uprtiti pa nositi«, *izdudučit se* pf. »namjestiti se da stoji kao duduk za pojasom«, *nadudučit se* »uzdići se«, *ududučit* »uzeti i držati što kao duduk«. Odatle kršćansko prezime *Duduković.* I u turskom *düdük* pejorativna riječ (tur. *düdüğüm* »budala, besposličar«). Zbog toga može ići ovamo i *duciti* (v.).

Lit.: ARj 2, 854. 883. 907. *Elezović l,* 154. 158. 223. 382. 384. 433. *Gombocz-Melich* 1425. *Miklošič 52. SEW* l, 233. *Holub-Kopečný* 109. *Bruckner* 103. .ÍCZ42, 342. 48,190-191. *Slávia* 3,211. *Vasmer* 378. *Mladenov* 154. Endzelin, *IF* 33,116. Buga, *RFV* 67, 233. i sl. (cf. *RSl 6,*270). Korsch, *ASPh* 9,498. Matzenauer, LF7,166.167.

dug[1], *duga,* određeno *dugi, duga* (Vuk), ie., baltoslavenski, sveslavenski^ praslavenski pridjev »longus« = *dug, duga* (Žumberak, *dugo* je prilog). Homonīmija sa *dûg* m (v.) »debitum« uklanja se štokavskom akcenatskom varijacijom kao u *muka* i *muka* (v.), ili (kao ŽK i u drugim narječjima) dvostrukom deminucijom s pomoću *-bko* = *dužaéak, -áčka* = *dugačak, -gačka* (sa naknadnom izmjenom *z* sa *g,* ŽK) = *dugačak* pored *dugačak* (Vuk, Dubrovnik) = *dugački* (Kosmet) *(po-), dugačka* (Kosmet) »tabu za zmiju« (upor. tur. *uzun hajvan* »duga životinja«), na *-ik* + *-bko dužičak* (ugarski Hrvati). U funkciji pojačavanja dodaje se *-âcit: dugđcit* (~ » *dan,* Kosmet). Veoma čest toponomastik, sam u f. i n. sg. *Duga, Dugo, a* najčešće u vezi s toponomastičkim imenicama *groblje, ledina, polje, selo, njiva* u sg. i pl.. *Dugačka ledina, Dugačko Groblje* (Kosmet). U komparativu i izvedenicama osnova je bez *g: dulji* (v. *daleK),* apstraktum na *-ina duljina* f = na *-to dulj f* po deklinaciji *i,* denominali na *-iti duljiti, duljim* (Vuk, 18. v.) *(pro-'),* na *-ati dùljati, -am* (Vuk). Suglasnik *g* došao je po analogiji i u komparativ *duglji* (ŽK) i u izvedenicu *dugina* (15. i 16. v.) = *dugljina* (18. v., prema komparativu), sve mjesto fonetski ispravnih oblika: *dljî, dilji, dūjiṇa* (v. *dalek);·* pretvara se po zakonu u ž: *duži* u štokavskom, tako i u izvedenicama sa *-ıo* po deklinaciji i *duž f* (18. v.) »duljina«, također prilog i prijedlog s gen. *duž* pored *uzduž* »secundum« (upor. stcslav. *podlbgb)* = *uzdug* »idem«, na *-ina dužina* »duljina«, poimeničenje na *-ica dužica* f »duguljasto voće«; denominál na *-iti dužiti, dužim* »duljiti«, određeni pridjev na *-ьn (dužni* »koji ide uzduž« Dostaje u ovim izvedenicama: na *-ala dugača f* »vrst duguljaste smokve«; na *-alija* = *-ajlija: augalija* f »pokrivač platneni za spavanje«, *dugajlija* m = na *-onja dugonja* m (odatle prezime na *-ič Dugonjić)* = na *-blenda dugòlenda* (pejorativno, Dubrovnik); pridjevi: na *-ast dügast* (17. v., nije ušao u današnji jezik), deminutivni *-uljast duguljast* pored *dugoljast, -ljat* (Vuk), upor. prilog *na dugulj* (Vuk) »u duljinu«, na *-ovit dugòvit* »koji dugo traje«. Apstrakta na *-oca, -ost,-ota: dugost, dugoća, dugòta f ne* govore se više premda *dugòta* ima paralelu u sanskr. *dīrghatā* »daljina« i *dugost* u het. *dalugašti* »duljina«.

Veoma brojne su pridjevske složenice u kojima je *dugo-* u prvom dijelu. Nastale su sve od sintagmi kao *duge brade* itd.: *dugobrad, dugòbrk, dugokos, -nog, -nos, -rog, -rep, -rūk, -vid, -vlas, -vrat, -živ, -vjek* pored *-vječan.* Odatle na *-ka: dugòkljunka* f. Nejasan je drugi dio složenice u *dugovaš* m = *-veš* = *-vesac* = *-vist* = *dugoviška* (sve u Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa« kao i u *dugovēz* (Brač) »vinova loza crna grožđa, duga čokota«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /: upor. stcslav. *dlbgb,* bug. *dăl(a)g,* slov. *dolg,* češ. *dlouhý,* slvč. *dlhý,* polj. *dlugi,* ruš. *dólgij* pored *dolog, dolga; l* se pojavljuje u prilogu stcslav. *podblgb* > *pdlag,* prilog i prijedlog s gen., upor. fr. *selon* < lat. *secundum* + *longus; odlag* i *izlag* »osim«, odatle *lägom* (ŽK) »osim«. Skraćivanja suglasničke grupe *dl* > / je kao u *välje* (v.). Nastalo je odatle što se umiješao *kol (= kod)* od *okolo* »circum« (v. *kolo').* Unakrštavanjem s *poli* (v. *dalek)* nastade *pdlik* (ŽK). Od ie. paralela su jasne naročito sanskr. *dīrghas,* avesta *darája* i het. *daluga* kao i u baltičkim jezicima lit. *ilgas,* lot. *ilgs* gdje upada u oči gubitak početnog *g.* Taj je razumljiv zbog toga što je *d* preformami u tim ježićima (Schrijnen). le. je korijen **del-* u svim ovim paralelama bio raširen formantom *gh: delēgh* > **dl-gho-s,* koji se gubi u komparativu i izvedenicama i u ' njih analogická prodire u pojedinim slavinama. Dalje su veze *dalek* (v.), *dilji* (v.).

Lit.: ARj 2, 833. 854. 862. 908. 911. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 251. *Holub-Kopečný* 102. *Bruckner* 90. *Vasmer* 259. *WP* \, 813. *Trautmann* 55. *Elezović* l, 157. 2, 92. 508. *Mladenov* 155. Petersson, *IF 24,* 38. Meillet, *RÉS 6,* 172. Vaillant, *RES 9,* 5. Matzenauer, *LF 7,* 44-45. 167. Friedrich, *ZDMG* 76, 153. i sl. *(IJb* 10, 80-81). Schrijnen, *KZ 42,* 111. Pedersen, *KZ* 33, 345. Bugge, *BB* 18, 167. Meyer, *Alb. 4,* 81. Jokl, *Stud.* 96. Sütterlin, *IF 25,* 61. *Boisacq*[s] 194. 1107.

dûg[2] m (Vuk, 14. v.) »debitum«; *duga* f (dva puta, 17. v.) nije· potvrđen u narječjima. Odatle: pridjev na *-ьn (ne)dúžan, -žna* (16. v., i u drugim slavinama), poimeničen na *-ik dužnik,* gen. *-ika* i u apstraktumu na *-ost dužnost* f. Denominai na *-iti dužiti, dužim (iz-, o-, ob-, od-, preza-, za-}, -duživati* samo s prefiksima *iz-, o-, za-: izduživati (se), -dužujem,* pored *zadužõvat, -üjem* (Kosmet); na *-ovati dugovati, dugujem.* Odatle postverbal: *ôduga* f (Lika, Dobroselo), *òbduga (kupiti što na ^u).* Vokal *u* je nastao iz /: upor. stcslav. *dlbgi,* slov. *dolg,* bug. *dalg(á)* f, češ. *dluh,* slvč. *dlh,* polj. *dlug,* rus. *dig,* gen. *dolga.* Kao kulturni izraz Madžari po.sudiše *dolog* »negotium, stvar«, s glagolima *dolgos, dolgodik.* Riječ je sveslavenska i praslavenska bez paralela u baltičkim jezicima. Ušla je i u crkveni jezik (u očenaš). Semantički i fonetski se poklapa posvema s got. *dulgs,* ali nije posuđena odatle, kako neki tvrde (Hirt). Od ie. jezika paralelu pruža keltski glagol *dligim* »zaslužujem«, *dligid* »dužnost, pravo«. Izvođenje od pridjeva *dug* (Bruckner), kao »dug = posuđivanje na dugi rok«, nije uvjerljivo. Homonīmija s pridjevom uklonjena je akcentom. Kao ie. korijen pretpostavlja se **dhlgh.*

Lit.: ARj 2, 859. 908. 912. 4, 165. 7, 830. *Elezović* l, 189. *Mladenov* 155. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 244. *Holub-Kopečný* 102. *Bruckner* 90. *ASPh 42,* 140. *Vasmer* 359. *WP* l, 868. *Trautmann* 55. *Gombocz-Melich* 1383. Meringer, *IP* 18, 230. si. Matzenauer, *LF 7,* 45. Janko, *Slávia 9,* 348. i sl. *Stender-Petersen* § 168. Unbegaun, *RES* 12, 31. Hirt, *PBB* 23, 332.

dúga[1] f (Vuk) »arcus pluvius«. Homonīmija s *düga f* (v.) »dolii lamina«, pridjeva ž. r. *duga* i genitiva *duga* od *dug* (v.) »debitum« uklonjena je akcenatskom varijacijom. Riječ ne čini leksikologijsku porodicu u izvedenicama. Izolirana je, ali je sveslavenska i praslavenska; *u* je nastao iz *G:* bug. *daga,* slov. *dóga,* polj. *dįga* pored *daga* (dubleta). Specijalizacija značenja na »arcus pluvius« je gotovo u svim slavinama. Općenito značenje »luk, zavoj, svinuto drvo« je u rus. *duga, ali* strus. je također »Regenbogen«. U narječjima je zamijenjena perifrazom: *bozi pasāc* (ŽK, Krašić). Istog je postanja i *duga* f »dolii lamina«. Odatle deminutiv na *-ica dužica f.* Prvobitno nespecijalizirano značenje »savinut predmet od drva« ovdje je očuvano: Ali je moguće da je u tom semantemu došlo do unakrštenja romanizma *doga* sa slavenskom riječi. Riječ je sveslavenska i praslavenska također budući da je u lotiškim riječima *daňga* »kut, kolotečina«, *daňdzis* »gobelja« očuvano prvobitno značenje »svinut predmet«. Značajno je da lit. *dangus* i stprus. *dangus* znače »nebo«, što naročito Budmani naglašava. Prema tome već u baltoslavenskoj zajednici riječ je imala mitološko značenje. Upor. rus. **rajduga* > *roduga* u značenju »duga«. Značajno je du početni suglasnik *d* varira s *h* i *p* u hrv.-kajk: *huga* f (Belostsnec) = *puga* (Jambrešić) »iris«. Te varijacije upućuju možda na tabu. Sveslavenska osnova *dpg-* prijevoj je

od *deg-*. Taj prijevojni štěpen očuvan je u sjov. *dega* f »remen za jaram i nošenje« i u l it. *dengiu, dengti* »pokrivati«. Ie. korijen je *dengh-*.

Lit.: ARj 2, 861. 3, 728. *MiklošičĄS. SEW* 1, 217. *Holub-Kopečný* 109. *Bruckner* 88. 104. *KZ 42,* 342-343. *Vasmer* 378. *Mladenov* 158. *WP'l,* 791. 854. *Trautmann* 45. Endzelin, *Don. nat. Schrijnen* 397. sl. *(cf. ljfb* 15, 103). Buga, *RPV* 67, 232. i sl. *(RSI* 6, 270). *Pleteršnik* 1, 127.

dûga[2] f (17. v., Vuk, opća hrv.-srp., Rab, Račune; homonīmija sa *dúga f* uklonjena razlikom akcenta) »dolu lamina, njem. *Daube (s* kojom je možda istog romanskog podrijetla)«. Deminutiv na *-ica dužica f* (ŽK). Nalazi se još u slov. *dóga,* bug. *daga,* češ. *duha,* polj. *daga,* ukr. *dogy í* pí. Slovenski, bugarski i poljski pretpostavljaju velami nazal *ç* koji Berneker tumači unakrštenjem rom. **doga* sa *dcga* »luk (upor. *duga)«.* Na unakrštenje upućuje i bug. akcenat *daga.* I hrv.-srp. *u* može da potječe od *G.* Madž. posuđenica *donga* »duga, Daube« pretpostavlja također velarni nazal. Pored toga postoji u madž. i *duga* (Székelyföld) »kis gat, ároktöltes, a patakvizének egy ponton való elzáráza és elvezetése«, koje odgovara značenjem prôv. *doga* »fossato«, fr. *douve* »Flussufer, Damm«; *o* u ukr. *dogy* može' da pptječe iz rum. *doagă.* U istro-rom. pojavljuje se sa *u dúga* mjesto sa dvoglasom *ou.* Može biti posuđenica iz hrvatskoga. U slovenskom pored *-ç dóga* govori se u Notranjskom *duoga* prema furi, *doghe.* Upor. još arb. *dhogë; doga* je potvrđeno u kasnom latinitetu u značenju »recipiente, botte« prema semantičnom zakonu sinegdohe. Nalazi se u svim romanskim jezicima, odatle i njem. *Daube* preko stfr. *dove,* fr. *douve.* Postanje panromanske riječi nije jasno. Prema Battistiju grčkoga je podrijetla: δοκός »gredica« unakršteno sa *doga* < gr. δοχή »posuda« (od δέχομαι »primam«). U slavine je ušla zacijelo u isto doba kad i *buttis, buttia* > *bačva.*

Lit.: ARj 2, 861. Kušar, *Rad* 118, 22. *Pleteršnik* l, 146. 147. 166. Storni, *ČSJK 6, 57. Miklósié* 48. *SEW* l, 233. *Holub-Kopečný* 109. *Bruckner* 104-5. *Vasmer* l, 378. *Mladenov* 158. *Gombocz-Melich* 1389. 1433. *REW*[3] 2714. *DEI* 1372. *GM* 87.

dugme, gen *-eta* n (Vuk) = *dugme,* gen. *-eta* (Kosmet) »sinonimi: puče (v.), gumb (v.), na zapadu«. Odatle indeklinabilan pridjev na *-li dugmali,* epitet uz *malvut* (narodna pjesma), deminutivi na *-(eri)ce* i udvojeno *-sce* < *-ьce düğmece* n (18. v.) = *dugménce* (Vuk) = *dugmešce* (Vuk). Balkanski turcizam (tur. *dogme,* stariji oblik za *düyme,* upor. *beg* za današnje tur. *bey,* džag, *liig-me)* iz oblasti nošnje: bug. *dugme = djugmé.*

Lit.: ARj 2, 864. *Elezović 2,* 509. *Mladenov* 154. Matzenauer, *LP 7,* 166. *SEW* l, 233.

dügnja f (Pavlinović, Kolombatović), augmentativ na *-aia dùgnjaca* (Kolombatović), deminutiv na *-ica dügnjica* (Makarska, Zore), sa *gnj > nj* (kao *jǎnje* za *jǎgnje) dunjača* (Gazarović) »morska riba coris julis, knez, tal. ,donzella«. Od lat. *donax, -acis* < gr. δόναξ, -ακος »riba solea (Georges)«, zacijelo od gr. akuzativa δόνακα, upor. na Sardiniji *donniga,* u tal. **donicella > donzela,* koje se sastalo sa deminutivom *donzèlla* < prôv. *donsela* < kslat. *dom(i)nicella.* Odatle i hrv. naziv *knez (= dominus}* kao prevedenica (calque). Grupa *gnj* nastala je metatezom iz *ng* < *nk* (grčka sonorizacija kao u *Mengo, v.*).

Lit.: ARj2, 864. 890. *Rohlfs* 561. *DEI* 1382.

duhan, gen. *-äna* m (17. v., također slov.) = *dùvan = duān = duan* (Kosmet, kao objekt uz *piti)* »sinonimi: tutum (v.) i tabak (v.)«. Odatle: pridjev na *-ski duhanski,* radna imenica na *-džija duhándžija į duvan-* m = *duandžija* (Kosmet), na *-ište duhamšte* (Vuk), složenica *duhanćesa 1 -ànkesa j duvànkesa f* pored *duhanéra ï,* s mletačkim sufiksom *-era* < lat. *-aria',* denominal na *-iti duhániti, duhănîm* (Vuk), *naduváníti* »dati kome duvan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *duhan* »dim«) iz oblasti pušenja: arb. *duhan,* madž. *dohány.* Arapski izraz *duhan sáriba* prevodi se sa *piti.* Odatle *nimam ni kapi duvana* (ŽK). Isto tako i arapsko značenje »dim«: *daj mi da trgnem (poteglini) jedan dim,* ngr. καπνίζω, τραβῶ κάπνον »püsiti«, käo i ô καπνός »fumée, tabac«.

Lit.: ARj 2, 875. 907. 7, 311. *Elezović* l, 156. 2, 508. *Miklósié 52. SEW* 1, 234. *GM 76. Lokotsch* 539. Korsch, *ASPh* 9, 498.

dühnja f = *dunja* »perina, blazina, Federbett« nalazi se u češ. i polj. *duchna,* odatle češ. *duchenka* f. Tu izvedenicu posudiše Nijemci: *ducket = duchent, tuchet.* Od Nijemaca dođe opet u naše gradove u Hrvatskoj kao *tunica* »blazina za pokrivanje kreveta zimi«. Postanje nije utvrđeno. Prema Miklošiču je posuđenica iz nvnjem. *daune, dune.* Prema Bernekeru je prvobitni apstraktum od *duti*

(v.) »što se nadune > Federbett«. Upor. stcslav. i rus. *dohtor* »Kopfkissen« za *duh-.*

Lit.: ARj 2, 877. 889. *Miklošič 52. SEW* 1, 235. Kretschmer, *Wortgeographie* 166. *Vasmer* 365.

duja f »jama u obali gdje raci žive, iskopaju je sami«. Ne zna se gdje se govori, možda u Bosni. Ne zna se ni kakva se obala misli, riječna ili potočna ili morska. Akcenat i varijante nisu zabilježene.

Lit.: ARj 2, 880.

Dūjām, gen. *Dujma* m (splitski antroponim, potvrđeno od 11. v.). Pridjev na *-ov Dujmov,* odatle prezime *Dujmović,* poimeničen na *-oca Dujmovača* (toponim, Split). Hipokoristici *Duja = Duja = Duje, Dujko, Dujāk,* gen. *-aka, Dujas* (glede *-as* upor. *Bujos, Belas), Dujin, Dujica,* augmentativ *Dujčina.* U 14. v. možda *Dumonja, Dumunja,* ako nije od *Dominicus.* U prvotisku glagoljskog brevijara (kalendaru) 1491. gen. *Duima,* oblik dahn.-rom. potvrđen 1097. gen. *Duimi, Duymo filio, Doymi prioris',* 1250., hrv. *kanunyk svetago Duima',* 1309. *Dūjām.* Grupa *jm* nastala je metatezom iz *mni > mi* (upor. *vindemia > vendima / ben-}.* Ta metateza nalazi se i u hrv. *sujma < sumnja, pojma < pomnja, pomija.* Pored *o > u* nalazi se i *a* (valjda preko dvoglasa *uà,* upor. *locus* > krčko-rom. *luk* pored *luok, luag)* u imenu svetkovine *sudamja* (bez metateze), *dar na sudamju, na splitskoj sudamji, u onom konfušiunu sudamje* < lat. *festa sancii Domnii.* Od *(sanctus) Domnius,* splitski mučenik i biskup, umro 304.

Lit.: ARj 2, 880. 10, 486. *Novosti* 30, br. 128 (9. V. 1936). Stefanie, *Rad* 285, 73-4. 85. *Bartoli 2,* 202. Jireček, *Romanen* l, 57-8.

Düklja, toponim i horonim (Crna Gora), od rimskog *Doclea,* etnik *Docleates* (gen. na natpisima *Docl(e)atium / -cliatium).* Pučkom etimologijom dovedeno je s njima u vezu ime cara *Dioklecijana. Zbog* te veze u kronikama izmijenjen je toponim i horonim u *Dioklitija,* sa ť mjesto *e* prema grčkom pisanju careva imena Διοκλητιάνος (η = *i).* Ta pučka etimologija potječe još iz rimskih vremena. Ušla je i u naš folklor (narodna pjesma): *car Duklijan* (Vuk 2, 208) = *Dùk-Ijan* (Vuk, crnogorska narodna pripovijetka), car vezan pod Vezirovim mostom u sindžire. Za oblik *Duklja* nema potvrda, nego za *Dukla f* »most na rijeci više Nikšića«. Taj je oblik mogao • •nastati od etnika *Dukljanin* koji također nije potvrđen. Kod Vuka postoji još *Duke* f pl. »zidine u kutu između Zete-Morače gdje se one dvije vode sastaju«. Taj oblik može biti arbanaskog podrijetla. Od *Dukla* pridjev (ktetik) je *Duklin grad* (Pjevanija crnogorska).

Lit.: ARj 2, 882. *Miklošič* 420. Krähe, *GN* 22-3.

důlek m (Srbija) = *dumiek* (Vuk) »vrst dinje i bundeve« = *divljêk,* gen. *-ēka* (Kosmet) »vrsta ozimske dinje koja može dugo da se čuva, čvrsta je i nije krupna«. Odatle: pridjev na *-ьn: dulečan* (Srbija). Balkanski turcizam (tur. *devlek, düvelek* »kleine noch grüne Melone oder andere Frucht« = *dölek* »lubenica i dinja koja nije dozrela kad se obere bostan«) iz oblasti vrtljarstva: rum. *dovleac* »bundeva«, odatle rum. deminutiv *dovlecel,* ngr. ντουβλέ-ν.

Lit.: ARj 2, 883. 886. *Elezović* l, 134. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 182. *Lokotsch* 555.

dulija f (17. v.) »čast što se prikazuje svecima«. Od gr. δουλεία »servitium«, apstraktum od δούλος, upor. složenicu *Hristodul* < biz. χριστόδουλος.

Lit.: ARj 2, 883. Vasmer, *GL* 55.

duli-leb m (Gornja Studena, Niš) »trava anemone hepatica, krstasti kopitnjak«. Izgleda kao imperativna složenica *dulihljeb* od nezabilježenog glagola *dulit* nepoznatog značenja. Nema obavještenja čemu služi.

Lit.: ARj 2, 883.

dulvedū, negativno рхзјасапје: *ja govorim a on ni u dulvedū; ve* < tur. *ve* »i«, ostalo nejasno.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 342., br. 183.

dúm m (Dubrovnik, indeklinabile ako je u vezi s ličnim imenom), hipokoristik *dumo* (16. v., dubrovačko primorje) = *dun* (u vezi *dun biskup,* Vrčević, narodna pripovjetka, nepouzdano prema *ARj),* zacijelo leksički ostatak dalmatoromanski od lat. *dominus* »naziv katoličkog svećenika, fratra« prema talijanizmu *dom* m (indeklinabile pred ličnim imenom, upor. *gospodinu dom Dujmu Balistriliću,* Marulić; najstarija potvrda 1437.; upor. još u nar. pjesmi *Domdžovan* za *Don Juan d'Austria* prema španjolskom gdje ne znači svećenika, nego u feudalnom smislu »gospodin, gos-

podar«) = *don* (17. v., Rab, također indeklinabile, Dalmacija, Bosna, za katoličkog sekularnog svećenika, kod Vetranića kao pridjev u značenju »glavni« : *don patrona).* Likovi *dum* = *don* su skraćenice. Potpun dalm.-rom. oblik bit će možda *dumam* (Kavanjin u stihu *Duman Ančić... na rajska nas primi vrata)* prema latinizmu *domin* (15. i 16. v., pred ličnim imenom svećenika: *domin simun, Antun, Francisko, Tomas).* Analogno značenje dobiva f u južnoj Dalmaciji: *dûmna* f, gen. pl. *dumana* (16. v., Dubrovnik), pridjevi na *-in dumnin,* na *-bşk dümanski,* deminutiv na *-ica dumnica,* znači također »ptica 1° vanellus, 2° parus palustris«. Stulić ima i denominal *razdumniti, -im* pf. prema impf, *razdumnivati* »učiniti da tko ne bude dumna«, apstraktum na *-bstvo dumanjstvo į -manstvo* (17. v.) = (sa *mn* <*vn* tip *vnogo) dûvna* (18. v., Vuk, kod Kanižlića ne treba da bude raguzeizam, jer *duvna* govore i Bunjevci, Bačka, i senjsko zaleđe), pridjev *duvnamki* = *dumla* (Prčanj) »opatica, koludrica«. Značajno je da Kvarner kao i sjeverna Dalmacija, ne govore latinski naziv nego grčki *koludar* i *koludrica* (v.). Srednja Dalmacija govorila je također *domina* > *duvna* kako se vidi iz potvrde 1298. (Split): *domina Stana abbatissa monesterii sti Benedicti, domina Slaua Carazi (CD 2,* 295). Lik *dumna* > *duvna* je također leksički ostatak dalmatoromanski; *dum* i *duvna* dokazuju da potječu iz vlat. *domnus, domna.* Glede *mn* > *m* upor. *Stamnu* < *Stagnum,* i da *i* nije ispao preko ь < *i.* Ovamo idu još i denominali na -ιζειν > *-idiare* > *-ijati,-ižati: dumijăt se* (Cres) »donneggiare, dameggiare« = *dunijati se* impf. (Vrana, Cres) »zabavljati se sa djevojkom« = *dunižati, -am* impf. (Marin Držíc) »ljubiti žensko«. Ta izvedenica ide u petrarkizam (gradski feudalizam). Ne će biti leksički relikt dalmatoromanski, nego talijanizam kao i *madona* f »1° popova mati (Slovinac), 2° slika Bogorodice na novcu, Bogorodica, 3° biljka stipa pennata, 4° žensko ime, 5° deminutiv *madunica* (Vuk, Dubrovnik), ime kozi«. Denominai *madònati se, -ãm* impf. (Lika, čobanski termin) *(iz-}* »igrati se novčićima od kojih se jedna strana zove *Marko,* a druga *Madonai.* Francuzizam je *madama* f (Primorje, istarska narodna pjesma) < fr. *madame* preko tal. *madama.* Obje iz sintagme *mea domina,* u kojoj posvojni pridjev ima afektivno značenje.

Lit.: ARj 2, 615. 623. 632. 884. 886. 907. 989. 4, 227. 6, 357. Hirtz, *Aves* 100. Budmani, *Rad 65,* 161. Kušar, *Rad* 118, 21. Medie, *ŽbNŽ 27,* 80-82. *RĘW** 2733. *DEI* 1381.

dumača f (Vuk, 18. v.) »1° zemlja jarugasta, vodom izrovana, 2° toponim i hidronim (Srbija)«, *-ača* izgleda kao naš sufiks. Ako je tako, onda se osnova može uporedivati s *duman,* gen. *-ana* m (Lika) »1° vrlo duboka draga, 2° izvor«. Odatle možda toponim *Dumanac,* gen. *anca* (selo, Bosna). Za sufiks *-an* u *duman* nema drugih paralela. Elezović donosi iz Kosmeta turcizam *duman* m »gust dim« < tur. *duman* »dim, magla, para«. To se značenje nikako ne slaže sa značenjem ličke riječi. Daničić misli da *u* potječe od sonantnog *l*> pomišljajući valjda na *dubok.* To mišljenje drži Budmani nesigurnim. Ako je identično s lit. *gelme* »dubina«, može se raditi o praslavenskom, ilirskom (?) leksičkom reliktu. [Usp. pod *dubok* riječi *tolmun, Toimin].*

Lit.: ARj 2, 884. *Elezović* l, 159. Skok, *GIZM* 29, 142.

dumati, *dūmam* impf, (narodna pjesma iz moravske Srbije, blizu bugarskog jezika) = *dumat se* (Kosmet) »1° govoriti, razgovarati se, 2° zamišljati se (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), 3° domišljat se (Kosmet), 4° (Obradović, možda iz ruskog)«. Od istog je korijena na *-injati* (upor. *glavinjati): duminjàti, -ãm* (Dubrovnik). Budmani uporeďuje još *dumrijati, -am* impf, »dusiti u sebi tešku bol« (Pavlinović). Posljednje nije dovoljno potvrđeno u narodnom govoru. Imenica *duma* potvrđena je kod južnih Slavena samo u bug. *duma* »riječ«; *duma* i *dumati* nalaze se kod svih sjevernih Slavena osim kod Čeha i lužičkih Srba. Stara je posudenica iz germanskoga: got. *doms* »sud«, *doniján,* nvnjem. sufiks *-tum* u *Herzog-tum, Reichtum.*

Lit.: ARj 2, 885. 886. *Elezović* l, 159. *Mladenov* 154. *Miklošič 52. SEW* 1, 237. *Holub-Kopečny* 110. *Bruckner* 103. *Kiparsky* 171. Endzelin, *IF* 33, 116. Šuman, US 21, 520-524 *(RSI 2,* 254). Mladenov, *RFV 62,* 260-267. *(RSI* 3, 339). Buck, *AJPh* 36, 1 -18. 125-154. *(IJb* 4, 74). *Boisacq*[3] 361. Hirt, *PBB* 23, 338.

Dúmno n »kraj (hororům) u Hercegovim blizu Hlijevna (.)«;м je nastao iz sonantnog/: *seh Kolo* (odatle etnik *Koljane) na Dhmni, na Dhmno* (14. v.). Danas se govori sa *mn* > *vn* (tip *vnogo): Duvno.* Neutrum se objašnjava prema općoj riječi *polje (duvanjsko).* Ktetikum je *dûvanjskï* pored *düvanskî* i *dûvnanskî,* etnik na *-jak Duvnjak* (narodna pjesma, Jukić) »1° čovjek iz Duvna, 2° krupan čovjek (Dalmacija, Pavlinović)«. Toponim je ilirskog podrijetla.

U rimsko doba glasio je *Delminium.* Tako je potvrđen i na natpisima. Obrazovan je istim sufiksom kao *Ulcīnium* > *Lbcinj, Ocinj,* danas *Ulcinj* (v.), s tom razlikom što naglasak nije na *-īnium* nego na osnovi i što ne reflektira vlat. suglasničku grupu *ni* > *nj* kao *Ocinj* itd., nego sa *n,* što znači da se naglasak pomakao na osnovu, a to je moglo biti samo u lat. lokatīvu *Délmim.* Ista je pojava i *Risan* < *Risini* i u vlat. *Mércurî die* > tal. *mercoledì,* fr. *mercredi.* Sa lingvističkog gledišta ide prema tome *Duvno* u red predslavenskih imena rimskog podrijetla u kojima se još očuvala latinska sintaksa, kao *Omišalj* < *Ad Musculum* (Krk), *Oprtalj* < *Ad portulae* (Istra), *Optuj* pored *Ptuj* < *Ad Poetovia.* Iz tíh se primjera vidi da su Hrvati ovdje zatekli pučanstvo koje je govorilo latinski. Da je na tom polju nastala starohrvatska župa, to dokazuje naziv glavnog mjesta *Županjac,* poimeničen stari pridjev *županj* »županov« s pomoću *-ъc* > *-ac.* Toponim je važan i za pitanje postanka Arbanasa. *Delminium* se naime veže s arb. *delme* »ovca«. Također se tumači etnik *Delmatae* kao izvedenica od *Delminium* (v.) pa se zbog toga i *Delmatae* smatraju ilirskim plemenom srodnim s Arbanasima. Dočetak *-inium* bit će latinizacija ilirskog pridjeva srodnog s našim *-ьn* > *-an.* V. *Dalmacija.*

Lit.: ARj 2, 886. 907. Skok, *GIZM* 29, 128. 142-3. Krähe, *GN* 21.

Dunaj m (Vukj dubrovački i dalmatinski pisci; maskulinum kao *Lom, Isker, Vrbas)* = *Podunaj* (3 stare narodne pjesme), deminutiv na *-ьc* > *-äc Dunajac* (ugarski Hrvati) = *Podunajac* (prezime), etnik *Pregdunajac* (Vitezović) »onaj koji živi preko Dunaja«, pridjev *dunajskí* (16. v.) *(po-), pregdunajski* (Vitezović), na *-ka Dunajka* (Palmotić, žensko ime), koL na *-je Podunaje* n (14. v.), upor. slov. *Dunaj* »1° rijeka, 2° Beč« = *Dunav,* gen. *-ava* m (Vuk, danas općenito, bug.), deminutiv na *-ьc* > *-ac Dunávac,* gen. *-vea* »rukav Dunava«, *dùnavka* (Vuk) »1° dunavska vodenica, 2° žensko čeljade«, *Podùnavka* (Vuk), kol. na *-je Dunãvlje* = *Podunavlje* f »1° kraj, 2° toponim«, *Podunavlje* n (Vuk) = *Podunavje* (14. i 15. v.), etnik odatle *Podunavac,* gen. *-avca* m = *Podunavljanin, Podunavci* (toponim, selo Rudnik), *Prekodunavac̦Prik-* (Stulić). Pridjev *dunavski* (17. v., Vuk). Također stcslav. *Ouna* ъ = *Dunava* f (kao *Sava, Drava;* potvrđeno samo jedanput kod Kavanjina; bug. *Dunava)* = *Dunava* n (18. v., Vuk, narodna pjesma, neutrum je nejasan). Bug. *dúnavac* »sjeverni vjetar, gornjak«. Oblik sa *-j* nalazi se još u stcslav., slov., češ., polj. i rus.; *j* predstavlja zamjenu za vlat. grupu *vi* (kao u *Ptuj* < *Poetovia)* od lat. *Danuvius* pored *Danubius.* Oblik sa *v* je balkanski. Poklapa se rum. *Dunăre* i ngr. Δούναβις, Δουναυις < ilirotračka zamjena za lat. *Danuvius* koje je keltskim kretanjem prema ušću Dunava zamijenilo "Ιτρος kako je glasio prijašnji naziv donjeg toka te rijeke. Rum. *-are* tačno reflektira *-avis,* upor. rum. *are* < *habet.* Madžarski se oblik *Duna* (1229.) osniva na *Dunaj.* Dočetno -/ odbaciše Madžari zbog toga što su ga identificirali sa svojim sufiksom -i kojim se izražava potjecanje. Upor. *Būdai »iz* Budima, Budimlija« od *Buda* »Budim«. Na madžarskom se obliku osniva možda i tur. > arb. *Tuna.* A i sami Turci odbacuju *-i* upor. *Kirit* > Κρήτη. Müllenhoff i Hirt tumače *Dunavb* iz nepotvrđenog got. **Dōnavi.* .Dwwa/je dobio i značenje opće riječi »rijeka, Fluss, Strom«. Odatle polj. hidronim *Dunajec.*

Lit.: ARj 2, 887. 10, 338. 11, 513.'*Miklošič* 52. *Bruckner* 'I03. *Mladenov* 157. *Gombocz-Melich* 1439. Müllenhoff, *DA 2,* 362. si. Hirt, ***PBB*** 23, 332. Skok, *Slávia* 7, 721-731. *Kiparsky* 196. Polívka, *ASPh 29,* 449.

Dunat m (13. v., Zakon vinodoski), prvotisak glagoljskog brevijara 1491. gen. *Dunata;* lično ime *Donatus* (Krk, Zadar). Poimeničen pridjev na *j Dunaća* (toponim).

Lit.: ARj 2, 887. Stefanie, *Rad* 285.

dunda f (Srijem) »veoma debelo, čvrsto (a i tromo) žensko čeljade« = *dunda* (Kosmet) »čeljade više nego obično'puno i jedro«. Odatle pridjev na *-ast dündast* (Srijem) »trom« i na *-ara, -ava dùndara* (Vuk), *dùndava.* Upor. još *dundul* (konj, narodna pjesma) nejasnog značenja. U Dubrovniku je *dundùrilo* sinonim za *dugonja.* Postoji također u bug. *dunda* i pridjev na *-ēst dundesį.* Postanje je zacijelo onomatopejsko koje može stajati u vezi, prema mišljenju Mladenova, s *naduven.* Samo se mora uzeti da je osnova *du-* onomatopeizirana. Druge je prirode onomatopejski glagol *dundorăt, -am* impf. (Kosmet) pored *dundorit, -im* »sinonim za gunđati, govoriti nerazumljivo, govoriti napola nešto što se drugima ne svidja«. Ovdje onomatopeja oponaša glasove.

Lit.: ARj 2, 888. *Elezović* l, 160. *Mladenov* 154.

dùndar m (Vuk, 17. v.) »1° sinonim: stijeg (v.), zastava (v.), 2° četa, gomila ljudi«; *dunar* u rečenici iz g. 1552. *ča je goder Turak bilo*

pošlo u segerdom (v.)) *malo ih se zawatilo ka dunam* (Šurmin) mora se ispraviti u *dundar.* Odatle na *-nik: dundarnik* (Mikalja). Turcizam perzijskog podrijetla od složenice *dumdār* »koji drži rep«, upor. *mühürdar, tefterdar.* Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Prvi dio *dum* je ie. riječ, avesta *duma* »rep«. Turska je zastava imala konjske repove (rugove).

Lit.: ARj 2, 3. *Mažuranii* 1297. *WP* 1, 816.

dimđer(in) m (Vuk, 18. v.) = *dunder,* gen. *-era* pored *dunderin* (Kosmet) »sinonimi: drvodjelja, zidar, cimerman (ŽK), tišljar (v.), na zapadu«. Odatle: pridjevi na *-συ* i *-ski dunderinov* pored *dunderov* (Kosmet), *dunđerski* (Vuk), apstraktum *dunđerluk* »zanat dunđerski«. Antroponim. Denominai na *-isati: dunđerisati* »baviti se tim poslom«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dülger* < *duruk* + *k'ār* > tur. *dülger* pored *dürger,* upravo »radnik sitnim drvetom«;glede *kâr* »činitelj« v. *zulumćar* i *izmećar)* iz oblasti zanata: rum. *dulgher,* bug. *dulger(in)* pored *dülgerin, đulgerski jezik* »argot u Rodopima«, arb. *dylger.* Karakteristika je našeg turcizma disimilacija *l-r > n-r.*

Lit.: ARj 2, 888. *Elezović* 1, 160. *JF* 14, 201. *GM* 78. Jireček, *ASPh* 8, 100,

dûnum m (Bosna) = *dulum* (Srbija) = *duljum* (Kosmet) »mjera za površinu polja, njiva, manja od 1 jutra, 1/10 hektara«. Balkanski turcizam *(dönüm* »tour«, izvedenica s pomoću sufiksa *-um* od *dönmek* »tourner, changer de religion«, v. isti sufiks u *kaldrma, dolama)* iz oblasti mjera (tip *kantar):* bug. *duljum.* Ista se turska osnova sa sufiksom *-me* (v. *basma)* nalazi u *dünne,* gen.- *eta* m (Kosmet) »hebrejski poturčenjak« (tur. *yehudi-den dön-me* »juifs de Salonique islamisés par Rabbi Sabbetaï«).

Lit.: ARj 2, 883. *Elezović 2,* 508. 509. *Mladenov* 158. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 185. *Deny* § 854, 855.

dunjàluk m (Bosna) »sinonim: svijet«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. > tur. *duna)* obrazovan s pomoću tur. sufiksa *-lik > luk.* Bez tog sufiksa je u arb. *dynjá, dyrnjá* (Skadar), *dullnja* (Gege) i *dunja* »Welt« i ngr. ντουνιάς. Prvi element u složenici *dunjãmal* (Kosmet) »blago ovoga svijeta«, v. *mal.*

Lit.: ARj 2, 890. *Elezović* 1, 160. *GM* 78.

dimjuli m. pl. (Dubrovnik, Zore), u igri riječi napravljeno od lat. *duo* prema *unjuli.* Govori se poslije te riječi (v.). Sa deminutivom vlat. *-ittus* > tal. *-etto dueta* (Dubrovnik) »dvojica kod igre karata«, *duet* m internacionalni talijanizam kao muzički termin. Od složenog brojnika lat. *duodecim* > sttal. *dozzi* < stfr. *doze,* fr. *douze* apstraktna izvedenica na *-ina* (= *-ena, -ana) dozzina* < fr. *douzaine: dùzīna f* (16. v., Dubrovnik) »dvanaestak, dvanaestero, teste«. Upor. arb. *duzine.* Iz francuskog potječe i njem. *Dutzend,* odatle hrv.-kajk. *tucet* m (ŽK) sa gubitkom *n* zbog disimilacije *t-n > t-0.*

Lit.: ARj 2, 908. Rešetar, *Štok.* 233. Zore, *Tud. Ί. GM* 78. *DEI* 1389. *REW** 2799.

dupal, f *dupla* (1419., Vinodol, Rab, Vrbnik, Vodice, Istra) = *dupalj, duplja* (18. v.), određeno *dupli* (13. v., Vuk, Vojvodina, hrv.-srp. književno, Dubrovnik, Cres), pridjev »dvostruk«. Od lat. *duplus* (upor. gr. διπλός > *diple,* v.) možda -preko dalmàtoromanskoga ili preko furlanskoga. Prilozi: *duplo* (Božava), unakrštenjem sa njem. *doppelt (topelt* u jednog slavonskog pisca 18. v.) > *duplit* (Belostenec) = *dupljit* (~ *bolje,* ŽK), odatle pridjev *duplitni* (18. v.); na *-ič duplic* »dupliciter«, odatle pridjev na *-ъn > -an dûp-Ijišan* (ŽK). Upor. *duplašan* (18. v.) i slov. *dusploh = duoplih* < furl, *dopli.* PoimeniČen femininum *dupla* f (Vodice) »1° dupla strana, 2° (18. v.) metalni novac kao dva dukata koji se zove i sa tosk. *pl > pí dupija«.* Poimeničenja: na *-ica duplica* f »1° (Statut poljički, Brač) novac, 2° dvostruko odijelo (16. v.), 3° dvostruka dobit, 4° (1695.) dvostruka kazna, 5° dvocjevka, 6° prezime (Dubrovnik)«. Na *-onka dùplonka f* (Bačka, Zagorje, ŽK) »dvocjevka«. Apstraktum na *-ina duplina f* »dvoličnost, laživost«. Na *-ovan duplovan* (Vuk, Vojvodina). Na *-as duplas,* gen. *-òsa* m (Vuk, Hrvatska) »konj čvrst«. Na rom. deminutivni sufiks *-inus* > tal. *-ino duplīn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik) »1° bora na lapacıma (burag), 2° zlatni dukat«. Na *-arius* > fr. > tal. *-iere: dùplîr,* gen. *-ira* (Vuk, Srijem, 15. v., Marulić) = *dùplîr,* gen. *-Íra* (Jačke, ŽK, slov.) = *dùblijer,* gen. *-èra* (Vuk, Crna Gora, Boka, Dubrovnik, sa *pl* > *Ы* kao u *dubio* < *duplo,* 18. v.) = *dùplijer, -èra* (Lika) = *dupler* (16. v., čakavski, Novljanski blagdanar 1506., hrv.-kajk., slov.) = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *dumpler* (narodna pjesma, čakavska) = *dùmblijer* (Perast, Muo) = *dunplir* (Božava) »(crkveni termin) cereus«, upor. slov. *dopliér*

»grosse Kerze« *ıduplir* (Milićević, Mlava) »dvostruka globa koja se ima platiti oštećeniku i u državnu kasu«*; dùblijer* je i ime biljke. Prema tosk. *pl > pl dupijer* (17. v.) < tal. *doppière* (14. v.). Prema tome *đuplir, dùblijer* sa očuvanim *pl* potječu ili iz dalmatoromanskoga ili iz srlat. *duplerius* (g. 1288.). Sa *pl > bl* ide ovamo još *dùbljenac,* gen. *-nca* (Dubošnica, Krk) »vrst calme« = *dubjenac* (Vrbnik) »žensko pokrivalo od svile«. Denominál na *-ati duplati, -am* (Perast) *(po-* Lika, *pre-)* prema impf, *-va- poduplávati = podupljívati,* na *-iti preduplíti, -im* (Kavanjin) »udvojiti«, *duplăti* (Vodice) »zvoniti na sva zvona«. Preko njem. *doppeln* kao postolarski termin .hrv.-kajk. *tomplati (po-) = potümplati* (ŽK), slov. *totem-piati* »staviti nove donove«.

Lit.: ARj 2, 84. 842. 886. 891. 892. 893. 10, 338. 11, 504. *Mažuranić,* 287. Jagić, *ASPh* 8, 317. Ribarić, *SDZb 9,* 145. *ZbNŽ* 6, 36. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID* 6. Sturm, *CSJK 6, 72.* 82. Šoć, *NJ* n. s. 1, 255. *Pleteršnik* 1, 185. *REW*[3] 2800. 2802. *Miklošič* 52, 420. *SEW* 1, 238.

duperät, *-am* pf. ili impf. (Rab, Božava, Poljica, Crmnica) »upotřebiti« prema impf, na *-va- doperavati* (Mljet). Postverbal *duper* m (Crmnica) »sredstva, stanje«. Od mlet. *doperar* »adoperare«, lat. *adoperare,* od *opus, operīs.* Izvan jadranske zone ne nalazi se.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6,* 108. *ŽbNŽ* 9, 137. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. Miletić, *SDZb 9, 259. 262.* 265. *REW** 190.

dupin, gen. *-ina* m (16. v., Dalmacija, Vetranie, Račišće) = *dupin* (Božava, Ugljan, Muo, Senj, čakavci, 16. v.) = *dupina* f (Istra, narodna pjesma, Dubašnica) »pliskavica«. Odatle sa lat. sufiksom *-aria > -ara dupināra f* (Dubrovnik) »mreža kojom se hvata pliskavica« = *dupinova* (ne kaže se gdje, po svoj prilici Hvar). Vokal *u* je nastao iz / kako se vidi iz *dêlpin* (Cres) = *delpina* (Vrbnik). Femininum se objašnjava umiješanjem našeg augmentativnog sufiksa *-ina.* Prema staroj posuđenici iz dalmatoromanskog postoji još posuđenica iz mlet. (sa *e > o zbog* labiovelare /) *dolfīn,* gen. *-ina* (Dubrovnik, Kavanjin, otok kod Raba kao toponomastička metafora) = *duljln* (Perast, Muo) = *dulfin* (Rab) = (sa metatezom suglasnika /) *duplin* (Mikalja, nije potvrđeno u narodnom govoru); *dulfin* govore i Arbanasi ribari u Ulcinju (pored grecizma *dhelfln* kod drugih Arbanasa). Prema lat. *delphinus* < gr. δελφῖς, -ῖνος > *delfín,* gen. *-ina* (danas općenito kao učena riječ, tako kod Belostenca i Jambrešića). Oblik *đolfin* je mlet., tršć.-mlet., istro-rom. *dulfein.* Varijanta *dal/ino* ne nalazi se kod nas.

Lit.: ARj 2, 334. 891. Cronia, *ID* 6. Tentor, *JF* 5, 204. Kušar, *Rad* 118, 18. *Ive* 152. *GM* 84. Štrekelj, *DAW* 50, 17. *REW*[3] 2444. *DEI* 1205. 1239. 1375.

dupiti, *-lm* pf. (Vuk, Crna Gora) »sinonimi: udariti (v.), bubnuti (v.)«. Odatle na *-ьc : düpac,* gen. *-pea* m »sinonim: udarac«. U slov. *dupati* »auf etwas holles schlagen« (cf. *duplja),* i češ. *dupati,* odatle *dupot* m, búg. *dúp'a.* Očito se radi o glagolu onomatopejskog podrijetla. Zbog toga dolazi u varijacijama sa í mjesto *d,* sa *b* mjesto *p,* sa *ajo* mjesto *u,* sa deminutivnim glagolskim sufiksima: *-kati, -tati, -sati, -šiti:* impf, *tupali* prema pf. *tupnuti, -ëm,* impf, *lupkati, -ãm (nogama)* pored *tapkati, -ãm (po-, pri-, u-, za-), tapšati (po-, ~ po ramenima), tapšiti, tapšim* (Srbija) »milovati rukom«, impf, *tabati, -am* (Vuk) *(po-, u-)* »kao gaziti«, *loptati, tBpćem,* odatle na *-ot topot.* Ovamo će ići i *dusati se (u prsa),* i *dus* m (hrv.-kajk.) »udarac, onomatopejsko oponašanje zvuka kod udarca«, koje Štrekelj uporeduje sa srvnjem. *duz* »Schall, Geräusch, Gesumme«. Upor. češ. *dusati* i stčeš. *dusanie* = češ. *dupot.* Onomatopejski korijen **deup-* je ie. Upor. lot. *dúpêtês* »dumpf schallen«, gr. δοῦπος, ali taj se u jeziku neprestano obnavljao raznim samoglasnim i suglasnim izmjenama kako je to karakteristično za onomatopeje.

Lil.: ARj 2, 890. *BI 2,* 557, 580. *SEW* 1, 238. *Holub-Kopečný* \/\. *WP*\, 782. Bruckner, *KZ* 43, 45-44. 321. Endzelin, *KZ* 44, 58-59. Wood, *MPh* 11, 315. i sl. *(IJb* 3, 103.). Štrekelj, *DAW* 50, 17.

duplja f (Vuk, 16. v., poslovice, dubrovački pisci) = *duplje* n (ŽK) = *duplo* (Belostenec, također slov.) »rupa u drvetu, stablu«. Odatle: na *-as dupljaš* m »golub koji živi u duplji«, na *-an dùpljan* m »sulud čovjek (pejorativno)«. Glede *-ljan* upor. *šmokljan* »pejorativno«; *-lja* i *-lo* su nastavci nastali od *-l(o) i -го* (upor. rus.-cslav. pridjev *duph* »šupalj«, slov. *dupel).* Osnova bez sufiksa *-lo* nalazi se u izvedenicama na *-e,* gen. *-eta: dupe* n »pejorativni sinonimi: stražnjica, guzica, anus«, odatle deminutiv na *-će dupence,* gen. *-eta* — na *-ešce dupešce* (Vuk), augmentativ na *-ine dupetine* f, na *-eško* prema *-eška f dupeško* prema *dupeška* »muško, žensko čeljade s debelim dupetom«. Madžari posudiše *dupé.* Iz tih se izvedenica vidi da je *duplja, duplje* izvedeno s pomoću

istog sufiksa kao *šupalj (v.),* drugim riječima da su to poimeničeni pridjevi ž. i sr. roda od *duplo* koje se nalazi u ukr. i rus. *duplo.* U 16. i 17. v. pridjev na *-ьn düpan, dûpna* istisnut je iz upotrebe sinonimom *šupalj.* Odatle poimeničenje na *-ka* u toponimu *Dupnica, vrh dupničbskyj* (14. v.). Mjesto *-lo* postoji *-ka: dupka* f, bez *-lo* je apstraktum na *-ina* (cf. *šupljina) duplina* f, upor. stcslav. *dupina* »σπήλαιον > spilja«. Varijanta *dubio* n (jedanput, 18. v.) »sinonim: pećina« opominje na *pl* > *ЬI* u *dublijer* (v.) prema *dupllr* (ŽK), ali može biti i starije s obzirom na litavske reflekse i unakrštavanje s *dubem, dupsti.* Riječ je ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska: lot. *duplis* pored *dupis* »1° soljenka, 2° posuda za mast«, lit. *dauba»* uvala, duboka dolina, spilja«, srvnjem. *tobel* »šumska dolina«. Vokal *u* u praslav. *dup-* nastao je iz ie. dvoglasa *ou* > lit. *au.* le. je korijen *^dheup,- *dheub-,* u prijevoju **dhoub-.* Dalje su. veze *dno* (v.) i *dabar* (v.).

Lit.: ARj 2, 841. 890. 891. 892. 893. *Miklošič* 52. *SEW l,* 237. *Holub-Kopečny* 105. *Bruckner* 104. *KZ* 43/321. 45, 44. 46, 234. *Vasmer* 382. *WP* 1, 848. Specht, *KZ* 68, 125. *Boisacq*[3] 334. Wood, *MLN* 26, 41-44 *(AIP* 24, 7). Hirtz, *Aves* 100-101.

dupsti, *dubem* impf. (Vuk) *(iz-, pro-, za-")* = *doțsti, dobem* (Lastovo) = *diisti* (Krk) = na *-ati dêlbat* (Cres) pored *izdubati, -am* (Belostenec) i na *-iti izdubiti, izdubim* (Lika) prema *izdubljivati, izdubljujem, razdúbiti, ràzdūblm* (Mikalja) »meisseln«. Na *-iti* rus. *dólbitb, dolbljú,* na *-ati* bug. *dălbajă,* ukr. *doubaty,* češ. *dloubati,* slvč. *dlbat',* polj. *dlubač* i sjev.-luž. *dlypaś.* U seslav, nema potvrde. Odatle na *-ač dubač* m (leksikografi) = na *-ka dupka f* »scalprum«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /. Može se uzeti da je hrv.-srp. infinitiv nastao od ništičnog prijevoja u prezentskoj osnovi **dblbc,* čakavsko *diisti* od praslav. prijevoja **del-ti* po zakonu likvidne metateze. V. taj prijevoj u *dlijeto, -sti* mjesto *-ti* je kao u *skupsti, škubem,* analogija prema osnovama na dental *presti* (v.), *mesti* (v.), *jesti* (v.), *sjesti* (v.), *pasti* (v.). Upor. slov. *dólbsti,* ukr. *dousty,* i slvč. *dlbst.* Glagol je ie., baltoslavenski, sveslavenski, praslavenski: lit. *nudilbti, -dilbstù, detteti* »upirati oči k zemlji«, *délba* »Forkenstiel«, srvnjem. *bitelban* »pokopati«, stengi, *delfan* »kopati«. Ie. je korijen **dhelbh-* »kopati«.

Lit.: ARj 2, 892. 893. 4, 164. *Miklósié* 40. *W P* 1, 866-7. *SEW* 1, 250-1. *Holub-Kopečný* 102. *Bruckner* 89. *Vasmer* 359. Tentor, *JF 5,* 204. *Mladenov* 155.

dür, uzvik (Vuk, 18. v., narodna pjesma; nejasno je kad Vuk veli bez primjera da se upotrebljava kao *i-i, te-te)* — *dura* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: stani, stoj«. Odatle na *-iti: duriti* »stajati na nekom mjestu bez interesa«, kod Slovinaca u Vodicama (Istra) koji su donijeli turcizam iz Dalmacije. Istí uzvik zajedno s *bak: durbak* m (Vuk) = *dūr-da-bàk* m (Kosmet) »izreka koja se kaže kad se ne će ozbiljno da se nekom odgovori«, upravo »stani pa gledaj«. Sa tur. sufiksom *-ák* (upor. *jatak) dùrak* m u izreci *ostati na duraku* »ne pomaknuti se«, u Dalmaciji »čovjek odlučan i postojan«. Upor. u Mažuranićevu *Smailagi Čengiću* ime *starac Durak.* Skraćeni infinitiv na *-ma* je prilog *durma* (Vuk, 18. v.) = *durma* (Kosmet) »sve jednako, neprestano, neprekidno, bez prestanka«, odatle s tur. lokativom *durmadan,* prilog (Bosna) »isto«. Od iste je osnove pridjev na *-ećan* (prema *steći, stećak) durećan, -ćna* (Bosna), sa zamjenom sufiksa *-ьn* sa tur. *-li dureći* »stalan« S turskim deminutivnim *-acak: duradzak* m (Kosmet) »dubak, stalak za djecu«. Balkanski turcizam (imp. *dur,* optativ *dura,* imenice *durak, durma,* od *durmak* »stajati«, i dvostruki imperativ *dur* »stoj« i *bak* »gledaj« od *bakmak* »gledati«; između oba umeće se *da,* skraćenica od *dakf):* arb. *dura.* Ovamo ide i složeni prilog *tekdurući* pored *tekdurući* (Kosmet, Peć) »ni kriv ni dužan, za džabe« od tur. *teka* »mirno« i gerundiv složen sa *-iken dururken* »stojeći«. Prvi dio pomiješao se sa hrv.-srp. *tek* (v. *taj).*

Lit.: ARj 2, 894. 895. 896. *Elezović* 1, 161. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 187. *GM 77. Deny* § 960, 1351. Ribarić, *SDZb 9,* 145.

duran, *-rna,* pridjev na *-ьn* (Vuk) = na *-ljiv dùrljiv* = na *-ovit durnòvit* pored *drnòvit* »aufbrausend«. Od iste osnove na *-iti: duriti se, durím* impf. (Vuk) »sinonim: srditi se«. Drugi akcenat i drugo značenje pokazuje *d.uriti se, -i* »sinonim: gaditi se«. Miklošič bilježi kao hrv. *oduriti* »hassen«. Veoma raširen je pridjev na *-ьn: oduran, -rna* (Vuk) »sinonimi: gadljiv, gadan, ružan, mrzak«. U Kosmetu: *durljät, -am* impf, »dizati graju, galamiti, larmati«. Upor. bug. *durila se.* Neobično je značenje u *durnut se, -em* (Kosmet) »otisnuti se, ići« kao i u apstraktumu na *-ost durnost* f (Jačke) »žalost«. Ime otrovne biljke *durman* m (je li zaista potvrđena u Bosni?) »datura stramonium«, upor. rus. *durman* »idem«, ide doduše ovamo, ali je to indoiranska riječ, upor. sanskr. *durmana-* »neprijatelj«. Na *-ak: durak* m je kartaški termin »igra karata« kao

u madž. *durak.* Kod Obradovića *durak* »luđak« može biti i rusizam, ali i kod Vuka *durnuti se* = *drnuti se* znači »toll werden«. Upor. češ., polj., rus. *durak* »glupan«. Osnova se nalazi još u rus., ukr. i brus.: *durnoj* »1° ružan, zao, 2° lud« = polj. *durny* »lud«, češ. *duřeti* »naduvati se«, a u lit. *su padùrmu* »stürmisch«, *padùrmai* »ungestüm (upor. značenje u Kosmetu)«, stprus. *durai* »scheu« (upor. značenje u Jačkama). Osnova je baltoslavenska i praslavenska. Ie. je korijen **dheu-* koji je i *duša,* ovdje raširen formantom *r.*

Lit.: ARj 2, 785. 894. 896. 8, 695. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 239. *Holub-Kopečný* 111. *Bruckner* 104. *Vasmer* 382. *Mladenov* 154. *Elezović* 1, 161. *WP* 1, 842. Uhlenbeck, *PBB* 30, 276.

durati, *-ām* pored *durati* impf. (16. v.. Vuk) = *durât* (Rab, Božava, ŽK, Mljet, Varoš kod Broda) *(do-, iz-, o-, po-, pre-)* »trajati, trpjeti, izdržati, podnijeti« prema impf, na *-va- izdurávati, -duravam (koga), naduravati se s kime* (Lika). Pridjevi *durašan* (Vuk, Srijem, nejasno *-as-), duretan* (Mljet, nejasno *-et-).* Na *-ača durača* (Vuk, Crna Gora), apozicija uz *rasa,* »što dugo traje«. Poimeničen tal. particip prezenta na *-ante durante* m > *dùrenat,* gen. *-enta* m (Potomje) »modro platno za radničke hlače«, s izmjenom *-ente* za *-ante.* Apstraktum na *-antia: duranca* f (Veli otok) »trajanje«. Od lat. > tal. *durare.* Upor. posuđenice iz istog vrela arb. *durónj, dëronj, nduris* »halte aus, ertrage«, nvnjem. *dauern.* Upor. *davoriti* (v.).

Lit.: ARj 2, ,558. 895. 4, 164. 8, 696. 9, 505. Kušar, *Rad,* 118, 25. *ZbNŽ* 25, 107. Macan, *ZbNŽ 29,* 206. 207. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 2805. *GM* 77. *DEI* 1403. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 239.

durbijati, *-a* impf. (Dalmacija, Podgora/?/, Pavlinović, subjekt *dim)* »sinonim: sukljati«.
Lit.: ARj 2, 895.

durbin, gen. *-ina* m (narodna pjesma, s epitetima *srčali, zlaćen)* »sinonim: dalekozor (neologizam, prévedenica od njem. *Fernrohr)«* ' = *dîrpîn,* gen. *-Ina* pored *düprîn* (Kosmet) »idem«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. imperativna složenica *dur* »daleko« i *bin* »gledaj«) iz oblasti alata: rum. *dulbun,* bug. *durbin,* arb. *dülbt* pored *diirbi.*

*Lit.: ARj2,*895. *Elezović2,* 507. *Tiktin* 583. *GM* 78. Matzenauer, *LP* 7, 167.

Durmitor m (Crna Gora) »ime planine«. Od rum. glagolskog pridjeva *dormitor/dur-, f dormitoare1dur-* od *a dormi/dur-* < lat. *dormire* »spavati« kao oznaka mjesta gdje ovce prespavaju, lat. *dormitorium* > tal. učeno *dormitorio.* Upor. sličan toponim *Počivala, Počitelj* (Hercegovina). Toponomastički ostatak od kretanja srednjovjekovnih Vlaha. Upor. još *Visitor* (v.), *Palator* (v.). Talijanizam je *dormi* (3. 1. prez.) »spava« u rečenici *musti* »mačak« *dormi* (pored *dormi) u pepelu meju glavnjah* (Smokvica, Korčula).

Lit.: ARj 2, 896.

durovétati, *durovētām* impf. (Dubrovnik, 18. v.) »sinonim: tumarati«.

Lit.: ARj 2, 896.

dusa[1] f »1° komad hljeba bez kore, 2° velika guka, veliki grumen zemlje, tijesta, hljeba (pejorativno, Kosmet)«. Odatle *zdusat, -am* pf. »1° napraviti grudu, 2° (metafora) umijesiti kako mu drago«.

Lit.: ARj 2, 896. *Elezović* 1, 162.

dusa[2] f (Lika) »sinonimi: zavist, zloba, mržnja«. Ovamo možda: *nadúsati se, nadūsām* pf. (Vinkovci) »naljutiti se«.

Lit.: ARj 2, 896, 7, 309.

dušek m (Vuk, 17. v., Bosna) »sinonimi: madrac (v.), blazina (v.), vänjkuš (ŽK) pored vanjkuš (v.)«. Odatle: na *-luk dušekluk* m (Vuk) »kovčeg ili ormar za dušeke«. Balkanski turcizam *(döşek* »matelas, lit«) iz oblasti kućnog namještaja: bug. *djušék,* arb. *düshék,* cine. *dulie.*

Lit.: ARj 2, 902. *GM* 78-79. *Pascu 2,* 132, br. 444. Vasmer, *RSl* 3, 266-7.

dušema f = *düšema* (Kosmet) »1° veliki ručnik (peškir, čaršaf) kojim se ljudi umotavaju kad iz kupatila (hamama) izlaze, 2° pokrivač, prostirka«. Balkanski turcizam *(düşeme)* iz oblasti odjeće: rum. *dusumeaļdusamea* f »Fussboden, Diele«, bug. *djušemé* n, arb. *dy'sheme* f »Fussboden«.

Lit.: Elezović 1, 163. 2, 509. *Mladenov* 158. *Tiktin* 590.

dusiti, *duším* impf, *(po-* ŽK, objekt pčele, *za-)* »würgen; sinonim: gušiti (v.), u istočnim krajevima prema *guša«.* Odatle pridjev na *-ljiv : zadušljiv.* U češ. *dusiti* »würgen, sticken, den Atem hemmen«, polj. *dusić* »idem«, odatle polj. postverbal *dus* m »Alp«, *š* mjesto s je prema *zadušljiv* ili je nastao deprefiksacijom od *izdušiti* »izvjetriti« od *duh* (v.) ili kontami-

nacijom s *gušiti (za-).* Glagol je baltoslavenski: lit. *dusti* »gušiti se«. U srodstvu je s *duh* »dihati«.

Lit.: ARj 2, 904-5. *Holub-Kopečný* 111. Bruckner, *KZ 42, 343.* Scheftelowitz, *KZ* 56, 198.

dušmanin m (17. v., Vuk) = *duimănin* (Kosmet) = *dušmanin* (Hvar) = *duşman.,* gen. *-ana* (18. v.) »neprijatelj«; *duşman* (Kosmet), pridjev (uz *čôveK)* »neprijatan, surov, nemilostiv«. Pojačava se slogom *din: dindušmanin* (narodna pjesma), kao turski apsolutni superlativ opetovanjem suglasnika. Taj slog ne treba da bude identičan s imenicom *din* (v.). Odatle: pridjev na *-ski dušmānskī* (18. v.) i apstraktum na *-luk dušmanluk* m (Vuk) »neprijateljstvo«. Nije identično sa starim ličnim imenom *Duşman* (14. v.) koje je obrazovano sa *-man* kao *Rodman* od *Dušan* (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dušmän* od *duš* »zao, rdav« i *mantis')* »misli«, avesta *duš-manah* »kojega je mišljenje rdavo, neprijateljsko« = gr. δυσμενής) iz oblasti rata: rum. *duşman* m prema *duşmancă* f, pridjev *duşmănesc,* bug. *dušmanin, dušmanlak,* arb. *dushmën* »unversöhnlicher Feind«, cine. *duşman.*

Lit.: ARj 2, 404. 905. *Elezović* 1, 164. *Mladenov* 155. *G M 77. Lokotsch* 554. Vasmer, *RSl* 4, 173. Hraste, *BJF* 8, 21. *Miklošič* 53. *SEW 239.*

dûti, *dūjēm* impf. (Vuk, Kosmet, subjekt obično: *vjetar, vihor) (na-, podüt, podujem,* Kosmet, pored *podadüí)* »sinonim: piriti (v.), puhati (v.)«, iterativ na *-vá- dúvati, duvā (iz-, na-},* pf. *dúnuti, dune,* stcslav. *duncti, duno.* Particip *nadùven,* koji je postao i pridjev, poimeničen na *-ьc naduvénac,* gen. *-nca* i na *-ost nadùvenost í; podmień* pored *-en, -êna* (Kosmet) »otečen« upućuje na unakrštavanje s *duti, drnem.* Od osnove *du- s* pomoću sufiksa *-dio* za oruđa: *dùlo* (Mrka Poljana, Srbija) »cijev na mijehu«, *dulo* n (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »rupa odakle izvire vrelo«, također slov. i rus.; odatle deminutiv na *-ьc: dûlac,* gen. *-dulca* (Vuk) »cijev na gadljarskoj mješini«, također bug., slov., polj. *dulec.* Sveslavenski i praslavenski korijen, srodna je s lit. *duja* »prah, kiša, magla, izmago (v.)«, sanskr. *dhūnīti* (3.1.) »trese«, gr. θ-ϋω »bijesnim«, njem. *Dunst; u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* od prijevoja **dhou < *dheu* potvrđenog samo u slavenskim jezicima. Od toga glagola treba etimologijski razlikovati *duti, drnem* »blasen, enfler« koji je danas očuvan u preflksalnim složenicama *naduti, nadmeni (se),* odatle pridjev, upravo part. pas. *nadut,* slov. *nadat,* odatle apstraktum na *-ost nadutost* f i postverbal *nádam,* gen. *nádma* m; *ìzduti, ìzdmem.* Kako je kod ova dva· glagola došlo do unakrštavanja u svim slavenskim jezicima, ide ovamo od prošlog participa aktiva stvoreno *důle* (Dalmacija, Podgora/?/, Pavlinović)« kao nadimak čovjeku navorana vrata«. Od prošlog part, pas. **dut,* koji sam nije nigdje potvrđen, izgleda da su stvoreni impf, *dutlăt, -am* (Kosmet) »šiti loše i nevjesto«, *dutlu, -im* »šiti, krojili nezgrapno i nevjesto« i perfektiv s prefiksom 5 > *z > zdutlăt, -am* »sašiti kako mu drago«, *zdütlit, -im* »udesiti aljinu kako mu drago«. Semantički razvoj ide od »nadimanja« > »nabiranja tkiva kod lošeg šivanja«. Ali *ARj* ima za *dutliti* drugo značenje. Nomen actionis *ámenje* n (17. i 18. v.) danas se ne govori. Arbanasi (Toske) posudiše *sodami, sodami* »vernichte« od južnoslav. u Epiru *sbdtmç* koji nigdje drugdje nije potvrđen. U impf, od tih složenica produljuje se a > *ы > i <* ie. *ü: nadimati (se), izdimati, izdīmām* pored *izdimljem, naždimati (se), nàzdīmãm* (Srbija, Lepenica, Kragujevac, s nejasnim *ž), odadimati, odadīmām* (Lika) prema *odaduti odadmem.* Dalje v. pod *dim.* U **duti, dmem u* je nastao iz *ç.* Stcslav. *dcti* nije potvrđen kao ni *duti, duje,* ali upór. slov. *nadáti se, nadmèm,* češ. *douti, dmu,* polj. *dąć, dmę.* Ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski: lit. *dumiu, dùmti* »piriti, blasen«, sanskr. *dhamati* (3. 1.) »il souffle, bläst«, njem. *Dampf* »para«. Ie. je korijen **dhem-,* u prijevoju **dhom-* istog značenja kao i **dheu-.*

Lit.: ARj 2, 472. 882. 906. 4, 157. 164. 7, 782. 8, 549. *Miklošič* 51. 54. *SEW* 1, 236. 237. 244. 249>. *Holub-Kopečný* 105. *Bruckner* 86. 102. *KZ 42, 342. Trautmann 62-63. Vasmer* 380. 381. 383. *Mladenov* 154. *WP* 1, 836. 852. Jokl, *Zb. Miletic* 138-141. *(IJb* 19, 149). Vaillant, *RES* 21, 168-170. 22, 13. van Wijk, *IF 24,* 35. Meillet, *RES 6,* 171 -172. *MSLP* 20, 135. i sl. *Boisacq** 356-357. *NJ* 1, 107. 109-110. 129-Γ43. Kuzmic, *NVj* 24, 54. *(IJb 6,* 96).

dùvak m (Vuk) = *duvak* (Kosmet) = *duhak (v > h* prema *muva < muha)* »vrlo tanko platno ili koprena od svile, jeftino, bijele, crvene i zelene boje, kojim se pokriva nevjesta«. Epitet *puli* (v.) u Marjanovićevoj narodnoj pjesmi: *tuhnu vitar s visokih planinajpuli duvak podiže divojci.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *duvak* »tul«) iz oblasti tkiva: bug. *dulak* pored *duvak,* arb. *duvak* pored *dúllak* »Brautschleier«.

Lit.: ARj 2, 907. *Elezović* 1, 157. *GM* 78.

düvar m (Vuk, 17. v.) = *duar = duar* (Kosmet) = *duhar (v > h* prema *muha > muva)* »1° zid od nepečené cigle kojemu je u temelju kamen (Kosmet), 2° sinonim: zid«. Odatle deminutivi na *-čac, -čić: duvarčac, duvarčić* (nije potvrđeno u narodnom govoru). Augmentativ na *-ina* (tip *gradina): duarina* f (Kosmet) »stari zid, porušen zid, ruševina«. Oblici *dvor* (Belostenec) i *alvar* (Stulić) nisu također potvrđeni u narodnom govoru. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *divar* > tur. *duvar* pored *divar).*

Lit.: ARj 2, 420. 907. 923. *Elezović* 1, 157.

duž, indeklinabilni pridjev (Banja Luka) »jednostavan (o odijelu bez puno nakita)«. Odatle na *-li duzli,* epitet za *odijelo* (narodna pjesma); *duzen* m »bjelilo i rumenilo, ono što je koketno«; *düzgün,* indeklinabilni pridjev (Kosmet) »ispravan« i složenica *duz-täban* (Banja Luka, Mostar) = *duztabdn,* indeklinabilni pridjevi i m (Kosmet) »kome su ravni tabani, bez izdubljenja, Plattfuss«; *duzen* je balkanski turcizam *(düzen* »ordre, accord, parement, ures« od *düzmek):* arb. *dyzén, karadyzen* »Cithar« cine. *düzene* »accord«, odatle izvedenica *duzin'aren* »d'accord, gracieux«. Druga dva turcizma potvrđena su dosada samo kod nas (tur. *düzgün* »aplani, arrangé« obrazovan istim sufiksom kao *čališkan* /v./, *sürgün* /v./; *düz taban* »idem«).

Lit.: ARj2,907. 908. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 188. *Elezović* 2, 508. 509. *Pascu 2,·* 132., br. 447. *GM* 79. *Deny* § 866.

düžd, gen. *-žda* m prema f *düždica* (14. v., Vuk, danas općenito), pridjevi na *-ev duždev;* poimeničenje na *-ьc > -ac duždevac* »njegov stijeg«, f na *-ica duždevica* »njegova žena«, na *-ič duždević = duž,* gen. *-žda* (dodatak *-d* u gen. analogijom prema deklinaciji *daž,* gen. *dažda* /v./, odatle opet analogijski nominativ *dužd) = duž,* gen. *duža* (13.—18. v.), pridjev na *-ev dužev = dužd* (17. v.) = slov. *dožd* m »mletački vladar«. Od mlet. *doge* (13. v.) = *dogio* (14.—15. v.), posuđeno u tom obliku i u arapskom i turskom, od lat. *'dux, ducis.* Odatle na *-atta* kslat. *dūcātus* »duždevo vladanje, njegov teritorij«, odatle latinizam *dukat* m (14. v.) »1° zlatni ili srebrni novac mletački, 2° prezime«, deminutivi na *-ьc > -ac dukatac,* gen. *-aça,* na dvostruki deminutiv *-čić < -ьc + -ić dukačić,* pridjev određeni na *-ьn dukatni* (Vuk), poimeničen na *-ik dukatnik* »koji plaća dukat«, na *-inka dukatinka* »zaova«. Učen pridjev na lat. *-alis dukala* f (18. v.) »pismena naredba duždа mletačkoga«. Od bizantinskog latinizma δούκας (prema akuzativu od δούξ, δουκός > ar., tur. *duka) duka* m (14. v., *duka drački; Mi gospođin Hrbvoje... slavni duka splìcki,* 1404;), pridjev *dután,* prezimena *Dukić* (Istra), *Ducii* (Hercegovina) prema f na gr. sufiks -issa > tal. *-essa (arči)dukeša.* Odatle i *Dukadin* (od *Ar so je duka* ili od njegova sina nazvan kraj *Dukagin,* u staroj Srbiji, sjev. Arbanija) = *Dukadin,* gen. *-ina* (14. v.), odatle etnik *Dukađinac,* gen. *-inča.*

Lit.: ARj 1, 103. 2, 881. 908. *Pleteršnik* 1, 165. *Mažuranić* 1, 289. *REW*[3] 2810. *GM 76. 77. DEI* 1372. 1399. Matzenauer, *LF* 8, 39.

dvâ, nom. ak. duala m i n , prema nom. ak. duala f, gen. duala *dvaju* m i n prema *dviju f,* dat. i instrum. duala *dvama* m i n pored *dvoma (o* prema seslav, gen. *dbvoju)* prema *dvjema* f, »duo«. Upor. *oba, obje* (v.). Odatle: pridjev kolektivnog značenja *dvoj, dvaja, dvoje* »duplex«. Poimeničenja: *dvofe* n, na *-ica dvojica* (također stcslav., samo za muško jer je izvedeno od *dvoji-), nadvojica* f »ono što je razdijeljeno *na dvoje,* npr. kućna čeljad«, na *-ka dvojka* f »bačva od dva vijedra; sinonim: dvica (v. niže), *dvojke* »sinonim: blizanci; Zwillinge« = *dvojci* (Rukavac, Istra) = *dvojke* (ák. pl., ŽK) = *dvojci,* gen. *dvojaka* (16. v.); na *-čiča dvojčica* f »badem u kome su dvije jezgre«, na *-ina dvojina* f, odatle na *-ьc dvòjinac,* gen. *-nca* m.

Denominal na *-iti: dvojiti se* (od 15. v.), danas običnije bez *se,* tako od 16. do 18. v. (možda prema njem. *zweifeln)* »upravo: dijeliti na dvoje; sinonim: dvoumiti (v. niže)«, odatle apstrakta na *-ba* i *-nja dvojba* f, *dvojnja* f (Belostenec) = *dvojna* (Habdelić); .s prefiksom sг- > *z-: zdvojiti* pf. prema iteratīvu *zdvajati, zdvajam* »désespérer« i pridjev *zdvoj an* »désespéré«, možda germanizam (prevedenica, calque) prema *verzweifeln; iz-: izdvojiti, izdvojim* pf. prema iteratīvu *izdvajati, izdvajam* (Srbija); *od-: odvojiti, odvojim* pf. prema *odvajati, odvajam* »1° odlučivati, 2° rastavljati«; *po-: podvojit se* (Kosmet) »odvojiti se«; *pre-: predvòjiti, predvojīm* (Vuk) = *predvojlt, -djim* (Kosmet); *raž-: razdvojiti, razdvojim* pf. prema impf, *razdvajati, razdvajam,* odatle postverbal *ràzdvoj* m (18. v.), pridjev

na -*ьn razdvajan,* na -*iv rozdvojiv,* apstraktum na -*iça rázdvojica* f, radne imenice na -*telj* i -*ač razdvojitelj* i *razdvajao,* gen. -*ača',* na -*ati: razdvajati* (samo Bella).

Izvedeni pridjevi od *dvoj:* na -*ák dvojak,* odatle denominai na -*iti dvojačiti, dvojačtm;* na -*ьn* (stcslav. *aъ oJъnъ) dvōjan,* prilog *dvojno* (Kosmet) »sinonim: dvostruko (v. niže)«, odatle poimeničenja na -*jak dvonjak,* gen. *dvonjha* m (Vuk) < **dvojnak,* gen. -*jnka.nsi*-nonim: blizne«. Naknadnim unošenjem samoglasa od *dva* stvoren je *dvánjak,* gen. *dvánjka* m prema f *dvãnjkinja* »blizanac, prema blizanica« i *dvanjka* f »dva komada«, *dvănjke f. pL,* gen. *dvanjākā* »(prevedenica, calque) bisage, bisaci (v.)«. Na -*ica dvojnice* f. pl. (Vuk) = *dvojnice* f. pl. (Vodice, Istra) = *dvoenice* (Piva-Drobnjak, od **dvojen)* »sinonim: dvojice; možda prevedenica (calque) od *diple* (v.)«. Na -*ik: odvojnik* m (Kosmet, s prefiksom *od-}* »sinonim: čudak« prema *odvojnica* f i *odvôj-niče,* gen. -*eta,* upravo radna imenica od *odvojiti se.*

Pridjev **aъ ъ + j* > **dvij* potvrđen je samo u poimeničenju *dvlca* f (Dalmacija) »sinonim: dvojka«, ali se ta izvedenica može tumačiti po analogiji od *trica.* Upor. niže *dvič i dviš, dvimjed.* Lik *dvi*- proširen sa -*z* pojavljuje se u pridjevu *dviz* (16. v.) »dvogodišnji«; danas samo u pastirskoj terminologiji i to u poimeničenjima na -*ьc, -ak -ica, -ka, -e* (gen. -*età), -če* (gen. -*četa): dvizac,* gen. *dvisca* = *dvizak* m »dvogodišnji ovan« prema f *dvizica* = *dvis-ka* »dvogodišnja ovca ili koza« = *dzvïska* (Kosmet) »junica«, *dvîze* n »dvogodišnja ovca« = *dvîze* (Kosmet) »jagnje ili jare od jedne godine koje nije postalo ovan ili ovca ni jare«, *dvišče* n, kol. na -*ad* f: *dvlzād — dviščad.* U poljičkom statutu *dviz* je pridjev uz *brav: dvizi bravi* »dvogodišnji bravi«. Odatle još sa složenim prefiksom -*arka, -orka dvizarka* f (1777, Kosmet) »žensko dvize« = *dvizorka.*

Oblik *dvoj* je rijedak u složenim pridjevima nastalim od sintagmi: *dvojèglav, dvojèstruk, dvojerog, dvojerogljast.* Najobičniji je prvi dio *dvo-: dvogodišnji, dvogrla* f (poimeničenje) »dvocijevka«, *dvògub, dvoličan* (18. v.), od **dvolik* je *dvoličiti* (Vuk), *dvòkrilan* (Stulić), *dvònog,* odatle poimeničenje *dvonožac,* gen. -*sca* (Vuk) i prilog *dvonoškē* (Dalmacija, Podgora / ?/, Pavlinović), *dvòrog,* odatle pridjevi *dvorožan, dvòrogast, dvostruk* »duplex«, odatle *podvostručitiļudvo*- prema *dvostruk* (17. v., Baraković) »od dva struka«, *dvòuman* (17. v.), odatle *dvòumica* (Srbija) i impf, *dvoumiti* (Vuk), *dvožun* (glede -*žun* v. *žumance); dvožut* nije potvrđeno, odatle na -*če dvožuče* n »jaje sa dva žumanca«. Isto tako i u izvedenim imenicama za koje nije potvrđen pridjev: *dvògodac,* gen. *dvogoca* m, odatle na -*e dvògoce; dvò-grošac,* gen. -*sca* (Vuk), *dvokolica* (Vuk), *dvokoska* (Vuk, Crna Gora) »koza koja se kozi drugi put«, *dvopek* (Stulić) »(prevedenica, calque) Zwieback = fr. biscuit; piškóta (Hrvatska Krajina)«. Jednom samo *dvi-: dvimjed* »novac, dva mjedena novca«. Dual *dva* nalazi se u stcslav. prilogu *dtvašbdi* ili stcslav. *dvua-šbdy* (ako se poimeničeni part. pf. u **šbdt* »grčko όδοζ = put« deklinirao po deklinaciji *5ynъ,* upór. bug., ukr., rus. *dvaždy)* »dva hoda; danas: dva put(a)« mjesto **dva šbda,* po analogiji od *tri, četiri šbdi* (v.), očuvano najbolje u *dvažde* (Crna Gora, gdje je -*i* zamijenjeno sa *e* po analogiji priloga na -*e* ili prema *de* u *nude, jelde;* da je -*de* shvaćeno kao deiksa, vidi se iz *dvaška,* 16. v., Dubrovčani); -*i* je još očuvan u *dvašti* = *dvěčti* (1403, Ostrožac, *Šurmin* 106), gdje je opet *d* > *t* prema *dvaštb* (14. v., *Mon. şerb.* 217, prema *jednušti* = *jednoć),* a tu je *i* ispušteno jer se smatralo deiksom. I -í se ispušta u *dvaš* (Crna Gora). Dočetno *š* mijenja se u *č: dvač* kod pisaca, prema *drugoč, drugač* ili je možda stegnuto od *dvojac,* upor. polj. *dviaki.* Pojavljuje se jedanput *dviš* (16. v., Budinić) = *dvič* (17. v., jedanput) prema *triš.* U *dvaput, dvored, dvakrát* mjesto sintagmi *dva puta, dva reda, dva krata* ispušta se -*a.*

Dual *dva* dolazi u složenim brojevima : stcslav. sintagma *dīva na desete: dvanaest(e)* = *dvã-nãjes* (Kosmet) = *dvanâjst* (ŽK), *dvătrinajes* pored *dvatrinajes* (Kosmet); odatle na -*bk dva-naéstak* = *dvanajestak* (Kosmet), aproksimativni brojnik; Određeni pridjev *dvanaesti* = *dvãnâjesti* ı(Kosmet) = *dvanajsti* (ŽK); praslav. dual **dvoa deseti: dvadeset* = *dvadeset* (Kosmet, ŽK) > *dvăjes* = *dvăjset* (ŽK), aproksimativni *dvadesetak* = *dvajsetak, dva-desetakinja* f; pridjev *dvadeseti — dvăjes ti* (Kosmet), multiplikativni prilog na -*iš* (v. gore) *dvadesetiš;* pridjev: *d'vádeseter, -or,* poimeničen na -*ica dvasetoricaj-terica.* Odatle *dvajespedramče,* gen. -*eta* (Kosmet) »mjera od 25 drama«. Lik *dvjesta* prema *trista* danas je obično mjesto stcslav. nom. i ák. duala *dvê-sbte, dvi ste* (14; v.), *dvijesti, dvisti* (Dubrovnik, Boka, Crna Gora), upor. rus. *dvėsti,* bug. *dveste, dvïsto* (ŽK, prema singularu); odatle određeni pridjev *dvjestoti.*

Brojnik *dva* može se vezati s *oba: obadva* pored *obidva* (ŽK), upor. tal. *ambedue, ambedue* < lat. *ambo et duo; dvoj* zamjenjuje

posudenica *păr* m, odatle *nepar,* pridjev na -*ьn paran, neparan,* denominai *pariti (se) (s-};* *dupli, -a, -o* < lat. *đuplus,* prilog *duplju* (ŽK) < njem. *doppelt; dusina f* (Dalmacija) = *tucet* m (ŽK) < njem. *Duzend* zamjenjuju *dvanaes-tak.*

Brojnik *dva,* stcslav. *diva, dzve* je ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski. Slaže se posvema s lit. *dû (<*dvuō"), dvi,* lot. *divi* m < **duvi* m, stprus. *dtoai,* sanskr. *duvãu, duvã, dvãú, dva, düve, dve,* avesta *dva* m, *duye* f, n, gr. δύω, δύο, lat. *duo, duae,* ir. *dau, dă, di* f, got. *twoi, twos, twa,* arb. *dy.* I pridjev *dvoji,* stcslav. *dvoojb* je isto tako ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski: lit. u prijevoju *ei* za *oi* u slav.: *dveji* f, *dvejos,* lot. *divai, divaju* »dva para«, sanskr. *dvayas* »dvostruk«, gr. δοιός. Za samoglas *i* i za -r u pridjevu *dviz* nalazi se potpuna paralela u lit. *dveigys* »dvogodišnji«; *z* je prema tome ie. formant *gh* > *z* po trećoj palatalizaciji. U stvnjem. *Zīoig,* danas *Zweig* i arb. *degë* poimeničen je ie. pridjev *dųeígho*-. Složenica *dvogub* u Üt. *dvigubas, dvojak* = lit. *dvejókas.* Za *dvojiti se* potpuna je paralela u rum. *a se îndoi,* odatle rum. apstraktum *îndoi(e)ală.* Ta paralela kaže da je *dvojiti se* upravo »razdijeliti sebe na dvije partije, jedna za *za* i druga za *protiv«* u dvoumičnom raspoloženju. Upor. i lat. *dubium* koje je također složenica sa *duo.* Refleksiv *se* prenosi se analogickí na *vjerovati* u izreci: *ako mi se neš verovati* (ŽK) prema *ako se dvojiš* koje se ne govori u ŽK. Za *šbdy* ili *šbdi* = *put* u *dvaš* i *dvaput* paralela je u švedskom *gang* i u tal. *via, vieppiù.* Riječ *dvojnice,* od **dvojna,* nalazi se možda kao posuđenica u rum. *doină* »rumunjski muzički narodni instrumenat i melankolička pjesma«, madž. *dana.* Stcslav. sintagma *dtva na desete* prevedena je u drum. *doi spre zece* = cine. *doisprădzatse* < lat. *duo super decern* mjesto *duodecim* u svim ostalim romanskim jezicima; isto tako arb. *dymbëdhjétë.* Sintagma *aъ a deseti* prevedena je u drum. *douăzeci* za *vigíntí* u ostalim romanskim jezicima i u cine. *yinghiţ* (Capidan,. *Aromânii* 403). Značajna je paralela u ovom posljednjem slučaju s cincarskim i sa arbanaskim: *njizet* ne prevodi slavensku sintagmu nego se drže vigesimalnog sistema, Arbanasi »jedna dvadesetica«, a Cincari zadržavaju latinski brojnik.

Lit.: ARj 2, 913. 918. 922. 923. 924. 925. 933. 934. 935. 937. 951. 954. 4, 165. 7, 315. *BI* 1, 872. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 247. *Holub-Kopečny* 111. *Bruckner* 106. *Vasmer* 329-330. 331. *Trautmann* 64. *WP* 1, 818. *Mladenov* 121. Ribarić, *SDZb 9,* 145. Vuković, *SDZb* 10 383. *Ekzovic* 1, 124. 2, 17. 123. Vaillant, *RES 9, 6.* Bělic, *JF 3,* 79. *NJ* 3, 30. Jagić, *ASPh* 31, 549. *Boisacq*[3] 193-194. 205-6. Endzelin, *PBB* 16, 24 *(IJb 22,* 296).

dvgka f (Vuk, 17. v., Hrvatska, čakavci) »od brezove lile kao gust katran čim se kola mažu«. Odatle pridjev na -*av : dvêkav* (~ *kruh,* Hrvatska Krajina) »sinonimi: gnjecav, gnjecovan, mecav«; na -*ovnica* (upor. *kukuruzov-nica) : dvekovnica* f ^(Hrvatska Krajina) »dvekav kruh«, *dekóvnica* (Lika) »nekakav krah« pored *dêkav, zdêkan kruh* (Kosi kod Perušića) »gnjecav«. Denominal na -*iti: dvečiti* (Hum) = *dv'ečiti* (Golać, Istra) »1° razmekšati hranu djetetu u svojim ustima, 2° žvakati«. Slov. *dvekati* »žvakati«, *prdvêkati* (Brkini) »preživati (o stoci)«; *žvečit* (Liburnija, sa *ž* mjesto *d* prema *žvakati,* v.). Prema polj. *dżwięga, dźiękwa, dźwiągać* »žvakati«, *e* je nastalo od *į.* U bug. *dăvka* »mastix« pored *dveka* i *davča* »žvakam«. Upor. vlat. *manduco, -are* > fr. *manger,* rum. *mânca.*

Lit.: ARj 2, 333. 923. *Mladenov* 155. Ribarić, *SDZb 9,* 145. *Miklošič* 53. *SEW* 1_3 240. *Bruckner* 1, 112. *KZ* 45, 44. Lidén, *AASF* 27, 115-120.

dvor, gen. *dvóra* m = gen. *dvora* (Kosmet) »1° sinonim: palača, odličnija kuća na selu (upor. toponim u pl. *Novi Dvori,* Zagorje), 2° vlastelinova kuća, Gutshof (upor. toponim *Dvor* u Lici, *Stari Dvor,* danas groblje, nekada stan plemenite porodice *Delišimunović* kod Kostanjevca, ŽK), 3° (u književnom jeziku) vladarev nastań, prevedenica njem. *Hof* = fr. *cour, 4°* najveća državna ustanova: *(računar-ski) dvor,* upor. njem. *Rechnungshof, 5°* sud, prevedenica tal. *corte,* samo u Krčkom statutu: *da mu ima dvor reći do tri dni kazan (Arkiv* 2, 292), 6° dvorište, avlija (Kosmet), 7° staja za goveda i ovce, mazge i konje; sinonim: štala (Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje)«. Nijedno od tih današnjih značenja nije prvobitno, koje se još vidi u prilozima s prijedlozima: *ná dvor* (Poljica, Vareš) = *na dvor* pored *ná dvor* (Kosmet) »van«, *na dvoru* »vani«, upor. polj. *na dworze,* = *na dvor* (Lumbarda) *»vénkai·* = *nadvo (južni* krajevi, bez *r* po analogiji od *ozgo, juče)* = *nadvô* (Kosmet) = *iz dvora, zdvora* »protivno unutra; sinonim: s polja«; sa deiksom *a nadvora;* odatle pridjev *izdvoran* = *izdvōrnjī, nadvor-nji* »sinonim: vanjski« i *nădvorica f* (Kosmet) »proliv, dječija bolest«, od sintagme *ide na*

dvor. Prema ovom prilogu *dvor* je značilo »ono što je pred kućom, pred vratima, vani«. Upor. *forestis* > fr. *forêt* »šuma«, tal. *forestiere* »stranac« od lat. *forum,* koje je u srodstvu sa *dvor.* U izvedenici na *-ište: dvorište* n »mjesto pred vratima, basse cour; sinonim: avlija f (v.) < gr. αυλή > tur. *avli«* to je značenje još vidljivije. Kako su i staje u dvorištu, *dvor* dobiva značenje »staja« po zakonu sinegdohe. U Vodicama *dvori* pl. je »kuća i dvorište«. S prefiksom *pod* govori se na Mljetu *podvor* »značajna terasasta kultura nastala iz krčenja šume (Gušić)«.

U vezi je sa historijskim značenjem *dvor* »stan vlastelinove radna imenica na *-nik dvornik* m (također prezime) »upravitelj vlastelinova imanja; sinonim: majurdžija (v.), zapostat (v.)«. Upor. polj. *d'wórznik* »Meier, pored Hofmeister, Vogt«, stprus. *dwarniken.* Ta je imenica, kad je *dvor* proširio značenje na »stan zemaljskog poglavara, koňak (v.)«, postala naziv dvorske časti. U tom značenju posudiše je. Rumunji: *dvornic, zvornik, vornic,* premda su očuvali lat. riječ *curtea < cohors, -te* za *dvor.* Madžari, naprotiv, posudiše i feudalni *dvor > udvar* i izvedenicu odatle *udvarnak.* Riječ *dvorac* je za današnju našu jezičnu svijest doduše deminutiv na *-ьc* od *dvor* ali nije potvrđen u vrelima za »vlastelinov stan«. To je posudenica iz rus. *dvorec* »palača« i ne stoji u vezi s našom feudalnom riječi.

Denominál na *-iti dvoriti -lm (iz- do-se, po-, u-, u- sé)* »servire, moliti«, *udvarét, -îm* (Kosmet) »gestiti« prema *dodvárati (se)* u najužoj je vezi s feudalizmom, tako je i u drugim slavinama. Semantički je značajna u ovom pravcu i prefiksalna složenica pf. *razdvoriti* »izdijeliti od kuće«. To se vidi i po rum. posudenici *a dvori* i apstraktumu *dvorbă f < dvòrba* (16. v.) = *vorba* »riječ«, s kojom se unakrstila rum. *vorbă* < lat. *verbum.* Tako se najlakše objašnjava *o* mjesto *e.*

Riječ *dvor* u našem feudalnom srednjem vijeku dodirivala se i djelomice poklapala sa lat. *villa = Hof,* na zapadu. U tom značenju postala je i toponomastikum kod nas kao i na Zapadu: upor. *Dieden hofen* = fr. *Thionville.* U daljem semantičkom razvitku stoji pod uplivom od tal. *corte,* fr. *cour,* pridjeva *courtois,* glagola *courtiser.* Pridjev na *-ьn dvoran* (IS-IS, v) znaci isto što i tal *cortese,* upor. g. 1422. *mnogo nedvornehb* i *nepočteného zlehb reci (Sporn, srp.* 167), *dvorno primiti* (Marulić). Staro je značenje ostalo u poimeničenju *dvornica* f »sinonim: sala« koja je riječ sveslavenska, upor. *dvjornica* »Stube« kod Kašubą i polj. *dworznica* »Acker am Gehöft«. Posljednje značenje dobilo je kod nas još prefiks *pod: pòdvornica* (Dalmacija) »njiva oko kuće«. Najdalje su došle u pravcu semantičkog približavanja romanskim riječima prevedenice impf. *udvarali* (Zagreb) = *udvoravati* (Pavičić) za tal. *corteggiare,* fr. *courtiser,* njem. *hofieren* (koji je također preuzet: *hofirati* ili *praviti hof nekoj darni)* i pridjev *udvoran* »höflich«.

Od *dvor* »nastań vladarev« izvedenica je na *-janin dvoranin* m (Vuk, i u drugim slavinama npr. rus.) pored *dvòraník* (18. v.), pridjev na *-ski dvoranski* za razliku od *dvorski* (Vuk, tako i u drugim slavinama). Od radnih imenica ima još i na *-aja* (v. *tepčija): dvorčija* m (Belostenec, Habdelić), na *-telj dvòritelj* m prema *-Unja dvorkinja* f (Vuk, 16. v.), apstraktum na *-ba dvòrba,* augmentativ na *-ina dvòrina* f. Složenica je današnji neologizam *dvorana* od *dvor* i perz. *hane* mjesto *dvornica,* i prevedenica *kolodvor* < njem. *Bahnhof* »željeznička stanica«. Od prefiksalnih složenica nastalih od sintagmi, osim *podvornica* od *(njiva) pod dvorom,* treba spomenuti još rum. *pridvóru* »galerie, Vorhalle (Muntenija), veranda«, stcslav. *pritvon* < προθύρον, *pridvorija,* slov., češ. *pridvor.* Kod nas nije potvrđeno.

Riječ *dvor* je prijevojni štěpen na *o* prema ništičnom na ь: stcslav. dual *a ьгi* »vrata«. Prvobitno u ie. periodu i u baltoslavenskom, oba su prijevoja značila isto: »dvokrilna vrata, forēs«. Ništični se štěpen upotrebljavao u slabim padežima pred suglasničkim nastavcima, npr. u lök. pl. **dvbréh* a *dvorb* u jakim samoglasnim nastavcima *dvora* (upor. ruš. gen. *dvora), dvoru, a огъ.* Upor. za razlikovanje padeža prijevojima *drevo* sing. prema *агъ a* pl. Analogija je ipak izbrisala ovakva razlikovanja padeža, stvorivši osnovicu za semantičko razlikovanje generaliziranjem obaju prijevoja: *dvbri* »dvokrilna vrata odličnijih kuća«, a *dvor* »Г kuća s takvim vratima, 2° mjesto pred takvim vratima«; *dvbri* je ušlo i u crkveni jezik: *dveri* (13. v., Kosmet) su kod pravoslavaca »vrata na ikonostasu«, odatle rum. *dveară* f; *dvori* f pl. = *dvora* n duala (prema *vrata)* »sinonim: vrata« govorilo se do 16. i 17. v. ι danas još na Krku; *dveri* i deminutiv *dvercâ* (dual), kao toponim *Dverce* (dual) u ^Zagrebu »stara gradska vrata, danas prolaz iz Štrosmajerova šetališta u Gornji grad«. Postoji još toponim *Dvernica* u Hercegovini, ali *e* mjesto *a* ne ulijeva povjerenje u ispravnost tumačenja prema *Zadvarje* n i *Dvare,* pisano prema tal. izgovoru *Doare* »selo u Dalmaciji blizu Splita,

upravo: vrata za Split«. Deminutiv *dverce* posudiše Madžari *veröcze* »ostiolum, kleine Gittertür«. Ovako zovu oni i grad *Viroviticu.* Upor. u našem narodnom govoru *Virovi* (pl.) za *Virje. Virovitica* je možda poimeničen pridjev *virovit.* Kako je došlo do toga da su Madžari nazvali to mjesto *Veröcze,* ima se ispitati. Oba su oblika *dvari* i *dvor* ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska; *dvari* ima paralelu u lit. *durys,* lot. *duris,* got. *daúr,* njem. *Tür,* gr. δύρα, lat. *forts,* arm. *z-durs* »van«, ie, **dhvᵉrlos', dvoru* odgovora lit. *dvaras* »imanje«, lot. *dvars,* sanškr. *dvaram* »vrata« prema ak. *duras,* stperz. *duvarayã-maiy* »na mojim vratima«, ie. **dhuoros.*

Lit.: ARj 2, 923. 924. 937. 941. 942. 7, 315. 316. *ASPh* 11, 126. *Miklošič* 53. *SEW* l, 241. *HoЪЪ-Kopečný* 111. 112. *Bruckner* 101. 105. *Vasmer* 330. 331. 332. *Trautmann* 63. *WP* l, 871. Endzelin, *FBR* 11 *(Slávia* l, 211). Hirt, *IF* 32, 242. Pedersen, *LP 2,* 1-3. Románsky, *JberRI* 13, 106-108. lvic *JF* 18, 334. *Boisacq*[3] 358-359. *GM* 63. *Tiktin* 1251. *Mladenov* 121. Ungebaun, *RES* 12, 21. 28. Bezzenberger, *Festsch. Kühn* 258. i sl. *(IJb* 5, 281). Jokl, *Unt.* 248. Kušar, *NVj* 3, 338. Maretić, *Savj.* 21. *Elezović* l, 124. 142.

dzêkar pored *dzêkr* m (Kosmet, primjer: *ufati gi dzêkr,* kaže se za stoku kad se razobada) »obad, štrk (ŽK)«. Zacijelo posudenica iz arb. *zekth* »Stechfliege« (sa zamjenom arb. deminutivnog sufiksa *ih,* tip *zoth* »ptičica«, koji se izgovara interdentalno sa *r)* < tal. *zecca* »ixodes ricinus«, langob. *zekka,* nvnjem. *Zecke.*

Lit.: Elezović l, 215. *REW*[3] 8730. *Prati* 1061. *GM* 482.

Dž

azaba, prilog (Vuk, narodna pjesma, Bosna općenito, Kosmet) = *džabe* (Srbija, *-e* mjesto *a* može biti po analogiji hrv.-srp. priloga) »sinonim: mukte (v.), badava (v.), zastunj (ŽK), bez para«, s prijedlogom *nadžaba* (Lika), *za diobe* (Kosmet). Odatle denominál na *-isati* pf. *džabaisati, -Sem* (Vuk) »pokloniti«, na *-laisati d&abalaìsati, -tšēm* (Kosmet) »idem«, od tur. *çabalamak* »ne tražiti naknade«. Balkanski turcizam *(caba = cabe* »bez plijena«) iz oblasti priloga: bug. *džába,* arb. *xhabá,* ngr. τζάμπα.

Lit.: ARj 3, 528. 7, 350. *Elezović* 2, 459. *Mladenov 125. GM 79. Pascu 2,* 136., br. 518.

džáda f (Bosna, narodna pjesma) = *džôda,* gen. *dzãdê* (Kosmet) = *dada* (Konavli, Vodopić) »sinonim: drum (v.), cesta (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(ğadde)* iz oblasti saobraćaja: arb. *xhadé,* bug. *diade,* cine, *giadee* f »grande route«.

Lit.: ARj 3, 528. *Elezović 2,* 460. Vodopić, *Marija Konavoka* 153. *Mladenov* 129. *GM* 79. *Pascu 2,* 136., br. 520. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

džägara f (Vuk) »manastirska škola«, nazvana ovako prema *džagor* m »sinonimi: buka (v.), treska (v.)«. Od tur. onomatopeje *cagir = cugur. S* ovom onomatopejom unakrstila se naša *žagor,* gén. *zagara* m (Lika, Kosmet) »graja, razgovor«, odatle denominal na *-iti dêãgoriti — zâgoriti* (Lika) = · *zãgôrit* (Kosmet) »razgovarati, larmati«. Mjesto *g* stoji na zapadu *m: žamor* m i *zamoriti.* Postoji i bez sloga *or: džagati* i s *k* mjesto g impf, *dzâkaïi, -am* (Vuk) »bučiti, vikati« i odatle denominal *džaka f* (Srbija) »sinonim: buka«.

Lit.: ARj 3, 528. *BI 2,* 860. *Elzeović* 1, 178.

džaiz, prilog (narodna pjesma) = *dzãiz* pored *džaiz* (Kosmet) = *idžaz* (Klinavac u Kosmetu, metateza samoglasa *i* da se ukloni dvogląs *ai* s naglasom na *f)* »dopušteno«. Upotrebljava se sa *nije* i *jeste.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğaiz* > tur. *caiz)* iz oblasti turske uprave: čine. *giaize* »permis, autorisé«.

Lit.: ARj 2, 528. *Elezović* 1, 245. 2, 400. *Pascu 2,* 136., br, 521.

džãjilj m i pridjev »neznalica, neprosviječen«. Odatle *džajko* m »pop« u šatrovačkom govoru u Bracigovu (Rodope). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵahiī).*

Lit.: Elezović 2, 460. Jireček, *ASPh* 8, 101.

ilžäm m (Vuk, narodna pjesma, Bosna; u Kosmetu pored *džam,* pl. *džamovt)* »sinonimi: staklo (v.), okno«. Odatle: radna imenica na *-džija džamdžija = džandžija* (Kosmet) »sinonim: staklar«; pridjev indeclinabile u narodnoj pjesmi na *-li dzamli* »staklen, epitet uz *pendžer«, d&ãmlíja* pored *dzamlîja* (Kosmet) u *soba* i bez toga dodatka »soba sa staklenim prozorima za razliku onih u kojima su prozori izlijepljeni pendžerijom (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *cam* »čaša«) iz oblasti gradnje kuća: rum. *geam,* bug., arb. *xham,* cine, *giam,* odatle *giamgi* »verrier«, *giamliche* f »vitrage« = bug. *džamlak,* ngr. τζάμι i τζαμ(ι)λίκι, cine, *giamgiliche* f »profession de verrier«.

Lit.: ARj 3, 529. *Elezović* 3, 460-1. *Mladenov* 126. *GM* 80. *Lokotsch* 650. *Pascu 2,* 136., br. 522. *SEW* 1, 242.

dzàmbãs, gen. *-asa* m (Vuk, 17. v.) = *džambaz,* pored *-âz,* gen. *-äza* (Kosmet) »1° čovjek koji igra na užetu, pehlivan, 2° čovjek vješt konjima, preprodavač konja«. Prezime. Odatle: na *-luk džambãzlbk* m(Kosmet) »cjenkanje« i denominal na *-iti džambazít se, -azim* (Kosmet) »cjenkati se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *can* »duša« /v./ i imperativ *baz* od *baxtätt*

»igrati se«, upravo »koji sa dušama igra«) iz oblasti trgovine i igara: rum. *geambaș* »1° intrigant, 2° Vieh-, Pferdehändler«, odatle *geambaįKc* »trgovina stokom i konjima«, bug. *džambazin* »Seiltänzer«, arb. *xhambás* = *xhamás* (Skadar) »Aufschneider«, cine, *giambaz* »1° acrobate, 2° marchnad de chevaux, 3° maquignon«, odatle *giambazüche* f »maquillonnage«, ngr. τζαμπάσις »Seiltänzer«. V. *džan.*

Lit.: ARj 3, 529. *Elezović 2,* 460. *Mladenov* 125. *GM* 80. *Tiktin* 668. *Pascu* 2, 136., br. 528. *LokotscH* 660.

džamija f (Vuk, 18. v.) = *džamija* (Kosmet) = slov. *čamija* »muslimanska zgrada za bogosluženje«. Odatle pridjev na -ski *džamijskī* = *džaminskī.* Toponim *Kadi-džāmija* (Kosmet) »kadijina džamija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gami',* perf. praesens act. od glagola *gama<a* »udruženje«, denominacija kao *sinagoga* i εκκλησία > lat. *ecclesia)* iz oblasti islama: bug. *džamija,* arb. *xhamí,* cine. *gimie ĭ,* ngr. τζαμί.

Lit,: ARj 3, 529. *Elezović 2,* 461. *Lokotsch* 655. *Mladenov* 461. *Pascu 2,* 137., br. 534. *GM* 80. Korsch, *ASPh 9,* 499.

džamutra m »sinonim: mladoženja« (Dibri, Tetovo). Prema Budmaniju valjda ciganska riječ.

Lit.: ARj 3, 529.

džän m (Vuk, Bosna) = *džän* (Kosmet) »duša«. U Kosmetu u izreci *ăjt, e džan* »alal ti vera«. Odatle s tur. posvojnom postpozicijom *džanum* (Vuk, Mostar) = *džanom* (Kosmet) = *džano* (narodna pjesma, kao vokativ prema *ženo)* »čovječe«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ğan,* tur. *canum* »moja duša«) iz oblasti učitivosti: bug. *džan* i *džanam,* arb. *xhan.* Glede zamjene turskog poluglasa *ı > u* upor. *balik > baluk, çapkın > čapkun, hanım > -hanuma.* Usp. i *džambās.*

Lit. : ARj 3, 529. *Mladenov* 126. *Elezović* 2, 461. *GM* 80.

džänarika f (Vuk, Bosna, Kosmet) = *dženarika* »obla šljiva, drobnica (ŽK)«. Dočetak *-ika* je naš sufiks za biljke. U. bugarskom postoji mnogo varijanata u osnovnom samoglasu *a-e-i.* U svim se ispušta slog *-ar-: džanki* pl. = *dženki — džinka* f »vrst šljiva«. U Kosmetu su zastupljene bugarske varijante sa *i: džínkan* 1° vrlo sitna kokoš, 2° sasvim sitna paprika šiljasta ili okrugla«. Odatle deminutiv na *-če,* pl. *-cici: džmčići.* Balkanski turcizam (složenica od *can* »duša /v./ i *erik* »šljiva«). Elezović tumači varijantu *dzînka* u Kosmetu kao izvedenicu od ar. *gin* »dobri duhovi«, što se ne čini uvjerljivo.

Lit.: ARj 3, 529. *Elezović 2,* 461. 467. *Mladenov* 126.

džandoč m (Dubrovnik) »mala lokva ukraj mora između hridi«. Sufiks je deminutivni *-ot < -uceus* (upor. *saloca)* iz dalmatoromanskoga.

Lit.: Zore, *Tud.* 25.

džanfez *l -es m* = *dànfez* (Banja Luka) = *džanfez* (Mostar) »tanka svilena tkanina koja se prelijeva u dvije boje«. Balkanski turcizam neodređenog podrijetla, prema Elezoviću perzijskog (od perz. imperativne složenice *can* »duša« (v.) i imperativa *feza* od *fezadan* »koji cvjeta, uzdiše«), prema Skoku talijanskoga (< *genovese,* podrazumi *seta* »svila«) iz oblasti tkiva i trgovine : rum. *geanfes* »Art orientalischer Seidenstoff«, bug. *džanfez,* cine, *giamfese î* »taffetas«, ngr. τζαμφέσι η.

Lit.: Elezović 2, 462. *Tiktin* 669. *Zenker* 346. *Redhouse* 639 a. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 189. *Pascu 2,* 136., br. 526.

džanovica f (Dubrovnik) = *džonovica* (Konavli, Vodopić) »vrst smokve« = *d&enòvica* f = *dženovača* (Prčanj ?) »Art Feige mit dicker Schale«. Bit će zacijelo od *Genova.*

Lit.: ARj 3, 530. 539. Rešetar, *Stok.* 237.

džära f (Vuk, Gornje primorje, Boka, Tivat, Dubrovnik, Cavtat) = *žara* (Perast, Lepetane, Korčula, Smokvica, Istra, Lastva, Rab, Božava) = slov. *žara* »velika zemljana posuda, ćup širokog grla za razliku od arkula koji ima usko«. Deminutiv na *-ica džarica* (Dubrovnik). Pridjev slov. *zárást.* Od tal. *giar(f)a,* istrom. (Rovinj) *éara,* furl, *zare* < ar. *garra* »posuda za vodu«.

Lit.: ARj 3, 530. *Pleteršnik 2,* 954. Sturm, *ČSJK 6,* 68. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6. REWS* 3944. *DEI* 1804. *Ive* 70. Štrekelj, *ASPh 12,473. Lokotsch* 688. Matzenauei, *LF 7,* 171.

džeba f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: oklop (v.)« = *džebe,* gen. *-eta* n (Vuk, Cetina) »ploče na ječermi koje stoje iznad ilika (v.) pod grlom«. Odatle: na *-lija* (v.) *džebelija* m »sinonim: zatočnik«. Od perz. *ǵephe* > tur. *cebe, cebeli* »u oklopu«. Glede *-e > -a* upor. *kesa* i *ćebe* (v.). Ista riječ dolazi u složenici sa

perz. *hane > -äna* (v.): *džebana* f (Vuk, narodna pjesma, 18. v., Kačić) = *džebahana* (Vuk, Crna Gora) = *džebehana* (Vuk) = *džefana* (18. v.) = *džephana* (17. v.) = *džepăna* (Kosmet) »municija, prah, olovo, laneta itd. i hrana za boj«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (složenica od perz. *ǵephe* > tur. *ceb(è)* i *hane > han)* iz oblasti vojništva: rum., bug. *džepané,* arb. *xhephané — xhepan* m »Pulvermagazin«, cine. *giuphane* »arsenal«.

Lit.: ARj 3, 531. *Elezović 2,* 465. *GM* 81. *Pascu 2,* 137., br. 545.

džebrāk m (Vuk, Vojvodina) »sinonim: prosjak«. Odatle: pridjev na *-ski džebrāčkī;* denominal na *-iti* impf, *džebračiti, džebrāčīm* (Vuk, 18. v.), pored na *-ati džebrati, -ãm* »prositi«, koje se slaže s češ. i slov. *žebrati,* slvč. *žobrat',* polj. *żebrać.* Od češ. (ili slovačkog ?) *žebrák,* odakle je i madž. *zsobrák, a* ovo od stvnjem. *sefer* »skitnica«. Značajno je turciziranje početnog suglasnika *ž > dž.* Upor. *džigerica* (v.) pored *žigerica.*

Lit.: ARj 3, 531. *Miklošič* 406. *Bruckner* 1, 663. *Holub-Kopečný* 443.

džeferdār, gen. *-ara* m (Vuk, 18. v.) = *džefenđar* (disimilacija *r-r > n-r) — džeferdān* (18. v., narodna pjesma, također biljka) = *džeferđao,* gen. *-ala* (Dubrovnik, disimilacija *r-r > Γ-Γ) = dževerdan = čeverdan* »puška sa cijevi od šarena nada, dimišćija (v.)«. Odatle: hipokoristici *dževeruša* f (Vuk, Risan) i *džeko* m (Vuk, Crna Gora). Prema Miklošiču ide ovamo i fonetski nerazumljiv *kovrdin* (narodna pjesma), epitet za *mač.* Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gauherdār* > tur. *cevherdar,* drugi dio *dar* (v.), a prvi ar. sing, *gauhar* > tur. *cevher,* pl. *gawahir* > tur. *cevahir,* od perz. *gohăr* »dragi kamen, dragulj«). Od tur. *cevher* je *džever* m (Vuk) »šareno damaštansko nado«, u izričaju *pokazati džever* »pokazati da je neko šaren«. Toponim *Džever* (mjesto U Srbiji). Odatle *dževerlija* (Vuk) i denominal na *-leisati dževrleisati, -šēm* (18. v.). Arapski plural nalazi se u *dževáhir* / *-ájir* m (Crna Gora, narodna pjesma, *vlaški dževahin)* i u epitetu *dževajir kamenje* = *dževair* (Kosmet), odatle radna imenica na *-džija dževairdžija* »juvelir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla: rum. *giuvaer,* odatle *giuvaergiu* m prema f *giuvaerica* »draguljar, -ica«, bug. *dževair,* odade *dževairdžija,* arb. *xhevahir,* cine. *giuvaire* f »bijou«, ngr. τζοβαΐρι = τζεβαέρι, cine. *giuvarico* < ngr. τζοβαϊρικον »bijouterie«. Odatle je i gradska riječ *juvelir,* gen. *-ira* »draguljar (neologizam)«, francuzizam preko njem. *Juvele;* u srednjovjekovnom latinitetu *jocalis* > fr. *joyau, jocalarius* su možda pučke etimologije arapske riječi.

Lit.: ARj 2, 18. 3, 531. 534. 535. 5, 413. *Elezović 2,* 463. *GM* 81. *Miklošič* 412. *Lokotsch* 694. *Mladenov* 126. *REW*[3] 3945. 4588. *Ný l,* 192. *Pascu 2,* 137., br. 547. *Weigand'-Hirt* 958.

džéga f (Srijem) = *džédža* (Vojvodina ?) »nekakva ženska "kapa«.

Lit.: ARj 3, 531.

dže(h)enem m = *džénem — dženem,* gen. *-ema* (Kosmet) »1° sinonim: pakao (prema islamu), 2° bestragija, vir (Kosmet)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵehenem* < hebrejska složenica *gè ben Hinnom* »vrt sina Hinnomova«, naziv mjesta gdje su se prinosile žrtve Molohu, koje je ukinuo Jozias, nakon toga stovarište otpadaka kao toponim kod Jeruzalema) iz oblasti islama : bug. *džendém* u izričaju *idi v ~! kam džendemé* (tur. dativ) »va-t'en au diable«, odatle *džendemos(v)am,* arb. *xheheném.* U bugarskom je značajna disimilacija *nd < nn* kao izgovor geminacije pod silu. Upor. *duine* (v.) i *džin.*

Lit.: ARj 3, 581. *GM* 80. *Elezović 2,* 465. *Lokotsch* 705. *Pascu 2,* 137., br. 536.

dzeḷat, gen. *-àia* m (Vuk, 18. v.) = *dzēlāt* (Kosmet) = *dželetin* (17. v.) »sinonim: krvnik (neologizam); ostali su sinonimi: *hahar* (v.), *boja* (v.), *manigodo* (v.), strani *izrazi«.* Odatle: pridjev na *-ov dželatov* (Vuk) = *čeletinov* (Divković). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğellad* »koji bičem šiba, vješa«) iz oblasti turskog pravosuđa: rum., bug. *dželatin,* arb. *xhelát,* cine. *gilát,* ngr. τζελάτης.

Lit.: ARj 3, 532. *Elezović 2,* 464. *Mladenov* 126. *GM* 80. *Pascu 2, 137.,* br. 533.

đželep m = *dzelêp* (Kosmet) »stado volova«. Odatle radna imenica na *-dzija: dželebdžija* m = *dželepčija* (Vuk) »trgovac volova, palócija (v.)«. Odatle pridjev na *-in: džeUbdžijin — -pčijin.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵeleb* »conducteur de tropeaux de moutons«) iz oblasti trgovine: bug. *dželetin* »marchand de bétail«, cine. *gilep* »impôt sur le bétail«, *gilepci* »employé chargé avec la perception de l'impôt sur les moutons«.

Lit.: ARj 3, 532. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 223. *Mladenov* 126. *Pascu 2, 136.,* br. 531.

džem, potvrđeno samo u Reljkovićevu Satiru u izričaju: *jerbo se... kojigod plemić u džeme* (ak. pi.) *užmišą*. Danas nije nigdje potvrđen. U Reljkovićevo vrijeme govorio se taj turcizam *(čem* »društvo, množina«) u Slavoniji. Primjer kako iščezavaju turcizmi.

Lit.: ARj 3, 532.

džemadan m (Srbija) = *džemadan* pored *džemedan* (Kosmet) = *džamadan* (narodna pjesma) »prsluk koji se na prsima zatvara, izvezen bućmetom i srmom s metalnim dugmetima (preko njega dođe fermen, v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *gama* »Tuch, Kleid« i *-dan* »Behälter«) iz oblasti nošnje: arb. *xhamadan,* rum. *geamantan,* bug. *džamadán,* ngr., cine. *giumîndane f* »gilet en echarpe boutonné par devant«. Upor. *menten* (v.).

Lit.: ARj 3, 529. 532. *Elezović 2,* 464. *GM* 80. *Pascu 2,* 137., br. 544.

džemat, gen. *-ata* m (Bosna) = *džemai* (Kosmet) »sinonimi: župa, (v.) parohija (v.), općina (v.)«. Odatle prilog s tur. postpozicijom *-ile* »sa«: *džematile* (narodna pjesma) »sa društvom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵema'at* »skupština«) iz oblasti turske administracije: arb. *xhemát.*

Lit.: ARj 3, 532. *Elezović 2,* 464. *GM* 80.

dženábet m (Bosna, psovka, Srbija) = *dženabet* pored *-abet* (Kosmet), pridjev uz *čovek)* »nečist čovjek, poganin«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *cenabet* »1° homme impur, 2° pollutio involuntária«) iz oblasti psovki i čistoće: bug. *dženabetin* »impudique, méchant, maudit«, arb. *xhenabet* »leichtsinniger Mensch«, cine, *gianabet,* odatle *gianabetliche* f »méchanceté«, ngr. τζαναμπέτης »méchant, malveillant, hargneux.

Lit.: ARj 3, 533. *Elezović* 3, 464. *GM* 81. *Mladenov* 126. *Pascu 2,* 136., br. 519. 530.

dženáza f (Mostar) »sprovod« = *dzenãze* (Kosmet, objekt uz *odnese)* »(muslimanski) mrtvac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *genäse)* iz oblasti islama.

Lit.: Elezović 2, 464. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 225.

džendžīva f (Dubrovnik) »desni«. Neizmijenjeno tal. *gengiva* »isto« < kllat. *gingīva*. Oblik *žinžire* f pi. (Slovinci u Istri, Vodice, nepoznato kod istarskih starosjedilaca Hrvata Bezjaka, Pazin) »isto« poklapa se potpuno sa istrum. *žinžire, zinšure, zinzinna* < **gingina* (onomatopejskom reduplikacijom mjesto *gingīva); r* stoji mjesto međuvokalskog *n* kao u *Romer* < *romanus* »Rumunj« kod istarskih Rumunja koji su ostatak velebitskih Vlaha i ostalih iz stare hrvatske države. Ta riječ potječe kod Slovinaca iz govora Cica. Toliko je karakteristična da je postalo porodično ime (prezime): *Zenzerović* (Vodnjan, Bartulio). Ribarić donosi još *gingina* s očuvanim velarnim izgovorom *g* (kao u *galatına* itd.) kao čudnovat sporedni oblik za istrum. *ženžire.* Ne kaže na žalost gdje se upravo govori. To bi bio vrlo interesantan leksički ostatak dalmatoromanski. Potrebno je za nj još podrobnijih podataka.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 164. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Cadastre,* reg., s. v. Puşcariu, *Istrorom.* 3, 114. *REW** 3765. *DEI* 4784.

dženet m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: raj (kod muslimana)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵennet* »vrt, raj«) iz oblasti islama: arb. *xhenét.*

Lit.: ARj 3, 533. *GM* 81.

dženjak, gen. *dženjka* m (Vuk, narodna pjesma) = *džanak,* gen. *-nka* (objekt uz *započeti,- učiniti, zaturiti s kime)* »sinonim: boj« (v.). Balkanski turcizam *(cenk) iz* oblasti vojništva: bug. *dženk,* cine. *gengă* f »combat,, bataille, guerre«.

Lit.: ARj 3, 529. 534. *Mladenov* 126. *Pascu 2,* 135., br. 494.

džep m, pl. *džepi* i *džepovi* (Vuk, 18. v., Kosmet) = *žep* (zapadni krajevi, ŽK, Brusje, Hvar) »sinonim: čpag > špag (v.)«.Odatle deminutiv na *-če,* pl. *-čiči džěpče* (Kosmet), radna imenica na *-ar žepar* m (Zagreb) »Taschendieb«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵaib* »Tasche, Beutel, Sack« > tur. ceyb / *ceb)* iz oblasti nošnje: bug. *džeb* pored *džob,* čine. *dzopë* (Weigand), pored *gepe ĭ,* arb. *xhep* pored *xhap -ba* f = *xhab* (Gege), ngr. τζέπη, madž. *zseb.* Upor. *džepašče* (v.).

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović 2,* 465. *Mladenov* 126. *GM* 81. *Pascu 2,* 135., br. 495. *Miklošič* 409. *SEW* 242. Korsch, *ASPh 9,* 499. Hraste, *JF 6,* 188.

džerä pored *džeraa* m (Kosmet) »kirurg, berberin ili hećim koji vida rane«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (arb. *gérrah)* iz oblasti medicine: bug. *džerah* = *džeraf,* arb. *xherrah,* cine. *girah.*

Lit.: Elezović 2, 465. *GM* 81. *Mladenov* 126. *Pascu 2,* 137., br. 537.

džeríma f (Srbija, narodna pripovijetka) = *džerima* »1° pustinja, püstolina (Kosmet), 2° globa«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gerime* > tur. narodski *cereme) iz* oblasti turske administracije: bug. *džeremé,* cine. *girime î* »amande«, odatle *girimiţire* pored *girimitisire* »condamner à une amande« = ngr. τζερεμετίζω.

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović 2,* 465. *Pascu 2,* 137., br. 538.

dzēs m (Dubrovnik, Rab) »sadra, gips (hrvatski gradovi)«. Od tal. *gesso* < lat. *gypsum* < gr. γύψος.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*[s] 3936. *DEI* 794.

dževāp, gen. *-άρα* m (Vuk, narodna pjesma), objekt uz *dati, učiniti, a* uz dativ *kavzi (pa je teško dževap dati kavzi,* u pjesmi) »smiriti, prekinuti« = *dževap* (Kosmet, objekt uz *dat, davat)* »sinonim: odgovor«. Odatle denominal na *-iti:* impf, *dževapiti, dževāpīm* (Vuk) »sinonim: odgovarati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵeiaāb* > tur. *ćevap) iz* oblasti društvenog saobraćaja: bug. *dževab* = *džuvab,* arb. *xheváp,* cine, *giuvape.*

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović* 2, 463. *Mladenov* 126. *GM* 81. *Pascu 2,* 138., br. 549.

džezaj m (Bogišić) = *džeza* m pored *džezaja* f (Kosmet) »sinonim: globa (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵeza* »plata (u dobrom i rđavom smislu)« > tur. *ceza* »globa«) iz oblasti suđenja: arb. *xhezá* f »Strafe«. Glede dodatka *-/, -ja* na turski samoglasni svršetak upor. *belaj* (v.) i *odaja* (v.).

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2,* 463. *GM* 81.

džezva f (Bosna, Srbija) = *džezva,* gen. *-vê* (Kosmet) = *džezma* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »mali ibrik (v.) za kavu«. Odatle deminutiv: na *-ica džezvica* f i na *-enee džezvenče* (uz pridjev *micko,* v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵezve* »drveni ugalj« > tur. *cezve* »mali mjedeni sud s dugom drškom za kuhanje i serviranje kave«) iz oblasti kuhinjskog suda: bug. *džezvé,* arb. *xhezvé — xhezé,* cine. *gezve* f »cafetière«. Dočetak *-a* < tur. *-e* kao u *kesa* (v.), tur. *-zv-* > *-zm-* kao u *trezven* pored *trizmen* (v.).

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2,* 463. *Mladenov* 126. *GM* 81. *Pascu 2,* 135,. br. 496.

dzîbra f (Vuk, Kosmet) »sinonim: komine (v.), drop > trop (v.), iscijeđen kljuk iz kojega se dobila rakija« = *dzîbra* (Mostar) »vosak i med zajedno u satu«. Balkanski turcizam (tur. *cibre* »ausgepresste Weintraube, 2° Treber«) iz oblasti poljoprivrede (pečenja rakije): bug. *džibri* pl., ngr. το τζίπουρον.

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2,* 465. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 230. *Mladenov* 126.

džida f (Vuk) »koplje«. Odatle *džidovanje* n (pisano sa *č* mjesto *dž,* jedanput u 18. v.) »turnir (v.)«. Izvedenica od denominala na *-ati:* impf, *džidat se, -am* (objekt *lêbac)* prema pf. *džidnut se, -ēm*. Turcizam *(cida)* iz oblasti vojničkog oružja.

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2,* 466.

džidža f (Vuk) = *džidža* (Kosmet) »1° dječje igračke koje zvuče, 2° sve što može poslužiti za igračke (Kosmet), 3° nakit igrački za djecu«. Balkanski turcizam (tur. pridjev *cici* u dječjem jeziku »1° lijep, 2° šaren ukras koji može prevariti dijete, suprotno je *kaka«)* iz oblasti dječijeg govora: arb. *dzidzë*. Ovamo zacijelo i *džidža* f (narodna pjesma) »tetka«. Od tur. *cici* »tetka« s tur. *-e* > *-a* kao u *kesa.* Osnovica je onomatopeja iz dječjeg govora u kojoj je reduplikacija glavno.

Lit.: ARj 3, 586. *Elezović 2,* 467. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 231. *GM 79.* Štrekelj, *ČZN* 1909, p. 87. i sl. Bruckner, *KZ* 43, 317.

džidžalo n »raboš za bilježenje mlijeka kad se sva seoska stoka pomiješa«. Govori se u Srbiji (Niš?). Nepoznati su akcenti i varijante. Izvjestan je samo sufiks *-alo* za oruđe.

Lit.: ARj 3, 536.

džigara f (narodna pjesma) = *džiger* m (16. v., Dubrovnik, jedanput) = obično je sa sufiksom *-ica džtgarica* f (Lika, katolici, 18. v., pisano *č* mjesto *dž)* = *džigerica* = *džigerica* (Kosmet) = *džigirica* (18. v.) = *zigerica* (ŽK, Brusje, Hvar) »sinonim: jetra«. S pridjevima: *bêla džigerica* »pluća«, *crna džigerica* »jetra« (Vuk, Kosmet) prema tur. *ák dyer* i *kara dyer.* Odatle: radna imenica na *-jar džlgeričār* (Vuk), »čovjek koji jede džigerice«, na -6Я + *-jak džigeričnjak* = *džigiričnjak* »biljka«, na *-ъn* + *-jača džigernjača* (Vuk) »1° biljka, 2° Leberwurst« = *džigernjača* (Kosmet) »čorba sa džigericama«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (peŕz. ie. riječi *ǵigar* > sjeverno-

-tur. *ager,* osmanlijski *dyer)* iz oblastí dijelova tijela (tip *taban):* bug. *džigér* i deminutivi na *-ee* i *-če.*

Lit.: ARj 3, 535-6. *Mladenov* 126. *Elezovic 2,* 465. Hraste, JF 6, 188. *Lokotsch* 719. S£IF 1, 242. GAf 271-272. Wirth, *ZSPh* 16, 96.

-dzîja pored -и/a, balkanski sufiks turskog podrijetla (tur. *-ci, -ci, -a, -eu, -çu).* Služi kao i u turskom za tvorenje radnih imenica m. r. od imenica koje znače nešto čime se ljudi zanatski (obrtimice) bave. · Kad dolazi na domaće ili odomaćene strane imenice onda znači bavljenje onim što te imenice znače i dobiva kadikad pejorativno značenje (tip *intereščija).* Suglasnik *dž* dolazi prema pravilu turskog jezika poslije zvučnih suglasnika ili samoglasa, *č* poslije bezvučnih. Kad po analogiji dođe *-džija* na naš bezvučnik, onda postaje zvučan (tip *tobodžija* od *top).* Raširio se ne samo kod nas, nego i u svim ostalim balkanskim jezicima (rum. *-giù, -du,* bug. *-dzija, -čija,* arb. *-xht, -d,* cine. *-gi, -ci,* ngr. -τζης), i to preko esnafa koje su Turci donijeli na Balkan. Jedino kod nas i kod Bugara dobio je dočetak *-ja* da bi mogao ući u shemu naše deklinacije m. r. na *-a.* Taj dočetak došao je po analogiji naših imenica stcslav. *sņdii > sudija* (v.), *tepčiji* (v.) > *tep(a)čija* i grčkih posudenica na -η i *-e* κεφαλή > *ćefalija,* αυλή > *avlija,* κελί > *ćelija.* Upor. istu pojavu kod tur. *-li > lija* (v.). Dolazi najprije u turskim nazivima zanata i u drugim turskim radnim imenicama: *aščija, ćurčija, izmečija, sačija, bojadžija, bostandžija, davudžija, duhandžija, kapidžija, kirajdžija, komitadžija* (pored *komita* < fr. *comite), kujundžija, jorgàndžija, mejdandžija, pasvandžija, simidžija, tobdžija, tulumbadžija,* itd. Zatim u brojnim domaćim ili odomaćenim imenicama: *intereščija, poreščija, miraščija, bundžija, govòrdžija, hvaldžija, lovdžija, prkosdžija, račundžija, sapundžija, vašardžija* itd. Može doći, rijetko doduše, naknadno i na našu radnu imenicu na *-ar: vratardžija.* Kad dolazi na glagolske osnove, postavlja se pitanje samoglasa pred *-dzija.* Kod glagola na *-ati* je prirodno *a', larmadžija* od *larmati, pljačkadžija* od *pljačkati.* Od *šaliti se* pravilno bi bilo *šalidžija,* ali je danas običnije prema pridjevu *šaljivdžija* (to je nastalo unakrštavanjem prema *šaljivčina* (v.); *-idžija* se nalazi još u *pjanidžija;* analogijski se prenosi *-adžija* u *paradžija* »koji radi na par (v.)«; *provodadžija* od *provoditi, trošadžija* od *trošiti.* Od plurala na *-e* nastade *-edžija* u *siledžija, četedžija* [< tur. *çeteci], čizmedžija* [< tur. çizmeci], *kesedžija* (< tur. *kesecf)* od *sila, četa, čizma* i *kesa.* Odatle nastadoše naša prezimena na *-ić: Curai* od *ćurčija, Kujundžīc, Balugdžić* od *balugdžija* »ribar«, *Sapundžīč* od *sapundžija* itd. Femininum se pravi, rijetko, dodavanjem *-ka* na tur. *-ci mirazdžika* f (Kosmet) »djevojka koja donosi velik miraz«. Redovno je poimeničen pridjev na *-in* s pomoću sufiksa *-ica: kujundžijin > kujundžinica* sa stezanjem *-iji > i* itd. Tada znači »1° žena zanatlije, 2° mjesto gdje on izvršuje svoj zanat«. Na turski oblik može još doći sufiks za apstrakte *-luk* (v.): *kujundžiluk* m, itd., čime se označuje »bavljenje ili življenje od tog zanata«.

Lit.: Marette 259. 269. 271. 274. 279. *Vandrák* l, 670. *Deny* §§ 542-44. 852.

dzîlit m (18. v., narodna pjesma) = *d&ilit* (Kosmet) = *džilet* (Bela) = *džildit* (jedanput, Dubrovnik 17. v.) = *džildet* (Bella) »koplje bez šiljka za igru seoske jahačke trke«. Odatle: denominal na *-ati* impf, *džilitati se, -ām* (Vuk) = *džilitat se* (Kosmet) »bacati se koplja; sinonim: mlatariti se (Kosmet)« prema pf. *džititnuti se, -êm* (Vuk) = *džilitnut se* (Kosmet), prilog na *-imickē* i *-icē džilitimičkē* = *džiliticē* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ģirid* = *gilid)* iz oblasti igara (tip *alka):* bug. *džilít* i *džilitka* pored *džirit, arb. xhelít* »Pfeil« (Gege), cine. *gilit* »javelot, flèche, rayon du soleil, frisson«, odatle *cilistra,* (Dalametra) »rayon du soleil« s nejasnim *-stra,* ngr. ντσιριτι(ς); *Id* < *tl* u *džildet* nalĭči na *špioda* (v.) < tal. *spilla.*

Lit.: ARj 3, 536. *Elezović 2,* 467. *GM* 80. *Mladenov* 126. *Pascu* 137., br. 532.

džimrija m, f. (Vuk, 18. v.) = *džimrija* (Kosmet) = *džumrija* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »1° tvrdica, lakomac, 2° sitna lakomila«. Značenje 2° nastalo zbog krivog shvaćanja dočetka *-ija* koji je identificiran s gr. -a > *-ija; i > u* kao u *ponistra* (v.) < *fenestra* zbog susjedstva labijalnog suglasnika. Balkanski turcizam (tur. *cimri* »siromašan, škrt«) iz oblasti načina života: arb. *xhemër.*

Lit.: ARj 3, 537. 541. *Elezovic* 467.

džin m (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) »1° duh, ni anđeo ni davao, češće zao nego dobar, 2° div, 3° vrag«. Odatle pridjev na *-ov, -ovski: džinov, džinovski* »(posljednji danas u značenju) divovski«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ginn* > tur. *čin* »génie, esprit, démon«) iz oblasti islama: bug. *džin,* arb. *xhint -di* »mauvais esprit, farfadel, lutin«, eine, *ginde* f »furie«. Glede *nn > nd* upór. *dženem.*

Lit.: ARj 3, 537. *GM* 81-82. Bulat, *JF 5,* 149. Korsch, *ASPh 9,* 499.

džingafa f (Vuk) »poleđina od lisičje kože, ćurčijski (krznarski) termin«. Od tur. složenice *cil-gafe.* Glede *-e > -a* upor. *kesa.*

Lit.: ARj 3, 537.

džingarija f »izvjesna boja u šamijama (v.)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gengarì).*

Lit.: ARj 3, 537.

džins m (Kosmet) »vrsta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gins* »vrsta, pasmina, rod«) iz oblasti trgovine: bug. *džins.*

Lit.: Elezovic 2, 467. *Mladenov* 126.

džogati, *-am* (Dubrovnik), impf, na *-vadžogávati, džogāvām* (Dubrovnik) »1° priljubiti, pasovati, 2° kad se što komu dobro steče«. Od mlet. *zogar,* tose, *giocare* < lat. *jocare.* Upor. u Režiji *zujàt* < furl, *zujâ* istog latinskog podrijetla. Slov. *žôgati* impf. »Ball spielen, kuglati se« sa čitavom leksikologijskom porodicom *žôga* f (Kranjska) »weicher Spielball,« *Sogar* m = *žogavec* itd. < mlet. *žogo.* Upor. arb. *xhak.* Ovamo ide francuzizam hrv.-kajk. *kaukljer* m koji je došao preko njem. *Gaukler* < stfr. *jogier,* moderno fr. *jongleur* < lat. *jocŭlāris* > tal. *giocolare.*

Lít.: ARj 4, 902. *Pleteršnik 2,* 971. Zore, *Tuđ.* 25. ДЯИ7'4587. 4538. *DEI* 1811. 1820. *GM* 398.

džoka f (zapadna Bosna, Bihać, Banja Luka, Srbija). [Od tur. *tuka, çuha* < perz. *čūhā* »čoha«]. Iz tal. deminutiva vlat. *-itta > -eta: jaketa f* (Malínská, Rab, Božava), odatle na *-one > -un jaketūn,* gen. *-una* (Tivat, Potomje) »kaput od odijela« = *džaketa* f (Dubrovnik), *džaketūn* (Breno) »župica« < tal. *giacchetta* (16. v.), iz španj. *jaco* »cotta di maglia«, njem. *Jacke,* preko fr. *žaket,* internacionalni arabizam (ar. *šakk).* Upor. arb. *jake, jakne.*

Lit.: ARj 3, 538. Skok, *ZRPh* 38, 546. *DEI* 1801. *GM* 82. 160. *Škaljić** 243.

džolāp f (Vuk) »(pejorativno) noga«.

Lit.: ARj 3, 539.

džora f (Vuk) »mršava svinja (psovka)«. Odatle pridjev na *-ost: džorast* (Vuk) »mršav«. Od tur. *cevre* »mršav«; *o* < tur. *ev* nerazumljivo.

Lit.: ARj 3, 539.

džüdže, gen. *-eta* n »kepec, patuljak, pigmej«. Odatle s hipokorističkim akcentom *dudo* m »malo živinče«. Balkanski turcizam *(cüce, coce* »osoba kratkog rasta«) iz oblasti naziva tijela (vanjština): rum. *giugea* m, bug. *džudže,* arb. *xhuç, -xhi,* ngr. τζουτζές.

Lit.: Elezovic 2, 468. *GM* 82. *Tiktin* 685. *Mladenov* 126. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 208.

džugan m (Bosnanska Krajina) »sinonim: kolac, motka«. Od tur. *çuham.*

Lit.: ARj 3, 540.

džukela f (Vuk, Srbija) »pogrdna riječ za psa i čovjeka«. Od cig. *džukel* »pas«, srodno sa *lakal.* Ostali oblici odatle : *džukelija, džukac.*

Lit.: ARj 3, 540. Uhlik, *GIZM 9,* ist.-etn., 1954, 15.

džulus, gen. *-usa* m (Vuk), »po Vukovu tumačenju »lisičija koža, čarape i nešto novaca, što su Turci (do 1804) od svake crkve uzimali«. To će po svoj prilici biti porez koji su uzimali na dan stupanja na prijesto *(džulusi hümâyun).* Prema tom značenju je i značenje pf. denominala *odžulúsiti, odžulūsīm* »oglobiti«; *džulus* (Kosmet) »nemir, potres«. Slično značenje je i u arb. *xhyllys — xhellys* »impeto, foga, furia«. To značenje tumači G. Meyer unakrštavanjem s tur. *acele* »précipitation, empressement«, dok ispravnije Elezovic time što je svaka promjena na turskom prijestolju (u prva 2—3 vijeka) bila praćena nemirima. U rum. *giuluş* (odatle *giulusnamea)* je isto značenje koje i u arapskom izvoru *gulus* »stupanje sultana na prijesto«.

Lit.: ARj 3, 540. 8, 787.

džuma f = *džumah,* gen. *-aha* m (crnogorska narodna pjesma) »petak u muslimana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gium'a* > tur. *ciim'a) :* bug. *dzumà(ja),* također toponim, arb. (Makedonija) *xhumó.*

Lit.: ARj 3, 540. *Mladenov* 127.

džumaz-el-ahir (15. v., pisano *ž* za *dž)* »mjesec kao nebesko tijelo, luna«. Od arapskog *ģemād el aher* »dragi mjesec« > tur. *cumazi-yül-ahir.*

Lit.: ARj 3, 540.

džumbus m (Bosna i Hercegovina) = *džimbíš* (Kosmet) = *dzòmbos* (Risan, Vuk) »veselje, smijeh, šala u društvu«. Odatle: radna imenica na *-lija džumbušlija* m = *džimbišlija* (Kosmet), posljednje i indeklinabilni pridjev uz *čovek* »šaljivdžija, šaljivčina«, denominai na *-iti džimbīšīt, -īšim* (Kosmet) »veseliti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. apstraktum *yünbiš* »kretanje« od *gän* »Richtung, Seite« > tur. *cümbüş)* iz oblasti društvenog života : rum. *giumbuş,* bug. *džumbus* i *džumbuš-lija,* cine. *giumbuşe* f »festin, bombance«, ngr. τσιμποῦσ/τσουμπ-. Značajka je bosanskog turcizma -s mjesto *-š.*

Lit.: ARj 3, 539. *Elezović 2,* 467. *Mladenov* 127. *Lokotsch* 752. *Pascu* 2, 137., br. 541.

džumert, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »izdašan, široke ruke, kavalir (protivno *tamaćar,* v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka *ǵivan merd* »otvorene ruke«) iz oblasti moralnih svojstava: bug. *džumert* m, arb. *xhymért* = *çumért,* cine. *giumenti,* odatle *giumertliche* f »générosité«, ngr. τζουμέρτης.-

Lit.: Elezović 2, 468. GM 82. *Pascu 2,* 137., br. 542.

džumle, prilog (Srbija) = *damile* (Bosna) »svi zajedno, skupa«. Balkanski turcizam *(cümle')* iz oblasti priloga: búg. *d&úmle.*

Lit.: ARj 3, 541. Skok, *Slávia* 344., br. 214. *Mladenov* 127.

džuzdan m (Vuk) »sinonim: novčarka, kesa za novac«. Odatle složenica *srma-džuzdan* m »kesica od srebra«, za *srma* v. s. v. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *guz'* »Teil, Band, Kapitel, Heft« i *-dán,* sufiks sličan po značenju našemu *-ište* /v./ > tur. *cüzdan* »portefeuille«) iz oblasti odijevanja : rum. *ghiozdan* = *ghizdan,* bug. *džuzdan.*

Lit.: ARj 3, 541. *Mladenov* 127. *Lokotsch* 758.

Đ

đa-đa, prilog (Vuk, Kosmet) »sad-sad« (npr. *da tamo da amo),* također nerastavljeno *doda* (Vuk, 17. v.) i *dodaš* (dodatak -í prema *dvaš,* v.) »parfois«, *dákod* (Banja Luka, unakrštavanje sa *dekad* »gdjekad«). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *g'ah-g'ah* pored *g'eh* u poeziji »de temps en temps, parfois, tantôt-tantôt)« iz oblasti priloških poštapalica. U narodnoj pjesmi u istoj upotrebi *dol-đol* »sad-sad« s dodatkom / < *K* prema *kadli tadli* i nejasnim *d* > *o.*

Lit.: ARj 2, 954. 3, 9. *Elezović* 165. *Deny* § 974.

dam m (Vuk) »kao debela daska odozgo preko dna u velikoj kaci, da se ne bi dno prelomilo«. Od madž. *gyám* »potpora«.

Lit.: ARj 2 958.

-d(e), pojačano sa *-že* > *-r* (v.), deiktička (enklitika) čestica koja *izražava* identičnost: *tokodé* pored *također* od *tako, sved* = *svěj* (čakavski, Ivanisevic) = *sveda* = *svêder* od *sve, onakođe* (1420, *Mon. şerb.* 302), *tolikoje* (čakavski 1545, *Mon. croat.* 243), *onimedere putem* (Ranjina 155b). Stcslav. *-ždere* u rum. *asijdere* = stcslav. *sikoždere,* od lat. *hac* i *sic* > rum. *aşi* »tako«. Ista osnova u *da* »tako«, u prijedlogu *do* (v.) i dočetku *-da, -de* u *kuda, kude, tuda, tuđe, tudijer, nikada* (v.), *sada* (v.), *jeda(K).* Nalazi se od baltičkih jezika u stprus. ák. sing, *-din* / *-dien* »njega«, u awesti ak. sing. n. *dim* »njega, nju«. Od ie. abl. **dio -d',* ie.: rcA-deiksa od demonstrativne osnove **de-, *de-, *do-, *do-,* U slov. *tulikaj* = hrv.-kajk. *tulikajše,* hrv.-kajk. *tokaj* {ŽK) »također« može biti i deiksa » (v.).

Lit.: Miklošič 46. *SEW* l, 258. Vaillant, *RES 27,* 28. 8^-10. *WP* l, 769—771.

đeberdžik, gen. *-ērdžika* m (subjekt u izreci: *došao mu* ~) (Kosmet) »pejorativno : čas smrti«, deminutiv na *-džik* od glagola *gebertmek,* od kojega je bug. *geberdis(v)am* = *geberjas(v)am.*

Lit.: Elezović 2, 509. *Mladenov* 98.

đebra f (Vuk) »termin iz konjske opreme: kesa od kostrijeti za čišćenje konja«. Od tur. *gebre.*

Lit.: ARj 3, 2.

deč ma f (Srbija) »na čibuku srebrom okovano parče«. Od tur. *geçme; geçme* je skraćeni infinitiv *geçmek.* U pret. na *-mų* nalazi se u *đečmiš ola* (Kosmet) »turska čestitka nekome ko se pridigne od bolesti, bijede, nesreće; turski upravo: neka bi prošlo«; *ola* je optativ od *olmak:* bug. *gečindis(v)am* od *geçmek.* Glede *-di* upór. *deldi* (v.) Turski umetak *-in.*

Lit.: ARj 3, 3. *Elezović* 2, 509. *Mladenov 99.*

dedželbk m (Kosmet) = bug. *gedželak* »spavaća haljina, noćnica«. Balkanski turcizam iz oblasti nošnje, izvedenica na *-luk* od *gece* »noć.

Lit.: Elezović 2, 509. *Mladenov* 98.

đeđeren, kajkavski pridjev na *-ьn* (Belostenec) = *dMeran* (ŽK) »sinonim: svjež, frižak, brz, batriv, lagan«. Budmani upoređuje, madž. *gyönge* »mlad«, što ne objašnjava ni reduplikacijų ni značenje. Upor. *ćećuran.*

Lit.: ARj 3, 3.

đeisija f (Vuk, narodna pjesma) »bogato odijelo« = *dizija* pored *dïzïja* (Kosmet) »vrst svilene šarene tkanine koja se izrađuje u Maloj Aziji i Siriji«. Od tur. *geysi* »odijelo, rublje«.

Lit.: ARj 3, 3. *Elezović* l, 166.

del zeman dît zeman (Kosmet), prilog »kad-tad, vremenom«. Od tur. imperativa *gel* »dođi«, *git* »otiđi« od *gelmek* i *gitmek* i *zèman* m (v.) »vrijeme«. Imperativ *del* i u bosanskoj narodnoj pjesmi pored optativa *gela* »hodi, dođi«, *kõladele* = *kolađer, ihtijaru* od tur. *kolaj gele* = *iškoladele* pored *-lã-* »uzvik

(Vučitrn) kao pozdrav pri radnji: 1° srećna radnja (upor. ŽK *Bog daj sreću}, 2° ej vala,* s vokativom *majstore«.* Od tur. *iş kolay gele* »posao lak ti bio«. Tur. *gelmek* »doći« također u aoristu: *akšam đeldi dragoj pod pendžere* »vece je došla« (Vuk, narodna pjesma). Također u tur. futuru: *deleđek ti svaku večer* (Vuk, narodna pjesma) »doći će«. Tur. aorist veže se s našim prošlim part, *prišao* preokrenutim prema imperativnim složenicama: *prišiđeldija* m »došljak«. Ovamo bosanske formule za pozdrav i odzdrav pri susretu: *(h)ožđeldum* i *safađeldum,* o kojima potanje v. pod *hošaf.* Ovamo još narodni izričaj iz Grblja za vabljenje pčela kad se roje: *đelorina, majkol Sjedi mati medena* < tur. imperativ *gel oranyn* »dodi otale«. I u drugim balkanskim jezicima nalazi se turski gramatički oblici gotovo neizmijenjeni, tako 3. 1. prezenta *gelir* u rum. *ghelir* »dobitak«, arb. *geler* »idem«. Takav se semantički razvitak objašnjava prirodom oblika *gelir.* To je u stvari particip »dolazeći«. U bug. imenica *gelina* f »snaha, nevjesta« od tur. *gelin.*

Lit.: ARj 3. 3. 127. S, 150. 318. 534. 12, 176. *Elezović* 2, 509. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 560. *Lokotsch* 708. *Mladenov* 98. *GM* 93. 122. Korsch, *ASPh* 9, 518.

dèloz (Perast) = *džilōz* (17. v., Dubrovnik), komparativ *džiloziji,* pridjev na tal. sufiks *-oso* < lat. *-osuš,* od tal. *geloso* »ljubomoran«, srlat. *zelošus* od gr. ζῆλος. Apstraktom ná *-ij a* < < gr.-lat. *-ία dzelòzija i* (17. v., Dubrovnik) »1° Ijubomornost, 2° (metafora) prozor sa drvenom rešetkom kroz koju čeljade spolja ne može vidjeti ko je na prozoru« = *džilozija* (16. v., Ranjina) = *dilòzija* f (Dubrovnik, Cavtat) = *delòzija* (Perast), kod Marulića *žulizija* i *žalūzija* (danas u Splitu *grilje)* < tal. *gelosia, zelosia.* Upor. francuzizam preko njem. *šalapōrkef* pl. (ŽK) »drveni vanjski kapci na prozoru sa daščicama koje se mogu dizati i spuštati« = *šalukatre* f pl. (Vuk) < austr.-njem. *Schalugatter* »Jalousien«.

Lit.: ARj 3, 532. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW*[3] 9613. *DEI* 1779.

dem m (narodna pjesma) = *gem* (Kavanjin) »žvale«. Balkanski turcizam *(gern)* iz oblasti konjske opreme: bug. *gem.*

Lit.: ARj 3, 3. 127. *Mladenov* 78.

đemija f (18. v., narodna pjesma) = *demija* pored *đimija* (Kosmet) = *gemila* (1558, 17. v. i 18. v.) = *jemija* (čakavizirano, Kavanjin) »sinonim: lađa (v.), brod (v.)«. Odatle radna imenica na *-džija demidžija* »lađar« (narodna pjesma), pridjev na *-ski gèmíjski.* Možda je izopačeno *bila rumija (Hrv. nar. pjesma* 1,24) »u kojoj se hoće voziti diva Marija«. Balkanski turcizam *(gemi)* iz oblasti saobraćaja: bug. *gemija,* arb. *gjemi.*

Lit.: ARj 3, 3. 127. 4," 587. *Elezović l,* 165. *Mladenov* 98. *GM* 138. *Mazuranić* 315.

đene dene, prilog (Vuk, Srbija) »kako tako (suprotno: *zlo i naopako)« = dene dene* »i kojekako«. Balkanski turcizam *(gene = yine* »tout de même, pourtant, mais, malgré cela«) iz oblasti priloga: arb. *gjene.*

Lit.: ARj 3, 4. *Elezović* 2, 509. *GM* 13S. Korsch, *ASPh* 9, 581.

đerakar m (stsrp. *gerakan,* 14. v.) »1° (dvorska čast) sokolar (u starohrvatskoj državi), falconarius, 2° toponimi *Đerekare* (srez Gilane, općina Bostan, Suvodol u srezu Štavica, okrug Raški, okrug Topolica), *Đerekarce* pl. (opć. Trgovište, srez Kriva Palanka), *Đerekaruša* (potok, Topolice), *nad Đerakaru* (stara srpska država, meda selu Vilskoj)«. Od srednjogrčke izvedenice na lat. *-orius* > -αρι(ο)ς > *-ar* γερακάρι(ο)ς od ἱέραξ > bug. *gerák, gerekinja* »Sperber« > arb. *geraqinë* »Habicht«, balkanska riječ grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 4. Hirtz, *Aves* 101. Vasmer, *GL* 55. *GM* 139. *Mladenov* 98. *Rohlfs* 809.

đeram, gen. *-rma* m. (Vuk) »1° greda za crpljenje vode iz bunara, 2° toponim« = *đerma* f (Vuk, Srijem, bug.) »1° isto, 2° toponim«, pridjev *dermin.* Augmentativ *Đermina* (toponim). Od gr. γερανός, ngr. γεράνι »ždral«, preko tur. (< perz.) *Kiran* »Rand, Schranke«. Bałkański turcizam grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 4. *Mladenov 99.* Korsch, *ASPh 9,* 516. 519.

đerček, prilog (Vuk) »zbilja, a propos«. Balkanski turcizam *(gerçek* »doista«) iz oblasti priloških poštapalica: bug. *gerčék.*

Lit.: ARj 3, 5. *Mladenov* 99.

đerdan, gen. *-ana* m (Vuk, narodna pjesma) = *đerdan,* gen. *-äna* (Kosmet) = *gendar* (Dobroselo, Lika, Velebit; metateza *r-n* > *n-r* prema) = *gerdan = čer dan,* gen. *-dna* (jedanput u Bogišićevoj bugarštici) »sinonim: ogrlica (v.)«. Odatle na *-uša gendaruša* f (Doboselo), deminutiv na *-ič derdanić.* Balkanski

turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gardan* »vrat, šija« u srodstvu sa *grlo,* v.) iz oblasti nošnje: rum. *gherdan = ghiordan,* bug. *gerdan,* arb. *gjerdan = gherdhán* »Halskette, Brustriemen der Pferde«. U svim je balkanskim jezicima ispušten sufiks *-luk', gerdanlık.* Tako bi se očekivalo prema tur. *tepelik* > *tepeluk* (v.) kod riječi takva značenja.

Lit.: ARj 3, 5. 127. 129. *Mladenov 99. GM* 139. *Lokotsch* 675.

đerdap, gen. *-apa* m (Vuk) »mjesto gdje je dno rijeke jako strmo i jaka struja«. Toponim na Dunavu. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od pridjeva *gird* »okrugao« i *ab* »voda« > tur. *gerdap* »mjesto gdje se vrti voda«): rum. *gherdap,* búg. *gerdáp.*

Lit.: ARj 3, 5.. *Mladenov 99. Lokotsch* 724.

đerdek m »sinonim: ložnica, soba za prvu bračnu noć«. Balkanski turcizam *(girdėk):* bug. *gerdek,* arb. *gjerdhék* »Brautbett«.

Lit.: 3, 5. *Mladenov* 99. *GM* 139.

đerđef m (Vuk, narodna pjesma) = *đerdev* = *đerđef,* gen. *-efa* (Kosmet) »okvir za rastezanje tkanja za vezenje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *kar* »raditi« (upor. car)« i *gah* /upor. *tezgal* > tur. *gergef)* iz oblasti alata: rum. *gherghef,* bug. *gergef.*

Lit.: ARj 3, 5. *Elezović* l, 165. *Mladenov* 98. *Lokotsch* 1091.

deriz, gen. *-iza* m (Kosmet) »kanal kojim otječe prljava voda« = *deriz* (Banja Luka) »nečist iz ćenife (v.)«. Opći balkanski turcizam perzijskog, podrijetla (perz. imperativna složenica od imenice *gah* »trnje, slamka« i imperativ *riz* od *rihten* »koji prosipa, čini, otječe« > tur. *geriz* »égout, cloaque«) iz oblasti civilizacije: bug. *geriz = giriz,* arb. *gjeris -zi* »Kanal einer Wasserleitung«, cine. *ghiriz,* ngr. γκερίζι = γκιρίζι.

Lit.: Elezović l, 165. 474. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 193. *Mladenov* 99. *GM* 139. *Pascu 2,* 135., br. 507.

dèi-landa f (Perast) = *derlãnda* (Lepetane) »vijenac, šertum«. Od tal. *ghirlanda* < prov. *guirlanda,* fr. *guirlande,* prema De Feliceu od složenice **virioranda* < *víria* > tal. *ghiera, vera* (v.) i *randa; l < r* je nastalo po zakonu disimilacije. Prema Meyer-Lübku je od franačkog *werôn* »einfassen«. Značajna je promjena *d < g,* koja se objašnjava obratnim hiperkorektnim govorom.

Lit.: REW[3] 9524. *DEI* 1800.

ders m = *derz* (Vuk, narodna pjesma) = *džerz* (Dalmacija) = *gerz* (18. v., narodna pjesma) »sinonimi: gizdelin (v.), kicoš (v.)«. Od tur. *gôrz* »golobrado momče«.

Lit.: ARj 3, 6. 129. Matzenauer, *LF 7,* 171.

devdir, gen. *-ira* m (Vuk) = *devdir* (Kosmet) »sinonimi: šupljaka (v.), procjeđuša (v., kašika s rupicama za skidanje pjene)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gjefgir* > tur. *gevgir)* iz oblasti suda: bug. *gevgir* »voûte, édifice en pierre« i cine. *ghevgire* f »idem« (pokazuju drugu semantičku varijantu).

Lit.: ARj 3, 6. *Elezović 1,* 509. *Mladenov* 98. *Pascu* 2, 135., br. 498.

đevđelija f (1348) »Ackerland« = toponim u NR Makedoniji na grčkoj granici. Prema Daničiću isto što *zevgelatija* (1349) »Ackerland«, srgr. ζευγελατεῖον »isto« od ζευγελάτης »laboureur« (od stgr. ζεύγος), zamjenom sufiksa *-alio* > -íja. Promjena *ζ > d* nastala asimilacijom *z-d > d-đ.*

Lit.: ARj 3, 6. Vasmer, *GL* 149.

đevrek m = *dëvrek,* gen. *đevreka* (Kosmet) »slatki kolač, simit, dvopek«. Balkanski turcizam *(gevrek)* iz oblastí hrane: bug. *gevrek.*

Lit.: ARj 3, 6. *Elezović 2,* 509. *Mladenov* 98.

đezentija f (Kosmet) »hodnik, trijem«. Od tur. *gezendi* »1° mjesto za šetnju, 2° predsoblje«, od *gezmek,* od kojega ar. *gjezdís* »idem na šetnju«.

Lit.: Elezović l, 165. *GM* 139.

đidi, uzvik čuđenja, zajedno s *aj* (v.) ~ »izvrsno«, uz imenicu u nom. ili gen. sing., koja izražava uzrok divljenja: *konj, kupus, meso, kaurina.* U Kosmetu je *đidi* ne samo uzvik uz *avaj, haj* za tugu, uzbuđenje, čuđenje, nego i indeklinabilni pridjev koji sadrži lak ukor. Balkanski turcizam kojega se značenje dovodi u vezu s *gitmek* »ići« (G. Meyer): rum. *ghidi* uz imenice *ştrengar, potlogar, neruşinat,* upor. *ghidi ghidi ghiduş ce eşti* (Creangă), od *ghiduš* pridjev *ghiduşesc* i imenica *ghiduşie* »šala«, bug. *gidi* i odatle imenice

gidík i pridjev *gidiški,* arb. *gjidi* »fort«. Odatle je zacijelo *điđija* m »Spitzbube« s izvedenicama pridjev na *-ski didijinskī = didinskī,* hiporistik *aida / dido* m (narodna pjesma) i složenica *didibasa* m, f »najgori điđija«. V. *baša.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *gidi* »cocu«, prema Elezoviću *gidu* »koji podvodi, nevaljao«): búg. *gidíja.* Od *gitmek* »ići« je reduplicirani gerundiv na *-(y)e* tur. *gide gide* ili *git git* »progressivement, peu à peu« > *aide dıde* (Kosmet) i imenica na *-iš* (upór. *ališ-veriš"): didîs* m »tok, nacine, od tur. *gidiş* i tur. gerundiv vremena obrazovan s pomoću imeničkog sufiksa *-dik* koji izražava učestalost *dittkče = đitbkčez,* prilog (Kosmet, *z* nejasno) »sve jednako, sve to više« < tur. *gitdikçe.*

Lit.: ARj 3, 6-7. *Elezović* 1,, 166. 509. 510. *Mladenov* 99. *GM* 140. *Tiktin* 673. *Deny* § 1334. 1379.

dīga f (Račišće) »lukobran, porporela«. Od tal. *diga* f (17. v.) [upravo < mlet. *giga,* Rosamani] = *dicco* ,(14. v.) = *diche* od nizozemskog *dijk.*

Lit.: REW[3] 2642. *DEI* 1288. 1298.

dìjotaljka f (Vuk, Bačka) = *đuvhaljka* (Vuk) = *đijotka* »bič za tjeranje 4 konja«. Po svoj prilici izvedenica od uzvika za tjeranje konja bičem *đijo = gijo* (ŽK).

Lit.: ARj 3, 7. 18. *GM* 140.

đikati, *dīkām* impf. (Vuk) »rasti u visinu«, *iždikati, izđikam* pf. (Piva-Drobnjak), *nađikati, nàdikām* (Vuk, Bačka). Od iste je osnove na *-an: đikan* m (Vuk); u antroponimiji *Dikan serdar, Diko,* hipokoristik, *Đikandić* (glede *-and* upor. *Srbenda* »velik Srbin«), *Điknić,* zacijelo sve nazivi za ljude visokog rasta, kao i *dìkela* m pored *džikēla* (Mušicki, valjda Vojvodina ili Srbija; glede sufiksa *-ela* upor. *džukela)* »veoma velik čovjek, momak«. Ista osnova ima i druga značenja koja su gotovo nespojiva s pojmom goleme veličine: pf. *diknuti, dīknēm* (Vuk, Srijem) »krasu (zacijelo ekspresivni argot)«, *dìkàn* m (Banija) »rakija od špirita, špiritanka (ŽK, bit će metafora u govoru pijanaca; ta se metafora bolje razumije ako se veže uz), pf. *diknuti, -ēm = dmuti* (Vuk, Srijem) »1° pasti, 2° skočiti«. Za značenje »skakati« postoje još varijante sa *p:* impf, *đipati, dipam* (Vuk) = *dlpati* (ŽK) = *dzlpăt, dzîpljem* (Kosmet) *(na-}* prema pf. *đlpiti, dipīm* te *dzipit, -im* (Kosmet) i *đlpnuti, -ëm = dzipnut, -em* (Kosmet) »1° skočiti, 2° zgrabiti«. To su izvedenice od onomatopeje *dip = džip* (Ljubiša) kojom se oponaša zvuk proizveden kod skakanja i padanja. Prilog je *đlpimice.* Mjesto *đ* stoji *ć* u *upiti se (konju na ramena)* (Crna Gora). U hrv.-kajk. govoru u Bednji stoji *d* mjesto *đ: dykni vyedu* (haplologija) ili *vy vyedu* »koči u vodu«. Marulić *(Judita* 5, 132) ima isto *d: i on pjan udipa u Karonovu plav.* Sve su te varijante razumljive u onomatepejskim kreacijama. Istaknuti naročito treba da onomatopeje sa *k* i *p* mogu značiti isto: *nađikati se* (Lika) »naskákati se«, isto što i *dipati.* Pored *k l p* u tom značenju postoji i varijanta sa *s:* impf. *disati, -ām* pored pf. *disiti* »skočiti«, *nađisati se* »naskákati se«. Još postoji -u Lici / mjesto *k l s* u glagolskoj izvedenici na *-osati* (upor. *šepasati = šepesati,* ŽK): *nadilàsati se, -am* je isto što *nadipati se* »narasti«. Kod Vuka impf, *allùsati, -ām* prema pf. *dilasnuti, dilāsnēm* znači »trčati, skakati (subjekt: *divlja zvijer)«.* Odatle crnogorsko prezime *Điłas* koje može značiti »1° čovjek visokoga (dinarskog) rasta, 2° koji skače«. Sudeći prema tim brojnim varijantama, ovamo može da ide i *išdeigljati, iždžigljām* »izrasti« (bez prefiksa nije potvrđen *džigljati).* Ne zna se na žalost gdje se govori; *dž* mjesto *d* je razumljivo u narječjima gdje ne poznaju *đ.* Grupa *glj* mjesto *k* je razumljiva u onomatopeji.

Lit.: ARj 3, 7. 8. 536. 537. 4, 371. 7, 319. Vuković, *SDZb* 10, 387. Skok, *Slávia* 341., br. 166. i 199.

dimidir (Vuk) »u igri prstena«. Vuk nije odredio značenje. Budmani pomišlja na izvor iz turskoga.

Lit.: ARj 3, 7.

đjnđer m (Vuk, narodna pjesma) »značenje nepoznato«. Odatle: pridjev na *-ov đmđerov (pendžer),* denominai na *-iti aînderiti,* pridjev *đinderajli* (u pripjevu narodne pjesme).

Lit.: ARj 3, 7.

đinđiber m = *zinziber* (Sabljar) »mirodija, kao papar«. Od ar. > tur. *zenğebil,* gr. ζιγγιβερ-ις < pali *singivera,* sanskr. *srngavēra* »rogat«. Istog je značenja *dumber* "(Belostenec) = *dùmbîr,* odatle na *-ovac đumbirovac* »lijek u kojem ima dumbira«. Taj je oblik iz madž. *gyömbér.* S prvim se slaže *dunđiber,* ali znači »ribizi, ribes rubnim«. U Jukićevoj narodnoj pjesmi *dindefil* je nekakva trava = *dzendzefil* (Srbija). Kako značenje biljke nije tačno

utvrđeno, ne može se znati ide li ovamo; *dimberika* f »biljka lepidium« sadrži naš sufiks za biljke *-ika.*

Lit.: ARj 3, 7. 12. *Miklošič* 420. *SEW* 1, 259. *Lokotsch* 1930.

đinđuha f = *dinđuva* (Vuk) = *dïndûa* pored *đmđuk,* gen. *đinduka* m, pi. *dindûsi* m (Kosmet) = *đunduva* (Ljubiša) »staklena zrnca kao nakit; sinonimi: mrdela (v.), grmjelica«; *dindur* m je »sinonim: derdan (v.)«. Odatle deminutiv na *-ica đinduvica = dinamica* i denominal na *-iti nađinderiti* pf. (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »nakititi«. Nije jasna veza sa *đunđ* m (Belostenec) »sinonim: biser«, koje je od madž. *gyöngy* »biserovo zrno«. Odatle pridjev na *-en dünden* i na *-evica dunđevica* f (Ljubiša).

Lit.: ARj 3, 3. 7. 13. 7, 319. *Elezović l,* 166. Korsch, *ASPh 9,* 504.

dip m »biljka pollinia gryllus Spr.«. Odatle *đipovina* i *đipan* m (Vuk) »biljka amaranthus blitum«.

Lit.: ARj 3, 8.

đogat m (Vuk, narodna pjesma) = *đogat* (Kosmet) »sinonim: bijelac (konj)«. Odatle: pridjevi na *-ov* i *-ast dôgatov = đogatov* (Kosmet), *dogatasi = dogătas, -sta* (Kosmet) (za konja ili hata), hipokoristici *dogo* m (Vuk) = *dóga* f (narodna pjesma), odatle pridjev na *-in dogin,* koji se akcentom i duljinom razlikuje od hipokorističke izvedenice *dogîn,* gen. *-ina:* na *-uša doguša* f (Vuk), odatle pridjev *dògmin.* Od turske složenice od pridjeva *gök* »modar« i *at* »konj kao dorat (v.)«. Sam pridjev *dôg* govori se za konje u Kosmetu. Deminutiv od njega *đokče,* gen. *-eta* (Peć).

Lit.: ARj 3, 9. *Elezović* 1, 166.

cioja, prilog (Srbija, Bosna), upotrebljava se sam i u vezi sa *ko < kao,* »sinonim : tobože« = *dója* (Kosmet) »sinonim: sanćim (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *guyiya >* tur. *guja)* iz oblasti priloga: bug. *gjúe(m) = gjue-mi-ti,* arb. *gıoja = gjyja* »als ob, etwa«.

Lit.: ARj 3, 9. *Elezović* 1, 166. *GM* 141. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 423.

đBl m, pl. *dolovi* (Bosanska Posavina, Mostar) »1° glib od blata na putu, blato u jarugama, 2° bara, 3° jezero«. Balkanski turcizam (go/ »jezero«) iz oblasti geografije: bug. *gjol.*

Lit.: Elezović 2, 510. Sklok, *Slávia* 15, 343., br. 200.

đolđ m (Belostenec, hrv.-kajk.) »tanko platno«. Od madž. *gyolcs.*

Lit.: ARj 3, 9.

dómba f (Banja Luka, u izričaju *jesti ko·* ~ »ne znati mjere u jelu«) = *džumba* (narodna pripovijetka, Vrčević) »kesa, tobolac«. Ovamo možda *diómba* f (Vuk) »džbun site ili šaša u bari ili ritu«. Odatle je pridjev лa *-ovit: dzombovit* (Vuk, za put) »sinonim: čačkovit (v.)« = *džamburovit* (Srbija, Novaković) »put neravan na kojem je ostalo busenje od blata«. U Risnu *džombos.*

Lit.: ARj 3, 529. 539 540. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 418.

đon, gen. *đona* m (Vuk, danas općenito i na zapadu) »sinonim: potplat (v.)«. Odatle na *-ka: danka* f (Kosmet) »sinonim: kolombotnjica (v.); hljeb od projina brašna«; denominál na *-iti podoniti* (< *po + đoniti).* Od tur. *gon.* Upotrebljava se i kao indeklinabilni pridjev u metaforickom značenju: *đon obraz* »debelokožac«.

Lit.: ARj 3, 9. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 203. *Elezović* 1, 167.

donati se, *đonom* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonim: plovati se (v.); igrati se na ploke (v.) kad se metnu jaspre za cilj«. Ide zacijelo zajedno s Vukovim impf. *džonati, džonām* »čekati sjedeći i drijemajući«.

Lit.: ARj 3, 9. 539.

đonta f (Budva) = *džõnta* (Dubrovnik) »priložak mesa, prìvaga«. *Deonta = Džunta f* »selo u dubrovačkom kotaru«; 16. v.: *Giunte di Doli <* tal. *giunta < španj. junta* »assemblea, consiglio«. Denominai *dzòntati, -am* = impf, na *-va dzontàvati, -ām* (Dubrovnik) = (иa)-*žontati, -am* pf. (Perast) »dodati« < mlet. *zonta, zontar,* tosk. *giunta, giuntare* < od lat. part. perf. *junctus* od *jüngere.* Ovamo ide *žunta* (Dalmacija), slov. *santa* (Goriška) »Tresterwein, Maische« = *zunda, žundica* (ŽK, glede *nt > nd* upor. *brenda)* < furi, *zònte.*

Lit.: ARj 7, 784. Zore, *Tuđ.* 25. *Pleteršnik 2,* 973. Šturn, *ČSJK 6,* 69. *REW** 4620. *DEI* 1822.

đoput m (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: pamuk«. Odatle pridjev na *-ьn: đoputan.* Od madž. *gyapjú* »vuna«. Glede dodatka -í na madžarski samoglasni svršetak upor. *faćuk* pored *faćur* (v.) (ŽK) < madž. *fattju.*

Lit.: ARj 3,9.

đorđorice, prilog (Vuk, Bačka) »jedva« [< tur. *zor zorile, Škaljič].*

Lit.: ARj 3,10. *Škaljič*[1] *655.*

đorgovac, gen. *-ovca* m (Srbija, Vranja) »kršteni ciganin«.

Lit.: ARj 3,10.

dormiti se, *-ēm* pf. »sinonim: opiti se« prema *nađorati se, nadaram* (Vinkovci) = *nađoriti se, nađonm* »napití se«, deminutiv *nàdorkati se.* U Kosmetu je *nádorét se, -ôrim* znači »namrgoditi se, razljutiti se«.

Lit.: ARj 3, 10. 7, 219. *Elezović* 1, 433.

đotluk m (Vuk) = *đutluk* (Kosmet) »stražnji dio na čakširama, gaćama ili dimijama«. Od tur. izvedenice *götlik* od *göt* »stražnjica«.

Lit.: ARj 3, 10. *Elezović* 1, 170. Skok, *Slama 15, 343.,* br. 203.

dozare f pl., »tijesne čakšire«. Elezović uporeduje podrugljiv (pejorativan) naziv *ddzle* f pl. »stare cipele koje se još vuku po kući, dvorištu«. Budmani izvodi prvi oblik iz tur. *koz-ar* »crepitum ferens«. Odnos ta dva oblika nije jasan.

Lit.: ARj 3, 10. *Elezović* 1, 166.

đozluci m pl. (Bosna) »naočari«. Balkanski turcizam *(gözlük,* izvedenica od *göz* »oko«) iz oblasti odijevanja: arb. *gjyzylýk. I* složenice sa *gaz* su balkanski turzicam, tako *đozbojadžija* m (Kosmet), bug. *gjozbojadzija* »opsjenar, koji zamagli oči (glede *bojadžija,* v. *boja), đoz--baidžija* m »sinonim: mađioničar« (Bosna), od *taı.gözbayici; d3z-apsra(Kosiíisť)* »pritvorenik za lake prestupke«.

Lit.: Elezović 1, 166. 2, 510. *Mlađenov* 117. *GM* 82 Skok, *Slávia* 15, 343., br. 206. i 207.

dubar, gen. *-bra* m (Lika) = *đubre,* gen. *-eta* n (Vuk, 18. v., Srbija, Bosna, danas općenito i na zapadu) »sinonim: gnoj (v.)«. Odatle: pridjevi na *-evit đubrevit* i *-lija đubrellja* (Kosmet: *njiva mlo~);* imenice: radna na *-eška* < tal. *-esca đubreška* f = na *-ara dubretara,* odatle hipokoristik *dúbra* (Lika) »(pejorativna metafora) nečista žena«, mjesta na *-anik, -enik, -enjak dubranîk,* gen. *-ika* (Lika) = *đubrenik* = *dubrenjak* »gnojište«, na *-luk đubreluk* m »smetlište« (Varoš kod Broda, Slavonija), kol. na *-iš đubnš,* gen. *-iša* (Vuk), denominai na *-iti dûbriti, -em.* Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (gr. κόπρος > tur. *göbre* = *gübre)* iz oblasti poljoprivrede: bug. *gjubré.* Dočetak na *-e,* gen. *-eta* je kao u *ćebe* (v.). Prijelaz u deklinacijų *o dubar* nastao je zbog toga što je riječ pejorativna. Upotrebljava se i za vrijeđanje. Zbog toga sufiks *-e* nije pristajao poljoprivrednom terminu.

Lit.: ARj 3, 311. *Elezović 2,* 510. *ZbNŽ* 24, 61.

dudo m (Banja Luka) prema *duda* f (ibidem) »mala kokoš«, hipokoristički akcenat prema bug. *džudžé.* Od tur. *cuce* »malo živinče«. Ovamo *džudželj* m »divlja mačka«. Tu je tur. doccino *-e* zamijenjeno našim sufiksom *-elj* (upór. *krpelj).*

Lit.: ARj 3, 540. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 208. *Mlađenov* 126.

điigum m (Vuk, narodna pjesma, Makedonija) = *dugûm,* gen. *-uma* (Kosmet) »bakarni, mjedeni sud za vodu«. Odatle: hipokoristik *duga* f (Vojvodina ?) »drveni, zemljani ćup (v.)«, deminutiv na *-če düğümce* (Kosmet) »sud koji služi za kuhanje kave i grijanje vode na mangalu«. Balkanski turcizam (tur. *gugum,* pored haplologije *güm):* arb. *gjym* »kupferner Krug«. Upór. *koguma* (v.).

Lit.: ARj 3, 17. *GM* 143. *Elezović* 1, 167.

đul[1] m (Vuk) »1° sinonim: ruža, 2° vrst jabuke CSrbija)«, epitet i indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi: *đul—koduna, đul-bašča, dul-solufi',* uz jela: *dul-pita* (Bosna), *dul-baklava* (Vuk), *dul-ibrišim* = *đul-imbrišim* (Dubrovnik) »nekakvo drvo«, upravo »ružičasta svila«, *dulistan* (narodna pjesma) »bašta za ruže«, *đulabija* f (Vukj odatle naziv Vrazovih pjesama *Đulabije)* = *đulabija* (Kosmet) = *dulavlija* (Šabac, izopačeno; složenica od *đul* i perz. *ab* »voda«). Veže se i sa hrv.-srp. osnovom: *đul-vezija* f (Vuk) = *đulvezlija* (od *vesti,* v.). Ne zna se nije li složenica *đulašik* (Vuk) = *dulašin* m (Vuk) »biljka lychnis chalcedonica L.« od *đul* i *ašik* (v.). Deminutiv na *-ić: Đulići uveoci* (Zmaj); pridjev na *-ov: đulov, đulsija* f = *đulsija* (Kosmet) = *ćulsija* (narodna pjesma) »1° voda od ruža, 2° miris od nizina ulja« je također složenica: upravo tur. sintagma *gül suyu* »nizina voda«. Tur. dočetak *-uyu* > *-u* bio je shvaćen kao naš nastavak akuzativa, odatle dijelom nominativ prema *žena đulsa* f (narodna pjesma, Vuk, 4, 299), dijelom zamjena sa čestim *-ija* u turcizmima *đulsija* ili jednostavno odbačeno *đuls* m (Vuk, 18. v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gul* > tur. *gül)* iz oblasti biljki i pjesama : bug. *gjul, gjulsuju,* arb. *gjul.*

Lit.: ARj 2, 153. 3, 11. 12. *GM* 142. *Mlađenov* 117. *Elezović* 1, 168. Korsch, *ASPh 9,* 519.

đul' m (Vuk) = *đule,* gen. *-eta* n (Vuk, Kosmet) = *dumie* n (Nevesinje, Hercegovina) = *đunle* (Vuk) »topovsko tane (v.)«. Odatle kol. na *-ići: aulici* (Kosmet) »tanad«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gola* > tur. *gülle)* iz oblasti vojništva: rum. *ghiule,* bug. *gjulé,* arb. *gjylé.* Glede zamjene geminate *II* > *ml,nl* upór. *minie* (v.). Ispuštanje dočetnog tur. *-e* neobično je.

Lit.: ARj 3, 12. *Elezović* 1, 168. *Mlađenov* 117. Skok, *Slávia* 15, 344., br. 213. *Lokotsch* 730. *GM* 143. .

dumati, *-ām* impf. (Lika) »jesti obilno i na velike zalogaje«, *nađumati se* »najesti se«. V. *gumați.*

Lit.: ARj 3, 12. 319.

đumiš m (narodna pjesma) »sinonim: srebro (čisto)«. Odatle pridjevi: indeklinabilan na *-li đumišli* kao epitet uz *pištolja, gadaza, pule',* deklinabilni na *-lija đumišlija* (narodna pjesma) : *kopča đumišlija.* Muslimansko prezime na *-ić: Đumišlić* (Banja Luka). Složenica: *đumišbaluk* (v.) »riba perca cernua L., upravo: srebrna riba«. Balkanski turcizam *(gümüş)* iz oblasti ruda: bug. *gjumjúš.*

Lit.: ARj 3, 12. *Mlađenov* 117.

đunah m (narodna pjesma, Petranović) »sinonim: grijeh«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *günâh* > tur. *günah)* iz oblasti Islama: arb. *gjynâh* = *gjinâh* = *gjunaf* = *xhynal* = *xhinaf* (Skadar).

Lit.: ARj 3, 13. *GM* 143.

đunija f (Vuk) = *dómja* (Kosmet) »sinonimi: škvadra (v.), neologizam uglomjer, Winkeleisen«. Turcizam grčkoga podrijetla (gr. γωνία > tur. *gunie).* Odatle izričaji u Kosmetu: *biti na dumju, doteran na đuniju* »potpuno«, (metafora) *doći na đuniju* »u ruke«.

Lit.: ARj 3, 13. *Elezović* 1, 167. *NJ 3,* 59-60.

đunulija m (Kosmet) »dobrovoljac« = *džonlija* (Palmotić 78: *bjehu u četi toj ujedno sve džonlije i delije)* »1° dobrovoljac, 2° rod vojske, konjik«. Odatle: muslimansko prezime *Đonlagić* (Tešanj). Upor *gyünli-aga* »konjički kapetan« kod Bartala. Tur. pridjev na *-li: gönülli* od *gönül* »srce, odvažnost«. Ovamo *đumlija* = *gumlija,* u njemački pisanim izvještajima *gumlija,* odatle današnje prezime u Pokupju *Đumlija* (Svarca, 1652.) i apstraktum *đumlinstvo* n (1656, Varaždin).

Lit.: ARj 3, 539. *Elezović* 1, 168. Skok, *Slávia* 15, 172. *Mažuranu* 317.

dirnuti, *-ēm* pf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »udarititurkimicee. Posljednje možda griješka mjesto priloga *đurđimice* (v.).

Lit.: ARj 3, 13.

đurđiti, *-lm* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »nakriviti se i čvrsto ići, tresimice ići«. Od iste je osnove zacijelo prilog na *-miče* koji je zabilježio isti autor: *đurđimice* »naletice, mahom, navalice«.

Lit.: ARj 3, 15.

đuruntíja f (Kosmet, sela) = *durultija* (Kosmet, varoš) (objekt uz *činiti, miješati se u* <~ *u)* »propast«. Značajna je razlika između turcizma na selu, gdje nema Turaka, i varoši, gdje ih ima. Zbog toga je varoški turcizam bliži turskom izvoru. Balkanski turcizam *(görüldü* »svada«) : bug. *gjuruhija.* Glede obrazovanja upor. *buruntija* (v.).

Lit.: Elezović 1, 169. *Mlađenov* Γ7.

durustïsatj-î&OT impf. (Kosmet) »sinonim: parničiti se«. Od tur. *göreşdirmek* »boriti se, rvati se, izazivati na borbu, npr. pijetlove, guske, ovnove«. U bug. samo imenica *gjureš.*

Lit.: Elezović 1, 169. *Mlađenov* 117.

đuskati, *duškom* impf. (Vuk) »raditi što svom snagom«, *nađuskati, nađuskam* pf. »mnogo koješta načiniti«. U Kosmetu *đuskat, -om* »drmusati se, igrati (subjekt *dete)«, nađuskat se, -am* (ibidem) »naigrati se, naskákati se«. Značenja i akcenat ne slažu se. U Kosmetu postoji i pf. *đusnuti se, -em* »drmnuti se, izraziti nezadovoljstvo, rasrditi se«, koje Elezović upoređuje s tur. *güsmek* »naljutiti«, što ne ide jer se turski preuzeti glagoli svršavaju kod nas bez izuzetka na *-isati* (v.). Upoređenje G. Meyera s arb. *gjyfqénj* ne ide također, kao ni Budmanijevo sa *ćuskija* < tur. *kuski* (v.).

Lit.: ARj 3, 17. 7, 319. *Elezović* 1, 169. *GM* 142.

đuštra f »nekakva riba«. = *đuštra* (Sutomore) »riba morska«. Nepoznati su akcenat, gdje se govori, varijante, naučni naziv i vrijednost za čovjeka.

Lit.: ARj 3, 17.

đuture, prilog (Bosna, Kosmet, uz *pogoditi se, kupiti, uzeti)* »osjekom, ukupno, zajedno« pored *đuturije* prilog (Peć, uz *ići, hoditi) — huturu* pored *huturu* i s našim priloškim nastavkom na *-ice küturice* (Kosmet) »nasumce, ne gledajući«. Odatle: s priloškim *-icē đuturice* (Vuk), radna imenica na *-jar* m prema *-jarka* f *đuturičar* prema *đuturilarka,* pridjev na *-ov đuturičarov,* »čovjek koji đuturice (= *naprik,* ŽK) radi vinograd«. Balkanski turcizam *(götürlgötürü* prilog i pridjev od *götürmek* »emporter«, *kötürejgötüre* »hrpa«): arb. *huturu* = *huturum* (Gege) »in Bausch und Bogen«, ngr. κουτουρου »au hazard«. Doccino *-e* je naš priloški dočetak za tur. *-ü,* koje se nalazi u arbanaskom i novogrčkom obliku, odatle je i kosmetsko *huturu.* Denominal na *-iti: đuturlt se, -úrim* (Kosmet) »petljati se, nošenjem gore-dolje mučiti se« slaže se doduše s tur. glagolom *götürmek,* ali ne potječe direktno od njega nego od našeg priloga.

Lit.: ARj 3, 17. *Elezovič* 1, 170. 510. 2, 524. *Deny* str. 914. Skok, *Slávia* 344., br. 218. *Lokotsch* 734.

đuturum, pridjev koji se mijenja (Hercegovina) = *đuturum* (Kosmet) pridjev i prilog »uzet, klijenit, kriippel«. Balkanski turcizam *(hötrüm = kötürüm = kütürüm)* iz oblasti tjelesnih mana: arb. *gjytrym* = xliytjyrym (Skadar) »gelehmt«.

Lit.: ARj 3, 17. *Elezović* 1, 170. *GM* 143.

đuveče, gen. *-eta* n (Vuk) »1° zemljani sud, tendžera, 2° (po zakonu sinegdohe) meso koje se posebnim načinom kuha u njemu, danas poznato i na zapadu«. U Kosmetu *đuvek,* gen. *-ēka* pored *đuveč,* gen. *-èia* i gen. *đuveča* m »veliki zemljani sud u koji bačice (v.) po varošima razlijevaju vareniku da se uhvati kajmak«. U značenju *đuveče* 2° kaže se u Kosmetu *tava* (v.), a u Travniku se prevodi (calque) *lonac* (v.). Balkanski turcizam *(gügec,* prostonarodski *güveç* »tendžera (v.) od zemlje za kuhanje jela«) iz oblasti kuhinjskog suda: bug. *gjuveč* = *giveč* — *geveč.* Nejasna je zamjena dočetnog tur. *ç* — *c* sa *k* u Kosmetu.

Lit.: ARj 3, 17. *Elezovič* 1, 167. *Mladenov* 17. Skok, *Slávia* 15, 344., br. 219.

đuvegija m = *đuveglija* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: mladoženja«. Odatle pridjev na *-in: đuvegijin.* Turcizam *(göjegu — güvegi)* iz svatovske terminologije. Umetak / nejasan.

Lit.: ARj 3, 17.

du v èli Ji j a f (Vuk) = *đuvendija* (Kosmet) »1° krdžalijinska (v.) robinja, 2° laka ženska, uspijuša (a *mori đuvendljo)* (nije posve pejorativno)«. Odatle: pridjev na *-ski đuvendi-(ji)nskī* = *duvëndîski* »na način kako rade đuvendije«. Balkanski turcizam *(güvendi* »kurva« == *govendi* »svečano obučena čengija«) iz oblasti spolnog života: bug. *gjuvendlja* pored *gevendlja.*

Lit.: ARj 3, 17. *Elezović* 1, 167. *JF* 14, 218-220. *Mladenov* 147. Novaković, *ASPh 27,* 480.

đuvez, indeklinabilni pridjev, epitet uz *anterija, vez,* »sinonim rumen, ružičast«. Balkanski turcizam *(güvez* »dunkelrot«) iz oblasti boja: rum. *ghiviziu,* arb. *gjyvés.*

Lit.: ARj 3, 17. *GM* 143.

đuzel, indeklinabilni pridjev, epitet (uz *odijelo, moma)* = na *-li đuzeli (odijelo)* = sa sinkopom (zacijelo zbog deseterca) *đuzli đeisija* (v.) = *đulze* (narodna pjesma) »lijep«. Balkanski turcizam *(güzel)* iz oblasti osobnih svojstava: bug. *gjuzél.*

Lit.: ARj 3, 18. *Mladenov* 117.

düzleme, gen. *-eta* n »slatki kolač«. Od tur. *gözleme.* Glede tur. *-e* > *-e,* gen. *-eta,* upór. *ćebe* (v.).

Lit.: ARj 3, 18.

E

e[1], interjekcija koja se upotrebljava sama i složena s raznim deiksama. U prvom slučaju izrazuje čuđenje (upór. *zar),* pokazivanje (s vokativom), pozdrav pri susretu, potvrdu za postavljeno pitanje (Kosmet). Može se pojačati sa *h* koje stoji pred ili poslije uzvika: *eh* (16—18. v., Dubrovčani). Uzvik *he* pored *he* izriče pristajanje, uzrok, pozivanje, čuđenje. Odatle denominal na *-kati* (v.): impf. *hekati, hecem* i *hekam* (Stulić) »1° vikati *he,* 2° vikati uopće«. Odatle postverbal *heka f* (17. v., kod jednog Dubrovčanina). Dobiva deiksu *i* (v.): *ej* = *hej* (Vuk, 18.'v.) i *ja* (v., upor. *jest ja)):* *eja* (Jadar, Vuk) »jest«, *eja* (Vuk, Crna Gora, 18. v.). Upor. arb. *eja.* U dubrovačkoj je okolici *eja* odgovor na dozivanje. S naglaskom ê (16. v., Crna Gora, Boka) je konjunkcija (vezica) u značenju uzroka »jer, da« = *e* (Kosmet) »dosta«. Ovo ê može biti i onomatopeja kojom se oponaša glas udarca ili usklik koji ljudi govore kod teškog posla. Odatle denominal na *-kati:* impf, *êkat, -am* (Kosmet) »bacati, trpati« prema pf. *eknut-, -em.* Kod kajkavaca dobiva protezu У: *jêknit, -em: jèknite ga preko plota* »bacite ga«. Kratko *e* dobiva ove deikse: *-i: ej ej* (Kosmet) *izražava* čuđenje i 'rezignaciju; *-no* (upor. strus. *ono* »ecce« i češ. *ano* »jest«): *eno* (16. v., opozicija *evo); -ne* (ák. pl. m, f): *ene* (Kosmet) pokazuje predmete koji nisu blizu, odatle s *-te* (2. 1. imperativa) *enête* (Kosmet) »gledajte« (upor. fr. *voilà); ènë* (Vuk, Resava-Levač) izražava čuđenje i nezadovoljstvo (u vezi je s negacijom, upor. u Crmnici: *ene mogu doc);* prima još i *-de* (v.): *enede;* sa *-ni: eni* (Vuk, Crna Gora) »eno«; sa *-to* (upor. sr. r. od *taj): eto* (13 v.), s protezom *jeto* (Nenadović); *vèto* (Samobor) »onomadne«, upor. hrv.-kaj. *vetomadne;* sa *-te, -te* (ák. pl. m, f): *été* (Vuk, Resava-Levač), *été* pored *été* (Kosmet) »eto«; veže se s pokaznim pridjevima i prilozima: *etovăj, etovolički, etevêliki* »ovoliki«, *etavakô* pored *takăko, ednôde* »ondje«, upor. *-ta* u rum. *iată, tocată* »eto« i u arb. *jate;* sa *-vo* (upor. sr. r. *ovo): evo* (14. v.), s protezom *j- l'evo* (Nenadović), upor. *evaj* (čakavski, 16. v.) »ovaj«; sa *-ve* (ak. pl. m, f): *ève* (Vuk, Resava-Levač) = *ève* (Kosmet), također bug. *eve.* U stcslav. dolazi kao deiksa i *se* (sr. r. od *saj,* v.): *ese* = *jese.* U čakavskom narječju (ŽK) očuvano u *s'è* »ecce« (= *ta* u štokavskom): *sé si ti reka, se je.* Vezica (konjunkcija) e veže se s upitnom česticom *-K: el* = *èli* »da li?« značajka je ličkoga i žumberačkog unijatskog govora; kod ostalih prima protezu *j: jeli* (upitna čestica). U narodnoj pjesmi *jíl* (Vuk) znači »jer«. U Kosmetu *eli* je isto što »ili« (v.). Prema dakle *e* dobiva *-le: èie:* pored *hèle* (Vuk, 18. v.) = *ele* (Kosmet) i *izražava* zaključivanje. Može dobiti i *-m: elem.* Oblik *hele* govori u prilog turcizma *hele* »samo, naročito, quant à moi, surtout, tout de même«. Tu je došlo do unakrštavanja našeg uzvika i turskog priloga. Sa deiksom *-že* > *-r* uvodi uzročne rečenice (Đorđić, *Saltijer: A to er njekada Faraun neprimjernu oholas ukaza),* danas obično s protezom У: *jer* koja je u Lici upitna čestica u značenju »zašto, što?«. S veznikom *da: eda* (Vuk), s protezom *j: jeda, jeda li* (14. v.). Raširenje s á v. u *jedan* (v.). Uzvik je sveslavenski, praslavenski ,i ie., ocl demonstrativne partikule *e-* (zamjeničkih osnova) *e-i, f i-ā.* V. zamjenicu *i, ja, je.* Uzvik *ej* zastupljen je u baltičkoj grupi: lit. *el,* lot. *ei.* U lat. *ecce,* vlat. *eccum* > tal. *ecco,* gr. εκεíνος pored κείνος.

Lit.: ARj 3, 19. i sl. 23. 24. 28. 33. 34. 587. 588. 589. 4, 509. 512. 573. Rožić, *NVj 3,* 187. *Miklošič* 56. *SEW* 1, 260. 263. *Bruckner* 171. *Vasmer* 388. 293. *WP* 1, 98. 100. *Mladenov* 158. *Elezović* 1, 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. Miletić *SDZb 9,* 614. Barić, *Beiträge* 72-80 (cf. *IJb* 8, 205). *Trautmann* 65. 67. *Boisacq** 207-208. *Deny* §451.

-e[2], gen. *-eta,* sveslavenski i praslavenski sufiks sr. r. za izražavanje mladoga i za tvorenje hipokoristika m. i ž. r. od ličnih imena (1). Nastao je od *ę:* stcslav. *-t,* gen. *- įte.* Veže se s deminutivnim *-ьc: -će, -četa (2).* Taj sufiks ima na istoku deminutivne značenje, u ŽK pejorativno kad se radi o "hipokoristicima, a kad o životinjama, onda individualizira (3). Primjeri: (1) *magare, tele, mače, pile* itd., i od tuđica *onukle* (Krk, v.) < *annuculus* itd.; kod ljudi: *dijete* (v.). U slovenskoj antroponimiji označuje descendenciju u prezimenima tipa *Černé,* gen. *Cerneta* »sin Črnomirov«, *Žele* »sin Želimirov«, upor. toponim *Želeča* (njem. *Schalkendorf); (2)Pere,* gen. *-età* od *Petar, Mare od Marija* itd. Deklinira se i po deklinaciji *-a:* dat. *Péri, Mari;* u ŽK dolazi ovo *-e* samo za djecu kojoj se tepa, ne za odrasle, u drugim krajevima i za odrasle: *Javance* (deminutiv) prema *Jivče* (ŽK, pejorativ), *tepče* itd.; (3) *goveče* od *govedo.* Deminutiv koji označuje mlado: *pisce,* gen. *-eta* (ŽK) »pile«. Zamjenjuje perz. *-ία: parče.*
Lit.: Vandrák \, 662—666.

-ec, neproduktivan sufiks već u praslavenskom; *e* je nastao od *ι:* stcslav. *-ecь: mjesec* (v.) < *mesecb* i *zajecb* > *zec* (v.), gdje obrazuje stare radne imenice. Možda je pred-ie. Upor. ligurski *-ingo: Bodincus,* prov.-kat. *-ene* u *aerenc,* na Sardiniji *Bosincu* »stanovnik mjesta Bosa«, španj. *podenco.*
Lit.: Meyer—Lübke, *Gr 2,* 515.

-eca, tal. sufiks ž. r. latinskog podrijetla (kllat. *-ïtiës,* vlat. -ига), koji služi za tvorenje apstrakta od pridjeva; ušao je na Jadranu u priličnom broju posudenica, odatle je dodan u jednom primjeru i domaćem pridjevu: *Ijuteca* (18. v., Kavanjin) »Ijutost, Ijutina«, gdje može biti i zbog rime *(peca: Ijuteca).*
Lit.: ARj 6, 331. *DEI* 1575.

edepsbz m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »bezobraznik < bezobrazan«. Odatle apstrakturn na *-luk: edepsîzhk* m »bezobrazluk«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *edeb* »obrazovanost« i tur. postpozicija *-siz* »bez«) iz oblasti moralnih svojstava: čine. *edepsiz* »immoral, impudique, effronté«, *edepsîzlîche í* »impudence«.
Lit.:Elezovic 2, 510. *Pascu 2,* 132., br. 449.

èdzel m (Lika) = *edželj,* gen. *-elja* (subjekt uz *doći,* Kosmet) »1° što je kome suđeno, 2° samrtni čas«. Turcizam, arapskog podrijetla (ar. > tur. *ecel).*
Lit.: ARj 3, 23. *Elezović* l, 177.

efendija m (Vuk, 17. v., BiH) = *efendija* (Kosmet) = *evèndija* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: gospodin kao naziv poštovanja, monsieur«. Odatle pridjevi na *-in* i *-ski: efendilin* = *efêndljin* (Kosmet), poimeničen sa *-ica efend(ij*)inica* »žena efendijina«, *efèndijski.* U međusobnom razgovoru tituliraju se govornici u Bosni s tur. postpozicijom *-im* »moj«: *efèndum,* pored čega se govori i *efèndum b'enum* = *fendum benum* (Vuk, narodna pjesma), tur. *benim* »moj«. Čuje se također u Bosni i *efendisi bênum,* što je tur. nemoguće. To je kao neki krivi hiperturcizam. Balkanski turcizam grčkog podrijetla *(efendi* < ngr. vokativ *ofendi* od αφέντης »gospodin«, a ovo od stgr. αύθ-έντης »qui agit de lui même, maître absolu«, složenka od αυτός i *έντης od ανυμι »dovršiti«; upor. naše učene riječi *autentičan, autentičnost)* iz oblasti društvenog saobraćaja: bug. *efendi.* Taj su naziv upotrebljavali u Turskoj carevini bez razlike muslimani i kršćani. Supruzi su se nazivali naizmjence *efendim.* Za vrijeme okupacije Bosne i Hercegovine muslimani i kršćani upotrebljavali su ga za muslimanske vjeroučitelje. U staro doba taj naslov označavao je u Turskoj ljude od pera, kao opoziciju od *aga* koji ne zna pisati; *divan efendisi* bio je tajnik divana (v.). Upor. *čelebija* (v.).
Lit.: ARJ3, 22. 35. 48. *Elezović* l, 177. *Deny* 1158. *Boisacq*[3] 100. *Lokotsch* 44. Korsch, *ASPh* 9, 499. *Pohhfs* 290.

efta f (narodna pjesma) = *èpta* (jedanput, narodna pjesma) = *hèfta* (Bosna, u vezi sa *dana* »nedjelja dana«, narodna pjesma). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hefte* — gr. επτά »sedam«).
Lit.: ARj 3, 22. 29. 587.

ègati, *ègãm* impf. (Hercegovina): *ioЂani za govedima egaju,* čobanska riječ za goveda: *e\ e\ ega, ega do bubrega.* Ne razabira se pravo značenje.
Lit.: ARj 3, 22.

ëgav, pridjev na *-av* (Vuk) »kriv (o nogama)«. Vuk ima istu osnovu s deminutivom *-ucati* (v. *svjetlucati'):* impf, *egúcati, ègucãm* »polagano hodati«. Budmani pomišlja na tur. glagol *egmek* »poviti«. [Škaljić: tur. *egri* »iskrivljen«].
Lit.: ARj 3, 22. *Škaljič** 263. 327.

ège, gen. *-eta* n = *jege,* gen. *-eta* (Vuk) = *jege,* gen. *-eta pored jēga* f (Kosmet) »sinonim: pila, lima, mala turpija«. Od tur. *eğe* »idem«. Glede tur, *e > a* ili *-e,* gen. *-eta* v. *kesa* i *ćebe.*
Lit.: ARj 3, 22. 4, 568. *Elezović* \, 257.

egede, gen. *egēdā* f. pl. (Vuk, 17. v.) = *hegedé* (Srbija, Šapčanin) »kao gajde; sinonim: violina (gradovi), fidulice (Hrvatsko Primorje)«. Odatle radna imenica *egeduš* m (Vojvodina) = *egedāš* (zamjena madž. sufiksa *-üs* sa na^ šim običnijim *-aš,* v.) = *(j)egeduš,* gen- *-üsa* (ŽK) »guslar«. Odatie prezime na *-ić, -evie: Hegedušić, Hegedušević.* Prezime *Hegedić* (Karlovac) bit će kroatiziranje madž. sufiksa *-üs* sa *-ič.* jer je i u madž. *Hegedűs* prezime. Glede madž, й/o > *u* upor. *Ërdut,* gen. *-úta* (selo u Slavoniji) < deminutiv *erdőd* < sttnadž. *erdeud* »šumica«.
Lit.: ARj 3, 22. 587.

ègi j e f. pl. (Vuk) »sinonim: madiri (Dalmacija), rebra u lađi«. Od tur. *eyegu* > *egi* »rebro«.
Lit.: ARj 3, 22.

Egipat, gen. *-pta* m, općenit književni oblik (1°) za »ime zemlje *Misir,* gen. *-ira* (v.)«, *υ Ejupti* (Aleksandrida), kod Marulića *ka jfejiptu* = (sa *u* mjesto ť) *Jejupat,* gen. *-pta* (čakavski, 16. v.), s pridjevima *jejupski* (18. v.), *jejupački* = *jejupatajski* = *Jegipat,* gen. *-pta,* pridjev *jègipatskî,* etnik *trgovci Jeđiptane* (16. v.). Upor. arb. *Evgit.* Prema tal. *Egitto* > *Jèjit* m (Korčula, stari ljudi). U značenju (2) »Ciganin« odbacivanjem dočetka *-(a)t:jeđup* = (zamjenom toga dočetka sufiksom -aи > *-ak* s gr.-lat. *-tius) jèdupak,* gen. *-pka* »Misirac«, prema f *jedupka* »1° Misirka, 2° Ciganka«, *Jedupkinja,* s pridjevom na *-bşk jedupačkī* = (čakavski) *jejupački.* U tom značenju dolazi i bez početnog *-e* kao i u drugim jezicima: *dupci* m pl. (Makedonija) »Cigani«, odbacivanjem sufiksa *džupa,* gen. *džūpe* (Kosmet) »1° Ciganin, 2° (pejorativno) čupavo neuljudeno žensko čeljade«. Upor ngr. γύφτος »boémien, forgeron«. Mikalja ima *i* mjesto *je: iđupak,* gen. *-pka* prema f *idupka* »ciganin, cigánka«. Promjena značenja 2 prema 1 tumači se time što su Cigani prije nego će iz Indije doći na Balkan prošli kroz Egipat i tu se zadržali više vremena, radeći zacijelo kao robovi na piramidama. Upor. naš naziv u Bosni *firauni* (v.). Glas/ za *gy* kod čakavaca zamjena je za tal. izgovor prema *meda > meja; u* je pravilna zamjena za gr. u (ypsilon). S tim. izgovorom riječ nije potvrđena na Apeninu. To znači da se u starom romanskom dalmatskom izgovarala prema grčkom. Oblik sa *e- > je-* je prema gr. Aίγυπτος, s pridjevom αιγύπτιος. Oblik bez *e-* je prema aramejsko-egipatskom *gufi* = koptski *gyptios,* ar. *qubția* f, pridjev *qubți,* odatle tal. pridjev *copto* ili *kofto* = kod nas proširen na *-ski koptski,* etnik *Kopti* »kršćani monofizite u Egiptu i Abesiniji«. Upor. ime drugog egipatskog kralja *Cabtim.* Značenje prefiksa *e-* < gr. at- nije jasno. Bez tog prefiksa dolazi možda i naziv židovske ulice u Dubrovniku i u Italiji *geta f,* od tal. *ghetto* (16. v.). U toj je riječi e s gr. υ pravilno, upor. tal. *gesso* < gr. γύψος. Ali je nejasan ocuvani velar, osim ako bi se moglo dokazati da je došao na Apenin preko Dalmacije. Izgovor *g* mjesto *đ* mogao je doći i preko bizantinskog ili novogrčkog. Upor. čine. γίíτα = *ghiftu* = *gheghiftu* m prema f γζ/ία »tzigane, mendiant«, glagol *fiftusire* »rendre pauvre, iésiner« < ngr. γυφτόνω.
Lit.: ARj 3, 130. 769. 4, 565. 568. *REW* 235. *FEW* 1, 43. *DEI* 1099. 1430. 1797. Skok, *ZRPh* 38, 547. 12. *Pascu* l, 36., br. 617. *Elezović 2,* 468. *GM* 97.

èglen m = *jèglen* (Vuk, 18. v.) = *hèglen* (sa suvišnim *h,* hiperturcizam) = *eglena f* (jedanput) = *jeglena* (narodna pjesma) »sinonim: razgovor, besjeda«; *èglen-bèglen* m. Odatle denominál na *-isati: jeglenisati, -sent* (Lika, Bosna) = *eglènisati (iz-, na-)* = *eglenïsat* (Kosmet) *(na-)* = (sa *d* od tur. aorista) *eglendisati* = *heglendisati* (Dalmacija, Podgora-/?/, Pavlinović, Reljković) = *iglendiHti* (Kavanjin), odatle postverbal *iglendiS* m = (bez početnog *e-) glendisati, -šem* (Imotski) pored *glenditi,* odatle postverbal *glenda* f »sinonim: razgovarati se, zabavljati, ćaskati«, radna imenica na *-džija jeglèndzija* m (Vuk) = *jeglēndžtja* (Kosmet) »1° koji u poslu pšljavi (zabušač u ratu), 2° tko umije da zabavlja«. S tur. sufiksom *-će: jeglendze,* gen. *-eta* n (Vuk) »razgovor«. Balkanski turcizam *(eylen, eylenmek, eyleme* sa starım tur. *y < g* kao u *beg < bey)* iz oblasti društvenog života: rum. *eglendisesc, eğlendi, eglinge,* arb. pasiv *eglendisem* »zabavljam se«, bug. *eglendzé,* ngr. γλεντίζω = γλεντάρω (sa gubitkom *-e* kao gere), έγλεντζές.
Lit.: ARj 3,23. 195. 772. 4,166. 568. 7, 319. *Elezović* l, 171. 434. *SEW* l, 263. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 238. *GM* 94. Zore, *Rad* 138, 58.

ëjvalâ (Vuk, Kosmet) = *evala* (Bosna) = *êvalãj* = *vala* (bez *ej)* — *vàlãj* »uzvik za potvrđivanje istinitosti i pohvalu, koji govore muslimani i kršćani; sinonim: aferim (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ej vallah* »dobro, bogami«, od riječi do riječi *»par Dieu > oui, Dieu vous gar de mer di;* partikula *ej* je i perzijska) iz oblasti društvenog saobraćaja: bug, *evala.*
Lit.: ARj 3, 24. *Mladenov* 158. *Elezović* l, 172. *Deny* 711.

ekmeđžija m (18. v.) = *jekmedžija* (Vuk) = *ekmekčija* pored *ekmekdšlja* (Kosmet) = *jekmeščija* = *ekmeščija* (seje zamjena za tur. *kç)* »sinonim: pekar«. Odatle pridjevi na *-in; jekmèdzijin,* poimeničen na *-ica ekmekdžmica* f »1° pekarnica, prodavnica kruha, 2° peć (furuna) gdje se peče kruh«, na *-ski jekmedži-(ji)nskī* pored *jekmedžijskī* = *ekmedžískí* (Kosmet) »pekarski *(l'ebac, pinokôti)«* = *jek-meščijskī,* apstraktum na *-luk ekmedziluk* m »zanat ekmedžijin«. Balkanski turcizam *(etmek* = prostonarodski *ekmek* »kruh«, *ekmeci, ekme-ciliK)* iz oblasti zanata: bug. *ekmekčija.*

Lit.: ARj 3, 24. *Elezovič* l, 172. *Mladenov* 161.

eksarbhb (stsrp. sa dodatkom *vbsěhb srbbb-skyhb zemlb)* = *jekbsanhb* (Dušanov zakonik) »crkveno dostojanstvo, glavar crkve kao zastupnik vladara«. Učeno od srgr. (biz.) ζξαρχος (prefiks εκ- i -άρχος, v. *patrijarha).*

Lit.: ARj 4, 572. Vasmer, *GL 55.* 69. *DEI* 1529.

eksempal, gen. *-pla* m (15. i 16. v., Marulić, čisti latinizam) = (polulatinizam prema tal. izgovoru *x > z) ezemplo* n (17. v.) = *izempal, gen.-pla* (Smokvica, Korčula) = (talijanizam) *ežempijo* m (17. v.) »primjer«. Od lát. *exemplum* (od *eximere,* prefiks *ex-* i korijen od *emere* sa sufiksom *-lo)* > tal. *esèmpio.* Internacionalan pridjev na *-aris* proširen na *-ьn* > *-an egzemplaran.*

Lit.: ARj 3, 24. *DEI* 1535. *REW** 3003.

èkser m (Vuk, 18. v.) = *jèkser* (Srbija) = *hèkser* (18. v., Kačíc, hiperturcizam) »sinonim: čavao (v.), na zapadu«. Odatle: deminutivi na *-ič, -čić ekserić, ekserčić,* radna imenica na *-džija ekserdžija* m. Balkanski turcizam (tur. *ekser)* iz oblasti alata: bug. *eksér.*

Lit.: ARj 3, 24. 588. 4, 573.

èksik, prilog (Vuk) = *eksik* (Kosmet) »manje, ne dostaje, netačna mjera«. Odatle pridjev koji se mijenja: *ja(K)sika (j}e mnjêra* pored *ja(K)nka, je(k)sika,* rjeđe *jesika* (Crmnica); na *-ьn: eksičan* (Vuk, *dukat);* apstraktum na *-luk: eksikluk* m »nedostatak«. Balkanski turcizam *(eksik, ekşimek* »diminuer«) iz oblasti mjera (tip *kantar):* bug. *eksik, eksildis(v)am,* arb. *esik.*

Lit.: ARj 3, 24. *Elezović* l, 173. Miletić, *SDZb 9,* 266. 368. *Mladenov* 161.

ekstra, prilog (ŽK) »na stranu«. Latinizam *extra.* Tal. *stra-* nalazi se u složenici *štraura f (pîjê va štraüru)* »nevrijeme, izvan dobe« < sintagma *extra horam* > mlet. *straòra* (Boerio). Ovamo možda *strafanïci* m pl. (Dalmacija) »stvari bez vrijednosti, brêbra n pl. (Paštrović)«. Lat. pridjev na *-aneus extraneus* je možda u imenu *Sestrunj* (Zadarski arhipelag).

Lit.: Skok, *Slav.* 100-2.

-el, -jel, -élj f, praslavenski sufiksi ocuvani u *zagorjel* f, *kupelj f, pogibelj f,* slov. i čakavski *dežela* f (isto što *država,* v.), *obitelj* f = *obitil* m pored *abitila* f (v.); *e* je nastao od *e:* stcslav. *-eiь* > rum. *-ealǎ.* Upor. *pogibelj* > rum. *poghibealǎ* »mauvais sujet«. Poslije *r* prelazi jednom u *a: svirala,* stcslav. *svirelb f.* Dok je kod nas posve neproduktivan, u rum. je *-ealǎ* i danas produktivan. Treba ga razlikovati od *-elj* < njem. *-lin.*

Lit.-.Vondrák 1 § 660. *Mǎreţii'''* § 328. van Wijk, *RES* 16, 243-244. Štrekelj, *DAW* 50, 12. Pascu, *Sufixele* 233-236.

eia (Vuk, Kosmet, ŽU) »uzvik za nukanje, rad; sinonim: de, dela, deder, hajde (v)«. Može primiti imperatívne nastavke *-aj, -(j)mo, -(j~)te: èlãj* (Vuk) = *êlaj* (Kosmet), *elate* = *êlãjte.* Balkanizam: bug. *ela,* pl. *elate.* Arb. *ea, eja* < *el'a* mogu također dobiti pluralne nastavke imperativa, ali možda ne ide zajedno s *ela.* Ngr. έλα, ελατέ »hódi, hodíte« identično je zacijelo s bugarskim i našim uzvikom, sve ako i može da stoji u semantičkoj vezi s gr. ζρχομαι. Da se radi o balkanizmu, dokaz je za to u činjenici što se nalazi na istoku hrv.-srp. teritorija i kod pučanstva koje se selilo u zapadne krajeve (ŽU, Lički pravoslavci). Vjerojatno je arapsko-turskog podrijetla *(ela); dela* je unakrštavanje *de* (v.) + *èia.*

Lit.: ARj 3, 25. *Elezović* l, 173. *Mladenov* 161. *GM* 93. *SEW* l, 263. Vasmer, *GL* 56. *RSI* 3, 252.

elbet (Bosna) = *elbet* (Kosmet) = *elbete* (Kosmet) = *elbetena* (Vuk) = *hèlbetenã* (Vuk, hiperturcizam s *fi),* prilog »sinonim: »svakako, bez sumnje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *elbet,, elbetet, elbette, elbettena* »certainement«) iz oblasti priloških poštapalica (tipa njem. *nämlich* u Granici): bug. *elbete,* čine. *élbete* »sans doute, assurément«.

Lit.: ARj 3, 25. 588. *Elezović* l, 173. *Mladenov* 161. *Pascu 2,* 132., br. 451.

elčija m (Vuk, 17. v.) = *helčija* (18. v., Reljkovic, hiperturcizam s *K)* »sinonimi: poslanik, poklisar«. Odatle pridjev na *-ski èlajskï,*

složenica *elčibaša* m (narodna pjesma). Balkanski turcizam (radna imenica na *-ci* od korijena *iljel* »binden, schliessen«: *elci* pored *ilci, elcilik)* iz oblasti međunarodnih odnosa: rum. *elciu,* bug. *ilčija* pored *elčija,* arb. *elçi.*

Lit. : ARj 3, 25. 588. *Mladenov* 222. *Lokotsch* 561. *GM* 94.

éléén m (Vuk) = *jelćen* (Bosna, narodna pjesma) »sinonim: jedro«. Balkanski turcizam *(jelken)* iz oblasti pomorstva: búg. *elken.*

Lit.: ARj 3, 25. 575. *Mladenov* 161.

elèfanat, gen. *-anta* m (16. v., Vuk, Vojvodina), pridjevi na *-j elefanti* (Kavanjin), na *-ov elefantov* = (ispušten *-t') elefanj* m (Mikalja), pridjev *(-nj* mjesto *-n* valjda prema pridjevu na *-f) elefanji* (Mikalja) = (ispuštanje početnog *e-~) lefanat,* gen. *-nta* (Belostenec), pridjev *lefanći* (H. Lučić) = *lefanj* (Mikalja, Bella, Baraković) prema pridjevu *lefanji (turné)* u litanijama, *lefanjski* (Vitaljić), *lefanski* (Kavanjin) = (sa ' *nt* > *nd* kao u novogrčkom) *lefanbdinovbjlif- rogb, kopije* (15. v.) = *lifan* = *ljifan* (17. v., dubrovačka poslovica) »slon, slonova kost«. Ušlo preko litanija. Od lat. *elephas,* gen. *-antis* < gr. ἐλέφας, gen. -αντος istočnog (egipatskog?, sanskrt?) podrijetla. Od gr. kosog padeža ελέφαντας potječu got. *ulbandus,* odatle opet stcslav. *vehb(l')cdb* »kamila«, kojemu nema traga u hrv.-srp.

Lit.: ARj 3, 25. 5, 956. 6, 54, 263. *REW*[3] 2841. *DEI* 1437. Vasmer, *ZSPh* 10, 95. *RSI 4,* 188-189. *Miklošič* 380. Uhlenbeck, *PBB* 27, 134.

èleknuti se, *-em* pf. (Lika, sjeverna Dalmacija) »brzo se okrenuti i pobjegnuti«. Sa *c* mjesto *k* (upor. *vrcnuti)* ide zajedno s *elecnuti se, èlecnëm* pf. (Srbija /?/, Lj. Stojanović) »navratiti se«.

Lit.: ARj 3, 26.

elektrika f = *lêtrika* (ŽK), poimeničen učeni pridjev u ž. r., obrazovan s pomoću nenaglašenog sufiksa *-icus* lat. *ēlectricus* od lat. *ēlectrum* < gr. Ιλεκτρον »ambra, jantar«, proširen na *-ьn* > *-an električan.* Apstraktum na fr. > njem. *-itet* < lat. *-itas,* gen. *-tatis elektricitet* m. Složen glagol sa *-ficirati* (od lat. *facio) elektrificirati,* na njem. *-teren.*

Lit.: Ilešić, *JF 12,* 162.

elèmenat, gen. *-enta* m (18. v.), učena latinska riječ *elementům* »(prevedena) počelo; sinonimi: stihija (v.)«, pridjev *elementaran* (< lat. *elementarius).*

Lit.: ARj 3, 26. DEI 1438.

elemozina f (18. v.), odatle na *-ar* < *-arius elemozinar* m = *elemozina* (17. v.) »milostinja (koja je prevedenica od grčke riječi, i danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku)«. Učena riječ od kršćansko-lat. *ele mosyna* (akcenat na *o,* latinska proparoksitona) < gr. ελεημοσύνη (paroksitona) »samilost, dar iz samilosti«, od έλεέιν, odatle *kyrie ele son,* ζλεος »pietas«). Pučki su oblici dvovrsni: afereza početnog *e* (talijanizam) i zamjena početnog *e-* sa *a-* (možda prema lat. *alere,* kako misli Battisti, ili je disimilacija *e-e* > *a-é)* u sjev.-tal. *alemosina* (area je Oglaj), fr. *aumône,* engad. *almousna* itd., tako možda i u dalmatoromanskom, odatle u glagoljskom *aimuгьno* = *almužno* (15 — 16. v.) = *almozna* (16. v., Antun Dalmatin). Taj oblik čini utisak kao poimeničen sr. r. (tipovi *dobro, godovno).* Upor. pridjevsku upotrebu u *almužna ladica* i poimeničenja na *-ik, -ica almu&nik* m prema *almužnica* »koji, koja daje milostinju«, madž. *alamizna,* rum. *almojnǎ,* kao i njem. *Almosen.* Nalazi se u svim slavinama osim u bugarskom gdje se govori *pomana* < *poměna,* tako i rum. *pomeanǎ* f »Almosen, Traueressen«. Dalm.--rom. **almosna* bilo je za Marulićevu jezičnu svijest pridjev na *-ьn.* Zbog toga je on stvorio apstraktum odatle *almoštvo* (tako i Glavinić, Knezović) = *almuštvo (almuštvo oliti zadužbina,* Kadčić) pored *almoštvo* (16. v.) = *almuštvo* odbacivši pridjevski nastavak. Upor. tumačenje apstraktuma u *Naručniku* 39b: *almuštvo, ka se uzdrži v smilovanju iskrnjega.* Upor. u slov. *almoštvo* pored *almozna.* Dodavanje sufiksa *-stvo* mogao je sugerirati i dočetak *-yna* u gr. > lat. riječi, koji je u hrv. sufiks za apstrakta; *almuštvo* je moglo nastati i zamjenom sufiksa. Nikako nije posudenica iz njemačkoga. Bernardin upotrebljava *alemozin tvoja.* Ti se oblici danas ne govore u narodu. Rašireniji su oblici sa aferezom početnog *e-: lemojsina f* (18. v., Reljković, Bosna, narodna pripovijetka) = *lemojzina* (18. v., Bosna) = *lemosina* (18. v.), deminutiv *lemosinica* — *lemozina* (16. v., Dubrovnik, Cavtat), deminutiv *Umōzinica,* na *-arius* > *-ar, -ijer lemozlnar,* gen. *-ara* = *lemozinijer,* gen. *-ēra* (17. v.) < tal. *lemosiniere* = *lemozina* = *limozina* (12. v., zapadni krajevi, Istra) = *limozina* (Belostenec) = *nemazina* (Posilović). Od tal. *lemosina.* Upor. arb. *limoshënë, lëmoshnë, Imoshë* »Totenmahl« (Gege, katolio'). Kašić razlikuje oba oblika: *lemozina* i *almuštvo dueti*

Lit.: ARj l, 75. 3, 26. 6, 5. 7, 916. *Pleteršnik* l, 4. *Miklošič 2. SEW* l, 27. *Holub- Kopečný*

60. *Bruckner* 198. *REW** 2839. *CM* 94. 290. Hirt, *PBB 23,* 331.

-ellus, lat. deminutivni sufiks, došao je na slavenski korijen u *trščel,* gen. *-li* f (slov.) »Röhrchen«, *trščela* f (slov.) »Röhrchen zum Heben einer Flüssigkeit aus dem Fass«. Za tvorenje etnika služi u *Bokelj,* gen. *-elja* = *Bokez* od *Boka* (v.). Od romanskih osnova ide ovamo *Munčēl,* toponim (oronim, Krk, Iz) < *monticellu* »brdašce«, *Tŗčela* kod Splita < *funicella,* gdje *-ellus* ima pred sobom proširenje *-ic-* prema *-iculus.*

Lit.: Pleteršnik 2, 699. *DEI* 845.

-élj, sufiks različitog značenja. U *Bokelj* m tvori etnik od horonima *Boka.Znači* isto što i *-ez Bòkez* < tal. *bocchese,* od lat. *-emis* > tal. *-ese.* U *poguzijèlji,* gen. *-eļļā* (Vuk) = *poguziēlji* m pl. (Budva, Paštrovići) »dvojica rođaka nevjeste koji joj poslije svadbe donose prćiju (oni su svjedoci prćije; oni reku: »Koliko smo mogli, spravili smo za djevojku«); pohođani«; riječ se shvaća u pejorativnom značenju i sufiks *-elj* zamjenjuje se -as *poguzijaši* »da se mukte najedu i napiju«. Vjerojatno je izopačeno gr. ἀγωγιάτηξ. U istu grupu ide i *smrdelj.* Znači i životinjice: *crnje]'* (Mljet, *stavljaju se za obrum), prndēlj* (Dubrovnik) »debeo leptir malih krila«. Osnova je nejasna. Znači oruđe u *rùcēlj,* gen. *-élja* (Cavtat, Zore, Lastva) »držak kakvog alata« = *rûcelj* (Krtole) »ručica, dio rala kojim se ore«. Potječe zacijelo od *manicellu,* od *mamca.* U toj izvedenici preveden je prvi dio *manus* »ruka«, dok je sufiks ostao. Upor. *mànica* f (Muo) »ručica za potezanje vrata«, gdje je, obratno, romanska osnova zadržana, a sufiks preveden. Očito je da se u *-elj* radi o lat. sufiksu *-ellus* > tal. *-elio,* u kojem je geminata // reflektirana palatalom / kao u *košulja* < *casulla.* Kao u romanskom dolazi i u femininumu, ali sa /: *čumprela* (Dubrovnik) »prosta djevojka« (upor. ngr. τσούπρα, sa umetnutim *m* pred labijalom), *čupjele f* pl. (Stulić) »srebrnaste škarice (.osnova nejasna)«. Ovamo idu možda *kostjela* (v.) »ceitis australis, kopriva, popriva«, *mrkvjela f* (v., Vuk, Dubrovnik) = *mrkvela* (Mikalja), naš augmentativ na *-ina* ili složeni deminutiv *mrkvjelina* »pastinaca silvestris«, od *mrkva;* proširen našim deminutivnim *-tea: sušelica* (Tivat) »smokva koja daje kasnije rod, koji se suši i tako prodaje«, od *suh.* Upor. slov. *tružela* »Zimmermannslade« = *tružica* od *truga* (ŽK, *struga)* < njem. *Truhe; uscanêla* f (od *uscați)* »Pisserin« u zagoneci *oca klobučar, sin bobnar, hći uscanela, mati reggetela.* Bez *lj* kad se radi o udvojenom tal. sufiksu *-ell* + *-ino: gizdèlïn* m (Dubrovnik) »kicoš«, pridjev *gizdelīnskī,* apstraktan *gizdelīnstvo,* prezime *Gizdelinović.* Denominal je bez *-in gizdeliti se* »ponašati se kao gizdelin«. Upor. *gizdulić* »ohol mladić«, gdje je mjesto naglašenog puni-jeg *-ellus* nenaglašeno *-ulus,* prošireno sa *-ič* (kao u *fićfirić); Krasbelin* (1375, ime muško). U femininumu *gadelina* f (Brač) »gad (zmija)«, *oparelina* (Vrbnik, Krk, od *opariti)* »rana kad se tko opari vrućom vodom«, drugi dio može biti i naš sufiks *-ina* (v.). V. i *-el, -jelj, -elj.*

Lit.: ARj 3, 139, 140. 2, 100. 102. 5, 467. 7, 70. 9, 23. 10, 435. 12, 235. Hirtz, *Pisces 72.* 33. *Pleteršnik* 2, 423. 700. 733. Zore, *Rad* 170, 222. Macan, *ZbNŽ* 29, 211., Schuchardt, *ZRPh* 35, 391. *GM* 450. *REW*[3] 5362a. 5299a. *Măreție** 271.

eljati, *-am* impf, »jesti ono što ostane iza svatova«. Možda se govori u istočnim krajevima taj glagol iz svatovske terminologije. Akcenat i primjeri nedostaju.

Lit.: ARj 3, 27.

emblastro n (15. v., u medicinskoj knjizi pisanoj crkvenim jezikom) »melem, obliž«. Od gr. Ζμπλαστρον (od ἐμπλάσσω »oblikujem«, prefiks εν-) prema novogrčkom čitanju, prema latinskom je *emplastar,* gen. *-stra* (Belostenec), kod Mikalje *implastar,* gen. *-stra* (možda dalmatoromanski), dok je talijanizam *(pl > Pl) empiastro* = *impjastar,* gen. *-stra* (18. v.) = *impiaštar* (Rab) = *impjastar,* gen. *-štra* (Dubrovnik) = (disimilacija */-/ > j-0) jinpãstar* (Božava). Odatle i njem. *Pflaster* (sa gubitkom *em > iri)* > hrv.-kajk. *flaštar,* gen. -йra (18. v., ŽK) »1° melem, obliž, 2° opeka za kaldrmisanje, 3° vapno za zid«, radna imenica na *-nik flaštarnik,* denominai na *-ati flaširati, -am* »klačiti zid«. U talijanskom postoji ispadanje početnog sloga *im- piastra* »Metallplatte« > *pijastra* »talijanski metalni novac«, sloga *emp-: lastra* f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Božava) = *lastra* (Lika) »staklo, sklo, cklô (Boka) na prozoru«, deminutiv na *-ica lastrica* f (Pavlinović) »(metafora) nadimak pjesmi sastavljenoj za smijeh i za maškaru«. Ovamo ide još furlanski izvedeni deminutivni glagol *(im)pastrocia* (gubitak / zbog disimilacije *l-r* > *0-r,* deminutivni sufiks *-accio)* > (u Kućištu, Rab) sa zamjenom *im-* našim prefiksom *ispastrdća (memo~)* »iskvariti«. Od istog je korijena internacionalni pridjev *plastican, na* -ικός (πλαστικός) raširen našim *-ьn* >*-an.*

Lit.: ARj 3, 60. 826. 5, 919. 9, 837. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*[3] 2863. *Pirana*[1] 426. *DEI* 1468: 1469. Vasmer, *GL* 56.

emendati, *-ām* pf. (16. v., Dubrovnik) »popraviti«. Učeno od lat. > tal. *emendare* (prefiks *ex,* i *mendunf).* Ovamo ide francuzizam *amandman* m < *amendement.*

Lit.: ARj 3, 27. *REW*[3] 2860. *DEI* 1460.

emer m (17. v., Vrčević) = *Smar,* gen. *êmra* (Kosmet, subjekt uz *doći)* »sinonimi: zapovijed, naredba, buruntija«. Od ar. > tur. *emr.*

Lit.: ARj 3, 27. *Elezović* 1, 174.

Emerik nije potvrđeno u *ARj* od *Aimericus* na zapadu. Poznato ime germanskoga podrijetla u starofrancuskoj epopeji južnog ciklusa. Dobro je potvrđeno isto ime sa *-h* mjesto *k,* što ukazuje na srvnjem. vrelo *Jembrih* (17. v.) = (bez umetnutog *K)* 1535. *Jemrih.* Odatle prezime *Jemrihović.* Ovamo ide zacijelo i hrv.-kajk. prezime *Jemrić,* u kojem je njem. *-eh* čitano na mletačku kao *-ić.* Vitezović ima *Imbrih,* odatle hipokoristik *Imbro,* pridjev na *-in Imbrin* u toponimu *Imbrin dvor, Imbrijevci* m pl. (Slavonija), *Imbrijovac.* Zamjenu *e >i* dao je madž. *Imre,* koje dolazi u prezimenu *Imprić* 1577. Od općih riječi ide ovamo *imbrina* f »1° vrsta crnog grožđa«, odatle ispuštanjem početnog sloga *brina* f (ŽK) »vrsta crvenkastog grožđa«. Od hipokoristika možda je *Mirko* pored *Mirko* gdjegdje od *Emerik,* ali je *Mirko* toliko rašireno na istoku i na zapadu da je daleko prirodnije shvatiti kao hipokoristik od *Miroslav.* Odatle rašireno prezime *Mirkovia.* Upor. i kod Rumunja *Mircea,* ime vlaškog vojvode, u narodnoj pjesmi *Mirče,* gen. *-eta,* u Vuka *Mirčeta.* Odatle prezime *Mirčetić, Mîrčič,* toponim *Mirčići, ' Mirčin* u Dečanskom hrisovulju, odatle toponim *Mirčinci* (Valpovo).

Lit.: ARj 3, 27. 813. 826. 4, 586. 537. 6, 739.745.

emil (objekt uz *učiniti bogu,* jedanput u narodnoj pjesmi). Na osnovu tur. *emin* Budmani pretpostavlja značenje »potvrditi«. Nije jasno. [Isto što *j emin učiniti* «zakleti se« < tur. *yemin,* v. *jemin].*

Lit.: ARj 3, 27. Škaljić[2] 368.

emir, gen. *-İra* m = *emirin* (17. v., sa *-in* prema *gospodin, košatin* itd.) »sinonimi: poglavica, vladalac, knez (bez primjera iz narodnog govora ili narodne pjesme)« = *amura* (1371 — — 1393: *načetb gospodovati veliki ~ Pajazitb,* Mon. şerb., 182). Ovamo ide današnja internacionalna riječ *admiral,* gen. *-ala* m i stara naša *imrahor* < ar. *emir ar-rahl.* Balkanski turcizam perzijskog i arapskog podrijetla (perz. *emir* = ar. *amir* od glagola *amara* »zapovijedati«) iz oblasti turske uprave: bug. *emir.*

Lit.: ARj 3, 27. *Mladenov* 162. *Lokotsch* 69.

emrènisati se, *-šēm* pf. (Bosna) = *emrenlsat se* (Kosmet) = *imrènisati, -šēm* (jugoistočna Srbija) »sinonim: zaljubiti se u što«. Od tur. *imrenmek* »wünschen, Lust bekommen zu, Appetit bekommen auf«.

Lit.: ARj 3, 28. 826. *Elezović* 1, 174.

-en m, *-ena, -eno,* sveslavenski i praslavenski, danas neproduktivan pridjevski sufiks za pravljenje tzv. pridjeva građe (njem. Stoffadjektiva). Semaziologijski odgovara lat. *-eus; e* je nastao od *e,* upor. stcslav. *medem,, a* ovo iz ie. *ë,* upor. gŗ. Λαμψακηνός »iz Lampsaka« i *Зio ëninъ* (v.). Nema potvrda za ikavski i ijekavski oblik, nego glasi u svim narječjima *-en.* Primjeri: *lanen* od *lan, drven* od *drvo* prema *driven* od *drìvo* ŽK, *meden* od *med, leden* od *led* itd. Da je *e* postao doista od *e,* dokazuju pridjevi *kozan, kozana* = stcslav. *kožený, rozan, rozana* od *rog, moždan, moгdana* od *mozag, voštan* od *vosak, f kožna* je analogijski prema *-ьn,* od koga je *ê* prijevojni štěpen. Ima oscilacije između *-en* i *-ьn: srebrn* pored *srebren.* Kao i *-ьn,* i taj sufiks ide u kategoriju općih sufiksa bez naročite funkcije. Kvalifikativ je npr. u *šaren* od *šara* ili *šarati, crkven(f)* od *crkva, svojstven* od *svojstvo* jtd. To se Jogada naročito onda kad u jeziku ne postoji imenica od koje je pridjev izveden: *zelen, studen, rumen.* Jače ističe morfološku pridjevsku funkciju. Stoga se dodaje da se bolje istakne. Tako od stcslav. *Ieeг ъ* nastaje *trezven,* a pridjevu *mâl* dodaje se *-en: malen.* Za razliku od *-ьn* > *-an* ne veže se s drugim sufiksom. Udvostručen je samo u *mesněn* (ŽK) »mesni«. Põimeničenje se vrši na *-ica: voštanica.*

Lit.: Maretić § 363, h. *Leskien* § 538. *Vandrák* 1, § 480. *Holub-Kopečný* 456.

-enea, sufiks za apstrakta lat. > tal. podrijetla, lat. *-entia* > tal. *-enza,* poimeničenje lat. > tal. participa prezenta *-ens,* gen. *-entis*

> tal. *-ente,* zastupljen u brojnim posuđenim apstraktima; došao je jednom i na našu osnovu: *obumijenča* f (Ston, ovdje možda relikt iz dalm.-rom., upor. *romijenčd)* »obujam, opseg«, od našeg postverbala *obujam,* gen. *-jma* od *obujmiti.* Kao latinizam pojavljuje se u *tepêndja* f .(Bela Krajina, slov.) »tepež, Prügelei«. Upor. *-andja.*

Lit.: ARj 8, 487. *Pleteršnik 2,* 663.

ëndele bëndele, prilog (Vuk) »sinonim: bi ne bi, oklijevajući, hoće li ne će li«. Tvorba istog turskog tipa kao *eglen-beglen, kitab-mitab.*

Lit.: ARj 3, 28.

endèze, gen. *-eta* n (Vuk, narodna pjesma) »mjera za duljinu, lakat«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *endaze)* iz oblasti mjera: búg. *endezé,* arb. *endezë* f.

Lit.: ARj 3, 28. *Mladenov* 162. *GM* 95.

endivija f = *indivija* f (17. v.) »cikorija, žućenica, rezanica«. Od tal. *endivia, indivia* < ksgr. ἐντύβιον, ἐντύβι > kslat. *intybus,* egipatskog podrijetla, ar. *hindab.*

Lit.: ARj 3, 28. 837. *REW*[3] 4521. *DEI* 2005.

endrop m (rukopis 16. ili 17. v.) »živinče ь morì vojevoda гiЬатъ«.

Lit.: ARj 3, 28.

endžije (Vuk, jedanput u narodnoj pjesmi kao epitet): *sve na njima endžije dukate.* Čini se da narodni pjevač nije razumio tur. *ence* = *indjincü* »biser«, koje se nalazi u arb. *inxht* »Perle«.

Lit.: ARj 3, 28. *GM* 159.

enfiіe n (Kosmet, objekt uz *uzmi* »uzmeš«) »burmut«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *enf* = *anf* »nos«, odatle *enfijje* »šmrkanje u nosu, prah od pržena duhana«) iz oblasti duhanske kulture: bug. *enfie.*

Lit.: Elezović 2, 511. *Mladenov* 162.

engeča f (Vuk, Vojvodina) »sinonim: skoba (v.)« = *hengić* m (Posavina) »čavao za pribijanje superine (v.)«. Od tur. *yengeç* »rak«. Značajno je ispuštanje tur. *y-* prema *jangin* i ostalima gdje ostaje.

Lit.: ARj 3, 28. 590.

engedovati, *-ujem* pf. (16. v, Pergošić, Čakovac, hrv.-kajk.) »popustiti, otpustiti«. Odatle *engedavanje* n (Pergošić) »permissio«. Od madž. *engedni.* Razred glagola na *-ovati* je kao i u ostalim glagolskim posudenicama iz madžarskoga. Upor. *bantovati* (v.). S istim slavenskim glagolskim sufiksom i Rumunji posuđuju vrlo često glagole iz madžarskoga. Primjer: *cheltui* »trošiti« < *költeni* prema *gandi* »misliti« < *gondolni.*

Lit.: ARj 3, 28. *Mažuranu* 300.

eninšala, uzvik (narodna pjesma, jedanput, Crna Gora) od ar. *en ša allah* »ako bog hoće«. Upor. *masala* (v.). Začuđuje opetovanje *en.*

Lit.: 3, 28. *REW** 9025a.

enula f (rukopis, 18. v.) = *(n > nj* nejasno) *injola* = *injula* (Stulić) »biljka oman«. Od lat. *inula* > tal. (učeno) *ènula, ìnula,* (pučki) *ella* < gr. ἑλένιον, njem. *Alant.*

Lit.: 3, 851. *REW*[3] 4522. *DEI* 1450. 2078.

epaktb, *epahtb* (stsrp.) = *epakta* f (učeno prema gr. > lat. izgovoru) = *epata* (17. v., prema tal. *et > tt epattd),* pridjev na *-ъn > -an epatan* (16. v.) = *jepahta* (15. v., prema novogrčkom izgovoru κτ > χτ) = (sa aferezom *e-} pata f* (Kašić, < tal. *patta)* »kalendarski termin od važnosti za određivanje Uskrsa«. Od gr. part. perf. ἐπακτή (se. ἡμερα) »umetnut« (od επάγω »umećem«, prefiks επί i δγω).

Lit.: ARj 3, 29. 4, 589. 9, 698. *DEI* 1493. Vasmer, *GL 56.*

eparhija f (Vuk, Srbija, BiH), pridjev *epàrhijski (sud)* — *jepanhija* (stsrp.) = *jepàrhija* = *japarhija* (17. v., Vuk, Srbija) »(pravoslavni crkveni termin) dieceza, biskupija (kod katolika)«. Od biz. επαρχία, apstraktum na -ία od Ζπαρχος > *eparhb* »prefekt, glavar niže upravne jedinice u bizantinskoj carevini« (od επί i -άρχος, v. *patri-arcä}.*

Lit.: ARj 4, 462. 589. Vasmer, *GL* 56. *DEI* 1491.

epistola f (16. v., prema lat.), na *-ar* < *-arius epistolar,* gen. *-ára* (18. v., također sa *st > St')* = *jepistola* (Antun Dalmatin) = (prema gr. sa dodatkom *-ja* na *-i* kao *ćefalijd) epistolija* (16. v.) = *jepistolija* = (sa aferezom *e-} pistula* (Mikalja, stara književnost) = *pistola* — *pistola* (17. i 18. v.) = *pištula* na *-ar* < *-arius pistular* »onaj koji čita pistulu na svečanoj misi«, *piítularstvo* »služba pistularova«, pridjev *pistulski* (~ *a knjiga)* = (metateza *i-o > o-e* ili unakrštenje s našim

poslati) postela »(prevedenica) poslanica«. Od gr. επιστολή > lat. *epištola* (prefiks επί i στέλλω »šaljem«).

Lit.: ARj 3, 29. 4, 589. 9, 885. 891. 11_3 40. *DEI* 891. 1501. Vasmer, *GL* 57.

erak, gen. *erka* m (18. v., jedanput). Pominje se uz *doilnuk, adiđar* i *arar* (v.). Prema tome se čini da znači osvojeno oružje. [V. *jarak* »oružje« < tur. *yarak* »isto«].

Lit.: ARj 3, 29. Školjić[1] 362.

erati, *-ani* pf. (15. v., Marulić) »pogriješiti«. Apstraktum *eror* m »pogreška«. Od lat. > tal. *errare* (ie. riječ), *error* > tal. *errore.* Na pridjevski sufiks *-aticus erraticus,* odatle truć.-tal. *radigar,* furl, *radega* »streiten« > slov. postverbal (sa umetnutim *n* pred dentalom) *randiga* »Streit, Handel, Zank« i možda sa dalm.-rom. unakrštenjem sa *cor,* gen. *cordis kòrdekati se (po-)* (Dubrovnik, Prčanj) »zanken«.

Lit.: ARj 3, 29. 31. Rešetar, *Štok.* 270. *REW** 2217. 2904.

erbab m (Bosna) »vještak« = *erbâp* (indeklinabilni pridjev, Kosmet) = *ervap* pored *ervapan* (Vrčević), s našim pridjevskim nastavkom *-ъn,* »sposoban, podoban«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *erbab,* sing, *rab)* iz oblasti sudstva: bug. *erbab.*

Lit.: ARj 3, 30. 32. *Elezović* 1, 175. *Mladenov* 162.

erćek m (Bosna) »1° muško, 2° mužjak (ptica) (Srbija)«. Od tur. *erkek* »muškarac«.

Lit.: ARj 3, 30.

erć lije f pl. (Vuk), u nar. pjesmi: *toke erćelije,* epitet kome se ne zna značenje. Možda ide zajedno s epitetom *gaće erdèlije.*

Lit.: ARj 3, 30.

Èrdelj, gen. *-élja* m (Vuk, 17. v., narodna pjesma) = *Rdelj* (Gundulić) »ime zemlje koja se zove *Sedmogradska* prema njem. *Siebenbürgen* i *Transilvanija* prema lat. prijevodu madž. naziva *Erdély«.* Odatle: etnik na *-janin Erdaljani* (Kavanjin, kojemu su *Maurovlasi* = *Rumunji,* odatle prezime na *-ovii Erdeljanović),* na *-äc Erdeljac* (17. v., i prezime 1572. i danas još hrv.-kajk.), pridjev (ktetik) na *-ski irdēljskī* (Vuk, 17. v.), zemlja *Rdeljska* (Palmotić) = *Rdeljska zemlja* (Sasin, Gundulić). Od madž. sintagme: *erdőelü* »preko šuma = trans silvam«. U rum. *Ardeal.* Ne zna se je li ista riječ toponim *Ërdelj,* selo u Hrvatskoj Krajini.

Lit.: ARj 3, 30.

erećet m (Bosna) = *ereilt* (Kosmet) »napredno stanje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hareqeť).*

Lit.: Elezović 2, 511. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 242.

eremüt m »kapak što pokriva taban (v.) na dugoj pušci«. Ne zna se gdje se govori. Po Budmaniju jamačno turska riječ.

Lit.: ARj 3, 30.

erenda f (sjeverna Dalmacija) »blatava i močvarna zemlja«.

Lit.: AŔj 3, 30.

erènde, gen. *-eta* (Vuk) = *trenda* (18. v., Slavonci) = *rènde,* gen. *-eta* (BiH) »sinonim: frenica, strug (v.), ribežanj, gen. *-žnja* (ŽK)« = *rènda* (Kosmet) »sprava na koju se struže tikva za tikvenik (pitu)«. Odatle: denominali na *risati: (e)rendisati, -šetn* (Vuk) = *rendisat* (Kosmet) = *rendeisati* (Vuk) impf, i pf. prema impf, *rēndisovat.* Na *-alo rendisalo* m (Vuk) »tko rendise«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz, *randa* »Hobel«, postverbal od *rändidän* »schaben, Kratzen«) iz oblasti kuhinjskog alata (pribora): rum. *rindea,* bug. *rendé,* deminutiv *rendénce, rendos(v)am,* arb. *rendé f* (Gége) »Reibeisen«. Dodatak (proteza) *e-* pred *r* je turciziranje perzijske riječi. Upor. protivnu pojavu *rospija* < tur. *orospu* i perz. *rute* > tur. *erişte > jerište* n, (v.). Nejasan je f pl. *rabonke* (Mrka Poljana, Srbija) »veliko stolařsko (e)rende«, ako je u vezi s tim turcizmom.

Lit.: ARj 3, 30. 4, 853. 12, 837. 13, 870. *Elezović 2,* 174. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 243, *GM 363.* Korsch, *ASPh* 9, 664. *Školjić*[1] 270.

erèsija f (16–18. v.) = *erezija* (16. v.) = *erezija* »(prevedenica) raskol« od tal. *eresia* < lat. *haeresis* < gr. αἵρεσις »izbor«, od αἱρέω »biram«, sa tal. aferezom *e-* nastalom u sandhi *retik* »heretik«, *resia* > *režije* f pl. (Kućište) »psovke, bestîmje«. Pridjev na nenaglašeni gr.-lat. sufiks *-icus eretichi* (16. v.), poimeničan m *éretik* (16. v.) = zamjenom našeg sufiksa *-nik* mjesto gr.-lat. *-ik eretnik,* sa protezom */- jeretîn* (slov.), *jeretnik* (slov.), *jeretifki* = *jeretičaski,* apstraktum *jeretieastvo, jeretik,* prid-

jev *jeretikov*, učeno *hereza, heretik*. Prema grčkom *jeres f* (u crkvenom pravoslavnom jeziku).

Lit.: ARj 3, 31. 4, 599. *Pleteršnik \, 366. Mažuranić* 1245. *DEI* 1516.

erèza f (Vuk, narodna pripovijetka) = *reza* (Kosmet) = *reza* (Vuk) = *rezèna* (Hrvatska, Lika) »sinonimi: prijevornica, zavornica, zavor, kračun, katanac, lokot, rigalj, gen. -glja (ŽK)«; škrinja *na rezemi* (Lika) ima lokot. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla *(reza* »gond, verrou, targette«) iz oblasti alata: bug: *reze* pored *reza,* arb. *reze* f »Türangel«, cine. *rize* m »gond«, ngr. ρεζές »gond, fiche«. Glede proteze *e-* upor. *erende* (v.). Dodatak *-na* u ličkom obliku nastao je zbog toga što se htjelo očuvati turski akcenat na posljednjem slogu. To je bilo moguće samo s pomoću takvog dodatka.

Ilit.: ARj 3, 31. *Mladenov* 559. *G M 364. Pascu 2,* 159., br. 890. *Elezovič 2,* 173.

ergela f (Bosna) »sinonim: pastuharna (hrv. neologizam za njem. *Gestutt') = ergela* (Kosmet) = *erđela* pored *herđela* (Vuk, narodna pjesma) = *hergèla* (18. v.) »stado konja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *har* »magarac« i *gala* »stado« > tur. *hergele* »stado magaradi i konja«) iz oblasti konjogojstva: rum. *herghelie,* odatle *herghelegiu* »Gestüttknecht«, bug. *ergele = hergele,* arb. *ergele í.*

Lit.: ARj 3, 593. 494. *Elezovii* l, 175. *Mladenov* 164. 667. *Tiktin* 729. *GM* 96. Korsch, *ASPh 9,* 501.

ërlav, pridjev na *-av* (Vuk, jedanput, narodna pjesma) = *hèrav = èrav — êrav* (ŽK) = *êrãv* pored *êrav* (Piva-Drobnjak) »1° sinonim: kriv, 2° razrok, zrikav, zrakav«. Osnova *eri-* dolazi još u prezimenu *Naerlović* i impf, *erlúdati* (Vuk), koji se ne može dijeliti od impf, *vrludati, vrludam* i (sa metatezom *Ij-d > d-lj)* impf, *herduljati* (Bosna, narodna pripovijetka). Ova dva opet zacijelo su ekspresivna proširenja od impf, *vŕljati, vf-Ijãm* (v.) »ambulo« s pomoću *-udati.* Upor. *krivudati.* Odatle pridjev na *-av: vrljav* »oštećena oka«, složeni pridjev *vrljook,* odatle hipokoristik *vŕljo* m i prilog *na vrije* »schief«. Miklošič pretpostavlja korijen *veri-* zastupljen u hrv.-srp. i u bjeloruskom. Osnova *her-* u *herav* samo je hrv.-srp. Nalazi se u brojnim izvedenicama i složenicama kao i u varijantama sa */-* mjesto *h-.* Prilozi na *-o, -ce: nă-(K)ēro, ujero* (ŽK), *na(K)erce* »schief«. U dubrovačkom prilogu *natrhere* »nahero« važan je umetak -ír-. Pridjev na *-ast hèrokast* »herav« zacijelo je složen od *herook* koji nije potvrđen. Poimeničenje na *-ica: jer amca* (Lika) »heravo žensko čeljade«. Odatle s hipokorističkim sufiksom *-sa* (v.): *jerāvša* (Lika) »herav čovjek«. Složenice od sintagme *herave glave, guzice:* pridjev *heròglav = jeròglav* (Lika); poimeničen na *-ьc, -čađ, -ıe, -ica, -sa: heròglavac,* gen. *-avca = jeròglavac, heroglavša* m = *jeroglavša', hêreguz* m (Srbija, Stojanović) »kome su krive noge, pa stražnjicom amo tamo«; *herohodac,* gen. *-hoca* (Stulić) = *naheritelj,* radna imenica od denominala na *-iti hériti, herīm* (Stulić), *nahériti se = naériti, naērīm* (Piva-Drobnjak), *nakeriti se* (Lepetane, Boka), *preêrit* pf. prema impf, *preerövat, -üjem* (Kosmet) »iskriviti«. Ekspresivnost je pojačana sa *-deciti* u *naerdečiti, -lm* (Lika) »nahériti«. Što se tiče postanja, teško je doći do pouzdanosti : / u *erlav* ima se zacijelo pripisati unakrštenju s *vrljati* i *erluludati,* tako da se ima tražiti izvor samo za *herav.* Berneker pomišlja za nj na strani izvor, koji se dosad nije pronašao, jer Matzenauerov χειρ »ruka« ne objašnjava ni semantičku ni fonetsku stranu. Budmanijevo mišljenje da je *erlav* možda od tur. *eyri* »kriv«, ne objašnjava /, a ni fonetski nije moguće, jer od *eyri* < sttur. *egri* (upor. *Egri Palanka = Kriva Palanka)* očekivali bismo *egrav.* Čini se da dubrovački prilog *natrhere* daje ipak mogućnost objašnjenja: *-re* može biti deiksa *-že > -re', *na trhe* stajalo bi tada u vezi s imenicom *trh* »teret, onus« (v.) koja se nalazi u slovenskom i hrv.-kajk. te madžarskom: *nositi na trhe* dovoljno objašnjava semantem »kriv, razrok«. Iz priloga *natrhere* odbacivanjem prijedloga i gubitkom imenice *trh* u štokavskim narječjima mogao se apstrahirati pridjev *herav > erav > jerav.*

Lit.: ARj 3, 31. 591. 593. 594. 596. 4, 596. 601. 7, 319. 702. *BI* 2, 751. Vuković, *SDZb* 10, 381. 391. *Elezovič* 2, 123. *Miklošič* 86. *SEW* l, 386. Matzenauer, *LF 7,* 213. Tomanović, *JF* 17, 205.

erli) a m = *j èrlija* (Srbija) »sinonimi: građanin, mještanin, domorodac«. Odatle složenica *jerlikul* m (Bosna, narodna pjesma) »mjesni zapovjednik«. Drugi je dio *kula* (v.). Od tur. izvedenice na *-li: yerli* od *yer* »mjesto«. Značajno je ispadanje /. Upor. tur. *yular > ular,* v. i *engeča, jerlija.*

Lit.: ARj 3, 31. 4, 601. Marjanović, *NJ 3,* 215-217.

ersak m (17. v., čakavski, jedanput): *handžar aliti ersak.*

Lit.: ARj 3, 31.

erzak m (Bosna) »sinonim: hrana«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *erzak).*

Lit.: ARj 3, 32.

eser m (Vuk, Crna Gora) u izrazu *na eser biti* »novac nije potrošen nego je u gotovu« = *jeser* (Vuk, Boka). Budmani predlaže arapsko podrijetlo (ar. *eser* »biljeg, znak«) koje ne objašnjava semantiku. Bit će ispravnije Mažuranićevo mišljenje da je to tal. *essere* »stanje«, *l'èssere, in buon essere.* Usp. i *jeser.*

Lit.: ARj 3, 32. 4, 621. *Mažuranić* 301.

-ėsk, tal. sufiks franačkog podrijetla (stvnjem. *-isk,* tip *tudešak* < tal. *tedesco < theodisk > deutsch)* ili iliro-trački *-əsc* > rum. *-eseu* (u grčkom deminutiv -ισκος) u Dubrovniku u jednom primjeru dodan domaćoj osnovi *prvi: prveskinja < -esk + yni* (upor. *gospodinja,* ŽK) »žena koja prvi put rodi«. Očuvano *sk* govori u prilog druge alternative. Ako je tako, ostatak je iz dalmatoromanskog.

Lit.: Zore, *Rad* 115, 151.

eskija f (Vuk, samo u jednom stihu narodne pjesme): *ostala im sa konja eskija.* Značenje je možda »stara potkova«. Vuk ističe da te riječi nije nigdje čuo; *ešći,* indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi uz toponim: *na ešći Kladušu* »staru«. Od tur. *eski* »star«. [U BiH *eskija* f »starudija, stara konjska ploča, stari bakar«].

Lit.: ARj 3, 32. *Škalji?* 271.

esmêr, indeklinabilni pridjev (Kosmet), komparativ *po esmer u lice = èsmer,* pridjev *èsmerast* (BiH) »crnkast, garav«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *esmer* »pšenične boje«) iz oblasti boja: bug. *esmér* »murgav Cv.)«, arb. *esmér = usmar* »schwärzlich«, cine. *ismer* »brun foncé, 'basané«.

Lit.: Elezovič 2, 511. *Mladenov* 163. *Pascu* 2, 145., br. 678. *škaljiP* 271.

esnaf, gen. *-áfa* m (Vuk, Bosna) = *esnaf* pored *esnaf* (Kosmet) = *jesnaf* pored *jesnav* (Srbija, Milićević) »sinonim: ceh«, u Kosmetu i indeklinabilni pridjev *esnaf čdvek* »pošten čovjek«. Odatle pridjev na *-ski esnafski* (Kosmet) i složenica *islahana* »šegrtska škola« < *esnaf hane.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *asnā/* od sing. *sanf* »vrsta«, *synyf >* tur. *esnaf)* iz oblasti zanata: bug. *esnaf = isnaf.*

Lit.: ARj 3, 32. 4, 622. *Elezovič* l, 176. *JP* 14, 211. *Mladenov* 163.

esodija f (stsrp., 1379) = *jesodija* (14. v., u crkvenom jeziku) »dohodak«. Od gr. pl. εισόδια, είσοδος (prefiks εις i οδός »put«). Upor. *intrata > intruda* u jadranskoj zoni, poimeničen part. perf. od *intrare,* kao istoznačnu paralelu.

Lit.: ARj 4, 622. Vasmer, *GL* 57.

èspap, gen. *-άρα* m (Bosna) = *hespăp* (Vuk, hiperturcizam s *h,* 18. v., Vojvodina) = *jespap* (Srbija, Milićević) = *aspăp,* gen. *-apa* (17. v.), »sinonim: roba (v.)«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *esvab = esbab <* ar. pl. *athwâb* »haljine«, sing. *thaub).* U *aspap* je prema arapskom.

Lit.: ARj \, 115. 3, 32. 4, 622.

eš = iš, uzvik za tjeranje kokoši i ptica (17. st., Stulić, Vuk, Belostenec, Hirtz). Varijanta *iša.* Onomatopeja. [v. *iti,* konac].

Lit.: ARj 3, 32. 4, 78.

ešek m (Bosna) »sinonim: magarac«. Odatle apstraktum na *-luk: ešekluk* m »magareći posao«. Interesantan je toponim na *-ovac: Ešikovac* (Vuk), izvor kod Karlovca blizu *Magarčeva Brda,* zbog toga što jedna pored druge postoje istoznačne riječi različitog podrijetla. Ovamo riječ koja izgleda kao naša izvedenica na *-ica ešekerica* m, f (Vuk, 18. v.) »sinonim: manjo, maljenica, kršljavac, zaprtak (o čeljadetu i živinčetu)«, a u stvari je metafora i prekrajanje turske sintagme *eşek arisi* »štrk, obad«. Turcizam armenskog podrijetla *(eşek <* armenski pl. *isan-k* od sing. *ēš,* geh. *išoy,* maloazijska riječ, vjerojatno srodna s *asinus) :* iz oblasti životinja (tip *arslan).*

Lit.: ARj 3, 32. *WP* l, 113. *Lokotsch* 565.

eška f (Božava, Rab) = *eška* (Račišće) = (sa protezom *j-) ješka* (18. v., Račišće, Pag), denominal na *-ati naješkati, -am* pf. (Vrbnik) »metnuti ješku« = *ječka* (Malínská, Krk, ovdje i »vrst gljive«) = *(je >ja* i odbacivanjem proteze ili možda dalmato-rom. preko dvoglasa *ta) aška* (Dubrovnik) = (sa protezom *n-,* upor. *nugal,* ili prema tal. *ineskare,* prefiks *in-) nješka* (Prčanj, Dobrota, ovdje znači i »guba, trud«), denominai *nanjeskât na udicu*

(Prčanj) »meka, mamac«. Od lat. > tal. *esca* (od *edere* »jesti«, upor. pridjev *esculentus,* ie. riječ, upor. lit. *eska).* Arb. *eshkë.*

Lit.: ARj 4, 506. 628. 7, 369. 468. 8, 280. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. Skok, *Term. 72.* Rešetar, *Štok.* 258. *GM* 97. *REW** 2913. *DEI* 1530.

eškerice, prilog (dva pisca čakavca, 17. i 18. v.) = *eškarac* (jedanput) = *eškeriški* (Kavanjin) »odmah, idom (Belostenec)«. Budmani predlaže madž. *egyszer* »jedanput«, što fonetski ne odgovara, a za *idom* postverbal *id-* od *ići* ili madž. *idō* »vrijeme«. Prvo je priličnije. Upor. *mahom* > *mám* (v., ŽK) od *maknuti.*

Lit.: ARj 3, 32.

esküt m (Vuk, Vojvodina) »seoski sudija«, pridjev *eškutov.* Od madž. *eskücdt* = *eskütt* »porotnik«, ugrofinskog postanja.

Lit.: *ARj* 3, 33. *Gombocz-Melich* 2, 48.

-ēt, -öt, -at pored **-at,** sveslavenski, praslavenski, danas neproduktivni sufiks za izvođenje onomatopejskih imenica m. r.: *klepet* od *klepati, trepet, treset* od *tresti, zveket* od *zvečati; cvokot, glomot, grohot, klokot, klepot, kokot, sopot, topot; bahat,* gen. *bahta, dȑhat* pored *dȑhat,* gen. *dfhta* pored *dfhata, glomat, šapat,* gen. *Sapta* pored *šapata.* Prelazeći u deklinaciju *i* sufiksi *-ēt,* gen. *-eti* i *-at,* gen. *-ati* dobivjaju kolektivno značenje i gube onomatopejsko: *golet, vrlet, kočet* i *svojat.* Za *-ot,* gen.- *oti* nema primjera. To značenje gubi se i onda kad napuštaju značenje šuštanja i označuju konkretan predmet: *grot,* gen. *grota* m »provalija (ŽK)«, *Grohote,* toponim (Šolta); ili kad se proširuju sufiksom *-ьc: klepetăc,* gen. *-peca* (ŽK) = *klopòtac,* gen. *-poca.* Onomatopejsko značenje imaju i glagoli na *-et* + *-ati: ćeretati, blebetali, šušketali, pucketati* itd. Za njih nije uvijek potvrđena imenica od koje potječe kao u *klepètati, třepetati,* tako da je *-etati* postao samostalan glagolski sufiks. Tako u *klevetati.* Jednako je kod *-otati* i *-alati: cvokòtati, klokotati; lomàtati, sakatatı.* Onomatopejsko značenje ovih sufiksa vidi se po prijevoju *e-o-a* < *ъ,* koji se ravna prema samoglasu osnove. Sva tri sufiksa mogu se proširiti s *-tk, -ka, -ina.* Tako nastaju konglutinati koji imaju afektivno (deminutivne ili augmentativno) značenje: *-atak,* gen. *-atka: kusátak, težátak, žerátak, -étak,* gen. *-etka: curetak* (Vuk) od *cura, haljétak; -otak,* gen. *-otká: bubotak.* Ti se konglutinati miješaju s *-etak* i *-atak* koji nastadoše drugim putem: *svršetak* stvoren prema *početak, izuzetak, imetak, zadatak.* Augmentativni sufiks *-ina* (v.) veoma se često udružuje s *-et, -ot: babètina, bukvètina, jāmetina* itd. I taj se miješa s *-etina* koji je nastao drukčije: *teletina, ovčetina, guščetina, svinjetina,* gdje nema augmentativno značenje nego označuje konkretan predmet: meso od životinje što je kaže osnova; *-otina: bljuvotina, brazgotina, crkotinajcrkl-, ogrebotina, zarèzotina* itd., gotovo gubi pejorativno značenje. V. još *-ata, -ot, -ota.*

Lit.: Măreție· 265. 273. 303. 346. *Leskien* § 450. 473. 489. van Wijk, *Symbolae gram.* 2, 159. i si. (cf. *IJb* 14 269). Štrekelj, *DAW* 50, 11. *Vandrák* l, § 553.

-eta, tal. pridjevski deminutivni sufiks ži r. vulgarno- latinskog podrijetla *-ittus, -itta* > tal. *-etto, -etta,* ušao je na Jadranu u većem broju talijanskih deminutivnih posuđenica; primjeri: *baréta, kaseta.* Odavde ušao je i u žensko lično ime *Aneta* (narodna pjesma, Vuk, Petranović), pridjev *Anetin* (narodna pjesma). Upor. u slov. *šišketa f* »šiška, Gallapfel« i u arb. *ιafeta* (s članom, Ulcinj) »prostor ovratnika oko košulje« od *qafë* »vrat«.

Lit.: ARj l, 89. *Pleteršnik* 2, 629. *DEI* 1562.

état f (deklinacija *i,* Andrijašević *do ove etati;* Zore, 16. i 17. v., Dubrovnik i danàs) »dob«. Značajna je tuđica zbog adaptiranje tal. imenica na *-ta* < sttal. *-tade* našoj deklinaciji na *ť* u kojoj se obično ne nalaze tuđe riječi. To nije živa deklinacija kao deklinacija *a.* Od tal. *età* < lat. *aetate* »isto«. Kod Orbina nalazi se ista tuđica po deklinaciji *a (prva eto).*

Lit.: ARj 3, 33. Zore, *Rad* 115, 170. *REW²* 251.

-ev/'Ov, sveslavenski i danas živ produktivan pridjevski sufiks koji dolazi u prvom redu kod živih bića (ljudi i životinja) izraženih osnovama prvobitno na *-u* (tip *sinov),* zatim na *-o.* Znači pripadanje: *očev, kraljev, zečev, Daničićev, zmăjev, carev, magorčev, Urošev, stvoriteljev* itd. (palatalne osnove) prema *banov, biskupov, lobudov, prorokov, Vûkov, Markov, čovjekov* (osnove na tvrdi suglasnik). Kad u jeziku ne postoji imenička osnova kao u *jalov, surov,* sufiks *-ov izražava* samo kvalifikaciju. Od imenica za neživo, ako su personificirane, mogu se također obrazovati pridjevi s pomoću ovih sufiksa: *mjesečev, sunčev* prema *jugov, mrazov.* Odatle poimeničenja: m *-evj-ov* u makedonskim prezimenima

Mitrev, Vlahov i f *-evaį-ova* u ženskim prezimenima; toponimi u ž. i sr. r.: *Smederevo, Drenova, Janjevo, Kruševo, Magárévá* (Makedonija), *Ovčarevo, Kupinovo* itd. Od imena biljki ili tekućina mogu biti osnove na *-o, -ū* i *-a.* Tada se s pomoću ovih sufiksa prave tzv. pridjevi materije (Stoffadjektiva): *bôbov, dubov, javorov, bukov, kruškov, vinov,* usp. i imenice *trešnjevac, višnjevac,* toponime *Kruševo* i poimeničenje *Kruševac.* Danas u nominativu ti sufiksi ne dolaze u određenom obliku, ali u starije doba ima primjera i za određeni oblik, tako 1353: *nizb doh u potokb cerovi (Glasnik* 24, 245). Ostatak su toponimi *Zovi Do* < **bbzovi, Grabovi Do* (seoce, Hercegovina blizu Ravna), *Rastavi Do* (Kotor), *Rastavi Potok* (Hrvatska). Posesivno značenje u našem jeziku, za razliku od poljskoga, gdje je opći pridjevski sufiks kao kod nas *-ьn* (v.) (upor. polj. *narodowy* = u nas *naradan),* raširilo se zbog *njegov,* gdje je -yo > *v* došao na genitiv *jego.* Upor. ŽK *njegov* pored *-njegví,* ž. r. *njegvâ* kao u *kakav,* ž. r. *kakva.* Poimeničuje se s *-ьc, -aca, -iça* i *-ina, -ište:* za oznaku štapa: *brezovac, bukovac, lipovac* itd.; veoma česti toponim: *Glogovac, Bobovac, Brestovac* (Zagreb), *Bukovac, Dubovac* itd; u pluralu *-evci, -ovci:* vlaške pastirske porodice *Ratiševci vlasi* kojima je čelnik »knez« bio *Ratiš(a~), Vlasi Kostadinovci* i *Gojetovci* itd. U Makedoniji se ovako zovu i velike porodice. Na *-aca:* također za oznaku štapova, jela ili pića: *cerovača, Ijeskovača, hràstovača; makovača, klekovača komovača.* Brojni su toponimi: *Leskovača* (ŽK) *Trnovača* itd. Na *-ovica: kòmovica* (rakija). Toponimi: *Brezovica* itd. Na *-evina, -ovina:* zemlja: *djedovina, krčevina, Hercegovina, kraljevina;* drvo za gradu: *jelovina, bukovina.* Toponimi *Petrovina, Moslavina* < **Mojslavovina,* madž. *Monoszlo.* Na *-ovište: Bobovišće* (Hvar). Raširuje se pridjevskim sufiksima na *-ьn: -evan, -ovan;* na *-ski: -evskï, -ovskī; na-at:- ovát:* (nema primjera za *-evať);* na *-it: -evit, -ovit;* na *-j: -evljï, -ovijí.* Utrostručen je u *-evljev, -ovljev.* Nejasna je kompozicija *-ovetan* (nema primjera za *-evetan).* Primjeri za *-ovan: bunovan, drêmovan,* često samo u određenom vidu *svjetovni, duhovni, kupovni* prema *muževan, kućevan, ucevān, knjīžēvan.* Semantički se razlikuju *duševan* i *duhovni* prema *duša* i *duh.* Poimeničen je sr. r. u *godovno* = *godovnô* (ŽK). Uklanja se homonīmija *masovan* prema *mostan,* ž. r. *masna.* Za *-evski: kraljevski, popovski, kumovskî, zêtovskî* itd. Ovdje je raširenje nastalo prema pluralnoj osnovi od nom. *-ovi,* gen. *-ova* i da se izbjegne mijenjanje osnovnog suglasnika *kjgļh* pred *-bski: begovski;* ako je pred *-ski* suglasnička grupa: *lastovski, prištevski* od *Priština, duždevski* od *dužd* < mlet. *doge* < lat. *dux, dùrdevskï* od *Đurađ* < lat. *Georgius;* i da se stvori semantička razlika: *sàrajski* od *sàraj* i *sarajevski* od toponima *Sàraj.* Odatle je pravi novi primitivům *Lastovo* i *Sarajevo* mjesto *Lasta* < *Ladesta* i *Šaraj* (upor. tur. *Bosna-Seraji).* U antroponimiji (Makedonija) grade se prezimena: *Kuluševski, Petruševski.* Za konglutinat *-avat* ima malo primjera, samo *čudnovat,* gdje su upravo tri pridjevska sufiksa. Za *-évit, -ovit: krševit, ognjèvit* prema *brdovit; pjeskòvit* je kvalifikativ prema pridjevu materije *pješčan; strahovit* prema *strašan; plahòvit, vjetrovit.* Za *-evljí, -ovijí: muževljī* prema *sinòvlji.* Za *-evljev, -ovljev: muževljev* = *muževljev (Ž,K), puževljev* prema *bratovljev.* Za *-ovetan: bogovetni, istòvetní* samo u određenom vidu. Poimeničenja sa deminutivnim *-ič* (v.·), koji označuje descendenciju, nalaze se u apelativima: *banović, kraljević, carević,* gdje znači sina *banova, kraljeva, careva,* i veoma brojnim prezimenima, u patronimicima, koja su stara. Potvrđena su za hrvatske narodne dinastije, za oznaku porodica koje su imale pravo biranja kralja itd.: kao *Mogorović* od *Mogor* < *Hermagoras,* kao i u imenima Vlaha u hrisovuljima banjskom, dečanskom i arhanđelskom: *Balojevikb* < *Belője* (upor. *Balia* za *Běhša), Dobrinovikb, Gradilovikb* itd. Danas su se neobično raširila po svim narječjima: *Ivanovic, Jdvanovič, Vûković, Lončarević, Kapetanović.* Izvedenice su od ličnih imena kao i od naziva raznih zanimanja i nadimaka. Sufiks *-ović* prenosi se analogijom i na nadimke od osnove na *-a: Kašiković, Kobilović, Vladiković, dokle Zavidović* toponim od starog ličnog imenr· *Zavida;* dapače i na toponime: tako muslimanska prezimena u Bosni: *Bišćević* od *Bihać, Gradaščević* od *Gradačac* (tj. kapetani od Bišća, Gradašca); *Ohmučević (= od Hmuća, Muca,* Dalmacija), *Seliščević* (hrv.-kajk. prezime, 1693, Zagreb, od *selište).*

Lit.: Marette³ § 363, str. 316. 368. *Leskien* §§ 433. 533. 539. 394. 397. 460. *Holub-Kopečny* 457. 470. 471. Vaillant, *BSLP* 29, 40-43. Kostie, *NJ* 3, 200-206. 229-236. Kadlec, *Valaši* str. 451-463. Stojković, *NVj 37,* 351-359. Stevanović, *NJ* l, 243. *Vandrák* l, §§ 471. i 472.

Eva = *Jêva f* (Vuk), biblijsko žensko ime.

Lit.: ARj 4, 631.

evangeli) m = *evangeljė* n = (latinizam) *evangelium,* pridjev *evangeliumski,* radna imenica na *-ist(a),* odatle na *-arium* > *-ar: -gelista, -gelistar, -gelišta, -gelistar,* pridjev *evangelski* = *(gè > de) evanđelje* n (16. v., danas općenito U književnom i saobraćajnom govoru kod katolika), pridjev *evanđeoski, evanđelista, -delistar,* gen. *-ara,* na *st* > *št* đakon *evanđelist* (16. v.), *-đelišta* (17. v.), *-listar* = (s protezom *j-) jevanđelje* n (kod pravoslavaca) = *jevàndelije* n, *jevanđelist, jevandelskī* = *(je* > *i) ivàndêlje* n (17. v., Vuk), *-đelski, -eoskī, -delista* (18. v.), *-đelišt* n = (sa aferezom *é- (vandel* (Rab) = *vanjelje* (Cres, izgovori -n'jel'je) = *vanđeo* (Kavanjin), *vanđelista* (Rosa), *poluvanđelistar* (Banovac) = (ar. > tur. grecizam) *inđzil* m (narodna pjesma) = *indželo* (17. v., Mrnavić), *indžilija* (epitet uz *knjiga)* »koran«. Od gr. složenice εὐαγγέλιον (ευ »dobar«/ ie. riječ/ i ἀγγελλιον, apstraktum na -ιόν, »vijest«, od ἄγγελος, v. *anđeo).*

Lit.: ARj 3, 34. 840. 4, 100. 632. 10, 629. Kušar, *Rad,* 118, 17. *DEI* 1571. Vasmer, *GL* 57. 71.

èvedra f (Vuk, Vojvodina) »ograda od trske«. Budmani predlaže madž. *heveder* »pojas« ili gr. ἔφεδρα »opkoljenje grada«. Ne zadovoljava ni jedno ni drugo.

Lit.: ARj 3, 35.

evenka f (istočni krajevi) = *evenka* (Kosmet) = *èvënjka* »kita od lóžová pruća sa grožđem (zabodé se za tavan da se suši i čuva za zimu)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *hevenk, avenk, aveng).*

Lit.: ARj 3, 35. *Elezović 2,* 510.

evet, potvrdni prilog (Mostar) »da, jest«. Ovamo bunjevačku prezime *Evetovii* »potomak nekoga koji je govorio *evet«.* Balkanski turcizam *(evet* »oui«) iz oblasti priloga: bug. *évet* i *evetčíja.*

Lit.: Deny § 375. *Mlađenov* 158.

evica f (Jačke) »stražnjica«. Zacijelo eufemistička metafora, deminutiv od *Eva.*

Lit.: ARj 3, 35.

evkaristija f (16. v.) = *evkarištija* = (učeno prema lat. izgovora) *euharistija.* = *euharistija* »sakrament pričesti«. Katolički crkveni termin od gr. ευχαριστία, apstraktum od εὐχαριστέω »zahvaljujem« (složeno: ευ »dobro« i χάρισ »ljubav«).

Lit.: ARj 3, 35.

evlad, gen. *-óda* m (Vuk, .Bosna, narodna pjesma) = *evlad* (Kosmet) »porodica, djeca, porod«. Ovamo *velet* m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »1° prepredenjak, objеšnjak, 2° okretan, hitar«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *aulad* > tur. *evlad,* sing, *walad* > tur. *veled* »dijete«). Oblik *velet* je možda skraćena ar. sintagma *veled-i-zina* »kopile« već u tur. gdje *veled* znači »kopilan, intrigant, objеšnjak«, jer se kopiladi pripisuju osobita svojstva. Upor. *Miloš Obilić.*

Lit.: ARj 3, 35. Elezović 1, 75.

èvlija m (Mrkonjić grad, Bosna) »koji ima kuću«. Turcizam, izvedenica na *-li* od *ev* »kuća«.

Lit.: Elezović, *JF* 14, 212.

evnuk m (16. v.) = *eunuk* = *eunuh* (prema učenom latinskom izgovoru) »uškopljenik, hadum«. Od gr. složenice εὐνυχος, od εὐνή »krevet« i ἔχω »držim, čuvam« > lat. *eunuchus.*

Lit.: ARj 3, 36. *DEI* 1567.

Evpimija f (prvotisak glagoljskog brevijara, 1491, slavi je crkva u Rovinju) = *Jefimija* (14. v., Vuk, narodna pjesma) = *Jefemija,* hipokoristik *Jefa* = *jféva* (Vuk) = (u jadranskoj zoni sa gubitkom ευ-) *Fumija,* hipokoristik *Fume* (Ugljan), odatle *fumîja* (Cres), uvredljiva riječ. Toponim: poimeničen pridjev na *-bsk* s pomoću *-ica Sutomišćica,* tal. *Santa Eufemia.*

Lit.: ARj 4, 567. Stefanie, *Rad* 285, 77. 89. Skok, *NVj* 22, 444. Cvitanović, *SEZb* 46, 559. 257. 533. 568. Filipi, *RIJAZUZ* 4-5, 312.

evtino (1683) = *jeftin* (Vuk) *(pre-)* = *jSvtin* (Vuk, Ljubiša) = *jeftin* (Kavanjin) *(ne-),* danas općenito pridjev za domaće nazive u zapadnim narječjima *cljen* (Dubrovnik), *slaka* (2K, prilog, < *sb lъgъka,* gen., v. *lak).* Apstrakti na *-oca jeftinoća* = na *-ost jevtinost.* Denominal na *-iti jevtiniti (po-).* Balkanski grecizam: rum. *éftin* pored *eftin,* apstraktum na lat. *-tate eftinatale,* glagol *a eftini,* bug. *éviin, effinija,* čine. *eftinie, eftineață,* glagol *eftinipsire.* Od gr. εὐθηνός (ngr. izgovor *eftinos).* Grčki su pridjev raširili po Balkanu zacijelo Cincari.

Lit.: ARj 4, 634. 7, 868. 9, 541. *Mlađenov* 158. *Pascu 2, 36. Miklošič* 105. *SEW* 455. Vasmer, *GL* 71.

evzadzīja m (Kosmet) = *hêvzedzija* (Bosna, Banja Luka sa hiperturcizmom *h-)* »sinonim: ljekarnik (hrvatski neologizam), apotekar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. radna imenica na *-ci* > *-dzija* od ar. pi. *egea,* sing. *géz* »species«: *eczacı)* iz oblasti Ijekarstva: arb. *azarxhi-ja* = *ezarxhi.* Odatle: složenica sa *hane: hevzedžana* f »ljekarna, apoteka« = arb. *ezarxhone-ja* f. Značajna je disimilacija *dž-dž* > *v-dž.* Upor. još búg. *evzá* »Kapsel«, odatle *evzalija puška* = *evzalijka.*

Lit.: Elezović 2, 510. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 319. *Mlađenov* 158. Barić, *Reč.* 14.

-ēz, poimeničen pridjevski sufiks za tvorenje etnika od horonima (imena zemalja) talijanskog podrijetla, tal. *-ese* < lat. *-ensis: Bòkez* m < *Bocchese* (od *Bocche* »Boka«) »Bokelj« (v.), *Englez* m < *Inglese, Holàndez* m < *Olandese* od *Olanda, Francez* < *Francese* od *Francia* pored *Francuz,* gen. *-uza* od njem. *Franzose, Albanez* < *Albanese* od *Albania* »Arbanas«, *Kinez,* gen. *-éza* < *Chinese* od *China* (njem.) > *Čina* (= *Kitaj, Katája,* 18. v., Reljković), *Japonez* (17. v.), danas općenito *Japanac,* gen. *-anca,* od *Japon,* gen. *-óna* < tal. *Giappone, Maltês,* gen. *-ésa* (Bella, prema toskánském i rimskom izgovoru) = *Maltez* = *Maltez* (Belostenec) < *Maltese* od *Malta, Šćepanezi* m pl. (Budva) »stanovnici Šćepana«. Pridjevi od tih etnika proširuju taj sufiks na *-bsk* mijenjajući kadikad *z M. ž* (kao u *Pariz* > *pariški): bokēškī, malteški, japonēškī,* ali *kineski* (18. v.), *franceski* (ŽK), *liolandeski.*

Lit.: ARj 1, 64. 4, 954. 6, 426. 463.

-eza, veoma rijedak deminutivni sufiks arbanaskog podrijetla, v. *drèteza,* u ličnom imenu *Iveza* »Ivić« od *Ivan.* Bratstvo *Iveza živi* u plemenu Grude koje se doselilo iz Sume kod Skadra. Odatle sa *-ić,* koji znači descendenciju: *Ivezići,* koji se rasturiše daleko od matice zemlje na razne strane: *Iveza* ima u Kopaoniku, u okolini Brusa i u Kruševačkoj župi, a *Ivezića* u Zeti, u okolici Titograda (Podgorica), u Lici, gdje su Bunjevci (katolici), u općini Komarane u okolini Prijepolja, u okolini Sjenice i u Pešteri u Krnjeuši kod Petrovca (Bosna), u Podibru u okolini Kraljeva, u Gružu i Žarkovu kod Beograda (saopćenje R. Pavlovića). Deminutivni arb. sufiks je ie. podrijetla: *-dia.* Taj sufiks nema nikakve veze sa dočetkom *-ez* u *găvez* (v.), *Ijêmëz* (v.), kao ni sa *-ez* koji je nastao iz germ. *-ing: knez, pjenez, vitez,* pa ni s *-ezanja* u *bolèzanja,* gdje je nastao iz slav. *-zm* (v.).

ezam, gen. *-ama* m (Rab) »ispit«. Od tal. *esame* < lat. *examen* (prefiks *ex-* i *agmen,* apstraktum ná *-men* od *agere);* unakrštanjem tal. učenog oblika sa lat. *izāmen* m (ŽK) »ispit mladenaca iz vjeronauka«. Denominal *egzaminati, -am* pf. (latinizam 15. i 16. v.) »ispitivati na sudu« = *ekseminati* (1513) = *ezaminati* (Perast, talijanizam *esaminare)* = (unakrštanjem sa domaćom sintagmom *iz uma) izuminjati* pf. prema *izuminjavati* (Lika) »potanko ispitivati«. Odatle apstraktum na *-antia* > *-anca izumìn(j)anca* f CLika, Zelić) »preslušavanje« pored *izuminjāncija.*

Lit.: ARj 3, 23. 4, 303. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 2937. *DEI* 1529.

èzan, gen. *ezana* m = *ezan* (Kosmet) = *jèzãn* (Vuk, objekt uz *učiti)* »poziv mujezina sa munare na molitvu«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *azan* > tur. *ezan)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 3, 38. 4, 635. *Elezović* 1, 171.

-ež, sveslavenski i praslavenski, danas neproduktivan sufiks m i f kojim se izvode apstrakta (nomina actionis) od imeničkih i glagolskih osnova: *grabež* m »otimačina« od *grabiti, metež* (Vuk) = *metež* »nemir« od *mesti, drjentež, kŕpež, lavež, mutez, padež, palež, sramež, stalež, stareš* »starudije« itd. Od apstrakta može postati i radna imenica i konkrétum: *lúpež* »lopov«, *bodež* »bajunet«. Kad je f, *-ež* dobiva kolektivno značenje: *mladež* f, *bodež* f »bol u bokovima«. Prvobitno je bio taj sufiks osnova na *-io* i kasnije je prešao među apstrakta deklinacije *i; ž* je nastao iz ie. *-gio.* Upor. gr. *-age* u *harpagē* »krádež«. Pridjev se pravi od tih izvedenica s pomoću sufiksa *-Ijiv: grabežljiv, sramežljiv.* Odatle se osamostalio pridjevski sufiks *-èiljw* koji se daje na osnove glagola *gaditi se, ljubiti se,* kao i na imenice *dar, kurva: gadežljiv, boUžljiv, Ijubežljiv, darežljiv, kurvezljiv, krmezIjiv* (od osnove *krmelj).* Ti se pridjevi poimeničuju s *-ьc (grabežljivac,* gen. *-īvca* itd.) i sa *-ost f: sramežljivost.*

Lit.: Vandrák 1, §§ 612 i 672. *Marette 274.,* § 332. *Leskien* §§ 407. 474. *Holub-Kope-£ný4S7.* Bruckner, *KZ 46, 237.* 58, 209-210.

fabrika f (16. v., akcenat prema lat. i prema tal. *fabbrica)* — *fabrika* (ŽK, akcenat prema njem. *Fabrik,* prema *fr. fabrique)* »1° građenje kuća, 2° tvornica (neologizam)«. Radna imenica na *-ante* < part. prez. *-ans, -antis fabrikant,* gen. *-anta* = *fabrikant* (Zagreb) »tvorničar (neologizam)«. Denominai *ofabrìkat nekom nešto* (Dubrovnik, Cavtat) »opraviti«. Od lat. *fabrica* > tal. *fabbrica, fabbricare,* izvedenica od lat. *faber* »kovač« nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 39. *REW*[3] 3132. *DEI* 1577.

fabula f (18. v.) »1° basna, 2° (literarno-historijski termin) sadržaj romana, drame itd«. Učen latinizam: lat. *fabula* > tal. *favola, fiabba.* Onomatopeizira se u Dubrovniku *flãflata* m »brbljavac, hvališa«. Sufiks *-ata,* koji nije isto kao lat. *-ata* u *maslinata, -ada* (v.), poklapa se sa ngr. φαυλατας, φαφλατας. Glede značenja upor. fr. *hâbler* < španj. *hablar* < lat. *fabulare.* Iz šatrovačkog jezika (argot) ide ovamo *foljati* »sprechen« < arb. *me fole* < lat. *fabulare.*

Lit.: ARj 3, 39. 60. *REW*[3] 3124. Jokl, *Ljfb* 15, 196.

faca f (Vuk, Dubrovnik: *ani facu od kompasijúna* »sažalno lice«) »obraz, lice«. Deminutiv na *-tea fäiice î* pl. (Kućište) »maleni obrazi«. Od mlet. *fázza,* tosk. *faccia* < vlat. *facia* (7. v.) < kllat. *facies.* Upór. arb. *façkë,* sa slavenskim sufiksom *-ka.* Dalmatoromanski je leksički ostatak *ìncef* m (Dubrovnik, Bella, Stulić) = *incefo* — *incefao* (Mikalja) »pridoltarnik«. Kako Bella i Stulić daju za *incef* genitiv *incefala,* mora se pretpostaviti da je u nominativu *incefo* = *incefao* dočetak *-o* = *-ao* ispao. Budmani misli da se kod Belle i Stulića radi o štamparskoj griješci, što ne treba da bude tačno. Gubici sufiksa su vrlo česta pojava kod izvedenica. Mora se prema ovim potvrdama pretpostaviti da je riječ glasila bez sufiksa *incef,* gen. *incefa* i sa sufiksom *incefo* = *incefao,* gen. *incefala* »pridotarnik«. To značenje .zahtijeva da se pretpostavi kao latinski izvor sintagma **ante faciem* (sa α > *e* kao u *chesa* < *časa* kod Filipa de Diversis) i **antefaciale,* s metatezom *f-ts* > *ts-f.* Upor. port, *anfaz.*

Lit.: ARj 3, 39. 834. Budmani, *Rad 65,* 162. Skok, *ZRPh* 41, 149. 43, 766. 46, 398. *GM* 102. *REW** 3130. *DEI* 1579.

facôl m (16. v., Rab, Pag, Omišalj, Istra, narodna pjesma) = *faco,* gen. *-óla* (Obrovac) = *faco,* gen. *-olā* (Božava, Molat), deminutiv *facoRć* (Molat) = *fačol* (Istra) »rubac na glavi, ubrusac«. Sa tal. deminutivnim *-etto* < vlat. *-iţtus faculèt* m (18. v., Budva, Rab) = *facùlei* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (sa umetnutim *n* pred dentálnom afrikatom) *vancùlet* (Krivošije) = (prijelaz u deklinacijų *-e,* gen. *-eta,* tip *tele} facule* m (Kućište, *ovaj ~)* — (sa umetnutim *r,* upor. arb. *farsulate), parcùle,* gen. *-eta* (Travnik) = (sa *ar* > *r) frcùle.,* gen. *-eta* < tal. *fazzoletto* (14. v.) = slov. *facalég* = *facanetêlj,* gen. *-tija* < bav. /α-*zenetl.* Od *fazzuòlo* (1270, Mleci), krčkorom. *fazuol, fazul* »fazzoletto« < kslat. *faciolum* (976) > gr. φακιόλι&ν (6. v.) > ngr. φακιόλι. Furlanski *fazzúl* u 'I6. i 17. v. izgleda kao turban, kao ručnik, koji se sada upotrebljava u sakristijama, nekada za pokrivanje glave. Deminutivni latinski sufiks *-olus* zamijenio je pridjevski *-alis* iz dosad neobjašnjenih razloga. Starija posudenica pokazuje / > *p* i *a* > *o* u nenaglašenoj protonici *poculica* hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Jačke) = *pecylìco* f (Bednja) = *poculca* (Kaptol kod Požege) = *pocolica* (Jambrešić, Kavanjin). Mjesto *-ulica* stoji *-elica pòcelica* (Vuk) »ženska kapa što se njom samo kosa pokrije« = (pseudojekavizam) *pocjelica* (Stulić) »calantica« = (mjesto *po-* stoji prefiks *pod-}* u *septem potchelicze sic dicte* (1510) = *podcjelica* (Mikalja, »Haube«, Voltiđija, Stulić) = (zamjena sufiksa) *podcjelina* = (mjesto *c* stoji *f) poculica*

(Stulić, nepouzdano) = *počelica* (Sarajevsko polje). Na grčko vrelo sjeća *ć* mjesto *c* (upor. *čifaī) poćelica* (Vuk, Imotski, s opisom). Romanizam *poculicane* pripada jadranskoj zoni. Nalazi se kod Slovenaca: bez deminutivnog sufiksa *-ica tocul* m = *pocel* m i sa tim sufiksom *poculica — poćelica* »Art Haube« (Istočna Štajerska, Prekomurje). Riječ *poculica* je danas karakteristična ženska nošnja od Siska do u Slavoniju i Zagorje. Pokriva čitavu glavu, a nose je samo udate žene pod maramom. Satkana je obično od crvenog pamuka i može biti urešena sirlom. Ide u folklornu umjetnost i domaću radinost. Riječ može da predstavlja ostatak latiniteta gornje Panonije (središte Siscia).

Lit.: ARj 3, 39. 5, 253. 10, 153. 155. 158. 159. 222. 185. 162. 184. *Pleteršnik* 1, 197. 2, 71. 72. *Mažuranić* 960. *MHZgb.* 3, 93. *Banali* 2, 182. Skok, *ASPh* 29, 480. Kušar, *Rad* 118, 17. 19. *Miklósié 57. SEW l,* 278. Štrekelj, *ASPh* 28, 508. Gentile-Gortani, *Balletina della Società fil. frinì. G. J. Ascoli* 12, 200. Matzenauer, *LF* 13, 171. *GM* 100. *DEI* 1606.

facci m (15. i 17. v., Marulić, Mrnavić) = *vaćel* »koprena« = *pacel* (Vuk) »povezača, ubradač« = *paćeo,* gen. *-ela* (Vuk) »Brautschleier« = *paceļo* »koprena«. Denominal na *-iti paćeliti, -im* impf, »povezivati paćelom«. Upor. madž. *fátyol* »Florschleier«, rum. *fachiol.* Ovamo ide zacijelo *fajtil* u korizmenoj propovijedi iz 16. v.: *O žene ohole s kūdāmi, s perniami, s fajtili.* Na *-at pacalat* m »1° neko fino platno, 2° calantica (Belostenec, Jambrešić)« = slov. *pacalat* »Flortuch«, *pajčolan* »dünnes Tuch, Flor, Florschleier« i madž. *patyolat* »feinster Leinwand, Batist« i prezime *Pačelatić* (16. v., Hrvatska). Upor. *bãcelj* »Pfropf aus gefasertem Leinwand, 2° Schöpfnudel« = *facelj* »l ° Pfrophcharpie, 2° Schneeflocke, 3° Schöpfnudel«. Upor. arb. *façéll.* Izvor je grčki: φάϰελος »faisceau«, unakršten sa grčkim latinizmom φαϰιόλιον < kslat. *faciolum* za *faciale.* V. *poculica* i *facol.*

Lit.: ARj 3, 39. *Pleteršnik* l, 2. 197. *Miklošič* 229. *GM* 100.

faćuk m (Prigorje, Zagorje, Hrvatska) = *faćuk* (ŽK) = *fanćuk* (hrv.-kajk., Bogišić; ne zna se da li je iz narodnog govora) = *faćur* m prema *faćurlca* f (ŽK) = *fot* m (Bogišić; ne zna se gdje se tako kaže) = *fotiv* (16. v., jedanput, također slov. *fottv)* »sinonim: (balkanska riječ) kopile, kopilan (v.), Bastard, špure (v.)«. Slov. *facek,* gen. *-čká* pored *fačuk.* Od madž. *fattyú.* Najstariji oblik bit će *fotiv,* upor. glede *-yu > -iv* ukr. *fatio* »Fratz, Balg«. Odbacivanjem dočetka *-io,* koji se smatrao kao pridjevski sufiks, nastade *fot.* Upor. prezime *Fotić,* ako nije od *Photios,* od *Fotijići* Pitanje je naime kakav je kvantitet od í. Ako je Fòrze, onda je od grčkog ličnog imena. Mlada posudenica iz madžarskoga dobila je suglasnički završetak na *-k, -r,* da može ući u našu deklinacijų na *-o. V. fičor.*

Lit.: ARj 3, 39. 64. *Pleteršnik* 1, 197. *Miklošič* 58. *SEW* 1, 279.

fãfoljak, gen. *-õljka* m (hrv.-kajk.) = *fafuljek,* gen. *-Ijka* (Stulić) = *favoljak* »sinonim: pahalj, kunadra (v.)«. Upor. slov. *fâflja* f »perotnica« i *fafljati* »fliegen, flattern«. Onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 39. 46. *Pleteršnik* l, 197.

faganêl, gen. *-èia* m (Rab) prema f *faganela* (Sv. Jelena kod Crkvenice), deminutiv na *-ьc > -äc faganelac* (Zlobin, Sv. Juraj kod Senja, Sv. Jelena kod Crkvenice, Škrljevo), na *-uša faganeluša* (Svinište, Dalmacija) = *įagane,* gen. *-ela* (Božava) = (pseudojekavizam) *faganjeo* (Bjelovučić) = *fagànio,* gen. *-nj ela* (16. v., Dubrovnik, Vodopić) = *pagania,* gen. *-njela* (Dubrovnik), deminutiv *paganjelac,* gen. *-ioca* (M. Držić) = na *-ica pagamjelica* (Gruda kod Dubrovnika, asimilacija *p-n > p-trì)* = (sa anticipacijom *n* u protonici) *fanganel* (Muzin, Bruvno) = (s umetnutim *r* u protonici) *fraganelac* (Praznice, Brač) »ptica carduelis cannabina«. Ovamo još sa ispuštanjem deminutivnog sufiksa *-ellus fajan* (Nerezine na otoku Lošinju; *j* zamjenjuje zacijelo γ < *g* u tom narječju). Od mlet. *faganel(l')o* = tosk. *fanello,* od vlat. *fagētānm > *faidano,* sa disimilacijom *d-n > g-n* i redukcijom dvoglasa *ai > a,* a to od *fagus î* »bukva«, sa sufiksom *-ētutn fagētum* »bukvik«, upor. furl, toponim *Faeidis,* i pridjevskim sufiksom *-anus.*

Lit.: ARj 3, 39. 9, 558. Kušar, *Rad* 118, 18. Budmani, *Rad* 65, 164. Hirtz, *Aves* 104.

fàgot m »svirala niskog glasa«. Radna imenica na *-ist(a) fagotista.* Internacionalni talijanizam: *fagotto,* deminutiv na *-otto* od korijena **fag-* nepoznatog podrijetla, »involto«, a koji se stavlja u vezu sa *baga* »mijeh, otre« i sa egejskim φάϰελος (v. *focei).*

Lit.: ARj 3, 39. *DEI* 403. 1583.

Fajbänova f (Liješće, Sinac, Prozor) »svetkovina sv. Fabijana (20. siječnja)«. Poimeničen pridjev ž. r. od *sv. Fabijan* = lat. *Fabianus,* oltar *SO. Fajbâna.* Zbog romanske pojave *bι > ib* starija posudenica prema *sv. Vabljan* ili *Vabljanica* (Poljica). Hipokoristik *Fába.*

Lit.: ARj 3, 39.

fàjda f (Vuk, 17. v.) = *vajda* (Vuk) = *fãjda,* gen. *fajde* pored *fajde* (Kosmet) »1° korist, hasna, 2° kamata (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-ica fàjdica = vàjdica* (Vuk) i negativna složenica *nèvãjda* m (Lika) »nevaljao čovjek«, prilog *zafãjdu* (Crmnica, ironički ?), denominali na *-iti ufajdît, -âjdim (se)* »imati korist«, na *-eti fajdeti* (18. v., Rajié, nije potvrđen u nar. govoru), na gr. *-isati fajdisati* (Vuk) = *vàjdisati, -šēm = fajdlsat* (Kosmet) »biti od koristi, vrijediti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fa'idd)* = bug. *faida,* arb. *fáidé* f »1 ° Gewinn, 2° Zinsen«.

Lit.: ARj 3, 40. 8, 122. *BI* 2, 695. Miletić, *SDZb 9,* 442. *Elezović* 2, 398. 402. *Miklošič* 57. *SEW* 1, 278. *GM* 98. *Mladenov* 659.

fajenčina f »zemlja od koje se gradi skuplje posude kao majolika«. Od tal. toponim *Faenza* < lat. *Faventia* > fr. *faïence.* Sufiks *-ina* može biti *i* tal. *faentina î* pridjev na *-inus* (ktetikum) od *Faenza,* ali je suglasnik *t* zamijenjen sa *č* kao da je naš sufiks *-ina* koji kao augmentativni sufiks nema smisla.

Lit.: ARj 3, 40. *DEI* 1581.

fajta f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »1° sinonim: farba, čersa (v.), 2° vlaga«. Ta dva značenja ne mogu se izvesti iz istoga etimona. Jednako ni denominal *(na)fajtati* (14. v., objekt *riči: čovik fajta rief)* »1° čersati, 2° vlagati, vlažiti«. Od značenja 2° postoji pridjev na *-ъn fajtan* (hrvatski gradovi) »vlažan« i apstraktum odatle na *-oća fajtnoća* f »sinonim: vlaga«. Jasno je da je značenje 2° od njemačkog pridjeva *feucht* »vlažan«. Značenje 1° stoji možda u vezi s izvedenicom na *-as* (v.): *fajtaši* m pl. (ŽKU) '»Ende des Ärmels am Frauenhemd« = *fojtás* (hrv.-kajk.), iz madž. *fojtás', fajta* mora da je raširena i prema istoku (Vojvodina) jer Radu Flora u svom rječniku prevodi na rum. »soi, fel«.

Lit.: ARj 3, 40. Skok, *ASPh* 33, 161. Štrekelj, *DAW* 50, 18. *Mažuranić* 303. *Flora* 591.

fàkîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *fdkm* (Božava, Rab, Hvar, hrvatski gradovi) »1° nosač, trhonoša, hamal, 2° (uvredljiva riječ u hrvatskim gradovima) bezobraznik, neotesan i nemoralan dječak, odrastao čovjek«, f *fakinka.* Od tal. = mlet. (1442.) *facchino* (poimeničen pridjev na *-ino < -inus)* »l "portabagagli, 2° uomo grossolano«. Prema Battistiju nepoznatog postanja, prema drugima (Gamillscheg itd.) germanskog (nizozemskog) podrijetla.

Lit.: Hraste, *BJF* 8, 50. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6.*

fakultet, gen. *-età* m (19. v.), pridjev na *-bsk fakultetski.* Od lat. apstraktuma *facultas,* gen. *-atis* (sufiks *-tas,* gen. *-tatis,* osnova koja je u *facilis)* preko njem. *Fakultät,* a ovo preko fr. *faculté.* Upor. isti sufiks u *univerzitet, intensitet.*

Lit.: ARj 3, 40. Ilešić, *JF* 12, 159. *DEI* 1581.

falaké, gen. *falaka* pl. f (Vuk, 1566, 18. v., Kosmet) = *fàlage* (1566) = *valake* »sprava za batinanje po tabanima«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *falagaj-aka* ili *fdeka > '* tur. *falaka)* iz oblasti turskog pravosuđa (kažnjavanja): rum. *falanga,* također polj. *falagi.* Plural je kao u *negve, tomruci.*

Lit.: ARj 3, 40. *BI* 2, 695. *Elezović* 2, 403. *Mažuranić* 303. *Miklošič* 421. *REW** 3151.

falat m (hrv.-kajk., Ozalj, Hrvatska Krajina, 17. i 18. v.) = *falát* (ŽK) »sinonim: komad (kruha, zemlje, sjenokosa), filja (v.), landa (v.)«. Odatle deminutivi na *-ьc falatac,* gen. *falaca,* na udvojeni *-čac falačac,* denominal na *-ati* impf, *falatati, -am (ras-)* »sinonim: komadati« prema pf. *falátniti* (ŽU) »kusnuti«, *zafaldkniti* (ŽU, *tn > kn* kao u *Knin* za starije *Tnin),* na *-ovati rasfalatovati* (Belostenec). Od madž. *falat,* koje se nalazi u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom jeziku.

Lit · ARj 3, 40. Popović, *Sintaksa* 34. Skok, *ASPh* 33, 361. 373. *Miklošič* 57. *SEW* 1, 278. *Mažuranić* 303. *Pleteršnik* 1, 198.

falde f pl. (ŽK) »nabori (na košulji, suknji)«. Odatle denominai pf. *nàvãldati, -ãm* (Lika, objekt *košulju)* »nabrati, načiniti nabore«. Od njem. *falten.* Zbog *d* mjesto *t* upor. stvnjem. *faldan.*

Lit.: ARj 7, 728. *SEW* 1, 278.

fale f pl. (narodna pjesma, objekt uz *pročiti,* subjekt uz *kázati).* Glosiranje sa »mudrolije, dosjetke« ne će biti tačno jer se u Bosni upotrebljava *fal* m uz *bacati.* U Kosmetu

fal m (subjekt иг : *otvori mu se)* »sreća, sudbina«. Denominal je na *-etati* (upór. *gonetati): faletati, -am* (Măreție) »gatati« (subjekt *cigánke).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fal* »dobra sreća, vračanje«) iz oblasti folklora: arb. *fali.*

Lit.: ARj 3, 41. *Elezović 2,* 403. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 250.

falit, -zra pf. (Rab) »pogriješiti«. Taj akcenat dopušta samo tal. *fallire* < kllat. *fallěre* kao izvor. Upór. arb. *falis.* Rašireniji je akcenat *faliti, -im* pf. i impf. (Božava, Perast, općenito hrvatski, čakavski i kajkavski, Glavinić) prema impf, na *-vá faljívati, -ãm* (Dubrovnik) *(o-, po-, uz-}* = *valiti, -īm* (Vuk, Vojvodina, Lika) *(iz-,* Lika), jednom na *-eti ¡aleti* (15. v., Marulić), na *-ati faijāti, -am* (17. v., u dubrovačkoj poslovici; tu postoji mogućnost veze s tal. *faglia* »fallo« < kslat. *fallia)* »1° griješiti, 2° ponestati, manjkati (upór. *ter da Ы užmaukai ali falu,* Glavinić), 3° propasti«. Kod Belostenca *sfalovati, -ujem.* Kod akcenta *faliti* može se pomišljati i na njem. izvor bavarsko *falen* = nvnjem. *fehlen.* Nalazi se još u slov. *faliti.* U jadranskoj zoni mogla su se pomiješati oba izvora. Na njemačko podrijetlo upućuje apstraktum na *-ung', falinga f* (18. v., također slov.) = *valīnka* (Vuk, Vojvodina) »mahana > mana, (po)greška« = (sa madž. sufiksom *-sag* za apstrakta) *fališag* m (početkom 18. v.). Glede sufiksa *-inga* < njem. *-ung* upór. *furingaifor-, rajtniga.* Kako nvnjem. *Fehlung* nije potvrđeno, nije isključeno da je tal. *fallenza* (sufiks *-enza* < lat. *-entia)* bio zamijenjen sa *-ung* = *-sag.*

Lit.: ARj 3, 41. 42. 4, 315. 8, 731. *Pleteršnik* 1, 303. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 25. Javić, *ASPh* 8, 318. Skok, *ASPh* 30, 307. *REW³* 3167. *DEI* 1588. *GM* 98.

fals (Zakon vinodolski, Rab) = (sa umetnutim nepostojanim *a* u dočetnoj suglasničkoj grupi) *falas, ïfalsa* (16. v., Perast, Dubrovnik, Božava, Cavtat), prilog *falšo,* na *-ulja* > *-uja falšuj a* f (Žrnovo, Korčula) »žena koja se pretvara«, *î falsa > faosa,* n *faoso* (16. v., Vetranie), analogijom m /005, proširen na *-iv falsiv,* apstrakti na *-ija falsila* »laž«, na tal. *-itat falsitāt,* gen. *-i* f, *falsivost, faljas* (Dubrovnik) »lažan« = *falaš* (Split, Šibenik) = *falsiv* (16. v.) = (zamjena sa *-ljiv) falšljiv* (Belostenec) = proširen na *-ьn fališan,* f *-sna* (ŽK), apstraktumi na *-ija fališija* (Jačke), *fališnost* f = (prema *šn* > *čn* hiperkorektno izmijenjeno analogijom) *faličan* (hrvatski gradovi, Vojvodina), odatle apstraktum *faličnost* (Leaković) *(ne-)* = (jedna potvrda) *faližan* (18. v.) »kriv, pogrešan, patvoren, lažan«. Izvori tal. *falso* < lat. *falšus* i (u sjevernim stranama) nvnjem. *falsch,* part. perf. od *fallěre.* Upór. još *facno pismo* (Statut župe Grbalj, Novaković 107) gdje je / ispušteno u tročlanoj grupi *lš* + *ьn* i í > *c.* Taj se talijanizam nalazi i u ostalim slavinama kao i na Srednjem istoku.

Lit.: ARj 3, 40. 7, 831. Budmani, *Rad 65,* 163. 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Elezović, JF 11, 86. *Miklošič* 57. *SEW* 1, 278. *REW³* 3171.

falja f (Parčić; Martié, *Osvetnici; ili su im falje poizdalei)* »prašnik«. Od tal. *faglia* »škrip« = fr. *faille* (termin valonskih rudafa). Upor. *faljati, faliti.*

Lit.: ARj 3, 42. *REW³* 3168.

fallica f (okolica Splita) »biljka orlava grandiflora Hof fm; sinonim: stidak«.

Lit.: ARj 3, 42.

fáma f (internacionalni latinizam) »glas (o nekome)«. Sa tal. sufiksom *-oso* < lat. *-osus fàmoz* pridjev (Dubrovnik, Cavtat), određeno *famōzī (to ti je onī famōzī Péro)* »glasovit«, kao internacionalna riječ proširen na *-ьn* > *-an famozan.* Denominal sa privativnim prefiksom *in- infamati, -am* (17. v., Dubrovnik) »ozloglasiti«, part. prêt. pas. *infamai* i *infaman* »ozloglašen«, sa umetnutim *j* (upór. rum. *fama* prema *infamala) infajmati, -am* pf. prema impf, na *-va- infdjmavati, -am.* Od lat. > tal. *fama* (apstraktum od *fari* »govoriti)«, *famoso.*

Lit.: ARj 3, 833. *NJ* 1, 30. *REW³* 3176. *DEI* 1591.

famfulja f (Sulek) = *fimfa* = *fimfulja* (Sulek) »sinonimi: 1° dinjica, 2° oskorušica, poterium sanguisorba L.«. Kao da je onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 42. 56.

familija f (16. v., Vuk, · Vojvodina) = *familija* (Vodice, Istra) = *vamilija* (Vuk) »1° porodica, 2° družina (Vodice)«. Latinizam. Unakrštenjem latinizma i mletačkog oblika *famêlija* (ŽK) »srodstvo, rodbina«. Od tal.-tosk. *famiglia* > *farmija* f (17. v., Dubrovnik) »porodica«. Od mlet. *fameglia* > *famelja* (Riječka nahija, Crna Gora) = *faměja* (Supetar, Brač, Hvar, Vis, Šolta, Rab, Božava). Od lat. *familia* (apstraktum na *-ia* od *famulus,*

također internacionalno) > tal. *famiglia.* Vuk ima još *familijaz,* gen. *-äza* m »đak koji pomaže učitelju«. Dočetak *-jaz* je nejasan. Upor. arb. *ferrale,* u Ulcinju /rar" »djeca« (sa *ke jmi* »koliko djece imaš«?), *famuli* (sa članom -a), »župa«. Talijanizam je postao balkanska riječ (arbanaski, turski i novogrčki), a postojao je i u balkanskom latinitetu (rum. i arb.).

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 145. Hraste, *SDZb* 10, 63. *BJF 8,* 52. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *ID 6.* GAT-103. *REW** 3180. *DEI* 1591.

fänag, gen. *fanga* m (Muo, Budva, *riba od fango)* »glib«. Od tal. *fango,* od germanskog pridjeva **fanigs* (ags. *feuni)* »blatan«. Upor. slov. *parafanjk* »Schutzbrett gegen Kot«, od tal. imperativne složenice *parafango.*

Lit.: REW³ 3184. *DEI* 1594. Sturm, *CSJK 6,* 75.

fanat, gen. *fanta* m (18. v., hrv.-kajk.) »1° momak, djetić, mladić«. Nalazi se još u slov. jeziku *fant,* gen. *fánta* »isto« sa priličnom leksikologijskom porodicom. Odatle na tal. deminutivni sufiks *-ino* < lat. *-írna fantin* »Bursche, Knabe«, slov. *fantalîn* < tal. *fantolino.* U Dubrovniku »2° donjak, igraća karta« < *tal. fante* »carta da giuoco che porta la figura d'un fante, uomo d'arme, garzone, servo«. Ovamo ide i internacionalni vojnički termin *infantèrija î* »pješadija«, pridjev *infanterijski, infanterist* (preko njem., a to preko fr.). Tal. *fante* različito se tumači. U značenju »dijete« od lat. *infans,* gen. -rrs (sa gubitkom privativnog prefiksa *in-, fans* particip od *fari),* u značenju »vojnik, pješak« (upor. tal. *fanteria,* fr. *fantasın)* od got. **fanī>ja* = stvnjem. *fendo* »isto«.

Lit.: ARj 3, 43. *Pleteršnik* 1, 198. *REW³* 4393. *DEI* 1955. *Gamillscheg 2,* 139. *Miklošič* 57. *SEW* 1, 279.

fanatik m (akcenat Budmanijev), pridjev na *-ьn* > *-an fanatičan* (Šulek). Apstraktum na učen sufiks *-izam fanatizam,* gen. *-zrna.* Denominal na gr. sufiks -ιζω > *iz-* i njem. *-ieren* > *-irati fanatizirati, -tiziram,* koji se zamjenjuje sa *-ovati, -ujem fanatìzovati.* Učene riječi od lat. pridjeva na sufiks *-aticus: fānāticus, odfānum* »hram«. Od iste je riječi *profanirati, -faniram.*

Lit.: ARj 3, 43. *DEI* 1592.

fàncaga f (Slavonija) = *vàncaga* (Vuk, Slavonija, Srijem) »sinonim: bradva, keser, drvodjeljsko oruđe nalik na sjekiru«.

Lit.: ARj 3, 42. *BI 2, 697.*

fanfan m (Muo) »vrsta šarka (v.), crvenkasta morska riba« = (disimilacija *n-n* > *n-r) fanfar* (Dubrovnik, kao u južnoj Italiji) = *fanfara f* »naucrates ductor«. Od mlet. *fanfana,* sic. *fanfaru.* < gr. πόμφιλος > lat. *pompilus.*

Lit.: ARj 3, 43. *REW³* 6644. *DEI* 1594.

fanfarika f (Dalmacija, Šulek) = *fafarinka* (Dalmacija) »kostjela, koščelica, kopriva, koprivić, ladonja, glangolić, ceitis australis«. Od mlet. *fanfarigola* < lat. *fába africa* = *graeca.* U Bukovici je *fafarikula* (Šulek) »bukov žir«. Za to značenje kaže Budmani da je sumnjivo.

Lit.: ARj 3, 39. 43. Schuchardt, *ZRPh* 35, 388. *REW³* 3117.

fanta f (hrv.-kajk., Belostenec, Valjavec) = *fanat,* gen. *fanta* (isti) »osveta, odmazda«. Odatle: denominal na *-iti* impf, *fantiti se* (hrvatski leksikografi; 1620, Koprivnica) »svetiti se« = *fantiti se* »sich rächen« (Pleteršnik), pf. *nafantiti se* (17. v., jedanput: u potvrdi je riječ o dugovanju: *ali se i zato hoće nafantiti)* »uzeti jamstvo za isplatu duga (?)« i *sfamiti se* (Belostenec, Brezovački); *fanćenje* n i radna imenica na *-telj fantitelj* m »osvetnik«. Jagić pozna denominai na *-ati: fantati se* s varijantom *fentati.* Od madž. *fánt* »Vergeltung«.

Lit.: ARj 3, 43. 7, 319. Štrekelj, *ASPh* 14, 522. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Mažuranić* 304. *SEW* 1, 279.

fantazija f (16. v., Perast) »mašta, izmišljotine, sanjarija«. Internacionalni grecizam φαντασία. Na *-irati* < njem. *-ieren fantazirati, -laziram* impf. Pridjev *fantastičan* od gr. φανταστικός, odatle *fantast* m. Apstraktum φάντασμα sadržan je u internacionalnom francuzizmu *fantom* m. Odatle: *fantasmagorija,* gr. φάντασμα i αγορεύω »skupljam«. Sve učene riječi. U pučkom (narodskom) obliku od *phantasia* potječe pridjev *tdmašnit* (Zlarin) »čudan, smiješan«, sa složenim sufiksom *-ьn* + *-it* od *tamása* f (dubrovački pisci: Vetrame, Gundulić, Đordić, Gučetić) = *tamása* (Riječka nahija) »burla, giuoco, buffone, zvek, poruga, sprdnja«; primjer: *trsiti se bez lamaše* »bez šale« = *tamaža* (Bogišić, narodna pjesma), odatle pridjev na *-ьn* > *-an tamásán* (Bella) *(pre-, pri-)* »smiješan«. Prilog *natamašno* (Stulić) »podosta šaljivo«. Ovamo ide *tanbaškāt* (Lumbarda) = *tambaškat* (Dubrovnik, Zore, Korčula) = *tanbuškit* (Rab, Božava) »brbljati, koješta govoriti, brontolare« < mlet. *tambascar.* Bogišić ima *tamžiti.* Dubrovačko

tamása može biti dalmatoromanski grecizam koji se osniva na metatezi *ph-t > t-ph: *tampasia* koja se nalazi u sicilijanskom *tampasiari* < **tambasiare* sa *mb > m,* kako se češće nalazi u arbanaskom, npr. *Škumbi-Scornino.*

Lit.: ARj 3, 43. 7, 677. *И,* 743. Kušar, *NVj* 3, 338. Isti, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID 6,* 128. *REW*[3] 6459. *DEI* 1595.

fanjek gen. -nj&z m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *fânjek* (slov., Štajerska) »sinonim: uštipak (v.)«. Od madž. *fánk* istog značenja koje je možda od njem. *Pfannkuchen,* složenica od *Pfanne,* o kojoj v. *povna.* Slovenski oblici pokazuju veliku varijaciju u dočetku: *fâncek,* gen. *-cka* = *fancelj,* gen. *-čija* ili *-celjna* — *fancol* prema njem. deminutivu *Pfanzel.* Ovamo ide zacijelo kao metafora *fanjăk,* gen. *fanjka* (ŽK) »aus Leinwand gemachte kufeisenförmige Unterlage, die unter die Kopfbedeckung kommt und zum Zeichen der verheirateten Frauen dient«.

Lit.: ARj 3, 43. Skok, *ASPh* 33, 361. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pleteršnik* l, 198.

far, gen. *fara* m (Rab, Cres) = (sa / > *b* kao u *baklja, bačkio) bar* (Vodice: *manji dosa nego zrno od bâra)* = slov. *bâr,* odatle *bârovec* »kaša iz bara«, »1° pir, 2° Kolbenhirse, setaria italica (slov.)«. Od tal. *farro,* istrom, *faro* »orzo brillato« < lat. *far,* gen. *farris,* ie. riječ.

Lit.: ARj 3, 43. Ribarić, *SDZb 9,* 130. *Pleteršnik* l, 12. 21. *REW*[3] 3186. *DEI* 1601. *Ive* 122. Kušar, *Rad* 118, 17.

fara[1] (Vuk, na Savi kod Brčkoga) »sinonim: krma (na brodu)«. Od madž. *far* »stražnjica«. Kako se radi o ladarskom terminu, može se i sumnjati o ispravnosti te etimologije. Možda bliže stoji madž. *fark* »rep«, odakle je *farka* f = *varka* (Vuk) »1° stražnji kraj od ribe, 2° podex«. Odatle sa madž. sufiksom *farkeš* m = *farkiš* (Hrvatska, Slavonija) »drvena sprava kao ležeće 5 čim opančar gladi opanak«.

Lit.: ARj 3, 43. 44. 45. *BI 2,* 699.

fara[2] f (ŽK, hrv.-kajk. i slov.) »sinonim župa, plovanija (Lika, Hrvatsko Primorje), parokija (pravoslavni, rjeđe katolici)«. Odatle s *-nik: farník* m (ŽK, slov.) »član župe« i /aro/ m »župni dvor«. Od njem. *Pfarre* i složenice *Pfarrhof.* Također češki.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pleteršnik* l, 198-199. Perušek, *ASPh* 34, 54-55. *Holub-Kopečný* 114. *SEW l, 279.*

faràbut m (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »berèkin, prevarant«. Od tal. *farabutto* m < španj. *forante* »intrigant« < fr. *héraut* »glasnik«, upór. češ. *herold* < frnč. *herialt.* U Dubrovniku ide ovamo *farlabuć·* m (Dubrovnik, Zore) = *parlabuć,* gen. *-uća* m prema f *parlabućica* (Gradić) »trgovčić, bakal, ćifta«. Filip de Diversis definira *parlabuchii* »infima vendentes et ementes, ut uva, gailinąs et huius modi«. God. 1347. piše se *pariabuch,* 1363. *parlaputus,* 1372. *parlapuch,* 1373. *perlaput,* 1409. *perlabuc, perlabuchius.* Početni slog varirao je između *per-* i *par-, a b > p.* Čini se da je došlo do unakrštenja između *farabutto* i gr. ρωποπώληζ »mercier« od ρώπος »pacotille«. Dočetno -r > *-ć* je kao u *imbua* (v., Pelješac) < tal. *imbuto, Velebíc* < *Velebit.* Umetnuto / nastalo je možda umiješanjem naziva za novac *follarus* (upór. *fujarka, piljarica).* Upor. toponim *Tarlabuć* (selo u općini Smrekovnica, srez Vučitrn).

Lit.: ARj 9, 652. Zore, *Tuđ.* 16. *Elezović 2,* 301. *REW** 4116b. *DEI* 1796. Jireček, *Romanen* l, 91. *ASPh* 19, 39.

faraguvača f (Hrvatska i Slavonija) »klupa na kojoj opančar kožu struže«. Izvedenica na *-oca* od madž. *faragó* »drvodjelska bradva«.

Lit.: ARj 3, 43.

faraon, gen. *-ona* m (Kosmet) = *f ir aûn* pored *firaûn i fir on* (Kosmet) = *firàun* (Bosna) »Ciganin«. Odatle pridjev na *-ski faraonski* u psovki *faraonsku ti veru tvoju* (Kosmet), na *-ka firàunka f* »Ciganka«, hipokoristik na *-ko fírko.* Ovamo još bosanski toponim *Parauni.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *fira'un* »1° pharaon, 2° tyran, personne arrogante«, a ovo iz egipatskog *per-a'a* > koptski *pero* »velika kuća« > hebr. *far'ō* > lat. *pharaō)* iz oblasti naziva naroda: čine. *firaun* »homme méchant«. Cigani su smatrani kao Egipćani (v. *Egipat)* i kao Faraónov narod. U *fira'un kawmi* ispuštena je opća riječ *kawmi* »narod«. To je zbog toga što su prije nego iz Indije stigoše u Evropu, boravili u Egiptu. Ovamo *i farao* n (Šulek) = *faro* m (18. v., Reljković) = *faraun* (Dubrovnik) »1° igra na karte, njem. Pharao, Pharo«, *faraon* m (13. v.) »2° ime egipatskih vladara«, pridjev *faraónov* (18. v.) < tal. *faraone* > *faràun* (Marulić), *faraunovica* »žena njegova«, *faraunski* (18. v.). Na *-ica faraùnica f* (Dubrovnik) »kokoš« [= tal. (gallina) *faraona].*

Lit.: Elezović 2, 405. 410. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 266. *Lokotsch* 1650. *Pascu 2,* 133., br. 470. *Holub-Kopečný* 114.

farba (zapadni krajevi, 16. v.) »sinonim: boja, mast, šara«. Odatle: radna imenica na *-ar farbar* = na *-avac farbavac,* gen. *-avca,* od denominala *farbati, -am* impf. Sa / pored *b* slovenski, sa / > *b* češki, poljski i u oba lužičkosrpska: *barva.* Oblici sa *b* i *v* su iz srvnjem. *farwa.* Naš je germanizam (njem. *Farbe)* prema tome recentan.

Lit.: ARj 3, 44. *Miklošič 7. SEW l,* 44. *Holub-Kopečný* 65. *Bruckner* 17.

farbala f (Dubrovnik) »opšav na ženskim haljinama«. Od tál. *falbala l falpalà* > (sa disimilacijom W > *r-l') farpali* (Pisa) »isto«, tur. *farbala,* ngr. φαρμπαλας. Nepoznatog postanja.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 23. *DEI* 1585. 1590.

farisei [m] (15. v., Marulić, Vuk), pridjev *farisejskf* = *farizej* (17. v.), sa individualnim *-in farizejin, farizejski* = *fariseo* m (17. i 18. v.), *fariseoski, farizea, farizeov,* poimeničen *farizeovac* (17. v.) = *farižeo* (dočetak prema talijanskom); *farisajski* prema tal. *farisaico.* Od gr. poimeničenog pridjeva φαρισαΐος = lat. *pharisaeus* > tal. *fariseo,* koji je prilagođenje aramejskog pridjeva u pl. *perīšajja* »rastavljeni«, hebr. *perūšīm.*

Lit.: ARj 3, 44. *DEI* 1599.

fariz m (15. v., dva puta kod Marulića) = *fariž* (često u priči u Aleksandru Velikom) »sinonim: konj«. Od ar. *faras* »isto«. G. 1403. kupuje knez Ivaniš Čavski polaču od bratstva sv. Katarine u Ostrošcu (Bosna) pa se kaže u listini da »služba je od te polače fariža 12, a se dvě čti (»i to dva puta«) do godišća«. Mažuranić misli da se tu radi ne o podavanju službe konjima, nego o nekom novcu, »po liku konja tako nazvanom«. Takvo značenje nije nigdje potvrđeno, a i ne mora se citirano mjesto tako tumačiti jer je lako shvatiti da se od te palače moralo dva puta do konca godine opremiti 12 konja (hrahom, zobi?). Još postoji varijanta / > *p: yariz* m u Aleksandridi i glagoljskom rukopisu iz 15. v., također u značenju »konj«, odatle pridjev na *-ski kakizma pariz'ko oti kože kor'kodilove* »konjski pokrov od krokodilove kože«. Vjerojatno je od iste riječi pluralski toponim na *-evići: Pariževići,* selo u Bosni (okružje sarajevsko). Upor. prezime *Paripović* za takvu antroponimiju. Korsch pominje još kao starosrpske varijante *faríja, farisb.* Kako u ar. *fans* znači »Reiter, Ritter«, riječ nije došla k nama iz toga vrela, nego iz srgr. φάρης. S arapskim članom í u arapskom značenju došla je arapska riječ *al-faris* (prema *al faraş* »konj«) zaista u naš jezik, ali ne direktno nego preko tal. *alfiere,* a taj iz španj. *alférez »zastavnik«: olfir* »idem« (Kačić) = *alvir* »policaj« (Banja Luka), odatle apstraktum na *-stvo alfirstvo* (Kačić). Odatle dalmatinsko prezime na *-ević: Alfirević, Alferavići* (spičanska porodica). Upor. tal. *Alfieri.* U tom je značenju potvrđeno i u arb. *alfjer.* Ovamo i u Dalmaciju došao je taj vojnički termin preko služenja u mletačkoj vojsci.

Lit.: ARj l, 67. 3, 44. 9, 650-651. *SEW* l, 279. *Lokotsch* 591. *GM* 8. Korsch, *ASPh 9,* 499-500. *REW* 3199. *DEI* l, 120. *Mažuranić* 304.

farsi pored *farsi* i *farsi,* prilog (Kosmet) »čisto, ispravno *(zna farsi turski, ciganski)«.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fariši* < perz. *Pars>* tur. *farsi* »perzijski (jezik«) iz oblasti priloških poštapalica: čine. *farsi* »parfait, parfaitement«, ngr. φαρσί »à la perfection«. Razvitak značenja »perzijski (jezik)« > »savršenstvo« opominje na razvitak pridjeva *latinus* »jasno, razumljivo, okretno itd.« u romanskim jezicima kao i na madž. *magyarázni* »protumačiti«. Kod Osmanlija je znanje perzijskog jezika i književnosti značilo savršenstvo obrazovanosti.

Lit.: Elezović 2, 405. *Pascu 2,* 133., br. 456. *REW** 4927.

farzelin m = *frazulin* (Zlobin, Gračac) = *vražulinac = (ar* > r) *frzèlîn,* gen. *-ina* (Boka) = *fržulin* (Arbanasi kod Zadra) = *verdzolin,* gen. *-ina* (Dubrovnik) = *verzelin* = *inzulín* (Rab, Božava) = *frizulin* (Perast, Nin) = *frizolin* (Starigrad, Hvar, Dalmacija) = *frizelin* (Poljica, Rava, Omiš) »zeba, serinus meridionalis, gardèlin (Korčula), stàglīn (Dubrovnik)«. Od mlet. *frisolin* pored *frizarin* (Boerio) = *frizolin* (tal., Zadar), istrom. *friźulein* (Rovinj, Vodnjan), deminutiv na lat. *-īnus* > tal. *-ino* od *fringuilla* > furi. *frandzel* »Fink«, tal. *fringuello,* upor. ar. *vars* i mlet. *verdzelá* »farbig«, unakrštenje sa *verde* < *viriais.*

Lit.: ARj 3, 76. Hirtz, *Aves* 108. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 18. *Ive* § 109. *Boeno* 238. *Tagliavini* 14. Skok, *ZRPh* 38, 546—7. *REW'* 3516. *DEI* 1718.

fastîdijo n (Perast, 16. i 17. v., Dubrovčani) = *faStidij* m (16. v.) »dosada«. Učena riječ od tal. *fastìdio* < lat. *fastídium.* Odatle i fran-

cuzizam *fâché* »posvađen« koji se čuje po hrvatskim gradovima, od vlat. part. perf. *fastidicatus*.

Lit.: ARj 3, 45. *REW** 3217. *DEI* 1604.

fäš m (Golać, Istra) »snop«, *fòla* (Ston, Kućište, Istra) »pas, pojas, odrezak od kože nalik na pas«. Deminutiv na *-ica vašica* (Krivošije) »oko rukava na košulji«. Slov. *faša* »1° donji obojen dio stijene, 2° Binde«. Sa / > *p Paše* f pl. »brijeg, predjel, strmen kod Lastve, kao neke vrsti křemen, kao neki pojasi«, u Kotorskom arhivu *Fasse, Fosze* (saopćenje Stjepčevića). Upor. slov. *fašč, fašeč »1°* un mazzo di fiori, 2° naramak drva« < furi. *fasç*. Od tal. *fascio, fascia* < lat. *faseis,* vlat. *faseia*. Ovamo ide na *-mus, -ina fasîn* m (Lastva, »uz pruća, koliko čovjek može da nosi ispod ruke), *fašina f* (Vuk) = *vašina* (Vuk) »svežanj sirova granja«. Djelomice može da potječe iz balkanskog latiniteta preko rumunjskog i arbanaskog: bug. *faša* »Lederstreifen« < rum. *fase* »Windel«, arb. *fashë* »Binde, Windel«.

Lit.: ARj 3, 45. Ribarić, *SDZb 9,* 153. Zore, *Rad.* 170, 207. Sturm, *ČSJK 6,* 65. *Mladenov* 660. *REW*^{3} 3208. *DEI* 1602.'

fašćurica f (Brač) »mala daska na kojoj se pere platno«.

Lit.: ARj 3, 45.

fašinak, gen. *-nka* m (Rapić, 18. v.) = *fasināk* (ŽK) = *fašenk* (hrv.-kajk., Belostenec) = *fašenjk* fjambrešić) »sinonim: pokladi, -de (v.)«. Hrvatskokajkavsko *fašen(e)k* poštokavljeno je u *fašnik* (hrvatski gradovi). Odatle: pridjev na *-ski fašinski* (ŽK) = *fašenski (dan)* = *fašenjski (dnevi),* radna imenica na *-ar fašingar* (18. v.), denominal na *-ovati fašenkuvati* (hrv.-kajk.). Od austronjem. *Fasching,* a to srvnjem. *vaschnaht* > *Fastnacht* sa zamjenom drugog dijela složenice sa *-ing,* upravo »uoči posta«.

Lit.: ARj 3, 45. *Weigand-Hirt* 1, 502. 505.

fatagin m (Šulek) = *pangolin* »životinja manis macroura Erxleb. [Prvu riječ donosi Šulek prema njem. *Phatagin}*.

Lit.: ARj 3, 45. *Šulek 2,* 1019.

fatig m (16. v., čakavska propovijed) = *fatiga* f (16. v., Dubrovnik, Perast, Božava) = *fadiga* (Cres, *t* > *d* je stmlet., upor. arb. *fëdige)* »trud, rabota«. Deminutiv *fatižica,* pridjev ne -бИ > *-an fatižan,* određeno *na dan fatīžnī* (Dubrovnik, Cavtat) »radni, rabotni dan, rabotnjak«, *potisni dan* (Čilipi). Na *-ati fatigat(i), -atn* impf. *(na džornatu,* 16. v., Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Potomje) = *patigati* (Menčetić) = (sa zamjenom í > sonatno *f) patřgati* (Vuk, prema Tomanoviću unakrštenje sa *trgovati).* Od tal. postverbala *fatica, fatiga* < lat. *fatiga* od *fatigare*.

Lit.: ARj 3, 45. 9, 700. Budmani,Яaa 65, 166. Cronia, *ID 6.* Tomanović, *JF* 17, 206. *GM* 102. *REW*^{3} 3220a. *DEI* 1604.

fatum m (učen latinizam) »sudbina«. Odatle pridjev na *-alis* proširen na *-ъn* > *-an fatalan,* radna imenica na *-ist(a) fatalista* m (Šulek) »koji vjeruje u fatum«, apstraktum na *-izam fatàlizam,* gen. *-zrna*. Talijanizam *fata* (f prema lat. n. pl.) *morgana* »miraggio«. Drugi pridjevski dio je žensko lično ime *Morgiana* < ar. *märgan* > *merdžan* (v.).

Lit.: ARj 3, 45. *REW* 3222. DEI* 1604.

fàvûr, gen. *-ura* m (Dubrovnik, Cavtat, u izrazu *ići u favur* »ići u prilog«). Od lat. apstraktuma *favor,* gen. -oris od *favere* > tal. *favore*. Odatle internacionalno sa gr.-lat. *-iz-* < -ιζω i njem. *-ieren* > *-irati favorizirati, -rìziram,* upor. tal. *favorire*.

Lit.: DEI 1609.

fëbar, gen. *-brǎ* m (Božava, Molat), pridjevi *febrên (danas san ~), febrenǎ, -nó (ona je febrêna)* »koji ima groznicu«, *febra f* (16. v., Dubrovnik, Cavtat, Rab) = *fibra* (15. v., Marulić i drugi pisci čakavci) »groznica, ognjica, vrućica, temperatura«. Od tal. *fèbbre* = *{èbbra* < lat. *febris* > *febra* (prijelaz u deklināciju *a* kod Chirona), nepoznatog podrijetla. Marulićev ikavski oblik zacijelo je dalmatoromanski leksički ostatak. Maskulinum *febar* nastao je od *febbre* iz f *febra* na taj način što je taj oblik shvaćen kao genitiv. Pomagao.je tome i pridjev na *-en* (varijanta od *-ьn) fébren*.

Lit.: ARj 3, 45. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*^{3} 3230.

februarij m (16. v., učeni latinizam) = *februar* m (13. v., polulatinizam, dočetak *-ij* ispušten prema tal. *febbraro* i danas njem. *Februar)* — *fevruarii* (stsrp., bizantinski je grecizam,· upor. bug. *fevruari),* prema ovome *fevrar* (1440) = (metateza) stsrp. *frevan* (1303, 1333) = (metateza) *fervar* (13-15. v.) = *(er ·> f) frvar* (15. v.), *dokfrevar* (14—17.

v.) ide zajedno sa *frevaru* u Kalabriji, također preko bizantinskoga φεβράριος > φερβρι(ος), prema vlat. *febrarius* (Appendix Probi, sa ispuštenim *u* u grupi od tri suglasnika *bru)* = > tal. *febbraro* > *febrar,* gen. *-ára* (Dubrovnik) = *febrar,* gen. *-ara* (Rab, Lastva, sa / > *p* od biz. oblika), *prevar* (14. v.) = *privar* (16. \.Y= *pervar* (14. i 15. v., zapadni krajevi, glagoljski prvotisak 1491) = *pгь aгь* {1439). Od lat. *februārim* (izvedenica na *-arius* «d pridjeva *februus,* postverbal od *februare* »čistiti« > tal.-tosk. *febbraio* = *febbraro,* istrom, *frabaro* pored mlet. *fraver, fabrier*. Kako pokazuje arb. *flūr,* naziv je ušao i u balkanski latinitet. Za arbanasku disimilaciju *r-r* > *l'-r* upor. ngr. φλεβάρις koji se poklapa s arbanaskim oblikom. Nastao je iz vlat. **frevario* (upor. istrom, *frabaro).* V. *veljača,* koje može da prevodi latinsko značenje ako se odnosi na *veljanje* »čišćenje« mačaka.

Lit.: ARj 3, 47. 49. 50. 51. 71. 76. 9, 801. 11, 783. 12, 206. *REW*^{3} 3231. Rohlfs, *Diz. Cal.* 314. Kušar, *Rad* 118, 23. *GM* 109. *Vasmer* 59. 115. *Ive* § 4. *DEI* 1610. Stefanie, *Rad* 285, 82.

fëca f (16. v., Dubrovnik, Račišće, Potomje) = *peca* (Divković, BiH) »talog (osobito od vina)«. Upor. slov. *leca* »Press-germ« = *germa* (Zagreb). Od mlet. *fezza,* furl, *fezzé,* poimeničen lat. pridjev na *-eus* u ž. *r.faecea,* od *faex,* gen. *faecis,* prema Battistiju mediteranskog podrijetla. Ovamo ide deminutv na nenaglašeni sufiks *-ula faecula* »gebrannter Weinstein« > u Dalmaciji sa sinkopom penultime vlat. **fekla* > *bikla* f (Pavlinović) »mlijeko smiješano s vinom«, denominál na *-iti bìkUt.i, -im* impf, »miješati vino s mlijekom«. Glede / > *b* v. *bačkio, baklja*.

Lit.: ARj 3, 47. 730. *REW*^{3} 3119. *DEI* 1611. Strum, *ČSJK 6,* 64.

feda f (18. v.) »vjera, jamstvo«. Od tal. *fede* < lat. *fides.* Odatle na *-ati fidati se* (Perast), *besfideći se* (Kašić) »nepouzdavajući se«, poluprijevod od tal. *sfidarsi*. Prema toj riječi, čini se, nastala je disimilacija *n-n* > *d-n* kao eufemizam nastao na osnovu pučke etimologije *fidanca* (Božava) »1° guardia di finanza, 2° sargus vulgáris, pesce frate«. Upor. drugu disimilaciju *filând* (ŽK). Ovamo poimeničen part. prez. *konfident* m (Zagreb) »špijun«, od lat. *confidere,* apstraktum na *-encija* < lat. *-entia kufidêncija* (Božava).

Lit.: ARj 1, 239. 3, 47. Cronia, *ID 6.* *REW*^{3} 3285. *DEI* 1612.

fegati, *-am* impf, (hrv.-kajk.) »koriti«. Odatle radna imenica na *-avac fegavec* (Jambrešić) »koji kara, objurgator«. Od madž. *fegyni.* Nije na *-ovati* kao ostale glagolske posuđenice iz madžarskog jezika.

Lit.: ARj 3, 47.

řehtati se (hrv.-kajk., Jambrešić) = *fektati se* (18. v., hrvatski gradovi) »biti se s kime na megdanu«. Odatle radna imenica na *-aš: fektaš* m »megdandžija«. Od njem. *fechten*. Kad nije refleksiv, znači »prosjački«. I to je značenje njemačko.

Lit.: ARj 3, 47. Jagić, *ASPh* 8, 317.

fêla f (Vuk, Vojvodina, Pergošić, Bosna; u Dubrovniku boja karata) = *fêla* (ŽK: *šake fêlé)* = *véla* (Vuk, Vojvodina, Poljica, Dalmacija, također slov.) »sinonim: vrsta«. Od madž. *fel, sokféle* »mnogovrstan«. Odatle *féljek* m »idem« (Mažuranić; ne zna se gdje se tako govori; nejasan je dočetak).

Lit.: ARj 3, 47. *BI* 2, 706. *ZbNŽ S,* 239. *NJ 2,* 185. *Miklošič* 58. *SEW* 1, 280. *Mažuranić* 304.

felćer m (hrv.-kajk. i slov.) = *velćer* (Vuk, Vojvodina) »vojnički kirurg«. Govori se i s *č* mjesto *ć*. Od njem. *Feldsche(re)r,* složenica od *Feld* »bojno polje« i *scheren* »brijati, strići«, jer su brijači bili i Iječari; upor. *barbír.* Upor. češ. *feltár*.

Lit.: ARj 3, 47. BI 2, 706. *Miklošič* 58. *SEW* 1, 280. *Holub-Kopečný* 114. Jagić, *ASPh* 8, 318.

felelovati, *-ujem* pf. (hrv.-kajk.) = *feledovati* (disimilacija W > *l-d)* »ohrabriti, smiriti«. Od madž. *felelni,* izvedenica od *felel* sa *-ovati* kao i rum. madžarizmi *cheltui, făgădui, tăgădui*.

Lit.: ARj 3, 47.

feletar m (hrv.-kajk,) »kočijašev pomoćnik«. Takoder prezime *Feletār* (ŽK). Od madž. *feletárs* »dionik«.

Lit.: ARj 3,48.

felonb (stsrp. j 1330) = *peionь* (Danilo) »crkvena haljina (crkveno odijelo)«, također stcslav. deminutiv *felomn*. Od srgr. φαιλόνιον, φαινόλης = φελόνης, ngr. φελόνι(ον) »kabanica«. Crkveni grecizam latinskog podrijetla (lat. *paenula)* balkanski je: bug. *félon,* rum. *felon* »Chormantel«, *cine, filone* »chasuble«.

Lit.: ARj 3, 48. Vasmer, *GL* 59. *Mladenov* 660. Tiktin 616. Miklošič, *Lex.* 1005. *Pascu 2,* 41., br. 723.

fełsata f (Mikalja, Stulić) = (pseudojekavizam) *fjèrsāta* = *jenata* (Dubrovnik, Cavtat, Zore, čilipi) »vuneni pokrivač na postelji, domaće proizvodnje, koperta, linaio od raše, vêlïnca (Korčula)«. Od tal. *felzata* »coperta grossolana« = srlat. *fersata* (tako i u Kalabriji), ngr. φελτσάδα. Dva su tumačenja moguća. Oblik sa / upućuje na tal. *félza, felze* »spazio coperto nella gondola per difesa dalla pioggia, dal vento« sa lat. sufiksom *-ata.* Kako postoji u tal. *farsata* »coperta«;, moguće je izvođenje i iz ar. *faršat* »coperta« *ɪfelza* se izvodi iz nvnjem. *Filz* < **fihir.*

Lit.: ARj 3, 48. 59. Zore, *Tuđ. 23. REW»* 3305. Rohlfs, *Diz. Cal.* 293. *DEI* 1601. 1615.

f élűn, gen. *-úna* m (Dubrovnik) = *f Hun* (Dalmacija) »riba seriola, orhan«. Nema podataka o tome zašto se zove tako, ako je to postanjem ista riječ kao tal. *fellone* pored *fello* < stfr. nom. *fel,* kosi padež *felon* »izdajnik«, nepoznatog postanja. Sa sufiksom *-ija* < fr. *-ie* upotrebljava se kao internacionalni francuzizam *felonija* f »nepoštenje, izdajstvo«.

Lit.: ARj 3, 48. *DEI* 1614.

fëmena f (Dubrovnik, rukopis 16. v.) »1° žensko kad se govori o rodu ptice, protivno je *mašalj* (v.) < *masculus, 2°* šupljina, bağlama (Mljet: *mašije se stave u femene koje su zabijene u astu od krme)«.* Od tal. *femmina,* mlet. *fëmena* < lat. *fenana,* ie. riječ. Upór. arb. *femëne* (Gege), *fernere* (Toske) »weiblich«. Odatle je i internacionalno na *-ist(a) feminista, feministički,* na *-izan feminizam.*

Lit.: ARj 3, 48. Macan, *ZbNŽ 29,* 214. *REW** 3239. *DEI* 1615.

fen m (Vuk, Crna Gora), uzvik u igri dodavanjem i bijenjem turom (v.) u kolu, po uzviku i naziv igre. Vuk u rječniku opisuje ovu igru.

Lit.: ARj 3, 48.

fendik m (Vuk, Dubrovnik, Boka) = *fenek* (Vuk, Vojvodina) = *fenik* (hrv.-kajk.) »maleni mjedeni novac«. S kajkavskim oblikom uporedi *fenyk magister* u predstavci hrvatskog sabora u Cetinu 1527. Dva različita vrela moraju se uzeti u razmatranje. Oba obuka, onaj južnodalmatinski s *nd* mjesto *nn* u nvnjem. *Pfenni(n)g* i hrv.-kajk. *fenik* kao i vojvođanski *fenek* novije su posuđenice prema stcslav. *penegb* pored *penedzbl fendik* potječe zacijelo od saskih rudara (Priština, Brskovo, Novo Brdo) s kojima su radili Dubrovčani. Upor. *frava.* Şasi su po svoj prilici govorili kao u stvnjem. *(p)fendic* pored *(p)-fendine; fenek* i *fenik* je od nvnjem. *Pfennig. Pfennig* je bakreni novac od 1621. Ali je i ranije bilo bakrenog dodatka. Praslav. i sveslav. **penengb* i *penendzb* »denarius« potječe zacijelo iz daleko starije dobe, ako se i ne može uzeti sa Stender-Petersenom da je iz nepotvrđenog got. **pinnings* »rimski kovani novac«, iz kojega je prema Janku moglo izaći samo **pìnğgъ.* Teškoća je samo u mjesto germ, *e,* dok je *-ing* > *-ęgъ* i *-ędzb* kao u *kuning* > *knez* (v.) i *shilling* > *dez* (v.). Jat bi se mogao objasniti možda oblikom stvnjem. *pfantine,* stfriz. *panni(n)g,* tj. prijevojno stvnjem. *a* > *e* je kao u *dretva, dritva* (v.) < *draht* > **drety* i u *letva* < *Latte.* Upor. još rom. *ę* > -k u *scutelle* > *zdjela.* Postoji i semantička razlika između novije i starije posuđenice. Dok *fendik, fenek* i *fenik znače* samo »sitni mjedeni novac«, stara posudenica znači »novac uopće (kolektivno)«. Stara je ušla i u antroponimiju, nova nije. Deminutivi na *-ić: Penezić* i *Pmezić* na Krku odgovaraju češ. *Penízek.* Taj razvitak pokazuje i rimski *denarius* u slov. *đnar,* gen. *dnarja* »novac« prema *dinar* < srgr. δηνάρι(ον) (v.). Lik *pjênëz* m, ikavski *pinēzi* (Vuk, Rat niže Dubrovnika) = *penězi* (Vuk, Dubrovnik, 15. v.) čini malu leksikologijsku porodicu, danas potisnutu doduše u zaborav zbog *novac,* dok je novija posudenica *fenik* riječ izolirana. Odatle pridjev na *-ьn: pjenezan,* poimeničen s *-iça pjen znica* = *peneznica* (Zagreb, 1704), danas zamijenjena neologizmom *blagajnica* (v.), s *-ik pjênezník,* danas samo *blagajnik* (v.). Apstraktum *pineztvo* upotrebljava samo Kavanjin. Riječ *pinez* i *peněz* živi danas samo regionalno kod čakavaca, južnih štokavaca, Slovenaca i kajkavaca. U bug. *penez* i deminutiv *pinezki* »sitna moneta od jedne pare«. Da je ova riječ u južnoslavenskom bila nekada općenita, to dokazuju arb. *penes -zi* (Gege) »alte dünne Silbermünze, die nur noch als Schmuck dient« i turski slavizam *penez.* Rumunji, koji posjeduju *bani* za »novac«, nisu posudili *penızb* kao Madžari što posudiše *pénz.* Odatle posudenica u Zagrebu 1413. *decimae frugum wlgo zyrow pynz dictae* u statutu prebendara *(Tkalac 2,* 18 i 5, 299). Rum. *pinzane,* koje navode Miklósié i, prema njemu, G. Meyer, nije od *pînţzb,* nego od *pinza* »Leinwand«. Posudenica *penızb* važna je s kulturnohistorijskog: gledišta. Slaveni su posudili ovu riječ u vrijeme kad se kod njih izmjena dobara nije vršila s pomoću novca. Upor. i *platiti* s ovog gledišta.

Lit.: ARj 3, 48. 9, 913. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Mažuranii* 305. 926-929. *GM* 327. *Miklošič* 245. *Holub-Kopečný* 270. *Bruckner* 408. *Mladenov* 417. Sobolevski, *RFV '64,* 92-95 (cf. *RSL. 4,* 266.). Melich, *MNy 5,* 172-174 (cf. *RSI* 3, 397.) Rešetar, *ASPh 36,* 540. *Kiparsky* 256. Janko, *Slávia 9,* 351.

feniks m (16. i 18. v., latinizam *phoenix)* »bajoslovna ptica« = (prema tal.-mlet. izgovoru) *fenic* m (18. v.) = *fenica* f (17. i 18. v.) = *fenica* f (16. v.) = *feniža* (Mikalja) = *(ph* > *p) penice.* U značenju »1° palma, 2° datula« *penik* m = *pinik,* pridjev *pinički — finikb* m (stsrp.), pridjev *finikov* = *finiksb* (stsrp.) prema bizantinskom *oi* > *i,* stgr. φοίνιξ, gen. -ικος, nvgr. φοινίκι. Grecizam je balkanski: *finik* m »čahura od svilene bube«, rum. *finie* »1° ptica, 2° datula, 3° purpur«, bug. *finikovo darvo,* arb. *finik* »paoma«, u stcslav. u dva vida zamjene za dvoglas *oi finikz* i *funikz* »paoma«. Prvobitno je značenje »što potječe iz Fenicije«.

Lit.: ARj 3, 57. 9, 772. 855. *Elezović 2,* 410. Vasmer, *GL* 60. *Tiktin* 629. *GM* 105. *Mladenov* 661. *DEI* 1617.

fénja f (Slavonija) = *věnja* (Vuk, Vojvodina) »sinonimi: srnrijek, smreka, kleka, juniperus communis L.« = *frenja* (Šulek, s nejasnim *r)* »abies pectinata DC«. Od madž. *fenyő, fényű* »bor, jela«.

Lit.: ARj 3, 49. 71. *BI 2,* 708.

feràgetiti se pf. (Bosna i Hercegovina) »proći se nečega« = *farakat učinit nešto* (Kosroet) »napustiti, ostaviti, dići ruke«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *feragat* »napuštanje«) : bug. *ferai* pored *feragat.*

Lit.: Elezović 2, 404. Skok, *Slávia* 15, 346,. br. 253. *Mladenov* 660.

ferak (Crna Gora, narodna pjesma) samo u izrazu *uhvatiti čemu ferak* »poznati što, postati čemu vješt« = *ferak,* gen. *f erka* (Bosna) »razlika«. Nije od arapskog *fikr* »misao, mnijenje«, jer se ne slaže ni fonetski ni semantički s *fiéîr* (Kosmet) = arb. *fiqir* »idem«, nego je isto što i *fêrk,* gen. *-a* m pored *fark* bez nepostojanog α (Kosmet) »razlika« (objekt uz *činiš,* subjekt uz *ima).* Odatle indeklinabilni pridjev na *-H* (v.) *farkli* (Bosna) »snažan«. U Imotskom je Zore zabilježio komparativ *vărkliji* u značenju »bolji« i tvrdi da pozitiva дета. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fark)* iz oblasti mišljenja: arb. *fark* = *ferk* (Gege) »Verschiedenheit«, cine. *farca î* »différence, distinction«. G. Meyer pominje iz Mikalje *ferk,* čega nema *ARj,.*

Lit.: ARj 3, 49. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 254. *GM* 104. 99. *Elezović 2,* 405. *Pascu 2,* 133., br. 455. Zore, *Rad* 138, 67.

feras m (Kosmet) »đubrovnik, posuda za skupljanje mrva i smeća u sobi, Mistschaufel«. Balkanski turcizam *(feras* pored *faraş)* iz oblasti kućnog uređaja: bug. *fáráš,* arb. *ferrasht* »Mistgrube«, cine. *fărașe* f »pelle à ramasser les balayures«, ngr. φαράσι.

Lit.: Elezović 2, 406. *GM* 102. *Pascu 2,* 133., br. 457. *Mladenov* 660.

feràuo, gen. *-ula* m (17. v., Dubrovnik) »kabanica«. Deminutiv *feraulič* »nekakav popovski pregrtač«. Od tal. *ferraiòlo* m (16. v.), od ar. *férjül* < lat. *palliolum,* deminutiv na *-olus* od *pallium,* koje se čuje kao učen latinizam.

Lit.: ARj 3, 49. *DEI* 1622. Meyer, *Ngr. 4,* 75.

feredža f (Vuk, narodna pjesma, Kosmet) = *feredža* (Kosmet) = *fer.eža* (16-18. v.) = *veredža* »1° gornja haljina crne boje koju na ulici nose Turkinje i u Kosmetu kršćanke, 2° stara haljina (pejorativno?, Vojvodina)«. Balkanski turcizam (tur. *ferece)* iz oblasti nošnje : rum. *feregea,* bug. *feredža,* cine. *firiğe.* Postoji mišljenje da je tur. *ferece* iz ngr. φορεσιά, -τά »costume, toilette«. Elezović ima iz Kosmeta *fer ntya* f »nekakva loša haljina, kao anterija«. Čini se kao pejorativizirana *feredža,* ali se ne zna kako je došlo do zamjene dočetka *-dža* sa *-entija.*

Lit.: ARj 3, 49. *BI 2,* 708. *Elezovič 2,* 407. *Mladenov* 660. *Lokotsch* 603. *SEW* 1, 280. *Pascu* 2, 133., br. 471. Vasmer, *RSI 3,* 268. Šimčik, *ZbNŽ 27,* 1, 85-91.

fèreta f (Dubrovnik, Cavtat) »mala gvozdena vilica u kosi, da se ne rasplete, ukosnica«. Od tal. deminutiva na vlat. *-ıttus* > *-etto ferretto,* od *ferrum* > *ferro* »željezo«. Femininum prema *vila, igla,* zbog toga što je *-o* u mlađim posuđenicama bilo identificirano s našim akuzativom f. Potpun je talijanizam *ferodestûko* (Božava) »ferro da stucco, arnese«. Stari su romanizmi: *prälica* f (Malínská, Istra) »željezo kojim se kamenje buši kad se hoće razbiti gromača, pai di ferro (Krk),

štrangulin«, od lat. pridjeva na *-ārius ferrārius,* sufiks *-iça* prema *palica.* Ovamo ide možda i *pregalj,* gen. *-gija* m (Vodice, Istra) »onaj drveni ili željezni čavao kojim se učvrsti jaram«, od *ferrìculum.* Postoji mogućnost izvođenja od *prezati* (v.). Na *-ata* od part. perf. s tal.. prefiksom *in- : inferriata > inferată* f (17. v., Dubrovnik) »gvozdena šipka, rešetka na prozoru u ženskom manastiru, kroz koju se dumna razgovara sa spoljašnjom čeljadi u sobi za to naznačenoj« = *inferjada* (Kućište) »željezna ograda«. Sufiks *-ata* odbacuje se u *infer* m (18. v., Dubrovnik) »gvozdena rešetka na prozoru«, a zamjenjuje se našim kolektivnim sufiksom *i(n)ferje* n (Čilipi). Bez prefiksa *in-* tal. *ferriata* (16. v.) > *ferijāda ṭ* (Perast) = *ferjāda* (Korčula). Za glagol na *-ižati* < tal. *-eggiare ferižati, -ām* (Perast) nema obavijesti o značenju.

Lit.: ARj 3, 49. 769. 838. Ribarić, *SDZb* 9, 183. Cronia, *ID 6. REW³* 3262.

fërija f (16. v.) »1° praznik, 2° dan odmora za škole i sud (obično pl. *férje* f pl., Hrvatska)«. Pridjevi na lat. *-ōlis ferịịal* (17. v.), prošireno na *- ъn > -aṇ* određeno *ferijalni* (~ *savez).* Učeni latinizam od kslat. *feria, dies fērialis* (korijen isti koji u *festus,* v.), odatle tal. *fièra* f > *fijera* f (Boka) »sajam, dernek«.

Lit. :' ARj 3, 50. 52. *REW** 3250. *DEI* 1635.

ferik m (Martié) = *férik* pored *ferik,* gen. *-ika* (Kosmet) »divizijski general«. Ovamo i *frká* f (Kosmet) »divizija«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ferik* i *firka* »množina, gomila ljudi«).

Lit.: ARj 3, 50. *Elezović 2,* 407.

ferman, gen. *-ana* (Vuk, 18. v.) = *ferman* (Kosmet) = *vèrmãn* (narodna pjesma) »carski, sultanov ukaz«. Odatle na *-lija: fermanlija* (Kosmet) »ukazni«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *färman* »zapovijed« od *färmüdän* »zapovijedati« > tur. *firman)* iz oblasti turske administracije: rum. *ferman,* bug. *ferman,* cine. *firmane* f, ngr. φερμάνι

Lit.: ARj 3, 50. *BI 2,* 709. *Elezović 2,* 407. *Mladenov* 660. *Lokotsch* 594. *Pascu 2,* 133., br. 472.

fermât, *-am* pf. (Božava, Istra, imperativ *ferma* Budva, Mljet, Šolta, Brač, Hvar, Vis) »1° zaustaviti (se), 2° pričvrstiti« = *vèrmati, -am* impf, »mariti za što *(ne vermaju deca roditelje')«.* U crnogorskoj narodnoj pjesmi: *da mi fermas grada Onogošta 1 da mi sretnu vermos građevinu.* Značenje .nije jasno, možda »mariti za što, paziti na sto«. Prilog *férmo* (Perast, Mljet) »čvrsto«. Postverbal *ferma* f (ŽK) »krizmanje«, *fermati.* U tom crkvenom značenju glagol i imenica dolaze sa / > *b berma* f (16. v., Rijeka, Dubašnica, Baška, slov.) »krizma«, *bermati, -am* (16. v.) »krizmati«. Daničić, Jagić i Vasmer pomišljaju na srvnjem. *firmen.* Glede *ir > er* upór *bert* (ŽK) pored *birtija < Wirt.* Sa *lut. i: bîrma* f, *Urmaṭi* (Stulić, Vrbnik, slov.). U slov. *bermati* znači i »werben« kao u sitai, *ferma* (14. v.). Danas u književnom jeziku crkveno se značenje *izražava.* latinizmom *firma* f, *firmati* kao u njemačkom. Latinizam *firma* f ima i dva trgovačka značenja »1° trgovačka kuća, poduzeće, 2° potpis«. U imenu sveca *Firminus f > p Permov dan* (Dubrovnik, Zore). Od tal. *ferma, firma, fermare, firmare* < lat. *firmas.*

Lit.: ARj 1, 237. 323. 3, 50. Hraste, *Rad* 272, 35. Macan, *ZbNŽ 29,* 211. *Pleteršnik* 1, 20. 27. *SEW* 1, 50. *REW³* 3318. *DEI* 1620. Jagić, *ASPh* 8, 317. Vasmer, *RSl* 3, 253.

fërmen m (Vuk, Mostar) = *fermên,* gen. *-ena* (Kosmet) = *ferman* (Banja Luka) = *fermene,* gen. *-eta* n (Vuk) »muška kratka haljina bez rukava kod Turaka i našeg naroda, izvezena ibrišimom i srmom s metalnim dugmetima na prsima (ne zakopčava se i oblači se preko mintena)«. Balkanski turcizam (tur. *fermene* pored *fermena)* iz oblasti nošnje: rum. *fermenea,* bug. *fermene* ili (s disimilacijom *m-ŋ > m-l) fermele,* arb. *fermele,* cine. *firmene* f, odatle *firmingi* »tailleur de fermene«, ngr. φέρμελη. Upór. još bug. prezime *Fermendžin < -džijin <* tur. *fermeneci.* Hrv-srp. dubleta maskulinuma i neutruma nastala je tako što je turski dočetak *-e* bio asimiliran s deklinacijom *-e, -eta,* upór. *cebe, a* tur. *'fermena* s gen. sing. m. r., odatle novi nominativ *fërmen.*

Lit.: ARj 3, *50. Elezović 2,* 407. *Pascu 2,* 133., br. 473. *Lokotsch* 604. *Mladenov* 660. *GM* 101. Meyer, *Ngr. 2, 74.* Skok, *Slávia* 15, 346,. br. 256.

ferpot m (1808) »sinonim: sekvestar, zaustava«. Od njem. *Verbot.*

Lit.: ARj 3, 50.

ferta f (narodna pjesma, objekt uz *izučiti)* »sinonim: odgajanje, vaspitanje«. Budmani kaže da je turska riječ, ali joj ne kaže oblika.

Lit.: ARj 3, 50.

fertuh m (hrv.-kajk., Belostenec) = *fertun* (Šulek) = *fértun* (hrvatski gradovi) = *fertuš* = *fértük* = *firtuk* = *fortuk* = *fîrtoh* (Vodice, Istra) = *vèrta* f (Vuk, Srijem) »sinonimi: (s)pregača, kecelja, zastor (ŽK), šircl, na istoku šircla«. Od njem. *Fürtuch* (sa *für = vor).* Interesantna riječ zbog zamjene njem. *-eh* s *-n, -k -š,* s gubitkom *h* i zamjenom *-u* s akuzativom ž. r. i odatle nov nominativ na *-a* u *vèrta.* Glede *ü > i > e* upor. *birtija* i *bertîja* (ŽK). Upor. češ. *fĕrtoch,* slvč. *fiertoch.*

Lit.: ARj 3, 50. *BI 2,* 709. Ribarić, *SDZb* 9, 145. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Holub-Kopečný* 114.

gen. *fèsa* m (Vuk, narodna pjesma, Bosna, Kosmet, Čilipi, Konavli) »1° crvena kapa s kitom i bez nje, koju nose sve religije u Bosni, čak i fratri, 2° sinonim: baréta (Čilipi »ženska kapa«)«. Odatle deminutivi na *-ъk·. fèsak,* gen. *-ska* (Vuk, narodna pjesma) = na *-ič fesić* (Vuk). Vuk ima još igru riječi u narodnoj pjesmi: *da ti vidim glavato, da ti vidim lesalo.* Da nije nastala u kraju s bugarskim članom *-ta* fi *-ăt* m? U Čilipima na *-arica: fêsarica* »djevojčica koja nosi crveni fes, za razliku od *zlatače* f koju sada nose starije neudáte djevojke«. Složenica: *tunofes* (narodna pjesma) = *tûnuz-fes* m (Kosmet) »tuniskí fes, starinski, dinjasta oblika, kakav se nosi u Skadru«, u narodnoj pjesmi prekrojeno *\ifinofes* deminutiv *na-bkfinofêsak,* gen. *-ska,* jer se zaboravilo ili nije znalo za ime zemlje tur. *Tunuz* (upor. ime porodice u Vučitrnu *Tunuzlić* pored *-ič,* od turskog *Tunuzlu* »Tunižanin«). Balkanski turcizam od imena glavnog grada Maroka *Fas ~ Fez}* iz oblasti nošnje: arb. *fesë* f = *feste* f (Toske), ngr. *φέσι,* cine. *fese* f.

Lit.: ARj 3, 50. *BI 2,* 604. *Elezović 2,* 347. 408. *GM* 102. *Pascu 2,* 133., br. 460.

festa f (16. v.) = *fešta* (16. v., Božava) »praznik«. Arb. *feste.* Od tal. < lat. *festa* f (od n. pl.) *dies festus,* (protivno *feria* od istog korijena). Deminutiv s prefiksom *-po pofestîc* (od sintagme *po fešti,* Potomje) »manji blagdan (upor. *susvetica)«.* Na *-ārius fêstar* (Božava, Veli otok) »chi fa festa«. Odatle na lat. deminutivni sufiks *-olus *festariolus >* tal. *festaiuolo,* u Dubrovniku *festànjuo,* gen. *-úla* (Zore) »koji priređuje svečanost sv. Vlaha«, dalmatoromanski leksički ostatak (disimilacija *r-l > ŋ-l).* Denominál na vlat. *-idiare > -eggiare > -ižati festižat, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) = (talijanizam prema toskanskom) *festeđat* (Korčula) »slaviti«.

Lit.: ARj 3, 51. *REW** 3267. *GM* 102.

fet m (Vuk, narodna pjesma, objekt *fet* ili *feta* uz *učiniti* prema turskom *feth etmek* = arb. *baj fet)* »osvetiti se« = *fet* m (Kosmet) = *f'et* (Bosna) »osvojenje Bosne«. Odatle prilog: *od feta* (Kosmet) »od pamtivijeka«. Radna imenica na *-nik: f etnici* »1° seljaci katolici iz vremena prije doseljenja Turaka u Bosnu (Glamoč), 2° seljaci muslimani oko Visokoga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *feth* »početak, pobjeda, osvajanje«) iz oblasti historije.

Lit.: ARj 3, 51. *Elezović 2,* 408. *GM* 102.

fètva f (17. v., Bosna općenito) = *fètva* (Kosmet) = *fetfa* (18. v.) = *vetrna* (Vuk) »službeno mišljenje velikog muftije na osnovu kurana i muslimanske tradicije«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fatwã >* tur. *fetva* od glagola *fata* »dati mišljenje«) iz oblasti islama. Nalazi se u svim evropskim jezicima.

Lit.: ARj 3, 51. *Elezović 2,* 408. *Lokotsch* 602.

feud m (Šulek) »leno (v.)« s izvedenicama: pridjevi na *-ъn > -an feudan, feudski, feudovan,* poimeničen *feudovnik,* na *-alis* prošireno na *-ъn feudalni,* zatim *feudalac,* učeno *feudalizam;* na *-ar feudar, -nik feudnik* prema *feudnica, feudovac* prema *feudovica,* apstraktum *feudstvo.* Za sve te riječi nema potvrde iz vremena prije Šuleka. Ušlo u 19. v. u učeni govor iz srlat. *feudum,* koje potječe iz franačke složenice **fehu-od* »posjed stoke«. Prvi se dio nalazıi u njem. *Vieh* (ie. riječ, lat. *pecus),* drugi u srlat. *allodium.* U naš narodni jezik nije ušla ta riječ kao u fr. *fief.*

Lit.: ARj 3, 51. *REW³* 3274. *DEI* 1628.

fibla f (Bijela, Boka) »ili mašlja iznad kenterice (v.)«, u Ulcinju *flble* »reize, reze«. Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *fibula* sa sinkopom penultime kao u *firla* (v.). Talijanizmi su *fibija* (Mljet) = slov. *fîbja* »zaponka« < tal. *fibbia,* tršć. *fibia; f juba* (Perast, Potomje, Vrbnik) »kopča« < mlet. *fiúba.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 211. 16. Sturm, *ČSJK* 6, 79. *REW** 3278. *DEI* 1631. 1661.

fičor m (Šar-planina) »mladić«, na zapadu u prezimenu *Marko Fečor.* Od rum. *fecior,* lat. deminutiv na *-iolus *fetiolus* od *fetus* (pri-

mitìvum u/af m prema *fată* »dječko, djevojka«), ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. U vezi je *faćur* m prema f *faćurlca* (ŽK) »nezakonito dijete, kopile« pored *faćuk,* koje je iz *madž. fatty ú (v.); faćur* je unakrštenjemadžarizma sa rumunjskom posudenicom. Zbog toga nije nemoguće da *cara* »djevojka« potječe od *fecioară,* ali nema dovoljno dokaza za tu mogućnost. V. *cara.*

Lit · AR) 3, 47. Milosavljević, *ĞISND 3,* 209. si. (cf. Joki, *IJb* 14, 94). Skok, *ZRPh* 38, 545. Capidan, *DRom 3* (cf. *IJb* 11, 200). Barić, *JF 3,* 223.

fićfirić, gen. *-Ha* m (hrv.-kajk., Zagreb) »1° vjetren, lakouman mladić, 2° sinonim: kicoš, gigrl, frakar (Ljubljana)«. Belostenec ima i *fišfirić* m »sinonimi: patuljak^tarmali«, također hrv.-kajk. Glede razvitka značenja »patuljak > kicoš« upor. franc, *petit monsieur.* Kako hrv.-kajk. riječ ne može potjecati od arapskog apstraktuma *ferferet* »lakoumnost«, Budmani pomišlja na madž. složenicu *félférfi* »polučovjek«, što može biti i semantički i fonetski. Upor. u Slavoniji *fićukajla* f [Klaić izvodi od madž. *fityfirity* »mladi vjetrogonja, Knirps«].

Lit.: ARj 3, 51. 58. Ilešić, *NJ 2,* 69-72. *Klate*[1] 394.

fićir m (Kosmet) »misao« = *efčar* (Kosmet) »misao, namjera«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fikr* > tur. *fikir,* pl. *efkar)* iz oblasti duhovnog života: arb. *fiqir* »Gewissen, Gedanke, Bewustsein«, cine. *fichtre.*

Lit.: Elezovií 2, 411. *GM* 104. *Pascu* 2, 133., br. 462.

fićkati, *-am* impf. (18. v.; subjekt *kos, zuna) = fićukati, flćukam (kos) — fijùkati, -čem* (Vuk, *kos)* = *fijučkati* (Parčić) = *fikati, fičēm* »zviždati (v.)«. Onomatopeja od glasa ptica: *fi fi (ff)* (Kanižlić), *fik, fisk, fink, fist. fuk.* Sa *u* umjesto ɪ: *fućkati, -am* (18. v.) = *fućkati, fućkam* (ŽK) »zviždati, pfeifen«, *fućukati (drozd).* Slovenski na *-eti: ficați, -im* (subjekt *búrja)* = *fucati, -im* (subjekt *veter), fućkati* »pfeifen«. Odatle: postverbal *fijuk* m i imena ptica *fić, fićak, fikavac* = *fikalac, fikelj, fis ta = lista ', finka* f (Gračac) »sinonim: zeba, bitkavac« pored *fink* m (Karlobag, Samobor), odatle na *-ić finkić* (Sali na Dugom otoku) i na *-ulja finkulja* (Dalmacija) »fringilla coelebs« nijesu zacijelo posudenice od njem. *Fink* nego su, jednako kao i ta njemačka riječ, onomatopeje stvorene prema glasu ptice *fink fink.* Isto važi i za pticu *jista* f »anthius pratensis« (Starigrad na Hvaru, Svinišće, Nin) = *fišta* f, nazvana prema glasu *fist* ove ptice. Upor. i onomatopeju *fiska* f = *fijuk* »alarum sibilus«, upravo postverbal od impf. *fiskati, -am* (Vuk, *prutom)* prema pf. *fisnuti* (Dubrovnik) »udariti čim«.

Vuk ima onomatopeju *fis* kao uzvik koji označuje udarac (ćušku), odatle postverbali na *-ьс fiskac* i na *-ka fiska* f (Crna Gora) »vika, grajanje« = *viska* pored *visak,* gen. *-ska (konja)* i *vlsnuti, -ēm* (Crna Gora). U Jukićevoj narodnoj pjesmi impf. *fistati* »sinonim: buktjeti« (subjekt *mavi plamen konju).* S *-éti:* impf, *fištati, -гm* (Vuk, Crna Gora) = *vistati, -im,* sinonim s umetnutim *r* impf. *vrištati, -гm* (Vuk) prema pf. *vrisnuti, vrisnem,* s umetnutim / *flisniti* pf: (ŽK) pored *blisniti* »ćušnuti«, sa *lj* impf. *fljlskat, -am* (Kosmet) prema pf. *fljtsnit* »udariti po obrazu« od uzvika *fljîs* pored *fljis* »glas kojim se oponaša udar prutom ili slično«, odatle prilog na *-kë fljiske,* imenica *fljiska* f »cuška«. Odatle postverbal *vriska* f = *vrisak,* gen. *vriska* m. Mjesto suglasnika /, *v* stoji A,- koji može i ispasti (zamuknuti): impf. na *-éti: hištati, -a* (crnogorska narodna pjesma) »sinonim: rzati«. Odatle postverbal *iska* f (Boka, Ljubiša). Ovamo treba staviti i impf. *hvistati* (Dubrovnik, 17. v.) *(o-)* prema pf. *hvisnuti* »verberare« sa *ha < f* kao u *Hvar* za *Pharia.*

Onomatopeja sa samoglasom *u* prenosi se s oponašanja brzine zvuka na oponašanje brzine kretanja: *fuć* = *fuk* (Vuk) »onomatopeja za brzo skakanje« = *fuć* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja kako se nešto uvuče, proturi, sklizne« pored *fuć* (s različitim akcentom) »glas kako se nešto ili neko neopaženo izvuče ili uvuče«. Odatle onomatopejski glagoli *fukati* impf. (hrv.-kajk., slov.) »coire« prema *fúknuti, -em* (slov.) »einen Pfiff tun«, na *-kati* impf, *fućkat* »uvlačiti« prema pf. *fücnut* »tisnuti« (Kosmet). Varijante *fuk* = *fũké* (Kosmet) su uzvici za »glas kojim se predstavlja naglo uvlačenje ili gutanje i guranje«. Odatle impf. *fúkati, fúkam* (Vuk, Crna Gora) = *fukat* (Kosmet) *(is-, na- se, o-, po-)* »naglo jesti, proždrljivo, halapljivo, dakako u ekspresivnom značenju kao opucati, opreați, ogruhati / -gruvati«* prema *pi.fuknutj-em* (Kosmet) »gurnuti, progutati«. Odatle uzvik *ofuk* »udri« i postverbal *ôfuka* (Kosmet) u metaforickom balkanizmu *(izêo Bfuku).* Dalja izvedenica na *-uljati: fukuljăt se, -am* (Kosmet) (pejorativno, subjekt *deed)* »ulaziti«. Upor. i onomatopeju *fik* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja, kad se nešto oštrim oružjem odsijeca«, i *pištiti* (v.).

Lit.: ARj 3, 51. 52. 53. 57. 58. 608. 752. 870. 7, 735. 8, 735. 799. *BI 2,* 720. 722. 750. 874. Hirtz, *Aves* 105. 107. 109. 110. *Pleteršnik* l, 199. 204. Matzenauer, *LF* 7, 172. 772. *Elezović* l, 242. 2, 46. 117. 408. 411. 413. 414. 415.

fidân m (Kosmet) »mladica od živa drveta, naročito od voćaka (npr. *dva fidana séftelije)«,* u poredbama *tanka kaj fidan, fidan bōjlija* »vitak, vitka stasa, tarjak, visok« = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *flndika* f (Vuk, Boka) »mladica od godine dana« (zamjena dočetka *-an* domaćim sufiksom *-ika).* Balkanski grecizam (φυτάνη) proširen preko Turaka (tur, *fidan* »răsad, grana, matica«) : bug. *fidan* »jeune arbre«, *fidarne, fidanka* »jet, rejeton, bourgeon, taille«, *fidanlak* »pépinière«, arb., eine, *fidane* »plante, pousse«, ngr. φυντάνι »isto«. Unakrštenjem sa pridjevom *hud* nastade *hùdika* (Vuk), pridjev *hitdikov,* poimeničen na *-ina hùdikovina* = *udika* (Vuk) = *ùdljika* (Vuk), *udljikov, udljikovina = (h > /,* Crna Gora, upor. *Hotča > Foča, hurma* pored *furma) fudika* f (Dalmacija) »viburnum lautana«, odatle *fudikovina* (Vuk) = *fudîkovina* (ŽK) = *fudljika > fuljika* (Vuk, Crna Gora). Upor. još *fida* (Otranto) < gr. φυτόν.

Lit.: ARj 3, 57. 77. 723. *Elezović 2,* 408. *Pascu 2,* 40., br. 709. *Mladenov* 660. *GM* 104. *Rohlfs* 2370.

fifati, *-am* impf. (Dubrovnik, Šćepan), u pitanju *Sto f if as* »što places«. Reduplikacija upućuje na onomatopejsko postanje. Upor. ipak tal. šaljivu riječ *fifa* »paura«.

Lit.: REW[3] 3288a. *DÈI* 1636.

figa[1] f (Split, Kolombatović) = *pika* »labrus mixtus, bimaculatus«. Upor. tal. *fico* »gadus minutus«, od ' gr. φυκίς, gen. -ίδος »poisson qui vit dans les algues«, za koju se uzimlje da je posuđenica iz hebrejskog. Raširenost u romanskim jezicima govori u prilog mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 52. 9, 844. *REW*[3] *6473. Boisacq*[3] 1041.

figa[2] f (hrv.-kajk.) = *figa* (slov.) »1° smokva, 2° *(dati, pokazati figu:)* nepristojno rukom odgovoriti nekome (upor. tal. *far le fiche,* njem. *jemandem die Feige weisen), 3°* riba (Split) Iabraș mixtus«. Deminutiv na *-iça figica* (Jambrešić) »(prijevod od lat. deminutiva) *ficēdula* »beccafico« = *figojedica,* slov. *figojêdka* »muscicapa albicollis«. Može da potječe iz dvaju vrela: tal. *fica* > mlet. *figa,* istrom, *féiga* (Vodnjan) kao i preko stvnjem. *figa,* nvnjem. *Feige.* Iz dalmatskog romaniteta je dubrovački toponim (naziv rta) *Kantàfig < *capïte fïcī* (upravo rt zvan *Smokvica,* gen. prema tal. sintagmi *la città di Roma; e > ъ > a, pt > nt* zbog disimilacije *p-f* i da se izbjegne neobična suglasnička grupa *pt).* Upor. arb. *fik* m (Zatrebač, Ulcinj *druja e fikut* »drvo smokovo«) samo u pravom smislu. Riječ *ficus* je srodno s gr. σῦκον i s arm. *thuz* i pripada mediteranskom supstratu. V. *smokva.*

Lit.: ARj 3, 52. *Pleteršnik* l, 199. *REW*[3] 3281. *GM* 104. *Ive* 117., § 151. *DEI* 1633.

figanj m (Vuk, narodna pjesma, objekt uz *činiti)* = *figân* CBosna) »jaukanje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *figan)* iz oblasti sahranjivanja mrtvih: arb. *figa* = *fëga* (Gege) »Wehklagen, besonders um einen Verstorbenen«.

Lit.: ARj 3, 52. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 260. *GM* 104.

figūra f (16. v., Perast, Dubrovnik) = *figura* (Smokvica, Korčula) »slika, (svetački) kip (na putu), spodoba«. Deminutiv *figurica* (18. v.). Denominal na *-ați figurat, -ãm* (Dubrovnik, Cavtat: *lijepo figura)* »izgledati«. Učeni talijanizam *figura* < lat. *figura,* apstraktum na *-ura* od *fingere.* Odatle na -traft' < *-ieren figurirati, -gurīrām.*

Lit.: ARj 3, 52. *DEI* 1637.

fījerla f (16. v., Ston, Dubrovnik, u dubrovačkoj poslovici 18. v. *udřen Manculovom fijerlom)* »štapić« = *ferla* (Belostenec) »packa ili packa (semantički razvoj prema zakonu sinegdohe)«'. Dalm.-rom. leksički ostatak od lat. *ferula* sa vlat. sinkopom penultime, upor. *ferla.* Bez sinkope kao latinizam kod Obradovića *ferula* »prut kojim učitelj pedepse djecu, firgaz ili ferula«. Kao ime biljke ferala communis: *firula* (Dalmacija), odatle zacijelo i toponim *Firule* f pl. kod Splita. Upor. španj. *cañahierla.* Ime biljke dolazi i sa sinkopom *firla* f (Smokvica, Korčula) »biljka od koje se prave čepovi i koja se daje magarcima kao sustânca kad su deboli ili nemoćni«; ť < *e* upućuje na dalm.-rom. podrijetlo. Sa / > *b* (kao *baklja, bačkio) bérla — bêrgla* (slov., Notranjsko)

»Krücke, Sensenkrücke« = *bengia* (istočna Štajerska) »Prügel, Knittel«. Prema Battistìju *ferula* je mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 50. 52. 58. *6,* 438. Skok, *NVj 29,* 230. *Pleteršnik* l, 20. Zore, *Rad* 170, 207. *REW 3263.* Štrekelj, *ASPh* 11, 461. *DEI* 1625.

fijoka f (Vuk, Vojvodina, Srbija, danas i na Zapadu) »sinonimi: škrabija (v.), čekmedže (v.), ladica, škafet (Dalmacija)«. Od madž. *fiók.*

Lit.: ARj 3, 52.

fikat, *-am* impf. (Žraovo, Korčula) »podvaliti, udariti«. Od tal. *ficcare* < vlat. **fígícare,* iterativ na *-icare* od *figĕre* (v. *fictus)* »fare entrare con forza«.

Lit.: DEI 1682. *REW* 3290.

f îl, gen. *fila* m = *fllj,* gen. *fílja* (Vuk, 17. v.) = *fil* (Kosmet) = *pilj* (Vetranie) = *vüj,* gen. *vilja* (Vuk) »sinonim: slon«. Odatle pridjevi *na -ev filjev,* na *-ski vttjevskī* i složenka *fildeš* m = *fildìS* = *vildis* = *fildíš* pored *filjdíí* (Kosmet) »slonova kost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pil* > ar. > tur. *fil* i tur. *diş* »zub« u sintagmi *fil dişi* »slonova kost«) iz oblasti naziva životinja: rum. *fil, fideş = fildiş,* bug. *fil, fildíš,* arb. *fildish,* čine. *fil, fildiş,* ngr. φίλδισι.

Lit.: ARj 3, 53. 9, 852. *BI 2,* 718. *Elezovič 2,* 408. 410. *Tiktin* 628. *Mlađenov* 661. *Lokotsch* 605. 5ЛН7 l, 281. Pasci/ 2, 133., br. 463. GM 104-105. Matzenauer, *LF l,* 172. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 263.

filar, gen. *-ára* m (Vuk, Lika) »ženska crevlja« = *filara* (Mikalja) = *firale,* gen. *flrālā* f pl. (Vuk, Boka, Mostar) »sinonim: jemenije« = *filări* m pl. = *vilari* (Banja Luka) »nepletené cipele od kože«. Odatle na *-ka filărka f* (Kosmet) »dječije cipelice od crvene kože«, deminutiv na *-ica filârkica.* Turcizam *filar* »idem«.

Lit.: ARj 3, 57. 59. *Elezovič* 2, 409. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 262.

filati, *-am* pf. (Budva, objekt *srdelâra, ordenje~)* »baciti (u more)«. Od *filare.*

Lit.: REW[3] 3293. *DEI* 1638.

filer m (17. v., jedanput) = *filler* (18. v., Reljković) = *fuir,* gen. *-ira* (govorilo se za Austrougarske) »mali mjedeni novac«. Odatle po Budmaniju radna imenica ž. r. na *-ka í -icafilarka 1362,* 1466 (hrv.-kajk.) = *filjarka* (hrvatski gradovi) »1° sinonim: fištrovica (v.), srlat. *panestica,* žena koja peče i prodaje hljeb (u starom Zagrebu), 2° žena koja trži živežom«, na *-šćina f ilar schina* (Zagreb, 1321) »daća na preprodaju živeža u Zagrebu«. Mišljenje Budmanijevo prihvaća i Mažuranić. Izvedenica bi značila upravo ženu koja prodaje živež na filir, za sitan novac. To se značenje ne vidi u najstarijim potvrdama što ih donosi Mažuranić; *filir* je zacijelo iz madž. *filler.* Ali ovo neće biti od njem. *Vierer,* kako kažu Budmani, Mažuranić i drugi, nego isto što i češ. *haléř* i polj. *halerz,* riječi koje su stare. Češki i poljski oblik potječu od srvnjem. *halloere* s ispuštanjem opće riječi *Pfennig: haller phenning* (1359) »Pfennig kovan u Schwäbisch-Hallu«, od nepreglašenoga *a,* a madž. *filler* > hrv.-kajk. *filer* od preglašenog srvnjem. *hâller* > *Heller.* Promjena *h* > *f* kao u *febar* m (ŽK) za *Heber.* Što se tiče izvođenja riječi *filjarka* odatle, pitamo se ipak za što u *filarka* od 14. v. dalje stoji uvijek samo *-arka,* nikada *filerka,* ako je izvedenica od *fileri* Tumačenje griješi i o kronologiju. U Zagrebu je *filjarka* zacijelo starije od 1321, a najstarija je potvrda za njem. *Heller* iz 1359. To bi značilo da je hrv.-kajk. *filer* stariji od njemačkoga *Hellera.* Hrv.-kajk. radnu imenicu ž. r. nije moguće odijeliti od Vukove radne imenice na *-ar piljar,* gen. *pujara* m prema *piljarica* f »sinonimi : preprodalac, -lica«, odatle na *-ina piljarina f* »posao piljara ili piljarice« i denominai na *-iti* impf, *piljdriti, piĳ'ārīm* »činiti piljarinu«. Tu se ne može govoriti o posudenici iz madžarskog jezika jer nema primjera za prijelaz / > *p* u madžarskim posudenicama.

Lit.: ARj 3, 53. 56. 9, 852. *Mažuranić* 305. i si. *Holub-Kopečný* 119. *Bruckner* 167. *Weigand-Hirt* l, 845.

filipenda f (Šulek) »biljka spiraea filipendula«. Od učene kovanice *filipendula* (1737), ispuštanjem sufiksa *-ula* od *filum* (v.) i pridjeva *pendulus* »koji visi«, čime se aludira na gomoljike koje vise na uzici.

Lit.: ARj 3, 54. *DEI* 1640.

Filistei m (17. v.) prema lat. *Philistaeus* < gr. Φιλισταῖος, pridjev *filistejskī, filistinski* (lat. pridjev na *-înus phiHstînus,* proširen našim *-bsK) = (st* > ir) *Filistei* m (17. v.), *filištejski, filištinski,* (prema tal.) *filisteo* m (Vetranie) = *filisteo.* Zamjenom dočetka *-aeus* nenaglašenim sufiksom *-ar* njem, podrijetla *filištar,* gen. *-štra* < njem. *Philister* (Goetheova riječ, 1774) »osoba osobito odana

tradicijama«. Od biblijskog etnika *Filistei* »stanovnici Kanaana« < hebr. *Pelišhti,* odatle horonun *Palestina* (od *Philistini* u Vulgati).

Lit.: ARj 3, 55. *DEI* 1641.

filiz m (Козтеі, objekt uz *poťeralá)* »mladica, ogranak; sinonim: lăstar (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *filiz}* iz oblasti poljoprivrede: búg. *fiiig, -ee, -če.*

Lit.: Elezović 2, 409. *Mlađenov* 661.

filolog m (Budmanijev akcenat prema gr. φιλόλογος, ali se govori *filolog* kao u tal. *filòlogo),* prema apstraktumu na -ta φιλολογία > *filologija f.* Pridjevi na *-ov* i *-bsk: filológov, filološki, filologickí, filologijski.* Od gr. složenice koja kod Platona znači »razgovorljiv«. Današnje značenje »nauke o jeziku« došlo odatle što je drugi dio složenice *-log, -logij'a* dobio sufiksalno značenje »nauka ili učenjak koji se bavi određenom naukom«. Pojam je njen izražen obično u prvom dijelu složenice, ovdje iznimno u drugom. Prvi dio od gr. φίλος »prijatelj«, drugi dio λόγος »riječ«. V. *filosof.*

Lit.: ARj 3, 55. *DEI* 1644.

filosof m (15. v., stsrp., Budmanijev akcenat prema gr. φιλόσοφος) = *filozof* = *filosop* (Bačka) = *filozop* (16. v.) = *filozov* (17. v.) = *filoSof* (15. i 16. v.) = *pilosopb* (1520, Dubrovnik). Pridjevi na *-ov* i na *-bşk: filozofov, filosofski* pored *filò-, filozovski,* i proširen na gr. -ικός φιλοσοφικός > *filozofickí.* Apstraktum na *-ija filosofija = filozofija* (17. i 18. v.) = *pilozopija* (Hektorović), *jasofija* (Ljubiša, Boka) u *izrazu kamen od jasofije.* Nejasan je postanak *ja-* za *filo-.* Denominai na *-ati filozofaţi, -ãm* impf., na *-irait* < njem. *-teren filozofirati, -zofirām.* Od gr. složenice φιλόσοφος od φίλος »prijatelj« i σοφία »mudrost«.

Lit.: ARj 3, 55. 4, 483. 9, 851. *DEI* 1644. Vasmer, *GL* 59.

f iluga f (Vuk, Boka, Dubrovnik) = *filjuga* (Boka, Dubrovnik) »poveća lađa s jednom katarkom, nepokrivena«. Od tal. *feluca* < ar. pl. *faluk* od sing. *fűik* < gr. ἐφόλκιον. Starija je posuđenica *pelig* m (Vrbnik) »nekakav brod«, *pùlaka* f (Dubrovnik) »vrst starih brodova (Zore)« = *polaka* »neka osobita lađa« < tal. *polacca.*

Lit.: ARj 3, 56. 9, 765. 10, 587. Steiger, *VR 2,* 291. Isti, *Contribución* 115. Skok, *Term.* 150. *Lokotsch* 831. Zore, *Tud.* 18. 23.

fiiján, neodređena indeklinabilna zamjenica (Kosmet, uz *cövek, dán, sat, mesto)* meki« = *filan falan* (Bosna) »sinonim: ornsica«. *Nima doma bõzêga pilijána* (ŽK) »nema nikoga kod kuće« može se i drukčije tumačiti, *v.piljun. Još : fiiján frtüz* (Kosmet) »to ovo, to ono«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *fulãn* pored *falan) :* arb. *filân* »ein Gewisser«, cine. *filean* »un tel, certain«. S turskim narodskim opetovanjem kao u bosanskoj složenici *filan-falan* upor. *spaia, fulano zutano y mengano* »der und der«.

Lit.: Elezović 2, 409. *GM* 105. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 261. *REW*[3] *3553b. Lokotsch* 614.

f în, f *fina* (Vuk, Dubrovčani, ŽK) = hrv.-kajk. *fini* pored *funi* (Bednja, *In* < *пьп* disimilacijom kao rum. *stelniţă* v., */ш»ис; talijanski je pridjev bio raširen sa *-ьп* kao i drugi strani pridjevi: *moralan, fališan* itd.), slov. Danas općenit u saobraćajnom govoru *(pre-)* »1° tanak, izvrstan, 2° (Božava) piccolo«. Prilog *fino.* Od tal. pridjeva *fino* koji je upravo postverbal od *finire,* fr. *finer,* od lat. *finis.* Odatle apstrakti: sa tal. sufiksom *-ezza* < kilát, *-îties,* vlat. *-ítia fineca ţ* (Dubrovnik), na *-oca finoća* (18. v.), na *-ost finost* (16. v., danas se ne čuje). Talijanski pridjev ušao je i u srvnjem. *fin,* nvnjem. *fein,* a odatle određeno *fájni* (ŽU), kod ŽK indeklinabile *(je fănj dečko;* upor. u Zagrebu *nâj'gerik* za oba roda.) Na lat. *-alis* > tal. *-ale finale* u sportskom jeziku. Talijanska imenica *fine f* nalazi se kod Marulića *fin* m »svršetak«. S prefiksom *kon- kunfin* (Božava, Perast) = *kufin* = *kuvin* »međa, granica (sela), sinjor (Makedonija)«. Tal. prijedlog *fino (fino a* > *fina), perfino: döfîn* (Božava, Molat: *un je döfîn i vidi vapor)* »čak, perfino«, prilog *fitânto-* (Rab) »međutim« < tal. *fintante* (prvo и ispalo zbog disimilacije *n-n* > *0-rí).* Lat. > tal. denominai *finire* > *finuti, -im* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, sa zamjenom tal. *ni* našim infiksom *-nu-* < stcslav. *nç,* hiperliterarno) = *finit* (Korčula) prema impf, na *-va- finívat,* u južnoj Italiji hrv. *fumiti* < Abruzzi *férni* < *fenir* (disimilacija *i-i* > *e-i,* upor. stfr. *fenir,* umetnuto *r* nejasno). Od stfr. *finer* nastade apstraktum *finance f* s pomoću lat. sufiksa *-antia* (part, prezenta *-ant* + *-ia)* »zaključno, konačno plaćanje, obračun, namira«. Taj francuzizam postade internacionalan, tal. *finanza,* njem. *Finanz,* kod nas naziv financijskog stražara: *financ* m (ŽK, hrv.) = *filane* (disimilacija). U književnom jeziku zamije-

njen je tal. = fr. sufiks latinskim' *'-dticija: financija,* pl. *financije* [= *finansije* na istoku prema fr. izgovoru], pridjev na *-ski financij-ski,* na lat. *-alis* prošireno na *-ьn* > *-anfinanci-jalni* < tal. *finanziale,* sa fr. sufiksom *-ier* < *-arius finansjê* = *finansijer* (Š'ulek). Na Jadranu talijanizam *finanza f* > *financa* (Rab) »financijska straža«, disimilira se u *fidanca* (Božava) = *fidanca* (Veli otok) = *fidun'ca* (Molai).

Lit.: ARj 3, 56. 11, 511. Kušar, *Rad* Ù8, 21 25. Wędkiewicz, *RSI 6,* 232. *Pleteršnik* l, 200. Cronia, *ID* 6. *REW* 3315. *DEI* 1646. 1648.

fíndelj m (Vuk, Sinj) »1° od slame ženska kapa kao šuplji tanjir, 2° od lana i konca udešen nakit za žene i djevojke, nalik na češalj i nosi se u pola glave (Banja Luka)«. S ovim nazivom nošnje zacijelo je u vezi konavoski *hòndelj* m (17. v.) »dosta dug komad drveta pokriven platnom raznih boja sa zabodenim zlatnim i srebrnim iglama, što žene udate nose na glavi«. Upor *fonjak* (v.) sa sličnom oznakom udatih žena. Nigdje drugdje nije potvrđen sa samoglasom *o* taj folklorni termin. Čini se da su oba oblika identična sa češ. *chundel vlasů,* koje se tumači kao afektivna izmjena češ. *kudla* »jambette« i *koudel* »kudjelja« (v.), polj. *kudlatý.* Druga češka afektivna riječ *chuchei (vlny)* »erotte«.

Lit.: ARj 3, 57. 650. *Belovia* 1,24. *Holub-Kopečný* 144. Boskovic, *ZbNŽ* 40, 45-52.

f ìndika f (Vuk, Boka) »mladica što za jednu godinu izbije iz drveta« = *findika* (Tivat), deminutiv na *-ica findlčica* »isto«. Od gr. φυτόν ,>biljka« (od φύω), s našim sufiksom *-ika* i umetnutim *n* pred dentalom i *nt* > *nd* kao *u planda* (Boka, v.). U naučnoj terminologiji (naročito botaničkoj) grčka riječ *fito-* igra veliku ulogu, upor. *fitopatologija, fitogeogrdfija* itd.

Lit.: ARj 3, 57. *Rohlfs* 2370.

findžān, gen. *-ana* m (Vuk, 18. v.) = *fin-džan* (Kosmet) = *finjdžan* = *finžan* (rukopis, 17. v.) = *finčan* (Vuk, narodna pjesma) = *fildžan* (Vuk, narodna pjesma, disimilacija *n-n* > *l-ri)* = *fildžan* (Kosmet) »čašica od mjedi za crnu kavu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pingãn* > ar. *finğan* > tur. narodski *filcan;* u arapskim narječjima disimilacija *n-n* > *η-l: finğal)* iz terminologije kahvendisanja : rum. *filigean* = *filingen,* bug. *fildžan,* arb. *filxhan,* cine, *filigeane* = *fligeane* f, ngr. φιλτζάνι = φλιτζάνι.

Lit.: ARj 3, 54. 57. *Elezović 2,* 409. 410. *Mlađenov* 661. *GM* 105. *SEW* l, 280. *Pascu 2,* 133,. br. 467. Korsch, *ASPh* 9, 500. Grammont, *Dus.* 279. *Lokotsch* 608.

fingati, *-ânı* impf. (17. v., Dubrovnik) »izmišljati nešto lažno«. Od lat. *fingere,* zbog očuvanog velarnog izgovora *g* pred *e* dalmato-romanski leksički relikt kao *pengati* (v.). Poimeničen tal. part. perf. *finta f* > *finta* (Perast, Božava: *fintu činit;* danas općenit talijanizam u saobraćajnom govoru) »simuliranje«. Ovamo možda *findrić,* gen. *-lia* (Zore) »galac, lukavac«. Upor. hrv. prezime *Fîndrik.*

Lit.: ARj 3, 57. Cronia, *ID 6.* Zore, *Rad* 170. 207. *REW*[a] 3313. *DEI* 1647. 1648.

finîda f (Vodice, Badema, Istra) »1° gorski pristranak na kojem raste samo slaba trava, 2° površje obraslo travom«. Od lat. **fénëta,* izvedenica na *-êtum,* pi. *-età* od *fēnum* »sijeno«.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 145.

fink m (Gračac, Karlobag, upor. oponašanje glasa te ptice *finK),* deminutiv na *-ić finkić* (Sali, Veli otok) = *finka f* (Gračac, Karlobag), na *-ulja finkulja* (Dalmacija, Kolombatović) = *finko* m (Starigrad na Hvaru) = *(/ > h) hinko* m (Veli Rat na Velom otoku, upor. oponašanje glasa te ptice *hik)* = (ispuštenim *n* u onomatopejskom oponašanju) *fikavac,* gen. *-vca* (sufiks *-avac)* = na *-elj fikelj* »fringilla coelebs«. Lat. je varijanta onomatopejskog korijena *fink-* > *pinč-* u *pīrtcio,* gen. -oms. Odatle dalmato-romanski leksički ostatak *pinküz* ni (Omišalj). Dočetak *-uz* je zacijelo od rom. deminutivnog sufiksa *-ūceus* (sa *-s-* za *ci).* Taj dalmatoromanski deminutivni sufiks zamijenjen je našim *-ьc* > *-ac pinjac,* gen. *-njca* (Parčić) »specie di fringuello« = *penjac,* gen. *pînjca* m (Korčula) »vrabac, oreb« prema f na *-ica pīnčica* (Lumbarda), na *-ič pinčić* (Lumbarda). Oba se sufiksa zamjenjuju sa *-avac pinjavac,* gen. *-avca.* Önomatopejski se korijen unakrštava sa *pěti* »pjevati« u *pjenica* f (Šulek) »neka mala ptica pjevica« = (ikavski) *pinica* = (ekavski, Popović) *penica.* Upor. rus. *penka* i *penočka* i slov. *pênkica f* »Zeisig, linarius spinus« pored *pinoz* m, *pinuša* f, deminutiv *pinožek,* gen. *-žka* »Bergfink«.

Lit.: ARj 9, 854. 856. 916. Hirtz, *Aves* 107. 152. *Pleteršnik* 2, 22. 38. Kušar, *NVj 3,* 338. *REW*[3] 6509 a. Maver, *AR 6,* 251. 12. *Vasmer 2,* 334.

fintí, određeni pridjev (Kosmet) »sinonimi: puten (Kosmet), isti, šušti, istovetni, pućeni, puki (uz imenice *majka, otac),* sve sami određeni pridjevi za isti pojam«,

Lit.: Elezović 2, 410.

fira f (Kosmet) »1° očinjci, smet u žitu, 2° (kujundžijski termin, Peć) ostatak pri kaljenju«. Odatle na tur. *-li firalija,* indeklinabilni pridjev »koji ima očinjke, otpatke«. Balkanski grecizam: ngr. φυρά »otpadak, smanjivanje«, postverbal o'd φυραίνω »smanjujem se«, φύρω »pétrir«: bug. *fira* »déchet«, *firalija,* arb. *firë* »1° Abgang einer Sache durch Schmelzen, Verdunsten, 2° Bodensatz, Schlacke«, eine, *fira* f »diminution par evaporation«, *firisire* < aorist φύραισα = bug. *firjas(v)am* »perdre son poids«, arb. *firosem* »diminuer«. Grecizam je ie. podrijetla.

Lit.: Elezović 2, 410. *Pascu 2,* 41., br. 728. 729. *GM* 105. *Mlađenov* 661. *Boisacq*[3] 1042. *WP 2,* 157.

fircati impf, (hrvatski gradovi) »sinonimi: zbaždät (Božava), pribaždat (Lika), ingvazdati (Dubrovnik), priheftati (Zagreb), annähen«. Od njem. *ferzen,* također češ. *fercovat, -uju.*

firidžel m (Čilipi) »bijela pletena vrpca, kurdjelica«. Deminutivna izvedenica na *-icellus* od *filum,* upor. fr. *ficelle,* sa disimilacijom W > *r-l;* upor. *filižeo,* gen. *-èia* (Prčanj) »Seidenwurm« (v.); *filum* postoji još u složenici *filigrana* f (17. v.), *filigran* m (Šulek) preko njem. *Filigranarbeit.*

Lit.: ARj 3, 54. *REW*[3] 3306. *DEI* 1640.

firnis m (Šulek) = *frnãjs,* gen. *-ajza* »pokost« = slov. *fimes* pored *firnaž.* Od njem. *Firnis* < fr. *vernis,* srvnjem. *virnîs* > bav.-njem. *Firneis,* od posljednjeg je *frnãjs,* od lat. *verorìix,* gen. *-īcis.* Upor. stsrp. *věronikb* (15. v.) »wohlrichendes Harz« < srgr.- βερονίκη »Baumharz«.

Lit.: ARj 3, 58. *Pleteršnik* l, 200. *REW*[3] 9236. *Weigand-Hirt* l, 538. Vasmer, *GL* 148.

fís m, pl. *fisovi* (18. v., Srbija, Milićević, Kosmet) »rod, koljeno, pleme, arnautsko bratstvo«, arbanaska riječ grčkog podrijetla koja se i danas upotrebljava u etnografiji kad je riječ o Arbanasima. U arb. *fis* znači »1° Natur, Abstammung, vornehme Geburt, 2° (metafora) männliches Glied«, od gr. φύσις, cine, *fise f* »la nature, le naturel«. Arbanaski pridjev na *-nik fisnìk* pored *fisnîk* m (Kosmet) »arnautski pripadnik jednog fisa (kao *Berića, Gaša, Krasnica, Bilica, Šalje* i dr.). Grčki pridjev na -ικός φυσικός poimeničen u m. ili ž. je internacionalna riječ, kao *fizik* m = *fiaik* (16. v.) »gradski liječnik«, pridjev *-bsk fizički; fisika* (18. v.) = *fizika f* (16. v.) »nauka«, pridjev na lat. *-alis* proširen na *-ьn* > *-an fizikalan* (Šulek); φύσις kao prvi elemenat složenice u *fizijolog* (Budmanijev akcenat prema grčkom) < φυσιόλογος, *fiziologija* < φυσιολογία, *fiziološki, fiziologički, fiziologijski.*

Lit.: ARj 3, 58. *Elezović 2,* 410. *GM* 105. *Pascu 2,* 4L, br. 371.

fisak, gen. *-ska* m (16. v., potvrđeno samo u dativu *komori ali fisku),* danas *fisk,* prema madž. izgovoru *fiskus* m »državni erar«. Od lat. *fiscus* »1° korpa, 2° (metafora) carska apanaža, plata«. Poimeničen pridjev na *-alis fiškal,* gen. *-ala* m (ŽK) »odvjetnik, advokat«. Pridjevi *fiskalni, fiškalski.*

Lit.: ARj 3, 58. *REW*[a] 3326. *DEI* 1654.

fistan, gen. *-ana* m *(i < u* nije kao u *mir < mūrus,* nego je turcizam *fistan;* Vuk) = *füstanj,* gen. *-anja* m pored *füstanj* (stari ljudi) (Dubrovnik, Cavtat) »parhet« = *vìstan* (Leskovac, Srbija) = *füstanj,* gen. *-ãnjã* (Rab, Korčula) »žensko odijelo, suknja« = *fuštan* (Vuk, Dalmacija) »suknja od platna« = *fuštan* (Vodice) < tal. *fustagno,* upor. u Režiji *füstanj* »sukno male vrijednosti. Pridjev *fustan* (Kosmet) < **fustamnb* »nabran« samo u narodnom desetercu: *ja neveste f ustane pregljače.* Od srlat. *fustaneum* > tal. *fustagno,* prema Battistiju prevedenica (calque) od gr. pridjeva ξύλινον od ξύλον = *füstis* »drvo«. Ovamo ide *ofistan* (Sarajevo) »neka ženska haljina« sa nejasnim *o* (možda jednakog postanja kao *a-* u *alloro* < lat. *laurus,* tj. od tal. člana *lu* s krivim rastavljanjem *l'u,* ili je srašten prijedlog oá u sintagmi *haljina od fistana).* Riječ je balkanska talijanskog podrijetla: arb. *fuštan,* ngr. φουστάνιον, tur. *fistan.* Čudno je značenje *vuštan* (Zagvozd, Vrgorac) »široka brnjica«.

Lit.: ARj 3, 58. 80. 5, 219. 8, 734. *Elezović 2,* 414. Kušar, *Rad* 118, 22. Šturm, *ČSJK 6,* 74. *REW** 3618. *DEI* 1740. *Rohlfs* 2347. *GM* 115. Skok, *Slávia* 15, 482., br. 545.

fiščät, *-am* impf. (Božava). Od tal. *fischiare* prema mlet. izgovoru, od lat. *fistulare,* denominal od *fistula.*

Lit.: Cronia, *ID.* 6. *REW*[3] 3333. *DEI* 1653.

fišek m (Vuk, 18. v.) = *víšek* »1° patrona, 2° snop (npr. *fišek novaca)«* = *fîšek,* gen. *fišeka* (Kosmet) »1° škarnicl, 2° motka od

vatrenog oružja«. Odatle: na *-lija fišeklije* f pl. (Kosmet, apozicija uz *ćese = kese) = višeklije* = na *-luk fišekluk* m = *višekluk* »kesa u kojoj se nose fišeci; sinonimi: fišektôr m (Kosmet) = na *-ъnica fišečnica* f (Vuk), pripojasnica, redenik« i složenica *fišek-ćese f* pl. Ne zna se značenje izvedenici *fišekaća* f (jedanput). Balkanski turcizam *(Jisenk* = prostonarodski *fişek)* iz oblasti vojništva: rum. *fişec = fişic* »Geldrolle«, bug. *fišék, fişeklik,* arb. *füshék,* cine. *fuşeche* f, *fuįediche* f »cartouchière«, ngr. φυσέκι., φυσεκλίκι.

Lit.: AR) 3, 58. *BI 2,* 721. *Elezović 2,* 411. *Mladenov* 661. *Tiktin* 632. *Lokotsch* 610. GM 115. *Pascu* 2, 134., br. 485.

fišpan m »tvar u kitovim ustima slična rožini, mjesto zuba«. Ne zna se gdje se govori taj germanizam. Od njem. *Fischbein.* Glede diftonga *ai > a* upór. *Trakośćan < Drachenstein.*

Lit.: ARj 3, 58.

ristar, gen. *-tra* m (hrv.-kajk., Belostenec) »pekar«, pridjev *fištrov,* poimeničen na *-iça fištrovica* »pekarica«, */islamica* »pekarnica«, slov. *fister,* gen. *-tra* »isto«. Od nvnjem. *Pfister <* lat. *pistor,* gen. *-oris* »isto«. Poimeničen lat. pridjev na *-īnus pistrīna >* slov. *fištrna î* (Gorenjsko) »Dienstbotenzimmer« *> hištrna <* stvnjem. *phistrine.* Ovamo ide dalmatoromanski toponomastički refleks *Pistura* (Split) *< pistonum* »pekama« i možda *puštrin,* gen. *-ina* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° žrvanj kojim se gnječe masline, 2° žrvanj ručnog mlina za kukuruz«, istročakavsko *p strna f* »gerula, nosilica«, deminutiv *péstrnica* i *pestrnjača* »isto«; nije jasno zbog akcenta da li su to poimeničeni pridjevi od njem. *pfister* ili od lat. *pīstrīnus.*

Lit.: ARj 3, 58. 9, 804. *Pleteršnik* l, 200. 268. Štrekelj, *DAW* 50, 48. *REW** 6541. Skok, *AHID* l, 29.

fitilj, gen. *-ttja* m (Vuk) = *fitîlj* (Kosmet) = *vitilj* »sinonim: stijenj, 2° upređena krpa mjesto gajtana«. Odatle deminutivi na *-ъħ fitttjak,* gen. *-Ijka* = na *-ič fitiljić,* na *-aia fitiljača* f (Vuk) = *vitiljača* »sinonim: smo-Ijenica«. Balkanski turcizam (ar. > tur. *fetil — fitil* »Lunte, Docht«) iz oblasti osvjetljenja i oružja: rum. *fitil,* bug. *f Ml,* cine. *fitile f,* ngr. φ(ι)τίλι, srgr. φυτιλίον.

Lit.: ARj 3, 59. *Elezović 2,* 411. *Mladenov* 661. *GM* 106. *Tiktin* 633. Korsch, *ASPh 9,* 500.

fitmija f (Banja Luka) = *fitnija* (Sarajevo, Mostar) »coquette« = *vìtmija* (Piva-Drobnjak) »žena ili djevojka koja se zna pretvarati«. U Kosmetu: *fltma* f pored *f itme,* gen. *-a* n »intriga«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fitna* > tur. *fitne* »intriga«) iz oblasti društvenog morala; *tn > lm* je disimilacija. Značajno je da je *-ija* od ostalih turcizama tipa *raspila* prenesen na ar. apstraktum i na taj način stvorena radna imenica ženskog roda. Drugih primjera za takvo tvorenje nema.

Lit.: Elezović 2, 441. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 269. Vuković, *SDZb* 10, 381.

fitubihac, gen. *-inča* m (Split) »falco tinnunculus L.«. Hirt navodi još 33 razna naziva za »Turmfalke«. Nijedan od njih ne slaže se s ovim.

Lit.: ARj 3, 59. Hirtz, *Aves* 108.

f jeras, gen. *fijersa* m *(na fijersama ima po jedan matafijun uz grativo po lantižalu,* Mljet; pomorski termin). Od tal. *ferzo* (1246) »il telo che cucito con altri forma la vela«, južno-tal. *fersa* »striscia di vela«.

Lit.: DEI 1626. Macan, *ZbNŽ* 29, 214.

fjöndra f (Budva) »praca«. Od tal. *fionda <* lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od *funda, fundula >* vlat. **flunda; r* je umetnuto poslije dentala kao u *Spalatro, scheletro.*

Lit.: REW[a] 3577. *DEI* 1649.

fläke f pl. (Belostenec, Hrvatska i Slavonija) »sinonim: rublje«. Istovetno sa slov. *fláka* f »Γ krpa, 2° rublje, 3° die Schlampe«, u tom značenju *flaka* f ŽU. Odatle denominal na *-ati flákati, -am* »sudeln« i izvedenica na *-öt flákot* f »isto što i flaka« i varijanta s *n f lank* m »1° komad (npr. mesa), 2° potepuh«, odatle na *-ali flankali = flákati se* (ŽU) *(u-)* »vagabundieren«. Od koruško-njem. *Flanke* f »ein in der Luft wehendes Stück Tuch«, *fiánkéin* »herumschweifen«. Izgubivši *n* riječ je izgubila i pejorativno značenje. Od interesa je zabilježiti unakrštavanje ovog germanizma s tal. *facchino* u *flàkîn,* gen. *-ina* (ŽU).

Lit.: ARj 3, 60. *Pleteršnik* l, 201. Popović, *Sintaksa* 34.

fiam m (hrv.-kajk., Zagreb, Belostenec), također slov.' *flam* »sinonim: podvratnik (u govečeta)« = *lam (govedina u lamu,* ŽK) = slov. *Mam.* Odatle na *-ovina: lamovina* (ŽK) = slov. *flamovina* »Lungenbraten«. Upór. njem. *Flame, Flomen* »Bauch- und Nierenfell des Schweines« i *Flenke* f »Weiche, Bauchseite bei Tieren«. Od posljednje njemačke riječi mogla je nastati hrv.-kajk. i slov. odbacivanjem *-kë* koje se identificiralo sa sufiksom *-ka.*

Lit.: ARj 3, 60. *Pleteršnik* l, 201. 270. *Weigand-Hirt* l, 544. 557.

flänak, gen. *flanka* m (Belostenec, Stulić) »kamenac, valetudo calculorum, lithiasis«. Prema Budmaniju jamačno romanska riječ, možda tal. *mal di fianco* »srdobolja«. Od frnč. **hlanka > ü. flanc >* njem. *Flanke.* Potvrde romanske sa očuvanim *f l* za taj izraz za bolest treba još tražiti.

Lit.: ARj 3, 60. *REW>* 4150a. *DEI* 1630.

flândra f (Vuk, Vojvodina, varoši) »(pejorativno) raspušteno žensko čeljade«. Odatle augmentativ na *-ètina: flandrètina* f. Sa *a >* и prema njem. *Luder plundra î* (ŽK) pored *fiandra* (ŽKU) i *landra* (ŽK) »idem« prema m *lândravac,* gen. *-vca* »vagabund«. Slov. *flandra* f »liederliches Weib«, odatle *frânarăți* »tepsti se naokolo«. Pf. sa prefiksom *s-: slandrăti* (ŽK) »nogama uništiti«, *l > hl < fl* kao u *hlam > lam* (v.). Od bav.-njem. *Fländerlein* »flatterhaftes Mädchen«, dnjem. *Flunder.* Upór. polj. *fiadra,* češ. *flandra* »schelchtes Frauenzimmer«, ukr. *flandra,* rum. *fleandură,* mlet. *lódra, siódra.* V. i *flandračina.*

Lit.: ARj 3, 60. *Bruckner* 123. Wędkiewicz, *MRIW* l, 272. *Boerio* 638. *Pleteršnik* 201. Skok, *ASPh* 33, 161. Popović, *Sintaksa* 35. 37.

f landräčina f (Vodice, Istra) »riječ kojom se kori raskalašena žena«. Upor. *plundra* (ŽK) »isto« i rum. *fleandura,* pridjev *flenduros* i *landravac,* gen. *-vca* (ŽK), ekspresivne riječi. V. *flandra.*

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 145.

flandrijot m (15. v., Marulić) »kao da je nekakvo dumanjsko odijelo«. Budmani upo-reduje tal. *fiandrotto* »veste contadinesca«, sa deminutivnim sufiksom *-otto* od *Fiandra* »Flandrija (u Belgiji)«.

Lit.: ARj 3, 60. *DEI* 1630.

flanel, gen. *-èia* m (Šulek, slov., akcenat Budmanijev) »vuneno tkanje« = (disimilacija W > *l-r) flâner,* gen. *-éra* (Vuk). Pridjev na -6И > *-an flanelon.* Na *-ar < -arius flanelar.* Od njem. *Flaneli <* engl. *flannel* od kimričkog (keltsko narječje u Walesu) pridjeva *gwlanen* (od *gwlan* »vuna«, u prasrodstvu sa lat. *lana),* upravo »vuneno tkanje (tekstil)«. U tal. sa raznim disimilacijama *fanello* (rod i sufiks prema *gonelld), franella, frenello < flanella > fànela* (Perast) = *fanila* (Božava), slov. *flanela, fanéila* (Notranjsko) »suknja«, istro-rom. *faniela,* furl, (tršć.-rom.) *fanele,* arb. *fanell .*

Lit.: ARj 3, 60. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 201. Šturm, *ČSJK* 6, 82. *lve* 30. *GM* 99.

flastati, *-am* impf. (Belostenec) = *flistati* »sinonim: hvastati (se), -am, s kojim je djelomice istog podrijetla (v.)«. Grupa // nastala je zacijelo iz *hl* (upor. *flam < hlam,* v.). Ta se nalazi u češ. *chlubiti se* i polj. *chełpić się* pored *chełba <* praslav. **cnъIЬ-* istog značenja. Za *i < y* nema potvrde u slavinama; *-astati* nastalo unakrštavanjem sa *hvastati.*

Lit.:,ARj 3, 60. *Holub-Kopečny* 10. *Bruckner* 178.

fläštar, gen. *-Stra* m (ŽK) = *flaster* (hrv.--kajk., slov.) = danas *flaster.* Od njem. *Pflaster,* a ovo od gr.-lat. *emplastrum.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pleteršnik* \', 201. *REW** 2863.

flat, gen. *-i* (Dubrovnik) »vjetar u ljudskom tijelu, nadim, podrig«. Učena riječ od lat. *flatus,* gen. *-us,* od part. perf. od *flare.* Upor. u Režiji slov. *flat <* furl. *flat.* Od tal. (mlet.) *fiato > fiado* je *fijâd* m (Božava) »dah«.

Lit.: ARj 3, 60. *REW*[3] 3359. *DEI* 1630. 1664. Stürm, *ČSjfK 6,* 81.

flauta f (internacionalni muzički termin, Šulek) »frula«. Radna imenica na učeni sufiks *-ist(a) flautista* (Šulek). Od prov. *flauta* preko tal. *flàuto* ili njem. *Flaute,* riječ nastala unakrštenjem od ar. *laut* (v.) i prov. *flaujol <* vlat. *flabeolum.*

Lit.: ARj 3, 60. *REW** 3360 *DEI* 1664.

flegar, gen. *-ara* (hrv.-kajk., 1663) »sinonimi: provizor, dvornik (vlasteoski službenik)«. Odatle zagorsko prezime *Flegar;* na *-ija* (v.) *flegarija* f (1697) »stan njegov«. Od njem. *Pfleger.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Mažuranić* 307.

flegma f (15—17. v.) »1° sluz, šlajm (hrvatski gradovi), 2° danas učena grčka riječ (apstraktum na -μα φλέγμα »upaljenje« od φλέγω, u prasrodstvu sa *plamen)* u značenju: tihe, trome ćudi«, odatle pridjev na lat. *-aticus flegmatik,* proširen na *-ьn > -an flegmatičan*

(govori se obično *flegmatičan)*. U Kosmetu *flama î* (Peć) »kijavica« posuđenica je iz arb. *flame* »Schnupfen (i druge bolesti)« < tal. *flemma* < ngr. φλέμμα »služ« > *pietna* (Poljica) »acquavite debole e cattiva« < istro-rom. *flema* »plaviš (ŽK), ultimo avanzo di acquavite«.

Lit.: ARj 3, 60. *Elezović* 2, 411. *ZbNŽ* 9, 139. Maver, *Slávia 2,* 40-41. *Ive* 172. *GM* 107. *Rohlfs* 2332. *REW*[3] 6468. *DEI* 1666.

flëkta f (18. v., Dubrovnik) »coperta da letto con lenzuolo«, istog značenja i postanja kojega i *plahta* (hrv., Vuk), deminutiv *plahtica* »podvratnik, maramica (Hrvatska, Vrbnik)« na *-ača plahtača* = *plata* (ŽK) = slov. *plahta* »Flache, Bettdecke, láncún (v.)« = *plahúta* (slov). Kulturni termin *plahta* nalazi se još u češkom, poljskom, gornjolužičko-srpskom, polapskom i u ruskim narječjima. Prema Miklošiču *plahta* je posuđenica (ein entlehntes Wort). Ne kaže odakle je. Prema Brückneru i Vasmeru stoji u vezi s *plat, plašt.* Važan podatak za pitanje postanja pruža arb. *piaf,* s članom *plafi,* pi. *pelféje -t* (Godin) pored *plëfënë* (GM) »bunte, wollene Decke«. Arbanaski je naziv kao i *fara* (v.) longobardskog podrijetla od *blahha — blahjô* »Laken«, odatle kslat. *blaciones* (9. v.) > furi, *bleón* »lenzuolo«, u južnoj Italiji *plaioni* (1028, Bari) kod Grka i Romana. Dubrovački oblik dokazuje da se langobardski oblik unakrstio sa *pKcta* > furl. *plete,* upor. naročito *sot la plete* »a letto« ili sa srlat. *flecta,* postverbal od *flectere* > tal. *fietta* »pannolino con cui si ornano il capo le donne«. Odatle potječe *-ta* u *plahta.* Riječ se širila, čini se, sa Balkana na sjever. Za lat. *et* > *ht* upor. stcslav. *dohìton* »jastuk« < **ductorium* (prema Vaillantu).

Lit.: ARj 3, 60. 9, 946. *Pleteršnik 2,* 46. *Miklošič* 174. 248. *Holub-Kopečný* 275. *Bruckner* 419. *Vasmer* l, 365-6. Skok, *ZRPh* 54, 425. 482. 499. 500. *Godin 69. GM* 343. *REW*[3] 1143 b. 6602. *Rohlfs* 1718. 1729. *Pirana*[2] 59. 780, Joki, *Stud.* 69-70. Matzenauer, *LF* 12, 345.

flička f (hrvatski gradovi), također sa *í* mjesto *č* »(eufemizam) sinonim: kurva«. Upor. ukr. *fićka* »leichtsinnige Frau«, madž. *fiche* »lebhaft, munter«. Glede *fi* upor. *flandra* (v.).

Lit.: Stocki, *ASPh* 35, 352.

flînta f (Vuk, sjeverni krajevi, slov.) = • *uluita* (Vuk) »sinonim: puška«. Od njem. *Flinte.* Upor. *glonta, giunta* i *lunta.*

Lit.: ARj 3, 61. *Pleteršnik* l, 201. *BI 2,* 732.

flok, gen. *floka* (Rab) »svilena čahurica«. Zacijelo dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *floccus* koje pripada i balkanskom latinitetu, kako se vidi iz arb. *flokë* (upor. u Ulcinju *flōkt* »kosa«), odatle naziv stsrp. katuna *Flokovbci* (1348) koji je car Stefan darovao crkvi sv. Arhandela u Prizrenu. To je bio po svoj prilici arbanaski katun, koji se isticao dugom kosom, *flokë.* Upor. *flokate* = ngr. φλοκάτα, izvedenica sa lat. sufiksom *-ata* »weisswollener Überrock, so genannt von eingenähten weissen und roten Wollflocken«, toponim *Flōka* na Kajmakčalanu. Drugog je podrijetla *flôk* m (Božava, Rab, Dalmacija) »trokutno jedarce« < tal. *flocco* pored *fiocco,* od holandeskog *fok* > fr. *foc, foque.* Upor. još slov. *flák* »Bauch« < furl. *floe.*

Lit.: ARj 3, 61. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6. GM* 108. Sturm, *ČSJK 6,8\.REW*[3] 3375. *DEI* 1649.

floš m (Jačke) = *fljos* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *floș* (slov. //<w)»sinonim: splav (v.)«. Odatle: radna imenica na *-ar: flošar* = *flosar* (slov. *flôsar)* »splavar«. Od njem. *Floss* i *Flosser,* od *fliessen.*

Lit.: ARj 3, 61. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Pleteršnik l,* 201.

flota f (18. v.) »brodovlje, plavlje, mornarica«. Od tal. *flotta* »isto« < ags. *flota* = engl. *fleet.* Sa // > *fr frota* (M. Držić) »mnoštvo« *(sastah na vratih frotu mladijeK)* < tal. (sic.) *frotta.*

Lit.: ARj 3, 61. *REW*[3] 3383a. *DEI* 1669. 1723.

fiuta f (16. v.) »nekakva riba«. [Od lat. *fiuta,* Columella].

Lit.: ARj 3, 61. *Gaffiot* 676.

fógo (Božava) »calore, forunculo«, čist venecijanizam *fogo* < lat. *focus,* tosk. *fuoco.* Ná augmentativni sufiks *-one* > *-un fògun,* gen. *-una* m (Mikalja) »zemljani sud u kojem se grije oganj, mangal« < mlet. *fogon,* tosk. *focone.* Poimemčen pridjev na *-aris* < *-alis* od deminutiva *foculus,* kslat. *focularis* > tal. *focolare* > *fogular* (Hrvati u južnoj Italiji) »foyer, ognjište«; *c* > *g* nije prema tal. narječju u Abruzzi. Zbog toga je taj talijanizam donijet iz Dalmacije u Italiju prigodom bježanja pred Turcima. Slovenci imaju još *fuželj,* gen. *-zija* (Bohinj) »Docht, stijenj« < furl.

fusil »accendifuoco«, tal. *fucile* pored *focile* < vlat. pridjev **focîlis.* Ovamo možda i *celín* m (Rožansko narječje u Koruškoj) »Flintenschloss« ako je deminutiv na *-ino* od *focile* ili je od *ocel* (v.). Ovamo ide i internacionalni francuzizam *foajê(r),* gen. *-éra* m < lat. *focarium; svagati se, -ām* pf. (Perast) = *sfugăt se* (Božava) »infiammarsi« od tal. *sfogare* < lat. *exfocare* (prefiks *ex-* > tal. 5- i denominai ná *-are* od *focus).*

Lit.: ARj 3, 62. *Pleteršnik* l, 77. 2, 204. Cronia, *ID 6.* Wędkiewicz, *RSI 6,* 232. *REW*[3] 3400. *DEI* 1673. 1674. 1728. 1736.

fojba f (Pazin, Istra) »kraska jama«. Od lat. *fovea* > (sa *vi* > *ih)* istro-rom. *foiba,* leksički ostatak iz istroromanskoga iz predmletačke dobe na teritoriju Pazina gdje stanuju slavenski starinci (Hrvati) već od prvog doba doselenja.

Lit.: DEI 1676.

folaš m (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: trijem, naslon, ganjak (v.)«. Od madž. *folyosó.*

Lit.: ARj 3, 62.

folka f (17. v.) »ptica liska, sarka«. Od srlat. *fulca,* tal. *fálica, fòlaga* < kilát, *fulix,* gen. *-ids* i *fulica.*

Lit.: ARj 3, 62. Hirtz, *Aves 6. REW*[3] 3557. *DEI* 1677. 1678.

folj, gen. *fòlja* m pored *fȍj* (Perast, Dubrovnik, Marulić) = *fȍj,* gen. *fája* (Rab, Božava, Molat), deminutiv na *-ič fo(l)jić,* gen. *-ića* (Dubrovnik, Cavtat) »1° list hartije, 2° novine«. Od tal. *foglio* < lat. *folium.* Femininum nőm. sing. *foja* (Marulić) »list« od mlet. *foja,* od lat. n. pl. *folia* > tal. *foglia* f (kolektivno *-a). S* tal. prefiksom í- <lat. *ex-*> í-, koji služi kadikad za ukidanje homonimije: *svoja f* (Račišće, Dalmacija) »1° list, zalistak, 2° riba list (prevedenica)«. Latinizam preko madž. izgovora lat. *-us foljuš* m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić Voltiđi, m prema *arkuš papira* ŽK) »list hartije, arak«. Upor. arb. *flēta* (Zatrebač) »list« < tal. deminutiv na vlat. *-itta* > *-etta foglietto* (femininum prema kolektivu *folia* f, koje nije potvrđeno u arbanaskom), *folēta* (Zatrebač) = *fattela* »topola, biljka s plodom crnih zrna koje jedu djeca (plod se zove *kaliboba)«.*

Lit.: ARj 3, 62. Kušar, *Rad* 118, 22. Rešetar, *ASPh* 36, 544-545. *REW*[3] 3415. *DEI* 1677.

follati »govoriti« = *valjati* »versprechen«, govori se u tajnom, šatrovačkom govoru (argot) u Vranju (Srbija). Ista osnova sa *-ideati* (v.): *volidžati* »sprechen« u osaćanskom argotu (Osatica, Bosna). Od arb. imperativa *fol* »govori«, a to od *fias* »reden.«

Lit.: Jireček, *ASPh* 8, 101-102.

fond, pl. *fondovi (stambeni fond,* razni *financijski fondovi),* internacionalni termin narodne ekonomije, riječ talijanskog ili francuskog podrijetla (tal. *fondo* = fr. *fonds),* od lat. *fundus,* gen. *-i, -oris,* prema madžarskom izgovoru *fundus* m (ŽK, južna Štajerska, Hrvatska »1° grünt, toprag, selo, 2° temelj«. Denominal na *-ați fundați, -ām* (18. v., Dalmacija) »utemeljiti.« Odatle radna imenica na *-atme fundàtur,* gen. *-ura* (15. i 16. v.). Od lat. > tal. *fondare,* denominal od *fundus, fundator,* gen. *-oris.* Odatle učeno na *-io* od part. perf. *fundația,* gen. *-onis* > *fundacija* f. Na *-īlia* (n pi. od pridjevskog sufiksa *-īlis* od osnove kosog padeža *funder, -is) *funderīlia _* > *pundurilja* (Dubrovnik, M. Držić), dalmatoromanski leksički ostatak. Znači »pastirsko jelo od ostatka rastopljenog maslaca«. Ovamo i: *fundai,* gen. *-aia* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Molat) »talog od kave u i(m)briku«, venecijanizam je *fondaco,* tal. *fondăcchio* < **fundaculum,* deminutiv na *-aculüm.* Apstraktum na *-menturn* od *fundare fundamentum* dijelom je dalmu-rom. *podümijentaj-menta* (Vuk, Boka, Turska Hrvatska) = *podùmjenat,* gen. *-enta* m (pseudojekavizam, Dubrovnik, Konavli, Kavanjin) = *podùmijenta* f (Dobroselo, srpska sela u Lici) = *podumēnta* pored *poduminta* (hrvatska sela oko Gospića, Zoričić, Potomje, Ančić, također Livno u Bosni), denominal *podumjentati, -am* (objekt *kuću,* Dubrovnik, Zuzeri) *(pod-* Stulić, *pre-)* »1° temelj, 2° donji dio vrata u koji se urezuje stupac (Lika)« < lat. *fundamentum (u* < *un, o* < *a* ili unakrštenje sa *pod-,* metateza *u-o* > *o-u* /?/, femininum prema lat. n pl. na *-a fundamenta),* stara je posuđenica, kasnije potisnuta od talijanizma *fondamento* > *fondamijenta* (16. v., Dubrovnik) = *fu(n)domenat* (rukopis, 15. v.) = *fedamenat,* gen. *-Ma* (čakavski, 16. v.), danas u Dubrovniku i Rabu *fundàmenat,* gen. *-enta* (pored *podùmijenta)* — *fudumênt* (ŽK). Učen pridjev na lat. sufiks *-alis* proširen na *-ьn* > *-an fundamentalan.*

Lit.: ARj 3, 47. 62. 78. 5, 563. 768. 10, 337. 11, 180. 667. Zore, *Tuđ.* 17.24. Budmani, *Rad* 65, 162. Kušar, *Rad* 118, 20. Skok, *ASPh* 33, 362. *Pleteršnik 2,* 475. Vežić, *Urbar* 125-6. *REW*[3] 3574. 3585. *DEI* 1680.

fonestra (starodubrovački) = *funèstra f* (Mamiié, Molat, Božava) = (pseudojekavizam) *fùnjestra* (16. v., Dubrovnik, Cavtat) = (ikavski, čakavci, 17. v., Kućište) *funistra* = (sa *f > P) ponêstra* (15. v., Cres, Omišalj, 1405) = *(str > str* kao u *oštar) poneštra* (Istra, Vrbnik, Hrvatsko Primorje, Mikuličić, Lika), deminutiv *poneštrica = pumstra = puneštra* (Senj, Malínská) = *pùnjestra* (Čilipi) = *ponîstra* (Marulić, Baraković, Banovac, Drvenik, Šolta, Brač, Brusje, Hvar, Poljica, Bunjevci u Baranji), *ponistrica* (Poljica) = *pumstra* (Žrnovo) »prozor, okno«. Dalmatoromanski leksički ostatak iz graditeljstva (tip *polaca, palača, polata, palata, mir)* od lat. *fenestra,* odakle je i njem. *Fenster,* tal. *finestra; o = u* mjesto *e* objašnjava se uplivom prethodnog labiodentale, i to je osobitost dalmatoromanska koja se ne nalazi u ostalim romanskim govorima. U krčko-romanskom *punastra* pokazuje / > *ρ* prema hrvatskom obliku, a *fińastra poiedfiniastra* prema talijanskom. Senjski deminutiv *finešrin* m »okrugao prozorčić broda« je tal. *finestrino* s izbačenim ř zbog toga što je shvaćen kao da je umetnut u grupu *sr* moguću u domaćim riječima.

Lit.: ARj 3, 78. 79. 10, 728. 754. *Banali 2,* 183. Budmani, *Rad* 65, 163. Hraste, *JF* 6, 184. Isti, *Rad* 272, 25. *REW*[8] 3242. *DEI* 1647. Matzenauer, *LF* 13, 178.

fontāna f (15. v., Marulić, Dubrovnik, Pelješac) = *fontana* (Boka, Škaljari, »najbolja voda«) »studenac, točak, izvor-voda«. Deminutiv na lat. > tal. *-ella fantamla* — (pseudojekavizam) *fontànjela* (Dubrovnik) »rana što se navlas načini na čeljadetu i drži otvorena radi zdravlja«. Sa *o > u funtâna* (18. v., Rab, Božava) »isto«. Od lat. > tal. poimeničen pridjev ž. r. na *-anus: (aqua) fontana* (protivno *aqua pluvialis},* od *fons,* gen. *-tis.* Toponimi: *Fundina* (Vuk, narodna pjesma, *bitka na Pundini,* mjesto u plemenu Kuci, bogato vodom); *nt > nd* kao u *planda* i u arbanaskim latinizmima. Prijelaz *a > i* je zacijelo zamjena za arbanaski poluvokal *ë* ili za rum. (vlaški) *ï.* Arbanasi i Kuci zovu to mjesto *Fundana.* Na Krku *Puntura* i *Fintira* dva su različita lokaliteta, prema istrorumunjskom rotacizmu: međusamoglasničko *n > r.* Upor. *Remer < romanus.*

Lit.: ARj 3, 62. 79. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 20. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW** 3426. Sýkora, *SlRu 7,* 316. *DEI* 1683.

fora[1] (Vuk, Dubrovnik), prilog »napolje, nadvor«, samo u poslovici gdje se rimuje: *Kandelora zima fora.* Od lat. *foras >* južnotal. *fora, fuora,* tosk. *fuori.* Odatle kslat. pridjev *forestis* (obrazovano kao *agrestis, campestris} >* sjeverno-tal. s prijelazom u pridjevski tip *bonus: forèsto > fürest* m (Perast, Potomje) = *fürest* (Božava) »stranac«, kolektiv na složen sufiks *-arija < -ar + -ija furestàrija* »stranci, strana čeljad« = *forestàrija* (Dubrovnik, Cavtat) = (и > ft) *fürest* (Brusje, Hvar: *došli fur'ešti i istirali kućane},* na *-arius >* fr. > tal. *-iere > -ir:* tal. *forestière (-o) >* (metateza) *frustir* (Zakon Lige ninske) »stranac«. Od rum. *fără* »bez« < lat. *foras* u čićskim prezimenima *Poropãt* (Omišalj, Krbune, Istra) < istro-rum. *fara pat* »bez kreveta«, toponim *Parapatićev Brig* »selo gdje sjede sad ugarski Hryati (iz predjela *Vlahia* prema Karlovcu, došli iz Bosne)« = *Poropatić* u sv. Vitālu kod Vižinade (Istra), 1594. *Giorgio Poropatich,* 1590. *Mario Poropat Cernogoraz* kod Poreča (Frata), danas *Poropat,* prezime istarskih porodica u Trsteniku, -Rasporu, Danama, Vodicama, Jelovici, Lanišću, Klenovščaku i Golcu, čak i u Črnom-Iju (Dolenjsko, selo Žunić). Ovamo ide i prezime *Vorkapić,* koje se piše i *Forkapić* (Banija), od rum. *fără cap* »bez glave«. Preko nvnjem. *Förstner, Förster > fešnar = fošnar* (hrv.-kajk., Belostenec) pored *feštar,* gen. *-ara* m »šumar (prevedenica, calque«), izvedenica od njem. *Forst >* slov. *barst,* gen. *bārsta <* kslat. *farestis* (se. *silva) >* tal. *forèsta,* fr. *forêt,* odatle na *-arius forestarius* (904) *> Förster,*

Lit.: ARj 3, 62. 64. 9, 641. Cronia, *ID* 6. Hraste, *JF 6,* 186. *Ma&uranić* 1161. Ribarić, *SDZb* 9, 179-182. *Pleteršnik* l, 46. *REW** 3431. *DEI* 1684. 1736. Matzenauer, *LF l,* 172.

fora[2] m (Veli otok) »partija« *(a > o* kao u *Ukor* »Ijekar«). *Pod fare* (Budva), lokalitet (izvjestilac ne zna što znači *fara}.* Taj toponim, za koji nema drugih paralela, dokazuje da je i u Južnoj Dalmaciji postojala kao posudenica langobardsko *fara* (8. v.) »generazione, lignaggio« kao u arb. *farre.*

Lit.: GM 100. *REW*[3] 3187. *DEI* 1596. Gamillscheg, *RG* 3, 48. 55. 110.

fórca f (Perast, Božava) = slov. *fórca* (Notranjsko) »snaga, sila«. Prilog *par fórca* (Božava), *na prèforac — na frforac* (Mrkonjić--grad, reduplikacija se objašnjava onomatopeiziranjem) »na brzu ruku, kako mu drago«. Denominal na *-ati svorcât* (Perast) = *sforcati (se},* *-am* pf. i impf. (15-17. v.) prema impf, na *-va- sfor-cavati, -am* (1520; prefiks lat. *ex- >* tal. î-), na *-irati <* njem. *-ieren* preko fr. *forser forsirati.* Na tal. *-ezza· <* kilát, *-ities forteca* (17. v., Perast, Potomje, Dalmacija), zamijenjeno domaćim deminutivnim sufiksom *-iça fònica* (17. v., Kačić, narodna pjesma) = *fonica* (Božava) »tvrđava (prevedenica, calque)«. S prefiksima *re-* i *in-rinforac,* gen. *-orca* m »napeće, dvojaka koža na peti od crevlje« od tal. *rinforzo,* postverbal od tal. *rinforzare.* Od tal. *forza <* kslat. *fonia,* poimeničen lat. pridjev *fortis* nep'oznatog podrijetla »jak« na *-ία, *fortiare > forzare,* srlat. *fortitia.* Pridjev *fortis >* tal. *forte* nalazi se u složenici *fortepijan* pored *pijanoforat,* gen. *-orta* od tal. *fortepiano* (18. v.) = *pianoforte <* spani, *fortepiano* »(neologizam stvoren prema njem. *Klavier <* fr. *clavier)* glasovir«. Prilog *fort* (ŽKU) »neprestano« preko njem. *sofort.* Upor. arb. *forte.*

Lit.: ARj 3, 63. Cronia, *ID* 6.. Stürm, *ČSJK 6,* 61. *REW*[3] 3457. *DEI* ,1694. 1695.

foringa f (hrv.-kajk., 17. v.) = slov. *fóringa = f aringa* (ŽK) »Γ kmetska služba; sinonim: podvoz, 2° sinonim kiríja (v.)«. Odatle: radna imenica na *-aš* (y.): *faringas = farengas* (1686) »sinonim: kirijaš, furman«. Od njem. *Fahrung.* Od iste je osnove *fura* f (Posavina) »vučenje lađe« od njem. *Fuhre,* i *furman* m (hrv.-kajk.) od *Fuhrmann.*

Lit.: ARj 3, 62. 79. *Mažuranić* 307. *Pleteršnik* l, 201. Jagić, *ASPh* 8, 318.

forinta f (Vuk, / u grupi // ispalo disimilacijom prema tipu *l-r > 0-r,* upor. *Furjări) = forint* m (Vuk, narodna pjesma, hrv.-kajk., Belostenec, Stolić) = *forent* (ŽK) = *vorint(a}* (Vojna Krajina) = slov. *forint* (Dolensko, istočna Štajerska) = (bez disimilacije) *florinai,* gen. *-nta* (Voltidija). Od učenog lat. pridjeva za *Firenze florentinus* ispuštanjem sufiksa *-īnus* (upor. u Trstu *grossi fiorentini}* od *Flōrentia,* upor. fr. *florin* i slov. *florin* i tur. *filmi,* odatle u Bosni na *-džija filuridžije* »koji su plaćali *f(Ąlūri«,* arb. *florį* (s članom *-ni}.* Od *f los,* gen. *-oris* (grb grada Firenze), sa sufiksom *-inus* tal. *fiorino* (13. v.) > *fijârin,* gen. *-ina* (18. v.), *fiorin* (Rab) = *fjorîn* (Trpanj) = *fjorîn,* gen. *-ina* (Dubrovnik) = *vjorîn* (Budva). Inače je *fios,* gen. *-oris* zastupljeno u francuzizmu *flor* m (Zagreb) »koprena« preko nvnjem. *Flor <* fr. *fleur* i u učenom kolektivnom nazivu *flora* (19. v.) prema lat. božanstvu *Flora* »božica cvijeća«.

Lit.: ARj 3, 52. 62. 61. *Pleteršnik* l, 201. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 264. Kušar, *Rad* 118,24. Milas, *Rad* 103,68. 78. Cavalli, *Commercio di Trieste XXII. REW*[3] 3382. Korsch, *ASPh 9,* 500. *GM* 109. Sturm, *ĞSJK 6,* 81. *Schuchardt* 36.

forkata f (Mljet) »(brodski termin: *na velikoj barci vesla stoje u forkatamd)* škáram (?)«. Poimeničen pridjev na *-atus* od *furca,* upor. srlat. *forcatum,* dalmatoromanski leksički ostatak (?). Talijanski deminutiv na vlat. *-itta > -etta* nalazi se u *frokêta* (Cres) < tal. *forchetta.* Lat. deminutiv na lat. nenaglašeni sufiks *-ula fúrcula* nalazi se u slov. *bûrkla* »1° Ofengabel, 2° vrša (ribarski termin, Kobarid)«, odatle deminutiv na *-īnus > -in vrklìn,* gen. *-ina* »(ribarski termin, Goriško) pletena vrša, Garnsack«, *fušrka* (Notranjsko) »vilasta rogovila na katero se nasloni kosišče«, hrv.-kajk. *frêyklja* (Bednja) »željezne roglje za vađenje lonaca iz peći, rašlje f pl. (ŽK)«; *burkla = freykija* 'pripada latinitetu Norikuma; *furca* je pripadala i balkanskom latinitetu kako dokazuje rum. *furcă* »Spinnrocken«, odatle bug. *furka, vúrka > úrka,* ngr. φούρκα »isto«. Deminutiv na *-ula* proširen na *-iça* balkanska je riječ: rum. *furculiță,* bug. *fărkulíca,* arb. *furkulicë,* ngr. φουρκουλίτσα »vilica, pirun, pinjur (Lika)«; *furca* je i toponim, upor. u Režiji *Forca <* furl. *Forcie,* tal. *Forca.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 214. *Pleteršnik* l, 72. Murko, *WuS* 12, 341. Šturm, *CSJK 6,* 54. 55. Capidan, *DRom3,*195 (cf. *IJbll,* 200). *Románsky* 107. 108. *REW*[3] 3593. *DEI* 1686.

forma f (Vuk, Vojvodina, hrvatski gradovi, 15. v., Dubrovnik) = *furma* (ŽK) = *fûrma* (16. v.) »l"Oblik, obličje, pelda, 2° kalup«. Deminutiv *formica* (Podsusjed, Zagreb) »fascia (taenia, viltà) dorsalis viperáé«. Pridjevi na *-en furmên* (ŽK) »lijep«, na lat. *-alis formalan (~ prijedlog}* u govoru inteligencije. Denominali na *-ati formati, -ām* impf. (16. v., Dubrovnik) »načiniti«, na *-iti oformiti, -im* (neologizam, današnji), na njem. *-ieren > fuljmīrat* (ŽK), disimilacija *r - r >* lj . *r} = furmiérati* (ZU) »sinnen«, s prefiksima *in- informati se, -ām* pf. prema impf, na *-va- informavau se* (17. v., Dubrovčani), danas na *-irati informirati (se}* pf. i impf., odatle apstraktum na lat. -ario > *-adja informacija î,*

pridjev određeni *információm,* na *re- reformirati,* postverbal *reforma* (Vuk) »1° preobražaj čega, 2° kućna haljina (u Banjoj Luci *reform* m)«, *reformacija,* part. perf. kao pridjev *reforman* (Radovčić). Od lat. > tal. *forma* < gr. μορφή (internacionalno *morfologija,* pridjev *amorfan).*

Lit.- ARj 3, 63. 80. 838. Skok, *ASPh* 33, 362. Hirtz, *Amph.* 31-2. *REW** 3441. *DEI* 1689.

formentun, gen. *-una* m (Rab, Božava) = *furmentin* = *furmètîn,* gen. *-ina* (Boka, Crmnica, disimilacija *n - n > 0 - n,* zamjena sufiksa *-one* sa deminutivnim *-iri) = fermentin,* gen. *-ina* (Vuk, Boka) = *fermentün,* gen. *-una* (Prčanj) = *frementun* (Perast, Prčanj, Korčula, Dalmacija), odatle*fermentùnica* (Split) »pogača od kukuruza« = *farme(n)tun* (Ugljan) = *farmitun, -Una* (Molat) = *framèntun* (Trpanj) = *frmentün,* gen. *-Una* (Korčula) = *ferme(ri)tun* (Vodice) = *(/ > h) hramentun,* gen. *-una* (Brač) = (/ > *h* > ispadanje) *urme(n)tin* (neki govori u Crnoj Gori) = *rumétun* (Boka, Tivat) = *rumetin,* gen. *-ina* (Boka) = *rumetin* (Budva), odatle *rumetimca* (sela oko Budve) »kruh od kukuruza (= *babanăca,* građani u Budvi)«, pridjev *rumetinovo brašno* (Riječka nahija) = *umretin* (Morača, Vasojevići) = **rmetin* (Ljubiša u pridjevu *rmetinov hljeb)* = (ispuštanje *u-* osjećanog kao prefiks) *mrtin* m (Šulek, Boka, Bosna, prema Mareticu nepouzdano, što ne stoji jer se u Risnu govori *mèrtìrì),* slov. *fromentîn* »kukuruz, kukuriza (hrv.-kajk.), kuruza (Lika, Banija), golokud (Dubrovnik)«. Od sjeverno-tal. (mlet), augmentativa na *-one formentone < frūmentum,* apstraktum na *-mentum* od glagola *fruì* (v. *fruì).* Interesantan primjer za velike izmjene kojima je izložen i noviji talijanizam u govorima jadranske zone.

Lit.: ARj 3, 50. 71. 75. 80. 679. 7, 88. 9, 698. Zore, *Rad* 115, 157. *ZbNŽ* 13, 124. Rešetar$_v$ *Štok.* 233. Ribarić, *SDZb* 9, 146. Elezović, *NJ* 3, 277. *Pleteršnik* l, 204. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW³* 3540. *DEI* 1690.

fornaža f (čakavci, 16. v.) »peć, vapnenica« = *frnaža* (slov.) = *frnjáž* m pored *frnjača* i *frnača* (Gorensko), *formo* (Režija) »Hütte zum Dörren«. Od lat. *fornăx,* gen. *-ăcis* (upór. *furunä)* > mlet. *fornasa,* tosk. *fornale f.*

Lit.: ARj 3, 63. *Pleteršnik* l, 203. Sturm, *ČSJK* 6, 51. *REW³* 3451. *DEI* 1692.

fòrspan m (Vuk, Vojvodina) = *fošpan* (ibidem) = *foršpon* = *fôšpon* (ŽK) »1° kmetsko podavanje, 2° upregnuti konji«. Od njem. *Vorspann.*

Lit.: ARj 3, 63. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Mažuranić* 331.

fortelj m (hrv.-kajk., Belostenec) »domišljatost«. Odatle denominal na *-iti:* impf. *forteljiti* »lukavo i prevarno raditi«. Prvobitno značenje vidi se bolje *ufortil* (1525) = *fortiel* (Pergošić) = *fortelj* = *fortilj* (1583) »korist«. Od njeni. *Vorteil.*

Lit.: ARj 3, 63. Mazzo-arac 311.

fortuna f (15. v.) = *fortuna* (Mljet, Šolta, Cres, Rab, slov.) = *frtuna* (Mikalja) = *vrtúna* (Vuk, slov.) »vihor, vihar, oluja na moru«. U tom značenju riječ je balkanska, proširena i ná Srednjem istoku kao mletačka ili genoveška posudenica: rum. *furtună,* bug. *januna* = *fratuna, vartana,* arb. *furtime,* ngr. φουρτούνα, tur. *firtına.* Sa *o > u furtuna* (Žepče, 16. v.), hiperturcizirano u dočetku *furtutma* (Bosna), moglo je doći i preko turskog *(i > u* kao u *koduna* < tur. *kadın).* Poimeničen lat. pridjev na *-aus* tal. *fortunale* (15. v.) > *fortuna,* gen. *-ala* (Božava) = *fortūnai,* gen. *-âlâ* (Rab) = *fortunăo,* gen. *-ala* (Lepetane) »tempesta; sinonimi: *kimpija* i *telembrija* u Lepetanima«. Glede sufiksa *-alis* u nazivima vjetrova na Jadranu upor. *maištral.* Od lat. > tal. *fortuna* »sreća« (uznačenju »vjetar« ję eufemizam), od *fors,* gen. *-tis* »sudbina«. Pridjev *sfrtunan* »malheureux« < tal. *sfortunato* (prefiks lat. *ex- > s-)* (Hrvati u Molise). Na *-atus Fortunatus,* oglejski mučenik > *Purtunat* (prvotisak glagoljskog brevijara 1491).

Lit.: ARj 3, 63. 75. 80. Rešetar, *Štok.* 234. Skok, *Slávia* 15, 348., br. 276. *Pleteršnik* l, 202. 802. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Kušar, *Rad* 118, 23. *GM* 114. *Mladenov* 662. *Tiktin* 657. Hraste, *Rad* 272, 35. Bartoli, *Jagićev Zb.* 43. *REW³* 3458. Vasmer, *RSl* 3, 268. Isti, *GSl* 215. Wedkiewicz, *RSl* 6, 235. *DEI* 1695. Stefanie, *Rad* 285, 69. 79. 86.

fosa f (Perast) = *fosa* (Korčula, Čilipi, također Livno, Bosna) »graba, jarak uz cestu, kùneta (v.)«. Od lat. > tal. *fossa,* poimeničen part. perf. od *fodere.* Upor. arb. toponimi *Fūsha qehàjès* (Ulcinj, velika vrata, malo polje sa velikim zidom), *Fūsha Shinjērdil* (sv. Jurja). Poimeničen part. perf. *fossātum* (3. v., vojni i poljoprivredni termin) od *fossore* > *fosat* (16. v., Dubrovnik) = *fusât* (15. v.)

»jarak oko zemlje kojim se određuje kunfin« = *posāt,* gen. *-âta* m »1° okop Dubrovnika sa sjeverne strane« = *fusdt* (Sutomore, Sušan) »jarak u kojem ide voda kao u jendeku, ali ne ostaje«. Odatle arb. *fshat* = rum. *sat* »selo«. Odatle sa rum. članom i dočetnim *-a* (kao u *Drakula)* toponim *Sătula* f (Srbija, okrug crnorečki, Milićević).

Lit.: ARj 3, 63. 80. 10, 898. Budmani, *Rad 65,* 162. *REW** 3461. *DEI* 1698.

fosfor m (Šulek), internacionalni učeni grecizam za kemijski elemenat otkriven 1669. Od gr. složenice φωσφόρος (φως »svjetlost« i prijevoj od φέρω »nosim«) »nosač svjetlosti = lat. lucifer«.

Lit.: ARj 3, 63. *DEI* 1697. *REW³* 6470.

foskīš, gen. *-iša* m (Brlić, Brod) »trava koja se svinjama kuha kao petelić, štir, loboda«.

Lit.: ARj 3, 63.

fota f (Božava, Veli otok: *čini mi fotu)* »nerviranje«. Od tal. postverbala *fotta f* od *főttére* < lat. *futuěre* »koitirati«. S tal. prefiksom *in- infotat se* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »naljutiti se, podmontat se«. Od tal. glagola na *-ieren* > -irait preko austr.-njem. *sich futiarn > fumati se koga* (Popović) »was geht er mich an« < tal. *fòttersene di ac.,* fr. *se foutre de qch.* Ovamo ide možda kao dalmato-romanski leksički ostatak *putiti, -lm* impf. (Vuk, Dubrovnik) kao metafora iz opscenog govora »govoriti koješta, da se sakrije neznanje, smrdati«. Odatle na *-ina putina* (Dubrovnik) u vezi *rutina i putina* »besposlica, male stvari, ništa«. Deminutiv na *-ica putinica.* Složenice s prefiksom na *o-, s-, u-, za-* čine nesigurnom ovu etimologiju: *sputiti* (Dubrovnik) »zamrsiti« = *uputiti* (ibidem), *zaputiti, -im* (ibidem), »pomrsiti,, zavrnuti«, *naòputiti* »naići, nagaziti«. Njih se može tumačiti sa *puto* od *peti* (v.). Deprefiksacijom je moglo nastati odatle *putiti* u gornjem značenju. ·

Lit.: ARj 7, 473. Cronia, *ID 6. REW³* 3622. *DEI* 1700. 1701. Štrekelj, *DAW* 50, 19.

fotograf m, internacionalni učen grecizam (19. v.), pridjev na *-ov* i *-bsk fotografov, fotografski,* apstraktum *fotografija* f, denominal na -trari < *-ieren fotografirati -grafirām — potigrafat* (Vodice). Od gr. složenice φωτογράφος (od φως, φωτός »svjetlo« i γράφω »pišem«).

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 177. *DEI* 1699.

fòza f (čakavski, Istra) »genus« = *oга* (Bruvno) u izrazu *taj čovjek je na vozu ovoga* »sliči, nalik« = *ná ožu Mile Pejnovića* (Perušić) = *na užu* (otoci zadarskog arhipelaga). Od mlet. *foza,* tosk. *fòggia (di vestire, procedere, parlare, trattare)* »forma, taglio, figura« nepoznatog podrijetla.

Lit.: Nemanić 2, 19. Štrekelj, *ASPh* 14, 522. *DEI* 1675.

fr, uzvik (Kosmet), onomatopeja za oznaku »hitrog uzdizanja, lijeta«=/rrr, *brrr, prrr* »sonus pennarum ietu factus (Hirtz)«. Također tur. *fir.* Ta se onomatopeja raširuje *s k, h: ffk,* odatle pf. *frknuti, -ēm* (17. v., Crna Gora, narodna pjesma) = *ffknit* (subjekt *ptica,* ŽK) = slov. *fŕkniti* prema impf, *frkati, frká* »fliegen schnell hin und her« *(ptici ffkajo); f f hnuti, fthnēm* (Bella); *fŕčiti* »letjeti« (Vodice, Istra).

Pored značenja »letjeti« ta onomatopeja ima i značenje »skočiti«: *ffk* »skok«, odatle pf. *ffkniti* pored *frkati* (Vodice) i metafore *frkalàc uifrkalǎs* m »mladić od 12 — 15 god. (ibidem)«. Isto značenje i sa c mjesto *k:frciti, -im* (Bosna) »skočiti«; i sa *v* mjesto /: *vŕknuti, vfknem* »skočiti, odletjeti zujeći«. Dalje razvijanje metafore nalazi se u *odvrhnut, - m* (Vuk) »odskočiti« prema *odvrhnut, -em* »ojačati, porasti« = *odfrknut* (Kosmet) »otrgnuti se od neke bolesti«, *ofrknut, -em* (ibidem) »ubrzati razvitak«, s čime upor. arb. *fërk* »sogleich« i Vukovo /r&sbrzo«; bug. *hvărkam* »fliegen«; zatim u: impf, *frcati, -ām* (18. v.) »1° prosilire, 2° (subjekt *iskre,* ŽK)« = *vrcati, -am* (Vuk) »spritzen« i deminutivi odatle *vrckati se, vrcnuti se* (Vuk).

Onomatopeja se prenosi i na oponašanje zvuka pri okretanju predmeta: impf, *frkati, sffkati, -am -čēm* (slov., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) (s-) »sinonimi: „ukati, okretati, vrtjeti«, *frkati = vrkati (na)* »dosadno i zlobno nagovarati«, prema pf. *sfŕknuti, sffknèm = safřkmt se* (ŽK) »savinuti se (od starosti)«, odatle *frkač* m »formator« i *frkalo* n »dlijeto«. Ovamo idu zacijelo i izvedenica na *-bka: frčka* f (Vuk, Crna Gora) »kolo na držku kojim se maslo tepe u stapu«,upor. arb. *f erli ç* »idem«; na *-aljka: ftčāljka f* (Mikalja, Stulić) »sinonim: čegrtaljka, zvrčaoka«.

Suglasnik *f — v* pojačava se sa z u leksikologijskoj porodici: *zvrk* m, *zvrka* f pored *zvrka,* odatle *zvfčka* f (Vuk, Crna Gora) = *zvrčka, zvŕčak* m, gen. *-čka, zvrhnuti, zvrhne, zvrkétnuti, zvrketnëm, zvřcnuti, zvřcati, -am, zvrckati,* odatle *zvřckalo* n, na *- ti zvrtati,*

svrčím. U svim tim tvorevinama oponašanje je ležalo na sonantu *r.* Postoji i primjer zamjene sa suglasnikom i samoglasom: *frakāti, -am* (Hrvatska, subjekt *suze) = frcati;* zatim u *frisnuti* (Crna Gora) = *frciti* »skočiti«: *pa na hatá próz divan frisnuo.* Onomatopeja čuje se i pri srkanju: *frkat, frčem* (Kosmet, objekti: *mleko, surutkù) (po-),* kao i pri glasnom i silovitom disanju: *frkati, ffčem* (Vuk). Upor. *hrkati.* Onomatopeja *fr* udvostručuje se: *frfeliti* pored *frfeuti,* -ï. (Vodice, Korlevići) »letjeti« (za leptira zvanog *viška),* u slov. *frfljati = frfoléti = frfolevati* »flattern«, odatle pridjev na *-ast fŕfljast* »leichtsinnig«, na *-ot frfòt, frfotati, frfrati, frfulja, frfura, frfuriti,* kod Belostenca *sfuriti* »uludo što izreći«. Upor. i *filipăor* (Fancev) »leptir«. Redupliciranu onomatopeju čuju Arbanasi kod ptica: *fërfëlin* »vom Rufe des Rebhuhns«.

Lit.: ARj 3, 65. 70. 71. 72. 74. 350. *BI* 2, 750. *Elesovic 2,* 17. 20. 46. 412. *Pleteršnik* l, 203. Skok, *ASPh* 33, 362. Vaillant, *Gramm,* l, 26. *GM* 103. Perasek, *ASPh* 34, 58-59. Baric, *AA* l, 138-160. *IJb* 13, 161. Hirtz, *Aves* 109. Ribarić, *SDZb 9,* 146.

frugola f (Dubrovnik) = *frăgula* (Božava) »jagoda«. Od deminutiva na *-ula *fragula* od *fraga, frãgum,* prema Battistiju mediteranskog podrijetla, tal. *fràgola.*

Lit.: ARj 3, 64. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 164. *REW*[3] 3478. *DEI* 1703.

fràjati, *-am* impf. = *frajät* (Krk) »prositi djevojku«. Odatle postverbal *fraj* m (Hrvatsko Primorje), radna imenica na *-ar frajar* m (Hrvatsko Primorje, Istra). Od njem. *freien,* riječ koja je srodna s *prijati* (v.), got. *f rij on* »ljubiti«. Taj germanizam došao je na čakavski teritorij zacijelo preko Luterove biblije, preko koje je i njem. glagol ušao u gornjonjemački jezik iz donjeg i srednjeg njemačkoga. Drugog je podrijetla čakavski impf, *frajati se* (16. v.) »veseliti se, raspušteno živjeti« koje v. pod *fratar.* Njem. *freien* nema isto značenje koje i pridjev *frei* »slobodan« u kajk. *frajman* m (Bednja 1676, Lobor 1708) »podanik koji ne sjedi na kmetskom selištu« < *Freimann,* u graničarskom *frajt* m (1639) = *vrăjt* < *Gefreiter* (Vuk, Vojvodina) = slov. *frâjtar* u *vràjkõr* m (Vuk, Srbija), odatle na *-ьc vrajkórac,* gen. *-rea,* na *-ija vrajkòrija* f i pridjev na *-ski vrajkōrskī* < *Freicorps.*

Lit.: ARj 3, 64. *Weigand-Hirt* 1, 580. Hrona[2] 339-340. *REW*[3] 3485. *Mažuranu* 311. Jagić, *ASPh* 8, 318.

frâjla f (Vuk, sjeverni krajevi, Hrvatska, Vojvodina) = *frãlja* (ŽK) »sinonimi: gospodična, gospođica«. Odatle deminutiv na *-ica: frajlica.* Od njem. *Fräulein,* upravo od gornjonjem. *Fräule,* deminutiv od *Frau,* od čega je prevedenica (calque) *gospođica.* Od *Frau* u izgovoru rudara Sasa (starije nvnjem. *Frawe~)* je Menčetićeva *frava.*

Lit,: ARj 3, 64. Skok, PPP 18, 298. i si.

frakancâne f pl. (Lepetane, Boka) = (anticipacija suglasnika *n) frankacane* (Bijela, Tivat) »vrsta smokava, kao petrovače«. Nije zacijelo poimeničeni naš part. perf. od tal. *fracassare* jer glagol nije potvrđen do sada kod nas. Talijanski glagol je unakrštenje od *frangere* i *quassare* > fr. *casser,* tal. *squassare.* Prije će biti od tal. *fellacciano* »vrsta smokava«, unakršteno iz nepoznatih razloga s pomenutim glagolom, a i u tal. narječjima taj se naziv izopačuje u *ficaccianë* prema *ficus > fico, frelacciano.* Naziv je nastao od ličnog imena *Felicianus.*

Lit.: DEI 1614. 1701.

frankulić m (Božava) »tetrao francolinus«. Od tal. deminutiva na *-ino* < lat. *-īnus,* koji je preveden sa našim istoznačnim *-ić.* Od tal. *francolino* (13. v.) = *franguellina* (19. v.) = *frugolino* (Bembo), sjeverno-tal. riječ, vjerojatno preinačenje od lat. *fringuilla,* koje se nalazi u *vr zelin* (v.).

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 1706.

frapaţi, *-am* (Dubrovnik, Vetranie) *(na-)* »nakititi prišivenim šarovitim komadićima tkanje«, part. perf. pas. kao pridjev *frāpān* (16. v.), *(na)frapani sajuni.* Od tal *frappare* »affetazione nel vestire«, nepoznatog postanja.

Lit.; ARj 3, 69. 7, 320. *DEI* 1708. *REW*[3] 3173.

fräs m (Vuk) = *fras,* gen. *-za* (ŽK) = *vrăs* (Vojvodina) »sinonim: djetinje«. Ovamo će ići možda i *hrăst* m (Vodice, Istra) »grčevita bolest kod djece«: *hrast lomi dite.* Od austr.-njem. *Fraiss = Frais(en)* pl.

Lit.: ARj 3, 69. *BI 2,* 743. Jagić, *ASPh* 8, 317. Ribarić, *SDZb 9,* 151.

Frata f, toponim kod Poreča, isto što i opća riječ *frata* f (slov., Goriško) »Schonungsfläche, Walddichtung, frisch ausgestochter Wald«, kol. na *-je frâtje* n »Reisig«. Od lat. *fracta,* poimeničen part. perf. ž. r. srlat. *frăcta* > tal. *fratta* »macchia«, od *frangere.*

Ovamo i lat. **fragicare* ná *-icare* > sjeverno-tal. *fracà* »rompere«, odatle postverbal *frâka* f (Šibenik) »drveni polukrugovi što stískajú torbe sa paštom u mlinu za masline«, upor. *tal. fracco,* na *-atorium frakadûr* (Božava) »scarnatoio«.

Lit.: Cronia, *ID 6. Pleteršnik* l, 202. *REW*[3] 3466. 3470 *DEI* 1701. 1710.

fratar, gen. *-tra* m (14. v., Dubrovnik, Rab, Cres, Bosna i Hercegovina) = *fratar,* gen. *fratra* (ŽK), pridjevi *frátrov, fratarski,* deminutivi *fratrie = fràtrìe,* gen. *-ića^ratrićak,* gen. *-ika* (17. v.), augmentativ *fratrina = fratar,* gen. *-tra* (Hvar) = *vratar* (Dalmacija), *Vratarske njive* (Budva) = *pratar,* gen. *-tra* (Divković, Mrnavić, Kavanjin, Poljica, Bosna), *pratarev, pratarski, pratrov* (Poljica), toponim *Pratrovac* (mahala, Tuzla) = (sa zamjenom dočetka na *-or* već u grčkom φρατρωρ prema učenim riječima, upor. *majstor) fratar* (Vuk) = *prâtor* »1° kaluđer, koludar, 2° morska riba sargus, tal. *sargo,* koji se teško lovi jer ne izlazi iz rupe, .metafora odatle (Malínská), 3° ptica sparus > tal. *sparo* (Malínská), pārus palustris, *fratrie* (Praznice, Brač; Zlobin, Sali, Nin), 4° gryllus, žohar (Rab), 5° cvijet legates patula *fratria,* 6° (eufemizam) vrag *(vratar,* Dalmacija, *s fratri* / Cres / = s vragi)«. Kad je u vezi s ličnim imenom redovnika, skraćuje se u *fra* (15. v., npr. Fra *Marko, Fra Petar,* BiH), postaje indeklinabile te na sebe prima glavni akcenat. Razvila se iz pokrate *fratb = fradb* (15. v.), deminutiv *fratrie* (18. v.). Odatle možda na *-one > -un fràtun,* gen. *-una* (Mikalja) »nekakva obuća«. Na *-ija* < gr. *-ία fratrija f* »stanje onoga koji je fratar« = *fràtilja* (Dubrovnik, *lj* < / obratan ili hiperkorektni govor) »bratinstvo« < gr. φατρία. Tal. *confratèrnita* < lat. *confraternitas* izmijenjeno napola u *kumfratarstvo* n (1491, *primiti koga v ~*) prema *bratarstvo = bratinstvo.* Značajno je razlikovanje na Braču, Hvaru, Visu i Šolti između *mostir* < *monasterium,* koji može biti muški i ženski, i *fratar,* gen. *-ara* »muški samostan« u primjerima *Išla njoj je ci u môstir* »postala je duvna«, ali *Sin je iša u fratar* ili *fratre* »postao je fratar«; *fratar* je nastalo zacijelo od lat. sintagme *domus fratorum.* Upor. na galoromanskom teritoriju u značenju »Geschwisterkind«. U svim ovim refleksima riječ potječe iz crkvene terminologije. U *frăja* f (Dubrovnik, Veli otok, Božava) »veselje, *gozba,* obilan ručak, gozba bratovštine, užina (Dubrovnik)« na *-one > -un frajûn* m (Božava) »baldoria, crapulone«, denominal na *-are = -ati frajât, -am* (16. v., Kvarner, čakavski, Korčula) *(po-,* objekt *sve očevo),* impf, na *-vá- frajávati* (Korčula). Od lat. *fraglia > fraia,* furl, *fraye, fradae, fradaja* < vlat. **fratralia* > srlat. *fratalea* (disimilacija *r - r > r - 0),* izvedenica na *-alia* (v. *rusalje,* kolektivno značenje kao u *lupercalia,* itd.). Homonim hrv.-kajk. *fraj* m »snubljenje«, *frăjar* »prosac«, *frăjat* »snubiti«, drugog, njemačkog je podrijetla: *freien, Freier.* Upor. *frajati.*

Lit.: ARj 3, 64. 69. 5, 778. 11, 380. 385. Kušar, *Rad* 118, 18. Budmani, *Rad* 65, 161. Cronia, *ID 6.* Hraste, *BJF 8,* 20. Bulat, *JF 5,* 144. Hirtz, *Aves* 108. Zore, *Palj.* 108. 231. *REW*[3] 3485. Štrekelj, *ASPh* 28, 511 *DEI* 1702.

frcati se, *-a* (Stulić, Kurelac) »sinonim: goniti se«; *afre,* gen. *-»' (capala te je ofrc,* Smokvica, Korčula) »izraz za živo i veselo kretanje kod ljudi; prevelika veselost i smijeh u vezi s raspirenom seksualnom potrebom«; *frč* m (Vuk: *poći ili udariti u frč)* »kad se mačke gone«. Te onomatopeje zacijelo idu zajedno sa starom riječi *prč,* gen. *přča* m (Vuk, Vodice) »1° jarac, 2° neuškopljen ovan (Lika)«. Taj naziv nalazi se još samo u slovenskom i bugarskom jeziku i kao posudenica u rum. *pirčių* »Bocksgeruch«, odatle glagol *a pirei* »sich begatten«, arb. *pērc,* odatle na *-a perçak* m »unverschnittener Bock, Widder«, glagol *me perçue* »bespringen«, ngr. u Epiru προυτβάλια »Zuchtbock, Zuchtwidder«, προυτσαλίζω »bespringen«, od nepotvrđenog *prčalj; prč* je prema tome balkanska riječ južnoslavenskog podrijetla. Izvedenice su pridjevi na *-ji prćiji* (Stulić) i u toponimu *Prči Brijeg,* na *-ev prčev,* na *-evit prčevit* »smrdljiv (o prču)«, deminutiv *ΏΆ-bkpřčak,* gen. *-čka* m »(metafori.) sinonim: srditko«, na *-ica přčica* m, na *-ić prčić,* augmentativ *přčina,* na *-etina přčetina* f = *přčevina* »njegovo meso«, denominali na *-iti* impf. *přčiti se (na-)* »1° udarati rogom kao prči, 2° biti obijestan kao prč, 3° oholiti se (hrv.-kajk.)«; *prčiti se* (Vodice, Hrvati u južnoj Italiji) »paziti se«, *isprati se, -lm* (Dubrovnik) »ad satietatem futuere (de hirco)«, upor. ukr. *perčyty s'a; napfčiti se, napfčim* (Vuk) »rasrditi se«, metafora je, odatle pridjev *oprčit* »srdit«. Suglasnik *č* nastao je iz *k + -го,* kako se vidi iz češ. *prk* »Bockgestank« prema *přčina,* polj. *parkacz* »jarac koji smrdi«, kao i iz *k > c* u *prcati (se), -a* (Vuk, glede te promjene upor. *micati* pored *mikati) (o-)* »1° sinonim: teći se, 2° udarati stražnjim nogama (Korčula), 3°

ljutilo vikati braneći se od čega (Riječka nahija u Crnoj Gori)«, deminutiv na *-kati pískati se, -a* (Dalmacija, sa *ek > sk)* »pariti se (koza s jarcem)«. Upór. ime kozi *přskulja.* Upór. bug. *pračat se* »sich paaren«. Praslavenska osnova *perkz,* ne nalazi se u baltičkoj grupi kao ni u drugim ie. jezicima. Vjerojatno je u vezi s prijevojem u *prase* (v.) i *praz* (v.), lat. *pario.* Gore pomenuti *frcati* itd. prikazuju onomatopeiziranje starije riječi koja i sama može biti onomatopejskog podrijetla; *pršiti se* »sich begatten« bilo je općejužnoslavensko kako se vidi iz posudenica u rumunjskom i arbanaskom jeziku. Semantička varijacija nastala je na osnovu fonetike izmjenom c i c .

Lit.: ARj 3, 71, 426. 7, 520. 9, 108. 11, 427. 12, 42. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Mladenov* 534. 539. *GSU* 13-14, br. 85 (cf. *JF* 3, 212.). *Miklošič* 242. *Bruckner* 396. *GM* 334. *Tiktin* 1168.

frca f (Kosmet, Livno, Travnik u Bosni) »četka«. Odatle deminutiv na *-ica /*raca f, glagoli *ofrčiti (jemenije), isfrčiti (aljine)* (Kosmet).· Balkanski turcizam (tur. *firça* pored *furca)* iz oblasti alata: bug./mra, nģr. βούρτσα. Rapić (18. v.) ima indeklinabilni pridjev na *-li frčkali* (ricr') »urešen, kićen«, ali teško da je semantički od *firça,* osim ako bi se uzelo metaforickí »očetkan > očišćen«. Tada ostaje nejasno *k.*

Lit.: ARj 3,71. *Elezović* 2, 413. *Mladenov* 663.

frecet m (16. v., Dubrovnik) »ženski nakit poput strijele«. Od tal. deminutiva na *- ítta > -etta freccetta.* od *freccia* »strijelica«, upravo od */rezza* »isto«, franačkog podrijetla.

Lit.: ARj 3,71. *REW* 9424. *DEI* 1712. 1716.

fregat, *-ām* impf. (Čilipi, Potomje, Žrnovo, Korčula, Šibenik, objekti *pod, kuću) = fregati, -am* (Pag, Malínská, Rab, Veli otok) (zs-, o-) »trti, ribati«. Od lat. *frîcare >* tal. *fregare.* Odatle na *-one > -un fregūn,* gen. *-una* (Korčula) »bruškin, četka za ribanje«, na *-atore fregadûr* (Kućište) »bruškin«. Na deminutivni nenaglašeni sufiks *-ula frêgula* (Veli otok, Božava) = na *-ica frëgulica* (Molat) »komadić«. Od tal. *fregola.* Starija je posudenica *fikun,* gen. *-una* m prema f *frkunića* (Dubrovnik, Prčanj) »dječak, djevojčica od 12—15 godina«. Upor. španj. *fregon* »Küchenjunge«. S tal. postverbalom *frega* f »libidine« stoji možda u vezi/nžan, pridjev (Prčanj) »auf etwas bessessen, auf etwas gefasst« < *fregato < forcātus.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. Rešetar, *Stok.* 235. Cronia, *ID 6. REW'* 3501. *DEI* 1720.

f *freska = (sk > ŠK) frèSak,* f *freska* (Perast, Dubrovnik, *fresko je na dvoru, freski kruh, sir, cvijeće, rana,* prilog *fresko je doso, fresko san ga ubo;* Crna Gora: *fresko· meso),* sa tal. prefiksima *re-, in-: refreškati se, -ăm, rimfrešak,* gen. *-ška* .m (Dubrovnik) »okrepa, rashladenje« < tal. postverbal *rinfresco* od *rinfrescare,* impf, na *-va- rinfreškívati, -ujem* (Rab) = (tal. *e > i* ili prema njem. *frisk > frisch) frišak,* f *friška* (16. v., Perast, Božava, Rab), apstraktum na *-oca friškoća,* denominal na *-ati frlškati se, -ām,* na *-vasfriškavati* (Belostenec) = *vrisak,* f *vriska* (Lika), *razvriškati se* »rashladiti se« = (analogijski prema *težak,* f *teška) frižak,* f *friška* (ŽK) = (hrv.-kajk.) *frižek* = slov. *frišek* (južna Štajerska) »prijesan, taze, hitar, brz, okretan, brzovit, hitan, lišt, naprešit, pospješan«. Od zapadnoromanskog germanizma *frisk* preko tal. *fresco;* u slov. i hrv.-kajk. može potjecali i bez talijanskog posredovanja od stvnjem. *frisk,* nvnjem. *frisch.* Stara je posudenica možda *(fr > pr, i > ь > d) opraskati* pf. »brzo proći dugi put«.

Lit.: ARj 3, 71. 72. 74. 9, 95. Budmani, *Rad* 65, 166. *ZbNŽ* 13, 133. *Pleteršnik* 1, 203. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6. Zore, *Rad* 108, 115. 156, 234. *REW*[3] 3521. *DEI* 1716. Jagić, *ASPh* 8, 317.

frigati, *-am* impf. (16. v., Božava, Rab, hrv.-kajk., slov.) *(is-, o-, po-, pre-, s-,* ra-), postverbal *zāfrik,* gen. *-ga* (ŽK *j'ilo na zafr'ik)* »Einbrenn«, *pofrih* (Mali Lošinj : *broskva na pofrih),* part. perf. pas. kao pridjev *prefrigan,* poimeničen *prefriganac,* gen. *-nca,* poimeničen part. perf. na *-ica friganica* (Dalmacija) »cucurbita clodiensis, bundeva koja se jede frigana« = *frigenjača* (Dalmacija), prema impf, na *-va- sfrigavati, -am* (Belostenec) = *migati (na-, po-* Lika) = *(fr > pr) prigati, -ãm* (Vuk, Dubrovnik) *(do-, is-, na-, o-, pre-},* poimeničen pari. perf. pas. *priganica* f (Vuk, BiH, Kuci) »kolač od jaja«, deminutiv *priganičica* f, postverbali *pòtprig* m = *potpriga* f »zaprška, zapraská«, na *-uša popriguša* f (Slon) »isprigano tijesto oblo i plosnato« = *(ri > f) potrgati, -am* pf. (Sarajevo) »popržiti«. Dalmatoromanski leksički ostalak od lal. *frígere >* tal. *friggere,* kako se vidi po očuvanom velarnom izgovoru *g* pred *e.* Poimeničen ž. r. od parí. perf. */*пera *> frita* »frittelle« (Galežan), krčko-rom. *frete* od tal. *fritto.* Dalmatoromanski leksički je ostatak deminutiv na nenaglašen sufiks *-ula prikla* f (Dubrovnik) »Pfannkuchen, tijesto prženo u ulju«, pl. f *prikle,* gen. *prikala,* odàile na *-ar*

priklãr m prema f *priklarica* (Dubrovnik, Kućište, Brač, Potomje) »Pfannkuchenbäcker«, deminutiv *priklica = preklica (ï > e* jedna potvrda). Taj stari romanizam polisnul je od mlel. *fritola > fritula* (Božava, Kućišle). Upor. islro-rom. *freitula,* furl, *fritule.* Na -eft's preko pl. -aft'a: *friktalija* f (kod Nalješkovića) je lakoder dalmatoromanski leksički ostatak koji je potisnut od novije posuđenice *fritălja* (16. v., Prčanj) = *frltaja* (Korčula, Kućište) »Eierspeise, kajgana« < tal. *fritaglia,* slov. *frtalja, vrtalja, fritalja.* Na -ara *fritata* f (Prčanj) »više jaja ispržeñih^ priganica (Dubrovnik)«. Ovamo ide možda *.prehtati koga (pri-* Zoranie) u metaforičkim, nejasnim doduše, značenjima »1° zlobiti komu, 2° žaliti, 3° čekati, dočekivati« < *frictare,* u kojem su se unakrstila dva lal. pari. perf. *frictus* od *frígere* i *frictus* od *fricare* (v. *fregati} >* tal. *frettare.* Glede *et > ht* v. *dohuort* (v.).

Lit.: ARj 2, 650. 3, 72. 73. 859. 4, 3. 7, 530. 761. 8, 735. 9, 113. 10, 362. 819. 11, 184. 292. 535. 548. 681. 873. 12, 3. il. *Pleteršnik* l, 203. 2, 800. Stürm, *ĞSjfK* 6, 76. Kušar, *Rad* 118, 15. 19. Rešelar, Slok. 277. 278. Zore, *Rad* 115, 145. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW*[3] 3505. 3504. 3510. Matzenauer, *LF* 14, 82. *Ive* 137. *DEI* İ716. 1717. 1720.

frilj m (Gorski Kotar, Hrvatska) »malena riječna riba« = slov. *fru,* gen. *frila* »leuciscus aspius, Bambelein, Raapfe«. Varijanta pês (?).

Lit.: ARj 3, 72. *Pleteršnik* l, 203.

frîn m (Dubrovnik, Zore) »1° *na "po frina =* na po puta, 2° gdje je najbolje mjesto za ribanje«. Nije jasan odnos ova dva značenja. Prvo značenje kao da je u vezi sa lat. *frënum >* tal. *freno.* Ta riječ preko lat. neutruma pl. nalazi se *u frena pored frana f (a* nejasno) »konjska oprema«, u rukopisu 16. v. o Aleksandru Velikom. Drugo značenje je zacijelo u vezi sa mlet. *frima* (Chioggia) od lat. apstraktuma na *-Imen* od *frígeres,* od kojega su druge varijante tal. (mlet., istro-romanski) *fraima < *frtgīmen* (upór. *frīgus,* gen. *-oris),* dok furl. *fardima, fredina* pokazuju unakrštenje sa *freddo < frigīdus.* Talijanska riječ znači »Spätherbst, i primi freddi autunnali« i (pò semantičkom zakonu sinegdohe) »lov na jegulje u to godišnje doba > obilan lov > (u Dubrovniku proširenjem tog značenja na mjesto ribanja) gdje ima dosta ribe«; *frin* može biti i leksički ostalak dalmatoromanski; r je nastao stezanjem *īgi > i* (upor. španj. *frio < frīgīdum).* Ovamo još kao učena posudenica preko tal. *refridžerijo* n.

Lit.: ARj 3, 71. 72. Rešelar, *Rad* 248, 234. *REW*[a] 3496. 3512. *DEI* 1703. 1715 1718.

frket m (Skadarsko Blato) »vrsla lađe od košlanjevih štica«. Zacijelo je u vezi s pučkim ar. *fergala >* tal. *fergala, ferghetta* »fregata a remi«, preko tur. *firkata.* Varijanta od internacionalnog talijanizma *fregata,* ar. *fragata* nepoznatog podrijetla, mlet. *fregada > frègāda* f (17. v., crnogorska, islarska narodna pjesma) = *frigoda* (Belostenec) = *fregata* »nekada mala lada s veslima, danas bojni brod«.

Lit.: ARj 3, 71. 72. *SEZb* 13, 179. *DEI* 1619. 1712.

frlàb m (Pazin, čakavski) »commealus«. Od njem; *Verlaub* »Erlaubnisse. Glede *au > a* upor. *urlábišanj* m (bosanski vojnici nekadašnje monarhije)· < *Urlaubschein.* Ide u išli red s *frajati* (v.), šlo se liče ishodišta germanizama na čakavskom teritoriju.

Lit.: Šlrekelj, *ASPh* 14, 523.

frlòzija f (Dubrovnik, u rečenici: *ona je u frloziji* »izvan sebe«) = *frlèsija* (Dubrovnik) »1° nerazmišljenost, 2° nerazmišljeno čeljade, 3° velika nazeba (Crna Gora, Vuk)«. Vuk ima iz Crne Gore *vrlèsija* »nazeba velika« kao naziv bolesti koja se u Krivošijama zove sa našim augmentativnim sufiksom *vrlesina* f »tussis genus«. U Hercegovini se slična bolesl zove *rora,* hipokoristik od *rorina* (v.). Čini se da je latinizam *irreflexio,* tal. *irriflessione.*

Lit.: ARj 3, 74. *Bl 2,* 720.

fri] ati, *ff Ijām* impf. (Vuk) *(na-}* prema pf. *f řjiti, frljīm* (Vuk) = *v řjiti, vfljím* »sinonim: bacali prema baciti«. U 'bug. *hvărlja = farija* »idem«. Iz južno-slav. rum. *azvîrli* »werfen«, *azvîrlîta* i *azmrlitură* »Wurf«; *az-* je od prefiksa *ъz,* s kojim nije potvrđen glagol u južnoslavenskim jezicima. Nejasna je semantička veza išle osnove u pridjevu na *-av: frljav* (Bosna) = *vrljav* (Vuk) »u koga je jedno oko oštećeno« (poimeničen pridjev *frljavac* također u Bosni), odàile složenica od sintagme *vrljook, vrljookast* i hipokoristik *vrljo* (Vuk). Upor. pridjev na *-av* islog značenja *drljav* (v.).

Lit.: ARj 3, 74. *BI* 2, 751. *Tiktin* 135. *SEW* 1, 410.

frìia *f* (Prigorje) »sinonim: radiž (v.)«.

Lu.: *ARj 3, 75.*

frnđati, *-am* impf, (subjekt: *mačka)* (Hrvatska Krajina) »kvrčati, presti«. Onomatopeja. Upor. onomatopeje drugog značenja: *brndati* (v.) i *brundati.* Nije jasno da li ide ovamo *frnđati* (Vodice) »kovrčati vunu«, odatle na *-alo fr̃ndalo* n »sprava za kovrčanje vune« i *Frndar* »prezime porodice u čijoj se kući nekada *kovrčala* vuna«.

Lit.: ARj 3, 75. Ribarić, *SDZb 9,* 146.

frnjati, *-am* impf. (Stulić) »dobivati lukavstvom«. Odatle *frnjušiti, finjūšīm* (Stulić) »idem«. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Nema primjera iz kojih bi se vidjela afektivna vrijednost.

Lit.: ARj 3, 75.

frnjokula f (Dubrovnik) »zvrčka«, slov. *frnikola* »Schnellkügelchen, Knicker, štajersko-njem. *Pernikeh. Bez* deminutivnog *-ula finjoka* (Perast, kod Vuka *fr̃njovke)* »zvrčka« = *finjok,* pi. *-ci* m (Smokvica, Korčula) »udarac u čelo noktom srednjeg prsta desne ruke na takav način da nokat srednjeg prsta odbije od lica palac«. Sa *ṛ* > *ar famjôku,* gen. *-ula* (Božava) »buffetto«. Prema Štrekelju od mlet. *frigndcula* »Schneller«.

Lit.: ARj 3, 75. Cronia, *ID 6.* Štrekelj, *DAW* 50, 80.

f Ps (Vuk) »uzvik kojim se oponaša zvuk puške«. Odatle *ffsnuti, - m* (Crna Gora, Vuk).

Lit.: ARj 3, 75.

fi-šmāgā (3. 1. sing. prez. : *to mi se fr̃šmaga dělati,* ŽU)»mrsko mi je«. Slov. *fržmágati* »idem«. Od srvnjem. *versmâhen* = *verschmähen.*

Lit.: Popović, *Sintaksa* 35. Štrekelj, *ASPh* 11, 467.

frtalj, gen. *-alja* m (Vuk, 18. v., Vojvodina) = *vřtalj* = *frtalj* (ŽK) »1° sinonimi: četvrt, četvrtina, 2° dio općine (ŽK)«. Odatle deminutiv na *-če: frtáljče* n = *vrtaljče* (Vojvodina) »burence od vrtalja akova«. Od madž. *fertály,* a ovo od njem. *Viertel.*

Lit.: ARj 3, 75. *BI 2, 752.*

frudalj, gen. *frudlja* (?) m »(kol.) mlado granje ujedno s lišćem što se ubere za životinje (krave) i ostavi za zimu (za koze), frascame (Parčić)« = *frûdelj,* gen. *frûdelja* pored *frudlja* (Vodice) »lišće koje služi zimi za hranu ovcama i jagnjadi« = (zamjena dočetka *-élj* = *-alj* kolektivnim *-je) frubje* n (Korlevići, Istra, glede izmjene *dj* > *bj* upor. *odgabljati,* ŽK, za *odgad-jatf)* »isto«. Nalazi se još u slov. *fródelj*, gen. *-dija* = *hródelj* = *fruedl* (Notranjsko) »belaubte Zweige als Viehfutter«. Kako pokazuje slovenski oblik, hrv. *u* nastalo je od velarnog nazala *ç,* a taj od lat. *on* pred suglasnikom, od neodređene latinske izvedenice od *frōns,* gen. *-dis* > tal. *fronda,* furl, *frind* »ramoscello con foglie«; *-alj* = *-élj* nalazi se u furl. *-ej frindèi* »fogliame secco a sterne il letto agli animali«. Možda je to kolektivni n pl. *-ilium, -ilia.* Od istog je korijena na pridjevski sufiks *-ūtus tronuta* f (Brusje, Hvar) »tanko suho gorivo kojim se užiže i potpiruje vatra«, poimeničen ž. r. *frondūta,* sa *nd* > *p,* up'or. obratno *nn* > *nd pandil* (v.). Posljednja je riječ dalmatoromanski leksički ostatak, prva iz istro(julijsko)-romanskog predfurlanskog doba.

Lit.: ARj 3, 75. Hraste, *JF 6,* 213. Ribarić, *SDZb* 9, 146. *Pleteršnik* l, 204. Šturm, *ČSjfK* 6, 75. *Pirana*[1] 347. *DEI* 1721. Štrekelj, *DA W* 50, 19. *REW** 3532.

frudati, *-am* impf. (16. v., Vetranie: *ke kūdāmi frudaju i glade}.* Značenje nije jasno. Budmani misli da znači »trti« i uporeduje s tal. *frucare* = sjeverno-tal. *frugare* = *furicare* (Lucca), iterativ na *-icare* od *furare* (od *für* »kradljivac«) i fr. *frotter,* tal. *frettare,* čime se ne objašnjava *d.* Riječ nije dovoljno potvrđena. Nezrela za etimologiju.

Lit.: ARj 3, 75. *REW*[3] 3597. *DEI* 1723. 1724. 1738.

Fruga f, toponim (čestica u šumici na Rabu), dalmatoromanski leksički ostatak, može se upoređivati sa slov. *fruga* (1749), *fruga* (Notranjsko) »Feldfrüchte«, u tršćanskom statutu 1350 *frua (vinea vel frua)* »fructuarium, orto, fruttetto«. Od lat. *frux,* gen. *-gis* (od *fruì,* kao *frūctus, frūmentum,* v.). Upor. *Frajga* ná Šīpanu, ako je м > ъ > *a.*

Lit.: ARj 3, 64. Skok, *Slav.* 61. 236. 238. *REW** 3546. Stürm, *ČSJK* 6, 57. Isti, *ZRPh* 48, 114–119.

Frugy m pl. (Danilo pominje uz *Turbky, Jasi, Tatari i Mogovari* = *Bajovari, Katalani,* Pom. Šišatovac) = *Pruzi* (isti, uz *Rimljane* zvani *Katalani)* = *Frugamo* (Domentijan), pridjev na *-bsk fruškī* (1441, *romenče fruške}, Pruska (Vruška} gora* ili *planina* (najstarija latinski pisana potvrda iz 16. v. *Frusca gord)* — *Ruska Gora* (narodna pjesma, Petranović) i poimeničenje bez opće riječi *Fruska* = gr. Φραγγοχώριον = madž. *Nagy Olasz* »veliko talijansko (se. *falva* »selo«)« > *Mandelas* = *Franca villa,* kamo dođe *Godefridus dux Lotharingiae* za križarskih ratova, etnik na *-ьc* > *-ac Fruškogorac,* gen. *-crea* (18. v.), ktetik *fruškogorski* (18. v.), od pridjeva f na *-ynji* > *-inja vrūškinja* (Vuk) »vrsta trešnje«. Vokal *u* je nastao od *-an-* pred suglasnikom od srgr. φράγγος *(upor.sancttts* > *šut* na Jadranu). Ista se pojava nalazi i u toponimu *Frugopulovo selište* (1293 — 1302) od srednjogrčkog antroponima φραγγοπούλος (drugi je dio -πουλος koje odgovara našem *-if).* Prema Jirečeku pridjev u nazivu *Fruska Gora* nastade odatle što su se tamo naselili talijanski Franci 1162. nakon razorenja Milana. Prema Melichu oronim je nastao prije 1162. iza 11. v., i to prema doseljenim Francuzima i Valoncima. Naziv *Frug* živio je još u 15. v. kao etnik, sudeći po pridjevu *fruške romenče,* valjda u značenju »francuski«, jer za »talijanske« važio je naziv *vlaški.* Značajno je da se u rum. *Princ* »Westeuropäer, Lateiner, Francuz«, pridjev *frîncesc (haine frîncești, cărți frîncești* »lateinische Bücher«), *Prinde* (1643) ne nalazi novogrčka (bizantinska) promjena *ne* > *ng* (upor. još *sprpgb).* Prema tome, *Frug* je došlo preko Carigrada.

Kasnija je posuđenica iz lat. > tal. pridjev *franački* (1491. u prvotisku glagoljskog brevijara: *Lodovika kralja frnčkgo ~ franačkoga')* = *pranački, prancija* f (Brod) »neka jabuka«, danas *franak,* gen. *-nka* (novac), *pràncika* = *fràncika* »sramotna bolest«. Naziv za bolest dolazi i preko turskog jezika *frénjak* gen. *-njka* (bolest) = *vrenga, frenga,* denominai *òvrengati, -am* pf. »okužiti *vrengom«* < tur. *firenk ileti,* kao i preko njem. *francôžljiv,* pridjev na *-ljiv* (ŽK) od etnika *Francosé* > *Francuz,* gen. *-uza,* pored *Francez* (ŽK) < tal. *francese,* pridjev *francuski, pofrancúziti.* Vuk ima odatle s ispuštanjem *-ose vrancav, òvrancati* pf. (Hrv.). Dočetak *-uz* je iz njem. prema stfranc. *-ois* < lat. *-ïscus* = *franački, -isk, -ez* je prema tal. *-ese* < lat. *-ensis.* Ovamo idu možda i *pranjga* (Bosna) »mužar, Mörser« (ako je prema turskom izgovoru u Bosni) i *franka* »Art Trauben« (Bosanska Kostajnica), *franko* (Božava). Denominal *frankăti, -am* (Smokvica, Korčula: *justo san franka kontun od Kanpirine kuće},* upor. u Režiji *francat* preko furl, *francia.*

Franački je pridjev *frankisk* > fr. *franceis, français,* nalazi se i u srednjolatinskom antroponimu *Franciscus* koji se nalazi kao latinizam u *Francisko* (i sa c i sa í), odatle prezime *Franciśković,* kao talijanizam *Francesko, -česko, -Češko* (15. v.) prema f *Frančeska* (Brusje), *sveti Francesko* pored *sveti Frane* (Brusje), kao poimeničen pridjev na lat. *-anus* > tal. *-ano* u nazivu redovnika > tal. *francescano* > *frančeškan, -ciškan,* neologizam *franjevac* preko njem. *Franc* (tako i slov.), preko madž. *Ferenac* (1567), odatle prezimena *Ferencié* (ŽK), *Perenčević* (pravoslavci, Bosna). Hipokoristici : *France* (16 v., slov.), *Fran* (15. v.) = *Frana* = *Frâne, Frâne* (Brusje) = *Frano* (15. v.) = *Franjo, Franja* (ŽK) prema *Frana* f (Dubrovnik) sa deminutivima *Franica, Franjica, Frànatica, Franosa, Fránac,* gen. *-nca* (15. i 16. v.), pridjev na *-/ Franai* (1484), *Franko, Franul,* prezime *Franulović* (Krk), na *-če Franjče,* gen. *-eta* (ŽK). Gotovo svi ovi likovi dolaze i sa *fr* > *pr Prančesko, Pranić, Pranović, Pranjić,* toponim *Pranjići* (selo, Bosna), *Pranjkovići* (selo, Bosna).

Lit.: ARj 3, 65. 71. 75. 76. 6, 895. 9, 498. 10, 362. 11, 363. 365. 366. Stefanie, *Rad* 285, 88; 90. Hraste, *JF 6,* 186. Rešetar, *Štok. 233. REW*[3] 3483. *DEI* 1704. 1705. Melich, *ZSPh* 2, 35–51. *Ročiti* 469. Jireček, *Gesch. Serben* l, 191. Šturm, *ČSJK 6,* 54. Vasmer, *GL* 60. *Tiktin* 648. Korsch, *iiSPh 9,* 500. Lavrov, *ZNO* 8, 1-7. (cf. *IJb* 8, 214).

fruka f (Posavina) »mostić što na obali kod prijevoza stoji da po njemu kola iz lađe na suho prođu«. Od njem. *Brücke.* Nejasan je prijelaz *br* > *fr.* Upor. slov. *fašpan* m = ' *Buchsbaum.*

Lit.: ARj 3, 75. Pleteršnik l, 204.

frula f (Vuk, slov.) = *flura* (18. v., Obradović) »svirala«. Radne imenice na *-as frulaš* = na *-ar frûlar* (slov.). Lik *frulaš* poklapa se sa rum. *flueras.* Denominali na *-ati frülati, -am·,* na *-iti frúliti* impf. (Dolensko, subjekti *vetar, vihar, burjä)* »heulen«. Od *rum.fluer* m »isto« sa metatezom *l-r* > *r-l* i *er* < *re.* Doccino *-e* u metatezi bilo je identificirano sa nastavkom za nom. i ak. pl. Odatle je stvoren sing. *frula* zacijelo prema *svirala: svirale,* s kojim ide u istu semantičku kategoriju. To je leksički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha kao *kostura* (v.), *fićor.* Riječ *fluer* > *frula* balkanska je riječ grčkoga podrijetla. Iz rumunjskoga potječu i arb. *floere* pored *flojére* f = ngr. φλογέρα, (od gr. deminutiva na -αριον : φλοιάρι(ον) > cine. *fluiară.* Unakrštenjem cincarske riječi i naše *svirala* nastade u Crnoj Gori *svijara* (Vuk). Za rum. *-arius* > *-er* poslije palatala upor. *oier* < *oviarius* »ovčar«, odatle ličko katoličko prezime *Ojerovič.* Od rumunjskih pastira potječe i madž.

furulya pored *furuglya,* odatle opet *faruglje* f pi. (Jačke, ugarski Hrvati), denominal *farugljati, -am* pored *faruljati.*

Lit.: ARj 3, 45. 61. 75. *Pleteršnik* 1, 204. *Miklósié* 58. *SEW* 1, 285. *REW*[3] 3278. *DR 3,* 589. GM 108. Jagić, *ASPh 6,* 661. Barić, *Alb.* 1 (cf. JF 3, 199). Gržetić-Gašpićev, 13, 247. Matzenauer, *LF 7,* 173.

frûs (Vuk, Perast, Prčanj, Crna Gora) »čibuljica u djece po licu, Masern«, sa tal. deminutivnim *-ino.* < lat. *-īnus frusīn* (Vuk, Paštrović) »isto«. Od tal. *flusso* < lat. part. perf. *fluxus* od *fluire.* Glede // > *fr* upór. arb. *fruth* m »Masern« i u korsikanskom/rwscm. Prvobitno značenje očuvalo se u *brus* (Dubrovnik, okolina) »Sieb an der Giesskanne«, sa *fr* > *br.*

Lit.: ARj 3, 76. Rešetar, *Stok. 229.* 233. *GM* 154. *REW*[3] 3394. *DEI* 1672.

fruš m (Prigorje) »sinonim: utvor = utòr (slov.), njem. Nut, Gergel« = slov. *fróš* m »Zarge eines Fasses«. Od njem. *Frosch* m (u prenesenom značenju).

Lit.: ARj 3; 76. *Pleteršnik* 1, 204.

fruštik m (ŽK, hrvatski gradovi), denominal na *-ati früštikati =· müstik* (Lika) »(neologizmi) zajutrak, zajutarkovati, doručak; ručak, gen. ručka, (ŽK) ručevati« = *fruštuk* (Šuļek), denominal na *-ovati fruštukovati = froštuk* (Belostenec). Od nvnjem. složenice *Frühstück* preko austrijsko-njem. *Fruštuk;* sa njem. deminutivnim sufiksom *-/ Fruštukl > froštukalj,* gen. *-klja* < austr. -njem. *Frühstück^*

Lit.: ARj 3, 75. 76. *Striedter-Temps* 126. *Schneeweis* 34. *REW*[3] 3538.

frut m (ili f?) (Marulić) »plod, voće«. Od tal. *frutto* < lat. *frūctus,* od *fruì.* Odatle na *-aria* > tal. *-iere* preko fr. *-ière frùtijëra* f (Dubrovnik, Cavtat) »zdjela za voće«. Od denominala *fruttare* > impf, *frutîvât, -tîva* (Rab) »rodît«.

Lit.: ARj 3, 76. *REW*[3] 3637. *DEI* 1726. 1727.

fružata f (Šibenski otoci: *idemo na fružatu;* Makarska, Parčić) = *frugata* (Veli tok) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *{ronzata* (Sipan, Zore) = *frondžata* (Gornje Primorje, Dubrovnik) = *fružada* (Rijeka) = *(on > an) frančada* (Prčanj, *rībat pod frančadu)* »ribanje sa strašilom (grančicama), specie di pesca con rete fornita di spauracchi alle due estremità (Parčić)«. Dalmatoromanski leksički ostatak kao ribarski termin od izvedenice na lat. sufiks *-ata* od *frons,* gen. *frondis* »list«, koi. *frondia* (-ία prema *folia)* > rum. *frunză,* tal. *franza* < **frondiata.* Upór. ngr. φρουνζάτον.

Lit.: Parčić 151. Rešetar, *Stok.* 233. Skok, *ZRPh* 38, 546. Isti, *Rad* 222, 119-125. Schuchardt, *ZRPh* 39, 86. *REW*[3] 3530. *DEI* 1723.

fržela f (Prčanj) »ein Stück Zwieback«. Prema Rešetám od tal. *friscello* m < lat. **floscellus,* od *flos* sa deminutivnim složenim sufiksom *-čellus* (disimilacija *l-ll > r-II)* »fior di farina«, ali se *ž* ne slaže s tal. *š.* Prije će biti deminutiv na *-ella* od tal. dijal. *fresa* »pane tagliato e biscottato«, poimeničen ž. r. part, perf. *frēsus* < *{rendere* »smrviti«.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 233. *DEI* 1715. 1719.

ftikati (~ *u oči,* Mikalja) »prekoriti«. Ne zna se prezent ni gdje se govori. Budmani, ma da ispravno ističe nepoznato postanje, ipak pomišlja bez potrebe na ngr. πτύω »zapljuvati« (φτύω). Cini se da je Mikalja odnekale uzeo hrv.-kajk. *f tikali,* u kojem je / < ъ, književno *u* kao *utíkati* (ŽK), iterativ od *utaći.*

Lit.: ARj 3, 77.

fucati se, *-am* impf, (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: srditi se«. Ne zna se kako se odnosi hrv.-kajk. značenje prema slov. *fucati* (u igri s novcem, Ljubljana) i prema slov. pejorativu za nestašno dijete *fûcek.*

Lit.: ARj 3, 77. *Pleteršnik* 1, 204.

fucman m (Posavina) »jezik prebojcem više puta probijen što stoji na opanku za ures, opančarski termin«.

Lit.: ARj 3, 77.

fučija f (Vuk, 18. v.) »bure, bačva koja se drži uspravno« = *vučija* (Vuk, Šibenik) »bačva za vodu; sinonim: medžarola (Korčula, v.)« »bačva plosnata koju nosi magare ili lađa«. Odatle deminutiv na *-ica : fučijica = vučljca.* Balkanski turcizam (tur. *fuçu, fiçı)* iz oblasti suda : arb. *fuçt* »grosser Weinkübel«. Turcizam stoji u vezi s *Ьъcy,* gen. *-ъ e* (v.).

Lit.: ARj 3, 77. BI 2, 75. GM 115.

fućkara f (Orahovica) = *fićura* (Slavonija) »vrsta trešnje«. Drugih podataka o vrsti i kulturi nema.

Lit.: ARj 3, 52. 77.

fûdra f (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Božava, Rab) »postava«. Na *-ati fùdrati, -am* (Perast) = *fudrăti* (Božava) »postaviti«. Od tál. (mlet.) *fodra, fodrare = fòdere, foderare* < langob. i frnc./ooV, nvnjem. *Futter,* a to daje u nas i *futrāli.* Od posljednjega na lat. pridjevski sufiks *-alis* njem. *Futteral* n < srlat. *Jotřale, futrále > futrāļa = futrola* (hrvatski školski izraz) »spremnica za olovke, pera, gumiju«.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6. REW*[3] 3405a.

fudul m (Kosmet) »hvastavac, gord, bandoglav«. Odatle apstraktum na *-luk: fudüluk* m »drskost, gordost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pi. *fudul* > tur. *fodul* od sing, *fadl,* pridjev *fuduli* »grossprecherisch«) iz oblasti duhovnih svojstava: rum. pridjev *fudul* »ohol«, apstraktum na *-ie* < gr. -ία *fudulie í, a să fuduli* »oholiti se«, bug. *fudulin, fudulluk, fudulski, fuduljă se* »oholi se« pored *fodul* itd., àrb. pridjev *fodul* »anmassend«, cine. *fudul* »hautain«, apstrakta *fudulie, fuduleafă, fudulire, fuduliche* f, ngr. φουντόλης.

Lit.: Elezović 2, 413. *Mladenov* 663. *GM* 109. *Pascu 2,* 134., br. 483. *Tiktin* 651. *SEW* 1, 282. *Lokotsch* 613.

fufnjäti (Vodiče) = *slov. f uf nj ati* »sinonim: njuškati, (h)unjkati, schnüffeln«. Onomatopeja.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 146. *Pleteršnik* 1, 204.

fukara f (Bosna, općenito) = *fukarâja* (Kosmet, dodatak *-ja* kao u *odaja,* v.) »1° siromah, 2° (kolektivno) sirotinja; sinonim: eškija«. Odatle: apstrakta na *-luk fukarăhk* m = na *-ija fukàrija* f (nije potvrđeno u narodnom govoru), pridjev na *-ski fukàrskî* (Bogišić; ne čuje se). S metatezom i ispuštanjem dočetnog *-a: furák* m (Paštrovići, narodna pjesma) »sirotinja«, nije potvrđeno u narodnom govoru. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. > tur. *fukara* od sing. *fakír,* koji se nalazi kao *fakir* u evropskim jezicima) iz oblasti društvenog života : bug. *fukara, fukarlăk,* arb. *fukara,* cine. *fucără* (-α), *fucărliche f* »pauvreté«, apstraktum na *-ame* < lat. *-amen fucărame* »les gens pauvres«, ngr. φουκαράς; *fuk(e)ndušk* (Kosmet) »kačak, siromah, hajduk« sadrži skraćeno *fukara* i arb. *en dushk* »u grmlju«.

Lit.: ARj 3, 77. *GM* 114. *Mladenov* 663. *Elezović 2,* 413. *Pascu 2,* br. 134., br. 481. *JF* 14, 211-12. *Lokotsch* 573.

fulak, gen. *-lka* m (Prigorje) »čep od pamuka čim se uho zatiskuje«. Prema Budmaniju od madž. *fül* »uho«.

Lit.: ARj 3, 77.

fulati se, fûlam impf. (Vuk) »(ekspresivno) vući se«. Taj onomatopejski glagol ide zajedno s impf, *hulati se, hûlam = Mati se, ulam* (Vuk) »sinonimi: šunjati se, smucati se, šumati se« pored *huliti se* (Belostenec, Voltiđi) »pregibati se«, slov. *lüliti* »schleifend gehen«, odatle *fűlika* f »čist vjetar«; *hüljati se* (Belostenec) i dalje sa *šuljati se* (v.). Ovamo još *ofuljìti se* (Liješće K, Lika) »kad se ispusti nečujno prdac«, *fuljati, fuljām* (Stulić) »kod kuglanja ne pogoditi nijedan čunj«. Onomatopeja. Osnova nije ista koja je u *huliti* < stcslav. *chuljĢ* »schmähen«.

Lit.: ARj 3, 77. 78. 731. 732. *BI 2,* 638. *Pleteršnik* 1, 204. Machek, *Slávia* 16, 201. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Matzenauer, *LF 7,* 173.

fűimen m, *fùlmine f* pl. (Potomje) = *fulmini* m pl. (Molat) = *furmina* f (Sutomore) »šibice, žigica, šuferini (građani u Budvi)« = *vulminânti* m pl. pored *fùlmini* m pl. (seljaci oko Budve) = *fulmenàt* m *(m-η > m-α* disimilacija). Od tál. poimeničenog pridjeva *fulminante,* upravo part. prez. od *fulminare,* denominai od *fulmine.*

Lit.: DEI 1731.

fûm m »1° dim, 2° (metafora) oholost«. Od tal. *fumo* < lat. *fūmus.* Na *-arium > -ar fumar,* gen. *-ára* (Dubrovnik, Cavtat) »1° mali prozorčić na krovu od kuće, na sufitu = pëtar (Tivat), abaïn (Korčula), 2° (Račišće, sjeverna Dalmacija) dimnjak, komin (Dubrovnik)«. Može biti dalmatoromanski leksički relikt. Od lat. *fūmarium,* tal. deminutiv *fumai(u)olo.* Denominai na *-are > -ati fumati, -ām* impf. (Vuk, Dubrovnik, Potomje) = *fumât* (Rab, Božava) »pušiti«. Sa tal. prefiksom *prò- profumati, -ām* (Dubrovnik). Odatle žensko ime kod Marina Držića *Propumanica* »koja se namirisala«. Odatle i internacionalni francuzizam *parfem,* gen. *-éma* < fr. *parfum.*

Lit.: ARj 3, 78. 12, 386. Kušar, *Rad* 118, 25. Zore, *Tuđ. 24. REW*[3] 3568. 3566. 3572.

funat, gen. *funta* m (17. v.) = *fünt* m (hrv.-kajk., ŽK) = slov. *fönt,* gen. *funta = funta* f (Vuk, 18. v.) »mjera težine«. Slov. pridjev na *-en funten,* poimeničen *funte-*

nica (Belostenec). Na *-as funtãs,* gen. *-áša* (Vuk) »lonac za funtu mesa«, odatle pridjev *funtaškí {kantar),* prošireno na *-ica funtašica f* »vrsta jabuke«. Na složen sufiks *-arka fùn-tārka* »vrsta kruške«. Denominai na *-ar-ati funtàrati, -arām* impf, »prodavati što na funte«. Od njem. *Pfund* < lat. abi. *pondo* od *pondus* ili *tondum.* Na madž. sufiks *-os* > *-Uš funtuš* (hrv.-kajk.) < *mudž. fontos* »Pfundleder«. Upór. rus. *pudí* (p > и) < stnord. *pund* < ags. *pund* < lat. *pondus.*

Lit.: *ARj 3,* 78. 79. *Pleteršnik* l, 204. 2, 577. 625. Štrekelj, *DAW 50,* 19. Jagić, *ASPh* 8, 318. *REW* 6646.* Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 351). *Vasmer 2,* 460. Schneeweis 94. 118.

fundàklija f (u narodnoj pjesmi, apozicija uz *dukat)* = *findbklija f* (Kosmet) »zlatan novac za nakit, oblika kao Iješnik«. Također prezime *Funduk* i *Vunduk* (Lika). Iznad Travnika toponim *Punduklija* »predjel na Vilenici«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla: tur. *findık* »Iješnik«, *findık (altını)* = *findıklı* »vrlo cijenjen zlatni novac Sultana Ahmeda III«, današnje tursko prezime' *Findıkoglu* (preneseno), pridjev »vrlo cijenjen«, odatle prezime; rum. *funduc* »alte Bezeichnung einer Münze«, arb. *fundúq* m »Iješnik«, ngr. φουντούκι »idem«. Iz gr. ποντικόν »mix pontica«. Glede zamjene turskog ı > *u* upor. *jastuk, hanuma.*

Lit.: *ARj 3,* 78. *Elezović 2,* 415. *GM* 114. *Tiktin* 654.

fundați, -āmpf. (hrv.-kajk.) = *fundat,* impf. *fundīvat* (Rab) »(metafora) uništiti, upropastiti, razoriti, zatrti, profućkati« prema impf. na *-va- fundovati, fundavam* (Belostenec) *(pro-, ras-* ŽK), *rasvundati* (Lika) pf. prema impf, *razvundávati, -vundāvām* (Lika), hrv.-kajk. i slov *(Afundați, -am* (Notranjsko) pf. »verderben, vernichten«. Pravo se značenje još vidi *fondava!* »šurgavat (objekt *ankoru u more,* Mljet)«, *fundat, -am* (Dubrovnik) »potiskivati pod vodu, podusiti (u igri djece na moru, Zore)«. Od srlat. > tal. *affondare* »versinken« = kllat. *affunděre,* denominal od pridjeva *affondo — profondo* »dubok«. Glede gubitka prefiksa *a-,* koji nastaje u sandhi, upor. *paričat* < tal. *apparecchiare.*

Lit.: *ARj 3,* 78. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. *Pleteršnik* l, 199. 204. Zore, *Rad.* 114, 235. *REW*[3] 3581. *DEI 77.*

funeral, gen. *-âlâ* m (Rab) = *funerâ,* gen. *-âlâ* (Božava) = *funèro,* gen. *-ala* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) »sprovod«. Učena riječ od kllat. poimeničenog pridjeva sr. r. na *-ale* > tal. *funerale* od *-funus,* gen. -ms.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 21: Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 1734.

funkcija f (Hrvatska), učena riječ od lat. apstraktuma na *-io funcția,* gen. *-onis* (od part, perf. *fūnctus* od *fungi,* odatle internacionalno na njem. *-ieren* , > *-ir ați lungirăți, f ungiram;* tal. *funzione* > *funàjon* m (Perast), pridjev na *-olis* proširen na *-ьn* > *-an funkcionalan,* na *-aríus* > *-ar funkcionar,* gen. *-dra m.*

Lit.: *DEI* 1736. .

f imk j ela f (17. v., Dubrovnik, pseudojekavizam) »svilena čahura, kožurica«. Od vlat. deminutiva na *-icellus* = kllat. *-iculus *follicellus* od *fottii* »mijeh« = kllat. *folliculus* > tal. *filugèllo* m (metateza *u-i* > *i-u* zbog unakrštenja sa *filum* > *filo,* bez metateze kao u Dubrovniku u Kalabriji *funičeddu).* U Dubrovniku očuvan je velami izgovor *c* pred *e* kao u *kimak* i prijelaz u feminina, koji je nastao odatle što je dalmatoromanski početak *-u* bio shvaćen kao naš akuzativni nastavak *-u,* odatle nom. na *-a.* Značajno je što se dubrovački oblik izgovara u Konavlima *saf>p* (kao u *pogača")* i *c* prema prvoj palatalizaciji (ne kao u *Cavtat* < *Cīvitāte* po dragoj) *punčela* f »svilena čahura«. U Prčanju je talijanizam potisnuo staru dalmatoromansku riječ: *filižeo,* gen. *-Ша* m »Seidenwurm« < tal. *filugello.* Glede » mjesto *u* upor. *firidzel* (v.).

Lit.: *ARj 3,* 78. Rešetar, *Štok. 233. REW*[3] 3418. *DEI* 1645. Skok, *ZRPh* 46, 403. 54, 207. 482.

funtig m (Cres) »fenestra in tecto domus« poklapa se u fonetskom pogledu sa stmlet. *fònteco,* mlet. *fondego — fóndaco (-teco* mjesto *-dego* izmijenjeno prema *portico)* »magazin«. Od ar. *fonduk* = *fundúq,* gr. πάνδοχος (složenka' od πάς »sav« i δέχομαι »primam«). Značenje u Cresu je specijalizirano »dućan > prozor«. Na *-arius fundacarii* u historijskim dokumentima »dubrovačka vlastela kao činovnici *che erano preposti super pondus frumenti«.* Ovamo sa izmjenom početka *-ak* sa *-ena* < kllat. *-ina fondena* f (1406) »žitnica«, u historijskim ispravama. Upor. srlat. *funda.*

Lit.: *ARj* 3, 62. Tentor, *ASPh* 30, 190. *REW*[3] 3424. *DEI* 1680.

für[1] (Kosmet) »uzvik kojim se kaže da se haljina noseći pohaba«, načinjeno od osnove impf, glagola *furați, furăm* (Vuk) »baciti«. Potpuni imperativ (»žderi«, Kosmet) se nalazi u rečenici: *dade mu parče leba pa furaj* (Kosmet). Ista se osnova udvostručuje u arb. glagolu *furfuloj* »werfe weg«. Na *-iti: furiti (nove dimije)* (Kosmet) »nositi«, *dofūrit (se), dofûrim* »donijeti, dovući (ekspresivno)«, *nafurìt* »(pejorativno) nanositi, nagomilati, navući«; *furati* (ŽKU) »schleppen« pored *furati se* i *forati se* (ŽU) »voziti se« ne treba da je germanizam od *Fuhre.* Mušicki ima impf, *furati, -am* u značenju »biti, schlagen«, odatle složenica od sintagme *für budža* »udri, budžo« > »budža koja sama tuče«. Onomatopeja. Ne zna se pravo u kakvoj vezi stoji pf. *ofuriti* (subjekt *sunce)* »opeci« = *safuriti* (hrvatska narodna pjesma). Za značenje »opeci, abbrühen« postoji još očita onomatopeja s reduplikacijom *ofrfuriti* (hrv.-kajk., Habdelić) koja znači i »loše načiniti«. U tom se značenju slaže sa slov. onomatopejom *frbûra* f = *frfulja* »der Übereilige«. Slov. *frfuriti* znači i »schwatzen«. Izgleda da postoje dvije onomatopeje: 1. *f(u)r* »baciti« i *f(u)r* »brzo što činiti, govoriti, ništiti«.

Lit.: *ARj 3, 79.* 8, 734. 735. *Elezović 2,* 149. 414. 451. *GM* 114. Skok, *ASPh 33,* 362. Popović, *Sintaksa* 35. *Pleteršnik* l, 203.

für[2] m (Vuk, Slavonija) »klin na plugu za koji je zapeta gužva oračica; sinonim: kurdelj (v.)«. Prema Budmaniju od madž. *fúrni* »probiti, prevrtati«. U Donjoj Podravini Hamm je zabilježio: *fúzov* (sa *-ov* < madž. -ó) »klin (kao kolski termin koji se u ovoj oblasti zove *dêdak, palac, strmoglavać, kurdelj)<t.*

Lit.: *ARj* 3, 79. *Bratanic* 67-8. 93. Hamm, *Rad* 275, 50.

fura f (hrv.-kajk.) »podstava, Unterfutter«. Od bav.-njem. *fuer — Futter.* Odatle i glagol impf, *fütrati* (hrvatski gradovi) »(pejorativno) hraniti, toviti«, od njem. *füttern, fuara.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 19.

furák, gen. *-řka* m (hrv.-kajk.) = *furák,* gen. *furka* (ŽK) »sitíonim: glavnja, cjepanica« = *furka* f »veliki komad drva«. Odatle na *-enica: furčenica* f »testera kojom se pile furke«. Od madž. *furko* »batina«.

Lit.: *ARj 3, 79.* 80.

fûrben (Rab, Istra), pridjev na *-en* (prijevojna varijanta od *-ьn* > *-an)* »lukav«, od tal. pridjeva i imenice *furbo* »lukav« > *furbo* m (Perast), na *-ost fürbast* »isto«, poimeničen na *-ьc* > *-aç fûrbac,* gen. *-oca* m (ŽK) »lukavac«. Apstraktum na složen sufiks *-ar-ija* (v.) *furbarija f* (18. v.) »lukavština«. Denominál na *-ar-iti* (tip *životariti) furbarit, -im* impf. (Božava) »fare il furbo«. Porijetlo tal. riječi, koja je prvobitno pripadala argotu (jeziku kradljivaca?), nije poznato prema Battistiju. Glagol na *-atifürbati, -am* impf. (ŽK) »očistiti zaklanu živad od perja« je zacijelo germanskog podrijetla, od *furbjan* > tal. *forbire. Zbog* impf. *-ati* mjesto *-iti* može biti dalmatoromanskog podrijetla.

Lit.: *ARj 3,* 79, Skok, *ASPh* 33, 362. *DEI* 1685. 1737.

furda f (Srbija) =* *fürda* (Kosmet) = *furda* (Livno, Travnik, Bosna) »1° strizice, ustrišci, krpetine, 2° prosta svjetina (Dubrovnik, metafora)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hürde* > tur. *hurda) iz* oblasti trgovine: rum. *furda* »Abfälle«, bug. *furdá.*

Lit.: *ARj* 3, 79. *Elezović 2,* 414. *Tiktin* 659. *Mladenov* 663. Skok, *Slávia* 15, 348., br. 274.

fùrfanat, gen. *-anta* m (Dubrovnik, Na-Iješković) = *(ur > f) frfanat,* gen. *-anta* (Dubrovnik) = *(/ > p) prfanat* »lopov«. Od tal: *furfante,* poimeničen part. prez. od *furfare* = *farfare* (prefiks *far-* od lat. *foris* i *fare* < *facere, o* > *u* unakrštenjem sa *furare).*

Lit.: *ARj 3,* 71. 79. *DEI* 1688. 1737.

furija f (16. v., slov.) »bjesnoća«. Učena riječ od lat. *furia,* apstraktum na nenaglašeni sufiks *-ia* od *furere* »bijesniti«. Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso furijōz* (16. v.) »mahnit, bijesan« < tal. *furioso.* Iz dalmatoromanskog potječe možda *irija* f »žestok vjetar« < **fuira* > *ira (ui* > i kao u *Olib).* V. i pod *ăjer.*

Lit.: *ARj 3, 79. Pleteršnik* l, 204. Šturm, *ČSJK* 6, 73. *REW** 3596. *DEI* 1"38.

Fur j an m (ŽK), ime sveca, prezime, femininum *Furjanìca* (ŽK) »žena njegova«. Od lat. *Florianus* (disimilacijom ispalo / u tipu *l-r* > *0-r,* upor. *forint).*

Lit.: *ARj 3,* 61. 79-80.

Fùrlan, gen. *-ana* m (Mikalja, Belostenec, Šulek) prema f na *-ka Fùrlanka,* etnik, stanovnik kraja s glavnim gradom *Videm* < *Udine* < lat. *Utinum,* pridjev *furlānskī.* Ime zemlje na *-ija* (naglašen sufiks *-íja* < gr.-lat. -ra) *Furlànija* (Šulek) = na *-bşk Furlanska* = *(ur* > r) *Frlān,* gen. *-ana* (narodna pjesma, Istra), *frlānskī* = *Prljan* (Belostenec), *ftljānski.* U našim prezimenima *Frlan* (Istra), *Pria-*

nić (16. v.)· U općim, riječima (apelativima) *furlânka, frlănka* (slov.) »1° mala sjekirica s kratkim držalom, 2° (pl.) dobre trešnje«. Od rurlanskog pridjeva *furiano* = tosk. *friulano,* izvedeno s pomoću lat. sufiksa *-anus* > *-ano* od imena zemlje tal. *Friuli* > *Frijül,* gen. *-ula* (13. v.) < lat. *Forum* (lokativ *Fori) Julií* »Julijev trg« > slov. *Horjul,* prvobitno ime grada, prošireno na čitav kraj (upor. isti semantički razvitak u *Srijem* < vlat. *Sermi,* lokativ od *Sirmium).*

Lit.: ARj 3, 72. 74. 80. *Pleteršnik* l, 204. Šturm, *CSJK 6,* 67. *DEI* 1738. 1720.

fùrset (Bosna, općenito) = *fursat* (Sarajevo, Mostar, Travnik) = *fursăt* (Kosmet) »sinonim : prigoda«. Odatle na *-ịti: ofursătiti* (Crna Gora, Riječka nahija) »napasti (na koga)«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla *(ai.fursa* > tur. *fursat,* prostonarodski/«rsaw(<j)i rum. *fursant.*

Lit.: ARj 3, 80. *Elezović* 2, 414. *Lokotsch* 619. Skok, *Slávia* 15, 348., br. 275.

furun m (18. v., čisti turcizam *furun* < ngr. φούρνος) = *fùruna* (BiH) pored *furùna* (18. v., Vuk) = *vuruna* pored *vuruna* (Vuk), femininum kao u bug. *furna* = *vúrna* = *hurna* = *fărnja* = *furnja,* gdje je iz balkanskog latiniteta kako dokazuje ngr. φούρνος < vlat. **furnu* (sa identifikacijom dočetnog *-u* sa nastavkom za akuzativ ž. r. *-u,* i prema tome novi nominativ *furna)* »peć, Backoffen«. Vukova *turuna* = *vuruna* je prema tome unakrštenje turcizma *furun* sa starijom posudenicom *furna*. Deminutiv na *-ica vurunica.* Pridjev na *-bsk fmunskī.* Radna imenica na *-džija furundžija* m (Vuk, bug.) = bug. *furnadžíja* »pećar«. Balkanska je riječ latinskog podrijetla. Talijanizam je *főrnél* m (Milna, Hvar) = *farnel* (Korčula) = *fòrnio,* gen. *-nela* pored *fòrnjela* (Dubrovnik, Cavtat) »1° kuhalo na drvenom ugljenu, 2° udubina u kominu za pečenje ribe, u koju se stavi u muletama žeravica« < tal. *fornello.* Deminutiv na *-ellus* > *-elio.* Dalmatoromanski je leksički ostatak *parnjatak,* gen. *-tka* m (Hvar) »hljeb što se daje pećarici za plaću (ujam)«, poimeničen pridjev na *-aticus* od *furnus,* vlat. **furnaticum (ar* < Γ). V. *fornaźa.*

Lit.: ARj 3, 80. 9, 655. *Mladenov* 663. *Románsky* 103. *REW*[3] 3602. *DEI* 1692. 1693.

fus m (Vuk, Crna Gora) »igra nazvana po uzviku *fuso* kod dodavanja zapaljene slamke«. Igru Vuk opisuje.

Lit.: ARj 3, 80.

fusta f (16—18. v., Vetranie) »gusarska galija« = *fusta* f (16. v., Kačić) »lađa na kojoj su se osuđenici *(fustarii)* vozili« = slov. *füšta* »Kaperschiff«. Na *-ar* < lat. *-arius fūštār* m »1° čovjek koji vesla na fusti, 2° psovka za živahnu djecu (Dubrovnik)«. Odatle denominal *fuštarati.* Od mlet. *fusta* »isto«, od lat. *fūstis.* »drvo, batina«, koje je postalo balkanska riječ: i novogrčka i turska, arb. *fuste.* Upor. semantičku paralelu lat. *lignum* > *legno* > *drijevo* »lađa« (Dubrovnik). Prvobitno značenje od lat. *fūstis* s istim prijelazom u deklinacioni tip α sadrži umetnuto *r* u talijanskom i u našim posuđenicama: *frusto* m, *frusta* f »sferza« > *frusta* (16. v., Vetranie, Dubrovnik i danas) »bič« = *frusta* (Smokvica) »bič za tjeranje stoke«. Denominal na *-are* = *-ati,* tal. *frustare* > *frustati, -am* impf. (15. v.) (o-), iterativ na *-va- frustavate, frustavam* = *frustati, -am* (čakavski i hrv.-kajk.). Postanje umetnutog *r,* koji ukida homonīmiju, a nalazi se ne samo u talijanskom i kod nas nego i u provansalskom, nije jasno. Sa *hv* kao i *Hvar* (v.) ide ovamo bez umetnutog *r* i sa *u* > *i* kao u *mūrus* > *mir* kao dalmatoromanski leksički ostatak *ohvistati* pf. »udariti, verberare vel caedere« prema impf, *ohvistavati, -ivati.* Unakrštenjem sa *hvostb* nastade *ofustina* (Mostar) »ostatak od grozda kad se digne zrnje« = *hùstolina* (Dubrovnik, Bella, Stulić) »racemus nudus«.

Lit.: ARj 3, 76. 80. 8, 735. 737. 799. *Pleteršnik* l, 204. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW*[3] 3618. *GM* 115. Matzenauer, *LF* 7, 173. *DEI* 1725. 1740. Zore, *Tuđ.* 24.

fušar m (hrv.-kajk.) »rđav radnik«. Od njem. *Pfuscher.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318.

fuškac m (Smokvica, Korčula) »(pomorski termin) maglica koja čini horizont mutnim tako da se ne vidi gdje se more spaja s nebom (po njemu ribari predviđaju loše vrijeme: *vanka je fuškac, nećemo isodif)«.* Tal. pridjev *fosco* < lat. *fuscus,,* poimeničen sa *-ьc* > *-ac.*

Lit.: REW[3] 3611. *DEI* 1696.

fuškija f (Vuk) = *vù'skija* (Vuk) = *fuškija* (Kosmet) »1° konjska mokraća, balega, 2° stajsko đubre«. Odatle na *-arnica: fuškarnica* f (boškački govor, argot, Kosmet) »apsana«. Balkanski turcizam (tur. *fışkı)* iz oblasti konjogojstva: bug. *fuškija* = *faškija.* Glede turskog *ı* > *u* v. *jastuk.*

Lit.: ARj 3, 80. *BI* 2, 757. *Elezović 2,* 415. *Mladenov* 663.

fut[1] = *vut* = *fűd* = *pup* »onomatopeja kojom se oponaša glas ptice zvane naučno upupa epops L.«. Odatle nazivi za nju obrazovani s pomoću sufiksa *-ьc, -ač, -avac, -ovac, -as, -mân, -alica, -uš, -ak, -alo:* a) *fut: f útoč* (Hrvatsko *ZagOYle),fûtavac* (Crkveni Bok, Hercegovina), *futac,* gen. *fu(f)ca* (Šašava, Glina), *futaš* (Prigorje), *futovac* (Kutjevo), *futvač* (Koprivnica); b) *vut: vutač* (Gornja Kovačica, Lika), *vutkalica* (Trstenik), *vutkuš* (ibidem), *vutavac* (Grabišno Polje), *vutvac;* c) *fud: fudavac* (Žirovac, Dvor), *vudman* (Vojnić), *vudak, vodák;* d) *pup: pupavac* (Bruvno, Gornji Borci, Staza, Crkveni Bok), *pupovac, pupoljak, puponjak, pupkalo, pupunjac, pupunjak, pupupak.* Ovamo ide i lat. onomatopeja *upupa,* gr. ξποψ, njem. *Wiedehopf* (prvi dio je stvnjem. *vitu* »drvo«), arm. *popop,* lot. *puppukis* itd. Ovamo još manje raširene varijante *kupač, hupkač, lupač, lumpač, putavac* (Vinkovci). Interesantan primjer velikih varijacija ptičjih onomatopeja i bogatstva naziva iste ptice osnovanih na onomatopeji.

Lit.: ARj 3, 80. Hirtz, *Aves* 112. 120. 199. 556. *Pleteršnik* l, 204.

fut[2] **m** (jedanput) = *futa* f (18. v., Ljubiša) »1° sinonim opregača, zastor (ŽK), ferttm, 2° uski šal za oko glave ili pasa (Livno)«. Elezović ima iz Kosmeta *futo* n u poređenju *modar kaj futa.* Odatle na *-ịti: of utila se* »žena koja je od žalosti stavila modrinu na glavu«. Balkanski turcizam (tur. *fota* = *futa}* iz oblasti nošnje: bug. *futa* »tablier«, arb. *fuie* »idem«, cine. *fotă* f »étoffe rayée de l'Inde, tablier«, ngr. φουτας.

Lit.: ARj 3, 80. *Elezović 2,* 46. 415. *GM* 115 *Pascu 2,* 134., br. 478.

fúté f pl. (Zagreb) »bolest kao vratobolja«.

Lit.: ARj 3, 80.

fúzno = *fúzió* sr. r. pridjeva (ŽK) »sklisko«. Odatle na *-iti ofūzmti se* (ŽK) »okliznuti se«, *isfuzniti se* = *sfuzniti se* (ŽU) »idem«, na *-aljka fuzāljka* f (Senj) »kosina na koju se izvlači barka da bi se mogla čistiti«; *hûsti se, huzen* impf. (Vodice, Istra) »sklizati se na ledu ili inače« prema pf. *pohüzniti se* = *pofuznlti se* (ŽK).

Lit.: Popović, *Sintaksa* 35. Ribarić, *SDZb* 9 152.

fuž m (Smokvica, Korčula) »jazbina, prirodna šupljina u zemlji ili kamenju u kojoj nalaze utočište čaglji *(čāgaj,* gen. *čagjd),* kune, manguei«. Primjer: *izvukli su čagja iz fuza.* Dalmatoromanski apstraktum na *-ium* od *fodere* pored *fodire* »scavare«, vlat **j"odium* kao *cubium.* Upor. u južnoj Italiji *foggia,* koje može biti i od *fovea,* ali taj etimon nije moguć za *fūž.* Upor. *fodlna* > *fwöna* (kanton Grisoni u Švicarskoj) »focolare scavato per terra«.

Lit.: REW[3] 3401. *DEI* 1674. 1675.

G

-ga, ie., baltoslavenski sufiks, mrtav već u praslavenskonı: *slú-ga* (v.) od *slu-šati, müz--ga* (v.) od *muz-ti,* u prijevoju *mlàz,* u toponimu *Stru-ga* (Makedonija), od iste osnove od koje i *struja;* možda i u *snága* (v.), *draga* (v.), *kvrga* (v.)j u pridjevu *nagao,* gdje je proširen sa sufiksom /, dok u *rozga* (v.) pripada osnovi. Upor. lit. *ei-gà, persto-ge.* Isto tako je mrtva i varijanta r od ie. *ğh* u *dviz-* (v.), rašireno sa *-ìk* u *dvizak, dvizica.* Upor. lit. *dveigys* »dvogodišnji«, *treigys, ketvergis.* Održala se samo u pastirskom govoru.

*Lit.: Măreție** 274., § 333 a. *Vandrák* 1, ? 608. Bruckner, *KZ 46,* 236.

ga-gak (Martijanec) »onomatopeja za zov pijetla fazana«, *ga-gi-ga* (Podgorica) »onomatopeja za gonjenje čavke i vrane da ne odnesu pile«, *gak* »onomatopeja za glas čavke«. Odatle: *gak* m = *gaka í* »sinonim: vika«, na *-ati* impf. *gakati, -če* (Vuk) »sinonim: vikati, krieštati (subjekt *ptice~)n* prema pf. *gaknuti,* deminutiv *gaktati; gak,* gen. *gaka* je naziv raznih vrsta ptica (corvus corax, frugilegus; nycticorax nycticorax L.; ardea cinerea, purpurea, colymbus septentrionalis L.). Sa sufiksom *-ot* od onomatopeja: *gakot* m (gusaka). Odatle: deminutivi na *-ъc gacąc,* gen. *gačca* m (Vuk, Levanjska Varoš, Kutjevo, Almaš) »corvus frugilegus L.«, na *-ič gačić* (Srijem) = *gakić,* augmentativ na *-ina gačina* = *gačinac* »nycticorax nycticorax L.«, sa madž. sufiksom *-ov* < *-ó gakov* m (Gradište) »corvus corax L.«, na *-uša gakuša* f (Erdut, Vuk) »vrana«. Varijanta, je ove onomatopeje: baltoslav., sveslav. i praslav. impf, *gàgati, gagam* (hrv.-kajk., Belostenec, subjekt *guska)* »krieštati«. Odaile *gag* m (Ašanja) = *gagac* »nycticorax nycticorax L.«, na *-alica gagalıca* f »corvus frugilegus L.«, = *gagrica* (narodna pjesma), na *-ula gàgula* f (Ašanja, Srijem) »podiceps eristatus L.«. V. još *dahtali.* Onomatopeja je ie. : lit. *gagėti* i lot. *gagât* »schnattern«. Ovamo i rum. onomatopeje *gagai* = *gigli* (Moldavija) = *gtrîi* (Muntenija) za gakanje gusaka.

Lit.: ARJ3, 83. 88. 91. Hirtz, *Aves* 111-114. *Mladenov* 95. *Miklošič* 59. *SEW* 1, 290. 291. *WP* 1, 526. 527. Bruckner, *KZ* 48, 99. *GM* 126. *Trautmann* 75. *Vasmer* 249.

f (Brač) »sinonim: ulozi (v.)«. Odatle pridjev na *-av: găbav* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kriv na kojem udu ili zglobu«.

Lit.: ARj 3, 81.

gabela f (15 v.) »1° carina, porez, 2° danas samo toponim *Gabela* (Hercegovina) na mjestu nekadašnje *Naronae,* u srednjem vijeku *Drieva,* u Risnu *Čaršija«,* etnik na *-janin Gabeljanin* m prema f *Gabeoka* »1° žena odatle, 2° riba iz Gabele«. Od tal. < srlat. *gabella,* zapadnoevropski arabizam *kabala.*

Lit.: ARj 3, 81. *Miklošič* 59. *SEW* 1, 284. *REW*[3] 46. 48. *DEI* 1744.

Gabrìjel (15 v., prema lat. izgovoru hebrejskog biblijskog imena kod katolika) = *Gabrio,* gen. *-ila,* hipokoristik *Gabro* m = *Gabre* (ŽK) = *Gàvriel* = *Gavrio, Gavrilo,* odatle prezime *Gavrilović,* hipokoristici *Gavra* = *Gavro,* pridjev *Gavrin, Gaia* m (Vuk), *Gaco* (Dobroselo, Lika) = *Gaci* = *Gago* (Dobroselo) = *Gaja* = *Gajo,* pridjev *Gájin, Gajem* (Dobroselo), *Gajčina* (Lika), *Găjica, Gajil, Găjin, Gajša* (Lika), *Gajšica, Gaša* = *Gaso, Gašče,* gen. *-eta* (Dobroselo) (sve prema grčkom izgovoru biblijskog anđeoskog imena). Od hebr. *Gabhri'el* »božji junak«.

Lit.: ARj 3, 82. 88. 91. 115.

Gacka *f* = *Gacka* (1471, jedanput, c prema *Gaščica).* U vrijeme Konstantinovo je to starohrvatska župa *Gutzēkā* (,Γουτζηκά) = **Gbdbska,* pridjev kojemu je dopuna opća riječ *župa,* odatle femininum. Danas, kad je taj poimeničeni pridjev postao samo književni naziv za ponornicu koja ponire u mjestu zvanom *Ponori* kod Švice blizu Otočca (izg.

Otošca), a izvire u *Vrilu* između Liješća i Sinca, nestao je u narodu i zamijenjen je sa *Pučina* (v.)· Prema tome, i ta se opća riječ ima dopuniti pridjevu ž. r. Da se u korijenu pred sufiksom ima tražiti **gъd-,* na to upućuje Einhardov etnik *Guduscani* (818) u *Borna dux Gu*-aMscanomm/Gоći-.Brucknerovoidentinciranjekorijena *gtd-* sa poljskim nestálím korijenom u *Gdansk, Danzig, Gdynia, Gdowo, Giecz* < *Gdecz-Giedcza,* stprus. *gude* »šuma« opravdano je. Od istog je korijena i *Dinjiška* na Pagu i *Gdinj* na Hvara. Vuk ima za ponornicu naziv *Gaštica* = *Gaščica* »koja izvire u Sincu i u Otočcu se razdjeljuje na troje, pa se dvije lijeve otoke iza varoši sastaju i potom nedaleko poniru i ispod zemlje idu u more, a treća ide oko brda podaleko i kod sela Brloga ponire; Nijemci (valjda graničarski oficiri, moj dodatak) onu zovu *Gàcka-Fluss,* i oko nje polje *Gacko-Feld«.* Vukov je opis u stvari isto što i *Gacka. Gaštica* je deminutiv na *-ica* kao *Ne. retvica,* pritok od *Neretva, Unac* od *Una, Savica* od *Sava* itd. Označuje zacijelo samo jednu od triju dijelova ponornice *Gacke.* Vukov naziv nije izoliran toponim, *Gaštica* je selo u okrugu banjalučkom pored dviju *Gaśnica,* jedna više Gradiškoga, druga u okrugu kruševačkom. Pridjev od naziva župe *Gacka* glasi *gatanski (katar,* 1476, *biskup* 1486). Mažuranić ispravnu zaključuje da je morao postojati etnik *Gatanac* m prema f *Gatanka,* upor. toponim *Gatanana sela* (1642). Ne zna se da li se i u tim toponimima izvan Like ima tražiti korijen *gīd-* »šuma« jer je moguće da je u tim toponimima isti korijen koji i u *Gacko,* kraj u Hercegovini, također poimeničeni pridjev sr. r., jer se podrazumijeva *polje* (narodna pjesma). Osnovno *a* je potvrđeno kod Dukljanina: *Gazico;* kod Danila: *vъ žemli rekomej Gacko.* Pridjev *gadačkī* (Jukić, Martic) pored *gätačkí* (Vuk) dopušta postavljanje osnove£âá(v.)»zmija«ili£aí(v.) »agger, saeptum«. Etnik je *Gačanin* pored *Gatačanin* (ovo od pridjeva), *kteiikgačanski (~ o polje, ~ a nahija)* i toponim *Gaćani* (okružje banjalučko). U prilog izvođenju od *gad* govori činjenica da se uz ravnicu (polje) *Gacko* uzdiže humka *Gad.*

Lit.: ARj 3, 82. 83.85. 111. 112. *Rački320.* 323. 408. *Bruckner* 138. *ASPh* 38, 48. Skok, *Slav.* 68. 184. *Mažuranić* 315.

gäč m (Lika) »želja za jelom«. Čini se da je unakrštenje naše *glad* i tur. *aç,* istog značenja. Upor. i *ždere ko gak* (Hercegovina), reče se za onoga ko oblimice guta hranu.
Lit.: ARj 3, 83.

gačina f (Dalmacija? Zabilježio Čeh prirodoslovac Lambì) »nekakva riba zacijelo morska«. Nema podatka gdje se govori. Prema Budmaniju od tal. *gancina,* koje nije potvrđeno.

Lit.: ARj 3, 83.

gaće, gen. *gaća f* pl. (Vuk) »1° platneno donje odijelo, 2° sinonimu hlače, čakšire, pantaloni (Brač, Čilipi)«. Plural zbog toga što znači udvojen predmet kao i navedem sinonimi. Odatle: pridjev na *-ost: gaćast (pijetao, kokoš, golub}.* Od značenja pridjeva izvedenice: *gaćaš* m, *gaćeša, gaćeška, gaćan,* gen. *-ana, gaćanka, gaćančica* f i hipokoristik *gaća (kokoš).* Upor. rus. *gáči* »noge s perjem nekih ptica«. Na *-nīk gaćnlk* (16. v.) = *gatnjfk* (Dubrovnik) = na *-njak gaćnjak* (hrv.-kajk.) = *gašnjak* (ŽK) »sinonim: turcizam učkur (v.)«. Deminutiv na *-ica gaćice,* augmentativ *gaćetine* (Vuk) = *gaćurine* (Vuk). Denominai: *razgaćiti se* (Vuk) »svući odjeću do gaća« = *rasgaćit se* (Kosmet). Prenosi se ne samo na perad nego i na biljke: *popove gaće.* Rijedak toponim: 1250. *U Gaće = u gaćicah* (17. st.) (Brač). Iz antroponimije samo *Gaćelezi,* hrvatsko pleme u Lici 1490. Sveslavenska i praslavenska riječ, bez paralele u baltičkoj grupi. Analogno keltskoj *bracae* (v. *benevreď),* koja u stengi, *brēc* znači »stražnjica«, moguće je da je i praslav. *gat'a* značilo »dio tijela koji gaće pokrivaju«, kao »genitalia, stražnjica«, pa se uzimlje srodstvo s got. *gibus* »Bauch, Mutterleib«, stvnjem. *guiṭi* »vulva«, sanskr. *gabhas* »vulva« itd. Madžari posudiše iz hrv.-srp. *gatya.* Ie. osnova je *gha-* raširena sa sufiksima -î i *-гa.*

Lit.: ARj 3, 84. *Elezović 2,* 161. *Mladenov* 98. *Mažuranić* 313-314. *Miklósié* 60. *SEW l,* 297. *Holub-Kopečný* 118. *Bruckner* 131. *Vasmer* 262. Ostojić, *Opatija* 43.

gäd m (I) (Vuk), sveslavenska i praslavenska riječ, »1° nausea, 2° (čakavski) vipera«. Odatle pridjevi na *-ьn* praslav. *gadan* (Vuk), na *-ljiv gadljiv* (Vuk), upor. bug. *gadliv.* Miklošič ima hrv. pridjev *gatan, ògatan»* fastidium creans«;i mjesto *d* je zacijelo prema *gatče* > *gače.* Na *-ežljiv gadežljiv* (18. v.), *na-ljavgađIjav* (Dubrovnik), na *-jav gaždav* (Kosmet, *hieb)* »sinonimi: gnjecav, mecav« < **gadjav* sa neobičnim *žd* za *đ.* Poimeničenja: *gădljavac,* gen. *-vca* m »gadan čovjek« prema *gădljavica* f, apstrakta *gadnost* f, *gadljivost,* na *-luk gàdluk* m (Lika), na *-arija gadarija* f (Lika, Dubrovnik, Vrbnik »1°

gadni ljudi, 2° mnoštvo zmija«, na *-élj gadelj* (f?), odatle *gadèlina* (Brač) = *gadèlinja* (16 v.) »gadna stvar, životinja«, na *-es gadèžina* (16 v.), na *-ilo gadilo* n, na *-ija gadija* f »zmija« na *-jača gadnjača f* (Kosmet) »prljavo žensko čeljade«, na *-ulja gadülja* (Kosmet) »žensko koje fizički ili duševno izazivlje gađenje«. Deminutiv na *-če: gače* n (Lika) »nevaljao čovjek«. Rumunji posudiše augmentativ na *-ina:* hrv. *godina* (Čabar, Škrljevo) »vipera ammodytes« (potvrđeno i u bug.) > rum. *godina* f »divlja životinja, das Tier, Geflügel«. Praslav. denominal na *-iti', gaditi (se), -гm* (Vuk) *(o-, sa-, z-, za-).*

(II) Ovamo stavljam i čakavsko, hrv.-kajk. i slov. *kača* (ŽK, Vodice) »sinonim (eufemizam i tabu): zmija, gujina (narodna pjesma)«. Odatle: pridjevi na *-ji kački (konj, pastir = kačec)* = *kači* (ŽK), zastupljen u botaničkoj terminologiji na *-in kačin = hackin (žir);* deminutivi na *-ica kačica,* na *-tka kačka* (Crikvenica, Dane, 16. v.) = *kaska* (Mikuličić, Punat, Krk), na *-ič kačić* »ptica sterna caspica«; *kača* = *kačka* može biti u mociji f prema m *kačak* (Rakovica, Velebit, Vranjak, Punat, Krk) = *kačak* (ŽK) = slov. *kačôn — kačúr* = *kolec* (hrv.-kajk., oko Zagreba, Vugrovec, Podsused, Lepoglava, Sesvete, Desinić, Pregrada, i slov.) = *kaček* (Vrbnik). Odatle još *kääna* (Hrvatsko Primorje) »coluber leopardinus Bonap.«, *kačjak* (Hrvatsko Primorje) »mjesto gdje se legu zmije« = *kačnik* (Brod na Kupi), *kačkulja* (Hrvatsko Primorje). Upor. još *zmija kačanija,* koja stanuje u *Kačaniku.* Da je to izvedenica od *gad,* dokazuju *gačka* (Kaštel na Rabu) = *gaška* (okolina Raba, tu je *gad* »muška zmija«). Prema tome se fonetski razvila *koča* od *gačka* odbacivanjem deminutivnog sufiksa *-ka,* a *gač-* je od *gadbc^-e.* Taj se oblik nalazi u kajkavskom *gait* m (Podsused) = *gajd* (Zagorje) = *gajt* (varaždinska okolica), iz *gadbcb,* upravo od gen. *gadca* > *gajca.* Upor. slov. *grajski* < *gradski.* Promjena *g* > *k* nastala je po zakonu asimilacije kao u *Kalogaža* > *Gali/gaza* (prezime, upravo »čovjek koji gazi po kalu«) prema *£aičailije nasilno, izvan fonetike, kao tabu.

(III) Prijevoj od *gad* glasi u slav. jezicima **gydb* pored *gyzdł* »nausea«. Oblik **gydt* nije očuvan u južnoslavenskom, nego u rus. *gidkij* »gadan, ekelhaft« i ukr. *hyd* »gad« i *hydkyj* »gadan«, sivč. *hyd* »stjenice, Ungezíefer«; **gyzđb* u češ. *hyzd* »ogavnost«, polj. *gizd* »nečist čovjek«. U južnoslavenskom je taj leksem izgubio vezu sa *gad* i znači sasvim protivno: *gizda* f = *glzdost* f (18. v.) »ures, elegancija, ponos«. Odatle: pridjev na *-av gizdav* (14 v.), poimeničen sa -ač *gízdavac, -avca* m = *gizdalac,* na *-ost gìzdavost* sa udvostručenim talijanskim deminutivnim sufiksom *-ellino gizdelīn,* gen. *-ina* m »sinonim: kicoš, fićfirić«, odatle na *-iti gizdeliniti se;* na *-ulič gizdulić* (Hrvatsko Primorje) m prema *gizduša* f, *gizdulja* »krava«. Ovamo *gizdarka f* »bubica lebia Bon.«. Denominali impf, *gízdati se* (18. v.) = *gizditi* (18. v.). To protivno značenje razvilo se kao u *gord* (v.) »ponosit« prema *grd* (v.) »gadan«. Rumunji posudiše *ghizdav* (Moldavija) »prächtig, venustus«, *ghizdavie* f, *ghizd* »Brunnenkranz«, biljka *ghizdeiu* »medicago sativa, lotus corniculatus«; *gizda* sadrži sufiks *-da* koji se nalazi u *pravda* i *krivda* (v.). Bruckner tumači *d* pored *zd* kao u *gromada* i *gromazditi.* Miklošič rastavlja *gyd-* od južnoslav. *gizda.* Vokali se razvio iz ы (jery) < ie. и.

Riječ *gad* < ie. **guōdh* > njem. *Kot* se *nalaz* i u baltičkim jezicima u prijevojnom štěpenu *e:* lit. *geda* »sramota, stid«, stprus. ak. *gīdan* »stid«. Taj je prijevojni štěpen očuvan u poljskom pridjevu *žádny* »ružan, odvratan«; *gizda* < ie. **gųůdh-dha* (dvostruki sufiks) ne uzimlje se pod izvjesno kao prijevoj od *gad,* nego kao prijevoj od rus. *gvazda* f »nečist, govno«, kao *kis* prema *kvas* (v.). V. još *ogavan* i *govno.*

Lit.: ARj 3, 83. 84. 86. 87. 137. 4, 711. 712. 713. 886. 8, 735. 738. *Elezović* 1, 92. Hirtz, *Amph. 32. 33.* 51-53. *Miklošič* 59. 83. *SEW* 1, 289. i 374. *Holub-Kopečný* 118. 138. *Bruckner* 131. 174. *KZ* 45, 53. 48, 220. *ASPh* 11, 136. *Vasmer* 249. 262. 268. *Mladenov* 95-6. *Trautmann* 81. *Tiktin* 677. *WP* 1, 658. 659. Matzenauer, *LF 7,* 209. 8, 40. Zubatý, *ASPh* 16, 422. Osten-Säcken, *KZ* 44, 153-156. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340. Hirt, *IP* 37, 227-236. Štrekelj, *DAW* 50, 31. Mladenov, *RFV* 71, 453. i si. (cf. *IJb 3,* 160). Vaillant, *RES* 12, 142. Skok, *Etnolog* 5-6, 46-61. *Pleteršnik* 1, 376.

gadār, gen. *-ara* m = *gádora f* (Vuk) = *gadarija* (Vuk, Crna Gora) = *kádára* (Srednja Dalmacija, Pavlinović, narodna pjesma) »sablja oštra s obje strane«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *ghaddāra* > tur. *kadere).* Upor. rum. prezime *Cadere.*

Lit.: ARj 3, 85. 4, 726.

gâdlje, gen. *gâdāljā* f pl. = *gâdlji* f (?) pl. (Vuk) = *gajde* (Vuk, Vojvodina) »narodni muzički instrumenat iz bravlje mješine«. Odatle: radne imenice na *-ar gàdljār,* gen. *-ára,* od čega pridjevi na *-ev* i *-ski gadljarev, gadljārskī,* na -as *gajdoš,* gen. *-aša.* Denominal

na *-ati* impf, *gàdljati, -ãm.* Balkanski turcizam (tur. *gayda}* iz oglasti muzike (tip *dabulhand):* búg. *gájda.* Oblik *gödije* nastao je po zakonu metateze izazvane od *diple* (v.), odatle i *-lj* **gadje > gadlje.* Plural je također analogický prema *diple* gdje je u redu.

Lit.: ARj 3, 87. 90. Korsch, *ASPh* 9, 500. Gržetić-Gašpićev, *AnzIF 13,* 247. *Mladenov* 96.

gaga, prilog (Kosmet) »mukte = mufte, besplatno« (mangupska riječ, argot?). Balkanski turcizam *(gaga* »kljun«): bug. *gaga* »rostrum«.

Lit.: Elezović 2, 504. Matzenauer, *LF7,* 173.

gàgrica, f (15. v., Vuk) »1° škodljiva bubica što jede žita, varivo, slaninu, neučinjene kože, vunu, pamuk itd., 2° psovka tvrdici«. Pridjev na *-jav gagričav.* Denominal na *-iti gagričiti, -Γ* (Srbija). Prema Budmaniju i Miklošiću *a* je nastao iz poluglasa б. To se ne da potvrditi iz drugih slavina jer se piše samo u srpskim crkvenim tekstovima *gbgrica.* Bit će posudenica iz rum. *gargară,* koje je potvrđeno i sa našim deminutivnim sufiksom *gărgăriță,* odakle i u madžarskom i u ukrajinskom. Nalazi se i u ngr. γαργάρι »Motte«. Prema Meyer- Lübkeu nije izvjesna veza rumunjske riječi sa latinskom kako pretpostavlja Sehuchardt. Rum. slavizam *găgăriță* »idem« sadrži prvobitnu reduplikacijų koja se nalazi i u ngr. γαργάριον, u glagolu γαργαίρω »vrvjeli«. Za onomatopeju **gbr-gw* upór. lat. *curculio > gurgulio; gagrlka* (Kosmet) »vrsta šumskog drveta« je druga riječ.

Lit.: ARj 3, 88. *Miklošič* 82. *SEW* l, 290. *Tiktin* 663. Sehuchardt, *ZRPh 26,* 586. *REW*[3] 2414. *DEI* 1195.

gaìret m = *gàjret* (Bosna, kod Muslimana općenito, i njihovo društvo za pomaganje tako se zvalo) = *gajret,* gen. *gorjeta* pored *gajrèt* (Kosmet, objekt uz *činiti)* = *garjet* (sa metatezom *jr > rj* kao u *barjak* pored *bajrak)* »sinonim: pomoć«. Odatle denominai na *-iti:* impf, *gàrjatiti,* -zra (Dobroselo, Hrvatska Krajina) »sinonim: brinuti se«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *ghairetun* »nastojanje, trud, junaštvo« > tur. *gayret):* arb. *gairei* pored *gahiret* »Mut, Tapferkeit«, ngr. καιρέτι.

Lit.: ARj 3, 89. *Elezović* l, 92. *GM* 117. Skok, *Slávia* 15, 349., br. 278.

gâj, gen. *gaja* m (Vuk, 14. v.) »mala šuma«. Veoma raširen toponim, sam i s različitim toponomastičkim pridjevima kao i u složenici *Borongaj,* nekoć *Barangaj,* od **Boronj gaj* »Boronov gaj«, naziv po imenu zagrebačkog kanonika *Barana* (1193 — 1196). Prezime *Ljudevita Gaja* nije od *gaj,* nego je strano *Gay.* Sveslavenska (osim u bug.) i praslavenska riječ, bez paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. paralele nisu utvrđene. Odatle pridjev na *-ski găjskî* (također prezime), deminutivi na *-U gajio,* gen *-ića,* na *-ьc gajac,* gen. *-jca* (također toponim), na *-zk gajak,* gen. *-ajka.* Praslavenski denominai na *-iti gajiti, gajim* (14 v.) »prvobitno saditi gaj« (upor. u poljičkom statutu *gaje gajiti* »čuvati« > »gojiti (v.) uopće«. Prema Macheku nije u vezi sa *gatb* (v.), kako misli Berkneker, nego je od korijena *ga}-* (sanskrt. *gāyati* »pjeva«) »pjevati«, tako da bi *gajb* značilo »incantatio«, a *gajiti* »durch Zauberspruch verwunschen itd.«. Riječ bi prema tome išla u praslavensku mitologiju. Ali je prema Vasrrieru moguća veza i sa *gojiti* (v.), za koju su paralele njem. *Schonung, Heger* i *Hegewald* i slov. *ščeden = škeden,* prijevod za tršćansko *Servala* < lat. *silvula.*

Lit.: ARj 3, 90. *Miklošič* 59. *SEW* l, 292. *Holub-Kopečný* 119. *Bruckner* 162. *ASPh* 39, 11. *Vasmer* 251. Buturac i Šamšalovic, *HE 2,* 217. Machek, *LF* 51, 240-244. Skok, *IČ 3,* 24. *Mažuranic* 314. Stanisavljević, *VHDA* 11, 81-92.

gajeta f (18. v.) = *gajeta* (Molat) = *gàeta* (Dubrovnik, Bijela, Boka) = *gaita* (Muo) = *gaita* (Rab) »1° poveća lađa, nepokrivena, s jednom katarkom, 2° veća ribarska lada koja mrežu nosi« = *gőeta* f (Vuk, Boka) »mala barka bez katarke«. Od srlat. *gayetana* (1432), pridjev na *-anus* od toponima *Gaeta* (Campania) ispuštanjem sufiksa.

Lit.: ARj 3, 90. 241. Kušar, *Rad* 118, 23. *DEI* 1745.

ga(j)ip, prilog ili pridjev uz *učiniti se* (Vuk, narodna pjesma) »nevidljiv«. Arapski turcizam (ar. *ghaib* > tur. *gaip* »neviden«).

Lit.: ARj 3, 89.

galle, gen. *-eta* n pored *gâjla* f (Kosmet, objekt uz *imati, nemati)* »briga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *gajle* »mučan posao«) iz oblasti duhovnih svojstava: bug., arb., cine. *gaile* »soin, souci, embarras, peine«. Deklinacije *-a* i *-e* kao u *cesa* (v.) i *cebe* (v.).

Lit.: Elezović l, 92. 2, 504. *Mladenov* 96. *GM* 117. *Pascu 2,* 134., br. 490.

gajtan m (Vuk, 16. v.) = *gajtan* (Dubrovnik) = *gajtan,* gen. *-äna* (Kosmet) = *gajtan* (također hrvatsko prezime, upor. i *Gajtanovie)* »tkanje (širit) za ures haljine«. Odatle deno-

minal na *-iti: (o}gajtaniti, -īm* (Vuk). Balkanski turcizam nepoznatoga podrijetla *(gaytan)* iz oblasti nošnje: rum. *găitan,* arb., bug. *gaitan, gajtandžíja,* cine. *găitane* »ganse, cordonnet«, *găitangi* m »passementier«, ngr. γαΐτάνι/γαετ- = deminutiv γαϊτανάκι. Općenito se misli da je turska riječ došla preko grčkoga iz talijanskoga pridjeva *gaetano* od imena grada *Gaeta,* ali nema dokaza da su se ovdje pravili *gajtani.* Du Cange ima iz Marcela Empirika (5. v.) *gaitanum* »zona, cingulum«. Prezime *Gajtan* može biti i od imena *Gajetānus,* a to je zaista od *Gajeta > Gaeta.*

Lit.: ARj 3, 91. 248. 8, 736. *Elezović* l, 93. 2, 504. *Mladenov* 96. *GM* 117. Meyer, *Türk.* l, 91. *SEW* l, 291. *Pascu 2,* 138., br. 555. Korsch, *ASPh* 9, 508. Vasmer, *ZSPh* 9, 508. Vasmer, *ZSPh 5,* 152.

gajüfa f (Cres) »džep, taška (Pag)«. Od furl, *gajoje* »tasca, saccoccia« < gr. κέλυφος (υ > *iu,* odatle / > /).

Lit.: REW[3] 4688. *Pirana* 364.

gajun m (Krk) »školjka tapes decussatus«. Upor. mlet. *gaion* »isto«.

Lit.: ARj 3, 91. *REW*[3] 3657.

gajžlati (hrv.-kajk.) »sinonim: bičevati«. Od njem. *geisseln,* a ovo od *Geissel,* od kojega slov. *gajila* f »bič« i izvedenica *gájzelnik* »sinonim: bičnik, držalo biča«. Glede prijelaza njem. *šl > žl* upor. *zlăk* (ŽK) < njem. *Schlag* »kap, damla«.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pleteršnik l,* 206.

gala f (najčešće samo u nominativu kao indeklinabile, Zagreb) »svečano odijelo«. Internacionalni talijanizam francuskog podrijetla (stfr. *gale,* postverbal od *galer* »zabavljati se« < stvnjem. *wallon,* nvnjem. *wallen* »ključati«), koji je u hrv.-kajk. ušao preko njemačkoga. Istog je podrijetla i pridjev *galantan* »darežljiv« < fr. part. prez. *galant* > tal. *galante.* Odatle na *-erija* (v.) *galanterija* f pridjev na *-tsk galanterijski* (trgovački termin). Kod Hrvata u južnoj Italiji *gallantom, galantómen* < tal. *galantuomo* »leale«. Ovamo ne ide na *-one > -un: galūn,* gen. *-una* m (16. v., Vuk), slov. *galon* (internacionalno) »šeřit, širit« < tal. *gallone* < fr. *galon* < franački *wolōn.*

Lit.: ARj 3, 97. Pleteršnik l, 206. Wędkiewicz, *RSI 6, 232. DEI* 1747. 1748. 1755. *REW*[3] 9567 a. *Gamillscheg* 452.

galama f (Vük, Lika, Srijem) »sinonimi: vika, buka (v.)«. Odatle: radna imenica na *-džija galamdzija,* glagol *galamiti, galamim* *(do-, za-}.* Postanje nije sasvim jasno. Nazivi za smutnju, svađu i buku su zaista turskog podrijetla na Balkanu. Tako je *gàraz* m = *garez* (Lika) = *garaz* (Kosmet, objekt uz *imati)* »svađa, domaća smutnja« balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghardh* > tur. *garaz* pored *garez),* odatle *garàsiti se, -im* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) i na *-lija garazlija* (Kosmet) »pizmen« í bug. *garéz,* arb. *garas -zi* »Groll«; *kalabàlak* m (Vuk, Crna Gora, Kosmet) = *kalabàluk* (Vuk, 18. v.) = *kalăbuk* (haplologija, 18. v., narodna pjesma) »mnoštvo, galama, tiska, buka« također je balkanski turcizam arapskog podrijetla sa turskim sufiksom *-luk:* rum. *calabalîc,* bug. *kalabàlak,* arb. *kalaballëk* »Gedränge, Auflauf, Aufruhr«. Ar. *ghalebe* > tur. *kalaba* nalazi se u *galiba* f (Vuk, Vojvodina) »ometa, neprilika«, preinačeno u *gàlidba* (Vuk, valjda također Vojvodina) kao da je naša izvedenica na *-ba.* Također madž. *galiba.* Od tur. *kalaba* je u Boki *raskalabati se* »razići se«. I to je balkanski turcizam arapskog podrijetla: ar. *kallóba = kallabë* f (Skadar) »Streit«. Oba arabizma unakrstila su se sa našim glagolima *buriti se* (v.) u impf, *kalabúriti, kalabūrīm* (Vuk) *(s-}* »sinonim buniti, mutiti«, odatle *kalaburnja* f (Vuk), = *kalamútiti, kalamutīm.* Odatle opet *(s)kalamutnja* (Kosmet) i *kalamutnjica* (Srbija). Zbog toga je moguće da se taj turcizam dalje izgrađivao u pravcu onomatopeje: *halabuka f* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »sinonimi: buna, vreva, graja«, odatle denominal *halabučiti = halabura* f i *halaburiti = halavanja* f (Lovran, Istra, čakavci, 16. i 17. v.) = *haluvanja* (1578) »Tumult« — *halovanja* f (Belostenec, Jambrešić) = *golovanja* (1588, Pettuševac kod Zagreba) »tumultus«. Ta su se onomatopejska preinačenja dogodila podalje od centra turcizma. Možda nećemo pogriješiti ako uzmemo d» je zbog istog razloga tur. i ar. dočetak *-baluk = -ba* bio zamijenjen sa *-ma* u *galama.* IŠkaljić < tur. *ağlama* »plač, kuknjava«, metatezom]. Na tu je vezu pomišljao i Budmani. I taj je riječ balkanska: arb. *galiame,* odatle *gallamaxhi.* Upor. slično prekrajanje u rum. *(Kiarabură* (Moldavija) = *alabură = arababură* f »wüstes Durcheinander«. Za *alabuka* Budmani je predlagao tursku složenicu *alak-bulak* »nered«. Upor. rum. *halea-malea* f »vrsta igre djece, Durchkriechspiel«. Međutim iz naprijed potvrđenog *kalabuk* nije teško doći do *halabuka.*

Lit.: ARj 2, 560. 3, 92. 94. 105. 107. 558. 560. 4, 762. 763. 765. *Elezović* l, 94. 273. 2, 232. 272. 504. *ASPh 34,* 306. *Mažuranić*

325. 372. *GM* 119. 168. *Mladenov* 97. 268. *SEW 2,* 470. Vasmer, *RSl 4,* 185. *Tiktin* 86. 717 Baric, *Rjei.* 194. Machek, ČAÍF13, 17-99 (cf. *IJb* 13, 347). *Školjić*[1] 289.

galanga f (Sulek) »aromatická biljka cyperus longus, peronjica, peronjika«, *galgan* m (Sulek) »alpinia galanga«, *galganat,* gen. -awřo; (Stulić). Učene internacionalne riječi od lat. > tal. = gr. *galanga* < ar. *halangān* < kin. *ko-leung-keung.*

Lit.: ARj 3, 92. 93. *REW** 3997a. *DEI* 1747. *Lokotsch* 795.

galatan, *-tna,* pridjev (Srbija, Milićević) = *galàtan* (Kosmet) »nepristojan, koji psuje, upotrebljava masne i nepristojne riječi«. Odatle: denominal na *-iți galalit, -im* (Kosmet) »govoriti nepristojne riječi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ghalat* »prostaštvo)« iz oblasti društvenog života: bug. *galaten, galatın* »Schmutz-, Dreckfink«, *galatka* f »schamloses Weib«, *galatja* »beschmutzen«, arb. *gailat* »discorde.

Ut.: ARj 3, 92. *Elezović* 1, 93. *Mladenov* 96. *GM* 118

galatına f (16. v., hrv., u lat. pisanim tekstovima 13. v., Dubrovnik, Marin Držić) »(kulinarski i ribarski termin) hladetina, hladnetina, ribe pripravljene tako«. Jedini dalmaloromanski leksički ostatak koji je ušao i u zapadne romanske jezike, talijanski i francuski sa umetnutim *n* pred dentalom *galantina* (16. v.) > fr. *galantine* (već u 12. vijeku, dakle prije nego u Dubrovniku, iz čega treba zaključiti da se Dubrovnik bavio eksportom tako pripravljenih riba već prije 12. vijeka), španj. *gualatina.* Prema mletačkoj izvedenici na gr. -ία *zeladia* raširena je riječ na Jadranu i kopnenoj, Hrvatskoj *želađija* (Budva) = *želađija* (Sv. Juraj kod Senja) = *dželadija* (Lika) = *želađija* (16. v., *Korizmenjak,* čakavski, ŽK, Senj) »hladetina«; *zaladija* (Senj) »misečina, neka bića poput algi što izlaze na veće i plivaju površinom« možda je metafora. Ovamo ide sa umetnutim *n* pred dentalom kao talijanizam arb. *kallndi* f, *kalint* f u kojem je sufiks *-ina* zamijenjen sa *-í* < gr. *-ia; galatına = žaladija* su poimeničeni part. perf. *gelātus* od *gelare,* denominal od *gelu,* gen. *-us* »led«.

Lit.: ARj 3, 73. 93. Zore, *Rad* 108, 231. Skok, *ZRPh* 46, 406. Isti, *ASPh* 28, 467. *REW** 3714. 3718. *DEI* 1747. 1779. *GM* 169. *Banali 2,* 288.

galban m (18. v., Sulek) »smola koja se upotrebljava kao lijek«. Učena riječ od lat. *galbanum* > tal. *galbano* < gr. χαλβάνη < hebr. *helbĕnah.*

Lit.: ARj 3, 93. *DEI* 1749.

galben m (šatrovački govor) »dukat«. Od rum. *galben* < lat. *galbinus* »žut«. Ovamo ide etimologijski i talijanski francuzizam u sjevernotalijanskim narječjima *gialdo* = tosk. *giallo* (glede *Id* < *U* upor. *špioda,* v.), mlet. *zaleto* (vlat. *-htus* > *-etto)* »ranzig«, odatle u slov. i hrv.-kajk. pridjev na *-av: žaltav.*

Lit.: Pleteršnik 2, 953. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Jagić, *ASPh* 1, 356.

galde f pl. (hrv.-kajk., Pergošić, disimilacija *g-g* > *g-d')* = *galge,* gen. *galag* (Ozalj, 1642) = *gălge* (ŽK, slov.) = *găv'ge î* (Vodice, Istra) »sinonim: vješala«. Od njem. pl. *Galgen.* Odatle na *-enjak: galženjak* m (hrv.-kajk.) »obješenjak«. Plural zbog toga što su vješala na vrhu imala tri poprečna stupa. Pridjevski toponim *Galdovo* kod Siska.

Lit.: ARj 3, 94. 97. *Mažuranu* 314. *Pleteršnik* 1, 206. *Weigand-Hirt* 1, 613. Ribarić, *SDZb* 9, 146.

galeb m (Vuk, 16. v., Crna Gora, Dubrovnik) = *galub* (Bakar) = *koleb* (Molat) = *kâleb* (Hvar, Brusje) = *kalēb* (Baraković, 17. v., Rāva, Srednja Dalmacija, Pavlinović) = *kalep* (Prizna, Hrvatsko primorje) »larus, Möwe«. Odatle: prezimena *Kaleb* i *Kalebić* (Dalmacija); deminutivi na *-ьc: galebac* (Obrovac) = *kolebać-* (Jablanac); na *-ъЬ: galebak* (Vetranie) =. *kalebak* (Jablanac); na *-če: galepče* »mlado od galeba«; na *-ić: galebić = kalebić* (Nin, Poljica); na -äc: *galepčić;* augmentativ na *-ina: galebina* (Dubrovnik) = *kalebina* (Jablanac); ženka na *-ica: galebica* = *kalebica* (Jablanac). Kolektiv na *-ija: kalebija* f (Jablanac); pridjev na *-ji: galeblji.* Glede izmjene *g* > *k* upor. *gavran* pored *kavran* (v.), *kalusa* prema *galesa* (v.). Ta je izmjena nastala možda zbog toga da se ukloni homonīmija sa *gal* »crn«, jer je ptica bijela. Naziv je ograničen na jadransku zonu. Area oblika na *k* je veća od aree na *g,* koja se govori u južnom Jadranu, a prva u sjevernom i srednjem Jadranu. Postanje nije utvrđeno. Matzenauer tumači jednako kao Bulachovskij rus. *galka* »monedula« iz onomatopeje *gal-,* koja za ovu pticu nije potvrđena, A. Mayer iz ie. korijena

ghel-jkel- ili *qel-jqal-,* za koji nema uporišta u drugim ie. nazivima za ovu pticu. Daničić je smatrao *galeb* varijantom od *golub.*

Lit.: ARj 3, 93. 4, 769. Hirtz, *Aves* 115. 175 -176. Hraste, *jfp 6,*185. Matzenauer, *LF 7,* 173. Daničić, *Osnove* 40. Mayer, *KZ 66,* 105.

galen-kamik m (Hrvatsko primorje, Mikuličić) »kamen na kojem crevljar nabija kože«. Ne zna se je li pridjev ili složenica i kakve je boje taj kamen. Potvrđeno je samo u nominativu u pripovijetkama. Upor. tur. paralelu u *garâtes* (Margitić, *Pala* 149): *Donese kamen koji se zove r~^ i oni kamen otrove -odgoni da se ptići ne otruju.* Turcizam *kara taş* »crni kamen«; *galen* može biti pridjev *gal* »crn« raširen pridjevskim sufiksom *-en.* Riječi *garateš* nije registrirao *ARj.*

Lit. : ARj 3, 93.

galerija f (18. v.) »1° pinakoteka, 2° odio kazališta za gledaoce«. Učena riječ, tal. *galleria* ili fr. *galene* preko njem., srlat. *galeria* »trijem, hodnik«. Upor. gr. γαλή. Sufiks *-erija* je nejasan. Ako je to složeni *-orius* + *-ία* >< fr. *-erie* (v. *-erija'),* nije jasno kako je stvoren takav apstraktum od grčke riječi.

Lit.: ARj 3, 93. *DEI* 1752.

galeta f (18. v.) »sivilena čahura«. Od tal. *galletta,* mlet. *galeta* »isto«, deminutiv na vlat. *-itta* > tal. *-etta* od lat. > tal. *galla* »1° šiška, 2° lagan predmet«. Nije etimologijski istog postanja homonim *galeta* f (Dalmacija) »kolač ili pogačica od tvrda hljeba, bez soli, za brodove«, od tal. *galletta* »isto«, a to od fr. *galette,* deminutiv od stfr. *gal* »kamenčić«, prema De Feliceu mediteranskog podrijetla, a prema drugima keltskoga (srodno s fr. *caillou').*

Lit.: ARj 3, 93. *REW*[3] 3655. *DEI* 1753.

galica f (Vuk, Šulek) = *galicka* (Mikalja) »vitriolum, Kupfervitriol«. Odatle Šulekovi neologizmi: pridjevi na *-ast galičast,* na *-av golicav,* imenice *galičarnica, galičnica, galičnjak.* S novim vinogradima na američkoj podlozi vrlo raširena riječ. Naglašuje se u zapadnim krajevima *galica.* Od prvog dijela njemačke složenice *Galitzenstein,* tj. »kamen iz španjolske provincije *Galicije«.*

Lit.: ARj 3, 94.

galija f (16. v., Perast, Dubrovnik, slov.), složenica *polugalija,* deminutiv na *-ica galijica = galija* (Božava) = *galija (15.* i 16. v., stariji oblik, dijelom na istoku, dok je *galija* samo na zapadu), deminutiv *golica* »veliki brod na vesla«. Od tal. *galèa* (od 9. v., u Splitu potvrđeno 1097) < biz. γαλαία koje De Felice svodi na ilirski supstrat **galaia,* ie. podrijetla u prasrodstvu sa *želva* v., od ie. korijena *ghel-,* »zelen«. Naziv bi prema toj etimologiji bio metaforičan, nazvan zbog sličnosti što ih *izaziva* brodski trup s veslima, prema kornjači. Pomorski je toponim: *Galije f* (Paštrovići, Budva, sike uz obalu). Tal. deminutivi na *-otta galeotta* > *găleata* (18. v.) »mala galija«, na *-ola Gallala* (Budva, mala sika iza otoka sv. Nikole). Augmentativ na *-aceus galeazza* > *galijaca* (18. v.) »velika galija«, na *-one* > *-un gollün,* gen. *-una* > *galun* (rukopis 18. v.) »golema galija«, prema tur. *kaliyun* > *kàljun,* gen. *-una* (Vuk, narodna pjesma). Radne imenice na gr. -οτης > tal. *-otto galeotto* > mlet. *galioto* > *galijot* m = pohrvaćeno na *-aš gaujas,* gen. *-aša* (18. v.) »1° čovjek koji vesla na galiji«. Kako je veslanje na galiji bilo i kazna, *galijot* (Budva, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *galijot* (Božava, Rab, Dubašnica; slov., Notranjsko) dobiva pejorativno značenje »2° raspuštenjak, berekin, mangup, huncut«. Krč.-rom. *gaļot* »furbo, briccone«.

Lit.: ARj 3, 93. 95. 97. 252. 253. 4, 782. 10, 622. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 206. Rešetar, *JF* 12, 256. *Banali 2,* 185. Kušar, *Rad* 118, 23. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW*[3] 3642. *DEI* 1749. Vasmer, *GL* 61.

galiti[1] se, *galīm* impf. (Lika, Slavonija) »vedriti se« = *galit, galint* (Kosmet) »1° vedriti se, 2° rashlađivati, utoliti boli i brige« nastalo deprefiksacijom od pf. *razgaliti, razgalim (se)* »1° razvedriti, 2° razgaliti prsa, raskrili prsa; 3° sasvim ogoliti (17. v.)« = *razgaljiti* (Šušnjevo, selo kraj Ogulina) prema impf *razgaljati, -ám, razgaljívati, razgàljujëm.* U slov. *galiti* (se) = *gallati* »entblössen, enthüllen« = pf. *zàgaliti (se), -im* (objekt *ruke,* Vuk, narodna pjesma 1, 86) »entblössen« = *zagalaćiti, -īm* (Vuk, prema *golać)* »rukave uzdignuti i protegnuti prema ramenu«. Prefiks *za-* prema *zasukati.* Deprefiksacijom odatle nastalo je značenje *galiti, -im* (objekt: *gaće)* u narodnoj pjesma »zasukivati, zavracali«. Odatle: postverbal *razgala* f »raskri van j e«, apstraktum *galênje* n (Kosmet) »razblaživanje tuge, ulješne riječi«; prilog *razgalom* (Banja Luka) »polagano, promišljeno, raspoređeno, bez srkleta«. Ovamo treba staviti i značenje *galiti -lm* (Dobroselo, Lika, Stulić, Parčić) »pokrivali nebo oblacima, u igri riječi *sama pali, sama gali* (Lika)«.

To je značenje dobiveno također deprefiksacijom prema *razgaliti (se, z& vrijeme)* »razvedriti«, a može se tumačiti i pridjevom *gao* (v.), kako čini Budmani. Ispuštanjem *raž-* glagol dobiva protivno značenje »(na)oblačiti (od *oblak}«.* Kad se *razgale prsa* = otkopča košulja od vrućine, nastaje olakšanje, razblaženje. To je značenje dalje razvijeno u.Kosmetu i u navedenom prilogu. Zbog toga ovamo treba staviti etimološki i bug. *galla* »verwöhne, liebkose«, odatle *galba* f »Verzärtelung«, pridjev *galen* »zärtlich, lieb« i rus. *pragulina f* »čistina u šumi«, *progalitb* »lichten«. Makedonski Cincari posudiše *(kirolu era) galitu* »vrijeme se razvedrilo«. Osnova *gal-* u ovim glagolima prijevoj je od *goli* »go« (v.) kako uči Berkneker.

Lit.: ARj 3, 96. *Elezović* 1, 93. *Mladenov* 96-97. *Miklošič* 60. *SEW* 1, 294. *Holub-Kopečný* 119. Vaillant, *RES* 22, 26. Bruckner, *KZ 46,*233. Wood, *KZ* 45,62-63. Matzenauer, *LF 7,* 174. *Pleteršnik* 1, 206.

gáliti[2], *gâlïm* impf. (Vuk, Srijem, Martié) »sinonimi: nastojati, čeznuli za čim«. Nije ušao u saobraćajni i književni jezik ni na istoku ni na zapadu. Poklapa se[1] semantički i fonetski posvema s polj. *galií na co.* Ovamo ide i *galiti u koga* (Lika, Kurelac) »uprijeti oči u nekoga«. To se značenje poklapa sa rus. *galitbsja* »umhergaffen, die Augen aufreissen«. Meillet i Matzenaueť uzimaju prijevoj prema *željeti* (v.) < ie. **ghuel-*. Preobraženski i Berneker uporeduju polj. *gala* f »kuglja, oko«, ruš. *galka* f »Glaskugel«, brus. *haly* »oči«.

Lit.: ARj 3, 96. *Miklošič* 60. *SEW* 1, 293. *Bruckner* 133. *Vasmer* 254—255. Matzenauer, *LF* 7, 174. Iljinski, *RSl 6,* 218-219.

gaiţe f pl. (18. v., Vitaljić, Stulić) »sinonim: zvalo«. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Od sjev.-tal. *gaita* = tosk. *gota* »guancia, lice« < vlat. *gauta* < klklat. *gabala* > **gabita* < ngr. *gabátha* »zdjela«.

Lit.: ARj 3, 97. *REW»* 3706a. *DEI* 1849·

gaìja f (Split) »vreća na šabaci ili naziv za šabaku, sag (Budva, Zore) < saccus«.

Lit.: ARj 3, 97. *REW*[3] 3657.

galjuf m (čakavski, 16. v.) »1° lopov, 2° hrv.-kajk. prezime«. Sa / > *ρ Galjup* (Dubrovnik), prezime, i sa / > *h galjuh* (Vuk) »oblaporan, gourmand«. U slov. sa α > *o* kao u najstarijim romanizmima *goljuf,* gen. *-ufa* = = *galiif* pored *golef,* gen. *galiifa* (Notranjsko) sa 4 različita značenja: »1° Betrug, 2° seljačke bječve bez donjeg dijela (Savinjska dolina), 3° prednji dio košulje, 4° riba: petromyson fluviatilis« sa razvitom leksikologijskom porodicom: na *-ač goljufač* (Kobarid) »lopov« = na *-ar goljufar* = *goljuf* (Prekomurje), pridjevi *goljufast* = *goljufen* »betrügerisch, varav«, *negoljufiv,* denominali (na *-o, -ob) goljufati* »betrügen« = na *-iti pogoljufiti* »durch Betrug erwerben«. Od tal. *gaglioffo* »Schelm«, denominal *galufà(re)* »rubare«, riječ iz talijanskog argota nepoznate etimologije jer hebrejsko *gănaft* »krada« ne zadovoljava fonetski ni morfološki.

Lit.: ARj 3, 98. *Pleteršnik* 1, 687. 727. 2, 107. 306. Šturm, *ČSJK* 6, 56. *SEW* 1, 321. *REW*° 9695. *Lokotsch* 659. *DEI* 1746.

gamad f (16. v., Vetranie) »1° životinje što gmižu, 2° sitna riba (Dubrovnik)«. Odatle izvedenica na *-in: gamadin* (Zore) »sitna riba«. Ne zna se kakav je sufiks *-in* i kako je došao na kolektivni *-ăd* f (v.). Osnova *gam-* od koje postoji još pridjev na *-av gamav* (Martié) »koji gmiže« nalazi se raširena sa *-iz* u impf. *gàmizati, -žēm (iz-)* (Jablanica, crnorečki okrug, Vuk, Srbija) »kriechen«. Na *-iti: gamižiti, -im* (Srednja Dalmacija, Pavlinović, ż mjesto *z* je iz prezenta), upor. stčeš. *hmyzeti.* Vokal *a* je nastao iz poluglasa ъ *(=* češ. *e,* polj. *ie,* rus. *o)* koje može ispasti *gmlzati, -žēm* (Vuk, 15. v., Marulić, *iz-* 18. v.). Jedanput je potvrđeno po primarnoj vrsti *gmisti* (18. v., Knezović). Odatle postverbal *gmíza* f (Vuk) »(metafora) sinonim dinđuhe, sitna sačma« i radna imenica na *-avac* m prema f *-amca gmizavac* prema *gmizavica,* i pridjev na *-ski gmizavački.* Sa *-eti: gmazeti, -im* (hrv.-kajk., Belostenec, Došen), odatle Šulekov postverbal *gmaz* m koji je danas općenit u zapadnom govoru. Upor. slov. *gomăz.* Na *-iti:* impf, *gmiziti, -im* (Vuk, Jagodnja, Dalmacija) prema pf. *gmiznuti.* Proširenje osnove *gbm-* vrši se i sa *-bz-*. Kad poluglas u proširenju ispadne, postaje u osnovi *a:* na *-êti: gamzdêt, -îm* (Kosmet, α može se produljiti) *(uz-);* na *-iti: gàmziti, -îm* (18. v.); upor. polj. *giemzić,* rus. *homozitb.* Odatle imperativna složenka kao toponim *Gamzigrad* (Vuk), zidine staroga grada u kojima ima mnogo zmija; *ganziti, -im* (Belostenec), odatle *ganzov* (Kurelac) »ime psu«, s madž. sufiksom *-ov* < *-ó.* Vokal ı u raširenju *-iz* nastao je iz jery, upor. stcslav. *gbmyzati;* ъ u raširenju *-ъг-* glasi u rus. *o: gomozitb.* Sam korijen bez tog raširenja u *gamad, gamav* nalazi se samo u hrv.-srp. Raširenje vrši se još sa *-yl:* na *-éti:* impf, *gmüjeti, -Hm* (Vuk,

narodna pjesma) *(po-)* = *hmujeti, -Hm* (Vuk, 18. v.) *'(po-)* = *miljeti, milim (do-)* pored *militi* (Vuk, Homolje) *(raž-).* Ovo raširenje dobiva s prefiksom *kő-* još *ispo-* pf. *ispokohmiljeti, -lim* (Stulić) prema impf, *ispokohmiljivati.* Ali ta složenica nije potvrđena u narodnom govoru. Upor. s prijevojem o za г > au osnovi slov. *gomázati — gomezéti, gomízati, gomazéti* »wimmeln« i *gomoléti* »idem«, odatle postverbali *gomas* =-- *gomîz* m, na *-ice gomizice* f pl. »Schauer« Raširenje sa *-ym* potvrđeno je samo u polj. *gmerać.* Raširena osnova *gímyz-l gъmъz-* je sveslavenska i praslavenska. Za nju nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Potebnja i Mladenov upoređuju sa sanskr. *gamati* »ide«, zend. *jamaiti* i njem. *kommen,* got. *aiman.* To nije potrebno jer fonemi u ovoj riječi imaju simboličku vrijednost kao u onomatopejama uopće. Izražavaju puzanje reptilija po zemlji. Da ide u onomatopeju, dokazuje impf, *gangeziti se, -im* (subjekt *masline ispod mlina,* Srednja Dalmacija, Pavlinović) »omicati se, puziti«.

Lit.: ARj 2, 623. 3, 98. 99. 106. 213. 635. 4, 167. 176. 936. 6, 706. Him, *Amph.* 33. 35-36. 43. 87. 114. *Elezović* 1, 93. 2, 383. *Miklošič* 82. 423. *SEW* 1, 367. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 140. 145. *KZ* 48, 177-178. *Vasmer* 291. *Pleteršnik* 1, 230. 231.

gaman, f *gamna* (Boka, Ljubiša, Paštrovići), pridjev na *-ъn* > *-an* »pohlepan«. Denominal na *—iti gamniti, -im* impf, »biti lakom«. U pogledu značenja može se upoređivati sa rum. pridjevom *gaman* (Muntenija) »proždrljiv«, apstraktum *gămănie* f »proždrljivost«. Ne slažu se u dočetku jer rum. *-an* ima stalno α koje se ne poklapa sa sufiksom *-ъn* > *-an* gdje je *a* nestalno. Štrekeljevo izvođenje od tal. *gana* »gran voglia, desiderio«, riječ germanskog podrijetla (got. **gainon* > nvnjem. *gähnen)* ne zadovoljava fonetski ni hrvatski ni rumunjski oblik. Pridjev na *-ъn* > *-an* od *gana* mogao bi da glasi samo *gan* (upor. *stran)* kad bi postojala posuđenica *gana,* a ona nije potvrđena.

Lit.: ARj 3, 98. Štrekelj, *DAW* 50, 10. 20.

gämata f (Kavanjin), pridjev na *-ъn* > *-an gamatan* = *kamat* m (općenito na zapadu) = *kamata f* (14. v., općenito na istoku), pridjev *kamatán* (16. v.) *(bez-),* poimeničen na *-ih kamatnih* (također bug.), *kămatnikov, kãmatničkī* = na *-jak kamatnjak,* danas u značenju »kamatna stopa«, f *kămatnica,* na *-ljiv kamatljiv,* na tur. *-džija kamadžija* (18. v., Slavonija), na *-ъc* > *-äc kamatac,* gen. *-aca* (18. v.) = na *-arius* > *-ar kâmatãr.* Neutrum *kamato* (Sulek, bug.). Denominali *kâmatovati, okamatiti.* Sa *h* < *k hamate* (18. v., čakavski), *hâmatnik* (17. v., čakavski, Hvar, Brüsje). Između slavina ima još ,u ukrajinskom i ruskom. Rum. *camătă* f slaže se u rodu sa *kamata,* tako i arb. *kamate,* dok madž. *kamat* kao naš maskulinum. Posuđenica je kao *jeftin* (v.) iz gr. κάματος, srgr. (biz.) κάματον »opera, factura«. Na zapadu se govori *interes* (v.) = *interes.* Balkanska riječ grčkoga podrijetla.

Lit.: ARj 3, 98. 564. 4, 782. 784. 8, 806. Hraste, *JF 6,* 185. *Miklošič* 110. *SEW* 1, 476. Vasmer, *GL* 73. *GM* 172. *Mladenov* 229.

gamba f (Šulek) »smola drveta Cambogia gutta, koja se upotrebljava kao žuta mast i kao lijek«. Možda skraćenica od imena azijske zemlje *Kambodža* po kojoj se zove i drvo.

Lit.: ARj 3, 98.

gambali, *-am* impf. (Vuk, ŽKU) *(do-, iz-, na-, za-)* = *glimbati* (Lika) »hodati teturajući; sinonimi: šepeljiti, pendeljiti«, *nagambati* (ŽKU) »naići na što«, *zagàmbati* (Piva-Drobnjak) »zagaziti u snijegu«. Nalazi se još u slov. *gambali, gâmbam* »watscheln, waten, schleudern«; *a* je nastao iz poluglasa ъ, kako se vidi iz hrv.-kajk. *(do)gembati — dogàmbati.* Budmani s pravom zabacuje Štrekeljevo izvođenje iz tal. *gamba* »noga« i pomišlja na osnovu *gam-* u *gamad* i *gamizati* (v.), što ne ide dobro semantički niti objašnjava slog -6α. Možda postoji gdje *gamba* od *gnati,* upor. *gonba,* odakle je *gambali se* (hrv.) »gimnasticirati«; *glimbati* je unakrštenje sa *glibati* »hoditi, gaziti po glibu.«

Lit.: ARj 2, 560. 3, 98. 196. 197. Popović, *Sintaksa* 35. Vuković, *SDZb* 10, 384. Tomanović, *JF* 17, 201. *Pleteršnik* 1, 206.

gàmbor m (16. v., Dubrovnik, Zore) = *gãmbor* (Perast, Krtole, Muo, Račišće) = *gâmbur* (Budva) »morski rak sličan jastogu«, *grambata* f (Hvar, Zore) »vrsta raka«, nastalo umetanjem suvišnog *r* u početnom slogu (možda unakrštavanjem sa *grmelj)* i zatim disimilacijom *r-r* > *r-t* (upor. tal. *rado* < *raro, armadio).* Femininum je nejasan. Zamjenom dočetnog *-ata* domaćim sufiksom *-alj (Ma·· retić** 261.) *grmâlj* »eriphia spinifrons, vrsta morskog raka« = *grinâj* = *gramaj* »isto«. Upor. istro-rom. *garnéj* (Fazana, Pula). Od lat. *cammarus* < *cambarus* > tal. *gambero.*

Upór. istro-rom. *gomoro.* Prvi oblik potvrđen je u *kamarana; gâmbor* i *kamarana* leksički su ostaci dalmatoromanski. [Lat. < gr. κάμμαρος].
Lit.: ARj 3, 383. 449. 5, 248. *REW*[3] 1551. *Ive* 127.

gamejt m (narodna pjesma, jedanput) »sinonim: mrtvac«. Arapski turcizam. Od ar. *qâmatun* > tur. *karnet.*
Lit.: ARj 3, 98.

gannirà f (Mikalja, Stulić) »gornje odijelo žensko«. Od tal. *gam(m)urra = camurra* (14-16. v.) »isto«, zacijelo arabizam pi. *humur,* sing. *himār* »velo da donna«.
Lit.: ARj 3, 99. *DEI* 710. 1759.

gänac, gen. *gânca* m (Dubrovnik, Mikalja) = *gànac,* gen. *ganča* (Hrvatsko primorje, Dalmacija) = *ganai* (Šćepan) = *ganač,* gen. *ganča* (Ljubiša, Risan, Dobrota, Stoliv) = *gänjac,* gen. *ganjca* (Kastavština) = *gandža* f (Vuk, Crna Gora) = *kandža* f (Vuk, bug.) »1° kuka, čengel, čenkin, dr(a)kmar u obliku slova S, čakija, 2° kuka kojom se lanac zakvači (stoji na kraju pojedinih veriga, Kastav), 3° zaklopac za prozor protiv vjetra (Dubrovnik)«. Oblici m. r. serije na *-cj-č* potječu iz tal. *gancio* = mlet. *ganzo,* koje je evropski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *kanca* < gr. pridjev καμψός »savinut, od κάμπτω »savijam«). Oblici ž. r. su balkanski turcizmi istog podrijetla. Varijante su mu još *pandža* i *prandža* (v.) Od prvog oblika (talijanizma) postoji još deminutiv na lat. *-inus* > tal. *-ino gančīn,* gen. *-ina* (Potomje) »kuka za hvatanje vode iz zdenaca«. Denominal je *zagančati, -am* pf. (Potomje) »zadjeti, zahvatiti gančem«.
Lit.: ARj 3, 99. 4, 819. *Mlađenov* 230. *REW*[3] 4673. *DEI* 1769. Matzenauer, *LF 7,* 174. Tomanović, *JF* 17, 204.

gauak, gen. *ganka* m (hrv.-kajk., Belostenec) = *ganăk,* gen. *gănka* (ŽK) = *ganjah,* gen. *-njka* (hrv.-kajk., Jambrešić) = *ganjak* (Donja Podravina) »sinonimi: trijem, naslon; hodnik od drva prislonjen kući«. Od njem. *Gang* »Ort des gehens«.
Lit.: ARj 3, 93. 109. Hamm, *Rad* 275, 43.

ganati (Stulić) »proponere« = *ganati* (1452, Poljane, ~ *na planide)* »proricati po zvijezdama« = *ganati* impf. (Vodice) *(u-)* »rješavati zagonetku, gonetati« = *ganāt* (Cres, Parčić, Vrbnik, Krk) »govoriti«, slov. *ganati* »pogoditi«. Odatle: radne imenice na *-avac ganavac* (u rukopisu 16. \.,*ganafci),* na *-ăcganač* m (Vodice) »gonetalac«; postverbal na *-ka ganka f* (čakavci, 16. v., Istra) = *gănka* (Vodice) »1° zagonetka, pripovijetka, anegdota«, 2° ime biljke chrysanthemum leucanthemum«, odatle deminutiv na *-ica gančica* f (Hvar) »sinonim: bajka, priča«, radna imenica na *-arica gankarica* f »djevojka koja ždrijeba« (Istra); denominal na *-ati gãnkati* (Vodice). Slov. *ganalica* »zagonetka«. Ovamo još pf. (?) *izganjati, -am* (Belostenec, hrv.-kajk.) »izgatati«, *uganjati* (ŽU) »spravljati šale«. Glagol *ganati* je nastao od osnove *gad-nati.* Upor. češ. *hádati* i *hádka* i slov. *godati* »zu erraten suchen«. Ta se osnova nalazi i u *gatati, a ganati* može se tumačiti od *gat-nati,* sa *dn* ili *tn* > *n* kao u *panem* i u *gonenuti; gan-* je prijevoj od *gon-.* Ta se osnova nalazi u impf, *gonetati, -am* pored *-čem* (Vuk, 16. v.) *(od-, za-}* prema pf. *gonenuti, gonēnēm* (16. v., Risan) (od-). Odatle postverbal: *gonet* m (18. v., Kavanjin) »proročanstvo po zvijezdama«, *goneta* f (Vuk, Risan, ovdje sufiks može biti tuđi prema *planeta* > *planida)* = *gonetva S* (Dubrovnik, 18. v., sufiks kao u *molitva')* = postverbal na *-ka: gònetka* f (16. v., Dubrovnik) *(od-,* Lika) = *zagonetka* f (danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku); apstraktum na *-ljaj ôdgonetljãj* m; pridjevi na *-ьn gonetan,* na *-av gonetav,* radna imenica na *-lac* m prema *-lica gonétalac,* gen. *-Ica* (17. v.) prema *gonétalica* (Vuk, Crna Gora). U Kosmetu sa ti < o *gunêtka f* »zagonetka«, odatle impf, *gunetkăt, gunêtkam* »1° zagonetati, 2° (figurativno) zanovijetati«. Raširenje osnove *gon-* vrši se i sa *-at-* pored *-et-: gonetati* (Belostenec, Stulić), odatle postverbal na *-ka gonotka* f, radna imenica na *-nbk gonotnik* = *gonetnik.* Postoje još sa disimilacijom *n-n* > *m-ŋ* ili *l-ŋ: zgumemt = pogumēmt* (ŽK) »pogoditi« = *ugleniti* (ŽK, Ognjanovci). Raširenja na *-et-ļ-ot-* osnove *gon-* nalaze se doduše kod onomatopejskih glagola, ali *gon-* i *gan-* nisu onomatopejske osnove. Kako se ta raširenja ne nalaze u drugim slavenskim jezicima, nego samo u hrv.-srp., nije nemoguće tumačiti ovo raširenje uplivom tuđe riječi *planeta,* jer se značenje odnosi i na proricanje po zvijezdama kao što je *-et* preneseno i na turcizam *faletati* (v.). Osnova *gon-* nastala je kao i *gan,* od *god-na-* Upor. slov. *goditi* »baciti«. Obje se osnove nalaze i u drugim slavenskim jezicima: *gan-* u stcslav. *(gananije* »divinatio, propositio«), slov., -ukr.. i rus., *gon-* u rus. i slov. Riječ je prema tome praslavenska.
Lit.: ARj 3, 99. 100. 266. 4, 167. 8, 581. Ribarić, *SDZb 9,* 146. *Elezović* \, 115. Rešetar, *ASPh* 26, 361. 365. Tentor, *JF 5,* 204. *ZbNZ* 5, 83. Skok, *ASPh* 33, 373. Popović, *Sintaksa* 45.

Miklošič 59. *SEW* 288. *Holub-Kopečný* 118-119. *Vasmer* 250. 258. Matzenauer, *LF* 7, 175. Osten-Säcken, *KZ* 44, 159.

gàni, indeklinabilni pridjev (narodna pjesma) = *ganî* pored *gani* prilog (Kosmet) »1° bogat, 2° obilno, mnogo«. Odatle apstraktum na *-luk ganiluk* m »bogatstvo«. Arapski turcizam (ar. *ghanni* > tur. *gani).*
Lit.: ARj 3, 99. *Elezović* 1, 93. Skok, *Slávia* 15, 349., br. 277.

gao, gen. *gala,* isključivo hrv.-srp. pridjev (Mikalja, Gundulić), bez refleksa u drugim slavinama, danas iščezao iz saobraćajnog i književnog jezika, »1° crn, 2° gadan, gnusan«, u izvedenicama naročito brojno zastupljen u zoološkoj terminologiji. Prvobitno se značenje 1° vidi vrlo dobro u poimeničenjima: *gal* m »crna mast«, na *-ьc galac, gen. golca* m »1° vrsta vinove loze crna grožđa, 2° također antroponim (13. i 14. v.), 3° imena biljki, 4° ptica corvus frugilegus (Nin)«; *galava* = *galava* »crna krava«, *galuska* »crna ovca«, odatle hipokoristik *golja* = *gălja* (Kosmet) = *gale* (Dalmacija) »crn brav« i *galinka'; goljak* m (Srbija, Milićević) »crn ovan«; pridjevi *gälast* »crn (o bravu)« i *galešast* »crn (o volu)«, od *galesa* m »crna velika domaća životinja (konj, vo)«, odatle hipokoristik *gála* »krava ili kokoš«, *galin,* gen. *-ina* (Vuk) = *galon* (Vitezović) »konj vran«, *galonja* (Kosmet) »vo mrke boje«, sa madž. sufiksom *-ov* < *-ó gàlõv* (Lika) »sinonim: garov«, sa hipokorističkim sufiksom *-ãn gàlãn,* gen. *-ana* (seljaci na Braču) »sinonim: budac«, *galešina* f »crno grožđe«, *galica* f »vinova loza crna grožđa«, odatle pridjev na *-jast galičast* (Vuk) »crn«. Ovamo bez sumnje i imena crnih ptica: *galica* (Hercegovina, Šibenik, Split) »pyrrhocorax graculus«, *gal* m pl. *galovi* (Miloševo, Srbija) = *galií* = *galac* = hipokoristik *galo* m (Svilajnac, Srbija) »sinonim: gavran«. Ime *galice* je sveslavenske i praslavensko: ukr. *halyća* = brus., strus. *halica,* bug. *galica,* rus. *gálka.* Rumunji je također posudiše: *galiță* = *gaița* = *gaică* = (preokrenuto u) *zaică* = *zaifă* prema madž. *zajgo* = *szajko* < *sojka* = *sojka* (ŽK) (v.). Arbanasi posudiše poimeničen femininum *gale* f »gavran«. Iz ihtiološke terminologije ide ovamo *gâvica* f (Vuk, Hercegovina »1° leucos adspersus Heck.« i još druga vrsta ribe »2° paraphoxinus Ghetaldii Steind.«. .Neobičan je sufiks *-vica.* Iz botaničke terminologije još *galčina f* »primula officinalis Jacq.«. Od predmeta: *galas* m (Vuk, Srbija) »crna traka što se upliće u kosu« i *galjac,* gen. *gâljca* (Kosmet) »klip kukuruza sa mrkim crvenim, zrnima«. Ovamo i toponimi *Galovac* i *Galičnik.* Od značenja 2° *galac,* gen. *gaka* (Crna Gora) »lukav čovjek«, ako je stvorena prema *gala* f »nečista žena«. Kako se pridjev *gal* semantički poklapa sa *garav,* došlo je do unakrštavanja *gal* i *gar* u *garlica* f (Dalmacija) »crna mast ili cakleno crnilo« (riječ nije dobro potvrđena u narodnom govoru). Ne zna se pravo kakav se ovan zove u Grblju *galòbela* (Grbalj) i da li je to složenjca kao *galòvran* m pored *galovrana* f i *golovran* »corvus frugilegus« od nepotvrđene sintagme *gala vrana. Ako je u drugom dijelu *bela* = *bijela* (Grbalj nije ekavski), onda je nerazumljiva takva protivurječna denominacija. Prema tipu složenice *crnook* postoji *kaločilo* m »ovan koji je oko očiju crn«, od *galo oko sa sufiksom *-ilo,* ali udara u oči asimilacija tipa *Galogaža* < *kalogaža.* Ovamo ide zacijelo *kaláka* »nadimak žensku nečistu, kaljavu« (Srednja Dalmacija, Pavlinović). Bijela ovca crnih ušiju zove se *kalusa* f, deminutiv *kalmica* od *galo uho. Nema sumnje da je osnova *gal-* sveslavenska i praslavenska, kako dokazuje zoološki termin *galica.* Pitanje je samo-kako je stvoren pridjev *gao* koji je specifično hrv.-srp. Bulahovski ga tumači pozivom na pridjev *vran,* odakle *vranac* (v.), kao paralelu. Taj je nastao od imenice *vrana.* Na isti je način mogao pridjev *gal* nastati od *galica, galac* itd. Te su se riječi mogle shvatiti pridjevski kao poimeničenja na *-ьc, -ica,* odatle *gal.* Pita se sada što je upravo osnova *gal.* Matzenauer drži da je to varijanta od *gar* (v.), prijevoj od *gorjeli.*
Lit.: ARj 3, 92. 93. 97. 104. 4, 774. 779. *Elezović* 1, 93. Hirtz, *Aves* 115. 116. *Miklošič* 60. *SEW* 1, 293. *Vasmer* 255. *Mlađenov* 96-97. Matzenauer, *LF* 7, 174. *GM* 118. *Tiktin* 662. Bulachovskij, *IzvAN, otd. lit* 7, 102.

gara f (Statut krčki, potvrđeno samo u gen. pl. *gar i menul librica i pol sold* L; samoglasnik *a* može da potječe od lat. *e* u zatvorenom slogu kao u krčko-romanskom *giara,* ali i od lat. *garus) — géra* (Vuk, Budva, Lastva, Prčanj, Dubrovnik, Račišće, Baošić, Smokvica, Korčula) = *ghera* (Korčula, 1488), deminutiv *gerica* (Dubrovnik, Smokvica, Muo) = *gira* (17. v., Muo, sjeverna Dalmacija, Mikalja) = *girica* (Senj, Cres, Rab, Božava, Vrbnik, Veli otok, Dubrovnik; Tivat 1069. *piscatores girrum)* »ihtiološki termin, sitna morska ribica smaris vulgáris, slična gavunu, menuli«. Upor. izričaj u Mulu: *gira i gaun korčulanski makarun.* Domaći je naziv za tu sitnu ribicu

strugačica (Boka, Dobrota), tako nazvana jer »je puna skrami i treba je strugat«. Još je zovu u Boki *gavica,* što je ista riječ koja i *gavun* (v.), samo je augmentativni sufiks *-un* zamijenjen domaćim *-ica.* Unakrštenjem od *gavun* i *girica* nastade na Braču *gâvorica* »smaris vulgáris«. Pseudojekavizam *dera.* Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gerres* s prijelazom u deklinaciju α, krč.-rom. *giara.* Velarno *g* pred *e* očuvano je kao u *galatına.* Lat. deminutiv na nenaglašeno *-ula gērrula* očuvan je također kao dalmatoromanski leksički ostatak, *gerlica* (Krk), *girlić* (Dalmacija). Na lat. *-aria* > *-ara *gerraria* > *geralica* (Lastovo, disimilacija *rr-r* > *r-l)* »mreža za hvatanje gera« = *gěrarica* (Mljet, Račišće) »mreža za hvatanje gera«. Na *-arius* > *-ar *gerrarius* > *gerar* »ribar koji lovi gere«. Nejasna je riječ *gernja* (zar n. pl.?) »oči od mreže gerarice (Mljet)«. Deminutiv na *-ula* postoji još u varijanti *gljăra* (Lastva, Boka, Kotor, Tivat, Stoliv), *u giara* gen. pl. (Bijela) = (metateza) *grâlja* (Muo), prošireno na *-ica gljarlca* (Tivat, Prčanj) = *graljica* (Muo). Area te varijante je Boka Kotorska. Samoglas α < *i* može se objasniti dvoglasom *ía* kao u *Criapis* < *crépis* (Kotor), *ćarma* (Spič) < *termes, ljubljan* < *lupelus.*

Lit.: ARj 3, 4. 115. 104. 129. 136. 212. Kušar, *Rad* 118, 18. Zore, *Rib.* 340. *Banali 2,* 270. Skok, *ZRPh* 38, 546., br. 8. Isti, *Term.* 46. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. *REW*[3] 3746. 3694. Barić, *JF* 3, 223.

garbać m = (sa *-ar* > *ṛ) grbač* (16. v.) = (sa zamjenom sufiksa *-ać* grčkog podrijetla < gr. dem. -ακης sufiksima *-oč, -ok, -aca, -aja, -ak,* -an/) *garbóé* (Vodopić), *grbača* (Šulek, rukopis), *grbaja* (ibidem), *grbak, grbica, grbanj,* gen. *-bnja* »nasturtium officinale, agretto«. Kao tal. *agretto* što je deminutiv od pridjeva *agro* < kllat. *acer,* viat. *aerus,* tako *garbać* ishodi od pridjeva *garbo* »kiseo« < langob. *hariu,* nvnjem. *herb,* unakršten s *acerbus* > lomb. *garb.* Ovamo još možda *grbaštica* f »lepidum sativum« ako sadrži složen sufiks *-ać* + *-bsk* + *-ica.* Od tal. pridjeva *garbo* Štrekelj izvodi još slov. *garbasi* (npr. *zid)* »što nije upravo glatko, rauh«; *acerbus* preko sjev.-tal. (upor. milansko) *zerb* nalazi se u određenom pridjevu *Sèrbi (vino žérbo)* u Božavi (Veli otok, Zadar).

Lit.: ARj 3, 105. 392. 394. *REW** 94. 4064. *DEI* 95. 1763. Cronia, *ID* 6, 122.

garbın, gen. *-ina* m (17. v., Vuk, .Dubrovnik, Veli otok, slov.) = (promjenom dočetka prema *-one* > *-un) garbun* (Marulić) = *(ar* > *r) grbîn* (Marulić, Božava, Rab, Skadarsku jezero, slov.) = (s promjenom dočetka na *-us) garbus* (Ščavnica, slov.) »1° jugozapadnjak, lebić, 2° Nordwestwind Qanežič, slov.)«. Od tal. *garbino* < srlat. *garbinus* podrijetlom iz ar. pridjeva *garbi* »zapadni«.

Lit.: ARj 3, 105. *Pleteršnik* l, 207. 246. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 23. *SEZb* 13, 175. *SEW* l, 295. Korsch, *ASPh* 9, 501. *REW*[3] 3683. *DEI* 1763.

gardan.m (Šulek) »vodeni garbać«. Od lat. *cardamum* < gr. κάρδαμον »crescione«, mediteranska riječ. Glede *car-jgar-* upor. *gardun.*

Lit.: ARj 3, 106. *DEI* 759.

garde) O' < /) m = *grdelj* (Sv. Juraj kod Senja) »česljugar«. Deminutivi na *-ьc* > *-ac gardelac,* gen. *-Ica* (Drivenik, Fužine, Grobnik, Hreljin, Križišće, Lič, Škrljevo, Vrata, Senj, Istra) = *gardelec* (Istra) = *gradalac* m (Lič) = *gradelac* (Hreljin, Lič, Vrata) = *gradelec* (Fužine, sv. Križ) prema f *gradelka* (Brač) = (sa *ar* > r) *grdelac* (Begovo Razdolje, Jablanac, Karlobag, Stinica, Škrljevo, Zlobin, Kaštel na Rabu) = *grdeljac,* na *-ič gardelić* pored *grdelić* (Crikvenica), na dvostruki deminutivni sufiks *-čii gardelčić* (Sv. Jelena kod Crikvenice) = *gradelčić* (Lič) = (sa tal. deminutivnim sufiksom *-inus* > *-ino) gardelin,* gen. *-ina* (Perast, Brač, Šibenik, Krk, Vrbnik, Benkovac, Veli Rat na Dugom otoku, Nin, Korčula, Hvar) = *grdelin* (Šolta, Orlec, Cres, Novaija na Pagu, Sali na Dugom otoku, Omiš, Sviništa) = *grdelin* (Boka) = *gardelin* (Rab, Božava), proširen na *-ić grdelinić* (Jesenice, Poljica), na *-uša grdelinuša* (Sviništa) = *gradelin,* gen. *-ina* (Boka Kotorska). Od tal. *cardellino* = mlet. *gardelino* od kllat. *card(u)elis* sa zamjenom dočetka *-udis* > deminutiv *-ellus,* upor. tal. *cordella,* kslat. *cardellino.* Drugi su nazivi u Dubrovniku *frzelin* (Boka) = *staglin* (v.).

Lit.: ARj 3, 106. 365. Hraste, *Rad* 272, 25. Hirtz, *Aves* 117. 138. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW*[3] 1686. *DEI* 760.

gardinić m (Šulek, po rukopisu 18. v.) »biljka myricaria germanica Desf.; sinonimi: metljika, metljikovina (v.)«. Nema potvrda iz današnjih govora.

Lit.: ARj 3, 106.

gargaša f (Vuk, 18. v.), običnije f pl. *gargaše* (Dalmacija, Pavlinović, Mikalja, Hrvatsko primorje) »1° pecten lanaris, 2° morska

školjka (Vranjic, Split), 3° ostatak od razvaljena broda, kola, odbačeno staro grožđe od mašine, stara sprava (Korčula)« = (sa zamjenom sufiksa *-aša* > *-aca) gargača* (Vuk) »pecten lanaris«. Taj se sufiks odbacuje *gârga· f* (Šulek, ne zna se gdje se govori). Može biti i postverbal od *gorgati, -ãm* impf. (Dubrovnik, Vuk) *(iz-}* = *gargašati, -ãm* (Vuk, objekt *vunu) (do-, iz-, na-, o-, pro-}* = *gardàšati, -am (iz-),* iterativ na *-ava-, -iva- izgardašavati, -aasavam* (Stulić), *izgardašivati, -dàšujem* (Voltidi); *d* mjesto *g* još u *gardaše f* (Hrvatsko primorje) = (sa *ar* > *r) grdaše* (Lika) »pecten lanaris, kao greben kod kudjelje (posjeduje svaka kuća)«, sa deminutivom *gardašica* f = *grdaša* (Dubašnica) »vuna iz kosnene koze koja se prodaje«, *grdašati vunu* (Vodice) »čihati«. Radne imenice na *-ar* < lat. *-arius* = *-avac gargašavac* = *gargàîâr,* gen. *-ara* m prema f *gargašavica* = *gargašarica* — (sa sufiksom *-lja* kao *prelja, pralja) gargašalja* = *gargašalica* f prema *gargašalac,* gen. *-ka* m. Pridjev *gargašav.* Postoji još s prijelazom *d* > *t kartati, -am* impf, (objekt *jarinu,* Lika) »stavljati vunu sa janjaca zvanu *jarina* prije gargašanja na gargaše«; í mjesto *d* objašnjava se asimilacijom po zvučnosti < lat. **ex-cardare.* Taj termin kućne radinosti postoji i kod Slovenaca: *gradala* = (metateza) *drgaše, gradašati — gradašiti — drgašiti, drgaįšati, ogredéšati (pre-).* Slovenska paralela za *kartati* glasi *prekrtačiti* »durchkrämpeln«. Termin je došao iz Italije. Od tal. *(scardare* (14. v.), prošireno na *-ass scardassare* od lat. *carduus* (sa *uu* > *u* kao u *mortuus* > tal. *morto); gargaša* predstavlja prema tome asimilaciju na distanciju *g-d* > *g-g; gardaša* je pravilan naš postverba! od *(scardassare.* Taj se nalazi u istro-roni. (Bale) *gardaša.* Tal. prefiks *s-* < *ex-* ispušten je zbog toga što on u hrv.-srp. perfektivira glagol, ali je ispao i u istroromanskom. Ovamo ide još *garze* f (Potomje, Pelješac) »sprava za češljanje vune«, postverbal od *garzati, -am* (ibidem) < lat. **cardiare,* u kojem je *-are* zamijenjeno sa *-iare.* Glede *car-* > *gar-* upór. *garbun, gardenal, gardelin.*

Lit.: ARj 2, 561. 3, 106-7. 4, 168. 872., 7, 324'. 8, 738. 12, 293. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Pleteršnik* l, 172. 235. 243. 246. 247. *REW*[3] 1687. *DEI* 760. *Ive 96.*

gàrgija f (Popović) »koplje«. Balkanski turcizam (tur. *kargı)* iz oblasti vojništva: arb. *gargi* »Lanze, Speer«.

Lit.: ARj 3, 107. *GM* 120.

gàrguz, gen. *-úza* m (Vuk) »naziv Šijaka za onoga koji ne govori *lijepo,* kao oni, nego *lepo* (ekavski)«. To bi, prema tome, bio naziv jekavaca za ekavca. Šteta, što nema i drugih potvrda. Da nije tur. *găgăuz,* ime Turkotatara kršćana, srodnika sa Kumanima u Besarabiji, Rumunjskoj i istočnoj Bugarskoj oko Varne, odatle búg. *gagaúzin,* rum. *gagauf* »glupan«?

Lit.: ARj 3, 107. *Vasmer* 249.

garib, gen. *-iba* m (Vuk, Sarajevo, narodna pjesma) = *garib* pored *gārīp,* pridjev uz *čovek* (Kosmet). Arapski turcizam (ar. *gharīb* »tudinac, stran, neobičan«).

Lit.: ARj 3, 107. *Elezović* l, 94. *Lokotsch* 680.

garič m (18. v.) »gljiva neodređene vrste (u nekoj Ijekaruši)« = *ogarii* »isto«. Od gr. -lat. *agaricum* (Plinije). Riječ nije potvrđena u današnjem narodnom govoru, ali se vidi da je učeni termin obrnut na narodnu izmjenom dočetka *-icum* na *-ič,* možda preko mletačkog pisanja *-ich.*

Lit.: ARj 8, 738. *REW*[3] 275 a. *DEI* 82.

garîtula f (Hvar, Brusje, Korčula) »vazmeni kolač koji ima jaje u sredini; vrsta kokošice; što je *paršurata* o Božiću, to je za Uskrs *garîtula* (svaki član *faměje* ima pravo o Uskrsu da dobije *garîtulu;* ako dijete ne dobije *garitulu,* znači za nj *kaštig)«.* Upor. furl, *giarígule* »Wasserhuhn«, *gangola* (Tessin) »Möwe« kao deminutivi na *-Icula* od **gallicula* »kokošica« sa disimilacijom *ll-l* > *r-l; garîtula* je dalm.-rom. deminutiv na *-itula* (upor. *-itellus* u lat. *campitellus* > tal. *campitello,* mlet. *campiello}* < vlat. **gallītula.* S tim sufiksom i s navedenim značenjem nije potvrđena u Romaniji; *gailus* i *gallina* potvrđeni su u balkanskom latinitetu: *del'-a* (Ulcinj) »oroz«, rum. *găină* < lat. *gallina.* Upor. u južnoj Italiji kod Hrvata (Molise) *gallinar* »poulailler«.

Lit.: Hraste, *JF 5,* 211. *REW** 3661. 3664. *Wędkiewicz, RSl* 6, 232.

gârma f (Jelsa, Brač, Mljet) »1° naravan procijep između dvije hridi na morskoj obali, pukotina na povećoj stijeni, presjelina« = *guârma* (Molat) »jako velika udubina na morskoj obali«, *garma* (Sukošan kod Zadra) »2° rupa u zidu sa vratima ili bez njih (služi za stavljanje vrijednih stvari), 3° toponim (Podgora, Makarska)«. Odatle na *-alj garmâlj* m (Molat) »vrst malog raka po morskoj obali (živi po garmama)«. Skok pretpostavlja pred-

slavensku ilirsku riječ *gurma* srodnu sa predrimskom *balma* »spilja« u romanskim jezicima, Alessio uporeduje također sa lig. *balma* »grotte, caverne«, arb. *karme* »rocher«.

Lit.: ARj 3, 108. Vice Adamović, *Rijeka, topogr. i povjesničke bilješke, Dubrovnik* 1904, str. 11., bilj. Alessio, *Onomastica* 2, 187. Isti, *StudiE* 10, 175. Skok, *Romania* 50, 201. Schnetz, *ZNF* 14, 221-226 (cf. Joki, *IJb 24,* 256).

gas m (Šulek) »plin za svjetlost« = *gas* (Piva-Drobtijak, Bcsna) = *gaz,* gen. *gaza* (Kosmet) »petroleum«. Odatle pridjevi na *-ьn gasnī* (Piva-Drobnjak), na *-ljiv gažljtv,* f *-iva* (Kosmet) »umazan od petroleja«, *gàsljiv* (Vojvodina?) »koji zaudara po petroleju« i složenica *gaz-borija* f (Peći) »(kujundžijski izraz) sprava za la-paljivanje ćumura«. V. *borija.* Od alkemističke riječi *gas* (1644). [Načinio Flamanac van Helmont (1577—1644) prema lat. - gr. *chaos* »kaos«].

Lit.: ARj 3, 109-110. *Elezović* 1, 92. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Weigand-Hin* 1, 625. *DEI* 1768.

gasiti, *gasim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, po-, u-),* ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski glagol iz terminologije vatre: »extinguere, löschen«, prema sveslav. i praslav. pf. *gàsnuti, -em (u-), dogašivati/izga-, -gašujēm* pored *-gašīvām, pogâsnut, -em* (Kosmet) »izginuti, pocrkati, propasti (subjekt: *filici, sirotinja,* metafora kao *ugasiti žeđ, život se ugasnu* = umro je)«. Odatle pridjevi: na *-ьn gâsan* »l°kojigasi, pripada gašenju, 2° koji je ugasio žeđ, napojen (protivno *žedan,* BiH), *neugasan* (Stulić), na *-iv gasiv, neugasiv* (Stulić i danas na zapadu) = na *-ljiv neugašljiv* == *neugašljit* (Marulić), na *-it ugasit, zagasit* »tamnosmeđ«; postverbal *ûgasa* f (Kosmet) »propast, šteta«; na *-ljika* (upor. *trepetljika) gašljika* f (Vuk) »drvo što ne može vatru da drži, nego se gasi i dimi«, odatle pridjev na *-ov gašljikov; gašljika* je kolektivni naziv za vrbovími, jovovinu i lipovinu. Zbog toga je izvedenica na *-ika* od nepotvrđenog kolektiva **gašlje.* Pedersen izvedi i *užas* (također stcslav. i rus.) od dugog prijevoja gaasiste osnove *gues-,* koja je i u *gasiti,* gdje je α nastao od ie. *e* > ō (upor. gr. jonski σβώσσα), ali je mogao doći i od aorista w^ass kao *rijeti* za *reći* od aorista *rehb.* Sveslavenski kauzativum glasi u lit. u prijevojnom štĕpenu *e: gesaü, gèsti* »nestajali, dogorijevati«. Litavski kauzativum *gesyti* ima isto značenje kao i *gasiti.* Hrv.-srp. glagol pokazuje tendenciju metaforičkog prijenosa s *vatre* na *žeđ* i *život.* Ta je tendencija još jača u rum. *a găsi* »naći«, *te-ai găsit* (cine.) »Ta sta ti je palo na pamet? mašalą«, *ce v'au găsit* »Sta se dogodilo ?«, *găsesc cu cale să* itd. »nalazim za dobro da«, itd. Taj razvitak nije lako objasniti. Naliči i na semantički razvitak lat. *ad/lare* »(na)duhati > naći«. Razvio se u nomadskoj sredini srednjovjekovnih Romana kojima je pri nomadiziranju sretanje izvora za gašenje žeđi značilo dobar nalaz. Glagol *gasiti* je u prasrodstvu sa gr. σβέννυμι, odatle ἄσβεστος (složenica sa a- »ne«) »neugasive. Odatle internacionalni naučni termin *azbest.*

Lit.: ARj 3, 110. 8, 107. 9, 168. *Elezović* 3, 86. 379. *Miklošič* 64. *SEW* l, 295. *Holub-Kopečný* 120. *Bruckner* 136. *Vasmer* 261. *Trautmann* 86. *WP* l, 693. *Mladenov 97. Boisacq*[3] 856. Löwenthal, *WuS* 9, 188. Mikkola, *RSl* l, 10. Smith, *Vedensk. selsk. skr.* 2, 5, 10. 32. (cf. *IF* 50, 229). Pedersen, *IF* 5, 47.

gasa f (Zore, ribarski termin) »uza koja se provlači kroz provrćen senjo po srijedi kroz svu debljinu, a za nju se veziva tanki konop«. Upor. tal. *gassa* (pomorski termin), španį. *gaza* »stroppa«, *garza* »anello di corda non scorrevole«, *garzella* »piccola garza«.

Lit.: ARj 3, 111. Zore, *Rib. 354. DEI* 1767. 1768.

Gašpar m (14. v.), pridjev *Gašparov,* odatle hrv.-kajk. prezime *Gašparović* = *Gašper* (16. v., prema tal. *Gaspare),* hipokoristici *Gospa* = *Gospe* = *Gašpo,* odat.e dalmatinsko prezime *Gospić* (Solin). Od svetačkog imena.

Lit.: ARj 3, 111.

gaštir (Vuk, Paštrovići) »nekakva trava«, zacijelo ista koja i *goštica* = *gošćica* (u zapadnom govoru) s naučno određenim nazivom te trave »brachypodium Beauv.«.

Lit.: ARj 3, 111. 330.

gât m (Vuk, Pergošić) »1° sinonim: jaz, 2° u brdu iskopan podrum za vino, 3° toponim«. U češ. *hať* = polj. *gać* = rus. *gatb* je femininum. I kod nas je morao nekada postojati *gat* f jer Belostenec ima *gata* f s prijelazom od deklinacije *-i* u deklinaciju-a. Taj femininum je raširen toponim. Denominal *gătiți* (Belostenec, Mikalja, Stulić) danas je običan sa prefiksom *za-: zagatiti, zàgatïm.* Riječ je specifično slavenska u navedenom značenju. Prvobitno se značenje očuvalo u češ. *hať* f »Weg durch Sümpfe

mit Reisig belegt«. Od tog značenja ishodi i značenje »Teich« u gornjolužičko-srpskom. Machekovo mišljenje da je ta sveslavenska i praslavenska riječ, za koju nema paralele u baltičkoj grupi, od ie. korijena *guā-* »ire« (sanskr. *galus* »put«, avesta *gātu-* »mjesto«), uvjerljivo je. Manje je uvjerljivo vezanje Bernekerovo sa *gaj i* Brücknerovo sa *gaće.* Madžari posudiše *gat.*

Lit.: ARj 3, 111. *Mažuranić* 315. *Miklošič* 60. *SEW* l, 296. *Holub-Kopečný* 121. *Bruckner* 131. *KZ* 45, 49. 46, 233. Sobolevskí, *RFV* 64, 170-177 (cf. *RSI 4,* 277). Matzenauer, *LF 7,* 176. Machek, *LF* 61, 240. 244 (cf. *IJb* 11, 464).

gátati, *gátam* impf. (Vuk) *(iz-)* »sinonim: vračati«, sveslavenski i praslavenski glagol iz oblasti mitologije. U Kosmem u pejorativnom značenju *nagantât, -gantam* pored *nagaņtôvat, -ujem* »zanovijetati«, sadrži umetnuto *n* pred *t.* Odatle radne imenice na *-avac gatavac,* gen. *-avca* = na *-lac gátalac,* gen. *gátaoca* m prema *gatalica* f = na *-ar gatar,* gen. *-ara* m prema f *gatara* = *gatărica* = *gatar* (ŽK) = na *-alo gatalo* m; na *-arma gatàrina* f »plaća gataru«, na *-ka gătka î* (15. v.); apstrakta *gatnja* f, *gatan'je* n (~ *ali kantan'je,* Marulić) »pjevanje«. Ovamo ime žabe »rana viridis« *katalinčica* (Babina Greda) = *katoličanka* (Nijemci, Slavonija), s promjenom *g* > *k* kao u *kača* (v., tabu). U ostalim slavenskim jezicima postoje dvije varijante: *gad-* i *gat-, -d* u slov. *gađati,* češ. *hádati,* polj. *gadać* »govoriti«, rus. *gadatb* »proricati«, búg. *„gádkam,* i -r u bug. *gatatn se* »zadajem zagonetke«, rus. *gátatь* »tamno, zagonetno govoriti«. Miklošič je izvodio obje varijante od iste osnove, Berneker ih rastavlja. Varijanta sa *d* nalazi se u lit. *žodis* »riječ«, *godyti* »herausfühlen«, *godoti* »denken«, sanskr. *gađati* »govori«, r u sanskr. *gîta Agatha)* »pjesma«. Prema tome ide već u prajezik. V. *ganati* i *gonetati.* Rumunji posudiše *a ghici* »pogoditi« < bug. *gadkam, gatka,* odatle *ghiceală* f, *ghicitoare* f »zagonetka; rum. sinonim: *cimilitură* f«.

Lit.: ARj 3, 113. 4, 168. 893. 898. *Miklošič* 59. *SEW* l, 288. 299. *Holub-Kopečný* 118-119. *Bruckner* 131. *KZ 45, 42. Vasmer* 250. 261. Uhlenbeck, *PBB* 30, 267. 304. Matzenauer, *LF 7,* 177. *Boisacq** 1050.

gátre f pl. (Lika) = *gatre* (ŽK) = *katre* (18. v., rukopis) »sinonim: rešetka«. Od njem. *Gatter* n (pored *Gitter)* < lat. *clatri,* tal. *cairo.* Pl. zbog toga što se sastoje od više čestica. Složenica *šalukatre* f pl. (Vuk, Vojvodina) »sinonim: kapci« od austr.-njem. *Schalugatter, die Jalousien* (od fr. *jaloux* »ljubomoran« < gr.-lat. *zeļošus)* = *šalapôrke* f pl. (ŽK) = *šalapōrke* (ŽU). Izmjena *gaire* u *-pōrke* nejasna.

Lit.: ARj 3, 114. 4, 900, Skok, *ASPh* 33, 362. Popović, *Sintaksa* 43. *DEI* 816.

Gavan m (17. v., Vuk, narodna pjesma istarska) »l ° naše ime dano bogatašu u evanđelju Lukinu 16,19 —31, preneseno u folklornu pripovijest«, njegova je žena *Gavanka,* pridjev *Gavanov* (Vuk), u pričama *Gavanovo jezero* (Lika) = *Blatno jezero* u Madžarskoj = *Crljeno jezero* u Imotskom, *Gavanovi dvori* pretvoreni u jezero, = *gavan* »2° (apelativ) bogat čovjek uopće (Ljubiša, narodna poslovica)«. U našem folkloru stvoreno je to ime za bogataša koji na portienutom mjestu u evanđelju nema imena, da bude paralela prema siromahu koji se zove *Lazar,* kao nadimak valjda prema korijenu koji je u *ogavan* (v.). Narodnu predstavu o *Gavanu* kao ogavnom čovjeku koga jedu zmije, priča Vuk u Rječniku. Kao prezime u Dubrovniku 1343: *Mico Gauan.* Langob. *gaphans,* na koji pomišlja Mažuranić, ne dolazi u obzir ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 3, 114. Iljinski, *JF* 9, 286-288. Vítkovic, *ZbNŽ* 30, 1-16. *ZSPh* 3, 189. *Mažuranić* 315.

gavèljati, -āra impf. (Lika) *(iz-, na- se)* »teško i mučno hoditi«.

Lit.: ARj 3, 114. 4, 168. 7, 325.

gavēs m (Bella, Voltidi) = *gavez* (Vuk, Lika) »biljka; sinonimi: kunsuo (v.), vaula (v.), naučno cynoglossum officinale«. Pridjev na *-ov: gâvezov.* Vokal *e* je nastao iz *ę,* upór. rus. *gavjaz* = ukr. *háv'az.* Praskav, *gavezt,* nalazi se još u slov. *gavez,* češ. *havez* i bug. *gavez.* Bez paralele u baltičkoj grupi, a ni ie. nisu utvrđene. Berneker i Mladenov tumače kao paralelu grčkoga tipa *cynoglossum,* βοϋγλωσσον od *gav-* i *-ęz-* od *jezik.* Prvi elemenat *gav-* je prijevoj od *gov-* u *gov-edo, gov-no.* Značenje bi bilo »volujski jezik«. Drukčije Bruckner, koji u osnovi vidi *gava* »Ekel«.

Lit.: ARj 3, 114. *Miklošič* 61. *SEW* l, 297. *Vasmer* 248. Bruckner, *KZ* 45, 34. *Mladenov* 95.

gavitëo, gen. *-èia* m = *gavìtió,* gen. *-tjela* (Dubrovnik) »(pomorski termin) znak za kotvu koji stalno stoji u moru da se za nju

privežė barka (svaka barka ima svoje stalno mjesto gdje se surga, komad drva što prazan pluta po moru)«. Od sjev. -tal. *cavedel* < lat. *capitelli** > tal. *gavitello.* Moguće je izvođenje i od **cavitare* od *cavus.*

Lit.: ARj 3, 115. *DEI* 828. *REW** 1793.

gavran m (Vuk) = *gãrvãn* (metateza, ŽK, Mrzlo polje, Kosovska Mitrovica, također slov., bug., češ.) = *grâvan,* gen. *garvăna* (Kosmet) = *grâvran* (s anticipacijom *r* kao u *brnistra,* Vodice, Poljica, Sali na Dugom otoku) = *gravljan* (Murter) = *kavran* (Hreljin u Hrvatskom primorju, Drivenik, Martijanec u Zagorju, Beli na Cresu, također prezirne; sa *g >k* kao u *kaleb,* tako u ukr. *kávoron,* slov. i dluž.) »corvus corax«. Prenosi se i na sitnu stoku: hipokoristik *gavra* (Kurelac) »crna koza«, *găvranica* »koza«, *gavreš* m »jarac« prema f *gavreša,* »koza«. Izvedenice: deminutivi na *-ìk gavranak,* gen. *-anka* (18. v., Jačke, upór. češ. prezime *Havránek),* na *-ić gavranu* (također prezime), na *-äc gavrančić* »1° prezime, 2° metafora: crno grožđe«, na *-če gavranče* »pile od gavrana« (Zavratnica, Hrvatsko primorje); ženka *gavranica* = *gavranka,* hipokoristik *gavre;* pridjev na *-ov gavranov (krila, srce, perce)* = *gãrvanov* (Kosmet), na *-ski gãvrânski (pleme, grlo).* Sa rus. složenicom *gmvoron* moglo bi se uporedivati *galòvran* m prema f *galovrana* = *golovran,* što bi značilo da je onomatopeja gavranova glasa *gai* »Dohlengekrächze, Lärm« bila u našoj složenici zamijenjena pridjevima *gal* (v.) i *gol* (v.). Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *gawron* (prezime *Gawroński).* Sveslav. i praslav. **gavornz,* u baltičkoj grupi sa *g > k:* lit. *kovārnis,* lot. *kuôvãrnis, kuõwãrna* »Dohle«. Onomatopejski su glagoli koji oponašaju njegov glas veoma brojni: *gakati, grakati, grajati, graktati, graktjeti, kraktati, grcati, grktati, grkati, groktati, groktiti, kloktati, kroktati. Zbog* toga je moguće u prvom slogu *ga-* gledati onomatopeju i slog *vran-* uporedivati sa *vrana* (v.).

Lit.: ARj 3, 115. 391. 4, 908. Hirtz, *Aves* 114. 117-118. 183. 183. Ribarić, *SDZb 9,* 149. *Elezović* 1, 94. *Miklošič* 152. *SEW* 1, 298. *Holub-Kopečný* 121. *Bruckner* 137. *KZ 45,* 38. *Vasmer* 251. Iljinski, *KZ* 43, 180-181. *Mladenov* 95. Pogodin, *RFV* 33, 328. sí. (cf. *AnzIF* 7, 161-162).

gávrati se, *gâvrãm* impf. (Vuk, Bačka) »u pastirskoj igri igrati se štapom«.

Lit.: ARj 3, 116.

Gavže m (Dubrovnik, 15. v., pisano i *Gauže* 1420, *Gaože* 1423, tal. *Gauze),* dubrovački hipokoristik na *-e* ne od *Gaudentius* > *Gavaient* (osorski svetac), kako je pretpostavljao Budmani, nego od dalm.-rom. *Gaudius,* koje je lično ime potvrđeno u Dubrovniku; *di > ž* kao u *žmulj < modiolus.* Da-lm.-rom. deminutiv na *-olus Gauzulus,* također potvrđeno u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. Upor. 1459. *Gazulb (gospođino Pavah,* gdje *a < au* može biti prema arb. *ar < auruni}* i istarski nadimak *Gavš* (Vodice) = *Gauš* (prezime u Klani) kao i rapsko prezime sa hrv. sufiksom *-inja Galz'inja (au > al* venecijanizirano prema mlet. *aldire),* pisano i *Galsenja,* u srednjovjekovnom Trstu 1365. *torre Galsegna (duo capitami de Galsegna,* tršćanski statut iz 1350). Od mletačkog francuzizma je *zoja* f (15. v:, *nositi .prstene i ine dobre zoje,* 1289. u Zadru *de çois',* Krk se označuje kao *rica zoid),* od tal. *gioia* »pietra preziosa« > mlet. *žoga* »vijenac«; *zôja* f (Korčula) je i brodski termin »daska koja drži ili veže dijelove konstrukcije, Bugband, tal. ghirlanda, krivak (Mardešić)«. Lat. *gaudēre* > tal. *godere* nalazi se u *goditi, -im* impf. (Perast) = *goditi* (Veli otok) »uživati«, apstraktum na *-mentum,* odatle *godimenat,* gen. *-enta* m (Vuk, Crna Gora, jugozapadni krajevi) < tal. *godimento.*

*Lit.: ARJ3,*116. 119. 235. Jireček, *Romanen2,* 37. Skok, *GMF6,* 144. Isti, Slav. 52. 56. 62. 65. *Mažuranic* 1962. *REW*[3] 3702. 3705. *VHZA* 3, 248. *Paasche* 17. 18. Szombathely, *Trií. statut* 167. Ribarić, *SDZb 9,* 146. *DEI* 1812. 1838.

gayfum n, u dubrovačkom, kotorskom i zadarskom latinitetu u statutima: *gayfum de lignamine, de pétris, gayfum sine tecto in medio coelo domus cahiphum.* Jireček upoređuje sa dubrovačkom dalmatoromanskom riječi *kajpica* »kavez, gajba«. Iz pomenutih statuta ne izlazi pravo značenje. Ako se *gayfum* uporedi s istim oblikom u vrelima iz grada Bari i sa terminom koji živi u narječjima južne Italije, izlazi da upoređenje sa *kajpica* nije ispravno. U Kalabriji *gafiu* znači »1° pianerottolo della scala esterna (di una casa), 2° ripostiglio sotto la casa esterna, 3° terrazza sul tetto della casa«, *cafiu* »1° arco che sostiene la scala esterna della casa, 2° vicolo stretto che passa sotto cavalcavia«. Slično u Bāriju: *gayfum extendit super plāteam, gayfo in facie de predicta casa; gayfum* znači dakle jednu vrst današnjeg balkona. Riječ se tumači iz langob. **waifa* »terreno che non appartiene a nessuno«.

Lit.: Jireček, *MHISM 9,* 112. 435. 436. *Rohlfs* 135. 329. *REW*[3] 9483 a.

gäzep pored *gazêp* m (Kosmet) »muka, stradanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gazab* »srdžba, Ijutina«) iz oblasti duhovnog života: bug. *gazep, gazepčija,* arb. *gazep* »1° Gefahr, 2° Zorn«, ngr. γαζέπι.

Lit.: Elezović 1, 92. *Mladenov* 96. *GM* 122.

gazeta f (18. v., Vuk) »1° stari mali mjedeni novac mletački (17 v.), 2° (po zakonu sinegdohe) novine (Dubrovnik) koje su se prodavale po jednu gazetu«. Značenje 2° je internacionalno (evropsko). Na *-njača < -ъn + -jača gazetnjača* (18. v.) »kruh koji stoji gazetu«. Od mlet. *gazeta* = *gazzetta,* vjerojatno tal. deminutiv na *-lita > -etta* od bizantinskog *gaza* »riznica, novac«, a to prema De Feliceu od perz. *gang* »isto«.

Lit.: ARj 3, 117. *DEI* 1777.

gazi (Vuk, „narodna pjesma), indeklinabilni pridjev, epitet uz muslimanska lična imena (Bosna): *gazi Růstem beg, gazi Smailaga.* Deklinabile glasi *gazila* m (Vuk, narodna pjesma) »1° turski junak, 2° (pejorativno) koji se razmeće (Bosanski Petrovac)«. U narodnoj se pjesmi prenosi i na konja: *gazila đogin.* Složenica *gazibaša* (crnogorska narodna pjesma) »poglavica gazijama«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghāzī* > tur. *gazi)* iz oblasti vojništva: bug. *gazi* = *gaazi.*

Lit.: ARj 3, 118. *Mladenov 96.* Skok, *Slávia* 15, 349., br. 279.

gaziti, *-im* impf. (Vuk, 16. v.) *(do-, iz-, na-, po-, pre-, raz-, z-, za-)* »treten, waten« prema pf. *zgâznut, -em* (Kosmet) i impf. *razgazívatijdogaz-, -gàzujem* i *razgažavati, -gàžāvām.* Odatle: postverbal *gáz* m, pl. *gazovi* »vadum«, *năgaza* f (Kosmet) »mađije na koje čovjek nagazi«, na *-ta gaza* f (18. v. Zuzeri) »blato, glib«, slov. *gáza* »Schneespur«, na *-ыщa zagažnja* f (Vuk) = *zagažnja* (Kosmet) »mreža što dva ribara zagazivši u vodu zategnutu drže«, na *-ina gazina* f (18. v.) »gažena zemlja«, pridjevi na *-ъn gazan,* na *-iv gàziv,* na *-ljiv gažljiv.* Prilog na *-imice: găzimice.* U toponimiji imperativne složenice: *Gazibara, Gazivoda.* Takva je složenica i *gàziblato* m (Vuk) »pejorativ za nižeg činovnika«. Deminutiv: impf. *gàcati, -am* (Vuk) = *gâcati, gaćan* (objekt *snig,* Vodice), impf, *nagacavati* (Srbija), *gánjcati, gânjcam* (Lika, 18. v., čakavci, s umetnutim *n) < gaz + cati* od *micati, kucati* i sa *se > c* kao u *Pelišac,* gen. *Pelica* od *Pelješac.* Od tako dobivenog korijena *gac-* sa sufiksom *-bka* nastade *gačka* (Bella, Stulić) »glib, blato. kao«; odatle opet na *-avina gačkavina* f »idem«. Od korijena *ganj-* s istim sufiksom, upravo postverbal na *-ъka·. ganjka f* (čakavci, 18. v.) »sinonim.: kao, blato«, odatle pridjev na *-av ganjkav* »blatan«. Ovamo i lički impf, glagol *ganjigati se, -ām* »nogama se tući i ritati u krevetu«. Budmani je opazio srodnost sa *ganjcati,* ali zamjena *-cati* sa *-igati* nije objašnjena. Glagol je samo južno-slavenski: slov. *gaziti* i búg. *gázja.* Madžarske posuđenice *gáz* »Furt« i *gazolni* vele da se govorio i u panonskoslavenskom. Nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ie. jezicima. Uporeduje se doduše arm. *kaçan* »staza« i sanskr. *gāhate.* Mladenov nalazi u uraloaltajskom srodan korijen: tur. *gezmek,* dragi slog imena naroda *Kirgiz* i u *Kazak > Kozak.*

Lit.: ARj 2, 561. 3, 82. 83. 103. 118. 4, 168. 7, 321. *BI 2,* 771. Ribarić, *SDZb 9,* 146. *Elezović* 1, 187. 431. 512. *Pleteršnik* 1, 208. *Miklošič61..SEW* 1, 299. *Mladenov* 96. Machek, *KZ 64, 266.* Matzenauer, *LF* 7, 173.

gdünja f (rukopis 14. ili 15. v., Šulek; *g* je nastao asimilacijom prema *d;* upor. lično ime *Gdunije,* 17 v., rukopis) = (metateza tipa *ge <kbde> dge) dgünja* (Bačka) = (asimilacija tipa *gdje > dje) dunja* (Perast, Budva, Stoliv, dubrovački pisci, Korčula, Šibenik, Šibenski otoci, Galičnik, Crmnica, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru), odatle deminutivi *dünjica* (Vuk), *dunjac,* gen. *-njca* (Vuk, Resava) »vrsta velike dunje«, na *-anca dunjarica* »cotoneaster«, na *-ik dunjik* = na *-ište dunjište* (Stulić), toponim *Dunjak,* gen. *-aka* (Srbija) = (asimilacija tipa *ge) gunja* (Vuk, Slavonija), pridjev *dgunjev* (18. v., Orfelin), na *-ača gunjaca* (Dalmacija) »1° vrsta smokve, 2° prezime«, pridjev *gunjev,* poimeničen *gunjevača* (Šulek) »vino od gunje«, *gunjevina* (Šulek) »drvo«, *gunjevik* (Šulek) »vino«, deminutiv *gunjica* (Vuk) »trava medicago lupulina«. Svi ti oblici objašnjavaju se iz balkansko-lat. pridjeva (upor. biz. κυδώ- ю) *cydōneum* »krétski«, pridjev od *Cydon,* gen. *-anis, Cydoneaį-ia,* danas *Canèa* na Kreti. Upor. krč.-rom. *puam koduain* »cotogno«. Oblike koji su posuđeni u jadranskoj zoni karakterizira í mjesto *d* (upor. tal. *cotógna).* U oba slučaja *o* u protonici prelazi u poluglas ъ > *a* ili ispadanje: *katünja* f (Dobrinj, Vrbnik) = **ktunja* nije potvrđeno sa početnom suglasničkom grupom (tip *kito)* nego u asimilaciji *tünja* f (ŽK, šibenski otoci, Šibenik, Bunjevci, Senjsko zaleđe) = (metateza tipa *tko) tkunja* (Marulić) = (asimilacija tipa *tko*

> ko) *kunja* (Rab, Cres, Šibenik, Pazin, Vrančić, Istra) = (sa *-va* kao u *murva* < *mora) künjva* (Kastav, Vrbnik) = *(nj > j) kùjva* (Kastav, govor starih ljudi). Oblik *katunja* dolazi u Dalmaciji još u složenici *mrkàtunja* f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat) »cydonia vulgáris« = (metateza i disimilacija *r-n > r-J) mrtakulja* (Pelješac). To je složenica apozitivnog tipa *malva hibiscus,* koja se nalazi i u tršćansko-tal. *mela codogna.* U *mr-* treba gledati ostatak od *mela* sa disimilacijom *l-η > r-ń.* Budmani griješi kad dubrovačko *mr-* uporeduje sa rum. *măr.* Upór. gr. κυδώνια μαλα/μήλα. Oblici sa í < *d* mogu se smatrati kao leksički ostaci iz dalmatoromanskoga. Ovamo ide i arb. *ftua* (Zatrebač), sa članom *ftoi* i rum. *gutuiu.* Još postoji u istarskoj narodnoj pjesmi *k > h* (upor. *hlače, hruška) hunja* (okolina Pazina). Recentne su posudenice: *kotònjata* f (Dubrovnik, Cavtat) »marmelada, sir od dunja« = *kodònjãda* (Korčula) = *kodunăta* (Budva) iz tal. *cotognata* (14. v.); mlet. *kunja* na Jadranu može se osnivati i na mlet. *cagno* < *codogno.* Iz stvnjem. *chuttina,* bav. *Kütten* potječe hrv.-kajk. i slov. *kutina* pored *kutinja* (takoder toponim), odatle na *-ača kutinjača* »jabuka crveno-bijela, pjegava, reska«. Odatle odbacivanjem *-ina,* koje se osjećalo kao augmentativni sufiks, *kuta* (Jambrešić).

Lit.: ARj 2, 369. 889. 3, 126. 502. 735. 739. 5, 788. 789. 838. 7, 64. 84. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 17. Skok, *ZRPh* 41, 148. *Banali 2,* 195. Belić, *Galičmk.116. Pleteršnik* 1, 491. *REW*[3] 2436. Knutsson, *ZSPh* 4, 383-385. *SEW* 1, 299. *Bruckner* 138. *GM* 113. Barić, *AA* 3, 27.

geāk m (Vuk) = *gêjak* (Milićević, Šapčanin) »prost, neotesan čovjek« prema f *geakuša.* Odatle pridjev na *-skī geāčkī,* augmentativ na *-ina geàcina* m (Vuk), denominal *geduti (se).* Postanje nije jasno. Tur. *kıyak* »nemilostiv« Budmani daje s upitnikom. Nije moguće ni fonetski ni semantički. Možda je izvedenica od *ge* < *gdje.* Ali se taj izgovor daje za Crnu Goru, Paštroviće i barsku nahiju, a to nije área pejorativa *geāk.* Inače se narodne skupine često nazivaju prema izvjesnim karakterističnim riječima njihova govora: upor. slov. *Prieki* od *prie* < *prvlje* »prije«, *Mijaci* u Makedoniji od *mije* »mi«.

Lit.: ARj 3, 126.

geben m (Šulek) »sinonim: majčina dušica, thymus serpillum L.«. Govori se u Bosni.

Lit.: ARj. 3, 126. Šulek, *Im.* 86.

Gedeon, světácko ime = *Đedeon* (prema talijanskom izgovoru). Hipokoristici *Gèco* (prema *Jóco* od *Jovan, Juco* od *Jure,* Lika) = *Géca* (Beograd), *Géjo* (Lika, upor *Jaja* < *Josip), Gena,* augmentativ odatle *Genčina,* prezime *Genčić* (Srbija), augmentativ *Genda,* odatle ličko prezime *Gendić.*

Lit.: ARj 3, 126. 127.

gédža m, f »1° sinonim: starmali, patuljak (istočni krajevi, Srbija), 2° obični vojnik« = *gedžo.* Odatle pridjev na *-av gedžav* (Vuk) »zwergartig« = na *-ast gedžast.* Prema Elezoviću u Kosmetu se za *gedža* govori *gèca,* gen. *gece* m, riječ koja u govoru čaršilija znači »neuka i nespretna seljaka«, odatle pridjev na *-av gêcav* »kržljav, sitan«. Budmani izvodi *gédža* od tur. *gece* »luđak, bena, tepavac«. Značenje se ne slaže posvema sa *gedža.* Prema Elezoviću *gêca* bi moglo biti i od arb. *keq* »rdav«, što se ne slaže fonetski, kako pokazuje *kećav (dête)* (Kosmet) koje je zaista od arbanaskog. Nejasna je zamjena *-ča* za tur. *-dža.* To bi moglo biti samo slaviziranje turske riječi jer Turci zamjenjuju slav. *c* sa *dž.*

Lit.: ARj 3, 127. *Elezović* 1, 95. 289.

Gêga m (Vuk), etnik, naziv za sjeverne Arbanase muslimane i katolike za razliku od južnih Arbanasa muslimana i pravoslavaca za koje i Vuk ima naziv *Taške;* lično ime *Gega kapetane* (narodna pjesma). Od arb. *Gegë,* s članom *-a,* naziv zemlje (horonim) *Gegnī* = *Gegerī* (izgovor Toska) na sufiks gr. -ία, pridjev (ktetik) *gegnisht* = *gegërisht.*

Lit.: ARj 3, 126. *GM* 122.

gegati se, *gegam se* impf. (Vuk, Lika) *(do-,* İA-) »1° sinonim: ljuljati se, 2° lijeno ići« = *gengati* (Martić, s umetnutim *n)* »tromo hoditi«. Odatle: radna imenica na *-vac gégavac* (Vuk, Slavonija) »sinonim: slijepac«, odatle pridjev na *-ski gegavačkī jezik* (Vuk) »njihov argot«, na *-aljka: gegaljka* f »sinonim: Ijuljaška«; deminutiv *gegèljati se* »neskladno ići« = *géljati se* (haplologija, Martić) »tromo hoditi«.' Onomatopeja za oponašanje radnje. Ista onomatopeja sa samoglasom *i* mjesto *e:* impf, *gigati se, gîgăm* (narodna pjesma) »1° sinonimi: cucati (v.), tŕbariti, zidati« = *gigati se, -ãm* (narodna pjesma) »šepiriti se« = s umetnutim *n gingati se, -am* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »valjati se amo tamo kao brod«. Odatle na *-avica: gingavica* f (ibidem) »valjavica u samom brodu«.

Lit.: ARj 3, 127, 128. 133.

gegékati, *gegēče* impf, (subjekt *jare)* »sinonim: drekenjati se (v.)«. Onomatopeja ko-.jom se oponaša glas jareta.

Lit.: ARj 3, 128.

gegić m (Dalmacija, Šulek) = *gegino* n (Šulek, Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela grožđa«.

Lit.: ARj 3, 127

gèika f (Vuk, Hrvatska; gdje? Hrvatska krajina?) »sinonim: košuta«. Odatle toponim *Geikavac* (selo, Hrvatska krajina ogulinsko-slunjska). Od tur. *geyik* »jelen«.

Lit.: ARj 3, 127.

gejena stcslav. pored *geona* = *đejena* (14. v., prema talijanskom izgovoru), pridjev *dejenski* (14. v.) = *deona* (14. v.) = *(đ > j) jeona* (16. v.) »pakao«. Biblijska riječ od hebrejskoga toponima *gebene Hinnom* »dolina sinova Ennomovih« kod Jeruzalema gdje su Hebreji žrtvovali fenickom bogu *Moluhu* > *pakao,* kslat. *gehenna* = gr. γέεννα < aramejska sintagma *gè Hinnam,* tal. *ge(h)ènna.*

Lit.: ARj 3, 3. 4. 4, 589. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. *Lokotsch* 705. *DEI* 1778. Miklošič, *Lex.* 127.

gem m (Vuk) »sinonim: bučac, nesit, nenasit, nejāsit, kuf, pelikan, vodena ptica, pelecanus onocrotalus L.«. Od madž. *gém* »ardea«.

Lit.: ARj 3, 127. Hirtz, *Aves* 29, 119.

generao (16. v.), učen pridjev (u gen. *ministra generaloga),* crkveni termin od 14. v., od lat. pridjeva na *-ōlis* od *genus,* gen. *-eriş* »vrsta«. Vojnički je termin poimeničen m. r. u *general,* gen. *-ala* m (17. v., prema lat. izgovoru velara preko njemačkoga), pridjevi *generálov,* poimeničen *generalovica* (Vuk) = *generalica* »žena njegova«, *generalski,* apstraktum *generálija* — (sa disimilacijom *r-l > r-n) generan,* gen. *-ana* (narodna pjesma crnogorska) = (prema talijanskom izgovoru velara) *denèrāl, -rã* (Perast) = *dženerō,* gen. *-ala* (18. v., Dubrovnik) = *dženerao* = (istočni krajevi) *dženeral* (zacijelo preko turskoga) = (metateza *1-n > n-Г) dženerao,* gen. *-ala* (18. v., crnogorska narodna pjesma) = *(dž > ž) ženeral* (Kavanjin) *(pod-, obor-* < njem. *ober-,* Vuk) = *jenéről* (slov.) »vojni zapovjednik (od 15. i 16. v.)«.

Lit.: ARj 3, 5. 33. 128. 8, 426. 10, 360. Budmani, *Rad* 65, 165. 5turm, *ČSJK 6,* 69.

genuti, *génem* pf. (Vuk) »udariti«.

Lit.: ARj 3, 128.

Georgije m (I), učeni oblik u crkvenom jeziku prema grčkom klasičnom izgovoru, samo kao ime sveca kod pravoslavaca, rjeđe kao ime ljudi, odatle prezime *Georgijević* (podrijetlom zacijelo Cincari); kod glagoljaša *moći sgo eorie (ge > je > e* prema novogrčkom bizantinskom izgovoru, u glagoljskom prvotisku iz 1491), odatle *Jorbga* muško ili žensko ime (Novaković), kod Rumunja prezime; *g* mjesto *gı* nastalo je disimilacijom prema početnom *gı,* upor. odatle deminutiv na lat. *-ulus* > tal. *-oío Jorgolo* na Krku (danas talijansko prezime) i grčki deminutiv *Jorgakis* i slov. prezime *Juriga.* Sasvim učenog je podrijetla ime cvijeta *georgina* »boćka« prema ličnom imenu *J. G. Georgi* (umro u Petrogradu 1802.): zapravo ne ide među botanička imena od imena sveca jer je moderno. Suglasnik *j* ili *gì* prelazi u ti na istoku : učeno *Đeorde* (Novaković), *Đeordij* (13. v.), *Deordije* m (Vuk), pridjev *đeordijev; eo* steže se na istoku u *o: Dôrdij, Đorđija, Đorđije,* hipokoristici *Darde* m (Vuk) = *Dardo* m = *Borda,* pridjev *Đordev,* prezimena *Đ or devii, D ordić, Dóka* (Vük), *Doko, Dole, Bórgo* (Srbija, Vranja, upor. bug. *Gjorgov den).*

(II) Pučka zamjena naglašenog *o > u* kao u *drum* < δρόμος: *Đurđije, Đurđe* = *Đurđa,* s obiljem hipokoristika *Đur* (14. v.), *Dūra, Đure, Đuro,* prezime *Đurić,* pridjev na *-in Đurin, Đurov,* poimeničen na *-aca durovaia* f »velika čaša« (odatle opća riječ *auro* »pijanica«), na *j duri-dan; Đur aã,* gen. *Đurđa,* m (Perast) prema f *Đurđa* = *Đurđija* (taj oblik dolazi i u složenici sa grčkim καλός »lijep« *Kalodurbd* /14. i 15. v., dečanski hrisovulj/, odatle *Kalođurević kanželijer i dragoman srpski* /1454/), *Đurak, Đuran, Duras, Duras, Đurašin* (i prezime), *Durât, Đurdan, Đurđen.* Augmentativ *Đurdešilo* (Lika). Složenica *Kalodmad Gurašević* (Kotor, 1454), sa καλός »lijep«. Pridjev *Đurđev,* prezime *Đurđević,* u toponomastici *Đurđevi stupovi,* poimeničen na *-ìk > -ák đurđevak* »biljka«, *durđevčan* »biljka«, *đurdevče, durdevilo* n »jagnje što se kolje na Đurđev dan«, pridjev *đurđevski,* poimeničen na *-jak đmđevštak* »koji svetkuje sv. Đurđa«. Deminutivi na *-ič Đurđić* (13. v.), na *-ica Burica, đurđica* (< *-dijica)* = *đurđić* = *đurđevo cvijeće* = *đurđevac, đurđevak.* Augmentativi i hipokoristici *Đurdina, Đureta, Durata, Đuriša, Burján, Đurka* = *Đurko, Đuroje, Búrok,* i prijelaz medu tip

dvočlanih imena *Đurisav(a).* Kraćenje na jedan slog *Đuka = Buko, Dukan,* prezime *Đukanović, Dukanda, Đukina, Đukela í* (Lika, žensko ime). Na obliku *Điirađ* osniva se zacijelo i *Ćurać* (Perast) koji je nastao unakrštenjem sa gr. ϰυρ(ιος) > *ćur.*

(III) Zamjena *đ* < *gì* sa *j* samo na katoličkom zapadu: jednom samo tako u prvom slogu *Jurađ,* gen. *Jurâa* (16. v., rukopis), inače u oba redovno *Juri(j)* (14. i 15. v.) (oblik *Juri* ulazi i u stari dvočlani fip *Jurislav* /15. v./, odatle pridjev na *-j Jurislavlji,* 15. v.), potvrđeno samo u nominativu (-0/ > *-i),* slov. *Jurij, (-u > -aj) Jüraj,* gen. *Jûrja* (Hvar; ŽK samo u imenu sveca *sv. Juraj'),* pridjev *Jurjev,* poimeničen ž. r. *Jûrljeva* (ŽK), *Jürjeva* (Vinodol, 1653, Istra), prezime *Jurjević* (15. v.). Najstarija potvrda bi bila iz g. 1086. *Juray setnico,* ali α < ь između *r* i *j* u to doba prema *setnico* < *satnih* čini tu grafiju sumnjivom. Odatle mnogobrojni hipokoristici *Jw-ь* (14. v.), *Jura* (ŽK), *Jure* (14. v.), *Jure,* gen. *Jûreta* pored *Juré* (Brusje), *Juro* (17. v.), s prezimenom *Jurović, Juru, Juričević,* pridjev na / *juridan,* gen. *juridna,* toponim *Jurja ves* kod Zagreba, *Jureta* s prezimenom *Juretić, Jurak* prezime,^*Juracie* (18. v.), toponim *Jurakovac,* hrv.-kajk. *Jurek* s prezimenom *Jurečič, Juran* (15. v.) s prezimenom *Juranić,* pridjev *Juranj* (u toponimu *Jurandvor,* Baška), *Juranac,* gen. *-ča.* Na *-onja guranja* u imenu župana i đakona *Juranna* (11. v.). Na -as *Juraš* (16. v.) s prezimenom *Jurasic.* Na *-ča Jurca,* pridjev *Jurčin.* Na *-en Juren* (15. v.), na *-ĕn *Jurjen* u prezimenu *Jerjenić* (Istra). Na *-ία Jurša* (15. v.), prezime *Juršič, Jureša, Jureševac, Jurešević, Júrešic.* Na *-iš* (tip *Ivaniš) Juriš* (1240) vojvoda bosanski, *Juriša* (16. v.), pridjev *Jürisin,* prezimena *Jurišić, Jurišević, Juriševac, Jurišović* (Vodice, Golać). Deminutiv na *-čac* < *-ьc* + *-ьc Jurčac,* na *-ica Jurica* (15. v.), prezime *Juričić,* pridjev *Juričin.* Na *-ko Jurkc* (13. v.), prezime *Jurković,* toponim *Jurkovo selo,* odatle *Jurketa,* toponim *Jurketinec.* Hipokoristik na jedan slog *Juka* (ŽK), *Juko* (18. v.), prezime *Jukić, Juković, Jukinac; Juco* (Lika). Augmentativi: *Jurîn,* gen. *-ina* (15. v., ŽK), *Jurina* (11. v., kninski župan), prezime *Jurinić.* Na *-etina Juretma* (Vodice). Na *-man* (tip *Rodman) Jurman* (14. v.), prezime *Jurmanović,* hrv.-kajk. toponim *Đurmanec.* Taj oblik igra izvjesnu ulogu u botaničkoj i ornitološkoj terminologiji: *juričica* »fringilla cannabina« (i u drugim slavinama tako), *jurko* »ptica koja se zove zelenko i zelendur«, biljka *jurjevac,* gen. *-vca* »chenopodium album«; slov.: ptica *jurščica* »Fląchsfink«, biljke *jurijevica* (Bela Krajina) »convallaria majális«, *jurijevka* »caltha palustris«, *jurijevščak* »travanj«.

(IV) Četvrta grupa osniva se na romanskom izgovoru grupe *gi > z, ž, dž.* Ta je zastupljena samo u Dubrovniku: *Zore* (prezime, Dubrovnik), odatle prezime *Zoretić* (službeno) = (u narodu, ŽK) *Zuretić = Džore,* gen. *Džoreta* (14. i 15. v., Dubrovnik piše se *Zore),* gen. *Dzóre* (16. v., Dubrovnik); *Dzoreta* (16. v., pisano *Zoreta),* upor. u Režiji *Zore,* furl. *Zórz.*

Svi sprijeda pomenuti učeni i poluučeni oblici *I—III* nastali su na osnovi grčkog izgovora. Ovako brojne varijacije svetačkog imena objašnjavaju se velikom omiljelošću imena tog vojničkog sveca u narodu i u folkloru.

Lit.: ARj 3, 4. 9. 127. 539. 4, 677. 689. 688. 692. 691. 774. Hraste, *BJF* 8, 20. *Brajković 6,* § 29. Čajkanović, *PPP* l, 203-211 (cf. *JF* 3, 255). Lopašić, *Urbari* 144. Ribarić, *SDZb* 9, 89. 155. Stefanie, *Rad* 285, 84. *Sporn, srp. 2,* 91. *Pleteršnik* l, 374. Ramovš, *Gram. 2,* 250., si., 263. Šturm, *ČSJK* 6, 66.

ger m »biljka; sinonimi: kitica, kičica, erythraea centaurium L.« = *gr* m (Šulek). Odatle: deminutivi *gerčica = gřčica* pored *gřčica* (Vuk, Dubrovnik). Oba deminutiva pretpostavljaju osnovu na *-k.* Drugi može bití poimeničenje pridjeva *grk, grka* »amarus« (v.), s čime se ne slaže prvi. Za *ger* postoji paralela u češ. *her* i polj. *gier = gir.* Još ima varijanta *girka* f za istu travu. Ta je nedovoljno potvrđena u narodnom govoru. Za nju postoji rumunjski slavizam *ghircă* »triticum durum«.

Lit.: ARj 3, 129. 136. 350. 396. *Tiktin* 676.

géravac, gen. *-avca* m (Lika) = *gêrovac,* gen. *-ōvca* (Lika) »vrsta žućkasta, brašnava krumpira« = *geroči* m pl. (Banija) »iznutra šuplja krtola (v.)«. Po svoj prilici od toponima *Gërovo* u Gorskom kotaru.

Lit.: ARj 3, 129.

gérga f (Vuk) »gomila, povorka, npr. ljudi«. Prema Budmaniju možda od madž. *gorge* »valjak«, što se semantički ne slaže. [Budmani < madž. *görgő* »Steinwalze, Gartenwalze, Geschiebe, gurancija«].

Lit.: ARj 3, 129.

gèrïn, gen.- *-ina* m (Vuk) »nekaka zvjerka i koža njena«. Budmani upućuje na madž. *gerény* »tvor«.

Lit.: ARj 3, 129.

geslo n, danas domaći sinonim, posuđen (?) iz češkoga, za tuđice »deviza, parola, lozinka«. Sjeverno-slav. češ. *heslo,* polj. *godio* i *haslo,* rus. *haslo,* izvedenice s pomoću sufiksa *-tlo* od rekcionog korijena *gъa-* ili *gad-(ati)* (v. *gatatÎ)* »govoriti«, od kojih je samo posljednji zastupljen u slov. *gađati, gađam* »zu erraten suchen«. Budući da je potvrđena 1578. u vrijeme organiziranja Vojne Krajine kao vojnički termin *(pozabiti geslo na straži),* ne treba da je posuđeno iz češkoga, nego će biti hrv.-kajk. od **gìd-slo* kao i češka riječ.

Lit.: ARj 3, 60. *Miklošič* 60. *SEW* \, 378. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 1 69. *Vasmer* 261. Matzenauer, *LP l,* 175. *Mažuranu* 316.

gëte f pl. (Dubrovnik, Cavtat, Krivošije) »gamašne (prave ih žene od vune); na *gete* dolaze *gaće lčakširej;* to su crne bječve koje sižu samo do čkljánka)«. Od sjeverno-tal. *ghetta* < fr. *guêtre* od franačkog *wrist* (engi.).

*Lit.: REW** 9577. *DEI* 1791. *Prati* 486. *Gamillscheg* 497.

gicati se, *-am* impf. (Vuk) »1° jednako micati i mahati nogama kad se leži ili sjedi, 2° skakati (subjekt *šarm}«* prema pf. *gicnuti, -em* »maknuti nogom, koljenom«, *gicnuti se* (Martié) »pasti na um«. Onomatopeja kojom se oponaša brza radnja. Upor. polj. *giczafy* pl. »noge«.

Lit.: ARj 3, 132. *Bruckner* 140.

giđža f (narodna pjesma, istočna Srbija) = *gidža* (Kosmet) »čokot«; *dž* je turciziranje sláv. *ž:* cslav. *gyža vinbnaja.* Nalazi se još u češkom, poljskom (narječja) i u oba lužičko-srpska; *ť* je nastao iz *y* < ie. *й,* upór. lit. *gužas* »Knorren, Beule, Kröpf«, pridjev *gužûtas* »knorrig«. Riječ je baltoslavenska.

Lit.: ARj 3, 133. *Miklošii* 83. *Elezovič* l, 97. *SEW* l, 374, *W P* l, 559. Novaković, *ASPh* 20, 63. Jagić, *ib.* 63-64.

gigan m (Šloser) »bubica mecynotharsus Laferté«. Od istog je korijena *giǵuša í* (Šloser) »bubica ernobius Thorns.«.

Liti: ARj 3, 133.

gìganat, gen. *-anta* m (17. v.) »div«. Učena riječ od lat. *gigas,* gen. *-antis* < gr. γίγας, gen. -αντος »isto«, egejskog podrijetla prema gr.-lat. izgovoru, prema tal. *gigante: džiganat,* gen. *-anta* (16. v., zapadni krajevi; kod Kačića *džiganat oli žiganat kako drugi izgovaraju;* Radnić) = *žiganant* = (sa *č* mjesto *dz) aganat,* gen. *-nta* (17. v.). Učena riječ prodrla je i u narodni govor s ispuštenim dočetkom *-ant: gig* m (Vuk, Bosna) »pijetao velike vrste«, odatle f *giga* (Dobroselo) »nadimak ženama koje su visoke«. Na *-an gigan* (Kurelac), sa madž. sufiksom *-o > -ov gígõv,* gen. *-ova* (Vuk), *-os > -os gigoš = giguš* (Lika) = *gmgoš* (Lika) »isto što gig«, prema f *glgulja* (Vuk, Bosna) = *giguša = giganka* »kokoš«. Ovamo može dą ide i *gigalje,* gen. *gigãljã* (Vuk) »hodulje, štule«.

Lit.: ARj 2, 22. 3, 133. 535. #£1^3758. *DEI* 1806.

giliknuti, *-em* pf. (crnogorska narodna pjesma, objekt *sarina bakračlijom).* Prijevod »udariti« može biti netačan. Značenje se, kao metafora, može složiti s onomatopejama: impf. *giliu, -im = gìlit* (Brusje, Hvar) »čkakljati > škakljati«, upor. njem. *kille kille machen;* od iste onomatopeje ná -caiz impf, *silicati, -čem* (subjekt *ujak ujnu),* koje stoji bez sumnje u vezi s impf, *galicati, -am* pored *-čēm* (Vuk) = *golicati, -om* (Vuk, Srbija) prema pf. *golìcnuti, gòlicnem = galicu, -ičim* pored *goličit, giličit* i *giligičkat,* odatle *giligička* f (Kosmet), a ovo opet sa bug. *godei, gadelićkam,* odakle je rum. *gadili* pored *gîdela* = arb. *gudullis* pored *killëzoj,* čine. *gădilicu,* ngr. *gudulo* (Zagori). Riječ je ne samo balkanska nego je kao onomatopeja, koja oponaša kretanje, zastupljena i u germanskim i romanskim jezicima; njem. *Kitzel* = stsas. *Kitilon,* fr. *chatouiller* (nije od *chat* »mačka«), lat. *titillare.* Oblici *galicati — golicati* pokazuju da se onomatopeja naslanja i na određeni leksem *gol-,* u prijevoju *gal-* kao i u fr. na *chat.* S bug. *gadičkam* slaže se *godičkati se* (Golać, Istra) = *yadickįi* kod pohrvaćenih Rumunja u Žejanima. Sa suglasnikom *k* mjesto *g* u *kadičkati* (Krnica, Medulin), odatle pridjevi na *-av* i *-ljiv kadlčkav* (Medulin) i *kadičljiv* (Krnica i Medulin), dok u Vodicama s metatezom suglasnika *g-d > d-g: degečkati (se)* pored *degečati* »škakljati«.

Lit.: ARj 3, 94. 133. 252. *Elezovič* l, 93. 103. Hraste, *JF 6,* 211. Ribarić, *SDZb* 9, 143. *Tiktin* 677. *GM* 133-134. *Mladenov* 115. *WP* \, 553. *SEW* l, 367. *REW*[3] 4684. 8757. 8756. 9181. Byhan, *JberRI 6,* 174.

gìljati, *-ām* impf. (Lika) »sinonimi: srtati, ići, gaziti« prema pf. *nagiljati, -ām* (ibidem) »naići, nagaziti, namjeriti se na što«, odatle impf, *nagiljávati.*

Lit.: ARj 3, 133. 7, 326.

gìljtati, *-ãm* (Hrvatsko Primorje, Lika) = *giltati* (hrvatski gradovi) = *gettati* (ŽK) »vrijediti«. Od njem. *gelten; i* je prema prijeglasu u prezentu *(es gilt).*

Lit.: ARj 3, 133. Skok, *ASPh* 33, 362.

Gìman m (Grūž, obalski toponim, gdje je bila crkva *sv. Gimand).* Dalmatoromanski toponomastički ostatak od svetačkog imena *Geminianus* (bez refleksa za *ni* zbog haplologije), u Kotoru *Gimanoi* < dativ **Geminianonf* prema deklinaciji *Petrus, Petronis,* u Splitu pi. *Gumai,*ime porodice < *Geminìanì sani* > *n* > *j* kao u *kiríja* < *cherna (y., e* > *u* kao u *punistra* zbog labijala). Ovamo možda *insula Geloni* (gen. prema romanskoj konstrukciji *la città di Roma)* > *Ugljan* sa / mjesto -razrazbog haplologije i disimilacije *n-n* > *ḷ-n.* Postoji još neizvjesno *Gumin* i *Žminj* (Istra, tal. *Cimino).*

Lit.: ARj 3, 133. Jireček, *Romanen* l, 63. 87. 2, 38. 3, 30. Skok, *GIZM* 30, 10. ss. i *Supk 242.* 260. Skok, *Slav.* 104.

gimnazija f »srednja škola klasičnoga tipa«. Učena riječ od lat. *gymnasium* < gr. γυμνάσιον od γυμνάζω, odatle *gimnastika, gimnasticirati,* upravo pridjev od grčke radne imenice γυμναστής, korijen γυμνός »go«. Pridjevi na *-bsk gimnazijski,* na lat. *-alis* prošireno na *-ъn* > *-an gimnazijalni,* poimeničen na *-ьc* > *-ac gimnazijalac,* gen. *-alca.* Imenice sr. r. u lat. i gr. prelaze među feminina ili prema pl. na *-a* ili zbog identifikacije *-ul-o* sa našim nastavkom za ák. sing. ž. r. Upór. δοχεῖον > *dòhija, dovija* (v.).

Lit.: ARj 3, 133. Ilešić, *JF* 12, 159,

gindac, gen. *-aca* m (Račišće) = *gindec* (Mljet; nije li *-ec* mjesto *-äc* možda tiskarska griješka?) = *gindac* (Budva) »konop koji služi za vezanje Iantina, za podizanje jedra, za isavanje (v.) i skalavanje (v.) jedra (veže se na sredini Iantine i provuče kroz bucijo, v.)«. Od tal. pomorskog termina *ghindazzo,* od *ghindare* > *gìndati, -ani* pf. (16. v., Dubrovnik) »uzdignuti upravo jedro na katarku«, *gindati se* (Tivat; primjer: *što si se gindão* »podigao« *na pêtar,* v.), od fr. *guinder,* a to od stnord. *winda* »podizati«, hol. *windreep* > fr. *guinderesse* > sttal. *ghindaressa.* Dočetak *-ac* < tal. *-azza* zamjena je za *-aressa.* Upór. slov. *vengolati* (Gorica) »schaukeln« < *squindolar.*

Lit.: ARj 3, 133. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Skok, *Term.* 144. 146. Rešetar, *JF* 12, 287. *REW* 9545 a. 9546. Štrekelj, *DAW* 50, 22. *DEI* 1799.

gìngarica f (Dubrovnik) pored *gingara* (Stulić), pejorativan izraz za muzikalnu spravu za gudenje ili udaranje. Budmani pomišlja na gr. γίγγρα i srlat. *gingrinae* »nekakva sviraika«.

Lit.: ARj 3, 133.

gingav, pridjev na *-av* (18. v., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić," Pergošić, Voltidi, Vuk, Baranja, Jačke) »slab, mekoputan, mlohav, mlitav (čeljade, ljudsko tijelo, pamet, doba)«. Odatle apstraktum na *-oca: gingavoča* f. Od madž. *gyönge* »slab«.

Lit.: ARj 3, 134. *Mažuranić* 316.

giti)eta f (Dubrovnik) »gizdanje«. Denominal na *-āti ginjetati se, -am* impf. (Dubrovnik) »praviti se važan«. Bit će možda deminutiv na *-eita* od tal. *ghigna ~- ghigno* »sorriso, faccia, aspetto«, germanskog podrijetla, od frnč. *īvinkan,* nvnjem. *winken.*

Lit.: DEI 1799.

gizba f (Krk, Parčič) »peć za grijanje«. Biídmani pita: zar isto što *izba* < **шъЬa,* njem. *Stube,* fr. *étuve,* tal. *stufa* »peć«? To zaista može biti ako se uzme unakrštenje s glagolom *grijati.* Ako je tako, onda krčki oblik potvrđuje jedno od značenja germanske ili romanske posuđenice *izba* < stcslav. *istbba* koje se ne nalazi u hrv.-srp. nego u rum. slavizmu *izbă* f »peć« prema navodu Miklošičevu. Inače *izba* f (rus. *izba),* ako je sveslavenska posudenica iz vremena prije 9. v. iz stvnjem. *stuba,* znači »1° sinonimi: podrum (ovako i u Kosmetu), pivnica, konoba, štranj, krčma, 2° soba, blagovaonica, trpezarija, 3° soba uopće«. Odatle deminutiv na *-ioa izbica* f »1° sinonim: ćelija, kabinet = mali podrum (Kosmet)«. Toponimi *Izba* (Kosmet), *Izbično* (Hercegovina), *Izbište* (Vršac). Značenje 3° je danas općenito, ali je *soba* f, koja je posuđena iz madž. *szoba,* a ovo iz panonsko-slav. *stbba* < stvnjem. *stuba,* istisla *izbu* iz opće upotrebe. Kod Rumunja, koji posudiše također madžarski slavizam, *soba* f znači i »peć u sobi«, odatle rum. *sobar* »pećar«, pored onoga što znači i hrv.-srp., tako u rumunjskom Banatu. Riječ *izba* je sveslavenska, ali nije praslavenska riječ. Arbanasi posudiše *isbë* f (Gege) u značenju »1° podrum«. Upor. bug. *izba f* »1° Erdhütte, 2° Keller«. Tako i u tur. *izbe* »Keller, Versteck«. Madžarska *soba* je, kao i *varoš,* postala balkanska riječ. Prodrla je u sve balkanske jezike, bug. *soba*

»peć«, arb. *sobe* f »1° Frauengemach, 2° peć« pa i u turskom, ali ne u sva hrv.-srp. narječja, naročito ne na hrvatskom zapadu u hrv.-kajk. i čakavski, i u slov., gdje se govori *hiža, iza* (ŽK). Riječ *soba* je na zapadu gradska riječ. Za nju postoji i turcizam *odaja* (v.). Odatle: deminutiv na *--ica sobica,* augmentativ *sobetina,* radna imenica na *-arica sobarica* f, pridjev određenog vida *sobni,* danas u složenicama *jedno-, dvo-, trosobni (stan); soba* kao madžarizam ide u isti red kao *ostai* m (v.), *parlog, čobanja,* tj. u red madžarskih slavizama koji ponovo uđoše u naš jezik. Još treba spomenuti slov. *ispa* f uz druge varijante, s promjenom *ρ* < *b* kao i u oba lužičkosrpska dijalekta. Stvnjem. *stuba* tumači se kao postverbal od stvnjem. *stioban,* nvnjem. *stieben,* odatle i *Staub,* a rom. *stufa* kao postverbal od *extufare* »pariti«. Slav, ъ u *istzba* najlakše se tumači iz « u stvnjem. *stuba,* a proteza » iz rom. *stufa.* Nema druge nego uzeti da su se u balkanskom latinitetu unakrstile obje riječi i germ. *stuba* i rom. **estūfa.*

Lit.: ARj 3, 136. 4, 125. 133. 135. *BI 2,* 441. *Elezović* l, 220. *Pleteršnik* l„ 298. *Miklo-~sič* 97. 424. *SEW* l, 436. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 194. *KZ* 45, 298. *Vasmer* 473. *RSI* 5, 139. 6, 198. *Mladenov* 197. 598. *Kiparsky* 237. *Tiktin* 1450. Meringer, *IF* 18, 273. i sl. (cf. v. Geramb, *WuS 3,* 8.). *Stender-Petersen* § 139 (cf. Janko, *Slávia 9,* 346). Oštir, *AA* 2, 365 (cf. *IJb* 11, 223). *REW*[3]*310S.*

glabāti, *-am* impf. (Vuk) *(L·-,* o-) »sinonim : glodati« = sa *o* mjesto *a globali, glöbljem* (ŽK) *(o-)* »nagen« i slov. *globali, glóbljem* »1° dupsti, 2° glodati«. Upor. bug. *glob* m »očna šupljina« i arb. slavizam *glofkë* f »Höhlung, Loch« za prvobitno značenje »dupsti«, koje nije potvrđeno u hrv.-srp. Prema tome je *a* prijevoj od *o.* Odatle: *razglabati, razglabam* impf, (objekt *lijes, plug, uru, pitanje* itd.) »raščlaniti, raspravljati neko pitanje (metafora)« prema pf. *razglòbiti, ràzglobím.* Ovamo bi išao Šulekov neologizam *razglaba* f »seciranje«, ali nije ušao u jezik. Suprotno je impf, *zglobljavati, zglòbljãvãm* prema pf. *zglobiii.* Odatle postverbal *zglob* m »1° Gelenk, 2° bračni drug« (također bug.) = *zglob* (Kosmet) = *zglôbac,* gen. *-pca* »zglavak«. Kolektiv *glSbje* n (Smokvica, Korčula) »kostur, kosti« u vezi je sa značenjem *glodati.* Isto tako impf, *uglobljavati, uglobljāvām* prema pf. *uglòbiti, uglobīm* (objekt *klin u rupu)* »einfügen«. U terminologiji tkalačkoj *òglõblje* (Vuk) »brdila« stoji prefiks *o* mjesto *u* kao u *osoje* (v.) mjesto *usoje; globiti, globim* (16. v., Vuk) (o-) prema iteratīvu *globljávati* bez prefiksa razvilo je prvobitno značenje »1° glodati, 2° creuser« u metaforičnom pravcu i postalo pravni termin za »kazniti novčanom kaznom«. Sa *o* > *a glabljali, glabljam* impf. (Ljubiša). Odatle postverbal *globa* (14. v., Vuk, bug. *globa)* »1° novčana kazna, 2° novac (Gorski Vijenac)« koji se, kao i glagol, nalazi u tom značenju samo kod južnih Slavena, dok kod sjevernih Slavena u ukr. *Moba* znači- »svađa, briga«, u stpolj. *globa* »jadi, briga«. Odatle: radne imenice na *-ar: glòbãr,* gen. *-ára* m (Vuk) »čovjek koji globljava« = na *-džija globadzija* (Milićević) = na *-nik globnik* (18. v., jedanput); pridjev na *-ъn glôban.* Kao pravni termin *globa* je slavenski balkanizam: rum. *gloabă* f »1° novčana kazna, 2° kljuse (prema značenju »glodati«)«, odatle *globnic* »činovnik koji globi«, *a globi,* arb. *gjobë,* ngr. (Epir) γλόμπα, κλόπα »Schaden«. Sveslavenska i praslavenska riječ. U lit. u prijevojima *ėjoj a glėbti, glėbiu* »obuhvatiti« prema *globti* »umotati u kakvo sukno« i *glaboti* »očuvati« razvitak se značenja razlikuje od slavenskoga. Litavski ide u pravcu sastavljanja pojedinih dijelova, u slavenskom, obratno, u pravcu rastavljanja. le. je korijen **gelebh-* »schaben, schabend aushöhlen«, od kojega je i *žlijeb* (v.).

Lit.: ARj 3, 140. 170. 200. 8, 730. 748-749. *BI 2,* 841. *Elezović 2,* 512. *Miklošič* 65. 66. *SEW* l, 304-305. *Bruckner* 143. *Vasmer 274. WP* l, 616. 630. *Trautmann* 90. 91. Machek, *IF* 56, 205-206. *GM* 126. 141. Thumb, *IF* 14, 349. *NJ* 3, 56. *Mladenov* 101. *Mažuranić* 322. *Boisacq*[3] 122-123. 150.

glad m (Dubrovnik i sjeverozapadni hrvatski krajevi), f (Srbija, BiH, Crna Gora, Boka) (Vuk, 1431) »fames«, sveslav. i praslav. **goldt, bez* paralele u baltičkoj grupi. Odatle: pridjevi na *-ъn gladan,* na **en* (Kavanjin) *gladen,* poimeničen na *t-ъc gladênac* (Vodice) »plod glogov«, na *-lá giada* f (Vuk, 18. v.), odatle deminutivni pridjev *glădahan* (Vuk) = *gladašan* i denominal *glodati, -am* »sinonim: gladovati« (18. v.), na *-inja gladinja* f (Ljubiša) = na *-otinja gladotinja* f »sinonim: glad«, odatle pridjev *glàdinjî* C18. v.), radne imenice na *-nik* m prema f *-nica gladnih* (16. v.) = *glãdník* (Kosmet) prema *gladnica* f (Vuk) = na -ti *gladiš,* gen. *-iša* m (Lika) = na *-niš glàdnïi·,* na *-anja glodanja* m (Lika) = na *-uš gladuš,* augmentativ *gladničina* m (Dubrovnik). Denominal na *-éti* (inhoativ): impf, *glàdnjeti, -im (iz-* 17. v., o-) = *oglãdnêt* (Kosmet) prema

izglađivati/ogl-, -gladujem pored *-glađivam;* na *-ovati: gladovati, gladujem = gladnovăt, -üjem* (Kosmet). Toponimi: *Gladno selo* (Kosmet), *Gladnici.* Slog *gla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *glod,* rus. *gólod.* Ništični prijevojni štěpen **ghbļd-* nalazi se samo u hrv.-srp. inhoativu na *-éti žúdjeti, žúdim* (Vuk)- *(do-, po-)* »željeti u jačem štěpenu, desiderare«, stcslav. srpske redakcije *žlbdeti, žlzždp.* Odatle pridjev na *-ьn žudan* (Vuk) »žedan«, postverbal *požuda* f, odatle pridjev na *-ьn požudan,* apstraktum na *.-я/o žudnja* f i *žuđenje* n. Taj igra veliku ulogu u. dubrovačkoj petrarkističkoj lirici koja ima i posuđenicu za isti pojam: *desiježa* f < **desedium (REW[3] 2590)* u romanskim jezicima. Vokal *u* je nastao iz sonantnog */.* Korijen je ie: **gheldh-,* odatle praslav. prijevoj na *o *goldb,* upor. sanskr. *gardha-ķ* »požuda«, *grdhayati* »lakom je, žestoko traži«.

Lit.: ARj 2, 734. 3, 140. 146. 4, 171. 8, 739-740. 9, 346-350. *BI 2,* 875. Ribarić, *SDZb* 9,-146. *Elezović* 1, 97. 2, 11. *Miklošič* 62. *SEW* 1, 320. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 143. *Vasmer* 287. *Trautmann* 87. *WP* 1, 633. *Mladenov* 100. Matzenauer, *LF7,*179.Meillet, *IF 2,* 119. Scheftelowitz, *KZ* 53, 267. Wood, *IF 22,* 164. Uhlenbeck, *PBB 22,* 188-193. (cf. *AnzIF* 8, 272). *LF* 11, 84. *Mažuranić* 317.

giada f (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma) »čobanska koliba od drveta i pokrivena lubom (14. v., pominje se već u dečanskom hrisovu-Iju)«. Čini se da je predslavenska riječ srodna sa gal. *dēta* > fr. *claie,* v. *klijet.*

Lit.: ARj 3, 141. *REW** 1983.

gladak, *glatka,* ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski pridjev, (Vuk) »ravan«, izveden s pomoću sufiksa *-bk* koji u komparativu nestaje: *gladi.* Izvedenice su:

(I) od korijena *glad-:* na *-iti gladiti (se), -im (iz-, po-),* odatle radna imenica na *-lac,* gen. *-oca gladilac* m (Šulek), *glàdilica* f (Vuk) = *gladilo* (Vuk, Crmnica) »alat kojim se gladi«, *glàdionica* m »čovjek koji se gladi« = *gladibrk* m (Vuk, imperativna složenica) = na *-ьc glàdac,* gen. *glaca* m = na *-un* (možda romanskog podrijetla < *-o, -onis) glàdun,* gen. *-una* (Vuk, Crna Gora) »kicoš«. Izvedenica na *-iš* u imenu biljke *gladiš,* gen. *-iša* m pored *gladiš* (Vuk, Dubrovnik) = *gladiš* (Vodice) = *gladaš* (sa izmjenom sufiksa) »ononis spinosa« je stara, možda praslavenska. Odatle na *-ika gladišika,* -ik *gladišik,* na *-ka gladiška = gladuška, gladišt,* na *-evina gladiševina,* od slavenskih jezika još slov. *gladež* (sa zamjenom sufiksa), i sa *-yš* u češ. *Mady!* i ras. *gladyS,* iz čega se vidi da je sufiks -zš..nastao iz *-üsıo,* upor. rum. *-us* = arb. *-ysh.* Rumunji posudiše *gladiş* »acertataricum«. *Riječgladiš* je i naziv za guštere (Crna Gora) i zmije. Imperativna složenica *glădi-luk* m (Šulek) »sinonim: prstac, colchicum Bivonae *Guss.«;gladac* je naziv biljke »levisticum«.

(II) Izvedenice od pridjeva *gladak:* poimeničenja na *-ina* (apstraktum) *glačtna* f (Vuk) »Glätte« = *gláčina* (Sutivan, Brač) »sinonim: bonaca«, na *-oca glatkoća* f, na *-ost glătkost* f. Od *glačina* je dobiven korijen *glač-,* od kojega su Šulekove izvedenice *glačah,* gen. *-čka* m »Plattstampfer«, *glačati, -am, glačalo* n »pegla, Bügeleisen«, *glačanica* f »Bügeltuch«, *glačište* »Bügelbrett«, kulturne riječi koje već ulaze u jezik da zamijene turcizme *utija, utijati* (v.). Na *-ati glatkati* (jedanput, 18. v.) = na *-ovati glatkovati, -ujem.* Deminutiv je stvoren spajanjem nastavaka *-tati* i *-kati: glăckati* (18. v.) »laskati (metafora)« prema pf. *glacnuti se* (Vuk) »oporaviti se < dobití glatko lice«.

U litavskom je bez sufiksa *-bko: glodùs* »glatt anliegend«, sa *-no* mjesto slav. *-zko glōdnus = glodnùs* »gladak«, *glósti,* iterativ *glostyti* »gladiti, milovati« = lot. *glāstīt, glāstu* »idem«. Ie. je korijen **ghlădh-,* kao i u lat. *glaber* »gladak« i njem. *glatt.*

Lit.: ARj 3, 141. 143. 144. 146. 164. 4, 170. Ribarić, *SDZb* 9, 146. *Miklošič 65. SEW* 1, 300. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 142. *Vasmer* 271. *Trautmann* 90. *Mladenov* 100. *Tiktin* 686. Pedersen, *KZ* 38, 342. Matzenauer, *LF 7,* 179. Vaillant, *BSLP* 31, 43. *RES 9, 8.*

glagol m, danas nije narodna riječ nego gramatički termin za lat. *verbum,* posuđen iz stcslav., gdje je to sinonim za »riječ = verbum«. Odatle:' na *-ica glagolica* za glagoljsko pismo prema nazivu četvrtog slova *g* u stcslav. alfabetu (upor. *azbuka, bukvica).* Radna imenica na -as: *glagolaš = glagoljaš,* gen. *-asa* (Vuk, 18. v.) »svećenik koji glagolja, tj. služi misu prema glagoljicom pisanim knjigama«, izvedenica je upravo od denominala na *-ati, -iti:* impf, *glagolati, izglagolati, -ljam = glagoliti* u starom jeziku »govoriti« (upor. *reći misu);* pridjev na *-ski: glagolski* (1561, *list, pismo, misa, služba božja).* Upor. 1697. njem. *glagolitische Buchstaben', lj* mjesto *l* je prema prezentu *glagoljc.* Iz narodnog jezika bilježi Elezović: *tako da se gradi ka glăgolj,* ali ne daje značenja. Iz narodnog jezika bi

moglo biti i *glagolišiti, -šim* (Stulić) *(iz- = izlangolišiti)* »lukavo što u koga prositi« s umetnutim *n* i *-Hiti* za *-iti,* kad bi bilo dovoljno potvrđeno. Upor. ime plemena *Glagolici* (»u Bužah«, 1450). Riječ je onomatopeja sa reduplikacijom tipa *praporac* (v.): praslav. **golgoli.* Slog *gla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *gologólitb* »brbljati«. Bez reduplikacije, koja je već u ie. uklonjena po zakonu haplologije, pojavljuje se praši. **gol-* sa formantom *-so* (prasi. **golsī): glas* m (1275) »1° φωνή, gramatički termin, 2° vijest, 3° renomee«, sveslavenska riječ bez baltičkih paralela. Leksikologijska porodica te riječi je daleko veća negoli *glagola.* Pridjevi na *-ъn: glasan, s* prefiksima *sa-, su-, bez-, o-, uz-, raž-: suglasan — suglasan,* upor. stcslav. *stglashnì,* poimeničen sa *-ik suglasnik* m kao gramatički termin, prevedenica od lat. *consonans* = gr. σύμφωνα, izraz u kojem je izražena fonetska činjenica da ne mogu činiti slog nego se oni suglasuju sa samoglasom (prema toj činjenici stvorena je kod nas prevedenica *samoglas* prema njem. *Selbslaut),* poimeničenja odatle na *-je saglasje,* stara riječ, na *-ost saglasnost* f; *bezglasan* (Vuk) *oglasan, razglasan.* Na *-iv: razglasiv,* nije ušlo u jezik. Na *-ovit: glasovit = glasnòvit* (17. v.) = *glasovit* (Kosmet), poimeničen na -osi *glasovitost f.* Na *-ovan: glasovan* (16. i 17. v.), odatle Sulekova *glasovnica* f »cedulja kojom se glasuje« (taj neologizam ušao je u jezik). Na *-at glasat* »sinonim: grlat«, na *-it glàsit.* Složeni pridjevi: *glasoust* (jedanput, 18. v.), *glasonosan* (Stulić), *zloglasan.* Imeničke su izvedenice: Šulekov neologizam *glazba* f »muzika« [Danica 1844], odatle pridjev na *-en glazben (škola, matica),* denominai *uglazbiti,* radna imenica na *-nik glazbenik;* složenica *glasovir* (v. pod *klavir).* Radna imenica na *-nik: glasnik,* gen. *-ika* m (16. v., Vuk) »nuncius« prema f *glasnica* »1° žensko čeljade kao glasnik, 2° glottis, 3° *glasnica* (Vuk), »rupica na karabljama isprijeka« = kao određeni pridjev *glasni* (18. v., Novi Pazar), upor. *posilni.* Augmentativ: na *-ina. glasine* f pl. »(pejorativ) lažne vijesti«, na *-etina glasètina.* Deminutivi: na *-ъЪ. glasah,* gen. *glaska* (17. v.) = na *-ić glasić,* gen. *-ita.* Na *-ilo: glasilo* n. Složenica: *glasonos* (17. v.) = *glasonoša* m (Vuk) = *glasonosac* (Cakovac, 18. v.). Denominali na *-ati, -ovati, -iti, -jati, -nuti:* impf. *glasati, -am* (Vuk) *(iz-) = glasovati, glasujem* (16. v.), *glasiti, glasim* (Vuk, sveslav. i praslav.). Taj postoji i u sufiksalnim složenicama: *do-,* odatle postverbal *dagias* m, radna imenica na *-nik doglasnik* m, impf, *doglašivati, -glasujem* pored *-glašivdm* (18. v.); *iz-* »izreći, izgovoriti«, odatle *izglãsje* (18. v.), impf, *izglašivati, -glasujem; o-,* odatle postverbal *oglas* m »sinonim: anonsa, objava«, *oglasnik,* gen. *-ika = glasnik,* impf, *oglasivati, -glasujem; pro-,* odatle postverbal *proglas* m; *raž-,* odatle postverbal *ruzgias* m i *răzglasa* f, *razglasje* n, koje nije ušlo u jezik, na *-nik razglasnik* m = na *-telj razglàsitelj* m prema *razglasiteljica* f, impf, *razglasívati, -ujem, -ivam, razglašati, -am, razglaševati* (15. i 16. v.), *razglasívati, -glasujem* pored *-glašivam* (Vuk), *razglašavati, -glašāvām* (Lika); sa- *(se),* impf., *saglasivati se, -ujem* (19. v.). Glagol *glasati* (18. v.) nije ušao u jezik. Pf. *glăsnuti, -em* (Vuk, 16. v., Boka) = *glăsnut se* (Kosmet) »javnuti se«. Složenica nastala iz sintagme *zao glas: ozloglasiti.* Deminutiv na *-ukati: glasukati se* (Parčić).

Slog *gla-* nastao je i ovdje po zakonu likvidne metateze, polj. *głos,* rus. *gólos.* Rumunji posudiše *glas* »Stimme«, *glasi* < *glasiti* i *glasui* »govoriti« < *glasovati.* Potpunu ie. paralelu pruža samo osetsko *galas* »Stimme«. Sa formantom *-n* mjesto -so irski pridjev *gall* < **galno* »slavan, glasovit«. Za formant *-so* u nazivima sličnog značenja ima dosta primjera: lit. *garsas* »zvuk« i *balsas* »glas« od *bilti* »početi govoriti«, sanskr. *bhāsā* »govor«. Još ima germanskih paralela: stnord: *kalla* »reci«, stvnjem. *kallón* »mnogo i glasno govoriti«. Varijanta *k* mjesto *g:* lit. *kalba* »jezik« dokazuje da se radi o prastaroj onomatopeji.

Lit.: ARj 2, 561. 3, 147. 149. 157. 185. 268. 4, 171. 215. 8, 740. i si. *Elezović* 1, 97. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 321, 323. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 144. *KZ* 45, 46. *ZSPh 4,* 216. *Vasmer* 286-287. *Mladenov* 100. *WP* 1, 538. Štrekelj, *DAW* 50, 55. *GM* 123. *Boisacf* 462. Buck, *AJPh* 36, 1-18. 125-154. *(IJb* 4, 73). Gunter, *IF* 37, 40. sl. *Trautmann* 77. Dukat, *PPP* 18, 308-309. Vaillant, *RES 22,* 20. Karski, *RPV* 71, 189. (cf. *IJb B,* 214.). *Mažuranić* 317-320.

glájbiti, *glájbim* (Lika, Dobroselo) »durati ne jedući ništa«.

Lit.: ARj 3, 147.

glämaza m, f »1° čovjek koji na sajmu prodaje svoju robu bezobrazno lažući, 2° čovjek koji hoće bez truda da živi (srednja Dalmacija, Dubrovnik)« — *glamaša* (Voltiđi) »idem«. Odatle na *-ati:* impf, *glamàzati, -àzãm* (17. v., Dubrovnik) *(iz-)* »prodavati na sajmu« = *glamazat* (Lumbarda) »muktariti«

= *glamázati, -aza* (subjekt *goveda,* Lika) »kad ne pasu nego se šeću«. Onomatopeja, koja oponaša zvuk, pojavljuje se i sa o mjesto a i i mjesto *z: glômot* m (Vuk) pored *glômãt* m »sinonimi: buka, čalakanje«, također bug. u istom značenju. Odatle *glomotati* (Parčić) pored *glomatati, -am,* Rumunji posudiše glagol *glomozi,* preinačivši slavensku onomatopeju umetanjem samoglasa *o* u početni slog u *golomoț* i dodavši joj sufiks *-zko* u *glomotoc.* Upor. glede sufiksa *dobitoc.* Onomatopeja se prenosi i na veliki obujam, nespretnost, tromost: *glomazan* pridjev na *-ьn* »trom, nespretan«, prilog *glomazno* (Srbija, Milićević) = *glomāčan* »idem«. Upor. i *nezgroman.* Upor. brus. *hlomozda* i češ. *hlomoz* i stsas. *galm* »sonitus«.

Lit.: ARj 3, 149. 204. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklósié* 66. *SEW* 1, 306. Bruckner, *KZ* 45, 53. 48, 207. Matzenauer, *LF 7,* 179. *NJ* 1, 59.

glambskyj (stsrp. pridjev uz *srebro,* Novo brdo, Srbija, rudarski termin) »srebro pomiješano sa zlatom«. Odatle izvedena danas imenica *glama* koja je potvrđena kao toponim i u dubrovačkom latinitetu *argentimi de glam-(m)a* ili *glatne.* Prema Novakoviću od gr. μάλαγμα.

Lit.: ARj 3, 147. Jireček, *Romanen* 1, 90. Isti, *Handelsstrassen* 47. Novaković, *ASPh* 3, 523. *Rohlfs* 1307. Vasmer, *GL* 61.

glancati, *-ām* impf, »gaziti po debelu blatu«. Ne zna se gdje se govori. Zna se samo prinosnik o kome se ne kaže ništa u 6. t. *ARj.* Možda varijanta od ličkog *glimbati* (v.) sa *-cati.* Sasvim drugog je podrijetla *glancati (cipele)* (hrvatski gradovi) od njem. *Glanz,* sa *-ati,* ne od *glänzen.*

Lit.: ARj 3, 149.

glande, gen. *glanādā* (Perast, Dubrovnik) »gljiva, skrofule«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kllat. *glans,* gen. *-dis,* s prijelazom u deklināciju α kao i u tal. *ghianda.* Pridjev na *-av glandav* (Dubrovnik). Latinski deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* nalazi se u *gljendura* (Rab) »sinonim: gljiva = žlijezda *(gljendura* ili *gljiva* »žlijezda«)« = *glindura* (Hrvatsko primorje) »žabica, žlijezda u grlu« = *glindura* (Parčić, sva sela štokavske i čakavske oaze na visoravni i sva sela Slovinaca u zapadnoj i južnoj Istri; kod Brkina, Bezjaka i u Liburniji nije poznata; znači da je riječ donesena seljenjem velebitskih Vlaha = Cica u Istru) »vratna žlijezda«. Pridjevi *glindurast, glindurav* (Stulić). U Kaštelima unakrstila se sa *gnjida* u *gnjidura* »zaušnjaci«. Riječ pripada govoru Moriaka koji se sele u Istru; *r* mjesto / u *-ula* > *-ura* upućuje na vezu s rum. *ghindura,* ali očuvano *gl* može da potječe iz istog vrela iz kojeg i *glanda; an* > *en, in* objašnjava se bolje rumunjskom riječi. Upor. arb. *gëndërë* koje isključuje rumunjsko posredovanje.

Lit.: ARj 3, 198. 225. Kušar, *Rad* 118, 51. Ribarić, *SDZb 9,* 68. 147. *REW*[s] 3778. *GM* 140 *DEI* 1798.

glava, gen. *glave, ák. glăvuî* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **golva* »1° (dio tijela) caput, 2° (metafora za terenske uzvisine) sinonim: brdo, raširen toponim, 3° kraj = svršetak (Crna Gora, čakavci, prema tal. *capo)«.* Leksikològijska je porodica veoma razgranjena: (I) Izvedenice od čiste imenice: pridjevi na *-ьn glâvan,* općenito u određenom vidu *glavni,* poimeničenja sr. r. *glavno,* gen. *-aga* n (17. v.., Vuk) = f *glavna* = sa *-ica glavnica,* prevedenica (calque) od tal. *capitale,* koje postoji kao posudenica *kapital,* gen. *-ala; glavnica* (Vuk) »danak od oženjena čovjeka«, odatle radna imenica na *-jãr glàvnicãr* (Vuk) »1° bogat čovjek, 2° koji kupi glavnicu«, pridjev na *-jav glavničav* (Vuk) »pun glavnice«, na *-ьn glavničan,* na *-ski glavnički;* na *-ina: glavnina* (Vuk, Crna Gora) = *glavnina* »1° sinonim: glavno, 2° glavarina^0 glavni dio, npr. vojske«; na *-at: glavat* (16. v., Vuk) »capito«, odatle poimeničenje sa *-ica glavatica* f (18. v., Vuk) »1° riba u Neretvi, 2° čioda, 3° glavati kupus«, na *-ьc glavatac,* gen *-aça* m »sinonim: glavaš«, na *-enica glavatenica* f (Dalmacija) »stari rimski novac«, na *-inka glavatinka* f »biljka praskoč, vražji griz«; na *-it glavit* (Vuk, 18. v.) »lijep«, vrlo običan sa prefiksom *po- poglàvit,* prilog *poglavito.* Slabo su potvrđeni: hrv.-kajk. pridjev *glavač* (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: tvrdoglav«, na *-ost glavast* (Mikalja) i na *-ji glavlji.* Složeni pridjevi: od sintagme *bezglav* (Stulić, danas općenit, premda ga nema Vuk), odatle proširen sa *-ьn bèzglāvan* (Vuk, 15—16. v.), poimeničen sa *-an bezglàvãn,* gen. *-ana* (Pavlinović) »(pejorativ) budala«; *nezaglavljen,* poimeničen sa m *-ik,* f *-ica: nezaglavljenih,* gen. *-ika* m prema f *nezaglavljènica* (Lika) »koji se ne da uputiti«; *gologlav* = *razloglav* (Istra) »gologlav« < *raz-* i *gologlav* sa haplologijom; *tvrdoglav, tupòglav.* Izvedenice bez prefiksa: deminutivi na *-bk: glavak,* gen. *glavka* m (Šulek) »vrsta

sijerka što raste u glavu«; na *-ica: glavica* f (Vuk, 14. v.) sa različitim značenjima, s udvojenim sufiksom *glavičica* f (17. v.), augmentativ *glàviãna* f (Vuk) »sjeme od konopalja«, pridjevi na *-jast* i *-jat glavičast* (18. v.), *glavičat;* veoma raširen toponim, dapače i s rum. deminutivnim sufiksom *Glavičor* (brdo, Srbija, čačanski okrug), *Glavičorka* (Istra); na *-ić* (17. v.): *glavić,* gen. *-ica* m; denominal *glavičati se* (Vuk) »uvijati se u glavicu (kupus)«, *oglaviäti se* (objekt *kupus).* Augmentativi za razne nijanse i afektivne vrijednosti: na *-ina glavina* f (16. v., Vuk) »1° capito, 2° *glavina* (ŽK), »sinonim: glavčina, moyeu«, također toponim; odatle *glavinuša* f »vrst loze crnog i bijelog grožđa«; na *-uča: glavudža* (Srbija) = *glàvuča,* odatle deminuirano *glavúčak,* gen. *-učka* (Hrvatska) »krupan papar«; na *-ura: glàvura,* deminuirano *glavūrak,* gen. *-urka* (trebinjska nahija) »sitan crni luk«; na *-urda: glavurda* = *glavùrdan* (Bačka, Lika) = na *-crnja glavonja* = *glavòzan* =- *glavan* (Lika); na *-urina: glavùrina;* na *-etina: glavètina* f (Vuk, 18. v.); na *-as: glavaš* m »1° glavonja, također prezime, 2° biljka šipak«; na *-čina: glavčina* f (Vuk) »moyeu« i toponim; na *-oč: glavoč,* gen. *-òca* m »1° morska riba, gobius (s varijantama *glamoč, glavaš, glavotok* itd., 2° biljka sjekavica«; na *-eš: glaveš* m »1° lično ime (13. i 14. v.), 2° jegulja«; rašireno sa *-ina: glavešina* f (pejorativno); sa *-ka: glaveška* (Lika) »glavato žensko čeljade«; na *-or: glavar* m »1° biljka plantago lanceolata, 2° prvi kraj na samaru, 3° prezime« (nije etimologijski isto što i *glavor* = *blavor,* v.). Ovamo i *glavar,* gen. *-ara* (Piva-Drobnjak) »prednji dio na samaru«. Izvedenice za lica muška i ženska: natur, *-džija: glavadžija* m (Ljubiša« = na *-ar* m prema f *-arica glavar,* gen. *-ára* m (16. v.) = *glavar* (Piva-Drobnjak) prema *glavàrica* f (18. v.). = jednom *glavarija* (16. v.); odatle pridjev na *-evl-ov: glavarev* pored *glavarov,* na *-ski glavārskī,* apstraktum na *-stvo glavarstvo* (17. v.); obično sa *po-: poglavar* (nema f); rašireno na *-nik: glavarnik* m (jedanput, 18. v.); na *-nik: glavnīk,* gen. *-ika,* sa prefiksom *po-, do-: poglavnik* (16—19. v.), *doglavnik* (Vuk). Na *-orina: glavarina* f (Vuk) »porez na glavu«. Prefiksalne složenice nastale iz sintagmi: *do-: doglavača* f »mahrama kojom se povezuje bez odmah do glave«; *na-: naglăvak,* gen. *-âvka* (Kosmet); *o-job-: ôglãvak,* gen. *-ãvka* »sinonim: glavica, brijeg; *ôglãv* m, *òglavina* f = *òglavina* = *oglàvãr* = *oglàvmk,* gen. *-łka* »što se meće konju na glavi, tur. *lašlukt,* odatle denominal *izoglaviti, izoglāvīm* »skinuti konju oglav«, *oglava* (Bačka) »opanci od oglavine«; *oglavlje* n »povezač«; *po- poglamica* (Čilipi, *m* < *vn)* »jastuk (u govoru mlade generacije za *tunđela* u govoru žena starih 70 god.)«; s- *zglàvac,* gen. *-veo,* (Hrvatska) »prijeklad«; *uz- uzglăvac,* gen. *-avca* (Vodice) »njiva neizorana na oba kraja *(glava* = *kraj)«; uzglavlje* n »dio kreveta kod glave«, upor. *kopto* < *capitale; navrh-: navrglav* m »obješenjak, nestaško«. Složenice: *glavobolja* f (17. v., Vuk) = *glavobolje* n (Vuk), odatle pridjev *glavòboljan; punjeglavica* (Vranjic) »jegulja; sinonimi: glaveš, jamarica«, *punoglavka* = *punoglavac* (Valjevo) »1° mlada žabica sa repićem, 2° pola ribe pola žabe« (Srbija, Lika). Prvi dio složenice varira *puloglavac* (Dubica), *puljeglavacį-ljogl-* (Poljica, Dalmacija), *puljak* (Pelješac) bez drugog elementa. Prvi dio složenice nije jasan. Ne zna se da li je *puno* ili *polu.*

(II) Glagoli (denominali) i postverbali: na *-iti: glaviti, glàvïm* (17. v., Dubrovnik) *(iz-, posa-, raz-, u-, za-).* Od *zaglaviti* postverbal je *záglavak,* gen. *-āvká* »ono čim se zaglavi sjekira, motika«, impf, *izglavljivatiįuglavljivati, (po-), zaglavljivati.* Značenje pf. *zaglaviti, zaglavim* »pereo«, upor. strus. *gólová* »Getöteter« i *golovbniku* »Mörder«. Od *razglaviti* impf. *razglavljívati, -glàvljujëm* (Lika) postverbal je *zglăvak,* gen. *zglăvka* (Vuk) »sinonim: zglob«, dobiven ispuštanjem *ra-.* Na *-ati: glavati, glavom* (Vuk, Boka) (subjekt *ribe)* »pomaljati glavu iz vode«. Na *-injati: glavinjati, -ām* (17. v.) »tumarati« *(iz-)* = *glavinjät* (Kosmet) »raditi nešto na svoju glavu«. Varijanta sa *r* mjesto » znači onomatopeiziranje: *glavrnjati* (Vuk) (ra-). Od sintagme *bijela povezača* na glavi *objeloglaviti se* (Lika) »udati se«.

Slog *gla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *glovia,* rus. *gólovo).* Rumunji posudiše *glavă, glavința* < *glavica,* sa zamjenom našeg sufiksa *-ica* sa rumunjskim latinskog podrijetla *-infa; glăvațină* (unakrštenje *glava* sa rum. *căpățină* < lat. *capitino).* Madžari posudiše *galocza* < *glavica* .Novogrci (γ)κλάβα »Kopf, Schädel, Dickkopf«. U baltičkim jezicima paralela je potpuna,^ fonetska i semantička: lit. *galva,* lot. *galva.* Prvi slog stoji u vezi s korijenom *gol* proširen formantom *uo.* Upor. njem. *kahl* < stvnjem. *kalo,* gen. *kalwes.*

Lit.: ARj 1, 268. 2, 561. 111. 164. 173. 177. 179. Д80. 184. 185. 4, 171. 278. 7, 761. 8, 146. 369. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Elezović* 1, 187. 432. Ribarić, *SDZb* 9, 202. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 323. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner*

144. *Vasmer* 286. *WP* l, 537. *Trautmann* 77. *Mladenov* 99-100. Tomanović, *JF* 17,211. Hirtz, *Amph.* 34-5. 125-126. Zore, *Rib.* 19. Vaillant, Ä£S 7, 203. 22, 20. Jagić, *ASPh* l, 430. Iljinski, *RSl* 6, 219. Thumb, *JF 2, 72. Boisacq*[3] 430. Szober, *PF* 14, 599. sl. (cf. /5* 15, 296.). *Mažuranu* 322.

giàviija m (Vuk) = *glámnja* (Vük, Dubrovnik, Boka, sa *ия/ > mnj) = glámnja,* gen. *glamnj'ě* (Buzet, Sovinjsko polje) = *glamnja* (ŽK) »cjepanica što se loži na vatri« = *glavnji* pored *glavnje* pl *(meju glavnjah u pepelu)* »ostaci od bíja i bijìca (od sinoćnjeg ognja ili današnjeg ili jutrošnjeg), koji nisu dogorjeli«. Odatle: deminutivi na *-iça: glàvnjica* (17. v.) = *glavnica — glàvnjica* (Smokvica, Korčula) = *glamnjica* (ŽK) »1° tizzoncello, 2° Brand im Weizen, urědo«, s udvojenim sufiksom *glavnjičica;* na *-enica: glavnjènica* (Fužine) »Blagovijesti (jer se na taj dan spusti glavnja u zemlju, tj. misli se da ne će biti više potrebna jer ne će biti zime)«; denominal na *-ati: glàvnjati* (Lika) »turati proso, zapaljene jelove daske u sjeme za sijanje (nejasno značenje)«. Sveslav. i praslav. **golvbnja* iz terminologije ognjišta. Slog *gla-* nastao po zakonu likvidne metateze: polj. *głownia,* rus. *golovnja.* Etimologijski tumači se na više načina. Za izvedenicu od *glava* kao metafore s pomoću sufiksa *-ьn* H—*ta* smatraju je Šuman, Bruckner, Berneker i Vasmer. Upozoriti ipak treba da se metaforickí ne može shvatiti značenje *glavnica* (Vuk) »Brand im Weizen«. Iljinski i Matzenauer vežu je s lot. *pa-galys* »poljeno« i rus. *galka* »goruščaja golovnja nosimaja vetrom pri požare«. Miklošič pominje uporedenje sa *Kohle* < ie. **geulo* ili **goulo* sa sufiksom / od korijena **geu-* »glühen«. Ovamo ide arb. *gllanik* = *glanik* »grosser Stein beim Herde zum Darauflegen der Holzscheibe«, izvedenica sa sufiksom *-ik* koja u južnoslavenskom nije potvrđena. Ir. *guai* »ugljen« u vezi sa pik. *gloue* »glavnja, cjepanica« < gal. **glava* (ne *clava* »batina«) dovodilo bi do veze s keltskim.

Lit.: ARj 3, 181. 182. *Miklošič* 70. *SEW* l, 325. *Holuh-Kopečný* 123. *Bruckner* 145. *KZ* 45, 49. *Vasmer* 255. i 256. *Mladenov* 100. Joki, *SAW* 168, 109. Matzenauer, *LF* 7, 179. Iljinski, *RFV73,* 218-308 (cf. *Sláyia* 13, 579). *GM* 192. Štrekelj, *DAW* 50, 13. Šuman, *ASPh* 30, 295-296. Meyer-Lübke, *ZRPh* 39, 85. *REW*[3] 1973 (str. 805). *Boisacq*[3] 150.

gledati, *gledam* pored *gledīm* impf. (Vuk, Kosmet) = *gledeti* (hrv.-kajk.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **glend-* »1° konkretno: očima promatrati, βλέπειν, 2° duhovno: brinuti se, nastojati, 3° masirati trbuh, namjestiti pupak (Kosmet)« *(do-, iz-, izraz-, na-, nad-, o-, pre-, pri-, raž-, sa-, u-, za-, z- se)* prema pf. *glêdnuti, -em* (Vuk) *(o-) — pòglenuti — oglednut se* (Kosmet) = *gľenuti* (sa *dn > n), poglédnuti, poglēdnēm* (Piva-Drobnjak). Akcenat *gledati* samo u prefiksalnim složenicama *o-, ogledam* pored *ogledivati, oglèdujem, razgledati* prema pf. *razgledati, razgledivati, -gladujem* i *razgledavati, -edāvām; pogleduvăt, -ujem* (Kosmet). Imperativ se skraćuje *glê, glête* u brzom govoru. Od te skraćenice stvoren je *glâti, glâm* (Vuk, 16. v.) *(o-, po-),* u Kosmetu *glja* pored *glja, gljàj* i *gljăj, gljâjte (po-).* Gerund je *na oči glede* (ŽK) = *glede* = *gled* (Slavonci, 18. v.) kao prilog u značenju »s obzirom«, danas općenito »im Betreff« u zapadnim hrvatskim krajevima, i kao prijedlog s akcentom *glede (toga).* Upor. hrv.-kajk. *gledeti na* »spectare«. Ovamo još poimeničenje *gledeće* n »zjenica«, upor. *zreće* (ŽK). Postverbali od samog glagola ili od složenih glagola s prefiksima *do-, iz-, nad-, o-, po-, pre-, raz-, u-* postverbali su: *gìed* m (16. v.), odatle pridjev na *ьn gledan* (Kosmet) »lijep«, *gledan* pored *gledan* (Piva-Drobnjak); *nedogled; izgled,* odatle na *-nik izglednih; nadgled, ogled, ogledi* m pl. (Vodice) »prvi korak kod sklapanja braka«, *pogled, pregled = prijegled, ugled;* odatle pridjevi na *-ьn: (nè)dòglēdan, izgledan, ogledan, (ne)uglēdan, (n'è)-prègledan; negUd* m (Vuk) »nemar« od *ne gledati,* prilog *negledūša* (Srijem, uz *pazariti)* »sinonim: ćor-pazar«; *razgled,* odatle neologizam *razglednica,* prevedenica od njem. *Ansichtskarte; nèzgledan.* Radne imenice: na *-ač: gledač* m, nije ušlo u jezik, na *-lac gledalac* m prema f *glêdalica,* hrv.-kajk. na *-vac gľedavac,* gen. *-vea.* Sufiks za mjesto *-ište: gledalište* = za alat *-alo gledalo; ogledalo* n »sinonim: zrcalo« = *ogledalo* (Kosmet) »primjer«. Složenica: *mrkogleđa, srđa zlopogleđa. Gled* (14. v.) je potvrđeno samo u antroponimiji, odatle *Gledević.* Rumunji posudiše *oglindă* f »ogledalo«, postverbal od *ogledati.* Današnje *gledište* (Šulek) je prema češ. *hlediště; izgled* je narodna riječ, ali u *izgled na uspjeh* prevedenica je (calque) od njem. *Aussicht.* Vokal *e* je nastao iz *t:* stcslav. *gledati,* polj. *glądać,* rus. *gljadétb.* U baltičkim jezicima potpuno odgovara lot. *glenst, glendêt* »vidjeti, tražiti«. Upor. od drugih ie. jezika ir. *inglennat* »vertigant«, srvnjem. *glinzen* i nvnjem. *Glanz.* Ie. je korijen **ghlendh-,* raširenje korijena

**ghel-jghle-* sa dentalnim infiksom. Taj se nalazi bez infiksa u *zelen* (v.), *zelje* (v.), *zlato* (v.) i *žuč* (v.).

Lit.: ARj 3, 164. 186. 187. i sl. 194. *4,* 178. 289. 7, 818. 835. 8, 22. 154. *BI* 627. *Elezović* l, 97. 98. 99. Ribarić, *SDZb 9,* 172. Vuković, *SDZb* 10, 396. *Miklošič 65. SEW* l, 302. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner* 141 *Boisacq*[3] 574. *Vasmer* 278. *Trautmann 92. WP* l, 625. *Mladenov* 101. Boskovic, *NJ* l, 275-279). *JF* 12, 300. *NJ 2,* 158. Charpentier, *ASPh* 29, 5. Joklj *ASPh* 29, 14. i sl. *Mazuranić* 322.

gleda f (Vuk) = *gled* m (Srbija) »sinonim: glazura«, odatle s gr.-tur. *-eisati* = *-osati: gleđeisati* (Vuk) = *gledosati* (Srbija, Milićević) »glazirati«. Varijanta sa *t* mjesto á: *guta* f (Vuk, Dubrovnik), sa *č* mjesto *d* bug. *gleč* m »Email auf Porzellan«, odatle na gr. *-os glečosvam* pored *gledžosvam.* U narodnom govoru *glêto* n (Kosmet) u poredbi *teško kaj glêto* gdje je značenje »olovna ruda«. Bug. *glečosvam* = *glečesam* pored *gledžosvam* dokazuje da je prvobitno *č* bilo turcizirano kao u *Džibridža* za *Cibrica.* Prema tome i *d* potječe iz *č.* Dubrovačka varijanta slaže se sa srlat. *gleta* (1300, u Mlecima) i fr. *glene* »olovna gleda«. Nalazi se još u polj. *glejta* pored *gleta* gdje je iz njemačkoga ili srednjolatinskoga. Tal. *ghetta* (14. v.) pokazuje *gì* > *gh* kao u pučkim riječima i isključeno je da može biti posuđeno iz njem. *Glätte* koje je na osnovu pučke etimologije unakršteno vlat. *glena* i njem. *Glätte* »uravnjenost«. Balkansko *gleč* = **gleća* > *gleda* može biti samo **giittium,* pl. **glittia* od gr. γλιττόν (upor. lit. *glitus* »Ijepiv«) koje Hesihije glosira sa γλοιόν (upor. *glina,* v.) »visqueux« iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 3, 195. Elezović, *Njf* l, 245-247. *Mladenov* 101. *Miklošič* 65. *SEW* l, 301. *Bruckner* 141. *DEI* 1797. *REW*[3] 3780.

glêra f (Bar, Sutomore, Spic — tu se izgovara i *klera)* »1? zemlja pomiješana sa šljunkom u kojoj ima dosta škalje (»ruda plavica u potoku, pobijeli i mjestimice bude bijela, slično kaldrmskom kamenu«, Bosna, Skarić) 2° toponim *(Glêra* tiče se *Banjúla,* 20 minuta hoda od mora više *Prdača,* tu ima mnogo morskog i drugog kamenja)«. Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *glarea* > tal. *ghiaia, ghiara.* Odatle toponim *Glòron* (izgovara se i Goro«) navrh *Volûice* (Bar), mjestance sa malo kuća, malo polje do Gorka. Ovo je vjerojatno augmentativ na *-one* od **glareone, a* možda je metafora furl, *giere* »Art Weinrebe« > slov. *glera.* Pridjevska je izvedenica na *-īnus* zacijelo tršć.-tal. *giarina* > furl, *gïarina* od mlet. *giara,* furl, *glene* > slov. *jarina* f »Stelle wo das Wasser schäumt«. Ne zna se kako se semantički odnosi prema *glarea,* ako je odatle, ribarski termin *glorati* (objekt *mrežu na skalice* ili *na civijeru) (iz-)* »graditi mrežu na skalice« < **glareare.* Primjer: *mreža se izglora na civijeru., zatim se nosi na sušilo.* U vezi s time je možda i ribarski termin *glâr* m (Ston) »onoliko mreže što čovjek jednom preko škafa složi kod prebira«. Odatle na *-izati* < vlat. *-idiare* > tal. *-eggiare glaržati, -am* impf. (Ston) »prebirati mrežu«. Skarić tumači *glera* < njem. *Gerolle.*

Lit.: ARj 3, 204. 4, 176. Zore, *Rad,* 108, 232. Isti, *Rib. 335. Pleteršnik* l, 359. Šturm, *ČSJK 6, 79.* Štrekelj, *ASPh* 12, 457. *Pieona* 2387. *REW*[3] *3779. DEI* 1798. Skarić, *Sporn.* 79, 18.

gležanj, gen. *-žnja* m (Vuk, 16. v.) = *glezno* n (Parčić) = *gliježno* (Bella) = *gljažno* (18. v., Voltiđi) = *gližanj* (Voltidi i Rapić) = *glježno* (18. v., srednja Dalmacija, Pavlinović), sveslav. i praslav. **glez^* »talus> Schienbein«. Prvobitni je oblik na *e.* Jekaviziranje i ikaviziranje je nastalo zbog *gl* > *glj* kao u *gljiva* za *gliva* (v.); *ž* mjesto *z* stoji zbog *nj.* Odatle pridjev na *-ost: gležnjast.* Rumunji posudiše *glezná* f »Knöchel« koje se slaže sa *glezno* kod Parčića i sa rus.-cslav. *glezna* f i *glezno.* Ni baltičke ni ie. pralele nisu utvrđene jer odnos prema lit. *sleznas* »Knöchel« nije jasan zbog početnog í mjesto *g* ili *z,* a odnos sa srvnjem. *Klak* = *klakkr* »Klumpen« semantički ne odgovara.

Lit.: ARj 3, 195. *Miklošič* 65. *SEW* l, 302. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner* 145. *Vasmer* 272. i sl. *Mladenov* 101. *Tiktin* 687,

glî (ŽK, u vezi sa *kaj* »kao« ili *sê* »sve«) = *gli* (ŽK), prilog »jednako« = *kli* (1527) »odmah« = *glih* (uz *takajše,* hrv.-kajk., Nedeljišče,. 1592) »jednako, upravo, baš«, slov. *glih* »idem«. Od srvnjem. *gilih,* nvnjem. *gleich.*

Lit.: Skok, *ASPh 33,* 362. Popović, *Sintaksa* 35. *Pleteršnik* l, 217. *Mažuranić 322.*

glida f (18. v.) »vojnički red, stroj« = *glida* (ŽK) = sr. r. pl. *glida* (18. v.) = *glîdi* f pl. (ŽK). Od graničarskog njem. *Glied.*

Lit.: ARj 3, 197.

glina f (18. v.) = *gnjila* (Vuk, sjeverna Dalmacija, metateza *l-η* > *η-l* s prijelazom *n* > *nj* zbog *g* kao u *gnoj* > *gnjoj)* »argilla,

vrsta ilovaste zemlje«; praslavenska i sveslavenska riječ. Veoma raširen toponim, u sing, i pl., i hidronim. Odatle pridjevi na *-ьn:* stcslav. *glinьnъ,* očuvan u *Glina Gora > Glina* sa gubitkom opće riječi; danas na *-en: glinen.* Radne imenice na *-ar* prema *-arica glinar* prema *glinarica,* odatle *glinarina* i *glinarstvo, glinenina,* Šulekovi su neologizmi. Osnovno je **glina* poimeničeni pridjev od **glųb: *glubna; *ghjb* posudiše Rumunji *glie (de pamint)* »gruda«. Rumunjska posudenica omogućuje rekonstruirati prvobitno značenje »Ton, Lehm, Lehmboden« kao u rus. *glej.* Rumunjsko *glie* može biti i od **glinja,* koje nije potvrđeno u južnoslavenskom, ali je moguće zbog *gnjila.* Arbanasi posudiše *gline* f »Ton, Lehm«. Formant *-na* nalazi se u gr. γλίνη = γλία »ljepilo«, ngr. γλήνη. Od istog korijena postoji još staro priđjevsko poimeničenje obrazovano sufiksom *-yo: gljiva* f (15. v., Vuk) = *gl'iva* (ŽK, prvobitni oblik *glj* je kao u *gnjoj* zbog *g,* upor. *šljiva* pored *sliva,* ŽK) »1° fungus, 2° bolest glanda«, odatle pridjevi na *-ьn, -ast, -av, -ov, -in: gljivni* (hrv.-kajk., Jambrešić), *gljîvast, gljïvav, gljivov* (Jambrešić), *gljivin;* radne imenice na *-ar* m prema *-arica: gljivar* prema *gljïvarica,* na *-arka gljivarka* f »neka bubica«; deminutiv na *-ica: gljivica',* augmentativ na *-etina* i *-urina: gljivètina* f = *gljivùrina.* Madžari posudiše *golyva.* Upor. lit. *gleivos* »Schleim«. Prema *gljiva* stoji prijevoj *glevb* potvrđen u drugim slavinama. Kod nas ide ovamo *glevoć* m »vrsta spuža« (nije rečeno gdje se govori, sufiks *-oć* može stajati mjesto *-oč,* upor. *glavoč,* v.). Od iste je osnove s formantom *n glèni,* očuvan danas samo u slov. *glên* m »Schleim, Schlamm, Durchfall beim Vieh«. Da je nekada ta riječ bila raširena u južnoslavenskom, dokazuje rum. *glean* m »Schiefer«. Filipović ima *dlen* m (kod ugarskih Hrvata) »pituita«. Dežman u svome rječniku liječničkog nazivlja u raznim izvedenicama, koje interesiraju liječnika, uzeo je *glen* m »mucus« iz slovenskoga. Ie. korijen **glei-l*glei-,* raširen je u galskom sa -sa: *glisomarga,* prov. *gleza,* fr. *glaise.* U baltičkoj grupi odatle je glagol *giteti* »mazati«; u ir. *glenaid* (3. 1. prez.). Za dalje veze v. *glîb* i *glista.*

Lit.: ARj 3, 197. 212. 213. 225. 199. 195. *Miklošič* 66. *SEW* 1, 303. 304. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner* 142. *KZ* 46, 210. 48, 201. 210. *Vasmer* 272. 273. *Trautmann* 92. *Mladenov* 101. *WP* 1, 621. *Boisacq*[3] 150-151. Matzenauer, *LF l,* 180. Jokl, *SAW* 168, 109.

glista f (Vük) = *gljista* (J. S. Reljković, *gl > glj* kao u *gljiva,* v.) »lumbricus«, f pl. *gliste* »bolest helminthiasis« = *glista* (Vodice) »1° glista, 2° dugačke paralelne grede iznad ognjišta za sušenje drva«. Stulić ima *glist* m kao u bugarskom, bjeloruskom i češkom. Sveslavenska i praslavenska riječ. Odatle pridjevi na *-av, -ast gltstav, gustasi,* nepotreban apstraktum na *-ost glistavost* f (Šulek), na *-en glisten* (Belostenec, Jambrešić), na *-in glistin* (Belostenec), deminutiv na *-ica glistica,* augmentativ *glìstina* (18. v.), odatle pridjevi *glistinav, glislinast,* deminutiv *glistinica* f (Stulić). Madžari posudiše *giliszta — gdeszte,* Arbanasi *glistrë* (sa dodanim *r* kao u *Spalatro* i *brnistra).* Uzimlje se s pravom da je korijen *gli-* isti koji i u *gljiva* (v.) i *glina* (v.), tj. ie. **glei-* raširen pridjevskim formantom *t,* upor. lit. *glitus* »Ijepiv, gladak, sklizav«. Taj pridjev **gleit* dobio je pridjevski sufiks u femininumu *-ta* koji je poimeničen. To je pridjev od pridjeva. Upor. *mesnen* (ŽK) od *meso', H > st* je kao u *plesti, pletem* (v.).

Lit.: ARj 3, 198-9. Ribarić, *SDZb 9,* 147. *Miklošič* 66. *SEW* 1, 304. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner* 142. *Vasmer* 274. *Mladenov* 101. *GM* 126. Matzenauer, *LF* 7, 180.

gliza f (Hercegovina) »sinonim: gliva (kao bolest struma) = glanda (v.) = podvratné (glize) žlijezde od nazebe (mogu biti ko tičija jaja, Livno)« = *gliza* »gonfione delle glandole iugulari (Parčić)« = *gljiza* »(metafore) 1° grumo di farina (nella polenta, Parčić), 2° (u loju) cicciolo carnoso (nel sego, Parčić)«. Od slavenskih jezika samo češ. *hlíza* f »excroissance, *abcès«.;* sinonim: *žláza* < stčeš. *žléza,* ruš. *železa,* polj. *zołza,* slžč. *hľúza.* Odatle češ. *zhliznatěti.* V. *žlijezda* o daljem tumačenju postanja: ie. **gleigh-* od **gel~,* prastaro unakrštenje sa korijenom od *gliva* (v.). Od *gliza* je naziv biljke *gljiznjača* f »scrofularia L.«. Sasvim drugog je postanja homonim *gliza* f, (Vodice) »osušen teleći želudac za pravljenje sira« = *gliza* (okolina Livna) »ukiselo mliko«. To je balkanska pastirska riječ ilirskog podrijetla koja se nalazi još u arb. *gjizë* f = (Skadar) *dziz* »ricotta, Käse, Topfen, gelabte Milch«. Hrv.-srp. oblik pomaže tumačiti postanak arbanaskog oblika. Današnje je arbanasko značenje sekundarno, a prvobitnije hrv.-srp. koje tačno odgovara rom. *formaticum > fr. fromage.* Pretpostaviti se mora iliro-tračko **g.lidia* < ie. **gịdia,* od korijena **gel-* »ballen, gerundetes, kugeliges u. dgl.«, ne **serdia* kako je mislio Jokl. Ovdje

je *-dia* > hrv.-srp. *-za* < arb. *-zë* u kolektivnom, ne deminutivnom značenju. Glede / > *li* upor. *ṛ > ri* u *krümp, čamkrimp* (Pekmezi 22).

Lit.: ARj 3, 199. 200. Meillet, *MSLP* 13, 244. i sl. *GM* 141. 273. 278. Ribarić, *SDZb* 9, 147. Zovko, *ZbNŽ* 1, 110. *Parčić* 168. *WP* 1, 612. 2, 498. Jokl, *Unt.* 89 i *SBW* 168, 28.

globus m »zemaljska kuglja«. Učena riječ (internacionalna) od lat. *globus.* Sa madž. izgovorom dočetnog *s > š globus* (hrv.-kajk., Belostenec, 17. v., čakavci) »lopta«. Kavanjinov (18. v.) *globiš* upor. sa *golombiš* (slov., Prekmurje) koja je posve madžarska. Kavanjinova zamjena sa -ir ostaje nejasna.

Lit.: ARj 3, 201. *Pleteršnik* 1, 229. *DEI* 1830.

glodati, *glođem* impf. (Vuk) *(na-, raž-, o-, iz-) = glodati (đ* iz prezenta) = *glodăt* (Kosmet) »rodere«, sveslavenski i praslavenski glagol. Odatle : radne imenice na *-ar glòdãr,* gen. *-ara,* na *-ьc glòdac,* gen. *gioca,* na *-lac gledalac* = na *-vac glòdavac* = na *-alo glodalo',* deminutiv na *-ckati* impf, *glôckati, -am* prema pf. *glõcnuti, -nem.* Postverbal pejorativnog značenja s hipokorističkim akcentom *gioca* f (Vuk, Baranja) »šljiva ili breskva koja se rascijepiti ne da« = *glođva* (Vuk, Srijem, *-va* prema *breskva).* Nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Pomišlja se na srodstvo sa *gladak* (v.), ali semantički ne odgovara'kao ni stisl. *glata* »ništiti«.

Lit.: ARj 3, 201. 202. 4, 176. 8, 749. *Elezović* 1, 99. *Miklošič* 66. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 163. *Vasmer 275. Mladenov* 102. Pedersen, *KZ* 38, 342.

glođiška f (Brač) »trava zvana zečji rep, lagurus ovatus L.«. Drugih podataka o biljci, po kojima bi se mqglo zaključivati o denominaci)!, nema.

Lit.: ARj 3, 202.

glog, gen. *glòga* m (Vuk, 13. v., 1429) = *slog,* gen. *gloga* (Kosmet) »1° crataegus L., 2° drvena sprava kojom se klepeće« (18. v., upor. *glogovac)«.* Sveslavenska i praslavenska riječ. Odatle pridjevi na *-ov glogov,* na *-ovit glogovu* (Parčić). Poimeničenja: sa *-ina glògovina* (Vuk) »drvo«, na *-ьc glògovac,* gen. *-vea* »glogov štap, kolac« = na *-ɜћ glogòvãk,* gen: *-âka* (Srbija). Deminutiv na *-če glokče* (Kosmet), na *-äc glasač* (Vuk). Kolektiv *glôžje* (Vuk). Plod sa sufiksom *-inja* =· stcslav. *-ynji* kao *gospodinja* od *gospod* kao da je žensko lice: *gloginja* (Vuk) = *gloginja* (Kosmet). To je zbog toga što glog igra veliku ulogu kod čaranja: 1640. zakapa vještica *glogov klin* pod prag kuće da u njoj stanovnike pomori; *glogovim kolcem* probija se mrtvac *vukodlak.* Prema tome je *glog* personificiran. Plod je morao dobiti sufiks ženskog lica. To je značajno. Leptir čija gusjenica živi na glogu: *glogovnjak* »pieris crataegi« (nije potvrđeno u narodnom govoru; možda je Šulekov neologizam). Sa pejorativnim sufiksom *-onja: glogonja* m prema *glogonjača* f »1° šaljiv naziv za čensko čeljade visoka, tanka i poduga vrata (Lika)«, zacijelo je metafora od *glogonjača* f (Bosanska Krajina) »divlja guska«. Kako imamo podataka o dugom vratu te guske, znamo kako je došlo do takve denominacije. Vrat je uporeden, sa štapom od *gloga.* Veoma, je raširen toponim sama riječ i u brojnim izvedenicama: *Glogovo* ili *Glogova, Glogovac, Glogovnica > Gloggnitz* (Štajerska), *Glogoštica.* Kako je *glog* pun trnja i teško se prolazi kroz njegovo grmlje, metaforickí se prenosi na psihološko polje. Odatle denominai na -iti *gložiti se, gložīm* (Vuk) *(na-,* Lika) »netrpeljivo se odnositi prema susjedu; sinonimi: prepirati se, svadati se, kavžiti se«. Odatle apstraktum *gloznja* f (srednja Dalmacija. Pavlinović). Nema paralela u baltičkoj grupi. Od ostalih ie. jezika mogućnost za upoređenje pruža gr. γλῶχες »oštrij ci na klasovima«, γλωχίς »vršak oštrice«, γλώσσα < ie. **glogh-ia.* Machek tvrdi da je kao i istoznačno gr. κράταιγος pred- ie. što se fonetski ne da dokazati.

Lit.: ARj 3, 202-204. 205-206. *Elezović* 1, 98. *Miklošič* 66. *SEW* 'I, 306. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 144. *KZ* 46, 199. *Vasmer* 275. *Mladenov* 202. *Trautmann* 91. *Boisacq*[3] 152. Hirt, *IF* 31, 10. 32, 300. Petersson, *IF* 24, 250. Sobolevski, *Slávia* 5, 442. Machek, *LP* 2, 152. *Mažuranić* 323.

glogòjati, *glògoje* impf, »sinonim: ključati (v.)«, odatle *glôgõj* m (Stulić, Smokvica, Korčula) = *glogolj* (Pavlinović) »vrijenje vode u loncu na ognjištu«. U Stulića *giogotati, glogoće;* sa *k* mjesto *g: klokotati, klokoče* (subjekt *voda,* Vuk, tako u stcslav., slov., bug., češ., rus.) = *klokSćat* (subjekat *kotlovi,* Kosmet), odatle postverbal *klokot* m (također u istim jezicima i toponim kao i *Sopot).* U rum. *clocot* n p^red *colcot* (Muntenija) »Aufwallen, Sturm«, odatle α *clocoti* »uzavreti«. Sa ispuštanjem jednoga o: *klokun* m pored *klokunj* (18. v., Podgora, Pavlinović) »mjesto

gdje voda izvire, malo vrelo«, raskloktiti se (subjekt *vatra*, kad se klada razgori). Onomatopeja oponaša šum vode koja kipi na vatri, i plamena vatre kad gori. Prenosi se na sud iz kojega se pije (upor. Molièrovo: *comme sont doux vos petits glougloux): klokòtica* f (hrv.-kajk.) = *klokotuša* »stakleni sud za vino«. Na biljke: *klokočica* (Srijem) »grah sitan mrki«, *klokoč* m = *klokočika* (Vuk) »ştaphylea pinnata L.«, također toponim, odatle poimeničenje pridjeva *klokočevina* (Vuk, Crna Gora), pridjev na *-ov klokočikov* i poimeničenje na *-ina klokočikovina.* Taj oblik onomatopeje nalazi se u češ., polj. i rus. Prijenos na biljke objašnjava se time što im plod šumi u mahuni. I u rumunjskom ima takvog prenošenja: *clocoţei* = *clocuţă* »clematis«, *clocoţel, clocotici* »evonymus europaeus«, *clocotiţ* »ştaphylea pinnata«. Da ta onomatopeja može oponašati i glas ptica, razumije se: *klok-grob* »glas gavrana«. Odatle impf, *klokćati* = *kîòktati, klôkce* (subjekt *gavran) (za-), klokotáš* m »aquila pomeraná; sinonim: kliktavac«; *klokotati, -će* (subjekt *orao}.* Za pticu zvanu *klokočicu* (Srbija) tvrdi se da se tako zove zbog trave *klokotá* u kojoj se najradije leže. Tetrijeb *kloca* impf, prema *klocnuti* pf. (Lika). Ovamo ide *kljoška ï,* rum. *cloşcă* i *closnifa* i varijanta *kvok* u *kvocati, -če,* i *kvočka f.* Također u slov., češ., polj., ukr.. i rus. Dalja je varijanta onomatopeje *kliktali* i *klicali* (v-).

Lit.: *ARj* 3, 203. 5, 86. Hirtz, *Aves* 192. *Elezović* l, 295. *Miklošič* 120. *SEW* 1, 521. *Holub-Kopečný* 171. 196. *Bruckner* 238. 283. *Vasmer* 1, 547. *Mladenov* 241. *Tiktin* 377. Matzenauer, *LF* 8, 174.

glosa f (17. v.) = *glosa* (17. v.) »marginalna napomena«. Učena internacionalna riječ od lat. *glossa* < gr. γλώσσα »jezik«. Odatle na njem. *-ieren* > *-irati giostrati, giostrarti.* Prema lat. varijanti *glosa* > *gloza* (16. i 17. v.) = *glоža* (17. v.). Prema tosk. *chiosato* (16. v.) od *chiosa* < *glosa* unakršteno sa *clausa* (upor. učeno *klauzula* »zaporka«) particip perf. pas. *kužan* »objašnjen«. V. i *kužan.*

Lit.: *ARj 3,* 204. *REW*[4] 3802. *DEI* 907. 1831. Pintar, *ASPh* 31, 315-6. Jagić, *ASPh* 31, 316.

glota f (Vuk, Kosmet, Crna Gora) »1° sirotinja, porodica, žena i djeca, 2° (preneseno na žito) korov, nečist«. Odatle: pridjev na *-ьn: gldtan (jelo, žito, 17.* v.), protivno *neglotan (zdenac)* »nečist«, poimeničen sa *-ik glotnik* (Stulić) »zao čovjek«. Augmentativ *glòtina* f (Dubrovnik) »svake vrste žita pomiješano, osim pšenice«. Denominai *gioliti se* (Martić) »svađati se, klati se«. Rumunji posudiše *gloată f »1°* Volksmenge, 2° Landsturm«, odatle *gļotas* m »vojnik trećeg poziva«. Nalazi se još u stcslav., slov. u značenju »korov«, bug. u značenju »Herde, Schaar«, ukr. *Mota* »Gedränge«. Praslavenski oblik ne može se rekonstruirati jer je moguće da je između *g* i / postojao poluglas *ъ*. Ie. paralele su nepoznate.

Lit.: *ARj 3,* 205. 7, 835. *Elezović* l, 99. *Miklošič* 66. *SEW* 306. *Mladenov* 102. *Boisacq*[3] 124. Matzenauer, *LF* 7, 181.

glotun m (dubrovački rukopis 16. v.; *o* mjesto *u* prema tal. *ghiotto,* upor. furl, *gloti* uz *glule)* »proždor«. Odatle apstraktum na *-ifa glotunija* f (isti rukopis) »proždorstvo« = *(u* > s > *a* prema čak. *gälte) glatun* (čakavski, 17. v.) »sladokusac«, apstraktum *glatonija* f = *(glu > gib > gl > gu) gutunija* (čakavci, 16. i 17. v., Marulić) »proždrljivost«. Prema *gutvati* (Budinić, upor. *obědvati* /ŽK/ prema *Obed) gutvunija* (čak.). U tom posljednjem obliku unakrstio se romanizam sa stcslav. *gbtb* > čakavski *gälte* f pl. »Schlund, Kehle«. Zamjenom romanskog sufiksa domaćim *-ina glòtina* (Dubrovnik). Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gluttō,* gen. *-anis.* Prema tosk. *ghiottone* > *gjòtun,* gen. *-una* (psovka u dubrovačkoj komediji 16. v.). Prema mlet. *ghia-* > *gio-* > *già-* > *j- jutunija* (čakavski, 15. v., Marulić) »proždrljivost, sladokusnost«.

Lit.: *ARj 3,* 140. 164. 205. 517. 4, 701. *REW*[4] 3808. *DEI* 1800. Štrekelj, *ASPh* 27, 45-46.

gluh, *gluha* (Vuk), sveslavenski i praslavenski pridjev bez paralele u baltičkoj grupi »1° surdus, 2° miran u izričaju: *u gluho doba noći* (upor. isto značenje u polj. *głuchy* i u rus. *gluhaja pora — saison morte;* isto je značenje i u toponimima: *Gluhi Do, Gluha Dolina, Gluha vbsb, Glušinja* ŽU), 3° divlji, neplodan, u imenu biljke *gluha* = *glušina* — (sinonim) *divlja grasica,* vicia crăcea; *glošinj* m *(u > o* nejasno) = (sinonim) *ovsika, vlasulja, grahovina; gluhi smriječ* = *glušak* = *gluhač, glušica* »vrst smokve« = *gluhača, glûhad* f »neplodno žito«; *glùhar,* gen. *-ára* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »šuma poput smrijeća«, *gluhovet* f »žuta šibika«, 4° koji ne pjeva: *gluva f* »ptica accentor alpinus Bechst.« = *glušac* za razne ptice: *glùhara* (Vuk) = *glùharka* (Srijem) = *divlja tatka,* 5° .bljutav: *gluho zelje* (= *ludo i gluho,* Lumbarda, Korčula)«. S prefiksima *na-, po-: nagluh* (Vuk, Vrbnik, Poljica) »malo gluh« pored *nagluh — naglu nāglua* (Kosmet) »pomalo gluh«; *pògluh* »podosta gluh«. Pridjevske izvedenice: na *-ьn glühan, .gluhna* (Vuk, 18. v., *h* očuvan po analogiji glagola *gluhnutt),* inače *(za)-glušan* = *zaglušan* (Kosmet) »bez promahe«; *glušan* bez prefiksa potvrđen je u značenju »miran«: *glušna doba* »gluho doba«, *glušni klanci* (Martić). Na *-ast glühast* prema *glušast (š* mjesto *h* od glagola *glušiti)^* Složeni pridjev *gluhonijem* neologizam je [kalk prema njem., fr., tal. *sordomuto}.* Poimeničenjá na *-iça glušnica* = *gluha nedjelja* (peta korizmena), za oznaku ljudi sa *-ać gluhač,* gen. *-aća* m (Vuk) prema f *gluhaća,* također toponim u pl., = *-ák gluhak,* gen. *-aka* (Vuk) = na *-an glùhan* = *gluãn* (Kosmet) = na *-ьc gluhač,* gen. *-hca* (Vuk, *h* očuvan kao u pridjevu *gluhan)* prema *glúšac,* gen. *-sca* (14. v., također bosansko pravoslavno prezime) prema *glušica* f »gluho žensko« = na *-onja glühonja,* odatle hipokoristik *gluho* m (Vuk). Apstrakta na *-oca* i *-ota, -ost, -ilo: gluhoća* = *gluhòta* = *glúhost* = *glušilo* n (Dubrovnik). Denominai na *-iti:* impf, *glušiti (se) (o- se, za-)* — *oglúviti, -im* (Vuk; *h* nije prešao u *š* prema *gluhnutf),* odatle postverbal na *-ъk oglušak,* gen. *-ška* m »sinonim: neposluh«, na *-ati oglúšati se, òglušām* »ne htjeti slušati (ś analogickí prema tom glagolu i *oglušiti)* prema pf. *glü(K)nuti, -ēm* (17. v.) (o-) = *oglûnut* (Kosmet) »surdescere«, ná *-eti oglúveti* = *ogluvet, oglûvim* (Kosmet). Složenica *gluhoprđa* m »psovka čeljadetu gluhom, tj. koje prdi, a ne čuje«. U baltičkoj grupi postoji paralela sa *u* kojemu odgovara u slav. *ъ: glusnùs* »pozoran = koji nije gluh« = *klusnus* (sa regresivnom asimilacijom na distanciją), *klusas* »nagluh«, lot. *kluss* »miran«. Iz tog upoređenja izlazi _da praslav. *gluhz* predstavlja ie. diftong *ou i h iz* ie. *s.* U ostalim ie. jezicima nema paralela. Baltičkom prijevoju odgovara stcslav. *ogHhnçti* »surdum esse« očuvanom u slov. *zagòlhniti, zagõlhnem* »verstopfen« prema impf, *zagolhavati,* bug. *glăhnă,* zatim rus. *glõhnutb* »ogluhnuti«, stčeš. *ohlechnuti* i polj. *okchnąć,* kod nas u pf. *oguhnuti* (Divković) prema *oghhati* (18. v., Miklošič, *Lex.* 488). Danas izmjeHa progresivnom asimilacijom *g-h* > *g-g-* u *ogugnuti* (subjekt *gusle)* i dalje u *ogùvljati* — *ogùglati* (Vuk) prema impf, *oguglavati, ogugläväm* (Lika) = *ogùgnjati* (Bosna). Asimilacija se dogodila zbog toga što je korijen izgubio vezu sa *gluh; u* je nastao iz sonantnog /. Vukovo značenje »naviknuti se« razvilo se iz *oglušiti se,* kako je u Lici, tj. »postati gluh, na nešto neosjetljiv«. Od istog korijena izvodi se i *glup* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 204. 206. 208-9. 7, 332. 8, 783-784. *Elezović* l, 99. 187. 432. 2, 11 *Miklošič* 67. *SEW* l, 308. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 145, *KZ* 45, 299. *Vasmer* 275. 277. *Trautmann* 91. *Mladenov* 102. *ASPh* 36, 120-122. Pedersen, *KZ* 38, 343. Bélié, *NJ* 8, 136-142. Mostevljevic, *NJ* l, 19. Loewenthal, *ASPh* 37, 388. Vaillant, *RES* 22, 43. Kusar, *NVj 3,* 338. Skok, *Slávia* 15, 483 , br. 550.

gluma f (14. v.) = *glum* m (18. ., Stulić) »1° šala, 2° igra, 3° kazališni komad; sinonimi: lakrdija (v.), komedija (upor. *Divna gluma,* naslov prijevoda biskupa Uccellini Tice za Danteovu *La Divina commedialo,* stcslav., slov., bug., stčeš., polj., ras., praslav. Danas pripada isključivo kazališnoj terminologiji. Prvobitno je značenje očuvano u rum. slavizmu *glumă* f »šala« i u pridjevu *glumeţ* »šaljiv« obrazovanom s pomoću rum. sufiksa lat. podrijetla *-ef* < lat. *-idus.* Odatle: radne imenice na *-ьc* m prema f *-ica glumac* (14. v., Dubrovnik, također prezime) prema *glumica* f, s pridjevima *-ev, -in glumčev* prema *glumičin* = na *-ač glumac,* gen. *-ača* (Belostenec, Voltiđi); *glumáčiti, glumāčīm* (Voltiđi). Ovaj glagol posudiše Arbanasi *gumëçoj* »šalim se« i stvoriše odatle imenicu na *-ia* > *i gumëçî* f »šala«. Na *-ar: glùmar* (Stulić) prema *glumàrica, glumariti;* na *-itelj: glumitei]* (Stulić); *glumčica* (14. d.) »facetia«. Pridjev *glùmljiv.* Denominali na *-iti* impf, *glumiti, glumim* (16.v.), na *-ati giuntati se* »burlare«. Baltička paralela *glaudus* »razbibriga«, *glaudoti* »šaliti se« pokazuje jednakost u sămoglasu (ie. diftong *ou* > lit. *au j* slav. *u),* ali razliku u nastavku, *d* mjesto *m.* Jednakost u nastavku očituje se samo u stnord. *glaumr* »bučno veselje«, ali praslav. naziv nije zbog toga posuđen iz germanskoga. Da je *m* sufiks, dokazuje gr. χλεύη »šala«. Riječ je prema tome germansko-slavenska leksička paralela. Ie. je korijen **ghleu-* (raširenje od *ghel-* »vikati«), odatle prijevoj *ou: *ghlou-mo-s.*

Lit,: *ARj* 3, 209. 210. *Miklošič 66.* *SEW* 1, 308. *Vasmer* 276. *Mladenov* 102. *ASPh 36,* 120-122. JF 13, 71. Sommer, *IF* 31, 371. Specht, *KZ* 68, 123. *GM* 134. Hirt, *PBB* 23, 338. *Boisacq*[3] 1062. *Kiparsky* 66. *MažuranicìIi.*

giunta f (Martié) = *glonta* (Šulek) »sinonim: puška«. Ide zajedno s rum. *glonte,* pl. *glonţi* (Moldavija) »puščano ili topovsko

tane«. Izvor je njem. *Flinte* s izmjenom *e >u, o* prema *Lunte; fi > gì* ostaje neobjašnjeno.

Lit.: ARj 3, 204. 210. *Tiktin* 688.

glûp, *glupa,* sveslavenski i praslavenski pridjev bez paralela u baltičkom, (Vuk, 18. v.) »stupidus (danas više u govoru školovanih ljudi negoli u narodu koji govor j *budala, bena,* a školovani ljudi i *idiot}«.* Odatle: pridjevi na *-av glupav* (upor. bug. *glupav}, -ost glupost;* poimeničenja na *-ák: glupak,* gen. *-aka* (Lika), *glupačina* m (Lika) = na -on/a *gluponja* ·— na *-an glupan;* u hrv.-kajk. s umetnutim *m predp-.glumpavtglumpastjglumpak* (također prezime), *glumpež* (sufiks *-ež* kao u *lupež,* sve kod Belostenca); apstraktum na -osi: *glupost* f = *glupost,* gen. *-osti* (Piva-Drobnjak). Upor. rum. *neghiob* »tupoglav« nepoznata postanja. Tumačenja postanja variraju. Bruckner, Mladenov, donekle i Vasmer drže da je korijen isti koji i u *gluh,* ovdje samo s- drugim formantom *p;* Uhlenbeck i Berneker tvrde da je posudenica iz stnord. *glōpr* »Idiot« < germ, *glōpa.* Semantički *gluh* i *glup* stoje zaista u ^ezi. Kiparsky otklanja mišljenje Uhlenbeckovo zbog toga što u praslavenskom posudenica iz staro-nordijskog nema. Ie. korijen **ghleu-,* u prijevoju **ghlou -po -s.*

Lit.: ARj 3„ 211. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Miklošič 67. SEW* 1, 308. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 145. *Vasmer* 277. *Mladenov* 102. *ASPh 36,* 116-135. Uhlenbeck, *PBB 26,* 287-289. (cf. *AnzIF* 15,105). *Kiparsky 26.*

gmacnuti, *-em* pf. *(imanjem,* subjekt *siromašan čovjek,* Srbija) »oporaviti se«. Ekspresivan pf. na *-nu,* ali se ne zna šta je *gmac-.*

Lit.: ARj 3, 213.

gmajna f (hrv.-kajk., 17. v.) = *gmâjna* (ŽK, Lika, Vodice, slov.) »1° zemlja koja pripada općini; sinonim: komuněla, muša (v.)«; *gmanja* (Belostenec) »2° općina«, pridjev određena vida *gmajni* (Hrvatsko primorje) = *gmăjni* (ŽL) »redov«. Od njem. *Gemeine. Gemeiner.*

Lit.: ARj 3, 213. 7, 344. Ribarić, *SDZb* 9, 147. *Mažuranu 323.*

gmariti, *-im* impf. (Hrvatsko primorje, Mikuličić) *(na-)* »biti, tući«. Ovamo možda i *nagmarati, -am* impf, (južnomoravsko narječje) »proždrljivo jesti«. Ekspresivno.

Lit.: ARj 3, 213. 7, 332.

gmečaljka f (Niš) »sinonim: muljalo (v.),. motka kojom se mulja grožđe«. Ide bez sumnje zajedno s impf, *gméždíti, gmeždīm* (Vuk) »sinonim: gnječiti« (v.),odatle poimeničen part, perf. pas. sa *-ik gmeždenīk,* gen. *-ika* (Vuk) »sinonim: papula (v.), zgnječen grah« = *gneždenik = meždenik.* Miklošič uspoređuje slov. *gnježdžiti* sa srp. *gmeždíti* »kneten« i češ. *hmožditi > zmožditi* i stavlja ovamo još slov. *meždžec* »pertica uvis contundendis« = *maždac,* gen. *-aca* (ŽK) i rus. *mozžit* i pretpostavlja praslav. korijen *gmozg-.* Po mojem mišljenju radi se o unakrštavanju *gnječiti, gnjesti* (v.), odatle *g-,* i **mezg-iti* od *mezga* (v.).

Lit.: ARj 3, 213. *Miklošič* 67. 422. *SEW* l, 311. *Holub-Kopečný* 124.

gmezav, pridjev na *-av* (bosanska narodna pripovijetka, uz *žensko srce)* »1° zao, 2° faul, trag« (Šulek). Korijen *gmez-.*

Lit.: ARj 3, 213.

gmitra f (Pančić, Srbija?) [= *đmitra]* »riba kosač, sabljarka, pelēčus cultratus«.

Lit.: ARj 3, 213. Hirtz, *Pisces* 112. 174.

gnäti, *ženēm = renēm* (narječja, *že > re), -rnēm (rn* mjesto *ren* prema *gri)* pored *gnãm* impf, (analogija prema inf.), upotrebljava se danas samo s prefiksom *do-, dosa-, iz-, iza-, na-, ob-, oda-, po-, poda-, pre-, pri-, pro-, raza-, sa-, u-, z-, za-;* ie., baltoslav., sveslav. i praslav **§ьn-* (mjesto **gbn- > *гьn-)* »agere«. Prefiksi *iz-, raz-,* pred *ź* u prezentu *ženēm* mijenjaju se asimilacijom u *iz-, raž-.* Suglasnička grupa *žž* (geminata) disimilira se u *žd: iždenem, ražden m.* Odatle *žd* uneseno i na ostale prefikse, koji se svršavaju sa vokalom: *zazděněm.* Od prezenta *renem* nastao je inf. *renuti* (Dubrovnik, 16.—17. v.), *renose* (Baraković). · Poluvokal a u praslav. korijenu **gbn-* -nastao je iz **gbn* progresivnom asimilacijom prema *a* u infinitivu i ostalim oblicima. Upor. lit. *ginti* »jagen, treiben, goniti stoku na pašu«. Osim prijevoja *e* u prezentu (upor. lit. *genu)* postoji još prijevoj *o* u impf, (iterativ) *goniti, gonim* »agere, pellere« koji se danas redovno upotrebljava mjesto *gnati bez* prefiksa. Odatle *gonjêvati* (Vodice) i praslav. postverbal *gon* m (Vuk). Prijevoj α upotrebljava se u današnjem iteratīvu *ganjati, ganjam* (Vuk, 18. v.) koji je nastao deprefiksacijom iz *proganjati* »persequi«. Bogatstvo leksikologijske porodice prikazat će se najpreglednije prema prefiksalnim složenicama:

Pf. *dognati — dognăt, dorènem* (Smokvica, Korčula, ŽK) = *dorènuti* (Vuk, Lika) = *domati* (Kačić), prema impf, *dogonili* (18. v.) i iteratīvu *doganjati,* postverbal *dogon* m (pejorativHO, Hercegovina, Konavli) »uljez u kuću ili baštinu«.

Pf. *izagnati, izaženēm = izažden m = izrenēm* (a nestaje) = *izìgnati* (čakavski) = *izarnati* prema *izgoniti* (Vuk) i *izganjati, izganjam; izgon;* radne imenice na *-telj, -leljica : izgonitei]* m prema f *izgòniteljica,* na *-lac izgònilac* (Šulek); *izgonjívati, izgònjujêm* pored *-gònjlvãm; izgnanstvo* n.

Pf. *nagnali* »natjerati« = *narenuti* (Lika) = *narnati* (Lastrić) prema *nagonili; nagon* m »instinkt«; na *-ica: nagonica* f »gonjenje svinja u žir«, odatle radna imenica na *-jar nagoničar,* na *-andja* < lat. *-amia nagonancija* (Riječka nahija, Crna Gora).

Pf. *odagnali = odarnali* (Bosna, Dalmacija, čakavski pisci 17. i 18. v.) prema *odgoniti.*

Pf. *prègnati* »1° pretjerati, 2° prestati (Piva--Drobnjak, subjekti *kiša, sever, snijeg)«* prema *pregòniti; prijègon* »1° Kampf, 2° član u vinogradu« = *prìgnati* (Vuk) prema *prigoniți, prígon = pregon* (Lovran) »Weg zum Viehtreiben«.

Pf. *prògnati = premati* prema *progoniti (se)* »pretvarati se, previše se dotjeravati« (Piva--Drobnjak), *progon* m, *progonitelj, progonstvo* n, *prognànstvo* n. radna imenica na *-ica progònica* »žena ili djevojka koja umije da se pretvara ili dovikuje« (Piva-Drobnjak), part, perf. pas. kao pridjev *prognan* (Vodice) »vragoljast«.

Ovamo i *ogon* (sjeverna Hrvatska) »sinonim: slog, postat«.

Pf. *razàgnali* prema *razagònili, razgánjati, razgon* »brazda, razor«, *razgonitelj* m prema *razgoniteljica f.*

Pf. *săgnati* pf. = *sarenuti = sarnati* (Posilović, 1728) prema *sagòniti, zgon,* gen. *zgòna* (Vuk, Dalmacija) »komad zemlje između dva mrginja«, deminutiv na *-čić zgončić* (također toponim).

Pf. *zăgnati* prema *zagonili, zagon* m (Vuk, Crna Gora) »1° impetus, 2° sprava za kravu koja se ne da musti, 3° (u starom jeziku) sulcus«. U tom je značenju kao posudenica kod Arbanasa (Gega) *zagne* »Furche«, upravo postverbal od *zagonj* »ziehe Furchen«. Također toponim (Lika).

Od *goniti* stari je postverbal *gon* m (Vuk) »1° postat oranja (Trebinjska nahija), 2° koliko se u jedan put može goniti konj ili vo«. Sa sufiksom *-jaj* za apstrakta: *gonjaj* (1268, Zadar) »starohrvatska mjera za zemljište kao jutro, koliko se jednodnevnim gonjenjem volova može izorati«. Taj je stari agrarni termin bio latiniziran na *gognate,* tako zbog toga jer je Roman shvatio dočetak *-oj* kao romanski plural od lat. *-olis.* Termini *gon, ogon, zgon, zagon, gonjaj* dokazuju koliku li je važnost imao glagol *goniti* u poljoprivrednoj proizvodnji. Rumunjski slavizam *a goni* »chasser« dokazuje da je igrao ulogu i u lovu. I ostali rumunjski slavizmi interesantni su: *gonită* f »époque du rut«, pridjev *gonitor* »koji lovi« s latinskim sufiksom *-torius,* rum. postverbal *goană f* »chasse, course, potjera«, *a prigoni* »prognati« < *pregòniti, prigon < prĕgon,* rum. postverbal *prigoană* »prepirka«, *izgnanie* f (stari jezik., cslav.) = *izgoană* (Erdelj) od *a izgoni* »vertreiben, jagen«, *odgon* (Moldavija) »brodarsko uže«, *pogon* »mjera za zemlju« (upor. *gonjaj).* Značajno je da je kod Rumunja bila u upotrebi ne samo infinitivna. osnova nego i prezentska sa *že > re, r* kao i kod nas; najbolji lingvistički dokaz za srednjovjekovni bilingvitet Rumunja: *a dojeni* (stari jezik) »ukoriti«, odatle rum. postverbal *dojana* »ukor«, od stcslav. *dognati, dožene* »verfolgen«. Upor. češ. *hanba* pored *hana* »sramota«. Ta je riječ interesantna i sa gledišta semantičkoga. Rum. /»orni nije od *paringti* nego je *pognali = pomati* (14. v.), kako se vidi iz *porrà oile* »tjerati ovce«, *Mihai porni cete spre a lua in goană pe dușman* »Mihalj je poslao čete da u potjeri zauzmu neprijatelja«. Odatle *pomeală.* Madžari i Arbanasi su malo posudili od ovoga glagola u poredenju sa Rumunjima: madž. *pagony* »revir«.

Pored *gonili* postoji i impf, *gonjali, gonjam* (18. v.), odatle apstraktum *gonjba* »goniti se, tjerati se«. Pavlinovićevo (srednja Dalmacija) *gonižanje* n »prepiranje« pretpostavlja nepotvrđeno, *gonižali se* sa rom. *-iêati < -idiare,* Zatim na *-ali* impf, *gónati, gônãm,* odatle *gonavica* f (Sinj) »sinonim: blihanje, protoč«, deminutiv na *-kali gonakali se* (Lika), na *-iati gončati se* (subjekt *psi,* Kurelac). Ostale izvedenice od *goniti:* radne imenice na *-ač gonjāč,* gen. *-ača* (18. v.) »sinonim: kiridžija«, na *-čin* (v.) *gonćin* (Vuk, Lika, Vodice) »trajbar (ŽK), koji goni trgovačku stoku«, na *-lac gònilac,* na *-telj gònitelj;* noviji apstraktum na *-ba: gònidba* prema starom praslav. *gomba* (slov. *gônba,* češ. *honba, polį. goňba,* rus. *gomba)* koje je u hrv.-srp. zbog prijelaza *n > m* izgubilo vezu sa *gonili: gomba* f (Stulić) = *gombanje* n. Odatle denominai *gambali (se)*

(17. v.) »1° sinonim: gložiti se, koškati, 2° danas: gimnasticirati (se)«, *gombalište:* U antroponimiji možda *Gonimer* (850—896).

Ie. veze su utvrđene i jasne. Od baltičkih spomenimo još iterative *ganau, ganyti* = lot. *ganu, gonit* »pasti stoku«, lit. *ganas* = lot. *gans* »pastir«, koji sadrže prijevoj *a* = *o (ganz),* lit. *užugana* = *zagonb* (baltičke paralele govore o važnosti ie. korijena u pastirskoj terminologiji dok se slavenske odnose više na poljoprivredu); arb. *gjanj* »lovim« i *gjã* »lov«. Gr. φóνος »ubojstvo« odgovara tačno praslav. *gonъ.* Stcslav. *gbnanb* slaže se tačno sa *(ā) ghnānas* u sanskrtu »koji se bije« = avesta *αναγηαηα* »ubojica«. S prijevojem *o:* ir. *gonim* »ranim«, arm. *gan* »batine«. Ie. je korijen **guheu-* »udarati«, odatle baza set **guhene-.*

Lit.: ARj 2, 560. 562. 565. 661. 3, 213. 103. 263. 266. 270. 4, 116. 120. 167. 178 194. 5, 238. 7, 333. 338. 579. 8, 558. *Miklošič* 62. *SEW* 294. 328. *Holub-Kopečný* 120. 124. i sl. *Bruckner* 146. *Vasmer* 279. 292. *RSI* 3, 269-270. *Trautmann* 85-86. *WP l,* 681. *Mladenov* 105. *Mazuranic* 326. Ribarić, *SDZb* 9, 148. 184. Vuković, *SDZb* 10, 398. 399. *Elezović* l, 104. Osten-Säcken, *IF 26,* 320—322. 28, 420. *KZ* 44, 158. Osthoff, *IF* 4, 268. 273. Bury, *BB* 18, 292-295. *GM* 136. 480. *Boisacq*[3] 336. Iljinski, *ZbJ* 291-8 (cf. *RSI* 2, 240). *RFV* 78, 3, 4, 187-211; 75 *(Slávia* 3, 585. *IJb* 8, 207). *Tiktin* 559. 865. 1080. 1216. Matzenauer, *LP* 7, 183-184. Pokrovski, *IF* 49, 107. Oštir, *ASPh* 34, 126-128. Urlić, *NVj* 15, 139. Bujher, *NVj* 15, 371. Jagić, *ASPh* 1, 431. Grappin, *RES* 25, 108-111. Grubor, *JF 5,* 159-160. Vaillant, *Zlătarii* 1, 333. Rozwadowski, *RSI 2,* 90. Joki, *Unt.* 131. *IF* 36, 127. *ASPh* 34, 305.

gnijezdo n (Vuk) = *gnizdo* (ikavski, Srijem) = *gnjizdo* (Banat, Ivić) — *gnjizdo* (Buzet, Sovinjsko polje) = *gnjézdo* (čakavci, ŽK) = *gnjëzdo* (Kosmet, *gn > gnj* kao u *gnoj > gnj oj)* = *gnjazdo* (ugarski Hrvati, *e > a)* = *njezlo* (Cres, *gnj > nj* kao u *janje za jagnje, zd > zl* disimilacija dentala *nj-d > nj-Γ)* = *gnjazdo* = *gnjazdo* = *glazno* = *glazlo* = *njãzlâ* = *njãzlô* = *njázlo* (u ekavskim i ikavskim istarskim i primorskim krajevima) »nidus (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Razlog varijantama, za koje se nalaze paralele i u ostalim slavinama, leži u leksikologijskoj izoliranosti. Ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenka riječ. Odatle: deminutiv na *-asce* < *-ьсьсе: gnjezdašce* (18. v.). Denominai na *-iti: gnijèzditi, (se), grìjezdim* (Vuk) *(raz-, u-)* = *ugnjẽzdìt* (Kosmet). Najbliža je baltička paralela *lizdas* m — lot. *ligzds* i *ligzda* f koja se slaže sa slavenskim u značenju, konsonantskoj grupi *zd* i u rodu, a odvaja se od nje samoglasom i početnim konsonantom / koji se može objasniti disimilacijom dentala i nju smo vidjeli u obrnutom pravcu u čakavskim oblicima. Vaillant je objasnio početnu konsonantsku grupu *gn-* mjesto ie. n- u *nidus* unakrštavanjem s korijenom *gnis* »souiller, salir« (v. *gnjus, gnoj},* slično Mladenov; a *ѐ* mjesto ie. *ei* > lát. ť faktitivom *gnězditi.* Ie. **nei-zd-os* je složenica od korijena **nei-* > ra- u *ničíce* (v.), *ponikva* (v.) i od ništičnog prijevoja korijena **sed-* u *sjesti* (v.). Paralela je prema Brugmannovu tumačenju za ništični prijevoj *pizda* (v.); značenje »u čem se nisko sjedi«.

Lit.: ARj 3, 214. 225. *Elezović* l, 99. 2, 279. Tentor, *JF 5,* 204. Małecki, JF 11, 217-219. *Miklošič* 68. *SEW* l, 313. *Holub--Kopečný* 125. *Bruckner* 146. *KZ* 45, 53. 322. *Vasmer* 279—280. *Trautmann* 199. *Mladenov* 103. *WP 2,* 485. Osthoff prema Nehringu, *IF 4,* 398. *Nahtigal* l, 25. Vaillant, *RES* 18, 253. *Mladenov* 103.

-gnuti, *-gnem,* za razliku od ostalih slavenskih jezika, postoji u hrv.-srp. samo u prefiksalnim složenicama *nagnuti (se), nagnem, pognuti (se), prignuti (se), prègnuti* = *prêgnut se* (Kosmet) »převiti se«, *sprigmti se* (ŽK), *razgnuti, sagnuti, ugnuti (se).* Prema aoristu *nagoh,' sage se* (Banja Luka) stvoren je analogijski infinitiv *nageti se, săgeṭi se* (Bosna, Banja Luka, Dalmacija), odatle part. perf. akt. *năgeo se, săgeo, sagela se,* i sa zamjenom sufiksa *-eo > -ao: nagao dan.* Prema 3. 1. sing, aorista *šaše se, naže se* stvoren je drugi analogijski infinitiv *nažeti se* (Martić).

(I) Praslavenski je korijen *gbb-,* od kojega je *-b* ispao pred *-no-.* Taj se pojavljuje u postverbalu *Sbga* f (Vuk, Banat, Braničeve, Srbija, bug.) = (sa metatezom kao u *nevge* za *negve) ogba* »sinonim: jufka«. Postverbal *sag* (Vuk, bug.) »savijanje«, od *sagnuti se,* upotrebljava se samo u *sagoh se sagom do zemlje* (bosanska narodna pjesma), upor. *logom ležati* (ŽK). Poluvokal *ъ > e* pojavljuje se u hrv.-kajk. *genuti se, genem* (Belostenec, Jambrešić). Upor. slov. *geniti,* bug. *gana* »lege zusammen, falte«, *ъ > a* u pf. *ganuti, ganēm* »rühren«, tj. u slučaju kad je stcslav. *gtnoti* bez prefiksa, ali i s prefiksom u *(u)gànuti ruku* ili *nogu* »luxer, iščašiti«. U tom izričaju još je očuvano prvobitno značenje »maknuti, krenuti«, dok je *ganuti* prenijeto na duhovno polje »rühren < bewegen«. Odatle postverbal

s prijevojem *o: ugon ruke* ili *noge.* Upor. slov. *ganiu.* Odatle pridjevi na *-iv, -Ijiv: ganiv* — *ganutiv, ganutljiv* od *ganut,* apstrakta *ganuće* n i *ganutljivost,* iterativ *ganjivati, gànjujëm* (17. v.) koji se danas ne upotrebljava.

(II) Praslavenski korijen *gbb-* pojavljuje se u dva prijevoja: *y > i i u: gyb- > gib-* i *gub-,* u oba slučaja s prefiksima i bez njih: *gibati (se), gibam* pored *gibljēm* impf. (Vuk, 15. v.) »flectere« *(ispo-, iz-, na-, pre-, sa-, raž-, spri-, po-).* Postverbali *izglb, pregib* = *sagib,* s pridjevom *sagibljiv* i *izgībān.* Pred *-nņ-* u perfektivima i ovdje gubi se dočetno *-b* od korijena: *ginuti, ginem (iz-, po-),* također praslav. pridjev *ginutiv* (Kašić), *izginuće* n. Odatle iterativ *-ginjati* samo s prefiksom *iz-, na-, pré-, sa-,* odatle *izginjivati, -ginjujem* (18. v.). Od tog korijena pridjevi su na *-bk,* -MZ, *-iv, -Ijiv, -ući: glbak, gipka,* odatle poimeničenje *givka* = *gipka* (ŽK) »Topfdeckel« i *gipkost* f *giban, -bna* (Vuk, Crna Gora), poimeničen u sr. r. *gibno* n (Krk) »dva stupica u sobi za ponjave«, *gibiv* (Šulek) = *gibljiv, gibūcī* (15. i 16. v.) »mobilis (pravni izraz)«. Postverbal *gib* m, *zglbenije* (Piva-Drobnjak, iz crkv. jezika). Na *-anica: gibanica* (Vuk, 17. v.) = *gibunjico* f (Bednja) = (sa gubitkom *gi-) banice* (okolina Skoplja) »Kuchen aus Mehl, Eiern und Käse«, kao karakterističan proizvod južnoslavenske kuhinje posudiše Furlani u staro vrijeme dok je još postojao jery: *gubana* = *bubane* i *gubanize,* odakle se opet vraća Slovencima kao *buganica* < *gubanica* i Madžari *gobonсza.* Odatle impf, na gr. *-isati: gibanisati, -šem* »peći gibanice«. Upor. još *gibale* (Bednja, hrv.-kajkr) »nadjev za kolače«. Ovamo ide i apstraktum na *-eiь: izgibil* (Hektorović) = *ïzgibio,* gen. *izgibijeli* f < *izgubêlb, pogyběh* > *pogibêja* m (Vodice, samo u izričaju *joh i pogibêja je dosa na svít, vanì je pogibêja* »ružno vrijeme«), s promjenom sufiksa *-ao, -ija* za *-eiъ: pogibao,* gen. *-gībli* = f = *pogibelje* = *-bilje* n = (ikavski) = *-Ija* f, *pogibilj, pogibio,* gen. *-la* m, *-li* f, *pogibija* f = *pogibije* n, pridjevi *pogibljiv, pogibeljan* = postverbali *pogiba* f, *pogib* f (Marulić) — *pogibaj* (Vetranie), sve od *pogibati.*

(III) Praslavenski korijen *gub-* pojavljuje se u kauzativu impf, *gubiti (se), gubim* impf. (Vuk) *(iz-, raž-, sa-, 'z-)* »perdere, iščezavati«. To se značenje razvilo deprefiksacijom iz *zagubiti* (Vuk) = *zagubiti* (ŽK, Kosmet) »zametnuti« gdje prefiks *za-* ima isto značenje kao u *zametnuti, zabiti* = *zaboraviti,* tj. »staviti na krivo mjesto«. Iterativ: *-gubljati, -gubljivati* samo s prefiksima. I u *pogubiti* »hinrichten, umkommen« ovisi razvitak značenja od prefiksa *po-,* koji, kao u *reći -poreći, poricati, poginuti* prema *pogibati, pogibelj ita.,* označuje izvršenje radnje nakon nečije druge, prethodne osude itd. Postverbal *gub (iz-)* m (ŽK) = *gubitak (iz-),* gen. *-tka,* pored *izguba* i *izgubina,* poimeničen part. perf. pas. *izgubljenih* m; pridjevi: *gubljiv, poguban* »štetan«. U *-gub* u *dvògub* »sinonim za dvostruk itd.« vidi se još značenje »gibati«. Radne imenice na *-loc* i *-telj: gubilac,* gen. *-oca* = *gubitelj.* Složenice: *gubodušnica* (Vuk, Kosmet) »dukat« i u *nàgubnjak* m (Vinkovci i okolina) »na saonama ono što je na kolima prekoruđe« sadrže još prvobitno značenje kretanja kao i slov. *guba* f = *giba* »Falte,, nabor«, uz koju riječ Miklošič stavlja i hrv. pridjev na *-ast gubást* »gibbosus«. Rumunji posudiše a *ghibui* »krümmen« i *pagubă* »šteta* < stcslav. *paguba (pa-* = *po-),* rus. i bug. *pagub* m, odatle *păgubi, despăgubi* »naknaditi štetu«, sa rum. prefiksom lat. podrijetla *de + ex;* pridjev *păgubnic* »štetan«. U sva tri prijevojna štěpena glagol je sveslavenski, praslavenski *(gzb-, gyb-, gub-),* baltoslavenski i ie.: slav. *ъ u gib-* nalazi svoju paralelu i u lit. *dvigubas* »dvostruk«, lot. *gubt, gubstu* »sich krümmen«, *gyb-* u lot. *gùbuotiês* »sich bücken«, *gub-* u lit. *gaubti* »wölben«. Od ostalih ie. jezika pružaju mogućnost uporeďenja gr. κύπτω »sich krümmen« i ags. *géap* »gekrümmt«. le. je korijen. **gheubh-.*

Lit.: ARj 3, 100. 134. 163. 489. 936. 4, 168. 169. 188. 7, 783. 252. 325. 349. 8, 558. 830. 10, 374. Ribarić, *SDZb 9,* 178. Vuković, *SDZb* 10, 386. *Elezović* l, 114. 188. 222. 122. Mũrko, *WuS 2,* 90. *Kušar* 214. *Miklošič 82.* 423. *SEW* l, 360. 366. 373. JF 31, 406. *Holub--Kopečny* 137. i sl. *Brüchmr* 140. 163. *KZ* 43, 344. 45, 26-27. *ZSPh 2,* 298. *Vasmer 267.* 281. 317. *WP* l, 567. 568. *Trautmann* 100. *Boisacq** 504. 540. 824. *Mladenov* 113. 116. 363. Jokl, *Unt.* 103. Uhlenbeck, *PBB* 26, 569. 30, 268. *Tiktin* 1106. 1107. *Mazuranic* 316. 365. *Pirana** 412. Štrekelj, *LjZ* 9, 98. *DAW* 50, 7. 49. Durnovo, PF 10, 105-109. van Wijk, *ASPh 42,* 295. *ASPh* 12, 483. Vaillant, *RES 22,* 13. Osthoff, *IF* 4, 285. Leskien, *IF* 21, 197-200. Rešetar, *ASPh* 36, 541. Maretić, *Savj.* 92.

gnjât m (Vuk) = *knjat* (18. v., *g > k* progresivna asimilacija prema í) = *knjâk,* gen. *knjăka* (Vodice, *-ák* je zamjena sufiksa prema *krak;* v.) »sinonim: golijen«; *nj* mjesto *n,* kako je u češ. *hnát* i polj. *gnat,* nastade zbog *g* kao *gnjoj* i *gnjida* (v.). Odatle: pridjev na *-ьn gnjatan,* deminutiv na *-ič gnjatić,* augmentativ na *-ina gnjàtina* f. Ne nalazi se

u ruskom i bugarskom. Može se ipak smatrati praslav. **gbn-atzbog* srodstva s *Int. genu* = gr. γόνυ, gen. γόνατος = sanskr. *janu* = got. *kniu* »koljeno«. Glede raširenja *-at* upor. grčki genitiv i gornjošleski glagol *knutzen* »na koljenima čučati«. Ie. korijen *geneu-* »koljeno«, dolazi u slavenskom ne sa *z* nego sa *g* kao u polj. *gwiazda* pored *zvijezda,* za ъ mjesto ъ upor. *gъnati.*

Lit.: ARj 3, 220-221. 5, 117. Ribarić, *SDZb 9,* 158. *Miklósié* 68. *SEW* 1, 315. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 146. 45. 39. *IF 23,* 215. *WP I,* 586.

gnjaviti, *gnjavim* impf. (Vuk, 17. v., slov.) *(iz-, raz-)* »collidere« = *gnjãvet* (Lumbarda, Korčula) »hoditi po glibu« = *njáviti se* (Vrbnik, glede *gnj > nj* upor. *njazlo)* »zemlja, kad je odveć mokra, pa se hoće kopati«. Odatle apstraktum obrazovan s pomoću fr. sufiksa *-a&a: gnjavaža* f (danas općenito kod školovanih ljudi). Nalazi se još u slovenskom, češkomoravskim narječjima i u slovačkom. Uporeduje se sa ags. *cnn(ш)ian* »im Mörser zerstossen« od ie. korijena **gn-eu-* u prijevoju **gn-au-,* raširenog **gen-* »stískati«. Upor. *gnjāt* (v.).

Lit.: ARj 3, 221. 4, 177. *SEW* 1, 315. Tomanović, *JF* 17, 207. Matzenauer, *LF* 7, 185. *WP* 1, 582.

gnjed (hrv.-kajk.), pridjev »mrk« = *njad* (Kurelac) »sinji« = *njad* »ružičast« = *njddt* (Lika) »crnkast, zagasit« = *hnjad.* Glede *nj* za *gnj* i α za é upor. *njazlô.* Odatle: pridjev na *-ast njadast,* na *-ilo njadilo* n (Dubašnica) »1° ružičasta boja, 2° tamnocrvena boja za bojadisanje rublja«. Oblik *gnjed* upotrebljava se sam i u izvedenicama kao ime volu, kravi, jarcu i kozi: na *-ьe-, -iça gnjedac* m prema *gnjedica* f = *gnjetka,* na *-in gnjedin,* na *-orga gnjedonja,* na *-os, -osa gnjedoš* m »jarac« prema *gnjedoša f* »koza«. U slov. *gnêd, gnedica* (Gorica, Kras) »vrsta grožđa sa smedocrvenim bobama«. U Zagrebu 1363. *gnied* kao boja konju *(duos equos... unum nigři seu roh, alium nigre quasi rubedinis gnied coloris').* Isključeno je da bi pridjev bio ruskoga podrijetla, kako kaže Stulić, ili češkoga kako tvrdi Maretić. Pridjev je hrv.-kajk. i čakavski. Nalazi se u svim sjevernim slavinama. Praslav. je *gnědí.* Ne nalazi se u baltičkoj grupi, a ni paralele ostalih ie. jezika nisu utvrđene. Upor. *unititi* (v.) = stcslav. *gnětiti.*

Lit.: ARj 3, 222. 8, 272. *Pleteršnik* 1, 222. 221. *Miklošič 67. SEW* 1, *ЗЮ.HoluЪ-Kopecny* 25. *Bruckner* 146. *Vasmer* 279. *Mažuranu* 324. Petersson, *Vermischte Beitr.* (cf. *RSI* 8, 301. *IJb* 4,214). *PFL 4,* 114-146 (cf. *JF 7,* 217). Körinek, *LP,* 61, 43-54. Maretić, *NVj* 3, 192.

gnjèsti, *gnjètem* impf. (16. v.) *(na-}* = *gnjès, gnjetêm* (Kosmet) *(pò-, za-)* »premere«. Iterativ na *-va-: ugnjetavati, -gnjètãvãm.* Upor. stcslav. *ugnétati.* Deminutiv na *-cati gnjêcati* (Vuk), odatle pridjev na *-av gnjecav* =· na *-ovan gnjêcovan (hljeb);* pejorativ na *-alo: gnjêcalo* m (Lika) = hipokoristik *gnjéco* m »čovjek koji ide kao da nešto gnječi«. Od deminutivnog korijena je *gnječiti, gnječim* (15. v., Vuk) *(iz-, pri-, raž-, u-),* na *-bk gnjéčak,* gen. *-ika* m »kaca za gnječenje grožđa«, novi deminutiv na *-kati gnječkati,* odatle *gnječkavina* f (Dubrovnik) »glib« = *njaška* (Lumbarda) »idem« (sa α < *e* kao *jačmeň).* Prema *klevetati* promijenjeno je *gnjesti* u *gnjevetati, gnjevećem* (Vuk) »govoriti polagano i nejasno (metafora)«, odatle pejorativ na *-alo gnjevétalo* m »čovjek koji gnjeveće«. Upor. *gnjaviti* u pogledu značenja; *gnj* je nastao iz *gn* kao u *gnjoj < gnoj.* U Vrbniku je odatle *nj* kao u *njazlo: nanjetak,* gen. *-tka* m »hljeb koji je nagnjeten«, postverbal na *-bk* od *nanjetat* »nagnjetati«. Pejorativ je poimeničen part. pas. sa *-ičina < -ica + -ina: nanjeteničina* f »debela žena«. Sveslav. i praslav. **gnet-*. U baltičkoj se grupi stprus. *gnoda* »naćve« s prijevojem *o* može uporedivati, dok je njem. *kneten* s istim prijevojnim stepenom kao u praslavenskom. Čista je slavensko-germanska usporednica. Ie. je korijen **gen-* »stiskati« raširen formantom, *t.* V. *gnjaviti.*

Lit.: ARj 3, 222. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 67. *SEW l,* 311. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *KZ* 45, 39. *Vasmer* 280. *Mladenov* 103. *WP* 1, 580. *Trautmann* 93.Tomanović, *JF* 17, 202. Trávníček, *PF* 15, 2, 163-170 (cf. *ZSPh* 13, 412). Berneker, *IF* 31, 400. Aferinger, *WuS* 11, 120. 129.

gnjeteo, gen. *-ela* m (Bella, Stulić, Sulek) = *gnjetelj* (Ettinger) = *gnjetao* (Modec, Korlević) prema f *gnjeteoka* (Šulek) = *gnjetevka* (Trstenjak) = *gnjetelica* (Kišpatić) »sinonim: fazan, fadžan, pazijan, divlji kokot«. Odatle: deminutiv na *-ič gnjetelić, -ljić* za mlado i mnoštvo neologizama za mjesto gdje se gaje i gajitelja *gnjetelana* = *gnjetelara* = *gnjetelinjak* = *gnjetinjak* = *gnjetelište* = *gnjeteljnjak* = *gnjeteonik,* radna imenica na *-ar gnjetelar* m, apstraktum na *-stvo gnjetelarstvo.* Ne nalazi se u drugim slavinama, a ne zna se da li se gdje govori u narodu jer su sve navedene potvrde

knjiške i mogu da potječu od starijih leksikografa. Postanje se tumači na dva načina. Vaillant vidi u *gnjeteo* lokalnu, možda dubrovačku riječ, stvorenu od *gnjeti* (Dubrovnik, Hercegovina) = *gnjili* prema tipu *dfetao* = *djeteo* (v.) i *pijetao* = *pjeteo* = *pjetel* jer se fazanovo meso ostavlja da *gnjije* kako bi bilo bolje za hranu (upor. francuski izraz za taj posao *faisander).* Drugo tumačenje polazi, što se nastavka tiče, takodjer od *djeteo,* ali korijen dovodi u vezu sa jakom bojom te ptice, za koju bi imala bití denominacija prema stcslav. *gnětiti* »anzünden«. Taj glagol u hrv.-srp dolazi bez *g-*, kao i u slovenskom, češkom i poljskom: *nijetiti (vatru),* ikavski *unititi* »naložiti vatru«, odatle na *-ilo nitilo* »Zünder«. Taj je glagol baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski. Paralela mu je u stprus. *knaistis* »vatra«. Druge su paralele u germanskim jezicima: stvnjem. *gneista* »iskra« i *gnîtan* »trti«.

Lit.: ARj 3, 222. 8, 175. Hirtz, *Aves* 124-125. *Miklošič 67. SEW* 1, 312. *Holub-Kopečný* 246. *Bruckner* 239. *KZ* 48, 201. *Vasmer* 280. Lewy, *IF* 23, 162. Vaillant, *RES 4,* 309-310.

gnjev m (Vuk, Kosmet) = *gnjiv* (ikavski), sveslav. i praslav. *gnevb,* bez paralela u baltičkoj grupi, '»sinonimi: srdžba, bijes«, *gnjîv* (Banat, Ivić) »bolest«. Odatle pridjevi: na *-ьn gnjevan* (Vuk), na *-ljiv gnjèvljiv,* deminutivi na *-ahan* = *-ašan gnjêvahan* = *gnjevašan.* Apstrakti: *gnjevnost* f = *gnjevost.* Denominali na *-ati, -iti: gnjevan, gnjeviti, gnjevim (:e)* (Vuk, 18. v.) *(raz-). Zbog* značenja »gnjiloća«, što riječ ima u ruskocrkvenoslavenskom i u ruskim narječjima kao i zbog varijante *gnjeti — gnjili* može se (v. Miklošič, Berneker, Sobolevski i Vasmer) uzeti srodstvo sa *gnjili* (v.) i izvoditi semantiku od »gnjiloća > otrov > srdžba«. Körinek traži vezu š korijenom od *gnětiti* »žeći« > *nijetiti* (v.). I to je moguće naročito zbog toga što je osnovni samoglas korijena *e,* ne *i.* Značenje je tada metaforicko. U oba slučaja radi se o praslavenskoj izvedenici na *-uo* kao *napjev, zapjev* od *pěti, pivo* od *piti, zaliv* od *liti* itd. Glede *gn > gnj* v. *gnjoj, gnjida, gnjesti.*

Lit.: ARj 3, 223. *Elezović* 1, 312. *Miklošič* 68. *Holub-Kopečný* 173. *Bruckner* 117. *Vasmer* 279. *Mladenov* 103. Soboleveki, *Slávia* 5, 442. Christiani, *ZSPh* 18, 162. Körinek, *LF* 61, 93-94.

gnjida f = *njlda* (Vrbnik), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gnida,* naziv za »lens, jaja od ušiju u kosi«. Odatle: pridjev na *-av gnjidav,* poimeničen sa *-ьc, -ica gmdavac,* gen. *-vca* m prema f *gnj'idavica* (Lika), deminutiv na *-ica gnjidica* (Vuk). Glede *gn > gnj> nj* v. *njazlo.* Baltičke i ostale ie. usporednice su sigurne: lit. *glinda* (disimilacija od prabalt. **gninda),* lot. *gnīda,* nord, *gnit,* njem. *Nisse.* Ie. korijen **ghen-* »grepsti«, u rustičnom prijevoju **gn-* raširen sa *г* i formantom *d: *ghnīda.*

Lit.: ARj 3, 225. 8, 281. *Miklošič* 68. *SEW* 1, 313. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *KZ* 45, 39. 48, 210. *Vasmer* 280. *Trautmann* 93. *WP* 1, 585. Matzenauer, *LF* 7,184-185. Meillet, *MSLP 22,* 142-143 (cf. *IJb* 9, 28). Petersson, *Balt. u. sl. Wortstudien* (cf. *IJb* 8, 199). *Boisacq** 491. 1064-1065. *GM* 90. Lorentz, *ASPh* 18, 87-88.

gnjiti, *gnfijem* (I) pored *gnjím* i *gnjim* = = *gnjît* (Kosmet, ŽK) = *gnjêti* (Voltiđi, Stulić, Dubrovnik, južna Hercegovina, pseudojekavizam kao *kupjena* za *kupina) (iza-, oba-, гага-, sa-, u-),* sveslav. i praslav. **gni-* »putrescere; sinonimi: trunuti, truhliti«. Samoglas í iz infinitiva prenesen je i u prezent mjesto praslav. **gnbjc,* upor. stčeš. *hnu.* Iterativ *-gnjívati* = *-gnjevati* (hrv-kajk.), samo s prefiksima: *izàgnjïvam /sàgnji-* (Vuk) = *gnjīvêt, gnjivîm* »truhliti« = *iz-, sagnjivêt, -njîvim* (Kosmet); *gnjijäti (sa-)* (Vodice). Glede *gn* > > *g»J* (općenito u hrv.-srp.) upor. *gnjesti* (v.) Odatle part. pret. akt. na /: *gnjlo, gnjila* (Vuk), određeni vid *gnjuï* »putridus«, također je sveslavenski i praslavenski (ne pojavljuje se kao pseudojekavizam za razliku od *gnjiti).* Postoji još disimilacija *gn > gm: gmio* (Mušicki). Interesantan je semantem *gnflo, gnjila* u Pričanju »eingefleischt, pravi«, ako nije unakrštenje od lat. *genus* ili gr. γενεά sa našim pridjevom. Odatle: pridjev na *-ast, -av gnjîlasl* (17. v.) = *gnjilav* (Stulić), na *-ьn gnjihnb* (14. v.). Poimeničenja: *negnjila* f (Lika) »biljka sorbus aucuparia; sinonim: snardljika«; na *-ьc: gnjilac,* gen. *-Ica* »1° lijenac, 2° krumpir«; na *-ica: gnjuica* (Lika) »jesenja kruška koja je dobra za jelo kad ugnije, tëpka (ŽK)«; apstrakta (kolektiva) na *-od* f = *-ež* m — *-ina* f: *gnjilad* = *gnjilina* = *gnjilez;* na *-oca: gnjiloća;* na *-ost: gnjilost;* na *-otina: gnjìlotina* (Dubrovnik). Složenice: na *gnjilòzub* m (Dobroselo, Lika) »nadimak mladim ljudima kojima su zubi pocrnjeli*, *gnjiloritac* (Fužine) »pejorativ za lijena čovjeka«. Također toponomastički pridjev u vezi s toponomastičkim apelativima i u izvedenicama. Denominal na *-iti, -eti: gnjiliti* (18. v., Vuk) *(u-),* sveslav. i praslav., *gnjileti.*

(II) Praslav. *gni-* pojavljuje se u prijevoju tipa *Kti-laį* u značenju preterita: *gnoj,* gen. *gnoja m,* sveslav. i praslav. *gunojb* »sinonim: turcizam đubar = đubre (v., na istoku, tako da je *gnoj* danas više zapadna hrv.-srp. riječ u tom značenju; na istoku je *gnoj* malo promijenio značenje »Eiter, pus« zbog postojanja turcizma). Razvitak je značenja po zakonu rezultata iz preterita: »ono što je sagnjilo« > »đubre«. Izgovara se u narječjima *gnjôj* sa *gn* > *gnj,* v. *gnjesti.* Odatle: pridjev na *-ьn gnojan, gnojna* (16. v.), poimeničen na *-ica gnojnica* = *gnojnica* (ŽK), na *-ik gnojnik* = *gnojanik,* na *-av gnojav,* poimeničen na *-ica gnôjavica* —- na *-etnica gnojànica;* na *-ište gnojište* = *gnojišće* (Buzet, Sovinjsko polje); na *-ulja: gnojulja* (Šulek) »biljka«; augmentativ na *-uStina* (upor. *baruština) : gnojuština* 'f »Eiter«. Denominal na *-iti: gnòjiti (na-, o-, za-)* »đubriti«. Riječ *gnoj* kao poljoprivredni termin posuđuje se: Madžari *ganaj* < *gъnojь.* Stari madžarski slavizam vraća se kao *gânj,* gen. *ganja* m (Vuk), pl. *gánjevi* (Bačka, Srijem) »od goveđe balege osušene, zgnječene i isječene stvoreno sredstvo za loženje«; Rumunji *gunoi* (sa г > *u* kao u *stío* > *suta),* odatle rum. pridjev sa lat. sufiksom *-osus* > *-os gunoios* »gnojan«, *gunoişte* »dubrište«.

(III) Postoji još praslavenska izvedenica od praslav. korijena *gni-* sa formantom *s,* u prijevoju stcslav. *gnьsъ* = *gnesb.* Samoglas ь varira sa *f, u* i ъ. Hrv.-srp. *gnus* m, f (14. v.) = *gnjus* »fimus, sorditudo«, sveslav. i praslav. Odatle pridjev na *-ьn: gnusan,* stcslav. *gnuзьnъ* pored *%nдЅъnъ,* određeno *gnusni,* prilog *gnusno,* deminutiv *gnušnjahan,* poimeničen f *gnusna* = na *-ica gnüsnica* prema m na *-ik gnusnih,* gen. *-ika* (16. v.), apstrakta na *-oba gnusoba* (16. v.), odatle pridjev *gnūsoban,* na *-oca gnusoća* (16. v.) = *gnusnoća* = *gnúsnost* = na *-ota gnusòta.* Denominal na *-iti* (kauzativ) *gnúsiti (p-),* sveslav. i praslav., iterativ na *-ati gnušati.* U Kosmetu je -MS zamijenjeno grčkim *-os: ognjdsat, ognjSšem* »srati«, odatle pridjev *ognjosan, -äna* prema f *ognjosănica,* i deminutiv na *-če ognjosanče', gnusiti* posudiše Rumunji baš s tom zamjenom *u* > *o* kao u Kosmetu: *gunosi* od *gunos, agunos.* Glede *-osi* upor. rum. grecizam *mirosi.* Madžari posudiše *gonosz.* O podrijetlu te izvedenice ne postoji jedinstvo mišljenja. Miklošič ju je smatrao istoga korijena kao *gniti,* Bruckner vidi u njoj korijen od *gnjida,* Vasmeru je u prasrodstvu sa stnord. *gnua* »trti« = gr. χναύω; Iljinski i van Wijk uzimlju stari prijevoj. Što se tiče *gniti - gnio - - gnoj,* nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Uspoređuje se s lot. glagolom *gnlde* »stružem kožu«, stvnjem. *gnîtan* »razmrviti«, gr. χνίει. Riječi su prema tome specifično slavenske. Prema tim uporedenjima bio bi ie. korijen raširen *ghen-* u *ghnei-* »zernagen, zerreiben«.

Lit.: AR) 3, 103. 215. 216. 217. 226. 4, 118. 7, 333. 835. 8, 302. *Elezović·* l, 219. 222. 2, 11. 193. Ribarić, *SDZb* 9, 189. *Miklo-!ič* 68. *SEW* l, 314. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *IF* 23, 216. *KZ* 42, 345. 45, 39. 48, 211. *Vasmer* 280. 281. *Mladenov* 103. *WP* 1, 585. *Tiktin* 707. Rešetar, *Stok.* 233. Skok, *ZRPh* 54, 214. lsti, *Slav.* 108. 186. 264. 102. 162. 263. Osten-Säcken, *IF* 28, 418. 42, 189. Iljinski, *ASPh* 29, 489. *Boisacq*[3] 1064, Bernard, *RES* 27, 34. Moskovljević, NJ 1, 19.

gnjúrac (I), gen. *-rea* m (Vuk) »1° sinonim: ronac, 2° rod vodenih ptica mergus« prema *gnjurica* f; to je radna imenica na *-ьc, -ica* od impf, *gnjurati se, -am* (Srbija, Milićević) = *gnjuriti* (Parčić) = *gnjuriti* (Vodice) prema pf. *gnjurnuti se.* Odatle: deminutiv na *-ič gnjurčič* »sinonim, rončić, podiceps minor«, na *-avac gnjuravac* (Svelajnac, Levač i Temnić, Srbija). Pored *gnj-* postoji varijanta *gm* (disimilacija): *gmurac* »idem« od *gmuriti* (Matevac kod Niša) »roniti«. Varijanta *njo-* mjesto *gnju-: njorak* (Božava) = *njorac* m (Bobinj) prema f *njorka* (Dubrovnik) »idem« = *njorba í* (Dubrovnik, sufiks *-ųo)* od *njoriti (iz-, za-)* (Rab) = *noriti* »roniti«. Ova varijanta predstavlja *gnj* > *nj* kao *njazlo* od *gnijezdo* (v.).

(II) Baltoslav., sveslav. i praslav. varijanta *no-* za *gnj* je zastupljena u *nôr* m (Crna Gora, Skadarsko jezero), polj. *nom* »divlja patka« (upor. prilog *norom* /Kavanjin/ = *ronke* /Jačke/ »ronеći«), *noгac* = *nórak* = *norin* m prema *norka* f (upor. rus. *norka* »zmija«) = *norva* (Mostar) od *noriti, -lm* (Vuk, Crna Gora, Svinišće, Veli Rat, Dalmacija) *(iz-, po-, za-)* »roniti«. Ovamo *noгac,* gen. *nârca* m (ŽK) »Knebel«, *ponor* (14.) »1° àbyssus, 2° toponim (Lika)«. Glagol predstavlja metatezu *n - r.* > *r - n: ronac* m prema f *ronka* (Jasenovac), *rončić* od *roniti (iz-, u-, za-), zaronim,* koji je danas opći književni oblik. Odatle *ponornica* »eau cryptique«, poimeničeni pridjev *ponoran,* prilog *ponorice* »ničke«, *ponorski.*

(III) Baltoslav., sveslav. i praslav. je korijen *ner-.* Stcslav. *(ъ)ныe, ньгeн* »ingredi«, zastupljen u *pondreti* (Frankopan) s umetnutim *d* u rijetkoj konsonatskoj grupi *nr.* Sa sufiksom *-ųo* (upor. sprijeda *norba* = *norva)* nalazi se *ПЫ-* u složenici sa prefiksom *pa-* (v.) *pǎndrv*

m (Lika) = *pâmrãv* »Wurm« (unakrštenje sa *mrav),* izopačeno u *pundrav* i *pamrak,* strus. *ponor ov* »Érd wurm, polj. *panar ów* »Engerling«. Iterativ je stcslav. *nyrati,* ruš. *nyrjátb, nýrok* > *-nirati,* samo s prefiksima *po-, u-: panirati, -rem, podmerac* »ptica phalacrocorax Desmaresti«, od *podmerati (se)* = *podmirati* (disimilacija *dn* > *dm)* »sub terram abire«. Odatle oronimički postverbal *pònír,* brijeg kod Banje Luke. Od unakrštenja slav. *ner-* i *Narentum* nastade *Neretva.* Od *ner-* je na *-ьc: neгac,* gen. *nerca* m (Posavina) »mala patka«, od *neriti, -im* (Posavina) = *nerāti* (Kavanjin) *(po-)* = *podmerati (se)* »roniti«. Umetnuto *d* je pravilno u *pondreti, zandreti* (hrv.-kajk.). Odatle je *d* prenijet i u prijevojni štěpen *pondir* (Grabnik) mjesto *potar* = *pondirak* (Belostenec, Jambrešić, Sušnjevo selo i Čakovec) = *pondurek* (hrv.-kajk., Martijanec) m = *pondurak* prema f *pondurčica — pondurka,* od *ponduriti* »roniti«. Korijeni *nor-* = *roň-* je prijevoj od *ner-.* Samoglasi stoje u ovom korijenu u dvije serije: *e - o, ъ-u- y.* Samoglas и mjesto *o* u *gnjuriti* dolazi u polj. *nur żyć (za-)* »roniti« i rus. u *ponuryj* »gesenkt (vom Kopfe)«; *nj* mjesto *n-* u *njoriti* nastao je iz prezenta **norjp* prijenosom palatalizacije sä *r'* na *n.* Upor. tal. *ignudo* < *nud-ius, -eus; g* je bio pravilan umetak u prefiksalnoj složenici **izgnjuriti,* koja nije potvrđena dosada, ali je moguća jer odgovara složenici *iznjoriti.* Upor. u Dubrovniku *ingvazdati* < *in* + *bastjan* > *bastire.*

(IV) Praslav. prijevoj *nor - roń* postao je homonim sa sveslav. i praslav. kauzativom impf, *roniti, -lm (suze, vrata, zidove, tornjeve, bregove} (iz-)* »effundere« = *ronit, -im* (Kosmet, gdje znači i »derati«: *úja voda brêg roni),* sa *ob- obraniti, obranim se* (Vuk) »stresti, srušiti se«, odatle postverbal (neologizam) *obron* »Erdrutsch, Rutschteren«, na *-ík obronak,* gen. *obronka* m (Vuk) »strma strana«, deminutiv *obrońcie* (Lika), s istim prefiksom *o-* i izmjenom sufiksa *-iti* sa *-uti (ronuti, -em)* part, pret. akt. *-io* u *-uo* u *orònuo (starac),* sa odpf. *odroniti (se), odronim* prema impf, *odranjati, o'drănjăm* (objekt *zemlju).* Odatle na *-jača: ronjače* f pl. (Martié) »ostaci od drugog lana«.

Etimologijski su ove dvije leksikologųske serije *gnjúrac* = *noгac* = · *r onač* »Taucher, mergus« od *nr ti, nor-iti* > *roniti* prema *roniti (suze, bregove* itd.), *oronuo, obronak* itd. različitog postanja. U prvoj seriji praslav. **nerti* > stcslav. *meti* ima posvema sigurne ušporednice u lit. *apnirti* »zaroniti«, lot. *nirt* = lit *nerti,* iterativ *nardyti, naras* = *nôr*» Taucherente«, *narva* »Zelle der Bienenkönigin« = *norba, norva.* To je izolirani baltoslavenski korijen. Iz ostalih ie. jezika nema za nj sigurnih usporednica. Za drugu seriju nema jednodušnosti niti potpune izvjesnosti u upoređivanju. Jokl veže" row- sa arb. *perua,* određeno *peroni* »potok«, *krua,* određeno *kroni* < *kë-rua* »izvor«, od ie. *re-η,* prijevoj *ro-n* (raširenje ie. korijena *er-* »staviti u pokret«). To upoređenje polazi od *roniti,* kad ima objekt *suze* uza se, ne vodi računa o drugim objektima. Rozwadowski upoređuje s got. *-rannjan,* njem. *rinnen;* Solmsen, Boisacq i Matzenauer s grčkim ραίνω »bespritzen«. Baltičkih usporednica uopće nema za ovu seriju. — Na koncu treba spomenuti da za vodenu pticu *gnjúrac* postoji posuđenica iz tal. *smergo* < lat. *mergus: šmirak,* dem. *šmirčić* (Bakar) = *žmirak* (Bakar) = *žmerag* (Nova Baška) = *Smerak* (Jablanac, Senj) = *žmerg* (Šilo na Krku) = *zmergo* (Nin). Došlo je i do unakrštavanja hrv. i tal. riječi *žnorac* (Unije) = *žnjorac* (Beli na Cresu).

Lit.: ARj 3, 229. 4, 270. 275. 298. 8, 43. 468. 229. 220. 285. 10, 752. i si. Kušar, *Rad* 118, 7. Hirtz, *Aves* 126-127. 365-366. 591-592. Ribarić, *SDZb* 9, 148. *Elezović 2,* 183. *Miklošič* 212. *Holub-Kopečný* 246. i si. *Bruckner* 365-366. *WP* l, 130, 320. 2, 334. *Trautmann* 196. *Boisacq*[3] 80. 833. 704-705. Jagić, *ASPh* 31, 545. Jokl, *IF 37,* 91. Isti, *Unt.* 277. Rozwadowski, *AnzIF* 8, 138. 10, 269. Fraenkel, *IF* 52, 144. Holthausen, *IF* 35, 132-133. Solmsen, *KZ 37,* 575. si. 590-2. (cf. *AnzIF* 15, 124). Uhlenbeck, *KZ 39,* 258-261 (cf. *AnzIF* 21, 130). Matzenauer, *LP* 11, 321-322. 17, 1*4-174. Mohl, *BSLP* 6, br. 35., p. CIX. *REW*[3] 5528.

-go[1], nesamostalna deiktička partikula, u prijevoju *e: -že, -r(e),* adversativ *nego (K)* od *ne* pored *nogo* prema *no* (v.) i *nъ, nu* prema rus. *nezeli,* polj. *niž(eli)* i češ. *než.* Ţa se partikula pojavljuje i u prijevoju stcslav. *negili; *negb* se govori *a nék* (2K) = *negda kãko* »nego šta« = *neg* (i slov). Rastavlja prefiks od osnove, na koju se odnosi, u *na-go-vijestiti, raz-go-vjetan, u-go-veo* »porđao (Vuk), marcesco«, upor. *uveo* (v.). Upor. za takvo rastavljanje prilog *nǎjtomǎnje* (ŽK) »najmanje«, *-že* > *-r(e)* dodaje se kao deiksa za isticanje uz padeže zamjenici *i, ja, je,* priloge i ekshortivne *čestice: ježe > jer* (u Lici upitno »zašto«), *juže* > *jür, jûrve, također* pored *tokodé* = rum. *aįiždere* < lat. *ac sic* (unakrštavanje

rum.-lat. i slav. priloga), *nùder* pored *nude* = *nudare* (ŽU) pored *nuda* (ŽK), *nekada* > *nekădar* (ŽK) »neka«, *zar* (v.), *ter* (v.), *nigdâr* (ŽK) »nikada«. Ie., baltoslavenski i praslavenski je: sanskr. *gha,* gr. -γε pored γα, *lit. negiInegù* »ne«, got. *-k,* njem. *-eh* u *mich.* Ie. partikula *ghe-jgho-* kojom se uspostavlja veza s onim što je naprijed kazano. Postoji još ista partikula s palataliziranim ie. guturalom *ǵ(h)ī > -zi* u dat. *njojzi,* gen. *njezi,* odatle pridjev *njezin.* Nalazi se još u sanskr. *M,* avesta *zi.*

Lit.: ARj 7, 835. 12, 822-826. *Miklošič* 68. i sl. *SEW* 1, 315-316. *Holub-Kopečný* 244. *Bruckner* 364 — 365. Brugmann, *Grundr.* 2[2], 2, 344. si. *IF* 29, 212. Schmidt, *KZ* 36, 90. Nehring, *IF* 4, 400. *Boisacq"* 142. 168. 221. Matzenauer, *LF* 7, 185. 186. 8, 32. *IF* 2, 247. *WP* 1, 542. Grubor, *JF 5,* 159-160.

go[2], *gala* (16. v., Vuk, Kosmet) = *gol* (čakavski i hrv.-kajk.), sveslav. i praslav. pridjev »midus«. Toponim i oronim sam i u vezi s toponomastičkim apelativima. Odatle: pridjev na *-ьn golan* (18. v.) »1° go, 2° mlad« (Istra); deminutiv *goljahan* = *gólján* = *goljašan* = *gojūšan* (Lika) = *golušav* (18. v.) = *golužav* = *goluždrav* (Vuk, pejorativiziran) ; apsolutni superlativ: *gô gô(l')cat* (Vuk) = *gòlcat* (Dubrovnik) = *gô gôlcít* (Kosmet, Vuk) = *golõgolcit* (Kosmet) = *gottcat* (Lastovo). Prema turskom tipu opetovanja prvog sloga *goz-gd* (Mrkonjić-Grad, Bosna) = *pïr-gô,* f *pir-gSla* (Kosmet, *pir* nejasno) »posve go«. Prilog *năgoli* (Lika, *goli* je lokativ od *gol* f) uz *pazariti* »bez dobiti«. Odatle *năgolica* f (Lika) »posao bez dobitka«. Prilog *na golo* (Ljubiša) = *zgõlja* (Vuk, Cetina) »posve« = *năgolo* (Piva-Drobnjak) »samo za sebe«. Služi za tvorenje apsolutnih superlativa: *zgolja crn, bijel.* Odatle određeni pridjev *zgoljnī* (Lika, *zrno, istina, kajkavac),* koji je ušao i u književni jezik. Poimeničenja su: na *-ьc golać,* gen. *-Ica* m (Hrvatsko primorje, Baška 1400) »1° mladić koji nije brucao (upor. češ. *holec), 2°* gola ptica« prema f *golica* »1° djevojka, (cf. češ. *holka),* 2° riba, 3° kruška, 4° zemlja, 5° vrsta pšenice«. Ovamo ide i *golica* ~f »monoksil« (Mikalja, Voltiđi, Stulić; neće biti deminutiv od *galija* < *galea,* koja je velika). Odatle: deminutivi na *-ič golać* »mali vrnut, mala skuša«, na *-ica golćlca* (Donja Podravina) »motka«, augmentativ na *-ina golčina* m (Istra) »mladić« prema f *goličina* (Istra) »djevojka«; na *-äc golać,* gen. *-oca* m (Vuk) »1° goli sin, 2° puž«; na madž. *-ov <-o gólov* (psovka); na *-enda golopenda* m (Ljubiša); na *-esac, -esak* pored *-ešak: golesać* = *golesak* = *golešak* »biljka lychnis dioica«; taj je sufiks varijanta od *-tlak,* koji je raširenje od -tš < rus. *-yš: gološak; golīš* m »mladić bez brade«, upor. bosanski izričaj *kad se digne šis* (v.) *i goliš* (Travnik), tj. kad bukne opći ustanak (mladost oboružana ražnjima) = *goliš* (Kosmet) »1° ptica bez perja, 2° mladi miš bez dlaka«. Odatle pridjev na *-av: gološav* (Vuk, 18. v., Kosmet) i *gološavče* n = *gplišče* (Kosmet). Na *-ić: golić,* gen. *-ića* m »1° siromah, 2° čovjek bez brade«. Hipokoristici *goljo* m = *golja* (i prezime pisano tal. pravopisom *Goglia),* pridjev *góljin.* Na *-jak: goljak,* gen. *-oka* m »1° vrsta pšenice, 2° grožđa«. Na *-ovina: golovina* (Dalmacija) »vrsta vinove loze crna grožđa«. Apstrakta: *gol* f, na *-et* f *golet* (17. v.) »golo mjesto u gori«, odatle pridjev *galetan;* na *-ota galata f* (17. v.), odatle *golotnik* m (18. v., Dubrovnik) »golo čeljade«, možda *golotura* f kao augmentativ na *-ura* »biljka colchicum autumnale«, na *-ina golòtina* = na *-inja golotinja* f, denominal na *-ovati golotòvati, -lòtujem* »biti go«. Na *-ina: galina* = *golinja.* Na *-oca golaća* f (16. v.), *golоćina.* Veoma čest je u složenim pridjevima nastalirri iz genitivnih sintagmi: *golòbrad* = *golobradan* = *golobradast* »imberbis« i izvedenicama na *-ьc, -ica* m, *-če* n: *galobrk* = *golòbrkat, golobrče; gològlav,* odatle na *-äc gologlavac* m i *gologlavka* »pšenica« i *gologlavica* »biljka taraxacum«, prilog *gològlavke* (Risan, Vuk), *gologlavnīk* (Srbija) »jelo zgotovljeno od brašna, zelja, sira i jaja«, *golònog, gologuz,* odatle na *-an gologùzan* (Vuk) »koji nema ništa«, upor. *gola guzica* f (Kosmet) »ništak«, *golòkrak, golòkur* (Vuk), *golopizd* (Lika), *golòprsan, goloruk, golòrep, golòtrb,* odatle *golotrpka* »puška« ; *golôvrat,* itd. Kadikad je drugi dio nejasan: *golopuzast* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »golobradast«. I od pridjevskih sintagmi ima složenka: *golòcijevka* f »puška gole cijevi«, *golòigra* m (Vuk, Srijem) »vjetrenjak«, *golòkapica* f (Vuk, Sinj) »kapa bez ikake šare«, *golòmrazica* f »vrijeme kad je mraz, a nema kiše ni snijega«, *golovran* (Vuk, v. *gavran).* Denominali: na *-iti* i *-eti: goliţi, golim* (17. v.) (o-) pored *ogoljeli, ogolim.* Pejorativizira se u *ogolúzniti, ogolūznīm* (Vuk) »oplijeniti koga« i u *goljuždriti se* (Vuk) »vikati, derati se«. Umetak *-uzn-* je po svoj prilici prema *gologuz', razgolićati* (Srbija) »otkriti golotinju«. Unakrštenje *saglabāti* pokazuje*Ogolùbat* (objekt *koru, kosti)* (Lumbarda, Korčula) »oguliti«. Rumunji posudiše *gol* »prazan«, također m *(un gol simțit* »osjetljiva praznina«)

i stvoriše svoju leksikologijsku porodicu: *golan* »goljo«, *golăneț* »bijedaą«, deminutivni pridjevi *golișan* = *golișor; goliște* »plješivica, ćelavica«, *golătate* — *goliciune* »golota« i *a goli* »lišiti«. Ovamo se stavlja kao izvedenica sa suf. *-ot,* gen. *-oti: golot* f »kristal, biljur«, koju upotrebljavaju pisci 17. i 18. v. kao posuđenicu iz starocrkvenoslavenskoga. Madžari posudiše *gulacs.* U baltičkoj grupi postoji fonetska paralela u lot. imenicama *gala* f »gladak led« i *gàie* »tanak led«. Semantički je razvitak drukčiji. Germ. **kalwa* > njem. *kahl* ne slaže se u sufiksu *-uo,* ali se slaže u značenju, identitet je prema tome u prasrodstvu kao i u *glava* i *golijen* (v.).

Lit.: ARj 3, 220. 258. 263. *BI 2,* 841. *Elezović 2,* 75. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 71. *SEW* 1, 325. *Holub-Kopecnı!* 127. *Bruckner* 149. *KZ* 43, 305. *Vasmer* 288. 289. *Trautmann 76. WP* 1, 527. *Mladenov* 105. Jokl, *UJb l* (cf. *IJb* 13, 167). Štrekelj, *ASPh* 27, 48. Iljinski, *ASPh* 29, 166. *Boisacq*[3] 430. Meillet, *MSLP* 11, 173-186. *Mazuranić* 324. *Tiktin* 691.

gob (Marulić) pridjev, poimeničen *goba* m (Dubrovnik, Lopar, Rab, Malínská, Potomje) »grbavac«. Prošireno na *-av gôbav* (Budva, Perast, Stoliv, Božava, Lika), na *-ost gobast* (17. v., Glavinić) »grbav«, poimeničen na *-ьc > -äc, -ica gobavac, gobavica,* odatle hipokoristik *góba* f (Dubrovnik) »grbavo žensko«. Od tal. *gobbo* < vlat. *gubbus* od kllat. *gibbus* mediteranskog podrijetla. Zamjena kllat. *i* sa *u* nastade unakrštenjem sa *curvus* (v.). Upor. *grba, grbav.* Ovamo možda od lat. deminutiva na *-ula* (upor. rum. *gheabã* < *gibbuld) žgôbulja* (Muo) »mala školjkica, dobra za jelo (živi uz *sablju)«* = (metateza *g-b > b-g) žbôgulja* (Prčanj). Upor. mlet. *zgorbàr* prema španj. *agobiar* »curvare«.

Lit.: ARj 3, 232. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 3755. *DEI* 1837.

gòbela f (Vuk, narodna pripovijetka) = *gòbelja* f = *gõbelja* f (Lika) »naplatak, platnica (ŽK), Radfelge« = (sa *m* pred labijalom) *gombela* (slov., dolina Soče) »1° obod pri zipki, bešici, 2° Bogen eines Rückenwirbels«. Nalazi se još u arb. *gavell* (Godin), istro-rom. *gavēja* (Galežan) »segmento circolare della ruota«, sa umetnutim *m* u Parmi *gambol* »Radfelge«, tal. *gavio.* Uzimlje se kao prvobitan oblik s umetnutim *m* i dovodi se u vezu s galskim *cambita,* sa promjenom sufiksa *cambella.* Prema toj etimologiji ide u terminologiju od *carrus, carruca,* koje su također galskog podrijetla. Ako je taj oblik prvobitan, onda je *m* ispao zbog disimilacije *η-l > 0-1.* Tako može biti jer bi inače mjesto *b* morao stajati *v.* Ali *υ* zaista jest u arbanaskom i istro-romanskom. Prema tome *b* je mogao nastati i iz *ų* kao u *bolta* (ŽK). Upor. *kamba.*

Lit.: ARj 3, 232. *Pleteršnik* 1, 230. Štrekelj, *ASPh* 28, 512. Isti, *DAW* 50, 3. 20. *ZRPh* 39, 364. *Ive* 138. Schuchardt, *ZRPh* 35, 73 si. (cf. *RSl* 5, 263).

gobino n (Vrančić, Belostenec, Stulić, nije potvrđeno u današnjem govoru) »sinonim: pir (v.), triticum spelta L·.«. Odatle poimeničen pridjev na *-io* ž. r. *gobinja* »pletenica ili trak od lišća ili cvijeća što se stavlja kao nakit na zidove, vrata, pričvršćen na krajevima, a u srijedi visi; sinonim: girlanda«, *gobinji* m pl. (srednja Dalmacija, Pavlinović) »veliki kolači božični koji se postavljaju na trpezu s kićem lovorikovim«. Odatle: radna imenica na *-ar gobinjar* m (Stulić)»čovjek koji gradi girlande«, denominal na' *-ati gobinjati* (Vodidi, Stulić) »kititi girlandama«. Nalazi se još u steslav. *gobino* n (Supr.), rusko-cslav., staroruskom i rus. *gobina* f, *-o* n »bogatstvo«. Posuđenica iz got. *gabei,* gen. *gabeins* »bogatstvo« koje je u prasrodstvu s lat. *habeo, kobac* (v.).

Lit.: ARj 3, 232. *Parać* 173. *Miklošič* 69. *SEW* 1, 316. *Vasmer* 282. *Kiparsky* 198. Osten-Säcken, *IF* 33, 217. Schwarz, *ASPh* 41, 125. *WP* 1, 344.

gBc, gen. *góca* m (Vuk, južni krajevi Srbije, Kosmet) »sinonim: bubanj«. Odatle složenica tipa *vinopija: gočōbīja* m (Kosmet) »ciganin koji bije u goč« = *gočobija* m »bubnjar« (Vuk), pridjev *gočobijin.*

Lit.: ARj 3, 232. *Elezović.* 1, 107.

goče f pl. = *guče* (Dalmacija) »(ribarski termin) 1°- komad mreže rastvorenih oka, 2° podebeo konac pri žvalu vreće u šabake« = *guča* f (Molat) »debela vunena maja ispod košulje«. Od furl, *gude* »1° maglia, 2° farsetto a maglia«.

Lit.: ARj 3, 492. *Pirana"* 412.

gôd, gen. *goda* m (Vuk) ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska riječ, vremenska značenja »1° svetkovina; sinonim: praznik, 2° imendan (Vodice), 3° annus (čakavci i hrv.-kajk.), 4° koliko uzraste drvo u godinu dana«. U tim se značenjima gotovo ne upotrebljava u današnjem književnom jeziku.

Vuk ima *godòvati* »svetkovati«. Psihološko značenje ugodnosti »ono što se želi« vidi se u partikuli *-gōd(e) = gođ(e)* = ^Mr'c (Dobroselo, Lika) = *gSdī(r)* = *gōdijer* = *goder (-a, -e)* = *gode* = *gôdar* (čakavci) (koja se dodaje zamjenicama, zamjeničkim pridjevima i prilozima i veznicima: *tko, što, koji, čiji, kakav, kako, gdje, kad, dok, doleK)* = *kôd-(i)* (ŽK) = *kodir (k < g* nastalo u sandhi) = *-goj, -goć* (Kosrnet). Po značenju odgovara talijanskom konjunktivu od *volere (qual') si voglia,* španj. *querer (qual') quiera* itd. Po obliku je to lokativ sing, *gode* (upór. stcslav. *vъ godé bytí)* pojačan sa *-že > -r(e)* i bez toga pojačanja i s ispuštanjem samog lokativnog nastavka koji se shvatio kao pokretna deiksa *-e, -i.* To se značenje vidi i u pridjevu na *-ьn gadan* (17. v.), naročito s prefiksima *(ne)-pògodan, (ne)ugodan, (ne)zgodan,* prilog *godno* »1° zgodno, 2° rano«. Odatle apstrakta na *-ost (nelagodnost, pogodnost; gadan* se odnosi i na značenje »annus« *(godni dan,* Kašić). To se značenje očituje u kauzativu na *-iti* impf. *goditi, godim* (Vuk) *(u-)* i u iteratīvu *ugađati — ugājâti* (ŽK); odatle apstraktum na *-ba godba* (18. v.) i na *-jaj (ne)ugođaj* »(ne)sloga, (ne)-sklad« i na *-et godet* (Vuk, Crna Gora).

Kad se odnosi na imendan, dobiva rašiären sufiks *-o ьnъ : godovnjī = godovnī,* poimeničuje se u sr. r. *godovnô* n (ŽK, hrv.-kajk.) — *gedovnjë* (Bednja) = *godovina* (Martié), odatle *godovnjăk* m prema *godovnica* = *godovnjača.* Značenje *godan* »uspio« vidi se i u denominarti *godati se (na-* ŽK, Prigorje) »dobro uspijeti«, u 16. v. *godati se* znači i »događati se«. Značenje »annus« *izražava* se sufiksima *-ina,, -ište: godina* f, sveslav. i praslav., deminutiv *godinica,* denominai *godinovati* (Vuk) »prebivati godinu dana«. Upor. igru riječi: *Ej godine moje negodine* (narodna pjesma, Hercegovina).

U narječjima u kojima je *Uto = lito* »annus«, ta je izvedenica očuvala i dalje razvila značenje ugodnosti »kiša« (ŽK, Vodice, hrv.-kajk., Habdelić, čakavci). Upor. narodno upoređenje: *plače kaj ljuta godina* (ŽK). Odatle pridjev *gSdinsko (vrime,* ŽK) »kišovito«, *gddinjak* »salamander«. Sa sufiksom *-ište : godište* n (Vuk, čakavci i hrv.-kajk.) = *godište* (Korčula) *(u se vrime godišća)* = *godíšće* (Lumbarda) »annus«. U književnom jeziku nema daljih izvedenica od *godina* »annus« nego od *godište: godištan* (15. v.) »živinče kojemu je jedna godina«, *godišnji, dogodišnji, ovogodišnji,* poimeničenja *godišnjica* »godišnja daća«, *godišnjak* (18. v., Vuk) »Jahrbuch«, deminutiv *godišnjače,* gen. *-età* »tele ili nešto mlado od godinu dana (Kosmet)« = *godišnjice* (Dvornik), radne imenice na *-nik* m i *-nica godišnīk* (16. v.) m »sluga« prema *godišnica* f (17. v.) »sluškinja«, odatle hipokoristik na *-ulja gòdulja, goduljica, godiština* f »godišnji dohodak«. Sa sufiksom *-bina: gôdižbina f* (Lika, Bosna, katolici) »godišnji pomen mrtvome«.

Značenje cilja ima iterativ *gađati, gađam* (Vuk, Šumadija, Crna Gora, Kosmet, danas općenito) *(po-, z-)* »sinonimi: ciljati, nišaniti«, u pf. samo u prefiksalnoj složenici *pogoditi, zgoditi,* odatle apstraktum *zgoditak,* gen. *-tka.* U refleksīvu ta je složenica očuvala i psihološko značenje *pogađati se, nagađati se* impf, prema pf. *nagoditi seįpogoditi se.* Odatle postverbali *nagoda* = sa *-ba nagodba, pogodba,* s pridjevima na *-en nagodben, pogodben.* Psirhološko je značenje vidljivo i u glagolu na *-ovati ' pogodovati, -ujem* i pridjevu na *-ьn pogodovan (cijena}.* U drugim prefiksalnim izvedenicama jače se ističe vremensko značenje: impf, *događati (se)* (17. v„Vuk) prema pf. *dogoditi se, -im* (15. v.) »sinonim: desiti se«. Odatle apstrakta: postverbal *dogada* f (16. i 17. v.) = *dògoba* (17. v.) = *dogodba,* na *-jaj događaj* (17. v.) = *događaj* (17. v.) i na *-óvština: dogodovština* »avantura« (koje se smatra nepravom i suvišnom izvedenicom). Dalje: *odgađati* impf., *odgoditi* pf.,postverbal *odgoda; prigodan, prigađam* (Vuk) impf, prema pf. *prigoditi,* odatle postverbal *prigoda* f i pridjev na *-ьn prigodan; zgadali, zgadam (se)* (Vuk) prema *zgoditi = zgoditi* (ŽK) ima dva značenja = *sagòditi, sàgodim* »1° pogoditi, 2° zbivati (se)«. Odatle *(ne)zgoda* f = *nezgod* f, odatle *nezgodnih* (Srbija) »nesretnik«. Upor. slov. *zgodovina* »povijest«. S prefiksom *o-* (kao u *osrednji): ağadan, -dna* (Vuk, Srijem) »slab, jedva dostatan« ima psihološko značenje želje. Složenica *nepogoda,* koju Maretić smatra čehizmom ili rusizmom, sadrži vremensko i psihološko značenje, *a razgadati, ràzgādām* prema pf. *razgòditi* »raspoređivati, rasporediti«, odatle radne imenice na *-lac* m prema f *-lica: -der* m prema f *-darica* konkretno »cilj, uspjeh« : *razgađalac* (Bella, Stulić), *razgadalica* (Lika), *razgađar* (Lika), *razgađarica* (Lika).

Praslavenski korijen nalazi se u antroponimiji u starim dvočlanim ličnim imenima: *Godêslav* (14. v., dečanski hrisovul) ; župan u Ninu), *Godigoj, Godimir = Godomir, Godêbratb* (14. v., deč. hris.), odatle hipokoristici *Goden, Godeša, Godeč.* Rumunji posudiše dosta izvedenica, medu njima i takvih koje nisu potvrđene u slavinama ili im je promijenjeno

značenje: *gadać* m »odojak = mlado prase«, na *-äc < -akb* kao u *gînsac* »gusak«, *godină* f »cucurbita ovifera«, *ogod* < stcslav. *ugodi* = *ogoada,* rum. postverbal od *a ogodi* »Gefallen finden« < *ugoditi,* pridjev *ogodnic* < *ugodbn'b* + rum. sufiks *-ic, -ec; ogodniță* f »Gefallen«, cine. *agudésc, agudire* pored *ugudire = apugudire < pogoditi* »frapper, battre«; = arb. *godis* »idem«. Madžari *gagy* »gozba«. Baltičke su paralele jasne: lot. *gadît* »treffen, erwerben, finden« = *(po~)goditi;* lit. *gadnùs* »vrijedan«, *pagada* »pogodno vrijeme«, *godine* »doba = *godina;* u germ, jezicima nvnjem. *gütlich* »passend« i *gut,* arb. *nge* »prigoda, slobodno vrijeme«. Ie. je korijen **ghadh-* »složiti«.

Lit.: ARj 2, 560. 563. 3, 87. 233. 234. 235. 239. 241. 5, 148. 7, 336. 846. 8, 107. 151. *Elezović* l, 92. 102. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *Miklošič* 61. *SEW* 1, 290. 316. *Holub-Kopečný* 125-126. *Bruckner* 148. *Trautmann* 74. *Vasmer* 283-284. *Mladenov* 104. *WP* 1, 532. Vaillant, *RES 22.* 26-27. Betuhov, *IzvORJAS* 19, 4. Maretić, *NVj* 3, 192. Schneider, *IF* 58, 47. Christiani, *ZSPh* 18, 161. Uhlenbeck, *P.BB* 22, 544. 30, 283. Wood, *JEGPh* 13, 4,99. i sl. (cf. *IJb* 3, 105). Joki, *Stud:·* 62-63. Przyluski, *ROr* 7, 125-129. *Boisacq* 5. GM* 126. Matzenauer, *LF* 11, 333. *Pascu* 2, 178., br. 3-4. *Tiktin* 689.1084. *NJ* 3, 188. Bragmann, *IF* 17, 492. Hirt, *PBB* 23, 333. Kušar, *NVj* 3, 338. Pokrovski, *KZ* 35, 235. Jagdć, *ASPh* 31, 550.

godrnjati, *-ām* impf, »govoriti potiho, da se ne razumije, što se govori«. Ne zna se gdje se govori ta onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 241.

goga m (Vuk, Ljubiša) »apelativ: zidar (zidari goge bave se s više zanata, kalajdžijskim i kujundžijskirn)« = *Goga* (Kosmet) »1° sinonim: Cincarin, makedonski Vlah, naučno Macedorumun ili Aromam < Romanus, 2° apelativ: vrijedan radnik, zadovoljan s malim; narodno poredenje: *radi kaj goga* (1793)«. Apelativ je nastao od cincarskog nadimka. Također prezime (Dubrovnik). Toponim u pl. *Gogići*(Bosna), studenac *Goginac.* Odatle: *gogeška* »1° ženska, 2° Gogina žena«. Sufiks *-ka* dodan je na arb. *gogeshë* f *(-eshë* < gr.-lat. *-issa).* Pridjev na *-in gōgin* (Vuk) i na *-ski gôgački* (narodna pjesma crnogorska: *haljina, opanci), gogski* (1765 — 6. u *zemlja gogska* -= sela Voskopole, Grabov, Nikolica i Belica u Epiru i ohridskom kraju). Ne zna se ide li ovamo deminutiv na *-ica gôgica* m »gobav čovjek«, *gogica* f »alat kojim se istuče krjka (Mljet)«. Riječ je balkanska nepoznatog podrijetla, možda arbanaska onomatopeja (upor. *Gege) :* rum. *gog* m »Dummkopf«, *goga* »Spitzname der Rumänen«, također prezime, složenica *gogoman* (Moldavija) = *guguman* m »glupan«, *goglează* »bez smisla«, *gogoașe* f pl. »gluposti«, *gogul mamei* »Dummerchen«, arb. *goge -a* »1° Maurer, 2° Spitzname der Wlachen bei den Albanern, 3° ungeschickter Mensch«; *gogeshë* f »gogeška«.

Lit.: ARj 3, 241. 292. *Elezović* l, 101 299 *ZbNŽ 29,* 206. *GM* 126. *Tiktin* 690. 706.

gogoljati, *-am* impf. (18. v., Kavanjin) »vreți ispuštajući klobuke«. Odatle: postverbal na *-bk gogoljak,* gen. *-Ijka* »klobuk, mjehur na vodi«, preneseno na vrijeme *gogolj* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »čas«; *gogolj* se zove i vodena ptica »branta rafina Bóie« (valjda također Dalmacija), upor. rus. *gogoh* »anas clangula« = *gogolj* (Utovo blato, Hercegovina) = *gogol* (Županja) = *gogoljica* = *gugolj* (Županja) = *kokol* (Morović) = *kokaljka* (Dojransko jezero) = *kukaljka* (Doiran). Veoma raširena onomatopeja s reduplikacijom u raznim jezicima. Prva oponaša zvuk koji proizvodi voda kad vrije, druga glas ptice koji prirodoslovci pišu *kök kök kök.*

Lit.: ARj 3, 242. Hirtz, *Aves* 128. 199. 234. *Boisacq[3]* 462-463. *SEW* 1, 318. i sl. *Bruckner* 148. *KZ* 48, 199. *Vasmer* 283.

gój, *goja* m (12. v., Dubrovnik, u amplifikaciji *u miru i goju}* »sinonim: mir«, danas više ne živi u književnom i saobraćajnom jeziku. Sveslav. i praslav. postverbal od impf, kauzativa *gojiti, gojim* (Vuk) »1° colere, 2° saginare; sinonim: toviti, 3° liječiti (ovo značenje na Cresu, kao u češkom, poljskom, ukrajinskom, lužičko-srpskom i polapskom)« koji je i danas živ u saobraćajnom i književnom govoru, na zapadu s prefiksima *odgojiti* »vaspitati (na istoku)«, *uzgojiti* i u postverbalima odatle *odgoj, uzgoj.* Vuk ima *õgoja* f »Pflege« = *odgoja.* Imperfektiv se pravi na *-ati* i prijevojem *o > a: odgajati, odgajam, uzgajati, uzgajam.* Od *nagòjiti, nàgojim* (Vuk) Martić ima *nagoj* »sinonim odgoja, ogoja«, odatle na *-nica nagojnica.* Miklošič ima još *gojština* »copia«, Ljubiša i Pavlinović *gojidba.* S prefiksom *u- ugojlt, ugojim* (Kosmet) »postati debeo« pored *ogolt, -óim* »ugojiti«. Pridjevi: na *-ьn: gôjan* (15. v.) »1° tranquillus, 2° cultas, 3° uzgojen, jak, tust, 4 ugnojer;«, određeni *gòjani* (narodna pjesma). U Kosmetu *ugöjan* »debeo, maştan«. U pridjevu na *-atan: gôjātan* (Lika, *žito* i *varivo)* »ne-

čist« semantički razvitak nije posve jasan. Odatle kauzativ na -itt gojatiti, gdjātīm (Lika) »činiti da što bude nečisto«. I pridjev na -агnыг (upór. prijazan): gôjãzan, stcslav. gojazmnb pokazuje isti razvitak kad je uz žito (Martié). Ima se uzeti da je u oba ta pridjeva osnovno značenje »tust, debeo«, kad su uz čeljade i dijelove ljudskog tijela, žito naprotiv kad neprirodno udeblja postaje nečisto. U narodnoj pjesmi indeklinabilni pridjev na -li služi kao epitet uz perein: gojájli »gepflegt«. Ne zna se ima li kakve veze s ovom osnovom pridjev gojadan (Sinj) »uz vrijeme, kad je kiša, krupa, vjetar, led«. Izgleda kap da je od izvedenice na -ada od nepotvrđene gojada = gromada. Radne imenice od važnosti za pedagogiju i kulturu životinja, cvijeća, povrća itd. tvore se od prošlog participa pasiva i aktiva i na -telj gojenac = gojenik, gojilac, gojitelj (uz-} m prema gojiteljica ıigojilja načinio je Šulek prema dojilja. Ovamo ide možda i ime biljke na -yš > -iš: goiš m (Kosmet, Vučitrn) »salata (gaji se po baštama)«. Osnova je obilno zastupljena u antroponimiji za muškarce i ženske u starim dvpčlanim ličnim imenima i u hipokoristicima izvedenim odatle: Gojis(l)av m prema Gojislava, Gojmir pored Gojmer, odatle toponim Gojmerje > Gomirje, Gojko, Gojak prema Gojana, Gojilo, Gojan itd. Iz slavenskih jezičnih sredstava tumači se kao prijevoj tipa liti-loj: goj prema žiti-živjeti. U jezičnoj svijesti ne živi više veza sa eiti i goj je zaseban leksem sa svojom leksikologijskom poiodicom. Prijevoj goj prema ,žiti ima značenje preterita »ono što je živjelo«. Po semantičkom zakonu rezultata to znači »1° mir, 2° tovljenje«. Ne može se označiti kao baltoslavenska riječ, nego samo da je u prasrodstvu s lit. pridjevom gajùs »leicht heilend«, atgajùs »belebend« i gijo »oživio je«, sanskr. gayas »kućanstvo«, avesta gaya- »život, žice, življenje«, gr. βέομοα »werde leben«. Ie. je korijen *gųei- »živjeti«, prijevoj *guoi-, V. dalje veze u živ, žito, žir, žila, žica.

Lit.: ARj 3, 242. i si. 7, 337. Elezović 1, Ir 2, 380. Miklošič 644. 422. SEW 1, 319. Holub-Kopečný 126. Bruckner 144. Vasmer 284. WP 1, 668. Mladenov 107. Jagic, ASPh 1, 431. Hirt, IF 32, 239. Tentor, JF S, 204. Boissin, RÉS 27, 43. Sobolevski, Slávia 5, 442.

gojba f (Trogir) = gujba (Stulić, Parcie, Blato na Mljetu, Župa dubrovačka) »cesello, Grabstichel, Radiereisen (prema Šuleku)« = (talijanizam s tal, prefiksom í- < lat. ex- i tal. gubbia) zgubija »isto« < istro-rom. z'goubia (Vodnjan), koubia (Fazana). Crva dva oblika su dalmatoromanski leksički ostatak iz terminologije alata: lat. gubią, riječ keltskog podrijetla. Grupa bı > ib kao u Olib < alluvium, odalibati < alleviare itd. Deminutiv gujbica (Stulić) »cesellinoe.Denominalgtt/èaíí, -am impf. (Stulić) »raditi gujbom, cesellare«. Budmani je krivo označio gujba kao riječ nepouzdanu.

Lit.: ARj 3, 496. Skok, Term. 125. 155. Ive 113. 142. REW[3] 3906. DEI 1889.

golar m (15-18. v., Mikalja, Bella, Stulić) »plitka zdjela, plitica, tanjur«. Stulićevi su deminutivi na -iac,-čii i -ić: golarčac,golarčić, golarić. Nema potvrde iz narodnih govora. Poklapa se gr. deminutivom γαλάριον = srlat. callarium »vas majus ex aere caldano seu fusili confectum«.

Lit.: ARj 3, 249. Rohlfs 402.

goleda f (Istra, narodna pjesma, pozajmica zbog e mjesto r iz istroromanskoga) »drveni sud za vodu« = gelida (Hrvatsko primorje, Vodice; slov., Dolenjsko, Kras) »1° maleni sud u koji se ovce muzu ili iz njega piju, drveni sud za mlijeko«, deminutiv na -ica golidica (Hrvatsko primorje, Režija), galida (Notranjsko). Sa zamjenom dočetka -ida našim sufiksom -ica golica (Rijeka) »malen kablić kojim se crpe voda i iz koje se pije«. Ta zamjena nastala je rekompozicijom iz augmentativa na -čina goličina (Kvarnerski otoci) < *golid + -čina. Od srlat. > tai. gailēta (potvrđeno u dalmatinskom latinitetu u 11. v., v. Supetarski karttılar) »sic, amper, secchio«. Riječ je pripadala i balkanskom latinitetu, upor. rum. găleată > odatle go-Ijata. ; o potječe od unakrštenja rum. riječi sa goleda, koja je zbog t > d pozajmica iz Akvileje, kako dokazuju istro-rom. oblici galido (Rovinj), galida (Vodnjan, Fazana), galeda (Bale, Galežan, Šišan), upor. i furl, gialede. U balkanski latinitet i u Oglej (Akvileju) ušla je iz gr. akuzativa γαυλίδα,οα γαυλίς, gen. -ίδος, možda egejskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 250. 252. 253. Pleteršnik 1, 227. Šturm, ČSJK 6, 55. Ive § 103. 122.Štrekelj, DAW 50, 20. Pintar, ASPh 36, 586. Ribarić, SDZb 9, 148. REW[3] 3656. DEI 1752. Rohlfs 418.

golem, golema (Vuk, proširen na zapad narodnom pjesmom sa r za e) = golem, golema (Kosmet), sveslav. i praslav. golêmb »velik«. Odatle pridjev na -ьn: gSlijeman,

golijemno = -vno (blago). Također istočni tpponomastički pridjev u vezi s apelativima. Na zapadu postoji u toj funkciji samo veli i velik. Odatle arb. ime Gulamos i golemaS »Herr« u tajnom jeziku (argotu) u Vranji. Izvedenica je stvorena s pomoću izoliranog sufiksa -ēmo od korijena koji je u lit. galiu, galēti »moći, biti u stanju«, u galia »imetak, snaga« i u ir. gal »junaštvo« i kimr. gallu »moći« < *galnu, gdje mjesto -emo' stoji formant n. Prvobitno je značenje, prema tome, bilo »koji može > koji je snažan > velik«. Ie. je korijen gol- ili ghal- »moći«.

Lit.: ARj 3, 250. Elezović 1, 102. Miklošič 70. SEW 320. Bruckner 149. Vasmer 290. Trautmann 77. WP 1, 539. Jireček, ASPh 8, 102. Fraenkel, IF 53, 57. Durnavo, Slávia 6, 222. Otrębski, LP 2, 92-93.

golijen f (Vuk), m (17. i 18. v.) = golin (ikavski) = goUjeno n (prema koljeno, upor. stčeš. holeno, danas holen), sveslav. i praslav. golënb, »prednja kost > noga od koljena do gležnja«. Odatle deminutivi na -zk, -čac i -Sic golijènak, gen. -nka, golijenčić, golijenčac; augmentativ na -ina golijenčina; na -ka golijenka f »oklop za golijen«; na -ica golјènica (Srijem) = goljenjača »tibia«. Metaforickí toponim Golіještica (selo, Bosna) je rijedak, izoliran. Miklošič, Bruckner i Sobolevski izvode od slav. gólt. Sufiks prema koleno. Berneker i Mladenov uzimlju također u pomoć koleno, ali za g- pretpostavljaju ie. gu- prema gr. γυῖον »udo, ruka i noga« i γύρος »savinut«. Prema Sobolevskom se denominacija odnosi na dohistorijsku nošnju bez rukava i nogavica. Na to upućuje i morfološka činjenica da je golijen apstraktum deklinacije í. Znači dakle »golotinja, ono što je golo«.

Lit.: ARj 3, 253. Miklošic 70. SEW 1, 320. Holub-Kopečny 126-127. Bruckner 149. Vasmer 285. Sobolevski, Slávia 5, 441—442.

golub m (Vuk) prema f golubica = golub (Kosmet), sveslav. i praslav. osnova na -t *golombî, danas na -o, »columba«. Prenosi se na ljude, domaće životinje, ptice, ribe i gljive, zbog plave boje: goluba f »ime kravi i kozi« = golubaša »koza«, na -jača golubača f = golumbača (s umetnutim m), na -arka golubarka (ugarski Hrvati) »gljiva tricholoma russula«, na -ìk golùbak »ime prasca« (Kurelac), golubica í »ime kokoši, ovci« (Gornja Krajina), na -inac golubinac, gen. -īnca »riba, tal. colombo«, na -aš golubāš »vrsta sokola«, na -an golùban »ime muško« (narodna pjesma). Ovamo i prezimena: Golubić i Golubović. Također raširen toponim u izvedenicama kao npr. na -ьc Golùbac, Golubovac, Golubinac, Golubinja f itd. Ostale izvedenice: brojni pridjevi na -ьn goluban (16. v.), na -ast golùbast (Vuk) »boje kao golub« = golubat (Imotski) = golubičast (upor. rus. goluboj »plav«), golùbiian (18. v.), na -ji golublji (18. v.), golubičiji (18. v.), na -nji golubinjl (13. v., hrv.-kajk., Belostenec) = na -inski golubīnski (16. i 18 v.; hrv.-kajk.), na -ov golubov, na -in golubičin; deminutivi: na -ьc golùbac, gen. -pca (Stulić) = na -ák golùbak, gen. -pka (16. v., hrv.-kajk.), na -ić golubić (15. v.) »1° mladi golub, 2° (Srijem, metafora) mali valjušci«, na -čac golúpčac, na -čić golupčić, na -če golupče; na -ica golubičica f (Vuk) od f, koji izražava mociju; hipokoristik: gole (Dobroselo, Lika); radna imenica na -ar: golubar gen. -ara = golubar (Kosmet) »čovjek koji hrani golube«, odatle Šulekovo golubdrstvo; na -arica: golubarica (Boka, Crna Gora) »Taubengrotte«; augmentativ golùbina f »1° također vrsta grožđa, 2° Taubengrotte«. Brojne su izvedenice za oznaku mjesta gdje se goje ili prebivaju: golubârnik (Kosmet) — golubinac = golùbnjak (Pazarište) = golubnjača (Krasno, Lika) = golubnik = golubište. Apstraktum za oznaku boje na -ilo golubilo Šulekova je kreacija, isto tako i golubovina »golubinje meso«. Vokal u je nastao iz stcslav. nazala p: golgbb, slov. golōb, bug. 'gâlăb pored golăb, polj. gołąb. Denominal na -iti golubiti se, -í (subjekt nebo, vrijeme, Dobroselo, Brač, na- Poljica, Dalmacija) »kad se pokazuju bijeli oblaci«, upućuje također na prvobitno značenje boje kao i pridjev golubast. To mogu biti i novije kreacije. Važna je stpr. usporednica golimban »plav« jer govori za to da bi prvobitno značenje praslav. golņbb moglo biti isto, ali je Briickneru to polonizam. Pored toga iz te se usporednice vidi da je dočetak -cЂь prijevoj od dočetka -eЂъ u jastreb, jareb i galeb. Upor. još lit. gelumbe »blaues Tuch«. I za tu se riječ tvrdi da je u prasrodstvu. Upor. još lit. gulbë »labud« — stprus. gulbis. Dočetak -∂Ђь može se još upoređivati sa dočecima -umba, -umbes u lat. columba, palumbēs; golçbb se rastavlja u gol-on-bhï i zaključuje se da je gol- prijevoj od zelen i žlbtt > zut < praslav. *žel-tt. Glede sufiksa: -∂Ђь < -ņ-bhis upor. i gr. el-a-fos »jelen«. Ie. je korijen *gel- »jasan«.

Lit.: ARj 3, 250. sl. Elezović 1, 103. Hirtz, Aves 129-130. Miklošič 70. SEW 1, 322. Holub-Kopečny 127. Bruckner 149. KZ 45, 41. Vasmer 289. Mladenov 115. Boisacq[3] 487. 994-995. Sobolevski, RFV 71, 431-438

(cf. *IJb 3,* 156. *JF* 3, 222). Iljinski, *RSl 6,* 219. Mikkola, *RSl l,* 18. Mayer, *KZ 66,* 105. Charpentier, *IF* 35, 253. *KZ 47,* 175. Petersson, *IF* 34, 245. i sl. (cf. *JF* 3, 227-228). Štrekelj, *DAW* 50, 20-21.

gSmba f (18. v., pisac Slavonac) = *komba* (Kosmet, Stulić) = *gumb* m (hrv.-kajk., Jarnbrešić) »sinonim: puce«. Odatle radna imenica na *-ar: gumbar* m (hrv.-kajk.) = *gombár* (18. v.) »čovjek koji ih pravi«. Od madž. *gomb* »idem«. Od madž. izvedenice odatle sa sufiksom -os *gombos* »snabdjeven pucetom« potječe *gumbešnical-baš-* (Krašić) = *gombešnica* (istočna Štajerska) = *gümbašnica* (hrvatski gradovi) »Stecknadel«.

Lit.: AR} 3, 269. 499. 5, 238. *Elezović* l, 306. Štrekelj, *DAW* 50, 21.

gombod m pl. (Bačka) »valjuške, knedli«. Od madž. *gombóc* »idem«.

Lit.: ARj 3, 264.

gomila f (Vuk, 11. v.) = *grornila* (Vuk, 17. v., *r* prema *gromača,* v.) = *gromilja* (Lastrić) »1° congeries, hrpa kamenja, 2° hrpa uopće, 3° ograda od kamena (Milna)« = *gomila* (Cres, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »đubrište, gnojnik«. Stariji je oblik *mògila f* (14. v.) »1° congeries, 2° Grabhügel, 3° Hügel««. Kao »congeries lapidum« oba oblika služe za oznaku zemljišnih granica. Zbog toga je *gomila* u listinama vrlo rano potvrđena, na Braču u 11. v. kao *gomilia* (latinski tekst, upor. glede *-Ka > -lja gromilja \ gomiljati: i nad Gomile dva oklada,* Povaljska listina, 1250). Premda je u našim tekstovima *gomila* ranije potvrđena, mora se ipak *mògila* označiti kao stariji oblik jer je ne samo sveslav. i praslav. *mogyla,* nego se nalazi i u rum. *măgură* f, u arb. *gamule* f, ngr. μαγούλα = μογούλα; *gomila* je nastala odatle metatezom *m-g > g-m.* Upor. *gamazin* za *magazin.* Od izvedenica semantički je interesantno poimeničenje pridjeva na *-MI gomilan* (15—18. v.), odatle *gomilnica* (1462, 1485, Poljički statut) = *gomilnica* f (Brusje, Hvar) »mala kućica u polju zidana bez vapna«. Isti je pridjev poimeničen sa *-jača: gomilnjača* (Dalmacija) »biljka parietaria officinalis«. Oba oblika potvrđena su u sg. i pl. i u izvedenicama kao toponimi od 14 v. Ne dadu se geografski odijeliti. Vokal *i* je nastao iz jeryja, upor. cslav. *mogyla,* a ovo od ie. и, koji je očuvan u ilirotračkom **magula,* odakle je rum. *măgură.* Nije vjerojatno da je arb. *magul'e* iz rumunjskoga iz doba dok još *l* nije prešao u *r.* Taj se -oblik kao i novogrčki lakše tumači iz cslav. *mogyla,* sa *y > u* kao u *matuke < motyka > motika* (v.). Romani u Krku posudiše *gamayla.* Danas je opći hrv.-srp. oblik samo s metatezom. Odatle denominal na *-ati: gomilati, -ãm* (Vuk) *(na-,* 2-) = *gemußt, -am* (Kosmet) *(za-,* г-). Ovamo ide i *zagomilati,- am* (Piva-Drobnjak) »započeti priču nekom vikom«. To značenje polazi od »gomilati riječi na koga (Daničić)« i od Vukova refleksīva *gomilati se* »bucati«. Naročito treba spomenuti hercegovački toponim *Mogorjelo* (koji se odnosi na rimski castrum) od ilirsko-lat. *magulella,* sa disimilacijom */-/ > r-l* i *-a > -o* kao *vino* i *Diklo.* Rum. slavizam *movilă* f ne potječe iz južnoslavenskog nego iz ukr. *mohyla.* U oba jezika značenje je isto »Grabhügel, Hügel«. Miklošič i Bruckner izvode od korijena *mog- (moči),* uzimajući da je.to termin iz kulta mrtvih (upor. još u kršćansko doba *sv. moći); -ula > -yla > -ila* bio bi rijedak (izoliram) sufiks. Praslav. *mogyla* odgovara *kurgānu,* turskom nazivu u Ukrajini i kod Rusa. Mladenov i Charpentier uporeduju s avesta *ma-fa,* m, *ma-fa* f »jama«. Semantički se to ne slaže. Tagliavini traži veze s Kavkazom.

Lit.: ARj 3, 264. 459. 6, 894. Ribarić, *SDZb 9,* 148. Tentor, *JF* 5, 213. Hraste, *У F* 6, 212. Vuković, *SDZb* 10, 384. *Elezovićl,* 104. 204. 378. 432. *Mažuranić* 326, 676. Ostojić, *opatija* 52. *Miklošič* 199. *SEW 2,* 68. *Bruckner* 343. *KZ 45,* 38. *Mladenov* 302. Skok, *AGI 24,* 52.,§ 83. *GM* 118-119. Schwarz, *ASPh42,* 280. Charpentier, *KZ* 40, 425-477 (cf. *Anzi F 24,* 117). Matzenauer, *LP* 7, 186-187. Iljinski, *RPV 63,* 322-341. (cf. *RSl 4,* 262). Tagliavini, *Caucasia 3,* 1-63. (cf. *IJb 12,* 151). Mole, *LP l,* 244-248 (cf. *RES* 26, 142). Wędkiewicz, *RSl 7,* 111-132 (cf. *IJb 5,* 113.). Barić, *Alb.* l, 52. *(IF 3,* 299-200). Isti, *AA l,* 213-218. Vasmer, *AUD 2. Tiktin* 940. 1014. *Mažuranić* 326.

gomitili m (Korčula) »Stock Wolle«. Od tal. *gomitolo,* deminutiv na *-it-ulus* (cf. *-itellus)* od *ghiomo < glomus; go- < glo-* tumači se gubitkom suglasnika / zbog disimilacije W > *0-1* već u vulgarnolatinskom, upor. *islougomicciolo, gomicello.*

Lit.: DEI 1842. *REW*[3] 3801.

gomolj m (Stulić) »bulbus« = *gomolja* f (Istra) »gruda sira« (upor. češ. *homole* »tvrdi sir«, rus. *gomola* »Klumpen«). Odatle: deminutivi na *-bk gomoljak,* gen. *-Ijka* »tuber«, na *-ica gomoljica* (Stulić) = *gomolica* (Istra) »biljka« = *gomuljica* (Trebinjska nahija); na *-ika gomòljika* f »vrsta gljiva i druge biljke« =

gomòljika (Vodice) »gomolj«; denominál na *-iti: gomolîti* (Vodice) = *gomboūti* (Golać) »vrvjeti, micati se, nicati«. Upor. slov. *grmolja,* unakrštenje sa *grm.* Sveslavenska i praslavenska riječ. U baltičkoj se grupi nalazi *gamalas* »gruda snijega«, ali to može biti i posudenica iz poljskoga. Izgleda da je praslav. korijen *gom-,* prijevoj od ie. korijena **gem-* koji se nalazi u *-Seti, гьтс.* Ne zna se ide li ovamo i pl. t. *gomòlji,* gen. *gomólj* (Istra) = *mogòlji,* gen. *mogolj* (Istra, glede metateze *g-m > m-g* v. *gomila},* zbog toga što jestvina tako nazvana nije podrobnije opisana. Svakako s *gomolj* ide zajedno rum. *gămălie* (Muntenija) = *măgălie* (Moldavija) »Kopf einer Stecknadel, eines Streichholzes«. Nejasna posudenica iz južnoslavenskoga sa sufiksom *-ia.*

Lit.: ARj 3, 265. 6, 894. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *SEW* l, 326. *Holub-Kopečný* 127. *Bruckner* 150. *Vasmer* 291. *WP* l, 573. Šamšalović, *NVj 29,* 419. Buga, *KZ 52, 277.* Štrekelj, *DAW* 50, 34. *Tiktin 662.*

gôndola f (Belostenec), deminutiv *gondolica* = *gûndula* (Mikalja, Belostenec, Perast, Račišće, Božava) »plitka lađica« (pomorski termin). Prvobitno onomatopejsko postanje vidi se u čakavskom *gundulica* »Ringelspiel« od istro-rom. *gongola* »Schaukel«. Istog je postanja zacijelo i dubrovačko prezime *Gundula, Gundui, Gundulić, Gundulović* <lat. *Gundula* > tal. *Gondola > Gonbdolić, Gondelić.* Drugo značenje ima onomatopejski korijen *dona-* u slov. *dônda* f = *dunda* »1° Puppe, 2° dickes grosses Mädchen«, *dondec* »Tölpel«.

Lit.: ARj 3, 266. 501. Cronia, *ID 6.* Štrekelj, *DAW* 50, 22. *Pleteršnik* l, 184.

gondže, gén. *-eta* n (Vuk, Srbija, Bosna, varoši) »1° ruža koja se još nije rascvjetala nego tek napupila, 2° (metafora) djevojka«. Odatle *gondža* m, f kao epitet u narodnoj pjesmi uz muslimansko ili kršćansko muško ili žensko lično ime: *Gondža Mehmed aga, Gondža Ana; Gondželale f,* žensko ime u narodnoj pjesmi. Odatle denominai na *-izati < vlat. -idiare: gondžizati, -am* (narodna pjesma) »pupati, pupčiti«. Balkanski pjesnički turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gunǵa > tur. gońce}:·* bug. *gondže,* arb. *gonxhe* »Knospe«, gr. κοντσέ.

Lit.: ARj 3, 268. *GM* 127.

gontunār, gen. *-ára* m (Vuk, Grbalj, Crna Gora) »1° kila ili guka na tijelu, može biti i smrtonosna« = *gutunar* m (Stulić) »2° bolest u konja«. Bez sufiksa *-ar gimtura.* Zamjenom tog sufiksa na *-ać gunturać* m »Rotzkrankheit der Pferde« (glede sufiksa upor. bug. *buturdč* »Rotz, Rotzkrankheit«). Na *-aca guturača* f (Vrčević) »pojavljuje se na konju ili ždrebadi«. Oba značenja idu po svoj prilici zajedno. Najbliža romanska riječ je rum. *gutunar* (sa umetnutim ili anticipiranim *n* pred dentalom), sicilijansko *guttum* »Kröpf« < lat. *guttur.*

Lit.: ARj 3, 270. 517. 591. Skok, *ZRPh* 41, 149., br. 9. *REW** 3930.

gopaf(Šulek, Sabljar) »kukolj, agrostemma githago L.«.

Lit.: ARj 3, 270.

gòra f (Vuk, 1430) »1° brijeg, brdo, 2° velika šuma (1646, ŽK, Vodice) za razliku od *loza (=* šuma uz kuću), 3° vinograd«, baltoslavenska (?), sveslavenska i praslavenska riječ. Veoma raširen toponim, sam i u vezi s toponomastičkim pridjevima. Odatle: od lokatīva *gore* prilog: *gore — ik. gSri* (opozicija *dolje = doli) — goru* prema *dolu* (v.); *zgore* (1437) < *sbgore.* Od sintagme *sì gore pasti -e* je shvaćeno kao pokretna deiksa; može otpasti kao i u *òzgor* (18. v.) = *ozgôr* (Kosmet) pored *ozgôra* (obratno *òzdo* pored *ozdola} < od st gora.* Kako se i dočetno *-r* može shvatiti kao *-že > -r,* ispada i on: *ozgo* (prema *ozdo).* Upor. *vece i juče.* Odatle pridjev na -и/г: *ozgôrnji* (Kosmet). Može primiti još jednom *od: odozgo = odozgôr* (Kosmet) = *odizgor j-raj-ri.* Sa produljenjem *o > a : izgar(a), ozgar(d}* (Dubrovnik), *odizgar.* Upor. i *Zagorac* (Crna Gora). Sa dva prefiksa još u *opogor* m (14. v.) »obronak«. Upor. stcslav. *pogorbnu* »praeceps«. Odatle rum. *pogor — pogoriş* m »Abstieg« i *a pogorî* »kotrljati se«, onomatopeiziran u *cohorts, coborî* i *oborí* »idem«. Pridjevi na *-ьn: górni* (Hrvatska, Slavonija) »što pripada gori, vinogradu«, poimeničen u sr. r. *górno* n (1598) »jus montanum«. Odatle: poimeničenje sa *-ica gornica f* »1° što kmet plaća gospodaru, jus montanum«, *gornica* (Lika) pored *gornjica = gornjište* od *gornji,* »2° gornja soba«; na *-ik: górnik* m »nadglednik vinograda«. Prezime. Od *gora* »šilva« je *gornica* »vrsta kruške«. Tu izvedenicu posudiše Rumunji *gomita,* Arbanasi *garricë* i Novogrci. Također raširen toponim. Ovamo *idugorbnbk >* arb. (sjeverozapadne Gege) *grryk* »leichter Wind«, *granica sitna* f »sinonim: kakrik« = *granica* f (Vuk) »quercus« = bug. *granica* »vrsta duba«, i *magaričar* m (Srbija) »quercus pubescens (Pančić)«, složenica sa *ma-* od *mahlen* prema *klen* (v.) i sufiks *-jar.* Prvo je *r*

ispalo zbog disimilacije *r -r*. Rumunji posudiše *gîrniță* < bug. gr araca. Postoji još sa *-ik* mjesto *-tea granik* »quercus pubescens«. Ovu izvedenicu tumače i od *grana* (Berneker, Weigand, Vasrner), tj. kao »granato drvo«, ali to je svako, ili kao »graničko drvo«. Mladenov izvodi ispravnije od **gornica*, upor. niže *gorun*. Od priloga *gore* pridjev je *gornji*. Odatle poimeničenje na *-jak: gôrnjãk* »1° montanist, koji plaća gornicu ili gorno (glagoljski spomenici), 2° (Lika) čovjek iž gornjeg sela, 3° vjetar (zove se i na *-još: gornjāš,* gen. *-aša,* Sinj)«. Pridjev na *-ski: gòrnjaíki*. Kod kajkavaca i čakavaca 0 u *gon-nji* prelazi u *a: gorânji* (15. v., Belostenec, Marulić, ŽK). Zamjenjuje se sa *e* od *-en* ili prema lokatīvu *gore* nastade *gorinji* (ŽK, u tom kraju selo *Gorinjd),* odatle na *-ьc Gorinâc,* gen. *-inča* m, prerna. *Gorinka f* »stanovnik gornjih žumberačkih sela pod Uskočkom Gorom«, pridjev na *-ski gorínski*. Obratno je *Dolīnāc* (ŽK, v.). *Oогъпъ* raširuje se są *-at: gôrnat* (Vuk, Crna Gora) »gorovit«. Na *-ov: gorov* (Stulić); u složenicama *gorov cvijet* (također bug.) > *gõrocvijet* (Vuk, 16. v.) = *gorocveće* (Kosmet) »biljka adonis vernalis«, češ. *hofikvět,* polj. *gorzykwiat, gorovez m* »vrsta mahovine, usnea florida L.«. Ovamo *gorostasna}* m »div«, odatle pridjev *gorostasan,* imenice *gorostasnica* »koji stoji kao gora«, augmentativ *gorostasina* (obje u Stolića). Od **gorovo oko* je pridjev *gordčan* (Kosmet) »koji ne spusti pogled od stida ili obzira«, *gorôča f* »drska žena«. Ovamo i *gorovêsan* (Kosmet; *t-^sna žena)* »delipala« (drugi je dio nejasan). Na *-ovit : gorovit* (18. v.) »montuosus«. Na *-ski : gorski,* poimeničen sa *-jak gorštak,* gen. *-aka* = *goršćak* pored *gorčah* (1550) »1° čovjek koji prebiva u gori, 2° kmet koji plaća gorno«, sa *-äc gorskač* (Banija) »castanea vesca«, sa *-ina goršćina* (Prigorje) »1° prazno mjesto oko vinograda, 2° (1534) isto što gorno i gornica = daća od vinograda«. Tu izvedenicu posudiše Rumunji: *goştină* f »porez na svinje i ovce«, odatle rum. *goştinar* »ubirač toga poreza« i *goįtinarit* m »porez na goveda«. Druge su izvedenice od *gora :* na *-ьc gorac* = na *-janin Goranin* m prema *Goranka* = *Gorankinja f,* etnik od *Gorski Kotar* ili od *Gora* (Kosmet) »župa kod Šarplanine i Prizrena«. Odatle konglutinat *Gòranac,* gen. *-nca*. Odatle i hipokoristik *goro — gorčile* (Vuk) »nadimak za onoga koji se rodio u planini kod stoke«. Na *-arino.: goràrina f* »globa za kvar u gori«; na *-ač: gorač* »trava hypericum perforatimi L.«, *goračica* »idem«, denominal *goračiti* za »hljeb u kojemu ima gorąca«, deminutiv na *-ica gorica f* (Vuk, 11. v.) »vinograd«, odatle *gòricica.* Vrlo star i raširen toponim: arb. *Korça* (preko tur.), *Gorica* > tal. *Gorizia,* njem. *Gürz* (granica Slovenije). Na *-ište* (kao u *derište)* augmentativ *gorīste* »gorovito mjesto«. Vrsta hrasta zove se *gorun,* gen. *-una* m. Glede sufiksa upor. *sladūn* i *štedūn,* a glede denominacije *luznik* = *lužnjak* »quercus«, poimeničenje pridjeva *Iсгьпъ* od *lug.* Rumunji posudiše *gorun* = *gorîn*. Vrsta kestena zove se na *-as gorās* (Glina) ili na *je gorje* n (17. v.). Imperativna je složenica: *razvigorac,* gen. *-rea* (Hercegovina) »ime vjetra«, Prefiksalne složenice koje nastadoše od sintagmi u priloškoj funkciji: *za gorom, pri gori, pod gorom* veoma su stare, neke se nalaze i na teritorijima gdje odavna nema Slavena, kao u Grčkoj;'nastadoše dakle u prvo doba doseljenja Slavena na Balkan: *Zagorje* (Vuk; Hrvatska, Hercegovina, Epir, Arbanija; Grčka: Ζαγορά /Voios/, Ζαγόρι /= Pind/, *Prigorje* (Hrvatska), *Podgora* (Dalmacija). *Ògorje* < *od gore* prema Vuku zovu se sela istočno od brda Sutine, *a. Zagorje* zapadno od njega. Odatle etnik na *-ьc Zagorac* (također prezime) m prema *Zagorka* f, pridjev na *-ski zagorski* = *zagorsticus* (u doba hrvatske narodne dinastije). Od denominala postoji samo pf. *ugorét, -îm* (Kosmet, ~ *očima)* »uprti pogled, drsko i bezočno«. Istaći treba i Pergošićevu sintagmu *gora vinna* »vinova gora > vinograd«. Odatle toponim *Vinagora* i složenica *vinogorje* (hrv.-kajk.). U prasrodstvu je štprus. *garian* »drvo«, lit. *nugara* »1° hrbat životinje i čovjeka, 2° brijeg«, u prijevoju lit. *giria* = lot. *dzirē* »šuma« = gr. δειράς »brdo« = sanskr. *giris* »brdo«, avesta *gairi-*. Upor. imena ilirskih plemena *Derni* i *Derriopes,* ali arb. *gur* »kamen«, za koje se drži da je u prasrodstvu sa *gora,* ne pokazuje istu zamjenu za *gy-* u ie. *gueri-,* nego *g-* kao praslav. *gora*. Drži se da je i gr. βορέης = βορέας u prasrodstvu. Za nj ne govori praslav. *bura* (v.). le. je korijen *guer-,*

Lit.: ARj 3,-270. 272. 277. 278. 279. 283. 284. 291. 293. 296. 387. 4, 179. 8, 596. 9, 77. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *Elezović* l, 19. 20. 104. 105. 2, 380. Jagić, *ASPh* 1, 433. 31,532-533. *Miklošič* Isti, 73. Isti, *Lex*. 589. *SEW* 328-329. 346. *Holub-Kopečny* 127-128. *Bruckner* 150. *Vasmer* 293. Isti, *Slav*. 109., br. 7. *RSI 4,* 174. *Trautmann* 78. *Mladenov* 105-106. 109. *WP* 1, 682. Joki, *Zb. Miletu* 144-145 *(IJb* 19, 149). Isti, *Unt*. 173. Baric, *JF* 2, 54-60. *GM* 127. 135. Weigand, *BArch*. 3, 97-112 (cf. *IJb* 13, 310. *Slávia* 8, 678). van Wijk, *ASPh* 42, 289. *Boisacq*[3] 115. 127. 171. Krahe, *IF* 57, 113. i sl. (cf. *IJb* 25, 220). Hirt, *IF* 1, 480. Scheftelowitz, *IF* 33, 166. Charpentier,

IF 29, 378. Lalević, *NJ 2,* 78-81. 278-283. (cf. *JF* 13, 286). *Mažuranu* 327-328. 1313. 1575. *Tiktin* 379. 693. i sl. 1202. Matzenauer *LF 7,* 190.

Gorandža f ime zemlje (horonim) u prezimenu plemenite porodice u narodnoj pjesmi (Vuk, 1824, 1: *Duka zet od zemlje Gorandže; Višnjica kraljica sa Jovanom zetom od Gorandže,* Bogišić, narodna pjesma 319). Naziv zemlje nastao je zacijelo od imena južnofrancuskog grada *Orange,* koji u francuskim *chansons de geste,* igra veliku ulogu (glavni je junak *Guillame d'Orange)*. Taj horonim svakako dokazuje da postoje izvjesne veze sa starofrancuskom epopejom. Ime je došlo ovamo preko tal. *Grangia,* tj. preko frankomletačkih preradbi; *g* je naš dodatak, valjda unakrštenje sa *gora*.

Lit.: ARj 3, 277,

Gordìjana f (Vuk),== *Gòrdana,* lično žensko ime grčkoga podrijetla od Γορδιανός. Hipokoristici *Gorda* f (Vuk, Crna Gora), deminutivi *Gordica* (Crna Gora), *Gòrdulja* (Vuk, Crna Gora). Prema tipu *Gòrdana* stvoreno Od domaće osnove *Gròzdana.* Prezime *Grozdanić* (Lika).

Lit.: ARj 3, 279.

gòrjeti, *gorim* impf. (Vuk) *(iz-, do-, od-, na-, o-, po-, pre-, pri-, raž-, sa-, za-),* ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski glagol na *-eti*, termin iz kulture vatre ;ardere« prema pf. *gõrnut, gôrnem* (Kosmet) »malo gòrjeti«, impf, na *-va-* i duljenjem *-tje- -gorijevati, -gòrijevãm* samo u prefiksalnim složenicama, jedanput *dogoravati* (18. v.) *(raž-),* pf. *dogorúnuti* (Lika). Korijen se pojavljuje u prijevoju na šest načina u hrv.-srp.: I *gor-,* II sa duljenjem *o- ō > a: gar-,* III pred suglasnicima po zakonu likvidne metateze *gra-,* IV u prijevoju *ger- > žer-,* V sa duljenjem *e-ē > a* poslije palatala: *žar-,* VI u ništičnom prijevoju *gr-*.

I. Korijen *gor-* u konkretnom značenju »ardere« : pridjevi, part. prez. aktiva u pridjevskoj funkciji *gorecī,* odatle *gorešnik* »biljka križeš«, *gorući,* odatle na *-ъn gorūčan,* na *-ost gorućnost,* na *-stvo gorućstvo,* na *-ica goručica* (Belostenec) »sinapis arvensis«, na *-iv goriv* (Stolić), poimeničen u sr. r. *gorivo* (Pavlinović, neologizam) »Brennholz«, na *-ljiv gorljiv* u pravom i prenesenom značenju, odatle na *-ьc gorIjivac,* gen. *-vca,* na *-ost gorljivost,* sa cslav. zamjenom *št* za *ć gorušt* = *gorušć* (Marulić i dubrovački pisci, koji ne miješaju crkveni jezik), odatle na *-stvo* = *goruštvo* n (18. v.) »fervor«. Pod uplivom ovoga pridjeva izmijenjen je ć u í u *gorušica* (Vuk 17. v.) »sinonimi: slačica (v.), muštarda (v.)«, kako se vidi po *goruščica* (Dalmacija). To može biti i deminutiv od *goruha* (bug.), upor. slov. *gorjušica* i stcslav. pridjev *gorusbnìl* pridjev na *-ьn: gorušičan* (Vuk) = *guruš'ični* (Kosmet, <–' *čno zrno)*. Inače *gurušica* (Kosmet) znači »podrigivanje neke Ijutine i gorčine iz želuca«. Ovamo ide možda i *goružda* f (Vuk, Crna Gora) sa izmjenom *št > žd* zbog pejorativnosti »1° različite vrsti suda: kutao, 2° vrsta svrdla (u kačarnici, Kosmet), 3° pogrda zlu čovjeku«. Glede posljednjeg značenja v. *gori.* Složeni pridjevi: *gorogašljiv* (Vuk) »drvo koje se gasi«, *gorògozan* »drvo koje rđavo gori« (drugi je dio nejasan). Postverbali: *gòra* f (Vuk, 18. v.) »sinonimi: 1° muka, 2° epilepsija« = *gorska bolest* (Vuk) = *gorica* (Vuk). U vezi s glagolskim korijenom *pad-* nastade složenica *gôropâd* f »epilepsija«. Odatle pridjev na *-ьn: goropadan* (Vuk, 18. v.) »bijesan«, poimeničen sa *-ik* i *-jak goropadnih* m, *goròpadnjàk* m prema *goropadnica* f; na *-õst goròpadnõst* f; *goropadnjača* f »biljka lathrea squamosa«, denominal *goropaditi se, goropādīm (raz-)* »bijesniti«; *izgor* m = *ΩΆ -ъk ìzgorak,* gen. *-orka* »ugalj što ne raste na stijenju«; *odgor* m (Dalmacija) »pripeká, žega«; na *-eh (=* rum. *-eala) zagorijel* f = sa *-ica zagòrelica* »angebrannter Branntwein« = *zagorelôtina* f = *zagorêtina* (Kosmet, pejorativ), *izgorijel* f »rana poživljaka«, *izgorjelica* = *pogorjelica, izgòrjelina, izgorjetina* = *izgoròtina* »opeklina« od *izgorjeti;* od *ogòrjeti* postverbal na - »к *ògorak,* gen. *-orka* i prezime *Ogorelica;* toponim *Ogòrjelica* (Dalmacija, brdo), vrlo je star jer i u Grčkoj dolazi Ἀγορελίτσα; *ogòrjelina* »sinonim: oženglina«, *ogorjelište* n (Crna Gora); na *-avica goravica* (Kosmet) »vatra u bolesti, temperatora« (upor. *jangïfa* »1° vatra, 2° temperatura«); složena imenica *goroglav* m. (Kosmet) »kad gori glava od posla, žurba, hitnja, mučno vrijeme«; imperativna složenica: *gori-gužica* (Šulek) »biljka kokornjak, komomila«. Rumunji imaju *gor-* u *ogor* »ugar«, deminutiv *ogoraş* i denominai *ogorî, dogar* m pored *dogoare* f, rum. postverbal od *a dogori* »žeći«. < *dogorêti* i odatle *dogoreală* f »žega«, *a prigori* »ožeći«, *prigorisle* »žega« i imena ptica *prigoare* = *prigoriu* »merops apiaster, etc.«. Kako se već dosada vidjelo, korijen *gor-* prenosi se i na bolesti. Već u praslavensko doba stvoren je pridjev *gorub > gori,* prilog *gore* kao komparativ od *zao; gore* »uzvik, sinonim:

jao«. Odatle apstraktum *görest* f samo u crkvenim knjigama za *gorkast* (Obradović) = *gorost* (jedanput, 16. v.). Prilog *najgorom* (Trpanj) »u najgorem slučaju«. Denominál na *-ati: goršati, -am* (16. v.) *(po-*), pogoršavati* pretpostavlja komparativ *gôrši* pored *gorši* (Kosmet), koji se ne nalazi u štokavskom nego u drugim slavinama, "up'or. *boljšati (po-).* Arbanasi posudiše *gjore* »unglücklich, der Ärmste«. Ovdje je značenje preneseno posvema na moralno polje. Praslav. pridjev na *-ъk·. gorak, górka* »amarus« = *gorak, gorka* »grk, bolan« (Vodice), obrazovan od istog korijena, kaže kojim je putem moglo do toga semantičnog razvitka doći. Taj pridjev znači i »vruć«, a u sjeverozapadnim slavinama »topai«; *gorãca* (Prigorje) »žgaravica« (značenje rdavog okusa razvilo se iz gorenja). U komparativu pridjevi izvedeni s pomoću sufiksa *-zk* odbacuju ga (primjer: *slađi* od *sladak*).* Tako je glasio i od *gorak* komparativ *gori.* Kako je već postojao *zao* kao opozicija od *dobar,* a ovaj je pravio komparativ od druge osnove *bolji,* kod *gorak* nastala je semantička bifurkacija: *gori* u prenesenom značenju je rezerviran za komparativ od *zao,* dok je konkretno značenje »vruć« ostalo kao pozitiv pridjeva za okus. Od *gorak* su izvedenice: na *-ika:.gorčika* »sonchus oleraceus«, *gorčih* n = *gorčina, gorkoća, gorkost,* denominali na *-ati, -iti gorčati, -ām* (16—18. v.) »postajati gorak«j *gorčiti, -гm (o-*)* »činiti da što bude gorko« = *gōrčīt, -îm* (Kosmet), subjekt *brašno*)* prema *ogor cavati, og arcavam* pored *ogorčivati, ogorčujēm;* hrv.-kajk. (Belostenec) i slov. mjesto *gorak* u istom značenju upotrebljavaju *gorup,* sa sufiksom *-ьn gòrupan* (17. v.) »žuk, slan«, denominal *gorupiti,* prezimena na *-ec Gôrupec* (Zagorje) i slov. *Gorup.*

II. Korijen *gar-* nalazi se u iteratīvu *-garați* samo s prefiksima *do-, iz-, pre-, raz-: dogárati, dògãrãm* (16. v.) pored *dogaràvati* (18. v.); *gãriti* (Kosmet) *(o-, u-*).* Postverbali: *gãr* f, m »1° pepeo i drugo što ostane, 2° crn pas, 3° debeli korijen kao gorivo (Cres)« i *ugar* m od *ugáriti, ugārīm* (objekt njivu, zemlju), *ugárnica* »ugarena njiva«, odatle *pougarit, -ärim* (Kosmet) »načiniti ugar«; *izgar* f (18. v.) »svršenje gorenja«; *ugarok,* gen. *-arka* (Kosmet) = *ùgarica* (Vuk), *ugaratak,* gen. *-tka* (Otok, Srijem) = *ogarak,* gen. *-arka* (ŽK, s promjenom prefiksa); *gora* f = *gara* (Kosmet) »ovca čađave boje« hipokoristik od *garava* »crna krava«, od pridjeva na *-av garav* »čađave boje« = *gâras, gărasta* (Kosmet), *garan* »ovan«, *gara* »crna kučka«, *garav,* gen. *-ova,* osobito kod stoke s izvedenicama na *-eš, -eša, -ešica, -ilo, -in, -ónja, -oša, -ulja, -usa-* Na *-avinal-evina: gàravina* »gar«. Denominal *garaviti (o-*); garište* n »ogorelište« =·= *agarina* (Crna Gora) od *ògariti, -lm* (Vuk). Arbanasi posudiše *ugar.*

III. Korijen *gra-* *nalazi* se u pf. *grànuli, grane* (Vuk, Kosmet, 16. v.; subjekt: *proljeće, sunce) (iz-, o-*) = graniti* (Vodice) »zasvijetliti, zasjali se« prema impf, *granjivati, granjīvā* pored *grànjujë* (Stulić, Dobroselo). Odatle možda postverbal na *-tk granak,* gen. *-ãnka* (Crna Gora) »dohodak od stoke koja se daje na hranu i čuvanje drugome«. Da bi se ovo značenje moglo potpuno shvatiti, trebalo bi još obavještenja. Možda se odnosi na davanje stoke u proljeće ili plaćanje tog dohotka u to doba. Sa prefiksom s- *zgranuti se, zgrânem* pf. (Vuk) prema impf, *zgranjivati se* »bjesnjeti«, sa pejorativnim *-ov* < madž. *-ó zgránov,* gen. *-ova* (Vuk) »bijesan čovjek« . Ovamo i pridjev *sùgranut* »lud« (Šibenik).

IV. Korijen *žer-* nalazi se u *žerav* m = *žeravica* f, izvedenica na *-ica* od stcslav. pridjeva *еега ъ* »glühend«. Taj pridjev je poimeničen i u ž. r. *žeravá,* sa metatezom *ževara* (Smokvica, Korčula) i sa *-ka žeravka* (ŽK). Hipokoristik *žéra* (Sarajevo); *žerátak,* gen. *-átka* m (Vuk) = stcslav. *žeratíkb* posudiše Rumunji: *jeraticjjar-* = *jerăgiu* »Glut«.

V. Korijen *žar-* nalazi se u impf, *žariti, žarim (se*)* (Vuk) *(na-, o-, po-, pri-, raž-, u-, za-, zapo-), pužariti se* (negdje u Bosni i Hercegovim) »pocrveniti«. Odatle postverbali: *žar* m, *žara* f (ŽK, ~ *boza)* »ljetna velika vrućina«, *žara* f »kopriva«, upor. slov. *šarja* »Glut«, *požar* (odatle toponim *Požarevac* »mjesto nastalo na tlu, dobivenom primitivnim krčenjem = paljenjem šume«); na *-ač* ili *-ilo žarăč,* gen. *-aca* m = *žarilo* »Ofenstange«, pridjev na *-ast zárást, -sta* (Kosmet) »boja dlake u koži«, na *-bk žarki (sunce, vino,* ŽK) »veoma jako«, na *'-ovit žarkovit (sunce*),* na *-ast žarkast* '(Vuk), na *-ište žarište* »focus« (neologizam), na *-avica žaravica* f (Kosmet) »žeravica«, na *-enik žarenik* (osaćanski argot) »dukat«. Antroponim *Žarko.* Rumunji posudiše: *jar* »žera, žeravica«, *jarište* pored *jerište* »garište«, *pojar, jēri* pored *jena* < *žariti.* Madžari *zsarat, zserja, zsernyó.* Novogrci u Tesaliji ζιάρα, ζάρα.

VI. Korijen *gr-* proširen formantom *n* dolazi u praslav. *grbnb > g f ne,* gen. *-eta* = na *-ьc gfnac,* gen. *gfnca* m (Vuk, 14. v., Kosmet i u krajevima preko Morave) »lonac«, odatle deminutiv *grnênce,* gen. *-eta* (Kosmet), radna imenica na *-jar gfnčar* »lončar«, *grnčamica* (Kosmet), pridjev *grnčarski (zemlja*),* pridjevski toponim *Grnčarevo,* na *-jara grnčara* f = *gnjila,* na *-ajka grnjãjka* (Kragujevac) »sud zemljani za skutu ili sirište«, *grno* (Bosna) »žeravica u kovačnici na kojoj se užari željezo«. Radnu imenicu posudiše nomadski Madžari *göröncsér.* Za razliku prema njima nema rumunjskih ni arbanaskih posudenica. To je zbog toga što je na Balkanu njihovo lončarstvo autohtono. To dokazuje njihova leksikologija: rum. *oală* f »lonac« < lat. *olla,* i arb. *vegth* = *vorbe,* riječi iz ilirotračkog substrata. Arbanasi posudiše *grnac* u specijalnom značenju »Blumenscherbe, zerbrochener Krug«: *garráç* = *gërraç* = *gërëç.* Pod ovaj korijen stavljaju se dva pridjeva: hrv.rkajk. i slov. *grenek, grenka* (Belostenec) »bitter, gorak; sinonim: hrv.-kajk. žuhek« i *gfk, grka* (Vuk, Kosmet, protivno od *sladak,* nije općenit u hrv.-srp.) *(na-*).* Prvi pridjev sadrži dvapridjevska sufiksa *-ьn i -ik: grănak, grânka* (ŽK), unakršten *rancidus* > mlet. *granzio* > *grančav* (ŽK) = *grancljiv* (Hrvatsko primorje). U slov. *grenek* ima svoju leksikologijsku porodicu. Drugi se *nalazi* samo u hrv.-srp. i ima isto tako veliku leksikologijsku porodicu. Pridjevi na *-ost: grkast* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) na *-ao (na*)grkao, grkla (2* pisca 17. v.) prema *topao,* sa istim sufiksom kao *gorušti: grkušti* (16. v. Vetranie). Kauzativ na *-iti: greiti, -îm* »činiti da što bude grko«. Odatle apstrakta: *grčilo* n (16. v.) = *grčina* (18. v.) »sinonimi: gorčilo, gorčina« = *grkoća* (16. v.), *gŕkost* (16. v.). Inhoativ: *grknuti, -em* = *grknêt, -im* (Kosmet) »postajati grk« *(o-*).* Na *-avica: grkavica* (Lika) »1° grk zalogaj, 2° uvredljiva, gorka riječ, neprijatnost (Kosmet)«, na *-iš grkiš,* gen. *-Isa* »grki badem«, na *-ica graca* pored *gr čiča* f »trava«. Svih tih šest osnova nalazi se u svim slavinama, izuzevši *granuli* i pojedine izvedenice. U najbližem srodstvu sa *goréti* su baltičke paralele *gariu, garėti* »idem«, *garas* »para«. Za ništični prijevoj upor. sanskr. *ghṛṇōti* (3. 1. sing.) »svijetli, žari«; za prijevoj *e:* gr. θερμός »topao« i θέρομοα »postajem vruć«. Za *grnac* postoji srodstvo u lat. *fõrnus* »furuna, peć« i u sanskr. *ghṛnas* »vrućina«. Ie. je korijen *guher-,* u prijevoju **gyher- Iguhor- ^gnhor-l *guhgr-.*

Lit.: ARj 2, 560. 561. *3,* 108. 109. 111. 284. 272. 279. 280. 283. 288. 291. 297. 388. 396. 442. 452. 4, 179. 181. 7, 348. 371. 782. 8, 582. 10, 409. *Elezović* 1, 94. 104. 105. 106. 109. 111. 178. 187. 222. 2, 17. 112. 116. 123. *BI 2,* 625. 841. 862. 866. Ribarić, *SDZb 9,* 148. 149. Tentor, *JF 5,* 204. *ZbNŽ* 6, 156. 7, 137. *KZ* 45, 46. 48. 213. *ZSPh* 4, 214. *Bruckner* 135. 151-152. 661. Joki *SAW* 168, 43. 109. 110. *IJb 9, 7.* Uhlenbeck, *PBB 26,* 290. i si. 298. 572. 30, 323. (cf. *AnzIF* 15, 165). 30, 323. *Miklošič 66.* 73 92 409 *SEW* 1, 294. 233. 232. 334. 371. *Holub--Kopečný* 128.132. *WP* 1, 601. 688. *Boisacf34l* 1105. 1047. *Vasmer* 293. 295. 296. Isti, *SGr* 148. *RSl* 4, 176. *Mladenov* 116. 164 *Sb, Miletić* 263-268 (cf. *IJb* 1, 188. *RSl* 6, 293). Pedersen, *KZ* 36, 321. Matzenauer, *LP 7,* 187-188. 198-199. Joki, *Unt.* 101. 143. 267. a. Hirt, *IF* 32, 302. Vaillant, *BSLP* 31, 46. *RES 9,* 6-10. Reichelt, *Gioita 6,* 70—1 *(IJb* 3, 153). *GM* 456. Zubatý, *ASPh* 16, 423. Scheftelowitz, *IF* 33, 150. Osthoff, *IF 27,* 172. Schwabe, *JEGPh* 17, 585 (cf. *IJb* 8, 193). *Trautmann 79.* 102. *Tiktin* 868. 1252. 1203. 558. 1084. *NJ 2,* 176-180. Lalević, *NJ 2,* 78-80. 278-283. Daničić, *Kor.* 71. Osten-Säcken, *IF* 33, 218. Jiřiček, *ASPh* 8, 102. Marianovics, *MNy 40,* 348. ss. (cf. *RSl* 5, 324). Skok, *ASPh* 28, 467. i si. *Mašuranić* 328.

gospod, gen. *-oda* m (Vuk, akcenat iz vokativa), deklinacija *o,* pripada sakralnom jeziku »1° bog, 2° (1395, Istra) feudalni gospodar«. Slov. *gospod* (u narječju *gospûd*)* nije sakralna riječ, nego *gospodin* m »1° monsieur, 2° feudalni gospodar« = *gospodin* (Kosmet) »vladika« = *gospodin* (Cres) »župnik«. U stcslav. *gospodo,* gen. *-di* m, kao *gostb* po deklinaciji *i,* odatle sakralni vokativ *gospodi.* U značenju vancrkvenom dobio je već u stcslav. sufiks *-in* koji označuje individuum (tip *Srbin, kasapin). Gospodin* kao naslov krati se u brzom govoru ispuštanjem d (upor. *meu* < *među, ne mozi* < *nemoj, preo* < *preko),* u zapadnom govoru *gòspon* (17. v.) = *gospôn* (ŽK) »1° monsieur, 2° (kajkavski, tabu) vrag«. Sveslavenska i praslavenska riječ. PI. se pravi kolektivnim *-a: gospoda,* vokativ *gospodo,* prema ovom akcentu *gospoda* (ŽK), rus. *gospoda.* U stcslav. značilo je »πανδοχεῖον« kao u poljskom i češkom *hospoda* »1° Herr und Herrin, 2° Herberge, Wirtshaus«. Upor. za takav semantički razvitak *camerata.*

Mocija se već u praslavenskom *izražava* u ž. r. sufiksom *-ía* (upor. *gošćo): gospoda* (Vuk, akcenat iz vokatīva prema dubrovačkom *gospođa* = rus. *gospoža).* Krati se zbog istog razloga kao i *gospodin,* i to stezanjem (kontrakcijom^ *oja* > *a* tipa *pojas* > *pas: gospa* (15. v.) = *gospa* (ŽK). Ovo kraćenje ušlo je u sakralni jezik kao zapadna prevedenica (calque): *Naša Gospa* »Notre-Dame«, *Gospa Sinjska, Žnjanska* itd. (u Splitu se kune *Gospe ti, mi;* na istoku se prevodi za taj pojam gr. δέσποινα = παναγία

sa *Vladičica,* stcslav., *bug.,* rus.). *Velika* i *mala Gospa* = *Gospođina* (13. v.) »Bogorodica« = *Gospojina* (Vuk, 17. v., *j* iz čakavskoga ušlo i u štokavski) »Maria Himmelfahrt, Maria Geburt«. I *gospodin* = *gospodin* (Cres) je prevedenica (calque) od *dominus* > *dum, don* za svećenika, župnika (1506, Novljanski blagdanar). Mocija se izražava i sufiksom *-ija* (v.): *gospodija f* (Levač, Srbija) »ime koje daje mlada ženska u kući«. Stvoreno zacijelo prema *popadija.* Značajna je činjenica što se u češkom i poljskom *gospodb* u značenju »κύριος, Herr, monsieur« izražava avarskom riječi **kopanos* > *pan* < **kpan* > *hpan.*

Izvedenice: pridjevi od sakralnog značenja na *-nji* < *-ьnъ* + *-j: gôspodanj* (15. v.), određeno *gospodnjī* = *gospodnī* (regresivna palatalizacija), na *-ini gospođini bog* (Vuk u svatovskoj zdravici: *Da mi gospođini bog pomaže desnu bandu i lijevu,* pokazajući punom, čašom na obadvije strane), poimeničen na *-jača gospodnjača* (Vuk) »kruška koja dospijeva o gospođinu dne«, na *-nj gospodinjif),* na *-ьn gospodan* —- na *-ski gospodski* = *gospöcki* (Kosmet), poimeničen sa *-ina* za apstrakta *gospoština* (Vuk, Kosmet, 16. v.) = *gospošćina* (ŽK), na *-ov gospodinov* (Vuk); od *gospoda* pridjev na *-in: gospođin* (Vuk, Kosmet, složenice: *gospođindan, gospođini pos,* Kosmet) = *gospojin,* poimeničen sa *-jača gospojinjača* »vrsta kruške« = *gospojčica, gospin,* od *gospojin,* na *-ski gospojinskī,* na *-en gospoden* (16. v.). Deminutivi: na *-ič* = *-ić: gospodič* m = *gospodić* (17. i 18. v.) »plemić«. Prvi je oblik potvrđen u pridjevu na *-ьn: gospodičan,* poimeničen u ž. r. *gospodična* (15. v., Zagreb) »mademoiselle (semantički razvitak isti) < plemićka djevojka«, na *-jak gospodičnjak* »kolovoz« prema značenju *Velike Gospoje* (može biti i kraćenje tipa *Trebišnjica* = *Trebinštica* od *Gospodinštak* koje je potvrđeno) i u pridjevu na *-ski gospodički* i u deminutivu na *-ić gospodičić* (13. v.) »mlado plemićko čeljade«. Od *gospoda* noviji je deminutiv na -»co: *gospođica* = *gospođica* (Dubrovnik), prevedenica prema njem. *Fräulein* i tal. *signorina,* odatle pridjev *gospodičin te gospodičin dan* (Kosmet) »Mala Gospa«. Od *gospa* deminutiv je *gospica.* Denominali su: na *-ati gospódati* »vikati *gospode pomiluj«,* na *-iti gospòditi* (se) »1° graditi se gospodin, 2° gorditi se (Kosmet)«, odatle *gospoditelj,* na *-ovati gospodòvati, -spòdujem.*

Sveslavenska je izvedenica (nije praslavenska) na *-ar* < lat. *-orius: gospodar,* gen. *-ara* m »1° Herr, 2° (Crna Gora) vladar, 3" posjednik, vlasnik, 4° kućegazda, stopanin«. Kad je naslov, krati se u Dubrovniku ispuštanjem *d* i kontrakcijom *oa* > *a* (upor. *gospa"): gospar,* gen. *-ára* (16. v.). Prema Vuku pejorativizira se prema *prditi* u *gôspr* (ü šali). Kad je u ekonomskom značenju, ima svoju leksikološku porodicu: pridjev na *-ьn gospòdãran* (18. v.) »1° koji pripada gospodaru« = *gospòdãran* (ŽK) »2° ekonomičan, štedljiv«, na *-ov gospodarov,* na *-ski gospodarski,* apstraktum na *-stvo gospodarstvo,* zatim *gospodarstven, gospodarstwa, gospodarovati.* Mocija se izražava na *-iça* i *-inja: gospodarica* f (ŽK) »koja dobro upravlja«, u narječju je *gospodinja* (ŽK) »gazdarica« = stcslav. *gospodynji* »κύρια, domina«. Hipokoristik *gasa, gaso* m. Apstraktum na *-stvo gospodstvo* je star. Ima prenošenja na plodove: jabuke i kruške, prema nazivu svetkovine, na mjesec, a i na bilje, na vrst leptira *gospođak; gospoša* »ime koze« (Hrvatska Krajina).

Rumunji posudiše: *gospodar,* odatle pridjev na *-esc, -os,* glagol *gospodari,* apstraktum na *-ie gospodărie, gospodniă* f (značenja se odnose na kućanstvo). Kolektiv u značenju pl. *gospoda* madžariziran je prema tipu *vojvoda* > *vajda, pojata* > *pajta* ispuštanjem samoglasa *o* u sredini: *gazda,* odatle apstraktum na *-sag gazdaság* »gospodarstvo«. Plurale je postao singulare kao i turcizmi *fukara, budala, eškija* što iz arapskih plurala postadoše u turskom i kod nas singulari. Kao *čobanja, parlog, astal* itd. madžarski slavizam omilio je veoma kod nas tako da tvori čitavu leksikologijsku porodicu: *gazda* m (Slavonija, Srbija) »1° bogat seljak, kulak, 2° domaćin, 3° trgovac svinjama«. Odatle na *-ar: găzdăr* (17. v., Vitezović, nije ušlo u jezik, očuvano kao rum. prezime *Gazdaru)* prema f *gazdarica* (Vuk) »domaćica« = *gazdinja, gazdinjka* (Jačke), pridjev na *-in gazdin, gazdaričin* (Kosmet), na *-ski găzdinskî;* apstrakta na *-luk: gazdaluk* (18. v., Varoš, Slavonija) = *gazdiluk* = *gazdàrluk* (18. v.) = na *-Sag gazdaság* (Vuk, Vojvodina) = *gazdarstvo* (18. v.); denominali na *-iti ogazditi se,* na *-ovati gazdovati, -ujem* = *gazdoval* (Kosmet).

Etimologijski je riječ samo slavenska. Iz ie. mogu se tumačiti samo njeni elementi. Uzimlje se općenito da je praslavenska složenica od **gostbpodb* = lat. *hospes,* gen. *hospitis* < *^hosti-potis* kao lit. *dimstipatis* »gospodar«, *viešpats* »monsieur« (prvi dio *vesně* »gošća«) i gotske složenice *brūi'faī'S* »Bräutigam«, *hundafabs* »Befehlshaber«. Prvi je dio *gost* (v.), a drugi se uporeduje sa ie. **potís* >

lat. *potis* »moćan«, gr. πόσις »suprug«, πότνια, sanskr. *patis,* avesta *patti-,* lit. *páts* »1° suprug, 2° sam glavom«. Prema tome bi *gospod* bila slavensko-latinska leksička usporednica kao *pastor* = *pastýř,* a litavski ili slavenski bi naziv bio prevedenica (calque) iz doba baltoslavenske jezične zajednice. Slabost toga tumačenja, uprkos litavskim paralelama *viešpats* i *dimstipatis* leži u tome što za ie. *patis* nema slavenske paralele i što se ne može iz slavenskih jezičnih sredstava pravo objasniti prijelaz í > *d,* nego samo upućivanjem na paralele δεσπόζω prema δεσπότης i δεκάς, -άδος prema *deset,* osim ako se uzme upliv praslav. *svobodb* > *sloboda.* Korsch tumači iz iranskoga: perz. *gōspanddār* »posjednik ovaca« (glede *-dar* upor. *domadar, mühürdar, tefterdar, sveznadar).* To tumačenje nije prihvaćeno. Ima još uporeďenje sa *yās -patis* ~ δεσ-ποτης »pater famílias«. Ako je. gornje tumačenje ispravno, onda bi sa sociologičkog gledišta praslav. *gospodb* označivalo ne glavara porodice nego glavara plemena koji odlučuje o strancima (v. prvobitno značenje *gost),* svakako individuum sa pravima i autoritetom koji je kršćanstvo znamenito potenciralo.

Lit.: ARj 3, 117. 297. i si. 308. 319. *Elezović l,* 92. 106. Bulat, *JF 5,* 149. Tentor, *JF 5,* 210. *ZbNŽ* 26, 104. Tomanović, *JF* 17, 213. *Miklošič* 61, 74. *SEW* 1, 290. 334. *Holub-Kopečný* 129. *Bruckner* 137. 152. *KZ* 45, 45. 106. *ASPh* 29, 111. *Vasmer* 299-300. *Trautmann* 208. *Mladenov* 107. Rešetar, *ASPh* 15, 120. Budimir, *JF* 15, 158. Fraenkel, *JF* 41, 402. *ZSPh* 20, 51-89. (cf. *RES* 26, 142). Ivšić, *JF* 17, 120. i sl. Asbóth, *Nýt 3,* 289-293. *WP 2,* 78. Horger, *MNy* 40, 323-325. Menšík, *SbMS* 3, 1-22 (cf. *Slávia 6,* 858). Priszwald, *WuS* 12, 239. Richter, *KZ* 36, 111-123. (cf. *AnzIF* 10, 129), Hirt, *IF* 32, 218. *PBB* 23, 333. *Boisacq*[3] 179. Meillet, *MSLP* 10, 135-143. Węglarz, *SpAu* 41, 313-316 (cf. *IJb* 23, 350). Sobolevski, *RFV* 64, 92-95 (cf. *RSl* 4, 273). Korsch, *IzvORJAS* 755-678. (cf. *RSl 2,* 215). *Mazuranié* 329-331. *Tiktin* 693.

gôst, gen. *gosta* m (Vukj 1428), ie., sveslavenska i praslavenska riječ bez paralele u baltičkom, »hospes«, danas deklinacija *o,* u praslav. ** gosti* deklinacija г, ostaci od nje gen. pl. *gosti,* u čakavskim narječjima ák. pl. *na gosti* (ŽK). Prvobitno značenje »tuđinac, pridošlica, alienígena, advena«, tako stcslav. *gostb* »ξένος«, polj. *gość* »hodočasnik«. Odatle: pridjevi na *-ov gostov* (Vuk), na *-ji gostji* (Kastav, statut), na *-ьn gostan* (nije ušao u jezik), odatle *gostanka* »trava«, nepotvrđen na *-inъ *gostin,* odatle na *-nji gòstinjí,* poimeničen sa *-ьc gostinjac,* gen. *-я/ce* »hospitium«, na -»co *gòstinjica,* na *-inski gostinski* (Vuk). Od pridjeva *Agostini* na *-ьc: gostinac* »dar što gost daje gazdi«, na *-ik gòstinik* (16. v.), na -»co *gostinica f* (14. v.) »hospitium«. Mocija se izražava sa *-la gošća* (upor. rus. *góstbja), gostìnka* (Kosmet), sa *-enik, -enica gostenica* prema m *gostenik* ~ *gostilja* = *gostilica* f prema m *gostionik, gošćenik* m (Jambrešić) prema *gošćenica;* od praslav. denominala na *-iti gestiti, gòsttm* (15. v.) *(po-, u-},* odatle apstraktum na *-ba gostidba* = *gozba* (Vuk) = *gòstinja* (17. v.); *gostionica* (16. v.), *gostioničar, gostionički,* neologizam bez -»ča *gostiona, (ugostitelj* m prema *(u)gostiteljica, ugostiteljski* (danas stvoren pridjev). Jedan od *gosti* izrazuje se na *-janin: gošćan* (ŽK). Od *gozba* je pridjev *gőzben* (Srbija, Milićević, Ljubiša), *gozbarina* (neologizam), deminutiv *gòzbica,* na *-ija gòzbija* (Crna Gora, Boka), na *-ina gòzbina* (Vuk). Denominali na *-iti gòzbiti,* na *-ovati gozbovati.* Složenice: pridjevi *gostòljuban* == *gostoljubiv* (16. v.), *gostoprimstvo* n »hospitalité«. U antroponimiji prvi ili dragi elemenat dvočlanih praslavenskih ličnih imena: *Gostimir, Miogost.* Iz toponomastike: *Gostinje* (selo u Hrvatskom Zagorju), mak. *Gostivar,* i stčeš. *Hostiváry.* Arbanasi posudiše *gosht* »gozba«, *gosti-ja* f »Gelage« u specijalnom značenju, premda za *gost* nemaju riječi iz iliro-tračkoga, nego tur.-ar. riječ *musafir* i *ftuem ftes* od lat. *invitare,* dok Rumunji, koji posjeduju lat. *hospes* > *oaspe,* imaju u Banatu *gost,* i kao Arbanasi u specijalnom značenju *a gosti* (Erdelj), *gostie* f. Postoje jasne ie. paralele uza sve što baltički jezici imaju za *gost* riječ drugog korijena, ali s istim semantičkim razvitkom: lit. *svëczias* = *svetiš* »gost« prema lit. *svetimas* = lot. *swechs* »tuđ« < ie. **sue-tios* »für sich allein stehend«, tj. »bez veze s porodicom ili plemenom u koje je neko došao«. Glede *sue-* upor. *svoj* (v.). Medu jasne ie. paralele ide lat. *hostis,* koje je prvobitno značilo kao i praslavenska riječ »stranac«, ali se to značenje razvilo, za razliku od praslavenskoga, u neprijateljskom smislu: »neprijatelj«. Jednaki semantički razvitak pokazuje i njem. *Gost. Zbog* toga su neki, kao Solmsen, pomišljali da je praslavenski **gostt* posuđeno iz germanskoga. Semantička je paralela gr. ξένος »stranac > gost«, ξενοδοχεΐον »hotel«. Kao *gospodb* (v.) tako i *gostb* sa sociologijskog je gledišta važna riječ. Značila je došljaka u ie. porodicu ili plemensKU organizaciju. To značenje preuzimlje i naše kasnije komunalno uređenje. U dokumentima 1428. u Kastav-

skom i Vrbanskom statutu *gosti ljudi* (= *gostji ljudi)* znači isto što *hospes* »građanin koji je došao iz vana«.

Lit.: ARj 3, 323. 349. *Miklošič* 74. *SEW* 1, 337. *Holub-Kopečný* 129. *Bruckner* 153. *Vasmer* 300. *ZSPh* 10, 96-97. 11, 5. *Trautmann* 80. *WP* 1, 640. 2, 457. *Mladenov* 107. Matzenauer, *LF* 7, 188. Güntert, /F 32, 394. Hirt, *PBB* 23, 333. *GM* 127. ТШш 693. *Boisacq** 677—678. Boissin, *RES* 27, 43. *Mažuranu* 331-332.

gošćica f (Martié) »bukoč (bubo, Uhu, sova, v.), koji u noći videći vatru, mauče, vreči«. Nije zabilježio Hirtz, koji ima, po.svoj prilici od istog korijena sa *-jara* (v.) *gošćara* f (Požega) »ptica pyrrhula pyrrhula europaea«. Možda izvedenica od pridjeva *gorski* (v.) sa *-ica* i *-jara*. Glede gubitka *r* upor. rum. *goștină* < *gorština.*

Lit.: ARj 3, 329. Hirtz, *Aves* 132.

got m (Boka: Perast, Budva, Krtole, Dobrota, Prčanj, Tivat; Dubrovnik) »čaša, žmuo, putier«. Od sjeverno-tal. *gotto* < lat. *guttus,* možda etruščanskog podrijetla.

Lit.: Rešetar, *y F* 12, 286. *REW³* 3931. *DEI* 1849.

gotov (Vuk, 1447), pridjev bez komparativa i superlativa, ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski, »promptus, päratus, perfectus«, prilog *gotovo = (na)gotovo* (Kosmet, ŽK), danas poimeničen sr. r. u *prodavati za gotovo.* Odatle pridjev na *-ъn gotovan* (17. v., nije se održao), apstraktumi na *-ina gotovina f* (1439) = *gotovština* (Lika) »raspoloživ kapital«, na -osi *gotovost f* (Vuk) = na *-stvo gòtovstvo* n (Stulić) = *gotovnost* (18. v.), na *-ьc gotovac,* gen. *-ovca* (Srbija) »što je gotovo za jelo«. Neologizam za *kapitalist* na *-an gotovan,* gen. *-ana* nije zabilježen u starijim rječnicima nego u Kosmetu *gotovan* »neradin čovjek, koji čeka gotovo«. Denominali na *-ati gotovati* (14. i 16. v.) u starom jeziku, na *-iti gòtoviti, -im (do-, pri-, z-)* odnosi se i na jelo. U tom značenju u Kosmetu ispušta se, kao u bug., o: *gotvit, -im* pored *gotvït, -im* = bug. *gótvjan:* »kuham«, odatle bug. *gotváč* »kuhar« prema *gotváčka* »kuharica«. Iteratív je *gotav-Ijati, -tavljam* (Stulić). Kao *mogyla* tako je i praslav. *gotovъ* slavenska i ilirotračka leksička usporednica: rum. *gata* »idem« = arb. *gate* »idem« < **gatava.* Odatle arb. *gatuanj* »bereite zu, koche, knete, bilde, schaffe«. Rum. *găti* dobilo je u *pregăti* slav. prefiks *pre-* i slav. infinitivni nastavak *-iti* > rum. -r, ali nije posudenica iz slavenskoga jer slav. *o* ne prelazi u rum. u *a. -o* ъ u *gotovъ* nije isti sufiks kao u *njegov* i u tolikim drugim pridjevima gdje je osnova jasna i slavenska nego je identičan sa *-ăvos.* U baltičkoj grupi postoje lit. *gatavas,* lot. *gatavs,* stprus. *gatavnit,* koji se uzimlju bez potrebe kao posuđenice iz slavenskoga (poljskoga ?). Ne može se uporedivati sa got. *gataujan,* jer je to složenica od *ga-* + *taujan.* Vjerojatno je slav. korijen *got-* — ilirotrački *gat-* ie. particip na *-to,* kao sanskr. *gatáh* »išao« od *gamati = gacchāti* »ide« = gr. βατός od βαίνω »idem«, aorist sanskr. *agat* — awesta *gât* = gr. £βηv. Prvobitno bi značenje, ako je ovo uporedenje ispravno, bilo »spreman za hod« kao njem. *bereit* (od *reiten)* i *fertig (od fahren). Taj* se korijen nalazi i u baltičkom: lot. *gātis í* pl. »entrée de la ruche«, *gatwa* »passage«. le. je korijen **guā-.*

Lit.: ARj 3, 330. 333. *Elezović* 1, 107. 432. *Miklošič 75. SEW* 1, 337. *Holub-Kopečný* 129. *Bruckner* 153. *KZ* 43, 307. *Vasmer* 301. *Mladenov* 107. *RPV* 68, 373-388 (cf. *RSl* 6, 278). *-Boisacq"* 668. Machek, *KZ* 64, 265-266. Hirt, *PBB* 23, 347. Jokl, *IF* 49, 290. i sl. *GM* 121. *Mažuranié* 332.

govedo n, češći je pl. t. *goveda* (Vuk, 1449) = *govedo,* pl. *-a* i *-eta* (Kosmet), sveslav. i praslav. kolektiv **govenda* »boves«. Pravi kol. bez *-a gòved,* gen. -»' f govori se u Crnoj Gori (narodna pjesma). Kako je prema jezičnom osjećaju *goveda* kolektiv za »bik, i krava«, pravi se izvedenica na *-če,* koje je deminutivni sufiks (upor. *Jovanče),* za jedno, za singular: *goveče* n (Vuk, 18. v.). Odatle: određeni pridjev na *-ji: goveđi,* stcslav. *goveždb.* Toponomastički pridjev (uz *jaruga, polje).* Poimeničuje se sa *-ina* za oznaku mesa: *govedina* (Srbija). Upor. češ. *hovězina.* Na zapadu se mjesto te izvedenice govori apstraktum (augmentativ) na *-ina* kao u ostalim slavinama *govedina* (Vuk), upor. rus. *govjadina.* Tako i u *teletina, piletina, bravina* (ŽK) za *teletina, pilećina* na istoku (RK). To generaliziranje moglo se dogoditi analogijskim putem: *kokošina* (ŽK) = *kokoševina* (Lika) je od pridjeva *kokošji > kokoši* (ŽK), = *kokose meso,* a i prema pojavi da u izvedenicama može nestati sufiks osnove (upor. *Topusko < Toplsko* od *Toplice).* Još su poimeničenja na *-ača goveđača* »1° biljka, 2° jabuka«, na *-ák govedak* »goveđa balega«. Na *-ski: govedski* (18. v.) = *govêcki* (ŽK, *juha, čorba),* poimeničen *goveščina* (1676) »daća od goveda«. Deminutivi: sa trostrukim sufiksom *govečešce*

n (Dobroselo), za jedno goveče, za kolektiv *govečaca* (Vuk), (pejorativno) *goveđoj ka* (Lika, sufiks nejasan) »mršava mala goveda«. Na *-njāk: gòvednjãk* (Vuk) »bolest u čeljadeta«. Radna imenica na *-ar: .govedar,* gen. *-ara* m (također vrsta ribe) prema f *govedàrica, -arka, -aruša, govedarev, -ov, govedarski,* deminutiv *govedārče, -äc.* Na *-jar* samo toponim *Govedari* (Mljet). Vokal *e* je nastao od *ę:* stcslav. *govedo,* rus. *govjado.* Po obrazovanju riječ je samo praslavenska. Njen je korijen *gov-* < ie. **guo^,* koji se nalazi u lot. *gùovs,* njem. *Kuh* »krava«, lat. *bos,* gr. βοϋς, sanskr. *gaus; -ę* je sufiks za mlado kao u *tele.* Od **gove* stvoren je crnogorski kolektiv na *-d* (upor. *telad) goved f.* Već u praslavenskom bilo je dodalo kolektivno *-a* (upor. *gospoda)* na taj kolektiv. V. još *gumno* i *govno.*

Lit.: ARj 3, 334. 335. *Miklošič* 75. *SEW* 1, 338. *Holub-Kopečný* 130. Bruckner, *ASPh* 39, 7. *KZ* 45, 313. *Vasmer* 283. *Trautmann* 94. *Mladenov* 104. Matzenauer, *LF* 7, 178. *Boisacq** 129-130. Günther, *IF* 41, 174-183 (cf. *JF* 3, 206). Lohmann, *KZ* 58, 208. *WP* 1, 696. i sl. *Mažuranić* 332. i sl.

gòvjeti, *gòvijem* impf, *(u-,* Vuk) je sveslavenski (osim poljskoga) i praslavenski glagol na *-éti,* potisnut danas »sinonimom: ugađati« u zapadnim krajevima, u Kosmetu *gōvēt, govīm (u-),* sinonim *dvorît, -îm,* folklorni svadbeni termin (koji opisuje Elezović). Prvobitno je značenje »postiti« kao u ruskom i bugarskom i pripadalo je religioznom govoru. To značenje je, kako se čini, i u Marulića: *da boga hvaleći govit njegovu slast.* Odatle pridjev na *-itan: gòvitan* (Levač, Srbija) »čovjek koji popušta«. S tim značenjem upor. češ. *hověti* »schonen«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Korijen je ie.: **ghou-* kao u lat. */avere* »biti sklon« i stvnjem. *goumōn* »erquicken, schmausen«.

Lit.: ARj 3, 336. *Elezović* 1, 100. *JF* 14, 194. *Miklošič* 75. *SEW.* 339. *Vasmer* 282. *WP* 1, 636. *Mladenov* 104. Patrubány, *KZ* 37, 427. i sl. Wood, *MLN* 14, 326. (cf. *IF* 47, 185). *Boisacq³* 146. Uhlenbeck, *PBB* 30, 285. Štrekelj, *ASPh* 28, 484-485. Škarić, *BZb* 1, 142-144.

govno n (Vuk) = *gómno* (Dubrovnik) = *govno* (Vodice) = *govno,* gen. *govneta(K.osmet),* sveslav. i praslav. *(gcvbnó)* poimeničeni sr. r. pridjeva na *-ъn,* »stercus«. Zbog toga je vrlo vjerojatno da je korijen isti koji i u *govedo* (v.), upor. *govedak* »goveđa balega«. Odatle pridjevi na *-en gôvnen,* poimeničen na *-ica govnènica* (Vuk) »ludorije« = *govnênica* (Kosmet), na *-ov govnov.* Deminutiv na *-će govánce,* gen, *-a, -eta* n. Riječ je pejorativna i služi za psovanje: na *-arije govnarije* pored *-vnj-* f. pl. (Vuk) »ludorije«, *govneš* m (Vuk) »psovka«, *gomnari* (Dubrovnik) »siromašna muška djeca«. Zatim dolaze izvedenice: *gôvãnj* m »biljka plavetnik, salvia silvestris«, na *-juše govnjuše* (Istra) »vrsta gljiva«, na *-ač govnač* (Šulek) »scarabaeus stercorarius«. Taj kukac ima u narodu mnogo varijanata koje ishode od složenice: *gdvnovalj* (Vuk) = *govnovâlj* (Kosmet), upor. češ. *hovni-val,* polj. *gównowal,* drugi dio od *valjati* (v.); preokrenuto *\igundovalj (-j) = gundèvālj,* gen. *-álja* (Brač) prema *gundelj = gudelj* od *gudjeti* (v.). Zove se i na *-ar: govnar* (Dubrovnik) = *gõvnjar* (Vodice) = *govnara* (Vuk), itd. Denominali na *-ati gòvnati, -ânı* (Vuk) = *govnogrízati* »bez razloga prigovarati«, na *-iti góvniti, -ѕm (se)* (17. v.) upravom značenju. Osnovanou- dolaziu prijevoju duljenja *gav-* u pridjevu *ogavan* »sinonim: gadan«, također slov., češ. *ohavný* i smatra se čehizmom. U jezičnoj je svijesti izgubljena veza s *govno.* U stcslav. postoji *ogaviti* »vexare« i češ. *ohavili.* U srednjoj je Dalmaciji Pavlinović zabilježio *gaviti se* »sinonim: gaditi se«. Odatle ima isti autor pridjev na *-ežljiv* (upor. *sramežljiv): gavežljiv.* Ovamo možda Martićev *gavež* m »gamad« /?/. Pavlinovićev glagol govori se i sa *u* mjesto *a:* impf. *güviti, -im* (Lika) »lakomo sakupljati, stjecati blago«, *nàguvati se = nàguviti se* (Lika) »nagrabiti se«, *güvi mi se, güviti se* (Vuk) »morati povraćati, stuživati se«. Ta je promjena nastala semantičkim unakrštenjem prema *grūsti mi se* (v.), *gn(j)us.* Baltičkih paralela nema. U drugim ie, ih ima, npr. sanskr. *gúvati* »cacat«. Ie. je korijen **guou-* »govno«.

Lit.: ARj 3, 115. 337. 518. *Elezović* 1, 101. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *Miklošič* 61. 75. *SEW* 1, 298. 339. *Holub-Kopečný* 130. 252. *Bruckner* 136. 154. *KZ* 48, 179. *Vasmer* 282. *Mladenov* 104. *WP* 1, 695. Jokl, *Stud.* 61. Matzenauer, *LF* 11, 344-345. Hirt, *IF* 37, 227-236 (cf. *JF* 3, 226). Bélié, *NJ* 1,66. Măreție, *Savj.* 76.

govor m (Vuk), sveslav. i praslav. »sermo«, nije općenit u hrv.-srp., sinonim u narječjima *divân* (ŽK). Denominal na *-iti govoriti, gògorim* impf. (1250) »«inonim: besjediti, divaniti (ŽK)« prema iteratívu *-govàrati (se)* samo s prefiksima *(do-, iz-, ispri-, izraz-, na-, napri-, naraz-, o-, po-, pre-, pri-, poraz-, raž-, u-, z-, za-, zdo- se).* Od prefiksalnih složenica postverbali: *do-, iz-, na-, o-, po-, pre-, pri-,*

u-, z-, zagovor. Odatle pridjevi: na *-ьn gōvōran,* poimeničen sa *-iça govornica,* neologizam za *tribina; dogovoran* (15. v.), *zagovaran* (ŽK, nekom svecu). *Izgovaran,* na *-ljiv govòrljiv* (Vuk), poimeničen na *-ьc govòrljivac,* gen. *-vea* (18. v.), apstraktum na *-ost govòrljivost* f. Veoma mnogo radnih imenica: na *-nik govornik* (153?), odatle neologizam *govorništvo,* na *-ko govorka m* »govorljivo čeljade« prema f *govorka* (Dubrovnik), *govorajko* m prema f *govorajka* (Pavlinović), na *-džija govordžija* m (Vuk) = *govordžija* (Kosmet) = *govorčija* (Kavanjin) = na *-čin* (v.) *govorčin* m (1490, Kastavski statut, 16. —18. v., Baraković), na *-uša govoruša* (Vuk, 17. v.). Riječ *govor* se pejorativizira sufiksom *-andja: govorancija* (Dalmacija i danas s naglasom *-ancija,* Hrvatska, Zagreb), sa *-otina govoròtina* (Lika) »prazne riječi«. Deminutiv na *-kati: govorkati* (Srbija, danas općenito). Etimologijski sadrži dva elementa: korijen *gov-,* koji se nalazi u lit. *gausti* »zavijati«, lot. *gavilēt* »jauchzen, frohlocken« i u prijevoju ukr. *hava* »svraka«, u slov. izvedenici na *-ec gâvec* »Kiebitz«, *gavka* f »ptica somateria molissima« i onomatopeji *gavkati* »crocitare«, búg. *gavkam.* Svršetak *-oř* je onomatopejski formant kao u *žu-bonti, žagor.* U tom prijevoju postoji u moravskim narječjima *hovořiti* »ćaskati«, *pol].gaworzyć.* Osnova *gov-lgav-* dolazi i u ništičnom prijevoju polj. *gwar* »vika, šum«, *gwara* »narječje«. Riječ *govor* je prema tome stara onomatopeja. Semantički razvitak ide od »buka«, kako' je u stcslav. *govoriti* »bučiti« > »besjediti« (v.), sa gubitkom onomatopejske vrijednosti. U rumunjskom ima samo slučaj unakrštavanja pridjeva *go-огьіі* ъ sa lat. *gola* > rum. *gura:* pridjev *guraliv.* To unakrštavanje bilo je omogućeno fonetskim razvitkom lat. riječi *(/ > r).* Kod Arbanasa (Gega) *guvërrmë* »buka« sa sufiksom *-me* nepoznata podrijetla. Ie. onomatopejski korijen *göy-* dosta je raširen, upor. sanskr. *gavatë* »razliježe se«, gr. γοάω »tužim«, itd.

Lit.: ARj 2, 566. i si. 3, 338. 4, 3. 181. 289. 7, 564. 830. *Elezović* 1, 101. 142. 204. 2, 122. Hirtz, *Aves* 117. *Miklošič* 75. *SEW1, 297.* 339. *Holub-Kopečný* 130. *Bruckner* 137. 154. 164. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 282. *Mladenov* 104. *ASPh* 34, 396. *Trautmann* 80. Peterson, *IF* 20, 368. *Boisacq** 125. 154. *GM* 136. Matzenauer, *LF* 7, 178. Buck, *JPh* 36, 1-18. 125-154 (cf. *IJb* 4, 73). *NJ 2,* 123. *Maturami* 333.

Giv/Grk-, početni elemenat u toponomastici otoka Krka: *Grkmōrk,* tal. *Greco morto* (pučka etimologija) < **Gurgus Alarci, Grdimankànj* < *gurgus de Menkonja* (augmentativ na *-ónja* od *Menca* < *Dominicus)* itd., tal. *gorgo* m < kslat. *gurgus* < kllat. *gurgės, -itiș* u terenskoj terminologiji otoka Krka »dolinica, vrtača«, *Gorak,* gen. *Gôrka* m (dio Voluice, Bar, uz Bigovicu i Poljice, mala ravnica). Ovamo idu kotorski toponimi: *Gurdić* (Muo) < *gurgite* od *gurgės* (disimilacija *g-g* sa velarnim izgovorom > *g-d, -it > -ič* kao u *Velebíc* za *Velebit],* dalmatoromanski toponomastički ostatak. Sa prijelazom u deklinaciju - a i s prefiksom *ex- > s- Skurdą,* jedna na Šuränju *(Suranum,* Škaljari, *Sgurda* u historijskim potvrdama), druga kod Tabačine ispod Pestinjgrada, dvije provalije gdje voda izvire. Ta dva toponima poznata su u Prčanju, Stolivu i Mulu. *Skurdą* je postverbal od **ex-gurgitare.* Glede *t > d* upor. *Dumidrana* < *Demetriana* (Kotor).

Lit.: Skok, *AGI* 24, 32. 46. Isti, *Slav.* 31. *DEI* 1847.

grab m (Vuk) = *grobar,* gen. *gràbra* = *graber,* gen. *-bra* (Buzet, Sovinjsko polje) = *grobar* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *grabrb* »carpinus betulus«; *grab* sa disimilatornim ispadanjem praslav. dečetka *-гъ* (upor. *bratrъ > brat')* govori se u istočnom dijelu, *grobar* u zapadnom dijelu hrv.-srp. Oba oblika su veoma rašireni toponimi. U Nišu *gabar,* gen. *gabra,* hrv.-kajk. *gaber* (Krapinske toplice, slov.) i u búg. *gábar,* toponim *Gabrovo* (ispada *r* u prvom slogu zbog disimilacije). U sr. r. *grabro* (ugarski Hrvati). Odatle pridjev na *-ov grabov* (Vuk) = *grabrov* = *grabrôv* (ŽK), veoma čest toponim sam, poimeničen sufiksima kao *-ьc* itd. i u vezi s toponomastičkim apelativima; poimeničen sa *-ina gràbovina* f = *grabõvina* (Kosmet) »drvo«. Ovamo ide složenica *grabonas* m (Vuk) = *grabònosac,* gen. *-sca* (Vuk, Crna Gora) »debela zmija kojoj po pričanju puška ne može probiti kožu, vipera ammodytes L.« koja se zove i *grabarka* f (Uzice) i *grabosica* (Riječka nahija, Crna Gora). Ovako je nazvana jer je iste boje kao *grabova* kora. Prema tome, složenica je nastala od pridjevske sintagme *grabov nos.* Kako se takve zmije narod boji, moglo bi biti da je *carbanossus* = *crabanossus* u dubrovačkim listinama u značenju »maskierter Mann im Fasching, *kūrent* na sjeveru« isto što *graboņas,* samo u metaforickom značenju plašila. Kol. *groblje* n (Vuk, toponim) = *gràbâlje* (Srednja Dalmacija, Pavlinović u primjeru: *Teško tije Klisu na kamenu, a Zadvarju, jer je na grabalju, a Vrgorcu, jer je na udarcu).*

Deminutiv na *-ič: grabrić.* Na *-īk* (šume): *gràbík,* gen. *-ika* (Vuk) =. *grabrlk,* također toponim. U baltičkoj grupi nalazi se paralela samo u drugom dijelu: stprus. složenica *wosigrabis* »evonymus europaea«. Od drugih ie. jezika pruža samo staromakedonski mogućnost uporedenja: γράβιον »πρινινον ἤ δρύΐνον ξύλον« i umbrijski u ' imenu božanstva *Jupiter Grabovius* u Tabulae iguvinae. Ribezzo upućuje još na *Grabaei proprieque dieti Illyrü* (Plin. IIL 144), i na ime kralja ilirskoga Γράβος, uporedujući Ζευς φηγός sa *Jupiter Grabovius.* Prema tome imamo i ovdje kao u *mogyla, gotovъ,* praslavensko-ilirsku uporednieu. Riječ je prema tome važna za pitanje slavensko-ilirskog jezičnog srodstva. Dalje veze nisu poznate. Trombetti veže sa *grab* još κραβ(β)ατος, *grabat(t)us > krevet,* nalazeći u mnogim jezicima tu riječ u navedenom značenju. Machek drži da je *grab* u srodstvu sa *carpinus* i da pripada proto-ie. supstratu.

Lit.: ARj 3, 81. 350. 353. 357. *Elezović* 1, 107. Hirtz, *Amph.* 37. *Miklošič* 76. *SEW* 1, 343. *Holub-Kopečný* 118. *Bruckner* 154. *KZ 46,* 194-195. *Vasmer* 301. *ZSPh* 10, 96. *Mladenov* 95. *ASPh* 33, 11-12. Kretschmer, *Dér Götternamë Grabovius* = *Festschrift Bezzenberger* 1921. *WuS* 12, 73-74. Trombetti, *Saggio* 21. Krähe, *Lex.* 126. Ribezzo, *Croatia* 65. Loewenthal, *WuS* 10, 154. Machek, LP 2, 152.

graba f (15. v., Modruše, hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, Belostenec, Jambrešić, slov.) = *graba* (ŽK) »sinonim: jarak, prokop«. Deminutiv: *grabića.* Denominál na *-āti: grābāti.* Od stvnjem. *grabo.* U slov. sa *p* mjesto *b grapa* »1° put koji je kiša izdubla, 2° prijekop«, odatle deminutiv na *-ica grapica* »rupica« i pridjevi na *-av* i *-ast grapav, grapast* »rauh, neravan, hrapav« opominje na *ropa* = *rupa* (v.) i na ilirsko-tračko rum. *groapă* — arb. *grope* »1° graba, jarak, 2° špilja«. Kako se radi u sva tri leksema o terenskom terminu, nije isključen izvor iz predslavenskog (ilirotračkog) supstrata. Drugojačije sudi Berneker koji identificira sa *hrapav* (v.).

Lit.: ARj 3, 351. Koštial, *ŽS* 19, 77. *Pleteršnik* 1, 245. *Mažuranič* 334. Moskovljević, *NJ 7,* 278-279. *Miklošič 75. SEW* 1, 574. *GM* 131.

grabancija f (hrv.-kajk., Belostenec). Odatle na *-as grabancljaš,* gen. *-asa* (Vuk) s apozicijom *dijak* (18. v.). Pridjev na *-bsk grabancijaškī.* Od madž. *garabonciascas* (1519)/-я *diak* (1613), to preko njem. *Grabanzen.* tal. *gramanzia* < *negromanzia.* Slog *ne-* ispušten u talijanskom zbog identifikacije s neodređenim članom *una.* Taj je slog očuvan u *legromanat,* gen. *-anta* m (disimilacija *ŋ-m > l-m)* pored *negromanat* (18. v., Dubrovnik) od gr.-lat. *necromantes* »čaralac« > tal. *negromante.* Apstraktum na *-ia negromancija* f (Marin Držić).

Lit.: ARj 3, 351, 7, 847. 958. Jagić, *ASPh 2,* 451-455. *REW** 5873. Šamšalović, *NVi* 33, 344-346 (cf. *IJb* 11, 485). *Prati* 686.

grabiti, *-im* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, po-, pri-l raž-, u-, z-, za-* /ie/), baltoslav., sveslav. i praslav. *(^grab-)* »rapere«. Praslav. korijen pojavljuje se još u prijevojnim stepenima; *e greb-,* duljenja *e > e, ь > i greb > greb-, grib-, 0 grob-* i u ništičnom *grbb-.* Prema ovih pet štěpena prijevoja promotrit će se značenja i morfološke tvorbe.

I. Od *grab-* stvaraju se iterativi: *-grabljávati, -grabljāvām* uz prefikse *iz-, raž-* (Lika), pored *-tvati* (Jambrešić, Lika), *-bijāti* (Kašić) 1 deminutivi na *-uljati, -unati, -uškati: nagrabuljati, -am* (Srbija), *razgrabunati, pograbuškat se* (Kosmet) »pograbiti se«. Ovamo *i* deminutiv *grãcnuti* »malo ogrepsti« *(c-* je od *-coti* u *grecati,* v.). U šatrovačkom govoru *grabiti* je prešao, prema *grepsti,* u primarnu grupu: *grapsti* »wegnehmen«. Kao poljoprivredni termin *grabiti* igra veliku ulogu: *o-, pograbiti* (objekt *sijeno).* Izvedenice na -ja: *groblje,* gen. *grabālja f* pl. je praslavenski alat. Odatle: na *-ište grabljište* (Vuk) »držak od grabalja«, denominai *grâbljati, -om* »kupiti grabljama«. Na *-ulja: grabulje* (Vuk) »sinonim: grablje«, *grabulja* f (Kosmet) = *grabuška* (Kosmet) »alat koji služi za kupljenje slame«. Od *grablje* pravi se radna imenica na *-jač: grabljāč,* gen. *-aca,* a od *grab-* apstraktum na *-ež grabež* m, f (jedanput, Vuk, i rus.; za to u starim našim pravnim spomenicima na zapadu *rubanja,* v.), odatle pridjev *grabežljiv* (Vuk), poimeničen na *-ьc grabežljivac,* gen. *-vca* m prema f *grabežljivica,* na *-ost grabežljivost* f. Postoje još pridjevi na *-ьn graban* u aktivnom i pasivnom značenju (posljednje ŽK *pograbno seno),* na *-eč grabić* (upravo part. prez.), na *-ljiv gràbljiv,* poimeničen *grabljivac* m (18. v.) prema f *grabljivica;* radna imenica na *-lac grabilac* m prema f *grabilica* i apstraktum na *-ih grabilo.* Na ˣa«: *gr obijan* m »nadimak čovjeku koji sve sebi grabi«. Imperativna složenica kao naziv igre: *gràbikapa* (Crna Goral = *ćulanje* (Lika). Pored apstraktuma na *-ež* potvrđeni su apstraktumi na *-iš: grabiš* m (Brusje, Hvar) = *-ea* (uspor. *plaća, dača) groblja* f i na *-sa grabša* f (17. v.,

Gundulić) = *grapša* (dubrovački pisci), odatle pridjev na *-at grapšat* (18. v.) »grabežljiv«. Značajna je izvedenica na lat. *-us: grabus* (Vuk, Crna Gora, samo uz *učiniti) = grabus* ili *grabūška* (Kosmet) »uzvik za djecu, među koju se baca novac«. Prema posljednjem obliku uzvik je izveden od pokraćenog imperativa od *grabuškati.* Još postoji *grab-* u *graštiti, -im* impf. (Vuk), u kojem Budmani ispravno gleda unakrštenje sa *(pre)gršt.* Rumunji posudiše glagol promijenivši mu značenje: α ία *grăbi* »žuriti se«, odatle rum. postverbal *grabă* f »žurba« i prilog *de graba* »žurno«, pridjev *grabnic* »brz« < *-ьnъ* + lat. *-icus;* dok mu Arbanasi zadržaše osnovno značenje, ali u pejorativnom smislu: *grabiš, grăbit* »pljačkati«, *grabelis* »plijenim«, *grabi -ja* f »plijen«, *grabiç* = *grabicar* »pljačkaš«. Poljoprivredni alat *groblje* ne posudiše Rumunji, kojima kao srednjovjekovnim nomadima nije bio potreban taj alat, nego Arbanasi *grambëlë* f »Heugabel«' i Madžari *gerebfye,* koji od nomada posudiše poljoprivrednici u panonskoj nizini, a i Arbanasi koncem srednjeg vijeka spuštaju se sa planina u nizine gdje zamjenjuju poljoprivrednike Srbe. Promjena značenja »rapere > festinare, hitati, žuriti se« dogodila se po semantičkom zakonu rezultata. Imperfektiv *grabiti* prenijet je na koračanje: »tko neprestano grabi koracima > taj se žuri«. Upor. za takav razvitak kod Rumunja: lat. *câştigare > câştiga* »kaznom postići popravak == kazniti > postići uopće«.

II. *grèbsti, grèbëm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, pre-, za-) = grêps, grebêm* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. *greb-* »strugati, vunu kardašiti«. Stcslav. značenje »veslati« održalo se samo u poslovici: *Bogu se moli, ali k brijegu grebi.* Ovo značenje bilo je razumljivo u stcslav. jer su stari Slaveni plovili na monoksilima, štapom hvatajući dio vode. Za pomorsku terminologiju na Jadranu, gdje su se Slaveni upoznali sa savršenijim brodarstvom u doba svoga dolaska, to je značenje moralo nestati. Infinitiv na *-psti* nastao je iz stcslav. *greti* prijenosom *-b* iz prezenta *grebp* u infinitiv i dodatkom *-sti* mjesto *-ti* prema *plesti, krasti* itd. Postoji još na *-ati: grèbati,grèbljem, -bam* = *grèbati, -em* (Piva-Drobnjak) (za-) »1° strugati po kotlu da se ostruže ono što je prionulo prilikom varenja mlijeka ili čega drugog za jelo, 2° zakopati (prez. *grèbljem)«* pored *ogrébati, àgrebljëm — grehoti, -êm* (ŽK) »coire (eufemizam)« = *grebákati, grèbãkãm* impf. (Dubrovnik) u istom značenju. Deminutiv na *-kati grepkati, -am* (narodna pjesma). Iterativ *-grebljívati, -grèbljuiem* pored *-ljivam* govori se samo s prefiksima. Postverbal *greb,* gen. *greba* m (Vuk, 15. v., Dubrovnik, Primorje, Marulić) = *grêb* (Brač, Hvar) pored *grieb* »sinonim: grob«. Takvo značenje ima i postverbal *pogreb* m »sahrana« od stcslav. *pogreti* »θάπτειν«. Odatle pridjev *grében* i kol. *groblje* n (Bosna) »groblje«. Deminutivi: na *-ьc grèbac,* gen. *grèpca* (18. v., Dubrovnik, Korčula) »mjesto za svete moći«, na: *-tk grèbak,* gen. *grèpka* pored *grébak,* gen. *grépka* (Lika) »1° nešto kao greben, 2° grob«. Augmentativ na *-ina: grèbina* f »grob«. Na *-ište: grebište* n »sinonimi: groblje, grobište«. Složenica *grebòder* m (Dubrovnik, 17. v.) »čovjek koji nosi mrtvace«. Drugo značenje ima *greb* u toponimu *Zagreb* koji je nastao od sintagme *za grebom* »za obalom potoka Medvešćaka«; *greb* »obala« posudiše Madžari: *geréb.* Da je to tumačenje ispravno, dokazuje naziv *Zabreg* za *Zagreb* u Krašiću i drugdje, gdje je *breg* i danas »obala«. Postoji i *zagreb* kao postverbal od *zagrèpsti, zagrèbëm* pf. (Vuk, *kašikom, u svijet)* kao »naziv za grebulju kojom se lovi morski karas i druge ribe; sinonimi: prigonjac, prigrabač, piigrabanj, prigrnjač«. Odatle i prilog *uzagrepce* »u skok«. Odatle postverbal na *-bk: zagrêbak,* gen. *-pka* m (Kosmet) »1° količina vune koliko se u greben može metnuti za jedno grebenanje, 2° ona vuna što ostane u zupcima grebena koja nije dobra za pređu«. Na *-ice: grêbice* f pl. (Vuk) »sinonim: ostružine«. Na -aca: *(o)grèbaÎa* (Vuk) = *ògreb.* Odatle: *ògrebine í* pi. »ostružine«, *ògrebnica.* Na *-alo: grebalo* (Belostenec) »sinonim: žarač, žarilo« = na *-dio greblo* (Srbija, Uzice, Mikalja) »lopata za izgrtanje pepela iz peći (= furane)«, s prefiksima *o- ogrebla* n »pecten linarius« = *ogrebla* n pored *ogrêblica* (Vodice). Na *-гa: greblje* f pl. »sinonim: grablje«. Deminutiv *grêbljica* (Hrvatska, ŽK, 18. v.) »1° sinonim: greblo, žarilo, 2° lijeha« = *gréblja«* (Dalmacija) »mala jaruga u vrtlu za krumpir, luk«. Na *-nik: grebnik* »biljka« (također toponim, 1348). Na *-anica: grèbanica* (Vuk, Crna Gora) = *ogrebina.* Na -a/a (Lika) »žena koja grebe iz kakve posude što«. Ap'straktum na *-otina: (ogrebotina = ogrebotina* (Kosmet). Složenica kao psovka : *grebostrijek] -strēk.* Glede drugog dijela složenice v. *štrk.* Imperativna složenica: *grèbikôtle* m (Dobroselo) »nadimak djetetu«. Važna je praslav. izvedenica na *-enь* ili *-enъ* kao naziv za alat: *greben* m, f (Dobroselo) »1° pecten, *2°* metafora: hrid«, odatle pridjev na *-ast grebenast* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kamenit«, na *-it grebenu* (16. v.) »pun stijena«

(metafora), na *-ski grebeški* (Vuk, u vezi sa *gvožđe),* poimeničen sa *-jak grebeštak,* gen. *-oka* (Vuk), epitet u *mači grebeštaci* (Vuk, narodna pjesma). Od poimeničenja nastade promjena **grebenski* u *grebeški.* U poimeničenju *-eštak* ispao je *n* od **-enštak,* upor. *Ivaštanin* od *Ivanjska* (Bosna). Deminutiv na *-ьc: grebénac,* gen. *-ènea* (Vuk, 18. v.), također u značenju »ono što ostane na ogreblu kad se ogreblje kudjelja ili lan«. Na *-ište: grebènište* n (Vuk) »drvo na kojem je greben prikovan«. Radna imenica na *-ar: grebenar,* gen. -ara, odatle pridjev *grebenárov, -ev.* Iz biljne (botaničke) terminologije: *grebenuša* »sinonim: badelj«, *grebenka* »sinonim: gladiš«. Denominal na *-ati: grebènati, -ām* »češljati grebenom kučine, vunu« (Piva-Drobnjak) *(iz-).* Madžari posudiše praslavenski tkalački termin u panonskoj nizini: *gereben.* Poljoprivredni je termin i izvedenica na *-enica: grebènica* (1598) = *grebenīca* (ŽK) »sinonim: položnica, rasklad«, odatle denominal *grebeničati = grebèničiti* (Brač), *podgrebeničit* (Smokvica, Korčula). Sa prefiksom *su- : sûgreb,* gen. *sugrêba* (Kosmet) = *sugreb* (Vuk) »kožna bolest, svrab«. Deminutivi na *-cali: grecati, -ām* impf, prema pf. *grêcnuti* (Lika); na *-ušati: ogrebušat* (Lumbarda) »ogrepsti«. Nejasna je izvedenica *grečanjiti, -im* (J. S. Reljković) »mlatiti /?/ lan«, ako je u vezi s *grepsti.* Oba alata *greblo, greben* i odatle deminutiv na *-tk* posudiše Rumunji u interesantnim izvedenicama : *greblă f* »Rechen, Harke« kao i dem. *grebliţă, greabăn* pored *greben* i *grebanoc* »grbavac«, pridjev na *-os* < lat. *-osus grebănos* »grbav«, na *-ar* < *-arius grebănar* »remen na konjskom hamu«, pridjev na *-eş grebleį* »nalik na vješalicu«, i Madžari *gereb, gereblye = meregfye,* koje se pomiješalo sa *grablje > gerábla, grablya.* Arbanasi možda *gërvis = gre'vis = germanį* »wühle, grabe aus«. Na zapadu bi mogla biti posudenica (po jednom mišljenju) *grèbano* (16. v.), riječ istroromanska, furlanska, mletačka, đenoveška i pizanska u značenju »dirupo, morska hrid«, ali se ta riječ tumači i kao mediteranska **grabal *greba,* varijanta od *greppo.*

III. -Prijevoj duljenja *grib.: nagrijèbati, nàgrijebãm* impf. (Vuk, Crmnica, Crna Gora) »ogrtati« (v.). Ovamo može da ide i prijevoj na *i: gribati, gribljem (za-)* iterativ od *grepsti* (narodna pjesma), jer se ne zna gdje se tako govori. Može biti ikavski, a moglo bi se tumačiti i duljenjem ništičnog prijevoja *gnb.* Na *-ıa: griblja f* »sinonim: brazda« = *grivlja* »lijeha« = *griblja* (Vodice) »brazda usred njive«. Deminutiv *gribljica.* Denominal *gribljati, -am* »sinonim: brazditi«; *ôgrib* m (Brusje, Hvar) »komadić daščice kojom se čisti motika od zemlje« — *ôgrib* (Smokvica, Korčula) »u obliku kuhinjskog noža od vrisa izdjelan komad drva za čišćenje motike od prilijepljene zemlje kod kopanja«. Južnoslavenski ekvivalenat za rum. *gripcă* »Schabeisen« ne postoji.

IV. Sveslav. i praslav. prijevoj *grob-* zastupljen je samo u imenici i od" nje stvorenim izvedenicama: *grob,* gen. *groba* (Vuk) »sinonimi greb«. Odatle: pridjev na *-ov grabov,* na *-ьn grôban,* poimeničen sa *-ica grobnica* f = *gromnica* (18. v.), u toponomastici *Grobnik* = *Grornik* (Kastav), odatle ime kraju *Gromišćina* »Grobničko polje« i *Grobnica* (kod *Zadra',* ovi toponimi stoje zacijelo još u vezi s prvobitnim značenjem *grepsti* u poljoprivrednom smislu »krčiti«); deminutivi na *-bk gròbak, gropka* (Vuk), na *-ič grabić,* augmentativ na *-ina grabina,* kol. *groblje* n (14. v.) = *gròbōvlje* (17. v., Vuk, Crmnica) = *-ište grobište* »posudenica: cimitar (v.)«; radna imenica na *-ar grobar,* gen. *-ara* = *grobòder* (pejorativna složenica kao tal. *beccamorti).* U rum. *gropnifă* unakrstila se ilirotračko *groapă f* =· arb. *gropē* »Grube, jama« sa slav. *grobtnica.*

V. Praslav. ništični prijevoj *gnb-* nalazi se u *grlati, -čem* (Vuk) *(iz-, -o-, raž-, z-, гa-},* sa *é* iz prez. u infinitivu *-ogrćat, -em, -am* (Kosmet), impf, prema pf. *gřnuti, gfn m* (Vuk) *(iz-, o-, гaг-, sa-, z-)* »1° grebući kupiti žeravú na jedno mjesto, 2° kao poljoprivredni termin: izgrnuti vinograd, ogrnuti kukuruz« = *ogfnit* prema iteratīvu *ogrnjēvat* (ŽK) = *ogrnjivati* (ŽU). Metafora : *izgŕnjati, -am* (Lika) »naglo uzrasti«. Zatim: *razgrnjati* impf, prema pf. *razgrnuti.* Impf, *razgrćati, -ćem* (Srednja Dalmacija, Paviinović) jsa *č* iz prezenta prema *razgrtati, -čem* (Vuk). Postoji i unakrštavanje sa *grabiti: razgračati, -am (đubre)',* i sa duljenjem *grbb-grib: razgrinjati (ribarske mreže)* (Proroci, Krašić). U Kosmetu sa *rnj > rij: nagrljăt, -am* pf. »navaliti, doći u velikom broju« prema *nagfnīt* (ŽK). Postverbali: *izgrt* od *izgrtati* i *grm* m »grebeljica od platine ili drva sa držalicom čim se kože po lugu miješaju« = *grn* (Dobroselo, Lika) »daščica nasađena na dugačko drvo za grtanje vatre iz peći«, od *grnăti* (ŽK) »grlati« koji nije zabilježen u *ARj.* Odatle: sa *-jača: grnjača* (Slavonija) »sinonim: grn«, na *-alo = gřnalo* (Vuk, Bačka) »daska nasađena na drvo za grtanje žita«, ná *-ivo gmivo* n (Dubrovnik) »ono što se grne«. Na *-ač: gřtač,* gen. -aca m (Srbija?) »greblo, lopata za izgrtanje pepela iz furuna«; *ogrtač* m »Umhangkleid« = *ogrnač,* gen. *-ača*

(Dubrovnik) = *ogrnjač,* gen. -aca (Crna Gora). Za prijevoje *grab-, greb-, grob-, grbb-* postoje slavenske paralele kao i u srodnim ie. jezicima. U *grab- a* je nastao iz ie. o. Tome odgovara u baltičkim jezicima lit. *grobti, grobiu* »raffen, packen«, lit. *grābāti* »greifen«, lot. *grabt* »greifen, harken«, sanskr. *grabhas* »pregršt«. Prijevoj *greb-* nalazi se u lot. *grebt* »izdupsti« i u *greblis* »Hohleisen, Schrapmesser«. Prijevoju *grob-* odgovara got. *groba* »Grube«. Za rustični prijevoj *grbb-* (upor. stčeš. *hfbieti* »sahraniti«) nema paralela u baltičkoj grupi, ali ih ima u ostalim ie. jezicima kao u sanskr. *grbhnáti* »ergreift«. Ie. je korijen **ghrebh-, *gherebh-* »ergreifen, harken«, **ghrobh-* za rezultat radnje.

Lit.: ARj 3, 351. 353. 357. 358. 359. 389. 391. 410. 414. 425. 437. 449. 453. 454. 472. 4, 185. 187. 7, 344. 347. *Mažuranu* 334. 338. 356. *Elezović* 1, 13. 110. 112. 432. *2,* 13. 87. 281. Tomanović, *JF* 17, 208. Ribarić, *SDZb 9,* 149. 172. Vuković, *SDZb* 10, 382. 384. 396. 398. Hraste, *JF 6,* 212. 213. *BJF* 8, 6. 10. 16. Grünenthal, *ASPh 42,* 316. Medie, *ZbNŽ* 27, 54-70 (cf. *JF 9,* 350). Mayer, *НУ l,* (1938), 55-57. (cf. JF 17, 291). Jagić, *ASPh* 12, 315. *Tkalac* 3, p. VIII. Music, *NVj 9,* 507. Skok, *ČSJK 7, l-20.* Lunjak, *JF 5,* 216-218. Kušar, *NVj* 3, 338. *ASPh* 11, 448. Horák, *ASPh* 12, 299. Popović, *Sintaksa* 38. *Miklošič 64.* 75-76. Isti, *DAW 23,* 167. *SEW l, 344.*347—348.353. 372. *Holub--Kopečný* 131. 133. *Bruckner* 155. 157. 135. 161. *KZ 46,* 195. 51, 227. *GM* 125. 128. 131. 204-205. Vaillant, *RES* 12, 234-235. *Slávia 9, 494. Tiktin* 694-695. 698. 702. 704. Pedersen, *KZ* 38, 342. *WP* 1, 653-654. *Vasmer* 302. 305-306. 309. *RSI 3,* 270. *Trautmann* 95. 96. Meillet, *RES 7,* 5-8. *Mladenov* 107—108. 110. 111. Matzenauer, *LF 7,* 190. 192-193. *Boisacq*[3] 155. Hirt, *PBB 23,* 333. *REW*[3] 3857. *DEI* 1867.- Brugmann, *IF 32,* 180. *Ive* 64.

gracija f (15. v.) »1° milost, 2° žensko lično ime«. Učena teološka riječ lat. *gratia* > tal. *grazia,* koja odgovara gr. χάρις, zastupljenoj kod nas. Lat. deminutiv na *-ola* od iste imenice *gracijola* f (18. v., Dalmacija) < tal. *graziola* »biljka gratiola officinalis«. S prefiksom lat. *dis-* > mlet. *des-* protivnog značenja: *dežgracija f* (Rab, Božava) = *dizgracija* (Dubrovnik, Cavtat) »nesreća, nezgoda« < tal. *disgrazia.* Tal. sintagma kao složenica *bonagraci(j)a* (Dubrovnik, Cavtat) »karnisa« < sjeverno-tal. *bonagràzia* = furi, *buine grazie* »palchetto sopra le finestre o le porte da cui pendono i tendinaggi«.

Lit.: ARj 3, 358. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6. DEI* 558. 1866. *Pirone?* 81.

grad[1] m (17. v.) »štěpen, stupanj«. Od lat. postverbala *gradus* (od *gradi,* u prasrodstvu sa *gresti)* > tal. *grado.* Toponim tal. *Grado* (luka Ogiaja) > slov. *Grades,* poimeničen pridjev na lat. *-ensis* > tal. *-ese.* Na dem. lat. sufiks *-īnus* > *-ino gradin,* gen. *-ina* m (17. v.) »stuba, stepenica«, od tal. *gradino.* Taj je sufiks preveden u *gradići* m pl. (Belostenec) »štule,štenge, skale«. Učen glagol na njem. *-ieren* > *-irati gradirati, gradiram* impf, »odrediti štěpen alkohola«. Poimeničen učen pridjev na *-alis gradual* m (17. i 18. v.) »molitve koje se čitaju na misi poslije pastorala« (upotrebljavao se i kao pridjev uz *psalmi}.*

Lit.: ARj 3, 362. 374. REW[a] 3831. *DEI* 1852.

grad[2] m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **gordz* »1° (danas) sinonim: varoš f = varoš m, urbs, civitas, πόλις, Stadt, 2° (u feudalno doba) castellum, arx, utvrđenje, Burg«. Feudalni grad bio je utvrđenje na brijegu. Pod njim se razvija naselje, na koje se po zakonu sinegdohe prenosi značenje 1°. Na čitavom Balkanu zove se to naselje madž. *varaš* > *varoš* f. Potvrdu za takvo shvaćanje pruža *Gradb Ključ... i varoš Podbključ (Mon. şerb.* 439). Toponomastičke su potvrde za to složenice s prefiksom *pod-* razasute po čitavu Balkanu : arb. *Põrades* < *Podgradbc, Visoki* (se. grad, Bosna) — *Podvisoki* (naselje). Protivno od *Podgrad* je toponim *Visegrad.* Riječ *gradb* je postverbal od praslav. impf, *graditi, gradim* (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, pri-, pre-, raz-, sa-, z-, za-)* u prvobitnom značenju »sepire«. Prvobitno značenje »ograđeno mjesto«, potvrđeno i u lit. *gardas* »obor, ograđeno mjesto za stoku«, očuvalo se u postverbalima *ograda* i *zagrada* od *ogradili, zagraditi* »enclore«. Upor. *ograda* f (Cres, slov.) »püstolina«. Toponim *Grodā,* gen. *Grade* »najstariji dio Hvara koji je ograđen srednjovjekovnim zidinama (Hraste)«. Iterativ *-gradivati, -gradujem* govori se samo s prefiksima. Sveslav. je deminutiv od *gradb* u feudalnom značenju na *-ьc: gradac,* gen. *-ča,* raširen kao toponim i u zemljama gdje nema više Slavena, gr. Κάρδιτζα, *Graz, Windisch Gretz,* arb. *Porades,* kao što se *grad* u vezi s pridjevima *Ьеіъ* i *сгъпь* očuvao kao toponim u krajevima gdje danas nema Slavena: arb. *Berat, Belgrado* na Tilmentu, *Bălgrad* (Rumunjska), *Csongrád* (Madžarska). Upor. lit. *Balgardžiai* »viteško dobro (kod Tilsita)«. Odatle i toponim *Gračani* (kod Zagreba) i *Gračanica.* Sa dvostrukim deminutivnim sufiksom: *gradačac,* gen.-ćca i *-sca,*

također toponim u Bosni, i *Gračac* (haplologija, Lika). Noviji deminutiv na *-ič gradić* pored *gradić* (Vuk, 17. v.) nije od *grad* u feudalnom značenju, nego u značenju »varošica«. Pridjevi od feudalnog značenja na *-ьn: gradon* (13. — 18 v.). Upor. hidronim *Grodna* pokraj ruševina samoborskog starog grada. Pridjev na *-ski* je od *grad* u oba značenja: *gradski.* Poimeničen je: *sa -jak grajšćak* (čakavski, 1436.) = *gradbštak* (1422, Konavli) »castellanus« = na *-ik graŠćik* (1070: *Pribigoi gradscic, Zaron gradskich', grašćik* u Hrvatskom primorju, Vinodolski zakon) »(danas) općinski pandur, u prvo doba gradski vojnik sa satnikom na čelu«. Od feudalnog značenja je izvedenica na *-ište* i *-ina: Gradište,* veoma raširen toponim, upor. rum. *Grădişte* (Erdelj) za madž. *Varhely; gradina* f »ruševina staroga grada«. Pridjev na *-ski* je odatle *Gradiški,* odatle toponim *Gradiško i Gradiška,* posljednje i ime zemlje u kraju gdje su danas Slaveni u manjini.

Od novijeg značenja polaze složenice *gradonačelnik* m i *velegrad,* posljedнje prevedenica (calque) od njem. *Grosstadt,* dok od prvobitnog značenja »ograđenog vrta« ishode stare riječi *vinograd* i *vrMogradb* (Supraśl. 224, 18; 233, 2). Posljednje se nije očuvalo. Te dvije složenice lingvisti drže posuđenicama iz gotskoga *weinagarl>s* i *aurtigarī>.* To može, ali ne mora biti. Kako je pridjev *inьnъ* dobro potvrđen, *vinograd* može se tumačiti kao složenica iz pridjevske sintagme *inьnъ, inьny] grad* »vinski vrt«. Upor. toponim *Vinagora.* Riječ *vrbtograd* može biti kompozit tipa *Linguaglossa* gdje se prvi dio složenice tumači drugom riječi; *vrt* je pozajmica iz zapadnog balkanskog latiniteta *hortus* > gr. χόρτος. To se značenje objašnjava sa stcslav. *gradì* »ograđeno mjesto, vrtal, κήπος«. Značenje *gradì* »vrt« očuvano je do danas u augmentativnoj izvedenici na *-ina : gradina.* U tom značenju ne živi danas više u hrv.-srp., nego u bug. *gradina,* ali Vuk ima još značenja »1° hortus, 2° ograda«. Deminutiv na *-iça: gràdinica.* Homonim *gradina* f »ruševina staroga grada« potiskuje *gradinu* u značenju »vrt« u zaborav. Nema potrebe tumačiti stcslav. *gradina* kao posuđenicu iz germ. *gardo* kao fr. *jardin,* i to ne samo sa gledišta semantike, nego i sa gledišta morfologije to je mišljenje gotovo isključeno: *gardo* je osnova na *n,* a *gradina* je izvedenica na *-ina.* Od značenja »varoš« glasi izvedenica na *-janin', građanin* m (15. v.) prema f *građanka* (18. v.), jedanput *građanica* (18. v.), ispravnije u Dubrovniku *graćka* (Marin Držić, Zlatarić) = *grajka* = *gratkinja* (Ljubiša). Odatle: pridjev na *-ski građanski* i apstraktum na *-stvo građanstvo.*

Praslav. kauzativ *graditi, gradim* »praviti, činiti« dao je mnoge izvedenice. Praslav. je apstraktum na *-la: građa* = *graja* (čakavski, 2K) = *graja* (Vodice) = *graža* pored *graza* u selima Slovinaca. U Istri znači i »ograda«. Odatle: pridjev *gradevan* i imenica *građevina* (Vuk). Značajna je arb. posuđenica *ograje* < *ograda* sa *đ* > *j* kao u čakavskom. V. niže *ograda* (Crna Gora). Apstrakta (neologizmi): na *-и/а gradnja* f i na *-ivo gradivo* n kojih nema Vuk. Stari apstraktum na *-ež* (upor. *palež): gradež* m potvrđen je samo u 14. v. jednom. Ovamo još postverbali *zgrada* = *zgrada* (Kosmet) i *pregrada,* posljednje i toponim, *ograda* (Crna Gora). Semantički interesantan je postverbal na *-bk: ogradak,* gen. *-tka* (Crna Gora) »dohodak od zemlje«. Radna imenica na *-telj: graditelj* (17. v.), danas neologizam za *arhitekt* = na *-lac· graditac* m prema f *gradilica.* Poimeničen part. perf. pas. *građenica* f (Dobro-selo) »rakija od špirita načinjena«. Upor. toponim *Ograđenica* (Polje Podgoričko). Nejasna je tvorba *gradljika* f (Vuk) »jedan komad od građe«.

Riječ *gradì* je zastupljena u praslav. antroponimiji od dva člana i u hipokoristicima odatle: *Gradinar, Gradislav, Gradoje* itd. Rumunji posudiše na sjeveru i na Balkanu *gradina* f »vrt« kao i Arbanasi *gradine* f »idem«, na sjeveru još *ograd* m, *grădea* f (Erdelj) »plot«, *ogradă* (Moldavija) »1° staja, 2° povrtnjak«. Odatle rum. radna imenica na *-ar* < lat. *-arius grădinar* »baštovan«. Kako slavenske posuđenice u rumunjskom i arbanskom zadržavaju južnoslavensku likvidnu metatezu, a te nema u rum. *gard* »ograda od pruća, plot« — čine. *gardu,* odatle *gardui* »ograditi« = arb. *garth, gardhi* »Hecke, Zaun«, a u pogledu semantike čuvaju najstarije ie. značenje, treba kazati da ove dvije balkanske riječi ne predstavljaju posuđenice iz južnoslavenskoga nego da su to ilirotračke paralele za praslav. **gord*.*

Slog *gra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *gród,* rus. *górod.* Još treba spomenuti posuđenicu iz rus. *nagrada* f, od koje je p'f. *nagraditi* prema impf, *nagrađivati.* U hrv.-srp. *nagraditi* znači nešto sasvim drugo »nazidati, postaviti, usaditi, udesiti, naslagati«. Odatle radne imenice *nagrađača* (Vuk) = *nagrađuša* (Vuk) u terminologiji razboja ili stana. Čehizam: *ograditi se* pf. prema *ograđivati se.*

Praslav. *gordí* »ograda, vrt« sastojao se od dugog tankog prošća, »Planken, tabula«. To značenje je specijalizirano na »dugo tanko drvo, stangu koja vèže sijeno na kolima«: *žīd,* gen. *žřdi* f (ŽKU, slov. i u ostalim slavinama, osim u štokavskom) = *žřd,* gen. *-i* (Vodice), *žrt,* gen. *žrdi* (Golać) = *šft,* gen. *-a m* (Buzet, Sovinjsko polje). Taj poljoprivredni termin posudiše Rumunji *jãrdie* pored *joardă.* Praslav. **grdb* je ništični prijevojni stepen od **gordì.* Za praslav. *gorđb* ima obilje sigurnih paralela ne samo u baltičkim jezicima, kao već pomenuto *gardas* i u narječju žemaitis *gardis* »lojtre«, nego i drugim ie. jezicima, kao got. *garî>s* »kuća«, sanskr. u ništičnom prijevoju *grhás* »kuća«. le. je korijen **gherdh-* »ograditi«, prijevoj *o *ghordh-.*

Lit.: ARj 2, 569. 3, 360. 361. 363. 366. 369. 373. 374. 7, 344. 345. *Elezović* l, 208. 187. 432. 204. Ribarić, *SDZb* 9, 184. 149. Maretić, *Savj. 77. NVj* 3, 192. Strohal, *NVj* 36, 49. i si. *Mažuranić* 338-354. Tentor, *JF* 5, 204. *ASPh* 42, 126. si. 138. si. *KZ 46,* 233. *Miklošič* 73. 410. *SEW* l, 330. *IF* 31, 406. 411. *Holub-Kopečný* 131. 444. *Bruckner* 157. 664. *Vasmer* 297. 419. *Mladenov* 108. 166. *Trautmann* 78. *WP* l, 608. *Pascu* 2, 191., br. 173. *Tiktin* 663. 695. 1084. *GM* 119-120. 128. 129. *Boisacq*[3] 1067-1068. Uhlenbeck, *PBB* 19, 517-26. 30, 266. 284. Georgijev, *IF 56,* 199. Pogodin, *JF* 13, 276. Hirt, *PBB* 23, 350. Liden, *OHA* 22 (cf. *IJb* 11, 131). *REW*[3] 684. Jakobson, *KZ* 48, 140. Hamm, *KZ* 67, 123. 124. Vaillant, *RES 22,* 20. Jagić, *ASPh* l, 433. Belíc, *NJ* l, 66. Moskovljević, *NJ* l, 82. Joki, *Slávia* 13, 300. Janko, *Slávia* 10, 346. Meringer, *IF* 16, 177.

grad[3] m (Vuk, Korčula) = *grad* (Lumbarda), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gradi* »sinonimi: tuča, led, krupa«. Vuk razlikuje *krupu* od *grada: krupa* je sitnija i mekša, pada zimi, a *grad* ljeti. Sitan *grad* zove se i metaforickí *solìka* (ŽK). Homonīmija sa *grad* uklonjena je različitim akcentom. Etimologijska je razlika u tome što je slog *gra-* u *grad* nastao po zakonu likvidne metateze, a u *grad* nije, nego je iskonski; *grad* je naime srodan sa lit. *gruodas* »zaleđena zemlja, smrznuto ulično blato«, sa lat. *grando,* gen. *-iniș* (sa nazalnim infiksom). Da je postojala homonimična borba između pomenuta dva leksema, za to govori činjenica da je *grad* na sjeverozapadu gotovo nepoznat. Zamijeniše ga gore pomenuti sinonimi. U bug. je uklonjena homonīmija sa sufiksom: *graduška* (također Srbija) = *graduška* (Kosmet). Pridjev je na *-ovit: gradovit* (Sinj, ali nije ušao u književni saobraćajni jezik). Na *-ovina građevina* f (Bella) = kod Vuka složenica *gradòbitina* f i pridjev *gradobitan* (Stulić) = *gradobitan* (Kosmet, *<-~лпа godina),* stcslav. *gradobitbnz.* U Dubrovniku *sugradica* »sitan grad« s prefiksom *su-* (v.) u značenju »napola« kao u *sugunjica* (v.). Ie. je korijen *g(h)rod-.* V. i *gruda.*

Lit.: ARj 3, 362. 372. 374. *Elezović* l, 108. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič 76. SEW* l, 344. *Holub-Kopečný* 131. *Bruckner* 155. *Vasmer* 302. *WP* 1, 658. *Trautmann* 99. *Mladenov* 76. Machek, *Slávia* 16, 188. *AnzIF* 10, 48. *Boisacq*[3] 1055. Matzenauer, *LF* 7, 189.

graf m (Kavanjin) »nokat, pandža«. Od tal. *graffa* »unghia del gatto«, *graffio* »uncino« < langob. **krapfo* = stvnjem. *krapfo.* Upor. slov. *škrabati* impf, »kratzen« — hrv.-kajk. *škrabati* »rđavo pisati« < frč. *skrápán.*

Lit.: ARj 3, 378. *DEI* 1853. *REW*[3] 8010.

gragànjati, *-am* impf. (Stulić) *(iz-, raz-, z-}* »unguibus aliquem lacerare«, iterativ *izgraganjávati, -ganjāvām.* Stoji zacijelo u vezi s tal. *grattare* < frč. **kratton,* nvnjem. *kratzen,* ali je morfološki nejasno. Možda onomatopeiziranje. V. *gratakež* i naročito tosk. *sgrandinato* »zerzaust«, furl, *sgrendenòn* »zerzaust« i tal. *sgraffiare.*

Lit.: ARj 3, 378. 4, 181. *REW*[3] 3862. *Pirona?* 1033.

grah m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. -i praslav. **gorchb* »pisum sativum L.«. Odatle: pridjevi na *-ov grahov* (Vuk, *<~д čorba),* kao toponim veoma raširen u poimeničenju i u izvedenicama: *Grahovo, Grăhovac, Grahovih, Orahovina, Grahovište, Grahovljani.* Poimeničen: sa *-ica grăhovica* (Vuk) »1° Platterbse, 2° Erbsenstroh (ŽK)«, sa *-ina grăhovina* (Vuk) »biljka«, sa *-ište grahovīšte* (Vuk) »njiva na kojoj je bio nekada grah«, na *-njak grahovnjak* »leptir«. Na *-ьn grăsan* (Martie), s prefiksom *o-* (upór. *ovisok) ograšan* »suh«, od iste osnove *ograšiti* »osušiti«. Hipokoristici *graša* (Vuk) »1° grah (u dječjem govoru), 2° (Lika) grahorasta ovca«, *graša* »ovan«. Odatle izvedenice na *-eša grašeša, grašin,* složenice *grašōka* < *grašo-oka, grašorota* »imena koza i ovaca«. Na *-ost: grahast* pored *grašast* »pjegav« od osnove koja je u pridjevu na *-en grasen (hljeb),* poimeničen sa *-ica grašenica* (Trstenik). Na *-Ijiv: grašljiv* (Dobroselo) »žito u kojem ima mnogo graška«. U izvedenicama prenosi se na variva, razne biljke, domaću perad i sitnu stoku. Deminutivi: na *-ьc grašac,* gen. *grašca* (Vuk, 17. v.) = na *-bk grašak,* gen. *graška* m

»petit pois«, odatle pridjev *gráškov,* poimeničen *graškovac* »vrsta kamena«, *graškovica* (Šulek) »školjka«, na *-ica grasica* f »1° vrsta variva, 2° domaća životinja, 3° sitni grad (Vodice)«, odatle pridjev na *-jav: grašičav* (Srednja Dalmacija, Pavlinoyiç) »slanina kad se upali«, na *-íka graška* f »1° zrno graha, 2° koza«. Odatle na *-ar graškar* »bubica«. Na *-ač grahač* m »ptica batokljun«, na *-ača grahača* »puca beretuša«. Na *-lica: grahlica* (Prigorje) »kokoš koja ima bijele točke po perju« = *grahna.* Na *-oljka: graholjka* f »Rotfink«. Na *-jār: grašār,* gen. *-ára* m »1° biljka, 2° posni triod koji se poje u crkvi kad se najviše jede grah (Gornja Krajina)«. Na *-jara: grašara f* (Vuk) »(šaljivo) prkno«. Na *-ika: grašika f* »biljka«. Na *-njak: grašnjak* »vrsta variva«.

Izvedenica na *-or* čini za sebe leksikologijsku familiju: *grăhor* (Vuk, 17. v.) = *graor* (Kosmet) »1° vicia, 2° slama (Baranja)«, odatle *grâhorica, grahorik -*(Zagreb) »lathyrus«, *grâhorika, grahòrovina* »slama«, *grâhõrka* = *gràorka* (kokoš, Kosmet) = *grahorčić* = *grahorek* »ptica carduelis«, pridjev na *-ast grăhorast^* (Vuk) = *grãôras* (kokot, Kosmet) »šaren, šarovit« = na *-at grahorat* (18. v., *~ a djetelina').* S istim sufiksom na osnovu *graš-: grašor* »biljka«. Na *-evina : graševina* (Hrvatska, Banat) »vrsta grožđa«. Na *-unjak: grahunjak* »biljka«. Složenice su možda: *graholika* »biljka« i *grašalika* »biljka caragana Lam.«. Unakrštenje sa *pasulj* (v.): *gràsulj* (samo u ciganskom govoru). Denominali na *-iti: gràsiti se, -ïm (na-)* (Srednja Dalmacija, Pavlínović) (subjekt: »gora kad pupa«.) Razvitak značenja nije jasan. Glagol *grahorati = grăhoriti se* (Brač) »sinonim: grohotati« pokazuje prijelaz u onomatopeju preko metafore »proizvoditi smijeh zvukom kao grah u vreći, sudu« = *graorit* (Kosmet) »puckarati«. Kao kulturnu riječ posudiše je Novogrci γράχος, Turci *grah.* Arb. *groshë* je valjda od hipokoristika *graša.* Slog *gra-* je nastao po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *groch,* rus. *goroh;* иje nastao iz ie. *s,* kako pokazuju baltičke i njemačke paralele: lit. *garšas, garšva* »archangelica officinalis«, lot. *garši* »aegopodium«, stvnjem. *gers,* nvnjem. *Giersch.* le. je korijen *gher-,* raširen formantom s koji se nalazi u sanskr. *gharšati* (3. 1. sg.) »riba, tare«, s prijevojem *õ ^ghor-s-os,* koji se nalazi samo u baltoslavenskom. Za dalju vezu v. *zrno,* a za prvobitno značenje lat. *pisum* od *pinsere.*

Lit.: ARj 3, 378. 379. 390. 391. 7, 391. 8, 771. *Elezović* l, 109. Ribarić, *SDZb 9,* 149. Hirtz, *Aves* 135. Trajanović, *NJ* 3, 150-151. *Miklošič 74. SEW* l, 331. *Holub-Kopečný* 131. *Bruckner* 157. *Vasmer* 297. *RSI 3,* 267. *Trautmann* 79-80. *WP* l, 605. 611. *MШено* 109. *GM* 132. *Boisacq*[3] 517. Matzenauer, *LF* 7, 189. 192. Maretić, *Crtice* 63. Tomanović, *JF* 17, 214.

jati, *-e* impf. (Vuk, Crna Gora; subjekt *gavran) (do-)* »1° grakati, 2° bucati«. Sa *-kati:* impf, *grákati, grâce* pored *-kā* (15. *v.,* Vuk) prema pf. *graknuti, -e* (Vuk). Od iste je osnove frekventatiy sa *-tati* (upor. *drhtati): gràktati, -će* pored *graktjeti* (17. v.). Iz potvrde *gracanje* kod Belle može se zaključiti da postoji i na *-cati gracati = grakati.* Mikalja i Stulić imaju varijantu *gracati, grace — gracati, -če* (Vodice). Onomatopejski korijen *gra-* dolazi i u postverbalima *graja* (Vuk, Crna Gora, 18. v.) = *graja* f »buka« i *graha* f. Na *-го: grač* (Stolić) »corvus corax« je od onomatopeje *gra = kra = grah = kruk* kojima se oponaša glas ove ptice, odatle *grakljanje, graknjava.* Postoji još na *-éti: grájati, grájim* impf. (Vuk) »govoriti«. Postverbal odatle *grai* m »govor, narječje« postoji samo u rumunjskom kao i glagol *grăi* »govoriti« s kojim treba uporediti bug. *graj* »pojanje«, *graja ** »govorim« i *graja* (Negotinska krajina, Crna Rijeka) »govor«. Prvobitna je onomatopeja leksikalizirana i prenijeta na ljudski govor, postavši termin. Izgubivši onomatopejsku vrijednost, mijenja se značenje: *nagrakat se* (subjekt *deca,* Kosmet) »nakupiti se, nagomilati se«. Kao onomatopeja može da mijenja samoglas i suglas, sa *o* mjesto *a: graknuti* (narodna pjesma) mjesto *graknuti; gròktati, grokće* impf. (Vuk, subjekt *guščići, svinje).* Ovamo ide i bunjevački glagol *grokttiti pisme,* o kojemu piše Ive Prčić *(Bunjevačke narodne pisme,* Subotica, 1939) u »Pridgovoru« ovo: »Kad sam, još kao đače samouče, počeo sakupljati naše narodno blago,… da je u nas vrlo malo dida i majka, koje još znadu groktiti naše pisme, koje nisu naučile iz knjiga, nego su se prinosile od usta do usta, od pokoljenja na pokoljenje. Slušali su ih od svojih starijih, pa tako í sami pivači«. Odatle naziv *groktalice f* za bunjevačke narodne pjesme. Vuk definira značenje *gròktati, grSkćem* ovako: »pjevajući ili svirajući mijenjati brzo i neprestano dva glasa, te se čini, kao da se glas trese«. U onomatopeji *g* može ispasti: *rõktati, rokće* (Lika). Glas *g* se mijenja u *k: krákati, kráče* pored *-ka* (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi) — kod Obradovióa *kraakati, kraače (vrana); kròktati, krokće* (18. v., Kanižlić, subjekt *ptica)* pored *krákati, kroče* (18. v., subjekt *vrana) = kročiti (17.* v., Vitezović), odatle imena ptica *krokar = kroktač* »corvus corax«,

krokotavac (Hutovo blato) = *grogotati; krokotati,* sve po imitaciji glasa ptice *krak-kruk.* Između *g* i *r* umeće se a: *garaknuti* (Milićević), upor. bug. *garākam* »lärmen (von Kindern beim Spiele)«. Ništični prijevoj je u sveslav. i praslav. onomatopeji *grkati, -če* pored *-ka* impf. (17. v., subjekt *grlica, gavran)* prema pf. *grknuti, -ne (gavran);* na *-tati: grktati, -kće* i *grktjetiy* odatle *grktavac* (Kutjevo) »corvus corax«; sa *č* mjesto *k* iz prezenta: *grcati* (Brač). Odatle postverbal *grka* f. Od onomatopeje *gr gr* dobila je ime *grlica* f (sveslav. i praslav.) »columba țurțur L.«, ali se zbog češ. *hrdlíce* izvodi i od *grlo.* Odatle hipokoristici *grla, grle* (narodna pjesma), *grlja,* deminutiv na *-ica gfličica,* na *-ić grličić,* pridjevi' na *-in, -ji, -jast grličin, grlični, grličast,* na *-jar gflićar* »ptica machetes pugnax«. Prenosi se i na kokoš, kozu i ovcu: *grleša* (Lika), *grla.* Onomatopeja *gr* opetuje se u *grgutati* = *grkutati* »grličati, girren, gemere«. Onomatopeja je ne samo baltoslavenska nego i ie. Upor. lit. *groti, grόju* = *griόju,* njem. *krähen, girren,* lat. *hurire* itd.

Lit.: ARj 3, 104. 359. 360. 381. 382. 442. 443. 458. 5, 428. 610. 448. 608. Ribarić, *SDZb 9,* 149. *Elezović* 1, 432/ Hirtz, *Aves* 135-137. 143. 147. 226. *Miklósié 76. SEW* 1, 344. 369. 370. *Vasmer* 206. 305. *Mladenov* 108. *WP* 1, 592-593. Machek, *ZSPh* 20, 29-51 (cf. *RES* 26, 147). Peter, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF 7,* 165). *Trautmann* 94. Iljinski, *RSl 6,* 220. Matzenauer, *LF 7,* 189-190. *GM* 204. *Eoisaccf* 493-394. 511-512. Mahlow, *WuS* 12, 51.

gralić m »ptica piljak, bijelka, Chelidon urbica L.«. Ovu pticu zove Kolombatović i *gralica* (Dalmacija). Čini se da je *a* nastao stezanjem od *-aja-* jer isti autor zove tu pticu i *grajarica.* Akcenat nije poznat. Isto tako nismo upoznati ni s imitacijom njezina glasa, pa ne možemo tvrditi da je to izvedenica od *grajati* (v.).

Lit.: ARj 3, 382. Hirtz, *Aves* 131. 137.

gramada f (Vuk, 14. v.) = *gromada* (Stulić, možda rusizam?), baltoslav., sveslav. i praslav., »kup, hrpa, congeries«; *gramada* je veoma raširen toponim, naročito u Makedoniji. Bug. također *gramada* pored *grămada.* Kako je sufiks *-ada* izoliran (upor. kol. *-ad),* zamijenjen je sa *-aia gromača* (13. v.) »congeries lapidimi«. U Vodicama (Istra) pravi se semantička varijatna: *gromača* f »hrpa kamenja«, *gromada* je »hrpa drva«; *gromača* je specifično čakavska. Također veoma raširen toponim. Unakrštava se sa *gomila* (v.): *gròmila.* Korijen se pojavljuje i u ništičnom štěpenu: *gnnada* f (17. v., Belostenec Jambrešić, Vitezović, hrv.-kajk. i slov.), također sa sufiksom *-ača grmača* f »rogus« (hrv.-kajk., slov.). *Grmača* (1185, toponim na Braču). Izvedenice, pridjev ha *ьn gromadan,* denominal na *-M* pozna samo Stulić. Kako se ovom riječi označuju kupovi kamenja kao međaši, ide u kulturnu sferu. Stoga se posuđuje: Madžari *garmada,* Rumunji na sjeveru i na jugu *grămadă,* odatle deminutiv na lat. *-eola* > *-oară grămăjoară* »kupčić«, Arbanasi *gërmadhë,* Romani na Krku *gramazo.* Upor. kod kočevaljskih Nijemaca *grumade* »Grenzstein«. Mlet. *grumada* »Haufen«, furl, *grumade* »idem«" ne treba da su posuđenice iz južnoslavenskoga, nego lat. participi perf. pasiva od denominala *grumare* od *grūmus.* Korijen *grom-* od *gromada* unakrstio se (kontaminirao) sa *grom* (v.) u pridjevu na *-ьn ogroman* (koji smatraju rusizmom), *gromoran* (Vuk) = *gromòradanÇVuk,* Crna Gora) »ingens«. Upor. slov. *grmaden* »ungeheuer«. Čini se da se *gromada* unakrstila i s onomatopejskom izvedenicom na *-or* (upor. *žubor, žamor, žagor): gromor* (v.) od *grmljeti.* Ovamo svakako Martićev pf. *sagramiti, sàgromim* »sazidati«; *gremiti* nije potvrđen u tom značenju; možda i *gromuljica* f »papilla, vrlo sitna bradavičica kojih ima mnogo na jeziku, te se kroz njih osjeća okus hrane« i imena biljki *gromotulja* »alyssum L., kamenita trava« i *gromuljaš* »andrachne L.«.

Lit.: ARj 3, 382. 448. 461. 14, 488. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Miklošič 74. SEW* 1, 345. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 158. *KZ* 45, 48. 53. *ZSPh* 2, 299. *WP* 1, 591. *Trautmann* 94. *Mladenov* 109. *Boisacq*[3] 156. *GM* 124. Skok, *AGI* 24, 52., br. 84. Buga, *RFV 67, 232* (cf. *RSl* 6, 270). *Tiktin* 696. *Pascu 2,* 193., br. 195. Koštial, *ASPh 37,* 398. *Njf 2,* 185. Belie, *Ný* 1, 66. *Mažuranic* 361-363.

gramàndio, gen. *-djela* m (16. v., Vetranie) »gvozdeno oruđe za otvaranje brava bez ključa, otpirač, Sperrhapken«. Od tal. *grimaldello,* deminutiv na *-ellus* od prezimena *Grimaldo,* srlat. *grimaldellus* (disimilacija *l-ll* > *n -II i* asimilacija *e -a* > *a -a* u dubrovačkom obliku).

Lit.: ARj 3, 383. *DEI* 1872. *REW*[3] 3688.

grāmata f (Ljubiša) »carsko pismo rusko«, *gramola* (crkveni termin) »dekret za vladiku«, bug. *grāmata.* Od gr. pl. γράμματα. Odatle poimeničen pridjev na sufiks -ικος *gramatik* m (Travnik) »pisar«, tako i u 13., 14. i 15. v. *gramatig* pored *-ik* »scriba, nótárius«, u ž. r. (zacijelo preko lat. *grammàtica} gramatika* (16. v.) < gr. γραμματική (se. τέχνη »ars«) = stsrp.

(15. v.) *gramatikija* (dodatak *-ja* kao u *ćefalijd),* s pridjevima na *-ьn* > *-an gràmatican* (Vuk), *gramatički, gramatičar.* Odatle prevedenica *slovnica* (hrv.)· Ovamo idu učeni internacionalni termini : *gram,* preko jijem. < kslat. *gramma,* i kao prvi i drugi dio učenih modernih složenica, u *telegram, miligram, gramofon, fonogram.*

Lit.: ARj 3, 383. Rešetar, *Štok.* 235. *SEW l,* 345. Vasmer, *GL* 62. *DEI* 1855. 1856.

grâmfa f (16. v., Vetranie) = *granfa* (Perast, Božava, Stulić) = *granai,* g^en^· -"/<* (17. v., Gundulić) »kandža, čapak«, *grânfi* m pl. (Dobrota) »sprave za hvatanje kamenica (ostriga)«. Denominal na *-ati grànfati, -ãm* impf. (Dubrovnik) (tz-) »(iz)grepstí koga noktima«. Ovamo možda Stulićeva izvedenica *garanfarola* f »uže sa tri udice za lovljenje riba« (nije potvrđeno u narodnom govoru, a ni tal. rječnici ne pružaju potvrda za takvu izvedenicu na lat. složeni sufiks --ano/a). Na tal. *-ino* < lat. *-inus rampîn* m (Stoliv) »sprava za lovljenje raka«. Upor. tal. *rampa.* Od tal. (Sicilija, Kalabrija) *granfa* (17. v.) = *granfia* »branca, zampa« germanskog podrijetla < got', *krampa* — langob. *krampfa.* Preko njem. deminutiva *Krämpel, Krampel* > *krampalj,* gen. *-pija* (Istra) »nokat«, odatle na *-äc kramplјač,* gen. *-aia* m (Istra) »čovjek ili zvijer koji ima kramplje«, deminutiv na *-ić krampljić* m. Govori se i s prefiksom í- < tal. *ex- škrampalj.*

Lit.: ARj 3, 104. 383. 4, 181. 5, 463. Cronia, *ID 6. SEW* 1, 606. Štrekelj, *DAW* 50, 76. Matzenauer, *LF 7,* 191. *REW*[3] *4754. DEI* 1860.

grampa f (istročakavski) »crusta vinaria in dolio« = slov. *grampa* »Bodensatz«. Upor. još slov. pridjeve *grampast* = *grampav* »rauh, uneben« i bez *m* pred labijalom *grapa, grapav, grapast.* Štrekelj nije imao jedinstvenog mišljenja o postanju. Dovodio je u vezu najprije s tal. *rappa* »Schrunde, Kraste, Runzel« < srvnjem. *rappe;* zatim je pomišljao na unakrštenje tal. *gromma* (= švicarsko-njem. *grummele}* i *greppo* »ruga, grinza«. Upor. furl. *frape.* Najbliže stoje istrorom. *grapa, gropa* »rugoso«.

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 524. Isti, *DAW* 50, 22. *REW** 3863. 4759. *DEI* 1869. 1875. *Nemanič 2,* 25.

grâmula f (Rab) »stroj za mijeranje«. Od tal. *gràmola,* deminutiv na *-ula* od postverbala srlat. glagola *graminare* (upor. lat. *gramen,* gen. *-iniş)* > *gramare.* Ovamo bi išlo prema Štrekelju slov. *granai* »Quecke, gramen caninum« < furl, *grame,* unakršteno sa *granum* (v.). Prema De Felice ostatak iz mediteranskoga (area hispanoligurska).

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 3834. 3838 a. *DEI* 1856. Štrekelj, *ASPh* 14, 524.

grana[1] f (Prešnjica, Ospo u Istri) »1° triticum repens, 2° sorghum halepense«. Prvi dio tal. sintagme *grano canino* »triticum repens«. Pridjev *grań* u vezi *grana svila* izveden je na *-ьn* (upor. *stran* < *stranbni)* od tal. sintagme *grana d' Avignone* »crveno tkanje«, upravo od prvog dijela je *grana* = slov. *grana* »Purpurkleid«. U određenom vidu *grani plod* (Sabljar) za »čempres = kupres«. Naš je deminutiv od *grana* < tal. *grano: granica* f (18. v., pisci Slavonci). U Boki (narodna pjesma) je pridjev od tog deminutiva na *-jast graničast* (uz *svila)* mjesto *grana svila.* Nije nemoguće da ovamo idu kao nazivi za domaće životinje: *gr anavai granava (krava}, granosa (koza), granata (vδ,* Lika), *granooka (ovca}.* Na lat. sufiks *-ātus* koji izražava snabdjevenost čime: *granat,* gen. *-ata* »1° šipak« < tal. *granato,* u apozitivnoj složenici *ǵranat-jabuka* (Srbija); 2° *granat,* gen. *-ata* (Vuk) = *granata* f (Dubrovnik) »dragi kamen crvene boje«, 3° *granāta* f (18. v.) »gvozdeno poveće zrno šuplje što se napuni prahom«, odatle izvedenice na *-arius* > fr. *-ier* > *-ir granatīr,* gen. *-ira* m prema f *granàtïrskl* < tal. *granatiere.* Na *-îtus* > tal. *-ito,* upravo part. perf. od *granire: granit* m »tvrdi grahorasti kamen« (internacionalna riječ talijanskog podrijetla) < tal. *granito,* pridjev na *-ьn* > *-an granitan.* Deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula granula* f (Šulek) »biljka ušljivac, ušljivica, delphinium staphysagria«, na lat. *-icula granīkula* (Dubrovnik) »vrsta cvijeta«. Na *-arium* > *-ar* dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *granarium: granar* m (Kastavština) »pod, tavan« ·= *granar,* gen. *-ara* (Dubrovnik, Ranjiha, 15. i 16. v.) »žitnica« = (sa *a-* > *d) granar* (16. v.) = (sa metatezom *ra* > *ar* > *r* i disimilacijom *r -r* > *r- 1} grnao,* gen. *-ala* (16. v., Dubrovčani) »isto«. Stariji oblik sufiksa zamijenjen je mletačkim *-arium* > *-er: graner,* gen. *-ēra* (Milna) »u kući soba ili spremica za kućne stvari« = *grànijêr* (Perast) = (disimilacija *r-r* > *r-l} granel* (Punat, Krk) »tavan«. Složenice: apozitivna (tip *betterave} granàriz* m (Dubrovnik) »őriz, riza« < *granam* + *oryza* (v.); kao pridjevska sintagma *mogranj* m = *molgranj* »šipak«, toponim *Mogren* (Budva) < *malum graneum* kao dalmate-

romanski leksički ostatak za *malum granátům* »Granatapfel« [njem. riječ kalkirana, v. gore *granat-jabuka].*

Lit.: ARj 3, 384. 387. 388. 385. 452. 462. Budmani, *Rad 65,* 164. Štrekelj, *ASPh* 14, 524. *REW*[3] 3839. 3846. *DEI* 1857. 1860. 1861. *Miklošič* 76.

grana[2] f (Vuk) »1° ramus, 2° na nozi gornja strana od gležanja, 3° margo (Dušanov Zakonik)«. U značenju 1° samo hrv.-srp., slov. i bug. Odatle pridjevi na *-at granat* »ramosus« = na *-ьn gránáton* (jedanput, 17. v.) = na *-ost granasi* — na *-av granav* (Stulić). Na *-lija* (v.): *granalija* — *granajlija* »epitet za pušku po kojoj su grane izvezene«. Deminutivi na *-tka: grãnka* f (18. v., jedanput), odatle na *-ica grančica* i augmentativ na *-ina granana.* Denominai na *-ati', granati se* (18. v.) (гая-) »diffundi ramis«, metafora u Pivi--Drobnjaku impf, *granati -am* »pričati oduševljeno o nečem < kititi priču« prema pf. *razgranati, -ãm* »razviti priču«. U Kosmetu *granja,* gen. *granje* pored *granje* »grana«, odatle *granjuša.* Glas *nj* mjesto *n* je možda nastao u dekłinaciji *i* (stcslav. *granb)* pri prelazu u deklinaciјų *a.* Svakako nije isto što i kol. na *-je: granje* n (ŽK). S prefiksom *o-* i sufiksom *-zk: ogranak,* gen. *ogranka* m »1° dio grane, 2° (neologizam) filijala, podružnica (npr. Seljačke sloge)«. Složeni pridjev *granonos* (Belostenec) i imenica *grahonoša* f (Pančić) su zacijelo neologizmi tih autora.

Najstarije potvrđeno značenje »margo« nalazi se u gr.-arb. *grane* »Grenze«. U tom značenju je sveslavenski i praslavenski deminutiv na *-ica: granica* (1499) »sinonim: meda, krajina, krajište, (G-) Vojna krajina«. Odatle: pridjevi na *-ьn: graničan* (18. v., *voda, stup),* na *-ast graničast.* Radna imenica na *-jar: graničar* »1° stanovnik bivše Vojne krajine, 2° (danas) vojnik koji brani granicu«. Denominai na *-iti: graničiti (p-, raz-)* »sinonimi : omeđiti, osinoriti« prema iteratīvu *razgraničavati/ograni-, -ãm* pored *razgraničivatilograni-, -čujem.* Riječ *granica* je očuvala nešto i od prvobitnog značenja »vršak«: *granica* (Lika) »kup snopova (najviše 13) žita« = sa *nj* (upor. *granja* u Kosmetu) *granjica* (Hrvatsko primorje) »četiri oraha, Iješnika«. Kao termin za omeđivanje, *granica* je, kao i primitivna *grana,* kulturna riječ koju posudiše ne samo Madžari *granicz* i Rumunji *graniță,* odatle *granicsar < graničar* »Grenzsoldat«, nego i Nijemci *Grenze, Granitz,* bav.--austr. *Gränitz,* premda imaju svoju staru riječ za taj pojam *marka* (odatle *markiz).* Značenje »meda« razvilo se iz stcslav. *granb* »caput, coin > granica«. Nekoji lingvisti stavljaju ovamo i *granica* f »vrsta hrasta« zbog toga što su se u hrastu urezivali znakovi za *granicu.* Ta je riječ semantički identična sa *gorun,* v. *gora.*

Riječi *grana* i *granica* su praslavenske bez paralela u baltičkoj grupi. Prvobitno značenje očuvali su germanski jezici, među njima nvnjem. *Granne* »Ährenstachel« i arb. *kranë = krandē* »Stachel, Dorn«. Ie. je korijen baza *ghrō-* »stršati« raširena formantom *n.* Prijevoj *ghros* istim formantom и i sa .sufiksom *-гa* nalazi se u *granja* f (Vuk) »1° grančica trešnje s plodom, 2° kita voća kao nakit«. Odatle: pridjev na *-at grônjast* »corymbosus«, deminutiv na *-icagrônjica* (Vuk). Upor. polj. *grono* ».grozd«, *winogrono* »vinov grozd«. Likovi *granja, gronjica* i polj. *grono* opravdavaju mišljenje da pod isti ie. korijen treba staviti i sveslav. i praslav. *grôzd* m (Vuk) = *grozd,* gen. *grozda* (Dubrovnik) = *grozd* (ŽK) za koji nema izvjesnih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Odatle pridjevi na *-ьn: grôzdan* pored *grozan* (analogija prema femininumu), *grozna* (17. v.), *grozni vinogradi* (narodna pjesma), poimeničen na *-ik groznik* m (Gundulić) »vino«, na *-ičarka, -ičavka grozničarka = grozničavka* »biljka kitica, kičica, lathraea squamarla«, na *-en grôzden* (Belostenec, Stulić), poimeničen na *-ka grozdenka* »vrsta kruške«, na *-jača grozdenjača* f »vrsta pšenice«, na *-ost grozdast,* na *-ov grôzdov,* poimeničen na *-ina gròzdovina* »sinonim : hustolina«. Deminutivi : na *-ič grozdić,* na *- ъk grozdak,* gen. *graška* (16. v.), na *-čič groščić* (Stulić). Kol. na *-je: grožđe* (18. v.) = *grôjze* (Kosmet) = *grôzje* (18. v., čakavci) = *građe* (ŽK), odatle deminutiv na *-ice grozdiće* n. Augmentativi: na *-ètina grozdètina, grozdèkanja* (Mušicki, Vojvodina?). Metaforickí se prenosi na kokoš koja mnogo jaja nosi: *grozdulja.* Lični antroponimi: *Grozdan* m prema f *Gròzdana.* U toponiniiji samo *Grozdober.* Madžari posudiše *gerezd,* a ne posudiše Rumunji, kojima služi za taj pojam drugi slavizam *strugure* (v. *struk),* ni Arbanasi, koji imaju ilirotračko (?) *rush.* Za ovu se specijalno praslavensku kreaciju pretpostavlja prijevoj α od ie. korijena *ghrō-* proširen formantom *s: ghrās.* (upor. njem. Gras) sa sufiksom *-dho.* To je tumačenje iz ie. jezičnih sredstava. Ali ima i tumačenje prema kojem je to relikt iz pred-ie. supstrata (Oštir).

Lit.: ARj 3, 385. 387. 386. 462. 465. 466. 467. 468. Vuković, *SDZb* 10, 382. 400. *Elezović* 1, 109. 113. Tesnière, *BSLP* 30, 174

si. 184.-195. (cf. *IJb* 16, 271). Veselinović, *GĞ 26,* 229-238 *(gf. RSl* 1, 299). Lalević, *NJ* 7, 173. *Miklošič 76. 79.* 158. *SEW* 1, 346. 355. *Holub-Kopečný* 132. 133. *Bruckner* 155. 158. *KZ* 45, 54. 48, 219. *Mladenov* 109. 111. *WP Ĵl,* 606. 646. Joki, *Zb.* Mz7eízc 135-138 (cf. *IJb* 19, 149). Matzenauer, *LF 7,* 190. *Boisacq** 1056-1057. Meillet, *RSI* 6, 132. Oštir (cf. *IJb* 11, 221 i Meillet, *BSLP* 26). *GM* 371. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. *Mažuranić* 354.

granir, gen. *-ira* m (Lika) »ošlingan ogrIjak, opleteno platno prišiveno na kiklju«. Skraćeni (haplologijom) francuzizam (internacionalni) *garniture* f, apstraktum od *garnir* < frč. *warnjan,* preko njem. *Garnitur* (18. v.), »Besatz, Einfassung, Auszierung« > danas u Zagrebu *garnitura* »(kolektivno) ukupnost nekih predmeta koji idu zajedno«. Dočetno *-ir* je zacijelo prema fr. *-ure* kao u *lektira.*

Lit.: ARj 3, 388. *REW** 9507.

grasica f (Pančić) »biljka verbascum blattaria, sinonimi: divizma, mrkovina«. Ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcenat. Da nije Pančić latinicom krivo zabilježio mjeto *grasica divja* »lotus corniculatus, vicia«. Na to upućuje sinonim *divizma* »divljač«? V. *grah.*

Lit.: ARj 3, 389.

grasta f (17. v., Dubrovnik, Čilipi) »zemljani sud za gajenje cvijeća i za raspaljivanje i hranjenje žeravice«, deminutiv na *-ica gràstica* (17. v., Dubrovnik). Od južno-tal. *grasta* < lat. *gastra* < gr. γάστρα (od gr. γαστήρ »trbuh«) »vaso di terracotta« sa metatezom suglasnika *r* u naglašenom slogu. Upor. rum. *glastră* < ngr. γλάστρα. Odatle na *-aria: *gastraria* potvrđeno u sttal. *anguistara, ingastara, inguistara* > prov. *engrestara, guastarda, guastada* sa- neobičnim izmjenama, dok je prvobitni oblik tačnije očuvan u dalmatoromanskom *gostara* f (15. v., Vuk, Dubrovnik, Maralić) »sklenica, staklo, boca, botilja«, odatle na *-ar gòstarãr,* deminutivi *gòstarica* (Vuk), *gostaričica,* augmentativ na *-ina ģostarina, gostaričār = gùstarica* (17. v., Brač) = *gušterica* (18. v.) = *kostarica f* (18. v.), *gostara* f (slov., Notranjsko) = *gustară* »butilja«. Upor. ngr. γαστέρα.

Lit.: ARj 3, 323. 389. 5, 373. Budmani, *Rad* 65, 165. Zore, *Tuđ. 6. Pleteršnik* 1, 239. 261. Šturm, *ČSJFK 6, 72. REW** 3700. *DEI* 1863. 1888. Skok, *ZRPh* 41, 149., br. 7. Vasmer, *GL* 61.

grăša f (16., 18. v., Dubrovnik, M. Držić) »obilje hrane«. Od tal. *grascia.* Upor. arb. *grashe* »Lebensmittel« istog izvora. Od vlat. **crassia,* izvedenica na *-ia* od pridjeva *crassus* »debeo« > vlat. *grassus,* koji je očuvan u poIjičkom oronimu *Mutògras < montem grassum* sa *on > G > u* pred suglasnikom i umetnutim *o* u teškoj suglasničkoj grupi í + *gr.* Naša je ista toponomastička denominacija *Debelo brdo.* Ovamo može da ide kao metafora denominai na *-iti ograšiti, -im* pf. (Vuk, Crna Gora) »obradovati«, *ograšiti se* (čemu, kome); *grauti bez* prefiksa nije potvrđeno.

Lit.: ARj 3, 390. 8, 772. *REW** 2298. *DEI* 1862.

gràtati , *-ãm* impf. (Perast) = *gratâti* (Božava) »strugali«. Od tal. *grattare* »isto«, franačkog podrijetla **gratton* > nvnjem. *kratzen.* Obzirom na dubrovački oblik *grančati,* koji sadrži umetnuto *n* i promjenu *tι > č* (tip *polaca)* iz 1. 1. prez. **grattio,* glagol može biti, mada je germanskog podrijetla, i iz dalmatoromanskoga. Na to mišljenje dovodi imperativna složenica *gratakež* m pored *gratakijež* (Dubrovnik) = *gratakež* (Budva) »strugalica za sir, ribež, strug, strguja (Dobrinj)«, od imperativa *gratta* + (objekt) *caseum.* Prijeglas *a > e* zbog palatala koji slijedi, karakteristično je za dubrovački dalmatoromanski. Upor. *glêra* i *Bibinje.* Splitsko *gratàkaêa* f »isto« poklapa se sa južno-tal. *grattacasa; rakātai* (Ugljan) »isto« sadrži metatezu *t-k > k-t* i redukciju *gr > hr > r* (upor. *roba < graba,* Kastav). Upor. krčko-rom. *gratakuoza* pored *gratasiul* »grattugia«.

Lit.: ARj 3, 386. Zore, *Tuđ. 6.* Cronia, *ID 6.* Rešetar, *Štok.* 259. *REW*[3] 4764. *DEI* 1864. *Banali 2,* 186.

grativo m (Mljet) »(brodarski termin) »uže prišiveno na tri strane jedra« [< mlet. *grativo* »isto«].

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 213.

gratošija f (Ljubiša) »vrsta pitome loze i grožđa, kao *dračkinja* (od *Drač < Dyrrhachium)* i *uhvata* (sadi se na vriježe)«.

Lit.: ARj 3, 391.

gràvalja f (Vuk, Boka) = *gràvalja* (Lastva, Crmnica, Crna Gora) »1° velika tigla < lat. *tegula,* što se meće po sljemenu kuća i po ostalim mjestima gdje su tigle onako postavljene, po novijem nazivanju *po гЗnica,* 2° (pejorativna metafora, Crmnica) žena lijena, de-

bela, velika«. Dalmatoromanski leksički ostatak od vlat. *gravaria, izvedenica, upravo poimeničen pridjev ž. r. od mediteranske riječi *grava* = γράβα (u ngr. narječju u Zakoniji, Peloponez) »ausgehöhlter Stein«. Ako je suglasnik *r* u imenu dvaju otočića *Rava* u zadarskom arhipelagu nastao na isti način kao u *rakatač* < *grattacaseu, ή. gr* > *hr* > *r* (upór. *raba* < *graba,* Kastav), onda se i ovi otočki toponimi mogu tumačiti tom mediteranskom riječi. Upor. sinonimne toponime *Lapad* (Dubrovnik) i *Lavdara* u zadarskom arhipelagu. Ovamo može da ide kao predslavenska (i predrimska) izvedenica na *-ūsium* (upor. *Brundusium* > *Brindisi) gravosium* (dubrovačko-romansko *u* > *o* kao u *Lokrum-Lacroma* < *acrumine)* > *Gruž,* ktetik *gruški* (~a *luka}.* Ovamo ide kao riječ koja pripada predslavenskom i predrimskom supstratu *groblja* f (Kastavština) »navozeno kamenje, kup kamenja«. Razlika je velika prema sinonimu *griza* (v.), koja pripada također predslavenskom (i predrimskom) supstratu. U *groblja* unakrstila se *grava* sa našom riječi *grob.* Dočetak *-Ija* je naš sufiks srodan sa kolektivnim *-je.* To izlazi iz toponima *Grobnik* > *Grömik* (Rijeka), *Grobnica* (kod Zadra). Mediteransko *grava* obasiže veliki pojas, koji se proteže od sjeverne Španjolske, Francuske, Italije, Dalmacije sve do Peloponeza. G. 1440 u Pordenone *grava* znači »ghiaia, glarea«.

Lit.: ARj 3, 391. *REW** 3851. Ribezzo, *Onomastica 2,* 48. *Rohlfs* 461. *DEI* 1865. Matzenauer, *LP 7,* 192.

gr̃b[1] m »Wappen«. Novija posudenica iz češ. i polj. *herb* ili rus. *gerb,* koje potječu od njem. *Erbe.*

Lit.: ARj 3, 391. *Mažuranu* 354-356. *Miklošič* 84. *SEW* 1, 378. *Bruckner* 171. *Vasmer* 1, 266.

grb[2] m (15 — 16. v., samo jedanput) »sinonim: leda« = na *-oca grbača* f (Vuk) »(pejorativno) leda«, odatle pf. *nagrbačiti* (Vrbnik, Krk) »učiniti što grbavim«, običniji je f *grba* (Vuk, 16 v.) »1° gibber; sinonimi: gura, talijanizam goba, germanizam pûklja (ŽK), 2° (u pl. *grbe)* vrste leptira«. Odatle: pridjev na *-av grbav* »sinonimi: gobav, pukljav«, poimeničen na *-ьc grbavac,* gen. *-avca* m »1° grbav čovjek, 2° bubica« prema f *grbavica* = na *-tka grbavka* (također biljka); denominali na *-iti, -eti: gfbaviti (se*) (iz-, o-, z-)* »činiti da nešto bude krivo« = *zgrbävlt, -ovim* (Kosrnet), *gfbavjeti,* iterativ *izgrbavljívati, -bàvIjujēm.* Na *-ast: gfbast* (Voltiđi). Deminutivi: na *-ьc gfbac,* gen. *-pea* (Stulić), na *-iça g f bica j* na *-ić grbić* »1° neka riba, 2° vrsta vinove loze«. Na *-an* (tip *Milan,* hipokoristik) : *grban* (Lika) »ovan«. Na *-jača: grbljača* f (Vodice) »pastirski štap sa savinutim držalom«. Augmentativ: na *-ina gfbina* (Vuk) = *grbina* f (Kosmet) »leda«, na *-ura grbura* f (18. v.) »neka riba«. Denominali: na *-ati gŕbati se, grbom* (Vuk) *(iz-)* »sinonim: grbaviti se«, na *-iti grbiti se (po-, z-),* odatle iterativ *grbívati se.* Toponim: *Grbe f* pl. (Zadar). U antroponimiji; prezimena *Grba, Gr̃bić.* Složenica *garbanos* mogla bi biti romanska posudenica u Dubrovniku *krabonossus,* ako stoji za *grbonos,* ali se može i drukčije tumačiti (v. *grab).* Madžari, Rumunji i Arbanasi posudiše ovaj izraz za tjelesnu manu zbog toga što se strani izrazi osjećaju kao eufemizam (upor. naprijed *grba* i *puklja):* madž. *görbe* = rum *girbă,* deminutiv *gîrbifă* »vrat životinje«, pridjev *girbov,* apstraktum i glagol odatle, *glrbovie* f, *a (să) gîrbovi, a zgreburí* »drhtat od zime«, *a sã zgreburí 1 zgrib-* — *zgribuli* = arb. *gerbe.* Sveslavenska i praslavenska riječ. U stcslav. u m. i ž. rodu: *grbbb* »νώτος« prema *grbba* f »convulsio«. Dok je u slavinama ie. korijen **ger-* »okretati« raširen formantom *b* u ništičnom prijevoju, u baltičkim je jezicima u prievoju *o:* stprus. *garbiš* »terenska uzvisina (očuvano u imenima mjesta, upor. *Grbe* kod Zadra), lit. *garbana* »kovrčica«, ali postoji i u lit. *gurbstù.* Paralele postoje još u ir. *gerbach* »navoran«, isl. *korpa* »bòra« i arm. *karth* »udica«.

Lit.: ARj 3, 391. 392. 395. 4, 181. 7, 345. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Elezović* l, 109. 512. *Miklošič* 63. *SEW* 1, 368. *Holub-Kopečný* 132. *Bruckner* 134. *Vasmer* 294. *Trautmann* 78. Walde, *IF* 25, 162. Sütterlin, *IF 25,* 69. *Tiktin* 682. 1814. *Boisaca** 156. 499. Buga, *RPV* 67, 232. i sl. (cf. *RSI 6,* 270). Petersson, *LUĂ* 18 (cf. *IJb* 10,340). *GM* 123. Matzenauer, *LF 7,* 196. *Mladenov* 116.

grbulj m (16. v., Marin Držić) »dannar, metež, smutnja«, (s prmjenom sufiksa) *gfbalj,* gen. *grblja* (Dalmacija, Pavlinović) »svađa«. Od tal. *garbuglio* (16. v.) »isto«.

Lit.: ARj 3, 393. 395. *DEI* 1763.

grcati, -am impf. (Vuk, ~ *po snijegu,* metafora: ~ *po svijetu) (do-)* »1° hodati gazeći duboko, 2° ići naglo i u gomili nekamo (subjekt *gomile), У* kad se hrana ne proguta dobro nego zapne u grlu«. S prefiksima *iz-, na-, za-:* pf. *ìzgrcati (se)* (Lika) »izbljuvao«, *nagrcoti, -am (se)* »napuniti, natrpati«, *zagrcnuli, -ēm* (Vuk) prema značenju 3° »verschiessen«. Deminutiv na *-cati* od praslav. osnove *gwrt-,* koja je u *grtati* i *gŕnuti* (v.), ništiěni prijevoji od *grabiti* i *grepsti* (v.). Prema tom tumačenju *grcati po snijegu* znači »razbacivati snijeg nogama da se može ići, hodati > hodati uopće«, s afektivnom vrijednošću: teškoća, u masi. To tumačenje pristaje i onda, kad se deminutiv upotrebljava za naglo jelo, pa zapne u grlu. Možda se *grlo* i *grkljan* (v.) umiješalo u **grtcati.*

Lit.: ARj 3, 395. 569. 4, 181. 7, 345. *BI 2,* 774. Pedersen, *KZ* 38, 342.

gr̃ckati, *-ām* impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kad se što jede pa puckara«, očita je onomatopeja koja je običnija u obliku impf. *(h)r̃skati, -ām* (Vuk, Dubrovnik i drugdje) *(raž-)* pored *f Scem* i *hr̃stati, -ām* pored *hrstem,* čakavski *hršćem, krstiti* (Vetranie) od onomatopejskog korijena *hrs-,* koji slikovito (simbolički) oponaša glasove izazvane kršenjem ispod zubi kad se grize tvrdo jelo. Deminutivni glagolski sufiks *-k-ati* (v.) je kao u *bärkati, draškati, drkati* itd. Pf. je na *nç* > *nu: zafsnut, - m* (Kosmet) u metaforičnom značenju »1° zasjeci, zakačiti, 2° reći odrešito *neću«.* Od postverbalne osnove *grč-* izvedenica je na *-ica: graca* f (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »obla mala rodakva što grčka pod zubima«; ovamo po svoj prilici i značenje koje ova izvedenica ima u Trebinjskoj nahiji »trava od koje se grade metle u ljeto«. Glede drugih značenja upor. pridjev *grk* (v.), koji ovdje ne pristaje. Kao obično, u onomatopeji *grč-, hrs-* variraju samoglasi. Prema *gristi* (v.) ima Vuk iz Slavonije *griska* f i *griskavica* (Banat) »sinonimi: *rskavica* i *fskavac* (Mostar, vrste su trešanja mostarskih) = (sa *št* mjesto *sk) rštavac* »idem«; *hr̃stavac, gen.-ăvca* je »neka vrsta grožđa«, *hrstavica* (Hrvatsko primorje) pored *hrstavka* »vrst smokve«. Još se pojavljuju iste onomatopeje sa samoglasima *e* u *hrestati* »idem«; *e* je nastao iz palatalnog *rizzala ę,* upor. stcslav. *hrestati,* rus. *hrjašč,* .polj. *chrzęścić.* Sa *o: hrôstati* (Vodice). Sa *u,* koji je nastao iz velarnog nazala *o,* upor. stcslav. *hrcstb,* češ. *chroustati:* impf. *(h)rüskati, -am* (Vuk) »nagen, knirschen« prema pf. *hrusnuti* = *ruchat, -am* (Kosmet) »sinonim: hrskati«. U Banatu *grūskavica f* »sinonim: hrskavica«. Sa *st* mjesto *sk:* impf, *růstat* (ŽK) *(po-)* = slov. *hrústati.* prema *shrusnuti, -em* (Belostenec) »hrustajući zdrobiti«; pf. *rashrùstati, -am* (Bella, Stolić) prema impf, *rashrustávati, -hrustăvăm;* u metaforickom značenju na *-iti: hrustiti se* »navaljivati vikom i prijetnjama«. Odatle: na *-aca hrustača* f »sinonim: hrskavac«, *hrüstavica,* na *-tka hrùstika* »vrsta trešnje«. Ne zna se ide li ovamo Martićev pridjev *hrust* »čvrst«, *hrusta ruka.* Sa sufiksom *-ļo: (h)rušt,* gen. *(h)rušta* (Vuk, Varoš kraj Broda, Čaglić u pakračkom kotaru, Posavina, srednja Slavonija), pl. *hrúštevi* »1° sinonim: hrskavac, 2"* schwarze Knorpelkirsche, 3° Maikäfer«. Upor. polj. *chrząszcz,* rus. *hrušč.* Odatle *(h)ruštavac,* gen. *-avca,* denominai *bruititi.* Unakrštavanjem nastade *ruškinja f* »tvrda trešnja, koja se hrušti«. S tim samoglasom onomatopeja može da izgubi *r* kao suvišan suglasnik za imitiranje zvuka: impf, *hustati, -am* »sinonim: škrgutati (Vuk)«, *rashustati* (Mikalja), *rashustiti* (Baraković). Onomatopeja je sveslavenska i praslavenska. S nazalom postoji paralela u lit. *kremsti, kremtu* »ogrizam«.

Lit.: ARj 3, 396. 434. 482. 708. 711. 694. 710. 719. 737. *Elezović 2,* 187. 199. Ribarić, *SDZb 9,* 152. *Miklošič* 90. *SEW* 1, 401. 403. 405. *Holub-Kopečny* 143. *Bruckner* 186. *KZ* 42, 350. 51, 234. Leskien, *IF* 13, 171. Machek» *Slávia* 16, 213.

gr̃č, gen. *gr̃ča* m (Vuk, 16. v.), sveslav. î praslav. **kzrk-* (s prijelazom *k-* > *g-* u štokavskom i bug.) = *krč,* gen. *krča* (čakavski, Istra, i hrv.-kajk., Belostenec) = *kere* (Cres) »1° spasmus, 2° poklopac na morskim, spužima (porodica trochlidae) (Dubrovnik) = *krč,* pored *žgr̃č* (Vodice), prefiks *z* od *zgrčiti)·* »spasmus«; *č* je nastao od *k* pred sufiks om *-гo* ili je postverbal od kauzativuma *greiti (iz-, z-,* 16. v.) = hrv.-kajk. *krčiti, -im* = *krčiti se* (Vodice) »kriviti se« = *ker cíti* (Cres). Upor. stcslav. *szkrbčtti* »zusammenziehen«. S prefiksom *po- pokrč* m (Vodice) »1° drveni štap kojim se jače napne konop na kolima, 2° vrsta užeta kojim se vežu kola po. dužini«. U femininumu *grča* (Rijeka) »čvor na drvetu«,. također slov. u istom značenju; *grlo* n (Mikalja) »idem« nije pouzdano. Odatle kod Miklpšiča hrv. pridjev na *-av gr̃čav* »nodosus« i na *-ast gr̃čast* (Vodice) »kvrgast«. Ne zna se ide li ovamo *grč,* gen. *grča* m (Mačva) »1° guma elastika, 2° đinduhe nanizane na lastiš«. Na Cresu se govori i oblik *kraati: ovo stablo se kraci* »krivi« *od silna ploda.* Praslav. prijevoj **korč* ili a > *a* kao u *Hlam* (Vrbnik) za *Мътъ.* Posljednje je vjerojatnije. Madžari -posudiše *görcs,* iz čega se vidi da se *grč* gvorilo i u panonskoj nizini, upor. slvč. *hrča* f. RumunjL posudiše oba oblika: *cărceiu* = *zgârceiu,* sa sufiksom *-ej* koji se nalazi u bug. *garčej,* odatle

a să cârceia »zusammenkrampfen«, *cârcioc* »Ausflucht, leere Ausreden«, *cârciocă* »Rabulist«. Arbanasi *gërç*. U rumunjskom postoji još cijela leksikološka porodica: α (äa) *zgîrci* »sich zusammenziehen«, *zgîrcit* »škrt«, *zgîrcitură, zgîrciu* »Knorpel, Krampf, Kniff«. Unakrštenjem nastade *zgrgùkljati se* < *zgrčiti se* + *guka* (v.), odatle *zguliti se*. U srodstvu su još *kȑga, kvȑga* i *hfga* »čvor«. Upór. rus. *horga* »Knieholz, verkrüppelter Baum«. Vuk ima *kȑga* f (Podgorica) »1° sinonim: čokot, 2° trupina oko koje se mlin salijeva i u koju žito iz koša kaplje (Lika)«. Ovamo ide izvedenica na *-га: krza f* (Lika) »sinonim: kvaka«, koja se *nalazi* u slov. *krž* m, deminutivu odatle *kržič* »Fruchtkolben, Brotstiezel«. Ta se izvedenica nalazi i u rum. *cârjă* f »Hirtenstab«, odatle ukr. *kyrža',* i rum. izvedenice *cârjancă, cârjob* i pridjev *cârjobat*. Zacijelo su od iste izvedenice pridjev: na *-αv kržljav,* na *-ak kržak* »najgori duhan«, augmentativ *kȑžina* f (Ston, 18. v.) »komad crijepa zemljanog suda što se razbio«. Odatle Stulićev nepouzdan pridjev na *-ski: kržinski. Zatim : kvfga* (Vuk, 18. v.) »čvor na drvetu«, odatle na *-aja kvrgaja f* (Vuk, Šumadija) »vrst kruške«. Ovamo ide možda s umetnutim *a* (madžarizam?, upor. *krletka* < madž. *kaletka* < *klětka): kavrga* f (Šid) »1° nadimak malenu čovjeku, 2° posuda od lipové kore na izvoru, da se njom pije voda (Srijem)«, odatle impf., *kavrgati -ām* (Lika) »nejednako presti«; *kavrka* (Bruvno) »ime volu«. Upor. još *skvrčiti, -lm* »sinonim: zgrčiti«. Konačno : *hȑga* f (hrv.-kajk., Belostenec i slov.) = *fga* (ŽK) »1° čvor, 2° (Srednja Dalmacija, Pavlinović, u mlinarskoj terminologiji) »drvo na kojem stoji grivna, kroza nj ide senj što drži papricu koja nosi mlin, upor. *krga* (Lika), 3° (metafora) nevelik konj, kljuse (također toponim)«. Odatle pridjev na *-av: hrgav* »nodosus«. Izvedenica na -aca: *hrgača í* (18. v., jedanput) »možda kostur?«. Unakrštenjem sa *lubanja* (v.) nastade *hrganja* f (Habdelić, slov.) »pejorativno za lubanju«. Ovamo prezime *Hergešić* od *hrgeša*. Sa *-ova rgova* f »drvo ostrya carpini filia«. Denominai na *-ati:* impf, *rgati -ām* (Vuk Kosmet) *(iz- po-)* »sinonim: habati, detero« prema pf. *(h)rgnuti, -em* »tresnuti, udariti« = *rgnut, -em* (Kosmet) prelazi već u onomatopeju. Nalazi se i u bug. *răg(v)am, răgnuvam, ragna* »1° (durch)stechen, 2° sich umhertreiben«, koje Mladenov izvodi od korijena *ražanj* (v.), što neće biti. Mjesto *h* pojavljuje se *v: vrká* (hrv.-kajk.), *vrž* (Vuk, zapadni krajevi) »čvor na drvu«, odatle pridjev *vršnovit* (Vuk). To *v* prelazi u /: *frž* m (Mikalja) »idem«, odatle pridjevi na *-av, -iv, -novu fržav* (Stulić), *frživ* (Mikalja), *fržnovit.* Glede prijelaza *v* > *f* upor. *fŕba* (ŽK) »vrba«; *ž* je nastao od sufiksa *-lo,* v. naprijed *krža.* U hrv.-kajk. taj je oblik doživio još promjene u kojima umetnuto *u* ne umijemo objasniti: *fruga* f (Belostenac) »čvor u drvetu«, bez *r fuga* f »otok« = *fućka* (hrv.-kajk.), za koju Budmani misli da je tuda riječ, uporedujući madž. *fügöly* »condyloma«. Belostenac i Jambrešić imaju još *funta* f »tuber«.- Upor. slov. *fronta* f »Rüben, Erdäpfel als Schweinefutter« = *frûnta* f »glavica na palici«. Zacijelo su to druge riječi koje etimologijski ne idu ovamo. Odakle je došao *u* u *hrgaì; hrga* se odnosi prema *krga* kao hrv.-kajk. *hruška* prema *kruška; v* je umetnuto prema *kvaka* (v.); *g* < *k* u prvom slogu *grč* ili u drugom *krga* nastade po zakonu disimilacije: *k-k* > *g-k* ili *k-g.* Uporeduje se sa nazaliranim korijenom koji je u stengi, *crincan* »zusammenschrumpfen«, srengl. *crinkelen* »runzeln« i u njem. *Kring* i *Kringel.* Ie. je korijen *ger-* »okretati« ili *(s)qer-* raširen sa *-k.*

Lit.: ARj 3, 75. 77. 79. 397. 395. 694. 4, 181. 294. 908. 5, 493. 530. 713. 856. *BI 2,* 754. *Pleteršnik* 1, 246. 281. 483. *Elezović* 1, 227. 2, 172. 539. Ribarić, *SDZb 9,* 159. 178. 206. Tentor, *JF 5,* 205. 210. *Miklošič* 80. 423. *SEW* 1, 369. 665. 667. Bruckner, *KZ* 45, 42. *WP* 1, 592. 2, 568. 569. Petersson, *ASPh* 36, 141-142. *LUA* n. f. avd. 1, sv. 18 (cf. *IJb* 10, 340). Wood, *IF* 18, 11. 12. 15. 41. Tomanović, *JF* 17, 208-209. *GM* 125, 135. Siebs, *KZ* 37, 318. Machek, *LP* 51, 125. sl. (cf. *IJb* 11, 465). Daničić, *Kor.* 220. Jagić, *ASPh,* 31, 459. Iljinski, *ZVŠ* t. 2 (cf. *Slávia* 2, 131). *Tiktin* 292. 296. 1812. *Mladenov* 565.

(stsrp., sa individualnim *-in* kao u *Srbin)* = *grbkb* (1293 — 1302), danas općenito *GÎk* m bez *-in* prema *Gȑkinja* f, *Grka* m i f (Vuk) »1° etnik: Graecus, Graeca, 2° Riese (Bela Krajina, slov.)«. Deminutiv na *-e Grče* (18. v., Vuk), na *-ić Grčić* (prezime, u narodnoj pjesmi *Grčić Manojlo* u pravom značenju), augmentativ na *-ina Grčina.* Pridjev na *-bsk grčki,* poimeničen *Grčka* f »1° ime zemlje (18. v., horonim), 2° *(grčka}* dinja, lubenica, 3° toponim«. Na *-anać grkanac,* gen. *-anca* m »vrst vinove loze«. S'oženica *grkocvijet* »carević, zumbul, helianthus orientalis«. Denominal (kauzativ) na *-iti greiti, -lm* (Vuk). Rusizam *Grek* (16. v., Budinić). Unakrštenjem domaćeg i tal. oblika *grg* m (16. v., Vetranie) prema mlet. *grego.* Prema lat. *Graecia: Grčija* (15. v.), *Grčija* (18. v.), *Grecija* (17. v.). Od lat. *graecus,* kako se govori u latinskom dijelu

Balkana. To je pridjev od imena predrimskih susjeda *Grka* u Epiru *Graii.* Izvedenica odatle obrazovana s pomoću nenaglašenog sufiksa *-icus Graicus* < gr. Γραικός, upor. *Griko* (Otranto, i na stbug. natpisima u Šuměnu), Γραικός ime kod Prokopija Justinijanova utvrđenja u Remesijani. Ilirski Messappii, koji su sa Balkana došli u južnu Italiju, donesoše Latinima i *graecus.* Prijelaz *ae* > ь dogodio se zacijelo najprije u nenaglašenom slogu: *graeciscus* (potvrđeno u srednjem vijeku) > rum. *grecesc,* odatle *Grec,* arb. *Grek* < *Graecus* — *grbčbskz* > *grčki.* S poluglasom potvrđeno je u južno-slav. jezicima slov. *grk,* bug. *grăk.* U sjevernim slavinama češ. *Řek,* polj. *rzek,* ukr. i rus. *Grek, grecki* dijelom prema *ae* > *e* u naglašenom slogu ili kao u χριστός > *křest,* rus. *krest.* U apelativima *graecus* dolazi u *kreka* (Istra) »trnošljiva, prunus« = slov. *kréha* (Dolensko), *krehelj,* gen. *-hlja* (Kras), od njem. *Krieche, Kriechpflaume* < *prunus graeca* > fr. *crèque.* U nazivu drveta »ceitis australie« *glangolić* (Bakar) pored *glag, glagovna* »kostjela« sakriva se deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus graeculus* > **gregolo,* isto tako i u varijanti *fanfarikula* < *faba graecula* za isto drvo. Ovamo možda i *gége* f (18. v., hrv.-kajk., Hrvatska i Slavonija, Lika, slov.) »pantalone« < fr. *grèques.*

Lit.: ARj 3, 40. 127. 149. 396. 414. 423. 441. 443. 5, 501. Zupanić, *Etnolog 7 (cf. JF* 16, 278). *Pleteršnik* 1, 461-462. *SEW Miklošič* 77. *SEW* 1, 359. *Bruckner* 156. *Vasmer* 306. *RSI* 4, 176. Isti, *GL* 62. *Mladenov* 112. *Ciotta* 17, 69, br. 3. *Rohlfs* 463. *Románsky* 105. Schuchardt, *ZRPh* 35, 390. *GM* 124. *REW*[3] 3832. 4774. *DEI* 1567. Skok, *SlRev* 5-7, 76-85.

gȑd pridjev (Vuk, ŽK) = *grd* (Vodice), svěsíav. i prastav, *gtrdb* »1° ohol (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom), 2° strašan (u dubrovačkih pisaca), 3° izobličen, neprikladan, neugodan, ružan (danas .općenito)«. Odatle na *-ьn: grdan, grdna* = *grdan* (16. v., Dubrovnik, Kosmet) = *grdan* (Piva-Drobnjak) »nesrećan«. Odatle poimeničenje na *-ica: granica* f »nesrećnica« (Kosmet), *grdmčica, graniče,* gen. *-eta* (Kosmet). S prefiksom *na-: nagrdan* (Vuk) = *nagȑdan* (Kosmet) »nagrđen«. Glede semantičkog razvitka upor. *gizdan* (v.). Prilog *grdo,* danas *grdno.* Na *-eljiv: grdeljiv* (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom). U antroponimiji lična imena hipokoristici *Grd* (13 — 14. v., upor. prezime *Grdović), Grdan, Grdeša, Grdman* (upor. *Vukman),* od dvočlanih *Grdimir, Grdoslav.* Ovamo *grda* (Crna Gora, psovka) = *gȑdulja* (Crna Gora), *grdùIjina* (Vuk) »grda žena«. Na *-onja: grđonja* m »grd čovjek«. Augmentativ: na *-esija* (upor. *silesija) grdèsija* = (Srednja Dalmacija, Pavlinović) = *-osija grdosija f* (Vuk, Kosmet). Radna imenica na *-äc: grdilac,* gen. *-oca.* Brojni apstrakti: *grdnja* = *gfdav* f, *grdilo* n (Vuk, Crna Gora) = na *-oba grdoba,* odatle pridjev *grdoban,* na *-obina grdobina,* na *-opština gȑdopština* (17. v.), na *-oca grdoća* =" na *-ina grdina* = *-inja g f dinja,* na *-óta grddta,* na *-ost granosi* — *grdost* = *grđos,* gen. *-ti* (Kosmet) = na *-je grđe* (upor. *svetogrđe).* Deverbali: na *-ati grdati se* »grstiti se«, na *-iti grditi, grdim (do-, iz-, po-, raž-, za-),* na *-éti gŕdjeti,* iterativ *-grđivati, -grdujem* pored *-ivām* samo s prefiksima. Odatle postverbali: *pogrda* f, odatle pridjev *pogrdan, razgrda* f »izmet, izrod«. Pored *dogrditi* = *dogrdjeti* govori se *dozlogrditi, -zlogfdīm* pored *-djeti.* Ta složenica je nastala iz sintagmi *do grda* (upor. ŽK *slīpa,* protivno *zgrdd)* i *do zla boga.* U značenju 1° upotrebljava se danas rusizam *gord,* odatle *gordost* i *gordeljiv.* Arbanaski apstraktum na *-ija: gerdi* f »Widerwillen«, *gerais* »ekle mich« ima značenje od *grūstīti se,* glagol koji je u prijevojnom srodstvu sa *grd.* Taj glagol dolazi najprije u istom prijevoju kao *grd:* impf. *grstiti, -im* (17. v.) *(do-),* bezlično *grsti mi se,* pored *grstati se* (Voltiđija), također sa *St.* mjesto *st grstiti se* (Vuk, glede tumačenja v. *pustiti* mjesto *pustiti).* Odatle: pridjevi na *-ьn grštan* (Šulek) = na *-ljiv gȑšljiv* (17. v., Srednja Dalmacija, Pavlinović). Apstrakti: *gfst f* (15. i 16. v.) danas se više ne govori, kao ni *grstina* f = *grstoća,* nego prijevoj *grūsti mi se* (ŽK) = = *grūsti mi se* (Vodice), *dogrus.tjeti, -lm (se)* = *đogrustiti se* pored *dogrústati, -am.* Također slov. *grūsti se mi* u istóm značenju kao i hrv.-srp. Upor. rus. *grustitt* »biti žalostan«. Pridjev na *-ьn grustan, grūsna.* Miklošič ima hrv. pridjev *grustljiv* »languidus«. Apstrakti : *grūsta* f (18. v., Belostenec), na *-ịa grušča* (čakavski) »nausea«, *grustina.* U apstraktima po deklinaciji » *-st* u *grst* i *grust* nastalo kao u *vlast : grd* + *t.* U baltičkoj grupi može se upoređivati: pridjev *graudus* »brüchig«, *graudenti* »ermahnen« = *grúdžiu, grūsti,* lit. *grasus* »ekelhaft«, *grasintis* »Ekel empfinden«, *gristi, grisiu* »überdrüssig werden«, got. *kriustan,* a u lat. *grūdus* »glup«. Ie. je korijen **gher-* »trti«, **ghreu* »oštar«, raširen formantom *-dh-.*

Lit.: ARj 3, 279. 397. 471. 472. 482. 489. 4, 185. Ribarić, *SDZb 9,* 150. 188. Vuković, *SDZb* 10, 382. 391. *Elezović* 1, 110." 432. *Miklošič 64.* 80. 423. *SEW* 1, 358. 370. *Holub-*

-*Kopečný* 132. *Bruckner* 135. *KZ* 43, *ЗП.Yasmer, l,* 294. 313. *Mladenov* 106. *WP* 1, 641. 649—50. Osthof *ı, IF* 4, 266. Osten-Säcken, *IF* 28, 419. Charpentier, MO 1, 222. i sl. (cf. *AnzIF* 25, 69). *GM* 123. Jagić, *ASPh 2,* 396. Uhlenbeck, *PBB* 27, 126. 30, 282. 297. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Maretić, *Savj. 25.*

greda f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **grenda,* građevinski i poljoprivredni termin, »1° balvan, 2° lijeha (1435), 3° sitno kamenje (dalmatinska Bukovica, Kistanje, Otočac, Dobroselo), 4° stijena na kamenu brdu«. Odatle pridjevi: na *-ьn gredom* (Stulić) u značenju 1°, na *-ovit gredòvit* (Vuk) u značenjima 1° i 3° *(zemlja gredovita).* Deminutiv na *-ica gredica* u značenju 1° i 2°, također toponim, od značenja 2° denominai *grèdiciti.* Augmentativi: na *-ina grèdina,* na *-urina gredùrina.* Od značenja 3°: na *-jak grèdinjak* m (Dobroselo) »gredovita zemlja« i denominál na *-ati grédati se* »tući se kamenjem, baciti kamenje jedan na drugoga«. *Greda* je veoma raširena u oronimiji: *Orlova greda* (Srb, Lika). Zbog toga idu ovamo *gredar* »vrst sokola, cerchneis tinmmculus Turmfalke«, *gredarica* (Rakovica kod Jablanca, Bilen, Prizna) = *gredarka* (Baričevići) »Phoenicurus ochruros gibraltarensis, Hausröting«. Kao poljoprivredni termin važna je ie. sveslav. i praslav. izvedenica na *-elj gredelj* m, u čakavskim narječjima s promjenom sufiksa *-alj,* gen. *-dlja grēdalj, grédlja* (ŽK), upor. slov. *gredelj,* gen. *dija* m — *grêdeja* pored *gredelj* (Vodice) = *gredelj* (Kosmet) = *gradoj,* gen. *gradjă* (Buzet, Sovinjsko polje), u terminologiji pluga. Odatle na *-nica: gredàvnica* f »od grabrova pruća spleteni kolut kojim se spajaju kolica od pluga i gredelj«. Vokal *e* je nastao od nazala *e:* stcslav. *greda,* češ. *hrada, polį. grzęda,* rus. *grjadá,* polj. *grządziel,* rus. *grjadíh.* Značenje »lijeha« je staro. Nalazi se u slovenskom i ruskom. Razvilo se odatle što su se dijelovi njive ograničavali balvanima. Značenje 3° je metaforicko. Nalazi se u hrv.-srp. i u rum. slavizmu *grindă* »Sanddüne«,. ali ima paralela u rus. *grjadá* »trockene Stelle inmitten eines Sumpfes, Sandbank, bewaldete Anhöhe« = polj. *grąd* »Waldinsel, bewaldete Anhöhe«, koje objašnjavaju hrv.-srp. semantički razvitak. Nastalo je odatle što »sitno kamenje čini kao lijehe ili grede u mekšem terenu«. To se značenje razvilo po semantičkom zakonu pars pro toto. Riječ *greda* kao građevinski termin i *gredelj* kao poljoprivredni kulturne su riječi koje se posuđuju. Rumunji posudiše *grind* (upor. bug. *gred* i polj. *grąd),* pl. *grinduri* pored *grinzi,* pored *grindă f,* rum. deminutiv *grindufa* (lat. sufiks *-ūcea),* kol. *grindis, meşter--grindă* »glavni tram« = *grindar. Madžari gerenda* »balvan«, Novogrci γρέντα. Riječ *grędeh* se nalazi kod Rumunja: *grindeiu* m »1° poprečni balvan na vješalima, 2° balvan na kojem se vrti mlinsko kolo« i *grindeiu (de plug) »3°* gredelj«; kod Madžara: *g(e)rendely = gör ondaly = göröndü;* kod Istrorumâna: *gręndana* f u svim njihovim naseljima, iz čakavskoga genitiva **gredīla* (posuđeno još u doba dok su se i u čakavskom govorili nazali). Promjena *l > n* nastala je po zakonu disimilacije *r-l > r-n.* Za *gręda* u građevnom značenju postoje paralele u lit. *granda* »kat«, *grandai* »letve«, stprus. *grandico* »Bohle«, lit. *grindis* »pod« i *grįsti, grindžiu* »podiți«. Te paralele jače osvjetljavaju praslavenski građevni termin. Riječ se slaže sa germanskim: ags. *grindel* »zasun«, stvnjem. *grinttt* itd. u tolikoj mjeri da se smatra posuđenicom iz njemačkoga. Vasmer misli da je posuđenica zbog toga što se slaže i morfološki. Ie. je korijen *ghrendh-* »balvan«. To je značenje očuvano baš u slavinama dok ostali ie. ıezici pokazuju specijalizaciju.·

Lit.: ARj 3, 411. 412. Popović, *NJ 3,* 121. *Mažuranić* 357. Hirtz, *Aves* 139. *Elezović* 1, 110. *Holub-Kopečný* 134-135. *Bruckner* 156. 162. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Miklósié* 77. *SEW* 1, 348. *Vasmer l,* 315. Novaković, NJ 3, 152. *Trautmann* 98. *WP* 657. *Mladenov* 110. Hirt, *PBB* 23, 333. Uhlenbeck, *PBB* 30, 284. *Ive* 64.

gregorac, gen. *-rea* m (Pančić) »riba pungitius platygaster L.«. Živi u Negotinskom blatu.

Lit.: ARj 3, 412. Hirtz, *Pisces* 117.

Greğorije In (17. v., učeno crkveno prema lat. izgovoru *e)* = (disimilacija u crkvenom pravoslavnom obliku *r-r > l-r,* prema grčkom izgovoru) *Gligorije* > pridjev *Gligorev* < *Gligor, Gligorija* m, odatle hipokoristici *Gligo* (Lika), *Glíša, Glíšo, Glišica,* prezime *GRšić,* augmentativ *Glišenda* (to su istočni narodni oblici praslavenaca) = (metateza *re > er* u starim hipokoristicima prema latinskom izgovoru) *Gergi* (14. v.) = *Gergo* (13. v.), odatle *Gergovica* m ili f (1293-1302); glede metateze upor. madž. *Gergely* odatle hipokoristik *Gecija* < madž. *Ged.* Brojni su. pučki oblici prema lat. izgovoru *e: (re > r) Grgur* (13. v.), pridjev *Grgur ev,* odatle prezime *Grgur évié* na *-bsk grgurevski* (15. v.) za lat. *gregoriánus.* Hipokoristici *Grga, Grgo, Grže,* gen. *-eta,* odatle prezime *Gržetić,* pejorativni deminutiv

na *-če Gr(K)če,* gen. *-eta* (ŽK), odatle prezime *Grčević.* Na *-ulja Orgulja* (Vodice, Istra). Od lat. *Gr gorius* < gr. Γρηγόρι,οξ.

Lit.: ARj 3, 126. 129. 133. 197. 199. Ribarić, *SDZb 9,* 150.

grej m (Novaković, Srbija) »trideset i drugi dio aršiną«.

Lit.: ARj 3, 414.

gremik m (Punat, Krk) »dretva od bravlje kože za šivanje čizama«. Sadrži zacijelo *remik* od *remen* (v.), ali odakle je *g-i.*

Lit.: ARj 3, 414.

grèsti, *grédem* pored *grêm* (1230, Dobrinj, Istra) impf. (Vuk, Crna Gora, i čakavci, Lika, čakavska sjeverna Dalmacija), praslav. **grend-* »sinonim: koračati, ići«. U književnom jeziku očuvan samo gerund prezenta *grede,* u prijedložnim složenicama *ūzgrēd(e)* »usput«, *mïmogred(e),* najčešće bez *-e* koje se osjećalo kao deiksa u *tome, ovome,* pored *tom, ovom.* Vuk ima postverbal *grêd* m »mimohod«, odatle prilog *gredom — zgredom* (Kosmet). U Vodicama frekventativ *grezevati,* gerund *-greže* pored *-griže* u vezi sa *tamo-* i *za-* pored *zagrže; ž* mjesto *d* je od frekventativa. Vokal *e* je .nastao iz *ę:* stcslav. *grįsti, grędp,* polj. *gradai się,* rus. *grjadú, grjasti.* Nalazi se još u slov. i bug. *greda* pored *grenda* s umetnutim *n* pred dentalom. Zbog toga ide ovamo pf. *dograndati, -ãm* »iznenada doći s bukom ili vikom«. Vuk ima u narodnoj pjesmi 5, 520: *razgrandati od jada* s nejasnim značenjem. Prostome *grandati* nema traga. U Lici postoji impf, *grintati, -ãm (do-)* »nespretno hoditi u podrtirn opancima i rasparanim čarapama«. Odatle: pridjev na *-av: grintav* i pejorativ *grinteša* (ibidem). Martić ima *greljiti, -ljim* »ići, hoditi«. Čini se da su to ekspresivne kreacije kojima se pojačava pejorativnost. Infiks *n* je došao u ie. korijen **ghredh-* »koračati« samo u slavenskim jezicima dok ga u baltičkim i ostalim ie. nema: upor. lit. *grìdyti, griduju* »ići, putovati«, sanskr. *grdhyati,* lat. *gradier, ingredior* itd.

Lit.: ARj 2, 529. 569. 3, ,414. 415. 419. 433. *Elezović* 1, 204. Ribarić, *SDZb 9,* 149. *Mažuranić* 357. *Miklošič* 77. *SEW* 1, 349. *Bruckner* 156. *KZ* 45,· 51.. *Vasmer* 315. *WP* 1, 652. *Trautmann* 98. Schmidt, *IP* 1, 75. Osthoff, *IF* 4, 293. -Michelson, *IF* 27, 194.

grëznuti, *-ēm* impf. (Vuk) *(o-, po-, u-},* baltoslav., sveslav. i praslav. *gręz-* »stajati pod vodom > propadati u vodu, krv, blato, snijeg« prema *grèzati, -am* (Lika, Crna Gora) »u snijegu propadati« i prema impf, *nagrezati, -am* pored *nagrijezati* »nabubravati, napijati se« prema pf. *nàgreznuti, -em* (Vuk, Riječka nahija) »nabubriti, nabujati, narasti«, *grëznuti, -ēm* (Bjelopavlići, Crna Gora) »poplaviti«. Razvitak značenja »biti, stajati pod vodom > nabubriti, poplaviti« tumači se po semantičkom zakonu rezultata. Vokal *e* je nastao iz *į* upor. stcslav. *popręznnti,* polj. *grzįnąč* i rus. *grjaznutb.* Postoji još u prijevoju *Ģ-U gruzit* (čakavski) prema *gruznuti* (Stulić) »potopiti«, sveslav. i praslav., upor. slov. *groziti,* polj. *grąz,* gen. *gręzu* m »tiefer Kot zum Versinken« *grazié.* Samo Stulić je zabilježio postverbal *gruz* m »casus, praeceps«. Potpuna paralela postoji u baltičkoj grupi za *ę : grimstu grimzdau grimsti* »potopiti«, lot. *gremdēt* »idem«. Ie' korijen **grem-* »vlažan«, od kojega potječu i *krmelji* (v.) = lat. *gramiae,* prijevoj **grom-,* bio je raširen formantom *ğh > z.* To raširenje nalazi se samo u baltoslavenskom.

Lit.: ARj 3, 422. 423. 484. *Miklošič* 78. *SEW* 1, 350. 356. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 162. *Vasmer* 312. 315. *Trautmann* 97. Vaillant, *RES* 22, 14. *GM* 204. Matzenauer, *LP 7,* 202. Iljinski, *RSI 6,* 221-222. Nehring, *IF* 4, 401. Pedersen, *IF* 26, 293. Kluge, *AnzIF* 24, 118.

grgati, *-am* impf. (Vuk, Budva) »sinonim: čačkati zube«.

Lit.: ARj 3, 423.

grgeč pored *grgeč,* gen. *-eča* m (Vuk) »riba perca fluviatilis«. Od madž. *g'örgicse* »cobitis«.

Lit.: ARj 3, 423. *Miklošič* 82. 423.

grgljanka f »biljka crnjevac, križao, crnoglav, prunella L.«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARj 3, 423.

grgljati, *-am = grgrati, -am* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »plakati grlo u ustima«. Onomatopeja reduplikativnog tipa. Dolazi s varijantom *k* mjesto *g* kad se oponaša glas vode koja vri: *krkljati, -am* (Vuk) »brausen« = *krklàti* (ŽK), slov. *krklati* »brodeln« pored slov. *grgljati.* I u prvom značenju služi ista promjena: *krkoćati, -čem* (Mikalja) = *grgoćati, -čem = grgoćat, -čem* »krkljati, šikljati«. Odatle postverbal *grgoća* f; *-oćati* je nastalo od *-otati,* kako je obično u onomatopejama, prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv. Ovamo: *nagrgútati, nagrgućem* pf. (Lika) »napiti se«. Istom se reduplikacijom oponaša i glas grlice

grgútati, grgūcēm (Vuk) »sinonim: gukati (v.)«, u drugim, slavinama *gbrkati.* Upor. slov. *grgòt* m »Gurgeln« i *grgotáti* »1° gurgeln, 2° girren« pored *grgoljád.* Upor. i bug. *gurguvíca = gurgutka* »Turteltaube«. Sve dokazi da *grlica* ne potječe od *grlo* (v.). Ne zna se idu li ovamo imena ptica *grgurela* f »merops apiaster L., sinonim: bregulja«, *gregula* f (školj, otočić Sv. Andrije) »saxicola melanoleuca Giild.« *greguričica f* »chelidon urbica« (Koprivnica). O njihovu glasu nema obavještenja. Ie. onomatopejski korijen **gher-* raširen je.

Lit.: ARj 3, 423. 5, 595 7, 347. *Elezović* 1, 110. *Pleteršnik* 1, 251. Hirtz, *Aves* \39.*Miklošič* 82. *SEW* 1, 350. *HoIuЪ-Kopeiný* 67. *Vasmer* 295. *WP* 1, 605.

grguljav, pridjev m u zagoneci: *u grguljavom kožuščiću* (= orah), na *-av* od **grgulja,* deminutiv na *-iça grguljica* u istoj zagoneci. Elezović je zabilježio u Pećima *grguljav, f -ova,* koji glosira sa *grgurav,* ne dajući imenice na koju se odnosi *grgurov* »kovrčast« (o kosi). Upor. Vukovu zagonetku: *Grgur mrgur zgrgukIjala ti se crijeva dokle ne ugonetaš.*

Lit.: ARj 3, 424. *Elezović* 1, 110. Tomanović, *JF* 17, 208-209.

grîb m, pl. *gribovi* (Vuk, Skadarske blato, Crna Gora) »vrsta mreže« = *grib* (Bogišić), deminutiv na *-ьc > -ac gribac* (Mljet), denominal na *-iti gribiti, grîbîm* impf. (Skadarsku blato) »gribom hvatati ribu«, na *-ište gribište* n (ibidem) »mjesto gdje su gribi«. Nalazi se još u bug. *grib* m pored *griba* f. Od gr. γρίφος > γρίπος > tal. *grifo* pored *gripo; b* mjesto *p* upućuje na tursko posredovanje ili na gr. φ = tal. /. Sa *p: grip,* gen. *gripa* m (Malínská, Vrbnik, Belostenec) = *grip* (Sutomore) »mreža za lokarde, trakta (Sutomore)«, deminutiv na *-ić grlpić* m (Senj), *gripe* f pl. (Hrvatsko primorje od Selca do Crikvenice) »šabaka«, deminutiv na *-ice gripice.* Arb. *grep.*

Lit.: ARj 3, 425. 434. Macan, *ZbNŽ* 29, 209. *SEZb* 13, 207. *ZbNŽ 7,* 303. *Mladenov* 110. *SEW* 1, 352. *GM* 129. Meyer, *Türk. l,* 22. *REW*[3] 3872. *DEI* 1871.

grìbic rn (Marin Držić, 16. v.) »hir«. Od tal. *ghiribizzo* »isto«, nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 425. *DEI* 4768. 1800.

grîc[1] (hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, Vuk, Hrvatska) »1° brežuljak, glavica, 2° velika vrlet, 3° toponim (Zagreb, ŽK)«. Nalazi se još u slov. u istom značenju. Miklošič uporeduje sa arb. *g rç* m, *gërçë* »Spitze«, a Meyer uzimlje da je arbanaska riječ posudenica iz hrv.-srp. Značenje i fonetika arbanaske riječi ne poklapaju se posvema sa hrv.-srp. í slov. riječi. Kad bi postojala identičnost obiju riječi, značilo bi da je nekada *grîc* bila raširena na većem teritoriju nego što je danas. Ie. korijen nije utvrđen. Kako ide medu terenska imena (njem. Geländenamen), predslavensko podrijetlo nije isključeno. Možda je u vezi s tal. *gréto* »1° terreno ghiaioso, 2° letto del fiume non ricoperto dalle acque«, furi. *krete,* mlet. *kreto* »Fels«, ako je *č < ti* kao u *polaca,* vlat. *grettius,* varijanta od **gridiu$.*

Lit.: ARj 3, 425. *Miklošič* 78. *SEW* 1, 252. *GM* 124. *Buga, REV* 66, 234-255 (cf. *RSI 5,* 251). Petersson, *LUA* n. f., avd. 1, Bb. 18, br. 2 (1922) (cf. *IJb* 10, 340). *DEI* 1869. *REW*[3] 3857 a.

grič[2] m (Jačke, ugarski Hrvati), ime ptice, pomenuto uz *cajzele* (v.). Hirtz uporeduje *željen grintal* iz šopronjske županije (Jačke) = *gringlič* (Varoš kod Broda) = *gringlin* (Belostenec, Jambrešić, Hrvatsko zagorje) »ptica zelenáč, chloris chloris L.«. Ovo od njem. *grünling.*

Lit.: ARj 3, 245. 432. Hirtz, *Aves* 139. 140.

grif m (17. v., Mikalja, Belostenec, Vitezović) »mitološka životinja: orao i lav ujedno«i Učena posudenica iz tal. *grifo* < lat. *gryphusj griphus* < gr. γρύψ »isto«. Deminutiv na *-ić grifić.* Sa tal. augmentativnim sufiksom *-one grifon* m < tal. *grifone.* Kao učena posudenica iz gr. γρύψ pridjev *gripsov* od stsrp. *gripbsb* (Aleksandrida), grecizirano *gripos* (rukopis 16. v.). Pučka je posudenica *gripina* f (Kolombatović, Split) = *(ri > r) grpina* (Praznice, Brač) »gyps fulvus«; *-ina* je naš augmentativni sufiks. Korijen *grip-* može biti i dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 3, 425. 434. Hirtz, *Aves* 140. 147. *REW*[3] 3901. *DEI* 1870. 1871.

grijati, *grijem = grêjati, grijem* (ekavski, *ile* za é kao u *prije* prema *pre, prede'},* sveslav. i praslav. kauzativum od baltoslav. osnove *gré-* raširene sa *-a (iz-, zzo-, o-, pod-, pre-, pri-, sa-, z-, za-)* prema iteratīvu *-grijèvati* samo s prefiksima. Od *ogrijèvati, prigrijèvati, prigrijevam* (Vuk) postverbali su *ogrijev* m na *-ica pregrevica = prigrevica* (Vuk, Srijem) »sinonimi: pripeká, žega, prisoje«. Radne imenice: na *-ač* m prema *-ačica* f *grijač* prema *grijačica,* na *-lac* prema *-lica grijalac* m prema

f grijalica, na *-telj grijatelj.* Na *-ina: grijačina* f (Vuk) »plaća za grijanje u hanu«. Na *-aljka: grijaljka* f »sud vruće vode za pranje noge«, Na *-aonica: grijaonica* »mangal«. Ie. korijen *guhrē-* od *gʉher-* koji se nalazi u *gorjeli, gorak, gori, žar, žeravá, grnac,* potvrđen je u lot. *gremens* »žgaravica« i arb. *ngroh = ngrof* (Gege) < **engrēsko* »grijem«.

Lit.: ARj 3, 426. 4, 185. 278. 11, 526. 892. *Miklošič* 78. *SEW* 1, 351. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 160. *Vasmer* 307. *Mladenov* 113. *GM* 307. *WP* 1, 688.

grijeh, gen. *grijeha* m (Vuk, 1496) = ekavski *grêh* = ikavski *grî,* gen. *grija* (ŽK), sveslav. i praslav. bez baltičkih paralela, »peccatum (kršćansko teološko značenje, koje nije praslavensko)«. Odatle sveslav. i praslav. denominal *griješiti, griješim (iz-, o- se, po-, pre-, sa-, u-, za-)* »l ° u smislu kršćanske teologije: peccare, 2° fehlen, 3° s prefiksom *pognuti* (ŽK): vermissen (= slov. *pogrešiti),* 4° *ugriješiti, ugriješím* (Piva-Drobnjak): zaci s puta, izgubiti«. Na *-āti: grešati* (1437), *sagriješati* (13. v. —IS.v.) odatle *sagrešaj* (Lika). Iterativ: *-grešivati -grešujem* samo s prefiksima. Značenje 2° bilo je praslavensko. Očuvalo se u postverbalu na *-ka: gr'ije̋ška f = greška* (Kosmet) = *pogreška* (na zapadu upor. rus. *pogreška),* odatle pridjev *pogrješan* i u prilogu *griješkom = greškom* pored *greškom* (Kosmet) »nehotice« i *greški* pored *greški.* Od kršćanskog termina je pridjev na *-ьn: gr'ije̋šan = grešan* (1493) = *gríšan gríšna* (ŽK), *bezgriješan,* poimeničen sa *-ik* m prema *-ica grešnih* m prema f *grešnica* pored *grešnjik* prema *grešnjica,* odatle pridjevi na *-w grešnič (ruka ~ α,* 1463) i na *-ski grešničkī,* na *-ov grešnikov* na *-Ijiv grišljiv* (jedanput, 18. v.), deminutiv na *-ić grešić,* augmentativ na *-ina grešina,* na *-etina grešetina* (18. v.). Apstrakta na *-ota: grehota* f = *greața,* gen. *-te* pored *graota,* gen. *-te* (Kosmet) = *grota* (Lika i Čilipi) = *gri(j~)ota* (ŽK), i hrv.-kajk. postverbali *pregreha —· pregreška* (Habdelić). Iterativ na *-ovati: grehòvati, grèhujem = greovăt, greüjem* (Kosmet) pored *greüvat,* odatle pridjev *grehovan,* poimeničen sa *-ica: knjiga grehovnica* (Vuk, narodna pjesma). Ova se izvedenica uzimlje kao potvrda da je stcslav. *grehb* išao i po deklinaciji *u,* ali postoji i *greševati, grešujem,* odatle pridjev *greševan, pogrešôvat, -šujem (se)* (Kosmet) »često griješiti«. Teološko značenje *griješiti* bilo je na zapadu tako jako da je za značenje 2° posuđeno iz srvnjem. *voelen, veilen <* franc, *faillir <* lat. */allere > faliti (po-* ŽK), odatle apstraktum s njem. sufiksom *-ung fàlinga f* pored *fālinka* i pridjev *fališan <* njem. *falsch <* lat. *falšus.* Glede njem. *ei > a* upor. *rotálj,* gen. *râtlja* (ŽK) < njem. *Reitel.* Jačina kršćanskog teološkog značenja vidi se i u tome što je *grehb* u čakavsko-ikavskom dobio značenje neodređenog subjekta (fr. *on,* njem. *man) : ča bi niki grî rèka,* i što je *grijeh* postao eufemizam za *đavo.* U rumunjskom, u kojem je ostao tal. kršćanski termin *peccatum >* rum. *păcat,* posuđen je *greși* u značenju 2°, odatle rum. postverbal *greș* »Fehlschlage« i apstraktum na *-eală greșclă* »greška«. Ie. paralele nisu utvrđene. Svakako se u tumačenju postanka ne može polaziti od *greti, greįç* »grijati«, tj. od predodžbe »peče ga savjest > grijeh«. To bi značilo staviti kršćansko značenje kao prvobitno, što ne može biti jer je praslav. riječ pretkršćanska. Berneker uporeduje s gr. χρίω »mažem«, odakle je χριστός > *krst* i *krizma* i sa lit. *griejù, grieti* »skidati skorup«. Ovo nikako ne ide. Najvjerojatnije je, čini se, upoređenje što ga čine Endzelin, Iljinski i Petersson, s lit. *graižąs* = lot. *greizs* »schief« i možda s osnovom rus. *grézit* »u snu govoriti, buncati« i stcslav. *grěza* »confusio«. Od tih riječi ie. paralele nisu utvrđene. Uporeduje se i stvnjem. *grlsenlich* »schrecklich, grässlich« kao i s osnovom *li-* u *obliviscor* »zaboravljam«. Pretpostavlja se ie. **ghroi-so.*

Lit.: ARj 1, 269. 3, 413. 427. 419. 422. 463. 4, 185. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Elezović* 1, 110. 109. 2, 87. Bulat, *У F* 5, 147. Jagić, *ASPh* 31, 550. Kostić, *GIPD 29,* 592-598 (cf. *JE* 18, 366). *Mažuranić* 357-358. *Miklošič* 78. *SEW* 1, 350. *Holub-Kopečný* 135. *Bruckner* 161. *Vasmer* 307. *Mladenov* 113. *WP* 1, 646-647. *Tiktin* 699. Charpentier, *ASPh* 37, 46–48. Petr, *AnzIF 7,* 165. Endzelin, *BB 27,* 190. *IF 33,* 110. Petersson, *LU A* n. f. avd. 1, 18 (cf. *IJb* 10, 340). Meillet, *RSl 6,* 131.

grima f (16. v., Šipan, Mikalja, Stulić) »vrst malih riba: alec, srdjelice, tal. marida, hrana drugim ribama«. Deminutiv na *-ica grlmica* (16. v., Dubrovnik). Na *-ar < -arius grlmār* (Dubrovnik) »ribar koji lovi grimice«. Prema Vuku *grimica* (Korčula) imalo bi značiti isto što *griznica* (Dubrovnik) »moljac«. Upor. arb. apstraktum *grime* »komadić, mrvica«, od *grinj;* gr. γρυμέα(-εία) »friperie, restant du poissoa«. Riječ je dalmatoromanski leksički ostatak iz oblasti ribarske terminologije.

Lit.: ARj 3, 432. Çabej, *REB 2,* 179. *GM* 130. Skok, *ZRPh* 50, 534. 54, 474.

grîmica f (Dubrovnik, okolina) »Maulkorb, den ein Ochs bekommt, damit er nicht fressen kann, (sufiks -*iça* prema sinonimu) brnjica«. Vjerojatno dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gremium.* Upór. furl, *grim* < *gremium,* tal. *grembio, grembo.*

Lit.: Rešetar, *Stok.* 236. *REW*[3] 3861. *DEI* 1869.

grimiz m = *grimis* — *krimez* (18. v., Kavanjin), odatle denominal na *-ati krimezati, -am* (Kavanjin) »mastiti grimizom« = *krimiz* m (18. v., Kavanjin), pridjev na -*ъn* > -*an* krìmizan (18. v.) = *krimiz* (16. i 18. v., Kavanjin) = (ri > *r~) krmez* m, pridjevi *krmezan,* tur. *-li* indeklinabile *krmezli* > (skraćeno zbog deseterca prema ar. > tur. *kırmızı) kŕmz.'* > *krzi* !(narodna pjesma), epitet za *peštem.ilje, merdžane, kabanicu, jemenije,* »crvena boja«. Na *-ar* < *-arius krmezar* m »coccus ilicis«. Nalazi se još u slov. *kfmež* = *kermtī,* češ. i polj. Balkanski (evropski) turcizam orijentalnog podrijetla, upravo arabizam iz sanskrta (tur. *kırmız* < ar. *qermasilqirmizi* < sanskr. *krmiğa,* izvedenica od *krmi,* koje je u prasrodstvu sa *crv* i *crven,* fr. *vermeil,* »von Wurm erzeugt«) : rum. *cărmiz,* bug. *karmaz,* arb. *kermes,* sa članom *-zi,* odbacivanjem *-z,* (zbog identičnosti sa deminutivnim sufiksom *-zë) kërmé f* »Kermesröte«. Orijentalna je riječ internacionalna. Preko tal. *carmesino* (ar. *-i* zamijenjen tal. sufiksom *-ino) = chermisino — cremisino* od *crèmisi* = *chèrmisi* potječe *karmadzin* m (Banat) »crvena ira«, *karmaziną ï* (Posavina) »remenci razne boje kojima se opanci po dužini preplićú«, *karmasın* m »koža«, pridjev *karmazinski* (Belostenec), na *-ьc* > *-ac karmazanac,* gen. *-nca* (zapisano *karamzanac)* »phytolacca decandra«. Ovamo ide i evropski orijentalizam *karmin,* gen. *-ina.*

Lit.: ARj 4, 869. 870. 5, 548. 601. 603. 712. *Pleteršnik* l, 388. 395. Elezović, *JF* 14, 202-203. *Miklošič* 156. *SEW* l, 491. *Bruckner* 220. *Mladenov* 266. *GM* 188. *Lokotsch* 1219. *REW* 4703 c. *DEI* 772. 888. 1150.

grinta f (Vuk, 17. v., Risan, Ljubiša, Dubrovnik) »bolest po koži«. Odatle pridjev na *-av: grintav* (16. v.), poimeničen na *-äc* m prema f *-ica, -ka grintavac,* gen. *-avca* = *grînteïa* m (Lika) prema *gríntavica* = *grîntavka.* Prenosi se na vunu prvog sniženja *gríntavica* (Istra) = *grintovica* (Vodice) »vuna od ovce u proljeće« kao i na biljku *grinta* (Varaždin) »cuscula europaea« = *grintava trava* = *grintavce* »scabiosa arvensis«. Denominál na *-iti: grîntaviti, -lm* (o-). Također slov. Od njem. *Grind.* Drugog je podrijetla: *grintati* (Parčić) »ljutiti se« (v.).

Lit.: ARj 3, 433. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Mažuranić* 359. Strekelj, *DAW* 50, 22. *DEI* 1873. *REW*[3] 3869.

grintati, *grintam* impf. (Dubrovnik) »često ljutiti i karati« pored *grintèjat* (Dubrovnik, Cavtat, subjekti *dijete, staro čeljade, bolestan čovjek)* »cmizdriti«, *grintati* (Korčula, Budva, subjekt *dijete;* primjer: *što grintaš"*,* kaže se djetetu koje svagda plače). Pridjev na *-av grintav* (Korčula, Šćepan) »škrt«, *grintejav* (Dubrovnik, *-ej-* je zacijelo od *-elj-).* Od sjevernotal. *grinta* f »viso arcigno« germanskog podrijetla got. *grimmiî>a,* stvnjem. *krimmida* »bijes«, nvnjem. *grimmig.*

Lit.: ARj 3, 433. *REW*[3] 3869. *DEI* 1873.

grinja f (16. v., Vuk, Crna Gora, dubrovački pisci, Trebinje, Parčić) »1° moljac, grizlica, moljac u mesu i siru, 2° moljac u obliku crvića u zabačenim vunenim stvarima (Kosmet)«, *grinje* f pi. »intignatura«. Odatle deminutiv *grinjica', grinj* m (Cres) samo u kletvi *grinj te zel,* eufemizam za *vrag.* Pridjev *grinjav* (Šulek). Možda odatle kao poimeničenje *grinjavac,* gen. *-avca* »1° biljka conium maculatum, kozalac, 2° glavobolja, trubeljika«. Denominal na *-atí: grinjati* (Ljubiša) *(sa-); sagnnjavina* f »što je od moljca izgrizeno«. Budmani je pomišljao na vezu sa pf. *grinuti, -ēm* (Vuk) »1° pasti, oboriti se, 2° oslabiti (Lumbarda, Korčula), 3° navaliti, udariti«, koji je teško objasniti; možda od *od-rinuti* s unakrštenjem *d > g* prema *gurnuti* (v.). Time nije objašnjen ni semantički ni morfološki. Bliže stoji istro-rorn. *greina* »Grinde, insetto del grano«, *grigna, gregna* (L'Aquila, Abruzzi) »baco sia dei legumi che del cacio e del grano«. Zbog geografske aree, u kojoj se ta riječ govori, može biti donje tumačenje. Ili je u vezi s arb. *grinj* »zerhacke, schneide, zerbröckele«, ili je, kako se taj crv zove i *grizica* i *grizlica,* u vezi sa *gristi, grízem* (v.). U oba slučaja unakrstio se lat. *tinea* »Motte«.

Lit.: ARj 3, 433. *Elezović* l, 111. Kušar, *NVj 3,* 338. *GM* 130. *RßW** 8746. *Ive* 8.

gripa f (Dalmacija) = *(gr > fr) fripa* (Dalmacija, otoci) »1° određena konfiguracija kamena na osami, 2° toponim *Gripe* — tal. *Grippi* (Split)«. Slov. *hríb* m »1° Anhöhe, 2° massiger Berg« = *kriber,* gen. *-bra* (Rož. Kranjska Gora) s leksikologijskom porodicom: *-arius* > *-ar hrîbar,* gen. *-rja* »1° Bergbewohner« = na -janin *hribljàn, »2°* prezime«; deminutivi *hŕibček, hríbec,* pridjevi *hríbast, hŕîbat, hribčan, hribčast,* kol. *hribína* »Gestein«, *hrib-Ije* n, u Režiji *kripa* »Fels, Stein Klumpen«, dem. *kripica.* Predslavenski i predromanski leksički ostatak koji u sjevernoj Italiji varira *greppo,* srlat. *grippia* »dirupo, scoscendimento«, *crappa* »pietra, roccia, grappa«, na Balkanu arb. *karpe* »isto« *škrapa* (v.), možda sa *criapis* (kotorski latinski dokumenti). Budimir veže *cnєiЬъ* sa gr. 'Ρῖπαι, *gripa* > *fripa* je zacijëfo dalmatoromanski leksički ostatak, a taj iz predrimskog doba, dok je *hrib* leksički ostatak iz jezika keltskih Karna. V. *ripa.*

Lit.: Skok, *Slav.* 91. 93. 114. 136. 178. Skok, *SIRev* 3, 353-5. *Pleteršnik* l, 281. *REW*[3] 3863. *DEI* 1146. 1869.

gripelj m (Šulek) = *kripelj* (Šulek) = *griželj* (Šulek) i u složenici *gripel-zelje* »biljka spiraea filipendula«. Možda narodno izopačenje učenog botaničkog naziva *filipendula,* složenica od *filum* i *pendnulus..*

Lit.: ARj 3, 434. 440. 5, 550. *DEI* 1640.

grìpica f (Lika) = *kripica* (Lika) = *kripica* (ŽK) »gospodska kočijica«į deminutiv od *kripa* (Istra, 17. v., ŽK) »pleten koš u čemu se kukuruz iz polja vozi«. Također slov. *kripa.* U Balama (istroromanski) : *grípisa* »sorta di carretina«. Od njem. *Krippe.*

Lit.: ARj 3, 434, 5, 550. *Ive* 105. *Pleteršnik* l, 468. Strekelj, *ASPh 26,* 412.

gristi, *grízem* impf. (Vuk) *(iz-, izo-, izod-, ispre-, na-, o-, od-, pre-, pri-, raž-, z-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gryz-* »mordere«. Pored primarnog tipa postoji još na *-ati:* impf, *grízati, -am* (Marin Držić) *(iz-, izod-, ispre-),* odatle *grizalo* n (Vuk) »grizenje«; deminutiv na *-kati griskati, -ãm (iz-)* = *grickat* (Kosmet), na *-ukati, grizúkati, grizūkām,* pf. na *-nu- griznuti, -ēm* (17. v.), iterativ na *-iva- -grizivati, -vam* pored *-grizovati* s prefiksima *iz-, raž-.* Odatle pridjev na *-Ijiv: grizljiv, grižljiv (za-).* Postverbali *gríz* m »napola prožvakano sijeno u želucu govečeta«, odatle augmentativ na *-ina grizina, izgrizine* f pl. (ŽK) = *ògrizine, griza* »sinonim: srdobolja« (upor. bug. *griza),* praslav. na *-ıa griza* f »1° srdobolja, bolest trbuha, 2° briga (upor. bug. *griza* i *griza se* »brinem se«)«. Upor. Vukovu poslovicu: *m muže* (od *musti), ni grize, ni dobre večere.* U čakavskom *griza* znači »kamen od vode izlizan«. Upor. lit. *graužas* »Kies« i polj. posuđenicu *gruz* »Schutt, Mörtel«. Odatle toponim *Grižani* (v. *grižo).* Nije izvjesno da je *griza* u ovom značenju upravo izvedenica od *gristi* kao *griza* u navedenom značenju jer se nalazi i u tršćansko-romanskom i u svim narječjima istrorumanskim: *greiza* »quel tratto di selciato, che è davanti alla porta d'ingresso della casa o chiesa«. Ta se riječ, koja je zastupljena i u prôv. *grezo,* tumači neuvjerljivo iz svnjem. *Grioz* »Gries«. Kao terenski naziv po .svoj prilici je mediteranski. Apstraktum na *-ba: grižba* = *grižba;* na *-nja grižnja* f. Na *-ica grizica* = *grizlica* = *grizljica* = *griznica* (Dubrovnik) »sinonimi: moljac, grinja«, odatle na *-jav: grizličav.* Na *-ov* < madž. *-o grìzov,* gen. *-ova* = na *-jar grižar* »ime psu«. Radne imenice na *-lac,* *-vac* i *-telj: izgrízalac,* gen. *-oca* = *izgrízavac,* gen. *-avca* (hrv.-kajk.) = *izgrizitelj.* Imperativne složenice: *grizimijeh* (Brač) »vrsta bube cerambyx heros L.«, *grizivino* m »sinonimi: pijanac, pijanica«. Rumunji posudiše *grijă* »briga«, odatle stvoriše *a (in)-griji* — *grijui* »versorgen«, pridjev *grijnic* = *grijuKu* = *grijiliu* »brižljiv«, s umetnutim *n ogrinji* m pl. »Abfälle von Heu, Stroh«, možda *ogrăza* f = *colac* (v. *kolač)* »Weissbrot in Kranzform, das beim Begräbnis verteilt wird«. Vokal *i* je nastao iz jery: upor. stcslav. *gry ZG, gryžli,* češ. *hrysti,* polj. *gryźć,* rus. *gryztb,* a ovo iz ie. и, kako pokazuje lit. *grūstis, grúztis* »Leibschneiden«, u prijevoju *graužti, graužiu* »gristi«, gr. βρύχω »škrgućem zubima«, arm. *krčem* »grizem«. Ie. korijen **gureugh,* u prijevoju **gurugh-* je po svoj prilici onomatopejskog podrijetla (upor. *škrgutanje).·*

^tit.:ARj 3, 484. 440. 959. 4, 186. 277. 278. *Elezović* l, 111. 2, 12. 17. *Miklošič* 80. *SEW* l, 359. *Holub-Kopeíný* 134. *Bruckner* 160. *Vasmer* 314. *Mladenov* 110. *WP l,* 698. Sobolevski, *Slávia 5,* 443. *Boisacq'* 136. Lewy, *ZSPh* l, 416. Strekelj, *ASPh* 28, 486. Osten-Sacken, *IF* 24, 245. *Tiktin* 701. 1084. *Ive* 148. *REW*[3] 3870b.

griva[1] f (Belostenec, Dalmacija) »meda među vinogradima«. Drugih potvrda iz dalmatinskih narječja nema. Ide zacijelo zajedno sa *grivlja f* (Dalmacija) »lijena«, za koju nema također drugih potvrda. Postanje nejasno. Može biti da je romanskog podrijetla. Možda u vezi sa *crībrum* > tal. *crivo,* deminutiv *crivello* »rešeto«, *garbello,* koje je od istog korijena od kojeg je *cernere.* Upor. i tal. *ciєbIo*

»ptica cernivento«. Ako je ta supozicija ispravna, riječ je dalmatoromanska. Za sada ostaje samo lingvistička kombinacija.

Lit.: 3, 437. *DEI* 955. 1167.

griva[2] f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vlasi na konjskom vratu«. Praslav. poimeničeni pridjevi na *-ьn ž. r.* odatle *grìvna* »1° nakit oko vrata, 2° prsten za kosu i vijenac, 3° bracelette, 4° gvozden prsten, kolarska sprava (Kosmet), 5° novac«, odatle deminutiv na *-ica grivnica* (1436), pridjev na *-ast grìvast* = *grivnast* = *grivnat* »bijel oko vrata« i *grinja* f (Vuk) = *grina* (narodna pjesma) < **griwnja* »1° vijenac bisera, 2° biser uopće, 3° *(grivnja,* Zemun) perje kao ogrlica pod vratom«, odatle deminutiv *grînjica* (narodna pjesma: *grinjica bisera),* dokazuje da je prvobitno značenje bilo »vrat, zatiljak«, kao i u sanskr.tu i avesti: *grīva* »vrat« (glede *vnj* > *nj* upor. *grinjac, grimač, grinkaš* za goluba *grivnjaša;* upor. pridjev *njine* < *njivne,* Brusje, Hvar). Na to smjera i bogata zoološka terminologija. Ako se pera u ptica, koja po glavi prave ćubu, pružaju niz vrat, onda se i to zove *griva: griva, grivina, grivašica, grivna, grivnica, grivka, grivnjaća, grivoč* nazivi su jarebica; *grivač* = *grivac* = *grinjac,* gen. *grinjca* = *grivnjāš* (Vuk), *grivan, grivanj, grimač, grimiž, grimljaš, grivaš, griveš, grivenjaš, grivinas, grivljaš, grivnalj, grivnoč* (18. v.), *grivnjač, grivnjak, grivoč* nazivi su za golubove; *griva* (Lika, hipokoristik) »ovca grivasta«, *grivac,* gen. *-vca* »pas, konj grivast«. *grïvan* m »grivasta domaća životinja« prema *grivànica* »grivasta koza«, *grivuša* »kučka«, *grivulja* »ovca«, *grívonja* »vo«; *grivnjača* je i guska. U toj terminologiji postoji i pridjev na *-ьn: grivni* = *grivnji.* Rumunjski slavizam *griv* »pas i životinja sa crnom ili bijelom pjegom«, *griva* (Muntenija) »kuja s tak'vom pjegom«, *griveiu* »ime psa«. Rum. *grivnă* »10 kopejaka« posuđenica je iz ruskoga. Rumunjska specijalizacija na psa nalazi se i u hrv.-srp. *grivo* = *griveš — grivoš* = *grigov(-ov* < madž. *-o).* Sveslav. značenje razvilo se po sinegdohe »ono što raste oko vrata« > »Mähne«. Baltičke paralele još značajnije objašnjavaju to značenje: lot. *grīva* »delta, ušće rijeke«, upor. *Daugav grīva* = *Dünamünde* »ušće Dvine«, kaže da je baltoslav. značenje bilo »okolina ždrijela = vrat rijeke«. Lot. *griws* »duga trava« koja raste na takvim mjestima. Ie. korijen je **guer-* koji je i u *grlo, grotlo, ždrijelo.* Od tog korijena postojao je vjerojatno femininum **gu(e)rī-,* na koji je došao pridjevski sufiks *-ya,* očuvan u prabaltoslav. sanskrtu i avresti: **gu(e)rīṇa.* U rus. *grivna* je naziv za novac. U nas je to značenje potvrđeno od 1393. *grivna* (Počitelj, Brubno, Steničnjak) = *grivnja* (Pergošić) i u varijanti *gr* > *kr kriva* (Vuk, Lika) »novac, čini mi se, od 30 krajcera«, odatle na *-ak krivāk,* gen. *-aka* (Vuk) »novac od 17 krajcera«. Ovaj semantem nastao je odatle što je novac ulazio u nakit ogrlice. Prijelaz *gr* > *kr* nejasan je.

Lit.: ARj 3, 436. 434. 5, 563. *Elezović* 1, 111. Hirtz, *Aves* 140-142. *Mažuranić* · 360. i si. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 352. *Holub-Kopečný* 135. *Brükner* 163. *Vasmer* 308. *Mladenov* HO. *WP* 1, 683. *Trautmann* 98. Hirt, í[77] 31, 7. Sütterlin, *IF* 25, 61. Zubatý, *ASPh* 16, 393. *Boisacq*[3] 177. Matzenauer, *LF* 7, 193.

grivinga f (Vodice) »crkveni izraz poenitentia«. Od stvnjem. *kriuwa, hriuwon* »Reue«, sa sufiksom *-inga* < *-ung* kao u *falinga, furinga.*

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 149.

gríz m (ŽK, hrvatski gradovi) = *krís* m (Vuk, Vojvodina) »predrto žito što se kuha u jusi ili u vodi, bungur«. Od nvnjem. *Gries.*

Lit.: ARj 5, 551. *REW*[3] 3870 b.

griza f (Hrvatsko primorje, Škrljevo, Kastav, Vodice, Istra, Dalmacija) »živi kamen, stijena, kamen koji strši u moru ali nije gladak« = slov. *gríža* (Kras) »Schutthalde, Steingerölle« (razlikuje se od *groblja* (v.). Odatle na *-ar* < *-arius grižar* »ime psu«. Toponim tipa etnika na *-janin: Grižani* m pl. (Hrvatsko primorje), 1572. *Grižan* (gen. pl.?), 1275., 1596. *po Grižah* (stari lokativ), 1475. *v Grižah, z Griz,* 1455. *Grižami.* Sa *ri* > *r* na Lastovu *Katalića Grža,* klisura. Nalazi se još u istroromanskom *greiza* »Steinpflaster«, u tršćansko-romanskom *la Grisa* (naziv za *Via lunga di RiborgV)* »passo lastricato; (u istarskim gradovima) quella parte di via che è corsa nel mezzo del selciato«. Istarsko *grisa* isključuje mogućnost vezanja sa *grědius* ili **gregius* (od *gr ex, gregis)* > *greggia, grezzo,* kako sam mislio. U južnoj Francuskoj raširena je ta istarsko-dalmatinska riječ kao m *grès* i kao f *greso* »terrain graveleux, champ pierreux, sorte de pierre«. Nalazi se i u provansalskoj toponomastici. ' Budmani je pomišljao na nvnjem. *Gries* »Sandstein«, stvnjem. *grioz.* Taj je etimon isključen za južnofrancuske opće riječi i toponime. Prije će biti da sadrži predromanski

korijen **gris-* koji se nalazi u toponimu *Greoulx* (Basses-Alpes), za koji se nalazi potvrda na natpisima u pridjevu *Griselicis* (uz *Nymphis) OIL* 12, 361. Pridjev **griselicus* obrazovan je kao *Aquae Tarbelicae* > *Tarbes* (Pirineji). Riječ *griza* bit će svakako predromanska, možda leksički ostatak iz jezika keltskih Karna. Usp. *gristi.*

Lit.: ARj 3, 440. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Pleteršnik* 1, 252. *REW*[3] 3857a. 3873a. *Rosttang* 184. 185. *Ive* 148. Štrekelj, *ASPh 26,* 429. *Caprin* 14. Skok, *SIRev.* 3, 353. *Vjesnik* 12, br. 2296, 5 od 28. 8. 1952.

grkljan m (Vuk, 15. v.) = *gȑtljan* (promjena *tlj* > *klj* kao u *mekla* < *metla)* = *gorčan* (čakavski, Hvar, sa *ṛ* > *ar* i *klj* > *kj* > *ć* i *ă* > *o),* sveslav. i praslav. *girtam* po deklinaciji r, »arteria aspera«. Oblik *grkljan* odgovara posvema bug. *grăkljan.* Sa čakavskim oblikom na Hvaru slaže se hrv.-kajk. *grčanjek* (Belostenec, Jambrešić, sa *klj* > *kj* > *č* i sa deminutivnim sufiksom *-tk* > *-ek).* Odatle: denominai na *-ati* impf, *grkljànati se, -am* (Lika) »svadati se, psovati se, vikati«. Berneker veli da je formant u hrv.-srp. nejasan. Pomažu ga objasniti rumunjski slavizmi: *gîltan* (metateza) pored *gîtlan* (Erdelj) = *gîrtan* (Cantemir) »idem«. Sva tri rumunjska slavizmą južnoslavenskog su podrijetla i poklapaju se sa stcslav. *gritam* (Supr., Ps. Sin.) u svemu osim *u l za r.* Treba objasniti samo odakle potječe *l* u rumunjskom, bugarskom i hrv.-srp. Taj je došao od unakrštenja (kontaminacije) sa *gltíati* i imenice *ghto* > *gatati(v.)* > rum. *gît* »vrat« = *gut* »Kehle« (v.). Odatle rum. *gitui,* i sa sufiksom *-ee* (kao *grabež, drijemež)* > rum. *-ej gîtlej* m = *gtltej* (metateza kao naprijed) = *giteaja f* »Kehle«. Tako od *gwtanb* nastade *gutan* > rum. *gîltan* = *gîtlan,* gdje je *r* izmijenjen u */,* dok je u hrv.-srp. i bug. *gartlan* umetnut *1.* Prijelaz *ti* > *tlj* > *klj* je kao u *Mekljika* (ŽK) za slov. (i Kr.) *Metlika.* Unakrštenje može da bude i vrlo staro, ako se *grkljan* uporedi -s lit. *gurklys* »1° Kröpf, podvoljak, pútača (ŽK), 2° Adamova jabuka«, stprus. *gurcie* »Gurgel«. U tom slučaju imalo bi se pretpostaviti da je došlo do unakrštenja stare onomatopeje (upor. *grgljati)* sa *grzlanb.* Upor. finougrijsko *kurk* »Kehle, Gurgel« i arb. *grykë* »Hals, Kehle, Schlund, Engpass, Halsentzündung«. To uporeďenje izlazi ipak izvan utvrđenih lingvističkih činjenica na Balkanu. Korijen *gr-* je kao u *grlo* i *ždrijeti,* tj. ie. korijen **guer-* »verschlingen« u ništičnom prijevoju **gurs-* kojemu su dodani ie. sufiks *to* (upor. sanskr. *gurtas* »gefressen«) i baltoslav. *-am* = lit., lot. *-unis.* Moguće je tumačiti grupu *-U-* u *grtljan* na jednak način kao i u *grotlo* (v.), tj. praslav. *gbr-tblo-* rašireno s pomenutim baltoslavenskim sufiksom. Ipak mislim da treba uzeti u razmatranje i rumunjske oblike. Upor. *grlo, grotlo* i *ždrijeti.*

Lit.: ARj 3, 442. 472. 395. 443. Hraste, *BJF* 8, 51. *SEW* 1, 309, 372. *GM* 133. *Bruckner* 271. *KZ* 48, 222. Matzenauer, *LF 7* 198-199. *Vasmer* 298. Isti, *RSl 4,* 176-177! *Miklašič* 63. *Holub-Kopečný* 133.

grlīn, gen. *-ina* m »(pomorski termin na Jadranu) debelo uže, ali manje debelo od čela (v.) i gumine (v.)«. Od mlet. *gherlín, garlin* »piccola gomena« nepoznatog postanja. Deminutivni sufiks *-in* < lat. *īnus* zamijenjen je ili preveden našim *-ica: grlica* f (Brač) »konop što drži lantinu pri jamboru za to da je vjetar od njega ne udaljuje, tal. trozza«.

Lit.: ARj 3, 445. *DEI* 1796.

gȑlo n (Vuk, 14. v., 1496), baltoslav., sveslav. i praslav. **gzr-dlo* »1° ΥΜΐ,λάρυγξ, 2° ušće rijeke«. Razlika između praslav. *gzr-dlo* i lit. *gurklys* »podvoljak, Adamova jabuka« i stprus. *gurcie* je u sufiksu, u praslav. *-dio* (upor. češ. *hrdlo,* polj. *gardło),* u baltičkom *-tlo* > *klo.* Odatle pridjevi na *-ьn: grlan;* poimeničen sa *-ica: granica* f »svinjska bolest«, pored *găronica* = *gãronjica;* s umiješanjem sufiksa *-ovnica* i *-enica: garovnica, gâromnica, garenica* (Crmnica); također s napuštanjem sonantnoga *ṛ* pred samoglasom: *granica* (18. v.) = *granica* »1° bolest u grlu, 2° trava«; sa *-ik: gronīk,* gen. *-ika* (Vuk) »u svinjčeta meso ispod grla; sinonim: naraslica«, odatle augmentativ *granana* j(Srijem) i denominal *ogrōnčati se, -am* »razboljeti se od gronice«. Ovamo ide i poimeničen femininum *grona* f (Martie, Bosna) »ponuda mobi iza večere nakon branja voća, Ijuštidbe kukuruza, o čem je onaj dan radila«, upravo *grona* < *grīna* (se. *hrana).* Ovamo možda na *-ia: granja (srebrena ·—·,* Kosmet) »vrsta nakita«, ako se odnosi na *vrat,* inače v. *granja.* Na *-en: grlen.* Na *-at: grlat; -jat: gȑljat* (Vuk) »grivast«. Na *-jast: zagrljas, -sta (dunja)* »koja ima oblik vrata, okrugla i duguljasta«. Deminutivi na *-će: grace* (Vuk, 18. v.) = *gfjoce;* na *-tć: grlić* (Kosmet); na *-sce* > *-jce* < *-сьсе: grlašce* = *grlajce* (Istra, čakavski); na *-čić: grocie* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »vjedarce kojim se što odlijeva«; na *-ica:* praslav. *gïlica* »columba țurțur« prema češ. *hrdlička,* ali se

ovaj deminutiv može tumačiti i kao izvedenica od onomatopeje (v.). Na *-bk: gȑljak,* gen. *gȑljka* »grlić« i druga značenja koja se mogu svesti na metaforu *grlo.* Na *-avica — -ovica: grlavica — gr lavica* »sinonim: angina«; odatle hipokoristik*grla* (Brač) »bolest u grlu: diphtheritis« pored *grlica* »idem«; odatle denominal: *grličati* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »blagosloviti grlo na dan sv. Blaža«. Na -да, koji je zacijelo tal. deminutivni sufiks *-ino: gfltn,* gen. *-ina* (Vuk, Crna Gora) »grlić u tikve«. Na *-jača: grijača* f »sinonim: tikva«. Na *-ja!: gfljāš,* gen. *-asa* (Vuk) »sinonim: grivnjaš (v.)«. Složenice od sintagmi: 0(06). *ògrõv* f (Čilipi, Konavli) »1° vezani ovratnik, 2° vez na košulji konavoske žene oko grla« < **o -grlb* = stcslav. *ogrth* > *agro* »monile« sa dodanim *-υ* i napuštanjem sonantnoģ *r* pred samoglasom (v. naprijed *gronik)* da se može lakše deklinirati u kosim padežima, gen. **ogrli* a nema takvih tipova; sa *-ica: ogrlica* (Šibenik) »sinonim: kolijer (v.), derdan«, odatle hipokoristik ògra, »idem« i deminutiv *ôgrica* (Šibenik, Vuk); na *-ić: ogrlić* (Bukovica); na *-in: ogrlīn* pored *ogȑlina;* sa tur. *-luk: ogHuk* (Imotski, haplologija — *Kluk* > *-luk)* »ogrlica popovske odjeće«; na *-jač: ogrljāč,* gen. *-aca* (Crna Gora); na *-jača: ogrljača* (također: bundeva); na *-jāk: ogrljāk,* gen. *-aka* (Vuk) »psu oko vrata«, na *-još ogrljaš,* na *-je ogrije* n, sve sufiksalne varijante za *ogrlica',* na *-ina: ogflina* »u ama ono što stoji konju oko vrata«. Složenice: *grlòbolja* f (18. v.), *grlolika f* (poimeničen pridjev) »biljka gnaphalium«. Denominali na *-iti grliti, -im (iz- įsel, o-, ob-, pri-, za-)* = *zagrljit, -tm* (Kosmet), odatle na *-joj ôgrljāj,* gen. *-aja* n »sinonim: ogrlica ogrlina« i na *-a grijati* (Stolić) = *grljât, -ām* »željeti, voljeti, žudjeti za nečim (kod majke, za kuću) (Kosmet). Iterativ *-grljívati, -grljujēm* samo s prefiksom. Deminutiv na *-ukati: grljukati -čem* (18. v.). Poimeničen part. perf. pas. ž. r. *nagrljena* f (Kosmet) »čarape, stopalo bez grla, gornjeg dijela«. Prilozi: *objegrlice, jednogrlice (zapitati,* Vrčević). Rumunji posudiše *gíria* f »rijeka, riječno korito«, *gîrliciu* m »vrat staklenke« < *grlić,* na *-ica gîrliţă* »željezo oko vrata«. Ie. korijen **gner-,* koji se nalazi u *ždrijeti* (v.), u baltoslavenskom u ništičnom prijevoju **gura-*sa sufiksom *-dio,* koji je i u *selo* (v.). Upor. isti prijevojni štěpen sa sufiksom *-tlo* u *grkljan* (v.) i *ždrijeti.*

Lit.: ARj 3, 443. 445. 444. 455. 456. 448. 462. 4, 186. 8, 369. 766. 778. 781. Miletić, *SDZb* 9, 277. 393. *Elezović* l, 112. 177. 188. 433. *MгЬIoШ* 63. *SEW* l, 369. *Holub-Kopečny* 132. *Bruckner* 134. *ZSPh 4,* 215-216. *Vasmer* 296. *Mladenov* 116. *WP* l, .683. *Trautmann* 89. Vaillant, *RES 22,* 20. Matzenauer, *LF 7,* 193. *Mazurami* 361. *GM* 124. 307. *Boisacq'* 126-127.

gȑm, gen. *grma* m (Vuk, 1275), južnoslav. (slov., hrv.-srp., bug.) i stcslav., od sjevernih slavina samo strus., »1° fnitex, fruticetum, 2° quercus, 3° grana«. Toponim. Odatle: pridjev na -oo *grmov* (Vuk), poimeničen sa *-ina grmovina* (Vuk) »sinonim: hrastovina«, *grmovača* »vrsta gljive«, sinonim na *-oca grmača;* na *-ьn grman,* na *-ost grmast.* Deminutivi: na *-bk g f mak,* gen. *gŕmka,* na *-ić grmić,* na *-ič grmić,* na *-čii grmčić,* na *-čiča grmčica* »biljka salsola tragus L.«. Augmentativ: *gȑmina.* Kol. na *-je: grmlje* n (15. v., toponim) = *grmje* (Jstra, 1275). Ovamo ime sela kod Zagreba u madžarskoj ortografiji *Geremlye, Gurimlya, Gorímlya,* danas po svoj prilici *Grmoš-ćica,* od *grmļski* + *-ica* i / > *o.* Na *-jak grmljak* (Jačke), na *-ik grmîk,* gen. *-ika* (Vuk). Biljke: na *-ika grmika,* na *-otin grmotin* »sinonim: gladiš (v.)«, na *-ela grmjela* (Šulek) »trstika«. Mnogo izvedenica u ornitologiji : *grmar, grmarić* »Zaunkönig«, *grmarica* »Sylvia orphea«, *grmljaš* »golub« = *grmoč — grmočar, gȑmuša* (Vuk, Crna Gora) »Sylvia« = *grmušica* (Bag) = *grmuška* = *pogrmuša.* Čobanska je riječ *izgrm* m (Lika) »rupa u kojoj se nadu lješnjaci«. Značajno je što Vuk ima iz Crne Gore *gfmen,* gen. *gfmena* »idem«, sa *-en* prema *grumen* (v.), odatle deminutiv *grméčak* (Dobroselo, Lika) i kol. na *-je gfmēnje* n (17. v., Gundulić, Ljubiša). Nema paralela ni baltičkih ni drugih ie. Arbanasi posudiše *gremshe* f »Feigendrossel« < *grmuša.* Vasnļer uzimlje prijevoj prema rus. *grum* = *grumen* (v.). To mišljenje nije uvjerljivo. Ne zna se ide li ovamo *grmalj* m »vrsta morskoga raka, eriphia spinifrons Desm.«. Možda je metafora, kako se čini, iz učenog naziva.

Lit.: ARj 3, 448. 449. 4, 186. Hirtz, *Aves* 145-146. *Mažuranié* 186. *Miklošič* 80. 423. *SEW* l, 358. *Vasmer* 313. *Mladenov* 112. *ASPh* 33, 12-13. Jagić, *ASPh* 1, 433. Hirt, *IF* 37, 227. Meillet, *RSI 6,* 132. Buga, *RFV* 67, 232. i sl. (cf. *RSI 6,* 270). Bruckner, *KZ* 45, 43. Loewenthal, *WuS* 10, 155. *GM* 130.

grmiluk m (Bosna) »Korallenband« = *igrmìluk* m »1° nakit oko vrata ili po glavi, 2° nekada novac« = *jirmttik* (Srbija, Donje Povardarje) »metelik koji je vrijedio 20 čaršin-

skih para«. Balkanski turcizam (tur. *yirmi* »dvadeset« < *yıgırmî):* rum. *irmilic* »20 Piasterstück«, bug. *irmilik* »dvadesetak«.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 349. *ZRPh* 46, 407., br. 85. *Mladenov '223. Tiktin* 353. *Lokotsch* 958. *Škaljie* 292. 371.

grm j eti, *'grmi* impf. (Vuk) *(iz-, za-)* = *gfmêt, -lm* (Kosmet) *(pre-),* baltoslav., sveslav.' i praslav. *gnm-* »bezlični glagol na *-eti:* tonare«. Iterativ (duljenjem ь > i) : *grimât* (čakavski). Odatle postverbal *grin* (Cres) u psovci: a) *grin te zel, Ђ) koga grīma.* Iterativ *-grmijèvati (se),* samo s prefiksom *(iz-).* Apstrakta: postverbal *grm* (Belostenec) »grom«, *grmljenje* n = *grminje* (Žice otaca, 14. —15. v.); na *-java gfmljava* f, *grmljavina, grmljavica.* Metaforickí se prenosi i na glas i na psihološko polje: »bučno govoriti u Ijutini«. Prijevoj: *grom,* gen. *groma* m (Vuk) = *grom* (Kosmet), sveslav. i praši, apstraktum (nomen actionis) perfektuma: »ono što je zagrmilo > posljedica grmljavine > tonitrus; sinonimi: trijesak (v.), strijela (v.)«. Odatle: pridjevi na *-ov gramov,* poimeničen sa *-ina gromovina* »sinonim: grmljavina«, *-o ьn* u određenom vidu *gromōvnī,* poirnertičen na *-ik gromovnik,* epitet za Iliju, na *-ovit gromovit.* Osjeća se još onomatopeja što dokazuju izvedenice na *-or, -ot* koje služe za izvođenje od onomatopeja: *gromor* (15. —17. v.) »Lärm, Geräusch«, odatle pridjev na *-ьn grômoran* = *gromòradan* (Crna Gora) »vrlo velik, nezgrapan; sinonim: gromostasan — gromúla« (Vuk). Dočetak *-odan* nastao je unakrštenjem (kontaminacijom) sa *gromada.* Na *-of. grômot* m »buka, lupa«, odatle pridjev na *-ьn grômotan* »sonorus«. Prema *grmjeli* stvara se u 16. v. (tri pisca) *gromjeti, -im,* što dokazuje da se počinje gubiti osjećaj za semantičke varijacije prijevoja. Upor. naprijed hrv.-kajk. *grm.* Na onomatopeju upućuje i *grominjati se, -ām* (Dubrovčani, 17. v.) »padati s lupom«, s gr. *-isati zagromanïsat* pored *zgromomsat, -šem* »udariti gromom« (upor. arb. onomatopeju *gromësinj* = *gromëshinj, gromesis* »rülpse«), *gromékati, gròmēkām, -čēm* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »govoriti psovku: grom te ubio«. Složenice: pridjev na *-ьn gromoglasan; gromòderina* f »cjepka drveta koja je gromom razderana«. Onomatopejske pridjevske izvedenice *gromōran* = *gromòradan* i *grômotan,* koje znače »vrlo velik, golem, grdan«, opravdavaju izvođenje pridjeva *ogroman,* koji drže rusizmom, od *grom.* Upor. rus. *ogrom* »divovska veličina«. Nejasni su prefiksi *ne-z-* u pridjevima koji bez sumnje idu ovamo: *nezgroman* (Poljica, Dalmacija) »1° golem, grdan, 2° nemio, nemilostiv«, sa *-it nezgromnit* (Vetranie), *nezgròmnjast* (Vinkovci, Slavonija) »nepravilan, nezgodan, gadan« = sa *o* > *a* (prema *nezgrapan) nèzgraman* (Riječka nabija, Crna Gora). Vjerojatno su došli semantičkom kontaminacijom (unakrštenjem) sa *nezgodan, neskladan* (v.), *nezgrapan* (v.). Oba prijevoja postoje u baltičkom: lit. *grumù, gruméti* »grmjeli«, stprus. *grumins* »grom iz daljine« prema lot. *gremì, gremju* »mrmljam« i prema lit. *gramēti* »pasti s lupom, stropoStati se«, gr. χρόμος »šum, nevrijeme« itd. Iz baltičkih se i grčkih paralela vidi da je ie. korijen **ghrem-l *ghrom-* onomatopejskog podrijetla. Metaforickí prijenos onomatopeje na duhovno polje vidi se u germanskim paralelama: *grimmig, Gram.*

Lit.: ARj 3, 450. 448. 458. 4, 187. 8, 152. *Elezović* l, 113. 123. 188. 204. Tentor, *JF 5,* 205. *ASPh* 30, 190. *Starine* 40, 183. *Miklošič* 77. *SEW* l, 353. 360. *Holub-Kopečný* 133. 135. *Bruckner* 158. 162. *KZ* 48, 213-214. *Vasmer* 306. 310. *WP* l, 656 Belić, *Priroda* 299. *Mladenov* 112. *Boisacq** 1069. Schrijnen, *KZ* 42, 105-106. *GM* 131.

grof m (hrv.-kajk., općenito na zapadu od 16. v., Belostenec, Jambrešić, narodna pjesma) = *grov* (1530) prema f *grofica* za »lat. comes = knez prema f comitissa = kneginja«. Odatle: pridjev na *-ov grófov* (ŽK), poimeničen sa *-ina grSfovina* »grofovska država« i u sr. r. *Grofova* (toponim kod Rijeke), *-ovski grofovski* (Šulek). Apstrakta: na *-ija grafija* »1° grofovska čast, 2° imanje« = na *-stvo grófstvo aliti knežija* (1699). Na istoku *graf* m (18. v.). Od madžarskog feudalnog naziva *gróf* < njem. *Graf* neizvjesnog germanskog postanja, a značenja »poglavar, sudija«, poslije *Fürsta* prvi u rangu. Mlađa posuđenica u poređenju sa češ. *hrabě,* polj. *hrabia.*

Lit.: ARj 3, 378. 456. *Mažuranu* 361-362. *Weigand-Hirt* l, 755.

grogotati, *-će* impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović, subjekt *dragi kamen),* onomatopeja za djelovanje svjetla kojoj je paralela sinonim *titrati* (v.).

Lit.: ARj 3, 456.

grohot m (Vuk) = *grohot* (Dubrovnik) = *grôt* (ŽK, toporim) = *grohot* (17. —18. v., s promjenom onomatopejskog sufiksa *-of),* sveslav. i praslav., »1° buka, lupa kod padanja, smijeha, 2° sitno kamenje«. Upor. glede su-

fiksa *štropot, topot.* Odatle *grohota* f »zemlja grotljiva«, postverbal od denominala *grohòtati, grohočem (se) (raz-}* »1° zvečati, 2° smijati se grohotom«. Pridjevi: na *-ьn grohotan (smijeh),* na *-ljiv grohòtljiv* (o zemlji punoj sitnog pijeska). Na *-ulja: grohotulja* (Vuk) »niz oraha ili Iješnika na koncu« = *grőtulja* (pravoslavci u planinskim krajevima oko Petrinje) »hrv.--kajk. sinonim: čana f«, s umetnutim *n* pred dentalom *gròntulja* (Vuk). Ovamo možda *grônčur* m (Srbija, Uzice) »načičkani plodovi na grani«, s nejasnom izmjenom dočetka. Na *-Ijika: grohòtljika* (Vuk) »pjeskovita grohotljiva zemlja« (upor. *Grohote* f pl., Šolta); na *-uša grohotuša* »1° sprava za mamljenje' ptica, 2° neke biljke«. Rumunji posudiše *grohoti* = *grohăi,* uzvik *groh* »grunven« s prijenosom onomatopeje na svinjski glas. Ova praslavenska onomatopeja dolazi i bez sufiksa *-o* (upor. polj. *groch)* u pf. *graknuti, -em = gronuti, gronem* »pasti s lupom«, s ispuštanjem *0* u sufiksu ı *grohtjeti se, grohtim* »ljutiti se (oponašanje zvuka pri ljuljanju)«. Upor. *razgrohtalac* (Stulić) bez *o.* Sa zamjenom *-otati* sa *-itati: grohitati, grohićem* (Vuk). Variraju 1 suglasnici *g i h: \hrohotati se, -čem* (17. v., jedanput) = *hrokotati* (Mikalja, Belostenec, Stulić). Varijacija onomatopeje u prvom samoglasu *o > u* postojala je već u praslavenskom, kako se vidi. u impf, *gruhatiļgruvati, gruhām* (Vuk) *(iz-, na-,* Vinkovci *o-, kukuruz,* metafora »pojesti«, *raž-)* »lupati! udarati s bukom«. Upor. polj. *gruchot* s istim sufiksom kao u *grohot.* Odatle: imenica na *-ač gruhač,* gen. *-ăia* (Srbija, Leskovac) »šljunak, belutak« i postverbal *grüh* (Dubašnica, Krk) »kamenje sitno stučeno« (također toponim)«, impf. *grühati, -am* (Dubrovnik) *(iz-)* »drmati, stresati« = *gruat, -am* (Kosmet) *(iz-, o-)* »vaditi žito iz pljeve«, *neogruana (pšenica)* »neočišćena« prema pf. *grühnuti, -ēm* (18. v.). Ta onomatopeja postoji i na *-iti* sa varijacijom značenja: *grušiti, grušīm* (Vuk) »stossen, enthülsen, tundo« prema *grušiti, -trn (z-* Kosmet) »padati s bukom« i impf, na *-a- grušati se* (subjekt *mlijeko) (z-)* »coagulo«. Deminutiv: *grüškati (iz-)* »prati košulju udarajući je o kamen«. Odatle: pridjev na *-ьn ogrušan (jaje)* »sinonim: rovit, rofitan, na umak obaren«, *gruševina = grušavina* (Kosmet) = *grušalina* (Vodice) »1° geronnene Milch, 2° Speise von Milch und Eier (Dubrovnik)«, deminutiv na *-ьc grúšac,* gen. *-sca* (Lika) »kamenita so što se prodaje po Bosni«. Ovamo možda i *grujuška f* (Lika) »grebljica kojom se žito u prznici miješa da na jednom kraju ne izgori« ako je deminutiv na **gruhuša.* Za obje varijante sveslav. i praslav. onomatopeje postoje ie. paralele: *grohot* se uporeduje s lit. *grukšéti'* »knirschen« i sa *grukš(t),* i *girgždėti, gurgždėti* »knarren« i njem. *krachen,* a *grühati* sa lit. *griaju, griauti* »srušiti, grmjeli«, *griūvu, griūti* »srušiti«, lat. *ingruō* itd; *h* je nastao iz ie. í koji raširuje ie. korijen **ghrēu- l*ghrgu-* »rušiti« ili od **greus-* »knirschen« s prijevojima *ou* > slav. M Ì O .

Lit.: ARj 3,- 456. 462. 704. 479. 483. 4, 187. 7, 349. Medic, *NVj* 15, 741. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Elezović* l, 113. 204. 222. 458. *Miklošič* 79-80. *SEW* l, 353. 357. i sl. *Holub-Kopečny* 133. *Bruckner* 159. *KZ* 43, 311. *Vasmer* 311. 314. *Mladenov* 111-112. *WP* l, 651. 648. Jagić, *ASPh 2,* 396. Matzenauer, *LF 7,* 195.

gronda f (Kanavelić, Stulić) »namršteno čelo«, denominal na *-iti gronditi se* (Stolić) »nakostrečiti se« = *grunda* f (Marulio, objekt uz *spustiti grundu),* pridjev na *-ast grundast* »namršten«. Od tal. *gronda* »finsteres Gesicht«, *aggrondare.* Stoji u vezi s onomatopejskim glagolom *grundîre, *grunniare, grunnire* za glas svinje, odatle u Božavi *runjãt* »brontolare« *(r < gr* kao u *rakatač).*

Lit.: ARj 3, 462. *REW*[3] *3893. DEI* 1875. 1877.

grop m (15. v., Marulić, Račišće, Dubrovnik, Budva, slov.) »uzao, čvor«. Od tal. *groppo* < lat. *crŭppa.* Denominal *zagropāti se* (subjekt *vlaka na postolu)* (Smokvica, Korčula).

Lit.: ARj 3, 462. *Pleteršnik* l, 256. *REW*[3] 2344.

groš m (16. v., Vuk) »1° bakren novac određene vrijednosti, put novčića, 2° novac uopće (ŽK, Dalmacija)«. Deminutiv na *-ъk > -ák grašak,* gen. *-âka* (ŽK), na *-ie grošič* »1° novac određene vrijednosti, 2° prezime (Draguć, Istra)«, odatle na *-ar grošićar* m (Vuk) »koji radi na grošić«, odatle na *-ija grošićarija* (Šulek), na *-ina grošićarina* f »plaća grošićaru«, denominal na *-iti grošićariti;* na *-njak* < *-ьn* + *jak grdšnjak* »hljeb koji stoji groš«, hipokoristik *gróšo* (Dobroselo, Lika) »svite nakićene grosima po pasu, po kapi ili po prednjacima od prslučića«. Složenice *polgrošica* (17. v.) = *polugrošica* (narodna pjesma) = *golugrošnica* (Vuk) »sitan novac koji vrijedi po groša«. Nalazi se još u slov. *groš,* gen. *groša, grošek,* gen. *-ška, grošič, grošnik* i arb. *grosh.* Od tal. *grosso* (14. v.) u numizmatičkom značenju preko njem. *Groschen* < lat. *grossus.* Ovamo još

složenica *karagroš* m (18. v.) »španjolski talir, kolunat« preko tur. *karaguruş.* Od tal. *grosso* i trgovački termin *grosist(a)* »trgovac na veliko«. Lat. ablativ *grosso modo* »uopće«.

Lit.: ARj 3, 463. 4, 853. 10, 623. *Pleteršnik* l, 256. *REW*[3] 1876. *GM* 131-132. *DEI* 1876.

grôt m (Vuk, Hrvatska, Prigorje, 1459), praslav., bez baltičke paralele, »1° kao mlinarski termin: sud u kojem stoji žito te se iz njega malo-pomalo presiplje i pada u mlin« = *grot* (Vodice) »2° kolski termin: u gospodarskim kolima prostor od dna do ruba lastavice« = *grot* (Cres) »3° grlo u boce, 4° bolest u grlu«. Riječ postoji u rus.-cslav. »pehar« i u slov. »sinonim: trahtur« (v.). Postojala je i u panonskoslavenskom kako dokazuje madžarski slavizam *garat, garad.* Odatle izvedenica na *-lo: grotlo = grotlo* n (Vuk) »1° sinonim klanac = turcizam bogaz, 2° zvalo, 3° u cvijetu mjesto gdje se obod i cijev stiču (Pančić)«. Prema Miklošiču od praslav. korijena *gw-* koji je u *grlo* i *grkljan,* sa sufiksom *-Ulo,* ie. ništični prijevoj *gur-* od **guer-* koji se nalazi u *žderati.* Odatle odbacivanjem sufiksa *-lo: grôt.*

Lit.: ARj 3, 463. Tentor, *JF 5,* 205. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Mažuranić* 363. *Miklošič* 79. 423. *SEW* l, 354. *WP* l, 683.

grotati, *-čem* impf, (čakavski). Onomatopejski glagol na *-ati* kojim se oponaša glas purana. Upor. varijantu *groktati* (v.).

Lit.: ARj 3, 463.

groza *f* (Vuk) ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° (štokavska riječ) horror; 2° sinonimi: jeza, ježnja, strah (na zapadu), 3° prijetna (hrv.-kajk., Pergošić)« = *groza,* gen. *groze* (Kosmet) »4° odvratnost, gadost«. Odatle pridjev *grozan* »strašan«, na *-ovit grozavii = grozan* (Kosmet) »gadan, odvratan«, poimeničen sa *-ica groznica* f (14. i 15. v.) »febris, (na zapadu) zimica«, s hipokoristikom *graja* i pridjevom na *-av grozničav.,* augmentativom *grozničina,* imenima biljki *grozničarka = grozničavka* i denominálom na *-iti ogròzničaviti.* Deminutiv na *-iça: gròzica* (Menčetić). Denominal na *-iti* od *grozą: groziti (se) (sa-, za-, z-)* »1° (u štokavskom značenju) schaudern (Vuk, regionalno), 2° prijetiti (općenito, i u drugim slavinama)«, *ogroz'it, ogrözim* (Kosmet) »izazvati gađenje«, iteratív *nagrãzâti se* (ŽK), s pridjevom na *-ljiv nagražljiv.* Rumunji posudiše južnoslav. folklorni termin: *groza* f i pridjev *groaznic* < *grozbnt* + lat. *-icus.* Apstrakti: na *-ota grozota* f; *groznoća* (17. v.); *grožnja.* Baltičke su usporednice: lit. *gražoju, gražoti* »prijetiti«, lot. *grızuot* »idem«, gr. γοργός »strašan, divlji« i Γοργώ itd. Ie. je korijen **garį-* i **grag-* »što izaziva strah«. Vrlo je vjerojatno Brücknerovo mišljenje da je *groza* prijevoj od rus. *gre'za* f »san, buncanje«, odatle *grézitb* »buncati«, cslav. *greza* »confusio«, *stgreziti sę* »commisceri«. V. *grijeh.*

Lit.: ARj 3, 464. 470. 7, 345. *Elezović* l, 112. 2, 13. *Mažuranić* 363-364. *Miklošič 79. SEW* l, 355. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 159. *KZ* 48, 219. *ASPh* 4, 216. *Vasmer* 309-310. *Mladenov'lll. WP* l, 537. Iljinski, *IzvORJAS* 1918, 23, l, 125-182 (cf. *Slávia* 5, 206). *RSI* 6, 219-221. Scheftelowitz, *KZ* 56, 177. *Boisacq** 154. Pedersen, *KZ* 40, 178-181 (cf. *AnzIF* 24, 44). *IF* 26, 293-294. -Matzenauer, *LF* 12, 325.

gŕst, gen. -í f (Vuk, Boka), sveslav. i praslav. **gzrt-t,-bez* baltičkih paralela, »otvorena ruka za primanje, poignée« = *gfst* u *zagfst* (Vodice) »ručni zglob«, odatle *zagrsnica* f (Vodice) »od domaće vune spletena manšeta«. Upor. slov. *gfst* i bug. *grăstb.* Općenita je s prefiksom *pre-* i sufiksom *-ıo, -ıa: pregršt = pregrš* m, f (Kosmet) pored *pregraš* m (sa nejasnim *a,* zar praslav. prijevoj **goršt- > *graš-?) = grigršč* (Lumbarda) = *pregašća* (čakavski, ŽK sa *ŗ > ar* i ispadanjem *r* zbog disimilacije *r-r > r-0) = pagrīšč* (Punat, Krk, zar praslav. prijevoj **geršt- > gréšt-i).* Prefiks *pré-* je dodan da se izbjegne homonīmija sa *grst* »Ekel« (v.). Upor. rus.--cslav. (12. v.): *prigwbšča.* Arbanasi posudiše *grusht* »idem«. Rum. slavizam *gîrşt,* koji pominje Miklošič, ne nalazi se u rječnicima.Praslav. apstraktna izvedenica na í po deklinaciji *i* od *grlati, grnuti* (v.). Uporeduje se i sa lot. *gurne* »Elachsknorren«, s Homerovim ἀγοστός »ruka zgrbljena za primanje« < *ἀγορτός, od ἀγείρω »skupljam«, αγορά »skupština«. V. dalje *gromada/gramada.*

Lit.: ARj 3, 470. *Elezović* 2, 123. Ribarić, *SDZb* 9, 150. Kušar, *NVj 3, 326. Miklošič* 64. *SEW* 371. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 136. *Vasmer* 298. *Trautmann* 102. *WP* l, 590. *Mladenov* 112. *GM* 133. Jokl, *Unt.* 249. 330-331. *IP* 36, 145. *Boisacq*[3] 6-7. 1087. Agrell, *LU Â* (c[f]. *IJb* 8, 203). Brugmann, *IF* 18, 129-130. Petr, *BB* 21, 207-217 (cf. *AnzIF* 7, 165). Persson, *BB* 19, 257-283 (cf. *AnzIF 3,* 200). Zubatý, *ASPh* 16, 394.

gršak, gen. *gȑška* m (Vuk) »kao rešeto u. krčagu kuda voda ulazi i izlazi«. Stoji bez sumnje u vezi sa sveslav. i praslav. korijenom *ktrč-* ili *krti-* u *krčag,* gen. *-ága m* (Vuk, Srbija, u zapadnim krajevima danas ne postoji) = *krčag* pored *krčag* (Kosmet) »Krug; sinonim: konata« i u *krčma* (v.). Odatle deminutiv na *-ić: krčažić* (Vuk). Sufiks *-ag* je nastao od *-eg,* kako se vidi iz bug. *krčeg,* iz ikavskog *krčig,* sa deminutivom *krčižbc* (1468). Taj se korijen nalazi i u madž. izvedenici na *-ó > -öv: korsó > koršōv* (v.), koja nije madžarski slavizam nego potječe iz alt. *kurčuk* »Schlauch«, *kurčū* »Tonnenreif«, tur. *korçak,* iz vremena dok su Madžari nomadizirali zajedno s Turcima. Srodnost s germ. *Krug, Krücke,* fr. *eruche* nije isključena. Bruckner stavlja ovamo i stcslav. *krbčii* »kovač«. Promjena *kr > gr* u *gršak* nastala je semantičnom kontaminacijom (unakrštenjem) sa *grlo, grlić* (v.); *č > š* pred *k* česta je pojava. Arbanasi posudiše *kërçak.* Tur. *korçak* može biti i posudenica iz južnoslavenskoga.

Lit.: ARj 3, 472. 4, 396. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 665. *Holub-Kopečny* 186. *Bruckner* 286. *KZ* 48, 191. *GM* 191. *Mladenov* 266.

grûb, f *gruba* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev *grobi* pored *grubt,* »debeo > neotesan, ružan (Lumbarda, Korčula)«, određeni vid *grubi* (čakavski) »neobično velik«, upor. stčeš. *hrubý* »velik«. To je po svoj prilici prvobitno značenje. Stoji u semantičkoj vezi i pod njenim uplivom s njem. pridjevom *grob,* koji je drugog podrijetla (< *gi-rōb},* kako se vidi po posuđenoj humanističkoj lat. izvedenici na *-ianus: grubìjan* m (Vuk, Vojvodina, Zagreb) < njem. *Grobian* (1494). Odatle deminutivni pridjev *grubahan* (Dubrovnik) pored *-san.* Apstrakti: *grub* m (Jačke); na *-oca, -ota -ost, -ina: gruboća = grubòta* (Poljički statut) »laesio« = *grubost = grubìna.* Denominali: kauzativ na *-iti: grabiti, grubim (iz-, o-, sa-},* eufemizam *sagrubiti* »sagriješiti«, inhoativ na *-éti grublėti, grubim (iz-, o-, po-}.* Vokal *u* je nastao iz *ç:* stcslav. *grobt* i madž. slavizam *goromba* »debeo, divlji, neotesan« iz panonske nizine i strum. *grumb.* Ušao je u mušku i žensku antroponimiju: medu stara dvočlana lična imena *Grubislav,* odatle hipokoristici *Gruba, Grújo, Grujica, Grubeša, Grubiša,* odatle prezime *Grubišić.* Baltičke usporednice, kao i praslavenska pokazuju također alternaciju *-um-* i *-u-',* lot. *grumbt* »postati navoran«, prema lit. *grubus* »neravan«. Poređuje se i sa njem. *Krampf.* Ali se ove usporednice slažu samo fonetski, nikako semantički. Stavlja se pod ie. korijen **ger-* /okretati«, raširen u rustičnom prijevoju i nazaliran sa formantom *b: *gremb-l*gromb-.*

Lit.: ARj 3, 472. Kušar, *NVj* 3, 338. *Mažuranić* 364. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 355. *Holub-Kopečny* 133. *Bruckner* 159. *KZ* 42, 345—346. 45, 45. *Vasmer* 311—312. *Trautmann* 99. *Mladenov* 111. *WP* 1, 596. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *Tiktin* 706.

gruda f (Vuk, Kosmet) = *grudva* (Vuk, 18. v., Kosmet), kao *crkva* nekada po deklinaciji *u,* sveslav. i praslav., »1° glaeba, 2° (kol.) poljsko zelje (metafora), 3° gruda sira«. Toponim. Odatle pridjev na *-ьn: grudan = gruden* (1491, hrv.-kajk., Habdelić, Patačić, Belostenec, Jambrešić, prvotisak glagoljskog brevijara iz 1491), poimeničen u m. r. prema *mjesec* »prosinac, velikobožićnjak«, prema Patačiću ovako nazvan »od gruda onda zmržnjenoga«; običnije s dvostrukim sufiksom *-ьn* + *-j* kao ostali mjeseci: *grudanj,* gén. *-dnja;* na *-jača grudnjača* (Vuk, Kosmet) »cjedilo od konopljina platna u koje se sipa sir da se ocijedi surutka i da postane gruda«. Na *-ast: grūdasi.* Na *-av: grudav.* Deminutiv na *-ica: grudica (sira}.* Augmentativ na *-ina: grūdina.* Sa sufiksom -ία: *gruda* (J. S. Reljković) = *grudva* (unakrštenje sa *grudva}* i sa starim još u praslav. izumrlim sufiksom *-men *grudmen > grumen* m (Vuk, Kosmet) »idem« = *grum > grun.* Odatle deminutivi: *grumak, grunac, grúnäk, gru(m}čić,* kol. *grunje.* Upor. rus. *grum* »idem«; pridjev na *-ast, -av, -it: grumenasi, -njast, -enit.* Deminutivi: *grumenčić, grumičak* od **grumik* kao *komik = grumenčak,* gen. *-čká* (Lika). Upor. *kam, plam, prám* za *kamen* (v.) itd. Denominal na *-ati: grudati se (iz-}.* Oba oblika pomiješaše se u rum. *grunz.* Tu je *-z* iz rum. plurala *grunzi — grunji < grudy* »1° tvrde mrvice kamene soli, 2° zaleđen komad zemlje *(grunji pămîntului)«;* odatle brojni rum. pridjevi na -os < lat. *-osus: grunzos = grunțuros* itd. Arbanasi posudiše *grude* f »Scholle«, epirski Grci od nestalih epirskih Slavena γρούδα »gruda sira«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou.* Za uporedenje pružaju baltički jezici obilje primjera: lit. *grūsti* »mrviti«, *grudaš* »žito«, u prijevoju *graudus* »dirljiv«, lot. *grauds* »žito«, *graumenys* pl. »prašume«, *grumuñtas* »grosser Erdkloss«, *grumtas* »Klumpen«. Te usporednice kažu da je prvobitno značenje bilo »ono što je razmrvljeno«. To potvrđuju i germanske usporednice : stvnjem. *griol* »pijesak, Gries«. Upor. germanizam

gríz m. Ie. korijen **ghreu,* u prijevoju *ghrōu-* »rastrti, razbiti« bio je raširen formantom *d* kolektivnog značenja (upor. suf. *-od}.*

Lit.: ARj 3, 477. 479. 480. 7, 349. *Elezović* 1, 113. *Mažuranić* 364. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 357. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 159 -160. *Vasmer 313. RSI 4,* 175. *Trautmann* 99. *WP* 1, 649. Jonke, *Rad* 275, 70. *Tiktin* 706. Jagić, *ASPh* 31,'551. *Boisacq*[3] 424. 1068 -1069. Osten-Säcken, *IF 24,* 245. 28, 419. *GM* 132. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. Stefanie, *Rad* 285, 62-3.

grudi f pl. (Vuk) po deklinaciji *i* kao i »sinonim: prsi«. Osjeća se danas kao pjesnički izraz. Sveslav. i praslav. *grçdb,* bez paralele u baltičkoj grupi. Znači i »brežuljak« (srednja Dalmacija, Pavlinović). Prelazi u deklinaciju *a: gruda f* (Brač) »kost sred prsi gdje se sastaju rebra«. Ova potvrda objašnjava plural: *grudi* se sastoje od više kostiju na obje strane. Odatle pridjev *grûdan, grudna (kost,* <~r *koš,* Piva-Drobnjak), poimeničen sa *-ik* i *-jak grudnik = grudnjak,* gen. *-aka* (Banat) »kožuh kao prsluk«, sa *-jača grudnjača* f »torba od koje se uzice unakrste na grudima«; u botaničkoj terminologiji *grudnjaka* f »pulmonaria L.« i *grudnišnik* »crven sljez, trandofilj«, od nepotvrđenog *grudnica.* Obje su biljke nazvane tako zacijelo zbog toga što se mogu nositi na grudima. Kako se *grudi* upotrebljava i za prsa životinja, ovamo ide s hipokorističkim sufiksom *-an* (tip *Milan, rudan}: grudan* (Doboselo, Lika) »prsat konj«, možda i *grudeša* »koza« (Dobroselo). Taj pastirski (?) naziv izvodi Budmani od *gruda* (Hrvatska Krajina, v. *gruda}* »ovca koja je bijela kao snijeg«. Nema potanjih obavještenja o tako nazvanoj kozi. Neologizam *grudobolan* »tuberkulozan, sušičav«. Vokal M je nastao iz *G:* stcslav. *grçdb,* slov. *grodi,* bug. *gradi,* polj. *grędzi.* Kako polj. *grąd* znači »uzvišeno mjesto u mokrom terenu«, s čime se slaže dalmatinsko značenje »brežuljak«, uvjerljivo je uporedenje s lat. *grandis* »velik«. Upor. i stengi, *grēada* »Busen«. le. je korijen **gņrendh-* »bujati« u prijevoju **gurondh-; grudi* su prema tome nazvane tako što se nadimaju.

Lit.: ARj 3, 478. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 356. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 676. *KZ 42,* 339. 346-347. 45, 53. *Vasmer* 312. *Mlađenov* 112. *WP* 1, 699. *Boisacq*[3] 132. Machek, *Recherches* (cf. Fraenkel, *IF* 54, 282 i *Slávia* 10, 382). Petersson, *LUA* n. f. 1. Bd. 14, nro 31 (cf. *IJb 7,* 115). *ASPh 34,* 378-379. Zubatý, *ASPh* 16, 393. Pedersen, *LP* 1, 1-2. Matzenauer, *LF 7,* 202. *NJ* 1, 123.

graditi, *-im* impf. (Stulić) »frangere« označuje Budmani kao nepouzdano, ali može biti isto što i slov. *grúditi* »rodere, mordere, molestare«, koji Matzenauer uporeduje s ags. *gríndan* »centerére« i lit. *grandau, grandyti* »radere« što bi zadovoljavalo Stulićevu obliku, ali za slov. morala bi se pretpostaviti varijanta bez nazala kao praslav. *grcbb* pored *grubt.* le. korijen **ghrendh-,* raširen je s pomoću formantą *dh* od *ghren-* »rastrti«, u prijevoju **ghrondh~.*

Lit.: ARj 3, 478. *Pleteršnik* 1, 258. Matzenauer, *LF* 7, 194. *WP* 1, 657.

grûg m (Rab, Božava, Senj, Veli otok) = *gruh = grûj,* gen. *graja* (Perast, Kućište, Brač, Bogdašić, Korčula) = *grûj* (Budva, Bijela, Risan, Paštrovići, Muo, Stoliv, Dubrovnik, Mljet, Sutomore, Ljubiša) = *grum* (Belostenec, Hrvatsko primorje, Malínská, Krk) = *grun* pored *grun* (Krk) = *grunj* (Cres, sjeverni čakavci), *grünjeva mat* (Malínská) »motellá tricirrata«. Stara posudenica iz ribarske terminologije kako pokazuje *on* pred suglasnikom > *u; grûg* poklapa se s tal. *gróngo,* sa *-g > h gruh; gruj* predstavlja **congrius* od *conger* sa metatezom *r* kao i *grongo < conger,* gen. *congri,* ák. *congrum; grun* se poklapa sa krčko-rom. *graun; grum* prikazuje hiperkorektan oblik prema mijenjanju -or > *-n.* Taj oblik je nastao odbacivanjem dočetka -CMS u **groncus* koji nije potvrđen u tal., nego je specifičan u našoj ribarskoj terminologiji; *-nj* mjesto -or > *n* može se objasniti iz *ngį: *congrius.* Upor. tal. *cagno* < lat. *congius* (v.). Sve su to naše adaptacije nepoznatih dalmatoromanskih oblika od lat. *conger,* gen. *congri,* mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 3,479.480. 482. *Pleteršnik* 1,258. Stürm, *ČSJK 6,* 67. *Banali 2,* 156. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. Kušar, *Rad* 118, 16. *DEI* 1062. *REW** 2144.

grüna f (Pavlinović, Dalmacija) »draga, pola, kosa, greda«. Značenje je dano neodređeno. Čini se da je kao terenski termin srodno sa ukr. *hruń, hrunok, hruriyk* »Hügel«, rum. *gruiu* »idem«, cine, *grúñu* »idem« < lat. *grunium.* Ovamo još *ogronja* f (Kavanjin) »surla«, pridjev kod istoga *kad pomrmlja s ogronjime* (= vragom) u istom značenju u kojem tal. *grugno* »muso del porco«. Glede početnog *o-* upor. *ofèrao* pored *ferao* (v.), *o(h}šubra* (v.) i glede oscilacije *u-o* u naglašenom slogu upor. *gronda-grunda.*

Lit.: ARj 3, 481. 8, 781. *REW»* 3894. *DEI* 1877.

grünat, gen. *grunta* m = *grünt* (hrv.-kajk., 18. v., ŽK, slov), »sinonimi: zemlja kao vlasništvo, baština, imanje, dobro«. Odatle službeni neologizmi za njem. *Grundbuch: gruntovan, gruntovnica = zemljišnih* (Dalmacija), *gruntovničar.* Od njem. *Grund.*

Lit.: ARj 3, 481. *Pleteršnik* l, 258.

grundov, gen. *grundală,* pl. *grundali* m (Buzet, Sovinjsko polje, također *grandov)* »kamene ploče izbečene preko zida ispod žlijebnjaka da štite zidove od kiše«. Istroromanski - leksički ostatak od vlat. **grundarium* > tal. *grondaia, grondaia,* poimeničen pridjev na *-ãrius* od srlat. *grunda, gronda, grondarla,* kilát, *suggrunda.* Zamjena sufiksa *-ãrius* sa *-olis* nastala je na osnovu disimilacije *r-r >r-l.*

Lit.: DEI 1875. *Prati* 523.

grušt m (ŽK, slov.) »skele kod gradnje kuća« = *rast* (hrv.-kajk.) = *rušt* (Virje). Od njem. *Gerüste.*

Lit.: ARj 14, 342. Skok, *ASPh* 33, 362. *Pleteršnik* l, 259.

gržún m (istročakavski) »puer«. Od tal. *garzóne* m < fr. *garçon* franačkog podrijetla (franački **wrattjo* > nvnjem. *Recke* »junak«).

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 524-5. .£>£/ 1768. *Gamilhcheg* 457. *REW* 9510.

gû »onomatopeja kojom se oponaša glas goluba i grlice« (Kralje, Klakar). Odatle imenica oformljena sa *-k* (upor. *zvuk)* i *-ka* (upor. *buka): guk* m (Vuk), *güka* f (Vuk) sa impf. *gúkati, gûiem* (16. v., Vuk) prema pf. *gúknuti, guknêm* (Vuk). S reduplikacijom: impf, *gugútati, gugúć m* prema pf. *gugutnuti* i sã *ć* iz prezenta u infinitivu *gugučati* (Ljubiša), s postverbalom *gugūt* (Vuk), pored *gugukati, -ami* pored *-čem* (Stulić, Srbija, Milićević). Na *-avac: golub gukavac.* Glas goluba imitira se i sa *gulu.* Zbog toga izmjenjuje *o > u golub > gulub* m (Nova Gradiška) prema f *gulubici* (Prespa). Reduplikacija je ušla i u naziv goluba u oformljenju sa *-ka: gùgutka* (Vuk, Kosmet) »sinonim: kumrikuša (v.)« i u rum. *guguịduca* i arb. *guguçe.*

Lit.: ARj 3, 497. 495. *Elezović* l, 114. Hirtz, *Aves* 148-149. *SEW* l, 361. *Holub--Kopečný* 130. *Vasmer* 319. Iljinski, *ASPh* 29, 496. Loewenthal, *KZ* 37, 390. Matzenauer, *LF* 203. *GM* 134. 207.

guba f (Vük, Vodice, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *goba,* »l° razne vrsti gljiva, 2° spužva, 3° (metafora) bolest na tijelu, izraslina, 4° uvredljiva metafora za ljude«. Odatle: *gübav* (15. v.) »aussätzig, šugav«, poimeničen na *-ьc gübavac,* gen. *-avca* m (1437), sa starim pridjevom na *-j* m *gubavač,* f *gubavča,* na *-ica gubavica,* »žaba« (također toponim), inhoativ *gubaviti se.* Radna imenica na *-ar: gubar* (Fužine) »koji kupi gube po šumi«. Na *-alj* (upor. *putalj): gübalj* »gubav = šugav konj«. Faktitiv na *-ati gubati, -am (se)* (Vuk) *(o-* Kosmet, *raž-)* »činiti da tko bude gubav«. Na *-ač: gubač* (Slavonija) »sinonim: šiška, šišarica«, upor. madž. *gubacs* »idem«. Deminutivne izvedenice na *-ьc* i *-ica* odstupaju semantički od simpleksa: *gübac,* gen *-pea* (Vuk) = *gubica* »1° os animalium, 2° uvredljiva metafora kad se prenosi na usta ljudi«. Odatle pridjev na *-ьn: gubičan* m, f *-čna* (Dobroselo) »debelih usana«, augmentativ *gubičina,* na *-jatigubičatise* »sinonim: potući se«. Deminutivi uklanjaju homonīmiju izmēdu dvaju značenja kao u polj. *gịba* »Mund, Maul« prema *gąbka, gţbka.* Madžari posudiše *gamba* < *goba* »usnice, Maul« i iz hrv.-srp. *gubo* »Gallapfel«, *gubacs, gubics* »Knopper«, *gubas* »gubav«, Rumunji *gubav* »aussätzig«, odatle rum. apstraktum *gubavie* f. Berneker i WP, slijedeći Miklošiča, rastavljaju etimološki ove dvije riječi, dok ih Brückner, Trautmann i Zubatý uzimlju zajedno. Vasmer dopušta mogućnost zajedničkog izvora; *u* je nastao u objema semantemima iz nazala *ρ:* stcslav. *gçba* »spužva«, slov. *goba* »gljiva, vrganji«, češ. *houba,* polj. *gąbka, gębka.* Za oba značenja ie. paralele su jasne: u baltičkoj grupi lit. *gumbas* »Erhöhung, Knorren, Gewächs an einem organischem Körper«, lit. *gémbe* »Nagel, Knagge < Spitze, Vorsprung«, gr. γαμφαί »laloka«. Ie. je korijen *gambh-* odnosno *geu-* ili *gheubh-* »savinuti«.

Lit.: ARj 3, 484. 487. 488. Hirtz, *Amph.* 38. *Elezović 2,* 13. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Mažuranu* 365. *Miklósié* 71. *SEW* l, 340. *Holub-Kopečný* 129. 135. *Brückner* 138. *KZ* 42·, 332-334. *Vasmer* 316. *WP* l, 534. 562. 568. *Trautmann* 101. *Mladenov* 117. *Boisacq*[3] 899. Pedersen, *KZ* 36, 334. Janzén, *ZSPh* 15, 57. Christiani, *ZSPh* 18, 161. *PBB* 22, 192.

gûc m (Dubrovnik, Rab) »čamac, mala lađa [(nešto manja od *bragoca,)«.* Riječ je raširena i u Italiji: Korzika, Kalabrija, Sicilija, Napulj, Đenova *gussu, gossu,* Venecija *gozzo,*

guzzo. Vjerojatno od *bragoc (y.),* preko mlet., premda se ne zna zašto je apokopirano *bra-}.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 23. *PE* l, 558. 3, 238. Skok, *Term.* 149. Isti, *ZRPh* 54, 434. 57, 468-9. 479-80. *DEI* 1851.

guče ili **goče** f pl. (Zore) »pezzi di rete (della sciabica > *šabaka,* v.) dalle maglie larghe e dal filo al quanto grosso« = *guia* (Poljica) »maglia di lana che portano gli uomini (odijelo)« = *guća* (Rab) »vunena košulja« (po semantičkom zakonu sinegdohe) = *guća* (Božava) »maglia«. Od mlet. *gucbia (* izgovori *guća)* »maglia, lavoro fatto cogli aghi« < *aguchiare* (Boerio) < lat. **acūcula,* deminutiv od *açus.* Glede *ü > o* v. *Lokrum* i *goša* (v.).

Lit.: ARj 3, 492. Maver, *AR* 6, 242. *ZbNŽ* 8, 310. Kušar, *Rad* 118, 19. Zore, *APJ* 10, 356.

gueula f (Dubrovnik) »guša«, sadrži zacijelo lat. deminutivni sufiks *-ula* ili bolje *-ola* na korijen *guč-,* koji odgovara kao dalmatoromanski ekvivalenat tal. *gozzo,* skraćenici od *gor gazza* < lat. **gurgutia; gozzo* se slaže posvema kao kasniji talijanizam sa *guc* (Božava) »isto«, prošireno sprijeda pomenutim deminutivom *-ul* i hrv. istoznačnim *-ič gucullć.* Marulić ima *-va-* mjesto *u : gvača (čvrljak... s punom gvacom pojde).* Taj *va* reflektira možda dvoglas *ua* (upor. krčko-rom. *suas > sursum, ingvaždat, raklo* i *kvijer < corium).* Mjesto *č, c* stoji u Režiji, Goriškom *ž: goža* »Kröpf«, u Toiminu *golžun* »pútača (ŽK), Hühnerkropf«, upor. tal. *sorgozzone.* Dalja veza sa balkanskom riječi *guša* (v.) je moguća premda je fonetski odnos nejasan.

Lit.: ARj 3, 493. 520. Cronia, *ID* 6. Budmani, *Rad* 65, 166. *Pleteršnik* l, 242. *REW*[3] 3924. *DEI* 1850. Štrekelj, *ASPh* 12, 457-458.

guć »(onomatopejski) uzvik kojim se vabe i gone svinje (okolina Dubrovnika)« = *gud* (Stulić) »idem«, oformljen u* imenici *guda* f (Vuk, Dubrovnik, Kosmet, dječji govor) pored *guda,* gen. *gūde -- guda f* »krmača, prasica«, *gude,* gen. *-eta* na »prase«, *guče,* gen. *-eta* (Stulić) < *gudče* (označeno u *ARj* kao nepouzdano) prema *gùdin* m (Vuk,. Dubrovnik, Hercegovina, Brač) »prasac«, deminutiv *gudinić* (Vuk), sa drugim suglasnikom *gúdža* f (Vuk) »krmača«. Odatle *gudân* (Kosmet) »vepar«, *gudača* (ibidem) »krmača«. Upor. arb. *guç* »prasica«, *guçenj* »grunze«. Upor. *guči* i *guči* (Kosmet) »uzvici za vabijenje svinja«; *gufala* (ŽK) je u isto doba uzvik za vabljenje i femininum. Ovamo izvedenice: na *-ьc: gudač,* gen. *gulca,* gen. pl. *gúdoc* pored *gúlcih* (Hvar) »prasac« = *gudač,* gen. *gućа* prema *gudača, gudaš* (Kurelac), kol. *gudad* (Stulić). Također slov. *guda = gudika, güdek, gucey.* Sa *r* mjesto *d: güre,* gen. *-eta* (Kosmet) »sinonim: gude«, deminutiv *gurênce,* gen. *-eta, guran, gurač,* sve iz Kosmeta. Odatle onomatopejski impf, *gurìtati, gurīčē* (subjekt *svinja)* »grunnire« = *gurikati, gurīčē* »idem« prema pf. *guritnuti* (Vuk), s postverbalom *gûrît* m. Upor. ngr. γουγούνα »svinja«. Sa */: gulič* (Vodice) »zov za mlade svinje«. Sa *g* mjesto *d* (onomatopejska reduplikacija): *gugan* »ime prasca«. Uper. slov. *gulja.* Ovamo ide zacijelo i *güdlja* (Krašić) »obarnica (Krasie *lubarnica)* ukuhana kukuruznim brašnom, gusta i ukusna, dok je lubarnica samo rijetka supa« = *gûdla* (Kamena Gorica kod Varaždina) »svinjska juha poslije obarenih kobasica, obarnica (ŽK)«. Samoglas se *u* zamjenjuje sa *i,* a suglasnici *d* i *č* sa *c: gica* f (Vuk, dječji govor) = *gica,* gen. *gice* (Kosmet) »svinja«, prema m *gican* »ime prascu« od *gle g\c* »zov za svinje (Zagreb)« = *gle* (Vuk) »uzvik, 1° glas za vabljenje svinja, 2° kojim se tjera svinja (Kosmet)« = *gici* (Kosmet) »glas kojim se vabi svinja«. Odatle na *-kati* impf, *gïckati, -om* (Vuk) »vabiti svinje« prema pf. *gtcnuti, -em* »povabiti jedanput svinje viknuvši *gic«.* I ovo onomatopeja kojom se oponaša glas svinje. Upor. rum. onomatopejski glagol *a guịṭa* »quieken«, odatle *guiṭatură* »glas mlade svinje«. Onomatopeja, u daljem razvitku, postaje i folklorni termin za igru. U Šumadiji se u igri tjeranja svinja (ŽK, *svinkanje)* krmača zove pored *budža* (v.) i *gúdža* (Vuk), odatle *gudžati se* »igrati se gudže«. .U bug. *guda* je »Knöchel vom Schwein der beim Spiel (Schweinetreiben) benutzt wird«. I cijela se igra zove tako. Odatle glagol *gúdja, gúždam* »hinlegen, hintun, setzen«. U Kosmetu je *gudža* prenijeta na »nešto kao drvena lopata kojom se djeca igraju«, odatle impf, *güdžat, -ám* »1° gurati, tjerati gudžu, igrati se gudže, 2° bacati bez cilja«. S turskim deminutivnim nastavkom *-čik: gudžadžik* »igra gudže«.

Lit.: ARj 3, 132. 492. 493. 495. 503. *Elezović* l, 96. 114. 117. 118. Hraste, *BJF* 8, 21. *GM* 136. *Tiktin* 707. *Doric* 68. *Pleteršnik* l, 259. Matzenauer, *LF* 7, 205. Pedersen, *KZ* 38, 342.

gudura f (Vuk, Srbija, Lika) »1° duboka i uska dolina, 2° (Otočac) toponim«. Ide u sferu kraških pojmova kao *litica, vrtača.* Sa

drugim dočetkom 1402 *(ab ecclesia sancte Marie de Rabac usque ad) Guducha (districtus Sibenicensis in Luka),* danas *Guduča,* na sjevernoj obali Prokljana; *-uča* je romanski deminutivni sufiks *-ucea.* Od *ganda* (Bregaglia, Boŕino) »sconscendimento di sassi in montagna, *erta* di sassi, pendìo« (prema De Felice, Alessio i Ribezzo), mediteranski leksički ostatak u Španjolskoj, Švicarskoj sve do Furlanije i u hrv.-srp. Sa dočetkom (sufiksom?) na r u španj. *gandara* »piccola catena di montagne«, u baskickom *andar(o)* »pente escarpée«.

Lit.: ARj 3, 495. Šišić, *Starine* 39, 183. Jagić, *ASPh 2, 396. REW** 3670. *DEI* 1760. Alessio, *Onomastica 2,* 185. Bertoldi, *ZRPh* 37, 142. *BSLP* 32, 95. si. Ribezzo, *AGI* 35, 50. Skok, *SIRev* 3,352. *ZRPh 57,* 142.

guf m (Mikalja) »1° labud, 2° pelecanus onocrotalus« .= *gub* (Stulić kaže da je iz Đorđića, prema Budmaniju nepouzdano). Prema Trstenjaku *guf* i *gub* opći su naziv i za »genus cygnus«. Drugi, su oblici *kûf* m (16.—18. v., Dubrovnik, s epitetima *pribili,* Menčetić, Gundulić, pjesnička riječ), deminutiv *kufić* (Bella) = *kup — kof* (18. v., Kavanjin, prema Budmaniju možda štamparska grijeśka). Hirtz ima još iz Košića *cunj* m (Konavli) »urinator, Taucher«. Prema Košiću Konavljani zovu njorce *cunji* jer ptica, kad je na kraju, stoji osovno. Prema tom tumačenju čini se da Košić identificira taj naziv sa *cunj = čunj* (v.). Ako je ta identifikacija ispravna, *cunj* nema veze sa *guļ = kuf.* Prema Vaillantu sve te varijante osnivaju se na gr. *κύκνος* = lat. *cygnus* > tal. učeno *cigno.* Kod te pretpostavke teško je objasniti */ = b = p* za *-cnus > -gnus.* Prije će biti unakrštavanje slične slav. riječi' (v. *kuf)* s grčkom poetskom.

Lit.: ARj 3, 484. 495. 5, 148. 746. Hirtz, *Aves 47.* 147. Vaillant, *RES* 9, 270. *REW** 2435.

gûj m (Prčanj) »morska riba, šiljasta, oveće glave, dobra za jelo (živi u pontama /= obala/, tako u Lastvi i ostaloj Boki, po rupama /i ne udaljuje se daleko od njih/, u mandraćima; težine je do 30 dkg)«. Vrst guja je *murandela,* koja živi u morskoj travi i odatle joj ime (v. *murava).* Zove se u Risnu *gólok = gólok* (Lepetane, Stoliv, Lastva) »glavoč«. U Dobroti *guj* dobiva nastavak *-oč gujôč* prema *glavoč* kako ga neki zovu. Ima dvije vrste *gujoča:* jedni žive u rupama, u pontama, drugi u morskoj travi, u muravu (upor. gore naziv *murandela).* Čozoti ga zovu *guaito.* Taj naziv poznat je u Lastvi *guăt* i u Malinskoj *guato.* U Tivtu izmijenjeno u *guoč,* očito prema *glavoč.* Glasy u *guj* mijenja se u *lj: gulj* (Hrvatsko primorje) »gobius ophiocephalus«, *gulj od blata* »gobius Jozo«. Treća varijanta- sadrži *b* mjesto *j gub* m (Kolombatović; možda u Splitu?), koje ima svoju potpunu paralelu u kslat. *gufus = goto* (Trevisò, Bologna) > *gaf* »seriola Dumerili Risso«. Ribari Arbanasi u Ulcįnju poznaju taj oblik: *gafa f* (dobra im je riba). Naziv *gôf* poznat je u Budvi i u Sutomoru (Špic); *gôfi* se love u mjesecu svibnju. Na Velom otoku zabilježen je za morskog ježa naziv *gujba* koji je možda u vezi sa *guj, gujoč.* Značajno je da se *gujba* fonetski posve poklapa sa lat. *gobius* (glede *bı > ib* upor. *rujba,* v.). U Škaljarima (Kotor) kaže se za gofa *lica* (v.). Očito je da *guj* i *gujoč* stoje u vezi sa lat. *gobio, gobius* < gr. *κόβιος.* Što se tiče promjene suglasničke grupe *bı > j* može se uputiti s Rešetarom na krčko-rom. *zua* »četvrtak« < *jovia, dies Jovis,* i još bolje na *Ptuj* < *Poetovia.* Sufiks *-oč* postoji doduše i uz naše korijene. Najvjerojatnije je romanski *-uceus,* koji ima doduše deminutivnu funkciju, kako se vidi u dubrovačkom *saloca,* ali odgovara posvema sufiksu *-ozzo* u tal. *ghiozzo* (15. v.) = *gujoč.* Njemu odgovara bez -jjo *-occus > -ok* u bokeljskom *gulok.* U *glavoč* (Budva, Hrvatsko primorje) = *glavoč,* gen. *-òca* (Dubrovnik) varira i osnova i sufiks: na *-äc glavač* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »gobio«; mjesto *v* stoji *m* (upor. *somina* za *sabina*) *-ъc > -ac glàmac,* gen. *-mea* (Brač) »gobius«, *glamoč,* gen. *-òca* »razne vrste gobiusa«. Još čudnovatija je varijanta *glavotok* m »isto što glavoč i glamoč«. Očito je da je pučka etimologija na razne načine prilagođivala dalmatoromanski naziv, kojemu najbliže stoje *guj i gujba,* domaćoj jezičnoj svijesti. Kako smo naprijed vidjeli, i talijanski su nazivi prekrajanja od lat. *gobius.* U *gub = gafo* ispušten je dočetak *-ita = -io; *gobus > gub, gofo* zbog ovelike glave dovedeno je u vezu sa *glava.* Odatle *glavoč.* Nejasno ostaje prekrajanje *golok.* Ne zna se što je dalo povoda da se u osnovi vidi pridjev *go.* Tal. *guaito* može da sadrži deminutivni sufiks *-atto* (upor. mlet. *tosato* »dječak« od *tonsus > toso)* varijantu od *-otto* sa gubitkom *b > v* poslije velarnog samoglasnika kako je pravilno u mletačkom; poklapa se uglavnom sa *gub = gofo* i sa *ghiozzo.*

Lit.: ARj 3, 147. 148. 173. 183. 184. 241. 484. 499. Rešetar, *Štok.* 236. *Banali 2,* 367. *REW* 3815. 3816. 3907. *DEI* 357. 1800. 1837.

guja f (Vuk, 16. v.) »1° sinonim: zmija (Srbija, Visoko, Bosna), kača, 2° glista (Dubrovnik, sjeverna Dalmacija). Odatle: pridjevi na *-in gujin,* na *-inji gùjinjî* (Vuk, *~ e gnijezdo)* »sinonim: zmijin«, na *-ski gùjskï (kralj)* »sinonim: zmijski«. Deminutivi na *-ić, -ica, -će, -*zac: *gujić, gujica* (Pleternica), *gujičić* (Valjevo), *gujče.* Augmentativ na *-ina gujina* (Peći, Jablanac, Hrvatsko primorje, narodna pjesma iz Istre), odatle *gujinica* (Sali, Dugi otok). Radne imenice na *-ar: gujar — gujinar* (Jablanac, Bokanjac kod Zadra) »koji hvata guje«. Na *-ana: gùjana* (Lika) »glista«, *gùjanica* (Lika) »lumbricus terrestris L.« = na *-avica gujavica* (Vuk). Riječ je hrv.-srp. 'i regionalno bugarska. Budući da ima dva značenja, a naglas kao *bája* (v.), bez sumnje je kao naziv zmije hipokoristik od *guž* (upor. *guja* kao hipokoristik od *guzica),* a kao naziv crva od *gusjenica,* prema Brückneru od *gušter.*

Lit.: ARj 3, 496. Hirtz, *Amph.* 39-40. Vaillant, *RES 8,* 243-245. Tomanović, *У F* 17, 210, Bruckner, *KZ* 48, 219-220.

gujba f (Šulek) »biljka: rani list, bukvica, betonica L.«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARj 3, 496.

güka f (Vuk) »Γ gibbus, 2° massa, 3° lopta grnčarske (lončarske) zemlje koliko je dosta da se učini jedan sud (Kosmet), 4° dječja bolest, Drüsengeschwulst (Kosmet)«. Kao toponim potvrđen sa sonantnim */: na Ghku,* 1318. Odatle: pridjevi na *-av gükav* = na *-ast gûkast* (Stulić). Denominal: na *-ati gükati se, -ām* (Crna Gora) »sinonim: grudati se (v.)«, faktitiv na *-iti guati, -lm* (Vuk) (sa-) »1° činiti guke, 2° grčiti se, u guku svijati (Kosmet) *(pod-,* г-)«. S umetnutim *n* i (prema grčkom izgovoru) s prijelazom *k > g: gûnga* (Kosmet) »sinonim: guka«, pridjev na *-av gûngav* »sinonim: grbav«. Ovamo možda *guknuti, -em* (Hrvatsko primorje) »koga po leđima udariti, zadati mu guku«. Sa sonantnim / nalazi se u rum. *gîlcă* f »Drüsengeschwulst, geschwollene Mandel« i bug. *glăka* »idem«, pl. *gaiki* »enflures aux oreilles«, pridjev na *-av gălkav.* Upor. u prijevoju rus. *gúlja, gúhka* »Beule, Auswuchs«, polj. *gula, gulka, gulba* »idem«. Ie. paralele nisu utvrđene.

Lit.: ARj 3, 493. 497. *Elezović* 1, 115. 117. 2, 89. *SEW* 1, 362. *Vasmer* 320. Bemard, *RES* 27, 31.

guktati, izolirani onomatopejski glagol stvoren samo za zagonetku od prvog sloga u *gušter: gušter gukče uvrh kuće* (odgonetljaj·: *dim).*

Lit.: ARj 3, 497.

gula[1] f (16. v., Marin Držíc) »grlo« = *gula* (Božava) »gola, buca dell' albero della nave«. Talijanizam ili dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gula* > tal. *gola* »isto«. U prilog drugoj mogućnosti govori naša izvedenica na *-jak: gugljak* m (Dalmacija) »grkljan, kapak, zaklōpac u sudih«. Čist talijanizam je *gola* f (Božava) »sorta di pialla«. Talijanizam je i pridjev na *-osus > -ož, -ož, -už: golu*ž (pridjev, Božava) = *gulōz* (Šibenik, šibenski otoci) = *gulõz* (Rab, Kućište) = *gulōz,* f *gulōza* (Dubrovnik, Cavtat), proširen na *-ьn > -an gùlozan* (Vuk, Primorje, Boka, Dalmacija, Dubrovnik) = *gulôzan* (Lastva) »sladokus, popásán, bonkulović (Lastva, talijanizam *bonculo* sa *-ović)«.* Odatle apstraktum na *-arija gulozarije* f pl. (Kućište) »poslastice«. U šatrovačkom jeziku (argou) posuđuje se rumunjski oblik latinske riječi *gurač,* koje sadrži naš sufiks -äc od rum. *gură; goa* (zidarski tajni jezik u Bracigovu u Rodopima) od arbanskog oblika latinske riječi *goje,* s članom *gaja* (Ulcinj).

Lit.: ARj 3, 497. 498. 499. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 162. *REW** 3910. 3914. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Jireček, *ASPh* 8, 101.

gúla[2] f (Prigorje, hrv.-kajk.) »konjušnica za mlade konje«. Od madž. *gula* »goveđe stado«. S tim se značenjem posvema slaže *gulja* f (18. v., Slavonija) »stado goveđe«.

Lit.: ARj 3, 497. 499.

guldin m (hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, 17. v.) »sinonim: forinta« (v.). Upor. slov. *goldînar* »idem«. Od stvnjem. *guldîn* (13. v.), od *Gold* »zlato«, nekadašnja južnonjemačka i austrijska moneta, danas još nizozemska *(gulden).*

Lit.: ARj 3, 497. *Weigand-Hirt* 1, 779.

guliti, *gulim* impf. (16. v., Vuk) *(iz-, o-, po-, za-, z-)* »decorticare, veliere; sinonim: čupati (Lumbarda), derati« = sa *lj* iz prezenta *gulJQ* u infinitivu *gúljiti, gùljim.* Iterativ *ogulivati, ogulujem = -guljívati* s prefiksima. Unakrštenjem (kontaminacijom) sa *klještriti* nastade *gulještriti* (Martie). Apstraktum na *-ba: gùlidba* (Vuk). Imperativna složenica: *gulikoža = guljikoža.* Na *-evina: gùljevina*

(Lika, Dalmacija) »vuna koja sama otpada s ovce«. Pejorativi: na *-otina guljotine* (Dobroselo) »zguljena kora od krompira«, na *-ačina guljačina* (Lika) »sinonim: deračina«. Ovamo stavlja Vasmer toponim *Ogulin* gen. *-ina,* koji bi imao biti vrlo staro ime, ako je ispravno njegovo uporeďenje sa grčkim slav. toponimom Ἀγουλινίτσα na zapadnoj peloponeskoj obali. Grčki se toponim može i drukčije tumačiti (od *jegulja).* Sufiks *-ín* nije jasan i ne govori za izvedenicu od glagola. Moglo bi to biti samo zamjena za *-ina: Ogulina* »oguljeno mjesto pod Klękom«, upór. *agulina* (Kapela kod Bjelovara) »1° kožica na jezgrici oraha, 2° zelena kora od krompira«, *oguljina* (Lika) »zelena kora oguljena s drveta«, *oguljak,* gen. *-Ijka* »1° ostrugane dlake s volujske kože koja je već bila u vapnu (Fužine), 2° očupan stog sijena«. Sa *-ica: gulica* f (Varaždin) »vrsta breskve«. Vokal *u* u *guliti* nastao je od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **gou-.* Prijevoj **geu-* zastupljen je u *žulj* m (Vuk) sa sufiksom **1-го* »callum« u južnoslavenskim jezicima, dok je *guliti* još samo slov., odatle slov. *gulja* »Schindmähre, kljuse«. Odatle pridjevi: na *-av: žuljav* (Vuk, Kosmet) »mršav, slab, kržljav«, na *-ajvo žu-Ijajiv* »kad oči malo nateknu«. Denominali na *-ati: žuljati, žuljam* (subjekt *obuća, čizme) (na-, o-}* s objektom *gumno* »motikom křesat travu po njemu«, *zažuljati, -am* (Lika, objekt *tratinu, gumno}* i»oguliti«. Sa rijetkim prefiksom *ka-* impf, *kažuljati, -am* (narodna pjesma). Na *-iti; žúliti, žulīm* (Vuk, Crna Gora, sa / kao u *guliti) (o-, po-}* u istom značenju kao *guliti; žuljít, žúljim* (ŽK) »sinonim: blagu brati, po polju, sakupljati hranu za svinje (objekt *Sstak* »čkalj«)« = *ožūljīt, ožüljim* (Kosmet) »oljuštiti, oguliti«. U Crmnici: *žulī, žulē* »guli, gule«, *ožulit* pored rjeđeg *gulit.* U Kosmetu *žūljlt, žuljīm* znači u podrugljivom smislu »jesti kad se jede kukuruzni hljeb ili od miješana brašna, a ne kaže se kad se jede bijela pogača«. Zbog toga će biti takva pejorativna metafora i *guliti, gulim* (Jačke) u značenju »mnogo piti«. Madž. *süly* »Feigwarze, Skorbut« imalo bi biti od *žulj.* Miklošič, Berneker i Vasmer stavljaju ovamo ukr. pridjev *hulyj* »bez rogova« i polj. te rus. *gùlja, guhka* »Beule, Geschwulst, Auswuchs«, koji prema značenju odgovaraju zaista jslav. *žulj.* Ie. korijen nije sasvim jasan; **geu-j*gou-* »trti« ili **geu-l*gou-* raširen formantom / »saviti« jer nema utvrđenih ni baltičkih ni ostalih ie. paralela.

Lit.: ARj 3, 497. 499. 4, 193. 925. *BI 2,* 876. 8, 785. Kušar, *NVj 3,* 338. Miletić, *SDZb* 9, 367. *Elezović* l, 182. 2, 20. *Miklošič* 80. *SEW* l, 362. *IF* 10, 156. *Vasmer* 320. Isti, *Slav.* 145. *WP* l, 556. 562-563. Stoiićević, *ASPh* 34, 115-116. Iljinski, *ASPh 29,* 497. *Boisacq*[3] 158. Sommer, *IF* 31, 371. Mladenov, *RFV* 68, 373-381. *IJb* 1, 184. (cf. *RSl* 6, 278). Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *IJb 4,* 213). *RSl* 8, 300-301. *FPL* 4, 114-146 (cf. *IF 3,* 217). *IF* 24, 277. Bruckner, *KZ* 43, 326. Matzenauer, *LF* 7, 204. Marianovics, *MNy* 40, 348, si. (cf. *RSl* 5, 324).

guija[1] f (Srbija?) »kuka drvena što se podmeće pod plast kad se hoće da vuče«.

Lit.: ARj 3, ,499.

gülja[2] f (Mikalja, 17. v., jedina potvrda, ali se ne zna da li je iz narodnog govora) »piramida, obelisk«. Iz tal. *guglia,* aferezom od *aguglia* (14. v.) »isto«, od srlat. *aculeo* (izvedenica od *acus* »igla«).

Lit.: ARj 3, 499. *DEI* 100. 1890. *REW** 297.

güma f (Božava, hrvatski školski jezik), internacionalno od kslat. *gumma* > tal. *gomma* = *gumija f* »isto«, od lat. *cummi(s~)* = gr. κόμμι, riječ egipatskog podrijetla *kema(f).* Internacionalne složenice od sintagmi: *gumerăbikal-mir-* f < tal. *gommaràbica* »guma koja se dobiva iz arapske biljke« < lat. učeni termin *gummi arabicum; gumelàstika* f ili skraćeno *lastika* (hrvatski gradovi) < tal. *gomma elastica.*

Lit.: Cronia, *ID 6. DEI* 1842.

gumați, *-ãm* impf. (Vuk) »naglo jesti«, s prefiksom *nàgumati se* (Vuk) »nagrabiti se«, specijalizira način jedenja »naglo grabiti«. Odatle: radna imenica na *-lac, -lica gùmalac,* gen. *-oca* m prema f *gùmalica; gumatiti* (18. v., Kavanjin) »idem«. Vjerojatno denominai na *-ati* od pridjeva na *-ьn: glztwib* > slov. *gölten* »gefrässig« sa / > *u* i *tn* > *tm* kao u *lâjtman* < *lieutenant.* Ili je, prema Bernekeru, možda posudenica iz stvnjem. denominala *goumōn* »schmausen« od *gouma* »Schmaus«, a to je manje vjerojatno s obzirom na areu gdje se govori i na značenje. S obzirom na ekspresivni impf, *rumati, -am* »jesti što željno, gušeći se i mljaskajući usnama« još vjerojatnije je da su *gumați* i *rumati* onomatopejske kreacije. Usp. i *dumati.*

Lit.: ARj 3, 499. 7, 349. 14, 302. *SEW* 1, 309. 362.

gumbelija f (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: đurđica, lilium convallium = convallaria majális« [= *gumbelium,* Šulek]. Od lat. *convallis.*

Lit.: ARj 3, 499. Šulek, *Im.* 106

Gumin = *Hümyn* (Režija), furl. *Glemone,* mlet. *Gemono.* Predrimski i predslavenski toponim iz serije na *-ona* kao *Aemona, Brioni, Albana > Labin, Aenona > Nin, Scardano > Skradin, Stolpona > Stupin, Salonae > Solin.* Za tu seriju postoji mišljenje da je ilirskog podrijetla, ali *Glemona, Aemona, Brioni, Albana* dokazuje da se nalazi i na teritoriju keltskog plemena Karna, Istra i Liburna, rodaka Japoda. Razvitak dočetka *-ona* preko lokatīva *-onoe > -in* i u Režiji kao i na Jadranu, dokazuje da je slavizacija u Režiji iste starosti kao i na Jadranu. To zaključivanje potvrđuje i redukcija *-le* > preko *Iь > u (Gumin < Glmirì),* koja je jednaka kao u *Stolpona > Stupin.*

Lit.: Šturm, *ČSJK* 6, 81.

gümma f (16. v., Mikalja, Perast, Dubrovnik, Rab) »(brodarski termin) debelo uže kojim se vežu lađe«. Od tal. *gomena* (16. v.) < ar. *ġuma(a}l* »isto«. Odatle na *-arius > -ar guminar* (narodna pripovijetka).

Lit.: ARj 3, 499. Kušar, *Rad* 118, 23. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW*[3] 3952 a. *DEI* 1842. *Lokotsch* 750.

gumno n (Vuk, 13. v.) = *gúvno* (Smokvica, Korčula i drugdje, štokavski i čakavski, *mn > vn* kao u *vnogi* za *mnogi)* = *gubnd* (čakavski) = *jügno* (Vodice, Istra) = *jugnô,* gen. *jugnâ* (Buzet, Sovinjsko polje) = *jagno* (Hrušica, Istra) = *jigna* (Primorsko, slov.), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u ie. jezicima: *gumbno* »ravno mjesto na tvrdom travnatom tlu (betonirano ili starije popločeno) na kojem se vrhlo žito (Smokvica); sinonim: turcizam harman (v.)«. Istarski su oblici nastali metatezom prvog sloga *gu- > ug-* iz **guno* (sa *mn > n,* upor. *nogo, nökrat < mnogo* ŽK i gluž. *huno}.* Metateza je možda nastala, zbog izbjegavanja homonimije sa *gnoj.* Toponim. Deminutivi: na *-ič gumnie,* na *-ica gumnica,* na *-će popovo gumance* n »biljka maslačak, milosavka, leontodon taraxacum« i toponim (1348?). Radne imenice: na *-ьc* (upor. *krovăc* ŽK »pokrivač krovova«) *gumnac* (Mikalja) = na *-ar < -arius gumnar* m »čovjek koji radi na gumnu«: faktitiv na *-iti gumniti* (Stulić) »graditi gumno«. Izvedenice *gumnik* i *gumnište* potvrđene su samo kao toponimi. Prihvaća se općenito staro Pogodinovo tumačenje iz ie. jezičnih sredstava, prema kojem je *gumno* složenica od *gu-* < ie. **guou-* »govedo« i od postverbala od baltoslav. i praslav. glagola koji je zastupljen u stcslav. *mьnp, meti,* slov. *mịti, nanem,* bug. *mana* »Hanf-, Flachsbrechen«, rus. *mjatb, mnu* itd., lit. *minti* »treten« a ne prihvaća se Machekovo mišljenje prema kojem je *gumno* poimeničen pridjev sr. r. na *-ьn* od izvedenice na formant *-mo* .od **guou- > gu-.*

Lit.: ARj 3, 499. 518. Ribarić, *SDZb 9,* 154. *Pleteršnik* l, 163. 372. 373. Veselinović, *GođČup* 26, 229-238 (cf. *RSl* l, 299). *Mažuranić* 366. *Miklošič* 81. *SEW* l, 362. *Holub-kopečný* 136. *Bruckner* 163. *Vasmer* 321. *Mladenov* 114. *WP ï,* 697. Machek, *LF* 53, 343-347 (cf. *JF* 7, 259. *Slávia 7,* 205. *IJb* 12, 261-262). Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *RSl* 8, '300-301).

gunár m (18. v., Slavonija) »sinonim: gusak«. Od madž. *gunár.*

Lit.: ARj 3, 500.

gundača f (Hrvatska) »obična trnošljiva«.

Lit.: ARj 3, 500.

gunga f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »ženska koja sveđ žepka, zagrizajući ispod glasa govori« prema *m* na *-ić gungić* »muško što izgriza malo govoreći kroz nos«. Postverbal od praslav. *gngъn-* u stcslav. onomatopejskom reduplikativnom glagolu *gogncti* »murmeln« zastupljenom u mnogim slavinama; *u* je nastao iz *ç:* slov. *gognjati* »näseln«, bug. *gagnjá* »mucam«, polj. *gęgać, gʐgliwy* »näselnd«, gr. γαγγάνειν. Odatle rumunjski slavizam pridjev *gîngav* »mucav«, *gîngavie* »mucanje«; *n* je umetnuto kao u *gunđati* (v.). Upor. i rum. *goangă* (Oltenija, Erdelj) »Insekt«, *gînganie* f »summendes Tier, Insekt«.

Lit.: ARj 3, 501. *Miklošič* 72. *SEW* l, 341. *Holub-Kopečný* 136. *Bruckner* 139. *Vasmer* 317. *Tiktin* 689. Osten-Säcken, *IF* 33, 215. *Boisacq*[3] 138.

gungula f (Vuk) = *gungul* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sinonim: buna, vika, buka, vreva«. Odatle na *-oca: gungulača* (narodna pjesma crnogorska) »epitet za sablja«. Balkanski onomatopejski turcizam (tur. *gulgule} :* arb. *gurguie f* »Verwirrung, Lärm«, s disimilacijom W > *r-l,* dok je hrv.-srp. */-/ > n-l.* Upor. ngr. γουργουρίζω »grouiller, crier«.

Lit.: ARj 3, 501. *GM* 135. Matzenauer, *LF* 7, 204.

gunuti, *-nem* impf, (čakavski, 17. v. Baraković) »sinonim: grnuti, vrvjeti«. Kako se upotrebljava samo u rimi *(riba bijūne, oganj dune jgunel),* moglo bi biti da ga je stvorio sam Baraković zbog potrebne rime iz *grnuti* (v.).

Lit.: ARj 3, 501.

gunj, gen. *gunja* m (14. v., Vuk) »1° haljina određene vrste, ženska odjeća (Sutomore), 2° (ŽK) bijelj, ćebe. Maskulinum je poznat i u slov. *gunj* (Bela krajina, jugoistočna Štajerska) »Kotze«. Deminutivi: na -ьc > *-ac gunjac,* gen. *-njca* (18. v.), na *-ić gunjić,* na *-če gúnjče,* gen. *-četa* (Srbija), na *-čii gunjčić.* Složenica *belògunjac,* gen. *-njca* »koji nosi bijelo odijelo«. Augmentativ na *-čina* < *-ьc* + *-ina gunjčina, gunjina.* Pridjevi na *-av gunjav* (Kavanjin, Stulić, upór. slov. *gunjavec),* odatle denominal na *-éti gunjavjeti, -im* impf.; na *-at gunjat* (Ljubiša), na *-bsk gunjski,* slov. *gunjast.* Radna imenica slov. *gunjar* »Kotzenverfertiger«. Maskulinum je specijalitet hrv.-srp. i slov., u ostalim slavinama riječ je femininum i slov. *gunja* »Kotze, kotziges Kleid«, bug. *guna* »Pelz«, *guma* »Mantel vom Ziegenhaar«. Riječ je balkanska u značenju odjeće: arb. *güne* »Mantel von Ziegenhaar«, rum. *gună,* bizantinski = ngr. γού(ν)να »isto«. Sa Balkana došla je riječ u madž. *gúnya,* češ., polj., ukr. i rus., širena zacijelo rumunjskim pastirima. Upor. istarsko rašireno prezime *Faraguna,* od rumunjske sintagme *fara gună* »bez pastirske kabanice od kostrijeti«, *Faraguni* pl. zaselak kod Cera (Pazin, Sv. Bartol), kao prezime postoji u Dubravi, Vrećarima, Kunju, Čekutima/Labin, Frata-Presika/, Čimolić, Mala Rogočana. To je ostatak rumunjskog jezika kod istarskih Cica. Glas *nj (n)* iz *nn nalazi* se u hrv.-srp., slov., bug. (pored *guna),* polj. i rus. Upor. *lj Q)* < *U* u *košulja.* Od kslat. *gunna* »Pelz«, riječ neznana izvora, možda keltskoga ili bolje iz praevropskog supstrata > tal. *gonna,* deminutiv *gonnella.* Značajno je da osim engl. *gonne* germanska grupa ne pozna tu riječ.

Lit.: ARj 3, 501. *Pleteršnik* l, 361. *NJ 7,* 248. Šturm, *ČSJK 6,* 76. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 363. *Holub-Kopečný 130. Mladenov* 114. *Bruckner* 163. *Románsky* 106. *REW*[a] 3919. Puşcariu, *Istrorom.* l, 212. 3, 127. *Cadastre,* reg. Vasmer, *RSI 3,* 270. 6, 195. *GM* 134-135. Pokorny, *ZSPh* 4, 103-104. Joki, *IJb 9,* 69.

gura f (Vuk), bez paralela u ostalim slavinama, hrv.-srp. regionalno, »gybbus; sinonimi: grba, germanizam puklja (v.)«. Odatle: pridjev na *-av gurav* »gybbosus, grbav, pukljav«, hipokoristik *guro* m (Vuk), denominal *guriti se, -im* (Vuk, subjekt *čeljade, od zime)* (r-) »kupiti se, krčiti se, grbiti se«. Berneker, Trautmann, Endzelin i Buga, polazeći od »savinutoga«, uporeduju *guriti se* s lit. *gauras* »1° kosa na tijelu, 2° vlakno«, lot. *gǎuri* »bruče«, *gurinėti* »ići zguren«, lot. refleksiv *gūraties* = *guôrîtiês* »okretati se desno_ i lijevo« i gr. γύρος »savinut, okrugao«; *gura* predstavlja ie. **gou-ra,* prijevoj korijena *geu-* »savijati«, raširen formantom *r.* Od istog ie. tipa je i *gurati (se), gurām* impf. (Vuk, Kosmet) (oá-, *iz-, na-)* »sinonimi: turati, tiskati, rivati, ići (argot)«, deminutiv *gŭrkati, -ãm* (Lika) *(iz-),* na *-ovati nagurõvat, -ujem* (boškački, argot, Kosmet) »daviti, dolaziti«, *podgurkôvat* (Kosmet) »gurkati se potajno u cilju ismjehivanja i upozorivanja na nečiju nezgodnu situaciju«. Upor. još slov. *gurati* »abnutzen, anstrengen, plagen«, bug. *guram* »gehe, gebe«, *gurnā, gurkam* »tauche ins Wasser«. U sjevernim slavinama nema paralela. Prilog *gürimice* »gurajući« (Vuk), odatle na *-jati gurmičati, -am* (Lika). Za imperativnu složenicu *gurivreća* Vuk ne daje značenja. Postverbal: *gür* m (Dobroselo) »drvo za miješanje meljta«; odatle *guranj,* gen. *-rnja* (Martić, Bosna) »motka kojom se gura riba ispod kamena u rijeci«. Radna imenica na *-ač gurač* (Šulek) »čovjek koji gura« je neologizam. U šatrovačkom jeziku u Sirinići: *gurati* »ići« *dogurati* »doći«, *nagurati* »dati«, *odgurati* »otići«, *guranka* »noga«. U rum. *a (să) guri* »popeti se«. Od ie. korijena *geu-* raširenog istim formantom je *žuriti (se), žurim* (Vuk) *(po-)* »festinare, hitjeti, hrliti, brzati, (čakavski) pasciti se (ŽK)«. Kao *gurati* i ovaj je regionalan. Postoji još u slov. *žuriti* »nötigen, beeilen«. Odatle : pridjev na *-ьn žuran* »hitan«, apstraktum na *-ba žurba* »hitnja«. Od *žurba užurbati se, -am* (prefiks *uz-* ili je od sintagme *u žurbi),* odatle part. perf. pas. kao pridjev *užurban,* s apstraktumom *užurbanost.* Part. perf. kao pridjev *nažuren (grali)* »nedokuhan«. Ovamo možda *žurma* f (Kosmet, Rasnik) »graja, larma«, sa denominálom na *-iti žūrmlt, šurmin* »larmati«; *-ma* mjesto *-ba* je u turskim imenicama. Kao *gura* prema *gurati* odnosi se *žura* prema *žuriti se,* s pridjevom *žūrav* »1° malen i mršav čovjek«, 2° bolest u konja od koje je bijesan«. Razvitak značenja nije jasan. Prema slov. *žuriti, zurim* »enthülsen, schälen«, *žurjanec* »olupljen orah«, *zurina* »mahuna« bila bi hrv.-srp. *žura* metafora »olupljen čovjek«. Ruske paralele imaju druga značenja: rus. *žuritb* »psovati«, ukr. *žuryty* »žalostiti«, *žurba,* »briga«, bjelo-rus. *žurić s'a* »idem«, koju je teško spojiti sa hrv.-srp. Slažu se semantički sa gotskim *gaürs* »ožalošćen«, stvnjem. *gora-ι* »elend, arm, gering«, koje predstavljaju ie. **ghou-ros,* dok ruske prijevoj **gheu-ros.* Petersson uporeduje hrv.-srp. *žuriti se* sa stnor. *keyra* »spomen, antreiben, schlagen, stossen« i nastoji s tim složiti ruska značenja. Ie. uspo-rednice nisu posve jasne. V. još *žustar.*

Lit.: ARj 3, 502. 503. 504. 4, 194. *BI 2,* 876. 7, 784. *Pleteršnik l,* 261. 2, 975. *Elezović* l, 116. 182. 433. 2, 89. 533. *Miklošič* 81. 413. *SEW* l, 363. *Bruckner* 563. *WP* l, 557. 636. *Vasmer* 434. *Mladenov* 114. *Trautmann* 80. *Tiktin* 709. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Trojanović, *JF 5,* 224. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Endzelin, *KZ* 44, 68. Matzenauer, *LP* 7, 204-205. Buga, *RFV* 67, 232. i si. (cf. *RSI* 6, 270). Petersson, *IF* 24, 253. 254. Iljinski, *ASPh* 29, 497. *Boisacq*[3] 139. 1072. Uhlenbeck, *PBB* 30, 282.

gurábija f (Vuk, 18. v.) »mali kolačić od meda i brašna«. Balkanski turcizam (tur. *kurabiye)* iz oblasti hrane: bug. *.gurabija* pored *kurabija,* arb. *gurabi* pored *kurabie* »idem«.

Lit.: ARj 3, 502. *GM* 135. 215. *Mladenov* 114. 263.

gurbe, gen. *-eta* n (Mušicki) = *gurbet* m (Vuk) = *gurbet,* gen. *gurbêta* (Kosmet) = *gurbetin* (Vuk, *-in* kao u *kasapin, Srbin)* = *gurbetin* (Kosmet) == sa *-as gurbetāš,* gen. *-aša* (Vuk) prema f *gùrbetka* (Vuk) = *gurbětka* (Kosmet) »nomadski Ciganin, Ciganka«. Odatle pridjev na *-ski: gurbetski* (Vuk) = *gurbètski* (Kosmet); deminutiv na *-če: gurbeče,* gen. *-eta* (Kosmet), s kol. *gurbečad* f (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghurbet* »migratio«): bug. *gurbet* pored *kurbet* »séjour à l'étranger«, arb. *kurbét* »1° Reise, Fremde, 2° putnik«, *kurbat* »Ciganin«, cine. *curbele* f »pays étranger« i *curbei* m »1° prosjak, 2° Ciganin«.

Lit.: ARj 3, 503. *Elezovič* l, 116. *GM* 215. *Mladenov* 114. 263. Matzenauer, *LF* 7, 205. *Pascu 2,* 128., br. 376 i 377.

gurema f (narodna pripovijetka, Vrčević), u izrazu: *platimo po gurami* »svi podjednako«. Turcizam *gurama* »concours«.

Lit.: ARj 3, 503.

guria f (Perast, Prčanj) »cijev od kamena ili lima kroz koju se cijedi voda i dovodi se u bistiernu« = *gurle,* gen. *gurala* (Dubrovnik, Zore) »čunci od postava za navraćanje vode«. Varijanta *gurna* pored *gurnja* (Budva) »cijev od kamena ili lima za odvođenje vode sa njiva (nema kotale, nego povraz ili povriez)«. Od tal. deminutiva *gorla,* od *gora* ili mlet. *górna* »doccione, condotto d'acqua« = *gurna* (Verona) »grondaia«, u južnoj Italiji »pozzanghera, stagno«, ngr. *gurna* »bacino«.

Lit.: Zore, *Tud.* 6. *REW** 9086. 9578. *DEI* 1846. 1848. 1893.

gusjenica f (Vuk) = *gusênica* (Kosmet) = *gusinica* (ikavski) = *gosênica* (Slunij Istra), sveslavenska i praslavenska riječ, bez proteze *g-* i s njom, »eruca«. Bez *g: usjenica.* Odatle pridjev na *-jav: gusjeničav* (Vuk). Bez sufiksa *-ica: gùsjena* f (18. v., sjeverna Dalmacija, Bosna) = *gušena* (Hrvatsko primorje) = *guslna* (Vrgada, Vodice). Upor. ukr. *husenj* = *vusenj.* Kako se vidi iz potvrda bez sufiksa, *-ica* poimeničuje prvobitni pridjev na *-enъ* (prijevoj od *-ьnъ).* Sa *g-* još u bug. *gâsénica,* češ. *housenka* i polj. *gąsienica,* gońnjolužičko-srp. *guseńca.* Inače se pojavljuje sa *v* mjesto *g:* slov. *vôsenca,* bug. *vasénica* = *vǎsenik,* kašup. *vansevnica, voselnica,* polj. *wąsienica,* polap, *vôsanaiča,* ukr. *usenyca.* Suglasnik *v* je poznata proteza pred velarnim samoglasom; *u* je nastao od *G.* Upor. citirane oblike. Prvobitni pridjev *сзенъ* od stcslav. psб »barba, mystax« nije nigdje potvrđen, osim u poimeničenju; *gusjenica* znači »bradata životinja«. Primitivům pss je ie., baltoslav., sveslav. i praslav., potvrđen u svim slavinama, osim u hrv.-srp. gdje ga istisnuše sinonimi *dlaka, vlas, brada:* slov. *vos,* bug. *vas,* češ. *vous,* polj. *wąs,* rus. *us* »brada, vuna«; stprus. *wanso* »der erste Bart«, srednjo-irski *find* »Haupthaar« itd. Ie. korijen je **uendh-* raširen u baltoslavenskom sa s i u prijevoju: **uondh-s-o.* Zamjena proteze *v* sa *g* potječe od kontaminacije sa *guščerica* »zelembać«, zbog boje.

Lit.: ARj 3, 506-507. *Elezovič* l, 117. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 130. 422. *Bruckner.* 604. *KZ* 42 344. 45, 289. *Vasmer* 323. *Trautmann* 341. *WP* \, 262. *Mladenov* 118. *Boisacq*[3] 378. Uhlenbeck *PBB* 24, 240. Charpentier, *KZ* 46, 31-32. 47, 180-181. Jedlička, *LF* 20, 25-33 (cf. *AnzlF* 3, 242). Lidèn, *IF* 19,347 -348. Pedersen, *KZ* 38, 312. Schmidt, *KZ* 57, 4.

guska f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gosb* po deklinaciji *i,* »anser«. Deklinacija *-i,* koja nije dozvoljavala jezično razlikovanje mužjaka od ženke (upor. istu deklina-

čiju i u *kokoš),* očuvala se u većini slavina. Sufiks *-ka* koji omogućava tačno obilježenje femininuma, postoji još u bug. *găska* kao i u rum. slavizmu *gîscă* < *gînscă.* Prema tom femininumu stvoren je maskulinum. na *-tk: gúsak,* gen. *-ska* »anser mas«. Prvobitni femininum deklinacije *i* prešao je u deklinacijų *o* u *gúsak* i *gusan,* gen. *-dna* (Slavonija), dok se očuvao u *gusak,* gen. *gusaka* (ŽK) < **gusjãk.* Glede sufiksa *-ák* upor. bug. *găsak.* *S* istim sufiksom i rum. *gînsac* m pored *gîscan* m od f *gîscă.* Maskulinum na *-er* (upor. lat. *anser* < ie. *ğhans-ero)* očuvao se u slov. *goser i* bug. *găser,* upor. polj. *gısior.* Ostatak deklinacije *i* bez sufiksa mocije (upor. *patak,* gen. *patka* prema f *patka}* još u pridjevu na -/r *gusji* u imenima biljki *gusja noga, ružica, trava, gusje rutice,* u izvedenicama *gusinac* (Šulek) »guščje jaje«, *gusjak* »potentina anserina L.«; od nepotvrđenog pridjeva na *-in gusin: gusinja* f (Jačke) »guščje meso (?)«, *gusinjak* (Belostenec, Posavina) = *gūšnjak* (Donja Podravina), možda i u toponimu *Gusinje* (planina, varoš). Prijelaz iz ť deklinacije u deklinacijų *a* postoji u *guša,* gen. *guše* (Kosmet, dječji govor), odatle arb. slavizam *guše* f. Inače su izvedenice od mocionih sufiksa -ъ , *-ka:* pridjevi na *-ji gušč(i)ji* (16. v.), *guščija traz* »vrsta sljeza«, na *-in güskin,* na *-ak guščãk* (Vuk) »mjesto gdje se guske hrane«, na *-evina guščevina* (Vuk) »gnoj«, kol. na *-ād gūščād i,* deminutivi na *-ič guscio* m, *-ica guščica* f (Vuk), na *-e gušče,* augmentativ *guščetina,* radna imenica na *-jar guščar* m, deminutiv na *-čio guščarčič* »koji čuva guske«. Vokal *u* je nastao iz *ρ',* stcslav. *gosb,* slov. *gos,* gen. *gosî f,* bug. *găser* m prema f *găska,* rum. *gînsac,* polj. *ges.* Baltičke paralele ne slažu se sa praslav. *gcsb* u tome što pretpostavljaju, kao i drugi ie. jezici, ie. *ğh: ǵhans-:* lit. *žąsis,* gen. *žąsį,* lot. *zùoss,* stprus. *sansy* kao sanskr. *hamsa-ķ* m »gusak« prema f *hamsi* »guska«. To odstupanje može se objasniti na dva načina: pozivom na oscilaciju *ğh* i *gh* u polj. *gwiazda* prema *zvijezda* (v.) ili pozivom na utjecaj onomatopeje *ga, gakati* (v.) karakteristične za guske. Ta onomatopeja mogla je spriječiti *ğh.* To bi bilo onomatopeiziranje slavenske riječi. Upor. kinesko *ghan* »guska«. Upor. za slično unakrštavanje fr. *guêpe* < lat. *vespa* + franačko *wefsa.* Trautmann i Vasmer uzimlju sličan upliv germanske *gans* i slav. nepotvrđenog oblika *zęsb.*

Lit.: ARj 3, 504. 507. 514. *Elezović* l, 117. Hamm, *Rad 275,* 43. *Mažuranič* 367. *Miklósié 72. SEW* l, 342. *Holub-Kopečný* 136. *Bruckner* 139. *KZ* 43, 316. 46, 232. *ASPh 42,* 126. i sl. *Vasmer* 324. *ZSPh 2,* 54-56. *Trautmann* 365. *WP* l, 536. *Mladenov* 118. *GM* 135. *Tiktin* 683. Hujer, *Sborník Groh* 59-62 (cf *IJb* 11, 352. *JF 7,* 267). Loewenthal, *WuS* 11, 54. i sl. *(IJb* 14, 190. 200.) *Boisacq[3]* 1058. Machek, *Slávia* 16, 188. Meillet, *MSLP* 13, 237. 243-245 (cf. *AnzIF* 24, 44). Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 347. i si.). Hirt, *PBB* 23, 332. Paul, *WuS* 20, 39. Conrady, *Leipziger Ber.* 77, 3 (cf. *IJb* 11, 108. 13, 32).

gùsomaca f (Vuk, Crna Gora) = *gusumača* (Vodopić, Konavli?) = *gusomak* m (18. v.) = *kosomača — kozomača* (Stulić) = *kusomača* (15. v.) = *kusumača* (Ston, Ošlje) = *gųsomača* »barska biljka koja se jede uz gladne godine, capsella bursa pastoris«. [S obzirom na sinonimna imena *kokošica,* češ. *kokoška,* češ. *horobyna kaška* »vrapčija krupica«, njem. *Grützblume,* gdje se uvijek ukazuje na sadržim! tobolca, ploda (usp. lat. *capsella bursa pastoris),* najvjerojatnije je da se radi o složenici od *gus* (stcslav. *gosb,* v. *guska)* i *mak,* dakle kao »guščji mak«, dok su ostali nazivi prekrajanje osnovnog, tako i *rusomača].*

Lit.: ARj 3, 509. 5, 366. 422. 827. 829. Machek, *ČSR* 63—64.

gust[1] m (Dubrovnik, Kućište, Božava) »uživanje, raskoša«. Od tal. *gusto* < lat. *gūstus,* gen. *-us.* Sa lat. prefiksom *dis-,* koji znači odsustvo nečega, *dìzgust* m (17. v., Vuk, Dubrovnik) < tal. *disgusto* (primjer: *ko god ima gusta, ima i aizgūsta).* Pridjev na *-osus gustóso* »ukusno«. Denominai na *-are = -ati gustati, -am* impf. (Dubrovnik, objekt *vino) = gustat* (Božava) »militi se *(gusta me puno)« — (st > št) gustati, -am* (15. v., sjeverni čakavci, Cres) »isto« < tal. *gustare.* Sa vlat. *-īdiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati gustižat* (Žrnovo, Korčula) »uživati«. Internacionalni latinizam na njem. *-ieren* > *-irati: gustirati, disgustiran.*

Lit.: ARj 2, 431. 3, 511. 515. Cronia, *ID 6.* Zore, *Rad* 138, 58. Tentor, *JF 5,* 208. Budmani, *Rad 65,* 167. *REW[3]* 3926. 3927.

gust[2], *gusta* (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav. pridjev *gcstb* »densus«, poimeničen u ž. r. »šuma« (šatrovački, Sirinić), kao toponomastički pridjev u vezi s toponomastičkim apelativima: *laz, rastok, šib, hrast, grab, šuma.* Odatle: apstrakta na *-ež gustež* = na *-zs gūstīs,* gen. *-īša* (Vuk) = *gūstīs* m (Kosmet) = *gustiža = gustos* f = *gustilo* »sinonim: talog«; na *-oca gustoća* = na *-ota gustata,* na *-ina gustìna* (16. v.). Na-ro

gušć, na *-ıa gusta* f = *gušće* n (također toponim) = na *-java gušćava* (Vodice) = *gušćavina* (16. v.) »Dickicht« = *gušćad* f (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *gustarǎ* (Vuk, Srijem) = *gušćina* (Pavlinović) »gusta šuma« (upor. rum. *desiș* od pridjeva lat. podrijetla *des, deasă* < *densus* i *česta,* v.). Prilozi: *(pre)gusto* (Cres) »prečesto« = *gustokrat* (čak. i hrv.-kajk., 16. v.) = *gustoput* (Krašić) »često«, *nâgusto (skuvati čorbu)* (Piva-Drobiljak). Složenice: *gustočljen* = *gustošlen* (Hrvatsko primorje) »vinova loza bijela grožđa«, *gustopupac* (Dalmacija, Danilo) = *gustopupica* »vinova loza crna grožđa«. Kauzativ impf, *gustiti, gustim (do-, iz-)* pored *gustjeti* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) prema pf. *gusnuti* (Voltiđi, Stulić) *(z-),* impf, *gušnjivati* pored *gušćivati (z-).* Vokal *u* je nastao iz *ç:* slov. *góst,* bug. *găst,* polj. *gęsty.* Ie. paralele nisu jasno i izvjesno utvrđene. Uzimlje se srodstvo sa stlit. *ganstus* »bogat«, lot. *guosts* »mnoštvo«, sa gr. γογγύλος »okrugao« i sa lit. *gaužtis,* sa *guzica* (v.), sa *gomolja* (v.) i češ. *hutný* »debeo«. Ako je isto što lit. *gunžys* »Kröpf, podvoljak« i stcslav. *gczb* »stražnjica, ie. korijen je *gong-* »Klumpen, Geschwulst, verdichtet«, raširen participskim sufiksom *-to.*

Lit.: ARj 3, 509. 515. 4, 194. *Elezović* l, 117. Vuković, *SDZb* 10, 391. Ribarić, *SDZb 9,* 150. Tentor, *JF 5,* 204. 205. *Mažuranić* 368. *Miklošič 72. SEW* l, 541. *Holub-Kopečný* 136. *Bruckner* 139. *Vasmer* 323. *Mladenov* 118. *WP* l, 638. *Boisacq** 1103. Specht, *KZ* 55, 20. i sl. (cf. *IJb* 14, 274).

gusti, *gudēm* impf, (do 18. v.) = *gusti* (Jelovica, Istra, upor. slov. *gosti, godem),* baltoslav., sveslav. i praslav. *gcd-ti* primarnog razreda, danas zamijenjen na *-éti: gúdjeti, gudīm* (Vuk, 17. v.), ekavski *gūdēt* (Kosmet), ikavski *gûditi, gûdim* (Vodice, Istra) »1° sonare, *2°* naricati, plakati (subjekt *žene)* za mrtvacem po starom običaju recitirajući stihove (Vodice; *zaguditi koga* »tugovati za nekim koji umire«), 3° unaprijed nagovještavati (Kosmet; *izgudet, -lm* u argou = boškackom govoru »oprezno napustiti mjesto gdje se prije toga bilo, fr. *filer)«.* Odatle: pbstverbal *gud* m, na *-ah gudalo* n (Vuk, 18. v.) = *gùdilo,* sa praslav. *-sli* po deklinaciji *i güsli,* gen. *guslī,* tako rus., danas običnije po deklinaciji *a gusle,* gen. *gusala* (Vuk, 16. v.) »1° cittara, lyra, 2° usna harmonika (Vodice)«, rijedak sing. *gusla* (plural zbog toga što je to praslavenski muzički instramenat od više žica, vrsta harfe), odatle deminutiv na *-ica guslice* (Vuk, 18. v.), na *-ar guslar,* gen. *-ara* = na *-ač guslač,* gen. *-aia* (Martié) = na *-aš guslaš* (pisac Slavonac, jedanput), pridjev na *-ski güslarski.* .Denominal na *-iti* (prema *gusli) gûsliti* (Lika) pored *guslati* (18. v.). Ovamo stavlja Kostić ispravno i imaginarno *poguslo* n u primjeru *prestavi se гаЪь božij... Rajakovićв poguslomb Ugarčićв, surodnikв kralja Marka* (1370, *Mon. șerb. ĪSI);poguslo* se prevodi sa »cognomen«.Za takvo značenje nema nikakve druge potvrde. Mislim da se može rastaviti *po guslam = po guslama* »kako se pjeva u narodnim pjesmama«. Radna imenica: na *-ьc gudač,* gen. *guca* (16. v., hrv.-kajk., ŽK *gúci* pl. na svadbi) = na *-ač gudač,* gen. *-ača = gudalac,* gen. *-aoca* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Apstrakta na *-nja, -njava: gúdnja, gúdnjava* (Vuk), sa disimilacijom *dnj > dlj gudljavina f* »buka«; *gudnica* (Stulić, Vodopić) »sinonim: gusle«. Na *-elj: gudēlj* m »Maikäfer«, dobio je umetnuto *n gundelj* čime se riječ onomatopeizira = *gundevalj* (Brač), unakrštavanjem sa sinonimom *govnòvãlj.* To se onomatopeiziranje nastavlja u *gunđati, -am* (Ugarski Hrvati) »sinonim, vrndati, presti«; *gunđati, -am* = *gunjđati* (Vuk) »mrmljati«; sa *-or* kao u *žamor, žagor: gundoriti, -īm* (Vuk) »popijevati nešto u sebi da se ne razumije«. Rumunji posudiše *gindac* »Maikäfer«Bistro-rum. (Žejane) *gandi* = *gandi* »gudjeti«; *u* je nastao iz *ç:* slov. *gosti,* bug. *gadúvam,* polj. *gašć.* Baltičke paralele, koje su izvjesne, pokazuju dvoglas *gausti, gaudžių* »muklo zvoniti«, lot. *gaudas* »tužba«, *gàuduôt* »zavijati«, lot. *gàust* »tužiti«. Znáči da je nazalni infiks već u praslavenskom služio za onomatopeizaciju. Ie. je korijen *gou-* »zvati, vikati«, koji i u *govor* (v.).

Lit.: ARj 3, 494. 500. 501. 508. .10, 434. *Elezović* l, 114. 223. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Mažuranič* 975. *Miklošič* 65. 72. *SEW* l, 340. *Holub-Kopečný* 130. *Bruckner* 137. *KZ* 45, 42-43. 46, 209. *Vasmer* 318. 323. *Mladenov* 118. *Trautmann* 80. *WP* l, 635. Kostić, *JF* 12, 47-48. Putanec, *Slovo* 15—16, 204—207.

guša f (Vuk, istočno, danas rijetko u zapadnim krajevima) »1° (u životinja) volja, pútača (ŽK), Kropf, 2° (u čeljadi) guka u grlu (Vodice, Istra), 3° grlo uopće (Srbija), 4° gallinula chloropus«, *guša* (Lika) »gušasta kokoš«, *guša* (Lika) »jabučica u grlu«. Slov. *guša* (Notranjsko) »Kropf« je iz hrv. Upor. slov. *golša* f »isto« *(ol* od *gļtati), goža* (Goriško) »isto« ima *o* mjesto *u* prema furi, *gòse* = tal. *gozzo.* Deminutivi *gušica* (kod Mikalje i Stulića) »mala

djevojka«, *gušičica.* Pridjevi: na *-av gušav,* poimeničen na *-ьc gušavac,* gen. *-avca* »1° gušav čovjek«, odatle hipokoristik *guša* = *gušo* »2° (Crna Gora) pelecanus«, na *-ica güšavica* »neka trava od uroka«, pridjev na *-ast güšast.* Na *-ónja gušonja* (Lika) »ime volu«. Na *-an gušan,* gen. *-äna* »golub sa gušom«. Denominai na *-ati güšati, -am* = na *-iti gušiti, gušim* »daviti, dusiti«, inhoativ *ogušaviti, -im* »postati gušav«. Unakrštenjem sa *grlo, grkljan* nastade *gfša f* »jabučica u grlu«. Složenice *gušobolja* (Srbija), *bjeloguš* (Lika) »ptica cinclus«. Balkanska riječ vjerojatno vlat. podrijetla (a u ovom iz tračko-ilirskoga): rum. *guşă,* s prefiksom *re- a răguşi* = *a răguşa,* odatle apstraktum na *-eh* > *-eală răguşeală* »promuklost«, *răguşit* »promukao« > bug. *guša,* arb. *gushë, gusha* »brada« (Ulcinj, za razliku od *mjēkra* »brada kao dlake, Bart«), ngr. γκοῦσα »Kröpf«. Ovo posljednje bilo bi prema Hoegu part, od ἄγχω koje se unakrstilo sa mlet. *angossa* < *angustiae.* Preko rum. ili hrv.-srp. rnadž. *guša* »Kropf«. Nije vjerojatno. Zajednički je izvor vlat. *geusiae* »fauces, gingiva;«. Vlat. zamjena *u* za ilirski dvoglas· *eu* (upór. *Teuta, Tivat, Beuzas,* gen. *-antis)* nije objašnjen. Vjerojatno je došlo od unakrštenja sa *guttur,* gen. *-uris* »gola« kao naprijed *grša,* i u slov. *golša* (od *gutati* < *gltati)* kao i u tal. *gozzo* < **guttium* + *geusiae.*

Lit.: ARj 3, 513. 514. 8, 785. Hirtz, *Aves* 16, 150. *Pleterínik* 1, 229. 361. Sturm, *ČSJK* 6, 71. Ribarić, *SDZb* 9, 150. Elezović, *JF* 14, 229. *Miklósié* 81. *SEW* 1, 363. *'Mladenov* 115. Vasmer, *RSI 2,* 29—30. *Tiktin* 1294. Hoeg (cf. Joki, *ljfb* 12, 132). Capidan, *DRom* 3 (cf. *IJb* 11, 200). *GM* 135-136. *REW*[3] 3750.

guše f. pl. (Lika), folklorni termin iz kulture konoplje »najtanji vlasi iz konoplje svezani u uzao (privezuju se za preslicu, služe za potku za platno od vlasa)«.

Lit.: *ARj* 3, 514.

gušter m (Vuk, štokavski) = *gušter* (Kosmet) = *gušćer* (čakavski i hrv.-kajk.) = (sa *k* mjesto *g* prema *koča* < *gaia}* = *kuščar* (Lobor, Jambrešić) = *kušćer* (Cres, Vrbnik, Beli kod Varaždina, Zagreb) = (sa *šč* > *š) kušer* (Prigorje) »1° lacerta uopće; sinonim: zelenac (ŽK), zelembać, 2° mišić (Crna Gora)« = *gustar* (Vodice) »bolest, kad nabubre vratne žlijezde, angina«. Odatle: na *-oca gušterača* »žlijezda u trbuhu«, na *-ica gušterica* (13. v., također toponim) = *gušćerica* (Poljica) = *guštarica* (Bukovica, Imotski, Vodice, *er* > *ar* prema *gustară* »Dickicht«, v.) = *kušíarica* (Istra, Cres, slov. *kuščarica),* na *-čiča guster-čica* (Velebit), na *-ić gušterić* »mladi gušter« (Valjevo), na *-in guštarin* (Vranjak, Hrvatsko primorje) = *kuščerinec* (hrv.-kajk. i slov.). Augmentativ *gušterina* (Stari grad, Dalmacija). Pridjevi: na *-ov gušterov,* na *-ost gušterast.* Denominal na *-ati: gušterati se* »savijati se kao gušter«. Isto znači i *jašter* (Srbija, Lepenica), na *-ica jašterica* (Srijem, štokavsko) = *jašćerica* (Hrvatsko zagorje) »1° lacerta, 2° Hitzpustel auf der Zunge«. Prema *gušter* je *gašterica* (Vodice). Oblik *gušter* nalazi se još u slovenskom, bugarskom, slovačkom i polapskom. Može se označiti kao praslavenski, jednako kao i *jašter* koji se nalazi u svim slavinama, osim u bugarskom; /- je proteza, upor. stcslav. *asteri.* Oblik *gušter* je posudenica u rum. *guşter* »1° lacerta viridis, 2° Kehle, 3° Schlucht, 3° Bräune« pored *guşteriţă* »sredstvo protiv bolesti« i ngr. γουστέρα pored γουστερίτσα. *Lik jašter* nije posuđen, već Taj je primaran; *gušter* je nastao unakrštavanjem sa *guz* (v.) već u praslavensko doba. Baltičkih paralela nema. *jašter* i *gušter* tumače se različito, odjeljuje se jedno od drugoga. Berneker traži za *ašter* vezu s ie. korijenom **(s)qer-* »skakati«, koji je u *skoro* (v.), kao u gr. ἀσκαρίζω prema σκαίρω »skačem« sa *a-* < ie. prefiks o-. Ali *gušter* ne skače, nego se savija. Mladenovu je praslav. *guščerb* složenica **gou--sqef-os,* u kojoj je prvi dio identičan s gr. γύπη »jama«, dok praslav. *jaščerb* sadrži istu osnovu koja je u češ. *jeskyně,* polj. *jaskinia* »pećina, upravo šupljina« od pridjeva *ěsko-* »šupalj«, sa sufiksom *-егъ.* Zubatý uporeduje *jaščerí s* gr. imenom ribe εσχαρος (v. *skoranca).* Iljinski vidi μ *ščer-* »koža«, a u *gu-* < *gub-* (v.) »savijati«. Macheku je *aščerz* srodno sa sanskr. *ăscarya-* »seltsam«, itd.

Lit.: ARj 3, 514. 516. 5, 834. *Elezović* 1, 118. Hirtz, *Amph.* 40—42. 49. Ribarić, *SDZb 9,* 146. Tenter, JF 5, 205. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 33. 363. *Holub-Kopečný* 152: *Bruckner* 201. *KZ* 45, 43. 289. *Vasmer 2,* 502. *Mladenov* 115. *REV* 71, 453 (cf. *IJb* 3, 160. *JF* 3, 211). *WP 2,* 567. *Boisacq*[3] 290. Matzenauer, *LF* 8, 25-26. 9, 40. Iljinski, *ASPh* 31, 336-343. 32, 337-343. Machek, *KZ* 64, 264. Körinek, *LF 67,* 284-290. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Jagić, *ASPh* 31, 544. *Tiktin* 740.

gut m (ugarski Hrvati, Vodice, Lika K), sveslav. i praslav. *glztb* »1° guttur, 2° gutljaj (upor. izričaj *ide mi ùz gūt* »podrigava mi se« (Lika K)«. Regionalno, nepoznato u književnom i saobraćajnom govoru. Sveslav. i praslav. denominali na *-ati* impf, *gutati, -am* (Vuk) *(pro-)* prema pf. *ganuti* (Vuk, rijetko), *prògunuti, pregünut, -nem* (Kosmet), impf. *pregünjât, -ûnjam* (Kosmet). Više se govori *gùtnuti.* Odatle na *-jaj: gutnjaj,* sa disimilacijom *tnj* > *tlj* (upor. *tijă* pored *tnjă,* v.) *gutljaj* (Vuk). Na *-iti: zagutìti se* (ŽK) »kada se zaustavi hrana u grlu« (upor. kletvu *bog da se zagùtî* ŽK). Na *-javac: gućavac* »jednjak« (Lumbarda). Ovamo i: *gltun* (čakavski, 1496) »prožrljivac« sa rom. sufiksom *-one* > *-un* prema *glòtun* < *glutto,* gen. *-onis.* Deminutivi: na *-cati* impf, *gücati* (Vuk, 18. v.) prema *gûcnuti* = *gurnuti* (Kavanjin), odatle na *-aj, -jaj gūcāj* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) prema *gučaj* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić), na *-kati guckati* (Srbija), *gukati* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić). Onomatopeizira se: 5ЙС *guć* (Kosmet) »napio se«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /: stcslav. *poglzštati* »καταπίνω«, slov. *gólt,* bug. *gaitam,* češ. *hltati,* rus. *glot, glotok.* Iterativ, veoma dobro zastupljen u slavinama, pravi se duljenjem *ъ* > *y* > *i: poglitati* »καταπίνειν« prema pf. *glinuti, -nem* (Srbija, Leskovac) »progutati kao zmija žabu« (za svako gutanje životinjske) prema impf, na *-va- glivati.* Rumunji posudiše *glbtb* > *gît* m »vrat«, odavde rum. na *-ovati* > *-ui gitui* »(za)daviti«, deminutiv *gîtifa* »Kehle, Schlund«. Metateze: *gítlej* m = *gîltej* (Dosoftci) pored *gîtleajă* f »Luft und Speiseröhre« očuvale su *îl* < *Iъ* > *f,* od kojega je nestao / u *gît* zbog neobičnosti konsonantskog završetka *-h* u rumunjskim riječima. Odatle: *gttlan* »Luftröhre« = *gir tan,* upor. *grkljan* (v.). Sufiks *-ej* < hrv.-srp. *-ež* u *grabež, drijemež.* Prema G. Meyeru bio bi arb. *zgunj* posudenica iz *gunuti,* a to nije vjerojatno. Od baltičkih jezika pružaju za uporeďenje samo lot. *glùdzît* »gutati«. Drugi ie. jezici dosta: kao lat. *glūtus* > *gluttus, glūtire* > *gluttirė,* odatle posudenica *glotūn* (v.) < *glutto,* gen. *-onis.* Ie. je korijen **gel-lguel-* »gutati« onomatopejskog podrijetla u ništičnom prijevoju **glfl-,* raširen participskim sufiksom *-to.* Bez toga sufiksa upor. njem. *Kehle,* stir, *gelim* »žerem«. Kao onomatopeja pojavljuje se *r* mjesto / u *ždrijeti* (v.) < praslav. **žer-ti.*

Lit.: ARj 3, 501. 516. 492. 497. 198. Kušar, *NVj* 3, 338. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Elezović* 1, 117. 2, 123. *Mažuranu* 323. *Miklošič* 67. *SEW* 1, 309. *Holub-Kopečný* 124. *Vasmer* 275. *Trautmann* 93. *WP* 1, 621. *Tiktin* 684. *Mladenov* 115. *Boisacq*[3] 173. *GM* 484. Specht, *KZ* 55, 2-3. 6 (cf. *IJb* 13, 222). Osten-Säcken, *IF* 33, 217. Pedersen, *KZ* 38, 342. *REW*[3] 3807. 3808.

güta f (15. v., Vuk, Marulić, Perast, Dubrovnik, Božava, ŽK) »1° (medicinski termin) kostobolja (upor. *guty* ili *kseroponb),* ulozi, Gicht, podagra, chiragra, 2° kap, gen. -i, damla (prevedenica, calque), 3° svaka guka na ljudskom tijelu«. Upor. značenje »Gicht« i u rum. *gută;* značenje »kap, damla« i u slov. *gutam udarjen.* Pridjev na *-av gütav,* poimeničen na *-ьc* > *-aç gûtavac,* gen. *-avca* m »1° gutav čovjek, 2° (metafora) vrsta kruške«. Hipokoristik *guto.* Upor. još slov. *gota* »Fistel«, pridjev na *-ast gátast* = *gotav* »fistulös«. Od lat. *gutta* > tal. *gotta.* U značenju »kap, kaplja, apoplexia« postoji poimeničen pridjev *guttea* > tal. *goccia,* prošireno deminutivnim sufiksom *-ula* > tal. *-ola gócciola* > *gôčula* (16. v., Dubrovnik) = *gueula* (16. v., Perast, Dubrovnik), pridjev na *-av gučulav,* poimeničen na *-ьc* > *-äc gučulavac,* gen. *-avca* m (Stulić) prema *gućulavica,* denominal *žgučulat* (s- > *z-* naš prefiks), *gočulat* (Žrnovo, Korčula) »trpiti od jeda ili zavisti«. Na Velom otoku sa *j* mjesto *g* na neobjašnjen način *juca ti pala* »kap«. U Lici na lat. *-ula* (sa sinkopom penultime) *gutla* »guka, izraslina na tijelu«. Odatle prezime *Gutleša* pored *Guteša.* Kako je *gutta* > rum. *gută,* arb. *gute* pripadalo balkanskom latinitetu, hrv.-srp. *guta* može biti dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 3, 233. 493. 516. 5, 714. Budmani, *Rad* 65, 166. *Pleteršnik* 1, 240. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 364. Matzenauer, *LF l,* 205. *GM* 135-136. *REW>* 3928. 3929. Štrekelj, *DAW* 50, 44.

gùveran, gen. *-ērna* m (16. v.) »vlada«. Od tal. postverbala *governo* »isto« od *guvernaţi, -am* (15. v.) = (latinizam) *gubernati* (1496, objekt *ober)* < tal. *governare* < lat. *gubernare* < gr. κυβερνάω, egejskog podrijetla, najprije pomorski termin »upravljati laďom, držati timun (kormilo), kormaniti (v.) > vladati uopće«. Radna imenica na lat. > tal. *-atare* > *-atur governàtur* (18. v., Dubrovnik), *guvernatūr,* gen. *-ura* (15. v.) = (haplologija) *gurnatūr* (Crna Gora) = (mlet.) *guvernadur* (Crna Gora, Boi:a) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *guvernandur* (Crna Gora) = (s prevedenim sufiksom) *guvernalac,* gen. *-aoca* (16. v.) = (latinizam) *gub(e)rnatur* (16. v.,

Glavinić, Kožičić) = (francuzizam, koji je došao preko njemačkog) *guverner,* gen. *-éra* < fr. *gouverneur.*

Lit.: ARj 3, 336. 487. 492. 504. 518. *REW*[3] 3903. *DEI* 1850.

güz m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *gęzb* »1° nates«, običnije u deminutivu na *-ica guzica* (16. v.) = *gùica* (Lika), nepristojno kao i njem. *Arsch,* u pristojnom govoru prevedenica *stražnjica* prema njem. *Hinterer,* »2° (uvredljiva metafora) kukavica, tj. čovjek koji iz kukavičluka ne usuđuje se muški ustati protiv nečega nego ostaje sjediti« (takva je metafora i *ogužati se, ogužam* prema *ogužavati se, ogužavam* »oklijevati«, na *-ati* od *oguziti se).* Pridjevi: na *-ьn gúzan,* određeni vid *gūznī (gúznő crijevo,* upór. rus. *gúzno* »Steiss«), poimeničen na *-łk guznīk* »dio ama koji stoji konju na guzici«; na -or *guzičin,* poimeničen na *-jak guzičnjak* ·= *güzišnjak* (Brač) »guzno crijevo«; na *-at guzat* (Vuk). Deminutivi: na *-ić guzić,* na *-ica guzičica.* Hipokoristik *guza* (Dubrovnik, sjeverna Dalmacija), *guja* (Lika) od *guzica; guza* (Lika) »psovka za žensku debele guzice« prema m *gùzan* (Lika) = *güzonja* (Vuk, Srbija) = *guzõnja* (Kosmet) = *guzleša* (Martié). Na *-ara: guzara* f (Virovitica) »suvrst kruške«. Apstraktum na *-elj: gúzelj* m (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »buntovni žamor« (semantički razvitak nejasan). Augmentativi: na *-ina guziiina,* na *-etina guzičetina.* Prema *grubijan* sa lat. *-ianus gúzijan* (Dobroselo) »čovjek koji mnogo ne razumije«. Kao u rus., *guza* f (Belostenec, Stulić) »sinonim: nabor, bora«. Nerazumljiv je sufiks u *guzûtla î* (Kosmet) »čeljade sa debelom stražnjicom, lijeno, teško pokretno«. Složenice iz sintagmi: prilog *naguskē* (Lika) »natraške«, *doguz* = *doguzac* = *nagueac,* gen. -sca (Lika) -»oficirski Waffenrock, dolama«, *nagùzl(f)ez* m »rak«, tj. koji Ijeze naguske = natraške (v. *ljestf)4., pôdguz,* gen. *pödgüza* m pored f *pödgûza* (Kosmet) »muško i žensko čeljade neuredno« = sa *-jar podguzičar* m (Kosmet) prema *podguzičarka* »neuredan«, *põdguznica* (Peć) »klupa na kojoj grnoar (lončar) sjedi kad okreće kolo za sudove«. Ovamo možda ide i *poguzljelj* m (Sv. Stefan, Paštrovići) »pphođanin = pővojani (Lika K) »rođaci mlade koji dolaze drugi dan svatova u pohode nevjesti (svatovski termin)«, obrazovan istim sufiksom *-ijelj* < lat. *-ellus* kao *Bokîjelj* < *Bokelj,* ako se tumači kao metafora za one koji dolaze da se najedu iz ostataka svatovske gozbe, upor. *poguzijaš* »Schmarotzer«. Moguće je izvoditi i iz αγωγιάτης > cine. *guriai* »idem«. Složenice sa samoglasom *o* za vezu *guzòbolja* (Vuk), *guzobad* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »sijeno oštro i kratko«, *guzòljubine* f pl. (Sinj) »hrana koju tko voli«; *crnoguz* = *crnorep* (v.) »riba«; *punguza* f (Orivac) »vrsta šljive«, *pùnguz* m (Vuk) »izmišljeno jelo«. Denominali na *-ati:* impf, *guzăt gúzon* (Brusje, Hvar) »micati«; pf. *naguzati* prema impf, *naguzavati* »nabrati, načiniti nábore« od *guza* »nabor«; *ogužati se* »ojesti se, otrti se, utrti se od mnogog hoda«; na *-iti: guzui se, gûzîm* (Vuk) *(is-, na-, za-}* »pregibati se tako da se guzica diže u vis«, *naguziti se* (Lika) »(pejorativna metafora) naljutiti se«, *uguzlčit se* (Kosmet) »opiti se«. Vokal *u* je nastao iz *ç:* slov. *goza,* bug. *găz(ăt),* polj; *gaz* s potpunom fonetskom paralelom u baltičkoj grupi lit. *gunžys* »podvoljak, pútača (ŽK)«, stprus. *gunsix* »Beule«. Budući da se s velikom vjerojatnošću izvodi od istog ie. korijena i sveslav. i praslav. pridjev *gust* < ie. **gong-to,* opravdana su i dalja upoređenja sa gr. γόγγρος »Auswuchs an Bäumen«, γογγύλος »okragao«, stnord. *kçkkr* »Klumpen«. Prema tome praslav. specijalizacija ie. korijena **gonğ-* na dio tijela razvila se iz denominacije »debela masa«. Po etimologiji *gczb* nije pejorativna riječ. Pejorativnost se razvila pod uplivom lat. *cülus* i njem. *Arsch.* Upor. za pejorativiziranje *rit* .(v.).

Lit.: ARj 3, 496. 518. 519. 4, 194. 7, 349. 350. 10, 448. *Elezović* l, 114. 2, 89. 380. Hraste, *JF 6,* 212. *SDZb* 10, 59. Skok, *ZRPh* 54, 448-449. Jagić, *ASPh* 20, 529. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 341-342. *Bruckner* 164. *KZ* 43, 344. *Vasmer* 318-319. *Trautmann* 101. *WP* 1, 639. *Mladenov* 118. Štrekelj, *DAW* 50, 55. Zubatý, *ASPh* 16, 395-394. Scheftelowitz, *IF* 33, 145. Matzenauer, *LF* 7, 206. *GM* 135-136. 306.

guž m (Vrbnik, Šušnjevo selo i Čakovac kod Ogulina, Veljun i Slunj, Kosinj, Prokop i Počitelj u Lici, Podsused, Varoš u Slavoniji, ŽK, Kruševac, Niš, Pirot, Crikvenica, Hrvatsko primorje, *Zagreb) = guš* (Prigorje, Samobor, Pokuplje, Zagorje, gen. nije potvrđen) »anguis fragilis«. Odatle *guževac* (Šulek) »sinonim: slijepić«. Unakrštava se (kontaminira) sa *gužva* i *gužvati se* (v.). Odatle *gužvina* (Grižane, Sv. Jelena, Hrvatsko primorje) »idem«. U slov. *gôž* i *glož.* Sa *g-* ne postoji u drugim slavinama. To nije ni hrv.-srp. ni slov. jedini i prvobitni oblik, nego čakavski *vuž,* gen. *vuža* i slov. *voz,* čemu odgovara u polj. *ivaz,* gen. *węża,* rus. *už,* gen. *uža.* Vokal *u* je nastao iz *G:* praslav. *ргь; guž* je narodu poznat da pije kravlje mlijeko; zato se govori u poredbi: *pije kao guž* (Sinac, Lika K). Najstarija je potvrda u dečanskom hrisovolju gdje je nadimak. Mjesto proteze *v* govori se */: fužić* (Brestovac, okrug krajinski) »id.«. Između *guž* i *vuž* postoji kompromisni oblik *gvuž* (Kostajnica). S pridjevom je *slepi guž* (Matevac, Niš), odatle složenica *slepovuž* (Čučurje) = *slepovuš* (Granešina) = *slijepa guja* (Gornja Bukovica, Valjevo), s hipokoristikom *guja* (v.). U toj složenici izgleda *guž* = *vuž* = *uš* kao suvišno i odbacuje se, pa se govori *ślepić, slijepac, slepać, ślepak, slepčina, slipčić* i *slepica.* Velike promjene doživio je i prvobitni oblik *vuž* (Lika) »zmija coluber longissimus Laur.«. Dobiva deminutivni sufiks *-ìk: vužak,* gen. *vuška* (Čačak, Blato na Korčuli) »idem«. Prema gen. stvara se novi nominativ *vušak,* gen. *vuška* »serpens veneno carens«, *vuška* f (Dalmacija) »callopeltis cruentatus«. Proteza *v* se ispušta kao i češ. *užovka,* rus. *už: uzak* (gen. nije potvrđen, Dubrovnik, Vrazogrnac, okrug Zaječar, Jošanička Banja, Kaštela kod Splita, Korčula). Sufiks *-ьh* se zamjenjuje sa *-ić, -ica: užič* (Paraćin), *uzica* (Crna Gora), *užljak* (Rača, Kruševac); *ušak* (Pančić). Kao sveslav. i praslav. je maskulinum deklinacije *-o.* Baltičke i latinske usporednice pretpostavljaju femininum deklinacije *i,* u kojoj se morfološki nije razlikovao maskulinum i femininum (upor. *gçsb* i *kokoš* f): lit. *angis,* lat. *anguis.* Slavenska promjena *g* > *ž* dokazuje da je i u praslavenskom bila u deklinaciji *i* i da je s tom promjenom prešla medu maskulina. Ie. je korijen *angu(h)i-.* V. *ugor* i *guja.*

Lit.: ARj 3, 519. Hirtz, *Amph.* 42. 137 164. 171. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 405. *Bruckner* 604. *Trautmann* 8. *WP* l, 63. Vaillant, *RES* 8, 243-245. *Boisacq"* 213.

gužva f (Vuk, 17. v.) »1° pletenica ili uže od pruća, vimen, 2° metež gomile« = (sa *žv* > *žb) gužba* (Hercegovina, Boka) = *gušva* (Stulić, nepouzdano). Odatle na *-ara: gužvara* (Vuk) »vrst pite«, jednaka denominacija kao *gibanica* (v.). Deminutiv *gužvica.* Denominali na *-ati: gužvati, -am* (Vuk) *(iz-,* г-), na *-eljati.* s prefiksima *íζ-,ταζ-, ζ-, gužveljati, -ãm* (Vuk, objekt *košulju).* Stariji rum. slavizam *ginj* »remen« dokazuje da je i u južnoslav. kao u sveslav. i praslav. *gņžb* bila bez *-ь a.* S tim sufiksom u stcslav. *gcžvica,* bug. *gaz* pored *gažva,* ukr. *hužva,* češ. *houžev,* slov. *hužva,* polj. *gažew, gažwa.* Da je i u hrv.-srp. postojao oblik bez *-va,* dokazuje izvedenica *güževina* f (Mušicki) »ono što je u snopu ispod uža«. Madžari posudiše iz slovačkog ili hrv.-srp. *gúzsba* i *guzs;* Rumunji iz hrv.-srp. *cujbă,* odatle *încujba.* Vokal *u* je nastao iz *Q.* Prema Miklošiču, Bernekeru i Briickneru bila bi to ista riječ koja i *uže* (v.) i *ušao* (v.) od *vezati* (v.); *g-* bi bila proteza kao u *guž* i *gusjenica.* Tome se protivi što *огь* u značenju *gužva* nije potvrđeno. Petersson odvaja stcslav. *gožvica* od *vezati.* To mišljenje prihvaća i Vasmer i vidi ie. prasrodstvo u stnord. *kengr* »Haken, Biegung«, stengi, *cangie* »Einfriedigung«, le. je korijen **gengh-* »drehen, winden,flechten, weben«, sa sufiksima *-io, -ųa.*

Lit.: ARj 3, 816. 4, 194. *Miklošič* 56. *SEW* l, 343. *Holub-Kopečný* 130. *Bruckner* 137. *KZ* 45, 289. *Vasmer* 318. *Mlađenov* 118. *Mladenov* 118. *WP* 1, 588. Petersson, *IF 24,* 265-266. *Tiktin* 461.

gvala f (Slavonija, 18. v.) »sinonimi: gruda, grumen, guka, kepa (Dubica)«. Odatle deminutiv na *-ica: gvalica.* Budmani misli da je tuda, ali ne zna odakle je.

Lit.: ARj 3, 520. 4, 936.

gvantīra f (Potomje) = *gvantîra* (Kućište) = *gvantifj^era* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Boka) = *gvàntjera* (Čilipi) = *gvantiera* (Rab) = *gvantjera* (Božava) = *gvančera* (Lumbarda) »tasa, pladanj za držat biçerine i za serviranje, poslužavnik za kavu«. Izvedenica na tal. *-iera* < fr. *-iere* < lat. *-aria* od frnč. **wanth,* odatle s prefiksom *a-* < lat. *ad- agguantare* > *agvàntat* (Dubrovnik, Cavtat) »zgrabiti (rukom neku stvar)«, tal. *guantièra* (17. v.).

Lit.: ARj 3, 520. Küšar, *Rad* 118, 20. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID 6. REW*[S] 9500. *DEI* 1883.

gvarati, *-am* impf. (17. v., Dubrovnik, Boka) »bacakati se, praćakati«. Početno *gv* upućuje na tal. riječ franačkog podrijetla, ali franačko *waron* »aufmerken« nije u Italiji uopće potvrđeno, a ni značenje ne odgovara. Sa fr. *gare* »pozor« slaže se mlet. *vara* > *vara, vare* (istročakavski uzvik) »eno«.

Lit.: ARj 3, 520. *REW*[3] 9508. Štrekelj, *ASPh* 14, 551.

gvardija f (16. v., Dubrovnik, Božava, Potomje, Rab) »straža, financijska straža«. Od tal. *guàrdia* postverbal od *guardare* sa početkom *-ia* kao u *custodia,* od franačkog **a>ardon* »stražiti«, nvnjem. *warten.* Odatle *gvardijan»*

gen. *-ana* m (17. v.) = *guardian* (Rab) »1° stražar uopće 2° starješina nad manastirom sv. Frane«, tal. *guardiano,* srlat. *gardianus* (10. v.), obrazovano kao *scriba,* gen. *-anis* > tal. *scrivano* > *škriban* (v.). Ovamo ide internacionalni francuzizam *garda f,* pridjev *gardijski,* radna imenica na *-ist gardist* (v.). U Vukovoj poslovici iz Risna: *Kad se što ima, ne govori se gvardi me, nego manji me* »čuvaj me, nego jedi me«, nisu naši oblici i ne predstavljaju infinitiv *gvarditi,* koji je prema *guardare* i nemoguć, nego su to tal.-mletački izrazi, kako je već Budmani dobro opazio. Postverbal *riguardo* od *riguardare* (mlet. prefiks *re-)* > *legvord* m (Veli otok) »obzir, pristojnosti«. Imperativna složenica *guardamano* (drugi dio *mano* < lat. *manus* »ruka«) > *guardàmãn* m (Potomje) »1° prsobran na stubama, perda, 2° (Račišće) sprava za tiskanje igle kod šivanja jedra«. Slov. prema mlet. i furl, izgovoru *gu* > *v. vardır,* gen. *-rja* = *vardjân.* Mlet. *varda* f »Wache« i imperativ *varda* »pazi, pozor, attento« postala je preko tal. balkanska riječ, odatle toponim *Varda* (Morinje, Boka), *vardati, -am* impf. (Vuk) »1° paziti, čuvati, 2° (Grbalj) tumarati«, *uvārdati* pf »uvrebati, ukebati«, s drugim akcentom *vàrdati, -ãm* impf. (Crna Gora) »bucati, larmati, torokati, vikati«, *navàrdati* pf. (Piva-Drobnjak, objekt *drva)* »nagomilati«, na *-ište* toponim *Vardište* n (Bosna), bug. *varda* f »1° Wache, 2° uzvik: Achtung«, *vardač* = *vardján* »Wächter«, *varduvam, vardja,* arb. *vardhë* «Wache«.

Lit.: ARj 3, 52U-1. *Pleteršnik 2,* 748. *Mladenov* 58. *Doric* 31. Cronia, *ID 6,* ПО. Vuković, *SDZb* 10, 391. Kusar, *Rad* 118, 21. 24. *REW*[3] 9502. *DEI* 1885. *GM* 463.

gvaštapan (Šćepan, Dubrovnik) »žohar«. Od tal. imperativne složenice *guastatane* od *guastare* < lat. *vantare* i *pane* < lat. *panis* »hljeb«.

Lit.: REW[3] 9168.

gvèra f (narodna pjesma crnogorska, Istra, Perast) = *gvėra* (Rab) »boj, rat«. Od tal. *guèrra* franačkog podrijetla *werra,* koje je na zapadu zamijenilo *bellům* već na koncu carskog doba. Nema ga ni u balkanskom latinitetu, upor. rum. *războiu,* arb. *lufte* < lat. *lucia* > fr. *lutte.*

Lit.: ARj 3, 521. Kušar, *Rad* 118,25. *REW** 9524a. *DEI* 1850.

gvèrok (Mikalja, Bella, Voltidi, Stulić), složen pridjev (kao *razrok)* »strangled«. Sadrži u prvom dijelu istu osnovu koju i tal. *guercio* od langobardskog *dverh-,* nvnjem. *quer* »kos, schräge«. Drugi je dio pridjev od *oko* (tip *crnóok).* S prefiksom *na- nagverok* »podosta gverok« (u Bellimi prijevodu *guercetto).* Prvi se dio nalazi u glagolima, od tal. *guercio ogverčiti* pf., *gveriti, ogveriti* pf. prema impf. *ogverivati* »učiniti koga gveroka«, imperfektiv sa prijevojem *e-i* (tip *metati-mítati) gvírati, gviram* (Mikalja) »hoditi kao slijep« pored *gviriti, -im* (Vuk) »upirati oči u što« = *(gv > hv) hviriti* = *(hv >f) firlt* (ŽK) prema impf. *zafirīvat.* Početna suglasnička grupa *gv* izmijenjena je (onomatopeiziranje) u *n: niriti* (Došen) = *njiriti, -im* (Vuk), deminutiv na *-kati njîrkati, -ãm* (Lika); *nj* je nastao iz *gnjiriti* kao *janje* iz *jagnje.*

Lit.: ARj 3, 521. 8, 189. 283. 785. *REW*[3] 2812.

gvírati, *gvírãm* impf. (Mikaila, Vuk) »1° kako slijep hodati ili iskati« = *gviriti, gvirim* (Vuk) »upirati oči u što, u knjigu« = *dzviret, dzvirîm* (Kosmet) »gledati kroz kakvu pukotinu, rupu, rešetku, tako da onaj koji dzviri, vidi, a njega ne vide«, *nadzvîrêt, -irim* (Kosmet) »malo pogledati, na jedno oko pogledati Kroz kakvu rupu« = *firlt* (ŽK) < *hviriti* (16. v., Zoranie; *voda hviri u kolo bubajuć;* kao da se ne slaže s tim značenjem), *zafirlvat, -rujem* (ŽK). Odade postverbal sa sufiksom *-ka: dzvírka* pored *dzvìrke* f (Kosmet) »rupica, otvor, kroz koji se može viriti«. U istom značenju imaju Vuk i Stulić *gnjiriti, -im* »gviriti u knjigu«. Odatle deminutiv *njîrkati, -ãm* (Lika) »idem«, *njiralo* m (Lika) prema f *njiralica* »koji njiri u što«; *nj* mjesto *gnj* je kao u *njazlo* »gnijezdo«. Došen sa *n* mjesto *nj: niriti* (objekt: *tvrde planine).* U ovu grupu ide bez sumnje i *viriti, virim* impf. (Vuk) »speciilor, lùkati (hrv.-‑kajk.)« *(po-,* [l]*iz-, nad-,* /se/, *pri-, pro-, raz-, za-),* iterativ *-vīrívati, -virujem* pored *-virivam (iz-, nad-, (se), pod-, pri-, raž-, za-)* samo s prefiksima prema pf. *virnuti (za-),* deminutiv *-virkivati, -virkujem,* s navedenim prefiksima.

Lit.: ARj 3, 228. 521. 752. 8, 189. 283, *BI 2,* 720. *Elezović* l, 214. 435. Tomanović. *JF* 17, 201.

gvišan, f *gvišna* (ŽK), najčešće u prilogu *zagvišno* »uistinu, za sigurno«. Ide zajedno, što se tiče tvorbe pridjeva njemačkog podrijetla, sa *fališan* (v.). Od njem. *gewiss* + *-ьn.*

Lit.: Skok, *ASPh* 28, 468.

gvorilo n (Ljubovija i Azbukovića, Srbija) »obod nalik na sito, pa se na to fes natuče«·

Lit.: ARj 3, 521.

gvozd m »1° elavus, klinac (drveni), ekser, čavao (od gvozda), 2° ferram, željezo« = *gvôz,* gen. *gvozda,* m »ćuskija« (Kosmet). Prvo značenje je sveslavensku i praslavensko bez paralela u baltičkoj grupi. Značenje 1° očuvalo se kod nas samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom. Istisnuto je od posuđenica: tur. *ekser,* mlet. *čavao.* Crnogorska je metafora odatle »kamen izrastao u visinu«. Sa značenjem 1° suvisi i deminutiv *gvozdac,* gen. *gvòsca* pored *gvozdàca* (Lika) »1° fibula, 2° u saponima na opancima« i denominai na *-iti gvozditi (pri-, raž-)* prema *zagvaždati* »sinonim: pričvrstiti klincima«, *zagvdzditi* (Vodice) »verkeilen«, odatle postverbal *zagvôzda* »Keil« = *zagvôzda* »klin kojim se cijepaju drva«. Kad su drveni klinci zamijenjeni željeznima, *gvozd* je mogao po zakonu sinegdohe dobiti značenje 2°, tj. postao je sinonim željezu. To je hrv.-srp. inovacija. Ta je sinonīmija učinila, te je *gvozd* u tom značenju u mnogim našim narječjima propao. Razvitku toga značenja dali su pobudu kolektivi: na *-je gvožde* n = *gvozdje (mlinsko,* Poljički statut) = *gvôjze* (Kosmet); na *-ija* (v.) *gvozdíja* f »ferramenta«, na *-ice gvozdice* n (16. v., Dubrovnik) = *gvozdice* (Mikalja), *gvozdiva* n pl. Pridjevi na *-en: gvozden* (17. v.) =*gvozden* (Kosmet) »ferreus« = *gvozden* (17. i 18. v.), poimeničen na *-jak gvozdènjãk,* gen. *-aka* (Vuk) »oruđe od gvozda i različita druga značenja«, na *-ka gvozdēnka* (Vuk, Srijem) = *gvozdenčina* »gvozdena peraica (ima zube kao eksere)«. Složenica *gvozdènzuba* (Vuk, Srijem) »naprava za plašenje djece kao *baba korizma* i *baba ruga«.* Na *-ovit: gvozdòvit.* Na *-ovica: gvozdovica* (18. v.) »gvozdena ruda«. Radne imenice na *-ar: gvòzdãr — gvoždar,* gen. *-ara* (Vuk), odatle *gvožđariti.* Na *-ara, -arija, -arnica, -orina: gvožđara, gvožđarija, gvoždarnica, gvoždarina.* Augmentativi: *gvoždušina* (Vuk, 18. v.) »staro gvožde« = *gvoždurina.* Neologizam *gvõzdoteg* (18. v.) »magnet«. U značenju »klinac« posudiše Rumunji *găvozd — guvojd,* odatle *a gavozdi* »annageln« i Arbanasi *goxhdë* »klinac, čavao«. Riječ *gvozd* ima još značenje »šuma, dubrava, gora, loza, u ostalim slavinama *Usw.* To je značenje danas posvema nestalo kod nas i u bugarskom. Nije se očuvalo ni onoliko koliko *gvozd* »klinac«. U štokavskom je živjelo do 18. v., a u čakavskom do 16. v. Veoma je raširen toponim *Gvozd, Gvozdac, Gvoznica, Gvozdansko, Zagvozd* po svim našim krajevima. Sinonimi i ovdje istisnuše praslavensko značenje, naročito zbog izbjegavanja homonimije sa značenjem »1° klinac« i »2° željezo«. Živi još u kraju blizu slovenskom: *gôzd* m (Vodice, Istra) = *gvozd,* gen. *gvozda* (Golać), *gvozd,* gen. *gvozda* (Rukavac) »gusta šuma bukova«. Od izvedenica postoje samo deminutivi na *-bk: gozdak* (Vodice) = *gozdii,* na -ьc *gvozdac,* gen. *gvosca* (čakavski, 16. v.). Postavlja se pitanje da li je *gvozd* u ove dvije serije značenja postanjem ista riječ. Ima slavista koji· tvrde da su to različite riječi, postavljajući za prvu seriju ie. korijen **ghasto* = **ghazdo* u lat. *hasta,* a za drugu srodstvo s njem. *Quaste,* arb. *vjeth* »lišće, grane« od ie. korijena gjios-, koji je u slavinama bio raširen kolektivnim formantom *-d.* Vasmer uzimlje da su se obje serije značenja razvile iz istog prvobitno jedinstvenog značenja »grana, oštrica«. Ovo se mišljenje može opravdati dodatkom da je i u najstarije doba kao i kasnije bio na djelu semantički zakon sinegdohe: *gvozd* je označivalo drvenu oštricu izraslu u šumi, neizdjelanu ili izdjelanu, odatle značenje »klinac« kao i mjesto gdje je izrastao, »šuma«. Uporeďenje sa lat. *hasta,* got. *gazds* itd. mora otpasti jer ne objašnjava ni fonetsku stranu, tj. *v* u *gvozd.*

Lit.: ARj 3, 522. 527. 11, 895. *Elezović* I, 94. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *BI 2,* 776. *Mažuranić* 369. *Miklošič* 81. 82. 423. *SEW l,* 365. *Holub-Kopečný* 137. *Bruckner* 166. *ASPh* II, 129. 39, 10–11. *Vasmer 263. RSl* 4, 175. *ZSPh 2,* 55. *WP* l, 541. 644. Jokl, *IF* 30, 204. Uhlenbeck, *PBB* 30, 283. *Boisacq*[3] 1101. *Tiktin* 666. *Mladenov* 98. *GM* 128. Pokorny» *ZSPh* 16, 405 (cf. *ljfb* 13, 251).

H

ha = *ha* (Dubrovnik), uzvik za razna psihološka raspoloženja, kao čuđenje, žalost, radost, razmišljanje. Ponavlja se za oponašanje zvuka smijeha: *hă hă hă.* Pojačava se dodavanjem *-h: hah* (Zoranie). Internacionalan je, upór. turski *ha, hah, hah.* Oformljen je sa *-kati: hakati, hãkãm* impf, »puštati iz sebe glas *ha hai* = *hakati, hačem* impf. (Bosna, Dalmacija?) »vikatŕ *hă hău* = *hakati, hâcëm* pored *-ām* impf, »sinonim: dihati«, kod Stolića onomatopejska reduplikacija impf, *hakati, haham* prema pf. *hahnuti.* Odatle postverbal *hâk* m (Vuk, Boka) »1° ha, 2° sinonim: dah (Dubrovnik)«. Upor. uzvik *ho.* Vaillant uzimlje oformljenje toga uzvika i u *hajati (se)* (v.) »braniti se«, što zbog semantičkih i drugih razloga ne može biti.

Lit.: ARj 3, 542. 546. 557. *Elezovii 2,* 416. *Deny* § 1023-1026. i 1045. Vaillant, *RES 22,* 191.

hàbat, gen. *hàpta* m (Dubrovnik) = *habàt,* gen. *hapta* (čakavski) = *habod,* gen. *habda* m pored *habd* = *kapat* (Šulek, prema gen.) = *hápta f* (16. v.) = *hvapat* = *kabat* (jedanput) »sambucus ebulus; sinonim: baza, bazga, bzova > zova, burján«. Sa *e* mjesto *a* kao u češ. *chebdí,* polj. *chebd,* u hrv.-kajk. *hebed.* Odatle: na *-ovina habdovina, haptovina,* pridjev na *-ъn habden* = *haptan* (16. v.); kolektivi: *kabatiṇa, habatija.* Najčešće je potvrđena bez *h* i sa sufiksima -za biljke *-ika* i *-uga* i sa *t* pored *d: àbdika* (Šulek) = *optika* (Vuk) = *àvtika* (Vuk) = *audiką* (Banja Luka) = *àptuga* = *àvtuga* »bacca ebuli«. Bez sufiksa *abd,* s akcentom kao hipokoristik *atva* = *apta.* Odavde pridjevi na *-ov, -in: abdov* = *àptov* = *avtov,* poimeničen s *-ьc* u toponimu *Ävtovac* (Bosna), na *-ina aptovina* = *avtovina* = *optôvina* (Kosmet, *o* mjesto *a* nejasno, asimilacija ?), *aptin.* Na *-ik: àvtík* = *aptik* (Vuk) »mjesto gdje raste apta«. Budući da ova biljka raste vrlo često na međi između njiva, prenosi se po semantičkom zakonu sinegdohe na »mrđin (v.), sklad, razor (Šabački okrug)«. Hrv.-kajk. i slov. oblici: *hebed,* gen. *hebdajhepta* = *hebãt* dokazuju da je α u hrv.-srp. *kabat* i *avta* moglo nastati iz ъ. Prema tome bi praslav. bio **chbbbtz; b* i *p* osciliraju i u hrv.-srp. zbog deklinacije. Prvobitno je *b.* Ali u češkom, poljskom i ukrajinskom postoje oblici sa *a : hobina, kabzına* = *chebzina, chabovina* (moravsko), *ehab,* u značenju »Gerte, Zweig, Gestrüpp, Unkraut« koje se dodiruje. Zbog toga nema izvjesnosti da je u svim gore navedenim varijantama α'nastao iz ъ. Tumačenja o ie. podrijetlu nisu jedinstvena. Peterssonu je *cЪъЪъIъ* složenica od AS- < ie. korijen *asu-,* koji se nalazi u sanskrt. *ksupah* »džbun«, a u praslav. u *hvoja* i *hvost,* i *-Ъъгъ* < ie. **bhgugö, bhugó* »bazga, zova«. Za taj se dio veli da je u srodstvu i sa φυτόν. Machek, koji je *häbina, ЪaЪъ* i *habat* uporeďivao sa litavskim *kèbti,* pripisuje je sada pred-ie. supstratu, pozivajući se na slijed suglasnika *sk- p- t* u srvnjem. *Schipiten.* Miklošiču i Vasmeru je grčkog podrijetla ακτή (άκτέα) preko Iračkoga. Berneker je pomišljao na vezu s *hobot* »rep« (v.). Matzenauer na dačko σέβα. Ne može se tvrditi ni to da su sve gore navedene potvrde bez *h* počinjale nekada sa *h-.* Zbog toga treba, čini se, računati s mogućnošću da je *avta* i *aptika* od gr. ακτή »Holunderbaum« kao i njem. *Attich,* stvnjem. *atah, atuh.*

Lit.: ARj 1, 28. 97. 126. 3, 543. 566. 567. 738. 4, 709. *Elezović 2,* 33. *MikloKč* 3. *SEW* 1, 380. 410. 391. 409. 410. *Holub-Kopečný* 139. *Bruckner* 177. Vasmer, *RSl 4,* 178-180. 6, 196. Petersson, *KZ* 46, 140-146. (cf. *JF* 3, 215). Machek, *LP 2,* 154. *Slávia* 16, 179. 180. 215. Machek, *ČSR 221-2.* Loewenthal, *KZ* 51, 238. *WuS* 10, 156. Matzenauer, *LF 7,* 217-218.

habati, *-am* impf. (Vuk) *(po-),* sveslav. i praslav., »1° nošenjem derati haljinu, 2° kvariti uopće, 3° kuditi (Crna Gora)«; na *-iti:*

hobiti se, -im (14. v., čakavski, hrv.-kajk.) (po-) »kvariti se« — *pacanti se* (ŽK) prema iterativu *shabljati* i *shabljivati, -Ijujem* — *kabìti* (Vodice, objekt *sikini)* »otupiti«) (s-). Odatle postverbal *haba* f (1234—1240) »kvar, šteta«. Može biti i poimeničen ž. r. pridjeva *haЪъ* »schlecht«, upór. češ. *chabý.* Pridjevi: na *-ьn šhaban* »pokvaren, oštećen« = *skaban* (Istra), na *-av hăbav* (1496) »sinonim: prljav, gnusan«, poimeničen na *-ьc hăbavac,* gen. *-avca* (Čačak) »kukuruz u kojem su zrna u vrhu uvela«, na *-ljiv shabljiv.* Radna imenica na *-telj: shabitelj* (Belostenac) »koji kvari«. Apstraktum na *-ost: skabost f* (Srbija, Milićević) »slabost«. U stcslav. *hobiti st* znači »sich enthalten«. To značenje teško je spojiti s gornjim. Možda je s njim u vezi i značenje *hebat* (Cres) = *hăbat* (sjeverni Cres, gdje je *ъ > a)* »slušati«. U Kosmetu *obit, -im* znači »buniti, odvući pažnju«, *zaabit* = *uâbit* »1° ne primijetiti, 2° (<—' se) zanijeti se«. Tu je kvarenje materije prenijeto na psihu. To značenje ima i arbanaski slavizam *habis* »zerstreue, setze in Erstaunen«. Stulićev *rashabiti (se)* »cacar qua e là« prema *rashabivati* ide pod materijalno značenje. Ie. srodstvo nije nedvosmisleno utvrđeno. Mladenov i Petersson upoređuju s ie. izrazima za tjelesnu slabost: gr. κωφός »gluh«, lat. *hebes,* arm. *xul* »gluh« i pretpostavljaju ie. korijen **khābh-/*qhōbh-* »kraftlos, abgestumpft«. Bruckner smatra *habati* srodnim ne samo sa *skobia* (v.) nego i sa njem. *schaben,* lit. *skobas* »kiseo« i *skobti* »ukiseliti se«, lot. *skobs.* Machek *hobiti se* »sich enthalten« uporeduje sä sanskr. *kšapati* »Enthaltsamkeit üben, sich kasteien«. To upoređenje tumači *h* prema Pedersenovu zakonu iz *ks-.*

Lit.: ARj 3, 543. Ribarić, *SDZb* 9, 155. Tenter, *JF* 5, 205. *Elezović* l, 2. 183. 2, 375. *Mažuranić* 370. *Miklošič* 84. *SEW* l, 384. *Holub-Kopečný* 138. *Bruckner* 175. *KZ* 51, 238. *Vasmer 3, 224. Mladenov* 664. *GM* 144. *WP 2,* 348. Machek, *Slávia* 16, 175. 203. 208. Horák, *ASPh* 12, 298. Matzenauer, *LF* 7, 216-217. Loewenthal, *ASPh* 37, 393. Meyer, *IF* 35, 224-237 (cf. *JF* 3, 208). Petersson, -RTZ47, 286. Lewy, *KZ 52,* 310. *Boisacq** 848.

haber m (Vuk, 18. v.) = *aber* pored *aber,* gen. *obera* (Kosmet) = *habar,* gen. *habra* (18. v., narodna pjesma) »sinonim: glas«. Odatle s perzijskom imenicom, kod nas sufiksom *-dar* »koji ima« (v. *defterdar): haberdâr,* gen. *-ara* = (sa disimilacijom *r-r > r-l') habirdãl,* gen. *-ala* = (sa zamjenom sufiksa *-ak* mjesto *-dar* ili *-dal) haberdak,* gen. *-aka* (Vuk) = (sa zamjenom *-nik) habemik,* gen. *-ika* »1° sinonim: glasnik, glasonoša, 2° epitet za pušku, top«. Složenica tipa *glasonoša* je *habronoša* (Vuk) »sinonim: stokućanin, palavra, stokućanka; koji po kući raznosi glasove«; *âjer* (v. *hajir) aber* (Kosmet, Vučitrn) kaže domaćica »kad pred kućom svraka krekeće« = *air aber* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habär* »Nachricht, Mitteilung« > tur. *haber):* rum. *haber,* bug., arb. *haber, habertâr,* ngr. χαμπέρι.

Lit.: ARj 3, 543. *Elezović* l, 2. *Miklošič* 84. *SEW* l, 780. *Mladenov* 664. *GM* 144. Korsch, *ASPh 9,* 502. Matzenauer, LF 7, 211.

hädnač (Tekelija) »(iliti) poručnik« = *hađnađ* (Belostenec, Pergošić) = (dva) *adnada* (mlada) (Vuk, narodna pjesma 3, 558.). Od madž. složenice *hadnagy* »vojvoda, zapovjednik u ratu«.

Lit.: ARJ 3, 544. *Mažuranu* 370.

hädrica f (Dubrovnik, okolica, Budmani) »muška kratka haljina bez rukava, što se nosi više koreta, obično od zelene neizvezene kadife«.

Lit.: ARj 3, 544.

(h)àdum m (Vuk) = *adum,* pridjev i imenica (Kosmet) = *hódún* (Belostenec) = *kodum* (18. v., Kavanjin; prezime u Istri: *Kodun, Kadunić, Koduna, Kōdune)* »uškopljenik«. Odatle mocija na *-ьc* m prema f *-iça: hàdumac,* gen. *hàdumca* prema *hàdumica.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hadim > tur. hodini) :* bug. *hadãm(irí),* arb. *hadem = hoden.* Glede tur. *г > u* upór. *koduna.*

Lit.: ARj 3, 545. 4, 732. *Elezović* 2, 491. *Mladenov* 664. *GM* 144.

hadži (13. v., Bosna) = *odži* (Kosmet), indeklinabile, bez veze na određenu vjeru, kad stoji pred .muslimanskim ili kršćanskim ili židovskim muškim ili ženskim ličnim imenom ili kad se odatle pravi pridjev na *-ov, -in: Haži Mojsej* 1613, *odži Křsta* (Kosmet), *odži Marica, hadži Avdin* (Bosna); kad se čini epitet imenu, tj. kad se upotrebljava samostalno, dobiva *-ja* da bi se moglo deklinirati prema našoj shemi: *hadžija* m (17. v.) prema f na *-ka hadžijka* = *adžika* (Kosmet), »počasni naslov onome (ili onoj) koji je hodočastio u Meku ili Jerusalem«. Odatle pridjevi na *-in* i *-ski: hadžijin,* poimeničen na *-ica hàdzïnicat* »žena hadžijina«, *hadžijski* = *hadzinskl.* Na *-če: adžiče,* gen. *-eta* (Kosmet) »dijete koje je bilo na grobu Isusovu«. Apstraktum na *-luk: hadžiluk* »hodočašće u Meku ili Jeruzalem«. Složenica: *hadžinedomak* m »(pejorativno) tko je pošao na hadžiluk, a nije došao do svetog mjesta Meke ili Jerusalema«. Hipokoristik *hadžo* (narodna pjesma i pripovijetke). Veoma rašireno prezime među muslimanima i nemuslimanima: *Hadžić < *Hadžij(f)č = Adžije* 1783 (Peći). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hağğ* »hodočasnik«, u produženom obliku *hağği,* koji se upotrebljava u perzijskom ' i turskom jeziku, odatle tur. *hacılık* i balkanski oblici od semitskog glagola koji znači »ići amo tamo, plesati, slaviti«), iz oblasti islama: rum. *agiu = agia* (iz bug. ili hrv.-srpO, bug. *hadžija, hadžūak,* arb. *haxhí, haxhilëk,* cine. *hagi, hăgillîke* f, ngr. χατζής, χατζηλίκι. Na Balkanu je *hadžija* bio znak duhovnog plemstva.

Lit.: ARj 3, 545. *Mladenov* 664. *Elezović* l, 23. *Pascu* 2, 139. *GM* 144. Đorđić, *NJ 3,* 117. Korsch, *ASPh 9,* 501. Bobčev, *REB 2,* 1-12.

hàe = *ae* »uzvik za tjeranje volova«, odatle na *-kati* impf, *halekati* »vikati *hae* govedima«. Ovamo ide *sa e > j* i *haj — aj* (15. v., Vuk) »uzvik za izražavanje psihičkog raspoloženja: ukora, odobravanja, *zazivanja* pomoći, svraćanja pažnje, pitanja« = *aj* (Kosmet), također slov. i tur. *hay (iz* tur. je *kôma-âj* /Kosmet/ »uzvik užurbanosti i trke«), odatle je oformljen *hajkati, -am* pored *-čem* »goniti životinje« prema pf. *hăjknuti, -ēm* (Vuk), s postverbalom *hâjka* f »tjeranje, lov na četveronožne životinje, kod čega se viče *haj«,* radnom imenicom na *-āč hajkāč* (18. v., Vuk); na *-oca: hajkača f* (Vuk) »bič za goveda«, *hajkara* »žensko koje slabo radi, nego samo švrlja i koješta lupeta«; *haj* m (16.—18. v.) »žalost, nevolja« je možda poimeničenje. Uzvik koji nije samo hrv.-srp. U bug. je *haika* »Treibjagd« i *haita* »Strolch, Räuter«. Za obje riječi' Mladenov uzimlje tursko podrijetlo, što nije nužno; *haită* je i rum., odatle radne imenice *haitaį = hăitar,* denominal na *-ovati hăitui* od madž. *haitani* »treiben«. Uzvik može još dobiti *a-: ahăj* (ŽK) »kad služi za tjeranje jastreba od kokoši« = slov. *haj.* U reduplikaciji s izmjenom samoglasa *a-u* dolazi u Kosmetu *aj-uj* u funkciji pridjeva i priloga *ăj-uj cövek* »neozbiljan«, *na âj-ûj uzimati rabotu,* također sa *h haj-hûj.* U ovom obliku uzvik je balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (turski *hay-huy* »brouhaha«): rum. *haihuiu* »étourdi«, cine, *haihui = haihúm* »idem«.

Lit.: ARj 3, 545. 547. 555. *Elezović* l, 5. 8. 2, 306. 417. *Pleteršnik* l, 262. *Miklošič* 83. *SEW* l, 382. *Pascu 2,* 139., br. 577. *Tiktin* 714. 715. *Mladenov* 664. Matzenauer, *LF7,* 212.

hàfiz m (općenito u Bosni, zacijelo i na Balkanu) = *afūz* pored *ãfuz,* gen. *afuza* (Kosmet) »koji je na izust izučio cijeli kuran«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hafiz >* tur. *hafīz)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 3, 545. *Elezović* l, 23.

haham-bäša m (Kosmet) »hebrejski svećenik, .nadrabin«. Balkanski turcizam hebrejskog podrijetla *(haham-boįi)* iz oblasti religije: rum. *haham, haham-başă* (preko hrv.-srp.), cine. *haham.*

Lit.: Elezović 2, 416. *Tiktin* 713. *Pascu* 2, 139., br. 5751

hahar m = *hàhar* (Krasie, 16. v., čakavski, hrv.-kajk., slov.) prema f *haharica* »1° sinonim: dzeļat, 2°. (uvredljivo) lopov, lopuža«. Pridjevi na *-ov* i *-ski: haharov, haharski',* na *-nica: haharnica',* apstrakta na *-ija* i *-stvo: haharija* f = *haharstvo.* Denominal : *hahariti* »raditi kao hahar«. Od srvnjem. *hahaere,* bav.-austr. *hoher, Häher* »Henker«.

Lit.: ARj 3, 546. Janko, *Slávia* 7, 786. Krček, *ASPh* 31, 626.

häholjak, *-ōljka* m (Dubrovnik) = *naholjak,* gen. *-oljka* »novčana glavnica skupljena potajno«.

Lit.: ARj 3, 546. 7, 357.

hâin m = *àjin,* gen. *-ina* (Smiljan, Lika) = *hâinin (-in* kao u *Srbin)* »1° psovka za neprijateljskog vojnika (narodna pjesma), 2° uncut, lopov (Lika)« = *ājin,* indeklinabilni pridjev (Kosmet) = *fõin, f falna (cövek)* (glede tur. *h > f* upór. *fok)* »zao, nevaljao«. Odatle: pridjev na *-ski hàinskï,* apstraktum na *-stvo hainstvo.* Možda je radna imenica odatle na *-džija: ajnadžlja* m, f (Kosmet) »nesavjestan radnik, zabušant«, apstraktum na *-luk ajnadžlhk* m »izvlačenje«. Denominál na *-iti: pohainiti se.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ha'in* »izdajnik«, part. prez. akt. od *hana* »prevariti, izdati«, tur. *hayinhk* »perfidie«) iz oblasti morala: rum. *hain,* apstraktum *hainie,* arb. *hain* »Dieb«, cine. *hain* »paresseux«, *hainliche* f »paresse«.

Lit.: ARj 3, 547. 10, 436. *Elezović* l, 6. 2, 402. 492. *GM* 145. Pasc« 2, 141., br. 601.

hàir m = *(h)aer* = *âjer* (Kosmet) = *aer*, gen. *aeri* f (femininum prema *korist*, Crmnica) (objekt uz *učiniti, imati haira)* »sinonimi: 1° sreća, 2° napredak, uspjeh«. Indeklinabilni pridjev uz *dova, air aber* (v.). Sa turskom postpozicijom *-siz: aìrsuz* (Piva-Drobnjak) = *ajersbz* (Kosmet), indeclinabile je u *ajersbz evijad* »štetan, nekoristan«, kao imenica »1° besposličar, 2° nestaško, štetočinja«. Isto tako i (Piva-Drobnjak) sa *-li hairli (ti bilo), hairli djevojka,* kao imenica na *-ja ajerl'ija* (Kosmet) »sretnik«. Radna imenica *hairdžija* m (Vuk, Crna Gora) »koji čini dobro«. Sa imperativom (optativom) *ola* od *olmak: hajròlã* = *âjrola* pored *ajrôla* = *âjrola* (Kosmet) »uzvik: koje dobro, što je (pitanje); odgovor: Dobro, ako bog da« = *aerlaì* (Banja Luka) = *hajirula* (Mostar) »šta je nova?«. Odatle muslimansko prezime *Hajirulahović* (Banja Luka). Ovamo iz narodne pjesme *hàirala* (Vuk) »koje dobro?«. Glede *alā* upór. *hazurala* (v.). Uzvik je i u *Aer, care, naša devletijo* (v. *devlet)\ Eto tebi Kraljevića Marka* (Dalmacija, Pavlinović). Postoji i kao niječna partikula: *hair* »non« = *âjer* (Kosmet »ne«), upor. *ŽK božji* kao pojačanje negaciji a glede ispadanja prave negativne partikule upor. francuski *pas (du tout)* »nipošto«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. hayır) iz oblasti morala: bug. *hair, hairlíja, hairsíz(iri),* arb. *hair* = *hajër* »Glück, Nutzen«, *hairsys* »voleur«, cine, *häire* f »utilité, profit«, odatle glagol sa grčkim nastavkom -oi od aorista i lat. *īre hairusire* »tirer profit«, *hairli* »de bon augure«, ngr. χαίρι. Ovamo još *ajrât* m (Kosmet) »humano djelo, zadužbina« (objekt uz *namestiti,* uz pridjev *krasan).* Od ár. pl. *hajrát,* sing. *hajret.*

Lit.: ARj 3, 545. 556. *Elezović* l, 7. 2, 492. Skok, *Slávia* 15, 180. Miletić, *SDZb 9,* 616. *GM* 145. Vuković, *SDZb* 10, 195. *Mladenov* 664. *Pascu 2,* 141., br. 603.

hajati, *-ēm* impf. (Vuk, 15. v.) = *ăjat* (Kosrnet) = *hajati, -en* (Vodice) *(do-, ne-, obne-, od-),* i slov. te bug., »sinonimi: brinuti se, mariti«. Negativno *nehajati.* Značenje semantične varijante u Kosmetu: *ăjat, -em* »pridići se u bolesti, biti bolje«, deprefiksacijom od *doăjat* »postati indiferentan«, *odajat* »ne mariti, prežaliti, otuđiti se«. Odatle postverbali *haj* (Marulić, Stulić), *nehaj* (također toponim, Senj, v. niže) = *nehaja* f, danas samo s negativnim prefiksom *nehaj* m (Zoranie), pridjev na *-ьn hajan* (Stulić), danas samo *nehajan,* poimeničan sa *-īk nehajnih* = *nehajalac,* gen. *-aoca,* na *-ljiv nehajljiv* — na *-elljiv: (ne)ajetljîv, -iva* (Kosmet), apstraktum *nehajstvo* n. Toponimi *Haj* i *Nehaj* kao imena feudalnih gradova (njem. Burgnamen). U sveslav. i praslav. češ. *nechati* i polj. *niechać* itd. nalazi se prototip. Odatle je južnoslav. *ha-* sa *-ja-,*i ispuštanjem negativne partikule. Taj korijen govori se sa *-ta- (K)atati, (K)àtãm* (Vuk) »mariti«. Odatle: postverbal *nehat* »nemar« i pridjev na *-ьn nêhãtan* (Vuk) = *neătan* (Kosmet) »négligeas«, apstraktum na *-ost nehatōst* f. Prvobitno *h* > *k* još je u *ăktati se, -am* (ŽK), najčešće u imperativu *aktaj se* »naštoj«. Ovamo ide imperativna složenica *hajđidi* (Vuk) »uzvik koji se govori kad se tko čemu divi i ono hvali«. V. *didi.* Upor. slov. imperativ *haj ga* »lass ihn«. Taj je imperativ upravo od *nechati* »in Ruhe lassen, ablassen, aufhören« s ispuštanjem negativnog prefiksa. Kompromisni je oblik *aj tati, -am* (Lika) »nastojati« od *haj* i *natati.* Nije od madž. *hajtani* »treiben«. Da je *nehati* postojao nekada i u hrv.-srp., to dokazuju dvije partikule za poticanje*:.neka* i *naj; neka* može ďobiti još deikse *-de(r), -der, -dire* (v.), *-da: nekada* (ŽK), *nekadare* (ŽU); i *-/: nekaj* (Jačke). Smatra se sing, prema pl. 2. 1. *nehate* »pustite«. Nalazi se još u bugarskom jeziku. Odgovara češ. *necht,* slvč. *nach,* polab. *nech* i polj. *niech.* Dočetno -α u *neka* ispada u narječjima: *nek (ide)* prema *neg dôjde* (ŽK) kao i u *negder* pored *nekader,* potvrđeno u 17. v. Ispravno je Jagićevo mišljenje da je *-ka* deiktička čestica *-ka,* upor. gore navedeno i *menika, tebika.* Na to upućuje i zamjena *a sa e* kod Marina Držića i Vetranića: *neke,* upor. *dànaske* pored *dànaska.* Samo *neka* odgovara francuskom *que* za 3. 1. imperativa (s konjunktivom). Zamijenio je arhaističke ostatke optativa: *budi, pomozi, ne daj mu Bog* (ŽK). Daje načinsko značenje glagolima, tvoreći 3. 1. imperativa. Nastao je prema ovom izlaganju kao i polj. *niech* od skraćenog imperativa, upravo optativa 3. 1. sg. kao *pomozi Bog: nehaj* > *neh* i dodatka deikse: *-k, -ka, -kë* > **nehka* > *nêka* s ispuštanjem ili bolje asimilacijom *h* prema *k* (upor. *lahka* > *laka* < *hgbka)* u brzom govoru. Ne može biti čista negacija *ne-i-ka,* kako misli Jagić. Da je doista od *nechati,* to dokazuje značenje »pusti, nemoj« s objektom *ga* (Slavonija, Reljković). Po analogiji dobiva u 2. 1. pl. *-te: nehate* »pustite«. S tim se značenjem slaže slov. i hrv.-kajk. *naj* < *nehaj, nâjte* »pusti, pustite«. U hrv.-kajk. je *naj* sinonim za *neka (naj dôjde* »neka dođe«). Upor. ruski *pustb.* Glede stezanja *-eha-* > *a* upor. ukr. *nehaj* > *naj* »lass, es mag sein«. Ne smije se zamijeniti sa partikulom *naj* u superlativu. Upor. i bugarsko značenje *naj* »so ziemlich, prilično«. U *neka* ispušta se *k* kao u *kao* < *kako, preo* < *preko: nea* (Dubrovnik). Češko i poljsko *nechati* je samo slavensko. Ne postoje utvrđene veze s baltičkim i drugim ie. jezicima. Kako ne može biti negativni kompozitum od češkog *chovati,* ne preostaje drugo nego misliti da to prvobitno nije takav kompozitum, nego da je tako shvaćen u južnoslavenskom gdje je odbačeno *ne-* shvaćeno kao negativni prefiks. Da nije u srodstvu s lat. *laxus,* ags. *sleccan* »slabiti« < ie. korijen *(s)leg-* »schlaff«, raširen s formantom *sì* Upor. za izmjenu / > *d* i španj. *dejar* < lat. *laxare.*

Lit.: ARj l, 44. 3, 548. 555. 582. 7, 363. 788. 847. 851. 852. 878. 8, 412. *Elezović* l, 6. 139. 453. 2, 15. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *Pleteršnik* l, 262-263. *MiblolII* 212. *SEW* l, 382. *Holub-Kopečnj/* 242. *Bruckner* 359. *KZ* 51, 241. *Mladenov* 350. 666. Jagić, *JF 2,* 115-116. Maretić, *ARj 7,* 869. Machek, *StudielOJ.* sl. (cf. *IF* 53, 56.). Fraenkel, *Slávia* 13, 24. Lamberti, *IF* 34, 154. *WP 2,* 712. i sl. Belić, *Priroda* 410.

hajda f (Voltici, ugarski Hrvati, hrv.-kajk., slov.) = *(K)ăjda* »Heidekorn«. Odatle: pridjev na *-en* (kao u *srebren) hăjden,* poimeničen sa *-ica hajdenica* »hljeb od hajde«. Taj oblik nalazi se još u češkom i gornjolužičkom jeziku. Naziv je nastao od stvnjem. *haidan* > > *heiden,* odbacivanjem *-an* >- *-en* koji se osjećao kao pridjevski sufiks. To potvrđuje Belostenčev *hajdina,* gdje je *-ina* zamjena za stvnjem. *-an* > *-en.* Njemački je naziv identičan sa *Heide* »poganin« jer je ta kulturna biljka došla iz Orijenta. Njemački naziv može biti i prekrajanje turskog *helda* na osnovu pučke etimologije. Tur. *helda* nalazi se u štokavskom hrv.-srp. i bugarskom: *heljda* f (Vuk, 18. v.) = *eljđa* (Kosmet) = *jêljda* = *jelda* = *helda* »idem«, s pridjevima na *-av heldav,* na *-in heldin,* na *-ovan hèldovan.* Složenica *hèldopita.* Poljaci, Madžari i Rumunji imaju riječ koja se izvodi od *graecus:* polj. *hreczka,* rum. *hrişcă,* madž. *haricska.* To je poimeničenje pridjeva na *-bsk ž.* r. od *grzkz.*

Lit.: ARj 3, 551. 588. 490. *Elezović* l, 174. *Tiktin* 742. *Bruckner* 173. *SEW* l, 381. *Mažuranić* 371. Jagić, *ASPh 27,* 582. Spitzer, *WuS* 4, 144.

(h)ájdar m (Srbija?) »magarac«. Od ngr. γάιδαρος (6—7. v.).

Lit.: Čajkanović, *PPP* 1,203-211. *Vasmer* 1, 41.

hajde (Vuk) = *ajde* (Kosmet) »uzvik za kretanje: idi, naprijed«, raširen i na hrv.-kajk. i čakavskom teritoriju kao i u slovenskom. Sjeverni čakavci osjećaju ga kao imperativ. Stoga zamjenjuju *-e* sa *-i: hajdi.* Tako i slov. Na čitavom hrv.-srp. teritoriju ima također značenje imperativa. Stoga dobiva pluralne nastavke imperativa: *hajdemo* pored *hajdemo, hâjdete* (Dubrovnik) = *ajdêmo* pored *ăjdemo* (Kosmet). Skraćuje se *(h)ajd* = *ăjt* (Kosmet), *(h)ajmo, (h)ajte.* Dobiva deiksu *de: hajdedê* u koncesivnom značenju, i dočetak *-äc* (prema *ni makac): hajdac* »ode«. Balkanski turcizam (turski uzvik *haydi* pored *hadi* i *hayde,* složen od uzvika *hay* + *di* ili *de* (v.) ili od glagola *haydamak* »stimuler les bêtes de somme, pousser le bétail, emmener le bétail de vive force«) iz saobraćaja: rum. *aide,* pl. *aidaşi,* bug. *há(i)de,* arb. *haide,* pl. *haideni,* cine. *(h)aide* »allons, en route«, ngr. (χ)άι,ντε.

Lit.: ARj 3, 551. *GM* 144. *Mladenov* 664. *Pleteršnik* 1, 263. *Miklošič* 85. *SEW* 381. *Vasmer* 7—8. Matzenauer, *LF* 7, 211. *Pascu 2,* 139. *Deny* § 1032.

hajduk, gen. *-uha* m (Vuk, 16. v.) prema f na *-ica hajdučica* = *ajduk* (Kosmet) »1° sinonimi: razbojnik, lupež, kradljivac, *2°* pandur, sluga kod suda (Ugarska, Vojvodina, Srijem), 3° četnik, ugarski pješak (18. v.), 4° nâtega (Požeška nahija)«. Indeklinabile je kad stoji pred ličnim imenom: *Hajduk-Vukosav, Hajduk-Veljko.* Odatle: pridjevi na *-ov, -ski* i *-ljiv hajdukov,* poimeničan sa *-ьc* u toponimu *Ajdukovac* i u prezimenu *Hajdukovič; hajdučki, hajdučljiv* (Dalmacija, Pavlinović) (17. v.); na *-e ajduče* (Kosmet). Augmentativ na *-ina: hajdučina* m (17. v.). Apstrakti: na *-luk hajdukluk,* na *-ija hajdučija,* na *-ina hajdučina,* na *-stvo hajduštvo* (Vuk). Složenica: *hàjduk-—trava* = *ajdučka trava* (Kosmet) = *hajdučica.* Denominal na *-ovati hájdukòvati, -dùkujem* i na *-iti hajdúčiti se, hajdūčīm (po-).* Balkanski turcizam madžarskog podrijetla (madžarski plemenski naziv, etnik: *hajdú,* pl. *hajduk,* ák. sing. *hajdút)* iz oblasti vojništva: rum., bug. *hajduk* pored *hajdút(iri),* arb. *haidút* < tur. *haydud.* Prvobitno je značenje madžarske riječi »plaćeni vojnik na turskoj granici protiv Turaka, 1° pješak, 3° sudski sluga (pandur), 3° sluga madžarskih magnata, lakaj«. Za vrijeme Batorija prešla je riječ u ovom značenju i u

poljski i njemački jezik. Na Balkanu je pejorativizirana zbog toga što su hajduci davali glavni kontingent četovanja protiv Turaka.

Lit.: ARj 3, 553-555. *Elezović* l, 6. *Mažuranić* 371-372. *Miklošič* 85. *ASPh U,* 111. 5£H7 I, 375. *Lokotsch* 781. *Bruckner* 167. *Mladenov* 664. *Simányi* 85. GM 144. Matzenauer, Z,JP 7, 211-212. Alexics, ЛГЛ/у 4, 403-406. (cf. ÄS/ 3, 320.). Rešetar, ЛSPи 31, 479.

hajoš m (Vuk, Vojvodina) »sinonim: ladar«. Odatle pridjev na *-ski: hajoškī* (Vuk). Ne zna se da li je ista riječ i *àjoí,* gen. *ajóSa* m (Srbija, okrug Kruševac) »1° lijenčina, bitanga, 2° lola (okrug rudnički, Valjevo«, 3° turski hajduk (Hercegovina)« = *ajuš* m (ZK) »ukor nevaljancu«. Nema obavještenja o tome kako je došlo do pejorativiziranja madžarskog *hajós* »ladar«.

Lit.: ARj 3, 556.

hajtāš, gen. *-àia* m (Srbija, Milićević, koji daje tačan opis) »l ° klin u suvači u vodenici, 2° vitao u vodenici (Slavonija)«. Mlinarski termin. Od madž. *hajtás* »tjeranje« od *hajtani* »tjerati«. Upor. rum. madžarizam *hăitaş* »Treiber« i *hăitaşe* pi. »Treibjagd« pored *haită* »die Meute«, odatle *hăitar* »Hundeknappe«.

Lit.: ARj 3, 556. *Tiktin* 715.

(h)àjvan, gen. *-ana* m (Bosna) »1° domaće živinče, 2° (kol.) stado«. Odatle za vrijeme okupacije *(K)àjvān-efèndija = tìrac,* gen. *-aca* < njem. *Tierarzt* »veterinar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hajaiān* »život, životinja«): arb. *haiván* »idem«.

Lit.: ARj 3, 556. Skok, *Slávia* 15, 350., br. 291. *GM* 145. Korsch, *ASPh* 9, 501. Vuković, *NJ* 3, 26.

(h)àjvar, gen. *-ara* (Vuk, Srbija, Bosna) = *ajvar* (Kosmet) = *kavijar*, gen. *-ara* (Dubrovnik, 16. v.) = *kavijar* (leksikografi svi osim Vuka[[] evropski turcizam) »posoljena ikra«. Balkanski turcizam (tur. *havyar)* iz oblasti hrane : búg. *havjár = hajvér* »idem«. Oblik sa *k* mjesto *h* iz tál. (mlet.) *caviare* (18. v.) ili njem. *Kaviar; jv* je metateza prema tur. *vy,* upor. *barjak* prema *bajrak* (v.).

Lit.: ARj 3, 556. 584. 4, 907. *Elezović* l, 6. *Mladenov* 664. *SEW* l, 382. *DEI* 829. Korsch, *ASPh* 9, 503. Vasmer, *RSl* 3, 270.

hak m (Bosna, Vuk, 17. v.) = *hâk* pored *ák* (Kosmet, objekt uz *ima, nema, podâj, ize)* = *fak* (Kosmet, glede turskog *h* > / upor. *fain)* »pravda, plata«. Odatle na *-Uja: akltja,* indeklinabilni pridjev uz *biti,* »onaj tko ima pravo«. Izričaj *doći kome haka (glave")* je prijevod od turskog *kakından gelmek* »pedepsati, dosuditi zasluženu kaznu«. Od ove sintagme naš je denominai na *-ati; do(h)àkati, -am pí.* (Vuk) = *doăkat* (Kosmet) »doći haka«. Prilog *bigàjríhâk* (Bosna i Hercegovina) ' »na pravdi boga«, od riječi do riječi »bez drugog (= izuzevši) razloga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hakk,* pl. *hukuk)* iz oblasti sudstva: bug. *hak,* arb. *hake,* cine. *hache* »droit, justice, raison«, ngr. χακί. Ovamo još *hak-tal* m u Vrčevićevoj narodnoj pripovijeci od ar. složenice *haqq te 'ali* »bog je neizmjerno uzvišen«.

Lit.: ARj 3, 557. 570. *Elezović 2,* 403. 416. 492. Skok, *Slávia* 15, 187., br. 71. *SEW* l, 383. *Pascu 2,* 139., br. 572. *GM* 145.

hâkalj, gen. *-kija* m (hrv.-kajk., Belostenec, Jembrešić) = *(h)âkalj,* gen. *(h)âklja* (ŽK) »sinonimi: kuka, kvaka (v.)«. Od njem. *Haken,* upravo od deminutiva *häcklin.*

Lit.: ARj 3, 557.

hâl, gen. *hála* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *ăl,* gen. *ăla* (Kosmet) »1° bijeda, nevolja, napast, 2° imovno stanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kal,* pl. *ahwaÎ)* iz oblasti administracije: rum., búg. *hal* »moyens«, arb. *hall* »Kraft, Vermögen, Mittel, Stand, Umstand, Zufall, Kummer, Seelenqual«, cine. *hale į* »mauvais état«, ngr. χάλι. Od ar. pl. *ahwal* je *aval* m (Petranovićeva narodna pjesma) = *avala* f »zlo«. Ovamo prilog *fiijai* (Kosmet) »odmah« u izričaju *to će fiijai da bidne* < ar. prijedlog *fi* »u« + *el* (član) + *hal.*

Lit.: ARj l, 122. 3, 557. *Elezović* l, 9. 2, 409. *GM* 145. *Lokotsch* 790. *Mladenov* 665. *Pascu 2,* 410.

(h)âla[1] f (Vuk, Kosmet, narodna pjesma) »1° folklorni termin; sinonim: zmaj, aždaja, 2° životinja u narodnoj mašti, koja čini zlo ljudima (ako je u ljudima, stvara proždrljivost; odatle kletva *ăla ti pukla,* Kosmet), 3° jak, hladan vjetar«. Pridjevi: na *-av (hıâlav* (Vuk) »čovjek proždrljiv kao hala«, na *-ovit (h)alòvit = olovit* pored *ulovit* (Kosmet) »koji je kao hala, epitet (uz *vranac, glava, vrijeme, vjetar),* čovjek za koga se drži da navodi oblake, grad, oluju, da sve proždire«. Upor. arb. *kulshedra,* koja se također bori u oblacima. Sa sufiksom *-osija* (upor. *grdosija) alòsija* (Stari Vlah) »čovjek tako krupan da prelazi u rugobu« = *alosija* m, f

(Kosmet) »proždrljivac, za koga se vjeruje da u sebi hrani nekakvu alu«. Složenica *hălobija* m (Srbija, Levač, drugi dio od *biti* »schlagen«) »naziv za sv. Đurđa«. Denominai na gr. *-os-ati* (v.): *aldsat,* -fern pf. (Kosmet) »proždrijeti, uništiti«. Odatle part. pret. pas. *àlosăn (~a čeljad,* Vuk) »poludio, nagazio na čini«. Balkanski turcizam *(ala* »zmija«) iz oblasti folklora: rum. *hală* »böser Geist, Gespenst«, bug. *hála* f »zmaj koji vodi oblake· grada, tuče, Ungeheuer, Freßsack, Sturm, Wind, Unwetter (Doric)«, *halovit* »kao hala«, *halatski* »samodivski«, *halle = hale* »dijete koje je zmaj, začeo«, *halasija* f, *halosvam* »schlagen, stossen, verschwinden«, *alósan* »närrisch«, *halosnik* »Narr«. Kako je aorist ἄλωσα od ἁλίσκομαι »être pris«, u denominam *alosati* može da se krije i grecizam ili se kontaminirao s njime.

Lit.: ARj l, 76. 3, 558. 560. *Elezović* l, 10. *Mladenov* 5, 665. Isti, *Reč.* 563. *Doric* 401. Matženauer, *LF 7, 2.*

hála[2] f (Vuk, Srbija, Bosna; homonīmija sa *hâla* »zmaj« uklonjena akcentom kao u *muka* i *múka* v.) »zahod« = *hâla* (Dubrovnik, akcent je kao u *hala* »zmaj«, tj. kao u *băle, balav,* jer se tu riječ *hala*[1] ne govori) »nečistoća, gnusoba na odijelu«. Odatle pridjev na *-av hălav* »sinonim gnusan, prljav«, poimeničen na *-ьс, -iça halavae,* gen. *-avca* (18. v.) m prema f *hàlavica* (Stulić). Denominal na *-iti: haliti, -im* (18. v., Kavanjin) = *hâlaviti, -im* »prljati, gnusiti« = *alii, -im* (Kosmet) (и-) »maziti, navikavati nekoga na poklone«. Odatle postverbal *uala* m, f »razmaženo čeljade«. Glede semantičkog razvitka upor. rum. *desmerda* »verhätscheln« od lat. *merda.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *chala'* > tur. *hala)* iz oblasti kućanstva: búg. *halé,* arb. *hale* f »Abtritt«, cine. *hale f* »latrine, lieux d'aisance«, ngr. χαλές. Bruckner i Petersson rastavljaju obje riječi i zabacuju turski izvor. Petersson upoređuje s ruskim *chalepa* »nates, Schneewetter«, Matženauer sa srvnjem. *sal* »sordes«.· Oboje neuvjerljivo.

Lit.: ARj 3, 557. 560. *Elezović* l, 13. 375. *Mladenov* 665. *GM* 145. *SEW* l, 383. Bruckner, *KZ* 51, 235. 237. *Pascu 2,* 410., br. 581. Petersson, *IF* 43, 77. Matženauer, *LF'l,* 212. *REW*[3] 5520.

halajka f (Martié) »sinonim: ordulja, alâkaca« = *alăjka* (Kosmet, Povardarje) »namiguša«. Odatle pejorativni augmentativ *alajkètina.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *chalaik* od sing. *chalika* > tur. *halayık* »kupljena robinja koja vrši službu naložnice«) iz oblasti društvenog života: rum. *halaică* »Sklavin der Haremfrauen«, bug. *(K)aláika* pored *halatka* »moma, sluškinja«.

Lit.: ARj 3, 558. *Elezović* l, 10. *Mladenov* 4 665. *Tiktin* 716. *Redhouse** 859. Korsch, *ASPh* 9, 502.

halak m (Vladika Petrović, Gorski Vijenac 110: / *Novaka poradi halakd).* Budmani predlaže kao izvor arapsko *'alâka* »predanost«.

Lit.: ARj 3, 558.

halii, gen. *-ala* (Vuk, narodna pjesma) »1° sinonim: blagoslov za kupovinu ili dar, 2° oproštenje« = *alal* m (Kosmet) »pravedno stečena zarada« : *sos alalom stečen mâl,* objekt uz *činiti* »kad se nema da se povrati kusur«. Indeklinabilan pridjev u izričajima: *daje halal, halal mu véra, alal ti majčino mlieko* (Crmnica), *alal da tije* (Kosmet) »kaže se nekome kad mu se pokloni kusur«. Denominal na -iri: *haláliti* (ie), *halālīm* (Vuk) »blagosloviti, oprostiti« prema impf, *halaljivati.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. ha/a/ »što je dopušteno« > tur. *halal olsun* »dopušten dobitak, blagoslov«) iz-oblasti kurana: rum. *halal să ți fie,* bug. *halál = harizano* (gr.) »prošteno«, *hálálja se,* arb. *hallall* m »Verzeihung«, kao pridjev »gerecht«.

Lit.: ARj 3, 558. *Elezović* l, 11. Miletić, *SDZb 9,* 617. *GM* 145. *Mladenov* 665.

(h)àlãs, gen. *-asa* m (Vuk, Srbija? Vojvodina?; bez *h* u narodnoj pjesmi) »sinonim: ribar«. Odatle pridjev na *-ov* i *-ski: halasov, halaski.* Od madž. radne imenice *halász* »idem«. Od istog korijena: *(K)alov* m (Mikalja, Stulić, Vuk, Otok, Slavonija) = rum. *halău* (rum. sinonimi: *crisme, cirstas)* »velika ribarska mreža« < madž. *háló.*

Lit.: ARj 3, 559. 560. *ZbNŽ 2,* 227.

halat m (Sabljar, Šulek) »vrsta morske trave«.

Lit.: ARj 3, 559.

haldunì m pl. (Rijeka, Lovran, Istra) »sinonim: pluća«. Plural tipa *gaće* jer se sastoji od dva dijela.

Lit.: ARj 3, 559. *ASPh* 34, 307.

halhal m (Mostar) = *alal* (Kosmet) = *halhale* f pl. (Banja Luka) = *alala f* (Vuk, Jukićeva narodna pjesma) »narukvica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(halhal* »Beinkette«, jer se grivne nose na nogama) iz oblasti

nakita: rum. *hachai,* arb. *karkale î* »idem«, ngr. χαρχάλι »collier« sa disimilacijom W > *r-l.*

Lit.: ARj 1, 62. *Elezović* 1, 11. Skok, Sfocia 15, 350., br. 275. *GM* 178.

(h)àlka f (Vuk, Spic) = *alka* (Kosmet) »gvozdeni kolut (na kapiji); sinonimi: biočug, veriga, okova, zvekir«, (sinjska igra, 18. v. u Prištini i Dubrovniku, 15. v.) *trčati halku.* Odatle: *(h)àlkãr,* gen. *-ara,* pridjev *(h)àlkãr-skī.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *halka* »Umzäunung, Ring« od ar. glagola *bālāka* »umgeben«) iz oblasti kućnih uređaja i igri: rum. *halcă,* bug. *halka,* arb. *haike f* »eiserner Ring, Ring an der Tür, Armbad«, ngr. χαλκάς.

Lit.: ARj 3, 560. *Elezović l,* 13. *GM* 145. Jireček, *ASPh* 14, 73. i sl. 15, 457-459. Matzenauer, *LF 7,* 212.

haluga f (Vuk) »1° travurina, korov (Bačka, Lika), 2° provalija (Crna Gora), 3° gusta šuma (Hercegovina)«. Praslavenska riječ. Nalazi se još u stcslav., slovenskom, ukrajinskom, bjeloruskom i češkom jeziku u jednoj izvedenici; *u* je nastao iz *G:* stcslav. *chalgga* »Zaun«, slov. *haloga* »Gestrüpp, angeschwemmtes Reisicht, Seegras, Tang«. Toponimi u sg. i pl. Odatle: pridjev na *-ьn hàlu&an,* augmentativ *halùzina.* Postanje, semantički razvitak 1°~3° i sufiks *-cga* neobjašnjeni. Postoje neuvjerljiva uporedenja. Možda predslavenska riječ (skitska?).

Lit.: ARj 3, 561. *Miklošič* 85. *SEW* \, 383. *Holub-Kopečný* 138. Bruckner, *KZ* 51, 235. 237. 241. *KZ* 45, 38. Charpentier, *ASPh 37,* 52-53. Matzenauer, *LF 7,* 217. Machek, Sfocia 16, 193. 209.

(h)älva f (Vuk, 18. v., Srbija, Bosna, Vučitrn) = *alva* (Kosmet) »slatko jelo od oraha i pšeničnog brašna«. Odatle: deminutiv na *-ica ălvica,* radna imenica na *-dzija halvadžija,* apstraktum na *-luk halvaluk* (Srijem, Banat, Bačka) = *alvalbk* (Kosmet) »čast, napojnica uz halvu«. Složenice *tanaivá* »alva od sezamovog ulja«, *kôz-âlva* »halva s orasima (tur. *koz* »orah«)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *halva* »Süssigkeit«) iz oblasti hrane: rum. *(h)alvă, (h)alvefa* (preko hrv.-srp.), *alvagiu,* búg. *halva.* Ne zna se ide li ovamo *(h)alva f* »marama u igri prstena ili zavitak«.

Lit.: ARj 3, 561. *Elezović* 1, 12. *Lokotsch* 804.

halvát (narodna pjesma) = *avlat* (narodna pjesma), indeklinabilan pridjev kao epitet uz *odaja, podrum.* Kao deklinabile sa *-ьn: avlatan* (metateza *lv* > *vi* kao u *zaova* < *zalva* pored *zăvla,* ŽK) pored *hàlvatan* (Banja Luka, ~iw *odijelo* »široko«). U Kosmetu imenica *âvlet,* gen. *ãvUta* m »odjeljenje u hamamu (»kupaonici«) gdje su česme za kupanje«. Složenica: *isi-âvlet* m (Kosmet) »toplo odjeljenje u hamamu (tur. *isi* »topal«). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *chalwat* = *chalwet* »mjesto na osami, na strani < samoća«) iz oblasti kućnog uređaja.

Lit.: ARj 3, 561. *Elezović* 1, 13. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 297.

hálj ш. (Dalmacija, Pavlinović) »1° ženska haljina s krilima straga od Ijepenke i od svile poput iskrivljena lemeša, 2° kostret što se s jedne koze ostriže«, *(K)alja* f (16. v., Vuk, Hrvatska oko Otočca, čakavski i hrv.-kajk.) = *alja* (ŽK) »l° ženska i muška haljina kratka i bez rukava, 2° muška dugačka plava haljina po kojoj se ne opasuje (Split), 3° odijelo uopće (Baraković)«. Odatle: pridjev *(K)aljav* (Lika), u amplifikaciji *aljav i traljav* (v.) »za čovjeka koji nosi neskladnu odjeću, koja visi«. Deminutivi na *-tk* > *-ák: háljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, Sinj) »kratak gunj koji nije našaran; ako je našaran, zove se *koparan* (v.); ako je dugačak, *haljina«,* sa prefiksom *na- nâljak,* gen. *nđljka* (Orahovica) »platnena seoska rekla (kaput)«. Augmentativ na *-ina* koji je izgubio afektivnu vrijednost: *haljina f (Vuk,* 16. v.) »sinonim: halja«, *haljine* f pl. (Crna Gora) »postelja«, na *-ka hâljka* (Vuk), na *-etъk haljétak,* gen. *-étka* (Vuk) »odijelo uopće«. Glede *-et-* upór. augmentativ na *-etina haljètina* (17. v.). Na *-ica: hàljica* (1558.) = *aljica* (ŽK). Augmentativ na *-ina: haljina* f (16. v.) »odijelo (naročito u pl.)«. Odatle deminutivi na *-ъc* > *-ac haljínac,* gen. *-nca* (Vuk, Lika)·, na *-zk* > *-ák haljinak,* gen. *-inka* (Vuk), na *-ica haljinica* (16. v.), na *-ka hàljinka.* Augmentativ na *-čina: haljinčina.* Na *-ar* < *-arius: hàljinãr.* Nalazi se u slovenskom i češkom, *halina* u bugarskom i u rumunjskom *haina* < *haljina.* Opća je južnoslavenska riječ. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Miklošič i Berneker prihvaćaju izvođenje iz perz. *χaK* »Teppich«, što se ne može prihvatiti, jer je riječ iz predturskih vremena. Na to upućuje činjenica da se perzijska riječ nalazi u bugarskom jeziku kao *halĭja* u istom značenju kao i u arbanaskom *hali* (Skadar), ngr. χαλί kao balkanski turcizam perzijskog podrijetla bez *lj.* Nije u vezi sa fr. *haillon,* koje je iz stvnjem. **hadtto.* Ne

stoji ni Budmanijevo mišljenje da je od ar. *biľat* > tur. *halat,* pl., od ar. *hil'a* »Ehrengewand«, od čega nastade u zapadnim jezicima (danas internacionalno) *gala,* koja se govori po gradovima i kod nas, odakle pridjev *galantan,* kol. i apstraktum *galanterija.* Turski *halat* nalazi se u rumunjskom, ukrajinskom i ruskom jeziku. Rum. *haină* sa i < *lj* dokazuje da je južnoslavenska *haljina* stara predturska riječ. Poklapa se semantički sa gr. χλαίνα, jonski χλαίνη f »vêtement de dessus, manteau de laine épais et chaud, couverture«. Tu riječ posudiše i Latinei *laena.* Samoglasnik *a* može biti da je predslavenski umetak u grupi χλ, koja inače postoji u slavinama, ali ne postoji kod Romana, upor. tal. *ganascia* < gr. γιάθος, *ganathus* u galoromanskom, germ. *hnap* > tal. *anappo.* Prema tome se može pretpostaviti za balkansko-romanski *halena* > bug. *halina* = hrv.-srp. *haljina* < starije *haljina.* Dočetak *-ina* mogao se shvatiti kao augmentativni sufiks i odbaciti. Odatle *hâlj, hălja* i dalji derivati.

Lit.: ARj 3, 561. *Miklošič* 85. *Isti,* Türk. 1, 307. *SEW* 1, 384. *Holub-Kopečný* 119. *Mladenov* 665. *GM* 146. *Lokotsch* 797. 864. *REW** 3842. 3969. 4153. *Boisacq*[3] 1062.

ham, gen. *hama,* pl. *hámovi* (Vuk, 18. v., slov.) »sinonim: orma, hömut = komot (ŽK = kumet (v.)«. Nalazi se i u češkom, slovenskom, ukrajinskom i rumunjskom jeziku. Denominai na *-iti: hamiti, -im* (Belostenec, Voltidi) »sinonim: uprezati konja *(raz-}«* = na *-ati hamati* (ugarski Hrvati). U Dubrovniku *ishamati, ishamam* »hamanjem posve pokrivati odijelo ili rublje« pokazuje unakrštenje sa *ishabati.* Na *-ište amlšće* (Donja Podravina) »vagir (v.)«. Od madž. *ham* < stvnjem. *harno.*

Lit.: ARj 3, 563. *Mažuranić* 372. *Miklošič* 85. *SEW* 1, 383.

hamal, gen. *-ala* m (Vuk, Srbija, Bosna, varoši) = *amal* (Kosmet) pored *amalin (-in* kao u *Srbin)* »nosač, trhonoša«. Odatle pridjev na *-ski: amâlski (~a rabota");* apstraktum na *-luk: amălbk (l < lľ)* »nosačko zanimanje«. Denominai na *-iti: hamáliti, hamalım* impf. (Dubrovnik) »raditi kao hamal«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kämmal* »idem« od glagola *kamila* »nositi«) iz oblasti gradskog života: rum. *hamal* pored *mahal* (metateza kao *gamazin* pored *magazin), hamalic,* búg. *hamál-(in), hamalăk,* arb. *hamál* = *ambal,* cine. *hamal* »portefaix«, *hămaliche* f »travail grossier et pénible«, ngr. χαμάλης, χαμαλίκι. Istog je podrijetla *hamájlija* (Vuk, 16. v.) = *hamálija* (17. v., Belostenec) = *hamaglija* (Herman, ako nije štamparska griješka, može biti obratan govor prema *beg* za tur. *bey)* »1° zapis koji štiti čovjeka od zla (upor. rimske *defixionum tabelláé), 2°* kutija u kojoj se čuva takav zapis, 3° čaranje uopće, 4° vrst jabuke (Užička nabija)«. Odatle deminutiv na *-ica: hamajlijica.* Također balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *hama'il,* sing. *himāla* od istog glagola) iz oblasti folklora: búg. *hamájlija,* arb. *haimailt* (metatezom privučen *j* u prvi slog iz drugoga).

Lit.: ARj 3, 564. *Elezović 2,* 493. *Mlad.enov* 665. *Miklošič* 85. *SEW* 1, 384. Bruckner, *ASPh* 11, 129. *Pascu 2,* 141., br. 610. *Lokotsch* 806. 866. *GM* 144. 146.

(h)àtnam, gen. *-ama* (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *amam* (Kosmet) »sinonimi: kupaonica, kupatilo«. Odatle deminutiv na tursko *-džik: hamamdžik* (Vuk) = *amamdžik* pored *amamdžik* (Kosmet), također toponim *Hamandžić* (Bosna, glede *-ič* < *-ik* upor. *Bzović* iz *Bzovik,* v. *zova), Hàmãm-potok* (Srbija). Radna imenica na *-džija: amamdžija* (Kosmet) m prema f *amamdžika* »koji drži kupatilo ili u njemu služi, njegova žena«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hammam)* iz oblasti gradske kulture : bug. *hamam,* arb. *(K)amamj-an,* čine. *hämame* f, ngr. χαμάμι.

Lit.: ARj 3, 564. *Elezović 2, 493. Pascu 2,* 141., br. 612. *GM* 146. Moskovljević, *NJ 2, 235.*

hamisan, pridjev na *-ьn* (17. v., sjeverni hrv.-kajk. krajevi), na *-ski hàmiskî* (ugarski Hrvati) »sinonim 1° prevarljiv, 2° samoživ (Srbija)«. Od madž. *hamis* »laživ«. Glede postupka sa stranim pridjevima upor. *fališan, ranketiv, ćorav.*

Lit.: ARj 3, 565.

hamur m (Banja Luka, Mostar) »Pressgerm, pjenica« = *amur* (Kosmet) »tijesto«. Odatle na *-luk: hamùrluk* = *amûrluk,* gen. *-luka* pored *-Ibk* (Kosmet) »mala sobica u pekarnici gdje ekmedžija (v.) pravi hljeb«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hamyr,* glede i > и upor. *koduna)* iz oblasti zanata.

Lit.: Elezović 2, 494. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 299.

hamuža f (15. v.) »tkanje, po svoj prilici demašak, šamaladža«. Od gr. χαμουχας = srlat. *camucus* = *carnuto* (Marco Polo) »sorta di panno prezioso« = *cammuccà* (14. v.) »spe-

cie di stoffa damascata di seta introdotta in occidente nel XIII sec.« < perz. *hamba.* Pridjev na *-ъn* > *-an: gamušan* 1407: *u jednom tobolců gamušnom* »od svite načinjene od kamilje dlake«.

Lit.:-ARj 3, 99. 565. *DEI* 704. 710.

hân[1] m (1492. i 16. v. dva puta, Pjevanija crnogorska) = *kân* (18. v., Kavanjin, Pavlinović) »naslov cara Turaka i Mongola, npr. *Sultán Bajazit han* 1492, koje upor. sa rimskim naslovom *imperator caesar augustus«.* Balkanski turcizam (stur. *bakan* > *hân* < *kagan* kod Avara, 7. v.,): rum. *han* »tatarski knez«. Ovamo ide kao f *hanúma f* (Bosna, općenito «amo za muslimanke) = *anuma* (Kosmet) »sinonim: gospoda«. Također balkanski turcizam *{hamm* pored *hanüm* »plemenita gospoda, kneginja« f za *han* m) : bug. *hanăma f,* arb. *anem.* Turci upotrebljavaju za evropske gospođe *madame.* Riječ *hanim* je izraz suverenosti kod Mongola, Turaka i Tatara. Kao izraz uljudnosti kaže se i *hamm efendi,* upor. rus. *milostivyj gospodin.* Razvitak je prema tome kao na zapadu *madame* < lat. *mea domina* i prôv. *midons* f < *meus dominus.*

Lit.: ARj 3, 565. 566. 4, 814. *Mazurami* 372. *Elezovii* l, 16. *Mladenov* 565. *Deny* §§ 1160. 1162. *SEW* 1, 468. *GM* 12.

hân[2], gen. *hána,* pl. *hanovi* m (Vuk, narodna pjesma) = *kâm* (18. v., jedanput) »sinonim: gostionica«. Također toponim u vezi s pridjevima kao *Simin han* (Bosna) ili *Kadimana* f (Vučitrn, polje) (ar. *kadim* »starinski«) »(upravo) starinska kuća«. Na *-ište: Hanište.* Odatle: pridjev na *-ski hânski,* radna imenica na *-džija kandžija* m, s pridjevima na *-in hándžijin,* poimeničen u prezimenu na *-ič Hàndíió* < *Handžijić* (Bosanski musliman), na *-ski hdndžijski — hàndzi(jÎ)nskï.* V. sufiks *-äna* koji se razvio iz te imenice. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bana* > tur. *han* »kuća«, ie. riječ) iz oblasti saobraćaja: rum,, bug., arb. *han,* bug. *handžija,* arb. *hanxM,* :ngr. χάνι, χαντζής.

Lit.: ARj 3, 566. 4, 782. *Elezović* l, 269. *Mladenov* 665. *GM* 146. *Lokotsch* 809. *Mažuranić* 372.

handžali, indeklinabilan pridjev, epitet uz *oko* (narodna pjesma). Ne zna se pravo značenje. Budmani pomišlja na ar. *inġila* »sjajnost«, što fonetski ne odgovara. Da nije *handzarlii*

Lit.: ARj 3, 566.

hanđžar, gen. *-ára* m (Vuk, 17. v.) = *hanzar* (sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi) = *hančar,* sveslav., »sinonim jatagan, bodež«. Odatle deminutiv na *-ič: handzarić* (18. v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hangar)* iz oblasti oružja: rum. *hanger,* bug. *handžár,* dem. *handžarSe,* arb. *hanxhár,* ngr. χαντζάρι.

Lit.: ARj 3, 566. *GM* 146. *Mladenov* 665. *Lokotsch* 814.· *SEW* 1, 384. Korsch, *ASPh* 9, 502.

hântav, pridjev na *-αv* (Brač) »kad ko hódi preko volje i loše se nosi«. Od istog je korijena *hàntulja f* (Brač) »hantavo čeljade«.

Lit.: ARj 3, 566.

hanjule f pl. (Dalmacija) »dokoljenice koje težaci nose kad kopaju« = *hănjule* »obojci koje zemljoradnik meće kod kopanja na noge« (Korčula).

Lit.: ARj 3, 566.

häp, gen. *hápa* m, pi. *hàpovi* (Sarajevo) = *ap,* pi. *apovi* (Kosmet) »sinonim: pilule«. Složenica *âbu-salátin* m = *avdisalatin* (Šulek, Bosna) »biljka euphorbia lathyris L.«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habb* »Körnchen, Korn«, *habb-us selatin* »ricinusovo sjeme«) iz oblasti farmacije: rum. *hap* »Pille«.

Lit.: ARj l, 123. *Elezović* 1, 16. Skok, *Slávia 15,* 179., br. 2. *Tiktin* 719. *Mladenov* 665.

(h)äps m, pl. *apsovi* (Vuk) = *havst* m (Bosna, narodna pripovijetka) = *hâpsa* f (Srbija) = *(K)avsa* (narodna pjesma, Crna Gora) »sinonim: zatvor«. Odatle: denominál na *-iti hapsiti, -im* (Vuk, Kosmet) (и-), od toga poimeničen part. perf. pas. na *-ik hâpsemk — avstenīk* (Banja Luka) »robijaš«, pridjev na *-ski hapseničkī.* Na *-'ana* (v.): *hapsâna f* »tamnica«, s pridjevom na *-ski hapsànskî* i radnom imenicom na *-džija hapsàndzija* m (Srbija, Bosna, Kosmet) »čovjek nad hapsanom«. Složenica *dôz-âps* m (Kosmet) »apsenik kojemu je dozvoljeno da izlazi u varoš, upravo apsenik na oko«. Glede *dóz* v. *dozluk.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habs* »zatvor-(enik)«, ar.-perz. složenica *habs hana,* v. *han)* iz oblasti sudstva: búg. *hapúz* = *hapăz, absan,* arb. *haps* »Gefängnis«, *(K)apsane,* cine. *hapse ţ* »prison«, *hapseane* »idem«, ngr. χάψι.

Lit.: ARj 1, 126. 3, 566. 567. 584. *Elezović* l, 17. 166. *2,* 375. *Mlađenov* 666. *GM* 146-147. *Pascu 2,* 410, br. 587. Skok, *Slávia* 15, 183., br. 34.

har[1], gen. *-i* f (13. v.) = *hara* f (Kavanjin, prijelaz iz deklinacije na -í u deklinăciju na *-a)* »1° milost, zahvalnost, gratia, 2° briga, pomnja, nastojanje«. Budmani pomišlja za značenje 2° na drugu riječ što nije potrebno, kako *nehar* »neglegentia« i bug. *nehar* »nerad« pokazuje. Danas se ne govori ovaj stari grecizam. Pridjev na *-ъn* > *-an haran* (14. v., Dubrovnik) »gratus«, upor. bug. *haren, haroven* »dobar«, s prefiksom *sb- sharan* (nekoliko potvrda iz starih pisaca) »zahvalan«, apstraktum odatle *sharnost* »zahvalnost«. Poimeničen na *-ik harnih* m, apstraktum na -oíí *hãrnost* (Vuk, Dubrovnik). Denominai na *-izati* > -ίζειν > via . *-idiare harizati* pf. (14. v.) »darovati« nije potvrđen u narodnom govoru. Denominál na *-iti hariti, -im* impf, je sinonim od *hajati* (v.). S negativnim prefiksom *ne- nehar,* gen. *-i — nehara* f »1° inclementia, nemilostivnost, 2° ingratitude, nezahvalnost, 3° neglegentia, nemar«. Odatle pridjev na *-ъn* > *-an nêharan,* poimeničen *nehãrnik* m prema *nêhãrnica, neharstvo.* Upor. bug. *nehar* »nerät«, *neharen* »lijen«. Prilog *ûhar* = *uvar* (Vuk), s prijedlogom *za zauhar* »na korist, probitak« > *zàuvãr* (Bosna) > *suvar* (Lika) u izreci *zuvor je* »nužno je«. Možda je odatle denominal na *-isati uvàrisati, -šem* pf. = (s promjenom prefiksa) *ovàrisati* (što) (Vuk) »uputiti se u čemu«. Grecizam *har* je balkanska riječ, ali nije ušla u hrv.-srp. jezik putem istočne crkve, nego baš na zapadu kao *pedepsati, prćija.* Upor. rum. *har* »Gnade, Gunst«, pridjev *harnic* < *Ђагънъ* + *-ïcus* »radljiv, vrijedan«, deminutivni pridjev *hărnicuţ,* denominal *a hărnici* »zum Eifer ausspornen«, apstraktum na *-ia* > *-ie hărnicie* »sposobnost, radljivost«. Upor. arb. *uha* »zajam«, i *hir.*

Lit.: ARj 3, 566. 577. 4, 576. 7, 849. 850. Ivančević, *NJ 6,* 224-225. *Miklošič* 85. *SEW* ,1, 384. *GM* 152. 456.

har[2] m (Bosna) »sinonimi: sram, stid«. Odatle indeklinabilni pridjev i imenica obrazovani s turskom postpozicijom *-siz* »bez«: *àrsuz* = *hàrsuz* (Bosna, općenito) »bezobrazan«, odatle apstraktum na *-luk : (h)arsùzluk* m »bezobrazluk« Indeklinabile je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *'ar):* rum. *arsîz,* bug. *arsăzin (-in* kao u *kasapiti),* cine. *arsiz* »impertinent, effronté, impudent«, ngr. ἀρσίζης »idem«. Nije uvijek lako razlikovati taj turcizam od drugoga istog podrijetla: *(K)rz,* gen. *rza* m (Vuk, Kosmet) »čast, obraz, žensko poštenje« (u istom značenju i u Bosni općenito), u amplifikaciji *rz г obraz,* također s navedenom turskom postpozicijom: *hrsus* (18. v., Lastrić) = *hrsuz* m (18. v., Vuk) »sinonimi: lopov, kradljivac, lupež, tat« = *rsbz* (Kosmet). Odatle: na *-luk rsùzluk* m (18. v.) = *rslzhk* (Kosmet) »krađa, lopovluk« i *-stvo rsustvo.* Odatle: pridjev na *-ski: rsuskī* (18. i 19. v.) »lopovski«, denominal *hrsuziti* (Bosanska Krajina). Rašireno sa individualnim *-in: hr susin* (Vuk) = *(h)řsuzin* (18. v., Vuk) m prema f *hrsuzica* (narodna pjesma). I taj balkanski turcizam arapskog je podrijetla (ar. *4rd* »čast, dobar glas«, tur. *hırsız* »Schelm, Schurke«): arb. *ers-mi* »Ehre«.

Lit.: ARj 3, 568. 577. 708. 14, 203. *BI 2,* 364. *Elezović 2, 111.* 183. *Pascu* 2, 109., br 48. *GM* 16, 96. *Lokotsch* 87. 891. Skok, *Slávia* 15, 181., br. 24. 352., br. 325.

harab m, samo kao objekt glagolu *učiniti* (narodna pjesma, Bosna) »opustošiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(harab* »pustošenje«) iz oblasti građevinarstva: cine. *hărape* f »ruine«. Odatle indeklinabilni pridjev *harabat* (Srbija) *(^posao)* »pokvaren« = *arabât* (Kosmet: *kuća mu je arabai}* = sa sufiksom *-ъn rabatan* »ruševan, zapušten«. Glede gubitka *a* upor. prezimena *Rabatić* (Lika) i *Rabadžīc* < *arabadžija* (v.). Od ar. *harabatļhe-* = *harābet,* sing. *harabe* »ruševine«. Sa sufiksom *-íja (h)arabàtìja* (Banja Luka, Mostar) = *arabãúja* m, f (Kosmet) »koji ne zna gospodariti, rastrošnik« (u Bosni u značenju »ruševno, staro, pohabano«) je perz. *harabati* »disviato,ubbriaco«, a cine. *arăbatie* »maison tombée en ruine« apstraktum od ar. pl. *harabat.*

Lit.: ARj 3, 568. *Elezović* l, 17. 2, 494. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 301. *Pascu 2,* 142., br. 615. Matzenauer, *LF 7, 212.*

harač, gen. *-rea* m (1649, hrv.-kajk., 17. v., Belostenec, Jambrešić) »sinonim: boj, bitka«. Odatle denominai na *-ovati: "harcovati, -ujem* (1578) »biti se, boriti se«. Madžarski vojnički termin *harc* < njem. *harze* »Streit« raširen u slovenskom, češkom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

Lit.: ARj 3, 568. 573. *Mazuranić* 373. *Miklošič* 83. *SEW* l, 377. *Holub-Kopečný* 120. Bruckner, *KZ* 48, 169.

harač[1], gen. *-aca* m (Vuk, 1492) »sinonim: danak, porez, glavarina (danas pejorativno)«. Odatle: pridjev na *-ъn hàrãcan* (15. v.), na *-ski harāčki* (18. v.). Na *-ija: haraìja* f (Kosmet) »porez koji su u Turskoj plaćali kršćani kao otkup od vojske, vojnica, vojna taksa«. Na *-ina: haracına* f ^čakavska narodna pjesma). Radne imenice na *-lija: haračlija* m, s pridjevom na *-skī haračlijski* = *-li(jī)nskī* = na

-čija haračija (Vuk) »koji kupi harač«. Na *-ar: haračar,* gen. *-ara* (17. i 18. v.) = na *-nik haračnīk* m (1480) prema f *koračnica* »koji je dužan plaćati harač«, upravo poimeničen pridjev na *-ьn.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *harağ")* iz oblasti turske administracije: bug. *harač,* arb. *haraç, haraçnik* »stipendiarius«, cine. *harače* f »ancien tribut que payaient annuellement les sujets chrétiens **du** gouvernement ottoman«, ngr. χαράτζι.

Lit.: ARj 3, 568. *Elezović* 2, 416. *Lokotsch* 825. *GM* 147. *Pascu 2,* 142., br. 614. *Mladenov* 666. *Mazurami* 373.

(h)ärač[2], gen. *-ria* m (17. v., Vuk) = *arac* pored *ari* (Kosmet) = *arac* (Mostar K) = *harč* pored *harač* (muslimani) »1° sinonim: trošak, 2° materijal za ukras« = *arac,* gen. *arca* (Čilipi) »prednji dio na prsima ženske nošnje; sinonim: modrina« = *harč* (1492) »carina«. Odatle pridjev na *-ljiv* (Vuk), na *-lija harčalija* f »velika puška široke cijevi«, *harčlija* m »sinonim: rasipnik, rasipač«. Denominál na *-iti: (K)àrãti* (Bosna i Hercegovina) »trošiti« = *arat* (Čilipi) *(iz-, op-, po-, s-).* Odatle: na *-ivo hārčīvo* n (narodna pjesma) »što se može trošiti«, *ārdzija* (Kosmet) »ono što je za potrošnju«. Na *-luk: harčluk* »novac određen za kakav trošak«, grupa *rčl* pojednostavljuje se u *H: hašluk* m »sinonim trošak« = *āšluk* pored *ašlbk* (Kosmet) »sitan svakodnevni trošak, džeparac, Taschengeld«, s denominálom na *-iti hašlučiti* »trošiti na nekoga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *harğ* »potrošiti; Bodenertrag, Einkommen, häusliche Ausgaben«, tur. *harcı* »ono što i prosti svijet može trošiti > prost, jeftin«) iz oblasti načina života: rum. *hargiu,* bug. *harč(ä),* arb. *harç* m = *harxhë* »Ausgabe, Sold«.

Lit.: ARj 3, 569. 581. *Elezović* l, 17. 19. 219. 2, 83. 495. Skok, *Slávia* 15, 181., br. 20. *GM* 148. *Mažuranić* 373.

(h)àram, gen. *-ama* m (Vuk, narodna pjesma) = *arăm* (Kosmet), protivno od *halal* (v.), »prokletstvo«; *haram* i *halal* ne mogu primiti uza se nikakve dopune ni pridjevske ni zamjeničke. To su kao pridjevi sr. r. i uzvici: *haram ti bilo, bez harama.* Denominal na *-iti: harámiti, haramim* (Vuk) »prokleti« prema *haramljivati.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *haram* »nedopušteno, zabranjeno, nezakonito«) iz oblasti kurana: rum. *haram* »nichts nutzig, ungeschickt«, bug. *haram,* arb. *(K)arám* »ungerecht«, cine. *hárāme* f »chose illicite«, *hărămgi* »qui prend des choses illicites«, ngr. χαράμι. U istu kategoriju balkanizama ide i *haramija* m (Vuk, 16. v.) »1° sinonim hajduk (v.), 2° vojnik pješak u krajini« = *arámija* m (Kosmet) »nepošten čovjek koji hoće aram da uzima«. Odatle na *-luk : aramihk* m (Kosmet) »pljačkanje, krađa«. Složenica *hàrambaša* m »poglavica hajdučki«, sa gubitkom *i.* Prezime na *-ić: Harambašić.* Denominál na *-ovati: harambašovati;* na *-iti: har amiti* »biti haramija« samo kod Stulića (zbog homonimije sa gornjim teško da se govorio). Ovamo ide bez *a- ramija* (Medie) »aspius rapax« (ne kaže se gdje se govori). Od ar. *haramı,* pl. *haramija,* tur. *harami baji.* Balkanizam: bug. *haramija,* arb. *harami* »Dieb«, cine. *harami* m »brigand«, *haramidliche* »brigandage«, rum. *harambaį.* Složenica s perz. *zadä* »roden, sin« je također balkanizam: *haramzáda* m, f (Vuk, 16. v.) »1° sinonim: kopile, 2° lukavo, lažljivo čeljade, 3° psovka« = *aramzâda* m, f pored *aramzăde* (Kosmet) »čeljade koje nevjesto uradi neki posao ili se prenemaže kao da ne može ili nema snage«, s pridjevom na *-ьn haramzádan* »lukav, laživ«, apstraktumom na *-luk haramzàdluk* m = na *-stvo haramzastvo* (l[7], v.) »lukavstvo«. Denominal na *-iti: haramzáditi* »raditi lukavo«. Arb. *haramzade* »Bastard, Schurke«. Ovamo ide napokon *hàrem* m (narodna pjesma, Srbija, Bosna) = *ārēm* (Kosmet) »u Turaka dio kuće za ženske«. Odatle pridjev na *-skl: haremski;* na *-luk: harèmluk* m = *āremlbk* (Kosmet), protivno *seljămhk* (v.), »odjeljenje kuće gdje žive muslimani sa ženskinjem«. Složenica: *arem-ćaja* m »momak kojemu je dopušteno ulaziti u harem« (v. *ćaja).* Također balkanski turcizam arapskog podrijetla kao i gore navedeni (ar. *haram* »verboten« > tur. *harem, haremlik)* iz oblasti porodičnog života prema kuranu: bug., arb. *harém,* cine. *hareme,* ngr. χαρέμι.

Lit.: ARj 3, 750. 571. 576. *Mažuranić* 373. *Elezović* l, 17. *jfF* 14, 227. *Miklošič* 85. 423. *GM* 147. *Mladenov* 666. *Lokotsch* 819. 820. *Pascu 2,* 410., br. 589. 592. Matzenauer, *LF* 7, 212.

harar, gen. *-ara* m (Vuk, 18. v.) = *arar* (Kosmet) »velika vreća od kostrijeti«. Augmentativ na *-ina: hararına.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *harar)* iz obasti odjeće: rum. *(K)arar* »Zelttuch« = *rar* »härenes Zeug, härene Decke«, bug. *harar* = *háral* (s disimilacijom *r-r > r-Γ),* arb. *harar* (Toske) = *hanar* (Gege, s disimilacijom *r-r > n-r)* »Sack aus dem' Ziegenhaaren«.

Lit.: ARj 3, 574. *Elezović* l, 17. *Mladenov* 666. *GM* 147. *Tiktin* 88.

(h)ärati, *-am* impf. (Vuk) *(po-,* s/a/-) »sinonim: pljačkati«, *poärat* (Kosmet) »(p)opljačkati«. U istom značenju bug. *haram.* Odatle postverbal *har* m (dva čakavca, 17. v.) = *hara f* (16. v., jedanput). Na *-avica: harăvice* f pl. (Dubašnica) »sitno granje od isječena drveta«. Prema Miklošiču od stvnjem. *harjan,* nvnjem. *verheeren.* Prema Kiparskom od ar. *harah* (v.), što fonetski ne može biti. Možda od *haramija* (v.). Na *-iti: hariti* (18. v.) u istom značenju. Taj glagol u hrv.-kajk. .znači »biti, tući« = slov. *harati* »prügeln«. Part, perf. pasiva *haran* 1655. Prema Bernekeru od nvnjem. *haaren* »raufen«.

Lit.: ARj 3, 574. 576. *Mladenov 666. Elezović* l, 83. *Kiparsky* 135. *Miklošič* 85. *SEW* l, 384. Hirt, *PBB* 23, 338.

barba f (16. v., Dubrovčani) = *hrba* (Gundulić, Palmotić) »kratko koplje što se baca«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *harbd)* iz oblasti vojništva: bug. *harba.* U istu kategoriju ide i *harbija* f (Vuk) = *arblja* (Kosmet) »gvozdena šipka što se nabija njom mala puška kad se puni«, od ar. > tur. *harbi* iz istog područja terminologije: rum. *arbiu — arbir* »Ladestock«, bug. *harba, harbija,* arb. *(K)arbt* f »idem«.

Lit.: ARj 3, 575. 690. *Elezović* l, 17. *NJ 2,* 49-50. *Mladenov* 666. Isti, *Reč.* 565. *Tiktin* 88. *GM* 147. Matzenauer, *LF* 7, 213.

barbuda f (hrv.-kajk., Belostenec, Šulek) »travuljina, drača«. U slov. u varijantama: *hrabûd* m = *hrbud* pored *robúda f* = *rabûd* f »schlechtes, grobes Gras, schlechtes'Viehfutter, eine Art Schilfgewächs, Gestrüpp«. Augmentativ na *-ina: rbudina* f (ŽK) »verschiedene Futterpflanzen, die als grobes Gras wachsen«. Sa ŕ mjesto *d: hrbutma* (Istra) »herbą quaedam«, *hrbut* m (Zagorje) »centáurea solstitialis L., žuta sjekavica«. Ovamo možda *hrbotăc,* gen. *-aca* (Vodice), giostrano nažalost neodređeno »neka biljka«, i *(K)ripanj,* gen. *-pnja* »sinonim: lopuh, lappa major«. U češkom jeziku *chrpa* pored *charpa, charba* i *chrapina* »mauvaise herbe«, polj. *charpa, charpęć* »Unkraut«; također sa *b: chaber, chabrek,* ukr. *hrabust, hrobust* »carduus crispus«, rus. *naЪeъ, noЪeъ* »phleum«. Međusobni odnos i postanje nije objašnjeno.

Lit.: ARj 3, 575. 691, 691. 695. 13, 788. *Pleteršnik* l, 278. 280. *2,* 368. 430. Ribarić, *SDZb* 9, 151. Skok, *ASPh 33,* 369. *SEW* l, 412. *Holub-Kopečný* 142. Machek, *Slávia* 16, 216.

(h)àrdov, gen. *-ova* m (Vuk, 17. v., istočni krajevi) = *ãrdôv,* gen. *ārdōva* m (Kosmet) »bačva, veliko bure sa dva danceta« = *hòrdõv* (ugarski Hrvati, Jambrešić, Stulić). Odatle deminutiv na *-ič, -ica: ardović* (Vuk), *hardòvica.* Radna imenica na *-ar: hardòvãr,* gen. *-ara* (Stulić) »bačvar«. Balkanizam madžarskog podrijetla (madž. *hordó* »Pass«) iz oblasti buradi (upor. *akov):* rum. *hîrdău,* bug. *vordov.*

Lit.: ARj 3, 576. 651. *Elezović* l, 17. *Tiktin* 731. *SEW* l, 385.

haringa f (Šulek) »riba ciupea harengus L«. = *renga* (Belostenec). Od njem. *Haring,* hol. *haring,* upor. tal. *aringa.* Belostenec i Jambrešić imaju *haring,* ali je glosira pogrešno prvi sa *inćun* (v.), a drugi sa *naleć* (v.). Čini se da obojica ne poznaju ove vrste riba.

Lit.: ARj 3, 576. 13, 870. *DEI* 288.

harlına f (Dubrovnik, Vuk, kod Stulića krivo *harlivd) — (K)orlina* (Stulić) = (ar > r) = *hrlina* (Vodopić) »biljka galega officinalis, ruta capraria«, koja se talijanski zove *carlina,* naziv koji legenda dovodi u vezu sa *Karlom Velikim.* Prema Battistiju bit će u vezi sa berberskim *garnīn* = gr. Aχαρνα (mediteranska ili egejska riječ) »čkalj«, odatle sa berberskim članom *ta-* (Upor. *Tabarka > Tobruk)* španj. *tagamina.* Prema tome *carlina* je bez tog člana i sa disimilacijom *n-n > l-η.* Prijelaz *k > h* nejasan je. Upor. *haramine.* Ovamo možda i *kalgan* m (Šloser, Šulek) < njem. *Galgani* »galega officinalis«.

Lit.: ARj 3, 576. 651. 700. 4, 771. *DEI* 770. 1750.

harliti, *-im* impf. (Martie) »gledati u čuđu s otvorenim ustima; sinonim: benuti, zjati«. Odatle s madž. sufiksom *-ov < -ő: harlov* (Bosna) »zjačina«. Augmentativ na *-ina: harlovina* (Martié).

Lit.: ARj 3, 577.

hármak, samo u priloškoj vezi s prijedlogom *na* ~ (Kordun) »obuhvatom, koliko se obim rukama može obuhvatiti« = *na rmàk* (ŽK) = *na hármak* (hrv.-kajk.) »übereilt, oberflächlich« = slov. *honnak* = *hûrmak* »kdor dela v hitrici, kar děla« (Valjavec, *Ljubljanski Zvon* 1894, 570. 632.). Štrekelj izvodi iz madž. *hamar* [»schnell«, s naslonom na *hamarkodas* »Übereilung«, *hamarkodik* »eilen, sich übereilen«. Prvo značenje vjerojatno u, vezi s *naramak,* v. *rame}.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 23.

harmica f (1388, 1527, sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi, Lika) »1° sinonim: carina, 2° mjesto gdje se ubire«. Kao toponim dio grada Zagreba, Karlovca. Odatle: radna imenica na *-ar, -jar harmicar* (18. v.) = *harmičar* (18. v.) »carinik«, denominal na *-iti (h)armičiti, -im* »cariniti«. Od madž. *harminc* »30«, prevedenica od srlat. *tricesima* (13. v.). Femininum prema *carina; n* ispao zbog disimilacije *m-η* > *m-0.*

Lit.: ARj 3, 577. *Mažuranić* 374.

harmonika f (općenito) = (metateza *ar > ra) ramònika* (Istra) = *(ar > r) rmònika* (ŽK) »muzički instrumenat«. Od tal. < lat. *harmonica,* poimeničen pridjev ž. r. na nenaglašeni sufiks *-icus,* gr. χαρμονικός, odatle internacionalni pridjev na-ья *harmoničan,* od gr. χαρμονία od χαρμόζω »sastavljam«, χαρμός »veza«.

Lit.: DEI 295. Matzenauer, *LF* 16, 167.

harta f (16. v., Megiser, bug.) »1° papir, 2° list u knjizi, 3° karta kod igre«, deminutiv *kartica.* Složenica *artofilaht* m (17. v.), *hartofilaković* m »sin arhivara« < gr. χαρτοφύλαξ (17. v.). Od gr. χάρτης. Odatle ngr. χαρτί = biz. χαρτίον dodavanjem *-ja* (upór. *ćefalija) > (K)àrtija* f (Vuk) = bug. *hartíja,* rum. *hârtie* »papir«. Deminutiv *hǎrtijica.* Augmentativ *hartiješina* (Vuk) = *hartijètina.* Unakrštenjem sa *karta: kàrtija* f (18. v., Kavanjin, istarska narodna pjesma), dok se *karta* f (Vuk, Dubrovnik; Cavtat, Rab, slov.) = *korta,* gen. pl. *kôrtih* pored *kārot* (Hvar) »1° papir, hartija, 2° list u knjizi, 3° za igre, 4° geografska« nalazi u svim slavinama. Od lat. *charta* > tal. *carta,* njem. *Karte* < gr. χάρτης, koje je sveromansko. Upor. rum. *carte* »knjiga«, arb. *karte.* U lat. znači i »pismo«. Upor. prema tome i dva značenja riječi *knjiga* »1° libro, 2° lettera«. Deminutivi *kartica, kartic* m (18. v.). Pridjev *karten.* U Dubrovniku *karta od mira* »lijep, žbuka« interesantna je metafora, za koju nema paralele u romanskim jezicima, [v. ipak *inkart].* U srlat. *ludus a cartis* (23. v.) > *karta* sa denominálom *kartati (se), -am* = *kartati* (Vuk, Srbija, ŽK) *(is-, o-, pro-, za-}.* Odatle radne imenice na *-ač kartáč,* gen. *-oca* = na *-as kartaš,* gen. *-asa* m prema f *kartašica,* na *-dzija kartadžija,* na *-ar* < *-anus kàrtãr* (18. v.), na *-ara kartára f* (Vuk) »gätalica iz karata«, na *-arina kartàrina* (Šulek, neologizam) »plaća za kartanje«. Sufiks *-ač, -oca* u *kartáč I'A* (18. v.) = *kanaca* (18. v.) zamjena je za dočetak *-eča* u *karteča* < njem. *Kartätsche* < tal. *cartoccio, cartuccia* = fr. *cartouche* (vojnički termin) > *kartuč* m (Vuk, narodna pjesma). Sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom *-ellus: kàrtella* f (18. v.) < tal. *cartella* »1° listić za molitve u sakristiji, 2° za igru tombole«; *kartel* m (trgovački termin) »pismom utvrđeni uvjeti medu industrijalcima«. Sa lat. > tal. augmentativnim sufiksom *-one kartun,* gen. *-una* (Dubrovnik) = *karton* (Zagreb) »debeo papir«, odatle sa francuskim sufiksom *-age* > *-aža* < lat. *-aticum kartonažą* f (Zagreb) »radnja s tim papirom«. Ovamo ide i s tal. prefiksom s- < lat. *ex- škartoc* m (Boka, Korčula) — *škartoc* (Prčanj) = slov. *škrtac* (Notranjsko) »škarnicl (Zagreb)« < mlet.-furl, (tršc.)-tal. *scartoz(z)o.* Ovamo također *škartati, -ām* (Perast) = *skanat* (Božava) = sa njem. *-ieren škartírati, škartíram* (Zagreb), s postverbalom *škart* m »ono što se odbacuje, upravo briše iz knjiga«.

Lit.: ARj 1, 114. 3, 578. 873. 4, 871. 872. 873. Hraste, *BJF* 8, 26. Kušar, *Rad* 118, 22. *Pleteršnik* 1, 389. Cronia, *ID 6. Mladenov* 666. *Miklósié* 85. *SEW* 1, 385. 481. *Holub-Kopečný* 164-5. *REW*[3] 1866. Sturm, СЅЖ 6, 54. 57. *GM* 179.

hàrzlak m (Vuk, narodna pjesma) samo u izrazu: *puške sve na jedan harzlak izgonjene, a na jedan čakmak dogonjene.* Piše se i (Vuk, 3 313.) *arzlak.* [Značenje: »kalibar«. Od tur. *arzahk* »id.«].

Lit.: ARj 3, 579. *Školjić** 99.

(h)as m, f (17—18. v., uz *carev* m, f) »što pripada caru«. Također toponim: *Azbukovica,* dva sela u Podrinju (Gornja i Donja); bug. *Haškovo* < *Has köy* »carsko, selo«. U narodnoj pjesmi kao pridjev koji se deklinira i mijenja u rodu *hase janjičare* ák. pl. »carske janjičare«. Kao indeklinabilni pridjev »čist, bez stranih primjesa« *(srma je as,* bug. *has boja;* Kosmet). Odatle na *-ovina* (upór. *banovina) osovina* f (Srbija, Milićević) »carsko ili državno dobro; sinonim: mukade, eminluk«. Kao ime kraja *As* na arbanskoj granici kod Đakovice u kojoj stanuju Arbanasi iz fisa (plemena) *Krásníc.* Odatle na *-janin Äšani,* pečalbari, na Kosovu pekari (imali su *bacila* /v./ po Toplici). Ovamo perz. izvedenica *hāssegi* > *hasećija* m (Palmotić) »čovjek koji stoji uz samog turskog cara i služi ga, gardist kao čast«. Upor. rum. *hasechiuį hasi-* m »Leibgardist des Sultans«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. hass) iz oblasti turske feudalne administracije: rum. *has* »Privatdomäne des Sultans«, bug. *has* »1° feudalno dobro u tursko vrijeme, 2° čist«.

Lit.: ARj 1, 115. 126. 3, 579. 580. *Elezović* 1, 20. 23. *Mladenov* 666. Isti, *Reč. 567.*

hasába f (Vuk, Crna Gora) »(kol.) gumno, zgrada, pojata, kuća itd., što ženska iz očine kuće ne može naslijediti«. Zacijelo je izraz iz turskog prava, od ar. *'asaba* »rođaci po ocu > baština što pripada rođake po ocu«.

Lit.: ARj 2, 579.

hasan[1], gen. *hasni* f (hrv.-kajk.) = *asan,* gen. *äšni (ko bude is kê* asra) »sinonim: korist« = *hàsna* f (1569, Vuk, Vojvodina) »idem« = *osna* f (ne zna se gdje se tako govori). Odatle pridjev na *-ovit: hasnòvit* (1685) »koristan«. Miješa se sa *hazna* (v.), *haznovit.* Denominali: na *-iti hàsniti, -im* »sinonimi: koristiti, pruditi, pomagati«, na *-ovati hasnòvati, hàsnujêm* »imati hasnu, korist«, na *-isati hasnisati* (18. v., jedanput). Od madž. *haszon* = *haszna* »Nutzen, Vorteil, Gewinn«. Madžarizam se nalazi još u slovenskom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

Lit.: ARj 3, 579. 580. 585. 9, 233. *Mažuranić* 376. *Miklošii* 83. *SEW* 1, 385. Matzenauer, *LF* 7, 213.

hasan[2], pridjev (Srednja Dalmacij'a, Pavlinović) »velik, lijep, silovit (konj, čeljade)«. Nema potvrde za mijenjanje. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hasan)* iz oblasti tjelesnih svojstava. Arabizam je vrlo raširen kao lično muslimansko ime *Hasan* od 16. v.

Lit.: ARj 3, 579.

hasas m (16. v., Marin Držić, tri potvrde: *bojati se hasasa, useru hasasé, sta će kasasi).* Budmani kaže da je značenje nejasno. Elezović ima istu riječ bez *h: asas* pored *asasin* (sa *-in* kao u *kasapin, Srbin)* »noćni čuvar čaršije, ono što je u Bosni pasvandžija (v.), najstarija vrsta turske policije«. Sudeći po Držićevim glagolima, koje upotrebljava uz *hasas,* ista je riječ koja i *asas* u Kosmetu *[ásás, hasas,* BiH]. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. 'asai, sing. 'ass »noćni čuvar« > tur. asas kao *fukara, kubura* itd.).

Lit.: ARj 3, 580. Rešetar, *ASPh* 31, 478-479. *Elezović* 1, 20. *Školjić*[2] 100.

básniti se, *-ni,* impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović) (subjekt *mrsa,* v.) »jasiti se, baciti se kao od sile«.

Lit.: ARj 3, 580.

hasora f (Belostenec) = *hasura* (Vuk, 17. v.) = asära (Kosmet, ŽK) pored asîra (Kosmet) »sinonim: rogožina«. Odatle: radna imenica na *-džija hasurdžija* »koji gradi hasure«, s pridjevom na *-in hasurdžijin;* na -as *hasuraš,* koji nije potvrđen, s pridjevom *hasuraški* (Srbija, Milićević). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. hasira »Binsenmatte, Rohrgeflecht« > tur. *hasır, hasıra)* iz oblasti pokrivala (ćebadi): rum. *hasur,* bug. иosar, arb. *hașere* pored *oser* »Strohdecke«.

Lit.: ARj 3, 580. *Elezović* 1, 21. *Lokoísch* 836. *GM* 148. Matzenauer, *LF 7,* 213.

hâsta, indeklinabilni pridjev (Vuk) »sinonim: bolestan«. Odatle apstraktum na *-luk: (h)astâluk* m »bolest«. Složenica: *astoăna f* (Kosmet) < perz. asia *hana* »Krankenhaus, bolnica«. Denominal na *-le(n)isati* < turski *-h* + *-isati: hastale(n)isati se* »razboljeti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hasta)* iz oblasti medicine: arb. *hastaháne* f »bolnica«.

Lit.: ARj 1, 116. 3, 581. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 308. *Elezović* 1, 21. *GM* 148.

hâsa[1] f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: abajija (v.)«; poslovica: *dobra haša i rdave sape pokrije (Kapetanović* 47) = asa (Kosmet) »konjski -pokrivač od čohe preko sedla izvezen srmenim širitima«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *gašija* > tur. *haşa).*

Lit.: ARj 3, 581. *Elezović 2,* 472.

(h)aša[2], uzvik, »ne dao bog«; imenica f, koja ne može primiti dopunu pridjevsku ili zamjeničku nego stoji uz određene glagole kao *udariti, dati u ašu* »nijekanje« = *asa* (Kosmet) »ne«. Odatle na *-āti: hašati, -ām* (Vuk, Bosna) »sinonim: poricati, negirati«, *zaašati* (Piva-Drobnjak) »zatajiti, ne priznati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. naša *te 'ali* »ne dao bog« > tur. skraćeno *haşa jdemekj* iz oblasti gramatičkih *izraza) :* arb. *hash* f »negazione«.

Lit.: ARj 3, 581. Vuković, *SDZb* 10, 384. *GM* 148. *Elezović* 1, 23.

(h)ašar m (narodna pjesma) = *hašir učiniti* (narodna pjesma) = *ašur učiniti* (srednja Dalmacija, Pavlinović), imenica koja ne može primiti uza se nikakav pridjevski ili zamjenički dodatak, nego se upotrebljava samo u određenom padežu i β određenim glagolom: иosar ili *hašarom učiniti* »uništiti«. Odatle na *-iti: uhášeriti* (Banja Luka) »idem«. Naši samoglasi *a/u/e/i* zamjene su za turski *t. Zbog* toga je teško uzeti s Budmanijem da se radi o turskom aoristu *aşar* od *asamak* »satrti, zgaziti, slomiti«. Očekuje se иasгг. Ne zna se ne ide li ovamo *(h)ašarija* m, f (narodna pjesma) »čeljade ne-

stašno, obijesno, vragoljasto«, s pridjevom na *-ast hašarijast* »nestašan, obijestan«. Balkanski turcizam (tur. *hașan)* iz oblasti ljudskih svojstava: arb. *hasharī* m »Wildfang (von Anderen, Gege)«.

Lit.: ARj 3, 581. 582. Skok, *Stavia* 15, 351., br. 310. *GM* 149.

hatâr m (Vuk, 14. v.) »1° teritorij, zemlja, kraj, 2° sinonim: kuním (Dalmacija), sinjor (Makedonija)«. U drugim slavenskim jezicima, kao u slovenskom, slovačkom, moravskim narječjima, poljskom i ukrajinskom dolazi sa *o* mjesto *a: hotar,* tako i u rum. slavizmu *hotar* n »Grenze«, s pridjevom na slav.-rum. *-nic* < *-ьn* + lat. *-icus hotarnic* »granični«, poimeničen *hotarnică* f »Vermessungsurkunde«, apstraktum na *-ie hotărnicie* f »Vermessung«, denominal *hotărî* »1° eine Grenze bestimmen > 2° festsetzen«. Riječ *hatâr* = *hotar* isto je kao i madž. *határ* »Grenze, Feldmark, Gebiet«, sä glešišta fonetike, geografske aree i značenja. Izvodi se od njem. *Hotter.,* od *Hotte* »1° geflochtener Korb, 2° Hürde«, što nije izvjesno. U tom značenju pojavljuje se *kôtarica* (18. v.) »sinonim: košara«, deminutiv *kotaričica* = rum. posudenica *cotanta* (Banat) »Korb«. Augmentativ na *-ina: kotàrina* f (Lika) »1° ograđen stog sijena, slame itd., 2° ambar (v.)«. Na *-ka: kòtãrka* (Vuk) > rum. *cotarea* »sinonim: ambar« = arbanaski slavizam *kotarinë* f »Scheune«. U bug. je *kotara* = *kotara* f = *kotor* »Hürde, trio« > cine. *cutár* »sinonim: rum. *târlă* < *trio«', kotàrina* = *kòtarnica* (Vuk) »porez od trla, sijena«, tome odgovara rum. *cotării* »Aichsteuer, baždarina«. Oblik sa *k-* znači i u bug. »košara«: *kotar* m pored f *kotara.* Miklósié izvodi *kotar* od stvnjem. *kataro* = *gataro* »Flecht, Hurd, Wagenkorb«. Za povijest riječi od važnosti su potvrde iz 1423. i 1433. u kojima je *kotar* »territórium, granica, međa«. Odatle današnje značenje na zapadu (Hrvatska) »Bezirk, arrondissement«. U tom značenju govori se u slovenskom i slovačkom jeziku. 1435. je potvrđen izraz *postaviti kotare* »odrediti međe« = *kotariti se* (1556) »graničiti«. Pergošiću je *kotar* »dio ovećega plemićkog imanja«, Ni *katar* — *hotar* ni *kotar* ne postoje u sjevernim slavinama nego samo u južnim od Panonije do sjevernog Balkana. Razlika između *hatâr* i *kotar* nije toliko semantička, koliko teritorijalna; *hatar* gotovo ne postoji u toponomastici, ima samo njiva *u Atarıma* (Srbija), *kotar* postoji kao toponim *Kotor, Kotorište,* zacijelo već kod Porfirogeneta Κάτερα u Bosni. Oba su važni izrazi stare kulture pletera. U svakom slučaju *kotar* je starije od madžarskog »honfoglalása«. V. još *kot, kotac* (v.)· Zbog toga je moguće Reicheltovo mišljenje da je *kotor* u prasrodstvu s kimr. *cader* »saeptum, castram, locus munitus«, stir, *cathir* »grad«, oboje od ie. korijena **qat-* »rad od pletera«. Sufiksi *-erļ-or* stoje u prijevoju. Glede *-or* upór. ags. denominal *heađorian* »einschliessen, einengen«. Čudno je što se *kotar* ne može označiti kao sveslavenska i praslavenska riječ.

Lit.: ARj У, 582. 5, 395. 396. *Mladenov* 253. *Mažuranić* l, 529. *Miklošič* 86. *SEW* l, 386. *GM* 202. *WP* l, 338. *Tiktin* 424. 739. Melich, *ZSPh* 11, 360-368. Hirt, *PBB* 23, 333. 342.

hàtîb, gen. *-iba* m (17. v., jedanput) »učitelj vjere«. Od ar. harze »propovjednik u džamiji«.

Lit.: ARj 3, 583.

hatmer m, u hercegovačkom desetercu *Capti li joj hatmer i garanfil.* Dolazi još u desetercu što ga je zabilježio Šurmin (u Sarajevu?) : *Da je meni dobro razaznati* »doznati« */Ko će emru hatmer ustrgnuti (emru* stoji možda u vezi s *emrenisati* »zaljubiti se« /v./, *emru* je kao neki epitet od *hatmer;* čini utisak da je to cvijet vrste *karanfila).* Budmani uspoređuje s arapskim *hatmi* »bijeli sljez«. To je uspoređenje ipak krvio. Budmani nije imao u vidu da *hatmer* dolazi daleko češće u varijanti sa *k* mjesto *h* i da je *h* sekundaran, a *k* primaran ; *katmer* dolazi u narodnoj pjesmi kao epitet za *karanfil: katmer karanfil* kao u turskom. Ali se u narodnoj pjesmi *karanfil* ispušta, pa se doista može shvatiti, kao gore *hatmer,* kao neki drugi cvijet; *katmer* se u hercegovačkoj narodnoj pjesmi sastavlja s tur. pridjevom *al* »crven«: *Vihar puše, alkatmerom diše.* Ova složenica dolazi i u varijanti sa metatezom *alkatrem.* U Kosmetu je *katmer,* gen. *-era* m »sloj, red listova«, odatle indeklinabilni pridjev *katmerli (šeboj, birek* = *burek,* v.) »koji se sastoji iz više redova listova«. Kako se 'vidi, *katmer* = *hatmer* nije uopće naziv kakvog određenog cvijeta, nego je oznaka rasporeda listića u karanfilu. Balkanski je turcizam *(katmer* »qui a plusieurs plis ou feuilles, double, en parlant des fleurs«; izvedenica od *kat* /v/, s pomoću sufiksa *-mer)* iz oblasti građevinarstva: arb. *katmer* = *hadmer* (Gege) »sprüngig, brüchig«.

Lit.: ARj l, 75. 3, 583. 4, 898. 900. *Elezović* l, 286. *GM* 165. *Deny* 583.

hatnáma f (18. v.) »carska (sultanova) poslanica«. Prvi dio složenica je ar. haří »pismo«, koje je i u *hat-i-humayun* = *hat-i-šerif* »sulta-

novo kabinetsko pismo«. Drugi je dio perz. *nama* »knjiga«. Palmotićeva *ahtlama* f, sa disimilacijom *ŋ-m* > *l-m,* ide ovamo samo po drugom dijelu složenice, dok je prvi druga arapska riječ <*ahd* »Kontrakt«, odatle turski *ahdname* »ugovor«, protivno tvrđenju Budmanijevu.

Lit.: ARj 3, 583. *Lokotsch* 843. *Mladenov* 666. *Tiktin* 725-726. Korsch, *ASPh 9,* 503.

hátur m (18. v.) = *hdtor* (18. v., narodna pjesma) = *hater* (Vuk, narodna pjesma) = *hatar* (18. v., Srbija, narodna pjesma, u bosanskoj narodnoj pjesmi gen. *hatra,* jednom f gen. *határi* prema *ćudi)* = *atar* pored *atar,* gen. *atara* (Kosmet) = *hájtar* (Vuk, Crna Gora, *j* zbog dugog α u ar.) = *ãjtar,* gen. *ajtara* (Kosmet) = *hajter* (Vuk, Crna Gora) = *hajtor* »1° milost, ljubav, volja, osjećanje, 2° protekcija (Kosmet)«. Ta imenica dolazi samo u određenim vezama: *po hateru* (Vuk), *hatur mije na te.* Ne može primiti ni pridjevske ni zamjeničke dopune. Izvedenice su odatle pridjevi na *-ov hatorov* = *hàterov* (Vuk), samo u poslovici, na *-ьn hatoran.* Radna imenica na *-džija: hatardžija* m (Vuk) »čovjek koji radi po hateru« prema f *atardžika* (Kosmet). Denominali na *-isati: hatèrisati, shatoriti se, -im* (Makarska krajina) »učiniti prijateljsku vezu s nekim«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hațir* »Gemüt« > tur. *hatır* »Gemüt, Vergnügen, Wohlbefinden«) iz oblasti psihologije: rum. *hatır,* bug. *hatâr,* arb. *hater* = *hater* »Wunsch«, ngr. χατίρι. U hrv.-srp. refleksima za tur. jery (z) upada u oči množina upotrebljenih samoglasa *aje/o/u,* dakle svih raspoloživih osim ».

Lit.: ARj 3, 556. 582. 583. *Elezović* l, 8. *Mladenov* 666. *GM* 149. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 311. *ASPh 35,* 346.

haubica f (18. v.) »teški top za ispaljivanje granata, karteča; sinonimi: *kubuz, obica«.* Iz njem. *Haubitze* (15. v.) < češ. *houf (etnice* iz husitskog ratovanja. U lat. osudi slovinskih (= slavonskih) plemića 1481. čita se: *ingénia videlicet howfnychas et thrafniczas de eisdem castris exportantem.* Taj oblik stoji veoma blizu češkom. Vuk ima *Sbica* (Hrvatska) »nekakav top koji se zove kubuz«. Tu je *o* mjesto diftonga *au* kao u fr. *obus* (17. v.) = *obusier.* Upor. za *o* < njem. *ou* > *au: škôpa* (v.). Riječ *kubūz* m (Srbija) = (s umetnutim *m* pred 6 kao u *dumbok) kumbus* (Srbija, Milićević) je turcizam njemačkog podrijetla < *Haubitz* (1711). Husitská *houfnice,* koja je prošla Evropom, bio je prvobitno vojnički stroj za bacanje kamena. Potječe iz *houf* < srvnjem. *hūfe,* danas *Haufen.*

*Lit.: ARj3,*583. 5,716. 77.8,331. *Maiuranić* 399. *Holub-Kopečný* 130. *Weigand-Hirt* l, 820 *REW*[3] 3954. *Gamillscheg* 644.

hava f, pi. m *havaji* (narodna pjesma, Bosna općenito) »sinonim: vezduh, zrak« = *avâja* pored *avaja* (Kosmet, *-ja* kao u *odaja,* v.) »vāzduh, podneblje, klima«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *haua):* bug. *hava,* arb. *(K)ava,* cine. *avae* f. Čini se da je m pl. *havaji* došlo preko cincarskog oblika.

Lit.: ARj 3, 583. *Elezović l, 2. Mladenov* 664. Skok, *Slávia* 15, 182., br. 32. 351 , br. 312. *GM* 149.

havala f (u spomenicima 15. v.), prema Daničiću »commendatio« = *avale* m, indeclinabile (Kosmet) »1° prenos, nalog, prepona, smetnja da se može gledati u tuđu kuću, dvorište, 2° dominirajuća tačka prema nekoj drugoj, 3° utvrđeno mjesto« (cf. primjer *nemati avale po medu se).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hawale* »nalog«) iz oblasti prava : búg. *havaié* »tovar, breme«, rum. *havalea* f »1° Anweisung, Kommission, Leistung, Last, 2° steil abfallende Stelle eines Berges«. Ovo posljednje značenje u oronimu i toponimu *Avala/Havala* kod Beograda i na Uni.

Lit.: ARj 3, 583. *Elezović* l, 2. *Mladenov* 664. *Tiktin 726.*

h(à)van m (Vuk, 18. v.) = *avan* (Kosmet) »sinonimi: 1° mužar, mortar, 2° stupa, sprava u kojoj se nešto tuca na sitno; sprava za rezanje duhana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hawān)* iz oblasti vojništva i alata: bug., arb. *haván,* cine. *(K)avane f »1°* mortier à piler, 2° appareil pour hacher le tabac«, ngr. χαβάνι. Postoji još složenica *hàvantop* (18. v.) »sinonim: prangija«. Ne zna se da li je nastala kod nas ili je postojala već u turskom jeziku.

Lit.: ARj 3, 583. *Elezović l, 3. Mladenov* 664. *GM* 149. *Pascu 2,*142., br. 625. Matzenauer *LF 7,* 213.

havli, indeklinabilni pridjev, epitet u narodnoj pjesmi uz *mahrama, košulja.* Kad nije epitet, onda *havtija* f ^Vuk, narodna pjesma) »velika bijela mahrama što zavještaju djevojke kad se udaju« = *āvRja* (Kosmet) »ubrus, peškir«. Balkanski turcizam (tur. *havli* »pamučan

ručnik«) iz oblasti nošnje: bug. *havlíja* »Bade-mantel«, *hav* »tanka vlakna s jedne strane platna«.
Lit.: ARj 1, 124. 3, 584. *Elezović* 1, 3. *Mladenov* 664. *Dorii* 401.

(h)ävra f (Vuk, Srbija, Bosna, narodno poređenje: *skupiše se kao ćivuti u avri* »nastade velika larma«)) = *avrà* (Kosmet) »sinagoga«. Balkanski turcizam hebrejskog podrijetla (hebr. heßra > tur. *havra* »Gemeinschaft«, od glagola haßar »verbunden sein«) iz oblasti religije: rum. *havră,* bug. *havra,* arb. *avrë ţ,* cine. *havră',* gr. συναγωγή je prijevod (calque) hebrejske riječi.
Lit.: ARj 1, 125. *Elezović* 1, 3. 491. *Mladenov* 664. *Lokotsch* 764. 857. *GM* 21.

(h)a(v)uz m (Banja Luka) = *aus* (Kosmet) »1° bassin, 2° banja, kupatilo« = *hăuz* (Mostar) »jarak za sakupljanje vode, za polijevanje bašte«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *havz}* iz oblasti opće kulture: bug. *havuz,* cine. *havuza* f »bassın à eau, réservoir«, ngr. χαβοϋ(τ)ζα.
Lit.: Skok, *Slávia* 15, 352,. br. 313. *Mladenov* 664. *Elezović 2,* 495.

haz m (Brač) »sinonim: krsta« = *haz* (Marulić, *Judita* 236) »Bauch, Wanst«. Prema Iljinskom praslav. **chbzb,* prijevoj od ie. korijena **kheuğ(h)* »nešto naduto«.
Lit.: ARj 3, 584. Stender-Petersen, *ZSPh* 16, 91. Iljinski, *IzvORJAS 23, 2,* 180-245. (cf. *Slávia 5,* 413)

hazdij m (17. v.) = *(h)àzdija* f (16. v., Vuk, narodna pjesma, Vetranie) »skupocjen plašt (epitet *kalasta r**)«* = *haždija* (16. v., Dubrovnik) = *hazdej* m (15. v.) »kadifa«. Od srgr, χάσδιον > srlat. *chasdium.*
Lit.: ARj 1, 126. 3, 584. 586.

(h)azna f (Vuk, 16. v.) = *ázna* (Kosmet) »1° državno blago uopće i gdje se čuva, zakopano blago, 2° sinonimi: blagajna, riznica«. Odatle na *-iça hàznica* (17. v., jedanput) »riznica«, složenica ili izvedenica na *-dar* (v.) *haznàdar,* gen. *-ara* pored *haznàtar* (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora) m »blagajnik« prema f *haznadàrica = haznàdãrka,* deminutiv na *-če haznadarče,* gen. *-eta* n »mladi blagajnik«, pridjevi na *-ov, -ev haanadarev,* poimeničen u prezimenu *Haznadarović,* na *-ski haznàdàrskî,* denominal na *-iti haznadariti* (Stulić), *hàzna-ôdaja* (Vuk, narodna pjesma). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hazina* > tur. *hazna,* rašireno i u sjevernim turskim jezicima) iz oblasti financija: bug. *hazna, haznàdar* pored *haznatár,* arb. *hasne.* Značajno je da je još prije dolaska Turaka na Balkan postojala u hrv.-srp. jeziku varijanta sa *k* mjesto *h* u radnoj izvedenici ria *-ьc kàznac,* gen. *-aca* (1323, 1359) »na dvoru srpskih i bosanskih vladara dvorski dostojanstvenik«. Semantički je spao jednako kao *knez* na seoskog glavara ili seoskog kneza u neposrednoj blizini Dubrovnika. Teritorij njegov označuje se sufiksom *-ina: kaznačina.* Odatle prezime na *-ić: Kaznačii.* Ta varijanta postoji ł u ruskom jeziku *kazna* »riznica« i radna imenica odatle sa turskim sufiksom *-ci kaznačej* (1359), oboje posuđeno iz tatarskoga. Dubrovačka potvrda kaže da je taj orijentalizam iste starosti kao i *mogoriš,* tj. da potječe iz avarskog doba.
Lit.: ARj 3, 584. i si. 4, 922. *Elezović.l, 5. Mladenov* 664. *Mazuranić* 499. *Lokotsch* 68. 855. Korsch, *ASPh 9,* 503. *Miklošič* 86. *SEW* 1, 386. *Vasmer* 504.

hazreti (muslimanska narodna pjesma bosanska) u izričaju *Hazreti Alija* »sačuvao me«, u dva deseterca: *Kad bi Sehit* (v.) *pao od Turaka, l Turci viču: Hazreti Alija.* Budmani misli da je to ar. *hadr (hazr)* »sačuvati«. Upor. u Pjevaniji crnogorskoj 16 b: *Hazne mi dobra konja moga* »spremite mi«.
Lit.: ARj 3, 585.

házur, indeklinabiln : pridjev i prilog = *hazor* (narodna pjesma) = *hazŗ* (narodna pjesma, Crna Gora) = *âzr* (Kosmet) = *hazar* (narodna pjesma) »sinonim: gotov«. Odatle pridjev na *-ьn hazuran,* denominali na *-ati hazurati* (Crna Gora), na *-iţi huzuriţi* pf. prema impf, *hazuravati, -zuravam* (narodna pjesma). Složenice sa optativom *-ola* od *olmak: ·házur olā = hazr olā = házuralā = hàzuralāj* »neka je spremno«, *azdür* (Kosmet) »turska vojnička komanda: mirno, pozor«, haplologijom od tur. *hazır dur* »budi spreman«. Možda ovamo i ime psa *hazur* (Kurelac) = *azur* (ŽK). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hādir* > tur. *hazır)* iz vojničkog života: bug. *hazar,* arb. *hazér,* cine. *hazîre,* ngr. χαρίζι »prêt«. Zamjena za turski r je α/o/« i *ir* > *ŗ.* Upor. u tom pogledu *hátur* (v.).
Lit.: ARj 3, 584. 585. 586. *Elezović 2,* 492. *Pascu 2,* 142., br. 629. *Mladenov* 664. Korsch, *ASPh 9,* 502. *GM* 21. 149.

hebar, gén. *hebra* m (hrv.-kajk., Belostenec) = *heber* »sinonim: teglica, natega, šéf (ŽK)«. Od njem *Heber.*
Lit.: ARj 3, 587. *Schneeweis* 36.

(H)èbrej m (16. i 18. v.), etnik od grčkog pridjeva εβραίος prema starogrčkom čitanju (betacizam) = *Äbrej* (Božava) < stmlet. aèreo (disimilacija *e-é > a-é),* pridjev na *-bsk (hjèbrejskī* (17. i 18. v.) = (prema bizantinskom čitanju β = *v) Evrej* (16. i 18. v.) = (sa individualnim *-in) Èvrejin, evrējskī* = (pseudojekavizam) *Evrijen* (18. v., Dubrovnik), prošireno na *-ьc > -ac Evrijenac* m prema *Evrijenka f, evrijenski* (16. i 18, v.) = (s protezom *f) Jèvrejin* m (Vuk), *jevrejski, jevrijenski* (16. i 18. v., Dubrovnik) »Židov, Izraelac«.
Lit.: ARj 3, 20. *4,* 633. Cronia, *ID 6.* Vasmer, *GL* 71. Schwarz, *NVj* 21,68-74. *RSl* 6, 298.

hećim m (Vuk, narodna pjesma) = *ećim* (Kosmet) = *ječim* (Ljubiša) »sinonimi: liječnik, Ijekar«. Odatle: pridjevi na *-ov hećimov,* poimeničen sa *-ić* u prezimenu *Hećimovič* (Lika K), na *-skī hečimskī = ecímski* (Kosmet), poimeničen sa *-ina hećimština* f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: Ijekarina, plaća hećimu«; apstraktum na *-luk hećimluk* m »Ijekarska nauka, Ijekarstvo«. U Bosni općenito *(h)eam* sa svim izvedenicama. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ha(ịim* > tur. *hekim)* iz oblasti medicine: búg. *hekím(in),* arb. *heqim.*
Lit.: ARj 3, 587. 4, 507. *Elezović* 1, 177. *Mladenov* 667. *G M* 151.

(h)ègbeta n pl. (plural kao *dvanjke, bisage, dvojnice, gaće',* Vuk, narodna pjesma) = *(h)egbe* f pl. (turski dočetak *-e* shvaćen kao naš nastavak *-e* ž. r.) = *helbe* (narodna pjesma iz Hercegovine; teška suglasnička grupa *gb* zamijenjena našom običnijom *lb}* = *hećbeta* n pl. (crnogorska narodna pjesma, zamjena *ćb* nejasna, *č* je možda zamjena za tursko *y)* »kožane dvanjke, bisage«. Odatle radna imenica na *-dzija: egbedžija* m (Banja Luka) »muško lice koje nosi robu po selu, pa daje gotovu robu za lanene prnje; cunjar (ŽK)«. Balkanski turcizam *(hegbe > heybe* »Mantelsack«, s promjenom *g > y* kao u *beg > bey)* iz oblasti alata: arb. *heibé* pored *héibe* (Gege) = *(h)ebet* (Skadar). U hrv.-srp. jeziku turcizam je dekliniran kao *ćebe* prema tipu *tele,* gen. *-eta.*
Lit.: ARj 3, 587. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 235.

helać, indeklinabilni pridjev (narodna pjesma), u izričaju (kletvi): *svi duşmani helać bili* »uništeni« =-· *elđć* (Kosmet) »ukaljan, ukvašen« uz *učiniti se elać.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *helaq* »uništenje, iznemoglost«) iz oblasti duhovnih i tjelesnih mana. Dočetak *-k > -ć* kao *Bzović < Bzovik* (Makedonija).
Lit.: ARj 3, 588. *Elezović* 1, 174.

helam, gen. *helma* (14. v.) = *héjam,* gen. *hejma* (rukopis 16. v.) = hrv.-srp. cslav. *Ьlъmъ* pored *nuemъ = šljem,* pl. *šljemovi* (Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma, nema BI, 2, 534), odatle *šljemmk* (Stulić) »koji nosi šljem«, »sinonim: kaciga (v.), galea«; *šljem* je po svoj prilici iz stcslav. *nemъ.* Odatle i slov. *šlem.* To je praslavenska posudenica iz pragermanskog **%elmaz* (prema Kiparskom) > lit. *šalmas.* Slog *šle-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. ukr. i rus. *šelóm, šolom,* češ. *šlem.* Što se tiče *Ьlъmъ — hilemъ,* ne mislim da potječe od balkansko-gotskog **hilms,* kad se mogu lakše objasniti iz njem. *Helm sa. el > 1* (dijelom tako, a dijelom očuvano *el > U, *elj > ej).*
Lit.: ARj 3, 588. *Mazuranić 377. Kiparsky* 188. *Miklošič* 338. *Holub-Kopečný* 122.

heida f (15. v.) u rečenici: *plaštb cnljenoga aksamita . . . poustaljenb heldami.* Ne zna se pravo značenje, možda nekakvo krzno.
Lit.: ARj 3, 588.

(H)elena f (Marulić, učeni oblik) = (s protezom */-) Jelena = Jelena* (ŽK, samo u imenu svetice), *Jelenka* f prema m *Jelenko,* prezimena *Jelenic,* talijanizirano u Dalmaciji *Galineo; Jelenković,* deminutiv *Jelenica* (15. v.), *Jelenuša* (15. i 16. v.), pridjev *Jelenin* = (η > », itacizam) *Jelina,* prezime *Jelinović* (Travnik), *Jelinka* (Novaković), *Jelinäa* (17. v., Dubrovnik). Brojni hipokoristici: *Jela* (ŽK, 15. v.), *Jele,* gen. *-eta,* prezimena *Jelii, Jeletić,* talijanizirano u Istri *Gelettich;* pridjev *J elin,* na *-ka Jelka* (Vuk), prezimena *Jelkić, Jelčić,* talijanizirano *Gelcich (D&\rt»à]sL):Jelika,Jêlica,* pridjev *Jeličin,* prezime *Jelicie, Jelala* (14. v.), prezime *Jelačić, Jelava,* prezime *Jelavić,* jednoslovčani toponimi *Jeka* (Vuk), prezime *Jekić, Jéja* (Lika), augmentativ *Jejina* (Srbija). Maskulinum na *-osin Jelašin* (Vuk), istarski nadimak *Jecko,* pl. *Jêckini.* Prema asimilaciji *Ijeljen < jelen* govori se u Hercegovini *Ljeljena.* Udvostručenje *Lela* (Bačka). Hipokoristik od dočetka *-lena Lenka,* prezime *Lenković.*
Lit.: ARj 2, 590. 26. 4, 577-584. 6, 1. 7-8.

Helija m (16. i 17. v.) = *Ilija = Ilija* (ŽKU), pridjevi *Ilijin,* poimeničen na *-jala ilinjaća* f (Vuk) »jabuka, kruška koja dospijeva

o Ilijinu dne«, na *-bşk ìlijinski = ìlìnski (dan),* poimeničen *ilīnštak* m (Vuk) »1° mjesec srpanj (juli), 2° čovjek koji slavi Ilijin dan«, *ilišnji* (prema *Ijetošnji)* u vezi sa *sunce* (Martié). Od gr. Ηλίας, hebrejski prorok koji je ušao u slavenski folklor kao zamjenik *Peruna.* Brojni su hipokoristici, skraćeni i sa sufiksima: *Īle* (Vuk, Crna Gora, ŽU, Hrvatska krajina) = *lio* (Vuk, narodna pjesma), odatle *Ilii* = *Iljo* pored *Ilja* (Vuk) = na *-ьc > -ac Ìlaç,* gen. *īlca* (Lika) = na *-ko liko* pored *lika* m prema f *lika* (Vuk) pored *ìlìnka* = na *-ča lica* m = na *-an ličan.* Augmentativi na *-as Ilijaš,* gen. *-asa,* odatle *Ilijašević,* na *-etina Ilijetina* (Dobroselo), *ličina.* Deminutiv na *-ica Îlïca* (Hrvatska krajina) < *Ilijica* pored *Ilica* (Dobroselo), *ìlilko* (Vuk). Hipokoristici na *-co Iço* pored *ìca* (Hrvatska Krajina), pridjev *lein* pored *Icin,* na *-an lean* kao i *Ilota* mogu biti od *Ilija* i od *Ivan.* Prenosi se u tip dvočlanih imena *Ilisav* (narodna pjesma).

Lit.: ARj 3, 590. 766. 787. 791. 793. 795.

(h)etn, veznik koji se upotrebljava sam i udvojeno *(K)êm-(K)êm* (Vuk, Srbija, Bosna) = *em* (Kosmet) »izrazuje koordinaciju i protivnost kao i u turskom jeziku *hem-hem* značenjem: »d'une part — d'autre part, tantôt — tantôt,et — à la fois, et puis — et«. Hrv.-kajk. *em* »d'ailleurs« u *Em smo Horváti* možda ne ide ovamo, prije s *ele, elem* (v.). Ovo hrv.-kajk. *em* ne može se upotrebljavati udvojeno kao balkanski turcizam perz. podrijetla iz oblasti sintakse: bug. *(h)em,* arb. *hem-hem* »sowohl — als auch«. Perz. *hem* srodno je sa našim *sam* (v.).

Lit. ARj 3, 590. *Elezović* l, 174. *Mladenov* 667. *GM* 151. *Deny* § 967.

hemšeriia m (Vuk, narodna pjesma) = *emšerlja* (Kosmet) »sinonim: zemljak«. Odatle: pridjev na *-in hemšerijin,* hipokoristik *hémšo* (Vuk). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hemşehri* »sugrađanin«, složenica od *hem,* srodno sa *sam lv.l,* i od *seher* »grad«) iz oblasti gradskog života. Ta se složenica govori samo u hrv.-srp. jeziku, dok je *šeher* balkanski turcizam istog podrijetla: bug. *šeer,* arb. *sheher.* Apozicija je *šeher-Sarajevo,* toponim *Gornji Šeher* kod Banje Luke.

Lit.: ARj 3, 590. *Elezović* l, 174.

(h)èndck m (Vuk, 17. v.) = *êndek,* gen. *endêka* (Kosmet) = *jenđek* (Vuk) »sinonimi: jarak, jaruga, rov, šanac (oko varoši, tvrda ili njiva, radi sprečavanja prolaza)«. Toponim. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *handag* > perz. *händäk* > tur. *hendek}* iz oblasti vojništva: rum. *hindic,* bug., arb. *hendek,* ngr. χαντάκι.

Lit.: ARj 3, 590. 4, 588. *Elezović* 1 175. *GM* 151. *Mladenov* 667. *Lokotsch* 812.

henkar m (hrv.-kajk., 1704, Slavonci 18. v.) »sinonim: krvnik, dželat«. Odatle prilog *po henkarsku* (1746). Od bav.-njem *Henker.*

Lit.: ARj 3, 590, *Mažuranić* 377. Janko, *Slávia 7,* 786.

herceg m (Vuk, 14. v.) = *hrceg* (čakavci, 16. v.) prema f *hèrceginja* (Stulić) = *hercežica* (15. v.) »dux, vojvoda«. Odatle: pridjevi na *-ski herćeški,* na *-ji herceginji* (Stulić), na -to *hercegov* (1405), poimeničen sa -ьc *Hercegovac,* toponim, na *-iça hèrcegovica* (15. v.) »hercegova žena«, sa *-ić Hercegovié* (prezime), na *-ina (H)ercegovina,* odatle etnik na *-bcj-ka Hercegovac,* gen. *-vca* m prema f *Hercegovka.* Na *-li Herceglija* (prezime) = *НегсеЏја* (narodna pjesma, Ł8. v.). Na *-ija: hercežija* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »hercegova država«. Hipokoristici: *Hero,* na -ьc *Êrac,* gen. *Érea* »Srbin na zapadu od rijeke Laba« = *Jêrac,* gen. *Jêrca,* pi. *Jêrci* »prema Vuku Srbi istočno od Laba do Kosovske Mitrovice«. Ovako su nazvani zacijelo zbog toga što potječu starinom iz *Hercegovine.* U 18. v. prevodi se austr. *Erzherzog* kao *nadvojvoda* m prema f *nadvojvotkinja.* Od njem. *Herzog* < *haritogo,* od kojega je možda stara praslavenska prevedenica (calque) *vojevoda* (v.), preko madž. *herceg.*

Lit.: ARj 3, 592, 691. 7, 315. *Elezović* l, 175. 260. *Mažuranić* 378–382.

hered m (16. v., Marulić) = *ered* m (16. v., Senj) = (običnije s aferezom *e-* u sandhi) *red* m (Vinodolski zakon) = *red* (istročakavski, istarski razvod 16. v.) = *rét,* gen. *reda* (Cres, Veli otok, Dobrinj 1100, Vrbnik) »1° baštinik, nasljednik, potomak, 2° potomstvo«. Od lat. *heres,* gen. *-dis* > tal. *erede,* afereza furl. *red.* Apstraktum ná *-tasj-tatis eredha(d')* f (15. v., Dubrovnik) »baština«. Denominál na *-are = -ati ereditati, -ām* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (sa aferezom) *reditati, -ām* (Veprinac 1589, Kućište, Potomje) = (disimilacija *e-e > α-e) areditati* pf. (Zakon vinodolski), od lat. *hereditäre* > tal. *ereditare.* S lat. > tal. prefiksom *des- dezereditati, -ām* pf. (15. v.) »lišiti koga baštine«.

Lit.: ARj l, 104. 2,368. 3,50. 593. *Mažuranić* 1238. *Miklósié* 274. *REW*[3] 4115. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

heresiti (se), *-im* impf. (Stulić) »sinonim: opijati (se)« prema pf. *naheresiti, uheresiti* »opojiti«.

Lit.: ARj 3, 593. 7, 351.

heretisanije n (15. i 16. v.), nomen actionis na *-anije* (crkveni oblik) = *-anje* »pozdravljenje«, pretpostavlja glagol na gr. *-isati* (v.) **heretisati,* za koji nema potvrda, aorist od χαιρετίζω, denominal na -ιζω > *-idio* u romanskim jezicima, > *-išati (burdižati,* Dalmacija).

Lit.: ARj 3, 594. Vasmer, *GL* 63.

(h)èrïr, gen. *-ira* m (Vuk, narodna pjesma) »platno od bijele domaće svile«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ḳarīr* »svila«) iz oblasti tekstila (tkiva).

Lit.: ARj 3, 594.

herotonije n (13. v.) = (1681) *hertunija (vladiki zahlmskago haši kyr Simeon)* »glasanje, glasovanje, izbor«. Denominál na *-isati herotonisati, -šem* (17. v.) pored *herotonisovati, -njem* (rukopis, 16. v.), običnije *hirotònisati, -šem* »rakopoložiti«. Od gr. χειροτονέω.

Lit.: ARj 3, 595. Vasmer, *GL* 63.

heršum m, samo kao objekt uz *učiniti* »navaliti (Jukić, narodna pjesma)«. U Bosni se govori *hŕšum* m »vika na nekoga bez uzroka« — *f šum* m (Vuk) »1° u izričajima: *uzeti, učiniti na nekoga ršum, udariti bakom i ršumom* »povikati hitno«, u narodnom poređenju *zdrav kao ršum* »trijesak«, *sačuvaj bože . . . od toga strašnog ršuma, 2°* plaha kiša s vjetrom (Risan, metafora)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *odšm* > tur. *hişim* »srdžba), sa r > *r* kao u *kršla, krzluk.* Budmanijevo tumačenje od tur. *uruşmak* »navaliti« nije ispravno.

Lit.: ARj 3, 595. 14, 203. *BJ 2,* 356. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 324. *ZbNŽ 6,* 307.

heruvim f kol. (bug. *heruvim) — herofim* (rukopis 15. i 16. v.) = (sa *-in* prema *kerubin) heruvin* f kol. »anđeli drugog reda prve hijerarhije sa tri krila«, m »jedan anđeo« = *herubin* m (Stulić, izmjena *m > n cherubino').* Izgovor *b > v* prema srgr. χερουβίν. Pridjev na *-bsk heruvimska (liturđija).* Prema srlat. *cherubinus* > tal. *cherubino,* u kojem je hebrejski pluralski nastavak *-im* (upor. *serafim)* zamijenjen lat. > rom. sufiksom *-inus* > tal. *-ino: kerubin,* gen. *-ina* m (16. v.) »1° isto, 2° lično ime«. Pridjev *kerubīnskī.* Od hebrejskog plurala *kerubhìm,* sing, *kerūbh* »nadzemaljsku biće« < c.-lat *cherubím* pored *-în.*

Lit.: ARj 3, 595. 4, 938. *Mladenov* 667 *DEI* 889.

hèsab, gen. *-aba* m (18. v.) = *(h)èsāp,* gen. *-apa* (Vuk, 16. v., *-ρ* umjesto *-b* je prema turskom gubljenju sonoriteta na kraju u arapskoj riječi) = *esăp* (Kosmet, objekt uz *vidĕti, nemati, bez esâpa)* »sinonim: račun«. Odatle radna imenica na *-džija hesapčija* m »sinonim: račundžija«, na *-ija hesapija* f (18. v., Kavanjin) »računarstvo«. Denominal na *-iti: hesabiti, hesabim* impf, (narodna pjesma) = *hesapiti, hèsapîm* (Vuk, 17. v.) = *esapit, esăpim (se)* = bez *e- sapīt, sãpim* (ibidem) = *sopiti, săplm* (Retkovci, Varoš, Slavonija) »sinonim: računati, smatrati, držati, misliti«. S prefiksima *pré-: preesãplt (se) = presant (se, ee > e)* »proračunati«. Ovamo ide možda i *sopiti* »denken« i *rasapìti si* »razmisliti« (ŽK). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hisāb* »broj, račun«) iz oblasti financija: bug. *hesap,* arb. *isap,* cine. *isăpe* f »calcul, compte«), složenica *alil-hisap* »acompte« < ar. *hala hisāb.*

Lit.: ARj 3, 595. *Elezovič* l, 175. 201. Skok, *ASPh* 33, 368–369. *Pascu 2,* 145., br. 676. 677. *Mladenov* 667. *GM* 159.

hi, onomatopeja kojom se oponaša zvuk izazvan smijehom. Opetuje se *hi hi hi.* Odatle sa sufiksom *-ot* (upor. *grohot) hihot* m. Denominali na *-otati hihòtati, -čem* = na *-atati hihatati* impf. (Rijeka) »grohotom se smijati« i *-iriti hihiriti se* (Brač) »smijati se glasno, bez razloga, budalasto«, *-hati hihĩštati se, hlhīštām se* (Dubrovnik).

Lit.: ARj 3, 596.

hiba f »dvojba, pogreška«, nestala je u hrv.-srp. i ruskom jeziku, održala se u svim ostalim slavinama. Da je u panonskoslavenskom postojala, dokazuje madž. *hiba* i slvč. *hĺba* »Gebrechen, Fehler«. Da je morala postojati i u južnoslav., dokazuje rum. slavizam *pohibă* »praetextus« = *pofittă* f (Muntenija) »Hohn« = *podhiba* »himba, prijevara« f (Vetranie, Menčetić), odatle pridjev na -ья *podhiban* (16. v. — 18. v.) »himben, prijevaran, dolosus«, kod starih pisaca poimeničen na *-ik podhibnik,* na *-ost podhibnost.* Vokal » je nastao iz jeryja. U prasrodstvu je sa sanskr. *kšúbhyati, kšobhātē* »schwankt, zittert«, avesta *xšaob* »in Aufregung geraten«. Uporeduje se još s lit. *šiaūbiti* »spielend weben«, lot. *šaubit* »wakeln machen«. Glas *h* je nastao *od s* < ie. *qs*

pred *u*. Osnovno je značenje bilo »ljuljati se, drhtati«. Taj je konkrétum prenijet na psihičko polje (metafora): »dvojiti, griješiti«. Upor. sličan semantički razvitak u *kriv* i *prav*. Ie. je korijen *gseubh-* »schwanken, schwankende Bewegung«.

Lit.: ARj 11, 129. *Mažuranić* 960. *Miklošič* 93. *SEW* l, 412. *Holub-Kopečný* 145. *Bruckner* 188. *KZ* 51, 233. *Trautmann* 144. *WP* l, 502. Machek, *Slávia* 16, 216. *Tiktin* 1200.

hič (16. v., Srbija) = *ič* (Kosmet), negativni prilog, uzvik, »nipošto, ništa, nikako, nikoliko, išta (npr. *Ima li ič od toga bëloga brasnjaï)«*. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Mč* »gar nichts«) iz oblasti sintakse: rum. *hici,* arb., bug. *(K)ič*.

Lit.: ARj 3, 596. *Elezović* l, 244. *Mladenov* 668. *GM* 153. *Deny* § 449. *SEW* l, 387.

hićmet m (narodna pripovijetka) = *ićmet* (Kosmet) »božje čudo«, uzvik uz *more ljudi, more gospodine«*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hikmet* »suđenje, tajna, mudra izreka«) iz oblasti religije.

Lit.: ARj 3, 596. *Elezović* l, 244.

hijanet m (Bosna, narodna pjesma) = *ijãriêt* pored *ijãnet* (Kosmet) »1° nevjeran, zao čovjek, 2° jogunica, tvrdoglavac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hijanet* »1° onaj koji zlo upotrebljava povjerenje, nepouzdan, 2° izdajstvo otadžbine«) iz oblasti prava.

Lit.: ARj 3, 597. *Elezović* l, 288. 2, 514.

(h)ila pored *Mia* f (Vuk) = *hinla* (narodna pjesma) = от/а *(ni < lt* upor. *duine}* »sinonimi: lukavstvo, prijevara« = *île,* gen. *lieta* (Kosmet, objekt uz *učiniti)* »idem« = *Ulje* (Dubrovnik u poslovici zajedno s *milje,* u neutvrđenom značenju). Dobiva sufiks za apstrakta *-ba: liba* (Klina, Kosmet), zbog semantičkog unakrštavanja sa *himba*. Odatle pridjevi na *-av (hiilav* (Vuk, Crna Gora) »lukav«, upor. bug *httav* »schwächlich« koji ide pod *hititi* (v.), na *-ъn bèzilan* (Vuk), *īletan* (Kosmet, ~ftîa *devojka, '—'tno goveče)* »šantav« (= moralni nedostatak prenijet na fizički). Prema tom semantičkom razvitku bilo bi moguće staviti ovamo i pridjev na *-jav: (hjiljav* (Vuk) »vrljav, razrok«, određeno *ujain* (Kosmet), *lljavko* m prema f *lljavica* (Kosmet), ali se bolje tumači osnovom od *hiliti* (v.). Na *-džija iledžlja* m (Kosmet) »podvaladžija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hile}* iż oblasti morala: búg. *hitté,* arb. *hitte* pored *hitte* f »Betrug beim Kartenspiel«, cine. *hiliete í* »ruse, fraude, fourberie, tromperie«.

Lit.: ARj 3, 599. 603. 605. 597. 841. 1, 269. *Elezović* l, 229. 2, 514. *Pascu 2,* 143., br. 634. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 338. *GM* 152.

(h)ilal, gén. *-ala* m (Vuk) »čačkalica za zube i uho«. Kod Mikalje *ilal* »dentiscalpium«. Turcizam arapskog podrijetla *hilâl* > tur. *hilal*.

Lit.: ARj 3, 597. *Školjić"* 330.

hiliti, *-im* impf. (17. i 18. v., Baraković) *(u-, za-")* »sagibati, progoniti, tlačiti, mučiti«, sveslavenska i praslavenska riječ. Kod Marulića *(Judita* 3, 60): *pogibili kom krvavac oni mnogo jur uhui; i* je nastao od jeryja, ùpor. stcslav. *pochyb* »savinut«, češ. *chylý* »prignut«, polj. *chylić* »pregibati se«. Odatle pridjev, upravo postverbal *prihü* »humilis«. Na *-ati: hiljati, -am* impf. (Mikalja, Stulić) »namigivati očima«. U toj je izvedenici preneseno kretanje tjelesno na kretanje očima. Zbog toga je moguće izvoditi odatle pridjev na *-jav hïljav* (Vuk) »am Auge beschädigt«, Belostenčev pridjev *hiljak,* kojemu po značenju odgovara složen pridjev *hiljok* (upor. *krivook, gverok,* drugi dio *oko)* < **hiljook* »razrok, strangled«. Vuk ima *na-hiljivati, -hiljujēm* »sinonim: škiljiti, žmirati« i *zahíljiti, -Mĵím* »zaškiljiti«. V. *škiljiti, -im* (Vuk) »blinzeln«, i slov. *na hilje gledati* i *šilasto gledati*. U slov. korijen *hil* ima veliku leksikologijsku porodicu. Korijen od *hiliti* nalazi se još u *kiniti* (v.) i *huliti* (v.). Baltičkih paralela nema. Od drugih ie. najinteresantnija je arb. *(h)unj* »sjednem«, *undu* (makedonski Arbanasi) »sjedni«. Ie. korijen bi bio **skul-* ili **ksul-* »kriv«.

Lit.: ARj 3, 413. 599. 7, 352. *BI 2,* 551. 776. *Pleteršnik 2,* 266. *Miklošič* 93. *SEW* 1, 413. *Holub-Kopečný* 145. *Bruckner* 188. *KZ* 51, 226. *Mladenov* 668. Machek, *Slávia* 16, 216. *GM* 457-458. Matzenauer, *LF 7,* 213-214. *WP 2,* 598.

hilj, gen. *hilja* m (Istra) »vrsta ječma«, odatle na *-jača hiljača* f »tritici genus«.

Lit.: ARj 3, 597.

(h)üjada f (15. v., Vuk, Marulić i drugi zapadni pisci, bug., stcslav.) = *tljađa* (ŽK) pored *iljáde* f pl. »tisuća, jezero, tajnžić (ZK)«. Deminutiv na *-ica hiljadica.* Pridjevi na *-ъn* > *-an Uljadan* (18. v., Vuk, narodna pjesma), na

-»í Mljadit (Srbija). Na *-ar* < lat. *-artus hiljadār* m (Vuk). Denominal na *-iti hiljaditi, -im* impf. (Vuk). Hrv.-srp. i bug. grecizam od ngr. ák. χιλιάδα od χιλιάς, -δος, od χίλιοι (ie., upor. sanskr. *sa-hasra-m).* Odatle i skraćenica *kilo* n = *kila* f (ŽK) pored *čilo* (Rab, prema čitanju *chilo* po mletačkoj grafiji) od učene složenice *kilogram* = tal. *chilogrammo* (1790) i u *kilometar,* gen. *-tra* = tal. *chilòmetro* i *kilolitar,* gen. *-tra* = tal. *chilolitro.*

Lit.: ARj 3, 597. Kušar, *Rad* 118, 23. *Miklošič* 86. Vasmer, *GL* 63.

hìljica f (Istra) »mlada praska«.

Lit.: ARj 3, 599.

hiniti, *-im* impf, (čakavci, kajkavci, dubrovački pisci, 15. v., slov.) *(pre-, s-)* = *hihati* (Zoranie) = *kinjiti, -im* (17. v., *nj* mjesto *n iz* prezenta *hyńn)* prema iteratīvu *hinjivati* = *hinjevati* »sinonimi: simulirati, fingirati, lagati, varati«. Odatle: postverbalni pridjev *hin* »laživ«, poimeničen sa *-ьc hinac* = *hinjac,* gen. *hinjca* »1° koji hini, 2° u ribarskoj terminologiji: od drva ili olova napravljena sipa koja se baci u more, te se na nju baci sipa i ulovi (Krk, metafora)« = *inac,* gen. *inča* »riba crenilabrus« = *hinjica* = *hinjuška* »nekakva morska riba (Zore)«, *hinjavac,* gen. *-vca* m prema *hinjuša* f (Dalmacija), pridjev na *-iv/ -ljiv hiniv* = *hinljiv,* poimeničen sa *-ъn hin-Ijivac* gen. *-vca* (17. v.). Postverbali *hin* f, m (18. v.) Postverbal *hin* f, m (18. v.) = *hina* f »prijevara, laža«. S prefiksom *ob: ôbinja* (Vuk, Srijem) u rečenici *ne zna nikakve obinje* »lukavstvo«. Apstraktum na *-ba: hlmba* f (Vuk, 15. v., zapadni krajevi) = *hinjba,* s pridjevima na *-en himben* »lažan, laživ«, poimeničen na *-ik, -ica, -jak himbenih* (16. v.) m prema f *himbenica, himbenjak* mJ apstrakta: na -osi *himbenost* f (15. v.), na *-stvo himbenstvo* (17. v.), na *-zn* (upor. *sablazan* f) *himbezan,* gen. *-zni* f (Zoranie). Kao u *hiliti, i* je nastao od jeryja. Poljskom *chynąć* fonetski jednako je *hiniti,* ali semantički je isto što i *hiliti*. Prema tome ista praslav. osnova *hy-* raširena je u *hiliti* formantom /, u *hiniti* formantom *n*. U ruskom jeziku *hinitb* znači »koriti«.

Lit.: ARj 3, 599. 603. 605. 829. 8, 356. *Miklošič* 93. *SEW* l, 413. *Bruckner* 188. *KZ* 51, 233-234. Machek, *Slávia* 16, 216. *Kiparsky 36.* Vinogradov, *Russkaja reč* n. s. 3, 28-46. (cf. *IJb* 14, 298.). Leowenthal, *PBB* 51, 137. i sl. (cf. *IJb* 13, 272.). Daničić, *Kor.* 308. Matzenauer, *LF* 8, 8—9.

hinkati, *-čem, -kam (se)* impf. (Dubrovnik), onomatqpejski glagol od *hin,* glasa kojim se oponaša dječje plakanje, i *-kati* (v.) »pomalo plakati (kod djece) = fr. pleurnicher« = *hlèncati, -am* (Brač), sadrži drugu varijantu onomatopeje *hlen* = *hin* za dječje plakanje i -cañ (v.).

Lit.: ARj 3, 605. 629.

hintov, gen. *-ova* m (18. v.) = *intov* »kola, kočija«. Od madž. *hinio* »idem«, koje se nalazi još u rum. *hinten* (Erdelj) i, prema Miklósiul, u bugarskom i turskom jeziku, što Korsch osporava.

Lit.: ARj 3, 605. 850. *Tiktin* 731. *Miklošič* 84. Korsch *ASPh 9,* 501.

hîp m (14. v., Dubrovčani, Hektorović, zapadni krajevi, Vodice, Istra, Slovenija) = *kip* (Divković, jedanput) »sinonimi: momenat, čas«, također slov., gdje je m i f. Odatle: pridjev na *-ъn hipan,* deminutiv na *-ьc hipàc,* gen. *hipca* (Marulić)', na *-ina ipina f* »kao nastup«, u rečenici *dođu mu tako ipine, pa ne zna što čini*. Upor. s tim značenjem rečenicu iz Vodica: *prije nego se žena obäbi, ji dôjdu hîpi*. Prilog: *u hip* (Vodice) »odmah«. Možda ide ovamo i denominal na *-iti* = *-éti: hipiti* = *hipjeti,* koji Vetranie upotrebljava uz *šudjeti*. Prema Bernekeru od njem. *Hieb,* čemu se protivi lingvistička geografija jer je riječ ne samo hrv.-kajk. i slov., nego i čakavska i čak kosmetska. Prije će bití oformljena onomatopeja za brzinu, upor. *hip hop,* uzvik od veselja kod ugarskih Hrvata (Jačke) i arbanaski onomatopejski glagol *hip* = *hyp* (Gege),. *hipënj* = *hypij* (Gege) »steige auf, bespringe«. Tu onomatopeju teško je dijeliti od uzvika *hop* (18. v.) = *op* (Vuk, Kosmet), kojim se predstavlja radnja skakanja: *skoči pa onda reci op*. U tom uzviku mijenja se samoglas, kao obično u onomatopejama: *hip hop*. Oformljuje se sa infiksom *-ŋp-: hopnuti, -ēm* pf. »skočiti, skoknuti«. Poimeničen je u arb. *hop* m »Sprung«. Dobiva još -α: ορά (Kosmet) »1° uzvik čuđenja kad dijete padne iznebuha, 2° uzvik djetetu kad se poziva da ide na šetnju«. Vuk ima uzvik za igru skakanja: *opa cupa*. Tome se dodaje još *-la* i *-sa : (h)opala* = *opala* (Kosmet) »uzvik majke kad uzme dijete sa zemlje i kolijevke pa ga digne u naručaj ili u *vis«,hopsa* (Rijeka), opetovanjem *hopsasa* (Istra). Ovamo još *oparäc* pored *oparäc* (Kosmet) »kaže se djetetu kad se naglo digne sa zemlje u vis i kad se malo dijete s mukom uspuze negdje ili odatle skoči«. U češkom oformljena je i ono-

matopeja u *chopiti, pochopiti* »shvatiti, greifen, fassen«, u prijevoju impf, *chápati*. Druga je onomatopeja, različita od pomenute, kojom se imitira glas ptice lat. *upupa epops: hop, hup*. Odatle oformljenje sa *-ot, -ati hopotati* (Istra), premda nije tačno određeno pravo značenje toga glagola već se samo objašnjava primjerom iz istarske narodne pjesme: *Previšani hlopotani* (sic!, u glosi: *govor-eć hopoćii).*

Lit.: ARj 3, 606. 650. *9,* 11. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *Elezović* 1, 232. 2, 30. 533. Hirtz, *Aves* 152. 156. *GM* 152. 153. Tentor, *JF 5,* 205. *SEW* 1, 387. *Holub-Kopečný* 141. 396. Bruckner, *KZ* 51, 230-231. 238. *Mažuranić* 391-392. Štrekelj, *DAW* 50, 78. Machek, *Slávia* 16, 178. 201. 212 (bilj.). 215.

hipohondrija f (internacionalno, učeno), sa aferezom početnog *i-* poluučeno *pokùndrija* (Dubrovnik) »(nervozna bolest) mlohavost«, tako i u tal. narječjima na pr. *pucundria* (Kalabrija). Od gr. > kslat. *hypochondria,* izvedenica na -ia od gr. složenice s gr. prefiksom ύπο- i χόνδρος »cartilago«.

Lit.: ARj 10, 568. *DEI* 2098.

hír, gen. *hira* m (Šulek, hrvatski gradovi) »sinonimi: obijest, svojevolja, mušice, kaprice«. Odatle pridjev na *-ovit: hirovit* »kapriciozan, mušičav«. Samo hrv. Ne može biti od madž. *hir* »vijest«, koju posudiše erdeljski Rumunji, nego je vjerojatno postverbal od *Krati, -am* (Vodice) »siechen«, *zahvïrêt* »versiechen« = *zahirêt, zahirim* (Cres) = *zahíriti* (Hrvatska), kao što su i stcslav. *hyra* f »debilitas, morbus« i rus. *hin* f postverbali odatle. Te su riječi praslavenske. Prijevoj *hvorz* > češ. *hory* »bolestan«, *churavěti* »bolovati« nalazi se u svim sjevernim slavinama. Ako je tako, onda je *i* u *hir* nastao iz jeryja. Rumunji posudiše *hira* f »1° Schuppen auf der Haut und in den Haaren, 2° von Läusen krankes Schaf«, pridjev *hirav, firav, hireav* »schwächlich«. Semantički razvitak »bolest, sušica > libido« može se pravdati. Bolesno čeljade je i svojeglavo, mušičavo > nezadovoljno, koje uvijek nešto novo traži. Konkrétum je prenijet na psihičko polje. To odgovara semantičkom zakonu sinegdohe. Belostenec kaže *zahire! sem* »ex mala cura strigosus factus sum«. Upór. i češki semantički razvitak *hýřiti* »sündigen«. Ie. korijen **sųer-* »bolestan, težak« > njem. *schwer, schwären, Geschwür,* u prijevojima **sųor-* > slav. *n orъ*, **sūr* > slav. *nyrъ*.

Lit.: ARj 3, 607. *Tiktin* 731. *Mažuranić* 392. Ribarić, *SDZb 9,* 151. Bernard, *RES 27.* 38. *Miklošič* 94. *WP 2,* 529. *SEW* \, 409. 413. *Holub-Kopečný* 141. *Bruckner* 183. *KZ* 75, 83. Machek, *Slávia* 16, 196-197. 214. 216. Jagić, *ASPh* 1, 410. Matzenauer, *LF* 7, 8-9.

hira f (Vuk, Crna Gora) = *īra* (Gojbulja, Kosmet) »slatka surutka, surutka iz bućke što se negdje zove mučenica (v.)«. Od arb. *hirre* f »Molken«, u prasrodstvu sa *sir* < ie. **suro.*

Lit.: ARj 3, 608. *Elezović* 1, 232. *JF* 14, 223. *GM* 273. Jokl, *Unt.* 172. 273. Matzenauer, *LF 7,* 214.

bis m (15. v., glagoljski rukopis) »kuća« = *his* (Zagorje, Prigorje) »klijet« = *'is* (ŽKU) »klijet u vinogradu« = *his* (Bela Krajina) »1° hölzerner kleiner Keller, 2° kleine hölzerne Getreidescheuere, sa deminutivom na *-zk hîsek,* gen. *-ska* »kleines Häuschen im Veinberg« = sa *š* mjesto *s hiš* (narodna pjesma, Istra) »kuća; sinonim: hiža«, *hiša* f (13. v., Marulić, Bezjaci, Šavrini i Brkini u Istri) »kuća«, pl. f *hiše* (1575. *u hišah naših u Beču)* »dvor, palača« = *hiša* (Buzet .Sovinjsko polje), sa deminutivom na *-ica hišica* (15. v.) »kućica«, na *-nica hišnica* (16. v.) f »sinonim: kućnica, sluškinja« = *hıza* f (1439, danas hrv.-kajk., nekada čakavska, Zadar, Marulić, Hektorović, Dubrovnik, bugarski jezik) »1° kuća, 2° porodica, pleme«, f pΓ. *kiše* (1569, Ozalj) »dvor, palača« = *iza* (ŽK) »1° kuća s jednom sobom, 2° soba«, pl. *lže* »kuća sa više soba« = *hiža* (Vodice, štokavsko-čakavska oaza na istarskoj visoravni, svi Slovinci u zapadnoj Istri, izuzevši Pomer, Medulin i Premanturu, koji kažu *kuťd)* »1° kuća uopće, 2° prostor u kući koji služi za kuhanje« = *iza* (Pirot, tajni jezik u Vranji) »Haus«, deminutiv *hišica,* augmentativ *hižina* (Vuk) = *ižina* (Kosmet), pridjev na *-ъn hižan (Mini zakon* »matrimoniam«, hrv.-kajk., Pergošić, upór. madž. *házasok},* poimeničen sa *-ik hižnik* m »kućanin, domaći« prema f *hižnica,* na *-ište hižišće* (Bakar, 1585) = *ižišće* (ŽK), apstraktum na *-stvo histvo* n (16. v.) »1° kućno vladanje, 2° ženidba, vjenčanje (ugarski Hrvati), 3° pokućstvo« — *poištvo* (ŽK, značenje 3°) denominal İKİ *-iii hižiti* (1555, Samobor) »o hištvu nastojati, gospodariti« = hiza f (17. v., Zanotti, slov., Domentijan) »kuća« = *hižnica* (Domentijan). Alpinski Nijemci preuzeše od Slovenaca *hiša — hiža > Keische* »kleines Bauernhof«, odatle opet slov. i hrv.-kajk. *kajža* i na *-ar kajžar* (Vodice) »siromašan seljak bez prava da u seoskoj zadruzi uživa zajedničko dobro (šume i pašnjake)«. Vokal г je nastao od jeryja: stcslav. *nyrъ* pored *hysъ* »Hütte«, sveslav. i praslav. posuđenica iz germ. **húzam,* pl. **hūzo* ili sing.

hūzjő, nvnjem. *Haus.* Germ, и > *y* > *i* kao i rom. и > *y* > г upór. *s mūrus* > *mir; s* mjesto *z\š\ž* dolazi samo u specijalnom značenju kod Hrvata i u staročeskom jeziku. Taj je oblik čini se najstariji. Na istočnom teritoriju potisnuta je od sinonima *kuća* i *dom.* Madžari posudiše *hiska.* Glasovi *šjž* nastadoše od slav. sufiksa *-ia* koji je u *kuća.* To znači da se već u najstarije doba unakrstio (kontaminirao) sa *kuća.*

Lit.: ARj 3, 608. 629. *Pleteršnik* 1, 267. 379. Skok, *ASPh* 33, 362. Ribarić, *SDZb* 9, 151. 155. *Elezović* 1, 219. *MaSuranić* 392. 393. 394. *Mladenov* 668. *Miklošič* 94. *SEW* 1, 414. *ASPh* 38, 269. *Holub-Kopečný* 145. i si. *Bruckner* 189. *ASPh* 11, 126-127. *Kiparsky* 177. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 346). Machek, *Slávia* 16, 217. Jagić, *ASPh* 31, 549. Jireček, *ASPh* 8, 102. Schwarz, *ASPh* 42, 276. si. Hirt, *PBB* 23, 338.

(h)ise, gen. *-eta* n (Vuk) = *ise,* gen. *-eta* (Kosmet) = *hiša* f (Kavanjin, 18. v.) = *is* m (narodna pjesma) »dio, čest«. Toponim *Gornja Hiseta* (Sarajevo). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hisse* > tur. *hisse* »1° Anteil, 2° Aktie«) iz oblasti računanja: arb. *hise* = *Mse* (Gege) »Anteil«. Glede turskog dočetka *-e* > 1° *-e,* gen. *-eta, 2° -a* upor. *ćebe* i *kesa.* Prelaz u maskulina nastao prema brojevima *dvije hise, tri isa (vojske}, sedam hiseta* > *isa (sav pašaluk razdijele na iseta).*

Lit.: ARj 3, 608. *GM* 152. *Elezović* 1, 233. Matzenauer, *LF* 8, 13.

hitati, *-am* impf. (Vuk, 17. v.) = *itat* (Kosmet) = *fltati* (Vuk, Perast, sa *h* > /) *(do-, po-, obu-, ras-, s-~)* »1° rapere; sinonim: hvatati, 2° jacere; sinonim: bacati, 3° festinare; sinonimi: žuriti se, pasciti se (ŽK)«; na *-éti Mljeti, -lm* (Vuk, 15. v.) *(po-)* »festinare«, na *-iti hltiti, -im (do-* Vuk, *obu-, ras-, s-)* »1° rapere, 2° jacere«. Sveslav. i praslav. riječ; i je nastao iz jeryja, upor. poljski *chytać,* ukr. *hytaty.* Iterativi na *-va- hitavati, -hićivati,* samo s prefiksima. Na *-ovati rashitovati* (Jambrešić). Od prefiksalnih složenica od interesa je *poitati se* (ŽK) »porvati se«. Odatle pridjevi na *-ъn: hitan* (Vuk, 15. d.) *(ras-}* »eilig; sinonim: brz, express«, poimeničen na *-ik hitnih* m prema f *hitnica,* na *-ost hitnost* (17. v.), *rashićan (ć* iz prezenta *chyťn* > *hićati se,* Reljković) »sinonim: grabljiv«, na *-ljiv hitljiv (do-},* na *-en hitlen* (Vuk, Vojvodina) »koji brzo radi« (/ od *-ъi* od **nyiъ1ъ* koje nije potvrđeno). Postverbal *Ht* (Vuk, Hrvatska, 17. v.), odatle na *-ьc hitac,* gen. *hica* (Vuk, 15. v.). Apstrakta na *-ja* i *-nja: hica* f = *hitnja* (17. v.). Na *-alo: hitalo* n »sprava za bacanje«. Radna imenica na *-lac: hitalac,* gen. *-aoca.* Prilog na *-icē* od part, prez. pasiva: *hitimicē* od imenice *hitìmica* (Vuk). Upor. glede tvorbe *državimice, vrzimice.* Sa *-cati* (v.) *Meati, -am* impf. (18. v., Kavanjin) »radnja vragova u paklu«. Ovamo s umetnutim *n hincati se, -am* (Belostenec, Jambrešić, subjekt *konj}* »coitum appetere«. Odatle pridjev na *-ljiv: hinciljiv.* Od iste je osnove pridjev obrazovan sa ie. sufiksom *-r* (tip *dobar}: hitar, hitra* »sinonim: brz, lukav (upor. *Hiter Pejo* u makedonskim pripovijetkama)«. Sveslav. i praslav. Upor. stcslav. *nyirъ*, poljski *chytry.* Poimeničen na *-ьc Mtrec* (14. v., hrv.-kajk. i prezime), na *-ina hitrina* (15. v.) = na *-ija hitrija* (16—18. v.), na *-oca hitroća* (18. v.) = na *-ost hitrost.* Na *-ovati: hitròvati, -ujem* (18. v.). Nije ušlo u saobraćajni jezik. Na *-iti: nitriti·, hitrím* impf, *(iz-, s-}* »lukavo raditi«. Rumunji posudiše: *hitru* (Moldavija) »lukav«, odatle *Mtrie* f »lukavstvo«. U prijevoju tipa *kislkvas* (v.) stoji *hvatati, -am* impf. (Vuk) *(ispri-, po-, na-, s-}* prema pf. *hvaliti, -lm (do-, obu-, podįuįse, pri-, na-, s-, u-, za-}* = *(s}fatiti* (ŽK) = *ufatiti* (Kosmet) »rapere, capere, comprehendere« = *valati* (Piva-Drobnjak, Lika) tuprezati volove«; *shvãtnjãk* (Lika) »jednostruk obruč«. I ovo je sveslav. i praslav. tvorba. Ovamo i: *hvaćati, -am* impf. (16. v., sa *ć* iz prez. *hvaťç}* *(ispri-, na-, s-, za-, zapri-}* = *faćat* (Kosmet). Ovamo *ofaćelat* pf. (Brusje, Hvar) »svršiti nešto veoma brzo, npr. jelo, kad je čovjek gladan«. Sufiks *-el-* nejasan je. Haplologija *dovode* (Lika) < *dohvati de, izàhvat* pf. (Smokvica, Korčula) < *izahvatiti* »iskopati, iščeprkati«; *shvătati* pored *shvaćati* impf, prema pf. *shvatiti* u značenju »razumjeti, pojmiti« kulturna je prevedenica (calque) od lat. *comprehendere* > tal. *comprendere* kao i njem. *begreifen,* dok u pravom značenju ta prefiksalna složenica znači »pogoditi, udariti«. Prevedenica je i *pod(u}hvat,* postverbal od *pod(u}hvatiti,* kalk < njem. *Unternehmung, unternehmen,* fr. *entreprise.* Postverbal *hvât* m mjera je duljine od 6 stopa; odatle *hvàtljika* f (Vuk) = *hvat* »drvo, motka kojom se mjere hvatovi«; *dohvat* m (Vuk). Pridjev na *-ъn hvatan (klada};* na *-ljiv: neshvatljiv* »unbegreiflich«. Na-*avac,*gen. *-avca: hvatavac* »biljka mali broć, broćenica«. Sa crkvenim sufiksom *-anija* (upor. *mostanija): hvatànija* f (Vuk, Baranja). Prilog *napovati* »u pripremi, na ruku« (Srednja Dalmacija, Pavlinović) < *na* + *po* + *hvati.* Ie. je korijen **squd-* prema **sqeud-* »werfen, bacati«, koji se nalazi u *kidati* (v.), postojao je možda s

varijantom *(s)qut-*. Bruckner uporeduje sa litavskim *kūtrus* »hurtige, pridjev *hitar,* a *hitati* sa *kutù, kutéti* »aufrütteln«, što znači da je u baltičkom jeziku ie. korijen bio bez pokretnoga í, a u praslav. s pokretnim *sq* > *h* pred o.

Lit.: ARj 3, 596. 603. 612. 614. 59. 4, 3. 7, 511. 10, 439-42 i si. 13, 83. *BI 2,* 394. 395. *Mažuranić* 392. *Elezović* l, 93. 141. 149. 185. 196. 202. 243. 450. *2,* 94. 398. 405. Vuković, *SDZb* 10, 381. 405. Tomanović, *JF* 17, 203. *Pleteršnik* l, 268. Maretić, *Savj.* 131. Hraste, *JF 6,* 212. Moskovljević, NJ l, 19. *Miklósié* 93. *SEW* l, 407. 414. *Holub-Kopečný* 145. 146. *Bruckner* 188. *KZ* 41, 239. *Vasmer 2,* 243. *Mladenov* 663. 667. *WP* 2, 554. 601. 602. Budimir, *N3 2,* 230—233. Osten-Säcken, *IF* 33, 264. Machek, *LP* 16, 199. 214. 217. Loewenthal, *WuS* 10, 148.

hizati, *-a* impf. (16. v., čakavci, Marulić, Brač, subjekt *dogo, mazgą}* prema pf. *hìznuti, -ē* (16. v., Marulić); deminutiv na *-ucati: Mzucati, -a.* Pridjev na *-au: hlzav* (Brač) »ritati se, prucati se«. Ako je u vezi sa *Uneați* (v.), može biti isti korijen koji u *hitati,* sa *-izati* < vlat. *-idiare* mjesto *-icati.*

Lit.: ARj 3, 621.

(h)izmet m (Vuk, 18. v.) = *izmet,* gen. *izmeta* (objekt uz *činiti)* »sinonim: služba«. Odatle na *-dzija: hizmedžija* m »sinonim: sluga«. Složenica s perz. *-Kar* »koji čini« (prema našem jezičnom osjećaju sufiks) > *-car: hizmećar,* gen. *-ára* m = *izmećar (biti izmećar,* Kosmet) prema *hizmećarica* f = *hizmećarka* f = *izmećarka* (Kosmet) »sluga; prema: sluškinja«, i na *-če izmečarče,* gen. *-eta* (Kosmet) »sinonim: slušče«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hidmä, hidmet* »Dienst« < narodski tur. *hizmet,* odatle *hizmetçi, hizmetqar)* iz oblasti društvenog uređenja: rum. *huzmet* »Abgabe, Unbrauchbares«, bug. *hizmet, hizmekjárin* prema *hizmekjarka,* arb. *(K)üzmét, hüzmeqar* > *üzmecar* CSkadar), cine. *huzmete* f, *huzmichiar* »domestique«, ngr. χουσμέτι.

Lit.: ARj 3, 621. *Elezović* l, 225. *GM* 461. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 355. *Lokotsch* 860. 861. *Pascu 2,* 143. i sl., br. 643. 644.

hläča f »1° čarapa«, *hlače f* pl. (16. v., Vuk, Slavonija, ŽK, Jačke, slov.) »2° gaće, čakšire, brageše, nogavice, pantalone«. U značenju 1° deminutiv na *-ica (K)lačice* f pl. (ŽK). Na *-nják hlačnjak* »poramenica, Hosenträger« možda je neologizam jer nema potvrda iz narodnog govora. Upor. ipak slov. *Moćnica, hlačni,, hlačnjak* »isto«. Postoji još varijanta *kla-* mjesto *hla-* u pridjevskom poimeničenju na *-ыг* u ž. r. *klašnja* f *(sn < сьn)* (Vuk, 14. v., Bukovica, Srijem) »1° bječva, dokoljenica, 2° komadić čohe omotan guski ili ćurki oko noge da se raspozna, 3° (Vinkovci) na amu komadić kože kroz koji su provučene stranjke da ne bi strigle konjima po rebrima, 4° (Lika) seljačko pokrivalo od vune«, pl. *klašnje,* gen. *kĩãšãnjã* (Vuk, Imotski, 18. v, i danas u Bosni /Livno/ »vrsta vunenog tepiha«) »5° vrsta grubog sukna (semantički razvitak po zakonu sinegdohe), 6° toponim (naziv sela nastao odatle što se klašnjama plaćao porez)«. Deminutiv *klašnjice* toponim *Klašnice* (Bosna). Augmentativ *klašnjetina* (Lika). Na *-avica klãšnjavica* (pejorativno) »rđavo sukno«. Upor. bug. *klašnik, klašenik* »gornje odijelo bez rukava«, *klasna* pl. *klasni* (Galičnik) »sukno«. Čini se da su se unakrstile dvije riječi istog značenja ali različitog postanja *calcea* (upor. tal. *calza* »cipela«) iz balkanskog latiniteta i praslavenska osnova koja nije jasno zastupljena u južnim slavinama nego u sjevernim: *choléva* u poljskom, ukrajinskom i ruskom jeziku te rus. *cholosznie,* ukr. *hološni* »isto«. Kod nas postoji *holjev* m i metatezom *hovelji* (Krk), odatle prezime *Holjac, Holjevac.* Ovamo ide i *holja* »stola«, sa prijevojem ō > *a* za *hălja, haljîca í* (ŽK), od praslav. korijena *hol-.*

Prave posuđenice su novijeg datuma. Ne pokazuju likvidne metateze. Očiti su romanski sufiksi. Ovamo ide na deminutivni sufiks *-ittas* > *-etto kalcet* m (Istra), *kàlceta* f (Korčula) = *kalcêta* (Rab, Božava) »bječva«. Upor. toponim *Kalcetino* (Skaljari, Kotor), s odbacivanjem sufiksa *kalce* f (Obrovac). Upor. slov. *kodēta, kovciéta.* Na *-one:* tal. *calzoni* > tur. *kalçın* > *kàlcine í* (Vuk, Srbija, Bosna) = *kalema* (Dosen) = *halcini* m pl. »1° velike suknene čarape, 2° mestve«. Unakrštavanjem sa *klašnja* objašnjava se *klašunići* f (Dubrovnik) »rafiuli, rafioi, raviuli od tijesta u obliku polumjeseca ispunjeni slatkišima ili zeljem«; *-unići* predstavlja hibridni sufiks *-one* ili *-olu* i naš *-ič: *calceone* ili **calceolu.* Upor. u Režiji *ćalčune* »Nudeln« < furl, *-cialzön* i još *klaskun* »odijelo« (Pijero Muzuvijer, Rešetar, *Dram.* 41).

Lit.: ARj 3, 623. 4, 768. 782. 5, 42. *Pleteršnik* l, 239. *Mažuranić* 394. Cronia, *ID 6.* Novaković, *ASPh* 32, 386. Belić, *Galičnik* 115. 191. Kušar, *Rad* 118, 20. *Miklošić* 86. 117. *SEW* l, 387. 394. 510. *Bruckner* 182. 184 . *KZ* 45, 37. 51, 235. Sturm, *CSJK 6,* 53. 64. *Mladenov 240.* Oštir, *ASPh* 36, 443. sl. *Capidan, Elementul slav* 3, 203 (cf. *IJb* 11, 200). Koštial, *ASPh* 37, 403-404. *DEI* 695. *REW*[3] 1495. *Pirona*[2] 126. Deanović, *Div.* 36.

hlâd m (15. v., Marulić, Vuk) = *löd* (Kosmet), sveslav. i praslav. **choldb,* »1° ugodna studen, 2° sjena (Istra, ŽK), 3° mjesto u sjeni (Kosmet)«, pridjev samo kod Kavanjina. Odatle: deminutivi na *-ьc i -tk hládac,* gen. *hlača* = *hladak,* gen. *Matka* (15. v.), pridjevi na *-ьn hladan* (sveslav.), deminutivi na *-jahan hlăđahan* (Vuk) pored *hladan,* poimeničen u ž. r. s bug. članom *ladnata* »die Weinstube« (argot, Bracigovo u Rodopima), sa *-ina hlàdnetina* (17. v.) > sa disimilatornim ispadanjem suglasnika *n* (tip *adina, podiņa* od *dno,* v.) *hladetina* (Vuk, Hrvatska) = *ladètina* (ŽK) »sinonimi: galatına (v.), žaladija (v.), žuljica (v.)«, zacijelo prevedenica od *gelatina;* na *-ik ladnik* (Kosmet) »staja«; na *-jača hladnjača* (Vuk) »jelo«. Sa *-oca, -ost:* apstrakta *hladnoća* = *Hodnost.* Inhoativ na *-êti: hlàdnjeti, hladnim* (o-) = *lădnêt* (Kosmet). Na *-ovit: hladovit* — *ladovït* (Kosmet). Složen pridjev *hladnokrvan,* prevedenica od njem. *kaltblütig.* Denominal na *-iti:* praslav. kauzativum *hladiti, hladim (pre-jras-),* odatle postverbal *râshlada* f, radne imenice na *-teljl-teljica hlàditelj* m prema *hladitèljica, rashladitelj* (Belostenec) i novi impf, na *-va rashlađivati* (Peštalić) pored *rashlađivati, -ládujem* (Vuk). Na *-ište: Modiste* (Marulić): na *-ovina: hladovina* f »hladno mjesto«; na *-Unica: hlâdionica* (18. v.) = *hladelnica f* (Rijeka) »sinonim: lepeza«. Augmentativ na *-ina: hladina* (narodna pjesma) »sinonim: hlad«. Denominai na *-ovati: hladovali, hladujem* (18. v.) »sinonim: počivati«. Deminutiv impf, na *-ukati: hladùkati se* (srednja Dalmacija /?/, Pavlinović). Složenice od glagolske sintagme *ležati na hladu: hladolež* m pored *-dolež* (Vuk, također bug.) »biljka convolvulus sepium, fr. *Useront; hladoleža* m, f »sinonim: lijenčina, fainéant«. Slog *Ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *holod,* polj. *Mód.* Arbanasi posudiše imenicu *ílad* m »Frische« i glagol *fladis* pored *hladiš* (Gege) »erfrische«. Ie. osnova nije nedvojbeno utvrđena. Bruckner i Mladenov postavljaju ie. **skol,* prijevoj od **kel-,* varijanta od korijena **gel-,* koji se nalazi u lat.-rom. *gelu* i germ. *kalt.* Prema ovom shvaćanju praslav. **choldb* bilo bi u prasrodstvu sa nperz. *sard,* oset. *sald,* avesta *saгз-бa* »Kälte bringend«; *t* i *d* varirao bt u lit. *šaltas* »hladan« kao u *tvrd* prema lit. *tvirtas.* Machek veže sa sanskr. *gada* »hladan«. V. još *slana* = lit. *šalna.*

Lit.: ARj 3, 624. Ribarić, *SDZb 9.* 151. *Elezović* l, 350. *BI 2,* 850. *Miklošič* 88. *SEW* l, 393. *Bruckner* 180. *KZ* 45, 51. 238. *Holub-Kopečný* 139. *WP* l, 622. 429. *Gorjaev* 399. *Mladenov* 668. *GM* 107. Hirt, *PBB* 23, 338 Bernard, *RES* 27, 33. Machek, *Slávia* 16 195. 211. Matzenauer, *LP 7,* 218-219. Pedersen, *KZ* 40, 173-181. (cf. *AnzIP* 24 44). Jireček, *ASPh* 8, 101.

Mamina f (Vuk, Dubrovnik) »stara crevlja koja se ne navlači na petu, nego se smúce; sinonim: jemenije (v.)«. Odatle dubrovački denominal na *-Mati* od korijena *hlam- Marnatati, -ām* »hoditi u hlaminama«. Prema tome je *-ina* u *hlămina* augmentativni (pejorativni) sufiks. Za izvedenicu s istim sufiksom od glagola *hlamutati hlamutine* f pl. (Stulić) »što otpada od crevalja kad se deru« veli Budmani da je nepouzdana riječ. Izvedenica u navedenom značenju ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavini. Možda stoji u vezi s ukr. i rus. *hlam* »Plunder, Trödel, Gerumpel«. Ako je tako, slog *hla-* nije nastao po zakonu likvidne metateze.

Lit.: ARj 3, 627. *Miklošič* 86. *SEW* l, 387.

hläp m (dubrovački pisci), sveslav. i praslav. **cholpt, naziv* za najniži štěpen društveni, »1° sinonimi: rob, kmet, težak, 2° (metafora, prijenos značenja nije objašnjen) vrsta jastoga palinurus vulgáris L. koja se zove i *korio* (Brač)«; prema Pavlinoviću u srednjoj Dalmaciji i *slap, 3°* (psovka tipa *rusticus* > fr. *rustre,* njem. *Tölpel)* neotesan čovjek«. Također antroponim *Hlap, Hlapovič, Hlapčić, Hlapčevia* (selo), *Lapčević.* Odatle: *hlapa* f (Bella, Marin Držić) »canaglia«. Deminutiv na *-ьc: hlàpac,* gen. *hlăpca* (zapadni krajevi, Istra 1507) »1° sinonim: sluga (upor. polj. *chłopiec* u istom značenju), 2° (metafora) oruđe za drvodjelje (Rijeka), 3° kuhinjsko oruđe zvano i pečenjar (Belostenec *hlapec),* 4° oruđe od drva za izuvanje čizama *(lapac,* gen. *lapca* ŽK)«. Augmentativ na *-ina: Mapina.* Kao posuđenica govori novonadošlo pučnanstvo sa *hl* > *kl klapać* (Lika) »odrastao momak«, odatle pejorativi *klapčina f* i *klapùzan* (Lika) i deminutiv *klapčić.* Slog *Ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *chłop* i rus. *holóp.* U stcslav. dolazi još sa sufiksalnim varijantama *-kī, -stb* mjesto *p: hlakī, hlastb* »caelebs, neoženjen«, rus. *holostъ.* U baltičkoj grupi samo posuđenice iz slav.: lit. *klapaš, klapčus* »puer, adolescens«, lot. *kalps* »famulus, servus«. Bez sufiksa *-pbl-kzj-stz,* a s prefiksom *pa-* u češkom *pacholek* i polj. *pachoł.* Veze s drugim ie. jezicima nisu utvrđene. Uporeduje se s got. *skalks,* njem. *Schalk* (Bruckner), sa sanskr. *galma-* »Schurke« (Machek).

Lit.: ARj 3, 627. 5, 34. 36. *Mažuranić* 394-395. *Mladenov* 668. Ribarić, *SDZb 9,* 151. *Miklošić* 88. *SEW* l, 394. *Bruckner* 180. *KZ*

45, 27. 51, 235. *Holub-Kopečný* 139. 261. Machek, *Slávia* 16, 195-196. 211. Oštir, *ASPh* 36, 444. *WuS 5,* 217-222. (cf. *IJb* 1, 48). Matzenauer, *LF l,* 220. Lehr-Spławiński, *JPol* 24, 40-45 (cf. *IJb* 25, 353). Uhlenbeck, *IF* 17, 97. *PBB* 30, 287. Sobolevskij, *RFV* 71, 431. si. (cf. *IJb* 3, 156).

hlapiti impf. (Slavonija) »vjetriti« *(s-, ras-} — lapiti, -im* (Vuk) = (metafora) *lapiti (glavü)* (ŽK) »razbijati sebi glavu različitim mislima«. Postverbal *hlăp* »1° (>-.'*vinski)* para, 2° jutarnja magla koja se diže iz zemlje« potvrđen je samo u slovenskom jeziku. Osnovni samoglas varira u slov. jeziku: *Mгр* »Luftstrom«, odatle *hlípati* »schwer atmen«, *hlup* m »Dampf«, odatle *hlupéti* »dampfen«, *hlópsti* »ausdunsten«. Radi se prema tome o onomatopeji kojom se oponaša disanje. Tom se onomatopejom oponaša i srkanje, brzi rad, brzo hvatanje : *klapati, hlapom* »schnappen, schlappen, schlabben, schlabbern«, *hlapiti, -lm* (subjekt *životinje)* »schnappen«, *shlâpiti, -lm* »zgrabiti«, *salapiti* (Topolovac) »uhvatiti koga na putu«, *Mapnuti, -ēm* (subjekt *pas) = hlăpniti* (Vodice) = *lupnuti, -em* (Kosmet) (pejorativno, subjekt *proždrljiv čovjeK);* jedanput sa *hl* > *kl: klapnuti, -ēm; hlăptati, -peem* impf. (Vuk) »jesti što žitko« = *loptati* (subjekt *pas,* Krašić), *s(h)làptati se, s(h)lapćem.* »natisnuti se oko koga«; bug. *lapam.* Upór. gr. λάπτω »lécher«, λαφύσσω »dévorer«. Prema Daničiću, *Kor.* 222 ide ovamo *òklapiti, -fm* »(durch Spekulation) gewinnen«. Sa umetnutim *a* u *hl* od iste je onomatopeje i pridjev na *-ljiv: halapljiv.* Nije izvjesno da li je odatle i *hlapavica = klăpavica* (Vuk, Crna Gora) = *lapavica* f »sinonim: susnježica, Regen und Schnee durcheinander«. U tom značenju postoji ta riječ u rumunjskom jeziku *lapoviţă* bez *h,* tako i u bugarskom. Ta činjenica ne potvrđuje mišljenje o prijenosu onomatopeje u metaforickom smislu. U onomatopeji *Map-* varira osnovno *a: hlep* m, f (17. i 18. v.) *hlepa* f = *hlépnja = pohlepa,* radne imenice na *-ьc, -itelj, -lac: hlépac,* gen. *hlépca = hlepilac* = *hlèpitelj* m prema *hlepiteljica* f; *hlepost* (Habdelić); *hlepiti, hleptjeti* (18. v.). Onomatopeja sa *e* ima psihološko značenje »žestoko željeti nešto«, onomatopeja sa *a* gore naznačeno konkretno. Sa i: impf, *hlipati, -am* (Mikalja), *hlipjeti, -im* (16. v., Marin Držíc, Vetranie) prema pf. *Minuti, -em* (17. v.), *nahlipati se, nàhlipam se* (Vuk, Dubrovnik) »najesti se« = *nalipati se* »sinonim: nasrkati se«. Sa *o: hloptati, -će* »jesti« (subjekt *svinja,* Dubašnica, Krk). Prenijeto na atmosferu: *hlop* (Marulić, *hlapom hliditi* za *vjetar), hlopiti* (Marulić, subjekt *vitar)* = *hlopãt* (Brusje, Hvar). Odatle metafora: *hlapiti, -im* (Dubrovnik, prema Milasu *hlapiti, -lm,* subjekt *košulja na prsima)* »kad kod odijela što ne stoji nego strši«. Ta se onomatopeja pojavljuje i sa sonantnim / > *u: kupiti za jelom, hupit (hupi mi srce za krîsama,* Smokvica, Korčula) = *hup'i(t), húpim (po-, za-)* (Brač), *helpat* (čakavski na Cresu); rum. *httpav* (Moldavija) pored *hulpav = (K)lupav = glupav* »gierig, proždrljiv«. Prema Marelicu ide ovamo i izvedenica na *-or* od sintagme: *oblapor* m (Stulić) prema f *oblaporica* »izjelica, proždrljivac«, odatle pridjev na *-ьn oblaporan* (Vuk), poimeničen na *-ost oblapornost,* na *-stvo oblaporstvo,* glagol *oblaporiti, -rivati.* Ta je složenica stvorena prema *oblo jesti* i *obložder: *oblolapor > oblapor* sa haplologijom tipa *zakonoša, časlovac.* Onomatopeja je sveslav. i praslav V. *lap.*

Lit.: ARj 3, 628. 629. 632. 736. 5, 35. 901. 902. *7,* 352. 8, 385. 815. Rešetar, *Š tok.* 237. Tentor, *ASPh* 30, 191. Hraste, *JF* 6, 212. Isti, *BJF* 8, 55. *Elezović* 1, 355. Daničić, *Kor.* 222. *Miklošič* 87. *SEW* 387. 390. *Bruckner* 179. *KZ* 51, 229. *Holub-Kopečný* 140. Machek, 16, 206. 209-210. *Boisacf* 561. *GM* 192. Jagić, *ASPh* 31, 549. Matzenauer, *LF 7,* 214-215. 220. 9, 188. 11, 340. Bernard, *RES 27,* 34.

Maštati, *-am* impf. (Belostenec) »sinonim: brbljati«. Ovo se značenje razvilo kao metafora iz »schlagen, udarati«, polj. *chlastać* ili iz značenja »schnappen, haschen« koje je u slov. *Maštati, -am.* U Vodicama *Maštati* impf, prema pf. *hlăsniti na što* »stati naglo na nešto«. Onomatopeja je sveslavenska i praslavenska.

Lit.: ARj 3, 629. Ribarić, *SDZb 9,* 151. *Miklošič* 87. *SEW l,* 387. Bruckner, *KZ* 48, 225. Machek, *Slávia* 16, 209. Loewenthal, *WuS* 9, 193. (cf. *IJb* 12, 230)

hlenuti, *-em* (17. v., Baraković) »lijeniti se, zakašnjavati«, u vezi je sa stcslav. *ohlędanije* »negligentia« < *hled+nc-ti,* u prijevoju češ. *Monditi* »müde werden«. Taj se prijevoj nalazi u čakavskom (Istra) *hlûd* m »motka«. Vokal *u* je nastao iz *G:* slov. *Mód* »Pflugbaum.«, češ. *Moud* »batina«, polj. *Med* »motka«, sveslav. i praslav. riječ za koju Bruckner i Machek tvrde da je u prasrodstvu sa lit. *sklanda* »Riegel«, lot. *sklanda* »Stange«, lit. *sklandyti, sklendžu* »savijati«. Ako je tako, imenica je baltoslavenska u prasrodstvu s arm. *y_eld* »schlinge« (Lewy). Ovamo bi moglo ići s umetnutim *n* pred dentalom: *Mondaviti, -im* impf. (Dalmacija?), od nepotvrđenog pridjeva na *-av *hlondav < *hludav,* ali glagol nije dovoljno potvrđen. Glede značenja upor. *baiati, batmjati.*

Lit.: ARj Ъ, 629. 639. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 388. 390. *Holub-Kopečný* 140. *Bruckner* 180. *KZ* 45, 47. Machek, *Studie* 97. *Slama* 16, 180. 210. Petersson, *ASPh* 35, 377. Lewy, *ZSPh* 1, 416.

hlëpast (Brač, Dubrovnik), pridjev »o ušima kad su naprijed izvrnute«, obrazovan sufiksom -aii od osnove *hlep-* koja se nalazi u pf. *Meniti, -em* (Vodice) *(po-}* »krivo stati nogom i stoga posrnuli« prema impf, *klepat (zub se hlêplje)* »klima«. Sa onomatopejskim nastavkom *-et-ati: hlepètati, hlepeće* (subjekti: *magarac, pas)* »mahati ušima«. Ako je u vezi s rus. *hljábatb* »wackeln, klappern«, *e* je nastao iz nasala *ĩ*. Svakako je onomatopejskog poslanja.

Lit.: ARj 3, 629. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *SEW* 1, 388.

hliđeti, *-i* impf. (Beloslenec, subjekt *hladan vetar)* »sinonim: duhati, puhali« = *hliditi* (Stulić, Marulić, subjekt *grbin,* Kavanjm). Za tu onomatopeju nema drugih paralela.

Lit.: ARj 3, 631.

hlîjev m (nije potvrđeno u jekavskim govorima, možda samo u *Hlijevno,* pridjevskom toponimu izvedenom odatle, upor. *Hlevena* /Porfirogenet/ = *Cleuna* /u dokumentima/, koji kod domorodaca glasi samo *Livno)* = hrv.-‑kajk. *hlev* (Prigorje, Istra) = *hlev,* gen. *hlevă* (Buzet, Sovinjsko polje) = *lèv* (Donja Podravina) = ikavski *hlív* »sinonim: kotac«. Odatle deminutiv na *-ьc: hlivac* (Jačke) = *livac,* gen. *Uvea* (ŽK) = *Ijïbâc,* gen. *ljipca, u ttpcu* (Liješće, Sinac). Augmentativ na *-ina : hlévina, hlivina.* Sveslav., u hrv.-srp. potvrđeno samo na zapadu, prema Bernekeru i praslav. posuđenica iz gotskog. Prema Kiparskom iz pragerm. **χlaivam,* got. *hlaiws* »grob, spilja za grob, -Grabhügel« iz vremena kad su ljudi i životinje slanovali podzemno, u pećinama, spiljama. Postoje i mišljenja da se ne radi o posuđenici. Mladenov uzimlje da je sveslavenska riječ, srodna s got. *hlaiws.* Bruckner tvrdi da je od istog korijena od kojeg i *klijet,* gen. *-i* (v.), od ie. **sklei-* »plot«. Riječ je važna u kullurno-hislorijskom pogledu.

Lit.: ARj 3, 631. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 389. *Bruckner* 179. *Holub-Kopečný* 140. *Kiparsky* 176. Janko, *Slávia 9,* 346. Machek *Slávia* 16, 210. Uhlenbeck, *PBB* 30, 291. Hirt, *PBB* 23, 338. Poscгк *WuS* 16, 6.

hlip m (zapadni pisci, kao Baraković) »ustva kod vode; sinonimi: slap, katarakta«. Ovamo pl. *lepovi* (Lastrić, 18. v.) = *hljab* (prema Stuliću iz glagoljskog brevijara). Jekavski oblici *hljèp* i *hljeb,* koje daje Budmani, nisu potvrđeni ni u govoru ni kod pisaca. Osnova, čini se, sadrži *e.* Nema drugih paralela za to u slavinama. Možda onomatopejskog postanja. V.· *hlapiti.*

Lit.: ARj 3, 634.

hljeb m = ekavski *(K)leb* (Kosmet, pl. *liboví)* »u istočnom književnom i saobraćajnom govoru sinonimi za kruh u zapadnom, paniš«, u zapadnom čakavskom ekavskom *hjep,* gen. *hjèba (hj < hl) = hlep,* gen. *hlêba* (Buzel, Sovinjsko polje) = *hlib* (Vodice, također Bosna: Livno, Travnik) = *Kp,* gen. *libá* (ŽK) »glava kruha (hljeba), njem. Laib Brot«, u Buzetu i »glava suhih smokava«. Odatle: pridjev *na/-ьn: híjéban* (Vuk), deminutivi na *-ьc hljêbac,* gen. *hljêpca* (16. v.) = *lêbac,* gen. *lèpca* (Kosmet) = *Rbac,* gen. *lipca* (ŽK, Bosna: Livno), na *-če ßpce,* pl. *lepčići* (Kosmet), na *-iac hljêpiac,* na *-čić hljepčič,* na *-ićak lipcîcăk,* gen. *-íćka* (ŽK). Augmentativi: na *-ina: hljêbina,* na *-oca hljebača* (Ljubiša) »pogača« = *hlibača* (Hrvatsko primorje) »vrsta jabuke« = *libača* (ŽK) »božična velika glava hljeba pod koju dolaze ključi, žito itd.«. Radna imenica na *-ar: hljêbar* m prema f *hljèbarica* »sinonim: pekar, ekmegdžija«, odatle *hljebara* (Vuk) = *hljebnica* (Crna Gora) = *hljebarnica* (18. v.), *hljebàrina* »piata pekaru«, pridjevi *hljêbarov, hljebārskī.* Složenice s prefiksom: *bezlèbara* f (Srbija) »neka gljiva koja se može jesti bez hljeba«, iz glagolske sintagme *hljebožder.* Sveslav. i praslav. posuđenica (prema Kiparskom samo vjerojatno.) iz got. *hlaifs* »paniš«, nvnjem. *Laib,* prema Stender-Petersenuizgerm. **Xlaibaz.* Prema Mladenovu nije posuđenica nego je u prasrodstvu s navedenom germanskom riječi, ie. *kloibho-.* Ako se uzme da je i lot. *klaips* odatle posuđeno, a uporeduje se i sa lit. *kliepas* (Buga), onda bi *hljeb* bila baltoslavenska posuđenica iz germanskog.Prvobitno je značenje bilo »u peći ispečeni kruh« kao viši slepen prehrambene proizvodnje prema starijem varenom kao *kaša.* To je i razlog posuđenici.

Lit.: ARj 3, 632. Ribarić, *SDZb 9,* 151. Tentor, *JF 5,* 205. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 389. *Holub-Kopečný* 139. *Bruckner* 179. *Mla-*

denov 669. *Kiparsky* 200. *W P l,* 499. Janko, *Slávia* 8, 347. *Boisacq*[3] 470. Machek, *Slávia* 16, 199-200. 210. Hirt, *PBB* 23, 338. Hamm, *KZ* 67, 120.

hljustati, *-am* impf. (Bella, Stulić) *(ras-")* »1° sinonim: žvakati, 2° (metafora) silno koga tući (Dubašnica, Krk)«. Od prvog značenja deminutiv je *hljustukati* (Stulić). Odmetaforičkog je značenja imenica *hljûste,* gen. *-eta* n (Istra, čakavski), odatle deminutiv na *-ić hljusúć* »ružno čeljade« (valjda od udaraca?). Onomatopejskog je podrijetla. Mjesto *-st* dolazi i sa *-p: hljüp* (Dubrovnik) »uzvik kojim se oponaša zvuk kod udaranja ili prijeloma s bukom«. Odatle *hljûpnuti,* · *-êm* (Dubrovnik) »udariti (šakom)«. Dalju vezu v. pod *lupiti* i *lupati.* Vjerojatno ide ovamo i Kavanjinov *hljunuti* premda je značenje nejasno. Zacijelo i pf. *rashljutati, -am* (Stulić) »postati divlji, surov, nakazan«, premda prosti glagol odatle nije potvrđen; *-tati* je od unakrštenja sa *ljut* (v.). Odatle prilog *rashljutano* »nemarno, neuredno« i radna imenica *rashljutanik* m. Možda ovamo i hrv.-srp.-cslav. *hlujati, hluju* »strömen (vom - Blut)«, za koje postoje bugarske i poljske paralele.

Lit.: ARj 3, 635. *SEW* l, 390. Loewenthal, *ASPh* 37, 388.

hm, uzvik koji mjesto potpunog samoglasa sadrži sonantno *m,* jedini primjer iz hrv.-srp. jezika za taj fonem, bez ikakve oformljenosti. Izražava sumnju i neodlučnost. Upor. oformljene u izvedenicama *hukati, huliti, hunjkati.*

Lit.: ARj 3, 635.

hmelj, gen, *hmelja* (Vuk, 18. v.) »biljka za pravljenje piva, njem. Hopfen, fr. houblon«. Stulićev f *hmelja* »nečist kod žita« je nepouzdan. Odatle hrv.-kajk. *hmeljina* (i prezime) i poimeničen pridjev *hmèljavina* (Vuk) »stabljika u hmelju« = *melina* (Jambrešić i Stulić). Ne zna se ide li ovamo *hohmelina* (Istra) »vrpa trave«, ako je izvedenica od sintagme *o(đ) hmelja.* Upor. češ. *vochmelka* = *ochmela.* Rumunji posudiše *hãmeiu.* Novogrci χούμε-το) = χουμέλη. Te posudenice dokazuju da se između *him* govorio debeli poluglas ъ. Sveslav. i praslav. posuđenica sa istoka (od Ugrofinaca, Tatara, Irana?). Upor. vog. *qumlix,* čuv. *xumla* = madž. *komló,* fin. *humala,* tat. i tur. *homlak.* Sa svim tim oblicima ne slaže se potpuno praslav. *ЬlmeГъ,* sa naglašenim *e* mjesto *u,* kako je u lat. posuđenici iz doba seobe naroda *humulus* > f. *houblon* koje se čini da stoji bliže ugrofińskim i tatarskim oblicima. Stari Slaveni su mnogo upotrebljavali hmelj, što se vidi iz rumunjske i novogrčke posudenice i iz semaziološkog razvitka kod Rusa i Poljaka, gdje znači »opojnost«. Kao posuđenica iz istočnih jezika ide u isti red sa *klobuk, konoplja* i *topor* (v.).

Lit.: ARj 3, 635. 647. 5, 597. *Miklósié* 87. Kühn, *KZ* 35, 313. *SEW* l, 411. *Holub-Kopečný* 140. *Bruckner* 180. *Vasmer 2,* 251. Isti, *RSI 6,* 174.-181. *Mladenov* 669. Hirt, *PBB* 23, 338. Gombocz, *Symbolae Rozw. 2,* 71. i sl. (cf. *RES 9, 275. IJb* 14, 279). Machek, *Slávia* 16, 215.

hS, uzvik čuđenja i radosti. Opetuje se *(h)oho.* Veže se sa *o: oho, oho,* uzvik iznenađenja. Dodaje mu se deiksa (?) *i: hõj,* uzvik pozivanja. Upor. *o* i *oj.* Dodaje mu se i enklitički zamjenički objekt *me: hojme* (Marulić), uzvik »sinonim: ajme (v.)«, možda posuđeno iz tal. *ohimè.* Valjda je odatle i pridjev *hSja* uz mitologijska imena *Lerò* i *Dolerije* (v.). Postoji i drugo tumačenje (Gavazzi). Oformljena onomatopeja sa *-ot* (v.), *-otati* i reduplikacijom *hohotati, -ćem* »smijati se u glas«, od stcslav. *hohot* »cachinnus« ne stoji u vezi sa gore pomenutim uzvicima, nego je čisto imitativna i ne izražava njihove semanteme, već oponaša smijeh. Upor. rusku imitaciju s pomoću samoglasa *i: hihikatb* »kichern«, stvnjem. *huoh* »ruganje«, i imitaciju smijeha sa a: *hahaha.* Nalazi se i u drugim jezicima sa istom reduplikacijom, upór. sanskr. *kakhati* (3. 1. sing.) »smije se«, gr. καχάζω, lat. *cachinnus,* arm. *xaxankh* »smijeh«.

Lit.: ARj 3, 636. 647. 648. *SEW* 1, 393. Machek, *Slávia* 16, 165-166. Uhlenbeck,Pßß 39, 289. Vasmer, *RSI* 4, 177. Gavazzi, *NVj* 31, 224 sl. *(cLIJb* 10, 358). Meillet, *BSLP* 36, 112. *Boisacq*[3] 423. Matzenauer, *LF 7,* 223.

(h)ôbêr m (Vuk, Poljica, Dalmacija, Pavlinović) = *ober,* gen. *obera* (Kosmet) »1° sinonim: (h)ûhor (v.), krèsta (u pijetla) 2° (metafora) brijeg (Crna Gora), 3° jarak ukraj puta (Lika)«. Glede razvitka značenja *ober* »Hahnenkamm > brdska uzvisina, brijeg, Berggipfel« upór. *crista* u rom. jezicima. Izolirana hrv.-srp. riječ nepoznata postanja. Glede sufiksa *-er* upór. *úhor.*

Lit.: ARj 3, 636. *Elezović 2, 2. Miklošič* 87.

hoblati, *-am* impf, (hrv.-kajk.) = *ôblati* (ŽK) = *òblati, -ãm* (Lika) (stolarski tehnički izraz) »sinonimi: strugati (dasku), planjati,

blanjati, erendisati (v.)«. Od njem. *hobeln,* od *Hobel* m, koja je dobila još deminutivni nastavak *-ić* da bi se izbjegla homonīmija sa pridjevom *obh* i njem. sonantno *1: hoblic* m (hrv.-kajk.) »sinonimi: strug, plánja, blanja, erende« = *oblic* (Lika) = *oblic* (ŽK). Ne osjeća se deminucija. Njemačka je riječ u prasrodstvu sa *kup* i *kopa* (v.) < ie. **qeu-p.*

Lit.: ARj 3, 636. 8, 389. 397. *WP* 1, 373.

hobotnica f (Daničić, 13. v., Jadran) = *hòbodnica* (Vuk, *d* mjesto í je valjda griješka kao i značenje »ostrea«) = *obStnica* (Krtole) = *hobotnica* (Cres) »morski polip zvan octopus vulgáris L.: sinonimi: ahtapod, aktapod i oktapod, karakatnica (v.)«. Odbacivanjem sufiksa *-nica,* koji se osjeća kao suvišan deminutiv, stvoren je u Dubrovniku *hõbot,* gen. *hdbota* »vrlo velika hobotnica«. Od praslav. *hobotz,* koje se očuvalo u značenju »rep, Rüssel« u češkom, ukrajinskom i ruskom jeziku, stvoren je poimeničen pridjev s pomoću složenog sufiksa *-ьn-ica* u značenju »repata riba«. Praslavensko značenje »rep« izgubilo se kod nas, ali je postojalo u stcslav. i u Panoniji, kako dokazuju madžarski slavizmi *habarcs, habarnica.* U prijevoju dolazi ista riječ u *hъbъtъ* > *hàbat,* gen. *hàpta* (v.) i u nekim slavinama *häbina* »grana«. Sufiks *-Ьlъ,* u prijevoju -ors, je kao *o ъIъ* > *lakat, nogítb* > *nokat, ЪгъЪъI* > *hrbat.* Bruckner i Machek uporeduju s osnovom litavskog glagola *kabėti,* lot. *kabinot* »visjeti«.

Lit.: ARj 3, 636. Tentor, *JF* 5, 205. *Miklósié* 87. *SEW* l, 391. *Holub -Kopečný* 140. Bruckner, *KZ* 51, 238. Machek, *Slávia* 16, 211. Bobrov, *ASPh 25,* 158-159. Iljinski, *RPV* 61, 227-243. (cf. *RSl* 3, 335.). Vaillant, *RES* 21, 165-166.

hoditi, *hodím* impf. (1512, Vuk) *(do-, is-, izi-, izna-, na-, o-, od-, op-, obna-, pre-, pret-, pri-, po-, prò-, ras-, s-, sa-, si-, sna-, sni-, u-, za-},* sveslav. i praslav. faktitiv ná *-i-ti,* -»incedere; sinonim: laziti«. Za razliku od stcslav. *hoždc* suglasnik infinitiva *d* prenijet je analogijski i u prezent. U imperativu može se skratiti *hoj* »idi«, *homo* (Dubrovnik) »hajdemo«. Postoji i faktitiv na *-α-ti: hodati, hodam* (14. v.) »ambulare«, gotovo bez prefiksalnih složenica osim *nahodati se* »napješačiti se« i *rashodati se, rashodom se* impf, prema pf. *rashòditi se, ràshodîm se* (objekti *opanke, tamu,* narodna pjesma). Odatle frekventativ *hodovati.* U značenju »šetati se« govori se mjesto *hodati* i posuđenica iz njem. jezika *špancīrat* (ŽK), odatle postverbal *spancîr* »šetnja«. U *izihòditi, izìhodim* (18. v.) stoji prefiks *izi-* mjesto *iz-* prema *izilaziti, nailaziti, obilaziti,* gdje je od *ići* (v.), *obići, naići.* Isto tako *si-* u *uhodili, -im* (narodna pjesma, Jukić) mjesto *shoditi* prema *silaziti.* Važna je stara riječ *shoditi koga* »uhoditi« jer je ušla i u rumunjski jezik *iscodi* »spähen«, odatle *iscoadă* »Späher, Auskundschafter«; *i* je rum. proteza pred *sh* > *se,* nije naš prefiks r'r-. U *shoditi* je prefiks ss- bio zahiijenjen jasnijim *u: uhoditi.*

I. Izvedenice su brojne, od prostog *hoditi* kao i od složenica s prefiksima. Postverbalia su *hod,* gen. *hoda* m (sveslav)., *dohod,* odatle na *-bk dohodak* m možda prevedenica od tal. *intruda* (koje je posuđeno u Dalmaciji); *ishod; náhod* m u značenju »Findelkind, champi«, odatle deminutiv na *-će náhoče* n; *òthod* (neologizam u *othod vlakova), prihod,* glede postanja v. gore *intrada.* Prema ovdme stvoren je *rashod* (Jambrešić, Stulić i ruski jezik), i odatle denominal *rashodovati,* današnji službeni rusizam, kod Šuleka *rashodak; pohod* »vojnica«, prema Mareticu nepotreban rusizam; *pohod* »sinonim: posjet«, *zahod* (sunca) = *sună zahod* (Vodice) i eufemistički neologizam u značenju »nužnik, Abort«, za koji postoje posudenice *pisoar, destar* (ŽK),, *sekret* (ŽK); *prohod,* gen. *prohoda* (sa *h* > *k* u Kosmetu jer je riječ došla sa strane), *prijehod, shod* »1° zbor«, sabor, 2° pristup (Istra)«, odatle na *-zk shòdak,* gen. *shòtka* (Lika) »sabor«, prevedenica od *conventus* = *synodus,* od *shoditi, -im* (13. v.) »sastajati se«. Taj postverbal glasi u Istri (Klena) i na Rijeci *škod* m »natkriven prostor pred vratima kuće u koji se ulazi stepenicama«. Drugdje u Dalmaciji i na Primorju govori se za taj pojam posuđenica *balatur* (v.); odatle *shodici* m pl. (Posavina, Pokuplje) »stube«; *saod* (Pounje) »ishod iz svog toka«, *sahod* »svršetak, kraj«; *ùshod* (Smokvica, Korčula) ribarski termin »za odlaženje barke svićarice na položaj gdje će mirovanjem na jednom mjestu pokupiti ribu potezanjem mreže trajte« (protivno je *považanje,* v. *voziti).* Postverbali na *-a:* radna imenica *uhoda* m, f, od *uhoditi* mjesto *shoditi koga;* u tom značenju govori se pozajmica *špijun,* gen. *špijuna* pored *špijōn, špijuniratiļšpijon-.* Upor. glede postanja gore rum. *iscoadă* »Kundschaft«; *pohode* f pl.; stara riječ *shoda* f »uhoda«. Upor. stcslav. *sbhoda* »spe. ulator« pored *sbhodataj* od *sbhoditi* »explorare«, koje je očuvano u rum. *iscodi* »špijunirati«. Promjena sufiksa nastala je odatle što je grupa *sh* teška za izgovor.

Rumunji je zamijeniše sa *sk,* a *uhodí* »transfuga«, *uhodbstvo* »fuga« se je u značenju dodirivalo i dalo model za sufiks; *sahada î* (Pavlinović); *iznàhoda* f »ono što se iznašlo«. Na -ja: *hoda* (Vuk), *ohođa* f (Crna Gora) = *ophoda* (zapadni krajevi) »Umweg«. Na *-aj: shodaj* m »ishod«. Na *-bk: proõdak,* gen. *-bika* (Kosmet) od *proodh* »prolaziti«, *proda* < *prohoda* (18. v.) »der (gute) Abgang einer Ware«. Pridjevi: na *-ьn: shôdan* (stara riječ) »što priliči, konvenira«, *shodna misa,* prevedenica od crkvenog lat. *missa conventualis;* u složenici od sintagme: *svrsishodan* prema njem. *zweckdienlich, zweckmässig;* odatle *shodnost* f; *neprohodan,* protivno od *prohodan; neophodan,* prevedenica od *unumgänglich,* prema ruskom *neobhodimyj,* s promjenom sufiksa; *zahodan* (Vuk, *BI~)* = *zâodan* (Kosmet) »sputan, zaobilazan, sneruke«; *ôphodan* je potvrđen samo u poimeničenju sa *-ja: òbodnja* (Vuk, Srijem) »red« i u zapadnom neologizmu *ophodnja* f za tuđicu *patrola; prijehodan (prèhodan)* je potvrđen u narodnom govoru u određenom vidu *prèhodnï,* odatle poimeničenja na *-ik ovan prethodnik* prema *prethodnica,* na *-ica prehodnica (ovca),* u Vodicama *prehodîvka* »ovca sa drugim jagnjetom«; *hodnik* »porticus« je novije poimeničenje na *-ik* od pridjeva *hodan* koji postoji. U narječju mjesto toga posuđenice *ganak,* gen. *gănka* (ŽK) ili *gânjak,* gen. *gânjka* < njem. *Gang.* Interesantna je izvedenica sa složenim sufiksom *-un* (upór. *begüm* »bjegunac«) + *-ić: hódúmé* (Brusje, Hvar) »dijete koje je već počelo sarno hodati«. Na *-išt*e: neologizam *ishodište ; shodište* (također toponim) »1° sastajalište, zbor, 2° loggia«, *sahodište.* Na *-ulja: hodulje* f pl. (Vuk), upor. rus. *hoduli* i *hodala* n pl. (Belostenec) za posudenicu *štula, šćule* < gr. στύλος. Radne imenice iz starog jezika na *-taj* (upor. *rataj* »oráč«) *hodotaj — hodataj* (16. v.) »mediator«, na *-ъc hodač,* gen. *hòca* (Vuk) »koji dobro hodi«, upor. prezime *(H)odak* i rus. *hodok* »pješak«; *dohodac,* gen. *dohoca* »čovjek koji dolazi«, na *-il* + *-ьc hòdilac,* gen. *-iaca* m prema *hòdilica,* ná *-itelj hòditelj* (Dalmacija, Pavlinovic); na *-nik nahodnīk* (Vuk), *rashodnih* »biljka eupatorium cannabi, solanum dulcamara«, *ûhodnïk* m prema f *ühodnica* pored *uvodnica,* sa *h* > *v,* od *uhoditi, uhodim.* Upor. rumunjsko *iscodnic.* Ovamo ide i dalmatinsko prezime *Uvodio* od *uhoda.* Upor. u pogledu značenja arb. *shkues* = *shkus* = *shkes* »Heiratsvermittler« od *shkoj* »ići«. Ovamo ide na tursko *-džija* sa *h* > *v: provodadžija* istog značenja. Prilog *odom* (Piva-Drobnjak) »u hodu (kaže se za konja)«. Od *hodati* postoji jedina izvedenica *(h)odavica f* u metaforickom značenju (Dalmacija ?) »kiša kad pomalo poškropi ovdje-ondje, kao da hoda«. Značajna je joS izvedenica *hodočastvo* (15. v., glagoljske potvrde) »peregrinatio > fr. pèlerinage« izmijenjeno *hodočašće* na osnovu pučke etimologije koja je izvedenicu na *-tstvo* (prema Ivšiću) shvatila kao složenicu od sintagme *hodom častiti.* Na osnovu _te etimologije stvorile su se dalje izvedenice *hodočasnik* »peregrinus > fr. pèlerin«, *hodočastiti.* Ima i drugo tumačenje (Đorđićevo) koje uzimlje da je riječ ušla u glagoljske knjige iz pravoslavnih, što je malo vjerojatno.

II. Iterativ od *hoditi* pravi se prijevojem *o > a i* infiksom *-a: *-hađati,* čakavski i hrv.-kajk. *-hajati* samo u prefiksalnim složenicama. Bez prefiksa ima *hodati* Stulić. U književnom jeziku samo *uhodati* impf, prema p£ *uhoditi* od *uhoda* »špijun«, *pohađati, pohađam* (školu), *dohadati* (15. i 16. v.) = *doãjât* (ŽK), *ishajati* (15. v., čakavci i kajkavci) = *(kru se) isája* (ŽK, prije nego se stavlja u peć, da nabubri), *(iz)nahajati (se)* (hrv.-kajk. i čakavski, rjeđe sa *d* mjesto *j* kod štokavaca), *shađati* (Dubrovčani i čakavci sa *j)* »sastajati se«, *obnahadati* (15. v., Belostenec sa *j), rashajati se* (Belostenec, Jambrešić) prema *rashodni se* (1526, Dubovac kraj Križevaca), *zaajat* (ŽK). Od iterativnog korijena *hoda-* = *haja-* nema izvedenica.

III. Korijen *hod-* postoji i u ništičnom prijevojnom štěpenu sa ь mjesto *o. Zbog* toga je *h* prešao u *í*, i to najprije u gerundu stcslav. *šbdy > šdi > -ždi* (plural, singular nije potvrđen) koji je postao sufiks za multiplikativa: *dvaš, triš.* Ovamo *i a se dvečti do godišća* (Šurmin 106) »i to dva puta do konca godine«. Riječ je značila »hod«. U semantičkom pogledu paralela mu je tal. *via, viepiù.* Gerund je još očuvan u poimeničenju dobivenom s pomoću sufiksa *-jak* koji je došao na pridjev na *-sk* od gerunda *šbd: pristok,* gen. *prištaka* »domazet« < *pri* + *šbd* + *sk* + *jak.* U izvedenicama je bolje zastupljen pridjev obrazovan s pomoću *-t,* upravo part, praet. passivi: *šbd* + *t* > *-šast* koji se nalazi samo u složenicama s prefiksima: *dosasi* (16. v.), odatle pridjev na *-ьn došastaň* (Marulić) i apstraktum na *-je došašće,* prevedenica za c.-lat. *adevntus* ; prema ovome *Uzašašće Gospodinovo* < *v zzbšbst* + *-je, ošašće* od *ošast,ošastan,našašće* poimeničenje pridjeva *näsast* od *naći,* odatle *(iz)našašće* (17. v.), sa zamjenom sufiksa *našastvo* >

našanstvo, došanstvo prema *držanstvo, naïastan, našastica, (iz)našasnik* m prema f *našasnica* (Jambrešić), *našastilica,* i neologizam *našastar,* prevedenica od *inventorium > inventar; izalašće* (15. v.) u »sinonim: ishod«, odatle na *-nik izašasnik* (17. v.) »renegat«; *išašće* n (17, 18. v.), *mimošast, prosasi, obnašaste* od *obnaći, iznašašće* od *iznaći, obišašće* pored *obašašće* od *obići* = *obaći, snišašće, sašast* (Sinj, Dalmacija), part. perf. od *šaci,* odatle *sašašće* (1738) »silazak«. Ovamo ide i apstraktum deklinacije *i pošast f* »kolera« i radna imenica na *-nik predšasnik* (upor. rus. *prdšestvenniK).* Sa sufiksom -/, tj. sa nastavkom za part, praet. activi ušao je gerund u konjugacioni sistem glagola *ići: šbdlt* (upor. poljski *szedł) > гыъ > šal* (Vrbnik: *šal ga je jedan pop skonzurati).* Poimeničen na -ьc: *iznašalac,* gen. *-aoca* = *iznašlac,* gen. *-aca* (17. v.). U književnom jeziku i u narječjima unakrstio se ovaj particip s *ići* i glasi *išao, išla, išlo.* Odatle stvoren je u Vukovaru iterativ *išávati, išavām* »često ići« jer se uzelo da je korijen *iš-.* Tu su se srasle dvije glagolske osnove í- od *ići* i *šbd-* od *hoditi.* V. *ići.* Samo *Шъ* bez *i-* očuvalo se u književnom govoru u *došao, našao, posao, prešao, prišao, ušao* »fr. entré«. Kajkavsko *vüšel* »pobjegao« očuvalo je arhaično značenje od *uhoditi* »pobjeći«, odatle *vujti* »pobjeći«. Upor. slično u fr. konjugacionom sistemu: *aller* < lat. *ambulare,* ali futur *irai* < lat. *īre habeo.* S prefiksom se govori *išao* samo u *naišao* od *naići.* Odatle poimeničenje *došlac,* gen. *došlaca* (17. v., Dalmacija), danas sa zamjenom sufiksa *-ьc* sa *-jak: došljak,* gen. *došljaka,* odatle pridjev *došljǎčki* i hipokoristik *došlo* (Hercegovina, Konavli) = *dóšljo* običnije. Rumunjski pridjev *prislep* »tuđinski« obrazovan je s pomoću rum. sufiksa *-eț* lat. podrijetla *-idus,* odatle glagol *prisieti* »naseliti se, preseliti se«. Ovamo i: *našalac,* gen. *našaoca* (jedanput).

IV. Što se tiče etimologijskog postanja, nema jedinstvenog mišljenja u današnjoj lingvistici. Toliko je izvjesno da je riječ samo slavenska, kao i to da nije baltoslavenska i da se može tumačiti iz ie. jezičnih sredstava; *h* je mogao nastati iz ie. í kako pokazuje Pedersenovo uporeďenje: sanskr. *ut-sad-* »sich zur Seite begeben, sich entziehen, verschwinden«, čemu odgovara u avesti *apa-had-* »sich wegsetzen, ausweichen«. Jedino se gr. οδός »put«, odatle όδίτης »putnik«, οδεύω »putovati«, poklapa fonetski i semantički sa sveslavenskim postverbalom *hod.* Prema ovom mišljenju, koje prima i Meillet, ie. bi korijen bio *sed-* (v. *sedjetf)* u dvostrukom značenju. Značenje »ići« razvilo bi se depreverbacijon» *od-,* što nije uvjerljivo. Bruckner negira **tu** evidentnu paralelu i izvodi *h* iz suglasničke grupe *sk* u ie. korijenu **sq(K)d-·. skod-.* Taj se korijen nalazi u gr. σκεδάννυμι »zerspringen«, σκάνδαλον (internacionalna riječ, kod nas *skandal,* upravo »kamen smutnje, spoticanja«), lat. *scanda, descendo* i lit. *skendėti* »tonuti«. Ovo posljednje uporeďenje našlo bi podršku u rumunjskom jeziku *merge* »ići, hoditi« < lat. *mergere* »tonuti«. Taj semantem nije objašnjen u romanistici. Machek i Budimir uporeďuju stnord. *gata* »Weg zwischen zwei Zäunen«, got. *gatwo,* nvnjem. *Gasse* »ulica«. Izmjena *god-* > *chod-* bila bi afektivne prirode.

Lit.: ARj 2, 574. 699. 702. 3, 545. 637. 640. 645. 646. 4, 78. 122. 195. 259. 7, 350. 352. 670. 857. 936. 8, 40. 9. 317. 359. 411. 12, 178. *BI 2,* 630. *Elezović* \, 104. 146. 226. 442. 443. 2, 18. 141. 142. 248. Ribarić, *SDZb 9,* 178. 183. 205. Vuković, *SDZb* 10, 395. Hraste, *JF* 7, 212. Kušar, *JF* 3, 338. Kostić, *NJ* 7, 73-78. (cf. *JF* 18, 366.). *Mažuranić* 397-398. Perković, *NJ 7,* 235. Boskovic, *Ny* 1, 278. *Miklošič* 86. 298. Isti, *Lex.* 964. *Bruckner* 1. 381. 392. *Holub-Kopečný* MO-M1. *Bruckner* 181. 545. 546. *KZ* 51, 221. 229. *ZSPh 2, 29. Trautmann* 248. *Mladenov* 670. *WP 2,* 486. 588. Machek, *Slávia* 16, 172. 211. Budimir, *ZbŠ* 612. *JF* 15, 158. Meillet, *MSLP* 19, 299-300. (cf. *JF 3,* 210. i *IJb* 8, 204). Isti, *Slave* 33. *Boisacq"* 685. 686. Debrunner, *IF* 48, 71. Pedersen, *IF* 5, 63. Solmsen, *IF 26,* 106. Maretić, *Savj.* 66. *ZbNŽ* 3, 273. Iljinski, *ASPh* 34, 13-14. *Tiktin* 854. 1261. Vaillant, *RES* 22, 10. 38. 25. 105. Isti, *Zlătarii 2, 263. Ny 3,* 122. Unbegaun, *RÉS* 15, 25. Brugmann *IF 27,* 261. Wiedemann, *BB* 30, 207. si. (cf. *AnzIF* 25, 66.). Ivšić, *NVj* 42, 179-187. (cf. *JF* 13, 283.). *NJ3,* Ul-WS.Dord^NJS, 114-118. Jokl, *Stud.* 80-82. Rešetar, *ASPh* 36, 542. Havránek, *Slávia* 7, 782.

(h)odža m (Vuk, Bosna) = *odža* (Kosmet) »muslimanski svećenik«, odatle pridjevi: na *-in hddžin,* poimeničen sa *-ica hSdžinica* »njegova žena«, na *-ski hodžinskī.* Antroponim: muslimansko prezime na *-ić Hodžić,* u vezi s ličnim imenom *Alihodžić* (Bosna). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *häwaga* > *haǧe* > ar. *hazuaǧa* »gospodin, trgovac, Evropejac« izmijenjeno prema tur. *koca* »starac, učitelj« od *koç* »jak, moćan, velik«) iz oblasti muslimanske religije: rum. *hoge,* bug. *hodža,* cine. *hoge* m, ngr. χότζας »prédicateur dans une mosquée«. U Kosmetu je potvrđen i

hibridni plural *odžalari* < tur. *-iar* + naše *-i*. Prema *răspopiți* stvoren je pf. *razodžiti, rà-zodžīm* pored *rashodžiti* (narodna pjesma, Petranović) »ukinuti zvanje hodži«.

Lit.: ARj 3, 647. *Elezović 2,* 534. *Pascu 2,* 143:, br. 638. *Lokotsch* 850. *Mladenov* 670. Korsch, *ASPh* 9, 503.

hofmešter, gen. *-tra* m (1572, hrv.-kajk., Belostenec). Od njem. *Hofmeister,* preko madž. *mester.* Sa *h* < *f: hohmeštar* (Senj, 1437) m prema f *ohmeštrica* (1465). Služba na dvoru feudalca Frankopana. Iz primjera što ih navodi Mažuranić ne vidi se funkcija. Možda je taj germanizam 15. i 16. v. zamjena za ranije domaće izraze *dvornik, dvorski, potknežin* (v.).

Lit.: ARj 3, 647. *Mažuranić* 399.

holba f (hrv.-kajk., 18. v.) = *ôljba* (ŽK) »mjera za tekućine, sadrži oko pola litre«. Od njem. *Halbe.* Odatle je i prevedenica *polic* m (ŽK) za tekućine. Upor. i *mazana* f (ŽK) za žito < tal. *mezzana* < lat. *mediana.*

Lit.: ARj 3, 648. *Mažuranić* 399. 993.

hSljev f (Istra), pl. *bojevi* (Omišalj, Krk) = (prijelaz iz deklinacije *i* u deklināciju *a) kaljeva* (Istra) = (sa metatezom) *hovelji* (Krk), izoliran čakavski naziv za sinonim *bječva* (v.). Riječ je ipak praslavenska jer je poznaju ukrajinska i ruska narječja *holjava,* poljski *cholewa,* gluž. i dluž. Bruckner pretpostavlja korijen *hol-* »wdziewać«. Ako se pretpostavi prijevoj *o-o* > slav. <z, može ići ovamo i *hálja* f, deminutiv *haljica* (ŽK) »sinonim: kaput« i hrv.-srp. *haljine í* pi. »vestimenta« (v.). Nije nemoguće pretpostaviti i ništični prijevojni štěpen *hl* u izvedenici na *-aia: hlače* f »sinonim: pantale, čakšire«, *lače* f (ŽK) »domaće pantale od bijeloga sukna«, deminutiv *làtice* f (ŽK) »bječve«, ali je teško dijeliti ove riječi od *klašnje* i ne izvoditi ih od lat. *calcea.* Možda ide ovamo i pf. *prihoješčit* »sinonim: ožeći, udariti nečim savitljivim« u rečenici: *ako te prihoješčim s ovo ohvisti* (v.), od nepotvrđenog pridjeva *holjevski.* Mažuranić dovodi u vezu prezimena *Hoijevac* (Lika, upor. *Gaćeša)* i *Holjac.* U posljednjem ne vidi se zašto je nestao dočetak *-va.*

Lit.: ARj 3, 649. *SEW* 1, 394. *Bruckner* 182.

homūt m (16. v.) »1° jaram, kao astronomski termin za kometu, 2° *homūt sijena* — šaka sijena« (Vuk) = ono što se rukom zahvati: trave ili sijena, količina zahvata za konja (Bašćanska Draga, Krk), 3° *vlasi u homut spleteni* (Dubrovčani, Vetranie), 4° muhe se skupiše *u homut,* 5° gusta šuma ili trnjak gdje još ima pavita (Srbija, užički okrug)«. S promjenom *t* u *ć* (kao u *Velebíc* za *Velebit) hamué* (Vuk, Baranja). Sveslav. i praslav. **homotb.* Ne zna se ide li ovamo *homot* (Istra) »tačka za lozu«. Nemanićeva naznaka značenja nije jasna. Vokal *u* je nastao iz nazala *G:* slov. *homot,* polj. *chomąto.* Odnos gornjih semantema nije jasan. U drugim slavinama, kao u slovenskom, češkom, poljskom, oba lužičko-srpska jezika, ukrajinskom i ruskom jeziku riječ znači ono isto, što *kômot* (ŽK) = *komot* (Lika) »konjski jaram koji prave sedlari: sinonim u istočnim krajevima: ham (v.), ajam«, deminutiv na *-ić komotić* (Lika) »idem« = *komat,* gen. *-âta* m (Vodice, Buzet, Sovinjško polje) »jaram za vola ili kravu kad voze sami«. U tom značenju i u búg. *homút,* sa prijevojem *o-a hamut, homot* »jaram«. Vetranićev *komut* za *homut* bit će griješka (štamparska ?). Kako se vidi, varijanta *k* < *h* je ograničena na uzak teritorij, i može da potječe od srvnjem. *Komat,* nvnjem. *Kummet.* Za njem. riječ se drži da potječe od slav. *hornatí.* Prema tome se njemački slavizam pomiješao (kontaminirao) na zapadnom teritoriju sa slav. riječi, slično kao ime kraja *Gotschee* < slav. *Hojevče* > *Kočevje* ili *britvulin* (Brusje, Hvar) od tal. slavizmą *britola* < *britva,* turski *kasagi* > *češagija* (v.). Što se tiče etimologijskog postanja, nema jedinstvenog mišljenja. Veoma je vjerojatno da je *-ctb* > *-ut* participijalni sufiks. Upor. poljski sr. rod *chomąto, smudut* (v.) i stčeš. *mohutný,* stcslav. *mogotb.* Prema Brückneru i Mladenovu korijen je ie. *sqom-* (prijevoj od ie. *gern-* »hindern«) koji je u litavskom jeziku bez pokretnog s-: *kamanos* »uzda«, od lit. *kamuoti* »zusammenpressen« stopljeno lot. *kamuot* »quälen, plagen«. Ako je to upoređenje ispravno, onda *k* u *komot* ne treba tumačiti unakrštavanjem sa njem. slavizmom, nego ostatkom iz ie. starine. Ali za to unakrštavanje govori i *o* = *a* mjesto *u.* Prema Bernekeru *homotъ* bila bi posuđenica iz nepotvrđenog gotskog participa **hamands,* nvnjem. *hammen.* Machek dovodi u vezu praslav. *homotъ* sa sanskrtskim kauzativom *śamayati,* od *sam-* < ie. *qem-* »beruhigt, stillt, bezwingt, überwindet, sich unterwirbt«. Prema tome bi značenje praslav. participa prezenta *homctb* bilo »bezwingend« > »jugum«. Ako je to umovanje ispravno, gore pomenuta značenja pod 1—4 bila bi sekundarne metafore. Upor. s tim značenjima polj. *chomla* »svitak«, češ. *chomáč vlny* »bič vune« = rus. *kom sněga* »Schneeballen« i gr. κόμη »kosa« i odatle κομήτης »1° kosmat, 2° kometa«.

Lit.: ARj 3, 649. 5, 249. 250. 253. *Mažuranić* 400. Ribarić, *SDZb 9,* 158. *Miklošič* 88. *SEW* 1, 395. *Holub-Kopečný* 141. *Bruckner* 182. *KZ* 51, 230. *Kiparsky 33. Mladenov* 670. Machek, *Slávia* 16, 192-193. 211-212. Lagercrantz, *KZ* 34, 396. *WP* 1, 388.

hòndelj m (Konavle, folklorni termin) »nakit udate žene kao fanjak (ŽK, hrv.-kajk.), dugi komad drveta pokriven platnom sa zabodenom zlatnom i srebrnom iglom«. Čini se da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva na *-ellus* > dalm.-rom. *-elj* (upor. *Bokelj),* tal. *fondello,* španj. *fondulas.* Glede *U* > *lj* upor. *košulja, jegulja.* Glede *f* > *h* upor. búg, *hurka* > rum. *furka, frumentum* > *rumetin.*

Lit.: ARj 3, 650. *REW*[3] 3585. *DEI* 1681. Gavazzi, *AHID* 3, 119-133. Boskovic, *ZbNŽ* 40, 45-52. Gušić, *RIJAZUZ 3,* 75-118.

ho(n)kijar m (rukopis 15. i 16. v.) = *hojijar* = *honakar* i (sa *h* > *K) konkahar* (rukopis 16. v.), epitet Aleksandru Velikom koji se naziva *(a)nasar* (v.) i *veliki honkijar,* u *Aleksandridi.* Stari turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hünkâr* »kralj, car«) koji nije potvrđen ni u narodnim pjesmama ni u narodnom govoru. Mažuranić ima i oblik *hunker,* ali ga ne potvrđuje primjerima.

Lit.: ARj 3, 650. 5, 268. *Mažuranić* 400. 420.

(h)ora f (16. v., Vuk, dubrovački pisci, čakavci, 17. v.) = *ora* (ŽK) »vrijeme, zgodna prigoda«. Sa negativnim prefiksom *ne- nehora* f »nezgodno vrijeme *(doći u nehoru,* upor. *nevrijeme)*; godinice, nehořice moja* (narodna pjesma). Pridjev na *-ъn* > *-an horan* (Vuk, Srbija) »1° voljan, 2° spreman«. Od gr. ὥρα »vrijeme«.

Lit.: ARj 3, 650. 7,,852.

(h)orjat m (narodna pjesma) = (sa individualnim *-in) (K)òrjatin* m (18. v., Vuk) = *húrjaiéin)* (18. v., Kavanjin, bugarštice) = (sa *h* > *k* prema lát. *ch* za gr. χ) *kurjat(iri)* (Vetranie), *kurjal vlaški* »psovka čovjeku kao uğursuz, arsuz, hulja, lopov« m prema f na *-kinja hòrjatkinja.* Pridjevi na *-ski kàrjatskī* (upor. u Hasanaginici *srca horjatskoga)* — *horjadski* (Kačić) = (zamjena sufiksa) *horjački* (prema *prostački).* Apstrakti na turski sufiks *-luk horjàtluk* m (Vuk) = na *-stvo horjautvo* Balkanski grecizam (χωριάτης, izvedenica na gr. sufiks -ατής »seljak« od χώρα »regio«) > bug. *horiátin,* arb. *horjat* »indecorus«, tur. *korjad* »neotesan čovjek«. Semantički ide zajedno sa lat. *rusticus* > fr. *rustre,* njem. *Tölpel* < *Dorper* od *Dorf,* odatle hrv.-kajk. *tép,* lat. *valanus* od *villa* »selo« > fr. *vilain.* Ispuštanjem sufiksa *-jātin* nastade u Istri *hôr* m •»zao čovjek« prema f *hôrínja* (Istra) »neopošteno žensko čeljade«, s pridjevom na **ast horăst* (Istra) »zao (o čeljadetu)«. Osnovna riječ χώρα > *hora* (13. i 14. v., u historijskim spomenicima, suprotno *grad,* Marulić, Zoranić) »zemlja, kraj«. Bug. *hora* »sinonim: ljudi«.

Lit.: ARj 3, 650. 651. 736. 815. *GM* 153. *Mladenov* 670. *Miklošič* 424. Vasmer, *GL* 64. Gesemann, *ASPh* 38, 31-34.

(h)oro m (istočna Srbija, Crna Gora, Kosmet) »kolo« = *hora f* (Smokvica, Korčula, *ùfatila ga je hora)* »ludo raspoloženje« = *hôr* m (15-17. v., Marulić, bug., u pravom i prenesenom smislu) = *hora f* (16. i 17. v., Dubrovčani). Od gr. χορός »isto«. Prema lat. *chorus* > tal. *coro,* internacionalno *kor,* gen. *kora* = *kôr,* gen. *-oră* (Rab); nominativ *kôr* Zagreb) »zbor pjevača i pjevačica« = hrv.-kajk. *kórus* m (Belostenec, ŽK; = dočetno -s >i prema madž. izgovoru lat. riječi, upor. *juš, prebanuš)* »mjesto u crkvi gdje se pjeva«. Ovamo ide zacijelo i gr. χωρατας »igra, šala« > tur. *horata* > (asimilacija *o-a* > *a) arata* (Vuk, narodna pripovijetka) »veselje, vesela zabava«.

Lit.: ARj 3, 314. 439. 650 651. Kušar, *Rad* 118, 21. Vasmer, *GL* 64. *DEI* 1117. *REW*[3] 1884. *Mladenov* 670. Matzenauer, *LF* 11, 165-166.

(h)òroz m (18. v., Vuk, Lika, Slavonija, Turska Hrvatska) = *oroz* = *õrõz,* gen. *Sroza* (Hrvatska) »1° sinonim: pijetao, 2° kokot, tetrijeb, 3° (metafora), vuk, svrdao, orlić u puški (Crna Gora)«. Odatle deminutiv na *-łk: ořoaak,* gen. *oroska* (Slavonija, Virovitica); augmentativ *oròzan* m (Virovitica). Denominal na *-iti: oroziti* (objekt *perje,* Martić) »sinonim: kokotiti se, šepiriti« = *rògiti se, rosím* (Lika) »oholiti se« *(o-* ispušteno jer je bilo shvaćeno kao prefiks) = kao *Kokot* (ŽK) i *Kokotović,* prezime: *Oroz* i *Orozovič* (Bosna). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *horuz* > tur. *horos)* iz oblasti peradi (upor. *dudo, đuđin),* potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARj 3, 652. 9, 174. 14, 194. Matzenauer, *LF* 12, 166.

horugva f (zapadni pisci, 16—18. v.) = *orugva* = *korugva* (neki pisci, 15.—18. v.), prema deklinaciji « (tip *criky* > *crikzve* > *crkva),* pored *horuga* (Marulić) = *koruğa* »sinonimi: zastava, barjak«. Odatle deminutiv na *-ica horugvica,* također oronim i toponim: planina *Horugvica* cara Dušana. Upor. istoznačno ime grčke planine kod Srbice *(Servia,* turski *Serfice) Flamburon.* Prema Mažuraniću ide ovamo i *Rugvica,* náplava i rukav Save kod Zagreba, potvrđeno 1209. *Horonguiza; o* je ispušteno jer je bilo zamijenjeno s prijedlogom *o-, ob-* ili *od-).* Danas zastarjela riječ, potisnuta od sinonima. Sveslav. i praslav. *horogy; u* je nastao iz nazala *ç:* stcslav. *horogy* gen. *-gvue,* polj. *chorągiew.* Posuđeno u avarsko doba iz mong. (= avarskog) *(h)orongo* »zastava«. Lit. *karogs* »Fahne« potječe iz rus. *horugvь.* Posudenica je nastala iz istih pobuda kao i *barjak.* Nomadi okupljaju plijen, roblje i vojsku oko barjaka i dijele se plemenski po barjacima.

Lit.: ARj 3, 652. 5, 348. 9, 178. *GISUD* 15, 296. *Mažuranii* 400. *Miklošič* 89. *SEW* 1, 398. *Bruckner* 182. Vasmer, *RSl* 3, 270. Korsch, *Sborník v čest prof. Dřínová* 59 *(RSl 4,* 180.). Hirt, *PBB* 23, 338. 338. Zevers, *IMM* br. 2, 3, 109-118. i si. (cf. *IJb* 13, 373). Machek, *Slávia* 16, 212. *Mladenov* 670. *Kiparsky* 135.

(h)ošaf m (18. v., Vuk) = *hošap* (Vuk) = *ošaf* pored *ošaf* (Kosmet) »suho voće (kruške, jabuke, šljive; jedu se suhe ili kuhane)« = *ošep* (Lika, ikavci) »1° kuhane šljive, 2° šljive spremljene za pečenje rakije«. Promjena α > *e* podsjeća na *čeräpa* (ŽK) za *čarapa* < tur. *çorap* (v.). Odatle: složenica *ošafana* (Sarajevsko polje) »peć u kojoj se suši ošaf« i izvedenica na *-luk ošafluk* »isto što ošaf«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *hošāb* > turski prostonarodski *hoşaf,* od pridjeva *koš* »angenehm, dobar« i *âb* »voda«) iz oblasti kulinarstva : bug. *(K)ošav,* arb. *(h)oshaf* pored *hašaf* »Art Fruchtkompot«. Pridjev *hoş* »joli, bon, agréable, délicieux« dolazi u Kosmetu u sintagmi *di ni beš (=* tur. *beş* »pet«) u rečenicama: *dođe, sede, a ne reče ni os beš* »ni bele ni crne«. Ta je rečenica očito nastala iz turskog *hoį-bes-ler* »compliments« kao i iz tur. fraze: *hoş geldik geş gitdik* »nous sommes arrivés avec plaisir, nous partons satisfaits«, iz *hoş geldiniz (2.* 1. pl. preterita), *hoş geldin (2.* 1. sing.), miješanjem prvog (na *-im)* i drugog lica sing. od *gelmek* »doći« nastade u Bosni pozdravna formula *(h)ožđeldum* = *ošđeldbn* (Kosmet) »dobro došao«. Odatle je stvoren apstraktum s pomoću sufiksa *-ija : (h)ožđeldija* f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: dobrodošlica«. Ta je izvedenica izopačena u *ošćedina* (Vuk). Odgovor na ovu formulu *hoş bulduk* (preterit 1. 1. pl. od *bulmak* »naći«) »dobro smo vas našli«, u Kosmetu *ošbuldum* »dobro nađoh«. Elezović dodaje da su tako govorili oni koji znaju turski. U Bosni odgovara se mjesto *hoş buldum: safa geldum* »s radošću dođoh«. U taj izraz učitivosti ušao je *š (safaš geldum)* unakrštenjem od *ožđeldum.* Kao indeklinabilni pridjev u *savadeldi* »noževi za tkanice« (narodna pjesma). Odatle na *-ija: sefađeldija* f objekt uz *dati)* »dobrodošlica«. Ali je naša prevedenica (od *buldum,* calque) *bolje našao* također očuvana u Bosni. Ovo je također balkanski turcizam: bug. *hoš-geldin.* O ostalim refleksima za *gelmek* v. *del.*

Lit.: ARj 3, 652. 673. 9, 316. 317. 318. *Elezović 2,* 48. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 560. *Mladenov* 671. *GM* 153. *Deny* 239. 311. prim. 3. Matzenauer, *LF* 12, 176.

hòtjeti (1230) pored *htjeti* = *cèti* = *ktêt* (Kosmet) pored *tkêt* i *cet* = *teti* (ekavski) = *üti* (ikavski, ŽK) (s prijevojem *o-ъ), hoću* pored *ću, ćeš* (skraćeno *-š) ita.,* enklitike koje, analogno rum. *(v)oiu, (v)ei, va, o* < vlat. *voleo, o să* + conj., itd., bug. *sta, ste,* mak. *će da,* arb. *do,* ngr. θα < θέλω να itd., služe kao pomoćni glagoli za tvorenje futura (morfološki balkanizam) (tip: *vidjeću),* s promjenom *ht* < *st, št* u prošlom part. akt. *stto* (Risan), *štel* (hrv.-kajk.), sveslav. i praslav. impf, verbum voluntatis. Samo *htjeti* dopušta složenice s prefiksima: *(pro-, us-, za-) zahteti, -ēm* (Vojvodina), *-htijēm* (Vuk), odatle impf, na *-va -zahtijevati, zahtijevam,* koji je općenit u književnom i saobraćajnom jeziku, *pròhtjeti, prdhtjedmm.* Sa infiksom -яр- : *ktêdnut, -em* pored *ktênut, -em* (Kosrnet). Puniji prezent *hoću* nestao je u bugarskom jeziku, kao što nestaše u našim narječjima puniji infinitivi *hotjeti,* npr. *tīti, ocu* (ŽK). Praslavenska osnova sa nazalnim infiksom *hont-* nije se očuvala u južnoslavenskim jezicima nego u češ. *huť* i polj. *chęć.*

I. Izvedenice su od obiju osnova *hot-* i *hbt-.* Prva sa *-la: hoca* f (17. i 18. v.) »volja«, odatle pridjev na -»& *hoiak* (Vuk) »koji je dobre volje«, hipokoristik *hóćo* (Vuk). Taj se pridjev može shvatiti i kao izvedenica od prezentske osnove. Postverbali: *hot* m, f, *hota* f (18. v.). Posljednji je živ i danas u prefiksalnoj složenici *pohota* f = bug. *pohot* f »sinnliche Begierde, Wollust«. Odatle pridjev na *-ьn: hőtan* (14—

18. v.), *nehotan,* poimeničen sa *-ik hotnik* m (16—18. v., Dubrovčani) »čovjek koji živi u grijehu s drugom ženom, kurviš« prema f *hotnica,* sa *-ost hôtnost* = na *-ia hotnja.* Prilozi *něhotě* (upravo stari particip prezenta aktiva), *hotnjo* (18. v.), *hôticë, nehotice,* odatle opet novi pridjev na *-ьn nehotičan; nehotomce* = *otomcê* (ŽK), *hotomice.* Poimeničeni stari particip prezenta pasiva *hotim* m »adulter« = sa *-ьc hotimac,* gen. *-mca* = sa *-nik hottmnik* prema f *hotimica* »concubina«, odatle *hotimičar* (Marin Držić), apstraktum na *-stvo hotimstvo* »konkubinat«. Od *hotim* stvoren je prilog na *-icē: hotimice, nehoti(mi)ce,* odatle opet pridjev na *-ьn (ne)hotimičan.*

II. Od osnove *hzt-* postoje u hrv.-srp. jeziku samo postverbali *zahtjev* m od *zahtijevati, prohtjev* od *pròhtjeti, prohtjèvati* i *nehtješa* m (Vuk, Boka). U bugarskom jeziku *pohta* »Esslust«, odatle rum. *pofti* »izvoljeti«, *poftă,* pridjevi *poftalnic, pofticios* i apstraktum *pofteală.*

III. Od prezentske osnove čini se da je izveden pridjev *oćak, oćka* (Kosmet), odatle prilog *oćko (veži oćko, nemo slézat mlögo).* Taj tkalački termin glasi kod Vuka *ötko* (tkanje) »koje se može lako tkati«. Stoji dakle bez sumnje u vezi s osnovom *tkati; ćk* za *tk* može biti ono što Dauzāt zove *fausse régression :* prema *ktêt* ili *tkět Scu.* Upor. niže *netkáti se.* Od *neću* (prema Jagiću od *ne hoću,* upór. slov. *noce}* stvoren je u Lici postverbal *nêc* samo u izričaju: *za nei se djeca tuku.* Može se shvatiti i kao postverbal od Vukova impf, *nećati se, nećam,* odatle deminutiv na *-kati nechati se, -am* (Lika, Dalmacija, Vinkovci), odatle opet *nećkalo* m (Lika) prema f *nećkalica* i pridjev *nećkav (konj, dorat)* prema pf. *nećnuti se* (Dobroselo, Lika), hipokoristici *neco* i *nećonja* m (Lika). Čudnovat je pseudojekavizám Ljubišin *nijeckati se.* Nije jasno ni dubrovačko *nevati se, -am* kao ni *névkati se* (Vinkovci). Bella i Stulić imaju *netkáti se,* sa *t* < *ć* kao u *kutnjî* za *kućni.* Radnićeva *saća* f < *sad ću* zacijelo je samo njegova tvorba.

Etimologijsku postanje nije utvrđeno. Izvjesno je da se ne nalazi ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Kuša se tumačiti iz ie. jezičnih sredstava. Berneker uzimlje da je korijen *hot-* nastao iz **hvot-, a* taj da dolazi u prijevoju kao *hvat-, hit-* u *hvatati se, hvatiti* i *hitati (v.).* Kao paralelu navodi lot. *gribēt* »htjeti, zahtijevati, željeti«. U lit. taj isti glagol *griebti* znači »hvatati«. Po ovom tumačenju prvobitno bi značenje bilo konkretna radnja koja je rezultat individualne volje. Kasnije je konkrétum prešao u apstraktum na psihičko polje po semantičkom zakonu sinegdohe. Vaillant uzimlje prijelaz *s* > *h* poslije prefiksa *po-, pri-, u-.* Pozivajući se na armenske *(xand* »žestoka želja) i keltske *(chwant, hvant* »želja«) paralele, svodi osnovu *hot-* na *svo-,* koja se nalazi u *svoj, svak, svat.* Bruckner i Machek opet, pozivajući se na lit. *ketù, ketéti* »zamišljati, htjeti« pretpostavljaju prijevoj ie. korijena *sket-.* Ova osnova ima i nazalni sufiks *kenteti* »trpjeti«. Prema Macheku je *hbt-* oblik allegro koji je nastao iz česte upotrebe, a *hot-* je intenzivni oblik. Meillet, upoređujući s lat. *sentire,* pretpostavlja ie. **snte* < ie. **sent-.*

Lit.: ARj 3, 655. 637. 639. 762. 7, 100. 169. 811. 853. 854. 9, 124. 280. *BI 2, 777. Elezović 2,* 45. 324. 362. 1, 337. *Mazurami* 400. *Miklošič* 88. *SEW* 1, 398. *IF* 31, 410. *Holub-Kopečný* 144. *Bruckner* 177. *KZ* 51, 228-229. *ASPh* 11, 118. *Vasmer 2,* 267-8. Jagic, *JF2,* 115. Belic, *Glas SKA* 112, 1-18. Vaillant, *BSLP* 42, 12. *RES* 22, 44-45. 190. *Slávia 9,* 249-250. Rešetar, *ASPh 36,* 548. Machek, *Slávia* 16, 212. Ehrlich, *RSl 4,* 260. Fraenkel, *KZ 63,* 103. *IF* 41, 410. 49, 219. Grünenthal, *ASPh* 41, 319-320. Iljinski, *ASPh* 28, 457-460. 29, 168-169. Pedersen, *KZ* 40, 173-181 (cf. *Ant IF* 24, 44). *AnzIF* 10, 47. Schmidt, *KZ* 32, 398. i sl. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Meillet, *MSLP* 8, 315-318. Uhlenbeck, *IF* 17, 96. Ramovš, *ČSJK 2,*128. i sl. Wijk (cf. *IJb 9,*198). *Boisacf* 1123.

hovoriljke, prilog (narodna pjesma) »teturajući se kao pjan«.

Lit.: ARj 3, 673.

hovrlica f (13. v.) »rubac ili drugo što na glavi žene u Vinodolu, danas samo u izričaju: *nosit rubac na hovrlicu«,* Mažuranić uporeduje *kovrlj* (te riječi nema ARj) i *kovfljāk (v.).* Ako to uporedenje tačno, onda je *h* > *k* kao u *hlače* pored *klašnje.* Drugi folklorni termini, koji se mogu upoređivati, ne poznaju *h: ôvflj* m (Srijem) »nekakva ženska kapa«, *ovtljina f* (Srbija, nahija Rudnik) »ženska kapa koja stoji navrh glave kao konjsko kopito; sinonim *ašanjka* (nazvana po imenu mjesta)«. Metafora je možda *ovrljača* (Srbija, Podrinje) »neka jabuka«. Postoje još toponimi *Ovrlje* (Sinj) i *Ovrljica* (Bosna), a'i se ne zna kako se odnose prema apelativima. Postanje nepoznato.

Lit.: ARj 3, 673. 5, 413. 9, 499. *Mažuranič* 401.

hrä, neoformljen uzvik (onomatopeja) za oponašanje hropnje na umrću.

I. Sa *o* mjesto *a* i suglasnikom *p* poimeničena je onomatopeja: *hrop* m (Belostenec) imitira šum vode. Oformljena u imenici na *-ot, -nja: hropót = (k)ropnja* (Vuk) sinonim je za *kašalj.* Odatle *hropac,* gen. *hropca* (Vuk) »extremus spiritus«. Na zvuk (kod spavanja) disanja odnosi se *hropati, -pijem* pored *-am = (h)ròpiti, -im* (17. v., Vuk, Baraković) = *kropiti* (Vodice) »teško disati« = *hropsti, -em* (16. v.) = *liros, krope* (Cres) = *hròptati, -ćem* (Stulić) »sinonim: hrkati«. Odatle *hropavac = hropalać,* gen. *-acca* m prema *hropalica', hroptati, -ćem, hropitati, -ćem* (Vuk); *hropòtina* f (Mikalja) = *hropòtinja* (Vuk) »sinonim: sipnja«. Upor. češ. *ehropíti; roptan, ropćem = rptati, -am* (13—16. v.) »mrmljati, gunđati, bucati«.

II. Sa samoglasom *i: hrípatí, hrîpljêm, -am* (Vuk) = *hrîpati* (Vodice) »anhelare, tossire; sinonim: kašljati«. Odatle: *brita* »Heiserkeit« (Martie, slov.), *hrípavac,* gen. *-avca* (Vuk) »kašalj«, u pl. »bronchiae« (Brač); također bez *h* i sa *k* mjesto *p: rikavac; hripotina* (Stulić) »sinonim: hrakotina«; deminutiv *hriputati, -ćem, -tam; hriputljiv, -ivac; hripelj* (Kavanjin). Upor. *hripelj* pored *hrpêl* (Vodice) = *hrīpeji* (Brusje, Hvar) »nozdrve«.

III. Onomatopeja sa *o > a* oponaša zvuk grla kod spavanja i kašljanja: *hrapati, -pijem, -om* (sjeverni čakavci) »sinonim hropiti«.

IV. Pored samoglasa *a/i/o* dolazi u toj onomatopeji i samoglas *u.* Sa imitacije disanja prelazi tada onomatopeja na imitaciju buke: *krupa* f (Habdelić) »strepitose, *hrup* m »buka« (čakavci, 16. v.), također slov., pòstverbal od *rüpiti, -im* (Vuk) »naglo doći; sinonim: banuti«, *křupnuti, nahrupiti* (Habdelić) = *nàrupiti, -im* (Pavlinović), *hrupjeti* »bucati«. Ovamo ide po svoj prilici *rùpljavina* f (Makarska) »umoran pseći lavež u potjeri za zecom«. Kako se buci, kad se navaljuje, *hrupiti* znači u 17. v. »udarati, navaljivati«.

V. Sa samoglasom *ť* izražava onomatopeja isto: *narip* m (Gleđević) »navala, udarac«, postverbal od *naripati se, -pijem = narípiti, naripīm* pf. (16. v.) »navaliti« prema *naripivati, naripljivati* impf. Odatle *naripitelj* m prema f *naripiteljica.* Bez prefiksa nije potvrđen *ripiti.* Stolić ima pseudojekavizam *krijepiti (na-).* Madžarska je onomatopeja za *hripot, hrípavac: horiptes.* Ruski *hrip* preko fr. *grippe > gripa,* slov. *kripa* postao je internacionalna riječ.

VI. Oduzeto je onomatopejsko značenje leksemų *hrap-, krep-* u sveslav. i praslav *-)* pridjevu na *-av: (Ji)rapav* (15. v., Vuk) »1° raucus (o glasu), 2° (preneseno na neravnu površinu) holperig, ritav, prnjav« = *krepâv* (istročakavski) »raucus«. Miklošič ima u istom značenju *hrpodljav,* nejasne tvorbe ako je od *hrip-.* Poimeničen sa *-ьc: kràpavac,* gen. *-avca* m »1° hrapav kamen, 2° biljka asperugo«. Također toponim. Odatle pridjev *krăpljav; krape* f pl. (Vuk) »nejednakosti, asperitas«; *kráponja* m = *rapeša* m »čovjek hrapave kože«. Slog *hra-* nastao je po. zakonu likvidne metateze, polj. *chropawy.* Prema Bruckneru *h* je nastao iz ie. *sk-* od korijena *skory-,* koji se nalazi bez pomičnog s u lit. *karpa* »bradavica«, dok Mladenov i ovdje polazi od *'^sker-ļskor-* »režem«. Prema ovdje izraženom mišljenju radi se o prastaroj onomatopeji koja ima svoje paralele i u ostalim srodnim i nesrodnim jezicima. Nisu potrebne kombinacije o ie. glasovima kao izvorima fonema.

VII. Na zvuk kod kašljanja odnosi se onomatopeja kad je oformljena sa *-kau:* impf. *krákati, krācēm* pored *-kam (s-)* »pljuvati služ« (stcslav., slov.) prema pf. *kráknuti, -ēm* (16. v.); *izraknuti se.* Odatle na *-ot: hrakotina f* (17. v., također bug.) = *hrahotina* (16. v.) = *rákotok,* gen. *-tka* (18. v.) = *hračak,* gen. *hračka = rāčak,* gen. *racka* (ŽK), *krakalac,* gen. *-aoca.* Drugo je značenje na Rabu: *rakāti, -čem* impf, prema pf. *-raknuti* »revati«. Samoglas varira sa *e: krekati, krećem* (Vrančić), *krekotina, shreknuti (se),* sa sonantnim *r* mjesto *-ra, -re; hrkati, krčem, -am* (17. v.) »sinonim: hrakati, screare«. Odatle *krhotina* (18. v.) = *fkolj* m (Leskovac, Srbija). Ovim se oformljenjem imitira i radnja grla kod spavanja: impf. *(h)ŕkati, krčem* pored *krkam* (Vuk) = *f kat, f čem* (Kosmet) »schnarchen« prema pf. *(k)rknuti, -ēm* (Vuk), *hrtïti* (Voltiđi). Odatle *hrkeša* (Belostenec) »čovjek koji hrče« i postverbal *hrká* (Vuk). Ovamo ide i *hrknjati, -njem* (sjeverni čakavci) = *rnjati, -om = rnjāti, -am* (ŽK) »1° röcheln, teško disati, 2° sinonim: hrkati«. Drugo je *rnjati se (svinje se rnjaju o drveće).* Vuk ima sa *hr > fr: frkati, f f čēm* »sinonim: hrkati«. Uporedi još *f f ka* f »frakcija, stranka« (Bosna). U rum. *horeai* »1° röcheln, 2° schnarchen« pored *hîrcîi, horeai* i *horeați,* madž. *horkolni.* Onomatopejom *krk* imitira se zvuk koji nastaje pri brisanju šmrklja iz nosa: *izrknuti (se), izfknem = (iz)rknut* pored *(iz)-fknüt* (Kosmet) »sinonim: 1° useknuti se, 2° smrknuti«. Uzvikom *hrk* oponaša se glas koji nastaje kad sud, upravo tikva, udari o što tvrdo. Uzvik *rk* (Kosmet) predstavlja naglo

zarivanje noža u nešto: *fka, rke,* odatle oformljenje *řknut, -em* (Kosmet) »zabosti, zariti«, *fčkat, -am* (Kosmet) »zavlačiti«, kod Vuka *řške de* »čobanski uzvik za podbadanje volova«. U daljnjem semantičkom razvitku ide ovamo kod sjevernih čakavaca *krkati (se), -am* »hrabriti, sokoliti«, *hrkati se, -am* (Vuk, Crna Gora) »tiskati se, čupati se s kime«.

VIII. Onomatopeja je leksikalizirana u nazivu za životinju *(h)rčak,* gen. *-čka* (Vuk) »cricetos frumentarius«, pored *krčko* m, također slov. *krček* i slvč. *ckrček.* Upor. *(s)krzeczek,* u 15. v., također poljski. Antroponim je (prezime). Taj stari leksem posudiše Rumunji *hârciog* i Madžari *körcsök.* Hrv.-kajk. homonim *krček, -íka* Belostenec i dr.) »gljiva mochella esculenta« bit će možda drugog postanja.

Lit.: ARj 3, 74. 687. 693. 673. 677. 691. 692. 694. 696. 699. 700. 706. 4, 297. 7, 359. 585. 601. 710. 14, 50. 55. *BI 2,* 356. *Elezović* 1, 227. 2, 180. 188. Ribarić, *SDZb 9,* 152. Tentor, JF 5, 205. Hraste, *JF 6,* 212. Kušar, *Rad* 118, 53. Skok, *Slavia\5,* 348., br. 274. *Miklošič* 89. 90. *SEW* 1, 401. 402. 404. 411. 574. *Holub-Kopečný* 142-144. *Bruckner* 176. 179. 183. 184. *KZ* 42, 50. 51, 223. 225. 239,. 240. 242. *Mladenov* 671. 672. 674. *Tiktin* 738. Machek, *Slávia* 16, 212-3. 216. *REW*[3] 1886. Štrekelj, *DAW* 50, 21. i sl. Uhlenbeck, *PBB* 20, 38. Hirt, *PBB* 23, 333. Jagić, *ASPh* 31, 550. Matzenauer, *LP. 7,* 216. 17, 164-165. 191. Marianovics, *MNyö* 40_4 348. i sl. (cf. *RSl* 5, 333).

hrabar, f *hrabra* (Vuk), sveslav. i praslav. *(*horbrb)* pridjev »tapfer«, prilog *hrabro,* poimeničen u m. r. »1° sinonim: junak, 2° *(h)- rabár,* gen. *-bra* (16. v., Vuk, Lučić) »zaručnik, mladoženja, muž« = *(h)robar,* gen. *(k)robra* (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma, odnos kao *rob* prema *rab),* hipokoristik *rabro* (Vuk). To poimeničenje u navedenom značenju je semantički balkanizam, upor. *tinir joni* kod meglenskih Vlaha, rum. *mire (< miles)* = hrv.-srp. *vojno = junak,* bug. također, u značenju »1° zaručnik, 2° muž«. Od pridjeva je apstraktum na *-ost hrabrost* i denominai na *-iti hrabriti* (18. v.) *(o-),* na *-ovati hräbrovati* »raditi kao hrabar«. Proširuje se sufiksom *-en hrabren* (Vuk, Primorje), *-enit hrabrena,* što se poimeničuje sa *-ik hrabrenik,* sa *-ost = -stvo, krabrenöst, hrabrēnstvo.* Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: polj. *chrobry,* rus. (u narječjima) *horobryj.* Rumunji posudiše *hârăbór* »tapfer, mutig«, apstraktum na *-ie hărăborie* »Kraft«, *a să kărăbori* »Mut fassen«. Ako se sa Brücknerom uzme kao dokazano da je slav. *k* = ie. *sk,* onda se samo od sebe daje upoređenje sa stvnjem. *skarb,* nvnjem. *scharf.* Ie. sufiks *-ro* je kao u *bistar, bodar·., dobar, jedar, hitar, mokar, mudar.* Machek, naprotiv, upoređuje sa sanskr. *pra-galbhd* »mutig, ent-, schlössen«. Mladenov pretpostavlja ie. *sker-* »režim«, njem. *Schere,* prijevoj *(s)kor-* raširen sa *-bh.* Upoređivalo se i sa sanskr. *khard-* »dur«, *kšatrijas* »ratnik = stiran. *kšarkšas = Xerxes.*

Lit.: ARj 3, 673. 704. *BI* 1, 881. *Miklošič* 89. Isti, *Rum.* 51, *SEW* 1, 369. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 184. *KZ* 51, 233. *Mladenov* 671. Machek, *Slávia* 16, 197-198. 212. *PBB* 23, 333. Skok, *ASPh* 37, 85.

hrâm, gen. *hrama* m (Vuk), sveslav. i praslav. **погтъ,* bez paralela u baltičkoj grupij »1° kao crkveni izraz: templům«, odatle po zakonu sinegdohe »2° crkvena slava, svetac, svetkovina (kod pravoslavaca), 3° domus (Istra), dvor (Zakon vinodolski)« = *kran* (Marulić) = *kram* (Dubrovnik, Marin Držić) = *kram* (Kosmet, čaršijski govor) = *hram,* gen. *hrama* (Vodice) »1° odijeljen dio u kući gdje se čuvaju različite sprave i suđe za hranu, 2° crkva«. Odatle deminutivna *-ьc: hrămac,* gen. *hràmca* (Krk, Istra) »pastirska koliba« = *krama* »drvarska koliba (Bosna)«. Augmentativ na *-ina: kramiņa* f (Istra) »dom, kuća«. U Istri postoji još deminutiv sa tal. deminutivnim sufiksom *-uccio* < lat. *-ūceus: hramuč.* Također toponim: *Ram* na Dunavu i *Hramina* u otočkoj Dalmaciji. Rumunji posudiše *hram* kao crkveni termni. Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: rus. *horom, horomina.* Ie. korijen nije utvrđen. Ako se uzme s Brücknerom da je *h* = ie. *sk,* onda je osnova **skormu, a* to je prijevoj od njem. **skerma > Schirm.* Prema Bruckneru ide etimologijski u isti red kao *hrana* »Schutz«, *сгепъ* »šator«, *krmiti.* Mladenov i ovo izvodi od *sker-* »režem«. Pretpostavlja se još ie. **sormos* od *ser-* (lat. *sero,* odatle internacionalna riječ *inserat* »oglas«). Matzenauer upoređuje sa sanskr. *sarma,* awesta *fšarema* »maison, demeure«, Machek sa sanskr. *karmydm* »festes Gebäude, Burg, Wohnhaus«. Prema ovim upoređenjima bilo bi prvobitno značenje »kuća od pruća, zaštita od neprijatelja«.

Lit.: ARj 3, 678. 5, 461. Ribarić, *SDZb 9,* 151. *Elezović 2,* 476. Skok, *Slav.* 146. *Mažuranič* 401. *Miklošič* 89. *SEW* 1, 397. *IF* 31, 410. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 183. Machek, *Slávia* 16, 193-4. 212. Kozlovskį, *ASPh* 11, 384. Endzelin, *SBE* 127. Pederson, *KZ* 38, 395. Budimir, *ZbŠ* 615. *WP 2,* 500.

hrána f (Vuk), sveslav. i praslav. postverbal **horna,* danas samo u značenju »1° Nahrung«, od *hraniti, hraním* (1487) »nähren«. Odatle deminutiv na *-iça: hranica.* Pridjevi na *-iv: hraniv* (Stulić) = *hranjiv.* Odatle *hrănivo* n »čim se može hraniti«. Na *-ba: hranidba* (18. v.). Na *-ište: hranilišće* (čakavci). Na *-ilo: hranilo* n »ono što hrani čovjeka«. Radne imenice: *hranič* = *hranitelj* m prema *hraniteljica, -teljka, hrànilac* m prema f *hrànilica.* Poimeničen part. perf. pasiva: *hranjenih* m (Ljubiša) »naziv za vola« prema f *hranjènica* »krma koja hrani« i *hranjenče* n. Prvobitno značenje od *hraniti »2°* servare, čuvati, custodire« očuvalo se u prefiksalnoj složenici *pohraniti* »verwahren«, odatle postverbal *pohrana* f »Verwahrung, Aufbewahrung«; *dohraniti, dohraním* pf. (Vuk) »1° alere, 2° sinonim: dočuvati« prema impf, *dohranjívati, -hrànjujem* i *-īvām* (16. v.), *ishraniti, ishranim* (Vuk) = *izrãmt* (Kosmet), *nahraniti, nahranim* (Vuk) = *narănît, narânîm* (objekt *dijete},* odatle *nahranče* n (Lika, Primorje) i *nahranka f* »dijete koje se othrani«, *otrãnlt* (ŽK), sve samo u značenju 1°; *rashraniti, rashrānīm* (Orahovica) »sinonim: utoviti se«; *sahraniti (se), sahranim* pf. (13. v., Vuk. objekt *mrtvac)* »1° obaviti pogreb, 2° spasiti (se), 3° odbraniti, 4° sačuvati«, impf, *sahranjivati, -hrànjujem* (Vuk) pored *sahranjevati* (17. i 18. v.) očuvalo je semantičku starinu. Isto tako postverbal odatle *sahrana* f (Vuk) »spas, čuvanje, utočište, grob, pogreb« (Slavonija, Bosna, zapad). Izvedenica na *-ač: sahranač,* gen. *-aia* m (Dubrovnik, Vrgorac) »sinonim: gustijerna«. Na *-ište sahranište* (18. v., uz pridjev *oltarsko)* stvoriše svećenici za *tabernakul,* danas *svetohranište.* Radna imenica *sahranite!]* m (= Isus) prema f *sahraniteljica* iz istoga je izvora. Semantičku starost čuva i pf. *shrániti, shrânlm* (Vuk) »sinonim: spremiti, spraviti (kod kajkavaca i ŽK)« = *shranati* (Vinodolski zakon, 13. i 14. v.) prema 'impf, *sahranivati, -ujem, -njivati, -njevati,* odatle postverbali *shran* m, *shrăna* f = *skramba* f = *shranište* = *shranica, shraniãca* »sinonim: spremište«. U Vinodolskom zakonu čita se i prevedenica *shranjenò ako* za tal. *salvo se* »osim ako«. Kao hipokoristik upotrebljava se vokativ *(h)rano moja,* odatle *(h)ranko, hranče,* s čime upor. ruske riječi od mila *kormílec* m prema *kormilica.* Ne zna se nije li takove prirode i u antroponimiji, u starim dvočlanim rɪепіщa *Hranislav, Hranimir,* odatle hipokoristici *Hranka* > *Ranko,* upor. prezime *Rankovič, Hranilo^* upor. prezime *(H)ranilović* (ŽU). Tu je moguće i značenje 2°. Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, rus. *horona,* polj. *chrona.* Rumunji posudiše *hrană* i α *hrăni,* oboje u značenju 1°. Bruckner uzimlje da je *h* nastao od *sk-* u ie. korijenu *sker-,* prijevoj *skor-.* Bez pokretnog *s-* je isti korijen u *krma, krmiti* (v.). Mladenov i ovdje uzima *(s)ker-: (s)kor-* »rezati«. Ali se uporeduje isto tako uvjerljivo i sa lit. *šeriu, sèrti* »krmiti«, *šermem* »karmine«, avesta *haraiti* (3. 1. sing.) »zaštićuje«, *servare* (odatle internacionalni pridjev *servilan).* Tu je korijen *ser-* raširen s pomoću sufiksa *-ua,* a u slav. s pomoću *-n.* Machek uporeduje i sa sanskr. *s'ar-man* »Hut, Obhut, Decke«; *h* iz *k* (ie. *ker-* u lit. *šerti* i *kel-* u sanskr. *çarman), h* iz í < ie. *ser-* (u avesti i lat.) čini dakako velike teškoće. Izgleda da se mora uzeti predslavenska kontaminacija ovih korijena.

Lit.: ARj 3, 679. 681. 7, 358. *Elezović* 1, 227. 445. *Mažuranu* 401-402. Vulović, *ASPh* 8, 137. *Miklošič* 89. *SEW* 1, 397. *IF* 31, 405. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 184. *KZ 51,* 232-233. *Mladenov* 671. Vaillant, *RES 22,* 41. Machek, *Slávia* 16, 191-192. Peterson, *ASPh* 35, 366. Arnim, *ZSPh* 13, 101. sl. *GM* 369-70. *Boisacq*[3] 524-525. *WP* 1,408. 432. 2, 498.

hrast, gen. *hrasta* m (14. v., Vuk), sveslav. i praslav. **hvorstb,* »sinonimi: dub, quercus, srč (v.)«. Između *hir* ispao je srednji suglasnik *v,* upor. stcslav. kol. *hvrastije,* stčeš. *chvrast,* rus. *hvorost.* Deminutivi na *-ič: hrastić* (14. v.); sa dvostrukim sufiksom na *-äc: roščić* (Lika, Slavonija); na *-ićak: hrastićak,* gen. *-ika* (Lika, ŽK), kol. *hraste* (16. v.); na *-ik: hrastik,* gen. *-ika* »hrastova šuma«. Pridjev na *-ov: hrastov,* poimeničen s pomoću *-ača krastavaca* »1° batina, 2° lađa od hrastovine«, s pomoću *-ina hràstovina* (Vuk), s pomoću *-ka hrastovka* f »žuta gljiva«. Postoje i specijalna značenja: »drvo uopće, stablo« (Krasica): *smokve rastu na hrastu.* Upor. takvo značenje za *dub* u Zoranića: *jabuke rastu na dubu.* Iz Hrvatskog primprja ima šulek *narestac,* gen. *naresca* m »ilex aquifolium« < *na* + *hrast* + *-ьc* s promjenom *a* > *e* kao u *resti* < *rasti.* Specijalizacija značenja »dub, Eiche, quercus« nalazi se samo u slov. i hrv.-srp. U bug. znači »grm«, odatle s turskim sufiksom *-luk hrastalăk,* kao i u madž. slavizmu *haraszt,* ali *horozsth, haraszt* znači i »hrast, Eiche«. U ostalim slavinama postoji značenje »grm«: rus. *hvorost* »granje, grm«. U nekima i »suho granje«, kao i u rum. slavizmu: *hreast* (Moldavija) > *hreasc* pored *vrasc* »suho granje uopće, Reisig«. Riječ *hrast* je veoma star i raširen toponim, sam i u izvedenicama, među kojima zagorska *Hraščinaj-šći-* < *hrast* + *-ski* + *-ina,* nekada župa *de Hrosno, Hrastom,*

Hrastovica itd. Nema jedinstvenosti u tumačenju postanja. Izvjesno je da je naziv samo slavenski. Prema Miklošiču je onomatopejskoga postanja kao i *šuma* (v.), od slav. onomatopejskog glagola češ. *chrastěti, -iti,* polj. *ehrostać* »šumiti«. U hrv.-srp. se ta onomatopeja nalazi u *hrustiti se* (v.). Petersson tumači iz ie. složenice **qsu-orsto* »granata raslina«. Prvi se dio složenice nalazi u *hvoja, habat,* a drugi u *rasti* (v.), sanskr. *Tahati.* Machek uporeduje sa stvnjem. *horst,* sard, *colostri, galestri,* bask. *korosti, khorostii, gorosti* »ilex aquifolium«, dopuštajući unakrštenje sa *hvoja,* da bi objasnio *v.* Po njegovu mišljenju *hrast* pripada pred-ie. supstratu. Za Hirta je posudenica iz got. *horst,* a za Mladenova u prasrodstvu s tom riječi. Za Sütterlina **kwereis* u stvnjem., staronord. i nvnjem. Sve puste kombinacije. Glede *hrast* (Vodice) »grčevita bolest kod djece« v. *fräs.* Ime biljke »helminthia echioides« *(K)rastelj* (Dubrovnik), koje se nalazi i u češ. *chrastěl,* treba još obavještenja. Primijetiti još treba da su hrv.-srp. nazivi za vrste *hrasta,* kao *crnika* »ilex«, *gorun, sladun, štedun, gorskać,* domaćeg podrijetla.

Lit.: ARj 3, 688. 7, 581. *Mazurami* 402. Tentor, *JF* 5, 205. *Miklošič* 92. *SEW* 1, 408. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 184. *Mladenov* 671. *WP* 1, 501. Machek, *Slávia* 16, 182-183. 214. Siitterlin, *IF* 25, 61. Hirt, *PBB* 23, 338. Petersson, *KZ* 46, 146. (cf. *JF* 3, 215.). Loewenthal, *WuS* 10, 164. *Tiktin* 1779. Matzenauer, *LF 9,* 5—6.

hrb m (Šulek) »sinonim: biljka sporiš, hajdučka trava, achillea millefolium L.«.

Lit.: ARj 3, 690.

hrbat, gen. *hrpta* pored *hirbata* (14. v., Vuk) = *rbat,* gen. *rbata* (Kosmet), sveslav. i praslav. **пгьЬыъ* »1° sinonimi: kičma, leđa, dorsum, 2° (metafora) brdo, jugum«. Augmentativ na *-ina: hrptina-,ηĩηα* f (ŽK) »svinjsko meso od kičme«. Pridjev na *-en: hrpten* (hrv.-kajk.), poimeničen s pomoću *-ica, -jača (hyrtènica* (Vuk) = *(h)rtenjača* (Vuk, Srbija) = *rptenjača* (Lika) = *rptenica* (Lika) »kičmenica, kralješ«. Na *-ište: hrptičte* n (Belostenec) = *rtišće* (Babina greda) »žlijeb u hrptini«. Na *-nica: rbàtnica* (ŽK) »stražnji dio košulje«. Ovamo možda *rtmača* f (Vuk) »zalistak na hlačama« ako je *tm* < *tn* kao u *lajtman* (ŽK) < *lieutenant.* Bez sufiksa -ьг = -«, koji je kao u *nogbtb* > *nokat,* sa ť za ь (prijevoj ?) dolazi u slov. i kod Belostenca i Stulića *hrib* »collis«, od čega je kod Kavanjina pridjev *hribetan.* Toponim u Gorskom Kotaru *(Mukov Hrib, Hrib srednji, Hribac,* gen. *Hripca,* selo). Ovo *hrib* alternira u dočetku sa *hrid* (v.). Prema alternaciji *hred* za *hrid* (v.), sa *hrib* mogao bi stajati u vezi pridjev *hrebeljav* »sinonim: hridan, divlji, pun hridi, kamenja«, *hrebeljast* (Stulić). U češkom je prvobitno *eh* zamijenjeno sa *h* < *g: hřbet* < *chfbet* = polj. *grzbiet.* To još ne opravdava mišljenje Machekovo da osnovno *chrb-* stoji mjesto praslav. **gbrbł* »Höcker, Rücken«, v. *grba.* Za *hrib* kao ni za *hrbat* nema utvrđenih ie. paralela; *hríb* je po svoj prilici relikt iz predslav. i pred-ie. **grîpa* < **grep(p~)-,* koje dolazi u dalmatinskoj toponomastici kao *Gripa, Fripa, Hripa* za uzvisine. Bez *h* < *g* nalazi se u rum. *ripa* f »jäher Abhang, Abgrund, Schlucht«, cine. *aripă* »Abhang, padina«, meg.-rum. *râpă* »padina, kamen«, ц Cica (istro-rum.) *arpe* »kamen, stijena«. Upor. arb. *shkrep* »Abgrund, Fels«, odatle drum. pridjev *ripos* »jäh, steil, zerklüftet« i možda naše *rìpiti, ripnuti* »udariti kamenom«. Značenje ne dopušta izdvođenje od lat. *ripa* »obala«.

Lit.: ARj 3, 690. 691. 694. 707. 709. *Elezović 2,* 172. Skok, *ASPh* 33, 369. Isti, *Slav.* 61. 92. 93. 112. 114. 136. 149. Isti, *SIRev 3,* 353-354. *Miklošič* 90. *SEW* 1, 404. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 160. *KZ* 51, 225, Machek, *Slávia* 16, 200-201. 213. *GM* 204. Lewy, *ZSPh* 1, 407. *Tiktin* 1238. Hubschmid, *Vorind. Ostalp,* p. 44 i sl., § 20. Isti, *Alpenwörter* 13. i sl. *REW** 3863. 7328. *DEI* 1869.

(h)ȑbina f (Vuk, Lika, Bukovica, ŽU) »Scherbe; sinonim: krnjaga«, augmentativ na *-ina* od *rb* m (ŽU) »idem«. Toponim. Deminutivi na *-ič rbić* (Lika), na *-tk rbak,* gen. *rpka* »idem«, kôl. *ŕbovlje* n (ŽU). Rumunji posudiše *Mrb* n »Scherben, irdenes Bruchstück«, odatle *a Urbui* »in Scherben,schlagen«, *a să hirbui* (-Ш > *-ujç* < *-ovati)* »aus den Fugen gehen«, deminutiv *hîrbușor.* U bugarskom jeziku *hărbel,* pored *štarbel,* pridjev *hrăbav, harbeliv* »Scharte, Scherbe«. U prasrodstvu s arb. *vorbe* »zemljani lonac za kuhanje«. Kako bugarski oblik pokazuje, u prasrodstvu je s praslav. **skerbt* > *črep, škrbav* (koje i stvnjem. *skirbe,* nvnjem *Scherbe).* Zubatý pretpostavlja **гъЫna,* uporeďujući s lot. *rubinät* »einkerben, nagen« i *hrbina* proglasuje za »schwerlich richtig«, u čem se vara, kako pokazuje bugarski i rumunjski oblik.

Lit.: ARj 13, 738. Skok, *ASPh* 33, 369. *Miklošič* 300. *SEW l,* 405. Zubatý, *ASPh* 16, 410. *Mladenov* 673. *Tiktin* 731.

hrč m (šülek) »vrsta gljive«; deminutiv sa *-bk i -bka: hrčak,* gen. *-čka* (hrv.-kajk., Belostenec) »gljive koje se lat. zovu spongiolus, helvella, morchella« = *hrčka ī,* slov. *krček.*

Lit.: ARį 3, 691. *Pleteršmk* 1, 280.

hŕdati, *hrdom* impf. (Dubrovnik) (rei-.)« »sinonimi: bíti, lupati, tući (jako i s bukom)« = *herdăti* (hrv.-kajk., Bednja) prema pf. *hrdnuti, - m* (Martié) = (sa *dn* > *grì) hrgnuti* (Pjevanija crnogorska) = (sa *dn* > *n,* tip *panem) hrnuti, - m* (Dubrovnik). Kao ekspresivan glagol (metafora) *fdati, rđom* (Lika) »jesti«, *nańdati se, nardám* »najesti se, nabubati se«, *nafdăt ļse).* (ŽK) »I° natovariti, 2° najesti se«, *uīdati* (ŽK) »ubiti«, *zafdat se* »prenagliti se *(zarda si se poc bálit mindele,* Smokvica, Korčula)«. Upór. slov. *hrdati in kopati* »tüchtig hauen«. Osnova *hrd-* dolazi možda i u složenicama: *hŕdoroga* (Vuk, Dubrovnik) »psovka za staru žensku«, *(h)rdobrada* »biljka stipa pennata«. Te se složenice mogu vezati i s pridjevom *rdar* (v.). Bez tačnijih obavještenja o upotrebi i značenju ne može se odrediti pravi etimon. U hrv.-kajk. *rdati* znâči »gristi što tvrdo«. Vuk ima isti glagol s akcentom *Mati, -ãm (po-)* (subjekti *krmača, magla, plug)* »herumweihlen, cunjati, orvati«. S akcentom *rdati, fdam* znači u Lici i »psovati, grditi«. Zacijelo se radi o onomatopeji. Ovamo može ići na *-ut* (upór. *smrduť) řdut,* gen. *-úta* m (Vuk) »trešnja koja se rska«. Dalje veze te onomatopeje v. pod *hrskati.*

Lit.: ARj 3, 694. 702. 7, 564. 12, 789. *Pleteršnik* 1, 280. *Mažuranić* 402.

hreb m (Boka) = *hrev* »sinonimi: panj, stablo, deblo«. Odatle kol. *hreblje* n (Split, Pavlinović). Toponim *Hrebine, Hrebinec* (Zagorje). Bez *h-* pridjev na *-av: rebav* (Županja, Srijem) »u koga su dvi noge iskrenite«, metafora od *reb* m (Vodice, Dalmacija) »prut«, kol. *reblje* »pruće«. Ovamo možda *rebić* m »kornjaš orthoperus« i prezime na *-ić Rebić* pored *Rebić* (Lika, Srbija), ali upor. i *Rêba* (Bosna, katolici). Ovamo ide možda i *rebeljuša f* (Podrinski okrug) »vrsta jabuke«, *Rebelj* je toponim (selo, Valjevski srez), *Rebeljani* (Gorska kosa, Gruža), *Rebeljska reka* (tvori zajedno s *Vujinavačkom rekom* Jablanicu). U značenju »panj, stablo (od vinove loze)« običniji je leksem s *-k* mjesto *-b: hrék,* pl. *hrêkovi* (17. v., Vuk, Dubrovnik) = *krêk* (južni krajevi, Smokvica, Korčula, Ston, Kotor). Odatle deminutiv na *-bk: hréčak,* gen. *hrećka* (Vuk, Dubrovnik) = *kréčak,* gen. *-čka* (Ston), na *-ić hrečić* = *krečio* (Ston), augmentativi na *-ina hrečina,* na *-etina hrečetina,* koL *hrečje.* Obje osnove su samo hrv.-srp.; *hreb* bi moglo biti varijanta od *hrib* (v.) < *grippa,* tal. *greppo.* Postanje nejasno.

Lit.:.ARj 3, 691. 694. 692. *5,* 500. *ZbNŽ 5,* 27. *Miklošič* 90.

hrën, gen. *hrèna* m (Vuk, Dubrovnik, općenito) = *ren,* gen. *réna* (Kosmet) = *rën* (ŽK, ikavci) = *křen,* gen. *hrena* (Dubrovnik) = *hrln,* gen. *hrina* (ikavski), sveslav. i praslav. *hrenbj* »raifort«. Lit. *krienas* iz slav. Rumunji posudiše *hrean,* Nijemci *Kren.* Teofrast je zabilježio grčki lik *κεράϊν,* iz čega izlazi da je *e* nastao iz dvogalsa *ai.* Postanje nepoznato. Prema Macheku pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: ARj 3, 693. 5, 505. *Elezović 2,* 174. *Miklošič* 90. *SEW* 403. *'Holub-Kopečný* 190. *Bruckner* 185. *Mladenov* 673. Machek, *Slávia* 16, 212. *LP 2,* 158. Hoops, *PBB 23,* 568-569. Mikkola, *Ursl. Gramm,* 1, 11. i sl. (cf. *RSl* 6, 174). Loewenthal, *ASPh* 37, 384. *ZSPh 7,* 407. *Boisacq*[3] 435.

hrepēt m (Stulić) »smijanje u glas«. Odatle njegov pridjev *hrepetan* (koji nije pouzdan), denominal na *-ati hrepètati* (15. i 16. v.) (raj-) »1° grohotom se smijati (Stulić, Dubrovnik), 2° rzati«. Sufiks *-et* upućuje na onomatopejsku vrijednost korijena *hrep-,* koji se nalazi gotovo u svim slavinama, a i u značenju »rzati«. Značenje »navaljivati, nasrtati na koga«, koje ima *hrepiti* kod Kavanjina, zatim *na osvetu hripiti* kod Martića zacijelo su metafore istog onomatopejskog podrijetla. Prijenos onomatopeje na psihičko polje je u slov. *hrepenênje, hrepenéti* »sich sehnen«. Postoji i onomatopejska varijanta sa *b* mjesto *ρ: hrebetati, -čem* (leksikografi) u konkretnom značenju »ne slagati se u dva ili više glasova kod pjevanja i sviranja«, odatle pridjev *hrebetljiv.*

Lit.: ARj 3, 693. 695. *Miklošič* 90. Bruckner, *KZ* 51, 240.

hrétiti se (slov.) »1° sich anekeln, 2° aufgeblasen sein«, u Prorocima 282 b *nad tvojom rashrećenom dicom* kao prijevod Lutherova *über deine zarten Kinder.* Postanje nepoznato. Onomatopeja?

Lit.: ARj 13, 88. *SEW* 1, 401.

hrg m (Slavonija, Reljković, Sisak) »1° posuda u kojoj opančari kožu *moče, 2°* (Srijem) cucurbita lagenaria«, *hrga* f (Dalmacija) »kameni sud pri dnu tijesan, a k rubu izveden, u

kojem se ječam ljušti« = *hrg* m (Smokvica, Korčula) »drveno korito u kojem se poje svinje«, *fg,* gen. *fga* (Orahovica, Saptinovac, Vinkovci, Srbija). Odatle na *-ača: rgača* (osječka okolina), na *-ani rgānj,* gen. *-anja* m (Gornja Krajina) »uzduž prepolovljena tikva koja se kao kutlača uzima za grabljenje vode« = *řganj* (Srbija) = *rganj,* gen. *fgnja* m »listopad, studeni, prosinac, kad ima izobila hrane, pa ju *rgom* uzimaju«. Odatle denominal *rgati, -am* impf. »1° kao *rgom* (velikom kašikom) zaimati, 2° množiti«. S protezom *v- vrg* »krbanj, susak, tukvanj«. Sa *k* mjesto *h: krga* »haustrum e cucurbita«. Oblik s *h* postoji i u slovenskom *hrg,* gen. *hrga* »ein aus einem Flaschen Kürbis gemachter Trichter oder Heber, oder daraus gemachter Schöpfgefäss«, odatle *hrgáča, hrganja, hrgánjica.* Bit će predslavenskog i pred-ie. postanja u vezi sa lat. *orca, urceus* = gr. ὕρχη., etruščanski *uгу., urna.* Gr. ὕρχη je obična βίκος (odatle zacijelo *bicarium)* »Weingefäss mit zwei Henkeln«, prema Izidoru iz Sevilje »vrst amfore«; *krga,* češ. *krbanice* »olla«, slov. *krhla, krhlenka* uporeďuje Matzenauer sa srvnjem. *kruoc,* nvnjem *Krug.*

Lit.: ARj 3, 694. *ZbNŽ 6,* 126. *Pleteršnik* 1, 281. *REW*[3] 1181 a. 6087. Lorentz, *REKA* Suppi. 6, 1345. Metzenauer, *LP* 9, 15. *Boisacq*[3] 1006. Alessio, *Onomastica 2,* 201. Skok, *ZRPh* 41, 149., br. 10.

hrid m, f (17. v.) »veliki goli kamen; sinonim: stijena« = *hrida* f == *riđ* (Vuk, Dubrovnik) »golo brdo, gola kosa«, pi. *ridavi* (Srbija, Vranja, Sarajevo, Sutjeska) »kose između rijeka« = *rida* f (Vuk, narodna pjesma, Makarska krajina, Podrinje, Srbija). Pridjevi: na *-ьn hridan* (16. v.), *hädast* (Pavlinović), na *-ski ridski* (sela, okrug vranjski). Kol. *hrîde* n (16. v.). Augmentativ na *-ina: (Klridina.* Na *-ovaca, -ovka, -ovkinja: hridovača* (Srbija, Niš) = *hridovka* = *hridovkinja* »otrovna zmija, vipera ammodytes L.«. Upor. *gričarica* (Drežnica kod Ogulina) od *grič.* Nalazi se još u stcslav. i makedonskom *riđo.* Toponim s prijedlogom *o-, ob-: Ohrid* (upor. u narodnoj pjesmi: *Odvali se rida od Orida i ubila sva tri pobratima,* Vuk 1, 405), gr. *Achrida,* čine. *Oher* pored *Uhîrdă,* turski *Ohir.* U tur. *-d(a)* ispao zbog turske postpozicije *-da* (lokativ). Dolazi i bez prijedloga. Postoji i oblik sa *e* mjesto *i: hred* (sjeverna Dalmacija). Prema Brückneru isti je korijen koji i u *hrib* sa alternacijom sufiksa. Machek pretpostavlja razvitak iz **kriđt,* koji nigdje nije potvrđen, a ovo izvodi kao i Berneker iz got. *dis-skreitan* »zerreissen«, pozivajući se na lat. paralelu *rūpēs* od *rumpo,* slav. *skala* (v.) od ie. *skel-* »spalten, zerreissen«. Pojmovno ide zacijelo u istu sferu i koju i *hrib, griza* i *grič* (v.). To su pred-ie. izrazi za terenske uzvisine koje su u vezi s predrom. **gredius* »neobrađen, prost« > tal. *greggia, gręzso,* srlat. *gregius* (Foru), *grezius* (Padova).

Lit.: ARj 3, 692. 694. 8, 798. 13, 944. Hirtz *Amph.* 37. 43. *Miklošič* 90. *SEW* 1, 402. Bruckner, *KZ* 51, 225. Machek, *Slávia* 16 212. Miletič, *MP 2,* 142-146. *REW*[3] 3857a (drugačije *DEI* 1868. 1870. od lat. *grex,* kao prevedenica od gr. *agélaios* od *agéle* »stado«) Skok, *SlRev* 3, 353. Iwaszków, *Lud* 25, 95. sl (cf. *IJb* 13, 305).

hrisovul m = *hrisovul}* (također f, 13. v.) = *hrisovol, hrisovolj* (14. v.) = *hrisovoj* (14. v., upor. *perivoj)* = *hrisòvulja* f »isprava« (danas općenito u naučnim knjigama) = *hrisijovul, -lj* (14. v., prema grčkom pridjevu χρύσειος) = *(y > u) hrusovol* (14. v.) = *hrusovul* (14. v.) = *rusovoh* (stsrp.) = (prema lat. čitanju gr. *χ) krusovulj* = *krusovulja* f = *krisovulj* (Vuk, Crna Gora, Boka, Ljubiša: *pop Zlovolja čita krusovolja)* = *krusivoj* (14. v.) = *krusivoja* = *krusivolj* (rukopis 1351, prijepis 18. v., nekritički) = *krušivoj* (1351). Od srgr. (biz.) složenice χρυσόβουλλον »zlatna bula«; *lj* > *j* osniva se na prijelazu u deklinăciju *i* i unakrštenju sa *volja, povelja.*

Lit.: ARj 3, 696. 711. 5, 678. Vasmer, *GL* 64. Matzenauer, *LF* 17, 192.

Hristofor = *-hvor, -var* = *Hristofir* (s gr. izgovorom glasa χ) = (sa lat. izgovorom *eh* za χ) *Kristofor* (14. v.) = *Krištofor* = (sa disimilatornim ispadanjem dočetnog *-r* zbog disimilacije *r-r) Krištof* (15. i 16. v.) = *Krištof* (hrv.-kajk., ŽK, prezime) = (sa disimilacijom *r-r > r-l') Kristofal* (14. v.) = (sa sonantnim *ŗ* kao u *krst) Krstofor* (16. i 17. v., Baraković) = *Krštofor* (čakavci, 15. i 16. v.) = *Krstofal (18.* v., Kavanjin) = (sa *ph* > *p* kao u *Filip) Krstopor* (1493). Od gr. Χριστόφορος, dobro potvrđeno ime u dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima. Prilagođuje se dvočlanim praslavenskim imenima time što se drugi dio grčke složenice zamjenjuje sa *-voj* (prema tipu *Milivoj): Hristivoje* (Vuk) = *Kristivoj,* odatle prezime *Krstivojević* = *Kristivojević,* sa *-mir* (prema tipu *Vladimir) Krstimir* (Palmotić), sa hipokorističkim sufiksima *-ilo Krstilo,* odatle toponim *Krstilovica, -iha* (tip *Držiha* od *Držislav) Krstiha* Д3. v.), na *-oje Krstoje,* prezime *Krstojević,* na *-a, -o, -e Krista* m pored *Hristo,* odatle *(H)ristić* = *Kristo* (16. v.,

Dubrovnik, Boka, Perast) prema *Krista* (od *Krištof), odatle Kristie, Křšta* (18. v., Vuk), pridjev *Krstin,* pored *Křsto* (Vuk), pridjev *Krstov,* odatle *Krstić, Krste* (18. v., Dalmacija), na *-an* (prema tipu *Milan) Hrîstan* (Vuk) = *Kristau* (slov. prezime), *Křstan* (18. v.) m prema f *Křstana* (Srbija), na *-le* (prema tipu *Mile) Krile* (također dalmatinsko prezime) = *Krla* m (Boka ili Crna Gora, narodna pjesma) = *Krie* (Hrvatska, 1535). I sa lat. sufiksima prave se hipokoristici. Ovamo ide na deminutivni sufiks *-inus Hristind,* (mučenica, slavi se 24. VII), koje kod kaluđerica glasi i *Hristijana,* u Dubrovniku *Kristina,* odatle hipokoristici *Krista* (18. v.), *Križa* i *Krila.* Upor. hrv.-kajk. prezime *Križan.* Odatle ženski hipokoristik *Hrista* (Vuk), na lat. nenaglašeni sufiks *-ulus Krstol* = *Krstul* (1460), odatle dalmatinsko prezime *Krstulić, Krstulović.* Ovamo ide zacijelo i ime vlaškog plemena (1430) *Krisojevići.* Upor. prevedenice *krstonoša* i bizantinsko χριστόδουλος > *hristodul.*

Lit.: ARj 3, 697. 5, 539. 541. 542. 543. 588. 595. 636. 644. 657. Jireček, *Romanen 2,* 30.

(h)rkać, gen. *-aća* m (18. v., Vuk) »naziv što ga daju katolici pravoslavnima u Bosni i Dalmaciji« = *arkač* (Kavanjin, Pavlinović), pejorativna izyedenica stvorena s pomoću sufiksa *-aí* (v.) od osnove kojoj je značenje teško odrediti. Prema Pavlinovićevu obliku *grkać,* za koji se ne zna gdje i da li se govori, bila bi to izvedenica od *Grk.* To bi se slagalo s nekadašnjim nazivom *grčko-istočni, grčko--istočnjaci* u nekadašnjoj Austriji. Budmani se protivi tome. Po njegovu mišljenju može da postaje od *hrkati.* To bi bio pejorativan naziv za pjevanje kroz nos. Bela ima *hrka* mjesto *hrkać.* To bi bio hipokoristik ili postverbal od *hrkati.*

Lit.: ARj 3, 690. 14, 54.

hrmestavac, gen. *-avea* m (Zagorje, Prigorje) »meso što hrušce pod zubima«.

Lit.: ARj 3, 701.

hfcmza f (Bosna, Sarajevo, Kreševo, gdje se kopa) »auripigmentum, mineral žut, kao zlato mekan (upotrebljava se za boju)« = *sali zrno* ili *guša* (Srijem) = *žuti sigan* (Dalmacija) = tur. *altınbaş* > *altunbaš* (Bosna). Prema *erza* (Mostar) *m* kao da je umetnuto [.< tur. *kırmız* < ar. *qirrniz].*

Lit.: ARj 3, 702. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 323. *Školjić** 334.

hrndoline f pl. (Dubašnica, Krk) »oraće zemljište, ali kamenito, loše«.

Lit.: ARj 3, 702.

hį-nkaš, gen. *-asa* m (Pavlinović, Dalmacija), »nadimak na -as volu koji nije dobro uškopljen«. Od istog je korijena pridjev na *-ovit (h}rnjkovit* (Vuk, Srbija, za domaće životinje: *vo, konj}* »1° koji nije dobro utučen, 2° silovit, žicast, subačina« (Pavlinović, Dalmacija). Slaže se značenjem i fonetikom sa rumunjskim *rancatiti* »halb kastriert« = *rîncaş, rincău* »einhodig«, koje Gamillscheg, *RG* s. v. izvodi iz gepidskog (balkansko-germanskog) *wranko* > *rancus* »hinkend, lahm«, Meyer-Lübke iz langobardskog *rank* ili **renicus; hrnkaš* je prema tome leksički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide još kao talijanizam *rànkati, -am* impf. (Perast; Nalješković: *rankat ću najbrže}* »davonlaufen«. Od tal. *arrancare* »svellere, zoppicare, vogare di forza«.

Lit.: ARj 3, 702. 13, 58. *REW*[3] 7044. 7209 a. *DEI* 299.

(h)rnjaga f (Vuk, BiH) »velika gomila, sila, množina, hrpa«.

Lit.: ARj 14, 56.

(h)fnjav, pridjev na *-av* (Vuk) »sa raspuknutim ili razrezanim usnama«. Imenica *fnja,* gen. *fnjê* f (Kosmet) »svinjska surla, njuška«. Odatle metafora na *-ka: hrnjke* f pl. »vrsta gljive«. Hipokoristik *Hŕnjo* (Vuk) je antroponim i apelativ značenja koje je u pridjevu. U narodnoj pjesmi *Mujo od Udbine* zove se *(H)rnjetina Mujo* i *Hrnjica Mujo.* Odatle i muška lična imena *Hrnjko* (14. v.) i *Hrnjak* (15. v.).

Lit.: ARj 3, 702. *Elezović 2,* 180.

ħrб-ħrб, onomatopeja kojom se imitira glas svinja. Oformljena: *hrycati, kroče* (16. v., Dubrovnik) »sinonim: guritati« = *hrokati, -če* (leksikografi) = *hròktati, hrokće* (subjekt *svinja)* (Vuk). Sa vokalom *u* mjesto *o* kod Marulića i sa c iz prezentske osnove *hručati, hruča.* Sa tim vokalom prenosi se na govor ljudski (pejorativno): *hrukati, -am* (Belostenec) »govoriti 'vičući«.

Lit.: ARj 3, 704. 710.

hrom (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev, »lahm«, nije danas općenit na hrv.-srp. teritoriju. Čine mu konkurenciju sinonimi *šepav* (v.) u zapadnim krajevima, *tapalast* (Vuk) = *tapalast* (Banja Luka), izveden na *-ast* od

balkanskog turcizma *topal,* gen. *-ăla* (tur. *topal},* arb. *topal* »lahm«; odatle prezime na *-ovii Topalović.* Poimeničen na *-ьc* m prema f -tea: *hròmac,* gen. *kromca* prema *hrornica,* odatle prezime *(H}romac* i *(H}romčević* > *Rončević; (h}romica* (Lika) je apozicija za kozu; *hromica* (Dalmacija, Ljubiša) je mjera za duljinu, »širina između paoca i kazaoca kad se raščepe« (ne vidi se, kako se taj leksem semantički odnosi prema značenju pridjeva), Apstrakta se prave sa *-oca* = *-òta, -atinja* = *-ost* = *-stvo'. Qi)romoća* (17. v.) = *hromòta* (15. v.) = *hromòtinja* (Crna Gora, valjda kol. kao *sirotinja}* — *hromost* = *hromstvo.* Kauzativ *ohromiti, -im* »učiniti nekoga hromim«. Ljubiša upotrebljava prilog *hromice* u vezi sa *tomice* »na sve načine« u rečenici: *pak su nastavljali tomice i hromice da je k udaji sklone.* Vuk i pisci imaju inhoativ sa *nç* > *nu: ohronuti, ohronēm* (ŽK) »postati hrom; sinonim obangaviti«. U njemu je izolirana promjena *mn* > *n* kao u *nokrat* (ŽK) < *mnogokrat.* Ta se grupa čuva u *kinmuti, klimnuti* i *komnuti.* Govori se i piše obično bez *h oronuli, oronem.* Rijedak prijelaz *mn* > *n* razlog je što se u jezičnoj svijesti izgubila veza sa *hrom,* te se govori kao pridjev »oslabljen«: *oronuo starkelja. Romici* »Cigančad« nema veze s *hrom* nego je to od ciganske riječi *romia* »čovjek«. Iteratív pravi se prijevojem *o-a: hramati, hramljem, -ām* (Vuk, već stcslav.), sa *lj* iz prezenta u impf, *ramljati, -em* > *ramnjati, -am* (Ljubiša), *nahramivati, -hramujēm* (Vuk) = *naramljivati* (narodna pjesma). Odatle radne imenice na *-ьc: hrámac,* gen. *-mea* = *hramalac,* gen. *-aoca* m prema *hramalica* i apstraktum *ramota* (Lika, u formulama čaranja) »sinonim: hromota, hromoća.« Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Pridjev je slavensko-sanskrtska leksička paralela. Tačno odgovara sanskr. *śrama-h* < ie. *sromo-s,* fonetski i po značenju. Bruckner izvodi bez potrebe od ie. korijena *skrem-: skrom-,* od kojeg je *skroman* (v.).

Lit.: ARj 3, 678. 705. 8, 798. *BI 2,* 579. *Miklósié* 91. *SEW* 1, 403. *Holub-Kopečný* 143. *Bruckner* 184. *KZ 5ĭ,* 234. *Mladenov* 674. *WP 2,* 706. Machek, *Slávia* 16, 131. *IF* 53, 94. Hirt, *IF 23,* 243. Markovié, *NJ* n. s. l, 248-251.

(h)ropati impf. (Belostenec) »1° sinonim: štropotati, 2° guritati (subjekt *svinja,* Mikalja)«. Odatle sa onomatopejskim sufiksom *-ot: ropot* m »štropot, buka, lupa, prasak, šum«, u stcslav. *гърътъ* i *ropott.* Odatle opet *rapatati, ròpocem* »1° štropotati, bucati, 2° mrmljati« = *hropotati* (hrv.-kajk.) »rikati«, pridjev *ropotljiv; štropot* je ista onomatopeja s prefiksom *s-* i umetnutim *-í.* Upor. glede prijelaza *str* > *str oštar.* Razlikovati treba onomatopeju *ropòtina* = *hropòtina* (v.) »jaka nazeba, kijavica«. Slična onomatopeja: *rônj-kati, -am* impf, »cviliti«. Zacijelo onomatopeja nedovoljno potvrđena. S istim vokalom *roktati* »idem«. Sa *i* mjesto *o řinkati.*

Lit.: ARj 3, 706. 14, 28. 162. 163-4.

(h)rpa f (15. v., Marulić) = *vrpa* (Belostenec, Zore, jug, Zrinskoga *Sirena)* »sinonimi: kup, gomila«. Odatle deminutivi: na *-ica: (h}rpica* f (Lika, Orahovica), na *-ьc rpac,* gen. *rpca* »kamen koji se vadi iz rpe«, na *-ič hrpić* (18. v.). Pridjev na *-at: rpat.* Augmentativ na *-ina: vrpina* (Mikalja). Na *-ište: rpište* n. Vuk ima *řpnjak* »módii genus«. Denominai (faktitiv) na *-ati: rpati (na-},* odatle *narpavati, -am* pored *narpivati,* na *-iti hrpiti* (17. i 18. v.). Semantički se može objasniti *rpiti se, -i* (subjekt *dva ovna, volovi,* Piva—Drobnjak) iz metaforičkog faktitiva »činiti hrpu kad se pograbe«. Prilog: *hrpimice** Vrančić ima varijantu sa *b* mjesto *p: hrba,* koja nije potvrđena. Oblik *vrpa* može se upoređivati s polj. *warp(a}* »der um eine Grube aufgeschüttete Erdhügel«, odatle *warpac* »latać«. Nije jasno da li je u vezi s rus. *verpu* »reisse, pflücke, raube«, stru. i rus.-cslav. *ьерй, vbrpsti,* a ovo u prasrodstvu s lit. *verpiu, verpti,* lot. *vērpu, vērpt* »presti«, od čega bi *vrpa* bila postverbal »ono što je načupano« > »kup« < ie. korijen *uer-* »okretati se«, raširen sa *p.* Gubitak *v-* mogao bi se objasniti kontaminacijom s protezom *v-,* upor. *uho, ura, uš* prema kajk. *vuho, vura, vus,* a *h* kao spiritus pred sonantnim r> upor. *hrga* pored *fga, hrsuz* pored *fz.* Moglo bi se pomisliti i na prasrodstvo s got. *wairpan,* njem. *werfen.* Postverbal *hrpa* bi tada značio »das Aufgeworfene«.

Lit.: ARj 3, 690. 707. 7, 594. 14, 201. 202. *Mažuranić 665.* 1610. Vuković, *SDZb* 10, 401. *Miklošič* 384. *Bruckner* 602. *KZ* 51, 239. *Vasmer* 189. *WP* 1, 277.

(h)rt m (15. v., Vuk, Marulić) »lovački pas« prema f *hrtica* (17. v.), sveslav. i praslav. Aam. U Kosmetu očuvano samo u narodnom poredenju: *zēbem kaj ft, suh kaj rt.* Odatle pridjevi na *-ov, -in: hřtov, hiŕtičin.* Deminutiv na *-če: hrče* n (Vuk, narodna pjesma). Augmentativ na *-ina: Krtina.* Složenica: *hrtovoda* (Vuk). U baltičkoj grupi nalazi se kao posudenica iz slav.: stprus.

curtis, lit. kurtas, lot. kurts »idem«. Ie. veze nisu utvrđene. Bruckner i Mladenov izvode od istog korijena od kojeg je i prilog skoro (v.), ie. sker-jskor- sa sufiksom -to. Prema tome bi prvobitno značenje bilo »koji je brz« < ie. *skr-to-s. Paralela je za to rus. borzaja sobaka »hrt«. Tumačilo se (Hirt) kao posuđenicu iz svegerm. Rüde. Ali se i, obratno, uzimlje da je Rüde posudenica iz slavenskoga (Weigand--Hirt). Veže se (Machek) i sa lit. kurti »rennen«, lat. currere. U tom slučaju bila bi stara ie. riječ.

Lit.: ARj 3, 709. 14, 204-6. Miklósit 93. SEW 1, 412. Holub-Kopečný 143. Bruckner 176. KZ 51, 233. Kiparsky 277. Mladenov 672. Machek, Slávia 16, 216. Endzelin, IF 33, 116. Weigand-Hin 617.

hrümati, -am impf. (Bella, Dubrovnik) »žvakati zatvorenim ustima tvrd hljeb; sinonim: hrskati«. Ta se onomatopeja, koja oponaša glas što ga proizvodi žvakanje tvrdog predmeta, nalazi i u slov. hrumati i u postverbalu odatle hrûm »Getöse, Lärm« kao i u rus. krúmkatb »nagen«.

Lit.: ARj 3, 710. SEW 1, 404.

hrasta f (16. v., Držić) »kora na pečenju«. Stulić ima hrustalica »kora na hljebu«, koje Budmani označuje kao nepouzdano. Od lat. crosta < lat. crusta, sa cr > hr kao u hlače ili unakrštenjem sa hrùstati, -ām (v.). Ovamo ide krustavica f (Voltiđi, Stulić, Šulek) »(kulinarski termin) vrsta prohe (torte)«, od tal. crostata »pasticcio«, izvedenica na -ata (v.), koje je zamijenjeno našim složenim sufiksom -avica. Na lat. nenaglašeni deminutivni sufiks -ula: hfstula f (Mikalja, Stulić) »vrst uštipka«, deminutiv na -ča hfstulica = hrustulica (Mikalja) = hrastule f pl. (Potomje, Pelješac) »vrst slatkih kolača«, od mlet. crostali m pl. = crustula »focaccia«, furl, erőstül; cr > hr zacijelo unakrštenjem sa hrstati. Grupa je očuvana u deminutivu krustuKć (Mikalja) »komad (kruha)«.

Lit.: ARj 3, 711. 5, 678. REW* 2345. 2347. DEI 1167. 1180.

hrušt m = rušt »sinonimi: posuđenice kebar (hrvatski gradovi), skarambež (Dubrovnik)«, sveslav. i praslav. (hrcštb), izvedenica s pomoću -io od onomatopejskog glagola kojim se oponaša zvuk buke (zubima, zujanja) hrùstati, -ām pored hruščēm (16. v., hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: (h)rskati, cum fragore comedo« = rüskati »isto«; u je nastao od nazala o: slov. hrošč, češ. chroust, stpolj. chrast. Češki i poljski oblik obrazovani su bez -ío; hrùstati dolazi u prijevoju s nazalom į\ hręstati, hrestajç > hręstati, -am (Belostenec) »knistern, knirschen«. Tome prijevoju odgovara lit. 'kremseti »idem«. Ovamo i rustalac »kukac korh-jäš«. Za praslav. leksikalizaciju onomatopeje nema paralela u baltičkoj grupi. Nije posudenica iz got. ï>ramstei »idem«, kako misli Hirt, nego srodna onomatopeja. Od hrùstati (16. v.) = růstati (ŽK) (po-) postoji u izvedenicama veća leksikologijska familija u nazivima hrskavih predmeta: hrustača f (Belostenec) = hrüstavica = hrustika »Knorpelkirsche«, hrustavac, gen. -avca »1° cartilago, 2° vrsta gljive«. U ništičnom prijevoju ta se onomatopeja pojavljuje sa dva glagolska oformljenja: t-, k-: hf stati, -am (17. v.), odatle pridjev na -av hŕstav, poimeničen sa -ьc hŕstavac, gen. -avca f »vrsta grožđa'«, sa -ica hfstavica (Primorje) = sa -ka hŕstavka »vrst smokve«. Mjesto t-ati Vuk ima -k: (h)fskati (SÉ), -ām, odatle hŕskavac, gen. -avca »vrsta trešanja; sinonim: hrustača itd.« = hrskavica (Vuk, Mostar, Cres) »sinonim: hrustavac«..

Lit.: ARj 3, 708. 711. 712. 13, 202. 203. Miklósié 91. SEW 1, 403. Holub-Kopečný 143. Bruckner 186. KZ 48, 199. 51, 234. Pedersen, IF 5, 66. Machek, Slávia 16, 178. 212-213. Hirt, PBB 23, 338. Uhlenbeck, PBB 30, 316. Matzenauer, LF 8, 2-3, 17, 192. Scheftelowits, KZ 56, 207.

Hrvat, gen. -ata m (16. v.) prema f Hrvatica (općenito), rijetko Hrvatka (18. v.), -kinja (17. v.). Sa sufiksom -in za individuum potvrđen je nerijetko Hrvatin (Korizmenjak, Vetranić, Zoranie, 1436; Sunnin 432, pl. Hrvate, danas se ne govori). U tom se razlikuje od Srbin, Bugarin, a približuje se etnicima Čeh i Rus (rijetko Rusin). U ličnom imenu Hrvatin (11. v.), odatle prezime Rvatln pored Rvátin (ŽK), -in je hipokoristički sufiks kao u Milutin, Dragutin itd. Zbog toga ostaje u izvedenici na -ić: Hrvatinić. Izvedenice su na -janin: Hrvaćanin (18. v., narodna pjesma, Bogišić) od imena zemlje Hrvati (upór. Cechy}. Odatle sa ć Hrvačka »Hrvatica«, kod Zlatarića. Pridjevi na -ski: hrvatski (1406, Vuk); femininum poimeničen u imenu zemlje Hrvatska (18. v.), hrvāškī (18. v., narodna pjesma, Bogišić) sa tš > š kao u viški, vrbaški. Ime zemlje na -ija: Hrvatija (narodna pjesma, Bogišić), izolirano. Sonantno r nastalo je iz rt. To se vidi iz Konstantinova grčkog oblika Χρωβάτος kao i iz srednjovjekovnog latinskog

nästalog u romanskoj Dalmaciji Chroata, u kojem je dočetak -t izmijenjen prema Dalmata. Time se razlikuje od latinizacije Serbus. Prema srednjovjekovnom lat. stvoren je tal. pridjev i imenica croato. Vokal α ima iskonsku duljinu, kako se vidi i iz lat. i tal. oblika; u njima je v ispalo prema izgovoru dalmatinskih Romana i sjevernotalijanskih dijalekata, odakle je croato došlo i u toskanski govor; v > b u zapadnim pozajmicama pojavljuje se kasnije, za tridesetgodišnjeg rata (1618—1648), direktno iz hrvatskog oblika, kada Hrvat ulazi u njem. Krabat(e), Krobot »munteres, wildes Kind«, iz njem. u švedski i francuski (prvi put 1652) »1° konj hrvatske rase, 2° hrvatski konjanik kao plaćenik, 3° kravata (tal. cravatta < fr. eravate, port, gravata, neobjašnjeno odstupanje u katal. i španj. corbata}«. Švedsko je značenje »divlje dijete« kao u njemačkom. Ovdje je i toponim (dio Stockholma). Suglasnik v ostaje i u madž. horvát. Kao u Slavonija, madž. oblik je ušao i u hrv.-kajk. (horvatski 17. v., Slavonci), Hòrvãt, gen. -ata (16. v., narodna pjesma, prezime kao u madž. Horvátié, Horvatovic), također toponim Horváti kod Zagreba, Varaždina, Horvaćani (Banja Luka), prezime Husejin Horvaćanin (odabaša grada Jasenovca, 1676—1692). Razlog činjenice da kajkavci preuzimlju madžarski oblik, treba tražiti u tome što su oni zvali sebe Slovenci, a svoju zemlju Slovinje, odakle madžarizirano lat. Slavonija. Čakavski oblik Harvat pojavljuje se u narodnoj pjesmi (u Vuka), kao ime muško Harvatinb (u pećskom pomeniku) i u bug. Harvat(in), češkom i poljskom Charvát (preko glagoljaša u Emausu?). Do 10. v. etnik se pojavljuje na vrlo ograničenom teritoriju: Lika, Bosna do Plive, kraj oko Zadra, koji se još 1527. zove u pl. Hrvati. Što je južno odatle, to su Slovinci (ṣa ě > i), a što je na sjeveru, to su Slovenci (sa e > e). Prema srlat. Chroatia upotrebljava se Hrovat (Stulić), odatle hrovatski (Leváković), u 17. i 18. v. Kro(v)acija i Krovat (Costa, Kanavelić). Lično je ime već kod Konstantina. Kasnije 'sa hipokorističkim -in. Odatle novi hipokoristik na -oje Hrvoje (15. i 16. v.). Interesantniji toponimi na istoku i na jugu jesu ovi: Rváti m pl. (Vuk) (selo, kruševački okrug, rudnički, valjevski), Rvatovac (njiva, Prnjavor—Bešenovo u Pruskoj gori), Rvatović (u Osiku kod Gospića u Lici, Listani, okolina Beograda), Rvātskā (rječica sela Bučje, brodski kotar), Řvatska Stubica na Morači kod Vezirova mosta (Titograd, Crna Gora); na tom su mjestu Turci opljačkali Crnogorce koji su se vraćali iz Carigrada gdje su Crnogorce zvali Hrvati. Rvatsko •selo pod Avalom blizu Beograda. U Grčkoj je blizu Atene arnautsko selo Hamati. Na Prespanskom jezeru također Harváti. Kako je do ovih toponima došlo, nije objašnjeno. Na raznim slavenskim stranama također se nalazi taj etnik. U Galiciji oko rusinskog Peremyśla su Horvāti, alpski Hrvati oko Celovca, polapski Hrvati u Češkoj (Belli Hrvati), Crveni Hrvati u Crnoj Gori (Dukljanin). Špičane, koji su služili u Carigradu, zvali su Turci Hrvati. Njihov poglavica zvao se Hrvatbaša. Osim naziva za odijelo kravata, koja je postala internacionalna riječ, rvatka f je kapa (oko Banje Luke), 'hfvāština (poimeničen pridjev hrvatski s pomoću -ina) »1° vino zagorsko i kotarsko (kod Zadra), 2° vrsta vinove loze (Vuk)«, hrvatlca (Daruvar, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »vrsta grožđa boje roza«. U semantičkom pogledu njemačko i švedsko značenje »wildes, unbändiges Kind« nalazi svoju paralelu u sjev.'-tal. croato »ostinato«. Brojna su etimologijska tumačenja. Osnovna je teškoća u tome što se ne zna da li je -ato sufiks ili pripada i on korijenu. Maretić misli da je sufiks. [Na to da se radi o sufiksu, misli se i u pokušaju etimologije koju daje Porfirogenet: on kaže da riječ »Hrvati na slavenskom jeziku znači oni koji posjeduju mnogo zemlje« (»το δε χρωβάτοι -rfį των Σκλάβων διαλεχτῷ ερμηνεύεται τουτέστιν »οι πολλήν χωράν κατέχοντες«). Iz toga izlazi da se ime dovodilo u vezu s gr. χώρα »zemlja« i sufiksom -at (tip brkat, plecat, krákat'). Od prvih pokušaja da se etimološki objasni ime Hrvat, valja spomenuti pokušaj Tome Arhidakona koji etnonim Hrvat dovodi u vezu s Curetés =Curibantes te pokušaj Jurja Ratkaja (1652) koji to ime dovodi u vezu s glagolom (h)rvati. Vezano je ovo ime i s imenom bugarskog kana Kuvrata (7. st.), s gorjem Karpati i imenom historijskog naroda Sarmati. Šafaŕík ga veže uz brib i пгъЬыъ, Miklósié uz korijene hruv/hnv »ples«, Daničić uz sar- »čuvati«, Geitler uz sarv- »oklopnik«. Oštir ga veže uz eternata- »gora«, Županič uz churava-th »drugovi, narod«. Prema Nahtigalu valjda je neslavensko ime. Od kada su 1890. u Tanaisu (ušće Dona, 2 — 3. st.) nađeni grčki natpisi na kojima dolaze iranska imena i među njima iransko ime arhonta χορόαθος/χορούαθος, neki povjesničari misle da se ime Hrvat može dovodi'i u vezu s perzijsko-iranskim plemenom Harahvatiš i njihovom zemljom Harahvaiti (Sakač). Ovo mišljenje pri-

hvaća Vasmer, koji ga dovodi u vezu sa stiran. *(fšu-)haumata- »pastir«, avesta *pasu-haurva,* te *haurvaiti* »čuvati, pasti«. Ovo se pleme, po mišljenju nekih povjesničara, selilo iz Azije na Don i tu dalo ime slavenskom narodu, slično kao što su neslavenski Bugari dali etnonim jednom drugom južnoslavenskom narodu. Ni ova etimologija nije od svih prihvaćena.]

Lit.: ARj 3, 652. 712. 758. 5, 607. 618. 14, 361-67. *Mažuranu* 407. i si. *DEI* 1951. Б. Hellquist, *Svensk etymologisk ordbok*[3] 503. *Weigand-Hirt* 1,1131. Novkovic, *Pom.* 110. *Mladenov* 666. Jagic, *ASPh* 31, 531-532. *Gamillscheg* 274. *REW*[3] 2334. Skok, *SupK279.,* § 70. Iljinski, *У F* 3, 26-30. 12, 205. Nachtigal, *Etnolog* 10-11, 384-413. (cf. *RES* 22, 267). Bruckner, *KZ* 51, 223. 237. 53,193. sl. *(IJb* 11, 471). Deanović, *ZbRFFZ* 1955. Mikkola i Sutnar u *ZbJ* 612-617 (cf. *RSl 2,* 254). Sobolevski, *RFV* 64, 174 (cf. *RSl 4,* 158. 277). Niederle, *Slovanské Starožitnosti 2. 2,* l, 244-280. 2, 2, 373-99. 3, 193-5. 223-6. 4, 154-6. Šišić, *GČ* 35, 1-49. Grégoire, *By z.* 17, 88-118 (cf. *RES* 24, 287). Visinski, *Savremenik27,85-S6.* Sakač, *Život* 18, 1-25. Isti, *OChP* 15, 313-340. Grafenauer u *EJ* 4, 37—8. *Vasmer 3,* 261. Putanec, *Rasprave l,* 45-46.

hû, uzvik (onomatopeja) zbog studeni, Ijutine i nakon dugog puta ili truda = *hü* pored *û* (Kosmet) »duvanje u šaku zbog studeni«. Prema *fuj* dobiva *-j huj,* uzvik zbog gađenja, nezadovoljstva, žalosti. Odatle *üjnuti »huj* sagen«. Prvi se oblik oformljuje sa *-k: hukati, huč m* impf, pored *-ãm* (16. v., također bug.) prema pf. *huknuti, hukn m* (Vuk) »buku činiti«. Odatle postverbali *huk* m i *huka* f (16. v.) »sinonim: buka«. Odatle *(h)ukač,* gen. *-aia* (Vuk) i *hùktati, hukiem* (Vuk, 18. v.), kod Marulića *huhlati,* ako nije greška. Na *-éti: hučati, hučim* (18. v., Srbija, subjekt *talasi, ptice) = hučiti* (narodna pjesma, Petranović). Odatle na *-ьc* i *-tka: hučac,* gen. *hučca* »nekakva bolest u uhu«, *hučka* (Vuk) »vika ili mala buna«. Upor. slov. *hüpati* »schreien«. Isti uzvik *hu,* onomatopeja kojom se oponaša zujanje vjetra, zavijanje vuka, oformljuje se sa *j: hujati, hujim* (Vuk, subjekt *vjetar, more) (pro-).* Upor. rum. onomatopeju *a hui, a vui* »rauchen, tosen«, odatle *vuet, vuetoare* f »biljka empetrum nigrům«; apstraktum *vuială* f, ngr. χουγιάζω. Sa drugim akcentom *hujati, hùiăm* (Vuk) »počivati«. Postverbali *(h)üja* f »bijes«. Ovamo i *huja* f (Posavina) »kod lađara stanica kad se lađa na konjima vuče«. Druge je prirode oformljena onomatopeja *hukati, huiem,* odatle također postverbal *huk* m, *huka* f, *huktati* (ra-) od *hu,* imitacije glasa nekih ptica kao sove. Za glas sove ima Kanižlić *huhukati.* Ta se onomatopeja oformljuje i sa *šk > čk: hulkati* (ra-). U hrv.-kajk. taj onomatopejski glagol dobiva metaforicko značenje »1° vikati, bucati, zvati, 2° podbadati na bunu«, *nauškati, -am.* Odatle *huškač* m. Kod Bakšića *rozhuśtani vojnici* (koji su mučili Isusa).

Lit.: ARj 3, 716. 729. 7, 724. 13, 89. *Elezović* 2, 417. Hirtz, *Aves* 155. 157. *Mladenov* 673. *REW*[3] 4221. *Deny* § 1037. Skok, *ASPh* 35, 342. Matzenauer, *LF* 8, 7—8. Bruckner, *KZ* 51, 239. 231. Machek, *Slávia* 16, 213. *SEW* l, 405. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Tiktin* 743. 1782. *GM* 210.

hücum m (15. i 16. v.) = *hukjum* (1539) = *ucum* (Kosmet) »zapovijed, naredba, presuda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hukm > hüküm)* iz turskog sudstva: arb. *hyçm* ÇSkadar) »Macht, Herrschaft, Rechtspruch«. Ovamo ar. izvedenica *ućumat* (Kosmet) m »sud, zgrada gdje uređuju turske vlasti; sinonim: konak«, cine. *huchimate* f »tribunal« < ar. *huqumet* »gouvernement, juridiction«, pl. *hüqümat,* tur. *huqumet konağı* »sudnica«.

Lit.: ARj 3, 716. lvic, *PPP* 5, 136., br. 3. *Elezović 2,* 398. *GM* 155.

hűd, f *húda,* sveslav. i praslav. pridjev »1° mršav (Poljički statut), 2° jadan, nevoljan, žalostan, nevaljan, 3° zao, rdav, loš« = *üd* (Kosmet) »3° taman, koji nije svijetao« = *hűd* (Vodice, Kastav) »1° zločest, 2° poderan (cipele)«. Također imenica *hűd* f = *hudost.* Poimeničen na *-ьc hudac,* gen. *húca* prema *-ica hudica.* Raširen na *-ьn: hudan;* na *-Ijiv: hùdljiv.* Apstraktum na *-oba: hudòba* »eufemizam za vraga« (Smokvica, Korčula). Odatle: na *-iça hudòbica* »žensko čeljade bijesno«, apstraktum sa dva sufiksa *hudobija; hudob(f)-njak, hudobník* m prema f *hudobnica, hudòpština* (17. v.) od *hudòpskí* (16. v.) »diabolicus«; *hudob(i)nji = hudoblji;* na *-ić hùdîc* = slov. *hudič* »hudi duh, vrag« kristijanizmi su. Upor. još slov. *hudîman, hudîmar, hudír, hudér* »vrag«. Apstrakta na *-ina: üdina* (Kosmet) »krto meso, krtina«; na *-inja: hudinja.* Denominali: na *-ati: nudati* nije ušao u književni i saobraćajni jezik, ali se govori na Cresu *hûdat* »koriti«. Kauzativum na *-iti: huditi, -im* (15. v.) *(na-).* Inhoativ na *-éti: húdjeti, -īm* (Vuk) »1° postajati hud, 2° tamnjeti (Dubrovnik)«,

poudêt, -udím (Kosmet) »potamniti, smršaviti, oslabiti, postati ružan«. Prvobitno značenje konkretno »mršav« prenijeto je na psihičko i moramo polje. Kao izvedenica na *-ika* (biljka) ide ovamo *(K)udika* (Vuk) — *fudika = hùdljika* (Vuk) = *fuljika* (Crna Gora) »viburnum lantaną L.; sinonim: bikovina«. To rđavo drvo zove se slov. *hudolesovina, hudovitovna,* češ. *chudovina.* Odatle pridjev na *-ov: hud-Ijikov, fudikov,* poimeničen sa *-ina hudikovina* (Vuk) = *fudikovina* (ŽK). Glede *h > f* upor. *Hótča > Foča, fuzda* pored *huzda < uzda,* bug. *hurmá* pored *fuma.* Za konkrétum pruža dobru paralelu (prema Pedersenovu zakonu ie. *ks* > slav. *K)* sanskr. *kšudrás* »malen, neznatan, nizak, gemein«. Machek uporeďuje sa sanskr. *kšodhuka* »gladan«. Prema Brückneru, koji izvodi slav. *h* iz ie. *sk,* bilo bi srodno sa lit. *skaudus* »bolestan«. Korijen te riječi nalazi se u *kuditi* (v.).

Lit.: ARj 3, 716. Bulat, *JP* 5, 145. 205. Ribarić, *SDZb* 9, 152. *Elezović 2,* 381. 382. *Miklošič* 91. *SEW* l, 405. *Holub-Kopeiný* 144. *Bruckner* 186. *KZ* 51, 231. Jagić, *ASPh* l, 433. *Boisacq*[3] 504. 526. 1075-6. Machek, *Slávia* 16, 203. Uhlenbeck, *PBB* 30, 289. Meillet, *Et.* l, 174. Charpentier, *IF* 28, 182. *W P* 1, 502.

hùdut m (narodna pjesma) = *udût* (Kosmet) = *odút,* gen. *-ùta* (Poljica, *o < u* je krivo shvaćen prefiks) »sinonimi : granica, međa, kunfin (Dalmacija), sin/j/or (Makedonija)«. Odatle denominál *razudúditi, -udūdīm* »razmeđašiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *hudūd,* od sing. *hadd,* tur. *huduď)* iz turske poljoprivredne administracije: arb. *(Vjudút* »Gränze«.

Lit.: ARj 3, 728. 13, 709. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 327. *ZbNŽ* 8, 100. *Elezović* 2, 383. *GM* 154.

(h)uđžera f (pejorativ) »1° mala huda kućica (Srbija, Bosanska krajina), 2° vajat (Bijeljinska krajina)« = *üdžera* (Kosmet) »klet, ćelija, mračna soba«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *buğra >* tur. *hücre* »cellule«, u derviškoj tekiji) iz oblasti građevinarstva: arb. *hyxhere* f »Schublade«, *uxhe* »Höhle«.

Lit.: ARj 3, 728. *Elezović 2,* 400. *GM* 155. 455.

budžet m (15. v., Bosna) = *ūdžet* (Kosmet) »kadijina isprava, priznanica, sudsko uvjerenje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *logger).*

Lit.: ARj 3, 728. *Elezović 2,* 4PO.

hudžum m (samo kao objekt uz *učiniti,* Pjevanija crnogorska) = *udžum* (Kosmet) »navaliti«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *huğum).*

Lit.: ARj 3, 728. *Elezović* 2, 400.

h uhelj pored *hûhelj* m (Punat, Krk) »obijest, veselje«. Možda onomatopeja kao češ. *chuchali,* polj. *chuchać* »hauchen«.

Lit.: ARj У, 728. *SEW l,* 405. *Bruckner* 186. *KZ 42, 347.*

(h)ûhor m (Dubrovnik, 16. v.) = *uhoř* (Hercegovina, Vuk) = *üvor — üoг* »1° sinonimi: (h)ober, krėsta, 2° (metafora) kruška slična uhom, 3° *dizati uhor* oholiti se«. Varijanta *huholj = huhulj = fufulj* »Federschopf« (Krasica, Hrvatsko primorje). Odatle pridjevi na *-av, -ast: hūhorav* (Stulić, Mikalja) = *huhorast* (Konavli). Na -ača: *huhorača = huhorica = huhurača* »1° crnokrug, vipera ammodytes L., 2° alauda eristata, ševa koja se zove kukuljava (Brač)« = *huhuljača* (Hre-Ijin). Kurelčevi nazivi za perad: *huhorka* »ime kokoši«, *huholjac,* gen. *-Ijca* »pijetao« prema *huhuljača — huholjica* (kokoš), možda i *huhma = hukma* »ime kokoši«. Denominal na *-iti: hûhoriti se* (Stulić) »oholiti se«. Prema Budmaniju ista riječ koja i u sjevernim slavenskim jezicima: ukr. *hohol* »Schöpf«, češ. *chochol* »panache«, *chocholouš(eK),* stpolj. *chocholaty* »elevatus«. Ostaje neobjašnjen prijelaz *o > u.*

Lit.: ARj 3, 728. Hirtz, *Amph. 44.* 160. Isti, *Aves* 154. *SEW* 1,392. *Holub-Kopečny* 141.

huhuriv, pridjev (Krk) (samo za djevojku) »nagnut na pohotnost«.

Lit.: ARj 3, 729.

huj m (Kolombatović; možda se govori u Dalmaciji) »riba · ophidium barbatimi«; *h* je mogao nastati od *ph > h,* upor. (Vrbnik) *prhetov* »prefetov«; *dl >/?* Trebalo bi još potvrda za naziv *huj.*

Lit.: ARj 3, 725.

hüla f (Vuk, Dubrovnik) »1° vrijeđanje Boga, blasfemila, 2° psovka za čeljade«. Sa *lj* mjesto */: hulja* (Vuk, Vojvodina, Hrvatska, Martié) »sinonim: nitkov«, iz prezenta *hulįņ* ili je postverbal od *hüljati.* Odatle: pridjevi na *-ьn: hulán;* poimeničen na *-ik: hulnīk;* na *-av: hülav = ulav* (Kosmet, pejorativ) »zamlatast, zanesen«; poimeničen sa *-ko, -ica: ûlavko* m prema *ulavica,* kod Vuka *ulo, ulava.* Kauzativ *huliti, -lm* (Vuk) = *ulit na boga*

(Kosmet), odatle radna imenica na *-telj hülitelj* (Gorski vijenac). Apstraktum na *-ba: hulba í* (16. i 17. v.). Sveslav. (osim poljskog) u gotovo istom značenju: u češ. *chouliti* »1° trpiti, braniti se od bolesti«, *chouliti se* »se blottir, Ve'mpêtrer dans son manteau«, i praslav. Glagoli na *-ati, -iti* pokazuju konkretno značenje: *(h)úlati se, hûlam* (Vuk) »sinonim: smucati se«, *huliti (se), -im* (Belostenec, Kavanjin) »pregibati se« = *huliti se (u-)* (Vodice) »šuljati se«, *pohûljen* »zgrbljen«; *hulit se* »napinjati uši (subjekt *magarac,* kad netko u nj dira, a on je pri dobroj hrani,' Brusje, Hvar)«, *hüljati se, kuljam* pored *vuljati se* (Vuk, Belostenec, Stulić) »kriechen«. Upór. glede *v-* kod H. Lučića 288 : *Zato nitkor ne psi, ne vuhli* »neka ne psuje i ne huli«. To konkretno značenje je zacijelo prvobitno. Kršćanstvo mu je dalo apstraktno, moralno značenje »vriješanje boga«. Prema tome je očito da je postanjem *hul-* isto što i *hiliti, prihil, hiljav* (v.) kao *surov* i *sirov, sir* i *surutka.* Machek izvodi od *kuditi,* što ne uvjerava fonetski, Meillet iz got. *holon.* Rumunji pdsudiše slavenski kršćanski termin : *hulă.*

Lit.: ARj 3, 731. *Elezović* 2, 388. Ribarić, *SDZb 9,* 152. Hraste, *JF* 6, 212. *BI 2,* 638. *Mažuranu* 418. *Miklošič* 91. *SEW* 1, 406. *Holub-Kopéčný* 141. *Mladenov* 673. Bernard, *RES* 27, 37–38. Machek, *Slávia* 16, 213–214. Meillet, *BSLP* 13, 99. (cf. *AnzIF 24,* 46). Matzenauer, *LF* 8, 4. 216.

hule, gen. *-eta* n (Belostenec, Voltiđi, Stulić) »sinonim: krme, prase« = *hulje,* gen. *-eta* pored *hule* (Istra, čakavski) »svinja«. Zacijelo je u vezi s uzvikom *ffljo uljo,* kojim se tjeraju svinje, pored *kiš kiš* (ŽK). Matzenauer uporeduje madž. *gölye* »sus, scrofa«.

Lit.: ARj 3, 731. Matzenauer, *LF 7,* 216.

hum, gen. *huma* (1388, Vuk), sveslav. i praslav. **HъImъ,* »sinonimi: brežuljak, glavica«. Veoma raširen toponim. Odatle deminutivi: na *-ьc húmac,* gen. *húmca* (Vuk), također raširen toponim, na *-ъk humak,* gen. *-mka* m (Srbija) = prema f *humka* »granično brdašce«. Pridjevi: na *-ьn human (soba je humna,* Banja Luka) »sinonimi: župan, prisojan«, poimeničen sa *-ina hümnina* (Hercegovina) »planinska zemlja (protivno: brdovita)«, na *-ast humast,* na *-ski humski,* na *-ovit humòvit.* Kol. *hûmlje.* Upór. ime zemlje *Zahumlje* (već kod Porfirogeneta **za Ыъmom* > *zahlumi* pl.). Vokal *u* je nastao iz sonantnog /: stcslav. *Hъimъ,* polj. *chelm,* rus. *holm,* bug. *hălm.* Madžari posudiše *halom,* Rumunji *hum.* Miklešičev rum. glagol *httmui (-ui < -ovati, uji)* ne nalazim u rječnicima. Uzimlje se (zadnji je Machek) da je praslav. posuđenica iz germ. **χ^ηιαζ.* To mišljenje ne potvrđuje oblik *hlâm* (Istra, čakavski) »idem«, naziv najvećeg brda na Krku, koji pretpostavlja slav. prijevoj **holmt* kao *mlan* pored *mun* (v.). Germanske posuđenice ne pokazuju slavenskog prijevoja. Berneker stavlja krivo *hlam* pqd ruski *Mam* »Plunder, Trödel, Gerumpel«. Jedanput je potvrđen oblik *Mime,* gen. *hlimena* u 17. v., koji je nastao možda unakrštavanjem s ikavskim *slime* (ŽK) < *sleme* (v.)· Nije dovoljno potvrđeno. Nema druge nego prihvatiti Brücknerovo i Mladenovo mišljenje da je *hum* u prasrodstvu s germanskom riječi, da je germ.-slav. leksička paralela od ie. **skulm-,* bez pokretnog *s,* a glede sufiksa *-m* upor. lat. *collis* i *culmen* (odatle internacionalne riječi *kulminirati, kulminacija).* Od ie. *kal-* je lit. *kelmas* »vrh« (i *čelo,* v.) također s istim sufiksom *-m.*

Lit.: ARj 3, 627. 753. Vulović, *ASPh* 8, 137. *Mažuranu* 419. *Miklošič* 92. *SEW* 1, 410. *Holub-Kopečný* 140. *Bruckner* 178. *KZ* 48, 194. 51, 241. Machek, *Slávia* 16, 216. *Kiparsky* 179. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 346). *KZ* 68, 127. *ZSPh 9,* 137. Hirt, *PBB* 23, 338. *Mladenov* 673.

(h)imcut pored *hùncutin* (sa individualnim *-iri)* (zapadni krajevi, Istra, hrv.-kajk.) = *huncút* pored *hûncvut* (Vodice) = *hùncvut* — (sa *cv > cm) hùncmut* = *ûncvat* (ŽK) = *huncvrt* (slov.) »sinonim: uğursuz (v.)«. Glede *ivu > ću* upor. *skuzi* (ŽK) < *skožě.* Odatle: apstrakta na *-arija uncutarija,* odatle inhoativ *ishuncutariti se* (Lika) »postati posve huncút«, *nahuncutáriti se, -cutārīm;* na *-ija uncvaûja* (ŽK). Od njem. *Hundsfott.* Upor. i madž. *huncút.* Njem. *Hund* govori se i u šatrovačkom govoru za psa: *"unta.*

Lit.: ARj 3, 735. 868. 7, 722. Ribarić, *SDZb 9,* 152. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

hunkaṭi, *-am* pored *-čem* impf, (leksikografi) = (sa *nj* mjesto *«n* zbog *k) hûnjkati* (Vuk) »govoriti kroz nos«. Odatle: pridjev na *-av hünjkav* (Vuk), *hunkav* (Stulić), poimeničen sa *-ьc hunkavac,* gen. *-vca,* sa *-ica hûnjkavica* (Vuk), općenito s ispuštanjem *k hünjavica* »bolest u grlu, glavi i nosu«. Taj se on omatopejski glagol pojavljuje s izmjenama *njurhati* (Bella) = *njuhati* (Stulić) »idem«. Onomatopeja se nalazi i u drugim slavinama.

Lit.: ARj 3, 735. 736. 8, 285. 286. Machek, *Slávia* 16, 212. *SEW* 1, 400.

(h)imjēr pored *-er* m (Bosna) »red, znanje u poslu« = *uner,* gen. *ünera* (Kosmet) »hvala, majstorija«. Odatle *iinerlija* m (Kosmet). Balkanski turcizam arapskoga podrijetla *(hüner* »mérite, talent, habileté, art; science, savoir«, tur. *hünerli)* iz oblasti naziva za duhovna svojstva: bug. *uner,* arb. *hyner* »gute Eigenschaft, Vorzug«, cine. *hunere f* »idem«.

Lit.: Elezović 2, 402. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 328. *Pascu 2,* 143., br. 641. *Školjić*[2] 336.

hunjikati impf. (Dubašnica, Krk) (subjekt samo *djeca)* »igrati se, skakati«.

Lit.: ARj 3, 735.

hupač m (Božjakovina, slov.) = *hupkač* (Križovljan kod Varaždina) = *hubkač* (slov.) »ptica upupa epops«. Izvedenica na *-ač* od *hupp hupp,* oponašanje glasa ove ptice kad doziva ženku. U gornjo-luž. *hupak.* V. *futač.*

Lit.: Hire, *Aves* 156. sl. Matzenauer, *LF* 7, 216. Iljinski, *KZ43,* 182. Loewenthal, *PBB* 51, 137. si. (cf. *IJb* 13, 272).

hurč m (Bosna, narodna pjesma) »velika torba što se nosi na jednoj i drugoj strani sedla«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hurğ* »Quersack, Satteltasche«) iz oblasti oruđa. Španj. *alforja,* sa arapskim članom.

Lit.: ARj 3, 736. *Lokotsch* 884. *Školjić** 336.

hurija f (narodna pjesma: *dženetske kurije)* = *úrija* (Kosmet) »jedna od prekrasnih djevojaka koje će pravovjernik uživati u raju«. Riječ je ušla iz muslimanske religije i u balkanski folklor, u narodne pripovijetke. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *haura* od *ahviar* »crna oka«, od toga pl. *hür* > perz.-tur. *huri;* perz. *-i* označuje jedninu) iz oblasti islama : bug. *hurija.*

Lit.: ARj 3, 736. *Lokotsch* 848. *Elezović 2,* 393. *Školjić** 336.

(h)urma f (Vuk) = *urma* »sinonimi: datula, datala«. Odatle naša izvedenica *urmăšica* (bosansko-hercegovačke varoši) »pita na brdu, nizalica«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *burma* > tur. *hurma)* iz oblasti orijentalnog voća·: rum. *curmal(a), curma,* bug. *hurma* > *furma,* arb. *hurma(e),* čine. *hurmae,* ngr. χουρμάδι = κουρμας.

Lit. : ARj 3,736. BI 2,659. *Tiktin* 466. *Mladenov* 673. *SEW* 1, 406. *Lokotsch* 885. *GM* 154-155. *Škaljić** 336.

husati, *-am* . impf. (Gundulić) »biti, tući, lupati«. Upor. *ches-lchus-* »stehlen«. U hrv.-kajk. *husiti* »1° hoditi amo tamo, 2° tražiti ne bi li se moglo što ukrasti«, odatle prilog *pohusce hoditi* i postverbal *husa f* »grabež«. Upor. i *hus* m (18. v.) »crv koji grize vinovu lozu«. V. *guša.*

Lit.: ARj 3, 737. Bruckner 52. 348. Valjavec, *Rad* 101, 205. *Mažuranić* 420. ***ZbNŽ*** 15, 133.

hustiti se impf. (Istra) »jesti« = *hustot* (Brusje, Hvar) »1° polagano i mlitavo jesti neku stvar koja se ne voli, 2° polagano i isprekidano govoriti tako da se malo razumije«. Marulić, *Judita 5,* 129. ima s prefiksom pf. *shustiti: vino život shusti Lucida i Krisipa.* Taj perfektiv, koji upotrebljavaju i drugi pisci, głosira Kušar »uništi«, a *ARj* »ščepati«. Možda ide ovamo i *huštra* f (Primorje, Hvar) »zlo i čupavo žensko čeljade« s umetnutim *r* poslije *t* kao *prosinca* (ŽK), *vitrice* (ŽK), tal. *Spalatro* pored *Spalato.* Upor. *huštrav (v.).* Glede *str > str* upor. *kištra* < njem. *Kiste,, oštar.* Ne zna se kako se ova značenja odnose prema polj. *chusta* »Tuch, Wäsche«, slov. *hostnik* »fur«. U hrv.-kajk. još *hustiti* (Belostenec, objekt *pse)* »podbadati, nadraživati« *(na-)* značenje je također teško spojivo sa naznačenima.

Lit.: ARJ3,737. Hraste,5F6,212. Bruckner, *KZ* 42, 348. 45, 109. Vasmer, *RSl 3,* 270. *Mažuranić* 420.

huta f (hrv.-kajk., slov.) »sinonim: koliba, Wagenschupfe«. Odatle deminutiv na *-ica: hutica.* Od srvnjem. *hutta,* nvnjem. *Hütte.*

Lit.: ARj 3, 738. Štrekelj, *ASPh* 11, 467. Peterson, *KZ 47,* 283.

hutman m (Bosna, Vuk, Jukić) »sinonim: rudar«. Od njem. rudarskog izraza *Hüttenmann,* od srednjovjekovnih saskih rudara u Bosni, odatle je toponim *Säsina,* termini kao *Hegen, karan, orat.*

Lit.: ARj 3, 738.

(h)uzur, gen. *-ura* m (18. v., Vuk; *ležati na uzmu,* narodna pjesma) »1° sinonimi: dokolica, besposlica, 2° mirovanje, počivanje, mir *(živjeti na uzúru)«.* Odatle pridjev na *-ьn: (h)ūzūran* (Vuk) »sinonim: dokolan, dokon, besposlen, bezbrižan, kornodan«. Na *-lija: uzùrlija* m (Vuk) »otiosus«. Denominál na *-iti: (h)uzúriti, huzurim* impf. (Vuk, Kosmet) *(na^, po-, raz- se)* »sinonim: zevkariti (v.)«, *raz-*

ùzuriti, -im, razuzurívati se, -ùrujêm (ваp-canin, Srbija). S arapskim prijedlogom bl »bez«: biùzur m »nemir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. budur > tur. huzur »1° Gegenwart, Anwesenheit, 2° mir, blagostanje, 3° odmor, spokojstvo«, tur. huzurlu) iz oblasti naziva za način života: rum. huzur »Ruhe, Sorglosigkeit«, cine. huzure f »vie commode, tranquille, bien-être, tranquillité«, huzuripsire = ngr. χουζουρίζω = χουζουρεύω »se reposer«.

Lit.: ARj 3, 738. 11, 244. 13, 745. *BI 2,* 691. *Elezović* 2, 164. 385. Skok, *Slávia* 15, 188., br. 79. *Lokotsch* 877. *Pascu 2,* 144., br. 645. *Školjić** 337.

hval f (16. v., Hektorović) = (s prijelazom od feminina *i* deklinacije medu feminina *a) hvala* (Vuk, danas općenito), sveslav. i praslav,, »1° laus, 2° merci« = *fala,* gen. *fale* pored *fale* (Kosmet) »1° pohvala, 2° ponos«. Odatle denominai (faktitiv) na *-iti: hvaliti (se), hvalim* impf. (Vuk) = *falit* (Kosmet, ŽK) *(po-, za-)* »1° laudare, 2° remercier, 3° dičiti se«. Odatle postverbali *pohvala, zahvala.* Impf. *zahváljati se, zahvāljām* (Vuk) = *zafāljăt* (Kosmet) »blagodariti«, *zahvaljivati, -hvàljujēm.* Pridjevi: na *-ьn pohvalan, nahvalan* (Šulek) »absichtlich«, *zahvalan, nezahvalan, hvaležan* (16. v., čakavci) »sinonim: zahvalan« (od imenice *hvalež* m, koja je u slov.); na *-ljiv hvàljiv.* Apstraktum na *-ba: hvalba* f (18. v.). Radne imenice na *-džija: hváldžija* m (Vuk) »sinonim: hvališa«, s hipokorističkim sufiksom *-ίσ (Ivša < Ivan) hvališa;* na *-lac: hvàlilac,* gen. *-loca* m prema f *hvàlilica* — na *-telj hvalitelj* m prema *hvàliteljica.* Poimeničen part. perf. pasiva na -tea: *hvaljenica* f (Bosna) »sinonim: pozdrav«, obrazovano valjda prema *hvaljen bog, Isus.* Sa gr. *-isati: hvalisati, hvališēm* dobio je faktitiv na *-iti* isto značenje koje je u *hvastati se.* Odatle pridjev na *-av: hvälisav.* Istarska narodna pjesma ima u tom značenju (?) *hvalečati se.* Gotovo u svim slavinama je razvitak značenja »loben > danken > billigen«. Glede posljednjeg štěpena upór. lat. *laudare, collaudare.* Taj semantički štěpen vidi se osobito u prilogu *nahvao* (Dubrovnik) < *nahval* (Lika), *navo* (Vuk) = sa deminutivnim *-tee nà(h)valicë* »sinonim: hotimice« = s a f a > > / i a > o poslije labijala (upor. *Uvoda < livada) nafolica* (Banja Luka) = *navalica* (Hrvatska). Upor. s drugim korijenom *nàvlasticë* i *navlaš(t).* U Vrbniku (Krk) sa dva prijedloga *na + s: nasvalito* »osobito«. Odatle apstraktum *navaliinost* f »Absicht, Absichtlichkeit«, koji nije ušao u jezik. Nejasno je u istom značenju *ne-* umjesto *na- nefàlj* (Perast, Boka, Vuk) za *ufal* gdje je *u* mjesto *na* razumljivo. Korijen *hval-* je ušao i u staru dvočlanu antroponimiju i medu hipokoristike izvedene odatle: *Hvalimir* (10. v.), *Hvalislav, Hvaljen, Hvaloje* i *Hval,* na *-ovii Hvapković* (1478), danas *Valković. Bogohval* je crkvena kreacija. Madžari posudiše *hala* u istom značenju, Rumunji *fală* »slavičnost, oholost«, odatle pridjev *hvalnic* »ohol, ponosan«, sa lat. sufiksom *-osus > -os fălos* »pun hvale, ohol«, odatle *faloši,* Cincari *fălire.* Semantički interesantan je arb. slavizam *fal < hvalję* = bug. *falja* i *falem* »bete an > grüsse > unterwerfe mich«, odatle pozdrav *falem nderës* »čest i poštovanje« i radna imenica na turski *-xhi falëxhi* . »Anbeter, obožavalac«, koje se semantički ne pokriva s Vukovim *hvaldžija.* Taj je razvitak bez sumnje u vezi s arb. pasivom na *-em: hvalim se >* »dičim se čašću« (pri pozdravu, pri susretu s drugim); *fal* se semantički razvija dalje: 1° bringe zur Unterwerfung, gehe unter (subjekt *sunce), 2°* schenke, 3° erlaube, 4° vergebe. Iz izvedenice *hvalisati se* razumljivo je da je u semantičku sferu od *hvaliti* ušao i *hvast* m, f (14. v.) i pridjev (18. v.) = *hvasta* f *(Jacantia oliti* ~ 1496), odatle pridjev *hvastav* (17. v.) »sinonim: hvalisav«, poimeničen sf *-ьc, -ica, -če, -čina: hvàstavac,* gen. *-avca* m prema f *hvăstavica, hvastavče, hvastavima.* Denominal, koji se nalazi i u slovenskom, češkom, ukrajinskom i ruskom, na -ait: *hvastati (se), -ām = fastati se* »sinonim: hvalisati se«. Sa *hv > / i sk* mjesto *st: făskanje* n i *făskavac.* Belpstenec ima s umetnutim /: *flastati, -am* (v.) »hvastati«, koje potječe od kontaminacije s onomatopejom. Pf. *zafâsnut se, -em* (Kosmet) *u rabotu* »baciti se na posao« možda je od *hvast-ati* sa *ne > nu.* Nije jasan semantički prijelaz. Ni *hvaliti* ni *hvastati* ne postoje u baltičkoj grupi. Ni ie. veze nisu posve sigurno utvrđene. Prema Brückneru *hvala* je u prasrodstvu s nord, *škvalą,* nvnjem. *Schwall* (prijevoj od *skwel >* nvnjem. *schwellen, vom Wasser, von der Rede}* sa prijelazom ie. *sk >* slav. *h,* a *hvast* je slavenski apstraktum od *hvatati,* a možda i od *hvost* (v.), dok Machek veže *hvastati* sa sanskr. *kathate* (3. 1. sing.) »prahlen« < ie. *kväst.* K. H. Meyeru je *hvala < slava* (v.), s metatezom suglasnika. Opozitum je *hula* (v.) »Tadel«. To tumačenje prihvaća i Machek. Iljinski izvodi također iz iste ie. baze *hula* i *hvala:* ie. **Шоųа > hva-* »krik pohvale« prema **khõu > hu-* »krik ne-

godovanja«. Matzenaueru je *hvala* u prasrodstvu sa lit. *kīvola* »laus«, gloria«, ali ovo može biti litavski slavizam.

Lit.: ARj 3, 739. 749. 7, 147. 359. 668. 728. 831. *Elezović* 1, 202. 2, 403. *Mažuranić* 421. *Miklošič* 91. *SEW* 1, 406. *Holub-Kopečný* 144-145. *Bruckner* 186. *KZ* 51, 232. Machek, *Studie* 99. *Slávia* 16, 177. 214. *Mladenov* 666. *GM* 98. Meyer, *Donum natalicium Schrijnen* 413 (cf. *IJb* 15,296-297). *RES 9,*274. Matzenauer, *LF* 8, 5. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 128-182. (cf. *Slávia* 5, 207). *Pascu 2,* 191., br. 170. Rešetar, *ASPh* 36, 548. *WP* 1, 445. 2, 531. Boissin, *RES 27,* 43. *NJ 2,* 81. sl. Košuta, *Rie.* 12, 65. ss.

Hvâr, gen. *Hvára* m (15. v.), ime otoka, etnik na *-janin Hvaranin* (16. v.) m prema f *Hvãrka* (Baraković), *Forka.* Ktetik *hvarski.* Prijenos na opće riječi: deminutiv *hvarčica* (Brač) »suvrst smokve«, *hvârka* f (Danilo, Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela i crna grožđa«. Od gr. Φάρος, dalmato-romanski prema potvrdama u dokumentima *Farra, Quarra,* femininum kao i ostali otoci dalmatinski u lat. i tal. *(Brazza).* Mletački naziv znatno odstupa: *Liesena, Liesna,* danas *Lésina,* koji se tumači prema Jirečeku od našeg pridjeva na *-ьn lěsbno (ostrvo).* Ali taj naziv nije potvrđen u hrvatskim tekstovima. Tal. *lésina* (riječ germanskog podrijetla u vezi s njem. *Ahle < alisna)* kao opća riječ znači »šilo«. Takva metafora potvrđena je u otočkoj denominaci)! na Jadranu. Upor. *Šilo* na Krku. Geografska konfiguracija otoka Hvara odgovara toj metafori.

Lit.: ARj 3, 748. Skok, *Slav.* 181. sl. *REW*[3] 346. Hraste, *HDZb* 1, 346-8. Boeglin, *PPP* 26, 264-71.

Hvllip m (Novaković, *Pom.* 110; *ph > hv* kao u *Hvar) = (ph > p) P'ilip* (12. v., Vuk) m, muško ime, prema f *Filipa,* žensko ime; prezimena *Pilipić* (Lika), pridjev *Filipov,* prezimena *Pilipovac, Pilipović,* toponim *Filipovo,* deminutiv na *-ьc > -äc Pilipac,* gen. *-pca* (Lika), augmentativ na *-enda* (tip *Srbenda) Pilipènda* (Lika), hipokoristik *Pile,* gen. *Pila;* na *-eta Pileta,* odatle prezime *Pilētie;* prezime *Pilić, Pile,* gen. *Pileta,* hipokoristik za nadimak porodice *Pilin,* prezirno, upravo pridjev na *-in* od *Pile,* pl. *Pilini* pored *Filinovi,* (Vodice), *Piljo* (Sratinska K, okrug banjalučki), pridjev *Piljev Dvor, Piljev Do* (toponim), prezimena *Pilj* (Lika), *Piljević, Piljak* (17. v.), *Piljaković, Pilja* (Lika), *Piljuš* (Lika); *Pilac,* gen. *-Ica* (Lika), *Pilek* (hrv.-kajk. prezime), **Pileta,* odatle crnogorsko prezime *Filetin;* **Pilun* (prema tipu *Mićun, Maturi) Pilunović* (Travnik), **Pilušin* (tip *Miljušin) Pilušinović* (16. v.), na *-aš Puipas,* gen. *-aša* (Lika), prezime *Pilipašić* (17. v.), reduplikacija: (tip *Pepa, Pepo = Péro) Pipa* (Lika) pored *Pipe* (Lika); = *Filip* m (Vuk) = *Filip* (Crmnica) prema f *Filipa,* hipokoristik *Fila* (Slavonija) = *Pilo,* na *-oje Filoje,* pridjev *Filipov,* poimeničen na *-sk + -jak filipovščak* (Habdelić) »maj, svibanj«, prezimena *Filipac,* gen. *-pca, Filipović,* na *-/ Filiplje* n (18. v., Slavonija) »dan sv. Filipa« = **Pilep* prema čakavskom prezimenu *Pilepič* (Rijeka, Krk) = *Vilip* = *mp* (Crmnica) = *Bilip (ph > b* kao u *bažulj).* Lično muško i žensko ime grčkog podrijetla lat. *Philippus <* gr. Φίλιππος. Ovamo i ime grada u Rumeliji (istočna Bugarska) lat. *Philippopolis >* tur. *Filibe >* bug. *Filibe* (haplologija tipa *zakonoša, -popo- > -po-, li* ispušteno jer u turskom *Filibeli,* bug. *filibelija* znači čovjek odatle) > *Filiba* (17. i 18. v.), etnik na *-janin Filibljanin,* pridjev *filibinski;* v. *Plovdiv.*

Lit.: ARj 3, 54. 752. 9, 847. 848. 850. 856. Jagić, *ASPh* 31, 551. Miletić, *SDZb 9,* 360. Ribarić, *SDZb 9,* 177. *Mladenov* 661.

hvistati, *-am* impf. (Gundulić) »sinonimi: biti, udarati, lupati« prema pf. *hvisnuti, -em* (17. i 18. v.). S prefiksom *o(b)- ohvistati* pf. (Stulić) »udariti« prema impf, *ohvistavati, -ivati.* Odatle postverbal *ahvist,* gen. -»' f (Smokvica, Korčula) »šiba ili uopće nešto drveno što se može dohvatiti da bi se nekoga udarilo«: *daj mi bokun ohvisti, da mu dam ménesire.* Zacijelo je onómatopeja kao i *fisnuu* istog značenja (v.). Nalazi se i u drugim slavinama. Ne zna se ide li ovamo *nafištit se, -i* (Kosmet, subjekt *rana,* kad dobije izgled da se pozlijedila).

Lit.: ARj 3, 752. 8, 799. *Elezović* 1, 450. *SEW* 1, 408. *Holub-Kopečný* 145.

hvòja f = *hvòja* (Vuk), sveslav., baltoslav. i praslav., »Baumzweig, bes. junger zarter Zweig« = *hüja* (Vodice, *-vo- > -u-* kao u *sura < svora,* upor. slov. *hója)* »plemenita jela«. U slov. *hvoja = hója* »Nadelholz«, u ras. *hvoja* »Nadel, Zweig der Nadelhölzer«, bug. *hvóina* »Fichtenholz, Fichtenwald«. Hrv.-srp. štokavsko značenje rašireno je na sve drveće ispuštanjem specijalizacije na četinjače. Deminutivi na *-ica, -ka: hvojica, hvôjka =* hrv.-kajk. *hoj ka (zatakne se na desni ugao krova kad se kuća nj, sek digne,* Lobor, Hrvatsko Zagorje). Pridjev na *-ьn hvojan,* poimeničen sa *-ica* u toponimu i hidronimu *Fôjnica*

(utječe u Bosnu), upor. poljski toponim *Chojnice* i rus. *hvojnik* »junger Nadelwald, Tannenzweige«. Slov. kol. *hojevčje* > ime kraja *Kočevje* < njem. *Gotschee,* odatle *kučeber* (hrvatski gradovi) »pokućarac«, *huj če* od *hvojka,* hrv.-kajk. *hejyevja* pored *hejèyvlja* (Bednja) »borova šuma« < *hvojev* + *-je.* Baltičke usporednice imaju *sk-* za sláv. *h:* lit. *skujà* »Tannen- oder Fichtennadel«, lot. *skujas* »idem«. Upor. stir, *see* »Hagedorn« u prijevoju. Nema jedinstva u tumačenju razlike između balt. *sk-* i slav. *h.* Uhlenbeck i Welde-Pokorny uzimlju metatezu *sku* > *ksu,* tako i u *hvala* (v.) za stisl. *skval* »Wortschwall«, dok Pedersen i Berneker uzimlju za slav. *hv* ie. *ghu,* a za balt. *sk-* ie. *sqhu,* tj. tumače tu razliku pokretnim ie. *s-*. Drugi pretpostavljaju ie. korijen **qseu-* > **sqeu-* sa formantom *-ıp.* Bruckner izvodi *ftvoja* od polj. *chwiać* »schütteln« < **chvëjç, chvějati.*

Lit.: ARj 3, 753. Ribarić, *SDZb 9,* 152. *Miklošič* 92. *SEW* l, 407. 408. *Holub-Kopečný* 145. *Bruckner* .181. *KZ* 51, 238. *Mladenov* 667. *Trautmann* 268. *WP* l, 501. 2, 602. Machek, *Slávia* 16, 203. 214. Joki, *ASPh* 29, 644. Petersson, *KZ* 46, 145. *ZbNŽ* 21, 184.

hvost m »1° rep (Vrančić), 2° (metafora) Traubenkamm«, u slov. *hvôst* = *host* (Hrvatsko primorje), odatle augmentativ na *-ina hostine* f pl. (čakavski), sa *vo* > *u hùstovina* (Mikalja) »sinonim: grozdovina, odatle sufiks *-ovina)«,* »3° (metafora) Dickicht, Reisholz, Gehölz, slov. *host* m prema f *hosta* (sa *vo* > *o* kao u *gozd')«.* Značenje 3° očuvalo se u imenu kraja *HvosUno* (pridjevski toponim na *-ьn* poimeničen u sr. rodu) u Metohiji (Decani i Peć), odatle pridjev na *-sk hvostbnbskyj.* Ovamo *kvost* (15. v.) »biljka konjski rep«. Sa *vo* > *u* kao u *skvoze* > *skuzí* (ŽK): *húst* m (Istra, čakavski) »1° cannabis degener, 2° frutex«. Značenje 2° sa istim fonemom hrv.-kajk. *hustá* f (Belostenec, akcenat Ivšićev) = *husto* f (Bednja) »šuma«, odatle pridjev *hôusni* »šumski«. Kod Marulića u *Juditi* dolazi 4 puta *bust* (2, 38: *oblak gromi u hust;* 6, 90: /gen. pl./ *Betulijani oružanih hust stase nad njimi u strani; 6,* 103 *i da ljudi huste zaskoče na čistih; 6,* 112 *mnogu pratež ondi razuzeše u hust).* Značenje je u *zadnja* tri primjera metaforicko »hrpa, gomila«. Upor. poredbu u *Nauku Bernardinovu: crkva sveta strašna kako hust vojske g boju dobro narejene.* Značenje 3° je kod Marulića 2, 38 i kod Vetranića: *veći broj vila ner li je pčela roj u hustu stojeći. Hust* je toponim u Srbiji. Značenje 2° *izražava* se u slov. *Most* m od praslav. **cholsti>,* drugim korijenom. U čakavskom je taj korijen zastupljen u augmentativnoj izvedenici na *-ina hlostlna* f (Istra) »racemus baccis nudatus«; *o* mjesto *a* je kao u *rob* pored *rob* ili je nastalo unakrštenjem (kontaminacijom) sa *hőst* »idem«. Druga je kontaminacija sa *u* mjesto α prema *hust hljustôvina* (Dalmacija) »idem«; *hùstolina* (16. v., Dubrovnik) »idem« dobila je svoj / mjesto *v* od **holstb.* Upor. i čakavsku kontaminaciju sa *gust: gušć* »cannabis degener (пес mas, пес femina) faex« (Istra). Riječ *hljâst* (18. v., jedanput) mjesto *kljast* (v.) ne ide ovamo; to je semantički i fonetski sasvim druga riječ. Obje praslav. riječi **hvostí* i **cholstb* etimologički su neobjašnjene. Machek i Matzenauer uzimlju da je *hvostī* u prasrodstvu sa njem. *Quaste: *gvostz* > *hvostъ.* Vasmer traži vezu sa avestom. Iljinski tumači polj. *chusta* iz ie. korijena **kseu-* »rezati«, Kawczyński s gót. *húzd.*

Lit.: ARj 3, 632. 635. 738. 753. 754. *Pleteršnik* i; 271. Štrekelj, *ASPh 27,* 48-50. *DAW* 50, 23. *Mažuranić* 420. *Miklošič* 88. 92. *SEW* 394. 409. *Holub-Kopečný* 145. *Bruckner* 187. *KZ* 42, 348. Vasmer, *RSl 6,* 174. Petersson, *KZ47,*278. Iljinski, *Izv ORJAS* 20, 3, 104 (cf. *JF* 5, 186). Machek, *Slávia* 16, 194. 214. Matzenauer, *LFS, 6-7.* Kawczyński, *ASPh* 11, 609-610.

hvrcati impf. (Dubrovnik, 16. i 17. v.), u jednoj poslovici i nejasna značenja u aliteraciji *ne hvrca, ne brca.* Upor. *frcati* (ŽK, subjekt *iskre)* »sprühen« i slov. *frcati, frcam* pored *frkati, frkám* »spritzen«. Zacijelo onomatopeja kao i ovi glagoli.

Lit.: ARj 3, 754. *Pleteršnik* l, 202-203.

(h)vrknuti, *vfknem* pf. (Vuk) *(od-)* »odletjeti zujeći (subjekt *ptica)«* = *frknuti* (Hrvatska) = *frkmti* (ŽK). Onomatopeja, kojom se imitira zvuk letenja ptice, nalazi se i u bug. *hvărkamb* pored *fărkamb* impf, prema *hvnknâ* pored *fărknă* »letim«. Ovamo i naziv čvorka *hvrljak,* gen. *hvrljka* pored *vrij ák,* gen. *vrljka* (Glina) »sturnus vulgáris L.«, medu raznim drugima kao *brljak, čvrljak, čvrljak, škrljak.* V. glede posljednje i *hvrljati.*

Lit.: ARj 3, 753. 74. *BI 2,* 750. Hirtz, *Aves 25.* 157. 554. *SEW* l, 410. Machek, *Slávia* 16, 214. *Mlađtnov* 667.

(h)vrljati, *vfljām* impf. (Vuk) *(od-, pro-, na-)* »sinonim: bacati« prema pf. *(h)vrljiti, vfljīm (raz-)* »baciti«. Sa početnim *h-* nije dosada

taj glagol potvrđen na hrv.-srp. teritoriju; *h-* je postavljen prema bug. *hvărljam* pored *farija* »idem«. Iteratív na *-va- zavrljívati, -vrljujēm.* U preflksalnim složenicama postoje interesantni semantemi: *navfljati, nàvfljām* (Vuk) »(metafora) mnogo djece poroditi, izroditi«; *obavrljati, -am* (objekt *šal)* »omotati«. Odatle na *-un: obavrljun* n »nekakva kapa« (Bosna i Hercegovina). Značenje pf. *navŕljiti se, navrljlm* (srednja Dalmacija) »nakriviti se« dopušta da stavimo ovamo Vukov prilog *naovïljcê* = *naovrljkē* »sinonim: nakrivo«. Pridjev: na *-av vrljav* (Vuk) = *vrljook(ast),* odatle hipokoristik *vŕljo* m. Upor. brus. *verlovokij* »(rus.) kosoglazyj«. Miklošič ima hrv. pridjev na *-ast : žvrljast* »non longe videns«. Onomatopeja kojom se oponaša zvuk što ga proizvodi bacanje predmeta, dopušta i drugi suglasnik, *b* mjesto *hv: brljati* (Vodice, Istra) »bacati kamenje«; *hv-* sa te onomatopeje prenosi se u búg. na stcslav. *vrъgǪ, vřešti* > *vra:* bug. *hvărgam* pored *vārgam* »schleudern«. Rumunji posudiše *(a)zvîrli* »schleudern, werfen«, odatle s lat. sufiksom *azvîrlitură* f »Wurf«, *azvírlitã* f »Steinwurf« pored lat. *arunca,* odatle je *a-* u *azvîrli.* Češ. *chrleti, chrliti* »1° werfen, jactare, 2° eilen« dopušta fonetski (gubitak *v* u grupi *hv* pred sonantnim *ṛ* i semantički da ovamo stavimo *hrliti, -im* (15. v., dubrovački pisci) »sinonim: hitjeti« i pridjev *hro* < *hfl, hŕla* (Crna Gora, Vuk) »sinonim: hitar«. Pridjev je i slovenski. Miklošič ga identificira sa *vrli* od *vreti* (v.), što bi u kojem drugom narječju i moglo biti, ali kod dubrovačkih pisaca nema *vr* > *hr.* Rumunjska zamjena *zv* za *hv* dopušta da se ovamo stavi *švrljati, švrljam* (Vuk, Srijem) »po kući koješta raditi«, hrv.-kajk. *švrljati* = *švrljati, švrljam* (ŽK) »herumschleudern« prema *vrij ati, vfljām* (Vuk). Vukov impf, pored »werfen« znači i »schleudern, ambulo« kao i *švrljati.* Upor. zbog *hv* > *šv* hrv.-kajk. *hel* za *htelb.* Od istoga je korijena bez sumnje *vrludati* pored *erlúdati* (Vuk). Gubitak *h* u *hv-* dopušta da se ovamo stavi i apstraktna izvedenica po deklinaciji r od pridjeva *hrl vrlet ṭ* »declivitas«, odatle pridjev na *-ьn vrîetan,* Semasiološki razvitak bio bi od *vri;* bačen > hitar > strm. Možda ide ovamo i lički kolektiv *àvflje* n (Lika, Vuk, Srijem) »herbae inutilis segmenta putrescentia«, upravo »što se odbacuje < *(K)vrljai.* Početno *a* pojavljuje se u *(h)avar,* gen. *(h)avara* m (ŽK) »komad štapa što se baca na krušku ili jabuku da se sruši plod«; *ar* je čakavska zamjena za sonantno f. S rijetkim prefiksom *ko-* (v.) ide ovamo *kovrljati, -ãm* (Vuk, Crna Gora) »sinonim: kotrljati (v.)«, s prefiksima *na-, za-: nakovrljăti, -am* (pejorativno, objekt *vodu u jelo,* Kosmet), *zakovrljati, -ãm* (Piva—Drobnjak). Ta je Onomatopeja leksikalizirana u *kovrljãk,* gen. *-aka* (Vuk, Petrovo Polje, dolina Cetine, Dalmacija) »gužva od crvena i crna što udate žene nose na glavi, preko toga jašmak-bošča«. Taj folklorni termin upor. sa *hondelj, fãnjâk* (v.). Dopustiti se mora da se u mnogim od navedenih leksema nalazi i ie. korijen **uer-* koji je u *vrtjeti* (v.), itd.

Lit.: ARj l, 125. 3, 703. 4, 413. *BI 2,* 548. 751. Ribarić, *ADZb* 9, 135. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Elezović* l, 438. *Miklošič* 92. 384. 413. *SEW* l, 410. *Holub-Kopečny* 143. Machek, *Slávia* 16, 215.

I

-i[1], dočetak talijanskih porodičnih imena (prezimena), podrijetlom lat. nom. plur. ili gen. sing, po deklinaciji *o,* kroatizira se od 13. v. sa *-evie, -ović, -ić.* Primjeri: *Mihajlo Majnerević* (Dubrovnik) = *Maineri* 1235. *(Monserb.* 40), *Pikolomenović* (Kačić, *Korabljica)* = *Piccolomini.* Kod *Bartulić* = *Banali* ne može se znati radi li se o prevođenju, jer od *Bartul* može i kod nas descendencija glasiti *Bartulić.*

Lit.: ARj 6, 391. 9, 846.

i[a] (Vuk), sveslav. i praslav. kopulativni veznik, »1° et (kao proklitika može dobiti akcenat od riječi što za njom slijedi: *pop ì fratar), 2°* kao prepozitivna partikula za pojačanje (deiksa) u značenju »etiam« dobiva naglasak (г *on);* kada stoji pred riječju koju ističe, piše se rastavljeno od nje«. Ovamo hrv.-kajk. i slov. *izda* < *i* + *suza* »sinonim: išće, jošće, jošte (se), još«. Kada stoji kao postpozicija poslije priloga i zamjeničkih likova, enklitika je, gubi značenje, leksikalizira se u narječjima i pretvara u *j.* Tada se piše zajedno : *òndaj* pored *onda, tadaj* pored *tada, tûj* pored ία, *to* = *toj* (listina Stjepana Kosače 1465, Lučić), *kao i* > *kaj* > *kî* (Lika K, Prčanj), *onogaj, togaj* itd. pored *onoga, toga.* Prema Maretićevu tumačenju nalazi se i u m *taj, ovaj, onaj, saj.* Toj deiksi odgovara u rum. *și* < *sic* »et«; *același* »ovaj«. Iz pojačanja razvija se koncesivno značenje, »sinonim u prilozima: makar, ma«. U tom se slučaju piše zajedno i dobiva akcenat: *ikad(-a, -ar, -are)* = *igđa(-re,* 15. v.), *igdje* (16. v.), *ikakav, itko* = *tko, isto* pored *išta* (sa *-a* od rana) = *ištore* = *ištaré* (Ranjina, 16. v.), *ikako* = *ikojako* (Crna Gora), *ikaki, ijedan, III* (čakavski) = *ikoji* (16. v., Vuk), *ikolik* (18. v.), *ikoli(-e), ikud(a), iole* (prilog) = *jolke* »i malo, samo malo, ako i malo«. Samo *ole* · ne dolazi. Postanjem je stcslav. *jeh* »koliko«, prilog *jele* »jedva«. Glede *je* > *jo* uppr. *još* (v.) i bug. *oďvaj.* Od *iole* Golub je stvorio *ōlina* »veličina« kao matematički termin, koji se nekada češće govorio u Hrvatskoj, danas rijetko. Ovamo još *ipacno* (Boka, prilog) »malo«. Ne zna se pravo što je *pacno.* Budmani uporeduje sa *ipic* (v.). To će biti prije naš pridjev sr. r. od lat. *paucus* preko dalmatoromanskog izmijenjen u dočetku prema *kolicno* = *kotišno.* Upor. *lino* od *isto.* Ovamo ide još *ipak* (Vuk), jednom *ipako, iako, (sve) ako i* = *iako, da i* = *i da, premda i, ta i, te i.* Kopulativni veznik г »et« spaja se sa *li* (v.) u disjunktivno *ili,* stcslav. i rus. Odatle je impf, *ilicịti* (Voltiđi) »imitirati«. Sa deiksom iz dativa lične zamjenice *ti* (dativom) *Hiti* (15. v.). Pojačava se i sa deiksom iz pokazne zamjenice za *3.* 1. *-no* (v.) *ino* (Jačke, ugarski Hrvati). Upor. slov. *in.* Po postanju je *i* u svim ovim funkcijama ie. lokativ pokaznog zamjeničnog korijena *oje* < ie. *ei,* čemu tačno odgovara grčki hipotetski i koncesivni veznik εί. Može se tumačiti i ie. instrumentalom (socijativom) *ēd,* upór. istočno-lit. *ê.* Paralela bi za to bila semantički razvitak prijedloga *cum* > rum. *ću* = *și* »et«. Razlikovati treba г (Kosmet) »uzvik radosti, čuđenja, Ijutine«, ř (Kosmet) »uzvik čuđenja i negodovanja«. Taj se uzvik veže sa *-i, -h, -ju(ju) : ii* (Vuk, uzvik čuđenja), *ih* (veselja i čuda), *iju, ijujû* (veselja). Kao *a(K), u(K)* i taj je rezultat refleksivnih glasovnih pokreta na vanjski podražaj. Neoforniljen je, dok je *i* oformljen, kako se vidi iz ie. etimologije.

Lit.: ARj 3, 754. 770. 781. 851. 782. 784. 786. 788. 791. 794. 841. 4, 86. 89. 91. 146. 98. 657. 8, 893. Rešetar, *Štok.* 265. *Pleteršnik* 304. *Elezović* 216. 229. Maretić, *Stroj.* 77. *Miklósié* 94. *SEW* 1, 415. 589. *Holub-Kopečný* 146. *Bruckner* 189. *Vasmer* 467. 483. *Mladenov* 96. Leskien, *ASPh* 22, 1. *WP* 1, 99. 100. Matzenauer, *LF* 8, 9.· *Boisacq*[3] 219. Music, *Slávia* 8, 226-244. *Rad* 127, 140-209. 134, 1-79. 142, 1-125. Belie, *Príroda* 135., § 105. Hujer, *Dekl.* 56-57. Matzenauer, *LF* 11, 351.

i[3]> *J*[a]> *Γ* anaforička je, demonstrativna i relativna baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenica. Kada se upotrebljava kao demonstrativna, za-

mjenjuje se u hrv.-srp. sa *onaj* (v.). Kao demonstrativ za 3. /. imala je istu sudbinu u slavinama kao lat. *is, ea, id* u romanskim jezicima. Održala se samo u ostacima u hrv.-srp. Već u stcslav. nije se upotrebljavala sama, nego kao relativna zamjenica u vezi sa deiksom *-že* > *-r(e).* Odatle se očuvao sr. r. sing, kao uzročni veznik *jer = jera = jer(-e, -a)* »quod, cur« < *ježe,* koji u Lici znači »zašto«. Razvitak je sličan kao u *što* = fr. *que* < lat. *quid,* koji mogu imati i uzročno značenje. Upor. rus. *ože* »quod«. Odatle *er* (Dubrovčani, 16. v.) bez/ = *e* »quia, quod« sa gubitkom *r* u dočetku, upor. *jule, vece* (v.), *eda (li), jeda (If); je* se veže i sa *Iь jêl* (Vuk, narodna pjesma) »jer«, *éli; el* može uvoditi i podređene rečenice. Veže se .analogijski prema *zašto = zakaj* s prijedlogom *za* u *zaer* (Lastrić, Margitić, Pavić), *zajer* (Došen) > *zar* (Vuk), *zar* pored *zar* (Kosmet) »1° upitna čestica s intonacijom čuđenja i neočekivanosti, 2° etwa, num, forsan; sinonimi: da li, eda li, počem, valjda, da ako, helbetana, šat, možda«. Glede stezanja *a(j)e > e* kao u *zajecb > zec* upor. i bug. *zer(é)* »wohl, doch«. Oblik *zar,* koji se upotrebljava u istočnom hrv.-srp., tumačio se (Rešetar) i iz tur. *zahir* »scheinbar, anscheinend«, *a i iz zīrā* »jer«; *zaer,* koji se ne može dijeliti, govori protiv takvog izvođenja *;jer* se veže zbog istoznačnosti i sa *bo* u *jerbo* (Levaković, i danas se često čuje na zapadu) = *erbo* (Dubrovčani).

Ák. sing m **jb* očuvao se u *nj* »njega« u vezi s prijedlozima *za nj, po nj, preda nj, poda nj, nada nj* u štokavskim govorima, kod Marulića *sa nj (biti)* »jači biti« (Ivšić), *po ni < po nje.* To *nj* dobilo je analogijom *-ga,* unakrštavajući se s oblikom *njega.* ŽK govore također u formuli *fală njga budi čast i dika* (odnosi se na boga); *n* je došao na *jb* od *njega, njemu, njih, njima, nju, njom, njoj, njegov* (v.), *njen — njezin* (v.), gdje je ostatak od prijedloga *ъn* »u« i *зъn* »sa«. Bez *n* upotrebljavaju se samo enklitični oblici: *ju, je, ih, im.* Druge izvedenice kao *ide, ideže* »gdje«, *iga* »kad« (upor. bug. *koga* glede *-ga), iže,* relativna zamjenica »qui«, *ižekaždo* »tkogod«, prilog *jelma* (upor. *veoma* glede *-ma)* čitaju se na hrv.-srp. teritoriju samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom. Pridjev *ider* »sinonim: isti« imaju Mikalja i Stulić. Glede *-der* upor. *također* (v.). Ovamo ide *ižedomac,* gen. *ižedomca* (jugoistočna Srbija) »starosjedilac«.

Izvedenica sa sufiksom *-ako,* koja je također baltoslav., *jakz* nije se očuvala u značenju »qualis«, lit. *jõks,* nego u značenju lat. *talis* > rum. *tare: jak, jaka* »moćan, potens«, prilog *jâko* »sinonim: veoma, vrlo«. Paralela je i u gr. οίος τε. U značenju »snažan, krepak« *jak, jaka,* protivno *nejak* (Grbalj) »slab«, *objači* (18. v., Jambrešić, Stulić) = *pojali,* nalazi se još u slov. i u bug. Zbog toga nema sumnje da je rum. *tare* značenja »stark«, koje se ne nalazi ni u jednom drugom romanskom jeziku, prevedenica (calque) južnoslavenskog semantema. Taj se opet ne nalazi u sjevernim slavinama gdje *jakb* znači »kakav«. Oblik *jak* je dao u našem jeziku čitavu leksikologijsku porodicu. Superlativ u Kosmetu bez *-ji: najjãk* (čovjek). Deminuira se sa dva sufiksa: *-te* i *-bk; jakačak, jahačka* (Kosmet). Apstrakti su na *-ost jakost,* gen. *-osti f* (Vuk, 14. v.), protivno *nejákost,* s pridjevom na *-ъn jakostan > jakosan* i deminutivom *jakosca,* na *-ota jakòta* (znači i »jaki vo«, Lika) = *jokota* (Kosmet) = na *-ina jačina* = na *-ica jačica* (Ljubiša) = na *-oba Jakoba* (Kosmet) »snaga«. Kolektivi po deklinaciji *i: nejal,* gen. *-i* f (Vuk, Dalmacija) = *nejačad* f (Martié). Poimeničuje se sa *-bk* m prema *-ica: nejačak,* gen. *-čka* (Konavli) prema *nejačica* (Vuk). Na *-ušica: nejakušica* (Vuk) »inokosan čovjek«. Denominali na *-iṭi: jâliti, -im (ob-, ohne-,* Lika), na *-ja-* impf, *jačati, -am (iz-* »oslabiti« /Lika/, *o-, ob-, ohne-) = ojačat* (Kosmet) prema iteratīvu na *-va- -jačavati* samo s prefiksima *(ob-, obne-),* na *-ariti jàkariti se, -lm (s-, u-}* »1° uhititi, 2° rvati se«. Ovamo idu i prilozi *jaka* (Vuk) u izrazu: *nas je jaka* »mnogo« i *jako* (zapadni krajevi) »vrlo«. Značenje »qualis« očuvalo se samo u prilozima *jak* (18. v.), *jakda = jeudi* (17. v.) = *jaki* (16. v., Dubrovnik) = *jakino = jakono = jakore (-re < -že), jakno* (16. v.), koje su istisnuli iz upotrebe sinonimi *kao, kako.* Ovamo možda i složenica *na jakariječ* (16. v.) »riječima, izrijekom, javno«, ali može biti i prilog *jako* (17. v.) = *jakom* (Vuk) »sad«, *odjàko* (Vuk) »odsele«, *dojako* »dosad«, odatle pridjevi *jâkovan* »nov«, *dojakošnjī;* složenica *jakoroče,* gen. *-eta* »dijete istom rođeno« neće biti u vezi sa *jakb* »qualis« nego je od uzvika *ja* = rum. *iacă* »eto«.

Najvažniji je ostatak od *i, ja, je* u službi demonstrativne zamjenice u određenom vidu pridjeva, koji ide također u baltoslavensku jezičnu zajednicu. Upor. *dobrb jb > dobri* sa lit. *geras + -is,* stprus'. *pirmaun + ien, + in.* Slična zamjenička deklinacija nalazi se još u staroiranskom i u sjevernim kavkaskim jezicima koji nisu ie. U tom pogledu postoji osjetna razlika između sjevernih i južnih slavina. U sjevernim određeni vid ima morfološku funkciju

razlikovanja pridjeva od imenica u deklinaciji. U južnim je očuvana prvobitna semantička naporednost, *dobar* pored *dobri.* Naporednosti nema ni u hrv.-srp. kod pridjeva izvedenih s pomoću sufiksa *-sk,* gdje su Poljaci i Rusi očuvali arhaičke oblike bez zamjenice samo u toponimiji kao *Gdansk* > njem. *Danzig, Verhojansk, Jenisejsk, Tobolsk* itd. U hrv.-srp. svi pridjevi bez izuzetka glase na *-skī.* To se dogodilo zbog toga što bi *-sk* kao krajnja suglasnička skupina morao dobiti nepostojano *a: srbbbskb* itd. morao bi u neodređenom vidu glasiti **srpsak,* čime bi se odviše izolirao u deklinaciji. Generalizirari je određeni vid i kod pridjeva na *-nji* (v.) kao *u jutarnji, svagdanji, iskrnji, prvi* itd., kao i u komparativu i superlativu. Morfološka tendencija prevladava međutim danas u deklinaciji i u hrv.-srp. tako da se samo u narječjima drži neodređeni vid, i to samo u prilozima, kao *slīpa, zgrda, prezmàla, kmâli,* itd. (ŽK). Zamjenica *i, ja, je* u određenom vidu: je upravo baltoslavenski član, koji ima svoje paralele u grčkom i rumunjskom kao i u članovima drugih jezika. Prvobitno on se odnosio ne na pridjev nego na imenicu koja slijedi, kao u svim jezicima koji poznaju član. Što se spojio u baltoslavenskom ne sa imenicom nego sa pridjevom, tome je uzrok enkliza, zbog čega se zamjenica koja se nalazila između pridjeva i imenice, izgovarala s pridjevom kao jedna riječ, upravo kao *vidim ga* što se izgovara kao jedna riječ. Jedinstvo se osjeća tako jako u ovim slučajevima da slabo pismeni ljudi teško nauče pisati rastavljeno te grupe. Upor. tal. pisanje *dirmi, darmi* itd. Kako se pridjev jednako deklinirao kao imenica, on se morfološki morao razlikovati od imenice samo određenim mjestom u sintagmi, i to pred imenicom, kao u tur. *Ak hisar* »Beograde. Zamjenica se stavljala pred imenicu, u čemu je mala razlika u gr. 6 áívS-ρωπος 6 αγαθός = rum. *omul bun = omul cel bun,* u sintagmi *a limbii române.* Kada se član *i, ja, je* srastao s pridjevom u jednu riječ, jednako kao u rum., bug. i arb. imenici, određeni je pridjev mogao mijenjati mjesto (upor. polj. *dzień dobry), -i* u određenom pridjevu bio je živ u • stcslav. kao veoma često i danas u hrv.-srp. U predikativnoj se dopuni može upotrijebiti samo neodređeni pridjev, upravo kao u francuskom što je imenica bez člana kad je predikativna dopuna. Stalna izgovorna veza s pridjevom na prvom mjestu bila je fatalna za baltoslavenski član. Ona ga je uništila i prenijela njegovo značenje sa sintaktičkog na morfološko polje. Ostaci prvobitnog razlikovanja još se vide u južnoslavenskom. Prema tome se u pogledu člana razvitak baltoslavenskog jezika razlikuje od romanskih u toliko što se romanski član razvio iz latinske bešclanosti, a baltoslavenski obratno, iz prvobitnog člana *razvila* se pridjevska morfologija.

U pogledu morfološke vrijednosti demonstrativne zamjenice *i, ja, je* kao baltoslavenskog člana postoji potpun paralelizam sa romanskim jezicima. U gen. sing, *dobra + jego > dobraago, dobrago,* hrv.-srp. *dobroga,* u gen. pl. *dobrijeh, dobrih* itd. padežni sufiks *-og(a), -ijeh — -ih* karakterizira morfološki gen. sing, i pl. upravo kao u rum. što su u gen. sing. *izvorului* < vlat. *izvor + Ului* za kllat. *ïllî,* gen. pl. *izvoarelor* < pl. *izvoare* + lat. *illorum, -lui, -lor,* dativ i gen. pl. člana, prvobitno demonstrativa za 3.1., upravo padežni nastavci imenica i pridjeva za m. rod u gen. sing. i pl., analogno za ž. r. *-ei (apei* < lat. *aqua* + vlat. *illáéi* kao i u hrv.-srp. *lijepe* sa *-e < e + je).* Morfolo.ško razlikovanje pridjeva od imenice s pomoću zamjeničke deklinacije člana dade se uporediti sa francuskim članom koji također ima pored sintaktičke i morfološku funkciju u poimeničenjima pridjeva i razlikovanju singulara od plurala kod imenica i pridjeva koji su postali u golemoj većini indeklinabilija u današnjem francuskom govoru. Razlika je jedino u tome što je baltoslavenska zamjenička deklinacija gramatikalizirana mnogo ranije od romanske morfološke vrijednosti člana.

Ie. veze dobro su utvrđene: *e, i* su prvobitne ie. demonstrativne partikule: lit. *jis* »on« m prema f *ji* — ák. f. sing. *ju* < stcslav. *jo, pi.ję.* Od toga demonstrativnog korijena stvoren je relativni *io,* od kojega je *i, ja, je,* sanskr. *yah,* avesta *yo,* gr. ος »koji«, praslavenska relativna zamjenica i baltoslavenski član.

Lit.: ARj 3, 25. 26. 767. 769. ·4, 383. 391. 429. 422. 430. 431. 432. 433. 434. 437. 438. ' 590. 596. 369. 370. 582. 7, 865. 8, 597. 10, 770. *Elezović* 1, 250. *BI 2,* 405. 632. 808. *Miklošič* 106-107. 399. *SEW* 1, 416. 417. 418. *Holub-Kopečný* 151. 477. *Bruckner* 197. 204. 642. *KZ* 45, 302-303. *ASPh* 11, 130. Meillet, *RSI* 3, 168. *MSLP 9,* 49. 23. 78. *Vasmer* 470. 472. *RSl 6,* 193. *Mladenov* 702. *WP* 1, 98. *Trautmann* 103. Vaillant, *RES* 20, 5-12. *Boisacq*[3] 330. 376. 721. Hamm, *KZ 67,* 118-119. Matzenauer, *LP* 8, 18. 32. *Elezović* 1, 198. 2, 512. *JF* 14, 205. Rešetar, *ASPh* 27, 609. *De-ry* § 998. Jagić, *ASPh* 13, 629-630. Iljinski, *RFV 52, 275.* Fraenkel, *KZ* 51, 246-247. 53, 58. Jagić, *ASPh 2,* 396. Spitzer, *WuS 6,* 209.

ìbar, gen. *-bra* (13. v., Kosmet) = *ìbar* pored *Ihar* (Vuk) = *ìbar* (Budmani) »1° desni pritok zapadne Morave (hidronim), 2° kraj i mjesto kuda protječe *(v Ibru na reče rekomej Studeníci)* (horonim i toponim, utječe u Golijsku Moravu kod Kraljeva niže Karanovca)«. Odatle deminutiv na *-ьc: Iharae,* gen. *-rea* »pritok ibra«. Pridjevi na *-ski: įbarški* (srez), poimeničen sa *-ica: Ibrštica* (mala rijeka u Crnoj Gori: izvire ispod planine Plane i utječe u Moraču kod Jasenova); na *-ov: Ibrovo vrelo* »mjesto gdje Ibar izvire«. Odatle zacijelo prezime *Ibròvac* »čovjek iz Ibra (kraja ili mjesta)«. Upor. još *Ibr* u Volinju (Rusija), pritok Tetereva. Može se uporedivati sa baskičkim apelativima *ibar* »dolina, vallée«, *ibai* »rijeka«, odatle **ibaica, vaica* > španj. *vega* »ravnica« (upor. prezime poznatog španjolskog dramatičara *Lope de Vega),* sard, *bega* »idem«, *ibi* »obala«, arag. *ibon* »Bergsee«; antičko ime španjolske rijeke *Ebrus* > *Ebro,* "Ιβηρ (Steph. Byz., rijeka), "Ιπυρρα (fons, Halaea, *CIO* 332, 15, 17), etnik *IЬeгi* = gr. "Ιβηρ, *Virk'* »Gruzinei«, odatle rus. *Iverija.* Manje je uvjerljivo upoređenje sa *eb(K)ura* »tisa, taxus, fr. if«. Svakako predrimski i predilirski hidronim.

Lit.: ARj 3, 764. *Elezović* 1, 216. Bertoldi, *ZRPh* 37, 146. Ribezzo, *RIO 2,* 17. *REW** 9126. Kühn, *Die romanischen Sprachen* 48. *Schrader-Nehring* 1, 532. *Vasmer* 467-8.'

ibret m (Vuk), objekt u vezi sa *zauzeti* glosira Vuk sa »čudo«. Odatle naš denominal *ibretiti se (za-)* »čuditi se«. Pravo je značenje u *ibrêt* (Kosmet) »primjer«: a. *za ibret da ga svet gleda,* b. *svê svêt ibrêt da uzne.* Zbog toga će Vukov izričaj *ibret zauzeti* značiti »ugledati se«. U Vukovu značenju govori se u Banjoj Luci *ibrèndisati* = *ibrenisati* (Mostar) »vrlo se čuditi«, s umetnutim *n* pred dentalom *t* (upor. *kantar,* /ŽK/ < *katar* i *nt* > *nd* > *n* prema *kulandisati* = *kulanisati,* v.). Turcizam arapskog podrijetla iz oblasti religije i načina života. U njemu su se pomiješale dvije arapske riječi: *'ibret* »primjer u dobrom i rdavom smislu« i *ijbret* »čudo, misterija«.

Lit.: ARj 3, 765. *Elezović* 1, 216. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 330.

ibrik, gen. *-ika* (18. v., Vuk) = *ibrik,* gen. *ibrîka* (Kosmet) = (sa umetnutim *m* pred labijalom kao u *dumbok) itnbrīk,* gen. *-ika* (18. v., Brač) = *imbrih* (15. v.) »sinonim: kogum (v.) (igra veliku ulogu kod religioznog pranja muslimana)«. Odatle deminutivi: na *-ić: ibričić* (narodna pjesma) = *imbričić* (Stulić, Vodopić, Dubrovnik), na *-ьc imbričac* (Stulić, nepouzdano), na *-će,* pl. *-cici ibrice = jebnie* (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *ab* »voda« i *rihten* »liti« > ar. *ibrik,* tur. prostonarodno *ebrik* »sud za vodu sa noscem kroz koji se pije voda«) iz oblasti muslimanske religije: rum. *ibric* »Wasserkrug«, bug. *ibrik,* arb. *brík.*

Lit.: ARj 3, 765. 813. *Elezović* 1, 217. *JF* 14, 197. *Lokotsch* 894. *Mladenov* 196. *ASPh* 37, 286-287. (cf. *JF 3,* 212). *SEW* 1, 419. *Brückner* 190. Matzenauer, *LF* 8, 9.

ibrişim m (narodna pjesma, Vuk) »svileni konci za vezenje«. Upotrebljava se i kao prvi elemenat složenice *ibrišim-tkanica, ibrišim-konac.* Shvaćen je i kao naš pridjev *ibrišima serdžaza.* Sa tur. *-li* je indeklinabilni pridjev kao epitet: *ibrišimli uzda.* Odatle prezime *Ibrišimović.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *äbřšum* > tur. *ibrişim* »preden svileni konac«) iz oblasti tekstila: bug. *ibrişim.*

Lit.: ARj 3, 765. Elezović, *NJ* 2, 47-50.

-īc, deminutivni sufiks, varijanta od *-ič,* ako je u korijenu palatami suglasnik. Dolazi i u toponimiji. Tip.: *konjic.*

Lit.: Maretić 275. Boskovic, *JF* 15, 72-77. Belić, *JF* 15, 240. *Leskien* 268. *Vandrák* 1, § 595.

-îca[1], sveslav. i praslav. sufiks grupe *k,* fonetska varijanta od *-ika;* c.je nastao iz *k* iz progresivne palatalizacije. Vrši mnogobrojne morfološke službe. U mociji izrazuje žensko prema muškome, i to prema *-ьc, -in* u maskulinumu: *têpac,* gen. *têpca — tepica* (ŽK), *domaćin — domaćica, kućanin — kućanica, Nijemac* m — *Njemica* f, *Kranjăc — Kranjica* (ŽK). Prema ovome i onda kad je maskulinum bez sufiksa, tako *tat — fatica* (ŽK) »kradljivac — kradljivka«, *učitelj — učiteljica, gospodar — gospodarica, Hrvat — Hrvatica, Madžar — Madžarica.* U toj funkciji raširuje stcslav. *-yńi: rob — robinjica.* Ta morfološka funkcija mu je veoma živa i raširena kad tvori apelative i toponime supstantiviranjem pridjeva: *desnica, ljevica, gnojnica, pravo — pravica, željeznica* od *željezan, dvojica, trojica, četvorica, sinovica, mladica,* itd. U toponimiji *Srèbrnica* (Bosna) od *srebrn, Mitrovica* (Srijem), naročito kod hidronimą: *Koprivštica, Trebinštica* od *trebinjski* »trebinjska rijeka« (Hercegovina), *Novčića* pored *Noščica* < **Novštica* (izvire kod *Novoga* u Lici),

Slušnica pored *Slunjčica* < *Slunjštica* »slunjska rijeka«. Isto kod luka na otocima: *Šašćica* »luka kod mjesta Sali (Dugi otok)«. U morfološku funkciju ide i onda kad služi za tvorenje imenica od sintagme: *zanoktica* (Vuk) od *za noktom.* U korelaciji sa *-ik* u maskulinima *-ica* izražava ženska lica određenog zanimanja: *predsjednik-predsjednica, zapovjednik-zapovjednica, blagajnik-blagajnica.* Od glagolskih osnova tvori nomina agentis za maskulina: *priča* m od *preti se* (također prezime). Takva pravi i od pridjeva: *tvrdica;* sintagme: *konjokradica, džepokradica;* i od izvedenica na *-alo: varalica* »prevarant«. U semantičkom nijansiranju osnove igra veliku ulogu: *osnova-osnovica, stepen-stepenica, ralo-ralica.* Od supstantiviranja pridjeva na *-ьn* i part. perf. aktiva glagola na *-iti* stvoren je konglutinat *-nica, -ionica,* koji služe kao samostalni sufiks u suvremenom jeziku: *napojnica, gostionica.* Sa *-ē: -icē* postaje priloški sufiks, koji varira sa *-ee, -kë:* od sintagmatskih priloga: *tznova-iznovice, isprva-ispruice.* Nalazi svoju paralelu u arb. *th* kao u *sontënith* (Kalabrija) »noćas«. U svim ovim funkcijama nema nikakve afektivne vrijednosti. Tu dobiva kad postaje deminutivan sufiks, kad *izražava,* ono što je malo, nježno, dragocjeno: *kućica* od *kuća, njзva-njlvica, zjenica, dječica* i bezbroj sličnih. I u toponimiji obilno je zastupljena ta vrijednost: *Njivice* (Krk), *Polačice* (Dalmacija) od^o*lača* < lat. *palatium.* Kod hidronimą *izražava* pritok: *Neretvica,* pritok *Neretve* (Hercegovina). Ovamo ide i tip *zdravljice,* od *-će.* Ova je funkcija veoma stara, kako se vidi iz zemalja gdje je nestalo Slavena: njem. *Mürz* < *Murica,* pritok rijeke *Mure.* Kao deminutivni sufiks posudiše ga Novogrci, Arbanasi, Rumunji i Madžari.

Lit.: Maretić 275-77. *Leskien* 382. 413. 431. 460. 476. *Vandrák* 1, 615. *Holub-Kopečny* 460. Boskovic, JF 15, 13-29. 35-125. Belić, *JF* 3, 79-81. 15, 235-337. Seliščev, *RES 5,* 41-42. Bulachovski, *JF* 4, 115. Brückner, *KZ 43,* 311-312. *ZSPh* 2, 307. Jagić, *ASPh* 1, 435. Babić, *NJ* 3, 178. Pedersen, *KZ 38,* 383 (cf. *AnzIF* 21, 78). Rozwadowski, *De -ica suffixo linguarum slavicarum* u *Abh. krakovské ak.* 25, 415-19 (cf. *AnzIF* 10, 266). Rešetar, *ASPh 36,* 548.

ïca[s] f (18 v., Vuk, Vojvodina) »sinonim: holba« (v.). Od madž. *itcze* .»idem«. Nalazi se još u ukrajinskom.

Lit.: ARj 3, 766. *Miklósié* 95. 434. *SEW l,* 419.

icati se, *lie mi se* (Vuk) »sinonim: štucati se«. Stulić ima *ikati, -čem, -kam* »idem«. Budmani tvrdi da je to ruska riječ, ali dozvoljava mogućnost da se nalazi i u našem jeziku jer Vuk ima izvedenicu *ikavka* »sinonim: podrig«. Upor. bug. *ikam, ikavica* i rumunjski slavizam *icui* »ächzen, stöhnen«. Ta onomatopeja nalazi se u bug. *ikam,* ukr. *jikaty* i ŕus. *ikãtb* i oba lužičko-srp., češ*, *(zajjikati.* Različita je varijanta onomatopejskog *jecati, ječati* (v.), u kojem je *e* < *į.*

Lit.: ARj 3, 766. *Mladenov* 221. *Miklošič* 95 *SEW* 1, 413. *Holub-Kopečny* 154. *Tiktin* 751. Matzenauer, *LF* 8, 9. *Vasmer* 1, 476.

-īč, sveslav. i praslav. sufiks grupe *k,* praslav. *-ikio,* složen od *-ik* i *-įo.* Služi za tvorenje nomina agentis od imperfektivnih glagola na *-iti: branič* od *braniti, vodič* od *voditi, gonič* od *goniti, jarić* »velika ljubav« < *ono što jari; povratič, zvonič.* Dobiva i deminutivno značenje: **gospodič* od *gospodin,* očuvan u deminutivu *gospodičić* m prema f *gospodična* (hrv.-kajk.) »gospođica«. Dolazi rijetko i na imeničke osnove: *ribič* (hrv.-kajk., slov.) Kao prezime mijenja *-ič* u *-ić: Ribić* (ŽK). Kao hipokoristik: *Radić* (12. v.) od *Radoje.* Upor. *-äc.*

Lit.: Maretić 277., § 334a. *Vandrák 2,* 614., § 594. i § 583. Jagić, *ASPh* 1, 435. *NJ* 2, 160. Jokl, *Unt.* 77. *Holub-Kopečny* 452.

îcaga m (narodna pjesma, Vuk) »komornik«. Turcizam složen od pridjeva *iç* »nutarnji« i *aga* (v.). Taj pridjev dolazi još složen sa imenicom *oglan* »dječak, rob« (od korijena *okjog* »dijete, izdanak«, odatle evropski turcizam *ulan* »lako oružan konjanik s kopljem«): *ičoglan,* također s našim individualnim *-in ičoglanin* (17. v., Gundulić) = *ičolan* (bez *g,* Miklošič) »paž, pitomac«. Balkanski turcizam *(iç oglam* »dječak koji se odgaja u posebnim školama za državnu službu, kao Ivan Kastriotić Skenderbeg«) iz terminologije turske administracije: bug. *ičoglan,* rum. *icioglan* »nekada sultanov paž kod rumunjskih hospodara«.

Lit.: ARj 3, 766. *Mladenov* 224. *Tiktin* 751. *Lokotsch* 895. 1588. *Miklošič* 424. *SEW* 1, 419. Korsch, *ASPh* 9, 659-660.

-ičar, hibridni sufiks složen od lat. *-icus* = gr. ικός > *-ik* u naučnoj terminologiji za nomina agentis raznih nauka i od *-jar* < *-ariuSy.* samo u modernom jeziku: *kemičar, političar, melanholičar, kritičar, kroničar l hro-, historičar*

itd. Prenio se i na izvedenice od naših osnova, kao *dnevničar,* neologizam za *diurnist.* Puristi traže da se mjesto *-ičar* kaže u riječima tuđeg postanja uvijek *-ik: satirik, lirik, kritik, empirik* itd. Strani sufiks lat. *-iça* < gr. -ική nalazi se u nazivima za nauke: *fizika, matematika, botanika, gramatika, stilistika, politika, mehanika, tehnika, harmonika.* I od *-ik* latinskog podrijetla i od *-ika* |rčkoga tvore se pridjevi na *-ski: fizički* itd., *kritički* itd. i radne imenice s pomoću *-jar* < *-irius fizičar* pored *fizik* »liječnik«, koji odbija Maretić.

Lit.: Boskovic, NJ 1, 209. *Holub-Kopečný* 460. 461. Maretić, *Savj.* 193.

ičija f (Hercegovina) »juharod ovčijeg mesa sa krompirima«. Turcizam *(içi* od *içmek* »piti«) iz oblasti hrane, potvrđen samo kod nas.

Lit.: *ARj 3,* 766.

-ić, baltoslav., sveslav. i praslav. sufiks složen od *-it* + *-lo,* stcslav. *-išu,* slov. i rus. *-ič,* češ. *-ic,* lit. *-ytis.* Značajno je što se pojavljuje i u romanskim jezicima bez *-io* sa dugim ili kratkim *i:* vlat. *-ittus* > tal. *-etto,* fr. *-et* s afektivnom geminacijom u deminutivnoj funkciji kao i u slavenskim jezicima, u španjolskom sa dugim *i* i bez afektivne geminacije *-ito (señorita* »gospođica«). Razlika je samo u tome što je u romanskom adjektivni i imenički sufiks sa sposobnošću izražavanja mocije, čega u slavenskom nema. Budimir ga uporeduje i s ilirskim *-itio* u *tergitio* »negotiator > rum. negustor, trgovac«. Iz toga izlazi da je njegov prvi elemenat možda i pred-ie.; *-ić* nema afektivne vrijednosti kad poimeničuje pridjeve *mlad-mladić* ili kad označuje predmete *grlo-grlić* ili *djetić* »šegrt« od *dijete.*

Kvantitativnu deminuciju bez afektivne vrijednosti izrazuje u *kutíc* »mali kut«, *momčić* »mali momak«. Tada zamjenjuje i sufiks *-ica: ptić* (u narječjima) za *ptica.* Vrši morfološku službu u pluralu *pilići* za sing, *pile, Ture:* pi. *Turici,* veoma često u Kosmetu za sing. *-ie,* pl. *-Ući: sokače, sokačići, Prištevče,* pl. *PriStevčići* itd. Rijedak je u službi hipokoristika: *Radić* (14. v.) od *Rada* ili *Radoje.* Izgubio je posvema afektivnu vrijednost u našim bezbrojnim prezimenima od dva tipa kad *izražava* descendenciju bilo s očeve ili materine strane od antroponima, imena, zanimanja, etnika i nadimaka, kao i kad vrši istu funkciju, poimeničujući pridjeve izvedene s pomoću sufiksa *-in, -ev, -ov* od ličnih muških i ženskih imena, naziva zanimanja, nadimaka, etnika, toponima. To isto, kad *izražava* potjecanje, odakle je neko: *plemić* od *plemena, kućić, Mlečić (iz Mletaka).* Upor. tal. *romagnuolo* od *Romagna,* sa deminutivnim lat. *-olus.* Najstariji je primjer za čistu descendenciju od narodnih hipokoristika iz g. 1492. *v Mohliće* (Lika) ako je od Konstantinova *Muhlo* (7. v.). Tome tipu odgovaraju ova naša prezimena: *Radić, Reljić* = *Relić* < *Hrelja, Radonami, Vukić* pored *Vučić, Hrvatinič, Rajačić, Miloslavić, Dragić, Draganić, Milohnić, Prvšić, Ivšić, Božić, Ladišić* < *Vladišić* (15. v.), *Bijeljić* = *Bijelio* = *Belii;* od muslimanskih imena *Mišić* (od *Meho-Mehmed);* od kršćanskih imena: *Bartulio, Jovanić, Tomi, Lukić, Petrii, Ivanić, Blažić, Mikulić, Mihelić, Markte, Antić, Nikolić, Romanic, Linardić;* od kršćanskih hipokoristika: *Petričič, Perii, Ivić, Jovič, Mijii, Pejić, Pajii, Glini;* od ženskih narodnih imena: *Daničič, Grozdanić, LjubiSić, Mttić — Milić, Jelačii, Milačić;* od ženskih kršćanskih imena: *Marié, Mariui, Marušić, Katié, Kαtičič, Katušić, Klárié, Latinčić, Jagić, Magdalenie.* U svim ovim tipovima *-ić* je imao deminutivno značenje. Označivao je maloga = sina nosioca navedenih imena. Kad su se u toku vremena, od 15. v. dalje, iskristalizirala odatle porodična imena, na deminutivno se značenje zaboravilo. Isti je razvitak i onda, ako označuje descendenciju nosioca imena zanata: *Sabolić* (od madž. *szabó* »krojač«), *Ribarić* (prema *Ribar), Volarić, Kolarić, Tišljarić, Pelicani* (tal. *pellizjzjaro* »ćurčija«), *Tkalčić* (pored *Tkalac), Carić, Kraljić, Kovačić, Drvodelić, Kujundžić, Čurčić* (prema *Ćurčija* i *Cùrcïn), Kapetanić, Županić, Knežić, Skrivanić* (od tal. *scrivano), Kaluđerčić, Hadžic:* od nadimaka: *Kraljić* = *Klaić* (od *Kljast), Ćorić, Güši/f, Rogić, Sušić* (prema *suša), Gfbić* (prema *Grba), Rožić, ŠiSić, Ćor-Lukić, Čolak-Antii;* kao i od etnika: *Nijemac, Horvatić, Sarajčić* (od *Sarajac* = *Sarajlija), Maglàjlič;* od toponima *Lovinčić* (od *Lovinac* u Lici), *Budimttć; Dobrečić* (katolički Arnauti kod Ulcinja, arb. *Dobrecaj,* selo *Dobrec), Fočić, Lovčalić* (iz *Loveća,* Bugarska), *Moralīc* (iz *Moreje), Mišitić, Uđvarlić* (od *Ujvar), Tuzlić.* Tako se postupa u jadranskoj zoni i onda kad je nosilac imao strano ime: *Portadić* pored *Portada, Violić* (od tal. *Viola), Kolumbie* (tal. *Colombi), Marulu, Jedrlinić (Andriolim), Balistrilić* (tal. *balestriere), Gunđulić* (tal. *Gondola), Kanavelić, Karnarutić, Palmolić* (tal. *Palmotta), Farkašić* (16. v., od madž. *farkas* »vuk«), *Kišpatić* (upor. *Kišpatova dolina,* Srbija), *Vorkapić* = *Forkapić* (Banija, rum. *fără cap* »bez glave«).

Malo drukčije je prirode sufiks *-ić* kad poimeničuje pridjeve na *-in, -ov, -ev* u istoj funkciji, za koju daje tip i semantem *kraljević, carević, banović, kućević, koljenović.* U ruskom ovaj tip izražava čisti patronimik (otečeskoje), a kod nas jednoga od rodonačelnika velike porodice, rijetko pramajku. Za posljednji slučaj postoji kao primjer *Draginić* (13. v., od *Dragin,* pridjev od *Draga).* Tada *-ić* poimeničuje pridjeve na *-ov, -ev* od slavenskih dvočlanih antroponima i od njih izvedenih hipokoristika: *Milosavljević, Dragosavljević, Radosavljević, Vladimirović, Stratimitović, Blagoj evie, Boga jevit, Bôgovič* (Krk), *Borojević, Predojević* > *Predović* (ŽU), *Rajaković* > *Raković* (ŽU), *Milovanović, Dragutinović, Radovanovu, Nigojević* (Brač), *Bozičević, Bogićević, Radičević, Preradovii, Reljković* (od *Hreljko), Vuković,* itd., od kršćanskih imena: *Tomašević* = *Tomašević* (ŽK), *Malijašević, Matunović, Matošević* (prema *Matoš), jfovanović, Ivanovic, Ivanisevic, Ivančević, Jânković, Markovié, Antunović, Bartakôvié* (ŽK, od *Banak* = *Bartul), Petrovu, Perović, Petričević, Marojević, Marinović, Mitrinović, Šimunović, Simeonović, Martinović.* Ako je rodonačelnik imao prezime na *-ić* kategorije *Dragić, Milić,* onda se njegovi potomci zovu *Dragićević, Milićević, Franićević,* koji se često pišu krivo sa *č* mjesto *ć.* Tako i onda kad je rodonačelnik imao uz svoje ime i kakvu apoziciju, pridjevsku ili imeničku: *Belimarković, Cincar-Marković, Karađorđević;* kao i od čistih pravoslavnih crkvenih imena: *Georgijević* pored *Đordević, Đurđević, Dimitrijević, Petronijević, Antonijević;* od muslimanskih antroponima: *Ridžanović;* kao i onda ako je nosio strano prezime: *Kagrusović* (od *Capogrosso,* Split), *Zogović* (od arb. *zogu* »ptica«), *Bukumirović* (Niš, od arb. *buke mire* »dobar hljeb«), *Pljaković* (Arnauti u Vučitrnu, od arb. *plak* »stranac«), *Hektorović, Gazarović* (od *gazzaro* »krivovjernik, bogomil«), *JVaIješković* (od *Nalesco,* mlet. od *Natalis);* kao i kad je obnašao kakvu čast, zvanje ili zanimanje: *Kapetanović, Popovič, Kovačević, Knežević, Pećarević, Pisarevič, Begović, Alajbegović* (od *alajbeg* »pukovnik«), također u vezi s ličnim imenima *Šemsibegović, Rizvanbegovič, Muhurdarević, Bajraktarević, Tefterdašević, Beglerović* (od *beglerbeg), Ajanović* (od *ajan* »prvak«), *Pehlivanović, Biškupović,* ili kad je imao nadimak: *Slijepčević* = *Slipčević* (Istra), *Gvozdanović, Gvozdenome, Starčevu;* ili pripadao nekoj narodnosti (izvedenice od etnika): *Arnautović, Madarevič, Latinović, Horvatović, BoSnjaković, Hercegovié; Crnogorčević, Kotorčič* (16. v., Marin Držić' od *Kotoranin* = *Kotorac), Bićanić* (od **Bihćan* > *Bišćanin* < *Bihać).* Rjeđe su takve izvedenice od imena sela (gradova): *Bišćević* (muslimani, *kapetani od Bišća), Gradaščevič* muslimani kapetani od *Gradačca* u Bosni), *Polenaković* (cincarsko prezime od *Palēnāku,* iz *Polině* kod Valone). Stranci izopačuju ove izvedenice. Tako je *Cosulich* (bivši brodovlasnici na Lošinju koji su se osjećali Talijanima) od čestog istarskog prezimena *Kozlovic.*

Sufiks[1] *-ić* može zamjenjivati i drugi antroponimni sufiks *-ovac: Grabovac,* etnik od imena sela *Grab* glasi i *Grabić.* U Istri oscilira kod *Rüpena* i *Poropat* (rum. *fără pat* »bez kreveta«) : pišu se 1558. *Rupenovich* i 1590. *Poropatić.* Isto tako i u Ulcinju: don Marko *Aita,* župnik, zvao se i *AStić.* U toponimiji nastaje *-ić* mjesto *-ik* krivim interpretiranjem mletačke grafije *-ich : Smoković* mjesto ispravnog *Smokovik* (Dalmacija od *smokva), Buković* mjesto *Bukovih* (od *bukva,* ibidem), *Črljenić* (blizu Skradina, pisano g. 1311. *Chrilenik* (od *crljen* = *crven).* Za razliku od *-ica* ovaj sufiks nisu posudili okolni narodi. Nalazi se samo jednom u rumunjskom: *lacoviște* »lokvić, mala lokva«. Zamjenjuje (rijetko) pejorativni *-iš* u *kurvić* za *kurviš.* Sufiks je živ i produktivan. Nova se imena prave na *-U, -ovii: Vitezović za Ritter* (17. v.), *Jdblanovii za Cortelazzo* (Dalmacija). Za doba renesanse uvriježio se u Dalmaciji običaj prevođenja sufiksa *-ić* sa *-eo* < lat. *-eus: Gělimo* < *Jelinić, Mladineo* < *Mladinić, Cettineo* < *Cetinić.* Tako nastade i *Hektorović* = *Hectoreus.* Upor. kod Nijemaca isti običaj: *Kurz* > *Curtius, Wulf* > *Wulpius* itd.

Lit.: *Maretić* 278-9. *Leskien* 408. 432. 433-4. *Vandrák* 598-600. Respond, *PKJ* 27, passim. Belie, *jfF* 15, 240-241. Budimir, *JF* 18, 291. *CD* 8, 282. 283. Ribarić, *SDZb* 9, 179. 1-88. *ARj 5,* 12. 401. *Elezović 2,* 82. i passim. Boskovic, *jfF* 15, 97—100. Solmsen, *KZ* 56, 76. i sl. (cf. *IJb* 14, 261). *Holub-Kopečnj!* 459. Putanec, *Rad* 315, 287-361. Rogić, *Rad* 203, 216. Vaillant, *RES 32,* 294.

ica f = *iía* »pravo vrijeme od svačesa,. npr. da padne kiša, kad je *u ići,* tj. kad klasa«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: *ARj* 3, 766.

ići (štokavski, književno i saobraćajno općenito, korijen *f)* = *iti* (hrv.-kajk., čakavski), *idem (d* došao analogijom na korijen *i* od *dadem* v., *djedem* od *djeti* v.) = *idem* (Kosmet) = *idem* (zapadni krajevi prema Vuku, Bü-

njevci). Prezentski je korijen *id-* ušao već u staro doba u infinitiv *isti, Idem* (Crna Gora) *(izisti, naisti, abisti, oiṣti* pored *otīsti, otīdēni)* = *ts (otis,* Kosmet). Upór. slovački isi', polj. *išć.* Suglasnik *ć* u štokavskom *ići* nastao je iz grupe *jt* (upor. *laćman* pored *lâjtman < lieutenant)* koja se nalazi u složenicama *dõjti, pôjti, prôjti, nǎjti* (15. v.), *iznajti, izâjti* (ŽK), kako govore svi čakavci, a štokavci i književno *doći, obići* »besuchen« pored *obaći, otići, poći, naći, iznaći, obnaći* (Belostenec)₃ *izaći* pored *izići, zaci,* iz prezenta *pojbdc* > *pođem* itd. *idem* je nastao iz *jbdg,* upor. češ. *pojedu* i *jehla* prema hrv.-srp. *igla.* Prema *pođem* itd. reformiran je prezent u *idem,* da bi se izbjegla homonīmija sa *idem* (Bunjevci) < *jedem, jím* (ŽK) od *jesti.* I u čakavskom nastaje iz *pojbdc* > *pojem,* imp. *poj* (ŽK) = *pem* (hrv.-kajk.) kao iz *dį > j (mèja = mèda),* ali samo u tom primjeru, u ostalim prefiksalnim složenicama grupa *jd* ostaje: *dõjdêm, obãjdêm, projdêm, sãjdêm, nǎjdêm, iznãjdêm, izãjdêm* (15. v., ŽK). Značajan je inf. *nâj* (Kosniet) < **najt* prema *is < ist,* ali *zac.* Semantička je razlika između *naći* »trouver« i *naići* »rencontrer; sinonim: nagaziti, ograisati, nagambati«. U konjugacionom sistemu *ići* ima četiri korijena: *i-, id-, iš-* i *š-*. Druga dva su od *hoditi,* prijevoj *šbd, šbl,* koje vidi. Korijen if-, koji je nastao sraštenjem dvaju različitih korijena, kreacija je hrv.-srp., ali u čakavskom postoji *šal* bez *i* kao i u *näsast; iš-* se ne nalazi u drugim slavinama. Kod prefiksalnih složenica ima još ovih osobitosti. Prijedlog *ot* očuvan je u starijem obliku u štokavskom i književnom *otići, otīdēm,* haplologijom *odem, otišao,* u brzom govoru *ošao; očao* sadrži pravilnu stranu < *ot* + *šblb.* Noviji oblik *od(t > d* izmijenjen prema *nad* i *prod}* govore kajkavci: *odišal, odici, odídem, odídem* (16. v.) = *oteti* (vino, krv). Iz *ošao* analogijom je prenesen *o τι* infinitiv *oči, odem < ójdem* (Smokvica, Korčula, 16. i 17. v.), οία (Smokvica). Ta je analogija bila potpomognuta i sa *doti.* Bernardin i Stulić imaju *odaci, odađem.* Pored *sati, sâdem* postoji *sići* (16. v.) pored *siti, siđem* i *siđem.* Došen ima taj glagol s istim prefiksom u obliku *stn: snići, snide.* Odatle apstraktum *snitije* n (Daničić) »concursus«. Isto tako i s prefiksom *ъn: uniti, unīdēm = uti, uđem* (Vuk). Odatle analogijom *nanići, nànïdem, nadnici, nadnidem* (jedanput potvrđeno). Upor. čak. *unêti, unǎnem* (ŽK) < *ъn* + *jeti.* Prema tome hrv.-kajk. *vujti — ûjti* (Vodice), *vušel = usai* (Vinodolski zakon) »pobjeći« sadrži prefiks *u* kao *ubog.* Još treba spomenuti da se korijen i- kao sa *ьаъ* spojio i sa *laziti,* kad je u vezi s prefiksom *na: nailaziti.* Prema ovome *silaziti* pored *salaziti.* Kao što postoji dubleta sa različitim semantemom *naći, nađem* pored *naići, naiđem,* tako i *nailaziti* pored *nalaziti.* Očito je da su obje stvorene u isto vrijeme. Ovamo ide i drugi glagol *razmimoilaziti se* pored *razmimoići, -moīdēml-tdēm* pored *razmimoći = -mimođem.*

Glagol *ići* ne dopušta tvorenje novih riječi. Postoje samo apstrakti *iđenje* (Stulić) i *isite < iz- + -it- + -je* (18. v.) »abortus«, ali nisu potvrđeni u narodnom govoru; *dojdući* (18. v.) »venturus« i *idući* govore se kao pridjevi. Impf, *dođuvat, dođu/em* (Kosmet), pf. *otidnut, otídnut* prema *otls* (Kosmet). U imperativu *pođi* > čakavski *poj* (ŽK) može dobiti za pojačanje deikse *da* (v.) i i (v.): *pojdaj.* Korijen *ei > i* je ie. (prvobitno uzvik prema Kretschmeru), baltoslav., sveslav. i praslav.: lit. *eiti,* gr. εἶμι, sanskr. *eti* (3. 1. sing.) »ide«. Atematski je glagol. Nalazi se i u egipćanskom (koptskom). Ulazi i u naš uzvik kojim se tjeraju na hod kokoši i druge krilate domaće životinje: * îs* pored *īsa* (za ovce), ы [v. *eš].* Taj se oformljuje: *iškati, -ām* (Vuk) impf, prema pf. *išnuti.* Ovamo ide i uzvik *ididi* (Vuk) kojim se kaže nekome da je otišao, pobjegao. Prema Meyeni Arbanasi posudišeazni, *avitem* »besuche« < *obiti.* Nejasni su ipak prijelazi *b > v* i *o > a. Zbog* toga nije sigurno da je iz hrv.-srp.

Lit.: ARj 2, 546. 582. 3, 767. 4, 78. 86. 92. 194. 199. 255. 258. 7, 410. 240, 363. 8, 523, 590. *BI* 2, 648. Ribarić, *SDZb* 9, 201. *Elezović* 1, 233. 438. *Mazuranić* 440. *Pleteršnik 2,* 715. 779. *Miklošič* 94. *SEW* 1, 420. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 546. *Vasmer* 471. *Trautmann* 67. *WP* 1, 102. 2, 486. *NJ* 1, 147. 190-191. *GM* 20. *Trombetti 4.* van Wijk, *IF* 45, 95. Brugmann, *IF* 13, 85. sl. *ASPh* 11, 448. Vaillant, *Rešetarov zbornik* 457-458. Rešetar, *Slávia* 11, 155. Małecki, *Slávia* 11, 576. *Boisacq*[3] 225—256. Kretschmer, *Ciotta* 13, 137. Pedersen, *KZ* 38, 342.

ićinđija f (Vuk, 18. v.) = *ićinđija* (Kosmet) = *ikindija* »1° vrijeme poslije podne do zahoda sunca, 2° treća molitva muslimana (objekt uz *klanjati)«.* Balkanski turcizam (turska izvedenica *ikindi* od *iki* »dva«) iz oblasti islama: rum. *chindie* »Vesper, seoski ples poslije južine«, bug. *ikindija,* arb. *ićindf* f (Skadar). U turskom *ikindi znači* »sat koji poslije podne dijeli u dva jednaka dijela«. Odatle vremensko značenje turcizma. Značenje »treće molitve« dobio je turcizam kraćenjem, ispuštanjem opće riječi u sintagmi *ikindi namazi* »prière de l'après-midi«. Upor. turcizme *aksam, sàbah* i *jàtija,* koji imaju također dvostruko značenje. Pet muslimanskih molitava zovu se: *sabah-namazi* »prières, du matin«, *öyleikindi, akşam-, yatsi-.* Turski brojnik *iki* nalazi se još u složenici *ić(f)tuglija* (Vuk, 18. v.) »paša od dva tuga; koji ima dva konjska repa na zastavi« < tur. *iki tuğlu.* V. *tug.* Jukić razlikuje *učtuglija* od *ićituglija.*

Lit.: ARj 3, 766. 784. *Elezović* 1, 243. *Lokotsch* 901. *Mladenov* 221. *GM* 159.

icram m (narodna pjesma) = *ikram* (Kosmet) »čast, počast (objekt uz *učiniti* prema tur. *ikram etmek}«.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *iqram* »idem«) iz oblasti društvenog saobraćaja: rum. *icram,* bug. *ikram,* odatle *ikramosvam* »Ehre erweisen«, arb. *ikrám* pored *iqiram.*

Lit.: ARİ 3, 766. *Elezović* 1, 229. *Mladenov 222. GM* 158. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 331.

idare, gen. *idãrêta* (Kosmet) »načqlstvo«, odatle složenica *iddre-medžKs* »administrativni savjet«; *idare činiti* »siediti, sastaviti kraj s krajem«. Odatle denominai na *-iti: idãrêtit (se)* »izlaziti na kraj« i *iddra f* (Banja Luka) »potpora«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *idare* »okretanje, življenje, ekonomisanje«).

Lit.: Elezović 1, 218. Skok, *Slávia* 15, 352.

ideja f (18. v., Budmanijev akcenat, danas *ideja* po.led *ideja}* »misao, pomisao, pojam«. Učena riječ, internacionalna gr. podrijetla (gr. ἰδέα od ἰδεῖν = lat. *videre,* ie. riječ). Poimeničen pridjev na lat. *-olis ideal,* gen. *-ala,* pridjev na *-ьn > -an idealan,* apstraktum na *-izam idealizam* »filozofski smjer«, na *-istia) idealista),* pridjev na *-iiki < -ič + -bşk idealistički.*

Lit.: ARj 3, 766. *DEI* 1914. *REW*[3] 4254 a.

idiozma f (rukopis, 14. i 15. v.) »metva, metvica«, *idiozam, -zrna,* pridjev (ibidem), pisano *igiozmo.* Ima se čitati možda *idozmo.* To može biti imenica s očuvanim gr. *-o* u dočetku, dok je u *idizma* ili prema gr. pluralu ili je identificirano sa našim *-u* ц akuzativu. Od gr. ἡδύοσμον »isto«, pridjev ἡδύοσμος »mirišljiv«.

Lit.: ARj 3, 767. 769. Vasmer, *GL* 65.

iditiji (samo uz *žito: iditije žito),* komparativ sr. od pridjeva koji nije potvrđen u pozitivu »ono što se ne prodaje, dakle sebičnije«.

Lit.: ARj 3, 767.

îdo, gen. *-ola* m (Vuk, 13. v.) = stsrp. *idoh* m = *idola* f (Marulić) = *idol* rn (danas) »1° statua štovana kao božanstvo, 2° (metafora) lice štovano kao božanstvo, 3° *Idula* f ιщ otočiću u zadarskom arhipelagu (f preko tal. *ìdolo* sa *-o > -u* kao ak. ž. r., odatle nom. ná -α)«. Učena riječ od lat. *idolům >* tal. *ìdolo* < gr. εἴδωλον (izvedenica od εἶδος »figura«, ie. riječ). Odatle pridjev *idolski,* apstraktum *idolstvo, idolstvovati, idòlija* f (16. v.) »poganski hram« < gr. εἰδωλεῖον > lat. *tdōlēum,* > tal. *idolèo.* Složenica *idòlatar,* gen. *-tra* m < gr. εἰδωλάτρης > kslat. *Idololatres* (drugi dio od gì. λατρεύω »adoro«) > tal. (haplologijom) *idolatra > idolatra* m, također i bez haplologije *idololatric.* Apstraktum *idolatrija* f = *idololatrija.* Ta se složenica različito prevodi *idolklanac,* gen.- *nca* (17. v.), *-klanstvo, -klanjac, -klanjalac, idolopoklonik* m, pridjev (na *-bsK) -čki, -poklonstvo, idoloslužba, -služenje, -služitelj, idološtovac,* gen. *-vca, -štovlje, -štovstvo.* Upor. arb. *idhull.*

Lit.: ARj 3, 767. Vasmer, *GL* 65. *DEI* 1917. Skok, *Slav.* 102. 108. *GM* 157.

iđirot m (Vuk, Slavonija, Požega) »biljka acorus calamus«. Možda u vezi sa gr. ucopov, srlat. *agarus, agurus.* Dočetak *-ot* od tur. *otu* »biljka«. V. *perikot, balukot.*

Lit.: ARj 3, 769. *DEI* 44.

iftâr m (Kosmet) »večera za vrijeme posta u mjesecu ramazanu *(zvati na iftar)«.* Kavanjin je ovu riječ izopačio u *hihtar: (Busormanf) večer koju čim ne vidu, hihtar igdar svoj ne jidu.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *iftar)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 3, 597. *Elezović* 1, 244.

igalo n (18. v., Vuk, Dubrovnik, Gruž, Prčanj, Muo, narodna pjesma) = (sa umetnutim *n,* upor. *inkona, iňkunica, anguisigold) ingoio* n (Dubrovnik, narodna pjesma crnogorska) »1° morska obala gdje ima pržine, 2° toponim (Boka, Lopud)«. Pridjev na *-ьn > -an igalan* (Stolić), etnik *Igaljanin.* Deminutiv na složene sufikse *-čac = -tić igalčac, igalčić.* Ista riječ dolazi i sa á mjesto *g* i sa aferezom *i- žalo* n (Muo) = *žãld* (Milna, Brač, centar Milne) »1° isto što igalo, 2° ribarska pošta u Morinju«; *žal,* gen. *žala* m (Dubrovnik) = *So,* gen. *žala* (Cavtat, Čilipi) »Kieselstein« (semantička varijanta po zakonu sinegdohe). Jovićević ima: *po za-ovima i žalicama na Skadarskom blatu.* Nema objašnjenja o tim dvjema riječima koje idu bez sumnje ovamo. Glede

-r u *žarovi* upor. arb. *shurizhur* < lat. *saburra* i arb. *zali* »pijesak«. Preko arbanaskoga riječ je mogla postati toponim u Kosmetu *Zalinja* »potes kod Bariljeva (općina *Babin Most* na Labu, srez Vučitrn). U Ulcinju *zali* m je »obala i ribarska pošta«. Sva tri oblika *igalo, žalo, žal* — arb. *zali* potječu od gr. αιγιαλός > *yalo* (Bova) »morska obala«. Grčka je riječ prešla i u tur. *yalı,* odatle u arb. *jali* m (Gege) »offene Ebene« i u naš jezik *jauja* f (Vuk, narodna pjesma: *dođe moru na jaliju,* Vuk 3, 542.) »brijeg kraj mora, obala = *jauja f* (Kosmet) »širina, prazno široko mjesto; pusta neobrađena zemlja, opustjele razgrađerie kuće«. Oblik sa *g* pokazuje očuvano staro dalm.--rom. *g* kao *galatına* < *gelatina* u Dubrovniku. Oblici sa 2 == *z* reflektiraju *gį* kao *di* i *j (źmuo, smula, maz).*

Lit.: ARj 3, 839. 4, 441. Jovićević, *SEZb 13,* 204. *Elezović* l, 192. 251. *Miklošič* 95. 424. *SEW Λ,* 421. ReŠetar, *Stok.* 315. *Rohlfs* 59. Vasmer, *RSl* 4, 180-181. Isti, *GL* 65. Matzenauer, *LF* 8, 9. *GM* 160. 480.

igbâl pored **igbäl** m (Kosmet) = *ìgbal* (Banja Luka, Mostar) »sreća«. Odatle indeklinabilan pridjev *igbal(l)i* »sretan« = *igballja* (Kosmet) »sretan«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *.ikbal,* tur. *ikballi)* iz terminologije općeg života.

Lit.: Elezović l, 217. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 334.

Igla f (1475, Vuk) = *jlgla* (Cres) = *igla,* gen. *igle* (Senj) = *jáhla* (17. v.) i *jaglă* (čakavski, Karnarutić) = *jôgla* (Hvar), sveslav. i praslav *(jbglà),* »açus«. Odatle naziv za morsku -ribu *belone belone,* tal. *aguglia: jigla* (Cres), *iglūn,* gen. *igluna* (Senj) = *inglūn* = *jāglūn* »histiophorus bellone«. Sufiks *-un* je zacijelo romanski *-one.* Upor. *agon.* Zbog toga je moguće da se u *jāglūn* unakrstila naša riječ sa romanskom. Početno *i* je nastalo od *jb-,* upor. češ. *jehla* = čak. *jagla* sa ь > *a.* Odatle pridjevi na *-en: ìglen* = *iglên, -êna* (Kosmet), poimeničen ná *-ica igiènica* = *igienica* (Kosmet) »kutija za igle«, sa *-ik iglènīk* »jastučić za igle«, *iglenjarka* = *iglarka* f, prevedenica (calque) »Nadelgewehr«, na -asi *iglast.* Deminutiv па *-iça: iglica f* = *iglica* (Kosmet) »1° biljka, *2°* riba Belone açus (Dubrovnik), 3° prečaga« = *jiglica* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvena šipka koja drži kämbu (v.), da ne ispadne iz jarma« = *jiglica* (Vodice) »1° oštrina što nastaje kod bušenja, 2° drveni klin što se tura u kambu«. Odatle opet pridjev na *-jast: igličast.* Na *-jar: igličar* »ptica«. Na *-jala: igličnjača* »biljka scandix pecten«. Na -or: *ìglar,* gen. *igldra* m (1362) prema *iglarica* (1363), odatle pridjev na *-ov, -ev iglárov, -ev; iglàra* = *ìglarnica* = deminutiv *jiglarïc* (Buzet, Sovinjsko polje) »mala okrugla kutija za igle«. Ne može se tvrditi da je *igla* i baltoslavenska, jer se stprus. *ayculo* »igla« dovodi u vezu s ie. **aik* »ražanj«. Rumunji posudiše *igliță.* Ie. veze nisu utvrđene. Prema Macheku *jbgla* je praslavenska izvedenica od *igo* (v.) < *jbgo* sa sufiksom *-ulā,* s prvobitnim značenjem »šipke koje se ubodu sa svake strane jarma da glava volu ne bi izašla van iz jarma« = *kači,* v.). To je značenje očuvano u Istri. Prema Mladenovu stoji u vezi sa *jež* (v.).

Lit.: ARj 3, 771. *4,* 408. 409. 418. Ribarić, *SDZb* 9, 154. *Mažuranu* 422. Tentor, *JF* 5, 205. *Elezović* l, 218. *Miklošič* 95. *SEW* 189. *Holub-Kopečný* 151. *Bruckner* 189. *KZ* 45, 32. 47, 297-298. *Vasmer* 469. *Mladenov* 196. Machek, *Slávia* 3, 593-597. *REW*[3] 189. *DEI* 93. Mikkola, *RSl* 1, 5. Korsch, *ASPh* 9, 504. Lang, *ĞMF* 1, 385-587 (cf. *RSI 5,* 256(. *WP* 1, 7., bilj.

Ignáci) m (17. v.) = *Ignacijų* m (Slavonac, 18. v.) = *Ignadjo* (17. v.) = *(gn > gnj* kao u *gnjoj) Ignjatije* m = *Ignjatija* m, kraćenje *Ignat* = *Ignjat,* odatle prezime *Ignjatović.* Hipokoristik *Ignja* m (Vuk) = *Ignjo* m (Vuk). Od lat. *Ignatius* sa čitanjem *ti > c* kao u školama. Očuvano í u *Ignjat* itd. upućuje na grčko posredovanje. Postoji i izgovor *gn* na tal. *Injacijo* m (16. v., zapadni krajevi) < tal. *Ignazio.* Hrv.-kajk. *Nado,* deminutiv na *-bk > -ek Näcek, Nace* (ŽK) pokazuje aferezu i pojednostavljenje suglasničke grupe. Sa aferezom *Gnjàtija* m (Hrvatska Krajina), odatle hipokoristici *Gnjaco* (Lika?), *Gnjajo* (Lika?), *Gnjale.'* Ilirska je prevedenica *Vatroslav,* koju' je zadržao Jagić do konca života.

Lit.: ARj 3, 220. 221. 773. 851.

igo n (1459), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*jb-go >jbgo)* »sinonim: jaram«. Akcenat *Igo* (?) prema bug. i rus. *igo,* slov. *îgo,* gen. *igêsa* pored *ižesa.* Danas zastarjelo i zamijenjeno sa sinonimom. Upotrebljavaju samo književnici (i pjesnici) kad govore o patnjama pod tuđinom. Nekad su *igo* upotrebljavali pisci koji su pisali crkvenim jezikom. Budinić ga objašnjava: *teško i trudno jest igo, to jest jaram njegov.* Vokal *i* je nastao kao *i* u *igla* iz *jb-: jbgo* < **jtgo.* Madžari

posudiše *iga.* Brojne su ie. usporednice, kao lat. *jugum,* gr. ζυγόν njem. *.Joch,* čak i hetitski *jugan.* Lit. *jungas,* lot. *jugs* ima infiks *n* kao lat. *jungo.* Jedan je od prastarih termina za kolsku i plužnu spregu. Odatle je deminutiv na *-ica ižica,* naziv za gr. slovo *ypsilon.* Izvedenica je od ie. korijena **įeu-* »vezati«, sa formantom *g: *įei*

Lit.: ARj 3, 773. *Mazurami* 423. *Miklošič* 95. *SEW* l, 421. *Holub-Kopečny* 153. *Vasmer* 469. 472. *Trautmann* 109. *WP* l, 201. *Mladenov* 196. *Boisacq*[3] 307—308.

igra f (ak. *igru,* Vuk), sveslav. i praslav *(jbgrd),* »1° ludus, 2° jocus, 3° ples«. U posljednjem značenju sinonimi su i *tanac,* gen. *tanca* i *bal.* Odatle stara radna imenica na *-ьc igrač* = *igarac,* gen. *-arca* (17. i 18. v.), *igre* (13. v.) »joculator, fr. jongleur«. Tu izvedenicu posudiše Madžari *igrecz* = *igricz* »tibicen« i Rumunji *igref* »Spielmann« (upor. *cântecele igreților).* Posljednji je oblik očuvan u hrv.-kajk. prezimenu *Igr(e~)c.* Denominál na *-ati: igrati, igram* (Vuk) = *igrat, igram* (Kosmet, objekt *oro, u pare, karte} {do-, iz-, ob-, po-, pre-, pro-, s-, za-)* prema iter. *-igravati, -igrāvām,* koji se upotrebljava samo s navedenim prefiksima. Pf. *prèigrati, -ãm* (subjekt *dijete)* »prijetnja djetetu kad je nemirno u igri (nejasno)«. Od glagola pridjev *igraći;* Madžari posudiše *ugrálni* »skakati«; *sigrati se, -Agrām* (Slavonija, Otok, Osijek) izmijenio je *igra* u *sigra* (Riječka nahija, Slavonija), jer se *igra* može shvatiti i kao postverbal od *igrati se.* Od glagola radna imenica na *-äc: igrač,* gen. *igrača* (17. i 18. v.) m prema f *igračica,* odatle pridjevi na *-ski igrački,* na *-ev igračev,* neologizam *igračnica* (Šulek, koji je stvorio i prilog *igračke}* i *igralac,* gen. *-aoca* (17. v.). Neologizam na *-ište igralište* = *Igrište* kao toponim. U značenju »ples« *igranka.* Augmentativ *igračina* m od *igrač.* Na *-lo: igralo* n, običnije i narodski *igračka* = *igrajka* (Rijeka) = *igrànija.* Složenica od sintagme *voditi igru: igróvoda.* Vokal *i* je nastao kao u *igla, igo* iz *jb-: *jbgra.* Ne postoji u baltičkoj grupi. Od ie. jezika pruža paralelu sanskr. *jati* (3. 1. sing.) = *ijate,* s infiksom *n ińģati* »miče se« i stnord. *eikinn* »divlji, bijesan, jak«, *îkorne* »pokretno« = njem. *Eichhorn* »vjeverica«. Sanskrtsko značenje kaže da je i praslav. **jbgrati* značilo »kretati se, po svoj prilici u kolu«. Upor. kao semantičku paralelu stvnjem. *spilõn* »živahno se kretati«, danas *spielen* »igrati (se)«. Ie. korijen **aıg-* (upor. lit. *aikšte* »javno mjesto«, lot. *aîstities* »vikati, larmati«) bio je u praslav. proširen formantom *-r.* To je slavenska inovacija.

Lit.: ARj 2, 579. 3, 579. 764. 769. 773 775. 780. 4, 195. Vuković, *SDZb* 10, 398Ì *Elezović 2,* 3. *Miklošič* 95. *SEW* l, 422. *Holub--Kopečný* 131. *Bruckner* 154. 190. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 470. *Trautmann* 103. *Mladenov* 196. *WP* l, 11. Vaillant, *RES 22,* 14. *JP* 14, 256. Potebnja, *RFV* 1881, 134-155 (cf Jagić, *ASPh 6,* 154). Osten-Säcken, *IP* 23, 376-377.

igrácija f (Vuk) »jaje što ga učenik donese na dar učitelju u četvrtak da ga onaj dan oproste od učenja i da ga puste igrati se«. Primjer pučke etimologije koja nastaje unakrštanjem lat. riječi *recreația,* gen. *-onis* (apstraktum od *recreare,* prefiks *re-* i *creare,* upor. latinizam na *-trati kreirati ulogu)* i hrv.-srp. *igrati se.*

Lit.: ARj 3, 775.

iguman m, gen. *igumana* (Ljubiša) pored *igumana* (Vuk) = *igumbnb* (Dečanski hrisovulj) = *igumen* (u knjigama pisanim crkvenim jezikom, bug. *igumen,* arb. */i/gumen)* = *jegüman, jegümen* (Kosmet), pravoslavni kaluđerski termin koji odgovara *gvardijanu, opatu* kod katolika, prema f *igumànija* = *igumenija* (18. v., Vuk, *-ja* kao u *ćefalija),* od biz. ηγουμένη. Pridjevi *igumnov* pored *igumanov, igumiski* = *igumenski,* odatle *igumanštija.* Apstrakti *igumnarija* f, *igumanstvo,* na *-ija igumenija* f »1° manastir gdje je iguman, 2° klijet, ćelija, u kojoj živi iguman«. Denominali na *-isati igumanisati, -šem* (18. V.) »biti iguman« i na *-ovati igumenovati,* na *-iti razigumaniti, -im* (Vuk) »oduzeti igumanstvo«. Sa prefiksom πρo- *prõiguman,* gen. *-mna* pored *-mana* (Vuk) = *proigumen* »hegumenus emeritus«. Balkanski grecizam: čine. *imunim;* od biz. ηγούμενος > kslat. *hegumenus* »koji vodi, upravitelj«, particip od ήγέομαι »vodim«.

Lit.: ARj 3, 781. 12, 315. *SEW* l, 422. *GM* 134. 158. *Mladenov* 197. *Pascu* 2, 53., br. 959. *DEI* 1432. Vasmer, *GL* 65. 124.

ihtijãr, gen. *-ára* m (Vuk, narodna pjesma i pripovijetke) — *iktijar* (narodna pjesma) »starac«. Čuje se i u Bosni. Turcizam ar. podrijetla (ar. *eįtijar* > tur. *ihtiyar* »starac«).

Lit.: ARj 3, 781.

-ija, živ i produktivan imenički sufiks dvostrukog podrijetla. U našim zamjenama stcslav. imenica na -я, kao što su *scdii* >'

sudija, tepčtí > tep(a)čija, u zamjenama za turske imenice i pridjeve obrazovane s pomoću mrskog sufiksa -li i -ci (tipovi *Stambòlija* < *Istanbulh, kujundžija* < *kuyumcu,* ovamo još *ordu* > *ordija* itd.), u zamjenama za grčke imenice na -η (tipovi *ćefalija* < κεφα->ή, *àvlíja* < αολη itd.) i zamjenama za madžarski dočetak -ť (u prezimenima, primjeri *Tekelija, ErdēRja* ŽK < *Erdödy).* Ne radi se upravo o sufiksu za izvođenje, nego o dodatku *-ja* na *-i,* da bi te riječi mogle ući u naš deklinacioni sistem, jer se danas, kad je dočetak -í postao karakteristika određenog pridjeva m. r., ne može svršavati nijedna naša imenica m. r. na -»'. Pravi sufiks za izvođenje od glagolskih, imeničkih i pridjevskih korijena jeste *-ija* (stari naglasak na *i).* Nalazi se u svim našim narječjima više nego u književnom jeziku, grčkoga je i romanskog podrijetla: -ία = lat. > tal. *-ia,* nvnjem. *-ei.* Kršćanstvo ga je raširilo po svim kulturnim jezicima. Značenje mu je kolektivno sa raznim nijansama. Od glagolskih osnova: *provalija* (od *provaliti)* »bezdan, propad«, *primorija* f »nužda«, tj. »kad nevolja *primari«, morija* »kuga« *(po-)* od *moriti, pogibija f* od *poginuti, trpija* (Crna Gora, Srijem) »duga bolest«, od *trpjeti, lùpija* f (Dubrovnik) »breskva koja se dade rascijepati« od *lupiti, lètija* m (Bačka) »koji mnogo leti«, *poljobranijaļ poljubranija* f (Temnic, Boljevac) »1° blagdan koji se u Srbiji svetkuje 21. maja da bi se polje obranilo od grada, 2° poljobranilac, 3° (Jagodina, Levač, Temnić) »zmaj koji obira polje«, *poloiija* (Dalmacija) »nizbrdica« od *položiti.* Toponimi *Prosječija* (stsrp. država). Od imenica: *kaproKja* (ŽK) »čast koju obnaša kaprol«, *popovija* (ŽK) »čast popova« itd., *kapetanija* »čast, ured, kraj kojim zapovijeda kapetan«, *popišija* (Istra) »popis«. U f, *kalija, selija, vinija, gvoždija* jasno je kolektivno značenje. Upor. toponime *Novoselija* (Banja Luka), *Poljija* (Crna Gora). U *prostorija* f (Vuk) »prostor« ističe se veličina (augmentativno značenje). Apstrakti su *prokšija* f »razmaženost« (pridjev *prokšen,* ŽK). U toponimiji *Prkosija f* (mahala, Bosna, Sarajevski okrug). Stvara apstrakta od pridjeva i participa perf. pas.: *hitrija* f (čakavci, 16—17. v.), *prokletija* »1° prokletstvo, 2° prokleta čeljad, 3° psovka neposlušnoj čeljadi (Kosovo), 4° *Prokletija* (Vuk), ime planine (oronim)«. U *posječenija* (Vuk) »sječa«, *mješanija, pisanija, vezanija* ima pejorativno značenje. Proširuje kolektivni sufiks *-ad* u *Srbadija, Šokadija, prosjadija* (Ljubiša), *prostàdija* (Ljubisa) »prostačina«, horonim *Šumadija.* Veoma je raširena funkcija za tvorenje apstrakta od imenica na *-ar* < lat. *-arius: likarija* (Rab) = *ljekarija* f (književno), *slipàrija* (Rab, ŽK); danas u općoj upotrebi u oznaci zanata: *bravarija, željezarija, limarija* itd., isto i kod imenica na fr. *-erija: karoserija, koterija, bižuterija,, parfimērija* itd.

-ijan, neproduktivan sufiks latinskog podrijetla (lat. *-ianus),* služi za tvorenje pejorativnih naziva za muška lica koja se odlikuju izvjesnom duhovnom manom: *grubijān,* gen. *-dna* (prema njem. *Grobian)* od *grub, gúzijan* m (Dobroselo, Lika) »nadimak čovjeku koji mnogo ne razumije«, slov. *modrijan* m »filosof«, *modrijânec* m prema *modrijãnica* prema *modrijãnka* »Klugler«.

Lit.: Pleteršnik l, 596.

-ik[1], sufiks lat.-gr. podrijetla (lat. nenaglašeni *-icus* = gr. -ιϰός) u internacionalnim riječima kao *(K)istorik,* rašireno na *-jar* < *-arius (historičar.* Rijetko zamjenjuje jednom i domaći nastavak *-ьnъ (pêdanj* ŽK = *pedalj)* u *pedig* m (Istra) »ped, pedalj« *(-ig* < mlet- *-ego* < lat. *-icus).*

Lit.: ARj 9, 756. *Maretu* 280-81. *Leskien* 409. 465.

-ik[2], sveslav. i praslav. *(-ikt)* sufiks za maskulina, i danas još živ i produktivan. U mociji za f *-ica.* Služi najprije u poimeničenju pridjeva za oznaku lica kao nositelja svojstava i odnosa prema izvjesnim radnjama: *učenik,* m prema f *učenica, mučenik* m prema f *mučenica, radnik* m prema f *radnica, bijednik- -bijednica, pomoćnik, pravnik^ naučnik* itd. Od ovakvih tvorba odvaja se *-nik* kao samostalan sufiks.

Lit.: Măreție 280-81. *Leskien* 409—465. *Vandrák* l, 613. Boskovic, *JF* 15, 37. 90-100. *Holub-Kopečný* 461. Otrębski, *LP 2,* 282. Brugmann,' *IF* 18, 382. Štrekelj, *DAW* 50, 37.

-ika, sveslav. i praslav. neproduktivan sufiks, varijanta od *-ica* (v.). Služi za tvorenje imena biljki: *perùnika* od *Perun, avdika* od *habat, jagorčika, pisamka* (ŽK) od *pisan* »šaren«, od korijena koji već postoje u jeziku bilo kao imenice bilo kao pridjevi. Razlikovati ga treba od rijetkog sufiksa stcslav. *-yka> -ika* kojim se tvori m ili f *vladika* m »knez, biskup«, prevedenica od gr. δεσπότης »idem«, *vladika* f »vlasteoska kći« (Dubrovnik) od

vlastel(irí) (v.), kao i od *-yka* > *-ika* u *motika* (v.) nepoznata postanja. U *ločika* (v.) radi se o posudenici, lat. *lactūca,* u kojoj je sufiks *-nca* > *yka* > *-ika* kao u gal. *carrūca* > fr. *charrue, bulluca, *matteūca* > fr. *massue,* hrv.-srp. *mačuga.*

Lit.: Maretu 281—2. *Leskien* 465. *Vandrák* l, 614. *Holub-Kopečný* 461.

ikavac, gen. *-avca* m, noviji filolojski neologizam za pripadnike narječja koje sa *i* zamjenjuje stcslav. *ë.* Odatle pridjev na *-ski: ikavski (narječje, oblik),* poimeničen sa *-ina ikavština* »ikavski govor«; *ikavac* m (Zagreb) »ptica fringilla montifringilla L.« prema f *ikakva* ima ime od onomatopeje *ik* kojom se oponaša glas te ptice.

Lit.: ARj 3, 784. Hirtz, *Aves* 159.

ikon f (16. v.), m (18. v.) (prema gr. nominativu εἰϰών) = *ikona f* (Vuk) = bug. *ikona* prema gr. akuzativu ngr. εικόνα = lat. *eicona,* rum. *icoană,* arb. *ikone,* balkanski grecizam), deminutiv *ikonica* (15. v.) = *ikonija* (16. v., Budinić). Složenice: *ikonoklast* m (17. i 18. v.) < gr. εἰϰονοϰλάστης. U 14,' 16. i 18. v. prevodi se ε'.κονομάχος u *ikonoborac; ikonopisac* m prema *ikonopisačica* (18. v.) »koji radi ikone«, *ikonos* m (Vuk) = *inkonòsac,* gen. *-sca,* od *ikonostas* < εἰϰονοστάσιον (drugi dio pučkom etimologijom obrnuto u *nosač* »koji nosi«) »daska što nosi ikonu«. Na *-nik ikonik* m (16. v.) < *ikonbnikb* (16. v.) »koji pravi ikone«. Na Jadranu dobiva *n* (krivo shvaćen i kao *in) inkun* m (Belostenec) = *inkuna* f (17. v., Zuzeri), deminutiv *inkunica* (17. v., Dubrovnik, Cavtat) = *inkunjica* (Dubrovnik, Čilipi) = *inkona* (15. v.) = *inkonjica* (Potomje) = (disimilacija i metateza) *likunica* (dva čakavca 17. i 18. v.). Umetnuto *n* nalazi se i u sttal. *ancona* (12. v.). Ovamo ide i oblik koji je nastao ispuštanjem *in* i raširen nenaglašenim sufiksom *-îcus* u f: *konika* f. Taj se čita kod Marulića: *pustiv cele i konike* (subjekt: *opatice};* kod Hektorovića: *Pohvali perivoj, ziđe svekolike! i ribe, kim su broj i sve njih konike;* i kod Bernardina: *U toj korablji* (Nojevoj) *vi* (= zna) *se, da su tri koníci-* (nom. duala ž. r.). Ispušteno *i(ri)* nalazi se i u tal. *eona,* deminutivi *conetta, conicella, conedda* (Kalabrija). Lik *inkuna* može potjecati iz dalmatoromanskoga.

Lit.: ARj 3, 784. 840. 5, 268. 6, 91. *REW* 2834. *DEI* 189. Rohlfs, *Diz. cal.* 223. *Miklošil* 95. *GM* 158. Vasmer, *GL* 66.

ikonom m (Kosmet, stsrp., 13 — 14 v. pravoslavni manastirski termin) *(pod-)* »1° jedan od starješina u pravoslavnom manastiru, 2° prezime, 3° (Kosmet) počasno zvanje sveštenika: pop ikonom«. Pridjev *ikonòmov (ćerka),* apstraktum *ikonomstvo.* Balkanski crkveni grecizam: rum., bug. *ikonom,* prezime *Ikonomov,* čine. *icunom.* Složenica s prefiksom παρά-: *par(d)ikonom* m (14. v., stsrp.) »namjesnik jeklesijarha«. Od srgr. složenice οἰϰονόμος »isto« *(pi* > *i* u bizantinsko-gr.). Prema lat. *oe* = gr. *oi ekonom* m, na lat. *-atus* > *-at ekonomai* »ured«, apstraktum *ekonomija f.*

Lit.: ARj 3, 785. 10, 240. *Mladenov* 221. *Elezović* 229. Vasmer, *GL* 66. 110. *Pascu 2,* 68., br. 1253.

îkra f (Vuk), sveslav. i praslav. kolektivni naziv za »riblja jajašca; sinonim: kavijar«. Prema ruskom akcentu *ikra* Vukov nije prvobitan, ali se slaže s búg. *ikra.* Odatle pridjevi na *-av* i *-ost: ikrav* = *Ikrast* (Stulić) »pun ikre«. Deminutiv na *-ica: ikrica* f (18. v.). Na *-as, -ašica: ikraš,* gen. *-aia* m prema *ikrašica* f »riba puna ikre«. Šulekova je prevedenica *ikrovac,* gen. *-ovca* od njem. *Rogenstein.* Metaforickí prijenos značenja u denominalu na *-iti: ikriti: more ikri noću,* kad blistaju u njemu kao sitni svijetnjaci. Dočetak *-a* ima kolektivno značenje. Paralele su lit. *ikrai* = lot. *ikri* n. pi. i ir. *iuchair* < ie. **ikor* »Laich«. Prema tome *ikra* može biti i ie. i baltoslav. Sa gledišta kulturne historije važna je riječ jer je potvrda za ribarsku kulturu starih Slavena. Madžari posudiše *ikra,* Rumunji *icre f* pl., odatle deminutiv s lat. sufiksom *icrișoare,* Arbanasi *ikra* f pl. Stavlja se manje izvjesno u vezu i sa ie. nazivima za *jetra:* lit. *jãknos,* lat. *jecur,* gr. ἧπαρ, sanskr. *yakrt,* avesta *yakare,* gdje stoji formant и mjesto formanta *r.* Prema ovom bilo bi u slavenskom značenje specijalizirano na riblju utrobu, protiv čega govori keltska i litavska usporednica.

Lit.: ARj 3, 785. 786. *Miklósié* 95. *SEW* l, 423. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 190. *ASPh* 29, 116. *ZSPh* 4, 216. *Vasmer* 477. *Mladenov* 222. *Trautmann* 103. *WP* l, 206. *GM* 158. Kalima, *ZSPh* 9, 376-378. Zupitza, *AnzIF* 13, 51. Mikkola, *RSl* l, 6. Petersson, *LUA* n. f. l, 18 (cf. *IJb* 10, 339). Uhlenbeck, *PBB 29,* 333-4. Matzenauer, *LP* 8, 11. *GM* 158. *Boisaccf* 326-327.

iktibâr m (objekt uz *nema, izgubijo)* »kredit, poštovanje«. Odatle *iktibārija* f (objekt uz *razrezati)* »trgovački porez«. Balkanski tur-

cizam ar. podrijetla (ar. *i<tibar)* iz oblasti turske administracije: birg, *ihtibar,* čine. *ihiibare* f »considération, estime, crédit«.

Lit.: Elezović 2, 514. *Pascu* 2, 145. *Doric* 137.

il m (16. v.) =5 *ilo* pored *Uja* (Stulić) = *jiló* n (Cresị i u protestantskih pisaca), sveslav. i praslav. naziv za »sinonim: glina (18. v.), gnjila, Lehm, Ton«. Odatle: pridjev na *-ov ilov* (Antun Dalmatin), očuvan u toponimu i hidronimu *Ilova,* poimeničen s pomoću augmentativnog i pejorativnog sufiksa *-oca ilovača* »idem« = bug. *ilovica.* Isti se sufiks nalazi i u toponimu *Ilača.* Deminutiv na *-ica Ilica* = *Vilica* 1699. je prvobitno zagrebački potok, 1252. *puteus scaturiens, fluvius Ilicza,* bujica na ilovastom terenu, danas jedna od najvažnijih ulica grada. *Ilica* je i toponim i oronim u drugim krajevima (Lika), *Hitani* (Bosna). Za stcslav. *iiъ* »lutum« nema paralela u baltičkoj grupi. Uporeduje se samo s lot. pridjevom *ils* »stockfinster«, uvjerljivije sa gr. ἰλῦς »blato« koje je osnova na -κ od ie. korijena **il-.*

Lit.: ARj 3, 789. 795. 786. Tentor, *JF 5,* 205. Laszovski, *Nova Hrvatska* br. 111, str. 8. *Mažuranić* 425. *Miklošič* 95. *SEW* 1, 424. *Holub-Kopečny* 154. Bruckner, *KZ* 46, 197. *Vasmer* 478. *Mladenov* 222. *Trautmann* 103. *WP* 1, 163. Matzenauer, *LF* 8, 11. Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561 (cf. *AnzlF* 24, 116). Bezzenberger, *BB* 27, 164. Scheftelowits, *IF* 33, 167. *Boisacf* 574. Šuman, *ASPh* 30, 296.

ilāč, gen. *-ala* m (Bosna, općenito) = *újai,* gen. *ujala* (Kosmet) »lijek«. Odatle denominal na *-iti: iljačít se, iljälim* (Kosmet) »liječiti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *'ilag* »idem«) iz oblasti medicine: bug. *ildi* = *Ujal,* arb. *ilaç.*

Lit.: ARj 3, 786. *Elezović* 1, 230. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 336. *Mlađenov* 222. *GM* 158.

Ilari) m = *Harija* m = *Ilarije* = *Ilarijo* = (prema deklinaciji *-o,* -oras) *Ilarijon* = *Ilariju* = *Ilarìjonus* (prema madž. izgovoru dočetnog *-s)* = *ìlar* (iza 15. v., Dubrovnik). Od lat. *Hilarius* < gr. Ἱλάριος. To gr.-lat. světácko ime prevedeno je na dva načina: *Obrad* (14. i 15. v., Dubrovnik), na *-ьc* > *-ac Obradbe* (14. v.), odatle prezime *Obradovič, Obradinović,* hipokoristici *Obren* (Vuk), odatle prezimena *Obrenić, Obrenović,* toponim *Obrenovac; Obro, Obroje;* druga je prevedenica *Veselia,* prezime *Veselinović.*

Lit.: ARj 3, 786. 8, 435.

īlidža f (18. v., Vuk) = *iliđSa* (Bosna, općenito) »sinonim: banja, toplice«. Odatle: radna imenica na *-ar tlidžar* »koji drži ilidžu«, pridjev na *-ovf-ev ilidž'arev, -ov.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. > tur. *ılıca)* iz oblasti medicine: arb. *lixhg.*

Lit.: ARj 3, 791. Moskovljević, *NJ 2,* 235. *GM* 244.

ilik m (Vuk) = *ilika* f (Vuk, Lika) »na ječermi sprijeda kao puca od kositera kroz koja su unakrst isprovlačeni gajtani te se čini kao da su toke na prsima, sinonim: toka« (prema ovoj riječi i prijelaz u femmina). Turcizam iz oblasti nošnje (tur. *ilik* »petlja«).

Lit.: ARj 3, 792. Matzenauer, *LF* 8, 11.

ilika f (Lika) »drvena posuda, zatvorena, za vino (ima nosač kao kanta)«. Budmani misli da je turska riječ, ali ne kaže koja bi to turska riječ mogla biti.

Lit.: ARj 3, 792.

Îlîr m (Mažuranić) = na *-ьc Ilírac,* gen. *-irca,* hrv.-kajk. *liera,* prema f *Ilirika,* pridjev na *-bski ilirski.* Ušlo u upotrebu u prvoj polovici 19. v. za ilirskog pokreta, prije toga upotrebljavali su pisci u značenju »hrvatski, slovinskí itd«. U službenu upotrebu ušao je u doba Napoleonovo osnutkom *Provinces illyriennes.* Naši etimolozi (Truhelka, Vukićević), oslanjajući se na hipotezu da su Arbanasi potomci predrimskih *Ilira,* tumačili su postanje tog etnika arb. pridjevom *lir* »slobodan«, *liri* »sloboda« *(i* < gr.-lat. *-ia* > *-ijd).* To je samo po suzvučnosti, bez obzira na gr.-lat. *Illyrios* (praotac *Ilira), Illyricum,* etnici, koji su predrimski i zacijelo iste starosti kao i "Ελ>ην itd. Oni su balkanski starosjedioci, a arbanaski pridjev *lir* je latinska posudenica od *liber.*

Lit.: ARj 3, 793-4. *GM* 247. Vukićević, *SHPr* 1, 32-45 (cf. *AnzlF* 8, 199).

-ilo, produktivan sufiks za tvorenje imenica sr. r., raznog značenja, najčešće od pridjevskih i imeničkih osnova, rjeđe od denominala na *-iti* i *-eti.* Od *mrtav — mrtvilo,* od *bijesan* ili *bjesniti - bjesnilo.* Tako *g'rdilo, kalilo, solilo, temnilo, źaгno, žutilo, ludilo,* itd. Od *rak ráčilo* »mreža za hvatanje raka«. Od *cijèditi--cjedilo,* od *pojiti-pojilo.* Sufiks je složen od *-lo.* Upravo poimeničen srednji rod participa perf. aktiva, kako pokazuju *cjedilo, gladilo, pojilo, šilo, prelo.* Elemenat *i* apstrahiran je od glagola na *-iti* i prenesen na pridjevske

i imeničke osnove. Upór. *brdilo* (v.). To se vidi i iz konglutinata danas veoma raširenog *-ionica* < *il* + *-ьn* + *-ica* (upór. neologizme slov. *gostilna* sa *gostiona, gostionica'),* kome odgovara *-aonica* (v.) od glagola na *-ati: vježbaonica, gombaonica* itd; u *učionica* od *učiti* apstrahira se i prenosi na *pred-* od *presti* i *plet-* od *plesti: predionica* i *pletionica; o* je nastao vokalizacijom iz */,* kako se vidi iz *dionica,* toponim *Delnice* < *delt* + *-ьn* + *-ica.* Razlikovati valja pejorativno *-ilo* za čeljad u *trubilo* m, kojemu je varijanta *-alo: naklapalo* m. Nikakve veze nemaju s ovim sufiksom *-ila* < stcslav. *-yla* u *kobila,* gdje izražava mociju prema *konj* (v.), kao ni u *gomila* pored *grornila* (v.).

Lit.: Maretić 281., § 337. 195., § 347. Maver, *Slávia 2,* 636.

-īlja, složen sufiks od nastavka part. perf. akt. *-ü* glagola na -»-rí i *-ja* (v.) za tvorenje nomina agentis ž. r. Tipovi: *(po)ròdilja* od *roditi, dojilja* (prema ovome i sufiks u *dadilja), nasilja, vodilja,* itd. Odatle otcijepljeno i prenijeto i na osnove primarnih glagola: *vezilja, pletilja, pèrilja, mùzīlja.* Da je taj sufiks nastao poimeničenjem part. perf. aktiva, dokazuju *prâlja, primalja, tkalja, grebenālja* od *-al* + -ία. Analogijski prema *prelja* stvorena je *švelja* od *šiti* (samoglas *e* iz *švžri).* Konglutinat *-īlja* + *-ka nalazi* se u *soptljka f* od *sopiti* i *nosiljka.*

Lit.: Maretić 281., § 337 e i 296., § 348 b. Boskovic, *JF* 15, 143-153.

il) am m (Kosmet, objekt uz *dobíja)* »sudska presuda, sentencija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *i'lam* »izvještaj«) iz oblasti turskog sudstva: rum. *Ham,* búg. *Ujam,* cine. *il'ame* f »sentence juridique«. Od istog je ar. korijena i *Hum* (objekt uz *proučiti,* narodna pjesma), također balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *ilnf)* iz oblasti nauke arb. *ttlm* m »Weisheit«. Odatle *ilmíja* f (Bosna) »učeni muslimanski svećenici«. Ide li ovamo i *iljãn* m (Kosmet) »zvanična objava« = čine. *ileane* f »sentence« od ar. *г'ian?*

Lit.: ARj 3, 795. *Elezović 2,* 514. *GM* 158. *Pascu 2,* 145., br. 665. *Mladenov 221.*

-ita, pridjevski i imenički neproduktivan sufiks, upravo particip prezenta pasiva: *bratim* »bratski«, pridjev, odatle *bratimiti se* i dalje na *-ski bratimski* > *bratinski, pobratim* m prema *posestrima* f (upor. rum. prošle participe pasiva *firtat* od *frate* < lat. *fráter* i *surata* od *soru* < lat. *soror), pooiгm.* Nije isto u toponimima *Budim, Bušim,* gdje je nastao od pridjevskog sufiksa *-in* (v.) na osnovu asimilacije *b-n* > *b-m.*

Lit.: Holub-Kopečný 461. *Maretić* 281.,

imađinati se, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »zamisliti se«. Od tal. učenog *immaginarsi)* < lat. *imaginari,* denominal od *imago* »slika«. Apstraktum na *-atime* > tal. *-azione imadinacìjon,* gen. *-ani* f < tal. *immaginazione.*

Lit.: DEI 1947.

imam[1], gen. *-ama* m = *imâm* (Kosmet) »vjerski poglavica muslimanski«. Mmavić ima u istom značenju *imamii; -il* je možda ostatak arapskog člana. Odatle na ar. *-et: imamet* m »vjersko starješinstvo«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *imam* od glagola *amma* »prethoditi«) iz oblasti islama: rum. *imam,* búg. *imám.*

Lit.: ARj 3, 795-6. *Elezović 2,* 514. *Mladenov 222. Lokotsch* 222.

imam[2] m »gornji kraj od čibuka (od ćibara) što se drži u ustima kad se puši; sinonim: mustika«. Odatle deminutiv na *-če: imamče.* Da bi se izbjegla homonīmija sa *imam* »vjerski poglavica«, u Bosni se govori *imamet.* Balkanski turcizam *(imame)* iz oblasti pušenja (upor. *lula):* rum. *imamea,* bug. *imame.*

Lit.: ARj 3, 795. *Mladenov* 222. *Lokotsch* 906.

iman[1], gen. *imna* m (15. i 17. v.) = *imna* f (16. v.) = *himna* (današnja učena riječ), crkvena riječ od gr. ὁμνος »pjesma svadbena« > lát. *hymnus* > tal. *inno.* Internacionálna riječ. Složenica *imologita* m, pridjevak sv. Georgija, od gr. ὑμνολογητής

Lit.: 3, 796. 825. *DEI* 2038.

imân[2], gen. *-âna* (Vuk, narodna pjesma) = *imân* (Kosmet) »sinonim: vjera, *dîn* (s kojim se zajedno upotrebljava: *din i* iwan)«. Odatle s postpozicijom *sız* »bez« *imānsīz* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »1° nemilostiv, 2° neukusan (~ *sirenje)«.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *iman* »vjerovanje«) iz oblasti islama: búg. *imán,* cine. *imane f* »foi, religion«, *imansız* »sans foi, infidèle > cruel, atroce«.

Lit.: ARj 3, 796. *Elezović* 2, 514. *Mlađenov 222. Pascu 2,* 145., br. 667.

imaret m (17. v.) = *imaret* pored *imaret,* gen. *-arėta* (Kosmet) »sinonim: zadužbina«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur. *imaret* < ar. *'imarä)* iz oblasti islama; bug. *imaret.*

Lit.: ARj 3, 797. *Elezović 2,* 515. *Mladenov* 222. *Školjić** 346.

imati = *imat* (Kosmet, ŽK), *-ãm* pored *imadëm* (analogijski prema *dadem),* impf, sa *-ati* pored *-éti* > ikavski *-iti,* ekavski (hrv.--kajk) *-eti: imiti* (čakavski) = *imeti* (hrv.--kajk.), sveslav. i praslav. *(imati, imëti,* prvobitno perfektivna osnova *im-* od stcslav. *jęti, imp* v. *j amiti)* »habeo« prema pf. *imădnut, -em* (Kosmet). Izvedenice su od osnove *ima-:* pridjevi na *-w imatan* (Vuk, Crna Gora), poimeničen na *-ik imatnīk* (Vuk, Crmnica), *imatnji* (Ljubiša), na *-it imàvit* (narodna pjesma *(-vit* prema *imoviť).* Apstrakta na *-je: imaće* n (Vuk) = *imaće* (Kosmet) = *imanje* (Vuk) »stoka«, odatle deminutivi na *-ice imanjice* (Milićević), na *-če imanče,* gen. *-četa* n (Varoš, Slavonija) »domaća životinja« (sufiks prema *živinče, živáče* ŽK, glede značenja »stoka« upor. rum. *dobitoc),* na *-sivo imanstvo* n (17. v.). Apstraktum na *-ština* analogijski prema *siromaština* (v.) *imaština* (Milićević), *neimaština = nemaština* (Kosmet) = *nemaština* (Srbija, Lika) = *mmanЬIna* (Ston) »sinonim: oskudica«. Odatle pridjev na *-ьn: imašan* pored *гmesan* mjesto **imaštan,* analogijski prema ž. r. Radna imenica na *-lac: imalac,* gen. *-aoca* (18. v.). Iterativ na *-vaimdvati, imavam* (15. v., Vuk, Crna Gora). Odatle pridjev na *-ъn: îmavatan* (Kosmet). Glagol *imati* dolazi samo s prefiksom *za- : zaimati, -am* (Piva-Drobnjak) pf. »kroz kratko vrijeme obogatiti se«, inače je bez prefiksalnih složenica. Općenita je složenica sa negativnim *ne-: néjmati, nêjmam* (Vuk, 18. v., pravilno iz *ne + jvmç) = ne imati* (Vuk) = *nemati, nemam* (14. v., Vuk, < *ne* + *ъmn* sa gubitkom *j* kao u *sutra* pored *jutro}* = *nimati* (ikavci, 15. v.) = *nîmât, nimam* (ŽK) < *ne imç* s elizijom *e* pred *i.* Nema veze sa *e.* Nigdje nije potvrđen oblik *nijemati.* Od *imeti* izvedenice su *imetek,* gen. *-tka* (hrv.--kajk., ušlo odatle i u štokavski: *imetak,* Pavlinović) = *imitak, imenje = iminje,* upor. češ. *jmění.* Od osnove *im-* dobivene s pomoću sufiksa *-ov* (upor. češ. *movitý)* pridjev na *-ьn: ìmovan* (Milićević), poimeničen na *-ik imovnih* »knjiga imovine« (neologizam), na *-ina imovina* (Vuk), na *-anje* prema *imanje imovanje* n; na *-it: trnovit,* na *-stína imošćina* (Martié). Particip prezenta kao pridjev *imuć, imuća* (Vuk, komparativ *imućijf),* odatle pridjev na *-ьn imućan* (Vuk), poimeničen na *-ik imućnik', imūtnjī* (sa *ćnj > tnj* kao *kutnji* za *kućni)',* apstraktum na *-je: imaće* n; *imetak* izmijenjen u *imutak,* gen. *imutka* (Lika) unakrštavanjem s *imūtnjī.* Vokal í je nastao iz *jb-* kao u *igla, ikra* itd. Upor. *jemati, jemam* (Split). Bez í- kao u slov. i češ. potvrđen je *mati.* Semantički razvitak sveslav. i praslav. *'jtti, imç* u »habere« odgovara posvema primitivnom mentalitetu. *ima se = posjeduje se* ono »1° što se drži u ruci ili 2° što je uzeto, zaplijenjeno u borbi«. Isti je semantički razvitak u njem. *haben* prema got. *hafja* »držim«, lát. *capia,* lit. *turéti* »imam, držim« prema *tveriu* »fasse«, lat. *habere* prema ir. *gaibim* »hehme, ergreife, halte«, u rom. jezicima španj. *tener,* port. *ter* »imam« < lat. *tenere.* Za značenje 2° upor. *roba, odora* (v.). Glede ie. veza v. *jamiti.*

Lit.: ARj 3, 797. 823. 826. 6, 526. 7, 855. 868. 896. 898. *BI 2,* 400. Vuković, *SDZb* 10, 384. *Elezović* 1, 230. 457. *Mažuranić* 425-426. *Miklósié* 103. *SEW* 1, 425. *Holub--Kopečný* 225. *Bruckner* 331. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 479. *Mladenov* 222. Bělic, *Príroda* 73. 452. *WP* 1, 124. Jagić, *ASPh* 10, 174. Wiedemann, *ASPh* 10, 654-655. (cf. Meillet, *RSI* 6, 134-135.). Peterssen, *IF* 2, 304. *NJ* 1, 148. Lalević, *NJ 5,* 19-22.

imbazdät, *-am* pf. prema impf, *imbazdõvăt* (Brusje, Hvar, Stari Grad, Grabje, Vis) »priheftati, fircati«. Postverbal *imbôzd* m. Mjesto tal. prefiksa *im-* stoje naši prefiksi *pri-* (prema *priheftati') pribaždat* (Lika K, Liješće, Janjce), *sz-* u *zbazdăt* (Božava) »imbastire«, *zbaždati* »unordentlich zusammendrehen«, *imbaždit, -im* (Šibenik). Postverbal *imbažd* m »konci za heftanje«. Apstraktum na *-atura* > mlet. *-aora* > *-ura baždara* (Božava) »bordura«. Mjesto suglasničke grupe *mb* stoji *ingvàzdati, -ãm* pf. prema impf, *ingvazdavati, -azdāvām* (Dubrovnik, Stulić, Perast) »heftati, preručiti (Imotski), ujamčiti«. Postverbal *ingvazd* m »konci, ujamak, gen. -mka«. Apstraktum na *-atura ingvazdàtura* f. Metaforicko značenje *ingvàzdat se* (Dubrovnik, Cavtat) »napiti se rakije«. Kod Parčića je *ingvardati (r* mjesto 2) zacijelo štamparska greška. Značenjem poklapa se sa tal. *imbastire,* ali se ne slaže ni po konjugaciji, jer bi za tal. *-ire* očekivali infinitiv na *-iti* (upor. *patiti),* ne *-ati,* ni fonetski, jer it ostaje (upor. *bastati* itd.). Posljednje poklapa se sa mlet. *imbasdir.* Promjena konjugacije može se objasniti postojanjem postverbala od kojih se ponovo mogu praviti glagoli na *-ati* (upor. *pla-*

ća-plaćati pored *plata-platitf).* Promjena suglasničke grupe *mb* > *ngv* može se objasniti na više načina. Može se misliti na dvoglas *ua* za naglašeno *á* (kao u krčkoromanskom: *nbua* > *ngva.* Ali taj dvoglas nije potvrđen za dubrovačko-romanski. Zbog toga se može pomišljati na unakrštenje sa *gvozdac,* gen. *gvosca* »1° fibula, 2° predica« prema glagolu *prigvozditi* pf. prema impf, *prigvaždati.* Može se još misliti na gr. izgovor kao u *Vlaho, Sutvara, ηv* sa umetnutim *g', sd* u mletačkom *imbasdir* mjesto *imbastir* moglo je nastati unakrštenjem sa germ, *brusdan* > *brodare* (1162) = *brustare.*

Lit.: ARj 3, 840. 11, 895. *Pârlii* 228. Skok, *ZRPh* 54, 494. *Camillscheg* l, 201. Zore, *Palj.* 110. 205. Vasmer, *ZSPh* 13, 331. *REW*[3] 981.

imbečio, f *-čila* (određeno : *to je oni imbecili Pero),* = *imbecil* (Korčula) »blesav«. Od tal. učenog *imbecille* (15. v.) < lat. *imbecillis.* Inhoativ je *imbečiliškat, -ãm* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »oblesaviti«, koji je nastao prema 1. 1. prez. *imbecillisco, imbecillire.* Složenica je privativnog sufiksa *in* »sine« i *baculum* »štap«.

Lit.: DEI 1939.

imbidzerati se, *-am* pf. (16. v., Dubrovčanin, Nalješković) »naljutiti se«. Tal. denominal na *-are* s prefiksom *-in* od pridjeva *bizzarro* »iracondo«: *imbizzarirsi.* Taj pridjev živi kao internacionalna riječ u govoru školovanih *bizaran* »neobičan«, od fr. *bizzare.* Veže se s baskičnim *bizar* »brada«, a to je semantički nejasno.

Lit.: ARj 3, 812. *REW*[3] 1141. *DEI* 538.

imbràtati, *-ãm* pf. (17. v., Dubrovčani) »okaljati«. Od tal. *imbrattare,* s prefiksom *in,* od *bratta* »morchia d'olio, fangiglia, brago« < kslat. *bractari* (Fulgencije) »sporcarsi (di vino)«. Predlatinska riječ. Upor. *broie.*

*Lit.: ARJ3,*812. *REW*[3]1279. *DEI* 592.1943.

imbrina f (Moslavina, Šulek) »vrsta crnog (?) grožđa, njem. roter Portugieser« = *brina* (ŽK) »crvenkasto grožđe«.

Lit.: ARj 3, 813.

imbrulj m (Muo) »(ribarski termin) naziv mreže zvane rićaglo (v.), ako mjesto olova ima vèceta (v.)«. Od tal. *imbroglio* m. Odatle denominal s prefiksom *in* (sintagma) *jimbrojăt* (Božava) = *imbrùljati* (Perast) < tal. *imbrogliare,* mlet. *imbrogiar,* od *broglio* »disordine« = *bròlo* »parco, orto, giardino« < srlat. *broilum, brolium* < gai. *brogilus,* fr. *breuil.* V. *rićijaglo*

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 607. *Brajkovič*

imbùj m (Sućuraj na Hvaru, Makarsko primorje) »teret ogromnog opsega koji nije težak«. Od tal. *invoglio* m =' mlet. *invogio* (i u ostalim sjevernotalijanskim narječjima) pored *imboglio* i *imbuglio* »isto«, postverbal od *invogliare* < vlat. **involiare* od korijena *involutus* od *involvere.*

Lit.: REW[3] 4510. *DEI* 1141. 1945. 2085.

imbuititi, *-īm* pf. (Perast) od mlet. *imbunir,* denominal od *bonus* »dobar« s prefiksom *in-.* Hidronim *Buna/Buna* hercegovačka rijeka koja izvire u dubokom ponoru *Pećina,* na zaravanku *Zimomora (Crvanj planina).* Na utoku u Neretvu je *Blagaj,* prevedenica od *Bona,* kako se grad zvao u Porfirogenetovo doba (Bova, 10. v.) Upor. u madž. listinama *Buna* 1199, 1211, 1240. U Hrvatskoj su dva sela ovoga imena. Rijeka se zove u poslovici *Búnac,* gen, *-nca.* Pritok se zove u deminutivu *Bunica* (upor. *Neretvica,* pritok *Neretve).* Upor. izričaj : *Obišao Bunca i Bunicu.* Cilja se na kradljivce koji su bacali jagnjad i ovce u ponor. Postoji mišljenje da je etnik *Bunjevac,* gen. *-vca* od imena rijeke *Buna.* Vjerojatnije od vlaškog imena *Bun* koje dolazi u 13. i 14. v. u srpskim dokumentima. Postoji i kao prvi element složenog imena *Bunislav* (upor. takvu hibridnu složenicu na zapadu u *Jurislav),* odatle hipokoristici *Buniša* (14. v.), *Bunilo* 14. i 15. v.), *Bunoje.* Pridjev *bonus* dolazi u složenicama: *bunašera* (Božava) »silene noctifera« < *bona sera,* cvijet tako nazvan jer se otvara pri zalazu sunca kada se talijanski kaže *bona sera* »dobro vece«; *bandi* < *bonus dies* »dobar dan« u izrazu *ni bondi* (Mostar) »ni mukajet«; *prtàbonjke,* gen. *prtabònjākā f* pl. (Konavli) »vrsta jabuka, presađenih iz Italije«, od tal. *brutte bone.* Ovamo ide i lično ime *Bonavintura* (Korizmenjak), slavni *doktur.*

Lit.: ARj 1, 733, 735. Cronia, *ID 6.* Zore *Rad* 115, 150.

imbut m (Mikalja) = (sa *t > č* kao u *Velebíc* < *Velebit, parlabuć* < *farabutto) inbuć* (Potomje) »lijevak, tratar«. Od tal. *imbuto* »isto« poimeničei- sr. r. part. perf. *imbutus»* od *imbuere,* upravo od *trajectorium imbutum.*

Lit.: ARj 3, 813. *REW*[3] 4286. *DEI* 1946.

ime, gen. *tměna* n (1185, Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **ьn-me* osnova na *n:* »nomen«. Izvedenice se prave od dviju osnova, najčešće od *imen-,* rijetko od *im-.* Upor. u tom pogledu *rame* i *vrijeme.* Pridjevi na *-ьn: imen* u određenom vidu *imeni, bezimeni* (Ljubiša), poimeničen sa *-jak bezimenjak,* prevedenica od gr.-lat. *anonymus;* u složenici *imendan* od *imenьnъ,* »godovno«; upor. stcslav. *imenъnyiь,* poimeničen *imenik* (18. v.) »1° sinonim: katalog, registar, 2° imenjak (Kavanjin)«; na *-if. imènit* (također hrv.-kajk., stcslav. i rus.) s prilogom *imènito.* Na *-jak: imenjak* (Vuk) = *imenjak* (Kosmet, ŽK) m prema *imenjaka* f, s pridjevom na **ov imenjakov.* Prilozi *(po}imèncê* (Vuk, 18. v.). Denominal na *-ovati imenovati, -ujem* (1275) pored *Imentovati* (Vuk, posljednje nastalo unakrštavanjem sa romanizmom *mjentovati,* v.) = *obimeniti, -im* (15. v.). Složenice (parasintaktičke) : *nadimak,* gen. *-mha* (Vuk, glede tvorenja upor. *naramak,* v.) pored pravilnijeg *nádiménak* (jednom potvrđeno) i *nadime,* prevedenice od tál. *sopranome; prez-* (v. *bez,* u značenju »preko«): *prezime* = *bezime* (Varoš kod Broda, Slavonija); *naime* (Vuk) = *najme,* hrv.-kajk. *najmre (< na + ime + re < že,* sa sinkopom *e* kao u slov. *namreč < na ime reči}* »nämlich, tj.«. Ovamo idu prevedenice gramatičkih termina: *imenica* »nomen, δvoμα«, *zaime* »pronomen«, danas *zamjenica.* U baltičkoj grupi nalazi se samo u stprus. *emmens.* Ie. je korijen sonantno *ņ - >* ь, rašireno sufiksom za apstrakta *-men* (upor. *vrijeme}.* Pred ь došla je proteza /, a iz *jb > i* kao u *igla, ikra* itd.

Lit.: ARj l, 269. 3, 813. 823. 7, 270. 362. 8, 356. *Pleteršnik* l, 652. *Mažuranić* 426-433. *Elezović* l, 231. *ZbNŽ 26,* 116. *MikloHč* 95. *SEW* l, 426. *Holub-Kopečný* 156. *Bruckner* 192. *KZ* 45, 305. *Vasmer* 450. *Trautmann* 70. *WP* 132. *Mladenov* 222. Jagić, *ASPh* 31, 544. Porzig, *IF* 42, 239. *GM* 94. Šuman, *ASPh* 30, 302.

imela f (Vuk) = *mela* (Vuk, sa gubitkom *i-* kao u *mati* za *imati* v.), baltoslav., sveslav. i praslav., »viscum«. Kora *imele* služi kao ljepilo za hvatanje ptica od najstarijih vremena. Marulić, *Judita* 5, 63 ima u pi. *mela,* sg. *melo,* što nije zabilježeno u *ARj.* Glede sr. r. upor. slvč. *imelo.* Odatle na *-as: imelaš,* gen. *-aša* (Srijem) = *melar — mêlas* »kos koji se hrani melom, turdus viscivorus L.«. Deminutiv na *-ica mèlica.* Pored *imela* dolazi kod leksikografa i u jačkama *omela* = *omelj* (Stulić) kao u slôv. i rus., dok u polj. *jemioła* sa *jb > je-,* čemu odgovara í u *imela.* Odatle pridjev na *-ьn: omelan* (Vrančić), denominal *omeljiti, -im* »namazati *omeljem** (Belostenec), *omeljivati, omelivati.* Samoglas *o* slaže se sa α u lit. *amalas* pored *emalas.* Varijacija *jb- > i-, je-* prema *o-* objašnjava se prijevojem. Madžari posudiše *imolya.* Ie. je korijen **em-,* koji je i u *jeti, imç* v. *jamiti.* Biljka je nazvana po tome što hvata ptice; *i* je i ovdje nastao iz *jb-* kao u *imati, igla* itd.

Lit.: ARj 3, 820. 6, 597. 8, 913. Hirtz, *Aves* 159. 174. *Miklósié 95. SEW* l, 425. *Holub-Kopečný* 156. *Bruckner* 206. *KZ* 45, 296. *ZSPh* 215. *Trautmann 7. WP* l, 124. *Mladenov* 222. Matzenauer, *LF* 8, 11.

Imotski m (18. v., Vuk), pridjevski sufiks na *-bsk* kao i *Ljùbuskï* (Hercegovina). Podrazumijeva se kao opća imenica *grad.* Znači upravo grad starohrvatske župe *Imota,* Konstantinova ζουπανία τα Ήμοτα (čitaj *Imota).* Tako se potvrđuje još u 17. i 18. v. Etnik je *Imoćanin* m prema f *ìmocanka* i *Imotkinja.* Ktetik je *imo(f)skï (kadija,* u *Hasanaginicf).* Ranije potvrđen toponomastički deminutiv na *-ica Imotica* (1388), koja se spominje uz *Osaonik,* danas *Osojnik,* kao dubrovački posjed u primorju. Etnik je i ovdje bez sufiksa *-ica Imoćanin* jednako kao od *Imotski.* Pridjevski toponomastički sufiks na *-j Podimoć* (selo u kotaru dubrovačkom, u 14. v. piše se *Podiimoč,* zacijelo greškom kako se vidi iz refleksa *Imota* o čemu ne vodi računa Krahe). Itinerarium Antonini 269, l piše taj toponim *Aemate (Emate).* Tabula Peutingeriana i Ravennas pišu možda greškom *Lamatis* jer je *(la}matinos* ČIL III 9864a, baš u slogu koji je u pitanju, oštećeno. Sufiks *-ate* dolazi češće baš u ilirskim toponimima iz ovih krajeva. Upor. *Gedate· > Gatte, Nevate, DelmataeOd Delminium.* Značenje korijena riječi nije jasno. Analiza 'toponima dozvoljava tvrdnju da se starohrvatska župa *Imota* obrazovala na predslavenskom ilirskom naselju. Upor. *Nin* (v.).

Lit.: ARj 3, 820. *Rački* 400. Krahe, *GN 27.*

impačati, *-am* pf. (Zakon vinodolski, u starim dubrovačkim spomenicima) »1° smetati, ometati, 2° miješati se« (= tal. *mettere inciampi fra i piedi)* = *ìnpacati (se: ja se ne impacam)* = (sa umetnutim *n* pred dentalno-palatalnom afrikatom *c) impancati, -am* (17. v., dubrovačka poslovica) = (sa zamjenom tal. prefiksa *in-* domaćim *iz-} ispačati se, -am* (Lika, npr. *iz duga}* »osloboditi se«. Odatle postverbal *impač* m (Zakon vinodolski)

= *inpač* »smetnja, ometa, zapreka«. Oboje glagol i postverbal potječu iz tal. *impaccio, impacciare* (provansalizam) < prôv. *empachar* < stfr. *empecchier* < lat. *impedicare,* frekventativ od *impedire* od *pes,* gen. *pedis.* Zamjena tal. prefiksa *in-* sa *-iz-* imala je za posljedicu da su mogli doći i drugi naši prefiksi, kao *of. otpačati, -am* pf. (Lika) »svršiti, opraviti kakav posao«, *otpačati se* »oprostiti, kurtalisati se (Bosna)«, *raspačati, -am* pf. (16. v., Perast, danas općenito) »ukloniti smetnje, rasturiti, razdati, rasprodati« prema impf, na *-varaspačavati, -paḻāvām, -jen* i, deprefiksacijom, bez ikakva prefiksa *pačati, -am (se)* = *pančati se* (Ston) »miješati se u što, immiscera«. S promjenom konjugacionog tipa *(-Îti* mjesto *-ati}: paeiti, pačim* impf, »smetati, priječiti, škoditi, impedire, nocere«. Odatle apstrakti sa stranim sufiksima: lat. *-menturn: pacámét* m (Lika) »pačanje, smetnja, miješanje« < tal. *impacciamento,* u Riječkoj nahiji začudo mjesto tog učenog sufiksa drugi još učeniji gr.-lat. *-ismus > -izam pačarizam,* gen. *-zrna* »pačanje« = *pačariz* m »damnum«. U slov. postoji *pačati se* impf.' pored *pečati se* »sich um etwas kümmern«. Glede promjene *a > e* upor. *veljati* pored hrv.-srp. *valjati.* Od korijena **pač-* postverbal na *-ka: packa* f (Jambrešić, Voltiđi, Stulić) *(s-}* »smetnja, zapreka«. Radne imenice na *-nik < -ьn + -ik pačnik* »onaj koji pači«, na *-uh* (pejorativno) *pačúh,* gen. *-uha* (Istra) = *paćuha* m (Kurelac) »nespretnjak«.

Lit.: ARj 3, 826. 848. 9, 410. 546. 613. 550. 551. *Pleteršnik 2,* 16. *JF* 11, 82. *REW*[3] 4296. *DEI* 1952.

impediti, *-im,* potvrđeno samo part. perf. pas. *impedin* (17. v., čakavski) »nekoristan« < tal. *impedito* (sa zamjenom tal. nastavka *-ito* sa *-in).* Od tal. *impedire* prema 1. 1. sing. *impedisco* postoji impf, *impediškatí, -ãm* (17. v., Kašić) »priječiti, preprečivati«, od *pes,* gen. *pedis* »noga«. Upor. kao semantičku paralelu naš izraz *bacati klipove pod noge.* Apstraktum na lat. sufiks *-mentum impedimentum >* tal. *impedimento* učena posudenica *impedimenat,* gen. *-entá* (čakavac Budinić) = *impedimento* n (18. v., Dalmacija) »zapreka, prepreka«. V. *pačati.*

Lit.: ARj 3, 826. *REW*[a] 4298. *DEI* 1957.

imperij m (17. v., Kašić) = *imperija* f (u novije vrijeme, *-ja < -um* kao u *gimnazija},* učen latinizam od lat. > tal. apstraktuma na *-гит* öd *imperare* »zapovijedati«: *imperium >* tal. *imper(f)o.* Odatle u 19. v. na *-alis + -ismus, -ista imperijalizam,* gen. *-zrna, imperijalist(a).* Radna imenica na *-atore imperàtur,* gen. *-ura* (16. v.) m prema f na *-ica imperatùrica* (17. v.) = *imperatur,* gen. *-ura* (Rab) = *iperatur* (16. v.) = *jinperatür* (Božava) »car, cesar« = (mlet.) *imperadur* m (16. v.), jadranski talijanizam < lat. > tal. *imperatore* (14. v.).

Lit.: ARj 3, 826. 848. 852. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6.

impijeg m (Perast, Dubrovnik) = *inpiêg* (Rab) = *jinpjêg* (Božava) »služba«. Od tal. postverbala *impiego* m od *impiegare* < lat. *implicare* (prefiks *in + plicare}* > (odbacivanjem prefiksa) *pjègat, -am* impf. (Smokvica, Korčula) »služiti«, s tal. prefiksom *s-* < lat. *ex- spjegãt, -ãm* (Božava) < tal. *spiegare* < lat. *explicare.* Tal. poimeničen part. perf. *impiegato > impjègãt,* gen. *-ata* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *inpiegăt,* gen. *-ata* (Rab) = *jimpjegăt* (Božava) »činovnik«. Upor. slov. *přepégniti, -em* pf. (Soška dolina) »nagnuti (kotao) < *piegare.* Latinizmi su: *suplika î* (Banovac) = *šupljika* (ŽK) »molba«, postverbal od *supplicare* (prefiks *sub* i *plicare},* *replika* f (Boka) (pravni termin) »utok, opetnica, protuodgovor«, od *replicare > replikán, -am* (Kastavski statut, 1650) = na *-irati replicirati, -pliciršm* impf. Latinizmi su prilog *implicite, eksplicite,* od lat. part. perf. *implícitas.*

Lit.: ARj 3, 826. Budmani, *Rod* 65, 165. Cronia, *ID* 6, 110. *REW*[3] 6601. Kušar, *Rad* 118,21.

impònjat, *-ãm* pf. prema impf, *imponjávat, -ponjavom* (Dubrovnik, Cavtat) »kočiti se«. Dubrovački je infinitiv stvoren prema *-io* u 1.1. prezenta **ponio* = tal. *pongo.* Kao internacionalna riječ preko njem. na *-ieren > -irati imponirati, -paniram.* Od lat. *imponere* (prefiks *in-* i *panere).* Ovamo ide i fr. part, prez. *imposant* proširen na *-ьn impozantan,* preko njem. *imposant* (Goethe).

Lit.: DEI 1965. *REW*[3] 4314. *Weigand--Hirt* 1, 920.

impòrtati, *-a* (Dubrovnik, 17. v.) »stalo mi je, marim«. Od tal. *importare* (prefiks *in-* i *portare}.* Ovamo idu internacionalni trgovački talijanizam i latinizam *import* m, *eksport* m, postverbali ci *importare, exportare,* preko njem., na *-irati imponirati, eksportirati, -portirom.* Imperativna tal. složenica *pôrtalêttera*

(Budva) ima čudno značenje »riba koja se hvata na parangal«. Internacionalni talijanizam *porto* »poštanski termin«.

Lit.: ARj 3, 826. *REW*[3] 6672.

imra(h)or m (Vuk, narodna pjesma uz *Nenad)* »sinonim: konjušar«. Turcizam ar. podrijetla (ar. složenica *emirachōr;* glede drugog dijela upor. *ahar > ar)* > tur. *imbrohor, mirahor)* iz oblasti konjogojstva. Ovamo možda pridjevski toponim *Nahorevo* kod Sarajeva.

Lit.: ARj 3, 826. *Školjić** 346.

imros m (u turskim pismima 17. v.) = *imris* »nekakvo tkanje, može biti ogrtač, odijelo« = *imris.* Odatle deminutiv *imroščić* m (17. v., Mikalja) »sinonim: zubunić«.

Lit.: ARj 3, 826. *Mažuranu* 434.

în[1] (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »danas sinonim: drugi, alius«, u određenom vidu »m. Prvobitno značenje bilo je isto koje i u *jedan* »unus« < *jedbnz,* od kojega *-ъnъ* sadrži ь kao štěpen prijevoja od *i.* Upor. *jedini, jedinajst* (ŽK). To se značenje očuvalo u stcslav. pridjevu i imenici *-inokì* (1348), koji sadrži sufiks *-okb* (upor. *svjedok}.* U stvari je to prevedenica (calque), kod nas samo u starim dokumentima pisanim crkvenim jezikom, od gr. μοναχός. Taj je pridjev poimeničen s pomoću sufiksa *-ia: inoča* f »1° •druga žena, 2° priležnica (Slavonija)«, ali u značenju »drugi«. Odatle: deminutiv na *-tea inačica* (Vuk) i pridjev na *-ski inočki.* Značajno je što pored *inoča* postoji i *inoča* (Maretić), koji se slaže sa stcslav. *inasta.* Moguće je da je postojala i izvedenica na *-ia* od apstraktuma **inota,* na *-ota.* U starim knjigama pisanim crkvenim jezikom dolaze od *inokz* »monachus« još ove izvedenice. Pored m je i f *inokinja* »monialis, kaluđerica«. Stulić ima na *-bnik inočnik* »manastir«. Tu riječ označuje Budmani s pravom kao nepouzdanu. Značenje »unus« još je u prilogu *ъinc* »uvijek« > *vinu* (1275), *vinure* (čakavski), odatle i búg. *vínagi* kao i u pridjevu izvedenom od *inokost* (apstraktum na *-ost)* »stanje onoga koji je sam«, upor. *inost* (Bella) »ono što je drugo«, *inokos(f)an* (17. v.) »sam, samac u kući«, poimeničen sa *-ik inokosnih* i *-ina inokoština (š* mjesto *s* prema *siromaština)* — bez *i* (v. *mati* pored *imati) nòkostan, nokosna* i *nokoština* (Lika). Upor. poslovicu *inokoština siromaština* (Bogišić). Od sintagme *inъ kup (inъ* »jedan«, v.) stvoren je pridjev *inòkupan* (15. v.) »universus, generális«. Odatle na *-ost: inokupnost,* i prilog *inòkupnice.* Vaillant se vara kad proglasuje *inokoština* učenom tvorbom. To se vidi po pridjevu *neòkosan* (Ston) »onaj koji nema dovoljno čeljadi u kući prema poslu koliko ga je«. Taj je pridjev stvoren po zakonu haplologije iz **nenokostan* prema *nòkostan* (Lika) bez *i.* Kao učena kreacija mogu se označiti *inovlad* m »monarh« i *inovlada* f »monarhija«, što ih je stvorio Šulek, kao i pridjev *inostruk,* što ga je stvorio vjerojatno sam Stulić prema *jednostruk; inorog* m »monoceros = rhinoceros« (Divković, Margitić itd.) posudiše Rumunji u značenju »Einchorn«. Ovamo ide i prilog *inostajno* (1442) »neprestano«. Razlog propasti značenja *inъ* »unus« leže u tome što je za *unus* postojao brojnik *jedan* koji je ma »unus« pored ma »alius« kao nepodnošljivu homonīmiju istisnuo iz saobraćajnog govora. Današnje općenito značenje »drugi« nije lako objasniti. U pridjevu izvedenom sa *-ιo: -înjî* (Vuk) = *înji* (Kosmet) znači »tuđi«, i to samo u *ínja véra* »islamska vjera«. Složenice sa ma »drugi« brojne su: *indvjerac,* gen. *-vjērca* (14. v.) m prema f *inovjerka* (17. v., Vuk), *inòvjeran; inostrànac* (1527) m prema *inòstrãnka, inostrànica, inòstrãnkinja, inostranih; inòstran(ì), inòstranskì, inostranstvo, inòkrajan, inokrãjskī, inòkrajac* m prema *inòkrajkinja, inòplemen, inòplemenac* = (sa haplologijom) *inòplemac* = *inòplemenik, inòputan, inòrodac, inòrodan, inòselac* (Bogišić), *inozemac* (Šulek, prema ruskom). Da bi objasnili promjenu značenja *unus > alius,* mnogi lingvisti, kao Meillet, misle da se pod značenjem »alius« krije druga riječ, kao sanskr. *anyás* »anderer«. Miklošič razlikuje *inu* 1 i *inu 2.* Za prvi daje uobičajene ie. paralele, za drugi ne daje jer ih ne zna. Od ma toga su značenja ove izvedenice: sa sufiksom *-ako* (v., upor. *drugak, drugačiji),* sveslav. i praslav. pridjev *inak* (15. v.) »diversus«. Odatle prilog *inače* = *inekle* (Lumbarda, *-je < -Ije* prema *dakle)* i denominai *inaliti (pre-);* prema *kakav inakav* (17. v.), *inakov* (16. i 17. v.). Prema *gdje* prilog *inde* (Vuk, Dobrota) = *indi* (Vinodolski zakon) = *indje* »alibi«; prema *druguda Inud* i *odnud(a)* (ŽK). Sa komparativnim sufiksom *-iji* kao u *drukčiji (drugačiji)* i sa istom sinkopom: *maji* (Brač), prilog *incile,* (ibidem). Prilog sa *-kida: inagda = inogda = inada* (16.—18. v.) = sa sinkopom *inda.* I ovdje je ť nastao iz /ь- kao u *imati, igla,* kako pokazuju *jed-ъnъ > jedan* í *ot-bnçd- > odnud(a)* (ŽK), gdje je 6 po pravilu bez proteze /. Nalazi se i u dvočlanoj stslav. antroponimiji: *Inos(l)av* (13. v.). Odatle hipekoristik *Inoš.* Ie. je korijen **ei-nos.* To je izvedenica od ie. demonstrativne zamjeničke osnove *e-i-* za m prema *i-α* za f (v. *i, ja, je).* To Brugmannovo izvođenje dobro objašnjuje i dvostruko značenje »1° unus, 2° alius«. Pokazuje se odijeljeno lice, to je »drugo i samo« u isto doba. Upor. sanskr. *ēna* »on«. U toku vremena nastade odatle semantička bifurkacija koju je kasnije uklonio brojnik *jedan; inъ* »unus« ima potpunu paralelu u stprus. *eins,* lit. *vienas* i lot. *viens,* stlát, *oinos* > lat. i rom. *unus; inokt* u got. *oinana.*

Lit.: ARj 3, 827. 835. 841. 851. 7, 935. 8, 227. *Elezović* 1, 232. Kušar, *NVj* 3, 338. *Mazurami* 434. 437. *Miklošič* 96. *SEW* 1, 430-432. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 365. *Vasmer* 484. *WP* 1, 101. *Trautmann* 3. Brugmann, *Dem.* 32. i sl. 110. *IF* 28, 358. van Wijk, *IF* 30, 382. i sl. *Mladenov 222.* Matzenauer, *LF* 8, 12—13. *Boisacq*[3] 691. Osten-Sacken, *IF 26,* 318. *Tiktin* 824. Meillet, *MSLP* 22, 144. sl. *(ljfb* 9, 28). Hirt, *PBB* 23, 333-334. Schulze, *KZ* 45,333. Lang, *ČMF l,* 97-99 (cf. *SRI 5,256).* Baudouin de Courtenay, *BZb* 1921, 225. i si. (cf. *IJb,* 199). Buga, *REV* 67, 232. sl (cf. *RSl 6,* 270). Vaillant, *Slávia* 10, 673-674.

-in[2], baltoslav., sveslav. i praslav. imenički sufiks za m. r. lica kao jedinice iz cjeline, danas samo štok. i čak. Pojavljuje se samo u singularu, nikada u pluralu, da se označi individuum pripadnika skupina (etnika). Zbog toga je vjerojatno istog podrijetla kojeg i pridjev *tn* »unus«. Upor. postpozitivni baltoslav. *i, ja, je* (v.). U čakavskom govoru, ako ga ima, zacijelo je posuđen i prenosi se i u pl. Primjer: *Turčin,* pi. *Turcim* (ŽK) prema štokavskom *Turčin,* pl. *Turci.* Veže se sa sufiksom za pravljenje etnika i imena pripadnika skupina *-jan* (v.) i *-čan.* Primjeri: a) individuum od kolektiva: *vlastelin* od *vlastela, gospodin* od *gospoda,* b) imena naroda: *Arnàutin, Bugarin, Srbin,* c) imena stanovnika: *Béčanin, Sênjanin, Zagrepčanin,* d) *građanin, goranin, ukućanin, sèljanin, varošanin, kršćanin = hrišćanin, pučanin.* Mocija se izražava ispuštanjem *-in* i dodavanjem sufiksa za žensko *-ica: Madžarin-Madžarica; -ka: Béčanin-Béčanka, Bùgarin-Bugarka, građanka, púlanka; -kínja: Srbin-Srpkinja.* Deminutiv na *-če: Bugarče., Lâtince.* Drugu afektivnu vrijednost i postanje ima *-in* od hipokoristika na *-o: darin* od *doro, dorat, đogin, šarin.* To je hipokoristički sufiks koji ostaje i u pluralu. Nalazi se i u antroponimima: *Milutin, Dragutin, Milašin.* Razlikovati treba ova dva sufiksa od pridjevskog *-inъ* koji je ie., sveslav. i praslav. kao i *-in* u *gospodin.* Značenje mu je pridjevsko pripadanje. Iste je semantičke kategorije kao *-ov,* upor, *njegov* i *njezin.* Tvori adjectiva possessiva od feminina, od maskulina na *-a* i od hipokoristika na *-a, -o.* Primjeri: *bábin, materin, kabilin, ženin, vojvodin, gazdin, komšijin, mladoženjin, vladičin, gosin.* Dolazi i u toponomastici, rijetko sam (poimeničen u sr. r. kao *Kozino* kod Zadra od *Kože < Cosmos),* najčešće u vezi s toponomastičkim apelativima: *Babina Greda;* u imenima krajeva: *Vojvodina.* Taj pridjevski sufiks može se raširiti sa *-ski* i *-lo.* Za razliku od *-in,* koji ostaje uvijek u neodređenom vidu, ovi poznaju samo određeni vid -m/i, nije vezan za spomenuto pravilo o kategoriji riječi, dok se *-inski* drži toga pravila: *àginski, gàzdinskî, papinski, komšinski.* Sufiks *-injï* služi najčešće za tvorenje adjectiva possessiva od imena životinja: *golùbinjì* od *golub, kokošinji,* ali i od drugih riječi: *djetinji, očinji.* Nikakve veze s ovim sufiksom nema dočetak *-in* u toponimima madžarskog podrijetla *-in: Varaždin* od madž. deminutiva *várasd* »gradić«, *Kuveždin* od madž. *kövesd* »kamenito mjesto«, *(Petro-* »Petiov<f)*Varàdîn,* od madž. *várad* »gradić«; *Segèdin* prema madž. *Szeged.* Taj *-in* potječe od madžarske lokativne postpozicije *-en, -on* »u«. Upor. lit. *-inas* u *käiminas* »susjed«.

Lit.: Marette 282., § 337 h, i. 316., § 364 h i j. *Leskien* §§ 535, 536. *Holub-Kopečny* 461. Boskovic, *JF* 15, 37. si. *KZ* 58, 212. Skok, *Quatrième congrès* 496.

-in[3] < lat. *-ona,* toponomastički sufiks u predrimskim toponimima: *Albana > Labin, Aenona > Nin, Scardona > Skradin, Salonae > Solin, Stelpona = Stalpona = Stolpona* (14. v.) = Στόλπον (Porfirogenet), upor. *Stlupi* Ptol. = *Stulpini* (Plinije) > *Stupin, Narana > Norin, Norilj.* Promjena *ō > y > i* nastala je iz lokatīva *-ōnae* > vlat. *-one >-uni* (Reichenkron). Najzapadniji je primjer *Humin* (Režija) < *Glemona* > mlet. *Gemona.* Značajno je što se lokativ nije očuvao kod Talijana. Ovamo ide *Brioni* (m pl., upravo *i* < tal. *-as)* od *Breona* u 6. v. Kod nas se lokativ nije očuvao u imenu planine *Promina* koje predstavlja rimsko *Promona.* Tu *-a* može biti sekundarno prema *planina.* Za *Aemona = Ljubljana* nema domaćeg refleksa. Ribezzo uspoređuje taj toponomastički sufiks sa sikanskim sufiksom -ων u ličnim imenima i u hidronimima, upor. Νάρων, lično ime, antroponim, i *Naro,* hidronim. Kako pokazuje

epihorski oblik *Eman* za *Aemona, -ona* je rimska adaptacija predrimskog (ilirskog, venetskog?) sufiksa.

Lit.: Skok, *N'Vj* 23,347. 11. *Banali 2,* 306. Ribezzo, *RIO* 1, 51. *StudiE* 1, 324.

-in⁴, dosta produktivan deminutivni sufiks u jadranskoj zoni, od tal. deminutivnog *-ino* < kslat. *-inus.* Nalazi se ne samo kod posudenica iz tal. (tip *nevera-neveriri),* nego je odatle prodro i na domaće osnove: *brčini* pl. »kraji saka (Muo)«, *brčin* m (Ston) »gvozdeno zavinuto rebro od svjećala«, od *brk* (v.); *burín,* gen. *-ina* (Senj) od *bura; ci(n)gulin* (otočić Zverinac) »turdus musicus«; *ćućurin* m prema *ćućurinka* »Gimpel«, *ćurležin* »aegialitis hiaticola«, *ćurlin* (Dalmacija, Omiš, Veli rat, Drvenik) »oedicnemus oedicnemus«, *grlīn,* gen. *-ina* (Vuk, Crna Gora, Dobrota, Prčanj) »grlić u tikve ili od arkúla«, *kòzlìn,* gen. *-ina* (Dalmacija, Pavlinović) »1° kozle, 2° mješina od jareta«, *mišarin* (Krk) pored *mišar* »ptica buteo«, od *miš,* naziv što ta ptica grabilica lovi i jede *miševe·, norin,* gen. *-ina* m »velika vodena ptica«, od *noriti* (v.); *ogrlin* m = *ogrlina* f »rubac oko grla«, deminutiv *ogrlinić* (upor. *ogrluk;* sufiks prema *kolarin,* v.); *papràdina* f (Perast) od *paprada* < *paprat,* upor. *papradica* (Prčanj); *božji petelin* m (Veli rat, Dugi otok) »upupa epops« od *pijetao* (v.); *Pijerin* (Marin Držić) od *Pij ero; pilīn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik) »pile, pilešce«; *pizdùlīn,* gen. *-ina* (Lika) »čovječuljak«; *pohraštīn,* gen. *-ina* (Ston) »nekakav grah (upor. *pohrast* f »napola skuhan grah«)«, *sjevèrīn,* gen. *-ina* m (Boka) »bura« (sufiks prema *neverin), stàplīn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) »češljugar, fringilla carduelis« (sufiks prema *f r zelin) = gardelin* (Korčula), *grdelîn* (Boka); *šmigttn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik) »koji neopaženo oko ženskinja obigrava« prema f *šmigtinica* (Dubrovnik) »la civetta, koja kradom muškarcima se ozivlje«; *večerin* m (Drniš) »vjetar koji se zove i *malomlija,* jer kad on puše, zemlja se suši, pa narod ima malo da melje«; *magùttn,* gen. *-ina* (Dubrovnik). Isto tako brojno je zastupljen i u slov. U Pleteršnika se nalaze: *bledin, brkolm, capîn, ladin, dolgîn, fantin, gizdalîn, kapîn, lezîn (po-), mavrîn, modrín, nagrlîn(a), ogrlîn* (-ῖηα), *potepin, prezîn, rezîn, robatin, skakalîn, Sarin, Siapîn, tepîn, vedovîn* (upor. *vedovina;* unakrštenje sa tal. *indovino), vžgalín, zmrzlín, zarîn.* čini se da nije ista efektivna vrijednost na Jadranu i u Sloveniji gdje je kadikad pejorativan, osim kod imena životinja. U slovenskom se unakrstio i sa domaćim *-in.* Na Jadranu veže se i sa lat. *-ellus* u *gizdelin* kao i sa *-ulus vragulin.*

Lit.: ARj 3, 445. *5,* 421. 6, 421. 769. 8, 229. 778. 9, 840. 850. Zore, *Palj* 208, 215. 170. 225. Hirtz, *Aves* 10. 39. 77. 80. 81. Zore, *Tud.* 21. *Pleteršnik* 1, s. v. 2, s. v. *DEI* 2040.

in-⁵ = *jin-* (Božava) = *-im* pred labijalima, talijanski prefiks ili preverb koji je ušao *XL* novije glagolske talijanizme u učenom govoru na Jadranu zajedno s posuđenicama. Primjeri iz Perasta: *imbriljati, imbuniti, imponiti, imbatiti se* prema *induriti se, inkartati, inkaštati, ingvàzdati, inđeriti se, inkarikati se* itd.; u Božavi: *jingord, jinkatramat, jinkolat.* Odgovara potpuno u učenim latinizmima kao *infiltracija, inkubacija.* Primjeri su za taj preverb brojni. Ipak nije došlo do toga da se prenosi na domaće osnove. Jezična ga svijest smatra često suvišnim u posuđenicama, zbog toga dolazi do deprefiksacije, v. *pačati se, duSijati.*

-ina, baltoslav., sveslav. i praslav. imenički sufiks veoma različitih značenja: 1° kolektivno: *družina, skupina, omladina, 2°* augmentativno: (u slučaju 2° može dobiti pejorativnu intonaciju: *hridina, glasina, junačina, ljudina lancina, lijenčina, tmina* prema *tama* itd.; u ovom značenju upotrebljava se i u antroponimiji: brojna su prezimena na *-ina Brebèrina, Gubèrina, Torbàrina;* u toponimi)!: *Kutina;* pejorativnost se pojačava raznim sufiksalnim dodacima: *ženetina, baburina;* 3° koža ili meso životinje: *teletina, govedina* pored *govedina* (v. 7°), *kòzletina, piletina, ovčetina;* 4° posao koji neko obavlja: *pisàrina* »pisárov posao«, *prosjačina.* I ovdje se može prefiksalnim dodavanjem pojačati pejorativnost: *premetačina.* Ovu službu vrši običnije tur. *-luk* (v.). 5° plata za posao, porez: *carina, vozarina, brodàrina;* neologizmi: *dohodarina, kućarina.* 6° Rezultati iz onoga što osnova znači i sadržina glagolske radnje (nomina actionis): *ljetina, mjesečina, paucina, godina, dolina, krajina; razvalina, pomrčina, istresine, paderina, potrbušina, dubòdolina, umotvorina, pustopoljina.* Kako se vidi, u ovoj su sekciji moguće izvedenice iz sintagmi i složenice. Stvara se i semantička varijanta: *peć* f f »furnus« prema izvedenici *pećina,* koja je preuzela staro značenje očuvano još u slov. *peć* »stijena«. 7° Veoma raširena je morfološka služba poimeničenja pridjeva, tvorba tzv. pridjevskih apstrakta: *bjelina, brzina, dužina, Ijutina, milina, toplina, trećina, petina.* U ovoj

se funkciji veže s pridjevskim sufiksima *-ov, -ev: brêzovina, jasènovina, očevina, kraljevina, carevina, banovina.* Posvojno je značenje određeno pridjevskim sufiksom. Osnova izvođenja je komparativ: *visina* (ŽK); ili plural: *nekolicina; -ski: siromaltina.* U ovoj funkciji je i toponim i ime kraja: *Đakovština, Skadanjšćina.* Veže se i sa *-ba: otadžbina, postojbina.*

Lit.: Maretić 282., § 338. *Leskien* §§ 449. 478. 496. 499. 501. 502. *Holub-Kopečny* 461. Belić, *JF* 3, 79-81. Stevanović, *NJ* 1, 243. Bulahovski, *JF* 4, 115. 127-128. *KZ* 58, 212. i si. Stojković, *NVj* 37, 351-354. *IJb* 15, 307. Lohmann, *KZ* 56, 73. i si. Ivšić, *HJ* 1, 92.

inad, gen. *inada* m (18. v. i u starim dubrovačkim spomenicima) »1° svađa, 2° tvrdoglavost, 3° prkos« = *inada* f (prema *svoda* ili postverbal od *inaditi se).* Odatle pridjev na *-ьn: inadan.* Denominál na *-iti: inaditi se* (18. v.) *(do-), doinadivati se* (Stulić). Doccino *-d* je prema ar. *i'nād.* Dobro je potvrđen *-t* mjesto *-d* prema turskom izgovoru: *inat,* gen. *inata* (18. v., Vuk) = *inat* (Kosmet), *inatiti se, inatim = inatlt se* (Kosmet). Odatle: radna imenica na *-džija inadžija* m, f (Vuk, 18. v.) = *inadžija* (Kosmet) »Svadljivac« i glagolski apstraktum na *-luk inadžihk* (Kosmet). Balkanski · turcizam arapskog podrijetla (tur. *inat, inata)* iz oblasti svagdanjeg života: rum., bug., arb. *inat,* ngr. Ενάτι.

Lit.: ARj 3, 829. 834. *Elezović* 1, 231. *GM* 159. *JF* 11, 82. Korsch, *ASPh* 9, 504.

inaš m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Stulić) = *inoš* (Jagić) = *inoša* m (16. v., sa *a* u dočetku kao u madžarizmima *bitanga, Kikindd) = inuš* (Pribić) = *injuš* (ŽK, sa *-uš* kao u madžarizmu *birui,* v.) »sinonimi: sluga, šegrt = djetić«. Muško ime *Inoš* 1348., potvrđeno sa *-ovii Inošević* u dečanskom hrisovulju neće biti posudenica iz madžarskoga, nego od *In-* u *Inos(l')av* (13. v.), *Inosava* (1773), sa sufiksom kao u *Miloš, Nikoš.* Od madž. *inas* »idem«, ovo *odjunošb* (v.).

Lit.: ARj 3, 834. 848. *Mažuranić* 437. *Elezović* 1, 232.

ìncef m (Dubrovnik, Budmani) »predotarnik (v. *oltar),* antependium«. Druge potvrde su zamršene. Kašić (17. v.) ima *incefo.* Taj se oblik može tumačiti na dva načina, kao imenica *o-* deklinacije sr. roda, ili kao nominativ na *-o, -ao,* gen. *-ala.* Kod Belle i Stulića uz nominativ *incef* stoji gen. *incefala* koji pretpostavlja **incefao* > *incefo.* Drugih potvrda, naročito iz današnjeg govora, nema. Riječ je svakako dubrovački romanizam crkvenoga podrijetla. Može se objasniti postanjem od lat. sintagme *ante faciem* (se. *altaris)* > *incef* m i lat. izvedenicom *-ale,* odatle *antefaciale* n > *incefo,* gen. *-ala.* Glede *an-* > *in-* upor. *intela* (v.), *intijerna* < *lanterna* (v.). Glede *a* > *e* upor. kod Filipa de Diversis *chesa = casa, teta* < *tata, pen* < *pane, recna.* Glede *cı* > *ç nepca, parcogna* i *s* na Krku. Prema šp'anj. *anfaz, enfaz* »Schleier der Maurinnen« pokazuje dubrovačko *incef* metatezu *f-c* > *c-f.* Upor. i gr. ἀντιμήνβίον »το επί της αγίας τραπήζας« te *andekonnale* (Napulj) za složenice s prefiksom *ante-.*

Lit.: ARj 3, 834. *Banali 2,* §§ 306, 386. Skok, *ZRPh* 41, 149. *REVC™* 2399. 3130. Meyer, *Ngr. 3.*

inčensijer, gen. *-jèra* m (18. v., Dubrovnik) = *inčensir* (Mikalja) = (odbacivanjem prefiksa i asimilacijom *č-s* > *č-f) ciníijer,* gen. *-jèra* (Prčanj) »(crkveni termin) kadilo, turribulum«. Od tal. *incensiere* < fr. *encensier,* izvedenica na *-arius* > fr. *-ier* > tal. -l'ere od poimeničenog učenog part. pērf. od *incendere* (prefiks *in-* i *candere).* Glede gubitka prefiksa u *činčijer* v. *centa.*

Lit.: ARj 3, 835. *REW** 4347 a. *DEI* 1984.

inćar, gen. *-ára* m (Vuk, *udariti u* ~ = *udariti u bah, basiti,* v.) »negirati«. Narodna je poslovica: *od inçara boljeg cara nema.* Denominal na *-iti: incanti, incārīm* (Vuk). Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *inkâr)* iz oblasti svagdanjeg života (tip *jok):* bug. *inkjar,* arb. *inqár.*

Lit.: ARj 3, 835.

indāt, gen. *-ata* m (Vuk, narodna pjesma) = *indát* (Kosmet) »sinonim: pomoć«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *imdãd)* iz oblasti svagdanjeg života: bug. *imdat.*

Lit.: ARj 3, 835. *Mladenov 222.*

ìndi (Belostenec, Slavonija, sjeverozapadni krajevi, 17. v.), zaključni veznik »sinonim: dakle« = *ìndi* (Kosmet) »hajde, dede«. Balkanski turcizam (tur. *imdi* »donc« uz imperativ) iz oblasti sintakse: bug. *indi.* Ne čuje se u Bosni. Značajan primjer za turcizam ove kategorije u sjeverozapadnim kajkavskim krajevima kamo je. mogao doći samo iz Slavonije za turskih vremena.

Lit.: ARj 3, 835. *-Elezović 222. Deny* § 1044.

indìjot m (Vuk, Dubrovnik) »tukac, ćurak, puran«. Budmani stavlja u pitanje postojanje tog oblika u Dubrovniku za »puran«. Potvrđen je f *indijota* (Bella, Stulić) »cura, pura, tuka«. Bella i Stulić imaju odatle sa sufiksom *-ka indijoka í* < **indijotka*. Deminutiv je *indijočica* (Stulić). Maskulinum se izrazuje u Dubrovniku tal. sufiksom *-one* > *-un* (upór. fr. *dindon) indìjun,* gen. *-una.* Prema tome se u Dubrovniku izrazuje mocija te domaće životinje tal. sufiksima *-one, -otta* < gr. -οτης. Značajno je da ta mocija nije potvrđena u Italiji. Još je jedan specijalitet dubrovačko-bokeljski u tome da se suglasnička grupa *nd* zamjenjuje sa *nt: ìntusa* (narodna pripovijetka, Vrčević), odatle m *intušac* (Vuk, narodna pjesma), sa madž. sufiksom *-á* > *ov intov* (narodna pripovijetka, Vrčević) = (s protezom *v) vintov* (Budva) »tukan« = (na *-one* > *-uri) imun,* gen. *-una* (Prčanj) prema *intuša* (Vuk, Perast), *vintuša* (Dubrovnik) = *vintuša* (Budva) »tuka«. Puru su u Evropu donijeli Španjolci iz zapadne Indije, iz Meksika. Zbog toga se u sjevernotal. zove pravilno s prijedlogom *de dind(f)o,* fr. *dindon.* U hrv. gradovima puran se zove *îndijan.* Sa tal. sufiksom *-otto* u Buzetu (Sovinjsko Polje) *dindijot* m »puran«. Sa tim *de* i *dindiján* (čakavci) »lintei genus« < mlet. *indiana* »sorta di tela bambagina dipinta a molte maniere«. Lat. pridjev na *-anus* kod Nalješkovića *(štap od trsti) indijane.* U Dubrovniku i Korčuli postoji *indijotski* pored *indijanski.* Sa gr.-lat. sufiksom *-icus indicum* (folium) > tal. *indaco, indico,* mlet. *indego,* internacionalno *indigo* > *indik* (16. v., Dubrovnik) »čivit«.

Lit.: ARj 3, 836. 837. 850. Budmani, *Rad65,*164. *Miklósié 96. SEW* 1, 430. *Bruckner* 192. Matzenauer, *LF* 8, 12. Štrekelj, *ASPh* 14, 521. *DE!* 1309. 2002. *REW*[3] 4377.

indikat, gen. *-kta* (14. v.) = *indiktą í* (18. v.) = *jendikat,* gen. *-kta* (14. v.), latinizam prema *indicium',* talijanizmi *indicija f* (14. v.) < *indizio, indicijon* m (18. v.) = *indicijom* (15. v.) < tal. *indizione',* latinizmi *indikcìja* f = *indikcijon* m = *indikcijona* f = *indikcijun* = *indikcijone,* grecizmi *indiktijon* m = *jendiktijon* (13. i 14. v.) < ενδικτιών uz ίνδικτιών »l ° hronologički period od 15 godina u dokumentima, 2° saziv koncila«. Od lat. apstraktuma *indictio,* gen. *-õms* > tal. *indizione.*

Lit.: ARj 3, 837. *REW*[3] 4374. *DEI* 2006.

indudžati, *-am* impf. (16. v., Dubrovnik; danas se ne čuje) »odgađati«. Sa gubitkom prefiksa *in-* (upór. *centa) dužijati, -am* (Dalmačija) »oduljivati, odgađati« (sa *ğ* > *j* i unakrštenjem sa domaćim komparativom *duži).* Od tal. *indugiare,* od lat. *indutiae î* pf. »primirje«.

Lit.: ARj 2, 911. 3, 838. *REW*[3] 4388. *DEI* 2008.

induldžencija f (17. v., Dubrovnik) »(crkveni termin) oprost«. Učena riječ .od lat. *indulgentia (g* izgovoreno na talijansku), apstraktum od part. prez. na *-ia* od *indulgere, indulgens,* nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 838. *REW*[3] 4385. *DEI* 2008.

indžirica f (Vuk, Užička nahija) »vrsta kruške«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > *incir* »smokva«) iz oblasti voća. [Ovamo u BiH *indžīr* »smokva«].

Lit.: ARj 3, 840. *Školjić*[1] 347.

indžirlija m (narodna pjesma) kao epitet uz *Turci* i slaže se (rimuje) s epitetom *topi sindžirlije* (v.). Jedanput potvrđeno. Značenje nejasno.

Lit.: ARj 3, 840.

inđeriti se (Perast). Od tal. *ingerirsi* (prefiks *in-* i lat. *gerere'),* odatìe internacionalno *gerirati se* (učeno, Zagreb).

Lit.: Brajković 17.

Infisat se, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *infišat (u nekoga,* Korčula) »zagledati se, zaljubiti se u nešto«. Od tal. prefiksa *in-* i *fissare,* od part. perf. *fisso* < lat. *fixus* od *figere* > tal. *figgere).*

Lit.: REW[3] 3335. *DEI* 1656. 1657.

ingoiai, *ingoiale* impf, (subjekt *vjetar,* Split) »puše iz vale«. Od tal. *ingolfare* (prefiks oт- i *gola,* v. *gula).*

Lit.: 4434. *DEI* 2031.

ìngvast m (16. v., Dubrovnik, Cavtat u govoru starijih ljudi) = *ingvost* »mastilo, crnilo, tinta«. Od lat. *encaustum* < gr. Ζγκαυστον (sa *av* ili *ov* za lat. /gr./ dvoglas *au,* kao u *Mavar, Movreša* < *Maurus)* i metatezom, da se izbjegne trosložna suglasnička grupa u ngr. *ne* > *ng.* Dalrnatoromanski leksički ostatak. Odakle dalmatorom. varijanta sa umetnutim r poslije *st* (tip *Spalatro, scheletro): ingvastar,* gen. *-stra* (17. v., Kašić) = *ingvostar* (rukopis 16. v.), kao u tal. *inchiostro.* Odatle na *-jenica ingvaštenica* (Bella, Stulić) »tintarnica«. Varijanta u Božavi *jingâstar* slaže se sa krčko-rom. *inghiastro.* Venecijanizam je *indostar,* gen. *-stra* (Dobrota) »mastionica za crnilo« = *inđoštar,* gen. *-štra* (Rab) »mastilo« < mlet. *ingiostro,* tosk. *inchiostro* > *inkjostro,* pored *-star* (Korčula) = *njoštra* f (Hrvati u južnoj Italiji) < *gnosta* (Napulj). Upor. češ. *inkoust.*

Lit.: ARj 3, 839. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6.* Wędkiewicz, *RSI 6,* 234. *REW*[3] 2869. *DEI* 1472.

ìnkanat, gen. *-anta* m (17. v., Dubrovnik, Cavtat) »(neologizam) dražba«. Ispuštanjem prefiksa *in-* denominal na *-ati kantatı, -am* impf, (objekt *zemlju,* 15. v.; primjer: *zemlja ka se ne kanta, svagda se more odkupit,* Trsatski statut; u Vinodolskom zakoniku *Andrij Radulović ki kanta od naše strani tu zemlju),* odatle s našim prefiksom í *skantati, -am* pf. (ibidem, *i kada se skanta svi* 4 *put, svaku drugu nedilju, to je termen* 7 *tjedan, slobodno ustaje, na čigovu instancu se skanta)* »proda-(va)ti na dražbi«. Od tal. *incanto* < od lat. sintagme *in quantum* > srlat. *inquantus.* Upor. našu sintagmu *ko će veće* > rum. *cachi vechi,* madž. *kotya vetye* i slov. *kánt,* gen. *kanta* m »Bankrott < njem. *Ganu; kvanta* f »Posse«, na *-ač kvdntáč* »Possenreisser«, *kvantati (na-, pře-, při-}* »possenreissen«, *kvantúra, nakäntnik* »Execut«, tal. *tutti quanti.*

Lit.: ARj 3, 840. 4, 825, 3. *Tiktin* 381. *Pleteršnik* 1, 385. 492. 643. 647. 2, 247. 314. *REW*[3] *6933. DEI* 1981.

inkarai, gen. *-arta* m (Prčanj) »(zidarski termin) malter, koji dolazi na daske od muligina (v.)« = *inkarat,* gen. *-arta* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »žbuka, mješavina cementa i vapna«. Od tal. postverbala *incarto,* od *incartare* > impf, na *-va- inkartavat, -kanavam.* [V. *ịkarta}.*

inkvìzito m (Potomje) »istražni zatvor«. Tal. učena riječ, poimeničen part. perf. *inquisito,* od *inquisire* < lat. *inquisitus* (od *inquirere,* prefiks *in* i *quaerere).*

Lit.: DEI 2044.

Inocenci) m (15. i 18. v., latinizam) = *Inocencijo (17.* i 18. v.) = (talijanizam) *Inocence* m (18. v.) = *Inočenco* (18. v.) = (ğrecizam) *Inoćentije* m (kaluđerske ime). Od lat. *Innocentius* > gr. Ιννοκέντιος, tal. *Innocenza.*

Lit.: ARj 3, 841. 842.

inomistrb, gen. *-stra* m (stsrp., 14. v.) = *nomistn,* gen. *-stra* (14. v.). Značenje nije utvrđeno. Spominje se uz *travninu,* iz čega Daničić zaključuje da se radi o danku u vinu i pretpostavlja složenicu οίνος + μισθός (prasrodstvo sa *mazda,* v.), koja u grčkom nije potvrđena. Vasmer pretpostavlja složenicu οίνόμυστρον, koja također nije potvrđena. Drugi bi dio bila ista riječ koja i *mistrija* (v.).

Lit.: ARj 3, 844. Vasmer, *GL 67.*

insaf m (Kosmet, objekt uz *ima, nema)* »duša, srce, milost«. Odatle indeklinabilni pridjev s turskom postpozicijom *-sız: insafslz* »bez milosti, osjećanja«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *insaf,* tur. *insafsız)* iz oblasti psihologije: bug. *insóf.*

Lit.: Elezović 2, 515. *Mladenov* 223.

insan, gen. *-ana* m (Vuk) = *inşân* (Kosmet) = *hinsãn* (Bosna) = *ɛsan* (Vuk) = *iksān* (Banja Luka) »sinonim: čovjek, čeljade, protivno: *hajvan* (v.)«. Odatle pridjev na *-ski: insānskī.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *insan)* iz oblasti društvenog života: bug., arb. *insan.*

Lit.: ARj 3, 786. 855. *Elezović* 232. *Mladenov* 223. *GM* 159. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 339.

insidija f (južna Dalmacija?, Slovinac) »litavica«. Metaforicko značenje učenog latinizma tal. *insidia* (od *in* i *sedere).* To značenje ne donose talijanski rječnici.

Lit.: ARj 3, 849. *REW*[3] 4460. *DEI* 2049.

insula f (17. v., čakavski, Glavinić, latinizam) = *ížula* (Rab, 17. v.) »otok, ostrvo«. Arb. *izul.* Od lat. *insula* > tal. *isola* »isto« (mediteranska riječ, srodno s gr. νησίς, gen. -tSoc > *Nisida* ime otoka kod Napulja ili po drugom manje vjerojatnom ali starom tumačenju lat. kreacija od *en salo* »u solnoj vodi = moru«, pučka etimologija). Odatle internacionalno preko njem. na *-ieren* > *-irati izolirati* < tal. *isolare,* fr. *isoler.*

Lit.: ARj 3, 849. 4, 372. Kušar, *Rad* 118, 16. *GM* 160. *REW*[3] 4475. *DEI* 2116. Skok, *Gioita 25,* 217-222.

inšalāh, uzvik (narodna pjesma) = *išala* (Kosmet) »äko bog da (ŽK)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *in-sa-jaßlah* »ako bog hoće«, koja se upotrebljava u molitvi) iz oblasti islanda. Upor. španj. *ojalá* < *ua-ša-allah* »idem« i *masala* (v.).

Lit.: ARj 3, 849. *Elezović* 1, 245. *REW"* 9025a.

inšenja f (17. v.) »cimer, znak nad dućanom«. Od tal. *insegna* (13. v.) »isto«, od lat. n pl. *insignia* (prefiks *in-* i *signum)*. Učen latinizam *insignije f* pl. »znakovi vlasti, dostojanstva«.

Lit.: ARj 3, 849. *DEI* 2047. *REW*[3] 4463.

inštromenat, gen. *-nta* m = *instrumenat,* gen. *-nta* (15. v.) = (gubitak *n* zbog disimilacije *n-n > 0-ri) istrumenat* (15. v.) = (gubitak prefiksa *in-* kao u *centa) štrumenat,* gen. *-entá* (Hvar) »1° javan (notárski) spis (sudački termin), 2° sprava za vađenje zubi«. Od lat. *instrumentum* (apstraktum od *instruere,* prefiks *in-* i *struere)* > tal. *istrumento.* Pridjev na *-alis* proširen na *-ьn* > *-an instrumentalan (muzika).*

Lit.: ARj 3, 849. 4, 91. Hraste, *JF 6,* 186. *REW*[3] 4473. *DEI* 2123.

intačiti, *-im* impf. (Dubrovnik, Stulić, 18. v., Slavonija) (za-) »raditi neprestano što«. Stulić ima na *-ati intačati, -am,* koje *ARj* označuje kao nepouzdano. Od iste osnove postoji i pridjev na *-ья* > *-an ìntaian* (16. v. — 18. v., Dubrovnik) »neprestaň, dosadan«. Rum. *a inteti* »anfeuern, antreiben«, refl. *a să inteti* »heftig werden« ide zacijelo zajedno sa *intačiti.* Iz tog uporeďenja bi izlazilo da je hrv.-srp. *a* nastalo iz poluglasa *ь* > rum. *e.* Postoji još paralela u tal. *stizzire* »reizen«, *suzzare* »auslöschen«, mlet.-furl, *stítsar* »isto«. Rum. i tal. paralele izvode se iz lat. *titio, attītiare* > tal. *a(tt')izzare* (14. v.) »podjarivati«, *extitiare.* Ali se hrv.-srp. s nategom može tumačiti i kao domaća složenica od *inъ* (v. tra) i **tbk-,* v. *taknuti.* Može se pomišljati i na posuđenicu od lat. *incitare* (metateza *i-t > t-í).* Sve su to neizvjesne etiomologije.

Lit.: ARj 3, 849. *NJ* 2, 58. *Tiktin* 834. 769. 4356. 8758.

intanto (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (disimilacijom *n-n > e-n) jitânto* (Božava), prilog »međutim, insomma, eppure«. Talijanizam *intanto* (prijedlog *in* + *tanto* < lat. *tantunt).* Ovamo možda denominal slov. *otăntati* pf. "»überlisten«.

lit.: Cronia, *ID 6,* 110. *Pleteršnik* 1, 868. *REW*[3] 8562. *Prati 964.*

intela f (Dubrovnik) »vrata sa caklom«. Mlet. *intela.*

Lit.: Zore, *Rad* 108, 230. *Rosamani* 507.

intèlet m (17. v., Kašić). Od tal. *intellètto* (13. v.) < lat. *intellectus* (prefiks *inter-* i *legeré).* Internacionalne su riječi čisti latinizmi pridjev na *-alis* poimeničen kslat. *intelectualis* > *intelektualan* > *intelektualac, intelektualizam,* part. prez. *intelligens,* gén. *-tis* > *inteligentan,* odatle na *-ia* apstraktum *inteligencija f* < lat. *intelligentia* > tál. *intelligenza.*

Lit.: ARj 3, 849. *DEI* 2056.

intêndit, *-im* pf. (Rab) = (gubitak suglasnika *n* zbog disimilacije *n-n > 0-n) {tendìti se* »razumjeti, razumjeti se u posao«. Od lat. > tal. *intèndere* (prefiks *in-* i *tendere').* Apstraktum ná *-io,* od part. perf. *intentus intenţia,* gen. -orai > (latinizam) *intencija* — (talijanizam) *intencìjon,* gen. *-oni f* (18. v., Dubrovnik, Cavtat) = *intencijūn,* gen. *-uni* f (18. v., čakavski) »namjera« < tal. *intenzione* (14. v.). Pridjev od participa perf. *intensus* na *-ivus,* proširen našim *-ьn* > *-an* je internacionalno *intenzivan.*

Lit.: ARj 3, 849.

interes m (17. v., Dubrovnik, Potomje) = *interes* (Vuk, Vojvodina) = *(K)īntereš* (18. y., ŽK, hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, sa -s < lat. -í prema madž. izgovoru) »1° zanimanje, korist, 2° kamata«. Odatle *interesat* (18. v., Rapić), pridjev, upravo lat. ili tal. part. perf. *interessato;* na tal. *-oso* < lat. *-osus interèsoz* m »samoživ(ac), koristoljübac«. Radna imenica na tur. *-džija intereSdžija* m (Lika) = *intereščija* (Bosna »1° kamataik, 2° koji gleda svoju korist«. Od poimeničenog lat. infinitiva *interesse* > tal.-njem. *interesse.* Internacionalno na *-irati interesirati, -resīrām* impf. *(za-),* part. prez. proširen na *-ьn* > *-an interesantan.*

Lit.: ARj 3, 849. 850. Jagić, *ASPh* 1, 431. *DEI* 2063.

intijer (Dubrovnik, Cavtat) = *inttr* (Potomje), pridjev »cjelovit, čitav, cio«. Od talijanskog francuzizma *intéro* (14. v.) < fr. *entier* < lat. *integer.* Internacionalni je latinizam pridjev odatle nä *-alis* proširen našim *-ьn* > *-an integralan* < kslat. *integrális.*

Lit.: Ný 1, 288. *REW** 4479. *DEI* 2065.

intìntela f (Dubrovnik, Korčula, Šibenik, istro-čakavski) »navlaka na tunđeli, Küssenüberzug«. Od tršć.-tal.-mlet.-furl. deminutiva na lat. > tal. *-ella intintela* »federa« od

entima (istroromanski, Rovinj, mlet.) > *ìntima od stràmaca* < gr. ζνδυμα »vesta« unakršteno sa lut. *intīmus.* Od posljednjeg internacionalni pridjev na *-ьn* > *-an intiman.*

Lit.: Nemanić *2, 59. REW*[3] 4503. *DEI* 2069. Štrekelb *DAW* 50, 23-24. *Ive* 61.

intonat (se), *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »1° započeti, 2° (refleksiv) obući se (primjer: *vii ga kako se intono'),* 3° pretendirati na koga (primjer: *ženska se intona)«.* U Hrvatskoj na *-irăti* preko njem. *intonirati, -toniràm* »početi pjesmu«. Od tal. < lat. *intonare* (prefiks *in-tõnus).*

Lit.: REW[3] 8786.

intraţi, *-ām* pf. (Smokvica, Korčula) »ući« = *intraţi se* (Perast). Od tal. *entrare, intrare* < kllat. *intrare* (od priloga *intra).* Može biti i leksički ostatak iz dalmatoromanskog. Odatle poimeničen part. perf. ž. r. *intrata* f (16. i 17. v., Dubrovčani, Potomje) = *(t > d* iz starijeg mletačkog koje je potislo stari dalmatoromanski oblik) *intrăda* f (16. v., Perast, Rab, Vrbnik) »dohodak, ljetina, plodina« = *jintrãda* (Božava) < mlet. *entrada.*

Lit.: ARj 3, 850. *REW*[3] 4511. *DEI* 1488. 2074.

introït m (17. v.) »(crkveni termin) početak mise«. Latinizam *introitus,* gen. *-us* (od *introire,* prefiks *inter* i *ire)* »ulazak« > tal. *intròito.* Lat. eo, *ire* zastupljeno je još u posudenici zacijelo dalmateromanskoj *piriti, -im* impf. (Stulić, Ljubiša, Vrčević, Dubrovnik, Ston) *(iz-)* »rasti, napredovati«, kojemu odgovara arb. *prîn pri* (Gege) »gehe vorne«, radna imenica *pris (-s < -tio* kao u *tergitio) < praeire* (prefiks *prae-* i *ire* > tal. *gire).*

Lu.: ARj 3, 850. 933. *DEI* 1816. 2076. *GM* 353. *REW*[3] 4545.

inžinj m (Šibenik, Marulić) = (disimilacijom ispalo и) *ižinj* ,»1° um (Marulić), 2° oštroumlje« (Šibenik, Bukovica), primjer: *ižinj babu valja.* Od tal. *ingegno* < lat. *ingenium* (prefiks *in-* i *genius').* Odatle tal. *ingegnate* > *indzènjat se, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) »snaći se«, *inzénjat* (Kućište: *vaja se znat inženjat')* = *inžinjati, -ām* pf. prema impf, na *-va- inzinjävati, -ām* (Lika: *sve ja inžinjavam kako Ы to napravio)* = *ižinjati* (Bosanski Petrovac) »izmisliti«. Od iste je osnove fr. *ingénieur* > *inžinjĕr,* gen. *-éra* (danas književno), *ižunir* = *uzunîr* = *žunír* (ŽK). Učene internacionalne riječi *genij(e),* pridjev na *-alis* proširen na *-ьn* > *-an genijalan, genijalnost.* Te se riječi govore i prema fr. izgovoru *g*[e] > *z.*

Lit.: ARj 3, 851. *REW*[3] 4419. *DEI* 2027.

-inja, sveslav. i praslav. *(-yńi),* veoma plodan sufiks. Služi u dvije funkcije. U mociji tvori kod imena lica femininum za maskulinum. Kao sufiks za apstrakta rašíruje druge apstraktne sufikse *(-ost, -ota)* i poimeničuje pridjeve. U prvoj funkciji dodaje se osnovi kad se odbaci sufiks za maskulinum: *gospodinja* f prema m *gospodar (v.).* Najčešće se dodaje maskulinumu: *beginja, prõsjakinja, kneginja, robinja.* Ovako se tvore i ženski etnici: *Bošnjakinja, Gṙkinja, Vlahinja.* Tada se odbacuje individualno *-in: Turkinja* od *Turčin.* Veže se u konglutinat *-krnja* kontaminacijom sa *-ka* (v.) istog značenja: *Srpkinja* f prema *Srbin, Arapkinja, Bečkinja;* odatle i ü apelativima: *trgovkinja* f prema *trgovac, dojkinja, dvorkinja.* Značajno je da se i plod biljke gramatički predstavlja (animira) kao žensko lice; *gloginja* od *glòg, smrèkinja,* kao i sama biljka: *brêkinja.* Ovako se može tumačiti i *boginje* »kozice« (ŽK), bolest *od boga poslana* (prema Marelicu), od *boginja* »božica«. Izvan mocije služi rijetko za tvorenje pridjevskih apstrakta: *svetinja, gṙdinja, pustinja, mèkinje* f pl.. *(mekine,* ŽK), *slabinja* (ŽK), *trginja* (ŽK). Rašíruje *-ost: milostinja* prema *milost; -ota: bosòtinja, golotinja, samòtinja, sirotinja.* Vokal *i* je nastao iz *y* < ie. и, što je prijevoj prema *-un* (v.) u *begun** »bjegunac«, *pelin* < *peiynъ* prema češ. *pelun.* Dočetno *-i* je prešlo u deklinaciјų *-a zbog* istog razloga zbog kojeg i *crkva* (v.). Nije germanskog podrijetla kako misli Vaillant.

Lit.: Măreţii 285., § 339 d. *Leskien* §§ 461. 504. 505. *Holub-Kopečný* 477. Vaillant, *RES* 10, 31. 24, 181-184. Zubatj), *ASPh* 25, 355-366. Boskovic, JF 15, 29-34. Belićj *JF* 15, 237-238.

înje n (Vuk, 'kol. na *-je)* = *inj* m (18. v., jedanput) »Reif«, baltoslav., sveslav. (osim u poljskom) i praslav. *(inu).* Nije općenita hrv.-srp. riječ. Hrv.-kajk. i čakavski sinonimi *srîš,* gen. *srîža* (v.) i *pruina* (čakavski) (v.). Odatle inhoativ *obinjiti, -im* (Martie) »postati bijel kao inje«: *i njem (ţ].* Novici) *obinjili brci.* Rumunji posudiše *inie* »der erste Reif«. Sigurna je paralela lit. f*ynis* »idem«. Drugih nema u ie. jezicima jer upoređenje Mladenova sa sanskr. *eni* »glänzend« ne uvjerava.

Lit.: ARj 3, 85'. *Miklošič* 96. *SEW* 1, 432. *Holub-Kopecny* 154. *Vearner* 483. Vaillant-, *RES 26,* 132-133. *KZ* 45, 86-89 (cf. *RSl 6,* 271). *Trautmann* 104. *Tiktin* 818.

iperdulija f (Kašić) »čast koja se iskazuje bogorodici«. Od gr. ὑπερδουλεία (složenica od υπέρ- i apstraktuma δουλεία).

Lit.: ARj 3, 852.

iplik m (Srbija, Milićević) »konac, žica«. Turcizam (tur. *iplik* »Nähfaden«) iz oblasti tekstila.

Lit.: ARj 4, 852.

ipokrit m (16. v.) = *ipokrita* m (16. i 17. v.) »licemjer« < tal. *ipòcrita* od gr. υποκριτής (.složenica od prefiksa ύπο- i -κριτής od . κρίνομαι »odgovaram«), v. *kritika, kriza.* Apstraktum *ipokrižija* f (16. v.), s aferezom početnog *i pokrišija* < tal. *ipocrisia,* internacionalno *hipokrizija f* < gr. υποκρισία > lat. *hypocrisia* > *ipokritstvo* (16. v.).

Lit.: AR] 3, 852. 10, 559. *DEI* 2098.

īpolit = *Ipolito* (16. i 17. v.) = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *Impolit* (15. i 16. v.), pridjev *Impolitov* (Hektorović) = *hipolit* (Hektorović). Od gr. Ιππόλυτος.

Lit.: ARj 3, 826. 849. 853.

ipostas f (14. v.), búg. *ipostás* »osoba«, personifikacija u teološkoj terminologiji (Bog ima tri *ipostasa),* odatle pridjev na *-ьn* > *-an trijipostasbnb* kod Domentijana. Od srgr. ὑπόστασις »isto« (složenica od prefiksa υπό »pod« i -στασις, v. *ikonostas,* od ἵστημι »stavljam«).

Lit.: ARj 3, 852. *Mladenov* 223. Vasmer, *GL 67.*

-ir, veoma rijedak sveslav. i praslav. *(-уrь)* sufiks za nomina agentis u *pastir,* gen. *-ira.* Upór. lat. i panromansko *pastor, -ore.* Ovamo još Vukov *plà(K)ír* »vo koji se plaši«. U nazivima za stvari, kamo je došao animizacijom, varira sa *-ur: mjèhír* (Boka, upor. polj. *męchyrz)* pored općenitog *mjehur, vodīr* pored *vòdijer.* U femininumu je samo *sjekira* < *sekyra.* Vokal *i* je nastao iz *y.* Mora se tačno razlikovati od *-ir* < gr. -ήριον u *psàltír, cimitir* i od *-ir* < tal.-fr. *-iere* u *komandir,* te od fr. *-ieur* u *inžinīr* pored *енђенеr.*

Lit.: Măreție 286., § 340. Meillet, *Ë.* 186. Vaillant, *RES* 24, 184.

īra pored *ira f* (Vuk) = *irha* pored *irha* »ovca koža ustrojena«. Nalazi se u slov. *irh* m = *irha* = *jer(i)h* (sa većom leksikologijskom porodicom) »Weissleder«, češ., polj., gornjoluž.-srp. Od stvnjem. *irch* »1° Bock, 2° (sinegdoha) Bockleder, Weissleder« < lat. *hircus.* Iz slavenskoga je rum. *erhă* i madž *irha* »isto«.

Lit.: ARj 3, 852. *Pleteršnik* 1, 297. *Miklostč* 96. *SEW* 1, 432. *Bruckner* 193. *Tiktin* 597. *REW** 4140.

irada f (Kosmet) = *irada* (Bosna) »ukaz sultanov; sinonim: ferman (v.)«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *irade* »volja, zapovijest, želja«) iz oblasti turske administracije: bug., cine. *irade.* Prijelaz *-e* > *-a* kao u *kesa.*

Lit.: Elezović 2, 515. *Pascu* 2, 145., br. 673. *Školjić*[1] 348.

-írati, glagolski sufiks imperfektivnog vida. Prilično je produktivan. Njemačko-francuskog podrijetla. Složen od prvog elementa njem. *-ier-en* < fr. *-ir* ili *-er* < lat. *-are.* Upotrebljava se najčešće u stručnom govoru. Sinonim mu }e na istoku *-isati* (v.). Dolazi u hrvatskom gradskom jeziku najprije od glagola fr. podrijetla: *pârlirăți, pârliräm* < fr. *parler, angažirati, abonírati* < *s'abonner,* odatle apstraktum *abonomăn* (Zagreb), *bazirati, masirati, kopirati (pre-), deplasirati, ženirati se* < *gêner, politirati* < *polir (ti-* je prema *politura);* ili od fr.-tal. imenica kao *bankrotirati* od *banqueroute* > *bankrot* (ŽK), imenica i indeklinabilni pridjev; i uopće na strane imenice: *fotografirati, telegrafirati.* Ušlo je ovdje-ondje i u' narodni govor: *traksîràt* (ŽK) < *adresser, studirati* = *štundīrat* (ŽK), *špancirat* (ŽK), *kumendīrat* (ŽK). Zamenjuje i íat. glagolske *-are, -ere: diktirati, negirati, abortirati* od lat. *abortus, abortare, dirigirati* < *dirigere, rezignirali.* Rijedak je u domaćim osnovama: *urudžbirati* (Zagreb, u uredskom govoru) »upisati u urudžbeni zapisnik«, *skrozirati* (Donja Podravina: *oplečki su onda bili skrozirani ko merečūv).* Veže se sa *-iz-* < fr. *-iser: kritizirati, špiritizirati, narkotizirati.* Došao je u zapadni jezik njemačkim posredništvom. *V. -isati, -ovati.*

Lit.: Marette 347., § 388. Isti, *Savj.* 194. Hamm, *Rad 275, 22.* Skok, *Jezik 3, 25.* Jernej, *Filologija 2,* 31—41.

irmos m (Obradović) = *ermosb* »(pravoslavni crkveni termin) himna«. Od gr. ειρμός.

Lit.: ARj 3, 853. Vasmer, *GL 67.*

ironija f (Šulek, internacionalno), pridjev na *-bsk ironickí,* od lat. *ironicus* > tal. *irònico', iranski* (Šulek) stvoreno prema njem. *ironisch* zamjenom njem. sufiksa *-isch* našim *-bsk* (nije prodrlo). Od gr. ειρωνεία.

Lit.: ARj 3, 853.

-isati[1], veoma produktivan glagolski sufiks imperfektivnog i perfektivnog vida. Raširen je u istočnom književnom i saobraćajnom govoru. Sinonim rnu je na zapadu *-irati.* Podrijetla je grčkoga. Varijanta *-sa* (bez í-) nastala je od nastavka grčkog aorista *Upsati* < gr. ἔλειψα od λείπω, *malàksati* < ἐμάλαξα, *pedepsati* od ἐπαίδευσα od παιδεύω. Prvi *(Upsati)* je raširen u istočnom govoru, drugi *(pedepsati)* u zapadnom. Od grčkog glagolskog sufiksa -ίζω, koji služi za pravljenje denominala, aorist je -ίσα. Odatle potječe *-isati,* kao što je od grčkog denominala na -όνω aorist -ώσα (tip p^ovtood ρίζα »korijen«) što je stvoren *-osati.* Upor. bug: *-os(v)am. -osati* nije ni izdaleka tako produktivan kao *-isati.* Oba se nalaze najprije u našim glagolima grčkog podrijetla: *ćerdisati, mirisati, metànisati, trònosati. -isati* dolazi daleko češće kod glagola turskog podrijetla negoli kod grčkih. Kod tih postoje dvije kategorije. U jednih dodaje se *-isati* turskom korijenu dobivenom odbacivanjem turskog infmitivnog nastavka *-mak, -mek: begènisati, bitisati, nagràisati/ogr-, osànisati* itd. Kod drugih dodaje se *-isati* turskoj aoristnoj osnovi na *-d: kulàndisati.* Tako nastadoše dvije varijante *-isati* i *-disati* kod naših glagolskih turcizama, koji služe za tvorenje glagola od imeničkih turcizama: *budàlisati* od *budala, kaldrmisati* od *kaldrma, satàrisati* pored *saturiti, bojàdisati* od *bója* »sinonim: farbati« *(po-, pre-), testèrisati* od *testére, -osati* i *-isati* mogu doći i na naše osnove: *žigosati* od *žig, šakosati* od *šaka, cigànisati, -seni* ili *-sam* = *ciganlt* (ŽK) *(is-), djeverisati, hvalisati se, krunisati, majstòrisati, manisat* od *mana, sabòrisati, ugljenisati* »sinonim: karbonizirati«, *vragolisati.* Ovamo će još ići *šepasati* pored *šepesati* (ŽK) od *šepav.* Sa turskih glagola prenosi se i na učene latinskog podrijetla: *definisati, deklamisati, informisati, prenumerisati,* gdje je na zapadu zamijenjen sa *-irati* (v.), *-osati, -isati* je balkanizam koji se nalazi u rum., bug,, arb. i cincarskom. Ishodište mu je kod turcizama cincarski govor.

Lit.: Măreții 347., § 388 a. Isti, *Savj.* 194. Pascu, *Sufixele* 403-405. Mázon, *Mélanges Vendryes 265* (cf. *IJb* 11, 474). Stevović, *NJ 4,* 130-133. Skok, *Л SP/z* 35,337-48.

isati[2] **(se),** *-ãm* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Mljet, Voltiđi, Stulić) *(pod-)* = *išat, -am* (Rab) = *jiSat, -am* (Božava) prema impf, na *-vá- isãvati (se), isāvām* (Voltiđi, Stulić, Mljet) »(pomorski termin, obratno je *kalāt, maināt)* podignuti, uzdignuti«. Odatle nomen actionis *tsavanje (jedra)* n (Mljet). Od gr. denominala ὑψόω = ὑψώ »lever, hausser, élever«, ἀνυψώ »hisser«, od το ὕψος »hauteur«, prilog βψι »en haut« > tal. *issare,* fr. *hisser,* hol. *hijsen,* koje je zacijelo iz francuskoga, južno-tal. *išaré, izare* »alzare«. Krivo je izvođenje kod romanskih etimologa da su romanski izrazi refleks holandeskoga.

Lit.: ARj 3, 855. Kušar, *Rad* 118, 25. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Rohlfs, *Diz. Cal. 373. REW** 4149. Matzenauer, *LF* 8, 13. *DEI* 2118.

Isidor m (15. v.) prema f *Isidora monaha* = *Isidorija* = *Isidoro* m (17. v.), odatle hipokoristik *īso* m (17. v.), koje može biti i od biblijskog imena *Isak.* S aferezom od *i- Sidar,* gen. *-dra* »sudac od Labina (Razvod istarski)«. Taj oblik pretpostavlja naglasak *Isidor, s* kojim se slaže krčko-rom. toponim *San Sidro* kod Krka. Naglasak na početnom *i-* pretpostavlja splitski toponim *Sučidar,* gen. *-dra* < **Sçt + jidar* od *sanētus īsidōrus* (sa gubitkom *s* zbog disimilacije s-s > *s-0* i s protezom *j).* Odatle prezimena: *Sidorić* (Bihać, 1540), *Sidrović.* Ime je složenica: prvi elemenat ime božice *Isis,* drugi gr. δῶρον »dar«.

Lit.: ARj 3, 868. 914. 16, 878. Skok, *AHID* 1, 36.

isijét m (Stulić) = *isiot* m (17. v., Vuk) = *isiot* (Kosmet) »1° biljka amomum zedoaria L.), 2° suho korijenje s istoka, od kojega prašak upotrebljavaju salepčije zbog mirisa i Ijutine«. Turcizam (složenica od sintagme, pridjeva ш' »vruć« i *ot* »trava«) iz oblasti botanike.

Lit.: ARj 3, 869. *Elezović* 1, *233. Školjić*[1]· 349.

-isk- < tal. *-Isc,* inhoativni infiks u konjugaciji prezenta, prema kojem se u Dubrovniku prave naši infinitivi posuđeni od tal. glagola na *-ire* (tip *divertiškati* < *divertire);* ušao je jednom, i na našu osnovu: *namladinškati se, -ãm* pf. (Lastovo) »izbiti djecu na mladijence (tj. 28. XII) .jer se na taj dan biju djeca«.

Lit.: ARj 7, 458.

iskati, *īštēm* (1436, Vuk) *(iz-, ob-, po-, raž-, za-)* = *iskat* pored *iskat, ištem* pored *ıskam (po-)* (Kosmet) = *iskat* (Lumbarda),

ie., baltoslav., sveslav. i praslav. impf, »sinonimi: 1° tražiti, quaerere, petére, 2° zahtijevati« prema pf. od druge osnove *dobiti* (v.). U značenju »tražiti uši« mijenja se akcenat *{skati, ĩštem (se)* i u narječjima dobiva *b- biskati, bĩštēm* (Vuk) = *biskät, btščen* (Vodice) < *obískati, òbístèm* (15. v., Vuk). U tom značenju upotrebljava se u Kosmetu *paîskat = poiskât (vüši, ZK).* Dodatak *b* nastao je krivim rastavljanjem *o-bískati.* Upór. *buliti* pored *ulju* (ŽK) »začiniti uljem«. Uporediti ipak treba češ. *vískati* i polj *wiskać* (početno *v-* od *veš* »uš«) u istom značenju kao i *získati (z-* od *zvati* kao *h-* u njem. *heischen* < stvnjem- *eiscôn* od *heissen).* Iterativ se pravi sa *-va-: -iskavati;* običnije *-kivati* samo s prefiksima: *iziskavati, iziskivatijobisk-, iziskujem* pored *-Ivom.* U 17. v. mjesto *-ivati* i na *-ovati izìskovati* prema prezentu *iziskujem.* Odatle radne imenice na *-lac = -vac = -telj: izìskalac,* gen. *-aoca* (17. v.) m prema f *izìskalica = izìskatelj* (16. v.) = *iziskavac,* gen. *-vea* (16. i 17. v., hrv.-kajk.), *iziskavalac,* gen. *-aoca, iziskivalac,* gen. *-aoca* m prema f *iziskívalica.* Podrijetlom je ie. inhoativni glagol na *-sko* kao *cognosce', eisskō.* le. su paralele sigurne: lit. *ieškoti* »tražiti«, lot. *ieskāt.* Korijen **eis-j*ais-* nalazi se u sanskr. *éšati, icchati* (3. 1. sing.) »traži, želi« itd. Rumunji posudiše *iscăli* »potpisati«, odatle *iscălitură* »potpis«. Taj glagol načiniše od formule: *Ja N. iskalb.*

Lit.: ARj 3, 874. Kušar, *NVj* 3, 338. Ribarić, *SDZb* 9, 132. *Mazurami* 438-439. *Miklošič* 96. *SEW* 1, 432. *Holub-Kopečný* 417. 436. *Bruckner* 193. *Vasmer* 488. *Mladenov* 223. *Trautmann* 67. *WP* l, 12. Vaillant, *RES* 22, 8-9. Fraenkel, *KZ* 61, 267-268. *Slávia* 13,9. Porzig, *IF 45,* 157. Leumann, *IF* 58, 129. *Boisacq*[3] 375-376. Endzelin, *ZSPh,* 16, 107. 111. sl. Hirt. *PBB* 23, 333-334. Scheftelowitz, *KZ* 56, 189-190. Perušek, *ASPh* 34, 27. *ASPh* 25, 491. *Tiktin* 854.

iskra f (Vuk), sveslav. i praslav. *(*jbskra)* »1° scintilla, 2° (metaforickí prijenos na morsku školjku) buccina (Dubrovnik)«. Odatle: deminutiv na *-ica iskrica* i pridjev na *-ast, -av iskrast* (upór. bug. *iškrèsi) = ïskrav* (Stulić), na *-en iskren* (18. v.) = bug. *iskren,* danas općenito u metaforickom značenju »sinceras«; poimeničen sa *-ost: iskrenost.* Po drugom tumačenju, koje ispravno identificira taj hrv.-srp. i bug. pridjev s rus. *iskrennij* »aufrichtig, wahrhaft«, to je izvedenica od stcslav. *iskn* »πλησίον, blizu«, o kome vidi *iskrnji.* Ali se prvobitno značenje toga pridjeva »svijetao« vidi u poimeničenju na *-ica iskrenica* (Fužine) »sinonim: Blagovijest, Kandelora«. Madžari posudiše *szikra,* Arbanasi *iskre.* Denominai na *-iti: iskriti se* — bug. *iskrja se.* Litavski paralelni pridjevi *aiškus, (epiškus* »deutlich, offenbar« objašnjavaju prirodu dočetka *-ra.* To je ž. r. pridjevskog ie. sufiksa *-ro* kao u *dobar.* Prema tome je *iskra* praslavenski poimeničeni pridjev ž. r. Ie. korijen **ãi-jãi-* »brennen, leuchten« zastupljen je pored *jar* »proljeće« i *jarac* (v.) još u izvedenici na *-s jasan* (v.), kao i u *iskra* koja prema tome sadrži dva ie. pridjevska sufiksa. Vokal *i-* je nastao kao i u *igla* (v.) od *jb-.*

Lit.: ARj 3, 896. 898. *Miklošič* 96. 101. *SEW* l, 433. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 193. *KZ* 45, 47. 306-307. *Vasmer* 488. *Mladenov 224. WP* l, 2. Scheftelowitz, *KZ* 54, 251. Iljinski, *ASPh* 34, 6-9. *RFV 65,* 212. i sl. *GM* 159. Uhlenbeck, *IF* 17, 95. Mikkola, ' *RSl* l, 6. *Boisacq*[3] 290. 1110.

iskrnjī (1497., Vuk, Dubrovnik, Medumurje), pridjev određenog vida, = *ískrn* (čakavci, 17. v., Voltidi, slov.). Nalazi se u svim slavinama bsim u češkom i poljskom i praslavenskom, »sinonim: bližnji«, odatle mu određeni vid. Izvedenica je s pridjevskim sufiksom *-ьn* (upór. *srebrn* pored *srebren* glede *-тη < -гьnъ)* od stcslav. priloga i prijedloga s gen. *iskn* »blizu« koji se upotrebljava kod nas samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom; *iskr* je složenica od prijedloga *iz* (v.) i *-kr,* ništičnog prijevoja od *kraj* (v.) ili *korijen* (v.) prema Vasmeru, a prema Bernekeru lot. *krija* »kora« = lit. *krijà* »obruč sita«, prema Mažuraniću *krv.* Čini se da je *iskr* poimeničen sa *-ьc* u *iskre* m (Topolovac, upor. *igre* glede *-ne > -rč)* »prodor u živici na glavnom putu iz vinograda u polje«, ako je to »blizak put«. Glede *iskren* v. *iskra.* Kao i u *iskra* i ovdje je *ì- <jb-.*

Lit.: ARj 3, 897. 902. *Mažuranić* 439. *Miklošič* 137. *SEW* l, 434. *Vasmer* 488-489. Zubatý, *RSl 2,* 18.

islam. gen. *-ama* m (narodna pjesma) = *isljăm* (Kosmet) »1° naziv muslimanske vjere, 2° muslimansko lično ime«. Toponim je u *Islam (greco, latino), naziv* sela kod *Zadra,* koja su označivala granicu između mletačkog i turskog posjeda. Odatle: pridjevi na *-ov islamov,* na *-ski islamski.* Opća evropska riječ ar. podrijetla (ar. *islam,* upravo inf. glagola *salama* IV »podvrći se /volji Allahovoj/«).

Lit.: ARj 3, 913. *Lokotsch* 915. *Elezović* 1, 237. *Školjić** 350.

islèisati, *islèisêm* impf, (subjekt *rana)* »1° teći, curiti«. U Banjoj Luci je *eslèisati* »upotrebljavati«. U *(gusli lijepo ne isleišu* (Vuk, narodna pripovijetka) sadrži značenje »teći« u metaforickom smislu, kako misli Budmani. U Kosmetu za to se značenje kaže *išleisat, -išem* (subjekt *oluk, rana, dim),* koji se tačno slaže s tur. *islemek* »1° raditi, 2° gnojiti se, curiti«. Prema tome je *s-í* u *isleišem* nastao na osnovu disimilacije *š-š > s-š.* S tim glagolom pomiješao se tur. *eslemek* »écouter, obéir«. Odatle u Banjoj Luci *eslèisati.*

Lit.: ARj 3, 913. *Elezović* 1, 245. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 246. *Školjić** 353.

isop m (15. v., Marulić, Vetranie) = *iгор* (15. v., Marulić) »mirisna biljka hyssopus officinalis«. Od gr. ὕσσωπον > lat. *hissōpum* > tal. *issopo* pored *isopo* < hebrejski *ēsōbh.* Ovamo također varijanta *sipant,* m (Parčić) »issopo«, *sipant,* Kod Dubrovčanina Ivanovića *opant,* što Maretić smatra greškom mjesto *sipant.* Neobično preinačenje koje je nastalo aferezom početnog *i-* i umetanjem *n* pred dentalom (upor. *Krklant)* i time nije objašnjeno.

Lit.: ARj 3, 914. 371. 9, 22. 15, 47. 17, 610. *Parčić* 907. *DEI* 2119. Miklósié, *Lex.* 1171.

ispat m = *ispat* (Kosmet) »1° dokaz, potvrda, svjedodžba, 2° svjedok, 3° makovska karta, tref, spălat (Dubrovnik)«. Denominal na *-iti ispaliti, ispatim (ob-), podispǎtît* (Kosmet) »1° potvrditi, 2° posvjedočiti«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *ithbāt* > tur. *isbat)* iz oblasti turskog sudstva: bug., arb. *ispat.* Ngr. το σπαθί »mač« kaže da je značenje 3° turcizam samo u pogledu proteze i- koja u turskom dolazi pred početne suglasničke skupine: *islav < Slaven.* U navedenom značenju *ispat* je grecizam.

Lit.: ARj 3, 918. 8, 358. *Elezović* l, 237. 2, 90. 515. *Mladenov* 224. *GM* 159. *Škaljič** 350.

ispolàkanije n (Vuk uzimlje ovu riječ u komičnom smislu kao oponašanje govora kaludera) »čaša vina što se poslije gozbe popije za plakanje usta«. Prema Vuku to bi bila naša riječ *isplakanje* n koja se nalazi kod Stulića. U tom slučaju nejasno bi bilo *o.* Samo dočetak *-anije* je uistinu oponašanje kaluđerskog govora, dok je osnova nastala od grčke nazdravičarske sintagme εἰς πολλά ζτη »(prevedenica) na mnogaja ljeta«, koja u Galičniku glasi *spolajti.*

Lit.: ARj 3, 937.

ispolin m (16.—18. v.) »sinonim: div« = *ispolina* (Stulić, prema Budmaniju nesigurno) = *orijaši ili spolloni* (Belostenec) = bug. *ispolin.* Odatle pridjev na *-ski: otb ispolimska rodn* u prijevodu srpske redakcije Hamartola, *ispolinski* (Stolić i srpski pisci, kao Šapčanin). U stcslav. dolazi i bez proteze »'- *зpoiinъ.* Za protezu i- još je primjer *izba* (v.). Mjesto grape *sp* dolazi u poljskom si i *stia: stolím, stwolin, stoíyn, stoliman,* kod Kašubą *stolem* »ein grosser, grausamer Mensch; sinonim: *olbrzym < Obři* (v.)«. Identificira se s imenom naroda koji Jordanes zove Σπάλοι, Plinije *Spalaei,* Prokopije *Sporoi.* To su Slaveni koje su Goti pobili u 2. v. naše ere u južnoj Rusiji. Kako za početnu grupu *sp*ne treba u slavinama proteza *i,* mora se uzeti da je riječ ušla u slavenske jezike preko sjevernih Turaka (Tatara ili Avara?). Razvitak značenja »div« < »ime naroda« je kao u *Obrt* (v.).

Lit.: ARj 3, 938. *Mažuranić* 439. *Miklošič* 318. *Bruckner* 517. *ASPh* U, 139. *Vasmer* 489. Horák, *ASPh* 12, 299. *Mladenov* 224.

Israel m, pridjev *israelski, Israelević* »sin (potomak) Israelov« (18. v.) = *Izra(j)el* (18. v., zapadni pisci prema lat. čitanju hebrejskog *ë), izrájelski,* odatle sa grčkim sufiksom -ίτης *Izraelu = Izraelita* m < lat. > tal. *Israelita* prema *Izraelkinja,* sa dodanim našim sufiksom *-janin Izraelićanin* (18. v.) = (bez *-ita) Izraeljanin,* sa lat. *-anus* + *-ьc Izraelitanac* (18. v.), pridjevi *Izraelov, izraelski* = (sa umetnutim *d* u suglasničkoj grupi *zr,* tip *zdrak < zrak) Izdra(j)el* (16. v.) = *Izrael* (17. v.) = *Izdraelita* (16. v.), *Izdraelitanin, izdra(j)elski* = (sa grčkim izgovorom hebrejskog *e,* itacizam, danas samo na istoku) *israil* (Marulić) = *Israilj* m prema f *Izrailjka, israiljev, Israiljita = Izrail* (Marulić i 18. v.), *izrailski = Izrauj, Izrailjac,* gen. *-Ijca* (Vuk), *Izrailjev, izrailjski = izraioski* (16. v.) = *Izdrailj* (već stcslav. *izdrailb), Izdrailjev, izdrailjski* (14. v.) = (sa ukidanjem hijata s pomoću *v) Izraviljev, izraviljski = Izdravilj* (16. v., Antun Dalmatin), *Izdravi-Ijev, izdraviljski.* Hebrejski etnik *Yisra'el* od imena rodonačelnika Jakova (v.), od 1948 ime države > gr. Ισραήλ, Ισραηλίτης > lat. *Israel.* Prema Meilletu posuđeno prije prijevoda sv. pisma.

Lit.: ARj 4, 161. 286. 288. 372. *DEI* 2118 Meillet, *MSLP* 20, 1-25.

-ist pored *-ista,* produktivan internacionalni sufiks za muška lica učenog, grčkog podrijetla. Femininum se pravi dodavanjem *-ica: -istica.*

Služi za pravljenje nomina agentis od latinskih i grčkih osnova. Značenja su: onaj koji se bavi izvjesnom naukom, npr. filološkim disciplinama: *slavist, germanist, romanist, lingvist* itd. U tom slučaju veže se sa *-ika* (v.) također stranog (gr.-lat.) podrijetla za oznaku nauke: *slavistika, germanistika* itd. Odatle mogu se praviti pridjevi na *-ski: slavistički* itd. Može označivati i lice zabavljeno pri nekom poslu ili negdje: *jurist, statist, novelist, kapitalist, kancelist, modistica* itd. Tada može doći i na francusku osnovu: *žurnalist.* Može označivati i pristašu izvjesnog uvjerenja, duhovno raspoloženje: *komunist, materyalist, idealist, nihilist, pesimist, optimist.* Vuk ima *jevanđelist* ali i *jurista,* Daničić samo *-ista* prema gr. -ιστης > lat. *-ista.* Oblik *-ist* usvojiše Nijemci, po njima i Rusi. Poljaci i Česi imaju *-ista.* U zapadnom govoru uvijek je naglašen. Prema novijem naglašivanju taj se pomiče za jedan slog naprijed. Zamjenjuje se domaćim *-ar: dentist = zubar.* Nije još došao na domaće osnove kao u češkom *(houslista, májista).* Apstrakta se prave raširenjem sa njem. *-eraj < -ie modisterăj, juristerâj* (Zagreb), najčešće sa gr. *-izam,* gen. *-izma* (v.).

Lit.: Măreție 286., § 340 d. Đorđić, *NJ 2,* 145-150. *Holub-Kopeіnу́* 462.

ista f (Miklošič, hrv., *ARj* nema) = *jisto* n (Cres) = *obišlo* n ili *obista* f (prema gen. pl. *obist,* Proroci) = *obistje* n (hrv.-kajk.) = *obišće* (Kastavski statut, Lovran Istra »Schlachtgeld«), baltoslav., praslav., »sinonim: bubreg«. Slov. također s prefiksom *ob- (pbîst* f »idem«) koji je dobio stcslav. *isto,* gen. *istese* da bi se uklonila homonīmija sa *īstī* (v.). Odatle pridjev na *-ьn: abistan* (Belostenec), slov. *obistna pečenka* »Nierenbraten«. Homonimijska kolizija sa *obist* f »obijest« skrivila je da je taj, leksem propao već u starije vrijeme i zamijenjen turcizmom *bubreg* (v.). Od slavina još bez *ob-* u strus. kao u stcslav.; *i-* je nastao iz /&- kao u *igla.* Riječ je praslav.-germ. leksička paralela: u siisi, *eista* n »mudo«. Baltičke paralele sadrže nazalni infiks: lit. *inkstas,* lot. *îksts,* stprus. *inxcze* »bubreg«. Pripada možda ie. korijenu **oid-* »bujati«, kome i *jad = ijed* (v.) i *jedar* (v.).

Lit.: ARj 8, 358-359. Tentor, *JF 5,* 205. *Miklošič* 96. *SEW* 1, 435. *Vasmer* 490. *WP 2,* 166. Matzenauer, *LF* 8, 14. Wood, *JEGPh* 13, 499. si. (cf. *IJb* 3, 104). *ASPh* 34, 306.

istersum (Slavonija, 18. v., samo kod Matije Reljkovića) »ako će«. Turcizam iz oblasti rečeničnih izričaja (lokucija): tur. *isterse', ister-*è aorisna tema na *r* koja znači navadnu radnju, od *istemek* »htjeti«. Reljkovićev *-šum* stoji u 1. 1. (upor. *bujrum,* v.) mjesto ispravnog *-se* sufiksa za hipotezu 3.1.: *isterse* »ako hoće«. U Kosmetu se kaže aorist *ister-* i u vezi s negativnim *mez: ištermez* kao prilog »silom ili milom; upravo: htio nehtio« < tur. *ister istemez* »malgré tout«.

Lit.: ARj 4, 30. *Elezović* 1, 240. *Deny* § 555. 614. 622.

îstï (1485, Vuk) = *jisti* (Vrančić), sveslav. i praslav. pridjev, danas određenog vida prema neodređenom stcslav. *istt,* »verus, purus«. Danas je to zamjenica identiteta »idem, ipse«. ,Na zapadu u saobraćajnom i pismenom govoru zamjenjuje »on«. U istročakavskom konglutinira se s tal. *stesso* (v. *išteso).* Pojačava identifikaciju demonstrativnih zamjenica *taj, ovaj, onaj, on.* Odatle srašteno slov. *tišti,* u Kastvu *tīsti.* Stoji najčešće poslije demonstrativa, ali i pred njim. Prilog je *ïstô (Isto tako) = īsto* (18. v.) s prijedlogom *obista* (Vuk), *zaista* pored *zaista = zīsto* pored *zīsta* (Kosmet) = *doista* pored *doista, odista.* Veže se sa *-r < -že: îstor* (16. v., Martić). Tome obliku dodaje se na početku za pojačanje *U* (v.): *listo* »samo, istom«, *listom, listar* (16. v., Frankopan), *listare* (16. v., čakavci), *svi listom* (danas obično). Upori. slov. *lestor.* Za prilog i veznik *istom* (Vuk) = *istom* (Stulić, glede *st > št* upor. *oštar)* sinonimi su: *samo, daj (budi), barem, tek, netom, jedva.* Prilozi *istom* i *isto* vežu se sa *da, ako, kad; istom da* »samo da« (Vuk). U semantičkom razvitku prilog i veznik *isto* i *istom* sjećaju na lat. *ipse* kao pronomen identiteta u romanskim jezicima: lomb. *is(a),* eng. *uossa* »sada < tek«, rum. *însă* »ali < barem, samo«, stfr. *neîs* »nicht einmal«. Ovamo ide još prilog *na istekar* (Vuk) »nanovo, iznova« < *na + iste +* deikse *-ka-r < -ze.* Pridjev se umanjuje sa *-ahan, -alan, -ahti, -ocat: isfahan* (16. v., Dubrovnik) = *istašan* (18. v., jedanput). = *istahti — istacat,* sa opetovanjem da bi se dobio apsolutni superlativ: *isti istacat* »posvema isti«. Dolazi vrlo često kao prvi elemenat složenih pridjeva: *{stoljetan* (Stulić), *istodoban* (Stulić), *istokračan, istostran, istovremen, istovrstan* za *homogen, istoplemen, istorodan, istosmjeran* za *paralelan* itd. Mnoge takve složenice moderni su neologizmi. Dozvoljavaju poimeničenje sufiksom *-ost* za tvorenje pridjevskih apstrakta i radne imenice na *-nik: istomišljenik.* Prema *kakov, takov* stvoren je s pomoću sufiksa *-ov* stari pridjev *istov* »isti, pravi, istinit« koji

se nalazi u stcslav. i kod nas u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. U narodnom govoru i u književnosti iščezao je, ali je ostao u složenici *istovet* pored *istov(j)etan* »baš isti« sa dodatkom, *-vet-an* od *razgovijetan, ciglovetan, bogovetan.* Odatle apstraktum na *-ost: istovetnost* za *identitet,* denominali *istovetiti (po-)* i *istovetovati (po-).* Maretić kaže da se mogu podnijeti. Oblik *isti* se poimeničuje sa *-ьc: istac,* gen. *istàca* m (1487, 18. v., *a* očuvan u gen. zbog suglasničke grupe sr, Dalmacija) »1° onaj koji je jednake valjanosti, 2° (Bella, Voltiđi) zakoniti sin«. Sa negacijom *neistac,* gen. *-oca* »nezakonit«, prilog *neistačno* »nezakonito«. Deklinira se i *istac,* gen. *isca* m »1° dužnik, 2° krivac (13.-15. v.)«. Upor. bug. *istéc* »tužitelj«. Sa *-ina: Istina* f = *istina* (Kosrnet, 1275) »veritas«, sa negacijom *neistina.* Prilog *uistinu = vaistinu* (Piva—Drobnjak). Odatle pridjev na *-ьn: istinwiz,* stcslav. i rus., *istinan* (1230), s negacijom *neistin,* ne govore se kao ni poimeničenja na *-ost istinost f* i *istinoća.* Na *-it: Istinit, neistinit,* poimeničen na *-ost istinitost* f. Na *-ski: istinski (Ì.8.* v.) = *istinski,* uz *zistina* »zaista«. (Kosmet). Na *-jak: istinjak* m (14. v., Radnić), ne čuje se danas, kao ni denominal na *-iti: istiniti, -im (se)* (17. v., *do-* 16. v.). Čuje se s prefiksom *obistiniti se, -im* pf. prema impf, *obistinivati se* pored *-njivati* i *-njavati.* Ne govori se na *-ovati istinovati, -ujem* (17. i 18. v.). Složenice su brojne: *istinoljubac* itd. Rumunji posudiše *istbcb > istet,* pridjev u značenju »pametan, oprezan, domišljat, iznalaziv«. U rum. pridjevu je slav. imenički sufiks *-ьc* zamijenjen pridjevskim rum. *-et <* lat. *-idus.* Slavenska radna imenica *istKb >* rum. *istet* nije se očuvalo u rumunjskom u slavenskom značenju. Ali se rumunjski semantem ne može drukčije tumačiti nego ako se uzme da se i u rumunjskom nalazio kao i u slavenskom juridički termin *istet* »réus, parać, prituži-telj, jamac« (v. *Mažuranić* 439). Kod tih pravnih radnji potrebna je inteligencija na koju upućuju rumunjski semantemi. Od pridjeva *istet* tvore Rumunji svoje izvedenice: apstrakta *istelie = istețime = istețiune* »Klugheit« i inhoativni glagol *a (să) isteți.* I pridjeVsku izvedenicu *istovz* (upor. rus. *istovyj = istij)* posudiše Rumunji; odatle njihov prilog *istov* »posvema« i glagol *istovi* »dovršiti«. Ovamo ide i rum. prilog *útit* »upravo«. Od baltičkih jezika pruža paralelu lot. *īsts (īstens, îstans)* »istinit«. Ali Vasmer s pravom uzimlje da se taj lotiški oblik ne može dijeliti od *ïkst* i od lit. *yščias* »jasan«, koji je od iste osnove od koje i *jasan* (v.). Prema tome, ne može se kazati da je ***Isti*** baltoslavenski pridjev. Berneker i Stang uzimIju da je u -si- isti korijen koji i u *stati* kao u stcslav. *prisbnb < *pristbnb* (v.), kod nas *prísni (prijatelj)* »pravi«, upor. rus. *pristojaščij* »sadašnji > pravi, istinit«), ali sřa- ne pruža opravdanja *zajb- > i-.* Tome su htjeli udovoljiti Mohl, Meillet, Fortunatov, koji izvode *is-ti* od ie. korijena *es- > jesam;* ω- bi bio niži prijevoj od *es-* + demonstrativna zamjenica ía. To je gotovo najprihvatljivije tumačenje. I Miklošičevo tumačenje stcslav. *prisbnb* od *pri-jes-t-ьnъ* je prihvatljivije. To je ie. particip na *-to: *s-e-to,* proširen s općim pridjevskim sufiksom *-ьn.* Upor. gr. ἔτυμός »istinit«. Odatle internacionalne riječi *etimon, etimologija.* Ali postoji još tumačenje Machekovo i Fraenkelovo, koji *isti* vežu za lit. *justi, juntu* »osjećati«, odatle lit. *pa-justinas* »isti«, upor. i lat. *justus.* Za to tumačenje veli ispravno Vasmer da je neuvjerljivo. Prema tome *isti* je samo slavenska riječ, bez utvrđenih ie. paralela. V. još *prisni.*

Lit.: ARj 3, 30. 31. 36. 62. 63. 24. 26. 47. 45. 57. 90. 6, 115. 117. 7, 115. 8, 358-389. 12, 125. *Elezović* 1, 210. 240. Tentor, *JF* 5, 205. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. *Mažuranić* 439 — 440. Maretić, *Savj.* 31. Vuković, *SDZb 9,* 381. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 435. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 193. *KZ 45,* 298. *Vasmer* 491. *WP* 1, 203. *Trautmann* 105. *Mladenov* 224. *Tiktin* 858. Štrekelj, 50, 24. *REW*[3] 4541. Mohl, *MSLP* 1, 355-358 (cf. *AnzIF l,* 80). Lewy, *KZ 52,* 310. Fraenkel, *KZ* 60, 261.

istibeč m pored *ustiibeč* (Kosmet) »bijela zemlja (mineral kao lijek za rane)«. Balkanski turcizam (tur. *istibeç* »olovna boja«) iz oblasti minerala: bug. *istjubeč* »bijela so od kursuma«.

Lit.: Elezović 1, 240. *Mladenov* 224.

istitak m (Hercegovina, Crna Gora, genitiv nepoznat) = *istintak* (Bosna, *Uzeti na ~*) = *istintak* (Kosmet) »preslušavanje kod suda«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *istintak)* iz terminologije turskog sudstva: čine. *istintache* f »interrogatoire«. Vrlo je vjerojatno da je naša jezična svijest rastavila *iz-tit-ak* i odatle stvorila u Kosmetu impf. *utkat, -am* »istraživati potanko« *(is-)* i odatle iterativ *istitkāvat, -avam* »više puta ispitivati«.

Lit.: ARj 4, 47. *Elezović* 1, 241. 2, 323. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 347. *Škaljić** 352.

istiva pored *istiva î* (Vuk) »bijela zemlja za lule«. Turcizam: *istife.*

Lit.: ARj 3, 47.

istizan m (Kosmet) »nužda, potreba«: *kome je ~, neka traži; meni nije ~.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iktiza}:* bug. *iktizâ* »idem«.

Lit.: Elezović 1, 240. *Mladenov* 224.

istorija f (15. v., pisano također *historija* kao latinizam) = *(is* > ft) *istorija* (16. v.) = (s aferezom *i-* u sandhi sa članom, talijanizam) *storija* (čakavci), slov. *starla,* arb. *utori* »1° povijest, 2° pripovijest«. Pridjev na *-bsk istorĺjski (događaj, datum).* Deminutiv *istorijica.* Radna imenica na lat. nenaglašeni sufiks *-icus istorik* (17. v.) = *ištorik* (Belostenec), odatle na *-jar* < *-arius istoričar,* pridjev na *-icus* proširen na *-bsk istorički.* Denominai na *-ati istorijati, -am* impf, (okolica dubrovačka) »šaliti se, igrati se«.

Lit.: ARj 4, 62. 90. *Pletěršnik 2,* 581. *GM* 159.

Istra f (1395), ime zemlje (horonim), od lát. *Istria* = (Plinije III, 129) *Histria,* prema pučkom razvitku grupe n > *r* (upor. *Kopara* < *Capraría),* tako i u istrorom. *Bistra* (Rovinj), prema učenim nazivima *Istrija* f (14. v., Belostenec) < tal. učeno *Istria.* Etnicum na *-janin* od pučkog oblika *Istranin,* od učenog *Istrijan(iri)* (17. v.) < tal. *istriano.* Pridjev na *-bsk* od pučkog naziva *istarski* = *(ar* > *ŗ) istrski,* odatle ime zemlje *Istrska* (Antun Dalmatin), od učenog *istrijanski, istrinski* (16. v., *iji* > *i).* Naziv je pred-ie. Upor. južno-fr. toponim *Istres* (Bouches--du-Khone), 964. *Ystro* i ime donjeg Dunava *Istros.*

Lit.: ARj 4, 63. 68. 69. 70. 91. *Ive* 20. *Rostaing* 66.

īsus m (Vuk, 13. v.), tako već stcslav., općenito kod Srba i Hrvata bez razlike vjere prema grčkom izgovoru (η > *i,* itacizam) hebrejskog imena Iησοῦς iz doba prije prijevoda sv. Pisma prema Meilletu = (s aferezom) *Sus* m (Vodice) prema *Jésus* (nije dosta pouzdano) = *Jezus* (15. v.) = *Jēzus* (ŽK, 17. v., prema madžarskom izgovoru dočetnog *-s* lat. *Jesus* > tal. *Gesù. Jezus* se govori u ŽK samo u psovci *(Jezuša tf),* inače kao crkveni termin samo *Isus.* Izvedenice postoje od oba oblika, od *Isus* pridjev *Isusov* (Vuk), poimeničen na *-ьc* > *-ac isusovac,* gen. *-ovca* (16. i 18. v.), prevedenica od *Jesuita,* na *-ьni isuSnji* (jedna potvrda, 18. v.). Deminutivi na *-bk* > *-ak Isusak,* gen. *-ska* (18. v.) = na *-ič isušio* (18. v.) nisu ušli u jezik. Složenica Ἰησοῦς Χριστός »pomazani Isus« > *Isuhrist* (16. v.), gubitak dočetnog *-s* od *Isus zbog* disimilacije *s-s* > *s-0* i izbjegavanja grupe od tri suglasnika *shr* > *skr* ili prema gen. *Jesu,* pridjev *Isukristov* (18. v.), *Isukrist* (16. i 17. v.), *Isukrst* (15. v.), pridjevi *Isukrstov, Isukrstovac,* gen. *-ovca* »Isusov čovjek«, pridjev *isukrsti* (18. v.), složenica *Isukrstorodica* (18. v.), (čakavski) *Isükarst* (Molat), prefiksalna složenica *Predisukrst* (Kavanjin) »antikrist«, s aferezom *i- Sükrst.* Lat. oblik dolazi također u složenici *Jesukrst* (18. v., Boka), *Jesukrstov* = *Jezuhristov* (18. v., Dubrovnik), *Jezukrst, Jezukrstov.* Na gr. sufiks -ιτης *Jezuīta* (16. v.) > *jezuit* m (18. v.), pridjev *jezuitski, jezuvit* (Dubrovnik) = *jezovit* (18. v.), *jezovitski* = *jezovit,* gen. *-ita* (Vuk) = *jezuvit* (17. i 18. v.) = *ježvitar* (Kavanjin).

Lit.: ARj 4, 74. 76. 627. 648. 650. 9, 450. Ribarić, *SDZb 9,* 73. 195. Meillet, *BSLP* 19, 11.

-īš, neproduktivan sufiks m. r. Nalazi se i u drugim slavinama (češ, rus. *-yš,* polj. *-ysz)* pa se može smatrati i praslavenskim. Kad taj izvodi imena nosilaca svojstava od glagolskih osnova, veže se s hipokorističkim *-a: -iša.* Tada ima meliorativnu boju. Kad *-iš* služi za izvođenje od imenica i pridjeva, i od ličnih imena, uz kolektivno .značenje ima kadikad i pejorativnu boju. Od glagola: *blüttš* »blebetalo« od *blútiti, nemaríš* »nemaran čovjek«, prema *hvališa, štediša, radiša.* Od imenica: *dubrtš* »đubre«; od pridjeva: *oblíš* »neka riba«, *slatkiš, plavíš* m (ŽK) »slaba rakija«, *siš i goKš* (Travnik) »raja«; od priloga: *okoliš,* odatle *okolišati;* od ličnih imena: *Ivanis, Nikolis,* (prezime na Baniji), *Radiš* od *Rade.* Pejorativan je u *kurvis,* gen. *-iša* (ŽK) od *kurva, šteklíš* (hrv.-kajk.) »naziv političke opozicije« od pridjeva *stekel* »bijesan«, *jeliš, piliš* od participa perf. akt. *jel* i *pil.* Rumunji ga posudiše i dodaju svojim osnovama lat. podrijetla: *repeziş* »Absturz« od *repede* < lat. *rapidus* »brz«. Služi im i za tvorenje priloga: *curmeziį* »koso«. Kod izvedenica od ličnih imena može stajati u vezi sa starim sufiksima *-iha* i *-ihna: Vojihna* (odatle toponim *Vojnić).* Varira s prijevojem u *-u!* (v.).

Lit.: Măreţie 286., § 340 e, f. *Leskien* §§ 369. 416. *Vandrák* 1, 636., § 635-636. *Holub--Kopeinÿ* 477. Pascu, *Sufixele* 352-359.

išáret m (Vuk) = *išaret,* gen. *išaréta* (Kosmet, objekt uz *učinit)* »sinonim: mig«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *išare* > tur. *işaret)* iz oblasti dnevnog života: arb. *išaret* (Gege) = *išarė, šjarét* »Wink, Zeichen«.

Lit.: ARj 3, 78. *Elezović 2,* 516. *GM* 159. *Škaljič** 352.

išćil m (Vuk) = *išćil* (Kosmet, objekt uz *begenlsat, poznávat),* u igri prstena u pitanju: *Gdje je tvoj išćil* (= gdje misliš da je prsten?). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šeql, išqal* > tur. *iįkil* »sumnja, mučno pitanje«) iz terminologije igara.

Lit.: ARj 4, 85. *Elezović* 1, 246. *Škaljić"* 352.

išlijât m (Kosmet, subjekt uz *sudit)* »sud dobrih ljudi za mirenje zakrvljenih porodica«. Turcizam arapskog "podrijetla (ar. pl. *İslahat, İslah)* iz sudske turske terminologije. Sing. *İslah* (Banja Luka, Mostar) kao indeklinabilni pridjev »lijep, razabrat (hljeb)«. Glede *šl* < *si* upor. *iljiva* < *sliva.*

Lit.:Elez-ović 1, 245. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 342.

išpartati, *-am* p'f. (Vuk) »špartanjem zabilježiti«, *prešpartati, -ãm* (Bosna) »precrtati«. Od lat. *sportům* < gr. σπάρτον, σπαρτή »tesárska žnora«.

Lit.: ARj 4, 86. Matzenauer, *LF* 8, 14. *REW** 8122.

ištāh, gen. *-aha* m (18. v.) = *išta,* gen. *-äa* (Kosmet, subjekt *došao mu ~,* objekt *nemam ~)* = *iStal,* gen. *-ala* (Vuk) »sinonimi: apetit, tek«. Odatle indeklinabilni pridjev *ištdli* »sinonim: tečan«. Denominal *zaištaliti se.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iStiha'* > tur. *iştah) iz* oblasti hrane: bug. *ištdh,* arb. *eshtáf.*

Lit.: ARj 4, 87. *BI 2,* 778. *Elezović* 1, 245. Skok, *Slauia* 15, 354., br. 350. *GM* 97. *Školjić*[2] 353.

-ište n (štokavski) = *-išće* (čakavski) = *-išče* (hrv.-kajk., slov.), veoma produktivan sveslav. i praslav. sufiks, složen od *-isko* (ovako češ. i polj.; upor. češ. *ohnisko,* polj. *ognisko* prema u nas *ognjište)* i kolektivnog *-je* (v.). Stoji u vezi s pridjevskim *-bsk* sa prijevojem *ь-i.* Veže se s imeničkim i glagolskim osnovama. U posljednjem slučaju poimeničuje particip perf. aktiva na *-l.* Tada nastaje konglutinat *-alište, -ilište.* Osnovno mu je značenje sadašnje ili nekadašnje mjesto neke stvari (biljke, građevine) ili radnje. Primjeri: *zemljište, danište,* danas *obdanište, noćište, lovište, pristanište* »luka«, *gledište, počivalište, kazalište, šetalište, gradilište* itd. Iz lokalnog značenja, koje uključuje i kolektivno, razvija se značenje množine i veličine. Tako sufiks dobiva augmentativno značenje, čak i pejorativno: *blatište, čoečište* (Crna Gora), *godište* »cijelo vrijeme u godini« (upor. fr. *année* prema *ari)* prema *godina, derişte* »zlo dijete«, *twiste* (Kosmet) od *türe* »tursko dijete«, *mesiste* (Kosmet) od *meso.* Sufiks dozvoljava izvođenje pridjeva *-ьn: zemljišni (posjed),* odatle *zemljišnih* (Dalmacija) = *gruntovnica* (Hrvatska). Rumunji posudiše *-iste,* koji dodaju i svojim latinskim osnovama: *rariįte* pored *rariş* (v. *-iš)* »čistina u šumi« od *rar* < lat. *rarus.*

Lit.: Măreţii 287., § 340. *Leskien* §§ 387. 388. 455. *Holub-Kopečný 462. Elezović 2,* 349. Boskovic, *NJ* 1, 275-278. Paunov, *NJ* 1, 273-274. Kolman, *NJ 2,* 13-19. Bruckner, *ASPh* 29, 118. Pintar, *ASPh* 32, 131. i si. Pascu, *Suf.* 250. 254.

išteso (Rab) »jednako«, *ištesi* (istročakavski) »idem«, unakrštenje od domaćeg zamjeničkog pridjeva *isti* i tal. *stesso* < vlat. složenica *iste* -(- *ipse.* Bez z- (afereza ili čisti talijanizam) *stèsi, stési, stèso, stešon* (istročakavski, *-on* prema *zdolon, smiron* »semper« < priloško *-om)* »nihilominus«, *stèso* (Božava) sr. r. »lo stesso«.

Lit.: Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 25. Štrekelj, *DAW* 50, 24.

ištuvati (se), *-ám* pf. (Perast, Boka, Vuk) »ugasiti«. Od mlet. *stuar* < lat. *extufare.* Lat. prefiks *ex-* > tal. s- zamijenjen našim *íz-.*

Lit.: ARj 3, 91. *REW** 3110. Matzenauer, *LF 8,* 14.

išumiti, *išumim* pf. (Čilipi) »podjetinjiti, rebàmbi je (Korčula)«, prema impf, *išumjekati, -am* (Dubrovnik, Cavtat) kao sinonim od *rebamttškat* < tal. *ɛimɓamЫ(ni)ɛe.* Izvjesno je samo da taj glagol sadrži prefiks *iz-.* Samo **šumiti* rije potvrđeno. Glagolski sufiks *-ijekat* nije jasan.

-ìt je vrlo rijedak neproduktivan sufiks, varijanta od *-et,* u *gürīt* »glas praseći«. Sasvim drugog je podrijetla u *rakita* f »drvo«, *kopito*

i *korito.* U sve te tri imenice *i* je nastao iz *y.* Tu je sveslav. i praslav. *(-yta, -yto)* u prijevoju sa *u (fiuto, homut,* možda *smudut); -ita, -ito* posvema su neproduktivni i mrtvi (leksikalizirani). Živ je pridjevski *-it,* identičan s part, pret. pas. glagola na *-iti.* Sveslavenski je i praslavenski. Pravi pridjeve od imeničkih i glagolskih osnova: *bremenit, čestit, -istinit, kamenit, očit, zakonu* itd., *srdit, ljutit, temelja, odjelit;* od sintagmi: *poglavit.* Može se vezati sa *-ov: osnovit* (ŽK), *vjekovit.* Sve ove sufikse treba tačno razlikovati od *-it* pored *-ita,* učenog internacionalnog sufiksa grčkog podrijetla -ιτης: *arhimandrit, mitropòlit/metr-, jezuit = jezovit, kozmopolitád).* Taj dozvoljava pridjevske izvedenice na *-ov* i *-sk .* Učeni sufiks *-it* produktivan je u kemijskim, mineraloškim i drugim učenim nazivima: *pirít, teodolit, stalaktit,* itd. Razlikovati ga treba i od *-ît: apetit,* gen. *apetita* »tek« i *petit,* gen. *-ita* »formulirani zahtjev u molbi«, gdje je latinskog podrijetla (part. perf. pasiva od *petére)* < *-Uus.*

Lit.: Măreție 287., § 341. 317 § 364 1. *Holub-Kopečný* 462. Brückmer, *ZSPh 2,* 308.

Itālija f (15. v.), naziv zemlje (horonim) u cjelokupnom književnom jeziku, od učenog kllat. > tal. *Italia.* S aferezom, koja je sjevernotalijanskog podrijetla, *Talija* (ŽK, Lika, Vojna Krajina, Knežević, Kavanjin). Etnik je u današnjem zapadnom književnom samo s aferezom *Talijan,* gen. *-ana* m < furl. *taliana* (lat. > tal. sufiks *-anus), u* istočnom književnom *Italijon,* gen. *-ana* (16. i 17. v.). U književnosti i na zapadu ima potvrda za *Italijánac,* gen. *-anca* (17. v.), *Italijanaš* (Pavlinović). Na *-janin Italijanin* (Bella) nije prodrlo. Proširuje se mocionim sufiksima *-ьc > -äc* m prema f *-ka Talijdnac,* gen. *-nca* (Dalmacija) m prema *Talijanka* (upor. *Slovenac* prema *Slovenka).* Pridjev je također tai. na *-ano* proširen sa *-bsk talijanski* na zapadu prema *italljanskī* (16. v.) na istoku < furl, *taliana, (lij > lj,* hrv.-kajk.) *Taljăn, tâljanski* (Hrvatsko primorje), upor. arb. *talan.* Na *-as Talijanāš,* gen. *-aša* »Slaven (Hrvat) koji je postao Talijan«. Denominali od *Talijanac: potalijančiti* (Pavlinović); od *Talijan: potalijaniti* (Vuk). Poimeničen part, perf. pas. *potalijanjenik* (Vuk) »talijanaš«. Naziv je učenog (knjiškog) podrijetla jer Kožičić još piše *Vlah ili haliján.*

Lit.: ARj 4, 92. 480. 9, 109. *Pirono?* 1167. *GM* 423. Skok, *Jezik 2* (1953-4), 60-61. *DEI* 2124.

-itat, gen. *-di,* tal. sufiks ž. r. lat. podrijetla (kllat. *-itas,* gen. *-atis* koji služi za tvorenje apstrakta u priličnom broju posudenica apstraktnog značenja na Jadranu; došao u dva slučaja i na domaće osnove u narječjima na Jadranu: *pomoritat,* gen. *-di* f (Dubrovnik, Žrnovo) »pomor«, *sloboditad,* gen. *-di* f (Krtole) »sloboda« (primjer: *hoće da ima sloboditad).*

itlak-, prvi dio složenice *itlak-bujruntija f* (narodna pjesma, Jukić) »naredba kojom se pušta na slobodu«. Turcizam ar. podrijetla (ar. *Mag* »puštanje na slobodu«) iz turske administrativne terminologije.

Lit.: ARj 4, 98. *Škaljić** 354.

-iv, ie., sveslav. i praslav. pridjevski sufiks (upor. *-av).* Znači sklonost, mogućnost, snabdjevenost onim što znače imeničke ili glagolske osnove: *milostiv, jeziv, pljesniv, plašiv, nepokolebiv* (15. v.) itd. Veže se već u staro (praslav.) doba sa sufiksom *-ьi'* u *-ljiv* stcslav. *-ь i ъ: kašljiv, krmeljiv.* Odatle se apstrahira *-ljiv.* Ta se varijanta upotrebljava daleko češće nego *-iv.* Naročito je česta od glagolskih osnova koje su u stvari bezvremenski participi: *éutljív, šutljiv, dočekljiv, harčljiv* (od tur. *harc), pažljiv, govòrljiv (raž-)* itd. Odatle se prenosi i na imeničke osnove: *kišljiv, smješljiv, mirišljiv* (od grecizma *miris), ušljiv = vašljiv, svrabljiv* itd. Od izvedenica kao što su *grabežljiv* od *grabež* apstrahira se *-ežljiv* i prenosi na imenice: *krmežljlv* prema *kfmelji* (ŽK), *boležljiv* pored *bolešljiv.* Pred *-ljiv* velari postaju palatali, jer se nalaze pred ь: *brižljiv* od *briga.* Pravilo nije ipak dosljedno provedeno, kako pokazuju *dočekljiv, potràgljiv, pobjegljiv; siz* redovno se asimiliraju u s i *ž: ponošljiv* od *ponos, prelažljiv* od *prelaziti, snošljiv* itd.

Lit.: Maretta 318. 319., §§ 364 m, 365 c. *Leskien* §§ 520—523. Havránek, *Slávia* 8, 103-108. *Slavio.* 7, 772., bilj 2. 779. 781-783. Vaillant, *Slávia* 11, 38. Hirt, *IF* 3l, 6. *Holub-Kopečný* 462. 464. Šojat, *Filologija 2,* 93-110.

îva f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° naziv za razne vrste vrba (salix), *2°* za trave koje imaju boju sličnu plodu ive: lythrum salicaria, teucrium montanum«. Najstarija je potvrda 1252: *ad arborem yva id est salix* (zagrebačka nadbiskupija), iz kraja gdje je riječ danas nepoznata. Odatle deminutiv na *-ica: ivica* (1513). Pridjev na *-ov: ivov,* poimeničen sa *-ina ivovina* (Vuk) »ivovo

drvo«. Na *-ik, -jak: lvík* (Vuk) = *ivljak* (Vuk) ».ivova šuma«. Prvobitno je značenje ploda: ie. *оєųа, ₒєųа, luă* > gr. οιη, ὄος, lat. *uva* »jagoda«. Po zakonu metonimije drvo je nazvano po jagodastom plodu. Kad je postalo sinonim za vrbu, izgubilo se u hrv.-srp. narječjima. Toponim je: *Iva* (planina, Srbija), *ìvak, ìvar, Îvîk, ìvljak.* Baltičke su paralele: lit. *ievà,* lot. *ieva* »prunus padus, cremuša«. Germanske i keltske usporednice slažu se i u nazivu drveta: stvnjem. *īwa,* nvnjem. *Eibe,* ir. *eo < *īvos,* kimr. *ywen* »tisa, iva«.

Lit.: ARj 4, 98. *Mažuranić* 440. *Miklósié 97.* 424. *SEW* l, 438. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 194. *KZ* 46, 200. *Vasmer* 467. *Trautmann* 68. *WP* l, 165. *Mladenov* 196. Lidén, *IF* 18, 502. Bezzenberger, *BB* 23, 314. Šuman, *ASPh* 30, 300-301. Bertodi, *WuS* 11, 145. sí. 158. (cf. *IJb* 14, 20). Jokl, *Unt.* 199. Hirt, *PBB* 23, 334. Waillant, *RÉS* 22, 192-193. *Boisacq*[3] 682.

ivaljičar m »ptica fringilla spinus L., chrysomitris spinus: sinonimi: cajzić, cajzl, çiz, ciž, čižak«. Ne zna se gdje se govori. Kako se njem. zove *Erlenzeizig,* nije nemoguće da je u osnovi izvedenica od *iva* (v.). Ali izvedenica *ivaljica* nije nigdje potvrđena.

Lit.: ARj 4, 99. Hirtz, *Aves* 161. Fink *Im.* 17.

ìvan m (Vuk, pravoslavci i katolici, stcslav., bug., rus. *Ivan),* najstarija potvrda *luuanus* (1100), deminutivi na *-ьc > -ac Ivanac,* gen. *-nca* (13. v., prezime i toponim), pridjevski toponim na *j Ivanca,* na *-ьc + -ьc > -čac Ivančac,* na *-le Ivance* (prezime *Ivančevič),* na *-U Ivanić, Ivahan* (1332), na *-ák Ivak,* na *-ko Ivanko,* na lat. *-ulus* > tal. > *-ol Ivano!* (13. v.) prema f *Ivana,* deminutiv na *-ica Ivanića,* na *-ka Ivanka,* na *-ula Ivanola.* Augmentativi *Ivanda,* na *-iš Ivanis* (14. v., Vuk), prezime *Ivanisevic* prema f *Ivanisa,* na *-ša Ivanša* (14. v., dečanski hrisovulj), na *-uš Ivanus* (14.—16.-v., prezime) = *Ivanusa* (rstra). Pridjevi na *j ivanj (dan,* gen. *ivanja dne,* Vuk) = *zvanja f = ivanje* n »svetkovina«, *ivan-veče* (Ljubiša, я < *nj)* »vece uoči sv. Ivana«, poimeničen na *-ica ivanjica = ivanjčica* »hypericum perforatum«, na *-jača ivanjača* (Vuk) = *ivičica* »jabuka«, proširen na *-bsk ivanjski (kriješ, noć),* ìvanov (čakavski, određeno *Ivanovi),* prezime *Ivanovic.* Hipokoristici *Ive, Ivo, īva, Iveta, Ivica, Ivić* (također prezime), *îvko* m prema f *îvka, Ivoje* (14. v., dečanski hrisovulj), *Ivša,* prezime *Ivšić, Ivača, Ivčak* (15. v.), *Ivčin* (15. v.), *ìvelja,* prezime *Iveljič,* pridjevi *Ivin, Ivovi* prezime *Ivović* (Boka). Reduciranje na jedaa slog *Ìka* (Vuk). Sa protezom *j- Jivăn* (Zadarski lekcionář, Hrvatsko primorje, Vodice), *Jive = Jívě* (Vodice, Cres), *Jíva* (ŽK), *Jlvce* (ŽK), *Jîvica* (ŽK), f *Jivka, Jivaníš,* porodica *Jivamšovi, Jivamšovica,* žena *Jivaniševa, Jivanja* f (ŽK, Vodice, svetkovina), *Jikola* jivandca* »dva sraštena sunovrata«. Ovamo ide i talijanizirano dalmatinsko prezime *Gjivoje,*

Ime je hebrejskog (biblijskog) podrijetla od *Johanan,* stegnuto *Jehochanan* (haplologija) teoforičkog značenja »bog daj« prema gr. izgovoru Ἰοχάννης > lat. *Johannes; i < ji* je nastao ili iz *je-* (upor. *Isus* i stfr. *Jehan* > sada fr. *Jean)* ili iz *jo- > jb-,* svakako prije prijevoda Sv. pisma.

Drugi je oblik očuvao početni slog grčki *jo-,* sa *v,* koji zatrpava hijat; *yòvan* m (kod pravoslavaca). Deminutiv na *-ьc > -ac Jovánac* (ŽK) prezime *Jovaniić, Jovanče, Jòvānče,* gen. *-eta* prezime *Jovanievié, f Jòvanka.* Pridjevi *Jovanov,* prezime *Jovanovič,* poimeničen *Jòvanovica,* žena *Jovanova,* na *j Jovanj,* poimeničen na -ьc > *-ac jovanjac* = na *-sk + -jak jovanjštak* »koji slavi sv. Jovana«, *Jovankin.* Hipokoristici *Jóvo* (18. v.), pridjevi *Jovin, Jovov,* prezime *Jovović,* prezime *Jović = Jáva* m, *Jőve, Jovica,* pridjev *Jovičin,* prezime *Jovičič, Joveta* (Novaković), prezime *Jovetić, Joviša,* prezime *Jovišić, Jovaš,* pridjev prezime *Jovašev, Jovča = Jovko,* prezime *Jovčić,* f *Jovka, Joviša,* prezime *Jovišić, Jovša* prema prezimenu *Jovšić.* Reducirano na jedan slog *Jfao* m, pridjev *Jócov, Jocin,* prezimena *Jocić, jfočić, Jocović; Jojo* m prema f *Jojka,* prezimena *Jojić, Jojkić; Jako* (15. v.), pridjev *Jokov,* prezimena *Jokić, Joković,* f *Joka* (Dobroselo, Lika). Na *-on Jokan,* prezime *Jokanović, Jokica, Jokeša, Jole, Jolo,* prezimena *Jolić, Jalovic, Jošo, Joša, Jošan, Jošovica* »žena *Jošova«,* prezime *Jošović.* Rijetke su kreacije *Jakna* (Vuk), *Jovbna* (Novaković), ime žensko. Ovamo idu možda još *Joksa* i *Joksim,* prezimena *Joksić, Joksimović, Jota* (obrazovano prema *Mitai"),* pridjev *Jotin,* toponim *Jotina Pojata* (Srbija), prezimena *Jotie, Jotović.*

Bez *v* za ukidanje hijata *Joan* m (13. v.) prema *Joana, Joanica,* stcslav. *Ioanъ.* Oblik *Jon* je zacijelo rumunjski, odatle prezime *Jonović,* koji je bio zacijelo Rumunj jer se zvao *Lapadat.* Oblik *Jánjo* (narodna pjesma) = *Janja* (15. v., u Sterijinoj komediji *Kir Janjci)*

je novogrčki *Jännis,* odatle na gr. -ακης > *-ač Janai, Janacko.* Taj se nalazi već u srednjem vijeku u vezi s gr. καλός »lijep« *Kalojanj* m (13. v., dečanski hrisovulj, 1423), *Kalojoan* (Domentijan, grčki car) = *Kálóján* = *Kalojanić* (Novaković), toponim *Kalujanjevci,* selo sevastokratora Dijana. Kao u grčkom, stezanjem *oa > a,* (upor. *Acini)* nastaje i kod nas *Jan* (13. v., Nalješković), *Jan Viđali Krkranin* = Korčulanin, prezime *Janovic* (15. v.), oblik koji se nalazi u češkom i poljskom. Odatle deminutiv na *-ьc > -ac Janac,* gen. *Janca* (13. v.), pridjevi na *-j Janač,* gen. *-anča* (selo, Hercegovina), možda i *Janjce* (selo, Lika), na *-bsk janjšica* (Strmac, kod Klanjca) »vrsta kruške«, deminutiv *Janbče,* ime muško, prema *Janica* »1° ime žensko, 2° prezime«, na *-ko Janko* m prema f *Janka* (Novaković), pridjev *Jankov,* prezime *Janković, jankovčica* (Zagreb) »vrsta grožđa«, deminutiv *Jànketa* (Lika), *Janáka,* na rum. *-ui Jänkul* = *Sibinjan Janko,* pridjev *jfankulov,* prezime *Jankulović, Janküla* (Vodice) pored *Jenkula, Jinkula,* deminutiv *Jankić* (ŽK), na *-io Jankio,* gen. *-ita* (Vuk), *Jănkote* (Vodice), *Jankülja, Jânkovica* »žena *Jankovat.* Grčko stezanje *oa > a* nalazi se i u *Janičije = Janićija = Janikije* < Ἰωαννίκιος (sufiks lat. *-idus* < gr. -ικιος). Ovamo ide možda i žensko ime *Janisa = Janiseja = Janisija,* svakako *Janojla* (narodna pjesma, Novaković), *Janjojka* (narodna pjesma).

Ime je ušlo i u stari dvočlani sistem koji se dade potvrditi prezimenom *Janosaljić* kod Kačića. Nije izvjesno ide li ovamo žensko ime *Janja,* odatle na *-uša Janjuša djevojka* (narodna pjesma, Petranović), *Jánjuška.* Preko madžarskog dođe *Jánoš* m prema f *Jánosa,* prezime *Janošević,* hrv.-kajk. *Januš* (15. v.) prema f *Januša,* pridjev *Janušev,* poimeničen sr. r. *Januševo* (ŽK) »treći dan Božića«. Preko njem. *Hans* u toponimu *Sent Janž* i u prezimenu *Janžečić* i *Jan&eković. Anė* ne ide ovamo. To je od *Anžul* (v.) < *Angelus.* Upor. slov. *Janez,* prezime *Janežič, janževka* »hypericum perforatum«, *(šent') janževec,* gen. *-yca* »Johanniskäfer«. Svi se ovi oblici osnivaju na grčkom izgovoru hebrejskog ličnog imena.

Na zapadu poluglas í postaje suglasnik. Na toj se pojavi osnivaju oblici u Dubrovniku, Dalmaciji i Istri. U Dubrovniku *Džan* m (12. v., pisano *Žanb,* također *Žani), Deano* (Dubrovnik, Zore, < tal. *Gianni),* hipokoristik od *Džanikola* < tal. *Gian + Nicolo, Dzanbatista* (16. v.). Prezimena *Žanić* (Hrvatsko primorje), *Žanko* (Dalmacija). Toponimi *Žankovići* (Sutomore), *Žanjica* (casale na poluotoku Luštici sa crkvicom *sv. Ivana), Žanić* (iza Rosa), *Ždnjev do* ispod Lovćena (Muo). *Džono* (Dubrovnik) »Giovannino«. *Dšove f* (16. v.) »Ivana«. Ovamo ide *džovo* (Dubrovnik) »budala« = *Džóvo* »Ivan«. Sa *o > u Džuho* (Dubjovnik), *Žuva* (Marulić, Gazarović) = *Žuva* (Cres), sa lat. deminutivom *Žüvela* (Korčula), zacijelo hrv. hipokoristik od dalmato-romanskog oblika = *domina Žuvica de Berberio* 1420. Ovako se može tumačiti (prema *judaeus > židov)* i dubrovački oblik *Dživa* (16. v., Dubrovnik) = *Džive,* gen. *Dživetej-a* (14. i 15. v.) = *Dživa* (16. v.), pridjev *Dšivin, Dživko* (14. i 15. v., pisano također *Živko),* s dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom *Dživulin* (15. v.). Upor. lastovsko prezime *Gjivoje.* Prezime *Dživović.* Preko mletačkoga *Zuan* ušlo je u Istru *Zdane, Žvanic,* također u značenju »budala«. Upor. slov. *Zvan* < furi. *Zuàn.* Preko arbanaskog ušlo je u stsrp. *Gin* (dečanski hrispvulj), *Gimt, Ginović, Oino ьci, Gon* (dečanski hrisovulj, 14. v.), selište *Gona Beloga, Oonьc-Arbanasin* (1348?), *Brata Gonovićb* (dečanski hrisovulj), **Gonša,* pridjev *Gonšin.* Ovamo možda i *Gonoma* (dečanski hrisovulj). Upor. kao našu prevedenicu *Božidar* [kada nije od *Theodorus].*

Lit.: ARj 3, 133. 266. 270. 537. 540. 782. 784. 4, 103. 451. 452. 453. 454. 455. 459. 652. 654. 656. 663. 670. 671. 774. *Pleteršmk* 1, 358. Šturm, *ČSJK 6,* 69. Ribarić, *SDZb* 9, 64. 152. 154. *Starine* 42, 374. 402., bilj. 50. Jireček, *Romanen 2,*40. *SEW* 1, 198. 438. *Mladenov* 196.

iver m (Vuk), sveslav. i praslav., »sinonim: ošćela (Dubrovnik) < *astella,* deminutiv od *assula«.* Prenosi se (metafora) na umjetno šareno tkanje: *iver* »narodno tkanje na torbi u dvije šare«, odatle denominal *naiverati* (Drniš) od *iverati* »šare utkivati«. Pridjev na *-Ijiv: iverljiv* »pun iverja«. Deminutivi na *-bk: iver ák,* gen. *iverka;* na *-ič: iverić;* na *-cíc': iverčić.* Kol. *ívelje* n (Vuk). Ie. veze nisu utvrđene.

Lit.: ARj 4, 103. 7, 363. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Bruckner* 623. 45. 47. 46. 198. *Vasmer* 468. *Mladenov* 196. Matzenauer, *LF* 8, 15.

ivica f (Vuk, Milićević, istočni krajevi) »sinonim: rub (na platnu, suknu itd.)«. Nije opća hrv.-srp. riječ. Nalazi se još samo

u bugarskom. Odatle denominal na *-iţi: îvičiîi, -im* (o-). Deminutiv na *-iça* nepoznate osnove. '

Lit.: ARj 4, 104. 8, 500. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Mladenov* 196. Lukić, *Spomenica Više pedagoške škole Beograd* (cf. *JF* 15, 265). Vaillant, *RES 22,* 192-3.

iz, pred samoglasima = *iš, iš, iz,* asimilacija prema kvalitetu početnog suglasnika ili suglasničke grupe; tipovi *ispitati, iščupati, ižeći* = iza pred suglasničkim grupama (tipovi *izagnati)* ili kad se sprečava asimilacija *(izàsati, izasebice, izasjati),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav *(jbz-)* prijedlog s gen. lokalnog i temporalnog značenja i prefiks, »ex«. Kao prefiks služi za perfektiviranje imperfektivnih glagola i znači da je glagolska radnja stigla do potpunog završetka ili da je njom postignut neki dobitak kao rezultat (tipovi: *iscijediti, izmoljakati).* Veže se s drugim prijedlozima lokalnog značenja: *iznad = iznad, ispod, ispred, Između* pored *Izmed* (ŽK), *iza < *izza* (dođe *iza kuće, iza kiše* sunce), s prilozima *izvan, ižde zora* (Dubrovnik, 18. v.) = *iz dne zora* (Dubrovnik, 18. v.). U čakavskom kao prefiks *izi: iziznăti, izibrăti* (ŽK). Kao *sas* (v.) opetuje se: *ziz* (Jačke). U tom opetovanju sadržano je *z* (čakavski i hrv.-kajk.) < *iz* sa gubitkom početnog í kao u *mati* < *imati* (upor. češ., slov., polj. *z); zvan, zvun,* pored *izvan, zvanji,* 1275, Istra, pored *izvanji, saki, zručiti,* 1453, Krk, *vun spuditi* /Pergošić/, *zkupiti* (Petruševac, 1588) jer je *i* nastalo od *jb-* i od potpunog *iz.* Rumunji posudiše taj prefiks zajedno sa brojnim glagolima i imenicama slavenskog podrijetla kao: *išbūti, isprăvi, izbăvi, izbi, izbîndi, izbrani, izbucni, izgoni, izgori, izīdi, izmeni, izumi, izvîrşi, izvod, izlaz, izvor, izvori,* ali ga nikada ne daju svojim glagolima latinskog podrijetla. Baltičke su paralele potpune: lit. *iš,* lot. *iz.* Upor. arb. *ith* »hinter«. Druge ie. pokazuju *e* mjesto praslav. *jb- > i-.* To · stvara teškoće; *z* je nastalo iz *ǵh.* Ie. *eǵhs.*

Lit.: ARj 4, 106. 371. *Mažuranić* 444. 447. 451. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Holub-Kopečný* 429. *Brückner* 641-642. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 473. *Trautmann* 105. Bělic, *JF* 18, 87-101. Fraenkel, *KZ* 54, 297-298. *Maretić* 351., § 392. Slonski, *Slávia* 8, 689-727 (cf. *IJb* 16, 277). Meillet, *MSLP* 20, 111 (cf. *IJb 5,* 259). *JF 3,* 210. *RSl 6,* 126-127. Kuljbakin, *JF* 5, 329. Ljapunov, *Slávia 7,* 755-765. *ASPh 42, 65.* Iljinski, *ASPh* 34, 9. i si. *GM* 158. Baudouin de Courtenay, *Brücknerov Zbornik (IJb* 13, 310). Uhlenbeck *PBB* 27, 114. Rozwadowski, *RSl 2,* 89-90 Hermann, *KZ* 48, 112. *NJ* 3, 81-83. *Boisacq** 259-260.

izanđati, *-am* pf. »pokvariti se (o suknu, kad dugo stoji)«. Osnovni glagol **anđati* nije zabilježen. Govori se u Srbiji (Vuk, Milićević). U Kosmetu je zabilježen glagol pf. *zaandat, -am* »zauzeti se, zadržati se zbog nekog posla«. Mjesto *d* tu stoji *d.* Možda ta dva glagola stoje u vezi, iako semantička veza nije posve jasna. Zbog toga treba još potvrda iz narječja. Budmani drži prvi glagol posuđenicom ali ne kaže odakle je.

Lit.: ARj 4, 120. *Elezović* \, 183.

-izati, -ižati, neproduktivan glagolski sufiks romanskog podrijetla *-idiare* > tal. *-eggiare* od gr. -ίζ^ιν koji tvori denominale: **gonižati* potvrđen u nomenu actionis *goniįanje* n (Dalmacija, Pavlinović), *gondžizati, -am* impf, (narodna pjesma, Hercegovina) »pupčiti« od perz. *gunca* > tur. *gonce,* koje se nalazi ü svim. balkanskim jezicima; *(o)tvarîzati, -tvàrīzam* (Slavonija), *otvarizanje* n, *otvorizati* (Lika, Slavonija) »više puta, često otvarati vrata (frekventativ)«, *napariziti se, -parizīm* pf. (M'ostar, bez prefiksą nije potvrđen), prema Maretiću u vezi s *parati, parakāti, párnuti;* možda idu ovamo i *dužijati, -am* impf, (sjeverna Dalmacija) »oduljivati, odgađati« (tu je *-ijati* < *-idiare* kao u *dunijatise* pored *duniiati*< < **domnidiare)*; *kurbécati, kùrbecam* impf. (Brač) »psovati ženu, potvárajúci je da je kurba«. Tu je *-idiare* > *-ecati* kao u tal. *-ezzare,* varijanta od *-eggiare.* Kao postverbal od nekog glagola onomatopejskog podrijetla ide ovamo naziv sove »athene noctua« koji na Jadranu jako varira: *kukuviza, -iza, -vježa,* (sa sinkopom intertonike) *kukveža, -viježa, kukviza, kukvizuza, -iza, kukviška, kuviz(a), huhviježa, (-ija* mjesto *-iza* kao naprijed, *kukovija/kukuvija, kukuvijada* f, (zamjena *ć* za *k) ćućumija, cućuviz, ćuviz(a)* »vavellus«. Glas je ptice *kyu.*

Lit.: ARj 2, 911. 3, 268. 270. 5, 810. 7, 477. 9, 460. 469. Hirtz, *Aves* 76. 155. *GM* 127. *REW*[3] 4800. *Rohlfs* 806.

izdat f (Srbija, Milićević, termin medicinskog folklora) »grč r. stomaku«. Odatle *izdatIjivica* f, epitet za travu koja liječi od *izdati.* Prema Popoviću bio bi to arapski turcizam *ıstırap* »bol uopće, muka u stomaku«, što

ne može biti ni fonetski ni semantički ni morfološki. Nijedan turcizam *ne* ide po deklinaciji ».

Lit.: ARj 4, 153.

izìjet m (Kosmet) = *izijet* (Banja Luka) = *ezijjet* (Mostar) »muka, trud«. Odatle denominal *ezijjetit koga.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ezijjet)* iz oblasti svagdanjeg života.

Lit.:'Elezović 2, 514. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 354.

łzlempo m (Dubrovnik, Zore) = *izlêmpo* »eine gespensterhafte Person«. Glagol pf. *iz-Umpat* se (od straha, Dubrovnik, Cavtat) »jako se uplašiti, zihnuti od straha (Korčula) = zijehnuti (Cavtat)«, part. perf. *izlempăn* (Dubrovnik) »ausser sich vor Schrecken«. Možda ide ovamo i *slemo,* na *-onja slémonja* (Dubrovnik) »Dummkopf«. Možda je od osk. **lunfu* < kllat. *lumbus* sa lat. prefiksom *ex-* > tal. s-, zamijenjenim našim *iz.*

Lit.: Rešetar, *Štok* 239. 290. *REW*[3] 5160.

iznebrüta (Smokvica), prilog »iznenada«. Unakrštenje domaćeg i lat. priloga u tal. izgovoru *ex abrupto* zbog istoznačnosti. [V. *iznebuha}.*

izun m (Vuk, objekt uz *dati)* = *izum* (narodna pjesma, *m* mjesto *n* kao u *bedem)* = *izan,* gen. *izana* pored *izna* (Kosmet, tur. *i* između *z* i *n* zastupljen nepostojanim *a)* pored *izьn* »sinonim: dopuštenje«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iznlidn* > tur. *izin)* iz oblasti administrativne terminologije: bug. *izin,* arb. *izén* m prema *izë* f.

Lit,: ARj 4, 303. 305. *Elezović* 1, 219. 225. *Mladenov* 203. Skok, *Slama* 15,354., br. 356. *Školjić*[3] 355.

izvintat, *-am* pf. (Kućište) = *zventăt se·* (Rab) »izmisliti«. Od tal. *inventare,* ili lat. *exventare* s prijevodom ili zamjenom tal. prefiksa, od *invenire,* part, *inventum,* ili od *ventus* »vjetar«. Od posljednjeg i *žventuljica* (istro-čak.) »Fächer, *ventaculum* > *ventaglio** < tršć.-tal. *sventola,* postverbal od deminutivnog **exventulare.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25. *REW** 3112. 3113.

J

-j, ie. (-jto), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjevski sufiks,, danas potpuno mrtav, u starijem hrv.-srp. produktivan. Služi za tvorenje posjedovnih pridjeva od apelativa koji označuju živo i od ličnih imena. U ž. r. i sr. r. poimeničuje se u značenju svetkovina. U m. r. veže se s apelativom *dan* u složenicu istog značenja: *Ivanj-dan* prema *Jivânja* (ŽK) i *Ivanje* (štokavci), *Miholj dan* (štokavci) pored *Miôlja* (ŽK). Očuvao se u toponimi)! u vezi s apelativima i u složenicama i u poimeničenju sva tri roda: *Banja Lúka* prema *Knežpolje* (Bosna), *Međeđa* (Bosna) prema *AAedvêja* (Istra), *Crnomelj* (Slovenija) <**Grnom + -lo* prema *Černomerec* (Zagreb), *Dobrinj* (Krk) < *Dobrína* od *Dobroslav, Radimlja* < *Radim + -ia* od *Radimir, Jelenje* (Istra, od *jelen). Živ* je u nazivima krajeva: *Slovinje* > madž. *Slavonija, Podrinje, Pòsãvlje, Podunavlje, Zagorje* (u gr. *Zagori* = *Pind)* itd. Poimeničuje se s *-ьc: Bokanjac* (kod Zadra) »Bokanov zdenac«. Živ je kao komparativni sufiks u određenom vidu: *viši* od *visok, duži* pored *dulji* od *dug, kraći* od *kratak, bolji, manji* itd. *; -j* je i imenički sufiks iste starosti i raširenosti u ie. jezicima kao pridjevski sufiks, danas potpuno mrtav. Tip: *mlad* m u kojem je poimeničen pridjev *mlad, vod* m pored *vođa* od *voditi.* Čest je u imenicama ž. r.: *rđa, duša* prema *düh, teža* prema *težak, želja, volja, plača* od *željeti, voljeti, platiti* itd. U srednjem rodu *polje, more* (upor. hrv.--kajk. *morje).* Kao *-je* pravi kolektiva. U vezi s part. perf. pasiva na *-an, -en, -t* živ je i stvara bezbroj nomina actionis: *imenovanje, govorenje, pouzeće* (neologizam). Veže se sa *s + ȷo > š,* u određenom vidu *-šī.* Tako nastaje komparativni sufiks: upor. hrv.-kajk. *bolsi* »bolji«. Veže se s imeničkim sufiksom: *-oca, -od, -aj, -ák, -ar, -ura, -uša,* koje vidi. Ovamo ide i hipokoristička funkcija: *-jo, -ja: Kojo* od *Konstantin,* odakle prezime na *-ič Kojić, Jója* (Lika, K) od *Josip, maja* f odatle *majka* od *mati.*

Lit.: Maretić 288-293. 318., §§ 342. 343. 344. 365a. *Leskien* §§ 389. 484. 459. 485. 486. 438. 531. 532. 506. 515. Boskovic, *JF* 15, 105-114. i si. Belić, *JF* 15, 242. i si. *Holub-Kopečný* 463.

ja[1], sveslav. i praslav. zamjenica za 1. lice sing. za osobu koja za sebe kaže da govori ili radi. Značajka je hrv.-srp. gubitak početnog *-z* prema slov. *jaz* i búg. *az* i čakavskom *jaz* (1454, Lovran). Tometići kod Kastva i stariji ljudi u Liburniji govore *jas* u samostalnom položaju, inače *ja,* kajkavci u Bednji *jBz* pored *jo.* Nema obavještenja o tome kad govore jedan oblik, kad drugi. Upor. opažanje Baudouinovo za Režiju: *jaz* (muškarci) prema *ja* (žene). Gubitak *-z nalazi* se i u drugim slavinama, češkom, poljskom i ruskom pored stčeš. *jaz* i strus. *äz.* Prema ovome, *z* je ispao u toku vremena. Najvjerojatnije je tumačenje Solmsenovo toga gubitka. U sandhi **jaz znam, *jaz sam* asimilacijom i krivim rastavljanjem dobilo se *ja.* Kako je to *z* deiksa identična sa *-zi* (upor. u bug. ponovno dodavanje njeno u *azi, tizeka, nazi, vazi* <i *nas, vas + zi),* a gotovo svaka je deiksa fakultativna, taj gubitak ne pruža naročitih teškoća tumačenju. Teže je tumačiti *ja* prema ie. **eghom* > lat. *egō,* gr. εγώ (odatle internacionalno *egoista).* Najjednostavnije je prijevojno produljenje **eghom.* Upor. duljenje u *ti* < *tu* > *ty.* Ali i Brugmannovo je .uvjerljivo. On uzimlje da se *ja* razvilo iz *hic* — deikse *e-a* i da je prvobitno značenje bilo »ovdje«. Upor. *amo* (v.), bug. *to-(v)a,* rum. *a-cel-a* < *a* + *ecce* + *ille-a* i *tom-e, kom-e,* gen. pl. *dugov-a* (?). Nije uvjerljivo Bernekerovo tjjmačenje da je *a* u *ja* nastalo stezanjem **aez* < adverzativno *a* (npr. *piši ti, a ja ću mu kazati)* + *e.* Početno *j-* je proteza koja se razvila u sandhi, npr. ì *ja.* Vokal *e-* kao u grčkom i latinsko m očuvao

se i u baltičkoj grupi: stlit. *eš* > ai, lot. *es,* stprus. *as.* Zamjenica *ja* kao i *ti* pravi kose padeže singulara kao i plural od druge osnove *(mt, mene,* odatle *moj,* v„ *mi, nas, nama,* odatle *naš,* v.). Tako je i u svim ie. jezicima. To je arhaizam ne samo praslavenski nego i ie. Ti su se oblici razvili u praie. vrijeme dok još nije postojalo mijenjanje padeža prema nastavcima.

Lit.: ARj 4, 373. Ribarić, *SDZb 9,* 153. *Mažuranii* 463. *MiЬIoШ 5. 69. SEW l,* 35. *Holub-Kopečný* 147. *Bruckner* 195. *Vasmer 6. Trautmann 72. WP* 1, 1116. Brugmann, *BSGW П,* 38. Belić, *Priroda 53.,* §§ 42. 46., bilj. 1. Meillet, *MSLP* 23, 141-145. Machek, *Slávia* 16, 190. Zubatý, *RSl* 2, 6. Kuntsson, *ZSPh 12,* 94-102. Hujer, *IF* 30, 49. i sl. Rozwadowski, *RSl 2,* 98. *Boisac<f* 214. Baudouin de Courtenay, PF 14, 228 (cf. *RES IO,* 92).

ja[2] = jah (й prema *ah* v.), uzvik čuda i želje (narodna pjesma: *ja kakva je, jada ne dopala^.* Opetuje se: *ja ja* (Kosmet). Balkanski turcizam iz oblasti sintakse: arb. *ja,* čine. *ia* »oui, si, certes«. Upór. *jest ja* (Bosna). Razlikovati treba uzvik od disjunktivnog veznika *jă-jâ* u značenju *ili.* Dobiva i *-li* (v.) kao *iti, oli: jali* (Kosmet), *jâl-jăl* (Crmnica) = *ja tíja Sna; jal tăko jăl ovako.* I to je turcizam *(ya musulman olmak ya Istamboldan çıkmak* »poturčiti se ili otići iz Carigrada«).

Lit.: ARj 4, 382. 440. Miletić, *SDZb 9,* 448. 572. *Elezović* 1, 251. 2, 516. Skok.Sbwta 15, 354.. br. 357. *Pascu 2,* 144., br. 646. *Deny* §§ 976. 1035. 1036. *GM* 160. Korsch, *ASPh 9,* 505. *SkaljiP* 356.

-ja', deklinacijski dodatak na imenice, najčešće turskog podrijetla koje se svršavaju na naglašene turske samoglase *-a, -i, -u.* Nalazi -se i u bugarskom. Dodatak nema veze s turskim jezikom, nego je nastao iz težnje da bi turske imenice navedenih tipova mogle ući u imeničku deklinaciјџ na *-a* m. ili ž. r., prema tome da li znače muška lica ili predmete. Primjeri: *odaja f* < tur. *oda* prema m tur. sufiksi *-dži, -li kujundžija* itd., odatle brojna prezimena na *-ić Kujundžtć (i* je nastao stezanjem od *-iji-), Beilija,* odatle prezimena na *-ić MaglajKć* od toponima *Maglaj; kutija* < tur. *kutu* itd. To raširenje pokazuje i slavenske riječi: *sudija* pored *sudac* < stcslav. *scdii, tepčija* od *tepti.* I posuđenica iz gr. *čefalija* (v.) < gr. κερα)ή kao i madž. prezimena na *-i Erdeltja* (ŽK) < *Erdody, Tekelija* < *Tekeli* i biblijski toponim *Gethsemani* > *Getsimanija* (Vuk).

jabâna m, f (Vuk, Bosna) = *jobana* (Kosmet) »1° tuda zemlja, tuđi narod, 2° čovjek iz tuđe zemlje, iz tuđeg kraja, stranac (suprotno: svoj, poznat)«. Izričaj *govoriti na jabanu* »govoriti bez smisla« prevedenica (calque) je od tur. *jabane söylemek.* Početno *-a,* koje se nalazi i u bug. *jobana,* naš je dodatak ili je stvoren prema turskom padežnom dodatku -a ili *-e.* Kako pokazuje bugarski naglasak, posljednja je pretpostavka vjerojatnija. Odatle pridjev *jàbanskï* (Vuk). U značenju 2° dobiva naš sufiks *-ьc jabanac, -nca* (Vuk, Statut Knežine Grbalj, Boka) ili tur. *-džija jabandžija* (Bosna) = *jaband&lja* (Kosmet) m prema *ijabandžika* i pridjev na *-ski jabandzîjski.* Početno *ja-* varira sa *je-* u Kosmetu kao u *jesen* pored *jasen.* Na *-lija: jabanUja* (18. v.). Sinonim /je *tudinac.* Balkanski turcizam perz. podrijetla (perz. pridjev i imenica *yaban* »1° divlji, 2° pustinja, planina«, perz. *biyãbãn* »pustinja«) iz terminologije saobraćajnog života; rum. *iabangiu* »Bummler«, bug. *jabanec, jabandžíja,* arb. *abanxM* pored *jabanxltt.*

Lit.: ARj 4, 383. *Mažuranić* 1540. *Elezović* 1, 248. 256. *Lokotsch* 921. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 358. *GM* 160. *Mladenov* 701. *NJ 3,* 89. Matzenauer, *LF* 8, 16. *školjić* 356.

jablan m (Vuk) = *jablan* (ŽK) = *jablana f* (čakavci, 15. v.), prijenos iz deklinacije *i,* kako je u stcslav. *jablanb* f, baltoslav., sveslav. i praslav. *(*jabolnb)* »1° jabuka (Belostenec, Voltiđi), pomus, pyrus malus«), tako i 1252. u dokumentu zagrebačkoga biskupa *ad arborem -jablan id est poníerium* = fr. *pommier); 2°* danas prenijeto zbog jednake boje drveta (metafora) na populus nigra, pyramidalis, platanu i čak na javor (acer) i na cvijet malva«. Nerazumljiv je oblik *janj* m (kotar Otočac) ako je od *jablan.* Vrlo raširen toponim; odatle deminutiv *Jablanac,* gen. *-anca* i poimeničen pridjev *Jablanica* (vode uz koje raste *jablan)* < *jablanb-nica,* jedan od najstarijih toponomastičkih tipova, kako pokazuje *Aflenz,* ostatak od alpskih Slavena, i *Jablanovec.* Deminutiv na *-ić Jablanić* i prezime. Slog *la* osniva se na likvidnoj metatezi: polj. *jabłoń,* struś, *jabolonb.* Kad se riječ specijalizirala na *populus,* za *pomus* bila je upotrebljena izvedenica od iste osnove na *-bko : jabuka* n (čakavski, Istra, narodna pjesma i tekstovi pisani crkvenim jezikom), kao u ostalim slavinama jer se podrazumijeva *drvo;* f je prema *kruška: jabuka.* To je također praslavenska izvedenica; *u* je nastao od sonantnog *l,* upor. makedonski toponim *Ja-*

bolce, češ. *jablko,* polj. *jablko.* Brojne su izvedenice od *jabuka:* deminutivi na *-ica/jabučica,* na *-ьc jabučac,* gen. *-čca* »biljka cyclamen europeum«, nazvan po boji. Hipokoristik *jabá:* f »ime ovci i kozi«. Pridjevi na *-ьn, -ast, -ov jabučan,* poimeničen sa *-jak jabučnjak* »biljka«, *jabučast, jăbukov,* poimeničen sa *-ača jabukovača* »vino, rakija od jabuke«. Na *-jar: jabučar* m (17. v.) različita značenja, medu njima »(sinegdoha) momak, djevojka kod ugovaranja vjenčanja (Srijem)«. Na *-ilo* prema ličnom imenu: *Jabučilo* »ime konja vojvode Momčila (naziv prema boji)«. Riječ *jablan* je baltoslav. pridjevska kreacija s pomoću sufiksa *n:* stprus. *wobalne.* Izvedenica na *-bka* je praslavenska kreacija koja je izvela semantičku bifurkaciju. U baltičkoj je grupi bez tog sufiksa: lit. *obuolas, abalas, -is,* lot. *âbela.* Ie. korijen **abel-,* koji se nalazi samo u sjevernim i zapadnim ie. jezicima (lat., kelt., germ. i slav.), pripada možda praevropskom supstratu. Budimir smatra *a-* u *abel-* prefiksom.

Lit.: ARj 3, 383. 387. 389. *Mažuranić,* 455. *CD 4,* 519. *Miklósié* 1. *SEW* 1, 22. 23. *Holub-Kopečný* 148. *Bruckner* 196. *KZ* 45,106. *Trautmann* 12. *WP* 1, 51. Vasmer, *RSl 6,* 192. *Vasmer* 3, 477. Sobolevski, *RFV* 71, 431. i si. (cf. *IJb 3,* 156). Loewenthal, *WuS* 10, 157. Fraenkel, *KZ 63,* 175. Popović, *NJ 3,* 121. Budimir, *Rad 282,* 17.

jabušoliti, *-im* impf. (Lika, Bogdanović) *(do-}* »teško hoditi«. Denominal na *-iti* od rum. priloga *umbla de-a-buseleį-šile* »ići četveronoške« (Muntenija, Banat), od apstraktuma na *-eiь* > *-ealâ busala* od *a busi* »mit der Faust kräftig stossen« od *bušiti* (v.), kod Cincara *îmnă t'abusila* s glagolom *aЬщIaгi* »a merge de abuselea«. Rumunjski slavizam došao natrag ü jezik pokretnog pučanstva zvanog Vlasi. Upor. *parlog,* koje može biti i iz madžarskoga. Stulić ima prilog *pobušelice* »pužući«.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 390. 10, 153. Skok, *ZRPh* 41, 153. 3. *Tiktin* 492'. *DLR* 1, 706. Tagliavini, *Mars.* 149.

jacera f (Molat) »ledenica«. Primjer: *zima je ko u jacêri.* Od mlet. *iazera* < vlat. **glacerium,* pridjevska izvedenica od kllat. *glacies* > vlat. *glacia* > tal. *ghiacciaia.* Odatle i njem. *Gletscher,* koja se i kod nas upotrebljava kao naučni termin.

Lit.: DEI 1797. *REW** 3771. *Rosāmam* 469.

jàcija f (Vuk, Bosna) »1° peta muslimanska molitva, 2° vece poslije akšama«. Značenje 1° razvilo se kraćenjem (ispuštanjem) opće riječi u turskoj sintagmi *yatsı namazi* »prière de la nuit«. Turcizam *(yatsi* »lijeganje, spavanje« od *yatmak,* od istog korijena je *jatak,* v.) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 4, 390. *Školjić*[3] 357.

jácint m (17. v.) = *jalint* (Kavanjin), deminutiv *jačintič* = *jacinto* »1° cvijet carević, zumbul, 2° dragi kamen«. Muško ime *Jadnto* (17. v.). Od gr. υάκινθος > lat. *hyacinthus* > tal. *giacinto* mediteranskog podrijetla zbog sufiksa -ινθος. Ovamo još *jakic* m (Boka, Ljubiša) »kremík crvene boje, ženski nakit« unakrštenjem sa ar. > tur. *yakut* »rubin«, istog podrijetla. y

Lit.: ARj 4, 390. 391. *DEI* 1802. *Lokotsch* 930.

jacu (Stulić) »io credo, ego puto, sentio«. Budmani tvrdi da je riječ nejasna postanja i sasvim nepouzdana, te da nije fajde tražiti kako je Stulić do nje došao. Od Rešetara usmeno imam oblik *jacun.* Značajno je da se poklapa s polj. *jacy* »tylko, samo« ili *jarcy* u vezi s upitnom zamjenicom: *jacy komu, jarcy czyją* < stcslav. *jaiti, -e, asti, aste* ili možda *ja* + imp. *rei* od *reči* (v.).

Lit.: ARj 4, 390. *Bruckner* 196. *SEW* 34.

jačiti, *-im* impf, »sinonim: pjevati«, odatle na *-bka jačke* »pjesme ugarskih Hrvata«. Budmani izvodi od *jak* < *djak* < *diaconus,* što neće biti ispravno.

Lit.: ARj 4, 392..

jad m »bol, brige« pored *jad* (opće čak. i slov.) »otrov, gnjev, Ijutina« — *jada,* gen. *jade* (Kosmet) »bolest stomačna« prema *ijed* »žuč, otrov, bijes« = *jed,* gen. *jêda* (Kosmet, ekavski) »1° bolest stomačna, 2° otrov (Obradović)« = *jîd,* gen. *jídi f* (Vodice) »srdžba«, sveslav. i praslav. *eaъ.* Idu etimologički zajedno. Prvi oblik pokazuje semantičku varijaciju u akcentu. U izvedenicama nalaze se obje akcenatske varijacije i oba različita refleksa za *ž.* Od *jad* su izvedenice: pridjevi na *-ьn: jadan* »sinonim: bijedan«, poimeničen na *-ik* m prema f *-ica jadnik* prema *jadnica,* odatle na *-ț jadnice* (Kosmet); apstraktum *jadnoća* (Crna Gora). Pridjev na *-ov* samo uhidronimima *Jodova* pored *jfadava.* Ova se rijeka po narodnom pričauju zvala *Muova,* ali je promijenila ime, kad se u njoj utopilo dijete (pučka etimologija). *Jađovno,* zaselak kod

Gospića. Upór. *objađoviti* (16. v.; »ojaditi«. Pridjev na *-ъn* može se deminuirati: *jađahan.* Na *-ovit: jadòvit;* na *-ovan: jódován* (također rus., sufiks prema *otrovan); -ov-* može bití i od prvobitne osnove *u.* Denominali na *-ati: jadati (se)* »tužiti se«, na *-ovati: jàdikovati (iz-) = jadisati, -išem* (18. v., Dubrovčani), odatle *jadikovka, jódovati, jadujēm (do-, iz-, raz-).* Na *-ič:. jadič* »trava aconitum aquileia«. Kauzativum na *-iti: jādīti, -īm (na-, o-, ob-, s-).* Odatle pridjev *ojađeli* (jugozapadni krajevi) »jadan, žalostan«, poimeničan *ojađelica* f prema *òjadelìk* (Piva) »nesrećnik«, poimeničen part. perf. pas. *ojađenih.* U kletvi *ojaditi se: bog, da se ojadi* (ŽK) »otrovati se(?)« prema iteratīvu na *-va- izjadivati, izjàdujëm* pored *-ivom.* Na *-ika: jàdika f* »vrsta vrbe«, odatle *jàdikovina.* Na *-ulja: jadnija* (Srbija) »jadnica«. Od *jad* je samo izvedenica: na *-āti razjadati se* (Lika) »iskazivati svoj jad«, na *-iti jdditi, j adîm (do-, na-, raž-)* »sinonim: jediti«. Ovamo još uzvik *jatka* (Vuk) »bijeda«. Od *ijed = jed* su ove izvedenice: pridjevi na *-ъn jêdan* (16. v.), na *-ovan jedován* »sinonim: koleričan«, na *-ovát, -ovit jedovat* (Stulić) = *jedòvit* (Vuk) »pun ijeda«, na *-bko jedak* pored *jédak, í jetka pored jetka* (15. v.) »srdit, ljutit«, na *-ljiv jèdljiv* »koji se lasno jedi«; denominali na *-ati: ledati se, -am* (Lika) *(raz-)* »ljutiti se« prema *ijèditi (se), -īm* »srditi se«, *jediti se, -im (iz-, raz-,* Dubrovnik) »srditi se«, na *-ovati jedovati, jedujem* »ijèditi se«. Još postoji *jad* u značenju »jelo, jedivo« kod nas samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Ovo je evidentan postverbal od *jesti* (v.). I druga tri oblika *jad, jad,* i *jada* mogla bi se shvatiti tako prema romanskoj semantičkoj paraleli lat. *potto,* gen. *-onis* > fr. *poison* »otrov«. U prilog bi takvom izvođenju govorio jekavski, ekavski i ikavski oblik *ijed, jêd, jîd.* U obim serijama nalazio bi se prijevoj duljine. Upor. variranje prijevoja po duljini u *jesti* < ie. **ed-ii* i prez. *ìjem* < *ēd-mь,* i *objed.* Stvnjem. *eiz.* Razlika je samo u refleksu za *e.* U prvoj je seriji zastupljen sa starijim potvrđenim na Balkanu *ja,* upor. stcslav. *jadz* »ίος«, ovako poljski i ruski; u drugoj običnim hrv.-srp. refleksima. Ali se ovi refleksi izvode i od dvoglasa *oi* od ie. korijena **oid-* »schwellen«. Fonetski može biti i od ie. korijena **ed-* »pridavati, přibírati« (v. *nevjesta* i *Mitgift* »miraz«) prema njem. paraleli *Gift* »otrov« od *geben.*

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 210. 393. 405. 489. 507. 512. 522. 7, 364. 8, 363. Ribarić, *SĎZb* 9, 395. *Elezović* l, 249. 257. Tentor, *JF 5,* 204. *Miklósit* 98. *SEW* l, 271. *Holub--Kopečný* 150. *Bruckner* 196. *WP* l, 119. 166. Osten-Säcken, *IF 24,* 242. *Boisacq*[3] 688-689. Matzenauer, *LF* 8, 26.

jadac. gen. *jaca* m (Vojvodina) »ptičja, kokošja kost u obliku vila« = *jadac* (Kosmet) »podvala (objekt uz *udariti)«.* Odatle na *-iti: jadačiti se* »kladiti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *yad ăst* »ima, postoji lomljenje« > tur. *yadesjt/* »kladiti se lomeći kokošju kost kao vile«, *yadest gemigi):* rum. *iodes* »Schlüsselbein«, bug. *jadec* m »1° Brustbein (beim Geflügel), 2° ein Wettspiel damit«. Značenje 2° razvilo se ispuštanjem opće turske riječi *gemik* u navedenoj sintagmi. Odatle se razvilo značenje »podvala« u Kosmetu. Zamjena perz. > tur. dočetka *-äst* sa *-ьc* u hrv.-srp. i bug., u rum. sa *-eş* prema *leneş, culpes.*

Lit.: Elezović l, 249. Barić, *Reč.* 290. *Doric* 428. *Mladenov* 702. Isti, *Rei.* 603. *Tiktin* 746. Pascu, *Suf.* 283. *Školjić*[3] 357.

Jadran (najnoviji naziv), stvoren od pridjeva *jadranski* (Pavlinović i Šulek) = *Jadransko more,* nije star naziv nego je uspjela moderna adaptacija antičkih naziva *mare Hadriaticum* (Cezar, Livije i dr.) ili samo *Hadriaticum* kod Katula. Ljubiša ga zove *Sinje more.* Upor. u Ranjininu prijevodu Bernarda Tassa: *i ono, ki brode strašne i pogibne dubine sinjega mora* za lat. »i pericolosi seni del mar solcando«. Kod Ariosta *(Orlando fur. 4,* 11) zove se *mar schiavo* »slavensko more«. Mlečani ga zovu jednostavno *Coifo* = *Golfo* < gr. κόλπος, odatle naši otočani *Kűlaf,* što se glosira u *ARj* »pučina mora daleko od kraja«. Taj je naziv već bizantinski. Caru Konstantinu je to κόλπος της Δαλματίας. Stariji pisci i pjesnici zovu ga prema tal. imenu iz doba renesanse: *adrianski, adriatik, adriatinski.* Iz doba narodne dinastije ima naziv *mare nostrum.* Naziv dolazi u antici i za Mediteran, a nastao je po imenu grada Ἀδρία na teritoriju Veneta: gr. Ἀδρίας »Jadransko more«. Piše se i *Hadria oppidum* na teritoriju Veneta. Ἀδρία pisano i *Atria* dolazi i u Picenumu, danas *Atri* na ušću rijeke *Vernano.* Spominje se još "Αδριον δρος i "Αδρά *oppidum* (Dalmacija). K tome na našem kopnu *Adra oppidum* (Ptolomej) = *Hadre* (lat. lokativ, Tabula Peutingeriana) = (sa sufiksom *-ense* > vlat. *-ise) Adrise* (Ravennas). Već u starom vijeku bilo je rašireno mišljenje da je *Jadransko more* dobilo naziv venetskoga Ἀδρία. Kako se vidi, stari toponim i oronim po kojem je prozvano

Jadransko more, nalazi se na obim obalama, i na zapadnom Balkanu i na Apeninu. Misli se (Ribezzo) da je etruščanskog podrijetla.

Lit.: ARj l, 33. 4, 405. 5, 768. Skok, *Term.* 18 i 19. Burr, *ZONF* 12, 252. Pervanoglù, *AT,* n. s. 7, 290-301. Ribezzo, *RIO l,* 66. *Krake* 12.

jSfta f (narodna pjesma, Kosmet, objekt uz *isturiti)* = *javta* »1° objava, 2° cedulja za stan > 3° stan uopće«. Turcizam (tur. *yafta) iz* terminologije turske administracije.

Lit.: ARj 4, 405. 499. *Elezović 2,* 518. *Skaljić** 357.

jag m »mirisno ulje, mirisna mast, parfem« = *jâg* (Kosmet) »tursko masno ulje«. Odatle sa *-luk: jàgluk* (Vuk) = *jaglbk* (Kosmet) »1° marama, svileni ubrusac za znoj, 2° salvet« = *jàglàk* (Vuk, Crna Gora; za tur. *ı* > *a* upor. *tepelak* u Makedoniji) = *jakanica* (Istra, interesantna zamjena turskog sufiksa *-luk* našim *-anica,* trebalo bi znati koje pučanstvo istarsko tako govori, stari čakavci ili novi Slovinci) »sinonim rubac, ubrusac«. Na *-li: jaguja* m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »maştan (sirenje) > (metafora) laskavac koji se izvlači lijepim riječima«. Složenice: *jag--kutija* f, *inti-jagi* m, indeklinabile (tur. *-»'* očuvano!) »ricinus«. Turcizam (tur. *yağ, yağlı, hind-yogi)* iz oblasti kemijskih termina (kozmetike).

Lit.: ARj 4, 405. 409. 429. *Elezović 2,* 516. Skok, *Slávia* 15, 355., br. *359. Školjić** 358.

–jaga[1], neproduktivan i rijedak sufiks augmentativnog i pejorativnog značenja koje se gubi, složen od -zo (v. /-) i *-aga,* koji sam nije potvrđen: *brljaga* »bara, kaljuža« od *brljati* (v.), *prečaga* »daska što leži poprijeko« od *prijek* (v.). Za *vinjaga* od *vino* (v.) postoji i drugo tumačenje, v. *jagoda.* Veže se i sa nastavkom -/ part. perf. aktiva u *-ljag(a) : mùtljag* »mutez«, *müjaga* m »koji mnogo govori i laže«, od *mutiti* (v.)«, *prtljag* m pored *prtljaga f* od *prtiti.* Veže se i sa *-ьc* u *-čaga: rupčaga* od *rupa* (v.).

Lit.: Măreția 289., § 342. i 297., § 348. *Leskien* § 444. Vaillant, *RES* 18, 78.

Jaga[2] f (Vodice) = *Jaga* (ŽK), ženski hipokoristik, deminutiv *Jägica* pored *Agica* (Hrvatsko Zagorje), odatle prezime *Agio* (Hrvatsko Zagorje), *Jagić* (1552, Hrvatsko Zagorje), *Jagić,* kako je u *ARj 4,* 408, nije zagorski akcenat. Augmentativ *Jagètina* pored *Jigètina* (Vodice). Toponim *Jagêtin Brîg* pored *Jegêtin* i *Jigêtin Brîg* (Vodice). Od gr. lat. *Agatha.* Postoji još prezime *Jagetić* (1465) i toponim pl. t. *Jagetići,* iz čega se može zaključiti da je postojalo ime **Jageta* za *Agatha* ili hipokoristik *Jage* prema *Mare,* gen. *-eta.*

jaga[8] f (Istra) »sinonim: lov«. Od njem. *Jagd.* Dočetno *-d* ispalo prema radnoj imenici *jagar* m (sjeverni hrv.-kajk., ŽK) »lovac, kao vlasteoski službenik« < njem. *Jäger,* stvnjem. *jagari.*

Lit.: ARj 405. 407. *Mažuranić* 455.

jàgaz m (Bosna) = *jàgrz* (Vuk) »bijel konj sa ridastom pjegom«. Odatle pridjevi: *-ost jagrast* »bijel sa ridastom ljagom«, na *-ov jàgrzov* »mrk«. Turcizam *(yağız)* iz konjske terminologije. Zamjena tur. *ı* > *a, r* je kao u *kršla* (v.), *Kazlaraga* pored *Krzlaraga* (v.).

Lit.: ARj 4, 407. 416. Miklósié, *ASPh* 11, 106. *školjić*[3] 358.

jagizati, *-žem* impf. (Dalmacija, Pavlinović) == (sa umetnutim *n) jangizati, -žem* (isti) »micati se amo-tamo«. Osim Pavlinovića nema drugih potvrda za taj glagol, koji bi mogao biti važan sa gledišta romanističkoga. Čini se da predstavlja izvedenicu na *-idiare* > tal. *-eggiare,* fr. učeno *-iser,* (narodski) *-oyer,* od lat. *agere,* koji postoji kao učena riječ u fr. *agir* > tal. *agire.* U narodskom govoru Romanije *agere* je bio potisnut od *facere.* U učenom govoru očuvao se i kod nas kao i u internacionalnom: *agent* m, odatle apstraktum na nenaglašeno *-ia agencija í, adžent* m (Režija, slov.), gerund *agende* f. pl. Očuvano *gè* (kao u *girica, galatına)* upućivalo bi na posuđenicu iz dalmatoromanskoga. Za sufiks *-izati* < *-idiare* upor. *(o)tvarizati* (v.).

Lit.: ARj 4, 408. *DEI* 89. Stürm, *ČSJK 6,* 70.

jagła f (Vuk) »kukuruzove zrno što je puklo kod kokanja«. Bit će isto i *jagli* pored *jdgli* m pl. (Hrvatska, Istra) = *jagle* f pl. (Posavina) »prosena kaša«. Isto značenje kao *jdgla* ima deminutiv na *-ica: jaglica* (Srbija), a kao pl. t. deminutiv na *-ič jaglići* (Istra). Denominal na *-iti: izjàglitì se, -г* (subjekt *kukuruz,* Srbija), *razjàgliti se* (Vuk) »prsnuti kao jagla«. Deminativ na *-ьc: jaglac* (Lika) »žuti cvijet« = *jaguc* (sa / > *u)* »primula veriş« (ne zna se gdje se tako govori). Na *-tka: jàglika* (Vuk, Crna Gora) »biljka bellis peren-

niš«, odatle pridjev na *-ov jàglikov,* poimeničan sa *-ina jaglikovina* »idem« i deminutiv na *-į jegliče* n (Srbija, Niš) »primula acaulis«. U bug. zastupljena je izvedenica na *-iha* pojavom *ja > ikaojagla — igla: ig'líka* »idem«. Oblik sa *J > u* doživio je razne varijante. Unakrstio se sa *jagoda: jagudac* »primula veriş L.«; *u* je zamijenjen sa *a: jagačevina = jagaana* »primula acaulis«, sa *o* od *jagoda jagóčevina* (Vuk), izvedenica *odjagoca* »idem«. Umeće se *r* iz nepoznatih razloga: *jagorčevina* (Vuk, Srijem) »primula veriş«. Odatle *jagorčika* (Dalmacija), koja je ušla u hrvatsku srednjoškolsku botaničku terminologiju. Sa umetnutim *v* mjesto r: *jagavana* (Vuk). Napokon *jadotac,* gen. *-oca.* Riječ *jagla* se nalazi u slov., češ., polj. i u oba lužičko-srp. jezika. Upor. još rus. *jaglica* »aegopodium podagraria«, *jaglit'sja* »sich rühren, sich bewegen« i lit. *uoglas* »neka biljka, lot. *uoglis* »Zweig, Schoss, Trieb«. Čini se da je praslavenska riječ, srodna možda s *jagoda* i *igla.*

Lit.: ARj 4, 208. 405. 408. 413. 416. 417. 568. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 443. *Holub-Kopečný* 148. *Bruckner* 197. Bernard, *RES 27,* 32-33.

jagma f (Vuk, 16. v., i kod čakavaca i kajkavaca, objekt üz *dati,* Zanotti) = *jagma* (Kosmet) »l "plijen, pljačka, grabež, 2° navala, juriš, stiska«. Prilog: *na jagmu.* Denominali: na *-iti: jagmiti, -im (se)* (17. v., Vuk) (rar-) »grabiti, otimati se oko čega«, *dojagmiti* (Jačke); na *-ati: jagmiti (raž-).* Sa metatezom *gm > ng: dojagančati se* (Lika) »dočepati se«, *izjagančati, -am* (Lika) (raž-) od *jagančati* »dobiti mukom«, nastalo je od **jagmačati* prema tipu *istančati* od *tanak.* Balkanski turcizam *(yağma etmek > yama)* iz ratničke terminologije: rum. *iama (a da, a face), iagmaladisi* »pljačkati«, bug. *jama, jagmosvam* »piller, saccager«, cine. *jiama* pored *jiamă* »pillage«, ngr. διαγουμίξω »piller«.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 405. 409. *Elezovic* 2, 516. *Mažuranić* 455. *Tiktin* 747. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 443. Korsch, *ASPh 9,* 506. Matzenauer, *LF* 8, 16. *ShaljW* 358.

jägnje, gen. *-eta* (Vuk, Kosmet) = *janje* (danas općenito, Vodice) »agnus«. Prema Budmaniju nastao je prijelaz *gnj > nj* u genitivu izvedenice na *-ьc: jägnjac,* gen. *jâgnjca > janjca,* i to zbog teškoće izgovora suglasničke grupe. To tumačenje nije potrebno; *gn > gnj* je vjlo rašireno: *gnj oj, gnjusan, gnjida.* Dalja asimilacija te grupe u *nj* (upor. lat. *gn > nj* u romanskim jezicima) nije ograničena na ovu riječ. Upor. *njažlo < gnězdo* kod čakavaca, žensko ime *Jdnja < Agnès* i *Nježa,* odatle prezime *Nežić.* Sufiks *-e* je kao u *tele, štene, magare, kljrne* itd. Označuje mlado. Odatle pridjevi na *-/: jagnjeći = janjeći,* na *-ъn* samo u ženskom rodu s prefiksom *s-* kao u *skotna, skozna, zdjetna* itd.: *sjãnjna (ovca) = sjănja* (Vuk) pored *sjagnja,* u narječjima sa disimilacijom *nj-n > j-n* (tip *Kostanjicd) sjajna* (Vodice), *sjajna* (Bosna, Kreševo) = *sjanjana* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Denominal na *-M: jăgnjiti (se) (o-, ob-, s-) = ò(b)janjiti* (17. v., Lika). Upor. bug. *bagni se* i češ. *bahniti se* sa gubitkom *o-* kao u *buliti* (v.). Mjesto jagnjenja na *-ilo: jăgnjilo* pored *jâgnjïvo* n. Deminutiv na *-ьc jaganjac,* gen. *-ānjca* (16. v.) je crkveni termin, stcslav. *agnbcb,* prema *janjac,* gen. *janjca* (Istra, 14. v.), također »vrsta morske ribe« (Hektorović), sa *n* mjesto *nj* pored c (upor. za gubljenje palatalizacije pred *c* toponim *Sinac,* gen. *Sînca* od *sinji,* Lika) *janac,* gen. *j anca* (čakavski). Interesantan je pl. *jagad* od sing, *jägnje* (Kosmet) sa gubitkom *nj* pred *c '< jaganjci.* Odatle pridjevi na *-/: janii* (Istra), *janče zelje* »biljka«, i toponim *Janjce* (Lika), na *-ev jančev jezik* »biljka«, poimeničen sa *-ina janjčevina* »jagnjeće meso«. Na *-ič: jagnjić — janjić,* također prezime. Sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-čić: jagànčić (Vuk),janjčec* (hrv.-kajk.),yanac [i prezime]; na *-ence : jagnjence,* gen. *-eta = jagnjênce* (Kosmet); na *-šce'. jagnješce.* Mocija se izražava s *-ьc* m prema *-ica f: jăgnjac = janjac* prema *jâgnjica = jănjica* (Vodice) »od rođenja do sv. Jakova, kad se striže«. Radna imenica na *-jarica: janjčarica* »žensko koje čuva janjce«. Augmentativ na *-ina: janjcina* (Istra). Na *-etina: jàgnjetina = janjetina* »1° biljka, 2° jagnjeće meso, 3° koža jagnjeća«. Sa *ja > je* (upor. toponim· *Jesenice* od *jasen* i češ. *jehňe* potvrđeno je u Pivi-Drobnjaku *objenjiti, -ï* »objagnjiti se«. Riječ je ie. **ogyhno-,* sveslav. i praslav. *(*agne).* Nije potvrđena za baltoslavensku zajednicu kao ni u azijskim jezicima. Možda pripada protoevropskom supstratu.

Lit.: ARj 4, 208. 209. 407. 413. 456. 8, 363-364. Medic, *NVj* *16, 190-194. 696-697 (cf. *RSI 2,* 276). Ribarić, *SDZb* 9, 152. *Elezović* 1, 248. Vuković, *SDZb* 10, 394. *Mažuranić* 455. *Miklošič* 1. *SEW 24. Holub--Kopečný* 151. *Bruckner* 197. *Vasmer* 5. *Trautmann* 2. *WP* 1, 39. *Boisacq*[3] 54. Meillet, *B.SLP 24,* 183. si. (cf. *IJb* 10, 51). Vaillant, *RES* 22, 6. Bulat, *NVj 25,* 273-291 (cf. *IF 3,* 202). *ASPh* 25, 435.

jàgnjëd m (1498) = *jagnjeda f* »vrsta topole, populus nigra«, praslav. **agnțdt.* Nalazi se u slov., slvč., češ. i rus. Da se govorila i u panonskoslav., dokazuje madž. slavizam *jegenye* »Espe«. Odatle pridjev na *-ov: jagnjedov,* poimeničen sa *-ina jagnjedovina.* Kol. *jagnjeđe.* Kao i kod *janje,* i ovdje prelazi *gnj* u *nj,* kako se vidi iz deminutiva na *-ić: janjić* »populus nigra L.«, od hipokoristika *jdnja* (Vuk, Hrvatska) »populus nigra L.«, odatle sa *-ьc* mjesto *-ić janjac,* gen. *janjca* (Bakar) »idem«, sa *-ikovina janjikovina* »jagnjeda«, koje pretpostavlja izvedenicu sa *-ika *janjika,* odatle *janjičnjak* »biljka linaria vulgáris Mill«. Kako se vidi, došlo je do fonetskog unakrštenja sa *janje < jagnje.* To se vidi u pridjevu *jănjetnjî* »crn« (Istra) sa í mjesto *d.* Postanje nepoznato. Paralela nema u ie. Nije vjerojatno da je od *jagnje* (v.).

Lit.: ARj 4, 411. 456. 457. 458. *Maiuranić* 456. *Miklošič* 1. *SEW* 1, 25. *Holub-Kopečný* 151. Lidén, *IF* 18, 506. Specht, *KZ* 66, 56.

jagoda f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. »baca«. Kao metafora igra ulogu u ženskim ličnim imenima. Odatle hipokoristik *Jaga, jagica,* ime ovci (Bruvno) i *jagodarica* »ptica sylvia curruca«. U toponimiji u poimeničenjima: *Jagodnje, Jagodnjak,* od pridjeva na *-ъn.* Odatle f *lagodna* (17. v., strani putnici i *Mon. şerb.* 571), *u Jagodnoj,* danas samo *Jagodina* (Srbija) sa umetnutim *i,* valjda zbog turskog izgovora suglasničke grupe, kao i f *Jăgodna* (Kosmet) i n *Jagodno* vrlo često. U baltičkoj grupi bez *-oda: úoga,* lot. *uoga* »Beere« od lit. *augti* »rasti«. Upor. *augmentům* od *augeō.* Uzimlje se da se osnova **jaga,* koja u slavinama nije potvrđena, nalazi kao dio složenice u *vinjaga f,* riječ baltoslav., stcslav., hrv.-srp. i slov. »wilde Weinrebe«. U baltičkoj grupi održalo se prvobitno značenje »Weinbeere«: lit. *vynuoge,* lot. *vīnauoga,* ali *vinjaga* dopušta i drugo tumačenje (v. *-jaga); -oda* u *jagoda* smatra se sufiksom kao u *sloboda, lagoda, razonoda,* premda u *jagoda* označuje konkrétum, ne apstraktum, ali u gr. -ας, gen. -αδος (λαμπάς > *lampa,* νιφάς »snježna pahuljica«) ima konkretno značenje. Upor. u prijevoju *-ada* u *gromada* (v.) i kol. *-ad* (v.). Ie. je korijen **ōg-,* koji znači »rast, (terminativno) plod > jagoda«.

Lit.: ARj 4, 405. Hirtz, *Aves* 164. *Miklošič* 99. *SEW l,* 25. *Holub^Kopečny* 148. *Bruckner* 197. *KZ* 45, 307. *Vasmer 2,* 481. *Trautmann* 202. *WP* 1, 173. *Mladenov* 701. Iljinski, *IF* 40, 145. Fraenkel, *IF* 50, 5. Lidén, *GHÅ* 1916 (cf. *IJb* 11, 131). *Boisacq*[3] 682.

jagurida f (Kosmet) »zeleno grožđe što poslije berbe ostane u vinogradu, koje djeca beru i jedu«, balkanska je riječ grčkog podrijetla: drum. *agurídă* f »unreife Weintraube«, biljka *agurizar* (od pl. *agurizi)* pored *aguridar* (Muntenija) »hedera quinquefolia«, bug. *agórida = jagurida* »isto«, arb. *aguride.* Od ngr. αγουρίδα f, ák. od άωρίς od άγουρος = άωρος, άγουριδόζουμον »ocat od zelenog grožđa«.

Lit.: Elezović 1, 249. 517. *Mladenov 2. Tiktin* 39. *GM 4. Pascu 2,* 8., br. 64. *BB* 12, 62. sl.

jahati, *jasem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, ob-, od-, pro-, raz-, s-, sa-, uz-),* sveslav. i praslav., »caballicare«. U narječjima prema prezentskoj osnovi *i* na *-iti: jăšiti* (17. v., ŽK) *(ob-, s-); jäati* (ŽK) govore samo žene da u psovci zamijene opscenu riječ. U Kosmetu stvoren je analogijski infinitiv sa s mjesto *h* prema prezentu: impf, *jásat, jašem (na-, po-, pro-, uz-*)* prema pf. *janut, -em (uz-)* ;= *jahnuti* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »uzjahati«, skup *-aha-* se steže u *a: dojati, izjāti.* Iterativ se pravi sa *-va-: -jahivati* pored *-jaševati,* samo s prefiksima. Radne su imenice na *-lac* m prema f *-lica, -ač: jăhalac,* gen. *-aoca* prema *jahalica = jâlica, jašilac,* gen. *-ioca* prema *jašilica, jahač.* Pridjevi na *-aći < -at + -j: jahaći* (Vuk) = *jaeći* (Piva—Drobnjak), poimeničen sa *-ak jaečāk* m »jahaći konj«. Mjesto *e* stoji r u *jaićak,* gen. *-aká* »idem«, odatle *ujaićiti* (Hercegovina). U sufiksu *-at a* je shvaćen kao nepostojan *a: jahat,* gen. *jahta, jahti konj* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Postverbal: *joha f* (1640, Bosna). Odatle neologizam *jăhovina* »Reitgeld«, koji se ne govori. Glagol *jahati* je raširenje s pomoću ie. korijena *ļā-,* koji je varijanta od ie. **ei-* u *ići.* Od tog je korijena i stcslav. *jati,* koji' pravi prezent kao *iti: jadç.* Za nj postoje baltičke paralele: lit. *joti,* lot. *jat* »jahati«. Nalazi se i u sjevernim slav. jezicima, u južnoslav. je propao. Raširenje sa -i- je praslav. inovacija. U etimološkoj je vezi s *jato* (v.). Miklošič izvodi od istog korijena i *jezditi* (v.), dok Brugmann i Berneker rastavljaju *jahati* od *jezditi.*

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 416. 417. 419. 441. 487. 7, 363. 364. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Elezović l,* 253. 436. 2, 94. 141. 385. *Mažuranić* 456. *NJ 4,* 159. *Miklošič* 98. *SEW* 1, 441. *Holub-Kopečný* 151. *Bruckner* 196. 203. *KZ* 45, 54. 304. *Vasmer* 1, 392, 393. *Trautmann* λ06. *WP* 1, 104. Osten-Säcken, *IF* 33, 205. Matzenauer, *LF 8,* 17-18. *Mladenov* 704. Boskovic, *NJ,* n s., l, 127.

jahlica f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Martić) »oruđe za češljanje lana«. Odatle denominai na *-ati: jahljati* impf, »češljati lan jahlicom«. Izvedenica na *-ica* (v.) od srvnjem. *Hachel, hachein,* nvnjem. *Hechel.*

Lit.: ARj 4, 418.

jáhni ja = *janija* (Vuk, narodna pjesma) = *janija* (Bosna) = *janija* (Kosmet) = *jänjija* (Slavonija, J. S. Reljković) »jelo načinjeno od mesa, vrsta paprikaša«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *jachni)* iz kulinarske terminologije: rum. *iahnie* »Ragout«, (sa *ia > i) ihmeluța* (rum. deminutiv na *-uța* od lat. *-ucea),* bug. *jahnija.*

Lit.: ARj 4, 458. *Elezović* l, 252. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 363. *Mladenov* 704. *Lokotsch* 926. *Školjić*[2] 359.

Jahùdija m = *Jakudija* (18. v.) = *Jehudija* (Bosna, u muslimanskim poslovicama) prema f na *-ka Jahudinka (i < ijf),* pridjevi *jahùdijin, jahudinski* (Mikalja), od ar. pridjeva *jehudi,* od hebrejskog ličnog imena *Jehūoā,* četvrtog sina patrijarhe Jakova. Po njegovu imenu nastade etnik (ime plemena) i horonim (ime kraljevine) *Juda* < gr. Ἰούδας = *Ijuda* (prema gr. izgovoru, narodna pjesma, dečanski hrisovulj) < babilonski asirski *ja udu* »koji je hvaljen, slavan«. Arapski je oblik došao u hrv.-srp. i preko tur. *čīfut, avutiti* (v.). Upór. sličan turski etnik *Osmanlije* prema rodonačelniku *Osmanu.* Pomoću gr. sufiksa -αῖος > lat. *-aeus* = ar. -Γ nastade gr. > lat. *judaeus,* odatle učen horonim Ιουδαία > *Judeja,* učen etnik *Ijudej* (16. v.), na *-ьc* > *-ac Judejac,* gen. *-ejča* m prema f *Jùdejka,* pridjev *judejski* = *judajski* (16. i 17. v.). Žensko ime Ἰούδιθ > *Judit* (Marulić) = *Judeta* = *Judita* = *Juditka* (18. v.), pridjev *Juditin* (Marulić). Drvo *albero di Juda* > *juda, judii, judika, judino drvo. Judejac* se kroatizira *Judinac,* gen. *-nea, Judinovac,* kod Kačića: *Ispravnije je Judinovci nego Žuditi.* Pridjev *Ijudin* — *judin* (18. v.) mjesto *Židov* nije ušlo u jezik. Prije prijevoda sv. Pisma uđe u pučki govor lat. pridjev i imenica *judaeus* u tri vida: *Židov* m, u kojem je gr.-lat. sufiks bio zamijenjen domaćim *-ov* (mjesto *-ev* zbog tvrdog suglasnika *d),* sa individualnim *-in* stcslav. *Židovinb* m prema f *Židovka* = *džidovka divojka* (narodna pjesma), na *-ec* hrv.-kajk. prezime *Židovec.* Taj oblik preuzeše Rumunji *jidov* m prema *jidofcă,* pridjev *jidovesc,* apstraktum na lat. *-imen* > *-ime jidovine* »židovski narod«, *jidan* m prema *jidancă* (Moldavija, u Bukovini kukac), *jidanime, jidancuță* »vrsta plesa«, madž. *zsidó.* Prema tome je *Židov* ne samo balkanskoslavenska nego i panonsko-slavenska i dačkoslavenska riječ. Kako naš pridjevski sufiks *-ov* nema u toj riječi pravog smisla, odbačen je u hrv.-kajk. *Žīd* (ŽK, Bandulavić), *šuški,* slov. *Žid,* gen. *Žida.* U ovom obliku lat., и > ť (poslije palatala) kao u *mūrus* > *mir.* Na Jadranu je možda dalmatoromansko ili iz mlet. *žudio* potisnuo stari oblik *Žid, Židov: Žudij* m = *Žudija* = *Žudio* sa analogijskim (prema *dio: dijela)* genitivom *Žudjela* (Dubrovnik) = *Žudila* (Kačić), pl. *Žudjeli* (Rosa), gen. pl. *onijeh Žudjela,* ák. pl. *Žudile* (Kačić), pridjev *(crkva) žudimska (lm < ijin).* Denominal *požudijiti se* (Bandulavić) = *požudjeliti* pf. (Stulić).

Lit.: ARj 3, 535. 782. 4, 439. 674'. 9, 185. 317. 11, 349. *Pleteršnik* 2, 961. Budmani, *Rad* 65, 163. Šturm, *ČSJK* 6, 69. *Lokotsch* 949. *Tiktin* 871. Boháč, *LF* 35, 436-437. 369-374. 432-444 (cf. *RSI* 2, 261). *ASPh* 33, 96. bilj. Endzelin, *ASPh* 33, 116. Schwartz, *NVj* 21, 68-74 (cf. *RSI* 6, 298). Pereferković, *ŽMNP* n. s. 47, 260. si. (cf. *IJb* 2, 165). *Borno* 824. *Školjić* 359. 367.

jàija m (narodna pjesma) »pješak«. Turcizam (tur. *yaya).* Iz vojne terminologije.

Lit.: ARj 4, 419. *Školjić*[2] 359.

jàiz m (Vuk) »vodena tica kao čaplja«. Budmani uspoređuje s rus. *aist* »crna roda«. Upor. polj. *hajstar* < dnjem. *heistr.*

Lit.: ARj 4, 419. Hirtz, *Aves* 164. *SEW* l, 25. *Vasmer* l, 7.

jaj[1] (hrv.-kajk.) »uzvik boli i žalosti« = *jao* = sa dodatkom *-h* (prema *ah, oh, uh) jàoh* — *jaog* (15. v.) = *jaok* (prema glagolu na *-kati')* = *jàohi* (16. i 17. v.) (upór. tal. *ohimè)* = (sa dodatkom ličnih zamjenica u dat. i ák., kao deikse) *jaohsive* > (metateza, *ve* »vas«) *jaohvesi* (upor. *jao si ga vama}* = (sa stezanjem *ao > o) jo* (15. v., Marulić, ŽK) = *jõh* (16. v., Vodice, Istra), poimeničen *joh,* gen. *joha* = *joj* (17. v., Vuk) = *jpjeh* (narodna pjesma, Istra) = *juj* (Vuk). Oformljuje se sa *-kati:* impf, *jàokati, -čem* (Srbija) prema pf. *jaoknuti, -em',* impf, *jàukati* pored *jaukati, -čem* prema pf. *jaùknuti, -em,* s postverbalom *jauk* m = *jauka* f i pridjevom na *-av jàukav* (Vuk, Dubrovnik), poimeničen sa *-ьc* m prema *-ica f jaukavac* (17. v.) prema *jaukavica* (Pavlinović) = *jãvkati, -čem* (ugarski Hrvati) = *jãvkàti, javčem* (ŽK) — *j okati,*

jačem (Istra) = *jõkâti* (ŽK) = *j okati* (Bosanska krajina) »vikati joooo, kad se što prebije«. Sa *-iti: jaočiti, -im* (18. v., jedanput).

Lit.: ARj 4, 419. 655. 459. 656. 491. 496. 653. 656. 676. Ribarić, *SDZb 9,* 154. Vaillant, *RES* 22, 190. Matzenauer, *LF* 8, 27.

jaj[2] m (Kosmet) »pruglo, zamka, pero«. Balkanski turcizam (tur. *yay* »luk za strijelu«) iz terminologije oružja: búg. *jaj,* pl. *jajove* »Feder am Wagen« itd.

Lit.: Elezović l, 250. *Doric* 428. *Mladenov* 702. Isti, *Reč.* 603.

jaje, gen. *jaja* pored *jajeta* (17. v., štokavski) = *jaje,* pl. *jajca* (Kosmet) = *jajce,* gen. *jajca* pored *jajceta* (zapadna narječja, bug.) = *jajce,* gen. *jajceta* (1453, sa deminutivnim *-će* za *-e),* ie., sveslav. i praslav. **aje* za *ovum,* s kojim je u prasrodstvu. Metaforickí je eufemizam u značenju *mudo* (v.), koje se smatra nepristojnom riječi. Nepristojnost se uklanja i turcizmom *tašak* (v.). Ponovno se deminuira u *jajašce* < *jajačbce* (kao *sunašce).* Dočetno *-e* je deminutivni sufiks *-ξ* gen. *-ete.* Izvedenice su od oba oblika. Od jaje: pridjevi na *-irgi: jàjinjí* (Vuk), poimeničen u neologizmu *jajinjak* »ovarium« = na *-aki jajski,* na *-ьn jaján, sjajna (kokoš,* Srbija, Smederevo, Morava) »koja ima u sebi jaje«, poimeničen na *-īk jajnik* »uskrsni kolač od jaja«, na *-at jājat,* odatle Šulekov neologizam *jajatnica* »ovalna crta«, koji nije ušao u jezik; na *-ast: jajast (ob)-,* složen *jajonos.* Na *-ača: jajaca* = na *-ara: jajara f* »vrsta šljive«, *jajàrica* »hljeb za Uskrs«. Na *-ar: jajar τα,* gen.-ara »čovjek koji sporo ide«. Na *-(j)ak* prefiksalna složenica *Bezjak* (v.). Na *-uša: jājuša* »pita od kukuruzna brašna, jaja, sira i masti«. Denominál na *-ati: jàjati se* (Lika) »uzrigivati sesavonjem od smrdećih jaja«. Od *jajce* su ove izvedenice: na *-jak : jajčak* (Hrvatsko zagorje) »samac od svinje neškopljene«; na *-jar: jajčar* (ŽK) »koji sakuplja jaja za prodaju«. Pridjev na *-ьn* i *-en: jajčan* — *jajčen* (hrv.-kajk.), poimeničen sa *-ica jajčenica* »uskrsni' kolač«. Denominál na *-ati: jàjcati se, -a* (Srbija, Smederevo) »nositi jaja«. Toponim *Jajce* (Bosna), odatle pridjev na *-ski jàjaçkî,* etnik (također prezime) *Jajčanin.* Toponim je prevedenica od napuljskog *Castello dell' uovo.* Ie. je korijen o-, odatle sa sufiksom *-io* praslav. **ajį,* pored *õu-,* srodno sa korijenom *auei-* »ptica« > lat. *avis* itd. Značajno je da se u slavinama nije očuvao drugi korijen, nego prvi, dok za značenje *avis* postoji praslav. korijen **pы-,* koji u lit. *pautas* znači »jaje«. Kako u svim slavinama naziv za *jaje* sadrži deminutivne *-ę* koje označuje mlado, nije nemoguće da je ie. *oųe* značilo i »ptica«, odatle *jaje* kao *ptice.*

Lit.: ARj 4, 421. 422. 8, 363. *Elezovič* 1. 250. *Mažuranu* 456. *Miklošič* 99. *SEW* l, 26. *Holub-Kopečný* 411. *Bruckner* 197. *KZ* 45, 300. *Vasmer* 3. *Trautmann* 202. *WP* lj 22. 2, 76. *Mladenov* 702. Loewenthal, *WuS* 9, 187. *Boisacf* 1082-1083. Prusík, *Krok 6* (cf. *AnzIF* 3, 104). *Pirana* 57.*

-jāk, sufiks složen od *-io* i *-ák* (v.), živ je ł produktivan. Tvori etnika od imena zemalja i naseljenih mjesta: *Bošnjak, zemljak* od *zemlja, Zemiak* m od *Zenica* prema f *ZMčka, Glamočāk* od *Glamoč, Livnjāk* od *Livno, Travnjak* od *Travnik* itd. Odatle prezimena na *-ović: Bošnjaković.* Poimeničuje pridjeve da izgradi nosioca svojstva: *veseljak, bezbožnjāk, slobodnjak, crkvènjãk, stručnjak, poštenjak, pòkrštenjak* itd. U ovoj funkciji može značiti i predmete i imena mjeseci: *vоćnjak, slivljăk* (ŽK), *măslenjak* »lonac za maslo«, *potkožnjāk* »čir pod kožom«, *svečnjak* (hrv.-kajk.) »februar« od *svijeća* »kandelora«, *medmašnjak* (ŽK) »august« od *maša* »velika i mala gospa«. Kad znači predmete ima i f prema radu glavne imenice: *vàrènjaka* »tikva koja se vari za jelo«, *vodenjaka* »tikva u kojoj se nosi voda«, *požnjaka* »voćka koja pozno dospijeva« itd. Kad poimeničuje pridjeve na *-ski,* znači mjesece, ljudi određenog krsnog imena. Upor. *imenjak* m prema f *imenjaka.* Oblik je toga konglutinata *-štak* (štokavski), *-šćak* (čakavski) i *-ščak* (hrv.-kajk.): imena mjeseci: *jakošćak* (ŽK) »srpanj« (od sveca *Jakov), sesvešćak* (od *svi sveti)* »novembar«, *mioljšćak* (ŽK) (od *mihôlja* »sv. Mihael«) »septembar«, *mkoljštak* (slavi *sv. Nikolu), mztrovštak* itd. Znači i stanovnike: *gorštak.* Pravi etnika od kojih su brojna prezimena (hrv.-kajk.): *Draganišćak* (ŽK, od sela *Draganići), Polanšćak* (zagorsko prezime, od *Poljana), Dolovčak* (Međumurje). Upor. selo. *Gorišek, Bezenšek* (od *bezdbnb > bezdan).* U mociji označuje muško lice: *rođak* pored *ròdjāk* i *rôdijāk* prema f *rodica* (ŽK) = *rođaka* = *rođakinja; mužjak, mlađak* pored *mlâdijak, prosjak* m prema *prosjàkinja.* U ovom slučaju imao je pred sobom poluglas ь.

Lit.: Maretić 289., 9 342 j. *Leskien* 255., § 402 b.

f (18. v., Vuk) »ogrlica, kolijer« = (sa umetnutim r, nejasno) *jarka* (Crna Gora) »isto«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur.

yaka »Kragen« < ar. *šakk* »oklop«): rum. *iacă* »Halskragen«, bug. *jaká,* arb. *jakë* »Mantelkragen«. Na nápadu sa deminutivnim sufiksom *-etta* < vlat. *-itta* kao venecijanizam *jaketa* (Hvar, Brusje, Istra) »muško gornje odijelo« < mlet. *jacheta, giacchetta,* prošireno tal. sufiksom *-one* > *-un jaketûn,* gen. *-una* (Molai) »kratki kaput«, isto preko tosk. *giacchetta* ili engl.-fr. *jacket* > *deákét* (Mostar), *žaket* (Zagreb). Ovamo još *džak* m (Dubrovčani) »oklop spleten od gvozdene žice« < tal. *giaco* < španj. *jako.* Odatle augmentativ na *-ulja džakulja* f (Vuk). Upor. ličko prezime *Zakula, Džakula.*

Lit.: ARj 3, 528. 4, 429. 471. Hraste, *JF 6,* 187. Ćorović, *ASPh 29,* 509. *GM* 160. Mladenov, *LF* 8, 18. *REW*[3] 7519 a. d. *DEI* 1801. *Škaljić** 359.

jakija f (Vuk) »mehlem od sapuna, rakije i jaja za ranu koju je natrio sedlo«. Balkanski turcizam (tur. *yakı)* iz konjske terminologije: búg. *jakíja* »Wundpflaster«, arb. *jakí* f »Zugpflaster«.

Lit.: ARj 4, 430. *GM* 160. *Doric* 428. **škatjiŕ** 359.

Jàkîn, gen. *-ina* m (15. v., narodna pjesma, Petranović). Od tal. *Ancona,* a to od gr. akuzativa od ἀγκών gen. -ωνος »ugao«. Upor. tal. (u narječju) *ancóna* f »angolo della strada«. Odatle etnici na tur. *-li Jaktnlija* (narodna pjesma), na *-janin Jakinjanin* (Mikalja, Bella) m prema f na *-ka Jàkînka* (18. v., Dubrovnik), pridjev *jakīnskī* (17. v.). Grčki dočetak *-ona* nalazi se tu u jednakom vidu kao i tzv. ilirsko *-ona* u *Aenona > Nin, Scardano > Skradin, Stolpona > Stupin, Glemona > Humin, Salonae > Solin* za razliku od *Solun* (v.), znak da su svi oblici jednake starosti, tj. iz doba prvog susreta na Jadranu (7. v.).

Lit.: ARj 4, 430. *DEI* 190.

Jakov, gen. *-ova* m (pravoslavci i katolici), biblijsko muško ime hebrejskog podrijetla prema grčkom izgovoru dočetnog hebrejskog *Ja'akoß,* prema f *Jakova* »1° žensko lično ime, 2° jabuka«, pridjevi na *-j jakovalj,* poimeničen f *jakovlja* (ŽK) »svetkovina«, *Jakovov* (17. v.), *Jakòvljev,* prezime *Jakovljevič, jakovski,* poimeničen *jakošćak* (ŽK) »juli«; *Jakovlna* (augmentativ, Vodice), prezime; deminutiv na *-ьc > -äc Jakòvac,* gen. *-ovca* (lično ime i prezime), *jaková* »vrsta kruške« = *jakof* (Lika) = (prema lat. izgovoru) *Jakob* (13. v.), pridjev *Jakabov,* odatle na *-ka jă-kobōvka* »kruška koja dozrijeva o sv. Jakovu«, na *-/ Jakoblje* (18. v., Slavija) »dan sv. Jakova«, *Jàkobljev* (18. v., *-j + -ev).* Deminutiv na lat. *-ūceus > -uč* (daim.-rom. ?) *Jákobul* (1406) = *(-b > -p) Jâkoṭ* (16. i 17. v.), *jakopaljka* »jabuka« = *jakopovka, jakopščica = jakopčica, jakopovščak* (Habdelić) »juli« = *(o > u) Jàkup* (narodna pjesma) muslimansko ime ar. podrijetla, *Jahupov,* toponim *Jakupovci;* sa *k > g jagupaljka* »jabuka«. Hipokoristici : *Jako* (13. v., Bosna), prezime *Jakić, Jake, Jaketa,* gen. *-e* (Vuk, Dubrovnik), *Jace, Jaka* f »žensko ime« (17. v.) < tal. *Jàcobo; Jakoje* (16. v., dečanski hrisovul)), *Jakota* (14. v.), poimeničen pridjev u ž. r. kao toponim *Jakotina* (Bosna), na *-uša Jakuša = Jakova* ime žensko, na -ία (tip *Ivša, Lukša, Vukša) Jakša, Jakše,* gen. *-eta,* prezimena *Jakšič > Jahšić* (Dubrovnik), *Jakšetić, Jdšo = Jaša* (Vuk). Sa *b > m* kao u tal. *Giacomo,* furl. *Jacum > Jakom.* Ovamo još internacionalno *jakobinac,* gen. *-inča* (iz fr. revolucije) »pristaša ekstremnih nazora, ekstremista«. Naziv je nastao od sastajališta u samostanu *sv. Jakova.* Odatle prema tal. *díakàbína* f (Dubrovnik).

Lit.: ARj 4, 437. 438. 439. 487. Sturm, *ČSJK* 6, 67. Jagić, *ASPh* 31, 551. Ribarić, *SDZb 9,* 89.

jakrep m (Vuk, narodna pjesma) »sinonimi: škorpija, škrpijun, škorpijon (ŽK), špurak (v.)«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *'aqrab* > tur. *akrep)* iz terminologije životinja.

Lit.: ARj 4, 438. *GM* 409. *Lokotsch* 47. *Školjić' 79.* 359.

jal m (hrv.-kajk. i slov.) »sinonim: zavist, nenavidnost«, *hrvatski jal* (uzrečica). Odatle pridjev na *-ьn: jalan* (17. v., čakavci) = slov. *jalen* »dolosus«, poimeničen na *-ik* (Belostenec) *jalnih,* na *-ost: jalnost* (Belostenec, ugarski Hrvati). Miklošič, *Lex.* ime *aiъ* »nequitia« u neodređenom glagoljskom rukopisu. Martié ima *jal* u značenju »jad, zlo, nesreća«, odatle pridjev *jalan* »jadan«. Što se tiče postanja MiMošič uporeduje sa tur. *al* »fraus«. Upor. *jalan* (v.). Tome se pridružuje Berneker. Kako se taj tobožnji turcizam ne nalazi u balkanskim jezicima u značenju »zavist, zavidan«, nego daleko u krajevima izvan turskog upliva (hrv.-kajk. i slov.), može se sumnjati u ispravnost Miklošičeva uporedenja. Moglo bi se doduše raditi o avarskom posredovanju. Upor. *Čazma* pored *Česma* (ime rijeke i toponim) prema Dickenmannu. Uporeduje se još s gót. *alján* »žēlus«. Budmani uzimlje isti korijen koji je u *jalov* (v.).

Lit.: ARj 4, 439. *Mažuranić* 456. *Miklošii* 99. Isti, *Lex.* 4. *SEW* 'I, 28. *Boisacq*[3] 309. *Bruckner* 45. 298. Solmsen, *IF* 14, 436.

jalà(h) (narodna pjesma) »uzvik za soko-Ijenje, čuđenje ili žalost« = *jala* pored *jala* i *jala* (Kosmet) »uzvik naglog početka neke radnje«. Upor. *ala.* Odatle impf, na *-kati: jalàkati, -čem* pored *--kam* (Vuk) = *halakati* = *álakat, -am* (Kosmet, subjekt *dèca)* »larmati, grajati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ja allah > jalah* »o, bože«) iz oblasti islama: búg. *jattá > jala* »hajde«, arb. *alla.*

Lit.: ARj 4, 440. *Elezović* l, 11. 251. *Mladenov* 702. *GM* 7-8. *Školjić*[1] 359.

jàlak m (Vuk, genitiv nepoznat) »sinonimi: jarak, jaruga«. Toponim (Srbija). Turcizam (tur. *yalak* »korito«) iz terminologije za teren.

Lit.: ARj 4, 440. Matzenauer, *LF* 8, 19.

jàlan m (narodna pjesma, Petranović) »sinonim: laž«. Odatle radna imenica na *-d&ija: jalandžija* »laživac, laža, lažov« = *jalandžija* m, f; na *-ija* < gr. -ία: *jalànija* f (narodna pjesma, Petranović) »laž«; na *-li* u složenici *jalànli-zèmãn* »lažno vrijeme, u kojem nije dobro« (Travnik); *jalan,* određeno *jalni,* je pridjev »lažan, neprav, pretvoren« u primjerima *jalan biser* (Šulek, hrv.-kajk.), *jalna pečat* »falsum sigillum«, *jalna vera* »perjurium«, *jalno* »mala fide«. Drugih primjera iz štokavskog narodnog govora nema. Kako su poznati f, n i deklinacija, išlo bi ovamo kao naša izvedenica od tur. pridjeva *jala* f (1452) u primjeru: *breza vsake jale ili prehine, volja* (»ili«) *privarka, ali hitrosti.* Denominai odatle na *-iti: jaliti se, -im* (također hrv.-kajk i slov.) »pretvarati se, hiniti«. Belostenac ima *jalnih* u značenju »laživ čovjek«. V. *jal, jalov* i naročito *jalovišće* n (Istra, i jedan čakavac 16. v.). Izgleda da su se u ovom balkanskom turcizmu (tur. *yalan* »falšus, mendacium«) iz oblasti morala unakrstile dvije osnove, starija, koja možda i nije turskog podrijetla, i mladi balkanski turcizam: bug. *jalan, jalandžija,* arb. *jallan* »falsch«. Najvjerojatnije je da su *jala, jalan, jalna* (hrv.-kajk. i slov.) panonske posuđenice iz madž. *ai* »falšus, falsarius, dolosus«, odatle *alt* »täuschen« > *jaliti.* Madž. *dl* je posuđenica iz turskog prije »honfoglalása«, iz vremena dok su Madžari nomadizirali u društvu turskog naroda. Tur. *yalan* »koji vara, laže« je obrazovano kao *čalan, delen* s pomoću participskog sufiksa *-(y)enl-(y)an.*

Lit.: ARj 4, 440. 442. *Elezovii* l, 25L *Mažuranić* 456. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 360. *GM* 160. Matzenauer, *LF* 8, 19. *Gombocz--Melich 55. Deny* § 733. *Školjić*[1] 359.

jàlapa f »biljka što joj je smola lijek za želudac«. Tal. učena riječ *ialappa,* njem. *Jalappaharz,* lat. *Ipomea jalappa,* španj. *jālapo,* od imena jednog meksičkog grada.

Lit.: ARj 4, 440. *Dauzāt* 417. *DEI* 1906.

jaíduzlí, indeklinabilni pridjev, epitet uz *čaša, stolac, pjena* (narodna pjesma) »pozlaćen«. Balkanski turcizam (tur. *yaldız):* bug. *jaldăz* »Goldstück«, *jaldăzli* »vergoldet«. Tur. *ı > u* kao u *hanuma, koduna.*

Lit.: ARj 4, 440. *Dorii* 428. *Mladenov* 702. *Školjić*[1] 360.

jalito n (Lika) = **jelito** (Mikalja, Stulić) »djevenica, kobasica velika od najdebljeg crijeva, od krvi i brašna«. Čakavsko *olito* (Bakar) = *olito* n (Hrvatsko primorje, Rijeka, Krk, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *olito* (Cres) »1° crijevo, *2°* krvavica«. Slov. također *olito* pored *jelita.* Sveslavenska i praslavenska riječ. Danas nije općenita hrv.-srp. riječ. Istisnuše je sinonimi: *kobas(ic)a, krvavica, sudžun; a-, e-* i *o-* su različiti prefiksi. Bez njih je stprus. *laitian* »kobasica«, srodno sa lat. *Uno,* prema Brückneru sa *īlia.*

Lit.: ARj 4, 442. 482. 8, 893. Tentor, *JF* 5, 206. *Miklošič* 102. *SEW l,* 452. *Holub-Kopečný* 151. *Bruckner* 206. *KZ* 45, 301. 46, 193 — 217. Vasmer, *R Sl 4,* 182. Endzelin, *ZSPh* 18, 122. *WP* l, 163. Scheftelowitz, *KZ* 53, 248. Matzenauer, *LF* 8, 28.

jalkunići m pl. (Vuk, narodna pjesma, akcenat Budimirov), apozicija uz *tići: tu se tiči jalkunići legu.* Hirtz ne zna kakva je to ptica. Izvjesno je da se apozicija svršuje na *-ič* koji rimuje sa *tić.* Takovih primjera ima dosta: *tic golubić, tić lastavić, orlović, sokolić, ždralović, smjelović, jadović.*

Lit.: ARj 3, 442. Hirtz, *Aves* 164.

jalov (Vuk) = *jalav* (Kosmet, s promjenom sufiksa *-ov > -av),* sveslav. i praslav. pridjev, »neplodan, sterilis«. Bez sufiksa *-ov* rus. *jályj* »idem« i hidronim *Jala* (Tuzla). Hidronim se može i drukčije tumačiti. Poimeničen sa *-ьc: jalavae,* gen. *-ovca* »neplodan ovan koji je uškopljen« prema *-ica, -ka jā-*

lavica = *jālōvka* »1° neplodna krava, 2° mlada krava«. Rumunji posudiše *ialoviță* (Moldavija) »fette Mastkuh«. U sjevernim slavinama poimeničenje na -ьc znači »borovica«. I na romanskom području smatra se *borovica* kao neplodno drvo. To dolazi odatle što je to drvo dvodomna biljka, sa samim muškim ili ženskim cvijećem. Ovo značenje održalo se možda u starom toponimu *Jelovice* f pl. (Vodice, g. 1320. *Geloiz),* odatle pridjev *jelovački,* koji kaže da se prvobitno selo zvalo *JelovbCb,* a zatim zamijenilo sufiks *-ьc* sa *-ica* (upor. *Mitrava* prema *Mitrovica).* Livada *jelovačka* zove se *Jelovišta* n pl. Na teritoriji toga sela raste samo *borovica.* Sa toponimom *Jelovišta* iste je formacije *jalovišće* n (Istra, i jedan čakavac iz 16. v.) »eška, meka, mamac«. Poimeničenje sa *-ina : jalovina* (Ozalj) »1° batvići koji se posijeku uz glavno batvo. kukuruze, 2° jalova zemlja (16. v., rukopis)« = (sa *ja* > *je) jelovina* pored *jalovina* (Vodice, kol.) »neplodne ovce«. Pridjev *jalov* raširen je sa *-ъn: jălovan* (18. v., J. S. Reljković i Nenadović). Odatle toponim *Jalovnica,* s kojim se slaže rum. hidronim *Jalamita,* rijeka što protječe pustim Teleormanom, deminutiv *Jalomicioră,* njezin pritok. Upor. gore *Jala.* Glede dodavanja sufiksa *-o* ъ upor. stcslav. *istb* i *istovъ.* Sa *-an* (kao *Milan): jălovan,* gen. *-ana* (Lika) »čovjek koji volove i konje jalovi, kopljar (ŽK)«. Denominai na *-iti: jăloviti, -lm* »sinonim: kastrirati«, pf. *izjaloviti (se\ -lm* (17. v., Vuk) »ne uspjeti (metafora)« prema impf, *izjalovljivati se,* odatle *izjalovče,* gen. *-eta* n = *jalovce,* gen. *-eta* (Kosmet) »izmetak«, *õbjaloviti, -lm* (Brač) »obřezati sve prutiće na čokotu«. Bez sufiksa *-ov* pridjev se može označiti kao baltoslavenski: lot. *jēls* »sirov, nezreo«, lot. *paegle* »borovica«, sa *gl* prema *eglė* »jela« (v.). Za lotiško *jēls* nema paralela u drugim ie. jezicima, dok za značenje »borovica« ima. Machek svodi i pridjev i izvedenicu na *-ьc* na korijen **al-j*el-,* s kojim veže *oiъ* »pivo« i prema lot. *jēls* pretpostavlja i za *jalov* kao prvobitno značenje »nezreo« > *neplodan. *ja-* je nastao prijevojem iz ie. *ē* s očuvanom prvobitnom diftonškom zamjenom ja poslije /-.

Lit.: ARj 4, 442. 8, 363. *Miklošič* 99. *SEW* I, 272 i 443. *Holub-Kopečny* 148. *Bruckner* 198. *KZ* 45, 31. *ZSPh* 4, 215. *Vasmer 2,* 488-9. *Trautmann* 69. 107. *WP* 1, 152. .Machek, *Slávia* 8, 213-217. Fraenkel, *ZSPh* II, 36-39. *Tiktin* 747. *Boisacf* 237-238. Körinek, *Slávia* 12, 353—356. Ettmayer, *MIG* 37, 646.

jama f (1475, Vuk), sveslav. i praslav., »sinonim: graba, rupa, obrov, spilja, pećina; u toponomastici Istre *Fojba* < lat. *fovea«.* Veoma raširen toponim u sing. i pl. Odatle pridjevi: na *-ъn jaman* (Stolić), koji se u *ARj* označuje kao nepouzdan, ali dolazi u toponomastici *Jamno* (selo, Varaždin) i poimeničen sa *-ica Jamnica (jamnįčka kiselica'),* na *-ost jamast,* na- *-ski janiški* u toponimiji *Jamski Lipar* (Srbija) i kao noviji izraz (1950) *jamski radnik.* Deminutivi na *-ica: jamica* (Vuk), s pridjevom *j amicasi* i denominálom *lamicati, -ãm,* na *-ii jâmié* (Vuk, Beograd), na *-bka jamka* (Rijeka) = *jănka* (Brač) »rupica izdubena u zemlji u koju djeca uspu žita, prosa, kad napinju ploke (»pločice«)«. Čudne je tvorbe *jannčak,* gen. *-ika* m (Slavonija) »sinonim: trnokop, budak«, jer izgleda kao deminutiv, a značenje mu je drugo. Možda je nastala zamjena sufiksa *-ičāk,* gen. *-ičáka* sa deminutivnim *-íčak,* gen. *-íčka.* Augmentativi: na *-ina jarnina,* također toponim, na *-etina jāmetina* (Vuk), na *-urina jamùrina* (17. v., Vuk), na *-uža* (analogijski prema *kaljuža) jamuža* (Šibenik). Radna imenica na *-ar: jamār* m »koji živi u jami« prema f na *-ica jamarica* »1° biljka cortusa, 2° jegulja«. Denominal na *-iţi: jâmiti, -im* (Vuk) »kopati jame«. Ne postoji u baltičkoj grupi, a ni u drugim ie. jezicima nema paralela koje bi posve odgovarale značenju praslavenske riječi. Uzimlje se da je srodna s gr. αμη »lopata« i odatle αμάρα »tranchée, fosse, conduite d'eau«, ἑξαμάω »iskopavam«. le. korijen je **iăm-jiăm-* »kopati«, toharski *yarn yarn.* Lidén pretpostavlja ie. *oụma> *ōma.*

Lit.: ARj 4, 444. 447. 448. 450. 453. *Mažuranić* 457. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 444. *Holub-Kopečny* 148. *Bruckner* 198. *Vasmer 2,* 489—70. *Mladenov* 703. *WP* 1, 198. Jagic, *ASPh 2,* 396. Lidén, *KZ* 41, 395-396. Schneider, *IF* 58, 42. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Solmsen, *Beiträge zur griech. Wortforschung* 195. i sl. Persson, *KZ* 48, 128. *Boisacq** 295. 1094.

jàmak m (Vuk, narodna pjesma) »barjaktarev zamjenik«. Odatle' prezime na *-ovio: Jamaković.* Turcizam *(yamak* »pomoćnik«) iz oblasti vojništva.

Lit.: ARj 4, 447. Matzenauer, *LF* 8, 21. *Škaljiff·* 360.

jambo (16. v.) = (danas učeno školski) *jamb* »(metrički termin) u — (uzlazna stopa)«, od lat. *iambus* < gr. ἴαμβος nepoznatog (možda azijatskog = maloazijskog) podrijetla.

Lit.: ARj 4, 447. *DEI* 1803.

jân, gen. *jăna* m, pl. *jănovi* (Kosmet) »zastirač za minderluk« = *jân* (tuzlanski kraj) »strana na čamcu«. Odatle prilog *jàndal* (Vuk) = *jandal* (Kosmet) = *jändan* (narodna pjesma, Bosna) »na stranu, na strani« = s prijedlogom *na jandal(u).* Prvi je element u složenicama : *janostup* »nogostup = (meta-teza) gonostup (tuzlanski kraj«, *jànkesa î* (17. v.), odatle na *-džija jankesedžijajjanćes-* (Kosmet) »džeparoš«, *janporoz,* prilog (Kosmet) »na(h)ero, natraške, nabusito«. Balkanski turcizam *(yan* »côté, flanc«) iz terminologije za teren: bug. *jankesedžija.* Prilog *jändan* sadrži tursku postpoziciju *-dan* za ablativ. Odatle *jandal* na osnovu disimilacije *n-n* > *n-l; jandal* odgovara po značenju crnogorskom m *sompas* < *sam* + *pasti: puštijo stoku onako jandal* (Kosmet). U prilogu *janpordz* prema tur. *yanpuri* »krivo, naopako« *-oz* nije jasno. Tur. *yan* nalazi se kod nas još kao deminutiv na *-dzik : jándžik* m (Vuk, Srbija) = *jandźik* (Kosmet) »seljačka, čobanska kožnata torba, što se nosi oko vrata; sinonim: zagrčik (v.)«. Sa recipročnom turskom postpozicijom kojom se tvore inhoativni glagoli: *-Us: janliš* (Bosna) = *janhš* (Kosmet, uz *biti,* subjekt *esap, sat* itd.) »pogrešan, netačan«.

Lit.: ARj 4, 451. 452. 453. 454. *Elezović* 1, 252. 253. 2, 517. Korsch, *ASPh* 9, 506, *Deny* § 840. *Škaljić*[3] 361.

jangin, indeklinabilni pridjev (Travnik) »žestoke ćudi (ili spolno) čovjek, životinja«, metaforicko značenje prema *jàngija* f (Bosna) = *janglja* (Kosmet) »požar, gorävica«. Balkanski turcizam *(yangın* »požar«) iz terminologije običnog života: bug. *jangăn.* Sufiks *-gin* je kao u *sürgün* (v.) ili *čavkun* (v.). Oblik *jàngija* nastao je ispadanjem dočetnog tor. *-in* na osnovu disimilacije *n-n* > *n-0* i deklinacijskim dodatkom *-ja* (v.).

Lit.: ARj 4, 452. *Elezović* 1, 252. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 361. *Školjić*[2] 361.

Jangura (stsrp. spomenik), maloazijski grad, antički lat. *Ancyra.* < gr. "Αγκυρα, danas obično *Angora* (novogr. *nk >. ng),* tur. *Engüriye.* Stsrp. je preko biz. (ngr.). Značajno zbog proteze.

Lit.: ARj 4, 452.

janičar (17. v., apozicija uz *Turci)* = (sa individualnim *-irí) janičarin* (18. v., Obradović, Nenadović), pridjev na *-ski janičarskī* (Mrnavić, Kavanjin), apstraktom na *-stvo janičarstvo.* Taj oblik sa dentalnim nazalom nije prodro u književni i saobraćajni jezik, nego s palatalnim *nj,* koji bolje odgovara turskom napola palataliziranom *n: janjičar* (16. v.) = *janjičarin* (17. v.), *janjičārskī* = (sa *je* kao u tor.) *jenjičar* (Vuk) = *jeničar* (Kosmet) = *jemčarin* (Kosmet) »1° član nove turske vojske obrazovane od nemuslimanske djece (ustanovio ju je Orhan, otac sultana Murata), 2° (metafora) nasilnik, 3° *(janjičar* Lika, Oštarije), bjeloglavi jastreb, gyps fulvus«. Odatle hrv.-kajk. prezime *Jančer.* Balkanski turcizam (složenica od pridjeva *yeni* »nova« i *çeri* »vojska«) iz vojničke terminologije:, bug. *janiiarin* = *eničarin,* arb. *xhaniçér.* Evropski turcizam. Upor. pridjev *yeni* u toponimiji: *Jènji-Pàzar* i *Jenji-Šeher.*

Lit.: ARj 4, 452. 458. 489. *Elezović* 1, 260. Hirtz, *Aves* 165. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 445. *Holub-Kopečný* 148. *Bruckner* 198. *GM* 80. Korsch, *ASPh 9,* 506. *Lokotsch* 954. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 362. *Mladenov* 703. *Školjić'·* 361.

-janin m, pl. *-jani,* sveslav. i praslav. produktivan i živ sufiks, složen od tri sufiksalna' elementa (konglutinat) : *{o-* > *j* (v.) + *-an,* prema kojem se pravi plural (tip *Rimljanin,* pl. *Rimljani)* + *-in* (v.), koji znači individuum, jedno lice, i nedostaje u pluralu. Prvobitno označivao je samo muška lica. Stoga mu u mociji odgovara *-bka* (v.) ili *-ica* (v.) (tip *Hvaranin* prema *Hvarka).* Analogijom prenijet je elemenat *-an* i u ž. r. Tako nastaje *-jānka.* Danas se kaže f *Rimljanka* prema m *Rimljanin.* Budući da i sufiks *-ьc* > *-ac* služi istoj funkciji, veže se od starih vremena *-janin* i s njime u *-čanin* m prema f *-čanka.* Tako se mjesto nekadašnjeg *Zagrebec* m prema f *Zagrepka* kaže danas općenito *Zagrepčanin* m prema *ї Zagrepčanka.* Služi za tvorenje etnika od imena zemalja i naseljenih mjesta, kao i od općih riječi koje znače zemlju, grad, selo, puk ili ljudsku grupaciju. Odatle i u prezimenima: *Jajčanin, Šidanin, Oreščanin* itd. *Biščan* (Samobor) od *Bihać* i dalje *Bićanić.* Primjeri: *Hrvaćanin* (od pl. t. *Hrvati* kao oznake zemlje, koja se danas zove *Hrvatska), Zećanin* od *Zeta* i si., *Kotoranin, brđanin, goranin* (prezime *Goran), građanin, varošanin, seIjanin, pučanin, kršćanin* itd. Označuje i pojedince iz ljudskih grupacija: *kućanin, ukućanin, šerežanin, gošćan* (ŽK) »jedan od gostiju«. Može se proširiti sa *-ьc* na koncu: *Krašićanac,* gen. *-anca, КгарШапес* (hrv.^kajk.) od *Krapina.* U toponimiji u pl. *Brckovljani,* naselje oko crkve *sv. Breka* < lat. *Briccius, Gračani*

(Zagreb), kmetovsko naselje koje je nekada pripadalo *Gradbcu, Varikašane* kod Zadra, kmetovi zadarske porodice *Varikaša.* Raširuje se sa *-nica Gračanica,* 1332. hram Bogorodice *gradbčanbskije (Mon. șerb.* 562). Samo za svaki pojedini elemenat postoje ie. paralele. Tako za *-an:* lat. *-anus (Romanus* od *Roma),* gr. -ηνος (Λαμψακηνός od Λάμψακος). Konglutinat je praslavenska tvorevina. [Usp. i *-anin].*

Lit.: Maretić 290., § 343 ab. *Ĺeskien* 249., § 391. *Holub-Kopečný* 450. Bělic, *JF* 15, 239. Boskovic, *JF* 15, 37. si.

jantar m »sinonimi: ambar (v.), ćelibar, agata (v.), okstan (v.)«. U novije vrijeme uzeto iz ruskoga. Odatle pridjevi na *-ьn: jantaran,* koji nije ušao u jezik; na *-ov: jantarov,* poimeničen na *-ina jantarovina',* na *-ski jantar ski.* Na *-un: jantarun.* Sve Šulekovi neologizmi. Ruska je riječ posuđenica iz ugrofmskog ili lit. *gentîras, gintaras.* Upór. još madž. *gyantar* pored *gyanta* i bug. *jantár.* Važna riječ iz kulture Baltika.

Lit.: ARj 4, 455. *Miklošič* 99. *SEW* l, 445. *Holub-Kopečný* 149. Bruckner, *KZ* 45, 28-30. *Vasmer 2,* 491. *Mladenov* 703. Matzenauer, *LF* 8, 27. *NJ* 3, 158.

januári) m (Vük, latinizam) = *januar* (18. v., također ime muško) = (prema gr. γενάρις = arb. *jenar,* Toske) *jenar* m (1100) = *envar* (1491, kalendar prvotiska glagoljskog brevijara) — *jenvar* (Zakon vinodolski, historijski dokumenti 15. v.) = (prema tal.-mlet. *gennaro /= gennaio/) cenar* (15. v.) = *dzènãr,* gen. *-ara* (15. v., zapadni krajevi) = *đenar* (14. i 15. v.), *đenvar* (unakrštenje sa *envar,* 14. i 15. v.) = (latinizam) *đenvarije* m (15. v.) = (mlet. *ğ > j) jenar,* gen. *-ārā* (Božava, Rab), u Režiji *ženár* = *žanar* < furl, *zenar.* Od kllat. *januarius* (se. *menšíš)* > vlat. *jenuarius,* pridjevska izvedenica na *-arius* od imena boga *Janusa.*

Lit.: ARj 1, 938. 4, 455. 3, 4. 533. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID 6.* Stefanie, *Rad* 285, 93. *GM* 162. Stürm, *ČSJK 6,* 67. *ASPh* 14, 234. Putanec, *JZb 4,* 106.

Jánja f (Vuk, hipokoristik 17. v.). Odatle prezime *Janjio* (Bosna). Deminutiv na *-ica Janjica.* Hipokoristik na *-ša Jaša* (Lika). Hipokoristik ispuštanjem početnog sloga *Neža* (Hrvatsko zagorje), odatle prezime *Nežić* (Prigorje). Ančić ima: *Jagica ali Janje ttti Jagnja,* iz čega se vidi da bi *Janja* mogla predstavljati hipokoristik i od drugih svetica, kao *Agatha* (v.). *Anna* glasi u ŽK *Äna, Jana,* deminutiv *Janica,* toponim *Sveta Jana,* s etnikom *Svetojanac, svetojanski.* Pridjevski je toponim *Jânjina* (Pelješac). Na *-ika Janíka.* Novaković ima ženska imena *Jagnija* i *Jagnita.* G. 1459. potvrđena su prezimena *Jagnetić* i *Jagnežić,* iz čega izlaze varijante *Jagneta* i *Jagneša.* Svetica se zove i *sveta Janje.* Gdje *Janje, Jánja* predstavlja *Agnes,* tu je *gnj > nj* kao u *jagnje > janje* (v.); *janinčica* f »vrsta kruške« u Samoboru je od *Anna* (kruška je flazvana tako jer dozrijeva na *Anino,* koje se slavi u Samoboru).

Lit.: ARj 4, 410. 452. 453. 455. 458. 486.

janjus m (Dubrovnik, 16. v.) = *jänkus* (Dalmacija, Pavlinović) »kolačića umiješana od kostiju svetaca (ostia papale), kojoj na dvije strane metnu staklo, a okrajke oklope srebrom i vješaju o zažuku« = *ognjuš* m (Hvar) »hamajlija«. Deminutiv na *-ić ahjušić = jànjušić* (čakavski, Istra) »amuletům«. Prvi dio od lat. sintagme *agnus dei — agnus dea* »jaganjac božji = Isus« > mlet. *agnusdei.* Prema Budmaniju taj se crkveni latinizam izgovara u Italiji i Dalmaciji *(j)agnus,* odatle metateza *jànkùs,* ali zacijelo i sa *gn > n,* odatle *janjus.* Upor. arb. metatezu od *gn > ng peng,* određeno *pengu < pignus* i *ćinđi* (Zatrebač, Crna Gora) = *kind* pored *ćinć* (izgovor arbanaskih ribara u Ulcinju) = *čin = kini* (Sestáni) < **agniculus* »mlado jagnje«.

Lit.: ARj 4, 407. 454. 459. 8, 759. Parać 296. Štrekelj, *ASPh* 14,514. *REW*[3]290. *DEI92.*

japa m (hrv.-kajk.; prema Vuku ide u varoški jezik) »sinonim: tata, ćaća, otac«. Odatle: deminutivi na *-zk japek* (hrv.-kajk.), na *-ica jaṭica* (Vuk, također slov. i slvč.). Iz madž. *aṭa* »idem«. Kako se nalazi i u arbanskom, ne mora biti posuđenica iz madžarskoga, nego zajednička riječ djetinjeg govora kao *tata,* koja je internacionalna. Upor. *appa-n, appã* (vokativ) »otac« u jeziku tamil.

Lit.: ARj 4, 461. *Miklošič* 100. 414. *SEW* l, 29. *Gombocz-Melich* 106. Jokl, *Unt.* 39. *UJb* 7 (cf. *IJb* 13, 166). Trombetti, *AA* 3_3 89.

jäpad f (Vuk) »mjesto gdje sunce ne grije; sinonim: osoje (v.)«. Odatle pridjev na *-ьn: jâpadan* »schattig«. Deminutiv na *-tk: japadak,* gen. *japatka.* Toponim pl. t. *Japodi* (Srbija). Denominál na *-iti: japaditi* (objekt *lozu* »vinograd«) »činiti hlad kome«. Složenica sa rijetkim prefiksom *ja- <* ie. e- > praslav.

e-, od ie. prijedloga *e\e.* Taj prefiks je i u *jälita* (v.) i prema Matzenaueru u *jareb* (v.), *jastreb.* i *jašter* (v.); *-tad* f je kao u *zapad f.*

Lit.: ARj 4, 461. 462. *SEW l,* 441. Matzenauer, *LF* 8, 21. 22.

jàpaga f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »u šumi duboka jama među škripima«. Toponim: zaselak u požeškoj dolini, pl. t. *Japage* (Bosna, Donja Tuzla). S promjenom sufiksa *-aga* sa *-juža* (prema *kaljuža): japuža* (Šibenik). Miklošič uporeduje s tur. glagolom *jap-mak* »pokriti«, v. *jàpija;* Matzenauer s džagatajskim *jap* »fossa«.

Lit.: ARj 4, 462. Matzenauer, *LF* 8, 21. Miklošič, *Türk.,* Nachtrag 2, 133.

jàpija f (Vuk, 18. v., Bosna) =. *japtja* (Kosmet) = *àpija* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »1° građa za kuću, najčešće od drvljadi, 2° materija uopće, 3° (metafora) jak čovjek«. Odatle na *-ar: jàpijar* m (Pavlinović) »koji dijeli japiju«. Balkanski turcizam *(yapu* pored *yapi* »Gebäude« od *yapmak* »pokriti«) iz oblasti građevinarstva: bug. *jàpija,* arb. *japi f.* Od istoga tur. glagola je i Vukov *jdpití (od- sé)* »stajati otvoren (subjekt *vrata,* mna)«. Upada u oči da je turski glagol dobio kod nas protivno značenje od značenja u turskom jeziku. To se može objasniti time što je *japiti* obrazovano na *-iti* ne od tur. infinitivne osnove, nego od imperativa *kapuju yap* »zatvori vrata koja su bila otvorena«. Miklošič spominje još *japašiti, -im* »uhvatiti, zgrabiti«, ali ne kaže gdje se tako govori. To bi bila naša izvedenica od tur. recipročnog glagola *yapışmak* »s'attacher, se coler« od *yapmak.* I ovdje upada u oči što tur. glagol ne glasi kao obično na *-isati: *japašisati.* Možda je *-ošišati* stegnuto haplologijom u *-ašiti.* Za takvu pojavu nema drugih primjera. Upor. bug. *japtărdis(v)am.* Od tur. *yap-* je prilog *jăpma* (Kosmet) »patvoreno, fabricirano«, također balkanski turcizam: bug. *japmá.* Balkanski je turcizam iz oblasti nošnje i gerundi) na *-incak: yapıncak* sa refleksom *a* ili *u* za tur. jery i -sa zamjenom tur. *-ák* sa *-a* ili *-e,* gen. *-eta: japundža* f = *japandža* (Kosmet) = *japundže,* gen. *-eta* n (17. v., Vuk) = *japundže* (Kosmet) »vrsta kabanice protiv kiše«. Upor. rum. *ipingea* »Regenmantel«, bug. *japandžak — Japanca,* arb. *(j)opanxhe* (Gege), ngr. γιαπουντζές. -

Lit.: ARj 4, 462. 463. 8, 598. *Elezović* l, 253. 2, 517. *Miklošič* 100. *SEW* l, 445. *Lokotsch* 934. *Deny* § 1392. *Mladenov* 703. *GM* 161. 163. *Matzenauer, LF* 8, 21. Bruckner, *KZ* 45, 293. Korsch, *ASPh* 9, 506. *Školjić** 362.

japràklija f »(drvodjeljski termin) lenjir nalik na ćirilsko slov Г«. Budmani kaže samo da je riječ turska, a ne navodi koja.

Lit.: ARj 4, 463.

japuriti se (Banja Luka) *(za- se,* Krašić) »crvenjeti se«. Ovamo zacijelo i *japražiti se* (u amplifikaciji sa *pužariti se)* »crvenjeti se«, denominal od nepotvrđene imenice *japraga* obrazovane s pomoću sufiksa *-jaga* (v.). Tako se govori negdje u Bosni i Hercegovim. Upor. i *zajaprìti se.* Ovamo bi mogao ići i naziv za lišaj *japrika* f (Sinj, Šulek) »lichen«. Nema na žalost opisa njegove boje. Možda i hidronim *Japra f* pritok Save kod Bosanskog Novoga. Semantička veza postoji sa *jara* (v.).

Lit.: ARj 4, 463. *ZbNŽ* 6, 156.

jar, gen. *jari f* (i-osnova) »ljetni usjevi« = *jar* m »ječam što se ljeti sije«; *jar,* pridjev *(jaro žito}.* Prvobitno je značenje »proljeće ili ljeto«. To se dvoje ne razlikuje. Upor. lat. *ver* »proljeće« prema rum. *vearđ* »ljeto« i *prímavara* »proljeće«, španj. *veruno* »ljeto«. Sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi. Pridjev i imenica poimeničuju se raznim sufiksima. Te se izvedenice odnose na proljetne i ljetne usjeve, plodove i mlade životinje što se lęgu i u to godišnje doba. Poimeničenje: na *-ih jàrîk,* gen. *-ika* »jaro žito, povrće, lan što se sije u proljeće«, na *-ica jarica* (18. v., Vuk) = *jarica* (Kosmet) »pšenica što se sije u proljeće«, na *-ič jaru = jarić* »biljka sedum sexangulare«, na *-ie jarić,* gen. *-ica* »biljka«, odatle na *-evica jarićevica* »hljeb od jarića«, na *-bka jarka (jarka)* (Istra) »kukuruz što se ljeti sije«, na *-ьc jarac,* gen. *-rea* »jari ječam«, na *-ika jarlka* (Korlevići, Istra) »kukuruz koji se sije po žetvi za krmu«. Odatle na *-inica: jarčanica* »muka od jarca«; na *-sa: jarša* f »vrsta kruške«; na *-ina: jarina* f (Vuk) »proljetno i ljetno voće«. Pridjev *jar* proširen s *-ьn,* koji je potvrđen samo u poimeničenju sa *-ik jarník* »jari ječam«, morao je postojati i u hrv.-srp., jer ga preuzeše Arbanasi *jarine* »zreo« < *jannz.* Na domaću sitnu stoku odnose se ova poimeničenja: na *-ьc* m prema f *-ica; jarac,* gen. *jarca* m »Bock« prema *jarica* »mlada koza koja nije bila skozna«. Za ženku od *jarca* kaže se *koza. Zbog* toga je *jarica* zadržala prvobitno značenje. Kod sjevernih čakavaca i kajkavaca *jarac* znači i »ovan«, u ukr.. i rus. *jarec* »mlado od bebra, psa, ovce«. To je bilo prvobitno značenje, koje se očuvalo i hrv.-srp. samo u f na *-ica, Ajarac* je u mociji postao m za f *koza.* Deminu-

tiv na -ić: jarčii. Augmentativ na -ina: jarana. Odatle je uzvik jac jaco kojim se vabe jarci. Pridjevi su na j-: jarčjī; na -ski: jàrački (17. v.) »koji pripada jarcu ili jarcima«; na -ev: jarčev (17. v.), poimeničen sa -ina jarčevim »jarčje meso«; na -en: jarčen (Ranjina). Kol. jarčad f (Stulić). Radna imenica na -jãr: jàrcãr »koji čuva jarce«. Denominai na -iti: jarčiti se, -im »coire (uopće i kad se radi o drugim životinjama)«. Deminutivi' na -ę gen. -eta: jare = jarić, pl. jarići (Vuk, 15. v.) »mladi jarac ili koza«. Odatle pridjev jareći (Vuk), poimeničen sa -jak jaretnjak »mijeh od jareta (srednja Dalmacija, Pavlinović)« — jarećak »jareća mješina«. Na -ina: jāretina = jāretina (Kosmet). Od iste se osnove pravi kol. jārad î = j ar énje, odatle na -ar jǎradar (Lika) pored jaràdãr, gen. -ara m prema jaradàrica f »koji čuva jārad«, kao i ostali deminutivi jarečce (Kurelac), jarénce (Vuk), jarešce. Od osnove jar- u istom značenju postoji kod čakavaca i izvedenica na -uh: jarúh, gen. -uha (Hvar) »sinonim: jarac« = jarûh (Lovran, Vodice) = jàruh (zapadna Srbija) »mladi zec«. Odatle na -e: jaruše »janje od Jakovlje do Đurđeva« prema jaružica f »idem«. Odatle na -jak: jarušak »mladi zec«; na -ica: jaružica »mlado djevojče do 12/13 g.«. Na -ič: jařic m prema jarica »kozle«. Denominal jārit se (Kosmet) »pariti se« (subjekt petao i kokoši). Na -ica: jarica (1628, Vodice, Rukavac) »mlada kokoš«, odatle jaričica f (Lika) »l "mlada koza, 2° mlada kokoš«. Upor. bug. jarica »junge Henne, die noch nicht gebrütet hat, pišćenka (ZK)«, jarička »pile«. Madžari posudiše jérce = erce = jerke = yerke. Teško je izdvojiti iz ove leksikologijske porodice jārina f (Vuk) »jagnjeća vuna« = bug. jarina »1° Ziegenhaar, 2° zweite Wolle« pored jarènica, u kojoj je poimeničen nepotvrđen pridjev *jaren. Ta riječ dolazi još u stcslav. i ruskom. Etimolozi rastavljaju pridjev jar i jarina. Pridjev izvode od ie. korijena *ai-lai- »grijati, svijetliti«, koji se nalazi s raširenjem u jasan (v.), iskra (v.) i jesen (v.), a s raširenjem r *al(e)r- u praslav. jarb, avesta yâr »godine«, gr. <Spxз lat. hornus, stnord. ar »guter Ernteertrag«, njem. Jahr, dok za imenicu jarina »jagnjeća vuna« vide paralelu u lit. eras, lot. jērs »jagnje«, lat. aries. Prema tome bi jarina bila praslav. pridjevska izvedenica Aerina; ja je u obje riječi nastalo iz e > la sa diftonškim izgovorom jata koji se održao poslije /.

Lit.: ARj 4, 463. 371. 464. 470. 472. 467. 390. 468. Elezović l, 254. ASPh 34, 306. Hraste, BJF 8, 20. Ribarić, SDZb 9, 152. Doric 429. Miklošič 100. SEW l, 441. Bruckner 199. Trautmann 108. WP I, 3. 105. Mladenov 703. SpBA 6, 73, br. 2 (cf. IJb 8, 198). GM 96. 161. Boisacq[3] 279. 281. 1083. Bugge, PBB 21, 424. Joki, Stud. 26. Brugmann, IF 28, 386. i sl. Schneider, IF 57, 202. Petersson, KZ 47, 257—258. Sandsjoe, Strená philolog. Upsalensis 119 si. (cf. IJb 10, 215).

jära[1] f (Vuk, sjeverna Dalmacija, Istra, dalmatinski otoci, Vrana, Tribanj, Obrovac, Jadrtovac, Pag; Tommaseo, Iskrice, XXVIII: kao ovce koje leže u jednoj jarí) »1° kao naslon gdje stoka zimi stoji, ograđen zidom pred torom, pokriven kao mošuna na Krku, 2° toponim Jare (Mostarsko Blato)«. Na -ište jǎriste n »mjesto gdje je više jara«. S prefiksom pod- padjára (Krk) »staja za goveda, sa dvije strane (sa bure i od sunca) suhi zid, krov potporom uzdržan«. Od tal. (milansko narječje) ara < lat. hara »stalla per ammali, porcile«.

Lit.: ARj 4, 463. 10, 246. Bartoli 2, 189. Skok, ZRPh 38, 547. Maver, AR 6, 242., br. 5. REW[3] 4039. DEI 263.

jara[2] f »vrućina u peći«, postverbal od janti, jarím impf, (od- Bačka, srijemsko Podunavlje, Futog, pod-, s-, za-, objekt peć); (metafora) juriti se »bijesniti«, razjariti »nekoga raspaliti, razbijesniti«, razjarati (Danilo); iter, na -va-: sjarivati, sjarujem (objekt glavnje) (Vuk); podjarővat, -ujem (Kosmet); järnuti, -ēm (Lika) »sinonim: jariti (vatru)«. Deminutiv jǎrkati (Lika, s- Dubovica), odatle postverbal jarka (Bosna) »prijesan hljeb, tj. hljeb napola pečen zbog male vrućine«, v. još japurili. Sveslav. i praslav. (jari), bez paralela u baltičkoj grupi. Pridjev ЛПГЂ, koji postoji u bug., češ., polj., rus. i u lužičko-srp. jeziku, raširen je u hrv.-srp. sufiksom -ъk (tip sladak): jarak, f jarka, jarko (sunce) i jedanput -ьn jaran, jarna (18. v.). Da je postojao i bez toga proširenja dokazuje jarost f »1° vrućina, 2° (metafora) bijes, gnjev«. Odatle pridjev jarostan. Upor. još složenicu jar-kopriva (18. v.). Poimeničen je sa -ič: jarić (Hrvatsko primorje) »nutarnja vatra od ljubavi«. Poimeničenje pridjeva na -ica postoji samo u denominalu ojaričati se, -ãm (Bukovica, Dalmacija) »okrăšliti se oko usta«, (sa ja > je) najeričat se (Kosmet, subjekt kraste} »kada kraste, bubuljice, izbiju u velikom broju poslije groznice«. U onomasiologiji (antroponimiji) dolazi još kao prvi elemenat dvočlanih imena: Jaromír, Jaroslav (1060) = Jeroslaus

(1259) = Jeroslav (16. v., Zoranie), Jarognêvb, odatle hipokoristik Janje, *Jarohna u toponimu Jarohlin do (disimilacija n-n > n-l). Upoređuje se s gr. epitetom za vino ζωρός »fort, pur« i lat. ira. Upor. sa formantom / mjesto r: gr. ζῆλος (fr. jaloux) i jal (v.).

Lit.: ARj 4, 471. 464. 467. 602. 8, 802. Elezović 2, 90. 436. Aleksić, NJ 4, 89-90. Miklošič 100. SEW l, 447. Holub-Kopečný 149. Bruckner 199. Mladenov 704. WP l, 197. Trautmann 108. Matzenauer, LF 8, 21 — 22. Boisacf 376. 312. 309. 1097. Osten--Sacken, IF 23, 380. Horák, ASPh 12, 299. Fröhde, BB 20, 186. Matzenauer, LF 11, 348.

jarabí, uzvik (narodna pripovijetka, uz Bože) = jarabí (Kosmet, uz amân) »ah, gospodine Bože moj«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. ya rabim, pored jā rabbi, aman jarabbi »milost, o Gospode«) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 4, 464. Elezović 2,517. Školjić[1] 362.

jarak[1], gen. -rka m (16. v., Vuk) = jarak, gen. jarka (ŽK) »duga i široka jama; sinonim: graba, brazda«. Odatle deminutiv na -ić: jarać. Govori se na čitavom hrv.-srp. teritoriju, na hrv.-kajk. i slov. Potvrđen je 1277: fossatum ark vulgariter dictum (CD 6, 191). Dočetak -ák osjećao se kao deminutivni sufiks kojemu odgovara augmentativ na -uga: jaruga f (Vuk, Hrvatska). Odatle opet deminutiv na -ica jaružica (Vuk) i augmentativ na -ina jaružina. Rumunji posudiše erugă = irugă »Mühlgerinne«, Arbanasi (Zadar) jerug m »potok«. Iba oblika nalaze se i u polj. i rus. u značenjima koja suviše sa jarak i jaruga. Oba apelativa su rašireni toponimi, sami i u vezi s toponomastičkim pridjevima. Sufiks -uga i -ák zamijenjeni su sa -oca: jaraca f (Šulek) »sinonim: spláká (u nju zapadnu kola), Regenpfütze (u Šulekovu prijevodu)«. Kavanjin ima jarca f. To bi bio postverbal od denominala na -iti od jarak: jar üti (Prigorje) (ob-) »kopati jarak oko čega« prema iter. objarčivati (19. v.). S odbacivanjem -ъk, -uga postoji u bug., polj., rus. i samo jar. U turskim jezicima tome odgovara sjeverno-tur. yar »strma obala, provalija«, južno-tur. (osmanlijski) yarık »rascijep« i džag. yarn"*,, koje se poklapa s osmanlijskim. To su izvedenice od glagola yarmak »rascijepati«. S tim riječima pomiješao se tur. (osmanlijski) arik »Wassergraben, kanal«, odatle slov. i ukr. jarok »idem«. Ovamo idu i naše jarak i, jaruga, u kojima se zamjenjuje tur. jery sa β i u. Zbog starine turcizma i njegove raširenosti u slov. i hrv.-kajk. mora se uzeti da potječe iz avarskog doba.

Lit.: ARj 4, 464. 468. 8, 364. Mažuranu 459. Miklošič 100. SEW l, 445. Mladenov 703. Gombocz-Melich 142. GM 163 335 Vasmer, RSl 2, 28. Vulović, ASPh 8, 137* Korsch, ASPh 9, 506. Jagić, ASPh 2, 396-397. Tiktin 598. 854. Škaljiś* 362.

jarak[2], gen. -aka m (18. v., Vuk, narodna pjesma) »sinonim: oružje«. Odatle možda denominál na -iti: jàraciti, -im (Vuk) »pripremiti konja za trku«, najaračiti, -im (Srbija, Milićević) »pripremiti sokola za lov«. Turcizam (yarak] iz vojne terminologije.

Lit.: ARj 4, 465. Školjić* 362.

jaram,,gen. -rma m (Vuk) = jaram,.gen. jarma (ŽK) = (sa ja > je) jerôm, jermă (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. (*janmъ), bez paralela u baltičkoj grupi, »jugum; sinonim: igo (v.)«. Odatle deminutivi na -ьc jàrmac = na -ъk: jarmok (Vuk, genitiv nije potvrđen) »ono što se zove vagir (ŽK v.)«, na -ica jarmica (18. v.) »najgornje svećeničko odijelo, planeta, planila«. Pridjev na -ьn: jarman, fjarmna (14. i 15. v.) = na -en jařmen (Istra, narodna pjesma), poimeničen u m slov. Jemen »Riemen«, sa -ica jarmènica (Vuk, Srijem) »drvo u lađara preko prsiju kad vuku lađu« = jarmenica f pl. (ŽU) = jermenice pored jar- (ŽK) »Jochwiede«, sa -jača jarmènjača »donja letva na jarmu što stoji volovima ispod vrata«, sa -jak jǎrmenjak »svrdlo za probijanje jarma«. Na -ka: jarmenka (Prigorje) »gvožde za jaram«. Od sintagme pod jarmom: pòdjarmica çVuk, Srijem) »podgrljača, polica, puža kao dio jarma«. Denominál na -iti: jarmiti, jarmim (iz-, pod-, raž- Vuk) prema -jarmljivati samo s prefiksima. Madžari posudiše jarom, Arbanasi jarm »plug« sa interesantnom semantičkom specijalizacijom. Ie. korijen je *ar- »pričvrstiti«, upor. gr. αρμός »Fuge, Gelenk«, άρμα, lat. arma. Sufiks je isti koji u ječam (v.), remen (v.): -ьmy, gen. -mene, upor. lat. armentumı jaram je prema tome prvobitno značio »pričvršćenje«.

Lit.: ARj 4, 209. 465. 471. 10, 246. Skok, ASPh 33, 363. Popović, Sintaksa 35. Miklošič 100. SEW l, 31. Holub-Kopečny 149. Bruckner 199. KZ 38, 310. sl. 43, 323. GM 161. WP l, 73. JoW. Stud. 26. Boisacq[3] 79.

jaràmaz m (narodna pjesma) = jaramâz (Kosmet) »sinonim: zlikovac, zločinac«. Odatle apstraktum na -luk: jaramàzluk »zločinstvo«.

Bunjevačko prezime na *-ovii: Jaramazovič.* Balkanski turcizam (negativni aorist *yaramaz* na *mez* »ne« kao *biljmez, pekmez}* iz pravne terminologije: arb. *(paramas* »Übeltäter, Raufbold«.

Lit.: ARj 4, 467. *Elezović* l, 254. *GM* 161. *Školjić*-362.*

jaran, gen. *-dna* m (Vuk, narodna pjesma) = *jaran* (Kosmet) »sinonim: drug, prijatelj, ljubavnik«. Mocija se izražava sufiksima *-īk* m prema f *-ica, -ika, -a: jarànik* m (Vuk) prema *jararaca* (18. v.) = *jararaca* (Kosmet) = *jarànika* (narodna pjesma) = *jarana* (18. v.) »sinonimi: drugarica, prijateljica«. Apstraktum na *-luk: jarànluk* = *jaranstvo* (Vuk). Prezime na *-ović: jfaranović.* Denominali na *-iti jaraniti se, jàranîm* (Vuk) *(s-, u-}* »milovati se«. Na *-ati járati se* (Zore, južna Dalmacija) »hitati se kamenom«. Taj denominal potvrđuje da je i kod nas kao i u arbanaskom postojao *jaran* u liku *jar.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sing, *jar,* pl. *jaran* > tur. *yaran* kao obično kod arabizama *fukara, eškija,* koji su arapski plurali) iz oblasti ljubavnog života: bug. *jaran,* arb. *jar* pored *jaran* »Liebhaber, Bursch, Krieger«.

Lit.: ARj 4, 467. *Elezović* l, 254. *GM* 161. *Mladenov* 703. 'Zore, *Rad* 138, 59. *Školjić*[1] 363.

jàrdum m (Bosna) »pomoć« = *jardwn,* gen. *jardžma* (Kosmet, objekt uz *ispratiti)* »vrsta mobe«. Odatle, radna imenica na *-džija: jardundžija* »zaštitnik«. Balkanski turcizam (tur. *yardım, yardımcı)* iz svagdašnje terminologije: bug. *jardam.*

Lit.: ARj 4, 468. *Elezović* l, 254. *Mladenov* 703. *Škaljić** 363.

järeb m (Vuk) »perdix saxatilis«; ptica bolje poznata u deminutivu na *-ica: jarebica* (Vuk) = (sa *ja* > *je* kao u *jasen* > *jesen) jerèbica* = *jerebïca* (Vodice, Kosmet) = *orebica* (Cres) = *orèbica* (Lumbarda, Korčula, Dračevac na Braču) = *rebica* (Krivi Put), baltoslav. (?), sveslav. i praslav. *(^егеЬъ).* Toponim. Odatle ponovni deminutiv na *-ica: jarebičica.* Pridjevi na *-ji: jarebičjī* = *jerèbicjï;* na *-inji: jarèbinjî,* poimeničen sa *-jak jarebinjak,* biljka. Sa zamjenom sufiksa *-ica* sa *-usa* i *-ьс: rebusa* i *rebac* (Vrgada) = *jarebac* (Pakoštane, Dalmacija). Denominal *jarebiti se, -ï* (subjekti *kokoš* i *ptica* kad gubi perje), *jarćbavati se* (Kosmet u zagoneci). Gubitak *e* > *ja-, je-, o-,* koje se tumačilo i kao prefiks (Matzenauer), dolazi u rus. *rjabčik,* u pridjevu *rjabyj* i u stcslav. *геЬъ* »šaren«. Iz slavenskih jezičnih sredstava dade se prema tome utvrditi da je jarebica dobila ime po boji perja. Upor. bug. pridjev *jarebat* »gefleckt, gesprenkelt, grau«. Vokal *e* je nastao iz *nazala ι:* stcslav. *jarębł, геЬъ,* polj. *jarząb,* češ. *jaf ab* i rus. *rjabčik.* Od baltičkih jezika pruža paralelu lot. *irbe* »idem« i gr. pridjev ορφνός »taman, tamne boje«, s prijevojem *e* > *o.* Ie. korijen bi bio **erebh-.* Nazalni infiks u **егеЬъ* je praslavenska inovacija. Stcslav. *геЬъ* »šaren« uporeduje se s lit. *raïbas* »bunt«, stvnjem. *erph, suši. iarpr,* ir. *riabach* »buntgesprenkelt«.

Lit.: ARj 4, 468. 13, 802. *Elezović l, 254.* 260. Ribarić, *SDZb 9,* 154. Jurišić, *NVj 45,* 92. Hirtz, *Aves 2,* 412. Kušar, *NVj 3, 324.* Tentor, *JF* 5, 204. *Doric 429. Miklošič 275. SEW* l, 274. *Holub-Kopečny* 152. *Bruckner* 200. *KZ 45,* 318. *ZSPh 4,* 215. *KZ 45, 295-*296. *Vasmer 2,* 561. *Mladenov* 702. *Trautmann* 104. *WP* l, 146. Rozwadowski, *RSl 2,* 102. Vaillant, *RES* 13, 101-102. Matzenauer, *LF* 8, 23. Zubatý, *ASPh* 16, 409. Sobolevski, *Slávia* 5, 439. Iljinski, *Slávia 2,* 266-267. Štrekelj, *ASPh* 28, 514. Petersson, *IF 24, 273.* Mayer, *KZ 66,* 105. Mikkola, *RSl* l, 18. *Boisacq*[3] 719. Zupitza, *KZ* 36, 67. Much, *ZDWf 2,* 283. sl. (cf. *AnzIF* 15, 104).

járma f (Kosmet) »krupno mljeveno žito za stoku«. Balkanski turcizam (tur. pridjev i imenica *yarma* »1° prosječen, cijepan, 2° žito krupno samljeveno«, od *yarmak)* iz mlinarske terminologije: bug. *jarma* »grobes Mehl als Viehfutter«.

Lit.: Elezović l, 254. *Mladenov* 704. *Doric* 429. *školjić* 363.*

jàsak, gen. *jaska* pored *jāsaka* m (15. v., Vuk, objekt uz *utinitf)* = *jasak,* prilog (Kosmet) »sinonim; zabrana«. Odatle radna imenica *jasakčija* »kavaz, koji viče *jasak«,* s pridjevom na *-in jasàkcijin.* Balkanski turcizam (izvedenica na *-ák* kao *jatak* /v./ od *yas* »red, pravilo, zakon«, također uzvik *yasak* »stoj«) iz vojne terminologije: bug. *jasak,* arb. *jasak* — *jesák* = *jasakt.* Ovamo ide možda na *-li: jasllja,* indeklinabilni pridjev »u žalosti« (subjekt *žena* uz *biti)* < tur. *yash* »ožalošćen, u crno zavijen«.

Lit.: ARj 4, 474. Elezović l, 255. *Mladenov* 704. *GM* 161. *Škaljić** 363.

jasan, *jasna* (Vuk), sveslav. i praslav. *(_*ênsí)* pridjev, »clarus«. Poimeničen u apstraktima na *-ota, -oca, -ost: jasnost* = *jasnoća* =

jasnota; na *-ina: jasmna* (17—18. v.). Novi pridjev na *-ovit: jasnòvit.* Inhoativ na *-éti jàsnjeti, -im;* kauzativ na *-iti:* impf, *jasniti, -im (iz-, ob-, raz-)* prema iterativima na *-va--jasnivati, -ujem, -jašnjavati, -jašnjivati, -ãm,* samo s prefiksima. Postoji još *jas* m, f (18. v.) s čistom osnovom bez sufiksa. Zbog toga postoji mogućnost da se ovamo stavi i impf. *kòjasiti se* (Vuk) »sresti se, javiti se, pozdraviti se kod sretanja« s rijetkim prefiksom *ko-* (v.). Upor. *jásati,* stčeš. *jásávati.* Početno *ja-* je nastao iz *ê* (e), koji se razvio iz ie. diftonškog korijena *ai-lai* »gorjeli, svijetliti«. Taj je bio raširen formantom *sk-.* Upor. lit. *aiškus* »jasan«. Praslav. je inovacija dodatak formantą *n.* S drugim prijevojem i formantom je *iskra* (v.).

Lit.: ARj 4, 474. 8, 364. *Miklošič* 101. *SEW* l, 276. *Holub-Kopečný* 149. *Bruckner* 200. *Vasmer 2,* 497. *Mladenov* 704. *Trautmann 4. WP* l, 2. Vaillant, *RES* 22, 32. Sobolevski, *Slávia* 5, 450. ' Scheftelowitz, *KZ* 56, 195. Matzenauer, *LF* 8, 24-25. 186.

jasen m (Vuk) = *jasan* (jedanput, upór. češ. *jasan)* = *jasin* (jedanput, 18. v., ikavski) = (sa *ja* > *je) jesen* (1427, Ozalj, Cres, Belostenec, Voltidi, Vuk) = *jesen* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. *(*asent),* »njem. Esche« (s kojim je u prasrodstvu). Odatle deminutivi: na *-ьс jasénac,* gen. *-ènea* »dictamnus albuş L.« = na *-bk jasenak,* gen. *-nka* (Vuk) = *jasenak* = na *-ič jašenie* = sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *jasenićak,* gen. *-ćka.* Pridjev na *-ov: jasènov* = *jesenov* (Istra) pored *jasenov,* poimeničen sa *-aca jasenovača* »jasenova batina« i sa *-ina jasènovina* »jasenovo drvo«. Na *-ik: jasènïk,* gen. *-ika* »šuma jasenova«. Na *-ište: jasenīšte* n (Bella, Voltidi, Stulić, Piva-Drobnjak) = *jeseniste* (Voltidi) »mjesto gde su nekada bila jasenova drveta«. Kolektiv na *-je: jasenovlje* (Jambrešić), *jasinje* (18. v., Reljković). Veoma raširen toponim i hidronim: *Jasenovac, Jesenice* (Poljica, Dalmacija). Za slov. *Jesenice* sinonim njem. *Assling* dokazuje postojanje starijeg *Jasenice.* Neobični su *Jasjenice* (selo, Bosna) kao jekavizam i *Jasinak* (Srbija, Valjevo) kao ikavizam. Upor. gore *jasin.* Sa *jasan* upor. *Jasanica,* voda u Hercegovini. Baltičke paralele nemaju formanta *-en:* lit. *uosis,* lot. *uôsis,* stprus. *woasis* < ie. **ősis.* Praslav. se poklapa u pogledu formanta sa lat. *õrnus* < ie. *õsen-os,* a germ. stvnjem. *ask,* langob. *oska,* nvnjem. *Esche* slažu se u pogledu odsustva formanta *n* sa arb. *ah* »bukva«. Upor. u Iberiji toponim *Huesca* < ie. *oska.* Možda pripadaju protoevropskom supstratu kao termin za drveće.

Lit.: ARj 4, 477. 480. Tentor, JF 5, 203. *Mazurami* 460. Vuković, *SDZb* 10, 387 *Miklošič* 100. *SEW* l, 31. *Holub-Kopečny* 149. *Bruckner* 200. *Trautmann* 203. *Mladenov* 704. *WP* l, 184. Bartolomae, *IF* l, 304. Johansson, *IF 2,* 52. Uhlenbeck, *PBB* 30, 262. *Boisacq** 107.

jàsika f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. (*oj-) »populus tremula« = slov. sa *ja-* > *je-: jesika.* Sufiks *-ika* je kao u imenima biljki. Bez tog sufiksa dolazi u izvedenici na *-īk jàsïk* gen. *-ika* (Vuk) »jasikova šuma«. Vrlo čest toponim kao i izvedenica na *-ika.* Mjesto *-ika* potvrđeno je *jesina f* (18. v.: *drvo jovina oliti jesina).* Glede *-ina* upor. polj. i rus. *osina.* Varijanta *je-* za *ja-* potvrđena je u toponimiji: *Jesikovac* (brijeg, Srbija), *Jesikovb doh* (među selu *Vhčju* kod Treskavca u Makedoniji). Suglasnik s nastao je iz 'grupe *bš* > *ps.* Upor. u baltičkim jezicima lit. *apsa, apse,* stprus. *abse,* lit. *apuse* pored *epusg,* stvnjem. *Espe.* Razlika je između sjevernih i južnih slavina u tome što sjeverne imaju *o-* mjesto *ja-:* češ., slvč. *osika,* polj. *osa, osika,* rus. *osina.* Naziv možda pripada protoevropskom supstratu. Upor. tur. *apsak,* čuv. *ewes.*

Lit.: ARj 4, 480. 619. 621. *Miklošič* 100. *SEW l,* 31. *Holub-Kopečny 257. Bruckner* 383. Vasmer, *RSl 4,* 151. *Trautmann* 11 — 12. *WP* l, 50. *Mladenov* 704. Hirt, *IP* l, 483. Loewe, *PBB* 60, 163. Uhlenbeck, *PBB 26, 295.* Meillet, *RSl* 2, 70. Sütterlin, *IF 25,* 60. Matzenauer, *IF* 12, 168.

jasla f (hrv.-kajk., slov., Belostenec, Voltidi, Stulić) »poganac, gnojnica, smrad koja teče iz rane«. Od njem. *Aissl, Assel* »Geschwür«.

Lit.: ARj 4, 480. *Miklošič 4. lstí, Vgl. Gram.* l, 354. *SEW l, 32.* Štrekelj, *DAW 50,* 60. '

jasmin m (sinkopa samoglasa u intertonici prema učenom lat. *jasmínům)* prema *jasemin-čibuk* (složenica) = *jāsamin* (Dalmacija, balkanski oblik prema ngr. γιασεμί, arb. *jasemi, asemin)* = *jelšamin* (Brač) = *jelžemin* (Šulek, Sabljar) prema *đelsamin,* gen. *-ina* (Vuk, narodna pjesma) < tal. *gelsomino* »biljka jasmínům officinale«. Od perz. *jāsamin* > tal. *gelsomino.* Sa starijim *č* za tal. *dz* i sa *ja-* > *je-* kao u *jenvar, cesmín* m.

Lit.: ARj 1, 946. 3, 3. 4, 474. 583. 584. *REW*[3] 4577. *DEI* 1780. *GM* 161. *Lokotsch 942. Škaljić*[2] *363.*

Jasòfija f (narodna pjesma, u sintagmi, desetercu: ~ *cara Kostadind)* < ngr. *Aja Sofia* < "Αγια Σοφία, carigradska crkva.

Lit.: ARj 4, 483.

-jast, živ pridjevski sufiks složen od *-įn ì -ast* (v.) istog značenja, s kojim može da se izmjenjuje, upor. *kučast* pored *kukast.* Služi za izvođenje pridjeva od imenica: *šiljast* od *šilo, pepeljast* od *pepeo.* [Usp. *-as].*

Lit.: Maretić 318., § 365 d.

jastog m (Vuk, 16. v., Hektorović, Ljubiša, Muo, Malínská, Mljet, Pučišće, Budva, Krtole, Senj, slov. iz hrv.) = *jàstok* (Kavanjin, Perast) = *jastof* (Cres) = (sa umetnutim *r* poslije dentala) *jãstrog* (Božava, Rab, Ugljan) »morski rak«. Nejasna je dubrovačka varijanta *zastog.* Odatle sa mlet. sufiksom -era < lat. *-aria* za oznaku mreže *jastogêra* (Senj). Od lat. *astacus* (Plinije) < gr. αστακός preko dalmatoromanskoga. Sa grčkim akcentom u arb. *stoko, stahús,* rum. *stacós,* riječ ie. podrijetla. Postoji u tal. isti grecizam i s promjenom sufiksa **astax,* gen. *-äcis* = **astix,* gen. *-ids* > tal. *àstice* (18. v.), mlet. *àsteze* > *astēž* m (Korčula, školovani ljudi) = *ástize* (Krk).

Lit.: ARj 4, 484. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ* 29, 208. *Pleteršnik* 1, 360. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 449. *REW*[3] 738. *DEI* 336. 339. Vasmer, *RSI* 4, 181. Isti, *GL 69.* Joki, *IF* 44, 69.

jastreb m (Vuk) = (pseudojekavizam) *jãstrijeb* (16. v., Vuk) = (sa *š* kao u *oštar) jastreb* (Boka), sveslav. i praslav. *(*astrebb)* »vultur, aquila«. Pridjevi: na *-ji* samo u poimeničenju na *-jak jastrebljak* »biljka«, na *-ov jãstrebov,* na *-ast jastrëbast* (Vuk) »boje kao u jastreba«. Deminutivi na *-ьc: jastrébac,* gen. *jastrepca;* na *-it: jastrebič.* Augmentativ: *jastrèbina.* Na *-aca: jastrebača* (Bastali) »ime puri«. Na *-tiša: jastrebuša* »jastrebasta kokoš«. Radna imenica na *-ar: jastrèbãr,* gen. *-ára* (14. v.) »feudalni službenik koji hrani jastrebe«. Raširen toponim i oronim u različitim izvedenicama; među njima *Jastrebarsho,* skraćeno *laska.* Vokal *e* je nastao iz nazala g, upor. stcslav. *jastrebъ,* poìj. *jastrząb.* Paralela nema ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Ali se ipak tumači iz ie. jezičnih sredstava na razne načine. Jedni (Lang) vide u toj riječi izvedenicu od ie. pridjeva **akros* ili **okros* > gr. ὠκύς »brz«, obrazovanu s pomoću rijetkog sufiksa *-ebb* < ie. **embho* kao u *galeb* (v.) ili u prijevoju *-cЬъ golub* (v.) i lat. *palumbēs.* Semantička bi paralela bila lat. *acdpiter* = sanskr. *ašu-patvan* »brzo leteći«. Bruckner uzima isti sufiks s polj. pridjevom *jastry* < praslav. **astrb,* »bistar«, češ. *jastřiti* »oštro gledati«, slov. *jastřiti.* Odatle su možda i naša imena ovaca *jàstroka* (Grbalj) = *jastrovka* (Kurelac). Jagić, Vasmer i Uhlenbeck vide složenicu od **jastb* < *ěstb* + *rebz, jerφ* »koji jede jarebice«. Oštir, Meillet i Petersson pretpostavljaju relikt iz praslavenskog supstrata. Matzenauer traži u *ja-* prefiks, a u korijenu sanskr. *srimbh* »ferire« itd.

Lit.: ARj 4, 484. *Mažuranić* 460. *Miklošič* 101. *SEW* 1, 32. 429. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 201. Vasmer, *RSI* 4, 166. *WP* 1, 172. *Mladenov* 704. Sobolevski, *Slama* 5, 439-440. Budimir, *JF* 15, 158. Körinek, *Slávia* 12, 194-202. Oštir, *Razprave* 8, 193 (cf. *Ijfb* 16, 169). Loewenthal, *WuS* 11, 54. sl. (cf. *ijb* 14, 200). Lang, *LF* 51, 20-28 (cf. *IJb* 11, 465. *ZSPh* 5, 214). Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561 (cf. *AnzIF* 24, 116). Meillet, *MSLP* 11, 173. Petersson, *IF* 34, 246-247. Charpentier, *IF* 35, 253. Matzenauer, *LF* 8, 23-24. Mikkola, *RSl* 1, 17-18. Mayer, *KZ* 66, 104. sl. Iljinski, *RFV* 60, 421-440 (cf. *RSl* 2, 239).

jàstuk m (Vuk) = *j ástak* pored *j astia,* gen. *jastîka i jastuk* (Kosmet) »1° sinonim: blazina, vanjkuš, 2° (metafora) drvo na osovini«. Odatle deminutivi na *-ić: jastučić* (18. v., Vuk); na *-bk: jastučak,* gen. *-čka* (18. v., Vuk); na *-e: jastūče,* pl. *jastučići* = *jastbče* — na *-će jastučence* (Kosmet). Nije općenit hrv.-srp. turcizam, ali je tendencija da to postane. Tur. jery > и kao u *kōduna* (v.). Balkanski turcizam (izvedenica s pomoću sufiksa *-dik* od *yarmak* »être couché«: *yazdık* pored *yastık)* iz kućne terminologije: bug. *jastăk,* arb. *jastëk, jashtëk, jastek, jestek, jostik.*

Lit.: ARj 4, 486. *Elezovic* 1, 255. *Mladenov* .704. *SEW* 1, 449. *GM* 161. Vasmer, *RSl* 4, 181. *Deny* § 1275. *Šhaljić** 364.

jašāk m (genitiv nije potvrđen; ne kaže se gdje se govori, možda na Braču, jer je riječ saopćio Ostojić) »sud od zemlje sličan vrču, sa dva rucelja jedan prema drugome, amfora«. Upor. još slov. *jolek* »Wasserbecken« < stvnjem. *ase* »Schlüssel, Becken, Boot«.

Lit.: ARj 4. 486. *Pleteršnik* 1, 360. *Miklošič 4. SEW* 1, 32.

jãšlja f, pl. *jašlje,* gen. *jaíâ//'*(Istra, Korlevići, svi Slovinci zapadne i južne Istre osim Vodica) »1° iver = jiver (Vodice), 2° mali izrast na cjepanici, na orupku, koji treba odsjeći da se orûpci povezu u faš, u gocu«. Od lat. *assula,* deminutiv od *assis.* Upor. tal. *aşchia* < vlat. *ascia* (Kasiodor). Taj vlat. oblik bio je prenesen u kllat. *astiila.* Odatle nastade puniji kslat. deminutiv na *-ella astella* > *ostjela* (Stulić) »assulae, segmenta, ramentą« > *ošćela* (Dubrovnik, Vuk, Vodopić) »ostružine od drveta, oblinje (hrv.-kajk.). = planjadūra (Korčula)« = (unakrštenjem sa *kostf) kostjele* = *kostile* (Mikalja, odatle Stulić) »ostruge, strugotine«. Ovamo ide zacijelo u Klani (Istra) *ašćerica* »čačkalica«. Izmjena *o* > *a* i *l* > *r* kao i akcenat nije jasno. Kod Istroromána *stiela,* s aferezom *a-.*

Lit.: ARj 5, 375. 9, 318. Ribarić, *SDZb 9,* 129. 153. *DEI* 316. 337. *Ive* 5. *REW*[3] 740.

jašma f »sinonim: jaspis; kantaš« (Popović). Ruski turcizam arapskog podrijetla (ar. *jašm* > tur. *.yesem).* Upor. *jašpar* (15. v.), apozicija uz *kamen.* U pogledu vjerovanja o ljekovitosti upor. *bojni kamen* (Kosmet).

Lit.: ARj 4, 487. *Elezović* 1, 53. *Lokotsch* 941.

jašmak m (Vuk, Dalmacija, Lika) = *jašmak* (Kosmet) »koprena za lice muslimanke, kad izlaze na ulicu; sinonim: povezača, zabradak«. Turcizam (tur. *yaşmak)* iz terminologije nošnje. Odatle na *-jar* (v.): *jašmačar* (Vuk, Kotor) »postav za jašmake«.

Lit.: ARj 4, 487. *Elezović 2,* 518. *Školjić** 364.

jat[1] m (jedanput, narodna pjesma) = *jãto* n (Vuk, tako općenito) »sinonim: množina (ptica)«. Odatle pridjevi: na *-ьn: jätan* (18. v.), poimeničen na *-īk jātnīk* (Vuk, Crna Gora) »čovjek od bratstva u kojem ima preko 50 pušaka«; sa *-ica: jamica* (18. v.) »ptica koja pripada jatu«; *sjätan* (sin) »onaj koji se združuje u *jato«;* na *-ast: jâtast* (Bella, Voltiđi, Stulić, prema Budmaniju nepouzdan) »zbit, zbijen, sabit«; složen prema sintagmi *voditi jato: jatovodan* (Došen, 18. v.). Na *-onja: jatonja* (Bruvrio) »ime volu«; na *-oša: jatoša* f (Bosanska Krajina) »najstarija ovca, koza, svinja, koja vodi stado«. Prilozi *jãtno* — običnije *jatomice* (Vuk) = *jatmicg* (18. v., J. S. Reljković). Denominali: na *-iţi: jätitt, -īm (se)* (Vuk, Kosmet) *(s-};* na *-ovati: jãtovati se, -ujem* (Martie), prema *bratimiti se* analogijski *jatimiti se, -īm.* Nalazi se još u slov., bug. i rus. *játvo.* Kao izraz primitivne kulture (stado) riječ *je* praslavenska bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, ali se postanje tumači iz ie. jezičnih sredstava. Bruckner izvodi od korijena **ja-,* koji je u *jahati* (v.), i dovodi u vezu sa sanskr. *yatati, yatate* (3. 1.) »reda, okružuje«, *yatanı* »hod, put«, avesta *yat-* »kretati se«. To je dakle ie. korijen **ei* u obliku **ıa-,* koji je i u *eo, ire* i u. *ići* (v.), raširen formantom *t* kao stir, *āth* »Furt«. Brücknerovo tumačenje za *jato* je prihvatljivo. Samo se mora rastaviti od *jata* (v.). Matzenauer uporeduje s lot. *ada* »grex«, za što *d* čini teškoće.

Lit.: ARj 4, 489. 490. *Elezović* 1, 256. *Miklošič* 101. *SEW* 1, 410. *Bruckner* 201. *Holub-Kopečný* 149. *Mladenov* 704. *WP* 1, 104. Matzenauer, *LF* 8, 26-27.

-jat[2], živ pridjevski sufiks složen od *-įo* i *-at* (v.) istog značenja. Služi za izvođenje pridjeva od imenica: *domišljat* od *domisao f>* i od sintagmi: *umiljat* od *u milu* upor. *umilan.*

Lit.-: Maretić 318., § 365e.

jäta f (čakavski, Cres, Punat na Krku, Vodice) »1° zaklon od vjetra, kiše, 2° krov, zid, stablo, kabanica« = *jato* n (Istra »zavjetrina. Izričaj *daj se za jatu* reče mati djeteta (Punat) »zagrnuti rupcem«, prilog *zajatu* (Cres) u rečenici *onje^, tuje'—'* »u zaklonu od vjetra«. Odatle denominal *razjätiti dvor* (Vodice) »otvoriti vrata staje, da unutrašnjost ne bude zaštićena od vjetra», u značenju, »koliba« nalazi se *jata* u slov., češ. i polj. Morala je postojati i na hrv.-srp. kopnu (terra ferma), jer u Lici postoji izvedenica odatle na *-ara* (tip: *brvnara* »kuća od brvana«, *straćara* »vrlo rđava kuća«): *jatara* f »vrlo mala seljačka kuća«, sa deminutivom na *-iça: jàtarica.* Kako ne postoji denominal **pojatiti,,* ne može se uzeti da je *pojata* f postverbal odatle. Protiv shvaćanja *po-* kao prefiksa govori i oblik *pajata,* koji se čita u dokumentu iz g. 1566. (Izačić). Riječ *pojata* je vrlo stara. Nalazi se u stcslav. u značenju »krov kuće«, u bug. »staja za ovce, obor, tor«, u slov. »Scheune«. Posudiše je Dakorumunji »Stall, Kuhstall«, Cincari *pueată* i Madžari *pajta* (sa gubitkom *a* u penultimi kao u prezimenu *Pozsgaj* »Požežanin« od *Požega).* Bruckner izvodi *jata* i *jato* (v.) od korijena *ja-,.* koji se nalazi u *jati, jahati* (v.). Ne vidi se pravo semantična veza. Po svoj je prilici *pojata* nastalo unakrštavanjem predromanske alpinske, južno-fr. i pirenejske riječi *baita,* (upor. baskičko *baita* »kuća«, v. posuđenim *bajta),* koja se nalazi u sjeverno-tal. narječjima,

sa *jata.* Lidén izvodi *jata* iz ie. **oitā* i upoređuje s fin. *aitta.* Matzenauer uporeduje *pojata* sa stprus. *poyato* »nomen predii« i proglašuje korijen kao nepoznat; *jata* se uporeduje i sa sanskr. *jātam* »hod, put« (od iste osnove od koje i *ići,* v.), što semantički ne odgovara. Upor. i tračku riječ *bàita, baite* »1° šator od kože, 2° pastirska koliba«, gr. *boites* (natpis iz 1. v.) »erupta, krypta« = *bêtes* (Hesych) »sakriven dio hrama«, hebr. *baith* »kuća«. Vjerojatno se radi o mediteranskoj riječi, koja se raširila i kod Slavena; *jata* je mogla nastati od *pojata* odbacivanjem *po-,* koji, shvaćen kao prefiks, nije pristajao.

Lit.: ARj 4, 488. *Pleteršnik* 1, 360. 2, 115. *Mažuranu* 887. Tentor, *ASPh* 32, 191. *JF* 5, 205. Ribarić, *SDZb 9,* 153. *Mikloiič* 101. 254. *SEW* 201. *KZ* 45, 54-55. *Mladenov* 502. Skok, *ÄA* 4, 138-143. Vasmer, *RSl 6,* 193. Lidén, *MOr 5,* 195-207 (cf. *RSl 5,* 256). Matzenauer, *LF* 8, 26. *REW** 884. *DEI* 409.

jatagan m (Vuk, narodna pjesma) = *jatagan* (Kosmet) »veliki turski nož malo nakrivljen s oštre strane (nosi se za pojasom)«. Balkanski turcizam koji je ušao i u sve evropske jezike *(yatagan,* izvedenica na *-agan* od *yatmak,* »être couché«) iz terminologije vojnog oružja: rum., bug., arb. *jatagán,* cine. *yiatăgane* f, ngr. γιαταγάνι.

Lit.: ARj 4, 488. *Elezović* 1, 256. *Lokotsch* 944. *GM* 162. *Pascu* 2, 139., br. 566. *Deny* 569., § 865. *Školjić*[1] 364.

jàtak m (Vuk) = *jatak,* gen. *jataka* (Kosmei) »1° sinonimi: postelja, krevet, ležište, 2° (prema semantičkom tipu *camerata* > fr. *camarade)* čeljade koje sakriva hajduke ili kradljivce«. Odatle pridjev na *-ov jàtakov* u drugom značenju kao i denominali *jàtakovati* (Srbija), *sjatačiti se* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Unakrštavanjem s *pojata* (v.) *pojãtak* m »Schlafgemach für ein Ehepaar«. Balkanski turcizam (tur. *yatak* »krevet« od *yatmak* »être couché« sa sufiksom *-ak* kao *konak* od *konmak,* v.) iz oblastí pravne terminologije: rum. *iatac* »1° Schlafstube, Nebengemach,2"Hehler«, bug. *jatak* »1° leglo, 2° sakrivao«.

Lit.: ARj 4, 488. *Elezović* 2, 518. *Mladenov* 704. *SEW* 1, 450. *Lokotsch* 945. *Tiktin* 750. *Škaljić*[2] 364.

jatoran, f *-rna* (Vuk, Srbija, Stolić), pridjev »sinonimi: jak, snažan«. Kao *jak* (v.) i ta je izvedenica na *-ьn* od zamjenice *jeterъ* »irgend wer, pl. einige, manche« s prijelazom *je-* > *ja-* (upor. *jaklo,* v.) i komparativnim sufiksom *-ter, -tor* kao *šestero* pored *šestoro.*

Lit.: ARj 4, 490. *SEW* 1, 419.

-jav, živ pridjevski sufiks složen od *-io* i *-av.* Znači snabdjevenost onim što znači osnova kao i *-av* i konglutinat od *-ica* + *-jav* > *-ičav.* Osnove od kojih se izvode pridjevi s *-jav* i *-ičav* obično su imeničke izvedenice na *-ica, -ik: sušičav, grozničav, ospičav* itd.

Lit.: Măreții 318., §§ 365f. 364c.

j à vaš, prilog koji se može, kao u turskom, reduplicirati da se izrazi komparativ = *javai* (Kosmet), indeklinabilni pridjev (pejorativan, *javaš duãn* »blag duhan«, suprotno *sen,* v.) »sinonimi: sporo, polagano; spor, polagan«. Odatle pridjev na *-ost* (v.): *javašast* »sinonim: slab«. Apstraktum na *-luk: javašluk* (Bosna) = = *javašlbk* m (Kosmet) »sporost, polagan rad«. Denominai na *-ati: javašati* (Bosna *(s-)* »slabiti«. Stulić ima *avaš* m »illiteratus«. Daničić s pravom sumnja da se tako igdje govori. Balkanski turcizam (tor. *yavaş* od *yav-* »eitel, schlecht«) iz terminologije moralnih svojstava: rum. *iavaş,* búg. *javas* »langsam, gemächlich, leicht (za pića)«, arb. *javash.*

Lit.: ARj 4, 493. *Elezović* 1, 516. *Doric* 427. *GM* 162. *Lokotsch* 946. *Deny* § 369. *Školjić** 364.

jáver m = *jāver,* gen. *javéra* (Kosmet) »sinonimi: pomoćnik, pobočnik, adutant«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz > tor. *yaver)* iz vojne terminologije: arb. *javer.*

Lit.: ARj 4, 494. *Elezović* 1, 248. *GM* 162. *Škaljić*". 365.

javiti, *javim (se),* (1496/ Vuk) pf. *(do-, iz-, na-, ob-, od-, po-, pre-, pri-),* sveslav. i praslav. osnova **a ъ,* odatle kauzativum, »1° nuntiare, 2° voditi stado (Crna Gora, Hercegovina),. 3° uputiti se, ići naprijed«, *najaviti* »natjerati, nagnali (stoku)«, *prejaviti ovce* (Vuk), *sjaviti, sjavīm* (objekt *ovce, blago)* »1° povratiti s paše, s planine, 2° skupiti se«. Pf. je *jăvnuti, -ēm* (Vpk). Imperfektivi su na *-a-ti, -va-ti: javljati, javljam,* iterativ *-javljívati, -jàvljujem (do-, ob-, pri-),* samo s prefiksima. Deminutiv na *-kati: jävkati (se), -am* (Srbija). Prema Vaillantu značenje 2°, koje je vezano na pastirsko kretanje, nastalo je deprefiksacijom prema *prijaviti* i *odjaviti,* koji znače »dolazak i odlazak stada«. Postverbal je sa sufiksom -afc: *sjâvak,* gen. *sjăvka* m (Crna Gora) »zdig, slaženje stoke pod jesen s planine«. Značenje Γ razvilo se iz priloga stcslav. *javi* >*javi* (16. v., Vuk) »otvoreno, očito«, protivno »u snu«. Upor. kol. *jâvlje* n (Crna Gora, Boka, Ljubiïa) »stanje kad čovjek ne spava«: İ657. *ne v jave, nev vu sne* (Zagreb). Danes je propao taj prilog. Očuvao se u bug. *ave.* U hrV.-srp. potisnuše ga sinonimi, u Bosni turcizam perzijskog podrijetla *ašićare* (v.). Odatle je/âb m (upor. polj./aai) = *jâv f* = *java f* (supremo *san,* v.). Postverbali su od prefiksalnih kauzativa: *izjava, Sbjava, pojava, prijava.* Praslav. je pridjev na *-ьn: javan {ob-);* poimeničen na *-ost: javnost* (Stolić). Radne su imenice na *-lac, -ač, -telj, -alo: javilac,* gen. *^oca, javhelj (ob-), javljač (do-),*javljalo.* Sa sufiksom *-vka* (upor. *plavka* Niš): *jàvka f* (Leskovac, Srbija, Tetovo) = na *-ț: javle* (upor. *piovče)* »mlada kokoš, pilića == piščerika (ŽK), koja prvi put pronese jaja«. Složenicu potvrđuju samo hrv. neologizmi *brzojav* m »telegram«, postverbel od sintagme *brzojavni* »telegrafirati«, *brzojavka f* »telegram«. Izvedenica bez *j- avet* f (v.) zbog gubitka *j-* i zbog sufiksa *-et* f izdvojila se iz te leksikologijske porodice. Rumunji posudiše prilog *ave* > *avea* i *javiti* > *ivi,* odatle njihov apstraktum na *-tală* < *-Яь iveală; Arbanasi: avis, avit* (ToSke) »erscheine«. Prilog *jave,* stari lokativ od *java,* koji smo označili kao ishodište od *javiti* i *avet f,* aalazi se u lit. *avyje* u istom značenju. Zbog toga se praslav. korijen **a ъ* može označiti i kao baltoslavenski, Ič. je korijen *<)#- »osjetiti, čuti«, koji se nalazi u *ûm* m. Taj zbog različitog fonetskog razvitka i drugog sufiksa *-mo* čini posebnu leksikologijsku porodicu: pridjevi -ьп: *(ne)uman, bezuman, bezumlje.* Upor. sanskr. *avati* (3. 1.) »beachten«. Taj ie. korijen bio je raširen i formantom í u sanskr. *avih,* zend. *avii* »offenbar«, koji se samo u osnovi poklapa s *javiti.* Nalazi se u pomenutom turcizmu *ašićare* (v.) = bug. *ašikeré* < nperz. *ãskãr* i u gr. αἰσθάνομαι, odatle *estetika, esteta, (ne)estetičan, estetski* i lat. *audio, oboedio* < **avisdio,* odatle *audijencija, auditor* > *avitôr* (ŽK) = *avlttōr,* gen. *-óra* (Kordun).

Lit.: ARj 4, 2tO. 493. 496. 497. 8, 364-367. H, 540. Л/J 2,215. Skok, *Slávia* 15,182., br. 31. *Mazuranić* 460-463. *Miklošič* 101. *SEW* 34. *Holub-Kopečny* 153. *Bruckner* 201. *KZ* 46, 204-205. *Trautmann* 21. *WP* 1, 17. *Mladenov* 31. 701. *Tiktin* 862. Vaillant, *RES* 22, 24. Joki, *Stud.* 105 (cf. *RSl5,322).* Fraenkel *ZSPh* 11, 36., bilj. 3. Buga, *IzvORJAS* 17, 1. 10. 35. si. Meillet, *RES 6,* 173. *Boisaccp* 31.

javor, gen. *javora* (Vuk) = *jahor* (Crna Gora), sveslav. i praslav. *(*a огъ)* »naziv za različite vrste drveća kao : acer, õrnus platanus, jasen i jablan«. Odatle pridjevi na -ъп: *jávoron,* poimeničen sa *-ik* u toponimu *Javorník;* na *-ov javorov,* poimejričen na *-ina javor ovina* (Vuk) »javorovo drvo«. Deminutiv na *-tk: jávorok,* gen. *-árka.* Augmentativ na *-ina javorina.* Kolektiv na *-je jàvorje.* Cest toponim. Značenje »lovor« nema nikakve veze s ovim drvetom, nego je *javor* < *laurus* isto što i *lavor, lovor* (v.), samo je / ispalo jer se identificiralo sa romanskim članom. Madžari posudiše *javor, juhar, ihor, ihar.* Neki uzimlju (kao Schwarz, Vasmer) da je *javor* praslav. posuđenica iz stvnjem. *ahorn* > bav. **ăhor* u 6.— 8. v. < *õkr* sa gubitkom dočetnog *-n* zbog 'töga ito se identificirao s općim pridjevskim -sufiksom *-ьn.* Loewenthalu je iz ie. **ătforos* »ausflessend«. Prema Macheku *javor,* stvnjem. *ăhorn* i lat. *acer* pripadaju pred-ie. supstratu. To je najvjerojatnije. ,

lit.: AKjA, 419. 407. *MUđoSič* 101. *SEW l,* 34. *ШиЬ-Kopecny* 150. *Bruckner* 202. *KZ 46,* 200. *Mladenov* 701. *Kiparsky* 229. Schwarz, *ASPh* 40, 284-292. Vasmer, *RSl* 3, 26Í. *Loewenthal, WuS* 10, 153. Machek, *LP 2,* 154. *ASPh 42,* 300.

javùklija f = *jaukKja* (Vuk, sa gubitkom *v* kao u *TSukbašta,* Priština, za tur. *tavuk* »kekoš») ^ *jauklica* (Boeaa, akcenat *jaùkììcaì; i* < *-iji)* »zaručnica« prema *jaukia!* m (narodna pjesma bosanska) »sinonim: zaručnik«. Turcizam (t. *yavuk* »Verlobung« > *yavuklu yavuklt* »Verlobt, der Verlobte«) iz svadbene. terminologije.

Lit.: ARj 4, 499. *Školjić"* 364.

jaz» m (1499, Vuk) = *jaz f* = (sa *ja-* > *je-) jež* (1525, hrv.-kajk. i čakavski) = *jaza f* (prijelaz iz f deklinacije *-i* u f deklinaciјų -α) = (sa sufiksom *-ia) jaza* (Vuk, ŽK) = *jaza* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. *(*geъ)* termin za primitivnu drenažu, »kanal za odvođenje vode kroz branu za mlinove; sinonimi: starije romanske posuđenice *canalis* > *kimao,* gen. *-ala,* novija *kanal,* gen; *-ala* (odatle *kanalizirati, kanalizacija), canabula* > ime kraja *KonavK,* gen. *Kònavãlã, konavaa,* gen. *-via* (Crna Gora), perz. > tor. *bento.* Odatle pridjevi na *-ьn: jazan* (17. v.); na *-ovit: jazòvit* (17. v.), danas mrtvi. Deminutiv na *-ica jàzica.* Denominal na *-iti: jaziti, jâzîm* impf, »navraćati vodu« *(iz-, pre-, raz-, za-).* Rumunji posudiše *iaz* n »vještački

kanal«, u Moldavi)! »ribnjak«. Upor. ngr. ἄγος »canalis, aquaeductus«. Složenica *vodojaža.* U baltičkoj grupi fonetski potpuno odgovara lit. *eée,* lot. *eža,* stprus. *asy.* Ali semantički odstupa od praslav. U baltičkom je poljoprivredni termin značenja »okrajak, brazda, lijeha, granica«. Drugo ie. srodstvo, zajedno s *jezero* (v.), vidi Meillet u arm. *ezr,* od *ie. *eg(K)-.*

Lit.: ARj 4, 210. 499. 502. 503. 634. *Elezović* l, 190. 249. *Mažuranić* 463. *SEW Miklošič* 102. *SEW* l, 277. *Holub-Kopečny* 153. *Bruckner* 202. *KZ 45,* 288-290. *Trautmann* 73. Charpentier, *ASPh* 29, 9. Joki, *ASPh* 28, 8. 29, 29 i sl. Meillet, *MSLP* 10,282 (cf. *KZ* 54, 240). 29, 38-40 (cf. *IJb* 14, 260). Matzenauer, *LF* 8, 27-28.

jaz[2] m (ovako i polj. i rus.) = (sa *ja-* > *je-) jez* (Sisak, ovako slov. i češ.), praslav. naziv ribe »idus melanotus«. Ista se riba zove sa sufiksom *-ava: jazava* f (Pančić); *jaz = jež* bit će sporedni oblici prema češ. *ježdík* »Bars« i polj. *jazde, jaźgarz, jazgier* »Kaulbars«, koji imaju paralelu u lit. *ež(e)gys* < *ěz + -dio.* Madžari posudiše *jász.*

Lit.: ARj 4, 500. 501. 503. 634. *Miklošič* 102. *SEW* l, 450. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 202. Scheftelowitz, *KZ* 54, 247. Janzén, *ZSPh* 18, 29-32. *Vasmer* 2, 486.

jazavac, gen. *-avca* m (Vuk) = (sa *o* mjesto *a* zbog *v,* upór. *Uvoda* za *livada) jăzovac,* gen. *-ōvca* (ŽU) — *jazvec* (hrv.-kajk.) = *jăozvec* (Bednja) = *jăzvac* (Mikalja, toponim *Jazvaci,* Hrvatska, upor. hipokoristik *Jazvo* kao prezime u Livnu) = (sa *zv > zb) jăzbac,* gen. *-aca* (ŽK, Vodice) = sa *zv > zl jazlac* (ugarski Hrvati) = *jazbavac* (Kosmet, unakrštenje *jazavac + jazbac)* = bez sufiksa *-ьc jazav,* gen. *jazva* (Martie), sveslav. i praslav. *(*ëг ъ)* »erinaceus, meleš taxus«. Od *jazvb* su izvedenice na *-etina jazvetina* »kapa od jazavčje kože«, *jazovina* (17. v.) »jazavčja koža«. Od izvedenice na *-ьc* je pridjev na *-j jāzavčjī* (Vuk) i noviji neologizam na *-jar jazavičar* »Dachshund«. Riječ *jazavac* je izvedenica na *-ьc* od *jazva* f (14. v., objekt uz *činiti)* »rana, metafora od značenja: fovea«, stcslav., bug., rus. *jazva,* odatle *objazviti* (15. v.) »raniti«. Pavlinović (srednja Dalmacija?) potvrđuje ovu riječ u značenju »zvijer (uopće)«, semantem prema zakonu sinegdohe od »zvijer koja živi u jami«. U ovom značenju je *jazva* potisnuta u zaborav od grecizma *špilja, špila* < σπήλαιον (v.). Prvobitno se značenje ipak očuvalo u izvedenici na *-ina: jâzvina* f, također toponim u sg. i pl., običnije sa *zv > zb jazbina* (Vuk, Kosmet) »1° jama u kojoj živi jazavac, 2° (metafora) zapuštena prostorija u kojoj živi čovjek«, također toponim. Odatle *jasbinka* (Bruvno) »ovca«. Novogrci posudiše *ег ъ* > ζσβος sa makedonskog teritorija gdje je danas slav. riječ pobijedio turcizam *harsuk.* Rumunji posudiše *ịazuina, ezim, ezune, ezure,* koje pominje Miklošič, ali je ne poznaju rumunjski leksikografi. Inače se u rum. i arb. za praslav. termin govori đačka i ilirska riječ rum. *viezure* = *vjedhulle,* koje su u prasrodstvu s **ег ъ;* **ēzvb* je izvedenica s pomoću ie. sufiksa *-uo* kao *krava, děva.* Između maskulinuma i femininuma nastala je semantička bifurkacija: **ezvb* je postao termin za životinju, f **ezva* za rupu u kojoj živi. Femininum je baltoslavenski: lit. *aiža* »fissure«, lot. *alza* »pukotina u ledu«, stprus. *eyswo* »rana«. Jat se razvio iz ie. dvoglasa *ai* u korijenu **aig-.*

Lit.: ARj 4, 501. 502. 8, 367. *Mažuranić* 463. *Elezović* l, 250. Ribarić, *SDZb* 9, 153. *Miklošič* 101-102. *SEW* l, 276-277. *Holub-Kopečný* 153. 156. *Bruckner* 202. *KZ 46,* 197. *Vasmer 2,* 484-5. *Trautmann* 68. *WP* 1, 9. *Mladenov* 702. Scheftelowitz, *KZ* 54, 250. Osten-Säcken, *IF* 24, 242., bilj. 1. Matzenauer, *LF* 8, 27. *Boisacq*[3] 1079-1080. Hoffmann, *BB* 21, 137-144 (cf. *AnzIF 7,* 12).

jàzija f (Vuk, Bosna) = *jääaja* (Kosmet) »1° pisanje, rukopisanje, 2° na turskim novcima ona strana gdje nije *tura* (u igri djeca bacaju novac u vis, pogađaju i pitaju: *tura mi jazi* »da li je pismo ili lice« — odgovor: nije tura no *ιazıιa,* Kosmet)«. Složenica *jàzi-câge* n (Banja Luka) »papir za pismo«. Turcizam *(yazı)* iz kulturne terminologije.

Lit.: Elezović l, 250. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 367. *Škaljić*[2] 365.

jàzuk m (Vuk, Bosna, narodna pjesma) = *jăzak* (Kosmet) = *jazlk* (Kosmet) »1° sinonim: grehota, šteta, škoda; najčešće uzvik sažaljevanja uz ono za čim se žali, čega se netko treba da stidi, zbog onog što ne dolikuje; sinonim: avaj (v.)«. Uzvik je proširen u Kosmeta *jazbklarasumj-rosum* od tur. sintagme *yazıklar* (pl.) *olsun* »bili ti oprošteni grijesi«: *jazbklàrasum da ti je i na tvoje godine.* Balkanski turcizam *(yazık* »grijeh« od *yazmak* »griješiti«) iz religijske terminologije: bug. *jazák.* Samoglasi *u* pored α za tur. jery (r) su kao u *koduna* i *tepalak.* Turski sufiks *-ik* nije rijedak

u našim turcizmima: *saruk* »tarban« (v.) od *sarmak, buljuk, bešika* od *beşik* (v.), *eksik* (v.) od *ekşimek* »umanjiti«.

Lit.: ARj 4, 502. *Elezović* l, 249. *Mladenov* 702. *Deny* § 1052. *Škaljić*[3] 365.

-je, stcslav. *-bje,* neobično plodan sveslav. i praslav. sufiks za neutra. Od prošlog participa pasiva na *-an, -en* i *-t* tvori apstrakta radnje (nomina actionis), koja mogu kadikad postati i konkréta: *vjenčanje* od *vjenčati* prema *imanje* od *imati, proščenje* (hrv.-kajk.) »sinonim: hram« od *prostiti, nošenje* od *nositi* i bezbroj drugih. Po pravilu su glagoli imperfektivni, ali ima dosta izvedenica i od perfektivnih kao *rođenje, postanje,* naročito kod -гь + *-bje: uskrsnuće, uzeće, ubiće,* ovamo i neologizam *pouzeće,* prevedenica od njem. *Nachnahme.* Ako se radi o crkvenim izrazima, onda je kod pravoslavaca prema crkvenom jeziku *-ije: bdênije, vaskresenije.* U . starijem jeziku još se nije sraslo *-nųe* i *-tue* u *-nje* i *-će.* Tako je danas djelomice u hrv.-kajk. i čakavskom. Nastavak *-ije* iz crkvenog jezika pejorativiziran je u *-ija* iz plurala: *mostanija, jebànija* (Vuk), *petljànija.* U morfološkoj funkciji služi *-je* u tvorenju pridjevskih i sintagmatskih apstrakata: *poštenje* od *pošten, zdravlje, veselje* od *veseo* itd., *pòdgõrje* od *pod gorom, pòdgrãde* od *pod gradom, predgrađe.* Ovamo idu i nazivi za krajeve uz rijeku, more, goru: *Podrīnje, Podunavlje, primorje, zagorje,* vrlo stara izvedenica, jer se nalazi i u Grčkoj (Pind) u krajevima gdje je nestalo Slavena, *Prigorje* (Hrvatska), *Međumurje.* Toponim *Međurič* < *Međuričje.* U tvorenju kolektiva je također vrlo plodan i živ: *borje, briješće, perje, groblje, vlaće, klase* (ŽK) od *klas, mlađe* (ŽK) itd., također u toponimiji *Bučje* od *bukva* prema *Bukóvje* (ŽK), *Brûsje* (Hvar), *Orāšje* itd. U ovoj funkciji veže se sa *-ov, -ev: grobōvlje, valovlje, ugljevlje, zrnevlje* pored običnijeg *z f nje.* Ovamo treba staviti i ime zemlje *Slovinje* od *Sloven + -je* za srednjovjekovnu Slavoniju sa glavnim gradom Zagrebom. *Slavonija* madžarska latinizacija odatle. To je jedini primjer za kolektiv od imena naroda.

Lit.: Măreții 274., § 333g. 291., § 344b. 305., § 354e. *Leskien* §§ 389. 486. 515. Belić, *NJ* 1, 262. *Holub-Kopečný* 459. *Mazurami* 1330.

jebati pored *jipsti* (primarni razred), *jebem* impf. (Vuk) pored *jébiti se, -im* (Vuk, hrv.-kajk.), ie., sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »coire, futuere«. Upotrebljava se veoma često u psovkama. Odatle postverbal *jêb* m (Vuk, ŽK) »sperma«. Radne imenice na *-ьc* m prema f *-iça: jèbac* prema *jèbica* (Vuk), s augmentativom na *-ina jèbičina* f (Vuk); na *-ač: jebač,* gen. *-ača* (Vuk). Apstrakta na *-ina: jebačina* f = *jebànija* (Vuk). Deminutiv na *-ucati: jebùcati, -am se* (Vuk). Kako je glagol posvema prostački, žene mu oduzimlju pejorativnost unakrštavanjem sa *gr'epsti* > *grebàti* (ŽK), a uljudne ga osobe zamjenjuju s lat. *koitirati* ili eufemističkim perifrazama kao *spolno općiti* itd. Paralele su u sanskr. *yabhati* (3. 1. sing.) i gr. οἰφέω. le. je baza **oiebh-: *iabh-* »dotaknuti se, postaviti ruku na ženu« > »futuere«.

Lit.: ARj 4, 501. *Miklošič* 102. *SEW l,* 432. *Holub-Kopečny* 150. *Mladenov* 158. *WP* l, 198. *Trautmann* 107. Pick, *KZ* 42, 85. Brandt, *RPV 74, 2,* 251-356 (cf. *Slávia* 3, 580). Brugmann, *IF* 32, 323. Osten-Säcken, *IF* 33, 193. Pedersen, *IF 2,* 325. *Boisacq*[1] 694. 1097. 1119.

jecati, *-am.* impf. (Vuk, slov.) »singultire«. Odatle pridjev na *-av jecav* (Istra) »sinonim: mucav«, poimeničen sa *-ica jecavica* (upor. isti sufiks u *štucavica)* i u augmentativu na *-čina* < *-ьc -\—ina jecavčina* m (Istra) = *jecalo* m (Grbalj, Istra) »sinonim: muco«. Deminutiv na *-kati: jêckati, -ām,* s pridjevom *jeckav,* poimeničenim sa *-ьc* m prema *-ica f: jêckavac* prema *jêckavica* (Dubrovnik). Pored *jecati* postoji i oblik *icati* (v.), slov. *ikati* »schluchzen« itd., ali drukčijeg postanja. Upor. glede *k > c mucati* prema *muk* (v.) i *micati* prema čakavskom *nukati* (v.). Sa *č < k* mjesto *c* glagol je sveslav. i praslav. *(*ekt)* bez paralela u baltičkoj grupi: *ječati (< -ěti), ječim* impf, *(iz- se)* »resonare«, *ječiti* (Vodice) »ječati, stenjati«; *č* je nastao od *k* pred inhoativnim *-eti.* Prema tome su postverbali *jek* m (također bug.) = *jeka* »echo«, *odjek* od impf. *odjekivatiįraz-, -jèkujëm* prema pf. *odjéknutiļraz-, -jêknem.* Sa onomatopejskim sufiksom *-et: jēkēt* (17. i 18. v.), odatle *jekètati, jekeć m.* S drugim akcentom i značenjem *jëknuti, jêknem* (Dubrovnik) »1° pasti na tle, 2" baciti na tle (hrv.-kajk.)«. Radna imenica na *-lac, -lica: jéčalac,* gen. *-aoca* m prema f *jéčalica.* Hipokoristik *jéko* m »čovjek koji ječi«. Deminutiv na *-tati* (upor. *drhtati): jektati, jèkcêm, jèktjeti, -im* (16. i 18. v.) »odjekivati« = *jehūt, -îm* (Kosmet) »ubrzano disati od velikog plača« > *jéhtjeti, -im* (Vetranie). Vokal *e* nastao je u oba glagola od nazala *ę.* Upor.

pol), *jįk, jęczeć* i rus. *ječátb.* Onomatopejski korijen **enk-* je ie. Upor. arb. *gëkonj, nëkonj* (Gege) = *angoj* »jecam, tužim se«, s prijevojem *enk* > *onkj-g:* lit. *ùnga,* stvnjem. *anken,* stir, *ong* »uzdah«.

Lit.: ARj 4, 505. 569. 570. 571. *Elezović* 1, 259. *Miklósié* 104. *SEW* 1, 267. *Hoiub-Kopečny* 150. *Bruckner* 208. *KZ* 45, 325. *Vasmer* 476. Matzenauer, *LF* 8, 34. *Trautmann* 70. *WP* 1, 133. *GM* 94. 139. 304. *Boisacq** 683.

ječam, gen. *ječma* m (Vuk, danas općenit oblik u književnom i saobraćajnom jeziku dobiven desufiksacijom od pridjeva *ječmen* < *jįčbmen* + *ьnъ,* određeno *ječmeni,* odbacivanjem *-em)* = *ječmen,* gen. *-ena* (Vuk) = *ječmen* (Buzet, Sovinjsko polje) = *jačmeň* (kajkavski i čakavski, ŽK) = *jačmik* (čakavski < *jęčbmy* + *-k,* dodatak *-k* kao u *kamik,* da bi se imenica na *-y* > *-i* mogla deklinirati), također bug. *ečmik,* sveslav. i praslav. *(*įčbmy,* gen. *-ene)* »hoŕdeum«. Izvedenice se prave od dvije osnove, od stare konsonantske na *n ječmen-* i od nove *ječm-* bez *n.* Od prve su pridjevi na *-ьn ječmen(í)* = *ječmen, f -ena (leb,* Kosmet) = *jačmenī,* u kojēm je *-nьnъ* stegnuto u *n* kao u *stran* (v.). Taj je poimeničen sä *-ica ječmenica* (Vuk) = *ječmenica* (Kosmet) = *jačmenica* (hrv.-kajk.) »1° jeemeni hljeb, 2° jabuka« = na *-īk ječmenīk,* gen. *-ika* »hljeb«, sa *-ika ječmenika* »jabuka«, sa *-jača ječmenjača* »kruška«, sa *-jak ječmenjak* »hordeolum«. Deminutiv na *-ъc: jačmēnāc,* gen. *-enea* (hrv.-kajk. i čakavski, ŽK). Na *-ište: ječmenīšte* n (Hrvatska) »polje na kojem je bio ječam*. Na *-ka: jačménka* (ŽK) »vrsta kruške koja dozrijeva kad i ječam«. Pridjev na *-ov: ječmenov* = *jačnienov* (~a *kaša* ŽK) = *jačmikov* (Istra) od nominativa *jęčbmy* proširenog sa *k.* Od korijena *ječm-* su izvedenice: pridjev na *-ov ječmov* i imenice na *-aia ječmača,* na *-îk jècmïk* pored *ječmēk* »sinonim: hordeolus > frčug, Gerstenkorn«, sa deminutivom na *-bk ječmičak,* gen. *-čka* (Vuk, Srbija) = (sa gubitkom *je-") čmičak,* gen. *-čka* (Vuk, Boka) = (sa metatezom) *čimíček* (Peroj, Istra), na *-ьc čmičac,* gen. *čmičca* (Vuk), na *-Tak ječmak* (Dubrovnik) = *ječmīk* (Lika). Na *-oca: ječmača* »kruška«. Na *-ika ječmika* »biljka«. Na *-ište ječmište.* Na *-er* = *-ir* (upór. *vodijer): jačmēr* (Banja Luka, srednja Dalmacija, Pavlinović) = *jačmir* (Brač) »Augenlidentzündung«. Denominal (faktitiv) *ječmiti, -im* »hraniti ječmom«. Suglas / je proteza, upor. bug. *ečmik; e-* = *a-* (čakavski) nastao je iz nazala *ę.* Upor. polj. *jęczmień* i rus. *jačmem.* Za važnu praslav. kulturnu biljku, *ecьny,* gen. *-ene* nema ni baltičkih ni drugih ie. paralela. Tumači se ipak iz ie. jezičnih sredstava. Uzimlje se da je *-ьmy, -ьmene* sufiks kao u *jaram* (v.), a **eč-* da je redukcijski prijevoj *nk* od ie. *anq-* »savijati«. Taj se korijen nalazi u stcslav. *okotb* »uncinus« i u *pauk* (v.). Značenje bi od *jęčbmy* bilo »bodljikavost, bodljikava, oštrIjata biljka«. Taj se semantem uporeduje sa njem. *Ähre* »klas« i gr. ἀκοστή »ječam, ječmičak« < ie. *nkostd,* koje također sadrže onomasiologiju po podljikavosti, oštrljavosti. Ide dakle u isti red s *proso* (v.) i *pšenica* (v.), koje su također samostalne praslavenske kreacije iz ie. jezičnih sredstava.

Lit.: ARj 2, 55. *4,* 392. 505. *Elezović l,* 262. Ribarić, *SDZb 9,* 141. *Miklošič* 104. *SEW* 265. *Holub-Kopečný* 150. *Bruckner* 208. *Mladenov* 163. Machek, *LF* 63, 129-133 (cf. *IJb 22,* 325). Vaillant, *RES* 16, 82. *Slávia* 9, 495. Hirt, *IF* 37, 227. *GM* 165. *Boisacq** 37.

ječerma f (18. v., Vuk, narodna pjesma) = *jačerma* (Gornje Primorje, srednja Dalmacija, Pavlinović) = *dečerma* (Vuk, južni krajevi) = *đečerma* (Kosmet) = *gičerma* (Kralje, »Turska« Hrvatska) = (sa gubitkom *je-* upor. *grmiluk) čerma* (Vodice, Istra) = *čérma* (Čilipi) »1° kratko odijelo do pasa, bez rukava i zapučavanja, 2° haljina za ženske od pleća do nogu iz ovčije vune, bez rukava (Vodice), 3° sinonim: presomitača (Čilipi), 4° vrsta džemadana (v.) (Kosmet)«. Deminutiv na *-icaječermica* = *jačermica* — *čérmica.* Turcizam *(geturme* = *yeçürme)* iz terminologije za odijela.

Lit.: ARj 3, 2. 4, 506. 391. *Elezović* \, 166. *ZbNŽ 6,* 108. Ribarić, *SDZb* 9, 138. Korsch, *ASPh 9,* 515. *Školjić*[2] 247. 366.

jedamak m (Levanjska Varoš, genitiv nepoznat) »prazan klip kukuruza«. Možda je izvedenica od *jedan* (v.) sa *-bk* nastala iz gen. **jedanka* > **jedcanka.*

Lit.: ARj 4, 513.

jedan, *jedna* (Vuk), sveslav. i praslav. *(*eaьnъ)* pridjevski brojnik »unus«. Emfatični pridjev istog značenja u određenom vidu *jedini* sadrži *im* (v.), tako da se danas još vidi prijevoj duljine *ь* > *a* prema ». Sa gubitkom *d* (upor. *gospőn): Jean* (16. v.) > *jen* (ŽK). Pojačava se *svi do jedan* (Kosmet). Postoji potvrda u starijem jeziku (1497) i u narječju da je *jedin* bez emfaze značio »unus«. Upor. složeni brojnik *jedinâjst* (ŽK) = *jedino-*

naest pored *jedanaest* u književnom jeziku. Upor. bug. *edin, edna* oba oblika zajedno za »unus«. Izvedenice se prave od jednog i drugog oblika. Prilozi: *jêdnõm(e)* = skraćeno *dn* > *n jenom* (Istra), odatle po svoj prilici denominal *jednoničit (m* > *n* je asimilacija prema *dri)* (Kosmet) »postiti cijeli dan, tako da se samo jednom jede, i to uveče«; *objedno* (17. v.) = *objednám* »odmah«, *na(j)edno, ujedno, zajedno* = *zăjno* (Kosmet), *izjedno* (Kosmet) »neprekidno«, *podjedno, jedno* (Piva—Drobnjak, ŽK) »oko, otprilike«, *svedno* (Lika, *eje* > *e* upor. *pre), jedno na drugo* (Kosmet) »prosječno, ne birajući«, prevedenica od tur. *bir biri üstüne* »ukupno«. Apstrakta: na *-ina jednina,* na *-stvo jednastvo* (nije prodrlo). Kao *inak* (v.) i *jed(d)n* dobiva sufiks *-ako: jednak, nejednak* (Vukov akcenat) = *nejednak,* odatle apstraktum na *-ost (nejednakost* f. Denominal (kauzativum) impf, na *-iti jednaciu, jednacím, (iz-, po-, ispo-, sa-, s-)* prema iteratīvu na *-va- -jednačívati, -načujēm,* samo s prefiksima. Prilozi: *jednako (na-}* = *jednak* (Vuk, Crna Gora, Kosmet) : *jedànak* (Vuk) *(na-)* »jedanput, odmah«, *jedanákak* (Vuk) sa dvostrukim sufiksom. Kao ostali brojnici* *(dvaš, triš}* dobiva i *jed(a)n* sufiks *-šbdy* u značenju multiplikacije u prilozima *jednúž* »jedanput« = *jednūč* = *jednõš* (Vuk) = *jednoč(e)* (16. i 17. v.) = *jednoć (ć* mjesto *č* analogijski prema *sinoć)* = *jednušt(i)* u crkvenim tekstovima, s nejasnom promjenom *š* > *č.* Sa *-aga* kao u bug. *vínagi* »uvijek«: prilog *jednaga* (Dubrovnik, 16. v.) *(ob-)* = *jednâga* (Brusje) »odmah, skupa, u isti čas«. U tom prilogu *jedna-* je n. pl. kao i *vina-; -ga* je deiksa koja se nalazi u prijevoju *go (nego, na-go-vijestiti, raz-go-vijetari).* Glavnina izvedenica osnove *jedn-* nalazi se u složenicama: sa *ni: nijedan* »nec unus«. U Krašiću izražava u psovci *nesnaga' nijedna* odvratnost. Prilozi *jedäred* (Vuk) sa analogijskim gubitkom *n* prema *dvored, trired; jednokrat, jedamă* pored *-â* i *-âmaín)* (Kosmet) < *jedan mah* »jedanput«. Pridjevi: *jednolik,* sa *-ьn jednoličan, jednodušan* (Vuk), prevedenica od *unanimis,* apstraktum je *jednodušnost,* prilog *jednodušice* (Lika), *jednoplasan* (16. v.), prilog *jednòglasice, jednòruk, jednostavan* (Vuk, 18. v., Lika), *jednostran, jednostruk* (16. v.), *jednovrstan* (18. v.). Apstraktum *jednoženstvo* n prevedenica je od *monogamia.* Ovamo ide brojnik 11, koji je nastao od sintagme *jedbnb na desete,* upor. rum. prevedenicu *un spre zece* < lat. *unus super decern* za *undecim* u zapadnoj Romaniji: *jedànadest(e)* (15.—17 v.), danas općenito *jedanaes(t')*. Odatle određeni pridjevski brojnik *jedanaesti,* neodređeni *jedànaester,* poimeničeno *jedanaestinja* = *jedanaestèrical-tòrica.* Prilog na *-š* < *-šbdy jedanaestiš* »jedanaest puta«, označen u *ARj* kao nepouzdan. Emfatički pridjev *jedin(f)* »unicus«, koji može postati i deminutiv *jedihan, -hna* (16.—18. v., Vetranie i drugi Dubrovčani) = *jediktl* (Boka, Ljubiša) < **jedihti* > *jediti* (Vuk, srednja Dalmacija, Pavlinović), *jedit* (Kosmet), a može se i proširiti sa *-ьn: jèdinan, jedina* (pisano *jedinna, jedinno)* (15. v., Pergošić) »složno sjedinjen« i dobiti pojačanje emfaze sufiksom *-cat* (tip *samcaf) jedincat;* poimeničuje se sa *-ьc: jedinac,* gen. *-inča* (17. v.) = na *-ak jedinak* (također češ., polj., rus.) = *-jak: jedinjâk* (Kosmet), odatle *jedinjăjka* (disimilacija *Kk* > *jk)* »atribut za majku«, na *-bk jedinak,* gen. *-inka* (17. v.) »1° jedini sin, 2° glava bijelog kruha (Samobor)«. Odatle kolektiv na *-jad jedinčad* f i deminutiv na *-e jedince* n (Vuk), hipokoristici *jedinko,* m (Lika) prema f *jedinka.* Ovamo *pojedinac,* obično u pl. *pojedinci,* i pridjev *pojedinačan* i prilog *pojedinačno.* Na *-ica:jedinica f* = *jedinka* (neologizam). Apstrakta na *-ost: jedinost* (Vuk; nalazi se u stcslav., slov., češ., polj., rus., ali se ne govori; mjesto toga na *-stvo),* = *jedinstvo* (Vuk, Boka), odatle pridjev na *-en jedinstven* i apstraktum *jedinstvenost.* Prilozi *jedino* »samo« (Poljički statut), na *~(ī)ak jedinak* — *jedinako* (1490) = *jedinjak* = *jedina* (Niš). U složenicama u *jedinoroden,* prevedenica od *unigénitas* u religijskom jeziku. Denominal (kauzativ) na *-iti: jedíniti, jedinim (iz-, o-, sa-, s-, u-)* »unificare«, inhoativ *objediniti, -im* »ostati sam, inokosan«, *sjedinjati* (Radnić, Matijašević) prema iteratīvu na *-va- s(à)jedinjivati (se), -njujem* pored *-njivom* (16. v. 18. v.) i *s(d)jedinjavati, -am* (Ivekovič). Što se tiče etimologije, izvjesno je da je *jed-ъnъ* složenica koja ne ide u baltoslavensku jezičnu zajednicu, nego je praslavenska inovacija. Drugi elemenat je etimologijski objašnjen u *inъ* (v.). Ovdje treba istaći samo niži prijevojni štěpen *-ьnъ.* Kao *ovaj* što je ie. pokazna zamjenica, tako je i pojačanje *ed-* istog podrijetla. Upor. lat. *id,* neutrum sing, pokazne zamjenice. Složenica *jedan* je iste prirode kao u romanskim jezicima *ecce* ili *eccum* + *istum* > stfr. *cest* > nfr. *cet,* tal. *questo,* i češ. *tento.* Pojačanje sa **ed* postalo je potrebno kad je prijetila homonīmija da *inъ* »1° unus, 2° alius« postane nejasan i nezgodan za saobraćij.

Lit.: ARj 4, 412. 513. 524. 525. 527. 528. 8, 367. 368. 7, 368. 867. *Mažuranić 463. BI* 1, 881. Hraste, JF 6, 212. Vuković, *SDZb* 10,

388. *Elezović* 1, 143. 257. *2,* 518. *Miklošič* 68-69. 102. Kostić, *NJ 7,* 62-65. *Holub--Kopečný* 150-151. *Bruckner* 204. *KZ* 45, 290. sl. 46, 202. sl. Vasmer, *RSI* 4, 155. *WP* 1, 99. Iljinski, *Rodná reč 6,* 17. *Slávia 2,* 267—270. Belie, *Príroda* 309. *Mladenov* 159. *Boisacq** 691. Meillet, AÍSLP 22, 144. Hujer, LF 49-50 (cf. *ijfb* 10, 372). van Wijk, *IF* 30, 382-4. Osten-Säcken, /F 33, 270-271.

jédar, *fjédra* (Vuk), praslav. *(*eaгъ)* pridjev bez paralela u baltičkoj grupi, »1° snažan, čvrst, 2° debeo, 3° brz«, očuvan je samo u hrv.-srp. i bug. *édär,* u polj. kauzativu *jįdrzyč* i u rus. inhoativu *ujadretb* »ojačati, jačati se«. Poimeničenje u sr. rodu sveslav. je (osim u čakavskom): *jedro* »nucleus«, češ. *jadro,* polj. *jedro,* rus. *jadro.* U čakavskom taj pridjev je põimeničen sa *-zka: jadřka* (ŽK) = *jadrka* (Krasić) »nucleus«. Upór. polj. *jąderko* n. U čakavskim narječjima praslav. je pridjev proširen sa *-ьn: jadrn* = *jedrn* (narodna pjesma, Istra), poimeničen sa *-ica jed(a)rnica* »nezrela smokva« = sa *-en jadren* (narodna pjesma, Istra). Od *jedar* poimeničenja su na *-ost* i *-oca: jedrost* f (18. v.) = *jedroća* (Šulek). Denominali su na *-iti: jedriti, -īm* (Lika, srednja Dalmacija, Pavlinović) *(na- se).* Za *najadriti se* Maretić kaže da je krivo zabilježeno. Na *-ati najèdrati* (Vuk). Vokal *e* = *a* je nastao od nazala *į.* Upór. polj. *jądro, jįdrzyc* i rus. *jadro, ujadretb.* Kako je pored *jedro* »nucleus« postojao i homonim *jedro* »velum«, *jedro* u značenju »nucleus« propalo je u štokavskom i nadomješteno zamjenom grupe *đr* sa grupom *zgr,* u kojoj *g* < *d* potječe od kontaminacije sa *mezga* (v.). U toj riječi *e* potječe od *e.* Ali ni u jednom narječju nije zamijenjeno sa *i* ili *ije.* To je odatle što je tom kontaminacijom bio zamijenjen sa *e; mezga* je dobila odatle i *r.* Govori se i *mezgra.* Tako nastade *jezgra* f (Vuk) pored *jezgro* n (17. v.). Odatle deminutiv na *-iça: jezgàrica* (18. v., Vuk) »1° nucleus, 2° lijeska« i neologizam *jezgarnica* »kožica od jezgre, membrana«. Pridjev na *-ovit jezgrovit* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Zamjena *đr* sa *gr* nalazi se u Kosmetu: *jegrăt, -am* (subjekt *čir) (na-)* pored *najedrăt* (subjekt *pšenica),* inhoativ *najegrĕt, -im* »nabujali«. Ovamo ide još hrv.-kajk. pridjev *đeđeren* (Belostenec) = *đeđeran* < *jedrn* u značenju »hitar, valjan, agilis«. Ima više mogućnosti kako da se objasni postanje. Najvjerojatnija je da bi ie. korijen mogao biti *įndro-,* iskonstruiran od gr. αδρός »pun, izrastao, zreo, jak«. Ta je gr. tiječ dosta izolirana medu ie. jezicima, ali upor. lot. *idrs* »jezgra«. Mogao bi se uzeti i ie. korijen **oid-* »nabujali« s nazalnim infiksom, koji se *nalazi* u lit. *inkstas* «bubreg«, stprus. *inxcze,* srodno sa *isto, istese,* propali u hrv.-srp. Upor. stcslav. *jedro* »mudo« sa sanskr. *anda-* »Ei, Hode«.

Lit.: ARj 4, 524. 560. 563. 640. 7, 368. *Elezović* 1, 257. 436. *Mažuranić* 464. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 455. *Holub-Kopečny* 148. *Bruckner* 203. *Mladenov* 160. *WP* 1, 166. Machek, *KZ* 64, 261-262. Iljinski, *ASPh* 28, 453-454. *Boisacq** 688-689. 1088. *RES* 23, 51. *AO* 12, 143-154 (cf. *RES* 23, 166). Scheftelowitz, *KZ* 54, 241. Charpentier, *ASPh 29,* 4. Jokl, *ASPh* 28, 15. 29, 46. Matzenauer, *LF* 8, 33. Bugge, *IF* 1, 442.

jèdek m (Vuk) »1° lijep konj, rezerviran za svečane prigode, 2° oruđa: uže, alat na lađi, užeta« = *jedek* pored *j'edek* (Kosmet) »rezerva«. Toponim. Balkanski turcizam *(yedek* »1° povodac, prazan konj koji se za ular vodi, 2° svaka stvar koja se u pripravnosti drži«) iz terminologije svagdanjeg živoťa: bug. *edék* »1° Ersatz, *2°* Ersatzpferd«.

Lit. : ARj 4, 525. *Elezović* 1, 257. *Mladenov* 159. *Dorii 92. Školjić*[2] 366.

jedro n = *jutro* (štokavci, Istra; ikavski, Vodice, narodna pjesma) = *Idro* = (sa *e* > *ia) jadro,* pi. *jadra* (čakavci, Istra, i zapadni štokavci), stcslav., slov. i hrv.-srp. brodarski izraz »platno koje prima vjetar da goni lađu, velum«. To je sekundarno značenje, prvobitno je »1° sinus kao dio tijela oko pasa, 2° (metafora) Meerbusen, κόλπος«. To je sveslav. i praslav. riječ *(*edrö).* Odatle s prijedlogom *ъn* (stcslav. *vbnědrěh,* upor. rus. *njama* prema *jama)* krivim rastavljanjem (deglutinacijom) u vrijeme kad je *vъ* »u« postao jedini oblik prijedloga, nastade već u praslav. nova riječ *nedra* > *njedra* n. pl., gen. *njedara* (Vuk) = ikavski *njidra* = *nldra, nidro* (Vodice) = *nádra* (ŽK) = *nadre* (Jačke) = *nadra* (Istra) bez *j,* kako je po pravilu nakon prijedloga, ali se govori u Istri i *njădra* pored *njãdra* »sinus«; *jedro, jadro* »sinus« nalazi se samo u crkvenim tekstovima. Izvedenice su od obje riječi. Od *jedro* deminutiv na *-ъc jedárac,* gen. *-rea* (Ljubiša) = na *-će jedárce* (17. v., Vuk, Dubrovnik) = *jidarce* (ikavski, Baraković), sa dva deminutivna sufiksa *-sce* < *-cьce jedrašce* (Istra). Pridjevi na *-nji jedamji* »koji pripada jedru« = na *-ski jedarski.* Neolo\ogiztni: *jedrenjak* (Šulek) = *jedrenjača* »Segelschiff« = *jedrinjak* (Stulić). Denominal (faktitiv) *jedriti, -%m* (15. v., Vuk) *(do-, iz-, od-)* = *jădrit* (čakavci, Istra) = *jîdriti* (ikavski) = *jadriti* (15. v., čakavski) *(do-).* Na *-ilo: jedrilo* »sinonim: katarka«. Od *njedra* je deminutiv *njêdarce* (Vuk). Kolektiv na *-je: njedarje.* Pridjev *njèdrast* (Stulić), na *-ьn* postoji samo u izvedenici na *-ica nădarnica* (ŽK) »dio košulje koji pokriva njedra«. Na *-«ία: njedreša* »ime kozi«. Denominal na *-iti: iznjedriti^ -im* (Stulić) »izvaditi iz njedara«. Tako se spriječila već u praslav. homonīmija s pomoću prijedloga *ъn.* Dva su tumačenja o postanju. Budući da je prvobitno značenje »sinus kao dio tijela«, koje se može napuhavati, najvjerojatnije je vezanje praši. **edro* na ie. korijen **oid-* »bujati«, koji, je zastupljen u armenskom *aitnum* »bujam«, gr. οῖδος »otok, Geschwulst«, οίδάω »naduvam se«. Taj je korijen bio raširen formantom *-ro.* Upor. nvnjem. *Eiter.* Drugo, manje uvjerljivo tumačenje polazi od ie. korijena **eter-* »Eingeweide«, gr. ήτορ »coeur«, ήτρον »bas-ventre«, koje sa nazalnim infiksom postoje u *utroba* (v.). Ima ih koji rastavljaju *jedro* i *njedra* kao etimologijski dvije različite riječi: *jedro* »velum« izvode od korijena *ja-,* koji je u *jahati,* sa sufiksom *-dro* < ie. *e-dhro.*

Lit.: ARj 2, 582. 4, 212. 275. 524. 562. 7, 299. 8, 273. Ribarić, *SDZb 9,* 154. Małecki, *JF* 11, 218. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 270. 442. *Holub-Kopečny* 238. *Bruckner* 196. *KZ* 45, 318. *WP* 1, 117. Brugmann, *IF* 18, 436. Šahmatov (cf. *AnzIF* 15, 121). Fraenkel, *ASPh* 39, 73. Iljinski, *RSl 6, 225.* Vaillant, *RES* 19, 301. Rocher, *ČMF* 10, 14-16 (cf. *IJb* 10, 341). Jokl, *IF* 36, 117. *Boísacq*[3] 330. 688.

jedva (Vuk) = *jedva* pored *jedva* (Kosmet) = *jedva* (Cres) = (sa deiksom *-i) jedvaj* (hrv.-kajk., Habdelić), sveslav. i praslav. prilog, »vix«, sa osebujnom komparacijom. Komparativ se pravi reduplikacijom i priloškim *-icē: jedva jedvice* »mit Genauer Not«. Superlativ se opisuje pridjevom *jèdvini* i *jad: u jêdvine jade* (Vuk). Sinonimi su u Bosni turcizam *düz belãjle* (v.) i na velikom prostoru *kõma(j)* (Hrvatska) = *koma* (Lika) = *kûma* (ŽK) = *komač* (v.). Između *div* ispao je *ъ:* stcslav. *jedvsa.* U sjevernim slavinama pojavljuje se / mjesto/: upor. češ. *ledva* prema partikuli *leda* < stčeš. *jeda,* upor. *jedaĢi)* od zamjenice *i, ja, je.* Mjesto *je-* postoji *o-* u makedonskom *odvà(j)* pored bug. *edvá,* rus. također *edva* pored *odva* u narječjima, isto tako slov. *jedva* pored *odvaj.* Upor. *jomuža* pored *jemuža* (v.) za promjenu *je-* > *jo-,* Za tumačenje postanja od važnosti je bug. *dava* »wohl, vielleicht, etwa« i deiksa *-va* u *tova* »dieses«, češ. *sotva, sotvic, sotvičko* »jedva« prema pridjevu *sotny* »difficilis«, stčeš. *sotně* od *sotona* »đavao« i rus. *odín* »jedan«. Iz ovih upoređenja izlazi da u *jedva* moramo razlikovati dva elementa. Prvi je elemenat isti koji i u *jed* + *-ъnъ, -inъ.* Uporedili samo ga sa romanskim *ecce, eccum,* kojim se pojačava značenje demonstrativnih zamjenica: stfr. *cest* < *ecce istu(m),* tal. *quello, questo* < *eccum ülu(m), eccum istu(m).* Drugi se dio *-va* upoređuje sa lit. prilogom *vas* »kaum«, koji se također reduplicira u osebujnom komparativu *vösnevõs* »jedva jedvice«. Zabaciti se mora Bernekerova identifikacija prvog elementa *jed-* sa lat. prijedlogom *od.* Ali nije neprihvatljiva njegova identifikacija drugog elementa *-ъ a* < ie. **uas* sa sanskrtskom partikulom za pojačanje *vai, vā-va, i-va, ē-va, ë an* »tako« od ie. demonstrativa *u-, uè-, yo* i *aų* »onaj«, koji se nalazi u *ovaj* (v.). Odatle deiksa *-va* u *dava* i *tova.* Naše *tako,* kad se reduplicira u odgovoru na pitanje *kako ti jeì— tâko-tàko,* dobiva značenje »teško«. Nije prema tome nemoguće gledati ü *jedva* složenicu od dva demonštratívna elementa.

Lit.: ARj 4, 563. *Elezović* 1, 257. Tentor, *У F* 5, 205. *Miklošič* 102. *SEW* 1, 452. *Holub--Kopečný* 151. 200. 345. *Bruckner* 293. 45. 302. 46. 201. *Vasmer* 391. *Trautmann* 343. *Gorjaev* 102. van Wijk, *IF* 30, 384. Jagić, *ASPh 5,* 579. 31, 543. *Boisacq*[3] 691.

jedžek m (Vuk, 18. v.) = *jéček* (17. v., Ančić, Dobretić, Lastrić, Pávic, Radnic, *č* je starija zamjena za tur. *c)* »jelo, jestvina, hrana«. Turcizam iz oblasti hrane *yeyecek* obrazovan s pomoću sufiksa *-yecek,* kojim se izražava budućnost i mogućnost, tako te *yeyecek* znači »ono što se može jesu«, od *yemek* > *jèmek* m (Bosna) »nourriture, repas« = *jímek,* gen. *jerríêka* (Kosmet).

Lit.: ARj 4, 587. 5, 506. *Elezović 2,* 518. Korsch, *ASPh 9,* 499. *Deny* §§ 698. 716. *škaljiŕ* 367.

Jefrosim m (15. v.) = *Jevrosim* (Novaković) = *Jerosim* (Vuk), odatle prezime *Jerosimović* = *Jefrosen* prema f *jfèfrosima* = *Jefrosina* (15. v.) = *Jevrosima* (Vuk, narodna pjesma) = *Jerosima* (Vuk), hipokoristik *Jevra* (Vuk) = na *-ka Jefrojka* = *Jevrosimija,* muško i žensko kaluđersku ime. Od gr. Ευφρόσυνος i Ευφροσύνη.

Lit.: ARj 4, 567. 633.

jēgai) m ptica »caprimulgus europeus« = *leganj* (Poljica, Dalmacija, promjena *j* > *l* kao u tal. *luglio* < *Julius, nj* < *lj* kao u *pedalj* ~ *pedanj* ŽK) = *legar* m (Nin, Dalmacija). Postoji još prevedenica od *caprimulgus* sa *posizkoze* »leganj« (obje u Poljicima). Gen. sing, nije zabilježen. Značenjem slaže se sa gr. u Bovi" (Južna Italija) *éga* »koza« < αἴγα od αἴξ, gen. αἰγός. Dočeci *-alj,* -an/, *-ar* ostaju neobjašnjeni. Taj grecizam mogao je ući preko starodalmatskoga (upor. za takav put *prćija, igalo).*

Lit.: *ARj* 5, 956. Hirtz, *Aves* 170. 171. *Rohlfs* 58.

jegerača f (Beograd) »vunena košulja doktora Jägera«. Primjer za apelativum s našim nastavkom *-ača* od ličnog imena iz novijeg jezika.

Lit.: Kostić, *NJ* 1, 48.

jegulja f-ÍMuo, Bogdašić) = *jegulja* (Krtole) = *jèguja* (Račišće), slov. *jegulja* = (sa umetnutim *n* kao u *kalendar) jenguja,* búg. *engúlja* (Gerov) pored *egida,* denominali na *-ati jeguljati se* impf. (Ston) »(metafora) kaže se ra svilenu bubu kad odraste do najveće veličine«, na *-iti* slov. *jeguljin* »Fische fangen«, pridjevi *jegulji, jegûljski, jegûljast, jeguljen,* poimeničen sa *-ik jegùljnik* — na *-jak jeguljnjak* — *angula* (Voden, Đevdelija, Jenidže) = *angülja* (Ugljan, Božava, Split) = *jagula* (Prilep, Bitolj, Skoplje) = *jăgulja* (Ohrid, Stonga) = *jangulja* (Dubrovnik) = *janguja* (Split) = *iogulja* (Kruševo, Galičnik) = *anguja* (Split) — *angvela* (Malínská) »mala ribica srebrna« = *janjula* (Zore) »1° anguilla vulgáris, 2° coluber longissima, ugor«. Na *-era* (mlet.) < *-aria angvelêra* (Malínská) »mreža za angvële«. Upor. arb. (Ulcinj) *năl'a* »jegulja«. Vokal *e* u *jegulja* nastao je od nazala; *ję-* > *je-* prešao je u *ja-,* upor. čakavski *jati* < *jeti; jegulja* — *jagulja* je stara posuđenica; *angvela* slaže se ь istro-rom. *angvela* (sa *e* < *f); janjula* slaže se sa krčko-rom. *angiola; angulja* — *jangulja* predstavlja metatezu **angullia* < *anguilla.* Na toj se metatezi osniva i *jegulja.*

Lit.: *ARj 4,* 459. Hirtz, *Aves* 50. *Pleteršnik* 1, 366. *Ive* § 106. Matzenauer, *LF* 8, 33. Šturm, *ČSjfK* 6, 76. *Banali* 2, 170. Cronia, *m 6,* los.

jej, gen. *jéja* m (15. v.) = *jéja* f (Hercegovina, Lika) = *eja* = *héja* (Varaždin) = *veja* (Ašanja) »sinonim: buljina, ćuk, kukuvija, kukuvježa, sova, sovuljaga«. Odatle deminutiv na *-ić jejić* (Split), augmentativi na *-ina* i *-etina jèjina* (17. v., Plitvice, Rakovica, Štirovača, Stinica, Kotari u Dalmaciji) = *jehina* (Martié) = *jeina* = *jejètina* (Stulić). Postoji još varijanta *hrija* (Varaždin). Onomatopejski nazivi kojima se oponaša glas sove. Taj se čuje kao *hi, he, hri, hui.* itd.

Lit.: *ARj* 4, 570. Hirtz, *Aves* 103. 152. 153. 171. 533.

j ēka j êk (Kosmet), prilog »ravno, taman«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *jeka jek* »jedan po jedan«). Od perz. *jek* sa tur. postpozicijom za ablativ *-den* je i prilog *jektên* (Kosmet) »sasvim, odjednom«. Možda ide ovamo i prilog *jekan* (16. v., Sasin) »domalo, do brzo, odmah«. Bez drugih potvrda.

Lit.: *ARj 4,* 571. *Elezović* 2, 518. *ŠkaljiP* 367.

jektenija f (Srbija) »(pravoslavni crkveni termin) molitva«. Od gr. ἐκτένεια.

Lit.: *ARj 4,* 573. Vasmer, *GL* 573.

jĕktika f (Vuk, Vojvodina = *jèhtika* (Lika) = *-jetika* (ŽK, Istra, slov.) »suha bolest, sušica, tuberkuloza«. Pridjev na *-jav jektičav* (Vuk) = *jetičav,* slov. *-ast jétičast.* Augmentativ *jetičina.* Sa *je* > *o* (upor. *jelito* > *olito) òktika* (Leskovac, Srbija), upor. rum. *oftică, -ga* (Moldavija), pridjev *ofticos, -gos* i ngr. δχτικος. Oblici sa *kt* > *ht* potječu od gr. ἑκτικός, lat. *hectica,* tal. *ettica,* istrorom. *jetico.*

Lit.: *ARj 4,* 569. 573. 630. 8, 877. *Pleteršnik* 368. *Ive* 48. *REW** 4091. *Tiktin* 1083. *SEW* 1, 454. Vasmer, *RSI 4,* 182. Štrekelj, *DAW* 50, 24.

jéla f (Vuk) = *jela* (Lika) = (sa *-va* mjesto *-a* prema *bukvaì jalva* (hrv.-kajk.) = *jêlva* (čakavci i slov.) pored *jêvla* (sa metatezom kao *zăvla* . ŽK »zaova«) (Vodice) = *jélva* (ŽK). baltoslav., sveslav. i praslav. *(*edla)* »abies«. Raširen toponim sam i u izvedenicama. Odatle pridjevi na *-ov jelov* = *jelov* (Vodice) = *jalov* (hrv.-kajk.), upor. makedonski toponim *Elovo,* poimeničen sa *-ina jelovina* »jelovo drvo«, sa *-ača jelovača* »bačva od jelovine«, sa *-ica jelovica* (Cres, toponim), na *-ost jêlast* (Šulek, neologizam), na *-in jetin* pored *jêlin* »sinonim: jelov«. Deminutivi na *-ica j^lica* »1° božično drvce, 2° biljka« = *jalvica* (hrv.-kajk.), na *-ič jelić.* Augmentativ na *-etina jelètina.* Na *-ik: jèlîk,* gen. *-ika* »jelova šuma«. Na *-ika: jèlika* (Vuk) »odrasla jela«. Na *-ište jelište* = *jelovište* »sinonim: jelik«. Kol. na *-je: jélje* n < stcslav. *jelije.* Ovamo ide nadimak *jelačkinja* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »djevojka visoka i tanka kao jela«. Suglas / je nastao iz *dl.* Upor. češ. *jedle,* polj. *jodla.* Paralela je u baltičkoj grupi lit. *eglė,* lot. *egle* (po deklinaciji e), stprus. *addle;* upor. i gr. ελάτη, koje govori za pred-ie. **edhlo* sa lat. *ebulus* »zova«. Kod šumskog drveća ima sličnih semantičkih divergencija koje se osnivaju na simbiozi drveća, pa se lako prenosi jedan naziv na drugi. Upor. *Ьъзъ* > *zova, bazga* i *bukva.*

Lit.: *ARj 4,* 384. 573. 579. 580. Ribarić *SDZb* 9, 153. Tentor, *JE 5,* 204. *Miklo'sič* 102. *SEW* 261. *Holub-Kopečný* 151. *Bruckner* 208. *Trautmann* 66. *Mladenov* 161. Nitsch, *ŁudSł. 2,* A, 206-222 (cf. *IJb* 17, 259). Machek, *LP* 2, 148. *Naie řeč* 30, 67. Matzenauer, *LE* 8, 28. *Boisacq*[3] 1091.

jèlek m (17. v., Vuk) = *jílek,* gen. *-ēka* (Kosmet), deminutivi na *-e jeleče,* gen. *-eta* n (Srbija) = *jeleče* (Kosmet), na *-ič jelečić* (Srbija) »pamuklija bez rukava, dečerma (pred kojom je indeklinabilni epitet na *-li jelèklf)«.* Balkanski turcizam (tur. *yelek* »Weste, minten bez rukava, većinom s otvorenom prednjom stranom«) iz oblasti nošnje: rum. *ilic* »Tuchjacke«, bug. *elék, eléče,* arb. *jelék,* ngr. γελέκι. Taj je turcizam postao i evropska riječ u krojačkim krugovima, gdje se raširila preko fr, *gilet* > *džttet* m (Dubrovnik, Cavtat) = *đilek* (Šibenik).

Lit.: *ARj 4,* 576. *Elezović* 1, 259. *Mladenov* 161. *Lokotsch* 951. *Tiktin* 753. *GM* 162. *REW*[3] 9582. *DEI* 1807. 1820. *Školjić** 367.

jelen m (Vuk, Buzet, Sovinjsko polje) = (asimilacija *j-l* > *j-ļ* kao u *jeljda, Jeljaširi) jèljen* (Vuk, Hercegovina, 16. v., Dubrovčani) = (asimilacija *j-ļ* > *1-1* kao *Ljeljena* < *Jelena} Ijeljen* (Vuk, Hercegovina, Bosna, Baranja, Dubrovnik) = (zamjena sufiksa *-en* sa *-en* > *-in,* ikavski) *jèlin* (15. v., Marulić), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (po suglasničkoj deklinaciji **ely,* gen. *elene,* upor. Suprasl. 223, 7 dativ *eleni)* »1° gr. ελαφος (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2" vo crvenkaste dlake kao jelen« = (sa *ë* > *ja* u sufiksu *-en) Ijeljan* (Brač) »kukac cerambyx heros, Hirschkäfer«. Femininum je na *-ica: jelènica* (Voltidija) = *jèljenica* (16.—17. v.) »košuta«. Izvedenice su od svih pet oblika. Pridjevi na *-ьn: rogb eienьni* (lekcionář 13. v.) = određeni *jelení* (15.—16. v.) = *jeleni* = *jèljenï,* na *-bji jeleniji* = *jelenji* (Vuk, 15. v.) = *jetinji·* = *je-Ijenji.* Taj je pridjev poimeničen sa *-âk: jelenjak* (Lobor) = *jelinjak* »biljka pastinaca sativa«. Nalazi se i u složenicama sa *n* mjesto *nj* (upor. *Banbrdo* »banovo brdo«) *Jèlendô* (toponim), *jelen-rog* (Vuk), *jelen-gljiva, jelen--buba* »kukac lucanus cervus«, u sr. rodu *Jelenje* (toponim, Istra). Na *-ov jeleňov* = *jèlinov* (odatle prezime *Jelinović,* Travnik) = *Ijeljenov.* Na *-ski: jelenski* = *jèlinskî.* Deminutiv na -oc, *-tk* m prema *-ka* f: *jelénac,* gen. -*ènea* (ugarski Hrvati, odatle prezime *Jelen-iu)* = *jelenők,* gen. *-énka* »kukac božji vő; sinonim: jelen-buba«, *jelínak,* gen. *-inka* (16. v., Zlatarić, Baraković) = *jeljenak* (16. v.), sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-čac jelenčac* (16. v.) = *jelinčac* (Menčetić) = *je-Ijenčac* = *jeljenčak* = *jeljenčić, jeljenić* (upor. prezime *Jelinić* Dalmacija, *Jelenic* Bosna), na *-če jelēnče* (Vuk, 18. v.) = *jèttnie* = *Iji-Ijenče,* s kolektivom na *-od jelenčad* f = *Ije-Ijenčad* = *jelinčad* (upor. *jeljenad,* Stulić, nepouzdano). Na *-ina: jèlenina* »meso jelenovo«. Imena volova: *jelen* (Buzet, ŽK), *jelínka* = *Jelenko* (također lično ime, Kosmet, i prezime na *-ović)* = *Ijeljanko* (Požega) = *Ijeljenko* (Vuk) prema *Jelenka* (Kosmet) »ime kravi« = *jelínka* »ime ovci«, odatle hipokoristici *jelo, jelota* »ime volova« (glede sufiksa upor. *Likota* »Ličanin«). Ovamo još na *-ač* od *jelo* (?): *jelai* m »kukac božji vo«. Ista praslav. osnova zastupljena je još u prijevoju **oln-i,* stcslav. *aiьnųi,* također ie. i baltoslav., gr. ἐλλός, stprus. *alne,* s kojima je u prasrodstvu; po zakonu likvidne metateze i sa sufiksom *-ę* za mlado: *lane,* gen. *-eta* n (Vuk) »mlado od srne i jelena«. Odatle pridjev na *-ji: lănecî* (16. v.). Deminutiv na *-će: ianece* (16. .v.). Kolektiv na *-od: lănad* (15. v., Vuk). Prenosi se i na domaće životinje kao i *jelen: lanak* (Kurelac) »ime volu« prema *Ionica* »ime ovci«. U baltičkoj grupi mjesto *-en, -en* stoji formant u ništičnom prijevoju: lit. *elms,* lot. *alms,* upor. gr. ζλαφος < ie. **eln-bhos* prema ἐλ>ός < ie. *eln-ós.* Značajno je da se i u jukagirskom za *jelena* kaže *ilen.*

Lit.: *ARj 4,* 576. 580. 5, 897. 898. *Miklósié* 2, 102. 160. *SEW* 1, 263. *Holub-Kopečný* 151. 199. *Bruckner* 205. 306. *KZ* 45, 290. sl. *ZSPh 2,* 299-300. *WP* 1, 154. *Mladenov* 161. *Trautmann* 68-69. *Meščaninov* 71. Petersson, *KZ 47,* 241. Mayer, *KZ* 66, 105. Mikkola, *RSI* 1, 14 Iljinski, *Slávia 2,* 253-254. Lang, *ĞMF 8,* 97-101. 202-205 (cf. *ZSPh 5,* 215. *IJb* 10, 335). Niedermann, *IF 26, 46.* *Boisacq*[3] 238. 245.

jelha f (samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom) »alnus«, odatle pridjev **jeov,* poimeničen na *-ina jeovina* (Sinj) < **jeohov,* poimeničen na *-ъc Jeohovbc* (1381) = *Jelbhovbc,* selo između Morave i Kuca, sa *oho > o* toponimi *Jeovac* (Srbija), *Jeovača* (Bosna). Taj je oblik proširen sa -ja: *flüa* (Vuk, Hrvatska), odatle pridjev *jelšov,* poimeničen na *-ka ješovka f* (hrv.-kajk., Valjavec) »vrsta crvenkaste jabuke pjegave kao joha«. Ovamo idu stari hidronimi *Jelšanica* (13. v.), danas *Jošanica* (rijeka, Srbija), *Jelšenica* (14. v.), *Jelševac* (13. v.), *Jelševik* studenac (14. v.), kol. *jelbšije* (14. v., Brod kod Prizrena) = *jelāšje* n (Vuk). Ovamo i *Jelša* (Hvar), koja je danas zamijenila ispravno *š* sa í prema tal. izgovoru *Gelsa.* Ovamo još ime ribe (Pančić) *jelšovka* »telestes Agasizii Heck«. Dvoglas *eo* steže se u E: *jéha* (ŽU, Bojici); *je-* varira sa *ja- joha > java* (ŽK), s pridjevom *jãov* i poimeničenjem *jàovina* f »johovina«. U štokavskim govorima *ja-* može se shvatiti i kao stezanje od *jao-,* sa *o < l* pred suglasnicima. Tako sa može shvatiti i *joha = java* s pridjevom na *-ov johov,* poimeničenim na *-ina johovina,* na *-oca johovača* »vrsta jabuke«, također toponim i hidronim* Odatle na *-īk jošīk* »šuma johova« = na *-jak jošljāk* (Vuk, sufiks *-ljak* analogijski prema *slivljak),* na *-ika jošika* (Gornja Krajina), odatle *jošikovina,* augmentativ na *-ina jošina,* kol. na *-je jôšje.* Ovamo još *jošovična* »vrsta jabuke pjegave kao joha«. Vokal *o* može se shvatiti i kao kontrakcija dvoglasa *eo > o.* Upor. toponim *jfošani* (u zadarskom kraju), koji je potvrđen u obliku *Elsani, Gelsani,* i gore hidronim *Jošanica.* Raširenje *jehha* sufiksom *-ja* nalazi se na hrv.-kajk. području *jaUa* f, s pridjevom *jalšev* (~ *o drevo).* Iz ovih potvrda izlazi da se na hrv.-srp. teritoriju ne da dokazati postojanje dvaju praslav. likova: **ehha* i prijevoj *olbha* kao u ruskom, premda bi i taj dao *joha.* Upor. slov. *jolša* i češ. *olle,* polj. *olcha* pored *olsza.* Bugari imaju također samo *elha* pored *elsa.* U Kosmetu pored *jeovina* govori se *jaovina* i *joovina* »drvo od jove, ovdje *jöa,* gen. *jõê* (Drsník)«. Značajan je pridjev *lvovo drvo* (< *lovo* s umetnutim *v* za uklanjanje hijata) »drvo od jove«, gdje *i* može biti samo od *je* (Kosmet). Prema rodu drveća *brijest, jasen* prešla je praslav. **ehha* među maskulina (upor. rus. *olëK): jelah* je potvrđeno samo kao toponim *Jelah* (Bosna), odatle u pl. *Jelasi, Jelaš, Jelalak,* pl. *Jelašci, Jelašca.* U praslav. **ehha h* je nastalo iz *s,* kako dokazuju usporednice kelt. *alisa* > fr. *alise* »sorbus«, mediteransko *alisa* »pioppo bianco«. Upor. i makedonsko όΐλιξα -λευκοδένδρον i u tal. narječjima kal. i luk. *aušinu* < *alsino* »joha«. U baltičkoj grupi lit. *alksnis, alksni (k* je umetnuto) ne slaže se s praslav. ni u samoglasu ni u formantu. Kao lat. *alnus* < **alsnos* lit. oblik pokazuje formant *n* (upor. *jablan,* v.), koji ne postoji u praslav. Samoglas *e* je praslav. zasebnost koja ne dolazi ni U germ.-got. *aliso* (upor. španj. *aliso),* stvnjem. *élira,* nvnjem. *Erle.* Ta se zasebnost pokriva s ie. korijenom **el-.*

Lit.: ARj 4, 414. 579. 584. 628. 655. 664. *Elezović* l, 217. 253. 260. *Miklósié* 163. *SEW l,* 453. *Holub-Kopečný* 254. *Bruckner* 378. *KZ* 45, 301. *Trautmann 6.* Iljinski, *Slávia 2,* 258-261. Baric, *AA* 3, 213-221. Bonfante, *KZ* 64, 129. Kretschmer, *Gioita* 15, 305. sl. (cf. *IJb* 13, 78). Scheftelowitz, *KZ* 56, 188. Matzenauer, *LF* 8, 29. Ribezzo, *AGIT* 35, 32.

Jelīn, gen. *-ina* m (Vuk), pl. *Jelíni* = na *-janin Jelinjanin* (Stulić), stsrp., f *Jelínka,* etnik »Grk prema Grkinja«, pridjev *jelinskī* (Vuk, Pavlinović), *jelinska kuća* (međa metoha Treskavca kod Prilepa, upor. s *m* mjesto *n ilimi/Elimi* (Makedonija, narodne priče). Prema Vuku *Jelini* su, kako narod priča, gradili mnoge gradove po našim zemljama. To mišljenje zastupljeno je i na Jadranu u toponimima *(vala) Garška* (Hvar) itd. Od stgr. "Ελλην, naziv koji je živio samo u učenim, krugovima kao «tnik, inače u narodu je dobio značenje »poganin, div«. Nigdje nije kao u novogrčkom zamijenio naziv *Grk* < *Graecus* (v.).

Lit.: ARj 4, 580. Vasmer, *GL* 69. Skok, *Slav.* 182. 226. *GM* 94.

Jelisáveta = *Jelisavet* f = *Jelisava,* žensko osobno ime, od hebrejskog Ελισάβετ preko biz.-grč. pisanja. Pokračuje se *Jelisava,* odatle na *-ka Jelisavka* (Vuk), (ispuštanjem *Jeli-) Safta* (Dobrinj, rum.) = *Savia* .(Vrbnik), prezime *Savtić* (1596, Grižani), *Savka* (15. v„ Bosna), *Sáveta, Sava, Sovica* (Lika, Krbava), na *-qja Savója, Savojka, Savuka, Savuna* (Lika, Krbava). Prema Jat. pisanju *Elisabeth Jalžabeta* (hrv.-kajk.), *Jalžabet* (selo, Varaždin), *Jalžabetina* pusta, prezime *Jalzabetić,* hipokoristik *Jalža.* Ispuštanjem početnog *e: Lizabeta* (16. v.) < mlet. *Lisabeta,* hipokoristik *Lízá* (18. v., Dubrovnik), tal. *Lisa.*

Lit.: ARj 4, 501. 581. 6, 129.

Jelisej m = *Jeliseje* m kaluđerske muško ime = *Jelèsije* (Vuk) ·= *Jelisije,* prezime *Jelisić.*

Pridjevi na *-/ Jeliseji studenbc* (toponim), na *-in Jettsina poljana* (Srbija). Od gr. Ἐλισσαῖος = lat. Elisaeus.

Lit.: ARj 4, 579. 581.

Jeltruda f (17. v., čakavski), žensko lično ime germanskog (franačkog) podrijetla *Gertruda* preko tal. *Geltrude* (disimilacija *r-r > l-r).* Upor. slov. *Jedri.* Toponim *Svêta Géra,* najviši vrhunac u Gorjancima, sadrži naš hipokoristik od njem. oblika.

Lit.: ARj 4, 584.

jêlj m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sitan pijesak kojim se ceste posiplju; sinonimi: sodar, sudar (ŽK, v.)«. Odatle denominál na *-ati jéljati, jeljām* »pute posipati jeljem«.

Lit.: ARj 4, 584.

jemenija f (Vuk, narodna pjesma) »šarovita obuća, šarovito tkanje (iz Jemena)« = *jemenija* »duga mahrama što se ovija oko fesa ili druge kape i oko pojasa« = *jemenija* (Kosmet) »plitka obuća crvene ili druge boje, vrsta starinskih cipela koje i danas stari ljudi nose« = (disimilacija *m-η > m-l jêmelija* (narodna pjesma) = *đemelija* (Vuk, Sinj) = *jêmenlija* (prema tur. *yemenli* »iz Jemena«). Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. pridjev *yemeniyye > yemeni* »jemenski«) iz terminologije nošnje: rum. *imineu* (Muntenija) »Art Pantoffeln der Bauern«, bug. *emenía,* najčešće u pluralu *emenii* kao i u hrv:-srp. *jemenije* f pl., arb. *jamullí.*

Lit.: ARj 3, 3. 4, 587. *Mladenov* 161. *Elezović* l, 259. *Tiktin* 759. Novaković, *ASPh* 32, 387-388. Matzenauer, *LF* 8, 29. *GM* 161. *Školjić* 368.

jèmin[1] m (15. v., Dubrovnik) »1° činovnik komu je što predato u nadzor ili upravu, 2° upravitelj sela koja nemaju spahije, 3° konsul (Dubrovnik)« = *emin:* pridjev (Kosmet). »koji se ne boji, pouzdan, kome se što povjerava«, odatle složenice *buljuk-emîn* »podoficir računovođa«, *sanduk-emîn* »blagajnik po kajmakamijama (okruzima)«. Odatle pridjevi na *-ov jeminöv,* poimeničen sa *-ъc jèminovac,* gen. *-ovca,* na *-ski jèminskî.* Apstraktum *jemìnluk* (Vuk). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *emin)* iz turske administracijske terminologije.

Lit.: ARj 4, 587. *Školjić*[2] *267-S.*

jèmin[2]**,** gen. *-ina* m (Vuk, objekt uz *učiniti* »zakleti se«, narodna pjesma) »zakletva«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *yemin* »desna ruka > zakletva«) iz sudske terminologije: arb. *jemin* n »Eid«.

Lit.: ARj 4, 587. *GM* 162. *Školjić"* 368.

jemiš (Vuk, Crna Gora) = *fimi!,* gen. -zia (Kosmet) »1° voće, 2° suho voće«. Složenica *mīšana* f (Srbija, gubitak početnog *e-)* »zgrada u kojoj se suši voće; sinonim: pušnica«. Balkanski turcizam (tur. *yemų, yemişhane)* iz poljoprivredne terminologije: búg. *emíS.*

Lit.: ARj 4, 587. 6, 768. *Mladenov* 162. *Elezović* l, 85. 259.

jenđija f (Vuk) = *enđija = jenđa* (Vuk, hipokoristik od *jenđija* ili *jèndibuld) = enda = jengija* (narodna pjesma) = *enga* (Poljica, Dalmacija) »ženska koja sa svatovima ide po nevjestu da joj bude pratilica među muškarcima«. Deminutiv na *-ica: jenđijica* (narodna pjesma). Apstraktum na *-luk: jenđiluk* (narodna pjesma), s glagolskim *dati, poći u.* Složenica : *jèndibula = endebula* (narodna pjesma) »sinonim: jenđija«. V. *bula.* Turcizam (tur. *enge = yenge* »strina«) iz svatovske terminologije.

Lit.: ARj 4, 588. *ZbNŽ* 10, 81. *Škaljić** 368-369.

jenorija (stsrp.) = *inorija f* (14. v., Dušanov zakonik, Vuk, Crna Gora), odatle na *-as inorai,* gen. *-aša* (narodna pripovijetka) = *inurija* (Vrčević, narodna pripovijetka) = (bez »'-) *norija* (Dušanov zakonik) = *nurija* (Vuk, Srbija, Paštrovići, Divković:~oun'z«pa) »župa, parohija«, *nürijas,* gen. *-āša* (Vuk, Srbija) »župljanin, farnik (ŽK)«. Od gr. ενορία »isto«.

Lit.: ARj 3, 845. 851. 8, 229. Vasmer, *GL* 67.

jenjati, *jenjam* pf. = *jenjati* (Vodice) »popustiti, umanjiti (osobito o kakvom zlu)« = *ènjati, -am* pf. »1° šuštati, umoriti se, 2° aufhören (Megiser)« = *hènjati, -ām* pf. (hrv.-kajk., Habdelić 1711, 1743) »pustiti« = *henjujem* (Frankopan) = *venjati* = (s alternacijom *je- > ja^* kao u *jasen > jesen* i gubitkom /-) *anjati, -ām* pf. (Vuk, Daničić) »popustiti, prestati (ne smije se miješati sa impf, *prianjati* od pf. *priorati,* v.)«. Prema Daničiću *ànjati* je od "vnjem. *anen,* od stvnjem. *äna,* nvnjem. *ohne,* u prasrodstvu sa stcslav. *ъnъ > van,* *ъne > vani.* Prema Budmaniju su to naše glagolske izvedenice na *-ati* od madž. pridjeva *henye* »besposlen, lijen«. Prema

Miklošiču su od slov. *nehati* (metateza *n-h > h-n) = enjati* (Megiser) »aufhören«, prema Gruboru od *ne hajati > *njajati* (stezanje *-eha-* kao u slov. i hrv.-kajk. *noj")* > (metateza) **janjati > anjati* (sa *ja > jé) jenjati,* prema Matzenaueru od madž. *enyhít* »mollire, lenire, levare«.

Lit.: ARj 1, 94. *3, 29.* 591, 4, 389. Ribarić, *SDZb 9,* 154. *Mažuranu* 377. *Miklošič* 212. Matzenauer, *LF S, 29. SEW* 1, 382. *Holub--Kopečny* 242. *Bruckner* 359. *Weigand-Hin 2,* 335.

jepitrop m = (sa aferezom *e-) pitrop* (14. i 15. v.), odatle na *-ija pitropija* (15. v.) »posao pitropov« = (s anticipiranim *r,* upor. *brnistra,* možda i unakrštenjem sa našim prefiksom *pri-) pritrop* (Skopska Crna Gora) = (umiješanje našeg prefiksa *po-) potrop* »koji čuva crkveni novac, crkvenjak«. Od gr. επίτροπος (prefiks επί i -τρόπος od τρέπω) »curator«. Upor. arb. *pitróp.*

Lit.: ARj 4, 590. *9,* 904. 11, 210. 12, 197. Vasmer, *GL* 70. *GM* 341.

jSr m (Mrkonjić-grad, Bosna), u izrazu *on je na jeru* »na zgodnom mjestu«. Odatle sa *-U: erlija = jerlija* m »Turčin, građanin koji se bavi zanatom, trgovinom« = *jerlija* (Kosmet) »domorodac (suprotno *jabandzija, mudđžer,* v.)«. Sa postpozicijom *-ile:* prilog *jerile* u izričaju: *jèrile ga je udario* (Mrkonjić--Grad) »baš na mjestu gdje je najzgodnije«. Složenica *jerâlma* f (Kosmet) »vrsta jabuke sasvim niskog stabla«. Drugi je dio *alma* »jabuka«. Turcizam (tur. *yer* »zemlja, mjesto«) iz svagdanje terminologije. Ovamo ide možda i *jēriņa* pored *jerinja* (Kosmet) »starinske ruševine, gradine ili što liči na starinske ruševine«, sa našim sufiksom *-ina* (v.) za ruševine kao *gradina, Crkvine, Manastirine.*

Lit.: Elezović 1, 260. 261. 2, 518. Marjanović, *NJ 3,* 216. *školjić** 370.

jerân m (Božava) »ime biljke geranium«, od gr. γερανός »ždral«, tako nazvane zbog toga što joj plod naliči na ždralov kljun. Od tal. *geranio* prema zamjeni *j* za mlet. 3 *(gè-)·*

Lit.: Cronia, *ID 6. DEI* 1789.

m (14. v., stsrp.) = *jerarha — jerarho* (14. v.) od gr. Ιεράρχης (složenica od ίερύς »svet« i -αρχής od άρχω »vladam«), pravoslavni crkveni termin za najviše crkvene poglavare. Apstraktum na *-ία jerarhija.* Prema lat. izgovoru *x > eh > k jer árkija* (15. v.). Belostenec i Voltiđi imaju sa disimilacijom *r-r > 0-r jejarkija* f.

Lit.: ARj 4, 569. 596. Vasmer, *GL* 70. *DEI* 1790.

jerej m (pravoslavni crkveni termin) »svećenik« < gr. ιερεύς. Složenice *protojerej,* kráceno *proto, prota* m (u Dubrovniku *proto* je od *protomajstor), arhijerej.* Pridjevi *jerejev, jerejski.* Apstraktum *-stvo jerejstvo.*

Lit.: ARj 4, 596. Vasmer, *GL* 70.

Jeremija m (Vuk), muško lično ime pravoslavaca, pridjev na *-in Jerèmijin — (iji > i) Jeremln = Jeremije* m, *Jeremijev.* Prezime *Jeremie* (bosansko pravoslavno). Od hebrejskog (biblijskog) *Jeremias.* Ovamo možda na složen deminutivni sufiks *-čak < -ьc + -ik jeremičak,* gen. *-čka* (Šulek) »biljka daphne blagayana«. Bilježi je Pančić za Srbiju i Šulek za Sloveniju.

Lit.: ARj 4, 598.

jeres f (Domentijan i u knjigama pisanim crkvenim jezikom, i danas na istoku) = (na zapadu) *(h)eresija* (Lastrić, Kašić, Kanižlić, 16. i 17. v.) = *jerežija* (Kožičić, Kraljić) = *herezija* f = *herežija,* s apstraktumom *herezijarka* (od lat. *haeresiarcha) > herezijarstvo,* danas *hereza.* Od gr. apstraktuma αΐρεσισ f »izbor« je *jeres,* od αίρέομαι »biram«. Na zapadu je grčka riječ upotrebljavana prema lat. *hairesis* = tal. *eresia.* Gr. pridjev .αίρετικός = lat. *haereticus,* tal. *eretico* poimeničen u m. r. *jèretik* m = *jeretlk* (Kosmet) = *heretik* (18. v.), izmjenom gr. sufiksa domaćim *-nik heretnik* (17. i 18. v.), odatle pridjev na *-bsk heretički,* apstraktum na *-bstvo heretištvo.*

Lit.: ARj 3, 593. 4, 599. *Elezović* 1, 260. 2, 518.

jergot m (Zagreb) = *jergota* f = *jergud* »biljka divlja žućenica, leontodon taraxacum«. Ide zajedno sa slov. *regrad = rěgrat = regvat = regvant,* od njem. složenice *RohrGein)-kraut.* Početno *r-* je ispalo zbog disimilacije *r-r > 0-r, au > a, o.*

Lit.: ARj 4, 599. *Pleteršnik 2,* 416. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

Jèrina f (15. v„ Vuk, Dubrovnik), pridjev *Уегinгn,* prezime *Jerimć* (Dalmacija) = *Jerena* (Novaković) = *Jērịni* (prema grčkom), hipokoristik *Jere* f (17. v.), žensko lično ime Ειρήνη, danas gradsko ime *Irena* (na zapadu),

Irina (Kožičić), *Irinja* (Novaković), *Irene* f (17. v.). Upor. m *Ireneo* (16. i 17. v.) = *Irenej* (18. v.) = *Irineo* (18. v., Kavanjin).

Lit.: ARj 3, 853. 4, 600.

jerište n = *erište = jeršitev* m (Bosna ?) »sinonimi;. rezanci, satrica, tarana«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rište > erişte,* s tur. protezom zbog *r)* iz terminologije hrane. Oblik *jerištev* nerazumljiv. Možda štamparska greška.

Lit.: ARj 4, 600. 603. *Školjić** 370.

Jeronim m (15. v.), pridjev *svetojeronimski* = (disimilacija *η-m > l-m) Jerolim,* pridjev *jerolīmskī* (18. v.). Hipokoristici *Jére* m (Lučić, Hektorović), *Jéro,* pridjev *Jérov,* prezime *Jerić,* na *-oje Jeroje* (Novaković), na *-iça Jêrica,* na *-ko Jirko (Jêrko),* prezimena *Jerkić, Jirkovu, Jerkula* (Nalješković), prezime *Jerkulić.* Ispuštanjem početnog sloga (valjda u sintagmi **svetijerunim) Rumin* (metateza *η-m > m-η)* Dobrinj 1321., Istarski razvod 1325, toponim *contrata S. Rumini districtus Besehe,* pridjev na *-j Rumenj* »Jeronimov« 1308. u Senju *in ydiomate Sclauico Rumegna urata idem est porta sancti leronimi — Rumenja vrata* 1370; 1358. *va vrime Rumina arhibiskupa splitskoga,* odatle hipokoristik na *-ko Rûnko,* prezime *Runković.* Potvrđen je i oblik *Romin.* Od gr. Ιερώνυμος.

Lit.: ARj 4, 598. 599. 602. Rogić, *ZA* 1, 272.

Jerosolim (14. v.) = *Jerozolim* (15. v.), pridjev *jerozolimski* (15. v.) = *Jerusolim* (16. v.) = *Jerosolima* f (16. v.), na *-it* < gr. -ιτης etnik *Jerosolimit* (13. v.) = = *Jerusalem* (18. v.) = *Jeruzolim* (15. v., Marulić) = *Jersolim, jersolimski, Jeruzolima* (18. v.), *Jeruzolimitanin* (17. v.), *jeruzolimitanski, Jeruzolimljan, jeruzolimski,* prošireno na lat. *-anus > -an Jerosolimitan* (18. v.), pridjev (ktetik) *jerosolimitanski* (16. i 18. v.) = *Jerusalem* (15. v.), *jerusalemski* = *Jèrusalim* (Vuk), *Jerusalemac,* gen. *-emea, jerusalimski* = *Jerusalem* (Belostenec), *jerusalemski* = *Jeruzalem* (15. v.), *Jeruzalemac, Jeruzalemov, jeruzalemski* = *Jeruzalim* (15. v.), *Jeruzălimac, jeruzalimski* pored *jeruzalski* (17. v.), *Jeruzalem, jeruzalemski.* Od gr. Ίεροσό>υμα pored Ιερουσαλήμ, Ίεροσολυμίτης.

Lit.: ARj 4, 602. 604.

Jeròtej m (16. v.), kaluđerske muško ime = *Jerotija = Jerotije* m. Prezime *Jerotijević.* Od gr. Ιερόθεος.

Lit.: ARj 602.

J rud m (Prčanj, prema lat. čitanju tal. *Erode) =* (prema itacizmu) *Irud* m (14. v.) uz f *Irudica* (15. v.) = *Irudovica,* od gr. Ηρώδης »kralj u Judeji« prema f Ήρωδίας. Pridjev *Irudov, Irudičin.* Na *-ianus herodianus* »Irudov vojnik« > *irudljanm ·— irudovac = irodjanin* (16. v.). *Herodijadino* ime postala je opća riječ: *irudica* f »vještica koja se pojavljuje za vrijeme oluje kao predznak grada«.

Lit.: ARj 3, 854. Rešetar, *Štok.* 240. Stojković, *NVj* 37, 177-179. (cf. *JF 9,* 353).

jesen, gen. *-i* f (m dva puta, 18. v.), balto-slav. (?), sveslav. i praslav. *(*esem)* »autumnus«. Odatle pridjevi na *-ji: jesenji* (Vuk), poimeničen na *-ača jesenjača* (Vuk) »vrsta kruške«, na *-ski jesenski.* Prilozi *jesenas = jesenas* (Kosmet) (accusativus temporis od *jesenb* + pokazna zamjenica sb »ove jeseni«^ odatle pridjev na *-njī jesenašnji,* sa deiksom *-kë jer*[1] *sènaske* = čakavski gen. temporis *sê jeseni* (ŽK), *jeseni* (stari lokativ). Deminutiv na *-ča jesénica* f (Vetranie). Apstraktum na *-ina Jeseniną* f (13. i 14. v.) »jesenska žetva«. Sufiksi *-ko* m prema f *-ka* služe za obrazovanje imena domaćih životinja i voća: *jesenko* »ime volu« prema *jesenka* »ime kravi«, *jesenka* »1° vuna koja se dobiva jeseni (Vodice), 2° vrsta kruške (Kosmet), 3° vrsta jabuke«. Pojam *jesen* se zamjenjuje na Grobniku (između Rijeke i Karlovca) i u drugim slavinama sintagmatskom izvedenicom na *-tk podzimak,* gen. *-mka.* To se dogodilo zbog toga da se izbjegne homonīmija sa *jasen >jesen* (v.). Od baltičkih jezika nalazi se samo u stprus. *assanis* »Herbst«. Bruckner misli da je to posuđenica iz pruskoga. Poklapa se i sa got. *asans,* nvnjem. *Ernte,* iz čega izlazi da je prvobitno značenje apstraktuma na *-i* stcslav. *jesenb* bila »berba«. Ako se uzme Brücknerova misao kao ispravna, *jesem>* je germarisko-slavenska leksička usporednica. Ie. je 'korijen *es + -en* »Erntezeit, Sommer«.

Lit.: ARj 4, 621. Ribarić, *SDZb 9,* 153. *Elezooić* 1, 261. *Miklósié* 105. *SEW* 1, 265. *Holub-Kopečny* 152. *Bruckner* 206. *KZ* 45, 290. sl. *Mladenov* 163. *WP* 1, 161. Iljinski, *Slávia 2,* 252-253. *Boisacq*[3] 709.

jeser (Kotor, u prijedloškom prilogu *ná* <—, u rečenici *još je ono imanje na jeser)* < tal. *all' èssere* poimeničen infinitiv *èssere* < lat. *esse.* Ovamo ide kod Hrvata u južnoj Italiji *pares* »možda« < iz dijalekta u Abruzzima *po resse < può essere.*

Lit.: ARj 3, 32. 4, 621. *DEI* 1546. Wędkiewicz, *RSI* 6, 234-235.

jesetra f (Vuk), praslav. *(jesetři),* »slatkovodna riba *acipenser sfurio* (> fr. *esturgeon),* schypa Güld«, riba važna za dobivanje kavijara. Nalazi se u svim slavinama osim u slov. i češ. i muškog je roda. I u južnoslavenskom je bila maskulinum, kako se vidi iz bug. *esitar* pored *esétra* i iz rum. slavizmą *isetru.* U hrv.-srp. postala je femininum prema općoj riječi *riba,* premda su ostala domaća imena slatkovodnih riba maskulina *(klen, Kpen, šaran, okun, som* itd., prema posudenici *kečiga* f). Odnosi prema baltičkim nazivima stprus. *esketres,* Jit. *eršketas* pored *eršketras* kao i prema stvnjem. *sfurio* > fr. *esturgeon,* nvnjem. *Stör* nisu jasni. Misli se da su se u lit. riječi pomiješale dvije riječi **ešetra* i *erškltis* »Dornpflanze, čkalj«, jer se riba odlikuje oštrim perajima na hrptu. Već je Miklošič pomišljao na vezu s korijenom *os-* u *oštar.* Upor. rus. *osëtr; es* bi bio prijevoj od *os-,* a sufiks kao u *vjetar* (v.). Macheku je pred-ie.

Lit.: ARj 4, 621. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 265. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 206. *KZ 45,* 31. 299. *Trautmann* 72. *Mladenov* 163. Buga, *RFV 67,* 232. sl. (cf. *RSI 6,*270). Iljinski, *Slávia 2,* 256-258. Machek, *LP 2,* 150.

jèsîr, gen. *-ira* m (Bosna, objekt uz *učiniti)* = *jesîr* (Kosmet) »1° rob, sužanj, 2° ropstvo, sužanjstvo«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *esir)* iz vojne terminologije.

Lit.: ARj 4, 621. *Školjić** 370.

jesti (Vuk, jekavski, ekavski) = *jês* (Kosmet) = *jisti* (ikavski) = *jasti* (16. v., Antun Dalmatin), *jêm* (jekavski, ekavski, Kosmet) = *yem* (ijekavski, ŽU) = *jím* (ikavski, ŽK) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, pre-, pri-, raz-, u-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(êstf)* glagol primarne kategorije (ie. **ēd-ti, *ēd-mf).* Sveslav. i praslav. je korijen *ed-, ēd-,* koji se pojavljuje pred samoglasnicima *jedu* = ikavski *jidu* (ŽK) 3.1. pl., odatle analogijski u čitavom konjugacionom sistemu *jêdem=îdem* (Bunjevci) za razliku od *idem* »idem, eo« (v.) itd. Upor. stcslav. *jamt, jastb* prema *jadftb.* Prema prezentu *jamb* stvoren *zaujatí, -am* (Piva—Drobnjak) = *zaujesti se, zaùjedem se s kim* (Vuk). Prefiksalna složenica *ujesti* glasi prema prezentu *uvijem,* gdje *v* zatrpava hijat, u inf. analogijski *ùvjesti, ùvjedêm.* Ovamo ide na *-iti ijèditi se* (v. *jad)* i iterativ na *-ati lèdati, jêdãm, -ijèdati (iz-, na-, raz-)* — *jediti se (na-).* Taj se odnos upotrebljava samo s prefiksima *iz-, iza-, o-, ob-, raz-, po-.* Postverbali, jer su se i oni svršavali na poluglas -»: *jêd f* (Vodice) »jelo«; sveslav. *objed* = *oběd,* gen. *obeda* (Kosmet) »Malzeit« (prefiks *ob-* se odnosi na vrijeme), deminutiv *obedec* (hrv.-kajk.) = *objedak* (Stulić) > madž. *ebéd,* pridjev *objedno (vrijeme),* odatle na *-va-* ili *-ova- : obědvati* = *obědvati* (Krasić) = *obidvati* (hrv.--kajk. i čakavski), *obidvavati* (Poljica), *objedivati, obidovati* (Jačke), pridjev na *-ьn objedan,* poimeničen na *-ica objednica* »trpezarija«). *(obědvati* prema *objed* može se tumačiti i osnovom na *-u,* upór. *medv-jed); objedovati -ujem* = *obědovat* (Kosmet) (štokavski); *ûjed* m = *Sjid* f (ŽK), *izijed* f (16. v., Vuk) »kad koga iziju vještice od izijedi« (v.); *jad* = *jed,* koji čini zasebnu leksikologijsku porodicu; složenica *medvjed* = *mèded* = *medvlt* (ŽK), odatle pridjevski toponim na *-j: Međeda* (Bosna) = *Medvěja* (Istra) = tal. *Medvea.* Na *-ivo: jedivo* (18. v.) »jelo«. Sa sufiksom *-njak* < *-ьn* + *-jak* (upor. *pòjedan* od *pojedati se): jednjak,* izmijenjen u *Ijetnjak* (asimilacija *j-nj* > *Ij-nj,* upor. *Ijeljen* < *jelen)* = *Rjetnjak* (Ljubiša) = *ljetnih* (Vuk, Crna Gora). Deminutiv na *-hati: jêtkati, -am* (Vuk). Zatim: *obed,* gen. *obedì* f (Cres) »obijest« = *objed f* = *objid* = *obljid f* (Dubašnica, Krk), odatle pridjev na *-ьn: objidan* = *obljidan* »1° obijestan, 2° prokšen«; *obijest* f »1° proždrljivost, 2° razuzdanost, nestašnost: sinonim: obijed« tumači Jagić također kao apstraktum od *objed* obrazovan s pomoću *-tb* kao u *vlast,* s pridjevom na *-ьn obijestan, f obijesna* i denominálom *izobijèstiti se, -òbijestim,* ali postoji i drugo tumačenje koje u toj riječi vidi bez potrebe sufiks *-ěstb* u vezi s gr. οίστρος < ie. korijen *eis-įois-* »žestoko se kretati«. Prema Miklošiču i Bernekeru *obijest* je nastalo od *bijes* tako što je pridjev *bijesan* »wütend« bio prema f shvaćen kao **bijestbnt* i odatle deprefiksacijom *bijest.* Ovamo *nàijest* f »1° sitost, 2° lakomost«. Bez prefiksą *o-* u Cromici je *blješnjǒča* f »1° ugoje'nost, 2° obijest«, komparativ *bljeśnjt.* Jagićevo ' tumačenje je prihvatljivije i bolje odgovara primitivnom mentalitetu. Postoji još izvedenica sa *-fa* od *ēd- : jèda,* baltoslav., sveslav. i praslav., očuvana kod nas samo u narječjima. Dolazi i u složenici *nakojeđa* f (Vuk) »bolest na noktu«, sa *v* mjesto / *nakoveda* (Ston). Raširenje s pomoću formantą s (ie. *ed-s)* postoji u dvije izvedenice: sa *-įa: ješa í* (17. v., Dubrovnik) »jelo«, s pridjevom na *-bnješan,* s prefiksom *iz- izješa* m »prožderuh«, s pridjevom *izìješan* (Vuk). Sa *-lo: jasle* f, pl. gen. *jāsāla* (Vuk) = *jăsli* (po deklinaciji *i),* sing, *jăslo* n (16. v., Istra) = *jäsla,* gen. *jāsola* n pl. (Kosmet) = *jàsla,* gen. *jasal* (ŽK). Ovako u bug., ukr. i polj. Taj sveslav. i praslav. leksem ima svoju leksikologijsku porodicu. Pridjev na *-ьn: jasion* (14. v.), na *-en jasień* (Stulić), poimeničen na *-jak jaslenjak* (Šulek) »biljka asperula odorata«. Deminutivi na *-ce: jâsaoce* n (Divković) = *jaselce* (hrv.-kajk.) = *jasalce* (čakavski). Kako *v.jasle* nije nigdje potvrđena promjena *ja- > je-,* mora se uzeti da je ie. korijen **ed-s-lo,* u prijevoju **od-s-lo.* Glede raširenja sa í upor. lat. *esca* »meka« posuđena u primorskim narječjima *ješka* = *jlčka.* Tvorba *jasle* je samostalna slavenska inovacija, jer je lit. *édžos* pl. »jasle« drukčije obrazovano. Riječ *jasle* je kulturna i posudiše je Madžari *jászol, jászla* i Rumunji *esle f* pl. Još postoje izvedenice od supina **Istun* > **jestl·* sa sufiksom *-va jistva* (Marulić), odatle na *-ina : jêstvina* (15. v.) = *jlstvina* »razne vrste jela, kolektiv«, pridjev *-iv jestiv* i *jestivan,* poimeničen srednji rod *jestivo* »jelo, hrana«, odatle neologizam *jestvenik* »jelovnik« za njem. *Speisezettel; jestivo* tumači se i sufiksom *-two* (upor. *tetivo)* od *ēd-.* Apstraktum na *-je : ješće* n. Pridjev na *-j: ješć, ješća, j šće* »koji mnogo jede«, *ješci stol* »trpeza« = *jíst* (Vodice) »proždrljiv«. Ovamo na *-stvo: pojištvo* (ŽK) »sve što se može pojesti«. Sa sufiksom *-ba* (upor. *gozba) jêzba* f (Dubrovčani, 17. i 18. v.) »jelo«. Odatle *jêzbina* (Vuk) = *jizbina* »jelo, hrana«, deminutiv *jêzbinica,* denominal *jezbovati* (17. i 18. v.); odbacivanjem sufiksa (desufiksacijom) stvorio je Kavanjin *jež* m (18. v.) »jelo«. Od supina je još izvedena *jestost* (16. i 17. v.) i čudnovata tvorba *jèstõjska* = *jestojka* < *jestost* + *-ska* sa *t* > *j* kao u *Captajka.* Deminutiv *jestojčica.* Sa sufiksom *-lo: jelo* n = *jllo* (ŽK), praslav. *(^ed-lo)* je izvedenica. Upor. češ. *jídlo.* Odatle na *-iš* (v.) *jeliš* m (čakavci) »jelo«. Tu riječ posudiše Arbanasi *gjellë.* Odatle neologizam *jelovnik, jelonoša* za *Speisenträger.* Part. perf. aktiva poimeničen je sa *-ьc: jelac,* gen. *jelca* = *jîlăc* (ŽK) »čovjek koji jede uopće ili mnogo«, *izijèlac,* gen. *izioca* (17. v.), na *-ica izjelica* m. Oblik *jesti* prema prezentu *yem* tumači se prijevojem: *jesti* je od ie. **ed-ti, yem* je od duljenja **ed-mi.* Korijen je ie. *ed-.*

Lit.: ARj 2, 583. 4, 214. 275. 303. 486. 525. 565. 574. 622. 625. 628. 630. 5, 83. 6, 256. 7, 361. 399. 404. 8, 367. 368. 371. 406. *BI 2,* 823. *Mažuranić* 466. *Elezović* 1, 255. 261. 436. 2, 2. Popović, *NJ* 3, 151-152. Ribarić, *SDZb* 9, 154. Tentor, *JF 5,* 213. Miletić, *SDZb 9,* 367. *Vuković, SDZb* 10,386. *Miklošič* 12. 98. *SEW* 1, 56. 272. 275. *Holub-Kopečny* 152. 154. *Bruckner* 207. 200. .KZ 46, 209. *Trautmann* 66. *WP* 1, 107. 118. 119. *Mladenov* 704. Jagić, *ASPh* 30, 458. Maretić, *Savj.* 39. *GM* 138. Osten-Sacken, *IF* 23 276-277. Matzenauer, *LF* 8, 30. 11, 336 *Boisacq*[3] 216. *Tiktin* 599.

jeti (Vrančić) = *jeti (na-, ob-, obu-, pre-, pri-, u-)* = (bez *j) snêti* (ŽK), *odnětí, izneti, zněti* (Vodiče) (prefiks *sin-), oteti, zêti* (ŽK, Veprinac, 1618) *(z-* < *ъг-, ъ-* odbačen) = *uzeti (iz-, od-, na-, ob-,'pod-, pred-, pri-, raž-, sa-, za-), izeti* (Ranjina), *najeti* (ŽK), *zajet* (Cres) »posuditi«, *najet se* (Cres, kod kakve bolesti); *jati* (Marulić i drugi čakavci), *prijati* (Poljica), *dojati se* (Brač, srednja Dalmacija, Pavlinović) »latiti se«, *prijati* (1465, Modruše), *jamēm, imēm, jemljem* (hrv.-kajk.), *snămem, zămem* (ŽK) = *zemem* (Vrbnik), *uzmem* = *uznem* (Kosmet), *obimem* (Belostenec), *jamem* (čakavski), itd., ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*e-ti, ьmд)* »1° šumere, capere, auferre, 2° početi (čakavci, Marulić)«. Danas očuvan u književnom i saobraćajnom jeziku kao i u narječjima samo u prefiksalnim složenicama. Postoji još analogijski infinitiv *uzesti* (Kaštela, Travnik) = *uzês* (Kosmet)· prema *sjesti* (v.). Prema tome kakve reflekse daju stcslav. *jbm-* i *ję-* postoji u hrv.-srp. devet osnova: *jam-, am-,* koja se izmjenjuje s *jem-, em-, im-,* bezvokalskim *jm, m* i vokalska *e-* = *ja-* pred *t* odnosno /.

Osnova *jam-* nalazi se najprije u glagolima na *-ati* i *-iti: jâmati, -ām (ob-)* pored *jamljêm* (Split, Vuk), sa infinitivom prema prezentu *jamljati jàmljãm,* odatle *jàmatva* (Split) »berba«, prevedenica od *vindemia* > *bandıma* (Istra); *jămiti, -im* (Vuk, Dubrovnik, imperativ *jami* Mostar) *(do-, ob-, od-, na-);* pridjev *odjamiv* (Stulić). Sa sufiksom *-ьc* za radne imenice (tip *sudac) jamac,* gen. *jamca* (Vuk) = *jamac* pored *jamac,* prevedenica od dalmatinskog romanskog *manupriso* = tal. *mallevadore* < lat. *monum levature* »koji uzima, diže, daje ruku, uzimlje što na se«. Odatle neologizmi *jamčevan, jamčevina, jamčarina.* Ovamo i pridjev *jamăčan* i prilog *jamačno* »zacijelo«. Upor. za taj pojam drugi čakavski izraz *poruk* m (ŽK) i *talac* (v.). Odatle denominal *jamčiti, -im (iz-, u- se), jamčivati* s prefiksima, *zajamčiti* (Lika,Perušić) »sinonim: pribaždati,fereați« = *jamčiti* »pričvrstiti dugim šavom prije nego će se zakrpati definitivno«, i -apstrakta *jamstvo* (15. i 16. v.) = *jamšćina.* Brojni su postverbali s prefiksima: *dojam, najam, objam, obujam, pójam, pri'im, újam* pored *újam* »sinonim: ušur, vaganac (ŽK)« = *üjam,* gen. *ujma* (Kosmet), *zajam,* gen. *zajma* itd. od

dojmiti se prvobitno »dodirnuti se« (srednja Dalmacija, Pavlinović), danas »impressionner«, *najmiti, odujmiti, pojmiti (se), pojmim* (Piva — Drobnjak, subjekt *goveda)* »popraviti se« = *pojmlt, pojmim* (Kosmet) »početi«: *pčenica lepo pojmila da raste,* postverbal *pojma* f, *(ne)pojmljiv, zajmiti (po-, raž-),* iterativ *-zajmljivati, -zàjmljujem* s prefiksima; *pozajmice, uzajmicē.* Od tih je sveslav. i praslav. *sajam,* gen. *sajma* (16. v., Vuk) = *sajam,* gen. *sajma* (ŽK) = sa/am (Krasić) = *sejem* (hrv.-kajk.) pored í = *sbn senjem* (hrv.-kajk., Vitezović) = *semtnj* (toponim na Krku) = *somSnj* (Omišalj) = *samanį,* gen. *samnjâ* (Bakar) (sve sa metatezom *nj-m > m-nj)* »sinonim: zbor, trg, pazar, panadur, vašar« s pridjevima na *-en* i *-ski sajmen (dan), sajmeni — sejmeni dnem* (hrv.-kajk.), *sajamski* (Šulek), na *-ište sajmište* (hrv.), *samnjišće* (Istra). Taj je postverbal potvrđen i bez metateze nazala: čakavski *sanam,* gen. *sanma* (1490, Lika, Veprinac, Istarski razvod), odatle *sanmica, sanmišće* (Korizmenjak) = *sanjam,* gen. *sanjma* (Í6. v., sjeverno primorje, hrv.-kajk.), *posamnjič* (Istra) od sintagme »dan poslije sajma«, pridjev *sanjmen,* denominai *san/movati* (Belostenec). Postoji još metateza *j < nj* (disimilacija) *-m > m-j: șantaj* (Bakar, Gorski Kotar). Osnova *jam-* sa *-bka: jânka* (Dubrovnik, Vela Luka, Blato, Korčula) = *anka* (Smokvica) »mreža sa vrećom na drvetu za hvatanje ribe«, s denominálom *jankati, -am* »vaditi jankom ribu iz šabakine vreće«.

Osnova *jem-* koja je nastala prema *ja-ije-* u *jasen > jesen,* nalazi se u istim leksemima u kojima i /am-: *jèmatva* (Vuk, Dubrovnik, sufiks kao u *molitva)* = *jemanje* (.Boka) »berba, beridba, branje, vinober(je)« od *jèmati, jèmām* (Vetranić) pored *jemljēm* (14. v., Vuk Dubrovnik, hrv.-kajk, *obu-) (ob-, od-)* »trgati«;, radna imenica na *-ač: jemač,* gen. *-oca* m »berač« prerna *jemačica,* pridjev *jemački* i denominal *jemáčiti; jêmac,* gen. *jêmca* (14. v., Kosmet) odatle *jemčiti (u-),* također u značenju »ingvazdati, f frcati«, *jemstvo* (13. v., Ljubiša), *ujemak,* gen. *-mka* »faufilure«, neologizmi *jemčevan,* poimeničen na *-ina jemčevina;* Pridjev *jemāčan* i prilog *jemačno* »zacijelo«. Postverbal *prijem, objem.* Bez *j* osnova *em-* dolazi poslije suglasničkih prefiksa u prezentu, npr. *zritmem* (Vodice).

Osnova *am-,* koja se izmjenjuje sa *m-* zbog nepostojanosti *a,* dolazi zbog gubitka / poslije prefiksa: *izam,* gen. *izma* (13. v.) »izuzetak«, postverbal od *ìzeti, izmēm* »uzeti iz nutra« < *izjeli.* To je i pravni izraz značenja »uzimanje, otimanje«. Upor. prilog *izmi* »osim« (16. v.), upravo imperativ. Ovamo ide važan crkveni termin *vázám,* gen. *vàzma = vazam* (ŽK), postverbal od pf. *vazeti,* koji se ne govori u književnom jeziku, nego u čakavskom, a odgovara posvema književnom *uzeti* (zamjena *ъz- > uz-).* Upotrebljava se kao objekt uz *(u)činiti* (subjekt *Isus,* Bernardin, Zadarski lekcionář, Ranjina) = *uzmi* pl. m (Brusje) = *uzma* (Smokvica). Glede semantičkog razvitka v. *vazam.* Ovamo ide i Hektorovićev gerund *vazam* »uzevši« u rimi sa *pram: Idosmo puzeći potiho kraju pramj Jedan njih vozeći, drugi ostan vazam* »uzevši ostve (v. *ostan)«.* U narječjima dolazi *am-* poslije suglasničkih prefiksa u prezentu: *snàmem* (ŽK). U štokavskom u tom slučaju samo *m: (ob)uzmem = uznem, õtnem, odüznem* (Kosmet), disimilacija *zmltm > znjtn* ili analogija sa *počnem: otmica,* odatle *otmičar* od *oteti.*

Osnova *im-* (upor. stcslav. *imo)* nalazi se u *imati = imeti,* koji čini zasebnu leksikologijsku porodicu (v.). Ovamo ide gerund *izim* »osim«, upravo »izuzev(si), excepté, hormis« = *izmi* (imperativ) »isto«. Pored tog oblika postojao je i prijedlog *izam* s gen. (~ *turske sile,* 1449) u istom začenju i istoga postanja, također i kao imenica *bez izma, preko izma* »preko mjere«. Najčešće dolazi ova osnova u imperfektivnim prefiksalnim izvedenicama: *doimati, poimati, zaimati, obuimati, naimati,* impf. *primati* prema pf. *primiti,* odatle pridjev na *-ьn: priman,* impf, *snímati, snímam* pored pf. *snimiti,* odatle neologizam *snimak,* gen. *-mka* m, *snímka* f, *snimati, smmljem* (ŽK) sa disimilacijom *slimati, slimām, uimiți, slîmïm.* Ovamo prevedenica *uzîmanje-davănje* (Kosmet) za tur. *alil-verij;* prema ovome *(f)znimati* (Brusje, 1500) i Martićevo *podnimiti se* (na lijevu ruku); impf, *izimati* od pf. *izeti, iznimati (n* prema *snimati),* odatle pridjev *izniman,* prilog *iznimno, iznimka, obimati, -am* pored *obimljem* »obuhvatiti«, odatle postverbal *obim,* radna imenica na *-vac obimavac,* gen. *-avca; ràzimati* pored *razimiti, poimati se* (Piva—Drobnjak, subjekt *stoka), otimati* (sa starijim *ot-* mjesto mlade analogije oá-), *uzimati (iz-, obu-, pod-, pre-, pri-, za-).* U Kosmetu prema pf. prezentu *ôtnem* impf, je *otînjat, -em, uzïnjat* pored postverbala *uzma* u kletvi *uzma te uzela* (Kosmet). Dolazi i u prezentu *obimem* od *objeti* (Marulić).

Osnova *je-* pored *e-* poslije suglasničkog prefiksa = *ja-* (kod čakavaca) razvila se iz palatamog nazala *e* u stcslav. *jęti.* Nalazi se pred nastavcima *-t, -l* (infinitiv, part. perf. pasiva i aktiva) *jeti = jati, uzeti (obu-), objece* (Belostenec), *poduzeće, pouzeće, pred-* (neologizmi), *sauzeće* (17. v.), s pridjevom *sauzetan* (17. i 18. v.), *rukovet í < rckojetb* (apstraktum deklinacije *i; v* mjesto *j* kao u *lojišće* za *lovište},* upor. rus. *ruko(v)jdtka,* u Srijemu i Bačkoj *rükoved* f, odatle *rukovèdati, -am* sa -í > *-d* zbog toga što se krivo tumačila bez^ vučnost *(fausse régression* kod Dauzata), pridjevi na *-ьn vjerojatan = vjerovatan* (prema *vjerovati)* od sintagme *vero jęti, neponjatan* (rusizam), *izećan* »sinonim: izvrstan«, prevedenica od lat. *eximiu,* od apstraktuma *izecē < izet-je* od *izeti, îzmemı* poimeničen part, perf, pas. sa *-bk izuzetak,* gen. *-étka* od pf. *izuzeti, izuzmem* prema impf, *izuzimati,* odatle *izuzetan.* Pridjev *uzet* upravo je part. perf. pasiva (tip *načitan)* »paralyticus«; *objetím* (Krk, Vrbnik) »vrsta vune« čuva *j.* Upor. *objeti* »obuzeti« (Marulić), *objemati* (14. v.). Još treba spomenuti zamjenu *izećan* sa *izuć* (15. v.), sa *-ьn izućan* (Dubrovnik), prilog *izućno,* apstraktum *izućnost f,* u kojem je nastavak part, prezenta *izeći* zamijenjen sa *-ući* kao u *imućan* u *orete.*

Rumunji posudiše **щьтъ* od *ujeti, uimç: uium, oiem* »monture«, *a uimi* »iznenaditi«, odatle rumunjska izvedenica *a să uimâd,* unakrštenjem *a să buimăci,* apstraktum na *-eală < -eiь uimeală* »začudenje«, *primiti > a primi, najmiti > a năimi,* odatle apstraktum na *-eală naimala* »najam«. Arbanasi posudiše *ujem* »gemischte Getreide«, *imete* (Gege) »klein, fein« < hrv.-srp. *im-* + arb. *te* (?). Ie. i baltoslav. paralele su utvrđene i sigurne: lit. *imu, imti* »emere«, *pri-imti, išimtis* »iznimka«, lat. *emere,* itd. Ie. baza: **enemo,* odatle gr. νέμω, got. *rumân,* nvnjem. *nehmen.*

Lit.: ARj 2, 581. 585. 4, 119. 166. 209. 238. 269. 303. 309. 447. 448. 449. 453. 575. 585. 586. 587. 629. 5, 302. 7, 361. 365. 8, 355-356. 363. 367. 368. 373-374. 597. 601. 9, 356. 371. 10, 892. 13, 111. 195. 264. 269. 284. 461. *Mažuranić* 441. 457-459. *BI 2,* 437. 440. 685, 689. 726. Tentor, *JF 5,* 204. *NJ* 1, 100-110. 129-143. 2, 118-119. Belić, *NJ* 1, 66. Belić, *Priroda* 301. Jonke, *Rad 275,* 68. Stojićević, *ASPh* 34, 113-124. *Elezović* 1, 190. 201. 259. 2, 20. 42. 384-5. 386. Vuković, *SDZb* 10, 397. 399. Ribarić, *SDZb 9,* 183. 205. Skok, *Rad* 292, 18., bilj. 17a. Unbegaun, *RES* 12, 25. *MiЫoЫi* 103. *SEW* 1,425-430. *Holub-Kopečny* 156-157. *Bruckner* 202. Isti, *KZ* 45, 305. *Mlađenov* 65. *Trautmann* 103-104. *WP* 1, 124. *GM* 158. 456. 483. Baudouin de Courtenay, *IF* 21, 196. Vaillant, *RES* 6, 81. 15, 236. 22, 23. *BSLP* 24, XXII. Istí, *Zlătarii* 1, 235-255. Havránek, *Slávia* 7, 782. Joki, *Unt.* 134 Meringer, *IF* 18, 239. *Boisacq*[3] 662-669.

jètïm m i indeklinabilni pridjev (Bosna) = *jetím* (Kosmet) »malodobnik, malodoban«. Pridjev na *-ski jetīmskī.* Deminutiv na *-le jetîmce,* gen. *-eta,* pl. *jetîmciü* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *jetim* »sirota«) iz sudske terminologije: bug. *etim,* arb. *jetim.* Kao indeklinabile stoji pred imenicom *jetim--sabiluci* (muslimanska narodna pjesma).

Lit.: ARj 4, 630. *Doric* 94. *GM* 163. Skok, *Slávia* 15, 356., br. 371. *Elezović* 1, 262. *Školjić*[1] 370.

jetra f sg., n pl. (sing. *jetro* ne postoji, pl. zbog toga što se sastoje od više komada) = *játra* (čakavski), ie. (*íz-íro), sveslav. i praslav. *(*etra),* »foie«, bez paralela u baltičkoj grupi; *e* je nastao od nazala *e.* Upor. češ. *játra,* polj. *jątrznica.* U prijevoju *o* dolazi u *utroba* (v.). Upor. *polj.· wątroba* »jetra«. Odatle su pridjevi na *-ьn, -en: jetren, jetrn(f),* poimeničenja na *-jak jetrenjak* = na *-ka jetrenka* = na *-jata jetrenjača* »jetrena trava«, na *-ica jetrnica* »djevenica«. Riječ je ie. izvedenica od prepozicije *njen* (v. *vm* »u«, upor. *unutar,* v.), s pomoću komparativneg sufiksa *-tro,* rustični prijevoj od *-tero,* koji se nalazi u lat. *inter, interior; jetra, utroba* i *unutra* znače »ono što je u nutrinji tijela«.

Lit.: ARj 4, 630. Tentor, *JF S,* 204. *Miklošii* 104. *SEW* 1, 269. *Holub-Kopečny* 150. *Bruckner* 203. Isti, *KZ* 45, 49. *Trautmann* 69. *WP* 1, 127. Bugge, *IF* 1, 445. 459. *Brugmann 2,* 177. Wirth, *ZSPh* 16, 95. *Leskien* 116. Rešetar, *ASPh* 36, 544. *Boisacf* 258.

jêtrva f (Vuk) = *jêtrva* (Vodice) = *jētfva* (Kosmet) = *jetfva* (ŽK), ie. *(*įengter),* baltoslav., sveslav. i praslav. *(*jįtry)* »žena, supruga brata, belle-soeur«. Odatle deminutiv *jêtrvica* (Vuk) = *jetfvica* (Kosmet), pridjev na *-in jêtrvin* (Vuk) = *jëtrvin* (Kosmet). Vokal *e* je nastao iz nazala *ę.* Upor. polj. *jątrew* i lit. *jentė,* lot. *iëtala* sa drukčijim sufiksom. Praslav. je inovacija deklinacija na *й* prema *svekrva,* stcslav. *svekry,* lat. *socrus,* gen. *-us* i sanskr. *çvaçrü.* U ie. je ta riječ imala sufiks *-ter* koji je i u *mater, disii > kći* (v.), *pater* i *fráter:* ie. *lena-ter.*

Lit.: ARj 4, 631. *Elezović* 1, 262. Ribarić, *ZDZb* 9, 154. *Miklošič* 104. *SEW* \, 456. *Bruckner* 203. Istı, *ASPh* 11, 131. *Trautmann* 107. *WP* 1, 208. *Boisacg*[3] 250.

jeverđetica f = *jevergetica* (apozicija za *Bogorodica,* pravoslavni crkveni termin) od ksgr. Εὐεργέτισσα = εὐεργέτις, gen. -ιδος. U *Vita Savae* prevodi se *rekbše blagodatehnica.* Složeno od ευ »dobro«, ζργον »djelo«.

Lit.: ARj 4, 632. Vasmer, *GL* 71.

Jevđenije m (Novaković), hipokoristici *Jenda* m = *Jevdo,* ime muško, prema f *Jevđenija,* liipokoristik *Jevdija,* ime ženske monahinje. Prezimena *Jevdić, Jevdević, Jevđenijević.* Od gr. Ευγένιος od ευγενής »blagorodni«, f Ευγενία. Na zapadu se čuje po gradovima prema njem. izgovoru *Eugen.*

Lit.: ARj 4, 632.

Jevrem = *Jèfrem* m prema f *Jefrema* = *Jefremija,* pridjev *Jêfremov.* Hipokoristici *Jéša* m (Vuk, Novaković) = *Ješo,* koje može biti i od *Jéfto (-sa* kao u *Jaksa, Ivša}.* Augmentativ *Jèhila.* Prezimena *Ješić, Iešović.* Od hebrejskog (biblijskog) *Ephrem.*

Lit.: ARj 4, 567. 628. 629. 633.

Jevtimije m (kaluđerske ime), odatle prezime *Jevtimijević,* hipokoristici *Jévta* m (Vuk) = *Jevto,* odatle prezimena *Jevtić,* pridjevi *Jévtin, Jevtov* s prezimenom *Jevtović,* na *-an* (tip *Milan) Jèvtan,* odatle prezime *Jevtanović* (Sarajevo), deminutiv *Jévtica* m (Vuk). Od gr. Ευθύμιος.

Lit.: ARj 4, 634.

jeza f praslav. *(*ĩza}* »1° bolest (u starijoj književnosti), 2° sinonim: groza (istočni krajevi), 3° srdžba (zapadni krajevi, slov.) = *jeza* (Vodice) = *jeza,* gen. *jeze* (ŽK) »srdžba«. Odatle pridjevi značenja Γ i 2° *jeziv* (Vuk) »1° bolestan, slab, 2° pogibeljan, opasan«, s apstraktumom na *-ost jezivost* »pogibao«. Na *-ina ježina* »mršavost sa unutrašnjom bolesti«. Na -и/a *jeSnja* (Vuk) »horror«. Od značenja 3° pridjevi na *-ъn jêzan* (Istra, Vodice) = *jêzân, î jézna* (ŽK) »srdit, ljut«, na *-ljiv jezIjiv* (Rijeka) »koji se uvijek srdi«. Denominal na *-iti ježiti (sé)* (ŽK) »srditi (se)« (rar-), *razjêziti se* »razljutiti se«. Sa *je- > ja- jaza* (u tekstu pisanom crkvenim jezikom) »groznica« (možda rusizam). Odatle na *-ba jăžba* (Dobroselo, Lika) (objekt uz *uzeti na nekoga}* »rasrditi se na nekoga«, sa denominalima na *-iti izjdziti se, izjazïm* »rasrdim se« (16. i 17. v., Vetranie) pored *izjazbiti se, -im* »ozlobiti se«. Vokal *e* = *a* nastao iz *nazala ţ,* upór. stcslav. *jeza* »μαλακία, νόσος« i *poi), jędza; z* je nastao iz ie. palatala *ǵ.* Imperativni kompozitum *ježibaba* (također češ.) »ženski demon, slavenska Gorgona«. Kako je tabu, izopačuje se u *baba jaga.* Upór. češ. *jedinka.* U baltičkoj grupi pruža paralelu s nazalom lit. *engti* »raditi s mukom i nespretno«, odatle pridjev *ingos, angùs* »lijen«, lot. *īgstu, îdzu* »trpim«. Nazal pokazuje još ags. *inča* »doute, scrupule« prema lat. *aeger* bez nazala.

Lit.: ARj 4, 210. 500. 501. 634. 635. 647. 650. Ribarić, *SDZb* 9, 154. *Mažuranić* 466. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 268. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 208. Isti, *KZ* 45, 318. *Trautmann* 70. *WP* 1, 9. *Mladenov* 160. Brugmann, *IF* 2'8, 364. Scheftelowitz, *KZ* 54, 250. Pogodin, *RFV* 33, 328-330 (cf. *AnzIF* 7, 161). *GM* 157 (cf. Joki, *Stud.* 29-30). Matzenauer, *LP* 8, 35. *Boisacq*[3] 371.

jezditi, *-im* impf. (1275, Vuk) *(do-, iz-, ob-, od-, na-, po-, s-}* = *jizditi* (ikavski) = *jazditi* (u starijoj književnosti i stcslav.) = *jezdati* (nova kreacija prema , postverbalu *jezda},* sveslav. i praslav. (fed-) »1° sinonim: jahati, caballicare, 2° voziti, vehere«. Iterativ *-jezdívati (s-,* Stulić), *-ješdívati, -ježdujem* samo s prefiksima; *ódjezdriti* (Dubrovnik) »otputovati«, s umetnutim *r* prema *odjedriti.* Odatle postverbali *jezd* m (Gundulić) »equitatio« = *jezda f* = *jizda* (Vinodolski zakon), *najezda* f (14. v.) »navala, napad«. Pridjev na *-ьn: jezdan* (Vrbnik, hrv.-kajk., Pergošić, *~konf),* na *-iv jèzdiv.* Radne imenice na *-ьc : jèzdac* = na *-ak jezdăk,* gen. *-aka* = na *-ar jezdar* = na *-īk jèzdïk,* gen. *-ika* (prema *konjik* = *konjanik}* = na *-lac jezdilac* = na *-telj jezditelj.* Na -ja: *jezda* (18. v., narodna pjesma); *nàjeznîk* (Milićević) je rusizam, rus. *naezdnikt.* U antroponimiji *Najezda* (12. v.), *Pojezda, Prijezda, Jezdimir,* prezime na *-ovii Jezdimirović.* Tri su tumačenja o postanju praslav. glagola. Brugmann pretpostavlja prefiksalnu složenicu *e > ja-,* vrlo rijetku, i ništični štěpen ie. korijena **sed- > zd* (upor. *šbd-, išao} : *e-zđ > ězd- > jazd-, jezd-.* Najstarije značenje nije bilo »caballicare«, nego, kao u češkom i poljskom »veho«. Berneker vidi u *jezditi* unakrštena dva glagola */oi- > jahati* i iterativ *gaditi,* koji je prema lit. *jddit,* iterativ *joti, jati.* Bruckner uzimlje korijen *"-ja- <* ie. *(a-, i -, eia-,* koji je u *idem, ieo, ire* i u *jahati,* polj. *jechać,* stcslav. *jado,* češ. *jetí, jedu* i *zd* kao u *u-zda* (v.).

Lit.: ARj 4, 635. 8, 375. *Mažuranić* 465-468. *Miklošič* 98. *SEW* 1, 450. *Holub-Kopečný* 152. 153. 156. *Bruckner* 202. *Mladenov* 702. Tomanović, *JF* 17, 202. Osten-Sacken, *IF* 33, 218. Nehring, *IF 4,* 400. Brugmann, *IF* 15, 102. si. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. Rozwadowski, *RSI* 2, 102.

jezero n, pl. *jezera* (1465, Vuk, Kosmet, ŽK) = *jezer,* gen. *jezera* (16. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. »lacus«. Odatle pridjevi na *-ъn jezeřan, f jêzërna* (15. v.), poimeničen na *-iça jezemica* »biljka«, na *-ski jezerski* (18. v.), poimeničen sr. rod u toponimu *Jezerska.* Deminutiv na *-će: jezerce* n (1465) = *jezerce* (Vuk, Kosmet). Augmentativ na *-iria jēzerīna* (Vodice) »močvarno udubijenje« = *jezèrina.* Na *-ište: jezerlšte* n (Kosmet) »močvarno zemljište«. S prijevojem *e-o* kao u rus. *azero* nalazilo se i u južnoslavenskom, kako pokazuje toponim "Οζερος u Epiru. Razlikovati treba *jezero* n (hrv.-kajk., ugarski Hrvati) u značenju brojnika »tisuća, hiljada«, *jezero vragi* (ŽK, u psovci). To je posuđenica iz madž. *ezer* »idem«, koje je opet posuđenica iz nperz. *hazar* = sanskr. *sahásram,* riječ koja je srodna s gr. χίλιοι »tisuća, kod nas odatle posuđenica *hiljada,' iljade brojí* ŽK, *îljada vragôv* (neka ide sa iljadu vraga) < χιλιάς, gen. -άδος. Dočetak *-o* u brojniku je zaista od *jezero.* Rumunji posudiše *ezer,* pl. *ezere,* odatle denominal *ezeri.* Današnje rum. *lac* je latinizam. Značajno je da u hrv.-srp. *jezero* zamjenjuje *blato,* tako *Skadarska blato* = arb. *liqeni Shkodrës* i turcizam *dol,* pl. *dolovi* (Bosanska Krajina); *jezero* je raširen toponim, sam i u izvedenicama *Jezemica, Jezeřane* (Lika). U baltičkoj grupi odgovara stprus. *assaran,* lit. *ežeras, azeras,* lot. *ezers* »idem«. Dalje veze s ie. nisu utvrđene. Riječ je prema tome zasebnost baltoslavenska. Indoevropljani nisu imali jedinstven izraz za ovaj pojam, možda zbog toga što njihova pradomovina nije imala jezera. Gr. λίμνη (> tur. *Uman,* v.) »udubina« ide zajedno s lat. *ūmus* < ie. **elei-, *lei-* »savinuti«; lat. *lacus* srodno je s *lokva* (v.). Njem. *See* = got. *saiws s* formantom *u* od ie. *sē(i)-, sai-, se,* »curiti« značilo je prvobitno »močvara«. Meillet i Iljinski uzimlju vezu između praslav. *jazb* (v.) < praslav. *ëгъ* i *jezero.* Prema tome bi' ie. korijen bio **egh-, *egh-,* a *-ero* sufiks. Uzimlje se i srodstvo s imenom podzemne rijeke gr. Ἀχέρων.

Lit.: ARj 4, 638. 639. *Elezović* 1, 258. Ribarić, *SDZb 9,* 154. *Mažuranić* 465-466. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 455. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 207. Isti, *KZ 45,* 290. sl. 46, 236. *Trautmann* 73. *Mladenov* 160. Meillet, *BSĹP29,* 38-40 (cf. *IJb* 14, 260). Loewenthal, *ASPh* 37, 383. Sobolevski, *ZSPh* 2, 52. Iljinski, *Slávia 2,* 250-252.

jezik m (Vuk) = *jezik* (Kosmet, ŽK)-= (sa *je > ja}jazik* (čakavski) = (metateza *j-g > z-j} zajïk* (Buzet—Sovinjsko polje), sveslav. i praslav, *(*ĩzykz)* »1° (dio tijela) lingua, Zunge, 2° (po semantičkom pravilu sinegdohe) sinonim: govor, Sprache«. Odatle pridjevi na *-ьn: jezičan = jezičan* (Kosmet), danas obično u određenom vidu *jezični,* poimeničen na *-ik jezičnih* (18. v.) m prema f *jezičnica,* na -osi *jezičnost,* na *-jak jezičnjāk* »biljka«, na *-ski jezičkī,* na *-jast jezičan,* na *-jav jezičav* (Lika), na *-ljiv jezićljiv.* Deminutivi na *-ьc: jezičac,* gen. *-čca* = na *-ić jezičić* = na *-zk jezíčak,* gen. *-íčka.* Hipokoristik *jaze* (čakavski, Brač). Augmentativ na *-ina: jezičina* (Vuk). Denominali: *objezičiti, -im* (Perast) »iskazati, izgrliti«, *jezikati, jezikovati* (Vuk), *jezičati se* (Bosna). S tur. *-džija: jezičija* (18. v., Kavanjin). Neologizam *jezikoznanstvo,* prevedenica od *Sprachwissenschaft.* Vokal *e* je nastao od nazala *į,* upor. stcslav. *językb,* polj. *język,* rus. *jazyk.* Iz tih se primjera vidi da je t nastao od jeryja. Prema tome je to osnova na *u: *ięzy* (upor. stiran., avesta *hizū, hízva,* sanskr. *jizva}* koja je već u praslav. dobila *-k* kao *kamik, kremík, plamik* (v.); *z* je nastao od ie. palatala *ğh.* Ie. usporednice pokazuju osobitosti. Lat. *dingua > lingua* i got. *tuggo,* nvnjem. *Zunge* zahtijevaju ie. korijen s početnim *d- *dņǵhū-.* U praslav. i stprus. *insuwis d* je ispao kao u *dug* (v.) prema lit. *Ugas* i u našem prilogu i prijedlogu *yolak = palik* (ŽK). Ta se pojava može označiti kao baltoslavenska. što se tiče *-ykt,* nema baltoslavenskog jedinstva: lit. *liežuvis (l-* je analogija prema *li zti* »lizati«).

Lit.: ARj 4, 501. 642. 8, 375. *Elezović* 208. *NJ* 1, 129. si. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 270. *Holub-Kopečny* 150. *Bruckner* 208. *Mladenov* 160. Meillet, *RES 6,* 173. Johansson, *IF* 2, 1. Charpentier, *ASPh* 29, 2. Scheftelowitz, *IF* 33, 145. Vondrák, *KZ 4Ì,* 135. Ehrlich (cf. *RSl 4,* 260). Buzuk, *Ł7Z* 2, 13. si. (cf. *ljfb* 10, 336). Loewenthal, *WuS 9,* 190-191.

jež, gen. ježa, *ježa* (ŽK) m = *jeza, gen. ježe* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. (*гаь) »ericius« prema f na *-ica ježića* (Belostenec). Prenosi se metaforickí na domaće životinje: *ježa* »ime kozi«, *ježak* »ime prasca«; na morsku faunu *: jež* »bodljar«, *ježina* (Hektorović) »isto«; na biljke: *jezika, ježevika, jéževac, ježevina, ježinac, ježinak, ježinjak.* Pridjevi na *-ji ježjī* (danas se ne čuje); na *-ev ježev* s poimeničenjem *ježevac, ježevina;* na *-ast ježast* »sličan ježu«; na *-in ježin,* f *ježina* (Kosmet), s po-

imeničenjima *ježinac* »bodljar« = *ježinak* i *ježinjak*. Deminutiv na *-ić ježić* (također prezime, upor. češ. *ježek*, opća riječ i prezime). Augmentati v *ježina* [i prezime]. Prijevoj r-okoji je u strus. *ožb, ožikb* nalazio se i u hrv.-srp., kako se vidi iz imena biljke *oževika = ježevika*, veliko-rus. *oževika*. Te nazive navodi Iljinski. Nema ih *ARj*. Denominál na *-iti ježiti se, ježim (s-, na-)*. Glagolski deminutiv *ježúkati se* i augmentativ *ježúriti se (na-)*, odatle postverbal *jèzur*, gen. *-ura*, s deminutivom na *-bk ježurak*, gen. *-urka*. Unakrštenjem od *jeza* i *jež* nastade *ježnja* »horror«. Arbanasi posudiše *esh*. Upor. bez *j-* bug. *ež*. U baltičkoj grupi lit. *ežys* == lot. *ezis* »idem«. Suglasnik *ž* je nastao od *z* + *io* < ie. *ĕĝhio*. Upor. gr. ἐχῖνος, njem. *Igel*.

Lit.: ARj 4, 648. 649. *Eleeović* 1, 258. *ASPh 25,* 436. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 266-267. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 207. Isti, *KZ* 45, 299. *Trautmann* 73. *WP* 1, 115. *Mladenov* 160. Iljinski, *Slávia 2,* 254—256. *GM* 97. Specht, *KZ* 66, 57. *Boisacf* 302.

jica f (Vodice) »1° žestina, 2° uporno svojstvo«. Odatle na *-kati: jicikati* »hetzen, stänken«, s imenicom m ili f *jicika* »peckalo, Hetzer, Stänker«. Nije od njem. *Hitze* zbog toga što proteze *j-* nema u novijim posuđenicama iz njemačkoga, a ni u starijim mjesto *h* (upor. *Mža*, v.), nego je od stal. *izza* »Zorn«, koja ima svoju leksikologijsku porodicu u tal., u sjevernim tal. narječjima . Meyer—Lübke je izvodi od onomatopeje (Schallwort) *its*. Kao romanizam može dobiti *j-*, upor. *ješka* < *esca, Jakin* < *Ancona*.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 154. *REW*[3] 4558.

jinputät *-am* impf. (Božava) »pripisivati, predbacivati nekome nešto«, od učenog tal. *imputare* (prefiks *in-* i *putare)*. Kao evropeizam preko njem. *-ieren* > *-irati imputirati, -pùtiram* (nekome nešto).

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 1972.

Joakim m (Marulić, Novaković) = *Joakin* (isti, glede *-n* upor. tal. *Gioachinò) = (oa > o) lokin* (Novaković) = (prema gr. *k* pred palatalom > *ć) Joaćim* (isti) = *(oa > a) Jakim* (potvrđeno samo u poimeničenom toponomastičkom pridjevu sr. r. *Jakimovo)* = *Jačim* (18. v.), pridjev *Jaćimov*, prezime *Jaćimović* = (odbacivanjem / kao da je naša proteza prema tipu *ùlar-jùlur*, upor. *Osîb} Acini* (Vuk, nosioci većinom pravoslavci), *Aćimov, Aćimović*. Hipokoristik *Äco* m = *Aca* m (Srbija). Od hebrejskog (biblijskog) Ἰωακίμ = lat. *Joachim*. Ne zna se da H je ušao u stcslav. dvočlani sistem: *Jakimir* (17. v., Palmotić), jer se prvi dio može tumačiti i od *Jakov* (upor. kod Palmotića takvu tvorevinu *Pavlimir)*.

Lit.: ARj 1, 31. 4, 430. 653. 656.

jogún m prema f na *-ica jogunïca* (Kosmet) »inadžija (v.)« = *jogun, fjoguna*, pridjev (srednja Dalmacija, Pavlinović) »naprášit«, obično je sa sufiksom *-ast jdgunast* (Vuk) »koji neće tuđoj volji da se pokori«. Sa *-ica: jogùnica* m, f • (Vuk, 18. v.), s augmentativom *joguničina* m, f. Na -as (v.) *jogunaš*, gen. *-áša* m prema f *jogunašica* (Lika). Augmentativ na *-čina: jogūnčina* m (Lika). Apstraktum na *-luk* = *-stvo: jogùnluk* (Vuk) = *jogunstvo*. Denominal *jogúniti se, jogūnīm*. Turcizam (tur. pridjev *yoğun* »debeo, gust, nezgrapan«) iz svagdanje terminologije (ljudska svojstva).

Lit.: ARj 4, 654. Korsch, *ASPh* 9, 506. *Školjić** 371.

jok (Vuk, 18. v.) = *jok(e)* (Kosmet), prilog za odricanje »ne, nije«. Pojačava se sa *vala* (v.). Veoma je raširen. Čuje se i kod čakavaca: *a jok brojne* (ŽK) »to ne ide«. Dolazi još u vezi *jòktur* (Vuk) < tur. *yoktur* »nema«, koje se u narodnim poslovicama upotrebljava kao indeklinabilna imenica i bez mogućnosti primanja pridjeva: *udario joktur u kesu* »nema novaca, prazna kesa«. Balkanski turcizam (tur. *yok* »inexistence« prèma *var* »existence«, uvijek u predikatu, kao u tur. pjesmi u Prištini: *evinda var, yaran yok* »imam kuću, dragoga nemam«) iz sintakse: arb. *joqë jo*, gdje je pojačano još s arb. *jo*. To *jo* posudiše i Srbi u Kosmetu (Rasnik): *jo vala* »ne«.

Lit.: ARj 4, 656. *Elezović* 1, 262. 263. *JF* 14, 224-225. *GM* 163. Korsch, *ASPh 9,* 498. 506. *Školjić*[3] 371.

jol m (Banja Luka, *ućerati u~)* »put, red«. Odatle na *-džija joldžija* m (Bosna) = *jōldžlja* (Kosmet) »sinonim: putnik«. Odatle bosansko pravoslavno prezime *Joldžtć* (Banja Luka). Turcizam *yolci* od tur. *yol* »put«, koje se nalazi u toponimu *Dorćol* (Beograd), složenica od brojnika *dört* »četiri« i *yol* »put« u značenju »raskršće, quadrivium«; *yol* dolazi i u drugim složenicama: *jSida!* m (Vuk, narodna pjesma) »drug« = *jolđeša* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Tu je *-as* zamijenjeno našim sufiksom *-eša*. Također bug. *joldaš* »drag upravo suputnik« i rum *toldás* =*= *ghioldás*, ngr. γιολδάσης »Kamerad« < tur. *yol-*

das; tava (v.) u drugom dijelu *joitava* f »putnička tava« < tur. *yol tavast*. U *jôltãs*, gen. -asa (Banja Luka) drugi je dio fr. *tasse*, koja je arapskog (perz.) podrijetla *(tassa)*.

Lit.: ARj 4, 657. *Elezović* 1, 263. Skok, *Slávia* 15, 356., br. 373 i 374. Korsch, *ASPh 9,* 496-497, Matzenauer, *LF* 8, 30. *Tiktin* 677. *Shaljić*[3] 372.

Jontulović, prezime (Srbija), zacijelo od rum. *unt*, sa članom *untul* »maslo« < *lai. unetum*, poimeničen part. perf. od *ungere* »mazati«. Upor. nadimak *šmôljcar* »Mäsiari« za žumberačke unijate, od njem. *Schmalz*. Od osnove *ungere* je učeno internacionalno *ungvijenat*, gen. *-enta* m (Dubrovnik) »pomast« < tal. *unguento*.

Lit.:·ARj 4, 657. *REW** 9057. 9070 Zore, *Tud,* 23. *Prati* 1020.

jordām, gen. *-ama* m (Vuk, narodna pjesma) = *jardam*, gen. *-ama* (Kosmet) »oholost, ponosito držanje« = *Jordan* (Vuk, sa *m > n*, objekt uz *prodavati* »ponositi se nečim pred očima drugih«). Odatle na *-dzija jordámdžija* m (Vuk) prema f *jordamdžlka* (Kosmet) »žena koja umije da se ponosi«. Indeklinabilni pridjev na *-li jordámli*. Apstraktum na *-luk jordàmluk*. Denominai na *-iti jordámiti, jordāmīm* (Vuk) »oholiti se«. Balkanski turcizam (tur. *yordam* »1° moda, 2° gordost«) iz terminologije društvenog života: arb. *jerdam*.

Lit.: ARj 4, 657. *Elezović* 1, 264, Skok, *Slávia* 15, 536., br. 375. *GM* 162. *Školjić*[1]· 373.

jordija f == *ordija* (Vuk) »1° sinonim: logor, 2° vojska« = *horda* (evropski turcizam). Balkanski turcizam (tur. *ordu* »Heer, Lager, Tross, Schaar«) iz vojničke terminologije: rum. *ordie — urdie, (h)oarđa* »Heer, Lager«.

Lit.: ARj 4, 658. 9, 161. *Miklošič 225. Lokotsch* 128. *Tiktin* 1093. *Školjić*[3] 503.

jorga f (17. v.) »konj kasač koji podiže u jedan mah obje desne ili lijeve noge«. Turcizam (tur. *yorga)* iz oblasti konjogojstva.

Lit.: ARj 4, 568. *Školjić*[2] 373.

jorgan m (17. v., Vuk) = *jorgan*, gen. *-äna* (Kosmet) »sinonim: poplun (v.)«. Odatle deminutivi na *-ie jõrgânce*, pi. *jorgančići*, na *-čić jorgančić*. Na *-džija* (v.) *jorgandžlja* m »koji izrađuje i prodaje jorgane«. Upor. makedonsko prezime *Organdžijev*. Na *-luk* (upor. *tepeluK) jorgànluk* (Vuk) »lice od jorgana«. Balkanski turcizam (tur. *yorgan)* iz kućne terminologije: rum. *iorgan, ìorgangiu*, bug. *jorgan*, arb. *jorgan* = *jergän* »Bettdecke«.

Lit.: ARj 4, 658. *GM* 163. *Mladenov* 223. *Elezović* 1, 264. 518. *Škaifia** 373.

jorgòvan, gen. *-dna* m »syringa vulgáris« = *jergòvan* (Vuk, 18. v.) »biljka dubačac« = *jàrgovan* (Vuk, Baranja). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ârguwãn* < asirski *argamannu* »roter Purpur«) iz oblasti botanike: rum. *iergovan, iorgovan*, arb. *jargavan*, madž. *orgovány-fa*.

Lit.: ARj 4, 599. *SEW* 1, 454. *GM* 161. *Školjić*[3] 373. *Lokotsch* 97.

Josef (18. v., Mikalja, prema lat. čitanju hebrejskoga *ë*, upor. tal. *Giuseppe)* = *Josep* = *Jozef* (16. v.), pridjev *Jozefov*, prezime *Jozefović* = *Jozev* — *Jozep* (16. v.), *Jozepov*, odatle hipokoristik *Jazo* (18. v., Travnik) = *Jolo* (Dubrovnik), deminutiv *Jôzica*, pridjev *Jožov*, prezime *Jozović, Jozin*, odatle *Jozinica* »žena Jozina« (Travnik) = *Ozep* (bez proteze *f)* = *Jõžef* (ŽK, samo kao ime sveca), prezime *Jožefić* (s prema lat. *Joseph, s > z* prema *Giuseppe* i internacionalno), hrv.-kajk. hipokoristik *Józa, Józe* (ŽK), augmentativ *Jôšče*, gen. *-eta* (ŽK) = (prema grčkom izgovoru hebrejskog *e* = η, itacizam) *Josif* (kod pravoslavaca), *Josifov*, prezime *Josifović* — *Josip* (katolici, 16. v.), *Josipov*, prezime *Josipovič* (Turopolje), augmentativ na *-enda Josipenda*, hipokoristici *Juso* = *Jósa* (18. v.) = (s shvaćeno kao proteza koja može i ispasti, upor. *Acini) Osîb*, gen. *Osïba* (Hvar, Brusje, Maralić, Terzić, Jerković), pridjev *Osibov* = *Osip* (Hrvatsko primorje, Istra, 1468, Vodice, Cres, Kavanjin) = *Síp* (Vodice, bez O-, koje je shvaćeno kao vokativno *o)* = *Síbe*, gen. *Sîbeta* pored *Šibe*, gen. *Sibetà* (Brusje, Hvar) = *Jozip*. Od hebrejskog > lat. *Joseph* = gr. Ιωσήφ.

Lit.: ARj 4, 659. 671. 9, 191. 197. 509. Hraste, *JP 6,* 184. Ribarić, *SDZb* 9, 81. 173.

jošte (Vuk) = *jošće* = *jdh* (odbacivanjem *-e* kao u *jur* < *ju* + *že)* = (asimilacijom dočetnog *-t* suglasničkom početku u sandhi) *još*, sveslav. i praslav. *(*ešće*, s prijevojem *e-o *ošće)* prilog bez paralela u baltičkoj grupi. Služi za pojačanje trajanja, za dodavanje »adhuc, atque, usque ad«. Upor. slov. kraćenje *i!že* > *iše* > *še*. Prvobitno je značenje dodavanje u vremenu i prostoru > trajanje. Prijevoj *o* nalazi se samo u južnoslav., slov.

joiie, bug. *oste,* u sjevernim slavinama kao i u stcslav. *jeste,* češ. *ještě,* polj. *jeszcze,* rus. *esce* pored brus. *josi.* Pojačava se dodavanjem deikse *-že* > *-re: joštere.* Dočetno *-e* zamjenjuje se deiksom *-a: joha* (18. v.), *jaštera; e* se ispušta kao u *jur, zar jašter* (Vuk) = *jašter* (Dubrovnik). Prema *dosti* (v.) govori se i *jošti* i s deiksama *-iça, -ice, -ka : jašterica, jašterice, jošterka.* Uzimlje se isti korijen kao u lat. *et, at, ac, ad s* dodatkom *s* kao u *obs* i *usque* < *osane* i ie. deiksom *que: et-s-que* > *ješče, jeste* i *at-s-que* > *jõite.* Tumačenje je sub judice. Iljinski uzimlje *ed-ļod-* + **tje* (odatle *ća, tjd),* Vaillant priloški neutrum od glagolskog pridjeva **jestb* < ie. **es-to* »bio« od *biti* (v.), izvedenog s pomoću *io.* Prvobitno bi značenje imalo biti »réellement, vraiment«. To je tumačenje imaginarno i morfološki i semantički.

Lit.: ARj 4, 664. 667. *Miklošič* 105. *SEW* 454. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 105. Isti, *ZSPh 2,* 299-300. 4, 215. Isti, *KZ* 45, 301. *WP* 1, 45. Iljinski, *Slávia 2, 272-275.* Isti, *ZSPh 9,* 78-82. Vaillant, *RES 25,* 104-106. Raić, *ASPh* 3, 721. *ASPh* 13, 631. Rešetar, *ASPh* 36, 542.

jòva f (Vuk, Srbija) »sinonim: bitanga; (Bačka, Srijem) kljuse u selu bez gospodara« = *java* (Mačva) »konj bez gose«. Možda je isto *joha* (Bosna) »sinonim: alàvãnta, ono što se hoće džabe, badava« u izrazu *ubijati johu od svijeta.* U *ARj* se izvodi od perz. *jave* »izgubljen«, što ne odgovara fonetski.

Lit.: ARj 4, 668. Skok, *Slávia* 15, 180., br. 13 i 356., br. 372.

ju, uzvik od žalosti (16. v., Zoranie), oformljen na *-kati: jukatí, jučem* impf, »vikati ju u žalosti«. Veže se s ť: *iju;* opetuje se *îju jû.* Drugu afektivnu vrijednost ima uzvik *ju* (Srbija). Taj je zacijelo u vezi s tur. uzvikom *yuf* koji izrazuje negodovanje. U Kosmetu je *jūf* uzvik u dječjoj igri klisa kad pokušaj igre ne važi. To je očigledni turcizam.

Lit.: ARj 4, 672. Elezović 1, 266. 475.

juđica f (Split, Vetranie-Čavčić, Vodopić) »Bachpieper, vodena ptica anthus campestris«. Od lat. pridjeva *udus* »mokar«, s našim sufiksom *-ica.* Možda dalm.-rom. leksički ostatak. Upor. krčko-rorn. *yoit* »mokar«.

Lit.: Hirtz, *Aves* 173. *REW** 9030.

jùfka f (Vuk, Bosna, Srbija) = *jufka* (Kosmet) = *jùpka* (Baranja) = *jupka* (Zore, južna Dalmacija?) = *juhka* (Bosna) = *juvka* (Lika) »tanki plat tijesta za rezance, pitu; sinonim: obga (v.)«. Balkanski turcizam (tur. pridjev i imenica *yufka* »1° tanak, 2° pita« od korijena *yuf* »reiben, kneten«) iz oblasti kulinarske: rum. *ejča,* pl. *efcale* »Art Kuchen«, bug. *jufka,* arb. *jufk* = *jufëk* f »Art Nudeln«.

Lit.: ARj 4, 674. 676. 701. Zore, *Rad* 138, 59. *Mladenov* 700. *GM* 164. *Lokotsch* 76. *Školjić²* 373.

jûg m (1420, Vuk), sveslav. (osim polj.) i praslav. *(*ugb* pored **jugt),* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° (prvobitno) položaj sunca u podne kada je na najvišoj tački > (sinegdoha) podne, 2° strana svijeta (opozicija sjever, upor. lat. *meridies* »1° podne, 2° strana svijeta, Süden«), 3°· topao vjetar (opozicija hladnom sjevernjaku) koji duva s južnog sektora u Dalmaciji, posuđeni sinonimi: šilok = široko, lebić (v.)«. Prema tal. *ostro* < lat. *auster* i *scirocco* dobio je *-o jugo* (Dalmacija). Pridjevi na *-ьn južan,* poimeničen na *-jak jüžnjak* »1° vjetar Südwind, auster, 2° čovjek s juga (Šulek)«, na *-ov jûgov* (Vuk, uz *snijeg, vihar, kraj),* uz pridjev *mrazov* jedini primjer sa *-ov* od imena stvari. Taj je pridjev nastao rekompozicijom iz *-ovina: jügovina* »sinonim: jugo«. Tu je upotrijebljen složeni sufiks umjesto jednostavnog *-ina* da bi se uklonila homonīmija s *južina.* Proširuje se sufiksom *-ьn: jugovan (vrijeme jugovno,* J. S. Reljković). Čest je u toponomastici: poimeničen s. r. *Jugovo* i *Jugovo polje.* Tu je po svoj prilici od ličnog imena *Jug,* odatle prezimena na *-ović Jügović* i na *-ovac Jugovac* (Istra, potalijančen u *Meriggiali).* Nije jasno kako je praotac *Jûgovīcā Jug-Bògdãn* (u narodnoj pjesmi) došao do tog imena. Upor. *Sever* i *Severović* (ŽU). Za nj narod misli da je vladao jugoistočnom Srbijom, tamo gdje je *Hisar* kod Leskovca. Možda je to lično ime u vezi s dva *Bogdana,* od kojih je jedan *Rumunj* (u Fogarașu) i osnivač rumunjske kneževine *Karabogdanske* (tur. *Karabugdan)* = Moldavije. To je sjeverni *Bogdan.* Za taj predikat nema potvrda. Hisarski *Bogdan* je uistinu prema ovom shvaćanju *Jug-Bogdan.* "Prema njemu nastadoše brojna naša prezimena *Jugovići* i *Jugovci,* kao kod Rumunja prezimena *Bogdanu* i *Bogdanescu.* Odatle hipokoristik *Juga* (14. v.). Arbanasi posudiše *juge* »Süd«. Ovamo će ići *jûgavac,* gen. *-avca* (Ston) »leptir zvan prndelj« i *jugonja* »ime volu«. Denominai na *-iti: jüšiti (se), -lm* »1° duhati, 2° kopnili, kraviti«, (o-), *objužiti, -im* (Mostar, Poljica) »ovlažili« pf. prema impf, *objuživati, -ujem* (Stulić).

Odatle Šulekov neologizam *južište* »Mittagspunkt«; *sju&iti* = *sjužniti* (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »ugrijati kao jugom«. Kao prvi elemenat složenica *jugoistok, jugozapad, jugoistočni, jugozapadni,* poimečeni na *-jak jugoistoinjãk, jugozápadnjãk* »vjetrovi«, *Jugoslaven* = *Jugoslaven, jugoslavenski, Jugoslavija* (Pavlinović), *Jugoslavac* (Milutinović, bug.), sve neologizmi. Sveslav.-i praslav. je izvedenica na *-ina: južina f* = *uêina* (ŽU, Srbija, bug.) »1° (prvobitno) podne" (bug. narječja), 2° objed, ručak, jelo u podne (Lika K, Vodice), 3° jelo poslije podne prije večere = *mâla južina* (Vodice), 4° jelo u jutro; sinonim: *ručak,* gen. *ručka* (ŽK), 5° jugovina (17. v., Vuk); sinonim: jugo«. Odatle *užinara* (Vuk) »torba za užinu«. Složenica *pòuiina* »jelo u 4 sata« je postverbal od *použinati* = *pausina* »mala užina«. Denominai na *-ati jüžinati* (Lika K) *(do-)* pored *usínati, -am (naše)* prema impf, *u&inavati, užināvam* »1° ručati u podne, 2° jesti u 4 sata (hrvatski gradovi)«. Madžari posudiše *uzsonna, assonna;* Dakorumunji *ojină* = *ūjina* (Erdelj, Moldavija). Njem. *Jause,* koje je također njem. slavizam, posuđeno je u hrv. gradovima *jauzņ* m pored *jâuzna f* i *jâuznati.* Ie. paralele nisu posve izvjesno utvrđene. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Ako se uzme značenje 1° kao prvobitno i praslavensko, vrlo je vjerojatno da se praslav. korijen nalazi u lat. *augeo.* Taj se odnosi na visinu i imaju ga mnogi ie. jezici. Takva interpretacija odgovara primitivnom mentalitetu u pogledu, određivanja vremena. Upor. *mjesec.* Uporeďuje se i s gr. αυγή »lumière éclatante«, αὐγάζω »sjati se« i sa sanskr. *yogam* »vezanje, rad« i s ie. korijenom *ēug-* (?) »gorjeli«, odakle je *oganj, viganj;* s gr. υγρός »vlažan«.

Lit.: ARj 2, 717. 4, 674. 675. 701. 702. 8, 375. 9, 710. *BI 2,* 693. Ribarić, *SDZb 9,* 155. *Mazurami* 499. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 457. *Holub-Kopečny* 154. *Mladenov* 699. *GM* 164. Jokl, *Stud.* 26. *Tiktin* 1085. Baudouin de Courtenay (cf. *AnzIF* 21, 132). Iljinski, *RFV* 74,119-140 (cf. *Slávia* 3, 580). Meillet, *BSLP* 23, 78. Loewenthal, *WuS* 11, 54. Sullerlin, *IF* 4, 103. Bruckner, *KZ* 45, 289. Zubatý, *SbPil* 189-239 (cf. *IJb* 1, 185). Kuzmić, *NVj* 25 (cf. *IJb 6,* 95). *Boisacq³ 99.*

juha f »soupe« = *júva* (ŽK) »(metafora) žitka tekućina od šljiva spremljenih za pečenje rakije«, baltoslav., sveslav. i praslav. »sinonimi: župa < njem. *Suppe,* čorba (v.)«. Odatle na *-ar: jùhar,* gen. *-ara* (Dubrovnik) = *juhopija,* denominál *juháriti.* Sa sufiksom -ja *sjúfa* f »sinonim: mlaćenica«; *sjuhnutí se, -em* (Zore) »postali juhom«. Vokal *u* je naslao od dvoglasa *au,* upor. lit. *jauti* »sipati vruću vodu na nešlo«, lot. *jaut* »mijesiti«; *h* je naslao od formanla *s.* Upor. lil. *juíé* »riblja juha, rđava juha« (rašireno sufiksom -ja), slprus. *iuse* »juha od mesa«, lai. *jus.* le. korijen **ieu-* »primiješati kod priprave jela« bio je raširen formantem í. Nijemci posudiše *Jauche* u pejorativnom smislu.

Lit.: ARj 4, 676. 15, 180. 181. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 458. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 208. *Trautmann* 110. *Mladenov* 760. *WP* 1, 199. Kretschmer, *Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache 242* (cf. *RSl* 8, 368). Meillet, *BSLP* 23, 78. Scheflelowilz, *KZ 56,* 168. *Boisacf* 311.

jühta f = *jūfta* »volujska koža iz Rusije«. Od rus. *juht* = *juft,* riječ turskog podrijetia.

Lit.: ARj 4, 676. Korsch, *ASPh 9,* 495. *Škaljtí'* 373.

jukluk m = *jükluk,* gen. *-ūka* (Kosmel) »nepokretan ormar u starinskim kućama; sinonimi: orman, kovčeg«. Izvedenica je od *juk,* potvrđeno u bug. *juk* »leret«. Odäile na *-K juklìja* m (Kosmel) »bogalaš«. Balkanski turcizam (tur. *juk* »lerei«, *yüklük, yüklü* »olerećen«) iz kućne terminologije: bug. *jukluk.*

Lit.: ARj 4, 677. *Elezović 2,* 475. 518. *Mladenov 699. Lokotsch 954. Školjić** 374.

jùksuk m (Bosna) »naprstak, napršnjak«. Turcizam (tur. *yüksük)* iz terminologije švenja.

*Lit.: ARj 4, 677. Školjić** 374.

jumak, gen. *-aka* m = *jûmak,* gen. *-âka* (Kosmel) »mosurić, klupko konca za pletenje čarapa, za vez«. Turcizam (tur. *yumak)* iz terminologije švenja. Osnova dolazi i u složenici *jumbasma* f (Kosmel) »ıkanina delin«.

Lit.: ARj 4, 677. *Elezović* 1, 265. 2, 518. *Školjić²* 374.

junak, gen. *-aka* (1527, Vuk) »1° sinonimi: delija (v.), heroj« (općenito), 2° suprug (u narječjima, upor. bug. *mlad suprug* i kod meglenskih Vlaha *tinir goni* »vjerenik« < lat. *tener* i *goni* < lat. *juvenis,* upravo »mlad junak«), 3° sluga, famulus (čakavski, 1611, Senj, Cres, Brač, *junak,* gen. *-aka* Smokvica, Korčula, *junek* Lumbarda)«. Izvedenica je na *-ák* od sveslav. i praslav. pridjeva *(juni),* koji je propao u hrv.-srp. zbog homonimije. *mlad* (v.), a očuvao se samo u izvedenicama.

U leksikologijsku porodicu od *junak* idu pridjevi na -MZ *junačan,* na *-ov junákov,* na *-ji junačji* (16. v., jedanput), na *-ski junački;* (mocija) f *junakinja* prema *junačica* (Stulić), deminutiv na *-ič junačić,* augmentativ na *-ina junačina* m, prezime na *-oví Junákovu* i apstraktum na *-stvo junaštvo* (16. v.) = *junaštvo* (Kosmet, upor. za *-stvo* mjesto *-stvo društvo* Sarajevo). Stari pridjev *junt* postoji u izvedenicama *junost* = *junota* »mladost«, *junoš* = *junuS* (jedanput) »mladić« (upor. polj. *júnoch)* s pridjevom *junoški* = *junoša* samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Inače je taj pridjev prešao sasma u terminologiju za mlado goveče: na *-ьс junač,* gen. *-nca* = *junač,* gen. *júnca* (ŽK) = *junôc,* gen. *junca* (Buzet, Sovinjsko Polje) = *junac,* gen. *junca* (Kosmet) s izvedenicama: deminutiv *junjčić* (18. v., sa *nj* mjesto *n* pored *K)* = *junčić* = *juničić* = *-ьс junčac* (Stulić) = *junčac,* gen. *-aca* (ŽK), augmentativ *junčina,* pridjev na *-ev júnčev,* na *-ji junčiji* = *junčjl* (Vuk). Femininum od *junac* je na *-ica junica* = *junica* (Kosmet) »mlada krava; sinonim: telïca (ŽK)«. Augmentativ *juničetina.* Pridjev *juniiin.* Sa sufiksom za mlado *-ę* (upor. *tele) júne,* gen. *jùneta* (Vuk, 16. v.) = *june,* gen. *juríêta* (Kosmet) »muško ili žensko tele poodraslo« prema deminutivu *junice,* gen. *-eta* od *junica.* Deminutiv *jünešce.* Pridjev na *-ji juneći.* Kol. na *-adija* (tip *Srbadija, Sakodïja") junàdija* od *junăd* f. Madžari posudiše *junošb* > *inas* »sluga«, riječ koja se povratila kao *inoš* i si. (v.). Za pridjev *junt* baltičke i ostale ie. paralele su sigurne i brojne: lit. *jaunas* = lot. *jauns* »mlad, svjež, nov«. I za *junac* i *junica* postoji lit. paralela *jaunikis* »1° mlado od životinja, 2° mladić, 3° vojnik«. le. je korijen */««- »mlad«, raširen sufiksom *-no* prema *seno-s* »star«, lat. *senex.* Praslav. *u* je nastalo od dvoglasa: **iouno,* prijevoj od *^ieu-.* Semantička je paralela tur. *cigit* »mladić > junak«.

Lit.: ARj 4, 681. 685. *Elezović* 1, 265. Tentor, *JF* 5, 204. Kušar, *NVj 3,* 338. *Mažuranić* 469. *Miklošič* 106. *SEW* \, 459. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 200. Isti, *KZ 45,* 36. *Mladenov* 700. *WP* 1, 200. *Trautmann* 106. Isačenko, *ZSPh* 13, 99. Jokl, *Unt.* 33. Machek, *Slávia* 16, 166-167.

junij m (15. v.) = *ijunij* = *jutuje* = *jun* (15. v., latinizmi) prema *junj* (15. v.) = *džünj* (15. v., Dubrovnik pisano *zuni)* — *žunj,* gen. *Hunja* (Rab, Božava, Cres) = *đunj* (Lastva, Mljet) »lipanj«. Od lat. *június* (od *Juno,* gen. *-õnis,* »Junonin mjesec«) > tal. *giugno.* Lično ime *Džunj* m (12 — 15. v., pisano *Zuňb* Dubrovnik), *Džunjko.* Pridjev *Džunjev,* prezime *Džunjević.* Sa *u* > dalm.-rom. *o* (upor. *Lacroma) Džóno* (16. v., hipokoristik), *Džonko* (15. i 16. v., pisano *Żonko).* Upor. prezime *Žunković.* Rimski toponim na *-anum Junianum* (fundus, praedum) > *Zunano* > *Žnjan* (Split, *Gospa od Žnjana), Žjan* (Blato na Korčuli).

Lit.: ARj 3, 539. 541. 4, 678. 685. Kušar, *Rad* 118, 23. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. Skok, *Slav.* 202.

jur (1475, zapadni krajevi, ŽK, Vodice) = *jure* (čakavci, 15. v. —18. v., Poljički statut) = *jurve* (16. v., Vuk) = *jura* (Ranjina) »sinonimi: već, jamačno, doista«, sveslav. i praslav. *(*uće* pored **juže)* prilog, obrazovan od deikse *-ie* > *r(e)* i stcslav. *ju,* koje potpuno odgovara lit. i lot. *jàu* »već, ta«. Dolazi i bez *j-* u slov. *ure, uće* > *vže* > *že* »schon«. Upor. češ. *už* pored *již.* Na *uće* došla' je i proteza *v-.* Upor. brus. *veo* i rus. *vže,* s kojim se slaže hrv.-kajk. *vrê,* sa deiksom *-k vérek.* Sinkopa samoglasa *u* od **vuže* opominje na sinkopu samoglasa *ť* u prilogu *do sita* > *dosta.* Upor. sličnu sinkopu rum. samoglasa *ă* u lat. prilogu *de satullu* > rum. *destul* »dosta«. Baltički oblici kažu da je *u* nastao od dvoglasa. le. je korijen **įou-,* kojega se postanje različito tumači. Miklošič pomišlja na postanje od anaforičke zamjenice *i, ja, je* (v.). Budmani vidi isti korijen koji je u *ju-tro* (v.), *ju-nac* (v.); *jur* se može uporedivati i s got. *ju* i lat. *jam; jurve* sadrži dvije deikse: *ju* + *že* > *r* i *-ve* (upor. bug. *tova).* U *jura -e* je zamijenjeno s deiksom *-a* (v.).

Lit.: ARj 4, 686. 687. 688. 692. *Mažuranić* 470. Ribarić, *SDZb 9,* 154. *Miklošič* 370. *SEW* 1, 456. Isti, *IF* 10, 157. *Holub-Kopečný* 156. *Bruckner* 210. Brugmann, *IF* 33, 175.

jürdîsat, *-isem* pf. (Kosmet) »navaliti, napasti«, sinonim je impf, *jurišati, -ãm* (Vuk) = *jurišiti, -im* (Vuk), bez *j- urišati* (Crna Gora) prema iteratîvu na *-va jurišević, jurišujem* (Crna Gora, narodna pjesma) = *jurišivatil-šavati, jurišujēm, jurišāvam* = bez/- *urišivati.* Ova dva glagola svojom osnovom postadoše od tur. *yürümek* »marširati«; *jurdisati* sadrži doduše tur. *yürü-* prema *-disati,* koje suglasnikom *d* potječe od turskog aorista (upor. *sevdisati* i *kulandisatf),* dok je *-isati* grčko-slavenski konglutinat koji se bez izuzetka daje turskim glagolima; *jurišati* i *jurišiti* su, nasuprotiv, naši denominali (faktitivi) na *-ati, -hi* od imenice *juriš* m (Vuk, objekt uz *juļ'či-nitt)* = *juriš* (Kosmet) = *uriš* (bez *j~,* Vuk, narodna pjesma *3,* 273, Crna Gora) »navala, udarac«. To je balkanski turcizam *(fax. yürüyüş,* glagolska imenica od *yürümek,* kao naše obrazovane na *-anje, -enje* /v./ »navala, Vormarsch, Sturm«) iz turske vojničke terminologije (kao graničarsko *stürm, šturmą, šturmirati* ili francuzizmi *ataka, atakirati, marš* uzvik /imperativ/, impf, *marširati):* rum. *iuru}* = *iureş,* bug. *jurjúš,* arb. *yrysh,* cine. *iuruşe ĩ* »assaut, attaque«, ngr. γιουρούσι. Tur. *-üyü-* stegnuto je u i kao *-iji-* u *MaglajHć.* Turski glagol dolazi kod nas i u tur. imperativu: *jùrun* (2. 1. sing.) = *jùrum* (glede *m* mjesto *n* upor. *bujrum)* < tur. *yürün* u izrazu *jurun kardas* (Pjevanija Crnogorska«), *jurun na kaure, jurùnuz* m < tur. *yürünüz (2. ï.* pl., objekt uz *vikati,* Pjevanija Crnogorska). Tur. *yürü* > *jurlja f* (Kosmet) »prazno polje, neobrađen prostor«, toponim *Jurija* (jedan dio Skopskog polja). Od istog je korijena obrazovano ime makedonskih nomada u okolici Štip.a (podrijetlom iz Anadola, Male Azije) *Juruk* = *yürük* m, pl. *Juruci* (Kosmet). Još prije Osmanlija živjeli su pastirskim životom u solunskoj oblasti. Od njih potječe naziv planine *Kajmăkčalan* »ukraden kajmak« (tako je nazvana planina zbog rđave trave). Tur. *yürük* »skitnica« obrazovano je s pomoću istog sufiksa kao naši turcizmi *kapak, jatak, dušek, devrek, jasak.*

Lit.: ARj 4, 432. 690. 692. *BI 2,* 659. *Mazuranić* 470. *Mladenov* 702. *Elezović* 1, 265. 2, 475. 518. 519. *Lokotsch* 967. *GM* 461. *Pascu 2,* 146., br. 684. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 461. *Škaljic** 374. 375.

juriti, *jurim* impf. *(Vuk,* Srbija, Martié) *(do-, iz-, na-, od-, po-, raž-, s-)* »tjerati, goniti« prema pf. *jurnuli, jurnèm* (Vuk, Srbija) = *jurnuli* (Piva—Drobnjak) »turnuti«, nije općenit hrv.-srp. glagol.' Upor. još *búg. jurvam* impf, prema pf. *jurnă.* Nalazi se još u rus. *juritb* »žuriti se, tiskati se«. U drugim slavinama s drukčijim značenjem. U zapadnm krajevima *juriti* znači »hititi«. Nije potvrđeno primjerima. Odatle apstrakti *jurnja, jurnjava, jurênica* (Kosmet). Uporeďuje se s lot. *aurēt* »loviti, tjerati pse, duvati u lovački rog«.

Lit.: ARj 2, 585. *4,* 214. 691. 692. *Elezović l, 265.* Vuković, *SDZb* 10, 388. *Miklošič* 106. *SEW l,* 461. *Bruckner* 209. *Mladenov* 702. Kuzmić, *NVj 24* (cf. *2Jb 6,* 95).

j uro vika f (Lumbarda, Smokvica, Korčula) »šumsko drvo mirta za koje postoji u Dalmaciji mnogo varijanata: mrta, mrča, mrtva«. Sufiks *-ika* (v.) za biljke je jasan. Upor. *čemerika, paprika* < *piper.* Za konglutinat *-ovika* nema primjera. Svakako se *jurovika* nalazi u arei μύρτος > lat. *myrta, murta, *mųnea.* Zbog toga nije isključeno da súvisí s tom riječi. Nije jasno kako.

Lit.: Kušar, *NVj* 3, 337. *REW'* 5801.

justo, prilog (Božava, Smokvica, Korčula) = *đusto* (Perast) = *džusto* (Dubrovnik, Cavtat) = *jušto* (Brešca, sjevernočakavski, Istra), u Režiji *just* »upravo tako, tačno, pravo, uprav, zbilja«. Od tal. *giusto* < lat. *justus* od *jūs.* Lično ime *Just* (15. v.) = *Justo,* sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom -ira« *Justín* m (Hektorović) = *Justín* m prema f *Justína* (Glavinić, Kavanjin), na *-ianus Justinijan* = *Juštinijan.* Denominai *justivati* (Hrvati, Molise). Lat. *jūs* govori se sa madž. izgovorom dočetnog -í > -f yuf m (ŽK: *nimaš jušd).* Od *jus* izvedenica na *-ar jusar* m (Vodice, Istra) »seljak koji u seoskoj zadruzi ima *jūs* da uživa zajedničko dobro«. Sa lat. *s* > *r* ide ovamo *džūrat se, -ãm* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »zakleti se« < tal. *giurare* < lat. *jurare,* sa dva prefiksa (naš *s-* i lat. *con-) skondurati, -om* pf. (Marin Držić) »obrlatiti koga« = (sa mlet. izgovorom *z-* < *giù-) skonzurati, -am* imp. (Vrbnik) »zaklinjali«.

Lit.: ARj 4, 694. Šturm, *ČSJK 6, 67.* Ribarić, *SDZb* 9, 127. 155. Wędkiewicz, *RSl 6,* 233. *REW³* 4620. 4635. *DEI* 1823. 1824. 1825.

jutro n (1500, Vuk) »matutinum«, baltoslav., sveslav. i praslav. *(Jutro* pored **utro* i **ustro).* Značenje »ral, gen. rali« je prevedenica (calque) od njem. *Morgen* = srlat. *diurnalis,* oznaka je za onoliko zemlje koliko se može jednim upregom izorati za jedan dan, tj. jutro, kada se uprežu volovi, uzeto je po zakonu sinegdohe za cio dan. Oblik *ustro* nije se očuvao u hrv.-srp. On se tačno pokriva s baltičkim izrazima za zoru: lit. *auštra,* lot. *austrą* »praskozorje, prva svjetlost danja«, lit. *austa* = lot. *aust* »razdanjuje se«. Suglasnik *t* kod **ustro* ne pripada osnovi, nego uklanja tešku suglasničku skupinu *sr* kao u *oštar* (consonne intercalée). Upor. stcslav. *га ustra* »το πρωί« i makedonski *ʒastra* »id«. Izvedenice postoje samo od *jutro.* Prilozi : sintagma *sjûtra* (gen., Vuk, južni krajevi), *sjutraveče* (Vuk) > *sutra* (Piva-Drobnjak, ŽK), opće-

nito *sutra* (i Istra, od *utro), preksutra, izjutra* (Kosmet) »u jutro« prema *Izutra* (Mikalja) = *zjutra* (Glavinić, Cvit) = hrv.-kajk. i čakavski (Korizmenjak, Vrbnik, Cres) *zütra*. Razlikovati treba prilog *sutra* od s *jutra: kad bio danak s jutra svane* (Vetranie l, 14). Pojačava se s akuzativom vremena *sjûtradan* = *sjutradne* (Martié) = *sjütradanek* = *sutradan*. U istom značenju očuvao se i sam lokativ *jutre* (ovako stcslav., bug. i rus.): hrv.-kajk. *jutri* = *jutre* (Kosmet), *jutredăn* pored *jütredan* = *jutridan* (čakavci, 14. v.). Unakrštenjem od *sjutra* i *jutri* nastade *sjutri* (Martié), *sjütredan* = *sjutrīdān* (Vuk, Crna Gora). Prema ovima *jùtrodan* (Istra) mjesto *sutradan*. Od sintagme ák. vremena *jutro* + *se* »ovo« nastade *jutros(e)* s odbacivanjem dočetnog *-e* kao u *ljetos, proljetos,* jer se smatralo deiksom. Mjesto *-e* dodaje se nova deiksa *-ka jutrōsha, jutrōskē* (Vuk). Pridjevi su: na *-ьn: jutrni* (Brusje, 1498) = *jutarni* (Voltidi) = *jutrani* (Stulić). Na и/г'-: stcslav. *utnnjb, jutarnji* (ŽK, Vuk, Crna Gora) = *jutrnji*. Upor. češ. *jitřní*. Miješanjem s prilogom *jutri* i *sjutra: jutrinji* (Marulić), *sjûtranji* (srednja Slavonija). Poimeničenja su ž. r. *jutrna* (Senj, 1380) »matutina«, *jütrnja î* (13. v.) = *jutarnja* »ora canonica«, na *-iça jutrnica* (13. v.) = na *-jak jutrnjāk* (Stulić) = *jutrnjica* (18. v.). Pridjev na *-en: jùtren* (18. v.), poimeničen na *-iça jütrenica*. Na *-nji jutrenji* (18. v. Vuk), poimeničen u sr. r. *jütrenje* n (Vuk) = *jutrenja* = *jutrinja* f u religijskom jeziku. Od prilioga *jutros* pridjev je na *-nji: jutrošnji* pored *jutrošnji* (17. v.) = *sjutrašnji* prema *današnji;* od *izjutra izjutrašnji,* od *sjutra sjutrašnji* (Transit). Deminutiv na *-ce jûtarce* n (Vuk, 18. v.). Prenosi se na domaće životinje *jutronja* »1° krava, 2° vo«, *jutrulja* »krava«. Složenice su *jutroklek* m »stercus« *{jutro* + postverbal od *kleknuti), jutrocel* m »biljka achilea millefolium« (također češ., drugi dio je *ceh* »cio«). Ovamo još neologizam *zajutrak,* možda iz ruskoga *zavtrok; objutro* n (narodna pjesma) postverbal od denominala (inhoativ) *objutriti, -im* (Boka, Ston, Lumbarda) »nastati jutro«; *odjutriti, ojutriti* i *jutriti (sé)*. Oblik *jutro* od *ustro* može se tumačiti na osnovu disimilacije *s-s* > *s-0*. Prema stcslav. *za ustra* > bug. i makedonski *zastra,* iz priloga **s ustra* moglo je nastati *sutra*. Upor. polj. *juslrzenka* »stella matutina« s očuvanim s. Ima ih koji tumače *jutro* kao posebnu riječ koja nije u vezi s **ustro*. Ti vide u *jutro* poimeničeni sr. rod od lot. pridjeva *jautrs* »munter, lebhaft, frisch«. Prema tome bi **jutrb* značio »čio, svjež poslije noćnoga spavanja«. Prema ovom bi tumačenju dočetak -r bio stari ie. sufiks kao u *dobar, mokar* itd. Tada bi se *jutrica* (1487, Vrbnik) »matutina« moglo tumačiti kao poimeničenje pridjeva na *-ica*. Uzimlje se prema ovom tumačenju da su se u praslav. *utro* i *ustro* pomiješala dva različita ie. korijena. Baltički oblici dozvoljavaju vezu s ie. korijenom **aues-* »svjetlost«, koji se nalazi i u lat. *aurora* i u nazivu vjetra *auster,* odakle i ime • zemlje *Australija,* od lat. pridjeva *australis* »južni«. Vezalo se manje sretno i sa *jug* (v.).

Lit.: ARj 4, 214. 307. 697. 699. 701. 8, 375. Vuković, *SDZb* 10, 400. *Elezović* l, 224. *Maturarne* 471-472. Miklošič, *Lex.* 1077. 373. *SEW* l, 462. Berneker, *IF* 10,156, *Vasmer* l, 437. NJ 5, 90. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 209. Isti, *KZ 45,* 289. 46, 193-217. Isti, *ZSPh 2,* 297. Istí, *ASPh* 29, 119. *Trautmann* 19. *WP ì,* 22., bilj. l i 27. *Gorjajev* 389. *Mladenov* 657. *Weigand-Hirt 2,* 219. Meillet, *Slávia l,* 197-199. *BSLP* 21, 32-33. Baric, *Alb.* l, 59 (cf. *JF* 3, 199). Osten-Säcken, *ASPh* 35, 55-59. Brugmann, *Zu den Wörtern für* »heute«, »gestern«, »morgen« *in den idg. Sprachen* (cf. *IJb 6,* 52). Otrębski, *LP 2,* 201-202. Vaillant, *RES* 15,78-79. Loewenthal, *WuS* 11, 54. Mikkola, *IF 23,* 125. Fay, *IF* 33, 364. Prusík, *Krok 7* (cf. *AnzIF* 5, 260-261). Pedersen, 7F 5, 70. Thurneysen, *KZ* 48, 48-75 (cf. *JF* 3, 226).

jùzbasa m (Bosna, Srbija, Kosmet) »sinonim: kapetan«. Odatle prezime *Juzbašić,* koje imaju kršćani. Balkanski turcizam (tur. *yüzbaşı* »komandir čete«, složenica od brojnika *yüz* »sto« i *bas* »glava«, upor. semantičku paralelu sthrv. *sUbnikb* u lat. dokumentima *selenico, sitinico* > *satnik,* v.) iz turske vojne terminologije: bug. *juzbašija,* arb. *juzbdsh.*

Lit.: ARj 4, 701. *Elezović 2,* 518. *GM* 164. *Školjić*[1] 375.

SADRŽAJ — SOMMAIRE

strane

pages

Petar Skok
ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA
Knjiga prva, A—**J,** *pretisak*

Izdavači pretiska
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI — ZAGREB
ČGP DELO, OOUR GLOBUS,
Izdavačka djelatnost — ZAGREB

Za izdavače
HRVOJE POŽAR
TOMISLAV PUŠEK

Izdanje pretiska
sufinancirale su
SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
ZNANOSTI SR HRVATSKE i
REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
KULTURE SR HRVATSKE

ISBN 86-407-0064-8

Tisak
Štamparski zavod OGNJEN PRIČA, Zagreb, 1988.

CIP — Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 801.322.2=861/=862

SKOK, Petar
Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / Petar Skok. — [Pretisak]. — Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988. — 3 sv. ; 25 cm

ISBN 86-407-0064-8 (za nakladničku cjelinu)

Knj. 1 : A — J. — XXXVIII, 788 str.

Novi otisak izdanja iz 1971.

PETAR SKOK

DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE DE LA LANGUE CROATE OU SERBE

Rédacteurs

MIRKO DEANOVIC et LJUDEVIT JONKE

Collaborateur dans les travaux préparatoires
et l'établissement du texte

VALENTIN PUTANEC

TOME DEUXIÈME

K — poni'

ACADÉMIE YOUGOSLAVE DES SCIENCES ET DES BEAUX-ARTS
ZAGREB 1972

PETAR SKOK

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

Uredili akademici

MIRKO DEANOVIC i LJUDEVIT JONKE

Surađivao u predradnjama
i priredio za tisak

VALENTIN PUTANEC

KNJIGA DRUGA

K — poni'

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAGREB 1972

Djelo se objavljuje uz financijsku pomoć Republičkog fonda za naučni rad Socijalističke Republike Hrvatske

L'ouvrage est publié avec le concours financier du Fonds national pour la recherche scientifique de la République socialiste de Croatie

Dio predradnja i priređivanje djela za tisak izvršeni su u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu

Une partie des travaux préparatoires et la rédaction pour la publication ont été effectués à l'Institut philologique de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb

K

k[1] = ka (pred suglasničkim grupama, upor. češ. *ke,* odatle generalizirano *ka* u srpskom dijelu književnog i saobraćajnog jezika) = *ka* (Kosmet) = (udvostručeno kao ias) *kak* (Kosmet, također bug.) = *h* (čakavski i slov. pred suglasnicima), sveslav. i praslav. prijedlog s dativom bez paralele u baltičkoj grupi. Izrazuje cilj. Kao prefiks dolazi u obliku *ka-* s glagolima kretanja (v. *ko-*[2]*).* Kao lat. *cum* u *mecum, tecum* i *-k* je bila postpozicija, iz koje se razvila deiktička služba, pojačana dodatkom deiktičkog *-a: -ka.* Deiksa *-k, -ka* dodaje se dativu i akuzativu singulara i plurala (v. *vaske)* zamjenica za Li 2. lice: *menéka, tebeka, tebika,* gdje se pojačava još sa *-re, -ce: menêkare* (ŽU), *menekarce, menikarce, tebikarce, vaske',* prilozima mjesta i vremena: *doljeka, tárnoka, ovdjeka, vanka* pored *dolje, ovdje, van, dovljek(a)* (ŽK) pored *dovije, dôlika, gôrika* (1447, ŽK), *dànaska* pored *dànaske, jütrõske, noćaske, sinoćke, večeraske.* Ti oblici nisu prodrli u književni i saobraćajni jezik. Ovamo idu i *nék, negli* (ŽK) = stcslav. *nekìli* i *bojske* »možda«, gdje je *-kë* dodano imperativu *boj se.* Značajno je da se deiktička služba održala u baltičkoj grupi: lit. *duoki* »daj«, *tas-ka-t, šis-ka-t, tas-ka-jau* »upravo taj, ebenderselbe«. U drugim slavinama varira deiksa: *-ko, -ku, -ki, -kb, -če, -či, -cu.* To su modalne partikule koje se dodaju zamjenicama, imperativu i prilozima. Praslav. *kb* pored *kbm* nastao je iz prijevojnog štěpena od ie. **qom* »wohl« > kelt. *kom,* lat. *cum,* sanskrt. *kam; -m* > *-n* očuvano je još u bug. *kam,* u narječjima *kon, kun.* Kao ostaci *$ъn-* što su ostavili traga u prefiksalnim složenicama kao što su *snimiti, snêti, snămem* (ŽK), tako se *kъn* pored san očuvao u *k njemu, k njima* zajedno s *njim, š njima.* U prefiksalnoj službi *ko-* predstavlja ie. **qa.*

Lit.: ARj 3, 866. 888. 4, 702. 888. 930. *Elezović* 1, 266. *Miklošič* 152. 153. *SEW* 1, 410. 463. 532. 658. *Holub-Kopečný* 158. *Bruckner* 278. 531. *Mladenov* 532. *Vasmer* 493. *WP* 1, 326. Zubatý, *Práce Baud.* 78 (cf. Bělic, *JF г,* 333. 9, 147). *Trautmann* 111. 145. Solmsen, *KZ* 35, 463-472. *Boisacif* 424. Vaillant, *RES* 33, 108-10.

k[2]**,** sveslav. i praslav. *(-bkb, -bkb)* sufiks, kao pridjevski sufiks danas je mrtav i leksikaliziran u *sladak, uzak, lak* < *hgbkb.* Izražava pridjevsku deminuciju *nejačak,* od *nèjak, ùbožak* od *ubog.* U ovom značenju stavlja se udvojeno *-ačak* < *-ъcьЫ: slabačak* od *slab, suvačak* od *suh, punačak* od *pun.* I augmentaciju: *velikačak* »vrlo velik«. Kao imenički sufiks izražava deminuciju u *cmjètak, darák,* gen. *darka, golubak, sinak, oblačak* itd. Morfološki služi u poimeničenjima pridjeva, priloga, participa i sintagmi: *četvrtak,* gen. *četvrtka, suvišak* (od *suviše), dobitak,* gen. *dobitka, početak, završetak, naprstak* od *na prst, podzimak* »prase koje se pod zimu goji« itd. Kada služi izvođenju od glagolskih osnova, izražava nomina instrumenti : *držak,* gen. *drška* od *držati, valjak* od *valjati, točak* od *točiti.* Tada se dodaje i postverbalima *popravak* od *popraviti, doplatak, ispravak, odlomak, sastanak* = *stanicum* (u dubrovačkim dokumentima) < *słstanbki,* itd.

Lit.: Maretić 259-60. *Leskien* §§ 375. 399. 469. 543. 546. Belić, *Priroda* 311. *Holub--Kopečnį* 455.

-ka, sveslav. i praslav. *(-tka, -bka)* sufiks, živ i produktivan. Služi u deminuciji imenica sva tri roda: *(k)ćerka* od *kći, humka* od *hum, rešetka* od *rešeto,* itd. Deminutivnu se značenje gubi i sufiks se leksikalizira u *djevojka, majka, tetka* prema *teta* (ŽK). U *ženka izražava* žensko kod životinja. Na ovo značenje naslanja se mocija. Prema hipokoristicima na *-ko* (tip *Jóko* od *Jovan)* stvaraju se ženski hipokoristici na *-ka: Jaka* od *Jòvanka, Jeka* od *Jelena, seka* od *sestra, neka* od *nevjesta.* Od muških imenica na *-bk mačak* femininum je *mačka.* Od etnika na *-ъc, -in, -janin* stvaraju se ženska etnika: prema *Slovenac, Slavonac, Bosanac* stoje *Slovenka, Slavonka, Bosanka,*

od *Konàvljanin Konàvoka, Captajka* prema *Captaćanin, Dubravka* prema *Dubrovčanin* itd. Ovamo idu i tipovi kao *Sarajka* prema *SaràjKja, Zenička* »žena iz Zenice (Bosna)« prema *Zeničak,* gen. *-aka.* U ovoj službi nastaju dvije varijacije. Elemenat *jan-* od *-janin* ulazi i u femininum: *Zagrepčanin — Zagrepčanka, građanin — građanka* (u Dubrovniku još *grajka < gradka), seljanka; -ka* se spaja sa *-inja* < stcslav. *-yńi'. Srbin — Srpkinja, Zagōrkinja* pored *Zagorka, trgovkinja* pored *trgōvka — trgovac.* Odatle nastaje samostalan sufiks *-kinja: dôjkinja* od *dojiti.* U morfološkoj službi poimeničuje pridjeve: *bijelka* »bijela kokoš« = *bčlka* (ŽK) »bijela svinja«, *cfnjka* »crna djevojka«, *plavka* »sinonim: blondina« (u gradovima), *četvorka* »1° bačva od četiri vijedra, 2° neologizam za ples quadrille«, itd. U morfološku funkciju ide proširivanje postverbalija, u kojima se izrazuje rezultat radnje: *psovka* od *psovati, pogrješka* od *pogriješiti, popijevka, pripovijetka, gatka.* Ovamo idu i novije posuđenice iz ruskoga: *zakuska, prepiska.* Prema ovima *ostavka* »sinonim: demisija«, *nabavka.* Ovakva postverbalija mogu, uostalom kao sva apstrakta, postati konkretumi: *dojka* »sinonim: sisa«, *voćke* f pl. = *vojke* (ŽK) »uzde«. Postao je posve neproduktivan u oznaci stabala: *jabuka, kruška.* Tu ie leksikaliziran.

Lit.: Marette 293-5. *Leskien* 417. 435. 439. 462. 487. *Vandrák* l, 551. 508. Vaillant, *Melanges Vendryes* 363-372 (cf. *IJb* 12, 272.). Boskovic, *JF* 15, 37. sl. 80. sl. Kostie, *NJ* 3, 200-206. 229-236. *Holub-Kopečný* 463.

kabàjet m i indeklinabilni pridjev = *kabãjet,* gen. *-jeta* (Kosmet) »krivica, kriv« = *kibajet* (Banja Luka) »zločin«. Odatle na *-li: kabājetlija* m, f i pridjev (uz *biti)* »na kome je krivica, pogreška«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gabahāt* > *kabahatli)* iz pravne terminologije: bug. *kabahat, -tec, -tlija,* arb. *kabahat, gabahét,* cine. *cabaete* f »faute«.

Lit.: ARj 4, 707. *Elezović* \, 267. 2, 519. *GM* 164. *Pascu 2,* 116., br. 160. *Mladenov* 226.

kabak čičegi (Kosmet), indeklinabile, upravo turska sintagma »cvijet od tikve« > »kolač kao maviši«. Turcizam *kabak* »tikva« je balkanski turcizam iz vrtljarske terminologije (tip *bostan):* bug. *kábák* »idem«.

Lit.: Elezović 2, 475. *Mladenov 226. Vasmer* 494.

kaban, gen. *-ana* m (16. v., Marin Držíc, Mikalja) = *kaban* (Božava, Krk, Malínská, Pag) »kratka kabanica sa kapucom«. Deminutivi na *-ьc* + *-ic* > *-čac kabančac,* na *-ií kabánié,* na *-čie kabančio,* na *-iça kabanica* (ŽK), *kabaničica.* Augmentativ *kabaničina, kabanına.* Femininum *kabana* (Voltiđi). Sa *a* > *o kobanica* (Lika),· *kobaničica,* augmentativ *kobaničina.* Na *-jar kabaničār* m. Naš deminutivni oblik na *-ica* posudiše Madžari *kabanica* pored *grbanica,* Rumunji *cabaniţă* i Osmanlije *kapaniçajkaban-.* Sa tal. *ca-* > *ga-* kao u tal. grecizmima: slov. *gabăn, gabanica* < tal. *gabbano.* Upór. srlat. *čabanus.* Riječ je došla na Balkan iz perz. *kaba* »tunica dalle meniche lunghe« > ar. *qabāja.* Marulić ima *kovad* m = *kàvad* < ngr. καβάδι = biz. καβάδης. Upór. češ. *kabát.* Riječ je došla prema tome na Zapad dvama putovima, preko grčkoga, u kojem je mjesto perz.-ar. dočetka *-a* došlo -άδης, i preko Zapada gdje je došlo do vezanja dočetka sa sufiksom *-anus.* Prijelaz α > *o* dokazuje da se radi o starijoj posudenici iz bizantinskog doba.

Lit.: ARj 4, 708. 5, 134. *Pleteršnik* l, 205. *SEW l,* 464. *REW*[3] 4648. *DEI* 1743. *Lokotsch* 971. Asbóth, *Nýt* 3, 304. sl. (cf. *RSl 5,* 248). Korsch, *ASPh* 9, 509. Marianovich, *MNy* 40, 348. si. (cf. *RSI 5,* 323.). Vasmer, *RSI* 4, 183-184.

kabana f (Mljet) »obor, jara (Krk, v.)« = *capanna* (13. i 14. v., dubrovački statut) »kućer na baštinama« = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *campana* (Zadar, Pag, 11. v., na Pagu 1071. *campants,* u Zadru 1042. *tres campanas)* = *çapana* (Lastovo, 1495) »ribarska koliba«. Od kslat. *capanna* (Izidor iz Seville u Španjolskoj) = *cabanna* (8. v.) »tugurium«. Zbog dočetka *-anna* riječ je mediteranska. Varijanta je internacionalno *kabina;* preko fr. i engl., sa deminutivnim sufiksom *-ittu* > *-et kabinet,* gen. *-eta.*

Lit.: Gušić, *Mljet* 26. 39., bilj. 32. *Rački* 46. 89. *REW*[3] 1624. *DEI* 648. 731.

kàbao, gen. *-bia* m (Vuk) — slov. *kebèl* = *kábel,* sveslav. i možda praslav. **kbbblí* (Berneker) = *kíblz* (Miklósié), »1° njem. Kübel, od kojega po mišljenju nekih (Kiparsky, Stender — Petersen itd.) i potječe, 2° u pl. toponim«. Deminutivi na *-ić kablić* (16. v.) = *kabljić* (Kačić), na *-iça kãblica* (17. v., ŽK), augmentativ *kàblina* f (Vuk) = *kablina* (ŽK). Radna imenica na *-ar* < *-aríus kàblar,* gen. *-ara* m (Vuk), s pridjevima *kablarov, kablarskl.* Vokal *a* je nastao iz ъ kako se vidi iz posuđenica u madž. *köböl,* arb. *kabel* »Melkkübel, kablica«, u kojem se razlikuju oba poluglasa. Upor. búg. *kábel.* Istaći treba činjenicu da je meki poluglas nosio akcenat kako se vidi iz oblika slavina u kojima ispada 0: češ. *kbel,* polj. *gbel.* Postoje dva mišljenja o postanju. Oni koji uzimlju da je postalo od stvnjem. nepotvrđenog **kubil,* danas nvnjem. *Kübel,* koje je posuđeno u slov. *kibla* i hrv.-kajk. *kibla* f (ŽK), ne objašnjavaju mjesto akcenta na 6 > *a: kabal,* gen. *kabla* (ŽK) = *kàbao.* Oni koji uzimlju da je od vlat. deminutiva na *-ellus, -ella cüpellus* (> tal. *cupello), cūpella* daim.-rom. *copella,* kao Meillet, objašnjavaju akcenat, ali ne objašnjavaju *p* > *b.* Takav prijelaz nalazi se samo u *kobèrtuo* (Boka) = *krpatur* < *coopertorium,* ali ta činjenica ne objašnjava prijelaz u ostalim slavinama. Kako najstariji romanizmi ulaze u slavine u 5. — 6. v. na dunavskom limesu, može se uzeti da je došlo do unakrštenja između *cüpellus* i κύββα kod Hesychija < semitsko *qubbāh* »Becher«. Upor. i srlat. *cubulus.*

Lit.: ARj 4, 709. 710. *Pleteršnik l,* 376. 416. Vulović, *ASPh 8,* 137. *MikloSič* 154. *SEW* l, 658. *Brückner* 279. *ASPh* 42, 140. *Mladenov* 243. *Kiparsky* 243. *REW** 2402. *GM* 193. *IF 4,* 330—331. Saturník, *Byzantinoslavica* 2,42—46 *(cf. IJb* 16,274.). Schwentner, *PBB* 48, 303. *DEI* 1192.

kabare f pl. (Vuk) »sinonim: toké (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *kabara* »klinac, Schmucknagel mit grossem vergoldeten Kopf«) iz terminologije nakita: rum. *gabara* »Flitter, paillette«.

Lit.: ARj 4, 709. *Lokotsch* 976.

kabast, pridjev (Vuk, Srbija) = *kabas,* f *kabasta* (Kosmet) »debeo, krupan«. Tur. pridjev *kaba* »grub, neotesan, nezgrapan« postao je kod nas pridjev dodatkom pridjevskog sufiksa *-äst* (v.). U složenicama ga nema: *kàbadahija* m (Vuk) = *kabadaija* (Kosmet) »niži od dahije«. Balkanski turcizam iz oblasti pridjeva značenja oblika: bug. *kaba* kao indeklinabilni pridjev, *kabadaija.* S pomoću tur. sufiksa *-er, -(i)r* tvori se kauzativum i inhoativum od tog pridjeva *kabarmak* koji se nalazi u deminutivu na *-džik* (v.) *kabardžik* m »crni prišt« i pf. *kabarisati, -šem* (Srbija) = *kabarîsat* (Kosmet) pored *kabardisati, -šem* = *kabãrdlsat* (subjekt *curan)* »nabubriti, oteći, naduti se«, od aorista na *-di.* I to je balkanski turcizam: búg. *kabardís(v)am.*

Lit.: ARj 4, 707. 709. *Elezović l,* 267. 2, 519. *Mladenov* 226.

kábil, ineklinabilni pridjev (Bosna, uz *biti)* = *kabilj* pored *kabilj* (Kosmet, ovdje i prilog) »sposoban što učiniti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qãbil)* iz pravne terminologije: bug. *kabil.*

Lit.: ARj 4, 709. *Elezović* l, 267. *Mladenov 226.* Skok, *Slávia* 15, 365., br. 379.

kabile pored *kabile, kabile,* gen. *-età* n (Kosmet, Makedonija) »pleme, rod; sinonim: fis kod Arbanasa«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kabile* »zadruga pod upravom starješine«) iz plemenske terminologije: arb. *kabile* »Verwandschaft, Verwandter«.

Lit. : Elezović l, 267.

kabul m (narodna pjesma, objekt *juļčiniti)* = *kabul* pored *kabul* (Kosmet, objekt *činiti)* = *kabúliti, kabūlīm* (Bosna, običnije nego *kabul činiti* koje se ne čuje) = *kābulit* pored *kabûlit* (Kosmet) = *kabuKsat, -išem* (koga ili što, npr. *njinu veru,* Kosmet) »pristajati na što, odobravati, primati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kabul)* iz pravne terminologije: bug. *kabul, kabulja,* arb. *kabul* m »Billigung«. Upor. *magbul* (v.).

Lit.: ARj 4, 710. *Elezović l,* 267. *GM* 164. *Mladenov* 226.

kaceknuti se pf. prema impf, *kaceknjivati se* (Stulić) »maknuti se«, zacijelo ekspresivni izraz. Nije potvrđeno u narodnom govoru i ne zna se odakle je Stuliću. Možda ide zajedno s ekspresivnim (= pejorativnim) Jičkim glagolom *dokacati se* u značenju »dovući se, dosmucati se«. Bez prefiksa nije potvrđen *kacati se.* Ne izgleda da je isto što i deminutiv impf, *kàcati, kàcãm* (srednja Dalmacija, Pavlinović) < **kapcati* od *kapati* (v.). Upor. *dokotati se doma* kod kajkavaca (također ekspresivno) od *kot-,* v. *kotrljati,* s prijevojem *kot-j kat-* + *cati.*

Lit.·: ARj 2, 588. 3, 710. 4, 710.

kàcida f (Vuk, Boka) = (Ranjina) *kadcida od shranjenja* = *kacita od spasenja (=* lat. *galea salutis quod est verbum Dei)* = *kacita* (Mikalja, 17. v.) = *kaceta* (Divković) = (sa gubitkom međusamoglasničkog í > *d,* mlet. pojava) *kádja* = (sa umetnutim *n) kancija* (crnogorska narodna pjesma) = *kaciga* (glede *d* > *g* upor. *katriga* < *katrida),* s pridjevom na *-ьn* > *-an kacižan,* augmentativ *kacižina* (Stulić, nepouzdano?), danas obična riječ u književnom jeziku = *kaciga* (Mikalja) = *gaciga* (18. v.) = *kašika* (Kavanjin, nepouzdano ?) = *kocig* m (17. v., *o* štamparska grijeöka) »šljem«.

Od lat. *cassis,* gen. -idiş = *cassida* pored *cosila* (grč. ak.) > tal. *càsside* (Boccaccio) »elmo, casco di metallo«, etruščanskog podrijetla. Glede *c < s* upór. *cijeć* (v.). Glede promjena *d>t u* proparoksitonama upór. *ranketiv < rancidus* u dubrovačkom romanskom.

Lit.: ARJ3, 82. 4, 710. 880. 5, 140. *Miklošić* 108. *SEW* l, 465. *DEI* 795.

kača[1] f (Boka, Kućište, Korčula, Žrnovo) »1° mistrija, Mauerkelle, 2° posuda za crpljenje vode, šeflja«. Deminutiv na *-ica kačica* f (Dubrovnik, Perast, Cavtat) »1° mistrija, 2° velika kuhinjska žlica za juhu, sasvim obla, sa dugom ručicom«. Sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom *-oļus/-ola: kačuo,* gen. *-ula* m (Cavtat, Dubrovnik, 18. v.) »kotlić, kotao (visi na komostrama)«, usp. dubrovačku poslovicu: *ali lopiža k kačulu, ali kačuo k lopiži, sved lele lopiži.* Deminutiv na *-ič kačulić,* na dvostruki deminutiv *kačulićak,* gen. *-ćka* (Dubrovnik) = *kačul* m (Trpanj) = *kačul* m (Kućište) »posuda od lima, rama s poklopcem za kuhanje« = *kaćuo* (Potomje) »bakrena posuda za kuhanje« i *kačolić* m (Smokvica, Korčula) »prsura, tava«. Mlađa je posudenica sa *c* mjesto *č: kacōl* m (Malínská), deminutiv *kacolić* (Vrbnik) »Schöpflöffel« = *kacôla* f (Božava, Rab) = *kacjola* (Korčula) = *kacljola* (Šibenik, prema mletačkom izgovoru dvoglasa *uo > io).* Od tal. *cazzuola,* deminutiv od *cazza* »mestola«, sic. *kattsa* »Schöpflöffel«, a to od kslat. *cattia,* koje se izvodi od gr. κύαθος sa metatezom palataliteta ili od gr. ἀκάτιον »navicella, coppa« (BattistiX Ovamo idu još *káč* m (Krtole) »lopata kojom se miješaju masline pri mrvljenju«, upór. retorom. *kāts* »Molkenlöffel«, *koca f* (Brač) »prįtor (Vis), pritûr (Komiža«, *škac* m »drvena posuda kao žban, kapaciteta od 100 1., u kojoj se prenosi ulje iz torkula i izlijeva u kamenicu *{jedan skac u pitar)«.* Upór. u Režiji (slov.) *čača* »Kochlöffel« < furl, *ciazze.* Unakrštenjem od *cattia* i *coctura* nastade *calura* f (Kućište) »poklopac ispod kojeg se peče kruh« = (s < *č* zbog disimilacije *tš-t>š-t')* *sàtura* (Potomje, Pelješac) »željezna sprava za pečenje kruha na ognjištu«. Riječi *kača* i *kačuo* potječu iz dalmato-romanskog, oblici sa *c* mjesto *č* iz mletačkoga, dok *kastróla* f (Vuk) »sud od pokalaisane mjedi« = *kastróla* (Bela Krajina) iz francuskog talijanizma *casserolle* preko njem. *Kastrolle,* a *kočija f* (17. v., pominje se uz *potire, diskosi, kadilnice, ripidi)* od ngr. deminutiva κατσί. Upór. arb. *kaci* (Ulcinj) »krèsta oroza: *đarpen me kadu.*

Lit.: ARj 4, 71. 713. 883. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6. Rohlfs* 963. *REW** 2434. *DEI* 832. 833.

kača[2] f (Lastovo, Dubrovnik) »Г petljica na udici« = *kača* »lov« u izrazu *dati kaču* (Kuhačević, Senj, 18. v.), prevedenica od tal. *dar la caccia; kačati, -ām* impf. (Vuk, Dobrota, Muo, Budva, Boka, subjekt *srdela, riba)* »(ribarski termin) izlaziti na vrh vode da se vidi samo glava ribe«. Odatle postverbal *kača* f (Muo) : *palombići se love. kacom — kad kačaju* »kad se bacaju po vodi«. Imperativna tai. složenica *kačadebič* m (južno Primorje) »suvrst vinove loze«. Upor. u Veloj Luci (Korčula) *pagadebit* m »crno grožđe koje daje obilje vina, tako da se mogu pokriti dugovi« [< mlet. *pagadèbiti].* Glede *-ič* za tal. *-it* upór. *Velebíc* pored *Velebit.* Upor. još *čáč* m (slov., Režija) »lov« < furl, *dace* < lat. postverbal **captia.* Sa *c* mjesto *č:* složenica *kacàmorat,* gen. *-orta* m »za dubrovačke republike nadzornik nad okuženim ljudima sa zadatkom i vlašću da zapriječi širenje« = *kacamot* m (Boka) »povjerenstvo koje izviđa i para tijela mrtvaca«, *kacavîde* m (Božava) < *cacciavite.* Od tal. sintagme imperativ *caccia* od *cacciare* i *morte* < lat. *mors, vite.* Ovamo još s prefiksom *pro- > por- : prkačat* (Dubrovnik) »trgovati« < **procaptiare,* upor, fr. *pourchasser.* Glagol *kačati, -am* impf. (Veli Otok) »pritegnuti, stisnuti jedro, flok (pomorski termin)«. S prefiksom tal. *s- < ex-ili* slav. *sı-: skacati se* pf. (Hercegnovi) »uhvatiti se u škripcu«. Upor. *skača* f »mjesto u škripima gdje što raste, lastva (v.)«. Na *-iti kaliti, -im* impf. (Vuk) *(do-, rtat-, od-, pri-, s-, za-)* u istočnim krajevima u značenjima: *dokačiti* (rukom koga ili što, Srbija) »dohvatiti«, *okačiti* (Vuk) »perstringo«, odatle *okačenjāk,* gen. *-aka* (Srbija) »obješenjak«, također sa *č > ś okositi, okašim < otkačiti* »otkopčati«, *natkačiti* »(metafora) nadmudriti«, *skočiti, -īm* (pušku s klina) »skinuti«, *zakačiti, -lm* (Vuk) »kao zahvatiti kukama«, prema impf, na *-va- kačivati, -kačujēm,* samo s prefiksima. Ovamo zacijelo na *-kati kačkati, -am* impf, »plesti čipke, sinonimi heklati«, pridjev odatle *kačkav* (bod) »koji pripada kačkanju«, sa *-alo kačkalo* n »oruđe za kačkanje«. Postverbal na *-ka : zakačka f* »kuka krojačka«, *skacká* f (Lika, Slavonija) »na čakiju ili klepalu onaj dio kojim je daska zakvačena«. Postoji još u bug. *kač(u)vam* pored *kača (se).* Daničić izvodi od *kvaka,* što bi semantički moglo biti,

ali fonetski ne. Prema Mladenovu u vezi je sa germ, *hahón,* nvnjem. *hängen,* što ne može biti jer su te germanske riječi u prasrodstvu sa sanskrt. *çánkate* i lat. *cunctor < concitar.* Fonetski i semantički poklapaju se sa rum. *a acăţă* pored *agăţă* »ergreifen, anfangen, hängen« < lat. **adcapiare,* intenzivum od part, perf. *captus, captare, capitare* od *capere.* Prijelaz iz razreda *-are < -ati* u *-iti* dogodio se prema analogiji impf, *prikopčati* prema pf. *prikopčati, zakvačiti* i impf, *(za-, pri-) kaati* prema pf. *(pri-, za-) kačiti:* Upor. još rum. *cată* »pastirski štap sa kvakom (služi i za hvatanje ovaca)«. Lat. *captiare* ušlo je prema tome u hrv.-srp. iz dvaju vrela: oblici sa *č: kača* f itd. mogu biti relikt iz balkansko-latinskog ili dalmato-romanskog, oblici sa *c* iz mletačkoga. Ovamo bi mogao još ići na *-atore: skačatūr,* gen. *-ura* (Dubrovnik) »saliscendi« od glagola *oskačati* »otvarati«, *zaskačati* »zatvarati«, od lat. **ex-captiare.* Kako je *s-* bio shvaćen kao naš prefiks sб-, zamijenjen je našim prefiksima *od-, za-,* prema *otvoriti, zatvoriti.* Upor. tal. *scoccatolo, scattatolo.*

Lit.: ARj 2, 588. 4, 710. 711. 712. 7, 690. 8, 804. 810. 15, 184. *BI* 2, 409. 779. Zore, *Tuđ.* 20. Budmani, *Rad* 65, 165. Stürm, *ČSJK 6,* 53. *REW*[3] 1662. *SEW* \, 465. *WP* 1,383. *Mladenov* 234. *DEI* 653.

käčak (akcenat prema Belicu, *Pravopis* 1950, 240, Kosmet) »sinonimi: hajduk, razbojnik« = *kačak* indeklinabilni pridjev (Kosmet, uz *duân, mal)* »švercerski, krijumčarski«. Balkanski turcizam (tur. *kaçak* »dezerter, švercer«) iz terminologije administracije: bug. *kačak* »dezerter«, arb. *kaçak.* Od iste je osnove sa *-km* (upor. *čališkan) kačkm* pored *-km* (Kosmet) »živahan dječak« (< tur. *kaçkın).*

Lit.: Elezović l, 288. *Doric* 144. *Borić* 310.

kačamak m (Vuk, Srbija) = *kaçamak* (Kosmet) »sinonimi: kulja, mamaljuga, palenta, pulenta, púra«. Odatle na *-jar* (v.) *kačamačar* m »drvo kojim se miješa kačamak«. Balkanski turcizam (tur. *kaçamak,* infinitiv kao opća riječ poput *jemek,* v.) iz pastirske terminologije: bug. *kačamak,* arb. *kaçamak.*

Lit.: ARj 4, 712. *Elezović* l, 288. *Mladenov* 234. *GM* 182. *Deny* § 871.

kačkamil m (16. v., jedna potvrda u *Aleksandridi)* »noj (?)«. Pridjev na *-ov kačkamilov.* Drugi je dio složenice *kamila* (v.), prema lat. *struthiocamelus.*

Lit.: ARj 4, 713.

kačkati, *-am* impf. (Vuk) *(-is- se,* Lika; *ras-)* »gaziti po blatu«. Odatle postverbal *kačka* (Dubrovnik) = *kaska f* (južna Dalmacija) »glib« i *kačkavica* »vrijeme kad je blato«. U Kosmetu *kaškat(se) (po kaljištvu) (ras-)* »kaljati«, s pridjevom na *-av kaškav* »kaljav«. Deminutiv od *gacati* (Vuk, v. *gaziti)* obrazovan s pomoću *-bkati* (v.). Promjena *g > k* osniva se na asimilaciji *g-k > k-k.*

Lit.: ARj 3, 871. 4, 713. *Elezović* l, 289. 2, 168. *Mažuranu* 474.

kačkavalj, gen. *-alja* m *(čk < šk,* Pirotski okrug) = *kaškavalj* (Hektorović) = *keškevalj* »sir što ga prave Crnovunci = Kucovlasi = Cincari (naučno Macedoramuni), nomadski pastiri«. Balkanski turcizam južno-talijanskog podrijetla (tur. *kaçkaval < casicavallu = -addu casucavaddu > caciocavallo,* Sacchetti, upor. *duo paria de casicabalis,* u Dubrovnik, poslani 1467. iz Apulije), iz oblasti sirarstva: rum. *caşcaval,* bug. *kaškaval.* Apozitivna je složenica od lat. *caseus* > tal. *cacio* i *cavallo < caballus,* prvobitno »sir učinjeni u obliku konjića«. Lat. *caseus* nalazi se u jadranskoj zoni kao leksički relikt iz dalmato-romanskog u imperativnim složenicama : *grataksž,* gen. *-keža* (17. v., Dubrovnik, Cavtat) »strug za suhi sir, trenica« = (danas u Dubrovniku s metatezom *t - k > k - t) grakatež* (glede promjene α *> e* upor. *skarambež) < grattare* -f- *kež < caseus* (prijevoj *a > e).* Dubrovačko-romansko *kež* izmijenjeno u *kaž <* mlet. *gratàkāz,* gen. *-äza* (Korčula) = *gratakāža* f (Split) = *ragàtāc* m (Šibenik) = *rakatāč* (metateza, Dalmacija, Istra, Korlevići) = *rakatěž,* gen. *-eža* m (Lika) »ribež u obliku kvadrata za sir i repu« = *raketāč,* gen. *-aća* (Arsenijević). Još su zabilježene ove varijante: *rakateža* f (Mikalja, Kotorska Ijekaruša), *rakataža* f (Klana, Istra) »sprava za struganje sira, ribežnik«. Glede imperativa *grata* v. *gratati:* tal. *grattacacio,* južno-tal. f *grattacasa.* Na teritoriju krčko-rom. sličan je toponim *Manjakiš* (Krk) < *manducare + kiš, Fukiš* (Krk) < *fac caseum.* Upor. slov. *kašpret* m = *kašprad* »Käsesuppe«.

Lit.: ARj 3, 391. 4, 886. Ribarić, *SDZb 9.* Jireček, *Romanen* l, 89. Rohlfs, *Diz. Cal.* 167. Skok, *Slavio.* 15, 358., br. 403. Vušović,. *NJ 2,* 190. *Pleteršnik l,* 389. *Mladenov* 234. *DEI* 654. 1864. *REW*[3] 1738. 4764.

kaćipera f (Vuk) = *kaćiperka* (Vuk) »žensko čeljade koje se rado kiti«. N. Andrić prevodi Molière ove *Précieuses ridicules* sa *Kaćiperke.* Imperativna složenica od **kaćiti*

se = *kaćuniti se, kàcuním* (Vuk, Crna Gora) »kititi se«. Drugi je dio *pero.* Glagol je denominal na *-iti* od *kaćun* (Vukov akcenat) pored *kaćun,* gen. *-una* »biljka orchis«, s deminutivom a *-bk kaćunak,* gen. *-unka* (16. v., Vuk) »trava satyrion«. Na *-ica kaćunica* »korijen kaćuna«. Pridjev na *-ov kaćunkov.* U Kosmetu *kćunak* (nesigurno zabilježeno). Balkanski turcizam (tur. *qakun* »idem«): bug. *kačun.*

Lit.: ARj 4, 714. *Mladenov* 234. *Elezović* l, 337.

káda f (Vuk, slov., Goriško, i bug.), stcslav. po deklinaciji *i kadb* (tako i slov. *kad,* gen. *kadí* i rus.). Ta promjena deklinacije nalazi se i u rum *cadă* i arb. *kade.* Prijelaz medu maskulina *kad* potrvđen je kod Ljubiše. Deminutivi: na *-ca* (upór. *nojca* < *nocca) kaca* f (Vuk) »badanj, čabar, postava, mastei (Lika), bure«, također bug. i rus., na *-ič kadio* (Slum, Istra), na *-iça kàdica.* Unakrštenjem sa *badnjić kàdnjte,* gen. *-ića* (Brač) »mali badanj kroz koji prolaze kotlene cijevi kada se peče rakija«. Izvedenice od *kaca:* pridjev *Jtačan* (Vuk), poimeničen na *-ik kàcnîk* »glavni čep na prednjem dnu bačve«. Na *-jara : kačara* f »zgrada za kace od šljiva«. Na *-jar kačar* m (Vuk) »koji pravi kace«, s pridjevima *kačarev, -ov.* Na *-jar-ište kačarište.* Slovenci imaju još romansku augmentativnu izvedenicu na *-onea kadúnja* = *kodunja* »Mulde«. Na rom. deminutivni sufiks *-uceus: kaduč* m »1° neka posuda, 2° slana riba« je zacijelo leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Na rom. deminutivni sufiks *-ellus: kadio,* gen. *kađela* m (Prčanj, Tivat, Lastva) »Waschtrog, korito za pranje rublja«. Deminutiv *kadelce* (Lastva). Madžari posudiše *kad, kadar,* i *kaca, kaci.* Od lat. *cadus* < gr. κάδος, deminutiv καδίον. Iste je starine kao *korablja.* Riječ semitskog podrijetla koja je došla u slavine preko crnomorskih luka. Romanske izvedenice očuvane u južnoslavenskom dokazuju da je postojala i balkanskolatinska riječ.

Lit.: ARj 4, 713. 728. 732. *Pleteršnik* l, 377. 419. Ribarić, *SDZb 9,* 19. *SEZ* 13, 239. *Miklošič* 108. *SEW* l, 467. *Bruckner* 212. Vasmer, *RSl* 4, 164. *Mladenov* 226. *GM* 164. *REW** 1456. Marianovics, *MNyö* 40, 348. sl. (cf. *RSl* 5, 324).

kádár, f tódra (18. v., Vuk, danas općenito) = *kadar* pored *kadar,* f *kadra* (Kosmet) =· *káder* kao indekiinabilni pridjev = *kàdur* (18. v., narodna pjesma, Jukić), također indeklinabilni pridjev = (proširen sa *-ьгі) kaderan* (Bukovica, Dalmacija) »sinonim: jak, sposoban, koji ima snage«. Odatle poimeničenje *nekader* (Lika) »slab čovjek«, apstraktum na *-sivo nekadurstvo* (jedna potvrda, Dobretić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kadir* > tur. *kadir): arb. kader,* bug. *kadar* kao pridjev invariabile pored *kadarén.* U hrv.-srp. nepostojano *a* = *e* = *ur* nastalo je iz tur. *г* (jery).

Lit.: ARj 4, 726. 733. 7, 876. *ZbNŽ* 11, 166. *Miklošič* 108. *SEW* ì, 466. *Mladenov* 226. Matzenauer, *LF* 8, 40.

kadarka f (Brod, Slavonija) »vrsta bijelog vina«. Upor. madž. *kadarka* »idem«.

Lit.: Miklošič, *Mágy. 2,* 112., br. 738.

kadàrum m (Vuk, Danilo, Dalmacija) = *kadarüm* (Lastva) = *kadarūn,* gen. *-una* (Dubrovnik) = *kadarūn* (Lepetane) = (disimilacija *n - n* > *n - l i* umetnuto *n* pred dentalom) *kandaruo,* gen. *-ula* (Dubrovnik) »crno grožđe«. Upor. u oznaci međe *kadarunbska* kod *Kupêhnika* > arb. *Koplik.*

Lit.: ARj 4, 726.

kaděna f (Primorje, Dubrovnik, Cavtat) = *kadêna* f (Šibenik, Stoliv, Buzet, Sovinjsko polje) = (sa *e* > г) *kadına* (Božava sa ŕ > *d,* stariji mletački ili furlanski fonem, prema očuvanom *t* iz dalmato-rom.) = *kätena* (Dubrovnik, Cavtat) = *kalina* (Mljet), *Catene* = *Verige* (15. v., Kotor) »1° lanac, 2° veriga za vezanje brodova«. Lat. > tal. deminutiv na *-ellus: kadinela* f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje) »muški lanac od sata« = *katànela* (Dubrovnik) = na *-ica kalenica* f (Dubrovnik). Na lat. *-aceu* > tal. *-accio* zamijenjen sa *-äc* < *-ьс: kadenac* m (Budva) »gvožđe romanez (v.)« = *katănac,* gen. *-ânca* (Budva, Boka, Potomje, Prčanj, Šolta, Brač) = *katanâc,* gen. *-onca* (Hvar) = *katanac,* gen. *-anca* m (Perast, Vuk, Bosna, Šibenik) = *katanac,* gen. *-anca* (Dubrovnik, 16. v.) = *katanec,* gen. *-anca* (Cres) = *katanec* (Debar, Pirot) »lokot, luket (Perast, Korčula)«. Deminutiv *katančio* (Lika). Augmentativ *katànčina* (Lika). Denominal na *-ili zakataniti* (vrata, Šibenik). Od tal. *catenaccio* = istro-rom. *kadanaso* < kslat. *catenaceum.* Bug. *katinq* < biz. κατήνα »Anhängeschloss«, sa gr. deminutivom -αριον κατηναρι > bug. *katinar* »lokot« = *katanec* (Orhanie), dem. *katance,* ngr. κατινάτσον. Upor. arb. *kainde,*

gdje je *d* među samoglasnicima ispalo, kao i u modernom mletačkom. Istu pojavu pokazuje *kanjol* m (Cres) = krčko-rom. *el kanui* »arpione dove s'infilzano i mastietti« < **cateniolu,* deminutiv na *-olus.* Riječ *catena* je prema Battistiju etruščanskog podrijetla. Oblici sa ŕ na Balkanu su iz balkanskog latinitela.

Lit.: ARj 4, 726. 893. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Hraste, *Rad* 272, 29. *JF* 10, 40. Tentor, *JF* 5, 206. Cronia, *ID* 6. *Miklošič 113. SEW* l, 394. *Mladenov* 233. *Románsky* 111. *Ive* 115. *REW*[3] 1764. *GM* 166. *DEI* 812.

kadif m = *kadija* f (Vuk) = *kadíva* = *kadípa* (Vuk) »sinonimi: baršun, velut, samt«. Odatle indeklinabilni pridjev *kadifeli* = *kadifli* (Vuk) = *kadivli* = *kadipli,* epitet za *ru(K)o, đečerma,* odatle na *-lija kadiflija,* apozicija uz *kapa.* Deminutiv na *-ica kadifica* = *kadivica* (Vuk) »cvijet, biljka«. Balkanski turcizam evropskog podrijetla (ár. sing. *katīfa* »samet, čilim« > tur. *kadife)* iz terminologije tkanina: rum. *cadi]"ea,* dem. *cadifeluță,* bug. *kadife.* Arapski plurális fractus *katā'if* > tur. *kadaif* je također balkanski turcizam iz kulinarske terminologije: *kadaif* m (Srbija) = *kadáif* (Bosna) = *kadaif* (Kosmet) »slatkiš pripravljen od tjestenih konaca zalitih šerbetom i kajmakom i spečen«, rum. *cataif* = *cadaif,* bug. *kadaif.*

Lit.: ARj 4, 725. 728. 731. *Elezović* l, 269. *Mladenov 229. Lokotsch* 1125. Skok, *Slávia* 15, 256. *GM* 165.

kadija m (Vuk, 1492) = *kazija* (18. v., Mrnavić) »sinonimi: sudac, sudija«. Pridjev na *-in kadijin* > *kàdîn* (Vuk, upor, toponim *Kadina Voda,* Bosna), poimeničen na *-ьс: kadinac,* gen. *-inča* (Vuk) »sluga kadijin«, na *-ica kàdijinica* > (sa *iji* > г) *kàdínica* (Vuk) = sa disimilacijom i - ť > *i - e kadijenica* »žena kadijina«, na *-ski kàdijinskî* > *kàdlnskï.* Apstraktum na *-luk kadiluk* m (17. v.) = *kadilak* (Kosmet) »kadijin teritorij«. Složenica sa *asker* (v.) kao drugi elemenat: *kadiasker* m (Kosmet) = *kadleskijer* (s krivim jekavizmom i arapskim članom) = *kadilesker* (18. v., Kavanjin) »vojni sudac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kadi, kadiju 'l'askar)* iz turske sudske terminologije): rum. *cadiu,* bug. *kadija,* arb. *kadi,* čine. *cali, catiluche* f. V. *kàjda.*

Lii.: ARj 4, 728. 731. 920. *Elezović 2,* 519. *Pascu 2,* 117., br. 180. *Mladenov* 226. *GM* 165. *Mažuranić* 474.

kaditi, *kadîm* impf. (Vuk, *do-, o-, ras-, za-}* = *kadit* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. kauzativ bez paralele u baltičkoj grupi, »fumare«, prema iteratīvu *-kađivati* koji se govori samo s prefiksima. Odatle postverbal *kad* m »djelo kojim se kadi«. Na *-ilo kadilo* na *(-dio* u češ. i polj.) kao crkveni termin »thuribulum«, s pridjevom *kàdionï,* poimeničen n *-ik, -ica, -jak kadilnik* (čakavski, 1480) > *kàdionìk* = *kadiljnīk* = *kàdiljnjăk, kadionica* = *kadênica* (Kosmet). Arbanasi posudiše crkveni termin *kalníce* »Rauchfass«. Radne imenice na *-lac, -telj kădilac,* gen. *kàdioca* (18. v.) = *kàditelj.* Na *-ulja: kadulja* (17. v.) »sinonim: žalfija < lat. salvia«, sa deminutivom na *-ica kaduljica* i augmentativom na *-ina kàduljina,* hipokoristik *zelenkada* (Vuk) »narcissus pseudonarcissus«. Po postanju isto što i *čađ* (v.), samo s prijevojem *ë-ō,* ie. **qod-.* Upor. stprus. *accodis* »badža, Rauchloch in der Stube«, *kadegis* »tamnjan«, lit. *kadagys* »borovica«.

Lit.: ARj 4, 725. 730. 13, 100. *Miklošič* 108. *SEW* 467. *Holub-Kopečný* 159. *Bruckner* 212. *Vasmer* 500-501. *Trautmann* 123. *WP l,* 385. *Mladenov 226. Boisacq*[3] 425. 479-480. *GM* 182.

kadmen (Vrančić) = *kedmen* (hrv.-kajk. i slov., Belostenec) »sinonim: kožuh«. Od madž. *ködmön.* Upor struś, *kídmant,* rus. *kodman* »vestis genus«, azijskog postanja.

Lit.: ARj 4, 731. 932. *Miklošič* 104. *SEW l,* 499. *Vasmer l,* 588.

kàduna f (Vuk, 17. v.) = *kadana* (18. v., narodna pjesma, Bogišić) = *kodina* (Kosmet) »(turska) gospođa, dáma, matrona«. Hipokoristik *kada* (narodna pjesma) = *kada,* gen. *kade* (Kosmet, pred ličnim imenom indeklinabile: *od kada Simonë, Božane)* »naziv zaove od nevjeste«. Deminutivi na *-ica* = tur. *-čik* = *-ka kàdunica* (Vuk) = *kadùndzika* = *kadandžika* (Vuk) = *kàdunka* (narodna pjesma); *kalka* od *kada.* Pridjev na *-in kàdunin* = *kadwiin* (Kosmet), *kadm, f kadına* (Kosmet). Balkanski turcizam (sttur. *hatun* > *kadın* »1"naslov u seraju, 2° žena uopće«) iz terminologije naslova: rum. *cadına,* bug. *kadana,* arb. *kadënë.* Turska je riječ postala femininum prema *gospoda* (v.). Obrazovana je s pomoću sufiksa *-in* kao naši turcizmi *jogun, būtum, aršin, ičoglan, tutun.*

Lit.: ARj 4, 725. 732. 789. *Miklošič* 108. *SEW* 1, 466. *GM* 164. *Mladenov* 226. *Deny* § 1164. Skok, *ASPh* 35, 346.

kaforka f hrv.-kajk., 1562, Zablaće) = *kaferka* (1743, Belostenec, Habdelić) »pocillum testaceum, urceus, acratophorum, cucullus«. Deminutiv na *-ica: kaferičica.* Od madž. *kaforka.*

Lit.: Mazurami 474. Strekelj, *DAW* 50, 24. Kiss, *Nyelvtudományi Értekezések 71,* 35-6.

kâfra f (ŽK, hrv.-kajk., jugoistočna Štajerska), slov. pridjev na *-ьn kafrn.* Od ar. *kâfur.* Odatle je internacionalni arabizam (s umetnutim *m* pred labiodentalem) *kamfor* m < tal. *cànfora* < srlat. *càmphora,* njem. *Kam fer.* Denominal *pokamforiti* »pomiješati s kamforom«.

Lit.: ARj 10, 492.*Pleteršnik* l, 378. *Lokotsch* 999. Vasmer, *RSl 4,* 184. *DEI* 719.

kaftan m (Vuk) »svileno ili pamučno dugo gornje odijelo« = *kaftan* (Kosmet) »komadići od kakve bilo pamučne ili svilene materije, koje djeca dobivaju od terzija za lutke ili druge igračke«. Odatle na *-džija kaftandžija* (18. v.) »koji pravi kaftane«. Balkanski i evropski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kaftan* »urešena odjeća za svečane prilike«) iz terminologije nošnje: rum., bug., arb., ngr. *καφτάνι.* Značajna je degradacija značenja u Kosmetu.

Lit.: ARj 4, 734. *GM* 166. *Elezović* l, 288. Korsch, *ASPh* 9, 507. *Lokotsch* 61. *SEW* \, 468. *Holub-Kopečný* 159. *Vasmer* 542.

kâhla f (hrv.-kajk.) »sinonim': pećnjak (v.)« = *kalj,* gen. *kalja* m, pl. *kaljevi* (Vuk) = *kafija* (hrvatski gradovi) = slov. *kãhla* »noćni lonac«. Deminutivi na *-iça: kahlica, kafljica.* Od njem. *Kahel* < lat. **caccalus.* Također polj., rus. *kafla* i *kahla.*

Lit.: ARj 4, 734. 781. *Pleteršnik* l, 378. *Vasmer* 542.

kàhva f (Bosna, muslimani) = *kàfa* (17. v., Vuk, hrv.-kajk.) = *kava* (Vuk) = *kava* (Kosmet) »piće i biljka coffea arábica«. Na *-džija: kahvedžija* m = *kafedžija* = *kafedž'ija* (Kosmet) = *kavedžija* = *kafidžija* »koji kuha i prodaje kavu«, s pridjevima *kahvedžijin* = *kavedžijin,* poimeničen па-r'ca *kahvedžijinica — kavedžijinica* i muslimanskim prezimenom *Kahvedžić.* Pridjevi na *-en: kajên* (Kosmet) = *kávém (žlica, ožica, mlin, boja),* poimeničen na *-ica kafenica* (Bosna) »mala kavana«, na *-jak kavènjãk,* gen. *-aka* »mlinac za kavu«, na *-in kavin,* na *-imki kafînskī.* Na *-ar: kavar,* gen. *-ara* (Lika) m prema *kavàrica* f »ko rado pije kavu«, s denominálom odatle na *-iti kavariti, kavārīm* (Lika). Složenice *kàva-òdžak, kave-odžak* (Srbija, v. *odžak)* »soba gdje se pije kava«, *kafana* = *kafana* (Kosmet) = *kavana* ịsa *ea* > α) = *kafeäna* (Kosmet, Crna Gora) < *kahve hane,* s pridjevom na *-ski kafãnskī* i denominálom na *-isati kavanisati* (Srbija) i *raskavaniti se* (Crna Gora) »razonoditi sec; *kaverendi* (Kosmet) indeklinabilni pridjev »kafene bője«; *kaftijal* m (Kosmet) »doručak, tj. prije jutarnje crne kave«, od turske sintagme *kahve alti,* od *alt* »ispod« = »iza kafe«. Dječji deminutiv *kavica* = *kafića* (Dubrovnik). Denominai *kahvêndisati, -sēni* (Bosna, općenito). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kahwah* prvobitno »vino«, u Jemenu dobilo današnje značenje jer je podrijetlom iz abesinske provincije *Kaffa;* tur. *kahwe)* iz terminologije pića: rum. *café, cafea,* bug. *kahvė* = *käive* = *kafé,* arb. *kafé,* ngr. *καφές.* Kako je to i evropska orijentalna riječ, dolazi i *kafetarija* (Dubrovnik, Crna Gora) kao posuđenica iz tal. *caffeteria* (18. v.).

Lit.: ARj 4, 903. 907. *Elezović* l, 268. 287. 2, 521. *PPP* 18, 617-638 (cf. *IJb* 25, 213. *JF* 17, 295). *Mladenov* 234. *GM* 165. *NJ* l, 287 (cf. *JF* 12, 296). *DEI* 660.

kaića f (Vuk) »nakit od novaca poredanih na glavi; sinonim: tārpos (v.)«. Deminutiv na *-ica kaičica,* u pripjevu. Upor. rum. *căiță* »Kinderhäubchen, Hazbe, Helm«, za koju se tvrdi da je iz hrv.-srp.

Lit.: ARj 4, 734. *Tiktin* 258. *DLR ì, 2.* 27.

kàik (Vuk) = *käik* (Kosmet) »sinonim: čun, čamac«. Radna imenica na *-džija: kaigdžija* (Vuk) = *kaičkija* m (Kosmet) »čovjek koji vesla čamac i od njega živi«. Balkanski i evropski turcizam (tur. *kayık)* iz brodske terminologije: búg. *kaik,* tal. *caìcchio* (16. v.), odatle (preko mletačkog *kaičo) kaić* (17. v., sa *i* mjesto *k,* koje je nastalo odatle što se je grafija *eh* = *ć* identificirala s mletačkom grafijom za naše *-ich* = *ic) = kaić* (Rab, Budva, Potomje) = *kajić* (Račišće) = *kajíc* (Molai, Božava, Perast, Kvarner) »(brodski termin na Jadranu) »1° čamac, 2″ toponim *Na kaić* (punta od Mogrena, Budva)«.

Lit.: ARj 4, 734. *Elezović l,* 271. *Miklo'sič* 108. *SEW* l, 469. *Vasmer* 504. *Lokotsch* 1014. *Mladenov* 227. *DEI* 663. Korsch, *ASPh 9,* 507-508. Rešetar, *Š tok.* 300. Kušar, *Rad* ì 18, 23. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* l, 92.

kail, indeklinabilni pridjev (Vuk, 16. v.) — *kail* pored *käilj* i (sa *l* > *o) kaljo* (Kosmet) = *kàio* = *kael* (18. v.) = *kajél* (18. v.) »(obično samo sa *biti* »esse«) rad, zadovoljan, spreman«. Taj pridjev daje Vuk i kao declinabile *kail* = *kaio, kaila, -o.* Tako i u 18. v.: *mi smo na mir kaili (VHZA* 16, 234.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *aãll* > tur. *kau* »zustimmend, zufrieden«) iz sudske terminologije: bug., arb. *kail.*

Lit.: ARj 3, 735. 739. *Elezović* l, 271. *Mladenov* 227. *GM* 166.

kàin, m (Bosna, narodna pjesma, Jukić, Petranović) »sinonim: šurjak, sura«. [Od tur. *kayını* »Schwager (Bruder der Gattin oder des Gatten)«].

Lit.: ARj 4, 735. *Škaljić*[2] 382.

kaiš m (18. v., Vuk) = *kaiš,* gen. *-isa* (Dubrovnik, 18. v.) = *kaisa f* (Mikalja) = (unakrštenjem sa *pojas) kājas,* gen. *-asa* (18. v., Vuk, »široki kaiš«) = *kajása* f (Vuk) = *kàjãz* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »1° sinonimi: remik, 2° kockarska igra, 3° daska za građenje lađe (2° i 3° su metafore)«. Deminutivi na *-ьc kaišac,* gen. *-sca* = na *-ič kaišić* (Vuk). Na *-lija: kaišlija* f pl. »vrst opanaka«. Prilog *kaišce* »na kaiše«. Denominali: na *-iti iškaišai* »izbiti kaišem«, na *-ati kaišati -am (iz-)* »rezati na kaiše (kožu, daske, slaninu)«. Odatle radna imenica na *-ar kaišãr,* gen. *-ára* m (Srbija, danas prošireno i na zapadu) »(pejorativna metafora) kamatnik, tj. čovjek koji reže čovječju kožu kao slaninu na kaiše«, s denominálom *kaišanti, kaišārīm* i apstraktumom *kaisàrluk* (Srbija). Balkanski turcizam (tur. *kayış* »schmaler Riemen«, izvedenica od korijena *kay-* »čvrst, tvrd > stijena« s pomoću sufiksa *-yų* koji je u *ališ-veriš,* v.) iz terminologije industrije kože (tip *tabaci* v.): rum. *căiuș,* bug. *kaiš.* Unakrštenje sa *pojas* došlo je od promjene *ı* > *a.* Neobjašnjen ostaje femininum i s > *z.* Semantem »kamatnik« mogao je nastati i tako što srpski *kaiš* znači »prevara pred sudom«, a i tur. *kayış* znači »prevara uopće«.

Lit.: ARj 4', 735. 736. 737. 739. *Miklósié* 108. *SEW l,* 469. *Lokotsch* 1015. *Mladenov* 227. Korsch, *ASPh 9,* 508.

kaja f »cement« (~ *soli* »grumen soli«, Srijem). Od tur. *kaya* »hrid, stijena, kamen«. Toponim *Sárikája* (Prilep), *Kajaburma* f = *Kajaburna* (predgorje pod Beogradom < tur. *Kayaburun,* drugi dio znači »nos, rt«). Turski korijen je isti koji i u *kaiš.*

Lit. ARj 4, 736.

kaj*á*ri**ti,** *kajārīm* impf. (Vuk). Popovic kaže za Vukovo značenje »baždariti« da je pogrešno. Ispravno je, veli, »skinuti potkovu, očistiti nju i kopito, pa nanovo přikovati«. Indeklinabilni pridjev i imenica s tur. postpozicijom *-sız* »bez«: *kajàrsuz* (Srbija) »konj koji nije potkovan«. Od turskog kauzativuma na *-ar- kayarmak* »potkovati konja«, od korijena *kay-,* koji je u *kaiš* i *kaja.*

Lit.: ARj 4, 737. *Deny* § 579. i 580.

kajati, *-jēm (se)* impf. (Vuk) *(is-, po-, ras-, s-)* »(kršćansko značenje) poenitere, bereuen« prema *kajati, -em (o-)* »(koga) osvetiti se nekome, rächen«, sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi. Iterativ na *-vá -kajávati se,* samo s prefiksima. Odatle postverbal *kaj,* gen. *kaja* (18. v., jedina potvrda Kavanjin). Apstraktum na *-ba kajba* (Ranjina). Pridjev na *-ьn kaján* »koji se kaje«, poimeničen na *-ik, -ica* u *pokajnik* m prema f *pokojnica.* Poimeničen part. perf. aktiva i pasiva na *-ьc: kǎjalac* m prema *kajalica* f, na *-īk, -ica kajānīk* prema *kajanica* »čovjek, žena koji se kaje«. U folklor idu *pokajnice* f pl. »Klageweiber«. Ovamo ide i *iți na pokajanje* »ići na daću (u mrtvačevu kuću)«. Taj termin je od važnosti za utvrđenje prvobitnog značenja kao i *okajati koga* »osvetiti mu se«. Kako je *kajati se* kršćanski termin par excellence, posudiše ga Rumunji baš u tom značenju *a să căi, coese* »1° žaliti, 2° činiti pokoru«, odatle njihovi apstrakti *căieală* (sa - *lb)* = *căință* (sa lat. *-entia)* »pokajanje« i pridjev, *cainic* (sa lat. *-īcus* dodan na slav. *kajbnz)* »jadan«. Madžarski slavizam *kajalninpsovati«* slaže se semantički sa slov. *kajati* »tadeln, verweisen« i rus. *kajatb* »vermahnen, tadeln«. Prvobitno (pretkršćansku) praslav. značenje osvjetljuju i najbliže ie. paralele koje se nalaze u sanskr. *Hajáte* (3. 1. sing.) »kazni, osvećuje«, avesta *čaeiti* »okajava«. Zbog ovih značenja Miklošič je izvodio od *kajati* i *kazan* f, gen. *kazni* kao izvedenicu stvorenu s pomoću sufiksa *-zbn* (upor. *bojazan),* a to je moguće. Ie. korijen **quei-* »opažati« očuvale su slavine samo u prijevojima, i to u prijevoju *quei* nalazi se u *calati* »paziti na što, opažati«, u prijevoju *ai* < *es* formantom *-na* u *cena* < ie. **ðuoina,* a u prijevoju *quoi-* u *kajati se.* le. psihološko značenje »opažati sebe i druge« dobro se vidi u slavinama. Vaillantovo izvođenje od zamjeničkog adverba *ka* (= *kaj* »što«) ne vodi računa o paralelama i ishodi odviše od kršćanskog značenja.

Lit.: ARj 3, 871. 4, 736. 739. *Miklósié* 107. *SEW* l, 469. *Holub-Kopečný* 166. *Bruckner*

213 *Vasmer* 545. *Mladenov* 235. *WP* 1, 509. *ZSPh* 13 416. Vaillant, *RES 22,* 14, 189-191. Šuman, *ASPh* 30, 302.

kâjba f (17. v., Mikalja, Voltidi, Stulić, Kanižlić, Lika, Suba, slov., prezime) = *hajjá* (17. v.) = *kâjpa* (16. v., Dubrovnik, Gundulić), deminutiv *kãjpica,* augmentativ *kajpina,* denominal *kajpiti,* složenica *kajpodjelac — keba* (Zelić; ne zna se gdje se govori) = *keba* (Šibenik), s glagolom *kebati, kebam (u-)* »vrebati« == *hebiti* (Kurelac) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *hempa* (Prčanj, Dobrota, Bogdašić, Stoliv, Lepetane), deminutiv *kernpica* (Ozrinići) = (sa *ča- > ga-) gajba* (Rab, Cres, ŽK, Molat, na zapadu gotovo općenito, slov.), dem. *gâjbica,* složenica *gajbolovka* =- *gãjpa* (Belostenec) = (sa *k > h* kao u *hlače, haštriti) hajba* (Bella, Stulić) = *gâbija* (18. v., Dubrovnik, također brodski termin) = *ciba* (srednja Dalmacija, Split) = *ćiba* (17. v., Split, Radović) = *čajba* (slov. narječja) »kavez, krletka«. Od lat. *cavea* sa *-vi > ih* (upór. *pluvia > plojba)* kao leksički relikt iz dalmato-romanskoga *(kajba).* Promjena *ƅ > p* nastade umiješanjem riječi *gaifum* istog značenja, ali drugog postanja u Dubrovniku, upor. *gaivu* (Calabria) i *waifa.* Pod uplivom tal. *gabbia* izmijenjen je Äug u *gajba.* Oblik *hempa* objašnjava se sa *ai > e.* To je bokeljski prijelaz. Upor. *keba,* koje je mlet. *cheba < cavea > caiba* (1335, Bologna) > *cheba,* upor. *ğieba* (Rovinj). Izgovor *čjć <* mlet. *ch* je kao u *Smokami < Smokovik, vardelin* za *gardeliu,* hipervenecijanizam. Izgovor *č* u *lajba* je prema furl, *sk'aipie.* Upor. rez. *šćajpula* »isto«. Oblik *gabija* je moderni talijanizam *gabbia.* Ovamo ide i njem. *Kobe,* odatle s augmentaṭivnim sufiksom *kabača* (slov.). Lat. *cavea* ušlo je u jezik zapadnog južnoslavenskog teritorija iz četiriju vrela: dalm.-rom., mlet., furi, i njem. Na istoku je preoteo maha turcizam *kavez.* Domaća je *krletka* (v.).

Lit.: ARj 2, 20. 3, 81. 91. 551. 4, 739. 740. 930. *Pleteršnik ì, 92.* 379. 415. Kušar, *Rad* 118, 20. Hirtz, *Aves* 61. 71. 175. *Miklošič* 60a. 108. *SEW* \, 290. *Ive* 23. *REW³* 1789. Šturm, *CSjfK 6,* 53. 54. Štrekelj, *DAW* 50, 19. Rohlfs, *Diz. Cal.* 329. Matzenauer, *LF* 8, 40. 162. *DEI* 883.

kàjda f (Vuk) »sinonim: melodija, nota«. Narodna je poslovica: *od hajde nema fajde.* Denominai na *-ili', kàjditi, -lm* »sinonim: gadljati«, neologizam *ukajditi* »zabilježiti melodiju, pjesmu notama«. Budmani misli da je ista riječ i *gajde* (v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qa'ida > tur. kayida* »temelj, pravilo, običaj, zakon, ugovor«, od glagola *kada* »voditi, upravljati«) iz muzičke lerminologije: arb. *kaid* »Art und Weise«. Od pomenutog arapskog glagola je i *kadija* (v.). Ovamo ide *hâjt* m (Kosmet) »zapis, viza« (objekt uz *učiniti,* prema tur. *kaydetmek).* Odatle denominál na *-iti potkâjditi* (Bosna) = *potkajltit* (Mostar) »potpisati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kajd* »zavođenje u knjige«) iz turske administrativne terminologije: bug. *kaidḷ-it,* cine. *caide* f »visa d'un passeport«.

Lit.: ARj 4, 739. *GM* 166. Skok, *Slávia* 15, 487., br. 604. *Pascu 2,* 116., br. 168. *Školjić** 385.

kajgana f (Vuk) »sinonim: cvrće (ŽK), ajeršpaj(i)z (hrvatski gradovi)«. Toponim. Prezime *Kajganić.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *chājgine > tur. kaygane)* iz kulinarske terminologije; bug. *(jaica) kavgana,* arb. *kalkana* f »Eierkuchen«.

Lit.: ARj 4, 789. *GM* 166.

kâjkalo n (Blato, Korčula) »ptica malih očiju, a duga kljuna i nogu, crex crex L.«. Naziv stvoren od nepotvrđenog glagola *kajkati,* s pomoću sufiksa *-ali.* Glagol oponaša glas ptice *hja, ki, ka.*

Lit.: ARj 4, 739. Hirtz, *Aves* 175.

kajmak m (18. v., Vuk) = *kajmak,* gen. *-aka* (Kosmet) »sinonim: 1"skorup, 2° krema«. Denominal na *-iti okajmačiti, -lm* (Vuk) »1° skinuti kajmak, 2° (metafora) uzeti dobitak«. Odatle na *-li: kajmakli (kava)* (Bosna), indeklinabilni pridjev »crna kava koja se pjeni kao skorup«. Toponim *Kajmakčalan* je tur. sintagma (v. jürdîsat). Balkanski turcizam (tur. *kaymak,* upravo isti korijen koji u *kajiš, kaja, kajariti,* s nastavkom *-mak* kao *basamak, kaçamak")* iz pastirske (jaručke) terminologije: rum. *caimac,* bug., arb. *kajmak,* ngr. καζ'μάκι. U Kosmetu je još tur. sintagma, odatle *kajmakălti* n indeclinabile »mlijeko koje ostane ispod masla kad se kajmak izmete«. Riječ *alti* je tur. postpozicija »ispod« (v. s. v. *kahva,* protivno *üst).*

Lit.: ARj 4, 740. *BI* 1, 881. *Elezović* 1, 271. 519. *Mladenov* 227. *Tiktin* 256. *Vasmer* 505. *GM* 166. Matzenauer, *LF į,,* 40. *SEW* 1, 469.

kajmakām, gen. *-ama* m (narodna pjesma, 17. i 18. v.) = *kajmakām* (Kosmet) = *kajmèkām = kajmàkān,* gen. *-ana* (disimilačija *m - m > m - n,* Gojbulja, Kosmet) »turski sreski poglavar = kotarski predstojnik (srez, kotar = kaza)«. Pridjev na *-ov kajmakamov,* f *-dva* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. složenica od *ka'im,* part, prezenta aktiva od glagola *kama* »stajati« i imenice *makam* »mjesto«, upravo *locum tenens >* fr. *lieutenant > lajtman)* iz turske administrativne terminologije: rum. *caimacan,* bug., arb., »idem«.

Lit.: ARj 4, 740. *Elezović* 1, 271. *Lokotsch* 1010.

kâjme n (Kosmet) = *kaimą* f (Banja Luka, Mostar) »turski papirnati novac iz god. 1876 - 79, državni bon koji se mogao rezati na četiri marijaša«. Apstraktum na *-ma* od glagola *kajdisat, -išem* (Kosmet, subjekt *srce)* »potegnuti, dopustiti«. Balkanski turcizam *(kayime* »billet, note«, tur. *kayma, kayma* »kliznuti se, nagnuti se na jednu stranu«): bug. *käima* »geklopftes Fleisch«, bug. *kajme,* cine. *căime* f »papier-monnaie«; bug. *kajdísvam* »wagen, zerhacken« sadrži *d* od turskog aorista.

Lit..: Skok, *Slávia* 15, 357., br. 384. *Elezović* 1, 271. 2, 519. *Mladenov* 227. *Dorii* 138. *Pascu 2,* 118., br. 207. *Vasmer* 505.

kájsija f (Vuk, 17. v.) = *kaiš,* gen. *-íša* m (Dubrovnik) = *kaisa* f (Mikalja) »sinonimi: natipijerka / natup- (v.), mandalıca, marilica (v.)«. Indeklinabilni pridjev na *-li kajersli* (Vrčevic). Balkanski turcizam (tur. *kayısı)* iz terminologije kulturnih stabala: rum. *cais* (drvo) prema *caisă* (plod), pridjev *caisiu* »boje kao kajsija«, búg. *kajsíja,* arb. (Gege) *kanst,* ngr. καζ'σί. Dubrovačko *kaiš* i Mikaljino *kaisa* nastalo je zacijelo pod uplivom razlikovanja ploda i stabla. Zbog toga je odbačeno tur. *-i* i zamijenjeno samoglasom *-a* kao u rumunjskom. Nejasna je zamjena tur. *s > š.* Vrčevićev pridjev nastao je iz *kajesli* (upor. *kael),* s umetnutim *r.* Upor. arb. umetnuto *n* u *kanst.*

Lit.: ARj 4, 735. 739. *Mladenov* 227. *Miklošič* 1C9. *SEW* 1, 769. *Lokotsch* 1012. *GM* 174.

káka f (Vukov akcenat) = *káka* (Dubrovnik), u djetinjem jeziku »excrementum, drëk«. Denominal na *-iti kákati, -am* impf. (Dubrovnik), na *-iti kakiti, -im* impf. (Vuk) *(po- se)* prema pf. *kuknuti, kaknem.* Na *-ilo kakilo* m (Vuk). Varijanta sa *e* mjesto *a: hekati, -am* impf. (Bosna) *(is- se, o- o- se,* finije mjesto vulgarnog *posrati se).* Pokazuje reduplikacijų karakterističnu za dječje leksičke kreacije *(tata, mama, nena).* Može se ipak raditi i o posudenici koja ima da zamijeni domaću nepristojnu riječ (tip *penis).* Nalazi se i u romanskim kao i u drugim ie. i ne-ie. jezicima: tur. *kaka,* arb. *kake,* ngr. κακά, tal. *cacca* i *cacare.* Varijanta *e* je perz. *keke.* Posudenica je zacijelo *kalmar* m (dalmatinsko Zagorje, Pavlinović) »1° smrad, gnjus, 2° tjelesna mana (Vrgorac)«, od *caca - ar* i *-amen > *kakram* (upor. Pistoia *caccarame* »Schmutz«). Bit će leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Ovamo također *kakarâca* f (Sutomore) »nezrelo voće uopće«.

Lit.: ARj 3, 880. 4, 933. 8, 811. 10, 491. *REW** 1443. *GM* 166. *DEI* 651.

kákotati, *-će* i pf. (Vuk, subjekt *kokoš) (is-, o-, ot-, ras-)* = (sa ć iz prezenta) *kakoćati, -će* (18. v., jedna potvrda) = *kakoćat* (Kosmet) = *kakodákati, -hodače* (Vuk) = *kokodãkãt, -áće* (ŽK) = *kokátati, kòkãce* (Lika) *(is-) = krákořiti, -rí* (također češ. i polj.) = *rakoliti se, -ï* »glagol stvoren prema oponašanju kokošjeg glasa«. Treće je varijanta onomatopeje *rakoliti (se), -ï (raž-)* (Vuk) pored *răkliti se* (kad kokoš snese jaje) (Hercegovina). Varijantu *rakoliti* uporeduje Matzenauer sa stcslav. *rakati se* »clamare« i lit. *rëkti* »isto«, lat. *raccare.*

Lit.: ARj 3, 871. 887. 4, 761. 758. 757. 5, 168. 449. 13, 21. *BI* 1, 931. 882. 2, 302. *Holub-Kopečný* 185. Bruckner, *ASPh* 11, 129. *WP* 1, 455. Matzenauer, *LF* 16, 165.

kal m (Dobrota) = *kU* (Dobrota, stari ljudi koji govore *Ƅъc a, šupilj, cъp, pîlj* »palj, sprava kojom se voda crpi iz čamca«) = *kali* m pored *kale* f (Smokvica, Korčula) »kurje oko«. Od tal *callo <* lat. *callum.*

Lit.: REW³ 1521. *DEI* 688.

kalać, gen. *kalça* m (vučitrnski argot, Kosmet) »hljeb«. Izreka *nare kolac* u tom argotu »nema hljeba« (boškački govor) pomaže nam otkriti postanje imenice; *nera* je očigledno rum. *rí are <* lat. *non habet.* Prema tome *kalać* je od cine. pl. *culaț* od *culac* = dakorumunjski slavizam *colac <* *kolač* (v.). Odatle boškački denominal *kalacővat, -ujem* »jesti«.

Lit.: Elezović 1, 273. *JF* 14, 232.

kalafat m (Dubrovnik) = *käiavat* = *kalafat* (Rab, Božava) »(brodski termin) majstor drvodjelja koji gradi brodove« = *kalafat (istočna* Bosna, Visoko, Sarajevo) »prosti radnik koji baca malter na zid«. Od gr. καλαφάτης > tal. *calafato,* mlet *caiafă.* Prezimena *Kala-*

fatić, Kalafatović. Denominal *kalafalati, -am* impf. (Dubrovnik, Mljet) = *kalafatăt* (Božava) = *kalàvatiti, -im* impf. (Vuk) »zatiskivati škripe na brodu među daskama da ne ulazi voda«, *madijeri kalafatani* (Mljet), bug. *kalafatja,* arb. *kalafatis,* rus. *konopatiti* < tal. *calafatare.* Balkanske riječi arapskog podrijetla (ár. *qalfat* »isto«, od *gilf* »kora«).

Lit.: ARj 4, 767. Kušar, *Rad* 118, 21. Macan, *ŽbNŽ* 29, 212. Cronia, *ID* 6. *SEW* l, 470. *Mladenov 228. REW*[3] 4643. Korsch, *ASPh 9,* 508. *GM* 167. Uhlenbeck, *PBB* 19, 520. *DEI* 666.

kalaj, gen. *kalają* m (Vuk) = *kalaj* (Kosmet) »sinonimi: čin, kositar (potiskuju *kalaj* na zapadu)«. Pridjevi na *-ъn: kàlājan* (17. v.), na *-li,* indeclinabile, epitet uz *sahani* (narodna pjesma), odatle f *kalajlija* (Vuk, Srbija) »1° kositren tanjur, *T* ures za pletenice«, indeclinabile obrazovan turskom postpozicijom *-sız* »bez« *kalajsuz* »neokalajisan«. Na *-džija kalajdžija* »1° zanatlija koji radi kalajem, 2° torbar, torbičar, pokućarac, kučeber«, s pridjevom na *-ski kaladžĪjski* (Kosmet, *rabota)* i *-in kalajdžýin,* poimeničen na *-iça kalajdžl-nica* »dućan gdje se radi kalajem i prodaju bakreni sudovi« i prezime *Kalajd&ić.* Denominal na *-isati* (v.) *kalàjisati, -šém* (18. v.) = *kalalsati* (Kosmet). Odatle postverbal *kalàjis* m (Dubrovnik) »kalajdžija«, što začuđuje u značenju nomen agentis. Balkanski turcizam malajskog podrijetla (tur. *kalay* od imena grada *Qualah* na poluotoku Malakka) iz zanatske terminologije: rum., bug., arb. *kalaj* i ngr. καλά?.

Lit.: ARj 4, 764. *Elezović* l, 272. 2, 520. *Mladenov* 228. *SEW* l, 471. *GM* 167.

kalani m (Vuk, 18. v., Vinkovci, brodska graničarska pukovnija) = *kalem* m (Vuk) »navrt«. Na *-iti kalamiti, -lm* impf. (18. v., Vuk) *(is-, po-, pois-, na-}* odatle postverbal na *-ьk năkalamak,* gen. *-ãmka* (Vuk) = *kàlemiti, -im* (18. v., Vuk) *(na-, po-),* odatle na *-ača kalemača* (Lika) »kruška ili druge kalemljene voćke«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. kalem < ngr. καλάμι) :bug. *kalém,* arb. *kailam.* Lat. *calamus* > tal. *calmo* »tralcio« < gr. κάλαμος nalazi se još sa sinkopom penultime (upór. *calmus* »innesto«, 1264, Vicenza) u slov. *kólmež* = *kärmus* = *komus* < biljka njem. *Kalmus, Kalmes* (Luter), kao i ovim romanskim izvedenicama: na *-arius* > *-ar, -ir: kalamar* = *kalamar,* gen. *-ára* m (15. v., Perast, Dubrovnik, Božava, Rab, Račišće, Lastva, Korčula, Šibenik) »l °tintarnica, tapanj, 2° podočnjaci, 3° oliganj« = *kolomar* (Belostenec, Jambrešić, 'Voltici) »isto« = slov. *kalamáris* (preko madž.), slov. *kalimar* »Schreibzeug« = *kalìmar,* gen. *-ára* (16. v., Lika) »divit«, dem. *kalimarić', kalamar,* gen. *-ára* (17. v., Dívkovic, Glavinić) < furl, *calamar.* Od tal. *calamaro, -aio,* hrv.-kajk., slov. *kalamêr* = *kalàmîr* = *kalamîr* (Belostenec, Bella, Voltidi, Stulić) »1° Bleilot, Senkblei, 2° daščica, po kojoj opančari opanke kroje« = *kolomêr* m (slov.) »Zirkel«, *kólómé* f »Muster der Schneider zum Zuschneiden«, na *-iti kolomériti, okalameri(va)ti* (Belostenec), öd mlet. *calamier,* furl, *calamir,* ovamo možda i *kālavār* (Vuk, Srijem) »u ćurčija klupa sa 2 kose na kojoj se sjedeći stružu kože« (nejasno *m > v ,* možda prema bug. *kalévre* »Art Halbschuh«). Taj je oblik i u bug. *kalavár.* Upór. tal. *calmiere* (Brescia), *calmeder* < κάλαμομέτρον. Na *-atus: kólómat* m (Crna Gora, Konavli) = *kólómat* (Lastva »1° kamena ograda oko gumna, ili gdje se masline meću da se melju, 2° dudova štica od koje se prave čunovi (Skadarsko blato)«, odatle *okolomatiti, -lomatlm* pf. prema impf, *okolomaćivati, -čujem* (Crna Gora, objekt: haljinu, gumno) »optočiti, okružiti«. Upor. *käiamata* u južnoj Italiji i ngr. toponim u Mesiniji. Upor. gr. καλαμωτή »trsten plot«. Na *-etum calametum* u Kotorskom statutu »mjesto, zasađeno trstikom, koja služi za kolčenje vinograda *(vinea cum calamelo, incidere vel heradicare calametum),* toponim *Calametum* = *Trstenik* (Split). Ovamo ide zacijelo ime dubrovačkog otoka *Käiamata* = *Koločep,* etnik *Kalamoćanin.* Glede *e > o* upor. gr. καλαμωτή i dubrovačko -rom. *basolche* < *basilicae.* Na deminutivni sufiks *-uceus: kalamuča* f (Dubrovnik) »1° trstika na kojoj je privezana udična sprava za ribanje, 2° udica od mladog bora (Mljet)« = *kalamuc* m (Hvar) = *kalamoč* (Brač) »drvena ribarska sprava kojom se vabe lignje«. Sa gr. sufiksom -ίτης *kalamita* (Božava) = *kalamit* m (slov., hrv.-kajk., Belostenec, Voltidi) »magnet«.

Lit.: ARj 4, 764.. 765. 767. 769. 774. 5, 212. 252. 7, 381. 8, 805. 837. 10, 466. 491. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. Budmani, *Rad* 65, 162. Kušar, *Rad* 118, 82. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* l, 380. 381. 426. 439. *SEZb* 13, 179. *Miklošič* 109. *SEW* l, 471. *Tiktin* 267. *GM* 167-169. Šturm, *ČSJK* 6, 72. 82. *REW*[3] 1485. *Rohlfs* 845. 855. *DEI* 666. 667. 689. Štrekelj, *DAW* 50, 25. 31. Jireček, *Romanen l,* 89. Skok, *Slav.* 272. *Mladenov* 228. *Pirono?* 92. *Doric* 139.

kàlancov m (Bačka, Banat) »kožne kite na hamovina; sinonim: šalange (Leskovac)«. Budmani misli da je turska riječ, ali, sudeći po dočetku *-ov* < madž. *-o* i po lingvističkoj arei, izgleda kao madžarska.

Lit.: ARj 4, 765.

kalandra f (16. v., dubrovački pisci) = *kalandra* (Zoranie) »ševa«. Deminutiv *kolandrica* »saxicola hispanica L.« i *Kalandrica* (17. v.) »žensko ime u Dubrovniku«. Pridjev *kalandrin* (14. v.). Deminutiv na *-ino > -in kalandrin (Cvet vsake mudrosti;* Senj) = na *-one kalandron* »alauda calandrilla«. Od tal. *calandra, calandrina* < od gr. κάλανδρος, egejskog podrijetla.

Lit.: ARj 4, 765. 5, 182. Hirtz, *Aves* 175. 201. *REW*[3] 1486. *DEI* 668.

kalaš, gen. *-asa* m (Vuk, 18. v., Dubrovnik) »1° nevaljanac, lopov, 2° skitnica, parāsit (Čilipi)« = *kalaš* m i indeklinabilni pridjev (Kosmet, *kalaš dête, cövek)* »besposličar«. Augmentativ *kalaštura* (Vuk, sufiks kao u *žentur-ina)* »psovka za psa«. Denominál na *-iti kalašiti, kalāšīm* (Perast, Čilipi) *(s-, ras-, iz-)* »jednako moljakajući i ulagujući se tražiti na dar što u koga, znati na jeftin način i bez muke nešto dobiti, zarađivati«. U općoj je upotrebi part. perf. pas. kao pridjev *raskalašen* od inhoativa *raskalašiti se* pf. »postati kalaš« = prema impf, *raskalašavati, -làsāvām* i *raskalašivati, -lašujem* (Lika) na *-ъn răskalašan* (Vuk, Bačka). Nepouzdana složenica *mjedikalašilo* m (Stulić) »ko zna izmamljivati novac«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kallai* = *kalleš* »fraudulentus«) iz terminologije morala.

Lit.: ARj 4, 766. *BI 2,* 302. Skok, *Slávia* 15, 357., br. 385. *Elezović* \, 273. Matzenauer, *LP* 8, 41.

kalati[1] (Gornja krajina) (ra-) »polaziti, zaputiti se, poći (zabilježio Mažuranić)«. Zacijelo je u vezi s rum. *călător* m »putnik«, izvedenica od *cole* »staza, put«, v. *Kale.* Riječ *kalati* stvoriše Srbi od rum. *cale* < lat. *callis.* Glagol se ne nalazi u rumunjskom.

Lit.: Mažuranić 475-476. Kadlec, *Vaiali* 150. 155-157. *Рщсаriu* 262.

kalati[2] *(se), -am* impf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Svirče, Hvar, *kalat se u štivu;* također slov.; *s-* koje može biti i tal. prefiks: *školati od fita, popni se na pelar pa skalaj to,* Budva) »1° (pomorski termin) obratno *isati se* v., objekt *jedra,* obratno *gindati,* v.: *kalati se niz funjestru,* (M. Držić) prema impf, *kalavati, kàlāvãm* (Primorje, 16. v., Vuk, Boka) »l ° spuštati, silaziti, 2° crpsti, grabiti vodu (Lika, *is-),* 3° (Srijem) oslabiti poslije bolesti«. Postverbal *kala f* »osjeka«. Apstraktum *skalavanje jedra* (Mljet). Na *-ača kolača* f (Lika) »posuda kojom se kala voda iz bunara«. Na *-îdia,* postverbal od *-ïdiare* < gr. -ιζειν *skaleža* f »kad morsko dno naglo opada« = *skâlëz* m (Prčanj, Boka) »vrlo duboko mjesto u moru«. Apstraktum na-atura: *kalatura* (Mljet, *bacanje praštíce u kalaturu)* = (sa *ι > d) kaladúra* (Budva) »stajanje mreže svu noć u moru«; na *-atione: Kolożun,* gen. *-una* «(oronim) veliko brdo niže Kolovira uz Goliš blizu Budve, između Crne Gore i Primorja« < **calatione.* Od tal. *calare* (13. v.), od gr. χαλάω.

Lit.: ARj 3, 871. 4, 766-7. 5, 217. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 213. Rešetar, *Štok.* 288. *Pleteršnik* l, 380. *REW*[3] 1487. *Rohlfs* 2383. *DEI* 669. Šturm, *ČSJK 6,* 56. *GM* 'I67. Matzenauer, *LF 8,* 41. Štrekelj, *DAW* 50, 25.

kalauz m (1590, Vuk) = *kalauz* (Kosmet) = *kalauz* (narodna pjesma) = *kulàuz* (18. v.) = *kuluz* (18. v., jedna potvrda) »1° kažiput, predvodnik, vodič, 2° (Kosmet) koji prednjači, prvi čovjek, mladić, 3° otpirač«. Odatle na *-če kalaušče* n (Vuk) »mladić koji pokazuje put«, s kol. na *-od* f *kalauščād;* na *-ština < -ski + -ina kalauština* (Vuk) »plaća kalauzu«. Faktitiv na *-iti kalàuziti* (17. v., Vuk), *nakalàuziti* (Bosna) »sinonim: kanderisati (v.)«. Prezimena: *Kalauzović* = *Kuluzić, Kuluzović.* Balkanski turcizam (tur. *kılavuz* = prosto narodski *kilauz* »vodič, pilot«) iz turske vojničke terminologije: rum. *călăuz,* bug. *kalauz* pored *kalauz,* arb. *kallaús* pored *kullaus -zi* (s članom) »Kundschafter, Wegweiser«, ngr. καλαούζις, madž. *kalauz.* Hrv.-srp. varijante *a, o, u* stoje mjesto.tur. ı. Upada u oči da se hrv.-srp. refleks *a* nalazi i u ostalim balkanskim jezicima. To znači da se balkanski turcizam širio prema hrv.-srp. izgovoru. To je moglo biti samo u vrijeme Mehmeda Sokolovića. Značajno je naime da se u dokumentu, koji se tiče Vojne krajine, *kalauzi* identificiraju s Vlasima i Martolozima. Tako 1590: *Wallachen oder Callausen* (Gradac); *Martholosen oder Wegführer* (1637). Među stanovnicima u Zažablju (Poljica) nalazili su se prema tvrđenju Senjana *Calauzy et Martolosi.* Martolozi (v.) su turski i kršćanski vojnici slavenske i albanske narodnosti. S *kalauz* nema nikakve

veze naziv sove *kalus* = *kalaus* (Mikalja, Stulić) < češ. *zalous,* stčeš. *kalus.*

Lit.: *ARj* 4, 767. 5, 184. 769. 771. 7, 381. *Mladenov* 228. *Mažuranic* 476. Skok., *Slávia* 15, 357., br. 386. *Elezović* 1, 273. *Miklošič* 109. *SEW* 1, 472. *GM* 168-169. *Lokotsch* 1276. Štrekelj, *ASPh* 31, 198. *Holub-Kopečný* 160. *Školjić** 386.

kalávet m (Srbija, Lj. Stojanović) »ulagivanje, ulizivanje«, s denominálom na *-iti kalávetiti, -īm* »ulizivati se«, na *-ilo kalávetilo* m »ulizica«. Ako je turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ghaluť),* kako misli Budmani, moralo bi se uzeti unakrštenje s *klevetati.*

Lit.: *ARj 4,* 767.

kàlavre, gen. *kàlavãrã* f pl. (Vuk) »kratke nogavice; sinonim: pelengaće (v.)« = *kalâvre* (Kosmet) »stare cipele; sinonim: vlěčki (Skoplje)«. Postoji još u bug. *kalévri* f »Schuh«, rum. *calevrí* »idem«. Balkanska riječ kojoj postanje nije utvrđeno. Miklošič izvodi iz tur. *kalura* »alter Schuh«, Elezović iz tur. *kalavra* »stare cipele«, Korsch iz gr. χαλαύρα »Ruine«.

Lit.: *ARj* 4, 767. *Elezović* 2, 520. *Miklošič* 109. *SEW l,* 472. Korsch, *ASPh* 9, 508-509. *Mladenov* 228. Vasmer, *RSl 4,* 185.

kàldaja f (Dubrovnik, Cavtat) = *kàldjêra* (Korčula) »posuda za toplu vodu u štednjaku«. Deminutiv na *-ino', kaldjèrin* m (Boka) »1° posuda za pranje suda« = *kaldierin* (Budva) »posuda koja se stavlja pred bačvu ispod kantule (v.)«. Od tal. *caldaia* = *caldaro* < lat. *calidarium,* izvedenica na *-arium* od *cal(f)dus* »topal«.

Lit.: *DEI* 677. *REW*³ 1503.

kaldrma f (Vuk) = *kaldrma* (Kosmet) = *kàdrma* (Dubrovnik, bez / kao u *otar* < *oltar* prema disimilaciji *l–r > O–r)* = *kazdrma* (Bosna, narodna pjesma, Jukić, *z* mjesto / neobjašnjeno) »popločenje > popločen put; sinonim: trotoar«, sa denominalima na *-ati kaldrmati, -ãm* = na *-iți (po)kăldrmiti* (Vuk) = na *-isati kaldrmisati, -šetn* (Vuk) = *pokaldrmisat* (Kosmet). Deminutiv *kaldřmica* (Kosmet). Na *-džija kaldrmdžija* (Vuk). Toponim. Balkanski turcizam (tur. *kaldırım,* glagolski apstraktum na *-im* kao u *jordam* (v.), od korijena *kal* »nabujali«, *kaldırmak* »podići«) iz oblasti urbanistike: bug. *kaldărăm,* rum. *căldărîm, căldărîmgiu,* arb. *kalldram* »Strassenpflaster«. Hrv.-srp. f je prema *cesta.*

Lit.: *ARj 4,* 732. 768. 920. *Elezović l,* 273. 294. *NJ* 1, 202.-203 (cf. *IJb* 19, 264). *Mladenov* 228. *GM* 169. *Lokotsch* 82. *Deny* 552.

Kale ak. pl. m, *u Kalima,* »polje na podanku Lovćena (Škaljari) u kojem ima blata kad je kiša = *Kalüža* kod Kotora«. U 15. v. pominje se *Caile* u Škaljarima. Oba toponima prema današnjem izgovoru, deklinaciji i sufiksu mogu biti u vezi s brojnim toponimima od *kal* (v. *kao)* »blato«. Ali se mogu interpretirati i kao unakrštenje sa lat. *callis* »ulica«. Toponim *Škaljari* dakako nije s tim u vezi, nego je izvedenica na *-(j)ar* < *-arius* od *skala* »pećina«. Od *callis* je deminutiv na *-icella* < *-icula kamžela* (Prčanj) »uska ulica između dvije kuće« < lat. *callicella* (disimilacija / > *n — Γ),* tršć. *kanizela.* Rumunjska izvedenica na *-atorem călător* »putnik« nalazi se kao termin za Vlahe u stsrp. кк/иторь (čudno \f za rum. a) »Vlah, nomad koji ima da pase i *vhnu* > vunu da striže«. Ta rum. riječ je prevedenica od biz. όδίτης (od οδός »ulica«), također naziv Vlaha = arb. *udhëtar* od *udhe* »put«, rum. *drumător,* arb. *rugetar,* lat. *viator.* U ŽK postoji još *kãlãk* m »momenat, put«, deminutiv od krčko-rom. *cal* = rum. *cale* »volta«. Naziv *kala* = *calle* kao uske ulice karakterističan je za Dalmaciju, Istru i Mletke.

Lit.: Kadlec, *Valasi* 155. *Bartoli* 1, 292. *Oeмщianu* 36. *REW** 1520. *DEI* 685.

kíilež, gen. *-eža* m (dubrovački akcenat, Vodice, Božava, Perast) = *kalež* (Hvar) = *kalež* (Vuk, Slavonija, Crna Gora) »putir kod pravoslavaca« = *kaljež* (narodna pjesma) = *kaliž* (Glavinić, Kavanjin). Od lat. *cálix,* gen. *-ids,* ali preko mlet. i furi, izgovora *-ze* < *-ce:* mlet. *káleze* pored *cálize,* istro-rom. *caleğe,* kao u *duce* > *duž(d'), cruce* > *križ.* U hrv.-kajk. i slov. i u Vodicama *kelih* (16. v.), od stvnjem. *ehelich* < *calice,* upór. polj. *kielich.* Budmani se s pravom opire Miklošičevu tumačenju da je *kalež* ušlo posredstvom njemačke kršćanske terminologije. Dubrovački se akcenat bolje poklapa sa latinskim nego Vukov.

Lit.: *ARj* 4, 770. 773. 782. 934. Hraste, *BJF* 8, 51. Cronia, *ID* 6. Ribarić, *SDZb* 9, 155. *Miklošič* 109. *ASPh* 11, 110. *SEW* 1, 472. *~REW*³ 1519. Bohač, *LP* 35, 435-436. Mikkola, *MSNH* 7, 261. si. (cf. *IJb* 11, 467).

kâlfa m (Vuk, Kosmet, Slavonci, Reljković, narodna pjesma) = *kalva* (Vuk), danas kao *kalfa* općenita i na zapadu, »pomoćnik kod zanatlija i trgovaca; sinonimi: djetić, korní«. Apstraktum na *-luk kalfàluk* »njegova služba«. Prezime na *-ič Kalfu.* Pored toga postoji i kao evropski arabizam *kalif* m »naziv sultana kao nasljednika Muhamedova«. Upor.

naziv pape *vicarius Christi in terra.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *halīfa* »nasljednik, zamjenik« > tur. *kalfa, kalfalık)* iz esnafske terminologije: rum. *calfă,* bug. *kalfa,* arb. *kalfe* »Lehrling, Geselle eines Handwerkers«, cine. *calfă* »apprenti avancé«, *călfăliche,* ngr. κάλφας »garçon de boutique«.

Lit.: *ARj* 4, *171.'Elezović 2,* 520. *Mladenov* 229. *Pascu 2,* 116, br. 171. *Lokotsch* 798. *GM* 169. Šimčik, *Slávia S,* 774-557. Korsch, *ASPh 9,* 508.

kaiig m (Stulić) = *kalj'ig* (Stulić) = *kaljigo* m (Mikalja) »potkivač«. Budmani označuje kao vrlo nepouzdano i nejasno.

Lit.: *ARj 4, 111. 782.*

kaiiger, gen. *-ērā* m (Milna) = *kaiiger,* gen. *-era* (Molat) »postolar«. Od mlet. *caleghèr* = tal. *caligaio, -aro* (u sjeverno-tal.), izvedenica na *-arius* od *càliga* »rimska vojnička cipela«.

Lit.: *REW*³ 1515. *DEI* 683.

kalimajdan m (18. v., Rajié) »polje oko utvrda«. Isto i toponim *Kalimegdan* (ulica u Smederevu, dio Beograda). Turska složenica od *kalemegdani* (s ispuštenim -i). Prvi je dio ar. > tur. *gal'a* »Schloss, Burg, Festung« > bug. *kale,* arb. *kala, kalé,* varijanta od *kula* (v.) = *kaljaja* f (Kosmet) »grad, tvrđava«, s dodatkom *-ja* kao u *odaja* (v.). Upor. i ime otočića *Adakale* »otočna utvrda« < tur. sintagma *ada kalesi.*

Lit.: *ARj 4,* 771. *Elezović* 1, 275. *GM* 17. *Mladenov* 228.

kalina f »biljka ligustrum vulgare«, sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u drugim ie. jezicima. Toponim u sing, i plur. i u izvedenicama. Pridjev na *-ov* potvrđen u poimeničenjima, toponim na *-ik Kalinovik* (Bosna), i na *-ica kalmovica* (Kosmet, Drsník) »šumsko drvo kao obzovka (v.)«. Rumunji posudiše *călin* m »viburnum opulus«, *călină* f »plod, Beere das Schneeballs«, deminutiv *călinuță, călinei* »šuma gdje raste kalina«. Izvodi se od *kal* (v.), jer to drvo voli vlažno tlo, kao i od *kaliti* (v.) zbog crvenih cvjetova biljke viburmum opulus, ali se uspoređuje i s njem. *Holunder* > *Holder.*

Lit.: *ARJ 4, 771. Miklošič* 109. *SEW* \, 473. *Holub-Kopečný* 160. *Bruckner* 214. *Vasmer* 509. Machek, *NŘeč* 11, 921. (cf. *IJb* 13, 311). Jokl, *Unt.* 295.

kalipćus m (Budva, Spič) »ili drvo od groznice, jer se veli da isuši malariju«. Učena riječ gr. ευκάλυπτος,, od part perf. καλυπτός »pokrit« > lat. *eucalyptus (globulus).*

Lit.: *DEI* 1562.

kaliti, *kalim* impf. (Vuk, objekt *gvožđe, sjekiru)* = *kaljiti* (jedna potvrda) *(na-, o-)* »1° ohladiti, tj. usijano gvožđe turiti u hladnu vodu, 2° prvobitno: usjati (jedna potvrda)«, sveslav. (osim u polj.) i praslav. Metaforicko značenje: pf. *iskaliti* s objektima *srce, jed, mržnju* prema impf, *iskaljivati, -kàljlvãm, -kàljujēm.* Zoranie ima: *kaljati svoj strii.* Jedna je potvrda (18. v.) za *n* mjesto / *iskaniti srčbu.* Promjena je nejasna. Part. perf. pas. *prekaljen* »otvrdnuo« kao pridjev. Rumunji posudiše *a căli* »stählen«, odatle sa lat. sufiksom *călitură* »Stählung«. Postverbal *kal* m (srednja Dalmacija, Pavlmović) »osobina nada, što je postalo tvrdo i krhko tim što, kad je vrlo rasijano, baci se u hladnu vodu«. Ovamo ide i postverbal *prikala* f (Dubrovnik) »sinonim: mraz« (prema Milasu *prikala)* pored *prêkala* od *prikaliti se, prikalini* (Brač) »prehladiti se«. Baltičke i ostale ie. paralele nisu utvrđene. Upoređuje se lot. inkoativom *kalstu, kalst* »vertrocknen, verdorren, dürr werden«, stir, i srir. *calath* »tvrd«. Machek shvaća *kaliti* kao lončarski termin i veže ga s *kal* (v. *kao}.* Vaillant pretpostavlja *kaliti* kao slav. paralelu za germ. **kōljan,* njem. *kühlen.*

Lít.: *ARj 4,* 762. 871. 872. 10, 942. 11, 942. *Miklošič* 109. *SEW* 1,476. *Holub-Kopečný* 160. *Vasmer* 1, 510. *Mladenov* 229. Machek, *LF* 65, 414-319 (cf. *IJb* 24, 356). Vaillant, *RES* 19, 112. Reichelt, *KZ 46,* 333. Matzenauer, *LF 14,* 82. *Boisacq*³ 510-511. *IF* 33, 208. Jokl. *Unt.* 268. *WP 1,* 357. 2, 597.

kàlizdriti, *-īm* impf. (Srbija, Lj. Stojanović) »protrkivati amo-tamo, prolaziti, ići za kim«, izvedenica na *-ilo kàlizdrilo* m.

Lit.: *ARj 4,* 773.

kalìzina f (Milas, Ston, Trpanj ?) »zrak pun magle«. Od tal. *caligine* f, od lat. *caligo,* gen. *-ĭnis* »magla, tama«. Možda ide ovamo kao metafora *kaližiti se, kalĩžīm se* (Vuk) »sramiti se, stidjeti se«.

Lit.: *ARj 4,* 773. *REW*³ 1516. *DEI* 683.

kalkan, gen. *-dna* m = *kalkan* (Kosmet, Srbija, Milićević) »1° štit, 2° (metafora) osobita vrsta krova sa dvije strehe na kući (Kosmet) i 3° (Bosna) kapa za ženske *(fes s kal-*

kanom)«. Na *-luk kalkaluk* (narodna pjesma bosanska, Petranović; *n* ispalo zbog disimilacije dentala u grupi *ni)* »zabat na kući«. Turski vojnički toponim *Kalkandelen* »probušen štit« za Tetovo, nakon osvojenja. Balkanski turcizam (tur.· *kalkan)* iz vojne terminologije: rum. *calcan,* bug. *kalkan* »Vordach, Schutzdach, (riba) Glattbutt«, arb. *kalikón* »Panzer, herse de fer qui ferme une porte«, gr. καλκάνι του τουφεκίου »kundak«.

Lit.: ARj 4, 773. *Mladenov* 229. *Doric* 139. *Elezović 2,* 520. *Miklošič* 109. *SEW* l, 474.

kalma f (Kućište) »bonaca«. Od gr. καύμα »toplina« (od καίω »palim«) > tal. *calma* < prôv. *caŭma,* sa *au* > *al* kao u *audire* > *aldire* (13. v. i 14. v.).

Lit.': DEI 689. *REW*[3] 1779.

kaloper m (15. st., *e* < gr. υ, Marulić razlikuje tal. oblik od talijanizma *garufli)* »kadulja, salvia officinalis« = *kalaver* (Pančić) = *kalomperje l kalump-* = *kalafur* (Istra, narodna pjesma; oboje pokazuje metatezur-p > *ρ - r)* = (bez te metateze) *karopio,* gen. *-ila* (Makarska, Pavlinović) = *karafllje* n *(-je* prema *smilje, kovilje)* = *karavil* = *karàvílje* n (Vuk) = *kàrãfal* m = (sa *m* pred labiodentalom) *karàmfil* (18. v.), odatle žensko ime *Karamfila* = *karanfil* (Vuk, 18. v.), odatle pridjevi *karanfilast, karànfilov* i ženska imena *Karanfila, -lka* = *karanfil]* (Mikalja), deminutiv *karanfiljak* = *karànfilje* n (narodna pjesma) = u sinjskom rukopisu *karamdil (d* mjesto / nejasno) »klinčić«. Oblici bez *n* potječu od gr. καρυόφυλλον. Ostali su balkanski turcizmi iz oblasti botanike (tur. *karanfil* = perz. *käre'nfil,* iz sanskrta) : alb. *karanfil* pored *karafu* = *kairafil,* rum. *carofil.* Mnogo varijanata pružaju talijanizmi: *galafur* m (Istra, upor. sic. *galofaru)* = *gàrofao,* gen. *-ala* (16. v.) = *garoto,* gen. *-ala* (Dubrovnik, Potomje), sa deminutivima na *-ák gàrõfaoka* (16. v.), *-Ičić, -ić* = *gărofuI* (Korčula) = *garafuo* (Dubrovnik, Cavtat) = *garôful* (Rab) = *garòfuo,* gen. *-ula* (18. v., Prčanj) = *garotų* (Božava, Molat) = *garufal* (Marulić), deminutiv na *-ić* = *garifu!* (Split, 18. v., Dalmacija) = *garofan* (disimilacija *r-l* > *r - n,* 17. v., upor. tal. *garòfano)* = *garòfilje* n (Vuk, Boka, Dubrovnik), deminutiv *garofilić* (Bosna) = (sa/ > *ρ* kao *kaloper* itd.) *gàrõpalak* (Marin Držić). Na tal. *-ata garijofilata* f = *garufala* (Stulić) »mitrovica, blaženak, zečja stupa« < tal. *gariofilata.* Na tal. deminutiv *-ino garofulin* (Budva, Molat) »na kantunu Badije stavljen je da dadne znak pomorcima kuda moraju ići (pomorski termin, metafora)«. Denominali *pogarofalićiti* pf. = *pokaranfiliti* »napuniti mirisom karanfila«. Ovamo još *rarohuja* f (Vrbnik) »karanfil« (sa rijetkom asimilacijom na distancijų *k - r* > *r - r i s a f* > *h* kao u *čehulja,* v.). Narodna pjesma ima još *džendžefil* (Hercegovina), a to je < tur. *zencefil* »zingiber officinalis«

Lit.: ARj 3, 533. 92. 104. 108. 109. 4, 763. 853. 855. 856. 862. 870. 873. 10, 37. 492. Rešetar, *Štok.* 268. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 19. Budmani, *Rad* 65,164. *Miklošič* 112. *SEW* l, 488. *GM* 177. *Lokotsch* 1085. Korsch, *ASPh 9,* 510. Štrekelj, *DAW* 50, 11. *REW*[3] 1727. *Školjić*[1] 651.

kaloš, gen. -οία m (Mikalja, 1650) = *kolos* (Šulek, Podravina) = *kulaš* (Dubrovnik, 16. v., nadimak) »cvijet donijet iz Orjjenta u 2. polovici 16. v.; sinonimi: anemone, tulipan«. Deminutiv na *-ič kalošie* (Dubrovnik, Vodopić).

Lit.: ARj 4, 775. 5, 770. 213. Rešetar, *ASPh 21,* 608-9.

kalp, indeklinabilni pridjev (Vuk, Kosmet) »neprav, nevaljao *(para, čovek),* falsificiran«. Odatle *kalpazan* m (Vuk) = *kalpazan* (Kosmet) »lažljivac, varalica«, također s komparativom *po kalpazan* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog i perzijskog podrijetla (ar. pridjev *kalb,* a u složenici drugi dio perz. *zän,* prezentska osnova glagola *zadan* »udarati«: *kalbzän* > tur. prostonarodski *kalpazan)* iz pravne terminologije; rum. *calp,* bug. sa *-av kálpav.*

Lit.: ARj 4, 775. 776. *Elezović* l, 274. *Mladenov 229.* Matzenauer, *LF* 8, 41.

kàlpak m (17. v., Vuk, narodna pjesma) = *kalpak* pored *kalpak* (Kosmet) »visoka kapa opkoljena krznom, na vrhu sukno ili svila; sinonimi: kauk, klobuk, skuvija«. Deminutiv na *-ić kalpačić.* Augmentativ na *-ina kàlpačina* (Vuk). Radna imenica na *-džija kalpakčija* m (18. v., Vuk). Složenica *samur-kalpak* (narodna pjesma). Balkanski i evropski turcizam iz oblasti nošnje: rum. *calpac* »Mütze«, bug., arb. *kalpak,* ngr. καλπάκι. Isti turcizam postoji u dva vida likvidne metateze: *kla- į kló-* kao u *rab j rob, rabota, Almus* > *Lom, latiti se* prema *latiti se.* Prvi vid: *klabŭk,* gen. *-uka* (Voltiđi, ŽK, Istra) »kapak od rakijskog kotla«, deminutiv *klabučić* (Istra). Taj

se nalazi na krajnjem Zapadu i na krajnjem Istoku. Rum. *clăbuc,* u Banatu sa zamjenom sufiksa *clăbaț* u metaforickom značenju »Schaum«, *clabuci* »schäumen«. Drugi: *klobuk,* gen. *-uka* (14. v.) »1° kapa, šešir (upor. Barakovićev *klobuk hrvatski), 2°* mjera za žito, 3° toponim«. Deminutivi na *-ьc klobúčac,* gen. *-účca* (16. v.) »1° kapica, šeširić, 2° biljka cyclamen, umbilicus Veneris, artanita, gljive, 3° toponim«, na *-bk klobúčak,* gen. *-čka* (17. v.), na *-ić klobučić* (17. v.), na *-ica klobučica* (apozicija uz *zmija).* Augmentativ na *-ina klobučina* (Vuk) »1° veliki šešir, 2° oronim, 3° materijal od čega se pravi«. Pridjev na *-ast klobučast.* Radna imenica na *-jar klobučar,* gen. *-ara* m (13. v.) »1° šeširdžija, 2° ptica galerida eristata (Veli rat, Dugi otok), 3° prezime« prema f *klobučarka.* Na *-ara klobučara* (Dubrovnik) = *klobučnica* (neologizam) »kutija za šešir«. Denominal na *-iti: klobúčiti, -klobučím* »pokrivati slamom krov«. Refleksiv *klobučiti se* ima metaforicko značenje »bujati«. Metaforom prenijeto je na mjehure na vodi ili na koži. Tada dobiva akcenat i onomatopejski vid (miješanje sa *buka,* v.) : *klobuk* (Vuk, Kosmet) »mjehur na vodi, kad vrije, kad kiša pada, kad se koža oprži«. Odatle denominal na *-ati klobućati* (subjekt *voda,* Kosmet); *sklobučatise* »saviti se u klupko kao zmija«. Turcizam sa likvidnom metatezom je sveslav. i praslav. posuđenica iz avarskoga (= sjevernoturskoga), dok'je oblik bez likvidne metateze balkanska posuđenica iz južnoturskoga (osmanlijskoga). Upor. stras, naziv *Cornii Klobuci* (11—12. v.) za turkotatarsko nomadsko pleme neprijateljsko Kumanima (Pečenezima). To je prevedenica turskog plemenskog imena *Karakalpak.* To je pleme bilo dio većeg, koje se zvalo *Uzi* < *Oguz.*

Lit.: ARj 4, 776. 5, 21. 83. *Elezović* l, 274. 295. 423. Hirtz, *Aves* 192. *Mažuranić* 507. *Miklošič* 120. *ASPh* 9, 107-108. *SEW* l, 474. *Holub-Kopečný* 171. *Bruckner* 237. *KZ* 45. 33. *Vasmer* 571. *RSI 6,* 199. *Tiktin* 370. Skok, *JIĞ 2, 9.* Tomanović, *J F* 17, 204. Korsch, *ASPh 9,* 508. *Lokotsch* 1039.

kàltak m (narodna pjesma, Jukić) »tatarsko drveno sedlo«. Turcizam (tur. *kaltak)* iz terminologije sedla.

Lit..· ARj 4, 776.

kàluf = *kalup* m (Vuk, 16. v.) = *kalup,* gen. *-üpa* pored *-ьp* (Kosmet) = *kalup* (ŽK) »crevljarski termin danas raširen i na zapadu, »1° Schuhleisten, kopito (ŽK), 2° oblik od metala za glačanje (peglanje) fesa (Kosmet)«. Deminutiv na -бc *kàlupac,* gen. *-pea,* neologizmi na *-ar, -arnica kàlupãr, kaluparnica,* pridjev na *-ski kàlupar ski* (Vitezović). Na *-džija: kalupčīja* (Kosmet) »čovjek koji glača (pegla) fesove«. Denominali na *-ati kalupati, -am* (srednja Dalmacija?, Pavlinović; s- Makarsko primorje) »napraviti što na jedan kalup, oblik« = na *-iti kàlupiti, -гm* (Vuk) (s-) = *skalùpit* (Kosmet) »sinonim: skãtit (v. *kat)«.* Balkanski turcizam arapsko-grčkog podrijetla (ar. *kalīb* > tur. *kalıp* < gr. καλόπουζ, καλοπόδιον) iz zanatske terminologije : rum. *calat* = *calîb į -p, calăpciu,* bug. *kalăp,* arb. *kallup* = *kallè'p,* cine. *aălupe* f, ngr. καλούπι. Istog je izvora evropski arabizam *kaliber, -ar,* gen. *-bra* i fr. *galoše* f pl.

Lit.: ARj 4, 799. *Elezović 2,* 232. 520. *Mladenov* 229. *GM* 169. 186. *Lokotsch* 1030. *REW*[3] 1325. *Pascu* 2, 119., br. 213. *Miklošič* 109. *SEW* l, 475. Korsch, *ASPh* 9, 501.

kaluma f (Vis) »tri vrše zajedno svezane koje se bacaju u more (ribarski termin, Zore)« = •*kaluma* (Budva) »tikva ili barilo! ili senjal na svakoj mreži osim srdelare (dugačka je prema dubini mora)«. Od tal. *caloma* pored *caluma* »corda per gettar la nassa« = gr. apstraktum χάλασμα od χαλάω (v. *kalati).* Viško značenje osniva se na semantičkom zakonu sinegdohe. Denominai *kalùmati, -ãm* pf. (Dubrovnik) »spustiti malo po malo u more uže, verige«, *ukalùmat* (Dubrovnik, Cavtat) »naturiti«. Od tal. *calumare* »isto«.

Lit.: ARj 4, 778. *REW** 1535. *DEI* 690. *Rohlfs* 869.

kaluša f (Kosmet) »ovca crna obraza, crna oko očiju«. Pastirski balkanizam: bug. *kales,* pridjev »sinonim: *vakal,* mit schwarzen Augen und Wimpern, mit schwarzen Fleck um die Augen (ovce, upor. rum. *oacheş)«,* odatle *vaklúša* (ovca), kod Arbanasa s drukčijim značenjem *kalésh* »dicht behaart, blond«, zacijelo zbog umiješanja arb. *lesh* »Haar«. U rum. postoje još pridjevske varijante: *oacăr (pae, oacără, oacăruț,* deminutiv), *oacheș,* deminutiv), *oacheșei* m prema f *oacheșică* »l ° Schafe mit dunkleren Flecken im hellfarbigen Gesicht, 2° hellfarbige Schafe mit schwarzen Ringen um die Augen, 3 ° (preneseno na ljude) brünett, (na životinje) braun«. Sve su ove varijante istog podrijetla. Bug. pridjev *vakal,* s ispuštanjem početnog sloga *va-,* nalazi se sa slav. sufiksom *-uša* u *kaluša* = *vakluša,* sa *-eš* u bug. *kales.* Slog *oa-* u rum. nastao je unakrštenjem sloga *va-* sa *oae* < *ovis.* Riječ ide zacijelo

kao *siąpanin, bai* itd. u predslavenski supstrat tračko-ilirski: *(v)acălu.

Lit.: Elezović 1,274. *GM* 170. *Tiktin* 1066-1067. *Mladenov* 278. *Doric* 30.

kalvara f (dalmatinsko Zagorje, Pavlinović) »sud u kojem se krmama nosi lok«. Leksički relikt iz dalm.-rom.' od lat. *calvario,* »lubanja, Schädel«. Upór. srfr. *chauveau* < *calvellu, öd *calvus* »ein Getreidemass«. Upor. tršćanski toponim *Chiarbola* = *Čárvula* u izgovoru Slovenaca, nekada *Calvola* do sv. Justa pri moru, padina kao predgrađe Trsta. Toponim dokazuje da se u Trstu nekada govorilo furlansko narječje *(ka > ča).* Slovenski je pendant furlanskom toponimu *Golăuka,* 1/4 sata udaljeno od Čarvole. Upor. *PljeŠivica* (v.). Učena riječ *Kalvarija* (također toponim crkvenog podrijetla) lat. je prijevod biblijskog *Golgotha* = aram. *gulgalthā* < hebr. *gulgolịth* »τόπος κρανίου«.

Lit.: ARj 4, 780. *REW** 1532. *DEI* 694.

kalj m (Dubrovnik) »ljepilo za ptice; sinonim: smola« = *kêlj* m (Lika, Gornja Krajina) »sinonim: tutkal(o), kola«. Mikalja ima pridjev na *-ьn (na)kaljigan,* f *-gna* sa nejasnim *-gan.* Posuđenica iz hrv.-kajk. kao i denominal na *-iti Kêljiti, -îm* (Lika, Gornja Krajina) = *keljiti* (ŽK) *(od-, s-, ras-, sa-* »lijepiti« prema impf, *skeljavati* — *skeljivati* (Belostenec), s radnom imenicom *skeljitelj, raskeljivati.* Sa *ъ > a skaliu,* sa postverbalom *skalj.* Postverbal *klija* f (Hrvatska, ŽK). Upor. hrv.-kajk. psovku: *vrak te skèlil.* Slov. i hrv.-kajk. *keliti, -im.* Budmani je bez potrebe rekonstruirao *kaliti,* što bi bio homonim, da je jezik stvorio taj oblik. Upor. *kaliti* u dva značenja, a ovo bi bilo treće. Isto je tako Budmani bez potrebe rekonstruirao *kalje za *kelje* n (hrv.-kajk. i slov., upor. slov. *kelje)* »ljepilo, tutkalo«. Da jezik izbjegne homonīmiju, posegnuo je radije za tuđicama *kola, tutkal(o),* jer ni *klij* m (rukopis pisan crkvenim jezikom) = *klija* (17. v.) »gluten« nije uklonio homonimiju sa denominálom na *-ati klijati, -am* (Mikalja, Voltiđi, Stulić). Posljednje je sveslav. i praslav. (*kuejb), koja nije ušla u naš književni i saobraćajni jezik, zbog homonimije sa *klijati* »germinare« (v). Prijelaz φ > *i* je kao u *prije* prema *prede,* i pomaže nam objasniti *kalj* — *kelj.* Tu je *a* = *e* nastalo iz poluglasa a. Osnova *kü-* bila je raširena sufiksom *-lo l -гa.* Ne zna se kako se semantički odnosi *keljavac,* gen. *-avca* m »kukuruz koji ne dospijeva s drugim«. Praslav. *klejb je kulturna riječ koju posudiše Rumunji: *cleiu,* pridjev na *-osus > -os cleios,* Madžari *kilih.* Nema paralela u baltičkoj grupi, nego s gr. κόλλα, odatle posudenica *kola,* srdnjem *helen* »prilijepiti«. le. je korijen *qol(e)i- »ljepilo«.

Lit.: ARj 4, 773. 781. 782. 935. 5, 66. *Miklošič* 154. *SEW* l, 659. 763. *Holub-Kopečný* 170. *Bruckner* 223. *Vasmer* 566. *Trautmann* 145. *Mladenov* 240. *GM* 318.*Boisacq*[3] *4M.*

kalja f (Hercegovina) = *kalja* (bosanski fratri) »kiseli kupus s pastrmom«. Turcizam arapskog podrijetla (ár. *qalyä* > tur. *kalja* »friture, ce qui est frit«) iz kuhinjske terminologije.

Lit.: ARj 4, 781. Skok, *Slávia* 357., br. 391.

kâm m (hrv.-kajk., Prigorje) »sinonim: mut u vinu«. Pridjev na *-ьn kaman* »sinonim: mutan«. Od njem. *Kahm* »vinski cvijet«·

Lit. :ARj 4, 782. Strekelj, *DAW* 50, 25.

kama f = *kama* (Kosmet) »nož s obje strane oštar«. Balkanski turcizam (tur. *kama)* iz vojničke terminologije: bug. *kama.*

Lit.: ARj 4, 782. *Elezović* 275. *Mladenov* 229.

kamara f (Vuk, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Boka) »1° soba« = *kamara* »2° svod, 3° gomila, hrpa, 4° toponim«, *gamara* (18. v., Slavonija) »gomila, hrpa«. Deminutivi *kămarica* (16. v.), *kàmarica* (Vuk). Na tal. sufiks *-iere > -jer kamarjer* (Potomje, Dalmacija), *kamarijer,* gen. *-era* m prema f *kamarijera* (Dubrovnik) »konobar«, na deminutiv *-ino kamàrïn* (Korčula) »zahod«; *-ono kamarot* m (Dubrovnik) »mrnar koji služi u sobi kapetanovoj«. Od gr. καμάρα > lat. *camera,* mlet. *câmara,* koje je postalo balkanska riječ: rum. *cămară,* bug. *kamara* »zimník«, *kamara* »1° Wandschrank oben der Tür, 2° Zimmer«, arb. *kamare* »Gewölbe«. Ovamo ide i španj. *kamarila* preko njem. izgovora od španj. *camarilla.* Preko njemačkoga dolazi *kumerad* (ŽK) < njem. *Kamarád* > kamarád, sa sufiksom *-ata > āda kamarada* (18. v., Obradović). Sa *a > o* kao starija posudenica iz balkanskog latiniteta *komora* = *komora* (ŽK, Rab) »1° sobica bez peći, 2° fourrage, vojnički prtljag« *(pod-),* sveslav. posudenica, ali nije praslav., jer ne ide u praslav. kulturu, s leksikologijskom porodicom na *-ьn komoran* (17. v.), poimeničen na *-ik komorník* (15. v.) *(pod-)* m prema f *kòmŏrnica* »sobarica«, na *-ski komorskí,* na *-džija komordžija* (Vuk,

Bosna) »Trainsoldat«, *kemyero* (Bednja) »isto«, deminutiv *komorica.* Na *-jak komornjak »zahod«,* na *-aš kamorai* »vojnik koji nije bio krajiški, tj. koji potpada pod carsku komoru« = *kamora* (Istra, Prekmurje), *kamornik (nad-)* = *komara* (18. v., Dalmacija), *komamica* (slov., Krn) »pastirska kuća na gorskim sjenokosima«, *komornjak* m »koliba u kojoj se sir pravi i maslo bućka, na 4 soje blizu strugę od tora« = *komura* f (18. v., Dalmacija). Sa sinkopom penultime *kambrą* f (Vodice) »soba« = slov. *hámra* »izba«, *kãmrica,* od furl. *Kambrą* = *ciambra* < fr. *chambre.* Preko gr. κάμαρα > perz. *kämär* > tur. *kemer* > *čemer* (18. v., Vuk, Dalmacija) »l ' svod, luk, bolta (ŽK), 2° pojas za kuburu, novac (Lika)« balkanski je turcizam: rum. *chimir,* bug. *kemer* »isto«. Odatle na -и *cernerii,* indeklinabilni pridjev epitet za *kula, londža* (narodna pjesma), *ćemerlija* »(metafora) vrsta sablje«, složenica *ćemermecit* »svod«. Riječ *kamara,* koja je potvrđena već u avesti *kamara* »cintura«, ušla je prema tome na Balkanu raznim putovima (grčkim, mletačkim, furl., itd.) u balkansko graditeljstvo i u različito doba.

Lit.: ARj 2, 130. 131. 3, 98. 4, 783. 784. 813. 5, 236. 238. 248. 249. 252. 11, 149. Krušar, *Rad* 118, 15. Budmani, *Rad* 65, 165. Ribarić, *SDZb* 9, 155. *Pleteršnik* l, 384. 631. 427. *Miklošič* 125. *SEW* l, 556. *Bruckner* 250. Vasmer, *RSl* 3, 278-279. 5, 144. *Romànsky* 109. *Rohlfs* 871. *REW*[3] *1545.* Trombetti, *AA* 3, 29. *GM* 171. Pogodin, *RFV* 47, 207-209 (cf. *AnzIF* 21, 73.). Walde, *AnzIF* 29, 32. Korsch, *ASPh* 9, 509.

kamästri, gen. *-astara* m pl. (Dobrota) = *kàmastre* f pl. (Perast, Prčanj, Lastva, Tivat, Krtole, općenito u Boki) = *kômostre,* gen. *-ārā* (15. v., Vuk, Marulić, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *komôstra* (Cres) = *(str > str* kao u *oštar) komoštre,* gen. *-ārā* (Lika, Šibenik, Račišće, Kućište) = *komoštre* (Liburnija, Istra, Vodice, Premantura, nepoznato kod Brkina, Šavrina i Bezjaka) = *komaštre* f pl. (Zagvozd, Vrgorac, Istra) = *komôstra,* gen. *-oštar* n pl. (sjeverni čakpyci, Istra) »verige nad ognjištem o kojima visi kotao, pinjata, lonac«. Toponim *Komostrin* (Krk). Dalm.-rom. leksički ostatak (relikt) *camastro,* krčko-rom. *camustre,* južno-tal. sve do Abruzza *kamastra* »catena del focolare«, od vlat. *cremastrum,* od gr. pridjeva κρεμαστός (s umetnutim *r* poslije *st,* kao u *Spalatro, scheletro),* od κρεμάννυμι »visim«. Gubitak suglasnika *r* je po zakonu likvidne metateze *r - r > e - r.* Upor. i arb. *kàmastre* i ngr. κρεμάστρα »isto«. Ujednačenje samoglasnika *e - á* je kao u *galatına, salvaticus, dalmaticus, saljatur* (Dubrovnik) < *serratorium.*

Lit.: ARj 5, 239. 249. Stojković, *ZbNŽ 27,* 232-243. (cf. *JF* 10, 258). Ribarić, *SDZb 9,* 158. *Miklošič* 126. 426. *Rohlfs* 141. 147. Benvit, *ZRPh* 44, 437. *REW* 2310. *GM* 172. *DEI* 697.

kàmba f (čakavski, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *kánba* f (Marčelji, Kastavština) »1° zavinuto drvo ispod vrata volu u jarmu, pričvršćeno iglicom (iglica pričvršćuje *kanbu* za jaram (v. *jarme; jařmit'* je gornji dio volu na šiji, v. *konablja), 2° kambe f* pl., compedes equorum (Mikalja)«. Slov. *kâmba* je raširena riječ s polisemijom i leksikologijskom porodicom. U Beloj Krajini i Notranjskom je »savinuti dio jarma volu oko vrata« kao u čakavskom, u Šempasu (Goriško) »sprava za lovljenje ptica, Türgriff, Schliesshacken, in welchem der Riegel des Schlosses schnappt«, u Režiji »Kinnbacken«. U furlanskom odgovara *cianive* f = *ciánévá* (Barcis) za slov. i hrv. *komba.* Pirona daje točan opis. Kako je to sinonim za *cianeule* f, bit će još govora o etimologijskom postanju te riječi. Bertoni, *ID 42* stavlja *kämbu* u isti red sa *chanva* = *conua* (Švicarska, Grisons), švicarsko-njem. *Kämme,* švicarsko-rom. *čama* »collare del campano« i zaključuje da se radi o keltskoj riječi *camb-,* koja da se nalazi u *gamba.* Ali je *gamba* drugog podrijetla jer je *kamba* u očitoj vezi s tal. *canava* (16. v.) »collare dei bovini«. Ide zajedno sa slov. *1шmpica, kampičje,* koje je iz srnjem. *Kamb, Kambe,* austr.-njem. *Kampe* = *Kamm* »Kamm auf dem Kopfe oder Halse eines Tieres«. Od galskog *camb ili od predrimskog *caniba* ili *canipa.* Od *gamba* su naši glagoli *gambuti se* (Zore) »l° turati se u svađi, 2° (hrvatski školski izraz) gimnasticirati«, *dogambati, progambati* pf. (narodna pjesma) »gambajući pristupiti, doći«. Upor. rum. *gambă, agámba* i arb. *kambë.* Upor. slov. *kompêta* (Ig) = *kopēta* (Dolenjsko) »Hackse« < tal. *gambetta', gambeti* = *gabati* »watscheln, waten, schlendern« *(o-, pri-), gambali* »teško hodati«, *nagàmbati, -am* (Vuk) »offendere«, *nagarnbăt, -am* pf. (ŽK, ŽU) »naići na što«. To je od tal. *gamba* »noga« < gr. καμπή, *gambettare.*

Lit.: ARj 12, 292. 786. Zore, *Rad* 108, 232. 115, 175. *Pleteršnik* l, 205. 382. 289. Skok, *SlRev* 3,352. *Pirana*[1] 45. *REW*[3] *1539.* 1591. 1542. Strekelj, *ASPh* 12, 457. 206. 428. 434. 14,526. *Grimm* 5, 107. *Miklošič* 110. *SEW* 477. Schuchardt, *ZRPh* 35, 79. si. (cf. *RSl 5,* 263). *DEI* 713.

kambìiat, *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) »mijenjati«. Romanski postverbal *kombija f* (sa *-io* > *-ija* kao u *gimnazija* itd.) = *kämbijo* m (17. v., Dubrovčani) »promjena novca« = *kambij (stavit na* ~, Kućište) »dobit u banci«. Na sufiks *-ale* < lat. *-aus kambijãla* f (Boka, Crna Gora, Hercegovina) »(prevedenice) mjenica«. Od tal. *cambiare* »mijenjati«, galskog podrijetla, *cambio* m »isto«.

Lit.: ARj 4, 787. *REW** 1540. *DEI* 698.

kàmeia f (16. i 17. v., čakavski) = *kamei* m (prema lat. *camēlus)* — (običnije s z < *e* = η) *kamila* (16. v., Vuk) = *kamuja* f (15-17. v.) = *kamuija* (15. v., Vrančić) = *kamil* m (18. v.) = *kamüj* (15-17. v.) = (sa *c* > *g* kao u sjev.-tal. *gambello* ili u hebr.) *gàmila* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) »deva«. Pridjev na *-j kămiljî,* na *-ov kamilov,* poimeničen na *-ьc* > *-äc kamilovac* »klobuk od kamilovih dlaka«, na *-ski kàmilski, gamilski.* Na *-ar gàmilãr.* Oblici na i su grecizmi καμήλα, deminutiv καμήλι, κάμηλος. Složenica *kàmilj-ptlca,* prevedenica od gr. στρουθοκάμηλος »noj«. Arb. *gamilU.* Slov. *goméla* (Bela Krajina) = *kamêla,* pridjev *kamélji.* Na *-onus* > tal. *-otto* > hrv.-srp. *-ot* je *čambelot* m (Mikalja) = *cambalot* (16. v.) = *čambolat* (Belostenec) »sukno od kamilje dlake«, pridjev *čambalotov* (16. v.), od tal. *ciambellano* »isto« < fr. *chamelot (mb < mm* prema tal. *cammelo).* Riječ je ušla u evropske jezike preko biblije i preko industrije. Podrijetla je hebrejskoga *gāmāl.* Ovamo i *kamilavka* (v.). Kako je deva služila i u Evropi kao saobraćajno sredstvo, nailazimo i kod nas na toponime *Kamilarīšte* (Srbija, okrug Beograd), *Kamuja reka* (1704).

Lit.: ARj l, 754. 886. 3, 98. 4, 806. *Pleteršnik* l, 382. *REW³* 1544. *DEI* 703. *SEW* l, 477. Vasmer, Gi 73. *GM* 118.

kaméleon m = *kamalèonat,* gén. *-onta* m (17. v.), učene riječi, prva od lat. nominativa *chamaeleon,* gen. *-ontis* (Plinije) < gr. složenica χαμαιλέων, gen. -οντος, prvi dio prilog χαμαί »prema zemlji«, u prasrodstvu sa *zemlja* (v.), *humus,* i λέων, gen. -οντος »lav«, »1° reptil koji mijenja boju, 2° (metafora) čovjek koji mijenja stranke, mišljenje«. Preko tal. *camaleonte.* Glede prvog dijela upor. *kamilica.*

Lit.: ARj 4, 783. *DEI* 696.

kämen, gen. *-ena* m (Vuk, deklinacija o, u stcslav. deklinacija *n: karny,* gen, *kamene,* ak. *kamenb* prenijet analogijom u nom.), sveslav. i praslav., »1° petra, 2° (eufemizam, tabu} zmija, miš, 3° komad (kamen soli)«. Čest toponim. Lično ime *Kamenko.* Ostatak starog nominativa u složenici *kamivao,* gen. *kàmivala* m (Vuk), koji se upotrebljava najčešće u liku *kàmivãlom,* kad je riječ o vrhu planine kod označivanja granice »odakle bi se kamen valjao«. Riječ *kami* potvrđena je u dokumentima, danas u Crnoj Gori, Boki i južnoj Hercegovini. Taj oblik igra ulogu u folkloru: *kami ti ü dom* »sjeme ti se zatrlo«. Odatle prilog *kami* (Crmnica) »zlo, slabo, rdavo, jedva«. Kao u rus. *kamýk,* bug. *kamik,* slov. *kâmik,* polj. *kamyk* što je nominativ *karny* dobio *-k,* koje nije deminutivni nastavak, tako i u hrv.-srp. *kamik* m (dokumenti: 1275, 1493, itd., Vrančić, čakavci). Upor. *ječmik* (v.). Taj je dodatak nastao zbog toga što su maskulina na *-y* rijetka. Da tako treba tumačiti taj dodatak, dokazuje odbacivanje *-y* u *kam* kao u *plam* pored *plamen, pram* pored *pramen* i *krem* pored *křemen.* Ovamo još *ječam* (v.) i *grm* (v.). Upor. *u kam udrilo,* folklorni izraz značenja »nesreća ili bolesti neka udari u kamen, a ne u čeljade«, jer u nekim dijelovima Crne Gore postoji običaj da narodni Ijekari *prenose bolest u kamen* (opljunu prst pa mažući dodiruju naizmjence oboljelo mjesto i kamen). Upor. *kami te otkup'ijo* (Kosmet). Tako treba shvatiti i zamjenu *-enь* sa *-ьn: kaman,* gen. *kamna* (hrv.-kajk., Belostenec, slov.), odatle toponimi *Kamnik* = njem. *Stein,* kol. *Kamanje* kod Karlovca i češ. *kamna* n pl. »peć«. Od *karny* je i ime biljke *kamika* (također češ.). Deminutivi se tvore od *kamik, kamenb* i *kam:* na *-ьc, -ъk·. kamíčac,* gen. *-čca* (također toponim, Hrvatska) = *kamičak* gen. *-ika* = *kamičak* pored *kamičak* (Kosmet). Denominal *skamičati* (Silba) »otjerati koga odakle kamenjem«. Jedna je potvrda za *-ić* od *kam: kamic.* Od *kamenb* su *kamenac,* gen. *-ènea* = *kameňák,* gen. *-énka,* sa *-čić* < *-ьc* H—*ić: kamenčić; -čak,*< *-ьc* + *-bk',-iac* < *-ьc* + *-ьc: ka~ meniac, kamenČak, kamečak (П. v., n* ispao u grupi *nčk) — kamenčak,* gen. *-nika* (17. v.). Pridıevî se prave samo od *kamenb:* na *-ьn kamemm>* *kamen,* toponimi *Kamengrad* (Bosna), *Kameno, Kameno Sijeno* na Durmitoru, *Kamena Glava* (Kosmet), *srca kamenoga,* poimeničen na *-ik kameník',* na *-ica: kamenica* (16. v.) »1° ostriga, 2° vještica, 3° biljka«, sa deminutivima na *-ьc* i *-bk: kameničac,* gen. *-čca* = *kamenićak,* gen. *-čka* »biljke« = *kamenica* (Kosmet) »zmija«, na *-ika kameníka* »trava«, na *-jača kamenjača* »kruška«. Pridjev na *-it: kamenit* = *kamenit* (Kosmet) pored *kamenit* (Vuk); na

-ski: kămenski (18. v., u sr. r. toponim *Kamenska).* Poimeničen na *-jak: kamenštak* (narodna pjesma, Crna Gora) »junak čvrst kao kamen«. Na *-o* toponim *Kamenova.* Ostale su izvedenice od *kamenb:* na *-ar kamenar,* gen. *-ara* (16. v.) »sinonim: zidar«; *-ica: kamenica* f »1° kamen izduben kao sud, za ulje (Smokvica, Korčula), 2° mjesto gdje se kopa kamen, 3° (18. v.) kamen vrlo velik, 4° *(kamenica,* Vodice) prirodno udubljenje u kamenu vapnencu gdje se nakupi vode od kiše, 5° toponim«. Na *-ik: kameník* »mjesto gdje se kopa kamen«. Augmentativ na *-ina: kamenina* (Cres) »(metafora) suvrst vinove loze tvrda grožđa«. Kol. na *-je kamenje* n = *katninje* (1475, Otočac) = *kamènji* pi. (Buzet, Sovinjsko polje) »kamenje za gradnju kuće«. Na *-jak: kamenjak,* gen. *-aka* (Vuk) »gdje ima kamenja«. Složenica *kamenolom* je neologizam, prevedenica (calque) od njem. *Steinbruch.* Denominali (kauzatw i inhoativ) na *-iti kameniti, -im (o- se, s-, ʐa-)* »obraćati u kamen«, *ʐakâmenit* (Kosmet) »(metafora) 1° zamuknut, 2" zaprepastiti se« = *skamenjati* (Crna Gora), *skamenjivati se* »postati kamen«, na *-ovati kamenovati, -ujem* »zasuti kamenjem«. Glagol *okameniti se* služi u psovci. Odatle eufemizam (tabu) za zmiju i miša u Grblju: *okarnenica* »zmija«,- jer se zaklinje s *okamenila se', òkamenjak* »miš«. Baltičke i ostale ie. usporednice pokazuju varijante u pogledu početnog sloga. Dok sve slavine predstavljaju samo ie. * *kamen į ko-,* svode se ostale na ie. **akmen* i **akmen-,* Upor. lit. *akmuõ,* gen. *akmens* pored *ašmuõ* »kamen«, lot. *asmens* »oštrica noža, gr. &κμων, gen. óíκμωνος, sanskrt. *aςma* »stijena«, avesta *asman-* »kamen«. Glede početnog **ak-* upor. *oštar.* Sa početnim slogom slavina slaže se stvnjem. *hamar,* nvnjem. *Hammer,* u sjeverno-germ. »stijena«. Zbog te varijacije treba pomišljati i na uporeďenje s jezicima izvan ie. grupe, tako s ugrofinskom madž. *ko,* finski *kivi* »kamen«, lezginski (kavska grupa) *kvuan* »kamen«.

Lit.: ARj 4, 788. 794. 801. 804. 806. Ribarić, *SDZb* 9, 15^. *Mažuranu* 478. Medie, *NVj* 15, 742. Vuković, *SDZb* 10, 388. Miletić, *SDZb 9,* 437. *Elezović* l, 190. 275. 2, 22. 232. *KZ* 43, 315 — 316. 46, 232. 234. 48, 214. *Miklošič* 110. *SEW* l, 470. *Holub-Kopečný* 161. *Bruckner* 215. *Vasmer* 514. Jagić, *ASPh* 20, 529. Belić, *NJ ì,* 46-47. *Boisacq** 36. 403. Brugmann, *IF* 18, 423. Machek, *Slávia* 16, 187. Güntert, *WuS И,* 170. Agrell, *Zwei Beiträge* u *LüA* 1918 (cf. *IJb* 8, 203). Fraenkel, *KZ* 63, 183. Hirt, *IF* 37, 217-227.

kamfor m (18. v.) = *kantor* m = *kamfora* f od tal. *cànfora* (1255), od kojega je -α bilo shvaćeno kao naš genitívni nastavak = *kafra* f (hrv.-kajk., Belostenec, Voltidi, Šulek, ŽK), od srvnjem. *Gaffer.* Pridjev *kámforát* (18. v.: -—o *vino}* < tal. *camforato.* Varijanta sa *m* je zapadnoevropska, upor. sanskrt. *kanpura* prema ar. > perz. *kâfur* > tal. *cafura* > ngr. καφουρά od sanskrt. *kapur,* prvobitno ime drveta na Formozi. Taj orijentalizam potječe od arapskih trgovaca u srednjem vijeku (upor. *mogoriš, orsan).*

Lit.: ARj 5, 734. 804. *DEI* 661. 719.

kamilavka f = *komilavka* (Bosna) »kaluđerska kapa od kamilje vune«, *parakamilavkaî* »crni veo na kamilavki«. Balkanska riječ grčkog podrijetla (gr. καμηλαῦκα, καμηλαύκι/ον/-/ -αυχιον) : bug. *kamüjávka* = (metateza) *kalimavka, parakamilavka* »capuchon«, arb. *kamilafk.*

Lit.: ARj 5, 241. *Mladenov* 230. *GM* 172. Vasmer, *GL* 73. *SEW* 1, 477. *Šetka* l, 121.

karnis m (Vuk, 18. v.) = *kamiš* pored *kāmis,* gen. *-Isa* = *kaniš* (ŽK, slov., *n* mjesto *m* prema *canna,* v.) »1° cijev za čibuk (v.) ili lulu, 2° čibuk«. Na *-ovina kamišôvina* (Drsník, Kosmet) »šumsko drvo«. Balkanski turcizam (sjeverno-tur. i južno-tur. *kamış* »trska«) iz duhanske terminologije: bug. *kamiš, kamaš,* arb. *kamish.*

Lit.: ARj 4, 807. *Elezović* 276. *Mladenov* l, 230. *Miklošič* 110. *SEW l,* 478. *GM* 172. Štrekelj, *DAW* 50, 25. Matzenauer, *LF* 8, 42. *Vasmer* 516.

kamiž m (Dubrovnik, 17. v.) »dugo prteno odijelo katoličkih svećenika« = *kamša* f (18. v.) = *kanša* pored *kama* (Kavanjin) = *kamža* pored *kamca* (Belostenec, upor. madž. *kamsza)* »cotte, sopravveste«, *knieš* m (Pag, Kotor, Škaljari) ».1° gornje žensko odijelo, ljetno, s rukavima od bumbažina ispod jaketina (skopča se botunima, siže do pasa), 2° spavaćica (Kotor)«. Belostenec ima još *kamica* koje Budmani označuje kao nepouzdano. Riječ *kamiž* je od tal. *càmice,* kao mlađa posuđenica, dok *komes* (sa *a* > *o)* ide zajedno s *cammissu* u Kalabriji. Glede sinkope penultime upor. stfr. *chainse.* Ovamo ide na *-ία camisia,* koja je postojala u balkanskom latinitetụ, kako pokazuje rum. *cămașa* »košulja«, arb. *këmishë, kmîshë* (Ulcinj). Odatle lat. deminutiv na *-ola : kamižula,* pored *kamišulja* (biljka), *kamižula* (biljka polion) pored *kamižulja* — *kamižola* (Mikalja, Dobrota,

Kućište) »kratko prteno odijelo nad košuljom, bluza«, dem. *kamižolica,* na dvostruki dem. sufiks *-alino kamižolm* (Cres, Valun) »prsluk, burić« == istro-rom. *kamizulin* »sorte di corpetto o panciotto senza maniche«. Deminutiv na *-ottus* >_ tal. *-otto: kamižôt* m (Cres, Božava, Sutomore, Rab, Krk, Vodice) = *kamižot* (Potomje) »1° suknja od domaće tkanine, 2° radnička bluza (Potomje)«. Od mlet. *camisola,* krčko-rom. *camisot.* S dvostrukim dem. sufiksom *kamižolet* (Rab) »prsluk«. Slov. *kamizola, kam͡žu͡la* (Notranjsko), *ćamažot* (Režija) iz furi, *ciamesòt; *camisus* > tal. *càmice* (kao u *càlice)* nastao je od gr. κάμασος (5. v.) > *camasus,* s oslabljenjem penultime kao u κέρασος > **ceressa,* deklinirano prema *cálix,* jer je riječ naziv crkvenog odijela. Ostalo su tal. deminutivi od *camicia: camiciòla* (16. v.), *camiciotto.* Tvrdi se da je *camisia* keltskog podrijetla. Prema Battistiju je možda mediteranskog.

Lit.: ARj 4, 804. 807. 814. 824. Kušar, *Rad* 118, 20. Ribarić, *SDZb 9,* 156. Cronia, *ID 6. Banali 2,* 192. *Ive* 104. Tentor, *J F 5, 111.* Budmani, *Rad* 65, 165. *REW** 1550. *DEI* 701. *Pleteršmk* \, 384. *GM.* 187. Sturm, *ČSJK 6,* 53.

kamka f »sinonimi: demašak < damast, izmet, šamaladža«. Iz rus. *kamka* »idem« < sjeverno-tur. *kamka, a* ovo iz kineskoga; *kamuka* f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »idem« iz madž. je *kamuka.*

Lit.: ARj 4, 807. 814. *SEW* l, 477. *Vasmer* 514.

kâmkati, *-am* impf. (Vuk) »dosađivati jaukanjem i jadikovanjem« = *kâmciîi, -ïm* (Vuk, Dubrovnik) = *kančiu (is-)* »kad djeca plačući i drukčije dosađujući jednako traže što«. Budmani pomišlja na denominai od *kami majci* (v. pod *kamen)* »zaludu«, izveden s pomoću *-kati* kod onomatopeja. Vjerojatnije je da se radi o onomatopeji kojom se oponaša glas djece ili životinja, srodnoj s impf, *škamutati, škamuć m* prema pf. *škamútnuti, -ēm* (subjekt *pašče),* odatle postverbal *skamūt* m »gannitus«, u Kosmetu *skamukati* (subjekt *čovek, kuce, za komáié lêba)* pored *skamlîcât, -Kem* »idem«.

Lit.: ARj 3, 872. 791. 4, 808. *BI* 2, 531. *Elezović* 2, 232. Matzenauer, *LF* 8, 42.

kampanio, gen. *-njela* m (17. v., Dubrovnik, Cavtat) = *kampanii* (Kućište) = *kampànjio* (Perast) = sa promjenom sufiksa *-ile* sa *-ellus kampànjio,* gen. *-njela* (Prčanj) = *kampane* gen. *-ela* (Molat) »zvonik«. Od tal. *campanile* »isto«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac kampanilac,* gen. *-ioca* (18. v.). Na *-iça kampanêlica* f »gewöhnliches Sperberkraut« < tal. deminutiv *campanella.* Od lat. > tal. *campana* (poimeničen pridjev, ktetik od *Campania)* > *kambanja* (Hrvati u Molise) < abruzz. *cambagne,* bug. *kambane,* pored *kanibalo* n (promjena sufiksa), arb. *këmbonë* »zvono«, ngr. καμπάνα »zvono«. Bug. *kambanaríja* »zvonik« < gr. καμπαναριό. Značenje »vaga« stcslav. *kępona* > bug. *kapana.* Hrv.-srp. *kupona* nema *ARj,* byz. καμπανός, kslat. *campana* »peso«, krčko-rom. *campuona,* arb. *këmborë* stara je posuđenica iz balkanskog latiniteta. Taj trgovački termin posudiše Madžari *kompana* i Rumunji *cumpănă,* s glagolom *a cumpăni* »razmišljati, neodlučan biti«. Denominal na *-ati kampanan, -am* »zvoniti«, onomatopeizirano umetkom / *klampanăti* (Molat) »jako udarati (npr. po stolu)«, na *-idiare* > *-izati kampani&at, -ām* (Dubrovnik). Na *-ata kampanâta* f (Malinska, Krk) »carillon« je leksički relikt iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 4, 813. Wędkiewicz, *RSl 6,* 233. *Pleteršmk* l, 384. *Miklošič* 329. *SEW* 1, 600. *Románsky* 117. *REW*[3] 1556. *DEI* 705. 706. Skok, *ZRPh* 50, 489. 54, 468.

kamuca f (Mikalja) = *kamoča* (Režija) pored *ćemurča, ćamurča* »divokoza«. Od tal. *cammozza* »ženka od camoscio« < lat. *camox,* gen. *-acis.* Sporedni rezijanski oblici potječu od furl, *kiamorts, camorcia* (Kalabrija), predromanska alpinska riječ mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 4, 814. *Pleteršnik* l, 384. Šturm, *CSJK* 6, 53. *REW*[3] 1555.

kamuf m (Istra, narodna pjesma): *postole crne od kamufa skrojene.* Budmani upućuje ispravno na turcizam *kumaš* m »tal. raso, fr. satin, njem. Atlas«, odatle indeklinabilni pridjev *kumašli* (narodna pjesma), epitet za *jorgan.* Dok je došla ta riječ s narodnom pjesmom u Istru, koja je izvan turskog utjecaja, morala se izopačiti. Tako je u srednjoj Dalmaciji (Pavlinović) izmijenila dočetak *-as* u -»'ï: *kumiš-anterija;* pridjev *kumišan* prenijet je s odijela i na uredno jelo. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *gumaš* »tkanje, Zeug, Stoff«) iz terminologije odijevanja: rum. *comas,* bug. *kumáš,* arb. *kumash* »manufacture«, ngr. κουμάσι.

Lit.: ARj 4, 814. 5, 777. 778. *Miklošič* 147. *SEW* 643. *GM* 213. Matzenauer, *LF 9,* 38.

kamumila f (Rab) = *komòmila* (Dubrovnik) = *kamumu* m (Brač) = (haplologija, preko njem. *Kamille) kamila,* sa deminutivom *kamilica* (slov., Hrvatska) = *gamllica,* (hrvatski gradovi, Zagreb) = *komelica* (slov.) = *gomilica* (slov.), = *gumilica* (18. v.) = (disimilacija *m - n* > *l - m) kalumela* (Šulek) = *kalumala* (Stulić) = (disimilacija *m - m* > *g - m) kagomila* (Veli Otok) »matricaria chamomila«. Od srlat. > tal. *camomilla* / *că-mara-* < gr. složenica χαμαιμηλον > χαμόμηλον »jabuka zemljina«. Prvi je dio prilog χαμαί »na zemlji«. Ovamo ide sa napuštanjem reduplikacije i zamjenom dočetka *-ila* domaćim sufiksom *-ika komonika.* Ta je promjena nastala prema istoznačnom *romanika* (v.).

Lit.: ARj 4, 778. 806. 813. 814. 5, 246. 14, 156. *REW*[3] 1553. *DEI* 704.

kamže f pl., gen. *kâmãzã* (Vuk, narodna pjesma) »držak u noža«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *qamza).*

Lit.: ARj 4, 814.

kana f (Vuk) = *kina* (Kosmet) = *kŕna* (Banja Luka) = *knã* (Mostar, Vuk) = *knja* (Pavlinović), uz *kina, kèna* (BiH) »1° prah od lišća biljke lawsonia alba, (u BiH i) balsamina hortensis (služi za bojenje kose, ruku, nožnih nokata), 2° (metafora) žućkasta ili crvenkasta ljaga na lozovu lišću poslije padanja kiše po sunčanoj pripeci«. Denominali *krati, hnijem* (Bosna) *(na-* Vuk, narodna pjesma *o-), knjăti, -am* (Pavlinović, Dalmacija), *krnati.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur. *kina* < ar. *hinna)* iz kozmetičke terminologije: rum: *cană, a căni,* apstraktum na *-eală căneala,* bug. *kana, kănosvam,* ngr. κνας. Ovamo *kana čičegi* (Kosmet) »vrsta cvijeća« u tur. sintagmi. Na *-li: kwialija* »okniven, koji sadrži kanu«. Samoglasi *a,* poluglas 6 (jedini uopće) i *r* zamjenjuju tur. ı (poluglas izgovoren kao jery).

Lit.: ARj 4, 814. 5, 109. 117. 603. Skok, *Slávia* 360., br. 438. *CMP 6,* 42. *Mladenov* 265. *SEW* 1, 530. *REW*[3] 4135. Matzenauer, *LF* 8, 184. *Lokotsch* 867. *Škaljić*[2] 410—411. *Elezović*[1] *2,* 520. 524. *ASPh* 35, 346. *Pascu 1,* 173.

Kanâjt m, toponim na otoku Krku kod Punta (biskupsko dobro), krč.-rom. od lat. *cannētum,* izvedenica na *-ētum* od *canna* »trstika«. Taj sufiks odgovara značenjem našem *-ik (trstik, šljivik).* Deminutiv odatle na nenaglašeni sufiks *-ulus* je *Kanttal* (Rab) < lat. *cannetŭlu* »mali Trstenik«, u f pi. tal. *Canidele* = (hrv.) *Srakane,* otočić kod Lošinja. Deminutivi: na *-uceu kanjuša* (Volosko, Opatija, Istra), *kanúca* (Rab) »čibuk« < tal.-mlet. *cannochia* < *cannucula;* na *-ittus* > *-et kànet* m (Smokvica, Korčula) »komad drva obično izrezana na koje se kod pletenja stavi klupko«, na *-icella* > mlet. *-esela kanižela f* (Korčula) »zahodska jama u gradu bez kanalizacije«. Augmentativ na *-one: kalūn,* gen. *-una* (Šibenik) »probušeno gvožđe (termin u mlinu, za ulje; disimilacija *n - n* > *l - n)* = *kănjuo,* gen. *-ula* (glede *ń* upór. mlet. *cagnol,* metateza odatle) »top« < *cannone* > *kânun,* gen. *-una* (16. v.) > *kalun* (Dalmacija) = (metateza) *kanüo,* pl. *kanuli* (Stoliv), *Pod kanuo* (Muo, ribarska pošta). Odatle tal. deminutiv na *-dno kanuncln* (Potomje) »mužar«. Riječ *kanonir* (ŽK) »artilerist« je iz austrijske vojske. Od lat. > tal. *canna,* posuđenica iz gr. κάννα, a ovo asirsko-sumersko *gin,* babilonsko *qanu.*

Ova mediteranska biljka dala je i druge romanske izvedenice koje su se očuvale u hrv.--srp. jadranskim zonama: toponim na *-etum* > hrv.-srp. *-et* (upór. u Splitu *Lovreť) Kanete* f pl. »dio polja u Baru (ovaki izgovor u Baru i Sutomoru; nalazi se kod željezničkog magazina)«. U Ulcinju Arbanasi izgovaraju *knete,* što odgovara u arb. nenaglašenom α > *ë,* koje ispada. Pridjev na *-icius cannicius* > tal. *canniccio* poimeničen ž. r. *kanica* (Boka) »1° od smokava nanizanih na tanko drvo kao lesica na 4 ugla, 2° toponim *Kanice Špiljarske* (kod Kotora)«, poimeničen m. r. *konič* m (Stulić) »sprava spletena od pruća u kojoj se drži vinska komina kad je pod lijeskom«. Odatle denominal na *-ati koničati, -am* impf. (Vetranie, objekt *plavca,* deminutiv od *plav).* Deminutivi nenaglašeni *-ula* i naglašena varijanta *-ella* zastupljeni su također: *kanula* f (Rab, Kućište, Brač) »cijev, pipa«, *kanēļa* pored *kalena* (metateza, Božava) »canna«, *kànela* (Lika) »pipa, slavina«, deminutiv *kanelica.* Arb. *kënell* »Brunnenhahn von Metall«, *kaneli* »Spund«, *hangjele* (Skadar), gr. ἡ κάνουλα του βαρελιού. Ovamo ide s neobičnom zamjenom *nn* > *nt* (upór. *kandala,* Treviso) *kàntula* (Dubrovnik, Čilipi) »l° cijev za vodovod u gustijerni, slavina, robinetto, 2° pipa za vino, 3° potkoljenica (Korčula)« = *kãntula* (Budva, Krtole, Bogdašić) = *kantula* (Kućište, Brač) »1° cijev u kotlu za pečenje rakije, 2° pipa u bačvama za točenje vina« = *kamuija* (Dalmacija, Pavlinović) »šuplje drvo kroz koje se na vodenici na uspor pušća voda na kolo« =

kantûla (Kućište, Brač) »goljenica«. Interesantno je Budmanijevo tumačenje suglasnika *t* u ovim oblicima. On ga tumači na jednak način kao u *assula* > * *astia, astella,* tj. **kanla* > vlat. **kantla* > *kantula* sa naknadnim latiniziranjem prema klasično - latinskoj sintagmi *canna ferula.* Sam primitivûm *canna* nije zastupan u hrv.-srp. Nije mogao potisnuti domaću riječ *trska, trstika.* Nije izvjesno da li je *(za)kaniti* (Baška) »ograditi trnjem« denominál na *-iti* od *canna.* Riječ *canna* je od 10. v. bila mjera za dužinu. Odatle potječe zacijelo *kanica* f (Tivat) »zavijutak, serpentina«, *put na kaníce (ima toliko kamca do Njeguša).* Dočetno *-ica* može biti naš deminutivni sufiks, a i lat. pridjevski nastavak *-ìctus,* o kojem je naprijed bila riječ.

Lit.: ARj 4, 826. 827. 764. 767. 5, 267. Jagić, *ASPh* 1, 159. Skok, *ZRPh* 46, 390. Skok, *Slav.* 24. 47. 61. 58. 260. Kušar, Äaa 118, 22. Zore, *Rad* 115, 162. *REW** 607. 1597. 3263. *DEI* 721. 723. *Tiktin* 259. *Miklošič* 109. *SEW* 1, 474. Putanec, *Filologija* 6, 148.

kanal, gen. *-ala* m = *kana,* gen. *-âla* (Vodice), internacionalno od tal. *canale,* zacijelo preko njem., s denominálom na *-izirali kanalizirati, -lizīrām,* deminutiv *kanalčić,* upor. arb. *kanal,* prema starijoj posuđenici na *a* > *o* u nenaglašenom položaju: *kanal,* gen. *-ala* m (Šibenik) »graba uz cestu kuda voda teče ako je presvođena« = *konal,* gen. *-âlâ* (Cres, Rab) = *kona* (Božava) = *kano,* gen-, *-ala,* (Veli Otok) = *konăo* (Budva, Boka) = *kóno,* gen. *-ala* (Dubrovnik, Prčanj) = *konal,* gen. *-ola* (Hvar) »1° žlijeb, prekop, cloaca, 2° pomorski prolaz, 3° cijev kroz koju se kišnica hvata, 4° toponim, polje *Na Kanalu* u putu za Mögren, *U Kanalu, Na po Konala l* Stoliv / kad se ide put Perasta kod Boke Kotorske«. Deminutiv *Konalić* (18. v.) »ime predjela« (Veli otok). Na *-ica konălica* (Lastva) »okrugla tigla«. U Stonu sa metatezom *kolan.* U Dobroti i Morinju dolina, potok u njoj i njive zove se *Gàndălj.* Kad su velike kiše, *Gandalj* poplavi sve i prodire u more. Riječ *konao* je leksički relikt iz dalmato-romanskog od lat. *canālis,* izvedenica na *-ālis* od *canna* [v. i *konaval].*

Lit.: ARj 5, 261. Hraste, *JF 6,* 181. Ribarić, *SDZb 9,* 156. *REW*[3] 1568. *DEI* 711. Matzenauer, *LF* 8, 197. *GM* 173. Putanec, *Filologija 6,* 147.

kanāp, gen. *-apa* m (18. v., Vuk) »dretva« = *kanáv* (Vetranie, uz *presti)* = (sa slabljenjem penultime) *kǎnef* (Cres). Mlada posuđenica od tal. *cànapo* (14. v.) »(pomorski termin) fune grossa fatta di canapa« < kslat. *canapus.* Riječ *kanava f* (Boka, Vukov akcenat *kanava* označuje Budmani krivim) »(kol.) konoplje«, od mlet. *canava* = tal. *canapa* (14. v.). Bellin deminutiv na *-ce kanavce* označuje Budmani kao nepouzdan. Augmentativ na *-čina kanavčina* je dubrovački. Deminutiv na -гЛ > *-ak kanavak,* gen. *-vka* (17. v.). Upor. još *kanavac,* gen. *-avea* (v.). Stara posuđenica pokazuje *á - a* > *ó - o* (kao *Kotor, Mosor),* potječe zacijelo iz balkanskog latiniteta: *konop,* gen. *-òpa* m (Vuk, 15. v., Marulić) = *konop* (Božava, Vodice, Polžane, Istra) = *konop* (Rab) »uže, vrv, štrik (ŽK)«, složenica *polukonop* (Stulić) »polovina konopa«. Deminutiv na *-ьc* > *-äc konopac,* gen. *-pca* (Vuk), na *-čii* > *-ьc* + *-ić konopčić;* augmentativi: *konopčina, konopina;* radne imenice na tur. *-čija konopčija* (Bella), na *-ar konopar,* gen. *-ara* (Vuk) »užar«, s pridjevom *konopárev; konopčār,* gen. *-čára.* Kol. na *-je konoplje,* Lat. izvedenica na *-ia *canapia* mjesto opće-rom. *canapa* i kslat. *canabius* za *cannabus* < gr. κάνναβος potvrđena je u istro-rom. *ganiepa* (Rovinj) i u furi, *cianaipe.* Nalazi se kao sveslav. u hrv.-srp. *konoplja* f = *konoplje* n, pl. *konoplje,* gen. *kònopãljã* (16. v.), služi za predenje uža. Nalazi se još u stcslav., češ., polj. i rus. Pridjev na *-ьn* > *-an konopljan,* poimeničen *konopljanka* »biljka«, na *-en kònopljen,* poimeničen na *-ka konopljenka* »kruška«, na *-ast konopljast* (Lika) »raščešljanog perja«, na *-in konopljin.* Deminutiv *konòpljica* »1° ptica, 2° biljka«. Na *-ika konopljika* »biljka«. Na *-ar konopljâr* (Istra) = na *-jak konopljak* = *konòpljãk,* gen. *-áka,* na *-ara konopljara* (Srbija), *konopljarica* = *konopljarka* »ptica češljugarka«. Na *-ina kònopljina.* Na *-ište konopljište.* Baltički oblici su iz slav. U poređenju sa njem. *Hanf* i sveslav. predstavlja *p* kao u južnoj Evropi rum. *canepa,* arb. *kanëp* (Gege) = *kërp* (Toske). Upor. još arm. *kanap* »konoplja«. Prema tome je maloazijski oblik bio *kanap,* koji je ušao u balkanski i zapadni latinitet i odatle došao Slavenima i Germanima na rimskom limesu. U kasnom latinitetu dolazi *can(n)apis* u glosama za *can(ri)abis* kod Varoņa < gr. κάν(ν)αβῖ5, za koje se uzimlje skitsko posredovanje u 5. v. Oblik sa *b* mjesto *p* nalazi se u ir. *canaib.* U južnotalijanskom ima refleksa za *b* mjesto *p: cannavu, cannamu* i španj. *kanama.* Iz glasovnog ispitivanja izlazi da su se na Mediteranu unakrstile dvije struje koje su iz Orijenta donijele ovu važnu kulturnu biljku u Evropu, a to su najvjerojatnije maloazijska i skitska struja.

Lit.: ARj 4, 815. 816. 5, 269. 273. 10, 623. *Pleteršnik* 1, 431. Ribarić, *SDZb 9,* 158. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 8. Lalević, *NJ* 2, 78-81. 278-283 (cf. *JF* 13, 283). *Miklošič* 127. *SEW* 558. *Bruckner 252.* Vasmer, *GL* 73. *RSI 2, 29. Kiparsky* 272. *GM* 174. *REW*[5] 1599. Korsch, *ASPh* 9, 571. Gombocz, *Symbolae Rozw. 2,* 71. sl. (cf. *RES 9,* 275. *IJb* 14, 279). Hirt, *PBB* 23, 334. 343. Loewenthal, *WuS 9,* 181. *Boisacq*[3] 407. Šamšalović, *NVj 29,* 374. *DEI* 771. Räsänen, *PUF 29,* 198. Hubschmid, *Schläuche* 150.

kanara f (18. v., Margetić) »sinonim: mesarnica«. Pridjev na *-ski kanarski (pas)* u Vukovoj narodnoj poslovici. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qynnăre* > tur. *kanara)* iz mesarske terminologije: arb. *kanare* f »Schlachtstätte«, rum. *canard (de piatră)* f »pećina, fette Weide, pašnjak za debljanje starih ovaca« = bug. *kanara* »Klippe, Fels«, pridjev na *-ist kanaríst* »felsig« ne poklapaju se u značenju sa hrv.-srp. i arb.

Lit.: ARj 4, 815. *Tiktin* 273. *Mladenov* 230. *Dorii* 140. *GM* 173.

kanárac, gen. *-rea* m (upor. arb. *kanar,* slov. *kanărec)* prema f slov. *kanarka* — (disimilacija *n-r* > *n - l') kanalac,* gen. *-Ica* (Zagreb) prema f *kananca* = (sa *a* > *r* kao u *krletka) krnjolac,* gen. *-Ica* = (kompromisni oblik) *karnalec* (Šestine), sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino kanarın* (Dubrovnik) prema f *kanarına* f, proširen našim deminutivnim sufiksom *kanarinac,* gen. *-nca* m (Zagreb) prema f *kanàrínka,* raširen dvostrukim deminutivnim sufiksom *-ček* < *-ьc* + *-bk karulinček,* upor. slov. *kanarček* »ptica sa otoka Canarie = Kanarski otoci«. Preko tur. *kamrikuša* f (narodne pripovijetke), od tur. sintagme *kanariekuịu.* Od tal. *canario* (16. v.), *canarino* (17. v.).

Lit.: ARj 4, 814. *Pleteršnik* 1, 384. Hirtz, *Aves* 179. *GM* 173.

känat[1], gen. *-ata* m (Vuk, Kosmet) = *kanét* (Vuk, narodna pjesma) »1° sinonim: krilo (od vrata, prozora), 2° pretin, pretinac, 3° na kolima daske sa svake strane kao lotre (Kosmet)«. Denominal na *-ịti: kănatiti, -im* impf. (Posavina) »1° graditi kanat, 2° obalu graditi da voda ne premahne«. Balkanski turcizam (tur. *kanat* »aile, vantail, hattant«) iz graditeljske terminologije: bug. *kanat,* arb. *kanale,* cine. *canata* f, ngr. κανάτι. Razlikovati treba *knatiti* (Bosna) »životariti« = *kanatlt se, -âtim* (Kosmet) »suprotno: cicijašiti *(žim i kanali se* = budi zadovoljan)«. Taj potječe od arapskog *kana'at* »štednja, zadovoljstvo s onim što se ima«. Odatle bos. katoličko prezime *Kanájet.*

Lit.: ARj 4, 816. 819. *Elezović* 1, 277. *Lokotsch* 277. *Mladenov* 230. *GM* 173. Skok, *Slávia* 15, 357., br. 392. *Pascu* 119, br. 215. Matzenauer, *LF S,* 42.

känat[2], gen. *kânla* (15. v., Marulić) »pjevanje«; *kantat* (Perast) = *kantat, -am* impf, pored *pívat* (Rab, Božava) = *kantat, -ãm* (Dubrovnik, Cavtat, objekt *pjesan, misa) (is-, od-, pre-, ras-, za-,* subjekt *pijetao),* apstraktum *kàntãnje* n (Marulić), ironická metafora *iskantati* (Lika, Dubrovnik) »izbrbljati«, *skantati* (Nalješković) »proglasiti, saopćiti«. Sa tal. prefiksom *in- inkantăti se* pf. (Veli Otok) »prepasti se«. Postverbal *jinkanãt* (Božava) = *inkánál* (Perast) »dražba« < tal. *incanto.* Radne imenice: na lat. *-atarem* > mlet. *-ador* > *-adur: kantaduri* m pl. »počasna služba predvodnika pjevanja u crkvi (imaju posebno mjesto na crkvenom koru)«, poimeničen part. prez. *kantajuč* = *kantajoč* (Vodice, Istra). Od tal. *cantare,* iterativ od lat. *canere* (prasrodstvo sa njem. *Hahn),* putem crkve. Upor. stari romanizam arb. *me knū* (Ulcinj) »1° čitati, 2° pjevati«. Radna imenica na *-or kantor* m (u gradskom jeziku) »pjevač u židovskim sinagogama«, *kantūr,* gen. *-ura* m (16. v.) »pjevač u crkvi«. Apstraktum na *-io cantio* > ak. pl. *kance* (rima sa *tance,* Marulić), sa zamjenom sufiksa *-one* sufiksom *-óla kancola* f (Veli Otok, zamjena je *izazvana,* disimilacijom *n - n* > n - *Ï)* »pjesma«, dem. na *-ica kančolica* (Božava) »canzonetta«. Ovamo ide i *kantuneta* (Kastav) »narodna pjesma na jednu ariju« (asimilacija *tš - t* > í - í, valjda pod uplivom od *kantun,* v.). Upor. još slov. *škant,* gen. *škanta* »Musikinstrument, Geige«, *škantar* »Musikant« < tal. *discanto.*

Lit.: ARj 3, 872. 4, 815. 816. 824. 825. 826. 11, 543. *Pleteršnik* 2, 630. Kušar, *Rad* 118, 25. Ribarić, *SDZb 9,* 117. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1611. 1620. *DEI* 726. 1326.

kanat[3], gen. *kanta* m (Rab, Pag) »općinsko nezašumljeno zemljište koje uživaju pastiri; obraslo kaduljom, ježinom, kojom se potpaljuje oganj«. Na Rabu se zove tako kamenit predjel (gorska kosa). Paški seljaci bi htjeli razdijeliti ga i pošumiti *(dilit kanti).* Vjerojatno od tal. *canto* »lato, parte, banda«, od lat.

canthiis < gr. κανθός »očni kut«. Ovamo ide kao deminutiv na *-dlus gandelj* m (Brač) »kut uopće, sakriveno mjestance«. Deminutiv na *-ič gandeljić* (Pavlinović) »vrtanjak, mali prostor zemlje« = *gandoj* m (Hvar) »rupa u živu kamenu pokraj mora« = *gandêj* (Kućište) »krug učinjen mrežom bukvarom«. Budmani je uporeďivao te srednjodalmatinske otočke riječi sa prov. *cantal,* fr. *chanteau,* tal. *canto* »cerchio di ferro intorno alla rota, sìnja (ŽK)«. Prijelaz *c* > *g* kao u *gatto* < *cattus* i u tal. grecizmima. Na tal. deminutivni sufiks *-ina kantína* f, danas internacionalni talijanizam. Na *-one: kanton* m (16. v., čakavci, slov.) = *kantūn,* gen. *-una* (Dubrovnik, Cavtat, Mljet) = *kantun,* gen. *-ūna* (Brač, Hvar, 15. v.) »ugao«. Deminutiv na *-ič kantunić* (17. v., Dubrovnik) i pridjev *kantùnast (kamen).* Na *-ača kantunača f* (Vuk, Boka) »šišana (v.)«. Od tal. *cantone* »angolo«. Odatle na *-ale: kantunâl* m (Kućište) = *kantunăo,* gen. *-ăla* (Ćilipi) »noćni ormarić«. Na dvostruki deminutivni sufiks *-in* + *-ella kantinela î* (Ĉilipi) = *kantin'èla* (Buzet, Sovinjsko polje, Krtole, Stoliv) »letva, štukela (Korčula)« = *katnêla* (Božava) »contraforte d'una imposta«. Na *-ata* > *-ada: kantināda* (Božava) »cantonata di una via«. Upor. još slov. *kantaru* = *kanteríč* m »kleiner Kasten« < tal. *càntera.* Osnovno *canthus,* koje je ušlo u grčki i latinski, predrimska je riječ, prema Kvintilijanu afrička ili iberska (upor. *Cantabri* u Iberiji sa sufiksom kao *Calabri,* od *canto* »pietra«),

Lit.: ARj 3, 99. 4, 826. Kušar, *Rad* 118, 22. Hraste, *BJF* 8, 22. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* l, 385. Sturm, *ČSJK* 6, 54. Alessio, *RiO 2,* 48. *REW*[3] 1616. *DEI* 728.

kanava f (16. v., Nalješković), dem. na lat. *-itta* > tal. *-etta kanàveta* f = *kanave,* gen. *-eta* (Vuk, interesantan je primjer *y.a* prijelaz u suglasničku deklinacijų zbog grupe *-et* u tal. sufiksu) »Flaschenkorb, bočnjak«, novija je posuđenica možda iz dubrovačko-romanskoga za mlet. *càneva, caneveta,* tosk. *cànova,* sic. *cannava,* istro-rom. *canuvita,* rrb. *kanavete* «Schublade, Geldschrank, Kasse«, deminutiv na *-ino kanavin,* gen. *-ina* (Milna) »podrum gdje se spremaju stvari«. Starija posuđenica pokazuje *o* < *a* u oba položaja kao *Mosor, Kotor: konoba f* (15. v., Vuk, zapadni krajevi, Prčanj, Krtole, Crmnica, Imotski, Vodice, Senj, statut kastavski) = *konoba* (Milná, Rab, Drvenik, Božava, Buzet, Sovinjsko polje) = *konoba* (Čiovo) »1° pivnica, podrum, 2° der ebenerdige Vorraum, Vorzimmer (Prčanj), 3° štala za živo = prizemna prostorija (Krtole, Crmnica), 4° toponim«. Odatle *konobar,* gen. *-ára* m (16. v.) »1° krčmar, 2° danas mjesto kelner u gradovima« prema f *konobarica* (Vuk) »ključarica, krčmarica«. S prefiksom *prikonôba* (Dubašnica) »prostor pred vratima konobe«. Pridjev na *-ьn* > *-an konoban.* Deminutiv *kònobica* (Stulić) = *konôbica* (Hvar), augmentativ na *-etina konobetina* (Dobro Selo). Leksički je relikt iz balkanskog latiniteta. Slov. *konoba* ~ *kanoba.* Rezijansko *ćaniba* je iz furl. *cianive.* Ovamo možda *skunabiti, skunābīm* pf. = *skònobit, -lm* »opskrbiti, skunatoriti«. Od kslat. *canaba* = *cànapa* »barake za živežne namirnice za rimsku vojsku«. Prema Battistiju zbog alternacije *-aba j -apa* mediteranska je riječ. Značajno je da u istro-rom. *kanua* (Bale) »canova, dispensa« pokazuje sinkopu penultime, dok je u mlet. ostavljena u *e,* a u toskanskom zbog labijala prešla je u *o.*

Lit.: AR} 4, 816. 5, 269. 12, 10. *Pleteršnik* l, 385. 431. 437. Ribarić, *SDZb* 9, 106. Hraste, *Rad* 272, 23. 25. *BJF* 8, 27. Kušar, *Rad* 118, 15. *SEW l,* 480. Vasmer, *RSl 4,* 185. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Ive* 104.

kanàvac, gen. *-avca* m (17. v., Dubrovnik, Čilipi, Vukov akcenat *-avac)* = *kanavaca* f (Boka, Korčula) »kuhinjska krpa, opirnjača, sudoper, rita«. Augmentativ *kanavačina* (Bella) = *konovačina* (Voltidi). Od mlet. *canavazza* »isto«, tal. *canovaccio / canav-* »tessuto grossolano«, od lat. *cannabis, canapus,* v. *kanap.*

Lit.: ARj 4, 816. Zore, *Rad* 110, 213. 114, 225. *DEI* 713. 725. 718.

kancelar, gen. *-ara* m (18. v.), apstraktum na *-ija kancelarija* (15. v.) = (metateza) *kancaralya* (ŽK) = *kancilarija* (17. v.), s pridjevom *kancelarijski,* od lat. *cancellarius,* ria *-arius* od lat. *cancellus* (v.), sa *-arius* > *-er, -iļer, -ir kanceler* (15. v.), *kancèlijer,* gen. *-éra* (18. v.), s pridjevom *kancèlïrskï', kandier* (15-16. v.), *kancilijer* (17-18. v.), *kancilir* (15. v.), s pridjevom *kancilirski, kanceler* (16. v.), *kancèlijer* (17. v.), *kančelir, kancilijer, kancilir* (15 — 16 v.), *kančilirija* (Poljički statut), (sa sonorizacijom *nč* > *ndz) kandžilijer* (Dubrovnik) »sudski pripravnik«, *kandžitijerski, kandžilijerstvo, kandžilijerština,* odatle hipokoristik *kandže* m (Dubrovnik), (sa *nž) kanžalijer* (15. v.), *kanbžaltr, kanželarija* (15. v.), *kanšilir* (Dubrovnik, Kotor) = (sa disimilatornim gubitkom *n) kažaler* (15. v.). Slov. *kančelir,* gen. *-rja* »voditelj pisarne«. Semantički značajno je *kancarelija* (Šušnjevo Selo, Čakovec) »sekret (ŽK), zahod«.. Od tal. *cancelliere* (16. v.), od lat. *cancelli* »ograde«, prošireno crkvenom i sudskom administracijom. Od tog primitivuma je na *-ist kancelista.* Upor. glede semantičkog razvitka fr. *parquet.*

Lit.: ARj 4, 816. 819. 827. 924. *Pleteršnik l,* 385. *ZbNŽ* 5, 185. Zore, *Rad* 110, 213. *REW* 1573. *DEI* 714.

kančelo n (Vuk) »pasmo konaca, snopić konaca«. Od srlat. *cancelli* »vrsta konaca«, valjda preko tal. *cancello* koje u tom značenju nije potvrđeno. Slaže se u značenju sa tur. *kangal* > *kangal* (Vuk, narodna pjesma, Hercegovina), koje je od biz. κάνκελλον > ngr. κάγγελα > cine. *canghelă.*

Lit.: ARj 4, 817. 819. Matzenauer, *LF* &, 42. *REW* 1573 a. *DEI* 714.

kandàlijer m (Perast) = *kandalîer* (Prčanj) = *kandalîr* m (15. v., Marulić) = *kandìlijer,* gen. *-èra* m (Dubrovnik, razlikuje se od *kerosca,* v.) = *kandilîr* (Božava, Korčula, Kućište, Brač, Marulić) »(crkveni) svijećnjak«. Od tal. *candeliere* < stfr. *chandelier,* tosk. *candelaio,* učeno *candelabro* < lat. *candelabrum.* Dočetak *-abrum* zamijenjen običnijim sufiksom *-arium* (986: *candelarium).* Pučka etimologija shvatila je *candelabrum* kao izvedenicu od *candela* (v. *kandel),* što u stvari jest, ali je *-brum* mrtav sufiks, a *-arium živ.* U Režiji je *ćandalir* iz furl, *ciandelir.* Talijanizam je prešao i na Balkan.

Lit.: ARj 4, 518. 938. *GM* 173. Šturm, *ČSJK 6,* 53. *ZRPh* 54, 184.

kandel m = *kandêl* (Cres) = *kandil,* gen. *-ila* (Vuk, narodna pjesma, bug.) = *kandllj* (Sutomore) = *kandio,* gen. *-djela* (Budmanijev rekonstruirani oblik prema hercegovačkom *kandeo,* Bogišić), odatle deminutiv na *-ce kàndioce* (Srbija, Milićević, Ljubiša), maskulinum i stcslav. *kanzdih,* pridjev na *-ьn kandilbnb* i tur. *kandil;* femininum *kàndela* (15. v.) = *kandila* (Božava) = *kandjela* (16. v., Dubrovnik) = *kandila* (Perast) = *kàndela* (Čilipi). Upor. bug. ; čine. *candita,* arb. *kandile,* ngr. καντήλα (pl.). Neutrum *kandilo* (također bug.) = *kanđelo* (Crna Gora, Boka) »svjetiljka, voštana svijeća«. Deminutiv na *-ka kandilka* (Pančić, bug.) »biljka aquilegia vulgáris«. Deminutiv na tal. sufiks *-otto: kandjèlot* m (16. v.). Na *-arka kandîlarka í* »žena na groblju koja pali kandila«. Ostatak vlat. gen. pí. *festům candelorum,* mjesto kilát, *candelarum,* je *kandilôra* f (Budva) = *kandèlõra* (Bosna, K) = *kandelôra* (Hvar, Brač, Vis, Šolta) »prevedenica: svijećnica«. Posuđenica je iz dvaju vrela. Oblici na í su zacijelo iz srednjogrčkoga (bizantinskog), na *e* = *î* su iz lat. *candela.* Ali i lat. ē > vlat. *e* može se zamijeniti sa ť. Maskulinum se objašnjava time što je doccino *-a* shvaćeno kao genitiv ili kao neutrum pl., od kojeg je stvoren zacijelo neutrum. Riječ *kandil* mogla je gdjegdje doći i preko ar. > tur. *kandil.* Ovamo još *panikandilo* n (Stulić) »svijetnjak, candelabrum« < gr. πολυκάνδηλοί (prvi dio gr. πολύς »mnogi«), disimilacija *l - l* > *n - 1.* Izvor je lat. *candela,* odatle bizantinsko κανδήλη (izgovori *kandili).*

Lit.: ARj 4, 818-9. Budmani, *Rad* 118, 165. *NJ l,* 84. Tentor, *JF* 5, 206. Hraste, *BJF* 8, 27. 51. Korsch, *ASPh* 9, 509. *REW*[3] 1578. *Románsky* 110. *Miklósié* 282. *SEW* l, 140. *GM* 173. Matzenauer, *LF* 8, 42. *DEI* 716.

kǎnďisat, *-išem* pf. (Kosmet) »pristati« prema impf, *kãndisôvat, -ujem* »pristajati«. Balkanski turcizam (tur. *kanmak, d* je od tur. aorista) iz terminologije svagdanjeg života: bug. *kanis(v)am.* Od tur. kauzativuma odatle s infiksom *-dir-* nastade pf. *kandèrisati, -Sem* (Banja Luka, Mostar) = *kandarisat, -išem* = impf, *kandarisovat, -ujem* (Kosmet) »nagovoriti, nagovarati«. Ovo je također balkanski turcizam (tur. *kandırmak):* bug. *kandardísavam* (od tur. aorista).

Lit.: Elezović 2, 520. *Mladenov* 230. Skok, *Slávia* 15, 357., br. 393.

kandža f (Vuk) »sinonim: čakija, pandža«. Balkanski turcizam (tur. *gança* > *kanca)* iz terminologije alata: rum. *cange î,* = *canee,* bug. *kandža* »sinonim: cengel«, cine. *cange* »croc ou perche armée d'un crochet«, ngr. κάν,-ζα/γάντζα.

Lit.: ARj 4, 819. *Mladenov* 230. *Tiktin* 75. *Pascu 2,* 117., br. 178. Matzenauer, *LF* 8, 43.

kandžija f (Vuk) = *kančija* (18. v., jedna potvrda) = *kandžija* (Bella, Dubrovnik) = *kamdžija* = *kamdžija* (Kosmet) = *karnak* »sinonimi: korbáč, bič«. Denominal *kandžijati* (Vuk), *iskandžijati, -am* (Lika) »izbiti kandžijom«. Balkanski turcizam (tur. *kameí)* iz terminologije alata: bug. *kamdžija* pored *kamdžik* = *kamšik* i *kamdžika f,* arb. *kamçı* pored *kamçik* = *kamxik,* ngr. καμτζίκι pored κα-

μτζιά (iz bug. ili hrv.-srp.). Nejasno je postanje dodatka -*k* u balkanskim oblicima. Turska izvedenica na -*ci* raširuje se bezizuzetno sa -*ja* u hrv.-srp. i bug.

Lit.: ARj l, 566. *4,* 787. 804. 872. *Elezović* l, 276. *Mladenov 229. Lokotsch* 1042. *Miklošič* 110. *SEW* \, 477.

kanēļa f (Belostenec) »papar« = *kanēļa* (Rab) «cimet« = (pseudojekavizam) *kànjela* (17. v., Dubrovnik) »darčin, korica«. Pridjev na -*ьn* > -*an kanjelan* i *kanjelar,* koje ima Stulić, označuje *ARj* kao nepouzdano. Od tal. *cannella* f »isto«.

Lit.: ARj 4, 819. 820. Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 722.

kanetan, f -*tna* (Dubrovnik ?) »slab« = *kanıkan, f -kna* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »nezdrav«. Budmani, uporeďujući oba pridjeva, pomišlja na tur. *km* »muka« i *kınamak* »mučiti«, čime se ne objašnjava ni tvorba ni značenje.

Lit.: ARj 4, 819. 820.

kaniti (se), *kanim* impf, *(na-, po-, ras-,* s-) = *kanıt* (Kosmet) »1° nutkati, 2° namjeravati, 3° (Kosmet) oklijevati / nuditi se /, zadržavati se« = *konati* (Hektorović), u značenju 2°. Prefiksalne složenice imaju specijalna značenja pf. *okaniti se, okanim se koga, čega* (bez imperfektiva) »sinonim: proći se« = *otkaniti se, otkáním* (Vuk). Tu prefiks *ot-* > *o-* izražava protivno od *na-*. Impf, *skanjivati se, skanjujem* »oklijevati« prema *skaniu se, skaním* »1° nakaniti se, riješiti se na što, 2° okaniti se« = *skanjerati se* (Srbija) »oklijevati«. Pf. je zadržao prvobitno značenie namjere dok je impf, dobio značenje neizvršivanja te radnje. Slov. i hrv.-kajk. *fkaniti* = *fkunuti* (Bednja) = *ukăniti* (ŽK) *nekoga* znači »nekoga prikratiti u mjeri > prevariti«. Tu prefiks *u-*, pomiješan sa ъ-, ima isto negativno značenje kao u *ubog,* »ukidanje namjere da se dobro proda«. Iterativ *kanjívati, kànjujëm, -warn* (18. v.), danas samo s prefiksom s-. Postverbali: pridjev od *nakaniti nakan, nakana* f (Lika, Riječka nahija), poimeničen na -*ica nakanica* f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »oklijevanje«, prilog *nakanice* »oklijevajući«; imenice: *kan* m = *kana f* = *nakana* f »sinonim: namjera«. Nalazi se samo u južnoslavenskim jezicima. Baltičke ili ie. usporednice nisu se našle. Prema Brückneru stčeš. *kaniti* (10. v.) »nötigen«. Vjerojatno je prijevoj *o* - *a* kao u laďarskom terminu *kaniti, okana* od *kom* = prema -*četi* (v.), kao u *dokončati* impf, prema pf. *okončati* (ŽK). Hektorovićevo *kanali* je tada prema češ. *konati,* polj. *konać,* rus. *konátb* u konkretnom značenju »raditi«, dok je *kanati* = *kaniti* u psiholoških smislu.

Lit.: ARj 4, 814. 816. 820. 828. 7, 382. 15, 199. 200. *Elezović* l, 277. 294. *Mažuranu* 479. *Miklošič* 110. *SEW* l, 483. *Mladenov* 231. Brückner, *KZ 51,* 227. Matzenauer, *LF* 11, 333.

kànkar, gen. -*k(a)ra* m (Dubrovnik, Krk) »rak (i kao bolest)«. Femininum *kankara* (Hercegovina, Crna Gora). Od mlet. *čančaro,* tal. *cànchero.* Pridjev na -*osus* > -*oso kankaroz.* Riječ *granei* m pl. (Stoliv) »raki« od lat. *cancer,* gen. -*cri* sa metatezom i *cr* > *gr.* Kao medicinski izraz *kānkra* f (Vuk) »zla rana«, dok je *canlar* (Zagreb, hrvatski gradovi) došlo iz fr. *chancre* > preko njem. *Schanker.* Ovamo ide i lat. deminutiv na -*iculus cancriculus* > *grancigula* f (Lepetane), *grànceola* (18. v., Dalmacija, Palikuća) = *grancêvula* (Šibenik) = *grandula* (Muo) < mlet. *granze(v)ola; granapula* (Budva) »isto« sa *p* mjesto *v* prema tal. *granciporro,* koje predstavlja sintagmu *cancer pagurus.* Od *cancer* je možda *grnač,* gen. -*ača* »eine Art kleiner Seekrebse« i glagolska izvedenica *gragànjati, -ãm* (Stulić) (r) »unguibus aliquem lacerare« < *cancr-anea.* Upór. još *kanóc* (Budva) »vrsta raka«.

Lit.: ARj 3, 378. 386. *REW*³1754. *DEI* 714.

kànkov, gen. -*ova* m (Vuk, Vojvodina) »kapavica, gonoreja, triper«. Od madž. *kańko* »idem«, a ovo od *kapkati, kapati, kanuti* (v.).

Lit.: ARj 4, 821. Matzenauer, *LF,* 8, 43.

kànli, indeklinabilni pridjev, epitet uz *kabanica* (narodna pjesma), »kabanica crvena kao krv« i u toponimu *Kanlı Kula* »krvava kula«, nekada kaznionica u Solunu, prozvana i *Bejâz Kula* »bijela Kula« (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *kan* »krv«, *kanlı* »krvav«): bng. *kanlija* »krvnik«. Imenica dolazi i u tur. sintagmi *kan tasi* »jaspis«, odatle *kantai* (Beograd) »sinonim: jaspis, jašma (v.)«.

Lit.: ARj 4, 821. 825. *Elezović* l, 278. *Mladenov* 230.

kanon m (Vuk) < gr. κανών > lat. *canon,* gen. -oras »pravilo, crkveni zakon«, izvedenica je od *canna* (v.) > ar., tur. *kanun* (arapski grecizam) > *kânun,* gen. -*una* m »zakon«, složenica *kanun-name* f (15. v.) »zakonik« < tur., perz. *kanun-name.* Radna imenica na učeni sufiks -*ist(a) kanonist(a)* =

kanoništ(a) »čovjek koji pozna crkveni zakon«. Na nenaglašeni pridjevski lat. sufiks -*icus: kanonik,* pridjev uz imenicu *ure kanonike* (17 — 18 v.), *crkovna ali kanonika zaprika* (Dobretić), poimeničen m *kanonik* m (Božava, Rab, ŽK, 15. v.) = (disimilacija *n - n* > *l - n) kàlonik* (Mikalja, Stulić, Cres) = *kànunik* (13. v.) = (zamjena sufiksa na- *ovnik* prema *redovnik, duhovnik) kanovník* (15 — 17. v.) = *kalôvnik* (Vrbnik), pridjev na -*bsk kanonickí* = *kanovnički* (15 — 16. v). Poimeničen f *kanonika* f (16. v.) »1° apostolsko pismo, 2° župnikova kuća (Dalmacija), 3° opatica plemenita roda«. Apstrakti na lat. -*atta kanonikat / kanun-* m (17. v.) = na -*bstvo kanoništvo,* na -*íja kánonija* f (18. v.) = *kanovnija* (16. v.) = *kanùnija* (18. v.) »čast kanonikova«. Denominai na -*iz-ati* < gr. - ιζειν *kanonìzati, -am* impf. = *kanonicati* (prema tal. -*izzare)* = na -*izirati kanonizirati, -izirām* »proglasiti svecem«. Arb. *kanon.* V. *kanjerisati.*

Lit.: ARj 4, 774. 822. 823. 824. 827. Kušar, *Rad* 118, 2. Cronia, *ID* 6. *SEW* l, 479. Vasmer, *GL* 73. *RSI 4,* 185. *GM* 174.

kànpjun m (Potomje) »uzorak«. Od tal. *campione* »mostra, saggio di mercanzia, modello«, .istog podrijetla kao *campione* = fr. *champion* < kslat. *camp(h)io,* gen. -oms < frč. **kampjo* > stvnjem. *chempho,* nvnjem. *Kămpe(r).* Od fr. *champion* > njem. *Schablone* > *šablona.*

*Lit.: REW*³ 4671. *DEI* 708.

kantar[1] m (Pavlinović) »morska riba cantharus lineatus, tal. mangiamorti«. Sa *a* > *o* u penultimi: *kantor* (Dubrovnik, Šibenik, Muo). Homonīmija sa značenjem »Nachttopf« uklanja se sufiksom: *kantorica* = *kantara* f (Ugljan) = (sa sinkopom penultime) *kantra* f (Senj, Malínská) »deblja morska riba sva zelena, slična sarku, sparus cantharus«. Deminutiv na -*ič kántorit* (Budva; lovi se na parangal). Od lat. *cantharus* (Ovidije) < gr. κάν•9-αρος, tal. *càntaro.* Mediteranska je riba. Sinkopa penultime dolazi i u istro-rom. *kantra* (Piran, Vodnjan), *kantru* (Fazana), *kantra* (Šišan, Pula). Sinkopa je nastala preko oslabIjenja penultime *a* > *e,* srlat. *canterus.* Prema tome je *kantor* relikt iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 4, 824. 826. *REW*³1614. *DEI 126.*

kantar[2] m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »sinonim: (j)ular, capistrum« < madž. *kantár* < tur. *kantar* »kurzes Leitseil«. Takoďer češ., polj. i ukr. Razlikovati treba *kantar* m (Bosna) = *kantar* pored *kantar* (Kosmet) »vaga«. Deminutiv na -*ie: kantarče* n. Na -*džija: kantārdzīja* m (Kosmet), s pridjevom na -*in kantārdžijin.* Balkanski turcizam romanskog podrijetla (tur. *kantar* < lat. *centenárium* > biz. κεντηνάριον) iz administrativne terminologije: bug. *kantar,* (turska) sintagma *kantar-parásã* »Wiegegeld«, *kantardžija,* prezime *Kantardžijev,* arb. *kandar* < ngr. καντάρι.

Lit.: ARj 4, 825. *Elezović* l, 278. *Mladenov* 231. *Miklošič* 111. *SEW* l, 482. *Vasmer* 519. *GM* 173. Štrekelj, *DAW* 50, 26. Korsch, *ASPh* 9, 509. *REW*³* 1810a.

kantara f (Vuk, Crna Gora) »lonac od bakra«. Odatle prema tipu prezimena na -*ić kantarić* (Vuk, Crna Gora) »čankoliz«. Na -*nica kantarnica* »lanx, tanjur na kantaru«. Sa prijelazom penultime *a* > *o* na -*ica kăntorica* f (Dubrovnik) »noćna posuda, Nachttopf«. S prijelazom naglašenog lat. *a* > *o, nt* > *nd* (kao u *planda,* v.) i zamjenom dočetka -*ar* sufiksom -*mu* > -*i'jer* (pseudojekavizam) > -*ir* (ikavski i jekavski < vlat. *e)* stara je posudenica: *kòndijer,* gen. -*èra* (Dubrovnik, Vetranie, M. Držić, narodna pjesma) = *kondīr,* gen. -*ira* (narodna pjesma) = *kôndēr,* gen. -*era (1400,* historijski dokumenat) = *kundir,* gen. -*ira* (15. v., čakavci Marulić, Zoranie, Baraković, Mrnavić) = *kondit* m (Ston, nerazumljiva zamjena sufiksa) »sud za piće iz kojega se toči u čaše«. Deminutivi na -*ić kondirić* (1441), na -*zk* > -*ak kondírak* (15. v.). Denominali na -*iti pokondiriti se,* na -*ovati kondirovati, -ujem* (Pavlinović, Dalmacija) »u šali provoditi«. Sve tri varijante potječu od gr. κάνθαρος > lat. *cantharus* »coppa con piede e due anse (u kretskoj kulturi)« > tal. *càntero,* mediteranskog podrijetla. Zamjena nenaglašenog -*arus* sa -*ērium* nalazi se već u gr. κρoντήρι »hölzernes Olivenmass«, narječje (Zakoni) *krongiri,* κροντήρι > bug. *kondlr,* (disimilacijom) *kondu,* u kojem je slog *kro-* nastao unakrštenjem gr. κρυο(ν)τήριον »Gefäss zum Kühlen von Getränken«, ngr. κριεντήρι »Tongefäss«. Ovo posljednje osniva se na Vasmerovu tumačenju.

Lit.: ARj 4, 825. 8-26. 5, 266. 265. 784. 10, 532. Zore, *Rad* 138, 60. Medić, *NVj* 12, 251. 366. *SEW* l, 558.·*Rohlfs* 886. Vasmer, *RSl* 5, 145-146. 151-152. Isti, *GL* 81-82. *ZSPh* 5, 289. Matzenauer, *LF* 8, 43. *REW*³ 1614. *DEI* 726. 727.

kàntijer, gen. -*íjéra* m (Dubrovnik) — *kàntīr,* gen. -*ira* — *kantîr,* gen. -*īrā* (Smokvica, Korčula) »greda što se podmeće da nešto

stoji na zemlji, pod bačvu; sinonim: podval (ŽK)«. Od srlat. canth rius (Vitruvije) »1° uškopljen konj, 2° (metafora) greda« > tal. cantèo, cantiere < gr. κανθήλιος όνος »magarac«. Slov. gantar, gen. -rja = gántnar »podval« od bav. ganter, tirolsko-njem. gantner < tal. cantiere. Mediteranska riječ.

Lit.: ARj 4, 825. Pleteršnik l, 207. REW³ 1615. DEI 727. 728.

kanturača f (Kosi, Perušić, Lika K) = konturača f (Gospić, okolica) = konturăta (Perušić, Sinac, Liješće) = kunturata (Vrbnik) = bez umetnutog n pred dentalom kotàrača (Grbalj) = koturača (Brač) = kotorača (Boka) = koloradą (Dubrovnik) = kotorăta (Jelsa, Poljica, Pazin, Cetina) = koturăta (Marčelji, Kastavština) »1° der mit Falltür bedeckte Zugang in einen Keller vermittels einer Leiter (Lika, Brač, Vrbnik), 2° appertura nel soffitto (Jelsa), 3° kleine Öffnung in der Mauer, nicht hoch vom Boden (Poljica), 4° Falltür (Pazin, Marčelji), 5° canale sotterraneo per il quale scorre l'acqua, 6° am Ende der Wasserschleuse durchbohrte Steinplatte, welche mit einer Feige zugestopft wird (Boka), 7° kleine Lache am Wege (zove se i kolač, čime je romanizam zamijenjen domaćom riječi)«. Od gr. καταρράκτη (θύρα) = lat. cataracta (porta), od glagola καταρράσσω, > tal. cateratta, istro-rom. kataraća (et > č kao u kua'ćo, gua'ćo < coacticd). U oblicima koji se svršavaju na -ča ct je kao u loćika < lactuca, samo je č zamijenjen na č prema sufiksu -aca. U kotorađa č je zamijenjen sa đ unakrštanjem sa vodovoda. U oblicima sa -ta < tal. -tta < -eta izvršen je kasniji upliv tal. cateratta.

Lit. ARj 5, 396. Zore, Tuđ. 11. Ive 23. Štrekelj, DAW 50, 34. AGI 12,424-425. Skok, ZRPh 54, 425. SEW 587.

kànura f (Vuk, bug.) »pasmo pamučnih konaca«. Nalazi se već u stcslav. kao i u rum. canură, ngr. κάνουρα. Balkanska riječ perzijskog podrijetla. V. kančelo. Zacijelo je u vezi sa canna (v. Kanajt').

Lit.: ARj 4, 827. SEW l, 482. Romànsky 110. DLR 2, 88. Matzenauer, LF 8, 43.

kãnj, gen. kanja, nom. pl. konji, gen. pl. konji (Senj) = kănj, gen. kánja (Krk) = kãnj, gen. kanja (Rab, Cres) = kuânj, gen. kanja (Molat) »morska riba, serranus cabrilla, tal. cagnice«. Tal. dočetak -ice je zacijelo hrv. podrijetla (upor. u krčko-mlet. canizza, u krčko-rom. caganiš). On je naš domaći sufiks -ьc > -äc: kanjac, gen. -njca (Hektorović) »serranus scriba« = kánoe (Ljubiša) = kánjbc (Krtole) »mala šarenkasta riba«. Upor. krčko-rom. bos < auЬьсь (v.). Odatle na -evača kavjevača f (Krk) »udica za lov kanja« = kanjčenica (Hektorović) = (disimilacija) kanjčelica (srednja Dalmacija, Pavlinović). Nije jasna veza s canis kao ni dočetak -ice. Pretpostavlja se pridjevska izvedenica na -ius, *canius, od kojega je poimeničen ž. r. kãnja f (Dobrota, Dubrovnik, Račišće, Molat) »morski pas, kučak, squalus«, u tal. apozitivu složenica pescecane > pešikān (Perast), u Dubrovniku kaningula, kod Vuka kanigule ili kanje »kučak«, čemu se Budmani čudi.

Lit.: ARj 4, 827. 5, 719. ASPh 25, 435. Matzenauer, LF 8, 43. Bartoli 2, 191. Skok, Term. 45.

kanja f (Berak, Begovo Razdolje, Delnice, Benkovac kod Fužina, Vrata, Belo Selo) = konj (Lokve) »ptica grabilica milvius, buteo«, sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, a ni u ostalim ie. jezicima nema adekvatnih riječi. Varijanta kajna (Delnice, Gerovo, Lič, Šestine, Vrapče), koliko nije hrv.--kajk. zamjenica nj > jn (tip kojn), nastala je pod uplivom onomatopeje kaj kaj kako se glasi ta ptica. Odatle kanjug (Slavonija, upor. rus. kanjuk, glede dočetka upor. branjug, piljug}. S promjenom sufiksa -ug s -uh (prema piljuh, v.) kanjuh (Belostenec, Voltiđi) »vultur«. Izmjenjuje se taj dočetak još ovako: kanjac, kanjar, kanješ, kanjina, kanjo, kanjoš, kanjuf = kanjuv (f = v < h), kanjur, kanjut. Varijanta škanj (Fužine) = škanjac, gen. škanjca (ŽK, Begovo Razdoije) = škanjac = škanjur (Podsused) »Sperber«. Ona je samo hrv.-srp. i nalazi paralelu u arb. shkabë f = shke'bonje »Adler, Geier«. Izgleda kao metafora denominal na -iti nàkanjiti se -im pf. »1° namisliti se, 2° naoblačiti se« (od sintagme dati se na kanjuf). Rumunji posudiše kanja > caef (Erdelj) > gae, pl. gai s promjenom c > g prema găină < lat. gallina, jer hvata kokoši, Madžari kánya. Bit će u vezi sa kobac (v.). Dovodi se u vezu sa cicōnia, conia (Preneste) i s njem. Huhn, lat. cano »pjevati«, κανάζω »zvučim«, tj. da je ptica dobila naziv po svom glasu. To može biti, ali će prije biti da je u vezi s lat. căpuș, etr. capis s formantom n (n < pn kao u san) i arb. shkabë (n < bri). Može pripadati i ie. supstratu (Oštir).

Lit.: ARj 4, 827. 828. 7, 383. Hirtz, Aves 175. 179. 479. Miklošič 110. SEW l, 483.

Holub-Kopečny 162. Bruckner 216. KZ 51, 227. Vasmer 520. WP ì, 351. RSI 4, 165-166. ТШш 658. Geagea, JbRI 17-18, 113-176. Oštir, Rozprave 8 (cf. /Je 16. 169) i Oštir, Vögeln. Körinek, Slávia 12, 194-202. GM 406.

känje f pl. (Vuk, Srijem) »kapci na očima«. Prema Bernekeru postverbal od nàkanjiti se »die Stime runzeln, sich umvölken« (v.). Nije posve uvjerljivo. Nema paralela. Vjerojatno apstraktum na -nja od kapati (v.): *kapnje > kanje sa pnj > nj kao kanuti < kápnuti. Ovako su nazvane zbog suzenja. Upor. sklapa, gen. sklapaca pored kapci < tur. kapak.

Lit.: ARj 4, 828. SEW Ï, 483.

kanjèrisati, -šém impf. (Vuk, Manastir, Srbija) (iz-') »(termin pravoslavne crkve) pojući kazati drugome kako će pojati (u crkvi, gdje je malo knjiga, kad đak prenosi knjigu od jednih pjevača k dragima i ujedno poje)«. Na -isati (v.) od gr. složenice κανοναρχῶ (nona > nje haplologija tipa zakonoša) »lego cânones«. Prefiksalna složenica iskanjèrisati pf. dobila je metaforicko (pejorativno) značenje »izmrdati«. Odatle na -alo m kanjerisalo (Lika). Upor. stsrp. kanarhanije / kaner- (13. v. ь kanarhani; nom. kanerhana u ARj 4, 819. je krivo), kanerati (18. v.) »pojati grčkim načinom«. Upor brus. kanarhać »na raspêv prositb«. Srbug. kandeham je od canticumı u hrv.-srp. nj mjesto n je ispravno prema gr. v.

Lit.: ARj 3, 819. 873. Vasmer, GL 73. SEW \, 479.

kSo = ko, gen. kala m (Vuk), sveslav. i praslav., »sinonim: blato (koji prevladava u književnom i saobraćajnom jeziku, lončarski termin)« = kal (Mune, Liburnija) »lokva« = kalo n (18. v. -o prema blato, Dubrovnik, Boka, Ljubiša) = kal (Smokvica) »smetlje«. čest toponim i mikronim. Deminutivi na -ič i -čić: kalič = kalčić (Cres) »primitivan zdenac«. Denominali na -iti kaliti, kalim (se) (ras-) = kaliti (ŽK) (s-) »mutiti vodu«, okalit se (Cres) u moru (za djecu koja ne znaju plivati), na -ja kaljati, kaljam (se) (is-, o-, s-) »muljati, gnusiti« impf, (o-, и-) »sinonim: oprljati / upr-«. Po nekima ide ovamo i kaliti »stählen« (v.). Složeno kalamutiti. Pridjevi na -ьn kōlan, f koona »mutan«, odatle m kaon, s lj mjesto / kaljan, kaljna (čakavci 17. i 18. v.), poimeničen na -ik kalnîk m (Kosmet) »jama u grnčarnici (lončarnici, gdje se gradi i čuva blato od grnčarske zemlje)«, toponim Kalnik > madž. Kemluk (u dokumentima). Na -ovit kalovit (17. v.) prema pridjevu na -jav kăljav (Vuk, Kosmet), poimeničen na -ьc kăljavac, gen. -vea (Srbija) »lončar« = ka~ljavac, gen. -avca (Kosmet) prema f kaljavica. Pridjev na -en samo u poimeničenju kalenica f = kalenica pored kalenica (Drsník, Kosmet), sa deminutivom kalenče, gen. -eta (Kosmet) »čanak, prosta zdjela domaće izrade«. Taj lončarski termin posudiše Arbanasi kalenice »idem«. Pejorativan augmentativ na -(f)uga, -juža: kaljuga f (Vuk) = kaluža = kaljuža, praslav. izvedenica, po drugom tumačenju složenica *kaloluža (haplologija), jer se nalazi i u češ., polj. i rus., s pridjevom kalužan, poimeničen na -ica kalužnica »biljka koja se zove i kaluga«, toponim Kaluža; augmentativ na -ina kalužina (»biljka«) = kaljužina, s hipokoristikom kalja f i denominalima na -ati kaljužati se »valjati se u kaljuži« i na -iti kàlužiti (is-) »sinonim: kaliti«. Ovamo još beogradski neologizam koljače »galoše« koji je nastao unakrštenjem kalošne < galošne i kaljati. Složenice kalogaža m (Vuk) = kaIjogaža (Srbija, Milićević) »sinonim: gaziblato«, promijenjeno na osnovi asimilacije k - g > g - g u prezimenu Galogaža; kaloser m (Split) »ptica phalacrocorax pygmacus«. Na -ište: kaljište n (Kosmet) »blato«, s radnom imenicom kaljištar (Kosmet) »pomagač majstoru koji nosi blato kad se gradi zid«. Na -ilo: kalilo n (Vuk, Srijem) »sinonim: kaljuža«. Osim kalenice Arbanasi posudiše ka~ljuga > galige »Sumpf«, Madžari kolista (1292) »palus, Pfütze« < kaliště. Arb. karanéc »Weinkübel« čini se kao da ide ovamo, ako je r nastao disimilacijom od l (l - n > r - n) *Шьпъсь. Posuđenice govore u prilog tezi da je prvobitno značenje praslav. kalu bilo »močvarno, ilovasto blato (koje je služilo lončarskoj kulturi)«. Zbog toga bi bilo uvjerljivo Meilletovo upoređenje s gr. πηλός = ιταλός, kad bi ta riječ predstavljala ie. qualos, ali je moguće vezanje i s riječju pred-ie. supstrata palus, gen. -udis itd. (v. blato}. Upoređuje se i s gr. καλίς , lat. caligo, riječima koje imaju usporednice i u keltskom i sanskrtu. Prema ovima pretpostavlja se ie. korijen *qel- / ta/- za jasne i tamne mrlje.

Lit.: ARj 3, 872. 4, 833. 770. 771. 773. 774. 780. 781. 782. Hirtz, Aves 176. Ribarić, SDZb 9, 155. Elezović l, 274. 275. 2, 520. Tentor, JF 5, 206. Kostić, NJ í, 47-48. Mažuranu 476. Miklósié 109. SEW l, 475. Holub-Kopečny 160. Bruckner 214. KZ 51, 224. ZSPh 4, 216. Vasmer 506. RSl 4, 165.

Trautmann 113. WP l, 441. Mladenov 227. Meillet, Slávia 3, 673-674. Boisacq[3] 693. 779. Baric, AA l, 138-160. Joki, SAW 169, 108. (cf. RSI 5, 322). Isti, Unt. 75. i Stud. 43. Ehrismann, PBB 20, 64. bilj. Schulze, SAW 1910, 787. sl. (cf. RSI 4, 934). Scheftelowitz, IF 33, 166. GM 170. 242. Asbóth, Nyt 3, 246.

kap[1] (Kosmet) »uzvik, glas, kojim se predstavlja hitro uzimanje«. Turcizam, upravo tur. imperativ od *kapmak* »ščepati, uzeti«. Arb. (Gége) *kap* »greife, fasse an, nehme gefangen« nije turcizam, kako je mislio G. Meyer.

Lit.: Elezović l, 278. *GM* 174. Joki, *Stud.* 33. *WP* 1, 342.

kâp[2] m pored deminutiva *kapií* i *kāpelj,* gen. *-pija, -peljna* (slov.) »cottus gobio, glavoč«. Upoređenje sa hrv. nazivom *glavoć* nuka na mišljenje da je od kllat. *caput* = vlat. *capus.* Od tal. *capo,* koje je od istog vlat. lika, potječe *kăpo* m *(broda, društva)* (Molat) = *kápo* m »mlinar uz makine za tiskanje ulja (Šibenik)«. U toponomastici dolazi u složenicama u značenju »rt«: *Kantafik / -ig* m (Dubrovnik, 18. v.) < *capite fici* (1220) »rt Smokva«. Toponim je potvrda za ostatak kilát, deklinacije *capitis.* Za oblik *capite* kao relikt daim. -rom. upór. k'rčko-rom. *kupto; *capu* > mlet. *čao, cal-: Kalifrõnat,* gen. *-ónta* (Rab) < *caput frontis; Kaldănac,* gen. *-ânca* m (Rab) < *caput de antiu* > tal. *dinanzi* »početni rt«; *Kapljlva* (Bar, nekada uz more) < *caput Olivas* »rt maslina«; *kavòbãnda* f (Dubrovnik, Mljet) »drveni zidić sve oko krova od broda što brani krov od valova (brodski termin)« < *caput* + *banda* (v.) »strana«. Prezime splitske plemićke porodice tal. *Capogrossso* = mlet. *Kaogrosso* > hrv. *Kàgruzović, Kaogrošovica; kaposanto* m ili *kaposanta* f (Muo) »riba lijepa oblika koja se drži u kući za ukras (jede se, stranci je kupuju)«. Prezime Srba na Baniji *Fôrkapa, Forkapić* = *Vorkapić* rumunjskog je podrijetla < rum. *fără cap* »bez glave« *(fără* < tat. *foras*); rikapit* m »(trgovački termin) gdje hoće tko, može naći« < tal. *ricapito* 1. 1. prezenta. Ovamo još tal. moderna složenica *capòvila* m (Dubrovnik, Boka) »starješina, knez, muktar, kočobaša« < *capo* + *villa* »selo«.

Lit.: ARj 4, 848.

kapb[3] m, stcslav., »Götzenbild«, s izvedenicom na *-išt*e (v.) *kapište,* gen. *-šta* n »idem« = *kapišće* (1184, Povija, Brač) »oltar«. Očuvano u imenu lastovskog otočića *Kapište.* Ovamo možda *potkapina* »slijepa pećina« od sintagme *pod kapom.* Tumači se kao protobugarska (= avarska) riječ u stcslav. i rus. *kapište* »Götzentempel«. Za *kapz* postoje utvrđene paralele u jakutskom, ujgurskom *kep,* mongolskom i južnoturskom *kap* »oblik, slika« < *kap* (u dunavskom bugarskom). Rumunji. posudiše *capiste* »1° poganski hram, 2° idol (nepravoslavna crkva)«. Iz istog je sttur. izvora i madž. *kép* »Bild, Gesiehtsform«. Ta riječ dolazi s jery u rus.-cslav. *kypí,* »imago«. U južnoslav. (slov., hrv.-srp. i bug.) sa *i* < *y* : *kîp,* gen. *kipa* (Vuk), sa vrlo razgranatim semantemima : »1° čeljade, tijelo, osoba (1434, 1458, Senj: *u kipih gospodina Miklouša), I°* oblik, prilika, slika, 3° idol, 4° krinka, sinonim: čuvida, pelda«. Iz južnoslav. posudiše Rumunji *kip* s neobičnim sufiksom u pl. *-are* (možda tur. *-lar): qiparë* »Gesichtzüge«. Odnos slav. samoglasa *a - y* > *i* prema tur. *ä, e, i* nije objašnjen. Upór. čeremisko *kap* »Körper, Statur«, syrjansko *kab* »kalup«. Riječ *kip* tvori u hrv.-srp. leksikologijsku porodicu, osobito u govoru zapada. Pridjev na -on *típán* (18. v., upor. u Zagrebu *Kipni Trg)* »personalan«. Deminutivi na *-ьc: Upec* (Belostenec) = *kīpac,* gen. *kĺpca* (ŽK), na *-ić kipić* (srednja Dalmacija?j Pavlinović). Kol. na *-je kîplje.* Radna imenica na *-ar: kipar,* gen. *-ára* »skulptor«, s izvedenicama *kiparski, kipàrija, kipãrnica, kiparstvo.* Mnoge složenice postoje zbog toga što je riječ i religiozni termin.

Lit.: ARj 4, 844. 956-960. 5, 1-3. 11, 145. Skok, Slav. 222. *Mažuranu* 486. 505. Paasonen, *WuS 6,* 143-144. (cf. *JF* 3, 214). Erdödi, *IP* 50, 218. *Mladenov* 231. *Vasmer* 522. Brückner, ÍCZ48,189. Iljinski, *IzvORJAS* 23, l, 125-182. (cf. *Slávia* 5, 206. *IJb* 8, 207). *GM* 227. Mermger, *WuS* 10, 188 (cf. *IJb* 13, 82). Matzenauer, *LF* 9, 177. Joki, *UJb* 7 (cf. *IJb* 13, 167). *Tiktin* 285. *Ostojić* 43-4. Filipović, *IČ* 3, 265-6.

käpa f (14. v.), sveslav., nije praslav., jer nije termin primitivne kulture, »1° pokrivalo glave, nema oboda (kao klobuk, šešir), 2° *morska kapa* = meduza, 3° pokriv na kotlu za pečenje rakije, 4° Federbusch (Zagorje, Strizivojna), 5° *Kapa* (brdo, Maini)«. Deminutiv na *-ica kapica* (18. v.), na *-ič kapić* (Vuk) »1° lastavica (Dalmacija, Pavlinović), 2° (Piva-Drobnjak) » u nametu snijega ispupčenje sa zaoštrenom ivicom«, na *-ьc kapbc* (15. v.) »poklopac« = *kapac,* gen. *kapca* (15. v.), na *-ka kapka* (Donja Kupčina) »Dohle«. Radna imenica na *-ar kapar* m »čovjek koji i kape« prema f *kaparica* »Haubenlerche«

(Kosinj). Na *-jar kapilár* »opanak sa kapcima«. Pridjev na *-at kăpat.* Augmentativi na *-etina kapètina,* na *-ina käpina,* na *-ura kapura* (Vuk, Grbalj) »1° vlasulja, pernica, 2° žir (Brač)« = na *-orka kâpõrka* »vrsta kokoši«, *kapurica* »1° kapurasta kokoš, 2° vlasulja, 3° žir (Brač)«, pridjev na *-ăst kăpurast* (~α *kokoš}.* Augmentativ na *-urina kāpuriṇa* (Vuk). Upor. ukr. i rus. *kapor.* Složenica *kapažandra* f »školjka, pecten jacobaeus, velika ostriga« < tal. sintagma *cappa santa.* Deminutiv na lat. sufiks *-uceus* > tal. *-uccio kapuc* (Belostenec) = *kapuč* m (16. v.) < tal. *cappuccio,* odatle na tal. *-ino kapucin,* gen. *-ina* (Dubrovnik) = *kapucin,* pridjev na *-ski kapucínski, kapucínski* < tal. *cappuccino.* S tal. prefiksom *s-* < lat. *ex- skapui* m (Mikalja) »kukuljica kapucina«, *skapucin* < tal. *scappuccino.* Deminutiv na tal. *-otto* tal. *cappotto* > istro-rom. *kapuoto* (Galežana) > *kàpot* m (Vuk, Crna Gora, Perast) »gunj s kukuljicom« = *kapôt* (Hvar) »Winterrock«, augmentativ *kàpotina* f (Vuk, Crna Gora) = *kaput,* gen. *-úta* (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, danas općenito), zacijelo i preko tur. *kaput,* jer riječ nije općenita na zapadu. Kao predikativni indeklinabilni pridjev *biti kaput* (hrv.-kajk.) »propasti«, od njem. *ich bin kaputt.* Denominali na *-iti okapiti se* pf. (Stulić) »dobiti kapu«. Upor. arb. *këpaç.* Od lat. *cappa 6.* v.) »mantello con cappuccio«, internacionalno,

Lit.: ARj 4, 835. 837. 839. 843. 848. 849. 950. 8, 808. Hirtz, *Aves* 150. Ribarić, *SDZb 9,* 156. Vuković, *SDZb* 10, 388. Matzenauer, *LF* 8, 44. Hraste, *BJF* 8, 20. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW*[a] 1642. *GM* 187. *DEI* 740. 741.

kap äc (Rab) = *kapać* (Molai, Božava) = *kàpãc* (Perast) = *kàpãc* (Dubrovnik, Cavtat; predikativni pridjev, npr. *ti si kàpãc to učinit)* »kadar, u stanju«. Za Dubrovnik potvrđen je f *kàpãca,* u drugim krajevima nije. Potvrda za kose padeže nema. Slov. *kapać,* prilog *kapać* (Notranjsko) pored *kopač* »im stände«. Denominal *ukapačiti se* (Dubrovnik) »usuditi se«. Apstraktnim na *-itas,* gen. *-itatis* > tal. *-tà(te}* > *kapačitāt,* gen. *-i* f (Dubrovnik) »sposobnost«. Od lat. *capax* '^ tal. učena riječ *capace,* tršć. *capase,* apstraktum *capacità.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. Budmani, *Rad* 65, 166. *Pleteršnik* l, 478. Šturm, *ČSJK* 6, 52. *DEI* 730.

kapak, gen. *kapka* m (Vuk, 18. v.) = *kapak,* gen. *-aka* (Kosmet) »sinonim: 1° zaklopac, 2° kanje, vjede«. Na *-lija: kapàklija* f »saham sa zaklopcem«, *kapaküja* f (Kosmet) »turska vojnička puška ostraguša .sa zaklopcem, prije Martinijevih«. Na *-iti raskapàciti* (Crna Gora) »skinuti kotlu kapak«. Balkanski turcizam (tur. *kapak,* izvedenica na *-ák* kao *konak, jatak,* od *kampak* »zudecken, verhüllen«) iz terminologije alata; rum. *capac,* bug., arb. *kapák.* Tur. α identificirano u Vukovu obliku sa nepostojanim α kao u *čanak* (v.). Tur. *kapmak* u pasivnom obliku *kaplamak* »füttern, polstern« zastupan je u *kaplàisati, -isem* pf. = *kaplaìsat (se)* (Kosmet) »1° obložiti, preko starog udariti novo, postaviti, 2° (metafora) potplatiti, 3° navaliti na koga besjedom«. Odatle *kaplaj* m (Krajina) »okrugla opeka za pokrivanje vrha krova (Hohlziegel)«. Dodatak *-j* je kao u *belaj* (v.). Upor. arb. (Gege) *kaplis* »überfalle, erdrücke«. Odatle skraćeni infinitiv na *-ma: kaplama* (Kosmet) kao indeklinibilni pridjev »furniran, preko staroga prišiveno novo (opozicija *nov)«.* S gubitkom / u izvedenici na *-džija kâpamadzija* (18. v., Vuk, Obradović) »čovjek koji pravi pokrivače«. Također prezime. Balkanski turcizam (tur. *kaplama* »Futter, Verhüllung«) iz terminologije odijevanja: bug. *kaplama,* arb. *kapama* (sa gubitkom *l,* jer se pomiješalo sa *kapa}.*

Lit.: ARj 4, 837. 838. 845. *Elezović l,* 279. *GM* 174. *Mladenov* 231. *Miklošič* **11.** *SEW ï,* 484. Matzenauer, *LF* 8, 43. *Deny* § 556.

kapaklis m (Vulović) »igra klis«. Svakako je složenica. Nejasno je što je njen prvi dio. Možda tur. optativ *kapa* kao zamjena 3. 1. imp. od *kapmak* (v. *kap)* »neka se uhvati klíš«. Drugi je svakako *klíš* m = *kliša* f »1° komad drveta ili kamena na obje strane zaoštren, 2° igra tim predmetom, 3° (metafora) jedna od dasaka kojima se pokrivaju kuće; sinonim: šindra, skudlą < lat. scandula), 4° oštar kamen, oštra hrid«. Na *-oca: klisača* f »palica kod igre klisa«. Sa šaljivim sufiksom *-alo klisalo* m prema f *klisalica* (Lika) »koji neprestano skače« od denominala impf, *kūsāti* prema pf. *klísiti* (Lika), *klišam, klîsîm* (18. v., Vuk) i *klisnuti, -em* (od straha) »skočiti, odskočiti«. To se značenje razvilo od bacanja klisa. Upor. i *sklisiti se na zemlju* (Bosna) »spustiti se«; *klisati se* (Vuk) »igrati se klisa«. Varijanta je *kŕísnuti, -em* (17. v., Baraković) »poskočiti«. Na *-ica: klisnica* (objekt uz *izbaciti,* vulgarno) »posrati se od straha«. Na -n/a: *klišnja f* = *klisanje* n »skakanje«. Prilog *nakIls* — *năoklis* (Vuk) »kad njiva ili jendek ide sve

na uže, u špic«. To značenje suvisi sa značenjem 4°. To je i u toponimu *Klis.* Kako je *Klis* kod Splita potvrđen kao *Clusan,* nije identičan sa *Klis* u Bosni i Srbiji. Postanje nepoznato. Brückner i Specht misle da je od istoga korijena od kojega *klip* (v.), *klin,* samo s formantom s.

Lit.: ARj 4, 837. 5, 79. 82. 7, 395. 470. 551. *Miklošič* 119. *SEW í,* 520. Specht, *KZ* 68, 128.

kapama f (Srbija) = *kapama* (Kosmet) «kuhano jelo od janjetine, zelena luka i raznih začinaka«. Balkanski turcizam (tur. *kapama,* »étuvée de viande«) iz kulinarske terminologije: rum. *capama.*

Lit.: ARj 4, 838. *Tiktin* 282. *Elezović 2,* 521.

kapar m = *kapara* f pored *kapara* »biljka capparis spinosa koja raste uza zid na kamenu (plod se stavlja u ocat i jede se)« = *kapra* f (prema njem. *Kaper).* Slov. *kapara* = *kapera.* Starija je posudenica sa α > *o: kopar,* gen. *-pra* m = slov. *koper, kopre* m, *kapric, koprnina* »anethum graveolens«. Arb. *pakar* pored *kopër* (iz hrv.-srp.). Od lat. *capparis.*

Lit.: ARj 4, 838. 848. *GM* 175. 198.

kapara f (17. v., Vuk, Rab) = *kapara* f (štokavski) = *kapara* (ŽK, Božava, slov.) »novac kao zalog«. Denominal na *-ati kapàrati, -ãm* pf. (Božava, Vrčević, Bogišić) = na *-hati kapàrisati, -sem* pf. (Bosna) prema impf, na *-va kaparisavati* (Srbija), na *-iti kàpariti, -гm* impf. (ra-). Balkanski talijanizam iz oblasti trgovine (tal. *caparra,* 14. v.): rum. *capara* f, bug. *kaparo* n pored *kapara* f, *kaparós (tuk ima* ~), arb. *kaparr* m pored *kaparrë* f s glagolom *kaparros* »gebe Angeld«. Dočetak *-arra* je identičan s tal. *-arra,* skraćenica od lat. *arrobo,* gen. -oras < gr. αρραβών, gen. -ώνος > *aravuna* (v.). Korijen *cap*-Battisti tumači sa *capo.* Ako je tako, složenica je nejasna. Upór. hebr. *kappāra* »žrtva za pomirenje«, od glagola *kippįr* »sühnen«.

Lit.: ARj 4, 838. Kušar, *Rad* 118, 24. *Pleteršnik* l, 386. Cronia, *ID* 6. GM 175. *Mladenov* 231. *Miklošič* 111. *SEW* 1, 484. *DEI* 731.

kapati, *-ljēm, -ām* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-)* prema pf. *kápnuti* (u narječjima) > *kanuti, -ēm* pored *käpili, -lm (do-, is-, pre-),* sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »stillare«. Iterativ *kapljívati, -kàpljuje* samo s prefiksom *is-, pro-* (subjekt *kiša) = prekaptnjat, -uje* (Kosmet, subjekt *kiša}.* U prefiksalnim složenicama metaforicko značenje polazi od uporedenja »padati kao kap, odmah, dugo, propadati kao kap u vodi« : *skapati, -pijem* prema impf, *skapavati, skapavam* »umkommen«, *okapati, -pijem* »namučiti se *(okapati u tamnici)« = okapat, -pijem, -am* (Kosmet) »dugo negdje ostati, probaviti«, *ukapiti, ùkapīm* (Vuk) »na mjestu ubiti, tj. da padne kao kap«, bez prefiksa *kanuti, -ēm* (Piva-Drobnjak, Dubrovnik) »nenadano doći«. Imenica *kâp,* gen. *-i* f (17. v., Vuk, Vodice) »apoplexia« može biti i prevedenica (calque) prema tal. *gotta,* tur. *damla.* Upotrebljava se i kao francuski negativni komplement *goutte (n'avoir goutte, n'entendre goutte): nisam ni kapi spavao* (Lika), *nemam ni kapi duvana* (ŽK); *kâp тŋ.* (hrv.-kajk., Vodice, i slov.) »voda što kapa s krova«. Odatle *kápnica* f »1° Stalaktit, 2° streha«. Praslav. je izvedenica na *-гa: kaplja* f »1° u pravom značenju i 2° apoplexia«. Pridjevi na *-ăst kăpljast,* na *-av kãpljav,* poimeničen na *-ъc kâpljavac,* gen. *-avca* (Stulić) »1° čovjek kojemu je pala kap, 2° česma (Lepenica)«, na *-ica kăpavica* (Kosmet) »1° mjesto na strehi kuda kaplje kiša, 2° otopljen snijeg, 3° voda od kiše (Vuk), 4° biljka«. [Ovamo i neologizam *kapavac* »gonoreja«]. Na *-iv kàpljiv.* Poimeničen part. perf. pasiva *kapljenik* »med«. Na *-avina: kapljevina* (Vuk) »mast iz brava«. Na *-ilo kăpilo* n »cijev kroz koju voda teče« = na *-alo kapalo* = na *-ivo kapivo* (Bella, Voltidi). Na *-alica: kapalıca* (Vuk) »sud za hvatanje rakije iz kazana«. Deminutivi na *-ča kapca* f (Vuk) i *kapčica,* odatle glagol *kačkati, -ām < *kapcati,* na *-ъc kapać;* gen. *-pea* (Vodice) »1° kaplja, 2° streha«; na *-ica: kapljica;* na *-bk: kapljačak,* gen. *-čka* »vrsta paprati« od **kapljak.* Na *-ina: kãpljina; òkapina* (Bačka) »na vrhu sijeno što pocrni od kiše; sinonim: *povlata«.* Koi. na *-ež: kapež* f. Prilog: *nàiskãp* (Vuk) »do zadnje kapi«. Postoji jedna potvrda s umetnutim *r kraplja* (18. v.) za *kaplja.* Možda unakrštenje sa *krápati.* Upór. i *kropiti* i češ. *krápě* pored *kápě.* Ie. paralele nisu utvrđene. Mladenov uporeduje sa sanskrt. *kaphas-* »služ«, zenda *kafa-* »pjena«, kurd. *kaf,* oset. *χα/.* To se upoređenje ne poklapa semantički. Budući da postoji osim *kraplja* još varijanta *kvap* za *kap-,* može biti točno mišljenje da je *kapati* onomatopejskog postanja.

Lit.: ARj 2, 588. 3, 873. 4, 834. 838. 846. 7, 363. 827. 837. 839. 842. 844. 845. *Elezović*

l, 233. 278. 288. 437. 2, 22. *NJ 2,* 215. *Mažuranić* 488. Ribarić, *SDZb* 9, 156. Vuković, *SDZb* 10, 388. *Miklošič* 111. *SEW l,* 487. *Holub-Kopečný* 162. *Brückner* 217. *Vasmer* 521. 523. *Mladenov* 231. *RFV* 71, 453-463. (cf. *IJb* 3, 160). Iljinski, *RFV* 73, 281-308 (cf. *Slávia* 3, 578-579. *IJb* 8, 206). Štrekelj, *DAW* 50, 44. Vaillant, *RES 22,* 14.

kapela f (15. v.) = *kapela* (ŽK, Rab, Božava) »1° mala (područna) crkva, 2° vojna muzika, 3° toponim«. Deminutiv na *-ica: kapelica* (16. v.). Radna imenica na lat. *-anus* (kao *kapetan): kapelan,* gen. *-dna* m (14. v.) = sa sinkopom *e kaplán* (hrv.-kajk., slov., Belostenec, Voltidi) preko njem. *Kaplán.* Na *-ija kapelanija* (16. v.) = na *-stvo kapelanstvo* <*Y1.* v.). Od kslat. *cappella* (deminutiv od *cappa)* »naziv bogomolje u palači franačkih kraljeva u kojoj se pohranjivala *cappa* sv. Martına Tourskog«. Tako je nazvan po semantičkom pravilu i muzički zbor koji je pjevao u njoj. Odatle radna imenica na *-nik kapelnik* m prema njem. *Kappelmeister.*

Lit.: ARj 4, 840. 845. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1644. *DEI* 743. *NJ 2,* 271. *SEW* 1, 485.

kapelio m (Split) »ženski šešir«, tal. deminutiv na *-ino* od tal. *cappello* < kslat. deminutiv na *-ellus* od *cappa.* Proširen na dem. *-itta* > *-etta: kapellta* (Rab, Novaija na Pagu, Kaštel na Rabu), sa zamjenom tal. sufiksa našim *-ica kapelica* (Jablanac) = *-inka kapelinka* (Stinica) »ševa = sjev.-tal. *lodala cappelluta* providena, čupicom, Haubenlerche«. Tal. pridjev na *-uto* zamijenjen je kod nas najprije tal. deminutivnim sufiksom, onda našim. Tal. *cappelletto* > *käpile,* gen. *-eta* (Mljet) »čep spleten od pruća ili trave u obliku kapice (ribarski termin)«. Interesantan je primjer zamjene tal. deminutivnog sufiksa prijelazom u deklinacijų *-e* < *į.* Upór. arb. *kapell.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 18. Macan, *ZbNŽ 29,* 210. Hirtz,, *Aves* 180. GM 175.

kapesî (narodna pjesma, Bjgišić), si je tur. posesivna postpozicija, samo sa *bre* »bre kurviću« = *kape* = (složeno) *kăpeogli* (Kosmet), uzvici, »kurvin sine«. Imenica na *-j: kapija* f u psovci *kapijo Ujedná* (Čačak, Srbija), pored *kahpija* govori se *kahpe, kafpe > kape.* Deminutiv na *-đSik* (v.): *kapedžik* (Kosmet) »kurvica«. Balkanski turcizam (tur. *kahpe* »meretrix«) iz terminologije morala: bug. *kahpé > kapija, kahpelăk,* arb. *kahpé > kape* (Gege) = *kafpe,* ngr. καχπέ.

Lit.: ARj 4, 841. *Elezović* l, 279. *Mladenov* 243. GM 166. Marjanović, *NJ* 3, 215-217 (cf. *IF* 14, 255).

kapetan, gen. *-äna* m (Perast, Dubrovnik, Vuk, 15. v., narodna pjesma) = *kapitan,* gen. *-ana* (zapadni krajevi, čakavski i kajkavski) = *kapitan,* gen. *-äna* (13. v., Hektorović, Rab) = *kapitûn,* gen. *-uana* (Molat) m prema f *kapetanica* = *kapetanovica,* pridjevi na *-ov kapetanov, kapetanski,* poimeničen *kapetanovac,* gen. *-vca* »momak kapetanov«, prezime *Kapetan(ov)ić.* Apstrakti na *-ija kapetanija* = *kapitánya* (17. v.) = na *-bstvo kapetanstvo* = na *-at kapetànãt,* gen. *-ata* »kotarski poglavar (Potomje)«, *polukapètan,* gen. *-äna* m (Srbija) »nepotpun kapetan, nepraví kapetan, koji je pod drugim kapetanom«. Od lat. > tal. *capitanus* > *capitano.* Sinonim je *ćefalija f* (Vuk). Upor. u Zadru prezime *Kotopanja* < biz. κατεπάνω, što je istoznačno, ali drugog postanja. Upór. lat. izvedenicu na *-ina: capitina* kao zamjenica za *caput,* odatle rum. *căpățină,* arb. *kaptinë-a* »Kopf beim Zählen von Vieh«.

Lit.: ARj Λ, 841. 844. 10, 623. *REW*[3] 1634. *Godin* 227.

kapija f (Vuk, 18. v.) = *kapija* (Kosmet) »sinonim : 1° (velika) dvorišna vrata, 2° gradska : *Bijogradu na Stambol-kapiji,* Vuk, narodna pjesma, 4, 132)«. Toponim. Deminutiv na *-džik* (v.) *kapidžik* (Vuk, Srbija, Bosna) »vratašca« = *kapidžik* (Kosmet) »unutrašnja mala vrata između dvorišta dvaju susjeda«. Na *-džija kapidžija* m »vratar, vratarica«. Toponim i antroponim. Složenice *kapi-komšija* (narodna pjesma) = *kapi-konšlja* »najbliži susjed«, *kapidži-baša* m »starješina nad vratarima«. Sa tur. postpozicijom *-stz* »bez« *kapisîz* m (Kosmet) »l ° uže, 2° besposličar«. Balkanski turcizam (tur. *kaptı)* iz graditeljske terminologije: bug. *kapija,* arb. *kapixMk.*

Lit.: ARj 4, 843. *Elezović* l, 279. 2, 521. *Mladenov* 231. GM 175. *Miklošič* 111. *SEW* 484.

bapimka f »biljka robinia pseudoacacia« = *kapinska trava* (17. v., Dubrovnik) = *kapin* (Stulli, Šulek; prema Budmaniju nepouzdano). [I češ. *kapinice,* Šulek].

Lit.: ARj 4, 843. Šulek, *Im.* 139.

Kapitolij m (Budrmuiijev akcenat) = *Kapital], s* pridjevom na *-bsk kapitoljskī,* isto prema lat. *capitolinus kapitolinski.* Od

lat. *Capitolium,* najpoznatiji je brežuljak Rima, preinačen po tal. pučkoj etimologiji unakrštenjem sa *campus* u *Campidoglio* > *Kampìdolij* (17. γ.) = *Kampidolija* f (17. v.) = *Kampìdolj* (17. v.), s pridjevom *kampidoljskī.*

Lit.: ARJ 4, 813. 845. *REW*³ 1639. *DEI* 707.

kapitul (1484, Senj) = *Kapitul* m (toponim kod Knina) = *kàpituo,* gen. *-ula* m (Budmanijev akcenat) = *kàpituj* (Poljički statut, *j* < *lj)* »1° zbor kanonika, fratara, dumana, 2° (prevedenica) poglavlje«. Pridjev na *-bsk kapitulskí* > *kapituoski, kapituljskî.* Od srlat. crkvenog *capitulum,* deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus.* Pridjev na lat. *-aris* (varijanta od -aus) *kapitular* < srlat. *capitularis,* poimeničeh u ni. r. > *kapitular,* gen. *-ara* (16. v.) »skup franačkih zakona«, odatle s našim općim pridjevskim sufiksom *-ьn* određeni *kapitulami* (npr. *vikar).* Odatle internacionalno *kapitulirati, -tulirăm* pf. »potpisati poglavlje mira > položiti oružje«. Od tal. *capitolo* > *käpita,* gen. *-ola* (14. v.) = *Kaptol* m (Zagreb) »1° zbor kanonika, 2° dio starog Zagreba (toponim)«, etnik *Kaptolac* (Belostenec) »čovjek koji pripada Kaptolu«, pridjev *kaptolski* (i~>a *gospoda),* nastalo odbacivanjem madž. dočetka *-om* < lat. *-um* od *Kaptolom* (16. v., Belostenec, Jambrešić, Vitezović, historijski spomenici), toponim (Krapinaj, etnik *Kaptolomac, kaptolomski.* Od madž. *káptalan* < lat, *capitulum.* Madžarski crkveni termin u Zagrebu objašnjava se činjenicom da je zagrebačka biskupija madžarska kreacija. Odatle dolazi i to da su crkveni izrazi za časti madžarski latinskog podrijetla kao *prepošt* < *praepos(i)tus, Paradižim* (toponim, Krapina, groblje), *Apatovac, vicijašpeš.* Latinske riječi kao *juš* izgovaraju se prema madžarskom.

Lit.: ARj 4, 802. 848. 849. Štrekelj, *DAW* 50, 26. *REW*³ 1640. *DEI* 736.

kaplan m = *kaplan* (Kosmet) = *kaplam* (17. v., jedna dubrovačka potvrda sa *n* > *m* kao u *bujrum)* »1° lavoris, tigar, leopard, 2° njegova koža«. Složenice: *kaplampost* (17. v., jedna potvrda) »tigar«, ali upravo »koža tigrova, jer *post* stoji mjesto perz. *pust* »koža«; *ărslan-* i *kaplan-jurnek* (Peći) »vrste veza«. Toponim *Katlanovo (ti* mjesto *pl)* kod Skoplja. Balkanski turcizam (tur. *kaplan,* izvedenica od *kapmak* »ergreifen«) iz oblasti zoologije, upravo koža za odijevanje: bug., arb. *kaplan,* ngr. καπλάνι.

Lit.: ARj 4, 845. *Elezović* 1, 250. *Mladenov* 231. *Lokotsch* 1066. *GM* 176. Matzenauer, *LF* 8, 44. *Miklošič* 111. *SEW* 1, 485.

kapošanat, gen. *-anta (s = s')* m (Molat) »groblje, cimitar (v.)«. Toponim *Koposônda* f (Hvar, *nt* > *nd* kao u *planda).* Tu je bilo groblje. Konsonant *n* je ispao zbog disimilacije *m - n > 0 - n.* Od tal. *composante* (14. v.). Riječ *campus* kao opća riječ posuđena je u slov. *kàmp,* gen. *kampa* m »1° Teil, 2" Feldlager« preko njemačkoga. Samo jedina je potvrda u gen. pl. *dvi Ujadę kanapa zemlje* (18. v.). Nije izvjesno da li ide ovamo kao *kanap,* gen. *kănpa* »mjera za zemlju«, kako izvodi *ARj* 4, 815. Na lat. *-anea kampanja* f (Rab) »selo, ladanje« < tal. *campagna* »isto«. U toponimiji jadranske zone postoji i kao internacionalna riječ *kampanja* »borba«. Riječ *campus* postoji kao toponim u sing, i u dva lika u pl.: *Komp* m (Krk); *Kimp* m (Krk) je krčkoromanski pi. *campì* > *Kimp* u prijevoju. Pl. *campara* (tosk., prema tipu *tempora) Kâmpor* (Rab; rom. -α otpalo jer je za hrvatsku jezičnu svijest bilo jednako genitivu sing.). Ovamo možda *Kambur,* rt kod Visa = *Kombur* (Kotor) = *Kimbor* (Boka, *mb* < *mp* kao u *planda* < *planta).* Romanski deminutivi: na *-ellus: Kampêlje* m ák. pl. (Krk, cf. fr. *Champeauxï, Kantêlji* m pl. (Krk) = *Galletto* (u dokumentima) < *campittellu,* cf. mlet. *campiello.*

Lit.: ARj 4, 814. 5, 239. 777. Kušar, *Rad* 118, 22. *Pleteršnik* 1, 384. *REW*³ *1563.DEI* 707. 709. Skok, *AGIT* 24, 38., br. 32.

kaprijûn m (Brač, seljaci) = *krpljūn,* gen. *-una* m (16. v., čakavski, Budmanijev akcenat) »greda, tignum«. _Može. potjecali kao dalmato-romanski relikt od deminutiva *čapreolu* (Vitruvije) »bravicello«) > tal. *capriuolo,* rum. *căprior* sa disimilacijom *r - l > r - n* kao u *linteolu* > *láncún* (v.) ili od **capreone,* izvedenice od pridjeva *capreus* < *caper* (sa metatezom suglasnika, upor. *crabu* na Sardiniji i fr. *chevron.* Neobičan je sufiks u *krpljed 1 -et* m (karlovačka okolica) »trijem (Ivšić), balatura (v.), koja je u Lici produljenje krova nad glavnim vratima«. Moglo bi biti da je i tu bio isti lat. sufiks *-olu,* samo je *o > e* poslije palatala, a á je rezultat disimilacije *r - l > r - d.* Ovamo ide kod austrijsko--madžarskih Hrvata (»Wasser-kroaten«) *hrpiet* »Küche«. Bez sufiksa arb. *qepër* m = *qepëre-a* f, *iepērt e shpis* (Ulcinj) = *kshõnzat e shpis*

(Zatrebač) = *ćepra* (Ulcinj) »Schindellatte« < lat. *caper.* [Usp. i *càbrun].*

Lit.: ARj 5, 630. *GM* 223. *Godin* 304. *REW** 1650. *DEI* 746. Isačenko, *SlRu* 10, 116.

kāps, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »zatvoren, koji nema stolicu«. Apstraktum na *-luk: kăpshk* m »konstipacija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kabz,* tur. *kabzhk)* iz Ijekarske terminologije: arb. *kaps, kapslëk.*

Lit.: Elezović 1, 280. *GM* 176.

kapsa f (južno primorje) = *kàvsa* ~ *kavsa* (Božava) = *kasa mrtačka* (Korčula) »mrtvački odar, sanduk, lijes«. Od lat. *capsa.* Kao leksički relikt iz dalmato-romanskoga. Upor. glede očuvanog *ps* u balkanskom latinitetu arb. *kafshe f* »1° etwas, Sache, 2° Tier, lebendiges Wesen, 3° Rätsel«, značenja koja su dobivena po pravilu sinegdohe. Deminutiv na *-ellus kapseo,* gen. *-eia* m (Dalmacija, Pavlinović) od lat. *capsella,* u kojem je *-a* smatran kao genitívni nastavak. Na *-one > -un: kasun,* gen. *-una* m (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »velika kištra za spremanje žita« = *kašun,* gen. *-una* (Rab, Božava, Kućište, Potomje) = (sa *š* < mlet. *ś) kašūn* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »drveni sanduk« od *kaša* (Dubrovnik) »blagajna«, deminutiv na *-ittus* > *-etta kaseta* pored *kaseta* (Dubrovnik, Potomje), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *kašetina* (Dubrovnik). Sa sufiksom *-ica kašica* (slov.) »capsella bursa pastoris, na *-ka kaska sv. Ivana* (slov.) »spiraea aruncus«. U značenju »blagajna« *kasa* f je došla preko njemačkoga (tal. internacionalno *cassa),* odatle pridjev na *-ьn* + *-ni kasni* (Lika) »koji pripada kasi«, na *-iere* > *-ir kasīr,* gen. *-ira* »blagajnik«, također preko njemačkoga, na *-ator kàsãtor* m (Lika, Slavonija) »koji isplaćuje radnike«, *inkasator* m. Na *-ella* tal. *cassetta* > *kàsela ț* (Istra, Hrvatsko primorje) »škrabija, čekmedže«. Deminutiv *kaselica* (18. v.), pl. f *kasele* »sprava od dasaka s ručkom na nošenje melta«. Ovamo još ove izvedenice: *kosil,* gen. *-ila* m (Žrnovo, Korčula) = *kasu,* gen. *-ila* (Hvar, Vis) »mrtvački sanduk, kapica (Šibenik, ide možda također sa zamjenom *ρ* < *s* unakrštenjem sa *kapa)«.* Ide zajedno sa naprijed pomenutim *kapseo* (sa *ę* > *i* ikavizam). Slov. *kositar,* gen. *-rja* m (Ajdovščina) »koš s ručkom« < **capsa* + *-Ш* + *-ariu* (?), bez primjera u romanskim jezicima. Bez paralele je i *košļāta* (Budmanijev akcenat prema Stulićevu *koslatta)* »rupa u gornjem dijelu bačve«, ako je od *cappsula* + *-ata* kao relikt iz dalmato--romanskoga. Od pridjeva **capsea* je možda *inkasa* f (Dubrovnik) »nišeste, škrob, štirka (v.)«, sa denominálom *inkašati, -ām* pf. prema impf. *inkasavau, -kàsãvãm,* »štirkati, poskrobiti«. Upor. u južnoj Italiji *incasciare* »connettere, combaciare, adattarsi bene, raffreddarsi«. Dubrovački se romanizam unakrstio sa *kaša* (Brei)«.

Lit.: ARj 4, 848, 908. 875. 880. 879. 883. 884. 5, 363. Budmani, *Rad* 65, 161. 166. Cronia, *ID 6.* Hraste, *Belićev Zbornik* 153. *Pleteršnik* 1, 441. *REW*³ 1658. 1659 a. 1659h. *Miklošič* 111. *SEW* 1, 485. Štrekelj, *ASPh* 12, 458. *Rohlfs 2,* 78.

kaptár m (Vuk) »od luba kapa što se meće na košnice da ih štiti oū kiše (pčelarski termin)«. Od madž. *kaptár* »košnica«. Upor. češ. *kaptour,* polj. *kaptur* »cucullus«. Potpuno isto značenje kao u Vuka ima rum. *kaptár* = *eăptan.* Biljka *captalan* »petasites officinalis« daje listove koji se upotrebljavaju mjesto *kaptára.* Vjerojatnije je da je riječ *kaplar* u vezi s rumunjskom.

Lit.: ARj 4, 848. Vasmer, *RSI 5,* 133. Matzenauer, *LF* 8, 44. *Bruckner* 218. *Tiktin* 287.

kapuc m (Rab, Božava) »glavato zelje«. Od tal. *(cavolo) cappuccio,* deminutiv na *-ūceus* od *caput,* mlet. *capuzzo.* Ovamo ide s *a* > *o* i dočetkom na *-ina kapucina* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »komušina«. Domaća riječ i romanizam unakrstiše se. Sa zamjenom *-c* > *-s* prema riječima koje nastadoše od *conposta: kapus* m (Voltiđi, Šulek, Cres, slov., Galičnik, Makedonija) »gornje lišće na kupusu« = slov. *kapus* = *kapus* (Kranjska Gora), s izvedenicama, »Gartenkohl«. Upor. prezime *Kapus, Kapusović* (16. v.). Sa *a* > *o kopus* m (Voltiđi) »isto«. Upor. *kopus* (ŽK, izraz u igri svinkanja). Mjesto tog oblika veoma je raširen *kupus* m (15. v., štokavski, istočni čakavci, Vuk, Dubrovčani, bug.) »broskva, cvjetača, kavolin, prokula, zelje (ŽK), cavolo cappuccio«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac kùpusac,* gen. *-sca* (16. v.). Pridjev na *-ьn* > *-an kupusan,* poimeničen *kupusnica,* na *-rak kupusnik* m (Srbija) »mrsno jelo sa kupusom«, na *-jak kupušnjāk* »vrt gdje se sadi kupus«. Na *-ište kupusište.* Na *-ar kupusar* (Dubrovnik) »koji jede mnogo kupusa«. Na *-ara kupusara* »1° sud za kiseli kupus, 2° toponim«. U hrv.-kajk. (Belostenec) potvrđena je ista riječ sa *-l: kupusi* m »zelje« < stvnjem. *kumpost* < kllat. *composita* > *kòmbos, kòmbost* (Srbija, Vuk) »jelo od kupusa«, bug. *kombos, kämbus* »salata« = *kumbus* (Vrčević) =

= *kumpasta* < srvnjem. *kumpost.* Upór. još .slov. *hoste* (Idrija) »ein Gemisch verschiedener .Speisen«. Unakrštenjem sa *kapus* govorilo se *kapusta,* tako i slov. *kapusta.* Tako slov., češ., polj. i madž. *káposzta* = *kapust* (Belo-•stenec), prezime u Zagrebu *Kapusta* (1307). Denominai *skupusiti, -im* pf. (Pavlinović, Zore) »skupiti, učiniti bez reda«. U hrv.-srp. unakrstiše se dva romanizma *cappuceu* m i *compos(i)ía.*

Lit.: ARj 4, 850. 5, 238. 777. 808. 809. 238. 10, 571. *Starine 7,* 35. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* 1, 387. *Mlaãenov* 247. 262. *REW*[3] 1668. *DEI* 748. *Miklošič* 111. 126. *SEW* 1, 486. *Bruckner* 218. /CZ 48, 208. Štrekelj, *DAW* 50, 23. Budimir, JF 15, 162.

kapula f (Rab, Božava, Cres, Veli Otok, Molat, Liburnija) = *kapula* (Lika K i pravoslavni, Mikalja, Bella, Stulić) = *kapula* (Vuk, neobičan akcenat, Hercegovina, Konavli, Dubrovnik, Lastva, 17. v., šibenski otoci), deminutiv *kapulica* = *kapùlica* (Stulić), na *-išteʼ kapulište,* na *-bstvo kapulištvo* »crveni luk«. Dalmato--romanski refleks od lat. *cēpulla (Thesaurus* 3, 549), izvedenica od *cepa,* vjerojatno mediteranska riječ prema Battistiju. Ovamo još na *-ák* (od *češnjak) kàpak* m (Stulić) koje Budmani označuje kao nepouzdano i načinjeno od *Jiapula.* Na tal. deminutivni sufiks *-otta .kapulota* f (Šulek) »biljka corydalis bulbusa«. Kako očuvano *k* pored *e* pokazuje, *kapula* je bez sumnje dalmato-romanski relikt. Od furlanskoga *cevole* f pored *zevale* je *cebula í* (ŽK) »isto« = *cebula* f pored *čébul,* gen. *-ula* (Gorensko) = *abula* (Vodice, Istra) = *čgbula* (Notranjsko) = *žbüla* (Melnica kod Barbana). Glede furl, *v* > *b* upór. *bolta, Bnonigla* prema *Vertenegtio.* Bokeljsko *apula* (18. v., Tivat, Perast, Ljuta i Bijela) ide možda zajedno sa *cipuddu* u Kalabriji. Značajan je isti akcenat kao u dubrovačkom *kapula.* U Paštrovićima •su nepoznata oba oblika. Tu se govori *civula* = •*dula* (Crmnica) »japradžik (v.)«. Ovamo idu još s neobjašnjenim sufiksom: *iàpljan* m (Vuk) »1° pras (Podgorica), 2° asphodellus albuş (Paštrovići)«, prema Daničiću iz tal. •*cipollino,* čime se nikako ne objašnjava *-ljan,* prije **cepull* + *-ianum,* za koji opet nema potvrda u latinskim vrelima, ali je moglo nastati i analogijski prema *ljiljan, bršljan* (v.) od **čapa,* upor. rum. *ceapă.* Biljka *čapuljka* »erodium«, naš deminutiv na *-ka* (upor. slov. *cebulka),* govori u prilog mišljenju da je *cepulla* postojalo ì u balkanskom latinitetu. Biljka u značenju »asphodellus« ima još više drugih varijanata: *čeprlja* f pored *ieprlj* m (rukopis, 15. v.), *čeprijez* i (ikavski) *čepris* = *čeplis* (16. v., Dubrovčani, Zore) = (jekavski) *čepljes* m = *čapljiz,* sa nejasnim umetnutim *r* i nejasnim dočetkom. I te varijante govore za postojanje *cepulla* u tom latinitetu. Upor. biz. κήπουλλον > *cipuddo* (Bova).

Lit.: ARj 1, 889. 890. 941. 2, 39. 4, 837. 849. Kušar, *Rad* 118, 15. *Pleteršnik* 1, 96. Skok, *ASPh* 30, 307. Ribarić, *SDZb* 9, 141. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW** 1820. Šturm, *CSJK* 6, 49. *Miklošič* 111. *SEW* 1, 486. *DEI* 953.

kapulja f (Pančić) = *kapura* (Crnogorac) »drugi želudac na desnoj strani od jednjaka pred buragom«.

Lit.: ARj 4, 850.

käpun m, gen. *-una* (16. v., Dubrovnik) = slov. *kapun* »uškopljen pijetao«. Odatle na mlet. *-era* < *-aria kapunëra* (Božava) »kavez za pijetle«. Deminutiv na *-ič kapunić.* Denominal na *-iti kapuniti, -im.* Sa a- > *o kopun* (Rab, ŽK) = *kopun* (16. v., Prigorje, Slavonija) = slov. *kopun* »isto«. Denominali na *-iti kopuniti se, kopūnīm* (Lika, Slavonija, 18. v.) »(metafora) 1° razmetati se, bániti se, ljutiti se *(na-, o-, po-}, 2°* pariti se *(kokoš se kopuni s pivcem)«,* na *-ja- kopunjati se* impf, (subjekt *kokoti)* »tući se«. Od vlat. **cappo,* gen. *-onis* — kllat. *capo, capus* (upor. *cabo,* gen. *-onis* »uškopljen konj«) > tal. *cappone* (13. v.), srvnjem. *kapun,* nvnjem. *Kapaun.* Kako pokazuje izmjena *P ì PP l b,* riječ je mediteranska. Upor. arb. *kapua -oni.*

Lit.: ARj 4, 850. *5,* 314. 7, 401. 8, 842. 10, 534. Zore, *Tuđ. 9.* Kušar, *Rad* 118, 18. *Pleteršnik l,* 387. 436. *GM* 176. Matzenauer, *LP* 8, 200. Šturm, *ČSJK 6,* 55.

kapunja (Bolić, Vojvodina ?) »sud kao kačica«, deminutiv na *-ica kapunjica* »sud kojim se grabi iz kade«. Budmani kaže da je isto što *kopanja.* Kako tog oblika nema u *ARj,* bit će to zacijelo štamparska greška mjesto *kopanja.* Riječ *kopanja* f (15. v., Marulić) = *kopanja* (Brusje) = *kopanja* (Istra), pored *kopãnj* m (Vodice, 18. v., Slovinci) praslavenska je riječ. Nalazi se u stcslav, slov., bug., poli. i gornjoluž., značenje »1° sud izduben iz jednog komada drva, 2° naćve (Korčula, Brusje, Hvar), 3° drvena *kopanja* za čišćenje žita (Vodice), 4° (Jambrešić) čamac«. U Skadarskom blatu je *kopanja* f od tesana kamena i služi za soljenje ribe.

Deminutiv na *-ica'. kopanica* (Molai) »naćve«, *kopanca* (Cres) = *kòpanjica* (16. v., Vuk, Crna Gora). Riječ *kopanja* je balkanski slavizam. Rumunji posudiše *copal* f (Muntenija) »seoske naćve« = *čupama* (Cincari u Baru), Arbanasi *kopaje* i *panice* (s ispuštanjem *ko-*); kapunja* će biti iz madžarskoga. Riječ je, kako se vidi, kulturna. Miklošič i Berneker smatraju je izvedenicom od *kopati* (v.). Štrekelj je veže sa *kopa* »Badetrog, Hohlziegel (Režija)«. Prema Matzenaueru bila bi u prasrodstvu sa stvnjem. *havan, wäschehaven,* nvnjem. *Hafen,* gr. κάπη »Krippe« > gr. καπάνη »Wagenkasten« i arb. *kapaše* »Öhlgefäss«. Ie. je korijen **qap-* »obuhvatiti«.

Lit.: ARj 4, 850. 5, 293. Tentar, *JF* 5, 207. *Pleteršnik* 1, 433. *SEZb* 13, 236. *Miklošič* 128. *SEW* 1, 563. Štrekelj, *DAW* 50, 81. Scheftelowitz, *KZ* 56, 176. Barié, *Reč.* 351. *Mladeno'ú* 250. Matzenauer, *LF* 8, 199. *Tiktin* 410. *Dalametra* 73. *WP* 1, 342.

kapurâl m (Budva) »pluto na vrhu saka (kód trate), da se vidi gdje je sredina trate da nije u krivo pošla (ribarski termin)«. Etimologijski ista riječ kao i vojnički termin *kapural,* gen. *-ala* (Lika) = *kapura,* gen. *-ala* (Perast, Dubrovnik) = *kapóra,* gen. *-ala* (Vodice) = (u austrougarskoj vojsci) njem. *Korporal* > u graničarskom jeziku *kaprál,* gen. *-ola* (ŽK), prema austr.-njem. *Kapral,* odatle *kaproRja* f »čast« = *kaprol* (Šibenik) »mlinar ispred makine (kod tiještenja ulja)« = *kapral* m (18. v.), *kaprálstvo* (18. v.) = *kaplar* (metateza *r - l* > *l - r,* Vuk, Vojvodina prema madž. *kaplar)* »desetnik (hrvatski domobranci)«, deminutiv *kaplarčić,* pridjev *kăplarov,* poimeničen na *-ica kaplarovica,* prezime *Kaplarović,* čast na *-ija káplánja.* Izvedenica na pridjevski sufiks *-alis* > tal. *-ale caporale* < srlat. *caporalis,* od pl. *capara,* sing. *capo* < *caput* prema deklinaciji *tempora.* Od iste pluralske osnove je izvedeno s pomoću *-idus* > tal. *-iccio'. komprēč,* gen. *-èia* u izrazu *stoji u kompreču* »ohola je ponašanja i želi da se s njom drugi ne druže« = *komprīč(\T.* v., Dubrovnik, poslovice). Od tal. *capriccio* (sa sinkopom intertonike). Istog je podrijet'a internacionalni talijanizam *kaprica* f, s pridjevom *kapriciozan, kapricirati se* (preko njem.). Istu sinkopu pokazuje i leksički relikt iz bokeljskog romanskog *kabruč* m (Ljubiša, *razbio bi glavu G kabruč)* = *kabruč* (Krtole), koje Parčić prevodi »legno sporgente dalla gronda«, »drvo kojim su se u staro vrijeme pokrivale kuće kad nisu kupovali kantinele (= letve), nego u šumi sjekirom djelali *kabruče* (Krtole)«. U Kotorskom statutu *caburtia* n. pl. (CCCXV, 128) < *capor-ucea* (deminutivni sufiks *-uceus* > tal. *-uccio); ρ* > *b* je u bokeljskom romanskom pravilno. Ovamo ide možda i *toprč* m (Podgora) »šišarica«.

Lit.: ARj 4, 850. 5, 251. Budmani, *Rad* 65, 165. Ribarić, *SDZb 9,* 156. Skok, *ZRPh* 54, 209. Štrekelj, *DAW* 50, 32. *REW*[3] 1668.

kâri m (17. y., Vuk) = *kâr,* gen. *kăara* (Kosmet, *učiniti se kar)* »nevolja, muka, briga, Ijutina«. Na *-U karli* (Vuk), indeklinabilni pridjev, »brižan«. Pridjev na *-ьn karai, f -rna* (Kosmet) = *kárni* »tužan, ljut, neraspoložen«. Ne zna se točno kako ide ovamo *kärna* pored *kârna* (Kosmet), uzvik, neka vrst kletve ili posovke. Je li to uzvik sažaljenja, kao *bortai* Denominal na *-iti', karili se (o-, ras-)* = *karit* (Kosmet) »1° brinuti se, 2° pričinjavati tugu (Kosmet)«, *nakariti, nàkārīm* pf. (Dalmacija, Lika) »namučiti«. Ovamo još s arapskim sufiksom za apstrakta *-et karet* (Vuk) »kazna u igri prstena«, sa denominálom *káretiti, -im* (Vuk) »kazniti kod te igre«. Glas *a* je nastao stezanjem od *aha-.* Upor. *raskahariti* »rastužiti nekoga« = *raškanti se* (Bosna, narodna pjesma). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qahr* > tur. *kahır, kahırlı)* iz duhovne terminologije: bug. *kähar.*

Lit.: ARj 4, 851. 864. 867. 870. 7, 384. *Elezović* 1, 282. 283. 284. *ZbNŽ* 6, 138. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 399. *SEW* 1, 487. *Mladenov* 284. *Ķipars* 149. *Vasmer* 533.

kar[2] m (18. v., Dubrovnik, Potomje, Krtole) »kola« = *kara* f (16. v., u izrazima *staviti, vezati, privezati na karu)* »vrsta kazne u dubrovačkoj republici (krivac se veže na javnom mjestu da se izvrgne sramoti)«. Od tal. *carro* < lat. *camım,* galskog podrijetla (u prasrodstvu sa *cursus),* n. pi. *carra* u romanskom femininum. Dubrovačko *kara* odnosi se na srednjovjekovno kažnjavanje vezanja na kolo. Riječ *karan* m (genitiv nepoznat) bosanski je rudarski termin koji je zabilježio Jukić. Od njem. *Karren* istog podrijetla. Donijeli ga u Bosnu Sasi rudari (upor. ime sela *Sasina).* Od njem. *Karren* je i slov. *gare* f pl. »zweirädriger Handwagen (Koruška, Štajerska)« < koruško--njem. *Garre,* deminutiv *gãrice,* radna imenica *górnik.* Od tal. *carrozza* f < srlat. *carr* + *-otia* (dočetak *-otia* od *birotium)* > *karoca* f (Dubrovnik, narodna pjesma i pripovijetke) = *karoca* (Božava) = *kàruce,* gen. *kârucă* f pl. (Vuk, Srbija) »hintov«, sa deminutivom *ka-*

ručice, pridjev na -ьn > -an karucan, denominal karùcati se (Lika) = karòcat se (Dubrovnik, Cavtat) »voziti se«. Od fr. talijanizma carrosse je karoserija í, sa složenim sufiksom -er < -airu + -ia, < fr. carrosserie. Ovamo i brodski termin karoc, deminutiv karočić (Božava) = kàroc (Račišće, Brač, Smokvica, Korčula, Mljet; ~ od prove, od krme, prave se od česvine) »becco prodiero d'una barca«. Od mlet. carezzo < carrotium. Deminutiv na -olus tal. carriola = carriula > karìjol m (Bosna) »laka poštanska kola« = karyola f (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Lika) = karjõla (Božava, Dubašnica, Rab), sa deminutivom karijolica — slov. karala (prema rj > r) »l ° tačke, 2° kolijevka (Dubrovnik)«. Deminutiv na -ittus > -etta kareta (slov.) »Kutsche, kleiner Fuhrmannswagen«. Može biti i od bav. Karrete. Imperativna složenica parakai, gen. -ăla (Baška, Muo; disimilacija r - r > r - l) »kolobran, tesano kamenje postavljeno u stanovitim razmacima uz cestu za obranu od kola« = barakai (istro-čakavski) < tal. paracarri. Upor. arb. posuđenicu iz balkanskog latiniteta ćtrre f (Ulcinj) »kola seljačka na dva točka«.

Lit.: ARJ4, 851. 855. 870. 874. Pleteršnik \, 207. 388. Cronia, ID 6. Kušar, Rad 118, 22. Budmani, Rad 65, 165. Miklošič 112. SEW l, 488. REW* 1721. DEI 782. 783.

kâr[3] m (Gorensko) = ker (ibidem) »Fels, felsige Erhöhung (Savinjska dolina)« = kir »felsige Klippe«, kôl. kirôvje »Felsenmassen«, pridjev kirovnat »felsig«. Nema potvrda u čakavskom i hrvatsko-kajkavskom. Od predrimskog *carium > katal. quer »isto. Značajni su prijevojni oblici ker = kir kao u dalmato-romanskom. Upor. tal. carra (a. 957) »pietra, roccia«, *carranto i Koruška (v.), kslat. caris, cararis, bask. hani »pietra«. Pripada mediteranskom supstratu. V. krn i krmúlja.

Lit.: Pleteršnik 1, 387. 389. 398. REW[3] 1696a. DEI 780.

kara (Vuk) = kara pored kara (Kosmet), vrlo raširen indeklinabilni pridjev »crn«, uz turske riječi haber, akšam, biber (Kosmet), boja »vitriol, galica, katran«, zulufi (narodna pjesma). Uz domaće riječi vrlo rijetko: kàrakosa (djevojka, Vuk). Jednom uz naš hipokoristik od turske riječi karakódé f (od kaduna, sjeverna Dalmacija) »1° žensko gnjusno, 2° (pejorativ) vino uzbrsaćeno (Pavlinović)«. Prvi dio ličnih imena i prezimena Karađorđe, Kara-Jòvan, Kara-Mustafa, Kara-Fejzo (narodna pjesma) = Kara-fêjza (Kosmet) »smiješan, ili smiješno odjeven čovjek« (ime kondotijera po Rumeliji na kraju 18. i 19. v., koji je dotjerao do kapidžibaše), Kara-Mahmud, Karaklajić, Kara-Marković, Karapešić, Kaladurđević (selo trebinjsko, disimilacija r - r > l - r} itd., toponimi Kàra-Bùnar, Karakaja (selo, Bosna), Karaburma, Kara Potok, itd.; imena zemalja Karabogdan (se. ili »zemlja«, što se kraćenjem ispušta), odatle Karabogdanija (Mrnavić) = Kàrabògdãnskã (Vuk, mjesto Moldavija), Karadag = Karadăk (Kosmet) »Crna Gora i zapadni dio okruga rudničkog«, odatle na -li Karadàglija m (narodna pjesma) = Karadaklija (Kosmet) »Crnogorac« = Karadačanin, -čanka, -đački (Kosmet), u imenu Rumunja (prema biz. Μαυροβλάχος) Kàravlah < tur. Karaiflak m prema Kàravlahinja, Kàravlaska, karavlaškī. Vrlo često u složenim imenicama: karagroš (španjolski) < tur. karaguruş, karašlama f (Vuk, narodna pjesma, drugi dio ašlama »trešnja«, v.), karaduzel (narodna pjesma) = karadüzen (Bosna) = karaduzên (Kosmet) »vrsta tambure«, karađdz (Kosmet) »1° koji nije skladan, 2° Ciganin, 3° lice koje izvodi komične igre, 4° komično kazalište (drugi dio doz v. đozluke)«, karakol, gen. -07α (Kosmet) »noćna patrola« (kol »vojska«), karakondžola f (Vuk) = karandžula (Srbija) = karakondžolos = karakôndžula m (Kosmet) »strašilo, avet, utvara, koja skače od Božića do Krstova dne«. Ta je složenica balkanski turcizam (tur. kara konculoz »vampir«, od korkunç »strašilište, effrayant« od korkmak »strašim se«, odatle bosansko muslimansko prezime Korkut, od kork-ut-mak »effrayer«) iz oblasti folklora: bug. korokóndžul = karakondžo, arb. karakanxhóll (Gege), ngr. καλικάτσαρος. Ovamo još ka'radž(a') (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° vo crne dlake, 2° mrke boje, nacrn« < tur. karaca »srna«. Odatle prezime na -ié Karadžič. Apstraktum na -luk: karàmluk m = haramiák m, augmentativ karamlačina f »tmina, tama, mrak; u argotu: noć« < tur. karanlık. Indeklinabilni pridjev je balkanski turcizam: bug., arb. kara.

Lit.: ARj 4, 851. 853. 854. 855. 858. 862. Elezović 1, 28. 283. 2, 486. SEZb 5, 1200. GM 176-177. 179. Mladenov 251. 252. Lokotsch 1070. SEW 385. 488. Deny 581. 582. Korsch, ASPh 9, 510. Grünenthal, ASPh 42, 316.

karabaćo m, n »pasji orasi, strychnos mix vomica L.«. Zove se i kargabučen, što točno odgovara tur. karga »čavka« + böken »zavíjajúca« (particip od bökmeK). Prvi oblik

predstavlja izopačeni turcizam. Riječ karga se nalazi u makedonskom toponimu Kargalak kod Skopja (-lak = -luk). Turska se riječ iskrivljuje unakrštavanjem sličnih turskih riječi. Tako kărgaburma f (Kosmet) »vrsta kliješta za upredenje i savijanje metalnih žica, kad se grade kopče i slično« < tur. sintagma karga buruni »(doslovno) čavkin kljun«, gdje je burun »rt, klin« pomiješan sa burma (v.). Ko zna nije li Kara-Burma u Beogradu kara burun? Riječ karga je balkanski turcizam iz zoološke terminologije: bug. arga, ngr. κάργα.

Lit.: ARj 4, 852. 864. Elezović 2, 521. Matzenauer, LF 7, 176. Vasmer 530.

kärabe, gen. haraba f pl. (Vuk) = karablje f pl. (Vuk, Srbija) »Γ frula pastirska, 2° trska na gajdama«. Deminutiv na -ica: karabice = karabljice (Vuk).

Lit.: ARj 4, 853.

karabulina f (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »1° velika smutnja, 2° (lovački termin) dug i zamršen trag kojim zađe zec da hrte pomete kad ga gone«.

Lit.: ARj, 4 852.

karafina f (Brač, Kotor) »napravjelo (Dubrovnik), konćiera (Dobrota, Perast), huilier, karanfmdl (hrvatski gradovi)«.· Kulturna riječ od nepotvrđenog tal. deminutiva na -inus od caraffa »boca«, evropskog arabizma (ar. garrafa).

Lit.: REW[3] 3690 b. DEI 715.

kârag, gen. karga m = karga (Hvar, Brusje, Šolta, Račišće) = harag, gen. karga (Dubrovnik) »(pomorski termin) tovar broda«. Postverbal od krgăti (Vodice) »tovariti« = slov. kàrgat (Notranjsko) = krgat »isto«. Od mlet. cargo (1431) icarico della nave«, sjeverno-tal. carregare > cargare sa sinkopom intertonike, bez nje toskanski caricare < izvedenica na -icare od camım. Od književnog talijanskoga je inkarikati, -am pf. (Perast) i retrokarika f (Vrbnik) »puška ostraguša«. V. krcati. Upor. arb. ngarkonj = ngalkonj < incarricare, sharkim »Ausflucht, Vorwand«, apstraktum na -imen od shkarkonj < excarrico, koje nije posudenica iz mletačkoga, nego iz balkansko-lat., upor. rum. încărca.

Lit.: Zore, Tuđ. 11. Ribarić, SDZb 9, 161. Hraste, Rad 277, 35. Sturm, ČSJK 6, 55. REW[3] 1719. DEI 767. GM 305.

karagaća f (Dalmacija, Danilo) »vrst vinove loze bijela grožđa«. Nema nikakve veze s arb. kalavesh (»Resttraube« prema Joklu).

Lit.: ARj 4, 853. GM 167. Jokl, Unt. 213.

karagoj m (Risan) »biljka antirrhinum L.«. Možda je isto što i karagulj, karah (Alschinger) »phaseolus caracalla L.« (Vodopić) < tal. caraco, caracollo, ukrasna biljka.

Lit.: ARj 4, 853. DEI 749. 751.

karagül), gen. -ulja m (Vuk, .Dubrovnik) »1° pomanji morski (s)puž, 2° (metafora) biljka u kojoj je cvijet nalik na spuža«. Upor. arb. käravali »grosse Schnecke«. Od mlet. caraguol, tal. caragòlo, caracòllo, caracò < španj. caracol »chiocciola«, izppacenje od scarabeaus. [V. karagoj].

Lit.: ARj 4, 853. DEI 751. GM 177. REW[3] 7648.

karakatnica f (Split, Zore) »hobotnica« = krakatica f (Podunavlje) = bug. krakatica, poimeničen pridjev krákat »u koga su duge noge«. Zorin oblik je ili prema rus. karakatica (od korok = krak) ili je prekrojeno prema tur. pridjevu kara (v.). Ne zna se ima li kakve veze s tim ribarskim nazivom karakatica »sultan« (šatrovački u Prištini).

Lit.: ARj 4, 854. 5, 448. Vasmer 526. Trojanović, JF 5, 223.

karakter m (17. v.) = haraktir (u crkvenom jeziku) »1° slovo, 2° ćud, narav, značaj, 3° moralni značaj«. Pridjev na -ьn karakteran »značajan«. Poimeničenje na gr. > lat. nenaglašeni pridjevski sufiks -ıcus u ž. r. karakteristika, pridjev karakterističan < χαρακτηριστικός. Na -isati okarakterisati, -šem pf.; od aorista prema χαρακτηρίζειν. Internacionalna učena riječ od lat. character, gen. -eriş < gr. χαρακτήρ, gen. - ῆρος »upečatak«, od χαράσσω »incido«.

Lit.: ARj 4, 854. DEI 754. REW[3] 1863.

karàkuc m (Brač) »stari nož ili britva kojemu je otpala ručica odnosno korice«.

Lit.: ARj 4, 859.

Käral, gen. Karla m (15-16. v.) = Karla m (18. v) = Karlo m (14. v.) = Karle m (ŽK), odatle prezime Karletić, Karlić (Lika). Od njem. Karl = srlat. Carolus (srodstvo sa Kerl »Mann«). Pridjev na -ov Karlov, poimeničen na -ьc < -äc Karlovac, gen. -ovca, etnik Karlovčanin m prema Karlovčanka f,

pridjev *karlovački, Karlovci,* na *-ií Karlovic* prezime, *kârlovac* »austrijski talir«, *Karlobag* < *Karlov Bag* pored *Bag* (v.). Od ličnog imena najvažnijeg vladara u ranom srednjem vijeku *Karla Velikoga* (= *Charlemagne* u *Chanson de geste),* koji je obnovio u neku ruku rimsko carstvo, stvorivši marke na zapadu protiv Saracena u Hispaniji (Katalonija) i na istoku protiv Slavena, i to 789. pokorivši *Wilcae,* koji su stanovali s druge strane Labe, 791. dopro do Dura (Győr) u Madžarskoj, 806. pokorio Srbe i Čehe; protiv južnih Slavena furlansku marku i Korušku, protiv Čeha franačku marku u Nordgau, a protiv Lužičkih Srba marku u Türingiji na Saali. Slavenima, koji u njegovo vrijeme nisu poznavali višeg stupnja državne organizacije osim plemenske župe, njegovo ime moglo je značiti imperatora uopće. Zapadnim Slavenima on je bio ono što je bio istočnim καϊσαρ > *cêsan, сыигь* u Bizantu, s tom razlikom što su se s tim posljednjim upoznali Slaveni na dunavskom limesu već u 5-6. v. Zbog toga *kralj* ne ide u praslavensko doba, dok može ići *cesar, сыагь.* Riječ *car* zamjenjuje Slavenima na Balkanu lat. *imperator* > rum. *împărat* = arb. *mbret.* Značajno je u ovom pogledu da svi Balkanci posuđuju od južnih Slavena *kralj* > Bizantincima κράλη5 znači bugarskog, srpskog i madžarskog vladara. Arbanasima je *kral* »fremder König«, prema, vlastitom *mbret.* U Panoniji Madžari posudiše *király.* Osmanlijama je *kiral* kršćanski vladar uopće. Rumunji, premda imaju kao i Arbanasi svoj naziv *împărat,* posudiše *craiu* m prema *crăiasă (-asa* < gr. sufiks *-issa)* pored *crăiță (regele* i *regatul* su u rumunjskon neologizmi), denominal *a crai* < *kraljiti* (Stulić), apstraktum na *-ia craie* < *kràljija* f »kraljevstvo«. Riječ *kralj* bila je prvobitno raširena kod zapadnih Slavena na sjeveru i jugu, dakle u polapskom, češkom, poljskom, kod aplinskih, panonskih i đačkih Slavena. Nije se nalazila u ukrajinskom i ruskom a možda ni u bugarskom. To sve odgovara naprijed navedenim historijskim činjenicama. I francuska *Chanson de Roland* zove *Karla* u isto doba *H reis* i *nostre emperere* < *imperator: Charles li reis, nostre emperere magnes* početni je stih u *Rolandu.* Posuđivanje ličnog imena u značenju »vladara« nije rijedak slučaj. Upor. npr. lit. *valdimieras* < *Vladimir* »vladar«, *Bajan* > *ban.*

Leksikologijska porodica riječi *kralj* velika je. Prema m *kralj,* gen. *kralja* femininum je *kraljica* (13. v.), s pridjevom *kraljičin,* na *-bsk kraljički* (~i *pjesme,* Vuk) i prošireno na -ьпа *kraljična* = *kraljca* (18. v.). Pridjevi: na *-ev kraljev* (čest u zapadnoj toponomastici), poimeničen na *-ina kraljevina* (Vuk, 17. v.) »1° regnum, 2° biljka, 3° vrsta grožđa«, s pridjevom (neologizam) *kraljevinski,* na *-ьо' -äc kraljevac į kralja-* »1° biljka carlina (v.), 2" pristaša kralja«, na *-ica kraljevića* f »1" kraljica, 2° toponim«, na *-čiča kraljievčica* »1[3] kruška, 2° jabuka, 2° rana viridis«, prošireno na *-ski kraljevski* (14. v.) = *kralješki* (Kavanjin), poimeničen *kraljevšica* (hrv.-kajk.) »jabuka«, *kraljevština* (neologizam za *regal)* »novčani dohodak kraljev«, na *-ьп kraljevan* (18. v.), poimeničen u f *kraljevna* »kći kraljeva« prema poimeničenju na *-ić kraljević* (Vuk), s pridjevom *kraljevićev* prema f *kraljevična* (sufiks prema *gospodična),* na *-ka kraljēvka* (Vuk, Šumadija) »ovca«, apstraktum na *-sivo kraljevstvo* = na *-ija kraljija.* Denominali *kraljevati, -àljujem* impf. = *kraljevstvovati, -ujem* (14. v.). Pridjev na *-bsk kraljski* (Pavlinović) postojao je još u Napoleonovo doba *(Kraljski Dalmatin* = *II Regio Dalmata)* za tal. *regio,* danas se ne govori više. Isto tako ni *kraljstvo* ni *kraljnik* (Kavanjin, 18. v.). Brojni su deminutivi: na *-bk* > *-ák kraljak,* gen. *-l/ka* (17. v.), na *-ič kraljić,* na dvostruki deminutivni sufiks *kraljičac* (Jačke), *kraljičak* (Lukov dol) »troglodytes europaeus«, pridjev *kraljičev,* na *-ić kraljić* s pridjevom *kraljićev, kraljičak* (17. v.). Prenosi se i na gmazove: *gujski* = *zmijski kralj* »Schlangenkönig«, *kraljeva žabica* = *kraljevčica, kraljevka* = *kraljica* »lacerta major«. I u rumunjskom je leksikologijska porodica slavizmą *craiu* prilično brojna kao i u hrv.-srp. Naziv *crăiță* znači u rumunjskom biljke, gljive, i termin je u igri karata, dok je *crăiasă* »kraljica, kraljeva žena«. Deminutiv na složen tračko.-lat. sufiks *-iįor смаџог* »1° kraljević, 2° ptica troglodytes = *carici; crăesc* »kraljevski«. Glagol α *crai* ima pejorativno značenje »bummeln, lumpen«. Nejasna je izvedenica *craidon* »pokvarenjak«. U najnovije vrijeme postoji i drugo tumačenje postanja riječi *kralj.* Prema Budimiru riječ bi bila pelastička, predslavenska, u vezi s Malom Azijom. Tome se protivi činjenica da je nepoznata ruskim plemenima. Prema Lehr-Spławińskom riječ *kralj* upotrebljavali su prvi Polabljani i Lužički Srbi. To se može prihvatiti. Ne može se prihvatiti da su južni Slaveni čuli tu riječ od Rusa. Slog *kra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *król* (odatle brojna njemačka prezimena *Kroli),* rus. *koralo.*

Lit.: ARj 4, 854. 868. 867. 5, 449. Hirtz, *Amph.* 66. Ribarić, *SDZb 9,* 13. *Miklósié* 131.

SEW \, 572. *Briifkner* 269. *ASPh* 42, 128. 138. 308. *Ailadenov* 255. *Kiparsky* 242. *Tiktin* 430. Birkenmayer, *JPol* 23 (cf. *JJb 24,* 356). Budimir, *Istoriški glasnik 2,* 68 — 72. Lehr-Spławiński, *PF* 12, 44. sl. (cf. *IJb* 13, 311. Bělic, *JF* 7, 242). Melich, *MMy 4, 24-29. 5,* 133-134. 36, 410-415. 467-470. (cf. *RSl 3,* 321. 396). *GM* 204. Schwarz, *ZSPh 4,* 360. Ivšić, *Rad* 187, 161. Putanec, *Filologija 5,* 111.

karàmanka f (Vuk) = *karabãnka* (Kosmet, Bánj) »vrst kruške«, na *-ka* prema m *Karaman* (Gundulić, 17. v.) »čovjek iz Karamanije gdje živu Turci zakona kršćanskoga«. Odatle dalmatinsko prezime *Karaman,* na *-ić* (18. v.). Na *-li Karamanlija* m (Vuk) »Turčin zakona hrišćanskoga« = *karamăjllja* f (mahala u Vučitrnu). Zemlja *Karàmãnskã,* pridjev *karamānskī* (1501). Na *-ija Karamànija* (Mikalja) = *Karamanović.* U narodnoj pjesmi *karaman* je »ime hrtu«. Dolazi i u toponimiji: *Karamanac* (Srbija), *Karamansko brdo* (Srbija).

Lit.: ARj 4, 855. *Elezović* \, 282.

karàntan, gen. *-äna* m (Vuk, Dubrovnik, Sarajevo, Mostar) = *karantān,* gen. *-äna* (Kosmet) = disimilacija *kalàntãr,* gen. *-ara* (Srbija) »1 ° prijašnji stari krajcar (austrijski novac), 2° turski bakarni novac od dvije pare (Kosmet)«. Od tal. *carantano,* izvedenica na lat. sufiks *-anus* od horonima *Carantana* »Koruška (v.)« prema Alessiju. Svakako taj numizmatički termin nije etimologijski identičan s novijom posudenicom *kvaràntena* (sufiks prema fr.) = *kvarantlna* (Dubrovnik, talijanizam) = *karanténa* (francuzizam) »kontumac«. Od tal. *quarantina,* izvedenica na pridjevski sufiks lat. *-īnus* > tal. *-ino* u fr. na *-anus* > *-aine* poimeničen u ž. r. od lat. *quadraginta,* vlat. *quarranta* »vrijeme od 40 dana«. Upor. arb. *karantene.*

Lit.: ARj 4, 848. 857. Skok, *Slávia* 15, 357, br. 396. *DEI* 753. *REW*[3] 6912. *GM* 127.

karâr, gen. *-ára* m (Bosna, srednja Dalmacija, Pavlinović: *biti na kararu, doći svakoj besidi na karar)* = *karâr* (Kosmet) »mjera, stanje, jednakost, stalnost, trajanje«. Denominal na *-iti: ukarārlt, -ãrim* (Kosmet) »üdesiti, da nešto ide ravnomjerno«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug. *karar* »juste état«.

Lit.: ARj 4, 857. *Elezović l,* 282. 2,387. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 397. *Mladenov* 232.

karâra f = (disimilacija *r - 1) karala* (Rab) »puteljak što vodi u selu čijoj kući«. Leksički relikt iz dalmato-romanskoga od lat. *carraria* (se. *via)* »kolnik«, poimeničen pridjev na *-arius* od *carrum* »kola«, tal. *carraia* »strada per carri«. Francuska internacionalna riječ *karijera* f »(činovnički termin) zvanje < napredak u zvanju«, odatle radna imenica na *-ist(a) karijerist(d)* m, od istog je postanja.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 27. Štrekelj, *ASPh* 28, 516. *DEI* 780. *REW* 1718.

karas m (Belostenec) = *karaš,* gen. *-áša* m (Vuk), sveslav., »slatkovodna riba«. Prezime u oba lika. Upor. češ. prezime *Karásek.* Deminutiv na *-čić* < *-ьс* + *-ić karaščič.* Nije baltoslavenska riječ jer je lit. *karúšis* = *karmas* zacijelo posuđeno iz njem. *karas, kāris,* srlat. *carassius,* nvnjem. *Karausche,* za koje se drži da potječu od fr. *corassin, carassin, carousse,* lotrinskí *karuš.* Rumunji posudiše *caras,* Madžari *kárász.* Nije opća južnoslavenska riječ, jer nije potvrđena u slovenskom, gdje se mjesto toga govori *kóreselj,* gen. *-šija* = *koroselj* = *kręśelj.* To je po svoj prilici posuđenica iz kojeg njemačkog dijalektalneg refleksa od *Karausche,* dosada nepoznatog. Uzimalo se kao vrelo lat. pridjev *coraclnus* < gr. κορακινος, (od κόραξ »gavran«) > tal. *coracino* »Rabenfisch«. Upor. glede značenja *corvus* > *krb. S* tim pridjevom teško je dovesti u fonetski sklad francuske, njemačke i slavenske oblike. Možda ide u pred-ie. supstrat.

Lit.: ARj 4, 857. *Pleteršnik* l, 438. 440 465. Medić, *ZbNŽ* 27, 2. 54. 69. *Miklošič* 112. *SEW* l, 489. *Holub-Kopečný* 164. *Bruckner* 219. *Vasmer* 528. *Mladenov* 232. *REW*[3] 2218. 4677.

karat m (Vuk, Crna Gora, Boka, Hercegovina) »plata kmetovima ili sucima od onih kojima sude«. Turcizam ar. < gr. podrijetla (ar. *qirat* > tur. *kırat* sa i > *a* < gr. κεράτιον > srlat. *carratum).* Ovamo ne ide na lat.-tal. deminutiv *-ellus* > *-ellő: karatéi,* gen. -*èia* rn (narodna pripovijetka, Mikuličić, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »mala uska, a poduga bačvica« = *karatio,* gen. *karàtjela* m (17. v., Dubrovnik) < tal. *car(r)atèllo,* upravo od part. perf. *carratus,* od denominala *carrare* »prevesti na kolima«, od kelt. > lat. *carrus* »kola«. [Usp. i *karatëla].*

Lit.: ARj 4, 855. 861. *REW** 4703 b. *DEI* 752. 780.

karatëla f (Božava) = *karàtilo* n (Račišće) = *karatel* (Malínská) = *karatio* (Perast) »bačvica od 200-300 1.«. Od tal. *car(r)atello.*

Deminutiv na *-ellus* od srlat. *carratum,* koje Alessio izvodi od *carrus* »kola«, upor. *voza, karat.*

Lit.: Cronia, *ID 6, III. DEI* 754.

karaula f (18. v., Vuk, toponim) = *karaula* (Kosmet) = (sa metatezom *r - l > l - r) kalăura* (Vuk, crnogorska narodna pjesma), toponim *Karaula* (Bosna, Lika / tu i *Karavlaj,* Srbija), *Karaulište* (Srbija) te *Kalaura,* brdo u Perušiću, Lika, kod· vode *Noščice (= *Novščice,* od *Novi) = karául* m (Stulić) = *karăvula* (narodna pjesma) »stražarnica« = *karakol* m (narodna pjesma) = *karakol,* gen. *-óla* (Kosmet) »noćna straža«. Balkanski turcizam (tur. *kara kol / gol > karavul > karául,* turska složenica od pridjeva *kara* (v.) i *kol* »vojska«; po drugom tumačenju od korijena *kar* »oko, vidjeti«, kao i *kar + göz* »gledam« > *karadoz)* iz vojničke terminologije: rum. *caraulă,* búg. *kara(v)úl* pored *karakol,* arb. *karauli > krauli, karali* »Schildwache«. Značenje »stražarnica« nastalo je ispuštanjem opće riječi *hane* (v.) u *karakol hanesi.* Femininum je samo hrv.-srp., nastao prema *straža,* odatle rum. *caraulă f.* Drugi elemenat složenice *hol* sa *-dzija: kōldžlja* f (Kosmet, i bug.) »financ« < tur. *kolci.*

Lit.: *ARj 4,* 766. 854. 861. 862. 7, 248. *Elezović l,* 282. *JF* 14, 208-209. *Lokotsch* 1078. *GM* 177. *Mladenov* 232.

karažija f (hrv.-kajk., Belostenec) < madž. *karazsia = karizija* (17. v., čakavski) = *karidža* (16. v., Dubrovnik) »debelo, krupno sukno«. Od tal. < srlat. *carisea* (14. v.) »stoffa fatta di ramasugli di lana, fabbricata a *Kersey* (engleski grad)« > stfr. *corize.*

Lit.: *ARj 4,* 862. 865. 867. *DEI* 770.

kärbun m (Božava) = *kärbun,* gen. *-una* (17. v., Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Hektorović) = *gàrbun* (Budva) = (čakavsko *ar* > štokavsko r) *krbun* = (sa zamjenom sufiksa *-un > -in) krbîn* (slov., Goriško) = *krbuın* (slov.) »ugljen, kameni ugljen, čumur«. Radna imenica na mlet. *-er < -arius karbunêr* (Božava), ovamo *karbònar,* gen. *-ara* (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma u stihu *U Svaiéra karbonara nema* »nekakva kabanica«, Budmani misli da je od mode *karbonarskih kabanica,* tal. *carbonero* »tajna politička stranka u Napulju«) »carbone, carboniere. Od lat. > tal. *carbone* < gr. κάρβων (5. v.). Ovamo lat. deminutiv na *-cülus: carbunculus* > tal. *carbonchio,* preko mlet. izgovora *krbohoč = karbone* (18. v., Kavanjin) »vrsta rubina«.

Lit.: *ARj* 4, 863. 490. *Pleteršnik* l, 460. Šturm, *CSJK 6,* 55. *REW*[3] 1674. *DEI* 756.

kärdaš (narodna pjesma), upotrebljava se samo uz uzvike *ala, jala, vala, gela, jurun* (v.), nikada kao opća riječ (nom commun). Zbog toga smatra Budmani i *kardas* uzvikom. To je umetnuta riječ kao naši vokativi *brate > brte* (Lika). Jedino u šatrovačkom se govori u značenju »brat«. Odatle denominál na *-iti prekardašiti, -kardāšīm* pf. (Vuk) u metaforickom značenju »pretjerati, prekantariti«. Balkanski turcizam (tur. složenica *karın* »Bauch« -f *das > kardas* »Bruder, drug«, upor. *pajdaš,* v., upravo »jednoutrobnik, drugar po utrobi«) iz terminologije srodstva: rum. *cardaşie* »Bande«, *a si cardasi* »dobiti pristašu«, bug. *kardai.* Vjerojatno ide ovamo *kardašiti, -lm* pored *krdašīm* impf. (Lika, objekt *boga, krši, zakon, svece)* »psovati«.

Lit.: *ARj 4,* 863. 5, 498. 11, 544. Griimenthal, *ASPh 42,* 316. *Miklošič* 112. *SEW* l, 490. *Tiktin* 293.

kardinal, gen. *-ala* m (16. v.) = *kardinao,* gen. *-ala,* pridjev na *-bsk kardinalski* (17. v) = *kardinaoski,* apstrakti na *lat. -atus > -at = -stvo = -ija kardinālai,* gen. *-ata* m = *kardinàlstvo* n = *kardinàlija* f = *kardénál = kardènao, -o,* gen. *-ala* (16. v.), *kardènalski, kardenalstvo (-en-* mjesto *-in-* je prema mlet.) = (sa *ča- > ga-) gardinai* (Cres) = *gardinao = gardènao* = (sa *ar > f) grdinal* (Mirakuli). Od crkveno-lat. *cardinali!,* pridjevska izvedenica, ovdje poimeničenje od *carda,* gen. *-inis* »stožer«, s pomoću pridjevskog sufiksa -afe, »(prevedenica) stožernik«.

Lit.: *ARj* 3, 106. 401. 4, 863. Tentor, *JF 5,* 208. *DEI* 761. *GM* 178.

kardūn, gen. *-una* m (17. v.) »badelj, ošljebad« = *gardim,* gen. *-una* (Vuk, Dubrovnik) »cynara scolymus, nasturtium officinale, Artischocke«. Deminutivi na *-ьc > ac gardunac,* gen. *-nca,* na *-čac garduněac,* na *-ič gardunič.* Od tal. *cardane* = fr. *chardon* < lat. *cardo,* gen. *-anis,* od *carduus.*

Lit.: *ARj 4,* 864. *DEI* 764. *REW*[3] 1685.

karèstija f (čakavac, 17. v., Gleđević) = *karešńja* (Božava, Rab) »nestašica, skupoća«. Moderna posuđenica u jadranskoj zoni od tal.

carestia »isto«, a to od gr. αχαριστία od χάρις ili od **carestus* (prema part, *voleste)* od *carere.*

Lit.: *ARj 4,* 864. *REW*[1] (u 3. izdanju ispušteno) 99. *DEI 765.* Cronia, *ID III.Prati* 232.

karfulica *(mačja) f* (Šulek) »biljka corydalis bulbosa« = (sa *ṛ < ar) krfuüca* »anthriscus, bellis perennis, fumaria officinalis«' = *krosuIjica* pored *krofulica* (Šulek) = *krožuljica* »anthriscus cerefolium« *(siz* mjesto / nejasno). Slov. *krebúlja = kr(e~)búljica — krefuljica.* Ovi se oblici osnivaju na stvnjem. *kervila,* nvnjem. *Karbel = Kerbel = Karfelkraut,* a to na lat. *caerefolium,* što je latinizirano gr. složenica χαιρέφυλλον. Na tal. *cerfoglio > čerfolj* (rukopis, 15. v.) = *cerefolj (divlji)* »trifolium fibrinum«.

Lit.: *ARj* \, 768. 944. 5, 530. 608. 613. 615. 625. *REW*[3] 1469. *DEI* 867.

kàrginja f (Dubrovnik) »Art grosse Feigen«. Od lat. *ficus carica* »smokva iz maloazijske *Karije,* gdje su i danas dobre smokve«, prošireno sufiksom *-ina: cârlana.* Upór. U Abruzzima *caracine* m, *cargine* »fico secco«. Dalmato-romanski leksički relikt, kako pokazuje očuvani velar *g* pred *i.*

Lit.: Rešetar, *Štok.* 240. *DEI* 767. *REW*[3] 1690.

karić m (Skadarsku blato, Riječka nabija, Crna Gora, ribarski termin) »kao bodač, mreža rijetka kao u griba (služi za lovljenje skobalja i krapa)«. Od arb. *kariq* (Mitkos) < ngr. καρύκι »lange Stange an deren Ende das Netz gebunden wird«.

Lit.: *ZbNŽ* 21, 96. *SEZb* 13, 212-213. *GM* 178.

kariga f (Bogišić) »nekakva sprava na konju (za sapinjanje)«. Denominal na *-ati karigati, -am* impf, *(do-)* »hoditi sporo kao konj sapet u karige«. Na *-alo karìgalo* m prema f na *-aca karigača* = na *-alica karigalica* (Lika) »šaljiv naziv za spore ljude i žene«. Na *-ina karizma* m (Istra) »isto što karigalo«. Možda je od *quadriga,* složenica od *quadrijuga* »četverosprega«. Ali se ne da naše značenje potvrditi u romanskim jezicima. Prema *qua- > ko- (v. korizma)* i prema izmjeni *guatrı-* u složenicama na *quadricornus* (v. *Catribum)* moglo bi se vezati i *kotrig* m (sjeverni čakavci, hrv.-kajk., Pergošić) »1° Glied, Gelenk (dio tijela, zglob), upravo »ono što veže, spreže«, 2° (metafora) kolence pruća, 3° članak vjerovanja« = (pseudojekavski) *kotrijeg,* odatle pridjev na *-ьn kotrižan,* poimeničen na *-jak kotrižnjak,* možda prevedenica od njem. *Gliedkraut* = slov., hrv.-kajk. *kotriga* »Glied, Gelenk«, *kotrige* f pl. »Skelett (zapadna Štajerska)«, pridjev *kotrižen,* poimeničen na *~ik kotrížnik* (Buče) »langbeinig, magerer Mensch«. Upór. ngr. κοτρίκι »Knöchel am Fuss«, κοτρίγα rMalalas).

Lit.: *ARj 4,* 865. 867. *Pleteršnik* l, 448. *Miklósié* 134. *SEW* l, 588. Meyer, *Ngr. 2,* 35. Bruch, *ZRPh* 56, 376. sl.

karika[1] f (dalmatinska riječ prema Belostencu) »poveći sud u kojem se slana riba izvozi iz Turske«. Drugih potvrda nema. Čudno je da služi u tu svrhu za izvoz ribe iz Turske.

Lit.: *ARj 4,* 865.

karika[2] f »1° Kreis, 2° Reif, 3° Ring, 4° Reif oder Ring der das Rohr der Flinte befestigt« = *karik* m (narodna pjesma, Petranović) »prsten, oblúk, obruč, kotač, krug«. Od madž. *karika,* također slvč., ukr. i rum. *carica.* Na *-ača: karikača* (Srbija Vuk) = na *-li kariklija* f »crnogorska kapa koja se nosi i u Hercegovini i po zapadnim krajevima u Srbiji; sinonim: šišak, kapa«. Štrekelj izvodi od gr. κρίκος pored κίρκος »krug, prsten«, ali ne kaže ništa o umetnutom α u suglasničkoj grupi *kr,* koja je obična i u hrv.-srp., ni o prijelazu među feminina. Lat. *circus* > tal. *cerco* »cerchio, circulus« je mediteranski leksički relikt. Ovamo i internacionalni latinizam *cirkus* m > tal. *circo.*

Lit.: *ARj 4,* 865. *Miklošič* 112. *SEW* 490. Štrekelj, *DAW* 50, 26. *REW*[3] 1948. *DEI* 864. 956.

karina f (Dubrovnik, 16. v., Vetranie) »brodski termin) kolumba, kobilica na dnu broda«. Denominal na *-āti karināti, -ām* impf, prema iteratīvu na *-va- karínávati, -rināvām* »popravljati brod na kolumbi, dno broda«. Od lat. > tal. *carina = carena* »isto«, riječ grčkog podrijetla (upor. κάριον »orah«).

Lit.: *ARj 4,* 866. *REW** 1963. *DEI* 768.

karišik m (Vuk) »1° vrst pšenice (Lika, Vodopić za Dubrovnik), 2° mješanija (Lika), zob i pir pomiješano (Lika), 3° (danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru) muzički komad sastavljen od različitih melodija« = *karašik* (Brač, tur. *i > a)* »triticum monococcum«. Na *-ište: karišičište* (Lika)

»njiva gdje je lani rastao karišik«. Prema *kuruzovnica* stvoreno *kariškōvnica* (Lika) »kruh od karišika«. Bez sufiksa *-ik karaš'evina f* (Kosmet tur. ť > α) »sve strmno (tvrdo) žito osim pšenice«. Prilog *karma kanšSk* (Kosmet) »sasvim izmiješano, ispreturano« < tur. *karmakarışık* »in völliger Verwirrung, etc« sadrži dvije turske riječi od istog korijena. Turcizam *(karmak* i s recipročnim infiksom *-iş- karışmak,* odatle sa *-ma karma* i na *-iş kāris,* a sa *-ik* kao u *ačik, bozuk, jazuk, kačak, saruk, buljuk, bešika > kanşıK).*

Lit.: *ARj* 4, 858. 866. *Elezović* 1, 283. 2, 521. *Deny* §§ 860. 549.

karitā (nom. i ak., dva Dubrovčana, čist talijanizam) = *kantat,* gen. *-i* f (16. v., Dubrovčani, Kašić, Istra) prema lat. oblikvusu *caritate* = *hárítod,* gen. *-i* f (16. v., sjeverna Dalmacija, Bokelji) < sttal. *caritade* = *kăritas* (17. v., Budinić, latinizam) = *karitaš* (17. v., Budinić, latinizam prema madžarskom izgovoru). Tal. < lat. apstraktum na *-itas* > *-itate carità* < *caritas, -tate* »milosrđe, milost«, od *carus.* Crkveno-lat. učeni termin za *milostinju, lemozinu,* prijevod od gr. αγάπη [> žensko ime u srednjovjekovnoj Dalmaciji (od starog vijeka do 14. st., Salona, Split, Dubrovnik, Trogir, Zadar): *Agap(p}e, Agapi, Agapis, Agapia, Agapita, Gapa, Agussa, Age,* često ime i u Veneciji (14. v.). Imena prema svecima *Agapius* (mučenik 4. st., 1. st.), *Agapitus* (papa, 5. st.)].

Lit.: *ARj 4,* 866. *REW*[3] 1695. *DEI* 770. Jireček, *Romanen 2,* 21. *Nilles* 1, 122. 140. 281.

káriti, *-īm* impf. (Dubrovnik), djetinja riječ, denominal na *-ire* = *-iti* od tal. < lat. pridjeva *caro* > *carire.* Apstraktum ná *-itìes* > *-itia kàreca í* < tal. *carezza,* denominai ná *-are* = *-ati karècati (sé), -am* (16. v., Dubrovnik, objekti *mačka, čeljade, dijete)* »milovati« < tal. *carezzare* < srlat. *caritia.* Upór. u Režiji prilog *aćar* »rado« < furi, *a dar.*

Lit.: *ARj* 4, 867. *REW** 1725. *DEI* 775. Sturm, *CSJK 6,* 53.

karkasa f (18. v., Dubrovnik) »1° vrst lu(m)barde, bumbe, 2° stari brod koji ne može više jedriti«. Talijanizam *carcassa* f u oba značenja. Denominai na *-iti* od značenja 1° *karkasiti, -im* impf, (objekt *grad)* »bombardirati«.

Lit.: *ARj* 4, 867. *DEI* 758. *Prati* 230.

karlast, pridjev na *-ast* = *karlav* na *-av* (hrv.-kajk., slov., Belostenec, Stulić) »dupe zanemarene kose; sinonim: raskosmar.". od slov. *karle* f pl. »lange Haare«.

Lit.: *ARj* 4. 867. *Pleteŕsnik* 1, 388.

karlica f (Vuk, Srbija) »1° poveća drvena zdjela, 2° toponim (Srbija)«. Deminutiv na *-ica karličica* (Vuk). Od austrijsko-njem. deminutiva *Karle,* od stvnjem. *kar* »Gefäss, Schüssel«, stnord. *kar* »korb«.

Lit.: *ARj* 4, 867. *REW*[3] 4675.

karlísati, *karlišēm* (Vuk) »često izlaziti i ulaziti«.

Lit.: *ARJ* 4, 867.

karło m (Dubrovnik, Prčanj, Muo, Račišće) »homarus vulgáris, hlap«. Nalazi se još u istro-rom. (Piran) *kaùrla* »piccolo granchio«. Upór. *gafar* (Ulcinj, arb.) za sve vrste rakova. Deminutiv na *-ulus* od *caburus* < gr. κάβουρας: **caburulus* — gr. καβούριον.

Lit.: *ARj* 4, 862. 868. *Ive* 86. *REW*[3] 1442. *Rohlfs* 834. *GM* 117.

Karmel m (14. v.) = *Karmil* (Daničićev prijevod, zamjena *e* > *i* prema lat. *Carmēluš)* »planina u donjoj Palestini, oronim«, odatle sa gr. sufiksom -ίτης (upór. tal. *carmelita* m) prošireno na lat. *-anus karmelitán* (Šulek) »redovnik član reda osnovanog u 12. v.«, na naše individualno *-in karmeUtanin* m prema f *karmelitanka,* pridjev *karmetitānskī* = *karmèlitski* = *karmelski.* Dočetno je *-/* izmijenjeno u *-n: Gospa od Karmena* prema tal. *Madonna del Carmine* (14. v.) [i *skula od Karmina* (18. st.)]; *Gospa od Karmena* (crkvica) »ribarska pošta Muljana«.

Lit.: *ARj* 4, 870. *REW** 1699 a. *DEI* 771. 772.

karmetov m (Valpovo). Značenje se daje ovom definicijom: *podmeće se pod potplat, kad se obrazuje obrezačem, da se ne poreze oglava.* Nejasno. Izgleda postolarski termin i, prema dočetku. *-ov* < madž. -ó, kao da je iz madž.

Lit.: *ARj* 4, 869.

karmina pored *karmina í,* hrv.-kajk. riječ (koju bilježi i Vuk za zapadne krajeve) = *karmine* f pl. (Lika K) = *karmtnja* f (pridjevska izvedenica na -/, ŽK) = *krmini,* gen. pl. *krmin* (Istra, odatle Budmani rekonstruira štokavsko *krmine,* koje nije potvrđeno) =

krmme ĩ pl. (Vodice, Istra) = (sa *k* > *h* kao u *narlına,* v., sa svarabaktičkim *a,* oboje nejasno) *haramine — haramine* f pl. (na cijelom teritoriju južnočakavskom, Brusje, Hvar, srednja Dalmacija) »1° daća za mrtvim, 2° jelo koje se jede u kući pokojnika dok je on još mrtav u njoj (svrha je da učesnici jela utješe pokojnikovu obitelj)«. Nalazi se još u slov. *karmina* f »Totenmahl«, pl. *karmine* = *krmine* (Dolensko, istočna Štajerska). Odatle na *-jak karminjak* = *karminšćak* m »Gast beim Leichenmahl«. Obično je tumačenje da je to lat. pl. *carmina,* od sing, *carmen.* U slovačkom znači isto što u hrv.-kajk. *koljina* (ŽK), kod Bunjevaca madž. *dimoiar.* Vjerojatnije je zbog toga tumačenje da je to izvedenica od *krma, krmiti* (v.) »hrana, hraniti«, s pomoću istog sufiksa *-ina* kao i *koljina.* Budući da je *ar* < *r* teritorijalno raširenije od *krmine* nego što je čakavsko *ar* < *r,* mora se uzeti da se naša izvedenica unakrstila sa crkvenim lat. *carmina, carmen* < **can-men,* od *canere* »pjevati«.

Lit.: *ARj* 4, 870. 602. *Pleteŕsnik* 1, 388. 473. Ribarić, *SDZb* 9, 160. Hraste, *JF* 6, 212. *Miklošič* 112. *SEW* 1, 491. Stojković, *NVj* 37, 266. 270. (cf. Belić, *JF 9,* 332). Murko, *WuS 2,* 138-139. *DEI* 771.

karne = *karni* (rod nije potvrđen), u tajnom jeziku grnčara u Prištini, »meso«. Od rum. *carne* »idem« < lat. *caro,* gen. *carnis.* Tal. sintagma *carnelevare* m (staro-pizanski), poimeničeni infinitiv (14-16. v.) < srlat. *carnem levare, carnislevarium* (obrazovano prema *carnisprivium),* skraćeno (haplologija) u 14. v. *carnevale / carnovale (o < e zbog* labijala *v),* postala je evropski talijanizam zbog glasovitih talijanskih pokladnih priredaba; odatle preko njem. *karneval,* gen. *-ala* m (18. v., u hrvatskim gradovima) = *karnèvō,* gen. *-dla* (Dubrovnik) »pokladi, poklade«, odatle *krnovâl: vidi krnovăla* (podrugljivo, Kućište, Brač) »vidi budalu!«. Arb. *kalivar.* Od pridjeva na *-atus: *carnata* > *krnâta* f (Istra) »kobasica, kuljen, botulus«. Augmentativ na *-ina krnatina* (ibidem). Relikt je iz predmletačkog istroromanskog, zbog očuvanog *t* među samoglasnicima. Upor. *Pićan* < *Pelena* prema *Pedena.* Držeći se paralele *krnik* < *krvnik* (Boka), Budmani tumači tu riječ pridjevom **krvnata* od *krv,* koji nije nigdje potvrđen. U hrv.-srp. postoji samo *krvavica* (ŽK) »djevenica« u značenju »krnata«. Štrekelj je tumači iz istarsko-rum. *cîrnaţ,* koji također nije potvrđen. Rum. *cîrnaţ* < **carnacius* ne objašnjava í. Izvedenica na *-arium carnarium* > tal. *carnière* < prôv. *carnier* > srvnjem. *kamier* nalazi se u slov. i hrv.-kajk. : *karner* m (Belostenec, Trubar) = *kárnej* (Prekmurje) = *krnir* »torbica« = *kârnar* (Gorensko) »ossuarium«. Ovamo još tal. *carogna* < vlat. *carōnia* > apstraktum na *-bstvo karonjstvo* n (Drvenik kod Šolte, Korčula) »lijenost«. Denominal s tal. prefiksom *in- inkarònjalo se* (Čilipi) »zastala je kuća, svaki posao, kad ne ide, došlo do mrtve tačke«. Upor. još ime ribe *kòrun* (Muo), koja dolazi od Bojane.

Lit.: *ARj* 4, 870. 5, 603. *Pleteršnik* 1, 385. 388. 474. Hraste, *Rad* 272, 25. Štrekelj, *ASPh,* 28, 520. 521. Trojanović, *JF 5,* 222. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Šamšalović, *NVj* 19, 605. *REW** 1701. 1702. *DEI* 774. *GM* 170.

karneol m »dragi kamen sarda rubra«, slov. *ARj* upućuje i na oblik *kornijola,* koji nije zabilježen u *ARj 5,* 345. Od njem. *Karneol* pored *Karniol,* iz tal. *corniòla* pored *-uola* (16. v.) < lat. *corneolus* od *corneas* »rogat«.

Lit.: *ARj4,* 870. *Pleteršnik* 1, 388. *Weigand-Hirt* \, 994. *DEI* 1115.

karelą f (Muo) = *karala* (Lastva) »(ribarski termin) tunja (v.) spletena od repova konjskih, od strunje (na dnu je *saldošpanja* /Muo/, koja se kupuje i zove *pingvin;* nije velika razlika između *tunje* i *karale)«.* Upor. u Languedocu *carrolho.*

Lit.: *REW*[3] 1726 (str. 164).

karpit m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »zavjes, perde«. Od madž. *karpit.*

Lit.: *ARj* *4,* 871.

karpuz (Dalmacija, Šulek) = *karpuz* (Kosmet) = *karpuza* (Vuk, Bosna, varoši, Srbija) »sinonim: lubenica«. Složenice: *karpuz-džemeđan* (Kosmet) »bogato urešen i srmom izvezen džemadan (v., izgleda kao lubenica)« *kbš-kărpuz* (Kosmet) »lubenica ozimača (prvi dio tur. *kış* »zima«, v. *krila)«.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *härbuz* od har »magarac« i *buz* »koza« > tur. *karpuz)* iz vrtljarske terminologije: rum. *carpuz, -s,* bug., arb. *karpuz.*

Lit.: *ARj 4,* 871. *Elezović* 1, 284. 2, 525. *Mladenov* 232. *G M.* 179. *Lokotsch* 824.

kärsija, prilog (Kosmet) »preko puta, preko«, slaže se s *od: kärsija od naše kuće.* Udvostručen prilog *kärsi kärsija* (Kosmet) »jedno prema drugome«. Na *-luk: karšiluk* m (Bosna) = *kāršīhk* (Kosmet, objekt uz *nae)* »sretanje,

doček, odgovor«. Skraćeni infinitiv kao nomen actionis *karşılama* f (Bosna, objekt uz *učiniti)* »sinonimi: dobrodošlica, ožđeldija«. Složenica ime kraja *Karšijaka* (predjel oko Vodna, Skopje). Balkanski turcizam (tur. *karşı* »vis-à-vis«, *karşılık, karşılamak* »stajati suprot koga«, *karşı yaka* »preko, predio, kraj preko puta«) iz oblasti sintakse: bug. *karsălăk,* arb. *karshi, karshillëk,* čine. *carsi* »en face de«, *carşilăche* »réponse, somme destinée à une dépense«, ngr. *καρσί* > arb. *karš* »wiederwärtig, rauh«.

Lit.: ARj 4, 871. *Elezović* 1, 284. 2, 521. *GM* 179. *Mladenov* 232. *Pascu* 2, 117., br. 186.

karta f (Srbija) »drveni sud za vino nalik na bardak, čutura«. Budmani uporeduje sa madž. *kártyus* »kondir, ibrik« s pozivom na *canthărus* (v.).

Lit.: ARj 4, 872.

kartofla f (Mílutinovic, polj. i ruš.) < njem. *Kartoffel* < tal.-mlet. *tartufala* »Trüffel«, deminutiv od *tartufo* (disimilacija *t - t > k - t), bez* deminutivnog sufiksa bug. *kartof* »krumpir, patata«. Talijanizam očuvan bez disimilacije u istro-čakavskom *trtòfulja* f »solani tuberosi genus«, (stezanjem *ufo > o,* upór. *Sutomišćica,* v.) *trtol, trtor, trtur* (istročakavski) »helianthus tuberosus« (drugoga je podrijetla u značenju »clematis vitalba«, v.). Isto stezanje sa pomenutom disimilacijom nalazi se u *krtōla* f (Vuk, Piva-Drobnjak, Crna Gora) = *krtola* (Kotor, Budva) »krompir«. Deminutiv na *-ica krtolica* »mali gomolj uopće«, na *-ište krtolihe* n, (Vuk). Upor. arb. *kartolle* f *tartufula* (Milje) = *tartufai* (Milano itd.'). Tumači se kao složenica od *terrae tuber (= tufer,* oskički) »gomolj u zemlji«.

Lit.: ARj 4, 873. 5, 660. Vuković, *SDZb* 10, 399. *Mladenov* 232. *REW* 8966. *GM* 179. Štrekelj, *DAW* 50, 67-68. *ASPh* 14, 550. *Miklošič* 112. *SEW* 1, 491.

kártol m (Hvar) = *krtol,* gen. *-olā* (Hvar, Kućište, Brač) = *krtol* m (Korčula) = *krto,* gen. *-ola* (ŽU, 17. v., Vuk, Mikalja, Stulić, Dobroselo, Potomje) = *krtolj* (Uzice, Srbija) »1° kotarica, rogožar, kófica, sepet, korpa, krošnja, u kojoj se drže žlice i viljuške (Uzice), naprava od drveta za kuhinjsko suđe (visi o klinu), 2° košarica od bukove kore za jagode; közül (ŽK), kuzlić (Lika, ŽU), konistra, procünja (ŽK), 3° toponim: *Krtole* (Stoliv) = *Krtdli* (Tivat) = *Krtolê* (Lepetane, Boka), etnik *Krtôljanin* m prema *Krtojka, Knojčina«.* Deminutiv *krtolić* (Potomje, Korčula), na *-ьc > -ac krtolăc,* gen. *-olca* (Šolta). Na *-ar krtòlãr,* gen. *-ara* (18. v., Pavlinović) »čovjek što plete krtole«. Od gr. *κάρταλλος* > lat. *cartallus* »cesta«, mediteranskog podrijetla. Dočetak *-allus* bio je latiniziran deminutivnim sufiksom *-ellus:* tal. *cartella, -o* < kslat. *cartellus* (u glosama), *scartello,* berberski *agartil* »stuoia di palme«, katal. *cartre* »kotarica od vrbovih šibljika«. I ta varijanta nalazi se u čakavskom *krtil* m (Vrančić, Belostenec, pisano *karta),* s deminutivom na *-ьc > -ac krtilac,* gen. *-Ica* (nije potvrđeno iz današnjih narječja). Upor. arb. *kartele* »Handkorb«, koje je talijanizam.

Lit.: ARj 5, 658. 659. 660. Popović, *Sintaksa* 36. Hraste, *Rad* 272, 35. *Miklošič* 157. *SEW* 1, 628.

kartop m (Pančić) = *kartop* (Kosmet) »viburnum opolus L. (cvijet mu je velik i boje kao lopta od snijega, odatle turski naziv)«. Balkanski turcizam (tur. sintagma *kar* »snijeg« i *topu* »lopta«) iz oblasti raslinja: bug. *kartop.*

Lit.: ARj 4, 873. *Elezović í,* 284. *Mladenov* 232.

kartun, gen. *-una* m (Vuk, Vojvodina) »pamučno tkanje.« < austr.-njem. *Karton* (varijanta s umetnutim *r* zbog nastojanja da se izgovori geminata, tako i češ., polj. i madž.), od njem. *Kattun > katun,* gen. *-Una* (Šulek), odatle Šulekovi neologizmi *katunar, katunarnica* »Kattunfabrik«, *katunarski tijesak* »Kattunpresse«. Od tál. arabizma *cotone > kotun,* gen. *-una* m (Mikalja) »panno cotonato« = *götün,* gen. *-una* (Molat, Božava) »1° pamučni konac, 2° *cotone = götün* (Bijela, Boka) »bijeli konac, za mreže«. Ovamo ide i naša izvedenica na *-ina kontenina* (istro--čakavski, s umetnutim *n* pred dentalom) »lintei genus« = slov. *kortenína* (disimilacija *n - n > r - n)* »Baumwollzeug« = (bez umetnutog *n) kotonina* (Kras) »Cottonzeug«. Evropski arabizam raširen križarskim ratovima (ar. *qutun* > srlat. *cottonus* 1282, Genová), u srodstvu s hebr. *kettoneth* = gr. *χιτών*. V. *kizlja.*

Lit.: ARj 4, 873. 901. 5, 403. Štrekelj,, *DAW* 50, 33. *ASPh* 14, 528. *REW*[3] 4796. *DEI* 1139.

kartusijan m (18. v.) = *kartužijān* (17. v.),, poimeničen lat. pridjev na *-ianus (coenobium carthusianum)* »redovnik reda koji je osnivao

sv. Bruno 1084. u planini *La Grande Chartreuse* u francuskoj pokrajini *Dauphine* < lat. *Cartusia* (keltski toponim)«, odatle naš pridjev na *-bsk kartusijanskï 1 -tuzi-,* prema talijanskom izgovoru francuskog toponima *čertoz* m < tal. *certosa* < *Chartreuse,* na tal. *-ino certusin / -tuz- l -tui-* m < tal. *certosino.* Red se bavio proizvodnjom likera.

Lit.: ARj 4, 873. 945. *DEI* 873. *Grohler* 388.

karúba f (Rab) = *karúba* (Mikalja, Šulek) = *haruba* f (u dubrovačkoj poslovici 17. v.: *ne bih za to dao harubu)* »rogač (dalmatinska biljka), ceratonia siliqua«. Od tal. *carruba* < ar. *harūb,* iz asirskoga *harūbu.* S mletačkim sufiksom *-arius > -er kaluber* m (disimilacija *r - r > l - r).* Upor. tal. *Porto Carober* = hrv. *Rogač* (na Šolti). Upor. još *harubčar* u dubrovačkoj poslovici 18. v., bez određenog značenja: *minčar, harubčar, ništo li i gore.*

Lit.: ARj 3, 578. 4, 776. 873. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW** 4059 a. *DEI* 783.

karuha f »igra« u *Aleksandridi* Novakoviceva izdanja. Ngr. *καρούχα*. Budmani uporeduje sa *koruca* i *karuže.* Posljednje riječi nema na mjestu u *ARj.*

Lit.: ARj 4, 874.

kärvan, gen. *-dna* m (14. v., Vuk) = *kärvan* (Kosmet) = *krvan* (Stulić) = *harvana* (15. v., jedna potvrda u historijskom dokumentu) = *karavāna* f (16. v., Hektorović prema tal. *caravana).* Složenica *karvasarija* (Mikalja) »zgrada gdje noće karavani« je iskvareno tur. *karvanseray,* možda prema tal. *carvassaral* (Sansovino). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hãrwãn — kãrwan* > tur. *karvan* od sanskrt. *karabha* »kamila, deva«) iz prometne terminologije: arb. *karavan,* ngr. *καρβάνι*.

Lit.: ARj 4, 862. 874. 5, 698. *Elezović* l, 283. *Lokotsch* 1075. Vasmer, *RSl* 10, 75. *GM 111. DEI* 754. 777.

karvė f pl. (Vuk) »prečage u lo(j)tre; sinonim: iglica«. Upor. madž. *karó* »klinac«.

Lit.: ARj 4, 874.

karvica f (Šulek, 15. v., Dalmacija) »biljka saxifraga«.

Lit. : ARj 4, 874.

kas[1], gen. -»' f (Istra) »dio ženskoga odijela (utega?)«, s primjerom: *α škerlantne kasi kë njim dr&e boke.* Nerazumljiv dodatak u zagradi s upitnikom. Možda je postverbal po osnovi na -í od *kasati,* koji nije zastupan u hrv.-srp., iterativ od *kosnuti* (v.). Upor. češ. *kasati* »schürzen«, *kasanka* f »Schärze«, prijevoj prema *cesati* (v.). Upor. stcslav. *kasa* »Haarflechte«.

Lit.: ARj 4, 874. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 491. *Holub-Kopečný* 165. *Bruckner* 222. *Vasmer* 537. Charpentier, *IF* 29, 392.

kasa m (Mikalja) = *kâz* (15. v.) = *kaž* (17. i 18. v.) »(termin katoličke teologije) slučaj, (i gramatike, prevedenica) padež«. Od lat. > tal. *caso,* apstraktum, poimeničen part, perf. od *cadere.*

Lit.: ARj 4, 827. 908. 924. *DEI* 793.

kasa f (Bosna, narodna pjesma, Jukić, Lika) »sinonim: kundak (v.)«. Budmani pominje Miklošičevo mišljenje da je od ar. *qas'a* »velika zdjela« > *časa* (v.), što ne odgovara značenju.

Lit.: ARj 4, 875. *Lokotsch* 1106.

kasaba f (Vuk, Bosna, toponim) = *kasaba* (Kosmet) »varošica od 5—6 tisuća stanovnika sa čaršijom; trgovište; naselje ograđeno zidom«. Deminutiv na *-ica: kasàbica.* Na *-li kasabàlija* f »stanovnik kasabe« (ovako i bug.), odatle ispuštanjem *kasa-* u Bosni *bálija.* Upor. Jukićeve deseterce: *a izašle livanjske baiile l mučno bilo livanjskim balijam.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *qasaba* »Festung, Zitadelle« > tur. *kasaba,* od glagola *kasaba* »sjeći, rezati«, »upravo: odsječeno mjesto«) iz gradske terminologije: bug. *kasaba,* arb. *kasabe* f »Stadt, Dorf«.

Lit.: ARj 4, 875. *Elezović* l, 284. *Lokotsch* 1108. *GM* 180. Skok, *Slávia* 15, 184., br. 44. Korsch, *ASPh 9,* 510. '

kasan, f *-sna = kasan,* f *kasna (kasni krumpiri* ŽK), pridjev, sveslav. i praslav. (кыбяг), »serus, tardus«, živ u zapadnim narječjima, pozna Vuk samo u prilogu *kasno* i u denor minalu (inhoativu) na *-Iti kašnjeti, kasnim* impf, *(za-),* pored kojega postoji prema prezentu i *kasniti* (15. v.) *(za-)* prema impf, *zakašnjavati, -kažnjavam.* U priloškim sintagmama *do + kbsbna* (se. *časa) = do +* lok. ќsшe doživio je pridjev znatne fonetske izmjene koje su uzrok što su izvedenice od dvije naoko različite osnove. Ispadanjem poluvokala ъ i metatezom *ks > sk skmti, sknîm* impf. (Baraković, *Vila* 204) > *ck* (glede s > *c* upor. *cijeć, cklS, ckă, ckvara)* nastade

osnova *ckn* > *cn.* Odatle prilozi *dòcna* (16. v.) = *docnă* pored *docnā* (Kosmeť) = *dòckna* (16. i 18. v.), *dočkán (po-* Vuk) = *dočkán* (Kosmet), *dòcne* (17. v., Vuk), *dockne* (17. v.), s denominálom na *-iti dòcniti se* (Srbija) *(pri-)* = *docmt* (Kosmet) = *docnjeti* (Vuk), *zadòcnjeti, zadòcniti* pf., *òdocniti se, -im* prema impf, *zadocnjivati, -dòcnjujem* i novi pridjev *dòcan,* f *dòcna* (16-18. v.), poimeničen na *-ica docnica* f »smokva koja docna zrije«. Prilog *docno.* Deprefiksacijom nastade odatle impf, *ckniet St PH* 7,182) > *cknjěti, -im* (15. v.) *(do-,* í-) = *ckneti.* Odatle poimeničen part. perf. aktiva na *-ьc: cknilac,* gen. *cknilca.* Pridjev *kasan* poimeničuje se sa *-īk* m prema f *-ica: kasnik* prema *kasnıca* »sinonim: krsmalac prema krsmalica«, na *-arka kasnarka* f »ime što ga mlada pridijeva mladoj ženi«; u apstraktima na *-oca* = *-ost käsnata* (18. v.) = *käsnast.* Deminutivni pridjev *kašnjahan* (Stulić). Na *-ovit kasnovit.* Denominali: na *-ovati kasnòvati, kàsnujem; kasnuti, - m.* Odatle apstraktum na *-tje: käsnute* pored *kasnite* (18. v.), od *kasniti.* Radne imenice na *-lac* i *-telj: kăsnilac,* gen. *-Ica* m prema *kasnilica* f = *kasnitelj* m prema *kasniteljica.* Madžari posudiše *keso* »kasno« od *késni* < *ktsbněti,* gdje je *-neti* zamijenjeno madžarskim infinitivnim nastavkom *-ni.* Pridjev *kasan* u prijevojnoj je vezi sa *kiseo, kiša* i *kvas,* od ie. korijena **quat(K)-* sa formantom *-so.* U baltičkoj grupi očuvana su još prvobitna značenja: lit. *kūsāt* »wallen, sieden«, lot. *kust* »schmelzen, ermüden, faulen«. Slavine prenesoše to konkretno značenje u dugotrajni vremenski proces s izvjesnim rezultatima »ostajati, oklijevati, ispraviti se, kiseliti se«.

Lit.: AR) l, 815. 2, 539. 4, 875. 880. 887. 13, 865. *Elezović* l, 150. *Miklošič* 158. *SEW* l, 672. *WP* 1, 468. *Mladenov 226.* Lewy, *IF* 32, 164. Buga, *RFV* 71, 50-60. 464-471 (cf. *JF* 3, 201. *IJb* 3, 150). Iljinski, *ASPh* 28, 457. Matzenauer, *LF* 9, 43. *Leskien* 98, § 176. Rešetar, *ASPh* 36, 541. 543. Štrekelj, *ASPh* 27, 42. Balan, *UP* 26, 1082-1089 *(IJb* 13, 31.0). *Marette* 71. § 85 a. Belio, *LMS* 100, 185.

kàsap m (18. v.) = (s individualnim *-in) kàsapin* (Vuk) »sinonim: mesar«. Pridjev na *-ski: kàsapski.* Denominal na *-iti: kasapiti, -im* impf. (18. *v.,* Vuk) *(is-* Lika, *ras-,* í-). Toponim *Kasapane* f pl. (kod sela Bariljevo u općini Babin Most) sadrži mrsku složenicu *kasap* + perz. *hane* »mesarnica, mesnica«. Dočetak *-äna* zamijenjen je domaćim sufiksom *-nica: kàsapnica,* koje je također toponim. Balkanski turcizam arapskog (semitskog) podrijetla (ar. *qassāb* = hebr. kasaß) iz zanatske terminologije: rum. *casap,* bug. *kasapin,* arb. *kasap,* ngr. χασάπης.

Lit.: ARj 3, 873. 4, 878. *Mladenov* 233. *GM* 180. *Lokotsch* 1107. *Miklošič* 113. *SEW* l, 492.

kasarına f (šatrovački govor, argot, Priština) »kuća«. Augmentativ sa našim složenim sufiksom -arma (upór. *kućarina)* od rum. *casă* < lat. *casa.* Sa tal. sufiksom *-ino casino* »1° kućica, 2° kuća za sastanke« > *kasina f* (Srbija) »oficirska«, mlet. *casin* > *kažin* »bordel«. Toponim *Potkažin (bõšak,* Škaljari). Na tal. složen sufiks *-atiço* < lat. *-aticum,* koji služi za značenje poreza: *kàzatik* m (Dubrovnik, Boka) »kućarina« < tal. *casàtico.* Na lat. > tal. *-ata* > mlet. *-ada* (kol. značenje) *kazada f* (Perast, Prčanj, Stoliv) < tal. *casata* (14. v.) »porodica«. Stare je posudenica (nenaglašeno *a* > *o) kosal,* gen. *-âlâ* (Rab) = *kazao,* gen. *-ala* (Bella) »1° bunjište« = *kasao* = *koso,* gen. *-ala* (Dubrovnik, 16. v., Mikalja, Stulić) »2° razorena kuća, kućiština«. Odatle kod Stulića na *-ište kosalište* n = *kosalištvo* »bunjište«, *kosalnoša* »brljogonoša« (ovo Budmani označuje kao nepouzdano). Ovamo ide toponim *Kazala* (predgrađe Rijeke). Vuk ima *kozalına* (Risan) »kaluža«. Ovamo može ići i slov. *kozalec,* gen. *-Ica* = *kozlăc,* gen. *-aca* (ŽK) »pokrivena naprava za sušenje sijena u polju i uz kuće«. Upór. u dubrovačkom statutu *casale* »domus in agro«. Nalazi se i u krčko-rom. *kosuol,* koje kao. i *koresma* pokazuje iste fonetske pojave kao i[1] naš romanizam. Upravo su posuđenice iz čakavskoga. Arb. *ksōla* (sa članom, Ulcinj) »mala ribarska kućica uz obalu napravljena od slame«. Od lat. izvedenice na pridjevski sufiks *-alis* > tal. *-ale: casale* (748). Dubrovačko značenje nalazi se i u sjevernoj Italiji.

Lit.: ARj 4, 880. 920. 5, 356. 414. 415. Trojanović, *JF 5,* 224. *MHISM* 9, 429. Melik, *Rozprave* 10, 193. (cf. *IJb* 17, 273). Kušar, *Rad* 118, 15. *DEI* 788. *REW** 1728. Muljačić, *Radovi FFZ, 1.* rázd., l (I960), 85-100.

kasati, -α irnpf. (subjekt *konj,* 15. v., Vuk) *(do-, is-, s-)* »sinonimi: drusati, trusati«. Nalazi se u tom značenju još u slovenskom i gornjolužičkosrpskom, ovdje s nejasnim samoglasom *kejsać.* Iterativ na *-va- -kasivati* (Vuk), samo s prefiksima. Deminutiv na *-kati* (v.) *kaskati, -a* (Vuk, Lika) *(do-)* prema impf. *dokaskivati* i na *-ukati kasukati, kàsukām.* Na *-iti: iskasiti, -í* pf. (Marulić). Imeničke su izvedenice postverbal *käs* m (17. v.), na *-ьc kasec* (hrv.-kajk.) = na *-āč kasāč,* gen. *-aca* (Vuk) = na *-lac* m prema f *-lica kăsalac* prema *kăsalica* = na *-vac kăsavac,* gen. *-avca* = na *-alo kasalo* s pridjevom na *-ov kăsalov* (Vuk). Na *-anka: kasanka* (Kurelac) »ime kučki«. Postanje se tumači na dva načina. Identificira se s' rus. *kasatbsja* »doticati se«, koje dolazi i u hrv.-srp. tekstovima pisanim crkvenim jezikom kao rusizam u 18. v. (Rajić itd.) u značenju »laćati se, doticati se«. To je prijevoj od *lesati.* Machek dijeli to značenje od *cesati* i veže s prijevojem od *čas* (v.) < ie. **kesa* kao u arb. *kohe* »vrijeme«. Jedno i drugo tumačenje jednako je moguće.

Lit.: ARj 2, 589. 598. 3, 873. 874. 4, 874. 879. 880. 883. *Miklošič* 113. *SEW* l, 491. *Holub-Kopečný* 165. *Bruckner 222. Vasmer* 537. *RSI* 5, 133. *WP* 1, 449. Machek, *ZSPh* 18, 21-22.

kasavet, gen. *-avêta* m (Kosmet) »briga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kasawet')* iz psihološke terminologije (čuvstva): rum. *casaben,* bug., arb. *kasavet* »Bekümmernis«.

Lit.: Elezović 2, 476. *Mladenov* 233. *GM* 180.

kasivati, *-am* impf, (objekt *ustamente)* »brisati, ukidati« od pf. *kasati, -ãm* = s prefiksom 5 *skasati* (Vrbnik, 1643: *da tistamenti i kundicilije budu skasani).* Od kslat- > tal. *cassare* »cancellare«. Odatle internacionalno na njem. *-ieren* > *-irati kasirati, kasiram,* i na sufiks lat. *-alio* > *-adja kasācija* f. Kaьnolatinski glagol pomiješao se sa lat. *quassare* > *casser,* odatle s prefiksom *ex-* > tal. i- u tal. postverbalu *skašo* (Pistola, montalese) »Erdrutsch« > *skas* m (Istra) »strmina, strmenit put«, deminutiv na *-ić skasić* (Istra). U kastavskom, mošćeničkom i trsatskom statutu pl. *tri skasi konopa* je kazna. Ne zna se je li ista riječ s istarskom *skas.*

Lit.: ARj 4, 878-80. *REW*[3] 6939. *DEI* 794.

kasnak m (Kosmet) »1° lub od sita, rešeta, 2° obod, vrsta đerđefa«. Balkanski turcizam (tur. *kasnak)* iz terminologije alata: cine. *cāsnac* »cercle de bois ou de fer sur lequel on tend les linges, les habits«.

Lit.: Elezović 2, 521. *Pascu 2,* 119., br. 224.

kàstaldo m (16. v.) = *kastalad,* gen. *-Ida* = (ír > ň) *kaštalad,* gen. *-alda* (Vinodolski zakon) = *kaštālda* m (Lika) »upravitelj dobara crkve, crkveni otac, mežnjar«. Ispuštanjem dočetnog *-d* (upravo zamjena sufiksa *-aid* domaćim *-ai) kaštai,* gen. *-ala* m (Lika) prema f na *-ica kaštalica* (Lika) »žena kaštaldova«; pridjevi *kaštalov, kaštalskl, kaštaličin,* apstraktum na *-ina kaštalina* »njegova plata«. Denominal na *-isati kaštalisati, -išem.* Od srlat. *castaldus* > tal. *castaido* od langob. *gastald* »upravnik državnih dobara«. Upor. slov. *kaštâvnik* »Verwalter der Gemeindeweingarten«, u Režiji caíra/ pored *castali* »poljar« < furl. *aastaid.* U Dubrovniku pokazuje langobardska riječ značajnu izmjenu *ča* > *ge* kao *Getaldić* pored *Gataldić: gèstalad,* gen. *-aoda* — (analogijski nominativ) *gèstod* m »poglavica crkvene bratovštine, seoske braće u dubrovačkoj okolici«, 1794. *gestaldo,* upor. lat. *gastaldus (7.* v.), vjerojatno preko dalmato-romanskog.

Lit.: ARj 3, 130. 4, 881. 889. *MHISM l,* 186. *Pleteršnik* l, 389. Šturm, *ČSJK* 6, 54. *REW*[5] 4681. *DEI* 797.

kaste (narodna pripovijetka) = *kästen* (Vuk) = (s tur. postpozicijom *-ile) kâstile* (Vuk) = *kăstilje* (Kosmet) — (sa dodatkom pridjevskog sufiksa *-icē) kastilicē* = *kasnio* pored *kăstilo* i *kăstilom,* rjeđe *kaštela* pored *kaštelom* (pseudojekavizam, promjena *-e* > *-o* je prema našim prilozima; Crmnica) = *näkast* — *nàkasticê (na-* je zamjena ar. prijedloga *cant,* prilog, »sinonimi: naročito, navlas, namjerice«. Imenica *kas* m (Kosmet, samo kao objekt uz *učiniti)* »namjera, odluka«. Pridjev *kast* (Lika) »srdit, ljutit«. Promjena značenja nejasna. Isto je tako nejasno i miješanje toga pridjeva sa *kasum* (v.). Denominal (faktitiv) na *-iti: kàstiti, -im* impf, (srednja Dalmacija, Pavlinović) »žurno se spremati, nastojati« = *nàkastiti* (Bosna) »namjeravati« = *ökostiil·,* s prefiksom *do-: dòkastiti, -lm* »dosaditi, dodijati«; *s-: skàstiti* (Zore, Imotski) »mniti, opinari« = *skâstiti, -im* (hrvatska narodna pjesma, Hercegovina, Mostar, Zaostrog, Makarska) »odlučiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kasd* »namjera«, priloški akuzativ *kaşdan,* s prijedlogom *can kasdin* > tur. *kaşden, en kasden* »namjerno«) iz oblasti priloga: bug. *énkast* pored *énkastén,* arb. *kast.*

Lit.: ARj 4, 883. 7, 384. *Elezović* l, 284. Miletić, *SĎZb* 9, 254. 368. Zore, *Rad* 138, 65. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 516. *SEW* l, 492. *Mladenov* 162. 233. *Lokotsch* 1110. *GM*180.

kăštel m (Srbija) = *kasteo,* gen. *-ela* (15. v., Marulić) = *Zakastîl, Kastu* (Brač, Bol) = *kastio,* gen. -г a (Marulić, Paštrovići)

= *Kastîo* za današnji *Petrovac,* etnik *Kašće-lanci* = (sa *št* < *st* kao u *oštar) kaštel,* gen. *-èia* (Rab; također toponim, Split) = *kaštelj* (15. v.) = *kašteo,* gen. *-ela* (Divković, Bandulavić) = *kašteia* (Vodice) = *kastilo* n (15. v., Marulić) = *kaštela* n (17. i 18. v.), u pl. *Kaštela,* sela između Splita i Trogira, etnik *Kaštelanin, kašteldnac,* gen. *-anca* »vrst vinove loze bijela grožđa« = *kaštiljanka* »vrst vinove loze crna grožđa« = *kastuj* (18. v.) = *kostil* (Hektorović) = *kaštio,* gen. *-štjela* = *-šćtla* (Kotor, Dubrovnik) »gradac, grad, kula«. Novija posuđenica od lat. deminutiva na *-ellus castellum* > tal. *castello,* od lat. *castrum.* Ta je posuđenica potisnula stariju (sa *a* > *o) kostel* (hrv.-kajk. i Istra, toponim kod Dola u Hrvatskoj) = (13. v.) *grad ili kostel* (Hrvatska, Istra) = stcslav. *kostel** (-0), odatle prezime na *-ьc* > *-ac Kostelac* = *Kostelj* (toponim Modrus, Rijeka, Varaždin), pridjev *kosteljski* = *kostio,* gen. *-štjela* (Ranjina: *od Betanije od kostjela Marije i Marte* — lat. *de castello Máriáé et Marthae;* u Vukovu prijevodu: *iz Vitanije iz sela Marije i Marte).* Upor iz Istarskog razvoda (1275, prijepis 1546): *župani Petar i Mohor s Kostela.* Interesantna je još toponomastička varijanta *Kostol* m (selo, Srbija, Krajina), odatle deminutiv na *-ъc* > *-äc Kostolac,* gen. *-oca* (selo, Požarevac), 1380. *Kostohcb* na utoku Mlave u Dunav, pridjev na *-bsk kostolačkī.* U tom toponimu izmjena *-ellus* > *-allus* sjeća na gr. καρτάλλος > *cartellus (ČIL* 5, 349. 41) > *krto,* gen. *-ola* pored *krtil.* Upor. i *Ampelum* > madž. *Ompoly* za *e* > *o.* Tu zamjenu treba zacijelo pripisati uplivu grčko-tračkom. *Kostol* je zamijenio rimski toponim *Viminacium* od *vimen* »vrbnik«. U češ. i polj. *kostel* znači »crkva«. Upor. rus. *kostel* »katolička crkva«. Možda se to značenje dade potvrditi i u Lici. Kod Ličkog Liješća nalazi se potok *Kostélka* kod župne crkve. Izvire iz pećine. Ako je istoznačni hidronim od *Crkvena* (Banja Luka, koja protječe pokraj brda *Lauš,* gdje je bila crkvica podignuta u čast *Lamu* < madž. *Lajos), Cirkvenik* ili *Cirkvenica* (do 14. v.) u Zagrebu (danas *Medveščak,* od 14. v.). Od *castellum* je izvedenica na *-anus* tal. *castellano* »grajšćak« (v.): *kaštelan,* gen. *-ana* (18. v., <~s *kästud)* = *kaštelan,* gen. *-äna* (15. v.) »zapovjednik kaštela«. Stara je posuđenica i u arb. *kshtiell* m (Godin) = *kështjel* pored mlađe posudenice *kastjel.* V. *Kostře.*

Lit.: ARj 4, 882. 890. 5, 375. 394. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. Ribarić, *SDZb* 9, 70. *Miklošič* 133. *SEW* l, 582. *Bruckner* 260. *REW*[3]1745. *DEI* 799. *GM* 191. Janko, *ČČH* 31, 164-5 (cf. *JF* 7, 258). *Tkalčić l,* L.

kàstïg m (16. v., Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *kaštíg* (čakavski, Istra, Božava, Brusje, Hvar) = *kostiga* f (15. v., Vojvodina, Vuk) = *kaštiga* f (ŽK, Mošćenički statut, slov.) = *kostiga* f (hrv.-kajk., Bednjal »1° kazna, pedepsa, 2° školski zatvor (Hvar)«. Tal. postverbal *castigo* od *câștigare* > *kastìgali, -am* (Perast, Istra), *kastìgat* (Dubrovnik, Potomje) = *kaštigat* (Rab, Božava, Zakon vinodolski, slov.) prema impf, na *-va- kastigavati* / *käst-, -am* (Dubrovnik). Od postverbala je izveden na *-ovati kastigovati* / *kaší-, -ujem* (18. v., Voltiđi) »kazniti, pedepsati«. U slov. i hrv.-kajk. (upor. kod Belostenca glagolsku imenicu *nekaštiganje)* moguće je vrelo i stvnjem. *chastigon* < lat. > tal. *câștigare.* Upor. arb. *kastigoj.* Izvedenica je od *castus* (v.).

Lit.: ARj 4, 882. 890. 891. 7, 878. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad 65,* 167. Kušar, *Rad* 118, 25. Hraste, *JF* 6, 186. *Pleteršnik* l, 389. 390. *REW*[3] 1749. *DEI* 799. *GM* 180.

kastor, gen. *-óra* m (Budmanijev akcenat, 18. v.) = *kastor* (17. v.) »dabar«. Od lat. > tal. *càstore (-o)* < gr. κάστωρ, gen.-ορος, mediteranskog podrijetla. Ta učena riječ u hrv.-srp. ne govori se više.

Lit.: ARj 4, 883. 891. *DEI* 800.

käsula f (18. v.) »jarmica«, novija posuđenica prema starijoj *košulja f (š* je nastalo iz *siu,* upor. *Poljudi* < *palude* za *u* > *ги)* = *košulja* (Bela Krajina), sveslav. posuđenica iz balkansko-lat. *casūla,* raširena preko crkve. Nije općenita riječ na zapadu: *košulja* (ŽU) prema *rubača* (ŽK, hrv.-kajk., slov.), *sto-mânja* (Istra) »Hemd, (slov.) srajca«. Bug., mak. (Galičnik) *košulja* »grober Kleid«. Srgr. κασοῦλα (Prokop l, 522. 2.) »grober Kleid« i arb. *kësulë* f »Kopfbedeckung, Haube, Mütze, Nachtmütze« potvrde su za postojanje u balkanskom latinitetu. U Sutomoru je *košulja* »žensko odijelo«. Pridjev na *-ьn* > *-an košuljan* (Mrnavić) nije ušao u jezik. Deminutivi na *-ъc* > *-ac košúljac,* gen. *-Ijca* (Vuk, Srijem), na *-zk* > *-ak košúljak,* gen. *-ljka* »ženska kratka košulja«, na *-ica košuljica* (Marulić) »enveloppe za knjige, kućica, navlaka (metafora, Zore)«. Augmentativi na *-ina košuljina,* na *-etina košuljetina.* Na *-ar: košuljar* m prema f *košuljarica* »1° koji (-a) pravi košulje« = *košuljar,* gen. *-ara* (Smokvica,

Korčula) »2° pojedini katovi u gradnji klačine«. Hipokoristik *koša* f (Vuk) samo u poslovici: *u póse* (= popadija) *ni kose* (Hrvatska krajina). Iz činjenice da se nalazi u svim slavinama, ne slijedi da je posuđenica iz praslavenskoga. Riječ *casūlla,* koja je nastala haplologijom (tip *matutinu* > **mattinu)* iz deminutiva **casūlula,* potvrđena je u glosama. Dugo *u* nalazi se u fr. *chasuble.* Termin je za svećeničko odijelo i u germanskim posuđenicama. Sufiks lat. deminutiv **casulula* bio je zamijenjen gr. *-pūla:* **casūpula* > fr. *chasuble.* Arb. *kësulë* poklapa se sa rum. *căciulă* > bug. *kačúl* < balk. -lat. **catiula,* koje je nastalo umiješanjem gr. κοτύλη »creux, cavité, tasse, écuelle«. Upor. slično miješanje grčke i latinske riječi u arb. *fqollë* prema *poculica* f < lat. *fasciola* + φάκιλος.

Lit.: ARj 4, 883. 5, 381. Hirtz, *Amph.* 63. *Pleteršnik* 1, 446. Zore, *Rad* 110, 217. Belić, *Galičnik* 247. *Miklósié* 134. *SEW* l, 586. *Bruckner* 260. Vasmer, *RSI* 3, 277-8. 6, 194. *Mladenov* 254. *Románsky* 116. *GM* 190-191. Maíecki, *ANPh* l, 26. 30 (cf. *IJb* 16, 285).

kasûm m (Bosna) »dan u koji se dijeli ljeto od zime, tj. 26. X. (= Dmitrovdan)«. Prezime *Kasutn* (Kosmet), *Kasumovič* (Lika K). Upor. stfr. *Aucassin.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *qāsim* > tur. *kasìm* »koji dijeli«).

Lit.: ARj 4, 883. *Elezović* l, 285.

käs m (Vuk) »oblik, oblučje, jabuka na sedlu« = *ünkaš* (narodna pjesma) »idem«. Nejasan je prvi dio *un-.* Kako se radi o balkanskom terminu iz oblasti prenosnog sredstva, koje su upotrebljavali Vlasi kao balkanski prenosioci, nije nemoguće da je *un-* nastao iz unakrštenja sa rumunjskim slavizmom *obline* < *oblckb* »umbo sellae > obluk (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *kaş* »obrva«) iz terminologije sedla: bug. *kaš; [unkaš* < tur. *önkaş,* Škaljić].

Lit.: ARj 4, 883. *BI 2,* 648. *Mladenov* 234. *Školjić** 399. 632.

kaša f (Vuk), baltoslav. i praslav., »sinonim: škrob, Brei, jelo koje se dobiva od ječma, (prosa) itd., očišćena u mlinovima«. Mikalja i Stulić imaju *inkasa* s nejasnim *in-.* Sa hipokorističkim akcentom *kaša* (Vuk), valjda od deminutiva na *-ica kašica* f (također stcslav.). Augmentativ na *-ina kašetina.* Pridjev na *-ьn kasan, kašičan, kašiji* (Stulić, nepouzdano). Složenice *košojeda* m (Stulić) = *kašonja* (Lika) »koji rado jede kašu«, *kásámét* (Punat, Krk) »kaša i kiselo zelje zajedno skuhano«. Denominal (faktitiv) na *-iti kašiti, -im* (Lika) *(ras-)* »miješati, sinonim: škrobiti«. Imenica *kaša* kulturna je riječ. Posudiše je Madžari *kasa,* Rumunji *riįcaįa.* Prvi dio *ris-* nejasan je. U baltičkoj grupi, osim lit. *kaše,* postoje glagoli koji objašnjavaju semantički praslavensku riječ. To su lit. *kóliu, košti,* lot. *kašu, kast* »cijediti«. Prema tome je praslav. *kaša* apstraktum dobiven s pomoću sufiksa -za kao *plaća* od *platiti.* Prvobitno je značio »ostatak koji se dobiva pri cijeđenju«. Ie. paralele izvan baltičke grupe nisu poznate.

Lit.: ARj 4, 884. 889. *Miklošič* 113. *SEW* l, 493. *Holub-Kopečný* 165. *Bruckner* 222. *KZ* 43, 312. *Vasmer* 543-544. *Trautmann* 120. Iljinski, *ASPh* 29, 164. sl. Zubatý, *ASPh* 16, 395.

kašalj, gen. *kašlja* (Vuk), ie. *(*quos-lio),* baltoslav. *(*kaslia),* sveslav. i praslav. **kasbh* »Husten fs kojim je u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-av kašljav,* poimeničen na *-ьc kašljavac,* gen. *-avca,* na *-iv kašljiv* — *kasljîv* (Kosmet), poimeničen na *-ьc kašljivac,* gen. *-vca* m prema f *kašljivica* = *kašljivica* (Kosmet) »žena koja kašlje i bez potrebe«, na *-ev kašljev.* Deminutiv na *-ьc kašljec* (hrv.-kajk.) = *-zk kašljek* (hrv.-kajk.), na *-ič kàsljïc,* gen. *- ica,* na *-ič kašljić,* na *-ica kašljica f* (17. v., Kosmet, bug.). Augmentativ na *-ina: kašljina* (Lika) = *kašljina* (Kosmet). Denominal na *-ati kašljati, kašljem* impf. (Vuk) *(is-, pro-, ras-, za-)* prema iteratīvu *-kašljivati, -kašljujēm,* samo s prefiksima *(is-, po-, pro-, ras-),* na *-ovati pokašljō-vat, -üjem* (Kosmet) »češće kašljati po malo«. Deminutivi na *-ucati kašljúcati, -ām,* s pridjevom na *-av kašljucav* i imenicama na *-alo* m prema f *-alica kasljúcalo* prema *kašljúcalica,* na *-ukati kašljúkati, kašljūkām* (Lika, srednja Dalmacija, Pavlinović). Osnova je *kas-,* sufiks *-h* < ie. *-lio.* Promjena *s* > *š* nastala je zbog *lj.* Ta se tvorba vidi u lat. *kosulys,* lot. *kašli* »hrapavac«, od glagola lit. *kosiu, koséti,* lot. *kaset* »kašljati«. le. korijen **quos-* očuvan je u sanskrtu *kasate* (3. 1. sing.) »kašlje«. Sufiks *-la* u arb. *kole* < ie. *kās-lā.* Srodno je i njem. *Husten* < *huosto.* Tu stoji sufiks *-to* mjesto *-h.*

Lit.: ARj 3, 873. 4, 884. *Elezović* l, 234. 288. 2, 95. *Miklósié* И3. *SEW* l, 493. *Holub-Kopečný* 165. *Bruckner* 222. Joki, *Stud.* 40. *WP I,* 506. *GM* 195.

kašika f (17. v., Vuk, istočni krajevi) »sinonimi (od Slavonije dalje na zapad), lažica, ožica, žlica, lozica (Kosmet)« = *kašika* (Kosmet)

»sprava za obuvanje cipela, Schuihlöffel«. Zamjena tur. *ı* sa i je neobična. Mjesto toga nalazi se α u *kašaluk* m (Srbija) = *kašiluk* (Vuk, *k* ispao zbog disimilacije *k - k > k* - 0) »ognjilo u pušci s kremeňom« < tur. *kaşıklık.* Hipokoristik *kaša* (Vuk) u složenici *šimšir--káša* (narodna pjesma). Demin.utiv na *-bk: kašičak,* gen. *-čka* »biljka ožiči.ca«; na *-ica kašičica* (Vuk). Na *-jar: kašičar* (Vuk) »1° čovjek koji pravi kašike, 2° ptica« prema *kašičarka* na *-ka* pored *-ar kašikār* (također riba) prema *kašikarka* »ptica«. Na *-jara kašičara* f »1° vodenica s perima u kola, 2°· sud za kašike«. Femininum je nastao semantičkim unakrštavanjem sa sprijeda pomenutim sinonimima. Balkanski turcizam (tur- *kaşık,* obrazovan s pomoću sufiksa *-ik* kao *jatak, kačak,* od korijena *kaş-* »trti, kopkati«) iz kulinarske terminologije: rum. *calică* (preko hrv.-srp.), arb. *kashik.*

Lit.: ARj 4, 886. *Elezović* l, 288. *Miklošič* 113. *SEW l,* 493. *GM* 181. *Lokotsch* 1120.

kästa f (ŽKU) = *kašća* (Samobor) »sinonimi: hambar, žitnica, granar (v.)«. Slov. *kasta* pored *kašt* m. Toponim *Kâh* m (ŽU). Od srvnjem. *Kaste,* bav.-njem. *Kaischl, Kaescht,* danas *Kasten.* Također češ., polj., luž.-srp.

Lit.: ARj 4, 885. Popović, *Sintaksa* 36. *SEW* l, 493. *Bruckner* 222.

kastar, f *-štra* (Vuk), pridjev, »opor, oporan, koji ožimlje (osobito o vinu)«. Apstraktum na *-ina köstrina.* Miklošič uporeduje sa gr. κέστρος. Nema više potvrda iz živog narodnog govora. Možda lat. *castus* unakršteno s *oštar.* Lat. pridjev *castus* raširilo je kršćanstvo u učenom obliku po romanskim jezicima. Zbog toga nije izvjesno da je odatle. Odatle učena riječ *incest* m (prefiks *in-* iu privativnom značenju). Drugu mogućnost pruža pridjevski postverbal od *kaš triti* (v.).

Lit.: ARj 4, 889. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 493. *DEI* 799.

käštriti, *-im* (18. v., Slavonija) (o-, *po-}* = (sa *k > h* kao u *hlače, hostuja,* Hvar) *-nastriti (o-, ob-, po-}* prema impf, na *-va- -haštrivati* samo s prefiksima = bug. *kasirъ* pored *kastrja* = (metateza od *r) krasta* (Bar) = (unakrštenje sa *kUščc) kljaštriti, -im = klSštrit* (gubitak palataliteta od *lj* zbog disimilacije sa *s) klàstrit* (ŽK) = (sa *ja > e) (ras)kleštriti, -im* prema *raskleštrivati* »1° obřezati grane, 2° obrezivati maslinovo drvo (Bar)«. Od lat. > tal. *castrare* > preko njem. na *-ieren kastrirati.* Na tal. augmentativni sufiks *-one castrone > kaštrūn,* gen. *-una* (Belostenec) = slov. *kaštrûn = koštrun* »skopać«. Poimeničen part, perf. na *-atus* > tal. *-ato *kastrat* (18. v.), nekakva ptica u prijevodu *Vjelo perje kaštratovo* (kopun ?). Odatle na lat. > tal. *-ina kaštradina* f (Dubrovnik, Boka, Crna Gora) < mlet. *castradina* (kol.) »1° slano meso bravlje (prema Boeriju donose ga u Mletke *Schiavonf), 2°* (metafora) mršavo oveliko žensko čeljade«.

Lit.: ARj 4, 883. 891. 5, 388. 8, 789. 9, 52. 10, 438. 496. *Pleteršnik* l, 390. 446. *Miklošič* 113. *DAW* 50, 26-27. Stürm, *ČSJK* 6, 55. *DEI* 800.

kat m (18. v., Vuk, Kosmet) »1° sinonimi: pod, boj (Bosna) = sprat (u ova dva značenja općenito hrv.-srp.), tavan, 2° slojevi cijevi u dubini, 3° red gajtana, nizovi bisera, 4° cijelo odijelo« = *kat* »tug, konjski rep, pozlaćen (srednja Dalmacija? Pavlinović)«. Pridjev je na *-ъn jedno-, dvo-, trokatan {kuća),* poimeničen na *-ica jednokatnica* itd. Na *-li: katali,* pridjev indeklinabilni, epitet uz *barjak* (narodna pjesma, Petranović) < tur. *katli* »boran nabran, saborit«. U grupi *ü* dometnuto α zbog potrebe deseterca: *kalali ga barjak poklopio.* Denominal na *-iţi skätit -im* (Kosmet) »saviti po nekom redu (odijelo, rublje) jedno na drugo«. Balkanski turcizam (tur. *kat* »redovi jedan na drugom i svaki od njih«, od *katmak* »anreihen, hinzufügen«) iz građevinarske terminologije: rum. *cat,* bug. *kat,* arb. *kate* »appartamento«. Ovamo još sa tur. sufiksom *-ik* kao u *jatak, kačak: katak* pored *kätbk* m (Kosmet) »hrana, smok uz hljeb«. I to je balkanski turcizam (tur. *katık)* iz terminologije hrane: bug. *katăk* »idem«.

Lit.: ARj 4 891. 892. 893. *Elezović l,* 252. 285. *GM* 181. *Mladenov* 233. *Doric* 143. Matzenauer, *LF 8,* 48. *Lokotsch* 112.

kata (1481), indeklinabilni pridjev, »svaki«, uz *godina,* u bug. i mak. uz *den, nedelja.* Samo stsrp. : *da iTъ posilajutb kata godinu* »svake godine«. Danas ne živi ni u narječjima. Upor. i bug. posudenicu grčke složenice *katiméra* »svaki dan« < καθ' ἡμέραν, κατά μήνα. Grčko distributivno κατά proširilo se i u zapadnoj Romaniji u složenici κατά + *unus* »svaki pojedini« > stal. *caduno = cadauno,* tako i u prov. i stfr. *chaiin.*

Lit.: ARj 4, 89 · *Miklošič* 113. *SEW* ì, *494. Mladenov* 233. *REW»* 1755. *Rohlfs* 933. *DEI* 657. Vasmer, *GL* 75.

katafić m (Istra, Volosko, Mikuličić, narodna pripovijetka) »zatvor«. Budmani, koji je dao akcenat ove riječi, pomišlja na tal. *catábugia,* što ne objašnjava *-fič.* Upor. *katafetka* (Cosenza) »Schafstall unter dem Hause« i arb. *katapië* f, gr. *katapit* »kleiner Holzriegel, der sich um einen Nagel dreht«. Složenice sa gr. prefiksom κατά. Drugi dio možda *jefictus* (v.).

Lit.: ARj 4, 892. *REW*ᵃ 1755. -3280. *Rohlfs* 932. 933.

Katalani m pi. (Kačić dva puta u vezi sa *Turci),* stoji zacijelo u vezi s bug. *katalanin* m »bezbožnik, ljut« i arb. *katald* s članom *-ni* m »Heide«. Od srlat. *catalanus,* ktetik i etnik od *Catalogne* < *Catalaunia.* Na zapadu nije potvrđeno u pomenutom značenju. Za veze Balkana sa *Katalonijom* upor. *velenca.*

Lit.: ARj 4, 892. *Mladenov* 233. *GM* 181. *REW*ᵃ 1758. *DEI* 804-805. *Mažuranić* 491.

katàlet m (17-18. v.) = *kataüt* (Božava) »mrtvački sanduk, kapsa (Dubrovnik)«. Od tal. *cataletto* (14. v.), prvi dio je gr. prefiks κατά, drugi lat. *leetus,* čime je napola prevedeno gr. κατάκλιτον »krevet, divan«, od κατακλίνω.

Lit.: ARj 4, 893. Cronia, *ID 6. REW** 1759. *DEI* 805.

katalog m (18. v., Budmanijev akcenat, danas običniji *katalog),* internacionalni grecizam od gr. κατάλογος (od καταλέγω, prefiks *kata-),* denominal na složeno *-iz-* < vlat. *-idio* < gr. -ιζειν i njem. *-ieren: katalogizirati, -gizlram* impf, pored *katalogizovati, -ujem.*

Lit.: ARj 4, 893. *DEI* 805.

katan m (Voltiđi) = *katana* pored *katana* m (Vuk, 16. v., slov.) »1° vojnik, 2° muški u kući nazvan ovako od nove mlade, 3° pastir konja (Krašić, Hrvatska), 4° jarac (Kurelac)« = *katana* f »1° velik konj, 2° (metafora) krupan, razvijen čovjek«. Deminutiv na *-će,* gen. *-četa katance* (Jačke). Pridjev na *-skī kătanskî* (18. v.). Na *-ica katanica* (Brod) »vrsta loze«. Na *-ija katànija* (Vuk), kol. Prezimena *Katana, Katanie, Katančio.* Balkanska riječ mađarskog podrijetla (madž. *katona):* bug. *katana* »jedar konj«. Još polj. i ukr.

Lit.: ARj 4, 893. *Elezović l,* 285. *Mladenov* 233. Janko, *Slávia 7,* 788. *Mažuranić* 491.

katapetazmo n (stsrp., 1399. u historijskim dokumentima) »zavjes« = (danas) *katapetazma* (na ikonostasu). Od gr. καταπέτασμα. Prijelaz u srednji rod prema članu το.

Lit.: ARj4,'894. Vasmer, *GL.* 75. *Šetka* 125.

katari ₘ (hrvatski gradovi) = (umetnuto *n* pred dentalom) *kantar* (ŽK) »nahlada, nazeba«. Učena rieč, koja je došla preko tal. *catarro* ili njem. *Katarch* < gr. κατάρρουζ = kslat. *catarrhus* (gr. prefiks κατα-ρέω »tecem«).

Lit.: ARj 4, 894. *DEI* 808.

kätar[2] m (18. v.) »pataren, bogomil«. Od. gr. καθ-αρός »čist« > kslat. *calharus* > tal. *cataro* »isto«.

Lit.: ARj 4, 894. *REW** 1767. *DEI* 808.

katarga f (Dubrovnik, Vodopić) »isto što katarka« = *(ar > r~) katrga* (13-16. v., Dor. entijan, historijski spomenici, srbug. *katrtga,* također ukr. i polj.) »galija, golija« = *katurga* (16. v.). Zamjenom dočetka *-ga* našim sufiksom *-ka katarka* f (17. v., Vuk) »arbuo, jambor, jedrenjak, jedrilo«. Naš sufiks *-ka* ispušta se u *katar* m »sprema na koju se preda snuje prije nego se navije na taru (stan), koja se zove snovač«. Dočetak *-ka* zamjenjuje se sa *-ica, -ište: katarica* f (Dalmacija?, Pavlinović) »»omanje kopišće, motka od osti, barjak«, *katarište* n (Vuk, Crna Gora, okolina Dubrovnika, Mljet) »kopljača, koplje (barjaka, osti)«. Od srgr. κάτεργον »triremis«, ngr. κάτεργο, sjeverno-gr. κάτιργου (Velvendos). Arb. *katergar* m »scelerato« < ngr. κατεργάρης »Galeerensträfling«. Promjena značenja u hrv.-srp. (po zakonu sinegđohe) objašnjava se unakrštenjem sa drugom suzvučnom grčkom riječi srgr. i ngr. κατάρτι(ον), καταρτή (Sophocles) »jarbol, Mastbaum«. Miklošič pominje *katarla* kao stariji oblik, ali taj se ne nalazi u *ARj 4,* 895. Berneker daje rus. *katartb.* Upor. rum. *calarga, -rg, -rt.*

Lil.: ARj 4, 894. 901. Macan, *ZbNŽ* 29, 209. *Miklošič* 113. *SEW* l, 494. *GM* 181.

Katarina f (15. v.), s pridjevom na *-in Kalorinin,* odatle *katarincica* »1° biljka bellis perennis«, *katarinka* »1° biljka, 2° vrsta ranih šljiva (ŽK)«, nazivi prema svetkovini = (sa *r > l* nejasnog postanja) *Katàlena* (15. v., u Daničićevim historijskim spomenicima) = *Katelīna* (ibidem) = *Katalina* (15. v., Novaković) = *Katalinja.* Glede *-ena* mjesto *-ina* (hipergrecizam?) upor. *Katàrena* (15. v.). Odatle biljka na *-ka katalmka* »flos S. Catharinae« i prezime *Katalinić.* Brojni su hipokoristici: *Kata* (također ime biljke), s deminutivom na *-ica Katica,* odatle prezimena *Katić, Kaličić; Kala* (ŽK), s prijedvima *Katin* = = *Katin* (ŽK). Odatle na *-ava Katává,* odatle bosansko prezime *Katavić* i *Katovic* (Livno).

Na *-inka Katinka,* na *-ъna Katbna* (Novaković). Na *-uša Katusa,* s prezimenom *Katušić,* na *-unce Katunče,* gen. *-četa* (ŽK). Neobična je izvedenica na *-ište: Kätiste* (toponim, Vodičevo, Bosna, gdje je bila crkva *sv. Kate).* Ime je grčkog podrijetla Αἰκατερίνα, očuvano u rus. *Jekaterina.* Bez *ai-* već u gr. Καθαρίνη.

Lit.: ARj 4, 892. 895. 896. 897. 898. 901.

katàrma f (18. v., Vuk) »uzda«. Turcizam *katirma* »idem«.

Lit.: ARj 4, 895. Matzenauer, LF 8, 48.

kalasta f (17. v.) »kara, stratište«. Od južno-tal. *catasta* »hrpa drva«. Od iste je riječi i sjev. -tal. *catastra* (sa *r* poslije si kao u *Spalalro, scheletro},* odatle njem. *Kataster* = fr. *cadastre* (15. v.) »popis nepokretnog imanja, gruntovnica, zemljišnik, tapije« > moderna posuđenica *katastar,* gen. *-stra,* s pridjevom na lat. -aus + *-ьn* > *-alan katàstrãlan* (Hrvatska, ~ *na izmjera}.* U 15. i 16. v. *katastik* m (Bijanković: *kazalo ali katastik od dobar od trpeze općene}.* U 15. v. i *katastito* n (zamjena grčkog dočetka latinskim na *-ito}.* Od mlet. *catasto* m (14. v.) pored *catàstico* (1185) < gr. -biz. κατάστοιχον »registar«, složenica od κατά i στοίχος »linija, stih«.

Lit.: ARj 4, 895. *REW** 1762a. *DEI* 809-10.

katastih (stsrp., historijski spomenici, 1350) = *katastigb* (Danilo) = *katastikb,* od ngr. κατάστιχον »(na zapadu) registar« < biz. κατάστοιχον (od prefiksa κατά i στοίχος »serija, linija«).

Lit. ARj A, 895. Vasmer, *GL* 76. *DEI* 810.

katastrofa f (akcenat Budmanijev, danas općenito na zapadu *katastrofa;* Šulek) »1° prekret, prekretnica, 2° velika nesreća, užas«. Pridjev na lat. *-alis* proširen na *-ьn katastrofalan* »užasan«. Internacionalni grecizam καταστροφή > kslat. *catastropha* (od prefiksa κατά i στρέφω).

Lit.: ARj 4, 895. *DEI* 810.

kategorija f, pridjev na gr. - ικός = lat. *-tous* proširen na *-bşk* > *-ički kategorički.* Šulekov *kategorski* nije ušao u jezik. Internacionalni učen (filozofski) grecizam κατηγορία > kslat. *categoria.*

Lit.: ARj 4, 896. *DEI* 811.

kateheta m, pridjev na lat. *-icus* + *-bsk katehetički,* poimeničen lat. pridjev na *-icus* u ž. r. *katehetika* (sa gr. izgovorom χ) = (sa lat. izgovorom *eh* > *k} kateheta* (Šulek), *kateketički, kateketika* = (sa η > *i,* itacizam) *katihet* (Šulek) = *katiket* (Istra). Na učeni sufiks *-ismus* > *-izam katehismus* (1561) = *katekizmo* = *katekizmo* = *katekizam,* gen. *-zrna* = *katekizam* (18. v.). Denominali *katekizati, -am* (17. v.), impf, na *-va -katekizavati, katekizovati* (Šulek). Grčki apstraktum *katihizis* m (samo kod pravoslavaca). Internacionalni učeni crkveni grecizam gr. κατηχητής »profesor«, κατήχησις »podučavanje« (prefiks κατά i -ήχος »jeka«) > tal. *catechèta,* gr. κατηχισμός, κατηχίζω. Ovamo i na Jadranu *katekista* < tal. *catechista* /lat., Jeronim/].

Lit.: ARj 4, 896. 897.

katekumen m (17. v.) prema f *katekumena* = *katekumenica,* pridjev *katekumenski.* Učeni crkveni grecizam izgovoren na lat. (η = *e,* χ = *ch* = *k}* κατηχούμενος, (poimeničen part. prez. pas. od κατηχέω »podučavam«). Stsrp. *katihumeni* pl. m (itacizam i *h}* »odjeljenje u pravoslavnoj crkvi za njih« (Danilo); v. *kateheta.*

Lit.: ARj 4, 896. 897. *DEI* 811. Vasmer, *GL* 76.

kátil m (Vuk) = *katuj,* gen. *-Uja* (Kosmet) »krvnik«, prema f *katiljača* = *katîljka* = *kãtiljâjka* (Kosmet) »(metafora) nemilosrdno svirepo čeljade«. Sa *a, u* za tur. ı u složenici *katalferman* = *katulferman* (oboje narodna pjesma) »naredba da se ko ubije«. V. *ferman.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *qătil* »koji ubija« > tur. *katıl}* iz turske administrativne terminologije: bug. *katilin* (s individualnim *-in},* arb. *katili* »böse, grausam«.

Lit.: ARj 4, 892. 897. 900. *Elezović* l, 286. *GM* 181. *Mladenov* 233. Korsch, *ASPh 9,* 510-511.

katin m (Vrbnik, dalmato-romanski?) = *kadîn* (Molai, Kućište, Korčula) = *hadin,* gen. *-ina* m (Solin) »1° lonac, 2° lavor (Dubrovnik, Molat)« = *Čadin* = furl. *Chiadin,* obronak (pendio, u Trstu), prema furi, *ciadìn* = (sa iščezlim *d* medu samoglasnicima kao u modernom mletačkom) *kaîn* (Lepetane, Prčanj, Drivenik, Šolta, Brač, Hvar, Vis) = *kajîn* (Perast, Milna, Cres, Hrvatsko primorje, Krk) »lavor, umivaonik«. Od lat. *catīnus* > tal. *catino* > stmlet. *cadin* > mod.-mlet. *cain (cadinus,* Padova 1455; *cainus,* 1225). Riječ *catinus·* zacijelo je u vezi sa *cadus* (v. *kada},* možda mediteranska riječ, kako misli Battisti.

Lit.: ARj 4, 729. Hraste, *Rad* 272, 25. *REW*[3] 1769. *DEI* 813.

katizma f (19. v.) = *katisma* (18. v.) = stsrp. *kathismo* »jedan od 20 dijelova psaltira«. Od srgr. κάθισμα »isto«.

Lit.: ARj 4, 897. Vasmer, *GL* 76.

kàtljati, *-am* impf. (Čačak, Rudnik) »vrvjeti«. Drugo znači *katlat, -ânı* (Kosmet) »preklapati, govoriti bez razumijevanja ili nešto nerazumljivo«.

Lit.: ARj 4, 898. *Elezović l,* 286.

katmar m (dalmatinsko Zagorje, Vrgorac, Pavlinović) »smrad, gnjus«. Budmani misli da je riječ turska, ali je nije našao ni u jednom turskom rječniku. Prije će biti romansko-dalmatinska, koja se može upoređivati sa tal. dijalektalnim (Montale, Pistoja) *kakkarame* »Schmutz«, izvedenica na *-arius* + *-amen* od *cacare* »srati«. Od **cacata* (upor. part, *cacada* »starudije«) moglo je nastati sa sufiksalnim konglutinatom *-ìnus* + *-aria* > **katnar* > *katmar,* pretpostavivši häplologiju **cacatinaria* > **catinaria* i disimilaciju *tn* > *tm.* Upor. u Kalabriji pridjev *cacatu* »sporco, lordato«, imenice *cacata* f »azione sciocca«, *cătălina* »cacatura«, *cacatinedda* »schizzata«, *-edda* < *-ella.*

Lit.: ARj 4, 899. *REW*[3] 1443. Rohlfs, *Diz. Cal.* 131.

katolik m (u 16. v. i pridjev prema tal. *cattòlico}* = *kătulik* (ŽK) prema f *katolikinja* = *katoHčanka* (Šulek); *an-* prema pridjevu na *-bsk katoličaski* (15.-17. v.) = *katuličaski* (16. v.) = *katoličanski / katu-* (16. v., prema *čovječanski},* apstraktum *katoličanstvo.* Na *-stvo katolištvo.* Složenice : *rimokatolik, grkokatolik.* Od gr. καθολικός »univerzalan« > crkveno-lat. *catholicus.* Učena riječ. Upor. *làtinin.*

Lit.: ARj 4, 899. *DEI* 818.

katrabunać m (Maine) = *katramunać* (Budva) = *katramunjača (kaluđerska,* Pavlinović, Dalmacija) = *katramunoća (grčka,* Boka) »kletvena bdenija (Bjelopavlići)«. Prvi dio stoji u vezi s arb. *katëronj* »fluche«, apstraktum na lat. *-imen katërim* »Fluch« < ngr. καταρ(α)ωμαι. Drugi dio *-bunač(a}* = *-munac* sadrži gr. deminutivni sufiks -ο-.κης > *-aí;* skraćenica je nastala haplologijom tipa *zakonoša* od gr. παραμονή > stsrp. *parамипъ* »vigilia«, na *-arius* > *-ar* > stsrp. *parамонагь* < srgr. παραμονάρι(ο)ς »vigil nocturnus«. Haplologija i sufiks nalazi se i u istro-rom. *catramurača,* furl, *catramurache.*

Lit.: ARj 4, 899. *GM.* 181. Štrekelj, *DAW* 50, 27. Vasmer, *GL* 110.

katran m (Vuk, 17. v.), radna imenica na tur *-džija katrandžija* »čovjek koji pravi katran«. Na *-iça kàtranica* f »sud za katran«. Složenica *katrana* f (Uzice) (haplologija tipa *zakonoša}* < tur. *katranhanesi* = na *-ište katranište.* Denominai na *-iti kàtraniti, -im* impf. (Lika) *(po-}.* Balkanski (i evropski) turcizam ar. podrijetla (ar. *katrā* > tur. *katran,* od glagola *katra* »tropfenweise fliessen«) : rum. *catran,* bug. *katran.* Na Jadranu je to romanizam arapskog podrijetla koji je već u srednjem vijeku ušao u romanske jezike, srlat. *catranum* (Genova, 1243). U talijanskom tur. dočetak *-an* zamijenjen je tal. sufiksom *-ame* < lat. *-amen catrame* m > *katram* (Vuk, Crna Gora, talijanizam), denominal na *-ati katràmati, -am* (18. v.).

Lit.: ARj 4, 899. *Mladenov* 233. *Pleteršnik* l, 122. 390. 2, 117. *REW*[3] 4684 b. *DEI* 816. *Miklošič* 113. *SEW* l, 494. Kušar, *Rad* 118, 23.

kàtrida f (16. v., sjeverna i srednja Dalmacija, Istra, narodna pjesma istarska, Vrbnik, Rab, Božava, Kastavština, Vis, Brač, Hvar, Pag, Kućište, Veli otok) = *katrīda* = *katrīda* (Molat), deminutiv *katridica* = *kataida* (krčko-romanski) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *kantreda* f (Plošná, Škrljevo, Kukuljanovo) = *kantrlda* (Kastav/grad/, toponim Rijeka) = (sa metatezom *n} kàtringa* f (Račišće) »stolac, sjedalica, stolica«. Od gr. > lat. *cathedra* sa metatezom *r,* kao posuđenica iz dalmato - romanskoga. Ovamo može ići i zamjena na *-dra-* > *-era* u kslat. *catecra* > *katrîga* (Dubrovnik, Glamoč, Bosna) = *kantriga* f (Lika, Bruvno, Skradin) = (sa *a* > *o) kontréga* (slov., Kras) = *kantrega* (slov., Notranjsko). I taj se oblik može smatrati kao posuđenica iz dalmato-romanskoga, pretpostavivši da je *-ča* > *-ga* nastalo pod kasnijim uplivom mlet. *carèga* (1339) sa *tr* > *r* (upor. *Zára, páron}* = istro-rom. *karéga* (Rovinj) = *kariega* (Galežan) = tršć. *cadrega* > *hareha (Caprin* 63). Odatle deminutiv na *-itta* > *-etta karègeta* f .(Korčula) »dječji stolac« i pseudojekavizam *kàrijega* (Budva, istočna Hercegovina, Krtole) »stolica« =

karêga (Kotor). Kompromisni je oblik *kariegla* (Perast, Muo, Stoliv) = *kariegla* (Prčanj) = *karigla* (Sutomore) < *catecra* + *katrega* sa disimilacijom *r - r* > *l - r* ili *r - l kal'ierga* (Prčanj, Kotor, Dobrota, Bogišić, Lastva). Prvobitno í > *d* iz *dr* nastalo disimilacijom *dr - gl* > *d - gl* očuvano je na Cresu *kadegla*. Može biti i od *catecra*. Ali u Nerezinama *kardiegla* »stolac s naslonjačem« (metateza *tr* > *dr* > *rđ)*. Učene su posuđenice *katrida* (15. i 16. v.) = *katedra* i iz crkveno-lat. jezika poimeničen pridjev na *-alis katedrala* (17. v.), s pridjevima *katedralan* (18. v.), *katedrālskī* (15. v.) »(prevedenica) stolna crkva«. Prezime *Katridarić* (1521) = (disimilacija) *Katridalić* (1509) < *cathedrarius* »stolar«. Upor. arb. *kallthedre,* iz čega se vidi da je *r* anticipirano iz dočetnog sloga i disimilirano, čime se objašnjavaju oblici *kariegla \ kardiegla* < staromlet. *caregla* < **cathrecca.* Upor. rezijanski *cadreja* < fur. *ciadree.*

Lit.: ARj 4, 826. 900. 896. 897. *Pleteršnik* 1, 370. 432. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 16. Rešetar, *JF* 6, 255. Hraste, *Belićev Zbornik* 153. *REW*[3] 1768. *Ive 4,* 136. Šturm, *ČSJK 6,* 53. Skok, *ZRPh* 54, 476., br. 4.

katun, gen. *-una* m (Vuk, narodna pjesma) »1° pastirsko selo nomadskoga karaktera u planini, 2° selo uopće (Piva-Drobnjak: *kfzijaj te stvari pa goni u katun)«.* Najstarija je potvrda 1278. u imenu *Mirosclavus blacus de cotono Ladovich.* Najstarije hrv.-srp. potvrde od 13,00, zatim kod Vetranića, Zoranića i Hektorovića. Pored vlaških i arbanaskih *katuna* spominje se i *katun bhgarski* 1313—1318. Planine koje pripadaju katunu omeđuju se. Tako je međa planinama katuna Dragoljevaca išla: *kako dèh grede mimo sinju lokvu na сьni karnem {Glasnik* 15, 301.). U Dušanovu zakoniku razlikuje se stalnosjedilačko selo od nomadskog *katuna'. Ijudije vlastehscije koji sêdetb po crbkovnyjihb selehb i po katunêhb da pohodi vbsakb kb svojemu gospodaru.* Nazivi stanovnika *katuna* svršuju se na *-ci, -ići, -evci* u pl. u izvedenicama od slavenskih ličnih imena. Potječu prema tome od imena kneza *katuna* kojeg Vetranie zove *knez ali katunar.* Odatle u jadranskoj zoni toponimi i antroponimi kod naroda koji se seli : *Katunar* (prezime, Krk), *Katunâri* (dva puta, župa Brtonigla, Istra), *Katun* (mnogo sela u Istri u kojima su se nastanili došljaci 16. v.). Prezimena: *Katunar, Katunarić, Katunarević.* Izvedenice: na *-janin katúnjanin* »stanovnik katunske nahije«, na *-ište katumšte* (14. v., toponim) »mjesto gdje je bio katun«. Pridjev na *-ski: katūnskī* (~α *nahija,* Crna Gora, Vuk). Balkanska riječ najvjerojatnije arbanaskog podrijetla iz oblasti terminologije naselja: rum. *cătun* »zaselak«, bug. *katun* »1° Hirtenhütte, 2° Zigeunerzelt«, odatle *katúnin* m (s individualnim *-in)* »Ciganin« prema *katunka í* »Ciganka«, *katunar* »1° Wanderhirte, 2° Wanderzigeuner«. Već u stcslav. *katunt* (1073) »Lager, Heereslager, castra«. Zasebno· treba istaći gr. oblik κατούνα f »Gepäck, Zelt, Lager« zbog femininuma, dok je u hrv.-srp., bug. i rum. maskulinum. Grčki femininum nalazi se i u ciganskom jeziku. Znači da su ga Cigani primili od Grka. O postanju riječi postoje četiri tumačenja: Miklošič je postavio, dvojeći, kao izvor sjeverno-tur. *qatan į qutan* »obor«. To primaju Mladenov i Barić. Taj se turcizam ne nalazi u južno-turskom (osmanlijskom). Prema tom tumačenju jedino bi Protobugari mogli donijeti riječ na Balkan jer se pominje *katun bhgarski.* Miklošič, Budmani i Mažuranić pomišljaju na tal. *cantone* »kut«. Ta je riječ doduše predrimska, ali ú značenju »kut, kraj« nije nikada došla na Balkan i semantički nema veze s pastirstvom. Na to se podrijetlo ne može nikako pomišljati. Densusianu postavlja imaginarnu izvedenicu **kat-un* od avesta *kata-* »Kammer, Keller«. To je pusta konstrukcija koja ni semantički ne zadovoljava. Najuvjerljivije je objašnjenje dao Jokl koji je *katun* doveo u vezu s arb. *katund-i* »Gebiet, Dorf, Stadt«, odatle na *-ar katundar* = *katunar* (Skadar) »bäuerischer, grober Mensch«, na *-es* < ie. *-itio katundës* »seljak, Dorfbewohner«. Grčki femininum tumači Jokl iz određenog arbanaskog akuzativa *katun(d')ne,* dok su ostali balkanizmi od arbanaskog neodređenog nominativa. Riječ *katund* je prefiksalna arbanaska složenica od prefiksa *ka-* i participa na *-to* od *ndej* »širim, sterem«, ie. **tnto.* Semantički odgovara arb. složenica rom. **tendita* > *tenda.* Ta interpretacija zadovoljava fonetski, semantički, historijski i geografski.

Lit.: ARj 4, 900. Vuković, *SDZb* 10, 389. *Mažuranić* 491. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 494. *Mladenov* 233. *Doric* 143. Jokl, *IF* 33, 420-433. Isti, *Unt.* 172. 320. *GM* 183. Vasmer, #57 *5,* 134. Baric, *JF* 3, 207. Densusianu, *Grai si suflet* 7, 85-94 (cf. Jokl, *IJb* 23, 222). *Solovjev* 96. *REW*[3] 1616. *DEI* 729.

kàtura f (narodna pjesma) = *gádora* (Bosna) »sinonim: mâzga«. Prezime na *-ič Katurić.* Balkanski turcizam (tur. *katır)* iz terminologije životinja za prijenos: rum. *catîr* = *catîră,* bug. *katar.* Upor. gr. γάιδαρος »magarac«. Tur. *ι* > *u* kao u *koduna.*

Lit.: ARj 4, 901. *Miklošič* 113. *SEW í,* 495. *Lokotsch* 1131.

käu »1° onomatopeja kojom se oponaša glas ćuradi, 2° kašljanja (Kosmet), 3° galeba (Jabalanac)«. Može se opetovati (Srbija, Milićević). Oformljuje se na *-kati* (v.): *kaùkati, kauče* impf, prema pf. *kaùknuti, kàukne.* Odatle postverbal *kăuk* m (Vuk). Ovamo idu *kauką* f »časka« pored *kavka* (v.) (Crni Lug, Martijanec), *kaukavac,* gen. *-vca* (Poljica, Dalmacija) »larus fuscus«, za narodno ime *kaleb* pored *galeb klaukavac* i *k(l')aukal* m (18. v., Kavanjin) »ptica morska«. Budmani dopušta za *kaukai* i tal. *cacale* (16. v.), mlet. *cacai* »gabbiano«, prôv. *caricala,* što može, ali ne mora biti.

Lit.: ARj 4, 901. 902. *Elezović* 1, 287. Hirtz, *Aves* 182. *DEI* 991. *Holub-Kopečný* 166.

kaucija f (Šulek) = *hapcija* (ŽK) »jamčevina«. Od lat. *cautio,* apstraktum na *-io* od *cautus* > tal. učeno *cauto* (part. perf. od *cavere)* > *cauzione í* (14. v.).

Lit.: ARj 4, 901. *DEI* 832.

kaučuk m (Šulek), s pridjevom na *-ov kaučukov.* Novija posudenica iz njem. *Kautschuk,* kulturna evropska riječ iz indijanskog jezika mainas (Ecuador). Ta je biljka otkrivena 1751.

Lit.: ARj 4, 901. *Holub-Kopečný* 166. *Vasmer* 541.

käuk m (Vuk, narodna pjesma) = *kâuk* (Kosmet) »sinonimi: čalma, saruk, derviška kapa«. Augmentativ na *-ina: kaukiina* f (narodna pjesma, apozicija uz *kapa).* Balkanski turcizam (tur. *kavuk* »Mütze«, izvedenica na *-ik* od *kav-* »anschwellen«): rum. *cauc* »Mütze, Samthut«, *caucgiu* »Hut- und Mützenfabrikant«, arb. *kauk* = *kavukë* f == ngr. καβούκι. »Turban«.

Lit.: ARj 4, 902. *Elezović* 1, 287. *GM* 183. *Lokotsch* 1137.

kauką f (16. v., Kaštela, Split, Trogir: *di je kauką nima jauka)* »1° tonsura, 2° svećenik« = *kavka* (16. v.) = *kaoka* (~ *oliti kruna na glavi,* 16. st.). Od gr. καῦκος, καυκα, καυκίον »patera« ili, bolje, od lat. *caucus* > rum. *cauc* »Schale«. Leksički relikt iz dalmato-romanskoga. Upor. još toponim *Cauca* > *Kakma.* Lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus: kôkula* f (Čilipi) »1[a] pregrada u škrinji za vrednije stvari, 2° (Dubrovnik, *kokula)* Tonsura« = deminutiv na *-ica kokulica* (18. v., Vuk, Dubrovnik) »tonsura«. Upor. tál. dijai, *cacala* f »oggetto tondeggiante« u narječjima i stcslav. *kovkalb* »pehar« < gr.-biz. καύκαλον. Od iste riječi na *-en* + *-jak kavčenjak* m (15. i 16. v.) »(katolički) redovnik«. Metaforickí toponim *Kakma* (Zadar). Upor. i arb. *kafks* »Hirnschädel, Gehäuse von Schnerken und Schildkröten«.

Lit.: ARj 4, 834. 902. 905. 5, 175. Aranza, *ASPh 22,* 617. Budmani, *Rad* 65, 165. Matzenauer, LF 8, 162. 193. Vasmer, *GL* 76. 77. *DEI* 997. *GM* 165. *REW*[3] 1772.

kául m (Srbija) = *kául* (Kosmet) »jamstvo«. Denominál na *-iti kauliti, -im* impf, »jamčiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kavi* »pogodba, ugovor«) iz pravne terminologije: búg. *kául* pored *kavul,* arb. *kaulį* (Gege) »Vertrag, Wette«, ngr. καβούλι.

Lit.: ARj 4, 902. *Elezović* 1, 287. *Mladenov* 226. 233. *GM* 183.

kàur m = *kam* (Kosmet) = (sa individualnim *-iri) kàurin* (Vuk) = *dàur* (Vuk) = *damin* (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *dàvur* (narodna pjesma) = *jaurin (đ* > *j* čakavski, Mrnavić) = *ćaur* = *ćafir* (arapski oblik, narodne pjesme i pripovijetke) = *ćafir* pored *ćafir* (Kosmet) = u *Crnogorskoj pjevaniji* zajedno arapski i turski oblik *bre kaure* i *ćafirski sine,* »1° nevjernik, 2? pejorativni muslimanski naziv za kršćane uopće (koji taj naziv od njih preuzimaju)«. Izvedenice su od oblika *kaur;* f *kàurka* pored *kaùrkinja,* deminutiv na *-če kaurče,* pridjev na *-ski kàurskī* (15. v.), denominal (faktitiv) na *-iti kaurai, -im* (Vuk) »činiti kaurinom« *(iz-, po- se).* Prezimena *Kaurić, Kaurinović* (Bosna K). Od *jaurin: jaurski, jaurstvo.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kâfir,* particip prezenta aktiva od *kafara* »negirati, biti nevjernik« > tur. *kyâfir l* koji se pomiješao s perz. *gäbr* »Feueranbeter«, odatle ime afričkog plemena *Zulu Kafri j* > *gyăver* > *gyaur)* iz oblasti islama: rum. *ghiaur,* bug. *kamin* = *gjaúrin* pored *kjafir, kafri,* arb. *kaurr* = *xhaúrr* (Skadar). Glas *k* nastao je iz tur. narodskog *gy,* koje se nalazi u *đaur, ćaur, jam,* kao hiperturcizam na osnovi supstitucije *k* za *ć* u *ćaur* < *đaur.* Oblik *ćafir* izašao je iz govora hodža.

Lit.: ARj 2, 125. 958. 3, 2. 4, 492. 902. 903. 963. *Elezović 2,* 356. *Mladenov* 117. 234. *GM* 184. *Lokotsch* 632. 997.

kaùrma f pored *kaùrma* (Vuk, Bosna, Lika) = *kavurma* = *kavurma* (Kosmet) »džigerica, crijeva i drugo od droba isjeckano, na masti prženo i mašću zatopljeno, da se dugo uzdrži«. Balkanski turcizam (tur. skraćeni infinitiv *kavurma* į upór. *sarma* / od *kavurmak* »pržiti«) iz kulinarske terminologije: bug. *kavurma*. Turski glagol se nalazi u dva vida: od *kavur-* je *kaùrisati, -sēm* = *kavarlsat* (Kosmet, objekt *meso, kavu};* i od aorista na *-di: kaurdisatì, -išēm* impf. »1° pržiti, 2° gotoviti kaurmu«. Također balkanski turcizam: arb. *kauris* pored *kavardis* »röste«, ngr. καβουρδίζω.

Lit.: *ARj* 4, 903. 908. *Mladenov* 226. *Elezović* l, 268. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 405. *GM* 184. Matzenauer, *LF* 8, 161.

kausa f = *kauza* (17. v., Dubrovnik) »rasprava pred sudom«. Od lat. > tal. *causa* kao učena riječ (prema narodskom *cosa).*

Lit.: *ARj* 4, 903. *DEI* 922.

kava f (Lastva, Lika, Potomje, Budva, Boka) »1° kamenolom, 2° toponim *(Pod Kavom, Kava* u Budvi)«. Od lat. > tal. *cava,* poimeničen femininum od pridjeva *cavus.* Radna imenica na *-ьc* > *-ac kavac,* gen. *-vca* m (Istra) »čovjek što radi u kavi«. Slov. *java* (Rihenberk) »isto«, od furl, *giave* < *cava.* Na tal. *-one* > *-un: gaûn* m = *gavun* (Marulić, *u krmi i u provi)* »pajol od prove i krme (kod velikih lađa)« < mlet. *gavan.* Glede *ca-* > *ga-* upór. *gavuda* (hrv., južna Italija) »trou«. Imperativna složenica *kavatapi* m pl. pored *kavatapíj,* gen. *-pija* (Cavtat) »vadičep« *j* složeno od *cavare* + *tappo j* < tal. *cavatappi.* Ovamo još *šćamba* (Dobrinj, Vrbnik) = *šklamba* (Dubašnica) »udubina u kamenu (»škar«, Omišalj) u kojoj se nakupi voda da bude pitka«. Od lat. **ex-cavula.*

Lit.: *ARj* 4, 904. *Pleteršnik* 360. Štrekelj, *ASPh* 12, 458. Šturm, *ČSJK 6,* 84. Rešetar, *JF* 12, 286. Skok, *Pom.* 135. 138. 140. Węndkiewicz, *RSI 6,* 233. *REW*[3] 1796. 1788. *DEI* 823. 827.

kavadänja f (Hrvati ikavci čakavsko-štokavskog narječja Materada, Lovrečica, Zambratija, Sv. Marija na Krasu, Kaštel Krasica kod Buja, Sv. Ivan kod Umaga) »uzglavci, sing, uzglavac (Vodice), neizoran komad tla na oba kraja (= na obje glave) njiva« < istro-rom. *kavadana.* Ive ne daje značenja ove istro-romanske riječi. Od lat. pridjeva sr. roda u poimeničenju **capitaneum* »ono što se odnosi na kraj«, od lat. *caput,* gen. -tits. Sjeverno-tal. *cavedagna* »(kao poljoprivredni termin) strada campestre lungo le testate dei campi«. Slovenski je izraz *uzglavac* prevedenica odatle.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 202. *Ive* 1. *DEI* 828.

kavak, gen. *-âka* m (Kosmet) »granato drvo slično jablanu, srodno topoli i trepetljici«. Balkanski turcizam (tur. *kavak)* iz botaničke terminologije: búg. *kávák* »topola«, toponim *Kavaklı.*

Lit.: *Elezović* l, 268. *Mladenov* 226. Matzenauer, *LF* 8, 161.

kavala f . (Kolombatović) »riba corvina nigra, vranac«.

Lit.: *ARj* 4, 904.

kavàler, gen. *-èra* m (18. v., Srbija) = *kavàlijêr,* gen. *-éra* (16. v., Dubrovčani) = *kavàljër* (18. v.) = *kavalír,* gen. *-ira* (18. v., Dalmacija) »1° vitez (u srednjovjekovnom smislu), 2° poštovalac dama, 3° koji ne vodi mnogo računa o novcu, 4° nosilac ordena«. Odatle apstrakti *kavalerija (libro od ~e,* 17. v.) = na *-stvo kavalirstvo.* Od tal. *cavaliere,* izvedenica na *-arius* > *-iere* od lat. *caballus* »konj«, možda mediteranskog podrijetla (ie. »equus«), upravo »konjanik«. Riječ *svoler,* gen. *-éra* m (Slavonija) »dragan« je istog lat. podrijetla preko fr. *chevalier.* Toponimi: *Kolovare* f pf. (strma obala kod Zadra) < **caballaria* (metateza *v - l* > *l - v)* = *Kolovīr,* gen. *-ıra* m (Vuk, Ljubiša) = *Kolovīr* (Budva), najviše brdo u Lovćenu. Oba toponima predstavljaju metaforické nazive. Ostatak su domaćeg romanskog kao i kod Bara *Monte Cavallo,* danas *Mukoval* (brdo). Upor. naše toponime od osnove *konj.* Na tal. deminutivni sufiks *-ittus* > *-ét káváiét* (Potomje) »četveronožni stalak zidarski« = *kávaiét* (Pastrovići) = *kavaleti* m pl. (Lika) »krevet od 2-3 daske na dva priječnika« < tal. *cavalietto,* također metaforickí naziv (upór. *konj* u gimnastičkim dvoranama). Na tal. *-ino:* toponim *Na Kavalin* (Dobrota) »izvor žive vode«. Od arb. *kal* < lat. *caballus* sa našim sufiksom *-ьc* > *-ac* je *kalać* »konj« u osaćanskom govoru (argot) na Drini. Za dalje etimologijske veze v. *konj* i *kobila.*

Lit.: *ARj* 4, 905. 5, 214. Jireček, *ASPh* 8, 102. *REW*[3] 1440. *DEI* 825. 826.

kavāz, gen. *-aza* m (Vuk) = *gàvãz* (Vuk, narodna pjesma) = *gavăz* (Kosmet) »1° momak turskog paše, 2° pandur, 3° strijelac (prvobitno značenje)«. Složenica *kàvãzbasa* m »zapovjednik kavaza«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kawwas* »strijelac« > tur. *kavaz,* izvedenica od *kaus* »luk, »strijela«, *kavaz başı)* iz turske organizacijske (vojničke) terminologije: rum. *ca'Jaz,* bug. *kavaz* = (sa individualnim *-in) kavázin* = *gavăzin,* arb. *gavas* »Polizeidiener«.

Lit.: *ARj* 3, 114. 4, 905. *Elezović* l, 91. *GM* 121. *Mladenov* 226. *Lokotsch* 1140.

kavèdao, gén. *-ala* m (17. v., Dubrovčani) = *kavèdo* (Perast) = *kavìdal,* gen. *-ala* m (18. v., Cres, Istra, Dalmacija, Lika) »glavnica«. Od mlet. *cavedál* < lat. *capitālis,* odatle internacionalno *kapital* kao termin ekonomije. Stara je posudenica, relikt iz dalmato-romanskoga *kòptao* = *kopto,* gen. *-ala* m (Dubrovnik) > *kovtao (-to),* gen. *-ala* (Stulić) = zamjenom *pt* > *kt* (hiperklasicizam) *kòktao (-to),* gen. *-ala* (17. v., Mikalja, Bel!a, Stulić, Voltidi) »jastuk uzak i dug kako je široka postelja, na kojem se, kad se leži, drži glava, ili, još češće glava stoji na širem i kraćem jastuku što je naslonjen na koktao«. Deminutiv *koktalić* (Mikalja). Sa *h* < *pt: kòltõ,* gen. *-ala* (Dubrovnik) »podglavak povrh koga se stavlja blazina«. Sa *pt* > *t: kolali* m pl. (Vuk, Boka, Krtole, Bogdašić, Pastrovići, Dobrota, Bijela, Lastva, Muo, Stoliv) — *kolali* (Škaljari) = *gaj tali* (Luštica) = *koto,* gen. *kolala,* pl. *kotalı* (Prčanj) »kamena ploča poviše zida koja ga štiti od kišnice, pola van zida a pola na zidu (ispod kotala je ranac *l* v. / »greda«; čim se svrši zid, stave se *kotali)«,* »Steinplatte am Rande des Daches«, »kolali se stavljaju i za to da bi se od zida odbila voda, što kaplje sa streha (na njih se naslanja tïgla, oni su ispod tıgala)«. Obje izvedenice su stare, i ona koja je termin iz kućnog namještaja (jastuk) kao i ona koja je graditeljski termin. Sva tri izraza su poimeničen lat. pridjev na *-alis* od *caput,* gen. *-itis: capitalis.* Upor. tal. *capezzale* m (13. i 14. *v.)* < **capitialis* od **ca.pitium* > tal. *cavezza, capezza (-a).*

Lit.: *ARj 4,* 905. 907. 5, 175. 394. 413. Budmani, *Rad 65,* 161. *REW*[3] 1632.

kavedaìi, *-am* impf, (stari dubrovački spomenici) »krasti na mjeri, na kantaru». Part. perf. pas. *skavedan.* Mjera je *skavedala.* Od mlet. *scavedar* < srlat. *excavùare.*

_ *Lit.:* *JF 11,* 82.

kàvela f (Drniš) »svirala« = *kava!* m (Kosmet) »prosta dugačka čobanska svirala od drveta«. Balkanski turcizam (tur. pridjev *kavai* »kome je sredina šuplja kao cijev«) iz muzičke terminologije: rum. *caval* »grosse Hirtenflöte«, bug., arb. *kaval.* Femininum *kavèla* nastao semantičkim unakrštavanjem sa *svirala.* Sa drugim značenjem *kaval* (Vuk) »vrsta puške«, na *-li kavalija,* apozicija za *top* (narodna pjesma, Vuk), od tur. *kaval tüfenk,* s ispuštanjem imenice. Ovamo možda *kavelica* (Bošnjaci, Slavonija) »(metafora) kost od boce ili bataka«, *nakàvalica* (Lika) »gostionica« (od sintagme *gostionica na kavelicif).* Sa *kavelica* upor. gr. καυλός »Stengel, Stiel«.

Lit.: *ARj* 4, 904. 905. ·7, 385. *Elezović* l, 268. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 406. *GM* 184. *Mladenov* 226. Popovici, *Slávia I,* 23.

kaveštar, gen. *-stra* m (Dubrovnik) »uže crevljarsko nalik na zámku«. Od mlet. *cavèstra* (13. v.) = *capestro* < lat. *capistrum* »cavezzo, ular«. Bugarski oblici *kapistra* f (Vidin, Orhanie, Drame) sa domaćim sufiksom *-ilo kapístrilo* »Stock an der Deichsel an dem man die Halfter anhängt« = na *-ač kapistrač* < srgr. i ngr. καπίστριον, pl. καττίστρα »isto«.

Lit.: Zore, *Tuđ. 9.* *REW*[3] 1631. *DEI* 733. 829. *Rosamani* 196.

kàvetac, gen. *-veca* m (Sipan) »(ribarski termin) mreža razdijeljena na tri komada koji se zovu kàvetac od škafa, od srijede ili srednji, vanji kàvetac (potvrde iz 1466) = (17. v.) *dva kaveca raža, sedamdeset i dva kaveca raža, jedan kàvetac raza* znači »komad kao mjera za tekstil ili kao termin za tekstil, ustrižak od sukna«. Budmani bez potrebe donosi kao posebnu riječ *kavec.* Od mlet. *caveso* = tal. *cavezza* »misura di lunghezza di due metri« < lat. izvedenica na *-гит* od *caput: capitium* > *capezza* (upor. španj. *cabeça* »glava«). Prema tipu naših imenica tipa *lapací,* sing, *lapatak, pereci* > *peretak* stvoren je od sjev.-tal. *cavezzo* sing, *kàvetac,* gen. *kaveca,* kao da je *cavezzo* < **kavetzu.* Odatle na lat. *-alis* > tal. *-ale* vlat. *capitiale* > tal. *cavezzale* > *kavècãl,* gen. *-ala* (Split, Korčula) = *kavèco* (Perast) »1° dio madraca za ‚držanje ispod glave, 2° (Šibenik) dio užeta za mrežu potegaču, svršetak užeta *(ıuntaj kavècãl* »dodaj«) = *kavicua,* gen. *-uâlă* m »ribarski alat od pluta ili drva kao znak gdje je bačena mreža i drugo (Molat)« = *kavàcal* (Šibenik) »jastuk koji se meće pod plahtu na krevetu zvanom kočeta«. Ovamo ide zacijelo i *škavedac,* gen. *škaveca* m (Šibenik) »viši dio postelje« *(š* — tal. s- < lat. *ex).* Zamjena *d* mjesto *t* nastala

je također prema analogiji *bodac,* gen. *boca* kao da je tal. *cavezza* = **kavedcu.* Od važnosti je kao starija posuđenica sa α > *o kapice f* pl. »vrst vunenih bječava« koje bilježi Zore iz južne Dalmacije kao relikt iz dalmato-romanskog sa očuvanim *ρ* mjesto *v* kao/ u navedenim primjerima.

Lit.: ARj 4, 905. 906. 4, 95. Zore, *Tuđ. 9.* i *Rad* 110, 216. Jireček, *Sporn.* 92. *REW** 1637. *DEI* 733. 829. *Rosamani* 196.

kavez m (Vuk, narodna pjesma) = *kâfez* (18. v.) = *kâfes,* gen. *-êsa* (Kosmet) = *kàfaz* »1° rešetka na prozora od kuće, džamije, da se spolja ne vidi što je unutra, 2° sinonimi: krletka, gajba«. Na *-li kafazli,* indeklinabilni pridjev, epitet uz *đevojka* »djevojka odgojena iza rešetke u kavezu« = *kafazlija* f, apozicija uz *Ana, Ružica', kafazli odaja* = *kàfes-odaja.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kafas* > tur. -perz. *kafes)* iz terminologije alata: rum. *cafas,* bug. *kaféz,* arb. *kafas -zi* = *kafés* »Gitterwerk am Fenster«, cine. *căfasă,* ngr. καφάσι.

Lit.: ARj 4, 733. 906. *Elezović* 1, 287. *Mladenov* 234. *Lokotsch* 993. *GM* 165. *Miklošič* 108. *SEW* 1, 468. Matzenauer, *LF* 8, 161-162.

f (Vuk, 17. v., Slavonija, Ljubiša, narodna pjesma, danas općenito) »sinonim: svađa«. Pridjev na *-in kavgin.* Na *-li kavgàli,* indeklinabilni pridjev *(u ono kavgalı doba),* odatle toponim *Kavgalija* (Srbija). Na *-džija: kavgadžija* m (Vuk, 17. v., narodna pjesma) = *kavgadžija* = (Kosmet) »svadljivac«. Denominal: na *-ati kãvgati se, -am* (18. v.) *(po-),* na *-iti kavžiti se* (18. v., Vuk) = *kavdziti se* (hiperturcizam). Balkanski turcizam (tur. *gavga* > narodski *kavga)* iz saobraćajnog života: bug. *kavga.*

Lit.: ARj 4, 906. 908. 10, 496. *Elezović* 1, 268. *JF* 9, 200-201. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 495.

kavi (Bosna, narodna plesma), indeklinabilni pridlev »sinonim: jak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *kavi):* arb. *kavishim (-šim* je arb. sufiks kao u *doshëm* »mio«) »stark, standhaft«.

Lit.: ARj 907. Skok, *Slávia* 15, 358., br. 407. *GM* 184.

kävija f (Račišće, Brač) »Pflock za pijumbavanje konopa« = *čavilja* (Goriško) = *čevila* = *čebilja* = *cavyla* (Režija) »debel dolg žrebelj«. Od lat. deminutiva *clavicula,* od *daviš* (v. *klav)* > (disimilacijom) **cavicula* > **cavicla* > tal. *caviglia* = furl, *davile.*

Lit.: Stürm, *ČSJK 6,* 76. *Pirana*[2] 154. *DEI* 830. *REW*[3] 1979.

kavinjati, *-am* impf. (Hercegovac, Slavonija) »patiti (u zapećku)«.

Lit.: ARj 4, 907.

kâvka f, gen. pl. *kavaka* (Dubrovnik, pored *čavka,* v.; Prigorje, Samobor, Crni Lug, Martijanec) »coloeus monedula« je sveslav. i praslav. *(*kav tka)* deminutiv na *-ъka* prema polj. i rus. *kava* »idem«. Bolje poznata je hrv.-srp. varijanta *čavka* (v.). Kako se nalazi i u lit. *kovas* pored *kova* »idem«, riječ je i baltoslavenska. Oblik *kavka* stoji prema *kava* kao *čavka* prema *cava,* hipokoristik od *čavka.* Obje tvorevine onomatopejskog su podrijetla. Upor. onomatopeju *kau.* Ta je postojala zacijelo i u ie. prajeziku. Stoga je moguće postaviti ie. onomatopeju u prijevoju **qeu- 1 дай-.* Ovamo možda još *kavkadžičak* (Niš) »biljka delphinum consolida, zavornjak, modrica«, složenica, ako je drugi dio, kako Budmani misli, tur. *çiçek* »cvijet«, upravo »čavkin cvijet«.

Lit.: ARj 1, 916. 4, 907. Hirtz, *Aves* 182-183. *Miklošič* 113. *SEW* 1, 495. *Holub-Kopečný* 166. *Bruckner* 223. *Vasmer* 497.

kavra f (Popović) »spona« prema *kavràisati, -šěm* pf. (Vuk) »zaglaviti (npr. klinac)«. Turcizam (tur. *kavramak).* Ovamo *kavrašunati, -am* impf. (Bosanska Kostajnica) »motati glavom, pa htjeti ujesti (subjekt *prase)«,* prema Budmaniju od tur. recipročnog glagola *kavraşmak.* Nejasna je tvorba na *-unati* od turskog glagola prema *-isati* u golemoj većini. A i značenje ne odgovara.

Lit.: ARj 4, 907. 908.

kaza f = *kazăja* (Kosmet, dodatak *-ja* kao u *odaja, kaljaja)* »kotar, srez«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gadā* > tur. *kaza)* iz turske administracije: bug. *kazá, kaza.*

Lit.: ARj 4, 908. *Mladenov* 226. *Elezović l,* 270.

kazárnak m = *kazárnak* (Banja Luka) = *krzàmak* »sinonimi: ospice, šarlah«. Turcizam (tur. *kizárnak,* čag. *kizamuk* »Masern«). Za zamjenu tur. r > *a, r* v. *krila.*

Lit.: ARj 4, 909. Skok, *Slávia* 15, 360., br. 440. *ZSPh* 46, 47.

kazamat m pored *kazamata* f »1° u bedemu izgrađeno mjesto sigurno protiv bombe, 2° tamnica«. Od tal. *casamatta* preko njem. *Kasematte.*

Lit.: ARj 4, 909. *DEI* 789. *REW*[3] 1867.

kazan[1]**,** gen. *-äna* m (18. v., Vuk, istočni krajevi) = *kazan,* gen. *-äna* (Kosmet) = *kazanj* (18. v., Kačić) »sinonim: kotao, uzendija«. Deminutiv na *-čii* < *-ьc* + *-ič kazančić* (Vuk), pridjev na *-ski kazanskí.* Na *-džija kazandžija* m = *kazandž'ija* (Kosmet) »koji pravi kazane«, odatle na *-luk kazandziluk* »njegov zanat«, s pridjevom *kazandžljski.* Na *-ija* (v.) *kazànija* f (Vuk) »plaća za pečenje rakije«, na *-ica kazănica* f »pecara rakije« (također toponim). Ovamo i *kazànisati, -šem* (Popović) = *kazamsat* (Kosmet) = *kazàndisati, -išem d* (od tur. aorista) »dobiti, koristiti se, zaraditi«. Balkanski turcizam (tur. *kazan,* izvedenica na *-an* od *kazmak* »kopati«, v. *kazma)* iz terminologije alata (esnafa): rum. *cazan, căzănărie,* bug. *kazan, kazan- disvam,* arb. *kazan* pored *gázán, kazanxhí* »Kupferschmied«, ngr. καζάνι.

Lit.: ARj 4, 910. *Elezović* 1, 270. *Miklošič* 114. *SEW* 1, 496. *Mladenov* 226. *GM* 184. *Lokotsch* 1144.

kâzan[2]**,** gen. *kăzni f* (kod Vuka bez akcenta, Ivekovićev akcenat prema Paviću *Rad* 59, 94), sveslav. i praslav. deklinacija i (tako u stcslav, ukr., rus. i u ostalim slavinama), govori se s prijelazom u deklinacijų *a kăzna* f »sinonimi: pedepsa, kaštiga, pijena«. Riječ *kazan* f došla je u uporabu u 19. v. uvođenjem hrvatskog sudovanja. Juristi stvoriše odatle pridjev na *-en: kaznen* (<-—o *pravo),* na *-iv kàzniv,* ali se govori danas *kažnjiv* (sa *znj* mjesto *zn* prema *kažnjen),* poimeničen na *-ost kažnjivost, kažnjenih, kaznionica,* od sveslav. i praslav. denominala *kazniti, kázním.* U slov. je *kažen* ušla u upotrebu 1850. Ipak je živa u koruškim narječjima u značenju »najam — Zins«. Rumunji posudiše *caznă* f »Marter, Tortur«, *căzni* »mučiti«, sa lat. *-atus* > *-at căznat* »ružan«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Praslav. je tvorevina. Postoje tri mogućnosti izvođenja: od *kazati* (v.) (Berneker, Bruckner, Budmani, Mažuranić, Ramovš, Vasmer), od *kaziti* (v.) s pomoću sufiksa *-nь,* od *kajati* (Miklošič, Holub i Preobraženski, dopušta i Vasmer) s pomoću sufiksa *-гnъ* kao *kajaznb* sa stezanjem *-aja* - > *-a-* kao u češ. *káti* < *kajati.* To je manje vjerojatno i zbog potvrde u Dušanovu zakoniku, gdje *skazali* znači »kazniti«: *mađijinikb ili otrovbnikb koji se nađe oblicьno, da se skaže po zakonu svetihb ocьcь.* mm

Lit.: ARj 4, 928. 15, 209. *BI* 1, 520. Maretić, *Savj.* 41. *Mažuranić* 493. Ramovš, *Slovenski pravnik* 35, 230-232 (cf. *JF* 3, 220). *Miklošič* 107. *SEW* 1, 496. *Holub-Kopečny* 166. *Bruckner* 224. *KZ* 48, 228. *Vasmer* 504. *RSI 5,* 134. *WP* 1, 511. Agrell, *LUĂ* (1918) (cf. *ГУЬ* 8, 203). Joki, *Unt.* 57. Leskien, *IF* 13, 118.

kázati, *kazem* impf, i pf. (Vuk) *(is-, od-, op-, pot-, za-),* sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »dicere« prema impf, *kazivati kazujem* = *kazivati, kazujem* pored *kàzivãm (is-, od-, ras-, za-)* = *kazivat, -zujem* pored *-žujem* i (Kosmet) *kázávat* = *kázávati, kazujem* (15—18. v., također češ., bug., danas općenito imperativ *kazuj)* = *kaževati* (16. v., Vuk, Dalmacija, Crna Gora, Hrvatska, ŽK). Postverbali su *kaza* (Vuk) »nješto što se kazuje«, *iskaz* m, f = *iskaza* f, *otkaz* m; *ukaz* »carska zapovijed« rusizam je. Prvobitno je značenje bilo konkretno kao i od *dicere* »(prstom) pokazati > (preneseno na izraz ustima) sinonim: reći«. To se značenje očuvalo u narječjima, upor. imperativ *každa* (ŽK) »pokaži« i u sufiksalnim složenicama *pokár zati, pokažem* pf. prema impf, *pokazivati, pokazujem* = *pokazôvat, -žujem* (Kosmet) »fr. montrer«, *prikazati, prikazem* »1° darbringen, 2° (u narječju) pokloniti (ŽK, slov.)«, *prikazati se* »pojaviti se« (također slov.). Ovamo iz crkvenog jezika *prikàzanije* n (Piva-Drobnjak) »nešto čudnovato za prikazivanje > množina nečega«. Postverbal *prikaza* f. Ovamo ide i *dokazati, dokážem* (Vuk, 17. v.) prema impf. *dokazivati, dokazujem,* koji odgovara lat. *demonstrare* > fr. *démontrer* »prouver = očiglednim učiniti«. Odatle postverbal *dokaz* m »preuve«, riječ koja začudo nije zabilježena u *ARj.* Prema značenju prefiksą *do- dokazati* znači »kazati sve« = *dokazat, -kažem* (Kosmet) »izvijestiti, dostaviti«. Upor. postverbal *nedokáž* m (ŽK) »čovjek kojemu se ne može ništa razjasniti«. S prefiksom *u: ukázati* (nekome pomoć). Prefiks *pri-* čini da *prikazati,* kad je *kazati* dobilo značenje »reći«, znači isto što i »pripovijedati«. Glagol *skazali značio* je u 13 — 18. v. isto što »pokazati«, odatle *skazan* f »indicij« = *skazanje* n *(do-,* 18. v.) »čin u drami«, *skazalo* = *kazalo* n, odatle *skàzãljka* = *kazaljka* »Zeiger > cagar (ŽK)«, postverbal *skaz* m, f (15. v.) »rubrika, pravilo«. Pridjev *skaživ* »evidentan«; *skaska* »priča« je iz ruskoga. I *kazalište* »1° ostensorium, 2°

teatar«, riječ koja se govorila već u 17. i 18. v. (čakavski -išće, Kavanjin; Patačić na -uće) u značenju 2' nije neologizam novijeg vremena, potječe također od prvobitnog značenja »monstrare« kao i *kazac,* gen. *kasca* = *kazalac* m, gen. *-aoca* prema *kazalıca,* prema značenju »rećb, znači »čeljade koje kaže pripovijesti (Ljubiša)«. Tako i *(s)kazatelj* (16. v.) m prema f *kàzateljica,* na *-vac kazavac,* gen. *-vea* (17. v.) = na *-alo kazivalo* m; *kazavica üti istorija* (18. v.). Značenje »monstrare« nalazi se i u imperativnim složenicama *kažiprst* (Milićević) = *kažiput* (17. v., Vuk) »1° digitus index, 2° kalauz (v.)«, s hipokoristikom *kaza* (Šabac). Ovamo još prilog *korsem, tokorse* (v.) »tobože, bajagi«, ako je nastalo iz *to kaže se* sa promjenom *že* > *r* i asimilacijom α > *o* prema *to-* [v. i s. v. *korsem].* Rumunji posudiše crkveni termin *cazanie* »propovijed«. Uzimlje se da je *z* nastao iz ie. palatala *ğ,* koje se izmjenjivalo sa *k,* i uporeduje sa sanskrt. *kacaté* (3. 1. sing.) »pojavljuje se, svijetli«, avesta *ākasat* »opazio je«, s nperz. pridjevom *agâh* »vješt«, sanskrt. *sāsti* »poučuje«, *abhi-śasti* »upućuje«. Ako je to uporedenje ispravno, ie. je korijen **ḳ̑ōḷ-* »pokazati se, vidjeti«. Mjesto *ğ* > *z,* koje se nalazi samo u slavinama, u ostalim ie. jezicima je *k.* Prema tome je *kazati* samo slavenska riječ.

Lit.: ARj 3, 550. 4, 909. 911. 920. 924. 925. 5, 347. *Elezović* 1, 269. 2, 94. 32. Jonke, *Rad,* 275. 78. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Miklósié* 113. *SEW* 1, 497. *Holub-Kopečný* 166. *Bruckner* 223. *Vasmer* 503. *Mladenov* 227. Machek, *Slávia* 16, 187. Agrell, *Zwei Beiträge* 26. *WP* 1, 511. Meillet, *BSLP* 20, 28-31 (cf. *IJb 5,* 30). Bück, *AJPh* 36, 1-18. 125-154 (cf. *IJb* 4,73). Osten-Säcken, *IF* 33, 251. Gebauer, *ASPh* 10, 558-559. *Boisacq*[3] 950.

kazāz, gen. *-aza* m (Vuk, Bosna) »koji pravi rojte, puceta, gumbar«. Prezime. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *qazzāz)* iz oblasti esnafa.

Lit.: ARj 4, 920.

kazimīr m = *kažimīr* = *kazmîr* (Vučitrn, Kosmet) »vrst vrlo tankog vunenog sukna«. Od opće evropske (kulturne) orijentalne riječi fr. *cachemir,* tal. *casimir* sanskrtskog podrijetla prema kraju i gradu *Kašmir,* sanskr. *Kāšmīras* u sjeverozapadnoj Indiji.

Lit.: ARj 4, 496. *Elezović* 1, 270. *JF* 14, 213-214. *Lokotsch* 1116. *DEI* 792.

kàzma f (Vuk, Vojvodina, Crmnica, Kosmet) isinonim: pijuk, okruglo gvožde nasađeno na motku za kopanje rupa«. Balkanski turcizam (tur. *kazma,* skraćeni infinitiv od *kazmak* »kopati«, v. *kazati)* iz terminologije alata: rum. *cazma,* bug. *kazma,* arb. *kazme* s glagolom *kazmonj* »hacke die Erde«. Od istog je tur. glagola i *kazag'ija í* (Peć) pored *kbzag'ija (ъ* mjesto *a* je hiperturcizam) »(zlatarski termin) turpija za vađenje nečistoće iz bakrenih sudova i užlijebljenih mjesta prije kalajisanja«. Glede sufiksa *-agi(ja)* upor. *kašagija* pored *češagija.*

Lit.: ARj 4, 922. *Elezović* 1, 269. 270. 349. Miletić, *SDZb 9,* 368. *Mladenov* 227. *GM* 184. *Lokotsch* 1144. Matzenauer, *LF,* 8, 162.

kàznac, gen. *-òca* m (1249) »seoski starješina, knez, capovilla« prema f na *-ica kaznačica ï* »njegova žena« (Konavli). Na *-ina: kaznačina* »dio općine koja je pod kaznacem«. Pridjev na *-j* samo u toponimu *Кагньсь stlbp* (14. v., Dečanski hrisovulj). Prezime *Kaznačić.* Postanjem radna imenica obrazovana s pomoću *-ьc* kao *pisac, tvorac* itd., s tom razlikom da nije točno poznata glagolska osnova kao u drugim nomina agentis na *-ьc.* Kao naziv dvorske službe prevodi se u stcslav. sa gr. ευνούχος, lat. cubicularius. Pominje se na bosanskom i srpskom dvoru zajedno sa *tepčija* (v.), drugim dvorskim službenikom. Od 1405. zamjenjuje se nazivom *dvorbskyj* (se. *knez),* u Budvanskom statutu vrši službu općinskog blagajnika. Zovu se *kaznaci* velikog bana bosanskog Matije Ninoslava: *Grdomil, Semijun, Belbhan.* Današnje se značenje razvilo kao u *knez* (v.) od dvorske (feudalne) upravne službe do današnje najniže seoske uprave. Najvjerojatnije je da je kao hrv.-srp. tvorevina postala od *kazniti* (v.), u prvobitnom značenju *kazati* (v.) »određivati«.

Lit.: ARj 4, 923. *Mažuranu* 499.

kàzuk m »kolac, npr. za povezivanje brodova«. Odatle na *-arino* (v.) *kazukàrina* (Sisak) = tur. složenica *kazukašče,* gen. *-četa* n (glede drugog elementa v. *ašče)* »lučka taksa koja se plaća kad lađa pristane«. Balkanski turcizam (tur. *kazık,* sa sufiksom *-ik* kao *jatak, kašika,* od *kazmak,* od kojeg i *kazma* i *kazan,* v.) iz terminologije alata: bug. *kazak.* Glede tur. *ı* > *u* v. *kadıma.*

Lit.: ARj 4, 924. *Miklošič* 114. *SEW* 1, 496. Matzenauer, *LF* 8, 162. *Mladenov* 227.

kažomajka f (Istra) »žensko odijelo«. Štrekelj navodi još srp. *kacavajka* i *cabajka,* slov. *kažamajka* i *kućamajka.* U rum. *cațaveică* »sinonim: scurteică, Pelzjacke«. Glede sufiksa *-ajka* upor. *porebnjajka* »košulja koja pokriva rebra (Skopska Crna Gora)«. Prema Štreklju od njem. *Kutzboi* »Kotzenartiger Wollenzeug«, što ne odgovara.

Lit.: ARj 4, 925. 10, 849. ŠtreKelj, *DAW* 50, 27. 80.

kcoj pored *kcûj* (Krašić, okolina Zagreba, Varaždin) te *kcu* (Krapina), hrv.-kajk. prilog »1° blizu, tik, uz(a), 2° kao prid, dodatak«. Primjer: 1° *nisam mogla kcoj, 2° kcojdeti* »zulegen« (Varaždin). Srašteno *k* (v.) i njem. *zu* i deiksa *-i* > *-j* (upór. *tuj* pored *tu).*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 323. Vinja, *ZbRFFZ 2* (1954), 205. 207., nota 23.

kći, gen. *kčere* (arhaizam) = *cere* (ŽK), *kćeri (-i* prema *stvari,* tako zbog dote koja se daje u *stvarima,* upor. rus. *dočeri)* (Vuk) = *hći* (upor. slov. *hči)* = *ci,* gen. *ceri* (15. v.) = *šći,* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **dtkti,* gen. **dbktere* »filia«. Ima zasebnu deklinacijų kao i *mati* zbog toga što pripada najstarijem sloju terminologije porodičnog srodstva. U tom je jedna crta arhaičnosti naziva. Druga je crta u tome što u slavinama kao ni u drugim ie. jezicima ne postoji mocija za prvu descendenciju, nego su termini za muško i žensko dvije različite riječi. Kod ostalih ie. jezika kod kojih postoji mocija za ove pojmove, služe noviji nazivi, kod Italika *filius* m prema f *filia* od *feláré* »sisati«, kod Ilirotračana arb. *bir* »sin« prema f *bIe* < *bIГe* »kći« od ie. **bher-* »nositi«. Tako i kod Kelta. Pored *kći* postoji još analogickí nominativ *kćer,* koji dobiva *-a* (upor. češ. *dcera,* polj. *cora)* po analogiji feminina na *-a: céra* (Vuk) = *cera* pored *cera* (Kosmet). To *-a* došlo je zbog brojnih deminutiva na *-ka: kćerka* (17. v.) = *ćerka* (Vuk) = *ćerka,* gen. *ćerkc* (Kosmet), *ćerkica* pored *ć rkica, ćerkana* (Kosmet), s augmentativom *ćerketma* (Kosmet) = *ćerešina* (vuk), *ćerica* = *kćerica, kćerčica.* Odatle hipokoristik *kiera,* sa *-ča cerca,* i deminutiv *ćerčica* (Vuk). Sa komparativnim sufiksom -sa: *ćerša* f (14-18. v.) = *kćerša* (Stulić) »neptis«. Upor. rus. cslav. *dbšterbši* »nećakinja«. Pridjevi su na *-in: kćerin* = *ć'erln* (Vuk), *ćerkln* =- *ćerkin* (Kosmet), na *-inski ćerinski,* poimeničen na *-stvo ć'erinstvo.* Denominai na *-iti: pokćeriti.* Postoji i *poćerka,* prema *pomajka, poočim.* Složenica *pastorka* (v.). Zajednicu baltoslavensku karakterizira gubitak dočetnog *-r* u nominativu: lit. *dukte,* gen. *-dukters* prema *mote,* gen. *moters* kao i u slav. *mati.* Taj gubitak je i u sanskrtu *dubita* prema *mată.* Dočetno *-r* moglo je ispasti zbog dva razloga, analogijom prema *bratí,* gdje je ispao zbog disimilacije kao i tal. *frate* < lat. *fráter.* To je manje vjerojatno. Vjerojatnije je da je nastao u vokatīvu gdje je kraćenje uobičajeno. Upor. *mat* i polj., lužičko-srp., połap, *mać* za *mati.* Zasebnost je slavenska zamjena dočetnog *-e* sa -j u *mati* i *kći.* Ta se nalazi i u stprus. *duckti* i *muti.* Ta promjena nije jasna. Hrv.-srp. je promjena teške konsonantske grupe *dć,* koja je nastala gubitkom poluglasa u stcslav. *d'isti,* gen. *dbštere,* u *kć* > *hć* > *šć* > *ć.* Ta je nastala djelovanjem zakona asimilacije i disimilacije u isto vrijeme: *dtš* > *uš* > *gtś* > *kts* > *htš* > *štš* > *tš.* Ie. je složen korijen **dhughater* pored **dhukter* u kojem je *-ter* kao u *pater, mater* i *fráter.* Za prvi je dio paralela u sanskrt. *dõgdhi* (3. 1.) »muze, hrani mlijekom«. Prema tome je s onomasiološkog gledišta ie. naziv identičan s *fīlia* od *fēlare.*

Lit.: ARj 2, 132. 133. 135. *4,* 925. 926. *Elezović 2,* 359. *Mažuranić* 499. *Miklošič* 55. *SEW* 1, 243. *Holub- Kopečný* 97. *Bruckner* 66. *Slawski* 107-108. *Vasmer* 366. *Mladenov* 157. *Trautmann* 62. *WP l,* 868. Jagić, *ASPh* 18,628. Wijk, *ASPh* 18,32. - 35. Rešetar, *ASPh* 36, 541. *Boisacq*[3] 355.

kë, u izrazu *kë nova?* (Smokvica, Korčula), upitna hibridna sintagma od tal. *che* < lat. *quid* »što« i od hrv. genitiva neodređenog pridjeva, »što ima *nova?«.* Ovamo i *perkè* (Dubrovnik), tal. veznik *perché* < lat. *per quid* »jer«. Odatle denominal *prkèlati, -am* impf. (Bosna) »govoriti stranim jezikom«, *prkèljati, -ām* (Pavlinović) = *prkètati, -am* impf. (Zore) »blebetali«, onomatopeizirano µ *prndècati* — *prndèkati, -ām* impf. (Lika) »isto«.

Lit.: ARj 12, 221. Zore, *Rad* 115, 148. Skok, *ASPh 29,* 480. *REW*[3] 6953.

keba f (Vuk, Bačka) »nožić što se nosi u špagu, Federmesser«. Deminutiv na *-ica kibica.*

Lit.: ARj 4, 930. Muljačić, *Radom FFZ* 3, sv. 3, 119.

kebar, gen. *kebra* m (hrv.-kajk., sjeverni čakavci, 17. v., Istra) »sinonimi: gundevalj, kukac, stršen«. Odatle na *-ač kebrač,* gen. *-ača* (Lika) »kebar muškoga spola«. Upor. *kembra.* Možda hipokoristik *keca* (ne zna se gdje se govori; sa *-ča* kao u *Joca, Joco* od *Jovan)* »neka buba«. Od njem. *Käfer,* srvnjem. *Kever,* sa *v* > *b* kao u *štibra* (v.).

Lit.: ARj 4, 930.

këc[1] »uzvik (može se po volji opetovati) kojim se tjeraju koze« = *kel* (Slovinci) = *kêc* pored *kel* i *ìàc* (Kosmet) »idem«. Oformljuje se s pomoću *-ati kecati, -ãm* (Vuk) impf, pored pf. *Kècnuti* i deminutiv na *-kati kèckati* »l ° tjerati koze uzvikom *kec, 2°* (~se metafora) svadati se«, postverbal *kêca* (Vuk, narodna pjesma) »jarac«, s pomoću *-iti kečiti, -im* (Lika) »biti, tući«. U arb. je od tog uzvika napravljena imenica: *kets* »koza (uopće«). Upor. tur. *acki keçi.* U slovenskom se istim uzvikom tjeraju mačke. Upor. njem. *katz-katz — katzi-katzi.* Promjenom *e > i* nastaje uzvik *kič,* kojim se tjera »1° medvjed iz jame, 2° bik na kravu, 3° koze (Kosmet), 4° goveda (Vodice)«. Odatle oformljenje uzvika s pomoću *-kati klekati, -ãm* (Lika, Vodice) *(is-}* »izgoniti, tjerati« = *kiškati se, -ãm* (Dubrovnik, 16. v.) »svađati se, dražiti se (često u šali)«, s pomoću *-iti kičiti se, -ï* (Hvar, Brač, subjekt *bik, krava)* »coire«. Na Krku: *kiča na* »za kozu«. Promjenom *č > š* nastaje varijanta *kiš* (Kosmet) »uzvik kojim se tjera 1° bivolica, 2° svinja (ŽK)«. Odatle oformljenje s pomoću *-ka: kiška* f (Kosmet) »bivolica (kao junica kod krava)«, na *-če kišče* (Kosmet) »tele od bivolice«. Upor. gore *kiškati se* (Dubrovnik, 16. v.) »svađati se«. Na *-in kìcin* m (Ororović) = *kićin* m (Bastaji, Daruvar) »sinonim: neraste, na *-oša kicoša* f (ibidem) »ime krmači«.

Lit.: ARj 3, 881. 4, 930. 931. 942. 943. 945. 5, 12. *Elezović* l, 289. Ribarić, *SDZb* 9, 156. GM 185. Štrekelj, *DAW* 50, 27. Pedersen, *KZ* 38, 342. 40, 202. Đerić, *PPP* 7, 26. (cf. *IJb* 13, 161).

kec[2], gen. *kecá* m (Vuk) »(kartaški termin) sinonim: as«. Upor. slov. *kič* »idem«. Prema Matzenaueru od madž. složenice *két szem.*

Lit.: ARj 4, 930. Matzenauer, *LF* 8, 162:

kecar m (Popović, Fruska gora), pogrdna riječ neodređenog značenja. Prema Budmaniju od njem. *Ketzer* < gr. καθαρός »čist« > tal. (Lucca) *gassare* (upór. daim, prezime *Gazarović).* Ako je ispravna Budmanijeva etimologija, /recar bi se odnosio na bogomile.

Lit.: ARj 4, 930. *Weigand-Hirt* l, 1027. *REW*[3] 1767. *DEI* 1769.

kècelîa f (Vuk, Slavonija, Srbija) = *kecelja* (Donja Podravina) »prosta odjeća za radni dan; sinonim: pregača«. Deminutiv na *-ьc keceljac,* gen. *-Ijca* m (Bosna), na *-ica keceljica* (Vuk). Od madž. *kecela — kőcelye.*

Lit.: ARj 4, 930. Hamm, *Rad* 275, 49. Bellosics, *MNyõ* 38, 279-280 (cf. *RSl* 3, 394).

kéča f (Trstenik, Srbija ?) = *ceca = kece,* gen. *-eta* n (18. v.) »1° gunja kostretna ili od kostreti (jarine) i vune izatkane (nose je planinci, čobani protiv kiše), 2° pust, pustina, Filz«. Balkanski turcizam *(keçe* »Filz, Teppich«) iz terminologije nošnje: rum. *checea.* Također madž. *kecse* i polj. *kieca.* Za tur. početno *-e > a* pored *-e,* gen. *-eta* kao u *kesa* i *ćebe* (v.). Mažuranić stavlja ovamo i *kec* f iz 1679: *radi keci i potplata* (pismo iz Dubice).

' *Lit.: ARj 2,* 127. 4, 931. *Mažuranić* 500. *Starine* 11, 127. *SEW l,* 498. *Bruckner 226. Lokotsch* 1148.

kečiga f = *keiika.* (Vuk) == *kèsega* (Vuk, Pančić) = (sa gubitkom početnog sloga *kë-} čiga* (Vuk, Hrvatska, slov.) »slatkovodna riba accipenser stellatus, ruthenus, abramis, bailëms Cuv.«. Slov. bez dočetka *-iga: keča.* Deminutiv na *-ica kesežica* (Vuk). Balkanska riječ madžarskog podrijetla (madž. *keszeje = köcsöge = kecsege* »Lachs, Stör«: rum. *ciciugă = căciugă = agă,* ngr. κέτσιγα. Upor. polj. *czeczuga, czeczotka.*

Lit.: ARj 2, 22. 4, 931. 939. *Miklošič* 114. 425. *SEW* l, 498. *Bruckner* 74. *Tiktin* 320. Sköld, *L UA* n. f. avd. l, Bd. 20. (cf. *IJb* 11, 168. Beke, *ZSPh* 15, 118-119).

kečiti[1], *-Im* impf. (Lika, objekt *djeca}* »nosati, mučiti se noseći djecu u naručajue.Ekspresivan izraz, koji stoji zacijelo u vezi s *kekečiti, -im* impf. (Lika) »teško nositi nešto«. Nejasna onomatopeja.

Lit.: ARj 4, 931. 933.

kečiti[2], *-im* impf. (Vuk) »hvatati kod igre loptu, što je drugi igrač baca, prije nego padne na tle; sinonim: trliti«.

Lit.: ARj 4, 931.

kèfa f (18. v.) = *kefa* (ŽK, hrv.-kajk., slov., Belostenec) = *kèva* (Lika) = *kêva* (Dobroselo) »sinonimi: četka, četica«. Deminutivi na *-ica: kefica* (Hrvatska) = *kèvica* (Lika). Denominal na *-ati kèfati, -ãm (is-,* o-) = *kèvati* (Lika) »1° sinonimi: cetăți, četkati, 2° (metafora) tući«. Turcizam tur. *kefe >* madž. *kefe.* Nalazi se također u slovačkom i ukrajinskom. Rijedak slučaj širenja turcizma preko madžarskoga.

Lit.: ARj 3, 880. -4, 932. *Pleteršnik* \, 394. *Miklošič* 114.

këgla f (Lika) »l ° lopta, 2° kugla«. Na *-äna <* perz. *hane: keglana* (Lika) »sinonim: kuglana (danas običnije na zapadu)«. Denominai na

-ati kèglati se (Lika) = *kuglati se* (na zapadu)«. Od njem. *Kegel, Kegelbahn* s unakrštenjem sa *Kugel.* Primjer miješanja dviju tuđica. Slov. *kégelj,* gen. *-gija, kegljáč, kegljalnica, kégljast, kegljati.* Sinonim neologizam *stožac,* deminutiv na *-ьc* od *stog* (v.).

Lit.: ARj 4, 932. *Pleteršnik* l, 394.

keh m (18. v., Slavonci) »konjska bolest, sinonim: sipnja«. Od madž. *keh,* a ovo iz njem. *Reiche, keuchen,* srnjem. *Kîche* f, *kîchen.* Ovamo sa *-lja kehlja* f »sinonim : gljiva, glanda«. Upor. slov. *kehlja* »guša«. Pridjev na *-av kehljav.*

Lit.: ARj 4, 933. *Weigand-Hirt* l, 1027.

këhar m (18. v., Dalmacija, Bosna) — *kêjãr = ker* (ŽK, Sulek) »sinonimi: fišekluk, fišeklija, pripojasnica, patröntaš«. Deminutiv na *-ьc keharac* (Šulek). Od njem. *Köcher =* srlat. *cucurum,* stfr. *coivre,* biz. καύκουρον > rum. *cucură,* rus. *kőkor <* nizozemski *koker.*

Lit.: ARj 4, 933. 936. *Weigand-Hirt l,* 1087. *REW*[3] 4790. *Vasmer* 393.

kèisati, *-š m* pf. (sa *e <* tur. *e,-—- komu* ili *na koga,* Vuk) = *kidisati, -šém* pf. (Vuk, 18. v., Srbija, narodna pjesma, s istim slaganjem, s objektom *juriš}* »nesrnuti« =.- (s umetnutim *n* pred dentalom) *kindisati, -Sēm* (narodna pjesma) = (sa *r <* tur. *e,* upor. *kršio) krdisati, -šem* »udariti, navaliti na koga«. Turcizam: tur. *kıymak, d* je od tur. aorista.

Lit.: ARj 4, 933. 946. 954. Korsch, *ASPh* 9,511.

kejavac, gen. *-vca* (Zore), s nejasnom definicijom »(velika) riba od vode«. Budmani uporeduje sa *keljavac* (Vuk, Neretva) »mala riba puna kostiju, scardinus scardafa«. Elezović uporeduje s posljednjim *kêlja,* gen. *-kelje* »budža, kepec«, zacijelo zbog toga što je riba mala

Lit.: ARj 4, 933. 935. *Elezović* l, 289.

këkelîs m (Valjevo) »smjesa od zaostala i raskuhana jela poslije krsnog imena«. Budmani drži da je turskog podrijetla.

Lit.: ARj 4, 933.

kekètati se, *kekećem* impf. (Lika) »smijati se i govoriti sa smijehom«. Od onomatopeje *keka,* kojom se oponaša glas smijanja. Odatle sa sufiksom *-et kéket* m i dalje sa *-alo* m prema f *-alica kekètalo* prema *kekètalica.* Upor. onomatopeju *ki ki ki* (Kosmet), kojom se oponaša grohotan smijeh. Ta je oformljena sa sufiksom *-ot: kiköt,* gen. *kìkota* m, odatle na *-ati kikotali se, kikoćem* (Vuk, Srbija) *(ras-} =* (sa *ć* iz prezenta u inf.) *kikoćat se* (Kosmet) = (sa *h* mjesto *K) kihòtati se, kìhocem se* (Vrčević) = *kihoćati se.*

Lit.: ARj 4, 933. 947. 951. *Elezović* l, 290.

keleč m (Lika) »kosa otrag glave«. Odatle denominál na *-iti: iskèleciti, -īm* »izdrmati (Lika) za kose«. Turcizam (tur. *kolce* »čuperak«). Neobična izmjena tur. *ö > e* i metateza *çe > > ee.*

Lit.: ARj 3, 881. 4, 934.

kelerâba f (18. v.) = *keljaraba* (18. v., Slavonci) = *korába* (Slavonija) = *korába* (ŽK). Posljednje od austr.-njem. *Kohlrabi* (1691) > furl, *colrabi — Kohlrübe* (1678) > madž. *kalaráb, kaleráb,* odakle su prva dva. Njemačka je složenica posuđenica iz tal. pi. *cavoli rape (=* fr. *chou-rave,* 16. v.). Taj je izmijenjen u *kavarada í* (Šulek) < *cavolrapa* na osnovi disimilacije *v - p ' ^ v - d i s a h > r* kao u *korába.* Kultura *kelerabe* potječe iz Italije. Prvi dio njemačke složenice *Kohl —* srvnjem. *koel(e) —* starije nnjem. *Kal,* južnonvnjem. *kel <* lat. *caulis* govori se u sjevernim krajevima (hrv.-kajk.): *kelj m* »sinonim: vrza < rum. *varză <* vlat. **virdia,* od *viridis =* zelje«, upor. furl, *verzerave.* Od latinske riječi potječe tal. deminutiv na *-ino cavolino > kaulin,* gen. *-ina* (Dubrovnik) = *kavolīn,* gen. *-ina* (Vodopić, Šulek) »cvjetača (neologizam, upor. češ. *květák)«.* Ovamo ide i tal. složenica *cavolfiore* (18. v.) = fr. *choufleur >* njem. *Karfiol* (1587, metateza */ - r > r - 1} > karfijol* (18. v., Zagreb, također češ.) = *karafijola* f (Belostenec) = *karafiol (s* umetnutim *a,* također polj. *kalafior').* Biljka *karfiol* potječe sa Cipra. Umetnuto *a* u *karafiol* i polj. *kalafior·* prema gr. καρυόφυλλον > ngr. γαρύφαλον > *karanfil* (v.).

Lit.: ARj 4, 864. 902. 907. 934. 935. 5, 316. *Weigand-Hirt* 1091. *DEI* 831. *Holub--Kopečný* 164. *Bruckner* 219. *Pirana*[1] 172.

kelešica f (hrv.-kajk.) »paniš cibarius, Kleienbrot, gemeines Brot«. Od madž. *kelés* »Sauerteigbrot«.

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 27.

keleuve, prilog (Srbija, Milićević) u igri bacanja noža: *bacati* (objekt *nož) keleuve,* tj. držeći se za desno uho lijevom rukom provučenom ispod desnog pazuha. Izgleda kao da

jc nastao od nepotvrđene složenice *kelcuho,* koje Budmani tumači od perz. *kelle* > tur. *kjele* »lubina, zatiljak« i *uho.* Upór. *mačka kcrènha* (narodna pjesma), zacijelo od pridjeva *ti/ia kao u kara (v. ker).*

Lit.: ARj 4, 934. 939.

kembra f (Sjeničak kod Karlovca) »dermester lardarius L.; sinonimi: slaninar, gagrica«. Upor. *kebar.*

Lit.: ARj 4, 935.

kemuža f (Lika) »naziv za maleno žensko«. Deminutiv na *-ica kimužica.*

Lit.: ARj 4, 935.

kenda f (srednja Dalmacija, Pavlinović), u prilogu uz *igrati na* ~e (igra nije opisana). Upor. *kendat, -am* (Split) »staviti zimsku robu da se provitri, lunati (Zagreb)«.

Lit.: ARj 4, 935.

kenopot m (Šulek) »biljka pepeljuga«. Učena riječ, od gr. složenice χηνοπόδιον (prvi elemenat sadrži gr. χήν, gen. χηνός »guska«, s kojom je riječi u prasrodstvu, a drugi -ους, gen. ποδός »noga«.

Lit.: ARj 4, 935. *DEI* 887.

kenta (?)

I. *četa* f (14-16. v.) »novac λεπτόν, κοδράν-:ης«. Glas *e* nastao je od palatalnog nazala * į* u stcslav. *cęta, cįtoimstvo.* Nalazi se u svim slavinama osim u slovenskom. Značajne semantične varijante pokazuje rumunjska posudenica iz stcslav. *ţintă* f »Zielscheibe«, odatle pridjevi na lat. *-atuí* > *-at tintát* »mit einer runden kleinen Blässe an der Stirn«, na *-eş tintes* (uz *ochiul* »oko«) »koji dobro gađa«, na *-ar ţintar* (Muntenija) »Brett zu einer Art Spiel«, na *-ujo , -ovati* > *-ui a fintui* »učvrstiti«. Ovih značenja nema u slavinama. Možda je rumunjski jezik u ovom slučaju bolje očuvao prvobitno latinsko značenje nego slavine. Od lat. brojevnog pridjeva (radnog) -poimeničenog *quinta,* koji se očuvao u ženskom rodu u zapadnoj Romaniji stfr. *quinte* »Burgfrieden«, u Bearnu *kinte, kinde* »Bergspitze«, španj. *quinta* »Landhaus«. Uporeduje se sa got. *kentus.* Rumunjska značenja slažu se sa romanskom izvedenicom na *-anus* lat. *quintana'.*·· tal. *quintana* > stfr. *quintaine* > *kvintāna* (Dubrovnik) »ljudska figura u koju se cilja pri turniru itd«. Slavensko značenje može se upoređivati sa lat. *quadrans,* gen. *-tis* > gr. κοδράντης, tj. četiri uncije od *as,* gen. *assis* (3/12). Riječ *četa* kao posuđenica iz balkanskog latiniteta odgovarala bi lat. *quincunx* = got. *kiutas,* 5/12, tj. pet uncija od *as,* gen. *assis.* Novije su posudenice iz latinskoga preko njemačkoga slov. *kvint* m, odatle *kvîntica* (hrv.-kajk., Belostenec) = *kvintlika* (Slavonija) »mala mjera za težinu« < njem. *Quentchen, Quintal.* Na lat. pridjevski sufiks *-alis kvintai,* gen. *-ala* (ì9. v.)

II. Od makedo-rum. glavnog broja *tint* > dako-rum. *cinci* < lat. *quinque* etnik na lat. *-arius* > *-ar* (tip *Prijekar, Puntar) Ctncār(in)* m (Vuk, narodna pjesma) = *cincăr* (Kosmet) »1° oznaka makedorumunjskog naroda (rijetko u Kosmetu), 2" drobni trgovac«, *cincar ili kalajdžija* (Blagojević, Slavonija) prema f *Cincarka,* deminutiv *clncarče,* kolektiv *čincarčād,* f *cincàríja,* pridjevi *cincarov, -ev, -ski,* tako i búg. *cíncarin,* prezime *Cincar* (Vučitrn) koje stoji pred ličnim imenom *Cincar-Marko,* odatle na *-ović Cincar-Markovié.* Denominal na *-iti cincariti, cincārīm* »tvrdovati«, od *ıcncâr* u značenju »2° tvrdica«.

III. Na lat. *-ínus* > tal. *-ino, -ina:* slov. *kv^rityžina* = *kvandžina* (Notranjsko) »plačilni dan (vsakih štirnajst dni)« < mlet. -trac. *quindicina* < lat. *quindecim',* agrokulturni termin: *cikvatîn* (Rab) ·- *cinkvantin — cikutin* (ZK) »vrsta kukuruza koji zrije za 50 dana« < tal. *cinquantino* < kllat. *quinquaginta* > vlat. *cinquanta.*

Lit.: ARj l, 775. 797. 5, 855. *Elezović 2,* 422. *Pleteršnik* l, 494. Sturm, *ČSJK* 6, 51. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW*[3] 6963. 6959. 6966. 6964. *Miklošič* 27. *Prati* 284. *SEW* l, 122. *Bruckner* 60. *Mladenov* 697. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 351). Hirt, *PBB* 23, 337. Hamm, *KZ* 67, 120. *Tiktin* 1599.

kentènar[1] m (Dubrovnik) »sviletina, niti sa svilene bluze, sericum crassius, h. e. quod meliori extracto remanet«. Izvedenica je na *-arium* po svoj prilici od tal. *cenione* (15. v.) »rozzo panno cucito a ritagli«, od lat. *cento,* gen. *-anis* »veste popolare di più pezzi o ritagli«. Nije od *centenárium* kako veli Budmani.

Lit.: ARj 4, 935. *DEI* 856.

kentenarb[2] m (15. v.) = *kentinarb* »numerus, pondus centenárium«. Odatle njem. *Zentner* > *cent* m (ŽK) = *cênat,* gen. *-nta* = *cênta* f (Vuk, Vojvodina) »100 kg«. G. 1419. *pet po kentenar* »5%« = *petb po kanbtinar* (1427, 1432) = *kanuinarb* (1427). Od srgr. κεντηνάριον. Izvedenice na *-arius* od *centum* (prasrodstvo, sa saio > sio).

Lit.: ARj **l,** 768. 2, 131. 4, 825.

kënuti, - *m* (Lika) »1° udariti štapom, 2° pasti na ledu«.

Lit.: ARj 4, 934.

kenjača f (Vuk) = *kenjadža* (Banat) »mast što se uhvati na glavičini ili osovini«. Odatle denominal *okenjačiti, -im* pf. »kenjačom namazati, uprljati«. Bez prefiksa *o-* ne postoji. Od madž. *kenőcs* »mast«. Madž. dočetak *-öcs* zamijenjen našim sufiksom *-jača, č* > *dž* je turciziranje.

Lit.: ARj 4, 936.

kepčija f (Slavonija, Bosna) = *kevčija* »1° tas, tasić, plitica, 2° kutlača«. Balkanski turcizam (tur. *kepçe* »Schaumlöffel«): rum. *chepcea, chipcea* »durchlöcherter Löffel zum Abschäumen«. [Usp. i pod *ćepče].*

Lit.: Tiktin 335. *Školjić*[2] 407.

këpec m (Vuk, Bosna ?) = *kepedž* (ne zna se gdje se govori) »sinonimi: manjo, maIjenica, starmali«. Budmani pomišlja na tur. *köpek* »pas«, što ne može biti ni fonetski ni semantički zbog *k* mjesto *č* i zbog *e* mjesto *u* < tur. *ö,* i na madž. *kép,* što opet ne može biti zbog *e* mjesto *i* < madž. *é* i zbog značenja.

Lit.: ARj 4, 936.

kepenek (genitiv nepoznat) m (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk., slov.) = *kapénak,* gen. *-nka* (Bella, Voltiđi, Stulić) = (α prema *kapa) kapénka* f (17. v., jedna potvrda) »vrsta kabanice«. Balkanski turcizam (tur. *kepeneg* »Regenmantel« od *kap l kep* »zudecken, verhüllen, kleiden«) iz terminologije odijevanja: rum. *chepeneg* »Regenmantel«, bug. *kepenég.* Nalazi se u madž. *köpönyeg* pored *köpeny,* polj., ukr. i rus. *kobenjak.* Čini se da se turcizam proširio preko madžarskoga. Budmani stavlja ovamo i **kepentuh,* gen. *kepentua* (1696-1703) m »nekakvo tkivo« kao složenicu od madž. *köpeny* »kabanica« i njem. *Tuch.*

Lit.: ARj 4, 840. 936. *Miklošič* 115. *SEW* l, 500. *Bruckner* 228. *Vasmer* 548. *Lokotsch* 1159. Asbóth, *Nýt.* 3, 304. i sl. (cf. *RSl 5,* 248). Mariánovics, *MNyő* 40, 348. sl. (cf. *RSI* 5, 223).

kerą f (Dubrovnik, leksikografi, osim Vuka) »(termin iz odijevanja) resa kao nakit na odijelu«. Deminutiv na *-ica kërica* (Dubrovnik) »resa na haljinama«. Obje se riječi govore najčešće u pluralu. Već je Budmani uvidio da se radi o dalmato-romanskom leksičkom reliktu. Denominal na *-ati nakerati, -am* pf. (»Turska« Hrvatska) »nakititi resama«. Ovamo još također kao dalmato-romanski leksički relikt pomorski (brodski) termin *kırla* f (Dalmacija, Pavlinović, Parčić) »ratilo kojim kalafat maže brod, pennello da calafato«. Doccino -a u *kera* i *kirla* potječu od lat. n. pl. (upor. tal. *le mura)* od *cirrus* > tal. *cerro* »ciocca di cappelli, pènero, bicerris«, vjerojatno mediteranskog podrijetla prema Battistiju, odatle *cirrulus* > *kırla* (u *REW* krivo *krla,* odatle preneseno i u *DEI).*

Lit.: ARj 4, 936. 5, 5. *Parčić* 333. *REW*[3] 1949. *DEI* 872.

kerèbeciti se, *-im* impf. (Vuk, Bačka, narodna pjesma) »sinonimi: baniti se, šepiriti se, razmetati se«. Prema Matzenaueru bilo bi iz tal. *ghiribizzare* od *ghiribizzo* m (16. v.) »arzigogolo, capriccio, fantasia, mušica, hir«,, nepoznatog postanja. To ne odgovara ni fonetski ni semantički ni geografski.

Lit.: ARj 4, 937. Matzenauer, *ĹF* 8, 163. *DEI* 1800.

kerengov m (Belostenec, hrv.-kajk.) »krug, kolo, kruglja, lopta«. Od madž. *kerengő* »Kreis, Wirbel, Walzer« öd *kerengeni* »vrtjeti se naokolo«.

Lit.: ARj 4, 937. Štrekelj, *DAW* 50, 28.

kèrep m (Vuk) = *Kèrep* (Srbija) »1° sinonim: skela, 2° lađa na kojoj stoji vodenica (Srijem), 3° lađa (Posavina), 4° pomične kabine na vodi za kupanje (Lika)«. Odatle na *-njak: kèrepnjak* (Vuk) »nešto oko vodenice«. Na *-alica kerepašica* (Slavonija) »vodenica na kerepu«. Denominal *skerepiţi* = *ukerepiti lađe* »svezati ih«. Od madž. *kerep — keréb* »Fahrschiff«, a ovo od *korább* (v.).

Lit.: ARj 4, 937.

kerepuh (1584, Juraj Dalmatin) m »trbuh« = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kerempuh* (Belostenec, hrv.-kajk.) »drob, intestina, vamp = famp (ŽK)« = *karapuh* (18. v., Reljković) »drob (kao mesarski izraz)«. Poznatija je kreacija kajkavskog humora *Petrica Kerempuh.* Prema Jagiću, Asbóthu i Koštialu od madž. *kerep* sa našim sufiksom *-uh* (tip *potepuh)* ili od madž. pridjeva *kerek* »okrugao«, i *poh* »vamp«. Nije se pomišljalo i na vezu sa *krampus,* (karnevalskim) pokladnim licem.

Lit.: ARj 4, 857. 937. Koštial, *ŽS* 20, 206.

kesiti[1] **(se),** *kesim* impf. (Vuk, objekt *zube) (is-)* = *iskēstt* (Kosmet) »1° pokazati zube, 2° (pejorativno) smijati se«. Odatle

keso m (Lika) = imperativna složenica *kè-sizub* (Vuk. Risan) = *kestòzub* (Vuk, Crna Gora). Ta ekspresivna riječ pokazuje mnoge varijante, naročito u zamjeni suglasnika *s.* Sa *s > z këziti se, -lm ~ iskêziti se* (Kosmet) »pokazati zube u smijehu i srdžbi«, odatle *kéza* f (Lika) »šaljiv nadimak za žensko koje uvijek drži zube iskešene« prema m *kézonja.* Sa sufiksom *-ғa keža f* (Lika) »malo žensko dijete«, sa deminutivom *kežica* (Lika). Sa *ź > dž* (turciziranje): *kédžo* m »šaljiv naziv za omalena čovjeka« prema f *kédža* (Lika). Semantički je razvitak ovih hurnorističkih naziva nejasan. Ovamo ide na *-ina kežina* f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »(metafora) izrest na drvetu s kojom drvo postaje čvoravo i nevaljale«. Šaljiv nadimak za maleno čeljade *kezmelj* (Lika) dovodi Budmani u vezu sa *kezme* (v.). Sa c mjesto s i z: *kéciti, kêcîm.* Sa *č* mjesto *s, c, z: kéčiti, kečlm* impf. (Vuk) (objekt *zube) (is- se)* »1° sinonim: iskesiti, 2° (metafora) iskriviti se u kakvoj bolesti (Dubrovnik), 3° o lađi koja dugo vremena na krivo stoji (Zore)«. Sa *lj* mjesto *s, c, z, č: keljiti se, keljim se* impf. (Lika) »smijati pokazujući zube«, *iskeljlli se* (ŽK) »(pejorativno) pokazivati zube u smijehu ili plaču«. Odatle *kèlja* (Lika) »sinonim: kéza, malo žensko dijete«. Sa *i* mjesto *e: kičiti se, kičim* (Lika) «sinonim: kečiti (se) i kesiti se (objekt *zube)«.* Imperativna složenica *kičizub* m prema *ktčizuba* f (Ston) »čovjek, žena koja se odviše smije«. Bez sumnje sve onomatopeje, kojima se oponaša radnja (smijanje i pritom jako isticanje zubi). Na takvo podrijetlo upućuju brojne varijacije kao i arb. *gesh* »smijem se«, i tur. *kesinti* »irrisio, sarcasmus«. Uz arb. glagol veže Elezović prilog *kȅše* (Kosmet) »tobože, bajagi«.

Lit.: ARj 3, 880. 4, 931. 935. 940. 941. 942. 943. 944. *Elezović* l, 234. 289. *GM* 224. Matzenauer, *LF* 8, 163.

kesiti[2], *-im* impf. (Sipan) »ići za poslom« = *Kesiti* (Zore) »ići brzo, grabiti«. Vjerojatno hrvatski kauzativum na *-iti* od lat. *accessus,* od *accedere,* u romanskim jezicima potvrđeno samo u učenom obliku, tal. *accesso,* fr. *accès.*

Lit.: ARj 4, 940. Zore, *Rad* 110, 214.

kéteuš m (Vuk, 18. v., Katančia) »vrsta plesa« = *ketuša* f (Vuk), u izrazu *igrati se ketuše* (u svatovima). Od madž. sintagme *Kettős tánc* (upór. kod Katančića *keteuš igru •voditi)* s ispuštanjem opće riječi *tane,* upravo »ples u dvoje«, od madž. pridjev *kettős* (od *kettő* »dva«). Madž. pridjev posuđen je i kao imenica *ketuš* m (1430, Zagreb, Belostenec, hrv.-kajk., Bistrac) »sinonim: ortak, pajdaš u kakvu dohotku, sočius« = *ketoš* (Pakrac) »suvlasnik u mlinu, koji dijeli prihod od mlina«. Odatle apstraktum na *-ina: ketušina f* (1482, 1495, Zagreb) »societas«. Ne zna se ide li ovamo sa zamjenom dočetka *-uš* sa *-íf ketü* u naznaci mjere *kože devet ketiša santijana* (1679), ako znači »maročke kože zvane sahtijan (upor. u Sarajevu ime ulice *Sahtijanuša)* za devet pari cipela« prema Mažuranićevoj interpretaciji. Zamjena madž. sufiksa *-osl-ös > -euš* je kao u toponimu *Mikleuš < Miklos* (Slavonija), a sa *-uš* kao *bīruš* (v.).

Lit.: ARj 4, 941. 942. *BI* l, 941. *Mazurami* 501.

kétiti, *-гm* (Bosna, Banja Luka, sjeverna Dalmacija, Pavlinović, Martić, Parčić) »carnati, čamiti, staisene ozioso, inoperoso«. Denominal od tal. *cheto* < kllat. *quietus* > vlat. **quètus.* Budmani ispravno uspoređuje arb. *qet, qetem* »mirim, mirim se«. Može biti i posuđenica iz dalmato-romanskoga. Ovamo možda pridıev na *-jav kećav* (ne zna se gdje se govori) »slabunjav, boležljiv (djeca)«. Zore ima *kećevo* n u izrazu *stati na kećevu* »1° čekati ribu s rečijakom na ramenu (Cavtat), 2" danas toponim«. S umetnutim *n* pred dentalom *kentali, kêntãm* (Lika, *do-)* »sporo raditi«, odatle pridjev na *-av kentav* »spor«, poimeničen na *-eša kenteša* m prema f *kentavica* = *kénjati, kênjãm* (Lika) »isto«, hipokoristik *kénja,* odatle na *-ьc kenjac,* gen. *-njca* (Vuk, Hercegovina) »magarac«, na *-alo kénjalo* m prema f *kenjalica* = *kénjo* m. Uz metaforu *kenjac* i f *kènjica* (Vuk, Hercegovina) »oslića, magarica«, na *-aca* < tal. *-azza* < lat. *-acea kènjaca* (Boka) »magarica«. Ovamo i složenica *kenjeder* »1° onaj koji dere kenje i tovare, 2° nadimak čuškavcu (Vuk,Zagorci, Primorci)«. Naziv *kenjac* »magarac« uporeďuje se sa gr. γῖννος »1° mlada mazga, 2° mali nevaljali konj« = ἴννος > lat. *hinnus* »mazga«, deminutiv *hinnulus,* denominal *hinnire,* deminutivni glagol *hinnitulare.* Te su gr.-lat. riječi zacijelo onomatopejskog podrijetla, oponašanja glasa mazgi i magarca. Kako je area riječi *kenjac* Hercegovina, Boka i Ston, mogla bi biti dalmato--romanskog podrijetla sa velarnim izgovorom *k* za gr. γ (upor. *igalo,* v.), *nn > nj* kao u *gunj.* Odatle navedeni glagol *kenjati* »sporo raditi < raditi kao magarac, spora životinja« i na *-tati-* kao u onomatopejskih glagola *dòkentati, dòkentãm* (Lika, s primjerom: *ne šalji ga, neće on nikad dokentati).* Prema tome bi *kenjac, kenjati* i izvedenice valjalo odijeliti etimološki od *ketiti, kentali.* Zacijelo je dalamato-romanski leksički ostatak *(e > i) kvito* »mir« u Marulićevu jeziku u rečenici: *stahu kako dica, kad skulan di kvito.* Ali može. biti i latinizam. Upor. sttal. *quite* i u istro-rom. *kuito.* Bez sumnje je iz dalmato-romanskog pučkog jezika *kicali, -ãm* impf. (Dubrovnik, Stulić, Ston, Parčić) »čamiti, npr. čekajući što ili koga što ne dolazi«. Stulić prevodi »ad fastidium usque expectare«, a Milas (Ston) »biti osamljen«, Parčić »star in attesa, aspettare a lungo«. Od vlat. denominala ná *-iare *quieliare.*

Lit.: ARj 2, 417 a. 589-590. 4, 932, 935. 941. 942. 948. *Parčić* 331. *REW[3]* 6957. 6958. *GM* 224. *Ive* 4., § 8.

këv, onomatopeja kojom se oponaša glas lajanja. Oformljena je sa *-kati kèvkati, kèvcë* impf. (18. v., Travnik, subjekt *pašče, stene),* sa *-tati kèvtali, kêvce* (Vuk, Lika, subjekt *pudlica, kuja).* Isti glagoli dolaze kao sinonimi i sa drukčijom onomatopejom za isti glas: *štektati, štekće — štehtati, šteśće* (Crna Gora) = *štecati.* Odatle postverbal *šlehla.*

Lil.: ARj 4, 942. *BI 2,* 538.

këzme, *-eta* n (Vojvodina ?) »1° mlado prase, 2° kozle (srednja Dalmacija, Pavlinović). Odatle kol. na *-ad kêzmãd* f (Banja Luka ?). Martiéi ma bez *-me keza* f »prase godišnjače«. Budmani uporeduje *kezmelj* (Lika) »šaljiv nadimak omalenom čeljadetu«. V. *kesiti se.*

Lit.: ARj 4, 942. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 413.

kičma f (18. v., Vuk, Slavonija, Lika, Sunja) = *kíčma* (ŽK) »hrptenica, dorsum (zoološki termin)«. Odatle pridjev na *-en kíčmen,* poimeničen na *-ica kičmcnica* (Vuk) = na *-jača kičmenjača* (Vuk) = na *-jak kičmenjak,* gen. *-âka* »vertebrata«. Nalazi se samo u hrv.-srp. Miklošič pretpostavlja **kyčbma.* Matzenauer uporeduje s lot. *kūkums* »gibba«. Budmaniju je valjda od tur *kıç* »stražnja strana«, koje se nalazi u arb. prilogu *kaç* »auf dem Rücken«.

Lit.: ARj 4, 158. Matzenauer, *LF 9,* 94. *GM* 182.

kidati, *-am* impf. (Vuk) *(is-, ispre-, izot-, ot-, po-, pre-, ras-, u-, za-)* prema pf. *kinuti,* -era (Vuk) *(do-, is-, izot-, o-, pre-, ras-, u-, za-)* sa *dn > n* kao u *panem < padnem* i iterativima *-kidati, -ãm* s prefiksiima *is-, ispre-po-, pre-, poispre-),* na *-va- -kidavati = -kidivali (is-, ras- = raskidovali),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *C'kyd-),* »sinonim: (iz)-bac (iv)ati, kao prvobitni termin čišćenja staje, jer se u svim slavinama upotrebljava, s objektom *gnoj, blato«.* Sekundarna su značenja »snimiti, iščupati, sići (s konja, s vlaka)«, s prefiksima: *iskinuli, -ēm* (18. v., Vuk) »iščupati«, *skinuli (se) (glavu, s konja,* Kosmet, prvobitno *připnul se), skinut* (ŽK) »sinonim.: snêti, snamem, v.), deprefiksacijom *kinuti, -em* (17. v., Vuk) »otrgnuti«, *òkinuli* (pušku) »odapeti«. Upor. *kinuti dardu* (Zrinski, Sirena). Postverbali: *k.'da f* (Martić) »igra s kapom«, *raskid* (Srbija, Milićević) = *raskida* f (srednja Dalmacija, Pavlinović). Pridjev na *-ьn: neprekidan,* na *-ljiv raskidljiv.* Na *-ač: skidač,* gen. *-oca* m »rogalj čakljasti za skidanje đubra s kola«, *raskidač.* Na *-avica: kidavica* f »držak ili badrljica u trešnje«. Na *-avnica: kldavnica f* (Vuk) »rupa na košari kroz koju se đubre baca na polje«. Glas í je nastao iz jery-a (stcslav. *kydali)* koji je nastao iz ie. *u.* Upor. lot. *pa-kúdil, pa-kudinal* »tjerati«, lit. *skudrus* »okretan«, sanskr. *skúndale* (3. L, s infiksom *n)* »žuri se«, *khudali* (3. 1. sing.) »tura unutra«. Još postoje germanske paralele: njem. *schiessen, Schuss.* le. je korijen **sqūd-,* u slavinama bez pokretnog *s-,* prijevoj od **sqeud-* »baciti«. Upor. arb. *heth* »baciti« < ie. **sqeud-.*

Lit.: ARj 2, 590. 3, 885. 4, 945. 946. 955. 959. 8, 23. *Elezović* \, 234. 2, 124. 233. *Maturarne* 501. *Miklošič* 158. *SEW l,* 678. *Holub-Kopečný* 196. *Bruckner 226. Mladenov* 237. *WP* l, 554. Vaillant, *RES 22,* 14. Machek, *Slávia* 16, 171-172. Lewy, *PBB* 32, 143. *IF* 32, 165. Matzenauer, *LF* 9, 46-47. *Boisacq[3]* 529. 874.

kifla f (Srbija, bug.) = *kifla* (Hrvatska) »zavinut hljebac kao rog«. Od austrijskog ili bavarskog njem. *Kipfel,* deminutiv od *kipfe* (13. v.) »feines Gebäck«, stvnjem. *ķipja* »Runge«. Prema njem.-austr. pl. na *-in kifljin* (Rijeka) »idem« = *kifljin* m (ŽK) »vrsta dugoljastog krumpira«.

Lit.: ARj 4, 946. *Weigand-Hirt ï,* 1037.

kíhati = *kíjati, kihām — kijām* pored *kîsëm* impf. (Vuk) *(is-)* = *kl(j)at, kijem* (Kosmet) = *kjihàt, kjîsen* (Cres) prema pf. *kihnuti* = *kinuti, kihnem (is-)* = *kînut, - m* (Kosmet), sveslav. i praslav. *(^kyh-* prema *kth-),* »sternuere«. Glas í nastaje iz jery-a: stcslav. *kyhati;* a ovomu u prijevoju odgovara a > *a:* stcslav. *kbhncti > kahnuti, -em*

pf. (is-) = *kanut, -em* (Kosmet, Peć) »nakašljati se potmulo«; kod Marulića metaforickí *iskahnuti besidu* »reći«. Upór. slov. *kehniti.* Postverbal *kiti* m »kihanje« = na *-ьc kihac,* gen. *-hca* (Istra). Na *-avka: kihavka* prema *kihavac* m »biljka«. Na *-avica kíhavica* f (Vuk) = *kijavica* (Kosmet), također bug. Osnova je onomatopejska kojom se oponaša zvuk kod kihanja. Zbog toga i variranje poluvokala ъ-ь. Osnova *čbh-* nije zastupljena u hrv.-srp. Onomatopeja je samo slavenska, ali Machek upoređuje sa sanskrt. *savasiti-* »disati«. Ie. korijen **qseu- į *qsneu- j *qneu- 1 *sneu-* s prijevojem *eu į u į u* kao oponašanje zvuka kihanja.

Lit.: ARj 3, 871. 881. 4, 947. *Elezović* 1, 290. *JF* 5, 210. *Miklósié* 154. *SEW* 1, 165. 658. *Holub-Kopečný* 196. *Bruckner 226.* Machek, *IF* 53, 96. *Slávia* 16, 188.

kijáfet m = *kijâfet,* gen. *-fêta* (Kosmet) = *kijavet* (Srbija) »1° odijelo, 2° vanjski izgled«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kijafa* od upitnog *kaif* »kako?« > tur. *kıyafet,* v. *ćeif)* iz terminologije nošnje rum. *caifet* »Verkleidung«, bug. *kăjafet,* arb. *qafét.*

Lit.: ARj 4, 948. *Elezović 2,* 521. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 415. *Lokotsch* 1173. *Mladenov* 267. *GM* 219.

kíjak m = *kîjac,* gen. *kîjca* (čakavski) = *kijača f,* baltoslav., sveslav. i praslav. *(*kyjb)* = *kič* < **kijič* (hrv.-kajk., slov., Belostenec, sa *iji* > *i)* »1° danas: toljaga, 2° (metafoia) kao toponim naziv za poluotočiće na morskoj obali (Krk)*. Kao praslavenska riječ naziv je za »malleus«. U tom značenju istisnuše *kyjb* > *kij* (15. ili 16. v.) »čekić, maljic« iz upotrebe posuđenice *mãlj* < lat. *malleus* i turcizam *čekić* (v.). Riječ *kyj t* dobila je sufiks *-ьc, -ak, -aca, -ič,* da bi se uklonila homonīmija sa upitnom zamjenicom *kyjb* > *kî* »koji«. Bez sufiksa dolazi kao denominal na *-ati* u *kij ati, kijām* impf. (Vuk) (subjekt *snijeg)* »neprestano padati« i kao pridjevski toponim *Kijevo* (Dalmacija) = *Kijevo* (srez podrinski). Upor. *Kiev* na Dnjepru, češ. *Kyjov,* polj. *Kijevio.* Prema Vasmeru od ličnog imena *Kyjb,* što se ne može znati jer, kako pokazuje čakavsko *kijac,* i formacija terena može se metaforickí tako nazvati. Deminutiv na *-bk kičak,* gen. *-cka* od *kijak* »komad drva koji se öglavom zavezuje mazgi u gubicu kad je zla (Smokvica, Korčula)«, na *-ica kijačica,* augmentativi na *-ina kičma* f (Kosmet) »veliki panj, krlja«, *kijačina.* Pridjev na *-ski kijačkī.* Glas i nastaje iz jery-a: stcslav. *kyjb,* a ovo iz ie. *ū.* U baltičkoj je grupi bez sufiksa lit. *kujis* — stprus. *cugis* »malj«. le. je korijen **qu-* sa sufiksom *-io.* Isti se korijen nalazi u *lavati* (v.).

Lit.: ARj 4, 943. 948. *Elezović* 1, 292. *Mašuranić* 501. *Miklošič* 158. *SEW* 1, 676. *Holub-Kopečný* 196. *Bruckner* 229. *Vasmer* 555-556. *Trautmann* 123. *WP* 1, 330. *Mladenov* 239. Buga, *RFV* 71, 50-60. 464-471 (cf. *IJb* 3, 160. *JF* 3, 201). Durnovo, *ZSPh* 2, 381-382. Matzenauer, *LF* 15, 161.

kijámet m (Vuk) = *kij ämet,* gen. *-ãmêta* »1° nevrijeme, 2° buka, 3° buna«. Na *-džija: kijamedžца* m «ko na trgu svojom robom nabija pretjerane cijene«. Prezimena na *-ović Kijametović.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *kıyamet* »strašni sud, buna, buka«) iz terminologije društvenog života: búg. *kajámét,* arb. *qamét.*

Lit.: ARj 4, 948. *Elezović* 1, 290. *Mladenov* 267. Matzenauer, *LF* 8, 163. *GM* 220.

kijariti, *kijarīm* impf. (Lika, objekt *drvo, djeca)* »nositi teškom mukom«.

Lit.: ARj 4, 948.

kijaveto n ili pridjev sr. r. (narodna pjesma hercegovačka: *kijaveto moje mjesto sveto)* ----- *kijavító* (Dubrovnik: *kijavító sveto j od boga začeto)* »Isus« = *kijabito* (Dubrovnik). Od lat. sintagme *qui habitat,* početna riječ u stihu psalma *Qui habitat in adiutorio altissimi.*

Lit.: ARj 4, 948-9. Zore, *Tud.* 10.

kïjerna f (18. v., Dubrovnik, Mljet, Prčanj, pseudojekavizam) = *kiernja* (Kotor) — *kirnja* (Šibenik, Krtole, Prčanj) = *kerna* (Dobrota) = *kîrna* (Račišće) = *kirnja* (Dalmacija, bez naznake gdje se govori, Parčić) = *krnja* (Budva, Grbalj, Paštrovići) = (s aglutinacijom talijanskog člana i *a* > *o) lokrnja* (Krtole, Sutomore, Ljubiša) »jadranski ribarski termin za ribu serranus gigas«. U Krtolama *lokrnja* prenosi se na ribu sličnu *škrtim* (v.), koja ima otrovnih drača. Kolombatović je zabilježio bez naznake mjesta gdje se govori za »serranus gigas«: *kraja* f. Taj naziv sa *j* mjesto *nj* ide zajedno sa njegovom zabilježbom *kirja prava.* Ti oblici nisu jasni. Za *kraja* trebalo bi pretpostaviti likvidnu metatezu i 1; > α kao u *orah, praskva,* a za *nj* > *j* upór. *Žjan* (Blato, Korčula) prema *Žnjan* (Split) < *^unianum.* Za sve to nema dovoljno potvrda. Ribari Arbanasi u Ulcinju posudiše *kërmë* određeno *-a* (sa *rn* > *rm).* Oblici sa *rn* slažu

se sa gr. αχερνα (Hesych) u južnoj Italiji, a *rnj* sa lat. *aceraia.* Posuđenica je iz dva centra starog dalmato-romanskog govora: oblici sa *ije* — *e* (južna Dalmacija, Dubrovnik), oblici sa 2 (Split, upor. *Mirculatio).*

Lit.: ARj 4, 949. 5, 440. 605. Rešetar, *JF* 12, 287. *Parčić* 333. 367. *ZbNŽ* 29, 212. *REW** 96. *Rohlfs* 285. Skok, *Term.* 45.

kijokavac, gen. *~vca* (Kolombatović, Brusina) «ptica tõtanus calidris«.

Lit.: ARj 4, 949. Hirtz, *Aves* 184.

kîka[1] f (hrv.-kajk., Prigorje, i slov.) -bolest kokošja kod koje pušta poseban glas; sinonimi: pipik, popita (v.)«. Onomatopeja *kik,* kojom se oponaša glas kokoši koje imaju tu bolest. Upor. rus. *kikatb* zaviku ptica.

Lit.: ARj 4, 950. *Vasmer* 556. Matzenauer, *LF* 8, 164.

kika[2] f »sinonim: perčin«, praslav. **kyka.* Deminutiv na *-ica kičica* (Vuk), s raznim značenjima kao »vrh na drvetu, kist (pinsi)« itd., zatim »biljka kantarijun«. Na *-ónja: kíkonja* m »ime volu«, na *-ilo kìkilo* m (Vuk) »ime jarcu«. Na *-asija kikašija* (Martié) samo kao epitet uz *(obrijati) šije kikašije* »s perčinom«. Denominali na *-ati kikati se, -ânı* impf. (Vuk) »bijući se s kim vući jedan drugoga za kiku«, na *-iti kičiti se, kičīm* (Lika) »(metafora) ponositi se, razmetati se, bániti se, se pavaner« = *kičiti se* (Vodice) »kititi se« = *kičeljati se, -ãm* (južni krajevi) »razmetati se, bániti se kao *kicoš«.* Umetak *-élj* nalazi se u pridjevu *kičeljiv* (Vuk) »ohol, ponosan« = *kičeljiv* (Crmnica) »prgav«, s asimilacijom *k-č>č-čči-čeljiv* (Crmnica) »idem«. Deminutiv *kukati se* »svađati se, dražiti se s kirn, ali često od igre i šale.« Sa *kičiti se* dovodi Budmani u vezu i *kicoš* m (Vuk) »1° sinonim: gizdelin, fićfirić, 2° (metafora) pasulj crveni i bijeli (Srijem, oko Beograda)«. Sufiks *-os* je očevidno madžarskog podrijetla. Nejasno je *c* mjesto *č,* možda parcijalna disimilacija *č - š* > *c - š.* Imena ptica *kikaš* m »podiceps eristatus L.« prerna *kikašica* f »fuligula«. Samoglasnik *г* je nastao iz jery-a: stcslav. *kyką, kyčiti, kyčp,* ukr. i rus. *kyčitbsja.* Ovamo još dvije zanimljive izvedenice *Kičma* f (15. v., Ma^ulić) »1° kosa na glavi, 2° resa u kukuruze« analogijski sa sufiksom *-ъma* možda prema *kučma* (v.) ili *kukma (v.),* i na *-er k'ičer* m (Vodice) »1° ime kamenite čestice, 2" zaokret ceste iz Tinjana u Beram, velika pećina pod selom Rusci kod Berma« = *kičer* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »u planini nakičen kuk«. Riječ *kičer* sadrži prvobitno značenje »s(a)vinut, kriv«. To je značenje još u *nakičili se* (srednja. Dalmacija. Pavlinović) »nagnuti se odozgo« i u poimeničenju part. perf. pas. *skičenac,* gen. *-nca* m prema f na *-ica skičenica* (Istra) »grbav čovjek, žena«. Možda i toponim *Oklč* (vrh i gradina na njem). S prijevojem б > *e: kečka* f (hrv.-kajk., Belostenec i slov., slovački) »kosa spletena«, s pridjevom *kečkast,* pored *kička* (Zrinski, Sirena). Odatle *keča* (Lika) »šaljiv naziv za čovjeka rudaste kose«. Rumunji posudiše *chică,* deminutiv *chiculiță,* pridjev na *-osus* > *-os chicos.* U rum. toponomastici nalazi se i *Chicerđ,* koje se uporeduje s arb. *qiqë(lë)* »Gipfel von Bergen, Bäumen und Gebäuden«. Riječ *kika* je sveslav. i praslav. Jery je nastao prijevojem duljenja iz ie. *u* > *y* > hrv.-srp. *i.* Prema tome je praslav. *kyką* prijevoj od *kuka* (v.) i *kvaka* (v.), od ie. korijena **qeu- *qou-\ *qū-* »savijati, kriv«, raširenog formantom *q.* Upor. još *čučati.*

Lit.: ARj 4, 931. 942. 943. 944. 949. 950. 5, 12. Miletić, *SDZb 9,* 369. *NJ 4,* 150. Ribarić, *SDZb* 9, 157. Hirtz, *Aves* 184. *Mažuranić* 500-501. *Miklósié* 158. *SEW* 1, 637. 676. 659. *Holub-Kopečný* 192. *Bruckner 224. Vasmer* 556. Urlić, *NVj* 21, 77. (cf. *RSl* 6, 300). *GM* 201. 226. Matzenauer, *LF* 9, 48. Draganu, *DRom* 1, 103. si. (cf. *IJb 9,* 68). Iljinski, *ASPh 29,* 488. Uhlenbeck, *PBB 22,* 541-542. Capidan, *DRom* 3, 152. (cf. *IJb* 11, 200). *Mladenov* 237. *Slávia 5,* 154. *WP* 1, 371.

kikidb m(?), *kykydb* (stsrp., 14-15. v.) »šiške, sešarice, ingvast, crnilo od šišaka«. Nema drugih potvrda. Od gr. κηκίδιον, od κηκίς, gen. - ίδος »isto«.

Lit.: ARj 4, 950. *Vasmer, GL* 77.

kiklja f (Gornja Krajina) = *kiki j a* (ŽK) »sinonim: suknja«. Deminutiv na *-ica kikIjica,* augmentativ na *-etina kikljètina.* Od njem. *Kittel* > austr.-njem. *Kickel.* Upor. polj. *kitlik* i lit. *kiklikas* »Leibchen«.

Lit.: ARj 4, 950. Jagić, *ASPh* 1, 157. Matzenauer, *LF* 7, 29. *Holub-Kopečný* 197.

kıla f (Vuk, Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav. *(*kyla)* »1° hernia (osjeća se kao prosta riječ i zamjenjuje s germanizmom *brüh),* 2° otok na tijelu, 3° (metafora) gruda snijega (Crna Gora), 4° nezreo plod od šljive (ŽK)«. Odatle na *-ьc kïlac,* gen. *kuca* m (Vodice) »nezreo plod od šljive«, pridjev na *-av kilav* (16. v., praslav.) = *kilavi* (Kosmet), poime-

ničen na *-ьc Kilavac,* gen. *-avca* m prema f *kılavica,* na Cresu vrst cvijeća. Denominal (inhoativ) na *-eti kilavjeti, -im,* na *-iti kilaviti, kilavim* (Vuk) *(is-, o-).* Vokal *i* je nastao iz jery-a, stslav. *kyla,* a taj iz ie. *u.* Lit. *kula* «Auswuchs, Knorren« očuvalo je prvobitno značenje, a slavine metaforicko. I rus. *kila* znači pored »hernia« još »izraslinu na drvetu«. Rumunji posudiše *chilă* i pridjev *schilav* (Erdelj, Oltenija) »krupelhaft« pored *schilavos.* Sa drugim prijevojem nalazi se u gr. κήλη (posudenica u romanskim jezicima) = stvnjem. *hola* < ie. *quãlã,* dok u baltoslav. **qula* > arb. *kule,* gdje znači isto što i praslavenska riječ.

Lit.: ARj 3, 882. 4, 951. *Elezović* l, 23. 234. 290. 2, 522. Ribarić, *SDZb* 9, 157. *Miklošič* 158. *SEW* l, 677. *Holub-Kopečný* 196. *Bruckner* 230. *Vasmer* 556. *Trautmann* 144. fPP l, 333. *Mladenov* 237. ГζМϰ 1380. *REW*[3] 4687. Дои//* 986. Joki, *Unt.* 290. Buga, ДѓГ 71, 50-60. 464-471 (cf. JF 3, 201. *IJb* 3, 150). *Boisacq*[3] 448.

küicati, -am impf. (Perast) »golicati, škakljati«. Onomatopeja stvorena prema tál. *délico, deliticare, dilicare, citticare* < vlat. iterativ **titillicãre, titillare, titulus.*

Lit.: REW[3] 8775. *DEI* 1241. 1303.

kilit m (narodna pjesma) = *cílit* (Vuk) »sinonim: katanac, lokot«. Denominál na *-ati, -iti: skilitati — skilititi* (objekt *ruke)* »(metafora) poput kilita sklopiti«. Turcizam grčkoga podrijetla (gr. ák. κλείδα od κλεΐς > tur. *kilit)* iz terminologije brava. U toponimiji *Ćilitvar,* turski naziv za *Pletvar,* i *Ćilit-Dervent* (Makedonija).

Lit.: ARj 2, 137, 4, 952. 15,216.

kiljan m (Crna Gora) pored *kiljen,* gen. *-äna, -ena* »kamen ili kamički između dviju njiva u pravoj liniji kao granica, u duljini jedan od drugoga po jedan sežanj (za razliku od *mrglina* /v./ koji označuje neoran pojas između dvije njive kao granicu)«. Bit će u prasrodstvu preko ilirskoga sa fr. *caillou* < galski **caljoni, *caljavom,* stnord. *hallo* »Stein«, got. *hallus* »Klippe«, stnord. *hella* »flacher Stein, Schiefer« < ie. **k$_s$-la, -li-,* sanskr. *cilā* »Stein, Fliess«, arm. *sal,* gen. *sali* »Steinplatte, Ambos«, praslav. **skala,* ilir. **kiliana* ili **kalianu,* prijeglas *a > i,* cf. arb. *kelcere* (Zatrebač), *kerćele* (Ulcinj) »vapno« < lat. *calcaria.*

Lit.: ARį 4, 952. *REW*[3] 1519a. *WP* l, 454.

kiljēr, gen. *-éra* m (18. v., Vuk, Srijem, Banja Luka), dem. *kiljérac,* gen. *-rea — kiiijēr* (Bogišić, Vojna Krajina) = *ćiler* (Vuk, narodna pjesma) — *ćirelj* pored *kirelj* (metateza *lj - r > r - Ìj,* Varcar - Vakuf) - *cerai* (Makedonija, Skoplje, čisti grecizam) »komora«. Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (ngr. ϰελλάρι < lat. *cellarium,* može biti i grčki deminutiv na -otpi, od lat. *cella) :* tur. *kiler,* rum. *chelar,* bug. *kiler, kalár > kerai, kiler,* arb. *qilár == qillar.* Gdje je dočetak *-er* za gr. -api, tu je turcizam očit. U oblicima na *-ar* je opet grecizam očit; *keldar,* gen. *-dra* (ŽK) = slov. *kelder,* gen. *-dra* »podrum« potječe od lat. *cellarium* preko njem. *Keller* (u narječjima *Kelder* sa *H > Id* kao u *špioda,* v.). Stsrp. *kelarb* »podrumar manastirski« je od gr. ϰελλάριος < lat. *celiarmi.* Upór. *Kelner* »konobar« u hrvatskim gradovima koje je od njem. *Kellner* < lat. **cellenarius.*

Lit.: ARj 4, 952. 2, 137. *Pleteršnik* l, 394. *Románsky* 111. *Mladenov* 237. *GM* 221. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 142. *ZbRFPZ* 1951, 467-71. *REW*[3] 1804. Korsen, *ASPh* 9, 517. Matzenauer, *LF l,* 287. Vasmer, *GL* 77.

kîmak, gen. *kîmka,* pl. *kîmci* m (16. v., Dubrovnik, Vetranie, Vuk, Mikalja, Bella, Belostenec, Voltidi, Stulić, Lastva, Budva, Potomje, Paštrovići) = (zamjena dočetka *-bk* drugim domaćim sufiksom deminutivnim *-ьc) kimać,* gen. *kimca* (Vasojevići, Crna Gora) = *kimbk* (Krtole) = *kiinak,* gen. *kîmka,* pl. *kinci* (Bogdašić), odatle *kliiac* (analogijski singular), gen. *-kınca,* pl. *kinci* (Peroj, Istra, doseljenici iz Crmnice). Deminutiv *kimica.* Augmentativ na *-ina kîncina — kimčina* (Stulić). Pridjevi na *-jav klmčav,* na *-jaši kimčast.* Na *-avica k'inkavica* (Vuk, Paštrovići) »čičimak (v.)«, jer vonja po stjenici. Imperativnu složenicu prezime *Skočikimak Lopudanin* stvorio je Marin Držić prema prezimenu *Skočibuha.* Na sjeveru ide ovamo *kinkirõška* f (Molat) »kozica morska, velika osa, koja živi po škrapama«. Arbanasi u Ulcinju govore sa članom *kîmka* pored turcizma *taftabiq.* Arb. *qimk* poklapa se točno sa *kimak.* Dubrovaćko-romanski i bokeljsko-romanski refleks od lat. *cımex,* ak. *cimicem,* kako je već Budmani dobro opazio. Ovamo može još da ide varijanta *ki- > či- ć'imak* (Božava, Veli otok) = *ć'imak,* gen. *-aka* (Vis, ako to nije zamjena za *či-).* Oblik *čimak,* gen. *čimka* počinje sa Bracem = *čimak* (Šibenski otoci) = *činka* f (Rab) — *cinka* (Medulin). Deminutiv na *-ica čimica* (Biograd na moru), u kojem

je, kao naprijed u *kimica, -ák* zamijenjen sa *-ica.* Ili se *-ák* zamjenjuje sufiksom *-avica čimavica* (Mikalja, Bella, Stulić, Split, Mravince, Šibenik, Imotska Krajina). Znači »1° stjenica, 2° coriandrum sativum«. Upor. slov. *čimavica.* U Dubrovniku je *čimavica* »grožđe koje smrdi«. Postoji još lat. j > 6 > *a* u *čamak,* gen. *čamka* »nekakva mala uš koja se jedva može vidjeti«. Ova varijanta poklapa se sa krčko-rom. *činko,* u kojem je *k* pored í palataliziran, a dočetno *e > o* kao na Cresu mlet. *címező.* Zamjene za poluglas í > ь nalaze se i u mlađim posuđenicama iz mletačkog *čemež* m (Omišalj) = *čomaž* (Dobrinj) = *čamäž,* gen. pi. *comai,* pl. *tamil* (Marčelji, Kastavština) = *čamža* (16. v.) = *ćanza* (Senj) = *danđa* (Podgora) pored očuvanog ť u *činža,* deminutiv *činžica* (Istra, Pazin), odatle *cinga ï* (čakavski) nanovo stvoreno od *tmia.* Upor. istro-rom. *śeimiśo* (Rovinj). Odatle na *-evina čanževina* f (Hrvatsko primorje) »vinova loza koja zaudara na stjer.ice«. Da se i u Istri govorio oblik *kimak,* govori možda istarsko prezime *Kinkêle* vrlo rašireno u Kastavštini. Može se uporediti sa šaljivim prezimenom crnogorskim *Kinković* u desetercu *Kinkoviću* i s njim *Drickoviću* u *Ogledalu* 459. U okolici Pazina *kinkêla* znači »odrpanac«. U Kastvu se pominje *sudac Kinkela i si da vragu tega.* Taj se izričaj odnosi na napadaj nekoga 'Morellija koji }- u 17. v. kupio danak. Obojicu bacıše u mlaku. *Kinkela* reflektira deminutiv **cîmicella.* Sa lingvističkoga gledišta *kimak = čimak = čomož* itd. je važna riječ, jer nam kaže 1° da dalmato-romanski nije bio jedinstven u tretiranju *c* pred ı i pred *e.* Sjeverni dalmato-romanski i južni dalmato-romanski razilaze se. Južnodalmatinski ne palatalizira u oba slučaja, sjeverni dalmato-romanski palatalizira pred *ï,* ne palatalizira pred *e.* Venecijanizmij koji potiskuju stare dalmatinske romanizme, imaju također priličnu starost. Idu još u vrijeme kad se poluglas govori, dakle već u 14. v.

Lit.: ARj l, 885. 888. 2, 25. 4, 953. 955. 15, 254. Ribarić, *SDZb 9,* 141. 157. Budmani, *Rad 65,* 161. Kušar, *Rad* 118, 15. *SEW* l, 504. *Ive* 99. *GM* 227. Štrekelj, *ASPh* 12, 455. *Banali,* 2, 177. *REW*[3] 1915.

kimati, *kimam* rjeđe *kîmljem* :mpf. (15. v., Miirulić, svi leksikografi osim Vuka, slov., bug.) prema pf. *kimnuti (glavom) = kinuti, kînem* (16-17. v., Vetranie, glede *mn > n* upor. *oronuli* od **ohromnuti* i češ. *pokyn)* »sinonim: klimati«. Mjesto *m* stoji u stcslav., češ., polj. i rus. *v: pokývati, -kyvajo (glavç).*

Sa *v* je pridjev na *-ъn kivan, kivna* (Vuk) »zloban, pizmen, mrzak«, od postverbala *Iiy ъ* koji je očuvan u ukrajinskom i rus. *kivok, kivka* »mig«, sa metatezom *kinjav* f (objekt uz *nositi,* 18. v., dva pisca Bošnjaka) »zloba, mržnja«. Glagol *kivati,* od koga je **kiv* postverbal, očuvan je u slov. *kivati* i búg. *kivam* »namigivati«. U hrv.-srp. je propao. Kako je zbog toga gubitka *kivan* ostao bez leksikologijske porodice, semantički se razvijao u neprijateljskom smislu. Oblik *kivati* iterativ je od stcslav. *kbvati* »pokretati«, a *i* je nastao iz. jery-a < ie. *u.* Prijenos značenja »mahnuti > zloba« osniva se zacijelo na ironičkoj kretnji rukom da se izrazi neodobravanje. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Ovdje bez *va kutēti* »aufmuntern«. Od ostalih ie. jezika pruža, mogućnost za uporedenje samo lat. *cēveo* »wackeln, wie ein wedelnder Hund schmeicheln« Praslavenska je kreacija sa tri različita sufiksa *-va I -ma / -no* od ie. korijena **q u,* u prijevoju **qū-* »wackeln«. Ovamo ide i *kúnjati, künjâm* (Vuk) »spavati sjedeći, klimajući glavom«. Odatle na *-alo kunjalo* m (Lika) prema f *kunjalica* = na *-vac kúnjavac,* gen. *-vea,* na *-iti pokúnjiti se* »objesiti nos«, part. perf. pas. *pokunjen* kao pridjev, *skuniti* (objekt *glavu,* sa *n* mjesto *nj)* prema *skúnjiti (se), -im — skunjit* (Kosmet) prema *sklndlt (se)* (Kosmet,. s nejasnim umetkom *d), ukūnjlt se* »skupiti se od sramote«, *pokljuniti se* »okljusiti se«. Nalazi se u ukrajinskom, češkom i poljskom te slovačkom *okúňať* »pudet me«. Tu je ie. prijevoj **qou-* raširen formantom *n.* To se raširenje nalazi u lot. *kaunēties* »stiditi se, biti glup«, *kàuns* »stid, sramota«. Ovamo može ići i *kumiti, -im (na koga)* impf, *(na-)* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »njemo koga glavom ali rukom k sebi prizivati«.

Lit.: ARj 4, 953. 955. 5, 20. 779. 789. *Elezović 2,* 237. 543. *Miklósié* 147. 158. *SEW* l, 645. 680. *Holub-Kopečný* 194. 197. 253. *Bruckner* 231. *WP* l, 376. *Vasmer* 553. Matzenauer, *LF* 9, 38. 11, 351.

kimenat, gen. *-ènta* m (Dubrovnik) »(brodograditeljski termin) škrip među dvije daščice na lađi« = *klimenat* »isto« (nejasno *kli < ci).* Leksički ostatak dubrovačko-romanski od lat. *caementum* »pietra tagliata«, apstraktum na *-mentum* od *caedere* »rezati«. Novija je posudenica (od 2. polovine 19. v.) *cement* (graditeljski termin, prema njem. *Zement) = ciment* (ŽK) = *ćimenat,* gen. *-enta* (Molat) prema tal. *cimento,* glagol na *-irati cimentlrat* (ŽK).

Lit.: ARj 4, 953. *REW*[3]1467. *DEI* 848. 939.

kìmera f (16. v., Dubrovnik) »1° (učena riječ) nakaza, 2" izmišljotina, klapa, tlapnja«, *šitnera* (u današnjem govoru školovanih ljudi i *himera).* Dubrovački oblik je talijanizam *chiméra* < lat. *Chimaera* < gr. Χίμαιρα »koza (mitološko biće)«, današnji *šimera* je prema francuskom izgovoru.

Lit.: ARj 4, 953. *DEI* 901.

kîmet, gen. *kīmeta* m (Mostar) = *kimet* (Bosna) »1° cijena, 2° njega *(biti na kimetu),* 3° red«. Na *-li kimetlîja (dete, stoka),* indeklinabilni pridjev, »cijenjen, njegovan«. Denominal na *-iti kimetiti, -im* impf. »1° imati srca to učiniti (jedina potvrda, bez primjera, za to neobično značenje), 2° izdržavati, hraniti *(krov, kuću kimetiti)«.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *kirnet* »Wert, Preis«) iz terminologije morala i života: arb. *kymet* »cijena».

Lit.: ARj 4, 953. *Elezović* 2, 522. *GM* 219. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 418.

kìmpija f (Vuk) »silno vrijeme, npr. kiša, snijeg, grad« = *kimpija* (Lepetane, Boka) »ružno vrijeme, kiša, fortunao *(kimpija je udarila)«.*

Lit.: ARj 4, 953.

kîna f (Rab) »kora od drva iz južne Amerike (Ande) cinchona, koja se upotrebljavala protiv groznice«. Odatle učen medicinski naziv na sufiks *-iniis: kinin* m (Rab, Zagreb). Skraćenica iz jezika kišua (pretkolumbijski Perù) *quinaquina* preko španj. *quina.*

Lit.: ARj 4, 954. Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 902.

kînc m (16. v., slov., Jačke) »1° blago, 2° vijenac«. Denominal na *-ati kîncati, -am* (ŽK), *nakinčati* »uresiti«, na *-iti tančiti, -lm* impf. (18. v., slov.) *(na-)* »kititi, resiti«. Možda ide ovamo i *(na)kindùriti (se), nakinđurim* (Srbija, Milićević) »odviše ili nelijepo nakititi se«. Od madž. *kincs.* Upór. ipak furl, *cuinza* = *cuincia* »acconciare« < **comptiare.*

Lit.: ARj 4, 954. 7, 390. *REW>* 2107. *Miklósié* 116. *SEW* l, 504. *Pirana** 208-209.

kíniti (se), *kinim* impf. (17. v.) *(is-* Lika, *na-)* = (sa *nj* mjesto *n* iz prezenta **kinjo) kinjiti, kinjim* (Vuk) *(is-)* pored *kinjati, kînjam* (Topolovac) »sinonim: mučiti (se), truditi (se)«. Postverbali *kina* f = *kinį* m (17. v.) »muka, trud«. Sa *-ba* i *-stvo kìnjba* (Vuk) = *kinstvo* pored *kinjstvo* »muka«. Nalazi se i u rum. *chin* m i glagol na *-ui* (< *-ujç, -ovati) chinui.* Po svoj prilici prije od madž. *kin* »odium« nego od tur. *kınamak* »qwälen«.

Lit.: ARj 4, 955. *Miklošič* 116. *SEW* l, 504. *Tiktin* 340. Matzenauer, *LF* 8, 164.

kinkīn, gen. - *ina* m (Dubrovnik, Korčula) = *kımkun,* gen. *-una* (sela na Hvaru) = *konkūn,* gen. *-una* (grad Hvar) == *kunkūn,* gen. *-Una* (Šibenik) »kosa spletena i zavijena na potiljku«, *kinkin s fjakom* (Dubrovnik) kod male djece. U Šibeniku mletački *el konkon — el kinkin* (Korčula). Upor. za pravljenje mletačkih riječi prema dalmato-romanskim *el gavan* < *agon.* Dalmato-romanski leksički relikt (ostatak) od lat. *cincinnus* »umjetna kovrčica u vlasima« > tal. *cincinno* »riccio, anello nei capelli« < gr. κίκιννος, mediteranskog podrijetla prema Battistiju. Zamjena г > *u, o* izazvana je reduplikacijom kao u onomatopeji.

Lit.: DEI 942.

kinovija f (14. v., Dušanov zakonik; u *ARj ćinovija,* kako riječ nije potvrđena) »(pravoslavni crkveni termin) coenobium, samostan«. Pridjev na *-bsk kinovijski* (ibidem). Balkanska riječ grčkog, crkvenog podrijetla (grčka složenica κοινόβιος »općina, samostan« > kslat. *coenobium^* od κοινός »communis« i βίος »život«; rum. *chinovie* < bug. *kinovija,* stcslav., rus.

Lit.: ARj 2, 137. *SEW* l, 504. Vasmer, *G L* 78.

-kinja, sufiks ž. r. složen od *-ka* (v.) i *-inja* (v.), veoma plodan i živ. Služi u mociji za izražavanje ženskog lica, naročito u etnicima, prema maskulinumima na *-in: Arapin* prema *Arapkinja, Srbin-Srpkinja, boljarin* prema *bòljãrkinja;* na *-ьc: trgovac, -kinja,* na *-janin* ili *-lija: Bèčanin = Bečlija* prema *Bečkjija;* na *-ak: vršnjak - vršnjakinja, zemljak - zemljakinja;* analogijski i od tuđica: *Francuz - Francuskinja, Englez* prema *Engleskinja* stvoreni prema *rob - ropkinja, uskok - uskočkinja.* Odatle se izlučuje samostalan sufiks i dolazi na glagolske osnove: *dojkinja* od *dojiti, dvorkinja* od *dvoriti, sluškinja* od *služiti, nèrotkinja.* Taj se sufiksalni konglutinat nalazi i u češ. *-kyne.*

Lit.: Măreție 295. 346 d. *Leskien* § 462.

kípjeti, *kipīm* impf. (Vuk) = *kipet* (Kosmet) *(is-, pre-, ras-, us-, za-),* baltoslav., sveslav. i praslav. glagol na *-éti* »bouillir«, onomatopeiziran ná *-têti* u *kiptjeti, kiptim* (Srbija)

»(metafora) vrvjeli« = *kiptët, -im* (Kosmet) »kad nečega ima izobilno; sinonim: gamzdět v.)«. Praslav. osnova **kyp* dolazi još u part, prezenta *kipuć* »vruć«, koji je postao pridjev, i u praslav. pridjevu sa formantom *r,* koji se očuvao samo u *kipra* f »psovka za staru ženu«; u prijevojima: *kvap-* (upor. češ. *kvapiti): skvapiti* pf. (Marulić, *Judita* 52) prema impf. *skvapljivati* (Ivančićev zbornik 1496: *lonac na ogni razvrućen, ki skvapljuje vše, čakali je znutar); kop-* u pridjevu *kopan* »bez snijega«, poimeničen u sr. r. *kopno* »astarca (u dubrovačkim dokumentima)«, na *-ina kopnina* f »mjesto bez snijega«, inhoativ na *-éti kopnjeti, -īm* »topiti se (subjekt *snijeg)«.* Odatle je i sveslav. i praslav. naziv za mirisavu biljku »anethum« *kopar,* gen. *kopra* = *krop* (metatezom *r* stavljeno u naglašeni slog), s pridjevom na *-ьn Caparne* (dalmatinski srednjovjekovni toponim), poimeničen sa *-ik Koprnik,* deminutivi na *-ьc koparac* — (s umetnutim *m) komprc,* na *-ić kapric,* augmentativ *koprima,* i poimeničenim pridjevom na *-ov koprov.* Vokal г je nastao iz jery-a a taj iz ie. *u:* lit. *kvepėti* »prevreli«, löt. *kupét* »pariti se, püsiti se«. Madžari posudiše *kapor* < **Ђорьгь.* Ie. korijen **qeuep, u* prijevojima **quop-, *qop-, *qup-* »kipjeti«. Prvobitno značenje očuvano je u slavinama, a lat. *cupio* »željeti« metaforickí je preneseno na psihološku pojavu.

Lit.: ARj 3, 882. 883. 5, 1. 3. 311. 351. 611. *Elezović* l, 291. 2, 125. *Starine* 21, 74. *Miklošič* 138. *SEW* l, 655. 677. *Holub-Kopečný* 197. *Bruckner* 230. 256. *Vasmer* 559. *Mladenov* 238. *Trautmann* 147. *WP* l, 379. Jokl, *Stud.* 34. Buga, *RFV* 67, 252. sl. 270). 71, 50-60. 464-471. (cf. *JF* 3, 201. i *IJb* 3, 150). Pogodin, *RFV* 33, 328. si. (cf. *IF* 7, 162). Uhlenbeck, *PBB 22,* 541. Wiedemann, *IF* 1, 256. Iljinski, *ASPh* 29, 162. *Boisacq*[3] 408.

kirb m (13-15. v., 18. v.), indeklinabile pred ličnim imenom vladara, episkopa itd., npr. *arhijepiskopa kirb Nikodima, kirb Aleksija césara,* u Sterijinoj komediji *Kir Janja* < κύρι(ο)ς Ἰοχάννης, upór. indeklinabilija turskog podrijetla *Hadži Risto* prema *hadžija,* romanskog *Don Luka,* gen. *Don Luke* (Dalmacija), prema f *kyra* (14-15. v.), također indeklinabile, kad se nalazi pred imenom vladařice (npr. *kyra Jelenoju, kyra Jelenomb* itd. < srgr. κυρά < κυρία. Upor. *Gèriuką* prezime u Gorskom vijencu (tekstovi) < **kyr (k > g,* kako je češće u talijanskim grecizmima, υ > *e* kao u *gesso)* + *Luka.* Postoji još υ > *u kur, ćur, chiura, kurb* i Vukov maskulinum *ć'irica* (Beograd) »momče koje je u službi kod kakvog gospodina«, koje Berneker stavlja pod arabizam *kiríja* (v.) < ar. *kira* »Mete«, što ne objašnjava ni semantiku ni izvedenicu. Ovamo i izraz *kirbjeleiso* (Teodozije) ~ *kirilejšon* (17.v.) = *kirales* (narodna pjesma, Turopolje, refren) = *Kirije* n (17. v.), slov. *kerlejš* »znamenje pri katerem z mrličem postoje ter molilo pogrebci«. Od gr. crkvene sintagme κύριε, ἐλέησον »gospodine, smiluj se« (η > *i* itacizam). Odatle *krliješi* m pl. (Vuk, Dubrovnik) »brojanice« (Budmani niječe da je čuo tu riječ u Dubrovniku; za Boku daje Vuk značenje »Schlüsselbein, jugulum (metafora, upor.. češ. *krleš — krlesa)* = *kraliješ,* gen. *-eša* (Perast) == ikavski *krattš,* gen. *-iša* = *kra-Ш* (Potomje) »brojanice, krunica« = *kràljēš,* gen. *-éša.* (Dubrovnik, Čilipi) »1° krunica, 2° (metafora) kralježnjak«. Deminutiv *kra-Iješić.* Odatle na *-ar* < *-arius kralješār,* gen. *-ara* »čovjek koji načinja kralieše«. Školski je neologizam zoološki termin *kralješnjaci* »kičmenjaci«. Dubrovačko *kraliješ — krališ* pretpostavlja posudenicu iz dalmato-romanskoga **kerlesu* ili **krialesu,* upor. tal. (Arezzo) *crialeso.*

Lit.: ARj 2, 138.5, 5. 596. 452. Jagić, *ASPh* 12, 307. *Pleteršnik* l, 395. *Miklošič* 115. 425. 449. *SEW* l, 502. 505. *REW** 4799. *DEI* 909. 1156. *JF* 12, 145. Vasmer, *GL* 87, Jagić, *ASPh* 9, 149-150. Putanec, *Rad'il5,* 318,

kiríja f (17. v., Vuk) = *čirija* (Vuk) = *ćirija* (Kosmet, Crmnica) »sinonimi: 1° najam, 2" vectura, furinga«. Na *-dzija kiradžija* m = *kirajdžija* (Vuk) = *kirajčija* (Srbija, Milićević; *j* anticipira idući palatal *j,* upor. *kitajlija, Durajlija, novajlija)* = *ćira(j)džija* (Kosmet) »iznajmitelj stana«; *kiridžija (Čilipi)* »nadničar koji goni grožđe ili sijeno na konju« = *kiridžija* (16. v. i 17. v. sa *i* mjesto *a* prema *kiríja* i *kirijati)* »iznajmitelj konja, vozač« = *kiridžijaš,* gen. *-aša* (sa dodatkom našega sufiksa na turski, Bosna) prema *kirijāš* (Hrvatska, Istra) »sinonimi: furman, furingaš, vozač«. Odatle pridjev na *-skī kiridžinski, kirtdžijskī, kirijāškī.* U Kosmetu *curijáš* i *kirajdžija — ćiridija* znače isto. Denominál na *-ati kirijati* (Lika) (is-) = na *-ovati kirid ovati* »raditi kao kiridžija«; *ćirijati* (Ljubiša) »osloboditi (nejasan razvitak značenja)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kirā'* »najam«, od glagola *kara* »najmiti«) iz pravne terminologije: rum. *chirie, chirigiu* »Fuhrmann«, bug. *kirija, kiradžija, kiradžilak,* arb. *qirá, qiraxht* »Pferdemieter«, cine. *eh irie, Mra*

chera, chiragi = cheragi »roulier«, ngr. κυράς, κυρατζής.

Lit.: ARj 2, 138. 3, 883. 4, 4. *Elezovió 2,* 365. *NJ í,* 202-204 (cf. *IJb* 19, 264). ЛШо-ñ'c 116. *SEW* l, 505. P<мc« 2, 122., br. 267. 268. *GM* 228. *Mladenov* 236.

Kiril m (17. v.), također u toponimiji i antroponimiji *(Kirilović,* Vojvodina) = *Kirilo* m (prema crkvenom jeziku), pridjev *kirihvski* (Vuk, ~ *alfabet)* prema njem. *kyrillisch* = (varijanta *ć* za gr. *k* pred υ) *Ćirîl* (ŽK). hipokoristik *Ciro* m pored óra, odatle pridjev *ćirilski (alfabet), ćirilica f* ~ (varijanta υ > *u) Kuril* (15. v., čakavski), pridjev *Kurilov* (14. v., Svetostefanski hrisovulj), poimeničen na *-ьc* > *-ee Kurilovec* (Hrvatsko zagorje) = (pseudojekavizam) *Kűrijei* (Bosna), upor. prezime *Kurelić* (Pag), na *-ьc* > *-ac Kurilac* (15. v., upor. glede sufiksa *Adamizo* za narodne dinastije). Od gr. imena Κύριλλος.

Lit.: ARj 5, 5. 812.

Kirin, gen. *-ina* m (1491, prvotisk glagoljskog brevijara), 1° lično muško ime, 2° hrv.-kajk. prezime, antroponim i 3° toponim*. Odatle prezime na *-čić Kirinčić* (Krk) pored *Kerinčio (e* može biti "disimilacija *i - i* > *e - i,* ali i j - ь > *e* u Vrbniku). Upor. u istro-rom. *Kiréin — Querìno.* Sa protoničkim ī > 6 > *a* (upor. *avitate* > *Cavtat) Karin* (1444, ime fratra), *Karin Pervie* 1495, *Karin Surlić* (1513), *sin Karinov* (1490), *Karinčić* (1592), *Karin s Kaseg* (Lika 1497). Sa *qui* > *ku Kurin* (knez dubrovački 1265). Kult sv. *Kirína* < lat. *Quïrinus,* sisačkog biskupa (4. v.) osobito je jak na Krku (12-14. v.) zbog biskupske crkve posvećene tome svecu nakon propasti Siscije. Hipokoristik sa sufiksom *-ьc* > *-ac* u imenu stanovnika u Vinodolu (etnikum) *Kīrāc,* pl. *Kirci* (izgovor u Kastvu) m prema f *Kirïca* (mocīja kao u *Šokac* m prema f *Sokica,* Vuk). Kolektiv kao ime kraja (horonim) na *-adija* (tip *Šokadija) Kiradlja* »kraj od Kraljevice do Novoga (Grižane, Kaminjak)«, pored *Kirîja* (Kastav: *va Kirşken).*

Lit.: ARj 5,5. 813. 4, 855. 866. 879. *Ive* 102. Jireček, *Romanen* 2,54.

kirka f (Šulek, Valjavec, hrv.-kajk. ?) »kestenov cvijet«.

Lit.: ARj 5, 5.

kis »uzvik kojim se dozivlje pas (Dubrovnik i okolina, bug.)«. Oformljeno na *-o kišo* m (Čilipi) »pas«, na *-kati klskati, -am* impf. »zvati psa navedenim uzvikom«. Ovamo *k'isăd* f (Hercegovina), potvrđeno kao psovka.

Lit.: ARj 5, 5. 6. 9. Mladenov 238.

kísjeti, *kìsìm* (Vuk, 18. v.) »1° biti pomalo kisela okusa, 2° (o kiši) pomalo i tiho padati; sinonim: daždjeti«, impf, na *-eti* od praslavenskog *(*kys-)* prema *kïsnuti, kîsnêm (o-, uz-)* »1° postati kiseo, skisnuti se (Gradište, Varoš, Slavonija)« i *skisnuti* »1° sinonim: iskiseliti se (Lika), postati kiseo Dubrovnik), 2° postati mokar, vlažan (štokavski *pokisnuli, is-, prekïsnuti* Kosmet, upor. bug. *kišna* »1° postajem kiseo, 2° vlažan)«, 3° *ràskisnuti, - m* »razmekšati«. Sva ta tri značenja ne nalaze se u svim narječjima. Imade narječja koja ne poznaju .drugo i treće štokavsko značenje. Praslav. **kys*~ na *-ati: kisati* (Barakovic) »4° vreti (metafora: *srce mu li kiša),* 5° kuhati (Belostenec), 6° fermentescere (Dobroselo, Lika: *je li kruh dokisao?)«.* Prefiksalni glagoli: *nàkisati se, -ãm* (Slavonija) »naplakati se (o djeci)«, *skisăti se* (ŽK) »postati kiseo«, *ràskisati se, -ãm (kukuruz od kiše)* »razmočiti se«. Deminutiv na *-kati kiskati* je od *kisati, -ãm* (Vuk) »kriviti i mijenjati licem kao što biva kad čeljade hoće da zaplače«. Upor. *kiselo lice.* Glavno dominantno značenje »acerbus« zastupano je u pridjevskoj izvedenici na *-el* i *-ъi: kiseo, kisela* (sufiks kao u *debeo, veseo)* »acerbus«, *năkiseo* (Kosmet) »prilično kiseo« pored *kišio, kisjela* (Dubrovčani) sa sufiksom *-eh* i *k'ìsao, kisla.* Upor. još izričaj: *deveta voda kisela* »nikakav rod« (metafora). U izvedenicama oba značenja vide se u poimeničenjima *kiselina* »ocat« prema *kiselica* »Ijutina, Sodbrennen (Cres)«. Od značenja »acerbus« izvedenice su na *-ica Kiselica,* naziv različitih *kiselih stvari,* odatle na *-jar kiseličar* (Srijem) »1° koji jede kiselicu, 2° dio časnog posta«, na *-jak kiseljak',* na *-jača', kiseljača* = na *-ika: kiselika* = na *-ka kiselka* = na *-jaja kiseljaja* »vrsta kisele jabuke« = na *-ovnica* (prema *kuruzovnica) kiselóvnica* (Lika) = *kisela kolombotnjica* (Kosmet) »kiseo kruh«; na *-io: klselj,* gen. *-Uja* (Kosmet) »biljka nalik na zelje«. Oblici *kiseli* i *kiszlb* miješaju se, tako u Kosmetu *prekiseo* m prema f *prêkisla.* Pored *kiselina* potvrđeno je i *kinina* (opća riječ i toponim). Denominai na *-iti kiseliti, -im* (18. v.) *(u-)* prema *iskiseliti se, -im* (Vuk) »napojiti se posve vodom«, *ràskiseliti, -lm* (Vuk) »1° razmočiti, 2° učiniti da bude nešto posve kiselo (Lika)«. Hrv.-srp. kreacija istočnih krajeva je izvedenica na *-ıa* od praslav. korrijena *kyš--.kiša* f »sinonim: dažd, godina«,

s pridjevom na *-ьn kišan* (18. v.), poimeničen *Kunića* f »voda od kiše«, na *-jara kišnjara* (Slavonija) »žaba«, na *-jak Kišnjak* »sinonim: duždevnjak«, na *-evit / -ovit kišević — kišovit* (18. v., protiv pravila) = *kišovitan* (18. v., jedna potvrda), na *-ljiv kišljiv* (Boka). Neologizam *kišobran* stvoren je prema njem. *Regenschirm.* Denominali na *-iti kišiti, -i (uz- se)* pored *kísjeti* na *-êti* »pada kiša, daždi (upor. kod Martića *daždi kiša od krvi junačke)«,* na *-āti: kišati* (Dubrovnik) »razmekšati,« *raskišati se* »dosta razvlažiti se«, *raskišati se* (Vodice) »razdrobiti«, na *-ovati nakišnjôvat, -ujem* {Kosmet) »biti pomalo kiseo«. Praslav. korijen *kyš-* bio je i pridjev, kako se vidi iz toponima *Kisidõ,* gen. *Kisidola* (Srbija, Požarevac) »vlažni do«. Taj je poimeničen na *-ьc kìsaç,* gen. *kisca — kisec* = *kisoc* (Kosmet) »domaći hljeb od kisela tijesta«. Madžari posudiše *kiszil* < *kysílb* i *keszölce* < *kyselica.* Značenja praslav. *kyš-* razvila su se iz opažanja fermentacije. U našoj modernoj kemijskoj terminologiji taj korijen ima svoju ulogu. Šulek je stvorio *kisik* (kao *vodik* i *dušik)* »oxygeniurm·, preokrenut kod Srba prema *kiseo* u *kîseonïk* (Pančić), sa *-nik,* po ugledu na *vodonik.* Prijevojni štěpen *kvas-* ima zasebnu leksikologijsku porodicu. Glas Γ nastao je iz jery-a, stcslav. *vz(s)kysnpti, kyslb,* a taj iz ie. *ü,* koji se nalazi u lot. *kūsāt* »ključati, vreti«, *hūsuls* »vir«. Pridjevi na *-eiъ, -Iъ* kao i glagol *kisnuti* sveslavenski su i praslavenski. Ie. korijen **qut-* (upor. sanskrt. *kuthita-* »smrdeći«) bio je raširen u baltoslav. formantom *s: *kuts-.*

Lit.: ARj 3, 883. 5, 7. 9. 12. 7, 390. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Elezović* l, 234. 291. 437. 2, 125. 387. Radojević, *NVj* 34, 379. si. (cf. *IJb* 12,275). Tentor, *JF* 5, 210. Moskovljević, *NJ* 4, 38-44. Mićović, *NJ* 4, 82-85. *Miklošič* 157. *SEW* l, 678. *Holub-Kopečný* 197. Bruckner, *KZ* 48, 195. *Vasmer* 562. *WP* \, 468. *Mladenov* 238. *KZ 56,* 205. Scheftelowicz, *KZ* 54, 248. Endzelin, *IF* 33, 116.

kîslica f (Vuk, Srijem) »postava na suknu ozdo iznutra; sinonim: sindžef«. Po mišljenju Budmaiiijevu nije izvedenica od *kyslí* > *kisao* (v.), nego od madž. *kiszelni* »izrezati, istrici«.

Lit.: ARj 5, 9.

kismet m (Bosna) = *kismet* pored *kasmet* (Kosmet, sa tur. r > *a)* = *krsmet* m (Bosna sa tur. r > *r* kao u *krz)* »dobra sreća, udes, sudbina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kısmet)* iz oblasti folklora (vjerovanja): bug. *käsmét* »Glück, Schicksal, *käsmeilija* »vom Glück begünstigt«. Ovamo ide još *kŕsme,* gen. *kŕsmeta* n (Srbija, Vuk) »danak što se plaća kad umre domaćin, mrtvina«. Tu je ar. sufiks za apstrakta identificiran sa suglasničkom deklinacijom tipa *tele,* gen. *-eta.*

Lit.: Elezović l, 284. 291. *Doric* 166.

kiščica f (Vuk) »oruđe za šaranje; sinonim: šaraljka (v.)« je deminutiv na *-ica* od *kiška* f »Strauss« u bug. Sadrži prema tome konglutinat od dva sufiksa *-ka* i *-ica.* Osnova *kist-* bez sufiksa očuvana je vjerojatno u toponimima *Kistanje* (Dalmacija) i *Kistačka* (Srbija, Požarevac) < *kyšt* + *-ьc* + *-ska; kist* m »sinonim: pimzl (gradovi) < njem. *Pinsel* < stfr. *pincel,* fr. *pinseau* < lat. *pěnicillus«* posudenica je iz rus. *kistb* f. Glas *i* nastao je iz jery-a jednako kao u *kila* (v.), koja ima zasebnu leksikologijsku porodicu, a to iz ie. *u* od ie. korijena **qup-,* prijevoj od **(s)qeup-* sa sufiksom *-sti.* Sulekova *kistača* »Kreuzbein« nije iz narodnog govora. Ne zna se ide li ovamo *kiša* (18. v., Katančić) »kist« i *kiša* (Vuk) = *kìsa,* gen. *kiše* (Kosmet) »surla, rilo u svinje (kao metafora)« jer se ne zna kako se odnosi *š* prema si. Zar **qu-s-ia~i*

Lit.: ARj 5, 10. 11. *Miklošič* 158. *SEW* l, 679. *Bruckner* 231. *Vasmer* 562. *Mladenov* 238. *WP 2,* 556. Matzenauer, *LF 9,* 177. *Weigand-Hirt* 430. *REW*[3] 6390.

kišleginja m (18. v., rukopis, Vojvodina ?). Od madž. sintagme *kis legény* »mali momak«. Takvog je izvora i *kišur* m (hrv.-kajk., prezime) »Junker, gospodičić«, od madž. *kis ur* »kleiner, junger Herr«.

Lit.: ARj 5, 12. Štrekelj, *DAW* 50, 28.

kïstra f (ŽK, hrv.-kajk., s umetnutim *r* poslije *t* kao u *prostrica* v„ *vltrice* v., taL *Spalatro, schèletro)* — slov. *kišta* f, deminutiv *kištica* »Kiste, Verschlag > *fršlôk* (ŽK) > *zabój* (slov. prevedenica), Kiste«. Od lat. *cista* > tal. *cèsta* (14. v.) < gr. κίστη, mediteranskog podrijetla ali preko stvnjem. *Kiste.* Od tal. deminutiva na *-ellus* (v.) *cestèlla* (14. v.) > *čestjelica* f (16. v., M. Držić) = *češćelica* (Dalmacija) »Körbchen«. Upor. njem. *Zistel.*

Lit.: ARj l, 956. *PleterŠnik* l, 399. Štrekelj, *ASPh* 14, 520. *REW*[3] 1950. 1950 a. *DEI* 879.

kit[1] m (stsrp., Vukov, danas općenit, akcenat; prema Vuku u Dubrovniku; Budmaniju nije to narodna riječ u Dubrovniku) =*kît* (Budmani), slov. *kit,* gen. *kita,* stcslav. (Supr.), rus., ukr. »balina (v.)«. Grecizam koji

je ušao u jezik preko Svetog pisma: gr. κῆτος > lat. *cēlus.* Radnic ima prema latinskom *četa* f (17. v.).

Lit.: ARj l, 775. 5, 12. *Pleteršnik* l, 399. *Miklósié* 116. *SEW* l, 509. *Vasmer* 78.

kit², »uzvik (onomatopeja) kojim se tjeraju jagnjaci od ovaca da se odbiju od sisanja«. Veže se s imperativom bez ť : *kit luč* (od *lučiti).* Upor. uzvičnu varijantu *kiš* (v.).

Lit.: ARj 5, 12.

kita f (Vuk, Kosmet, ŽK, Vodice), sveslav. i praslav. riječ *(*kyta),* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° grančica s lišćem = *grana* (Cres), 2° svežanj, 3° ženska kosa, pletenica, 4° ki~ ćanka na fesu (Kosmet), 5° (eufemizam za) muški ud, 6° toponim«, pored *kit* m (dvije potvrde, 17. i 18. v.), stvorena prema posverbalu *nakit,* u Kosmetu *kit* m »vo«. U izvedenicama nazivi biljki i domaćih životinja. Pridjevi na -*ъn kιtan* (17. v.), poimeničen na -*jača kitnjača* »vrsta jagoda«, na -*jak kltnjāk* »sinonim: gorun (v.)«, neologizmi *kunića* »ornat«, odatle *kitničar, kunićarstvo* (Sulek) »modisteraj«, raširen sa -*ast künast* (Vuk), danas običnije *kitnjast* (epitet za *Srijem', nj* od apstraktuma na -*nja hitnja).* Indeklinabilni pridjev na -*li hitali (fes))* odatle *kitalija* »kapa« (Kralje) i *ćebe kitajlije.* Na -*aš kitas* »1° sijerak, 2° nazivi za stoku«. Deminutivi na -*ica kitica* (16. v.), imena biljki, odatle još jednom *kitičica.* U značenju »strofa« *kitica* može biti turcizam arapskog podrijetla (ar. *qiťa* > tur. *kita* od glagola *kataᶜa* »rezati«). Budmani ispravno primjećuje da se značenje »strofa« moglo razviti kod nas od »struk odrezanog cvijeća« kao i u arapskom. Deminutiv na -*ъka·. kitka* »1° kita cvijeća (Kosmet), 2° vjeridbeni sastanak (Srbija, Knjaževac), 3° kicena kapa, 4° toponim«. Na -*ina: hitina* (Vuk) »snijeg što ostaje po drveću«. Imena domaćih životinja: *kito* =- *kitonja* »vo« = *kîtez, kitulja* = *kitülja* (Kosmet) = *kituša* = *kilava* »krava«, *kitan* »prasac, jarac«, s hipokoristikom *kita, kiteša* »krava, koza, prasac«. Kol. na -*je kîce* n = *kiće* (ŽK), *raskiće* n. Složenice: *kitonoša, kitores* »ures od kita«. Denominal na -*iti: kititi, -lm* (14. v.) *(is-, na-, o-, ras-, sa-, s-, za-),* odatle postverbal *nakit* m. *sakititi, -lm* »skupiti (svatove)«, *skititi, -im* (ŽK) »složiti«. Part. perf. pas. *kićena* (Orahovica, Slavonija) »krmača«, na -*ka klćenka* (Vuk) »1° kapa s kitama, 2° ženska kosa, 3° krava, ovca, koza, 4° vrst jabuke«, s promjenom sufiksa *kičanka* (Srbija) »kita na fesu«. Poimeničenje na -*ica kićenica* (Lika) »umrla sestra«. Rumunji posudiše *chită* »Bündel,. Büschel, Porzione, Madžari *kita* »Büschel«. Glas ť nastao je iz jery-a, upór. ukr. *kýta,* a to iz ie. *n.* Ie. je korijen **ðūp-,* raširen sufiksom -*ta,* za koji postoje veze u germanskim jezicima. To je prijevoj od **(s)qeup-* »struk«. Bez sufiksa -*ta* od tog je korijena *čupa* (v.), a od posuđenica *škopa* (v.).

Lit.: ARj 3, 883. 4, 944. 5, 13. ZWVŽ 6, 258. Tentor, *JF* 5, 210. Ribarić, *SDZb* 9, 157. *Elezović* l, 291. *Miklošič* 158. *SEW* l, 679. *Holub-Kopečný* 197. *Bruckner* 231. *Vasmer* 562. *WP* 2, 556. *Mladenov* 238. Scheftelowitz, *IF* 33, 142.

kìzlar-àga (17. v., narodna pjesma, Kavanjin, Sorkočević) = *kàzlar-aga* (Gundulić) = *krzlār-aga* (Vuk, narodna pjesma) m »zapovjednik nad hadumima, eunusima, na turskom dvoru; upravo: djevojački aga«. Od tur. sintagme *kızlar ağası,* pl. od *kız* (pl. *kızlar)* »djevica, djevojka«. Apstraktum na -*luk krzluk* »djevičanstvo«. Glede zamjene *a, i, r* < *ı* upór. *j agr z* (v.) < *yağız.* Balkanski turcizam iz oblasti dvorskog i ljubavnog života: rum. *cîzlar-aga,* bug. *kâz, kazam,* s tur. posesivnom postpozicijom -*m* »moja draga«, upór. *džanum.* Od tur. *kız* sa sufiksom -*kan* (kao u *čališkan* v.) nastao pridjev *kizkan* »ljubomoran«. Odatle je *kaskân* m (Kosmet) »ljubomora« (objekt *uzimati na koga),* glagol na -*isati* (v.) *kaskanisat, -išem* = (sa -*d* od tur. aorista) *kaskandisat, -išem* »biti ljubomoran, zavidjeti« i radna imenica na -*džija kaskandžija* m prema f *kaskandžika* »čeljade ljubomorno, pakosno«. Obje su riječi balkanski turcizam (tur. *kıskanmak, kıskancı) :* bug. *kaskandžija, kăskăndisvam,* arb. *këskan* = *këskanlëk* »Eifersucht«.

Lit.: ARj 4, 922. 5, 21."'712. Skok, *Slávia* 15, 360., br. 441. Štrekelj, *DAW* 50, 34. *ASPh* 11, 106. *Elezović* l, 284. 2, 521. *Mladenov* 274. *GM* 190. *Tiktin* 318.

kjâro (Dubrovnik), prilog »jasno«. Od tal. (toskanski izgovor) *chiaro* < lat. *darus.* U starim dubrovačkim spomenicima part. perf. pasiva *dikeran,* od *dikerati* < tál. (tosk.) *dichiarare.* U Režiji (prema furl.) *klar.* Inače posvuda prema mlet. izgovoru: *carom* (Lika), prilog na -*om* (v.) u priloškoj sintagmi za pojačanje *ćorom čisto* (se. *nebo)* »posve čisto, vedro«, *ćoro* (Vodice) »jasno«, *čar* pridjev (Rab, Božava) = *čari, -a, -o* (određeno Molat): *more je čaro kad se vidi stara riva od Rea* (Risan); komparativ *čarïje* (Kućište) »svjetlije«, na -*it* (v.) *očărit* (Riječka nahija) »1° vedar, 2°* prijatan«, *acanto* (Crmnica) prilog

»jasno«. Denominal *očarati, -am* pf. (Lika) (prefiks *o-)* »izvedriti se«, *raščaralo se, raščaraje se vrime* (Kućište) »poboljšava se«. Postoji još u jednoga pisca *čara* f »lux, svjetlost«, ali u citiranoj rečenici nije jasno to značenje. Može biti isto što češ. *čara* (Stulić) »linea«. Na -*ac* (v.) *iatac,* gen. -*aca* (Dubašnica) »štap kojim se u peći drva prevrću« = na -*ica carica* (Tivat) »štap od smreke ili drugog drveta za obranu«. Ne zna se pravo da li je -*ica* u *carica* (Lika, Konavli) »putni list, Legitimationsschein« naš sufiks ili je zamjena za tal. -*ezza* < lat. -*ities, -itia,* upór. i *carica* (Tivat) »čistina u šumi«.

Lit.: ARj l, 891. 2, 126. 8, 532. Budmani, *Rad* 65, 163. Ribarić, *SDZb 9,* 83. Cronia, *ID* 6. Zore, *Rad* 108, 122. Šturm, *ČSJK* 6, 81. *JF* 11, 81.

kjeraf, gen. -*rfa* m (Šipanska luka, malo se čuje) = (isto s augmentativnim sufiksom -*one* > -*un) krfún* m »veliko mnoštvo srdjela, više bašamara (v.) zajedno«, »maca (v.)«, »baštun (v.)«. Nigdje se drugdje u Romaniji ne govori taj ribarski termin. Vjerojatno od lat. *acervus* »mnoštvo, masa, hrpa«. Dosada je potvrđen samo u romanjolskom *zerbél* »Stock der- Strohmiete« < poimeničen pridjev sr. r. *acervale,* u južnoj Kalabriji *cermaru, ciarmaru* »palone« < **acervarius (palus).*

Lit.: REW³ 97 a. *DEI* 35-36.

kläča f (Dubašnica, Krk) »dio jarma što .stoji volovima oko vrata, kamba«. Trebalo bi još potvrda iz drugih narječja. Sudeći prema .arb. *kular* »gebogenes Holz welches dem Ochse um den Hals lauft«, koje se slaže sa *coddari, cuddari* (južna Italija) = slov. *koler* (jugoistočna Štajerska) »collare dei buoi« — biz. κολλάριον »isto« i potječe od lat. *collare* (v.), *klača* je izvedenica od *collum* s pomoću -*acea.* Upor. *kuasõ* »vrat« u francuskim narječjima, koje predstavlja izvedenicu na -*aceus* + -*one.* Prijelaz nenaglašenog *o* > б je kao u *klevretb, slar* < *solarium.*

Lit.: ARj 5, 93. *Pleteršnik* \, 424. *GM* 212. *DEI* 1011.

klada f (Vuk), sveslav. i praslav. (*kolda), bez paralela u baltičkoj grupi, »1° Block, 2° panj u drveta, 3° toponim«. Deminutivi na -*ica klădica,* na -*ić kladie* (Vuk). Augmentativi na -*ina kladina* — na -*etina hladetina* = na -*urina kladùrina.* Na -*ara: kladara* (Posavina) »vodenica na kladama«. Na -*čiča kladarčica* (Vinkovci) »piiska, potrkuša, motacilla alba«. Na -*uša kladuša* »1° sinonim: kladara (Posavina), 2° toponim«. Deminutivi na -*ica Mađarica* »1 mlin na izdubenim kladama, 2° gljiva« = *kladušica* »gljiva«. Pridjevi na -*en* samo u poimeničenju *kladenac* (v.), na -*ъn* samo u toponimu *Klana* (Istra, *dn* > *n* kao u *panem* pored *padnem),* poimeničen na -/ *klâdanj,* gen. *klădnja* (Dalmacija) »Γ kladenac, studenac, 2° toponim (Bosna)«, na -*jača hladnjača* »gljiva«, na -*ica klanica* f, s deminutivom *klaničica* (Vuk, Bosna) »košara, staja«. Slog *hla-* nastao je po zakonu likvidne metateze: polj. *Moda,* rus. *kolada.* Osnova je **kol,* kao u *klati* (v.), raširena formantom *d* već u ie. vrijeme, kako se vidi iz usporednica gr. κλάδος »grana«, stnord. *holt,* nvnjem. *Holz,* i ir. *caill* »šuma« < **kaldet.* Upor. raširenje iste osnove formantom 5 u *klas* (v.).

Lit.: ARj 4, 22. 26. *Miklošič* 123. *SEW* l, 543. *Holub-Kopečný* 168. *Bruckner* 238. *Vasmer* 601. Uhlenbeck, *PBB* 22, 545. Petersson, *IF* 34, 222. Bezzenberger, *BB* 16, 240.

klädenac, gen. -*enea* m (Vuk) = *hladenac* (Dubrovčani), južnoslav. i istočnoslav. te praslav. *(*koldezí)* »sinonimi: studenac > zdenac, stublina, puč, bunar«. U 13. v. *kladezb.* Slog *hla-* nastao po pravilu likvidne metateze, *e* iz nazala ?, rus. *kólódén* = *kolodjazb.* Dočetak -*ezb* zamijenjen na osnovu semantičkog unakrštavanja dočetkom -*enac.* Zbog istog razloga zamijenjen je i slog *kla-* > *hla-* prema *hladan.* Danas se najčešće govori u bug. i u Makedoniji. U Makedoniji se razlikuje *stublina* od *kladenca* time što je *stublina* »bunar s ogradom od drva«, a *kladenec* »kamenom ograđen bunar«. Prema tome jezični osjećaj smatra *kladenac* izvedenicom od *klada, klásti* (v.l. Uzimlje se da'je praslavenska posuđenica iz germ. **kaldingaz,* izvedenica od got. *kalds,* nvnjem. *kalt* »studen« (semantička paralela *studenac).* Ta izvedenica nije potvrđena ni u jednom germanskom jeziku. Razlog za to mišljenje bio je dočetak -*cgъ* kao u *knez, vitez.* Dočetak -*ingaz* u te dvije riječi označuje osobu, ne predmet kao u *kladez.* Kiparsky se pridružuje mišljenju Brucknera i drugih da je *kladez* izvedenica od *klada.* To će biti vjerojatno, i to zbog toga što u slavinama, koje stoje najbliže germanskom, kao što su češki, poljski, oba lučižka srpska i polapski, ne postoji refleks od **koldįzb.*

Lit.: ARj 5, 24. *Miklošič* 123. *SEW l,* 543. Brückner, *KZ* 48, 188. *ASPh* 42, 139-140. *Vasmer* 601. *Kiparsky* 38-40. Skok, *GISND 2,* 284. Ekblom, *Mel. Pedersen* 414-419 (cf. *IJb* 23, 352). *Stender-Petersen 211.* sl. (cf. Janko, *Slávia 9,* 947).

klafrati, *-am* impf. = *klafrăt* (Istra, slov.) = *Ma/uriti* (hrv.-kajk.) = *klapřnjati* (Vuk) = *klàprati, -am* (Lika, Vuk) »sinonimi: brbljati, blebetali«, pejorativna onomatopeja. Odatle *klafura* m »čovjek koji klafuri«, s pridjevom na *-Ijiv klafurljiv; klapralo* m prema *klàpralica* f. Varijanta bez *r* semantički izražava drugu nijansu: *klapati, -ãm* »govoriti zlo, opadati, panjkati«, *klapalo* m, s hipokoristikom *klapo* =- *klapeša* i s pridjevom *klâpav* (Lika); *klapřnjati, -ãm* »buncati« kao i *klapati, klapam (o-)* pored *-Ijem* »brbljati«, *naklapati* s apstraktumom *klapnja* i postverbalom *Mapa* f < **tlapa* na *-alo (na-, pri-)klapalo* m idu zajedno s varijantom *tlapiti* > *hlapiti, -im (se)* (Vuk) prema fonetskoj pojavi *ti* > *kl.* Ta onomatopeja, kojom se Nj pejorativnom pravcu oponaša zvuk ispraznog, govora, nalazi se ne samo u slavinama, nego i u rum. *clăpai, clăpăni, clămpăni,* njem. *klaffen, kläffen, klappern.* Po svoj je prilici praslavenska riječ. Kad se prenosi i na druge zvukove kao *hlapiti se* »pjeniti se«, u lit. *klabėti* »cvokotati zubima«, gubi pejorativnost. Druge varijante u tim nepejorativnim značenjima pokazuju onomatopejske prijevoje: *klepati* (v.), *klopot* (v.).

Lit.: ARj 5, 35. Tomanović, *JF* 17, 213. *Miklošič* 117. *SEW* \, 509. *Holub-Kopečný* 168. *Brückner* 236. *Mladenov* 239. Jagić, *ASPh* 1, 431. Vaillant, *RES 22,* 15.

kläftar, gen. *-tra* (Istra, Šulek) = *Klafter* (hrv.-kajk.) = *klovter* (18. v.) = *kloftor* (18. v.) = *klaftra f* (ŽK) »sinonim: hvat (v.)«. Od njem. *Klafter* »mjera za drvo«, od glagola koji u ags. *clyppan* znači »obuhvatiti«, semantička je paralela za *hvat,* postverbal od *hvatati* (v.). Prvobitno »mjera obuhvatom ruke«.

Lit.: ARj 5, 27. 86. 90.

kläk m (16. v., Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Šibenik, Biograd, Korčula) »vapno gašeno, kreč« = (sa α > *e) klek* (Šibenik) »kupovno vapno (razlika prema domaćem terminu *japanj,* gen. *-pnja)«* = *klak* (ŽK) »smjesa od ilovače i isjeckane slame za pravljenje peći«. Pridjev na *-ьn* > *-an: Macan* »vapnen«, na *-ovit: klakova (kamen),* neologizam. Denominal na *-iti klačiti, -im (is-, na-, o-)* prema impf, *oklačivati* »okrečiti«, *oklačaviti se* (Pavlinović) »uprljati se klakom«, od nepotvrđenog pridjeva *klačav.* Na rom. sufiks *-ina: Mačina* f (Vuk, Krtole, Crna Gora, Crmnica) = *Macina* (Potomje) »1° vapnenica, krečana, 2° toponim *Pod Klačinom* (Budva), *Klačina* (Kotor, Škaljari, Risan, Dobrota, Ljuta)«. Na *-ar Macinar* »koji pali klačinu«. Na *-ara* < lat. *-aria klačināra f* (Dubrovnik) »otpaci od starog zida«. Jedna potvrda (Mikalja, Stulić) *Moćnica* gdje je romanski sufiks zamijenjen hrvatskim. Glas *č* mjesto očuvanog *k* (lat. *cale-ina)* slaže se sa krčko-rom. *kalčaina,* dok je *kë* u lat. *calx,* ak. *calcem* (riječ sumerskog podrijetla, odatle na Mediteran) očuvano u velarnom izgovoru. Leksički je relikt iz balkanskog latiniteta kao *murus* > *nar.* Slog *Ma-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Stoji u vezi sa posudenicama iz graditeljske terminologije za kamene gradnje koje Praslaveni nisu poznavali. Upor. i nvnjem. *Kalk* kao posuđenicu iz rimskog zidarskog graditeljstva. Ovamo još deminutiv na *-ulus* > tal. -o/o: *kőnkül* (Sutivan na Braču) »oštro kamenje za kaldrmisanje« = *gûngul* (Korčula) »isto« < tal. *calcolo.* Toponim *Kankul* (Krk). Odatle *kalkulál* (Božava) »računati« < tal. *calcolare* i internacionalno *kalkulirati.*

Lit.: ARj 3, 883. 5, 21. 27. 7, 392. 8, 813. Budmani, *Rad 56,* 162. *Miklošič* 117. *SEW* l, 508. *REW*[3] 1501. 1538. *DEI* 672. 674-676.

klamat, *-am* impf. (Cres) »psovati«, upor. u krčko-rom. *clamuar, -úr* gdje uz »chiamare« ima i »gridare (?)«. Od lat. *clamare* > tal. *chiamare.* Dalmato-romanski leksički relikt. Ovamo ide iz mlet. *rećam* m »vabac ptica u lovu na njih; ptice pod bošketima u krletkama, koje svojim pjevanjem mame druge ptice da dođu na ljepilom namazana stabalca (= bošketi, v.)«. Od tal. *richiamo* m prema mletačkom izgovoru postverbala od *richiamare.*

Lit.: Novosti 34, br. 281., 13. (u članku *Počela je oželanda,* v.). Hirtz, *Aves* 412. *REW*[3] 1961. Tentor, *JF* 5, 206. Isti, *ASPh* 30, 192. *Banali 2,* 194.

klanac, gen. *-nea* m (Vuk) = *klanac,* gen. *klanca* (ŽK) = *klanac* (Vodice), praslav. **kolnbCb,* »tijesan put između dva brda«. Hrv.-kajk. toponim *Klanjec* (Zagorje, *nj* < *n* iz gen. pred *c).* Deminutiv na *-ič kiančio* (Lika), *klanjčec* (hrv.-kajk.), augmentativ na *-ina Mancina.* U bug. sa sufiksom *-ik* mjesto *-ьc: klanik* »Raum zwischen Herd und Wand«. S tim sufiksom i u rum. *câlnic* = *colnic* < **clănic* »1° breiter Bergpfad > 2° Hügel«. U istočnom hrv.-srp. posuđenica *dervent* (v.), *klisura* (v.). Unutar slavenskih jezika riječ je južnoslavenska, češka i polapska. Iz polapskog se može zaključiti da je slog *Ma-* nastao iz likvidne metateze. U prasrodstvu je s lit. *kalnas* = lot. *kalns* »brijeg«, lat. *callis* i stvnjem. *Hölle,* s istim značenjem kao u bugarskom.

Lit.: ARj 5, 28. 33. Ribarić, *SDZb 9,* 157. *Miklošič* 117. *SEW l,* 547. *Mladenov* 239. IFP l, 356. Štrekelj, *ASPh 26,* 417. Brückner, *KZ 48,* 185. Z-SPA 8, 437. Jagić, *ASPh* 2, 397. *Tiktin* 392. Vasmer, *Ä* 5/ 5, 143. Solmsen, *PBB* 27, 366. Scheftelowitz, *KZ* 53, 254. *Boisacq*[3] 431.

klânfa f (hrv.-kajk., ŽK, slov.) »Klammer«. Denominal *sklamfati* pf. »kukama sastaviti«. Na -ár: *klämfar* m (1495, hrv.-kajk., Bclostenec) = *klanfar* (ŽK, slov.) = *klampar* (Lika) = *klanfar* (Šulek) »sinonim: limar«. Od bav.-austr. *Klampferer* > *Clampfer* — *Klempner,* od *klempern* »Blech hämmern«. Njemačka onomatopeja.

Lit.: ARj 5, 28. *Pleteršnik* l, 401. *Mažuranu* 503.

klaoka f (Mikalja, dopuna *od grada)* »podzemni prokop u gradovima za izvođenje na polje nečisti«. Poluučena riječ. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Od lat. *cloaca.*

Lit.: ARj 5, 33. *REW** 1994. *DEI* 985.

klap m (Ston, Dalmacija) »mlijeko na smokvi koje izađe kad se otrgne plod ili grančica«. Sa *-ьc: klapać,* gen. *-pea* »oljuštine od smokve (Ston, Dalmacija)« = *hlapac* (Dubrovnik, glede *kl* > *hl* upor. *hlače).* Sa rijetkim sufiksom *-ör klâpor* m (Ston) »sinonim: klap«. Postanje nejasno. Možda u vezi sa češ. *klapēt,* polj. *klapec,* ukr. *Ыароiь* «komad krpa« ili s arb. *glep* = *gë'lepë* = *sklepë* = *gloq* (Godin) = *zglibë* »krmelji«, *zglapur* »krmežljiv«, σκλέπα »Kopfgrind«.

Lit.: ARj 5, 33. 35. *SEW l,* 510. *Brückner* 236.

kläpiti, *-im* impf. (Vuk) »eo aegre« = *klapati* (Lika) *(do-)* »hoditi«. Upor. fr. onomatopeju *clopin - dopant* »šepajući«, *clopiner* »šepati«. Onomatopeja za radnju hoda. U Kosmetu je *klap* uzvik koji se može opetovati, njime se označuju stvari kad se redaju. U drugom značenju *klãpit se* (subjekt *orasi)* »Ijuštiti«, *oklãpit* (objekt *uši)* »objesiti, oboriti« (Kosmet) = *òklapiti* (Vuk). Glas *p* varira sa *m: klamitati, klamīcēm* (Vuk) »vacillare« prema *klamati, -am (ras-)* (Lika). Odatle na *-alo: klamalo* m prema f *klamalica,* iter, *rasklamavati.* Na *-cati Mancati, -ãm* »moriti se idući« je deminutiv od *klamati:* na Cresu: *zub mi se klanca* »trese«. Na *-iati Mancati, -am* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »(u mraku) idući klapati životom«. Sa *i* mjesto *a: Ыгт* »uzvik kojim se oponaša hod«, oformljen *klimati (ras-* vezano uz značenje koje se nalazi u *klimav jv. nižeI,* prema *kümnuti -nem* (Srbija) = (sa *mn* > *n) klinuti, -em* (Kavanjin) *(do-, is-, ras-)* (također bug.), pridjev na *-av klimav* »kad predmet ne stoji čvrsto«, poimeničen na *-ica klimavica* »sinonim: drijemež«, odatle *klimāvnica* (Mrka Poljana) »sprava za kretanje mijeha«. Riječ *klam* postoji u češkom i poljskom u psihološkom značenju »obmana«, a onomatopejski prijevoj *ì klimam* u bugarskom i bjeloruskom.

Lit.: ARj 2, 590. 595. 3, 884. 5, 28. 29. 34. 73. 74. 78. *Elezović* \, 293. 2, 23. Tentor, *JF* 5, 206. *Miklošič* 117. 119. *SEW* 1, 50S. *Holub-KopeZný* 168. *Brückner* 236. *Mladenov* 241. Matzenauer, *IF* 8, 169. Scheftelowitz, *KZ* 54, 226. Specht, *KZ* 68, 128.

klas m (Vuk), sveslav. i praslav. *(*kohz),* bez paralele u baltičkoj grupi, naziv za »plod poljoprivrednih biljaka (kao pšenice, kukuruza *ita.),* spica«. Pridjevi: na *-ьn Masen,* gen. *klasna* (hrv.-kajk, 1653), poimeničen u m. r. za »juni« (17. v., pored *lipanj, ivanjsćak,* slovački, Belostenec, Habdelić, Patačić); na *-at Masat* »koji je pun klasja«; na *-ast kiásást.* Deminutivi: na *-ьc klasac,* gen. -sca = *-ìk Másak,* gen. *-ska,* па -ac': *klaščić;* па *-unac: slasûnac,* gen. *-nca* (Istra) = *klasūnāc* (ŽK) »klip od kukuruza, oklasina (Crna Gora), okomak«, s deminutivima *klasunčić* (Istra) = *klasunčac* (ŽK). Augmentativ na *-ina: Mašina* (Boka). Na *-ulja klasulja* »biljka«. Kol. na *-je klasje* = *klase* (ŽK) = *klâjse* (Kosmet) = *klasinje.* Složenica *klasòber* m (18. v.) »čovjek koji bere klasje«. Denominal na *-aţi: Masaţi, -ă* (Vuk) *(is-)* = *Masat, -ă* (Kosmet, ŽK) *(pre-)* »sinonim: vlatati (subjekt *pšenica, kukuruz)«,* prema iteratīvu *isklasívati, isklastati* (srednja Dalmacija, Pavlinović, s nejasnim *st* za *s,* možda unakrštenje sa *vlatati).* Ovamo možda složen denominal na *-iti, -ati izmitoklásiti, -toklasīm* (Stulić) = *izmetoklásati* pored *-siti* (Dubrovnik) »izmiješati razne stvari tako da sve ostane u neredu« od sintagme *izmi* (imperativ od *iz-jeti)* i *klas* (upor. prezime *Smičiklas)* rastavljeno sa *to* (upor. *razgovijetno, nagovijestiti, najtomanje).* Promjena *e-i* nastala prema *mesti, metem, pometnja.* Slog *Ma-* nastao je po pravilu likvidne metateze, upor. polj. *klos,* rus. *kolos.* Od ie. usporednica treba istaći naročito arb. *kali* »idem« < ie. **kolso,* tj. ie. korijen **qel* »bosti« raširen formantom

s u prijevoju **kol-,* v. *klati.* Riječ *klas* prema tome je slavensko-ilirotrački zajednički leksem kao *gomila (v.), gotov* (v.).

Lit.: ARj 3, 884. 5, 36. 37. 38. *Elezović l,* 293 2, 125. Jonke, *Rad* 275, 69. Ilešić, *ASPh* 27, 143. *Miklósié* 125. *SEW l,* 238. 549. *Holi/b-Kopečný* 168. *Vasmer* 603. *Trautmann* 115. ЙТ 1, 435. *Mladenov* 239. *Gorjajev* 161. GM 168. Jokl, С/иг. 329. Loewenthal, Лги. /. «ord. /г/, и. /. 29, 79-131. (cf. *IJb* 5, 111). Solmsen, *PBB* 27, 366. Uhlenbeck, *PBB* 30, 288. *Bmsacф* 487-488.

klasa f »razred«. Od tal. ili njem. *Klasse* < lat. *classis,* možda etruščanskog podrijetla. Pridjev na određeno *-ni klasni* (~a *borba,* ~a *lutrija),* složeno *prvoklasni.* Na -j'cz/j > -t'A *klasik,* apstraktum *klasizicam,* pridjev na -6И > *-an klasičan,* poimeničen na *-ost klăsičnost.* Složen glagol *klasifikati, -am* impf, prema iteratīvu *klasifikovati, -fikāvām* (Dubrovnik) — *-ovati klasifikovati, -ujem* = *-irati klasificirati, -fiaram,* apstraktum na *-adja klasifikacija* f. Učena riječ.

Lit.: ARj 5, 37. *REW*[3] 1964. *DEI* 975.

klasomunje m ili f pl., u poredbi *zvokotati kao klasomunje* (Ljubiša) »govoriti tuđim jezikom«. Po tumačenju autora »neka soja ljudi kao ciganija«.

Lit.: ARj 5, 38.

klāsti, *kladēm,* sveslav. i praslav. impf. *("kold-),* živi u čakavskim narječjima, »1° metnuti (štokavski), vrći (zapadna narječja, ŽK), deti (hrv.-kajk.), 2° vaditi jelo iz zdjele u tanjure (Lika, Mikalja), 3° (subjekt *med, gnoj, mozak,* Vuk) teći, kad je riječ o nečem gustom (to značenje nije jasno)« prema pf. *hládnuti, -ēm* (Lika) »metnuti«. Razlog nestajanju glagola *klāsti* je djelomična homonīmija sa *klati, kaljem,* naročito u part. perf. aktiva, gdje *klál* ima dva značenja »1° postavio, 2° klao«. Impf, na *-ati kládati, kladám* (15. v.). Praslav. **kolda* je od druge osnove > *klada* »Block«, dok je *klad* m »sinonim: blago« = *klada* f (crnogorska narodna pjesma«) od *klásti.* Apstraktum *klàdanj,* gen. *-dnja* (Lika) = *klàdnja* (Vuk) = *kladnica* »krstina«. Praslav. je izvedenica na *-ivo kladivo* (slov., stcslav., češ.) »sinonimi: čekić, maljic, korać«. Ta ima paralele u keltskom. Odatle hrv.-kajk. *kladivec,* gen. *-vr.a* = *kladlvãc,* gen. *- vca* (ŽK). Prilog *jaklad* (Brač) »čini mi se, možda«. Nije, kako Budmani misli, od *jak* (v.) »kako«, nego je kao *ja reku* (ŽK) »mislim, etwa«. Denominal na *-iti kladiti se, kladim* (Vuk) (o-, *op-)* »wetten; sinonim: na zapadu *vadljati* (ŽK) s postverbalom *vadīja* = *oklada«,* prema iteratīvu *kládati se, kladom* (Vuk) *(o-, op),* odatle neologizam *opkladionica* »klađenje na sportskim utakmicama«. Rumunji posudiše *dadă, clădi,, cioè* »grosser Haufen« < *Haanja,* dem. *clăiţă* »Getreideschober«, *clăi, clădărie.* Prefiksalne slozenice s *klásti, kladiti* daju također brojne interesantne i stare izvedenice: *isklasti, iskladēm* (Lika) »izliti, isuti«, pored *ukládati, isklādām,* odatle postverbal *isklad* (Lučić) — *{skladanje* »sadržaj drame«; od *naklásti* pf. prema *nakládati* impf, postoje u zapadnom književnom jeziku neologizmi uzeti iz češkoga: *naklada* »Verlag« prema njem. *Auflage, nakladnik* »Verleger«; od *oklasti* stari je postverbal *oklađ* m (Brač, 1250) »1° maceries > mocira, ograda od suhog zida, u historijskim tekstovima *Muda longa, Muda bona, 2°* toponim na jadranskim otocima«, kod Vuka *oklad* je isto što i *oklada;* zatim: *prijèklad* (Vuk) = *prijèkladnîk* »kamen sa strane na ognjištu«, *zaklad* (južni krajevi) = *zaklada* (Crna Gora) »1° lijepe haljine, 2° zalog«, od pridjeva *prikladan* (protivno *neprikladan,* odatle *neprikladnōst);* ne postoje glagolske prefiksalne složenice odakle su stvoreni ovi postverbali. Za postverbal *poklade* = bug. *pokladl* postoji u ~ Vodicama glagol *pokládati (živini seno)* »hraniti stoku«. Od *ùklasti, úkladem* (Lika) »metnuti u što« pored *ukladiti se* (Boka) »okladiti se« (Lika) postoji *ukladá* (Boka) »oklada«, *ukladnica* (bački obućarski termin) »komadić kože što se metne u srijedu kad se šiju sare ili usmine«. Od *rasklad'ati, rasklādām* (Lika) »dijeliti na dijelove« postverbal je *rasklad* m »sinonimi: povaljenica, grebenica«, *rasklada* f (Brač) »jamica za lozu«. Pridjev *raskladan* »različit« nije ušao u jezik. Od *skląsti* i *skladiti* (Mostar) »složiti« postoje brojne izvedenice: pridjevi *skladan* (Dubrovnik, Smokvica, Korčula) »uljudan« (protivno *neskladan), (nèskladnōst, sklad (nesklad,* gen. *-i* u f Prčanj, pored *nesklad* m), *skladnoća, neskladnih; skladište, skladišnica; skladnja* (Boka) »krst, Garbenschober«, s glagolom *skladnjati* (Riječka nahija) »stavljati žito u stogove«, u pl. *skladnje,* gen. *skladnji* i *skladanja* (Srijem) = *Manje* (ŽK, sa *dnj* > *nj) — skladnjica* (Istra) »naprava od dvije priječke za prevoženje bacava«. Neologizam *skladnja* »sintaksa« napušten je. Živi su: *skladati* »komponirati«, *skladatelj* »kompozitor«, *skladba* »kompozicija«. Ovamo možda još *sklanik* m (sa *dn* > *n)* »uzao za privezivanje vesla uz čamac; sinonim: strop«. Još treba spomenuti

zakladna (Hrvatski Grob, Slovačka) »gornji dio uzglavlja u postelje« = *zläkanja* (ŽK, *.dnj* > *n* i premješten / u naglašeni slog) = *zãklanda* (metateza za *dnj* > *dn* > *nđ),* pridjev *zakládán* (Piva-Drobnjak) »lijep, prikladan«; *zaklada* u značenju »fundacija« smatra Maretić posudenicom iz češkoga, ali postoji ista riječ u sličnom značenju u Crnoj Gori. Baltičke paralele objašnjavaju ie. etimologiju od *klásti.* Lit. *kloti, kloju* »razastrijeti, na široko postaviti«, lot. *klāju, klāt* »raširiti« kažu da je ie. korijen **qlo* - ili *ala-* »na široko metnuti, postaviti jedno na drugo« bio u slavinama raširen formantom *dh.* To raširenje pozna i lit. *klodas* »sloj«. Prema tome ide *klāsti* dijelom i medu baltoslavenske uspo- rednice. Slog *klá-* u *klásti* nije nastao po pravilu likvidne metateze prema rus. *kladú, klastb* i stnord. *hlada* »aufschichten«. Upór. za *kladivo* stir, *catti* < *Akaidét* »šuma« pored *claideb,* kimr. *cleddyf* »mač« i fr. *f lève,* unakrštenje od *gladius* i gal. **kladivo.* To znači da se ie. korijen **klo-dh* pomiješao sa korijenom od *klati* (v.) < praslav. **kolti.*

Lit.: ARj 3, 884, 4, 430. 5, 26. 29. 39. 41. 8, 31. 66. *Elezović* l, 292. *NJ 2,* 76-77. *Mazurami* 817. Maretić, *Savj.* 181. 132. *NVj* 3, 192. Ribarić, *SDZb* 9, 178. Vuković, *SDZb* 10, 385. Ivšić, *JF* 17, 128-129. Unbegaun, *RES 12, 25. Miklósié* 117. *SEW* l, 506. 507. *Holub-Kopečný* 168. *Bruckner* 236. *KZ* 46, 235. *Vasmer* 565. 603. *RSI 6,* 193. *Mladenov* 239. *WP* l, 439. 489. *Trautmann* 135. Jokl, *Unt.* 111. lsti, *Stud.* 74. *Tiktin* 371. Vaillant, *RES* 22, 15. 23. Hirt, *PBB 23,* 334. *GM* 138. Petersson, *Gioita 4,* 294. (cf. *RSI 6,* 279-280). Matzenauer, *LF* 8, 168. *Boisacq*[3] 464-465. Osthoff, *IF 4,* 267.

klāštriti, *-гm* (Lika, ŽK) = *kij ostrili* (Dubrovnik) »sjeći sa drveta granje što mu može biti škodljivo; sinonimi: čistiti, kresati, rezati«. Glas α stoji mjesto *e* kao arhaizam. Odgovara prema tome točno slov. *klestiti ļ kleštreti,* praslav. **klestiti.* Ista je osnova i u *kliješta* (v.). Bez r je *kljăstiti* »mutilare«, v. *kljast.* Glas *r* je sekundarni umetak poslije it kao u *prostrká* (ŽK) za *proštac* (v.). Hrv.-kajk. je *kleštriti, -im.* Upor. još češ. *klestiti, klestiti* i *kleštiti* »behauen, verschneiden«, *klest* »odrezak drveta«, *ökleitek* »komad grane«, polj. *kleśćić, klesczyć* »verschneiden, Wallachen«. Promjena *str* > *str* je kao u *oštar.* Isti glagol dolazi na velikom južnoslavenskom teritoriju bez /: *kaštriti, -гm* (18. v., Slavonija), *okaštriti* (Vuk), *iskaštriti* (1485), upor. búg. *kástrja — okăstrit* (Kosmet) »sinonim: okresati«. Sa *k* > *h* kao u *hlače: nastriti, -īm* (18. v., o bjek *granje,* Dubrovnik) *(do-, o-, po-, ras-)* » dem i *ohaštriti.* Budmani označuje *haštriti* kao riječ nepoznata postanja. Miklošič up oręduje *nastriti* i *kaštriti* sa lat.-rom. *castrare.* Protiv tog uporeďenja govori činjenica što romanski glagoli na *-are* nikada ne prelaze među naše faktitive na *-iti.* Mislim da treba pretpostaviti gubljenje / ili *lj* zbog disimilacije / *(lj) - r* > *0 - r.* Romansko *castrare* ne igra ulogu u čišćenju drveća. V. još *kljast.*

Lit.: ARj 3, 581. 582. 874. 4, 891. 5, 42. 56. 94. *Elezović 2,* 23. Tornanovic, *JF* 17, 202. *Miklošič* 86. 113. *SEW* l, 492. 517. *Holub-Kopečný* 170. *Vasmer* 568. *Mladenov* 233. *REW*[3] 1749.

klati, *kaljem* impf. (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *(*kolti, koljo) (do-, is-, iza-, o- se, po-, pri-, s-, sa- se, za-)* »l ° bosti, stech en, 2° ubijati, schlachten«. Od prezentske je osnove radna imenica na *-ač koljač,* gen. *-ài a.* Ima u današnjem hrv.-srp. govoru upravo četiri osnove: *kla-* pred suglasnicima, *kol-* pred samoglasnicima, prijevojne *kal-* i ništičnu *kъ!-.* Prva je zastupana u morfologiji, u *klač* m, *klanje* n, *zaklánje,* u põimeni cenim part. perf. aktiva *klalac,* gen. *klaoca* (17. v. jedna potvrda), *klaj* u djetinjem govoru, u poirneničenom part. perf. pasiva na *-iça k lanica* (Vuk, Dubrovnik) »1° ovca ili koza koja se hrani da se zakolje, 2° sinonim: pokolj, 3° (Srbija) Schlachthaus, na zapadu *klaonica«.* Od *klanje* je *klanjenjak* »čovjek koji se zakl ao«. Ostale u izvedenicama. Riječ *koh* »πάσσαλος, klin, palus« je praslav. postverbal u z... čenju »sjekirom odsječena grana«, odatle *k...l* (Belostenec, Jambrešić), *pokolj* i *kolj* m (1st...) koji nisu ušli u književni jezik. U izveden... sa deminutivnim sufiksom *-ьc* čine zaseb... leksikologijsku porodicu, v. *kolac.* Postverb... *prõkola f (sjeći kupus na prokole), zakolj.* A... straktum na *-ina koljina* (ŽK) = hrv.-kaj... *kolînje* n = *svinjòkolja; raskol* m (Vuk), od d... nominala *raskoliti* »rascijepati«, s radnom im... nicom *raskolnik; kôlanac,* gen. *-anca* (Buze... Sovinjsko polje) »cjepanica«. Denominal n... *-iti: koliti, -īm* (18. v.) *(is-, ras-)* »cijepati« odatle na *-itati raskolitati* »sinonim: raskl... mati«. U dječjem govoru prema prezentu : *ko... ljiti* (Dobroselo, Lika). Deminutiv na *-ka... kòljkati se, -ãm* (Lika) = pejorativno *kolju šira se* s izvedenicom na *-alo* m prema f - *c lic koljuštralo* prema *koljuštralica* (Lika). Impe... rativna složenica *koljikonjević* »koji kolje konje« Rumunji posudiše *rodeol* n »Sperrleisten

Spannriegel, *răscoală í* »buna«, također pridjev *cu părul rascal* »mit aufgelösten Haaren«, *a răscoli* »buniti«. Dok je *klati* vezano na rad nožem, impf, *kalati, kalam* izrazuje rad sjekirom »cijepati«, ali znači i »cijepati uopće«, npr. *kalati, kalam (is-, raz-) ribu* (Vuk) »raspolavljati, rezati je da se osuši«, odatle na *-džija käladžija* (Vuk) i *kaladžijinica* »mjesto gdje se riba kala«, *kaljati, -am* (sa *lj* od *kaljem,* jedna potvrda, Slavonac, 18. v.), *raskaljati, ràskāljām* (Stulić, J. S. Reljković) prema *raskaljívati, raskàljujem.* Poimeničeni part. perf. pasiva na *-ka, -ica: kalanka = kalanica* »vrsta breskve ili šljive«. Milas je zabilježio u Stonu *kalanka* »vrsta sukna«. To je valjda druga riječ. Ovamo još *kàlotine* f pl. (Vuk, Srijem) »suho voće«. Prijevojni stupanj *kblı* »Eckzahn«, sa б > *a* zastupan je u *kàljac,* gen. *kalıca* (Vuk, *lj* mjesto *l* od *kaljem* ili od *koljač}* = *kaljak,* gen. *-Ijka = kaljak* (Ston, Milas) = *kajak,* gen. *-aka* (Smokvica, Korčula) »krajni zub kutnji u čovjeka što zadnji iznikne«. Tu sveslav. i praslav. riječ posudiše Rumunji *colț < kłhcb* (sa ъ > *o).* Prvobitno / očuvano je u hrv.-kajk. *klèh,* gen. *kléha* m (Valjevac, Jagić) »Hauzahn des Schweines«. Sadrži rijedak sufiks *-ehi* (kao *pětěh* »pijetao«) mjesto *-ьcь, -bk* u službi radnih imenica. Sa *-ica* mjesto *-ьc: klica* »donji zub u nerasta«. Sa duljenjem ъ > ы (= *y)* > *i* samo u impf. *iskiljăt, iskíljam* (ŽK) »sekirati«. Druge izvedenice od *kbl- l kol-* v. pod *kalj =· kalja, klas, klada, klijati, klica, klatiti.* One čine zasebne leksikologijske porodice. Slog *kla-* nastao je iz likvidne metateze. Upór. polj. *klói, kluć,* rus. *kolótb, kolju.* Baltičke i druge ie. usporednice sigurne su. Lit. *kálti, kalů* = lot. *kult* »udaram (maljem, sjekirom), kujem«. Semantička razlika između baltičkih i praslavenskih usporednica je samo u tome što praslavenske pretpostavljaju rad nožem i sjekirom, a baltičke rad maljem i sjekirom, ali u *koliti - kalati* sloga je baltoslavenska potpuna. Ie. korijen **qel-* »bosti«, u prijevoju **qol- į gol-.*

Lit.: ARj 2, 590 3, 119. 763. 725. 766. 781. 871. 884. 888. 5, 27. 28. 33. 65. 142. 176. 184. 185. 191. 205. 206. 219 230. 231. 262. *NJ* 2, 81. Ribarić, *SDZb* 9, 155. *Miklošii* 123. 125. *SEW* l, 551. *Holub-Kopečný* 168-169. *Bruckner* 237. *Vasmer* 603-604. *Trautmann* 114. 115. *WP* \, 435. 438. *Gorjajev* 152. *Mladenov* 245. 247. *Tiktin* 1301. *RES* 22, 27. *Boisaaf* 464. 868-869. 1115. Persson, *IF 26,* 61. *AnzIF* 10, 49. Petersson, *IF* 34, 226. *KZ* 33, 287. Jagić, *ASPh* l, 429. Osten-Säcken, *IF* 33, 256.

klátiti, *klátím* impf. (Vuk) *(do- se, na-, s-* Lika, ra-) = *klatiti, klatim* (Vodice) = *klátit* (ŽK), sveslav. i praslav. *^kolt-),* »l"drmati, stresati, ljuljati, 2° tresti voće sa stabla (Vodice, ŽK), 3° ~ *se* skitati se, 4° (metafora) brbljati (sjeverni čakavci, Lika)«; *r.aklat'it se, naklâtim* (Kosmet) »(pejorativno) dovući se«, *doklatiti se* (Lika) »dosmucati se«. Na *-ež klatež* m = *klatnica,* pejorativ *kláte&ina* (Lika) »sinonim: vagabund«. Na *-juh klaćuh* (Istra) m »skitnica« prema *klaćuša* f (Istra), *klaćušina.* Odatle odbacivanjem sufiksa *-uh klać* (Istra) »čovjek koji se klati« = *klač* (Vodice) »l ° prut za tresenje voća, 2° skitnica«. Apstraktum na *-nja klatnja* f »1° skitnja, 2° sinonimi: tlapnja, klapnja«. Rašireno sa *-ar- klatariti se (do-, is-* Lika) »skitati se«. Odatle na *-ija* (kol.): *klatàrija* f (Belostenec, Jambrešić, također stcslav., češ., polj., rus.). Ovamo *klalo* n (Vuk) »troje drvljadi krmetu oko vrata da se ne može provući kroz ogradu« = *klatno* (Dubašnica) »l ° komad drva što se metne škodljivoj ovci medu noge, 2° zvečak« — *klatvo* »kratko, debelo i okruglo drvo za svinju o vratu da ne može bježati«. Od *sklátiti* (Popović) »zu Boden schlagen« postverbali *sklat* m, f »1° nevrijedno čeljade« = možda ovamo i ime ribe *sklat,* gen. *sklātâ = sklăta í* (Vuk) »1° budala (Srijem), 2° smjesa od žita (Hercegovina), 3° kornjaš«. Od posljednjeg deminutiv *sklatić* i augmentativ *sklatina* m. Slog *kla-* nastao je po pravilu likvidne metateze, polj. *kłócić,* rus. *kolotitb, -ču.* Rumunji posudiše *dati* »micati«, *clătite* f pl. »Eier-, Pfannkuchen«, *a clătina = clătăna* »prodrmati«, apstraktum s rum. sufiksom lat. podrijetla *dătinătură, a datări* »isprati«. Praslav. **kolt-* izvedenica je od ie. **qel- / *qol-* (v. *klati)* proširenog formantom *t.* To proširenje nalazi se i u lit. *kaltas* »dlijeto«.

Lit.: ARj 3, 884. 5, 42. 45. 46. *Elezović* l, 438. *Miklošič* 125. *SEW* l, 550. *Holub-Kopečný* 169. *Bruckner* 237. *Vasmer* 603. *Mladenov* 239. *RSI* 5, 143. Scheftelowitz, *KZ* 56, 550. *Tiktin* 373.

kläv, gen. *kļavā* m (Prčanj, Krtole, Bijela, Risan, Bogdašić, Dobrota, Stoliv, Muo, Lastva, bokeljska riječ) »zapirač bez ključa koji se pomiče amo-tamo, Riegel«. Deminutiv *klavić.* Denominal *zaklavăti, -am* (Prčanj). Dalmato-romanski leksički relikt od lat. *daviš,* od *claudere.* Učenog je podrijetla *klavočimbao,* gen. *-ala* (Mikalja) < tal. *clavicembalo* (17. v.) = fr. *clavecin* i *clavier* > njem. *Klavier* > *klavír,* gen. *-ira* (hrvatski gradovi), kroatizirano u *glasovir* preko slovenskoga [Šulek uzeo iz Janežiča, 1850-1851].

Lit.: ARj 5, 46. Rešetar, *Slok.* 241. 310. Dukat, *PPP* 18, 308-309 (cf. i *JF* 17, 331).

klàvrn (Dubašnica, Krk), pridjev na *-ьг* »obijestan« = *klävaran* (Vodice) »glup« =- *klavar,* f *klavarna* (Cres) »lud, mahnit« = *skolòvaran,* f *-ama* (Brač) »smušen, nastran, čudan«. Denominal na *-ati* pored *-esali* (glede infiksa -as- / *-es-* upór. *šepasati / -pesati,* v.) *klavarnăti* (Istra Vodice) pored *klavrnêsati* »bez cilja lutati«. Prema Štrekelju bila bi posudenica iz srvnjem. *klagbaere* »zu beklagen, mitleidwürdig« sa sufiksom *-ьnъ.* Postoji još slov. *klávern.*

Lit.: ARj 5, 47. Ribarić, *SDZb* 9, 157. *SEW* l, 511. Štrekelj, *ASPh* 14, 527.

klâvstro n (Dubrovnik) = *klòjstro* (Zore, Dubrovnik) »zatvor po redu manastirskom« = *klaustar,* gen. *klaustra* (rukopis, 16. v.) = *klaustra* (16. v., Dubrovčani, i danas) »dvorište manastirske« = *klaustra* n (18. v., Dalmacija) = *kloštar* (Mikalja, Voltiđi) = *kloštar,* gen. *kloštra* (15. v., hrv.-kajk. i čakavski, slov.) »l ° samostan, 2° toponim«, deminutiv *kloštrić* (Istra, 17. v.). Nalazi se i u češkom i poljskom. Od stvnjem. *chlostdr.* Madž. *kolostor* > *koluštar* (hrv., prema Miklošiču). Dubrovačko *klavstro* može biti dalmato-romanski leksički relikt sa *au* > *av* kao u *Mavar* < *Maurus.* Oblik *klojstro* kasnija je izmjena prema *kloštar* ili prema tal. *chiostro,* furl. *clostri,* su dok *klauster* itd. učeni latinizmi. Lat. crkveni termin *daustrum* je od *claudere.*

Lit.: ARj 5, 46. 90. 219. Budmani, *Rad* 65, 161. *Pleteršnik l,* 412. *Miklošič* 121. *SEW* l, 524. Schwarz, *ASPh* 40, 289-290. *REW*[3] 1972. *DEI* 907.

klebècan m (Vuk, Srijem, Bačka) »sinonim: šmokljan, budala«.

Lit.: ARj 5, 47.

klecati, *-am* impf. (17. v., Dubrovnik) »udarati u zvono samo s jedne strane, a sve jednako«. Oformljenje onomatopeje *klê klê klê* kojom se oponaša glas zvona. S umetnutim *n klêncati* »zvoniti tako da klatno udara samo u jednu stranu zvona (Vodice)«. Samoglas *e* mijenja se u r i umeće se *n: klînçati, klîncam* (Rijeka) »idem« = *klîngati* (ŽK). Upor. *kucati* (v.) i *klepati* (v.) jer se *klecati* može objasniti i kao proširenje osnove *klep-* s pomoću *-cati.* Upor. i pod *breknuti.*

Lit.: ARj 5, 47. 77. Ribarić, *SDZb 9,* 157.

klečati, *-am* impf. (Srbija) »utkivati rukama, ne čunkom u pravo tkanje ćilimske šare« (objekti *prostirke, kecelje, torbe,* termin iz ćilimarskc industrije) = (sa *kl* > *klj) kljcčati, -ăm* »šarati pregaču«. Pridjev na *-av kliečav* »šaren« = na *-ast kljeĉast.* Metaforički se prenosi na zmije: na *-an: klječan = klječatak,* gen. *-atka = klječatica = klečatica* (Suha planina kod Niša) »vipera ammodites«. Part. perf. pas. poimeničen *kl'ečanīk* m (Srbija) »ćuim« = *klečanica* »klečano tkanje«. Kako je potvrđen ijekavski oblik *klijećati* (Stulić) — *kljéćati* (Krajina), *e* je nastao iz "k. Postoji i ikavski s umetnutim *n *klinčati* potvrđen u *klimani citimi* (18. v.). Upor. rum. *denciu* pored *dincin* »Stachel, Dorn, Knift«, pridjev *clenciuros* »stachelig, dornig« i *deanț* »Felsen«, ako uopće ide ovamo. Prema Šimčiku od *klijetka* (v. *klijet),* kojom se označuje četverokutna figura (kvadrat, romb itd.).

Lit.: ARj 5, 48. 67. 94. Šimčik, *NVj* 41, 383-384 (cf. *JF* 13, 288. *IJb* 19, 265).

kleći pored *kleknuti* (prema prezentu), *kleknēm* (Vuk) *(po-),* sveslav. i praslav. *("klęk-)* pf., »baciti se na koljena«, prema impf, na *-eti klečati, -im* (Vuk). Prema *micati* pored *nukati, pucati, puknuti* govori se *klecati* (ŽK, 15. v., slov.) (subjekt *kolena)* »ne moći ići«. Odatle na *-alo klecalo* (18. v., Vuk) = *klecala* n pl. (ŽK) pored *klecalo = kléälo* (Istra) — *klečionīk* »stolac za klečanje«. Prema *srića* pored *sreća* postoji pseudoikavizam *klicali, -ăm* pored *-čem* u zapadnim krajevima (18. v.). To može biti i irftpf. prema *obećat* — impf. *obitat.* (ŽK). Iterativ se pravi na *-va- poklecívati, poklècujem.* Prilog *pokleckē, klečē* = *klečeći* (upravo part, prezenta akt.). Grupa *kl* prelazi u *klj: kljéćati, -im* (čakavci) prema *kljeknuti, -em.* Kod čakavaca dolazi i sa a < *e* (kao u *jačmeň* ŽK) : *kljaknuti.* Praslav. korijen *klęk-* sa *-ati klekati, -am* (Belostenec, 17. v.). Taj je korijen ime drveta *klek* m = *kleká* f (Vuk) »1° juniperus, sinonimi: fenja == venja, smreka, 2° toponim«, odatle pridjev *klèkov,* poimeničen na *-ina klekovina* »drvo«, na *-jača klekovača* »rakija«. Na *-avica kukavica* (Kosmet) »l ° gužva od lipová ili vrbova pruta za marvinče, da ne može daleko otići, 2° (metafora) smetnja koja se nekome čini«. Ovamo možda i *klj'eka* f (Vodice) »kratka kriva žlica koju pastiri prave od tvrda drveta«. Pridjev na *-ast kljèkast* (Istra), »čvoran«. Ista osnova već u praslav. *(*Ьесь)* sa sufiksom *-го: kleč* (Stulić) »komad drva, čep, što se meće u usta da se ne može govoriti«. To isto sa *-ka*

klečka (Vuk, Srijem, Kosmet, bug.) »drvo što se meće govečetu oko noge da ne može daleko otići, ili čovjeku da se spotakne«. Ne zna se ide li ovamo *kléčak,* gen. *-čka* m »kamen u igri mladića koja se zove ovako«. Glas *e* nastao je iz nazala *ę*. Upor. polj. *klęk* »krpeo«, rus. *kljač* »Knebel«, polj. *klękać, klęczeć,* rus. *kljakatb* »klečati«. Baltičke paralele *atklenkti, atklénkiu* »brzo nadoći«, *klenketi* »brzo ići« semantički odstupaju od praslavenskoga, ali nvnjem. *gelenk* »biegsam« očuvao je prvotno značenje kao i slavenski refleksi od ie. korijen **qleng- / alena-* »savinut«.

Lit.: ARj 5, 47. 48. 65. 94. 10, 510-11. *Eiezaini* l, 293. Ribarić, *SDZb 9,* 157. *Miklošič* 118. *SEW* \, 514. *Holub-Kopečný* 169. *Bruckner* 234. *KZ* 42, 353. 355. 48, 204. *Vasmer* 567-577. *Trautmann* 136. *Mladenov* 118. *WP* l, 499. Vaillant, *Zlatane* l, 253-255 (cf. Rešetar, *Slávia* 8, 637). *QM* 410. Matzenauer, *LF* 8, 181-182. Güntert, *WuS* 11, 137. Melich, *Slávia* 6, 581-582.

klek m (Konavli) »ptica caprimulgus europeus L., sinonim: leganj (v.)«. Odatle je možda izvedenica *klekovac,* gen. *-ovca* (Istra). Zbog dodatnog s- *škljekavac* i zbog *-avac* mjesto *-ovac* to mišljenje nije izvjesno, a ne zna se ni to da li su *klek* i *klekovac* = *škljekavac* iste ptice.

Lit.: ARj 5, 48. 50. Štrekelj, *DAW* 50, 76. Hirtz, *Aves* 186. 256.

Klemens (17. v.) = *Klement* (16. v.) = *Klementa* (18. v.) = *Klimenat,* gen. *-enta* (Dubrovnik, 14. i 15. v.) = *Klemento* (13. v.), lično latinsko kršćansko ime *Clemens,* gen. *-entis.* Hipokoristici *Klimo* (Dubrovnik), *Klimoje* (14. i 15. v., upor. *Maroje* od *Marin),* pridjev *Klimojev, Klime,* gen. *-eta* (Dubrovnik, 14. i 15. v.), *Klima* (13. v.). Odatle pridjev na *-ьn* samo kao toponim *Ktimno* (16. v., kod Dobrinja, prozvano po crkvici *sv. Klementa}.* Ovamo možda *Klimenta* m »čovjek iz arb. plemena zvanog u pl. *KHmente,* gen. *Klimēnāta* (Arbanasi u Srijemu, 17. v.)«, odatle na *-janin Klimenćanin* = *Klimentanin* (18. v.) m prema f *Klimentašica* »žena iz tog plemena«. Nazvani su tako zacijelo zbog patrona koga su slavili. Upor. *Ćeklici* (crnogorsko pleme) nazvano po *sv. Tekli.* Budmani tumači *e* > *i* prema η u gr. Κλήμης, što ne treba da je točno. Može biti i dalmato-romanski relikt, upor. *Mirculano* < **Mercuriano.*

Lit.: ARj 5, 50. 75. Jiřiček, *Romanen 2,* 31. 3, 19.

klen¹, gen. *klèna* m (Vuk) = *klen,* gen. *klena* (Kosmet) = (sa *kl* > *klj) kljén* (Bosna) = *klijen* (Vuk, Crna Gora, Skadarsko jezero) = *klin* (čakavski), sveslav. i praslav. *(*klēnt),* »riba squalius cephalus«. Ikavski oblik sa *-ka klinka* (Split ?, Kolombatović) »trigon bruco«. Ovamo možda sa sufiksom *-го* mjesto *-no klija f* »riba, sinonimi: bijelka, bjelica, brzak, varavac, ritotrunci, povrhušica«. Taj se oblik slaže sa slov. *klej* m »der grosse Haberfisch« = *klija ï* (Kostanjevica). Deminutivi na *-ič kelnić* (Skadarsko blato), na *-čii klenćić* (Vuk, Pančić). Da je sadržavalo južnoslav. ife, dokazuje i rum. refleks *clean.* Ne postoje paralele ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Bruckner vidi u *-en* isti dočetak kao i u *lipen* (v.) i tumači od **klep-n* (v. *klepati}.* Po tom tumačenju bila bi to riba klapave glave. Mladenov uzima srodstvo sa *ukljeva* (v.) od korijena *klej* (v.) »ljepilo«, Loewenthal sa gr. κελαινός »crn«, bila bi »ein Farbwort«.

Lit.: ARj 5, 51. 67. 78. 94. *Elezović* l, 293. *SEZb* 13, 192. *Pleteršnik* \, 405-406. *Miklošič* 119. *SEW* l, 516. *Brückner* 233. *Vasmer* 567. *Mladenov* 242. Loewenthal, *ASPh* 37, 381. *WuS* 10, 152.

klen², gen. *klèna* m (1209, Vuk, Peroji, Slum) = *klen* (Vodice) = *klijen* (Vuk, Crna Gora) = (sa *kl* > *klj) kljén,* gen. *kljena* (Crna Gora, okolica Dubrovnika) = *klin* (Golać, Istra), sveslav. i praslav., »1° naziv za drvo acer campestre, acer pseudoplatanus, 2° toponim«. Pridjev *klenov* = *kljenov* (18. v.) = *klenov* (Vodice), poimeničen na *-ьc klènovac,* gen. *-ovca* = na *-ača klenovača* »štap iz ovoga drveta«. Deminutivi na *-ič klenić* (Lika), na *-ićak klem'ćak,* gen. *-iha* (Lika). Upor. *kljenik* (ili *draga)* »drvo 1,5—2 m. dugo i jako za koje je mreža (grib) privezan (Skadarsko blato)«. Na *-tk klèmk,* gen. *-ika* (1209) = *kljenīk,* gen. *-ika* »1° šuma, 2° drvo na mreži koje se drži rukom kad se mreža baci u vodu«. Kol. na *-je klénje* n = *klyenje* (također toponim). Ista riječ dolazi još u ništičnom prijevoju *kim* (Stari Vlah, Niš), gdje je *u* nastao iz sonantnog /. Daleko raširenija od toga oblika je složenica sa nejasnim prefiksom *ma- tnakìjen* (Vuk, Crna Gora) = *makién* = *makién* (ŽK, slov.), s pridjevima na *-ov mâkljenov,* poimeničen *măkljenovina* = (skraćeno) *măkIjevina* (Bella, Stulić), na *-ski măkljenskl* = *makljevskī.* U istom kraju upotrebljavaju se oba oblika bez razlike u značenju *klen* = *makién* (Kosmet). Upor. slov. *meklèn,* gen. *-éna* pored *makién,* gen. *-éna.* Mjesto *ma-*

stoji u bug. *brãklen* = *suklenj* = *neklen,* u ukr. i rus. *neklen* = *naklen,* češ. *neklen,* polj. *nieklon,* ukr. *braklen* = *sukien* = *neklen,* rus. *paklen.* Čini « da je prefiks došao zbog uklanjanja homor "mije s imenom ribe. Ta se homonīmija mogla ukloniti sa tri prefiksa *pa-* (upor. *jasen — pajasen),* negativnim *ne-* i *su-* (v.). U *neklen* je nastala disimilacija *n - n* > *m - n.* Promjena *e* > *a* nastala je možda unakrštavanjem sa *pa-* ili disimilacijom *e - e* > *a - e.* Teško je uporeďivati *ma-* sa sanskrtskom negacijom *ma* — gr. μη, kad ta ne dolazi u slavinama. Miklošič još uporeduje *ma- į me-* sa slov. *macêsen, mêcesen.* To upoređenje slabo pomaže kad *česen* bez *ma- j* menije potvrđeno. Jedino ti prefiksi su slavenske inovacije. Sa sufiksom *-no* kao u slavinama nalazi se u makedonskom κλινότροχον (Theophrast) i gr. γλεΐνον, stnord. *hlynr,* njem. *Lehne, Leimbaum,* u keltskim narječjima *kimr. kelyn,* stkorn. *kelin,* dok litavski ima drugi sufiks *-uo: klevas* »javor«. Prema Macheku ide u pred -ie. supstrat. Ovamo bi mogao ići i *kûn* (Vuk, Crna Gora, Stari Vlah) »drvo kao makién«, ako je *u* nastalo od /, tj. od prijevojnog štěpena **khn.* Ali to bi moglo točno odgovarati i makedonskom κλινό- i gr. γλεΐνον. Prema tome bi *kûn* mogla biti ilirotračka riječ koja se očuvala na teritoriju gdje se može očekivati. Upor. ime rijeke *Кіьнь* kod sela Studenčana i Hraštana (1348). Pridjev na *-ov kùnov* (Vuk, Crna Gora), poimeničen na *-ina kùnovina* (Vuk, Crna Gora) »1° kunovo drvo, 2° trišlja, pistacia lentiscus L.«, toponimi *Kunovo* i *Kunovica* (Srbija, Niš).

Lit.: ARj 5, 68. 94. 782. *Pleteršnik* l, 544. *561!. Mažuranu* 504. *Miklošič* 118. *SEW* l, 512. *Holub-Kopečný* 169. *Bruckner* 235. *Vasmer* 567. *Mladenov* 240. *WP* l, 498. Machek, *LP 2,* 154. Sobolevskij, *Slávia 5,* 444-445. Kasprет, *ČZN* 6, 152-157 (cf. *RSl* 3, 364). Meyer, *IF* l, 325. Oštir, *Don. nat. Schrijnen* 266-284 (cf. *IJb* 15, 195). Loewenthal, *ZSPh* 7, 407. Matzenauer, *LF* 10, 59.

klep (Bosna, Jačke, Kosmet) »uzvik (onomatopeja) kojim se oponaša buka što nastaje, kad se čim tvrdim udari«. Onomatopeja je prastara. Oformijuje se u svim slavinama od praslavenskog doba, u hŕv.-srp. u prijevojima *e-i, -ije-* < iį, *o-a.* Varijacije nastaju s pomoću onomatopejskih sufiksa *-et / -ot* kao i umetanjem suglasnika *m* pred läbijal. Semantičko i morfološko bogatstvo te onomatopejske osnove ogledat će se prema tim značajkama.

I. Prijevoj *e: klep* f (Samobor) »oštrenje žrvnja«, *klep* m (Vodice, postverbal od *klepati)* »oštrąc što nastane klepanjem«, *klepa f* (Vuk, Hrvatska) = *klempe,* gen. *-eta* (Vuk) »udarac prstom po uhu«. Sveslav. i praslav. impf. *klepati, kl'epljem* (Vuk, objekt *kosu) (is-,* σ-, *po-,* i- *se}* = *klepat* (Kosmet) = *kljèpati* (Krk) »1° lupati, kucati, tući«, metaforickí *isklepatí* »istesati«, *isklepatí se* (Dubrovnik) »(metafora) izbaviti se«, *oklepati se, -am* »opiti se«, *poklepati* »glühend machen und schärfen« prema pf. *klepnuti, -ēm,* (sa *pn* > *rí) ot-, ras-, sklenuti, -em, zaklenîti* (ŽK) pf. »zaključati« = *za* kljenàti* (Krasie) prema impf, *rasklepati, -pijem* (Belostenec), *zaklîpăt* »zatvarati«, *otklenìti* (ŽK) prema *otklīpat* »otvoriti«. Na *-iti kiépít, -im* (Kosmet) »udariti tako da se čuje udarac *klep«* prema *klepnuti, -em* (Vuk, Kosmet). Sa *pn* > *n klenuti, klenem* (Dubrovnik) »1° udariti samo jedanput u zvono, 2° uzdrmati, 3° naoštřiti kosu«; *naklenuti, -em* pf. prema impf, *naklenovati, -ujem* »ujařmiti«, od *naklepiti* »idem«. Ovamo *klenut* f *(srca).* Na *-ka klepka* »Kuhglocke«. Na *-ah: klepalo* »Lautbrett«, Na *-ьc: klepać,* gen. *-pea* m = *klepač* (ŽK) »čekić kojim se otkivaju kose na babici« = *kljepac,* gen. *-pca* (Vuk, Otočac) »sječivica«, prezime *Klepać* m prema f *klepčica f* (ŽK). Na *-ija klepčija f* (Grecanica, Moslavina) »kad se cijeli dan kose popravljaju«. Na *-bk: zàklepak,* gen. *-pka* »Ohrfeige«. Pridjev na *-ost klèpast* (Lika, *~e usг* koje vise), na *-av klepav* »hrom«, poimeničen *klepavac,* gen, *-vca* »ptica vivak, vanellus«j na *-ьn oklepán* »(pejorativno) vrlo star«, *òklepina í* pl. (Crna Gora) »ražena slama koja se izlomi vršeći«. Na *-an klepán* (Lika) »čovjek u koga su klepaste uši«. Na *-anica klepanica* »prezrela smokva koja sama otpadne«. Na madž. *-ó* > *-ov: klepov* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »čovjek koji jedva ide i radi«.

II. S umetnutim *m* pred labijalom *klémpac,* gen. *-pca* m (sjeverni čakavci) »sinonim klatno, zvečak«, *klempav* »u koga vise uši« = na *-ost klempast, klempo* m (Vuk) »živina koja ima spuštene uši«, *klémponja* (Ston) »prasac«. Na *-ov* < madž. *ó klempav* »pas«. Na *-es-ati* (isp. *šepesati* pored *šepati): klempèsati, -èsam* (Dubrovnik) »ljuljati se viseći«, sa *-alo* α *kle(m)pèsalo* (Dubrovnik) »klatno, zvečak« = *klepèsalina.*

III. S onomatopėjskim sufiksom *-et klepet* m (Vuk). Odatle *klepètati, klepećem.* Na *-uša klepetuša* (17. v.), na *-alo klepètalo* n (Vuk) »čegrtaljka«. Na *-ьc klepetâc,* gen. *-Ica* (Istra, ŽK) = *klepètalo* n (Vuk, 17. v.) = *klepetălo* (Kosmet) = *klepetalnica* »(književno) kłopotać«. Sa *-ut-ati: kleti tati, klepućem* (Stulić),

deminutiv od *klepati, skleputati (se)* »kojekako sastaviti«.

IV. Na *-tati: klêplali, kietiem (s-)* »sinonim: klepati«. Prijevoj *ť* < dugo *į* zastupan je osim u impf, *zaklipăt* i *otklîpăt* (ŽK) još u *sklîp* m (Vodice) »članak«, upór. slov. *sklep* »Gelenk«. Prijevoj *-tje* < dugo ^: pridjev na *-ъn klïjen* (Vuk, 18. v.) < **kl p + -ьnъ* (sa *pn > n),* poimeničen na *-ik kľijeník* (16. v.), raširen s pomoću sufiksa *-it küjenit (čovjek,* Vuk, 16. v., Crna Gora) »paralyticus; sinonimi: sakat, uzet«, da se ukloni homonīmija sa *klijen* za ribu i drvo, apstraktum na *-stvo kľinistvo* (ikavski, Kašić, 17. v.), na *-av klijenitav* (Dubrovčani, 18. v.), poimeničen na *-ьc klijenitavac* (Dubrovčani, 18. v.) = (sinkopa *f) kRjentav* (Dubrovnik), sa *-ьc klïjentavac* m prema f *-ica klijentavica* (Dubrovnik).

V. Prijevoj *klop-* zastupan je isto tako bogato kao i prijevoj *klep-*. Na *-ka klopka* »Falle«. Na *-ьc klapać,* gen. *-pea* »Wasserblase«. Postverbal *klop, oklop,* odatle *oklopiti* (i *oklopiti konja* »pojahati«), *oklōplje* n, *oklopnih* »vojnik obučen u oklope«, *poklop, sklop,* odatle *sklopnih* =-- *sklopnice* f pl. »dvije kašike posna i mrsna koje se sklope jedna u drugu«; i ostala leksikologijska porodica: *sklôpnica* »1° škrinja, ormar, sanduk, 2° kapak očni (Lika)«. Od *sklop,* gen. *sklopa* (Vuk) »1° spoj, 2° kotlina (u tom značenju toponim)« još su izvedenice na *-ьc: sklopac,* gen. *-pca* »klopka, klonja«, na *-ica sklopica* (Slavonija) »kutija, škatula«, *sklopićak,* gen. *-aka* (Varoš) »kožuh«, na *-telj* m prema *-teljica* f: *sklopitelj* prema *sklopiteljica;* pridjev na *-iv sklopiv, zaklop* »Schloss, Riegel«, *rdsklop;* na *-ьc zaklopac,* gen. *-pca* od *klopiti, klopím, oklopiti, òklopím* (Vuk, objekt *obod u šešira)* »spustiti na niže«; *poklopiti, sklopiti, sklopim, saklopiti, rasklopiti, zaklopiti = zaklopit* (Kosmet) »zatvoriti«. S istim akcentom *poklopiti se, poklopim* »šćunjiti se, šćućuriti se«. Isto *klápnuti, klopnem* »udariti sa bukom«. Na *-ar-ati Moțarăți, ~ām* »bucati«. Na *-ati: klapat, klopám* (Kosmet) »(metafora) jesti pohlepno i krupne zalogaje«. Sa umetnutim *m: klompav* (Vuk) = *klompast* »sinonim: klempav«. Ovamo *klopac,* gen. *-pca* m (Vuk) »1° crevlje od drva, 2° sinonim: klobuk (Crna Gora)«, sa deminutivom *klopčić* i radnom imenicom na *-jar klopčār* »koji ih pravi (crevlje)«. Metafore su možda *klopčanka* »vrsta jabuke« i *klopac,* gen *-pca* m (Ston) »ono što oteče kad upekne buha ili komar«. Pridjevi na -asi *klôpast* (Vuk) = *-av klõpav* (18. v.) »sinonim: klempav«,, odatle *òklopaviti, -im* (Orahovica, Slavonija) »oklopiti (npr. obod šešira)«. S onomatopejskim sufiksom *-ot klopot* m »sinonim: klëpEt«. Na *-ьc klopòtac,* gen. *-oca* m »sinonim: klepetãc«. Na *-usa klopòtusa* f (Dubrovnik) »sinonim: klepka«. Na *-ar klopòtãr,* gen. *-ara* (Vuk, Crna Gora) »ovan sa zvoncem«. Na *-ati: klapotati, klopočēm* = na *-it-ati klopitati, -čem.* Na *-nja klánja* »stupica za lovljenje ptica; sinonim: klopka« < **klopnja = sklanja* (J. S. Reljković), upor. *sklop,* gen. *sklopa* (Vuk) i *sklopac* »klopka«.

VI. Prijevoj α zastupljen je u impf, od *klopiti: -klapati, -klapam* s prefiksima: *poklapati, rasklápati, sklapati, sklapam* (Vuk), odatle pridjev *nêsklãpan* (~ *govor,* Vuk), *nesklapnost; zaklopali* prema *zaklopiti* (ŽK) »zaključati«. Zatim u *klapati, -ãm* pored *-pijem* »klopfen«, *klapati, -ãm (do-}* 1° »vacillare, 2° mukom ići«; *klapati, -ãm* »sinonim: ogovarati«, *naklapati, naklapam = klatiti, klâpljem* »sinonim: brbljati«, *klapnja* f »Geschwätz«, *pri-, naklapalo* m. Riječ *klapa* »Wahn« može biti i od *tlapa,* pored *naglabati, noglābām* (Lika, *gl < kl* prema *razglabati)* »klaprnjati, plappern«, *kläpiti* »traben«, *zaklapati* (subjekt *svijeća)* »rinnen«, *kläpiti se* »schäumen, zudecken, schliessen«. Ovamo i pridjev *kläpav* »sinonim: klempav«. Isto: *poklapiti se* (ŽK) »spustiti šešir, uha«. Slov. složenica *klapouh* (= bug. *klepóuh)* »psovka: mit hängenden Ohren«, odatle hrv.-kajk. *sklapovůhati = isklapouhati = sklapušati* (Vodice) »povući za uho«. Ovamo i: *klapêtac,* gen. *-êca* (Vodice) »vrst čekića, njem. Charfreitagratsche«, *sklap* m (jedna potvrda) »sastavak«, postverbal od *sklapati; sklapalica* f (od *sklapati ruke* »moliti«) »kukavica«. Važna je riječ *sklapa, sklapaca* m (Duvno, Bosna) »kapci na očima«, zbog arb. *qepall'é* i rum. *pleoapă.* Rumunji posudiše reflekse prijevoja o i ilj. Riječ *clopot* »zvono«, deminutiv sa sufiksom lat. podrijetla *-ellus clopoțel* »zvonce«; *clopotniță = clopotărnița* »zvonik«, na *-ar < -arius clopotar* »zvonar«, *dopatane* »zvonareva kućica«, glagol *dopati* (Muntenija) »zvoniti«, dok su rum. onomatopeje *clăpăi, clăpăni, clămpăni* njihove tvorevine. Značajan je njihov slavizam *pleoapă = plehupā* »bug. *klepáč = klepka,* Augenlid« < *pohlopa* mjesto **poklopa,* riječ koja nije potvrđena u tom značenju u južnoslavenskim jezicima. -Za *kl > hl* ima potvrda u *klăpavica* (Crna Gora) > *hlapavica > lăpavica* (Krk) »kiša i snijeg zajedno, susnježica«. Arbanasi posudiše *qepallë* »Augenlid«, Rumunji *clipeală = clipitură = clipită ~ clipă* od *a clipi* »blinzeln« pored *a sclipi* »blin-

ken, glänzen«, prilog *ciipų* »im Nu«, *clipoci* »blinzeln«, odatle apstraktum *clipoceală.* Ni *klepalo* ni *klepati* nije potvrđeno među slavinama u rumunjskom i arbanaskom značenju. Jedino bug. *klepać = klepka* »Augenlid« i *sklapa, Mapaca* u Duvriu »kapci na očima« približujú se rumunjskom značenju. Mora se uzeti da je *clipoci* rumunjska tvorevina od bug. *klepać* i da odbacivanjem sufiksa *-ač >* rum. *-oč* stvoriše svoj *clipi,* jer *klepati* među slavinama ne dolazi u značenju »blinzeln«. Prema *klijentav* može ići ovamo i rum. *a (să) clinti* »ein wenig bewegen«, *neclintit* »nepomičan«. Glagoli *klepati* i *klapotati* su sveslav. i praslav. onomatopejski glagoli za koje se nalaze usporednice u lit. *klàpteréti* »laut zuschlagen«, lot. *klapstet - u* »klappern, bellen, plappern« i nvnjem. *klappen, klopfen.*

Lit.: ARj 3, 884. 5, 35. 51. 52. 53. 56. 68. 87. 88. 89. 95. 7, 327. 394. 395. 396. 8, 67. 10, 524. Hirtz, *Aves* 186. 192-193. *Elezović* \, 190. 293. 295. Ribarić, *SDZb 9,* 157. 190. Fancev, *ASPh* 29, 387. *Pleteršnik* l, 313. 2, 487. *Miklósié* 117. 118. *SEW* 1, 500. 512. 523. *Holub-Kopečný* 168. 169. 172. *Bruckner* 233. 238. *KZ* 43, 312. 51, 225. *Vasmer* 568. 572-573. *Mladenov* 239. 240. 241. *WP* l, 497. *GM* 223. *Gorjajev* 143. *Tiktin* 375. 478. 1386. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Matzenauer, *LF* 8, 171. 182-183 *Boisacq*[3] 468. Specht, *KZ* 68, 124. Bugge, *KZ* 32, 51. Vaillant, *RES* 22, 27. Machek, *Slávia* 16, 210. Scheftelowitz, *KZ* 53, 257.

klér m (15. v., prema lat. izgovoru, katolici) = *kiír* (15. i 16. v., prema gr. izgovoru, pravoslavci, tri puta i kod katolika) = *kliros* (u crkvenom jeziku) = *kliris* (14. v.), »svećenici, svećenstvo«. Crkveni termin gr. podrijetla κλῆρος > lat. *clērus* (Tertulian) »izabrani dio naroda«. Odatle na lat. sufiks *-icus* (nenaglašen) = gr *-ikós clericus > klerig* (1380, Senj) = *klerik — klirik* (15. i 16. v.) = *ćerik* (Božava, Rab, mlet. izgovor od tal. *chiérico)* »bogoslovac đak«, odatle na lat. *-alis klerikalan = klirikalan* »koji pripada svećenstvu ili svećeničkoj stranci«. Na lat. *-atus > -at klerikal,* gen. *-ata* m »škola za svećenike«. Ovamo još *cirka* f (Hrvati u Abruzzima) < tal. *chiérica* »tonsura«.

Lil.: ARj 5, 56. *79.* Kušar, *Rad* 118, 21. Wędkiewics, *RSI* 6, 231. Cronia, *ID* 6. *Miklošič* 119. *SEW* 1, 520. *REW*[3] 1985. *DEI* 898. 980. Vasmer, *GL* 79.

klesati, *-šém* impf, »kresati, tesati kamen«. Odatle Šulekove izvedenice na *-ar klesar* »kamenar«, na *-arija klesarija* = na *-arnica Mesarnica* »njegova radnja«, poimeničen part. perf. pas. *klesanac,* gen. *-nca* »otesán kamen«. Možda je od iste osnove *kiesen* m (Srbija ?, Stojanović) »komad mesa, sjanine«. Ta se riječ ne može fonetski objasniti arapskim *qysm* »dio«, kako misli Budmani. Glagol *klesati* s izvedenicama potvrđen je samo kao Šulekov termin, a u slovenskom kod pisaca, u značenju »Steine bebauen«, u narodnom govoru *konj se kleše* »das Pferd schlägt mit dem hinteren Hufeisen an das vordere an«. Semantički nije identično sa češ. *klesati* i polj. *klęsnąč* »pasti«. V. varijantu *kresali.*

Lit.: ARj 5, 56. *Pleteršnik* l, 405.

klešovina f (Sulek) »biljka ricinus communis, sesamum silvestre«. Upor. rus. *kleščevina,* polj. *kleszczotaina* »idem«.

Lit.: ARj 5, 56.

kleti (se), *kunem* impf. (1253, Vuk) *(o-se, pro-, u-, za- se)* = čakavski *kljati = kumiti* (prema prezentu, Zoranie), baltoslav., sveslav. i praslav. *(*kleti, Ыьно)* pravni izraz »jurare«. Glas *e* nastao je iz nazala *e:* stcslav. *kleti,* slvč. *kliat",* polj. *kląć,* rus. *kljasu; u* iz sonantnog */:* stcslav. *Ыьпс,* slov. *kolnem,* bug. *kalná,* stčeš. *kinu.* Iterativ se pravi duIjenjem *ь - i klinati > klinjem* (jedna potvrda, upor. stcslav. *zaklínati)* = (sa *nj* mjesto *n* prema prezentu *klinjem) -klínjati,* samo s prefiksima *ispro-, o- se, prò-, za- se: ispròklìnjam* (18. v., Dubrovnik). Na *-iti* s istim prijevojem *klíniti, ' klíním* impf. (Vuk, Lika) »sinonim: nakričivati«. Taj je denominal nastao od postverbala **klin,* koji nije potvrđen, a morao je i propasti, ako se govorio, zbog homonimtje sa *klin* (v.). S prefiksom *u-* očuvao se u Vukovoj izreci *ostati za uklin* »prokletstvo«. Apstraktum od infinitivne osnove na *-tva* je sveslav. i praslav. *(*klįtva) : 'kletva = kletav,* gen. *-tva* (Bosna) = *klétav,* gen. *-tvi* (15. v., Vuk, Crna Gora) = *klatav* (u starijem jeziku) = (sa *kl > klj) kljêtva* (17. v.). Od prošlog participa na *rt* je izvedenica na *-ština < -ski + -ina okleština* (Crna Gora) < *oklet + -ština* »plaća za kletvu učinjenu za drugoga«, od *òkleti se, okùnem se* (Stulić) prema *oklinjati se.* Ovamo ide i *òkletva* (Stulić) »urota«, *za-' kletva* pored *zakletva = zakletva* (Kosmet). Još postoji apstraktum na *-ba* od prezentske osnove: *kùnidba = kleče* (Ljubiša). Pridjevi na *-ъn; klétan* (Stulić), poimeničen na *-ik kletnīk* m, *krivokletnik* m (18. v.) prema f *kletnica;* na *-ovan kletovan* samo u starom jeziku. Od *kletva* je pridjev na *-én: kiélvén*

(Vuk). Od prezentske je osnove radna imenica na *-telj kunitelj* (Mikalja, Stulić) m prema f *kuniteljica.* Od *zaklinjali* radna je imenica na *-ăi: zaklinjao,* gen. *-ača,* s pridjevom *zaklinjačkī.* Part. perf. pas. na -í: kao pridjev *oklet* (Kosmet) »uklet«,, *proklet i Sklet bijo* (Kosmet) = *proklet* (Vuk) = *prokljet* (ŽK). Odatle *prokletnîk* m prema *prokletmca* f i *prokletniče,* gen. *-četa* n, *prokleuja* »1° ukleto čeljade, *2°* toponim«, *proklēt'inja* f = *prokletma* f »prokletstvo«. Prihvatljivo je Brücknerovo mišljenje da je osnova praslav. *kle-ti* u prijevoju *-klon* (upór. ukr. *proklin,* gen. *proklónu* »prokletstvo«) i da glagol *kloniti* sadrži prvobitno značenje od praslav *kle-.* Upór. semantički razvitak od *priseći.* Baltičke su usporedmce : lot. *klenlét* »prokljinjati«, stprus. 1. 1. pl. *klantenmai* »proklinjemo«. Drugih utvrđenih ie. usporednica nema. Mladenov i Gorjajev upoređuju neuvjerljivo sa sanskr. *krandati* (3. 1.) »viče«. Rumunji su posudili kao religiozni termin *proclet,* odatle njihova glagolska kreacija α *procleți* »prokleti«, sa lat. *-ire > i.*

Lit.: ARj 4, 6. 5, 57. 63. 786. 788. *Elezović* l, 190. 2, 23. 141. *Mažuranu* 504. *Miklošič* 117. *SEW* l, 525. *Holub-Kopečný* 171. *Bruckner* 232. *Vasmer* 576. *Mladenov* 265. *Gorjajev* 145. Vaillant, *RES 22,* 15.

kleveta f (1325, 1354, Budmanijev akcenat, koji se ne slaže s bug., rus. *kleveta;* nije općenita hrv.-srp. riječ; nije isključeno da je posudenica iz stcslav.), praslav., »sinonim: objeda (1354: *kleveta ili obada),* panjkanje, opadanje, ocrnjivanje«. Nalazi se u stcslav., bug., češ., ukr. i rus. Nema je u slov. i polj. Denominal *klevetati, klevećem* pored *-etam* »1° brbljati (najstarije značenje), 2° opadati (ŽK), ocrniti, ocrnjivati, oblagati« = *klevetat* (Kosmet). Onomatopeizira se umetanjem *n* pred dentalom i s pomoću *d < t: klevèndati, klevèndãm* impf. (Lika), sa radnom imenicom na *-alo* m prema *-alica klevèndalo* prema *klevèndalica* pored (u Lici) *klevetalo* m prema f *klevètalica.* Hrv.-kajk. je radna imenica na *-avac* m prema f *-avka klevètavac* prema f *klevètãvka.* Pridjev na *-ъn klevetan,* poimeničen na *-nik* m prema *-nica klevetnik* prema f *klèvetnica.* Glagol *klevetati* je tvoren kao onomatopejski glagol *třepetati,* tj. sa deminutivnim *-et.* Ali nema onomatopeje *klevet* m kao *trepet.* Rumunji posudiše *deveta,* odatle njihove kreacije glagol *deveti* na lat. *-ire >* rum. *-i* i pridjev *devetnik < -ъn + -icus.* Miklošič je držao da je od *klepati* »udarati na nekoga«, ali nije objasnio *p > v.* Berneker, Mladenov i Vaillant uzimlju izvedenicu na *-et-ati* od stcslav. *kljbvati, kljujo.* Ali tada osnovu objašnjuje samo rus. infinitivni *klevatb (ь > e)* prema *kleveta.* To ne može da objasni češ. *kleveta* i slvč. *klebeta.*

Lit,: ARj 5, 63. 64. *Elezović* l, 293. *Mažuranić* 505. *Miklošič* 118. *SEW* l, 526. *Holub-Kopečný* 170. *Vasmer* 566. Vaillant, *RES 22,* 191. *Tiktin* 374. Uhlenbeck, *IF* 17, 95. *Mladenov* 240.

klevrêtb m (14. v., Danilo *Jisus, klevrêtb-vladika, гаЬь-сагь)* »conservus, drug u službi i ropstvu«, samo u spisima pisanim crkvenim jezikom. Nalazi se u stcslav. *klevrětb* »σύνδουλος«. Od lat. *collibertus >* tal. *nuverto,* stlog. *culivertu,* stfr. *cuilvert.* Potječe zacijelo iz balkanskog latiniteta, kako pokazuje *o >* г, (v. *siar < solarium)* i likvidna metateza (kao *kriša < ceresiä).* [Usp. i *komkati].*

Lit.: ARj 5, 64. *Starine 22,* 216-217. *Miklošič* 119. *SEW* l, 514. *REW»* 2047. *DEI* 1013.1189. Lukić^og^HO-lSO. *Vasmer* 566.

klibiti se, *-lm* impf. (Bačka) »sinonimi: keljiti se, kesiti se, smijati se pokazujući zube«.

Lit.: ARj 5, 64.

klica f (Srbija, Uzice) »igra s nožem i kočićima«. Nije točno opisana. Budmani izvodi odatle kao deminutiv na *-bk kličak,* gen. *-čka* m »1° drveni klin (u Lici) koji karigu konjsku za gnjat sapinje, 2° (u Stonu) komadić drveta kojim se sapinju pločice, 3° (U Dubrovniku, 15. v.) na glavi plemenitih Dubrovkinja naprava'koja se zove lat. *reguletum«.* Možda od praslav. korijena *ktl-* u *klati,* v.

Lit.: ARj 5, 65. 66. Skok, *Rešetarov zbornik* 1931, 430-33.

kuckati[1] *-am* impf. (Srbija) »cacare (za dijete)« prema pf. *òklicnuti, -ēm* (Vuk) »pustiti malo nečisti iz sebe«. Odatle *kličak,* gen. *-čka* m (Vuk) »djetinje govno«. Eufemističke onomatopeje. Upor. *klisnica* »izmetina«, v. *klis.*

Lit.: ARj 5, 66. 8, 817. Pedersen, *KZ* 38, 342.

klickati[2] *-am* impf. (Srbija)[1] »(pejorativno) na konju kaskati«.

Lit.: ARj 5, 66.

klici = *klić* (Kosmet, Crna Gora) pored *kliknuti, kliknem* pf. (Vuk, narodna pjesma, subjekt *vile) (do-, is-, po-, us-)* — (sa *k > c* zbog prethodnog г) *klicali, -čem ~ kj'icat, kjîcen* (Cres) pored *-cam,* baltoslav., sveslav. i praslav. onomatopejski glagol »(za)zvati vičući«. Iterativ na *-ovati klìkovati, -ujem* (Crna Gora, (16. v.) *(do-).* Na *-ot klikotati (se), -ćem* »smijati se«. Deminutiv na *-tati kliktali, klikćem* (Vuk), na *-éti klíktjeti, -im* »zvečati«. Postverbali *klik* (Vuk) = *klíč* (Istra), *poklik, poklič, usklik,* s neologizmom *uskličnik, klika* (17. v., objekt uz *klikovati).* Pridjev na *-ъn: isklična (cijena).* S umetnutim *i kilikovati, -ujem* »pjevati«. Sa varijantom *r* mjesto / *křiknuti, kriknem,* na *-éti kričati, kričim = kričiti,* (16. v.) »idem«. Postverbali *krič, krik* (16. v.) Onomatopeja je internacionalna. Odatle *klika* f < fr. *clique.* Upor. fr. *crier < *quīritare.* Rumunji posudiše *die* m i *eliciti* »jauchzen« < *klikovati,* Arbanasi *krit.* Lit. *klikti, kliņķu* »plötzlich aufkreischen«, *krīkšti, krikšēti* »kričati«. Upor. germ. **skrī-* u njeni. *Schrei,* arb. *kerçénj* »rufe, schreie«.

Lit.: ARj 4, 952. 5, 65. 70. 71. 533. *Elezović* l, 295. Tentor, *JF* 5, 206. *NJ* 7, 248. *Miklošič* 110. *SEW* 519. 616. *Holub-Kopečný* 191. *Bruckner* 275. *KZ* 45, 46. *Vasmer* 570. *REW*[3] 6967. *WP* 1, 497. *Boisacq*[3] 316. *GM* 189. 206-7. Jokl, *Unt.* 93. Uhlenbeck, *PBB 26,* 288. (cf. *AnzIF* 15, 105). *Tiktin* 375.

kliješta n pl. = (ikavski) *klišća* (ŽK) = *kliješte* f pl. = (sa *kl > klj) klješte,* gen. *Mjesta* (Kosmet; plurale tantum zbog toga što se to oruđe sastoji od dva dijela), sveslav. i praslav. *(*klestia),* bez identičnog izraza u baltičkoj grupi, »forfex, Zange«. Upor. s umetnutim *r* poslije *št:* slov. *kleštra* »Kummetholz«. Deminutivi na *-ča kliještaca* n pl. (Lika), na *-ica klještica* n pl. (Dubrovnik, glede naglaska upor. *Poljica), klještice* f pl. (17. v., Vuk) »kojima se vlasi skubu«. Augmentativ na *-urine klješlurine* f pl. (Lika). Na *-ar: klešćar* (Kurelac, Cres) »1° jakrep, škorpija, špurak« = *klešćar* (Istra, Nemanić) »2° božji vő, jelenac, lucanus cervus«. Na *-evina: klještevina* f (Srbija) »biljka morska kudelja, ricinus communis«. Denominál na *-iti kliještiti, kliještlm (u-)* »stiskivati kliještima«. Rumunji posudiše *cleįte* n pl. = *cleaste* = *clești* = *cleșluri,* slav. deminutiv na *-ica cleįtifa* pored deminutiva na složen rum. sufiks *-{tor clestijor.* Glas φ nastao je iz ie. dvoglasa *oi >* baltoslav. *ai* kao i u *kljast* (v.), *kljaštriti* = hrv.-kajk. *Mestrui, kUsnçti, klešnę >* češ. *sklesnouti* »zusammen drücken«. Taj posljednji nije zastupan u hrv.-srp. Taj dvoglas ostavio je trag samo u slavinama. Bez *t *kleša l *kliša* nalazi se u poljskom, ukrajinskom i gornjolužičkosrpkom kao i u lit. *kliše,* pl. *klišes* »Krebsschere«. Prema tome *kliješta* se sastoje od tri elementa, od osnove *kles-* i dva sufiksa -í i -ra. le. je korijen **qloik-,* prijevoj od **qleik-; s* je nastao od ie. palatala *k.* Odatle *št < stj.*

Lit.: ARj 5, 68. 69. 95. *Elezović* l, 295. *Miklošič* 119. *SEW* l, 517. *Holub-Kopečný* 170. *Bruckner* 234. *Vasmer* 568. 569. *Trautmann* 137. *Tiktin* 374. *Mladenov* 240. *WP* l, 492.

klijet m, f (Vuk; 1437: *celarium vulgo kleth) = klet* (zapadni dio Donje Podravine) = *klijeta* f (18. v.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »casa, cella; sinonim: komora, kiljer > kijer«. Deminutiv na *-łka klijetka* »1° mjesto gdje se hrani jelo, 2° sjeničarka, bundeva namještena za hvatanje sjenica, 3° sinonimi: kavez, kajpa, gajba, kobača«. Upor. bug. *kletz* »kavez«. To posljednje značenje obično je u *krletka* (i slov.) = *škrljētka* (Slavonija) = *grletka* (18. v., Stulić) = *karletka* (Stulić, kod njega je *karletna* valjda tiskarska griješka). Umetnuto sonantno *r* je zagonetno. Prema Štrekelju *krletka* je posudenica iz madž. *kalitka >* rum. *calitcă* (Alexi). Prema tome sonantno *r* zastupa madž. *a.* To donekle naliči na sonantno *r* mjesto rum. *ă* u *krpuša* (v.) < rum. *căpușă.* Madž. *kalitka* je zacijelo slav. **kl tbka.* Na *-ar: klhãr* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »camarino«. Augmentativ na *-ara kljètara* f (Lika), s deminutivima *kljètarica* (Lika) i *kljetaričica.* Izvedenica na *-ište kljetišle* n (14. v.) bila je termin za vlaško (nomadsko) selo. U tom smislu ušlo je u latinski pisane tekstove *cletista* (15. v.). Upor. kod Marina Držića: *Vlah Vlaha patiste a katunaru kletište.* Baltičke su paralele *klétis* = lot. *klēts* »hambar«. Od ostalih ie. najinteresantnija je keltska paralela: ir. *cliath* »crates« < gal. *dēla >* fr. *claie* »crates, Hürde«. Postoje još germanske i latinske paralele. Bio je to naziv za kuću od pletera i ilovače. Glas φ nastao je iz ie. dvoglasa *oi,* koji je zastupan samo u slavinama. Ie. je korijen **klei- \ *kloi-,* raširen sufiksom *-ti.*

Lit.: ARj 3, 444. 5, 69. 70. 95. 5, 595. Hirtz, *Aves* 189. *BI 2,* 533. Hamm, *Rad* 275, 48. *Miklošič* 119. *SEW* l, 517. *Holub-Kopečný* 169. *Bruckner* 232. *Vasmer* 569. *RSI* 6, 192. Niedermann, *IF* 26, 48. Joki, *Unt.* 97-98. Loewenthal, *WuS 9,* 176. Štrekelj, *DAW* 50, 34. 76. 82. *REW*[3] 1988.

klimen m, dvije potvrde kod Kavanjina: *tu sjedeći kümeni ... vidim pasti krotka slada ; na klimenu grada tvoga ima'u pobit turski vuci.*

Nije jasno značenje. Nema potvrda iz narodnih govora. Možda je od lat. *culmen,* gen. *-inis* > tal. *colmo* »cima, sommità«, postverbal od *colmare, colmegna í* »trave del comignolo« < lat. pridjev *culminem.* Upór. arbanske latinizme *kul'mi* (s članom, Ulcinj) »sljeme« = *kurmi shpīs* »krov od kuće« (ibidem).

Lit.: ARj 5, 74. *REW*[3] 2376. *DEI* 1016. 1028.

klín m (Vuk) = *(kl > kij) kljin* (Zoranie), sveslav. i praslav., »cuneus«. *Klín,* gen. *Klína* (Vodice) «punta kod Crnikovice«. Pridjevi: na *-ast klinast,* na *-ovát klínovat,* na *-ovit klinovit.* Augmentativ *Kiminą.* Denominal na *-iti: raskliniti* (Šulek). Rumunji posudiše *clin* »1" Zwickel, 2° Keil«. Arbanasi *qint-di'* »Zwickel«. Deminutivi: na *-ič klinić,* na *-ьc klinac,* gen. *klinca* (Vuk, Kosmet i u drugim slavinama) »sinonim: ekser, čivija«, na *-cьc klinčac* (Jačke, Šulek) = hrv.-kajk. *klinčec* = na *-čić* < *-ьc* H—*ić klinčić* »sinonim: karanfil«. Madžari posudiše *kölönc.* Augmentativ *klínčina.* Od *klinac* pridjevi su na *-ъn klinčan,* poimeničen na *-ica klinčanica* (Šulek) »sinonim: čiviluk«, na *-ik klinčamk,* gen. *-ika* (Vuk) »put, cesta za potkovane konje«, na *-jav klincov,* na *-jast klinčast.* Na *-jar klinčar,* gen. *-ára* »kovač klinaca ili koji ih prodaje«, s pridjevom na *-ski klinčārskī.* Na *-jara klinčara* »kovačnica«. Na *-arija klinčarija —· klinčarnica* (Šulekov neologizam). Na *-en-jak: klinčenjak* (neologizam) »oruđe za pravljenje klinaca«. Na *-ák òklinak,* gen. *-îıka* m (metafora) »1° komadić iskrčene šume, pašnjaka ili livade nalik na klin, 2 toponim«. Denominal *klíncit, -im* (argot, boškački, Kosmet) »(metafora) sjediti, mirovati«. Upor. iz zidarskog argota u Sirinicu (Šar-planina) *klinka* »kuća«, *klinčarnica* »kuća«. Ovamo možda na *-ov* < madž, *ó klincov* (Lika) »(šaljiva metafora) muški djetić što je istom odrastao, velika stasa« = (augmentativ) *klinčina* (Lika) = *klincija* m (Lika) i *klinci ti, -im* (Vuk) »stajati bez posla, sve na jednom mjestu«. Prema Sobolevskom praslav. izvedenica na *-inъ* od ništičnog prijevoja *kъi-* (v. *klati],* prema Vaillantu od iste osnove od koie je *kljun, kljuka, ključ, kljuvati.* Prvo je tumačenje vjerojatnije. V. još *klip* i *klis.*

Lit.: ARj 5, 66. 75—8. 96. *Elezović* l, 294. Ribarić, *SDZb* 9, 157. Trojanović, *JF* 5, 224. *MiMošič* 119. *SEW* \, 519. *Holub--Kopečný* 171. *Bruckner* 234. *KZ* 46, 228. *Vasmer* 570. *Mladenov* 241. Sobolevski, *Slavia* 5, 447. Vaillant, *RES* 19, 104—105. *GM* 227.

klīndrāc (Srbija ?, Lj. Stojanović), uzvik nejasnog postanja značenja »dip, skok, skoči«. Odatle *klindrcnuti, klindrcnem* pf. »đipiti, skočiti«. Upor. *kupiti* (Vuk, Risan) »uzjahati«.

Lit.: ARj 5, 77-8.

klinga f (ŽK) = *klinga* (hrv.-kajk.) »l ' gvožde u noža, u sablje, 2° prišvarak (ŽK)«. Od njem. *Klinge,* postverbal od *klingen,* svegermanski, Upor. rus. *kunok* »Klinge«.

Lit.: ARj 5, 78. *Weigand-Hirt* 1058. *Vasmer* 570.

klîp, gen. *klipa* m (18. v., Vuk, slov.) »1° klas, 2° batina« = *kūpa* f (Lika) »1° batina, 2° prezime«. Deminutiv na *-ok klípak,* gen. *-pka* (18. v., Vuk). Na *-an* (pejorativno) *klipan* m (Vuk) »1° (psovka) besposlen mladić velikog uzrasta; sinonim: zavrzán, 2° nespretna Ijudeskara, 3° nespretan mladić« prema f *klipanica* (Vuk) »štogod kao klip«. Deminutiv na *-ica klîpica* f, na *-ić klipić.* Augmentativ na *-etina klipètina.* Kol. na *-je kliplje* n. Pridjev na *-at klipat* (kukuruz). Na *-avac,* gen. *-avca klipavac* »vrst sijerka«. Denominal na *-ati kììpati, -ãm* impf, (subjekt *kukuruz)* »klasati«. Arb. *kallup* (Hahn) »Maiskolben, klip« čini se da je unakrstio arb. *kali* »klas« i naš *klip (u* za z ostaje neobjašnjeno). Riječ *klip* nije raširena medu slavinama. Upoređivati se može rus. *klipen* »klin« i češ. *klipati, klipu* »schwer bewegen« (glede toga glagola upor. *klapati,* v.), lit. *sklypas* »krpa, komad zemljišta« od *sklypuoti* »raskomadati« (prema Loewenthalu, Bernekeru i Vasmeru). Prema Spechtu i Brückneru u prasrodstvu je sa *klin* (v.), od praslav. osnove *kti-* (v. *klati).* Ta bi bila ovdje raširena sa *p.* Razlikovati treba *kupiti, -lm* (Vuk, Risan) »uzjahati« i *kliptati, -čem* (srednja Dalmacija Pavlinović, subjekt *gavran, ptica)* »teško se krilima vozati«. To su onomatopejski prijevoji od *klepati, klapati* (v.) i rum. *clipă,* koji sa *klip* nemaju nikakve veze.

Lit.: ARj 5, 79. Bulat, *Slávia 2,* 619. *Miklošič* 119. *SEW* l, 520. *Bruckner* 284. *Vasmer* 570. Loewenthal, *ASPh,* 37, 385-386. Specht, *KZ* 68, 128. *GM* 170.

Klis m, toponim kod Splita, ktetik *kliski* prema *Klišanin,* u latinskom tekstu 852. *curtis quae Clusan dicitur,* dalmato-romanski toponomastički relikt sa *u* > *i.* Upor. rezijansko *čyza* »Zaun« < mlet. *dusa* = tosk. *chiusa,* rezijanski toponim *Klüza* < furl. *Clùse, Schise* = tosk. *Chiusa.* Vlat. part. perf. *dusus* > tal. *chiuso,* kllat. *clausus,* od *claudere.* Upor. slov. *ćot* (Režija) »Schweinestall« < furl. *ciot* = *ciόut* = *ciût* »stalluccio, stabbiolo, stalla, porcile«. Odatle apstraktum na *-ura* učena riječ *klauzura* (Budmanijev akcent) = *-ura* »1° (samostanski termin) odio samostana zatvoren za ženske, 2° zaključni pismeni rad na ispitu«. Vlat. *clusura* > tal. *chiusura* u srednjogrčkom unakrštenjem sa κλείς, κλείω »zatvaram« κλεισούρα »Bergpass, Engpass«. Hrv.-srp. i bug. *klisura f* (13. v., Vuk, narodska riječ) = *kljisura* (17. v., Vitezović) »1° klanac, ždrijelo (na istoku), 2° (na zapadu samo kod dubrovačkih pisaca, te Boka, Ljubiša) hrid, vrlet, rupes, 3° grad, utvrđenje (13. v., Daničićevo tumačenje), 4° toponim (od Bosne i Srijema na istok)« može biti posudenica iz srednjogrčkoga, ali i posudenica iz balkanskog latiniteta sa *u* > *i* kao u *mūrus* > *mir.* Srgr. κλεισούρα može biti posudenica iz južnoslavenskoga. Čisto fonetskim razlozima taj se problem ne da riješiti. Riječ *klisura* na Balkanu je kontinentalna riječ i zamjenjuje kasniju posudenicu iz tur. *dénient* (v.). *Klis* dovodi i car Porfirogenet u vezu sa συγκ)είειν (καλεΐται Κλεϊσα δια το συγκλείειν τους Sι ερχόμενους εκεΐθεν). Pridjevi *Misurasi* (Pavlinović), *küsurat, klisurit, klisurski.* Augmentativ *klisurètina.* Deminutiv *klìsurica.* U arbanskom je također sa *i* za *u* kao u grčkom i hrv.-srp. i bug.: *klisure* »Engpass«. U pitanju odakle potječe hrv.-srp. i bug. *'klisura,* od važnosti može biti Marulićev oblik *klesura,* u kojem se *e* ne slaže s *i.* Upor. *cezura* (Verona), mlet. *-desura,* srlat. *clesura* (1121, Bologna), *chesura* = *chisùra* (Sardinija). Iz tih se refleksa vidi da je *e-i* mogao nastati i disimilacijom *u - u* > *e, i - u* na raznim točkama. Obično je mišljenje da je *klisura* grecizam na Balkanu, ali se vidi da je geografski vezan na sjevernu Italiju. Sa nenaglašenim deminutivnim sufiksom *-ula* riječ je učena: *klăusula* (17. v., Dalmacija) = *klauzula* (Hrvatska) = *klauzula* (18. i 17. v.), kancelarijski termin.

Lit.: ARj 5, 46. 56. 81. 96. *Miklosič* 119. *SEW* l, 520. Vasmer, *GL* 79. *RSl 3,* 280. *REW** 1973. 1974. *DEI* 912. 913. Stürm, *GSJK 6,* 79. 81. *GM* 192. *Moravcsik* 122.

Klisa f, toponim kod Olova, istočna Bosna, nalazište stećaka oko crkve. Od gr. εκκλησία > lat. *ecclesia* »skupština«, apstraktum od ἐκκαλέω »sazivam«, panromanski grecizam koji se nalazi i u arb. *kishë,* za razliku od rumunjskoga, gdje je za isti pojam *basilica* > *biserică* i od germanskog i slavenskoga, gdje je κυριακή > *crkva* (v.), *Kirche.* U južnoslavenskom potvrđen je samo toponim *Klisa.* Upor. još s turskim toponimom *Kirkkilise* u Traciji »četrdeset crkava«. Potvrđena je *crkva* kao mjesto sabora u Ljetopisu dukljanskom 33 : *skupšćina u Petih Crikvah* (upor. *Fünfkirchen* = lat. *Quinque ecclesiae* — madž. *Pécs-* = slav. *Peiuh* < **Petbjuh crkbvì* u Panoniji). Učena izvedenica: na gr. -αστής εκκλησιαστής > lat. *ecclēsiastēs* »govornik«: *eklezijast* m (17. v.), *ekležijašt* (17. v.) = *ekležijasteš* (17. v.). Prošireno na nenaglašeni sufiks *-icus: eklesijastik* (16. v. i 17.) = *eklezijastik(o)* = *eklesijastik* (17. i 18.) u značenju složenice *(j)ekttsijarah,* gen. *-anha* (Dečanski hrisovulj) = *klisijarah, klisijarhov* (17. v.) »kaluđer koji upravlja službom božjom« — *krisijarh* (Sava), *potklisijarah,* gen. *-arha* < ἐκκλησι,άρχης (kaluđerski termin), u búg. *klisár* m prema *klisarka,* deminutiv *klisarce,* sa zamjenom *-ar* < lat. *-arius* za drugi dio složenice -αρχής Vuk ima *klisara* f u izrazu *baba* ~ »baba koja mijesi poskurice«, *klisara* m Hercegovina) »crkvenjak«. Odatle prezimena *Klisarić, Klisarović 1 -revič.*

Lit.: ARj 3, 24. 4, 572. 5, 551. 11,148. Benac, *Olovo,* 1951. Grujić, *GISUD* 14,227-229. *Šišič* 396. Vasmer, *GL* 55. *DEI* 1412.

klïti (se), *-jem* impf, (srednja Dalmacija, Pavlinović, Martie, Kanižlić, J. S. Reljković) = (prema prezentu *klij-* i raširenjem na *-a-) klijati, -ant* (17. v., Vuk) *(is-, pro-, pri-},* sveslav. (osim ruskoga) i praslav. *(*Meti, kblejo"),* bez paralele u baltičkoj grupi, »germinare; sinonim: nicati«. Između *k i l* stajao je poluglas *ъ,* kako pokazuje *kolac,* gen. *-Ica* (18. v., Vuk) »mlada trava«, deminutiv na *-ьc* od **kbh.* Drugi je deminutiv na *-ica klica* (17. v., Vuk) »germen, nucleus; sinonim: pupoljak«, s p_ridjcvom na *-ost kllcast* = na *-av kličav.* Pridjev na *-jav kličav* (Vuk) dobio je metaforicko značenje »u koga su počele sijedjeti kose«. Odatle hipokoristik *klico.* Na *-as klicaš* (Gospić) »biljka taraxacum palustre DC.«. Denominal na *-ati Micati, -am* pored *-čem* (17. v., leksikografi) (w-) = *klicăt* (Kosmet) »sinonim: klijati«. Deminutiv *kličica.* Augmentativ *kliíetina.* Složenka *kljicogriz,* Pavlinovićev neologizam za »phylloxera«. Poimeničen part. perf. akt. *klllo* (18. v., Vuk) »1° Mistbeet, 2° sinonim: klica«. Može se shvatiti i kao izvedenica s pomoću sufiksa *-ilo* za oruđe *(plašilo, strašilo* itd.) od osnove **ktl-.* U prilog ovom mišljenju govori oblik *klivilo*

(J. S. Reljković) mjesto *kulo,* od nepotvrđenog **kliviti* (prema *plijeniti,* od *pliti).* Praslav. korijen **kbl-* je ništični prijevoj od *klati* (v.).

Lit.: ARj 3, 884. 4, 763. 5, 66. 67. 82. 73. 65. 96. 70. *Elezović* l, 295. *Miklošič* 154. *SEW* l, 661. *Holub-Kopečný* 170. *Bruckner* 227. *Mladenov* 265. Matzenauer, *LF 9,* 42.

klobača f (Šulek) »biljka«. Kad bi se znalo kakva je to biljka, da li naliči na *klobučac,* gen. -cea (v.), koja označuje četiri razne biljke, koje bilo u čem naliče na *klobuk,* moglo bi se pomišljati na isto postanje; *-ača* bi bila zamjena sufiksa.

Lit.: ARj 5, 83.

klobòdan, gen. *-äna m* (Vuk) = *klobodãn,* gen. *-äna* (Kosmet) »1° žica předena sa svilom ili pamučnim koncem na čekrku zvanom *klap,* 2 umeci tako předené svile sa bakarnom žicom *(veze sos klobodãn),* 3° sinonimi: varak, kozar, šik, žik, srma«. Balkanski turcizam (tur. *kilabdan* »filum auratum«) iz oblasti veziva: bug. *k(a)labadan, klabodan* »feiner Metalldraht, Lahn, Filigran«.

Lit.: ARj 5, 83. *Elezović* l, 295. *Doric* 147. *Lokotsch* 1275. Matzenauer, *LF* 8, 172. *Mladenov* 228. *Škaljii** 410.

klücati, *-am* impf. (Vuk, subjekt *tetrijeb),* onomatopejski glagol, »1° otvorati i brzo zatvarati gubicu s nekom bukom, 2° (subjekt *guska)* sinonim: daktati, gakati« prema pf. *klocnuti, -em* (Vuk, subjekt *tetrijeb,* Lika) »udariti jedanput zubima o zube«. Odatle na *-alica: klocalica* »drvena sprava nalik na konjsku glavu koja se može otvarati i zatvarati tako da kloca; u Dubrovniku je nosila ovakvu glavu *turica* (v.)« = (varijanta *kl* > *klj) kljocnuti* (subjekt *ptica,* objekt *zrnce,* Split, srednja Dalmacija, Pavlinović). Onomatopeja dobiva i prefiks *s,* koji u vezi sa *kl* prelazi u *š: škljôce* pored *kloce* f pl. (Vuk, Hrvatska) »sinonim:: bukagije« = *škloca* f (Vuk, Otok, Trebarjevo, Srijem, Slavonija) »1° britva drvene kore, 2° stara puška (Lika, Srbija)« = *škljóca* (Sulek, Popović) »idem«. Denominal na *-ati škljôcati, -ām* (Vuk, *zubima)* impf, prema pf. *škljocmiti, -ein.* Tom onomatopejom oponaša se glas koji nastaje od brzog sudara.

Lit.: ARj 5, 85. 86. 17, 658. 660. *BI* 2, 531. Pedersen, *KZ* 38, 342. Hirtz, *Aves* 182. 193.

klokūti m (Krtole, Lastovo, Cavtat, Mljet) = *klokûn* (Dobrota, Lepetane, Tivat, Lastva) = *kldkunj* (Dubrovnik, Korčula) = *klõkun* (Vela Luka) = *kankūn* (čakavski, asimilacija kao u *sambun* < *salbun)* — (s ispadanjem suglasnika *n* po zakonu disimilacije *n - n* > *0 - n) kakun,* gen. *-una* (Buzet, Sovinjsko Polje), slov. *kolkûn* = *koukýn* »1° čep velike bačve, tapun (ŽK), vranj, 2° čep na maloj lađi što zatiskuje rupu kroz koju pušta vodu kad se rasuši«. Od sjev.-tal. *calcane* (14. v.) = *cacone,* furl, *chalcon,* srlat. *cauconus,* ngr. κουρ-ΚΟΰΝL *(r* < *l* kao u αδερφός ili καρδάρι »Milchgefäss« < *caldarium,* »Spundloch«, u sjevernoj Italiji), sa disimilacijom mlet. *cocon, cocon, cucon* < *cancan, cancan, cacone* > tosk. *crochiume* (zamjena sufiksa *-ume* mjesto *-one),* prema Battistiju od *caucus* »čaša«, što ne objašnjava značenje. Slog *klo-* mogao je nastati po zakonu likvidne metateze kao u *Almus* > *Lom.* Može biti stari leksički ostatak iz dalmato-romanskoga "prema mlađoj posudenici *kankun* > *kakun.*

Lit.: ARj 5, 87. *Pleteršnik* \, 424. Skok, *ZRPh* 38, 548., br. 16. Meyer, *Ngr.* 3, 30. Štrekelj, *DAW* 50, 25. Schuchardt, *ZRPh* 35, 76. Isti, *Rom. Etym. 2,* 367. Sturm, *ČSJK* 6, 55. Vasmer, *ZSPh* 14, 466. *DEI* 656. 676. 992.

kloniti se, *klonim* impf. (Vuk) »sinonim: okaniti se«, dobiva s prefiksima *do-, is-, ispo-, na-, po-, pri-, s-, sa-, u-, za-* različita značenja koja polaze od »nagibati, nagnuti«. Prefiksalne su složenice bolje očuvale prvobitno značenje. Tako i iterativ koji se pravi prijevojem duljenja *o - õ* > *a klanjati, -ām* »izvršiti religiozni akt molitve (kod muslimana, objekt *sabah, ićindiju, akšam, aksam)* = *klanjati* »prožigati proso« (o-), *klanjati se* kao izraz uctivosti, »sagibati se«: Dobiva također s prefiksima *do- se, ispo-, o(t)-, po-, s- (se), sa-, u-, za- (sé)* različita značenja, kao *uklanjati* »odstraniti« itd. Perfektiv *klonuti, -ëm* (Vuk, Marulić) *(s-)* znači »pasti, nagnuti se, pognuti se, spustiti se« prema impf, *kloniti.* Odatle *klonuo* i apstraktum *klonulost, klonuće* (Zuzzeri). Postverbal *klon* »grana« postoji samo u bugarskom. Od prefiksalnih složenica postverbali su *naklon* (u zagrebačkom govoru izraz uctivosti: *moj naklon), poklon* »dar«, odatle na *-nik poklonik,* gen. *-ika* »hodočasnik«, *sklon* m »prebivalište, dogovor«, *zaklon,* te *zaklona* (Mikalja) iz češkoga. Ovamo idu pridjevi: *sklon, naklon* »voljan«, s apstraktima *sklonost, naklonost; prikloni* (kut) raširen na *-it sklonit, naklonit, sklonitost,* na *-iv: skloniv.* Na *-ište sklonište, zaklonište* n (Piva--Drobnjak) »mjesto gdje se može skloniti od

nepogoda". Oblik *klonuti se čega* mjesto *kloniti se* prema Maretiću nije dobar. Od prefiksalnih složenica ističe se semantičkim razvitkom *poklon* (12. v.) »dar« sa denominálom *poklonili, -lm* (13. v.) »darovati« i impf. *ispoklonjivati, poklanjati, -am* (14. i 15. v.), *poklonite!]* »iskazivalac časti«, značenje »sagibati, savijati se (kao akt uctivosti) > darovati«. To se feudalno značenje razvilo jednako kao i fr. *hommage* < **hominaticuni* od *homo.* srlat. *homagiitm* (upor. nekadašnja *homagijalna čustva* iskazivana vladaru ili *moj naklon* u zagrebačkom govoru) »akt veselja feudalnog gospodara prema podložnicima«. Rumunji posudiše južnoslav. feudalni *poklon* > *plocon,* n pl, *plocoane* < *poclon* (Moldavija) »Geschenk« (metateza *l'),* denominal *ploconi,* odatle rum. apstraktum na *-eala* < slav. *-eh ploconeală.* Osnova *klon-* u dvočlanoj antroponimiji *Klonimir* već kod Porfirogeneta. Iterativna osnova *klanja-,* koja se nalazi i u stcslav. polj. i rus., potvrđena je jednom kao postverbal. Odatle radne imenice na *-as klanjaš* (jedanput potvrđeno) = *klanjalac,* gen. *-aoca* m (18. v.) prema f *klãnjalica,* kod Vuka »vrsta narodne pjesme«, *klànjatelj* m prema *í klanjateljica* (Stulić). Odatle je stvorena *klanjateljnica.* Hrv.--kajk. radna imenica na *-vac, -vica klǎnjavac,* gen. *-avca* m »sinonim: klanjalac« prema *klǎnjavica,* posljednje »ptica ruticilla«. Neobičan je glagolski prilog prošli *sklin* (Marulić) = *skljin* (dva puta, Zoranie) sa *ť* mjesto *o.* Upor. *iskîljăti* impf. (ŽK) od *klati* (v.). Varijanta je praslav. *slon-* (v.). Prvobitno značenje vidi se jasno u baltičkim paralelama: lit. *kloniš,* gen. *klonio* »niedrige Stelle im Acker«, *klonys* »dolina«, *klonā* »Niederung«, *atkalas* »naslonjen«. Got. *hulls* »milostiv«, njem. *Huldigung* (upor. naprijed *poklon),* lat. *aus-cultare* (upor. *prikloni uho,* Euchologium sinaiticum) sadrže formant *t* mjesto *n* u slavinama.

Lit.: ARj 2, 590. 3, 885. 936. 5, 30. 87. 88. 10, 516. Maretić, *Savj. 42.* 93. Japunčić, *NVj* 16, 526. (cf. *RSI* 2, 275). Vuković, *SDZb* 10, .185. *Elezović 2,* 195. *Miklošič* 120. *SEW* l, 509. 523. *Holub-Kopečný* 168. 171. *Bruckner* 238. *KZ* 43, 316. *Vasmer* 572. *Trautmann* H4. 136. Vaillant, *RES* 22, 15. Machek, *Slávia* 16, 187. *IF* 53, 91. Joki, *Unt.* 98. Štrekelj, *ASPh* 28, 518. 31, 200. Scheftelowitz, *KZ* 56, 180.

klop, gen. *klopa* (ŽK, Istra, hrv.-kajk., u Krašiću uporeďenje *drži se ga kak klôp riti;* slov.) »ixodes ricinus, sinonimi: čepela, krpelj, krpuša«. Nalazi se još samo u rus. *klop,* gen. *klopa* »stjenica. kimak«. S prefiksom *s,* koji zbog grupe *kl* prelazi u *š šklôpac,* gen. *-opća* »biànda, ujed buhe ili stjenice«. Budući da se nalazi u čakavsko-kajkavskom i ruskom, mora se označiti kao praslavenska riječ. Nema nikakve veze sa *krpuša* (v.) < rum. *căpuşă.* Prema Sobolevskom u prasrodstvu je s lat. *culex,* prema Loewenthalu sa arm. *mluku* »stjenica«, prema Iljinskom u prijevoju prema ras. *klépik, kljápik* »Knebelhölzchen, kurzes breites Messer« (v. *klepati, klopati).* Posljednje mišljenje možda je najvjerojatnije.

Lit.: ARj 4, 88. Loewenthal, *ASPh* 37, 388. Sobolevski, *Slávia* 5, 447. Iljinski, *IzvORJAS* (1918) 24, l, 113-140 (cf. *Slavia* 5, 657). *Vasmer* 572. 577.

kluba f (17. v., svi leksikografi osim Vuka) »sinonimi: vinta, kolotur(a), škripac«. Denominal na *-ati klubati* (Stulić) »vláčiti klubama«. Nalazi se još u poljskom. Od njem. *Klobe(n),* prijevoj od *klieben,* got. *globa,* koja se nalazi u romanskim jezicima.

Lit.: ARj 5, 91. *SEW* l, 524. *Bruckner* 235. *REW*[3] 3790. *ZRPh* 39, 84.

klüp, gen. *klupi* f (1475, sjeverni čakavci, kajkavci, ŽK) = *klúpa* f (Vuk, 18. v., prijelaz iz deklinacije *i* u deklinâciju *a* zbog ž. r.) = *klūp* m (18. v.) = *klõup* (Bednja) »l ° scamnum; sinonimi: katriga (v.), šćemlija (v.), 2° (metafora) uledeno blato po kojem se može voziti (Topolovac)«. Deminutivi na *-ьc klüpac,* gen. *-pea* »1° mala klupa, 2° (u pl.) toponim«, na *-ica klupica* (17. v., toponim), na *-čiča klupčica.* Augmentativi na *-ina klùpina,* na *-erina kluperina* (Lika). Glas *u* nastao je iz nasala *ç:* stcslav. *Ыnpъ,* slov. *klôp.* Premda je ograničena na čakavski i na kajkavski hrvatski i slovenski teritorij, a nepoznata je ostalim južnoslavenskim i sjevernoslavenskim teritorijima, mora se ipak kazati da je baltoslav. i praslav. *(*Ыcpь),* zbog toga što za nju postoji u stprus. potpuna paralela *dumpis* »stolac«. Dalje ie. veze nisu poznate.

Lit.: ARj 5, 91. 92. *Mažuranić* 507. *Miklošič* 120. *SEW* l, 524. *Trautmann* 137. Petersson. *ASPh* 34, 383-384.

klupko n, pl. *klupka,* gen. *klubaka* (Vuk) = *klüvko* (Crna Gora, Boka) = *klüfko* (Bosna) = *klûko* (Vuk, Primorje, ŽK) = (sa *kl* > *klj) kljupko* (17. v.), sveslav. i praslav. *(*klpbo),* bez paralela u baltičkoj grupi, »sinonimi: 1° lopta, 2° kugla, 3° glomus kao termin prelja«. Deminutiv na *-e,* gen. *-eta klüpçe,* gen. *-eta* (18. v.), na *-ence klupčmce* (Srbija) = *klüp-*

fence (Kosmet), na *-ić klupčić* (Vuk). Glas *p* nastao je od *b,* kako se vidi iz deminutiva na *-će klubašce* n (16. v., Dubrovnik), na *-ik klübak,* gen. *klupka* (Rijeka), na -б* + *-ьc klubačac,* gen. *-sca* (Dubrovnik) i imena biljke *klubajica* f »fragaria« (Šulek), nazvana po sličnosti ploda, na *-ar-tk klubarak,* gen. *-arka* (Vuk). Analogijom *p* mjesto *b* u *kiutak,* gen. *klupka* (Istra) = (sa *bI* > *klj) kljupak,* gen. *-pka* (Kanižlić) i *klupašce* (kod leksikografa). Denominal na *-āti: raskljupčati se, -am* (subjekt *jež,* kad se polije vodom), *sklupčati se* (Velika Kopanica, Slavonija) = na *-iti sklupčiti se, -im* (Slunj). Oblik *klupko* deminutivna je izvedenica od praslav. *klobo,* ali se deminutivni osjećaj izgubio. Da je primitivům *klçbo 1 -Ьъ* > **klubo* i kod nas postojao kao u bug. *kalba,* polj. *klab(o),* rus. *klub,* češ. *kloub,* dokazuju navedene izvedenice na *-ák, -ačac, -arak, -ajica,* kol. na *-je klubje* (Mrnavić); *u* je nastalo iz nazala *ç:* stcslav. *kicho,* polj. *kląbo.* Uzimlje se prasrodstvo sa lit. *klambars* »Klumpen« i engl. *lump, niz. lompe* »idem«.

Lit.: ARj 5, 91. 92. 103. *Miklošič* 120. *SEW* \, 172. 524. *Bruckner* 236. *KZ* 45, 45. 42, 321. *Vasmer* 573. *Mladenov* 264. Matzenauer, *LF* 8, 184.

kljast, pridjev (15. v., Vuk, Marulić) »sinonimi: uzet, klijenit, sakat-, s apstraktumom na *-ost kljasnost* (18. v.), poimeničcn na *-ica kljastica* »kljasto žensko čeljade«. Pridjev se proširuje sufiksom *-av kljăttav* (Stulić). Taj se poimeničuje na *-ьc* m prema f *-tea: klıâstavac* prema *kljăstavica.* Jednom je potvrđen s umetkom *a käijast* (18. v.). Složen pridjev sintagmatskog podrijetla *klastoruk.* Denominal (faktitiv, inhoativ na *-iti) kljaštiti* »činiti kljastim« *(o-).* Važna je potvrda *kljati se,_ kljdm* (Srijem) »praviti se kljast«, iz koje se vidi da se *-st* smatrao pridjevskim sufiksom koji ne pripada osnovi, tj. da je osnova *klja-.* I zaista na *klja-* se dodávajú drugi pridjevski sufiksi *-kav* mjesto *-st: kljäkav* (18. v., Vuk), *-kast kljăkast* (Rijeka). Upór. bug. *klăkav.* Odatle hipokoristik *kljáko* m (Vuk) i *kij aj o* (Lika, Dalmacija), s prezimenom *Kljajič,* koji se piše *Klate* (Hrvatska, Dalmacija). Na *kija-* se dodaje *-pav: kljàpav* (Lika), poimeničen na *-ica kljapavica* (Lika) »žensko kljasto čeljade«. Odatle hipokoristik *klapo* m, sa deminutivom na *-iça kljàpica* (Lika). Kao *tlj* što prelazi u *knj,* tako u ovoj osnovi i *klj* > *knj: knjăst* (16. v., leksikografi osim Vuka) = *knjast* (Cres, slov.) = *knast* (16. v., čakavski) »sinonim: kljast«. Kao naprijed, i ovdje se osnovi *knja-* dodávajú drugi pridjevski sufiksi mjesto *-st:* tako *-ěħ knjăk* (Dubašnica na Krku, Hrvatsko primorje) »sinonim: kljakav« = *-kast knjăkast, -av knjakav* (Fužine), odatle *knjâkalo* (Dubašnica) »kojemu je ruka iznakažena«, *-pav knjàpav* (Lika) = *knjapav* (ŽK). Hipokoristici *knjápo* m (Lika) prema *knjapa,* s deminutivom na *-ica knjapica* (Lika). Ovamo ide istarski hipokoristik *knjăgo* »sinonim: kljako«. Skup *ja* nastao je od *k,* kako se vidi iz slov. impf, *klestiti* »behacken, behauen«. Odatle postverbal *klêst* m »Abästung, abgehauer Ast«, s kol. na *-je klêstje.* U stcslav. srodan je *sъklêštati se* »cruciari«, a u rus. *klestitb* »drücken, pressen, klemmen«. Još su od važnosti paralele češ. *klest* »odrezak drveta«, *oklest ék* »komad grane«, polj. *kleszczyć* »verschneiden«, gornjolu ž.-srp. *kleščić,* a od hrv.-srp. *kljastriti* i *klliješta* (v.); rt; zastupan je sa r u *knjes,* gen. *knjesă* (Istra) »sinonim: knjak = kljast«. Taj se oblik razvio preko **klest* > **kljest* > *knjes,* s gubitkom dočetnog -í.

Lit.: ARj 4, 781. 5, 93 118. 109. 117. 8, 820. Tentor, *JF 5,* 217. *Pleteršnik* 1, 405. *Miklošič* 119. 121. 426. *SEW* 1, 517. *Holub-Kopečnv* 170. *Bruckner* 234. *Vasmer* 568. *RSI* 5/135.

kljičati, *-am* impf. (Zagorje dalmatinsko, Pavlinović) »nastojavati, upinjati se«.

Lit.: ARj 5, 95-6.

ključ, gen. *ključa* m (Vuk) = *ključ,* gen. *ključa* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., »1° clavis, 2° toponim«. Prvobitno značenje »savinut predmet > Riegel« još vidljivo u *ključ* (Vodice) »zaokret ceste« = *ključ* (Vuk) »ľ rog na kućama, kvaka, *2°* krivudanje rijeke i kraj«. Pridjevi na *-ьn ključan,* određeno *ključni* (~a *kost,* '—*i problem),* na *-en* samo određeno *ključam* (~a *rupa),* poimeničen na *-ica ključanica* (17. v., Vuk) = *ključanica* (Kosmet, Vuk) = na *-ka ključanka* (ugarski Hrvati) »sinonim: brava«. Na *-ör ključar,* gen. *-ara* m (1080: *chtzaro)* »cellararius (14. v., Regule sv. Benedikta)« prema f *ključarica* »1° žena, 2° cvijet Schlüsselblume«. Ta stara izvedenica nalazi se u stcslav., češ. i rus. Postoji još *ključarskl,* neologizam *kljùčarnica* »dućan za ključe«, denominal *ključariti, ključarím* (Lika) »raditi kao ključar«. Deminutivi na *-ič ključic* (15. v.), na *-ić kljùčić* »1° mali ključ, 2° toponim«, na *-ьc kljúčac,* gen. *-čca* »3° ključna kost, 4° *Ključec,* hrv.-kajk. prezime«. Augmentativ na *-ina ključina,* na *-erina ključerina* = *-etina ključetina.* Riječ

ključ je kulturni ^ermin koji posudiše Madžari *kulcs, kulcsár,* Rumunji *clucer,* Arbanasi *klyç* > *kliç.* Denominali na *-ati ključati, -ânı* (Stulić) *(ot-, 'za-)* »zatvorati ključem«; *ključati se* (14. v.) »convenire« je zacijelo metafora, nejasna doduše, stvorena možda prema starom *ključiti (se)* »dogoditi se« u tekstovima pisanim crkvenim jezikom (odatle *priključenija* n »događaji« kod Obradovića) i *ključiti se* »dotaknuti se«, *priključiti se* »pridružiti se«. Jedna metafora je u *zaključiti,* koje odgovara njem. *beschliessen,* odatle *zaključak,* gen. *-tka.* Dalje: *ukljuditi* »excludere«, *isključit* = *isključiv* prema njem. *ausschliesslich, isključavati, -kljùčāvām* (18. v.). Prvobitno je značenje još vidljivo u *poključati* (Stulić) »curvare« = *pokljúčiti, pokljūčīm* (subjekt *konj,* objekt *nogu)* »nakriviti«, *skljućati* = *sključiti* »zgrbiti, skučiti« prema *ključiti* (Marulić) »pregibati, kriviti« = *ključiti se* (Vodice) »kriviti se« prema *skljućevati, -čujem* = *skljućivati,* odatle *skljućen* (Vodice) »pogrbljen« i *skljućenost* (Belostenec), *nakljućati, nakljućivati* (Stulić) »prignuti, saviti«. Prvobitnom značenju od *ključ* »Riegel > rigai), gen. rîglja (ŽK)« blizu stoji *kljuka* f = *kjuka* (Buzet, Sovinjsko Polje) »kuka, kvaka, Haken, Schlüssel, Klammer, Krummstab«. Pridjev na *-ast kljukast* »sinonim: kukast« u *kljukastonog* (Belostenec, Jambrešić) »krivonog«. Deminutiv *kljükica* (Istra) = *ključica* (Stulić). U značenju »Krummstab« posudiše *kljuku* Arbanasi *klokë, heloke; ključ* u tom značenju posudiše Novogrci κλίτζα i Arbanasi *gliqe.* Riječ *ključ* je upravo izvedenica od *kljuka* s pomoću sufiksa -ro, a ta je od osnove *kiju-* s pomoću sufiksa *-ka.* Osnova *klju-* je baltoslavenska. U baltičkoj grupi postoji 'glagol odatle *kliúti, kliuvú* »vješam«, *kliautį* »savijati«, dalje gr. κληῖς i lat. *clavis, čiaudo, includo,* u njem. sa nepostojanim í i raširenjem na *-t: schliessen.* le. je korijen **qleu- 1 qlāu-* »kuka«.

Lit.: ARj 2, 885. 5, 96. 7, 397. Ribarić, *SDZb 9,* 157. *Elezović* 1, 296. 2, 125. 234. *Mažuranu* 506. *Miklošič* 120. *SEW* 1, 526. 528. *Holub-Kopečný* 170. *Bruckner* 235. *KZ* 42, 252. *Vasmer* 575. 576. *Mladenov* 242. *Trautmann* 137. *GM* 126. 193. Štrekelj, *DAW* 50, 28. Joki, *Stud.* 39. 43.

ključati, *-ã* (17. v., Vuk, Kosmet, subjekt *voda) (pro-),* onomatopejski impf., »bullire; sinonim: klokotati, klokunjati«. = *kljùkati, -ã* (Boka, Ljubiša). Postverbal *ključ,* gen. *-ufa'* m (Dubrovnik) =» *kljuf* (Vodice) = *ključanje,* na *-alo ključalo* n (Srbija) »vrela voda«. Na *-ovnica* (glede sufiksa upor. *kuruzovnica) kljukovnica* (Lika) »jelo od pogače polivene vrelom vodom i začinjeno mašću«. Sa *-ъk: nakljućak,* gen. *-čka* (Lika) »komad mesa koji se metne variti kad jelo već ključi i koje se pojede, a ne nosi se na sto«. Pridjev, upravo-part. perf. akt. *ključao* »vrio«. Možda je postverbal od **pokljukati* »dovreti, dovariti« prema *kljukati* »bullire« *pdkljuka* (Belostenec, Srupnik, Slavonija) »zemljani sud za kuhanje, pečenje; sinonim: lopiža, crijepnja, crepulja«. To bi bio sud u kojem se jelo dovari, ako je ispravno ovo nagađanje. Nema potanjeg opisa lonca da bi se moglo pomišljati na postverbal *pokljućati* (Stulić) »curvare«. Postverbal *ključ nalazi* se u bug. s istim značenjem kao u hrv.-srp. i u rus., gdje *ključ,* gen. *ključa* znači »izvor«. Glede onomatopeje *klju-* upor. osim *klokotati* još fr. *glouglou.*

Lit.: ARj 5, 100. 101. 7, 397. 10, 524. *Elezović 2,* 141. Ribarić, *SDZb* 9, 158. *Vasmer* 576. *SEW* 1, 529. *Bruckner* 236. Matzenauer, *LF* 8, 179.

kljükati, *-am* impf. (18. v., Belostenec,, Jambrešić, Voltidi, Habdelić, Rijeka, slov.) »1° sinonim: kucati (na vrata), 2° rostro intrudere« = *kljükati, -am* impf. (15. v., Vuk) *(na-)* »1° pritiskati, 2° turati silom da nešto ude, 3° napunjati, šopati (gusku i si.)«. To se značenje razvilo iz prvog na osnovu semantičkog zakona rezultata (sinegdoha). Odatle postverbal *kljük* m (18. v.) »izgnječeno gvožđe, masulj, trkulj«; na *-alo kljükalo* n (Vuk) »sinonim: muljalo«, na *-avac kljukavac* »ptica 1° certhia familiáris, 2° sitta europaea caesia, Spechtmeise, blez«. Sveslav. i praslav. onomatopejski glagol za koji se nalaze baltičke i ostale ie. paralele. Upor. bav.-njem. *klocken, klock(e)ln.* Upor. varijantu *kucati* (v.).

Lit.: ARj 5, 101. 7, 397. Hirtz, *Aves* 194- ' 195. *Miklošič* 120. *SEW* 529. *Bruckner* 236. *Vasmer* 572. Štrekelj, *DAW* 50, 28. Iljinski, *ASPh* 29, 491.

klj üsa f (Vuk, Gorski vijenac, Kosmet,. bug.) »sinonimi: klopka, klonja, pastulja«. Prema Bernekeru onomatopejskog je postanja. Upor. gornjo-lužičkosrp. onomatopeju *klus* kojom se oponaša zvuk pri padanju vode, polj. *kluskać, klusnyć* »baciti zvonko«. Ta onomatopeja glasi u hrv.-srp. *pljus* (v.). Da je onomatopeja *kljus* i kod nas postojala, za to govori *skljüsit se* (Kosmet, subjekt *magare)* »srozati se, postepeno spuštajući se pasti« = *skiju-*

siti se, skljusīm (16. v., Srbija, Milićević) »pasti kao mrtav«. V. *kljúse.*

Lit.: ARj 5, 103. *Elezović* 1, 296. 2, 234. *BI* 1, 412. 884. *Mladenov* 242. *SEW* 1, 530. Matzenauer, *LF* 8, 180.

kljúse, gen. *-eta* n (Vuk), u stcslav., u svim južnoslav. jezicima, češ., polj., praslav. »(pejorativno) konj«, obrazovano od osnove glagola *kljüsati, -a* (Dubrovnik) »kasati«, s pomoću sufiksa *-e,* gen. *-eta* (kao *tele, magare).* Kol. na *-od kljusād* f (Vuk, Srbija). Radna imenica na *-ьc kljusac,* gen. *-sca* (Vrančić) = na *-avac kljüsavac,* gen. *-avca* »konj koji se često spotiče«. Deminutiv na *-sce* < *-ьc* + *-ьce kljusešce.* Augmentativ na *-ina kljùsina,* na *-etina kljusetina* i na *-erina kljuvèrina* »rdavo kljuse; sinonim: kurada«, s nejasnom zamjenom *s* > *v.* Denominal na *-iti okljûsiti se, òkljustm* »(metafora) pokunjiti se od sramote«. Budući da je prvobitno značenje »kasati«, veoma je vjerojatno da je *kljuse* praslav. onomatopeja kao njem. *Klepper* od *klappen.* Ako je s nastalo od *ps,* moguće je vezati *kljuse* sa fr. onomatopejom *clopin dopant.* Moglo bi biti u vezi i sa got. *hlaiipan,* nvnjem. *laufen,* s tom razlikom da u germ, stoji formant *bh, a* u praslav. s. Matzenauer pomišlja na vezu sa stvnjem. *hros,* skand, *hryssa* f, nvnjem. *Ross,* fr. *roncin.*

Lit.: ARj 5, 103. 104. *Miklošič* 120. *SEW* 1, 529. *Holub-Kopečný* 171. 172. *Bruckner* 238. *Mladenov* 242. Matzenauer, *LF* 8, 180. Iljinski, *ASPh* 29, 491.

kljuvati, *kljüje* impf. (Vuk, subjekt *ptica) (is-, ras-)* »udarati kljunom« = *kljuvãt (se)* (subjekt *jajca,* Kosmet) »kad pile probije ljusku : *jajca se kljuvăla, još se pilići nesu kljuvăli«,* sveslav. i praslav. Infinitiv *kljuvati* prema stcslav. *khvati* nastao je analogijskim prijenosom samoglasa *u* iz prezenta *kljujc.* Upor. istu promjenu u *bljuvali.* Odatle na *-ьc: kjüvec* (Cres) »sinonim: kljun«, radna imenica na *-vac kljùvavac,* gen. *-avca (Peted* ~яr>a, Marulić), na *-ar kljuvar* (Duboka, Velika) »astur palumbarius«. Imperativna složenica *kljujdrvo* m »sinonim: drvokljun, crna žuna«. Mjesto *-va-* dolaze drugi glagolski infiksi: deminutiv na *-ča kljucati, -a* (17. v.) *(is-, ras-)* »l° kljuvati, 2° kucati« prema pf. *kljücnuti. -em* (Vuk) »picken«. Odatle na *-avac, kljucavac* (Kutjevo, Hercegovina) m prema f *kljucavica* = na *-ač kljuvač* »picus«, na *-alo kljucalo* m (Vuk). Onomatopeja *ključ,* koja se opetuje, »1° da se izrazi buka koju čine kokoši kljujući, 2° rdavo sjeći«. Novi deminutiv *kljückati, -am.* Mjesto *-va- j -ca- / -cka* - dolazi sufiks *n: kljun* m (slov., bug., ukr.) »Schnabel«, *kljuna* f (Vuk) »kuka, čakija«, *kljuna* »žensko kljunasta nosa«. Složenica *kljunbaba* (Drivenik, Škrljevo, Tribalj) »ptica scolopax rusticola«. Pridjevi na -asi-, *-at, -av: kljūnast, kljünat, kljunav.* Deminutiv na *-ič kljunić* =~ na *-ьc kljúnac,* gen. *-nea,* na *-iça kljünica* »1° sud od bakra, 2° ptica scolopax rusticola«, pridjev na *-jast kljuničast.* Na *-ača kljunača* »1° šljuka, 2° sjekira, 3° vrsta biljke«, deminutiv na *-ica kljunačica* (Istra) »ptica gallinago«. Izvedenica na *-bk* od sintagme *nakljunak,* gen. *-nka* (Srijem, Slavonija) »ono što se skida živadi s kljuna«. Augmentativi na *-da* (upor. *Srbenda) kljünda* (Uzice) »duguljast orah«, na *-ina kljùnina,* na *-etina kljunètina.* Denominai na *-iti kljuniti* (Voltidi) *(is-), skljúniti, skljùnïm* (objekt *nos)* »spustiti«, na *-uti* < *-oti kljünuti, -ēm* (Vuk, rus., češ.) »sinonim: kljücnuti«. U svim ovim varijantama zamjenjuje se *u* samoglasom *o: kljòvati, -am* prema *kljocnuti* (srednja Dalmacija, Pavlinović), *kljôcati, -a* (Zoranie) »rad vode kad kaplje«, *kljonuti.* Upor. češ. *kljòvati* i *kloun* »kljun«. Ovamo ide *kljova* f (Babina Greda) »gornji zub u nerasta«, *raskljòvati, -āvām.* Ta zamjena je posljedica onomatopeiziranja. Rumunji posudiše *dont* pored *clanf* (i *cloanţă* f) »kljun«, s deminutivnim sufiksom *-ьc* i onomatopejskim promjenama. Glede α upor *clobanţ* »kljun«. Veze baltičke i ie. nisu utvrđene.

Lit.: ARj 3, 885. 5, 96. .101. 104. Tentor, *JF 5,* 207. *Elezović* 1, 295-6. Hirtz, *Aves* 193-196. *Miklošič* 120. *SEW* 1, 527. *Holub--Kopečný* 172. *Bruckner* 253. *Vasmer* 566. *Mladenov* 264. Pedersen, *KZ* 38, 342. *GM* 186. 229. Iljinski, *ASPh* 29, 490. *Tiktin* 376-377.

kmecati, *-čem* (Baraković) = (na *-eti) kmecati, -im* (subjekti *malo dijete, koza, zec)* »kad plače ili ječi«, onomatopejski impf, od *kmê* prema pf. *kmêknuti, -ēm.* Postverbal *kmèka {.* Varijante: *i* mjesto *e kmíčiti* impf. (Brač) »sinonim: kmecati«, *km* > *knj knjëčalo* (Istra) »dijete koje mnogo plače«. Upor. *kmeza.* V. *meketati, mečati* i *večati.*

Lit.: ARj 5, 104. 109. 117.

kmët m (Vuk) »1° (najstarije značenje 13. i 14. v. u historijskim spomenicima, danas ne postoji) boljar, velikaš, 2° (Srbija, Makedonija) znatniji seljak (18. v.), koji se ne može ni *zàkmetiti* ni *raskmetiti* (Vuk), seoski knez,

načelnik, odatle *dòkmet* (Rudnička Morava) »knežev pomoćnik«, stsrp. *kmetije* (deklinacija prema *Ijudu'e) cerkovni,* koji su naseljeni na *kmetbštini* (v. dalje), 3° (Crna Gora, 15. v., sudac izabran od paraca, da konačno sudi, 4° (Bosna, opozicija *agi* i *spahiji)* seljak koji sjedi na tuđoj (aginskoj) zemlji, čifčija (v.), 5° (hrv.-kajk. i slov., 14. v.) seljak uopće, podložnik, delopolec, selnik, paur (Belostenec), iobagio u madžarskim historijskim spomenicima (< madž. *jobagy)«.* Ovamo ide još *(o)hmet* (Brusje, Hvar) »(pejorativno) sluga *(neću bit tvoj ohmét)«.* Femininum *kmetica* (16. v.) »1° ženski podložnik, 2° kmetova žena« = *kmetica* (Kavanjin) = *kmêtovica.* Apstraktum na *-ija kmètija* f (tako i slov.) = na *-ina kmetina* »1° zemlja na kojoj su kmeti, 2° pogodba pod kojom kmet drži zemlju«. Deminutiv *kmetijica* (Istra). Na *-stvo kmetstvo.* Deminutiv na *-ić kmetić* (14. v.,$_3$ Vuk) »1° (Boka) koji sjedi na tuđoj zemlji, 2° u staroj srpskoj državi opreka *vlasteli,* 3° u Poljičkom statutu *kmetić* je opreka *gospodaru, gospodinu,* kod Ljubiše poglavar *kmetica* je knez«, u Valūnu (Cres) i u Dubašnici (Krk) *kmetić* je «svinja«. Pridjevi na *-ov kmetov* (Vuk), na *-ji kmeći* (16. v., danas se ne govori), na *-bsk kmetskí,* poimeničen na *-ina kmeština* (stsrp.) = *kmešćina* (Istra) = *kmetina* (15. v.) »praedium beneficiarium«, na *-ovski kmltovski* (Bosna, ~o *pravo).* Denominal na *-iti kmêtiti, -im* impf, *(o-, ras-, za-)* »služiti kao kmet«, na *-ovati kmêtovati, -ujem* (17. v.), *òkmetovati* pf. (Stulić) »ocijeniti, procijeniti, prosuditi kao kmet«. Nalazi se još u slovenskom, bugarskom, češkom i poljskom. Značajno je što se ne nalazi u oba luž.-srp. jezika ni u velikoruskom i što nije posuđeno ni u Panoniji kod Madžara ni u Daciji kod Rumunja. U slovenskom znači isto što i u hrv.-kajk., a u bugarskom isto što u Srbiji i Makedoniji »gradski ili seoski glavar, načelnik«. Najstarije značenje 1° nalazi se i u stpolj. *kmetones regni.* Riječ je u najstarije doba išla po deklinaciji i. Upor. polj. *kmieć.* To potvrđuje i litavska posuđenica i stprus. *kumetis* »seljak«. Etimologija nije stalno utvrđena. Prema značenju 1° i 2° izgleda kao vrlo vjerojatno da potječe od franačkog značenja *comes,* gen. *-itis* (a to se razvilo od rimskog, koje je u suglasnosti s etimologijom, prefiks *cum-* i *eo, ire* »ići«) »pratilac cara, viših magistrata, prokonsulą > franačkog vladara u srednjem vijeku, kada postaje namjesnik franačkog vladara u upravi izvjesne zemlje, knez, (titula) grof«. U tom značenju potječe i bizantinsko ϰόμης, gen. ϰόμητος. Glasovni razvitak nije bez teškoća. Za naglašeno *o* > ъ ima doduše primjer u *Scadrà* > *Skadar.* Upor. u nenaglašenom položaju *Corinium* > *Karin, commäter* > *kbmotrì.* Ali nema primjera za prijelaz nenaglašene penultime *i* u naglašeno *e.* To bi se moglo objasniti samo onda ako bi prvobitna posuđenica potjecala od srednjovjekovnog *cometia* > *kzmetija* (hrv.-kajk. i slov.) i da je lat. riječ bila dovedena u vezu sa *commitere* »affidare un incarico, comandare«. Tada bi i dalji semantički razvitak bio jasan: *»kmet* je onaj kome je vladar ili zemljoposjednik povjerio izvjesnu dužnost, upravu sela ili grada, suđenje ili obrađivanje zemlje«. S tim bi se slagao naziv *comitatus* u madžarskom i hrvatskom srednjovjekovnom latinitetu u značenju »županija«. Imalo bi se uzeti da *kìmetb* kao najstarija posuđenica potječe iz franačkog latiniteta na Balkanu i na sjeveru. Na Balkanu je dobio potporu i u bizantskoj posuđenici, tako da je riječ mogla ući i u bugarski. Prema Otrębskom slile su se dvije riječi slav. *kъmetь* »seljak« i. lat. *comes* »knez«. Lat. *comes* je i kasnije bilo posuđivano. Iz madž. je latiniteta *komeš* m (18. v., *turopoljski komes).* Sa *s* > *š* nalazi se i u Istri. Kao titula znači *komeš ili knez, grof.* Iz srlat. je i *komitat* m (18. v., (Istra) »županija«. Od tal. *conte (Konte Lujo Vojnovic)* je u Dalmaciji toponimi *Pod Kantovo* (ribarska pošta u Orašcu), *Po konta Iva* (ribarska pošta, Muo), *komija* f (Bijela, Boka) »zemljište koje pripada nekom kontu«, od tai. *contea* f (14. v.), od fr. *conté* (upor. horonim *Franche Comte).* Odatle na *-ić kontlć* (Istra) »bogati seljak«, na *-as kontijaši (Perasta, Prianja, Dobrote)* živjeli su na zemljištu u Stolivu. Od tal. pomorskog termina *comilo* »zapovjednik galije« < *kumiđ* m (Mikalja, Stulić) »čovjek koji zapovijeda mornarima na lađi«. Od fr. *comité* (od lat. *commettere,* ne od *comes")* je *komita* m, odatle na tur. *-ci komitadži.*

Lit.: ARj 2, 595. 5, 105. 107. 240. 243. 278. 778. 8, 821. Hraste, *JF 6,* 185. *Pleteršnik 2,* 413. Tentor, *JF* 5, 210. *Miklošič* 121. *SEW* 1, 661. *Bruckner* 239. *REW*[3] 2078. Otrębski, *Slávia antiqua* 1, 563 — 567 (cf. *RES* 25, 129). Karzniewicz, *Ueber die Abstammung und Bedeutung des Wortes kmet,* Zagreb, 1895 (cf. Jagić, *ASPh* 18, 308). Raić, *Kres* 1886, 362-369 (cf. *ASPh* 12, 522). Birkenmajer, *JPol* 21, 174-176 (cf. *IJb* 22, 332). *DEI* 1029. 1074. *Mažuranić* 1, 508-12.

kmeza f (Lika) »razmaženo žensko« prema, m *kmézonja* »razmaženo muško dijete«. Pridjev na *-av kmezav* (Li':a) stoji u vezi s impf...

kmêziti se, -im (Vuk, Srijem, Ston, subjekt *dijete) (ras-") = knjižiti se* (Vuk) *(na-)* »sinonim: plakati«. Kod Stulića i Voltidija *knjižiti se kome* »rugati se«, u Dubrovniku *knjezuša* »žensko koje odmah udari u plač«. Deminutiv *knjezúkati, knjezūkām* (Stulić). Ovamo i Vukov *'rasknježiti.* Na *-ilo knjižilo* m (DubrovnikX Bit će također onomatopeiskog postanja kao i *kmečati* (v.). Upor. *cmizdriti.*

Lit.: ARj 5, 109. 118. 7, 398.

knaditi, *-im* impf. (Hercegovina, Bosna, objekt *pjesmu)* »stvoriti tekst narodne pjesme« = *knaditi začinke i pjesni* (Martié) = *knaditi* (Stulić) »sinonim: naknadivati, nakladiti«. S prefiksom í- *sknäditi, -im* (Vuk) »pribaviti«, *sknadit pismu* (Sinj), *kraj s krajem sknaditi* (Otok, Slavonija) »sastaviti«. S prefiksom *iz- isknaditi (pjesmu).* Impf, *sknađati, -am* (Otok, Slavonija) »1° namicati, *T* urediti«, *sknadívati, -dujem* pored *-vam* (Varoš, Slavonija). Na *-ati sknađati* impf, »sinonim: sknaditi«. S prefiksom *raž- rasknaditi* pf. (Makarska, Pavlinović) »razgoditi, rasuti«. S prefiksom *do- doknaditi* pf. (Obradović, Martié) prema impf, *dòknadati* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »dopuniti, dograditi«. U današnjem književnom i saobraćajnom govoru upotrebljava se vrlo često s prefiksima *na-, nado- naknaditi* (Vuk), *nadoknaditi* »sinonim: nadomjestiti«, s postverbalom *naknada* (Vuk). Odatle *naknadan, naknadivati, naknadovati, nadoknađivati, nadoknađati,* »sinonimi: skunatoriti, skunabiti«. Odatle neologizmi: pridjev na *-ьn naknadan,* apstraktumi na *-ba l -bina naknadba, naknadbina.* Postanje nije lako objasniti. Miklošič rastavlja u *k* (prefiks) + *naaъ* < *na* + *de-* (v. *djetf),* što doduše odgovara značenju. Ali prefiks *k-* visi u zraku jer u *knza* (v.) nije izvjestan. Zbog toga se mora bez sumnje poći od prvobitnog značenja *knaditi* »sastavljati > stvarati«, jer Murko s pravom upućuje na polj. *knować, knuję* pored *kňuč* »abhauen, bebauen, zu etwas machen, anzetteln > stvoriti, učiniti«, u češ. *do kna nic* »posve ništa« = u polj. prilogu *do kna* »von Grund aus«, od *kién j kień,* gen. *kna* »temelj, Klotz, Stumpf, Stamm«. Murkovo mišljenje može biti ispravno. Moralo bi se samo uzeti da je praslav. korijen **Ђъnъ* ili **kznb* bio raširen u hrv.-srp. rijetkim sufiksom *-ada* (upór. *gromada) *k*nada* »gomila panjeva«, odatle denominal na *-iti knaditi* »sastavljati panjeve u gomilu«. Praslav. korijen **kzn-* nalazi se još τι *krnja* (Slunj, ikavci) »sinonimi: pištalina, ploština (kod donjih Posavaca)«. Potvrđeno kao ime šume *Megna* (valjda *Magna,* Mažuranić *Megna = Menja = manja) knea* 1228, potoka 1438. *vallis et rivulus Stojszlava kneya,* 1380. *Dulga* (»duga«) *knea,* 1577. *na Knye. Kneja* je negdje pod Klękom, *Knija* kod Plaškoga na putu od Plavce Drage kod Primišlja. *Knija Gora* je rudina na pola puta između Đakova i Piškorevaca. Riječ *kneja* pridjev je obrazovan s pomoću pridjevskog sufiksa -e/6, kako se vidi iz toponima *Knija Gora,* zatim poimeničen u ž. r. Kao apelativ iščezao je, tj. zamijenjen sinonimima. Sa ъ > *a* u čakavskom ladarskom glagolu (Rab, Krk) *kaniti, kanim (o-, sa-)* (objekt *lađu)* »dati joj od dasaka načinjen gornji drveni obrub«, s postverbalom *okâna.* Isti korijen dolazi još u polj. *knieja* »šuma«, u rus. *kneja* »šuma na osami okružena poljima, grmlje« i u slov. *knjaček,* gen. *-čka* »knorriger Klotz«. Sva ta terminologija potječe prema tome od praslavenskog šumskoga rada.

Lit.: ARj 2, 595. 3, 885. 4, 321. 5, 109, 7, 397. *S,* 807. Murko, *Zbornik Belica* 225-229. *Mažuranić* 513-4. Skok, *Term.* 119. *Miklošič* 115. 121. 152. *SEW* l, 663. *Bruckner* 210. *Vasmer* 579.

knêz m (Vuk) = (sa *kn* > *knj) knjêz* (Slavonci, 18. v.), sveslav. i praslav. *(*kbnęzb, *ktnigz)* »1° (najstarije značenje) glavar plemena > svjetovni ili svećenički glavar, 2° vladar uopće; (12. v.) sinonim: comes = šef države (Dubrovnik), 3° glavar knežine (seoske administrativne jedinice, Srbija, Hercegovina) > seoski starješina; sinonimi: *mùktar* (Bosna), *kmet* (Srbija), *kodžabaša* (Srbija), 4' (metafora) vrsta jestivih i ljekovitih gljiva *knjëzi* (Hrvatska, ŽK, upor. njem. *Kaiserling* = *Kaiserpilz)* i 5° vrsta ribe: coris julis, duganj, vladika, kralj, dunzela«, prema f *knègìnja* = *knègìnja* (Kosmet) ^ (sa *kn* > *knj) knjègìnja* (Vuk, 18. v.) = *knjêginja* (Kosmet) »kneževa žena«. Pridjev stari na *-/: knez* (1472), već praslav., *Kneždvor* (Krk) »dvor knezova Frankopana u Vrbniku« = poimeničen u sr. rodu *knežje* n (1185) u izrazu *vladanja knežja otočbkoga* (Lika), sa sufiksom *-ak biežāk* m (Dubrovnik, 15. v.) »knežev pandur«. Može se uzeti da je poimeničen s pomoću *-ina* i u *knežina* (Vuk, Srbija, 1323) »1° dio nahije, 2° toponim«, s deminutivom *knežinica* (Ljubiša) i pridjevom *knèžīnskī* (Vuk) i na *-stvo* u *kneštvo* = na *-ija knežija* »1° teritorija kojom upravlja seoski knez, 2° čast njegova«. Danas je očuvan samo

u toponimiji *Kneza Gorica* (1532), *Knez(e)-polje* (Pelješac), *v Knězi vsi* 1489. »u kneževu selu« u Gackoj (Lika), *Knežreka* (1777, Kosmet). Noviji pridjevi na *-ev knežev* (16. v.) — *knézov,* poimeničen na *-it kneževič* »1° sin knezov, 2° prezime veoma rašireno prema značenju 3°«, na *-ina kneževina,* na *-stvo knéževstvo',* na *-evski kneževskī,* na *-ovski knezovski* (Vuk). Deminutiv na *-ič knežić* »1° knežev sin, 2° hrv.-kajk. prezime, 3° biljka arum maculatum«, na *-čić* < *-ьc* + *-ić knesčić* (Vuk) »1° birov, 2° vikač = telai, 3° policajac«. Možda i *knegić* (pisano *chnegich* mletački), ako se nema čitati *knežić,* od *knégo.* Hipokoristik *Knégo* = *Knjégo* (15. v., Dubrovnik) »muški nadimak i prezime«. Riječ *knežnica* (sufiks *-nica* prema *mlječenica,* ugarski Hrvati) znači »gljiva«. Denominali na *-iti knéžiti, knežim* (Vuk, Nenadović) *(o-, ras-)* »zvati knezom«, na *-ovati I -evati knèzovati, knèzujem = kneževati, knežujēm* (Ljubiša) = *knegòvati, knegujem* »biti, raditi kao knez«. Ovamo još *knezinjak* (14. v.) »glavar plemena Ladihovići i Smrčkovići«. Od sintagme *pod knezom = vicecomes* > fr. *viscuens* > *vicomte* nastade prefiksalna složenica *podknežin* (1309, 1381, Modrviše) < **podkbnežii* prema *sedii* > *sudija* sa dodatnim *-n* kao u *merčm* (v.), da bi se riječ mogla deklinirati prema hrv.-srp. deklinaciji na *-o.* Odatle na *-ija potkne&inija* (Statut krčki) »njegova čast«, naziv ličkog plemena *Potknežinići* (15. v.). Rusizam je *knjãz* (Srbija, Crna Gora i bug.). Odatle toponim *Knjaževac* (Srbija). Vokal *e* je nastao iz nasala *į:* stcslav. *kmęzh,* polj. *ksiądz,* rus. *knjazb.* Razlika između *knez* m prema f *kneginja* objašnjava se najlakše tako da se pretpostavi *z* < *g* poslije *ę* i pred poluglasom *ь,* dok *g* ostaje pred ы, jer je u f *knèginja* isti stslav. sufiks *-yńi* kao u *pestinja* (v.), *gospodinja* (v.), *Srpkinja (v.).* Protivno je mišljenje Miklošičevo, koji uzimlje u *Ђьnегъ* izvedenicu na *-lo* kao u *kralj* (v.). Rumunji posudiše iz hrv.-srp. *chinez* (Banat) »Dorfschulze«, Madžari *kenéz,* u novije doba, jer je očuvano *e* < *į.* Rum. *cneaz* »vladar Moldavije« nije rusizam, odatle *cneajnă* < pridjev na *-ьn,* upor. češ. *kněžna* »njegova žena«, kako se vidi iz *cnezie* = *cnejie.* Ngr. κνέζηΓ;. Riječ *knez* prema tome je balkanska riječ hrv.-srp. podrijetla. *Knez* je po općem mišljenju praslavenska posudenica iz pragerm. **kuningaz,* što je vjerojatnije negoli od got. **kuniggs,* nvnjem. *König.* To je germanska izvedenica s pomoću sufiksa *-ing,* koji izrazuje descendenciju kao naše *-ič,* od osnove *kuni* »rod, pleme«. Ona je u prasrodstvu sa *čedo* (v.). Prema tome je pragerm. **kuningaz* semantički isto što naše *plemić* (v.), *plemenit.* Identičnost značenja objašnjava razlog za praslavensku pozajmicu.

Lit.: ARj 5, 110. 11, 148. *Mažuranić* 514-516. *Elezović* l, 296. Grebenac, *NJ* 4, 179. 183. Dordić, *NJ 4,* 253-255. *Miklošič* 155. *SEW* l, 663. *Holub-Kopečný* 173. *Bruckner* 277. *Mladenov* 243. *Vasmer* 581. *Gorjajev* 146. *Kiparsky* 181. Janko, *Slávia* 9, 348. i sl. Ekblom, *Studia neophil.* 17, 24. (cf. *RES* 24, 189). Taszycki, *Slávia 6,* 265-266. Ułaszyn, *Belićev zbornik* 1937, 373-379. Brandt, *RFV* 74, 2.

Knin, gen. *Knina* m (17. v., Baraković) = *Knînj,* gen. *Kninja* (Obradović, Vuk), *nj* mjesto n je od etnika na *-janin Kninjanin* (1696-1703), *kninopoljski* (18. v., Obradović). Stariji je oblik *Tnin,* potvrđen u latinizacijama *Tininium, Tyninium* (v. *CD), Tnēna* (Porfirogenet, od gen. *Tnina), Tenenum.* Taj toponim čini se da nije izoliran. Blizu Peći u starosrpskoj državi je voda i selo *Knina* (1251-1264), s izvedenicom na *-ьc Kninac,* gen. *-nca* (1293-1302). Za ta dva starosrpska toponima nema starije potvrde sa *tn* > *kn.* Miklošiču je *Knin* slavenski toponim od stcslav. *tįti, Iьno* »caedere«. Taj se baltoslav. i praslav. glagol nalazi u svim slavinama osim u hrv.-srp. i bug. Slov. *tįti, tnèm* »hacken, beissen«, *utįti, utnèm* »abhauen«, češ. *tīti, tnu,* polj. *dač,* lit. *tìnti, tinù* »klepati kosu, dengeln«', gr. τέμνω »režem« (odatle internacionalna riječ *tom* »svezak«). Brücknerov *drwoton* je možda *drvotonj* (govori se u Posavju kod Broda, iz *Mažuranića* 599, s. v. *lisič, ton* prijevoj od *thn)* »drvosječ«. Ako je ispravna Miklošičeva pretpostavka, *Knin* je izvedenica od **thn-* s pomoću sufiksa *-in* kao *Ogulin* (v.) i znači »silva caesa, čistina«.

Lit.: ARj 5, 116. *Mažuranić* 1450. 1454. *Pleteršnik* 2, 666. 739. *Miklošič* 350. *Holub--Kopečný* 385. *Bruckner* 60. Osten-Säcken, *IF* 33, 262. *Boisacq** 954.

knjiga f (Vuk), sveslav. i praslav. *(*h* »1° nešto napisano (Marulić), 2° poslanica, 1529, sinonimi: list, pismo, 3° sinonim: hartija, papir, 4° liber, Buch (1465), 5° u pl. (metafora) treći dio želuca u preživača«. Pridjevi na *-ьn knjlžan* (danas rijedak) »livresque«, poimeničen na *-ik knjižnih* (Dubrovčani), neologizam na *-ica knjižnica* »biblioteka«, s radnom imenicom na *-jar knjižničar* »bibliotekar«, na *-evan* (kao u *duševan, učevan) knjï-*

Sevan (danas općenit), poimeničen na *-ik* m prema f *-tea književnik* m (Vuk, bug., pored *književnik)* prema f *književnica* »sinonim: literat, pisac«, na *-ost književnost* »literatura«. Pridjev na *-ski knjiški* »kako je u knjigama, livresque«. Deminutiv na *-ica knjižica.* Augmentativ na *-etina knjiželina,* na *-jūriņa knjizùrina* »fr. bouquin«. Radna imenica na *-jar knjižar* (18. v.), s pridjevom na *-ski knjižarski i knjižarnica* (18. v. Vuk); *knjižari* m pl. = *knjižavci* »jedan dio želuca preživača«. Na *-jara knjižara.* Stara radna imenica *kbmgtca* »γραμματεύς« susreće se rijetko u tekstovima pisanim crkvenim jezikom: *knjigočija* (Domentijan). Neologizmi su brojni u terminologiji o vođenju knjiga (Buchführung, comptabilité): denominal na *-iti knjižiti, -im (is-, u-},* s apstraktumom na *-ьЂа isknjižba, uknjižba,* prevedenica *knjigovodstvo, knjigovođa* prema njem. *Buchführung, Buchhalter.* Složenice *knjigoveža* m, *knjigovežnica, knjigovežnica, knjigonoša,* ovo potisnuto od *listonoša.* Obilje je još drugih pravilnih i nepravilnih izvedenica i složenica. Početno *knj-* je nastalo iz *kn-* < stcslav. *kíniga.* Grčko χάρτα, rum. *carte* ima također dvostruko značenje »1° pismo, litterae, 2° liber«. O postanju postoji više mišljenja. Najvjerojatnije je mišljenje finskog slaviste Mikkole, koji uči da je to iranska kulturna riječ, u vezi s asirskom *kunukku* »Siegel« = *kaniku* »etwas versiegeltes« = arm. *knik^c* »pečat«, oset. *k'iunugä.* Prema tom tumačenju odatle je madž. *könyv* i mordv. *koňov.* Ako je tako, u praslavenski je ι mogla doći samo posredovanjem Avara, koji dadoše i drugu riječ civilizacije *biljeg* (v.), turskog podrijetla. U prilog njihova posredovanja govori možda tur. sufiks *-či* u *kbnigbčii* > strus. *knigočei.* Munkácsi, Dobrovský, Sköld i Räsänen vežu slavensku i finsku riječ sa kineskom *king, šiking* »knjiga kraljeva«, *k'üen* »Buchrolle«. Bruckner, Jireček, Gebauer, Sobolevski, Schrader-Nehring tumače iz slavenskih jezičnih sredstava. Smatraju je slavenskom izvedenicom obrazovanom sufiksom *-iga* (upór. *krug,* v.) od slav. korijena **kznb / *ki,nb* »panj«, lit. *kunas,* polj. *kien,* gen. *kna,* odatle čakavski lađarski termin *okaniti j zakaniti lađu* s postverbalom *okǎna,* v. *knaditi.* Pozivaju se na semantičku paralelu *buky,* gen. *bukbve* »1° bukva, 2° littera« i njem. *Buche* prema *Buch.* Miklošič pomišlja na stisl. *kenning* »nota«, od *kennen,* kao vrelo.

Lit.: ARj 5, 118. 124. *NJ* 1, 288. *Mažuranić* 516. *Miklošič* 155. 427. *SEW* 1, 664. *Holub--Kopečný* 173. *Bruckner* 277. *KZ* 45, 313-316. *Vasmer* 579. *Mladenov* 243. *Kiparsky* 279. Capidan, *DRom* 1, 331. i sl. (cf. *IJb* 9, 331-336). Sköld, *LUĂ* n. f. avd. 1., sv. 19., br. 7. (cf. *IJb* 10, 343). Mikkola, *MSFOU* 52, 137-190. Işti, *Ursi. Gram.* 1, 11. sl. (cf. *Slávia* 3, 563)). *RSI* 1, 14. Pogodin, *IF* 4, 185-187. Räsänen, *PUF* 26, 76. i sl.

ko[1] (I) upitna imenica za osobu, sveslav. i praslav. *(kito),* »quis«, nastala metatezom iz upitne zamjenice **kb* i deikse *-to* dodane samo u nom. sr. rod pokazne zamjenice, upor. češ. *tento* »taj«. Kao neodređena (neupitna) imenica znači »neko, aliquis«. Njom se izojegla teška i izolirana suglasnička grupa *kt* na početku a dodatkom deikse imenica je dobila potpun vokal. Upor. *što.* Deikse u *tko* i *što* odgovaraju pokretu ruke pokazivanjem na predmet. U ostalim padežima *kъ* se pojavljuje u prijevoju *ko- (koga, komu* itd.). Upor. *čega* itd. mjesto *čbto* > *što.* Piše se i govori pored fonetskoga Ko još i *tko.* Veže se s koncesivnim *i,* negacijom *ni* i neodređenim *ně-* > *ne-, nje-* u *itko, nitko* »nulius«, rastavljivo *ni od koga,* i *netko* pored *njetko* »ullus«. Odatle s madž. sufiksom *-ov* < *-o nitkov,* gen. *-ova* (Vuk, Ljubiša). Sa *-že* > *-r nitkor* (17. v.). I u te složenice prodire fonetske *ko: iko, niko, neko.* Fonetski je oblik prevladao zbog deklinacije *koga* (pisano i *ikoga), ikoga, nikoga, nekoga* itd., iz koje se vidi da je za jezičnu svijest *k-* postao glavni nosilac značenja (prema Grammontu *interversion conservatrice].* Kako je suglasnička grupa *kt* > *tk* izolirana i u sredini riječi, kao i na početku, bila je zamijenjena sonornim *gd* prema *gđa, gdi, gdje* u hrv.-kajk. (upor. češ. *kdo}: .gdô* > *do* (ŽK) sa deiksom i *doj* (ŽK, Kolicí, Bėgi), *nigdo* »nîko, neko« (ŽK) = *negdo* (hrv.-kajk., čakavski), i ša deiksom *-že* > *re.* Osnovno *kb-* u *kuo* je maskulinum, kako se vidi iz lit. *kas* »ko« < ie. **quos.* U hrv. južne Italije *kona* »možda« nastalo je od *ko zna.* Kao u lat. *cuius* < ie. **queios* nastade od **quos* > **kb* upitni posvojni pridjev, dodavanjem pokazne zamjenice *i, ja, je* (v.) : stcslav. *čbjb,* u određenom vidu *čiji, čija, čije* = *čiji, čija, lije* (ŽK), koji se veže sa *i i- l ni- l ne- l nje-* u *ičiji, ničiji, nečiji* = *ničiji* (ŽK). Prema *njegov* izmjenjuje se u *čigov* (Dubrovnik), *nečigov* i dalje *ičigov* itd,. prema *njihov* u *čihov* (16. i 17. v.) = *čijegov,* pseudojekavizam u dubrovačkim spomenicima, = *čegov* (13. v.), pseudoekavizam kod Save, Kožičića, Kašica, odatle poimeničenje na *-ič čegović* (Vuk) »cujus filius«, prema ispravnom *čigović* (Mikalja, Ljubiša). Od gen. *koga* analogno *kogovič, nikogović* (Lika) »čiji sin«. Upor. španj. posjedovni pridjev *cuyo* od lat.

cuius. Od *komu* s pomoću *-kati* dobiven je impf, *komúkati, kòmucèm* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »dijeliti na sreću (u igri)«. [Usp. i *kočeveće].*

Lit.: ARj 1, 920. 2, 22. 23. 3, 766. 5, 132. 149. 7, 863. 8, 204. *JF* 11, 86. Aleksić, *NJ* 1, 136-140. Maretić, *NJ* 1, 167-168. *Miklošič* 151. *SEW* 1, 673. *Holub-Kôpečný* 167. *Bruckner* 278. *KZ* 45, 41. Bělic, *Príroda* 47-48. 50. Solmsen, *KZ 44,* 176. Vaillant, *RES* 13, 167. Grammont, *Traité de phonétique,* 1933, 243. Otrębski, *LP 2,* 283-287. Music, *ZbJ* 543-546 (cf. *RSl 2,* 265). Rešetar, *Kol.* 172. Wędkiewicz, *RSl* 6, 233. Hujer, *LP* 35, 214-219. *Boisacq** 799.

ko[1] (II) —*ča* (čakavski) = *ka, kaj* (hrv.-kajk., slov.) = *što* (štokavski, bug. i rus.) ~ *stǎ* n pl., *a šta, rasta, zbokšta* (Kosmet) »zbog čega«, praslavenska upitna imenica za neživo, »quid«. Odatle noviji nazivi narječja: *čakavac,* gen. *-vca* i pridjev *čakavski, kâjkavac,* gen. *-avca* i *kajkavski, kékavac,* gen. *-avca,* s pridjevom *kekavačkl* (Vuk), *štokavac,* gen. *-avca* i *štokavski.* Nastavak *-kavac* dobiven je prema *bekavac, bukavac, drekavac.* Upor. za takvu determinaciju u romanskim jezicima potvrdnu partikulu tai. *si* = *oc, oil* < *hoc ille* za ȷдапо-francuski i sjeverno-francuski i kod nas *Mijaci* (Makedonija) prema *mije* »mi«, *Prieki* prema *prie* »prije«. U antroponimiji *Kâjkavac* (prezime medu ŽK, koji su čakavci), u toponimiji selo *Čakavci* (Pašman). Glas α u cd nastao je iz ie. *г* > stcslav. 0. Prema tome α odgovara posvema lat. *quid* i gr. τι. Poluglas se ne pretvara u puni glas *a,* kad je u vezi s prijedlozima ili sa *ni; zač* »zašto« — *zaš* (ŽK), *krozač* (Menčetić), sa *ni* ili *ne nič* (15.i 18. v.) — *nel* (Mikuličić) > *niš* (Vuk, čakavci ŽK) (upor. slov. *nič* i češ. *proč);* zbog toga što slog pred *cь* nosi akcenat, cь je sr. r. Puni glas α u ča nije isto što u *ka* (ŽK, Berdiki) i u *kaj,* jer ti oblici ostaju i u vezi s prijedlozima, s koncesivnim i i negativnim *ni, ne\ lkaj, zakaj, nikaj, nekaj,* nego je to *a* iz plurala sr. r. od zamjenice *kъ* (v. *ko,* I) sa deiksom *i.* Upor. *kare* (13. v.) i slov. *kar.* Jagić tumači *kaj* kao búg. *ka* »wie, warum«. Razlika između *zač* i *ča* tumači se potrebom akcentiranja. Kao fr. *e muet* što ne može nositi akcenat, tako ovdje ni stcslav. poluglasovi ь, ъ. Između *cь* > *ča* i *čbto* > *Što* razlika je samo u tome što je cь u *čbto* dobio deiktičko *to, ta,* (upor. češ. *tento 'I ko)* zbog istog razloga zbog kojeg je ь u ča prešao u *a.* Prijelaz c > í je isti koji i u *štiti, štovati,* za *čitati, čast* (v.), tj. u *š* < c je zbog disimilacije ispao dentálni elemenat í u ří u vezi sa *-to.* Postoji još sr. r. od *kb* (upor. *kbto* > *tko)* *če* u kajkavskim narječjima (kao i u bug., ali u značenju veznika »ako (v.), da (v.)«.), upor. fr. *que* < lat. *quid* ili *quod* u rečenici *II serait riche qu'il n'aurait rien à craindre* »Da je bogat, ne bi se trebao ničega bojati«. Preda se prima *i, rii, ne, nje* i prijedloge *po-, za-: isto, ništa* — (bez deikse *niš), nešto* pored, *nješto, ništo* (ŽK) »nešto«, *pošto, zašto.* Analogno i *kaj.* Veza *ni* -l- *čbto* > *ništo* (13. v.) sa deiksom *-že* > *-r(e) ništor(e)* = *ništar* govori se danas samo *ništa* i čini za sebe leksikologijsku porodicu. Odatle na *-alo ništalo* m »sinonim: nitkov«, na *-vac ništavac,* gen. *-avca* »isto*, s augmentativom na *-ina ništavina* (Piva-Drobnjak) »rdav čovjek«, na *-arija* f *ništarija* (Vuk) »1° besposlica, 2° (kao maskulinum) *ništa-čovjek* (Crna Gora), *niita-junak«.* Na *-ica ništica* »nula«. Neologizmi na *-oca ništoća,* na *-ina niština* i *ništost* nisu ušli u jezik. Denominali na *-ariti ništariti, -avati ništavati (u- po-),* na *-iti ništiti (po-, u-); pošto* i *zašto* u vezi postade prilog »jeftino« *(dadosmo pošto zašto,* se. *kupljeno,* Kosmet) = *pošto poto.* U čakavsKom postoji još *nišče* »nihil« (15. i 17. v., Drniš, Marulić, Vrančić); *e* mjesto *o* je zbog prethodnog palatala. To je hiperkorektni oblik. Samo *što* ili *šta* veže se s enklitikom *š* < *češ: štos* = *štaš'?* Prema tal. *niente meno* stvoren je *nišče manje,* prema njem. *nichtsdestoweniger: niš ne manje* (Vežić). Sintagma *kaj za* = *kaj za jedan* je prevedenica od njem. *was für (ein).* Ovamo još eufemizam *markaj* < *makar kaj* »quidquid« u značenju »vrag«, koji je tabu. Zamjenica *ča* veže se s aoristom *bi: čabi* »zašto« (Vodice, Istra) u primjeru *čabi da si to reka'?* Štokavsko *niš* pored *ništa* može se uporeďivati sa *zač* u toliko što veza sa negativnim *ni,* koja može nositi akcenat, ne treba pomoći deikse *to.* Deiksu ť sadrži *kaj.* Deikse *to, ta* = *i* nema u deklinaciji: gen. *cesa, čega,* dat. *čemu,* instrumental *čim', a* mjesto *o* (stcslav. *ceso)* je od imeničke deklinacije, a *-ga* mjesto *-so* je od složene pridjevske deklinacije. Oblik *ceso* odgovara gotskom *his,* stvnjem. *hwes,* gr. τέο (H..mer) = atički του za τίνος. Tvrdilo se da su Arbanasi posudili čakavsko *Cь* >arb. *ce* »što«. Priloški instrumental *čim,* s prijedlogom *dočim* (16. v.) = *dolinie* (16. i 17. v., Dubrovnik) = *dalima* (Marulić) = *dolin* (17. i 18. v.) = pseudojekavizam *dočijem* (Dubrovnik) = *dolijeme* (Dubrovnik) = *dočem* (Mikalja, Stulić) postadoše vremenski veznici, s prijedlogom samo kod zapadnih pisaca. Vuk ne pozna *dočim.* U Kosmem *počim.* Isto su tako i *što, pošto* i zoifo (prevedenica, prema

tal. *perché)* postali veznici u raznim funkcijama, čakavski *zač* »quia«, *zašto* (Kosmet) »jer«. Od genitiva *cesa* sa sufiksom *-συ, -αν* nastade posvojni pridjev *česov = česav, česva* (Martić) = *ceo* (narodna pjesma, Petranović) »qualis«. Veže se s *i, ni, ne: ičesov, ničesov,* gen. *ničesvoga* (Martić), *ničesov* i *nečesov* »nekakav« (Crna Gora). Od *ničemur* postoji pridjev *ničemuren* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »nichtsnutzig, nevaljao«. Od sintagme *bez ništa beznišnjak* (Ljubiša) »koji ništa nema«. Od *što* prave se glagoli: *hakati, Uočeni* (Vuk) »tužiti se«, od sintagme *što ću, istokati (iz-*)* (Lika), *nipodaštavati* (Vojvodina) od sintagme *ni poda što ostaviti, uzeli', izništati, -am = izniš'taviti* (Vuk).

Oblik *k** bio je i srednji rod sing, praslav. upitnog pridjeva. Upór. lat. *quod.* Očuvao se u priloškom instrumentalu *kom* (14. v., Marulić, Dubrovčani, Kavanjin) »netom«. Upor. *čim.* S prijedlogom *dokom* (Marulić) »dokle« = *dokim* (čakavci, 15. v.) = *dočim.* U ák. sr. r. s prijedlogom *do- dok* (također bug., Vuk), veznik; *doka* (Vuk, narodna pjesma) može se tumačiti na dva načina, ili kao dodatak deikse *-a* ili kao sr. r. pl. od *kъ.* Ovako će se tumačiti i bug. *ka* »wie, wann, wenn«, *kāto, dokató.* U prilog prvom tumačenju govore oblici *doke.* Oblik *doku* (pravni i historijski spomenici, 13. v.) dobio je *-u* prema stcslav. *kçdu, dokolu.*

Lit.: ARj 1, 291. 271. 947. 2, 543, 590. 736. 3, 766. 4, 90. 269. 736. 5, 251. 231. 8, 97. 164. 165. 191. 673. 803. Budimir, *JF* 15^ 158. *NJ* 1, 93. Rončević, *NJ 5,* 135-152. Stojković, *HJ* 1, 20-21 (cf *JF* 17, 304. 305). Vušović, *NJ 2,* 103-105 (cf. *JF* 13, 293.). *Elezović 2,* 538. Šurmin, *NVj* 3, 104-105. Milaković, *NVj* 25, 123. 593-600. (cf. *JF* 3, 262). Lang, *ZbNŽ* 19, 147. Bulat, *JF 5,* 148. *Miklošič* 152. 21. 271. 947. 736. *SEW* 1, 164. 673. *Trautmann* 133. Bruckner, ÍCZ 43, 322. Ribarić, *SDZb 9,* 138. *Boisacq*[3] 972. Baric, *AA* 1, 205. sl. Jokl, *IJb* 10, 164. Iljinski, *ASPh 28,* 461-462. Osten-Säcken, *IF* 33, 250. Vaillant, *Slávia* 11, 40-41. Jagić, *ASPh* 1, 432. Vaillant, *RES 6,* 77-78. 22, 190-191. *ASPh* 11, 448. Jagić, *ASPh* 17, 84. Šuman, *Kres* 1885, 268-273. 317-321. 372-275 (cf. *ASPh* 12, 518-519.).

ko[1] (III). — Od upitne imenice *kъ*, koja se nalazi u *ko* i *kaj,* pravi se već u praslavenskom upitni pridjev dodavanjem pokaznog pridjeva *i, ja, je:* stcslav. *kyjb > ki* (12. v.), *kaja, koje >* čakavski i kajkavski *ki, ka, ko* (slov., ŽK) »qui, quae, quod«. Taj postaje i relativni. Lik *ka* i *ko* nastao je stezanjem *aja > a, oje > 0* (upór. *Bogović < Bogojević, Predović < Predojević* ŽK). I taj prima preda se koncesivno *i,* negativno *ni* i neodređeno *ne* u *Iki, niki* (ŽK). U književnom jeziku govcri se samo u vezi sa *ne- neki* pored *njêkí.* U sr. r. *neko* (Kosmct) znači »oko, cirka, od prilike«. Iz stcslav. genitivnog oblika *kojega* i iz sr. r. *koje,* reformiran je *kyjb* u *kojb* već u cslav. u određenom vidu, odatle *koji* (13. v.), *kojā, koje = koji, koja, koje* (ŽK). Oba oblika, i stariji i noviji reformirani, mogu primiti preda se *i, ni, ne nekoji* (13—16. v.) i uza se *god, gođ(e), goder, godijer, godir* (v.), deiksu *no,* i sintagmu *mu drago* (17. v.): *kojīgod* (rastavljivo *koji ga god), koji mu drago, kojino.* Srednji rod *koje* veže se sa *gdje, kakav = kaki, kako* (18. v.), *kano, kud, (t)ko, stă* (18. v.), da se označi neodređenost drugog dijela složenice. U čakavskom i kajkavskom *kî* može zamijeniti i upitnu imenicu *tko.* Analogno prema *čigov* pravi se na Cresu posvojni pridjev *kinjev* »čiji«. S pomoću sufiksa *-ák* (upor. *svakojak)* pravi se upitni pridjev *kajak* (Kosmet, Lika) »koliko je godina (konju)?«. Zaseban je slučaj *kuj,* gen. *kogă,* f *kojă,* n *koje, kuj mu drago* (Kosmet), gdje je *o > u* u zatvorenom slogu. Kako se iz deklinacije vidi, *kuj* zamjenjuje i *ko.*

Lit.: ARj 4, 955. 5, 150. 165. *Elezović* 1, 456. 339. Ťentor, *JF* 5, 210. *Miklošič* 152. 18. *SEW* 675. *Holub-Kopečný* 167. 196. Vasmer, *IF* 40, 139-144. Bělic, *JF* 3, 31-34. Durnovo, *ZSPh 2,* 381—382. Zubatý, *SbFil 4,* 232-262 (cf. *IJb 2,* 166).

kő[1] (IV). — Od zamjeničkog upitnog korijena *k-,* od kojeg je *kb-* u *kuo > kő,* s pomoću pridjevskog sufiksa *-cko* izvodi se sveslav. i praslav. upitni i relativni pridjev za izražavanje kakvoće *kakł.* Taj je istisnuo iz hrv.-srp. *jakí* »qualis« zbog toga što je *jak* dobio značenje »potens«. Maskulinum *kak* nalazi se samo u starijem jeziku, u slov. i hrv.-kajk. U štokavskom je dobio određeni vid *kaķī, káka, kako.* Srednji rod *kako* upotrebljava se još kao upitni prilog *kako to* u značenju »wie« i kao veznik jednačenja. Dobiva deikse *-i kakoj* (17. v., Mrnavić), *-no kakono,* i *god (-e, -er, ijer, -ir), mu drago* ili *drago.* Kod kajkavaca dočetno *-o* smatra se deiksom koja može otpasti: *kak*? Dobiva još *ti, -lice: kakti — kakati = kakot(o), kăkonoti, kakolice* (Kavanjin). Veže se s prijedlogom *od: otkako > òtkõ* (Piva--Drobnjak) u vremenskom značenju. Jednom je potvrđen (18. v.) veznik *kakod* (haplologija) < *kako da.* U službi veznika jednačenja

kraćenjem gubi *k : kao* (prema *preko > preo) > ka* (Kosmet) *> ko, kaono > kano* (18. v.), *kon(o), kaono god, kaonoti.* Odatle *kanda* (18. v.) = *kândar* (narodna pjesma) = *konda* (Lika), i kod Vuka naziv naroda *Kánovac,* pl. *-ovci,* s pridjevom *kanovački (glasoudar).* Sa *ti: koti* (Istra, ŽU) = *kat* (kajkavci, sjeverni čakavci, 15. v., Marulić, ŽK) = *kod* (istarski čakavci, ŽK *kod on,* obratan govor prema *rôt,* gen. *roda)* = *kotno* (ugarski Hrvati), sa deiksama *-i kaj* (ŽK, Kosmet) = *kî* (Lika, Perušić, Kosmet), *-no kăjno* (narodna pjesma) = *kano* (17. v., Vuk) = *kânoti.* U Prigorju je *ko* pojačanje veznika *da: kaži kô da vidim; ko da* (ŽK) »kao da«. Dobiva uza se *god* (itd.): *kao god, kaono god = kogoć* (Kosmet). Veže se s part, prezenta aktiva *čine* »čineći« *kočinje,* prilog, »sinonimi: bojagi / bajaga, tobož(e), doja, navlas«. U narodnoj pripovijeci *kadob,* prilog »upravo, zbilja« < iz sintagme *kao da bi* (to bilo u istinu). Praslav. upitni pridjev *kakъ* raširuje se u hrv.-srp. i bug. sufiksom *-uo kàkav, kàkva;* u određenom vidu *kakvi, kakva* (ŽK), u štokavskom ne postoji. Upor. slov. raširenje *kakšen, kakóver.* Dobiva uza se *god* (itd.), *kakav god.* Dobiva preda se *i, ni, ne* u *ikakav, nikakav, nekakav = nekakav,* odatle haplologijom *nikvi, nekvi = nëkaki = nekak* (Istra). Isto tako i prilog *kako: ikako, nikako, nekako.* Oblik *näki* (Piva-Drobnjak) »nekaki« nastao je ispadanjem *k* i stezanjem *ea > a* od **neaki.* Sufiks *-ъ > -av* je prijevoj od sufiksa *-ov,* upor. *njegov, njegvi* (ŽK, prema *kakvi), kakov, kakovi,* tako i u stcslav. i u rus. Ta izvedenica može ići već u praslavensko doba. I taj oblik dobiva *god.* Oba oblika poimeničuju se sa *-ost, -oca* u apstraktima *kakvoća* (18. v.), *kakvost* (kod starijih pisaca) = *kakovost,* na *-stvo kakovstvo* (17. v.) = *kakojstvo* (17. i 18. v., *j* prema *svojstvo).* U prasrodstvu je sa lit. *kõks* »qualis«, ir. *each* = kimr, *pawb* »svaki«.

Lit.: ARj 4, 732. 740. 741. 758. 761. 821. 833. 834. 5, 143. 148. 265. 268. 400. 401. 393. 7, 890. 8, 186. Rozié, *NVj* 3, 187. Kostic, *NJ* 1, 82-84. Stevanović, *NJ 5,* 217-220. Vušović, *NJ 5,* 220-222. Vuković, *SDZb* 10, 394. *Elezović* 1, 266. 271. 294. *Miklošič* 8, 151. *SEW* 1, 673. *Vasmer* 506. *Trautmann* 111. Sobolevski, *RFV* 71, 21-26 (cf. *JF* 3, 222). Music, *JF 4,* 153. *Leskien \, 97.* Rešetar, *ASPh* 36, 543. Vaillant, *BSLP 29,* 43 (cf. *IJb* 14, 270). *GM* 7.

ko[1] (V). — Raširenje ie.* *quoi-* sa *-ero* (upor. lat. *uter, neuter,* odatle internacionalna riječ *neutralan* i *neutralnost)* nalazi se od južnoslavenskih jezika samo u slov. upitnom i relativnom pridjevu *koleri = kateri* te u, hrv.-kajk. *koleri* (1588, Belostenec, Habdelić, Voltidi, Stulić, Budinić) = *kolori* (u knjigama pisanim crkvenim jezikom i 1564. na hrvatskoj strani), u prijevoju **ktíeryj > klēri* i u hrv.-kajk. *steri* (sa razvitkom početne suglasničke grupe *kl > ht > št* kao u *šći < kći* i *šteti < hleti)* i dalje hrv.-kajk. *teri* »koji«, *nesteri* »neki«. U svim sjevernim slavinama zamjenjuje naše *kójí* (v.). U prasrodstvu s gr. πότερος, lit. *katras* »lequel de deux«..

Lit.: ARj 5, 397. 401. 8, 96. *Mažuranić 529. Miklošič 2,* 151. *SEW* 1, 674. *Holub--Kopečný* 192. *Bruckner* 278. *KZ* 45, 48. Ramovš, *CSJK 2, 274.* (cf. *IJb* 9, 197.). Hofmann, *IF 49,* 304. Brugmann, *IF 27,* 246. *Boisacq*[3] 807-808.

kő[1] (VI). — Upitna imenica **kb* udružuje se već u praslavenskom sa sufiksalnim elementom u lokatīvu *-lé > -le: -kile.* Ta se složenica očuvala samo s prijedlozima *do, od* i sa *ne: dokle o(t)kle, odakle* (17. v.), *odaklem = odaklen = odaklek (-m, -n, -k* deikse) = (sa *kl > klj) daklje* (ŽK), *pokle = pokli = pôklje* (ŽK), upitni prilog koji izrazuje »primicanje kraju«, sa *ne, ni donekle, odnekle, nidokle* »koporan (odijelo, v.)«. Dočetno *-e* mogu zamijeniti *-ã, -i: dôklã* (15-17. v.), *-ām doklām, -em dokiem, -en* (deiksa *ri) dokién, dòkli* (15. v.). Može se dodati i deiksa *-k dokljek.* Sa *ъ > α: dokālē* (Vuk, *Pjevanija crnogorska)* = *otkale* (Kosmet), *otkālē,* sa *né- donekle, odnekle.* Pojačava se sa *god, god(e), goder, godir, godijer.* Praslav. prilog *ktle* pojavljuje se u prijevoju *kole > koli* u istom značenju sam i s prijedlogom *do dokolê* (13. i 14. v.) = *dokole* (18. v., Dubrovčani) = *dokoli, nikoli* »nigda«, na *-će nikolice* (Istra), *nekoli.* Lokativno *-e* zamjenjuje *-a* i *-u dokola* (Lučić), *dokolu* (15-17. v., Marulić). Čakavci ga ispuštaju: *dokol* (15-18. v.). Prijevojni oblik služi i kao imenička, pridjevska i glagolska osnova: *nije mi kolje* (i bug.) = *nije mi kole* (Peć, Kosmet) »nemam vremena«; sa *-ica nekolica* »neodređeno mnoštvo«, sa deminutivom na *-bk nekoličak,* gen. *-čka* (srednja Dalmacija, Pavlinović), *dokolica* (Vuk) = *dokolica* (Kosmet) »otium«, sa *-ьn dõkõlan = dukôlan* (Kosmet, Drsnik), *dõkõn,* f *dokona* »koji ima vremena«; *nekolica = nekdlnica* (Riječka nahija) »stanje kad ko ima mnogo posla (protivno *dokolica)«.* Ovamo ide *nidoklice* f pl. (Vuk) = *doniklice,* riječ u šali za »dokoljenice«; prilog na *-š < *šbd nekoliš* »nekoliko puta«. Prilog *několikrát*

može se tumačiti i kao haplologija od *nekolikokrat.* Denominali na *-iti doholiti pí.* »dovršiti«; na *-éti dokoljeti, -im* (Vuk) »dospjeti, uspjeti«. Ovamo ide možda i *koliti, -im* (Marulio, Zoranie) »željeti, voljeti«. Osnova *kol-* služi i u daljem pridjevskom izvođenju. Sa sufiksoma -i/Ь, *-ьігъ* (prijevoj) tvori se upitni pridjev kvantiteta (sveslav. i praslav.): *kolik, kolika* (Vuk); *-ik* je kao u *velik.* Prilog *koliko* = kod čakavaca *kolku, nekako* (16. i 17. v.). Upor. taj niži prijevojni štěpen u bug. *kolko, poll, kilka* i rus. *kohko.* Bez sufiksa *-ikъ, -bkb* u starijim knjigama i u čakavskom *kol (-a, -e, -f)* »quantus« uz upitnu zamjenicu *kî kol, koliko kol, kada kole* (16. v.). Prema ovome *kol* izmjenjeno je *god* > *kot* ŽK. Ovamo idu prilozi *koliskorje* »koliko prije« od *skoro* (v.) i *kolmi* (14. v., samo u crkvenom jeziku u kojem je *-mi* kao u *velmi* > *veoma.* Zamjenička osnova *ko-* mijenja se u čakavskom i kajkavskom u *ku* prema akusativu f *ku: nekuliko* (16. v.) = **nekulko* > *nekūko, nìkuliko* (ŽK), *kuRko* (ŽK), prilog *kulik túlik* (ŽK), u Kosmetu *koliko* prema *nốm.* *fém.* *ka (< kaja).* Pridjev i prilog prima preda se *i, ni, ne: iko-Kko, nekoliko* itd. Od pridjeva *kolik* često se s različitim sufiksima "prave deminutivi: dokaz koliko je vezan na afektivnost: sufiks *-h* + *-ъn* > *-han kòlihan, kolísati, -can* < *-ik* + *-ъn količan* (18. v.), *-can (c* prema pluralu *svi kolicí,* prevedenica od tal. *tutti quanti) kòlican* (17. v.) = *koucan* (Kosmet), *-ičak* < *-ik* + *-bkb količak* (Vuk) = *kollćak* (Kosmet) = na *-ski kaliski.* Hipokoristici su *kojušan, kocuknl.* Apstrakta su na *-ina* = *-inja: količina* (Boka, Hrvatska) = *kolicinja* »mnoštvo«, sa *ně- nekolicina* (glede *c* upor. *kolican)* »neodređeno mnoštvo« = *količina* = *količanstvo, nekolicina,* na *-oca kolikoća.* Neologizmi *kòličnik* »quorum«, na *-ost kolikost; kolikojstvo* — *kolikojustvo* nije ušlo u jezik. Pridjevu i prilogu *kolik(o)* dodaju se *i, ni, ne: ïkoliko, ni koliko, mkoliko* »nimalo«, *nekoliko;* i *god {-e, -er, -ijer, -ir), god / goi, mu drago,* deiksa *no, krat* »koliko puta«. Složen pridjev *kolikòstruk* (18.). Denominali su na *-ati kolikátí se* (Lika), *iskolikati* (Lika) »1° cijelu količinu potrošiti, 2° dobiti kod igre kolikanja«. U prasrodstvu su lit. *keli* »neki, koliki?«, gr. •πηλίκος »kako velik«, lat. *qualis* »kakav« i lit. *kal* »kako dugo«.

Lit.: ARj 2, 588. 593. 596. 3, 887. 5, 64. 177. 185. 190. 192. 205. 206. 7, 883. 890. 8, 167. 183. *Elezović* l, 143. 159. 374. 303. *2,* 19. *JF* 14, 226—227. *Miklošič* 151. 9. 10. *SEW í,* 673. *Holub-Kopečny* 176. *Bruckner* *229. Vasmer* 599. *Mladenov* 137. 246. *WP* l, 521. Iljinski, *Slávia 9,* 588. Fraenkel, *IF* 41, 410. Bélié, JF 3, 79. 81. Machek, *Slávia* 16, 168. Vaillant, *RES 9,* 8. Matzenauer, *LF* 8, 194. *Boisacq*[3] 320. 779.

kS[1] (VII). — Od upitnog priloga **k»* (upor. upitnu imenicu *kb* u *kito* > *ka)* raširena s pomoću sufiksa *-da* obrazovan je sveslav. i praslav. upitni prilog i veznik vremena **kída* > *kada* (upor. *sada)* »quando«, u hrv.-kajk. i slov. ispadanjem poluglasa *ъ gđa* (upor. slov. *zdaj).* Početno -α shvaća se kao deiksa. Zbog toga otpada i zamjenjuje se sa lokativnim ifc > *e, i: kade, kadi* (zbog homonimije sa *kadi* < *kidé,* vrlo rijedak u vremenskom značenju). Preda se prima prijedloge *do-, ot-,* i i-j *ni- ne-.* Odatle naporedni oblici s ispadanjem poluvokala i sa zamjenom *ъ* > *a: ikad(a)* pored *igda, mkad(a)* pored *mgda, nekad(d)* pored *negda* (Vuk), *nikade, nikadir.* Uza se prima deikse *-no, -ono, -že* > *-r(e), -a, -vo, -k, -li, -koli, -kon* (v. *kom), gôd* (itd.): *kodno* > = *kano* (17. v., jedna potvrda, sa *dn* > *n* kao u *panemo), kàdãno* = *kãdono, kàdãr(a)* = *kodera, kadvo* (18. v., Dosen), *hádek* (Crna Gora), *kadli* (Vuk), *kadokoK* (17. v.), *katkon* (južna Dalmacija?) »netom«, *kadgod* = *kade god* / *-d, kadigod* = *katkodi* (18. v.). Prema *sadašnji* pravi se pridjev *negdašnji* pored *negdanjī* = *nekadanji* = *nekadašnji* (Vuk, 17. v.) = *kadašanj* = *-šnji* (Kosmet). Opetuje se *katkad(a)* (18. v., Vuk), odatle pridjev *katkadašnji,* neologizam koji nije ušao u jezik, *kašto* (Vuk). Paralele jasno potvrđuju praslav. **kbda:* lit. *kada, kadu* = lot. *kad* »quando«, stprus. *kaden* »veznik kad«, sanskrt. i avesta *kada* »isto«.

Lit.: ARj 4, 714. 725. 726. 727. 729. 731. 732. 733. 822. 891. 891. 898. *Elezović* l, 266. 271. *Miklošič* 151. 3. *SEW* l, 675. *Holub--Kopečný* 167. *Bruckner* 138. 227. *Vasmer* 587. *Mladenov* 244. Ramovš, *ĞSJK 2,* 274. i si. (cf. *IJb 9,* 197). *WP* \, 771. Kozlovskį, *ASPh* 10, 658-659. Wiedemann, *BB* 30, 207-208 (cf. *AnzIF 24,* 118. 25, 55). Prusík, *Krok 6* (cf. *AnzIF* 3, 104.).

ko[1] (VIII). — Od zamjeničkog upitnog korijena *k-* (v. *kuo* > *ko)* s pomoću priloškog sufiksa *-amo* izveden je praslav. *kamo,* prilog, »1° za pitanje pravca (tako i bug.), (u Crnoj Gori gdje se ne razlikuje mirovanje i gibanje, znači i) 2° gdje«. Kajkavci i čakavci mogu ispustiti *-o: kam,* upor. *kak* (v.). Tako i slov. i češ. Dobiva uza se *K, god, mu drago, koli, ljubo.* U Kosmetu je početno *-o* 'zamijenjeno sa *-a kâma* prema *kada, sada* i prilog je dobio vremensko značenje »odavno«·; tako i u složenici *kõmakad* pored *kamokăd* »otkad(a)«, odatle pridjev *kamokadašnji* obrazovan prema *sadašnji* (v.). Preda se dobiva *i, ni, ne: ikamo, nikamo, nekamo.* Posljednji se u vezi sa *li* skraćuje ispuštanjem .samoglasa *a nekmoli.* Upitni prilog *kamo* stoji pod udarom tabua, na što se odgovara: *ako bog da* (ŽK). Osjećajna vrijednost dolazi do *izražaja* u pitanjima čuđenja: *kamo te ja? Kamo ti vojskai Kamo novci?* »où au diable«. Od značenja tabu nastao je glagol: *Zakâmalo ti se! Ne karnoj!* (Istra). Sufiks *-amo* u prasrodstvu je sa gr. τήμος, ή'μος.

Lit.: ARj 4, 808. 7, 881. 889. *Elezović* l, 275. Crnek, *HJ* l, 61. Lalević, *NJ 2,* 19-24. *Miklošič* 151. 11. *SEW* l, 673. *KZ* 37, 371. *Holub-Kopečný* 167. Vaillant, *Slávia* 9, 497-499. Hirt, *IF 2,* 350. Fraenkel, *Slávia 14,* 499. Kozlovskį, *ASPh* 10, 657-659.

ko[1] (IX). — Od upitnog korijena *k-* (upor. *kbto* > *ko)* raširena s pomoću priloškog sufiksa *-oda* nastade sveslav. i praslav. *(*kęd-)* upitni prilog za pravac kretanja po površini: *kud(a).* Početno *a* može ispasti *kud,* a može se i zamijeniti sa <?( ) (prema *gdje)* > *-e, -i, -ije: kudije, kude* pored *kude* (ŽK), *kudi,* i sa *-u kudu.* Prema *god d* se zamjenjuje sa *đ,* koji je nastao u sandhi: *kud, kude, kuj* (Crna Gora). Preda se može primiti *i-, ni-, ne-* i prijedloge *do-, ot-, s- ikud(a), n'ikud(a, -ar), nikudi, nikud, nïkud(a)* i *òdnekud(a), otkud(a), skuda* (Istra, Mikuličić) »odnekuda«, veže se sa *-s* od *ćeš kudos, kudeš* (ŽK), s deiksom *-i kudaj,* prima deiksu *-že* > *-r(e) kudar(a), kuder, kudijer, -n kudijen* i *god* u značenju koncesivnosti *kùd(a)gôd* (14. v.), *-d, -ar, -er,* te *mu drago* u *kud mu drago.* Denominal na -cari *kudécati, kudēcām* »teturati, vrludati« pored *kulécati, kulēcām* (Srbija, Milićević) pored *kuljecati* (Stulić). Zamjena *l* < *d* nije jasna. Možda je ta zamjena nastala zbog toga što pitanje *kuda ćeš* stoji pod tabu. Glas *u* je nastao iz *ç:* upor. stcslav. *kçdu, kçde;* polj. *kędy, dokąd, otkad.* Složen sufiksami početak imade potpunu paralelu u stprus. *isquendau* »von dannen« i u lat. *unde, quando, de-unde* > fr. *dont* u romanskim jezicima, *inde,* gr. ένθα. Kao i *kamo,* i *kuda* je podvržen tabu. U Kosmetu zamjenjuje *gdje* i prijedlog *kod.* Elemenat *-da* je isti koji je u *kada, sada, tada, nikada.* Nalazi se u sanskrtu *tada* »dann« = avesta *tadha.* Nastao je od ie. demonstrativne zamjeničke osnove *de-, do-,* koja se kao deiksa za 1. lice *(ja)* nalazi u različitim partikulama.

Lit.: ARj 5, 736. 742. 745. 8, 185. Lalević, *NJ 2,* 19-24. *Elezović* l, 237. *Miklošič* 151. 5. *SEW* l, 674. *Holub-Kopečný* 167. *Bruckner 225.* Meillet, *MSLP* 20, 89-94 (cf. *IJb* 8, 215). *Havers Festschrift Th. Siebs* 1933, 371-376 (cf. *RES 14,* 234). Zelenin, *Slávia* 8, 493. i sl. (cf. *IJb* 15, 316). Ramovš, *CSJK 2,* 274. sl. (cf *IJb 9,* 197). *Mladenov* 267. *WP l,* 771.

kõ[1] (X). — Od upitnog priloga **kb* (upor. iméničko *kb* u *ktío* > *kõ)* dodavanjem deikse *-de* od ie. demonstrativne osnove nastade sveslav. i praslav. upitni prilog za mirovanje i veznik *kídě* > *gdje* »ubi, που«. Početno *-e* varira sa lokativnim -«k > *-e, -je, -i.* Ikavski oblik govori se i među ekavskim narječjima gdje je nastao disimilacijom *e* — *e* > *i* — *e* u sintagmi, *gde je* > *dl je* prema *dé* pored *dé* (Kosmet). U narječjima koja ne razlikuju mirovanja i kretanja, *gdje* znači dvoje »1° kamo, kuda, wohin i 2° ubi (prema romanskom *ubi)«.* Kao veznik uvodi ne samo priloške rečenice mjesta, nego i druge priloške (kao uzročne); *muka mu de nema pare* (Kosmet). U svagdanjem govoru čuju se fonetski oblici *djê, dl, dé, dé,* koji su nastali asimilacijom kao i *ko.* Postoji i metateza kao u *kto* > *tko* > *ko* u *dge (14.* i 15. v.) > *gê* (Vuk, Crmnića, Paštrovići, nahija barska), *nïge, svâge.* Odatle naziv naroda, koji tako govori: *Gege (Knske, sotonicke),* prenijet na Arbanase, susjede Crmnice i Bara. Upor. tako nastale nazive narodnih grupacija: *Mijaci* (prema *mije* »mi«), *Prieki* (prema *prie* < *prvlje* »prije«), *Goge* (prema *gu, gi* »ih«), osim opće poznatih *kajkavaca* itd. Kod čakavaca je *ъ* > *a kadê, kadï (14.* v.) pored *gdi* > *dì.* Prima preda se *i į ni-, ne-, sva: igdje, nigdje, negdje, svagdje* a uza se *god* (itd.) *gdje god* (Vuk, 14. v.) pored *gdjegod (16.* v.), također s deiksom *-no gdjeno, -že* > *-r nigdjer, -li gdjeli.* Opetuje se *gdje (i) gdje* = *gdje ter gdje.* Kao prvi elemenat složenice veže se sa *kad, tko, što, kakav, koli (gdjekoli,* Baraković), *mu drago.* Sintagmom *gdje je što* »kazalo« prevodi se (calque) gr. τι πού κει,τος od κεῖται. Da je **kb* prilog, dokazuju arb. *ku* »gdje« = *kimr. cw* »isto«, lit. *kurs* »welcher«, *kuř* »wo«. Demonstrativno *-de* kao deiksa upućuje na radnju rukom onoga koji odgovara na pitanje *£*? Paralele i za taj drugi elemenat postoje u sanskrtu *kuha* »gdje«, avesta *kuda.*

Lit.: ARj 3, 119. *Ele;ović* l, 126. Miletić, *SDZb 9,* 434. Lalević, *NJ 2,* 19-24. *Miklošič*

151. 4. *SEW 1,* 674. *Holub-Kopečný* 167. *Bruckner* 138. Kaşmer 264. *Trautmann* 144. WP 1, 521-523. GAÍ 122. *Mladenov* 98. Tagié, ЛSP/z 3, 214. Skok, *JF* 12, 130-131. Meillet, /F 31, 122. AГSXP 20, 89-94. (cf. /Je 8, 205). *Boisacq*[3] 369.

ko-[2] je rijedak prefiks, paralela za sveslav. i praslav. prijedlog *k ļ ka,* koji stoji uz neke glagole kretanja i neke imenice, kao u *ko-prcati se, iskobečiti* pored *bečiti, iskomoliti* pored *moliti, is-ko-beljati se, za-ko-vŕnuti* pored *vrnuti, kSvftānj* pored *vrtanj,* gen. *-ónja* (ŽK), *kovrtač, kotrljati, koturati* pored *turati, kovitlati, kovitlac* pored *vitlati, ko-mešati se = krmlšati se* (Dubrovnik, sa *r < o), košuta* pored *šuta* (v.), *skomraziti* pored *mraziti,* slov. *skomúcati* »beim Sprechen undeutliche Laute von sich geben« prema *mucati* (v.). Nalazi se i u češ. i u lot. *kovams* »Kohlkrabe« prema lit. *varnas* »vran«. Nalazi se rijetko i u rumunjskim slavizmima: *coviŗi* »stršiti« od *virf < vrh, coborî* pored *doborî* prema *oboriti.* I u bug. *kotara = kotara* pored *tor.*

Lit.: Holub-Kopečný 174. Bruckner, *KZ* 45, 34-35. 48, 168. 51, 225. Tomanović, JF 17, 211-212. Matzenauer, *LF 8,* 9-10. 20, 190. Skok, *ASPh* 30, 303. *SEW* 1, 586. *Vasmer í,* 652.

-ko[3] m prema *-ka f* je produktivan hipokoristički sufiks za lica. Mociju izražava u ograničenom opsegu.. Maskulinum izražava u *debeljko, nestaško, srditko.* U *zelenko* naziv je konju. U hipokorističkim skraćenicama i s uzlaznim dugim akcentom u *priko* od *prijatelj,* od ličnih imena *Jako* (Bosna) od *Jakov, Joko* od *Jovan, liko* od *Ilija, Peko* od *Petar, Ranko* od *Hranislav, Bóško* od *Božidar* itd. Kod feminina *Jeka* od *Jelena, seka* od *sestra, neka* od *nevjesta* itd. Od hipokoristika na *-ko* postaju prezimena kao *Ranković; -ko* se može vezati sa *-an: Jokán oá Joko < Jovan.* Odatle prezime *Jokanović.*

Lit.: Leskien 439. *Marette 295.* 347 e. Boskovic, *JF* 15, 100-105.

kob, gen. *-i* f = *koba* f (prijelaz iz deklinacije i u deklināciju *a* zbog ž. r., također bug.), maskulinum u starijem jeziku (17. i 18. v., čakavci, kao postverbal od *kobiti),* sveslav. i praslav. mitološki termin *(*kobb)* iz gatanja pticaj »l ° dobar znak, bonum augurium, bonum omen, 2° malum omen, rđava slutnja, 3° susret, 4° vanjski izgled *(čovjek lijepe kobi)«.* Značenje 2° razvilo se iz pozdrava: *dobra kob.* Upor. narodna pjesma: *kad je bio čardaku na vrati, kob ga kobi Stevanova ljuba.* Na prvobitno mitološko gatanje po letu ptica odnosi se praslav. izvedenica na *-ьc,* upravo radna imenica *kobac,* gen. *kopca = kobac,* gen. *-aca* (Vodice) = (sa *-ač* zamjena za *-ьc* kod ugarskih Hrvata) *kobac,* gen *-ača* (upor. bosansko prezime *Kobačić)* »accipiter nisus, Sperber, upravo ptica koja kobi, najavljuje bonum ili malum omen«, s hipokoristikom *kába f* (Vuk, Srijem, Bačka). Bez *-ьc* u stčeš. *koba* »gavran«. Taj je oblik postojao i u panonskoslavenskom, odakle Madžarima *kaba* »kobac«. Arbanaska paralela pokazuje pokretno *s: shkabe* f == *shkabonje'* »Adler, Geier«; nije posuđenica iz južnoslav. Riječ *kobac* bez sumnje je u srodstvu sa stvnjem. *habuh,* nvnjem. *Habicht.* Može se vezati i s kslat. *capus = capys* etruščanskog podrijetla. Zbog toga naziv ptice može biti i pred-ie. rijoč, a tako i sam praslav. *kobb,* za koji ne postoje baltičke paralele. Rumunji posudiše bez *-ьc: cobă* »présage, augure«, *cobe — coabe (-e < -ъ)* »Unheilverkünder, Unglucksvogeľ« pored *cobeţ* (kod istarskih Rumunja). Upor. arb. posuđenicu iz hrv.-srp. *kobe* u kletvi *te humple koba.* Denominal na *-ili kobili, kôbím* (16. v., Vuk) »slutiti propast«, s refleksivom *kobiti se* (Zrinski, *Sirena)* »zlo slutiti«, *kobit se zdravljen* (Lumbarda, Korčula) »zvati bolest«, impf, *kobljevati = kobovati* (Martié) »sinonim: kobiti«, *dokobiti* »doslutiti«, *dokobiti se* »1° dobiti, 2° dogoditi se«, *iskòbiti = iskobiti* (Vuk) »kobljenjem učiniti da što nestane« = *iskoblt, iskōbim* (Kosmet) »pretkazati zlo, smrt, propast«, s radnom imenicom na *-nik* m prema f *t-nica,* n *-niče: iskôbnik* »onaj koji kobi« prema *iskôbnica* f »žena koja svojim postupcima čini da nastupi nesreća u kući«. Rumunji posudiše *a cobi = a cobai* »Unheil verkündend schreien«. Pridjev na *-ьn: koban* (17. v.), poimeničen na *-tk* m prema *-ica kobnih* (18. v.) prema f *kôbnica* »čovjek koji vjeruje u kobljenje«. Deminutiv na *-ča kopca* f (Vuk, narodna pjesma *dobra kopca).* Na *-ište kobište* (Martić) = *kobnište* (Stulić) »mjesto gdje se kobi«. Na *-ivo kobivo* (Martić) »što se kobi«. S prefiksom s- *skobiti se, skôbim se* pf. »naići na koga«, sa *susukòbiti se, sukobim* pf. u neprijateljskom smislu »sudariti se« prema impf, *skãbljati se, šķobījãm = skobljávati se, skòbljavãm* »sretati«. Praslav. se *kobb* smatra srodnim sa stir, *happ* »sreća«, engi. *hap* »slučaj« i stnord. *cob* »pobjeda«. Riječ *kobac* vežu kao naprijed sa *kob* Sobolevski i Po-

godin, dok Vasmer i Preobraženski zabacuju tu vezu i ističu samo prasrodstvo s germ. *Habicht.*

Lit.: ARj 2, 595. 3, 886. 5, 132. 133. 139. 296. *Elesović* 1, 234. Ribarić, *SDZb 9,* 158. *BJ 2,* 492. Kušar, *NVj* 3, 338. *Mažuranič* 517. *Miklošič* 122. *SEW 1,* 535. *Bruckner* 240. *ASPh* 11, 118. 42, 138. *Vasmer* 582. 584. *RSI 6,* 191. *Mladenov* 243. *WP* 1, 457. *GM* 183. 193. 406. *Tiktin* 379. Asbóth, *Nyt* 4, 135-142. (cf. *RSI 6,* 334). Joki, *Unt.* 303. Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. Güntert, *WuS И,* 135.

koba f (Vuk, Lika, Dobroselo) »drvena posuda duguljasta dna za maslo, skorup, mlijeko«, deminutiv na *-iça kòbica,* augmentativ na *-elina kobètina* (Lika) = *kova* (Vuk) »sud za crpljenje vode = *kofa* (17. v., Bačka) »l ° isto, 2° vijedro«. Balkanski turcizam ar. < gr. podrijetla (tur. *qogha, qova, gota* < ar. *kufa, quffa* »corbello, fondo, cesta«, srlat. *cofa,* 1453. Mleci »recipiente« < gř. κόφινος > tal. *còfano, küfar* < njem. *Koffer):* rum. *cofă* »Eimer, Holzkanne, secchia di legno«, bug. *kofa,* cine. *cuvă* »găleată de purtat apă, kablica za vodu«. Upor. *kova, kovja* (Zatrebač, arb.). Glas *b* u *koba* nastao je unakrštenjem sa *kobao.* Na Jadranu je taj arabizam ušao preko tal. *coffa > kofa* f (Dubrovnik, Istra, Dubašnica, Račišće, Krtole, Vrbnik, Pag i Božava), deminutiv *kófica* (Potomje, Tivat) »1° dublji koš, kotarica, košara (za masline), pokrováča (Vrbnik) = pokrivena duguljasto-eliptička, košarica otvara se sa dvije strane popola, 2° (brodski termin) čardačić na katarci«. [Usp. i *kofan].*

Lit.: ARj 5, 148. 133. 135. 404. *Miklošič* 136. *SEW* 1, 537. *REW*[3] 2207. 4789 a. *Mladenov* 254. *Tiktin* 387. *Lokotsch* 1225. *Dalametra* 75.

kobacati, *-cam* impf. (17. v., Baraković, subjekt *val)* »1° přemetati, 2° (s refleksivom *se,* Vuk) strugati nogom po tlu« = *kobacati se* (ŽK) »prebacivati se skačući«. S umetnutim *m* pred labijalom *kombacati se* »koprcati se«. S prefiksima *iskobacati se, prekobaciti se.* U vezi je ličko ime mačka *kobàcan.* Čini se kao složenica od prefiksa *ko-* (v.) i *bacati į baciti* (v.). Slov. *kobacati, -am* (subjekt *otroci* »djeca«) »puzati«, odatle *kobacelj = kobačnik* »dijete koje puža«, *kobaciti se* »koprcati se«. Upor. ukr. *kobécaty ía* = (s metatezom) *kacabáty éa.* Taj se glagol onomatopeizira. Stoga može dobiti i druga značenja: *kobecati se* (Stulić) »sinonim: bekeljiti«. Druge su varijante *kopėčiti (se), kopečim* impf, »křivit (se), iskrivljivati se«, *raskopečiti se* (Hercegovina) »sinonim: raščepiti«. Upor. hrv.-kajk. *prekopiknuti se* »spotaknuti se padajući«,

Lit. ARj 3, 886. 5, 133. 228. 6, 297. *Miklošič* 121. *SEW* 1, 532. Štrekelj, *DAW* 50, 11.

kobača f/hrv.-kajk., slov., Vuk) »krletka, kavez, kokošinjak«. Izgleda kao denominál na *-iti* odatle *kobaciti, -im* impf. (Vuk, Hrvatska). Ovaj se upotrebljava samo u poslovici *Ko jači onaj i kobači,* koja se govori i sa varijantom *kvači* mjesto *kobači.* Vuk prevodi sa »an sich reissen, rapio (tj. metati u svoju gajbu)«. Za postanje od važnosti je polj. *kob* m = *koba* f »»staja, svinjac«, češ. deminutiv *kobka* »mala soba, prodavaonica«. Prema Briickneru i štrekelju te su riječi posuđenice iz njem. *Kobe(n)* »1° Schwełnestall, 2° Kleines schlechtes Gemach«, srodna sa gr. γύπη »orlovo gnijezdo, jama«. Upor. još rum. *cobac — gobac* f (Moldavija) »perad«. Na njemačku riječ došao je naš sufiks *-ača.* Usp. i tal. *covacelo* »giaciglio del animale«, izvedenica na *-aceus* > tal. *-accio* od *covo,* postverbal od *covare* < lat. *cubare.* Odatle učeni termin *inkubacija* na *-atio.* Možda je *kobača* odatle, glede *v > b* upor. *bolta < volta, konoba < canava.*

Lit.: ARj 5, 133. *SEW* 1, 533. *Pleteršnik,* 1,415. Matzenauer, *LF* 8, 190. *DEI* 1141. *Bruckner* 241. *Tiktin* 379. *Weigand-Hirt* 1087. *Holub-Kopečný* 174.

kobasa f (dubrovački pisci, Marulić, 15. v.) = *kobasa* (ŽK) = *klobása* (hrv.-kajk., čakavski, slov., češ.), običnije sa deminutivnim sufiksom *-ica kobasica* (koje se više ne osjeća kao deminutiv) = *kobasica* (Istra) = *klobasica* (hrv.-kjak.) = *klebasıco* f (Bednja, sa *e <* s kao u stcslav. *khbasa* i polj. *kiełbasa),* sveslav. i možda praslav., »1° sinor'm: djevenica, Wurst, 2° prezime *Kobasica* (Dubrovnik)«. Deminutiv na *-ica kobasičica.* Augmentativ *kobasičina* (Lika). Pejorativna metafora *klobása* (Primorje) »Tintenklex, schlechte Schriftzüge«. Varijanta *-ur-* mjesto *-lo-kurbasìca* (Istra) nije jasna. Iz panonskoslavenskoga potječe madž. *kolbász.* Radna imenica na *-jar kobasičar.* U obliku *kobasa < klobása* (upor. rus.' *kolbasa* i bug. *kalbasa* pored *kalbasa)* izgubio se / kao u *otar < oltar* zbog disimilacije / - r > 0 - r u *kobasičar,* koliko se nije vokalizirao *(l > o: koo- > ko-).* Postanje nije utvrđeno. Mittwoch izvodi iz tur. *külbastı > bug. kjulbastíja* »na žaru pečeno meso«. To ne zadovoljava ni fonetski ni semantički. Isto tako r> Bernekerovo izvođenje

od hebr. *kolbãsar* »meso, svaki živi stvor« kao ni fr. *calebasse* »tikva«. Iljinski, Bruckner, Matzenauer i Mladenov vide u *-asa* sufiks, a u *kolb-* osnovu koju Matzenauer drži prasrodnom sa Šved. *korį* »farcimen«, Iljinski sa rus. *kolob* »okrugao hljeb«, Mladenov sa bug. *kucam* > *kucam*.

Lit.: ARj 5, 134. 810. Štrekelj, *ASPh* 12, 485. *Miklošič* 154. *SEW* \, 542. *Holub-Kopečný* 171. *Bruckner* 227. *Slávia* 13, 275. *KZ* 45, 32-33. *Vasmer* 596. *Mladenov* 228. Mittwoch, *UJb* 8, 290. si. (cf. *IJb* 14, 298. .RES 9, 147). Matzenauer, *LF* 8, 175. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 1, 113-140.

kobelar m (Cres, Krk), *kobilar* (Krk) »vinova loza crna sitna slatkog grožđa«. Deminutiv na *-ič kobelarić* (Cres).

Lit.: ARj 5, 135. *Sulek* 148—9.

kobèljati, *-ām* impf. (Vuk) *(is- se-, s- sé)* »1° sinonim: valjati, kotrljati, koturati, 2° (metafora) truditi se, mučiti se (Lika)«, sa *-va- iskobeljavati se* (18. v.). Varijanta *b* > *ρ iskopèljati se, -ām* (Lika) »izbaviti se« možda sadrži prvobitniji suglasnik. V. *peljati.* Prefiks *ko-*. Konsonant *b* mjesto *p* onomatopejsko je variranje.

Lit.: ARj 3, 890. 5, 135. Tomanović, *JF* 17, 205.

kòcelj[1], gen. *-èlja* m (Vuk) = *kocel* (Dalmacija) »sinonimi: stipsa, tipsa, slanac, šap, olum«. Prema Elezoviću arb. *kosej* (Kosmet). To će biti posuđenica iz srpskog.

Lit.: ARj 5, 139. *Elezović* 1, 318.

kocelj[2] m (17. v., Divković) = *kocalj* (Divković) »1° rep, 2° pletenica od kose niz leđa (Leskovac, Srbija), 3° kraj, konac (Jačke)«.

Lit.: ARj 5, 139.

Kocijan m (1275. *Breg svetoga Kocijana)* »lično ime«. Rašireno u istarskim prezimenima na *-ić Kocijanić* i na složeni *-čić* < *-ьc* + *-it Kocijančić* kao i u toponimiji *Škodjan* < *Sanctus Cantianus* (gubitak *n* na osnovi disimilacije *и - n* > *0 - n).*

Lit.: ARj 5, 140. *Cadastre,* reg. 72.

kočeta f (Šibenik) = *kočeta* (Kućište) »1° drveni krevet gospodski (ima *kavacal,* < tal. *capezzale,* mlet. *cavezal* < poimeničen pridjev lat. *capitium* + *-alis)* na kojem se leži« = *kućeta* (Rab, Božava) < mlet. *cuceta,*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. REW'* 4789.

kočija f (17. v., Vuk) = pl. t. f *kočije* »elegantna kola sa dva sjedala«. Radne imenice na *-āš kočijāš,* gen. *-aša* (Vuk) = *kočiš* (17. v., hrv.-kajk., ŽK) = na *-ar kočijar,* gen. *-ara* (18. v., < slvč. *kočiar')* = na *-džija kočadžija* (Kosmet), s pridjevom na *-ski kočijāškī* (Lika) i denominálom na *-iti kočijašiti, kočijašim* (Vuk). Od *kočija* deminutiv je na *-ice kočijice* f pl. *kociške* f pl. »kočija« (u Radnica, nerazumljiva je izvedenica). Denominal na *-ati kočijati, -ãm (do- se,* Lika). Voltiđin denominal *kočiti se* »voziti se u kočiji« nije potvrđen ni u jednom narječju. Možda je stvoren prema *koć* m (16. v., Dubrovnik) »kola« < sjev.-tal. *càcio* > tosk. *cocchio.* Nalazi se ne samo u svim slavenskim jezicima nego i gotovo u svim evropskim. Na Balkanu je još tur. *koci,* rum. *còde,* arb. *koci* = *kuci* = *koçë.* Širila se po Evropi od 16. v. Tumači se od imena sela *Kocs* u županiji *Komorno* (madž. *Komarom),* jer da su ljudi iz toga mjesta obavljali u 15. i 16. v. promet između Beča i Budima. Ali to tumačenje ima teškoća. Madžarski sufiks *-í* u *kocsi* znači samo čovjeka iz toga mjesta, ne njegova elegantna kola. To značenje je sekundarno i u madžarskom. Ljudi iz tog mjesta upotrebljavali su po svoj prilici češki ili slovački pridjev *kotči* (se. *voz* > *vůz}* > madž. *kocsi* »kočija«, odakle se riječ širila po Evropi, njem. *Kutsche* itd. Taj pridjev je obrazovan od korijena glagola *kolati* (v.), odatle *kotec* (1440, Košice) »kola sa sjedalima«. U polj. *kocz* i slvč. *koč* bez *i:* stpolj. *kotczy* je pridjev: *w kotczym.* Radna imenica je na *-ar:* češ. *kočár,* slvč. *kočiar* ili *kočík.* Da je riječ širila madžarska aristokracija, to potvrđuje radna imenica *kočiš* (ŽK) = slvč. i rum. *cocis* < madž. *cocsis.*

Lit.: ARj 2, 595. 5, 143. 144. *Miklošič* 122. *SEW ì,* 537. *Holub-Kopečný* 175. *Bruckner* 242. *ASPh* И, 133. *Mladenov* 254. Joki, *UJb l* (cf. *IJb* 13, 167). *GM* 203. *REW*[s] 4729. *DEI* 992. *Tiktin* 381.

kòcul, gen. *-ula* pored *-ula* m (Smokvica, Korčula) »karika od komoštara«. Možda je dalmato-romanski deminutiv na *-olus* od lat. *cattus* »mačka« (koja u denominaciji oruđa igra izvjesnu ulogu): **catteolu.* Ovamo ide *kotiljăti* (Prčanj) »rütteln«, koje se može upoređivati sa tal. *gattigliare* od *gatto* < *cattus.* Slov. *kotánja* f »Vertiefung des Nestes, Grube, Mulde, Schlucht, Erdhöhle (Dolensko)«, deminutiv *kotanjica* »Grübchen« bit će vjerojatnije od *kot* = hrv.-srp. *kut* < stcslav. *kętı*

(v.). O vezi stslav. *kotb* i *kotiti* sa *cattus* v. *SEW* 1, 588.

Lit.: REW[3] 1770. Vasmer, *ZSPh* 11, 50-51. *Pleteršmk* 1, 447. *RSI* 3, 272-273. *Románsky* 273 — 5.

koćeveće n (Hrvatska, 1577) = *kićeveće* (Belostenec) »sinonim: dražba, licitacija«. Rum. *cochi-vechi* < madž. *kótya-velye,* a ovo iz naše sintagme *ki* = *ko če veće (sc'. veću svotu dati).* Rijedak primjer poimeničenja glagolske lične sintagme u našem jeziku.

Lit.: ARj 5, 144. *Tiktin* 381. *Mažuranić* 501. 518.

kodašiti je potvrđeno samo u prefiksalnoj složenici *raskodašiti, -im* pf. (Makarska, Pavlinović) »razdijeliti«.

Lit.: ARj 13, 116.

kodik m (16. v., Budinić) »Justinijanov zakonik« = *kodič* m (Bella, Budmanijev akcenat), prvo prema grčkom (upor. port, *código),* drugo prema tal. *codice* < lat. *codex,* gen. -гш. Lat. deminutiv *codicillus* > 1643, 1644. *u vom kundiciliji, -e* (umetnuto *n* pred dentalom) = *kodicil* »dodatak oporuci«.

Lit.: ARj 5, 148. *VHZA* 12, 151. *REW*[3] 2122. *DEI* 1000.

kodža u složenici *kodžabaša* (Srbija, Bosna) = *kodžobaša* = *kodžobaša* (Kosmet) = *kočobaša* (Hercegovina, sa α > *o* kao u *odobaša* < tur. *odabaşı,* tj. prema našim složenicama tipa *noćobdija)* »seoski knez, starješina, muktar, kmet (v. *basa)«.* Sa *č* < *dž koča* (1393), indeklinabilni pridjev kao epitet uz *vojvoda', gospodina koća-vojvode* »velikog vojvode« *Petra Pavlovića',* uz ime *gospodina Koča-Ferizi.* Oronim *Kodža-Balkan* »Stara Planina«. Izvedenica s našim pejorativnim sufiksom -аи/a (tip *lubanja) kodžanja* f »lubina«. Upor. za takvo izvođenje, u kojem naš sufiks dolazi na tursku osnovu, kao protivan primjer *glavudža,* u kojem je turski sufiks *-ča* (upor. *Karadža)* dodan našoj osnovi. Naš pridjev dolazi još sa dodatkom *-mit: kodžami:(i)* »odrastao, mator, u razboritim godinama, stavan«. Taj posudiše Rumunji *cogeamite* kao indeklinabilni pridjev. U Kosmetu je *kodžamiti* prilog »prilično«, npr. *kodžamili veliko dete* = *kodža misi — kodžo misi,* dok je *kodžamân* = *kodžoman* indeklinabilni pridjev »velik, krupan«. I samo *kodža* je u Kosmetu prilog »prilično«. Tiktin i Mladenov tumače dočetak *-mite* kao u *pasămite,* ili bug. *takiva-mi-li,* tj. kao zamjeničke dodatke pronominala (»Anhängsel«) ili deikse *mi* + *te.* Upor. *evo ti ga na.* Što se tiče tog tumačenja, mora se upozoriti da je *kòdzamisi* (Kosmet) obrazovano prema tur. sufiksu *-msi* koji semantički odgovara našemu *-kast* (v.): tur. *kocamsi.* Naš je umetak r u *-misi.* To znači da je turski sufiks naša jezična svijest krivo shvatila, kao da se radi o dativu eticusu *mi* + *si* u funkciji deikse. Zbog toga je sr zamijenjen sa *ti,* drugim priličnijim etičkim dativom. Da se tako ima tumačiti postanje od priloga i pridjeva *kodžamili,* to dokazuje izvedenica sa tur. sufiksom *-man,* koji semantički odgovara lat. *-aster* > fr. *-atre.* Balkanski turcizam (tur. *koca* »velik, krupan«) iz oblasti pridjeva (tip *kara):* bug. *kodža, kodžabašija, kodžamiti* (npr. *kodžamiti zor he vidi, dokle gi (= parite) vzeme* »Ziemlich viele Ansträngung wird er brauchen bis er es (= Geld) nimmt«, rum. *coşcogeamite* (apsolutni superlativ) pored *cogeamite.*

Lit.: ARj 5, 141. 144. 149. *Elezović* 1, 319. *Tiktin* 389. *Lokotsch* 1193. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 424. *Mladenov* 244. Isti, *Geschichte* 286. *Deny* §§ 519. 520.

kofan m (Dubrovnik, 16. v.) »kovčeg, kovčežić«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac kofanac,* gen. *-anca.* Od tal. *còfano* (14. v.) < lat. *cophinus* < gr. κοφινάς. Običniji je i rašireniji oblik *kufer* m = *kufar,* gen. *-fra* < njem. *Koffer* < fr. *coffre* istog podrijetla. Odatle na *-as kufèraš,* gen. *-aša* (Bosna) »stranac«. Upor. arb. *qiprë.* [Usp. i *koba].*

Lit.: ARj 5, 148. *NJ 2,* 191. *Miklošič* 122. *SEW* 1, 537. *DEI* 1002. *GM* 228. *REW*[3] 2207.

koftor m (Kosmet) »plehana furuna«. Deminutiv na *-će,* gen. *-ćeta kôftorče* n pored *-arce.* Na *-džija koftordžlja* m. »limar«. Nalazi se još u bug. *koptór, kopiarce, koftor.* Od lat. glagolskog pridjeva *coclōrius* »za kuhanje, zum Kochen gehörig« (sc. *furnus)* > u rum. poimeničen u m. r. *captar* — *cuptor* »peć, Backoffen, zum Schmelzen von Metallen, Brennen von Töpfen etc«. Južnoslavenska posuđenica ne će potjecati iz balkanskog latiniteta nego iz rumunjskog. Odatle i u alb. *koftor.* Ali nije isključena mogućnost izvođenja iz balkanskog latiniteta jer je u južnoj Italiji taj pridjev poimeničen u ž. r. i u značenju »kotao (sc. *catillus coctorius)<i.* Uporedenje *cl* > *št, č. lactūca* > *loćika* govori više u prilog posudenici iz rumunjskoga.

Lit.: Elezović 318. *JF 14,* 220-221. *Mladenov* 251. 254. *Tiktin* 461. *REW*[3] 2019. -

kôguma f (Perast, Krtole, Tivat, Boka, Kućište), deminutiv *kô'gumica* = *kògoma* (Malínská) = *kukuma* (Račišće, 15. v.) = (sinkopa penultime) *kôgma* (Prčanj) = (napuštanje reduplikacije) *kùmica* (Veli otok) »kavnik«. Sa lat.-tal. deminutivnim sufiksom *-ula kumula* (Pag) · »posuda od latuna, rama, dolje šira, gore uža, za kavu«. Od kslat. > tal. *cucuma, cuccuma* > mlet. *cògoma* nepoznatog postanja. Unakrštenjem sa *coquus* > *kogo* (v.) *kogúla* (Veli otok) »posudica za kuhanje mlijeka ili čaja« < tal. *cògolo* (1335, Bologna) »cuccuma di rame«. Sa gr. deminutivnim sufiksom -apt *kukumar* (15. v.) < ngr. κουκκουμάρι.

Lit.: ARj 5, 763. Cronia, *ID 6. REW*[3] 2361. *DEI* 1005. 1183.

koliti, *-im* (Dubašnica, Krk, objekt *konop od mreže)* = *kojit, kôjin* impf. (Cres) »(ribarski termin) slagati u kolo konop od mreže«. Ako je od iste osnove od koje i češ. *kojiti* (objekt *hlad, dite,* »utažiti«, polj. *ukoić,* u hrv.-srp. samo u prefiksalnoj složenici *pokoj,* v.), značenje je ribarska specijalizacija na slaganje konopa u kolo.

Lit.: ARj 5, 167 Tentor, JT? 5, 204. 207. *Holub-Kopečný* 175.

kök[1] m (Dubrovnik, Dalmacija) »1° melia azedarach, tvrda košćica koja služi za kraliješe i brojanice, 2° belutak (Srijem), 3° ribnja trava (Srbija)« = koko n (?) »isto«. Odatle na *-ovci kakova* m pl. (Ostojić, Brač) »krunice od koka«. Od lat. učenog *cocus nucifera,* možda istog podrijetla kojeg *koka* f (Istra) »nucleus«, od gr. κόκκος mediteranskog podrijetla > lat. *coccum (coccus)* »nocciolo dei frutti«, tal. *cocco, coccia.* Odatle deminutiv na *-icd kokica f* (Vuk) »jagla, ispržено kukuruzno zrno«, na *-ai kokač* m »kukuruz koji će dobro u vatri, tj. u jaglice pucat« [Usp. i *kok*[2]*].* Denominal *kákati, -ãm* impf, »pržiti npr. kukuruze«. Budmani tumači *koka* itd. kao hipokoristik od *kokoška.* Upór. *koka* »muliebria ìnfantium«. Ovamo ide još crkveni termin pravoslavni *kutija f* (13. v., samo u crkvenom jeziku, samo u sjevernim slavinama pučka, narodna riječ) »koljivo« < srgr., ngr. κουκκί(ov), pl. κουκκιά »fába«, stgr. ' κόκκος. Upór. slov. *kuckruh.*

Lit.: ARj 5, 167. 169. 175. 838. *Miklósié* 149. *SEW* l, 654. *Bruckner* 279. Štrekelj, *ASPh* 27, 51. *Vasmer* 87. *REW** 2009. 4732. *DEI* 994.

kok[2] m (Lepetane) »vrsta graha«; *koka* f = na *-ač kokač* = na *-ica kokica* »geröstete Mais, Maiskorner«, zacijelo isto što slov. *koka* = *koka* (Istra) »Nusskern, nucleus«. Denominal *kakati, kokam* impf. (Vuk) *(is-, ras- se)* »pržiti kukuruz«. Na *-oska, -uška, -iška kokoška* »isto« (također bug.) [v. i *kok*[1]*].* Ovamo· možda također *kokoćica* (Niš, Srbija) »corydalis solida«. Takoder arb. *koqe* f »Saatkorn, Beere, Baumfracht, Hautausschlag«. Pravoslavno prezime u Mrkonjić-Gradu (Bosna) s arb. deminutivnim sufiksom *-яë* > *-za Kòkeza.* Na *-va kokvica f* »kraj od mjendela (bajama, protivno od *oštrica* »oštro na vrhu od bajama«)«·. Varijanta na *o* > *u kuhinja* f »Schlehe« (glede *-inja* upor *brekinja).* Ne zna se ide li ovamo *kokica* »Maikäfer«, jer bi moglo biti metafora od hipokoristika *kokica* od *koka* »kokoš«. Ne zna se također ide li ovamo *guga* f (narodna poslovica) »svilena buba«. Izvjesnije se može govoriti o vezi sa *kokara* (Istra, slov.) = na *-ica kokorica* »zavojak, kovrčica, Haarlocke«, pridjev *kokoran* »kovrčast, kudrav, rudast«, sa hrv.-kajk. varijantama *kukurjav, kukurjast* »kraus«. Upor. bug. *kokorko* m »Stutzer« i *kukma* (slov., hrv.-kajk.) »Schöpf der Vögel« i istro-rom. (Rovinj) *cugorouso* »hinten am Scheitel aufgewundenes Haar«. Upor. arb. (Zatrebač) *kokra e shtogut* »zovino zrno«, *kõkra e shẽges* »zrno od šipka«. Za upoređenje služe *coccum, cocca* u romanskim jezicima, gr. κόκκος »nucleus«, lat. *coccia,* ali je teško da su navedene riječi posuđene iz bilo kojeg vrela, jer odviše podsjećaju na tvorba karakterističnu za djetinji govor. [Za *kokora* usp. i *kokòrav].*

Lit.: ARj 3, 495 887. 5, 168. 169. Zore, *Rad* 110, 215. *Miklošič* 122. *SEW* l, 539. Štrekelj, *DAW* 50, 29. 30. *GM* 194. Matzenauer, *LF* 8, 193. Vasmer, *RSl* 5, 136. *REW*[3] 2009. *DEI* 991. 994.

kokara f (Lika) »rđavo granje iz šikare«. Upor. lot. prijevoj *ceceris, cecers* »Stubben, Baumstumpf mit Wurzeln«, bug. *čekor* »grana«.. Ako su ova upoređenja ispravna, lička riječ ide zajedno sa *kôkdrica* (v.), polj., rus. *kokar(a)* »im Flussbett angeschwemmter Baumstamm mit Ästen«.

Lit.: ARj 5, 168. *Vasmer* 593.

kokòrav, pridjev na *-av* (Vuk, Crna Gora) = (na *-ljiv) kokorljiv* »sinonim : kovrčast, kudrav,. rudast« = (sa *u* mjesto *o* zbog semantičkog-unakrštenja sa *kudrav* i *kuštrav,* hrv.-kajk., Mikalja, Belostenec) *kukurav* = *kukurast* (Stulić). Ovamo može ići i part. perf. pas.

raskùkoren (Vuk, Budva) »čovjek čupav, nepočešljan«, od nepotvrđenog glagola *raskukoriti.* Upor. i češ. *kučera* »Haarlocke«. Poimeničenje na *-ьc: kokoravac,* gen. *-vca* (Menčetić) »momak kovrčaste kose«. Imenica od koje su izvedeni ovi pridjevi, potvrđena je u deminutivu na *-ica kokorica* (Istra) »zavojak, kovrčica« i kao ime muško i prezime *Kokor* i *Kokorić* (= arb. *Kakariįi)* i *Kokorović.* Na *-uša: kokoruša* »l ° kudravo žensko, 2° (Vuk) biljka paserka, aethusa cynapium L.«. Na *-njak kokornjak* m (18. v.) »matricaria chamomilla L.« nalazi se u češkom i ruskom. Na *-ajka kokòrajka* (Vuk) »kokoš čupava perja«. Na *-ošica: kokorošica f* (Kotari, Bukovica) »kokoš pečena«. Osnova *kokora* se nalazi i u drugim slavinama kao u slov., bug. i rus. Praslavenska je. Prijevoj u češ. *čečeřiti* »struppig machen, kräuseln«. Paralele su lot. *kakale* »membrum virile«, *cera* »rasbarušena kosa« i lit. *kakařlis* »Ruhrbrett«. [Usp. i *kok*[2]*].*

Lit.: ARj 5, 170. 764. *Miklošič* 122. *SEW* l, 138. 244. 540. *Bruckner* 244. 540. *Vasmer* 593. *Trautmann* 124. *WP* l, 452. Matzenauer, *LF* 8, 193. 242. 9, 32. Scheftelowitz, *WZKM 2l,* 141. (cf. *RSl* l, 278).

kokoš pored *kokoš,* gen. *-i* f, sveslav. i praslav. (kao *gnsb)* po deklinaciji i za »gailus m i gallina f«, danas samo »gallina« = *kokosa* f (Slavonci, prijelaz u deklinacijų *a,* upor. dat. *kokosam* ŽK = *kokosami* Lastovo), sa sufiksom *-ka kokoška* (Vuk, istočni krajevi) = *kokoška* (Kosmet, bug.) = *kokoška,* gen. pl. *kokošaka* (16. v.) »1° šljuka, 2° bena«, 3° (metafora) klupko (Vuk), 4° jezgra oraha, 5° biljka sedum telephium«. Dočetak *-ka* se ne osjeća kao deminutivan sufiks. Taj je dodatak nastao iz potrebe da se točnije označi mocija, tj. ž. r., jer je i u južnoslavenskom, kako pokazuju posuđenice rum. *cocoş,* arb. *kokosh* i madž. *kakas* »pijetao«, *kokoš* značilo i »pijetao«. Upor. isti sufiks u *gūska* f prema m *gusak,* od praslav. *gçsb* »oboje«. Hipokoristik *káka f* sa deminutivom *kokica* i pridjevom *kokin.* Riječ *koka* eufemizam je za »guzica«. U dječjem govoru *koka* (Vuk) je eufemizam za »muško i žensko udo«. Odatle denominai *nàkokiti se* »sjesti tako da se vidi sramni dio tijela«. S promjenom *i* mjesto *o Kikoš,* gen. -ı f (Vuk, narodna pripovijetka). Pridjevi na *-/ kokoš(i)ji* (također češ., polj., rus.) = na *-nji kokošnjī* = na *-inji kokošinji* (16. v.) = *kokošinji* (Kosmet), poimeničeni oba, na *-jak kokošak,* gen. *-âka* (Istra) = *kokošinjak* (17. v., Donja Podravina) = *kokošnjak* »staja za kokoši«, na *-bk, -ьc kokošinjak,* gen. *-înjka* = *kokoštnjac,* gen. *-injca* (Kosmet) = *kokošīnjac* (donja Podravina), na *-ica kokòšinjica* »biljka taraxacum officinale«, *kokošnica* (Kavanjin) »sinonim: kokošinjak«. Radna imenica na *-ar kokošar,* gen. *-ára* (Vuk) m prema f *kokošarica* »1° muško, žensko, koje se bavi gajenjem kokoši, 2° sinonim: kokošinjak« = *kokošjõr,* gen. *-šjāra* (Buzet, Sovinjsko polje, od pridjeva *kokošji'), kokošara* (Stulić). Deminutivi *kokošica* (16. v.), *kokoščica* (Marulić), na *-če kokôšće,* gen. *-eta* (Kosmet), pl. *-čiči.* Augmentativ na *-ina kokošina.* Apstraktum na *-ina kokošina* (ŽK) = na *-evina kokoševina* (Lika) »meso od kokoši«. Prilog *kokošk*ē pored *koke* (Lika, Vuk, *pasti* ~) »da se ne zna tko je koga oborio«. Od tog priloga uzvik *kokač,* koji se govori kad dijete padne. Za muško »gailus«: *kokot,* gen. *-ota* (Vuk), praslav. »1° sinonimi: pijevac, pijetao, petej (ŽK) < *petehb — pětuhz* u drugim slavinama, oroz, 2° prezime na *-ić* i *-ović«.* Hipokoristik *kako* (Dubrovnik) i odatle *kokan* (Vuk, Lika). Deminutiv na *-ьc kokòtac,* gen. *-oca* (17. v.) = na *-ić kokotić* (16. v.), na *-ićek kokotiček,* gen. *-čka* (hrv.-kajk.). Augmentativ na *-ina kokotina.* Pridjev na *-ev kôkotov.* Na *-uša kokòtuša* »kokoš koja nalikuje na kokota«. Na *-njak kokotnjak* »sinonim: kokošinjak«. Rumunji posudiše *cucot,* Novogrci κόκοτος. Denominal na *-iti kòkotiti se, kokōtīm* impf, *(na-}* »šepiriti se«, *isKokòtit, -âtim (oči)* »izbuljiti«. Ovamo još *kokono&ac,* gen. *-sca* »trava gallicrus«, valjda prevedenica tog latinskog naziva. Praslav. *kokoš* i *kokot* onomatopejskog su podrijetla. Onomatopejski je glagol na *-ati: kokòtati, kakoće* pored *kokatati, kokaće* (Lika) *(rasse),* sa *ć* u infinitivu iz prez. *kokoćati* = *kokodakati, kokodače* (Lika, Cres, Vodice, ŽK) *(ras- se)* »sinonim: rakoliti *(raž-")* (v.)«. Odaűe *kokodaljka* f »vrsta kokoši«. Onomatopeja se nalazi i u drugim ie. i ne-ie. jezicima. Začudo nema paralele u baltičkoj grupi nego u sanskrtu. Razlog za što je *kokoš,* gen. *-i* f važila za muško i žensko je isti kao u *gesb.* Leži u primitivnoj religiji.

Lit.: ARj 4, 950. 5, 168. 167. 169. 173. 174. 7, 399. *Elezović* l, 235. 301. Tentor, *JF* 5, 207. Hamm, *Rad* 275, 43. Ribarić, *SDZb 9,* 158. Oblak, *ASPh* 16, 31. Lalevic, *NJ 2,* 78-81. 278-283 (cf. *JF* 13, 186). *Miklošič* 122. 426. *SEW* l, 540. *Holub-Kopečný* 175. *Bruckner* 24. *ASPh* 11, 132. *KZ* 51, 225. *Vasmer* 594. *WP* l, 455. Štrekelj, *DAW* 50, 30. Nitsch, *RSI* 8, 83-91. *Boisacf* 395. *GM* 179. 194. Schulze, *KZ 55,* 137. (cf. *IJb* 13, 365.).

kõla f (Dubrovnik, Lika, Rab) küla (Božava) »škrob, kelj(a), klije, tutkalo«. Denominal na *-ati kolati, kolam* impf. (Lika) *(pri-, ras-)* »lijepiti kolom«, s tal. prefiksom *in- inkòlati, -am* (Perast) = *jinkolàt* (Božava). Od tal. *còlla î* (14. v.) < gr. ϰόλλα, možda u prasrodstvu sa praslav. *klějb* > *klija* (v.).

Lit.: ARj 5, 176. 184. 12, 10. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6. REW*[3] 2039. *DEI* 1010.

kolac, gen. *kolca* pored *koca* (14. v.) »palus; sinonim: štap, soha«, deminutivna izvedenica na *-ьc* od *kol* m (Belostenec, Jambrešić) — (sa *-io) kalj* (Istra) »idem«, sveslav. i praslav. Deminutivni sufiks *-ьc,* koji se nalazi još u bug. *kolec* (pored *kol),* došao je zbog uklanjanja homonimije s prijedlogom *kol* »kod« i s imenicom *kolo.* Danas je općenito u književnom i saobraćajnom jeziku i u narječjima. Odatle se prave novi deminutivi na *-ьc kolčec* m (Jambrešić, hrv.-kajk.), na *-ić kočić* = *kolčić* (Vuk) »u Srijemu ime ribi: aspro vulgáris«. Denominal na *-jati koljčati, -am* (Lika) »praviti rupe kolcem za sijanje kukuruza«, *ukočlt, -očim* (Kosmet) »postati krut kao kolac« = *ukočiti se, ukočim* (Vuk, objekt *točak kocem}* »sinonim: upaočiti«, *ukočiti se* »sinonim: uštapiti se, starr werden«. Riječ *kolac* kulturna je riječ, koju posudiše Istroromâni **kohcb* > *kolizo* (Šišan, Bale, Pula) = *koulizo* (Vodnjan) = *kulizo, koulizo* (Galežan, Fazana) »arboscello, i semi del quale assomigliano al riso, e di cui si fanno anche i pali«. Ima još dosta složenica od primitivuma *kol* »kolac«, koji je nekada morao biti općenit i u hrv.-srp. kao i u ostalim slavinama. Tako deminutiv na *-ić: kólii* (18. v.), augmentativ na *-ina Mlina* (Istra): »1° veliki kolac, 2° ligustrum vulgare (Brač)«. Od augmentativa zacijelo je na *-ьc kolinac,* gen. *-nca* (Vidovec, Varaždin) »mlada šuma«. Kôl. na *-je kôlje* n = *kolje* (ŽK), odatle denominal na *-ati kaljati, kaljam* (Hrvatska Krajina) »probijati kolcima zemlju« i na *-iti kSljiti, -lm* (Dobroselo) »metati snoplje u žitne kolce *(lj* mjesto *l* može biti i iz prez. **kolje).* Složenice: *kolosijek* (16. v.) = *kôlosik* (ikavci, ŽK) »šumica u kojoj se siječe kolje«, *koložeg* (srp., makedonski, Galičnik) »narodni naziv mjeseca januara«, prevedenica od gr. πασσαλοϰαύτης ili παλουϰοϰαύτης; znači upravo »mjesec u kojem je zima tako oštra da se i koljem mora ložiti«. Radna imenica na *-ič količ* (Zagreb) »težak koji koli vinograd«. Odatle prezime *Kolić* (ŽK, sa *-ić* < *-ič* kao u *Ribić* za *ribič* »ribar«). Denominai na *-iti* od *kol* »kolac« *koliti, -îıı* »postavljati kolce za grah, za vinograd«, s apstraktumom na *-tva kolitva* (Zagreb) »radnja kad se koli vinograd«, *nakotiti, nakotim* (Hrvatska) »zabiti kolje«. Taj se denominal semantički točno razlikuje od *koliti — kalati* »cijepati« (v.). V. *klati* i *kaljac,* rum. *colț.* Prasrodstvo s lit. *kuolas* »kolac«, gr. σϰώλος »idem«. Prijevoj **qol-* od ie. kor. **(s)qel-* »rezati«.

Lit.: ARj 5, 176. 219. 142. 184. 185. 191. 206. 213. 222. 230. 7, 899. *BI* 2, 635. ЛГЈ 2, 81. *Elezović* 2, 388. *NJ* 6, 223. Veselinović, *GČ* 26, 229-238 (cf. *RSI* 1, 299). *Miklošič* 125. *SEW* 1, 551. *Holub-Kopečný* 193. *Bruckner* 244. *Vasmer* 595. Meringer, *IF* 18, 229. sl. *Boisacq*[3] 1115. *Ive* 171. Šimčik, *RES* 15, 230-231. *WP* 2, 591. *GM* 196.

kolacijon m (Kastavski statut) = *kolacijun* (17. v., Dubrovnik) »doručak«. Od ta), *colazione* < lat. *collatio,* gen. *-onis,* apstraktum od part. perf. *collatus,* od *con/erre,* ná *-io,* samostanski termin za obroke jela. Od lat. nom. je *kalacija í* (17. v., Istra) »doručak«. Učena riječ iz crkvenih krugova.

Lit.: ARj 4, 763. 5, 178. *REW*[3] 2043. *DEI* 1007.

kolač m (narodna pjesma), samo u izrazu *skakati na kolače* (Vuk) »galop > kalup (ŽK)«. Možda isto što i *kolač* m (Bosna) »hvat«. Turcizam *kulaç* »idem«.

Lit.: ARj 5, 180.

kolaj prilog (općenito Bosna, Srbija) = *kblaj* (Kosmet) »lako, lasno«. Apstraktum na *-luk kolàjluk* m -»lakoća, lasnoća«. Uzvik u složenici s turskim optativom *gele* od *gelmek* »ići« *kolaj gele* > *kaladèle* (Vuk) > *kòlader* (Semberija na lijevom brijegu Drine) »lak ti bio trud; sinonim: sirova ti (Bar)« = *iškolâdele* pored *iškolađere* (disimilacija *l - l* > *l- r)* »posao lak ti bio«; *kolaj* kao indeklinabilni pridjev *kolaj rabota* (Kosmet, Srbija, Milićević) »lak posao«. Balkanski turcizam *(kolay)* iz oblasti priloga i pridjeva: bug. *kolaj,* arb. *kollaj,* čine. pridjev *culae* »facile« pored priloga *culaina* < -tur. *kolayım (bulmuK)* »facilement«.

Lit.: ARj 5, 180. *Elezović* 1, 245. 302. *Mladenov* 245. *GM* 195. *Pascu* 2, 127., br. 358.

Kólák (Vuk) »ime hajduka ili kesedžije u narodnoj poslovici«. U Lici kod katolika rašireno prezime *Kolak* (Pećine, 50 kuća).

Odatle *Kolàkovac,* gen. *-ovca* »živa voda koja teče ispod zemlje kraj Gospića«, *Kolakovica* »zaselak (Virovitica)«, *Kod Kõlaka* (Barje, Pećina, Lika), *Kolaković* prezime (Teočin), *Kolaković* (selo, Hercegovina), *Kòlakove Bare* (= livade) »zaselak blizu Lešća (Lika)«. Turcizam *kolak,* izvedenica na *-ák (v. sandžak, konak, jatak}* od *kol* »ruka«, *kolak* »qui a un des membres antérieurs abîmés«. Upór. *Čolaković* od tur. *çolak* »manchot, kljast« i prezime *Solak, Solakova kula* od tur. *solak* »gaucher«. Od tur. *kol* »ruka« potječe deminutiv obrazovan turskim sufiksom *-çak kolçak* »izvezena latica koja se prišiva na rukav preko lakata« > *kolčak* m »1° gvozdeni rukav u oklopu (17. v., Dubrovnik), 2° muf (Vuk, Zagreb), 3° zakrpa na koljenima (Srbija)« = *kôlčak,* pl. *kolčazi* pored *-caci* (Kosmet) »krpa koja se prišiva na rukav prema laktu na gornjoj haljini, mintenu, čepkenu, dolami«. Balkanski turcizam iz oblasti odijevanja: rum. *colceag,* bug. *kolčak* »Verzierung mit Schnur auf dem Gewände«. Tur. *kol* »ruka« u turskoj sintagmi *kol tahtası* »ručna daska« > *kaltakta* f »(termin a'badžija i terzija) daska na kojoj se utija«. Upor. složenicu *klme-tahta* (Banja Luka) < tur. sintagma *kıyma tahtası* »daska za kosanje mesa«. Ovamo će ići i *koltuk,* gen. *kõhuka* (Kosmet) »fotelj«. Balkanski turcizam (tur. *koltuk* »1° pazuho, 2° fotelj koji sa obje strane ima naslon za ruke, 3° zaklonjeno mjesto«) iz oblasti kućnog namještaja i dijelova tijela: bug. *koltuk* »1° Achselhöhle, 2° Arm, 3° Ecke, Eckladen«.

Lit.: ARj 5, 181. 184. 217. *Elezović* 1, 305. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 419. *Miklošič* 123. *SEW* 1, 543. *Mladenov* 247. *Doric* 153. Matzenauer, *LF* 8, 194. *Mladenov* 247. *Deny* 635.

kolan m (Vuk) = *kolan* (Kosmet) »1° (sedlárski termin) sinonimi: poprug = potprug (za pričvršćivanje sedla, samara), 2° konopac za Ijuljašku, 3° ženski pojas na paftama: sinonim: silav (Poljica)«. Deminutiv na *-ič kolančić* (Oblaj) »(metafora) šaren grah koji ide uz kukuruz«. Augmentativ na *-ina kolanına.* Indeklinabilni pridjev kao epitet uz *konj* sa tur. postpozicijom *-suz* »bez« *kolànsuz (dorat}.* Balkanski turcizam *(kolan)* iz terminologije konjske opreme: rum. *colan* »Frauengürtel«, bug. *kolan* »Gurt, Gürtel«, arb. *kollan.*

Lit.: ARj 5, 182. *Elezović* 1, 302. *ZbNŽ* 8, 60. *Miklošič* 123. *SEW* 1, 542. *GM* 195. Korsch, *ASPh 9,* 512. *Lokotsch* 1195.

kolana f (Perast, Dubrovnik, Cavtat) »ogrlica«. Od tal. *collana,* izvedenica od *çöllüm* s pomoću *-anus.* Ovamo ide s nejasnim umetkom *i* pored *n kolàina* f (Vuk) = *kolajina* = *kolajna* (Vuk, 16. v.) = *kolajna* (Pag, slov.) = *kolajno* n (Vrbnik) = *kolanja* (ŽK) »l ° grivna, verižica, ogrlica, đerdan, 2° (18. v.) nišan, medalja«. Deminutiv *kòlãjnica.* Umetnuto *i* nalazi se i u furi, *gblàine* pored *golane* »šaljiv naziv za ures, ovratnik psu, mački«. Glede *c* > *g* upor. *golâr, golarin* < *collare.*

Lit.: ARj 5, 181. Zore, *Rad* 110, '216. *Pleteršnik* 1, 421. *Miklošič* 123. *SEW l,* 542. Štrekelj, *ASPh* 28, 519-520. *Pirana*[2] 393.

kőlap, gen. *kôlpa* m (Perast, Dubrovnik, Potomje, Rab, Božava, subjekt uz *udariti)* »1° sinonimi: kap f, damla, 2° morski val (Vodopić)«. Od tal. *colpo* < kslat. *colpus* < *colaphus* < gr. ϰόλαφος »pesnica, zaušnica«. Ovamo možda i dubrovačko prezime *Jake Kolapovič* 1374.

Lit.: ARj 5, 182. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6. REW*[3] 2034. *DEI* 1021.

kòlãr, gen. *-ára* m (Perast, Bijela) = *kolar* (Cres) = *kùlar* (15. v., Marulić, Budmanijev akcenat) = *kulâr,* gen. *-ară* (Božava, Rab) »1° jaka, 2° kolijer (Mikalja, Dubrovnik), ovratnik, ogrljak, ogrlica, đerdan (sjeverozapadni štokavci, čakavci u Istri). Deminutiv na *-ić kolarić* (Dubrovnik) »kragna od odijela«. Na tal. deminutivnu *-ino kolarln,* gen. *-ina* (15. v, Dubrovnik) »1° ogrljaj, đerdan, ogrije u pseta, 2° jaka«, na *-ina kõlarina* f (Dubrovnik, Cavtat) = *kõlarina* (Boka, Božava, Rab) »1° kravata, mašna, 2° ovratnik«, *kolarin* (ŽK) »ovratnik na košulji«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac kolarìnac,* gen. *-încă* (Istra). Na fr. *-ier* < *-arms collier* > njem. *Kollier* > *kolijer,* gen. *-éra* m (Vuk) = *kòlier* (Krivošije) = *holier* (ŽU) = *kòler,* gen. *-éra* = *kolīr,* gen. *-ira* = slov. *kolér* = hrv.-kajk. *galer* (Belostenec, Jambrešić) = (sa metatezom) *gyrïel* (Bednja) »ovratnik«. Denominal na *-iti skolijeriti, -im* »circumsistere, cingere«. Od lat. > tal. *collare,* poimeničen sr. r. pridjeva *collaris,* od *collum.* Upor. još slov: *kolor* m (zapadna Štajerska) »Art Mantel«, unakrštenjem sa prijedlogom *oko: okolor* (ibidem) = *oklor* (Notranjsko) »Mantel der um den Hals geschlagen wird«. Ovamo ide još kao unakrštenje domaće riječi sa romanskom *ogrlin* mjesto *oglica,* deminutiv *ogrlinić.* Upor. turcizam *ogrluk.* Lat. *collum* > tal. *collo* sa tal. deminutivnim sufiksom *-i.tus* > *-etto kalet*

m (16. v., Dubrovnik, Boka, Istra) = *holet* (Stoliv, Muo) »kolijer, ovratnik« < tal. *colletto.* Deminutiv na *-ií koletu* (Istra).

Lit.: ARj 3, 251. 5, 182. 183. 191. 768. 8, 778. 779. *Pleteršnik* l, 426. 810. Kušar, *Rad* 118, 19. 20. Cronia, *ID 6.* Skok, *ZSPh* 33, 363. *REW*[3] 2142. Matzenauer, *LF* 8, 193. 20, 13.

koldovati, *-ujem* impf, (hrv.-kajk., slov.) »prosjačiti«. Odatle sa madž. sufiksom *-os, -us: kolduš* m (hrv.-kajk., sjeverni čakavci) »prosjak« prema f na *-ica koldušica* »prosjakinja«. Apstraktum na *-ija* = *-stvo koldušija* = *koldušťvo* »prosjačenje«. Pridjev na *-ski kolduški* »prosjački«. Od madž. *koldulni* > *koldus* »idem«.

Lit.: ARj 5, 185.

koleba f (Vuk, pseudoekavizam tipa *lenjir),* deminutiv *kòlebica* (Vuk), pridjev na *-nji* < *-ьn* + *-j kòlebnji* = *koliba* (13. v.) = *koliba* (Kosmet, Knjaževac, Srbija) »1° cabane, hölzerne Hütte, 2° toponim«. Nalazi se još u slov., bug., češ. i polj. U slov. sa *k* > *g galiba* f »1° armselige Hütte, 2° Schenkhütte«. Deminutiv na *-ica kolibica,* augmentativ *kòliЬIna.* Rumunji posudiše *colibă.* Karpatski rum. pastiri prenesoše tu balkansku riječ u češki i poljski. Ngr. *kalivi,* arb. *kolubë, kalive*< stgr. καλύβη od καλύπτω; tur. *kalive* pored *káliba* i *koliba.* Kako je to balkanska riječ grčkog podrijetla, problem je odakle je *b* mjesto *v,* kako bi moralo biti u grčkoj posudenici. Glas *b* nalazi se i u ostalim slavinama kao u slov., bug., češ. i polj., tako i u turskom naporednom obliku, kao i u perz. *kulbe,* odatle i u tur. *külbe, külibe.* Analogno za *v* > *b* u posuđenici iz lat. *konoba* (v.) Prema Bariću je to *b* iz jezika balkanskih starinaca, prema Tomanoviću od unakrštenja sa *izba.* Zabilježiti još treba da je *koliba* Turcima isto što naš srednjovjekovni *katun.* Upor. *Vlaške kolibe* na Kajmakčalanu = tur. *Soltojam kolibalar.* U Poljičkom statutu čita se još čudna varijanta *polipa* f »koliba, kućerica« *(na selu polipa je stabulno ali negibuće),* augmentativ *polipina* f (Pavlinović) »kukavna stara kućica, kućerina«. Miklošič je mislio da je *koliba* istog postanja kojeg češ. i polj. *chalupa.* Prema Bruckneru je *chalupa* u vezi sa *haluga* (v.). Prema Romanskom *b* se ima pripisati turskom posredovanju. Protiv toga govori činjenica da je *koliba* potvrđeno već u 13. v., kad je to posredovanje nemoguće. Prema Vasmeru je posudenica iz starijeg perioda grčkoga jezika kao *koráb* (v.).

Lit.: ARj 5, 185. 10, 601. *Elezović* l, 304. *Pleteršnik* l, 227. 423, *Miklošič* 125. *SEW* l, 546. *Bruckner* 176. *Mladenov* 246. *GM* 170. *Rohlfs* 868. *Boisacq** 400. Barić, *NJ 2,* 43-47 (cf. *JF* 13, 283.). Joki, *Unt.* 286. Isti, *Stud.* 52. Kostie, *NJ* l, 268-272. (cf. JF 12, 306). Štrekelj, *DAW* 50, 20. Tomanović,. *JF* 17. 204. Vasmer, *ZSPh* 5, 285. *RSl* 4, 139. 164. 5, 138-42. 6, 213. *ASPh* 38, 282-283. Isti, *GL* 79. Meyer, *Türk.* l, 44. Romanski, *RES* 2, 53. sl.

koleda f (Rab) »veliki božični hljeb, božišnjak (ŽK), libača (ŽK)« = *koleda* f (Božava) »festa che si fa in campagna alla fine di un lavoro, bruciando della paglia e cantando«. U stcslav. *kolęda* »nova godina« poklapa se sa lat. *calendae januariae.* U bug. í u hrv.-srp. narječjima očuvano je još staro značenje »božić«, odakle je od 8. v. počinjala nova godina. S umetnutim *n* pred dentalom *kalenda* (Dubrovnik) »čestitka i darovi na blagdan«. Na *-ar* < lat. *-orius koľedvari* m pl. (ŽK) »1° pjevači oko božica koji idu od kuće do kuće, kupeći darove«; *koledar* je i ime mjeseca (Srbija). Bugarski je očuvao još čisto prvobitno značenje »božić« **koluda, kolednja, po koleda* »zu Weihnachten«, *prez kolednite posti* »während der Weinachtstasten«? *koleduvam* »singe zu Weihnachten«, *koledar* »Sänger zu Weihnachten«. Dubrovnik i Božava năpustise vezu s *božićem.* Dubrovnik zadrža »darove koji se daju prigodom (božičnih) svečanosti«, Božava zadrža samo »svečanost poslije posla i pjevanje«. Na *-arium koledar,* gen. *-ara* = s umetnutim *n kalendar* (ŽK), danas prema lat. *kalendar,* gen. *-ara* »domaći izraz: svečanica«. S istom fonetskom pojavom *Kolendić,* dalmatinsko prezime od ličnog imena *Kalenda* »čovjek koji se rodio o Božiću«. Upor. lično ime *Calendulus* u Supetarskom kārtulām. Trubar (1575) je zabilježio *koleda* i kod Slovenaca. Glas *e* nastao je iz palatalnog nazala. Južni Slaveni posudiše tu riječ iz balkanskog latiniteta. Od južnih Slavena posudiše Rumunji *colindă* = *corindă* (Erdelj) »božična pjesma«, Novogrci κόλιαντα. Za *kalenda* ima podataka i u madžarskim izvorima.

Lit.: ARj 4, 769. *Miklošič* 280. 299. *SEW* l, 544. *Mladenov* 246. Kušar, *Rad* 118, 15. Cronia, *ID* 6. Jagić, *ASPh* 9, 352. Veselinović, *GĞ* 26, 229-238. (cf. *RSl* l, 299). *Románsky* 112. Šufflaj, *ASPh* 28, 601-610. Asbóth, *ASPh* 610-613. Oblak, *ASPh* 13, 153-156.

kolegij m (17. v.) »1° škola, 2° predavanje na sveučilištu« (prema našem izgovoru lat. *collegium)* — (prema tal. izgovoru) *koledž* m (Dalmacija, 18. v.), *koledžijo* n (17. v.) = (sa zamjenom *j* za tal. *dz) kolej* (18. v., Kavanjin) = *golec* (18. v.) »zavod«; *collegium* je kol. od *kolega* (Budmanijev akcenať), obično danas *kolega* m, s pridjevom na lát. *-alis* od *collegium kolegijalan* »druževan«. Učene riječi.

Lit.: ARj 5, 187. 250.

kolera f (Rab, Božava) = *kolera* (ŽK) = *kolera* (Lika) = *kolera* (Bosna) = *kolora* (16. v., Dubrovnik, *e* > *o* prema tal. *còllera,* od asimilacije *o - e* > *o - o* u pridjevu *colloroso)* »1° žuč, jed, 2° kratelj«. Odatle na nenaglašeni. sufiks *-icus kòlerik* (16. v.) = *kòlorik* (17. v., Dubrovnik) »žučljiv«. Ovamo možda i dubrovački toponim *Kōlarina.* Učena riječ od tal. *colèra j còllóra* = *còllera,* a to od gr. χολέρα »bile«, pridjev χολερικός, od χολή. Odatle nije na *-icus* i *kolika* (v.) < gr. κολικός, od κόλον »crijevo«.

Lit.: ARj 5, 188. 213. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. *DEI* 1009. .1010. 1013.

kolètati, *-am* impf. (Crna Gora, subjekt *vjetar)* »mahati, ljuljati«, *iskoletati, -čem* (Ljubiša) *(kline iz sovice')* »izvaditi silom« = *iskolijètati, -kolijećem* (Dubrovnik) = *iskolitati* (Lika) »iz nekoga nešto istisnuti, izmamiti« = *kalifati se* (Stulić) »in praeceps ruere« prema *kolijètati (sé), kòlijetām* (18. v., Dubrovnik, Stulić) »biti u velikoj smetnji ili neprilici«. Postanjem možda prefiks *ko-* kao kod glagola micanja i *letjeti* (v.).

Lit.: ARj 3, 887. 5, 189. 191. 206. Matzenauer, *LF* 8, 186.

koii;a f (Srbija, Pirot, Milićević) »ženska košulja, bez rukava, na njedrima prerezana sa širitom i gajtanima, po dnu sa gajtanom«. Možda je u vezi i *koljača* f »kao ženska haljina, samo što je kratko po dnu vezena (Hercegovina između Tare i Livna)«.

Lit.: ARj 5, 191. 219.

kolijevka f (16. v., Vuk)' = (ikavski) *kolivka* (Mikalja) »sinonim: zipka, bešika, čuna«. Deminutiv na *-ica kolijevčica.* Na *-jār koljèvčār,* gen. *-ara* (Vuk) »(metafora) psovka čovjeku nejunaku«. Denominai na *-ati kolijèvkati, -am* nije ušao u opći jezik da zamijeni »sinonim : ljuljati, zibati, culjati«. Glas *v* nastao je iz *b: kolijepka,* s deminutivom *kolijepčica.* Ni taj lik starijih leksikografa nije ušao u književni jezik. Korijen, je u impf, *kolebati se,* ekavizam u današnjem književnom i saobraćajnom jeziku, mjesto *koljèbati se* (Vuk) prema stcslav. *kolebati, kolêbajp* > *kulebati se* (srednja Dalmacija, Pavlinović) *(po-)* »ljuljati se« = (ikavski) *kolíbati* (Belostenec, Stulić) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kolimbati* (16. v., Krk, čakavci) *·* *kalimbati se* (Vodice) »ljuljati«. Na *-ulja kolembidja* (Istra) »Schaukel«. Upor. *kolobetati se, -am* impf. »culjati se«. U prijevodu Sv. pisma Vuk je stvorio po vlastitom priznanju *nepokolebljiv* »immutabilis«,. prema starijem *nepokolebiv,* odatle današnji pridjev *kolebljiv* (Milićević). Glagol je onomatopejskog postanja. Stara, možda praslavenska onomatopeja izražava radnju, njihanje. Neće biti prefiks *ko-* + **lêbati,* a ovo u srodstvu s lat. *labor,* kako misle Matzenauer i Holub. Glagol se nalazi još u bugarskom, češkom, poljskom, ruskom i u oba lužičko-srpska.

Lit.: ARj 5, 192. 211. 222. 230. 769. Ribarić, *SDZb* 9, 155. Havránek, *Slávia 7,* 872. Štrekelj, *DAW SO,* 11. Tomanović, *JF* 17, 205. *Miklošič* 124. *SEW* l, 545. *Holub-Kopečný* 176. *Bruckner* 245. *Vasmer* 597. *Matzenauer, LF* 8, 187. Uhlenbeck, *PBB* 26, 311.

kolika f »(učen medicinski termin) 1° griza (sjeverni i zapadni krajevi), 2° biljka inula conyza, grmika«. Poimeničen gr. pridjev κωλική (od κώλον »debelo crijevo«, upor. *kulen,* v.) > kslat. > tal. *còlica,* njem. *Kolik.*

Lit.: ARj 5, 203. *DEI* 1010.

kolinca f »trava symphytum·officinale L.«, [β] deminutivom na *-ica kalmaca* (Šulek). Pridjev na *-ev: kolinčevo zelje* »biljka dictamnus albus L.«.. Budmani misli da bi po južnom bilo *kolijenca* ili *kollenca,* a ovo od *koleno* (v.), kao *kolenčica* »genista« i *kalenica* (Vodopić) »delphinium junceum«.

Lit.: ARj 187. 205.

koliti, *-im* impf. (Marulić, *Judita* 4, 180. *vlast njega / =* Olofernova *j nesmerna da pozna ča kolim,* kod Zoranića *ni života kalim, niti smrti želim,* i *pisma ma, poj k onoj, ku nada sve kolim)* »željeti, biti na srcu«. Od lat. *colere* »onorare«. Glede prijelaza *-ere* > *-iti* v. *škodit.*

Lit.: ARj 4, 206. *REW** 1510. *DEI* 1009.

koližiti, -да impf. (Bogišić) »zasramljivati (?), pedepsati (?)«. Budmani uporeduje sa *kalížiti se, kalīžīm* impf. (Vuk, Boka) »sramiti se, stidjeti se«. V. *kaližina.*

Lit.: ARj 4, 773. 5, 206.

kolo n = *kolo,* gen. *-eta* (Kosmet) = *kol* m (Vuk, Hercegovina, Hektorović; danas neutrum po deklinaciji *o,* kod pisaca neutrum po deklinaciji *s* kao i slov. *kolo* gen. *kolesa)* = (odatle analogijski) *koleso* (Srbija, upor. rus. *koleso),* sveslav. i praslav., »1° Rad, rota; sinonim: točak, kotač, 2° ples (= horo)«, pl. *kola,* gen. *-kola* = *kolesa,* gen. *kolesa* »carrus«. Pridjevi na *-ьn kōlan* (18. v., '–ra *put')* = *koni* (Lika), poimeničen na *-ik kolník* (1348. *colnich)* = *koník* (Crna Gora) »1° via carri; sinonim: kolovoz, 2° zid okolo -ograde (Brač), 3° ukrasni zid na strani ceste (Primorje), 4° kočijaš (Srbija)«, na *-ica kõnica* f (Baranja) = *konica* (17. v., Lika, ŽK) »1° Wagenremise (kod Rumunja *colniță),* 2° klada na kojoj leži kolo vodenice (Posavina)«, na *-ski kolski* (Srbija, Daničić, Milićević), na *-ast kõlast* (Vuk, '—α *azdijà)* = *kolas, -sta* (Kosmet), na tur. *-li kolali,* indeklinabilni pridjev epitet za *mavluta* »sa šarama kao kolo«, *kolalije (tõke, gaće).* Deminutiv na *-će: kolce* (ŽK, Lika, upor. rus. *kohco* »Ring«), na *-ance koloncе* (Srbija), na *-ice kolice,* n, *-ica* pl. *kolica* (Vuk), na *-ēčke* < *-ьc* + *-bka kolēčke* f pl., gen. *kolečākā* (Vuk, Srijem) »dva kola na plugu«, odatle na *-āš kolečkāš,* gen. *-aša* (Srijem) »vo do kolečaka«, na *-ica kolica* (Kosmet), na *-asce* < *-ьc* + *-ce kolasce* (Belostenec). Augmentativ na *-etina koletina* (18. v., Lika). Kol. na *-je kolje* n (16. v., Menčetić) nije se održao zbog homonimije sa *kolje* (v.). Nadomješten je izvedenicom na *-ija kalija* (1592, ŽK). Upor. odatle madž. *kolya.* Na *-ut kolut* m »ploča od kamena ili drva obla i plosnata«, sa deminutivom na -ić *kolutić,* s pridjevom na *-ast kolutast,* denominálom na *-ati kolutati se* (Vuk) »igrati se bacanjem koluta«. Upor. *skolučiti, -im* (objekt *kosu, motiku)* »dotjerati da vrhu držalice dođe«. Radna imenica na *-ar kolar* (17. v., Vuk, Kosmet) »1° koji pravi kola, 2° prezime«, kod Madžara *kollar,* s pridjevima *kolárov, -ev, kolarski,* na *-nica kôlarnica* = *kolârnica* (Kosmet) »mjesto gdje radi«, na *-ina kōlarina* »porez«, na *-če kôlarče,* gen. *-eta* »kolárov šegrt«, kol. *kôlarčad* f, na *-ija kalorija f* »njegov zanat«. Sveslav. i praslav. na *-ač kolač,* gen. *-aca* (metafora) = *koláč* (Kosmet, ŽK) »tijesto u obliku kola«, hipokoristik *kola* f, na *-jar kòlãcãr* (18. v.), pridjev *kolačarev, -ov,* na *-jará kolalara* (Srbija, Bosna) »igla«, deminutiv na *-ií kolačić,* deminutiv na *-e,* gen. *-eta kolače* (Kosmet), pl. *kolačići,* na *-ica kolačića* (Zagreb) »1° vrsta jabuke, 2° žensko koje prodaje kolače«. Augmentativ *kolacına.* Tu kulturnu riječ posudiše Rumunji *colac* m (novi sing., jer se *colaci* shvatilo kao plural, upor. tako bug. i u Nišu), Arbanasi *kulaç* = *kolac* pored *kulak,* Cincari *culac,* Turci *kolak* i Madžari *kalács.* Odatle metafora *iskolačiti oči* »izbuljiti« koja je nastala iz uporedenja dva oka sa dva kolača.

Od lokatīva *kole* nastade čakavski prijedlog s gen. *kol* (16-17. v., danas Krk) = *kola* (14. v., Dečanski hrisovulj, Dubrovnik *kola kuće)* > *kala* = *kolak* (16. v., Dubrovnik, Stulić) = *iskolák* (prema *polák* v.) »kod«.

Složenice: od sintagmi: *voditi kolo* > *kolovođa* m, f = *kolovoja* (čakavski) »1° koji vodi kolo, 2° kočijaš, 3° mjesto u vodenici gdje kolo stoji (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *kolòvodica* (Vuk); s prijevojem *voda* > *vada: kolovođa* (Ston) »konal pokriven kroz koji se slijeva kiša«, augmentativ na *-ina kolovađina, kolovâj* m (ŽK) »graba oko kuće«, *kolovoz* »1° august, nazvan od voženja iz polja, livada itd. (Patačić), 2° *kolovoz* (1230) put kuda idu kola«, prevedenica *kolodvor* < njem. *Bahnhof, kolobran* »kamen na putovima«, *kômomaz* m (također češ., polj., rus., madž. *kalamaz), kôlotur* m = *kolotura* f, sa deminutivom *kolòturica* (Vuk), *koloturić* (Istra) »škripac, kluba, školjci, škokci«, *kolovrat (*vort* od *vrtjeti)* »1° Wasserwirbel, 2° Spinnrad, 3° drvo ili pluto oko kojega se ornata povraz (Cres), 4° valjkasti komad drva sa 4 rupe za stiskivanje sijena na kolima (Buzet, Sovinjsko polje)« *kolomija* f (Vuk) »vagaš u brdu« (upor. ukr. *kolomyja), koloperka* (Samobor) »datura stramonium«, *kolosijek* = *kôlotrag* (Srbija) »vagaš«, *koloplet — kolosuk* (Vuk) »preslica«, *koloťeč* (Istra) = *kolotečina* (hrv.-kajk.) = *kolotočina* (Reljković) »brazda«. Denominali na *-ati kolati, -a* »1° vrtjeti mlinom (Dalmacija, Zagora, Pavlinović), 2° cirkulirati (kao neologizam)«, na *-ovati kolovati, -ujem* »igrati kolo«, na *-iti koliti* (ribarski termin *koliti riće,* Sipan) »činiti kolače sa rićom (v.)«, *koliti se* »događati se kao u kolu«, upor. poslovicu *često se koli, što narod voli; iskaliti, iskalim* »navršiti, svršiti, ispuniti«, najčešće u pravom značenju, s prefiksima *o-, op-: o(p)koliti* pf. prema impf, *opkoljavati.* Ovamo *obikôliti* (Riječka nahija, Srbija, Leskovac, Dalmacija *obikoliti)* = (s ispadanjem *o-* kao u *bijest, bilie, bistranica) bikoliti* = (pseudojekavizam) *objèkoliti, -im* (Vuk) = *oblijèkoliti se* (Vuk, Ljubiša) »saletjeti, navezati se, navrsti se« (umetnuto *i* je nejasno); sa í- *skoliti, skolím* (u kletvi *bijes te skolio)* »sinonim: opkoliti, skolijèriti, skučiti«. Denominal *kolicati, kolicovati* pozna samo Kavanjin. Ovamo ide i *kolajiti* impf, »pridržavati kola straga da se ne prevrnu (Podunavlje, Futog, Srijem, Bačka)«.

Od osnove *köles-* ima vrlo malo izvedenica: tako slov. *kolesar* »kolar«, u starijem jeziku *kolesnica* (17. v.), poimeničenje na *-ica* od pridjeva *kolesan* = *koTešnice* f pl. (Kosmet) »seoska kola na dva točka na kojima seljaci u gradu prevoze manji tovar«, *skolesati* »skoliti«. Od nejasne osnove *kolob-* (upor. rus. *kolob* »Kugel, Kräuel, rundes Brot«) izvedenica je od *kolobãr* (16. v., hrv.-kajk., Belostenec, ŽK, slov.) »circulus, orbis, kružnica, Kreis, Reif, Scheibe, karike na komostrama«, s deminutivima na *-ee -ic, -ič,* s umetnutim *m* pred labijalom *kolombăr* (ŽK, Malínská, Vodice) = *kolombăr* (Istra), *kolombăr į -lombar* (istro-čak.), deminutiv *kolombarić* (Istra), *kolumbar* (čak. u Dalmaciji), s deminutivom na *-ić,* prilog na *kolumbar* »naokolo«, s denominálom na *-iti kolobariti, kollombar* (Arbanasi kod Zadra) »duga«. Prema Štrekelju je od lat. *columbarium* »Taubenhaus, Art Fessel, Halseisen«, öd *columba* »golub«.

Mnoštvo izvedenica pruža prilog s prijedlogom *o- okolě* (lokativ) > *okoli* = *okol, izokol* (ispušteno -i jer se osjećalo kao deiksa) > prijedlog s gen. *oko* (ispušteno *K* jer se osjećalo kao upitna čestica). Odatle na *-ьc: okalać,* gen. *-Ica* (Grižani) »put kojim se okolo ide«, na *-ište okolište* n, na *-iš koliš* (Baraković) = *kolišje* (Mrnavić) = *okoliš* (17. i 18. v.), *okolišnice* f pl. »ona drveta što stoje oko vodeničnih kamena, da se brašno ne prosipa kad se.melje«. Pridjev *okomni* (Paštrovići) < *okolni, -nji,* poimeničen u *okolnost* f za koje se tvrdi da je čehizam. Denominál na *-ati okolišati,* na *-iti (o)kolišiti, -lm* (17. v.), *izokolišivati* »opkoljavati«, pridjev *okolišnjī,* imenice *okolica, okolina.* Prilozi *izokola* (17. v., Vuk) = *izokola* (17. v.), *okolo* (17. v.), *naokolo.* Praslav. *okoH* »tor« > *oko* pored *òkol* i *òkola* (Crna Gora) »sinonim: logor«. Složenice: *okokućad* f (Ljubuški), *okoločep* »trava centáurea calcitrapa«. Kulturnu riječ *okol* posudiše Rumunji *ocol* »Umkreis«, odatle *ocolaș* »sreski načelnik«, *a ocoli* »izbjegavati«, Arbanasi *okoll, akolié* f »giro«. Ie. srodstvo je utvrđeno: stprus. u prijevoju *e: malunakelan* »mlinsko kolo«, stnord. *hoel* »kolo«, sanskr. *carati* (3. 1. sg.) »kreće se«, gr. πόλος »osovina«, lat. *colo* »tjeram, obrađujem«, lit. *kaklas* = gr. κύκλος > lat. *cyclus* < reduplikacija **kue-kl-.* Ie. je korijen **quel-,* u prijevoju **quol-* »okretati se«.

Lit.: ARj 3, 887. 5, 176. 177. 181. 182. 184. 185. 188. 189. 190. 191. 207. 217. 218. 219. 211. 213. 222. 267. 268. 7, 470. 8, 369. 397. *Mažuranić* 519. 420. *BI 2,* 413. Maretić, *Savj.* 77. Ribarić, *SDZb* 9, 158. Aleksić,, *NJ 4,* 89-90. *Elezović* l, 302. 306. 442: Jonke, *Rad* 275, 69. Ilešić, *NJ 2,* 69-72. 3, 77-80. *JF* 12, 176-178. Tentor, *JF* 5, 207. Belić, *NJ* l, 66. Štrekelj, *DAW* 50, 31. Vušović, *NJ 2,* 241-246 (cf. *JF* 13, 285). Tomanović, *JF* 17, 204. *Miklošič* 124. *SEW* l, 548. *Holub-Kopečný* 176-177. *Bruckner* 247. *Vasmer* 595. 598. *Tra/utmann* 125. *WP l,* 515. *Gorjajev* 150. *Tiktin* 1079. *GM 6.* 212. 315. 460. Cabej, *RIEB* 3, 555-566. Rohlfs, *Diz. Cal.* 97 (cf. *IJb* 25, 23). Matzenauer, *LF* 8, 196. *Boisacq*[3] 531. 764. 980-981. Meringer, *IF* 17, 125-126. Kretschmer, *Wortgeographie* 112 (cf. *RSI* 8, 368). Bragmann, *IF* 28, 364. Meillet, *IF 5,* 334. Norcen, *IF* 4, 322-323.

kolokvij m (17. v., Budmanijev akcenat) »razgovor«. Od lat. *colloquium* > tal. *collòquio,* lat. postverbal na *-ium* od *colloqui* < prefiks *con-* i *loqui,* upor. *z(do)govor, zbor.* Učena riječ. Pridjev na *-alis kolokvijalan* (~a *svjedodžba).*

Lit.: ARj 5, 211—2. *DEI* 1015.

kolokvinta f = *kolokvintina* (zamjena sufiksa *-ida* s tal. *-ina)* = *kokvintida (11.* v., grčki akuzativ), učena riječ, možda u narodnom obliku *kolintica,* »biljka, vrsta bundeve, citrullus colocynthis«. Od gr. κολοκυν&íς, gen. -ίδος pored κολοκύνατ) > lat. > tal. *coloquinta, colocintina,* naziv iz egejskog supstrata prema Battistiju.

Lit.: ARj 5, 205. *DEI* 1020.

kolomboć m (Vasojevići, starinom Arbanasi) = *kolomboć* (Boka, prema Budmaniju nepouzdano) = *kolomboć* (Kosmet) »1° kačamak, 2° kukuruz, frumetin = rametin (v.) = frmentün (Korčula)«. Balkanska riječ, nalazi se još u bug. *kolombók* »klip od kukuruza, carevičev kočan« i arb. *kallambóq* = *kalamoç* (Skadar), *kolomoći* (s članom, Zatrebač) i u ngr. καλαμπόκι, -ούκι. Izvedenica sa sufiksom *-aceus* ili gr. - άκης od *columbus* »golub«. U hrv.-srp. je ušla iz arbanaskoga, a u arbanaski i bugarski iz novogrčkoga. Naziv je metaforičkog podrijetla. Upor. sličnu denominacijų za kukuruz u bug. *gălabi* i rum. *parumb* < *palumbus* = *columbus.* Možda ide òvamo i *golòkud* m (18. ;., Vuk, Dubrovnik,

Cavtat, Čilipi, Bosna) »kukuruz«. Pridjev na -*ьn* > -*an golòkudan,* poimeničen *golòkudnica* »kruh«. Augmentativ na -*ina golòkudina* (Vuk). Daničić je pomišljao na složenicu *go* + *kuda* »rep ili kudjelja«, što nema smisla. Nalići na arb. *gollogungë* »Beere des Wachholderbaumes«. Ali i to semantički ne zadovoljava. Ako je dočetak -*ud* novogrčki deminutivni sufiks -*uđi* (v. *kupeluda),* onda se može poklapati sa deminutivom - άϰης > arb. -*od,* a *golok-* bi bilo izopačeno *columbus.* Ili je *columbi (= golub} coda* < lat. *cauda* (v. *kuda).* Misao ostaje na štěpenu kombinacije.

Lit.: ARj 3, 257. Elezović, *NJ* 3, 275. *JF* 14, 225. *GM* 126. 170. *Mladenov* 247. *REW*[3] 2166. Meyer-Lübke, *ASPh* 36, 591-592.

kolona f »1° stup, stupac na listu, 2° pandur (sjeverna Dalmacija)« = *kolona* (Račišće) = *koluna* (Kučišće, Brač) »stup za privezivanje lađe«. Upor. toponim *Na Kolonu* (Muo) »lokalitet gdje je stup za vezanje brodova*. Od tal. *colónna* < lat. *columna.* Ovamo i internacionalno *kolona f* »grupa vojnika«. Odatle na lat. sufiks -*ellus* > tal. -*elio* (upór. *capitellus* > španj. *caudülo) kolone!* pored *kolamo,* gen. -*ela* (17. v.) = *kolonii* (Kavanjin) = *kolùneo* pored *kolùnel* (18. v.) »pukovnik, upravo: komandant kolone«. Ovamo prezime *Kolonie.* Upor. arb. *kollonë.* Lat. *columna* ostavilo je u Dalmaciji više refleksa iz dalm.-rom.: *kelomna* pored *kelovna* (upor. *vnogo* pored *mnogo',* Dubrovnik), deminutiv *kèlomnica* = *kilōvna* (Perast) = *kilôvna* (Prčanj, s disimilacijom *o* > *o* > *e, i — o,* upor. fr. *quenouille)* = *kòlōvna* (Ivan Držić) »stup«. U tom refleksu očuvana je lat. suglasnička grupa *mn* kao u rum. *columnă.* Ovamo idi i brodski termin *kòlumba* (Perast, Dubrovnik, Mljet, Potomje, Račišće) = *kolumba* (Božava) = *kòluba* (Popović) »1° kilj, Schiffskiel, hrptenjača broda, 2° uzvišeno mjesto na lađi, paluba (Hrvatsko primorje, o čemu Budmani s pravom sumnja)«. Taj termin poklapa se s mlet. *colomba* (16. v.) »chiglia« < srlat. *columba* (1270, u Mlecima), za koje Battisti misli da je vjerojatno postverbal od kslat. grecizma *columbare* < gr. ϰολυμβάω »ronim«. Za *mb* < *mn* postoji uporedenje sa *palombii* (Muo, v.). Sa *nd* < *nn* (upor. *pandil,* v.) *kolonda* f (Marulić, 15. v.) = *klanda,* lokalitet *Po klondih* (Marulić), odatle je Budmani restaurirao *klonad,* gen. -*naa* = *klunda* (Olib) »1° stup, 2° kriška kruha (Olib)«. Značenje 2° nalazi se i u *lunda* (~ *kruha,* Lovran) »Schnitte«. Taj oblik neće biti refleks iz dalmato-romanskoga, premda može biti vrlo star, jer pokazuje u nenaglašenom slogu *o* > *ъ,* nego predstavlja tal. asimilaciju *mn* > *nn* > *nd* (sa disimilacijom). Riječ *kolumna* je i internacionalna.

Lit.: ARj 4, 934. 5, 212. 87. 214. 217. 219. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. Budmani, *Rad* 65, 161. *ASPh* 34, 307. Rešetar, *Štok.* 241. *REW?* 2069. *GM* 195. *DEI* 1018-1019. Putaпec, *Filologija 6,* 47.

kolonija f (Istra), poljoprivredno-pravni termin. Od tal. *colonia,* apstraktum na -*ía* od *colòno,* od *colere* »kultivirati«. Učena riječ. Odatle internacionalno *kolonija* f, s pridjevom na -*alis kolonijalan* (također u trgovačkom govoru, ~*a roba), kolonizacija,* apstraktum na lat. -*alio* > -*adja* od *kolonizirati* (prema njem.) < tal. *colonizzare,* izvedenica na -*idiote* < gr. -ίζειν. Od part. perf. *cultus* učene su riječi poimeničeno *kult* m, apstraktum *kultura* (Budmanijev akcenat) = *kultúra* f, pridjev *kulturan,* glagol *köhivat, -ãm* (Dubrovnik, Cavtat) »njegovati« = *kultivirati* < tal. *coltivare.* Sve učene riječi.

Lit.: ARj 5, 212. 771. *DEI* 1019. 1020. 1188. 1189.

kolor, gen. -*ara* m (Istra) = *kòlur,* gen. -*ura* (Dubrovnik) = *kolur,* gen. -*urǎ* (Božava, Rab) = *kulur* (18. v., čakavski) = *kolura* f (Lika) »1° boja, farba (ŽK), mast, 2° šara«. Pridjev lat. -*itus* > tal. -*ito* na -*it kolurīt* m (gen. -*ita,* Dubrovnik, Cavtat) »raznobojan, šaren (cvijet)«, odatle i učeni internacionalni talijanizam *kolorit,* gen. -*ita* kao književni umjetnički termin, fr. *colons.* Od lat. *color,* gen. -om. Upor. arb. *kolor.* Apstraktum od glagola *colorare* na -*atura kalăture ț* pl. (Trpanj, Milas, Zore) »ispod očiju modro od nespavanja, pod.očnjaci, kalamári (u Dalmaciji« < (haplologija) *coloratura* (17. v.). Glede *kala-* upor. u Kalabriji *colatura* »polpaccio (degli animali)«. Ovamo još internacionalno na -*ist(a) kolorist(a)* m i *kolorirati, -oriram.*

Lit.: ARj 4, 766. 5, 219. 771. Zore, *Rad* 110, 216. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 163. *REW** 2056. 2057. *DEI* 1020. *GM* 195.

kolos m = *kolos* (16. v., Lučić H.), učena internacionalna riječ, »gigant«. Od lat. *colossus* > tal. *colosso,* njem. *Kolos,* egejsko-maloazijskog ili egipatskog podrijetla. Odatle pridjev na -*alis kolosalan* < tal. *colossale,* njem. *kolossal* »prevelik, golem, ogroman«. Ovamo na gr. sufiks -atos > lat. -*eus kolosej* m < gr. ϰολοσσαΐος > *colosseus* u neutrumu na -*eum* »Flavijev amfiteatar«.

Lit.: ARj 5, 213. *DEI* 1020.

kôltra f (Božava, Prvić, Molat, slov.) = *kulira* (Budva) = (sa disimilacijom *l - r* > *n - r) kuntra* (Šćepan, Paštrovići, Budva, Maini) »krpatur, kobertuo, jorgan, poplun«. Prezime na -*dzija Kutrandžija* (Budva), tako nazvan jer je pravio jorgane. Na tal. deminutivni sufiks -*ina kultrma* (Dobrota, Rab, Molat, Božava) = *kòltrlna* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *kontrîna* (Dalmacija) »zavjesa, zastor«. Od tal. *coltre* = *coltra* »coperta da letto« > *coltrína* (14. v.) < lat. *culata,* s umetnutim *r* poslije *t* u proparoksitoni *culcitra* (upor. *Spalatro, scheletro)* > fr. *contre.*

Lit.: Pleteršnik l, 486. Kušar, *Rad* 118. 20. Cronia, *ID* 6. *REW** 2372. *DEI 1023.*

koiudar, gen. -*dra* m (Cres; 1184, prijepis 1250: *Poruga i Smohcb koludra,* Brač) prema f *koludra* (18. v.) = *koludrica* (Šibenik) = *koludrica* (Molat) = *koludrica* (12. v., Dubrovnik: *kaludbrica oiь Vntolomeja',* Gradić, Gučetić, Posilović, Mattéi) »l ° redovnik, pustinjak zapadne crkve (u Šibeniku *koludrice* su časne sestre koje su zatvorene, tj. pripadaju strožijem redu, za razliku od *manjarica* i *švora', koludrica* zove se u Dubrovniku *dumna,* v.), 2° koludar je vrsta vinove loze (Crikvenica), tako nazvana jer su je donijeli *koludri paulinu.* Pridjev *koludrov, koludarski molstir* (16. v.), na *j koludrič, koludričji, koludričin, koludrički.* Toponim (3° značenje): *Koludrica* (Prčanj), naziv žive vode u blizini župnog stana, *Kalüdrak* (naziv vode, Budva), *Kaludra,* ime sela, zaselak (Jagodina, Toplica, Čačak). U Stolivu je *koludrica* »4° sjeme od žabe, malo, crno (metafora)«. Na -*as koludraš* »soko sivi«. Denominal na -*iti pokoludriti se.* Od gr. ϰαλόγερος m prema f ϰαλογριά > *koludra, kaludra,* stara posudenica, kako pokazuje *a* > *o.* Maskulinum je stvoren prema femininurnu. Nije direktan nastavak od ϰαλόγερος. Zamjena grčke suglasničke grupe γρ > *dr* nastalo je po svoj prilici na osnovu disimilacije *k - g* > *k - d.* Upor. obratno *gr: dr* > *gr* u *cathedra* > *categra* > mlet. *caregla* > *kaherga* (Boka). Ivšić pomišlja na depalatalizaciju *d* < *d* kao u *leturdija* < *leturđija, liturgija.* Protiv toga mišljenja govori činjenica da je grčko γ pred *e* samo na istoku *d,* dok je *koludrica* na zapadu došla u hrvatski jezik zacijelo preko dalmato-rom. kao *Igalo* (Boka) < ϰίγιϰλός gdje je γι (= gì) > *g.* Kod pravoslavaca je samo *kaluder* (Vuk) prema *kaluđerica* (također ime ptice: vanellus) = *kalujer* (Marulić, Hektorović, Orbini) = *kalođer* prema *kaluđerica,* u historijskim spomenicima kao balkanska crkvena riječ grčkog podrijetla, bug. *kalúger,* rum. *călugăr* m prema f *călugăriță,* arb. *k(a)llojer.* Pridjev *kaluđerov, kaluđerski,* odatle augmentativ *kaluđerština,* apstraktum na -*kstvo kaluderstvo.* Deminutiv na -*ъc* > -*ac kaluđerac,* gen. -*érea* (18. v.). Odatle: prezime *Kaluđerčić* (Bosna), *pokaluderac* (Kanižlić) »nazovi-kaluđer«, na -*ъk kaluderák,* gen. -*rka* (Vuk), *kaluderče,* pl. *kaluderčad* f. Denominali *kaluđeriti,* -гиг (18. v., Vuk) *(po-),kaluderčiti (po-).* Dolazi i'u toponimiji: *Kaluderovac* (Paštrovići). Ovamo ide iz šatrovačkog jezika (argot) *kalçan* »pop« (Vranje), od hipokoristika *kale.*

Lit.: ARj 4, 776. 774. 769. 5, 217. 218. 10, 491. 531. Hirtz, *Aves* l, 176. Trojanović, *JF* 5, 223. Jireček, *ASPh S,* 102. *Miklošič* 109. *SEW* l, 474. *Mladenov* 229. *GM* 169. Christiani, *ASPh* 34,. 311. Ivšić, 3. *međunar. Kongres slavista, Saopš. i réf.* 31. *Rohlfs* 863. Vasmer, *GL* 72.

koljata f (Kavanjin, Mikalja, 18. v.) »usireno mlijeko« = *koljada* f »kravlje mlijeko poslije prvog dana telenja, mlezivo > mïzivo (ŽK)« = *kolada* (slov.) »Biestmilch« = *koljada* (Istra) = *kalada* (Notranjsko) = *kolada.* Od furl, *caglade,* rnlet. *cagiada* < lat. *coagulata,* poimeničen part. perf. pas. od *coagulare,* koji preko tal. *squagliare* postoji u Božavi *raškvajat* = *raskvâjati* (Molat, objekt *mast)* »rastopiti«. U Dalmaciji (Pavlinović) zamijenjen je lat. prefiks *co-* < *cum* našim prefiksom *s: sjagliti se, -i* (subjekti *zelen kuhana, krumpir)* »zgusnuti se«. Riječ *koljata* i *sjagliti se* leksički su ostaci iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 5, 219, 220. *Pleteršnik* l, 421. 424. *REW*[3] 2005. Šturm, *ČSJK* 6, 56. 80. Štrekelj, *ASPh 12,* 358-459. *Jagićev Zbornik* 40. Matzenauer, *LF* 8, 193.

koljeno n (Vuk) = (ikavski) *kalino* = *koleno* (ŽK) = *kaljen* m (17. i 18. v.), sveslav. i prasiav. *(koleno)* naziv »1° za dio tijela, γόνυ, Gelenk, 2° (metafore) Absatz beim Stock, 3° generacija, rod (upor. semantičku paralelu lat. *genu* i *genus,* gr. γόνυ i γένος u istom značenju roda)«. Deminutivi na -*će kòljence,* na -*ъЂ koljénak,* gen. -*nka,* na -*ice koljenice* n, na -*čac* < -*ъc* -\—*ъc koljenčac* (ugarski Hrvati). Denominai od imenice *koljenčiti, -lm* (Topolovo) »1° vola ili kravu vezati za rog i nogu, 2° (^metafora) *kolinćili se* (srednja Dalmacija,

Pavlinović): tvrdo se razlozima opirati«. Pridjev na *-ost koljenast.* Na *-ika', koljènika* = *kolènika* (Vuk) »strug, taslak za vreteno«. Od sintagme *na koljenu, do koljena nakoljenče,* gen. *-eta* = *nakolenče* (ŽK) »dijete koje se mladoj meće na koljeno«, *dòkoljena f* (Vuk, Crna Gora) = *dòkoljenica* = *dokoljenjača* »tibiale«, *dòkoljenjak* »noga do koljena«, *pokòljeník* = *pokoljenjak* »rubac koji se meće preko koljena«. Upor. arb. (Srijem) *pokoinë* »Schürze« < *po koljenu.* Od značenja 3° *koljenović* »od odlična koljena, roda«, *koljenščina* (I486), *pokoljenje* n. Denominal na *-ati koljènati, -ām* (Vuk) »gnj'ečiti koljeno«. Za botaničku terminologiju vidi *kolinca.* Riječ *kljan* i pridjev *kljanast* (Vetranie, 16. v.) odviše su izolirani da bi se moglo pomišljati na vezu sa *koljeno,* prije sa *član,* i to *klj* kao zamjenu za tešku grupu *cl,* upor. *škljan* (v.). Sufiks *-éno* je pridjevski sufiks kao u *poleno* (v.). U obliku *n* isti je sufiks u praslav. **ceInъ* > *član* (v.). U baltičkim jezicima dolazi isti korijen u prijevoju **kel* bez tih sufiksa: lit. *kelys,* lot. *celys* »koljeno«, ali postoji u lit. i sa sufiksom *kelénys* »koljeno«. Ie. je korijen **qel-,* u prijevoju **qol,* »savijati«, koji se nalazi u gr. κώλον, κωλέα (odatle možda *kuljen,* v.), κωλή »Hüftknochen, šunka«.

Lit.: ARj 2, 596. 5, 188. 223. 7, 399. *Mažuranić* 519. *Miklošič* 124. *SEW* 1, 545. *Holub-Kopečný* 176. *Vasmer* 598. *Trautmann* 125. *WP 2,* 599. *Mladenov* 247. Durnovo, *Slávia* 6, 229. *GM* 347. Meringer, *WuS* 11, 122. 125. sl. Lewy, *PBB* 32, 137. Wassely, *Class. Phil.* 1917 (cf. *IJb 6,* 53). Loth, *RC* 40, 143-152 (cf. *IJb* 10, 270). Specht, *KZ* 55, 20. Reichelt, *KZ* 46, 328. Petersson, *IF* 35, 270. 271. Iljinski, *ASPh* 29, 163-164. Šuman, *ASPh* 30, 296-297. *Boisacf* 543. 764.

koljivo n = *kolivo* (1396—1502.) »(pravoslavni crkveni i folklorni termin) kuhana pšenica blagoslovena za daću i slavu, panahija«. Nalazi se još u stcslav., ukr. i brus. te veliko-rus, sa / mjesto *lj.* Pridjev određeni na *-ьn koljivnī* (Vuk, 16. v.). Balkanski grecizam: rum. *colivă* f, bug. *kolivo* < srgr. κόλ(λ)υβον »isto«, τα κόλλυβα.

Lit.: ARj 5, 230. *Rad* 94, 41-42. Kostie, *NJ* 1, 271. *Miklošič* 125. Vasmer, *GL* 79. Korsch, *ASPh* 9, 517-518. *Mlađenov* 125. Můrko, *WuS 2,* 89.

kom[1], gen. *koma* m (17. v., Vuk, Srijem, praslav.) = sinonim augmentativ na *-ina komina* (bug. također) »ostaci isprešana grožđa za pečenje rakije, sinonimi: drop (v.) — trop, tropina (ŽK), drozde (ŽK) od *drozga* (v.)«. Pridjev na *-ov kòmov* (18. v.) = *kornov (komova rakija,* Kosmet), poimeničen na *-aia komovača* — na *-ica kőmovica* »sinonimi: tropovica, droždenka«, neologizam *komovnjak* »kaca za kom«, od pridjeva *komovan* (19. v.). Kol. na *-je kominje* n. Na *-jak kòminjãk* (Srbija) »vino iz komine«. Arbanasi posudiše *komine* »vinaccia«. Denominal na *-iti komiti, -im* (Vuk) *(o-)* »1° skidati mahune, 2° vaditi zrno« upućuje na drugo značenje od praslav. *komb,* koje je u *komuna* f (Lika, Dobroselo), »mahuna«, *komina* »zelena ljuska oraha«. Odatle na *-ba komidba* (Vuk). Radna imenica *kòmilac,* gen. *-oca* (Vuk). To je značenje dalje razvilo u izvedenicama na sastavljene sufikse: *-išak, -ūka, -oska, -uška: komoška* (Jačke) = *komüška* (ŽK) »mahuna« = *komišak,* gen. *-ška* (Srijem) »goli klip kukuruza, sinonim: klasunac (ŽK)« = *komiska* ("»Stulić) »ljuska«, s glagolom *komiškati.* To su postverbali od *komtšati =- komušati* »sinonim: komiti«. Odatle *komišavac,* gen. *-vca* »zreo orah koji se raspada«, *ókornak,* gen. *-omka* m = *okominja* f »klas, tuluz«, *komuša* (Lika), *komušina* (Vuk) »oljvina, okomak (Boka)« = *komuškinja* (Vuk, Boka). Botanički neologizmi *komušnice* = *komušnjače* »leguminosae«. Glagol *komiti* je raširen još na *-ititi komičiti se, komičim se* (Vuk, subjekt *suh orah};* na *-inati, -unati -unjati: kominati* (18. v.) = *kominjat* (Kosmet), *-unati* (Lika), *-unjati, iskominjati* (Lika) »istrijebiti grah iz komunja«, *okominjăt, -am* (Kosmet, objekt *pasulj)* »izvaditi zrnje«. Upor. još *klasovi nekomani* kad Martića. Ovamo možda furlansko *scoma* »battere a banco il frumento e spec, la segala, mlatiti«, odatle *scomade* f i *scornadìz* »rukovet«. Nerazumljiva je varijanta *kapucina* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »komušina«. U Orahovici (Slavonija) zabilježena je varijanta *očemunjati, ~am* »oljuštiti«. Čini se da je *ko-* > *če-* nastalo unakrštenjem sa *čehnuti* (v.) i ne treba pomišljati na prijevoj kao u lit. *k muras* »grozd«. V. *cerniti.* Ovamo ide prilog *raškomus* »odijeljeno, odjelito, svaki na svoju stranu« od *raskomusiti, -lm* »razvrći, razići se«. Samome *komusiti* nema potvrde, ali ima potvrda za *raskomušati se, -ušam* prema *komušati se, raskomušavati se, -usavam* (Lika), *raskomusiti se,* u značenju što ga ima prilog. Ta je metafora zacijelo nastala prema poljoprivrednom radu što ga predstavlja *komiti* s navedenim brojnim izvedenicama. Osnovno značenje od *kom* »drop« i *komuna* »mahuna« nalazi se u ukr. i rus. *kom* »Klumpen«. To se značenje

očuvalo u hrv.-srp. samo donekle u raširenju na *-sati kòmsati (se), -am* impf. (Dobroselo) »žvakati, glodati, gristi, žderati« *(ras-), ı],* »jesti u velikim komadima«. Možda i u *koma* f (Lika) »1° ugrijana, neistopljena žmara od loja ili sala, 2° obilat zalogaj slanine«. Prvobitno značenje očuvano je u lot. *kams* »Klumpen, grössere Masse, Kloss«, *kama* »Scholle«, *kamuōls* — lit. *kamuolys* »klupko«, gr. κώμυς, gen. -υδος »svežanj«. V. prijevoj *čest.*

Lit.: ARj 3, 888. 5, 231. 238. 241. 243. 250. 251. 249. 253. 314. 8, 513. *Elezović* 1, 307. 2, 25. *Miklošič* 126. *SEW* 1, 557. *Vasmer* 606. *WP* 1, 388. *Trautmann* 115. *Mladenov* 248. Bruckner, *KZ* 45, 42. 51, 230. Matzenauer, *LF 8,* 195-196. Buga, *REV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 270). *GM* 196. *Boisacf* 1117. *Gorjajev* 154. *Pirana** 980.

kom[3], praslav, pridjev »strm, okomit«, očuvan samo u oronimiji *Kom,* gen. *Koma* (14. v., Vuk, planine na različitim mjestima,' Vasojevići, Zrmanja, Likai, u složenk'ama *Komgora* = *Kongóra* (Bosna), *Kompolje* (Lika, upor. glede tipa složenica *KneSpolje),* poimeničen na *-ьc kòmac,* gen. *-mea* (Dobroselo, Lika) »velika strmina«, odatle augmentativ na *-ina komana* (Lika). Poimeničen je još sa -aça: *Kaynaca,* glavica, niže koje je selo *Komié* (16. v., Lika). Taj je pridjev raširen na *-it komit* (načinjen u naše vrijeme) = *okomit,* prilog *okomito* (Vuk) »nizbrdito«, na *-će komice — okomice* (18.-v., Vuk), *nàkomice* (Vuk) »sinonim: gurimice«. Odatle *okomica* f »vertikala«. Odatle imenica *nakomica* (Bosna) »čovjek nabodica, naletica«. Denominál na *-iti komiti* (18. v., jednom potvrđeno kod pisca Slavonca) »zabadati«, *okomiti se, okomim se na koga* (metafora) »osorno nasrnuli na nekoga«. Pravo značenje u postverbalu *ókornak,* gen. *òkõmka* »strana, nizbrdica«. Prvobitno je . značenje očuvano u denominalu na *-āti komati (se), -ām* (Vuk) impf, »mit der Hand stossen, dirati, gurati rukom« prema pf. *kõmnuti, -ēm* (Vuk) »udarati čim okomice«. Nalazi se još u ukr. prilogu *komit'* »kopfüber«. Dalje veze nisu poznate.

Lit.: ARj 5, 232. 239. 243. 250. 7, 399. Maretić, *Savj.* 77. *SEW* 1, 552. 557. Matzenauer, *LF* 8, 195. 196. Loewenthal, *WuS* 10, 185. *ASPh* 37, 393. Bruckner, *KZ* 48, 224.

koma[1] prilog (18. v., Lika, Dobroselo, Martić) = (sa deiksom -i > -/) *kòmãj* (Hrvatska, hrv.-kajk., slov., jugoistočna Srbija, Pirot, vranjski okrug, bug.) = *kome* (Ozalj) = *komać* (Jačke) = *komač* pored *kômoč* (Vodice) == *kûma* (ŽK) = *kümaj* (Jačke, marodna pjesma, *-j* < -i deiksa) = *kumać* (Jačke) »1° jedva, 2° otprilike (jugoistočna Srbija), 3° pravo (slov.). U bug. još *komahaj* pored *kuma* »fast, beinahe«. Samo južnoslavenska riječ. Koehler i Koštial identificiraju s prilogom stcslav. *tbkoma, tzkímo,* varijante *tzkomo* (Mihanovićeva krmčaja iz 18. v.) »solum«, bug. *tăkmo* »gerade, genau«, pridjev *tzkomt* »aequalis«, odatle glagol *IъЬъmiIi* > *taknuti* (v.). Oboje posudiše Rumunji *tocmai* prilog »eben, gerade, juste« i *tocmi* »ordnen«. Značenju, fonetici (variranje *o—u),* morfologiji (dočetak *-ać, -ač)* ne udovoljava Koehlerova i Koštialova etimologija. Na njem. *kaum,* stvnjem. *chumo,* koje zadovoljava semantički, ne može se pomišljati zbog fonetike, morfologije i geografije. Daničić je već pomišljao na vremenski prilog *kom* (14—16. v., Marulić, Dubrovčani, Kavanjin) »netom, subitocene, tostoché«. Za tu je pomisao Budmani rekao da nije dobra. Ali bi se ipak mogla pravdati. Mjesto *-a* stoji *-e.* Prema tome *-a* i *-e* mogu biti deikse. Glas *u* mjesto *o* može se tumačiti unakrštavanjem s prilogom *(s) mukom.* Ostaje neobjašnjeno samo *-č, -ć.*

Lit.: ARj 5, 231. 235. 776. 232. Ribarić, *SDZb 9,* 158. *Pleteršnik* 1, 427. *Mladenov* 247. *Miklošič 125.* 427. Isti, *Lex.* 1017. Koštial, *JF 2,* 308-309. Koehler, *ASPh 9,* 150-51.

koma[2] f (Belostenec, školski termin) »zarez (prevedenica od gr. riječi), zapeta, školski termin)«. Od gr. apstraktuma κόμμα > lat. *comma,* od κόπτω »režem«. V. *komad.*

Lit.: ARj 5, 232. *DEI* 1029.

komad, gen. *-ada* m (15. v., Vuk), općenit« > danas u hrv.-srp. sa dočetnim *-d* prema stsrp. *komatb* (13. st.) = *komati* pl. (Timok), *komat* (Crna Gora, prilog »malo«) = *komãt* (Kosmet) »Stück«, deminutiv *komatić* (14. st.), augmentativ *komatina.* Od komad izvedenice: *komadina* (i prezime), *komddac* = *komadah,* na *-esca* > *-eška komadeška* (usp. *soldateska'),* kol. na -je *komade,* na *-ara komàdara* f »rakija od komada kruha, hljebara«. Balkanski grecizam: búg. *komat,* cine. *curnata* »grand morceau de pain«. Denominál na *-iti komadati, -ãm* impf, *(is-, ras-)* prema iteratīvu na *-va- raskomadavati, -àdãvãm,* na *-iti raskomáditi,* na *-ovati komadovati, -ujem* (Tomiković). Potvrđen je i oblik sa r: *raskomàtiti.* Etimologijski opravdan je ^blik sa *t,* jer je od ngr. κομμάτι(ον) »morceau«, deminutiv na

-ατιον od κόμμα, apstraktum od κόπτω »režem« (prasrodstvo sa *kopati).* Ista se riječ upotrebljava kao ortografski termin *koma* (v.) »zarez, zapeta«. Glas *-d* mjesto *-t* nastao je u krajevima gdje dočetni zvučni suglasnici gube zvuk, a u deklinaciji se opet pojavljuje, npr. *rat, rada* itd. Riječ se nalazi i u strus. te brus.

Lit.: ARj 3, 888. 5, 232-4. 238. 13, 118-9. *Vasmer, GL* 80. *Miklošič* 126. *SEW* l, 553. *Mladenov* 247.

komanda f (18. v.) = *komenda* (18. v.) = *kumanda* (ŽK) »zapovijed, zapovijedanje, zapovjedništvo«. Od tal. postverbala *com(m)ando* preko njem. *Kommando* n, od *comandare* (14. v., prefiks *com-* i *mandare)* < kllat. *commendare.* Na *-ar komandor / komén-,* gen. *-ara* (narodna pjesma), pridjev *komandorski.* Na *-ante* (poimeničen part. prez.) *komàndan(a)t,* gen. *-anta* (narodna pjesma) = *kumendanat* (17. v., Reljković) »zapovjednik« < tal. *comandante* = (sa disimilacijom *n* <· *n* > *n - 0) komandai,* gen. *-ata* m (Lika) prema f *komandàtica* (Lika) = (sa *an* > *en* prema lat.) *kumendat,* gen. *-ata* (17. v., Trsatski statut), upor. polj. *kumendant.* Na *-ator komendator* (neologizam) za **komtur* (orden). Na *-atar komendàtãr* »isto što prebenda« je izvedenica od lat. postverbala *commenda* »crkveno dobro« (etimologijski je isto što *komanda,* ali nije značenjem). Na *-ir* < fr. *-eur komandir,* gen. *-ira,* prošireno na *-ъc* > *-ac komandírac,* gen. *-irca* (18. v.) < fr. *commandeur, õ* > *i* prema *komandirati, -mandıram* (Lika) = *kumandlrât* (ŽK) preko njem., zamijenjeno na *-ovati komandovati, -ujem.* Etimologijski ide ovamo još trgovački izraz *komandu* < tal. *comandita* > fr. *commandite,* pridjev *komanditan* »povjeren«, na *-ist komandist* m.

Lit.: ARj 5, 235. 236. 240. *REW** 2084. *DEI* 1025.

komär, gen. *-ára* m (Vuk), običnije sa deminutivnim sufiksom *-ъc komarac,* gen. *-rea,* sveslav.-praslav.;, »1° culex pipiens, 2° oronim *Komar,* toponim *Komárno* > madž. *Kamarom* u Panoniji«. Pridjev na *-ev komarčev.* Deminutivi na *-ič komarić,* na *-ica komarica* (17. v., prezime i toponim). Na *-nik kòmãrnīk* (18. v.) »1° zavjesa protiv komaraca, 2° planina (oronim)«. Osnova *kom-* raširena je sufiksom *-ar.* To neće biti isti sufiks kao u *gospodar,* nego je varijanta sufiksa *-or* kod onomatopeja (upor. *žamor, žagor, žugor).* Upor. gornjolužsrp. *komor.* Mjesto toga sufiksa dolaze drugi u baltičkoj grupi lit. *kamanė.,* žemaitis *karnime, kamine,* lot. *kamine* -- *kamane* »Erdbiene«, stprus. *kamus* »Hummel«, s kojim je *komar* također u prasrodstvu. Ništični prijevoj **сьтъ* > *čam* (Boka) »mala muha«, u rus. sa sufiksom *-eh смеіь* »bumbar« = *strmelj* (također slov.) »Hornisse«, u početnom slogu *cm* > *str* izmijenjeno zbog unakrštavanja sa *stršljen* (v.). Ie. korijen **qem-,* u prijevoju **qom-* »zujati« = srvnjem, *hummen* je onomatopeja.

Lit.: ARj 5, 236. *Miklošič* 125. *SEW* 167. 552. *Holub-Kopečný* 94. 177. *Bruckner* 249. *KZ* 45, 48. 51, 230. *Vasmer* 607. *Mladenov* 247. *WP* l, 889. *Trautmann* 115. Uhlenbeck, *PBB* 35, 174.

komarča f (Vuk, Dubrovnik, Brač, Hektorović, Risan) »morska riba chrysophrys aurata; sinonimi: podlanica (Istra), posuđenice dinigla (Pelješac i otoci južne Dalmacije), *(l')ovrata* (Hrvatsko primorje), ovratnica«. Možda od sintagme *kon marca,* tj. riba koja se lovi od *konca* mjeseca *marta.* V. *marač.*

Lit.: ARj 5, 236. Skok, *Term.* 49.

komārda f (14. v., Dubrovnik, Cavtat. Trpanj) = *komarda* (Muo) »1° dućan, *2"* mesarnica, bekarija, 3° casae gēnus (istročak.)« = *komerda* »4° (metafora) kreševo, ograšje, klanje«. Na *-ar* < lat. *-arius kòmãdãr* (16. v.) »mesar«, *kòmãrdãrev, -ov, kòmãrdãrskl.* Apstraktum na *-stvo kòmãdãrstvo.* Na *-iti kòmãrditi, -īm* impf. (Vuk, Dubrovnik, 18. v., Potomje) *(is-, ras-)* »(metafora) isprebijati«. U dubrovačkom latinitetu *camarda* »mesarnica«, *chamardar* (1348) »mesar«. Tako i u Splitu, Budvi, Krku i Rabu. Od biz. καμάρδα (Sophocles). U južnotalijanskim grčkim i romanskim narječjima znači »koliba, tettoia fatta di frasche e foglie«. Izvjesno je da je u vezi s gr. καμάρα, ali je teško protumačiti dočetak *-da.* Battisti naslućuje grčki deminutivni sufiks *-ida,* protiv čega govori potvrda iz 772. *de camarada* u Rimu.

Lit.: ARj 5, 236. Jireček, *Romanen ì,* 89. *Rohlfs* 141. 872. *Miklošič* 125. *SEW* l, 552. *DEI* 697.

. komból .m (Brač) »1° vješalica (grozd, obješen), 2° prezime (Hrvatsko Primorje)« = *komból,* gen. *-bola* (Istra) = *komból,* gen. *-bola* (Cres) »oveći grozd«. Deminutiv na *-ъc kombòlac,* gen. *-olca* (Krk) »kitica sa više grozdova koji se suše«. Još na *-ica kombolica* (Cres) »prezrela smokva«, *kômbulica* (Istra) »unda«. Varijanta sa *mb* > *m* raširena je i u drugim slavinama, s raznim

značenjima, medu njima *kòmolac,* gen. *-oca* »1° lakat, i to onaj dio koji strši, 2° toponim (Rijeka dubrovačka)«. Također slov. *komolec* »lakat« i polj. Barákovicév *komoliti, skomolili* »pomaljati, pojaviti se«, *iskomoliti* »pomoliti se, izviriti«, *iskomoljivati se* (Zoranić) čini se kao složenica s prefiksom *ko-* i *moliti* (v.). Variranje *m* > *mb* često je u arbanaskom i njemačkom (upor. stvnjem. *humbal* > *Hummel'),* ali ovdje nije jasno, ako ove riječi uopće idu zajedno, jer u slov., češ. i rus. *komol-* znači isto što *šut* (v.) »bez rogova«, što upućuje na drugu riječ srodnu sa stvnjem. *hatnál* »verstümmelt«. Možda od tal. *còbbola* = *càbala* (14. v.) > *cabla* < lat. *copula* »coppia« s umetnutim *m* pred labijalom. Značenje »unda« možda stoji u vezi s *kombulevàla, -alnica* (istročakavski) »Purzelbäume, za koje Štrekelj predlaže tal. *tombola* »Purzelbaum«, *tombolare.*

Lit.: ARj 3, 888. 5, 238. 246. Tentor, *УР* 5, 207. *Miklošič* 126. *SEW* l, 554. *Holub-Kopečný* 178. *Bruckner* 150. *Vasmer* 609. Machek, *IF* 53, 89. (cf. *Slávia 6,* 187). Štrekelj, *DAW* 50, *31. DEI990.*

komēdija f (16. v., Budmanijev akcenat), deminutiv *kòm.edijica* (16. v., Marin Držić) = sa lat, > tal. deminutivnim sufiksom *-ola komedtjōla* (16. v., isti pisac) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *komendija* (Vuk). Na -as *komedijaš,* gen. *-āša* m prema f *komedijašica* (Lika) — *komendijaš,* gen. *-aša* (Vuk), pridjevi *kome(n)dijašev, komedijaški.* Denominal na *-ati komedìjati, -ām* (Lika) (is- *se, ras-I.* Internacionalno od lat. *comoedia* < gr. složenica κωμωδία, od κώμος »banket« i ἀείδω »pjevam«.

Lit.: ARj 5, 239. 240. *DEI* 1030.

komešati (se), *-ām* impf. (Vuk) »miješati, mutiti, micati (se)«. Varijanta *r* mjesto *o krmiješati se, khnijeSãm* (Dubrovnik, subjekt *malo dijete)* = (ikavski) *krmišati se* (Vetranie). Sadrže zacijelo kao *kovitlati* itd. prefiks *ko-* i glagol micanja. Glas *r* mjesto *o* je onomatopeiziranje.

Lit.: ARj 5, 240. 602. 6, 615. Matzenauer, *LF* 8, 187.

kometa f (16. i 18. v., Budmanijev akcenat) »repata zvijezda, repatica«. Od gr. κομήτης »qui porte de longs cheveux« (se. αστήρ) > ό κομήτης »astre chevelu«, izvedenica od κόμη »chevelure, kosa« = lat. *stella crinita.* Učena riječ.

Lit.: ARj 5, 241. *DEI* 1028.

kotum, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Zagvozd, Vrgorac, Smokvica, Korčula, Račišće) = *komin* (Perast, Rab, Božava, Split) = *komin* (Milna) = *kamen* (ŽK) = *kamen* pored *kumen* (slov.) »1° kuhinja cijela (Dubrovnik, 2° ognjište, 3° peć (slov.)«. Bug. *komín* »dimnjak«. Deminutiv na *-ič kominic.* Na *-džija komindžija* (Obradović) »dimnjačar, odžačar«. Na *-aia komінača* f (Lika) »badženjača, motka kojom se (Obradović) »dimnjačar, odžačar«. Na *-ača kommača* f (Lika) »badženjača, motka kojom se badža zatvara«. Na *-jača šara kominjača* »vipera ammodytes (Valjevo, nazvana tako što izgleda kao posuta pepelom od komina)«. Na lat. *-ata: kõminata* (Dubrovnik, Čilipi) »dimnjak, fumar«. Upor. češ. *komnata* »soba«, slov. *komnata* — *cumnata* = *kemenata,* od stvnjem. *chamìnata.* Tal. imperativna složenica: *špacakomīn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik) = *špacakamīn* (Korčula) »dimnjačar«. Arb. *kamine.* Od balkansko-lat. *caminus* > gr. κάμινος, možda mediteranskog podrijetla, *caminata* (8. v.) »soba s ognjištem«.

Lit.: ARj 5, 241. 242. Budmani, *Rad* 65, 162. Hirtz, *Amph.* 60. Kušar, *Rad* 118, 15. *Pleteršnik* l, 117. 428. 487. Murko, *Südslavisches Haus* 16. *REW^S* 1549. *DEI* 702. *Rohlfs* 876. Vasmer, *RSI* 3, 272. 5, 143.

komisija f = *komisija* = *kumêsija* (ŽK) »povjerenstvo, sudsko izaslanstvo«. Od lat. *commino,* gen. *-anis,* apstraktum od *committere* (prefiks *com-* i *mitlere).* Glas *e* od tál. je participa *commesso.* Prema lat. akusativu > tal. *commisione* > *komisijon* m (16. v.), pridjev na *-alis komisionalan* (neologizam). Part. perf. proširen na *-arius* > *-ar: komesar,* gen. *-ara* = *komisar* (Istra) = (pseudojekavizam) *kornjesar,* gen. *-ara* — *komesarij* (15. v.) = *komisaři)* (18. v.) = *kumesăr,* gen. *-ára* (1445, ŽK) »povjerenik«. Odatle na lat. *-atus: kor misarljat,* gen. *-ata.* Na *-ija komesarlja* (toponim, Donja Lastva). Ovamo još sa *i* > *ь* > *a* i zamjena sufiksa *kumasur* (15. v.) »izvršitelj testamenta«. Taj pravni termin može biti stara posuđenica. Glagol *committere* nalazi se u *akomelivati, -am* impf. (16. v., u sudačkom govoru) »preporučiti« < tal. *commettere,* s prefiksom *a-* < lat. *ad-* (upor. španj. *acometer)* prema tal. *accomandare.*

Lit.: ARj 1, 58. 5, 240. 243. 778. *DEI* 1031.

komizgati se, *-am* impf. (Slavonija) »jednako se micati, nemirno stajati« prema pf. *komiznuti* (subjekt *lastavica,* Pcsavina) »stre-

umice poletjeti«. Upór slov. *komizgati* »die Achsel zucken«, s postverbalom *komízg.* Zacijelo složenica s prefiksom *ko-* i nepotvrđenom onomatopejom značenja »micati«,

Lit.: ARj 5, 243. *Pleteršnik* 1, 428. Šuman, *ASPh* 30, 297.

Komnen, bizantinsko prezime pisano sa *e,* ime muško (Vuk, narodna pjesma: *junak Komnen barjaktar),* pridjev *Komnenov,* prezime. *Komnenović* prema f *Komnena = Komnenija,* pridjev *Komennijin,* hipokoristik *Komna* (Novaković) = (sa disimilacijom *mn > ml,* upor. *mlogo < mnoga) *Komlen,* prezime *Komlenić* (Hrvatska Krajina), *Komlenići* pl. (selo, Modruš — Rijeka) = (prema pisanju -fe za η) *Komijen* (Novaković), prezime *Komljen* (okolina dubrovačka, Hercegovina, Sratinska, Bosna, katolici), odatle *Komljenović — (*sa *lj > j) Kômjen* (18. v., ime muško, narodna pjesma Dubrovnik, Hercegovina) = (ikavski) *Komlin* (Novaković), prezime *Komlinović* (15. v.) prema f *Komijena, Komljenija.* Upor. arb. prezime (Toske) *Komnino.* Od srgr. Κομνηνός.

Lit.: ARj 5, 243.

komod pridjev (Dubrovnik, 17. v.) »zgodan«, poimeničen *komod* m (18. v., Lika, Istra, Primorje) »zahod«. Tal. pridjev proširen na *-ьn > -an* kao svi drugi strani pridjevi *komadan* (Zagreb) pored *komadan* (16. v., Obradović), prilog *komadno* pored *komadno, komadno* (Dubrovnik, Cavtat, Mljet) »pogodno«. Sa *t* mjesto *d komotan* (19. v., Zagreb, Lika, Srbija), prilog *komotno* (Srbija). Apstraktum na *-itas,* gen. *-atis* > sttal. *-itate komoditad,* gen. *-i — komoditat,* gen. -i f (Dubrovnik, 17. v.) = fr. preko njem *komoditet,* gen. *-téta* m (Zagreb). Denominal na *-ati komoda me* (Kućište) »prija mi«, *raskomadati se,* s tal. prefiksom *a- < od- akomodavati, -odavam* impf. (I. Držić, 17. v.) »potpomagati«, *raskomodávati, -odavam.* Na *-irati* < njem. *-ieren* s prefiksom *ad- > a- akomodírati se, -modīrām* (Zagreb), *raskomóditi se* (Hrvatska, gradska riječ). Ovamo sa mletačkim nestankom medusuglasničkog *d:* furi, *comò* / *cumò* »cassettone« > *kòmo* m / ? / (Dubrovnik, Račišće) = *komo* m (Božava, Rab) = *komo,* gen. *koma* (Korčula) = (sa dodatkom *n* kao u *ferturi) kornon,* gen. *-ona* (Split) = *koma,* gen. *komala* (analogija prema *kòno'.konala,* upor. *buro : búrala,* Dubrovnik, Čilipi) »red ladica«, sa tal. deminutivnim sufiksom *-dno komoncïn,* gen. *-ina* (Dubrovnik, Cavtat) »noćni ormarić«. Ishodište, posvuda učena riječ od kllat. pridjeva *commodus* (od sintagme *cum modo* »što je po mjeri, potrebi, zgodi«).

Lit.: ARj l, 58. 5, 245. 249. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušär, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID* 6, 111. *REW*[3] 2086 a. *DEI* 1033.

komon;ika f (Bella, Šulek) = *komònika* (Vuk, Bačka) »biljka 1° artemísia vulgáris, 2° matricaria chamomilla (Dalmacija), njem. Beifuss« = *komunika* (Stulić ,i pisci) = (sa disimilacijom *n - n > m - l') komòlika* (Split, Sinj) = (sa nejasnim umetkom *t, d) komòtljika* (Vuk) = *komodljika* (Vuk, Crna Gora) »lopuh«. Nalazi se još u slov., češ. polj. i ukr. Sufiks *-ika* varira sa *-ica.* Uzimlje se da je izvedenica od *komonj* u sjevernim slavinama = *konj.* Bila bi to biljka važna za konjsku hranu. U bugarskom i ostalim slavinama znači i »djetelina«. Ako je tako, te izvedenice bile bi dokaz da je *komonj* »konj« postojao i u južnoslavenskom. Glede *t, d* upor. stprus. *camnet* »konj«.

Lit.: ARj 5, 245. 246. 250. 251. *SEW* 1, 555. *Holub-Kopečný* 178. *Bruckner* 245. *Vasmer* 609. Matzenauer, *LF* 8, 197. *WP* 1, 348.

komora f (Šulek) = na *-ika komòrika* f »(stablo) philyrea levis«, ~ *divja* »quercus coccifera«. Toponim, poimeničen pridjev sr. r. na *-bsk Komoriško* n (15. v.)., U okolini *Zadra.* na lat. *-eïum* = hrv. *-ik komornik < Comaretum* (a. 918). Dalmato-romanski leksički ostatak od gr. κόμαρος > lat. *comarum,* mlet. *gómera,* sic. *agumaru* itd.

Lit.: ARj 5, 248. 249. *Pleteršnik* 1, 428. Skok, *RIjfAZUZ* 1, 49. Isti, *Slav.* 102. 107. *REW*[3] 2072. *DEI* 1025.

komorač, gen. *-aca* (16. v., Sinj) = *komorač* (Premantura) = *komorača f* (Šulek), s deminutivom *komoračica* »laserpitium«, na *-ika komoračika* »pimpinella saxifraga«, augmentativ *komoračina* (Sinj) = *komarac,* gen. *-rea* (Belostenec, Stulić) = (metateza) *koromač* (Marčelji, Kastavština, Istra), deminutiv *koromačić,* augmentativ *koromačina,* pridjev *Koromačna, -sna* (nazivi uvala, sjeverni jadranski otoci), *koromačnica = koromač* (Belostenec) »slatki januš«, *kromăt* (Cres), (bez *ko-) morai,* koje se nalazi i u bug. i u arb. *morat = mëraçë* »biljka chrithmum maritimum«. Postoji još oblik *konmorač,* gen. *-oca* (Mikalja, Stulić, koji Budmani tumači po sintagmi *kon = kod mora* prema *pučkoj etimologiji,* iz koje je taj oblik nastao, ako se igdje govori; u današnjim sjeverno-jadranskim narječjima nije poznat). Drugi su srodni nazivi

motor, gen. *motra,* na *-ika matrika* »Steinbreche, Meerfenchel« = *matar* = cslav. *moioiгъ.* Pleteršnik ima *komorač* (Dolenji Kras) = *koromač = morač* »foeniculum officinale«. U balkanskim jezicima nalazi se još rum. *mărar,* arb. *maraj = mërajë* (Gege) = *morajé* (Hahn), cine. *maraľu.* Oblici bez *ko*potječu svi od gr. μάραθρον »fenouil < foeniculum«, egejskog podrijetla. U tom obliku nastadoše disimilacije *r - r > l - r (moioiгъ),* ispadanje *ra - r > 0 - r (molar, matar) — r–r>r–Oisath > z,* upor. tal. *zio <* θεῖος *> č (morač, komorač) = r - d·> r - l* (cine. *maruľu,* arb. *maraj, j < Íj) =* zamjena sufiksa (rum. *marar).* Slog *ko-* nastao je unakrštavanjem grčkih istoznačnih riječi *crithmon + marathron > *kamarathron.* Samo gr. κρήθ-μον, gen. *-ós* (Hipokrat) = *kritamon, kritimon* potvrđeno je na Siciliji *crittimu,* ngr. κοίταμον, tal. *crétano = creiamo = cretino.* Unakrštenje dogodilo se samo na našem Jadranu. Glede gr. θ > *č* upor. *cubar <* θύμβρος.

Lit.: ARj 5, 246. 248. 268. 345. Tentor, *JF* 5, 213. Skok, *Slav.* 39. 37. 71. 146. 152. 261. 121. 263. 214. *Pleteršnik* 1, 440. 428. *GM* 259. Šturm, *ČSJK 6,* 64. *Miklo'sič* 201. *SEW* 1, 73. 77. *Boisacg*[3] 609. *REW*[3] 2332. *DEI* 1155. 1166.

kompa f (Vuk, Novi Sad) = *kunfa (Posavina)* »plitka lađa u kojoj se prebrođuje rijeka, skela«. Na *-ašica kompašica* f (Kostajnica) »vodenica na kompi«. Od madž. *komp.*

Lit.: ARj 5, 250. 785.

komparativ, gen. *-iva* m (Budmani), poimeničen pridjev (19. v., Šulek), gramatički termin za drugi štěpen pridjeva, učena riječ, izveden na lat. *-ivus* od part. perf. od *comparare* »uporediti« (prefiks *com-* i *parare,* v. *aparat, parićat).*

Lit.: ARj 5, 250. *DEI* 1034. *REW*[3] 2094.

kompas m (Dubrovnik, 17. v.) »1° šestar, šestilo, 2° (nautički termin) busula, sjevernica (neologizam, 19. v., Šulek)« = *kompas* (Buzet, Sovinjsko polje) »šestar« < tal. postverbal *compasso* od *compassare* »mjeriti«, od prefiksa *com* i *passare* od *passus* »korak« = *kompas* (Belostenec) »sunčanik (sahat)« < njem. *Kompass* (također od tal.) = *kompan* (Belostenec) »isto«. Dočetno -г nejasno.

Lit.:. ARj 5, 250. 251. *REW*[3] 2095. *DEI* 1035.

komplesion, gen. -j f (Dubrovnik, 17. v.) »tjelesna narav čeljadeta«. Od tal. učene riječi *complessione* < lat. *complessio* (14. v.), apstraktum na *-io* od part. perf. *complesso* (također poimeničeno u *complesso psichico) <* lat. *complexus,* od *complecți, complettere.*

Lit.: ARj 5, 250. *DEI* 1038.

komplikacija f (Šulek) »zamrsak, zamršaj«. Od lat. *complicația,* apstraktum na -atto, od *complicare* (prefiks *com-* »zajedno«, *plicare >* (prema njem.) *komplicirati* = na *-ovati komplikovati, -ujem,* part. perf. pas. kao pridjev *komplikován.* Isti je glagol u *multiplikacija* »množidba«. V. *muhi.* Učene riječi.

Lit.: ARj 5, 250. *DEI* 1038.

komplïta f (16. v., Dubrovnik) = *kùmplīta* (15. v., deklinira se kao pridjev: *na kumplitoj) = kumplīt* m (16. i 17.: *savršnica iliti ~)* »crkvena molitva«. Poimeničen part, perf. u ž. r. *completa* (se. *hora)* od *compiere >* tal. *compieta.* Od istog je glagola apstraktum na *-mentum kumplemênt* (Božava) = *kompliment* (Zagreb, gradski govor) < tal. *complimento* (16. v.) > fr. *compliment (i* je prema španj. *cumplir).* Ovamo također prilog *kumplêt* »posve«, *kumplêt dôst* (ŽK) iz lat., upor. slov. *kúmplt.*

Lit.: ARj 5, 781. Cronia, *ID 6.* Šturm, *ČSJK 6,* 82. *DEI* 1037. 1038. *REW*[3] 2101.

komponiti, *-im* pf. (16. v., čakavci) »složiti, napisati knjigu«, sa njem. *-ieren komponirati, -am* »skladati (muzički termin, internacionalno)«, na *-ali komponjal* (objekt *verse,* M. Držić), *skompònjat, -am* (Dubrovnik), iterativ *skomponjavat* »šaliti se« = *skompòniti se* (Korčula). Od lat. > tal. *componete* (sttal.) > *comporre* (14. v., od prefiksa *com-* »zajedno« i *panere* »staviti«). Poimeničen particip (internacionalno) *komponenta* f. Na *-ist kompa, ist* m (19. v.) < *componista* »(prevedenica) skladatelj«. Apstraktum ba *-ilio* od part, *composilus: kompozicija* f »skladba« < *compostilo.* Od vlat. *composlus > kupus* (v.) i *kompot* m (gradski govor) < fr. *compot* preko njem. *Kompott.*

Lit.: ARj 5, 251. *DEI* 1038. *REW*[3] 2103.

komračiti, *-lm* irnpf. (Vuk, Srbija) »kuburiti, nevoljno živjeti«, s gubitkom *s* (deprefiksacijom) od *skomračiti, -lm* »škrtariti«. Prema Matzenaueru bilo bi to složenica s prefiksom *ko-* i *mračiti* (v.). To tumačenje ne zadovoljava semantički. Upoređivati se može

sa stcslav. *skomrah,* polj., rus. *skomoroh* < **skomorh* »praestigiator«, prema Miklošiču i Kelemini od langob. *scamareis* m. pi. »ljudi koji vrše sramotan posao«. Ide li ovamo i *skomutivati se* impf, »oklijevati«? Taj bi doista mogao sadržavati prefiks *ko-* prema češ. *skomírati* »languir« < *ko-* + *mříti* »mrijeti«.

Lit.: ARj 5, 251. *Miklósié* 310. Isti, *Lex.* 847 *Holub-Kopečný* 333. *Bruckner* 494. Matzenauer, *LF* 8, 188. *191.* 20, 9. Kelemina, *SIRev 4,* 191.

kòmun m (13. v., Istra) = *komun,* gen. *-una* (Rab, Božava) = *komuna* f (15. v., Dubrovnik, Cavtat) »općina«, danas ponovo uvedena riječ u književni jezik. Pridjev na *-alis komunalan (posao),* na *-ski komunskī* (14. y.) = *komûnski* (Božava), poimeničen n *Komūsko* (Bijela, Boka, toponim, *nš* > s). Od lat. *communis* (složenica s prefiksom *com-* i *munis* od *munus* »služba«) > tal. *comune,* pridjev i poimeničenje. Naš termin *općina* upravo je prevedenica odatle. Na lat. *-itas* > sttal. *-tade* > *-ta: komunitad,* gen. *-di* f (Vuk, Paštrovići) = na fr. *-té* > *-tet komunitēt* m (sjeverni krajevi vojne Granice). Na lat *-ata* > stmlet. *-ada komunăda* (Krk, Vrbnik) »s.lina« = *selska komunica* (Riječka nabija, Crna Gora). Na *-icore* (frekventativ) stcslav. *komzkati* (Euch, sin., Supr.), odatle postverbal bug. *komka* »Abendmahl«, na *-alnica komkalnica, komka(va)m se* »gehe zum Abendmahl«. To je posuđenica iz balkanskog latiniteta **cumineca,* arb. *kungë* »der den Laien verschlossene Teil der griechischen Kirche«, *kungoj* »gehen zum Abendmahl«, na *-imen* > *-im kuŋģim,* na *-ata kungatë* »Geweihtes Brot des Abendmahls«. Kao učena riječ odatle *komunìjon* f (Bokelji, 18. v.) < lat. *communio,* gen. -orai »pričest« i *komunìkati, -ãm* pf. (17. v., čakavac) »pričestiti«. Naši crkveni termini *pričest* f, *příčesce* n, *pričestiti* prevedenice su odatle. Upor. *kombkanije rekše pričeštenije* u rukopisu 13. v. Kao internacionalna riječ na lat. *-alio* > *-adja komunikacija* f »1° saopćenje, 2° saobraćaj«, *komunicirati, -icīram* »saobraćati« nije ušla dublje u saobraćajni jezik.

Lit.: ARj 5, 244. 251. 252. *Mladenov* 248. *GM* 214. *Románsky* 113. *REW³* 2091. *Pleteršnik ì,* 428. Cronia, JO 6. *SEW J,* 557. Vaillant, *l'ulletin linguistique* 14. Stefanie, *Slovo* 6—8, 102-3. Kušar, *Rad* 118, 21. *DEI* 1041.

kòmus m (17. v.) prema f *kamusa, komusica* (Kurelac) = *komus* (Voltiđi) »veliki pas molossus«. Budmani pomišlja na tal. pridjev *camuso* »plosnata nosa« nepoznatog postanja, ali koje u značenju »molossus« nije nigdje potvrđeno.

Lit.: ARj 5, 252. *DEI* 710.

konäblja f (Krk, Istra, oko Pazina) = *konabje* f pl. (Vrbnik, »za sputit živo«) = *kanâbla* (Vodice, Golać, Korlevići, Badema) »luk oko vrata ovce na kojem je zvono«. Deminutiv *konabljica.* Ovamo ide denominal *skonabjiti, -im* (Vrbnik, objekt *volí).* U mletačkom grada Krka *la conab(o)la* »isto«. Na Krasu *halamba* (metateza). U istro-rom. *kahaula* = furl, *cianeule* f, koje je sinonim od *cianive* f, kojem odgovara u hrv. (čakavskom) i slov. *kãmba, komplje.* Riječ *konablja* očit je lat. deminutiv na nenaglašeno *-ula *canäbula* i potpuno se poklapa s tal. dijalektalnim *canàula j -naola* f (mletačko-ladinski tip) = *kana(v)ule* (Rovinj, Fazana) »collare delle vacche«. Ta se riječ opetuje ne samo u Piemontu, nego i u južnoj Francuskoj i Španjolskoj. Već ta okolnost govori u prilog tvrdnji da je osnova riječi *canava* (16. v.) »collare dei bovini« predrimska. Istaknuti treba fonetsku razliku u postupku između istroromanskoga i furlanskoga s jedne strane i čakavske posudenice s druge. Dok je *b* medu vokalima iščezao u furlanskom i istroromanskom, očuvan je u hrvatskom i krčkoromanskom gdje je penultima sinkopirana.

Lit.: ARj 5, 254. *DEI* 713. Skok, *SIRev* 3, 173, *Banali 2,* 196., § 405. *REW³* 1600. 1. *Ive FEW* l, 215. Štrekelj, *DAW* 50, 32. *ASPh* 11, 461. 14, 526. *Letopis* 1896 s. v. *komplje. SEW* 1, 477.

konak m (16. v., Vuk) = *konak,* gen. *-âka* (Kosmet) »1° (pre)noćište, 2° stan, 3° dvor, palača, 4° zgrada za državne urede, 5° gostinjac«. Deminutiv na *-ič konačić.* Radna imenica na *-jar konačar* (Srbija, Milićević) = na *-džija konakčija* = *kona(g)džija* (Vuk). Denominal na *-iti konačiti, -im* (Vuk) (и-) = *konäčit* (Kosmet), odatle na *-ište konačište* n, na *-ovati kònakovati* (18. v.) »prenoćivati«, odatle *konakovina* (neologizam) »plaća za konak«, pridjev *konakovan,* složen *konakodajuć.* Balkanski turcizam (turski apstraktum *konak* »nastamba« izveden s pomoću sufiksa *-ák* od *konmak* »nastaniti se« kao *jatak, kačak, batak, sandžak, binek, dernek)* iz terminologije stanovanja: rum. *conac, conăcar, -arie,* bug., arb. *konak.* I sam turski glagol posuđen je u aoristnoj osnovi na *-d kondisati, -am* pored *-šem* (narodna pjesma) = *kondisati, -sam*

(Bosna, i iz prezenta) »namjestiti se, nastaniti se« = *kondisovati, -ujem* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Također balkanski turcizam: bug. *konvam* pored *kondisvam,* arb. *komps* (preko grčkoga) pored *köndis,* cine. *condisi,* ngr. κονεύω. Isti glagol sa recipročnim infiksom (modifikátorom) *-uš-, щ-,* kojim se kaže da više subjekata pravi glagolsku radnju, po imperfektivnoj osnovi na *-t konušťísat (se), -išem* impf, »biti u susjedskim = prijateljskim odnosima« = *konustisati (š > s* zbog disimilacije u prezentu *š - š > s - š"), -išem* (Bosna) »sinonim: kondisati« < tur. *kon-uş-mak* »naći susjeda, napraviti prijateljstvo«; bug. *konuštís(v)am.* Od osnove istog glagola sa sufiksom *-şu,* koji je u vezi sa recipročnim *-us-,* je *konšija* m = *komšija* m (Vuk) = *kojšlja* pored *konšija* m (Kosmet) prema f *konšika* »susjed«. Odatle hipokoristici *kóno* m (Vuk) prema f *kana* (Vuk, Srbija), s pridjevom *konin* = *komo* m (Vuk, Martié) prema f *kónša* = *konše* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović). Pridjev na *-in konšijin,* poimeničen na *-ica konši(ji)nica* (Banija, Lika) »susjeda«, na *-ski konšijskī* = *kōnšīski* (Kosmet). Apstraktum *konšiluk* (17. v.) = *konšilak* (Kosmet) = *komšiluk.* Denominal na *-ati konŠijati, -ãm* (Piva-Drobnjak) »biti s kim u komšiluku«. I taj je turcizam (tur. *konşu)* balkanski: bug. *komšija, komşuluk,* arb. *kompsM* = *koisht* (Skadar).

Lit.: ARj 5, 359. 360. 266. 280. 268. 276. *Elezović* l, 301. 307. Vuković, *SDZb* 10, 389. Zega, *Slávia* 9, 579—581 (cf. *RES* 10, 308). *Miklósié* 126. *SEW* l, 556. 557. *Mladenov* 248. *Lokotsch* 1201. 1202. *GM* 196. *Deny* §§ 574. 859.

kònastra f = *kunastra* (Poljica) »mljezivo > mízivo (ZK), Biestmilch«. Nalazi se još u bug. *kalastra, kalastra* »prvo mlijeko poslije telenja, Biestmilch«. Ovamo ide u prenesenom značenju (sinegdoha) *kùlizdra* (Lika) »šaljiv (pejorativan) naziv za najprostiji sir odnosno basu«. Zacijelo od balkansko-rom. *colostrum* > pl. n. *colostra* mediteranskog podrijetla prema Battistiju > rum. *cureastă,* tal. *colostro, colèstra* (Grosseto), *culiestru* (Astui'ija). Kako je to pastirski termin, mogao je ući u bugarski i hrv.-srp. preko rumunjskoga. Glas *n* je nastao po zakonu disimilacije *l-r* > *n - r* ili *r - r* > *n -r,* ako je preko rumunjskoga.

Lit.: ARj 5, 770. *Mladenov* 261. *Románsky* 112. *REW⁵* 2052. *DEI* 1021.

konat, gen. *konta* m (17. v., Perast, Rab, Božava, Potomje, objekt uz *davati, činiti)* = *konta* (Srbija) »račun«, *dat u kônat* (Kućište) »pričati svoje posle«, *tornati konat* (Istra, Primorje) »biti koristan«. Tal. *conto* < lat. *computus.* Postverbal od denominala *komati, -ãm* (18. v., jugozapad) = *kuntãt* (Božava) »računati« < tal. *contare* < lat. *computare,* od lat. prefiksa *cum* i *putare.* S tal. prefiksom í- < lat. *ex-: skonat,* gen. *skonta* m (Potomje, Korčula) »kamata«, internacionalni talijanizam *skonto* m »popust«, *skõntati* (Perast) < *excomputare,* odatle prema njem. *-ieren skontirati, skòntiram* impf. = *skontovati, '-ujem* »kupovati uz odbitak«, pridjev *skontovan* (1883). Razlikovati treba denominal s hrv. prefiksom *s skontati se* pf. (Vinkovci) »porefenati se, složiti se u računu«, *skontót* (Dubrovnik, Cavtat) »sračunati«. Glagol *kantãti, -ãm* (Lika) »1° govoriti pjesme u kolu, 2° govoriti nekome mnogo« može da potječe i od *cantare,* s kojim se unakrstio *contare.* Odatle poimeničen part. perf. akt. *kontàlice* f pl. (Lika) »pjesme koje se ne pjevaju nego se kontaju, tj. izgovaraju«.

Lit.: ARj 5, 261. 277. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Cronia, *ID 6. REW⁵* 2109. *DEI* 1073. 1077.

konatica f (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović, Šulek) »planinska travica«. Upor. rus. *kanatnik* »abutilon Avicennae«.

Lit.: ARj 5, 261.

konàval, gen. *-âvla* m (Bar, Sutomore, Crmnica) = *konavâo* gen. *-avla* (Crna Gora, Stoliv) = *konavo,* gen. *-avla* (Budva) »jarak, kanal za natapanje baštine (služi i kao granica između njih; da ne leži voda između dvije njive, dogovore se susjedi pa iskopaju jarak metar širok i metar dubok : *u konâvlu je zemlja pretilija)«.* Kod arbanaskih ribara u Ulcinju zove se *via,* a u Boki *kóno,* gen. *-ala.* U Sutomoru više se govori i *jendek* (v.). Kao ime kra'·» (horonim) *Konavli,* gen. *Konavālā* m pl. (14. i 15. v., najstarija potvrda 1378 = kolektiv na *-je Konavlje* (kao pridjev na *-/),* poimeničen u ž. r. prema *zemlja Kònãvlja* (crnogorska narodna pjesma), pridjev na *-bsk konavaoski* (14. v.) = *konavoska država* (Palmotić), poimeničen s pomoću *-ica Konavaoštica* (potok u Konavlju), etnik na *-janin Konávljanin* (14. v.) m prema f na *-ka Konavaoka* = *Konàvõka* = (analogijom prema *djevojka) Konavojka,* gen. pl. *Konavojaka.* Porfirogenet zove ovu župu Κανάλη, etnik Καναλῖτοα = lat. *Canale* (tako i danas tal. kod Kavanjina *Kanali,* iz čega se vidi da je *Konaval* isto što i *canalis* > *kano,* kao i daaas u Boki).

Riječ *konaval* potječe od lat. *cannabula* > fr. *chênaie.* Prema tome je to kao i *canalis* izvedenica od *canna* (v.) s pomoću sufiksa *-bulum* < ie. *-^dhlom.* Upór. definiciju *Thesaurusa:* »canalis od agros siccandos, quem gromatici inter signa terminalta référant«. Za razliku od *konablja, konavao* i *Konavlì* predstavljaju sa romanističkog gledišta ispuštanje suglasnika *b* pred velarnim vokalom kao u istroromanskom i furlanskom V. *konablja* i *konao.* Vlat. dvoglas *au* > hrv.-srp. *av* je kao u *Maurus* > *Movar, Mavar* (Dubrovnik), *Paulus* > *Pavão, laurus* > *(l)avor, lovor.*

Lit.: ARj 5, 262. Zore, *Rad* 170, 210. Jovičević, *ZbNŽ* 23, 152—153. Budnlani, *Rad* 65, 162. *SEZb* 15, 434. *REW*[3] 1566a. 1600. Skok, *NVj* 29, 330. Maver, *AR* 6, 240. *Ernout-Meillet* 136.

konc, prilog (Lika) »posve«. Od njem. *ganz.* Unakršteno sa *konči* (v.) *konci,* prilog (Lika, Dobroselo) »sasvim, samo«.

Lit.: ARj 5, 263.

koncediti, *-im* impf. (15. v., Statut kastavski) »dopustiti«. Od tal. < lat. *concèdere,* od prefiksa *con* i *cedere.* Apstraktum sa sufiksom *-io,* gen. *-ionis koncesija* f (1863) »dozvola sa strane države« < lat. *concessici,* pridjev na *-alis koncesionalan* (1863), na *-ar* < lat. *-arius koncesionár* (1863). Učena riječ.

Lit.: ARj 5, 263. *DEI* 1041.

koncept m (18. v.) »(uredski) sastavak«. Od lat. poimeničenog part. perf. *conceptus* > njem. *Konzept,* od *concipere* (prefiks *con-* i *capere}* > prema njem. na *-ieren koncipirati, -cipīrām* impf, »sastavljati«. Pridjev na *-alis konceptualan.*

Lit.: ARj 5, 263. *DEI* 1045.

koncili) m = *koncilijo* (14. v.) = *koncuyum* m (17. v.) = *koncil;* (14. v., Senj) = *koncil* (prema njem. *Konzil),* crkveni termin, učena riječ, »crkveni sabor«. Od lat. *concilium,* apstraktum na *-ium* od *con-* »zajedno« i *calare* »zvati«.

Lit.: ARj 5, 263. *DEI* 1046.

konćijera f (Perast, Dobrota, Kotor) »karafina za ulje« = *konar* m (Kućište, Brač) »uljanica za začin, so«. Na *-iera* < *-arius* od tal. *conciare* < lat. **comptiare,* od part, perf. *complus,* prefiks *co-* »zajedno« i *emere.* Na *-ar* < *-arius koncár* (Istra, čakavski) »castrator«.

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 30, 473. *DEI* 1046.

kondicija f (16. v.) »uvjet«. Od lat. *condiția,* apstraktum na *-io,* gen. *-ionis* od prefiksa *con-* i *dičio* od *dicere.* Prema tal. *condizione* > *kondicìjon,* gen. *-oni* f (Dubrovčani, 16. i 17. v.) = gen. *-ona* m (16. v., Dalmacija) — *kundicijon* (16. v.) »isto«. Pridjevi na *-alis,* poimeničeni *kondicional* m (gramatički oblik), proširen na *-ьn* > *-an kondicionálem,* na *-atus* > *-at kondicional* (18. v., Dalmacija).

Lit.: ARj 5, 265. 784. *DEI* 1052.

kondot m (Rab, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *kondot* (Korčula, Dubrovnik) = *kandôt* (Božava) — *kondüt* (Boka) = *kõndut* pored *honduć* pored *hãndut, handuć* (Smokvica) »zahod, nužnik, destro (v.)«. Od tal. *condotto* »cesso«, poimeničen part. perf. *conductum* od *conducere* (prefiks *con-* i *ducere).*

Lit.: ARj 5, 266. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. DEI* 1052. *REW** 1228.

kôndža f (Lika) »volja«. Možda turcizam *kine* »naklonost«, prema Budmaniju.

Lit.: ARj 5, 267.

konđa f (Vuk, Šumadija) »ubradač, povezača udate žene« — (sa disimilacijom *nd* > *ng) konjga* (Srbija, Valjevo, Mačva, Šumadija) = (sa nejasnim *t* < *k) tünjga* (Vuk, Baranja) »ženski potkapak od krpe oko kojeg se veže ubradač; sinonim: džega (v.) = (sa *p* mjesto *k, t* unakrštavanjem sa njem. *Bund,* ьрог. *punt, puntek) punđa* (Vojvodina, Srijem) »čvor od pletene kose na glavi«. Od madž. *konty* pored *punty* »Haube«, odatle i rum. *conciu, conclura* »frizura«, slvč. *kont,* ukr. *kanty.* Upór. *hondelj* (v.) i *fanjak* (v.).

Lit.: ARj 5, 267. 285. 12, 663. *BI 2,* 601. *Miklošič* 127. *SEW* l, 560. *Tiktin* 399.

konev f (slov., češ.), stara posudenica od lat. *canna* (Venancije Fortunat) »sorta di vaso« sa prijelazom u deklinãciju *ü* (prema *lagav, bačva* v.), ne nalazi se u hrv.-srp., nego u njem. *Kanne.* Odatle deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula cannula* > slov. *kanıta* f, dem. *kanglica,* također samo slov., vjerojatno preko njem. *Kannel, Kandel.* Opća južnoslavenska posudenica iz balkanskog latiniteta je izvedenica na *-ata* za apstrakte kol. značenja *cannata* f »upravo ono što stane u posudu, Kanne« > *kanata f* (Vuk) »sud ili mjera za vino« = *konala* (Budva, Tivat, Kosmet), dem. *kanalıca* (15. v., također toponim) »lončić od jedne litre, krčag, mjera za tekućine«. Nalazi se još u arb. *kënatë,* bug. *kanata*

»Weinfass, Tonkrug«, deminutiv *kanače,* čine. *canata,* ngr. *κаννάτα* »pehar, čaša«, tur. *kanata.* Odatle je i njem. *Kante* > *kanta* f (ŽK, 16. v., Vuk, slov.) »vodeni sud, krčag«, dem. *kantica* (Belostenec). Ovamo ide zacijelo i denominal na *-iti* od participa prošlosti od *cannare* od *canna* »grkljan« (medicinski termin) *raskonatiti* »rascijepati«, *škanatiti* = *raškanatati* (Dubrovnik) »mali beskot, tvrdi kolač rascijepati popola«, *skanatica* (Mikalja) = *škanata, škanatica* f (Dubrovnik) »tvrdi kolač rascijepljen popola«. Upor. iát. *ex-cannare* > tal. *scannare* »zadaviti«, od *canna* »Kehle«. Lat. *cannata* potvrđeno je od 9. v. kao mjera za tekućine.

Lit.: ARj 4, 824. 825. 5, 261. Elezović, *JF* 14, 229-230. *Pleteršnik* l, 385. 432. *SEW* l, 479. *GM* 187. *Mladenov* 230. *REW*[3] 1602a. *DEI* 722.

konfät, *-ã* (Kućište, s objektom u akuzativu: *ne konfâ me* »ne prija mi«). Od tal. *confarsi* < vlat. **confacere,* kllat. *conficere* (prefiks *con-).* S prefiksom *re refati, -am* pf. (Hrvatsko primorje, 1640, Vrbnik *po stimi refat drugim blagom)* »naknaditi, nadomjestiti«, od mlet. *refar* < vlat. **refacere,* kllat. *reficere.* Part, perf. kao pridjev *kontrafat* (15. v.) »patvoren« < tal. *contrafatto* < lat. *contrafactus.* Poimeničen part. perf. *kùnfet* m (sjeverna Dalmacija, Istra, 15. v., Marulić) »zahara, slatko«, odatle na *-nik kunfetnik* m (1441) »zdjela na kojoj se hrani ili donosi slatko«, od tal. *confetto* (14. v.), internacionalni talijanizam *konfeti* m pl. S prefiksom *re-* apstraktum *refectorium* > latinizmi *refektorij* m = *revertorije* m (Zaostrog) »jedaća soba redovnika«. Sintaktičke prevedenice : tal. *fare* u sintaktičkoj upotrebi prevodi se u jadranskoj zoni pri tvorbi faktitiva u vezi s infinitivima: *činiti čekati nekoga* (općenito Dalmacija), *da čini sjašiti čitavu regementu* (Tomiković); *fare* s prijedlogom *di* i imenicom prevodi se također *{fare di): činiti od manovala* »raditi kao (biti) radnik«, *činiti od advokata, od deputala* »biti advokat,% poslanik«. Prevodi se *fare* kao objektivan glagol i na sjeveru kao i u njemačkom: *činili komplimenat nekome.*

Lit.: ARj 5, 785.

kònferiti, *-im* pf. (Perast) = *kunferït* (Božava). Od tal *conferire* < kllat. *con/erre* (prefiks *con-* »zajedno« i *ferre* »nositi«). Apstraktum na *-entia* (part. prez. gen. *-entis* + *-ia) konferencija* (Budmanijev akcenat, 1865) »1° diplomatski dogovor, 2° sastajanje, 3° predavanje (prema fr. *conférence)«.*

konfesija f (1874) »vjera«. Od lat. *confessio,* apstraktum na *-io,* gen. *-ionis* od part. perf. *confessus* od *confiteri,* prefiks *con-* i *faterl.* Pridjev na *-alis konfesionalan.* Od tal. *confessione konfešijon,* gen. *-oni* f (Istra) »ispovijest«. Radna imenica na *-or,* gen. *-oris konfesur* (17. v.). Denominal *konfešati se, -ām* (Istra) »ispovjediti se«. Vidi naše prevedenice *spovid, ispovijed, ispovijest.*

Lit.: ARj 5, 267.

konfin m (Marulić) = *kùnfin,* gen. *-ina* (Vuk, Primorje, narodna pjesma, Perast, Istra) = *kùnfin* (Božava, Rab, Vodice) = (disimilacija *n - n* > *0 - n) kofin* (18. v., Kotor) =t *kuf în* (narodna pjesma crnogorska, Sutomore) = *kuvinj,* gen. *-inja* · (Lika) »razvod (istarski prijevod, 1195, 1275), međa, sinor (Makedonija)«. Od tal. < lat. *confine* (prefiks *con-* i *finis).* Istog je podrijetla prema njem. *-ieren* > *-irati konfinirati, -finirăm* < tal. *confinare.* Arb. *kuf t,* s članom *-ini.*

Lit.: ARj 5, 149. 267. 746. 785. 841. Ribarić, *SDŽb* 9, 81. Kušar, *Rad* 118, 22. *DEI* 1057. *GM* 210.

konfùndati, *-ām* pf. (Dubrovnik) »smesti, pomiješati, pomutiti« prema impf, na *-va- konfundavati, -fundavam* ~ *konfundili, -im* (Istra). Od lat. *contùndere* > tal. *confóndere,* prefiks *con-* i *fundere.* Apstraktum poimeničen particip perf. *confūsus* ná *-io* > *konfuzija* f, prema tal. *confusione* > *konfuzijon,* gen. *-oni* f (Dubrovnik, Istra, Potomje). Pridjev na *-ьn* > *-an konfuzan.*

Lit.: ARj 5, 267. *DEI* 1058. 1059.

konić m »vas quoddam« - slov. *kvinč* »ein Flüssigkeitsmass (Primorje)« -- *kune* (čedadski rukopis). Od furl, *cuinz* < lat. *congius* > tal. *còngo, cugnë* (Abruzzi) »barilo«.

Lit.: ARj 5, 267. *Pleteršnik* \, 493. *ASPh* 14, 230. Matzenauer, *LF* 8, 198. Sturm, *CSJK* 6, 69. *REW* 2146. *DEI* 1004.

kônka f (17. v.) = *kinka* (Vuk, Rab) = *kûnjka* (Gazarović, 17. v., Rab) = *küinka* pored *kûnjka* (Šibenik) »školjka, skrinjica, banbalja«. Od tal. *cónca* < lat. *concha* < gr. *κόνχη* »isto«. Starija je, čini se, posudenica sa *on* > *ç* u *kuka* (Stulić, Primorje) »vrst školjke«. Ali taj oblik nije dovoljno potvrđen i mogao je nastati od deminutiva *kućica* (Split) odbacivanjem sufiksa *-ica.* O *kućica* < *cozza* v. Na mlet. *-era* < *-ária kunkéra* f (Šibenik) »sprava za lov mušula«. Na lat. nenaglašeni deminutivni sufiks *-ula kűnkulja* f (Molai) = .

kunkuļa (Veli otok) »školjka«. Može se tumačiti jednako kao i *congujjë* (Abruzzi) od gr. χογχύλιον > tal. *conchiglia* sa gr. υ > *u*. Akcenat *kūnkulja* govori više u prilog umiješanju lat. *-ula*. Upór. još slov. *gungelj*, gen. *-gija* »Baumknoten«, *gungljača* »Knorrenstock« < tal. (mlet) *gongola*.

Lit.: ARj 5, 268. 721. 754. 879. *Pleteršnik* 1 261 Kušar, *Rad* 118, 19. *REW** 2112. 213. Matzenauer, *LF* 9, 39. *DEI* 1043. 1048. 1845.

konòbati se, *-am* impf. (18. v., Vuk, Lika) *(do-, is-)* »mukom živjeti«, *iskonobati se* (Lika) »izbaviti se od kakva zla«. Na *-iti ksònobiti, -lm* pf. (Vuk) — *skunabiti* »sinonimi: skunatoriti, sknaditi, skucati«. Bez paralela u drugim slavinama. Budmani upoređuje sa *kombati se, gambali se* (v.). Ne zadovoljava ni njegovo »izvući se iz konobe« za *iskonobati se.* Semantički stoji daleko i od rus. *kónob* »Becken« = stcslav. *konobt.* Možda je bliže izvedenica od *kon* m od *-četi* (v.) sa sufiksom *-oba* (v.). Upor. značenje u *jedva ću godinu dokonobati* »dovršiti«.

Lit.: ARj 2, 598. 3, 889. 5, 269. *SEW* 1, 558. *Vasmer* 614. Uhlenbeck, *PBB 26,* 204.

konsijencija (16. v., čakavci) = *konšijenca* f (Dubrovnik, 16. v.) = *konsijencija* = *konšencija* (čakavci) = *kunšencija* (16. v.) = *kušenca* (17. v., disimilacija *n - n > 0- n* već tal.) = *kušencija* (14. v., Istra) = *kusijenca* (Istra) »savjest (prevedenica od lat. v.)«. Od tal. *consciènz(i)a* = *coscienza* < lat. *conscientia,* apstraktum ná *-enfia* (part. prez. od *seire* + *-id).*

Lit.: ARj 5, 273. 276. 787. 834. 855. *DEI* 1067. 1129. Matzenauer, *LF 9,* 40.

konsìstorij m (16. v., Budmanijev akcenat) »savjet kardinala«. Crkveni -učeni termin od lat. *consistorium* (Tertulijan), apstraktum na *-ƨum* od *consistere* (prefiks *con* zajedno i *sislere,* reduplikativ od *stare).* Odatle apstraktum na *-entra* (part. prez. *ens,* gen. *entis* -f- *-id) konsistencija,* sa njem. *-ieren* > -irait *sistírati, sistīrām* »odgoditi«.

Lit.: ARj 5, 273. *DEI* 1047. 1069.

konsòlat, *-ãm* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »tješiti«. Od lat. > tal. *consolare* »isto«, prefiks *con-* i *solari.*

Lit.: DEI 1070. *REW** 2161.

Konstantin, gen, *-ina* (14. v.), odatle sa •starim pridjevom na *-j Konstatinj grad* »Carigrad«, prezime *Konštantínovia* = (sa novogrčkim *nd < ni) Karıştandın,* prema tome *Konstandinopol* (15. v.) = (disimilacija *n - n > n - 0) Konstadin = (n - n > 0 - n) Kostadin* (13. v.) m prema f *Kostàdina* i prezime *Kostadinić* — sa izmjenom sufiksa *Konstantije* (1348) = *Kostadije* (13. v.) = *Konstanco* (17. v., prema tal.) prema f *Konstantija* — *Konstancija* (17. v.) = *Konstance* (17. v.), upór. *Konstant-grad* (Kavanjin), valjda prema *Konbsta* (otac *Konstantina Velikog).* Veoma brojni su hipokoristici tri glavna tipa: (krаćenje prema disimilaciji *n - n > 0 - n) Košta* (14. v., Vuk) = *Kosta* i *Kosto,* prezime *Kostovié,* odatle sa grčkim sufiksom *-ai* < -αχης *Kostaćević,* (kraćenje prema novogrčkim *nt > nd) Kanda* pored *Kóndo* (Novaković), prezime *Kondić* (Bosna, pravoslavci), rumunjsko prezime *Coandă.* Najraznovrsniji je tip prvi slog *Ko-* + dodavanje slogova *-ča, -ča, -do, -jo* (varijante sa *-čin, -in, -adin, -an, -ak) Koca* (Srbija, Milićević) = *Kočo = Koča* (Vuk, Srbija, 18. v.), pridjev *Kočin čest* u toponomastici, prezime *Kocić; Kodo* (Lika), *Kojo* (14. v.) = *Koja* (Vuk, 14. v.), prezime *Kojovič,* pridjev *Kojin čest* u toponomastici, prezime *Kojić; Kojčin* (Lika, 15. v.), odatle toponim *Kojčinovac* (Bosna); *Kojin* (Novaković), toponim *Kojinovići; Kojadin* (obrazovano prema *Stojadiri), Kojan* m prema f *Kojana,* prezime *Kojanović; Kajak* (Dubrovnik), prezime *Kojaković.*

Lit.: ARj 5, 139. 143. 144. 148. 149. 166. 167. 265. 271. 274. 371.

konstelacija f (Šulek) »(metafora) situacija, raspodjela snaga *(politička konstelacija)«,* latinizam od nominativa *constellãiio,* gen. -oras, od kslat. part. perf. *constellātus,* tal. *constellare* »prosuti, snabdjeti zvijezdama«, prvobitno astrološki termin (1519), prefiks *con-* i *stella* »zvijezda«.

Lit.: ARj 5, 275. *DEI* 1134. *REW³* 8242.

konstitucija f »ustav (prevedenica)«. Od lat, *constituția,* apstraktum na *-io,* gen. *-ionis* od *constituere* (prefiks *con-* i *statuere)* »odrediti, staviti«, odatle *statuirati* preko njem. na *-ieren* i na *-ens,* gen. *-entis konstituanta* preko fr. *constituante* — tal. *costituente* f, poimeničen part. prez. Prema lat. sufiksu je *konstituci]δη,* gen. *-oni î* (17. v.).

Lit.: ARj 5, 275. *DEI* 1134.

konsulj m (Stulić, Šulek) = *konsuo,* gen. *-ula* (Mikalja, Stulić, Šulek) = (učeno) *konsolida* (Šulek), deminutiv na *-ula konsoldula*

»biljka gavez, symphylum officinale«. Od lat. *consolida* (od *consolidare,* odatle internacionalnu sa njem. *-ieren konsolidirati),* prevedenica od gr. σύμφυλον.

Lit.: ARj 5, 273. 275. 787.

konsùmat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »potrošiti« = *skonsumati* (I. Držić) = *skonšumat, -am* (Istra, prefiks 55 = *con,* dvaput isti sufiks), prema njem. *-ieren konsumirati, -sumiram.* Postverbal sa *nš > nz konzum* (Zagreb). Od tal. *consumare,* unakrštenje od *consumere,* prefiks *con-* »zajedno« i *sumere* < *subs-emere* »uzeti« i denominala *consummare* od *summa,* odatle internacionalno *suma* — *šuma* (ŽK) »iznos«, *sumirati, sumiram.*

*Lit.: REW** 2178. *DEI* 1072.

konšilj (Istra) = *kunšilj* (Istra) = *konselj* m (Marin Držić, objekt uz *slijediti)* »savjet«. Od tal. *conseglio,* danas *consiglio* < lat. *const-Hum,* od *consulere,* odatle internacionalno *konzultirati.* Na *-arius > -iere konsìlijer* m (Dubrovnik) = *konšiljer* (Istra) < tal. *consigliere* < stfr. *conseiller* < lat. *consiliarius.* Denominal na *-ati konšilj ati, -am* (sjeverni čakavci) = *kunšeljati* »savjetovati«, od tal. *consigliare,* mlet. *consejar.* Internacionalno *consul* govori se kod nas u dvije varijante: *nš* kao u tal. u jadranskoj zoni *konsol* m (1417) = *kunsol* (15. v.) = *kônsuo,* gen. *-ula* (Dubrovnik, 15. v.), *prokonsuo* (Kašić, Kanavelić) = *kûnsuo* = *konsula* m (narodna pjesma crnogorska, prema tal. *console,* upór. arb. *kushulë) =* ịsa *nz) konzuo* (18. v.) = *konzul, konzulov, konzulski, konsulāran* ḷ *-nzùlaran* (1863), *konzularskī,* apstrakti *konzularstvo,* na *-at konzulat,* gen. *-ata.*

Lit.: ARj 5, 227. 787. 273. 275. Budmani, *Rad* 65, 165. *DEI* 1069. 1070. *GM* 218.

kontèmplanje n (Gradić) = *kontemplacìjon,* gen. *-oni* f (17. v., teološki termin), apstrakti na lat. *-io,* gen. *-ionis* = *-anje* od *kontemplati, -ãm* prema iteratīvu na *-va- kontemplávati, -tèmplãvãm* (Dubrovnik, 16. i 17. v., danas ironickí) »(prema Gradićevoj definiciji) razgledanje, pomno i prosvijetljeno razbiranje i razvidenje«. Pridjev na lat. *-īvus kontemplativ,* proširen na *-ƨn > -an,* poimeničen na -ьс > *-ac kontemplatívac,* gen. *-ivea* (17. v.) prema f *kontemplativica.* Učena riječi od lat. > tal. *contemplare,* denominal od *templům* (v.), upravo »uvesti nešto u vlastiti horizont, gledanje«.

Lit.: ARj 5, 277. *DEI* 1074.

kòntenat, f *kontēnta* (Dubrovnik, 15. i 16. v.) = (pseudojekavizam) *kontjent* (16. v., Dubrovnik) *(ne-),* apstraktum na *-bstvo kòntēnstvo* = *kontènt* (slov.) = (sa ispuštanjem sufiksa *-tuš) kanten* (17. v., ŽK Žuretići) = (sa *o > u) kunten* (Jerković) = *kùnten* (Lika), *kùntenstvo* (18. v.), *kuntènat,* f *kuntêntа* (Rab) = *kuntienat* (Račiće, Kraška visoravan, Istra) = *kunt enet* (Cres) = *kuntint* (pseudoikavizam, Božava) »zadovoljan«. Denominál na *-ati kontèntati, -ãm* pf. (Vuk, Boka, Perast) = *kuntentati se* (13. v.) »zadovoljiti (se)«, *nekontentanje* (Gradić). Po zakonu haplologije *kuntati (2* mjesta u rukopisu 16. v.) »platiti« (ni; e dovoljno potvrđeno). Od lat. *contentus* > tal. *contento,* part. pas. od *continere,* prefiks *con-* i *tenere.* Upor. *suzdržljiv.*

Lit.: ARj 5, 278. 787. 7, 885. *Pleteršnik* 1, 432. Kušar, *Rad* 118, 24. Ribarić, *SDZb 9,* 40. Cronia, *ID* 6. *REW⁵* 2182. *DEI* 1075.

kontra (Dubrovnik, Šolta, Brač, Hvar, Vis, Split) = *kontra* (Istra, Hrvatska) = *kontro* (Istra) = *kuntra* (Rab), prijedlog s dat., prilog *(pro i kontra)* »protiv (u neprijateljskom smislu)«. Od lat. > tal. *contra,* tal. *contro* (od *cum extra).* Odatle s prefiksom *in- incontrare* < *kuntrât* (Božava), *ex-tal, scontro* »stratto, libro dei mercanti« > prema njem. *-ieren skontrirati, skòntrlram* impf, »pregledati blagajnu«, *skôntro* (Istra), prijedlog »prema«, *skòntrat* (Dubrovnik) = *škontrat* (Korčula, subjekt *vjetar, maištral)* »sudariti se (o oblacima, vremenu, o promjeni vjetra)'«. Apstraktum na *-atura skontràdura ĩ* (Dubrovnik, Cavtat) = ìkontradura (Kućište, Brač, Korčula) »nagli preokret vremena«. Na *-ino: škontrm* (istročak.) »talea« < furl, *scontrin* »Kerbholz«. Na *-ata: kontrada* (Istra) = *kunträda* (13. v., Božava, Rab) »kraj, okolina, ulica«. Prefiks u imeničkim i glagolskim složenicama: od germ, i srlat. *bannum* > tal. *bando* »propis« < mlet. *contrabando > kuntrăbando* (Božava), *kontràbanad,* gen. *-anda* »krijumčarska roba«. Po tom tipu: *kontrarevolucija, kontrapunkt* (muzički termin) i naše prevedenice *protunamira, protuslovlje,* u brodarskoj terminologiji: *kontracenta* (Mljet, pribijena je na *centi), kontrafünj* (Korčula) »kantir (v.)«, *kontramadiri* (v. *madir), kontraranda* (v. *randa); kontroversija* f (17. v), od kslat. apstraktuma ná *-io,* gen. *-ionis controversia* »diskusija«, od part. perf. od *controvertere.* Ovamo ide i internacionalni francuzizam *kontrola* f < fr. *controle* (1611), radna imenica na *-eur* < lat. *-atarem* < *-or kontrolor,* gen. · *ira* < fr. *con-*

trôleur, od lat. *contrarotulum* »protiv registra«, od *rola* < fr. *rôle* < lat. *rotulus* »zamotak, smotak«. Ovamo ide još *kòntresl* (Perast), *kontrast* m (Šulek) »oprečnost«, postverbal od *kontrèstati = kontrestăt* (Cres), 1520. *kontrestanje* n = *kontreštanje* (15. v.). Od tal. *contrasto, contrastare* < lat. *contra stare* (v. *stati).*

Lit.: *ARj* 5, 278. 279. 788. Kušar, *Rad* 118, 29. Budmani, *Rad* 65, 167. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. Hraste, *Rad* 272, 35. Cronia, *ID 6. REW*[3] 2187. 2191. 8231. Štrekelj, *DAW* 50, 53. *DEI* 1078. 1084. 1082.

kontrat m (Dubrovnik, Potomje, Lika, 17. v., Smokvica, Korčula) = *kuntrăt* (Istra, Božava) »ugovor, pogodba«. Od tal. *contratto* < lat. *contractus,* poimeničen part. perf. od *contrahere,* odatle prema njem. *-ieren kontrahírati, -tràhirãm,* od lat. *trahere,* na *-atus* lat. *tractatus* > *traktat,* gen. *-ata* »rasprava«.

Lit.: *ARj* 5, 279. 288. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 2188. *DEI* 1082.

kontribucija f (1866) »namet«. Od lat. apstraktuma na *-io,* gen. *-ionu contribuția,* part. perf. *contribuim,* od *contribuere,* od *tribus* »pleme«.

Lit.: *ARj* 5, 279. *DEI* 1083.

kontricìjon, gen. *-oni* f (17. v., Budmanijev akcenat) »(teološki termin) skrušenje, skrušenost«. Od tal. *contrizione* < lat. *contrītio* gen. *-ōnis,* apstraktum na *-io* od part. perf. *contritas,* od *conterere.*

Lit.: *ARj* 5, 279. *DEI* 1084.

kontùtnac, gen. *-aca* (Šulek, 1865, i danas Hrvatska), od njem. *Kontumaz* m = *kontùmacija* f (15. v., Dubrovnik, sudski termin) = *kontumanac,* gen. *-anca* (Srbija, Milićević) = *kontromanac* »lazaret«. Toponim *Za kontomăcijom* (Muo, ribarska pošta u Ljutoj). Od tal. pridjeva *contumace* < lat. *contumax,* gen. *-acis* »koji se ne pokorava odredbi«, apstraktum na *-ia contumacia.*

Lit.: *ARj* 5, 250. Matzenauer, *IF 9,* 1. *DEI* 1089.

kontus m (15. v., Marulio) = *kuntoš* m (Vuk) = *küntus* (15. v.) = *kuntuša* f (Mikalja) »ćurak, kožuh«. Kao balkanska riječ nalazi se u rum. *contas,* bug. *kontos,* arb. *kondósh* = *këndàsh* = *knosh* (Skadar) < ngr. κοντόσιον, ali i u ostalim slavinama, u slov. *kantus,* slovačkom i poljskom (16. v.) kao i u madž. *köntös* (16. v.), odakle je naš refleks *kuntoš,* u njem. i fr. Uporeduje se sa κανδύς kod Ksenofonta (Kiropedija) »persijsko gornje odijelo sa širokim rukavima«. Evropski je naziv za odijelo orijentalnog podrijetla. Ovamo može da ide i *cimer* m (Vuk, Crna Gora), s deminutivom na *-ьc cìnterac* »tunica pellicea«, ako se uporedi s bug. *kintíš,* koje je prema Mladenovu blizu riječi *kontoš.* Izmjena *o > i* i zamjena dočetka *-iš, -oś* sa *-er* ostaje neobjašnjena.

Lit.: *ARj 2,* 137. 5, 280. 788. *Miklošič* 128. *SEW* l, 559. *Bruckner* 253. *Mladenov* 237. 249. *GM* 197. Šuman, *ASPh* 30, 302-303.

kònvenat, gen. *-enta* m (Dubrovnik) = *kunvenat* (Perast) = (disimilacija *n - n > в - ri) kuvěnat* (Kotor) = *(nv > m) kumenat* (Perast) = *Kumenat* (toponim, sjeverna Dalmacija) »manastir, samostan«. Od lat. *conventus,* gen. *-us* > tal. *convento,* od *convenire,* prefiks *con* »zajedno« i *venire* »doći«. Pridjev na *-olis konventual(ari) (misa konventuala,* Kašić), poimeničeno m fratar *konventualac.* Odatle *konvènjati, -ãm* pf. (16. v., Dubrovnik) »pogoditi se, složiti se, sporazumjeti se«. Odatle opet apstraktum na *-ium* tal. *convegno* > *kunvènjo* (objekt uz *jenüt* Božava) »sastanak«. Oblik na *vn > m* je možda leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Upor. rum. *cuvant* »riječ« iz balkanskog latiniteta. Apstraktum na *-io convenția* > *konvencija* f (1853) »pogodba, sporazum«, od tal. *convenzione* > *konvencìjon,* gen. *-oni* (Boka). Pridjev na *-alis konvencionalan* (Šulek).

Lit.: *ARj 5,* 280. Skok, *NVj22,* 442. Cronia, *ID 6. REW*[3] 2192. *DEI* 1090. 1091.

kònvikat, gen. *-kta* m (1868) = *konvikt* (Zagreb). Od lat. *convictus,* gen. *-us* »zajednički život«, od part. perf. od *convivere,* prefiks *con-* »zajedno« i *vivere.* Ovamo ide i *konvīt* m (16. i 17. v., Dubrovnik) »gozba«, postverbal od *konvitati, -ãm* (17. v., Dubrovnik) »zvati na gozbu«, od lat. > tal. *convitare.*

Lit.: *ARj* 5, 280. *DEI* 1092. *REW* 2200.

konvûls m (Rab) »trzavica«. Od tal. *convulso* < lat. *convulsus,* poimeničen part. perf. od *convellere,* prefiks *con-* i *veliere.*

Lit.: Kušar, *Rad* J18, 19. *DEI* 1093.

konj, gen. *konja* m (1564, Vuk) = *kônj* > *kojn* (Kosmet, hrv.-kajk.) = *konj,* gen. *konja* (Buzet) »1° equus, 2° na krovu dvije kose grede spojene na kaděnu (škare) (Buzet, Sovinjsko polje), 3' oronim, planina« prema f *kobila* (Vuk) »* equa, *2'* psovka za žensko«, sveslav. i praslav. riječ. Izvedenice su od svakog naziva posebice. Od *konj:* pridjevi na *-ev kònjev,* poimeničen *Konjević* (prezime, toponim), na *-ov* u poimeničenju *Konjović* (prezime), na *-ski konjski* (čest u imenicama bilja, kao toponim u sr. r.), poimeničen na *-jak konjštak,* gen. *-áka* »prišt«, na *-ina Konjšćina* (nazvano po plemićima *Konjski,* toponim). Deminutiv na *-ьc kònjac,* gen. *konjca* (Menčetić), na *-bk konjak,* gen. *konj ka* (Jačke), na *-ec konjic* (15. v., također toponim), sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *konjičić* (Vuk) = (hrv.-kajk.) *konjiček,* na *-ik kônjîk* (sjeverozapadni krajevi), na *-če konjće — kônjče,* gen. *-eta* (Kosmet). Augmentativi: na *-ina konjina,* na *-etina konjètina* »konjsko meso«. Radne imenice na *-tuk kônjîk* (1552, stcslav. i rus.), odatle pridjev na *-ski konjički* (1545, stcslav. i rus.) < **konjb* -l- *-nik* prema *konjanik* (Vuk) — *kònjeník* (Bosna), odatle na *-nica konjica* (iz rus.), *konjica* (Rijeka) »hrpa od 4—5 oraha jedno na drugo«, odatle na *-jar konjičar* »vješt jahač«, na *-bstvo konjaništvo* (Belostenec) = *"konjištvo;* na *-ar kònjãr,* gen. *-ara* m (15. v.) »čovjek koji čuva konje« (razlikovati treba *Konjari* u Makedoniji »maloazijski Turci«, od *Konia* < *Iconium)* prema f na *-ica konjarica* »krupna okrugla šljiva«, *konjarija* (Belostenec) »konjaništvo«, na *-nica konjarnica* »staja za konje«; na *-uh: kônjuh* m »1° koji čuva konje, 2° lično ime (1260, 1457), 3° toponim (staro ime za *Elbasan* u Albaniji)« = *konjuk* »konjski liječnik« prema f *konjuha* (Dubrovnik, okolina) »zmija«, na *-ica, -nica konjušica — konjūšnica* (18. v.) = *kònjuška,* od pridjeva na *-ski konjūškī,* poimeničen na *-ica konjuštica* (Vuk) »smuk«, na *-ača konjuvača* »vrsta jabuke«, na *-ar konjuhar* (Mikalja i drugi leksikografi) = na *-jar konjušar* m (18. v., Vuk) prema f na *-ica konjušarica* (Vuk), na *-ka konjušarka* »vrsta biljke«, denominal na *-iti konjušariti;* na *-džija konjàdiija* (Ljubiša) »sinonimi: konjar, konjušar«. Kol. na *-od konjad f* (Stulić, nepouzdano), na *-adija konjàdija* (Belostenec) »konjaništvo«. Parasintaktička složenica *nàkõnjče,* gen. *-eta* n (Bačka, Banat, Srijem) = *nakônče* (Kosmet) »muško dijete koje se mladoj daje na konja«. Složenica s glagolskom osnovom kao drugim elementom: *konjòbãrka* (Vuk, Srijem) »vještica jaka, koja konje obara«, *konjòder* (Lika) »(u šali) koji crknutu kljusad dere«, *konjogriz* (Đakovo, Gospić) »biljka cichorium intybus«, *konjòkradica* m (Vuk), *konjòmora* (Vuk) »velika binjadžija (v.)«, neologiznii *konjotrka* i *konjotržac,* s imenicom kao drugim elementom *konjorep* »biljka equisetům«. Denominal *okònjitì (se), òkonjím* »dobiti konja«, obrazovano prema *okućiti se, onovčili se.*

Izvedenice od *kobila* nisu ni izdaleka tako brojne; praslav. pridjev na *-j kobilj* vrlo je čest u toponomastici u vezama s toponomastičkim imenicama *do, glava* itd., poimeničen na *-njak kobiljnjak* = *-njača kobiljnjača* »vrsta trave«. Prezime *Miloš Kobilić — Kobilović,* izmijenjeno u *Obilie.* To se prezime dovodilo u vezu i sa *kopile* (Kostić). Na *-ar kòbilar* (17. v.) = *kobilãr* (Kosmet) »1° koji trguje kobilama, 2° vuga, 3° vrsta grožđa (Cres)«. Augmentativi za psovanje *kobilètina, kobilésnica, kobilarda, -dija* (Lika). Na *-iça kòbilica* f — *kobllica* (Cres) »1° skakavac, prug, šaška, 2° kost na prsima kokoši, 3° razna oruđa«, na *-it kobilïi* m (Brač) »drvena naprava na preši za ulje«. Rumunji posudiše *cobîlă* (Moldavija) »1° rdav konj, 2° Pflugschleife = madž. *eke-kabala«, cobiliță* (Muntenija) »kolac na kojem se na ramenu nosi voda«, Madžari *kabala-Ió* »kobila« i *kabocza* »cicada, cvrčak«. Glas г u *kobila* je nastao iz jery-a: stcslav. *koby-, ía,* rus. *kobyla.* Važan je rus. *komonb* za etimologiju *konja.* Suglasniku *m* odgovara u lit. *kumelė —- Kume* »kobila« prema stprus. *camnet* »konj«. Iz tih upoređenja *izlazi* da je *konj* nastao iz ništičnog prijevoja **komnb,* a *m* da se razvio iz *b,* kako se vidi ne samo iz praslav. *kobyla,* nego i iz karijske (ne-ie. jezik Male Azije) κακκάβη »pastuh«, gal. *caballos* > lat. *caballus* (u svim romanskim jezicima i u arb.), gr. καβάλλης, lat. *cabo* »pastuh«. Budući da se mocija izrazuje na sasvim neuobičajen način u ie. jezicima, a s obzirom na to da je potvrđena i u jednom starom ne-ie. jez-ku Male Azije, mora se uzeti da *konj* i *kobila* pripadaju pred-ie. supstratu, i to sjevernom.

Lit.: *ARj* 5, 135. 281. 7, 401. 8, 351-352. *Mažuranić* 517. 523. Ribarić, *SDZb 9,* 159. *Elezović l,* 297. 305. 310. 438. Tentor, *JE* 5, 207. Kostić, *RIEB* \, 232-254. *JF 12,* 49. *Miklošič 122.* 126. 128. *SEW l,* 534. 555. 561. *Holub-Kopečny* 174. 193. *Bruckner* 241. 253. *ASPh* 11, 118. *Vasmer* 583. 609-610. 618. *ZSPh 9,* 141. *Garjajeo* 147. *WP l,* 348. Brandenstein, *PW,* Šupi. 6, 142. *Tiktin* 379. Trombetti, *AA* 3, 26. Schwentner, *PBB 62,* 32. Mailin, *RPV* 76, 1. Markov, *RFV* 5, 75. Dyneley-Prince, *Slávia 2,* 638-640. *Boisacf* 388-389. Boháč, *LP* 33, 106-109. Pokorny, *KZ* 56, 133. J inker, *KZ* 50,

249-59. Loewenthal, *KZ 47,* 146. (cf. Baric, *JP* 3, 208). *ASPh* 37, 378. Oštir, *AA* \, 78-138 (cf. *JF* 3, 214).

konjado m (Istra) = *kùnjado* m (Istra, Boka, Dubrovnik) = *kunjâdo* (Rab, Cres, Božava) prema f *kunjada* (Primorje, Dubrovnik) = *kunjada* (Liburnija, Božava, Rab) »djever, šurjak, svak, pašenog prema zaova, svast, jetrva«. Od lat. *cognatus* (složenica, prefiks *cum* i part. perf. *natus,* od *nasci,* »consanguineus = gr. συγγενής«) u značenju krvnog srodstva, specijalizirano na pomenuto određeno srodstvo > mlet. *cugnado* > *cugnà.* Arb. *kunat* ide zajedno s rum. *cumnat.*

Lit.: AR) 5, 283. 783. Kušar, *Rad* 118, 16. 18. Budmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID* 6. Ribarić, *SDZb* 9, 171. *GM* 214.

konjeda f (Pančić, Šulek) »biljka glycyrrhiza echinata«.

Lit.: ARj 5, 284.

konjëstar, gen. *-stra* m (Perast, Prčanj; *e* > *je* pseudojekavizam), s deminutivom na *-ic* (tip *măljîc* od *malj,* v.) *konjêstric* m (Prčanj) = običnije je f *konêstra* (Božava, Veli otok, Molai) = *konêstra* (16. v., Hlijevno), sa deminutivom *kònestrica* = *kanistra* (15. i 16. v., Šibenik, čakavci), "sa deminutivom *konistrica* (15. v.) = *kònjestra* (16. v., Ranjina), sa sumnjivim deminutivom *konjestrik* (M. Držić) = (sa *str* > *str* kao u *oštar)* = *konêstra* (Lika, 17. v., Istra, Klana), s augmentativom *koneštrètina* (Lika) i deminutivom *kònestrica* (Istra, Lika) = *kanistra* (15. v.) = *konještra* (Lika), *konještretina, konjestrica* (Lika, Istra) — *kuneštra* (Krk) »košarica, koš, sprta, krtol« = *kaneštra* (Vodice, Istra) »platnena torbica«. Od lat. *canistrum,* n. pi. *canistra,* odatle hrv. femininum, čine. *canestra* = arb. *kanistre,* od gr. κάναστρον, jadranska posudenica možda već iz balkanskog latiniteta. Valjda je izvedenica od *canna* (v.)

Lit.: ARj 5, 267. 268. 285. Ribarić, *SDZb 9,* 156. Rešetar, *Štok.* 242. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1594. *Rohlfs* 890. *GM* 174. *DEI* 718.

konj uš m (Cres, *djeca idu na konjüš,* kad ribari ulove mnogo ribe da i ona nešto dobiju od lova) = *kanjüš* (Dubašnica) »(ribarski termin kome je značenje postalo prilično neodređeno) moljakanje ribe poslije dobra lova u proljeće i jeseni (u rečenicama: *gremo na kanjuš}* = *ajdemo na kanjušu* (Pavlinović, Makarska)«, Parčićev prijevod »pesce che guizza fuor della tratta o rimane sul lido« = *kanjuš* m (Muo) »riba koja se dijeli nakon lova onima koji potežu mrežu (to su ribe koje su ostale u magli, v.)«. Na *-ar* < *-arius kanjušar,* gen. *-ara* »koji moli ribu nakon lova (sreća je njihova u noći kad ima dosta palombića, Muo)«, prijevod Parčićev »persona che accoglie il kanjuš«. Denominal na *-iti konjušiti* (Šibenik) »doći na ribe, u cilju da se dobiju« = *kànjušiti, -im* impf, »kad se mreža napuni ribe, svak pomaže istezati, te hvata za se ribe što preko mreže bježe (Pavlinović)« = *kanjošiti, -im* (Bogišić) »vrst krađe ribe kad ribar prodaje ribu: djećaci odvrate pažnju njegovu kakvim kazivanjem, onda zahvate šaku ribe» = *kanjušariti* »(Parčićev prijevod) raccogliere il pesce rimasto sul lido«. Neispravno je Budmanijevo i Mažuranićevo dovođenje tog starog ribarskog termina u vezu sa *kanjith* »grabežljiva ptica«. U Zadru je zabilježen 1749. taj termin u mlet. obliku *cognusso.* To je postverbal od lat. > tal. *cognoscere (n* očuvano u južnofr., furi, i retorom.). Prvobitno značenje, koje je danas potamnjelo, jer se običajno prakticira više, bilo je »priznanje = dar u ribama onima koji su pomagali pri istezanju mreže«. Prvobitno se značenje još vidi u definiciji koju je dao ribar iz Malínské »dar gledaocima koji su pomagali ribaru, od ulovljenih riba, lokarde itd.«. Može se uzeti da je *konjuš* — *kanjuš* dalmato-romanski leksički ostatak. Glede *0* > *a* upor. stal. *scanoscenza.*

Lit.: ARj 4, 823. 828. *Mažuranić* 483 Skok, *Rad 222,* 121. *Farcii* 323. Tentor, *JF* 5, 206. *REW*[3] 2031. *DEI* 1004.

kopa f (1395, Vuk) = *kopa* (Crmnica, Škaljari, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje, ŽK, slov.), baltoslav., sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »1° Getreideschober, 2° Holzhaufen, 3° (Tivat) plast sijena, 4° žljebnjak na krovu (Buzet), 5° 60 snopova slame, škopnik za pokrivanje krova, 6° stog žita (Riječka nahija, Crna Gora, Buzet)«. Deminutiv na *-ica* potvrđen je od južnoslav. jezika samo u slov. 1 u rum. *căpiță* = *copită,* s analogijskim sing. *copită,* pi. *ćopiti* »Heuschober« i arb. *kapice* = *kapice* »isto«. Na *-ila kopila í* »1° stog« zemlje i kamenja blizu kuća (južna Dalmacija, 2° oronim (Brač, Bosna)«. Na *-ište kopiste* (Vodice) »Ort wo Heuschober stehen«. Na rom. deminutivni sufiks *-uceu kopnia* (Toimin) »skup Iješnika na ljeskovoj grani«.Denominal *skopiti* (Riječka nahija) »sadjesti pšenicu«. Upor. stcslav. *kopbcb* »Hügel«. Baltičke su paralele: lit. *käpas* = lot. *kaps* »Grabhügel«, i u prijevoju lit. *kopa* »Menge«, *kopti* »gomilati«. Iljinski predlaže vezu sa *kup* (v.), koje se mora drukčije tumačiti (Boisacq sa gr. κύπη ?). Upor. u historijskim spomenicima *cappa ļoeni,* na *-ilo kotila,* gen. *-kopilā* pí. t. »stog zemlje i kamena ukraj kuće« i istočno-fr. *kabot* »Heuschober«. [Za *kopiste* v. i *koplje].*

Lit.: ARj 5, 292. 15, 280. Skok, *ASPh* 30, 308. 33, 363. *ZbNŽ* 23, 162. Miletić, *SDZb 9,* 578. *Mažuranić* 525. Ribarić, *SDZb* 9, 154. *Miklošič* 129. *SEW* l, 562. *Holub-Kopečný* 179. *Bruckner* 254. *KZ* 48, 208. *Vasmer* 618. Iljinski, *ASPh 29,* 162-3. Tiktin 285. *GM* 175. 198. *Boisacq*[3] 536. *REW*[3] 1648. Filipović, *IG* 3, 265.

kopan, f *kopna,* pridjev na *-ьn* (Lika), sveslav. (osim rus.) i praslav., »1° na suhoj zemlji, 2° bez snijega«. Poimeničen je prema deklinaciji *i kopan,* gen. *kopni* f (18. v.) = u sr. r. *kopno* n (16. v., sjeverna Dalmacija i čakavci, danas općenito u književnom jeziku, se. *mjesto,* zbog toga sr. r.) »suho, continens, (u Dubrovniku) astarea (< ἡ στερεά γη — ἤπειρος »kontinent)«. Nalazi se još u stcslav., češ. i ukr. Poimeničuje se i s pomoću sufiksa *-ica kopnica* (Lika) = *-ina kopnina* »mjesto bez snijega«. Denominal (inhoativ) na *-éti kopnjeti, -im (do-, is-, o-, s-,* subjekt *snijeg)* = *kopnei, -гm* (Kosmet) = *okopniti* (Menčetić), *skopnili, raskopniti, raskopnīm* »rastopiti«, *kopnuti, -em* (18. v.). Samo južnoslavenska riječ; *(is)kopneti* (Kosmet, Srbija) ima i metaforicko značenje »(o)slabiti«: *iskopneo sam čekajući te.* Upor. slov. *prekopa* »1° toplina snijega, 2° mjesto bez snijega« i inhoativ *kopėti, -i* »muffig werden«. Osnova je *kop-,* koja je prijevoj od *kipjeti* (v.), a uporeduje se i sa rus. *kopot,* gen. *kopti* »grah« i gr. καπνός »dim«, prema Brückneru i sa polj. *kopeć.*

Lit.: ARj 2, 598. 5, 293. 306. 307. *Mažuranić* 526. Lalević, *NJ 2,* 279—280. *Miklošič* 129. 426. *SEW* l, 566. *Bruckner* 256. *Mladenov* 250. *Vasmer* 620.

kopar[1]**,** gen. *-pra* (Vuk), sveslav., ako nije posuđen, kako misli Meillet, i praslav. naziv »mirisave biljke anethum graveolens L.« = (s metatezom *r* u naglašeni slog) *krop* (upor. češ. *kopr)* »sinonim: kmin (v.)«. Deminutivi na *-ьc koparac* (Šulek, upor. slov. *kopre* »Fenchel« i búg. *kóprec)* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kòmprc* (južna Dalmacija?) = na *-bk koprk* = na *-ić kapric.* Poimeničen pridjev na *-ov* u m. r. *koprov* m »sinonim: komin (v.)«. Augmentativ na *-čina* < *-ьc* -f- *-ina koparčina* (Sinjski rukopisi) »biljka peucedanum«. S pridjevom *kopar slatki* »morač = komorač, motar (v.)«. Pridjev na *-ьn* potvrđen je u toponimu *Coparno* (Dalmacija), poimeničen na *-ik Koprnik.* Biljka je kulturna, Madžari posudiše *kapor,* Arbanasi *kopër* »sinonimi: meraje i aç«. Ne zna se ide li ovamo rum. *caprine* f pl. = *caprine* (Muntenija) »narcissus«. Postanje nije utvrđeno. Dovodi se u vezu sa *kopriva* (?) (v.), sa *kopnjeti* (v.), rus. *kopot,* gen. *-kopti* »prašina«, sa *kipjeti* (v.), kao i sa lit. *kvėpti* — *kvepë* »mirisati«. Posljednje je najvjerojatnije. Prijevoj *o* ostaje ipak nejasan.

Lit.: ARj 5, 251. 294. 311. 313. 314. 611. *Miklošič* 129. *SEW ï,* 504. *Holub-Kopečný* 179. *Bruckner* 256. *Vasmer* 619. *Tiktin* 287. *GM* 198. *Mladenov* 251. *Godin* 95. *WP* l, 380. Meillet, *Ét.* 409.

Kopár[2]**,** gen. *-pra* m = slov. *Koper,* gen. *-pra* (Istra), toponim od lat. lok. *Capris.* Pridjev *koparski.* U istro-rom. očuvano pored mlet. naziva *Capodistria* »glava Istre«, u etniku *Cauresan,* pridjev izveden s pomoću dvostrukog lat. sufiksa *-ensis* > *-ese* i *-anus.* Zamjena lat. *pr* > *ur* naliči na *kavre* = furl. *ciavre* (pogrdan furl, naziv za Slovence i Hrvate) < *capra.* Hrv.-slov. oblik, u kojem je očuvana grupa *pr,* od važnosti je za lingvistiku istroromanskoga. Time se dokazuje veza tog jezika u 7. v. sa dalmato-romanskim. Riječ *capra* dolazi još u imena otoka *Kaprije* n *(na* ~)j etnik *Kaprijanci* (čakavci, koji govore *cimjaja)* < tal. *Capri* (upor. u južnoj Italiji *Capri, Anticapri* < *çapraş* ?). Zamjena romanskog dočetka · *-i* (pl. f) sa *-ije* je kao u *Žirje* < *Zuri, Celje* < *Celeiae, Scupi* > *Skoplje, Bibani* > *Bibinje.* Ovamo ide zacijelo *kaprice,* gen. *kaprica* f pl. (Konavli) »le convulsioni u čeljadeta i u živina«, Upor. *kozice* »Pocken«. Dočetak *-ice* i-ije jasan, je li naš deminutivni sufiks *-ica* ili lat. *-ictus* ? Na nenaglašeni sufiks *-ula căpruia,* u pluralu *caprulae* > mlet. *Coorle,* odgovara toponim *Kopralj* = *Kopranj* kod Zadra < *Căpruii* nom. pl. (1076 — 1080). Na *-aria: Kopara,* otočić u rogozničkom zaljevu. Na *-eolus:* slov. *krpúlja* »divlja koza, Gemse« < *capreola.* Ovamo ide možda i etnik *Šavrini* »Slovenci koji živu na istarskoj visoravni u području pješčenjaka (kotari Kopar i Piran: njihovo kajkavsko narječje nije identično sa narječjima Brkina i Kraševaca, ali pokazuje zajednicu sa narječjem Bezjaka i Fućaka)«. *Šavrini* je izvedenica na tal. *-ino* (tal. *caprino* »stereo caprino)« od **šavre* < furl, *ciavre* <

lat. *capra.* Ovamo ide možda još *orlz na kavraman* (Prčanj) »Lammfleisch mit Reis«.

Lit.: ARj 5, 294. Šturm, *CSJK 6, 55.* Zore, *Rad* 110, 217. *Pleteršnik* 1, 479. Skok, *NVj 29, 226.* 331. Isti, *ČSJK* 3, 24. 151. passim. Isti, *GSND* 15-6, 100. si. Isti, *Slav.* 150. *REW*[3] 1647. 1649. Ribarić, *SDZb* 9, 7.

kopati, *kopam* impf. (Vuk) *(do- se, u-, ,0-, ot-, po-, pot-, pro-, ras-, s-, u-, za-),* balto-slav., sveslav. i praslav. poljoprivredni termin za obrađivanje zemlje oruđem (motikom, krampom itd.), »graben, hauen, hacken«. Glagol *dokopati se* ima metaforicko značenje »dočepati se«, tako i *skapati, -am* (Boka) »istrošiti kopanjem« prema *skopat, -am* (Kosmet) »uhvatiti«, *iskopati* »uništiti«. Iterativ se pravi prijevojem duljenja *o — a: -kapati,* samo s prefiksima; s pomoću infiksa *-va- -kopavati, -kòpãvãm,* također samo s prefiksima. Izvedenice samo od *kop-.* Pridjev na *-ьn kopan* »koji se lako kopa«, poimeničen na *-ica kopnica* (Kavanjin) »grob«. Postverbali: *kop,* gen. *köpi* f (1490, srednja Dalmacija, Pavlinović), *kop* m, *iskop* m (Vuk, Crna Gora) »istraga, uništenje«, *prokop* m, *raskop, ukop* m. Radne imenice na *-ač kopač,* gen. *-ača* m prema f *kopačica* (Vuk), odatle na *-ija kopačija* f »kopanje«, na *-ьc kopač,* gen. *kopca* (16. v.) = *-telj kopateìj* (Stulić); od *iskopati* »uništiti« na *-njak iskopnjak* (Vuk, Crna Gora) = *iskopanih* (Boka) = *iskopajnik* (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *iskopnik* m prema f *iskopnica* »koji koga iskopa, uništi«. Na *-ača kopača* f »ašov«, s augmentativom *kopačina.* Na *-ina kopačina* f »plaća kopaču«. Na *-ka kopačka* f »nekakav strug«. Na *-alo kopalo* n (Lika) »oruđe za kopanje zemlje«, na *-alica kopâlica* f (Istra) »vrijeme za kopanje«. Na *-anica kopanica* »1° repa« = *kopanica* (Kosmet) »2° izrađen kameni predmet iz cijelca kamena, kao, svjećnjaci u crkvi« = *kopanica* (Molat) »naćve«. Na *-anik'. nakopanîk,* gen. *-ika* (Vuk) »put nakopán«. Na *-nja kòpnja* f (Vuk). Na *-bk skõpak,* gen. *-pka* m (Kosmet) »motika koja se skopała«. Na *-ovina kòpovina* (Lika) »okopana njiva poslije krumpira i kukuruza«. Složenica (humoristická) *kopogüz* m »slab i tup nož«. Deminutivne glagolske izvedenice na *-čati kopčati, -am* »gaziti po snijegu«, odatle *kopčalica* (Lika) »put načinjen stopama kroz debeli snijeg«, na *-kati kopkati.* Nejasna je tvorba *ukopütiti se, ukopīstīm* metaforičkog značenja »oprijeti se tvrdoglavo, ne popustiti se« = *ukofištit se* (objekt *nos, krasta)* »postati tvrd«. Ovamo ide i izvedenica na *-anj kopanj* (18. v., Slavonci), na *-anja kopanja* f (15. v., Marulić, slov.) »1° sud izduben iz jednog komada drva, 2° naćve«, s deminutivom na *-ica kopanjica* (Crna Gora). Upor. rus. *kopano* »Wassergrube«, bug. *kopanka* »kopanja«. Iz toponimije: *Kòpaoník* (Vuk) = *Kôpaník* (Kosmet). Glagol *kopati* ide medu kulturne termine, koji se posuđuju. Madžari posudiše *kapa* »Haue«, *kapacs* »Grabmesser«, *kapálni* »kopati«, Rumunji *ciipaie* < *kopanja.* Baltičke su paralele potpune: lit. *kopati, kapoju* — lot. *kapát* »kopati«. Dalja je veza u gr. σκάπτω i κόπτω (odatle internacionalni gramatički termini *koma, apokopa, sinkopa)* i u arb. *kmesë = këmesë = kamés* »Hacke, Hippe«. V. *kopito, koplje* i *cijep* (v.).

Lit.: ARj 5, 294. *BI 2,* 635. *Elezović* 1, 438. *Mažuranu* 525. *Miklošič* 128. *SEW* 1, 562-564. *Holub-Kopečný* 179. *Bruckner* 255. *Vasmer* 618-619. *Mlădenov* 250. Reichelt, *KZ* 46, 338. *GM* 185. 386. *Boisacq*[3] 492-493. 870-871. Vaillant, *RES 22,* 15-16. Tomanović, *JF* 17, 209.

. **kopča** f (17. v., Vuk, Kosmet, i slov.) = *kovča* (17. v., narodna pjesma) = *kopče,* gen. *-eta* n = *skovče* (narodna pjesma, Torlaci, Pirot u Srbiji, analogijski prema *dugme, puce)* = *kofče* f pl. »Haftel, Hacken und Öse daran« = *kovča* (Piva-Drobnjak) »(metafora) ovca savijenih rogova, tako da liče na *kopče«,* hipokoristik je od pridjeva *kovčoroga.* Pridjevi na *-ast kôpčast,* na *-li* (Vuk) indeklinabile kao epitet za *čakšire.* Deminutiv na *-ica kopčica* (Vuk) = *kovčica* (Dubrovnik). Na *-ar kovčar,* gen. *-ara* (Vuk) »1° muška kovča« = *kopčar* »2° koji gradi kopče«. Na *-ak skopčaci,* gėb. *skopčaka* (Posavina) »vrst veza«. Denominali na *-ati kopčati, -ām (is-, ot-, pri-, ras-, f-, u-, za-'), kopčati se* »l ° (metafora za kokoši) coire, 2° (djetinja igra, Vuk, Hrvatska) bacati kopču«. Particip perf. pas. *zakopčan* kao pridjev je metafora »šutljiv«. Impf, na *-va- raskopčavati / skop-* s prijevojem duljenja *o > a: prikapčati (ot-, s-);* na *-iti kopčiti, -lm (ras-, za-)* (Belostenec, Vinkovci, Dalmacija, Zagora, Pavlinović) prema *raskopčivati, -kopčujem.* Balkanski turcizam (tur. *kopça* od korijena *kob-* »debeo, okrugao«) iz terminologije odijevanja: rum. *copceă* s glagolom *incopcia,* bug. *kopča,* arb. *kopshë = komçe* (Skadar). Bilo je tumačenja i iz slav., dovodeći riječ u vezu sa lit. *kabėti, kabù* »visjeti« i sa *skoba* (v.) (tako Jagić i Zubatý).

Lit.: ARj 5, 146. 296. 297. 15, 300. Vuković, *SDZb* 10, 289. *Elezović l,* 313. *Miklošič* 129. *SEW* 1, 564. Jagić, *ASPh 2,* 397. Zubatý, *LF* 28, 116. Matzenauer, *LF* 8, 199. Jokl, *Unt.* 93. *GM* 198.

kopčeg m (17. i 18. v.), deminutivi *kòpčežac,* gen. m *-sca, kopčežić,* na *-ar kopčežār,* denominal na *-iti kopčežiti, -im = kovčeg* m, dem. *kovčežac,* gen. *-sca* (15. v.) = *kovčežić* (17. v., Vuk). Augmentativ *kovčežina* »1° küfar, gen. -fra (ŽK), kufer (Bosna), 2° raka, 3° Bundeslade«. Nalazi se još u bug. i u stcslav. Rum. *coįdug,* pi. *-e = coşceiu,* pl. *-cee* »Behälter aus Latten zum Aufbewahren von Mais« sadrži unakrštenje sa *koš* (v.). Bez izvjesno utvrđene etimologije. Prema Mikkoli od tur. *koßurcak,* prema Miklošiču izvedenica je od gr.-biz. καύκαλον »Schale eines Muscheltieres«, καύκαλιον »pehar«, od καϋκος, καύκιον = lat. *canea* > rum. *cauc* »Schale«. Možda je _od lat. *caucellus* (latinizacija od καύκαλον, upór. κάρταλλος > *cartellus)* > rum. *chepcel* (Srbija, Krajina, Ratkovo). Glas *-g* mjesto *-/* objašnjava se unakrštenjem sa *prtljag, panjega* (v.). Upor. istu zamjenu i u *frčug* (v.) < *hordiolus.*

• *Lit.: ARj* 5, 297. 411. *Miklošič* 136. *SEW* l, 594. *Mladenov* 244. Bruckner, *KZ* 48, 189-1-90. Mikkola, *IzvORJAS* 18, 1, 246.

koperatûr, gen. *-ură* m = *kooperátor* (Zagreb) »(crkveni termin) župnikov pomoćnik«. Od lat. *cooperator,* gen. *-oris* (19. v.) > tal. *cooperatóre* (13. v.) »suradnik«, radna imenica na *-ãtor* od glagola *cooperare,* prefiks *co-* i *operare,* denominal od *opus,* gen. *operíš* »djelo«. Odatle učena izvedenica na *-atio kooperacija* f »suradnja«. Pridjev na *-îvus kooperativ* m »(trgovački termin) udruženje za nabavku robe« koje se izgovaraio u Zagrebu *korporativ.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 21. *DEI* 1094.

kopija f (16. v.) »prijepis«. Denominál na *-ati kopijati, -ām* pf. (16. v.) prema impf, na *-va-: kopijavati, -pijavam* (Dubrovnik, *s-* Omišalj) = prema njem. *-ieren kopirati, kopiram* impf. *(pre-).* Učena posudenica od lat. > tal. *copia, copiare.*

Lit.: ARj 5, 298. 15, 279. *DEI* 1096.

kopīl m (čakavski, 17. v., Vetranie) — *kopîl* pored *kopilj* (Kosmet) = *kopio,* gen. *-ila* (Ančić) »l ° izvanbračni sin; sinonimi na zapadu: faćuk, špure, mûle, mulâc m prema mulića f, 2° obješenjak (Kosmet)«. U Svetostefanskom hrisovulju muško ime *Kopiiь z dêtiju, brat mu Kopih* (15. v.). Odatle na *-ič Kopiliče* (selo, 1761, Kosmet) i *Kopiloviće* (Kosmet). To se prezime identificiralo sa *Kobilić* > *Obilie* (v.). Femininum: *žena kopila Theodora.* Pridjev na *-ьn: kapılan* (17. i 18. v.). Sa sufiksom *-e,* gen. *-eta* za mlado *kopile,* gen. *kôpileta* (17. v., Vuk, Kosmet) »1° izvanbračno dijete *(od kurve kopile,* narodna pjesma), 2° (metafora) zakržljali klasić · kukuruza (Mikleuška)«. Deminutivi na *-sce* < *-ьc* + *-će kopilešce,* na *-ъc kopilac,* gen. *-Ica.* Na *-an* (kao *Milan) kapılan* (17. v., Vuk) = *kopiljan* (Vuk) »1° (psovka) nezakonit, 2° valjan momčić«. Na *-jak kopiljak* (Kosmet) »1° kopilan, 2° obješenjak«. Na *-ica kopilica* = *kòpllnica fvuk,* Dobroselo, Lika) »ovca ili koza koja je postala sjanjna prije vremena«. Na *-ač kopilac* (Lika) m »odraslo muško kopile« prema f na *-ača kopilača = kopiljača* »1° djevojka koja rodi kopile, 2° ime ovci«. Kôl. na *-ad* f *kopilad,* gen. *-i* (Vuk). Denominal na *-iti kopüiti se, kopīlī* (subjekt *ovca, koza) (o-) = kopīljlt se, -īlji* (Kosmet) (o-). Balkanska riječ iz oblasti pastirstva i porodičnog života (uspor, *stăpâniri) :* rum. *- copil* (sa dodacima *din flori, de lele, de la umbra gardului)* prema *ï copilă* — sa slav. deminutivnim sufiksom *-ica copilită* (nije pejorativno) »dijete, malo djevojče«, odatle pridjev *copilăresc = copilăros* »djetinjski«. *copilărie* »djetinjstvo«, augmentativ *copilandru* m, *-dră* f »velik dječko, djevojka«, *copilări* »provoditi djetinjstvo«, deminutiv *copilaş.* Istaći treba da se rumunjski akcenat u svim značenjima poklapa s akcentom u Kosmetu i s arb. *kopil.* Kad u rum. znači »izvanbračno dijete«, onda je akcenat isti kao u srp. *kopile* = rum. *copil.* U rum. može značiti još *copileţ (-ef* < *-ьc)* »Wurzelschössling des Mais« i »bağlama«. Posljednja značenja nema u hrv.-srp. Bug. pokazuje *e* mjesto í kao novogrCki i bizantinski: *kapele, kopelče* (koje se slaže u akcentu sa hrv.-srp. *kopile), kopelák,· kopeláče, kapelan.* Arb. *kopu* ima drugo značenje »sluga«. Samo kod Gega znači isto što i u hrv.-srp. Ali i u arb. pridjev znači »aufgeweckt, schlau«. Isto značenje kao u hrv.-srp., bug. i kod Gega pokazuje ngr- κόπελος »spurius«, ali u κοπέλι »junger Mann, Diener«, κοπέλα »junges Mädchen« < cine. *capelă* nema pejorativnosti; deminutiv κοπελούδα. Oštir i Jokl tumače postanje te balkanske riječi iz arbanaskoga. Oblik sa *i* potječe iz arbanskog akuzativa, dok vokal *e* mjesto r predstavlja arb. akuzativ. Ishodište bi bila ilirotračka riječ ie. podrijetla, koja se očuvala u originalnom obliku u arbai.askom. Odatle

je prenesena u doba rumunjsko-arbanaskog nomadiziranja po katunima u balkanskim planinama u ostale balkanske jezike. Osnovica je arb. glagol *pjell* »rađam«, s prefiksom *ko-* = sanskrt. *ka-* »miss-, rđavo«. Prema tome **ko* + **pelnos* znači »Missgeburt«. Hrv.-srp. *kopile* predstavlja stariji arb. akcenat, dok rum. *copil* — arb. *kopil* mladi. Riječ je putovala s rumunjskim pastirima među Ukrajince. Značajno je što se nalazi i u strus. *kopeh* s istim *e* kao u bug. i bizantinskom. Iz toponomastike ide ovamo *Kopilje* (Crna Gora), *Kopiljak* i možda *Kapelnik* / *Kup-* > *Koplik* (arb.).

Lit.: ARj 5, 298. *Elezović* 1, 311. 2, 25. *Miklošič* 129. *SEW* 1, 564. *Mladenov* 2.5. Oštir, *WuS* 5, 220 (cf. *JF 2,* 311.) Isti, *Anthropos 8,* 165-180 (cf. *IJb* 4, 109). Jokl, *Unt.* 7. *Tiktin* 410. *GM* 198. Kuzmić, *NVj* 39, 219-226. 40, 51-60. 196-202. Grégoire, *Etudes horatiennes,* 1937, 14 (cf. Vaillant, *RES* 17, 95). Kostie, *RIEB* 1 (1934), 23-254 (cf. *JF* 14, 254). Baric, *JF* 2, 311. Skok, *RSl* 14 (1938), 94.

kopito n (Vuk) = *kopito* (Cres, ŽK) = *kopita* f (18. v., Kosmet), sveslav. **kopyto,* »1° ungula, papak konja, magarca, mazge, 2° (metafora) kalup, 3° vrst ljuštura, crna morska školjka (Cres, Hektorović), 4° biljka asaram, 5° toponim (Hercegovina, Crna Gora)«. Deminutivi na *-ьc kopitec* (hrv.-kajk.) »soccus, kalčina«, *kopitac* »biljka«, na *-ča kapica* f (Istra, Lika) »1° nazuvak, obojak, 2° dokoljenica, 3° tanka crevljica, 4° čarapa (Istra), 5° natikača (Lika)«, odatle na *-jār kopičar* »koji pravi kopice«, na *-bk kopitak,* gen. *-tka* »biljka«j na *-içe kopilce* (14. v.), na *-iça kopitica* »1° biljka, 2° oruđe opančarsko«, na *-nica* > *-lica kopitnica,* (sa disimilacijom *tn* > *ti) kopitlica* »biljka«. Na *-nik kòpitmk* (Crna Gora) »1° biljka asanım europaeum, 2° (Srijem) put za konja«. Na *-njāk kòpitnjāk* »1° školjka, 2° oruđe za vađenje školjki, 3° biljka«, odatle na *-ić kopitnjačić* »biljka«. Na *-njača kopitnjača* »biljka«. Na *-njara kopitnjara* »sinonim: kopitnjak«. Na *-ar* neologizam *kopitar* »kol. za konja i magarca«. Denominai na *-ati kapitali, -čem, -tām* »bacati se nogama«, *skopitati se, -ćem, -tam* (Trebarjevo) »porazbacati« = na *-ovati, -ujem kopitovati* (Bella, Stulić). Nije sasvim razumljiva metafora u denominalu na *-iti kòpititi se, -im* (Stulić, Lika) *(ras-)* »1° rasti, širiti se, 2° bivati u boljem stanju«, ako je od *kopititi, -im* (Stulić) »1° kopita djelati, 2° cipele u kopita utisnuti« = *skopititi (se)* »prevrnuti«. Upor. rus. *kopytetь* »im Galopp reiten«. Možda je odatle nastala i lička metafora. Strus. *kopysati* »mit den Hufen ausschlagen« može se upoređivati sa *iskopíslt* pf. »(tjelesno) oslabiti (Brusje, Hvar)«, ako i nije semantički posve identično. Imenica *kopito* kulturna je riječ koja se posuđuje: Madžari posudiše *kapcsa* < *kopit(i)ca* »soccus« i *kapta* < *kopyto* »Leisten«, Rumunji *copită* »konjsko kopito«. Glas *i* nastao je iz jery-a: stcslav., rus. *kopyto.* Dočetak *-yto* sufiks je kao u *koryto* (v.). Zbog toga se može smatrati izvedenicom od *kopati* (v.). Prema ovoj etimologiji prvobitno je značenje »čim se udara o zemlju«.

Lit.: ARj 5, 301. 302. *Elezović* 1, 312. Tentor, *JF* 5, 207. Hraste, *JF 6,* 212. *ASPh* 25, 436. *Mašuranić 525. Miklošič* 128. *SEW* 1, 565. *Holub-Kopečný* 179. *Bruckner* 256. *ZSPh 4,* 216. *Vasmer 621. Mladenov 250.WP* 1, 346. 2, 561. Hirt, *IP* 32, 240. Agrell, *Zwei Beiträge* 22. Machek, *Slávia* 16, 187.

koplje n = *kopje* (Baranja, Crna Gora, Lika, Belostenec, Mikalja, Jambrešić) = *kopije* (Istra), sveslav. i praslav. *(*kopbje)* naziv »vojničkog oružja, lancea, sulica«. Pridjev na *-ьn koptján* danas ne postoji, poimeničen na *-ik kopljanik* »vojnik što nosi koplje«, odatle pridjev na *-ski kopljanički,* na *-en kopljen* (17. i 18. v.), poimeničen *kopljenik,* na *-ast kôpljast* »nalik na koplje«. Deminutiv na *-ice kapljice* n, na *-ica* (sa *pji* > *pi) kapica* (šulek) »trava virga aurea«. Augmentativi na *-itina kopljetina,* na *-aca kopljača* (17. v.) »1° sulica, 2° katarište, 3° strijela, 4° preslica (Županja)«. Na *-ište kopljište* »drvo od koplja« = (sa *pji* > *pí) kopiste* (Korčula) »dugo držalo od osti« [v. i pod *kopa].* Ovamo i posudenica iz rus. *kopejka* (1866) »sitni novac (sa slikom cara na konju s kopljem)«. Imenica *koplje* kulturna je riječ koju posudiše Madžari *kopja,* Rumunji *copie.* U srodstvu je sa gr. κοπίς »Schlacht-, Opfermesser«, stvnjem. *heppa,* nvnjem. *Hippe* i lot. *kapāns* »Hackmesser«. Praslav. je izvedenica od osnove glagola *kopati* (v.), vjerojatno s pomoću pridjevskog sufiksa *-u-*. Prema tome je **kopue* poimeničen sr. rod pridjeva kojem treba podrazumjeti *orņdije,* tj. »oružje kojim se udara«.

Lit.: ARj 5, 302. 303. 297. *Mažuranić* 525. *Miklošič* 128. *SEW* 566. *Holub-Kopečný* 179. *Bruckner* 255. *Vasmer* 619. 621. *Mladenov* 250. *Tiktin* 410. *WP* 1, 561.

kopnica f (Tordinci, Slavonija) »kopča na ženskom haljincu«.

Lit.: ARj 5, 305.

kopòrãn, gen. *-äna* m (Vuk, Srbija, BiH, Dalmacija) »1° haljina od plavetne čohe s rukavima do niže pojasa (Jadar), 2° veliki gunj postavljen kožom (Biograd), 3° muški gunj od sigava sukna (Beograd), 4° dolarna, siže do pete, koparan je kratak (Dalmacija)«, balkanska je kopnena nošnja = *koparan* (Bosna) »kratka haljina *(čekani koparan)* kao nošnja djevojačka« = *koparana* f (narodna pjesma) = *kapòran ili aljok* (Polača, Dalmacija) »kaput od modra sukna« = *kapàrãn,* gen. *-dna* (okolica Zadra) == *kaparan* (Pag) »od vune haIjetak za čitavo gornje tijelo, s rukavima, domaći produkat« = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kumpàrãn* (Zlosela, Murter). Nalazi se još u bug. *koparan* »kontos«, rum. *coporan* (Ialomița) »anterija«. Stoji u vezi s tal. *capperone* (14. v.) »cappa, cappuccio per ripararsi dalla pioggia«, prov. *capairon,* fr. *chaperon* > tal. *ciaperone* »sorta di cappuccio«, izvedenica od *cappa* (v.) »kabanica«, na dvostruki sufiks--ar- i *-one.*

Lit.: ARj 5, 294. 308. *Tiktin* 412. *Mladenov* 250. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *Banali 2,* 292.

kopòrati, *kaparem* impf. (15. v., zapadni krajevi, Marulić, Baraković, Dubrovnik) *(isse)* »micati se (najčešće ne ostavivši mjesto gdje se stoji)«. Varijanta *i* mjesto *o* upućuje na onomatopejsko postanje: *kopirati, -ãm* impf. (Vuk, subjekt *crvi:* (neosobno) *kopira u rani)* »vrvjeti«. Na *-iti kopiriti, -im* (18. v., jedina potvrda iz Dubrovnika) »koporati«, mora se označiti kao pouzdano jer se govori i u Vodicama (Istra): *koporîti se.* Odatle postverbal *kôpor,* gen. -ı f (18. v.) *ikopórnuti, kopornem* (16-19 v., Ljubiša) »maknuti se«. Upor. rum. *a se coborî* »hinabsteigen« s varijantom *p* — *b.* Onomatopeiziranjem uvode se novi suglasnici: *lj* mjesto *r* i samoglasno *r* mjesto *or: koprljati se, -ãm* (Bosna, Lika) *(is-)* = sa *-cali* mjesto *-ljati koprcati se, -ãm* (19. v., Vuk) »1° micati se sa svim tijelom, 2° (metafora) živjeti kojekako« *(is- se)* = *s-: skoprcati se* (Srijem, Slavonija) »naglo se srušiti« prema *iskoprcávati se, -prcãvãm* (Lika) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kompřcati se* (Dubrovnik). Odatle sa hipokorističkim sufiksom *-an* (tip *klipan) koprcan* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »nadimak djetetu«. Pridjevi *köpfsan* (sjeverna Dalmacija, ~i«o *dijete,* sa *c* > *s* prema fern, *en* > *sn)* i *koprcan,* f *-ina (momak, cura,* Lika, sa *c* > *c* prema *prčiti se)* »sinonim: kočoperan (v.)«, s pridjevom na *-ьn i sa e za i Skoperan* (Orahovica) »čvrst, zdrav«, *okoprljati se* = *okoprljaviti se* (unakrštenje sa *krljati se,* v.) »oporaviti se«. Tako nastade nova onomatopejska osnova *kopr-,* od koje *kaprica* f (Konavli) »sinonim: trzanje«. Ovamo još *okòplrkati se, -ãm* (Vuk, Boka) »oporaviti se«, sa prefiksom *o- okoprčan* (Lika, BiH) »brz, okretan«. Ovu je onomatopeju moguće dovesti u vezu sa *kòparati,* od *kopati* (v.).

Lit.: ARj 5, 308. 251. 294. 300. 309. 313. 311. 8, 841. Ribarić, *SDZb* 9, 159. Tomanović, *JF* 17, 209. Matzeriauer, *LP* 8, 199. Skok, *ČMF* 6, 41. si. (cf. *IJb 'I,* 124). Štrekelj, *DAW* 50, 11.

kopov m (18. v., Slavonija) »lovački pas«. Od madž. *kopó.*

Lit.: ARj 5, 309.

kopralja f (Niš) »plosnato gvožde na ostanu« = *koprãlja* (Kosmet) »dugački štap sa pljosnatom gvozdenom kašikom u obliku lepeze za čišćenje točkova na plugu, kad se ore«, bug. *kopralja* pored *kopra!* »Lenkstock, Treibstachel für Ochsen«.

Lit.: ARj 5, 309. *Elezović l,* 312. *Mladenov* 250. *Doric* 155.

koprč m = (augmenativ na *-ina) koprčina* (srednja Dalmacija, Pavlinović, Šulek) »smradna trava, lista narezana, duge stabiljke«.

Lit.: ARj 5, 309.

koprena f —- (ikavski, Zoranić, Poljica) *kòprina* = *koprjena* (jekavski, Dubrovnik, 16. v.) »1° tanko tkanje, 2° prozirna mahrama za pokrivanje ženske glave«. Toponim *Koprine.* Pridjev na *-пъпъ* > *n kopren* (~o *sito),* određeno *kopreni* (15. v.), poimeničen u sr. r. u toponimu *Kopreno.* Deminutiv *kòprenica* (16. v., Mikalja), s pridjevom *kopreničan* (Martić). U stcslav. i bug. *kòprina* »svila«. Prema ovoj potvrdi izlazi da je prvobitni oblik na i i da je *koprena* — *koprjena* sekundarno jekaviziranje kao *kupjena* za *kupina* u južnoj Dalmaciji. U rum. *caprină* naziv je za biljku »narcisse« i nije u vezi s *koprena* nego sa *kopri* (v.). Nema utvrđene etimologije. Miklošič i Berneker izvode od istog korijena od kojeg su *kopriva* i *kopar,* pretpostavljajući da se od vlakanaca ovih biljki dobiva *koprena* i vrst svile. Miklošič pominje još iz Nestora *kropijnyja větřila.* Iljinski misli da je od korijena *kop* — *kęp* (upór. *cepoe,* v. češ. *čepec,* polj. *czepiec,* rus. *čepe), r* kao u *kopòrãn* (v.), sufiks *-en* kao u *kamen.* Skok uzima da je od lat. apstraktuma na *-Imen* (upor. rum.

-ime, arb. -ini) cooperīmen, upór. cooperimentum, od cooperire (v.) iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 5, 311. ZbNŽ 8, 289. Miklošič 29. SEW 564. Mladenov 251. Skok, Slávia \, 488. Iljinski, JF 5, 185-186. REW* 2204.

kopriva f (Vuk) kopriva (ŽK), sveslav. i praslav., »1° urtica, 2 (u jadranskoj zoni / Cres / prenosi se zbog sličnosti lišća na) ceitis australis, sinonim: kostjela (upor.'njem. Nesselbaum)«. Pridjevi: kopřiv (jastuk) »načinjen od koprive«, na -ыi koprivan (danas se ne govori), čest u toponimiji u ž. i sr. r. Koprivno, poimeničen na -ica koprīvnica (Karlovac, Bjelovar) »1° kopriva, 2° toponim« = na -ik koprīvnīk (rukopis, 15. v.) »1° kopriva« = koprivnik (Kosmet) »2° pita od kopriva«, na -jak koprivnjak (Vuk) »1° mjesto gdje rastu koprive, 2° kostjela«, na -Ш kòprivin. Deminutivi na -ica koprivica (također prezime), na -ič koprivu »kostjela«, upor. slov. koprivec »idem«. Augmentativ na -etina koprivètina, na -ina kòprivina (Šulek) »biljka cardiaca L.«. U drugim slavinama dolazi sa r u prvom slogu, rus. krapiva, ukr., slov. i polj. Taj se smatra prvobitnim. Prema njemu se postavlja etimologija. Tumači se kao pridjevska izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa -iv od krop m (v.) »vrela voda«, kropiti (Rozwadowski). Semantičke su paralele za takvu denominaciją njem. Brennessel, lat. urtica > rum. urzică, od urere, i žezika (v.). Dragi etimolozi (Mladenov, Rudnički) polaze od kopr-íva kao prvobitnog oblika i dovode ga u vezu s biljkom kopar (v.), od kop- »mirisati«. To je tumačenje manje vjerojatno.

Lit.: ARj 5, 311. 612. Elezović l, 313. Schuchardt, ZRPh 35, 391. Miklósié 129. SEW l, 602. Holub-Kopečný 179. 188. Brückner 428. Mladenov 250. RFV 68, 373-388 (cf. RSl 6, 278. IJb l, 184.). WP l, 380. Rudnički, MPKJ 5, 173-260. (cf. RSl 6, 280. IJb l, 182). Rozwadowski, Rospravy Ak. 23 (cf. AnzIF 12, 304. Zubatý, LF 27, 67-68). Reichelt, KZ 46, 329. Solmsen, KZ 37, 594.

kopsa f (Budmani, Dubrovnik), deminutiv na -ica kõpsica (od kastràdìné) = kôvsa (Zore, Dubrovnik, Cavtat, Konavli) = (ps > s kao u pedlsat Cres < pedepsati) kosa (Potomje, Pelješac), deminutiv košića »but, goveđe, jareće bedro, stegno krupne i sitne stoke«. Dubrovačko-romanski leksički ostatak koji se poklapa s rum. coapsă i arb. kofshë = kofsha (Ulcinj sa članom) < kosha (Zatrebao, Ulcinj), od lat. coxa, ie. podrijetla prema koša < tal. coscia. Sa deminutivom vlat. -ittus > tal. -etto kosét (Božava, Rab) »meso od buta« < mlet. eoseta =- tal. coscetto. Na -mus (prema pulvìnus) kusîn (Božava, Lastva, Istra, Krtole, Korčula) = kusîn (Malínská) = kušín, gen. -ina (Dubrovnik, Perast) »jastuk, blàzina (Žrnovo, Split), uzglavlje, koktao (v.)«. Odatle deminutiv na -ellus > tal. -el košunel m (Lika), deminutiv koiunelić, na -nica košanelnica = košunel m »jastuk, uzglavlje, uzglavnica«. Glas u mjesto i i ž mjesto š ostaje neobjašnjeno. Upor. krčko-rom. cossain. Od tal. cuscino < srlat. coxinюn (l 1. v.), koje je ušlo i u stvnjem. vancussi, u kojem je prvi dio njem. Wange »lice«, odatle madž. vankos > vankus m (16. v., hrv.-kajk., Belostenec) = vanjku's (ŽK) »jastuk, uzglavlje, blazina«, na -nica vanjkušnica (1600, ŽK) »prevlaka«. Nalazi se još u slov., slvč. i češ.

Lit.: ARj 5, 392. 427. 835. Kušar, Rad 118, 19. 20. Budmani, Rad 65, 162. Mašuranić 1540. REW[3] 2292. Banali 2, 197. Cronia, ID 6. Miklošič 375. GM 193. DEI 1129. 1197.

kòptisati, -šēm pf. (Bosna) »1° navaliti,, nasrnuli« -= kopt'isat se (Kosmet) »2' otisnut se, oturiti se«. Balkanski turcizam (tur. kopmak prema aoristnoj osnovi na r) iz vojne terminologije: bug. koptísam. Od kop- sa sufiksom -ik (kao saruk, jazuk) obrazovan je kopuk, gen. -ūka m (Kosmet) »fukara, propalica«.

Lit.: ARj 5, 314. Elezović l, 313. 2, 522. Mladenov 251.

*kor m mjera za žito«, može se rekonstruirati iz tritici chorí v. Upor. korb u Zografskom i Nikoljskom evanđelju (Luka 16, 7). Odatle sveslav. (osim bug.) i praslav. deminutiv na -ьc: korac, gen. -rea m (1559, 1565, 1580, hrv.-kajk., slov.) »daća zagrebačkih kmetova (od zobi, raži, prosa)«, prema Mažuraniću riječ živa u sjevernim stranama. Madžari posudiše korecz »Art Mass«, Rumunji coreț m»Scheffel«. Nema određene etimologije. Prema Brückneru je izvedenica od kora, jer da postoji i skoncb. Prema Bernekeru u vezi je sa korito (v.). Kako kori odgovara posvema gr. χόρος »Hohlmass« < hebr. kor, semantika se ne protivi izvođenju odatle. Machek dovodi u vezu sa sanskrt. khāra »ein bestimmtes Hohlmass«.

Lit.: Mažuranić 256. Miklošič 133. SEW \, 579. Holub-Kopečný 180. Bruckner 258. KZ 51, 224. Vasmer, Jagićev zbornik 271. 278. (cf. RSl 2, 257). Machek, Slávia 16, 170. Tiktin 415.

kora f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., »1° corium, cortex (s kojim je riječima u prasrodstvu, 2° crusta«, kôre f pl. u različitim specijalnim značenjima kao »nožnice, držak itd.«. Sve slav. i praslav. deminutiv na -ica korica s raznim značenjima, koja se sva svode na 1° i 2°, odatle ponovni deminutiv na -ica koričica, na -jās korlčaš (Lika) = na -njak koričnjak »nož u koricama«, sa denominalima koričati, ukoričiti (knjigu), od pl. korice. Deminutiv na -ka korka »borova kora« (Dalmacija) može biti identično s romanizmom krka (v.). Kako u Kosmetu postoji korka, dozvoljeno je i izvođenje od kora. Pridjevi na -ъn koran (Stulić) nije ušao u jezik, ali je poimeničen na -jača kornjača (17. v., Vuk) »testudo«, s pridjevom na -in kornjačin. Stulić ima odatle kornjast, na -ast kärast, na -av kärav (Kosmet, bug.) »krut«. Odatle je možda pridjev u kulinarskom nazivu korama pita (Kosmet) »gibanica, tj. pita od pečenih jufki naslaganih redom«. Glas m mjesto v je nastao iz disimilacije v - ρ > m - p. Kol. na -je korje n (16. v.) danas ne postoji. Denominali (inhoativ) na -éti kòrjeti, -im (Mikalja, Stulić) (s-, o-) = köret se (Kosmet) »dobivati koru«, okòreti se, odatle pridjev (upravo particip perf. aktiva) okòreo, -ela (grešnik), skorêt se, -im (Kosmet) = skòrjeti, -im (Vuk), na -iti iskòriti, -lm (Vük) »izvaditi iz korica«, skoriti — okouti, odatle pridjev skorio (Kosmet, ~ lêb). Od kora izvedena je s pomoću rijetkog sufiksa -uha korúba f (Kosmet) »kora od lubenice, dinja«, sa denominálom korùbati, -am (Vuk, jugozapadni krajevi) (o-) »Ijuštiti kukuruz«, skorùbati (Makarska) »dignuti koru sa voća«. Upor. ukr. pridjev zakorúblyj »starr, steif«. U bug. postoji od korúba leksikologijska porodica: korúba »1° šuplje drvo, 2° (metafora) l'intérieur de la poitrine«, deminutiv na -ka korubka »lupina od jajeta«, denominal korúbja (se) »1° faire un creux, 2° savijam se«. Mladenov upoređuje rijedak sufiks -uba sa -oba u utroba, što nije isto, jer je -oba sufiks za pridjevske apstrakte (grdoba). Miklošič upoređuje s rum. curinih »1° sare = tureatcă (Moldavija), 2° u lojtrama dvije velike prečage = draghina, 3° štap na kojem se bilježi visina pomuzena milijeka«. To upoređenje nije dobro jer u u korúba, kako dokazuje baš bug., nije nastalo iz nasala p, koji se u rum. reflektira sa în. Od kora možda je prema Budmaniju pridjevska izvedenica na -ušav korušav (Lika, gad, kosa) »sinonim: grintav«, poimeničen u psovci na -ьc korušavac, gen. -avca m prema f na -ica korušavica. Stulićev korušati »skidati koru« i deminutiv korušica označuju se kao nepouzdani. U drugim slavinama (kao slov., polj., strus.) mjesto kora postoji skora (sa nepostojanim s-). Taj se lik govorio i u hrv.-srp., ali je dobio specijalno značenje: deminutiv na -ka skórka f »bundeva tvrde kore«, na -ьc skarci, gen. skoraca m pl. (Bistrac kod Siska) »daščica koja na vanjskom kolu mlinovu pravi pojedine razdjele, naljevača«. Ne zna se ide li ovamo kao deminutiv na -içe skorčiče f pl. »lažni solufi ispred ušiju od patková repa« (ne zna se gdje se tako govori). Pored kornjača postoji skornjača (Poljica, Makarska), deminutiv skornjačica, na -ište skornjačište, s pridjevom skornjačast, skornjač m »čovjek krastav«. Sa složenim sufiksom -nja < -ьn + -j (upravo poimeničen pridjev ž. r.) skornja (Vrančić, Mikalja, Stulić) »čizma«. Upor. bug. skoren, pl. skórni »isto«. Prema tome sveslav. i praslav. Običnije danas skornja (14. v.), . škornje f pl. Upor. još i izvedenicu skorup (v.). Zbog toga se ne može pod izvjesno znati nisu li glagoli skorčati se, -am (Crna Gora) = skoriti se »otvrdnuti«, skòrjeti, -im (Vuk, subjekt lice) = skoriti upravo izvedenice od skora, a ne od kora s prefiksom í-. Jezični je osjećaj mogao naknadno shvatiti s kao prefiks, tako da je deprefiksacijom od njih stvorio inhoativ kòrjeti, -im. Stulić ima odatle pridjev na -iv skoriv. Imenica kora kulturna je riječ, koju posudiše Arbanasi kore i Novogrci χόρα. Baltička grupa posjeduje kao i slav. oblike s nepostojanim s- i bez njega. Baltičke usporednice nemaju isto značenje, ali nam ipak pomažu pri utvrđivanju prvobitnog značenja: lit. karna »liko, Lindenbast«, od kerti »odlijepiti, skinuti (kožu, koru)«. Prema ie. korijenu *(s)qer- »rezati«, u prijevoju *(s)qor-, odatle i lat. corium, cortex. Prema baltičkim usporednicama kora < škara znači »ono što se odlupi«. Riječ skora ima još usporednicu u lit. škara »abgerissener Lappen«, lot. skūra »krause Wolle, Zotte, Büschel, Fetzen«,.k tome stvnjem. skara, nvnjem. Schere.

Lit.: ARj 3, 894. 5, 315. 348. 349. BI 2, 532. Mašuranić 1428. Elezović l, 313. 2. 235. Miklošič 129. 132. 303. SEW l, 566. 577. Holub-Kopečný 194. 334. Bruckner 495, KZ 45, 47. 51, 223. Vasmer 621. Trautmann 117. 267. WP 2, 576. GM 199. 410-411. Lewy, PBB 32, 141. Loewenthal, WuS 8, 176. i sl. (cf. IJb 10, 270). Sobolevskij, RFV 67, 212-218 (cf. IJb l, 184). Fraenkel, ZIP 59, 3, 295. 309. (cf. RES 26, 142). Joki, IF 30, 197. Bugge, IF 1, 448. Kühn, KZ 4, 14. Boisacq» 427. Romanski, RES 2, 52-53. Kuzmić, NVj 24 (cf. IJb 6, 47).

korab m (15. v., Vuk, bug., češ., polj., toponim) = *korab* f (Martić), odatle *korabnik* (18. v.) = *kõrãbalj,* gen. *-ăblja* m (15. v., Vuk, Kavanjin, slov.), odatle *korabüjnik* u knjigama pisanim crkvenim jezikom = *korabljenik* (Obradović) »mrnar« = *kòrablja* f (15. v., Hektorović, zapadni pisci, za »Nojev kovčeg«), deminutivi na *-ič korabljic* (Domentijan), *kòrabljica* (Zoranić, Kačić), *polukorablja,* »brod, lađa, monoksil«. Denominai na *-iti korabljiti* (Stulić). Nalazi se u svim slavenskim jezicima. Može biti i praslav. posuđenica, ali to ne treba da bude. Budmani zaključuje da je posuđenica nastala dok se gr. β izgovarao kao bilabijalni okluziv *b.* Ali ni taj zaključak nije nužan, jer se takav izgovor nalazi i u grecizmu *koliba* (v.) i u latinizmu *konoba.* Bruckner i Barić pretpostavljaju tračko posredovanje na Balkanu. Ali ni to mišljenje nije nužno, jer slav. *b* može nastati i iz bilabijalnog spiranta *u,* upor. arb. *karaf,* upór. *bolta* < furl, *uolte* f, *Brtonigla* < tal. *Verteneglio.* Značajno je da ista posuđenica dolazi u isl. *karfi.* Iz panonsko-slav. potječe madž. *kerép / kerep* »splav« < **korabb.* Od madž. je *kèrep* (Lika). Dako-rum. *corabie* f »lađa« < južnoslav. **korabia.* Izvor je gr. κάραβος > kslat. *carabus,* odatle port, deminutiv na *-ellus caravella,* što predstavlja latiniziranje gr. deminutiva καράβιον > ngr. καράβι. Odatle preko tal. *caravella* > *karàvelja* f (narodna pjesma crnogorska) = *karàvila* (u zagonetci) / *-lja.*

Lit.: *ARj* 4, 862. 5, 316. 5, 623. *Pleteršnik* l, 436. *Miklošič* 129. *SEW l,* 567. *Holub--Kopečný* 180. *Bruckner* 256. Vasmer, *GL* 82. *ASPh* 38, 282-283. (cf. *JF 1,* 267). *RSl 4,* 163-164. *Rohlfs* 809. 1672. *Tiktin* 413. Barić, *NJ 2,* 46-47. Meillet, *y F 5,* 328. *RSl* 3, 349. *MSLP* 20, 58-60. Rudnički, *SO* 14, 232-234. (cf. *IJb 22,* 299-300). Preveden, *Language* 6, 279. (cf. *IJb 16,* 272).

korac, gen. *korca* (?) (niski okrug) »ptica pyrrhocorax alpinus, sinonimi colica, alpinska čavka, galica«. Upor. slov. *karar* »loxia, pyrrhula«. Prema Hirtzu od gr. κόραξ, prema Pelivanoviću od *korija* (v.). Prema Matzenaueru slov. je naziv identičan sa *korar* »canonicus« < njem. *Chorherr.* Sve troje neuvjerljivo. Možda je isto arb. *korák* »Rabe« < ngr. κόρακας »isto«, deminutiv κοράκι »isto«.

Lit.: *ARj* 5, 318. Hirtz, *Aves* 203. Matzenauer, *IP 8,* 201. *GM* 199. *REW*[3] 2221.

korāč, gen. *-aca* (Dubrovnik, Cavtat) = *korać,* gen. *-aca* (Vuk, 18. v., Crna Gora, Ljubiša, Čilipi, Potomje) = *korać* (Korčula, Krtole) »1° mali čekič *(-if),* kladivac, 2° zvekir, halka, 3° prezime«. Deminutiv na *-ič koračić* »kladivac«, *koračić* (Dubrovnik) »budak«.. Od gr. deminutiva na -ιόν κοράκιον, od κόραξ, »Türklopfer«.

Lit.: *ARj* 5, 820. Vasmer, *GL* 83.

kóram, gen. nepoznat (Levač, Srbija) »trbuh«. Balkanska riječ nepoznatog podrijetla: bug. *körém,* pl. *kórmi* »Unterleib, Bauch«, s pridjevima na *-ьn korémen,* na *-est korémest* »dickbäuchig«, arb. *kurm* »Körper, Leib«, ngr. κορμί »Rumpf, Leib«.

Lit.: *ARj* 5, 321. *Miklošič* 130. *SEW* I, 570. *Mladenov* 251. *Doric* 155. *GM* 216.

koran, gen. *-ana* (Vuk, Bosna, kod svih vjera) = *kuran,* gen. *-ana* (narodna pjesma) »muslimansko sveto pismo« = *alkòrãn,* gen. *-äna* (17. v., Držić, Kavanjin, Kačić, Kanižlić) = *alkurãn* (Vukova narodna pjesma, jednom)- Pridjev na *-ski kòrãnskl* (Mrnavić). Balkanski (i evropski) turcizam arapskog podrijetla. (s ar. članom *ai- kur'ānu* »čitanje, predavanje,, knjiga«, upor. *biblija,* od glagola *kora'a* »čitati, recitirati«, bez ar. člana u tur. *kur'ān)* iz: oblasti islama. Sa *u* > *o* i članom u španj. *alcoran,* port, *alçarão,* fr. *alcoran* (danas *le-coran* kao *Le Caire* iz *El Káhira)* — engi. *alkoran* pored *the koran,* njem. *Alkoran* pored *der Koran.*

Lit.: *ARj* l, 75. 5, 321. 809. *Lokotsch* 1250. Korsch, *ASPh* 9, 513.

Korana f, pritok Kupe, hidronim, prema tumačenju Barićevu u vezi s predrom. *karr-* »kamen«, usp. bask, *karri* »krš«. Moguća je veza i sa trako-ilirskim **kron-:* dórski κράνα, jonskoatički κρήνη »izvor«, κρουνός »jet d'eau«, upor. stnord. *krpnn f,* ags. *hroen, hoern* »flot«. Ovamo arb. toponim *Kruj* m (1415) = *Kruja Ï* (narodna pjesma crnogorska), *uz koljeno paše Krujanina* (Vuk, narodna pjesma), toponomastička arb. sintagma *Krujmada* (1348 ?) »veliki izvor«. Prema Novakoviću danas *Kremat, zaselak* niže Šiklje. Od arb. *krua,* s članom *kröi* = *krue, kroni,* pl. *kroja -t* > *Kroja* (Kačić). Prema Thumbu arb.· je riječ posuđenica iz. gr. sa *a* > *o* kao u *mokërë* < μηχανή.

Lit.: *ARj* 5, 666. *GM* 207. *Godin* 284. *Boisacq*[3] 515. Barić, *SlRev* 3 (1950), 356—7.

kòravica f (Vuk, Sinj) »riba squalius,, phoxinus levis«.

Lit.: *ARj* 5, 322. *Fink* 45. Hirtz, *Pisces* 173.

korbáč, gen. *-aca* m (Vuk, Hrvatska i Slavonija) = *korbáč* (ŽK) = *korbas* (Istra) = *korobäč* (Istra) = *karbač* (18. v.) = *kurbāč* (sjeverni čakavci i Dubrovnik) = *krbač* (17. v., Mikalja, Stulić) = *grbač* (Kosmet) »bič«. Odatle na *-ište korbašlšće* (ŽK, sa *č* > *š* prema disimilaciji *č - č* > *š - č)* »držalo biča«. Balkanski i evropski turcizam *(kırbaç* »kamdžija od tvrde kože«), proširen i u Arabiji i Perziji iz turske vojne terminologije: rum. *cărbaciu,* bug. *garbač,* arb. *gërbaç,* cine. *gîrbace,* madž. *korbács.*

Lit.: *ARj* 4, 863. 5, 322. 490. 810. *Elezovič 2,* 138. *Mladenov* 116. Miklošič, *ASPh* 11, 105. *SEW* 1, 568. *GM* 123. *Pascu 2,* 138., br. 550. *Lokotsch* 1279. Korsch, *ASPh 9,* 511. *DEI* 1147. *REW*[3] 4798a.

karbona f (17. v., jednom u prijevodu Vulgate) »blagajnica«. Od crkvenog lat. *corbona* < gr. κορβαν, gen. -ας »dar« < hebr. *qorbãn* »isto«.

Lit.: *ARj* 5, 322. *DEI* 1104.

korčija m (1808, Konatice?, okrug beogradski) < tur. *kurti* »oružnik, vojnik«.

Lit.: *ARj* 5, 322.

korda f (18. v.) = *kordą* (Prčanj: *objesi koto na kordu)* = *kârda* (Pag, »uže za dizanje cigla iz gušterne«) »1° konopac, uže, vrpca, odatle izraz *držati koga u kordi, 2°* fitilj čim se užiže mina (ŽK, Lika), 3° feder na satu koji se navija (Potomje), 4° (hrv.-kajk., Belostenec) struna, žica, 5° prezime (odatle toponim *Kördina Gòra* ŽU, *Kardiéi* ŽU, Barbat na Rabu)«. Deminutiv na *-iça kôrdica* (Stulić, 18. v.). Deminutiv na *-ellus, -ella kòrdela* (Bosna) = *kordela* (Istra), deminutiv *kordelica* (čakavski) »tremola«, = *kùrdela* = *kurdêla* (Šibenik, Rab), *kùrdelica* (Lika) = (jekavizirano) *kùrdjela* f (16. v., Dubrovnik), *kurdjelica* = *kurđela, kurđelica* (Hercegovina, Cavtat, Dubrovnik, Čilipi, Korčula) = *kurdila* (Čilipi) = *(k* > *g* kao u grčkim riječima) *gurdjela.* (Vuk, Bosna) = *gurđela* (Perast, Lepetane) »pantljika, trak, bijela pletena vrpca, firidžel (Čilipi«). Augmentativ na *-one* > *-un: kordon* m »bijeli lokvanj, nymphaea alba« = *kordun,* gen. *-una* (Rab, Božava) = *kordun* (16. v., Risan, Potomje) = *krdûn* (Vodice, Istra), sa deminutivom *-ьс* > *-ac kordunac,* gen. *-unca* (Istra), »1° široka pantljika, vrpca na šeširu, 2° međa, granica, 3° lanac, 4° kraj na granici Vojne krajine gdje je bio postavljen *vojni kordon* protiv Turske (odatle etnik *Kordunaš,* gen. -afo)«. Od lat. *chorda* < gr. χορδή > tal. *corda,* dem. *cordella* za lat. *chordula,* tal. *cordone.* Ovamo još *kòrkoma ţ* (Prčanj) »ein in einem Kreis gewundener Seil«, koje je nastalo unakrštenjem *corda* + *ortama* (v.).

Lit.: *ARj 3,* 323, 234. 503. 811. Kušar, *Rad* 118, 20. Ribarić, *SDZb 9,* 160. Matzenauer *LF 8,* 201. *REW*[3] 1881. *DEI* 1104. Štrekelj, *DAW* 50, 32.

kordati se *(s kime}* pf. (Razvod istarski, 1275, prijepis 1546, Statut veprinački, 1507) »dogovoriti se, pogoditi se«. Od tal. *accordarsi.* Postverbal *kord* m »ugovor, pogodba« < tal. *accordo.* Unakrštenjem sa lat. *concordia: kordija.* Glede gubitka početnog α- < lat. adupor, iz suvremenog · govora *paričat* (v.), *duperai* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 323. *Mažuranić* 527. *REW** 71 a. *DEI* 31.

kordován m (17. v., Vuk) »fino učinjena koža«. Pridjev na *-ski kSrdovānskī* = *-njski (—e čizme,* Jačke). Na *-džija kordovandžija* m (Vuk). Arb. *kurdhuvan* »isto«. Od tal. *cordovano* (14. v.) »koža iz španjolsko-arapske *Kordové* (< predrimsko *Corduba)«,* od ar. pridjeva *konobanī* »iz Kordové«.

Lit.: *ARj* 5, 324. *GM* 216. *REW*[a] 2230. *DEI* 1107.

korežiti, *-im* pf. (16. v., čakavci) »ispraviti, popraviti (kod štampe)«. Od tal. *corrèggere* < lat. *corrigere,* prefiks *co-* i *regere.* Prema lat. radnoj imenici na *-or korektor* m (Vuk) »ispravljač«, apstraktum na *-ura korektūra* f (Budmanijev akcenat), s pridjevom *korektūran* (1867), od lat. part. perf. *correctus,* odatle pridjev na *-ьn* > *-an korektan^* Internacionalno.

Lit.: *ARj 5,* 325. 326. *DEI* 1121. *REW*[3] *2252* a.

koridor m (19. v.) »hodnik, ganâk, gen. gânka (ŽK)« = *koridūr,* gen. *-ura* m (Dubrovnik, Cavtat) = *koridur,* gen. *-ură* (Rab) »hodnik, portig (Korčula), portik (Boka)« — (sa disimilacijom *r — r* > *l —* r) *kolidûr* (Božava) = *koridur* (Račišće, Brač) »strane koje štite da ne ulazi more u lađu kad se burdiža«. Od srlat. *corretorium* > mlet. *condor* (18. v.), tosk. *corridoio,* upravo vlat. glagolski pridjev na *-torius* poimeničen u sr. r. **curritorium,* od lat. *currere* s promjenom konjugacije kao u modernom fr. *courrir* < stfr. *courre.* Od istog je lat. korijena radna

imenica od **curritus* (upór. španj. *corrida* »trka«) na *-or kùndiir m* pored *kùndur* prema *kùndurica = kundurica* (Dubrovnik) »sluga koji služi u različitim kućama, a upravo ne pripada ni jednoj« = (sa *k- > g-) gundurica* (Prčanj, Dalmacija, Pavlinović) »brbljavac, pretresalo«. Denominali na *-ovati kunduròvati, -dùrujëm* (Dubrovnik) »1° raditi kao kundur ili kundurica, 2° mrmošiti o iskrnjem, govoriti o tuđim poslovima«, na *-aţi gundurăti* (Prčanj) »schwatzen« = na *-iti künduriti, -lm* (Stulić) »isto«. Apstraktum na *-arija* (v.) *kunduràrija* f = *kundurovanje* (Dubrovnik) »zle vijesti o nekome«. Od tál.-mlet. *corridore* (14. v.) »chi corre«, sa disimilacijom *r - r > n - r.*

Lit.: ARj 3, 501. 5, 327. Rešetar, *JF* 12, 286. Isti, *Stok* 237. *DEI* 1123.

korija f (jugoistočna Srbija, Makedonija, Bugarska) »1° šuma, 2° toponim *Korija,* selo i pusta kod Virovitice, šuma kod *Kukunjavaca* u Slavoniji«, upor. bug. *Čam-korija.* Balkanski turcizam (tur. *koru* »Gehege, Wald«) iz šumske terminologije: búg. *korija,* arb. *korié,* (sa *sh-* od *shkozë* »bukva«) *shkoré* f »dichter Wald, česta«, *shkorret* (sa *-et* < lat. *-Stani).*

Lit.: ARj 5, 327. *Mladenov* 254.

korijander, gen. *-anderà* m (hrv.-kajk., Belostenec) = *korijandra* (18. v.) »biljka coriandrum«, pridjev *korijandrov,* = *korijandol* m (Sulek) == *korijandula* f. Od tal. *coriandre* = s disimilacijom *r - r > r - l* i time prouzročenom zamjenom sufiksa *coriandolo* < lat. *coriandrum* < gr. κορίανδρον, botanički naziv egejskog podrijetla.

Lit.: ARj 5, 327. REW[3] 2232. *DEI* 1109.

korijen m (Vuk) = (ekavski istočni) *koren = koren* (Kosmet, ŽK / čakavski /, koji su inače ikavci) = *korin* (ikavski, Kašić), sveslav. i praslav., »1° radix, 2° mrkva, sárgarépa (ŽK) = slatka repa (koja se upotrebljava za pitu i ostavlja se za zimu, da se peče ili kuha, Kosmet)«. Deminutivi na *-ьc korenec* (hrv.-kajk.), na *-ik korijènak,* gen. *-nka, na -ić korjenić* (također prezime), na *-čić korenčić* (Baraković, toponim) = *korječič* (Vuk, glede gubitka *n* v. *korečak),* na *-će korjence* »biljka«, na *-čak < -ьc + -bk korečak,* gen. *-čka* (Vuk, Srijem, s gubitkom *n* u gen. *-enčka* u grupi od tri suglasnika) = *koričak* , gen. *-čka* (Šapčanin). Pridjev na *-ьn* (određeni vid) *korjeni,* poimeničen na *-iça korjènica* (18. v.) »1° sinonim: korijen, 2° trtor od kupusa, 3° toponim *Korenica* (Lika)« ; na *-atast korjenatast* (18. v., Slavonci), na *-it korjenit,* na *-ski korijenski.* Na *-jača korenjača* (Karlovac) »gljiva«, na *-jak korjenjak* = na *-as korjenaš* (Pavlinović, neologizam za *radikal).* Na *-ika korerìika* (Istra) »sinonim: korijen«. Kol. na *-je korijenje* n = *korénje* (ŽK) »mrkva, sárgarépa« = *korênje* (Kosmet). Denominal na *-iti korijeniti (sé), korijenim* (16. v., Vuk) *(ιs-, s-, u-, za-), potkoren'it, -éne* (Kosmet) »uhvatiti koru«. U svim slavinama izmjenjuje se sufiks *-en* i *-en.* Zbog toga i u ikavskim narječjima dolazi *koren.* Upor. *koleno* pored *koljena* (v.). U glagolu *korijeniti* zamjenjuje se sufiks *-en* sa nepoznatim *- p: korijepili* (16. v.), *iskorijepiti, skorijepiti* (16. v., Palmotić, Zuzeri) »iskorijeniti, uništiti«, *skoripljivati* (Kašić), na *-ati korijepati.* U baltičkoj grupi odgovaraju refleksi s prijevojem *e:* lit. *kereti* »ukorijeniti se«, *këras* »vieille souche«. S prijevojem *o* i sufiksom *-en I -en* nalazi se samo u slavenskim jezicima. Sa ništičnim prijevojem *kbr-,* koji je dobro zastupan u slavinama, dolazi u hrv.-srp. možda u *krlj* (Krk, Dubašnica) »hrek u suhog stabla« = *krlja* (Vuk), kol. na *-ad kȑljad* f (Vuk), odatle deminutivi *krljádak,* gen. *-tka, krljadić,* sa sufiksom *-/ + -го.*

Lit.: ARj 3, 891. 893. 5, 327. 331. 343. 596. *Elezović* 1, 313. 180-181. *Miklósié* 130. *SEW* 1, 570. 672.. *HoIuЪ-Kopecny* 168. 180. 181. *Bruckner* 258. *Vasmer* 1, 625. *Trautmann* 127. *WP* 1, 412. *Mladenov* 251. Meillet, *BSLP* 23, 85-86. (cf. *IJb* 10, 341). Vaillant, *Slávia 9,* 492. 11, 33-36. Scheftelowitz, *IF* 33, 143. Matzenauer, *LF* 8, 189.

korisma f (tri potvrde kod Radnica, Grličića i Matovića; Budmani je mislio da je *sm* mjesto *zm* štamparska pogreška, a to ne treba da stoji, v. niže.) = *(sm > zm* može se shvatiti i kao u *krzmati* pored *krsmati, krzmalj* »borrago officinalis« od *kosnız, rasmostriti* pored *razmotriti) korizma* (Perast, Dubrovnik, od 15. v. redovno, Vuk, katolički crkveni termin, ali se čuje i kod pravoslavaca, koji kažu *časni post) = korizma* (Cres, Božava, Brusje) = *korizma* (ŽK) »post od 40 dana kao priprava za Uskrs«. Nalazi se još u slov. *korízem* m pored *korizma.* Pridjevi na *-en korizmen,* poimeničen na *-ik korizmenih* = na *-jak korizmenjak* (16. v.) »quaresimale«, na *-in korizmin.* S prefiksom *pri-, po- prikorizmić* m = *pokorizmić* (Vuk, zapadni krajevi). Od lat. brojevnog pridjeva poimeničenog u ž. r. *Quadragesima* (se. *dies)* > vlat. > tal. *quaresima* »četrdeseti dan prije Uskrsa«, kao

prevedenica od gr. τεσσαρακοστή (se. ἡμερα)., tj. četrdeseti dan, kada post započinje. Po semantičkom zakonu sinegdohe riječ je prenesena na čitavo trajanje posta. Naš oblik pokazuje sinkopu penultime kao krčko-rom. *koresma,* istro-rom. *tyarízma* (Vodnjan) = *kuarézma* (S'išan) i arb. *kréshëm -mi, krezhmi-ja,* dok je ne pokazuje rum. *paresemi.* Što se tiče varijacije između *sm* i *zm,* ta može potjecali iz dvaju različitih romanskih vrela: *zm* upućuje na zapadno istroromansko i furlansko vrelo, na patrijaršiju Oglaj, *sm* opet na balkanski latinitě! i dalmato-romanski (splitsku metropoliju). Upor. krčko-rom. *coresma,* arb. *kreshmë į kershmë, kreshmonj* »postim«. Što se tiče *qua- > ko-* upor. rum. *codru,* arb. *kodre* < *quadrus* »šuma«, stcslav. *svętijb Kodratb* < *Quadratus* = vlat. *quodratus* je potvrđeno *{Romania* 28, 63), gr. κοδράντης »vrsta novca« < *quadram,* furl, toponim *Codroìp,* tal. *Codroipo* < *quadruvium* »raskršće«, katal. *coranța* < *quadraginta.* Ali je ta varijanta mogla nastati i na našem terenu.

Lit.: ARj 5, 341. 422. 12, 10. *Pleteršnik* \, 439. *Bartoli 1,* 197. 354. Štrekelj, *DAW* 50, 33. *GM* 205. *Godin* 137. *Barií* 354. Budmani, *Rad* 65, 163. Hráste, *JF 6,* Ш. *Miklošič* 130. *SEW* 571. *REW** 6911. Skok, *ASPh* 37, 83. *Ive* 102. *Krona*[1] 833:

kořist, gen. -i f (14. v., Vuk), sveslav, i praslav. apstraktum, »utilitas; sinonim: probitak, hasan, gen. -sni (protivno: škoda, šteta)«, slov. također u tom značenju, dok u sjevernim slavinama »plijen«. To konkretno značenje je prvobitno. Pozna ga Domentijan, koji piše crkvenim jezikom. Prilog *za koris(t)* (Cres, Punat, Krk) = *ni koris* »uzalud«, npr. *za koriš prča mlis* »uzalud je jarca musti«. To se značenje razvilo iz ironije. Upor. fr. *Vous avez beau parlé (beau* »uzalud«). Sintagma *niskorîsti* (Cres, Krasić) »ništarija«. Pridjevi na *-ljiv korišljiv* (18. v.), na *-ьn koristan* (16. v.) = *korisan* (prema ž. r.), poimeničen na *-īk korisnik* m prema f na *-tea korisnica* i na *-ost korisnost* (noviji neologizam). Apstrakta na *-sk + -ina > -šćina korišćina* (17. v., čakavci), na *-jaj korišćaj* (Martié), od denominala na *-iti koristiti (se), -im (is-, o-),* na *-ovati kòristovati, -ujem (o-).* Složenice od sintagmi: od *ljubiti korist* pridjev *koristoljùbiv,* apstraktum odatle na *-je koristoljublje* n, od *nositi korist* pridjev je *koristònosan.* Nema utvrđene etimologije. Miklošič dopušta mogućnost da je apstraktuin na *-st f* od *koriti (v.).* Ako je tako, onda je paralela za takav semantički razvitak u rum. *castiga* < lat. *câștigare,* koji znači »dobiti < kažnjavanjem nešto postići«. Takav razvitak odgovara semantičkom pravilu rezultata (sinegdoha). Prema Brücknerovu učenju izvedenica je od *kora* (v.), te znači »ono irto se dade olupiti kao kora«. Odatle sjeverno-slav. metafora »plijen«. Miklošičevo je mišljenje vjerojatnije, jer je prvobitno značenje glagola *koriti* bilo »dobiti bitku«. Time se najbolje objašnjava prvobitno značenje »plijen«.

Lit.: ARj 5, 332. 338. Moskovljević, *NJ* 1, 31. Krasovski *NJ 6,* 87–88 (cf. *JF 11,* 291). *Mažuranić* 527. *Miklósié* 130. *SEW* \, 570. *Holub-Kopečný* 181. *Bruckner* .258. *ASPh 29,* 116. *KZ* 48, 208. *Vasmer* 1, 638. *Gorjajev* 161. Kienle, *WuS* 14, 42.

koriti, *-īm* impf. (Vuk) *(is-, ispo-, po-, pre-, u-},* sveslav. i praslav., »predbacivati«. Iterativ na *-va- -korivati,* samo s prefiksima *ispokorivati* itd. Stcslav. postverbal **korb* m »contumelia« nalazi se u pridjevu na *-ьn koran* »prekoran«, i u pridjevu *ókorán* (~nja *rijei,* Vuk), inače samo s prefiksima *pokor* »opprobrium (amplifikacija *pòkor í sramota — spot i sramota* ŽK) sa glagolom *pokoriti, -im* »sramotiti« = *pokořit (se), -lm* (Kosmet) »osramotiti, poniziti«; *prijekor* (u bug. *prekor = prekär* »nadimak«, Makedonija), s pridjevom *prijekoran (bes-, ne-), prijekornost, ukor.* Apstraktum na *-ba korba* (18. v.). Važna je još prefiksalna složenica *nakor* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »šteta« za ustanovljenje prvobitnog značenja od *koriti.* Od *pokoriti* »sinonim: 1° podvrći, 2° kazniti, 3° mučiti, kinuti« sveslav. i praslav. postverbal je *pokora* (Vuk) »1° podložnost, oboedientia«, 2° kazna, pedepsa, 3° bijeda, nevolja«, sadrži prvobitno konkretno značenje, dok *koriti* izražava radnju kažnjavanja riječima. Od ovog važnog kršćanskog termina pridjev je *pokoran* = *pokoran* (Kosmet) »1° što pripada pokoi., 2° onaj koji čini pokoru, 3° poslušan, ponizan, smjeran«, poimeničen na *-ik pokornik* m prema f *pokornica* i u apstraktumu na *-ost pokornost* f. Vuk .ima od *pokor* denominal na *-isati pokòrisati (se), -išëm* »sramotiti se«. Od *korь* postoji u Dubrovniku i Prčnju složeni glagol *kòrdekati se, -am (po-) = kordekovati se, -ujem* »svađati se, karati se«, u kojem je *-dekati se* nejasno. Možda je onomatopejskog podrijetla. Upor. *pokarabäsiti se, -im* (Kosmet) »pozavadit se«, u kojem je *kar-* jasno (v. kasnije), a nejasno *-basit se.*

Iterativ se pravi od *koriti* prijevojem duIjenja *o — a*: *karati, karam* (Vuk) *(do- se-,*

rs-, j- *se)* »1° koriti, ružiti, 2° kazniti, pedspsati« = *(s)karat* (Kosmet), *karati se* (ŽK) *(po-)* »svađati se«, na *-iti hariti, -гm* (18. v.). Odatle postverbal *kâr* f == *kara* = *kâr* m »1° psovanje, prepirka, 2" ukor, kazna«, sa *-ka karka* f (Belostenec, Jambrešić), na *-ba (s)karba* f (Vuk, Boka) — na *-nja karnja* (18. v.). Pridjevi od *kar* na *-ьn* samo u određenom vidu *karm* »disciplinski«, odatle **karnost* s pridjevom *karnostan* u istom značenju (sve neologizmi), na *-ljiv karljiv* (15. v.), poimeničen *karljivac,* gen. *-vca* »koji se često i rado kara« prema f *kàrljivica* i u apstraktumu na *-ost kàrljivõsl î.* Od *karba* pridjev je *karben,* poimeničen na *-ik kàrbeník* ----- *karabnik* (15. v., Rogovske regule). Radne imenice su na *-ьc karać,* gen. *-rea* (Hektorović), na *-ač harač,* gen. *-ača* (Vuk) m prema f *karacıca* (17. v.), na *-lac karalac,* gen. *-alca* (18. v.) m prema f *karalıca* = na *-telj kàratelj,* na *-vac karavec,* gen. -rica (16. v., hrv.-kajk.). Apstraktum na *-ež karez* m (Ljubiša) »karanje«; *pakaret / tok-* m (Srbija ?, Jovanović Batut) »nakaza« označuje Maretić kao slabo pouzdanu riječ (ne zna da li ide ovamo). Deminutivni glagol na *-uhati karúkati, -ânı.*

Glagol *koriti* posudiše Arbanasi *koriš,* pas. *koriiem* »sramotiti, psovati«; *karati* posudiše Rumunji: *akarati* > *a осагг* »psovati, sramotiti, koriti«, odatle njihov postverbal *ocară* »sramota«, pridjev *ocarnic* »koji psuje«. Baltičke i druge ie. paralele dokazuju da su *karati 1 koriti* bili vojnički izrazi. Lit. *karias* = lot. *kars* »rat«, stprus. *kärgis* »vojska«, odatle lit. *kareivis* »vojnik«, usp. got. *harjis* = nvnjem. *Heer,* stperz. *kāra* »vojska«; *kara* je u stcslav. još značilo »bitka«. Odatle današnja značenja od *karati se* »1° prepirati se, rječkati se, svađati se«, *pokoriti* »podložiti«, s raznim drugim nijansama. Ta se specijalizacija dogodila kad su za vojničko značenje došle druge riječi, kao *biti se, bojevati, boriti se, vojevali, ratovati* itd. Sinonimi su dali već u praslav. doba tim dvjema riječima, koje Berneker i drugi bez potrebe rastavljaju, drugi semantički razvitak: *koriti* i *karati* značilo je prvobitno »vojevali > vojskom nešto postići«. Obje, izgubivši vezu s vojevanjem, dobiše današnje značenje. Prvobitno se značenje ipak najbolje očuvalo u praslav. i sveslav. apstraktumu *korist* (v.) »plijen > dobitak«.

Lit.: ARj 3, 937. 4, 850. 858. 852. 864. 866. 870. 874. 5, 322. 323. 338. 7, 402. 8, 30. 9, 495. 10, 493. 536. *Mažuranić* 984. *Elezović 2, 95.* 233. 538. *ZbNŽ* 10, 144. *Miklošič* ill. 130. *SEW* \, 487. 578. *Holub-Kopečný* 164. 181. *Bruckner* 258. *Vasmer* 528. *Mladenov* 232. 252. *Slávia* 10, 247. *WP* 1-353. *Trautmann* 118. *GM* 199. 200. *Tiktin* 1075. *Gorjajev* 158. *RES* 19, 20-22. *Boisacq*[3] 414. 482. Scheftelowitz, *KZ* 54, 247. Osten--Sacken, *IF* 22, 316-317.

korito n (Vuk) = *korito* (ŽK, Kosmet, Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. *(^koryto)* naziv za »1° Trog, alveus, 2° naćve, 3° izduben brod (također bug.), 4° (metafora) riječno korito, 5° toponim«. Pridjev na *-ast korilast* (Vuk), na *-ьn* samo u poimeničenjima na *-ik Koritnik* (toponim), i na *-jača koritnjača* »sinonim: kornjača«. Deminutivi na *-će korice* n (Vuk, Lika) u raznim tehničkim značenjima, na *-sce* < *-ьc* + *ice koritašce* (Vuk), *koritânce* (Kosmet) i *koritićo* (Buzet, Sovinjsko polje) »korito po kojem teče voda na mlinsko kolo«. Denominal *skorititi* (Lukovdol, Ogulin) »dobiti oblik korita«. Radna imenica na *-ar: kantar.* Glas *i* nastao je iz jery-a: stcslav., rus. *koryto.* Kulturna je riječ, koju posudiše Arbanasi u dva vida, u starijem *karrutë* f *(u* < ы) »Garbottich« i novijem *korite* f »gehöhlter Baumstamm, Wassertrog, Kahn, Krippe« i deminutiv *karice* f »Getreidemass von 200 oka«, Novogrci κουρύτα »Art Fischerkahn« i κάρου™ »Garbottich«. Öd arb. *karrutë* natrag je posuđeno s augrnentativnim sufiksom *-ina harulina* f (jugoistočna Srbija) »l° karlıca, 2° basen, 3° geografski termin« (Budmani pomišlja na tur. *koru* »šuma«, što ne može biti jer je *koru* > *korija,* v.). Dočetak *-ito* sufiks je kao u *kopito* (v.). Osnova je *kora* (v.). Baltičke uporednice ne poklapaju se potpuno sa praslavenskim u sufiksu: lit. *prokartaš,* stprus. *pracartis* »Trog«.

Lit.: ARj 5, 340. *Elezović* l, 314. *Miklošič* 133. *SEW* l, 579. *Holub-Kopečný* 180. 194. *Bruckner* 238. *ZSPh* 4, 216. *WP* l, 576. *Trautmann* 119. Romanski, *RES* 2, 52-54. *GM* 200. Schwarz, *ASPh* 42, 280. Wedkiewicz, *RES* 7, 126 (cf. *JF* 3, 203). Posch, *WuS* 16, 13-14. Persson, *Beiträge* l, br. 43. (cf. *IJb* l, 47). Jokl, *Unt.* 145. 291.

Korkut m, muslimansko prezime (Bosna). Od/ interesa je da se plemićka porodica u Osom iz koje je *fráter Augustinus Draconita* = *Zmajević,* zove *Corqutt de Dalmazia.* Turcizam arapskog podrijetla *korkut* »onaj koji strah zadaje, junak«, od *korkutmak* »zadavati strah«, od *korku* »strah«.

*Lit.: Školjić** 416. Badalić, *Inkunabule* 223., bilj. 570.. i 227, bilj. 816.

korlat m (hrv.-kajk.) »1° tor volujski, 2° široka cijev kuda se sijeno u staju spušta (Posavina), 3° toponim (Dalmacija)«. Prezimena *-ovii Korlatović.* Od madž. *korlat* »ograda«.

Lit.: ARj S, 344. Štrekelj, *DAW 50,* 33.

kormos m (Vuk, Bačka, Vojvodina), u poslovici *muti kao kormoš (hormoš) po sirku.* Čini se da znači »nekakva buba«. BuJmani i Matzenauer navode madž. pridjev *kormos* »1° čađav, 2° naziv jabuka Reinettenapfel (naziv po boji)«. Ako je tako, onda je i buba nazvana -po boji.

Lit.: ARj 5, 345. Matzenauer, *LF S,* 202.

Kornät m, središnji otok u skupu, pl. *Kornate* za cio otočki skup, tal. *Incoronata* prema pučkoj etimologiji, na Ižu zvao se *Stomorin otok* (1515) < *insula Sanctae Mariae* (1354). *Incoronata* bilo je prevedeno u *Krunarski otok.* Vjerojatno je izvedenica na *-atus i* toponomastički ostatak iz dalmatoromanskog barem u pogledu sufiksa. Dalja je veza u imenu otočića (školjića) *Kornat,* koji se odvojio od Plavnika (na Krku), i na kopnu u toponimima rum. podrijetla *Kormata,* njiva (Kneževac, Srbija) i na *-ura* (apstraktum) *Kormatura,* njiva (Požarevac, Srbija) kao ostaci rumunjske toponomastike u sjeveroistočnoj Srbiji, od rum. *a curma* »razdrobiti« < vlat. **corrimare,* part. pas. *corrimatus,* prefiks *co-* i *rima.*

Lit.: ARj 5, 343. Skok, *Slav.* 39. 127. Antoljak, *RIJAZUZ* l, 110, n. 18. 113. Putanec, *Slovo* 13, 144. 167.

kornīž m (Lika, Dubrovnik, Perast) »1° okvir, oplata slike, 2° ograd, vrh ormara, 3° stolařsko, drvodjelsko oruđe kojim se šaraju rubovi (Dobroselo, Lika)«. Na tal. *-one* > *-un kornižun* (Perast). Od mlet. *cornişe* = tal. *cornice, cornicione,* od lat. *cornix,* gen. *-ids.* Odatle i fr. *comiche* > *karnisé f* pl. (Zagreb).

Lit.: ARj 5, 345. Zore, *Tuđ.* 11. *REW** 2247. *Rohlfs* 1090. *DEI* 1114.

kornùkopije m (Dubrovnik) »zavinuta čaša«. Od kllat. *cornu copiae* »rog koze Amanteje, odakle je tekao nektar«. Učena riječ.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 11. *DEI* 1110.

kòroman m (Mostar) »turski vojnički hljeb, dvopek« = *koromon* (Kosmet). Balkanski turcizam iz vojničke terminologije: bug. deminutiv na *-če korománče.* Elezović upoređuje s *korovèlja* f (Kosmet) »rđav hljeb sa debelom korom«. Taj je naziv identičan s arb. *karuvele* = *kravele* »kleines Leibbrot, Soldatenbrot« i ngr. καρβέλι, koje su slavizmi < cslav. *hrávaj,* bug. *kr avaj* »Art Kuchen, Kringel«, hrv.-srp. *kravalj* = *hrávaj,* rus. *horovaj.* Možda je tur. *kòroman* rusizam. Imenica *korovelja* potječe zacijelo od unakrštenja tur. rusizma i balkanskog slavizmą.

Lit.: ARj 5, 487. *Elezović* l, 314. JF 14, 231-232. Skok, *Slávia 15,* 360. *Mladenov* 252. *GM* 177.

korona f (Istarski razvod 1275, prijepis 1546), toponim *Korona,* dolina blizu više manastira Sretenija, izvor (hidronim) *Velika Korona, Korunski do* (pripovijetke o tome navodi Vuk). Upor. (s arbanaskom metatezom) *Kunora,* brdo prema *Rumlji* (Bar, Sutorman, Tuđemu). Taj arbanaski oronim poklapa se s apelativom *kunora* (s određenim članom) »vjenčanje (Ulcinj, Skadar)«, *me kunorue* »vjenčati«. Sa ō > *u koruna* f (Vuk, 15. v., narodna pjesma) »1° kruna, 2° zmija«, denominal na *-ati, -iti (p)korùnati, -ām* (17. v., Dubrovnik), *(b)koruniti* pf. (hrv.-kajk.) prema impf, *okorunivati / -njivati* = *koruna* (Istra) »agri extremi ea pars qua boves in arando reventuntur«, na *-ina korunina* (Varaždin) »nekakvo stablo«. Taj se oblik nalazi i u bug. *koróna* pored *koruna* »1° kruna, 2° ein Teil des Webstuhls«, *koronka* »šare našivène na odijelo«, u stcslav. i češ., slvč. *koruna,* rus., polj., madž. *korona,* nvgr. κορώνα pored κουρούνα < stgr. κορώνη > lat. *corona,* ie. podrijetla. Odatle deminutiv na *-iça kòrunica* (Dubrovnik) »(crkveni termin) rosarium«.

Općenit hrv.-srp. oblik pokazuje sinkopu protonike *kruna* f (Božava itd) »1° vijenac vladarev, 2° puco (Dubrovnik), 3° verruca rostralis viperáé ammodytes (Kula, Brčko, Sanski Most, Metković, Gračac itd., također s naglasom *kruna),* 4° (tehnički termin) dio u mlinu za masline (Mljet)«. Pridjevi *krunat,* na -asi *krunast, krunski.* Deminutiv na *-ьc* > *-ac krunac* (Srijem) »vrst graha«, na *-ica krunica* (Rab, Božava itd.) »(crkveni termin) »čislo«, odatle *kruničar* (18. v.) »otica pupavac«, *kruničica, krunčica* »biljka«, *krunka* »životinja«, s pridjevom *krunkast.* Augmentativ *krunètina.* Na *-aca krunača.* Na -os *krunjaš* »muž kojem je žena nevjerna«, *krunaš* (Tinj), *krunašica.* Na *-eša kruneša.* Sa hipokorističkim akcentom *kruna* »ime domaćih životinja«. U antroponi-

miji *Krunija,* žensko ime, odatle hipokoristik *Kruna, Krunoslav* m prema f *Krunoslava* (Gundulić, Palmotić, Kavanjin), pridjevski toponim na *-j* u sr. r. *Krunoslavlje* n. Neologizmi *krunovina* < njem. *Kronland.* Denominali na *-iti kruniti, -lm* impf, (o-) = (razlika u akcentu) *krunjiti se, -lm* (subjekt *kukuruz,* Babina Greda), iterativ *krúnjati* (16. v.), na *-ìsati krunisati, -seni* (18. v.j Vuk), odatle apstrakta *krunidba* = *krunisanje.* Jedna potvrda *krona* (Gračac) »vipera ammodytes«. Taj je oblik općenit u slov. *krôna, krõnast, kronas, kromki* itd. Sinkopa protonike nalazi se u germ.-njem. *Krone,* engi. *сгогѕп;* riječ ne može biti posuđenica iz njemačkoga. Sinkopa se nalazi i u tal. *cruna* »ušica na igli«, koje sa *u* mjesto ō potječe iz oskičkog narječja. Imenica *cruna* dokazuje da je pored *corona* postojao i haplologijski vlat. oblik. Sinkopirani oblik postoji i u češ. *kruna.*

Lit.: ARj 5, 346. 349. 667. 673. 674. 8, 845. 870. Hirtz, *Amph.* 74. 76. *Pleteršnik* 1, 476. 817. 2, 390. Kušar, *Rad* 118, 21. Ribarić, *SDZb 9,* 48. Macan, *ZbNŽ* 29. 45. Cronia, *ID* 6. *Miklósié* 132. *SEW* \, 574. *Bruckner* 257. *Mladenov* 242. *REW'* 245. *WP 2,* 268. *Románsky* 114. *DEI* 1118. 1179.

koropincul m (19. st., Dalmacija, Visiani, Šulek) »biljka koprač, scaligeria eretica«. Nedovoljno potvrđeno. Budmani pomišlja na tal. *corbézzolo* »arbutus unedo, maginja, planika« kao izvor.

Lit.: ARj 5, 346. *DEI* 1103.

kòrot m (16. v., Vuk, Dubrovnik, Crna Gora, Poljica, Zore *kóroť)* = *korut* (Korčula, objekt uz *nositi,* sinonim *lût* < tal. *lutto* < lat. *luotus)* = *korota* f (Zore) = *korota* (hrvatski gradovi, Potomje, Pelješac) »tugovanje za mrtvim, crnina (Kurelac), veste da lutto (Mikalja)«. Pridjev na *-ьn* > *-an kòrotan,* poimeničen na *-Ik korotnīk* (18. v.), denominal na *-ovati kòrotovati, -ujem* (18. v., Dubrovnik) »kajati, zaliti koga, zaviti se u crno, porušiti se za kim, (Zore)«. Od tal. *corrotto* (13. v.) »isto«, poimeničen part. perf. *corruptum,* od *corrumpere,* prefiks *con* i *rumpere* (prema drugom tumačenju od sintagme *cor ruptura),* apstraktum na *-io corruzione* < *corruptio.* Ovamo ide *krucijãt* (Cres) = *krucjat* (Božava) < tal. •*crucciare* »affligere« pored *carrucolare* < *corruptiare* »tormentare«.

Lit.: ARj 5, 346. Cronia, *ID* 6. Zore, *Rad* 110, 217. Jagić, *ASPh l,* 432. Můrko, *WuS 2,* 140. Kurelac, *Rad 24, 2. REW*[3] 2261. 2262. 5149. *DEI* 1124.

kórov m (18. v., Vuk) »1° travurina, 2° toponim«. Kol. na *-je korovlje* n (Martié). Od madž. *koro* »dünner Unkraut der ein- und zweijähriger Pflanzen«.

Lit.: ARj 5, 347. *Miklósié* 131. *SEW l,* 574.

korovajta f (17. v., Dubrovnik) »patrola, ophoda«. Prema Budmaniju od srlat. *corvata, conada,* što je latiniziranje fr. *corvée* »tlaka«, tal. *corvata* (Cattaneo). Prije će biti ostatak iz dubrovačkog romanskog ili latinskog *corrogata* (se. *opera),* part. perf. od *corrugare,* prefiks *co-* i *rogare* »sazvati«. Umetnutoj nije jasno. Upor. *rogadija.* [Muljačić: 1302. *scaraguayta* > *korovajta* < frnč. *skarwahta,* preko tal.].

Lit.: ARj 5, 347. *REW*[s] 2255. *DEI* 1123. 1128.Muljačić,ZeFL4-5(196-12),217-224.

kórpa f (Slavonija, hrvatski gradovi, Belostenec, Vuk[4]), deminutiv *korpica* = slov. *korba, korbáča, korpič* »kotarica, košarica, koš«. Od njem. *Korb* m < lat. *corbis* »kotarica od vrbe«, mediteranska riječ. S prijelazom u lat. deklināciju *a* mlet. *corba* > *körbe* f pl. (Dubrovnik, Mljet, Račišće, Cres, Punat) »rebra u lađe na koje se pričvrste madiri«, *kórba* (Volosko, Istra) »košarica koja stoji na jamboru broda«. Kol. na *-amen* > *-am korbám* m < mlet. *corbame* »ossatura di un battimento«. Sa likvidnom metatezom *krabija* f (Stulić) »kovčeg«, deminutiv *krabica,* slov. *kraba* f »Schachtel«. Na *-ulja krabúlja* (hrv.-kajk., također slov., Bela Krajina), s pridjevom *krabuljni (ples)* »Maskenbal«, određeno »larva, maska, maškara, obrazina«. Odatle možda dubrovački složeni pridjev *krabonos / -banos* »koji nosi masku«. Odatle *krabanosilac* m prema na *-ica krabanosica — krabanosnica* (Mikalja) = *krabonosica* (Kavanjin) »čuvida«, denominal na *-iti krabanositi se, -im* »načiniti se čuvida«. Dolazi također u dubrovačkom latinitetu *carbanoss(f)us l corbon-* (13. v.) pored *crabanosus.* Stbug. *krabui* < **korbbji,* polj. *krobia,* rus. *korob,* lit. *kārbas.* Ta se riječ pojavljuje u hrv.-srp. i slov. sa *s* > *š* (pred *K) skrablja* (slov.) > *skrablja* pored *škrabelj,* gen. *-blja* »Schelle«, *skrabica* (Bernardin, Vetranie) = *škrabica* (Hrvatsko primorje) »kutijica«, *škrobiaca* (Mikalja) »skatula«, *skrabijica* (Hektorović) = *skrobiąca* (Lastrić) = *skrabionica* (Dobretić) = *skrabnica* = *škrabnica* (Lika) »Almosenbüchse, šparavac (ŽK>, *skrabničica* (Mikalja) »mali kovčeg, sanduk, škrinja«, *škrabica* (Dubrovnik, Cavtat, Mljet) »ladica«, deminutiv od *škrabija* f (Vuk, Bosna, Crna Gora) »fijoka, čekmedže«, *skrabijica* f isto što *škrabnica* »škrinjica za milostinju«. Prefiks *s* = *š* je po svoj prilici romanskog podrijetla. Upor. *skurbin* (kanton Tessin) »Bienenkorb«. Podrijetlo oblika sa likvidnom metatezom nije utvrđeno. Prema Brückneru nije posuđenica, nego je praslav. riječ, u prasrođstvu sa *corbis.* 'Prema drugima (Buga) je od lat. *corbis,* ali preko keltskoga (Vasmer). Najvjerojatnije je da je posuđena na donjedunavskom limesu oko'5. v. Likvidna metateza važi na Balkanu i poslije 7. v. Upor. *Skradin, Labin.* Na taj se način najlakše objašnjava' i prefiks s > *š.* V. još *krba, krbanj, krbulja.*

Lit.: ARj 5, 322. 347. 428. *Pleterinik 2,* 437. 453. 633. Jkeček, *Romanen* 1, 89. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. *Miklos'ič* 34. *SEW* 1, 568. *Bruckner* 267. *KZ* 48, 200. 51, 224. Buga, *RFV 67,* 233. sl. (cf. *RSl 6,* 270). Vasmer, *RSI 6,* 197. *REW*[3] 2224. *DEI* 1103.

korsem, prilog (Vuk, Kosmet) = *korse* (Kosmet) = *kršem* (Kosmet) = *tòkorse* (Vuk, sa *to,* sr. r. pokazne zamjenice kao u *tobože)* »tobož(e), bajagi«. Pridjev na -я/г *tokoršnjī* = *tokoršnji* (Kosmet) »tobožnji«. Arbanasi posudiše *korsem* (Gege) »etwa, fälschlich«. Početak *ko* u *korsem* je *kao,* upór. *kodoja* pored *doją.* Dočetno *-m* je kao u *elem* pored *ele.* Osnovno *-rse* je imperativ stcslav. *гьсі* od *reći.* [Ali vidi i s. v. *kazati].* Pridjev znači »to kao da kažeš«.

Lit.: ARj 5, 347. *BI 2,* 577. *Elezović* 1, 314. 332. *GM* 200. Derić, *PPP* 7, 29.

koršov, gen. *-ova* m (18. v., Vuk, Vojvodiina, Slavonija, Reljković) »sinonim: krčag«. Radna imenica na *-ar koršovār,* gen. *-ara* m (18. v.) »koji gradi koršove«. U hrv.-kajk. *-v* zamijenjen sa *-l* (upor. njem. *Haube* > *halbicd) koršol* »vrč«. Deminutiv na *-ić koršolić* (Belostenec). Kod Stulića zlo prepisano *korsói* i *korzói.* Slov. *kržõl.* Od madž. *korsó,* podrijetlom iz turskoga. Madžarsku riječ posudiše i Uki-ajinci. Istog turskog podrijetla je i praslav. posuđenica *krčag,* gen. *-ága* m (15. v., Vuk) »1° urceus, 2° toponim«. Samoglas *a* je nastao od iį, kako pokazuje ikavski deminutiv na *-ьс hrčižbc* (1468). Nalazi se još u stcslav., bug., češ., polj., ukr. i rus. Praslav. je postídenica možda iz avarskoga. Arbanasi posudiše *kërçak -— gërçak* = *gërshk* = *gërdak (d* mjesto *ç* prema *bardak).* Upor. tur. *korçag* »Schlauch«. Postoji i mišljenje da je od iste osnove od koje i *krčma* (v.).

Lit.: ARj 5, 347. 393. 396. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 665. *Holub-Kopečný* 186. *Bruckner* 256. *Mladenov 266. GM* 190. Baric, *Reč.* 365.

korta f (Dubrovnik, 16. v., Istra, Buzet, Sovinjsko polje, Potomje, Pelješac, Mljet, Kućište, Brač) »1° prohodište, ulaz u kuću, dvorište, 2° (ribarski termin) dio mora zaokružen mrežom (Prčanj: *ribe su u kartu)* = 3° *velika* i *mala korta* (Mljet) za koju se veže vrša, 4° (objekt uz *Uniti)* udvarati«. Odatle na *-idiare* > *-ižati* tal. *corteggiare* > *kurtiiâti, -aju* (subjekt *ribe,* Muo) »(metafora) kad je vruće more, onda ribe pliju, tj. kurtižaju po površini mora«. Kod Hrvata u južnoj Italiji *kurta* je prijedlog: *kurta njeg* »blizu njega« kao u Abruzzima *cuna* »ad«, odakle je posuđeno. Od lat. *cohors,* gen. *-tis* > *cors,* gen. *cõrtis* »ograđeno, zatvoreno mjesto« > tal. *corte* (13. v.) »cortile, Hof«. Talijanska je posuđenica. Nije iz balkanskog latiniteta kao rum. *curte.* Na tal. *-ina cortina* (14. v.) > *kartina* f (16. v., Dubrovnik, Cavtat) »zavjesa«.

Lit.: ARj 5, 348. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. Wędkiewicz, *RSl* 6, 232. *REW** 2032. *DEL* 1125. 1127.

kortuza f (Šulek, Sinjski rukopis) »biljka cortusa mathioli«. Od tal. *cortusa,* od imena talijanskog botaničara *Cortuso* (1513—1603).

Lit.: ARj 5, 348. *DEI* 1128.

koruğa f (Lika) »naprava od drveta poput gobelje (služi za mlin, oko koga se meće da brašno ne odlazi okolo naokolo u rasap ili okoliš, mlinarski termin)«. Bit će možda od galske izvedenice *carruca* (leksički relikt od govora kelto-ilirskih Japoda ?), od *carrus* »kolo«; *-uga* mjesto *-uca* je prema hrv.-srp. augmentativnom sufiksu *-uga* (tip *jaruga* pored *jarak).* Drugog je postanja *koruğa f* (Srijem) »tvrdi oklop od bundeve koji ostane kad se pojede salo (služi djeci za vučenje kao kola)«. Ta se riječ može tumačiti kao augmentativ na *-uga* od *kora* (v.). Lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* je **carrucula* > tal. *carrucola* (14. v.) > *kàruklja* = *karüklja* f (Prčanj) »kolač kao dva kola u obliku broja 8«. Posuđenica je stara. Leksički je relikt iz dalmato-romanskog, jer pokazuje vlat. sinkopu penultime. V. *kar.*

Lit.: ARj 5, 348. Rešetar, *Štok.* 239. *DEI* 783.

korun m (Šulek; govori se vjerojatno u Bosni) »sinonimi: krtola, krompir (v.)«. Možda od njem. *Karunkéi,* koje se govori u narječjima.

Lit.: ARj 5, 348. Šulek, *Im.* XXII, 161.

Korutánac, gen. *-nca* m (Belostenec, Voltiđi), etnik s pridjevom na *-bsk korutánski* = slov. *Korotanec,* od lat. pridjeva na *-anus* raširenog s pomoću našeg *-ьc* > *-ac,* koji izražava mociju (tip *Slovenac, Slovenka),* od predrimskog *karanto-* (keltskog podrijetla) »kamenit, pjeskovit«, odatle njem. *Kärnten,* koje predstavlja oslabljenje penultime **carentano* > **karintano.* Lat. dočetak *-anus* zamijenjen je domaćim *-bsk* + *-ьc* > *-ščec* > *-šec* (upor. za *šč* > *š* u slov. prezimena na *-sek: Görsek, Lendovšek, Lokovšek* itd. prema hrv.-kajk. *Čvoriščec* itd.) *Korošec,* gen. *-sca* m »l° stanovnik Koruške« prema f *Korosica, Koroha, Korohnja, 2" korõšec,* gen. *-sca* »neka jabuka«, 3° neki lan, 4° prezirne«, prema *korošica* »1° Handbeil (Gorensko), 2° Tabakpfeife, 3° neka kruška«, deminutiv *korošíčka* »kleines Handbeil«. Iz slov. preko hrv.-kajk. *Korušac,* gen. *-sca* (Vitezović). Pridjev slov. *koroški* > *koruški* (Šulek), poimeničen u imenu zemlje (horonim) slov. n. *Koroško* = *Koroško* n (ŽK) — *Koruška* f. Keltska riječ kao opća riječ (apelativ) morala je biti raširena uz Dunav, kuda su bila keltska naselja, kako se vidi iz *korutina* f (jugoistočna Srbija, Vukovik) »l° basen ili karlıca, 2° predio medu planinama (npr. Zaplanje između Suve planine, Kruševice, Babičko-Jašunjske planine i Siličevice)«. Ne zna se čiji je sufiks *-ina.* Može biti naš (v.), a i lat. *-ina. Korošec* može se tumačiti i prema stcslav. *Kornštaninb,* odakle pridjev **korpšt-bsk.* Lat. oblik sa *ρ* > *u* ima Nestor *Horutane.* Miklošič misli da je *Korošec* nastalo od **Korôč-ьcь* sa c < í/, što izlazi na isto. Upor. mlet. *caranto* »tufo arenoso«.

Lit.: ARj 5, 350. *Pleteršnik 1,* 440. *Miklošič* 131. 426. Sturm, *CSJK* 6, 40. Ramovš, *Slávia* \, 28. Vasmer, *ZSPh* 9, 368-369. *DEI* 753.

kôs[1] m, pi. *kosovi* (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »sinonim: drozd, menila« prema f na *-ica košića* (Hrvatsko zagorje) = *košulja* (Srbija). Pridjev na *-ov kosov,* vrlo čest u toponimiji poimeničen u sr. r. *Kosovo,* poimeničen sufiksima *kosòvica* »ženka«, u deminutivu na *-ič kosović,* na *-äc kosovac,* na *-ač kosovač,* na *-ka kosovka* »ženka«, na *-ovlji kosovljī* (Vuk), na *-ji kosjî* (Istra). Deminutivi na *-ić košić* = (neobično) *kostie* (Severin, Hrvatska) = *košić* (Plitvice, *s* > *š* nejasno); na *-ek kosek* (hrv.-kajk.), na *-anac kosanac,* gen. *-nca* (Srijem, Grgurevci). Stulić sa *-ъi: kosao,* gen. *-sia* (prema Budmaniju je nepouzdano). Glas *s* je nastao iz *ps,* kako se vidi iz gr. κόψιχος > κόσσυφοζ »idem« (-υχο5 je deminutivni sufiks kao u lat. *mer-ula),* jedna od vrlo rijetkih grčko-slavenskih usporednica iz oblasti ornitologije.

Lit.: ARj 5, 256. 363. 367. *Hirtz,Aves* 203-206. *Miklošič* 134. *SEW* 1, 585. *Holub-Kopcčný* 181. *Bruckner* 259. *Trautmann* 117. *WP* 1, 457. *Mladenov* 252. Šuman i Jagić, *ASPh* 30, 297. Paul, *WuS* 20, 42. *Boisaaf* 505. 1116.

kos[2]**,** pridjev (Vuk, razlika u akcentu prema *kôs* m), prilog *koso,* sveslav. (osim slov. i bug.) i praslav., »sinonim: kriv (v.)«. Ne postoji u hrv.-kajk. Danas je općenit zbog nastave u geometriji. Odatle poimeničenje *kosina* (iz češ.). Pridjevi na *-ьn kosán* (17. v.) »strm«, poimeničen na *-ik kosnīk* (Vuk) »direk u duvara koji koso stoji«, *nakosan* »pomalo kos« = *nakosil* (Pavlinović). Odatle prilozi *kôsimice* (Lika), *nakosce* (Ključ, Bosna), *napokosce.* U ostalim pridjevima kao na *-ovan kosovan* »ozlojeđen, ljutit«, na *-ljiv košljiv* (Dubrovnik, Vuk) »čeljade koje se često kosi«, na *-it okosit* »asper, vehemens, iracundus« konkretno je značenje metaforom preneseno na psihološko polje kao i u glagolskim izvedenicama. Složen pridjev od sintagme *kosòglav.* Psihološko značenje je i u prijedloškom prilogu *ùskos,* odatle pridjev *uskošen* (Dubrovnik) »rđave volje«. Prilog *uskos* je preinačen na nepoznat način, možda prema *prčiti se* (v.) u *u(s)prkos* »trotz«, odatle leksikologijska porodica *prkos* m, pridjev na *-ьn prkosan,* denominal *prkositi* — bez *p řkositi se, -im* (Lika). Upor. *přkonjiti se.* Na *-alj kosalj* (konj) »koji se kosi, kosonog«. Apstraktum na *-nja košnja* f »duhovno stanje čeljadeta koje se kosi«. Denominali *kositi (se), -lm* (Vuk) »1° biti protiv *(to se kosi sa zakonom), 2°* kidati, lacerare *(tkanje, sukno se kosi,* na Cresu *nogavica, rukav se je okosil I al),* 3° uznemirivati, 4° ljutiti se, 5° pretvoriti se (Martić), 6° doticati se (Ljubiša)«, *iskositi se* (Vuk, Lika) »mrko pogledati koga«, *okositi se na koga* (Dubrovnik, Crna Gora) »sinonim: okomiti se, osjeći se (v.)«. Ovamo i Zoranićev *kositi skolje.* Glagol *kositi* u psihološkom značenju tvori iterativ prijevojem duljenja *o — a iskašati se* (H. Lučić, subjekt *srce), okašati se, okāšām se* (Vuk) »osijecati se«. Na *-oviti kosoviti se.* Na *-nçti* > *-nuti: kosnuti (se), -nem* »dirnuti« je stcslav. *kosncti,* ukr. i rus. Ipak nije rusizam, kako misli Maretić, jer je potvrđen i u pravom narodnom govoru kao u Pivi-D'obnjaku, gdje *kosnuti se* znači »l° naljutiti se,

2° poludjeti«. Budinić ima *kosnovati, -ujem* »ticati«. Rusizam je zaista pridjev odatle *neprikosnoven* (16. v.) »koji Ъe ne smije taknuti« < *neprikosnovennyj* »unberührt«. Rumunji posudiše *kositi se* > *a să cosi* (subjekt *konji)* »sich streifen, in die Eisen hauen«, odatle apstraktum na *-eală* < *-ciь' coseală* (Oltenija) »Streifen, Aneinanderschlagen der Fusse beim Gehen«, sa sufiksom *-or* (v. *kosor) a casari* »sticheln, nicken, zadirkivati«. Ovamo i rum. *costaroavă / coștoroabă* »1° vodoravni balvan na kome počiva krov, 2° die elende Hütte« (za značenje 2° v. pod *kostřava).* U rumunjskom se slavenska riječ unakrstila sa lat. *costa* > *coastă* u pridjevu *costiș* (sufiks *-iš* kao u *okoliš)* »schief«. Upor. glede tog miješanja i prilog *koštice* (Lika) »brzo, hitro«. Deminutiv na *-kati: kaskati se* (Vuk) »sinonim: karati se« *(po-)* = *pokoškat se* (Kosmet) »sporječiti se« sa nejasnim *sk* > *šk,* možda prema *porječkati se* [uspor, pod *kôš].* Praslav. je pridjev u etimologijskoj vezi s *kosa* (v.). Tako hoće Miklošič. U obje riječi osnovno je značenje isto »krumm, gebogen, kriv«. Veze sa lat. *coxa,* sanskrt. *kakšā* »pazuho«, njem. *Hachse* nisu izvjesne. Upor. i *kasati* (v.), jer to može biti prijevoj duljenja o — *a od kos.* Značenje »lacerare« dozvoljava i prijevoj od *cesati* (v.).

Lit.: ARj 3, 874. 895. 5, 350. 355. 356. 359. 361. 362. 265. 367. 387. 7, 402. 504. 8, 32. Vuković, *SDZb* 10, 389. *Elezović 2,* 95. *NJ* 1, 147. Tentor, *J F* 5, 208. Havránek, *Slávia* 7, 782. Maretić, *Savj.* 44. *Miklošič* 134. *SEW* 1, 585. *Holub-Kopeiný* 181. *Bruckner* 259. *Gorjajev* 162. *WP* 1, 456. Matzenauer, *LF* 11, 349. 14, 164. *Tiktin* 421. 422. *Boisacq*[3] 418-419. 1074-1075. Petersson, *ASPh* 36, 137-138. *IF* 35, 269-272. (cf. *RSl* 8, 300). *Baltische u. slav. Wortstudien* (cf. *IJb* 8, 199). Zubatý, *ASPh* 16, 395-396. *GM* 220-221.

kosa[1] f (Vuk) = *kosa* (Kosmet), praslav. i baltoslav., »1° coma, 2° (metafora) dorsum montis, 3° tetiva u životinjskom tijelu, žila (Dubrovnik)«. U značenju 1° nije općenita riječ hrv.-srp. zbog izbjegavanja homonimije sa *kosa* »faix«. Zamjenjuje ju *vlas, vlasi* f pl. (v.), a *kosa,* koliko nije propala kao u ŽK, dobila je specijalno značenje. Riječ *kosa,* gen. *kose* (Hvar, Hraste) je »pletenica žene ili djevojke«, f pl. *kose* (Lumbarda) »pletenica«. Na Korčuli prema pl. *vlasi* kaže se i *kose* u pl. *(crvene kose; capillus* je *vlas* m). Na Cresu i u Vodicama *kosa* i deminutiv *kosica f* samo »pletenica«. Deminutiv na *-ica kašica* (Vuk), augmentativ na *-etina kosètina,* na *-urina kosurine* (Lika). Pridjev na *-ьn kosán* je rijedak. Odatle je izvedena *kosanjica* (Vuk) »dorsum montis« < **kosbnbnica* i hidronim *Kosaonica* (rijeka) < **kosbhnica (-Iьn-* je disimilacija od *-nьn-).* Sa *-at kôsmat* (Vuk) »pilošus«. Od tog je pridjeva poimeničenog sa *-ьc ï* prezime *Kosančić (Ivan* ~, narodna pjesma), od **kosbnbcb.* Na *-ast kòsast* = na *-at·kasat* (18. v.). Kao drugi elemenat u složenim pridjevima *dugokos, plavokos, kārākos (<* tur. *kara)* = *crnokos, svilòkos,* odatle prezime *Svilokosić, 'tankòkos,* odatle prezime *Tankosić* (Srbija, *-koko-* > *-ko-* haplologija). Na *-ara: kosara* »korov«. U antroponimiji *Kasan* m prema f *Košana, Kosara,* prezime *Kosanović.* Običniji je pridjev na *-at kosmat* (Vuk) = *kosmăt* (Kosmet, ŽK) »pilošus«, od praslav. *kosmz,* koji je poimeničen u ž. r. *kosma* f »kosa« u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Poimeničenja i izvedenice tvore leksikologijsku porodicu. Na *-āč: kosmać,* gen. *-aća* (16. v., Istra) »1° kosmat čovjek, 2° toponim«. Na *-oj* < *-»/* (upor. *onaj ovaj taj) kosmaj* (Cres) »vinova loza bijelog grožđa« = *Kosmaj* (toponim). Na *-ka kosmatka* »biljka«. Na madž. *-o* > *-ov kosmov* »pas«. Na *-elj kosmēlj,* gen. *-elja* (Ston) »1° morski rak« = *kozmelj* (Rijeka) »2° borrago officinalis« = (na *-eč* ili *-eć) kosměč,* gen. *-ěća.* Augmentativ na *-ina kòsmina* = na *-ura kosmura* (18. v.) = *kòsmur* (Dubrovnik«) »1° zamršena kosa, 2° zamrsak, 3° žensko čeljade takve kose«, odatle na *-ica kosmurica* »biljka«, na *-ina kosmurina,* na *-oca kosmuraća* (Ston). Sa *šm* < *sm kosmura* f (Lika, Dobroselo) »štogod zamršeno«. Pridjevi na *-av kosmeljav* = *kosmùrav* (Dubrovnik). Denominai na *-ati kõsmati, -am (s-)* impf, »raščupavati«, part. perf. pas. *skosman* (Prigorje) »nepočešljan«, *skosmanka* f »žensko čeljade nepočešljano«, *košmurati* »mrsiti«. Arbanasi posudiše *kose* »Haar«, Madžari *köszméte* — *pöszméte* »Stachelbeere« < **kosmata* .(se. *jagoda).* Lit. *kasa* »percin«. Korijen *kos-* je prijevoj od *cesati* (v.) < ie. **qes-* »grepsti, cesati«.

Lit.: ARj 5, 351. *Elezović* 1, 315. Tentor, *У F* 5, 207. Ribarić, *SDZb* 9, 159. *Miklošič* 133. *SEW* 1, 580. *Holub-Kopečný* 181. *Bruckner* 259. *Trautmann* 120 *WP* 1, 449. *Boisaccf* 443. 489. *GM* 201.

kosa[2] f (Vuk) = *kosa* (Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi, »faix«. Pridjevi na *-bk kSsak* (Lika, Piva-Drobnjak) »koji se lako kosi«, na *-ьn kosán* (18. v.), određeno

kośni (Istra) »metendus«, poimeničen na *-nica kòsajnica,* epitet uz *livada.* Ne zna se ide li ovamo pridjev i imenica *kosan* »trava, juncus«. Deminutiv na *-ica košića* (Lika), augmentativi *kosùrina, kosetina* (Vodice). Na *-išće kasiste* n (Vuk) = *kosišće* (čak., 18. v., ŽK) »1° držalo od kose, 2° (hrv.-kajk.) put kojim kosci stupaju«. Složenica *kosabaša* (narodna pjesma, Jukić) = *kozbaša* (Vuk, Vučitrn, Lika, Dobroselo) »starješina kosaca«. Praslav. denominal na *-iti kositi, kosim* impf. *(do-, iz-, ispre-, na-, o-, at-, pré-, ras-, s-, za-);* iterativi na *-va- -košívati* i prijevojnim duljenjem na *o-a -kasati,* samo s prefiksima. Odatle postverbali *iskos* (Lika, Dalmacija), *nakos* (Vuk), *okôs* m (Vodice) »pokošeno mjesto u travi«, *òtkos* (ŽU) »Schwaden, vakal (ŽK)« = *òkos* (Crna Gora), *zakos* (Piva-Drobnjak) »početak kosidbe«, *skôsak* m (Uzice) »dotrajala kosa«. Koi. na *-je skôsje* (Vuk) »1° sitno granje kosijerom odsječeno, 2° pokošena trava (Ljubiša)«. Na *-ilo kosilo* n »oruđe za košenje«. Radna imenica na *-ьc kasač,* gen. *kòsca* m (Vuk) = *kosăc* (ŽK), na *-lac* m prema *-lica kòsilac,* gen. *-ioca* prema f *kosilica,* na *-äc kasač,* gen. *-aca* (Vuk) »1° koji kosi, 2° (riba) pelēčus cultratus« = također sa sufiksom *-alj kosalj* (Pančić), s pridjevom na *-ski kosačkī* = *kosački* (Vodice). Apstrakti na *-ba hasidba* (Vuk, 17. v.) prema *trgdba, vršidba* = *kositva* (Belostenec); na *-nja košnja* (sjeverozapad, Lika, čakavci ŽK) = *kosivo* n (Bogišić). Na *-evina koševina* (Bosna, Lika) »1° livada, istom pokošena, 2° *(koševina,* Kosmet) bijelo žito s travom pokošeno«. Na *-anica košanica* f = *košenica.* «livada«. Poimeničen part. perf. pas. na *-jak košenjak* (skopaljsko, livanjsko i glamočke polje) »vrsta ječma«. Sveslav. i praslav. izvedenica sufiksom *-yr, -er, -or: kosir* (ŽK), kod ekavaca također *kosir,* toponim *Kosirb* (Novaković), odatle na *-nj ák kosirnjak,* gen. *-aka* »sinonim: zacrtnik, klin što se pored crtala udara« = *kosijer,* gen. *-èra* (može biti i pseudojekavizam) »1° faix vinitoria, *2°* (metafora) laloka, vilica, 3° prezime« = *koser* (18. v.j Rijeka) »4° ime ribi«, deminutivi na *-ič kosjerić,* na *-ica koserica, kosjerićak,* gen. *-tka.* Augmentativi na *-ača kosirača* (17. v.), *kosjerača* (Ston) »l"zavinuta britva, 2° silovita žena«; na *-as kasiraš,* gen. *-aša* (ŽK); na *-ačica kosjeračica', kosar* (16. v.) »1° sinonim kosir, 2° prezime«, pridjev na *-ьn kosoran,* deminutiv *kosorić* »1° (metafora) čeljust, 2° prezime«. Augmentativ na *-ača kosorača.* Riječ je kulturna. Rumunji posudiše gotovo čitavu leksikologijsku porodicu: *coasă,* glagol *a cosi,* odatle njihov apstraktum na *-eiь cascala, casalina (l - n < n - n) < košenina* »sijeno od žita pokošenog u zelenilu«, *cosar, cosirişte, cosac* »riba kosič (sa *-c* mjesto *č,* novi sing, prema pi. *cosaci,* upór. *copac)«,* Cincari *cusor,* Arbanasi *kosë, koshërë,* glagol *kosis,* Novogrci κοσσία = κοσσά, κοσσάρα »srp«, κοσσίζω, Madžari *kasza, kaczor* »kosijer«. Ie. usporednice nisu utvrđene. Uspoređuje se ipak s lit. *kasti* »kopati«, što se ne slaže semantički, sanskrt. *casati* (3. l.) »reže, siječe«, što je semantički nešto bliže, lat. *castrare.* Arb. *korr, kuarr* »žanjem«, *korre* »žetva« ne slažu se fonetski, ali je semantički najbliži. Ako je *kosa* metafora od *kos* (v.), može biti i slavenska kreacija. Može biti i prijevoj od *cesati.* Prema Brückneru je identična sa *kosa* »Haar« (metafora prema obliku). Bez osnove je Alessijevo mišljenje da može pripadati balkanskom supstratu.

Lit.: ARj 2, 598. 3, 874. 894. 950. 5. 350. 358. 357. 380. 381. 386. 385. 417. 7, 402. 8, 845. *Elezović* l, 300. 320. Ribarić, *SDZb* 9. 159. 173. Vuković, *SDZb* 10, 385. Šoć, *NJ* n. s. 1, 253-254. *Miklošič* 133. 2. *SEW* l, 580. *Holub-Kopečný* 181. *Bruckner* 259. Vasmer, *ZSPh 2,* 58. *Mladenov* 252. *ASPh* 34, 396. *GM* 200. 201. 385. *Tiktin 422. WP* l, 449. *Pascu 2,* 187., br. 115. *Gorjajev* 161. Rešetar, *Rad* 134, 139. Jokl, *IF* 36, 151. sl. Isti, *Unt.* 249, 331. Matzenauer, *LF* 8, 205-206. Agrell, *Zwei Beiträge, LUA* 1918, str. 9. (cf. *IJb* 8, 203). Georgiev, *KZ* 64, 118. Machek, *Slávia* 16, 187. Petersson, *IF* 25, 270-271. *Boisacq»* 425. Alessio, *Onomastica 2,* 204.

košatí, *-šēm* impf, (hrv.-kajk., Belostenec, slov.) *(s-)* »l ° sitniti sjeckajući, 2° faširati (hrvatski gradovi)«. Budmani uspoređuje s *ko-siti* (v.).

Lit.: ARj 5, 357. 15, 293.

kòsiter m (Vuk, Zoranie, zapadni pisci) = hrv.-kajk. *kòsiter,* gen. *-tra* (18. v., Belostenec), prema tome književno *kositar,* gen. *-tra* — *koster* (Lika, sinkopa tipa *iz Gošća < Gospića),* bug. *kositra,* stcslav. i slov. *kòsiter,* gen. *-tra* »kalaj, cin«. Pridjev na *-ъn > -an kositran — kosilrn* (bug. *kositrăn),* poimeničen *kositernica,* na *-jak kositernjak* (Šulek), na *-ka* biljka *kositerka;* na *-én kosiíren.* Denominal na *-iti kòsiteriti, -lm = kositriti (po-)* impf, »kalajisati *(po-)«* prema *pokositravati, pokositrivati.* Radne imenice na *-telj kositritelj (po-)* (Belostenec) = na *-aritts > -ar kositlar* (Jambrešić, disimilacija *r - r > l - r)* »kalajdžija«. Rumunji posudiše *cositor* pored

costar : upór. *negustor).* Kao u *cuprum <* ostrvo Κύττρος, *bronza <* grad *Brundiisium* tako se i ovdje uzimlje da gr. κασσίτερος potječe od imena ostrva Κασσιτερίδες, prema Pisaniju iz keltskoga. U zapadnim rom. jezicima zove se taj metal *stagnum.* Kako se *kòsiter* nalazi u svim južnoslavenskim narječjima i jezicima na zapadu i istoku, prije ulaska turcizma *kalaj,* mora se pretpostaviti da je ušao u staro doba (a *> o)* iz grčkoga preko balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 5, 374. 10, 542. *Pleleršnik* l, 441. *Miklošič* 133. *SEW* l, 581. *Mladenov* 253. *Boisacq*[3] 419. Pisani (cf. *IJb* 21, 239).

košļāta f (Stulić) = *košļāta* (Split) »visoka bačva s ovelikim otvorom u obliku četverokuta, na gornjem dnu (u nju se stavlja mošt u vinogradu i karom vozi doma)«. Odatle hipokoristik *kozla* (Drniš). U Drnišu se zove i *vōzarica.* Postoji još sa *-ata > -ada koslăda* (slov., Brkini, Košan, Vremi) »sud sa velikim četverokutnim otvorom na vrhu (služi jeseni za prijevoz grožđa, drugdje i za vodu)« — (s umetnutim *k* u grupi *si) kosklada* (Notranjsko) »traga«. Nalazi se još u tal. *castellata,* u Nonsbergu (talijanski Tirol) *kjazlăda* »Mastfass«, *čašiada, chiasteilada, kjaslada.* U Dalmaciji je leksički relikt iz dalmato-romanskoga. Sjeverno-tal. vinogradarski termin (1253), gdje je i mjera za grožđe. Vjerojatno izvedenica od *castellum,* u koju se umiješalo i *castula < scattila.*

Lit.: ARj 5, 363. *Pleteršnik* l, 442. Šturm, *ĞSJK* 6, 56. Battisti, Nonsberger Mundart, 1908. *DEI* 798. *REW** 1745. 4682.

kost, gen. *kosti* f (Vuk) = *kôs* f (Kosmet, rijetko u poređenju), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »os, ossa«. Pridjevi na *-ъn koštan,* poimeničen na *-ica kostnica* (Lovran) »l ' Totenkammer, 2° toponim *Košnica«,* možda ovamo i ime biljke *koštan* = *koščan,* na *-jak košnjak* »tvrd orah«, na *-en kosten,* s poimeničenjima *kosten* »riba« (Statut krčki), na *-ica kostenica* »1° kostiste '(Belostenec), 2" biljka, 3 ' toponim«, na *-ik* toponim *Kostenik,* na *-jača kostenjača* ^biljka), na *-jak kostenjak (orah),* na *-ast köstast* (Stulić) i na *-av kostav* (ne uđoše u jezik). Na *-elj kostēlj,* gen. *-élja* »1° orah, *2'* tvrd čovjek (Dubrovnik), 3° riba«, odatle na *-ača koste-Ijača (črešnja,* Belostenec). Na *-eš, -iš: kosteš* (Stenjevac) = *kdstiš* (Istra, Hrvatska) »kostelj«. Na *-ilo kòstilo* »oruđe zidara; sinonim: sikało«. U Kosmetu još *pokSsnica* »l ° bolest u kostima, 2[D] trava kao lijek protiv te bolesti«, *koštunica* pored *kostirnica* i *kosturnica.* Složenice od sintagmi *kostòbolja* (Vuk), *kostožder* — *kostožer* »jastreb«, *kostolom* pridjev i imenica, odatle *kostolomka* »orao«, *kostoloma», kostolomiti, kostomrazica* »suh led od kojega se mrzne i živu vodni mozag (Pavlinović)«, u ornitološkoj terminologiji *kostober(a), -ina, kostogleda, kostokljun.* [Za *kostomrazica* v. i *kostromaš].*

Pridjevi sa *št — šč* mjesto *st* prema drugim izvedenicama *koštan* = *koščan* »koji je od kosti«. Na *-Ijvu košljiv,* na *-jat koščat — koščat* = *koššat.* Pavlinović ima *koščadan.* Kol. na *-je košće* n = *košće* (ŽK), na *-jak koščak* (Klanjec) »orah«, na *-en košíen,* poimeničen na *-ica koščenica* (sjeverni čakavci) »voće sa čvrstom košticom«, na *-jak koščenjak* (Brač) »morski rak«, *kostenjak* (Klanjec) »orah«. Deminutivi na *-íka* praslav. **kostъka > koska* (također bug.) »1° osselet (narodna zagonetka), *2'* riba squalus, 3° rak« = (s prijelazom *st > c* kao u *Cana < Stana, Cole < Stojan, cvolika < stvolika, dočkán) kocka* f »ždrijeb« (17. v., Vuk), s čitavom leksikologijskom porodicom: pridjev na *-ast kockast,* radne imenice na *-ar* i *-āš kockar = kockaš* (Vuk) »kartaš«, denominal na *-ati kockati se.* Od *kaska* »sinonim: kost« (Kosmet) tvori se novi deminutiv na *-ica koštica* (Vuk) = *koščica* (18. v.), s pridjevima na *-jat koštičat* (18. v.), na *-jav koštičav - koščica* (17. v., ŽK) »gležanj, članak na nozi«, s pridjevima na *-jat* i augmentativi *kostina* = *koščina,* na *-jura koščura, koščurina* (Lika). Ovamo će ići i pridjev na *-ast koščitast* (~o *voće,* Slavonija, 18. v.) sa neobičnom zamjenom *c > t* zbog disimilacije sa *-st.* Unakrštenjem sa *špica* (v.) nastaje *koštica* (Slavonija). Tako nastade osnova *košt-,* od koje se prave nove izvedenice: na *-unj koštunj* (narodna pjesma) »tvrd orah«, s pridjevom na *-av koštunjav* (Vuk) = *kostunjav* (jednom potvrđeno), poimeničen na *-ьc koštunjavac,* gen. *-vca* m prema f *-ica koštunjavica = koštunjara, košćunac* (Slavonija). Na *-ura kostura 1 košćura* (pored *kosiurina,* Stulić) = *košćurina* (Ljubiša), *košturac,* gen. *-urca* (Kosmet) »koštica od voća«, s pridjevom *košturav = košturljav = košturljiv* (~ *orah,* Kosmet), augmentativ *kostmina* (Dubrovnik), *kosturnica* od *kostur* pored *kosturnica* (Vuk) == *kosturnica* (Kosmet) (danas općenito u književnom jeziku prema *kostur* »skelet«, *kosturast,* za koji se ne zna da li je prava narodna riječ). Ovamo ide još *koštac (uhvatiti se u ~ > rvati*

se *u kosti,* Vuk) i *kostak* (Bosna) »kostobolja«, *koštan* »sorghum halepense; sinonim: češljik«, *košteljka* (Niš) »svaka školjka«, *koštulja* (18. v.) »biljka«. Grupa *št* dolazi još u pridjevu *okošt* (Riječka nahija) = *okošć* (Poljica) »mršav, suh«, obrazovan s pomoću *-io,* odatle *okoštac,* gen. *okošca* (Vuk), *okoštan, okošnost* (Mikalja), *okoština* (Lika) »životinjski skelet«. V. još *kastrēt* zbog etimologije.

Imenica *kocka* kulturna je riječ, koju posudiše Arbanasi *koske* = *kocke* = *godzgë* »Würfel«, Rumunji *coțcă* (Erdelj) »1° isto, 2° Betrug, Schwindel (Moldavija)«, odatle *calcar* (Moldavija) »varalica«, *coțcărie* »varanje«, Madžari *kaczka* »Würfel«. Upór. još bizantinsko-grčko κόττος »kocka« i ngr. κότσι »osselet«. Praslav. *kostb* nema utvrđene etimologije. Dovodi se u vezu s *kosa* »falx« (v.) i s pridjevom *kos* »kriv (v.)«. Oboje neuvjerljivo. Uzima se da je prvobitno značenje bilo »rebro«, koje je potvrđeno i zbog toga se uporeduje s lat. *costa.* Ako je u vezi s *kos,* onda je *kostb* apstraktum po deklinaciji *i i* znači »ono što je krivo« > »rebro, kost uopće«. Pokušalo se (Meillet) vezati praslav. *kostb* ne samo sa lat. *costa,* nego i s gr. όστέον, sanskr. *ásthi* »isto«. Ovo je već teže premda semantički odlično odgovara jer treba pretpostaviti da je *k-* prefiks (Schrijnen). Glede toga upor. *k-oza* (v.). Prema polj. *osé* »riblja kost«, slvč. *ost'* »kost« mora se zaista pretpostaviti praslav. dubleta **ost* / **kosu.*

Lit.: ARj 5, 140. 369. 363. 368. 385. 37i. 372. 373. 387. 389. 383. 384. 386. 388. 8, 846. *Elezović l,* 314. 316. 230. 2, 95. *ASPh* 34, 307. Hirtz, *Aves* 207. *JF* 14, 258. *Miklošič* 133. 426. Isti, *Lex.* 305. *SEW* 1, 582-583. *Holub-Kopečný* 181. *Bruckner* 260. *Mladenov* 253. *Trautmann* 120. *WP* 1, 180.464. *Gorjajev* 162. *GM* 201. Belíc, *Príroda* 590. Tentor, *JF* 5, 208. Rešetar, *ASPh* 36, 541. Jokl, *Unt.* 75. 131. Machek, *LF* 56, 20-30. Güntert, *WuS* 1, 128. Schrijnen, *KZ 42.* Meillet, *Prace Baud.* (1921) 1-3. (cf. Bělic, *JF* 2, 336. *IJb 9,* 198). Milewski, *SpSK* 1932, br. 10, 6-7 (cf. *IJb* 18, 261). *Boisacq*[s]*-723.*

kostán (1437) = (običnije) *kòstanj* m (Dubrovnik, Morinje, Boka, Prčanj) = *koštănj* (Lepetane, Boka, Vodice, ŽK) = *kostănj* (Cres) = *koštanja* f (Budva) = slov. *kòstanj* = (sa *st* < *št* kao u *oštar) koštan* = *koštan* (ŽU) = *kòstanj* (12. v.) = *košćan* »1° castanea vesca, 2° toponim«. Šulek ima *kastanj* (ne zna se gdje se tako govori). Upor. bug. *kastan* = *kasten* pored *koStan, kbosten, kosten, kosten,* kol. *kostenje* (Galičnik, Makedonija), cslav. *kastam* pored *kostant, kostem.* Pridjevi na *-eu kostanjev* (18. v.), na *-ast kostanjast* »coloris nueis castaneae«, *kostanov,* poimeničen u *kostanovica* (Stulić) »hljeb načinjen od kostanova brašna«, *koštanjski.* Toponimi *Koštanjani* (blizu Prizrena), *Kostajnik, Kostajnica, Koslajnovica* (< *гдьnica* = disimilacijom *jn),* poimeničeni pridjevi *Kostanjevac* (13. v.), *Kostanjevica* (Slovenija). Deminutiv *kostanjčac, kostanjčić, kostanjič, Kostanjica* (Budva) »šuma od koštanja«. Kol. *kostanjevlje.* Na *-iste koštanište.* Na *-ar* < *-arius kostànjãr,* gen. *-ara.* Od lat. *castaneus* (Grgur iz Toursa) > tal. *castagno* od pred-gr. καστανός (sufiks *-anos* kao u πλάτανος, πήγανον, ραφάνη, *cassamis* itd.) > ngr. καστανιά mediteranskog podrijetla. Stablo je prvobitno maloazijsku. Danas je *kòstanj* provincijalizam. Književna je riječ turcizam *Kesten* m (Vuk) =– *kesten/* (StuSić, 16. v., Vuk, Boka, dubrovački pisci) »drvo i plod« < tur. *kestane.* Leksikološka porodica turcizma obimna je: pridjevi *kestenov,* toponim *Kestenovac, k'estenovina, k%stenast* = *kestenovast.* Na *-ar kestènãr,* gen. *-ara* (Vuk) »1° čovjek koji prodaje kestene, 2° vrst hrasta« = na *-dzija kestendžija* prema f *kestenàrica, kestènãrka* (Vuk). Kol. na *-je kestenje* (također toponim). Na *-ík kestènik* (Vuk). Na *-jača Kestenjača* »1° biljka, 2° vrst kruške«. Deminutivi *kestenčić* (Lika) = *kestènić* (Vuk). Varijante su turcizma *kistenj* (pseudoikavizam) = *klijesten* = *kljesten* (Vladmirović, pseudojekavizam?, sinjski rukopis). U dakorumunjskom je posuđenica iz grčkoga ili bug.: *castan.* U cine. *căstînu, castine,* meglenski *častonu* je iz balkanskog latiniteta. Isto tako i arb. *kështenë.* Madž. *gesztenye* je iz pauonskoslavenskoga, cine. *găstanye* je iz ngr. καστανιά. Ovamo još *koštunica* =- *koštanica* »Lanzenspur« = *kostajnica* = *kopje kestenovo* (Miladinovi) = *koplje koštunica* = *koštujnica* ~ *koplje koštanica, dzida koštunica* — *dzida kostòlõvka* = *koplje kostolomno* (pučka etimologija). Miklošič misli da je to koplje napravljeno od *kostanjeva drveta.* Značajan je još rom. deminutiv na *-olus kostanjula* (Šulek) »kostjela (v.), ceitis australis«. Za to značenje i tu izvedenicu bile bi potrebne potvrde iz narodnog govora.

Lit.: ARj 4, 881. 940. 5,. 10. 68. 95. 371. 372. 386. 387. 388. *Mažuranu* 528. *Pleteršnik* 1, 443. Hirtz, *Aves* 63. 183. Belio, *Galičnik* 86. 175. Ribarić, *SDZb* 9, 65. *Miklošič* 133. 426. *SEW* 492. *Bruckner* 222. *Mladenov* 233. 236. 253. *Pașcariu* 308-309. *GM* 191. Stürm, *CSJK 6,* 55. 74. Alessio, *RIO* 1, 249. *DEI* 797. *REW?* 1742.

koštati, *-ãm* impf. (16. v., Dubrovnik) = *koštati, ãm* (18. v., danas općenito u saobraćajnom hrv.-srp.), zamjenom glagolskog sufiksa *koštovati* (Vojvodina) = *koštovati, -ujem* (18. v., Vojvodina), oblici sa si mjesto sř imaju dva značenja: »1° stajati (o cijeni), vrijediti, 2" kušati (Bunjevci, Bačka), 3° hraniti«. Od drugog značenja je postverbal *košta f* (ŽK, hrv.-kajk.) = slov. *košta* »hrana« *(biti na košti).* Oba značenja slažu se s njem. *kosten,* postverbal *Kost f.* Bunjevačku značenje nalazi se također u njemačkom. Kod čakavaca sa *c* > *g* i *o* > *u* kao i inače u romanizmima *gustat* (16. v., Cres) = *gusta* 3. 1. sing. (Molat), zacijelo je dalmatoromanski leksički relikt. Upor. arb. *ktistonj* i rum. *a custa* »živjeti«. Od lat. *constare* kao trgovački termin (upor. *štacím, račun)* > tal. *costare,* njem. *kosten,* složenica od prefiksa *con* i *stare.* Naše *stajati, stoji* u istom značenju prevedenica je latinske riječi. Prvobitno značenje od *constare* je očuvano u internacionalnom pridjevu *konstantan* »što neprestano stoji«. To značenje je i u određenoj robnoj cijeni koja se prikazuje kao utvrđena, konstantna.

Lit.: ARj 3, 511. 5, 376. 387. 388. *Pleteršnik* 1, 446. *MaSuranić* 368. *SEW* 1, 586. *GM* 217. *DEI* 1134. 368.

kòstjela f (Vuk, 18. v.) = *kostita* (Martie) =*- *kostuja* (Vuk, Boka) = *kostela* = *koštulja* (zamjena sufiksa, Brač ?) = *kostuja* (Brusje, Hvar) =- *košćela* f (dubrovačka krajina, Hercegovina, Crna Gora) = *košćela* (Risan, Crmnica) »l ' koprivić, lodonja, ceitis australis, 2° toponim". Odatle poimeničeni pridjev *kostjelovina,* na *-iste kosljelište.* Deminutiv *Koššćelica* (toponim, Crna Gora), *kriješva kostjelica* (Stulić) »Knorpelkirsche« (ako se tako govorilo, zacijelo je u vezi sa *kost).* Sadrži romanski deminutivni sufiks *-tclla *caccabustella.* Upor. ngr. .κακαβιά, sic. *kaskamu* »Zürgelbaum«. Glede ispadanja suglasnika *b* upor. *karlo.* Prva dva sloga stegnuta u jedan (hanlologija) - - *"cacaustella.* Dvoglas *au* > *o* je od unakrštenja sa *kost* i sa *kostanjula* (Šulek) < *castaneola* preneseno na *kostjclu.*

Lit.: ARj 5, 373. 374. 379. Zore, *Rad* 138, 60. *Rohlfs* 852. Schuchardt, *ZRPh* 35, 391. (cf. *RSl* 5, 291).

kosträt m (Tivat, Lastva, Prčanj, Dobrota, Lepetane) = *kòstrat* (Bijela, Kostanjica, Perast) »pod od dasaka u kući, gornji i donji tavan (Bijela), petar (Crna Gora), Fussboden, plancher«. Taj bokeljski romanizam (u varošicama unutar Kotorskog kanala) nije poznat u Dubrovniku. Zacijelo je dalmato-romanski leksički relikt (ostatak) od lat. *constratum,* poimeničen part. perf. od *consternere,* prefiks *con-* i *sternere,* odatle internacionalno na njem. *-ieren konsternirati, konsternacija.* U mlet. pl. *castrai* »pod u barakama«.

Lit.: Rešetar, *Štok.* 243. *DEI* 1135. *REW** 2172.

kostřava f (Menčetić) = (sa *str* < *str* kao u *oštar) kostřava* (16. v.) »biljka, trava, festuca«, bug. *kostreva,* češ., polj., zbog toga praslav. Na *-eba* mjesto *-èva koštreba* »riba smud(?)«j sa ništičnim prijevojem u sufiksu *kostrba* i bez sufiksa *kostra* (Božjakovina) »biljka setaria venticillata«. Od posljednjeg oblika pridjev na *-en kostren* (18. v.) »sinonim: kostretan«. Odatle toponim *Kostrena* (Hrvatsko primorje). Mjesto sufiksa *-èva* dolaze drugi kao *-et,* gen. *-eti kostrijet* f (16. v., Vuk) »1° dlaka iz vune > 2° (po pravilu sinegdohe) tkanje, 3° biljka«, na *-ica kostretica* — *kastrēt* f, m = *kastrēta* f (sa zamjenom, sufiksa prema *kočet),* s pridjevom na *-ьn kostretan,* na *-li kostretli,* epitet uz *torbica* (narodna pjesma), *kostretljiv* (Stulić, nepouzdano), denominal *nakosLr(ij)etiti se.* Augmentativ na *-ina* i sa *str* < *str kostretina* (Kavanjin) = *kostretina.* Radna imenica na *-ar kostretâr,* gen. *-ara.* Na *-e!: kastrēs* (Vuk, Hrvatska) = *koslreš* (Peć, Kosmet) »1° riba lucioperca, 2° toponim«, odatle na *-ica kostrešica* »biljka«, na *-ka kostreška* »svinja«. Denominál na *-iti kostréšiti se* (Vuk), *nakostriješiti se* »Haare sträuben« = (ikavski) *kostrišiti* . = *(e* varira sa *u,* onomatopeizira se) *kostrušiti se, kòstrušim se (na-)* pored *kostrušati se* (17. v.) = *(e* ispada prema *stršiti) nakostršiti se* (Pavlinović). I ovdje *e* zamjenjuje Φ, kako pokazuje *kostriješiti se (s-)* pored ikavskog oblika *köstris, -iz* = *kostriješ* »1° biljka sonchus, 2° *kostreš* riba lucioperca, 3 toponim u pl. *Kastrēsit.* Na *-ica kostrešica* »biljka achilea millefolium«. U pisca Dalmatinca *köstris* »svinjac«. Sa *-eč: kostriječ* »biljka sonchus« = ikavski *kostrĭč* (Smokvica, Korčula) »poljsko zeleno zelje«, s denominálom *kostriječiti se (na-)* (Ston). Na *-eiъ Kostrij* = *Kostrilj* (1443, Vrbnička draga, neće biti *castrarti,* kako misli Budmani, nego **kostrelb* > rum. *costretti* »panicům, setaria«). Na *-ika kòslrika* (Crna Gora) = (sir > *str* kao u *oštar) koštrika* (Vuk) »ruscus aculeatus«, na *-ava* odatle *kostřava* (v. početak gore), sa varijantom *kostrba,* koja se može upoređivati sa rum. *coițoroaba* »armseliges Haus«, upor.

rus. *kostrubatyj* »rauh« [v. i pod *kos]*. Od naročitog je interesa *kostrnica* »biljka dianthus, jer pretpostavlja pridjev na *-ьn* **kostrn* prema *kostren.* Osim *costreiu* Rumunji posudiše *costruį* »Hengstfüllen« i *costrdį* = *-eş* »perca fluviatilis«. Sve su to izvedenice od pridjeva *köstri,* od kojega je poimeničenje *kostra.* Taj nije-potvrđen ni u hrv.-srp. ni u drugim slav. jezicima. Zbog toga nije izvjesno da je *kostra* baš poimeničenje, jer je moglo nastati i odbacivanjem sufiksa *-ava.* Cini se da je taj praslav. pridjev izveden od *kostb* s pomoću prastarog sufiksa *-r* kao *oštar.* Upor. rus. *ost'* »ostaň«, *ostov* »kostra«. Ili možda bolje: *kostrb* je isto što i *ostrb* > *oštar,* s prefiksom *k-* kao u *kost,* ako je ovo ὀστέον.

Lit.: ARj 5. 376. 388. 379. 7, 402. *Elezovii* l, 317. *Miklošič* 133. 134. *SEW* \, 584. *Bruckner* 259. Matzenauer, *LF* 8, 189. Barić, *PPP l,* 231-237. (cf. *JF* 3, 200. *IJb 9,* 199). *Tiktin* 423.

Kostře m (toponim, 13. v.). Mjesto je Nemanja osvojio od Grka. Nalazi se kod Banje. Katun istog imena dan crkvi u Prizrenu. U Svetostefanskom hrisovulju selo *Kostrbcb,* očuvano do danas. Etnik na *-janin Kostrbčane* (katun). Pridjev *kostrbčki.* Prema Novakoviću to je naš deminutiv na *-ьc* od rimskog *castrum,* koji se nalazi u biz. i ngr. κάστρος i u čine. *castru* »Burg«, odatle i rus.-cslav. *kastrb,* strus. *kost(b)rī* »Barricade, Kastell«. Upor. arb. toponim *Ginokastri* = gr. Αργυρόκαστρο, na gr. -οτης *Kastriot* (1368), ćefalija kaninski, najčešće 1459. *Mi gospodinb Вигьаь Kastriotb rečeni Skenderbegb* = *Kastriota* (Kavanjin), na *-ič Kastriotić* (17. v., Kačić, Vitezović, Tomiković, narodna pjesma). To je možda grčka izvedenica od *Kostur,* gen. *Kostúra* = gr.-lat. *Castoria,* tur. *Kesrie* (14. v.). Tako se zovu i razvaline na lijevoj obali Drine niže Zvornika: (si > s'r kao u *oštar) Kostur* (18. v.), pridjev *košturskī (~o polje, jezero).* Grčka je složenica *kastrofilak (Dragoman),* s pridjevom *kastrofttakov* »castellanus« < gr. καστροφύλαξ »čuvar grada«. Ovamo ide možda i toponim *Kastrat* m (selo, Srbija, Milićević), ime arbanaskog plemena *Kastrāti.* Kod naziva rta *Kostrij va moru* = *Kostrilj* 1443 (blizu Drage kod Vrbnika) Budmani pomišlja na *castrum.* Prije će biti od **kostrz* »oštar« zbog sufiksa *-ilj,* koji je neobjašnjen sa *castrum.* V. *kostřava, kastel* = *kostel.*

Lit.: ARj 4, 883. 5, 876. 378. *SEW* 1, 582. Novaković, *Zémlj.* 67.

kostromāš f (Lika) »jaki mraz«. Čini se da je isto što i Pavlinovićeva složenica *stomrazica* < *kost* + *mraz* (v. *kost)* »suhi led od kojeg se mrzne i živu vodni mozag«. Od složenice *kostòmraz* metatezom prešlo je r u naglašeni slog. Zbog te metateze izgubila se veza sa *mraz* i nastupila zamjena dočetka *-äz* jasnijim sufiksom -as.

Lit.: ARj 5, 376.

koš[1] »uzvik kojim se volovi nagone u jaram« (Kosmet). Oformljen sa *-kati: kaskati* (Srbija, objekt *vola)* »goniti«, *iskoškati, -am* (Srbija, Milićević) »ispregnuti«. U boškačkom jeziku (argot, Kosmet) *iskoškat, -am (iz sela)* »(metafora) istjerati«. Odatle i Vukov impf, *kaskati se, -am* »karati se, rvati se«. Budmanijevo izvođenje iz Vukova *kositi, -im* »kidati, mrcvariti, uznemirivati« od *. kos* (v.) ne objašnjava dovoljno ni *š* ni značenje. Upor. sličan uzvik *kat.*

Lit.: ARj 3, 895. 5, 361. 385. *Elezovii* l, 235.

koš[2], gen. *koša* m, sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° korpa za ribe, mlinska korpa, saćer = sepet za žito > korpa uopće, 2° veliki pleter za kukuruz, za dovoz kukuruza u klipovima, krumpira (ŽK), korpa za nošenje sijena na leđima (ŽK), 3° salaš, čardak, od pruća spleten i pokriven, u kome se čuva kukuruz, u kome se sklanja stoka (Kosmet), 4° (metafora) ružna kuća, 5° toponim«. Pridjev *košbnb* poimeničen na *-ica košnica* »1° sinonim: ulište, 2° toponim«, na *-ja košnja* (18. v., Dubrovčani) »sinonim: koš, kotarica«. Odatle je moglo nastati i *kašlje* n »plot« (sa *tnj* > *tlj* disimilacija), ako nije kolektivum. Augmentativ na *-un* < tal. *-one kosun,* gen. *-una* (Dubrovnik). Deminutivi na *-ič košić* (16. v., Vuk), odatle na *-jar košičar* »koji plete košiće«, na *-ić košić* = *košić* (Buzet, Sovinjsko 'polje) »u kojem se nosi sijeno«, sa dvostrukim deminutivom *košičić* (17. v.), *košićak* (Jačke), *kosinčio* (Vuk, Dubrovnik, s umetnutim *n).* Možda ide ovamo kao metafora *košić* (Srbija) »gljiva«. Deminutiv je i na *-bk kôšak,* gen. *koska* (Vuk, Baranja) pored (s prefiksom *za-,* jer stoji straga) *zakošak,* gen. *zakoška* (Vuk) »koš u karucama gdje se prtljag sprema«. Izvedenica na *-ar* i *-ara* je praslav.: *kosar* m = *košara* f (također stcslav., češ., rus., polj.), sa deminutivom na *-ica košarica* (upor. isti sufiks u *kotarica,* v.), sa radnom imenicom na *-dzija košardžija* (Šar-planina),

na *-jar košaričar* »1° koji pravi košarice, 2° vrsta ćenara (v.)«. Augmentativi na *-ina kòšariria* (također toponim), na *-etina košaretina.* Najnoviji sportaški neologizam *košarka.* Denominal na *-kati kaskati se, -am* (Lika) »igrati se koškanja, u kojem se često govori *koš* (mravi, crvi, buva)«. *Koš* je kulturna riječ, koju posudiše Rumunji u čitavoj leksikologijskoj porodici co} »1° Korb, 2° (Muntenija) dimnjak«; odatle cosar »dimnjačar«, *coįceiu, cornițā, cosar* »1° staje, 2° pastuh, 3° Meisspeicher«, *coşarcă* (Moldavija) »flacher Korb«, *coşariță,* Arbanasi isto tako *kosh* »Tragkorb, Getreidebehälter, Bienenkorb, Mehltrog«, *koshiq* »Getreidemass«, *koshariqe* f »Handkorb«; Madžari *kas, kosár, kasornya* = *kosornya* »Stall von Geflechtwerk«, *kosolya* < slov. *košulja* »Geflochtener Behälter für Haselnüsse«. Sa gledišta ie. uporedenja ^os predstavlja italoslavensku leksikalnu zajednicu kao *brašno* i *farina,* lat. *qualum* < ie. **qas-lo* »pletena korpa«, deminutiv *quasillus.*

Lit.: ARj 5, 380. 381. 386. 392. *Elezović* l, 319. Milosavljević, *GISND* 3, 207. sl. (cf. *IJb* 14, 94). *Miklošič* 135. *SEW* 1, 586. *Holub-Kopečný* 182. *Bruckner* 259. *KZ* 43, 312. 48,-169. *Trautmann* 119. *Mladenov* 254. *WP* l, 507. *G M* 201^202. Jokl, *Unt.* 286. *Tiktin* 420. Uhlenbeck, *PBB* 29, 333. Petersson, *LUA* n. f., avd. L, sv. 18. (cf. *IJb* 10, 339). Schwyzer, *KZ* 62, 13. Foy, *IF* 6, 330.

kősava f (Srbija) »jak i brz sjeveroistočni vjetar oko Dunava« = búg. *kosává* »isto«. Od tur. sintagme *koş / kuş* »brz« i *hava* (v.). Balkanski turcizam kao i *kosi* > *kosija f* (Vuk, narodna pjesma) »trka konja«, bug. *kosíja,* ngr. κοσή, κοσίον.

Lit.: ARj 5, 382. 385. *Mladenov* 254. 255. *Miklošič* 134. *SEW* 1, 586.

kositi, *-Im* impf. (Lika, objekti *kicenę biljce, ženske suknje, sukno u kotu ili bučnici)* »učiniti da se kiće ne odre«, *iskošiti, -lm.*

Lit.: ARj 3, 895.

Košljun, gen. *-una* m (narodna pjesma istarska, 13. v., *gospodin Rodreg od Negrinjana i Košljuna, fratri od Košljuna* 1639), otočić u zaljevu uz poluotočić *Prnibu* prema *PUMU* na Krku = *Košljun* (Budva uz cestu za Cetinje) = izgovora se i *Košjun* »brdo na ovoj cesti za Cetinje« = *Košljin* (brdo na Velom Ižu, Cvitanovićeve potvrde: *coslin* 1471, *choslium* 1456, *Cosglun* 1563) = *Košljun* (Split uz Marján) = talijanizirano u *Val Cassione,* zaliv na Pagu *Kosim* = *Kasion* iznad Perasta (lugar te općine izgovara *Monte--Kašun,* gen. *Monte-Kašuna).* Od romanskog deminutiva na *-ione* od *castellum,* srlat. *castellio,* gen. *-ionu* > tál. *castiglione* »fortezza, paese cinto di mura«. Panromanski toponim. Da je stara posudenica, vidi se iz *a* > *o* i iz i > -o s ispadanjem u intertonici.

Lit.: ARj 5, 385. *DEI* 799. Cvitanović, *RIJAZUZ* 1 (1954), 83. Putanec, *Slovo* 13, 162.

košuta f (Vuk) prema m *jelen* (v.), također toponim, samo u južnoslav., stcslav., slov. i bug. Pridjev na *-j košući* u botaničkoj terminologiji *(uho, udo* »gentiana«), u toponimiji u vezi sa *lokva, luka, stopa',* ovamo još *Košujvrh* (Srbija, Smederevo) < **Košuć,* na *-in košutin,* koji dolazi i u toponimiji. Pridjev na *-ьn* potvrđen samo u izvedenicama na *-nica košutnica* »biljka« i *košutnjak* (Vuk) »1° mjesto gdje su košute, 2° toponim«. Iz *tri košuta* (narodna pjesma) može se zaključiti da je i u hrv.-srp. postojao i maskulinum *košut* kao u sjevernim slavinama: češ., slvč. *košut* »1° Bock, 2° Mensch ohne Überlegung (metafora)«. Na nj upućuje i pridjevski toponim *Košutovo* (14. v., Svetostefanski hrisovulj) kao i *košutovina* (Šulek) »biljka erythronium dens canis«. Odatle madž. prezime *Košut.* Deminutiv na *-ica košutica* (također biljka i toponim), na *-ka košutka.* Hipokoristik *koša* f (Kurelac) »1° ime kravi, 2° žensko ime«, odatle *kősava* (Kurelac) »ime kravi«. Budući da u arb. *shi.t'e* pored *šute* = rum. *ciută* znači »košuta«, bez *ko-,* mora se pretpostaviti da je *ko- prefiks* kao u *kopile* (v.). Osnovna riječ je pridjev *šut* (Kosmet, ~a *ovca, koza,* bug. »bez rogova«), koji dolazi još u varijantama *šüšav* i *šükav,* odatle *šuka* = *šuša* »koza bez rogova«. Riječ *šuša* je i metafora za »malena, neugledna, neznatna čovjeka«, deminutiv *šuška.* Sa sufiksom *-ālj* (kao u *bogalj) šütalj* (Risan, Vuk) »nož u kojega su malene kamze«. Na *-ile iutile* (Grbalj) »ime ovnu«, *sušilo* »Bock ohne Hörner«. Pridjev *šut* nalazi se još u bag., češ., polj. i ukr. Ovamo još *šutúla* > slov. *štula* »krov bez rogova« = *štüla* (ŽKU) »brijeg gore ravan«. Da li je pridjev praslav., to je teško pod izvjesno tvrditi jer su ga na sjever mogli sa Balkana prenijeti rumunjski pastiri, a na Balkanu je to balkanska riječ, za koju neki misle da je arbanaskog podrijetla. U rumunjskom dolazi u dvije varijante, kao u arbanaskom; *şut* i *cint* »bez rogova«, *ciută* »košuta« pored *şută* (također ime biljki), *ciutac,*

ciutalină = arb. *shut* »ohne Hörner«, *shutë* »Hirschkuh« pored *sute* (arb. í < *č,* upór. *Šaš* prema *Svač).* Isto tako u madž. *suta* i *auta* »bez rogova« *(-a* je madž. dodatak u pridjevskim posudenicama). Teško je uzeti Meyerovo mišljenje kao ispravno, da su pridjev i imenicu donijeli Slavenima samo rumunjski pastiri. Prefiks *ko-* u vezi sa *šuta* dolazi samo kod Slavena. Samo u slavinama dolazi pored *ko-* još i prefiks *a-: jašut, ješut, ešut* »frustra, vergeblich«. Mladenov, Petersson traže u *šut* ie. korijen **qseu-* »prazan«, koji je i u *šupalj.* Taj ne objašnjava oblike sa c u rum., madž. i u arb. *l > s.* Kako *ćuka* pored *çüko* = *šuká* dolazi za »kozu bez rogova« i u alpskim narječjima Švicarske, riječ može pripadati pred -ie. pastirskom supstratu, to prije što se iz ie. ne mogu objasniti *š* pored *č.*

Lit.: ARJ 5, 381. 389. *Elezović* l, 489. *BI* 2, 547. *Miklošič* 134. 345. *SEW* l, 586. *Bruckner* 558. .ŕCZ 43, 312. 46, 198. *Mladenov* 154. 696. *Gombocz-Melìch* 1228. *GM* 420. Giugela, *Rev. fil. Cern. 2,* 49. sl. (cf. *IJb* 14, HO). Baric, *Alb.-rum. Studien* 1 (cf. JF 3, 199). Šuman, *ASPh* 30, 303. *Tiktin* 369. 1541. Oštir, *Anthropos 8,* 165-180. (cf. *IJb* 4, 108). Machek, *Slávia* 16, 218. Endzelin, rCZ 44, 66-67. *Trautmann* 260. Petersson, *ASPh* 34, 381. Wędkiewicz, *RSl* 7, 113. (cf. *JF* 3, 203. *IJb* 5, 112.). Skok, *SlRev* 3, 352. i sl.

kót¹, gen. *kota* m (Vuk, Osijek) »1° sinonim: kotac, 2° Art Fischfang«. Odatle sa deminutivnim sufiksom *-ьc kotac,* gen. *koca* m, sveslav. i praslav., »1° staja za svinje, sinonimi: *livac,* gen. *Uvea* (ŽK), *llbac,* gen. *lipca* (Lika), *2°* drvena pregrada za ovce ili koze (Smokvica, Korčula)«. Ne osjeća se više kao deminutiv od *kot,* jer je primitivům teritorijalno ograničen. Imenica *kotac* balkanska je riječ slavenskog podrijetla: rum. *coteț,* arb. *kotec* = = *kutéc,* ngr. κοτέτσι. Odatle i madž. *kotec* »Hütte«. Riječ *kotac* ima još specijalnih značenja. U Srijemu kao u rus. »u barama mjesto gdje se riba hvata«, u Posavini kao mlinarski termin »mjesto u vanjskom mlinskom kotaču gdje se krizi sastaju«, u južnoj Dalmaciji (?) »mjesto u njivi između dvije grede«, dok je u stcslav. *kotbcb* značio »cella«. Sa pejorativnim složenim sufiksom *-obanja* (upor. *muškobanjd) < -oba + -nja: kotobanja f* (Srbija, Srijem) pored *kotoban* m (Rudnički okrug) »koš za kokoši, da pronesu jaja«. Sličan slavizam pojavljuje se u rum. *coțofană* od *kotbcb.* Sa sufiksima *-ora* / *-ara* nalazi se u svim južnoslavenskim, od sjevernih slavina samo u slovačkom: bug. *kotara* pored *kotara* »staja«, *kotar* m (Vuk) »1° plot oko stoga sijena za obranu od stada, 2° (hrv.-kajk.) mjesto ograđeno pod zemljom; sinonim: trap (ŽK), 3° mjera za ukljeve (prema 1 ili 2 bagaša = 20—40 kg, Skadarsko blato)«, s izvedenicama na *-iça kòtarica* »nešto spleteno od pruća«, na *-ina kotàrina* (Lika) »ograđeno mjesto u kojem je zdjeveno sijeno« (upor. *kotarinë* »Scheume« kod Arbanasa kod Zadra), na *-ka kotarka* f »ambar«, na *-nica kòtãrnica* (Srbija) »porez spahijama od sijena«. Ovamo idu toponimi *Kotor* (Bosna), *Kotor-Varoš,* pomenut već kod Porfirogeneta Κάτερα. Zatim *kotar* m (1423) u vrlo starom značenju »territórium, meda, kraj, srez« kao administrativni termin. Upor. lat. *fines.* To posljednje značenje nastalo je možda unakrštavanjem praslav. izvedenice sa *katar* (v.). Pridjev na *-ъn kotami* (1437). Denominal na *-iti kotariti se* (1586) »graničiti«. Ne samo od praslav. *kot* što postoje brojne izvedenice, nego i od *kotbcb:* na *-jak kočak,* gen. *-aka* m (18. v., Vuk) = *kôčak* (Istra) = *kočak* (Kosmet, bug.) »košara, kobača za živad, psa« = na augmentativno *-ina kociņa* (Vuk, Kosmet, bug.) »sinonim: kočak«. Upor. rum. *cușcă* »Käfig, Laubhütte«, sa nejasnim *o > u.* Augmentativ na *-janja kočanja* »kotac« (Slavonei). Osnovno je *kot* od ie. korijena **get-,* prijevoj **qot- / *qat-,* koji znači »pleterni rad, za stanovanje«. Paralele su u avesti *kata-* »komora, kiljer«, nperz. *kad* »kuća«, got. *hepjō* »komora«, njem. *Hütte,* stengi, *cote,* sanskrt. particip *cotant* »sakrivajući«.

Lit.: ARj 5, 141. 143. 393. *Mažuranić* 529. *SEZb* 13, 209. *Miklošič* 135. *Holub-Kopečný* 182. *Bruckner* 244. Vasmer, *RSl 6,* 174. 194. *Mladenov* 253. *RPV* 65 (cf. *ASPh* 34, 390). 66, 361. si. (cf. *RSl* 5, 258). *Tiktin* 469. 498. *GM* 202. *WP* 1, 384. *Doric* 157. Mayer, *NVj* 41, 115-140. Loewenthal, *WuS* 9, 173. Kuzmić, *NVj* 24 (cf. *IJb* 6, 96). Strohal, *NVj* 36, 49. si. Kunšič, *Izv. Muz. dr.* 7, 3, 97-100 (cf. *AnzIF* 10, 275). Reichelt, *KZ* 46, 340.

kot² »1° uzvik (glas) kojim se tjeraju guske (Vuk), 2° (u djetinjem govoru, Srbija) kad se oblači dijete, majka ili ko drugi, kaže djetetu *kât kât,* da ispruži ruke«. Uzvik 2° oformljuje se s pomoću *-kati kôtkati, -ãm* (Srbija). Upor. sličan uzvik *koš.*

Lit.: ARj 5, 394.

kota f (14. v., Dubrovnik, Zore) »bijela mala svećenička košulja do po života«, deminutiv na *-ica katica.* Tumači se *kota ali*

košulja, naglavnik, svrhkošnica, raketa, kanjdža. U Hrvatskoj *küta* (ŽK). Na lat. deminutivni sufiks *-ula* > tal. *-ola kotula* f (Crna Gora, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Božava, Molat) = *kotola* (Istra) «Rock, suknja, donja suknja, bran (Dobrota), skuti, kiklja (ŽK) < Kittel«, deminutiv *kotulica.* Toponim *Kotule* f pl. (Krivošije). Kao ženska nošnja u Crnoj Gori označuje se *rasa ili kotula bijela ili šarena* (Baška, Kostrena, Bakarac), *rasa* (Crna Gora) »suknja«. Od tal. *cotta* franačkog podrijetla **kotta,* stvnjem. *chozza* "mantello di lana grossolana», mlet. *còlala.* Deminutiv *kotola* latiniziran je njem. deminutiv *Küttel > kiklja.* Postoji još izvedenica sa keltskim sufiksom *-nca* (upor. *carniça* od *cams') > -yga: kotiga* f (čakavci, Istra, Cres) »1° ženska suknja od krzna, 2° krzno za muškarce i za žene, 3 ' istarsko prezime, 4° toponim *Kotigi* f pl. (Zamask, Motovun)«. Deminutiv na *-ica kotižica* (Istra, narodna pjesma). Augmentativ na *-ina kotlžina* f (Istra, Vodice) »pokladna muška krabuija u okrenutoj kotigi«. Na *-jar kotižar* »peilio (Vrančić)«. Glas *i* nastao je od jery-a: *koty ga* (Suprasi.). Berneker ispravno uspoređuje sa srlat. *cotuca.* Ta izvedenica dokazuje da franačka *kotta* vuče podrijetlo iz keltskoga.

Lit.: ARj 5, 393. 397. 398. 400. 403. Zore, *Rad* 115, 161. *SEZb* 5, 552. *ZbNŽ 8,* 61. Rešetar, *Štok.* 287. Ribarić, *SDZb 9,* 159. Tentor, *ASPh* 30. 190. *JE* 5, 208. *REW³* 47. *Miklošič* 135. *SEW* l, 591. Bruckner, *KZ* 49, 175.

kotač, gen. *-ača* m (Hrvatska, Bosnaı »l ° kolo, točak, *T'* zvrk (u dječjoj igri)«. Deminutiv na *-ić kotačić,* augmentativ na *-ina kotačina* (Bosna). Denominal na *-iti kotačiti se* (Voltidi) »valjati se«. Sufiks na *-ur* mjesto *-äc kotur* m (18. v., Vuk, Kosmet) »1° kolut, 2° čigra, radiš, zvrk, 3° (metafora) pogača voska, 4° prezime«. Odatle f *kotura* (Kosmet) »mutavdžijska sprava kao koturi sa škripcima na razboju«. Denominal na *-ati kotùrati, -ãm* (17. v., Vuk) *(od- se, is-, s-")* »valjati, kobeljati, kotrljati, kovrljati«. Deminutiv na *-bk koturak,* gen. *-rka,* na *-ič koturu* (18. v., Vuk), na *-ьc kotiirac,* gen. *-rea* »trava glechoma hederaceum L.«. Na *-ača koturača* »1° mjesto gdje se mlinsko kolo okreće, 2° vrsta okruglih jabuka«, s pridjevom na *-ъn kôturãsan* (~ *točak)* »kad klamće i krivo ide« (š < *č* prema femininumu). Na *-ulač kotulāč,* gen. *-ača* (Vuk, Podgorica) »sinonim: spara (v.)«. Na *-oljak kotoljak* (17. v., Divković) »kolo, kotač«. Sa sufiksima *-iga* < *-juga, -iš* dolazi samo u rum. *cotigă* — *cotiuga* »kola na dva kotača«, sa rum. denominálom na *-ire > -i a coligi* »sich im Zickzack bewegen«, prilog *cotiș* -»Zickzack.. Glagoli: na *-ati* je hrv.-kajk. i slov. *kolati se (do- se doma),* unakrštenjem sa *takati se* (ŽK, v.) *kotakaii se* (Belosteııec) »valjati se< ; ná *-iti kotiti, kot'ç* je praslav. U hrv.-srp. nije zastupan zbog liomonimije sa *koliti se* (v.). Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Ič. veze nisu utvrđene. Machek uporeduje sa sanskrt. *šatayati* »pušta na zemlju«. Glagol se onomatopeizira umetanjem sonantnog *r* u vezi sa *ŕj* (prema *vrij atı) kotrljati (se), -àm (do-, at-, is-, s-')* (17. v., Vuk) ---- *kotrljat* (Kosmet) »koturati, valjati« (također slov.). Postverbal *kôtrlj* »čigra, radiš, zvrčak«, na *-ka kolrljha* (17. v.) »valjak za novac (neologizam)«. Ovamo ide zacijelo na *-an kotrljan* »biljka ervngium campestre, zvana i *kolotrk«.* Mjesto // stoji deminutivni sufiks *-će* (upor. *kolce) kotfce,* gen. *-età,* pi. *kotfca* (Kosmet) »mali kotur«. Prema *trčkati* stvoren je *kotrškati se* (Vuk, Srijem). Ovamo još *kotršaljka* (Lika, tromeđa) »neko izvijanje kad se igra kolo«. Onomatopeizira se i na taj način da se nasilno izmjenjuju suglasnici, tako *skombrljât, -ãm* (Kosmet) »otkotrljati« - *kovrljati, -ãm* (Vuk) (prema *vrljati* »schlendern«) *(s- se)* -- *koorijat* (Kosmet) »1° valjati, kotrljati, 2ᶜ sipati (Kosmet)«. Odatle na *-jak kovřljak,* gen. *-aka* (Vuk, Petrovo polje, dolina Cetine, Dalmacija) »gužva pokrivena okrugom, koju nose udate žene, fanjäk (ŽK)«. Na *-ica kovrljica* (Požega) = (sa *a* mjesto *r* prema *valjati) kovaljica* (Slatina) »goli klip kukuruze«. Onomatopeizira se i na taj način da se unakrsti s glagolom sličnog značenja kao *vřljati, vrtati, vrnuti: kovrnuti, -em, kovřtač,* gen. *-ača* (Vuk) »kolutić od gvozda za siječenje listova (jufki), Krapfenradl« — *kovrtač* (Kosmet) »poljsko zelje, nisko, položenog lišća (služi za pitu i isjeckano za čorbasta jela)«, *kovřtalj* (Brač) »veliki oblaci prije silne bure«, *kovftanj,* gen. *-vrtnja* (Vuk) »savijeno što u kolo (kosa na glavi)«.

Lit.: ARj 5, 400. 402. 408. 413. 394. 3, 895. *Elezović* l, 317. 298. 2, 234. 236. *Miklošič* 135. *SEW* l, 591. *Holub-Kopečný* 182. *Bruckner* 242. Machek, *IF* 53, 93. Matzenauer, *LF* 8, 190. *GM* 201. Tomanović, *JF* 17, 209. 211.

kotao, gen. *-tla* m = *kotal* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. (?), »χαλκίον«. Deminutiv na *-ьc > -äc kotàlac,* gen. *-Ica, -avca* (Vuk) =

kòtlac, gen. *-aca* (Vuk) »1° Höhlung des Schlüsselbeins, 2° (tkalački termin, Ston, Lika) na niti ono kuda se provlači osnova, 3° toponim«. Augmentativ na *-ina kotlina* (17. v.) »1° (geografski termin) dolina, 2° toponim«. Na *-oca kotlača* f »kotao od gvozda«. Na *-enica kotlenica* »1° mali kotao, 2° toponim«. Na *-enka kotlenka* f (Sisak) »prostor kamo se kotao namješta«. Na *-anica kotlanica* »sošica na koju se nastavlja kotao kad nema veriga«. Na *-uša kotluša* f (Vuk, Imotski) »bakra, lopiža«. Na *-ovina kotlovina* (18. v., Lika) »mjed, bakar, od čega se pravi kotao«. Na *-ör kotlar,* gen. *-ára* m (17. v., također češ., polj.) »1"koji pravi kotle, 2° kotlokrp (ŽK)« prema f *kotlàrica* »žena kotlareva«, pridjev *kotlarev, -ov.* Na *-orina kotlarına* f »ispek, plaća za rakij(n)ski kotao«. Denominál na *-iti kotlitt, -lm* »prekinuti žicu u koju se kotalac uvlači«. Madžari posudiše *kotlán,* s čime se slaže rum. *cotlon* »Höhlung, Nische, Kanal, Seitengang«, vjerojatno poimeničen pridjev **kotlovъ* s nejasnim prijelazom - ъ > *-n, cotlet* < *kotlbcb* »Litze des Webstuhles«. Denominai *a(sâ) cocli (tl > d')* »1° zusammenziehen, 2° sich mit Grünspan bedecken, den Geschmack von Grünspen bekommen, 3 ° (metafora) berauscht werden«, odatle apstraktum na *-eh > eală* »Grünspan, zusammenziehender Geschmack«. Arb. *kotel* »Holzschüssel, schüsselartige Höhlung in der Erde bei einem Kinderspiel«. Obično je mišljenje (Kiparsky) da je balto-slavenska riječ (stprus. *catils,* lit. *katilas)* posuđenica iz got. **katils* (gen. pl. *katile'),* nvnjem. *Kessel,* a ovo od lat. deminutiva *catīllus* (od *catïnus,* v. *kadiri),* koji se ne nalazi u romanskim jezicima. Akcenat od **kotllb* ne govori u prilog posúdenia iz gotskoga, gdje je akcenat bio kao u germanskom uopće na *ka-.* Berneker uzimlje da se *kotbH* prilagodio akcentu od **kozbh, *огьІъ.* Ali v. *òsao* (v.). Zbog toga Meillet i Mladenov uzimiju da je direktno posuđeno od deminutiva *catillus,* koje se poklapa u pogledu akcenta ï a sveslavenskom riječi. Mora se uzeti da je got. **kalils* posuđeno iz balkanskolatinskoga. Slaveni su mogli posuditi u 5. v. iz istoga vrela **kotolt* na dunavskom limesu.

Lit.: *ARj* 5, 394-399. Ribarić, *SDZb* 9, 159. *Miklošič* 135. *SEW* l, 391. *Bruckner* 242. *Mladenov* 253. *Kiparsky* 203. *Tiktin* 381. 426. *Trautmann* 121. *WP* l, 384. *Boisacti*[3] 502-503. Hamm, *KZ* 67, 120. Joki, *Unt.* 154. Hirt, *IF* 23, 348. *GM* 202. Schwarz, *ASPh* 41, 125.

koter m (Račišće), brodski termin od tal. *catterò, cùttero* < (prema engleskom u nas *küter}* engi. *cutter* »piccolo veliero a carena molto affinata con randa, contraranda e trinchettina«, izvedenica od engl. glagola *io čut* »rezati«.

Lit.: *DEI* 1199.

kotiríkati, *-tirīčē* (Sinj, subjekt *jarebica).* Oponašanje glasova jarebice.

Lit.: *ARj* 5, 397.

kotiti (se), *koti* (Vuk) *(do-, is-, na-, o-, s-)* »rađati mlado (subjekt *mačka, pas, životinja)«,* sveslav. i praslav. denominal na *-iti* od imenica *kot, kotka* »mačka«, koja u hrv.-srp. postoji samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Iterativ *-koćivati, -kočuje* samo s prefiksima. Da je nekada postojala, dokazuju pridjev f *skotna* i deminutiv na *-če koče,* gen. *-eta* (Kurelac) »mlado mače«. Po deklinaciji *u kotva f* »ancora; sinonim: sidro« (praslav. prema stcslav., češ., polj. i rus.). Odatle neologizmi *kotvarina, kotvica, kotven, kotvište, kotviti (u-, za-), kotvokaža* »sinonim: gavitio«. Imenica *kotva* nije naša narodna riječ, nego je uzeta u novije vrijeme iz češ. ili rus. Inače se oruđa rado nazivaju po životinjama. Upor. *mačak,* gen. *mačka* (ŽK) »Klemmer (kod ralice)«.. Što je *kat* »mačak« kod nas propao, tome je razlog borba protiv hononimija sa *kat, kotac* (v.) i postojanje dobrih sinonima. Od *kotiti* postverbal su *köt,* gen. *kota* (također slov., 17. v., Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »ono što se okoti« i *iskat; kotilja* f (sufiks kao u *vezilja) = kotilica — kolica* »animal foetans«. Na *-ilo: kotilo* (Vuk) = *kotilo* (Kosmet, u psovci *pajse* ~) = na *-išle kätiste.* Složenica *kotolog* (Šulek, Stulić) = *kotoglog* (18. v.) »trava telephium« nije dobro potvrđena. Pored *nakotiti se* postoji s umetnutim pejorativnim *pi* (pejorativiziranje tipa *cusra* ŽK za *cara) nakopititi se* »isto«. Pridjev *kotan* (17. v., Dubrovčanin, upor. polj. *kotny) = skotna,* poimeničen na *-ica skotnica.* Možda je izvedenica od **kotor* (upor. njem. *Kater) kotòrãnjke* f pl. (Sv. Juraj kod Senja) »školjke zvane *pedoči* (< tal.-mlet. *pedocchio* »uš«. Rumunji posudiše sa *-zk > -oc cotoc* »mačak« i α să *cotîrşi* »sich begatten« (sa nejasnim *-îrξı* prema *kotiti se),* Madžari *kaczér* (upor. češ. *kocour).* Praslav. imenica *kot* je baltoslav. : lit. *katė* = lot. *kak'is,* stprus. *catto.* Uzima se da je riječ prvobitno orijentalna (sirski *qatu* = arm., tur. *katu).* Došla je u Evropu u 5. v. naše ere posredovanjem balkanskih Gota (lat.

cattus, catulm »stene«, njem. *Kater, Katze).* Machek uporeďuje *kotiti* se sa sanskrt. *satayati* (3. 1. sing.) »umwerfen«.

Lit.: *ARj 2, 599.* 3, 895. 5, 141. 401. 398. 393. 394. 397. 400. 401. *Elezović* 317. *Miklošič* 135. *SEW* \, 589. *Holub-Kopečny* 174. 182. 334. *Bruckner* 261. *Trautmann* 120. *WP* l, 338. *Mladenov* 253. *Gorjajev* 163. Machek, *IF* 53, 93. *Slávia* 16, 187.

kotla f (Vuk, Gornje primorje) = *kotlja* (Vuk, Hrvatska) »(termin iz sastavina rala) ono što je u plugu cimer, to je u ralu kotla, drvo provučeno kroz ralicu gore kroz gredelj«.

Lit.: *ARj* 5, 598. 599. *Bratanic* 88.

kotom ân m (Kosmet) »(u Kosmetu argot = boškačka riječ) 1° velikaš,· 2° bogataš, 3° gospodar (zidarski argot u Siriniću)«. Turcizam: *kotoman — kodaman* »1° velik, krupan, 2° glavar«. Dočetak *-man* je tur. augmentativni sufiks koji kod nas dolazi u prezimenu *Karaman* < tur. *kara* (v.) + *-man* »très brun« i u nazivu pogrčenjaka *Grekomani.*

Lit.: *Elezović* l, 317. *JF* 14, 232-233. *Deny* 520. Trojanović, *JF* 5, 224. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

kotopanb (15. v., stsrp., i strus.) »predstojnik« = *Kotopanja,* zadarska i rapska patricijska porodica (12—13. v.) = dalm.-lat. *Catapanus* (15. v.), tako i kotorski patriciji (1124), porodično patricijsko ime dalmatoromansko iz bizantinskih vremena, identično sa stsic. *catapanu* (tako i u Kalabriji, Abruzzi) »gradski sudac za tržne prekršaje, itd.c. Od poimeničenog srgr. složenog glagola κατεπάνω (od κατά i επάνω) > ό καταπάνος »capitaneus, superior, bizantinski guverner (975)«. *Kotopanja* je upravo hrv. pridjev na *-/* ž. r. (prema *porodica).* Riječ je važna i sa fonetskog gledišta. U gr. nazivu je nastala najprije asimilacija *ᵃ~e > α-a >* hrv. *o - o* kao u *komostre* (v.). Odatle toponim *Kototanšćina* (1285—1364, u okolici Bibinje-Sukošani) < *kotopan* + *-bsk* + *-ina* »posjed te porodice«.

Lit.: *ARj* 5, 400. Skok *RIJAZUZ* l, 55. Cvitanović, *RIJAZUZ* l, 90. 73. Jireček, *Romanen* 3, 21.

Kotor, gen. *-ora* m (Vuk) = *Kotor,* gen. *-óra* (Drvenik kod Šolte, Vis, Brač, Hvar) ^ *Skâtar* m (Vuk, narodna pjesma). S tal. *Cattaro* se akcentom ne slaže. Prema tal. akcentu trebalo bi da stoji *Kotor,* što nije potvrđeno. Znači da se u dočetak umiješao sufiks *-ör.* Predslav. je toponim prvobitno paroksitona, što se vidi i iz Konstantinové grafije Δεκάτερα, gdje je α u penultimi oslabljeno u *e. Kátéra* je zacijelo dalmato-romanski oblik na *-a* kao Πίταυρα < *Epidaurus* »Cavtat«.

Lit.: *ARj* 5, 400-1. Hraste, *Rad* 272, 25. *Mayer* l, 182. Isti, *ZHI* l, 95-109.

kotorina f (Hrvatsko primorje, Krk) »prepelica« = *kotorna* (slov.) = *katorna* »Schneehuhn, bijela jerebica, lagopus«. Od mlet. (tršćanski) *cotòrno,* furi, *catòr,* tal. *coturnice* < lat. *co(c)turnix* (onomatopeja prema Festu: a sono vocis, upor. *putpurić).*

Lit.: *ARj* 5, 401. *Pletersnĭk* 1, 390. 448. *SEW* 1, 588. Štrekelj, *DAW* 50, 34. *REW*[S] 2289. *DEI* 1139.

kotróvá f (Crmnica) »zemljani sud sa dvije ručice, uskog grla, drži vodu studeni. Od južno-tal. *cutrufo* »ampolla, caraffa, orciolo, sorta di vaso di creta (Rieti)«, srodno lat. *cutrufarus* (1202, Bari), prema Battistiju od gr. - χυτρόφορος. Upor. još gr. κουρούπιον, κουτρουλός.

Lit.: *Rohlfs* 126. *ИЗО.* *GM* 218. *DEI* 1199.

kovandžija m (Vuk, Srbija) »pčelar«, s pridjevima na *-in kovàndzijin,* poimeničen na *-ka kovandžijinka* f »žena pčelarova«, na *-ski kovandžijskī,* radna imenica na *-džija* od tur. *kovan* »uljanik«, koja nije potvrđena. Mjesto *kovan* govori se apstraktum na *-luk kovànluk* pored *ko-* (18. v.) »1° uljanik, 2' toponim (Srbija)« = *Kuvànluk,* šuma kod Pakraca.

Lit.: *ARj* 5, 408.

kovati, *kujem — kujem* (Dubrovnik) = *kujem* (ŽK) = *kovat, kujem* pored *kovem* (Kosmet) = *kõvem* (analogijski u istočnim krajevima) impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, o-, pod-, pri-, s-, sa-, za-, u-),* sveslav. i praslav. *(*ku-),* »obrađivati gvožđe i druge metale čekićem«. Inf. *kovati* nalazi se još u stcslav., slov., slvč., oba lužičko-srp. i rus., a osnova prezenta *kuj* u svim slavinama osim bug. Iterativ se pravi duljenjem osnovnog *u - u > y > i: -kivati, -ânı,* samo s prefiksima *(do-, ɛs-, ispre-, ispri-, na-, o-, pot-, u-, za-),* na *o - a iskavati* (Voltiđi, Stulić). Pridjevi na *-ъn kovan,- vnā: ·—a torba* »u kojoj se nosi kov za kosu (Piva-Drobnjak)«, poimeničen na *-ik kôvnîk* »1° čovjek koji kuje novce«, 2° među vrlo duga što dijeli zemlju od zemlje« (južna Dalmacija). Razvitak je značenja 2° osebujan. Kako se u takvoj međi nalazi grobova i oružja, misli se da su služili za šančeve. To treba još

proučiti. Na *-ica kovnica* (15. v., Vuk) »1° gdje se kuje novac, 2° kolajna«, na -osi *kovnost* = *kovkoća* (neologizmi). Pridjev na *-ik kovák* »kojí se dade kovati«. Postverbali *kov,* gen. *kova* m (također stcslav., polj., rus.) »1° oruđe za potkivanje konja, 2° potkova (Kosmet)«, *òkov, pòtkov* m (Vuk) = *põtkov* (Kosmet, Gojbulja) = *potkova* f, *ùkov* m (Piva--Drobnjak) »mjesto gdje se povrijedi konj pri potkivanju«, s pridjevom *ukovan* (~ *konj),* upravo part. perf. pas. od *ukovati.* Odatle na *-ina kovina* f »metal« = *kovovina,* s pridjevom na *-ski kovinski.* Na *-ka kovka* f (18. v.) »sprava za kovanje novaca«. Na *-iça òkovica* (na pušci). Denominal na *-iti nakoviti se* »nakititi se kovom«. Sveslav. i praslav. radna imenica na *-äc kovač,* gen. *-ača* m »1° faber, 2° toponim, 3° antroponim (prezime)«, s pridjevima na *-ev j -ov* = *kovačev* — *kováčov* (Kosmet) i *-ski kovāčkī,* na *-nica kovačnica* (15. v.) »njegova radionica«, na *-ina kovačina* »1° otpaci od gvozda, 2° zanat kovačev« = na *-ija kovačija* = *kovaštvo* (Stulić). Deminutiv na *-ič kovačii* »ptica tottanus glottis«, s deminutivima *-ьс, -bk, -ič, -ićek: kovačác* = *kovačec* = *kovaček, kovačić, kovačićek.* Od radne imenice na *-an* potvrdene samo u češ. i luž.-srp. *kovář* »Anstifter«, pridjev na *-ьn kavaran* »lukav« (upór. rus. *kovárny}),* apstraktum *kovarstvo* »lukavstvo«. Na *-alnica kovâonica* > *kovanica* (Kosmet) »kovačeva radionica«. Na *-alo: nakovalo* (ŽK) = *-(a)nj nakovanj,* gen. *-vnja* (Vuk), odatle deminutiv *nakovnjić* (Šulek) = *nâkvalo* (Vodice, sinkopa nejasna) — *nakov* m, f = *nákova* f = *nakovalna* (14. v.) = *nakovān* щ (Lika) »incudo« = *nâkovalja f* (Kosmet) »1° nakovanj za klepanje kose, 2° mali nakovanj u kujundžinici«. Glagol i izvedenice riječi su kulturne. Rumunji posudiše *covaciu* (Erdelj, Muntenija) pored lat. *fierar, potcavă* »Hufeisen«, odatle *potcovar, potcovărie, nocovaná* = *nicovană* = *nicovală* »incudo«, Arbanasi *kovaç, patkua* s članom *palkoni,* Madžari *kovács* = *kacs, ako* < *okovi* (stčeš.) »Eimer« (natrag posuđeno *akov* »vijedro« u istočnim krajevima, u Srijemu) »vas aquarum«, *patkó.* Iterativ *-kivati* < = **kyvati* dokazuje da je i u hrv.-srp. morao postojati infinitiv *kuti* kao u češ. i polj. od osnove *ku-.* Ta je raširena već u praslav. s pomoću sufiksa za apstrakta *-zn: kuznbcb,* samo u *Aleksandridi* i prezimenu *Johannes Kuznec* (1428, Zagreb). Odatle toponim *Kuźnica* (Požarevac), gdje je nađeno mnogo zgura. U Rodopima je očuvano *kúznja* i *kuźnica* u značenju »kovačnica«, u rum. *cujniță* »kovačnica«. Sa *zn* > *zm* možda *prikuzmati se* (subjekt *jelo,* Krašić, Bedekovčina) »prigorjeti, prismuditi se«. Upor. rus. *kuznecb* »kovač«. Ide li ovamo sa *u* > *y kina* »kovina« ? Ne zna se gdje se tako govori. Nedovoljno potvrđeno. Baltičke i druge ie. uporednice kažu da je prvobitno značenje bilo »udarati > kovati«, lit. *kauti, kauju, koviau* »schlage« > »schmiede«, *kova* »boj«, *kovėti* »ratovati«, lot. *kaût, kâuju* »udaram«, stvnjem. *houwan,* nvnjem. *hauen,* lat. *cūdō,* ir. *cuad* »isto«.

Lit.: ARj 2, 599. 3, 960. 876. 883. 4, 954. 5, 408. 409. 824. 413. 7, 392. 403. 404. 471. Zore, *Rad* 110, 218. Tentõr, *JF* 5, 208. *Elezović* 1, 297. 2, 113. 438. Vuković, *SDZb* 10, 405. Ribarić *SDZb 9,* 170. Hirtz, *Aves* 208-209. *Miklošič* 153. *SEW* 592-593. 655. *Holub-Kopecný* 183-184. *Bruckner* 279. 286. *Vasmer* 584. *Trautmann* 123. *Mladenov* 243. 260. *WP* 1, '330. *GM* 203. 335. 349. Vaillant, *RES* 22, 16. Jagić, *ASPh* 1, 429. *Tiktin* 1056. Joki, *IF* 36, 111. Buga, *RFV* 7, 51. (cf. *IJb* 3, 150). *Boisacq*[3] 424-425. 529.

kovilj m (Konavli, Vodopić) »biljka anthyllis, 2° toponim (Bačka)«, odatle na *-aca Koviljača* (Srbija) = *kòvttje* (16. v.) »stipa pennata«. Glede *-e* upór. *smilje,* posuđenice *trandovilje* i *bosilje* od *bosiljak* < βασιλικόν. Žensko ime *Koviljka.* Glas *i* nastao je iz jery-a, upór. ukr. *kovyl'* m pored *kovylá,* rus. *kovyh* pored *kovyl,* bug. *kovél* pored *kovil.* Praslav. Uporeduje se sa gót. *hátai,* stvnjem. *herni,* nvnjem. *Heu* »sijeno«, i sa rus. *kovyljátb* »šepati«.

Lit.: ARj 5, 411. *Miklošič* 136. *SEW* 1, 594. *Vasmer* 587. *WP* 1, 381. *Mladenov* 244. Uhlenbeck, *PBB* 22, 188-193 (cf. *AnzIF* 8, 272).

kovrca f (jedna potvrda) = *kovrk* (Bosna) = (sa *-ica) kovrčica* (Vuk, Srijem) = *skovrčica* (Orahovica) »1° zavojak, uvojak, 2° znak patka«. U značenju 2° *skovŕčak,* gen. *-čka* (Orahovica, Slavonija) »zakovrčano pero u repu patkovu« = (sa *fr* < *vr) skofrčak,* gen. *-čka* »vrst veza« (ne zna se gdje se tako govori). Na *-iti kovrčiti, -im* (objekt *kosu,* Vuk) »savijati«, *zakovrčati, skovrčiti se* = *skovriti se* »skovrljati se, smotati se (Makarska)«, *iskovrčiti* (objekt *oči)* (metafora) »izbuljiti«. Pridjev na *-jast'. kovrčast* (Vuk) = *skovrčav* »kudrav«. U *kovrčica* i *kovrčiti* dolazi još *dž* mjesto *č kovrdžati, -ām* (Srbija, Milićević) i *kovrdžica* (Srbija), iz čega se vidi da je došlo do unakrštenja sa tur. *kıvırcık* »kovrčast«. Od te tur. riječi potječe *kovrdžik* (Vuk, Srijem) = *kovrdžak* (Bosna) »obla kapa što muškarci nose«. Prema Miklošiču i Bruckneru *ko-* u *kovrčiti, kovrčica* prefiks je kao u *košuta* (v.). Osnova **vrk-* može se uporedivati s perz. *warkocz* »Lock« i sa *vrkoč* (v.). Imenica *kovrca* u značenju »kovrčica« dobivena je odbacivanjem deminutivnog sufiksa.

Lit.: ARj 3, 895. 5, 413. *Miklošič* 152. *SEW* 602. *KZ* 48, 190. Matzenauer, *LF* 8, 190. Tomanović, *JF* 17, 212.

kovrdija f (Istra, Šulek) (sa *vr* > /?·) *kof rđi ja* »trava«.

Lit.: ARj 5, 149. 413.

koza f (Vuk), sveslav. i praslav., »Γ capra, 2° prijenos na razna oruđa«. Maskulinum se pravi s pomoću starog sufiksa, sveslav. i praslav., za nomen agentis *-/ *kozblb* (kao *orao')* > *kazao,* gen. *kozla,* u štokavskom vrlo rijetko očuvan, potisnut od *jarac* (v.). Izvedenice su od oba lika. Od *koza* deminutivi na *-bka: koska* »vrsta raka«, *prvòkoska* (Vuk) »koza koja se prvi put okozi«, na *-ica kozica* (preneseno i na druge životinje, biljke *koj za pogača l* Kosmet / »šiba sa plodom crnih bobica« i oruđa kao *kozica* ŽK »zemljana rajndla na 4 nožice«), pl. *kozice* (možda prevedenica od njem.) »boginje, Kinderpocken«. Augmentativi na *-ina kozina* ~ *kôjzina* (Kosmet) »1° kozje meso, 2° kozja vuna«, na *-urina kozùrina,* na *-etina kozètina* »kozja koža« = *koj zelina* (Kosmet) »meso od koze«. Pridjevi na *-ji kozji* (praslav., čest u imenima biljki), poimeničen na *-ača kozjača* »! ° biljka, *2"* toponim«, na *-ah kozjak* »1° biljka, 2° toponim«, na *-aka kozjaka* »kozja brada«, na *-evina kòzjevina* »1° kozje meso, 2° kozja dlaka«, složen pridjev *kozjòbrad* (Vuk), na *-anik kozjanik* (Srbija, Niš) »kozje mlijeko«. Poimeničen femininum posudiše Arbanasi *gase* »kozja pečenka«, Novogrci κοζι,ά »kozje meso«. Pridjev na *-ьn sk'àzna* — *skožna* (ovca) (Riječka nahija). Na *-in* poimeničen na *-ьс kozinac,* gen. *-nca* »biljka astragalus«, s pridjevom *kozinčev.* Složen pridjev *kozonog.* Na *-ovina kòzovina* »kozje meso«. Radna imenica na *-ar kozar,* gen. *-ara* m prema f na *-ica kozarica* »žena koja čuva koze«. U značenju "staja za koze« je deminutiv od *kozara* (Vuk) »1[a] prenoćište za koze (Lovran), 2°.mjesto gdje se koze kolju, 3° oronim«. Od *kozar* deminutiv je na *-če kozarče* n »dijete koje čuva koze«, na *-ič kozarčić,* augmentativ *kozarčina.* Na *-ina kozàrina* »plaća kozaru«. Pridjev na *-ski kozarski.* Denominal na *-ati kozarati se* (Brač) »igrati se kao kozari (subjekt *djeca,* koja se hitaju kamenjem)«. Složenice: *kozòder, kozòmor* »rđavo proljetno vrijeme zbog kojeg koze pogibaju«; *kozopasa* m »kozar«, *kozokradica* m, f »ko krade koze«, *kozomača* = *gusomača* (v.), *kozorep* »(metafora) sitna vrsta morskog raka«, *kozodoj* (također češ., polj., rus.) »ptica«, prevedenica od gr. αίγιθήλας = lat. *caprimitlgus* i *kozorog* = *kozi rog* (16. v.), prevedenica od αιγόκερω. Denominali na *-ati kazati se* (Lika) *(is-)* »igrati se grahom«, odatle *kazaljka* »igra sa grahom«, *okozati* (subjekt *curici)* »svršiti bobanje«, na *-iti kaziti (se), -ī* (16. v., Vuk) *(is-)* = *okoziti se* »ojariti se«. Madžari posudiše *kozak* »vrsta gljive«.

Od *kozьi»* ove su izvedenice: *kozla* f »drvo na plugu što se ukopa u plaz i u gredelj«. Deminutivi na *-će kozlęce* (16. v., Dubrovčani), na *-sce kozlešce,* na *-ica kozlića* (čakavci, 17. v.) »mlada koza«, na *-ićak kozlićak* (18. v.), na *-asce kozlašce* (Belostenec), na *-ič kozlić* »1° mladi jarac, 2[D] biljka arum, 3° prezime Cosulich«, na -oc *kozàlac* (Smokvica, Korčula) »trava arum« = *kozàlac,* gen. *-aoca* = *kozlac* »1° jarić« — *kozlăc,* gen. *-aca* (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »2[0] zgrada za sušenje sijena«. Ovamo možda i *kozūc,* gen. *-uca* (Buzet, Sovinjsko polje) »okomit plosnat komad drva sa rupama na kolima, kad .se vozi sijeno«. Na *-e közle.* Kol. na *-ad kozlad* f. Augmentativi *kozuna* (Vuk, Crna Gora) »sinonim kozina«, na *-etina kòzletina* = *kozlevina* (Lika) »koža od koźlęta«. Na *-inac kozlinac* »biljka kozinac, astragalus«. Na *-ač kozlac* »trava dracunculus«, na *-ačica kozlačica* »tanacetum«. Na *-an kozlan* »jarac«. Pridjevi: na *-ų: kôzliji* (15. v.) = *kozli* = *kő&lji* (čakavci, 16. v.), na *-ov kozlov,* poimeničen *kòzlovina* = *kozljevina* (Lika) »kozje meso« i prezimena *Kozlovic, Kozlovacı* od *kozle* na *-j kôzlea.* Denominal na *-iti okozliti.* Madžari posudiše *kazla.* Što se tiče etimologije, postoje dva tumačenja. Prema jednom uzima se prasrodstvo s arb. *keth,* s članom *kedhi* = stengi, *haécen* »kozle«, stnord. *köken* »jarić«. Meillet uzima prasrodstvo i sa sanskrt. *chagas* »jarac«. Drugo tumačenje polazi od lit. *ožys* »jarac«, lot. *oška* »koza«, stprus. *wożę,* gr. αΐξ, gen. αίγός »koza«, sanskr. *ajak* »jarac«. Koji tako tumače, pretpostavljaju za praslav. **oza* s prefiksom *k-,* pozivajući se na paralelu sa *kost* (v.).

Lit.: ARj 5, 413. 421. 419. 363. 8, 849. *ASPh* 34, 306. *Elezović* 1, 299. 300. *Mažuranu* 530. *Miklošič* 136. *SEW* 1, 595. *Holub--Kopečný* 184. *Bruckner* 262. *ZSPh* 16, 81. *Vasmer* 589-590. *Mladenov* 244. *Slávia* 10,

251. *RES* 4, 195-198. *WP* \, 336. *Gorjajev* 149. Milewski, *SpTNVC·'* 1932, br. 10, 6-7 (cf. *IJb* 18, 261). Kõrs (cf. *RSl* 3, 337). Vaillant, *RES* 23, 156-157. Asbóth, *Nýt* 6, 43-37. (cf. *RSI* 8, 367). Matzenauer, *LF* 9, 1. *GM* 142. Joki, *IF* 37, 118. Isti, *Stuđ.* 109. Ivšić, JF 2, 132.

kozak m (17. v., Vuk, prema ukr. > polj.) = = *kozak* (Milutinović, prema rus.) »1° Kozak, 2° ime konju (Požega)«. Pridjev na *-ski kozacki.* Ruska posuđenica iz sjev.-tur. *kazak* »l " freier, unabhängiger Mensch, 2° Vagabund«. U nas često za Ruse uopće, npr. *kozačko kopito.* Tur. je riječ izvedenica na *-ák* (kao *jatak, kačak)* od korijena *ka-* »umherirren«.

Lit.: ARj 5, 414. Miklósié, *ASPh 9,* 511. *Holub-Kopečný* 184.

Kozina (16. v.) = *Kuzma* (13. v., Istra, u *Razvodu* iz 1275, prijepis 1546). Pridjev *Kuzmin.* Prezime *Kuzmić.* Hipokoristici na *-e Kuše* m (15. v.), prezime na *-jak Kušećak* (16. v.), *Kože* (Zadra), odatle toponim *Kozino* (selo kod Zadra), na *-an* (tip *Milan) Kuzman,* na *-ica Kuzmica* m, prezimena *Kuzmanić, Kuzmanović.* Ovamo ide toponim *Sveti Vrači* (= *Kuzma* i *Damjan).*

Lit.: ARj 5, 421. 834. 842. Jireček, *Romanen* 2, 31. 1, 55. 3, 21. 34.

kozmát, pridjev na *-at* (Kaštel, Trogir) »bijesan (pas)«.

Lit.: ARj 5, 428.

koža f (1395, Vuk), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u drugim ie. jezicima, »pellis«. Pridjevi na *-ьn kozan,* određeno *kožní,* na *-en kožen* (Bosna, upor. stcslav. *koženb* i rus.), proširen sa *-at kožnat* (neologizam), na *-ast kožast,* na *-evan koževan.* Deminutiv na *-ica kožica* (Vuk).Augmentativi ra *-ina kozina* (M. Držić), na *-etina kožetina.* Denominali: inhoativ *potkožit se* — *potkožit se, -ôžim* (Kosmet). Prema *smežurati se* stvoren je *skožurati se* pf. prema impf, na *-va- skožuravati se.* Odatle pridjev *kožurast* i deminutivi *kožūrak,* gen. *kožūrka* »svilena čahura«, *kožurica,* augmentativ sa sufiksom *-urina kožurina.* Radna imenica na *-ar kožar* m, s pridjevima na *-ov j -ev* i *-ski: kôžãrov, -ev, kožarski, kožarnica* »radionica«, *kožarija, kozarstvo.* Na *-ka kožarka* (Šulek) »lederica, Lederbirnapfel«. Sveslav. i praslav. je izvedenica na *-uh kožuh* (Vuk) = *kožu* (Kosmet) = *kožūn,* gen. *-ana* (Lika, Bosna, zamjena sufiksa *-uh* sa *-un* < tal. *-one),* odatle deminutiv *kožunak,* gen. *-linka* (ŽK) »žensko odijelo bez rukava do pojasa«, *kožunčić,* augmentativ na *-ina kožuncina.* Od *kožuh* su deminutivi na *-ok kožušak,* gen. *-uška* (Vuk), na *-ič kôz; šic,* na *-čii "' -ьc* f *-ič kožuščič,* na *-ьce kozušče* (Kosmet) = *kožuhče.* Augmentativ na *-ina kožušina* (18. v.) = *kožušina* (Kosmet). Radna imenica na *-ar kožuhar* m (16. v., Vuk, bug.), s pridjevima na *-ov j -ev kožuharov, -ev,* na *-ski kožuhārskī,* prema f na *-ica kožuharica* = *kožunār,* gen. *-ára* (Lika). Složenica *kozoder* »1° čovjek, 2° vjetar, 3° vrijeme«. Ne zna se da li je izvedenica ili složenica *kožmiirka* f (Kosmet) »ljuska od biljnih plodova«. Upor. *kosmat.* Rumunji posudiše *coajă,* s pridjevom na *-osus* > os *cojos* i *cojoc* < *kožuhb, cojocar, colocafie,* deminutiv na lat. *-ellus* > *-el cojocel,* s promjenom sufiksa (prema *-eljka,* v.) *cujeică,* Madžari *kosok* i Novogrci ϰόζοϰα. Uzima se da je *koža* praslav. izvedenica od *koza* (v.) s pomoću sufiksa *-гa.* Bio bi to upravo poimeničen pridjev na *-j* od *koza.* Paralela je za to ῴα »Schafpelz« od οἴς »ovca«. Prema tome je *koža* čista slavenska kreacija. Štrekelj uzima da se **koza* u značenju »Haut, Rinde, Decke« očuvala u slov. *közöl,* odatle na *-cc kozelec* = *kozulj, kozulja, kozor* — *kuzō. kozara* — *koziira,* polj. *kobuz, közül* (ŽK) »od kore učinjena posudica za jagode«. Te se izvedenice mogu i drukčije tumačiti: v. *kozul.* Uporeduje se (Vendryes) i prasrodstvo sa gal. *caen* f »koža«, od ie. **kagh-* »envelopper, saisir«. Prema ovom uporedenju bilo bi prvobitno značenje »omot«.

Lit.: ARj 5, 423. *Mažuranić* 531. *Elezovič* l, 299. 2, 113. *SEW* l, 597. *Holub-Kopečnv* 184. 195. *WP* l, 336. Meyer, *Ngr. 2,* 32. *Tiktin* 388. Pick, *Vgl. Wtb.* l, 231. 2, 317. Štrekelj, *ASPh* 11, 462-463. Thurneysen, *Festgruss an Osthoff* (cf. *AnzIF* 5, 128). Vendryef, *WuS* 12, 242. Jagić, *ASPh* 17, 292. Zubatý, *ASPh* 16, 396. Uhlenbeck, *PBB* 29, 332-333. Grubor, *JF* 8, 15. Meyer, *IF* 35, 224-227 (cf. *JF* 3, 208). *Boisaccf* 418-419.

kožutica f (Stulić, Šulek) »mahovina«.

Lit.: ARj 5, 428.

kračak m, genitiv nepoznat (Šulek) »biljka carlina acaulis; sinonim: kravljak«.

Lit.: ARj 5, 428.

kračuij m (Istra) »vrsta gljiva«. Deminutiv na *-ьc kračuljac,* gen. *-ljca* (Šulek) »biljka gingidium«. S prvim oblikom ide zajedno *krčuli* m pl. (Istra) »vrst gljive«. Ne zna se ima li kakve veze s bug. *kračul* »unterer Saum von Beinkleidern, Hosenbein«, koje je izvedenica od *krak* s pomoću sufiksa *-jul.*

Lit.: ARj 5, 429. 497. *Mladenov* 256. *Doric* 159.

Kračun[1] je u istočnom hrv.-srp. potvrđeno kao lično i porodično ime u 19. vijeku (1834, Kladovo). Prema bug. značenju *kračón,* pored *kračun* »ein Tag um Weihnachten« i slovačkom »božić« odgovara lat. *Natalis* — *Nàie, Nalješković* u Dubrovniku preko mlet. *Nadal* > *Nal,* za zapadu. Sa slovačkim značenjem slaže se madž. *karácsony* »1° Božić, 2° prezime«. Iz slov. i madž. potvrde izlazi da je taj naziv svetkovina postojao u panonskoslavenskom. Bugarsko značenje nalazi se u rum. *crăciun.* Kako panonski oblik ne može biti posuđenica iz rumunjskoga, mora se uzeti da je rumunjski naziv posuđenica iz bugarskoga, gdje postoji i deminutiv na *-ьc* > *-ee kračunec.* U bug. znači i »der 8 Juni, def Teodorstag«. Nema utvrđene etimologije. U balkanskom latinitetu postojao je i drugi naziv lat. podrijetla za tu važnu kršćansku svetkovinu: arb. *kërshendele* f > *kshnēla* (Ulcinj) < *Christi natale* slaže se sa gr. χριστούγεννα, odatle = 1 ° *roždestvo* (prevedenica, s ispuštanjem pridjeva *Hristovo), 2° božić* (s ispuštanjem imenice, deminutiv kao u *-ec* u bug. *kračunec)* = *božici* na Jadranu u pl., jer je svetkovina trajala više dana. Drugo bugarsko značenje isključuje mogućnost tumačenja rum. *crăciun* < lat. *creaţia,* gen. *-onis,* što je sa teološkog gledišta neprihvatljivo, jer apstraktum *creatio* nije nigdje potvrđeno za Isusovo rođenje, a i lingvistički je nemoguće. S druge strane slog *kra-* u panonskoslav. i bug. nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz rus, *koročunb.* Brücknerovo vezanje sa *kraće* »schreite«, *koračaj* ne objašnjava semantiku. U čakavskom *kračun* (v.) znači »mandal, poluga, kolac kojim se zatvaraju vrata«, denominal *zakračunati* »zamandaliti« = *kračun,* gen. *-una* (Cres) »mandal«. Riječ je mogla značiti i »božično drvo, badnjak«. Ali to nije nigdje potvrđeno. Ta riječ može da potječe od *characium, characio,* gen. *-onis* (v.) »kolac«. Na to značenje upućuje i stari toponim *Kračunište* (1348 ?) [ostalo v. s. v. *kračun*[1]*].*

Lit.: ARj 5, 429. Tentor, *JF* 5, 208. *Mladenov* 256. *Gerov* 2, 411. *SEW* l, 603. Rosetti, *BL* 11, 56—63. Isti, *Romanoslavica* 4 (1960), 65-71. Asbóth, *ASPh 9,* 694-699. Barić, *SKZ* 304 (1943), 170-174. *Srpski narod,* božični broj 1943. (cf. *JF* 18, 363). Bruckner, *KZ48,* 164-165. Kałużniacki, *ASPh* 11, 624-628. Marianovics, *MNyö* 37, 43-44 (cf. *RSl* 3, 320-321). Melich, *MNyö* 37, 177-178 (cf. *RSl* 3, 320). Pintar, *ASPh* 33, 618-622, Schuchardt, *ASPh* 9, 526-527. Vasmer, *ZSPh* 5, 286. Weigand, *BA* 3 (cf. *IJb* 13, 310). *ZSPh* 2, 294. Budimir, *JF* 15, 161. Skok, *ZRPh* 54, 475-6. Vaillant, *PPP* 24 (1958), 72-5.

kračun[2], gen. *-una* m (15. v., Lika, sjeverozapad) = *kračun,* gen. *-una* (Rab, Malínská) = *kračun,* gen. *-una* (cakavizam, Cres, Pag) »mandal, zasovnica (može biti i od željeza)«. Denominal na *-ati zakračunati* (oř-): *zakracunăj vrata dobro* (Pag). Postoji još slov. u dvije varijante: *kračon* »1° grosser Zapfen, 2° Türangel« = *kračun* »Riegel« i *koračun* m »neko oruđe«, izvedenica od *korača* f »roglja, zwei in einem Stiel stehende Spitzen«. Riječ *koračun* se slaže sa krčko-rom. *carassaun* »catenaccio«. Na Jadranu postoji još varijanta sa *k* mjesto *č: krakūn,* gen. *-una* m (17. v., Korčula) = *krakun* (Budva, Kućište) »isto što kračun«. Deminutiv na *-čio* < *-ьc* + *-ii krakunčić* (Stulić) »romazinčić (v.)«. Denominal *krakunati, -am (pi-, za-): zakrakùnat* (Korčula), *zakrakunã* (imperativ bez *-j) vráta* (Budva) »zasäjat (od *sajatur,* v.), zapričiti, romazinati«. Oblik *krakun* može se tumačiti na dva načina, unakrštenjem sa *krak* (v.) ili fonetski, *ci* > *k* kao u *arkuo, orkulić* pored *vrč* < *urceus, urceolus* (v.). Grčko-rom. *carassaun* (= slov. *koračun)* izvedenica, je od lat. *characium* < gr. χαράϰιον »kolac« (upor. *karaći* u južnoj Italiji) s pomoću augmentativnog sufiksa *-one,* upor. fr. *eschareçon.* Slog. *kra-* u *kračun / krakun* nastao je kao u *Spaletum j Spalatum* > *Split* (v.), *ceresia* > *kriješva, trešnja* (v.). Kušar pozna mlet. (? valjda u Dalmaciji) *crazzon.* Taj se osniva na hrv. *kračun.* Vidi *Kračun*[1] glede mogućnosti veze sa svetkovinom *Kračun* »Božić« (v.) ; χαράϰιον je gr. od χαράσσω »incido« (v. *karakter)* > *skarassé* (Basilicata) »eine Tür so schliessen dass nur eine Spalt bleibt«.

Lit.: ARj 5, 429. *Pleteršnik* l, 436. 453. Kušar, *Rad* 118, 16. *Banali 2,* 193. *REW*[3] 1862. *Rohlfs* 2405.

kragūj, gen. *-úja* m (Marulić) = *kragûj* (Kosmet) = *kragui* (Crii Lug) = *kragūlj,* gen. *-úlja* (1496, Vuk) = *dragulj* (hrv. u južnoj Italiji *kr* > *dr* prema tal. *drago* »zmaj«) »1° vrst sokola; sinonim: akmadža (v.), ptica za lov, épervier, 2° muško ime u oba lika«. Deminutivi na *-ьc kragújac,* gen. *-újca* (14.

v.) = *kragidjac* (17. v., također prezime *Kraguljac),* na -б/г *kragujak,* gen. *-ujka* (Vuk, . narodna pjesma), na *-ič kraguljić* (Hreljin, Istra), na -ič *kraguljić,* na -äc *krcguljčić.* Augmentativ na -ша: *kraguljčina, kraguljina* (Škrljevo). Pridjev na *-év: kragújev — -Ijev,* poimeničen na *-ъc* toponim *Kragujevac,* gen. *-vca* (Srbija). Radna imenica na *-ar kragùjãr,* gen. *-ara* (17. v.) »sokolar« = *-ljar.* Nalazi se još u slov., bug., češ. i polj. Praslavenska riječ. Polj. *krogulec* dokazuje da je slog *kra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Rus. *kraguj* bit će prema tome posudenica iz stcslav. Značajno je što u bug. pored *kragui* »šoko« postoji bez likvidne metateze *karguj* »jastreb«. Nalazi se još u madž. *karvaly* = *karuly* »šokos, ali nije posudenica iz panonsko-slav., nego madž. i praslav. riječ potječu iz istog sjeverno-tur. vrela: džag. *karahu* »ptica za lov«. Medu Slavenima raširila se za vrijeme Avara. Mladenov i Bruckner uzimaju da praslav. i slav. nije posudenica iz tur., nego da su i praslav. i tur. riječ onomatopejskog podrijetla. To mišljenje može da stoji jer prirodnjaci (ornitolozi) opisuju njegov glas sa *kirk kirk* i *зui wui* (Naumann). Zabilježiti treba da mjesto *g* dolazi *v* (kao u madž.) : *kravuj* (Krk) = *kravulj* (Grobnik), *kravujac* (Drivenik) — *kravúljac,* gen. *kravuljca* (Vinodol) »astor palumbarius«. Upor. još *kravoljac* pored *kravojac,* gen. *-jca* »biljke imperatoria osthrutium L., carlina acaulis«. Glede izmjene *j* > *lj* upór. *kravaj* pored *kravalj.*

Lit.: ARj 5, 432. *Elezović 2,* 523. Hirtz, *Aves* 211-212. 215. *Mažuranić* 535. Wędkiewicz, *RSI 6,* 231. *Miklósié* 130. *SEW ì,* 570. *Holub-Kopečný* 184. *Bruckner* 268. *KZ* 48, 178-179. *ASPh* 29, 116. *Mladenov* 232. 254. Vaillant, *RES* 23, 155-157. *GM* 178. Joki, *Unt.* 304. *Boisacq*[3] 443.

kraj, gen. *kraja* m (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi ili u drugim ie. jezicima, »1° sinonim: konac, svršetak, finiš, 2° regio, Gegend«. Amplifikacija: *ni kraja ni konca.* Pridjevi na *-ьn krajan,* f *krajna,* određeno *(s)krâjnî* (Istra) = *-ьn* + *-j krajnji* (s-, *do-, po-)* = (sa disimilacijom *j - nj* > *d - nj,* tip tal. *digiuno* < lat. *jejunium;* može biti i analogija prema *zadnji} (s)kradnjī* (Habdelić) = *kradnjī* (Piva-Drobnjak), *najkrajni, -nji, najkranji* (Lika) = *najskradnji, skrădnja ura* (ŽK) = *skrajna ura* (Reljković) »smrt«, poimeničen na *-ica skrajnica* »željezni obruč u koji se utakne valj kod oranja«, *skrădnjica* (ŽK) »smrt«, *krajnica* (Kosmet) »1° bočna prva daska koja se u pilani na strugu istruže, 2° desna ili lijeva strana u ribe«, na *-ik krajnik* = na *-jak krãjnjak* »u košnici krajni sat«, na *-ost (s)krajnost.* Pridjev *krajni* dolazi i u ništičnom prijevoju *iskrnji.* Na *-janin Krajanın* (13. v.) »čovjek iz Krajine«. Deminutivi: na *-ьc krajać,* gen. *krajca,* odatle na *-iti dokrajčiti (o-'), kričati* < *krajičati* (termin dužičara) »od dužične zametice odsijecati bijel i srce«, *krajcar* »radnik koji to čini«, *krajčarica* »sjekira za taj posao«, *krajčenica* »široka daska«. Na *-ič(a)k krajičak.* Na *-bk kraják,* gen. *krajka, okrajak,* gen. *-ajka* »livada ili sjenokoša«. Na *-ika (o)kràjika (do-)* »kraj hljeba« = *okrajak* (Srijem) = *ókrajiná* (u hljepca). Važna je stara izvedenica na *-ina: krajina* (1110), s pridjevom *krajinski* (1597) kao teritorijalni termin »1° zemlja na granicama (Bosne, Crne Gore), 2' ratovanje u toj zemlji«. Odatle denominal *krajinní* (Srbija, Vuk) »ratovati, vojevali«. Mjesto *-ina* stoji *-ište krajište* (14. v.), s pridjevom na *-ьn krajištan, f -sna,* na *-ski krajiški* (17. v.), na *-nik krajišnik* »stanovnik u Krajini« ----- *krajičnik* (16. v.), *krajišnīčkī* pored *krajičanin, krajinik* (18. v.), *krajištanin* (Martić), *kràjinjanin* (13. v.) i na *-jak krajišnjak.* Važna je semantička i fonetska *(ai > ae)* promjena u Kosmetu *kraešnik* »junak«, sa pridjevom *kraešnička pesma* »junačka narodna pjesma«, jer nam pomaže objasniti arbanasku terminologiju *kreshnik - u* »junak, junačka pjesma *(këngë kreshnikë = cantica heróica).* U stvari su to pjesme koje opjevaju junačko ratovanje u *Krajini.* Taj izraz posudiše od Arbanasa i Srbi u Kosmetu *kr šmca* < **krajišnica* »junačka narodna pjesma«. Arbanasi posudiše *krajina* > *Kraja* (kao teritorijalni termin kod Bara), *krahinë.* Upor. još ukr. *Ukrajina* »Grenzland« i arb. *ukrajë* »šuma« < **ukrajina.* Riječ *kraj* dolazi i u antroponimiji kao prvi elemenat dvočlanih staroslav. imena *Krajinus* (14. v.), *Krajis(l)av,* odatle hipokoristik *Krajko, Krajśa, Krája* i *Krája.* Složenica: od glagolske sintagme *krajòber* (Vuk) m »koji bere po kraju« prema f *krajòbera,* od imeničke pridjev *krajeugalan, -aona* (Vuk, Pavlinović, *~ kamen)* »koji stoji na kraju«. Neologizmi *krajobraz* »mapa«, *krajolik* »paysage«, *krajoslikar* »Landschaftsmaler« nisu se posve udomaćili. Riječ *kraj* može biti kao prilog i prijedlog sam i u vezi s prijedlozima *na, po, sa, s-, u, uz* i s pokaznom zamjenicom *onkraj, krajce* (Lika), *krăjimice* (Stulić), *prekăj* (Kosmet) prijedlog s gen. »pokraj« *(r* je ispao zbog disimilacije *r - > r - 0 < *pred kraj.* Tako se tumači i makedonski prijedlog *kaj* »kod«, koji

je *r* izgubio na jednak način kao *čez* < *črez* (v.). Još treba spomenuti denominal na *-isati iskraisat, -lem* pf. (Kosmet) »izdržati do kraja«, *okrájati, òkrãjãm* impf, »okolišati, oklijevati«, *skrainjat(se), -am* impf, pored pf. *skrajnüt* (Kosmet) »zaklanjati se« = *skranuti se* (Trebarjevo). Riječ *kraj* se osniva na prijevoju *o - a* kod *krojiti* (v.), i prema tome prvobitno je značila »odrezani konac > svršetak, finiš«. Riječ je kulturna. Pored Arbanasa i Rumunji posudiše *crainic* »Herold, Marktschreier«, odatle rum. glagol *a crainici* »telaliti«. Madžari *kraj* »Rand«.

Lit.: ARj 3, 897. 5, 433. 447. 445. 7, 379. 404. *Mažuranić* 535. Marette, *Savj.* 44. Vuković, *SDZb* 10, 389. *Elezović* l, 124. 235. 321. 2, 236. *Miklósié* 137. 426. *SEW* l, 605. *IF* 31, 410. *Bruckner* 263. *Mladenov* 255. 227. *WP* 1, 585. *Gorjajev* 165. *Godin* 191. Joki, *Unt.* 175. Jagić, *ASPh* 31, 551. *GM* 456. Lewy, *PBB* 32, 141. Buga, *RFV* 7, 50-60. 464-471 (cf. *IJb* 3, 150). Mikkola, *IF* 23, 121. *Tiktin* 430.

krajcar m (1585) = *krajcara* f (Lika, fémininum prema *para,* Vuk, 18. v.) = *krajcar* (ŽK, također hrv.-kajk. prezime) »sinonim : novčić«. Deminutivi na *- bk krajcárok,* gen. *-arka* (Lika) = *krajcarak* (ŽK), na *-ič krajcańć.* Augmentativ *krajcàrina* (Lika). Na *-as: krajcaraš* (Vuk) »trgovac koji radi za krajcaru«. Na *-uša kr aj căruia* (Lika) »rakijska čašica za krajcaru rakiju«. Od njem. *Kreutzer* = lat. *cruciger, denarius cruciatus,* prvobitno novac sa znakom križa kovan u Veroni i Meranú.

Lit.: ARj 5, 441. *Weigand-Hirt* 1149. *Mažuranić* 535.

krajegranesje n (rukopis, 15. v.), prevedenica od gr. složenice ἁκροσνιχίς > tal. *acròstico* (riječ internacionalna) »sastav stihova tako da počeci sačinjavaju riječ ili rečenicu«. Pridjev ἁκρος prevodi se sa *kraj,* a στίχος sa stcslav. *gram* = *grano,* gen. *-ese* »στίχος, versus«, *-je* je kolektivni sufiks; *granb* = *grano* ne postoji u hrv.-srp., nego u češ. *-hrany,* u oba lužičko-srp. jezika i u polapskom: *hrono, grono* »govor, rečenica«, u prasrodstvu s lat. *gratia.*

Lit.: ARj 5, 442. *SEW ł,* 332. *Holub-Kopečný* 132. *WP* 1, 686.

krak m (Vuk) »noga od boka do tabana«, baltoslav., sveslav. i praslav. *(*korki);* postoje još dvije praslav. varijante *krok,* gen. *kraka* = *korak* (samo južnoslav.) »passus«. Izvedenice su od sve tri varijante. Od *krak:* sa *-гa kráča* f (Hrvatska, ŽK) »prednja šunka u svinje«, sa *-ica kračica* (Banija) »isto« ; *skrăka* f (Slavonija, Zoranie) »Gezweig, mjesto gdje se unakrštavaju dvije grane, rakija, račva (Zaistovac kod Križevaca)«, augmentativ na *-ina kračina* (Lika) »noga«. Sa *-io krai* m (Martić, Pavlinović) »šljaka, štaka, šćule«. Odatle s tal. sufiksom *-olin* < lat. *-ulus* + *-īnus: kračolín* (Istra) »dijete što je rano prohodalo«. Pridjevi na *-Ijast krakljast* »koji se dijeli u krake«, na *-at krákat* = *krákat* (Kosmet) »u koga su dugačke noge i pravi velike korake«, poimeničen na *-ica krakatica* »sinonim: hobotnica« = kod Rumunja *caracatiță* (Mimtenija) = *cracatiță* (Moldavija) »sepia«. Na *-nica kraknica* »biljka leonurus cardiaca L.«. Denominai na *-ati krákati, krācēm* impf. (17. v.) »koračati«, *skrăcăt* (Kosmet) »krupno koračati«, *kročiti, -im* »koračiti«. Odatle radna imenica na *-ai: krakać,* gen. *-aca* m prema f *krakača* (Lika) »koji dobro krače«. Na *-an* (kao *Milan) krákán* (Lika) »šaljiv naziv za čovjeka dugačkih nogu«. Na *-alo krákalo* n (Vuk, Crna Gora) »prolaz na vodi s kamena na kamen«. Rumunji posudiše *crac* »Schenkel« i *cracă* »grana«, *crăcan* »Gabel«, glagol *a crăci* = *a să (răs)crăcăna* = *rascrăcăra* »raskoračiti«. Od *krok:* na *-aj krôkāj* (18. v., Dubrovčani), *skrok* »korak« (ne zna se gdje se tako govori), *skrôka* f (Kosmet) »korak« = *škrok,* gen. *škroka* (Vuk, narodna pjesma sa *skr* > *škr,* kao u *škrop* za *krop,* v.). Na *-alo krákalo* n (Vuk, Srijem) »muško ili žensko koje dolazi uoči svadbe i donese brašna, soli itd.«. Na *-ilo kročilo* n (Lumbarda) »kao nekakav konj od drva na kojem se beru masline (metafora)«. Prilog *kročice* (Zlatarić) »dugim krocima«. Denominal na *-iti: kročiti, kročim* (16. *v.) (do-, o-, op-, s-)* pf. »učiniti veliki, dugi korak«, impf. (Vuk, Dubrovčani), *kročit* (Kosmet) pf. »učiniti mali korak«, *(s)kročit* (Kosmet) »preskočiti«, *okrečiti* = *opkročiti, òpkročīm* (objekt *konja, kladu)* »uzjahati«. Od *korak:* na *-aj(f) kdrakaj* prema *koračaj* = *koracaj* (16. v.) i *kôrakljãj,* apstraktum od *koracati, -am* (Lika sa *-cati* mjesto *-kati* prema *micati),* i *koračati, -ãm* (18. v., Vuk) impf, prema pf. na *-iti koračiti, korāčīm (op-, pre-, ras-, za-),* s pridjevom *(pre)koračljiv,* na *-nu- koráknuti, korāknēm* (Lika), *raskorečiti se* (Vodice, prema *raskréčiti* noge). Iterativ na *-va- -koračavati* samo s prefiksima *is-, op-, pre, upre-, pored, -čivati.* Na *-nica: koračnica* »Marsch« (muzika, neologizam, prevedenica). Samo za *krak* postoje baltičke i ie. paralele: lit. *karka* »kráča« dokazuje da je slog *kra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *ókorok* »šunka«. Za praslav. **krok* paralela je arb.

krähe < ie. **qrosqo* »1° gornji dio ruke > ruka, 2° rame, 3° krilo«. Petersson uporeduje još s drugim sufiksom *m* sanskrt. *kramas* »korak«. Mora se pretpostaviti prašiav. korijenska dubleta **krak-* pored **kork-* sa 'bazičnom varijantom na *-āko *korāko* prema ie. **qrosqo-,* upor. sanskr. *kišku* »Vorderarm«.

Lit.: ARj 2, 599. 3, 960. 5, 428. 447. 320. 610. 448. 819. 429. *Elezović* 1, 322. 2, 236. Ribarić, *SDZb 9,* 186. Kušar, *NVj* 3, 338. *NJ* 1, 223. *Miklósié* 131. *SEW* 1, 571. *Holub--Kopečný* 188. *Bruckner* 268. *KZ* 42, 339. *ASPh* 11, 133. *Vasmer* 622. *Trautmann* 118. H7P 1, 488. Petersson, LL'/Î n. f., br. 17!. (cf. JF 3, 216). *GM* 204. 'TrTrrш 289. 429. 1300. *Mladenov* 255. *Gorjajev* 238.

kralitac m, gen. nije potvrđen, (Brač) »vrst kamena što se lako kreše«.

Lit.: ARj 5, 449.

krāma f (16. v., čakavci, Istra, Zoranie, ŽK) »sitna trgovina«, *stara krāma* (ŽK) »danas neologizam: staretinarija«. Na *-ar: kramar,* gen. *-ara* (Vuk, 16. v., hrv.-kajk., prezime 13. v., toponim selo u Hercegovini), prezime na *-ič Kramaříc* (16. v.), pridjev na *-skī kramarski* (Belostenec). Na *-stvo kramarstvo.* Denominál na *-iti kramařiti, kramařím (s-)* »trgovati«. Iz slav. posudiše Rumunji *cramă* = *crambă,* Madžari direktno iz njem. *karam* i *kalmar* (disimilacija *r - r* > *l - r,* odatle zagrebačko prezime *Kalmar).* Femininum *krama* je nastao iz srvnjem. *kráme* — *krám* f i možda prema *kuća* i *hiža.* Riječ se proširila i na Balkanu: *kramar* (Kosmet). Tu je nastala složenica *krajmarbaša* (Kosmet) »danas samo u metaforickom značenju kolovođa«. Nitko ne zna pravog značenja. Zbog toga je unakrštena sa *kraj-* u početnom slogu. Na Balkanu prošiřiše njemačku posuđenicu dubrovački *kramari,* koji su dolazili u unutrašnjost prodavajući svoje izrađevine za sitnu stoku i sir. Elezović je našao u jednom turskom fermanu 1622. *kiramar,* pl. *kiramileri.* Dubrovačkim posredovanjem ušao je germanizam i u turski. Prema Štrekelju njem. *Kramm* je posuđenica iz praslav. *nҝamъ* (v.). Drukčije Weigand - Hirt. Odatle srvnjem. *krame* f i *Kramaer.* Posuđenica ide u sferu naših riječi iz trgovačke terminologije *račun* (v.) i *stežun,* i novijih germanizama kao *štand.* Njemačka riječ je ušla u sve zapadne slavine na sjeveru i jugu.

Lit.: ARj 5, 462. *Mažuranu* 536. *Elezović* 1, 322. *2,* 523. *Miklošič* 137. *SEW* 1, 606. *Holub--Kopečný* 185. *Bruckner* 264. Štrekelj, *ČZN 6,* 30. *Weigand-Hin* 1135.

kramola f »sinonimi: buka, buna, smutnja, nemir, kraval«. Govorila se do 14. v. Pokušalo se oživjeti je, ali bez uspjeha. Istisnuše je sinonimi. Denominal na *-iti kramoliti* »buniti«, samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Radna imenica na *-nik kramolnik* (Danilo) »bundžija«. Nalazi se i u drugim slavinama, osim rus. i polj. Rus. *kramola* je iz njem. *Krawall* (14. v.). Slog *kra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. ukr. *koromoly* i polj. toponim *Kromolów.* Izvor se nalazi u srednjovjekovnom lat. *carmula,* riječ koja je germanskog podrijetla. Upor. njem. *Scharmützel.* Potvrđeno je da Bavarci nazivaju *seditionem quod Bojaru carmulmn dicunt.* Prema tome, *kramola* bi potjecala iz vremena bavarske kolonizacije zapadnih slavenskih krajeva.

Lit.: ARj 5, 463. *Miklošič* 131. *SEW* 1, 573. *Holub-Kopečný* 185. *Mladenov* 255. Uhlenbeck, *PBB* 26, 300-301. *Vasmer* 1, 655.

kramp m (18. v., hrv.-kajk., Lika, ŽK, slov.) = *kramp* (Istra) »vrsta objetelice, budak, krasna, mašklin«. Deminutiv *krampićak,* gen. *- oka* (Lika). Augmentativ *krampına.* Od njem. *Krampe,* germanskog podrijetla. Germanska riječ raširena i u romanskim jezicima. Istog je podrijetla *krâmpalj,* gen. *-plja* (Istra) »unguis, nokat, pandža«. Deminutiv na *-ič kramplјić* (Istra). Na *-äc krampijal,* gen. *-ača* »čovjek ili zvijer s krampljima« = *škrampalj.* Nalazi se još u slov. i češ.

Lit.: ARj 5, 463. *Miklošič* 137. *SEW* 1, 606. *REW*[3] 4753. 4754. 7032. Štrekelj, *DAW* 50, 76.

Kránjac, gen. *-njca* m (16. v., Vuk) = *Kranjac* (ŽK) »1° čovjek iz Kranjske, Carniolus, 2° Slovenac, 3° katolik, Hrvat (Lika, *kranjski božić),* 4° grah dug i šaren (Božjakovina)« prema f na *-iça krànjica* (17. v., narodna pjesma) prema tumačenjima 1° - 3° te »5° široka sjekira (Ždralovo kod Bjelovara, Vrbovsko)« = *kranjíca* (slov.) »kruška«. Pridjev na *-eu Kranjčev,* poimeničen na *-ina kranjčevina* (Lika) »miris od Kranjca«, *kranjski* »značenja 1°-3°«, poimeničen f kao ime zemlje *Kranjska, Bela Kranjska,* također toponomastik *Kranjski Vf* (ŽK), poimeničen na *-jak kranjšćak* (slov.) »vrst šešira«, na *-ica kranjšćica* »kleine Tabakpfeife mit hohem türartigem Deckel«, *kranjšćice* »kurze Hosen«, *Kranjsko selo* itd. i prezime na *-ic Kranjčić.* Kolektivi na *-ija Kranjija* (Istra), na *-adija*

(upor. *Srbadija) Kranjadija, Kranjčadija* (Lika) »katolici Hrvati«. Deminutiv na *-ič Kranjčić* (Lika), na *-e Kranjce,* gen. *-eta* (Lika). Augmentativi na *-ina Kranjčina* (Lika), na *-etina Kranjičetina,* sve u značenju 3'. Denominal *pokranjiti se* pf. U Istri postoji lat. izvedenica na deminutivni sufiks *-ellus* ili *-olus: Krnjél,* gen. *Krnj'ela* pored *Krnjêã* »1° Talijanac, 2° talijanaš«, upravo tal. *Carniello* ili *Carniolus* (ovo je možda vjerojatnije). U Bellunu *cargnel* »tkalac« nalazi se i u slov. *kärnil* (Notranjsko, Goriško). Upor. istarsko prezime *Krnel* i *Krnjel* i u furlanskoj fonetici *Gargnel* »astuto« i furlanske slavizme: *cragnizze* f »di tela che proviene della Carniola«, sa romanskim deminutivnim nastavkom *cragnolin* »Kranjac«. Zabaciti se mora mišljenje Daničićevo i Ilešičevo da naziv potječe od *Krajina.* Ispravno je mislio već Miklošič da potječe od naziva keltskog naroda *Carni,* odatle ime mjesta *Kranj,* njem. *Krain,* furl. *Ciargne,* od čega lat. deminutiv *Carniola,* tj. »mala Kranjska« prema velikoj, koja seže dalje u izdanke Alpa prema Furlaniji i ostaloj Retoromaniji. Značajno je da je u Lici i u narodnim pjesmama riječ dobila značenje »katolika Hrvata«. To se objašnjava bojevima na Krajini i krajišničkim narodnim pjesmama. Slavenski Turci odvodili su roblje i iz Hrvatske i iz Kranjske, tako te je *suženj* »zarobljenik« na taj način došao iz hrv.-srp. u slov. Slog. *kra-* nastao je po zakonu likvidne metateze kao u *Scardona* > *Skradin.* Postoji i oblik sa *ṛ* mjesto *ar* kao opća riječ (apelativ) *kfn,* gen. *-ï f* »1° Bergspitze, 2°' Klippe« — *krn,* gen. *kfna* »Kante«. Ovamo ide možda i *krmúlja* f (Koruška) »1° Felsen, Vorsprung, 2° Anhöhne« = *krmol* m »isto«.

Lit.: ARj 5, 461. 462. 10, 546. *Pleteršnik* 1, 388. 450. Murko, *WuS* 1, 110. *Pirona** 137. 193. *Cadastre national* 315. 380. 504. *DEI* 774. Sturm, *CSJK* 6, 58. Ramovš, *RES* 3, 54. 74. Ilešič, *NVj* 17, 692. (cf. *RSl* 3, 364).

krāp m (Vuk, jugozapadni krajevi, bug., slov.) »1° (slatkovodna riba) šaran, 2° (Dubrovnik) morska riba corvina nigra«. Odatle hrv.-kajk. prezime na *-ьc* > *-ac Krapac,* gen. *-pca* (upor. prezimena od riba *Saraka* Dubrovnik, *Girica* Dalmacija), toponim i hidronim na *-ina Krapina* (12. st., Hrvatsko zagorje). Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze, upor. rus. *kórop* »krap«, ukr. *koropavyj* »rauh«, *korop(avk)a* = slov. *krapavica* »kornjača«, *krapoti* f pl. »Art Rade bei Schweinen«. Upor. lit. *karpa* »verruca«. Ime ove ribe moglo bi se tumačiti iz slavenskih jezičnih sredstava kako se vidi iz ukr. i slav. izvedenica, ali postoji i njem. *Karp(f)o,* srlat. i rom. *carpa.* Rom. f *carpa* je evropska riječ. Mikalja i Stulić imaju prema tal. *carpa* bez likvidne metateze *karp* »riba çarpana (upor. mlet. *carpna,* milansko *carpen)*.* Belostenec ima *karpoc* »morska riba aspratilis«. Dočetak *-oc* po svoj prilici je deminutiv *-uceus.* Rumunji i Arbanasi posudiše iz južnoslav. rum. *crap* = arb. *krap.* Odnos praslav.. **korpb* prema njem. *Karpfen* nije jasan jer s fonetskog gledišta moguće je shvatiti njem. riječ kao posuđenicu iz praslav. Iz tal. je *garpijun — grapijun,* gen. *-una* m (Stulić) < tal. *carpione.* Praslav. **korpb* — evropsko *carpa, carpano, carpio, carpionare,* naliči na gr. κακρῖνος. Zbog toga Gustav Meyer ima pravo da je to pred-ie. riječ, tj. da nije posuđenica iz germanskoga.

Lit.: ARj 3, 389, 4, 870. 871. 5, 464. *Pleteršnik* 1, 456. *Miklošič* 131. *SEW* 1, 575. *Bruckner* 221. *Mladenov* 255. *Vasmer* 535. *GM* 204. *REW*[2] 1708 *DEI* 777. 778. *Boisacq*[3] 537. Matzenauer, *LF* 8, 203. Uhlenbeck, *PBB 19,* 331. 26, 288. *Hirt, PBB* 23, 334. *WP* ì, 457. *REW*[3] 1708. *Walde* 133.

krapljanica f (Dalmacija, Danilo, šulek) »vinova loza crnog grožđa«. Možda izvedenica od *Krăpanj,* gen. *Krăpnja* (kotar Šibenik), na *-ьnica.* »Vrsta vinove loze bijela grožđa« zove se u istom kraju prema Šuleku *kropljenica.*

Lit.: ARj 5, 465, 612.

kras, gen. *krasa* m (Istra, ugarski Hrvati) = *kras* (15. v., Krk) = *karš ili kras* »1° kamen oštar tvrde pećine (Belostenec), 2' toponim, horonim (južna Kranjska, sjeverna Istra)« = *krăsa* f (Istra) »zemlja kamenita, 2° (Korlevići, Krnica, Slovinci istarski) loš, kamenit pašnjak, koji se ne može kositi, 3° toponim, dio Rijeke«. Deminutiv *Krasica* (selo, Hrvatska). Augmentativ na *-ina Krasina* (15. v., Krk).. Tal. *carso,* njem. *Karst* »isto (geografski termin)«. Veže se sa Καρ(υ)σάδιος Ορός. Nalazi se i u krčko-rom. i u arb. *kursh.* U istro-rom.. odatle izvedenica na složeni sufiks gr. -ῖτης + *-ana karsedana* (Bale) = *karsađane* (Rovinj) = *skarsadana* (Piran) < *cars* + *it* + *ana* (se. *serpens).* Postoji još na teritoriju Dačana u horonimu i hidronimu *Karaį* = hrv. *Kraševo,* odatle etnik *Kraševci* = rum. *Carașoveni* (Hrvati). Etnici od istarskog *Krasa'. Krašeuc* = *Krašovac,* gen. *-ovca* »ime za stanovnike tršćanskog Krasa«, odatle slov. prezime *Kra-*

šovec; na *-janin Krasan* m »stanovnik Bresta, Sluma, Klenovštaka, Crnjeha, Boljavaca, Praprota, Podgaca itd., koji žive na Krasu iznad buzetske zavale«. Razlikuju se od *Krašovaca.* Pridjev na *-ьn* je poimeničen u ž. r. *krasna* f (v.) (Hercegovina, Vis, okolica Sarajeva) »kramp, trnokop, mašklin, objetelica, budak, Karsthacke«, deminutiv na *-ica* (sa *kr > hr* kao u *kruška < kruška, hrasljiv* / Istra / »krastav«, *hrasta j* Istra / < *krasta, hrasovolj < krasovolj, hlače) krasnica* (Rijeka, 18. v., Miholjice, 1734) = *rasna* (Nin, statut) = *rasnica* (sjeverna Dalmacija, Benkovac, Polača, ninski statut, Brači *»l'* kramp, 2' kljana, čakija, tesla, motičica« — *crasnizza* (krčki dokumenat, 1662), muslimansko prezime *Hrasnica* = (sa disimilacijom *sn > si) räslica* (Dalmacija, Vuk) »trnokop«. Poimeničen je sr. r. *krasno* n (Dalmacija, Pavlinović) »gvozdeno ratilo kao pero od mašklina kojim se potkivaju žile od gore, oštrije od pijuka«. Upor. sa zasebnim značenjem u rum. *crasnă* »Joch für ein einzelnes Vieh«. U toponimiji *Krasno Polje* (Donja Tuzla) može da ide također ovamo, ako nije od *krasan* »lijep«. Možda je metafora *raslina* m »čovjek koji ima na vrhu tubasta nosa žljebić«. Postoji još varijanta sa *ar > r: krš* m (18. v., Vuk, Crna Gora, Ljubiša, Korčula) »1° hrid, kamen, kras, rupes, 2° toponim«. Postanjem nije ista riječ koja i postverbal *kȑš,* gen. *krša* od *kršiti* (v.), od *krhak.* Pridjev od *krš* na *-ъk kršak,* f *krška* — na *-ьn kršan (Kršna Lika,* 17. v.) »1° pun krša, 2''' (metafora) valjan, vrijedan, junačan«, na *-evit krševit* (18. v.), *kršovit* (analogija prema *brdovit) = kršljav* (nepouzdano) »pun krša«. Taj pridjev nije također istog podrijetla kojega je *kršan* »krhak, koji se krši«. Ta se varijanta nalazi i u bug. *kras* »steiler Fels« i u rum. *cârşie* »Geröll« < kol. *kršlje.* Deminutiv na *-le kršic* (također toponim). Augmentativ *kršina.* Etnik *Kȑšljak,* gen. *-aka,* m (Pavlinović opozicija *Primorac)* »čovjek sa Krša«. Odatle sa tal. sufiksom *-ino kršín,* gen. *-ina* m (Vodice) »vrst trave manje vrijednosti, vrlo raširene na Krasu«. Varijanta *krš* mjssto *kras* nastala je zacijelo unakrštavanjem sa postverbalom *kȑš.* Upor. sličnu pojavu kod *ljut* f (v.). Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze kao u *Scardona > Skradin.* Iliro-dačka riječ *carsus* mediteranskog je podrijetla. U vezi je sa lat. (glose) *caris,* canni »nomen saxi«, v. *kar = kir* (slov., v.), proširen sufiksom *-sa.* U južnofr. toponomastici ekvivalent je *Gars,* od čega je izvedenica *garsino* m »nom de quartier qui s' applique à des lieux très rocailleux dans les Alpes«. Varijanta *krasa* f potječe zacijelo od n pl. kolektivnog značenja, a *krasna* je pridjev na *-ьn* od *kras* (kao i *krasno).*

Lit.: ARj 3, 687. 4, 871. 922. 5, 465. 467. 468. 645. 651. *NVj* 23, 654. *Mažuranić* 1221. *BI 2,* 305. Ribarić, *SDZb 9,* 134. Skok, *ZRPh* 54, 460., br. 2. *Ive* 104. Goetz, *Thes.* l, 153. Petrovid, *Graiul Caraşovenilor* 5. sl. 13. Sturm, *ČSJK* 6, 55. Ramovš, *RES* 3, 54. *IF* 17, 120. *Tiktin* 431. Alessio, *RIO'* \, 244. *Rostaing* 178. sl. Matzenauer, *LF 9,* 4. *DEI* 783. sl. *Weigand-Hin* l, 997.

krasan pored *krasan,* f *krasna* (Vukova su oba akcenta), sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn,* »sinonim: lijep (koji istiskuje praslav. pridjev u današnjem govoru)«. Deminutiv na *-ahan, -ašan krãsahan = krasašan* (Stulić), od posljednjega haplologijom *krasan* (Lika, 18. v., Dalmacija, zabilježio Obradović), sa zamjenom sufiksa *krásen* (Lika). Apstrakta na *-ota, -oca krasota* (Vuk, i u drugim slavinama, naziv vola), s pridjevom *krasotan* i postverbalom *krasòtiti* (Vuk) = *krasoća* = na *-ost krasost,* sve od osnove *kras-,* od koje je *krása* (po narodnom pričanju, naziv zmije, prije nego je Evu prevarila), na *-ka kraška* »biljka borrago officinalis«. Na *-ulja krasulja* (Bastaji) »irne kravi«, na *-ulj(a)k krasúljak,* gen. *-úljka* (18. v.) »biljka«. Denominál na *-iti krasiti, krasim (do-, is-, s-, u-)* »resiti, kititi« (također i ukr.), s postverbalom *kras* m (Menčetić), *ukras,* na *-ovati krasovati* (također stcslav. i rus.). Pridjev se poimeničuje na *-īk krasnīk,* gen. *-ika* m = *krasnîk* m (Kosmet) »lijep čovjek, životinja« prema f na *-ica krasnica* (Lika) = *krasnica* (Kosmet) »žensko dijete«, sa deminutivom na *-će krasnice,* gen. *-eta* (Kosmet) »dijete«, na *-ić krásníc* (Lika) »muško dijete«. Apstrakti *krasnoća* (Stulić) = *krásnost* (također češ., polj.) nisu ušli u jezik. Na tal. *-elin* < lat. *-ellus* + *-īnus* (upor. *gizdelin) Krasnelin* (1375) »ime muško«. U antroponimiji dolazi samo osnova *kras-* kao prvi elemenat starih slavenskih dvočlanih imena i u odatle izvedenim hipokoristicima: Κρασημέρη (Porfirogenet) = *Krasimir* (13. i 14. v.), na *-ić Krasimirić* (Dečanski hrisovulj), sa hipokoristicima *Krasoje* (upor. *Krasojević), Krasonja, Krasa* (Dečanski hrisovulj), *Krasac.* Pored tih likova varijanta sa *e Krešimir* 1059, upor. *ukresiti, ukres* kod dubrovačkih pjesnika 16. v. i *resti* pored *rasti.* Danas izmijenjeno u *Krešimir, Kréšo,* jer se po svoj prilici mislilo da potječe od *kreše — kreši,* od *kresati.* Korijen *kras-* je prijevoj od *kȑes-* (v. *kresati)*

i *kriješ* (v.). Prema tom tumačenju bilo je prvobitno značenje »svjetlost od vatre > krasota«. Na to značenje upućuje još *kras* m »sinonim: lomača«. S tim tumačenjem se slažu baltičke usporednice: lit. *krosas* »boja« i lit. *krosnis* »peć«. Ie. korijen je varijanta od ie. korijena **ker-* »gorjeli« raširen s formantom *sa u *kras-.*

Lit.: ARj 2, 599. 5, 465. 467. *Elezović* l, 323. Rešetar, *Slávia* 8, 638. *Miklošič* 137. *SEW* \, 607. *Hůlub-Kopcčný* 185. *Bruckner* 264. *Mladenov* 255. *WP* l, 418. Charpentier, *ASPh 29,* 7-8. Joki, *ASPh* 28, 4-5. 29. 21. i si. *IF* 27, 309-310. Endzelin, *IF* 33, 117. Machck, *Rech.* 934. Fraenkel, *IF* 54, 282. Uhlenbeck, *PBB 22,* 541. 30, 265. Meringer, *WuS* 5, 150. (cf. *IJb* l, 48). *Boisacg*[3] 809-810. Kaláris, *FBR* 14, 118-119. (cf. *IJb* 20, 313).

krasovolb m (stsrp.) »čaša kao mjera u pravoslavnim samostanima«. Nalazi se u stcslav., polj. i rus. U Kosmetu izmijenjeno u *kreolja* f »isto«. Od srgr. κρασοβόλιον »isto«.

Lit.: ARj 5, 469. *Elezović* l, 335. Vasmer, *GL* 84.

krasta f (Vuk) = *hrasta* (čakavski, Istra), sveslav. i praslav. *(*korsta),* »crusta, scabies«, f pl. *kraste* »kozice, variolae«. Pridjev na *-av krastav,* poimeničen u f *krastava* = na *-ica krâstavica* »1° biljka, 2° žaba, 3° penis (Kosmet, metafora)« = na *-ьc krastavac,* gen. *-avca* (14. v.) = *krastavac,* gen. *-ovca (a > o* zbog *v* kao *-Q. jazavac = jazavac,* v.) »1° biljka, 2° ugorak, 3° vrsta krumpira (Vodice), *4'* toponim«, s pridjevom na *-skī krastavačkī* i izvedenicom na *-jara krastavčara* (Srijem) »posuda u kojoj se kisele krastavci«, na *-ka krastavka* »biljka«. Isti pridjev sa *hr < kr* (ekspresivna fonetska promjena ?) kao *hruška* pored *kruška, krasnica* pored *krasna: krastav* (Istra), *krastavac* (Istra) »biljka betonica«, na *-ljiv hrastljiv = hranjiv* »crustosus«. Upor. češ. *chrasta* i *chrastavec.* Na *-at* samo u poimeničenju *krastatica* »biljka kadulja«. Na *-aia krastača* »žaba«. Deminutiv na *-ica hrastića* (Vuk), augmentativ na *-etina krastētiņa* (Lika). Hipokoristik na *-onja krastonja* m (Vuk) »čovjek pun krasta«. Denominál na *-ati krâstati (se), -ãm* (Vuk) *(is-, o-).* Naziv *krastavac* je kulturna biljka. Rumunji posudiše *castravete = crastavete* (Moldavija) < nrum. sing, prema starijem *crastavef,* Arbanasi *kastravecê.* Riječ *krasta* stari je particip na *-to* od glagola koji se očuvao u baltičkoj grupi, lit. *karšti* »česati vunu« = lot. *karst* »sušiti vunu«, upór. lat. *carro* »češem vunu« < ie. **qars-* grepsti, čistiti vunu«. Prvobitno je značenje od *krasta* »ogrebotina koja se dobiva kod tog posla«. Te usporednice dokazuju da je slog *kra-* nastao po pravilu likvidne metateze, upór. polj. *krosta,* rus. *koróstа.*

Lit.: ARj 3, 687. 688. 5, 470. 471. 473 Ribarić, *SDZb 9,* 159. *Elezović* 135. *Miklošič* 132. 426. *SEW* l, 575. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 270. *W P* l, 355. *Trautmann* 118. *GM* 180. 484. *Gorjajev* 159. Charpentier, *IF 29,* 393. Scheftelowitz, *KZ* 56, 209.

kraštelį m (Domentijan, sa *ê)* »prepelica«. Sinonim je istisnuo stcslav. riječ iz svih južnoslavenskih jezika. Da je postojala, to dokazuje rum. *cristeiu* (Moldavija) = *carstetu* »crex pratensis«. Slog. *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Upor. rus. *korostéh.* Izvedenica na *-eh* (kao u *svirala, pogibelj)* od onomatopejskog glagola očuvanog u slvč. *krastet* »rasseln«.

Lit.: Miklošič 132. *SEW* l, 576. *Tiktin* 300.

krasti, *kradem* impf. (Vuk) *(o-, po-, u-) = kras* (Kosmet) = (sa *a > e* poslije *r) kreşti* (čakavci i zapadni štokavci, kao Slovinci u Istri), sveslav. i praslav., »κλέπτεΐΛ« (odatle od grčke riječi internacionalna *kleptomānija),* sa *se* »dovući se kradom«. Iterativ na *-ati krádati, krádãm* (Martié) *(do-, is- se),* sa *a > e iskrédati se* (H. Lučić). Odatle postverbal *krada* f (Mrnavić, Kavanjin), sa *-ba krădba = na -ež krádež* m, f. Apstrakta na *-гa krađa* (također slov., ukr. i rus. *kraža) = kreja* (Poljički statut) = *kreža* (Slovinci, Istra, sa nejasnim *di > ž,* upor. bug. *kražba* prema *kražda < *kradьm),* odatle *zakrešati* »(metafora) malo zadrijemati«, na *-nja kradnja = krădnja* (17. v.). Radna imenica na *-ьc kradac,* gen. *kraća* (18. v.). Pridjev na *-ovan kradovan* (Ljubiša), na *-ljiv kradljiv* (Vuk), poimeničen na *-ьc kradljivac,* gen. *-г ca* m (Vuk) prema f na *-ica kradljivica* = na *-ka kradljivka* »lupež, tat«, na *-sa kràdljivša* (Lika). Prilozi *kradom, kradomice* / *kradimice* (18. v.) = *krldimice* (unakrštenja sa semantički istim prilogom *krišom) = krimiće (kriomice* ?). Složenice: od sintagme *krasti konje: konjokradica,* s imperativom *kràdikesa* (Pavlinović) »žepar (Zagreb)«, *kràdikoza* (Vuk, Crna Gora), *kradikonjica* (Pavlinović). Baltičke usporednice obavješćuju nas o prirodi praslav. glagola. Lot. *krát* »skupljati«, s radnom imenicom *krājējs* »skupljač«. To znači dvoje, 1° da je prvobitno značenje praslav. glagola bilo isto »stavljati na kup > ići za

sticanjem«, 2° da je ie. korijen *qra^x bio raširen sa *d*, koji je u prezentu *kradem* prema *idem, jedem, kladem,* odakle je prenesen u infinitiv. Isti korijen nalazi se još u gr. κρύπτω (odatle internacionalna *kripta)* i κρυφή »tajno, krišom«. Prema tome je u semantičkom pogledu *krasti* isto što *kriti* (v.) < ie. **qrū-* i *tat* (v.) od *tajiti* (v.).

Lit.: ARj 2, 599. 3, 897. 898. 5, 471. 430. 500. 534. *Elezović* 2, 538. Ribarić, *SDZb* 9, 160. *Miklošič* 136. *SEW* 1, 605. *Holub-Kopečný* 185. *Bruckner* 264. *Mladenov* 254. *Trautmann* 139. *WP* 1, 477. Tomanović, *JF* 17, 205. Zubatý, ЛSP/г 16, 396. Wijk, *JF* 28, 121. Vaillant, *Zlátané* 1, 253-555 (cf. Rešetar, *Slávia* 8, 637).

krát m (17. v., Dubrovčani, bug.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*kortb),* dolazi danas samo u multiplikativním prilozima *dvakrát, trikrát* itd. i u odatle izvedenim pridjevima na *-ьn jednokratan, dvòkrãtan* itd. Zamijenjen je *saput* (v.) = *via* u *tal.: jedanput, dva puta* itd. Stari genitiv plurala očuvao se u prilozima *mno(gp)krat* > *nôkrat* (ŽK), *čestokrat.* Odatle je prenesen analogijom u *dvakrát* itd ; prema ovome i *tri put, puno put.* Baltička je paralela potpuna: lit. *kartaš* »jednom«, *trīskārt* »tri puta«, *šešis kartus* »šest puta« = lot. *kart, winkart* »jednostavan«, *diwkart* »dvostruk«. U baltičkoj grupi riječ nije ni tako izolirana kao u praslav., jer *karta, kartaš* znači i »1° udarac, 2° položaj, 3° naslaga«. Upor. još u sanskr. sa *-krt* »jedanput«. Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Upor. polj. *kroć.* Korijen je isti koji u *crtalo* (v.) < ie. **qert-* »rezati«, samo je **kortz* prijevoj odatle. V. i *kratiti.* Osnovno je značenje »rez, naslaga« kao u litavskom.

Lit.: ARj 5, 474. *Miklošič* 132. *SEW* 1, 576. *Holub-Kopečný* 136. *Bruckner* 267. *Mladenov* 256. *Trautmann* 130-131. *WP* 2, 579. Joki, *Stud.* 57. Loewe, *KZ* 47, 107. Brugmann, *JF* 27, 261.

krata f (Mikalja, Budmanijev akcenat) = *grata* f (Mikalja, Dubrovnik) »Ijesa, roštilj (Vojvodina), roš, rešetka (Dubrovnik)«. Nije dovoljno potvrđeno u narodnom govoru. Od lat. *cratis* > mlet. *grada* (Boerio). Upor. arb. *grackë.* Na lat. deminutivni sufiks *-ellus gradele* f pl. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Rab) = *gradelle* (Šibenik) = *gradela* f (Marulić, Sutomore, Lika) = *gradelj* m (Belostenec) = *gradilje* f pl. (Šibenik) = *lj > j gradue* (Kućište) = *gradile* f pl. (17. i 18. v., bosanski pisci, danas Banja Luka) = *gradilo* n (18. v.) »roštilj za pečenje mesa i ribe«. Od lat. *cratella* > tal. *gratella.* Upor. arb. *gredellë.* Na lat. deminutivni sufiks *-icula: kràtikula* f (Mikalja) = *gràtikula* (Mikalja) — *gradikule* = *gradikole* f pl. (16. v.) = *gràdikulje* (Dubrovnik) »roštilj« (Mikalja). Od lat. > tal. *craticola / gra-.* Istog je lat. podrijetla, ali je došlo preko fr. *grille* > tal. *griglia* > *grilje f* pl. (Dubrovnik, Cavtat, Lastva, Korčula) »vanjska krila prozora, škure (Budva,. v.)«. Upor. slov. *gratune* f pl. = *gretune* '(Ipava) = *grtune* (Ziljska dolina) = *grtunje* (Kras).

Lit.: ARj 3, 361. 391. 5, 476. 481. *Pleteršnik* 1, 246. 257. *REW*^3 2303. 2304. *GM 129. Miklošič* 76. *SEW* 1, 608, Kušar, *Rad* 118,, 20. Budmani, *Rad* 65, 165.

kratak, f *-tka,* određeno *kratki* (Vuk) = *kratak, kratki* pored *kratki* (Kosmet), sveslav. i praslav. *(*kortъkъ)* pridjev na *-bk,* koji se ne pojavljuje u komparativu *kraći* < **krat* + -/j, »curtus > *kürtav* (posudenica iz tal., kao i njem. *kurz,* s kojim je u prasrodstvu)«, s prefiksom *o- okratak,* komp. *okraći* »dobrano-kratak, ne dug« = *pokratak.* Podvržen je afektivnosti, zbog toga brojni deminutivi: *krătahan* (17. i 18. v.) — *kratašan* (Ljubiša), prema komparativu *kraćahan, kraćušan* (Lika) = *kraćuhan, kratačak* (Kosmet). Izvedenice su od *krat, kratak* i *kraći.* Od *krat- :* sveslav. i . praslav. denominal na *-iti kratiti, kratini* (Vuk, 1275) *(po-, is-, pri-, sa-, s-, us-},* u *uskratiti kome što* značenje je prenijeto na duhovno polje »ne htjeti učiniti«. Postverbal *škrata* f »bolest kod djece i odraslih«, *pokrala* f (također stcslav., češ., polj., rus.), inhoativ *kratjeti* (rekonstrukcija Budmanijeva) ; iterativ *kraćati, skracali, -ãm* »učiniti što kraće«,. *okraćati* (subjekt *dan)* prema iteratīvu na *-va- kraćevati, -ujem* (18. v.), *skraćavati, -aćavam* = *skraćivati, skraćujem, i* prema *skrativali* (kod dva pisca). Na *-eh kràtelj* m »1° pokraća njiva (Lika), 2° toponim«, s deminutivom *krateljić* (Lika). Glede *kràtelj* m u značenju »bolest, kao kolera«, v. *škratelj.* Na *-ica* (neologizam) *kratica* f. Ovakvu izvedenicu posudiše Rumunji *cratiță* (Muntenija) u značenju »duboka tavica iz zemlje ili lijevana željeza«, ali se ne nalazi u slavinama. Imperativna složenica *kratiguz* »onizak čovjek«. Ovamo možda i *kratošija* (Crna Gora) »crno grožđe i crno vino«. Semantem je nejasan: »koje svojom jačinom krati šiju«? Izvedenice od *kratak:* na *-ica kralica* f (Lika) »gužva od Ijeskovine ili udikovine smotana (drži plug

za kurelj zapet kolcem)«. Apstrakta na *-ina kračina* = na *-oca kratkoća* (15. v.) = na *-ost krátkost.* Čest u složenim pridjevima od sintagmi: *kratkoročan, -doban, -vijek.* Denominal (inhoativ) *kraćati, -ãm* < *kratık* + *-jati (o-, s-)* »postati kratak« prema iteratīvu na *-va- skraćavati* i *skraćivati.* Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Upor. polj. *krótki* — rus. *korotkij.* Dodatak sufiksa *-bk* dolazi samo u slavinama. Paralela mu je *sladak* prema *sladi, gladak* prema *gladi.* Toga sufiksa nema u lit. *kartus* »gorak« (sa značenjem prenijetim na osjetilo). Lat. paralela *curtus* potpuna je u pogledu sufiksa, samo s drugim prijevojem. Oblik **kortb* < ie. **qorto-* prijevoj od korijena **qer* »rezati« upravo je particip na *-to* od tog korijena. Od ništičnog je prijevoja **qrt* možda Marulićev *kȑtili, -i* (subjekt *pečal)* »mučiti« = *kriiti, -lm* (Dalmacija, Pavlinović, tako i kod pisca iz Slavonije, 18. v.) — *škrtiti* (objekt *nogu,* Varoš, Slavonija) »lomiti«. U metaforickom značenju *krtjeti (se), -im* (16. v., Dubrovnik) »oklijevati«, koje opominje na rus. *kortetb* »schmerzen, sehnsuchtsvoll verlangen«. Iterativ *krcati, -ãm* (Stulić). Ovamo *kanit, kartın* (čakavski, Nerezine) »sprečavati nekog«-, *-akarťit se* »zakasniti«. Upor. bug. *(na')kǎrtja* »abbrechen«, *karti mi se ----- nakrātcva mi se* »es verdriesst mich«. Kao u **krat(*kb)* i u *krtiti* nalazi se particip na *-to* od **sqer-* »rezati".

Lit.: ARj 5, 476. 479. 480. 485. 486. 428. 497. 659. *Elezović* 1, 236. 323. *Mažuranić* 537. Ribarić, *SDZb* 9, 156. *Miklošič* 132. 157. *SEW* 1, 576. 671. *Holub-Kopečný* 186. *Brückkner* 270. *Trautmann* 131. *WP 2,* 575. 579. *Walde* 216. *Gorjajev* 160. *Tiktin* 431. Škarić, *NVj* 15, 737. isi. (cf. *Anzi F* 27, 146. *RSI* 1, 299). Vaillant, *BSLP* 31, 45. *Mladenov* 266. 328.

kratuna f (Stulić) »tikva za vodu ili vino« = bug. *kratuna* pored *kralıma* i *kartıma* »l Flaschenkürbis, *2"* Kopf«. Upor. gr. κρατηρ »sud za vino i vodu«.

Lit.: ARj 5, 486. *Mladenov* 256. *Doric* 159.

krava f (Vuk), sveslav. i praslav. *(*korva),* femininum prema maskulinumu *va,* »vacca«, s hipokorističkim akcentom *krava* »mala krava«. U botaničkoj terminologiji raširen termin u izvedenicama. Pridjevi na *-j kravlji* = *kravijī,* poimeničen na *-jak krăvljăk* »1° biljka, 2° goveđa nečist, 3° toponim«, na *-jača kravljača* (Vuk) = *kraljača* (sa *vlj > lj,* Vuk, Dalmacija, Hercegovina, Lika) = *kralječa* (Lika, *a > e* nejasno) »drven sud u kojem se muzu krave ovce«. Na *-in kravin,* poimeničen na *-ьc kravinac,* gen. *-nca* »biljka«, na *-skí kravskí.* Deminutivi na *-ica kravica* (Vuk) »1° mala krava, 2' biljke, 3° šiška (Smokvica, Korčula), 4° školjka, 5° toponim«, odatle *krăvičica,* na *-če kravce,* gen. *-eta* (Kosmet). Augmentativi na *-ina kravina* »kravlja koža«, na *-etina kravetina* (Lika), na *-urina kravùrina* (Vuk). Na *-alj kravalj,* genitiv nepoznat, »biljka«. Na *-ák kràvãk* »biljka«, sa deminutivom na *-ьc kravačac,* gen. *-ačca* (Vuk, Dubrovnik; »biljka« = *kravočac* (sa *o* poslije *v* kao u *livada)* »biljka«. Na *-oljac kravoljac,* gen. *-Ijca — kravojac,* gen. *-ojca* »biljka«. Na *-aca* < *-atica* (?) *kràvaca* »velika pijavica«. Na *-ar: kravar* m »l koji čuva krave, 2° vo koji se othrani među kravama, 3° prezime« prema f na *-ica krăvarica* prema *kravara* »1° zmija, jer se misli da čuva krave, *2'* ptica«. Na *-inac: kravarinac,* gen. *-nca* (Jelša kod Karlovca) »dječarac koji čuva krave«. Složenice od glagolskih sintagmi *kravòder* (Lika), (pejorativno) *kravomuz* = *muzikrava,* na *-ьc kravòmuzac,* gen. *-sca, kravovod* »biljka«, *krāvušas — kravos'ès* (Omišalj) = *kravòsis* (Lika) = *kravòsica — kràosica* (Vuk, 16. v.) — *krăvošac,* gen. *-Sca* (sa zamjenom drugog dijela složenice *sisati — sasali* = *cicati* sufiksom) = *kravosac* (srednja Dalmacija, Pavlinović) = (s odbacivanjem tog sufiksa) *kravas* (17. v.) = *kraos* »zmija, z'a koju se misli da sisa krave«. Denominal na *-iți krăviti se* »ležati u besposlici«. Onomatopeja *kravüt* (Kosmet) »glas kojim se vabi krava«. Slog *kra-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Upor. polj. *krowa* i rus. *korova.* Lit. paralela je potpuna u značenju i fonēmu, samo se ne slaže u deklinaciji *karvė, karviena* »kravlje meso«. le. je korijen **aorti-,* proširen pridjevskim sufiksom *-ua* kao lat. *cervus* = kelt. *carw* »jelen«, s kojim je praslavenska riječ u prasrodstvu. Razlika je u prijevoju. Kao kod šumskog stabalja, tako i kod naziva za kravu ie. jezici ne poznaju apsolutnog jedinstva. Jedna ista osnova označuje različite papkare. Gr. pridjev χεραΓός »rogat« kaže što je bilo prvobitno značenje: *krava* je značila »rogata«. Is i ie. korijen sa *k* mjesto *k* i s ništičnim prijevojem nalazi se u *srna* (v.). Upor. još stprus. *cunais* »vo« kao i polj. *karui* »vo«, očuvan u polj. toponimu *Karmin.* Ima i drugih tumačenja: kao prasrodstvo sa *curvus* (Budimir, Pisani), sa sanskr. *čarvati* (3. 1. sing.) »zerkauen« (Machek), s arb. *ka* »vo« (Joki, G. Meyer).

Lit.: ARj 5, 486. 487. 618. 452. 464. *Elezović* 1, 321. *Miklošič* 132. *SEW* 577. *Holub-*

-*Kopečný* 156. *Bruckner* 271. *KZ* 43, 313. 46, 231. Vasmer, *RSl 6,* 192. *Trautmann* 119. *Mlađenov* 254. *WP* l, 407. Riegler, *WuS 7,* 140. Budimir, *JF* 6, 171-174. Petersson, *Balt. u. si.* (cf. *IJb l,* 114). Machek, *KZ* 64, 262 — 263. *Slávia* 16, 187. Pisani, *Ace. reale dei Lincei, scienze merali 6,* 4, f. 5 — 6 (cf. *IJb* 14, 14). Matzenauer, *LF 9,* 6 — 7. Joki, *WuS* 12, 68. *GM* 164. *Boisacq*[3] 429. 437-438.

kràvaj, gen. *-aja* m (Dubrovčani, Srbija, Leskovac) = *kravăj* (Kosmet, bug.) = *kràvãlj,* gen. *-alja* (Vuk, Srijem, glede *-j* > *lj* upor. *kraguj* pored *kragulj),* praslav. *^korvajb),* »1° kolač, pogačica, *2°* babine, *3°* jelo što se porodilji nosi ili što svatovi donose na svadbi«. Deminutivi na *-ьc kravajac,* gen. *-jca* (M. Držić), na *-će kravájce,* gen. *-eta* (Dubrovnik, 18. v.), na *-če kravăju,* gen. *-eta* (Srbija, Kosmet, bug.), na *-ča krvajca* (ŽU) »kukuruzni hljeb« — *kravajica* f (Zagorje) »kruh potrpač«. Složenica iz glagolske sintagme *kravajnoša* (Bačka) = *kravaljnoša.* Riječ je kulturna. Rumunji posudiše *crăvaiu* (Banat) »Gabe an Esswaaren und Getränken, die der Wöchnerin gebracht wird«, Arbanasi *karavele* = *kravele* f »kleiner Brotlaib, Soldatenbrot (v. *koromari)«,* NovogrcP καρβέλι »tourte, pain«. Slog *kra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: ukr. i rus. *korovaj.* Prema Brückneru izvedenica je od *krava* s pomoću sufiksa *-oj.* Taj služi doduše samo za izvođenje apstrakta od glagolskih osnova (tipovi *običaj, porođaj").* Ima doista paralela za tu misao u Kalabriji *vakkarella* »schiacciata che si fa ai bambini quando si fa il pane in famiglia, sorta di pane che si fa in occasione della mietitura con grano nuovo«. Iljinski i Zubatý uporeduju sa gr. κορωνός »kriv« i lat. *curvus* i stbret. *cmon* »okrugao«. Budimiru je srodno s *krava* u značenju »grbara«. Semantička je paralela *kolač.*

Lit.: ARj 5, 487. *Elezović* l, 321. Popović, *Sintaksa* 37. *MikKii* 132. *SEW* l, 571. *Bruckner* 257. *GM* 177. *Tiktin* 431. Loewenthal, *ASPh* 37, 3S6-387. Matzenauer, *LF 9,* 7. Sobolevskij, *Slávia* 5, 447-448. Budimir, JF 6, 179. Iljinskij, *IzvORJAS* 24, l, 123-140. *GM* 177. *REW*[3] 9109. Rohlfs, *Diz. Cal.* 355.

kráviti (se), *kravím* impf. (Vuk) *(is- se,* Lika, *ot-, ras-)* »rastapati, rastopiti«. U bug. ima drukčije (metaforicko ?) značenje *kravja se, nakravjam* »ojačavam se«, *kravén* »debeo«. Slično u rum. *a crăvi* (Dosoftei) »starken, laben«. Još postoji varijanta sa nejasnim *b* mjesto *v krabiti, -im* (kod svih leksikografa, osim kod Vuka, danas srednja Dalmacija, Pavlinović) »rastapati«. Upor. još rus. *kra* (zastarjelo, zapadna Rusija) »Eisscholle, Treibeis« i *kreja* (sa *a* > *e* poslije *r* i sa sufiksom *-гa,* Posavina) »droban led što po vodi kao ostaci santa pliva«. Čini se da je slog *kra-* u *kravili* nastao po pravilu likvidne metateze i da je glagol praslav. *(*korviti),* jer se nalazi u rus. narječjima *otkorovetb* »otkraviti«. Nema jedinstvenog tumačenja o postanku. Macheku je u srodstvu sa lit. *šarvai* »menstrua der Weiber« < ie. **korvo-,* Matzenauer sa gr. κρύος »mraz«, Bariću je denominálna **korvъ* »kora«, Mladenov uzima prijevoj od *krv* (v.). Vaillant pretpostavlja kao prvobitno značenje »détacher, démouler le pain au lait qui s'appelle r. *kórovoj* = *kravaj* (v.)«. Kako se vidi, dosadanji etimolozi ne vode računa o *krabiti, kra* i *kreja,* kao ni o tome koje je značenje prvobitno, da li hrv.-srp. ili bug. = rumunjsko.

Lit.: ARj 3, 897. 5, 388. 428. 500. *Miklošič* 132. *SEW* l, 578. *Mlađenov* 254. Vaillant, *RES 22,* 39. *Tiktin* 431. Barić, *PPP* l, 231-237 (cf. *IJb 9,* 199. *JF* 3, 200). Matzenauer,. *LF 9,* 7-8. Machek, *ZSPh* 18, 23.

krb m = *grb* (Split) »riba umbrina cirrhosa, sciaena aquila« = *korba* f (Budva) »riba koja živi uz kraj«. Na tal. *-etto* < vlat. *-ittus korbet* (Krtole) »riba koja živi u sekama«. Arb. *korb* (Ulcinj) lovi se popunicama. Dalm.-rom. leksički ostatak. Od lat. *corvus* (Plinije) »pesce di mare così chiamato per il suo color nero« sa *rv* > *rb.* Prijenos kopnenih *izraza* na morske ribe, upor. *oslić.* Dalm.-rom. leksički ostatak sadrži i deminutiv na *-ellus* bokeljski naziv za vrstu brancina *kurjal* (Boka, Dobrota, u Budvi *korba)* = *kurjal* (Lastva) = *kurijai* (Muo) = *kurjoj* (Risan) »1° kopafãnag (Muo) (ima ih od l kg. težine, Baošićani zovu pastrvu *divlji kurjal,* vrsta *kurijala* je *ómbra* (Muo, od lat. *ombrina,* v. naprijed *krb), 2°* crnogorsko prezime *Kúrjaj,* koje je nastalo odatle što je Crnogorac toga prezimena došao u Boku na rad i jeo *kurjaje,* upor. prezimena *Saraka* u Dubrovniku i *Girica* u Splitu«. Toponim *Na Kurjale* u Škurdi na Šuranju (Kotor). Glede *ę* > *ia* upor. toponim *Criapis* (Kotor). Nastalo od *corvellus* (srlat. *corvelus)* > tal. *corbello, crovello, corvello,* na Siciliji *curveddu, cruveddu.*

Lit.: ARj 3, 392. Skok, *Term.* 47. 50. *REW*[3] 2269. *DEI* 1103. 1128. 1177.

krba f (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) »sud od stare mješine kojim se bravi iz lokve poje«. Budmani izvodi od tur. < ar. *qyrba* »mješina

za vodu«. Upór. arb. *kerbe f* »Butte, Vasserkübel«. Ali može da bude u vezi i sa *kŕbanj,* gen. *-duja* m »vrg (v.), tikva, Schopfgefäss aus einem Kürbis«, upor. češ. *krban* »urceus«, deminutiv *krbanjič* kao i sä *krbao,* gen. *krbla* ----- *kfbō,* gen. *kŕbla* (Sutomore) < *krbblb* (Daničić) »vas vinarium«. Upor. kod meglenskih Vlaha *croblă* f »veliki kabao (brenta) u koji se u berbi stavlja grožđe«. Glede *-ãnj* pored *-la* upor. *siganj* i *sigal* < *situlus* (v.). Na *-ulja krbulja* f (Vuk, Glasinac) »Körbchen aus junger Rinde zum ßeerensammeln, posuda od omorikove kore za jagode; sinonimi: kozul (ŽK), kuzo (v.)«. Upor. arb. *kërbullë* »isto što *kerbe«.* Na *-oč krboč* m (narodna pjesma hercegovačka) »isto što krbanj« --- *rboč,* gen. *-òca* (Dalmacija) »čabar, kabao od kože (služi za vađenje vode iz bunara)«. Glede *kr* > *hr* > *r* upor. *hlače* > *lace* (ŽK). Sufiks *-oč* može da potječe od lat. *-accus* > tal. *-accio.* Sve su to izvedenice od mediteranske riječi *čorbu'.* **čorba, corbula,* srlat. *corbacium* (1310, Ravenna). Upor. tal. deminutiv *corbello* »cesta rotonda«.

Lit.: ARj 5, 490. *SEW* l, 568. Bruckner, *KZ* 48, 210. Joki, *Slávia* 13, 281-325. 609-646. *'čí. IJb* 21, 221-222). *GM* 188. *REW' 2226.* Vaillant, *RES* 15, 23. *DEI* 1103.

krbina f (slov., Kras) »wilde Weinrebe«, stoji zacijelo u vezi s furl, *cumin* »vrst grožđa«. Od lat. *ciirvus* (glede *rv* > *rb* upor. fr. *Guillaume atı courb nez)* sa sufiksom *-mus.* Ne zna se idu li ovamo nazivi otočića u Komatu *Kurba Vela* (glavni otočić), na *-ar* < *-arius Knrbar,* predjel u Kornatu, jer može biti oprečna denominacija od *kurva* »meretrix«. Takvih naziva ima u Kornatu. Na dem. sufiks *-clins Cnrvella* > *Kurilo* (Dubrovnik, brdo, tako se zove i brdo kod Bara). Na izvedenicu od *kuriti* »ložiti« ne može se misliti jer je to hrv.-kajk. Ovamo ide sa likvidnom metatezom *kravala* f (slov., Kras) = *kravala* (Valjavec) — *kravola* (Pohlin) »krummer Hirtenstab«.

Lit.: ARj 5, 812. *Pleteršnik* l, 450. 2, 460. Skok, *Slav.* 48. 50. 130. Sturm, *ĞSJK* 6, 40. *REW*[3] 2323. *DEI* 1197.

krbodjed m (Strizivojna) —- *krebededa* f (Prkovci) sa varijantama *kreba, krebeded(a)* (Babina Greda, Rokovci), *krebodid(a)* (Brod na Savi), *krebedjed(a)* ~ *grebedjed* i (odbacivanjem prvog elementa) jednostavno *dedek* i *deb* (Pokuplje) »ptica upupa epops L., sinonim: pupavac (v.)«. Složenica je nastala udruženjem dviju onomatopeja kojima narod oponaša glas ove ptice. Te onomatopeje bilježe ornitolozi »schnarrchendes *cherrt,* kad ptica pozdravlja ženku, i »dumpfes *qiieg queg«.*

Lit.: ARj 5, 490. 498. Hirtz, *Aves* 85. 215.

kŕe (Kosmet) »onomatopeja kojom se oponaša glas što se stvara pri zaključavanju katanca (lokota), kad se nešto hitro prereže oštrim oruđem«, oformljena u prilogu *krče krče sve gi paseče,* na *-ati krcati, -am* impf. (Vuk, objekt *orahe)* »hrskati«, *kopřcat* (Bugarićc, Kosmet) »jedno po jedno polomiti sve«, prenijeto na gibanje ljudi (?) *krcati, -ânı* (subjekt *ljudi,* Lika) »stjecati se, strčavati se«. To oformljenje nalazi se u slov., bug. *karcain,* arb. *kërcas* --- *krëcas* i ngr. κριτσανίζω. Na *-kati krčkati, -ant* »puckati« — *kŕckat* impf. (Kosmet, subjekti *brašno, vrata,* objekt *koricu')* prema pf. *krenut, -em* (Kosmet). Pored *krč* onomatopeja ima i oblik *krk.* Odatle oformljenje sa *-eti: krčati, -im* (Vuk) »ispustiti iz sebe glas *krk«.* Upor. dalju vezu onomatopeje u *škrgut* (v.).

Lit.: ARj 5, 492. 493. *Elezović* l, 335. 2, 96. *SEW* \, 665. *Mlađenov* 266. *GM* 189. Zupizza, *KZ* 35, 256.

krcati, *-am* impf. (15. v., Vuk, Primorje, cijeli Jadran) - *krcat* (Rab, Budva) -- *krcat* (Perast, Prčanj) -- *karcát* (čakavski, Hvar, Komiža) *(is- / se /, na-, pre-, u- i se į* »l -) (prvobitno samo pomorski termin) tovariti barku, lađu, brod, drijevo, 2 ' (danas općenita hrv.-srp. riječ bez isključive veze s morem) tovariti na kopnu u vagon« (Srijem), impf, na *-vá--krcávati,-hàcãvãm* (Lika, 'I8. v.), samo s prefiksima *is-, na-·, u-.* I prefiksalne složenice vezane su uz pomorska prevozná sredstva: *iskarcûo se iz broda* (Hvar), *kal su se ukarcali* (Komiža), *nakrcati lađu* (Vuk) prema impf, *nakrcavati* (Lika), *ukrčăt u barku, iskrcavat, ukrcavat* (Budva) »metati u barku«. Na *-ali*š*te krcali*š*te* (neologizam). Pridjevske i imeničke izvedenice izgubile su posvema vezu s brodom. Pridjevi na *-at krcat* (Vuk, Boka, Srijem) »pun novca, blaga itd., nabijen«, na *-ast krcăst* (Lika) »trbušast (metafora)«. O'atle hipokoristici *krca* f (Lika) »ženska velika trbuha«, *Krca* m (Crna Gora, nadimak), *Kreeta* (ibidem, nadimak). Augmentativ na *-ina krčina* (Dalmacija, Pavlinović) »trbušasto čeljade«, na *-onja krčanja* m »krcast čovjek«, *Krcīn* (Crna Gora, ime muško), *kraje* f pl. (Lika, Bosna) »trbušina«. Odatle u svatovskoj terminologiji *krcan* m (Srijem) = *krčkalo* m (Srijem) = (možda i) *krtan* i *krtoprđa*

»varimeso, kukalo, šukalo, debeli svat, poguzitelj (Paštrovići)«. Premda je očita veza s tal. *caricare > cargare > kargat, krgat* (v.), nije lako protumačiti *c* mjesto *k l g u* talijanskom izvoru. Već su Miklošič i Budmani opazili da je to *c* čudnovato. Prvobitno se to *c* nalazilo samo u štokavskom i čakavskom jadranske zone i odatle se raširilo na kopno. Da nije sinkope intertonike kao u *kargat* i *krgat* (v.), *c* mjesto *k* tumačilo bi se analogijom prema *micati* pored *mikati, ticati* pored *tikati.* Ali sinkopa samoglasnika *i* ne dozvoljava takvo tumačenje. Zagonetka je još veća ako se uporedi očuvan velar u arb. *ngakonj < incarrico, shkarkonj < excarrico* i rum. *încărca', *krkati,* koje bi očekivali od *carricare,* nije nigdje potvrđeno. Nema druge nego uzeti mjesto *-icore* drugi sufiks glagolskih izvedenica. To je *-idiare* > tal. *-eggiare, -izzare.* Tal. *carreggiare* »trasportare con carri«, *carrisciare* (Tarante), srlat. *carezare* (13. v., Ravenna), istro-rom. (Pula) *skarizà* »dondolarsi«.

Lit.: ARj 5, 492. 7, 404. Rešetar, *Stok.* 244. Hraste, *BJF* 8, 50. *Belićev Zbornik* 154. Kušar, *Rad* 118, 16. *Miklošič* 155. *Ive* 152.

kȑčel m (Dubašnica, Krk) = *krčel* (ŽK) »klin na jarmu koji ga spaja s ojama«; *kȑčele,* gen. *kȑčelá* f pl. (Vuk) = *kȑpele,* gen. *krpëla* (Vuk) »sprava što sastavlja jaŕmové volova na plugu i na kolima«; *kȑčelo* n (Lika) »kolčić koji drži u savezu žagre *(krpelce)* s crnicama«, *krcah* n (Vuk, Sunja) »kao palica ili zavoranj za koji se uhvati kad se plug otiskuje ili privlači«; *krčale f* pl. (Stulić) »1° chiodo, attaccagnolo, appicagnolo, 2° uncus, elavus« = (uporedenje, Vuk) *razvalio vilice kao krčale* »kad ko mnogo govori«. Ovamo idu *krčelja* f »prosta sprava nalik na dječje sanke za izvitoperavanje račava u drvetu od kojega se misli načiniti vile«. Taj se oblik slaže fonetski sa rum. *cârcee* f »Kette oder Strick, womit Vorderdeichsel *(tinjala)* und Hinterdeichsel des Ochsenwagens miteinanderverbunden wird«, koje Tiktin spaja sa *cârcel* »Wickel, Ranke«. Slov. *krčalo* = *krčel* (Dolensko) »Forststecknagel«. U ŽK *krčel* i *krpel* su dva različita oruđa. Prvo je »spojnica na jarmu« bez denominala, drugo je »palica na oju pluga kojom se regulira kod pluga (oranje)«, s denominálom na *-iti krpelíti, -îm + kȑpeliti* (ŽU) »držati za kȑpele i ravnati pravac kod pluženja«, *potkrpeliti nekoga* (ŽU, metafora) »batinom ošinuti« = slov. *kr epéi = kr ep el = krepélo = krpelj* (Bela krajina) »1° Prügel«, *krepeli* »Pflugnarbe«, *krpéljiti, -êljim* impf. (Bela krajina) sa čitavom leksikologijskom porodicom. U ovom terminu pluga i sprege unakrstile su se tri različite osnove *krk-* ili *krč-, krep-* i *krp-* koje se nalaze samo u slov. i hrv.-srp. Sufiks je *-eh l -eiъ,* odatle jednom *-el* i drugom *-al.* Můrko drži *krčalo, -a, krčele = krčale* izvedenicama od *kbrčiti* »krümmen«; *krepel = krpel* možda je izvedenica od ie. korijena **yrep-* »fest, stark«. V. *krepak.* Reichelt tumači slov. *krepél* »batina« ie. korijenom **qre-p* »udarati«.

Lit.: ARj 5, 493. 494. *Pleteršnik* 1, 460 463. 478. *Elezović* 1, 336. Bratanic, *Sprave* 79-81. 83 86. 87-88. *Miklošič* 138. 143 *SEW* 1, 610. Murko, *WuS* 12, 331. *Tiktin* 292. Reichelt, *KZ* 46, 328. si.

krčiti, *krčim* impf. (15. v., objekti *zemlju* njive, livade, put, drum,* Vuk) *(is-, o-, pro-,, za-),* sveslav. (osim bug.) i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi i u drugim ie. jezicima, »iskorjenjivati šumu, défricher, roden« prema iteratīvu na *-va- -krčivati, -čujem,* samo s prefiksima. Postverbal *kȑč* m (1433, hrv.-kajk., čest toponim) = na *-evina krčevina* (Vuk, 18. v.) = *krčevina* (Kosmet, ŽK) = *krčenica* »1° sinonim: trebežina, laz, mjesto iskrčeno u šumi, 2° toponim«. .Na *-enikb: krčanlk,* gen. *-ika* (Vuk, Srbija) = *krčenik* »put načinjen krčenjem«. Apstraktum na *-itba krčidba* (Vuk). Na *-ište kreiste,* samo toponim. Radna imenica na *-lac kȑčilac* (Vuk). Ovamo ide s nejasnim sufiksom *krcana* f (Brač)· »komad šiljasta kojim se probija zemlja kad se sadi bob ili neko povrće«. Sufiks može biti romanski *-aria > -ara* sa *r > n* zbog disimilacije *r - r > r - n.* Taj sufiks služi u nazivima oruđa. Ne zna se ide li ovamo *krč* m (Posavina) »sredina lađe žitarice«. Nije jasan primjer: *u krču se počinje krčit lada.* Znači li tu *krčiti* isto što »istovarivati«? Rumunji posudiše *córciu* »Strauch« iz ukr. Tumačenja o postanju nisu jedinstvena. Prema Brückneru stoji u vezi sa *krka* (v.). Vaillant drži da je u vezi sa češ. *keř,* polj. *kierz <* praslav. *kbr-jb* (prijevoj *korijen,* v.), proširen s pomoću sufiksa *-kio* kao *bič.* Ako je u vezi sa stcslav. **krzčb* »faber, Baumeister«, onda je srodno sa sanskrt. *kar-* »raditi«.

Lit.: ARj 3, 898. 5, 493. 495. *Mažuranić* 537. *Elezović* 1, 335. *Miklošič* 155. *SEW* 1, 665. *Holub-Kopečný* 168. 186. *Bruckner* 220. *Gorjajev* 161. *Tiktin* 414. Brugmann, *IF* 28, 362. *GM* 189-190. *Boisacq*[3] 809-810. Buga, *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). Vaillant, *RES 22,* 39.

krčma f (1543, Vuk), sveslav. i praslav. *(*krbčbma),* bez paralele u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima, »tovijerna, konoba, birtija - bertîja (ŽK)«. Radna imenica na *-arь krčmar,* gen. *-ára* (također i u drugim slavinama) prema f na *-ica krčmarica* »birtašica, bjrtinja (ŽK)«, s deminutivom na *-ič krčmaŕíc* (također prezime) i s pridjevom na *-ov, -ev krčmárov,* na *-ski krčmarski,* na *-in krčmaričin.* Denominali na *-iti krčmiti, -im* (Vuk, Banja Luka) »prodavati na sitno«, *iskrčmiti* (Martić) »dobiti iz krčme«; *krčiti* (jedna potvrda, narodna pjesma) u primjeru: *krčmarica Mara krči vinom i rakijom.* Na *-luk krčmaluk* (18. v., Slavonija). Odatle indeklinabilni pridjev *krčmi,* epitet uz *merdžan,* »sitan, droban«. Na *-ovati krčmovati* (Martić); *krčmaŕiti, krčmaŕím* (Lika, također češ., polj.) »krčmiti«. Rumunji posudiše *ćorcima = cârciumă — crăcimă, crâşmă, crijmă* (Erdelj), s izvedenicama odatle *cárciumar* m prema *càrciumarita* ·-- (sa gr.-lat. sufiksom *-issa > -casa) cârciumăreasă* i *carciumari* »voditi krčmu«. Arbanasi posudiše *kërçmë,* Madžari *korcsma,* Nijemci *Kretscham* m i prezime *Kretschmer.* Neki misle da je *-ma* poznati ie. sufiks (upor. *šuma,* pridjev *kosrnt)* a korijen *krč-* da je isti koji u *krčag* (v.). Mladenov ga dovodi u vezu s bug. *karkom* »jedem, pijem (sa šumom), schlucken, trinken«. Ta onomatopeja (v. *krbkajç* u *SEW* \, 667) nije sveslav. i praslav. kao što je *krčma.*

Lit.: ARj 3, 898. 5, 497. *Mažuranić* 538. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 666. *Holub-Kopečný* 186. *Bruckner* 220. *Mladenov* 259. 265. *Rodna reč* 12. 152 (cf. *IJb* 25, 332). *GM* 207. *Tiktin* 292.

krčuli m pl. (Istra) »vrst gljive«. Od lat. deminutiva na *-olus *cardiolum,* od gr. καρδία f »srce«. Upor. tal. *garzuolo* »Herz des Kohls«. Glede *di > č* upor. *frčug,* v.

Lit.: ARj 5, 497. *REW* 1683 *DEI* 1768.

krčumati se, *-am* impf. (Vuk) »1° kao otimati se oda šta, 2° čupati se s kime«.

Lit.: ARj 5, 497.

kȑdisati, *-šém* (Vuk, objekti *vojsku, Turke, čeljad)* = *krdisat* (Kosmet, objekt *paru)* »uništiti, isjeći, polomiti, upropastiti«. Ovamo još *krma* f (Kosmet) »lovačka puška, prelamača«. Balkanski turcizam (tur. *kırmak* »lomiti«) iz vojne terminologije: arb. *kërdis* »niedermetzeln«, *kérdi* »Gemetzel«.

Lit.: ARj 5, 498. *Elezović l,* 325. 2, 523. *GM* 188. *Lokotsch* 1278.

kȑdžalija m (Vuk, 18. v.) »turski hajduk«. Pridjev na *-ski kȑdžalijînski.* Na *-ka kȑdžalijinka ï* »duga puška njihova«. Balkanski turcizam (tur. *kircali* »poljanac«, prema Vuku na *-li* od varoši *Krdža* »poljice« blizu Vidina, prema Mladenovu i Miklošiču *kır* »polje«, *kırca* »poijice«, također toponim *Kircali* (u istočnoj Rumeliji u jedrenskom vilajetu): bug. *kardžalija* »okrutan Turčin«, arb. *ge'rteli = kërxhali* »isto«. Ovamo još *kŕdža* (Srbija) »rđav duhan, eškija (v.)«, možda ovako nazvan prema imenu mjesta kod Vidina. S arb. *gercelt* slaže se *Grdžallja* m (Kosmet) »Arbanas iz sela Donje Sudimlje, dobar binjedžija = jahač« (srez vučitrnski), s pridjevom na *-ski grdžalíski (konj,* ~α *zemlja).*

Lit.: ARj 5, 530. *Elezović* 1, 114. *GM* 125. *Doric* 165. *Mladenov* 265.

krèanca f (17. v., Dubrovnik) = *krijãnca* (Potomje) = *krijãnca* (Božava, Rab) = *krijũnca* (Molat, *bez krijũnce* »neodgojen«) = *krjánca* (slov., Notranjsko) »dobar odgoj, uljudnost, uctivost«. Od tál.-mlet. (tršć.) *creanza* (16. v.) - španj. *crianza* »isto«, apstraktum na *-ia* od part. prez. *creare* (16. v.) »allevare«; kod jednog Dubrovčanina (17. v.) *dobro, zlo kreãn* »odgojen«. Ovamo ide zacijelo i *prokrijatati* (subjekti *vrijeme, bolest)* »kad okrene nabolje«, od part. pas. *creatus.* Internacionalno *kreirali (ulogu).* Apstraktum na *-atio > -acija,* s prefiksom *re- rekreacija* f (Kraljić) = *règrâcija* (Vuk, Vojvodina) = (unakrštenje sa *igrati) igracija* »školski praz-

Lit.: ARj 5, 498. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6. Zore, *Rad* 115, 148. *NJ* 1, 287. *REW*[S] 2305. *DEI* 1148. Stürm, *ČSJK* 6, 61.

krëblja f (Fužine, Hrvatska) == *krivlja* (slov.) »kriva lopatica za peć, Ofenkrücke«. Na *-ica grêbljica* (ŽK) »isto«; *krevlja* f (Rijeka) »isto što pridjev *krebljast«,* na *-ast krebljast = krevljast* »kao malo hrom« = na *-av kr'ebljav,* poimeničen na *-ьc krêbljavac,* gen. *-avca* (Fužine), na *-uga krefljüga* f »isto za žensko«. Upor. slov. *krevel* m »1° Hacken, 2° zweizackiger Karst, 3° Schürhacken«. Od njem. *Kreuel* »Art Gabel«.

Lit.: ARj 5, 498. 529. *Pleteršnik* 1, 465. *SEW* 1, 611.

kȑeč, gen. *kreča* m (Vuk, 18. v.) »vapno, japno, klak«. Pridjev na *-ьn krocan, f -ina* (18. v.) »vapnen«. Radna imenica na *-ar kre-*

čār, gen. *-ara* (Vuk, 18. v.), također prezime na *-ović*. Na *-ana* < tur. *hane krečana* (Vuk) »1° vapnenica, japnenica, klačina, 2° toponim«. Denominali na *-ili krečiti, krečim* (Vuk) *(o-)* 'bijeliti krečom« — *krečleisati, -šem* (prema tur. pridjevu na *-li kireçli).* Balkanski turcizam (tur. *kireç)* iz građevinarske terminologije: bug. *kiréč,* arb. *aereı — çereç* (Skadar). Prema tur. *Kirit* = *Kreta* turcizmu je oduzeto i u prvom slogu (deturciziranje).

Lit.: ARj 5, 499. *SEW í,* 505. *GM* 224. *Mladenov* 238. Matzenauer, *LF* 9, 8.

kredenca f (Perast, Račišće) = *kredenca* (Prčanj, Rab) = *kredînca* (Božava) = (metateza) *kerdenča (s veltrïnom,* Vrbnik) »kuhinjski, sobni ormar«. Od tal. *credenza* (16. v.) »armadio« < srlat. *credentia,* apstraktum > konkrétum na *-ia* od part. prez. od *crédere*. Preko njemačkoga *kredenc* m (hrvatski gradovi). Apstraktno značenje još očuvano u *krdenča* f (Zakon vinodolski; *učiniti krdenču od svoga vina vlaŠnjega)* »vjera, vjeresija«. Budmani misli da je dalmato-romanska riječ. Ovamo bankarski termin kao učena riječ *kredit* m = *kredit* »1° veresija, 2° (Crna Gora) hrabrost, junaštvo«, od part. perf. *ereditimi.*

Lit.: ARj 5, 498. 500. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. DEI* 1148. 1149. *REW'* 2308.

krëjt pored *krêjt* (Peć, Priština) i *kret* (G. Sudimlja, Drsnik, Dugonjive) i *kreć (jt* > *ć* kao u *proći)* prilog »vrlo, sasvim«. Lokalna posuđenica iz arb. *krejt.*

Lit.: Elezović l, 325. 326. Barić, *Reč.* 310. *Godin* 159.

krek-, internacionalna onomatopeja kojom se oponaša glas žaba i ptica, oformljena je u *krek* m (Istra), u složenici *žabokrek, žabokrečina* »biljke« i sufiksom *-et,* koji je karakterističan za onomatopeje: *kreket* (svraka) i *-ati kreketati, krekeće* pored *krekećati* sa *ć* mjesto *í* iz prezenta. Na *-uša kreketuša (žaba).* Upor. varijantu *regetau* (v.). Kavanjin ima prijevoj *e - o krokotati, -će* (subjekt *žaba).* Kad se tom onomatopejom oponaša i glas ptica, oformljuje se sa *-éti krěćati, -čí* (Viik) impf, prema pf. *kréknuti, krekne* (Vuk). Odatle postverbal *krèka* f »vika peradi ili žaba«, s glagolom *krêkati, -a* (Srbija) = na *-tati krektati, -kće.* S prijevojem *o krákati, kroče* (subjekt *kokoš).* Ta se onomatopeja pojavljuje i s drugim vokalima: *a: krak* (Istra) »sinonim: kreka (žaba)«, *krakagutati* (ugarski Hrvati) = *krakètati* »sinonim: kreketati«, *krakelica* »garrulm glandarius«, *krákati, krācē, -a* »grakati (v.), sa *-ot krakòtati, krakočē* (subjekt *žaba),* sa *-oř krákořiti, -ri* (hrv.-kajk., Belostenec, upór. ukr. *kerekoríty).* S ništičnim prijevojem čini ta onomatopeja leksikologijsku porodicu: *Krk* (Istra) »sonus«, postverbal od slov. *krkati,* upor. rum. *a nu zice* »ni beknuti«, *cârc* s glagolom *a careni; křknuti.* Riječ *krk* (Kosmet) je i onomatopeja kojom se oponaša iznenadni bod, udar, guranje. Oformljen je na *-éti krčati, krčim* (Vuk) »susurrare« impf, prema pf. *křknuti, -em* (17. v.) »1° progovoriti, 2" krhko puknuti (Pavlínović)«, *krknjívati, -ujem* (18. v.), *krkati, -am* (Kosmet) impf, *(o-)* »jesti pohlepno« prema pf. *krknut, -nem* = *křnut* (Kosmet) »gurnuti«, *zakřkat* (Kosmet) »utjerati kola usred obora«, *krktati, krkče* (Vuk, subjekt *vatra),* na *-ljati křkljati, -a* (Vuk, subjekt *lonac)* »vreti«, na *-oriti křkoriti, -lm* (Srbija) »krktati«, na *-otati krkòtati, krkoće* pored *krkoćati* (Ston) »sinonimi: 1° kreketati, 2° krkljati«. Upor. rum. *corcata* »šikana«, *cârcotaș* »čangrizalo«. Postverbali *krk, krka* (Vuk, Vojvodina) »čorba od slatka vina« i *křkac* (Vuk) »pad s bukom«. Odatle na *-avac krkavac,* gen. *-avca* »mjesto uvijek mokro i meko u bari (kad se stane, voda krči)«, na *-anac krkljanac,* gen. *-anca* (Vuk) »kad se mnogo svijeta gdje zajedno zatrpa«, hipokoristik *kŕkljo* (Dobroselo) »čovjek u kojem sve nešto krklja«. Suglasnik *-k* zamjenjuje *h: křhati* (v.) »oponašanje konjskoga glasa pri kašljanju«. To je zasebna onomatopeja. Pri oponašanju ljudskog zvuka e mijenja se u *i: krík* (16. v.), *krtka,* na *-eti kričati, -am* (Vuk) *(pri-)* impf. »1° vikati, 2° vorpredigen« = na *-iti kríčiti, -lm* prema pf. *křiknuti, kriknem* (Vuk) »viknuti«, na *-bk kričak,* gen. *-čka* (17. v.) »čovjek što kriči«. Varijanta te onomatopeje pojavljuje se i sa *r* > /: *klík* (Vuk) »clamor« (također stcslav., rus.) = *klika* f, s glagolima *klicali, klíčem* pored *-om* (18. v., *c* sa *k* kao u *micati)* impf, prema pf. *kliknuti* pored *klíći, kuknem, klïktati* (subjekt *orao);* sa sufiksom *-to klíč* (također stcslav. i rus.), *poklič.* Sve su ove onomatopeje baltoslav., sveslav. i praslav., a dolaze i u drugim ie. jezicima: lit. *krãkti* »grunzen« = lot. *krākt* »schnarchen*, lit. *karkti* »quarren, schnarren, gackern«, *kirkti* »kreischen«, *klykti* »kreischen«, lot. *kliegt* »schreien«, lit. *kurkti* »quaken (vom Frosch)« = lot. *kurkt.* Samoglas *e* u prijevoju duljenja *ôkrijek* (Vuk) »biljka Wassermoos«, *žabokrijek* m, na *-éti kriječati, -čīm* (Lika, subjekti *čo-*

vjek, pijetao), krijèkati, -ã (16. v., Dubrovčani) »oponašati glas ždrala«. S istim prijevojem i sufiksima *-sk* + *-éti kriještati, -ští* (16. v., Vuk) = *kréštati, -i* (Srbija) pored *kriještjeti* i *kriještili »za* glas od garrulus glandarius«, s pridjevom na *-αv kriještav* (Dubrovnik, Ston), poimeničenim na *-ъc kriještavac,* gen. *-avca* (Vuk) »cvrčak«. Upor. stcslav. *krecetb* »cicada« i bug. *křeč* »cicada« i *kreskam* i slov. *kręg.* Ovamo još *kréštelica* (18. v., Vuk) = *kreštalica — krestelį* (Račinovci, Slavonija), hipokoristici *kréja* (Vuk) = *kreka* (Bosna i Hercegovina, akcenat nepoznat), s pridjevom na *-ji krésteličjí.* Onomatopeja gubi početni suglasnik u *reketati, -će* = *kreketati, krčkati, krektati* za ptičje glasove. Onomatopeja prenosi se i na buku što je čini izvjesna radnja, kao plakanje: *kreveljiti se, krevelji* (Vuk, subjekt *dijete)* »plakati kriveći ustima«. Voltiđi ima za istu radnju *krečiti, -či.* Širenje ustiju, koje kod te radnje biva, omogućuje prijenos onomatopeje na drugo širenje, kao nogu, pera: *iskréčiti, iskrēčīm — raskrečiti se* pf. prema impf, na *-va- raskrečivati j iskreč-,* Bella i jedan Dubrovčanin 18. v. imaju *iskrečiti* u značenju »iskesiti«. Upor. još *svraka* i raširenje sa *ρ kropiti* i *g škrgut* (v.). Sa slov. *krêg(a)* »Zank, Hader«, *krêgati* »svađati se« upor. *krežetati, -am* impf. (Stulić) *(is-)* »stridere«.

Lir. ARj 3, 898. 899. 5, 500. 529. 520. 501. 610. 532. 448. 449. 499. 526. 529. 534. 537. 594. 953. 595. Hirtz, *Aves* 216-218. 413. *Pleterśnik* l, 461. *Elezović* l, 328. *Miklošič* 139. 140. *SEW* l, 605. 609. 613-614. 620. 667. *Holub-Kopečný* 191. *Bruckner* 275. *ZSPh 4,* 216. *KZ* 48, 179. Matzenauer, *LF 9, 6.* 8. 9. 17-18. 26. Štrekelj, *ASPh* 11, 463. Sütterlin, *IF 25,* 64. *Traiitmann* 128. 136. 139. 145. *WP* l, 413. 414. 416. *Boisacq*[3] 440-441. Scheftelowitz, *KZ* 56, 200 *Mladenov* 260. 265. *Tiktin* 203. 292-293. Iljinski, *ASPh 29,* 491

krelje f pl. (Vuk) = *krije* (Lumbarda) »škrge, brenke«. Sa drugim sufiksom (ili prema *ljuska* sa sufiksom *-г) kreljūšt* f (Vuk) = *kräljūšt* (Vuk) = *krljūšt* (narodna pjesma) »isto«, s pridjevom na *-av krljuštav.* U stcslav. *čreljuštbnja* »branchia«, od pridjeva na *-ьn čr l'tištbnł.* Najvjerojatnije je izvođenje od iste osnove od koje i *krilo* (v.) s istim vokalom koji je u *kreljut* (v.) i sufiksom *-гa,* tj. od ie. prijevoja *ei* > *oi *sqeroi* 4· *-lo* -·- *-ı(a).* Nalazi se još u češ. *skřele* i polj. *skrzele* »isto«. Praslav. U hrv.-srp.' gubitak pomičnog s-. Upor. lit. *skrélas* »Flederwisch« (posuđeno iz polj.).

Ovamo možda još kao ekspresivan izraz *iskrlještiti očima* (jednom potvrđeno u narodnoj pripovijetki) »izbuljiti oči«. Bez prefiksa *iz-* nije potvrđeno.

Lit : ARj 3, 901. 5, 501. 401. 596. Kušar, *NVj* 3, 338. Hirtz, *Amph.* 74. *Miklošič* 33 303. 432. *SEW* 145. 609. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner* 497. *KZ* 45, 36. 47. Matzenauer, *LF* 20, 20. Bernard, *RES* 27, 38.

křemen m = *krem* (upor. *kam* od *kamen)* = *kremík* (čakavski, upor. *kamik,* stcslav. *kremykb,* bug. i polj.), baltoslav., sveslav. i praslav. po deklinaciji *y,* gen. *-ene kremy,* gen. *křemene* kao *karny,* danas samo po *-o,* »silex, Feuerstein». Pridjevi na *-ьn křemenuIъ* (češ., polj., rus.) > određeno *křemení,* poimeničen na *-jak kremenjak* (srednja Dalmacija, Pávlinović) »(metafora) čovjek jak kao křemen«, na *-jača kremenjača* (Lika, Kosmet) »puška na křemen«, **kreman* samo u toponomastici *Kremna* n pl. i u poimeničenju *Kremjača,* na *-h kremènit* (17. v.), na *-ast kr'ènicnast* (Dalmacija, Pavlinović). Deminutivi na *-čić kremcnčić* (Vuk), na *-čbk kremenčak,* gen. *-čka (Jačke),* (s ispuštanjem *n* u grupi od, 3 suglasnika) *kremečak,* gen. *-čka* (Vuk, Srijem) »pločica koja se žvače sa kašalj«, na *-bk kremičak,* gen. *-čka* od *kremík* (toponim sam i u izvedenicama). Kôl. na *-je kremenje.* Rumunji pısudise *creamene.* Lot. *krēms* pored (s prijevojem) *krams* »isto«, ali po različitoj deklinaciji. Ie. korijen baltoslav. riječi različito se uporeďuje. Bernekeru je ie.* *(s)qer-* > **(s)qre-* -·- *m* »sjeći« (upor. *saxuin* od *secare),* Osten-Sackenu je od ie. *ker* »gorjeti, sjati, ložiti«, trećima je od *kresati* (v.). Upor. i gr. -/ εραάς gen. _ -άδο; »kamenčić za praćku«, /έρμα. χάλ',ΐ (Hesych).

Lit.: ARj 5, 502. *Elezović* l, 325. *Miklošič* 137. 303. *SEW* l, 609. *Holub-Kopečnу* 190. *Bruckner* 275. *KZ* 51, 234. *Mladenov* 256. *WP* l, 419. 2, 483. 583. Hirt, *IE* 37, 227. Osten-Säcken, *IF* 33, 201-202. Specht, *KZ* 68, 126. *Tiktin* 434. *Boisacų** 1055.

kremencija f (18. v., Slavonac) »novac« — *krmencija* pored *krmèncija* (Vuk) »madžarski zlatni novac, madžarija«. Balkanska rijtd njemačkog podrijetla (njem. *Kremnitser Dukaten. Münze,* od toponima *Kremniïz,* madž. *Könıöc* • ' *Kгemenгca,* gdje su se kovali): bug. *karménec* »vid žaltica«.

Lit.: ARj 5, 503. *Mladenov,* 266.

kremuč rn — *kremus* m (Šulek) »biljka lučica, lučina, alliaria officinalis«.

Lit.: ARj 5, 505.

krena f (Mljet) »(kod kalamuče) udice vise na kreni koja se veže na spag«. Od tal. *crèma* «struna«. Drugog je podrijetla slov. *krínja* f »Einschnitt, Kerbe« < njem. *Kriime* < lat. *crena* »tacca, incavo«.

Lit.· Macan, *ZbNŽ 29,* 212. *Pleteršnik* l, 468. *REW*³ 2311. *DEI* 1151.

krendula f (Bosna, 1730, Šulek) »biljka mliječ, euphorbia lathyris L.«.

Lit.: ARj 5, 505. *Šulek* XVII. 171.

krenta f (Kruševac, Uzice) »kvaka na bravi na vratima« = *krenta* (Kosmet) »(metafora) klopka, zavjera«.

Lit.: ARj 5, 505. *Elezović* l, 326.

krepak, f *-pka* (Vuk) = *krjepak* (16. i 17. v., Dubrovčani) = *krlpak* (ikavski), sveslav. i praslav. *(*krepī)* pridjev na *-ък* (kao *sladak'),* »1° čvrst, 2° postojan« = bez tog sufiksa *krijep* (18. v., Kavanjin, također imenica u maskulinumu), sa *-ьн* mjesto *-bk krijepan* (Bella) = *kripan* (Glavinić), na *-iv krjepiv* (Stulić), na *-ljiv krepljiv,* deminutiv *kr'epahan* (Istra) »validus«, na *-en krèpën* (16. v., hrv.-kajk., Dalmacija, Pavlinović, i slov. češ.) »krupnih uda«. Izvedenice su od **krep-krepak* .i *krepen.* Od **krep-* apstrakta su na *-ost krepost^* gen. *-osti* — *krípôst* f (ŽK) »1° jačina, 2" virtus (kršćanstvo prenosi na moralno polje)« — na *-гa krepošća,* na *-šćina krepošćina* (Kavanjin). Upor. rus. *krepost* »tvrđava«, u konkretnom značenju. Od moralnog značenja pridjev na *-ьн krëpostan, kreposna,* određeno *krlposnjī* (također stcslav. i rus.), pcimeničen na *-ik krepòsnik* m prema f na *-iça krepòsnica,* na *-ski kreposki* (Radnić), na *-iv krepòstiv.* Denominal na *-iti krijepiti (se), krijepim (o-)* = *krîplti* (ŽK) (također stcslav. i polj.), s postverbalom *okrepa, krijèpljati* (Stulić). Od *krepak* apstrakta su na *-oca, -ost* i *-ina: krepkoća* (Pavlinović) = *křepkost* (također češ. i polj.) = *krepčina.* Od *krepen* inhoativ je na *-eti krepenjeti, -nim* (također slov., češ.) »postajati krepen«. Ie. korijen **qre-* raširen je s pomoću *p: *qrep-* »stark, fest«. Taj se nalazi u stisl. *hraēfa* »podnositi« i kimr. *craff* »jak«. Bez tog raširenja nalazi se u stcslav. *krějati,* češ. *okřáti.* V. *krpel* i *krevati.*

Lit.: ARj 5, 509. 514. 515. *Miklošič* 139. *SEW* l, 614. *Holub-Kopečný* 191. 254. *Bruckner* 275. *KZ* 42, 340. 46, 238. *WP* l, 487. *Mladenov* 256. Vaillant, *BSLP* 31, 43. Zubatý, *ASPh* 16, 397.

krepati, *-am* pf. (Vuk, 17. v., Perast, Dubrovnik) = *krepati* (ŽK, Božava, Rab) prema iteratīvu na *-va- krepavati, krepavam* (Vuk, 17. v.), deminutiv *krepùcnuti, krèpucnëm* (Lika, prezirno za čeljade) »(o životinjama) lipsati, crknuti«. Nalazi se još u slov., polj. i ukr. Pridjev *krepan* (o životinjama), upravo part, perf. pas. »crkao«. Postverbal *krepa* f (Lika) »izor (bolest na blagu, kad krepava)«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ina krèpalina* f (18. v., Istra, slov.) »strvina, mrcina, les«. Uvredljivi hipokoristici *krepa* f (Lika) »mrtvo žensko« prema m *krepo, krepaja* m. Na *-ača krepáča* (slov.) »Viehseuche«. Od lat. > tal. *orepare.*

Lit.: ARj 5, 509. 513. *Miklošič* 138. *SEW* l, 610. *REW*³ 2313. *DEI* 1152.

kres m (Belostenec, Stulić, Šulek, Sabljar), deminutiv na *-ica kresica* = *kresliča* = *kreš* m = slov. *kreša* f »nasturtium officinale, garbóé«. Od stvnjem. *chresso* > njem. *Kresse.* Sufiks *-one* > *-un kresan* m = *krešūn,* gen. *-una* upućuje na tal. izvor *crescione* »isto« < frč. **kresso* prema lat. deklinaciji *-o,* gen. *-onis.* Slov. *kreša,* rus. *kres.* Značajno je da je i arb. *kréselje* »Hundegras, Quecke«.

Lit.: ARj 5, 522. 524. 525. *Miklošič* 139. *SEW* \, 610. *REW*³ 4770. *DEI* 1154. *GM* 205.

kresati, *krešem* impf. (Vuk) *(is-, o-, s-, sa-)* = *kresati* (objekt *drvo, kamik, iskre,* Vodice), sveslav. i praslav., »1° ognjilom iz kremeňa praviti vatru, 2° siječenjem dati oblik drvu ili kamenu, granje sjeći; sinonim: haštriti, 3° (metafora u prefiksalnim složenicama) reći bez okolišanja neugodnu istinu«, deminutiv odatle na *-ka- krêskati, -am* (18. v., Vuk) = *kresati se* 4° (subjekt *konj)* kad udara stražnjim nogama jednom u drugu; *(zviž de,* Vodice) »zvijezde se prosiplju«. Prema pf. *kresnuti, -ēm* (Vuk) i iteratīvu na *-va- -kresivati* (Belostenec, Voltidi) = *-kresavati* samo s prefiksima; na *-ovati potkresôvat, -ujem* (Kosmet). Postverbali *kres* (Lika) = na *-otina krèsotina* (Dalmacija, Pavlinović), s augmentativom na *-ina krèsina* (Lika) »granje«, *òkresine* (Vuk) »otpaci od granja« i uzvik (ónomatopeja) »glas puške«, *samokres* »1° Feuerschwamm, 2° revolver (neologizam)«. Pridjev na *-ьн kresan* = *kresatan* (Belostenec). Na *-alo kresalo* »ognjilo« = na *-īvo krbīvo* (18. v., Vuk) »sprava za kresanje«. Na *-jevo kreševo« (š* mjesto *í* prema *krešem)* »1° borba, okrš, okršaj, ograšje, 2° toponim«. Radne

imenice: na *-lac kresalac, -aoca,* na *-ačica kresačica* — *kresavka* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) = *kresalka* »svilac, krijesnica« = *krestovala* f (Veliko Trgovište, hrv.-kajk.), s nejasnim umetkom *t.* Složen pridjev *kresòzub* (Dubrovnik), poimeničen na *-ьc kresòzubac,* gen. *-pca,* s hipokonstikom *kréso* = (sa haplologijom *sozu* > *zu) krezub* (Vuk, Dalmacija) »koji je bez prednjih zuba, škrbav (ŽK)«, poimeničen na *-iça krèzubica* (Vuk) »1° muško ili žensko bez prednjih zuba, 2° biljka cirsium erisithales (u Delnicima, usp. slov. *brezzobkd).* Raširen na *-ast krèzubast* (Pavlinović), denominál na *-iti krèzubiti, -īm* (17. v., Maretić) (o-) »gubiti zube od starosti«. Kad se zaboravilo da je složenica sa *-zub,* zamijenjen je dočetak *-ub* sufiksom *-av krezav* (Vuk, Milićević). Miklošič uporeduje sa rus. *karzubyj,* što se glasovno ne slaže. V. drukčije tumačenje rus. pridjeva kod Vasmera. Tumačenje iz ie. nije jedinstveno. Kako izgleda da je prvobitno značenje »praviti vatru iz kremeňa«, veže se sa *krasan* (v.) i lit. *krosnis* — lot. *kresns* »peć«. Ali se uporeduje i sa lit. *kirsti* »tesati, sjeći« i gr. κρέκω »udaram«, uzimajući da je ie. **qrek-* pored **qrek-.* Može stajati u vezi i sa *kremeň* (v.) raširenjem **qr-es.*

Lit.: ARj 3, 899. 5, 523. 525. 530. Ribarić, *SDZb 9,* 160. *Miklošič* 138. 139. *SEW* 149. 611. *Holub-Kopečný* 191. *Bruckner* 275. *Gorjajev* 167. *WP* l, 483. Matzenauer, *LF* 9, 28. Reichelt, *KZ* 46, 329-330. *WP* l, 483. *Vasmer* 532. *Šulek* 509.

krësta f (Vuk, istočni krajevi) »huhor, ober« = *krësta f* (Valjevo, Šabac) »verruca rostralis viperáé ammodytes«. Prenosi se na biljke: *krësta ćuranova* »tratorak«, *ćurčija krësta* »polygonům orientale«, *pijetlova krësta* (Vuk, Srijem, Milićević) »biljka rhinantus, crista gallic. Deminutiv *kresliča* (Valjevo, Crnilovo u podrinskom okrugu). Na *-ar-ka krestarka* (Valjevo) »vipera ammodytes«. Sa *cr* > *gr* (upór. *grešpa) gresta* (Trebinjska nahija) »gužva ili vijenac bijelog ili crnog luka«, *greita* (Sali na Dugom otoku) >>Kamm«. Slov. *krësta* »Erdscholle« = *grešta* »Kranz (von Zwiebeln, Knoblauch)«, *resta* »Kranz von Feigen« ide pod *restis* (v. *rest).* Ovamo i *krasta* (Debar, SR Makedonija) »utes, skala«, za *e* < *ea* upor. rum. *creastă.* Naziv *crista* označuje i terenske uzvisine. Ovamo ide *Krstac* (Dubrovnik), potvrđeno *Crista.* Od lat. *crista* > tal. *cresta,* rum. *creastă,* arb. *kreshtë* f, ngr. κρέατα. Budući da srp. oblike ne govore čakavci u jadranskoj zoni, može se uzeti da je *krësta* posuđeno iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 3, 415. 5, 525. 9, 842. Hirtz, *Aves* 139. 771. *Pleteršnik* l, 286. 2, 422. 465 *GM* 205. *Seli'ščev* 215. *REW*³ 2330. *Miklošič* 139. *SEW* l, 610.

krešpati, *-am* impf. (16. v., Dubrovčani, Vetranie) »kovrčiti (objekt *kožu)« (na-).* Od tal. *crespare* < lat. *crispare,* pridjev *eristus.* Na dem. *-īnus* > tal. *-ino: krespin* m »mali čepčežac, berberis vulgáris« < tal. *crespino.* Upor. arb. *kreshp'éronj* »erzürne, mache wütend«, prema kojem se taj pridjev govorio i u balkanskom latinitetu. Kod Rumunja je bio iz nepoznatih razloga obrnut u *creț,* odatle lično ime *Krecul* u Dečanskom hrisovulju, odatle hipokoristik kao prezime *Kréco* (Bosanski Petrovac, pravoslavci). Upor. još *Kreč* u Dečanskom hrisovulju. Pridjev na *-av kr'ecav* (Vršac) »kovrčast« je iz rum. *creț* »isto«, s našim sufiksom. Kod Slovenaca *knīpa* f »Runzel«, *kríšpavec, krišpati (na-, o-, s-).* Inače je rašireno sa *cr-* > *gr-* kao u mlet. *grespa,* istro-rom. *grespe* (Bale): *grešpa* f (17. v., Dubrovnik, Perast, Crna Gora) = *grišpa* (Smokvica, Korčula: ~ *na pandilu;.* Ugljan, Veli otok, Božava) »bora na licu ili u tkanju«, *grèspïn,* gen. *-ina* m »šmanjak, ribes grossularia, gres«. Denominal *grešpat* (Čilipi) = *grešpali, -ãm* impf. (Dubrovnik, Perast) *(na-, po-)* = *grišpali* (Stulić) *(na-)* prema iteratīvu *nagrišpavati* — (sa *šp* > *šb,* upor. *mazgo) grežbati, -am* (Lika).

Lit.: ARj 3, 23. 422. 436 5, 422. 498. 525. 7, 347. 405. 10, 425. 8, 225. *Pleteršnik* l, 250. 468. 646. *Miklošič* 137. *SEW* l, 611. *GM* 205. *REW*³ 2329. *DEI* 1154.

kreta (18. v., Belostenec) = *kréda* f (18. v., sjeverni krajevi) -= *kreda* (slov.) = *kréga* (Lika), s denominálom *krègati, krègãm* (Dobroselo, objekt *opanke).* Od lat. > tal. *créta.* Prijelaz *t* > *d* pretpostavlja mletački izvor. Tako i češ., polj. Dočetno *-da* > *-ga* sjeća na disimilaciju *katrida* > *katriga* (v.). Preko njem. *Kreide* istog podrijetla hrv.-kajk. *^rajda* (ŽK, 18, v., slov. *krâjda).*

Lit.: ARj 5, 500. 526. *Pleteršnik* l, 454. *Miklošič* 137. *SEW* l, 608. *Bruckner* 265. *REW*³ 1219. *DEI* 1155.

kretati, *krećem* impf. (Vuk) *(do-, is-, ižo-, po-, pre-, s-, za-)* = *krećat* pored *krećat* (Kosmet, sa *ć* iz prezenta), sveslav. i praslav. *(*kre_t-),* bez paralela u baltičkoj grupi, »movere«, *kretati, -am* (Lika) »hoditi kao guska«.

prema pf. *krenuti, krenem (iš-, ižo-, o-, po-, s-, za-), prickrênût* (objekt *vrata,* Kosmet) i prema iteratīvu na *-va- -krećivati, -čujem, -krenjivati, -krttati* (ŽK) samo s prefiksima. Deminutivi *kr'ecnuti, -em* (Srbija), *kretukali* (Stulić), *krêtkati, -ām* (18. v.). Postverbali *kret* m (neologizam), *pokret, zakręt,* s pridjevima na *-ъn krétán* (Srbija), poimeničen na *-īk kfētnīk,* na *-iça kretnica* (neologizam), *okretan,* na *-ovan kretovan,* poimeničen na *-īk kretovnik.* Apstraktum na *-anj skretati],* gen. *-inja,* na *-je kremce* n (Mikalja, Bella, Stulić). Na *-alo kretalo* n (neologizam). Na *-aljka kretaljka* (Borovo, Slavonija) »ptica vioglava, jynx torquilla«, *okrètãlja* (Srijem, Vuk), *okrètãljka* »alat na vratima«. Na *-aortica kretaonica.* Na *-ivo krêtívo.* Na *-nica skretnica* (željeznički termin, neologizam), s radnom imenicom na *-jar skretničar.* Radne imenice na *-ač kretao,* gen. *-ača* »konj koji dobro kreće kola«, na *-lac kretalac, -aoca* m prema *-ica kretalica.* Glas *e* nastao je iz nazala *į.* Upór. polj. *krzątać sіį,* rus. *krjatit.* Rumunji posudiše *a scrinti (piciorul)* »den Fuss ausrenken«, *scrtntitură, scrintoare* f »potentilla anserina«. Ista je osnova u prijevojnom štěpenu *o > u:* sveslav. i praslav. pridjev *(*krgtb) krut,* f *kruta* (Vuk) »debeo, tortus, duruş itd.«, prilog *kruto* (1497, Boka) »1" vrlo, 2° čvrsto«, poimeničen u f *kruta* (Čakavski) »ruga fili«, na *-ost krutost* f (16. v.), raširen sa *-ъn krútan, krutna* (također rus., polj.), *okrutan,* poimeničen na *-ik okrutnih* m prema f *-ica òkrutnica,* s pridjevom na *-ski okrutničkī,* na -osi *krutnost* (o-), na *-ovan krutovan* (ugarski Hrvati), na *-uljav krutù-Ijav — krutimjav* (Piva-Drobnjak). Denominal (faktitiv) *krutiti, krūtīm* (16. v.) *(pri-, ti-') — ukrūnt* (Kosmet) »1° činiti krutim, 2 jesti (argot, šatrovački, Priština)«, *skrutnuli, skrutani puti* (Belostenec) »viae praeruptae«. Apstraktum na *-in , krućina* (Vuk, sa *č* iz inhoativa *okrućati, -am* »postati krut«). Ovamo još *òkrut* (čakavski) »doliolum«. Glas *u* nastao je iz nazala *o.* Upor. stcslav. *krotb,* polj. *krțty,* i lit. *krautas* »hohes Teilufer«. Ie. korijen **qert-* »okretati«, u prijevoju **qort-* bio je nazaliran **qrent- l *qront-* i *nalazi* se u ništičnom .prijevoju u *čvrst* (v.) < *gṛt-tṇ-os* bez nazala.

Lit.: ARj 2, 599. 4, 278. 7, 526. 505. 498. 499. 5, 660. *BI 2,* 638. Trojanović, *JF* 5, 224. Štrekelj, *ASPh* 28, 503. *Mažuranu* 546. *Elezović* \, 326. 2, 138. 388., Maretić, *Savj.* 46. Vuković, *SDZb* 10, *389. Miklošič.* 138. *SEW* 1, 612. 627. *Bruckner* 267. *KZ* 42, 354. *WP* 1, 422. *Trautmann* 142. *KZ* 46, 265. *Mladenov* 257. *Gorjajev* 171. *Boisacq*[3] 416-417. Jokl, *Stud.* 42. Petersson, *Zwei sprach!. Aufsätze* 1917 (cf. *IJb* 8, 206). *GM* 434. Charpentier, *IF 29,* 392. 396. *Tiktin* 1393. Osten-Säcken, *IF* 23, 381. Reichelt, *KZ* 46, 341. Walde, *IF* 25, 162.

kretuš m (Šulek, Srijem) »biljka mokriš, selen, apium graveolens L.«.

Lit.: ARj 5, 529.

krëvati (Dubašnica, Krk) »oporavljati se«. Bug. *krevam* »heben, anbrechen zur Reise *(krena)«* pokazuje unakrštavanje (miješanje) sa *krenuti* (v.). Slov. *ohŕívati* »oporavljati se«. Glagol *krëvati* (1189) ima drago značenje: »morari«. Na *-va-* prema *okàrjati, -ām* (Vuk, Risan) = *okarljati* (Ljubiša) = *okrljati se, -ām* (Vuk, Lika), *okrljaviti se, -krljāvīrn* (Lika) »oporaviti se, ozdraviti«, praslav. < **krųati (ar* nije čakavizam); *okrljati se* i *okrljaviti se* mogu se i drukčije tumačiti. V. *krljav.* Ie. veze su iste koje i za *krepak* (v.), tj. *krëvati* sadrži praslav. *kre-* bez raširenja sa *p;* ovdje sa sufiksom *-va-* za imperfektiva. Uporeduje se i sa sanskrt. *abhi-šrl-nati* (3. 1. sing.) »ojačava«, *irih* »ljepota«, *Srí-* »lijep izgled«.

Lit.: ARj 5, 538. 8, 809. 862. 9, 809. Ribarić, *SDZb 9,* 160. *Miklošič* 140. *SEW* 1, 613. *Holub-Kopečný* 254. Machek, *IF* 53, 94-95. *Slávia 16,* 187. Matzenauer, *LF* 8, 45.

krevet m (18. v., Vuk, istočno, danas književno i na zapadu) »odar, postelja«. Deminutivi na *-ъc > -äc krevètac,* gen. *-ica* (Srbija, Šapčanin), na *-bk > -ák krevétak,* gen. *-étka* (Lika), na *-ič krevetić* m (Vuk). Augmentativ *krevetina.* Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kerevet* < ngr. κραβά· ι. < dem. κραββάτιον): bug. *krevet* pored *krevát,* arb. *krevet,* ngr. κρεββάτι. Stgr. κράββατος je kao kulturna riječ ušlo i u lat. *grābātus,* odatle kao učena riječ u romanske jezike (tal. *grabato,* fr. *grabat), a* preko bizantinskoga u stcslav. *krovatb,* odatle u ukr. i ras., prema Boguslawskom je možda tračko-ilirskog podrijetla.

Lit.: ARj 5, 529. *Miklošič* 142. *SEW* 1, 625. *Mladenov* 256. -Vasmer, *GL* 84. *GM* 205. *REW*[3] 3827. *DEI* 1851. Bogusławski, *AnzIF 26,* 17.

kPga f (Vuk, Srijem) »l ° cucurbita lagenaria, Trompettenkürbis, 2° krbanj (Crna Gora), trupina oko koje se mlin salijeva i u koji žito iz koša kaplje (Lika)«. Slaže se fonetski

sa fr. *courge.* Upor. češ. *krhanice* »Rahmtopf« < stčeš. *karhan* »Gefäss«, slvč. *krhla* »Kufe«. Ovamo ide možda *mortùbaka* f (Vuk, Grbalj) »tikva ~«, koje izgleda kao izopačenje od *cucurbita* > njem. *Kürbis,* rum. *curcubetă* = *curcurbeată,* deminutiv *curcubețea* < lat. **cucurbitella,* pridjev *curcubetos.* Ovamo ide možda i hrv.-kajk., slov. *buča* f = *buča* (ŽK) »1° Kürbis, Flaschenkürbis, 2° Weinheber, 3° Schädel, 4° Beule«, ako JE skraćenica od **cucurbitea,* lat. pridjev na *-eus.* Oblik *krga* pretpostavlja **cucurbica* > fr. *courge.* Ovamo ide još slov. *koča* f (Goriško) »Kürbis« < furl. *coce* »Kopf«, koje je nastalo napuštanjem reduplikacije od tal. *cocuzza* < kslat *cuculia* (anno 1025) »zucca«. Glede *cukûn* m (Split) »lud, tikvan« = istarsko prezime *Cukán* v. *tikva.*

Lit.: ARj 5, 530. 7, 15. Skok, *ZRPh* 42, 149., br. 10. *SEW* 1, 666. *Tiktin* 464. *REW*[3] 2365. Sturm, *ČSJK 6, 61. DEI* 998. 1185.

krhak, f *krhka,* pridjev na *-bk* (Vuk) = *krk* (ŽK) = na *-ъг krhat, f kŕhta,* od sveslav. i praslav. korijena *(*krbhz),* »lomljiv« = *kŕto (meso)* (Vuk, Kosmet, ŽU) »lose (ŽU)«, odatle sa *-ík kŕtak* (17. v), poimeničen *krhetek* (hrv.-kajk.) = *krhat^* m. Apstrakta na *-ina krhčina* = *krtina* = *krhtina* (Mikalja), na *-oca krhkòca.* Na *-aviną kŕliljavina* = *krhljevina* »lomljenje«. Na *-Ijika krhljika* (Šulek) »salata koja se lomi« (možda neologizam). Na *-otina krhotina.* Na *-olj(a)k krholjak,* gen. *-oljka* »mrvica«. Na *-ić krtić* »komadić stroja (npr. sata)« (Dalmacija?, Pavlinović). Denominali na *-ati kŕ(K)ati, -ām* (18. v., Vuk, Kosmet, slov.) *(is-, na-, o-, po-, ras-, sa-, s-)* »lomiti«, *nakŕhati se* »(metafora) napiti se«, na *-iti kŕhtiti (se), -im* (Mikalja, Stulić) prema pf. *krhnuti, -ēm (is-, o-).* Pored *krtak* ima Radnic *krhak* i *kritina.* Upor. niže *kriška.* Isti praslav. korijen sa sufiksom *-го: krš* m (Kosmet) »Fels, Stein, kras, njem. Karst«. Pridjevi na *-ъn kršan* »steinig, fest, wacker« (Vuk, Kosmët, ŽK), na *-evit krševit,* na *-iv kršiv (pre-, s-),* poimeničen na *-ost kršivost,* na *-ljiv kršljtv,* odatle *kršljivost.* Augmentativ na *-ina kŕšina* (Voltidi) »komad ili gomila komada«, kol. *kršëvlje* (Brač) n »prilomci osušenih grana«. Na *-alina skršalina — skršao,* gen. *-sìa* (Stulić) »trava prunella vulgáris, symphitum minus« na *-an(a)c krsänac,* gen. *-nca* »1° trava linaria reticulata, 2° ceitis australis«. Na *-in kršin* (Istra) »trava za pašu, milium effusum L.«. Denominal (faktitiv) *kršiti, -lm* (Vuk, bug.) *(is-, pre-, raz-, s-)* »lomiti« prema *skršivati (pre-),* na *-ati iskršati* *(s-)* (16. v., jedna potvrda), deminutiv *krškīti se* (Kosmet) »tucati se jajima na Uskrs«. Deverbali *skršak* (Stulić) »odlomáK«, *õkrš* = na *-aj okršaj* »žestok boj«. Apstrakta *okŕšanj,* gen. *-inja* m (Baranja) »nanos, ološ«, *ktšnja* (17. v.), na *-itbba kršidba.* Radne imenice na *-telj kršitelj (pre-, s-),* na *-nbk iskfšnik* (Kosmet) »l ° onaj koji živi u kršu, 2° đavo, sotona, 3 ° ko mu liči«, sa deminutivom na *-če iskršniče* n »dijete takvo«. Ovamo zacijelo ne ide na *-el kršijelj* = *kršclj* »Art Filzlaus« zbog toga što dolazi i sa *ρ* mjesto *S krpelj* (također slov.) »klop (ŽK)« = s metatezom *krljep* i *krlja* (Vuk) *(~ goveđa, ovčija).* [V. *krlj'].* Rumunji posudiše *corsie* »Geröll« < **krzš* + *-je* i *câ*r*cel* »ixodes« < *kršelj* (zamjena *š* > *č* nejasna), Arbanasi *karsh,kersh,kersh* (Gege) »Fels«.

Sveslav. i praslav. prijevoj *(*kruhb): kruh* m »(zapadni krajevi od Bosne dalje za) hljeb (na istoku)«. U tom značenju je samo u hrv.-srp., u ostalim slavinama znači »komad«. Osnovno je značenje »ono što se krši«. To je značenje u *skruhati, -šem* (Belostenec) = *skrušali, -am* (stcslav.) = *krušiti (se), kruším (s-, sa-)* »1 ° pestare, 2° mrviti (so)« preneseno u crkveni teološki jezik u pridjevu na *-ъn skrušan* (upravo part. perf. pas.) = *skrušen (duh, srce)* = *skrošan, -sna (—ne suze,* Istra) »contritus«, poimeničen na *-ost skrüšenōst* = *skrušenstvo* »contritio«, na *-īk skrušenīk,* gen. *-ika* »pokajnik«, *(s)kruševati se, -krušujem* »kajati se« = *skrušivati (se),* prilog *skrušeno.* Riječ *kruh* ima svoju leksikologijsku porodicu. Pridjev na *-ъn krüšan* (16. v.), poimeničen na *-ica krasnica* (Lika) »(metafora) njiva, usjev«. Deminutivi na *-ъc krüšac,* gen. *-sca* (15. v.j Vuk) od *kruh* = sa različitim akcentom *krüšac* (Kosmet) »so u krupici« (upor. bug. *kruh* »Klumpensalz«) = *krúšac,* gen. *-sca* (Vuk) »zrno grada, soli«, na *-čii* < *-ъc* + *-ić kruščić* pored *kruščić* s istom razlikom u akcentu i značenju. Augmentativ na *-ina krušina* (Lika) »biljka rhamnus frangula L.« (Križevci). Radne imenice na *-ar krûhar,* m (17. v.) prema *kruharica* — sa *š* mjesto *h* od glagola *krušarica* (Vpdice) »koja prodaje kruh«. Na *-arnica kruharnica.* Na *-orina krùšarina* (Lika) »plaća za kruh«. Složenice: *kruhopek* m (hrv-kajk., Belostenec) prema f *kruhopečica — kruhopekovica* »kruharica« = *krùhopec* (Lika) = *kruhopeča* (17. v., dva Bošnjaka) »vrijeme potrebno za pečenje kruha«. Denominali na *-iti krušiti, -lm* »jesti što s kruhom«, *dokrušiti* (Lika, Dalmacija, Pavlinović) »istrajati s jednim kruhom«, *kruhariti* (hrv.-kajk., Belostenec) = *krušnariti* »činiti kruh«.

Glagol *krkati, -ām* (Vuk, Dubrovnik) dolazi od onomatopeje kojom se izražava »jako kašljanje« prema pf. *kr̀hnuti, -em* (Vrčević) »(metafora) umrijeti«. Upor. češ. *krchlati* »kašljati«. Odatle na *-itati krhićati (ć* iz prezenta, Lumbarda, glede *-ićati* upor. *razgolićatf)* »jako kašljati«. Mjesto *h* sa *k krkati, -am* (Vojvodina ?) »zagušljivo i često kašljati«. I kod kašljanja se osjeća lomljenje. Za to ta onomatopeja može da ide zajedno sa *krkati* »lomiti«. Mogla je doduše nastati i nezavisno od praslavenskoga, upor. sličnu arb. onomatopeju *gërhas* »schnarchen, hrkati«. Baltičke usporednice predstavljaju prvobitno značenje mrvljenja: lit. *krušti* = lot. *krauset* »stampfen, zerstossen«, lit. *kruša* = lot. *krusa* »grād, tuča«, lit. *pakrušis* »praeceps, ripa«. Iz ovih se usporednica vidi da je *h* nastalo iz *s.* Gr. κρούω < *κρούσω »schlage, stosse«, κροαίνω »stampfe«. Prema tome je ie. korijen **qreu-* bio raširen s pomoću -s-. U slav. pojavljuje se **qrus-* osim u prijevoju **qrous-* možda i u prijevoju duljenja *u > y > i,* ako ide ovamo *kriška (kruha},* upor. ukr. *krýška.* Tako bi se tumačilo i *kritak, kritina.* Ali se *kriška* može izvoditi i iz *križ^-: cruce* (v.). Ne zna se, također, ide li ovamo *kruljav* (čak., Istra) »hrom, kljast, lahm«, poimeničen na *-ьc krūljāc,* gen. *-ljca* (Istra) »1° hrom čovjek, 2° prezime«, na *-ast krûljast* (Istra) »hrom«, na *-e krulje* m (Istra) »hromo čeljade«. U slov. *krutiti (o-)* »truncare«, *kruljav* »hinkend«, *kruljavec.* Upor. polj. *królic* »runzeln«. Te bi riječi predstavljale ie. **qrou-* sa *-lo* mjesto raširenja *s.*

Lit.: ARj 3, 899. 903. 5, 531. 651. 496. 532. 554. 556. 652. 656. 646. 647. 663. 666. 681. 682. 684. 679. 7, 405. *ASPh* 11, 448. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 1, 336. 236. 333. 334. 2, 538. 237. Ribarić, *SDZb* 9, 160. *Miklošič* 143. 144. *SEW* 1, 628. 631. 630. 667. *Holub-Kopečný* 190. 189. *Bruckner* 271. *Mlađenov* 259. 378. *ASPh* 34, 394. 36, 123. *Gorjajev* 170. *Tiktin* 292. 300. *GM* 123-124. 207. 409. Barić, *Reč.* 376. *WP* 1, 481. *Trautmann* 143. Matzenauer, *LF 9,* 13 — 17. 23—4. Joki, *ASPh* 28, 5. *Boisacq*[3] 522. 512. Osten-Sacken, *IF 24,* 247-8. sl. Scheftelowitz, *KZ* 56, 167. 191.

krhat, gen. *-ata* m (Srbija, Milićević) = = *krat* (dva sloga, Vuk, narodna pjesma) »sinonim: zelenko, sivac (konj)«, od tur. *kırat,* tur. sintagma *kır* + *at* (v. *at),* od tur. pridjeva *kır* »siv, siv(k)ast«. Upor. *dorat* (v.).

Lit.: ARj 5, 476. 531. *Školjić** 417. 418.

kricelj m (Srbija, Čačak) »česan, češanj, bijeli luk«.

Lit.: ARj 5, 532.

krička f (Ljubiša, Boka ?) »obla i glatka pločica što se nalazi po kraju mora, plo(v)ka«.

Lit.: ARj 5, 533.

krîda f (19. v.) »(trgovački termin) postradanje trgovca koji ne može da plati dugove«. Pridjev na lat. *-alts kridalan (^lna istraga).* Radna imenica *-atar* < lat. *-atus* + *-arius kridàtãr,* gen. *-ara.* Od tal. *crida — grida, cridare — gridare,* i srlat. preko njemačkoga.

Lit.: ARj 5, 534. *DEI* 1157.

kriješ m, pl. *krêsovi* (Vuk), *kres* (Vodice) = *kris* (Golać, Istra), sveslav. i praslav. (**kresi),* »1° Johannisfeuer > 2° najveća ljetna pripeká, 3° *(kris,* (Čubranović) cvrčak, cicada« = *kriješt* m (Peroja, Istra, glede dodatka *t* upor. *dužd‹ doge* i dubrovačko *vlas,* gen. *vlasti)«.* Slov. *kres* »Sonnenwende, tj. kad sunce postaje ljetno« očuvao je prvobitno značenje. Taj praslav. poganski termin bio je kristijaniziran već u stcslav. *vtskrěsiti* > (ikavski) *uskrisiti* (ŽK) »ἀναστῆσαι«, u ništičnom prijevoju *uskrsnuli, -cm,* stcslav. *vtskrksncti* = *vàskrsnuti,* postverbal *uskrs* ~ *vaskrs* = *uskrsenje.CVTUC)* »sinonim: vazam, gen. vazma (v. *jamiti)«* = apstraktum na *-bje uskrsnuće* n, iz crkvenog jezika *vaskrsenje* = *vaskrsenje* = *uskřsenje* pored *-énje* = *voskres'ènije* = *velìgdan* (Kosmet), *Iskrsmíti, -ēm* (Vuk) »pokazati se«, *skrsnuti* »nestati«. Na *-nik (s)krsnik* (Istra) = *kresnik* (Krk) (prvobitno *kudlak).* Sa gubitkom početnog *u- skrsnúce* (Istra) i *skrsnuti* (1426, 1533) »uskrsnuli«. Naziv *uskrs* ima svoju leksikologijsku porodicu. Pridjevi na *-ьn* određeno *uskrsni* = na *-ji uskršnji* (~r *post,* ~e *jaje),* poimeničen na *-jak uskršnjāk* (Crna Gora) »uskrsno jaje«, na *-jača uskršnjača* »uskrsna košulja«, na *-ov ùskrsov* (~a jaja). Impf, na *-va- vaskršávati, -kršāvām* = *uskrsavati (s > š* prema *uskršnji),* na *-ovati.uskrsavati, -ujem* (Vuk) »provoditi uskrs«. Od *krest* pridjev je *kresni* (Istra), odatle prema značenju 1 ° poimeničenje na -ice *krijesnica* = *kresnica* (18. v., hrv.-kajk.) »Johanniswürmchen« — *krijèsavac,* gen. *-avca* = *kresalka* »svitac, svitaljka (od *svijetliti* v.)«. Upor. toponim *Krisnik* (ŽK). Denominai na *-iti krijèsiti, krijesīm* (18. v.). Ostatak praslav. svečanosti uz *krest* »Sonnenwende« je paljenje *uskrsne lomače* = *vazménka* (ŽK). Ovamo ide i *kras* (folklorni termin ugarskih Hrvata,

Jačke) »kriješ«: vatra što se loži u oči Ivanjdana zove se *kras* (u izrazu *na krasu zgoreti).* Glas *a* je stara zamjena za **-fe** poslije *r.* Imenica *krijeŠ* (Martić) u značenju »kresanje« je pseudojekavizam od postverbala *kr̀es* (v.), od *kresati* dok se *krijeŠ* »cicada« (Dubrovnik) dovodi u vezu s onomatopejskim glagolom *krijeŠtiti* (v.). Palmotić: *(huda žena) krijeŠti kako krijeŠ sred ljeta.* Semantička je paralela za *Uskrs* kao leksički ostatak iz praslav. paganizma prema perifrazi *vazam* njem. *Ostern* prema perifrazi *Auferstehung.* Imenica *Ostern* ostatak je iz germanskog paganizma: ags. *eostre* = slav. *vesna, easturmonath* »vesnin mjesec > uskrsna svetkovina«. Baltičke paralele objašnjavaju dvoje: s < *ps* i da je praslav. *krêsb* po postanju postverbal od glagola koji je nestao u slavinama, a u lit. se očuvao: *kreipti* »wenden, kehren«, iterativ *kraipyti,* u prijevoju *kyptì* »sich unwillkürlich wenden«. Prema tome je φ u *krijeŠ* od ie. dvoglasa u prijevoju **qroip-* raširenog s pomoću -s. Naziv *kresb* označuje dakle »1° vrijeme sunčeva obrata u ljetu, 2° pogansku vatru, kršćanstvom prenesenu na Ivanjdan«. Ie. korijen **(s)qer-,* u bazi **sqerei-* s proširenjem na *p.*

Lit.: ARj 3, 903. 5, 536. 465. *BI 2,* 663. 701. Ribarić, *SDZb* 9, 160. *Elezović* 1, 85. *Miklošič* 138. *SEW* 1, 615. 633. *Holub-Kopečnv* 191. *Bruckner* 275. *Trautmann* 140. *WP 2,* 571. *Weigand-Hin* 350. Kostiái, *JF 5,* 190—192. Vaillant, *RES 22,* 25. Hamm, *KZ* 67, 126. Joki, *Stud.* 41. Matzenauer, *LF 9,* 25. *Boisacq*[3] 506.

krik m (slov.) »čekrk, Hebemaschine, Hebezeug«. Od tal. *cric, cricco, cricca,* tršć. *eriço* < srvnjem. *kríec.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 34. *DEI* 1156.

kril m (16. i 17. v.) = *krilo* n (Vuk) = *krilo* (Kosmet), sveslav. i praslav. **(s)kridlo,* »1° sredstvo za letenje, ala, 2° (metafora, 16. \.) Schoss *(> šos* u hrvatskim gradovima, Vodice), 3° suknja (ugarski Hrvati, Hrvatsko primorje, Krasica, Sušak, slov.), 4° toponim«. Pridjevi na *-ьn krīlan, krīlnī* (neologizam), *krilovan* (neologizam), na *-ast kr̀last* (Vuk), na *-ovit krilovit* (18. v., Kavanjin) = na *-at krilat* (stcslav. i rus.) poimeničen na *-ica krilatica* »1° ptica, 2° zmija, 3° parola, 4[D] kao neologizam predlagano za *avion,* nije prodrlo«. Denominal (inhoativ) *okrilatiti -lm* (Vuk) »postati krilat«. Složen pridjev *krilònog,* prevedenica od *alipes.* Deminutivi na *-će kriòce,* (Vuk) = *krike* (Zoranić) = *krilce* (Istra), *krilance,* gen. *-anca* (Srbija, Milićević), na *-asce* < *-ьсъce krilašce* (18. v.) = na *-ajce krilajce* (Vodice, glede ; < *š* upor. *Sujcani* < *Suščani* »stanovnici otoka Suska«), na *-aščić krilaščić* (Vuk) »austrijski dukat (upor. *krilaš)«.* Na *-ka krilka* f »ljestve«. Na *-oca krilaca* (Vuk, Crna Gora) »ptica«, *kriljačica* »suknja (?)«, na *-as krllaš* »1° ime domaćih životinja (Bosna), 2° epitet za *orla, zmaja,* 3° talijer u kojem je orao, 4° vrst lađe na Dunavu od Beograda niže«, na *-jak kriljak* (1670, ŽK, Sušnjevo selo, Čakovac kod Ogulina) = *škriljak,* gen. *-aka* (Lika) = *krljāk* (ŽK, Lika, Sinac, Lešće) = *škrlak* (hrv.-kajk.) = *škerljok* (Bednja) = *škrljāk,* gen. *-aka* (Hrvatska, Bela krajina), odatle hipokoristici *škflja f* (narodna pjesma), na *-ka škrljka* (narodna pjesma, Hrvatska) »šiljak (Kordun, unakrštenje sa *šiljast,* v.) »šešir«, na *-java kriljava* »isto« (ŽK). Na *-avica kriljavica* (Stojdraga) »izatkani vez«. Na *-utič (anđeo) krilutić* (Imotska krajina), deminutiv od *krilut* u crkvenom jeziku. Upor. niže *kreljut.* Od sintagme *o krilu* > *okriliti* »pokriti krilima« > *okrilje* (Vuk) »obrana, zaštita«. Denominali na *-ati uskrílât, -am* (Kosmet, subjekt *deca)* »(metafora) jako se obradovati«, na *-iti kriliti (se), krilîm (nat-, o-, za-),* s posîverbalima *natknlak,* gen. *-lká, potkrilak.* Pored *krilo* postoji prijevoj sa *e* mjesto *i:* (čakavski) *krēlo* = *krêlo* n (17. v., Vodice) »1° krilo, *2"* obod na šeširu« = (sa *hr* < *kr* kao u *hruška, hlače) hrelõ,* gen. pl. *hrél* pored *hrèleh* (Hvar, Brusje) = na *-ɾa krelja* »škrge«. Deminutiv na *-ica krel'ica* »ala, pinna«. Odatle antroponim *Hrelja* > *Relja Krilatica,* hipokoristik *Hreljko,* odatle *Reljković* = *Relković,* pridjevski toponim *Hreljin* (Hrvatsko primorje) = *Hierin* > *Florina* (Grčka). S umuknutim *h reljin* (narodna pjesma, Marjanović) »ptica«. Na *-ut* < participijalni nastavak *-pf. krêljut* f (15. v., Marulić, ŽK), sa deminutivima na *-ьc kreljutac,* gen. *-"ča* (Jačke), na *-ič' kreljut'ić* (Istra) pored *kr'eljutić* »1° ala, 2° homunculus« i s pridjevom na *-ast kreįjutast* (18. v.). Glas / nastao je iz ie. *ei.* Tako u svim istalim slavinama, osim u polj. *skrzydlo,* brus. *skrydlo* i rus. *krylo, kryl'ca,* gdje je jery prema *kryti* > *kriti* (v.). U tim je jezicima nepostojano *s-,* koje se nalazi još samo u hrv.-kajk. *škrlak.* Baltičke usporednice obavješćuju nas o korijenu praslav. izvedenice dobivene s pomoću sufiksa za oruđa *-dio* > *-Io* (v.). Lit. *skrieti* »in Bogen fliegen, sich schnell bewegen« = lot. *skriet* »rennen, eilig laufen«. To je ie.

baza *(s)qerei-,* koja je u hrv.-srp. dobro zastupana: upór. *kriv, skrčiti > zgrčiti, krinica, kriješ* i *uskrsnuli.* Oblik *krělo* nastao je po zakonu likvidne metateze iz ie. **(s)qer-dlo.*

Lit.: ARj 5, 539. 541. 501. 502. 550. 548. 7, 691. Ribarić, *SDZb 9,* 160. Hirtz, *Aves* 153 *Elezović* 1, 328. 2, 395. *Mažuranu* 507. 538. Jovanović, *NJ* 6, 85-86. Tentor, *JF* 5, 208. *Miklošič* 304. *SEW* 1, 615-616. *Holub--Kopečný* 191. *Bruckner* 497. *KZ* 41, 223-224. 45, 47. *Trautmann* 267. *WP 2,* 570. *Mladenov* 257. Vaillant, ÄF-S 22, 16. Matzenauer, LF 20, 22-23. *Gorjajev* 171.

kriminal m (15. v.) »kazneni sud, krivično djelo«. Poimeničenje lat. pridjeva na *-alis* od *erimen,* gen. -гни »zločin« *criminalis,* od *cernere.* Odatle pridjev na -ьи > *-an kriminalan.* U Krčkom statutu (15. i 16. v.) *krmenal,* valjda preko mlet. izgovora. Učene riječi.

Lit.: ARj 5, 548. 601. *DEI* 1157.

krîn m (Vuk, Vojvodina) »ljiljan, lijer, bogorodičino cvijeće«. Deminutiv *krinac,* gen. *-nca.* Pridjev *krinov* (Srbija). Nalazi se još u stcslav., bug. *krin* pored varijante *krem,* arb. *krinë.* Možda ide ovamo i *kreņka* f »biljka« pored *krinka,* koja se citira u *ARj,* ali se (na str. 549) ne daje značenje ove biljke. Balkanski grecizam κρίνον, raširen preko evanđelja.

Lit.: ARj 5, 505. 549. *Miklošič* 140. *SEW* 617. *Mladenov* 256. 257. *CM* 206. Vasmer, *GL* 84. *Sulek* 173.

krina f »1° mjera za žito, 2° čaša«, sveslav. i praslav. riječ, živa do 15. v. Deminutivi na *-ča krinca* (16. v., Dubrovnik), s radnom imenicom *krinčar* (Stulić) »zanatlija koji gradi krinice«, *krinčica* (Dubrovnik, Vuk) »zemljani sud za juhu, kavu s mlijekom«, na *-ica krînica* »zemljana zdjela, čanak, činija«. Toponim *Krinjica* (Crna Gora). Sa varijantom *hri > kr: kmica* (Krk, Belostenec, Stulić) »1° isto, 2° toponim«. Slov. *krnjica* »(metafora) tiefe Stelle im Wasser, Wasserwirbel«. Kulturna je riječ. Rumunji posudiše *crimă* »Käsepresse«, Novogrci κρινί »Bienenkorb, košnica«. U prasrodstvu sa *scrīnium > škrinja.* Od ie. baze **(s)qerei-* raširene formantom *n.* Od te je i *kriv, krilo.*

Lit.: ARj 5, 549. 604. *Miklošič* 140. *SEW* 1, 617. *Holub-Kopečný* 254. *Bruckner* 276. *KZ* 46, 235. *Gorjajev* 168. *WP 2,* 570. *Mladenov* 257.'Joki, *ASPh, 2S,* 5. *Tiktin* 439.

krinka f (Dalmacija?, Pavlinović, danas obično) »obrazina, krabonosica, krabulja, larva«. Ikavska izvedenica na *-ka* od stcslav. *skrênja* »scurrilitas, Spott, Schimpf« = *skrênjevanije* n »isto«, bez pokretnog *s-, a* ovo srodno sa stvnjem. *scern* »Scherz, Mutwille, Spott« ili, bolje, posuđeno odatle kao tal. *scherno* »ruglo, ismjehivanje«, od ie. korijena **(s)qer-* »skakati«, koji je zastupan u baltičkoj grupi, a nema ga u slavinama.

Lit.: ARj 5, 549. Miklošič, *Lex.* 853. Bruckner, *KZ* 46, 235. 51, 239. *WP 2,* 566. *REW*[3] 7999.

krip m »sol«. Nije označeno narječje gdje se govori. Očito je arb. *kryp, kripë* »isto«.

Lit.: Vukičević, 5ЯPr 1895, 42-45. *GM* 206. (cf. *Anzi F* 8, 199).

kripta f (Kašić) »podzemna crkvica«. Učena riječ od lat. *crypta* < gr. κρύπτη u kršćanskom značenju. Kao pučka riječ dolazi odatle sa *cr > gr* (upor. *crassus > grassus) grot* m »posuda kod mlina«, deminutivi na *-ьc > -ac grotac* m (Perast) »dubak«, na *-čii < -ьc + -ič gročić* »eine kleine hölzerne Kufe, in welcher gesalzene Sardelen gehalten werden«, *grot,* gen. *grota* (Prčanj) »die (in der Form eines runden unten breiteren Stuhles verfertigte) Gehschule«; *grota* f (Dalmacija, Božava) »pećina«, morfologijski neobičan augmentativ na *ulj-* i *-ata > -ada grotuljăda* »velika grota«.

Lit.: ARj 3, 463. 5, 551. Rešetar, *Štok.* 236. *REW'* 2349. *DEI* 1159.

krîsma f (Voltidi), denominal *krîsmati, -mn,* apstraktum *krismanje* n -— (sa *sm > zm* kao u *korizma,* v.) *krizma* f (Vuk, Boka, danas općenito) = *krizma.* (Rab, Božava, Cres), *krizmati (se), -ām* (Vuk) »1° dijeliti potvrdu, 2° (metafora) udariti (Marulić, Cres, Krašić)« prema impf, *krizmavati, krizmāvām* (18. v.), na *-ovati prekrizmovati* pf. »nanovo se krizmati«, pridjev *krlsmen* (16. v.), poimeničen na *-lk krizmenlk,* gen. *-ika, krizmani (kum), krizmanje* n, poimeničen part. perf. akt. *krlzmalac,* gen. *-aoca* (18. v.), *krizmalič* (Kašić) »bijeli ubrus što se postavlja na glavu krštenoga«, na *-avac krizmavac,* gen. *-avca* »koji krizma«, particip perf. pas. *Krizman, Krizmanić,* istarska prezimena = (sa *zm > im) krizma* (17. v., slov.), *krizmati, -ām* (17. v., Ančić, Glavinić), prezime *Krizman,* na *-ьc > -ac križmanci,* gen. *-aca* m pl. (Istra) »biljka polygala vulgáris«. Od lat. crkvenog termina *chrisma* za *consignația* < gr. apstraktum

/ρϊσμα (od χρίω »mažem«) > tal. *crèsima,* fr. *crème > krema* (francuzizam, hrvatski gradovi). Stara posuđenica u svim slavinama osim bug. i rus., iz vremena prije prevođenja Sv. pisma (Meillet). Iz panonsko-slavenskoga dolazi madž. *korozsma* »Patengeschenk«. Ide u balkanski latinitet, upor. arb. *krëzmonj* »salbe«.

Lit.: ARj 5, 584. 591. 11, 569. Tentor, JF 5, 205. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 472. *Miklošič* 141. *SEW* 1, 619. *Holub-Kopečr.ý* 143 *Bruckner* 276. Meillet, *MSLP* 19, 11. 20, 1-25. *GM* 206. *REW** 1887. *DEI* 1154.

Krist m (16. v., prema lat. čitanju gr. χ, govore samo katolici), pridjev *Kristov* (Kašić) = *Kristos* (16. v.) = *Kristos* (16. v.) = *Kristos* (18. v.) = *Kristus* (16. v.) = *Kristus* (hrv.-kajk., ŽK) = (prema grčkom čitanju χ) *Hrìst* m (14. v., kod katolika, pridjev *Hristov) — Hristos* (govore samo pravoslavci), pridjev *Hristosov* = u složenicama *hristoljubac = -Ijuban, -Ijubiv, hristoljublje, hristonosan, -imenit, -darovan,* prevedenica od *a Christo datus, Hristodul* < χριστόδουλος = (sa *i,* > 0) *Krst* -(Novljanski blagdanar, 1506), pridjev *Krstov* (~ *dan,* 13. v. i ime 14. v.), odatle složenica (spoj ličnog imena i epiteta) *Isukrst* (15. v.) = *Jezùkrst* (Prčanj), koja se i danas govori, *Krstorodica* (18. v.) »Marija«, biljka *krstoruka* »palma Christi« (prevedenica), *Krstos* (dubrovački rukopis, 16, v.) = (sa sonantnim r) *Hrst* (14. i 15. v.), pridjev *hrstov* (15. v.), složenica *hrstoljubiv* (14. v.). Od kslat. *Christus* < gr. χριστός »pomazan«, od χρίω »mažem«, upravo prevedenica od hebr. *messia.*

U starijoj posudenici grčkog epiteta r je prešao u palatalni poluglas 6 (odatle sonantno f) *kfst,* gen. *krsta* m, sveslav., ali nije praslav., kako je tvrdio Budmani, »l ° akt primanja u kršćansku crkvu, Taufe = baptismus«, odatle sveslav. denominal na *-iti krstiti, -īm* impf. (Vuk, *is-, po-)* »taufen = βαπτίζω»,, na *-ja- krštati, -anι* (16. i 17. v., također rus. i stcslav.), iterativ na *-ava- (po)krštavati, -krštavam.* U tom značenju posudiše i Madžari *kereszt* i *keresztelni,* dok Rumunji i Arbanasi ostadoše kod gr. > lat. naziva *botez* = arb. *pagezoj* < **baptidio.* Te lingvističke činjenice pružaju dokaz za tvrdnju da riječ *krst,* koja reflektira latinski izgovor grčkoga epiteta, ne predstavlja narodni latinski govor Balkana, nego je kasnije teološko proširenje u semantičkom pravcu, koje je zacijelo došlo sa zapada (iz Ogleja ?). Ne treba da bude posuđenica iz stvnjem. *christenen* < srlat. *christianare* > stfr. *crestiener,* od čega bi *krst* bio postverbal. Rumunjsko i arbanasko kršćanstvo je starije od slavenskoga i termini za akt primanja u crkvu predstavljaju balkansko-lat. riječ. N. pl. *krsta* (Vuk) u izrazu *nositi krsta* (Srbija) »zavetine, općinska slava krsta« i pridjev na *-ьn krštan, krsna (~sna* slava 14. v., /—o *ime, ~i list)* odnosi se na *krštenje.* Poimeničen pridjev na *-ik krsnih* (Kavanjin) »krščanin«, *krsnica* f »1° krsno ime, 2° kolač za nj«, na *-jak kršnjak* (18. v., Vuk) »1° krsno ime, 2° krsni kolač, 3° lonac u kojem se kuha o krsnom imenu, 4° čovjek koji slavi krsno ime«. Apstraktum na *-it-bk krstići,* gen. *krstitaka — krstitke* f pl. (Hrvatska) — hrv.-kajk. *krstitki* »svečanost o krštenju«, s određenim pridjevom *(dan) krstitnji* (14. v.). Radna imenica na *-telj krstitelj.* Part. per. pas. kao pridjev *krsteni (kum),* poimeničen na *-ik, -ica krštenīk* m *(ne-), kršteníca (ne-)* »krsni. list«, *pokrštenih* prema *pokrštenica,* na *-jak nekrštenjak,* gen. *-aka* (Srijem). Na *-il-nica > -ionica krstionica — krstionica = krstinica = krstajka = krstavlje* n = *krstiomk* »zgrada u kojoj se krsti«. Na *-ak krstak,* gen. *-aka* (Srbija, Banija) »hljeb za krsno ime«. Imperativna složenica *krsti-kume-dijete* (Vuk) »biljka trifolium repens«.

Ovamo ide lat. pridjev na *-ianus Christianas >* gr. χριστιανός, u kojem je gr.-lat. sufiks bio identificiran sa *-janin: kršćanin (polu-*)* (prema lat. izgovoru gr. χ) = *kršćanin* (Molat, Rab na selu, u gradu *krstjănin, -jânin,* akcenat prema tal. *cristiano) = (h)rišćanin* m (prema grčkom izgovoru χ i bez sonantnog *r)* prema f *kršćanica = kršćanka* (Vuk) = *(h)rišćanka.* Odbacivanjem sufiksa *-janin kŕst* (Bosna, naročito kod Muslimana, ŽK kao neodređeni lični subjekt »man, on«), s negativnim prefiksom *nekrst* m, f = kol. *nekrst,* gen. -i (Vuk, Crna Gora). Kao posuđenica bez identifikacije sufiksa *krstijân* (ŽK) = *kerstijân* (Cres) »čovjek«, upor. u mlet. *cristiano* »uomo«, f *kršćana* (Vodice) »žena uopće«. Pridjev *kršćanski.* Apstrakti na *-luk krstjanluk* (Pavić) = *kršćanluk* m (18. v., Bosna) = *kršćanstvo.* Denominal *pokršćaniti, -im* pf. (Pavlinović) pŗema impf. *pokršćanivati, -vam* (Bella) = *pohrišćaniti* pf. (Stulić) »učiniti koga kršćaninom«.

Latinski izgovor Isusova epiteta sa sonantnim *ŗ* dobio je i značenje »crux« kod pravoslavaca. Ta činjenica začuđuje. Značenje »crux« bilo je zacijelo sugerirano oblikom gr. χ, koje je i kratica za *Christus,* ali · grčki izgovor epiteta nije dao to značenje nego

latinski. Metafora pl. n (?) *krsta* = *krsti* f, m (pl. prema *prsi,* Vuk) »lumbus, križa«. Augmentativ na *-ina kȑstine,* gen. *kȑstina* »dio tijela i druga značenja kao plast, dio samara«. Ovamo i složenica *krstòbolja.* Kad je riječ o metaforičkim značenjima, gubi često religioznu patinu. Na *-eljac: krsteljac,* gen. *-Ijca* (Boka) = *krščica* (Ljubiša) »vrst veza«. Deminutivi na *-ič krstić,* na *-ɛħ > -ak kȑštak* (17. v.), na *-ьc > -ac krstac* »na stražnjoj strani samara«, *Krstači* (Lika, toponim), na *-ačić krstačić* »oruđe na brodu kod male katarge«. Na *-as krstaš,* s augmentativom *krstašina* -··= *-äc krstac* »l ' (epitet za) orao«, *krstaš,* gen. *-asa* »2° križar, Kreuzfahrer«, 3° barjak, 4" talir, 5° vrst prsluka«. Pridjevi **krsni* samo u *krsnice* f pl. (Vuk) »balčak«, *krsnara* (Matevac kod Niša) »zmija Kreuzschlange«, *ki-stāškī,* na tur. *-li krstali* (epitet za *barjak,* narodna pjesma), na *-at kȑstat* (također toponim). Značajno je *krstašica* ~ *krstijež* — *krstača* »l ' vještica, *2'* čuvarkuća (Rudnik)«. Na *-ać* < - αχηί *krstac,* gen. *-aća* »krstaš«. Kol. *kršće,* složenica *kršćerša* (15. v.).

Složenice, pridjevi *krstònosan, krstopokloni,* imenice *krstonoša,* prezime *Krstonošić,* pridjev *krstonošin,* f pl. *krstonoše* — *krsta* »zavjetina«, *vodokršće* »bogojavljenje«. S prefiksima *prekrstica* =-- *raskrsnica, raskršće.* Za brodski termin latinski neologizmi su *prekrstač* = *prekrštah.* Denominali s prefiksima *skrstiti, -lm* pf. (Vuk, Otok, objekt *ruke: skrštenih ruku)* prema impf, *skršćati, skfšćam,* na *-vaukrštavati, skršćavam, prekrstiti (se), -im* »prekrižiti (ŽK«, *isprekrštati, -prekrštam* »složiti jedno po jedno sve unakrst (prilog)«, deminutiv *krstariti, krstarim* »krizaliti«, na gr. *-os-ati krstosati, -šem* (objekt *vrata* i *pragove* protiv vampira, Srbija). Prilozi *nakrst, nakrstice, unakrst,* odatle *nakrsnica* »vez unakrst (možda prevedenica od *Kreuzstich)«, nakrsnik* (Srbija) »kolač koji se peče za daću«, *nákrst* m »(Šulekova prevedenica za) Kreuzband«. Značajna je još izvedenica na *-uš krstuš* za madž. *kuruc.* Madžarski slavizam *kereszt* ponovno je ušao u jezik u toponimu *Kerestinec,* deminutiv na *-ec* od lokatīva **Kereszten,* upor. *Varaždin* glede madž. lokatīva; u imenu biljke *kerestovnik* m (Šulek) »trava Kreuzwurz, madž. *keresztfm, krestušac,* gen. *-Sca* = *krestušak,* gen. *-ška* (Stulić, Orfelin) »polygala vulgáris«, upor. polj. *krzyžownik,* češ. *křížek.*

Lit.: *ARj* 3, 1. 697. 708. 4, 937. 5, 637. 638. 644. 649. 7, 407. 889. 10, 455. 563-4. 624. Hirtz, *Amph.* 74-5. Ribaric, *SDZb* 9, 160. Rešetar, *Stok.* 240. *NJ* 2, 89-79. Tentor, *JF* 5, 209. Lalević, *NJ* 2, 78-81. 278-283. *Miklošič* 144. *SEW* l, 684. *Bruckner* 185. *Mladenov* 259. *Kiparsky* 233. Lohmann, *KZ* 58, 208. *GM* 191. Meinet, *BSLP* 19, 11.

krìstalad, gen. *krìstoda* m (16. v., Dubrovnik), deminutiv na *-bk > -ak krìstaodak* (18. v.) = *kristod* (Kašić, analogijski nominativ) = *krištalad,* gen. *-alda* = *kristal* (17. i 18. v.) = *kristal* (hrvatski gradovi) = *kristao,* gen. *-ala* (15. v.) = *krišćal,* gen. *-ala* (ŽK) — *kristao* (Banovac) = (sa *cr > gr) gristalad,* gen. *-aoda* (Dubrovnik, 15. v.) »biljur, kristal, golot«. Pridjevi na *-ьn* > *-an kristalan* (19. v.) = *kristodan* = *kristalden,* na *-bsk krištalski* (Belostenec) = *kristalski* (18. v.). Denominali na *-iti kristalui* (Šulek), na *-ovati kristalovati, -ujem* (19. v.), na *-isati kristalisati, -šem,* na *-irati* < njem. *-ieren* dodan na *-iz-* < *-idio* < -ιζειν *kristalizirati, -izīrām, kristalizovati, -izujēm.* Internacionalno od lat. *crystallum* < gr. κρύσταλλος »led« (prasrodstvo sa *crusta).* Dubrovački oblici pokazuju disimilaciju *Id* u geminati *II* kao *špioda* < *spilla* < *spinula, kêldar* < njem. *Keller* < *cellarium.*

Lit.: *ARj* 3, 434. 5, 551. 554. *DEI* 1165. Budmani, *Rad* 65, 165. Štrekelj, *DAW* 50, 33. *SEW* l, 630. *REW*[3] 2350.

kriša f (ikavski, 16. v., Mikaija, Korčula), toponim *Krišev Do* (Crna Gora), *Kriševina* (Srbija, Kruševac) = *kriša* (Smokvica, Korčula), poimeničen pridjev na *-jak krišnjõk* (Brusje) »7. mjesec, srpanj« = *kreša,* gen. pl. *krési* (ekavski, Lastovo) = (sa dočetkom *-va* kao *murva, blitva, metva* od deklinacije u) *krišva* = *krischya* (Belostenec, nejasno, jer se može čitati i *krišća,* što opet nema smisla) = (ijekavski) *krleša* (Dubrovnik, 16. v.) = (sa dočetkom *-va) krlješva* (Vuk, Dubrovnik, Trpanj, Čilipi), na *-ar kriešvar* (Zore), epitet za *škvrlj* »sturnus roseus«. Dalmato-romanski leksički relikt (upor. krčko-rom. *kȑis)* od vlat. *ceresea,* pridjev na *-eus* od *ceresus* < *cerams* < gr. κέρασος, egejsko-maloazijskog podrijetla prema Battistiju, Slog *krě-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Navedeni oblici pripadaju jadranskoj zoni. Kopneni oblici pokazuju ne samo likvidnu metatezu nego i prvu palatalizaciju: *črěšnja* (slov.) = *črešnja* (Istra, ŽU) = *črlešnjo* f (Bednja), na *-jak črešnjak* (Hrvatska) = *črešnjavec* (hrv.-kajk.), *črešnjavka* »kruška), pridjevi *črešnjev* = *črešnjov, črešnjan,* na *-ište črešnišče* = *črešnjar* (sv. Jelena kod Crikvenice) »enteriza melanocephala«, *črešnjarka* (Drivenik), *črešnjarica* (Lič) = *črešnjavac* (Gèrovo) = *čerišnja*

f (Rab, Božava, Mune) = *čerešnja* (Galičnik) = slov. *čerešnja, čerišnja* (ŽK, Vodice), na *-jak čerišnjak gra(h), čerešnar* (15. v.) »mjesec u kome se beru trešnje« = *črešnja* (14. v., Cres), pridjev *cr'ešnjev,* poimeničen *Crešnjevica* (Srbija, Homolje), *Precrešnja* (Srbija, Toplica) < *pred crešnjom,* upor. *Prijepolje* = (sa *čr > tr) trešnja* (danas književno i općenito), pridjev *trcšnjev* pored *trešnjov* (Vuk), poimeničen *trešnjevac* (pasulj), *treŠnjovica, Trešnjavina,* toponim, *Po trešnju* (ribarska pošta, Muo), *Trešnjevo, trešnjarica* = *trišnja* (Šibenik, Brač, Hvar, Vis). Ovamo još izolirano *trljesla* (Boka, Vuk) »prunus austera« < (možda) **ceresula, čirulič* m screšnjar« (sjeća na tal. *ciliegia).* Dočetak *-nja* došao je unakrštavanjem sa *višnja* (v.). Oblik bez *-nja čreša,* koji bi se poklapao sa *kriša* itd., nije u hrv.-srp. potvrđen. Upor. bug. *čereša.* Vlat. oblik *ceresea* pripada i balkanskom latinitetu kao i svim romanskim jezicima i njem. *Kirsche.* Upor. rum. *cereală,* arb. *qerî* — *cerşî* (Ulcinj), koji pokazuje prijenos akcenta kao i *shtëpî* > *shpī* »kuća« < *hospitium,* ngr. σπίτι. Sa Balkana ta se riječ proširila i u sjevernim slavinama i postala tako sveslavenska. Njemačko posredovanje, kako misle Miklošič i E. Schwarz, nije nužno za širenje te mediteranske biljke među Slavenima.

Lit.: *ARj* 1, 822. 2, 78. 590. 5, 537. 538. 553. 11, 454. Dulčić, *HJ* \, 61. Oblak, *ASPh* 16, 441. § 27. *Mon. şerb.* 442. Belić, *Galičnik* 113. Ribarić, *SDZb* 9, 41. 82. *Pleteršnik* \, 100. Veselinović, *GǴ* 26, 229-238 (cf. *RSl* l, 299). Hirtz, *Aves* 68. 74. Hraste, *JF* 10, 44. Zore *Tuđ.* 11. Radojčić, *NJ* 6, 217-223. *Miklošič* 34. *SEW* \, 149. *Bruckner* 581. *Mladenov* 682. Schwarz, *ASPh* 40, 284-292. *REW*[3] 1823. *GM 225.*

krīti (se), *krijem* impf. (Vuk) *(do-, ispo-, ot-, po-, pre-, pri-, ras-, raza-,* raso/í/-, *s-, salti-, sa-),* sveslav. i praslav. *(*kryti),* »caelare«, prema iter, na *-va- -krívali, -krívam,* samo s prefiksima, part. perf. pas. *(ot')kriven,* u stcslav. u ništičnom prijevoju *pεiЪεъ enъ,* u Dečanskom hrisovulju *skriven.* Radne imenice na *-äc: pokrivač,* gen. *-aca, skrivač,* na *-lac,* gen. *-aoca skrivalac.* Na *-alo: po-, prekrivalo* n. Postverbali *pokriv* »krov«, na *-ka pokrîvka* (Kosmet). Prilozi *iskrivíce* (18. v.) = *skrivicē* (Dubrovnik, *igra* ~), *krijimicē > krimiće, krïom(a), kriomice, skriveč* (gerund prezenta) = *skrívši* (gerund preterita) = *(na) skrivaj* > *skrvaje* (gerund prezenta) (Vodice) »potajno«, odatle radna imenica *kriomčar* = *krijumčar,* gen. *-ára* obrazovana prema *zulumćar* (pored *(-čar),* s pridjevom na *-ev, -ski kriomčarev,* -sfo', *kriomčarstvo* n, denominálom na *-hi krijomčariti.* Ovamo možda *krionica* »mrtvački pokrov (?)«. Od osnove **kry-* > *kri-* postoji još rus. izvedenica *krysa* »krov«, kod nas *kriš* m (18. v., Kavanjin) »zalaz sunca«, prilog *krišom* »kradomice«, s pridjevom na *-ьn krišan* (Marić) »sakriven«. Glas *i* nastao je iz jery-a < ie. *n.* Praslav. prijevojni štěpen za perfektum je nomen actionis *krov,* gen. *-krova* —- *krov,* gen. *krova* (Buzet, ŽK), s prvobitnim značenjem »ono čim je što pokriveno > \° tectum (po semantičnom zakonu rezultata), 2° paluba, kuvijerta« 3° djelo kojim se što sakriva«. Pridjevi na *-ьn krovan* (17. v., Kavanjin), s izvedenicama na *-iça krõvnica* »1° ćeramida, kupa, 2° kovčeg pokriven zaklopcem«, *krovriica* (Istra) »lisnata grana«, na *-jača krôvnjača* »kuća pokrivena krovinom«, *krovinjara* »Strohhütte«, na *-nat krovnat* »pokriven krovinom«, na *-en (s)krSven* = na *-it skrovit* »sakriven«, *skrovitost,* na *-an skrovan, skrovnica* »spremnica« (upor. stcslav. *sbkrovb* »absconditum« > *skrov),* na *-at krovat* »podoban za krov«. Deminutiv na *-ič krović, -ića* (Lika). Augmentativ na *-ina krovina* (18. v., Vuk) »nevaljalu sijeno za krov«, odatle na *-jak kròvinjãk* »krov od slame«. Kol. na *-je kravlje* n. Radna imenica na *-ьc krovăc,* gen. *krSvca* (ŽK) = na *-ar kravar* (neologizam) »pokrivač«. Na *-ište (s)krovište* (13. v., Vuk). Na *-arka krovàrica* »ptica cettia altisonans«. Stcslav. *pokrovъ* > *pokrov* »mrtvačko pokrivalo« ušao je u crkvenu terminologiju: *pokrov Bogorodičin* — *pokru,* gen. *-ovă* (Buzet, Sovinjsko polje) »poklopac« — *pokrőf,* gen. *pokrova* (Cres) »Deckel«. Prilozi *krovom* ----- *u krovu* »tajno« (prema značenju 3[c]). Deminutiv na *-ьc pokrovac,* gen. *-ovca,* s augmentativom na *-ina pokrovčina* »Pferdedecke«, na *-ić pokrovlč* (Buzet). Naziv **po1гго ьсь* »pokrivalo« kulturna je riječ koju posudiše Rumunji u različitim varijantama *pracovitá* — *proskoviţa* »Decke, Kotzen« = *provăţ* = *-vet* »pokrov za kalež«, Arbanasi *pokrove* »ein Tuch« = Novogrci πορκόβα (Tesalija) »Decke«, Madžari *pokrocz.* Neologizam *pokrovitelj* je prevedenica od *protector* »patronus«, s apstraktumom *pokroviteljstvo* »protektorat« ušao je u saobraćajni i književni jezik [za Maretića rusizam, rus. *pokroviteh}.* Stvoren je od *pokroviti* = *pokriti.* Ima i pridjev *pokrovit* »nejasan« (prema *skrovit).* Baltičke usporednice sadrže prvobitno ie. značenje od praslav. *kryti* — *krovī:* lit. *krauti, krauju* »postaviti jedno na drugo« = lot. *kráut* »metati na kup«,

odatle *krava* »kup«. Praslav. značenje »caelare« razvilo se prema tome iz potrpavanja (ra-). Upór. bosanski izraz *potrpaj to* = *zataji.* U gr. κρύπτω. Ie. je korijen *$qrā^x$u- / *qrū- į aru-* »1° gomilati na hrpu > 2° pokrivati« bio raširen formantom *p.* V. *krasti.*

Lit.: ARj 2, 599. 3, 937. 900. 5, 550. 554. 538. 548. 553. 617. 618. 10, 562. *Elezović 2,* 43. 538. Tentor, *JF 5,* 209. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Miklošič* 143. *SEW* 1, 625. 632. *Holub-Kopečný* 189. 190. *Bruckner* 273. *WP* 1, 477. *Trautmann* 140. *Mladenov* 258. *GM* 347. *Tiktin* 1267. Belio, *Priroda* 299. Horák, *ASPh* 12, 299. *Boisacq*[3] 522-523. Fraenkel, *И^иS* 12, 187. Uhlenbeck, *PBB* 27, 122. Wiedemann, *IF* \, 194. Maretić, *Savj.* 94.

kritik m, poimeničen kslat. pridjev *criticus* < gr. κριτικός = na -./UT < *-arius kritičar,* pridjev na *-bsk kritički* = *kritičan* (19. st., Šulek), imenica *kritika,* upravo poimeničen gr.-lat. pridjev *critica.* Apstraktum na *-izam kriticizam,* gen. *-zrna.* Denominál na *-ati kritìkati, -am* impf. (Perast) = prema njem. *-ieren* < gr.-lat. *-izare* < *-idiare kritizirati -tizīrām* — (zamjena sa *-ovati) kritikavau, -ujem.* Učene internacionalne riječi. U srodstvu s apstraktumom κρίσις > *kríza* f (od κρίνω).

Lit.: ARj 5, 556. *DEI* 1161. 1166.

krîv, *kríva* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev (opozicija: *prav,* v.), »1° obliqmis, krumm (konkretno značenje), 2" sakat, hrom, šepav (Korčula, Kosmet), 3ˈ (moralno značenje) reus, schuldig, 4° neprav, neispravan, 5° (u narječjima, Cres) lijevi«, s prefiksom *nakřiv* (Kosmet) »1ˈ dosta kriv«. Izvedenice su najčešće od značenja Γ i 3°. Od prvog je značenja poimeničeno f *kriva* »1ˈ kriva sablja, 2° krivo drvo u stražnjem kraju kukuruzane koje sapinje dolje podumijente. a gore vjenčanice (Dobroselo, Lika), 3ᴸ štap na donjem kraju kriv poput srpa (služi u igri *krivanja* s denominálom *iskrívati, iskrivom* »dobiti kod te igre«, deminutivom na *-ica krivica* i augmentativnom *krivètina), 4 (kriva,* Vuk) svinjska bolest od koje se svinjče obrće, odatle denominai *òkrivati se* (subjekt *svinje), 5° (kriva,* Posavina) rebro u lađe (v.)«. Poimeničenja s pomoću sufiksa na *-ača krivaca* »1° nešto krivo (sablja), 2° seoska plemija, koliba (Kosmet), 3° puška (šatrovački, Sirinić), 4" toponim«, s prilogom na *-ski krivačkī (udariti puškom),* na *-ъc krivac,* gen. *-vca* (Vuk, Hrvatska) = *krivi vjetar* »jugoistočni vjetar (valjda prema značenju 5°) = rum. *crivet* »Nordwind«, na *-adak,* gen. *-atka krivádak* »nešto krivo (drvo)«, na *-alja krivaljei* pl. (Ljubiša) »1° roguljice, 2° (sing.) bijelo grožđe kriva zrna«, na *-aljica krivaljica* »epitet sablji«, na *-aljka krivaljka* »vrst kruške«, na *-ulja krivulja* »1° kriva crta, 2° smokva *(krivüja,* Cres), 3° žensko hromo (Kosmet)«, *-uljica krivùljica* (Dobroselo) »šara na čarapama«, na *-anja krivanja* »krivljenje«, na *-ča krivca,* s deminutivom *krivčica* »1° biljka anagallis, 2° toponim, 3° (Brač) bijelo grožđe«, na *-ičica krivičica* »biljka«, na *-aja krivaja* »veliki nož što se nosi za pojasom«. Ovamo možda *kriče* (Kosmet) »krivenje«. Na *-elja krivelja* m »šaljiv naziv za čovjeka krivih nogu«. Složenice od sintagmi sa *kriv* u prvom dijelu, a u drugom s nazivima predmeta koji mogu stajati nakrivo, često s humoristickom tendencijom: *kriviša-kapa* »koji nosi kapu nakrivo« = *krìvokapa,* također prezime na *-ić, krivobel* (Hrvatsko primorje) »vinova loza«, *krivodo,* gen. *-dola* »1° krivi do, 2° toponim«, *krivodrška* (Vuk) »kruška s krivim drškom«, *krivdglav,* s poimeničenjem *krivòglavica, krivòglêd, krivoguz* m prema f *krivòguza* (Lika) = *krivogüza* (Kosmet), *krivòkura, krivòkur* m = *krivokür* (Kosmet) prema *krivopizd* (za žensko, Vuk), *krivomiga* »biljka jynx torquilla L.«, *krivònog* (Vuk), *krivòok* (18. v.), *krivòputica, krivòstruk* (16. v.), *krivòruk, krivostran, krivošija* (odatle prezime *Krivošīc;* također toponim), *krivoust* = *krivoüs* (Kosmet), *krivòvrat.* Denominali (inhoativ) na *-ati krívali, krívam* »postajati krivim« = na *-iti, -ěti kriviti (se)* — *krívjeti, křivím* (Bella, Ljubiša) »bramati«, *okrīmt* (Kosmet, subjekti *tele, ovce)* »činiti da je što krivo«, *kriviti se* (Smokvica) == *křivit se* (Kosmet) »plakati«. Odatle *krivnja* (Dubrovnik) = *krivnjava* »krivljenje« =-= *krivljăt, krivljem* (Kosmet) = *kriváň, -vjen* (Korčula) »šepati«, na *-udati* (prema *vrludati) krivudati, -am* (Vuk, Boka) *(is-* Piva-Drobnjak), s pridjevima *krivudan, krivudast, -av* (Srbija), *krivudalo* m, *krivudina* »mjesto gdje je što krivo«, *iskrivljivat, -ujem* (Kosmet). Toponimi na *-aj, -aja, -ajica Krívaj* itd. mogu potječu samo od konkretnog značenja. Vrlo je malo posuđenica u okolnim jezicima. Upada ipak u oči κρυβίτσα (Grčka, otok Thera) »koza«, nazvana ovako po krivim rogovima. Od moralnog značenja náhodě se također brojne izvedenice, koje se u najviše slučajeva slažu u sufiksima s izvedenicama od *prav.* (v.). Pridjev je raširen sa *-ьn kriváň, -mia* (17. i 18. v.). Koliko je toponim, kao u Srbiji, ide u prvu grupu. Poimeničenica na *-īk krīvnīk* (16. v.) nije ušla u jezik, nego na

-ьc krivac, gen. *-vca* (12—13 v., Vuk) »reus« prema f *krivica* (17. v.). Apstrakta su na *-da krivda* (prema *pravda)* s pridjevom *krivedan* (16. v., prema *pravedan)* i denominálom *křivditi* (Stulić), na *-ica krivica* pored *krivica* »1° opozicija: *pravica, 2°* smokva (Marulić, prema m *krivac,* konkretno)«, s pridjevom na *-ьn krivičan* (17. v.) i apstraktumom *krivičnost,* na *-ina krivina* sa deminutivom *krivinica, krivinja* (čakavci, 16. v.), na *-nja krivnja,* na *-ost křivost* (prema *pravost'}.* Denominal na *-iti kriviti, krivim* (i u drugim slavinama) *(is-, o-, s-, sa-)* prema iteratīvu *-krivljivati, -krivljtijēm,* samo s prefiksima. Odatle *krivitelj, okrivljenik,* gen. *-ika* (poimeničen part, perf. pas.). Mnogo imeničkih i pridjevskih složenica od sintagmi sa *kriv* u prvom dijelu, a u drugom imenice moralnog značenja: *krivobog* (18. v.), s pridjevom *krivoboški, krivobožan* i apstraktum *krivoboštvo,* na *-ъc krivòЬогас, krivočašće* (17. i 18. v.) »praznovjerje«, *krivôdušan* (18. v.), *krivòkletan,* s poimeničenjem na *-lk krivokletnīk* — *krivozaklinjalac* (17. i 18. v.) i *krivòkletva* (18. v.), *krivòrota* (Stulić) i *krivòrotník* (16. v.), *krivōštovlje, krivotvorac,* gen. *-rea, krivotvorina* (neologizam) »falsifikat«, *krivòvjerac,* gen. *-rea, krivovjerje* itd. Prilozi *krivo, ukrivo* (Piva--Drobnjak). Od značenja 4° *krivci* m pl. (Kosmet) »pijetli koji kukuricu noću ili prije pola noći«, opozicija *pravi* »koji objavljuju zoru«. Prvobitno je značenje konkretno. To pokazuju i baltičke usporednice koje znače samo to: lit. *kreivas* = lot. *kreiss* »obliquus«. Moralno je značenje praslavenska inovacija, stvorena po semantičkom zakonu metafore. Baltičke nam usporednice objašnjuju i podrijetlo samoglasa *i* u pridjevu. Taj je nastao iz ie. dvoglasa u bazi *(s)q(e)rei-* sufiksom *-ųo.* Upór. s drugim prijevojem, a istim sufiksom lat. *curvus.*

Lit.: ARj 3, 900. 5, 556. 563. 566. 583. Vuković, *SDZb* 10, 387. 389. *Elezović* 1, 326. 328. 236. 428. Tentor, *JF* 5, 208. Trojanović, *JF* 5, 224. *Miklošič* 141. *SEW* 1, 618. *Holub-Kopečný* 191. *Bruckner* 276. *ASPh 29,* 115. *Trautmann* 141. *WP* 2, 570. *Mladenov* 257. Meyer, *IF* 31, 466. Sütterlin, *IF* 25, 66. Uhlenbeck, *LUA* n. f., avd. 1., Bd 18., br. 2 (cf. *IJb* 10, 340). Uhlenbeck, *IF* 30, 292. Scheftelowitz, *IF* 33, 162. *Tiktin* 440.

brizolit m (Bella) = *krizalit* (Belostenec) »vrst dragog kamena«. Od lat. *chrysolithus* preko tal. *crisòlito* < gr. složenica χρυσόλιθος, od χρυσός »zlato« i λίθος »kamen« (v. *litica).* Učena riječ.

Lit.: ARj 5, 551. *DEI* 1163.

kríž, gen. *kríža* m (zapadno, katolici) = *križ* (Božava) »1° sinonim: krst (pravoslavci) kao crkveni termin«, pi. m *krizi* »2° svetkovina Spasovo«, *križa* n pl. (Istra) »3° krsta, leđa (Molat), 4° macula in cruciş formam (kod zmije) (Sv. Simun, Zagreb), 5° toponim s pridjevom. *Sveti«.* Deminutivi na *-ic križić* (ŽK), na *-ič križić* (Vuk), *križićak* (ugarski Hrvati), *križića* »vinova loza, biljka«, na -ъc > *-ac krížac,* gen. *-sca,* također biljka; na *-bk* > *-ák křižák,* gen. *-ška.* Postverbal na *-ka kriška* f (Vuk, *~jabuke, lubenice, sira, hljeba)* »Schnitte > šnjíta (ŽK)«, s deminutivom *kríščica* (Vuk). Augmentativ *kríščina* (Srbija). Odatle na *-ara kriškara* (Mačva) »kapa od više komada«, od *križati* »zerschneiden«. Hipokoristik *križa* (Kurelac) »ime ovci«. Pridjevi na *-ьn* > *-an križan (~ni put),* poimeničenja na *-ica križnica* »dva drveta što stoje unakrst« = *krížnica* (Vuk) »kapa katoličkog svećenika«, *krížnik* (17. v.) = *križar* = *križnjak* = *križonosa* (18. v.) »krstaš«, odatle pridjev na *-bsk križničkī* (17. i 18. v.) »krstaški«, i na *-ija križničija,* na *-jaćа križnjača* (Brač) »morska zvijezda«, na *-ev križev,* poimeničen na *-ák križevāk,* gen. *-aka,* na *-ъc > -ac Križevac,* m pl. *Križevci,* sr. r. *Križeve* (18. v.) »isto što kríži«, na *-ka križevka* »kruška«, *krížovka* (Sv. Ivan Zelina) »vipera bērus«, na *-evat križevat* (~ *kum),* na *-at križat* = *križevan,* poimeničen *križatica* »gentiana cruciata«, na *-ast križast,* na *-ište križišće* (Istra) = *krietna* = *križanja* (ŽK) = *križanja* (Krašić) = na *-ur križur* (Istra) = *križopuće* = *križepuče* (hrv.) = *prekríž* (Cres) — zacijelo i toponim *Prekrišje* (15. v., Zagreb) = *Prekriže* pl. (ŽK) »raskršće«. Na *-ol: krizo,* gen. *križala* (Lika) »kriška«. Na *-ulja križulja* (Istra) »zvečac, briza media«. S prefiksom *pokrižak,* gen. *-ška* m (Vuk) »nekakav svetačac oko Spasova dne kojega nema u kalendaru, ali ga narod u Jadru (Srbija) svetkuje ili je nekada svetkovao«, zajedno sa *kriška* dokazuje da riječ *križ* prvobitno nije riječ katolika nego i pravoslavaca i da je religiozno obilježje riječi nastalo kasnije. Upor. još ukr. *kryžka.* Na *-al križao* (genitiv nije potvrđen) »sonchus«. Na *-alina križalina* f »ciklama«, na *-alj Łŕižalj* »biljka«. Na -т *križar,* gen. *-ára* m (18. v., Vuk) »1° krstaš, 2° talijer« prema f *križarica* (Trpanj) »vještica koja ima pod nosom križić«, s pridjevom *križarski.* Na *-ak križah,* gen. *-aka* m (Vuk) »1° talir, 2° vrsta pauka«. Denominali na *-ati križati, -am* »učiniti nešto na križ, precrtati« *(is-, ispre-, pre-, s-),* na *-iti prekrižiti se* (ŽK, hrv.-kajk., Belostenec, Voltiđi.

Stulić) »prekrstiti se«, impf, *prekriživati, -am,* na *-ariti križáriti, križārīm* »krstariti po moru«. Odatle prilog *prekrižice.* Neologizam na *-ala skrižala = -aljka skrižaljka* (iz rus.), stvoren je prema stcslav. i rus. *skrižah* f »tabula«. S prefiksom s je *skriška* f i *skriž ·= skfž* (sa *kri > kf)* »(s)križalina, miholjica, klobučac, ciklama, cyclamen europeum«, na *-an skižan* m »rusomača, *skrižao* »vrsta trave«, *skrižar* m »kolut, discus«, *skrišišće = raskrišće.* Prilozi: *skriž* (Istra) »razroko, škiljavo«, *nasokriž* (Lika) »unakrst« — *nasukriž* (Lika) »prekonož sapeti konje«, *nasukrižice* »nasukrstice«. Upor. slov. *navzkriž, nakri&ce -- nakriž* (hrv.-kajk.) = *naokriške.* Naziv *križ* gotovo je sveslav. (ne praslav.) posudenica iz lat. *crux,* gen. *-cis* kao kršćanskog termina. Nema jedinstvenosti u pogledu posrednika. Prema Miklošiču riječ je posuđena u Panoniji u 9. v. iz stvnjem. *chriuze* < lat. *cruce,* nvnjem. *Kreuz.* Kiparsky uzima kao vrelo istro-rom. *krūze (Atlante italosvizzero* karta 790, punkt 398). Ali istroromansko kršćanstvo nije moglo biti izvor, nego nastojanje oglejskih patrijarha u pokrštavanju južnih Slavena, naročito Hrvata i Slovenaca. Zbog toga *križ* kao kršćanski termin ide zajedno sa *korizma.* Vrelo je furlanski *croz.* Glede prijelaza *ro* > n upor. *Kimъ < Roma,* tj. zatvoreno lat. dugo *o* bilo je reflektirano sa M i u vezi s rom. *r,* koje je bilo mekše, palatalnije nego slav. *r,* dalo je *r'u.* U toj vezi razvilo se **riu* jednako kao *judaeus > žiᵣdovinb.* Ne rnože se uporedivati s arb. *kryq = kruć* (Ulcinj) = *krućt* »krsta (dio tijela) «(Ulcinj). Ribarska pošta u Ulcinju *Āda Kruču* je zacijelo mlađa posudenica. Arb. *kryq* ide zajedno s rum. *cruce.* Iz balkanskog je latiniteta. Stoji na štěpenu vulgarnog latiniteta, dok slav. *križb* iz 9. v. sa *ž* ide zajedno sa *kalež < calice, čomož* (v.), tj. pretpostavlja sonorizaciju *cruce > *cruge > croie.* Glas *ž* nije refleks za stvnjem. *z.* Prezime *Cruce* 1283. == 1124. *Crasi, de Crono, de Crasi, Crose* 1330, u Dubrovniku 12—17. v. *Crasi, Crosio* 14. v., *Crusi* glasi sa *-ič Krušíc* 1253, predstavlja đalm.-rom. refleks *s* za *-će.* Upor. *Valdanos* (Ulcinj) < *vallis de nuce.* Preko madžarskoga je *kuruc* {1514, 1697, 18. v.) < lat. *cruce* »1° vojnik, konjanik, 2° malen čovjek (Lika)«, madžarski apstraktum *kurusag* m »ustanak, buna«, od madž. *kurucsok* »seljaci pobunjenici«.

Lit.: ARj 4, 1. 5, 553. 471. 678. 818. 901. ' 7, 406. 471. 666. 639. 10, 559. 11, 569. 570. *Pleteršnik* l, 666. 678. 680. 771. 816. Maretić, *NVj* 3, 192. Tentor, *JF* 5, 208-209. *Miklošič* 141. 304. *ASPh* 11, 110. *SEW* l, 619. *Holub-Kopečný* 191-192 *Bruckner* 276. .KZ 48, 182. *Kiparsky* 114-115. Mikkola, *MSNH* 7, 261. si. (cf. *IJb* 11, 467). Boháč, *LF* 35, 223-226. 432-435. Matzenauer, *LF* 9, 10. *REW*[3]2348.

Krk[1], gen. *Krka* m (Budmanijev akcenat) »1° otok u Kvarneru, 2° glavno mjesto na njemu«. Potvrde od 1388. *z Krka, v Krči* 1466, 1470. *v Krk.* Pridjev (ktetik) *krčki* (13. v., Zakon vinodolski), *knežija krčka.* Etnik na *-janin Kȑcanin* (14. v., Statut krčki, pl. m *Krcane)* m prema f na *-inja Krkinja.* Tal. je naziv sasvim drugi *Veglia,* koji govore i Hrvati *Veja.* Taj se osniva na Porfirogenetovu Βέκλα < vlat. *veda < vetula,* pridjevski deminutiv od kllat. *vetus,* gen. *-eris.* Na tom se osniva i krčkoromanski *Vikla* i ktetik *veklesun* < vlat. *vekl-* sa dvostrukim pridjevskim sufiksom kllat. *-ensis* > vlat. *-esis* + *-anus* > krčko-rom. *-un.* Mlet.-tal. *Veglia* nastao je iz suglasničke grupe *cl > gì* (furi.), upor. *Mutuḷa > Muda > Mugia > Muggia.* Ktetik je na *-otto* (upor. *ćozot* od *Chioggia < Claudia)* < gr. -ατής *vegliato.* Βεκλα > *Vikla* je poimeničen pridjev ž. r., jer se podrazumijeva *civilas* »Stari grad, Città vecchia«. *Krk* točno reflektira antički toponim *Curicum.* Problem je dvostruk: 1° kako to da su antički toponim očuvali Hrvati, koji su ga morali čuti u 7. vijeku od domaćih Romana (ti su se održali sve do konca 19. v.), a i oni su ga napustili, 2° ako je *Vekla = Vikla* po značenju »stari grad«, pita se da li je postojao na otoku *Novi Gradi* Oba se problema danas još ne mogu riješiti. Moguća su samo nagađanja. Istaći treba da se iz starine na natpisima očuvao i etnikum *Curicta,* koji je obrazovan s pomoću ilirskog sufiksa *-ta* (upor. *Delmata).* Može se nagađati da se *Curicum* održao u toponomastičkim izvedenicama *Kakarǎjne* f pi. i *Kokorece* n, nazivi krčkih njiva. Reduplikacija početnog sloga upućuje na jaku onomatopejsku izmjenu, ako je nastalo od pridjeva *Curie + -ina* ili *-ena* i *Curïcticum,* u krčko-rom. **Corecaina, *Corećeco* sa metatezom i asimilacijom **Karakaina, Cocoreće.* Kako za te promjene nema dokaza u historijskim tekstovima, ostaju samo lingvističke kombinacije. *Vekla = Vikla* mogla je nastati prema tipu *Civilas vetus ragusina > Cavtat,* tal. *Ragusavecchia,* u krčko-rom. ** Vikla corecaina* ili **corećeco. Novi (krčki) grad* mogao je biti ondje gdje je danas *Punat* »Most«, koji je Punat spajao preko Prnibe sa Krkom.

Lit.: ARj 5, 594. Skok, *Slav.* 21-3. *AGI 25,* 132-135, §§ 121 i 122. 24, 23, § 21.

krk[2] (narodna pjesma), indeklinabilni pridjev kao epitet za *čoja (krk-čoje, čakšire)* = sa tur. *-li krkli (đerdan od krkli merdžana,* Pavlinović) = *na.krk.li dolama* (Relković). Rapić ima *(patiti od) krkli pantofola iliti cipela* zacijelo u značenju »tijesan«. Martić ima: *krklom gorom zaci* u nejasnom značenju. Možda je u vezi s tur. *kırkmak.* V. *krkma.*

Lit.: ARj 5, 593. 594. 7, 406. *Školjić?* 418.

krk[3] m »Halš«, češ., polj., gluž. praslav. riječ *(*ktrkb),* istisnuta je u hrv.-srp. od *grlo* (v.). Da je nekada postojala i u južnoslav., dokazuje rum. *cârcă* »Buckel, Rücken« í naše izvedenice na *-aca kȑkača* (18. v.) »leđa, hrbat« s prilozima *hrkače, nakrkače (nositi,* Vuk) = *na krkače* (Kosmet) = *nakrkač* (Bakar, Grižane), u deminutivu *krkačice, krkačkē* (Crna Gora, Ljubiša), *krkiča nosit* (Istra), s denominálom na *-iti krkačiti, -īm* »tovariti na krkače«. Bez sufiksa glasi prilog *krke = na krke* (Stulić, Pavlinović) = *(uzeti dítě u) kȑke = kȑkice* (Vodice, Istra). Naziv *kȑkača* (Dobroselo, Lika) i bačvarski je termin »dva obruča shvatnjaka«, *krkače* f pl. »dvije žice uvedene između zubaca«. Ovamo ide zacijelo i *krkljati, -ām* (Lika) »nositi dijete« i *kȑkiti, krkīm* (Dobroselo, Lika) »tješiti rasplakano dijete«. V. još *grčiti = krčiti.* Ie. je korijen **(s)qer-* »okretati, savijati« raširen na *q.* Prema tome je u prasrodstvu sa stvnjem. *hrukki > Rücken,* sanskr. *kṛ́katam* »Hals, Gelenk«.

Lit.: ARj 5, 592. 594. 593. 7, 406. Ribarić, *SDZb* 9, 160. *Elezović l,* 329. *Miklošič* 156. *SEW* \, 667. *Holub-Kopečný* 187. *Bruckner* 220. *KZ* 48, 175. *GM* 135. *WP 2,* 569. *Tiktin 292.*

krk[4] (Bosna) »četrdeset«, brojnik u *krk viziino,* u složenicama u kojima označuje vojne zapovjednike: *krk-gazija* (v. *gazila) od dva pašaluka, krk-serdar sa Gacka = kȑserdar,* gen. *-ára* (Srbija), v. *serdar.* Turcizam (tur. *kırk* »40«).

Lit.: ARj 5, 593. 630. Skok, *Slávia* 15, 360., br. 433.

krka (Vela Luka, Muo, Korčula, Pavlinović, Ostojić) = *krga* (Sv. Stefan, Paštrovići, Budva) = *krjka* (Mljet) = *korka* (Zore, Slovinac, Dubrovnik) »(ribarski termin) borova kora koja se stavlja u pilo od ulja, pa se tuče i vari (služi za tanganje /v./ ribarskih mreža)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *cortex,* gen. -žas, s očuvanim *k > g* pred *-e* u **cortice.* Upor. arb. *korqe* f »Rinde«, Logudoro (Sardinija) *corteghe,* tal. *cònice, corteccia.*

Lit.: ARj į, 344. 593. Zore, *Rad* ПО, 217. 116, 217. Skok, *Term. 72.* Macan, *ZbNŽ* 29, 206. *GM* 200. *REW*[3] 2263. *DEI* 1126.

krkala f (Ston) »balega« = *krkalo* n (Žrnovo, Korčula) »nečist od mazge«. S augmentativnim sufiksom *-ina kȑkalina* (Ston, Pavlinović) = *krkaljina* (Kurelac) = *krkovina* (Stulić) = *krkolina* (Lika) »konjske izmetine«. Denominal na *-iti kȑkaliti (u jasle,* subjekt *konj")* »gnusiti«. Upor. *krkavina* »biljka rhamnus frangula L.« i *krkovina* (Dalmacija, Danilo) »vinova loza bijela grožđa«. Za tu biljku daje se u *ARj* i oblik *krhlikovina* (Šulek). To je slov. *krhlíka, krhlíkovec, krklíkovina* »Faulbaum, rhamnus frangula«. U tom značenju je *krkavina = krhlikovina* zacijelo izvedenica od *krhak > krk* (v.). Da li je odatle i naziv životinjske nečisti, ne zna se. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od pridjeva na *-alis corbicale,* od **corbїcus.*

Lit.: ARj 5, 593. 594. 595. *Pleteršnik* l, 472. *SEW* l, 630. *REW*[S] 2223.

Kȑkar, gen. *Kȑkra* (Budmanijev akcenat),. danas *Korčula,* poklapa se posvema sa Porfirogenetovim τα Κούρκουρα, ἡ Κούρκρα ἤτοι το Κίκερ u polovici 10. v. U 16. i 18. v. *Krkar.* Od Dubrovčana 'upotrebljavaju *Krkar* Na-Iješković i Marin Držić. *Krkar* se zvao i poluotok *Pelješac = Pelisac,* gen. *Pelica.* Pridjev (ktetik) na *-bsk krkarskī* kod dubrovačkih pisaca. Etnik na *-janin Krkranin* (16. v.). Danas nema traga tom nazivu. Zamijenio ga u narodnom govoru *Korčula <* mlet. *Cúrzola,* koji pravilno reflektira predrimsko Κόρκυρα, zacijelo mediteranskog podrijetla. Upor. isti naziv za *Krf* (v.). Porfirogenet razlikuje dva romanska *naziva,* u kojima je, kao i u mlet., ipsilon zamijenjen sa *u,* ali je pred njim očuvan velar u Κούρκουρα = Κούρκρα (sinkopa penultime), dok je u mletačkom palataliziran po pravilu (υ = ш) *Cúrzola.* Treći Porfirogenetov oblik Κίκερ interpretiran je kao oblik neretljanskih Hrvata, u kojem je sonantno r bilježeno s *ir,* s :mo je *r* ispalo zbog disimilacije, dok je υ zamijenjen poluglasom *ъ > e.* Pridjev (ktetik) na *-bsk korčulanski* stvoren je prema tal. na *-ano curzolano.*

Lit.: ARj 5, 595.

krklja f »ein Block Holz, caudex«, prema Štrekelju ide zajedno sa slov. *kflj* (Dolina Soče, Gorensko, Notranjsko, Istra) »Baum—

klotz« = *krlja í* »isto«, odatle na *-aca krljača* (Gorensko) »Prügel« i *gflj* m (Škrilje) ^Knorren«. Kol. na *-ad křljad* f, gen. *-i.* Štrekelj predlaže kao izvor mlet. *carlo* »toppo, pezzo di legno grosso e talvolta informe nel quale sta ficcato il fuso, e serve di piedestalio e base dell'arcolaio«. Taj etimon ne objašnjava *k u krklja.* Mlet. *carlo* može biti ista riječ koja i tal. *cario* »rullo«, deminutiv na *-ulus* od *currus* »kola«, koje ne objašnjava značenje hrv.-srp. i slov. riječi. [V. i s. v. *krlj*[2]*].*

Lit.: ARj 5, 596. Štrekelj, *ASPh* 12, 460. *DEI* 1112.

křkma f (Kosmet) »1° vrsta solura, 2° postrižena kosa na glavi žena oko sljepočica i čela« = *krkmeta* n pl., gen. *krkmētā* (Vuk) »kovrčice, uvojci, zulovi« = *křkma* »Locke«. Ovamo apstraktum *krklàma* f (Vuk, Srijem) »(krznarski termin) ostrižine, vuna ostrižena sa šivenih kožuha«. Denominai *krklàisati* »raskasapiti« = *krklèisati, -išem* (Vuk) »sastrići vunu u kožuha oko rukava i unaokolo«. Balkanski turcizam (tur. *kırkmak* »strici«, pasivni oblik *kırklamak* »tonderi«, skraćeni infinitiv *kırkma* »striženje«) iz oblasti zanatskih izraza: bug. *perce kărkmalija,* arb. *kërkma* »kurz abgeschnittene Vorderhaare der Frauen«. Nastavak *-laisati — -leisati* sadrži tur. pasivni sufiks *-la* i *-isatì.* V. *krkli.*

Lit.: ARj 5, 594. Skok, *Slávia* 15, 360., br. 435. i 436. *Elezović* 1, 329. *GM* 188. Matzenauer, *LF 9,* 10.

krkočitac, m, gen. nepoznat (Šulek) »biljka marrubium vulgare L.«.

Lit.: ARj 5, 595.

křkuša f (Vuk, Srbija, Zagreb) »1° riječna riba gobio fluviatilis Flem., 2° ime ovci (Bruvno)«, sa deminutivom na *-ica kfkušica* »isto«.

Lit.: ARj 5, 595.

krluč m (Sarajevo) »mač«. Složenica *kùlučkesa* (Vuk) »husarska kesa o ramenu«. Balkanski turcizam (tur. *kılıç)* iz vojne terminologije: bug. *kalać,* arb. *këlë'ç* »isto«. Glede zamjene tur. *ı* > *r / u* upor. *krz* i *kadıma* (v.).

Lit.: ARj 5, 771. Skok, *Slama* 15, 360., br. 437. *GM* 192.

krlj[1] m (Vuk, Srijem) »1° biljka čepčeg, (v.), sonchus oleraceus L., 2° (prema Vuku) ricinus communis«, deminutiv na *-ić krlić* (Sabljar) »isto kao 1°«. U bug. je *karlež* »1° Zecke, 2° ricinus communis« = *krleš* (Kosmet) "(prema Elezovićevim primjerima je) Zecke ili sonchus oleraceus«. Isti je korijen u *krlja* f *(goveda* i *ovčija]* »1° tabanus bovinus L., 2 melophagus ovinus L.«. Ti se crvi zovu *krljep* i *krpelj,* gen. *-élja* (Vuk, 18. v., Dubrovnik) »ixodes ricinus, klop (ŽK)« = *krpelj* (Kosmet) = *krpijel* (Crna Gora). Vjerojatno je *krpelj* nastao od *krljep* metatezom, koja je nastala unakrštavanjem sa *krpuša* (v.), a *krljep* je, čini se, složenka od *krlj* i *lijepiti,* jer postoji poredba: *prionuo je kao krpelj* [Usp. i s. v. *krpuša*[1]*].* Po srijedi je možda i unakrštenje sa *krpa,* jer *krpelj,* gen. *-elja* označuje i biljku koja se zove u imperativnoj složenici *krpiguz* (Vuk) »seteria verticillata Beauv.«. U Boci prema Vuku mali *krpelj* u ušima psa zove se *kršijelj,* sa nerazumljivim *š* mjesto *p.* V. *krhak.*

Lit.: ARj 5, 596. 652. 628. 629. *Mladenov* 265. *Doric* 165. *Elezović* \, 329. 332.

krlj[2] m. (Dubašnica, Krk) »hrek u suhog stabla« = *krlja* f (Vuk, Kosmet) »1° hřeb, hrek, 2° čokot (vinove loze; Srbija između Morave i Timoka)«. Kol. *křljad f* (Vuk), sa deminutivima na *-bk krljádak,* gen. *-tka* i na *-ić krljađić* (Vuk). Kol. na *-je krije.* Zacijelo je izvedenica na *-/ -*f *-io* od praslav. **kvr-jb** stcslav. *kbrjb,* češ. *kef,* polj. *kierz.* Upor. lit. *keras* -»parijez« i *kirsti* -sječi drva«. To je ništični prijevoj od korijena (v.). [V. i s. v. *krklja].*

Lit.: ARj 5, 596. Novaković, *ASPh* 20, 62. *Miklósié* 157. *SEW* l, 672. *Holub-Kopečný* 168. *Bruckner* 274. Scheftelowitz, *IF* 33, 143. *BoÍsacf* 509.

křljav (Lika), pridjev na *-av — křljast* (Lika) »krezub«. Hipokoristici *kfljo* m prema f *krlja* (Dobroselo, Lika) »muško, žensko krljastih zuba« = na *-an* (kao *Milan) křljan* m (upór. rum. *cariati) —* na *-esa křlješa* (Lika) = *krljòzub* m prema f *krljòzuba.* Semantički odnos *krljati, -am* (Ljubiša) »bolovati« postaje jasan ako se pretpostavi da je bolovanje nastalo od *krnjeg zuba.* Od tog značenja moglo je nastati s prefiksom *od: okřljati (sé), -ām* (Vuk, Lika) »oporaviti se« < **ot-krljati se* »tj. riješiti se bolovanja«. V. *krevati.* Osnova *krlj-* zaista je mogla nastati na osnovu disimilacije *r - nj* > r - //' od *krnj* (v.). To se vidi u *òkrljak,* gen. *òkrljka* (Lika) »1° krnj zub, 2° krnj lonac (Dalmacija)« = *okrljančina* (Čitluk, Bosna) = *òkrnjak,* gen. *òkrnjka* (Lika) »isto«, *okrljati* »okrnuti«. Ali to tumačenje nije izvjesno, jer u polj. postoji također

/ mjesto *n: karleć* »krnjiti«, *karlowaty, karlık,* a u lit. također *kurlas* — lot. *kurls* »gluh«. Može se raditi već u prajeziku o sufiksu *-lo* mjesto *-no.* Nije jasna veza sa *iskrljati, -ām* pi., jednom potvrđeno u stihu narodne pjesme crnogorske: *jer se hoće iskrljati kula.* Daničić stavlja u isti red sa *krhati (kršiti, .kršan)* sa gubitkom *h.* Ne vidi se ni veza korijena *krl-* u bug. *karlež* »ovčarska gega«, *karlici* f »drvene kuke«, *kariig j-k* »Wandhaken, Schäfcrstab (kojim se hvataju ovce)«, *kãrlják* »Heugabel«, *kãrlug* »Hirtenstab«. Oblik *kariig* i *haring* posudiše Rumunji *carlig* »l ° Haken, Hakenstange, 2° Legeangel«, *incârliga, cârligat* »hakenförmig, gekrümmt«. Upor. toponim *Krljtig* (Srbija).

Lit.: ARj 3, 901. 5, 596. 8, 862. Daničić, *Kor.* 269. *Tiktin* 296. *Mladenov* 255. *Doric* 165.

krma[1] f = *krma* (Crmnica) = *karmâ,* gen. *-e* (Hvar), praslav. brodski termin, < > 1 ⁼ (na Jadranu) stražnji dio broda, puppis, 2° (Vuk) Steuerruder, veslo, timun (v.) > dumen (v.)« = *krma* (Istra) »gubernaculum«. Sa lat. sufiksom za oruđa *-arium* »-ilo« **krmar* > (sa disimilacijom *r - r > r - n,* upor. *orman* pored *ormar <. armarium) křman,* gen. *-dna* (18. v., Došen) == *krmilo* n, s denominálom na *-iti krmániti, krmaním.* Ova izvedenica, koja je slabo potvrđena u hrv.-srp., mora se pretpostaviti za panonsko-slav. prema madž. slavizmu *kormány* »1° veslo, 2° vlada«, s radnom imenicom *kormányos* i glagolom *kormányozni* »1° veslati, 2° vladati«. Madžarski slavizam ponovno je ušao u hrv.-srp. : *karman,* gen. *-ana* (18. v.) »krmilo«, *kormānoš* = *krmānoš* (Srbija, Milićević), s pridjevom *kòrmānošev,* »krmar, dumendžija«, *kormanitì, kòrmānīm* (Vuk, Vojvodina) »veslati«. U značenju »vlada« madž. je slavizam prevedenica od gr. κυβερνάω = lat. *gubernare.* Sa lat. sufiksom *-arius* za radne imenice *křmar,* gen. *-dra* m (Vuk) »kormanoš, dumendžija, pilot«. I u toj izvedenici postojala je disimilacija *r - r* > *r - n,* kako se vidi u radnoj imenici na tur. *-džija: krmandžija* (crnogorska pjesma), u šaljivom nazivu *křman* (Lika) »čovjek koji ima veliki nos«. Od *krma* još su ove izvedenice: pridjev na *-ьn krman* (Stulić), deminutiv na *-ica křmnica* (Vuk), na *-ilo krmilo* (također stcslav. i rus.) »veslo, timun, dumen, kormán«, s deminutivom *krmilica* f »argutla, ribola«. Kod Stulića je zamijenjen *r* > *or* (prema *kormán") kormilo,* s radnom imenicom na *-ač kormilač,* i pridjevom *kormilan* i deminutivom *kormilce.* Te Stulićeve riječi označuje Budmani kao nepouzdane. Stara izvedenica na *-čija* (upor. *tepčija): krmčij* »krmar«, *krmčija* = *kromčija* (Crna Gora, Bogišić) je termin pravoslavne crkve za *nomokanon.* Denominál na *-iti krmiti, krmím* »veslati, krmániti«, *iskŕmiti, ìskfmìm* pf. (Vuk) prema impf, na *-va* iskmiIjívati* »vodu iz čamca izbaciti« = *skrniiti, skfnam, prikrmiti* »links steuern«. Praslav. brodski termin, koji se nalazi i u drugim slavinama osim u češ. i polj., posudiše u cijelosti Rumunji *cârmă — corina,* radna imenica *cârmaciu — cârmaș,* -г; i glagoli *cârmaci, cârmui, cormeni, carman.* Što se tiče etimologije, nema jedinstva. Dok Boisacq i Meillet vide prasrodstvo u gr. πρύμνη »puppis« (posuđeno u Dubrovniku *prudijes,* v.), drugi (kao Matzenauer), s više vjerojatnosti, u gr. κορμός »tronc d'arbre, bûche, rame«, koje je od ie. korijena **(s)qer* »rezati« sa sufiksom *-mo.* Od istog je ie. korijena i *krnj* (v.). Prema toj etimologiji bi bilo prvobitno značenje »1° odrezana prijećka > timun, veslo«, onda (po semantičkom pravilu sinegdohe) »2° onaj dio primitivne lađe gdje je stajalo krmilo za upravljanje«.

Lit.: ARj 3, 901. 5, 597. 602. 344. 599. 610. Miletić, *SDZb* 9, 614. Hraste, *BJP* 8, 27. Tentor, *JF* 5, 210. *Miklošič* 156. *SEW* l, 668. *Mladenov* 266. *WP 2,* 577. Matzenauer, *LF* 9, 20. Meillet, *BSLP* 23, 85-86. (cf. *IJb* 10, 341). *RES* 7, 5-8. *Boisacq** 818.

krma[2] f (16. v., Hrvatska, Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. *(*kvrma),* »1° hrana uopće, 2° (specijalizacija) hrana za stoku« = *krma* (Kosmet) »jarma, trice«. Na *-ьc kŕmac,* gen. *-mea* (Istra) = na *-bk krmak,* gen. *-mka* m (Vuk) »verres« prema f na *-ača krmača* (Vuk) »scrofa«, s pridjevom na *-in krmačm,* deminutivom na *-ica krmačica,* augmentativom na *-ina křmačina* = na *-etina krmačetina,* radnom imenicom na *-jar krmačar* (Vuk) »koji goni krmače kod igre«. Deminutivi na *-e krme* (18. v.), s pridjevom na *-/ křmećł* (17. v.), poimeničen na *-jak krmećak,* gen. *-aka* »1° svinjska staja, 2° pl. opanci od krmeće kože«; ovamo možda i *krmečara* (Voćin) »rana esculenta«; *křmče,* gegn. *-eti* (18. v.), na *-ić křmčić,* na *-sce křmešce,* gen. *-eta.* Kolektivi na *-ad f krmad* (18. v.), *-adija krmādija, krmčad* = *krmčadija.* Na *-etina krmetina* (18. v.) »krmeće meso«. Pridjevi na *-ast krmast* (Lika), na *-en krmen* (Istra) »tovan, ugojen«, na *-ski krmskī* (Crna Gora) »1° krmeći, 2° u imenicama biljki«, na *-ьn* samo u *krmnjak* (Stulić) »majális« i *krmnih* u starijem jeziku =

na *-ar kȑmar,* gen. *-ára* m (Lika) »svinjar« prema f na *-ica krmàrica,* s pridjevima *krmarov, krmaričin,* deminutivom na *-če krmarče,* gen. *-eta* »svinjarče«. Na *-kinja: krmkinja* (17. v., jedna potvrda) »krmača«. Denominal na *-iti krmiti, kfmīm* (Vuk) *(do-, is-, na-, pre-)* »hraniti«, *nakrmiti, nakrmím* (Orahovica, Slavonija) »napiti se«. Odatle radna imenica na *-telj krmitelj* m prema f *krmiteljica.* Postverbal *prèkrmak,* gen. *prèkfmka* m (Vuk) »muško june od godinu dana«, deminutiv na *-e prckfmče,* gen. *-eta* (Drsník, Kosmet). Ovamo iz folklora izvedenica na *-ina* (apstraktum) *krmlni* (Istra) = *karmlnje* f pl. (ŽK) = *karmina* pored *karmina* (običnije u pl., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Vuk) »daća, pogrebac (Krk)«. Nema nikakve veze s lat. *carmina,* jer se tu ne pjeva, nego se drže molitve za pokojnike i jede. [Usp. i s. v. *karmina].* Praslav. *Ъгъта* moglo bi biti i baltoslav. riječ prema lot. *harms* »wohlgenährt«. Uporeduje se i sa lit. *šerti, šeriu* »krmiti«, *šeřmes* »daća« < prema Brückneru od ie. **sker-.* Ali može biti i od istog korijena od kojeg je i *krnj* (v.) jednako kao *caro,* gen. *carnis,* gr. *κέρμα* »petite coupure«, od *κείρω.* To bi značilo da je specijalizacija rezanja na »hraniti« kao u *ponio,* gen. *-onis* > *porcija,* tj. »odsječen komad za ishranu«, kao u lat. *cena* (upór. *kanata)* < ie. **aeri-snā.* U poredenju sa značenjem u ostalim slavinama, specijalizacija na svinju je samo štokavska, slovenska i češka.

Lit.: ARj 2, 599. 3, 910. 5, 597. 698. 599. 603. 7, 407. *Mažuranić* 489. *Elezović* 1, 329. 438. 2, 125. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 668. *Holub-Kopečný* 187. *Bruckner* 220. *KZ* 51, 232. *WP* 1, 408. *Mladenov* 265. Šuman, *ASPh* 30, 303. Petersson, *IF* 24, 269. Agrell, *Zur b.-sl. Lg.* 24. Isti, *Zwei Beiträge, LVĀ* 31 (cf. *IJb* 8, 203). Machek,' *Slávia* 16, 187. Buga, *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). *GM* 216. Schwyzer, *KZ* 63, 59. i sl.

krmaùkati, *-ànce* (Vuk, subjekt *mačka)* = *krmavkãti* (ŽK) = *krnjaùkati, -ànce* (Vuk) = *krmetìkati, -eučē* (Lika, subjekt *dijete),* impf, prema pf. *krmeúknuti, -èukne* (Piva-Drobnjak), onomatopejski glagol kojim se oponaša glas mačke ili djeteta, od onomatopeje *mau* »uzvik kojim se oponaša glas mačji«. Oformljeno u imenicama *mauk* m = *mjàuk* (Lika), *maùkava* (Grbalj), *maukavac* m prema na *-ica maukavica* (Stulić), *mjaúkalica, mjaúkalo* (Lika), *mjaúkanja.* Odatle glagoli. Također s ispuštanjem prvog sloga: *mijàukati, -če* (Vinkovci) = *mjaukati, -če* (Lika) impf, prema pf. *mijaúknuti;* mijenjanjem *mj* > *nj: njaukati, -če* — *njučiti* (Vitezović) = *njavrkati.* Onomatopeja je ne samo sveslavenska nego i romanska i germanska.

Lit.: ARj 5, 599. 605. 601. 6, 536. 535. 653. 782. 783. 8, 273. 285. Vuković, *SDZb* 10, 389. *Miklošič* 184. *SEW 2, 21. Bruckner* 330. *Mladenov* 313.

krmeguša f (Crna Gora) »neka ptica«. Hirtz i Broz-Iveković uporeduju sa *grmuša* »Sylvia«, *grmuška, grmušica.*

Lit.: ARj 5, 600. Hirtz, *Aves* 146. 226.

kȑmelj, *-élja* f (Vuk, ŽK, slov.), m (17. v.) — *krmeželj,* gen. *-zija* m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, slov.), oba oblika najčešće u pl. *krmelje* f pl. (Vodice), praslav. **grbmedb,* »1° gramiae, 2° (metafora) slijepo oko na trsu (Zagorje)«. U stcslav. i rus. sa *g* mjesto *k: grbmeždb,* s pridjevom *grěměžlivyjb.* Izvedenice su od oba oblika *kȑmelji* i *krmeželj.* Pridjevi na *-ъn krmeljan* (Kavanjin), na *-av krmèljav* (Lika), poimeničen *krmèljavac,* gen. *-avca* m prema f *krrneljavica,* na *-sa krmeljavša* m (Lika), na *-ast krmèljast* (Stulić), na *-iv krmeljiv* (17. v.) = *krmeljiv* (Vodice), poimeničen na *-ъc krmèljivac* prema f *krmèljivica,* složen pridjev sa *oko* u drugom dijelu *krmèljōk* i *krmèljokast.* Augmentativ na *-ina krtnèIjina.* Denominal na *-ati krmèljati, -am* (Vuk). Od *krmeželj:* pridjev na *-iv, krmezljîv* (ŽK, Vodice), poimeničen na *-ъc krmežljlvac,* gen. *-ivca* m prema f *krmežljivka.* Taj se pridjev govori i na teritoriju gdje je imenica *kȑmelji* f, kao ŽK i u Vodicama, tako da je area oblika *kemelji* daleko veća od aree *krmeželj.* Promjena *gr* > *kr* u hrv.-srp. i slov. nije objašnjena. Ovamo ide zacijelo i *krméčiti, krmečlm* impf. (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović) »loza *krmeči* kad ostaje pri krmelju, tj. pri slijepom oku na trsu«. Prema stcslav. rijedak sufiks *-ědb* < ie. **-ēdio* zamijenjen je češćim *-el* (upór. *pogibelj').* Prijelaz *-ědb* + *-ljiv* > *-žljiv,* razumljiv u stcslav., izoliran je u hrv.-srp. Uzimlje se prasrodstvo s lat. *gramiae* i got. *grammipa* »mokřina«. Ie. je korijen **qrem-* »vlažan«.

Lit.: ARj 5, 600. 601. Ribarić, *SDZb* 9, 160. *Pleteršnik* 1, 473, *Miklošič* 80. *SEW* 1, 360. Brückner, *KZ* 45, 42. Matzenauer, *LP l,* 198. Iljinski, *RSl* 6, 222.

kȑn, *kfna,* ie., baltoslav., praslav. pridjev, »mutilus« = *krnj, krnja* (Vuk, prema određenim pridjevima tipa *danji* i prema izvedenicama s pomoću sufiksa -ra, *-jaga, -jača).*

Izvedenice su od oba pridjevska lika. Od *km:* poimeničenje ž. r. *krna* (Dubica) »biljka balsamina hortensis Desp.«, veoma često u toponimima, kao *Krn* (vrh), *Kfna jela* (selo u Hercegovini), *Krnaja* (šuma, Daruvar), u složenicama *krnònos* (17. v.) = *kriwnosan, krnòruk* (17. v.), *krnòzub* = *krnozuban,* poimeničen na *-ъc krnozubac,* prezime *Krnić, krnobranište* »bedem«, denominal *kȑniti, kfnīm* impf, prema pf. *ohrnuti, -ēm* (Risan) »načeti«. Tako i u rum. *earn* »stumpfnasig«, deminutiv na lat. *-icellus camice!, a carni.* Izvedenica na *- га krnja* f (ŽK) »1 ' ostatak okrnjenog zuba u vilici, 2° žena krnjastih zuba (Ston)« == *krnje* (srednja Dalmacija, Pavlinović), »3 ime domaćim životinjama«. Poimeničenja s pomoću sufiksa od *krnj:* na *-ъc krnjăc,* gen. *-njcâ* (Istra) »(oljušten) kukuruzni klip«, na *-jača krnjača* (Vuk, Banija) »kukuruzan hljeb ukiselo (zacijelo tako nazvan zbog toga što se lako lomi), na *-adъkъ krnjadak,* gen. *-atka* (Boka) »ostatak okrnjenog zuba u vilici«, na *-jaga krnjaga* »komad od razbijenog suda«, na *-jak: kȑnjak,* gen. *-aka* (18. v.) »majális«. Hipokoristik *krnjo.* Na *-ivica krnjivica* »biljka ajuga reptans«. Složenice *kȑnjonos, kfnjorog, kȑnjoroga* »koza bez rogova«, *krnjòzub* (Ston), s prilogom *krnjezubački* (govoriti). Pridjevi rašireni na *-av, -ast kȑnjav* (18. v., Vuk, Kosmet), poimeničen na *-ъc kȑnjavac,* gen. *-avca* (Istra), s glagolom *okrnjãvlt* (Kosmet), *krnjast* (Vuk). Denominal na *-iti: krnjiti, krnjim* (Vuk) *(o-)* prema *okrnjivati, okrnjujēm* (s-), s postverbalom *òkrnjak,* gen. *òkrnjka,* s augmentativom *okȑnjčina,* na *-āti čkrnjati, -ãm* (Vuk) »strugati kože kad se čine« < **skrnjati* > **škrnjati* (upor. *škopiti* za *skopitf).* Ovamo ne ide *krnja* = *krnje* f pl. (Vuk, Hrvatska) »korice od noža, od sablje«. Miklošič uporeduje sa češ. *krně* »Klinge«. U baltičkoj grupi prenesen je ie. pridjev na druge dijelove tijela, u lot. narječjima *kuorns* »gluh«. Potpuna je usporednica u sanskrt. *kīrnas* »verletzt«, avesta *karna-* »gluh« kao u lotiškom. Ie. je korijen **(s)qer-* u ništičnom prijevoju raširen sufiksom *-no.* v. *krlja.*

Lit.: ARj 2, 53. 5, 603. 605. 604. 606. *Elezović* 1, 25. 330. *Miklošič* 113. 156. *SEW* 1, 669. *Holub-Kopečný* 187. *Brückner* 229. *Gorjajev* 157. *WP 2,* 577. *Trautmann* 146. *Tiktin* 298. Matzenauer, *LF 9,* 20-21. *Boisacq*[3] 747-748.

kȑndija f (Vuk, 18. v., narodna pjesma) »1° velika gomila čega bez reda, 2° oronim: planina (Slavonija), šuma (Pakrac) i toponim (Travnik)« = *krntija* (Kosmet) »starudija«. Denominal na *-ati krndijati, -am* (Lika) »zbijati, sabijati u što«, *skrndijati, -ãm* »oboriti, strovaliti, stropoštati«. Turcizam (tur. *kırıntı,* od *kırmak* sa sufiksom *-mti,* koji izražava porazbacanost).

Lit.: ARj 5, 604. *Elezović 2,* 160. 523. *Deny* 556.

kròcanja f (Gornja krajina) »kotarica za žlice«, deminutiv na *-ica krocanjica,* ide zacijelo zajedno sa *prõcanja* (ŽKU) »pletena okrugla košara od šibljika vrbe za kruh (nosi se na glavi)« = slov. *procajna* (Bela krajina) »isto«, složenica od njem. *Brot* »kruh« i stvnjem. *zaina* > slov. *čajna, canja* »Korb«. Upor. istro-rom. *zaina* »cesto rotondo di vimini« = tal. *zana, zaina* < langob. *zain(j~)a.* Izmjene *pr* > *kr* unakrštenjem sa *kotarica, koš, krošnja.*

Lit.: ARj 5, 609. *Pleteršnik* 2, 346. Skok, *ASPh* 33, 368. *Gamillscheg 2,* 172. *REW*[3] 9596. *Prati* 1059. *Miklošič* 27. *Ive* 73., § 19-20.

krocula f (Dubrovnik) = *krdcule* f pl. (Potomje) — *kròculji* (istročakavski), sa dodatkom tal. prefiksa *š-* < lat. *ex- škroculji* (istročakavski) »šljaka, štaka, grallae«. Od mlet. *cròzzola,* deminutiv od tal. *cròccia* < germ. *krukja,* nvnjem. *Krücke.* Ovamo denominal s umetnutim *n* pred dentálnom afrikatom *kroncùjati, -ãm* (Potomje) »natući nekoga«.

Lit.: ARj 5, 607. Štrekelj, *DAW* 50, 76. *REW** 4785. *DEI* 1168. 1178.

krojiti, *-lm* impf. (Vuk) *(is-, ispre-, o-, ot-, pré-, ras-, s-, sa-*),* sveslav. i praslav., »schneiden«, *raskrojlt* (Cres) »razderati«. Postverbal *kroj,* gen. *kroja* (i u drugim slavinama). Radne imenice na *-ač krojač,* gen. -aca, s pridjevima *krojáčev,* na *-ski krojački,* na *-ija krojačija* f, »zanat krojački«, prema f na *-ica krojačica* = na *-lica kròjilica* = na *-Ija kroji-Ija* > *kralja* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Na *-Ivo krõjívo* »krojenje i tkanje«. S prijevojem *o — a kraj* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Radna imenica na *-ač* dolazi i s tim prijevojem *krájač,* gen. -aca m (hrv.-kajk.) »1° krojač, 2° oruđe kojim čizmar kroji (Va-Ijevo), 3° prezime *Krájač* i *Krajačić«* prema f *krajačica,* na *-ija krajačija* »zanat krojačev«. Upor. češ. *krájeti* i *krejíí* < stčeš. *krajci.* Iterativ *-krájati* upotrebljava se samo u vezi s prefiksima. Prvobitno značenje rezanja očuvalo se u izvedenici na *-sa okrojša* m (Vuk) »obrezan (= Turčin, Čivutin)«; *okrojit, okrôjim* (Kosmet) »kod činjenja žita šakama kupiti u rešetu, nečist i izbacivati« sadrži značenje

koje približuje lit. *kriet* »uzimati skorup sa mlijeka, tj. izlučivati«, upor. gr. κρίνω i *kritika.* Ie. je korijen *(s)qer- »rezati« u bazi *(s)qerei-, koja je u baltičkoj grupi očuvana, a u slavinama u prijevoju *sq(e)roi-. Miklošič stavlja ovamo i ništični. prijevoj od *sqer-* sa sufiksom *-no iskrnji* »bližnji«. Ie. korijen *(s)qer- neobično je dobro zastupan u slavinama: v. *crijep, crijevo, crtati, črijeslo, kratak, kora, krnj, škrbav, okromine, kremeň.* Ovamo idu i toponomastički relikti *Cres* < *Crepsa,* posudenica iz arb. *karpe* > *karpa* (Makedonija) i *škare, škarice* iz njemačkoga.

Lit.: ARj 3, 960. 903. 5, 608. 610. 440. *Elezovič* 1, 25. Tentor, *JF 5,* 209. *Miklošič* 137. *SEW* 1, 434. 605. 620. *Holub-Kopečný* 184. 188. *Bruckner* 268. 263. *WP* 2, 584. *Mladenov* 258. *Gorjajev* 169.

krok[1] m (Šulek) »biljka šafran, cafran, coforan (v.)«. Učena riječ od lat. *crocus* < gr. κρόκος; > tal. *cròco,* istočnog podrijetla.

Lit.: ARj 5, 610. *DEI* 1171.

krok[2], gen. *-ka* m (Bella, Belostenec, Stulić, Prčanj, Hvar, Račišće, Cres, Dubrovnik, Mljet) »(ribarski termin) pojas pleten od konopa kojim se opašu ribari kad vuku mrežu na kraj«. Odatle *skrokati* »versagen (von der Flinte)« = *skròkat, -ã* pf. (Dubrovnik, Cavtat). Primjeri: *noga mi je škrokala; nešto je škrokalo* »omaknuti se, izmaknuti (o puški)«. Glas *š* tal. je prefiks *š-* < lat. *ex-:* tal. *scroccare,* denominal od *crocco* »uncino, gancio« < kslat. *croccus* od franačkog **krōk* (upor. stnord. *krōkr* »isto«), *incroccāre* (Lex salica).

Lit.: ARj 5, 610. Rešetar, *ASPh* 36, 541-542. Isti, *Stok.* 244. 267. Tentor, *JF* 5, 209. Macan, *ZbNŽ* 29, 209. *REW*[3] 4780. *DEI* 1168.

kròkanat, gen. *-anta* (Dubrovnik, Cavtat) »kolač od prženih bajania i šećera«. Od tal. poimeničenog part. prez. *croccante,* mlet. *crocante* »isto«, od *croccare* < fr. *croquer.*

Lit.: DEI 1167. *Pirana?* 198.

krokodil m (hrv.-kajk., Belostenec, danas općenito u književnom jeziku, preko nvnjem. *Krokodil)* = *krokodio,* gen. *-ila* = (metateza suglasnika *r) kokodril* = *kokodrio,* gen. *-ila* (17. i 18. v., preko tal. *coccodrillo}* = *korkodil* m (priča o Aleksandru Velikom), pridjev *korkodilov,* upor. arb. *korkodhil* < gr. κορκόδιλος = (o > κ) *kukudril* (16. i 17. v., Stulić), *kukudrilski* = *kukudrilj* (17. v., Mikalja) = *kukudrio,* gen. *-ila* (Voltiđi) = *kukudrilo* (18. v.) = *lomazdril* (Mikuličić). Internacionalni grecizam stgr. κροκόδιλος, κροκόδειλος, koje se tumači kao složenica od κρόκη »pijesak« i δρῖλος »crv«, jer se sunča na pijesku, kod Herodota u egipatskom jeziku χάμψα (od *ᶜmsh).*

Lit.: ARj 5, 169. 344. 610. 760. 762. *Boisacq*[3] 520. *GM* 200. *DEI* 994.

krokošna f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »vrsta zagorske bijele loze«.

Lit.: ARj 5, 610.

krom (14. v.), prijedlog s gen., »osim«. Nije narodna riječ nego rusizam ili iz stcslav. Složenica s prijedlogom *o* (upor. *osim) okrom* (Vojvodina, upor. slovački, polj. *okrem,* rus. *ukróm).* Lokativ *kromje* (srpski pisci). Od *kroma* »kraj, Rand«, stcslav. i u svim sjevernim slavinama, u današnjim južnim iščezao. Od *kromě* je pridjev *kromješnji* (Domentijan, Danilo) »spoljašni, vanjski«, samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Imenice na *-ina okromina* (Ston, Pavlinović, Zore) i augmentativ na *-čina okrōmčina* (Ston) »kraj od kože« dokazuju da je imenica *kroma* živjela i u hrv.-srp. Pridjev složen s prefiksom *su-* (v.) *sukroman* »privatan« neologizam je uzet iz češ. *soukromný* »particulier«. V. pridjev *skroman.* Ie. korijen **(s)qre-m,* upor. rus. *Kremlj,* je s pomoću formantą *m* raširen **(s)qer-* »rezati«, koji je u svim slavinama vrlo dobro zastupljen (v. *krojiti],* u prijevoju **qrom-* nalazi se još u njem. *Schramme, Rahmen > rama.*

Lit.: ARj 5, 610. 8, 869. *Maretić, Savj.* 147. *Miklošič Ш. SEW* 621-622. *Holub-Kopečný* 188. 334. *Bruckner* 269. *WP* 1, 488. 2, 583. *Gorjajev* 169. Torp, *NTF* 16, 143-150 (cf. *RSI 2,* 256). Schrijnen, *KZ* 42, 106.

kròmid m (Vuk, Podgorica, Crna Gora, stsrp. *kromidь beli* 14. i 15. v., Kosmet, Makedonija) = *krom'it* m (Crmnica, Timok) = *krumit* (južnomoravsko narječje) »crni luk«. Odatle određeni pridjev *kròmití lük* pored *lük kromiti* (Vuk, Boka, upravo apozitivna složenica tipa sicilijanskog *Lingua glossa, Punta d'Ostro* Boka). U 16. v. odatle personificirano lice *Kromidije,* kojemu je brat *Česbnoluk bèli.* Balkanski grecizam. Od gr. deminutiva κρομύδιον od κρόμμιον »luk« (prasrodstvo sa *cr emuša,* v.).

Lit.: ARj 5, 610. 6, 206. *Miklošič* 142. *SEW* 1, 622. Vasmer, *GL* 84. *Mladenov* 258. *Rohlfs* 1160.

krónika f (17. v.) = *koronika* (u glagoljskim knjigama 16. v., zapadni izgovor prema lat.) = *hronika* (istočni izgovor prema grčkom) »anali,

ljetopis, dnevne bilješke«. Pridjev na *-ьn kroničan (^~~ično oboljenje),* na *-bsk kroničkī (katar).* Učena riječi od kslat. *chrániča* (9. v., n. pl.), od gr. τα χρονικά (poimeničeno) od gr. pridjeva na *-icus* = -ικός χρονικός »vremenski«, od χρόνος »vrijeme«, koja se nalazi i u složenici *kronologija* = *kronologija,* s pridjevom *kronološki / kronološki (red),* izvedenica s pomoću sufiksa *-logia,* kojim se označuju nauke (v.).

Lit.: ARj 5, 346. 611. Đordić, *NJ* 3, 86-87. *DEI* 1174. 1175.

kropiti, *-гm* impf. (Vuk) *(o-, na-, po-),* pored *skropiti (na-)* = *kropit* (Kosmet) = *skropit, -im* (Kosmet) (po-) = (sa *skr* > *škr) skropiti (na-, po-),* sveslav. i praslav., »aspergere«, prema pf. *skromni, -e* (subjekt *kiša),* iteratīvu na *-va- -škropljivati, -Ijujem,* samo s prefiksima. Postverbal *krop* m (18. v.) »1° vrela voda, *2°* (Cres, slov.) nagla kiša velikih kapljica«, *ùkrop* »juha«, *naškrop* (Šulekov neologizam) »Spritzwurf«, *skropac,* gen. *-pca* »plaha kiša« = *škropac,* gen. *-pca* (Lika) »vjetar sa planine koji donosi pogdjekoju kap kiše«. Na *-ilo kropilo* n = *skropilo* »crkveni termin« = na *-nica (s)kròpionica,* na *-iça škropilica* f »nekoliko struka ukićenog bosioka kojim se škropi pri sv. vodici«. Iterativ se pravi prijevojem duljenja *o* — *a* < ie. *ō krápati* (Vetranić) = *skrápati* (Stulić) = *skrápati, -ã* = *-pije* (ŽK, subjekt *godina* »kiša«) *(na-).* U štokavskim narječjima prema *škrbav* > *štrbav* grupa *škr* postaje *str: Stŕápati, -a* — *-pije (iš-, za-, po-),* s deminutivom *štraptali, -pie* (Vuk, Grbalj) pored *křapati',* s *lj* iz prezenta prenesenim u inf. *naškrapljati* (Jambrešić); *nastratati se* ima i posebno značenje : za onoga tko stane na smeće, kaže se da će dobiti ciré ili drugu bolest, jer su coprnice (v.) zagadile smeće; *r* se gubi zbog disimilacije prema *lj: kiša poškaplje* (Grubor, Banija) »polazi pa dođe«. Mjesto *o* jednom *u* u pf. *krūmai, -e* (subjekt *kaplja;* Pjevanija crnogorska, Pavlinović). Rumunji posudiše *a da în crop* — *încropi* »1° lauwarm machen, 2° abkühlen«. Glagol je onomatopejskog postanja, što se najbolje vidi. u značenju postverbala *krôp.* Ie. onomatopejski korijen **ker / -kor- / kr-* raširen je formantom *ρ,* s prijevojem *o,* dok je u lot. *krepêt* = *krēpēt* »schmutzig werden«. Uporeduje se sa sanskrt. *śrapayati* (3. 1. sing.) »kuha«. V. još *kopriva.*

Lit.: ARj 4, 191. 5, 611. 465. 674. 7, 673. 675. 17, 844. *Elezović* 1, 331. 2, 96. 237. Tentor, *JF* 5, 209. *Miklošič* 142. *SEW ì,* 623. *Holub-Kopečný* 188. *Bruckner* 270. Rešetar, *Š tok., 299. Gorjajev* 169. *W P* 1, 415. Agrell, *Zur b. -sl. Lg. 5.* Machek, *Slávia 16,* 187. *IF* 53, 89. *Boisacq*[3] 506. Wood, *AJPh* 21 178-182. *(AnzIF* 13, 195.). *Tiktin* 441. "

krosna, gen. *krāšanā* pored *krosnį* n pl. (Vuk, Marulić, Hrvatska, Samobor, Istra, ŽK, zapadna area) = *krošnja* (Cres, hrv.-kajk., glede *šnj* mjesto *sn* v. *krošnja)* = *krosna* f, sing, (jedna potvrda), sveslav. i praslav., »1° stan, razboj, tara, 2° vrsta domaćeg sedla (Cres)«. Na *-ica krasnica* (1393) »nekakvo tkanje«. Denominal na *-ati krôsnati* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »tući praznim krosnama«. Bug. su značenja specijalizirana: *krosno* »1° Aufzug beim Webstuhl, 2° Torriegel«, *krosna* f »Schaukel, zipka«. U prasrodstvu je sa lit. *krase* »stolac«, iz čega se vidi da je praslav. tkalački termin pridjevska izvedenica dobivena sufiksom *-no.* Lit. riječ kaže i prvobitno značenje »stolac«. Značajan je u tom pravcu izraz *krosna* (Vodice, Istra): *pustiti kadi krosna* »negdje izgubiti život, svršiti, umrijeti«, iz čega se razabire značenje »ležaj, stolac«. Upor. i srodstvo sa *kreslo* »stolac« koje se ne nalazi u hrv.-srp. Hrv.-srp. je inovacija plurale tantum jer se *krosna* sastoji iz mnogo rastavljivih dijelova. Riječ *krosna* može se vezati i sa stcslav. *krađa* »lomača« < ie. **krõdã,* prijevoj od ie. **qrcd-* »Gebälk«, s prijevojem *e* — *o* **qrođ* + *s* + *no.* Boisacq i Mladenov uporeduju sa gr. κρέκω »tkati« i s prijevojem κρόκη »potka« < ie. **qrek-* + *no.* V. *krošnja.*

Lit.: ARj 5, 612. Ribarić, *SDZb 9,* 160. Tentor, *JF* 5, 209. *Miklósié* 142. *SEW* 1, 612. *Holub-Kopečný* 188. *Bruckner* 270. *ZSPh* 4, 213. *Mladenov* 258. *WP* 1, 433. 485. Torp, *A\'Ph* 24, 90-94 (cf. *RSl 2,* 256-257). Reichelt, *KZ* 46, 330. *Boisacq*[3] 513.

krošnja f (Vuk), praslav., »1° koš za sijeno (Dobroselo), 2' košnica, 3° kotarica, košarica (Dubrovnik, Kosmet), 4° (Bosanska krajina) sprava u vodi za hvatanje divljih pataka, 5° razgranati dio stabla«. Deminutivi na *-ica krošnjica* (17. v., Dobroselo) i na *-če krošnjenče* (Kosmet). Augmentativ na *-etina krošnjetina* (Lika) = *-una* (Kosmet). Prijjev: *krõšnjast* (~o *drvo)* »1° s mnogo grana (Srijem), 2° (metafora) žensko čeljade maleno i poširoko« = na *-at krõšnjat* = *krosnat* (sa *sn* mjesto *šn)* (Rijeka) »širokih plećiju«. Na *-ar: krošnjar,* gen. *-ára* »1° koji plete krošnje, 2° vrsta hrasta«. Hipokoristik *krošnjo* »(metafora) čovjek trbušat«. Naziv *krošnja* kulturna je riječ. Arbanasi posudiše *kroshnjë* (Skadar) »Korb«,

Bavarci *Krachse,* nvnjem. *Krächse.* Ovamo ide i rum. *crosnă* »1° Tragereff, *2°* teret koji se nosi na leđima, 3° bútora drva«. Značajno je da se rum. slavizam pojavljuje i sa *šn* pored *sn crosnă* (Neculce), *crosne.* Takva izmjena vidjela se i kod naziva *krosna* n pl. »stan, razboj« (v.). Zbog toga se mora uzeti da su obje riječi istog etimologijskog postanja; *krošnja* je samo sa sufiksom *- га.* Nalazi se još u bug., ukr. i rus.

Lit.: ARj 5, 613. *Elezović* 1, 331. *Miklošič 142. SEW* 1, 624. *Mladenov* 258. *Tiktin* 441. *GM* 207.

krotak, f *-tka* (1496, Vuk), sveslav. i praslav. *(*krotbkt)* pridjev sa sufiksom *-tk* (kao *kratak, sladak},* »mansuetus«. Deminutivi od osnove *krot-* na *-(j)ahan krоćahan* = na *-jahat kroćahat* (16. v.), *krôtahan* (17. v.). Na *-ьn neukrotan* (Jambrešić), na *-iv neukrotiv* = *neuhvatljiv* (Belostenec, Jambrešić). Složen pridjev od sintagme *krotkoćudan.* Apstrakta na *-ina kraana* (18. v.), na *-oca kratkoća* i na *-ost krotkost.* Denominal na *-iti kročiti, kročim* (17. i 18. v.) nije ušao ni u književni ni u saobraćajni jezik zbog homonimije sa *kročiti* »koračati« od *krok* (v.). Prvobitno se značenje vidi u sveslav. i praslav. denominalu na *-iti krotiti (se), -lm (o- se, u-, s-')* »domare«. Odatle pridjev (upravo part. prez. pas.) *kratom* (16. v., jedna potvrda iz Dubrovnika), kao *pitom.* Radne imenice na *-telj krotitelj* i na *-nik krotnik* (18. v.). Rumunji posudiše *a ocroti* »štititi«. Njihov je apstraktum na *-eiь: ocroteală* »zaštita« i na lat. *-torius ocrotitor* »zaštitnik«, s interesantnom promjenom značenja. Ie. veze nisu posve jasne. Ako je prvobitno značenje bilo »pitomiti — krotiti životinje kastriranjem', a to se čini udaranjem (upor. njem. *Pferde klopfen),* onda je prasrodstvo s gr. κροτέω »udarati« očito, a ovo od ie. korijena **qret-* »schlagen«. Mladenov izvodi od ie. **(s)qer- / *qr-* »režem«. Uporeduje se i sa sanskrt, *srathnãti* (3. 1. sing.) »podaje se«.

Lit.: ARj 5, 607. 608. 613. 615. 8, 109. *BI г,* 637. *Mazurami* 542. *Miklósié* 142. *SEW* 1, 624. *Jagićev zbornik* 597-603. (cf. *RSI* 2, 226). *Holub-Kopečný* 188. *Bruckner* 270. *Mladenov* 258. *Gorjajev* 170. *WP í,* 484. *Tiktin* 1079. Agrell, *Zur b. -sl. Lg.* 11. Machek, *Slávia* 16, 187. *IF* 53, 89. Reichelt, *KZ* 46, 330.

kròvata f (Dubrovnik, Cavtat, Stulić) »ovratnik, mašna, kõlarina (Korčula)«. Od mlet. *cravata* = tal. *cravatta.* Danas općeniti francuzizam koji je došao preko njemačkoga: *kravata* (gradska riječ) < fr. *cravatte* (1651), a u fr. preko njem. *Krawat — Krabaten* < *Hrvat* (v.). Riječ je, kao moda odijela, postala internacionalna već u 17. v., kada su je po općem mišljenju nosili konjanici plaćenici *Hrvati.* V. *Hrvat.*

Lit.: ARj 5, 816. *REW*[a] 2334. *DEI* 1147. 1167. 1177.

křpa f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*kvrpo),* »1° Fleck, 2[J] Stück Leinwand«. Pridjevi na *-ьn křpan,* poimeničen na *-jača křpnjača* »igla za krpljenje«, na *-ast krpast* »l ' pun krpa, 2° cicatricosus«. Deminutivna *-ica krpica* (Vuk, Kosmet, ŽK). Augmentativi na *-ina křpina,* na *-dina krpètina* = *-tma* (Kosmet), na *-urina krpurina.* Radne imenice na -ar *krpãr,* na *-äc krpač,* gen. *-ača* m prema f na *-ica krpačica,* s pridjevom na *-ski krpāčkī* — na *-ьc křpac,* gen. *-pea* (jedna potvrda, 17. v., upor. češ. *krpec),* na *-džija krpedžija,* na *-eničar krpeničar,* na *-jač krpljāč* m prema f *krpljačica,* složeno *kotlòkrp,* odatle hipokoristici *kŕpo* = *kŕpa* m »cipelar, postolar«, na *-an Krpan* (ličko prezime). Apstrakta: na *-nja kr̀pnja,* na *-ež krpcž* m, f ----- *kfpeš* (Kosmet). Na *-Hica křpilica* »velika igla«. Na *-at krpat* m (~ sukna, zemlje) »komad«, sa pridjevom *krpãtan* (Lika, kamen) »koji se drobi«, deminutivom na *-bk krpatak,* gen. *-alka* i denominálom na *-iti krpatiti (se) (is-)* »mrtviti (se), drobiti (se)«. Od *krpa* dva su denominala kao obućarski termini, na *-ati* i *-iti* istog značenja, ali dijele narječja *krpati, -am (s-)* na zapadu (čakavski i hrv.-kajk.) = (štokavski) *krpiti, -im* na istoku *(do-, is-, izo-, na-, o-, s-, га-),* iterativi *-kŕpljati, -krpljivati — -krpljavali, -krpavati,* samo s prefiksima. Postverbali *ôkfp* m (Vuk) »krpež«, *zakrpa* = *zakrpa* (Kosmet). Odatle imperativne složenice *křpikoile* m »lički naziv za Slovake« = *krpiloncija* m, *krpiguz* »l ° igra (Srbija, Vuk) 2° krpelj, biljka setaria verticillata«. Glagol *krpati, krpam* (Kosmet) na istoku ima metaforicko značenje »1° habati, 2° mučiti se«, *pokfpăt* »uznemiriti«, *nakŕpati, nàkrpãm* »natucati, rđavo govoriti« [v. *Arbanasin,* drugačije]. I prefiksalne glagolske složenice idu semantički (metaforičkim, afektivnim) putem: *nàkrpati* »naknaditi«, *nakrpáriti* (Lika) »mukom i nategom sastaviti«, *òkrpiti* (Vuk) »udariti«. Particip perf. pas. *krpljen* kao pridjev *krpljena (torba)* = poimeničen na *-ica křpljenica.* Nejasan je denominal *iskrpečati jedra* (Ljubiša). Naziv *krpa* kao obućarski termin kulturna je

riječ, koju posudiše Arbanasi *kërpë,* Rumunji *cârpă* »1° krpa, *2"* (Moldavija) Kopftuch der verheirateten Bäuerinnen«, *carpaci»* »obućar« < *křpač,* s rum. glagolom odatle *a carpaci* = *a cârpi* < *krpiti,* možda ovamo i *cârpânos* »škrt«. Stara je (praslav.) izvedenica na -ja: *kfplje,* gen. *krpalja* f pl. (Hercegovina) »1° stare cipele, 2° cipele, hodaljke za snijeg«, koja se u značenju slaže sa stprus. *kurpe,* lit. *kurpė, kurpius* »postolar«, lot. *kurpe* »cipele uopće«, *kirpti* »krojiti«. Odatle na *-anik krpljănīk,* gen. *-ika* (Vuk) »put napravljen od krpalja«. Ie. je korijen isti koji i u *krnj* (v.), tj. **(s)ker-* »rezati«, u nižem prijevoju raširen s pomoću *p:* ie. **qerep-* »krpa, obuća«. Paralele su u gr. κρηπίς »crevlje«, lat. *carpere* i u keltskim narječjima stir, *caírem* »obućar«. Upor. još *krojiti* i *škornje* iz terminologije odijevanja i talijanizam *škarpa* (v.), od ie. **sqer-.*

Lit.: ARj 2, 599. 4, 278. 5, 625. 630. 7, 407. 9, 903. Maretić, *Savj.* 46. *Elezović* 1, 191. 331. 2, 96. Tentor, *JF* 5, 210. Košak, *Etnološka biblioteka* 21. *Miklošič* 143. 157. *SEW* 1, 669. *Holub-Kopečnį* 189. *Bruckner* 229. *Mladenov* 266. *Trautmann* 146. *WP* 1, 425. *Gorjajev* 169. Joki, *Unt.* 141. *GM* 189. *Tiktin* 299. Buga, *RPV* 71. (cf. *IJb* 3, 150. *JF* 3, 201). *Boisacq*[3] 515-516. Machek, *ZSPh* 18, 23-24. Matzenauer, *LF* 9, 12. Reichelt, *KZ* 46, 339. Dimitrijević, *Njf* n. s., 8 (1957), 19. ss. Mićović, *NJ* n. s., 9 (1958), 54-8.

křpeta f (Perast, Dubrovnik) = *krpila* (Prčanj) »1° pokrivač, prostirka izatkana od krpa *2"* ime *Džuho Krpeta* u Držića« = *karpit* m »1° trpežnjak, 2° zastor, zaslon, zavjesa (Belostenec, Jambrešić)«, deminutiv *krpetica.* Od tal. *carpita* (13. v.) »1° sorta di parmo peloso per far coperte, 2° (na Siciliji i u Kalabriji) coperta pesante di lana rustica«. Upor. ngr. καρπέτα »giubba, tappeto« i istro-rom. *karpiela* (Rovinj) »sorta di veste donnesca«, (Galežan) »1° coperta greggia da coprire il pane per farlo lievitare, *2°* sorta di gonna«. Vjerojatno dalmato-romanski poimeničen part, perf. od vlat. **carpire* > tal. *carpire* < kllat. *carpere,* u Boki i Dubrovniku (Γ > *e)* dovedeno u vezu sa *krpa.* Rašireno i u južnoj Italiji pa je možda odatle.

Lit: ARj 4, 871. 5, 628. *Rohlfs* 917 (a). 1712. *DEI* 778. 779. *Ive* 136.

křpuša[1] f (Dubrovnik, Boka, Bakar) = *krpüša* (Vodice, Istra) = (zamjena sufiksa *-uša* sa *-uza) krpuža* (Slunj, Rakovica) = (zamjena sa *-uća* je nepouzdano) *krpuća* (Stulić) = (zamjena sufiksa *-uša* sa *-élj* prema *smrdelj) krpelj,* gen. *-élja* m (Vuk, 18. v.) = *křpijelj* (Vuk, Crna Gora) = (metateza *ρ -1 > lj - p) krljep* = (odatle ispuštanjem dočetka *-ep,* hipokoristik ?) *krlja* f *(goveđa, ovčija,* Vuk) = *škrpelj* (Vodice, Istra) = (zamjena *p* > / nije jasna, prema Bernekeru **krbha) kršelj* = *kršijelj* »ixodes ricinus, Schaflaus, tabanus bovinus, melophagus ovinus«. Denominál na *-iti skrpeljiti se* »skopčati se, svezati se (metafora)« [V. za *krpelj* i s, v. *kflj'].* Capidan i Scheludko imaju još oblik *kapuš* m (bug.). Riječ je pastirski termin, zacijelo leksički relikt iz jezika srednjovjekovnih Vlaha (upor. *kjelator).* Nalazi se još u arb. *këpushë* f. Prema tom refleksu hrv.-srp. *r* je nastao iz rumunjskog reduciranog glasa *a,* koji je zamijenjen u bug. sa *a.* Takova zamjena postoji i za tur. reducirani glas *i: krluč* < *kılıç, krzluk* < *kızlık* (v.). Rum. istoznačna riječ glasi *capщa,* izvedenica stvorena s pomoću sufiksa *-us, -usa* ilirotračkog podrijetla, od lat. **cap* »glava«. Nije isključen ni naš sufiks *-uša* (v.).

Lit.: ARj 5, 628. 630. 652. 596. 651. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *SEW* 1, 631. Capidan, *DR* 3, 204. (cf. *IJb* 11, 200). Scheludko, *BA 2,* 113. si. (cf. *IJb* 12, 148). Giuglea (cf. *IJb* 3, 226). Puscariu, *DR 2,* 592. sl. (cf. *IJb* 10, 182). *GM* 188. *REW*[3] 1668.

křpuša[2] f (Dubrovnik, 16. v., Zlatarić) »zvrčka (prstima)«.

Lit.: ARj 5, 630.

křpušar (Split / ? /, Kolombatović, Brusina) »ptica glareola pratincola L., zijavac, čičavac (ima kao *krpu* pod vratom)«. Prema ovoj indikaciji izvedenica je od *krpa.* Ali **krpuša* nije u tom značenju nigdje potvrđena.

Lit.: ARj 5, 630. Hirtz, *Aves* 227.

křsmati, *-am* impf. (13. v., 16. v. dubrovački i dalmatinski pisci) = (danas vrlo često sa *sm* > *zm,* upor. *korizma, krizma) Krzmali, -ām* = (sa metatezom) *krmsali, -am* (16. v., rukopis) »čekati, oklijevati, tardare«, *brez pokrmsanje* (1490), *pokrsmali* (14. v.) = *pokrzrnati* (Menčetić, Lučić, Naješković) »počekati«. Nalazi se -'oš cslav. srpske provenijencije *krbsmati.* Pridjev na *-ьn* (16. v., Stulić) *krsman* »koji krsma«. Upor. u antroponimiji *Krsman* m, *Krsmanija* f i prezime *Krsmanović* »Cunctator«. Radna imenica na *-lac kîsmalac,* gen. *-aoca* m prema f *krsmalica.* Nije potvrđeno ni u Vukovu Rječniku ni u narječjima. Berneker upoređuje s upitnikom češ. *krosmati* »drängen, zwängen«, koje

se semantički nikako ne slaže. Možda stoji bliže *kfzma* f (Bela krajina), *otroke v krzmi imeti* »nudo, oštro jih imeti«. Mažuranić pomišlja na *crastinare, crastinatio* od lat. pridjeva *craslinus* «sutrašnji«, tj. »odgađati na sutra«, koje nije potvrđeno u romanskim jezicima. S većom vjerojatnošću Matzenauer uporeduje s lit. *karšinti* »moram facere, retardare«, koje komparatisti stavljaju u vezu sa *kȑšljav* > *kržljav* (v.). Ako se uzme to upoređenje kao ispravno, onda treba *krmsati* = *krsmati* uporedivati i sa češ. *krsati, krsnouti* »abnehmen« i pretpostaviti da je _*krsamti_ izvedeno od nestalog pridjeva _*krsan_ (upor. češ. *krš* »Zwergbaum«, ukr. *kors* »krčevina«) > _*krsnati_ > (sa *m* > *sm,* upor. *bemzin* Bosna < *benzin}* > *krsmati, krzmati, krmsati* »stariti, kržljaviti na istom mjestu > (metafora) oklijevati«. Upor. *krtiti, krtjeti* (v.) »lomiti > oklijevati«.

Lit.: ARj 5, 631. 603. 10, 563. 559. *Mažuranić* 542. *Pleteršnik* 1, 483. *Miklošič* 144. Isti, *Lex.* 311. 611. *SEW* 1, 631. Matzenauer, *LF 9,* 23. *WP* 1, 420.

Krsogon m (1275, prijepis 1546, prvotisak glagoljskog brevijara 1491) = *Krševan,* gen. *-äna* (Budmanijev akcenat) = *Krševalj* (18. v., Kavanjin), veoma dobro potvrđeno lično - ime u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. Od gr. složenog imena Χρυσόγονος »u zlatu rođeni« preko dalmato-romanskoga. Hipokoristik s pomoću nenaglašenog lat. deminutivnog sufiksa *-ulus Cressulus* isto je tako dobro potvrđen u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku. Očuvalo se do danas kao prezime *Grižogono* (Zadar) i *Kršul* (1422) na Kvarneru i u Hrvatskom primorju.

Lit.: ARj 5, 632. 651. 657. Jireček, *Romanen* 2, 30. 3, 32. Stefanie, *Rad* 285, 91.

Krstencije m (Hrvojev misal) = *Kr'stancie* (Baromié) = *Rkstencija* (metateza *rks* < *krs)* pored *Krstencija* i *Krstancija* (prvotisak glagoljskog brevijara iz 1491), *Krstanice* (Asemanov evandelistar mjesto *Krstanae}.* Od lat. *Crescentius* (možda prema dalmato-romanskom izgovoru). Značajna je disimilacija u suglasničkoj grupi *sis* > *st.* Ista pojava nalazi se i u *krstijenta* f (18. v., Dubrovčani, Zuzeri, Stulić), deminutiv na *-ica krstijenčica* »kruh što se mijesi na krsno ime (Srbija, Banat), za neku osobitu priliku, kao krštenje, krsno ime, kruh potpepeoni (Zuzeri), placentae species quae sub cinere tantum coquitur«. Budmani veli da nije čuo tu riječ u Dubrovniku ni u okolici. Upor. *krstak.* Dočetak *-enta* upućuje na postanje od part. prez. *crescente.* Pojava *st* za lat. *se* mogla bi se tumačiti i preko daim. -rom. *sk* < lat. se ako se uzme da se unakrstila lat. *crescente, Crescentius* sa *krst.* Upor. *carsainta, carsenta* (Pontremoli) »focaccia cresccntina«. Inače je lat. *crescere* posuđeno u Dalmaciji (Paštrovići, Dubrovnik, Perast, Božava, Rab) samo prema toskanskom izgovoru *krěšiti, -im* pf. (Vuk) prema impf, na *-va- krešívali, kréšívam* (Vuk, Boka) »povisiti (plaću, afit, fit), napredovati (subjekt *kruh, težina)«.*

Lit.: ARj 5, 525. 640. *Miklošič* 139. *SEW* 611. *REW*[3] 2317. *DEI* 1153.

krstīr, gen. *-ira* m (Mikalja) = *krīštér* (hrv.-kajk.) = *küstír* (hrvatski gradovi) »uštrcaj, štrcaljka« = *glistir* (rukopis 14. i 15. v.). Od tal *erişlere* = *cristeo* — *crístero* (14. v.) = fr. *clistère* (14. v.) < kslat. *clyster,* gen. *-eriş* < gr. κληστήρ, gen. - ήρος, od κλύζω »perem«. Medicinska učena riječ grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 199. 5, 641. Jagić, *ASPh* 8, 319. *DEI* 984. 1165.

kȑšla f (Bosna) = *kȑšla* (Kosmet) »1° vojarna, kasarna«. Balkanski turcizam (tur. *kışla* »zimovište«, izvedenica od *kış* »zima« s pomoću *-la* kao u *damla, Tuzla)* iz turske vojne terminologije: bug. *kasla* »1° caserne, 2° quartier d'hiver, 3° hivernage«, arb. *kështa* »isto«, cine, *calla* f »caserne, lieu où l'on fait paître les troupeaux pendant l'hiver«. Upor. još složenicu *kíš-karpuz* (Kosmet) »lubenica ozimača«. Glede tur. *ǝ* > *r* upor. *krz* (v.).

Lit.: Skok, *ASPh* 35, 346. bilj. *Elezović* 1, 336. 2, 525. *GM* 189. *Mladenov* 267. *Pascu 2,* 119., br. 225. *Deny* 582.

kȑšljav, pridjev na *-av* (18. v., Vuk), »što slabo raste te ispušta malene grane«, na *-at kršljat* »neprocvaćen«, sa *ž* mjesto *ś kržljav* (Vuk, Dalmacija, slov.), poimeničen sa *-ъc kȑžljavac,* gen. *-avca* m (Lika) prema f na *-ica kȑžljavica,* s hipokoristikom *kȑžlje* m prema f *kŕ zija* (Lika). Denominali (inhoativi) na *-ěti kršljavjeti, -lm* (Stulić), na *-ati kȑžljati, -om* (Piva-Drobnjak) »sporo rasti«, *zakržljaviti, -lm* pored. *zakržaviti, -im, zakržljali* pored *zakržljali, zakršljaviti.* Mjesto sonantnog *m* pojavljuje se *u zakušljaviti, -lm.* Pored *kršljav* u Srbiji *krdžav.* Glas *u* mjesto r i š mjesto *ž* objašnjuju se unakrštavanjem sa *kršiti* (v.), *kruh* (v.) »mrvica«. Glas *dž* mjesto *ž* je turciziranje kao u *krdža* mjesto *krža* (v.). Osnova *krž-* izvedenica je na -jo od praslav. *kwga* > rus. *korga* »verkrüppelter Baum«, s pridjevom

koržávyj »verkümmert«. Ovamo ide i sa *-ǝa krza* f (Lika) »kvaka na čekrku«. Rumunji posudiše *cârjă* »1° štaka, 2" Krummstab des Bischofs«, *cărjancă* »crnomorska riba abramis vimbla«, na *-av* > *-ob cârjob* — raširen sa lat. *-alus* > *-at cârjobat* »krumm, gekrümmt«. Ne zna se ide li ovamo *kŕzljati, -am* (Piva-Drobnjak) u značenju »tovariti i prenositi stvari na konju«. Možda je unakrštavanje sa *krcati* (v.) < _*carridiare_ > _*kržati,_ ali se ne zna kako je do toga unakrštavanja došlo. Matzenauer upoređuje *kršljav, zakršljati* sa lit. *karšti, karštu* »tenescere«, sanskrt. *kars* »attenuare«, ir. *créas.* To je upoređenje suvišno, kad se *kršljav* ne može dijeliti od *kržljav,* a ovo se vrlo dobro tumači iz slavenskih sredstava. Dopustiti se ipak mora da je *s* > *š* mogao nastati u vezi sa *-ljav,* a *šlj* > *žlj* može biti asimilacija zvučnih suglasnika. Ako je tako, onda bi korijen bio isti koji u češ. *krs* »Zwergbaum«, *zakrslý strom* »verkümmerter Baum«.

Lit.: ARj 5, 531. 654. 713. Vuković, *SDZb* 10, 389. Loewenthal, *ASPh* 37, 390. Matzenauer, *LF 9, 22. SEW* 1, 667. *Tiktin 296. WP* 1, 420. *Holub-Kopečný* 189.

krt m (Vuk, Kosmet) = *kft,* gen. *kfta* m (ŽK) prema f na *-ica krtica* (17. v.), sveslav. i praslav. *(*kri,tb),* »talpa«. Augmentativ na *-ina: krtina* (Piva-Drobnjak) = *krtina* (Vuk) »Γ' krt, 2° krtičnjak« [usp. i od *krtnica* > *reketnica,* v.]. Na *-njăk krtnjăk* (18. v.) = na *-injak krtinjak* (18. v., Slavonac) = *krtmjak,* gen. *-inka* (Kosmet) = *krtičnjak* (od *krtica,* Vuk), zamijenjeno složenicama *krtoròvina = knorovnjak* (Ludbreg) = skraćeno (haplologija) *kriovina* (sjeverna Hrvatska, Velika Gorica) = *krtovinec* (Ludbreg). Na *-aia kȑtača* (Kosmet, argot, boškački) »(metafora) krmača«, s pridjevom na *-in krtačin.* Na *-og* (upor. *brlog) krtog* m (18. v., Vuk) »smetlište, đubre«, s denominálom na *-iti krtožiti, -im* (Vuk) = *zakŕtožiti* (Vuk) = *zakrtožil* (Kosmet) »načiniti nered u kući«. Rumunji posudiše *cârtiță* »\' Maulwurf, 2° (metafora) Geschwür« u dva značenja kao u bug. *kratičina* »Skrofel (metafora, pored pravog značenja)«. Litavske usporednice objašnjavaju postanje praslavenskog naziva za životinju. Lit. pridjev *krutùs* »rührig, beweglich, regsam« s denominálom *krutéti* »sich regen« veli da je praslav. naziv bio prvobitno pridjev koji je, poimeničen, prenesen na životinju. Lit. naziv *kurmis* »krt« pokazuje drugi sufiks *-m* i ne slaže se ni u deklinaciji sa praslavenskim; *krt* »talpa« je praslav. inovacija. Dalje ie. usporednice nisu utvrđene. Zacijelo je to prvobitni particip na *-to.* Mladenov vidi u ie. _*qert 1 art_ korijen _*(s)ker-_ »rezati«.

Lit.: ARj 5, 657-658. Vuković. *SDZb* 10, 389. *Elezović* 1, 333. *Miklošič* 144. *SEW* 1, 631. *Holub-Kopečný* 189. *Bruckner* 266. *ZSPh* 4, 216. *Mladenov* 259. *Trautmann* 143. *Tiktin* 301. Hirt, *PBB* 23, 334. Lekov, *Slávia* 13, 412.

***kručina** f »žuč, jed« (iskonstruirano od Budmanija prema pridjevu na *-ьn kručinbtib* kod Danila). Nije potvrđeno u modernim narječjima: *u* je nastalo iz *nazala, ç:* upor. polj. *kręcz* »Kopfdrehen«, slov. *ukrokniti, ukrócili* »saviti«. Rum. *crîncen* =- *crincenii* (sa *-it* < lat. *-ítus)* »grausam, grimmig, mörderisch, blutig«, *crîncenie* »okrutnost«, *α se încrîncena* od stcslav. *krņčina* »Galle, Zorn« dokazuje da je postojala u južnoslavenskom. Praslav. je od ie. korijena _*(s)qcr-_ »okretati, savijati», nazaliziranog i u prijevoju i raširenju s pomoću *-ko *(s)qrenq- / *sqronq-.*

Lit.: ARj 5, 660. *Tiktin* 438. *Miklošič* 142. *SEW* 1, 625.

krudeo = *krudel* pridjev (15. v., Marulić: *ta knidela dud)* »okrutan«, s prefiksom *pre-: prekrudcl* »u prevelikoj mjeri«. Od lat. > tal. *crudele,* učen pridjev izveden na *-élis* od lat. *crūdus.* Odatle apstraktum na lat. *-itas* > tal. *-tade* > *-tà krudelìtad* f (16. v.), *krudèltãt* (16. v.).

Lit.: ARj 5, 660. 661. I1, 573. *REW** 2341. *DEI* 1178.

krûg m (Vuk), sveslav. i praslav. *(*krpgz),* bez paralele u baltičkim jezicima, »1° okruglo mjesto, 2° Kreis, cercle, 3° Scheibe, okrugla daska preko neiscijedena sira, kisela kupusa (Kosmet), *4°* zaokružena zemlja, 5° ravnica, 6" brežuljak, 7° pećina (Vodice), 8° vrh gore, 9° toponim«. Pridjevi na *-ьn krużan* (17. v., čakavci), *kružni,* poimeničen na *-ica kružnica* (geometrijski neologizam), na *-ъi krûgao, ĩ krugla* (stcslav. i rus.) poimeničen na *-aia kruglača* »sitna okrugla šljiva«, na *-ica kruglica* (Belostenec, Zagreb) »brassica rapa saliva«. Na *-jak Krügljak* (ŽK) »oronii í«. Deminutivi na *-ić kružić* (Stulić), na *-bk kružok,* gen. *-ška* (Stulić), na *-ъc krúžac,* gen. *-sca,* odatle na *-ić kruščić,* ovamo i najnovija posuđenica iz rus. *kružok.* Augmentativ na *-ina kružtna* (Bistrac, Samobor) »nutarnji dio mlinskog kola«. Na *-alica krugatica* »zmija«. Složenica od sintagme *crnokrug.* Prilog na *-ьce krušci* »u krugu, naokolo«. Denominal (faktitiv) na

-*iti kružiti, kružim* (i u drugim slavinama) »1° praviti krug, circumdare, 2° (objekt *žito, na rešeto)* cribrare«, odatle imperativna složenica *kružipostelja* f »zavjesa oko postelje«. Vrlo često s prefiksom *o-* kao u većini slavina, jer se *o-* spaja s predodžbom »okolo«: *okrug* (prevedenica) »arrondissement, kotar, Bezirk«, s pridjevima na *-ьn okružni* (~ *predstojnik}* i prevedenicom *okružnica* »Zirkular«, na *-ъi òkrugao,* f *-già,* poimeničen na *-jak Okrugljâk* »oronim (Zagreb)«, na *-ica okruglica* »vrsta kruške«, na *-ost okruglast,* na *-jast òkrugljast.* Denominali: *okružiti, okružim,* s postverbalom *okruga* f »jašmak« i impf, na *-va- okruživati, okružujem* pored *okružavati, -vam', kružiti, kružim* (Vuk) »rešetanjem odijeliti pljevu od žita« = *skru&it* (Kosmet) »saviti se u krug« = *skrúžit* (Smokvica, Korčula) »žlicom pokupiti skorup ili pjenu« prema impf, na *-va- skruživati, skružavati se* (Baranja) »ustručavati se«. Odatle postverbal *skruž* f »korniž«. Deminutivi na *-bk skrúžak,* gen. *-ška* »ono što se skupi na vrhu kad se žito skružnje«, na *-ьc skružac,* gen. *-Sca* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »konj kratak ali jedar«. Pridjev na *-ast skružast* (Pavlinović) »zdepast«. Prilog *naokrušcē* (Relković). Glas *u* je nastao iz nazala *G:* upor. stcslav. *krcgz,* polj. *krąg.* Rumunji posudiše u dva lika: *cring* »1° Kreis, 2° Kugel, 3° Busch, Gehölz, Hain«, iz starijega ḱrp^6, i mlade *krug* »put planete (astronomski termin)«; Madžari isto tako u dva: *korong* = *kuruzslo.* Postoje germanske paralele: stvnjem. *hring,* nvnjem. *Ring,* s glagolom *hringan* = *ringen* i gót. *hrugga,* nvnjem. *(Wagen)runge,* U prvoj je usporednici ie. korijen **(s')qer* »okretati, zavinuti« nazaliziran i raširen s pomoću *gh: *sqrengh-,* a u drugoj, kao i u slavinama, u prijevoju **sqrongh-.*

Lit.: ARj 5, 661. 662. 663. 679. 699. 7, 471. Ribarić, *SDZb* 160. *Elezović* l, 334. 2, 237. Maretić, *Savj.* 46. *Miklošič* 142. *SEW* 626. *Holub-Kopečný* 189. *Bruckner* 265. *KZ* 45, 46. *Trautmann* 139. *WP* 2, 570. *Mladenov* 260. *Tiktin* 438. Unbegaun, *RES* 12, 24. Uhlenbeck, *PBB* 22, 541.

krugla f (hrv.-kajk., rukopis 15. v.) »nekakav sud« = *krugla* (ŽK) »zemljani sud za ocat«, slov. *krugla* pored *krogla, -lja.* Od stvnjem. *crugela,* nvnjem. *Krügel,* madž. *koroglya.* Ovamo još *krugla* f (rukopis 16. v., Aleksandrida) »kugla, lopta« < unakrštenje njem. *Kugel* i domaće *krug* (v.). Noviji germanizam , hrv. gradova *krigl* (sa /) pored *krigla.*

Lit.: ARj 5, 628. 663. *Miklošič* 142. *SEW l,* 628. *Schuchardt* 19. Štrekelj, *DAW* 50, 31.

kruliti, *-i* impf, (sjeverozapadni krajevi, Rijeka, subjekt *svinje, creva)* = *krüllt* (ŽK) = *kruljiti* (Jačke), *creva krûle* (Cres), *svinje krulîju* (Krasić), slov. *kruliti* pored *kroliti,* »1 guritati, 2° zavijati u trbuhu«. Onomatopejsko podrijetlo glagola vidi se po varijacijama: *kr* > *gr: gruliti* (slov., slvč.) »sonum edere, murmurare«. Ista promjena i u lat. *grunnio,* gr. γρυλίζω. Sap mjesto / *krupati, -a* impf. (Belostenec) »guritati«. Ta se onomatopeja nalazi i u poljskim narječjima. Zamjena *kr* > *r* (preko *kr) ruliti* impf. (Mikuličić, čakavski ?) »rukati, roktati«, s augmentativom *rùlina* »puer plorane«. Ovamo ide i termin za skidanje kukuruza s klasova: *rulliti, rûljîm* impf. (Hrvatska, Kosinj Donji, Bjelovar, Slavonija) »sinonim: runiti, kruniti« i izvedenice na *-ač* i *-ača ruljač,* gen. *-ača* = *ruljača* »sprava za ruljenje kukuruza«. Da je tako, dokazuje varijanta *kruniti, krumm* impf. (18. v., Vuk) »runiti, drobiti, mrviti«, *okruniti, okrunim* pf. (objekt *kukuruze, suho cvijeće)* prema impf, *okrunjívati, -krùnjujem.* Kad je izvedenica od *kruna,* akcenat je drugi: *okruniti, -im.* Odatle na *-jača krunjača* »mašina za krunjenje kukuruza«. U Lici u istom značenju *krušiti, krūsīrn.* Tu je unakrštenje onomatopejskog glagola sa *trusiti* (v.). Sa *r-* mjesto *kr- rimili, rūnīm* (Vuk, Boka, Virovitica) *(ob-").* Prema *samīti* < *šapnuti* od *šapat kruniti* u značenju »mrviti, drobiti« moglo bi se shvatiti i kao perfektivni denominal na *-nuti* od *krupa* >>mrvica (v.)«.

Lit.: ARj 5, 666. 677. 673. *NJ* 6, 85. Tentor, *JE* 5, 209. *Miklošič* 143. *SEW* l, 629. Matzenauer, *LF* 7, 194. 9, 15.

krumpáč m (Belostenec, hrv.-kajk.) = *krompáč* =-- *krampač* (Lobor, Josipdol, Hrvatska) = *krumpak* (Hrvatsko zagorje) = *krompáč* (Martijanec, Hrvatsko zagorje) »gavran, corvus corax«. Izvedenica je na *-ač* i *-ák* od onomatopejskog glagola *krumpati* »grakati«, koji opominje na slov. onomatopeju bez umetnutog *m* pred labijalom *krápati, -ã, -pije* (Štajerska) »glucken« i na onomatopeje *kro* (Bukovica, Dalmacija) »clamor bubonis« i *kruk, krokar* (Gèrovo) »corvus corax« = *kroktač* (Donji Miholjac), *krokati* (o vrani) = *kroktati* = *groktati* (v.), *krokotati* = *krkati, krokotavac.* Sve oformljene onomatopeje, koje oponašaju glas ptica koji ornitolozi pišu *krack, kruck.*

Lit.: ARj 5, 666. *Pleteršnik l,* 476. Hirtz,. *Aves* 214. 226. 229—230.

krumpak m (Belostenec, hrv.-kajk.) »hrom, krivih nogu, šantav«, zacijelo izvedenica na *-ak* (upor. *gluhak)* od *krumpati, -am* »hramati«.

Upor. slov. pridjev na *-ast krumpast* »šantav«. Od austrijsko-njem. *Krumpe,* stvnjem. *krump,* nvnjem. *krumm.*

Lit.: ARj 5, 666. *Pleteršnik* \, 481.

krumpir, gen. *-ira* m — *krumpir* (ŽK) = *krompīr* (Srbija, Vuk) = (pseudojekavizam) *krumpijēr,* gen. *-éra* (Lika) = (metateza i disimilacija *r - r* > *l - r") kumplir,* gen. *-īrā* (Šolta) = (zamjena dočetka *-ir* sa *-iŠ) krumpiš* (Valjavec, hrv.-kajk; ta je zamjena nastala prema slov. deminutivu *krumpirčkd)* = (sa disimilatornim ispadanjem prvog *r) kumpīr* (Lika) = *kumpijir* (Lika) = *kònpír* = *kumpir,* gen. *-īrā* (Šolta, Cres, Hercegovina) = *kumpīr* (Mošćenica, Istra) = *kornpir* (Brusje) = *kompîr* (Kosmet) »sinonim: krtola, pomme de terre, patata«. Balkanska riječ njemačkog podrijetla nvnjem. *Gruntbir* = *Grundbirne:* rum. *crumperm,* arb. *kampir* = *vampir,* bug. *kamperi.* Također slov., češ., polj. i ukr.

Lit.: ARj 5, 250. 273. 611. 666. 781. Hraste, *Rad* 272, 18. *JE* 6, 187. Ribarić, *SDZb 9,* 170. *Elezović* l, 307. Tentor, *JF* 5, 209. *SEW* l, 622. Schwarz, *ZSPh, 5,* 125. *GM* 172-173. *Tiktin* 444. Niedermann, *WuS* 8, 33-97 (cf. *JF* 3, 214). Spitzer, *WuS* 4, 147-165.

krûp m (1671, u čakavskom tekstu) = *krupa* f (Marulić, Vuk), sveslav. i praslav. *(^krçp-* i **krup-),* »1° (sitan) grad, solika, sugradica, 2[a] djeteća bolest (tjera napolje vrlo sitno), 3° toponim *(Krupa)* i hidronim *(Krupajd)«.* Pridjev *krupan (~pno vrime,* Banovac) = *křupěn* (?, Barakovic). Etimologijski nije identičan pridjev *krupan* (Vuk) »velik, crassus (čovjek, riba, konj, vo, pitanje; opozicija: sitan), korpulentan«, raširen na *-ičav krupničav (hljeb).* Poimeničenja na *-ić krupnić* »trava«, na *-ik krupnik* (Vuk) »1° biljka, 2° strmno žito, zrno krupnije od ječma (Kosmet), 3° toponim«, apstrakta na *-ina krupnina* (18. v.), na *-oca* = *-ost krupnoća* = *krúpnost* = na *-гa krupnja,* na *-jača krupnjača* (Kupčina) »vrst šljive«, na *-jãk krupnjãk* (južna Dalmacija /?/) »biljka salvia verbenaca L.«, na *-ica krupnica* (Bastaji) »vrst jabuke«. Inhoativ *krupnjati* »postajati krupniji«. Složen pridjev od sintagme *krup(n)ostasan* (Bella, Stulić). Deminutiv na *-ica krupica* »mrvica« = *krupica* (Kosmet), s pridjevom *krup'ičav* (Lika) »pun krupica«, na *-zk krupak,* gen. *-pka* (upor. rus. *krupka)* »lychnis coronaria«, (odatle izvedenica na *-гo* ?) *krupač* (Niš) »divlja sparga; sinonim: zečji lan« = *krupavče,* deminutiv na *-če* od pridjeva na *-av,* koji je poimeničen na *-ica krupavica* (Pirot) »grad«. Na *-atica kr̀upatica* (Vuk) = *kr̀upaika* »riba cyprinus«. Ovamo možda na *-iš krupis* »biljka aconitum napellus, nalijep«. Denominal od *krupa* na *-iti krupili, krupi* (18. v.) »padati kao grad«, *prekrúpiti, prèkrūpīm* »krupno samljeti, bungurati«, s postverbalom *prêkrupa* »istucan nesamljeven u brašno ječam; sinonim: bungur«. Ovamo zacijelo kao izvedenica od nepotvrđene imenice na *-ilo krupiliti* (Brod) »tesati kamen«. Glas *u* je nastao iz dva praslav. samoglasa *Q* u *krupa* »grad« i od M u *krupan* »velik«. Rumunji posudiše oba vrela: od *o* > *în crîmpeiu* < " **kropelb* »kurzes Stück, Endchen«, sa svojim denominálom na -α < lat. *-are crîmpeia* »zerstückeln« = na *-ot crîmpoţi* = *crăpaţi,* na *-ica crîmpiţă* »Stelle, wo di Kettenfaden sich verwirrt haben«, *crupi* m pl. »Grütze« = Madžari *korpa.* Posredstvom velebitskih Vlaha rum. imenica *crîmpotă,* odakle je izveden glagol *a crîmpoţi* na *-i* < lat. *-ire* ili *crampot* »Stück, Bruchstück« očuvala se u imenu velebitskog (bunjevskog) sela *Krmpote* f pl. (Hrvatska, Modruš, Rijeka), s pridjevom *krmpotska (satnija* = *kumpanija* graničarska), *krmpotski uskoci* (1657) i u prezimenu *Krmpotić.* Kako je već rečeno, u izvedenicama slila su se dva praslav. korijena, pa ih je danas bez posebnih semantičkih studija teško razlikovati. U praslav. nisu bili homonimi. Jedan sa *ç* > *u* upor. polj. *krępy* prema *krupa,* od ie. **(s)qerebh l -p-,* nazalizirano **(s~)qremb-,* s prijevojem **(s)qrombh-* i drugi sa *u* < ie. *ou* od ie. **qreup-,* s prijevojem **qroup-* »sich verkrusten«, prema Meilletu od baze **(s}qereu-,* od **sqer-* »rezati«. Oba ie. korijena pokazuju u slavinama isto raširenje s pomoću *ρ* kao i arb. *kripë* — *krypë* f »so«, koja nije posuđenica iz hrv.-srp. Upor. lit. *grūbas* »krupa«.

Lit.: ARj 5, 603. 674. 677. 11, 573. *Elezović* l, 334. *ÅA 2,* 315. *ASPh* 8, 255. *Miklošič* 142. 143. *SEW* l, 626. 630. *Holub-Kopečný* 188. *Bruckner* 267. 272. *KZ* 42, 354. 51, 234-235. *Mladenov* 258. *ASPh* 36, 122-124. *Tiktin* 438. 461. *WP* l, 482. 2, 590. Persson, *IF* 35, 207. Buga, *RFV* 71, 50-60. 464-471. (cf. *JF* 3, 201. *IJb* 3, 150). Scheftelowitz, *KZ* 56, 166. *GM* 206.

kruška f (Vuk, danas općenito u književnom jeziku sa sufiksom *-ъЂa* kao u *jabuka,* s tim sufiksom stcslav., slov. i češ.) — (arhaizam bez tog sufiksa) *kruša* (rukopis 16. v., Kosmet, bug., toponim) = *krušva* (Vrančić, Mrnavić, Primorje, nekada deklinacija *u* > *y,* gen. *-vue)* — (sa *kr* > *hr,* upor. *hlače} hruška*

(sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi, Vodice) = *hreyško* f (Bednja) = *hrušva* (sthrv., sjeverni čakavci) = *ruska* (ŻK) = (sa *hr > fr) fruška* (Vodice), baltoslav., sveslav. i praslav., »piras«. Izvedenice od svih tih tipova nalaze se, ako ne u općim riječima, a ono u toponimima. Od *kruška:* pridjevi na *-in krüškin* (potvrđen i u toponomastici), na *-ov kruškov* (Vuk), poimeničen na *-ьc krüškovac* »štap«, na *-ala kruškovača* »1° batina, 2° toponim«, na *-ica kruškovica* »rakija«, sa hipokoristikom *kruška* »rakija od divlje kruške«, deminutivi na *-ica krušćica,* »1° mala kruška, 2° toponim u sing. i pl., *Kručica* (dubrovački kotar, glede *šč > č* upor. *ubručić),* na *-ič krušćić* (Vuk). Od *kruša:* na *-īk krušīk* (Vuk) »I° mjesto zasađeno kruškama, 2° toponim«, na *-ar* toponim *Krušar* (Srbija), pridjevi na -/ toponim *Krušedol* (prvi dio lokativ), na *-ev* toponim *Kruševo* (Makedonija, Kosmet), poimeničen na *-ьc Kruševac,* gen. *-vca,* na *-ica Kruševica,* kol. na *-je Kruševlje* (Kosmet). Od *krušva:* deminutivi na *-ica krušvica* (Primorje), na *-ič krušvić* (Cres, Istra) »biljka«, na *-jak Krušljak* (toponim, Srbija, upor. *slivljãk* ŽK glede sufiksa). Od *hruška :* deminutiv na *-ica* toponim *Hruschiça* (1395), pridjev *Hruševo* (Slavonija). Od *ruska* pridjev *ruškov* (Varoš, Slavonija, Brod), poimeničen na *-ьc* toponim *Ruškovac* (Garešnica). Od *fruiva:* deminutiv *Frušvica* (toponim, Vodice). Sa *g-* mjesto *k- graška* (slov., polapski, češ. */g > hl, polį',* i rus.) ne nalazi se na hrv.-srp. teritoriju. Osciliranje *k/g* upućuje na pozajmicu. Voće dolazi s istoka: kod Kurda *koreši = kurest.* Posrednici bi bili Avari (?). U baltičkoj grupi potvrđena je u stprus. *crausios* »kruške (pl.)« prema sing. *crausy,* lit. *kriaušė-* pored *grause,* lot. *krausis.* Pomišlja se i na evropski supstrat kao izvor, protoevropska ili praevropska riječ.

Lit.: ARj 3, 719. 5, 683. 684. 678. Jagić, *ASPh l,* 431. Ribarić, *SDZb 9,* 152. *Elezović* 1334. *Miklošič* 80. *SEW* \, 358. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 160. *KZ* 45, 53. *ZSPh 4,* 215. *ASPh 29,* 119. *Vasmer* 314. *Trautmann* 258. Löwenthal, *WuS* 10, 151.

kružät, gen. *-ata* m (Vuk, Risan, Ljubiša, Mikalja, Bokelji) »čohana kratka haljina, sa srebrnim pucetima s obje strane (presamiti se i po njoj se opaše)« = *kružat* (čakavski, Istra) = *krožat* (Malínská) = *križSt* (Božava) = *krdžet* (Šibenik) = *krožet* (Dalmacija) »ženski prsluk koji se veže straga«, »vestimentum sine manicis minus, panciotto«. Od mlet. *erosalo* (deminutivni sufiks *-atto = -etto),* tal. *corsetto* (14. v.), krčko-rom. *corsalo, krođato* (Piran, istro-rom.), *corsaletto* < fr. *corselet,* deminutiv na vlat. *-ittus > -et* od fr. *cors* (pisano danas *corps')* < lat. *corpus.* U tal. nastalo je unakrštenje sa *crux > croce, crose,* prema Budmaniju *incrociato,* jer vez izgleda kao *krst.* Upor. semantičku paralelu njem. *Leibei > lãjbak* od njem. *Leib* »corpus«. Od tal. *corpo* sa dvostrukim deminutivom *-ett + -ino korpètïn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) < tal. *corpetto + -ino.* Ovamo ide *korosamé* f pl., gén. *koròsanãtã* (Dubrovnik, 18. v.) = (haplologija) *ki-osante* »Brašančevo, Tijelovo«. Dubrovački pisci prevode »aliti tijelo gospodinovo = tijelo slavno (Budva)«. Upor. kod katolika Arbanasa *korbi Krishtit* (Ulcinj) »Tijelovo«. Od lat. *corpus sanctum.* Upada u oči f pi. i ispadanje *p.* Od plurala *corpora* poimeničen pridjev na *-alis korpòrao, gen. -ala* (16. v.) »misna prostirka pod kalež (crkveni termin)« — *korpurao,* gen. *-ala* (15. v.) < lat. > tal. *corporale.* Na *-acija korporacija* f (19. v.) < lat. *corporația* preko njem. *Korporation,* tal. *corporazione.*

Lit.: ARj 5, 346. 347. 688. 11, 696. Cronia, *ID* 6. Štrekelj, *ASPh* 14, 529. *Ive* 75. *Banali 2,* 197. *REW»* 2248. *DEI* 1119. 1124.

kružati, *-am* impf. (Slavonija, mlinarski termin, objekti *pšenica, ječam)* »sinonimi: mlatiti, grúšiti, grušim (od *gruh,* v.); das Getreide spitzen«.

Lit.: ARj 3, 483. 5, 688.

kȑv, gen. *krvi* (Vuk), danas po deklinaciji *ŕ,* nekada po deklinaciji *ü,* upor. slov. *krt — kȑv,* gen. *krvi* pored *kȑva* m, f (Kosmet) = *krî,* gerì, *krvi í* (Cres, Poljički statut), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*krtvb, kry,* gen. *kwve),* »sanguis«. Pridjev na *-ьn kŕvan* (1453, 1585, sveslav. i praslav., *^~vna osveta, <~~ni neprijatelj),* određeno *krvni,* poimeničen na *-īk krvnik,* gen. *-ika* m = (sa *vn > n) krmk,* gen. *-ika* (Boka) prema f na *-ica krvnica* (16. v.) = (sa *vn > mri) khnnica* (Crna Gora, upor. *Crmnica),* s pridjevom na *-ьn kȑvničan* i na *-ski krvnički* i denominálom na *-iti krvníčiti, kȑvnmm* (Vuk, Crna Gora) »dužiti nekoga za krv«, *uskrvničit se* (Kosmet, subjekt pas) »biti krvav« i apstraktum na *-ina krvnina* »Blutgeld«; na *-en* (kao u *crven) kfven* »crven kao krv«, na *-av krvav* (i u drugim slavinama), određeno *krvavi* (Kosmet), raširen sa *-ьn krvävan* i na *-ast krvavàst* (Istra) »crvenkast«, s poimeničenjem *krvávnica* »šuljevi«, poimeničen *krvdvac,* gen. *-avca* m »1° različita

značenja, 2° toponim«, na *-ica krvavica* (Istra) »1° različita značenja, 2° Blutwurst, 3° biljke, 4° crvena zemlja, 5° u pl. šuljevi, 6° toponim« = *krvavica* (Kosmet) »travka od koje se klas meće u nos da bi išla krv, jer se misli tako izliječiti glavobolja«, (haplologijom) *kȑvica* »rana konja na vratu«, s pridjevom na *-jast krvavljčast* (Istra) »subruber«, apstraktum na *-ina krvavina* (Istra) »crvenilo«, s faktitivom *krvaviti, krvavim* (nalazi se i u drugim slavinama) *•(-is, o-)* prema iter, *iskrvavljivati,* na *-uša krvavuša* »vrst breskve«, na *-ka krvavka* •»biljka«, složenica od sintagme *krvavoča* m, f (sa *oo > o,* srednja Dalmacija, Pavlinović) »čeljade izbuljenih očiju«, denominal *krvaviti, krvavim (o-,* s-). Imenice izvedene od *krv: krveždina* (Dubrovnik) »krv pomiješana s gnojem iz rane« je augmentativ na *-ina* (sa nejasnim *žd)* kao i *krvušćina (iz čira,* Poljica), *kȑvina* i *krvušina.* Deminutivi na *-ča kŕvca* f (17. v.), na *-ica krvica* (Istra), s prefiksom *su- sùkrvica* (Vuk) = *sü-* f (Vodice) »Bluteiter«. Radne imenice na *-ьc* (tip *krovac) kŕvac,* gen. *-vca* »ubilac, ubica, krvnik«, na *-ar kfvār* (Glina) »barbir, berberin koji pušta krv«, proširen na *-nik krvarnīk* (hrv.-kajk., Jambrešić). Upor. toponim *Krvarići* (Krasić, Zagreb). Na *-nica krvarnica* • •stralište«. Na *-arina krvarina* (18. v.) »krvnina«. Na *-ara krvara* (Šulek) »biljka sanguisorba officinalis L.«, na *-ica krvarica* »l ° biljka androsaenum, 2' (Brač) čmar, kuljen, slijepo crijevo«. Nejasna je tvorba *krvosnica — -sílica* f »sanguisorba«. Možda je složenica od *sisati* (usp. latinski naziv) **krvosbsnira* (haplologija). Denominai na *-iti krvariti, krvarim* (18. v.). Od nepotvrđene radne imenice na *-ač* je recipročni denominal *krvačiti •ie, kreacím* »biti se do krvi, ubijati se među sobom'. Na *-elj krvelj* (?) »biljka«. Na *-injak krvi ujak* »trava«. Apstraktum na *-luk krvoluk* (Kačić) »krvno djelo«. Denominai na *-iti* od *krv* je *krviti se, -lm* (18. v., Vuk) *(is-, o-, po- se, s-, za-)* »klati se«, s razlikom u akcentu *skŕviti, skrvim* (Vuk, objekt *krsno ime)* »okrvaviti'-, iter, *skrvljívati se, nakrvljăt, -am* (Kosmet) »pustiti krv ovcama da bi ozdravile«. Brojne su složenice od raznih sintagmi: *krvolija* m (Vuk, 17. v.), *krvolok* m, s apstraktumom *krvološtvo, krvoloka* (prevedenica, calque) »biljka sanguisorba«, *krvamok* (Šulek) »biljka tormentilla erecta L.«, pridjev *krvomočen* (hrv.-kajk., Belostenec) = *krvomošan* (ŽK) »koji mokri krvlju (krava)«, *krvomutan* (Ljubiša) »koji zameće svađu«, poimeničen na *-ica krvòmutnica* f (Ljubiša) »svadljivo žensko«, od *krvomutiti* »mokriti krvlju«, *krvoočan, krvopija* m = *krvopilac,* s pridjevom *krvopttan* (Lika), s apstraktumom na *-ija krvopilija* f »težak posao« i glagolom *krvopiliti* »s velikom mukom živjeti«, *krvosàlija* f (Vuk) »težak posao« od *sati* »sisati« i tur. *-lija* (v.), *krvòser* (Vuk) »loš duhan« = *krvljôser* m (Kosmet), s izvedenicama na *-ija, krvljosêrnik* m prema f *-nica, krvotežan* (Lika) od *krvotežiti, -im* »teško živjeti«, s apstraktumom na *-luk krvotežluk, krvotok* m = *krvotočina* »bolest« = *krvotočje* »menstrua«, s pridjevom *krvoločan, krvožedan, krvoprolíće* (Vuk). Ovamo još sa *sati < sbsaii krvljosanče,* gen. *-eta* (Kosmet) »dijete« prema f *krvljosanica.* Baltički se jezici slažu u potpunosti samo u praslavenskom pridjevu: na *-ьn Ђn ьnъ* = lit. *kruvinas,* dok u imenici razlika je u prijevojnom štěpenu i u dočetku: stprus. *krawian,* lit. *kraujas* pokazuju dvoglas i izvedenicu s pomoću sufiksa *-to;* u svim slavinama je prijevojni štěpen *u > y* i po suglasničkoj deklinaciji. S istim prijevojnim stepenom nalazi se u lat. *crūor, crūdus, cruentus,* u sanskr. *krūva,* avesti *xrura-* »krvav«, le. je korijen **qreu-* »dickes stockendes Blut, blutiges rohes Fleisch«, gr. κρέας, njem. *roh.*

Lit.: ARj 3, 903. 5, 604. 689. 705. 706. 697. 6, 17. *BI 2,* 492. *Mazurćmić* 546-554. Tentor, *JF 5,* 209. *Elezović* l, 438. 2, 96. 395. *ZbNŽ 8,* 238. Ribarić, *SDZb 9,* 195. *MMošič* 144. *SEW* l, 632. *Trautmann* 142. *KZ* 43, 174. *W P* l, 478. *Bruckner* 266. *KZ* 46, 236. *Mladenov* 259. Mázon, *RES* 13, 102-104. Osten-Säcken, *IF* 33, 202. *Boisacq*[3] 512.

krvaja f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »korice, držak od noža«. Možda od *krivi*

Lit.: ARj 5, 697.

Krvaš m (Dubrovnik, 12. i 13. v.), lično muško ime od lat. *Gervasius.* Budmani ispravno tumači očuvanje velara *g* pred *e* upoređenjem sa *kimak < cimice* i unakrštanjem sa *krv* (pučka etimologija slična *sv. Vratolomije < Bartholomaeus).* Drugi lik *Jervaz* (17. v.), istog podrijetla, došao je preko mletačkog izgovora *dž > -j.*

Lit.: ARj 4, 604. 5, 698. Jireček, *Romanen 2,* 38.

kȑzati (se), *-am* impf. (Vuk, Srbija) (*ŕ-se,* Slavonija) »1° abwetzen, detero, 2° otimati se«, *òkrzati se* (Srbija, Lika) »izlizati se, iskositi se«. Upor. *otrzati se* (Vuk). Pf. *okrznuti, - m* ima drukčije značenje »dirnuti,

zahvatiti«, s postverbalom *okrz* (Crna Gora) »Seitenhieb«. Ovamo ide bez sumnje i *òkrezali se, -am* (Vuk, subjekt *švigar na biču)* »sinonim: iskrzati se«. Pridjev na *-av krzav* »gefranst, gekraust (?)«, od kojeg G. Meyer izvodi arb. (mediopasiv) *krezhavitem* »kosa mi se ježi od bijesa«. Taj se pridjev ne nalazi u rječnicima. Izolirano unutar slavina. V. *trzati.*

Lit.: ARj 4, 904. 5, 712. 8, 876. Petersson, *Balt. und slav. Wonstudien* 1918 (cf. *IJb* 8, 199). *GM* 205—206.

krzno n (15. v., Hrvatska) »1° perde, zavjesa nad posteljom (Marulić), 2° odijelo, haljina, 3° kožuh« = *krzan,* gen. *krzna* m (upór. struś, *korzem)* = (sa *zn* > *zm) krbzmo* (Aleksandrida). Praslav. **kwzno.* Nalazi se još u slov., češ. i rus. Deminutiv na *-će krzence* (hrv.-kajk.). Radna imenica na *-ör krznar,* gen. *-ara* (1504) »1° kožuhar, ćurčija, 2° prezime na *-ić«.* Na *-ica křznica* f »1° bijela haljina na čeljadetu što se krsti, 2° bijela marama što se meće na dijete kad se krsti« = *krznica* (Kosmet) sadrži unakrštenje sa *krsnica* »krsno ime, kolač«, od *krstiti* (v.). Ovamo zacijelo i *krgnoka* (Bastaji, Daruvar) »ime kozi«. Da je praslav. riječ postojala i u Panoniji, to dokazuje madž. *gerezna* »odijelo od krzna«. Etimologija te kulturne riječi nije utvrđena. Izvjesilo je da je u vezi sa srvnjem. *kursina, kursen* > srlat. *crusna, cru-sina,* odatle nvnjem. *Kürschner,* za koje Schwarz tvrdi da je slavenskog podrijetla, jer je njemačka riječ dosta izolirana unutar germanskih jezika. Nalazi se još u stfriz. i kasnijem anglosaskom; *krzno* se uporeduje i sa keltskim riječima koje znače »koža«: srir. *crocenn* itd., a svode se na ie. **krokno.* Ako je to upoređenje ispravno, onda bi trebalo za praslav. riječ pretpostaviti **qrgno.* Za to nema drugih potvrda. Kiparsky izvodi od izolirane slavine *krzati* (v.). Dočetak *-no* upućuje na pridjevsko postanje. Nije isključeno ni prasrodstvo sa tur. *kürk,* od koje je hrv.-srp. *ćurak* (v.). Može se pomišljati i na ništični prijevoj od *kora* sa sufiksom *-zno* (v. *-zan).*

Lit.: ARj 5, 712. *Elezović* l, 326. *Mažuranić* 554. *Miklošič* 157. *SEW l,* 671. *Holub-Kopečný* 190. *Kiparsky* 97. *WP* 2, 573. Petersson, *LUÅ* n. f., avd. 1., sv. 18., br. 2. (cf. *IJb* 10, 340). Loewenthal, *WuS* 11, 58-59. Schwarz, *ASPh* 40, 292. Buga, *RFV* 71, 50-60. 464-471 (cf. *JF* 3, 201). *Boisacq*[3] 137.

krža f (Lika) »kvaka *(krža* na čekrku, v.)«. Poklapa se sa rum. *cârjă* »Krücke, Krummstab (pastirski termin)«. Ne zna se tko je od koga posudio, Rumunji od južnih Slavena, ili južni Slaveni od srednjovjekovnih Vlaha. Naziv *krža* može se protumačiti i iz **kzrga* s pomoću sufiksa -ja.

Lit.: ARj 5, 713. *Tiktin l,* 296. *SEW* l, 667.

křžulja f (Vuk, Ljubiša) = *skrsulja* »mala, divlja patka«. Deminutiv na *-ica kržuljica* i hipokoristici *krža* = *kŕdža* (Vuk, Srijem) »1° isto, 2° (metafora) nadimak za malu žensku (Dalmacija, Pavlinović)«, s deminutivom *krdžica.* Istim korijenom nazivaju se i druge ptice: *skrža* »anas crecca, Krieckente« = *krdža, skrž* m (Dubrovnik) = *krčuga* (Prokuplje, Srbija) »querquedula«, *jarebica krza* (Zrmanja), *skrža* (Mostar), *krdžica* (Mostar) = *skržula* (Stulić) == *kržulja* = *skvržulja* (Dubrovnik), s deminutivom *skvržuljica* »jarebica« = *skrga* »perdix«. Miklošič uporeduje još ukr. *kryžna utka* = *kryžanka* »Stockente«. S tim upoređenjem se slaže *križevka* (Martijanec) = *križulja* (Bošnjaci, Vrbanja) = *križuljica* (Glavatičevo, Hercegovina) »anas crecca«. Postoje još i druge varijante *krkavac,* gen. *-avca* (Srbija, Miloševac) »anas crecca«, *krlja* (Split /?/, Kolombatović) »1° anser silvestris, 2° sturnus vulgáris (Tordinci, Vukovar)«, *kršuljica* »Ruderente«, *krž* (Hercegovina), *kržak* (Pusti Zid), *kržica.* Ovamo ide i *škrga* (Poljica, Mostar, Brač, Split, Vuk) »mala poljska jarebica«, deminutiv *škrgica* (Mostar), *škrguja* (Šibenik).

Lit.: ARj 5, 713. Hirtz, *Aves* 165. 215. 224-225. 229. 232. 233. 437. 438. 481. *Miklošič* 144. *SEW* l, 667.

ktitor m (stsrp., 12—14. v.) »(crkveni termin) utemeljitelj samostana«. Apstraktum na *-ija ktitorija* f = *(kt* > *ht* kao u novogrčkom) *htitar,* apstraktum na *-bstvo htitorstvo.* Od srgr. κτήτωρ = ngr. χρήτορας. .

Lit.: ARj 3, 715. 5, 714.

kuba f (17. v., Vuk) = *kube,* gen. *kubeta* n »1° svod, bolta, kupola, 2° (Baranja) svod nad ognjištem, 3° (Dobroselo) kapak za pečenje rakije, 4° (Jagodina, istočna Srbija) peć«. Upor. slov. *komba* »Kuppel« < tal. *cuba.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kubba* »Gewölbe«, ar. *kubbet* > tur, *kubbe),* termin iz oblasti arhitekture: rum. *cubea,* bug., arb. *kubé,* ngr. κουμ,πές.

Lit.: ARj 5, 714. *Pleteršnik ì,* 427. *SEW* l, 635. Korsch, *ASPh 9,* 512. *REW** 4788 b. *GM* 209. Matzenauer, *LF* 9, 31. *DEI* 1180.

kubeba f, *kubebi* m pl. (Stulić) »vrst papra«. Od tal. *cubèbe* (14. v.) < ' ar. *kubãba,* malajská biljka koju donesoše u Arabiju kineski trgovci, poznata u Evropi već u srednjem vijeku. Evropski arabizam.

Lit.: ARj 5, 715. *REW*[3] 4788a. *DEI* 1181. *Lokotsch* 973.

kùbur, gen. *-ura* m (Vuk) = *kubura* f (prema *puška,* 18. v., Vuk, Ljubiša, Lika) »1° na sedlu korice u koje se spremaju male puške, 2° pištolj, 3° puška« = (s umetnutim *m* pred labijalom) *kùmbura* f »puška« = *kumbura* pored *kubura* (Crmnica). Deminutiv na *-ica kùburica.* Augmentativ na *-etina kuburètina.* Na *-as kuburaši* m pl. »pištolji što se nose u kuburama na sedlu«. Na *-njak kuburnjak,* epitet za *pištolj.* Na *-lija kubúrlija* f (Vuk) = *kumburlija,* epitet za *puška* = *kubúrija* »2° nekakva haljina«. Balkanski turcizam (tur. *kubur* »sprema, tok, tul«) iz terminologije oružja: rum., bug. *kubur,* arb. *kubure* f = *kobure,* ngr. κουμπούρι, cine. *cumbură, cuburgi* »fabricant de pistolets«.

Lit.: ARj 5, 716. 777. Miletic, *SDZb 9,* 391. *SEW* 1, 636. *GM* 209. *Lokotsch* 1223. *Pascu 2,* 127., br. 367.

kubura f (narodna pjesma) »1° mračno mjesto, 2° (metafora, Vuk) nevoljno stanje«. Pridjev na *-ьn kubaran* »nevoljan, siromašan«. Denominai na *-iti kuburiti, -īm* impf. (Vuk) »nevoljno, siromaški živjeti«. Turcizam arapskog podrijetla: ar. > tur. pl. *kubur,* od sing. *kabr* »grob«.

Lit.: ARj 5, 715.

kubus m »(matematički termin) treća potencija broja«. Učena riječ od lat. *cubus* < gr. κύβος »kocka«. Odatle poimeničen pridjev kslat. *cubicus* > *kubik* m, na *-ьn* > *-an kubičan (—ni metar)* »kockast«. Ovamo ide slov. *kufa* f »l ° Quadrat (z. B. in farbigem Kleiderstoff)^ Carreau (= *karo,* v.) im Kartenspiel, 2° spletena kosa na glavi« = *kupa* »kocka«. Neologizam *kubizam* < fr. *cubisme* »slikarska škola koja radi geometrijskim likovima«.

Lit.: ARj 5, 715. *Pleteršnik* l, 487. *DEI* 1181.

kubušiti, *-īm* impf. (Lika) »püsiti (lulu)«.

Lit.: ARj 5, 716.

kucati, *-am* impf. (16. v., Vuk) *(is-, ot-),* praslav. glagol onomatopejskog postanja, »1° udarati, lupati, 2° stjecati novac (u tom značenju s prefiksom *s-),* 3° *kucat* (Cres) štucati« prema pf. *kucnuti, - m* (ugarski Hrvati, danas općenito) pored *kuknuti, skucati* »skinuti obruče s kace«. Odatle onomatopejski uzvik koji se opetuje *kuc kuc, küc vue* (s varijacijom početnog suglasnika) »1° (prilog) amo-tamo, 2° skitnica«. Apstraktum na *-bnj: kucanj,* gen. *-cnja — kucanja* f »kucanje«. Na *-ah kucalo* (Dubrovnik) n »halka, oruđe čime se kuca«. Sa romanskim sufiksom *-ata: kucala* f (Dubrovnik), u dječjem govoru i samo s prijenosom na šaljivo: *dobiti novac na kucatu.* Pridjev *kucav,* poimeničen na *-ica kucavica* »1° (žila), 2° štucavica«. Radna imenica na *-lac kùcalac* m prema f *kucalica.* Na *-iti kućiti, -im* (15. v., Marulić, čakavci, sjeverozapadni krajevi) *(s-)* »kucati«, *skučiti* »steći (svotu, hranu)«. Deminutivi na *-kati kuckati, -ām* (Vuk) *(is-, s-,* objekt *glavnicu),* na *-ukati kucukati, -ām* (Dubrovnik) *(is-).* Glas *u* nastao je iz sonantnog /, kako se vidi iz *kelcat* (Cres: *kiča mi se),* bug. *klăcam* »zerstossen« i slov. *kólcati, kolca mi se.* Upor. i bug. *hlăcam* »schluchzen«. Ie. onomatopeja, s raznim varijantama.

Lit.: ARj 5, 716. 722. 760. 762. Tentor, *JF* 5, 207. *Miklošič* 121. *SEW* l, 525. *WP* l, 497. Vaillant, *RES* 22, 12-13. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Pedersen, *IF* 38, 342. Matzenauer, *LF* 8, 176. *Mladenov* 265. 673.

kuč m (Dalmacija, Danilo) »l ° vinova loza bijela grožđa, 2° crljeno grožđe (zacijelo prvobitno značenje; prijenos na bijelo grožđe začuđuje)«. Od lat. pridjeva *cocceus* »skrletan«, kao leksički refleks dalmato-romanski ili iz balkanskog latiniteta. Ovamo ide ime crnogorskog plemena *Kuč* (Vuk, narodna pjesma), najčešće u pl. *Kuci,* kraj u crnogorskim Brdima (17. v.), pridjev *kučki,* kao pastirski termin.

Lit.: ARj 5, 718. 723. *REW*[3] 2007a.

kučiće f pl. (Split) »conchiglie mangerecce nere«. Od vlat. *'coda* < *cochlea* > tal. *còzze* (Rim). Istog je podrijetla *koca* f (Vodice) »crijepina, Scherbe« < tal. *coccia* »Schale«. Na tal. sufiks *-uto* < lat. *-utas* je *cocciuto* > *kočut,* pridjev (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, uz *dijete)* »tvrdoglav«. Na tal. deminutivni sufiks *-etta* < vlat. *-itta* je *koćeta* f (Korčula, Split, Čilipi) = *kućeta* f (Molat) »cijeli drveni dio postelje«. Od furi, *cadete* »lettiera«. Talijanski (Kalabrija) *cozza* »guscio della chiocciola« > *goca* f i *gõc* m (s članom, Ulcinj, ribari Arbanasi) »školjka«. Zbog toga može da ide ovamo *školjak,* gen. *-Ijka* (Dubrovnik)

= *škojak,* pl. *školjci* (Mljet, Jama), kao i *školjka* »espèce de coquilles« kao leksički relikt dalmato-romanski < lat. *cochlea,* od gr. κοχλίας > kslat. *clocea* > **koklja* > **koljka,* s metatezom i protezom *s-*. Ali je moguće i drugo tumačenje, o kojem v. *školjka f.* Ovamo ide i mletački ribarski termin za mreže i na našem Jadranu poznat, ali ne pripada domaćim terminima o mrežama: *koča f* < mlet. i tršć. *coda* -·' reducirano lat. *cochlea,* napuštanjem Romanima neobične suglasničke grupe. Upor. i naš noviji termin *(propisi o) kočarenju* (na Jadranskoj obali, *Vjesnik* 12, od 6. I. 1952., br. 2075). U *cochlea* sa zamjenom dočetka *-lea* lat. deminutivnim nenaglašenim *-ula *cocula, coculca* > mlet. *cògolo* > *gungulün,* gen. *-una* (Korčula) »veliki kamen, krug (Šibenik)«. Ne zna se ide li ovamo pomorski (brodski) termin *kočula* f »gvozdena kljuka što drži jarbol od broda«. Zasebne i dosada neobjašnjene je prirode zamjena gr.-lat. *cochlea* sa *karagül], -ulja* (Dubrovnik, Stulić) »cochlea marina, narikla / nanarikla« = *kar ago j* (Prčanj) .mala školjkica, sitna«, mlet. *caragoio — caracoiu* (Acquafredda, Potenza, *Atlante italo-svizzero* e. 459., str. 742) = *karakoč* (Arbanasi kod Zadra) »chiocciola« = *caracuero* (Tarante) «nacchera«. Možda se umiješao *scarabeus* ? V. *koka, kukir, kućarin.*

Lit.: ARj 3, 858. 5, 145. Ribarić, *SDZb 9,* 158. Matzenauer, *LF* 8, 44-45. *REW* 2011. Deanović, *BSLP* 39, br. 91. Rohlfs, *Diz. Cal.* 228. *Prati* 294. *DEI* 751. 905. 992. *Pirona"* 164.

kučić m (Babina Greda, Varoš, Slavonija) »žaba koja se odlikuje kucanjem.«; *kukavica* (Split) »jer kuka« = *kunkac* = *kunkač* m (Martijanec, Koprivnica, prema *kunjkati,* Gorski kotar) = *skunkač* (Ludbreg) = *kum* (Pušća Bistra, Zagreb) = *kumač* (Vinica) = *purikae —. punjka* (Vidovec, Varaždin) — *mukač* (Valjevo, prema glagolu *mukati')* — *mukica* (okolina Zagreba, onomatopeja *mu)* — *žaba mukalica* (Šušnjevo selo, Čakovac kod Ogulina) = *munkai* (Hrvatsko zagorje) = *imkač* (Lika ?) pored *unjkavica* (prema glagolu *unjkati* i pridjevu *unjkav* za glas te žabe) >ognjena žaba (tako nazvana jer je crvena kao oganj), bombinator igneus«. Interesantan primjer kako se onomatopejom različitim fonemima oponaša glas te žabe. Hirtz daje još seriju sinonima pod *bucolica.*

Lit.: ARj 5, 721. 776. Hirtz, *Amph.* 1, 13. 77. 125. 126.

kučine, gen. *kučina* f pl. (17. v.) = *kučine* (Kosmet, ZK) »Werg, stuppa« je augmentativ na *-ina* od *kuk* m (Marulić) — *kuke* f (Vetranie). Sufiks je dodan zbog uklanjanja homonimije sa *kuk,* gen. *kuka* »coxa«. Sveslav. i praslav. *(*khkb)* termin je iz kulture konoplje bez paralele u baltičkim jezicima. Izvedenice su od obiju osnova: od augmentativa: pridjev na *-jav kučinjav* (Dobroselo, Lika) i *-ski kučinski.* Na *-jača: kučinjača* (Lika) »plahta od kučina, ponjava«. Od *kûk* je deminutiv *kučića* (18. v., Lika) »snop lana ili konoplje« i augmentativ na *-erine kučerine* (Lika) »kučine«; možda i pridjev na *-jast zakučast,* koji nema Vuk, ali se taj može tumačiti i od *kuka',* svakako na *-ljiv kučljiv (konac)* »koji nije dobro upreden«. Složenica *kukotrep* (Slavonija) »oruđe za priređivanje kučina za predenje«. Drugi je dio od *třepatí* (v.). Vokai *u* je nastao iz sonantnog /, upór. stcslav. *khkb* »trama«, bug. *klačište,* slov. *klk,* češ. *kluk,* rus. *klok.* Lik *kučine* je kulturna riječ. Posudiše je Rumunji: *căiți,* s pridjevom na lat. *-osus* > *-os câlțos* i glagolom na *-ovati, -ujo câlțui, încâlci* »pomrsiti«, apstraktum na *-eală* < *-él inculcala — incîlcitură;* Madžari: *kocz.* Uporeduje se s lat. *culata* »jastuk (odatle talijanizmi *kálira, koltrîna)«,* sanskrt. *kurca-* »svežanj«. Pretpostavlja se i veza s baltoslavenskom dubletom *klèkti, klenků* »gerinnen«, *krekli* prema *krčiti se (grčiti se)* (v.), kao i mogućnost disimilacije na distancijų *ρ - k* > *k - k* prema *floccus,* stvnjem. *floccho,* njem. *Flocke* i lit. *plaukai* »vlasi«, lot. *plaukas* »niti« i lat. *pluma.*

Lit.: ARj 5, 720. 759. 724. 761. *Elezovič* 1, 348. *Miklošič* 121. *SEW* 1, 525. *Holub-Kopečný* 172. *Bruckner* 236. *Vasmer* 571. *Miadenov* 257. *Tiktin* 786. Petersson, *LUA* n. f., avd. L, sv. 18 (cf. *IJb* 10, 340). Asbóth, *Nýt* 3, 277-280 (cf. *RSI 5,* 320.). Matzenauer, *LF* 8, 176. *REW*[3] 3375.

kučma f (15. i 16. v., hrv.-kajk., Belostenec) »vrsta subare«. Može biti praslav., jer se nalazi u slov., polj., ukr. i rus. Kao kulturna riječ iz oblasti pokrivanja glave posudiše je Rumunji *cușma* »Pelzmütze«, *cujmă* (Banat) »Decke aus Ziegenwolle«. Upor. slov. *šitšmara* »kosmata kapa, Pelzmütze« < *čučinara* < *čučma* < *kučma* (prema Štrekelju), i Madžari *kucsma* »Pelzmütze«. Sudeći prema dočetku *-ma,* mogla bi se, kao kakva sjeverno-turska riječ, uporedivati sa *čalma* (v.). Ali postoji i varijanta *kukma* f (Vuk, Slavonija) <ćuba, huhor«, naziv koji kod peradi igra ulogu: pridjev *kukmast* (18. v.), deminutiv *kukmica,* na *-ača kukmača* = na *-orka kukmorka* »na-

živ kokoši«, (s umetnutim *u* u grupi *km) kukumica* (18. v.) »mala kukma«, na *-ъс kukumäe,* gen. *-kûmca* (Ston) »navrh glave izdignute kose ili perje« = (sa *km* > *kv) kukva* (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović) »kokoš kapurasta«. Ovamo može da ide i part. perf. pas. *raskùkoren* (Vuk, Budva) »čovjek čupav, nepočešljan«, od *raskukoriti,* koji nije potvrđen, a taj od **kukor,* upor. češ. *kučera.* Ali v. i *kukırav.* U turskom postoji još *kuka* »kapa s perjanicom«. Uporedivati se još može sa slov. *kuca* »Büschel, Schöpf, Quaste, čuperak« i češ. *kučera* »Haarlocke« i sa got. *hiuhma* (izvedenica od stvnjem. *holi)* »hrpa«, *kuhjan* »trpati na hrpu« i lit. *kaukas* »vršak«. Ako su posljednja upoređenja pouzdana, ie. bi korijen bio **aeu-q,* u prijevoju **qou-q.* V. *kika.*

Lit.: ARj 5, 724. 763. 759. 767. *BI 2,* 305. *Miklošič* 145. *SEW* 1, 279. 637. *Holub-Kopečnv* 192. *WP* 1, 371. *Tiktin* 469. Matzenauer, *LF* 9, 32. Scheftelowitz, *WZKM* 21, 141. (cf. *RSI* 1, 278). Stîekelj, *DAW* 50, 64.

kučmorka f (Mikalja, Stulić) »mrkva« = *kucmorka* (hrv.-kajk.) »mrkva bela, siler« = *kuzmorka* (Bella, Stulić), složenica koja u drugom dijelu sadrži *mrkva* (v.). Kao polj. *kuczmerka,* posuđenice su iz njem. *Krotzelmore.*

Lit.: ARj 5, 718. 724. 842. *Bruckner* 279.

kučuk, indeklinabilni pridjev, u muslimanskim prezimenima *Kučuk -Alić* od *Kučuk-Alija* »jedan od 4 dahije«. Turcizam perzijskog podrijetla: tur. *küçük* < perz. *kūčik* »malen«. Upor. za tip ovakvih prezimena koja dolaze i kod kršćana: *Uzun-Mirković* i *Uzunović* (Srbija), *Uzun* (Dalmacija).

Lit.: ARj 5, 724.

kuća f (Vuk), praslav. *(*kptta),* »1° domus, 2° svi ukućani, 3° domaćinstvo, 4° domovina, 5° kuhinja (Cres, Srbija, Kosmet, Crna Gora, Neřeži, Kumanovo, SR Makedonija), 6° toponim«. Nije sveslav., jer se ne nalazi u češ., polj. i rus., nego samo u stcslav., slov., bug. i ukr. U značenju »1° domus« nije ni opća hrv.-srp. riječ (to je samo u književnom i saobraćajnom jeziku), jer je zamjenjuju u hrv.-kajk. i čakavskom *dom* (v.) i stara posuđenica iz stvnjem. *hus* > *(Kįiža, (li)is* (v.). Pridjevi na *-ьn kučan,* određeno *kućni,* poimeničen na *-ik kućnik* = *kutnjik* (Kosmet) m »dobar domaćin« prema f na *-ica kućnica* (14. v.), zamijenjeno danas izvedenicama na *-janin kućanica* prema *kućanin, kučanka;* od tog pridjeva apstraktum na *-stvo kućanstvo* (18. v.) i *nekutnjica* (južni krajevi) »žena koja često bježi iz kuće muža«. Pridjev na *-evan* (prema tipovima *učevan, književan) kućevan* (Vuk) = *kućevan* (Kosmet). Deminutivi na *-ica kućica* »1" mala, lijepa kuća, 2° kutija (Dubrovnik)«, s denominalima na *-jati kućičati* (Lika) »praviti kućice«, na *-iti kućičiti* »kopati kućice za povrće«; sa deminutivnim *-ič,* koji znači podrijetlo (tipovi *plemić, Mlecie) kučić* (18. v.) »od dobre kuće«, na *-ar kućar,* gen. *-ára* m »1° klijet«, 2° Art Speisekammer, 3" Abteilung • im Hause für das Ehepaar«. Na *-ara kùcara* »koliba«, sa deminutivnim izvedenicama *kućarak,* gen. *-árka* i na *-ica kućarica;* na *-er kučer* (Vuk) »1° komorica, 2° *Kučer* (toponim, selo Krašić, ime šume ŽK>, s izvedenicama *kućerak,* gen. *-erka* = *kućetak* i *kućirica.* Augmentativi na *-ina kućerina* = *kućetina* (Vuk, toponim) = *kučina* = *ku-či(n)ština — kućurina.* Radna imenica na *-ar: kućar* »1° koji čuva kuću, 2° vrabac (Cres)«. Odatle: *kućarina* »porez na kuću« i noviji neologizam *(po)kućarac,* gen. *-arca* »Hausierer, kučeber«, sa denominálom *kućariti* »hausieren«, koje Maretić ne odobrava i preporuča zamjenu *torbar* i *torbariti.* Na *-ište kućište.* Ovamo ne ide na *-ov* < madž. *-o kućov* (Brač) »pas«, jer glasi i *ćukov.* Složenice od sintagme *oko kuće: okućnica* (Srbija, Šumadija, Rudnik, *okoku* > *oku* haplologija) »njiva oko kuće«; od *po kući pokućstvo;* na *-ar pokućar* »1° Haushund, 2° Hahn«. Denominal od *kuća* glasi na *-iti kućiti (se), -im* (Ljubiša) *(is-, o-, fas-, s-, za-).* Prvobitno južnoslavensko značenje bilo je zacijelo »skrovište s ognjištem oko koga se kupila velika porodica«. Ostatak toga značenja je pod 5°. Paralela za to nalazi se i u arb. *shtepi* > *shpī* »1° ognjište, 2° kuća«. Od sjevernih slavina posjeduje samo ukr. *kuca* »kotac« (upor. pejorativiziranje lat. **mansione* > fr. *maison* a u nas > *rnošuna* Krk »kotac«). Ukr. deminutiv *kučka* posudiše Rumunji *cuşcă* »Schweinestall, Koben«. Naziv *kuća* nije ni baltoslav. ni ie. riječ, nego je praslav. izvedenica stvorena s pomoću *-га* (tip *plača* od *platiti)* od stcslav. glagola *kptati* koji je značio »umoriti, njegovati, odgajati, skrivati«. Upor. rus. *zakut(a)* »Zufluchtsort, Stall«. Taj glagol postoji u hrv.-srp. samo s prefiksom *s- skùtati, -am* »verbergen«. Prema tome je *kuća* značila prvobitno »skrovište, (ili) njegovalište«. Stcslav. *kpšta* značilo je i »šator«, slov. *koča* »Hütte«. Glas *u* nastao je iz nazala *p:* bug. *kasta,* slov. *koča,* stcslav. *kcšta.* Nema veze sa *kut,* kako se

prema Miklošiču često tvrdi (v.). Prvobitno značenje glagola dobro se vidi u stprus. *pa-kūnst l po-* »čuvati«, *künti* »pflegt«. Prema Bernekeru ie. je korijen **(s)qeu-,* raširen sa í i nazaliziran u prijevoju **(s)qon -t* »verbergen« > *skùtati.*

Lit.: ARj 3, 904. 5, 724. 737. 7, 890. 8, 878. Tenter, *JF 5,* 208. *NJ* l, 32. Măreţie, *Savj.* 47. *Elezović* l, 191. *Miklošič* 128. *SEW* 601. 603. *Holub-Kopečný* 195. *Bruckner* 225. *KZ* 42, 351. 45, 325. *ASPh* 38, 51. *Trautmann* 145. *WP 2,* 550. *Mladenov* 268. *Gorjajev 111.* Ivšić, *JF* 17, 116. sl. Reichelt, *KZ* 46, 340. Stender-Peterssen i Janko, *Slávia* 9, 346. Můrko, *MWAG* 36, 92.

kúda f (16. v., Dubrovnik, Konjic) »1° rep u ptice, ribe, zmije, 2° dugi skut, povlaka, šlep«. Neobičan je dugi uzlazni akcenat. Na lat. *-atus: kùdatica* (Kanavelić) »repatica«. Deminutiv na *-ica kùdica* (16. v., Vetranie). Složenica *kudonoša* m (Bella, Stulić) = *kudonošac,* gen. *-sca* (Voltidi), apstraktum *kudònošenje,* sve prevedenice od tal. *caudatario.* Od tal. sintagmi *kodãlba* (Žminj, Istra) »ime za bijelu kravu« < *coda alba, kodiraš* m (Rijeka), na *-ić kodorošić* m (Vuk, Crna Gora) < tal. *codirosso* »(ptica) Sylvia«, furl, *codaross.* Budmani je ispravno primijetio da je *kuda* leksički relikt iz dalmato-romanskoga < vlat. *coda* — kllat. *cauda,* riječ prema Battistiju možda mediteranska.

Lit.: ARj 5, 148. 741. 745. Matzenauer, *LF* 9, 33. Ribarić, *SDZb* 8, 192. 9, 158. Štrekelj, *ASPh* 14, 528. *REW³* \114.*DEI* 819. 1001.

kuditi, *-lm* impf. (Vuk) *(o-, po-, pro-, s-)* = na *-ati kudati, -am* (17. v., jedna potvrda), praslav., »calumniari, klevetati; protivno: hvaliti« = (sa *h* mjesto *k) huditi, nudati* (v.). Nalazi se u stcslav., bug., u polj. narječjima i rus. Postverbali *proküd* m (Kosmet) »koji je kuden, prezren«, *prokuda* m, f (Kosmet) »nevaljanac«, *pokuda* f, apstrakti na *-ьba kudba* f, na *-bnja kudnja.* Pridjev na *-iv kudiv.* Radna imenica na *-lae küdilac* m (Vuk) prema f *kudilica.* Poimeničen part perf. pas. *kudemk.* Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou,* kako se vidi iz lit. *skaudėti* »wehe tun«, pridjeva *skaudus* »schmerzhaft, heftig« prema *skusti* »Beschwerde führen«. U sanskrtu, perz. i gr. κύδος dolazi u nižem prijevojnom štěpenu. Upór. iz germ. jezika engi. *to hoot* »vikati«. le. je korijen **qeud-,* u prijevoju **qoud-.*

Lit. : ARj 5, 743. *Elezović 2,* 142. *Miklošič* 145. Bruckner, *KZ* 46, 235. 51, 231. Zubatý, *ASPh* 15, 479. Holthausen, *IF* 25, 149. Matzenauer, *LF* 9, 33. *Boisaccf* 529. *Gorjajev* 173. Zelenin, *Slávia* 8, 493-502. *WP* 1/378.

kudjelja f (Vuk, u južnoslav. po deklinaciji *-a,* a u sjevernim slavinama po deklinaciji *i,* tako i stcslav. *kfdeh}* = (ekavski) *kudelja* — *kudelja* (Kosmet) = (ikavski) *kudilja* (ŽK) »1° konoplja, 2° preslica, 3° biljka, 4° toponim«. Sveslav. i praslav. je apstraktum na *-nь* > rum. *-eală* od korijena *kod-,* od kojega je pridjev na *-r* (tipovi *mokar, dobar, hrabar* itd.) u *kudar* (v.). Pridjev na *-ьn kùdjeljan* (Srbija) = *kiid ljni* (Kosmet), poimeničen na *-iça kudȇlnica* (14. v.) »prelja«. Deminutivi na *-ica kùdeljica (vune}* »l ° pennachio, 2° hmelj, humulus lupulus (Danilo, Dalmacija)« = na *-bka kudjȇljka* (Vuk). Ovamo zacijelo na *-as kudlāš* (Virovitica, nejasna sinkopa *e* možda prema *kužalj,* gen. *kužlja* i / mjesto *lj)* »platno tkano pređu po predu«, upor. polj. *kudla, kudlatý* »glup«. Čudna je praslav. varijanta sa *ź* mjesto *d kuželj* m, gen. *-zija,* koja je zastupana i u slov., bug., češ. i rus., »1° kudjelja, 2° dva povjesma ujedno vezana, 3° prezime« = *kužalj,* gen. *-zija* (Kosmet) »kukuruzni klip, stúrac, gen. -rea (Vuk), kučina«. Deminutivi na *-čić kuželjčić,* na *-ica kužljlca* (Kosmet). Denominal na *-ati kužljal, -a* (subjekt *kolomboć* »kukuruz«, Kosmet »kad isturi klip«. Glas *ž* dolazi i u pridjevu *kudrav* kad služi za pogrdu *küždrav* (Vuk) i u imenici odatle *küždra* f. Vokal *u* je nastao iz nasala *ç:* slov. *kodeļa,* bug. *kădelja, kažel,* polj. *kądziel.* Pridjev *kudar* (14. i 15. v.) (~ *konj,* ~α *tamnica,* ~α *mačka)* danas se više ne govori nego sa sufiksima *-av kudrav* (Vuk, ~a *dlaka,* ~a *kosa)* »kraus«, *-ast hüdrast* (Dalmatinsko zagorje, Pavlinović), *-atast küdratast* (18. v.); *kudrav* je poimeničen na *-ьc* m prema f na *-ica: küdravac,* gen. *-avca,* sa hipokoristikom *kúdre* m, prema *kūdravica.* Na *-an kudran (pas)* = na *-ov* < madž. *-ó kudrōv,* gen. *-ova* (Vuk). Prvobitno pridjev na *r* poimeničen je u ž. r. *kūdra* »1° kokoš, 2° (Lika) žensko kudrave kose«. Denominal na *-ati zakudrät, -ä* (subjekt *kolomboć,* Kosmet) »prestati napredovₗti, opadati u napredovanju«. S umetnutim *n* pred dentalom: *kundra* f »1° ime krmači, 2° cunnus«, *kündrav* (Gradac, Slavonija) »kudrav«, *kundrac* (Vuk) = *kudrac* m »mačak«, *kùndrov* (Vuk) *»kudrov«.* Prema Štrekelju *kundra* je od madž. *kondor,* ali i ovo je slavizam. Na *-is kudriš (pas).* Grupa *dr* pejorativizira se zamjenom *str küštrav* (također slov. i u drugim slavinama) »l ° kudrav, 2° nazivi kokoši i volova *kuštrava, kuštrica, kuštronja, kuštraš«; kuštra* f (hrv.-kajk.) »dlaka«. Prema Štrekelju kontaminacija od slov. *kuca* »Büschel« i *koder* »kudrav«. Pored ove postoji i varijanta *šlj küšljav* (Vuk) »zamršen *(lan,* ~a *vuna)«,* sa hipokoristicima *kúšljo* m »konj« prema f *kašlja* »žensko čeljade, kokoš, kobila« i denominálom *kušljati, -ām* (Vuk, objekti *lan, vuna).* Prema Matzenaueru, koji uporeduje sa lot. *kušli* pl. »runjava dlaka«, posebna riječ. Ove varijante, koje fonetski izopačuju istoznačne riječi, slične su pejorativu *cüsra* (ŽK) za neutralno *cura.* Glas *u* i u pridjevu nastao je iz nazala *ç;* upor. stcslav. *kçdrjavb,* slov. *kodra,* bug. *kâdrav,* p. *kędziory* i madž. *kondor.* Praslav. pridjev **kçdrt* kao i praslav. imenica *kçdêlb* nalaze se samo u slavinama. Ti su leksemi slav. kreacije u oblasti kulture konoplje i vune. Nema dosada poznatih ni baltičkih ni drugih ie. usporednica, dok se za *kudjelja* u baltičkoj grupi *nalazi* paralela u lit. *kodās* »čupica ptičja«, *kuodelis* »bič vune«, bez nazala, u prijevoju *kedenti, kedenu* »zupfen, Wolle krämpeln«, za koje nema ie. paralela.

Lit.: ARj 5, 773. 745. 844. 836. 835. 784. *Elezović* l, 191. 338. *Miklošič* 127. *SEW* l, 598. *Holub-Kopečný* 182. 192. *Bruckner* 224. 225. *KZ 42,* 350. *Mladenov* 267. Schuchardt, *ZRPh* 35, 79. i sl. (cf. *RSl* 5, 263). Vaillant, *PPP* 18, 228-291. (cf. *ljfb* 24, 262-263). Matzenauer, *LF 9,* 40-41. 179-180. Štrekelj, *DAW* 50, 29. 35.

kûf m (16—18. v., dubrovački pjesnici) = *kup* (Dubrovnik-Rijeka, Hercegovina, Split / ? /) = *guf* (Mikalja, Stulić) = *gub* »1° cygnus, danas pelecanus onocrotalus, labud, *2"* (metafora) pjesnik«. Deminutiv na *-ić kufić* »mladi kuf«. Kad ne bi bilo teškoća sa /, *p* i *b* za *gn,* moglo bi se pomišljati na posuđenicu od gr.-lat. *cygnus* < κύκνος. Ali se nadaje i uporedenje sa gornjo-luž. *kolp',* gen. *kopja,* sa slovinskim u baltičkom Pomorju *kòup,* gen. *kòupja,* kašupskim *kêlp* i rus. deminutivom *kolpík.* Ove slavine uporeduju se opet sa stprus. i lit. *gulbis* i *gulbe,* koje se i semantički slažu sa dubrovačkom pjesničkom pticom i s varijacijom početnog *k-* i *g-.* Ako je to uporedenje ispravno, *u* je nastao iz sonantnog /. Ostaje neobjašnjena varijacija u dočetnom suglasniku: / za *-b* / *-p.* Ta bi se izmjena mogla objasniti miješanjem (unakrštavanjem) sa tal. *gufo* (14. v.) »sovuljaga, asio« onomatopejskog podrijetla, uza sve što su to različite ptice. Matzenauer pomišlja i na tur. *kugu.* Ie. korijen **ghel-,* raširen sa *ρ l b* u imenima životinja. [V. i *guf}..*

Lit.: ARj 3, 495. 5, 746. 790. Hirtz, *Aves* 148. 234. 243-244. *Miklošič* 154. *SEW* l, 660. Bruckner, *KZ* 45, 43. *Trautmann* 101. *WP* l, 628. Skok, *Slávia* 10, bilj. 4. Vaillant, *RES* 9, 271. *DEI* 1890. Matzenauer, *LP 9,* 34.

küfar, gen *-fra* m (hrv.-kajk., ŽK, Belostenec) = slov. *kúfer,* gen. *-fra* »mjed, bakar«. Pridjev na *-en kufren.* Od lat. *cyprům* < gr. Κύπρος, otok, preko njem. *Kupfer* (gr. u > *u).* Preko tal. *apro* »vino dell'isola di Cipro« > *apar,* gen. *-pra* (Šulek, Dalmacija, Božava) = *cîpar* (Rab) »vinova loza crna grožđa, vino di Cipro«, sa tal. augmentativnim sufiksom *-one* slov. *ciprőn* »Cyperntraube«. Preko tur. *Kıbrıs* < Κύπρος *kùbruz* m (Vuk, Srijem) »(veziljski termin) vrst veza, šupljika, ćesma«. Odatle denominai *kùbruzati, -ām* impf. (Vuk) »ćesmati«, *kùbruzanje* n.

Lit.: ARj 5, 715. 746. Cronia, *ID 6.* Kušar, 118, 19. *Pleteršnik* l, 85. 484. *REW** 2445. *DEI* 955.

kuga f (14. v., Vuk, slov.) »1° buba, čuma, morija, 2° biljka (u tom značenju i rus.) «= (sa gr.-lat. sufiksom *-ija,* v.) *kužlja* (ŽK) = *ku&a* (18. v.j Kavanjin, *ž* mjesto *g* prema pridjevu, ili deminutivu ili glagolu, kao postverbal)«. Deminutiv na *-ica kužica* (Vuk). Augmentativi *kužetina,* na *-ača kugača f* (Gospić) »biljka orvala lamoides DC.«, *kužina* (Bakar) »vrst morske ribe«. Pridjevi na *-ьn kužan* (16. v.), poimeničen na *-ik küznîk* m (Dubrovnik, 18. v.) prema f *kuźnica* (Stulić) »kužan čovjek, žena«, na *-jak kužnjak* (Šulek) »biljka datura stramonium«, prošiSren na *-av kužnav* (Dubrovnik), na *-in kägin* (Šenoa, također u imenima biljki), prema Budmaniju pravilnije *kužin,* ali taj nije potvrđen u govoru; složen pridjev od sintagme *kugònosan.* Na *-Ijivac: kužljivac,* gen. *-îvca* m »kužnik«. Denominal na *-iti kužiti, -im (o-, ras-).* Na Balkanu se zamjenjuje sa gr.-lat. κύμα > *čuma.* Od bavarske i vestfálské *Kogę* »isto«, kojoj se ne zna postanje. Čudno je, ako je tako, da se ne nalazi u sjeverozapadnim slavinama, u češ. i polj. Upor. madž. *guga* »Schwulst«.

Lit.: ARj 5, 746. 843. 845. 748. *Miklošič* 145. *SEW* l, 638. Marianovics, *MNyo* 40, 348. i si. (cf. *RSl* 5, 323).

kugla f (Vuk, Vojvodina) = *kúglja* (18. v.) »globus«. Deminutiv na *-ica kuglica,* s tal. *-ino* > *-in kuglin* m (Belostenec) »cunj«. Sa tur.-perz. *hane* > *-äna kuglana* »Kegelbahn«.

Denominal na *-ati kuglati se* = *kugljati se.* Od srvnjem. *Kugele* f, njem. *Kugel, v. krugla.*

Lit.: ARj 5, 748. *Miklošič* 145.

kuhati, *-am* impf. (Vuk, 16. v., slov.) = *küvati, -ám* (ŽK i inače, gdje god je *h* > *v* poslije *u) (is-, na-, sa-, s-, pre-, ras-),* iterativ na *-va- skuhavati, -am,* »1° gotoviti jelo na ognju, 2° variti (sveslav. za »kuhati«, upor. njem. *sieden* za lat. »coquere«), 3° peći kruh (Srbija)«. Apstraktum *kuvanje* n »kuvano jelo«. Upor. *pečenje* n »pečenka«. Na *-ar* < *-arius kuhar* m prema f na *-ica kuharica* = *küvar, kûvarica* = na *-ka kuharka,* na *-äc kuhač,* gen. *-ača* (15. v., Marulić), također prezime *Kuhačević.* Pridjevi *kuharov, -cv, kuharski, kuharičin, kuhačev, küharnica* (Grbalj). Riječ *kuhar* nalazi se u svim slavinama osim u ukr. i rus. Značajno je da je area radne imenice na *-ar* veća od aree glagola. Part. perf. pas. poimeničen na *-ica kuhanica* (Hvar) »vrsta tikve«. Na *-ia. kuhanja.* Postverbal *küva* f (ŽK) »(kolektiv) kiseli kupus i kisela repa« = slov. *kúha, skuha* f »svar«. Na *-ača kuhača* f »varjača«. Radna imenica hipokoristik na *-ta* (upor. *Franta) kulita* m (hrv.-kajk.) »1° sluga koji pomaže kuhaču, 2° prezime na *-ić Kuhtić«.* Nalazi se još češ., polj. U poredenju s njem. *Koch* < vlat. *CGCUS* < kilát, *coquus,* radne su imenice samostalne slavenske kreacije od njem. *Koch.* Slov. i hrv.-srp. *kuhati* je posudenica iz stvnjem. *kochan* < vlat. *cocere* = kllat. *coquere,* koja je samo u hrv.-srp. i slov. istislo praslav. *variti.* Mjesto, gdje se kuha, *kùhina* (15. v.) = *kuhinja* (15. v.) = *kùinja* = *kujna* pored *kunja* (ŽK) ima istu areu kao i radna imenica na *-ar,* tj. sveslav. je, osim ukr. i polj. Ne treba da bude praslav. Pridjev je na *-bsk kuhīnskī* (Vuk). Posudenica je iz stvnjem. *chuhhina* < vlat. *cocina* — kllat. *coquina.* Sveslav. posudenicu posudiše Madžari *konyha* (metateza), Rumunji *cuhn(î)e* i Novogrci κούχνη. Imenice *kuhar* i *kuhina* zapadnoslavenske su posudenice iz stvnjem. Na tom teritoriju istisle su praslav. *variti* na nejednak način. Označuju savršeniji štěpen kulinarskog rada nego praslav. *variti* na ognjištu. To su latinizmi koji viđoše u slavine oko 9. v. preko stvnjem. U jadranskoj zoni vlat. *coct4s* i *cocina* > mlet. *ensina* uđoše mjesto posudenice iz stvnjem. iz mlet. *cago* (Boerio) > *kogo* m (Božava, Dubrovnik) »kuhar na brodu«, *kužina,* upor. arb. *kusí, kusí, küsija* (sa članom, Zatrebač) »kotao«. Značajno je da je *kužina* u Imotskoj krajini odijeljena od *stojné kuće,* koja je katnica i ima konobe za spavanje, i od *pojate,* u kojoj je stoka, dok su svinje u *oboru.* Riječ *lisa* (v. *ljesa)* pokriva *kuzum* i služi za sušenje mesa i kukuruza. To dijeljenje mletačke *kuzine* od *stojné kuće* zacijelo je staro. Ima se pretpostaviti da je važilo i za *kuhinju* njemačkog podrijetla. Lat. part. perf. poimeničen u femininumu mlet. *kota* > *kota* (Božava) »la prima cottura« nalazi se još u slov. *kota* (Gorensko) »der geschmolzene Eisenklumpen im Kochofen«. Naročito treba istaći još *košnja f* (Stulić), kod Mikalje s apozicijom *košnja kuća* »kuhinja«. Ta riječ nije dovoljno potvrđena ni kod leksikografa ni iz narječja. Izgleda da predstavlja pridjev na *j* od vlat. *cocina* bez njemačkog posredovanja: **kočuija.*

Lit.: ARj 3, 905. 5, 356. 750. 751. 752. 845. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 638. *Holub-Kopečný* 193. *REW*[3] 2213. *Románsky* 116. *GM* 217. *DEI* 1191. *NJ* 2, 269. Budmani, «aa 65, 165. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* 1, 446. 485. *Mladenov* 264. *Bruckner* 279.

kuja f (Lika) »1° vrsta planje, oblica, Hobel, 2° štap u tari (— krosna), da se vratilo ne okreće«. Deminutiv na *-ica kujica* (Lika) »nož sa drvenim koricama, keba, pipac, gen. pipca (ŽK)« = na *-jar kujičar* m »isto«. Upor. *kuljica* (hrv.-kajk., Prigorje) »pastirski nož što se otvoriti i zatvoriti dade«. Možda od glagola *kuljati* »sjeći, rezati poteškoc.

Lit.: -ARj 5, 752. 778. 773.

kujati se, *-am* (16. v., hrv.-kajk., Belostenec, Voltiđi) »1° pretvarati se, 2° spuštati krila (Stulić)« *(za-)* = *kujati se* »duriti se« = *raskûjati kokose* (Vodice) »rasplašiti kokoši da stanu gakati i boje se povratiti« = *on kuja* (Cres) »kunja, drijema«. Upor. slov. *kujati se* »schmollen«, ukr. *kujaty* »säumen«. Možda je u vezi sa stcslav. *kujati* »murmurare«, onomatopejskog podrijetla, u istom značenju u ukr. i rus. Kod nas dolazi isti onomatopejski korijen u *čavka* = *kavka* (v.). Upor. arb. onomatopeju *kuja* f »Verwirrung«.

Lit.: ARj 5, 752. Ribarić, *SDZb 9,* 160. Tentor, *JF* 5, 209. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 638. *Boisaca* 422. GM* 210.

kùjisati, -sēra pf. (narodna pripovijetka, subjekt *hodža,* sa munare) = *okujisati* = *kujišiti, -im* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »pozivati pravovjerne muslimane pet puta na dan na molitvu«. Glas se oponaša *kujuši kujuši.* Nerazumljiv semantički prijelaz u *skojisati, -šem* (Ljubiša, subjekt *krava)* »uginuti«. Upor. arb. onomatopeju *kuis* »von der Stimme

des Schweines und des Hundes« i ngr. κοῖζω »isto«. Budmani pomišlja na turski glagol, ali ne zna koji. [Upor. tur. *okumak* »učiti, čitati«].

Lit.: ARj 5, 752. *GM* 210. *Školjić** 422. 501.

kujón, gen. *-ona* m (hrvatski gradovi) »budala, čovjek koji zanovijeta« < fr. *coion* m (prošireno u bivšoj austro-ugarskoj vojsci preko njem. *Kujon),* odatle *kiijonírati, -jònírām* impf. = *kojim* m (Božava) »budala« = slov. *kujon* •>Schurke« = *kajáin, kajun* (Notranjsko) < furl, *colon,* tršć. *coion;* denominal *kojunati* »prevariti« < furl, *cojonâ,* tršć. *coionar.* Od tal. *coglione,* augmentativ na *-o* (tip *Nato, -onis),* od lat. *coleus* »mudo«. Ovamo ide kao stara posudenica možda iz balkanskog latiniteta *škulj* m (Vuk, Hercegovina) »(pastirski termin) uškopljen ovan, Schöps, vervex«, kao pokraćeni part. perf. od tal. *scagliato* < *excolealus* »uškopljen«. Upor. *prôv. colhart.* U Istri (Dane) odatle nadimak *Škülje,* gen. *-eta,* pl. *Skûljini* m prema f *Škuljinica.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 61. *Pleteršnik* 1, 485. *ASPh* 11, 461-462. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *REW*[3] 2036. 2038. Šturm, *ČSJK* 6, 77. *DEI* 1003-04. 3407.

kujùndžija m (Vuk, 17. v.) = *kujūmdž'ija į kujūndžlja* (Kosmet) »zlatar«, prema f *kujimdźlnka.* Pridjev na *-in kujùndzijin,* poimeničen na *-ica kujundžijinica* = *(iji* > *i) -džínica* (Vuk) »njegova žena«, na *-skī kujundžijskī* (Vuk) = *kujumdžtski* (Kosmet). Na *-luk kujundžiluk* m (Vuk) = *kujundž'ihk* (Kosmet) »njegov zanat«. Prezime na *-ič.* Varijante sa *u* > *o* i *j* > *l: kolundžija* m = *kulundžija* (18. v., Vuk). Prezime. Balkanski turcizam (tur. *kuyumcu)* iz oblasti zanata: bug. *kujum-Hja,* arb. *kujunxhl.*

Lit.: ARj 5, 219. 771. 753. *Mladenov* 264. *GM* 210. *Elezovič* 1, 339.

kujus m »luda, budala«, kod Marina Držića: *kažu jesu njeki ki mi se razumiju', »s dva kujwa..л.* Od lat. genitiva *cujus,* od *qui.*

Lit.: StPH 7, 2. *iza.,* 1930, p. 338. *DEI* 1186. Ratković, *M. Držić,* 1962, 267.

kük, gen. *kuka* m, pl. *kukovi* (Vuk) = *kuk* (Kosmet, Istra, ŽK) = *kalk* (Nerezine, Lošinj), praslav. **klbkz,* »1° coxa, femur, but, 2° saxum, 3° toponim prema 2°: *Kük* (Milna, Brač, povišeno mjesto više obale; najstarija potvrda *Pat Cilco* 1144, danas *Kučine* kod Splita, augmentativ na *-ina* za oznaku razvalina)«. U stcslav. i bug. *kalka* f. Deminutiv na *-ьc klčac* (1395, Istra) »kamen (kao oznaka mede)«. Augmentativ na *-ina kučina* f (Selce, Đakovo) »1° goli klip kukuruze, 2° toponim«. Kol. na *-je kučje* n (Čilipi, Dubrovnik) »kamenje«. Na *-ovina kukõvina* (ŽK) »šunka (meso)« = na *-ěnjbk kučānjak,* gen. *-anjka* (ŽK). Možda ide ovamo i *kuknjak* »vrsta opanka«. Složenica *kükotres* (Vuk) »but od bedevije«. Glas *u* nastao je iz sonantnog /, upor. bug. *kìlka,* slov. *kolk.* To utvrđuju i baltičke usporednice: stprus. *culczi,* lit. *kulše, kulšis* pored *kulkšnis* »Knöchel« i *kulnus, kulnis* »Hacke, Ferse«. Te su usporednice dragocjene jer pokazuju da je pored ie. **klk-* postojao i **klk-.* I lat. *calx* stoji na istom prijevojnom štěpenu od ie. korijena **(s)qel-* »kriv« u nazivima dijelova tijela. Upor. više prijevojne štěpené u *koljeno* (v.) i *član* (v.).

Lit.: ARj 5, 760. 753. 719. *Elezouić* 1, 340. Belić, *NJ* 1, 45. Jagić, *ASPh* 4, 390. Štrekelj, *ASPh* 27, 44. Skok, *NVj* 23, 341-343. *Miklošič* 164. *SEW* 1, 660. Bruckner, *ASPh* 11, 133-134. *Trautmann* 145. *Mladenov* 265. Loewenthal, *ASPh* 37, 386. Reichelt, *KZ* 46, 328. Scheftelowitz, *KZ* 54,224. Machek, *LP* 51, 125-131. (cf. *IJb* 11, 465). Isti, *Rech.* (cf. Lekov, *Slávia* 13, 412). Matzenauer, *LP* 8, 176. *Boisacq*[3] 484.

küka f (Vuk, Kosmet, bug.), praslav., »1° Haken, fibula« 2° (pl. f *kuke,* Dubrovnik) biljka bljušt, 3° (u vezi *podići kuku i motiku na nekoga — šiš i goliš,* Bosna) massa«. U parasintaktičkoj cioženici *okuka* »zavoj rijeke«. Odatle toponim *Okučani* »ljudi koji se nastaniše na okuci«, na *-jast kučast (po-}* »nakrivljen kao kuka«. Pridjevi na *-ast kukast,* na *-ov kùkov dan,* <~o *ljeto* (Vuk, Kosmet, bug.) »ad calendas graecas, nikada«, upor. bug. *kukúkir, -re* »Spassmacher, Maske« i *na konskí veligden', kukova kruška* »vrst kruške«, nejasno, možda prema biljci koja je poimeničenje na *-ina kukovina* (Dubrovnik, Vuk) »vitis nigra«, na *-ič kukavica* (Grobnik) »orchis coriophora«. Deminutivi na *-ica* s palatalizacijom *kučića* (16. v., Istra, Vodice) »1° fibula (glagol *zakučičat'),* 2° (biljka, Cres, Šulek) ornithopus scorpioides L.« = bez palatalizacije *kukica,* na *-bk kūčak,* gen. *kučka* (Istra) = *kučak* (Vodice) »fibula, kovča«, na *-ič kučić* (Istra) »kučića«, na *-ьc kukac,* gép. *-kca* (Vuk, Hercegovina, bez palatalizácii e prema istoznačnom *kukac)* »fibula, kovčar« = *kúkac,* gen. *kúkca* (hrv.-kajk.) »crv, buba, danas školski termin za insekt, kebar«, koji

posudiše i Madžari *kukacz* »Made«. Na *-ăl kukač,* gen. *-aca* (Bosna) »kuka koja služi za hvatanje nečega«. Na *-ara kukára* (Vuk) »ojište«. Na *-ež kukež* (Istra) »ovan zakučenih rogova«. Na *-ija kukija* (nadimak) »kukonos«. Na *-ónja kúkonja* (Lika), hipokoristik od *kukonos.* Na *-ъiio* (upor. *češalj) kûkalj,* gen. *-klja* m (Lika, Dobroselo) »1° uzao, sveza *na ~,* zamka, smřsak, 2° toponim *(Kukljica)«* [v. i pod *kükulj],* na *-ast kûkljast* »zavinut«, na *-uljíc vezati na kukùljîc* (Dubrovnik), *kukuljica* (Stulić) = *kukuljlvãc,* gen. *-îvca* (Kosmet) »kulaca pri vrhu igle za pletenje čarapa ili za čipke«. Na *-ič kuklíc* »kučića na vrhu pletiće igle«. Na *-ika kučika* »biljka pulsatilla Mill.«. Na *-го: Mč* f (Prigorje, Zagorje, Barilović, ŽK) »željezo čim se vô u jaram zatvori« [i *kučine* f pl. (Krk) »štaka, drvo za potporu hromu čovjeku«]. Ovako i u "parasintaktičkoj složenici *Skuč* (Vuk, Dalmacija) »okuka«. Na *-alica kučalica* f »kuka, kvaka«. Na *-en: kučen* (Vuk, Boka, upravo part. perf. pas.) »kosijer«. Na *-ava kučava* »ime krave«. Složenice od sintagme: *kukonos* (Lika), koji posudiše Rumunji *cuconaş,* s pridjevom na *-ast kùkonosast, kukonósa* m (Bačka), *kukòroga* (Užice) »ovca«. Denominal na *-ati kukati, -am* impf. (Dubrovnik) »čačkati zube«, na *-iti kúčiti, kućim* (18. v., Ljubiša) *(do-, is-, na-, nat- se, pri-, s-, za-)* »1° kriviti, priginjati, naginjati, 2° (s prefiksima) satjerati u tijesno, nadnijeti se«, s pridjevom *skučen (život, —a pamet)* i *(ne)dokučiv, dokučljiv, dokučit* (Pavlinović), *skučiv, ovkúčiti, òvkučim* (< *op-)* (Piva-Drobnjak) »saletjeti«, iterativ na *-va- skučivati,* samo s prefiksima, sa zamjenom *-ati* za *-iti kucati, kucam* (16. v.) *(do-, s-)* »rukom privlačiti«, iterativ na *-va- zakučavati j skuč-* »(termin šivanja) hvatati«, s pridjevom na *-ast zakučast* (Stulić), na *-ovati zakučôvat, -ujem* (Kosmet). Ovamo još sa nejasnom zamjenom *o* za *u\ kokulj* m »rostrum viperáé ammodytae«, s izvedenicama na *-a, -aca, -ljin, -čić.* Na *-bnjak kučnjak* (Vrbovsko) »zub na pili koji baca piljevinu van«. Zacijelo i m *kuk* (Šulek, Visovac) »l humulus lupulus, 2° tamus communis, 3° sonchus oieraceus«, koje se, kako se čini, slaže sa *kuka,* 2° značenje. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou,* kako pokazuju baltičke paralele, koje u značenju nisu posve identične sa praslav.: lit. *kaukas* »1° čir, 2° patuljast duh«, *kaukarą* »brežuljak«, lot. *kùoks* »štap, drvo«, stprus. *cawx* »vrag«. Ie. je korijen **qeu-* »zavinut«, u prijevoju **qou-,* raširen formantom *q.* Upor. *kvaka* (v.) i *kika* (v.) i *čučati* (v.). Upor. arb. *çyk* »Stiel der Hacke« i arm. *k'uk'* »bâton à noeuds, verge de fer«.

Lit.: ARj 2, 600. 3, 904. 5, 724. 754. 755. 759. 761. 718. 720. 721. 722. 719. 724. 756. 763. 759. 7, 691. Hirtz, *Amph.* 59. *BI* 2, 417. *Elezovic* 1, 191. 340. Vuković, *SDZb* 10, 395. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 639. Bruckner, *KZ* 43, 350. *Trautmann* 121. *WP* 1, 371. Buga, *RFV* 71, 50-60. 464-471. (cf. *JF* 3, 201. *IJb* 3, 150). *Mladenov* 260. *ASPh* 34, 397. *SpBA* 6, 73., sí., br. 4 (cf. *IJb* 8, 198). *IJb* 9, 69. Uhlenbeck, *PBB* 22,539. Matzenauer, LF 9,32-33. 180. *Gorjajev* 173. *Dórii* 162.

kùkinja f (18. v.) »1° trnjina, prunus spinosa, 2° (metafora) sačma, nalik na plod trnjine«. Pridjev na *-ov kùkinjov* (18. v., Slavonac). Od madž. *kökény.* Odatle i toponim *Kikinda* < madž. deminutiv *Kokend.*

Lit.: ARj 5, 759. Matzenauer, *LF* 9, 35.

kukîr m (Božava) »(zidarski termin) cazzuola per la malta, mistrija, kačica (v.)«. Od lát. *cochlearium,* izvedenica na *-arius* > tal. *-aio, -ier* > *-ir* od *cochlea : *kiiklir* > **kiikljir* > **kukjir.* Može se smatrati i dalmato-romanski leksički relikt. Tal. deminutiv na *-ino* s mlet. izgovorom *chia = ća: kucarïn,* gen. *-ina* m (Veli otok, Molai) = *kucàrìn,* gen. *-ina* (Račišće, Brač) pored (metateza *I-k* > *k - č) čukarīn* »žličica«. Prema *kuhača* izmijenjen je taj talijanizam na Cresu u *kuharica* »velika žlica«.

Lit.: Cronia, *ID 6.* Tentor, *JF 5,* 209. *REW*[3] 2012. *DEI* 1182.

kukla f (istočni krajevi) »1° lutka, 2° toponim«. Nalazi se još u ukŗ. i rus. Balkanska riječ: bug., ngr. κούκλα i tur.

Lit.: ARj 5, 759. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 640. *Mladenov* 261. Vasmer, *GL* 85.

kùkljati, *-a* impf. (Vuk, Srijem, subjekt *crijeva) = kùkljati, -ām* (Lika) »teško disati, hropiti (na umrću)« onomatopejskog su postanja. Dok se u Srijemu oponaša glas crijeva, u Lici disanje. S prefiksom *iz- iskukljati* prenosi se na vrenje »izavreti« kao i sa samoglasom r mjesto *u* (ŽK) *krklăti* »vreți«. Srodna je onomatopeja *kuljati, -a* (Vuk, subjekti *dim, voda, oganj, krv* Lika, Kosmet) *(is-, na-, pro-),* kojom se oponaša zvuk koji nastaje kad dim itd. suklja, kad se vreća napunja, zbija. S prefiksom *sa- sakuljati se* (Crna Gora) prenosi se onomatopeja na hod »hodati amo-tamo, vardati se«.

Lit.: ARj 3, 905. 5, 772. 759. *Elezović* 1, 341. Vaillant, *RES* 22, 16. Matzenauer, *LF 9,* 37.

kukolj m (Vuk) = *kukolj* (Kosmet), sveslav. i praslav. **kckolb,* »travurina agrosthema githago L.«. Pridjev na *-iv kukoljív,* f *-lva* (Kosmet), na *-ski kukoljskī* (17. v.). Deminutiv na *-iça kukòljica* (Drsník, Kosmet) = *kukuljica* (15—17. v., također rus.) »biljka melandrium pratense«. Varijante: *gugolj* (Sulek) i unakrštenjem sa *múka* »brašno« *múkolj,* u poslovici: *kukolj do vodenice, mukolj od vodenice.* Vokal *u* je nastao iz nasala p: slov. *kokolj,* polj. *kąkol.* Madžari posudiše *konkoly,* Novogrci κόγκολη »Art Unkraut im Getreide«. Tumači se kao reduplicirana onomatopeja **kolkolb* (upor. rus. *kolokol* »zvono«) > *kņkoh* na osnovu disimilacije / - / > *n - l* i uporeduje sa lit. *kankalas* »zvono«, *kankalijos* »aquilegia vulgáris« i sanskr. *kankanı* »ukras sa zvoncem«. Upor. semantičke paralele *Glockenblume* i lat. *campanula.*

Lit.: ARj 3, 495. 5, 760. 7, 145. *Miklošič* 127. *SEW* l, 599. *Holub-Kopečný* 183. *Bruckner* 224. *Vasmer* l, 602. *Mladenov* 267. Hujer, *LF* 35, 219-221. Solmsen, *PBB* 27, 365.

kükrica pored *kú-* i *-Ica* f (Bosna, Vuk) »l° pupoljak lisni na gori, 2° toponim«, s pridjevom na *-jast kukričast* (Boka, Vuk, ~a *voćka,* ~o *drvo)* »zakržljao, neočišćen, nepotkresan«. Deminutiv je na *-ica* od osnove koja je u deminutivu na *-li kukrić,* gen. *-ića* (Lika) »komad osječenog kukričastog drveta« i u izvedenicama na *-ïk kùkrlk,* gen. *-íka* (Lika) »grm niskog, kržljavog drveća, niklog iz panja«, na *-ika kùkrika* (Vuk, Dalmacija, Pavlínović) »1° česta, ševarić, grm, 2° carpinus duinensis (Bosna)«.

Lit.: ARj 5, 761-762.

kuku »1° reduplicirana onomatopeja (uzvik) kojom se oponaša glas kukavice, 2° (18. v., Vuk) metaforická onomatopeja kojom se izrazuje velika žalost *(kuku meni* »jao si ga meni«)«. Oformljena na *-ati kukati, -am (do-, is-, o-, s- se, za-)* impf. (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° pjevati kao kukavica, 2° (metafora) jadikovati« prema pf. *kuknuti, -e,* na *-ovati kukovati, -ujem* (Bosna, Belostenec). Postverbali *kuk* (Neretva, Pavlinović) »gak«, *skuk* m (Marulić, Zoranić), *skuka* f »jauk, patnja« od *skuhati, -am* pored *-čem* »stenjati, patiti«, *kukolju* (Kosmet) »kukati, kukajući pričati«. Apstraktumi na *-njava kuknjava = kùknjavina* (Bosna), *kùkanja* = *kùkljevina* (Bosna) = *kukuvanje* (hrv.-kajk.) = *kukatanja* »kukanje«. Deminutiv na *-tati kuktati* — na *-utati kukutati, kukuće* (18. v., Vuk, subjekt *kukavica).* Odatle *kukutka* = *kokutka* »kukavica«. Pridjev na *-av kukav* (Vuk, Crna Gora) »jadan«, poimeničen na *-ьc kükavac,* gen. *-avca* m sa deminutivima na *-če kukavče* (Kosmet) »bespomoćno dijete«, *kukavčica,* na *-bk kukavičak,* gen. *-čka,* na *-ić kukavčić* i pridjevom na *-ev kukavčev,* hipokoristikom *kuko* »malen«, *kukavička trava* (Kosmet) »vrsta trave« prema f *kukavica* »ime ptice«, sa deminutivom *kukavičica* »biljka« i pridjevima na *-ьn kukavimo perje* u imenu biljke »orchis maculata«, na *-j kukavičji* i na *-ski kukavički,* poimeničen na *-ina kukavština* i apstraktumima na *-luk kukavičluk* = na *-stvo kukavstvo;* denominal (inhoativ) *skukavičiti;* na *-ača kûkovača* (sjeverozapadni krajevi, ugarski Hrvati, Primorje, ŽK, *a* > *o* zbog *v), skukavica* (Karlovac, Ribnik) »napitak za težak posao od kojeg se skuka«, s pridjevom na *-in kukovačina sol* »biljka oxalis acetorella«, poimeničen ž. r. *kukovačina* »arum maculatum«, na *-ica kukavica* (Grobnik) »orchis coriophora«. Varijanta *u* mjesto *o:' kukuvača* (Lobor, Samobor, ' Belostenec, Stulić, Voltiđi), prema uzviku; na *-élj kukávelj* m prema f *kukaveljica, kukavêlja* = na *-eša kukaveša* m, f »bijednik«. Pridjev *kukav* proširen je u književnom jeziku na *-ьn kukavan,* određeno *kukavni.* Na *-aljka kukaljka* = *kukalica* (Nova Gradiška) = na *-ovija kukovija* (Martijanec) »kukavica«. Onomatopeja *kuku* važi i za glas sove: *kukuvija* (Svilajnac, Kosmet, bug.) = *kukubavče,* gen. *-eta* (Kosmet) »ćuk, sova« = *kukuvika* (17. d.) = *kukumavka* (Kosmet, Vranja, Srbija) = *kukunjaulica* = *kukunjavica* (Sali, Žverinac). To oformljenje predstavlja onomatopejsku složenicu od *kuku-* i *viju,* od dva glasa sove: *kuk* (upor. rečenicu *ćuk kuka)* i *viju viju. Zbog* toga se ta složenica nalazi ne sarno kod nas, nego i u romanskim jezicima, odakle dolazi na Jadranu opet k nama (v. *kukuvija). Onomatopeja* glasa *kukavice* je veoma stara, već ie. U lit. odatle *kaukti* (subjekt *čovjek, životinja)* — lot. *kàukt* »zavijati, vikati«. Baltoslavenska je zajednica u proširenju ie. onomatopejskog korijena *kaus* pomoću *q.* To proširenje nalazi se još u *kvaka* (v.) i *čavka* (v.). Upor. još *skunčati* (v.) i *hujati* (v.). Upada u oči da se i ovakvi termini posuđuju: arb. *kukavice* = *kukavaçe* iz hrv.-srp., *kukumavka* < tur. *kukumau ьщи* i *kukvježa.*

Lit.: ARj 2, 602. 3, 905. 5, 755. 775. 756. 760. 761. 762. 766. 753. Hirtz, *Aves* 235-239. 241-243. *Elezovii* l, 340. 2, 523. *ASPh*

11, 448. *Miklošić* 146. *SEW* 1, 639. *Holub-Kopečný* 193. *Bruckner* 280. *ZSPh* 4, 216. Vasmer, *RSI* 2, 29. *WP* 1, 331. *Trautmann* P2 Bulat, K/EB 3, 531-37 (cf. *IJb* 24, 232). Machek, *IF* 53, 90-91. GM 210. 211—212. *Boisacq*[3] 483. Mladenov AxBJI 6, 73. sl. (cf. *IJb* 8, 198). -ДЯН^ 1898. *DEI 995.*

kûkulj m (Vuk, Risan) »guka što žene nose navrh glave ispod marame, Haarflechte*. Upór. bug. *kukul,* arb. *kukul* »1° Mütze, Kapuze, 2' Kokon der Seidenraupe«, ngr. κουκούλι, slov. *kukuļa — kukulica* »Kapuze«; *kùkulja* f, rašireno deminutivnim sufiksom *kukuljica* (Vuk), dem. *kukuljičica* »dio gornjeg odijela koje može pokriti cijelu glavu osim lica« = (na Braču sa zamjenom *-ulja* istim deminutivnim sufiksom *-uceus,* upor. *Kapuze* • *:* tal. *cappuccio,* odatle *kapucini) kukne.* Odatle dem. na *-ьc* > *-ac kukuljac,* gen. *ljca* (18. v.) »isto«. Na *-oca kukuljača* (Srbija) »isto« = na *-ava kukuljava* (16. v.) »ševa«. Radna imenica na *-or kiikùljar* »čovjek što gradi kukulje«. Na *-āš kukidjaš,* gen, *-asa* sfratar«. Upor. kod Marina Držića *vlaše kukuljaše,* što upućuje na nomadsko odijelo Vlaha. Pridjev na *-ası kùkuljast* »1° sličan kukuljici, 2 pokriven kukuljicom«, *kultuljičast.* Ovamo ide *kokulica í* (Dubrovnik) »kolutić navrh glave u svećenika«. Sa sinkopom penultime **kuklja* u izvedenici na *-ica,* slov. *kukljica* »Kapuze« == *Kukljica,* toponim na Ugljanu [v. i pod *kuka]; i* u polj. *kukla.* Upor. bug. *kuklička* »Art Kopfbedeckung, Kappe«. Denominal *zakukuljìti se — kukulijall, -am* (Voltidi). Postoji još varijanta *c > g* hrv.-srp. *gûgla* f »Kapuze«, koje je balkanska riječ, rum. *glugă,* bug. *gugìa.* Od lat. *cucullus* > tal. *cocolla = cuculio* »cappuccio«, sa // > *lj* kao u *košulja < casulla, jegulja < anguilla.* Prenosi se i na ribarsku mrežu: *kógu* (Božava) = *kogu,* gen. *-ula* (Veli otok) »vrsta mreže« < mlet. *kogolo* = tal. *çoğalana* (1147). U Smokvici (Korčula sa *lj > j) kògoj* pored *kòkun* (sa zamjenom dočetka *-oj* poznatijim sufiksom *-un)* »vrsta male mreže za povlačenje i hvatanje raznovrsne ribe«.

Lit.: ARj 5, 762. *Pleteršnik l,* 260. 486 Groma, *ID* 6. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 640. *Bruckner* 289. *GM* 211. *REW** 2359. Štrekelj, *DAW* 50, 29. *DEI* 997. 1005. 1184.

kukumar m (15, v., Dubrovnik, Cavtat, Perast) = *kukumar* (Vuk) = *kukumar* (Božava, Rab) = (napuštanje reduplikacije) *kùmor* (Lika) = *kumara* f (Lika, slov., Celje) = *komor* (Smiljan) »krastavac, ugorak«. Upor. slov. *kukumer,* gen. *-mra* = *kukumra f.* Od lat. *cucumis,* gen. *-eris* > tal. *cocòmero* > mlet. *cucùmaro,* mediteranskog podrijetla. Dočetak *-ero* zamijenjen grčkim deminutivnim sufiksom -apt, upor. *kukumarić* (Dubrovnik). Oblik *cucumis* stoji li vezi sa gr. κύκυον »bundeva« i κυχ.ύιζα »coloquinta«. Sa disimilacijom *·:υκυον > stcslav. *tyky,* gen. *tykbve > tikva* (v.). Upor. još arb. *kokomare* f (Tirana) »pipūn« pored *kunkuli* (sa članom, Zatrebač) — *kunguli* (Ulcinj) »tikva«.

Lit.: ARj 5, 763. 780. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* 1, 486. *REW** 2364. *GM* 194. *Miklošič* 146. *SEW* 1, 640. Matzenauer, *LF9,* 36. *DEI* 997.

kukurijeku (jekavski) = *kukuriku* (ikavski, ŻK) «onomatopeja kojom se oponaša glas pijetla«. Oformljena na *-ati kukurijekati, kukuriječē(m)* pored *-kâini)* (17. v.) impf. = *knkurìkat* (čakavski) = *kukurîkàt, -riče* (ZK) »ľ subjekt *pijetao,* 2° (metafora) kašljati«, s postverbalom *kukurijek,* gen. *-jèka* prema pí. *kukurijeknuli, -kurijebiē* (18. v.). Deminutiv na *-utati kukurijekútati* (Stulić, je li pouzdano *'f).* Odatle *kukurijèkavac,* gen. *-avca* (Lika) »kašalj hripavac«. Zbog cvijeta sličnog pijetlovu perju (upor. rum. *cutcurig* pored *cucatrig !* Oltenija / »hellcbotus niger« prevedeno u srp.-rum. rječniku *petlovo perié)* prenesena je onomatopeja na tu biljku: *kukurijek,* gen. *-jeka* m (Vuk) — *kukorijek* (Slavonija, također slov. i bug.) = *kukujnak = kukurjak,* gen. *-jaka* (Vuk, Hrvatska, otočka regimenta). Zbog jake crvene boje prenesena je i na crveni mak koji se zove i *turčinak* (v.). I druge se biljke zovu ovako: *kukuri(je)kovina* (Šulek, Sinj) »evonimus europaeus L.«, s haplologijom *kurika* (Lika, Visovac) i *kurikovina* (Vuk), *kukurjeka* »galega officinalis«. Ovamo *kukuj* m (Istra) »agrostema githago, galium infestimi«, *kiikučnjak* (Slavonija) »physalis alkekengi L.c. Sjevernim slavinama nepoznat je ovaj prijenos. U stcslav. *-č kukurečb.*

Lit.: ARj 5, 764. 761. 765. 766. 762. 815. Tentor, *JF* 5, 209. *Miklošič* 146. *SEW ì,* 640. *Mladenov* 261. *WP* 1, 456. Matzenauer, *LF* 9, 36. Štrekelj, *DAW* 50, 29.

kukuruz m (18. v., Vuk) = *kokuruz* (Martić) = *kokoruz* (sjeverni čakavci) = *kukuruza* f = *kukuriza* (Petruševac, Zagreb, upor. polj. *kukurydza)* = (sa haplologijom *(kuruza* (Zagreb) = (sa zamjenom dočetka *-uz* sufiksom, *-ica) kukurica* (ugarski Hrvati, upor. madž. *kukoricza,* slov., češ., polj. *kukorica)* »zea mais, golokud, kolomboć«. Pridjevi na

-бИ kukùruzan (18. v., Vuk) = *kukurūzan, -ružna* (ŽK), poimeničen na *-ica kukùruznica:* »1° kruh, 2° kukuruzna slama, stablo«, na *-jak kukurùžnjāk* »1° kukuruzni koš, 2° kukuruzni kruh, 3° (ŽK *-ák)* spremište za kukuruz«, na *-ov kukùruzov,* poimeničen na *-ina kukuruzovina* »slama« — *kùruzovina* »batvo kukuruze«, proširen na *-ьn kukùruzovan,* poimeničen na *-ica kukuruzovnica,* na *-ište kukuruzovīšte* (Lika), *kukuruzište.* Na *-äna <* perz. *hane kukunizana* »spremište za kukuruz«. Na *-ar kukuruzar* (Božjakovina) »šaren grah«. Postoji još zamjena reduplikacije *kuku-* drugom *mumu-: mumuruz* (Srbija, bug.), s pridjevom na *-ьn mumùruzan* i na *-ište munmruzišie* i haplologijom *muruz* m (Srbija) i toponim *Muruzište.* Domovina je kukuruzu centralna Amerika. U Evropu je došao pred 400 g. Kultura se raširila u 17. v. Slavenima je došla preko turskoga: tur. *kokoroz — momoroz.* Nikolić vidi u *-oroz* tur. *uruz* »riža«, a *koku-* i *mum-* -smrad«, dakle kao »riža nižeg svijeta, raje«. Upor. nazive slov. *turščica* (poimeničen pridjev na *-ica* od *turski) =* tal. *gran turco.* Rumunji u Erdelju govore također *cucuruz* mjesto lat. *porumb = kolomboć <* lat. *columba* (prema boji goluba).

Lit.: ARj 5, 170. 175. 764. 765. 766. 818. 7, 151. 162. Elezović, *NJ* 3, 273-277. (cf. *JF* 14, 253). *Bruckner* 280. *Mladenov* 261. 308. *Lokotsch* 1230. *Tiktin* 448. Štrekelj, *ASPh* 14, 528. Korsch, *ASPh 9,* 512. Pascu, *Homenatge Rubio i Lluch (Estúdios Univ. cat.* 21, 1936) (cf. *IJb* 22, 201). Nikolić, *Agronomski glasnik* 1930. i 1931. (cf. Todorović, N74,8-11). Spitzer, *WuS* 4, 122-146.

kukùvija f =-- *kuki/vika* (17. v.), upor. arb. *kukiivajë* sa mnogo varijanata i rum. *cucuvae, cticuveica* »sova«. Sa *z* mjesto *j kukvizuza* (Kolombatović) i *ž* za lat. *j* (upor. *raja > raža, maž <. majus) kukuvježa* f (pseudojekavizam, 18. v., Dubrovnik) = *kukuviža, kukviža* (Dalmacija, Pavlinović) »sova, čuveta (Rijeka, Dubrovnik), ćuk (Zadar), utina (Bosanska Posavina)« = (sa zamjenom dočetka *-eža* deminutivnim sufiksom *-čila) kukuvjela* (Dubrovnik, Zore). Od tal. *coccoveggia,* u južnoj Italiji *cuccuveja <* vlat. *cuccuveia,* riječ onomatopejskog podrijetla. I ngr. κουκουβάγια = arb. *kukuvaje —* rum. *cucuvaie.* Možda je dalmato-romanska. Primjer je kako se i riječi onomatopejskog podrijetla posuđuju.

Lit.: ARj 5, 767. 766. 768. *REW*[3] 1898. *DEI* 995. 1183. *Rohlfs* 1107. *SEW* 1, 641.

kukuviljača f (Split, Dalmacija, Šulek) »biljka stipa pennata«. Budmani uporeduje sa sinonimom *kovilje* (v.).

Lit.: ARj 5, 767. *Šulek* XIX, 183. 557.

kula f (Vuk) = *kula,* gen. *kule* (Kosmet) »1° toranj, 2' kaštio, 3° gradac, *4'-* dvor, kuća od kamena (Hercegovina, Kosmet)«, jedan od najranije potvrđenih turcizama i kao toponim od 1382. i 1326. i u Dušanovu zakoniku. Prema Budmaniju to je kasnija glosa. Pridjev *kûhkï.* Deminutiv na *-ica kitlica.* Augmentativi na *-ina kulina* (također toponim) -- *kulina* (Liješće, Lika) »palača, dvor grofovski«, na *-ètina kiilètina,* na *-aca kulača* (Vuk, Zlatibor, Srbija) »l ' koliba, savrndak, 2° toponim«. Na *-ište Kuliste* (toponim). Složenice: *kulaga* (bosanska narodna pjesma) »zapovjednik kule« < tur. *kule ağası; Jedikula* (18. v., Gundulić) »tamnica u Carigradu« = *Jedikule* (Rajić) < tur. *yedi kule* »sedam tornjeva«; *Ćele kule* kod Niša. Na zna se šta je, izvedenica ili složenica: *kulaša (pastirska,* Tekelija) »šator, koliba *(í)«.* Ovamo će ići prilog *na kule na vīle (razbiti,* Vuk) »koješta reći ili govoriti, ne pristati na što, tj, govoriti sad o kuli, sad o vili«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kulla >* tur. *kule,* varijanta od ar. *kal'a)* iz oblasti turskog utvrđivanja: rum. *culă,* bug. *kula,* arb. *ktillë.* cine. *culă* »tour, donjon, château«, ngr. κουλά. Ar. *kal'a,* koje je zastupljeno u španjolskoj toponomastici s arapskim članom *at* u *Alcalà.,* zastupljeno je u Jugoslaviji sefardičkim prezimenom *Âlkalaj* i nazivom *kalaj* »Zinn« (v.).

Lit.: ARj 4, 525. 5, 767. 790. 769. *G M* 212. *Mladenov* 261. *Elezović 2,* 523. *SEW* 1-641. *Pascu 2,* 127, br. 360.

kulāb, gen. *-óba* m (Vuk) »(mlinarski termin) greda koja drži kamen vodenički«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *kullab* »kvaka, stožer«).

Lit.: ARj 5, 768.

külaf, gen. *külfa* pored *kufa* m (Dubrovnik, Mljet, Božava, Veli otok) = *kūlf* (Cres, Smokvica, Korčula) »pučina, otvoreno more (protivno u Smokvici je *ašprm* »more blizu obale, uz obalu«)«. Dalmato-r^manski refleks od gr. κόλπος »sinus« > tal. *coifo* (Bembo) — *golfo > gülaf,* gen. *gûlfa* (Mikalja) = *fő/a/* (Perast). Dubrovački oblik potvrđen je 1371. *chulfo.*

Lit.: ARj 3, 497. 5, 768. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. Cronia, *ID* 6. Rešetar, *JF* 12, 286. *REW** 2059. *DEI* 1009.

kulak m, gen. nepoznat, (Lika) »1° graditeljski termin: stupac oko vrata što se ureže u podumijentu (opis u ARj), 2° (najnoviji rusizam) bogat seljak«. Balkanski turcizam ftur. *kulak* ·>! uho, 2= držak«): bug. *kulaklija.*

Li;.: ARj 5, 768. *Mladenov* 261. Korsch, *ASPh* 9, 513. *Vasmer* 1, 687.

kulànisati (Mostar) : *kulamsat, -išern (se)* (Kosmet i *kulàndisati* (Banja Luka) »upotrebiti«'. Ovamo još na *-is* f- *-ovati kulandbrisôvat, -ujem* (Kosmet, objekt *ljude, bisage)* »iskorišćivati nekoga ili nešto«, *kulendisati* (Bosna, objekt *odijelo)* »dotjerati do šivanja«. Balkanski turcizam (tur. *kullanmak, kullandırmak]* iz svakodnevne terminologije: bug. *kollandísvam, kolandrísvam* »prunken mit etwas, gebrauchen«, arb. *kuliandris* »verwenden, behandeln". Oblik sa *-disati* sadrži *d* od turskog imperfekta i *-isati,* naš običan infinitivni nastavak kod turcizama (v.). Oblici sa *-dvr--isati* — arb. *-dris* sadrže kauzativni ili faktitivni modifikátor *-dir-*. Tur. *kullanmak* »faire usage, se servir, employer« pasivni je ili refleksivni glagol obrazovan s pomoću sufiksa *-m* od korijena *kul-,* koji postoji u imenici *kul* m (17. v.) »narod, vojska«, s apstraktumom na *-luk kuluk* m (Vuk, 18. v., Srbija) »tlaka, robija«. Odatle složenica *kulùglija* m (narodna pjesma) = *kuloglija* (Erlangenski rukopis) '»pješak« < tur. *kul oğlu;* naši glagoli na *-iti kulučiti, -fm* (Vuk, Srbija), na *-ovati kulukovati, -ujem* (17. v.), s radnom imenicom na *-jar kulučar* (Srbija, također toponim); *kuluk* je također balkanski turcizam iz turske vojničke organizacije: rum. *culuc, culucciu,* bug. *kolluk,* arb. *kuluk, kulukçi* (Skadar) »stražar, žandar«, čine. *culuche* »corps de garde, patrouille, sentinelle«.

Lit.: ARİ 5, 771. 767. *Elezović 2,* 523. Skok, *Slávia* 15, 361., br. 446. 447. *GM* 212. 213. *Deny* §§ 577. 572. *Lokotsch* 1239. *Pascu 2, 127.,* br. 361. Matzenauer, *LF 9,* 38. *Mladenov* 246. *Doric* 152.

kulaš, gen. *-dša* m (Vuk, narodna pjesma, Srbija) »equus coloris murini« prema f *kulašica* »1° mlada kobila te boje, 2° toponim«. Na *-uša* mjesto *-ašica kuluša* (Vuk) »stara kobila«. Pridjev na *-ost* omogućava rekonstruirati prvobitni oblik turcizma: *külalast* (Vuk) »konj mišje boje«, iz čega izlazi **kulat* < tur. sintagma (kao *dorat)* < *kula at* (v. *at'),* turski pridjev *kula* »isabellfarben«. Upór. bug. pridjev *kulesi.* Hipokoristik od **kulat* je *kule,* upór. *doro* od *dòrat.* Dočetak *-at* shvatila je jezična svijest kao pridjevski sufiks i zamijenila ga drugim izražajnijim (ekspresivnijim) kao *-as* i *-in* : *kulaš, kulin* (Vuk, narodna pjesma). Pridjev *kulatast* izmijenjen je tada u *kulašast.* Složenica *miš-kulaš* »konj mišje dlake«.

Lit.: ARj 5, 771. 770. 773. *SEW* 1, 641. Korsch, *ASPh* 9, 513. Matzenauer, *LF 9,* 36.

kulen m (Lika) = *kùljen* (15. v., Dubrovnik, Srijem) = *kulijen* (Lepetane) = *kulin* (Budva) »1° trbuh, drob, 2° djevenica, kobasica, krvavica od zaklana živinčeta, crijevo u koje se nadjene svašta, brašno kukuruzno (Budva)«. Na *-ica kul(j)enica* (Vuk, Sinj). Pridjev *kuIjenov.* Odatle arb. *kőié,* pl. *kolenj* »Wurst«. Bit će prema Matzenaueru od gr. -χώλον »Dickdarm« nepoznatog podrijetla. Štrekelj izvodi od *külja* f (Ljubiša, Istra) »Bauch, Magen«, ali ne kaže odakle potječe taj primitivům. Pridjev na *-av küljav* »1° trbušat, 2° gravidan (Benkovac)«. Odatle inhoativ *òkuljaviti, -īm* »postati kuljav«. Poimeničen na *-ica kùljavica* (Lika). Na *-eša kuljěša* (Lika). Augmentativ *kuljètina* f. Hipokoristik *kulja* »ženska koja je trbušasta« prema m *kuljo.* Ovamo možda na *-ar kùljar* gen. *-ara* m, (Vuk, Crna Gora) »kesa na mreži grib, sacculus«, v. *kùlete* f (v.). Upor. s arb. sufiksom *-zë* > *-za* (v. *Ivezić)* prezime *Kulize* (Gornja Sabanta, Priboj), *Kuleze, Kulizići* (selo u okolici manastira Dobrilovine na Tari, 17. v.), *Kulezići* (koji slave sv. Mratu, mratinci su, oko Kopaonika, koji su starinom možda od Bojane). Upor. *Kulizino selo* (srez Ivanjica). Ovamo ide možda impf, *kuljati, ām (na-}* »slagati na svu silu u što usko (vreću, špag)«. Korijen *kul-* nalazi se u svim slavinama osim slov., bug. i češ.: polj. *kul,* ruš. *kulb* »Sack«, odatle lit. *küüs* »Sack«, prema *WP* iz lat. *culleus,* od ie. *kel-* »bergen, verhüllen«, dok Bruckner uporeduje sa lit. *kulti* »zbijati«.

Lit.: ARj 5, 771. 8, 879. *Miklošič* 147. *SEW* 1, 642. *Bruckner* 280. *Gorjajev* 174. *WP* 1, 433. *Boisacq*[3] 484. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. Štrekelj, *ASPh 26,* 412. *Rohlfs* 1060. Matzenauer, *LF* 9, 37. *GM* 195-196. Joki, *Ûnt.* 291. Pavlovic, *SEZb* 30, *Zbornik za istoriju južne Srbije* 1, 90.

kùlete, gen. *kületa* f pl. (Vuk, Crna Gora) »pripojasnice, fišek-ćesa«, slaže se s arb. *kulete* f »1° kleiner Sack, Beutel, Brotsack, Hodensack, 2° Patrontasche, 3° Köcher für Pfeile« u značenju, glasovima i obliku. Kao *dreteza* (v.) posuđenica je iz arbanaskog. Prema Miklošiču arbanaska riječ potječe iz tal. *colletta* < lat. *collecta* »zbirka«, što se sa

značenjem nikako ne slaže; prema Jokiu od tal. deminutiva na *-etta* < lat. *-ma* od *coglia* »borsa dei testicoli« < lat. pl. *colea,* ali taj nije potvrđen, ne od *kule* »hernia«, koje je od slav. *kyla* > *kila* (v.).

Lit.: ARj 5, 769. Jokl, *Unt.* 290-291. *DEI* 1003. 1003. 1013. *GM* 213.

kulìgat, *-am* pf. (Kućište, Brač: *kuligâj ga na posteju)* »položiti«. Od lat. *collocare* (od *con-* i *locare* od *locus)* > tal. *coricare, calcare.*

Lit.: DEI 1007. 1109.

kuliješ, gen. *-eša* m (Vuk, Crna Gora) = (ikavski samo u prezimenima *Kuliš* i *Kulišic,* 18. v.) »mamaliga, kaçamak od sitna bungura«. Hipokoristik *kulja* (Vuk) »isto«. Pridjev na *-bskt kuliješkī.* Riječ postoji· i u rum. *coleasă f* »Brei«, s izvedenicom na *-er* < lat. *-arius coleșer* »Rührholz (koji služi za pravljenje tog jela)«, *a colesi* »zu Brei erweichen«. I češ. *guluše* »Mehlbrei« Budmani uporeduje sa *kuljen* »djevenica«.

Lit.: ARj 5, 769. Matzenauer, *LF 9,* 37. *Tiktin* 391.

kulkuma f (narodna pjesma muslimanska) »tintarnica, kalamar« = *kunkuļa* f (Kosmet) »sud u kojem se drži tinta i sitan pijesak koji je zamjenjivao upijač«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *kunkuma),* sa disimilacijom *n - m* > *l - m* ili *n - 1.*

Lit.: ARj 5, 770. *Elezović* 1, 343.

külmis m = *kolmeš* (Šulek) »biljka calamus aromaticus, acorus calamus«.

Lit.: ARj 5, 770.

kulovac, gen. *-ovca* (Šulek, Konavli / ? /) »biljka scolymus hispanicus«.

Lit.: ARj 5, 770.

kuiva f (Volosko) »lanac«. Dalmato-romanski refleks (leksički ostatak) od lat. *copula* > tal. *coppia* sa sinkopom penultime i metatezom *pi* > *lv.* Denominai ná *-are* s prefiksom *ex-* > tal. *s-* > *š- škopjät* (Božava) < tal. *scoppiare* < **ex-copulare.* Gramatički termin *kopula* je čist latinizam.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 160. Cronia, *ID* 6. *REW** 2209. *DEI* 1097.

külj m (Sutomore, Budva, Maini) »sinonim: bistierna (v.); nalazi se u baštinama, kao cisterna u dubini 2—3 m (govore stariji ljudi, a mlađi *bistierna;* okružen je kamenom kao jaza; na njivama se kupi voda u njima; ima skaline do vode)«. Govori se u ovakvim rečenicama: *otegoše mi se ruke potežući vodu iz kulja; vadi nekaki külj za vodu.* Sinonim je i *ubli,* koji su kao *bistierna,* nemaju izvora. Zacijelo je u vezi i impf, *kuliti* (Sutomore; subjekt *voda: voda ne kūlī* »ne teče«). Dalmato-romanski refleks od lat. *colare* »curiti, teći«. Promjena konjugacije na *-iti* mjesto *-ati* prema *kuriti* (v.) < tal. *correre* < lat. *currere.* Riječ *külj* postverbal je odatle. Prvobitna konjugacija na *-ati kulatí, kūlām* impf. (Lika) *(do-)* »sporo hoditi«, *kulatí se* (Dubrovnik) »vući se polako za kakvim lovom«. Odatle radna imenica na *-alo kulalo* m prema f *kalalica.* Ti su glagoli iz balkanskog latiniteta: rum. *a cura* »fliessen, laufen, strömen«, arb. *kullonj* »seihe durch, lasse durch«. Vuk ima varijantu sa *lj* mjesto / *kuljati, -ām* impf, »prodirati silovito iz čega (o žitkom ili o dimu)«.

Ovamo ide iz talijanskoga *školadūra* f (Šibenik) < tal. *scolatura* »prvi dio makine, kuda curi ulje (uljarski termin)«. Glas *ś* tal. je prefiks í- < lat. *ex-*. Toponim *Kuratura* (Srbija, Krajina) rumunjski je apstraktum u značenju rum. *curătură* »čistina«, kako je već Budmani opazio. Od istog lat. glagola je francuzizam *kuloar,* gen. *-ara* u kazalištu < fr. *couloir* < *culatōrium,* tal. *colatoio.*

Lit.: ARj 5, 768. 769. 772. 810. *REW*[3] 2036. *DEI* 1007.

kûm[1] m, pi. *kumovi,* prema f *kuma* (Vuk, bug. *kuma)* »1° compater prema commater (cognatio spirituális), krstení, vjenčani kum, sutai, sutla (Krk), slov. boter, 2° (eufemizam, Dubrovnik, 16. v.) vještica, 3° (eufemizam) kuga, 4° (hrv.-kajk. naslov) seljak, susjed *(Kum Pera")«.* Pridjevi *kumov,* proširen na *-an kumovan* = *kumovski* (Ljubiša), *kumin.* Deminutiv na *-če kumče,* gen. *-eta* »filiolus«. Odatle kol. *kumčad,* gen. *-i* (Vuk). Na *-ič kumić* (18. v., Vuk). Hipokoristici na -бќ > *-ek kûmek* (hrv.-kajk.) »seljak (naslov koji mu daje građanin)«, *kumak,* gen. *-mka (VvK), prikumak,* gen. *ümka* m prema *prikumica* f (Vuk, Srbija) »koji je pri kumu na krštenju, vjenčanju, koji mu pomaže« = *preokumak* (Vuk) < *preko-,* na *-ica kümica* (naslov seljakinji), na *-ân kuman* = na *-asin kumasin* (18. v., Vuk, bug.). Glede *-aš* upór. rum. *naș* »Taufpate« < *nunaș* < lat. *nonnus.* Na *-aca kumaca* f (Vuk) »1° druga, posestrima, 2° družičalo«. S negativnim prefiksom *ne: nekurn* (Vuk) »zao kum«. Indeklinabile *kuma* koji je nastao generaliziranjem ák. sing, u vezi s ličnim imenom kao

proklitika na Krasu (Istra) je naslov svakom čovjeku: *kuma-Stipe, Kuma-Jadre, Kuma-Pírko, kuma-Bucalo, kuma-Pilin.* Upor. *čiča > £a* (v.)· Apstraktum na *-bstvo kumstvo* pored *kumovstvo — kumostvo* (Ston). Denominali na *-iti kumiti (se), kumim* impf. (16. v.) *(o-, pose* Srijem, s-) »zakljinati«, na *-va- okumivati,* odatle poimeničen part. perf. pas. na *-ik okutn-Jjenik* m prema f *okumljenica,* na *-ati kurnati se, kūmām* (Vuk) »pozdravljati se sa *kum«,* na *-ovati, -ujem kumovati, kumujem (pri-).* Madžari posudiše *koma.* Nastalo kraćenjem kao hipokoristik od lat. *commater* > cslav. *kbmotrb,* koje se nije očuvalo kod južnih Slavena, nego na sjeveru češ. i. polj. Prema akcentu *computer* > arb. *kumptër* bio je u balkanskom latinitetu akcenat povučen na *commater* > rum. *cumătră.* Ž. rod se izražava samo sa *-a cómatra* > rum. *cumătră* za razliku od zapadne Romanije, gdje je akcenat *compater* m prema f *commater* > mlet. *compare* m prema *comare,* što posudiše Hrvati na Jadranu *kumpăr / kunpār* m (Božava, Vrbnik, Pag, Istra, Konavli) prema *kuma* (Liburnija), *moj kampare Kuzma* (Smokvica, Korčula), *kompare* prema *botra* (Brkini), *u kumparu* (ŽK) »u društvu«. Od *compater* stvoren je f u stcslav. jeziku *kupetra* f i *kupotrb* u glagoljskoj književnosti. Slovenci posudiše njemačku prevedenicu od *compater Gevater* > *boter* m, *botra* f. Upor. kod Arbanasa u Ulcinju *kumar* m prema *kumara* »kuma«, od mlet. *comare.* Lat. *compater,* gen. *-tris* m (7. v.) prema *commater,* gen. *-tris* (Grgur Veliki), sadrži prefiks *con,* »suotac, sumajka«, te izražavaju duhovno srodstvo stečeno pri krštenju. Stvnjem. prevedenica *givataro* m prema f *givatara* zastupljeno je pored slov. i u hrv.-kajk. *botar,* gen. *-tra* (15. v.) = *bufar* m prema f *butrica* (Hrvatsko zagorje) pored *boter.*

Lit.: ARj 5, 773. 777. 781. 7, 890. 10, 568. 11, 648. 12, 16. *Mažuranić* 556. 924. 1406. Boskovic, *NJ,* n. s., l, 130. *Pietermik* l, 47. 486. Ribarić, *SDZb* 9, 161. *Miklošič* 326. *SEW* l, 662. *Bruckner* 239. *KZ* 46, 233. 48, 214. Vasmer, *RSl* 3, 279. 6, 197. *Mladenov* 261. 262. *Románsky* 116. Budimir, *JF* 15, 160. *REW*[3] 2082. *DEI* 1025. 1034. *ZRPh* 50, 486. Pintar, *ASPh* 30, 310-311 (cf. *RSI 2,* 266). *G M* 214. Skok, *RES l,* 186. sl.

kum[2] ni (bosanska narodna pjesma) »pijesak« = *kumsal,* gen. *-ala* (Vuk, Uzice) »1° sitan pijesak, 2° *Kumsale* f pl., toponim (Banja Luka, polje uz obalu Vrbasa)«. Ovamo možda i *kitmsul* (Valjevo, *a > u* nerazumljivo) »nanos koji voda pri izlivu rijeka i potoka nanosi te čini zemlju rodnom«. Balkanski turcizam (tur. *kum* »pijesak«, *kumsal* »Sandbank«, *-sal* je sufiks) iz terenske terminologije: arb. *kum, kumsalë* (Berat) »Sandufer«.

Lit.: ARj 5, 775. 781. 782. *Deny* § 582. *GM* 213.

kumaš m (18. v., Vuk) »1° tkanina atlas, 2° (Srijem) crna pantljika od kadife oko vrata djevojaka«. Indeklinabilni pridjev na *-li kumašli,* epitet uz *jorgan* (narodna pjesma), možda (sa *b < m) i kubašlija* f (Kačić), epitet uz *kapa.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *kumaş* »tkanje, étoffe précieuse«) iz zanatske terminologije: rum. *curnas* »Zeug, Stoff«, bug. *kumaš, kumašHja,* arb. *kumásh* »manufacture«, ngr. *κουμάσι*, cine. *cumașă.* Ovamo će ići po svoj prilici i dva leksema koje je zabilježio Pavlinović (srednja Dalmacija ?): složenka *kumiš - anterija,* koje' podsjeća na slične epitete u narodnoj pjesmi (glosirano »uredna anterija«) i pridjev na *-ьn kmnišan (~šno odijelo, jelo)* »uredan«. Zamjena dočetka *-as* sufiksom *-iš* nastala je u turcizmu udaljenom od svog centra zbog toga što je *-as* jezična svijest vidjela u turskom dočetku kao sufiks *-as* od radnih imenica tipa *glavaš,* pa je izgledalo da je *kumaš* izvedenica od *kûm* »compater«, što je za tu svijest bila besmislica.

Lit.: ARj 5, 714. 777. 778. *GM* 213. *Mladenov* 262. *Tiktin* 435. *Pascu 2,* 127., br. 366.

kumbara f (18. v., Vuk) »lu(m)barda, bomba« = *kunbara* = *kumbra* (18. v., Kavanjin) = *kumpara* (narodna pjesma). Pridjev na *-ski kumbarski.* Na *-dzija kumbaradžija* m »1° vojnik što pali kumbare, 2° prezime (Skoplje)«. Na *-uša kumbaruša (šuma,* Sratinska, Bosna). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kambara* > tur. *kumbara)* iz oblasti oružja: bug. *kumbara,* arb. *kumbara.*

Lit.: ARj 5, 777. 751. *Elezović 2,* 524. *JF* 14, 221-223. *Miklošič* 147. *SEW* l, 643. *GM* 213. Matzenauer, *LF* 9, 38. *Lokotsch* 1244.

kùmbulj m (Dubrovnik) »(pomorski termin) skup brodova kad je tišina morska, pak idu zajedno«. Denominal na *-ati kumbuljati se.* Danas običnije *konvoj* m prema mlet. *convoie.* Od tal. *convoglio* (17. v.); *mb* za tal. *nv* pojavljuje se i u ngr. *κομπόγιο* (čitaj *komboio)* i u tur. *konboi.* Neodređena etimologija, prema Battistiju od **convoliare,* od kllat. *convolūtus,* part. perf. *convolvers,* prefiks *con-* i *vaivere;* prema Bezzoli i *REW* od *conviare.*

Lit.: Zore, *Tuđ.* 11. *REW*[3] 2199. *Bezzola* 61. *DEI* 1093.

kumerekb (1253, Dubrovnik), gen. *kumerbka* (1254—56) = *kumenkb* (1265), odatle Budmani restituirà jekavsko *kumjerak* (što nije potrebno jer se danas ne govori) = *kumirbkb* (1356—1367, upór. *Mirculano* Split, *pirka* < *perca)* »1° carina, telonium, 2° stovarište, tržište«. U 13. i 14. piše se *comerchium* i *comerclum* (hiperlatinizam prema toskanskoj redukciji kllat. *ci > eh: darus > chiaro).* Od lat. *commercium* (prefiks *com* i *merx,* gen. *-cis* »roba«, sufiks *-ium).* Budmani uzima da je to dalmato-romanski leksički ostatak kao *kelomna* i *kimak,* koji primjeri nisu dobro uzeti u ovom slučaju jer se radi o *kl > k.* To može biti samo *orkulić* < *urceolus* (v.). Ali je moguće i drugo tumačenje. Lat. *commercium* je ušlo i u bizantinski *κο(υ)μμέρκιον* > ngr. *κουμέρκι* > arb. *kumera,* pa je iz bizantinskog moglo ući i u dubrovački romanski, jer je do 11. v. Dubrovnik kao i cijela Dalmacija bila pod vlašću Bizanta. Iz bizantinskog je taj trgovački "termin ušao i u tur. *gümrük.* To je balkanski turcizam bizantinskog podrijetla: rum. *giumruc,* bug. *gjumruk,* čine. *vimbruche* f, u Bosni *dumruk* = na *-ina đumručina* (Srbija), pridjev na *-bsk đumručki,* na tur. *-džija đumrukčija* < tur. *gümrükçü,* muslimansko prezime *ĐumrukčU,* pridjev *đumručkij(i)nskī = -čījskī,* složenica *đumrukana* f (Vuk) »carinski ured« < tur. *gümrükhane.*

Lit.: ARj 3, 13. 5, 714. 779. Jireček, *Romanen* l, 90. *Mladenov* 117 Korsch, *ASPh* 9, 519. *Pascu 2,* 139., br. 568. *GM 82.* 213. Isti, *Türk ì, 62.* Matzenauer, *LF 9,* 38. *DEI* 1030.

kumìnati, *-am* (Veli otok) »prekoravati«. Od tal. učenog *comminare* < lat. *comminari* »prijetiti«.

Lit.: DEI 1031.

kumir m »kip poganskog božanstva, idol«, stcslav. riječ *kumin, -гъ* istočnog podrijetla, u tekstovima pisanim crkvenim jezikom, preuzeta u 19. v. od nekih purista i ljubitelja neologizama (kao Pavlinović). Mladenov uporeduje semitsko, sir. *kumra* »sacerdos«, arm. *k'urm,* pl. *k'rmac* »přetře des payem« i fin. *kumartaa* »klanjam se«. Po njegovu mišljenju Protobugari su Slavenima predali ovu riječ. Mora se ipak uzeti da je naziv živio u narodu. To se vidi iz hrv.-kajk. *kumer* »gad, nečist, gnjus« sa semantičkim razvitkom kao· *paganus > pogan* (v.) pod uplivom kršćanstva. Od *kumer* je nastao toponim *Kumrovec* kod Klanjca. Dočetak *-ir > -er* je kao u *Gojmer, Vukomer* mjesto *-mir,* upor. *Gojmerec* prema *Gomirje, Vukomeričke gorice.* Glede *-er,* gen. *-ra* u pridjevu **Kumrov* upor. slov. *kutner,* gen. *-mra* m »1° mršavost, 2° mršav čovjek«,, koje je možda od *kumiri.*

Lit.: ARj 5, 778. *Mažuranić* 556. *Pleteršnik* l, 487. *Miklošič* 147. *SEW l,* 664. *Mladenov* 262. Isti, *Reč.* 291. *Sborník I. D. Šišmanov* (1920), 87-88.

kumpätit, *-im* impf. (Kućište) = *kumpatiškat, -am* (ibidem) »trpjeti *(vaja* ~)«. Prvi je oblik od tal. infinitiva *compatire,* drugi od prezenta *compatisco,* kslat. *compati* (Tertulijan), prevedenica od gr. *συμπάσχω*. Upor. glede prefiksa *suosjećali, sućut, saučešće,* glede osnovnog glagola glagol *patiti.*

Lit.: ARj 5, 781. *DEI* 1035.

kùmrija f (Vuk) = *gümrija* (Kosmet) »1° vrst goluba, gugutka, 2° ime robinje«. Pridjev na *-in kumri(jf)n* u nazivu trave *kumrino grožđe.* Složenica od tur. sintagme *kumru kuşu* > *kumrikuša* »kumrija«. Balkanski turcizam (tur. *kumru, -i)* iz ornitološke terminologije: bug. *kumrija,* arb. *kumrt* (Gege).

Lit.: ARj 5, 781. *Elezović* l, 115. Barić, *PPP* 15, 274. *Mladenov 262. GM* 214. *Škaljić-* 425.

kuna f (Vuk) prema *kúnac,* gen. *-rica* m (16. v.), baltoslav., sveslav. i praslav, »1° mustella«. Maskulinum *kunac* ima metaforicko značenje »2° lukav čovjek (Dubrovnik), 3° lepus cuniculus L., 4° (nadimak) malen čovjek nastršenih, rijetkih brkova (srednja Dalmacija, Pavlinović) i 5° beškot (Dubrovnik, Žrnovo, Korčula, metafora prema 3°), 6° (kako je koža kunina bila sredstvo plaćanja, nastade značenje) »novac« (1499, Senj), 7° porez marturina (1364)«. Pridjev na *-in kúnin,* na *-ovit kunovit* (17. v., Dubrovnik) »lukav kao kuna, lisica«; na j: *kûnji* (također češ., polj. i rus.) = *kujni* pored *kuni* (ugarski Hrvati), *kunja kosa* 1623, poimeničen u ž. r. *kunja* »biljka achilea mľlefolium L·.«, upor. *kûnjï rêp* (17. v., Vuk, Dubrovnik) »mUlefolium« i toponim *Kunja Ljut* (Dubrovnik). Na *-ov < madž. -o kùnov,* gen. -ÓL·* «ime psa«. Deminutiv na *-ica* (16. v.) *kunića* »1° životinja, 2° krzno, 3° biljka millefolium, paprac (Vuk, Srijem)«. Augmentativ na *-ina kunina* = na *-etina kunètina* »1° koža, 2° krzno,

3 kožuh«. Naziv *kuna* kulturna je riječ, koju posudiše Novogrci κουνάδι »Marder Kaninchen« > Arbanasi *kunadhe* — *kunavje* »wildes Kaninchen«. Glede sufiksa upor. bug. pridjev *kunadeči* »od kune«. Prema tome je sufiks od gr. κουνάδι kolektivno *-ad* f. Glas *u* nastao je iz dvoglasa kako se vidi iz baltičkih usporednica: stprus. *canne* = lit. *kiaune* = lot. *caûne* »isto«. Uporeduje se još sa καυνάκη = lat. *gaunacum* »perzijsko, babilonsko odijelo«. Ako je to uporedenje ispravno, *kuna* bi bila istočna riječ kao *knjiga*. Druge ie. paralele nisu pouzdano utvrđene, ali se stavlja pod ie. korijen **keuq-* »svijetliti, bijeliti se, žariti«, s prijevojnom varijantom **qouq-*, a uporeduje se s hetit. *kusan* »cijena, plata« < **kousna* s fonetskim razvitkom kao *luna*. Pomišlja se i na to da pripada predindoevropskom supstratu. [Usp. i pod *kunić*].

Lit.: ARj 5, 782. 785. 789. 788. *Mažuranu* 557. *Miklošič* 146. 149. *SEW* 1, 644. *Holub-Kopečný* 193-194. *Bruckner* 281. *Slávia* 13, 275-276. Loewenthal, *WuS* 10, 168. *Trautmann* 122. *WP* 1, 378. *Mladenov 262.*

kùnadra f (Vuk, Srijem, Lika) »1° termin iz kulture prede: ono od prede što se uhvati u niti kao pamuk, floccus, 2° palacká od rogoza kad se iščupa kao perje«. Budmani uporeduje sa *kundrav* za *kudrav* (v.)

Lit.: ARj 5, 783. Matzenauer, *LP 9,* 38.

kunátoriti, *-lm* impf. (Vuk, Srbija) »kuburiti«, *skunatoriti* (Vuk) = *nãtôrit* (Kosmet) »s mukom spremiti, kako tako načiniti što«. Matzenauer izvodi iz madž. *kontár* »Stümper, kvarizanat«.

Lit.: ARj 5, 784. *Elezović 2,* 237. Matzenauer, *LF 9,* 38.

kunčina f (Šulek, Bakar) = *končina* (Trst, Bakar) »biljka parietaria offlcinalis L.«.

Lit.: ARj 5, 784.

künda f (Vuk) »kusa (kokoš)«, poimeničen gr. pridjev u ž. r. κοντός (sa ngr. izgovorom ντ > *nđ)* koji je proširen na *-ost kundast* (Vuk). Odatle srgr. deminutiv na - άχι(ον) > stsrp. *kondakb* »brevis hymnus (crkvena pjesma, Obradović)«. Nalazi se još u stcslav., bug. i ukr. kao crkveni termin. Ovamo ide i *kundak* (v.).

Lit.: ARj 5, 265. 784. *Miklošič* 126. *SEW* 1, 557. *GM* 197. *Mladenov* 248. Vasmer, *GL* 81. 86.

kundak m (18. v., Vuk, narodna pjesma) »1° Flintenkolben, 2° lafeta« = *kundak,* gen. *kundaka* (Kosmet) »1° pantljika, povoj za pelene, 2° (metafora) granica morala i državnog zakona«. Denominál na *-iti kundačiti, -im* (Vuk) »1° nasadivati pušku u kundak, 2° (danas) tući kundacima«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kundak* < gr. κοντάκιον) iz vojničke terminologije: rum. *condac,* bug. *ku(n)dak,* arb. *kondak* »Flintenkolben«, bug. *kundaklíja,* ngr. κοντάκι.

Lit.: ARj 5, 754. *Elezović* 1, 343. *GM* 197. *Doric* 154. *Mladenov* 248.

kundanät, *-am* pf. (Rab, Božava) = *kondenati, -am* (15. v., Marulić) »osuditi«. Postverbal *kondūna* f (Lika) »robija«, odatle na *-aš kondunāš,* gen. *-aša* m (Lika) »robijaš«, denominal na *-ati kondùnati, -ām* (Lika) »robovati«. Od tal. *condannare* pored *condennare* < kllat. *condemnare,* prefiks *con-* i *demnare.*

Lit.: ARj 5, 265. 266. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID 6. DEI* 1050.

kündis m = *kandiš* (Šulek) »oleandar, nerium oleander L.«.

Lit.: ARj 5, 784.

kundura f (Bosna) = *kòndura* (Bosna, Lika) »čizma« = *kondura* pored *kùndra* (Kosmet) »starinska plitka cipela«. Radna imenica na *-džija kondurdžija = kun- — kundradžlja* m (Kosmet) »obućar«, s pridjevom na *-in kundurdžijin* i poimeničenjem na *-ica kundradzinica* (Kosmet) »radnja gdje se izrađuju i prodaju kundre«. Apstraktum na *-luk kundradžlhk* »zanat«. Složenica *kondurboja î* (Bosna) »crnilo za cipele«. Balkanski turcizam po svoj prilici grčkog podrijetla (tur. *kundra l kondura* < gr. κόθορνος) iz oblasti obuće (tip. *čizma):* rum. *condur,* bug. *kondur,* arb. *kondurë* »Frauenpantoffeîn mit Absätzen«, ngr. κουντοῦρα.

Lit.: ARj 5, 266. *Elezović* 1, 308. 2, 524. Skok, *Slávia* 15, 261., br. 449. *Lokotsch* 1245. *GM* 197. *Mladenov* 248. Novaković, *ASPh* 32, 387-388. *škaljW* 425.

kunfët m (Rab, Božava) »slatkiš«. Od tal. *confetto,* poimeničen part. perf. od *conficere* (prefiks *con-* i *facere) confectus* > *konfekat,* gen. *-kta* (Belostenec, Voltiđi).

Lit.: ARj 5, 267. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. *DEI* 1056.

kunfôrat, gen. *-orta* m (Božava) »utjeha«. Tal. *conforto,* postverbal od *konfòrtati, -ām* pf. (15. v., Vetranie) < tal. *confortare,* prefiks *con-,* pridjev *fortis* »jak«. V. *fort.*

Lit.: ARj 5, 267. Cronia, *ID* 6. *DEI* 1058.

kunić m (Lika, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru gradskom) »lepus cuniculus«. Od mlet. *cuničo* < lat. *cuniculus.* Mlet. *-iclus* > *-ičo* zamijenjeno našim deminutivnim sufiksom *-ić,* koji je opet zamijenjen našim deminutivnim sufiksom *-ьс* > *-ac kunac,* gen. *-nca* m (17. v., Dalmacija, Pavlinović) prema f *kunića* (Mikalja) = slov. *kunec,* »1° kunić, 2° (metafora) malen čovjek, 3° komad hljeba kao beškot (Dubrovnik)«, s deminutivom *kunčić kruha* (Dubrovnik). Sa tal. zamjenom *-iclus* > *-iglio* (upor. u Piranu *kunigo* < *cuniglo),* u kojoj je u Dubrovniku r pojekavIjen: *kimijelj,* gen. *-èlja* m (16. v., Vetranie) = *kunilja* f (Rab), deminutiv *kunjeljić* (Vuk). Stulić ima odatle *kunjelarnica, kunjelarnište, kunjelarništvo.* Te je izvedenice jamačno sam stvorio. Zamjenom sufiksa *-iglio* sa *-arium* > *-ier kumer* (Lepetane) ; *cuniculus* bilo je pučkom etimologijom obrnuto u njem. *KümgelQiaas)* = *Könighase.* To se prevodi u slov. *kraljik;* upor. arb. *kunavje; cuniculus* je latinski deminutiv od iberske riječi koja se čuva u bask. *kui* < **kuni* i *untxi.* [Usp. i pod *kuna].*

Lit.: ARj 5, 783. 784. 785. 786. 789. Kušar, *Rad* 118, 18. *Pleteršnik* 1, 487. *SEW* 1, 644. Štrekelj, *DAW* 50, 34. *GM* 214. *AGI* 13, 434. *REW'* 2397. *DEI* 1063.

kunpän (Božava) = *kumpãnj,* gen. *-ănja* (Rab, Cres) = *kompánj* (Istra) = slov. *kumpãnj* (slov., Notranjsko) »drug«. Od tal. *compagno* < lat. *compania,* prevedenica od got. *gahlaifs (hlaifs* = *ЫеЬъ,* v.) od *paniš,* »koji jede zajedno hljeb«. Apstraktum > konkrétum na *-ija* < gr. -α *kunpanjìja* (Božava), od tal. *compagna* > = mod. tal. *compagnia,* furi. *companie* = *kumpanya / kunp-* (18. v.) = *kumpanya* (ŽK, Rab, Notranjsko) = *kompanija* »satnija, četa« < preko njem. (< tal.) *Kompagnie* = *kumpanya* (ZK) »veliko trgovačko društvo« < engi. (Amerika) *company (kumpantsko delo* ŽK). Na *-aticus* > *tel.. -atico kumpanädih* (Cres) < tal. *companàtico* »što se jede zajedno s kruhom«. Denominal na *-ati kumpànjati, -ām* (Istra, 18. v.) »pratiti« < tal. *accompagnare* > *akonpànati* (16. v.).

Lit.: ARj 1, 58. 5, 781. 787. *REW*[3] 2093. *DEI* 1034. Sturm, *ČSJK 6,* 74. 75.

kuntīno, prilog (15. v., Budmanijev akcenat), »svejedno, jednako, neprestano«. Od tal. < lat. priloga (učeno) *continuo* = *contino,* lat. pridjev *continuum.* Odatle internacionalno sa sufiksom *-tet* < lat. *-tas,* gen. *-tatis, a* > *e* prema fr. *á* > *é* (tako i u njem.) *kontinuitet,* gen. *-età* m.

Lit.: ARj 5, 788. *DEI* 1077.

kunträt, *-am* pf. (Rab) »sresti«. Od tal. *incontrare,* od priloga *incontra* (složenica od *in* i *contro).* Glede gubitka prefiksa *in-* v. *centa.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25. *REW*[3] 4361. *DEI* 1994.

küp[1] m (Dubrovnik, Rijeka dubrovačka, Zore) »četverokutna mreža«.

Lit.: ARj 5, 790.

kup[2] m (15. v., hrv.-kajk., ŽK, slov.,) »kupovina«, *raskup* (Lovran) »Verfall eines Kaufvertrages«, postverbal od pf. *kupiti, kupim* (Vuk) »napraviti jedno kupovanje« *(is-, ot-, pre-, za-).* Nalazi se u stcslav., slov., češ. i polj. Općenito u hrv.-srp. Deverbali: *otkup, zakup* od *otkupiti, zakupiti.* Složenica *dragokūp* m dokazuje da je postverbal bio nekada rašireniji. Radna imenica na *-ьс* > *-ac* (tipovi *pisac, kosać) kupac,* gen. *-pca (pre-, za-),* nekada isto što *trgovac,* nalazi se u mnogim slavinama. Impf, je na *-ovati kupovati, kupujem,* također stcslav., bug., polj., gornjoluž. Nastao je zbog izbjegavanja homonimije sa impf, *skupljati, skupljam* od *kupiti, -îm,* u kojem je homonīmija uklonjena akcentom *(kupiti* prema *kupiti).* Apstraktum je na *-га kupija* f (do 17. v.) zamijenjen sa *kupnja.* Odatle pridjev na *-iv kupljiv,.* koji postoji samo u slov., u hrv.-srp. samo s prefiksom *pot-, ot-, za-.* Drugi je apstraktum, koji je zamijenio *kup,* stvoren na *-ovina* prema *trgovina: kupovina.* Od *zakup* na *-bsk* + *-ina zakupština.* Prema gr. εξαγοράζω = lat. *redimere* stvoren je *iskupiti* (razlika prema *iskupiti)* prema impf, *iskúpljati* i *iskupljivati, -kùpljujem,* dok je *iskupòvati, -kupujem* (Dubrovnik) »mnogo kupovati«. Riječ je baltoslav. : stprus. *kaupiskan,* dok je lit. *kupčus* iz slav. Raširено je mišljenje, u koje s pravom sumnja Mladenov, da je *kupiti* posudenica iz got. denominala *kauton,* što ne može biti jer *kupiti* pretpostavlja **kaupjan,* koje se nalazi u stsas. *kópián,* stengi, *cÿpan.* Ako se opet uzme da je *kup* prvobitna riječ, a *kupiti* i *kupovati* da su denominali odatle, imalo bi

se uzeti da *kup* predstavlja posuđenicu iz stvnjem. *kauf (ou > o* kao u *coparnjica,* v.), a *kupac* da je stvnjem. *koufo* »Handelsmann« < lat. *caupo* »Kramer, Schenkwirt, kučeber«, odatle *caupona* »birtija«, deminutiv *caupon-cula = cauponula,* glagol *cauponari* »schachern«, pridjevi *cauponius, cauponarius.* Te lat. riječi pripadaju vojničkom latinitetu. Slaveni ih nisu mogli posuditi jer se lat. dvoglas *au* zamjenjuje sa *-av-, -ov-* (upor. *lovor, javo-rika < laurus).* Kako te riječi pripadaju najnižem sloju trgovaca, izgovarale su se u vulgarnom (= vojničkom) latinitetu kao i *cauda > coda* (tako u svim romanskim je-zicima, v. *kuda)* i sa dijalektičkim lat. o: *fopo(nd),* itd. Taj zatvoreni glas Slaveni redovno reflektiraju sa *u.* Prema tome *kup* i *kupovati* ne treba da su posudenice iz got. ili stvnjem., nego iz vulg. = vojničkog lat. jezika na dunavskom limesu u 5. v., jednako kao vojnički lat. termin *caesar > cěsan, cbsarb > can.* Iz bslkanskog latiniteta ima hrv.-srp. još dva trgovačka termina *rations > račun* (v.) i *slacun* (hrv.-kajk.) = *stačun < statione.* Drugi trgovački termini kao *comparare, negotiator, negotium* nisu ušli u hrv.-srp., ne-go rum. *negustor* i arb. *mebbe < ablevare* = ἀγοράζω. Rumunji posudiše *prekupeţ* m prema f *precupeaţă* »piljar, piljarica«, *a precupi* »piljariti«, *precupie, precupeţie, pricupeţi.* [Za sve ovo v. još i pod *kupiti].*

Lit.: ARj 3, 905. 5, 801. 805. 803. 790. *Pleteršnik* l, 488. 647. *ASPh* 34, 305. *Miklošič* 148. *SEW* l, 646. *Bruckner* 282. *Mladenov* 262. *Kiparsky* 204. *Tiktin* 1239. Hamm, *KZ* 67, 125.

kup[3], pridjev, prilog *kupo* u amplifikaciji *kupo i prikriveno reći, nositi se kupo i himbeno* (Budinić, čakavci) »podmuklo«. Prema Bud-maniju od tal. pridjeva *cupo* »oscuro, chiuso«, od imenice *cupa* »tina, botte«.

Lit.: ARj 5, 790. *DEI* 1192.

kup[4] m (Vuk, Kosmet, ŽK) »gomila, hrpa« = *kúpa f* (Vuk) »1° acervus, 2° gomila od 4 ora-ha, 3° snopovi trske (Srijem)«, baltoslav., sve-slav i praslav., sa denominálom na *-iti kupiti, -lm* impf. (1527) *(do-, is-, na-, o-, s-, sa-, sav-, u-,* rao-), s postverbalima *iskup, sàkup* pored *skup* (15. v., Vuk), lok. *skupa* (Vuk) i *skupa* f (Lapovci, Đakovo) i iterativima na *-ja- -kúpljati, -kûpljam (do-, o-, s-),* na *-va- -kup-Ijivati, -Ijujem* (í-), *-kupljavati, -am, -kup-.Ijevati, -ujem,* samo s prefiksima. Izvedenice se tvore od osnove bez prefiksa i s prefiksima. Od *kup-* deminutiv na *-ьс kupac,* gen. *-pca* (Vuk) »1° mjera sa drškom u vodenicama, 2° mali kup (Istra, ŽK)«, s različitim akcen-tom *kupac,* gen. *-pca* (prema *kupa,* Bosna) »1° ojnak koji se zove i *bojac* ili *bojčar,* 2° koritašce u mlinu (Brod)«, na *-сьсь kupčac* (hrv.-kajk.), na *-čić kupčić* (Istra) »vrsta gljiva«, sa denominálom na *-jati kupčati, -am.* Pridjev na *-ьn kupan* (1487). Radne imenice na *-aí kupač,* gen. -aca »ojnak u igranju kúpe«, *kúp-Ijač,* gen. -aca = na *-ar kupljār* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »koji kupi masline«, na *-lac,* gen. -oca *küpilac* m (Vuk, Lika) prema f *kupilica* = na *-telj kùpitelj* m prema *kùpi-teljica.* Na *-ište kupīštē* n (Čuh, Mrka Poljana) »gomila šljakne od istopljenog željeza«, *kû-pilište* (neologizam). Apstrakta na *-ba kupidba,* na *-ljavina kùpljavina* »skup, mnoštvo«, *kùp-Ijevina* (18. v.) »kupljenje«. Poimeničen part, perf. pas. na *-ik kupljenih* »čovjek koji kupi« (neobično je aktivno značenje)«, na *-ica küp-Ijenica* (Dubrovnik) »maslina što je pala sa drveta na zemlju, te se kupi, a ne bere«. Slo-ženice od imperativnih sintagmi: *kūpimrav* m »biljka jynx torquilla«, *kùpivojska* (Crna Gora, Vuk) »čovjek koji kupi vojsku«. Prilozi: *kupno,* na *-içe kûpnice* (15. i 16. v.) »ujedno«. Složenice koje nisu ušle u književni i saobraćajni jezik, kao *kupnodušan, kupnovlada* »mletačka re-publika«, *kupnokrivac* itd. Od prefiksalnih složenica najčešće su izvedenice od *skup-,* jer su važne za pravnu terminologiju. Pridjev *sküpan, skupni* »zajednički«, poimeničen na *-ik skupnih* = na *-jak skupnjak* (15—19. v., Ozalj, ŽK) »zadrugar«, na *-ost skupnast* »agre-gat« (Šulekov neologizam). Radne imenice na *-ač skupljač,* gen. *-aia* = ria *-lac skupilac* = na *-telj skùpitelj.* Na *-stvo skupstvo* (1552) »imovinska zajednica«. Na *-ina skupina* (neolo-gizam iz češ. za internacionalnu *grupa).* Na *-itina < -sk + -ina: skupština* (15. v.) »1° skup, zbor, 2° toponim (Gospić)« = *skup-čina* (kajk.), s pridjevom *skupštinski* i na *-ar sküpštinar.* Poimeničen part. perf. pas. *skupljen* »čedan«, *skupljenost* »čednost, umirenost, po-božnost«, na -ŕca *skupljenica* (prevedenica) »mo-litva collecta«. Prilozi *skupa* [v. gore] = *nau-kup* (15. i 16. v.), *naskupno, skupno, ukupno* od pridjeva *ukupan, savkup* (1527, Posedarje). Slo-ženice kao *skupnovladanje* »republika« (Stu-lić, Đorđić, Kanižlić itd.) nisu ušle u jezik. Arbanasi posudiše *kup* »Haufe von Hülsen-früchten«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou.* Baltičke su usporednice potpune semantički i fonetski: lit. *kaupas* »kup«, *kaupti* »skupiti«, *kuopa* »gomila ljudi«, lot. *kuops* i *kuôpa,* lit.

kuopti »čistiti«, lot. *kùopt* »njegovati«. Njem. *Haufen.* Upor. još Treimerovo tumačenje arbanaskog narodnog imena *Shaipetar,* prid-jev *shqipë > Šiptar* od **s(e)m-kupo* »član grupe«. Upor. za takve složenice *hemšerija <* perz. *hem šehri* »sugrađanin«. Ie. je korijen **qeu-,* u prijevoju **qou-* »savijati«, raširen s pomoću formantą *p.* Upor. *(o)kùka, okuć, čučati,* gdje je raširenje s pomoću *q.*

Lit.: ARj 2, 602. 3, 906. 5, 789. 791. 792. 793. 794. 796. 798. 802. 7, 617. 722. *BI* 2, 799. Maretić, *Savj.* 133. *Elezović* l, 343. *Ma-žuranić* 559. *Miklošič* 148. *SEW* l, 626. *Holub--Kopečný* 194. *Bruckner* 282. *WP* \, 373. *Traut-mann* 138. *Mladenov* 262. *SbNUN* 25 (7), 69-70. *Slávia* 10, 249. *ASPh* 33, 10. Treimer, *IF* 35, 136. sl. Meilet, *Et. 2,* 236. i *Isti, Intr.* 127. (cf. *ASPh* 34, 388-389.). Iljinski, *ASPh* 29, 487-488. Brugmann, *IF 21,* 11. Specht, *KZ* 68, 123. *GM* 175. *Boisacq*[3] 536. Fraen-kel, *WuS* 12, 187. Hirt, *PBB* 23, 334. 350. Jokl, *Stud.* 43. 110-111.

Kupa[1] f, hidronim, rijeka (savski pritok) i selo koje se zove i *Čedan;* (Modruš-Rijeka), pridjev *küpskî,* poimeničen na *-ina Kupiina* ->1" potok koji utječe u Kupu, 2° (toponim) *Kupčina* (Gornja i Donja) = *Kuvčina* (ŽK), etnikum *Kuvčīnāc,* gen. -иса m prema f *Kuvčínka«;* toponim *Pokupsko* n, horonim *Po-kuplje* n. Deminutiv na -ŕca *Kupica* »1° pritok Kupe, 2° *Brod na Kupi* (upor. *Murica > März}«.* Vokal *u* je nastao iz /. Upor. slov. i njem. *Kulpa, Culpa* 1202. Strabo piše Kóλα-Tud, od čega je glasio vlat. **Colepis,* s osla-bljenom penultimom a > *e* kao u *racanu > *rakenu > rakno* (v.), *Arbanum > *Arbenum* (upor. čine. *Arbines) >* КаЬьпъ.

Lit.: ARj 5, 791. 794. *Mayer* l, 194-195.

kupa[2] f (Vuk, Krtole, narodna pjesma, slov., bug.) »1° čaša, žmuo (dolazi u histo-rijskim spomenicima od početka 15. v., od srebra i zlata), 2° (18. v.) kalež, 3° (metafora) nakit sličan čaši, 4° biljka amaranthus spe-ciosus (Hvar), 5° toponim *Vrănja Kupa* (Krtole), brežuljak koji sliči kupi«. Upor. arb. *kupa* (s članom) *đumit* (Ulcinj) »okruglo od koljena«. Simpleks *kupa* zbog homonimije sa *kupa* »crijep« izbjegava se. U običnom go-voru uvijek sa deminutivnim sufiksom -ŕca (prema *čašica) kupica* f (Vuk, ŽK, Dubrov-nik, Cavtat, Čilipi, Potomje, slov.) »1° mala čaša, 2° gornji dio od kaleža, 3° vrst tikve, 4° (metafora) skupljeni prsti ruke«, s novim deminutivom *kupičica* (ŽK, Jačke) »bićerin«. Od vlat. *cuppa <* kllat. *ćupa,* koje je prešlo i u bizantinski grčki. Stoga *kupa* može da potječe i iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 5, 790. 795. 796. Budmani, *Rad* 65, 162. *Pleteršnik* l, 487. *REW** 2409 *DEI* 1096. *Románsky* 119. Capidan, *DRotn* 3 (cf. *IJb* 11, 200).

kupa[3] f (Vuk, Dubrovnik 14. v., Mljet, Molat, Rab, Božava, Hercegovina) »crijep, opeka, kao žlijéb, ćeramida, tikula, cigla«. U pl. f *kupe* (Molat) po semantičkom pra-vilu sinegdohe »krov«. Deminutiv na -ŕca *kupica* f (17. v.) rijedak je jer se izbjegava sinonīmija sa *kupica* »žmuo«. Augmentativ ria *-ina kupina* (Dubrovnik) »razbijena kupa«. Radna imenica na *-ar < -arius kupar* (14. v., Dubrovnik), toponim *Kupan,* prema f *kü-parica* (Dubrovnik) »peć za građenje kupa«. Od značenja »krov« *potkupile* n (Dubrovnik) »tavan« = *potkupje* (Konavli), stvoreno prema *potkrovlje.* Nalazi se još u slov. *kop* m, *kopa* (Režija) »Hohlziegel« pored *kúpa* »viereckiger Ziegelstein«. Riječ *kupa* »tiefer Teller«, *ku-pica* (Orhanie) »ein spitzes Glasgefäss zum Servieren von Süssigkeiten« ide zajedno sa hrv.-srp. *kupa, kupica,* tur. *kupa* »Trink-becher«. Ovamo ide još *opuka* (Vrbnik, Istra) »crijep, opeka«, u kojoj se *kupa* unakrstila sa *opeka,* odatle promjene *e > u.* Na zapadu *kupa* ide zajedno s *murus > mir.* Može biti posuđenica iz balkanskog latiniteta zbog toga što je femininum, za razliku od tál.-mlet. *coppo,* koje je maskulinum, tako i furl, *copp* »tegola«.

Lit.: ARj 5, 794. 795. 797. 9, 149. 11, 156. *Rad* 118, 20. Macan, *ZbNŽ 29,* 206. *Pleteršnik l,* 433. Štrekelj, *DAW* 50, 32. *REW*[3] 2409. *DEI* 1097.

kupati (se), *kupam* pored *kupljēm* impf. (Vuk) (o-) = *kupat* (ŽK), sveslav. i praslav. **kçpati,* »baden, lavare, banjati«. Sveslav. i praslav. apstraktum na *-eh kupelj,* gen. *-elji* f, m (čakavski) »prvobitno kupanje > mjesto kupanja«, s pridjevom na -ьn *kupeljan,* na *-ište kupelište* (14. v.), na -raca *kupeljnica* (Jam-brešić) i toponim *Kupeljnik >* arb. *Koplik.* Zamjena sufiksa *-élj > -alo (< -dio) kupalo* »isto«, nalazi se i u drugim slavinama. Upor. *sv. Jovan Kupalo.* Odatle na *-ište kupalište* n (16. v., hrv.-kajk., čakavski, danas u književ-nom jeziku zapada) »morska banja, ilidia« = *kupatilo* n (na istoku), na *-nica kupaonica* (18. v.) »banja u kući«, *kupalina* (Šulekov neologizam) »taksa za kupanje«. Radna ime-nica na *-lac kúpalac,* gen. *-aoca* (Mikalja). Na *-ka kupka f* (neologizam, stvoren oko 70.

godina 19. v.) »ilidža«. Glas *u* nastao je iz nazala *p*, upór. bug. *kapál,* polj. *kąpać.* Nema utvrđenih ni baltičkih ni drugih ie. usporednica. Riječ je samo slavenska. Kako je za Skićane potvrđeno da su se konopljinim sjemenom omamljivali u parnim kupeljima, Meringer misli da je *kçpati* u vezi s *konopljom,* prema ništičnom prijevoju **kanp-* od *cannabis* (v.). Matzenauer uporeduje sa skand. *kafa* »immergere« i sa danskim *kampen sig* »sich baden«.

Lit. · *ARj* 5, 795. Maretić, *Savj.* 47. Moskov-Ijević, *NJ 2,* 234-238. 3, 118. si. Ilešić, *NJ* 3, 80. *Miklošič* 126. *SEW* l, 600. *Holub-Kopečný* 183. *Bruckner* 224. *Mladenov* 267. Bulat, *JF* 5, 141. Kahrzniacki, *ASPh* 16, 608-609. Meringer, *ZöG* 1903., sv. 5. Samšalović, *NVj* 29, 374. Matzenauer, *LF* 9, 181.

kùpijerta f (Dubrovnik, Cavtat) = *kùpjērta* (Dubrovnik, Čilipi) »krov od kuće«. Dalmato-romanski leksički relikt, poimeničen part. perf. ž. r. od lat. *coopertus,* od *cooperire* (prefiks *co-* i *operire* »zatvoriti«). Sa sjeverno-tal. (mlet.) prijelazom *p > v: koverta* f (Boka, Istra) »deka, pokrivač na postelji« = *kuverta* f (Hvar, Korčula, Božava, Rab, Brač, Hvar) = *kùvijerta* (Perast, Dubrovnik 16. v., Mljet) »krov od broda, paluba (brodski termin)« = (sa *v > /*) *kuf èrta* (ŽK) »zakrpa na cipeli«, denominal *zakufêrtati, -am.* Poimeničen m. r. *kòjerat,* gen. *-rta* = *kuverta* f »enveloppe« < fr. *couvert.* U značenju »plahta kojom se pokriva krevet, Bettdecke«: *koperta* f (hrvatski gradovi; u Dubrovniku sinonim *fersata),* od tal. *coperta* (13. v.) »panno per coprire« (taj se talijanizam nalazi i u poljskom); *šoprakopērta* (Dubrovnik, Cavtat) sadrži prefiks *supra; koperta* znači i »zavitak pisma, enveloppe«; *koverić* (Božava) predstavlja kroatiziranje s pomoću *-ič* mlet. *coverćo* = *coperchio* < lat. deminutiv **cooperculum.* Poimeničen neutrum glagolskog pridjeva na *-orius coopertorium* dao je interesantne reflekse kao leksički ostatak iz· dalmato-rom. : *krpàtur,* gen. *-úra* m (Dubrovnik, Rijeka; prijenos suglasnika *r* u slog sa sporednim akcentom) = *krpatur,* gen. *-urǎ* (Rab, Kućište, Krk, Pazin, Lika) »pokrivač i prostirka izatkana od krpica« = (sa čakavskim *ar = ŗ) karpatur* (šibenski otoci) »biljac, jorgan« = (metateza *ar > ra) krapatūr,* gen. *-úra* (Lika, Gospić, Medak), deminutiv *krapaturić,* augmentativ *krapatùrina* = (metateza na distanciju) *kapartûr* (Cres) = *krepatūr* (Čilipi) »jorgan« = *krtūr,* gen. *-úra* (ispušten samoglas u intertonici **krpetur).* Veoma značajne su potvrde bokeljske, iz kojih se vidi da je dalmato-romansko narječje imalo u Kotoru druga fonetska obilježja negoli u Dubrovniku i u ostaloj Dalmaciji: *korbàtuo,* gen. *-ula* < *-ula* pored *kobartüo* (Boka, Škaljari, Muo, Budva, Bijela, Risan) = *korbetuo* (Grbalj) = *korbetur* (Krtole, Grbalj, Crna Gora, Lovćen, Cetinje) »zimski pokrivač, poplun« = *kobatüra* f (Herceg-Novi, Krivošije) = *kobàrtùr* pored *kobertuo,* gen. *-urǎ* (Dobrota). Riječ *korbatuo* je prema tome nastala po pravilu disimilacije *r - r > r - 1.* U bokeljskom romanskom došlo je do sonorizacije međusamoglasničkog *p > b.* Postoje još refleksi za *p > v* prema sjeverno-tal. (mlet.) *kovertūr* (Šibenik, Brač), iz čega se vidi da je prvobitni dalmato-romanski oblik bio fonetski izmijenjen prema mletačkom, kako se obično događa u Dalmaciji. Upor. Marulićevo *prsura* danas istisnuto u Splitu od mlet. *feršSra.* Upor. tal. lovački termin *copertoio* < srlat. *copertorium.* Drugu je sudbinu imao part. perf. na balkanskom kopnu. Tu je došlo do ispadanja sufiksa *-tuš* (upor. *kanten,* v.): *kober* m (hrv.-kajk., Belostenec) »plahta od debela platna«, sa *v > b* (preko furl, *ų,* v. *bolta),* koje se nalazi u češ. *koberec* i polj. *kobierzec* »sag«. U hrv.-srp. (istočnom) i bug. sa *c > g gùber* m (Vuk, Srbija) »1° grosse Bettdecke, 2° Teppich (bug.)«. Taj oblik stoji zacijelo u vezi sa arb. *guverta.* Upor. još bug. na *-ka guberka* f »Packnadel«. Možda ide ovamo i rum. *covergă* »Schutzdach der Jäger und Matte«. Arb. *guverta* jasno kaže da je izvor **cooperta,* možda prema grčkom izgovoru. U arb. postoji također oblik bez *-ta gubere* f »Mantel«. Ima i: *gubera* f (Bella, Stulić), sa deminutivom *guberica,* na *-njača gubernjača* f (Vuk) »kapa što nose ženske«. Postoje još oblici bez *-r guba,* gen. *-gube* f (hipokoristik ?) »tepih od vrlo proste konoplje (služi i za čišćenje žita, Otok u Slavoniji; u Banatu »bijelj, ćebe«), koje je zacijelo posuđenica iz madž. *guba* »Mantel aus zotiger Wolle«. Deminutiv *gubica* f (čakavski, Marulić) »pokriv za krevet, ćebe, ščavína«; *guber* »Mantel« je bila nošnja balkanskih pastira. Odatle antroponim (prezime) *Gubèrina* (Šibenik), toponim *Guberevci* (Srbija).

Lit.: ARj 3, 485. 487. 488. 5, 135. 297. 465. 627. 411. 796. 841. Hraste, *BJF* 8, 27. Cronia, *ID* 6. Zore, *Rad* 110, 219. 115, 165. Macan, *ZbNŽ29,* 214. *ZbNŽ l,* 110. Budmani, *Rad 65,* 165. Kušar, *Äaa* 118, 16. 23. *Miklošič* 136. *SEW l, 592. Bruckner* 241. Tagliavini, *REB* 1, 169. *Tiktin* 428. *GM* 133. Budimir, *JF* 15, 162. *REW** 2205. 2206. *DEI* 1095. 1096. 1098.

kupina f (Vuk) = *kupina* (ŽK) = (pseudojekavizam) *kùpjena* (16. v., Dubrovnik), sveslav. i praslav. izvedenica na *-ina* od **kcpa,* »1° rubus, 2° raširen toponim u sg. i pl. i u izvedenicama«. Pridjevi na *-in kùpinin,* na *-ov kupinov,* u toponimima *Kupinovo* i poimeničen na *-ьc Kupinovac, -ica Kupinovica.* Deminutivi *kupinica* = *kupjenica,* na *-ъk kupjenak.* Augmentativ na *-oca, -jača kupjenača, -njača* (18. v.) = *kupinača, -njača* (17. v.). Na *-jak kupinjak* (Srbija) »mjesto gdje rastu kupine«. Kôl. na *-je kupinje* (15. v.). Primitivům **kppa* potvrđen je samo u polj. i u oba lužičko-srp. u značenju »Büschel, Schaft, Werder, Flussinsel mit Gestrauch und Gebüsch bewachsen«. Značenje »grm« bi bilo i prvobitno značenje, koje se dovodi u vezu sa gr. καμπή,, lat. *campus,* lit. *kampas* »kut, kraj«. Specijalizacija značenja »grm« na »rubus«. (prema semantičkom zakonu sinegdohe) nije provedena u polj. i rus., gdje znači »česta, grmlje, kita cvijeća«. Glas *u* nastao je od nazala *o,* upor. bug. *käpina,* polj. *kępa, kipina.* Ie. je korijen **qamp-* »savijati«.

Lit.: ARj 5, 796. 803. *Miklošič* 126. *SEW* l, 600. *Bruckner* 225. *KZ 42,* 340. 350. *Mladenov* 267. *RFV* 62, 260-267. (cf. *RSl* 3, 339).

kupiti, *kupim* pf. (1382, Vuk) *(do-, is-, ot-, pot-, pre-, pri-, za-)* = *kupit* (ŽK) prema impf, *kupovati, kupujem* (Vuk) *(do-, is-, na-, po-)* =-- *kupovat l kupuvăt* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav., »emere«. Iterativ na *-va- kupļívati, kùpljujem* samo s prefiksima *(na-, pre-, ot-, za-).* Pridjevi na *-ьn klipan* (također rus.), poimeničen na *-îk kùpnîk* (18. v.) »kupac«, raširen na *-en kupnen* (~ *zakon,* ~o *imenje* 1478, 1572, Rmanj, Ozalj), na *-ovan kupovan* (18. v.), poimeničen na *-ina kupovina* (neologizam za *kapara),* na *-ovit kupòvit* (16. v.). Radne imenice na *-lac kupilac* (17. v.) = na *-telj kupitelj* m prema f *kupiteljica,* i sveslav. na *-ьc kupac,* gen. *-pca* 'm, s apstraktumom na *-ija kupčija* (17. v., čakavski) »ono što se kupi« i s pridjevom na *-ev kupčev* i starim pridjevom na *-/* u toponimu *Kupečdol; prêkupac,* gen. *-pca* = *prekūpac* (Kosmet) »pretrglija«. Tu izvedenicu posudiše Rumunji *precupeț* m prema f *precupeață* »zerzevatčija«, s glagolom na lat. *-ire > ť a precupeți* i s apstraktumom na *-ia > -ie precupeție* i *a precupi* »trgovati« i odatle *precupie* f »trgovina«. Madžari posudiše *kupee.* Od *kupov-* je radna imenica *kùpovac,* gen. *-ovca* (18. v.) = na *-lac kupòvalac,* gen. *-aoca.* Apstrakta: postverbali *kup* m, složenica od sintagme *dragokup; otkup,* koji posudiše i Rumunji, *zakup;* na *-iá kupija* f (1392, također češ., polj. i rus.) = *kuplje* (1613) = na *-nja kupnja* (14. v.) »roba, trg, espap, zakup«; na *-evina kùpljevina* (14. v.) »kupljena njiva«, na *-ilo kupilo* (Kosmet) »sredstvo čim se što kupuje«, na *-itina* < *-sk* + *-ina zakupština.* Poimeničen part. perf. pas. na *-je kupljenje* (1461) »bona empticia«, *-ica kûpljenica* (14. v.) »kupljena zemlja ili njiva«, na *-}k kupljenlk* (16. v.) »plaćenik«. Glas *u* nastao je od dvoglasa, kako se vidi iz baltičkih usporednica: stprus. *kaupiskan* »trgovina«. Uzimlje se općenito da je praslav. riječ posuđena iz germanskoga, čemu se protive Budmani i Mladenov. Kao germanska osnovica rekonstruira se got. **kaupjan* prema potvrđenom *kaupōn,* germanskom denominalu od naziva za latinskog vojničkog trgovca *cauto,* koji je u rimskim logorima (castra) prodavao vojnicima uz piće i razne stvari, odatle *caupona* »vojnička kantina«, s pridjevom *cauponarius.* Od **kaupjan* prema *kušati* < got. *kausjan* ne bismo očekivali *kupiti,* pa to pretpostavlja posudenicu od germanskog postverbala stvnjem. *kouf* > njem. *Kauf* > **kupi>,* odatle na *-iti, -ovati kupiti, kupovati.* Upor. fin. *kauppa* »mercatura«. Tipu *kupiti* — *kupovati* od *kup* odgovara *tržiti* — *trgovati* od *trg* (v.). [Za sve ovo v. i pod *kup[2]].*

Lit.: ARj 2, 602. 5, 836. 790. 791. 793. 794. 795. 796. 798. 804. 805. *Elezović* \, 236. 343. 439. 2, 126. *Mažuranić* 559-576. *Miklošič* 148. *SEW* l, 646-647. *Holub-Kopečný* 183. 194. *Bruckner* 282. *Mladenov* 262. *Kiparsky* 204. *Trautmann* 123.

kuplača f (dvije potvrde iz narodnih pripovijedaka, oba puta neizvjesno: dopušta se i mogućnost štamparske greške mjesto *kutlača)* »varjača«.

Lit.: ARj 5, 803.

kuplica f (16. i 18. v., Dubrovnik, Nalješković) »dubrovačka nošnja; prteno što se pere, a nosi se na glavi«. Budmani misli da je romanska (dalmato-romanska ?) ili talijanska riječ. Uporeduje je s deminutivom *coppella.* Ne kaže, na koje značenje talijanske riječi misli: da li na »1° čašica«, ili na »2° vrsta kopče itd«. Daničić pomišlja na *coppa »zatiljak.«.* Značenje dubrovačke riječi nije p^sve jasno. Ne zna se pravo svrha te nošnje. Mogla bi potjecali i od lat. *copula* > tal. *coppia* »spona«.

Lit.: ARj 5, 803. *DEI* 1097.

küpljenik m (Kordun, karlovačka okolica) = *kuplmik* (ŽK) = *kupnenik* (Belostenec, Stulić, Voltidi) »mjera za vino i žito, četvrtinka (hvata 24 požunca / v. /, tj. tri četvrtine požunskoga vijedra)«. Budmani uzimlje poimeničenje na *-ik* part. perf. pas. od *kupiti,* što ne može biti, kako pokazuju oblici na *pi* i *pn.* I Mažuranić uzimlje slično izvedenicu od *kup.* Prije će biti poimeničenje pridjeva *kupnen* (v.) na *-ik* »što je u vezi s kupovnim poslom, mjerom*. Drugi se oblici objašnjuju disimilacijom *n - n > i (lj) - n.*

Lit.: ARj 5, 805. *Mažuranić* 575.

kupris m (Šulek, sinjski rukopis) = *krupiš* »biljka nalijep, aconitum napellus L.«.

Lit.: ARj 5, 807.

küpula f (Belostenec) »kube«, internacionalno lat. *cúpula* od *cupa* »tina« > tal. *cùpola* ----- *kupla* (slov.), preko njem. *Kuppel* »kube, bolta». Ovamo: *tabernakul na kopul* (Modrus, 1589). Učen graditeljski termin.

Lit.: AKİ 5, 314. 807. *Pleteršnik* l, 489. *DEI* 1192. Will[73] 2411.

kür m, praslav., »kokot, pijetao, petej (ŽK)«, pl. *kuri* »pilad, kokoši«. Riječ je istisnuta iz književnog i saobraćajnog govora zbog toga što je deminutivna izvedenica na *-ьc kurac,* gen. *kurca* dobila značenje »penis, mentula«. Upor. isto značenje od *kur* u bug. *kurio,* dok je slov. *kt'irec* "kopun« prema f *kuriča* »kokoš«. Deminutiv na *-bk kurak,* gen. *-rka* (okolica dubrovačka) ima samo metaforicko značenje »kukuruzni klip«. Tako i izvedenica na *-élj kurelj* (Stulić) »golokud«. Prvobitno značenje još je očuvano u *kuriča* (Primorje) »1° mlada kokoš, piščenka (ŽK), 2° biljka cyclamen europaeum«, *kurić* (Primorje) »muško pile«, *kure,* gen. *-eta* (Primorje) »pile«, na *-njăk kûrnjàk* m (18. v., Hrvatska, Prigorje, Zagorje, Vodice) = *kûrnjik* (Krasić) = *kurnik* (Lepoglava, Ivanec, Mihovljan, Zlatar) »kokošinjak« = *kurnjak* (Lobor) »astur palumbarius«, u pridjevu na-*/kurji: kurje oko* (18. v., i u drugim slavinama; već u 7. v. zabilježena je ova metafora kao *oculum pulinurn), kur(j)i cvijet* »helleborus«, *kurja vojska* (Brod na Kupi) »ptica parus caudatus L.«. Složenice iz sintagme *kuronos* m »slanutak, slani grah«, jer mu je zrno slično kokošjoj glavi, i *kuroslijep* (Karlovac, također rus. i polj. *kurzyślep* »anagallis«) »helleborus«. Brojne su izvede^· niče od pejorativne metafore: hipokoristici *kúra* (Vuk) i na *-an kuran* »dijete«. Deminutivi: na *-e küre* (Vuk) »eufemizam: kita«, *kurënce,* gen. *-eta* (Vuk), na *-čić kurčić* (Vuk). Pridjevi na *-ev kurčev,* na *-at kurat* (Vuk) »mentulatus«, na *-ov* < madž. *-ó kùrcov,* gen. *-ova* (Lika) »klincov, odrastao dječak«. Augmentativi: *kurtina — kurčekanja,* na *-ište kurište* (Kosmet), *kurcòvina,* na *-onja kúronja* (Vuk) »vir mentulatus«, na *-ala kuraca* (Srbija) »udovica koja sitnu djecu ishrani, a sve imanje održi«, s pridjevom na *-in kuracín.* Sa rumunjskim sufiksom *kûmda* m (Kosmet) »ko se pravi važan«. Prilog *do kurca* (Kosmet) »bez traga«. Od složenica oronim *Kuruzeb* (Lika) »kamenit vrh više Crnoga Dola, tako nazvan zacijelo zbog toga što je tu velika studen«, *kurcoglavac* »biljka senecio vulgáris L.«, *kürcokret* (Vuk) »celer«. Denominali na *-ati kùrcati se* (Vuk) »penis vocábulo abuti«, na *-iti kurčiti se* (Vuk) »penem imitor«, opscene metafore *ukurčit se* (Kosmet) »opiti se«, na *-etati kurétati, kur ć tn* (Vuk) »brbljati«, na *-licati kurlicati, -cam* (Lika) = *kurljati* (Lika) »sporo hoditi«, odatle *kurlicalo* m prema *kurlicalica* f. Ne zna se ide li ovamo *kurljati, -am* (Lika) »igrati se kurljanja (čobanska igra)«. Riječ *kur* onomatopejskog je postanja. Zbog toga je prirodno što dolazi i za tuku: bug. *kurka,* odatle rum. *curcă* i ngr. *κούρκα* (također lit.); u hrv.-srp. sa *ć* mjesto *k ćurak,* gen. *ćurka, ćuran* m prema f *cura* (v.). Vjerojatno i sa p mjesto *k: puran,* gen. *-ana* prema f *pura,* ako nije od pridjeva *peruano* od južnoameričke zemlje *Perù.* le. je korijen onomatopeja kojom se oponaša glas: *kau l käu* koja se nalazi i u *kukati* (v.), *kavka* (v.), *čavka* (v.), i sa varijantom *k* u *sova* (v.). Nepotrebna je hipoteza (Schrader, Niederle, Meillet) da je praslav. *kurz* posuđenica iz iranskoga.

Lit.: ARj 5, 809. 810. 811. 815. 816. 818. Hirtz, *Aves* 245. *Elezović l,* 344. 2, 388. Ribarić, *SDZb 9,* 161. *Miklošić* 148. *SEW* 1, 650. *Holub-Kopečný* 194. *Bruckner* 282. *Mladenov* 262-263. *RES* 4, 191-194. *Slávia* 10, 208. *WP* l, 332. Unbegaun, *RES* 12, 70. Debeljak, *ŽS* 14, 33. Vaillant, *RES* 19, 278. Petersson, *KZ* 46, 133. Kretschmer, *KZ* 31, 450. Nitsch, *RSI* 8, 83-91. Štrekelj, *ASPh* 27, 50-52. Koštial, *ASPh* 37, 398-399. Iljinski, *ASPh* 29, 495. Matzenauer, *LF 9,* 39.

kura[1] f (16. v., Kastavski statut, dubrovački makaronski govor; nije potvrđeno u narodnom govoru) »briga, skrb«. Od lat. > tal. *cura* »isto«. Od lat. > tal. *curare* poimeničen part, perf. (lat. crkveni jezik) *čurātus* > *kùrat* m

(17. v., zapadni krajevi) »župnik«. Odatle na *-ija kuràtija* f (17. i 18. v.) »župa«. Pridjevi *kuratov, kuratskl.* Radna imenica na *-or kurátor* m »(sudski termin) skrbnik, upravnik imanja imenovan od suda«. Apstraktum na *-eia kuratela* f »skrbništvo«. S prefiksom lat. *ad accurare* part. perf. tal. *accurato* u hrv.-kajk. prilogu *akorát* »tačno« = (zamjenom našim prefiksom) *ukurat* (ŽK) »tačno«, pridjev na *-ъn > -an akuratan.* Lat. pridjev na *-iosus cūriōsus* > tal. učeno *curioso > kurìjoz,* f *-oža* (17. v., Dubrovnik) = *kuriôz* (Rab) = *kurijož* (Istra) = *kuriōž* (Božava) = sa našim općim pridjevskim sufiksom *-ъn > -an kurìozan* (Dubrovnik, Cavtat, 18. v. Obradović) »1° radoznao, 2° čudan, čudnovat«. Apstrakti na *-ost kurioznost* f (Potomje) — na lat. *-itas* > tal. *-tade > -ta kurjozitã,* gen. *-zitāti* (17. v.) = *kurjožitā = kurjozitāt = kuriozitãd,* gen. *-âdi* (Rab) »radoznalost«.

Lit.: ARj 5, 809. 810. 812. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6. DEI* 1193-1195.

kura[2] f (Hercegovina) »biranje na sreću, brušket (Crna Gora, v.)«. Turcizam arapskog podrijetla: ar. *qurʿa* »ždrijebanje, ždrijeb«.

Lit.: ARj 5, 809.

kurada f (Vuk) »rđavo kljuse, kljuvèrina«. Budmani pomišlja na tur. *kır at* »grošast konj«, što nije moguće. Ta je turska sintagma posuđena kao *krhat,* a tur. *t* ne prelazi nikada u *d* [< tur. *kurada beygir* »rđav konj«]. Upor. ngr. *κουράδι(ον)* »1° Herde, 2° đubre, 3° crni hljeb«, arb. pl. *kuredhe* »Baumstämme, tronchi«.

Lit.: ARj 5, 809. *GM* 216. *Rohlfs* 135., br. 1118. *Škaljié** 425-426.

kurâj m (Božava), od tal. *coràggio* (13. v., prema stmlet. *j = ǵ,* mlet. *ceraio')* < prôv. *coratge* < vlat. *coraticum,* izvedenica, upravo poimeničen pridjev na *-aticus,* od *cor,* gen. *cordis* »srce« (v.) > fr. *courage* > *kuráž* m, *kuraža* f, s pridjevom na *-ъn > -an kuražan, kôražan* (ŽK). Na tal. deminutiv *-etto* < vlat. *-ittus koret* m (16. v., Dubrovnik, Marin Držić, Vuk, Crna Gora, Konavli, Čilipi) = *korét* (Malínská, Vodice, Istra »istarska nošnja zakopčana s ažulicama, prsluk, kurzer Männerrock«, slov., Notranjsko) »ćerma < jećerma, s rukavima, zubun ženski bez rukava, kaput od ovčjeg domaćeg sukna, muško ili žensko odijelo«, deminutivi na *-ьc > -ac kòretac,* gen. *-eco* (16. v., Stulić, Ljubiša), *koretić,* augmentativ *koretina,* istro-rom. *kurieto* (Galežan), *kurilo* (Rovinj, Vodnjan, Fazana, Piran, Šišan, Pula), sttal., mlet. *caretta* »Leibchen, sorta di giustacuore«. Na *-atum corata* i dem. na *-ella koradélica* (istročakavski) »exta agnina« < tal. *coratella,* mlet. *coraela,* furl, *coradele.* Od korijena lat. kosih padeža *cord-* poimeničen pridjev na *-ialis kardijai,* gen. *-ala* (Vuk, 18. v., zapadni krajevi, Paštrovići) = *kordia,* gen. *-ala* (Dubrovnik) »lijek ili piće za okrepu slabim, corroborante«. Učena riječ tal. *cordiale.* Prilog *dàkordo* (uz *budi)* »budi složan« (Dubrovnik, Cavtat) < tal. *d'accordo* < prijedlozi *de,* prefiks *ad,* postverbal odatle *akòrdati, -ām* (Perast) < tal. *accordare,* za kllat. *concordare.*

Lit.: ARj 5, 324. 325. Ribarić, *SDZb 9,* 159. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* l, 438. *REW*[3] 2217. 2220-2251. Štrekelj, *DAW* 50, 32. *Ive* 137. *DEI* 31. 1102. 1104. 1105.

kuralı m pl. (Rab) = *kural* m (16. v.) = *kurel* (17. v.) = *koral* (sjeverozapadni čakavci), deminutiv na *-ьc > -ac koraki* m pl. »crveni okrugao pasulj (metafora)« = (metateza) *kolan* (istročakavski) = *kúrálj* (16. v.) = *kúrálja* f = *koralj* (Račišće, Dubrovnik), pridjev na *-ьn > -an koraiján* (16. v.), na *-ast kòraljast, koraljskī,* deminutivi *kòraljic, koraljčić, koraljčac,* kol. *koralje,* na *-aš koraijai,* gen. *-aša, kòraljār,* dubrovački pjesnički izrazi 17. i 18. v., *koraljka.* (Gundulić, Palmotić, Đurdević), odatle neologizmi *koraIjevac, koraljište,* = *koralja* (Vuk, narodna pjesma, Mikalja) = *(lj > j) karaj* (Split, 18. v., Kavanjin), odatle *kòrajica f* (Potomje) »l° morski kameni struk, jantar, ambra, 2° jaja u morskog ježa, 3° niz zrna oko vrata, ženska ogrlica, đerdan«. Ovamo ide sa *U > Id* (disimilacija, upor. *gristalad < crystallum* i *špioda < spilla) koraldi* m (Istra), *koralde f* pl. (ŽK) pored *kolãrde* (metateza, Milici ŽK, Krašić) = *kolãrdi* (Istra) = *koralda* (slov.) »nizovi zrna oko vrata« ; hrv.-kajk. *klariš* (također Prekmurje) pored *klaruš* je iz madž. *kaláris, klariš* istog podrijetla. Slov. *graia* je iz koruško-njem. *Grolle* < njem. *Koralle.* Nedovoljno potvrđen je oblik *korăblje* f pl. (Sutomore) »ženska odjeća« (ne zna se pravo ide li ovamo). Izvor je kslat. *corallum* > tal. *corallo* pored *corallium* < gr. *κοράλλιον.* Upor. arb. *kurale.*

Lit.: ARj 5, 36. 183. 320. 321. 809. Ы1. Kušar, *Rad* 118, 20. *Pleteršnik* l, 255. 402. 436. *REW** 2219. *GM* 215. Matzenauer, *LF l,* 193. Štrekelj, *DAW* 50, 32. 33. Förster, *ZRPh 22,* 513. *DEI* 1102.

kurban, gen. *-ána* m (18. v., Vuk, objekt uz *učiniti)* »žrtva«. Složenica *kurban - barjarn* (Srbija, Bosna, Dubrovnik, v. *bajram).* Prezime (Slavonija, K) *Kurbanović.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kurban* »isto«) iz oblasti islama: rum., bug., arb. *kurban,* ngr. κουρβάνι.

Lit.: ARj 5, 810. *Lokotsch* 1208. *GM* 215.

kurćela f (Vuk, Crna Gora) »1° veliki nož oštar s obje strane, 2° toponim u pl. (Bosna)«. Augmentativ na *-ač* < tal. *-accio korteláč* (slov., Kras) »gekrümmtes Hackenmesser«. Od tal., mlet. *cartello, cortellazzo* sa disimilacijom *1 - I > r - I,* od lat. deminutiva na *-ellus cultellus* od *culter.* Upor. arb. *kultiel* »Messer«. Semantički je nejasan, prilog *na kùrtio* (Dubrovnik) »uspravno«. Prijelaz talijanskog maskulinuma među femmina nije jasan.

Lit.: ARj 5, 819. *Pleteršnik* l, 440. *REW*[3] 2381. *DEI* 1126.

kurdei) m (Vuk) »1° klin za koji je zapeta gužva oračica« = *kurdelj* (donja Podravina) »2° kolski termin zvan dedak, palac, strmoglavac, fuzov«. Taj alat zove se i *kurelj* (Hrvatska, Sunja, Crna Gora) »drveni klin u plugu za oračicu da ne padne«. Taj oblik može biti od *kur* (v.). Ako je tako, ne zna se odakle *d* u prva dva oblika, koji se ne mogu dijeliti od trećega.

Lit.: ARj 5, 811. Hamm, *Rad* 275, 50. *Bratanic* 67—8.

kurSnt m (hrv.-kajk., slov., ŽK) = *kūrent* = *koránt* (Notranjsko) = *kore,* gen. *-eta* (Solkan, Goriško) »ein wild aussehender Mann in Ruheplatz mit Hörnern als Faschingsnarr, Strohmann, der nach Ablauf der Faschingszeit verbrannt oder begraben wird«. Ide u terminologiju pokłada kao *fašinak* (v.).

Lit.: Pleteršnik l, 436. 437. 489. Štrekelj, *DAW* 50, 33. 81. Bıftckner, *KZ* 46, 222.

kures m (Dubašnicaį Krk) »uzao kojim se gužva veže da se ne razveže«.

Lit.: *ARj* 5, 811.

kurija f »1° biskupski dvor, 2° stan kanonika zagrebačke stolne crkve«. Od kllat. *curia.* Učena riječ. Pridjev na *-alis kurijãlan (~ stil)* < lat. *cūriālis.* Akcenat danas *kurija* (Deanović).

Lit.: *ARj 5,* 812. *DEI* 1195.

kùrisati, *-šém* pf. (Bosna, objekt *česmu, tolu)* = *kùrdisati* (Srbija, objekt *čador)* = *kurdlsat (se)* (Kosmet, objekt *sat, plan)* »1° zgotoviti, postaviti trpezu, 2° naviti sat, 3° zamisliti, 4° namjestiti se« = *kūrdisovat, -ujem (se).* Balkanski turcizam (tur. *kurmak* »tendre, dresser, disposer«, *-d* pred *-isati* od imperfekta) iz svagdanje terminologije: bug. *kurdísvam,* arb. *kurdis,* cine. *curdisire* »naviti sat«, ngr. κο(υ)ρδίζω pored cine. *culursire* = *curuldisire* »repasser un linge, refl. s'enorgueillir«, ngr. κουλουριάζω »rouler, tortiller« < tur. *kurdurmak* »faire monter une montre«, s infiksom *-dur-* (modifikátor kauzativa ili faktitiva), sa disimilacijom *r - r > l-r.*

Lit.: ARj 5, 811. 813. *Elezović* l, 344. 2, 524. *GM* 215-216. *Mladenov* 263. *Pascu 2,* 128., br. 378. *SEW* l, 647. *Deny* 572.

kuriti[1], *kurím* impf, *(pot-, za-),* sveslav. i praslav., danas ograničen na zapadni teritorij, »ložiti (v.)« = *kuriti, -in* (Vodice) »prašiti«, *kuriti se* »dimiti se«, *kurìt se* (subjekt *snijeg, morski valovi po vjetru, tramontani)* »prsiti«. Na *-njãk kurnjãk* »dimnjak«. Prvobitno je značenje »dimiti se, pušiti se«, koje se nalazi u nepotvrđenoj izvedenici na *-java kurnjava,* od koje je na *-iti kùrnjaviti* (Vuk, Crna Gora). To značenje ima još *kuriti* u Hrvatskoj (Lika). Neologizam *kmitelj* »Heizer« zamijenjen je riječju *ložač.* Na *-ež kürez* m (Vodice) »vijavica prašine i snijega«. Glagol *skuriti, -in* (Vodice) »otjerati«, nema veze s tim glagolom, nego je od tal. *(s)correre.* Na *-ilo Kurilo* sg. i pl. (toponim). Nerazumljiva je izvedenica i značenje *kureševo* n (Lika) »čelopek«. Glas *u* je nastao od ie. dvoglasa, kojemu u baltičkom odgovara u nižem prijevojnom štěpenu *u: kùrti, kuriù* = lot. *kuřî* »ložiti«, got. *hauri* »ugljen«, stnord. *hyrr* »vatra«. Ie. je korijen **ker-* »gorjeli, ložiti«.

Lit: *ARj* 5, 816. 811. 813. Ribarić, *SDZb* 9, 161. 191. *Miklošič* 148. *SEW* l, 651. *Holub-Kopečný,* 183. *Bruckner* 284. *WP* l, 418. *Trautmann* 145. Meillet, *Slávia* 3, 676. Joki, *Unt.* 116, Bugge, *KZ* 32, 51. *Boisaca** 393-394. 436

küriti[2], -r impf. (16. v., Dubrovnik, Kućište, Brač, Perast, Rab) »1° o novcu, kad vrijedi i promeće se, 2° teći (subjekt *voda),* trčati za čim (objekt *fortuna)«, kuruzi kure* (Lika); sa *is-: već je iskurio* (Kućište) »odmakao«; *skūrit, -im* pf. (Perast, Rab) = *sküriti* (Perast) »proteći«, *skuriti* (južna Italija, Hrvati u Molise) »róder«. Od tal. *correre, scorrere* < lat. *currere,* s prefiksom lat. *ex-* > i-.

Ovamo i *kurir* m (ribarski termin, Smokvica, Blato, Vela Luka, Korčula) »vrijeme kad se riba« (primjeri: *Gère se najboje lovu ü jutro kurirom. Jutros smo zavȑgli kurir i nismo ga capali ni mrve. Kurir je najpogodnije vrime za g'ere i svu ribu što se lovi šabakunom).Usp.* tal. *corrente > kurenat* (v. niže).U Vodicama *kuriti* u izrazu *meni kuri beči* »trebam novaca« sadrži tal. *occorrere,* u kojem je lat. prefiks *ob-* ispao u sandhi. Ribarić ima iz Vodica s drugim akcentom *sküriti, -in* pf. »otjerati« i *kuriti* »1° trčati, 2° prašiti *(\. kuriti*[1]*)«. S re-:* pravni termin *rekuriti, -im* pf. (Mošćenički statut) »prizvati, pozvati se na koga, apelirati«, sa njem. *-ieren > -irati rekurirati, -kurirom,* poimeničen part. perf. *rekurs* m »žalba«. S lat. prefiksom *con-* internacionalno *konkurirati, -kurirânı* impf., apstraktum *konkurencija* f = *konkurencija* (Potomje), poimeničen part. perf. *konkurs* »l ' (prevedenica) natječaj, *2"* stečaj«. Tal. poimeničen part. prez. *corrente y· ku-r'čnat* m (Budva, Božava) »morska struja« = *kurenat,* gen. *-enta,* na *-ija kurcntija* f (16. v., Dubrovnik, Vetranie).

Lit: ARj 5, 811. 813. Kušar, *Rad* 118, 16. Ribarić, *SDZb* 9, 161. 191. Wędkiewicz, *RSI 6,* 235. *REW*[3] 2415. 2992. *DEI* 1122.

Kurjak[1] m (1300), ime muško (katolici), odatle pridjevi na *-j kurjač* (Svetostefanski hrisovulj) očuvan kao poimeničen toponim m. r. Upor. *Kurjak Brdo* (Lika-Krbava), možda mjesto **Kurjač-brdo,* upor. *Banbrdo* mjesto *Banje Brdo* »banovo brdo«. Pridjev *Kurjakov,* odatle prezime *Kurjaković* (15. v.). Grčki genitiv Κυριακοú prevodi se u prvotisku glagoljskog brevijara (1491) *Kirêka* pored *dreka.* Varijanta *ć* za gr. *k* pred υ *Cìrjak* m (Vuk, narodna pjesma), pridjev *Ćirjakov.* Hipokoristik na *-ko Cirko.* Ovamo možda i hrv.-kajk. prezime *Cerjãk.* Toponim na otoku Premudi (= Dlačniku) *Krijal* < **Krijakalm,* pridjev na lat. *-alis. Kurjak* nema nikakve veze sa *kurjak* »vuk« nego je gr. svetačko ime Κυριάκος pridjevskog podrijetla, kojemu odgovara na zapadu *Dominicus,* zastupljeno u Dalmaciji u mnogo varijanata (v.). Upor. sintagmu κυριακον πάσχα > *kyr(i)-opasha* f (16. v.) »Uskrs, kad pada na Blagovijest«. V. *crkva.*

Lit.: ARj 2, 139. 5, 813. 815. Stefanie, *Rad* 285, 68. Vasmer, *GL* 87. Skok, *Slav.* 92.

kurjak[2] m (17. v., Vuk), prema f *kurjačica,* »1° vuk (prema vučica), 2° (metafora) krvoločan čovjek, 3° riba, 4° leptir škodljiv **za** košnice, 5" toponim«. Pridjev na *-ji kurjačjī* (18. v.), *kurjačja jabučica* »atropa belladonna«, na *-ski kurjačkt* u imenima biljki i u toponimima. Deminutiv na *-ič kurjačić* (Vuk). Augmentativi na *-ina kurjačina* »koža vukova«, na *-aca* (od osnove *kurj-) kurjača* »biljka Wolfskraut«, f pl. *kurjače* — na *-uše kurjàkuše* (Vuk, Srijem) »žene koje se skicu po selu pred bijele poklade da traže kome što treba«. Denominal na *-iti kurjačiti, kurjăčīm* (Dubrovnik) »skitati se«, *nakurjáčiti se, nakurjači se* »1° naoblačiti se, 2° namrštiti se«. Odatle uzvik ruženja *kurja* (Vuk). Od slavina nalazi se samo u hrv.-srp. Vjerojatno je ista riječ koja i madž. *kurya* »vuk«. Dodatak *-k* je od semantičkog unakrštenja sa *vuk.* Upor. još u ne-ie. jezicima jukagvisko *korie* »vuk«, mongolsko *qorokai* »crv«, koje se veže s tur. *kurt* »vuk« kao tabu za *cono* »vuk«. Neka se ne miješa s kršćanskim imenom *Kurjak* (v.) < *Cvriacus.*

Lit.: ARj 5, 814. 818. 7, 409. Bazin, *BSLP* 45. XXVII. *SEW* l, 648.

kùrjuk m (Vuk) — *küjruk,* gen. *kujrüka* (Kosmet) »1° rep, 2° ovnujsko meso oko repa, 3" (metafora) pletenica, perčin, kika, 4° ognjište na pušci«. Deminutiv na *-ić kurjučić.* Denominai na *-iti kurjučiti, -īm* (objekt *pušku, cijev puščanu)* »zastupati, zasukijati, den Boden des Flintenlaufs ausschauben«. Turcizam (tur. *kuyruk* »isto«).' Glede oscilacije *rj < jr* upor. *barjak* (v.).

Lit.: ARj 5, 815. *Elezović* l, 339. Skok, *Slávia* 15, 361., br. 445.

kurmija f (Marin Držić) »truba *(Apolon pozvoni u kurmiju)«.* Postanje nepoznato. S arb. *kurm* »1° Körper, Leib, 1° 2° tronco d'albero« < ngr. κορμί ne slaže se semantički.

Lit.: ARj 5, 816. *StPH* 7, 1875, 416.

kursak m = *kûrsuluk* (Kosmet) »zadnji široki dio u dimijama, u abadžijskim čakširama«. Balkanski turcizam (tur. *kursak* »volјka, guša u ptica, burag«) : arb. *konsók* »Magen oder Kröpf der Vogel«. U Kosmetu je to značenje preneseno na dio dimija (metafora).

Lit.: Elezović l, 345. *GM* J97.

kùrsar m (13. v., Dubrovnik i danas; Marulić razlikuje *kur sar, gusar* i *tat* u istoj rečenici, iz čega izlazi da te riječi izražavaju semantičke nijanse; slov.) »zao čovjek« = (disimilacija *r - r > r - n) kursem* (1704, također tur.). Upor. ngr. κουρσάρος. Odatle

apstraktum na *-ija kursàrija ï* »pomorsko četovanje«. Sa *c > g* i disimilacijom *r - r > l - r guisar* (18. v., narodna pjesma, Bogišić) = *gursar* (rukopis 16. v., crkveni jezik, upor. ngr. γουρσάρης) = (disimilacija *r -r > в - r) gusar,* gen. *-ára* m (Vuk, Mrkojevići, Crna Gora, Dobrota, danas općenito) prema f *gusarica,* »hajduk, lupež (femininum epitet za galiju)«, s individualnim *-in gusarin* (16. i 17. v.). Na *-ina gusàrina = gusara* (narodna pjesma) »navis piratica«. Pridjev na *-ljiv gusàrljiv* (Vuk, uz *gora)* »pun gusara«. Upor. arb. s istom disimilacijom *kusar.* Denominal na *-iti gusariti.* Sa *k > h* (kao u *hlače, hruška)* i s istom disimilacijom već u Dušanovu zakoniku *husar: u kojem se sele obreštetb tatb ili husan, tozi selo da se raspe* (upor. biz. χωσάριος = s disimilacijom *r - r > n - r* χωνσάρων, χωνσιάριος »l° éclaireur militaire, 2° pillard, brigand«) > *(h)ùsar,* gen. *-ára* (Vuk, narodna pjesma) »1° 13. i 14. v., isto što gusar, 2^C lako oružan konjanik« < madž. *huszár* (16. v.) = *hursar* u knjigama pisanim crkvenim jezikom. Kod Kavanjina postoji još izmjena *k > m musar,* gen. *-ara* m prema f *musarica* »isto što gusar«, sa tur. sufiksom *musarčija,* apstraktum *musarstvo,* pored čega kod istog autora i *mužar, mužarstvo.* Za tu i/mjenu nema paralela u drugim jezicima. Sve su to izvedenice na *-ar* < lat. *-arius* od *kursa* f (15. v.) »četa, četovanje« < tal. poimeničan part. perf. *corsa* (14. v.) od *correre* = (sa *c > g) guša* f »isto«; kod Vuka je *guša* m, f (14. i 15. v.) isto što *gusar,* odatle je moglo nastati na osnovu disimilacije *r - r > r - 0.* Upor. tal. *corso* > ngr. κουρσός »četovanje, piratica«. Također sa *k > h húsa f* (Dušanov zakonik, 14. i 15. v.) »krada«. Denominál na *-iti gušiti, -im* (14. i 15. v.), na *-ovati husovati, -njem* »latrociniari«. Došlo je u toj riječi i do unakrštavanja sa turcizmom *busija* (v.) : *busa* »gusar«. Upor. još slov. *korsár = korzár.* Izvor je tal. *corsaro = corsare = corsale* < srlat. *cursãrius.* Talijanizam je postao internacionalan; *c > g* je kao u grecizmima. Promjena *k > h,* koja se nalazi i u biz., nije objašnjena. Upor. još prezime *Kursula* (Srbija, Milićević) < rum. *cursul.* Na *-ija kursija* f (Mikalja) »put posred galije« < tal. *corsia* »l° corridoro di nave, 2° pomorski tjesnac (toponim)«. Pridjev na lat. *-ivus kùrsïvan* (slagački termin, 1854) < tal. *corsivo.*

Lit.: ARj \, 744. 3, 498. 504. 505. 736. 737. 5, 816. 7, 163. 189. *Pleter'snik* l, 261. 440. 490. Rešetar, *Stok.* 237. *Miklošič* 148. *ASPh* 11, 111. *SEW* l, 649. Bruckner, *KZ* 45, 25. 311-321. *GM* 217. Grégoire, *Mel. Boisacq* l, 334-451. (cf. *IJb* 23, 352). *Byzantion* 13, 279. si. (cf. *IJb* 24, 355). *REW*³ 2417. Maretić, *ASPh* 6, 418. Leger, *BSLP* 23, XCVIII-XCIX. *DEI* 1124.

kursum m (narodna pjesma, Srbija) = *kürsüm* pored *kürsüm,* gen. *kursuma* (Kosmet) »zrno iz puške, tane«. Na *-li kuršumhja* (toponim), *Kuršumli ân* (Skoplje). Balkanski turcizam (tur. *kurşun* »olovo«, *kurşunlu* »olovan«) iz ratne terminologije: bug. *kursum,* arb. *korshum,* ngr. κουρσοῦμι. Glede dočetka tur. *-n > -m* upor. *bedem* i *bujrum* (v.).

Lit.: ARj 5, 816. *Elezović* l, 346. *Mladenov* 263. *UM* 200. *Miklošič* 148. *Lokotsch* 1259. Korsch, *ASPh* 9, 514.

kurt»risati (se), *-išēm* pf. = (sa disimilacijom *r - r > 0-1) kurtàlisati (se)* (Vuk) pf. prema impf, na *-va- kurtalisavati, -ãm = kurtalisat (se) (koga,* Kosmet) prema *-savat = kurtalisôvat, -üjem* (Kosmet) = (sa disimilacijom *r - r > 0 - r) kutarisati* (Bosna) prema *-avati = kotàrisati* (Piva--Drobnjak) = *kurtelišiti, -im* (17. v., Mrnavić) »izbaviti, osloboditi, spasiti« == *kutàrisiti* (Brač) »živariti«. Odatle uzvik *kürtala* (Vuk) »1° arãtos (v.), 2° lađarski uzvik, kad jedek (v.) zapne, tj. da se odstrani ako je zapeo«, poimeničen *kartala* f (Vuk) samo u izreci *biti na kurtali* »paziti da jedek ne zapne«. To je upravo 3. 1. tur. optativa. Postoji još *kurtulisat, -'ïšem* pf. (Kosmet) »isto« i *kurtaKš* (Kosmet) »spas, izbavljenje, oslobođenje« = *kurtariš* (srednja Dalmacija) »utočište«. Odatle Mrnavićev faktitiv na *-išiti.* Balkanski turcizam (tur. *kurtarmak,* pasivni i refleksivni oblik s infiksom *-ul- kurtulmak = kurtarılmak,* koja su se oba pomiješala, imenica na *-щ kurtuluş)* iz terminologije svagdanjeg života: bug. *kurtulísvam.*

Lit.: ARj 5, 817. 837. 838. Vuković, *SDZb* 10, 384. *Elezović* l, 345. Skok, *Slávia* 15, 361., br. 450. *Mladenov* 263. Korsch, *ASPh* 9, 514.

kiirtást, pridjev na *-ost* (hrv.-kajk., Belostenec, slov., ŽU) = na *-av kürtav* (ŽK, hrv.-kajk., slov., Vugrovec kod Zagreba) »kus, okušfn, okrnjen«. Slov. izvedenice *kurtač = kurtánjek = kurtek* »Tier mit gestutztem Schweif«. Denominal na *-ati skurtati, -am* pf. (naš prefiks *Sb-* kao u) »skratiti«, ali se slaže i sa sttal. *scortare < excurtare.* Od tal. *corto* < lat. *curtus.* Pridjev sa lat. prefiksom *ex- >* tal. *í-* nalazi se od starine u pridjevu

škart (čak., Božava) = *škrt* (Malínská, općenito) -skup, geizig, karg, interesûz (Vrbnik)«, slov. *škrt, škŕtav,* poimeničen *škrtavec, škrtavost, škrtljav, škrtež* »Geizhals«. Upor. rum. *a cruţa* < **excurtiare.* Lat. deminutivni pridjev na nenaglašeni sufiks *-ulus* je možda u pridjevu *krkao,* f *krkla* (~e *pantofole* Rapić, ~<z *gora* Osvetnici) < **cunulus.* Upor. tal. *córtola* »martello da orefici«.

Lit.: ARj 5, 593. 817. *Pleteršnik* l, 490. 2, 637. *Hirtz, Amph.* 79. Rešetar, *Rad* 248, 219. Cronia, *ID* 6. Skok, *ASPh* 33, 364. *REW*³ 2421. 2994. *DEI* 1128.

kurteloška f (Šulek, Danilo, Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa«.

Lit.: ARj 5, 818.

kurva f = (sa *rv > rb) kūrba* (Cres), sveslav. i praslav. **kurt,va,* pejorativno za eufemizam .'bludnica, meretrix«, kod St. Margitića vok. *kirvo kandava* (od tur. *kancık* »kučka«, upor. *kando j* Beograd / »ćorav«), s izopačenjem *u > i* (nejasno). Okolni narodi posuđuju tu riječ da bi dobili izraz koji im nije pejorativ. Upor. *penis* u našem saobraćajnom govoru. Rum. *curva* u leksikologijskoj porodici *curvar,* pridjev lat. *-idus > -el curvarei* »hurerisch«, *-arie, curvie,* glagoli *a curvi* i *curvăsări,* arb. *kurve* također s mnogo izvedenica, cine. *curvaru,* ngr. κοῦρβα i madž. *kur(v)a.* Radne imenice: na *-iš kurvis* (ŽK), na *-ar kùrvar,* gen. *-ara* (Vuk, i stcslav., češ.) = *kùrbar (=* slov. *kurbír),* s deminutivom na *-ъc kurvarac,* gen. *-rea* m (17. v.) prema f *kürvarica,* pridjev na *-ьn kurvaran,* na *-ev, -ov kurvárev į -ov,* na *-ski kurvarski,* apstraktum na *-stvo kurvarstvo* (17. v.) = *kurvástvo* (disimilatorni gubitak *r)* = na *-luk kurva(r)luk = kurvârhk* (Kosmet), denominal na *-iti kurvariti,* odatle neologizam na *-nica kurvarnica* »bordel«. Deminutivi na *-ica kurvica,* na *-ič kurvic* »kurvin sin«. Augmentativi na *-enda kurvenda* = na *-enta kurventa* (Stulić, Gundulic), na *-etina kurvetina = kurbetina* (Istra). Pridjevi na *-in kurvin = kûrbin,* na *-inski kurvinski* (18. v.), *kurvànjskî* (Lika, Bosna). Denominal na *-ati kurvati se,* na *-ovati kurvòvati, -ujem* (čakavski, 16. v.). = *kurbovati (s-),* na *-osati* (v.) *kurvôsat se, -šém* (Kosmet) »za žensko čeljade koje se previja, umiljava«. Praslavenska riječ nije etimologijski sigurno objašnjena. Zbog značenja teško je ne misliti na prasrodstvo sa njem. *Hure,* ako se i ne slažu glasovno. Loeventhal i Rudnički uzimlju praslav. *kurz* »pijetao« (v.), s pozivom na paralelu s fr. *cocotte.* Oštir predlaže alarodski etimon.

Lit.: ARj 5, 818. Tentor, *JF* 5, 209. Ivković, *PPP* 18, 302-305. *Elezović* 1, 344. *Miklošič* 149. *SEW* l, 651. *Bruckner* 685. *Mladenov* 265. Loewenthal, *PBB* 52, 459. *ZSPh* 7, 407. Hirtz, *PBB* 23, 334. 343. Oštir, *Etnolog* l, 1-35. (cf. *IJb* 13, 175). Rudnički, *SO* 7, 85. sl. (cf. *IJb* 14, 274). *GM* 217. Joki, *Stud.* 43. *KZ* 52, 10. *Tiktin* 468.

kuržap (Klenovnik) »slijepi miš, šišmiš, ljiljak, u kojeg je na nosu kao potkova, rhinolophus ferrum equinum«.

Lit.: ARj 5, 822.

küs m (1450.) »1° komad *(kus meda* »sat«), pièce, 2° što se jednom odgrize > zalogaj; sinonimne posudenice: hrv.-kajk. falat (ŽK v.), komad (v.), top (v.)«, postverbal od sveslav. i praslav *(*kcsb) kusati, kusam* impf. (18. v., Vuk) »1° gristi, 2° naglo jesti, 3° žvakati«, koje se nalazi i u drugim slavinama, = *kusati, -ãm* (Ston) »nejednako strići«, prema pf. *kusnuti, küşnem* (Vuk) »založiti se punom lažicom«. Sveslav. i praslav. pridjev *küs,* f *kusa* (Vuk) »cauda truncata«, poimeničen u ž. r. *kusa* »kusasto žensko živinče«, u određenom m. r. *kusī* (Srbija) »vrag«, složen od sintagme *kusòrep* (17. v.), u ž. r. *kusòrepa kobila,* poimeničen na *-ъc kusòrepac,* gen. *-pea* »1° živinče, 2° biljka« prema f na *-iça kusòrepica,* na *-ast kusòrepast,* s faktitivom na *-iti kusiti, kusïm* impf. (Vuk) *(o-)* »caudam truncare«, *iskusiti, iskusim* (objekt *hljeb) »I°·* isjeći na komade, 2° essend einen Löffel ausleeren«. Pridjev je raširen na *-ost, -at kašast = kuşat* »bez repa«. Deminutivi ili poimeničenja pridjeva na *-ъk kuşak,* gen. *-ska = kusatak,* gen. *-atka* (upor. *curetak)* — *kusić* (18. v.) = *kušcie,* s augmentativom na *-ina kuščina,* na *-ъc kúsac,* gen. *-sca* (15. v.) »1° komadić (kruha), 2° čovjek što kusa« = *küsac,* gen. *-sca* (17. v.) »3° kusasto muško živinče, 4° zmija, crnokrug« = na *-āč kusač,* gen. *-ača,* na *-ica kusica* »nazivi ptica i riba«. Na *-ača kusača* (Goljak) »1° gljiva, *2°* toponim«. Na *-aća* (rijedak sufiks, još samo *mokraća,* v.) *kusaća* »vrsta tikve«. Na *-aja* (tip *Krivaja) Kūsāja,* toponim. Radna imenica na *-'.aç kûsalac,* gen. *-aoca* m prema f *küsalica* (Stulić) »koji kusa« = na *-vac kúsavac,* gen. *-avca* (Vuk) = na *-alo kusalo* m (Dubrovnik) »prednji dio kašike«. Na *-ali* (upor. *putalj) kašalj* (Vuk) »kus konj«, na *-an kusan* »kuso živinče«, s hipokoristikom *kuso* = na -on/a *kusanja* »kusasta domaća životinja«. Na *-ov <* madž. *-ó kusov,* gen.

-óva, s pridjevom kusòvljev =· na -ija (upór. Pedja od Petar) küsija (Lika) »kusast pas«. Nejasna je tvorba augmentativ kusinčina »osa« (možda -ičina s umetnutim n); kusra (Lika) »malena žena« < kusa, s umetnutim r (prema srati) kao cusra < cura (ŽK) je pejorativiziranje. Na -ulja (običan sufiks u imenima krava) kùsulja (Vuk) »kusasta krava«, s pridjevom na -in kùsuljin. Ovamo još sa -ta kuša (Srbija, Ćuprija, Slavonija, Orahovica, Slatina) »kuso živinče«. Na -jāk kušāk, gen. -âka (Hrvatska, hrv.-kajk.) »třtina, biskup (metafora)«. Glas u je nastao iz nazala g (upor. polj. kęs i kąsać), ali je prastav, imenica postojala i u dubleti kust. Da je to bilo i na Balkanu i u Panoniji, potvrđuje rum. cus i ngr. κούτζος, odatle balkanski naziv za Cincare Kucovlasi »Vlasi bez repa« = Mali Vlasi, za razliku od Dakorumunja na sjeveru. Madžari posudiše sa nazalom ç: koncz »komad« i bez nazala kusza. Baltičke usporednice utvrđuju prvobitno značenje: lit. kąsti, kandu = lot. kuôst »gristi«, lit. kandis »zalogaj« < ie. *kh3ňdeti. Razlika je između baltičkog glagola i praslav. kpsb u tome što je u slavinama ie. korijen proširen formantom -so < ie. *qon-d-s-os ili *khňd-sos. Ie. je korijen u prijevoju *qen / *qon- »grepsti«. Taj nije posve pouzdano utvrđen. Upor. čest-i (v.). Kako bilo, semantička je paralela fr. morceau < vlat. *morsicellu, od mordere.

Lit.: ARj 3, 908. 5, 826. 827. 822. 125. 829. 834. Mažuranić 576. Miklošič 127. SEW ì, 601. Holub-Kopečný 183. 195. Mladenov 268 Bruckner 225. KZ 42, 351. 48, 211. Trautmann 116. WP l, 393. Meillet, Slávia 3, 674. Matzenauer, LF 9, 181-182. Sütterlin, IF 25, 61. Petersson, ASPh 36, 138. Osten-Säcken, IF 23, 381-382.

kusati, -ãm impf. (Dubrovnik) »ne izgovarati dobro s, z, tj. izgovarati ih ne kao dentálne, nego kao interdentalne spirante« = na -etati kusétati, kusēcēm (Brač). Pridjev kusan (17. v.), poimeničan na -ьc küsavac, gen. -vea m prema f na -ica kuşamca. Onomatopeja, kojom se oponaša izgovor, kao šuškati (v.), tepati (v.) i španj. seseo.

Lit.: ARj 5, 826.

kusêrba f (Trogir, Seget) »zajednička upotreba broda (pomorski termin)«. Od tal. conserva (14. v.) »navi di più armatori che viaggiano insieme«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak kao postverbal od lat. conservare (prefiks con- i servare »služiti«). Istog podrijetla je i kunšerva (Božava) = konzerva (gradska riječ, Zagreb), internacionalna riječ, također konzervirati »sačuvati«. Odatle radna imenica na lat. -ator konservatoř »čuvar spomenika«.

Lit.: Vinja, SRAZ 7, 22. Finka, Morsko ribarstvo 7, 261. Gavazzi, Ivšičev zbornik 1963, 78. Cronia, ID 6. DEI 1068.

kuskun m (Vuk) = kuskun (Kosmet) = küsküne f pl. (Vuk) = kuskur (Stulić, nepouzdano) »kolan od kože kojim se pričvršćuje samar na konju, mazgi ili magarcu, a stoji pod repom, podrepina«. Balkanski turcizam (tur. kuskun) iz opreme konja itd. : bug., arb. kuskun »Sattelgurt«.

Lit.: ARj 5, 827. Ehzović 1, 346. Mladenov 263. GM 217. Matzenauer, LF 9, 40.

kustos m »jedan od kanonika«. Od lat. custos (s > š prema madž. izgovoru, upor. jüš »pravo«, plebanuš = prebänuš »župnik»). Odatle na naglašeni sufiks -ija Kustošija f (Zagreb, predgrađe; tu je bilo imanje kanonika kustosa). Od lat. kosog padeža custodis: kustod m (17. v., crkveni termin) = kustod m (15. v.) »starješina, čuvar više fratarskih samostana«, kùstodija (17. v., Dubrovnik) = kuštõdija »predio u kojem je više samostana«. Izvedenica na nenaglašeni sufiks -ija < lat. -ia.

Lit.: ARj 5, 828. 836.

kustura f (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) = kostura (ŽK) = kostura (jugoistočna Štajerska), dem. kostûrica, kostîrnica »nož sa drškom od kosti, grosser Schnappmesser mit beinernem Griff«. Öd rum. custură < (haplologija) cuțitură, od lat. cos, gen. cōtis »upravo: što je nabrušeno«. Rumunjski nomadski pastiri prošiřiše tu riječ i u madž. kusztora. Ličko kujica je zacijelo hipokoristik odatle. Lat. cos ie. podrijetla očuvano je još u dalmato-romanskom toponimu Kčara = Cara (selo na Korčuli) < lat. cotiaria. Upor. Brus, Brusje, naše istoznačne toponime u Dalmaciji (Hvar). Vlat. *cotarium (u pl. na -a) »tobolac za brus« očuvalo se kao dalmato-romanski leksički ostatak u kútára (Ston) »jama na ognjištu u koju se smeće pepeo«.

Lit.: ARj 5, 828-9. Pleteršnik 1, 444. Skok, Slav. 202. 208. REW» 2275. 2283. DEI 1136.

kusùlati se, -ām (Uzice, Srbija) »zagnjuravati se silom pri kupanju«.

Lit.: ARj 5, 829.

küsur m (18. v., Vuk, Kosmet, Bosna) »1° ostatak od duga, 2° povraćen novac od krupnog novca prilikom plaćanja« = kosur (srednja Dalmacija, Pavlinović), u izrazu mi smo kosur »naše smo račune smirili«. Na -ati küsuratı se s kim »dovršivati račune«, na -iti dokusuriti »potpuno isplatiti« pf. prema impf, na -va- dokusurívati, -ujem. Apstraktum na -luk (18. v.) kusurluk m »isplaćivanje duga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. kusur »Fehler, Rest, Auslösung«) iz ťačunske terminologije: rum. cusur »Fehler, Rest, Mangel«, bug., arb. kusur, ngr. κουσούρι.

Lit.: ARj 5, 381. Elezović 1, 346. Miklošič 149. SEW 1, 652. GM 217. Mladenov 263. Lokotsch 1268. Matzenauer, LF 9, 40.

kuš m (Vuk, Hrvatska, Pērušie, Istra, Primorje, Cres, samo čak. i štok. jadranske zone) »sinonim: kadulja, salvia«.

Lit.: ARj 5, 829.

kušac, gen. -Sca = kušec (hrv.-kajk., 17. v.) = kušljaj (slov.) »cjelov, poljubac«. Od njem. deminutiva Küsschen, od Kuss germanskog podrijetla. Odatle denominali kuševati, kušūjem (ŽK) impf, prema pf. kušniti {ŽK) = küšnuti, ~em (sjeverozapadni krajevi, Hrvatsko primorje i otoci) = slov. kuševáti prema kušniti, küşnem < njem. küssen.

Lit.: ARj 5, 829. Pleteršnik 1, 491. Weigand-Hirt 1181.

kušāk, gen. -aka m (Pirot, Šabac) = kusák {Kosmet) »1° pojas, šal, velika uvijena marama poviše tkanice, 2° (metafora) prečanica kao dunderski termin, 3° porodično koljeno, linija (Makedonija)«. Prezime na -ović (Šabac). Balkanski turcizam (tur. kuşak »Leibgürtel« < kursak) iz terminologije odijevanja: rum. cuşac »Riegel«, bug. kušāk »Gurt«.

Lit.: ARj 5, 829. Elezović 1, 349. Lokotsch 1265. Matzenauer, LF 9, 40. Miklošič 149. SEW 1, 652.

kusama f (Vuk, Sarajevo i bosanske varoši) »1° svečan doček kod vezira, 2° parada«. Turcizam prema Popoviću kosisma »hodanje, trkanje«, što se fonetski ne slaže. [< tur. kuşanma »svečanost«].

Lit.: ARj 5, 830. Škaljić* 428.

kušati, -am impf. (1586, Vuk) (is-, o-, po-, s-) »1° degustare, 2° experiri, tentare« prema iteratīvu na -va- -kusavati, -kušāvām, -kuševáti (s-), -kušivati, -kušujem, samo s prefiksima i prema küsiti, -im impf. (16. i 17. v.) (o-, is-, za-), prekuslt, -kūsim (Kosmet) »doručkovati«, prikusit (Kosmet) »malo jesti«, skusili (hrv.-kajk. i čakavski), iskušati, okušat (Kosmet) i pf. kusnuti, -em (za- Kosmet) = kuševáti, kušujem (Jačke) i kusnuti pf. (Martié) »jednom pokušati (sa š iz prezenta kušc kao i u iskusiti). Izvedenice su od dviju osnova: kuš- i kus-. Od kuš: pridjev iskušan (18. v., jedna potvrda), radne imenice na -āč kušāč, gen. -ača »Versucher«, s pridjevom na -ev kusačev, na -lac kušalac, gen. -aoca = (s)kušavac (hrv.-kajk.), skušitelj »napasnik«. Apstrakta na -nja (s)kušnja, iskušnja (čakavski), (i)skušnjava, kuša, gen. kuše (Kosmet) »eufemizam: đavo«. Poimeničen part. perf. pas. iskušenīk, gen. -ika. Od kus- pridjev kusan (Smokvica, Korčula) »dobrog apetita«, iskusan »vješt«, ukusan. Postverbali na -tk okušah, gen. -ska, preküsak, gen. -ska = prikûsak (Kosmet) »doručak«, skuša f »napast«, iskus = pokus (iz češkoga), zakuska (iz rus. kao i rum. zacusca), okus, ukus. Radne imenice na -telj skušitelj »napasnik«, na -lac iskusilac, gen. -oca, iskusitelj m prema f iskusiteljica. Apstraktum na -stvo iskustvo. Tumači se kao praslav. posuđenica iz got. kausjan »γεύεσθ-αι, δοκιμάζειν», koji posudiše i Romani u Galiji, (današnji) Francuzi choisir. Da se riječi za ovakve pojmove i danas posuđuju, dokazuju naše novije posudenice gust(o), (diz)gustirati, košta, žma m i pridjev žman (ŽK, v.). Da je stara posuđenica, to dokazuje zamjena u za dvoglas au kao u riječima baštinjenim iz ie. ; š je nastao iz germ, sj kao i u riječima iz ie., upor. paša, kaša (v.). Prema tipovima prositi - (is)prašati, nositi - (u)našati stvoren je od kušati kusiti (is-, o-) kao praslavenska kreacija. Germanska je riječ ie. podrijetla, od ie. korijena *geus- »jesti«. Odatle je i njem. Kost > košta, lat. gustare, tal. postverbal gusto.

Lit.: ARj 3, 909. 911. 5, 829. 827. 836. 830. 835. Mažuranić 597. Elezović 1, 126. 191. 349. Maretić, Savj. 181. NJ 2, 217. Miklošič 149. SEW 1, 652. IF 31, 409. Holub-Kopečný 195. Bruckner 284. Mladenov 70. Kiparsky 204. Gorjajev 177. Stender-Peterssen (cf. Janko, Slávia 9, 251). Hamm, KZ 67, 120. REW³ 4685.

kuškuta f (Šulek, Stari Grad) »neka biiįka«. [Tal. cùscuta, vlat. cuscuta < ar. kušūt].

Lit.: ARj 5, 835. Šulek 187. 512-13. DEI 1197.

kuşluk m (narodna pjesma, Bosna) »ručak u jutro«. Turcizam, apstraktum na *-luk* od *kuı* »ptica«, *kuşluk* »ptičje doba, doba ručka«.

Lit.: ARj 5, 835. *Školjić** 428.

kut, gen. *kuta* m (Vuk), sveslav. i praslav. **kotz,* »1° ugao, nugao, 2° toponim u sing. i pl.«. Pridjevi: na *-ьn kutan* (18. v.), poimeničen na *-jak kutnjak = kutnjak.,* deminutiv *kutnjačić* (Istra) = na *-îk kütnlk* »1° kutnji zub, 2° mjesto ili čeljade u kutu«, određeni na *-nji kutnji = kutnji* = (sa regresivnom metatezom palatalizacije) *kućni zubi* (Mostar), na *-ski kujski* od toponima *Kuti* (Boka blizu Herceg-Novog, glede *t > j* upór. *Dòbrojka* od *Dobrota).* Deminutivi na *-ьc kutac,* gen. *kuca* (također toponim), na *-ić kutić* (18. v., Lika, toponim). Augmentativ na *-ara kútára* f (Ston) »jama u ognjištu za smeće«. Složenica od sintagme: *kutoleža* m (17. i 18. v.) »mačak u kutu«. Glas *u* je nastao od nasala *ç.,* upór. stcslav. *kçtъ,* slov. *kot,* bug. *kăt.* polj. *kąt.* Ie. veze nisu pouzdano utvrđene. Semantički od^-govara lit. *kampas* »Ecke, Winkel, Gegend«, gr. κάμπω »beuge«, ali semantički i fonetski bolje odgovara gr. κάνθος »Augenwinkel«, koje dolazi u romanskim jezicima i u našoj posuđenici odatle *kantun* (v.), a smatra se i mediteranskom riječi.

Lit.: ARj 5, 837. 840. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Miklošič* 128. *SEW* 1, 602. *Holub-Kopečný* 183. *Bruckner* 225. *ZSPh 4,* 216. *Mladenov* 268. Zubatý, *ASPh* 16, 396. Guntert, *WuS* 11, 139. Uhlenbeck, *PBB* 30, 285. *Boisacq*[3] 406. *WP* 1, 351. *REW*[3] 1616. *DEI* 728. 729.

kuta f (Mikalja, Stulić) »čavka«.

Lit.: ARj 5, 837.

kutal, gen. *-tla* (zadarski otoci) = *kütao,* gen. *-tla* m (15. i 16. v., Dubrovnik)) = *kuto,* gen. *-tla* (Dubrovnik, Krtole) »1° čaša mjedena, drvena ili limena sa ručicom i poklopcem (služi za crpljenje vode iz zdenca, može se njome piti i vino, Krtole), 2° *kuto od mlina,* u koji seusipavaju masline, 3° mjera od lima za vino i drugo žitko«. Deminutiv na *-ьc > -ac kutlac* (17. v., Baraković) = *kutalac,* gen. *-aoca,* na *-ić kutlić* (16. v., Vuk), na *-ica kütlica* (Prčanj, Kućište) »1° lončić za vodu, 2° vojnička posudica od lima za vodu«. Augmentativi na *-ina kütlina* (Vuk, pogrdna metateza za čovjeka), na *-oca kutlača* (Mikalja, Crnogorsko primorje, Ulcinj) »ožica«, *kutlačina* (Lika, šaljiva metafora za čovjeka). Pridjev na *-ast kullast* (Lika) »nalik na kutlaču«. Denominal na *-jati kùtljati, -à* impf, »točiti se iz rupe kao iz kutla«. Nalazi se još u bug. *kútel* »1° Mörser, 2° Getreideschaufel, 3[1] Getreidemass, 4° Kupferkessel«. Odbacivanjem dočetka *-al,* koji se osjeća kao nastavak part. perf. akt., nastade *kuta* f (Lika) »l badnjić širi u dnu nego u vrhu, za basu, 2° drvena mjera (Hercegovina)«. Upor. prezime *Kutlović.* Ngr. κουτάλα »Schöpflöffel«. Posudenica iz balkanskog latiniteta *cotylus* < gr. κοτύλοζ, egejskog podrijetla. Ta riječ postojala je i u metatezi *cytulus* sa *y > m,* odatle rum. *ciutură,* koja zbog kretanja srednjovjekovnih nomadskih Vlaha postade svebalkanska riječ: *čutura* f, dem. *čuturica,* prezime *Čuturić* = *cêytyro* (Bednja, hrv.-kajk.) = *centura* (ŽK) = slov. *cutară,* bug. *čotura = čutura,* coirà, arb. *coire, future* (Gege), ngr. τσίοτρα, tur. *çotura.*

Lit.: ARj 5, 837. 839. *Pleteršnik* 1, 117. *Miklošič* 150. *SEW* 1, 633. *REW*[3] 2290. 4749. Meringer, *WuS l,* 4-5. *GM* 449. Raić, *ASPh* 1, 621. Seineanu, *IJb* 12, 146. Šturm, *ČSJK* 6, 64.

kutija f (Vuk, 17. v.) = *kutija* (Kosmet) »škatula (Lika, ŽK), 2° tabakera«. Deminutiv na *-ica kutijica* (18. v.). Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kutu, kuti,* gr. κύτος »urna«, κυτίς »kutija«) iz terminologije oruđa: rum., cine. *cutie,* s deminutivima na lat. sufikse *-ucea > -uta* i *-ola > -oară cutiuța, cutioară,* bug. *kutija,* arb. *kutt,* ngr. κουτί »boîte«.

Lit.: ARj 5, 838. *Elezović 2,* 524. *Mladenov* 263. *Miklošič* 149. *SEW* \, 653. *GM* 218. Meyer, *Turk, l,* 50. *Pascu 2,* 31., br. 520. *Lokotsch* 1271. Korsch, *ASPh* 9, 514-515.

kutiänia f (Istra) »buka u veliku srijedu, četvrtak i petak u kotoličkim crkvama«. Zacijelo onomatopejskog podrijetla, uza sve što je onomatopeja neodređena.

Lit.: ARj 5, 839.

kútriti, *-im* impf. (Lika) »slušati, osluškivati, ništa ne govoreći«. Odatle *kutre* m prema f *kútra* »muško, žensko, koje uvijek muči«. Bit će s time u vezi *skutriti se* (Kutjevo, subjekt *ptica}* »šćućuriti se, pritotuljiti se, skljuniti se, scuriti se«. Etimološki je vjerojatno isto što *kutiti, kutí* impf, (subjekt *boležljivo dijete,* Srbija ?) »zamišljeno u bolesti cutaţi«. Upor. jedinog j-eprezentanta od praslav. *kuťp* u južnoslav. jezicima stcslav. *kutiti* »machinari«,

koje se nikako ne slaže u značenju. [Etimologija: *kutiti, kutriti* < *kut,* »ležati u kutu > bolovati > šutjeti«].

Lit.: ARj 5, 840. 839. Hirtz, *Aves* 437. *Miklošič* 149. *SEW* 1, 654. *Holub-Kopečny* 195. 335. *Boisacq*[3] 874.

kuturača f (Šulek, Podravina) »vrsta jabuke«.

Lit.: ARj 5, 840.

kûvac, gen. *küvca* m (Istra) »prunus ramicosus, trnjina (?)«.

Lit.: ARj 5, 840.

kùveo, f *kùvela,* pridjev (Vuk, Dubrovnik, Boka) »prezrio (o smokvi i o drugom voću)«, poimeničen na *-ica kuvelica,* na *-ka kùveoka* (Dubrovnik, 16. v.), odatle denominal (inhoativ) *kuveočiti se, ì* (subjekt *smokva)* »postajati kuveokom, prezrijavati«. Upor. u južnoj Italiji *kuffedda* »pula di grano«, izvedenica na *-ellifs* od gr. κουφός »leicht, nichtig, leer« i *cúxxara* »castagna vuota« te bug. *kuf, kuh* »hohl, leer« od pomenutog grčkog pridjeva. Drukčije Miklošič, koji tumači od *kn + veo* < *vęd-lo,* ali ne objašnja.va izvor od *ku-.*

Lit.: ARj 5, 841. *Mladenov* 264. Skok, *ZRPh* 54, 471., br. 3. *Rohlfs 248.* 1135. *Miklošič* 152. 380.

kùvet m (narodna pjesma, Bosna) = *küvet,* gen. *-età* (Kosmet) »snaga, moć«. Na *-lija kuvetllja* (Kosmet) »koji daje snagu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *quvve = quvvet* > tur. *küvet)* iz svagdašnje terminologije: bug., arb. *kuvét = kovet;* bug. *kuvetlija,* eine, *cuvete* f »vigueur, force«, *cuvetli* »fort«.

Lit.: ARj 5, 841. *Elezović* 1, 337. 2, 523. *Mladenov* 260. *Pascu 2,* 129., br. 387. *GM* 219. Skok, *Slávia* 15, 361., br. 451.

kuviza f (Split ?, Kolombatović) = *kuviz* m (Ivančani, Bjelovar) = *kuvica* (Gornji Sjeničak, -Topusko, Gomirje) = *kuvača* (Lonja) = *kuvizac* (Split ?, Kolombatović) = *ovizac* (Daničić, Dubrovnik ?) = *kavijuza* (Jazavica, Novska) = *kavijuga* = (metateza) *kajivuga* (Šumanovci) = *ćuviza* (Neretva) = *čuviz* (Neretva) = *skovijuza* = (sa metatezom) *skojivuza* (Čazma) »ptica vanellus vanellus«. Oformljena onomatopeja *kiizvitt,* kojom se oponaša glas te ptice.

Lit.: ARj 5, 841. Hirtz, *Aves* 82. 209. 245. 436.

kuzla f (Prigorje, Zagorje) = *kuzla* (ŽK) »kuja, kusa«, također slov. *kuzelj — kuzej* m prema f *kúzla = kuza, kûzek, kužej* »canis«. Matzenauer uspoređuje sa oset. *khug = khudz, khuds* »canis«.

Lit.: ARj 5, 841. *Pleteršnik* 1, 491. Popović, *Sintaksa* 37. Matzenauer, *LF 9,* 41.

kuzlac m (Posavina, lađarski termin) »klin kojim se pričvršćuje klupa na lađu«.

Lit.: ARj 5, 841.

kùzo, gen. *-ola* m (18. v., Lika) = (sa metatezom) *kozu!* (ŽK) »posudica od kore za jagode, krbulja, lubica (pastirski izraz)«. Deminutivi na *-ьc kozlac* (Prigorje) »pastirska posuda za jagode«, na *-ić kuzlić* (Janjce, Lika) = *kuzolić* (Lika), na *-iça kuzòlica* (Vuk Hrvatska) = *kùzalica* (Lika, Liješće, Čoviće, Sinac) »vodijer, tobolac«. Na *-as kuzolaš* (Banat) »(metafora) opanak«. Nalazi se još u slov. *kozól, kozólec, kozulj* »Körbchen aus Baumrinde«. U drugim slavinama stoji *b j v* mjesto */*: polj. *kažub = kozub,* ukr. *kozub,* ruš. *kuzov.* Madž. *kazu(p)* dokazuje da se s tim suglasnikom na kraju govorila ova riječ i u Panoniji. Zamjena sa *l* i oscilacija *u — o* nastala je unakrštenjem sa *Ђогыѣ* (v.). Upoređuje se sa tatarskim (u Kázánu) *kizau* »posuda iz brezove kore«. Ako je to upoređenie ispravno, a semantički jest, išla bi riječ u isti red sa *biljeg, klobuk,* tj. u turcizme proširene još u avarsko doba.

Lit.: ARj 5, 419. 842. *Pleteršnik* 1, 451. *Miklošič* 136. *SEW* 1, 596. *Bruckner* 263. *GM* 408. Vasmer, *ZSPh* 9, 367-368. Barić, *FPP* 1, 233 (cf. *IJb* 12, 121).

kuzun (sa *n* mjesto *m,* obratna pojava u *bujrum,* v.) »uzvik od mila: *devojko, kuzun,* u narodnim pjesmama uz lično ime *starac Janjo = Jano,* knez Srijema < *Johannes* prema novogrčkom kao u *Kir Janja« — kuzum* (Kosmet) »uzvik koji upotrebljava musliman kad govori kršćaninu: *Kuzum Spiro«.* Balkanski turcizam (tur. *kazum* »janje moje« od *kusu* »janje«, s posesivnom postpozicijom kao u *džanum,* v.) iz osjećajne terminologije: bug. *kuzúm.*

Lit.: ARj 5, 843. *Elezović* 1, 339. *Mladenov* 260.

kužan (16. v.), part. p=rf. pas., u *izrazu do slova do slova kužan* (riječ je o knjixi.i. Značenje nije jasno: prema Jagiću možda «preveden«, prema Pintaru »kompiliran, impressus«.

[Etimologiju vidi pod *glosa*. Štefániou je »ispravljen, revidiran«, u brevijaru iz 1486].

Lit.: Pintar, *ASPh* 31, 315-316. Jagić, *ASPh* 31, 316. Stefanie, *Rkp.* 149. 152.

kúželj m (16. v., Zoranie) »1° tok vode u paraboli bez žlijeba, 2° kolovrat, vrtlog (Belostenecl«. Denominali na *-ati kuželjati* (subjekt *voda,* Pavlinović, Šibenik) »vreti«, na *-iti kaželiti* (Mrnavić, 17. v.) »brzo teći*; *ki/želja mi u drobu* (Šibenik). Ovamo *kūžalj,* gen. *-zija* m (Istra) »unda«. Sa *žnj* < *žlj* (upor. *siganj* < *sigalj* < lat. *situlus) kužanj;* gen. *-šnja* (Boka, Ljubiša). Sinonim je *glogolj* (v., Šibenik) = *glògoj* (Korčula). Bit će onomatopejskog postanja. Uza sve to je riječ izolirana medu slavinama.

Lit.: *ARj* 5, 843. 844. Gavazzi, *Ivšićev zbornik* 81-83.

kužin, gen. *-ina* m prema f *kužlna* (Perast, Dubrovnik, Dalmacija) prema mlet. *cusin, cugino* == *kuzên* m prema f *kuzína* (Zagreb, gradski govor) prema fr. *cousin, -e* »bratučed«, od kllat. *consobrinus* > vlat. *cosinus.* Upor. *kosobrin,* gen. *-ina* (Kranjska gora) »zmerjalen priimek nerodnežu«. Od prefiksa *con-* (upor. *consocer* > arb. *krushk* »djever«) i *sobrinus* (tako u španj. i port.), izvedenica na *-Imts* od korijena od *soror* »sestra«.

Lit.: *ARj* 5, 845. Budmani, *Rad* 65, 164. *Pleteršnik l,* 443. *REW*[3] 2165. *DEI* 1069. 1186.

kva »glas (onomatopeja) kojom se oponaša glas patke (ugarski Hrvati), vrane (Otok, Slavonija)«. Oformljen sa *-kati kvákati, kvače, -ã* (hrv.-kajk., ugarski Hrvati, subjekti *patka, vrana).* Na *-ač: kvakač* »ardea nycticorax« = *kvakva* f, na *-avac kvakavac,* gen. *-avea* (Livno, Bosut, Mostar).

Lit.: *ARj* 5, 845. Hirtz, *Aves* 246.

kvadar, gen. *-dra* m (Perast, Boka, Božava, Rab, Dubrovnik, Cavtat) = *kváder,* gen. *-dra* (Vrbnik) = *kvádro,* gen. *-dra* m (Buzet, Sovinjsko polje) »uokvirena slika«. Jednom je (16. v.) potvrđen *kvadar* kao pridjev »četverouglast«. Oboje talijanizam *quadro* < lat. *qiiadrum, quadrus.* Odatle glagol *quadrare,* od čega poimeničen part. perf. *kvadrat* m (18. v.), pridjev na *-ьn* > *-an kvadratan', kvadra* f (Računše) = *kvadra* (Potomje) »(brodski termin) stražnji dio krme na malenim lađama ravno odsječen«. Ovamo ide kao venecijanizam *(dr* > *r* upor. *Žara) kara* (Mljet) »kraj jedra obrnut put prove, vezan za vrh Iantine *(ponta od kare),* za koju su vezana dva konopa«. Upor. *dr* > *r* u mlet. *kuara* (Verona). S tal. prefiksima *re-* > *-ri: riquadro* n (Buzet-Sovinjsko polje) »debela greda nad otvorom od vrata mjesto kamenog luka« < furi, *requadro,* tal. *riquadro; s-* < lat. *ex-: *škvadro* (potvrđeno samo *biti u škvadru,* protivno *sunulan,* Crmnica), postverbal od *squadrare* < lat. *exquadrare* »učiniti na 4 ugla«, odatle deminutiv na *-ellus* > tal. *-elio skvadrê,* gen. *-ela* (Cožava) »pifferello«. Ovamo ide iz dalmato-romanskog *na kùrtio* (Šolta). Primjer: *nemoj leć na skinu, nego na kurtio; ako se čini tanka travatura, matuni se stavljaju na kurtio = na bandu.* Od vlat. **quadrellu* (upor. kat. *desgayrell* »schief«); *tr* mjesto *dr* nalazi se i u toponimu *Calribum* (Rab) < *quadridium* i kod Grka u južnoj Italiji *krateddi* = *kroteddi* = *kolreddi* »grosser langer Tuffsteinblock«. Metatezaír >*rt* izazvana unakrštenjem sa *quartus,* u ngr. *κάρτον* »Viertel«. Glede *qua-* > *ko-* u balkanskom latinitetu upor. *korizma* i rum. *codru* < *quadrus* »šuma, arb. toponim *Kõdral* (pokraj solane u Ulcinju), *Kadra qershîs, pěj Kōdrash, Kodrëza* (kod sv. Đurđa, selo Mi-Ijevci) < arb. deminutiv *kodrëzë* »šumica«. Iz dalmato-romanskog potječe možda *padro* m (Poljica) »čovjek gverok, razrok« < **quadro-(culus),* sa *qu* > *p* kao u rum. *patru* < *quattuor.*

Lit.: *ARj* 5, 846. 9, 557. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Cronia, *ID* 6, 113. 120. Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 6921. *Rohlfs* 921.

kvaderna f (13. v., Zakon vinodolski), odatle *kvadernica* (Kastav, statut) = *kvadirnica* (venecijanizam) = *kvatiran,* gen. *-irna* (14. i 15. v., može biti i dalmatc-romanski leksički ostatak) »notárska knjiga«. Od lat. brojevnog pridjeva *quaternus* u distributivnom značenju. Ovamo ide internacionalna riječ provansalskog podrijetla fr. *caserne* »prvobitno kućica za 4 vojnika, danas vojarna« preko njemačkoga: *kasarna* (18. v., Srbija, Slavonija, Bačka); ispuštanjem dočetka *-na,* koji se osjećao kao naš pridjevski sufiks: *kàsãr,* gen. *-ara* (Bačka, Lika) = *kasar* (ZK); prema tal. *caserma* > *kàsarma* (Vuk, Crna Gora), *kasara* (ugarski Hrvati, Crna Gora). Prema *kasarna* stvoren je neologizam *vojarna.*

Lit.: *ARj* 5, 854. 878. *REW*[3] 6954. *DEI* 792.

kvaka f (18. v., Vuk), praslav., »1° uncus, 2° mandal, zasovnica, 3° (Posavina) bat za zabijanje štika u drvo da raspukne, 4°-(Cu-

čurje) držak u kose«. Posljednje značenje i u *kvacelj* (Kupčina Donja, sufiks *-elj* kao u *rucelj,* v.) = deminutivi na *-bk kváčak,* gen. *-ika* (Levanjska Varoš) »isto«, na *-ica kvačica.* Denominali na *-iti kvačiti, -im* (18. v.) *(do-, za-, s-),* iterativ na *-va- -kvačivati, -kvačujem* pored *-vam* samo s prefiksima. Postverbal (?) odatle *kvak* m (Vuk) »1° (u nejasnom izrazu) *ja njega ni u kvak* »ignoriram ga«, 2° klićak u voća (Toran, Slavonija)«. Prema prijevojnom tipu *y — va (kyšt — kvasí) kvaka* je prijevoj prema *kika* (v.) i *kuka* (v.). Upor. istoznačnost *dokvačiti* = *dokučiti* kod pisaca, češ. *kvačiti* »frapper, juriti« i *kuka* »bâton«; *kvaka* se nalazi još u slovenskom, slovačkom i u gornjcv· lužičko-srpskom.

Lit.: *ARj* 5, 846. 845. *Miklošič* 146. *SEW* l, 655. *Holub-Kopečný* 195. 301. Machek, *LF* 65, 314-319 (cf. *IJb* 24, 356).

kvalitât, gen. *-adi* f (Ra6) = *kvalitāt,* gen. *-i* (Dubrovnik, Potomje), talijanizmi *qualità* (sttal. *-ade)* = *kvalìtet* m (francuzizam preko njemačkoga), današnji pridjev na *-ьn* > *-an kvalitetan (r^ina roba).* Učene riječi od lat. apstraktuma na *-tas* od *qualis* »kakav«.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24.

kvar f, m praslav., »l ° detrimentum, škoda (15 — 17. v.), 2° šteta«. Pridjevi na *-ьn kvaran* (1595, Vuk) = *kvaran* (ŽK) »1° koji trpi štetu, gubi, 2° pokvaren«, na *-ljiv skvarljiv (po-, s-, ne-),* poimeničen na -osi *skvarnost* f. Apstraktum na *-ež kvarež* f, m. Denominai na *-iti kvariti, kvarim* (16. v., Vuk) *(is-, po-, s-),* iterativ na *-va- (is)kvarívati, -ujem,* na *-ovati kvarovali, kvàrujëm* (18. v., Slavonija) = *kvarovati* (ŽK). Nalazi se još i u drugim slavinama, osim u češkom, poljskom. Postverbal od *škvařiti* je Vukov *čkvar* (Risan) < **skvar* > **škvar.* Madžari posudiše *kor* »Schaden, Nachteil«. Najvjerojatnije je da je prijevoj od praslav. korijena **skvbr-,* koji je u *skvrna, oskvrnuti* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 847. Ivšić, *HJ* l, 124. si. *Mažuranić* 577. *Miklošič* 150. *SEW* l, 655. *Mladenov* 235.

kvärat, gen. *kvarta* m (17. v., Vuk, Istra, Vodice, Perast, Boka, Tivat, Božavay Rab) »četvrti dio, četvrtina, četvrt (mjera za tekućine, vrijeme, meso)«. Deminutivi na *-ić kvarni* (Istra), na *-ičić kvartlčič* (Istra), na tal. *-ino kvartin* (Istra), na složen tal. sufiks *-icino (päť)kvartežm* »mjera za vino«, na dalm.-rom. *-uč* < lat. *-ūceus kvartuč* (18. v., Rab, Dalmacija). Poimeničen u m. r. lat. > tal. brojevni pridjev redni *quartus* > *quarto,* u ž. r. *kvarta,* gen. pl. *kvãrãt* pored *kvárt* (14. v., Marulić, Istra) »mjera za žito«, deminutiv *kvartica* (čakavci, 16. v., sadrži 4 kvartarôla, = 5 kg, Malínská). Deminutiv *kvartārai* ima dva sufiksa *-arius* + *-olus.* Na *-arius* > fr. *-ier* > *-ir* (preko njem. ili tal. *-iere): kvartér* (kajkavci, Belostenec), složenica *kvartermešter* < njem. *Quartiermeister, kvartirmôr* (ŽK) »Quartiermacher«, *kvàrtijer,* gen. *-éra* f »1° četvrtina, 2° nekadašnja kazna«, *kvartijer od krme, kvartijerić* »četvrtina ovna« = *kvàftïr,* gen. *-ira* (18. v.) »stan«, *kvartirnīk* »ukućanin«, pridjev *kvàrtïrskīi, kvartîr* (Kućište) »zadnji košet od brava«, (disimilacija *r - r* > *r - lj) kvartilj* (19. v.) »isto što kvartir«, pridjev *kvartiljski.* Denominal na *-ati kvartali, -am* impf. (18. v., Vuk) »1° rastrgati na četvero« < tal. *squartare* (prefiks s- < *ex-* ispušten zbog toga da glagol može dobiti imperfektivno značenje), *kvartali se u što* (Bosna, Banja Luka)» 2° miješati se u što, pačati se«, s našim prefiksom *raskvartati* = *raškvartat* (Perast) < *raž-* + *squartare* < **exquartare.* Slov. *kvarta* »Spielkarte«·, *kvarta ț* »roguša« < njem. *Quarte, kváriac* »Kartenspieler« od *kvartáli (pri-)* »igrati na karte«, *kartovna* < njem. *Kartaune* < *quartana.*

Lil.: *ARj 5,* 848. 850. *Pleteršnik 2,* 413. 389. Kušar, *Rad* 118, 23. Ribarić, *SDZb* 9, 138. 139. *REW** 3061. 6936. Matzenauer, *LF* 9, 44.

kvarítac, gen. *-ica* m (Dubrovnik, okolica, Stulić, Budmani) »bjelutak, neka vrst bijelog i tvrdog kamena«. Od tal. *quarzo* < njem'. *Quarz,* nastalo na jednak način kao *peretak* od *perec* (v.), tj. analogijom od gen. *kvarca* < *kvarlca* novi nominativ **kvartac, kvaritac.* [Usp. *kralitac,* na Braču].

Lit.: *ARj* 5, 849.

kvarnar pored *krnãr* (tiskarska greška mjesto *kvmâr* ?) m (središnja Istra, Vodice, Slovinci) »četrdesetina (ovce se broje samo *na kvarnare;* primjeri: 60 *ovaca* = *kvarnar i po ovãc;* 85 *ovaca* = *dva kvrnâra i pet glav)«.* Istroromanski leksički ostatak od lat. *quadragenarium* »što se sastoji od 40«. Nije potvrđeno dosada ni u današnjem istroromanskom ni u ostalim romanskim jezicima. Možda je u vezi s ovim brojnikom ili sa *quaternus* ime zaljeva *Kvarnar* m (17. v., Baraković), danas sa mletačkim *-ariu* > *-er Kvarner,* gen. *-éra* (narodna pjesma, Istra) = *Karner*

(Mikalja, Belostenec), tal. *Carna.ro,* kslat. *Chiamarti culfus* (9. v.), lat. *sinus flanaticus* (od *Flanona* > *Plomin,* tal. *Fiamma)* »plominski zaljev<«, tál. deminutiv *Quarnerolo,* kroatizirano u *Kvarnerić.* Od naziva *Kvarnar* potječe možda ime plemićke (patricijske), porodice (13 — 16. v.) u Zadru *Krnaruri* (Baraković) = *Krnarutić* (17. v.), lat. (dalm,--rom. ?) *Canaruta, de Canarino* pored *Carnäruta* (1347, gubitak prvog *r* zbog disimilacije), ako je izvedenica na gr. -ότης > tal. *-otto: Carnarotlo* »čovjek sa Kvarnera« (upor. *Perzagnotto, vegliati t/o* od *Veglia).*

Lit.: ARj 5, 850. 870. Skok, *Slav.* 19. Ribarić, *SDŽb 9,* 115. 161. Ive, *AT* n. s., l, 177. Isti, *Atti e memorie di Società istriana di archeologia e storia patria* 18, 161—167.

kvas f (Vuk), sveslav. i praslav., »fermentimi, Sauerteig, Germ*. Deminutiv na *-ьc kvasac,* gen. *-sca* m (15. v.), danas domaća zamjena za germanizam *germa f.* Augmentativ na *-ina kvàsina f* (Dalmacija, Istra) = *kvasina* (Smokvica, Korčula, Okruk, Čiovo) »ocat, sirce*. Pridjev na *-ьn kvasan* (17. v.), poimeničen na *-ik kvasnik* »pijanac« (u tekstovima" pisanim crkvenim jezikom), na *-ica kvasnica* f •pogača u kvas«, *skvasnica* f »podroba, umočen kruh u vino ili juhu«, na *-ost kvasnost* f (16. v., jedna potvrda). Na *-ilo kvasilo* n (18. v.) = *kvàsilica* (Vuk) — *kvasilica krpa* (kojom se kosa kvasi). Na *-elj kváselj* m (južna Dalmacija) ••vrsta loze koja daje grožđe rdavo i ljuto (— kiselo)«. Denominal (kauzativ) na *-iti invàsiti, -ïm* (Ή. v., Vuk, Kosmet) *(is-, o-, po-, ras-, s-, sa-}* »humecto, viažiti«, u Dubrovniku razlika u akcentu *kvasiti* = *kisnuti* »posrali kiseo« (inhoativ), odatle poimeničen part. perí', pas. na *-ica kvašenica* (Istra) »1° kiseli kupus, 2° jelo napravljeno od kriški kruha, jaja i masti (Vuk)«, odatle impf, *skvašaii, -am* (nije ušlo u jezik); na *-ati kvasati (se), -am* -»bujati (o tijestu kad je u njemu kvas)«. Riječ je kulturna. Rumunji posudiše *a covasi* »kiseliti«, s apstraktumom na *-eh* > *-eală covaseală* »Sauerteig«, *covala* f »kiselo piće priređeno iz kukuruzna brašna« < **kvas* -f- *-га,* koje je potvrđeno u ukr. i rus. *kvasa.* Kako dokazuje slov. *kvasa* »Beize«, izvedenica je postojala i u južnoslavenskom, odakle je rum. *covaįa (o* je svarabhakiički samoglas zbog grupe *kv-* koja ne postoji u rumunjskom). Madžari posudiše *kovász* »Sauerteig«. Praslav. *kvasí* je prijevoj od **kys-.* Uporeduje se s lat. *caseus* »sir« i prakritski *chasi* »Buttermikh«, arb. *kos.* Ie. je korijen **quat(K)-,* raširen formantom *-so,* a prvobitno je značio »pjeniti se u procesu fermentacije«. V. *kiseo, kasan.*

Lit.: ARj 3, 912. 5, 851. 853. *Elezović* 1, 289. Hraste, *Rad* 272, 23. *Miklósié* 157. *SEW* l, 655-656. *Hohtb-Kopečný* 197. *Bruckner* 286. *WP* l, 468. *Trautmann* 147. *Mlade/iov* 235. *Gorjajev* 138. Ehrlich, *RSl 4,* 260. *GM* 201. Joki, *Unt.* 273. *IF* 30, 204. Charpentier, *Gioita* 9, 33. sl. (cf. *IJb* 7, 35). *Boisaaf* 750. *Tiktin* 427.

kvätre, gen. *kvatārā* f pl. (ŽK, Rab, Božava) = *kvâtri,* gen. *kvàtrï* (16. v., Dubrovnik), slov. *kvatre* f pl., *kvâtri* m pl. »post što biva četiri puta na godinu«. Od lat. sintagme *qiiattiior tempora* (božične, grgurevske u korizmi, uskrsne, duhovske) kao crkvenog termina = tal. *le quattro tempora,* ispuštanjem opće riječi *tempora* i prijenosom pl. na lat. brojnik. Pridjev *-ьn* > *-n kvatrn, kvätrni* (Istra), *kvâtrenï* (sjeverozapad), poimeničen na *-ica kvātrnica* (Notranjsko), na *-en kvâtren (post).* Stezanjem dva elementa sintagme nastaje *kantore* f pl. »isto«, također madž. *kantor,* upor. njem. *Quatember* »isto«. Talijanizam na dem. *-īnus: kvatrīn,* gen. *-ina* (17. v.) »vrlo mali novac«.

Lit.: ARj 5, 844. 854. *Pleteršnik* \, 493. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6, 113. *SEW* 1, 482.

kvázi (Perast) prilog, »kao da, kő bajagi, gotovo«. Od tal. latinizma *quasi* »kao da«. Ovamo možda kao dalmato-romanski leksički ostatak *kozar,* gen. *-ára* m (18. v., Vuk, Dubrovnik), često u vezi sa *zlato: slatokozar* (Stulić), *zlato od kozara,* od sintagme **quasi aurum.*

Lit.: ARj 5, 415. Zore, *Tud.* 10.

-kvečiti se, samo s prefiksom *na-,* -nagnuti se«. Varijante *natkvesiti se, -im* (zaplanjsko-sirljiško narječje) »objesiti se, spustiti se, viseći« = sa *na- nakvesil se* (Kosmet) ••nagnuti se, naeriti se«.

Lit.: ARj 7, 692. *Elezović* l, 437. 449.

kvenda f (hrv.-kajk.) »nardus spicinardus, neka mirisna trava«. Od njem. *Quendel* »thymus serpillum L.«.

Lit.: ARj 5, 854.

kverela f (17. v.) »tužba na sudu«. Denominal na *-ati kverelati, -am* (18. v.) »tužili na sudu«. Učena riječ koja nije prodrla u jezik, od lat. *querel(l)a,* od *queror, qiieri, qiiestus.* Odatle poimeničen part. prez. *kverulant* m

(Zagreb) »tužakalac«, od *querulus.* Apstraktum na *-io* od part. perf. *questio,* gen. *-onis* > učeni talijanizam *kvestijon,* gen. *-i* f (Istra, 16. v.) = *kveštijun* (Vrbanski statut) »pitanje, raspra«.

Lit.: ARj 5, 854.

kvíčati, *kvičím* impf, (s-), baltoslav. i praslav. onomatopejski glagol na *-éti,* »winseln«, prema pf. *skvìknuti, -ēm, skvikati, -čem.* Postverbali *kvič,* gen. *kviča* (Istra) »ko kvičí« (upravo radna imenica na *-го), (s~)kvìka ţ* »kvičenje«. Na *-ela kvičela* (Mikalja) »vrsta drozga, turdus pilaris L.« (naziv prema glasu *quiqui).* Upor. i *kvrčeo,* gen. *-ela* (? Božjakovina) »bombinator igneus«. Na *-jukati kvijukati* od imenice *kvijuk,* obrazovane kao *pijuk* (v.). U lit. *kvykti = lot. kvïkt.* Ista onomatopeja dolazi još u varijacijama: sa *l* mjesto *k l č kvíliti* (ŽK, Fužine, subjekt *prase).* U Istri je *kulle,* gen. *kvileta* na hipokoristik od *kvič.* Sa *n* mjesto *k / č: kvinac,* gen. *-nca* »kvičela, parus major L.« zvan i *cvinjak, cvinjčić, čvinčić, cvitak,* sve prekrajanje ptičjeg glasa na razne načine. Sa *e* mjesto *i: kvéčati, -im* impf. (Vuk, subjekti *dijete, zec)* = *kvekati* (15. v.), s postverbalom *kveka í* (Vuk), prema pf. *kleknuti, kveknēm* (Vuk), od onematopeje *kvík,* Upor. *kvákati* (v.). Sa *r* mjesto *k / č: kvrliti, -im* impf, »kvičali«. Sa *kvrčaci, skvrčati* = *creati* (subjekt *utva, kos)* prema pf. *kvrknuti, -e* (Dalmacija) upor. ptičju onomatopeju *k-vr.* Postverbal *kvíká.* Iterativ *kvrknjívati.* Deminutiv na *-otati kvrkotati, -će.* Na *-vac kvŕkavac,* gen, *-avca* »kreštelica«. Sa *c-* mjesto *k- cvíljcti, cvilim* »weheklagen)«. Isto sa *г* mjesto *i: cvrčati, -čí* (ŽK, subjekt *led pod cipelama),* s postverbalom *cvrč,* gen. *-i* (ŽK) »oštra /irna«. Ovamo još za oponašanje ptičjeg glasa *cгekutati, cvrkal* m i *cvrká* f, *cvŕknuti, cvrkac* m »Zaunkönig«, *čvrljak* (Marulić) »sturnus vulgáris L.«, *cvrčak.*

Lit.: ARj 5, 854. 855. 857. Hirtz, *Aves* 48. 49. 71- 72, 247. Isti, *Ampà.* 80. *SEW l,* 656. 657. *Boisacf"* 480-481. Matzenauer, *LF 9,* 45.

kvïjer, gen. *-éra* (Dubrovnik, Potomje, Pelješac, jekavski, Orbini) = (ikavski) *kvîr,* gen. *kvira* (17. v., Mikalja, Bella, Stolić, Voltidi) »teleća, ovčja, kozja, svinjska, magareća koža, što nije upravo učinjena, nego očišćena, vapnom zalužena, kamenom palicom izglađena, te se na njoj piše, ili se u nju vežu knjige, služi za bubnjeve, kao opnica za pisanje (Zore)«. Prema Šuleku hrvatski naziv za lat. *pergamena,* njem. *Pergament.* Pridjev na *-ъn* > *-an kvijeran* (Stulić). Prvobitni je dubrovačko-romanski oblik bio *kvir,* u kojem je u Dubrovniku r zamijenjen kao u *lijer, kupjena.* Ima se prema tome pretpostaviti kao dalm.-rom. **kueir* (sa *ç* > *uè)* > **cmr* > **kuir* > *kvir* od lat. *corium,* ie. riječ, korijen **sker,* tal. *cuoio.* Glede rom. *uí* > *vi* upor. mlet. *soaza* > *svaža* (Bosna, v.). Ovamo ide još *okvir,* gen. *-ira* m (Vuk, Srbija, Dalmacija, Pavlinović, Slavonija, Kanižlić, danas općenito, odatle slov.) »čerčivo, oplata, Rahmen > rama (ŽK)« ; *o* je došao od denominala na *-iti okviriti, okvirim* (Vuk) *(u-, za-),* s prefiksom *o, ob* kao u *okrug* od *okružiti, ogrije* od *ogrliti.* Sa *-amen* u kolektivnom značenju > tal. *-ame koram* m (Smokvica, Korčula, Dubrovnik, Cavtat) = *korom,* gen. *-ama* = *korán* (Božava) (čakavski) »1° koža ustrojena, za donove, 2° laneno platno (Dubrovnik)«. Denominal na *-iti koramiti se, -im* impf, »(metafora) kočiti se«. Na *-ellus karamela* f (Korčula) »pojas od kože«. Od lat. *cáriamén* > tal. *corame, coramella* Ovamo ide *karacada* f (Potomje) »ratni brod, oklopnjača«, izvedenica na *-ata* > stmlet. *-ada* od tal. *corazza* (14. v.) < lat. *coriaceus* »kožnat«, *corazzata* (1878). Ovamo ide sa *o* > *ъ, 0* (upor. *kruna) kračina* f (Dalmacija, Pavlinović) »1° slijepljeno vino na bačvi, 2° vodeni talog pri sudu ili pri lokvi, poput kore (služi kao lijek kad se čeljade opari)«. Izvedenica je na lat. *-inus* od pridjeva *coriaceus: *coriacīna.* Upor. tal. *corazzina* »corazza senza panciera«, srlat. *corazine* (1293).

Lit.: ARj 5, 429. 321. 8, 855. 887. *Pleteršmk* l, 818. *NJ* 3, 252. Cronia, *ID* 6, 112. *Banali* l, 279. *REW** 2233. *DEI* 1102. 1103. 1191.

kvô (Srbija), onomatopeja kojom se oponaša glas kvočke; *kvoč* (Dobroselo, Lika) »isto«. Oformljena na *-cali kvocati, -če, -ča* (16. v.. Istra) impf, *(ras- se).* Odatle subjekt *kvočka* f na *-bka.* Augmentativ na *-etina kvočetina.* Na *-jak kvočāk* »kokošinjak«. Sa stezanjem *vo* > *o* (kao u *skorac* < *skvorac* za *škvorac) kocati, -če* (Rijeka) *(ras- se), kočka* (Dalmacija, ŽK). Varijanta / mjesto *v: kločka,* tako bug., rum. *cloşcă, cloşniţă* »Brutstätte«, *clacă, a cloci* ~ *clocăi,* arb. *klloçís.* Upor. stcslav. *klokotati* »glucken, gackern«. Onomatopeja se upotrebljava za radnju učinjenu kao kvočka : *kvôknuti, -knēm* »na po sjesti, na po kleknuti«.

Lit.: ARj 5, 139. 96. 855. Ribarić, *SDZb 9,* 161. *Miklosič.* 150. *SEW l,* 521. *Holub--Kopečný* 196. *Bruckner* 288. *KZ* 43, 304. 326-327. *Mladenov 242. WP* l, 496. *GM* 191. *Tiktin* 378.

kvòga f (Lika) = *kvȑga* (18. v.) »čvor, guka«. Pridjev na *-av kvògav* (Lika) = *kvrgav.* Deminutiv na *-ica kvržica.* Na *-aja kvȑgaja* f (Vuk, Šumadija) »kruška po kojoj su kao male kvrge«. Na *-bnja kvržnja* (18. v., Kanižlić) »kvrga«. Upor. *hrga,* pod *grč.*

Lit.: ARj 5, 856.

kvȑc (Lika), onomatopeja kojom se oponaša zvuk pri radnji, udaranju. Oformljen na *-ati kvȑcati (sé), -am* impf. (Lika). [Odatle glagolska imenica *kvȑcanje* n, a možda i *kvrcka f* iz zagonetke: *sprijeda kvrcka, straga kocka a* u srijedi kroz vodu teče (= *kazan za rakiju)}.*

Lit.: ARj 5, 856.

L

-la[1]**,** postpozitivna čestica u prilogu *onud(a) : onudla* (Istra, čakavski). Maretić s pravom ističe da tome *-la* odgovara u drugim primjerima *-r, -j, -ka: onudar, onudir, onudakaj, onudej,* ali mu je postanje nejasno. Tim *-la* očito se pojačava značenje. Potječe od tal. priloga *là* »ondje« < Mlat. *illac.*

Lit.: ARj 9, 10.

lá[2] 3. 1. sing, prez., u *izraza ko što la* (govor Turčina u narodnim pripovijetkama) »ko što voli«, od glagola *lati* »voljeti«, koji postoji još u govoru Krašovana (Rumunjska), sa gubitkom početnog *vo-,* V. *voljeti.*

Lit.: ARj 5, 859. Skok, *JF* 18, 257. Petrovici, *Graiul Caraįovenilor* 181.

la[3] (18. v., jedna potvrda), u izrazu *la la la govoriti* »onomatopeja (glas) za oponašanje nerazgovijetnog djetinjeg govora«. Oformljena *lalati* (subjekt *dijete)* impf. (Belostenec, Stulić, Voltiđi). Upor. njem. onomatopeju *lallen.* Ovamo *lale* m »qui stulta loquitur«. Odatle *lábára* f (Dubrovnik, Korčula) = *lábára* (Lumbarda) »žensko (sluškinja) koje mnogo, nerazgovijetno i bezobrazno govori« = na *-ica labanca* prema m. na *-ьc labarac* (Stulić), pridjevi na *-av labarav* i na *-äst,* denominal *labàrati* (Dubrovnik) = na *-iti làbariti, -lm (od-)* »govoriti mnogo i bezobrazno«. Onomatopeja se prenosi i na zvuk što ga čini pas kad jede. Upor. rus. *lopatb* »fressen« i gr. λαφύσσω »verschlingen«. Odatle pejorativ *lahati -ânı* impf, »nepristojno jesti i piti«. Upor. *hlapnuti > lăpnuti* (v.). Ovamo *lapsati* (Lika, subjekt *kuja)* »lokati«. Na *-tati lâptati, -će* (Krašić, subjekt *pas,* objekt *vodu),* dok kod Marulića ista onomatopeja znači »teško disanje psa od umora«. Od životinja prenesena je onomatopeja na čovjeka: *labrnja f* (Lika) »(pejorativno) usna«, sa varijantom *labrda.* [Usp. i *lábra}.* Ne može se pomišljati na posudenicu od tal. *labbro,* kako dopušta Budmani. Upor. za pejorativne prijenose izraza za životinje na čeljade hrv.-kajk. *gubec* i *gubica* (Vuk). Pred läbijal umeće se *IH iambarlt, -arint* impf. (Kosmet) »govoriti što mu drago« = *lapàrdati, -am* impf. (Dubrovnik) »govoriti bez smisla«. Ovamo i uzvik *lam* (Kosmet) »1° glas (onomatopeja) kojim se oponaša lajanje psa, 2° (kao metafora) za neprijatnu tuđu riječ«.

Lit.: ARj 5, 859. 860. 892. 901. 902. 8, 604. *Elezović* l, 353. Kušar, *NVj* 3, 538. *SEW* l, 681. Budimir, *NJ 4,* 165-169. Uhlenbeck, *IF* 17, 94. *WP* 2, 383.

Läb m (akcenat Elezovićev) = *Lab,* gen. *Laba* (Vuk) »l ° desni pritok Sitnice (izvire iz jugoistočne padine Kopaonika), 2° župa (13. v., pripada *Hvosnu,* v.)«, odatle etnik na *-janin, -janka Lăbljanin* prema f *Labljanka* »žitelj, -ica te župe«, u pl. *Labljane* (toponim, 1765, selo, Gračanica, glavičica, Peć), pridjev na *-ski Lapske njive* (Priluže, Kosmet). S obzirom na druge hidronime kao *Laba* = njem. *Elbe* < *Albis* zacijelo pred-ie. Upor. još *castrum Laab* 1431. negdje u Lici'ili sjevernoj Dalmaciji. Na Balkanu je od važnosti zbog toga što je vjerojatno odatle toponim *Albanus* > *Arbunus, (l* > *r* novogrčki fonetizam) > stsrp. *КаЬьпь* (danas *Kruja),* odatle etnik s arbanaskim sufiksom *-as, -es* »-janin«: *Arbanas — Arbines* (cincarski) — *Shqipëtar* > *Šiptar* = arb. *arbe'nesh* od *Arbe'n* (južna Italija), *Arbe'r* (Toske), i *Lab* < *Albi* (srednji vijek), arbanasko pleme oko Valone. V. *Arbanasin.*

Lit.: Elezović l, 349. *Mažuranić* 579. *Holub-Kopečný* 191.

labav, pridjev na *-av* »slab, što ne stoji čvrsto«. Denominal *olabaviti, - ғm (raz-).* Bella ima *razlabati.* Varijanta sa Ê i s prefiksom *ko* u *kolebati se* (v.) i u *lebètati (se), lèbecem* impf. *(s-)* (18. v., Dubrovnik) »isto, teturati, pokolebati se«. Stulićev *labećati,* koji označ'ije Budmani kao nepouzdano, sadrži *č* iz prezenta — *lebećat se, -betem* (Kosmet) »lelujati se, drhtati, talasati se (od pretiline)«. Ta varijanta je dokaz da je glagol onomatopejskog postanja.

Isto dokazuje i sufiks *-et-* (v.). Arbanasi posudise *lebetis* »zittere«, *leheti f* »Schrecken«. Ovamo idu možda i *lebediti se* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »ići dragovoljno (značenje slabo određeno)« i *lebdjeti, -lm* impf. (Vuk, subjekt *ptica)* »1° schweben, 2° (metafora) stajati nad nečim. > brinuti se, željeti, čeznuti«. Upor. još *lepetati* (v.) i *leptir.*

Lit.: AR) 5, 859. 944. Moskovljević, *NJ* l, 19. *Miklósié* 162. *SEW* l, 698. Matzenauer, *LF* 9, 192. *GM* 239.

Labin, gen. *-ina* m (toponim, Istra, 1275). Odatle etnik na *-janin Labinjanin* (istarska narodna pjesma) prema f na *-ka Labinka* (ibidem), pridjev na *-ski labinski.* Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz predrimskog *Albana,* koje se očuvalo u tal. izgovoru do danas. Početak *-ona,* koje može biti sufiks za izvođenje ili kao sufiks deklinacije s padežnim nastavkom, razvio se u *-in,* zacijelo preko *-yn* jednako kao u *Scardona > Skradin, Plomm < Flanona, Nona > Nin, Salonae* (f pl.) *> Solin,* slov. *Krmin* prema furl. *Cormons, Humin < Glemona.* Za *-yn* govori Konstantinova potvrda του κάστρου Ἀλβούνου, gdje je *o* prikazano kao *u*. Taj se razvitak mogao dogoditi u lokatīvu vlat. *Albone > *Albuni* po zakonu metafonije (prijeglasa). Ne može se pod izvjesno znati da li ide ovamo i *Labin* kod Splita, koji se piše *Lahena.* Ali bi moglo biti, jer se g. 1078. čita u Zvonimirovoj *charta spuria* u popisu sela i zemalja koje pripadaju crkvi *Sancii Georgu de Pillalo* (danas *Sućurač) : Cosice, Lasant, Oštrog, Biachi cum tota iurisdiccione castri Albana, Radosici et Smine quį site sunt circa montes, in montibus et sub montions Dubrave.* Kod Ptolomeja i Plinija mjesto *b* čita se *v: Aivona* = Ἀλούωνα prema *Albana* na *Tabuli* Peutingeriana, kod Ravennata i Guida. To može biti hiperkorektno prema vulgarnom lat. *lb, rb* za kllat. *lv, rv.* Potvrđen je još lat. etnik na *-ensis* u vulgarnom izgovoru *-ese: Albonessium* gen. pl. *(ČIL* III, 3049). Plinije ima sufiks u klasičnom liku *Albonenses,* ako je to isto. Korijen *alb-* »mons (?)« dolazi i inače u predrimskoj toponomastici i na Balkanu kao i na zapadu.

Lit.: ARj 5, 860. Krahe, *GN* 13. *Rački,* 114. *CD 2,* 11. 250-1. *Mayer* l, 38.

labirinat, gen. *-īnta* m (16. v. i danas kao učena riječ prema lat. čitanju gr. υ), pridjev *labirintskl* (18. v.) = *laberinat,* gen. *-inta* (prema tal. zamjeni *e* < υ), u pravom smislu i kao metafora. Gr. λαβύρινθος > tal. *labirinto = laberinto,* egejska riječ izvedena na predgrčki sufiks - ίνθος, od **labur* »kamen« (v. dalm.-rom. *lau, laticellé).*

Lit.: ARj 5, 860. *DEI* 2145.

lábra f (Dubrovnik) »usna«. Upor. slov. *labrač* m prema f *labrača, lábra* »geschwätziger Mensch«, *labrati* < njem. *labern.* Ovamo će ići kao pejorativno raširenje *labrda* f = *labrnja* (unakrštenje sa *brnja,* v.) »die Schlamme, Lefze, Lippe, usna«. Od lat. *labrum* > tal. *labbro,* furi, *lavri* [usp. i /a[3]].

Lit.: ARİ 5, 860. Budmani, *Rad* 65, 164. Štrekelj, *DAW* 50, 35. *REW*[8] 4863.

labud m (Vuk) = *lâbüt* (Dubrovčani) = *lebūt* (16. v. — 18. v., Lučić, Zoranie, Vetranie) »cygnus« prema f *labùdica* (Vuk) »ženka«, sveslav. i praslav. **olbndb* (prvobitno po deklinaciji r). Pridjevi na *-ыг labūdan* (B. Radicevie) »bijel kao labud«, poimeničen na *-jača labudnjača* (Plitvice), na *-jak labudnjak* »staja za njih«, na *-ov lăbudov = lăbutov,* na *j labudji* (hrv.-kajk., Jambrešić) = *labuti* (-r/ > -ć), na *-ski labūdskī* (Obradović), na *-ast làbudast.* Deminutivi na *-ii labudić* (18. v.) = *labutie,* na *-čie labučić* (Stulić), na *-če labuče* (Bosna). Prenosi se na imena domaćih životinja: *labuda, labudača, labùdica.* Postoji još varijanta u sufiksu *labed* (Ohrid) kao u bug. i polj. *labędź, s* pridjevom *labedov.* Sufiks *-ud* nalazi se u lit. *-andis: balandis* »isto«, s različitim korijenom. Variranje *le-* mjesto *la-* nalazi se i u rus. *lebedb* i stc'slav. *labedb.* Kako se odlikuje izrazitom bijelom bojom, općenito se uzimlje srodstvo s lat. ı *albuş,* ie. **albho.* Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Varijanta sa *-t* mjesto *-d* nalazi se u češ. i slvč. *labuť.* Upor. za tu varijantu u sufiksu *smudut* (v.) i germ. *albutis* > stvnjem. *alfiz = elfiz.* Germansko-slavenska leksička paralela.

Lit.: ARj 5, 860, 944. Hirtz, *Aves* 248-249. *Miklošič 162. Holub-Kopečný* 197. *Bruckner* 304. *KZ* 45, 44. *Mladenov* 268. *WP* l, 93. *Trautmann* 5. Charpentier, *KZ 47,* 175. Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. Jokl, *Unt.* 298. 300. *Boisacq*[3] 48. 1092-1093. Wijk, *ZSPh* 14, 9. Schulze, *KZ* 45, 287.

lábúra f (čakavci, 18. v.) = (sa metatezom) *rabula* (Istra) = *labora* (Istra) = *labor* m (Istra) »stupica za hvatanje ptica, sklopica, klonja, klopka, mišolovka, spružnica«.

Lit.: ARj 5, 861. 860. 12, 845.

läc m (Dubrovnik, Zore, Božava, Vodice) »zamka, Fallstrick«. Od tal. *lazzo* (mlet.) = *laccio* (toskánsko), od lat. *laqueus* > vlat. **laceiis* »isto«. Zbog *c* Budmani je mislio da je posudenica iz rum. *laț,* što je za Božavu nemoguće. Upor. arb. *laku* (sa članom, Ulcinj'i, pl. *legt e kālit* »konop« -(Zatrebač).

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 161. Budmani, *Rad* 65, 162. Cronia, *ID 6. REW*[8] 4909 *DEI* 2147. 2189.

läcmanin m (Vuk, 18. v., Crna Gora, Boka, *-in* sufiks za individuum) = *lăeman* (Cres) prema f *lăcmanka* (Crna Gora) »1° Nijemac, 2° Talijan, 3° stranac, 4° (Dubrovnik) psovka lukavu djetetu, 5° varoški dućandžija«. Deminutiv na *-če lacmānče.* Kol. na *-od lacmančad* f. Apstrakta na *-ija lacmànija* (18. v.), na *-stvo lâcmãnstvo* »tuđinstvo«. Pridjev na *-ski: lacmānskī.* Od njem. *Landsmann,* sa disimilatornim ispadanjem *n - n > 0-n.* Germanizam je došao u južne primorske krajeve preko saskih rudara u Bosni.

Lit.: ARj 5, 862. Tentor, *JF* 5, 210. *SEW* l, '682. Štrekelj, *DAW* 50, 35. 78.

läčan, f *-čna,* pridjev na *-ъn* (1463, Vodice, Istra, hrv.-kajk., čakavski, slov.) »gladan«, u štokavskom samo za pseto (Vuk), poimeničen na *-ik lačník* (Stulić), denominal *lačnívati, -nujem* (jedna potvrda) »gladovati«, apstraktum na *-osí lačnost;* deminutiv *lačahan* (16. v.) = *lačašan* (Stulić). Ovamo na *-en lačen* (Lika) »(metafora) visok, tanak, čovjek«. Stulićev *laćati* označuje se kao nepouzdano = *lakati, lacem* »gladovati« samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom i u *lakati se na što, za ničin (po-)* (Vodice) »polakomiti se«. Vjerojatno ide ovamo *laktêt, -im* (za nečim, subjekt *srce,* Kosmet) »imati sklonost, privlačnost k nečemu«. Apstraktum na *-ota lakota* f (Vodice) »glad«. Postverbal *lać* m (Stulić) »glad«. Praslav. korijen **alk-* istisnuše iz hrv.-srp. upotrebe sinonimi *glad* i *gladovati.* Očuvao se i stvorio leksikologijsku porodicu samo sveslav. i praslav. particip prezenta na *-omъ *a№-omъ: lakom* (Vuk) = *lakom* (ŽK) »habsüchtig, avarus«, proširen na *-ъn lakomán* (Crnogorska pjevanija) i na *-it lakomit* (Vetranić). Poimeničenja: na *-ьc lăkomac,* gen. *-omca* pored *lakótnac,* gen. *-omca* (Vuk) »1° lakom čovjek, 2° pretili četvrtak (Hrvatska), 3° veliki lijevak« prema na *-ica lakomica* f (također slov., podrumski termin, 17. v., ŽK, Smokvica, Korčula, hrv.-kajk.) »1° lakomo žensko, 2° lijevak (Crmnica, Krašić), 3° vranj, 4° žlijeb za vodu u mlinu, 5^ veliki prozor na štaglju kroz koji se sijeno baca, *6°* vrh raonika, *T* korito za pretočivanje vina, 8' (metafora odade) pijanica, *9'* flaches Holzscheit (Volosko)«, deminutiv *lakomicica.* I dalja pridjevska izvedenica *lakomán* poimeničena je na *-ica lakomnica* (Hrvatska) »transfusorium« = (sa *mn > vn~) lakovnica* (slov.)) na *-ik lakomnik* (Vodice) »lakomac«. Augmentativ na *-ina lakomima.* Apstrakti na *-ija lakomíja,* na *-osi lakomost = lakomnost* (M. Držić), na *-stvo lakomstvo,* na *-itina < -sk + -ina lakomština* (18. v.). Denominal na *-iti lakomiti se, -im* (Vuk) *(ob-, po-),* iterativ na *-va- -lakomivati se,* samo s prefiksima. Praslav. pridjev posudise Rumunji: *lacom* = s lat. *-osus > -os laçamos,* priľo'g *lacomeşte,* glagol *a lacomi,* apstraktum na *-ie lăcomie,* Arbanasi *lakëmes* »lakom«, s arb. sufiksom *-es < -elio, lakëmonj* (glagol na *-onj),* apstraktum *lat.ë.ni = lakemim* (s lat. sufiksom *-imen), lakomíce* »Trichter«, Madžari *lakoma* »gozba«. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Glagol je baltoslav. i praslav. **olk-,* lit. *alkti* »gladovati«, pridjev *alkanas* »gladan«, *išalkis* »glad«, stprus. *alkins.* Uporeduje se sa stir, *ole j ele* »rđav«, protiv čega je Meillet, koji uporeduje s arm. *khalicnam* »gladan sam«, *khalc* »glad«. Ie. je korijen **elk-* »gladan, rdav«, s prijevojem **olk.*

Lit.: ARj 5, 863. 884. 887. 888. 8, 383. *Mazurami* 579. Ribarić, *SDZb* 9, 162. *Elezovič* \, 353. *Miklošič* 159. *Holub-Kopečný* 198. *Bruckner* 306. *GM* 236. *W P* l, 159. Matzenauer, *LF* 9, 186. Meillet, *MSLP* 19, 174-177 (cf. *IJb* 4, 72). Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. Ljapunov, *IzvORJAS* 31, 31. si. (cf. *IJb* 12, 261). *AnzIF* 10, 49. *Tiktin* 884. Joki, *Stud.* 76. *Trautmann* 6.

laće, prilog (Budva, Ljubiša) = *latí* (Vuk, Paštrovići) »uzalud«. Od istog je korijena od kojeg češ. *lace* »jeftina roba, bon marché, économie« < **latja,* odatle pridjev *laciný < *laЦъnъ* »jeftin«, polj. *lacný,* prema Brückneru od *lat-* (v. *latiti)* sa sufiksom *j,* prema Zubatom od *lajati* (v.). Uporeduje se s lot. *lets* »jeftin«.

Lit.: ARj 5, 864. *Miklošič* 161. *SEW* l, 694. *Holub-Kopečný* 198. *Bruckner* 307.

laćimija f (Kosmet) = stsrp. *lakimija* (Dečanski hrisovulj, crkvena vrela, Aleksandrida) = *lakinija* (Domentijan) »hergela«; *m* mjesto *n* nastalo je zbog disimilacije tipa */ - -n > l - m.* Učena riječ. Od lat. *lacinia* > srgr. λακινία, ngr. - ιά »isto«.

Lit.: ARj 5, 884. *DEI* 2148.

lad m (17. v., jedna potvrda) = (sa deminutivnim sufiksom *-iça) ladica* (Hrvatska, ŽK), od *lađa* (također češ., polj. i mađž.), »kovčeg, škrabija, fioka, čekmedže, škrinjica, sanduk, kofan, skopnica«, odatle novi deminutiv s istim sufiksom *ladiaca.* Ovamo i rum. *ladă* i deminutiv na lat. *-uceus* > *-uță lauță.* Od njem. Laaí,deminutiv *Ladel* > *ladljin* m (ŽK) »fioka«.

Lit.: ARj 5, 864. *Miklošič* 159. *SEW* \, 682. *Tiktin* 885.

lada f (dubrovačko-dalmatinski pjesnici, čubranović, Lučić, Gundulić) »pjesnički naziv za udatu ženu, upor. prema pjesničkom nazivu za oženjenog muža *vojno«.* Ime žensko *Lađa* pored *Lađe* može biti i hipokoristik od *Vladislav,* upor. staro ličko prezime *Ladišić* za *Vladišić* od *Vladiša.* Denominal na *-ati ladati, -am* impf. (Vuk, Hrvatska, Karlovac, subjekt *djevojka)* »pjevati uoči Đurđeva dne idući od kuće do kuće«, nastao je zacijelo od prijevoja (refrena) *lađo (m)oj* (Vuk), *lodo le.* U značenju »suprug, -a« nalazi se u ukr. i rus." *lađo, lađa* i ukr. *laduváty* »pjevati svadbene pjesme«. Riječ je praslav. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. lit. *nu-aldéti* »erschallen«; *lada* se tumačila i kao praslavenska boginja ljubavi. Naziv potječe iz folklora. Dovodi se u vezu sa češ. *laska* »ljubav« (Miklošič), sa *lagoda* (v.), sa češ. *ladný,* sa lat. *Latana* i sa lik. *lada* »gospođa«.

Lit.: ARj 5, 895. *Miklošič* 159. *SEW* 1, 682. *Holub-Kopečný* 198. 199. *Bruckner* 305. *ASPh* 11, 118. *KZ* 51, 229. Liden, *KZ* 56, 223. si. *KZ* 42, 224. *RES* 19, 67. 68. Budimir, *AHID* 3-4, 181-211.

ladanje n (Zagreb, hrv.-kajk.) »selo (opozicija: grad, varoš)«. Pridjev na *-ski ladanjski* »seoski« (upor. naslov Derenčinove drame *Ladanjska opozicija).* Provincijalizam koji je neko vrijeme bio književna riječ zapada (osim Dalmacije). Toponim *Ladanje Donje* i *Gornje* (selo, Hrvatska, županija varaždinska). Početno /- je nastao iz *vi-,* upor. *láda, ladati* (ŽK), *Ladišić* (Lika) < *Vladišić; vladanje* je obilno potvrđeno u historijskim spomenicima kao prevedenica (calque) od srlat. feudalnog *dominium* (> fr. *domaine* > *domena, démonija* /Dalmacija/), za naziv teritorija (upor. *oblast,* v.) kojom upravlja *grad* »castellum«: 1450, 1457, 1486. *modrmko, ozaljsko, jastrebarsko (v)ladanje,* 1472. *v ladanju grada našega Ozlja meju Kupom i Dobrom, sudci ovoga vladanja* (1511, Bužani, Lika).

Lit.: ARj 5, 865. *Mažuranu* 579-580. Skok, *ASPh* 35, 343. si. Strohal, *NVj* 36, 49. si. Belić, *NJ* 1, 34. *Šurmin* 350. Maretić, *Savj.* 48.

ladonja f (Istra, narodna pjesma: *Mošćenice gradu, pred vama j' ladonja)* = *ledona* (Istarski razvod, prijepis 16. v.) = *ledōnja* f (Cres) = *lodonja* (istročakavski) »košćela, koprivić, fanfarikula, ceitis australie«. Od istroromanskog *lodano* pored *ledono,* od zapadno-romanskih jezika još u kat. *lledo.* Upor. još slov. *landon* m (Šulek). Izvodi se od gr. λωτός > lat. *lotus* > tal. učeno *loto* »isto« s pomoću augmentativnog (pridjevskog) sufiksa *-cneus: *lotoneus; -eus* je kao u **įageus* > tal. *faggio.* S tim sufiksom potvrđeno samo u Istri, dok kat. *lledo* < lat. **lotonem* sadrži čist augmentativni sufiks *-o,* gen. *-onis.* Prema *(p)lidone,* port, *lodão* moguće je izvoditi istro-romanske oblike i njihove čakavske reflekse i od lat. *unēdo,* gen. *-onis,* prošireno sufiksom materije *-eus* (tip **fageus* > *faggio}: *unēdonea* (disimilacijom *n - n* > *l - n).*

Lit.: ARj 5, 866. Tentor, *JF* 5, 210. *Šurmin* 33. *REW*[3] 5131a. 9068. Schuchardt, *ZRPh* 24, 420. 35, 76. Štrekelj, *DAW* 50, 36. *DEI* 2272.

ladrija f (Istra) »ulaz u kuću (?)«. Značenje bi trebalo bolje utvrditi. Učena tal. riječ sa sraštenim članom *l'atrio* < lat. *atrium* »glavni dio rimske kuće«, riječ etruščanskog podrijetla, unakrštena sa *ater* > tal. *alerò* »taman, skůr«; *dr* < *tr* predstavlja mletačku sonorizaciju. Nesigurna je etimologija.

Lit.: ARj 5, 866. *DEI* 351.

ladrûn m (Istra) »neka bubuljica što živi na brezama, rhynchítes betűied«. Prema Budmaniju od tal. *ladrone* < lat. *latro,* gen. *-onis* »lupež«. Semantički razvitak nije jasan, ako je etimologija ispravna. Na *-ošiti* (v., tip *tetošiti)* u šatrovačkom jeziku (argot, zidari u Sirinići) pored *-osati* (tip *žigosati)* imperativ *ljadroši* »ukradi«, part. perf. akt. *ljadrosao* »ukrao«. Zabilježena je i varijanta *ljadrožiti.* Denominai od tal. *ladro.*

Lit.: ARj 5, 866. Trojanović, *JF* 5, 224. Grünenthal, *ASPh 42,* 317. *REW** 4931. *DEI* 2150.

ladvîca f (čakavski, Istra, Kastavština, Fužine, Vrata, Hreljin, Škrljevo, Grobnik, Bakar, Križišće, metateza prema slov.) = slov. *lavdica,* deminutiv *lavdíči:a* »ševa koja ima krunicu na glavi, za razliku od *strnad* (»ševa koja pravi gnijezdo na zemlji od šmrike«)«. Stara posuđenica iz dalmatsko-romanskoga i istarsko-rom. *alauda,* dok je još postojao dvoglas *au* prema novijoj *lodula* (Poljica, Dalmacija), od tal. *allodola,* furl, *lodule* (sa *au* > *o).* Stariji oblik istisnut je od mlađega i u slov. *Iodica,* kako češće biva kod naših starih romanizama; *alauda* je prema Marcelu Empiriku galska riječ. Upor. glede deminutivnog sufiksa *-ica* fr. *alouette,* tal. *allodola.*

Lit.: ARj 5, 866. Hirtz, *Aves* 250. 264. *Pleteršnik* 1, 502. 528. *Miklošič* 161. *SEW* l, 695. Štrekelj, *DAW* 50, 65. *REłV* 313. *DEI* 133. *FEW* 58.

lädž m (Dubrovnik) = *lad* (Perast) »prid, tal. *agio* (koja se kod nas obično izgovara na fr. *ažio* kao i kod Nijemaca)«. Iz tal. *àggio* (1556) —. fr. *agio* (1679), sa aglutinacijom člana. Trgovački termin iz tal. kao *skontro, skontracija,* u stnjem. također sa sraštenim članom *lagio* (1694). Tal. *aggio* potječe iz gr. αλλαγή »échange«, od αλλά™ »échanger«, od ἄλλος »drugi«.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 12. *DEI*85-6. 89. *Weigand-Hin* 28.

lađa f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **oldija,* »1° prvobitno iz jednog drveta izduben čamac, monoksil (Pliva, Bosna), *2" loja* (Jelsa, Hvar, Vis) gajeta, bocka, ribarska brodica za ljetni ribolov tratama, sa jednom palubom na pramcu (Hraste)« = *laja* (Korčula) »čamac plosnatog dna« = *lađa* (Krk) »iz trupla drveta, monoksil« = (po deklinaciji *u) ladva* (Belostenec, Hrvatsko primorje). Glede značenja upor. *copul.* Deminutivi na *-ica lajdica* (Gospić, Perušić, tkalački termin) »čunak« = *ladica* (Vuk), *ladica* (također bug. *ladiica)* < **ladijica* (propalo zbog homonimije sa *ladica* (v.). *Lađa* je i toponim, kao i poimeničenje na, *-jak Ladvenjak* od nepotvrđenog pridjeva **ladven.* Tu može biti i terenski naziv, metafora »kopanja«, jer je i to *lađa* prvobitno značila (u ie.). Upor. polj. *Lodź.* Augmentativi na *-ina ladina, ladurina.* Pridjevi: na *j lađji,* na *-ьn lađan* (jedna potvrda, 18. v.), na *-eri ladení* (Vuk), poimeničen na *-ica Lodenica* (toponim), na *-jak ladènjăk* (neologizam) »most na lađi«, na *-in ladin.* Radna imenica na *-ar lađar,* gen. *-ára* (Vuk, 18. v.), s pridjevima na *-ev lađarev,* na *-ski làdārskí.* Sinonim *brod* potiskuje *lađu* iz upotrebe. U Kosmetu se *lađa* govori još samo u poredbi *krava, žena kaj lađa.* Riječ je kulturni izraz. Arbanes; posudiše iz hrv.-srp. *lagjë* f, Mađžari *ladik.* Postoji lit. *eldija* »čamac«, dan. i norv. *olde* »kopanja«. le. je korijen **aldh-* »Trog, Welle«. Upor. stnord. *alda* »Welle, Wellenflut«.

Lit.: ARj 5, 866. *Elezović* 1, 350. *Miklošič* 221. Berneker, *JF* 31, 407. *Holub-Kopečný* 209. *Bruckner* 310. *WP* l, 92. *Trautmann* 6 *GM* 231. Meillet, *RES l,* 5-8. Rudnički, *SO* 14, 232. sl. (cf. *IJb* 22, 300). Scheftelowitz, *KZ* 56, 175-176. Mikkola, *RFV* 49, 270-280. (cf. *AnzIF* 21, 86). Liden, *AnzIF* 21, 133.

läf m (Vuk, narodna pjesma, Kosmet, Hercegovina, objekt uz *metati, uzeti)* »razgovor, hvastanje, laganje«. Složenica *lâk muâbet* (Kosmet) »lakrdija«. Denominal na *-iți lăfiti (se), -im* impf, *(po-)* »voditi nevažan razgovor«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *laf,* u prasrodstvu sa sanskrt. *lapati,* 3. 1. sing., »brblja, tiho govori«) iz terminologije društvenog saobraćaja: rum., bug. *laf,* arb. *laf* m, *lafe* f, čine. *lafe* f, ngr. λάφι. Fraza *laf metati* (Hercegovina) prevodi točno ngr. κόφτειν λάφια »brbljati«.

Lit.: ARj 5, 868. *Elezović* 1, 356. 2, 97. *Miklošič* 159. *SEW* 1, 683. *GM* 233. *Lokotsch* 1287. Matzenauer, *LE* 9, 186. *Mladenov* 271. *Pascu 2,* 146., br. 687.

lafa f (narodna pjesma, Boka) = *ulafa* = *uleva* — *ulcfa* »plata za službu«. Deminutiv na *-ica iilafica* »kleiner Gewinn«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pi. *"ulūfa* od sing, *alef,* tur. *ülüfe, alafa)* iz turske službene terminologije: rum. *leafă,* bug. *lefé* pored . *ulefé,* arb. *ylef* pored *ile},* ngr. λούφες.

Lit.:' ARj 5, 868. *Miklošič* 159. *SEW* l, 683. *Lokotsch* 2132. *Mladenov* 273.

lafar, gen. *-fra* m pored *latra* f (Belostenec) »avis allectrix«.

Lit.: ARj 5, 868'. *

lafor m = *lajfer* (Bastaji, Daruvar) »ime psu«. Od njem. *Läufer.*

Lit.: ARj 5, 868. 877.

ț

lagäb pored *lagăp* m (Kosmet) = *galabija* f (Skopsk. crna Gora, Skopsko polje, s metatezom *l - k > g - l)* »1° nadimak, 2° prezime«. Bf.lkanski turcizam arapskog podrijetla ar. *lakab* > tur. *lagap)* iz službene terminologije: arb. *lagàp* pored *galap.*

Lit.: Elezović l, 350. *GM* 234.

lagati, *laž m* impf. (Vuk) == *lagati* (Kosmet, ŽK) *(do-, iz-, na-, ob-, po-, pro-, s-,* sa-), sveslav. i praslav **hg-,* »mentiri«, prema pf. *làgnuti, -ēm* (narodna pjesma, 16. v., jedna potvrda), *Ialiti, -ìm* (šaljivo, Vuk). Iterativ *-lagívati, -lägujem, -lašujem* (Vuk), *-lažívali,* samo s prefiksima. Ovamo deminutiv na *-kati laskati* (Stulić) »krasti*. Radne imenice, na *-io',* stcslav. *ložb* m »πλάστης, fictor«; prošireno sufiksom *-ьc lażac,* gen. *lasca* m prema f na *-ica lasica, läžica* ».Γ jašterica, 2° čibuIjica na jeziku od laganja (Sarajevo)«; na *-ov* < madž. *-ó lazov,* gen. *-óva* (Srbija) = *lažov* (Kosmet), s augmentativom *lažovma* (Kosmet) i pridjevom *lažovskí* = *lažôvski',* na *-ara lázara* (južna Dalmacija), hipokoristik *lažo* = *laza* m (18. v., Vuk; < stcslav. *Iъгь* + hipokoristićki nastavak *o-1-à),* s grčkim prefiksom za pojačanja *paralaža',* na *-hk lažak,* gen. *-ška* m (Dubrovnik) »marac, mare, marač, marat«, na *-ač oblagač* (Crna Gora, Riječka nahija). Pridjevi na *-ьn lažan* (Vuk, i u drugim slavinama), proširen na *-jiv lažnjii'* (Istra), na *-iv laživ,* poimcničen na *-ьc làiivac,* gen. *-īvca* m (također stcslav. i rus.) prema f *lazi-cica* (također m), s augmentativom *laživčina,* i na *-ost laživōst* f, na *-ljiv lažljiv* (Vuk, također slov. i bug.), poimcničen *lažljivac,* gen. *-īvca* m prema f *lažljivica* i *lazljivko* m (Kosmet), na *-av lážav* (Vuk, Crna Gora). Na *-alo lagala* n pl. »oruđe za laganje (izmišljena riječ u narodnoj poslovici)«. Apstraktumi: *laž,* gen. *laži* f (po deklinaciji *i; a* je generaliziran u svim padežima, prema češ. *lež,* gen. *lži)* = *laža* f (Marulić, Dubrovčani, Hektorović) = *laža* (Kosmet), *laška* f «djetinjarija, lakrdija«, *laštvo* (16. v.), na *-arija laganje* f pl. (Vuk) »laži«. Postverbal *laga* f (19. v., samo u poslovici). U imperativnim složenicama *lažitorba* (Istra, Hrvatska) »lažac« i *laži-* »pseudo-« u *lažibiskup, lažibog, làžicar* (Njegoš, Ljubiša, 18. v.). Glas *a* je nastao iz poluglasa *ъ.* To se vidi i iz *ožujak,* gen. *ožujka* m »lažak, mart«, gdje je *o* nastao iz / < **loiuj,* pridjev poimeničen na *-bko.* Glede pridjevskog sufiksa *-uj* upor. *voluj-ski* (v.) i češ. *lež* prema *lháti.* Mart je nazvan tako zbog nestalnog vremena. Upor. *laga pròlagã* (Otok, Slavonija) »ožujak«. Praslav. je glagol niži prijevoj *hg-* prema ie. **leugh-* u got. *liugan,* nvnjem. *lügen.* Slavenski se prijevojni štěpen nalazi i u stvnjem. *lugī,* nvnjem. *Lüge,* čemu i po deklinaciji točno odgovara /526. Germanskoslavenska leksička paralela.

Lit.: ARj 2, 603. 4, 214. *5,* 918. 939. 871. 935. 940. 938. 868. 870. 942. 943. 8, 386-381. 391. *Elezović* 1, 351. 2, 97. *ZbNŽ* 2,96. *Miklósié* 174. *SEW* 1, 751. *Holub-Kopečný* 204. *Bruckner* 309. *WP 2,* 415. *Trautmann* 163. *Aūadenov* 281. *WuS 12,* 60-61. Jagić, *ASPli* 4, 386. Matić, *HJ* \, 14. Hirt, *PBB* 23, 335.

Lagator m (Srbija, Podrinski okrug), naziv čestice (njem. *Flurname,* fr. *Heu- dii).* Dočetak *-ator* je kao u *Palator,* prijelaz na Drini, i kao *-itor* u *Durmitor* (v.), naziv uzvisine (oronirn). To su rumunjski glagolski 'pridjevi *-ator* m prema f *-aware, -itor* m prema f *-it.oare* < kllat. *-atorius, -itorius,* od glagola *a lega* < kllat. *Ugare* (v. *Ligáiig, a pala* < kllat. *perlavare, a durmi / dor- · '* kllat. *dormire.* Ti se nazivi objašnjavaju kretanjima srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj 5, 873.

lagav, gen. *-gva* m (hrv.-kajk., Istra; pored *lagva* f »sud, bačva, bure«, slov. *lagcv,* gen. *lagve* f »Flasche«, *lagev,* gea. *-gva* m (istočna Štajerska) »Weinfass« pored *lógva.* Deminutivi na *-ica lagvića,* na *-ić lagvić,* složen sufiks *-ič ·':- -bk > -ićak lagvičak,* slov. *lagviček.* Radna imenica na *-ariis > -ar lagvar.* Nalazi se u svim slavinama osim u bugarskom. U hrv.-srp. nepoznata je riječ u štokavskim narječjima. Kao *leden* (v.) potječe iz gr. Xáyjvoς > lat. *lagena* (za *e* < gr. υ upor. tal. *gesso),* deminutiv *lagellum,* mediteranskog podrijetla preko bav. *lägen,* -njem. deminutiva *Lagi, Lägel, Legel* < stvnjem. *lagello* iz doba Karolinga. Izmjena dočetka u slavinama *-y,* gen. *-ъ c* prema njem. *-en, -el* nastala je odatle što je posudenica po analogiji istoznačne *Ььcy,* gen. *Ьъcь e > bačva* ušla u deklinacijų *ū.* Upada ipak u oči prijelaz femininuma u maskulinum *lagva > lagav.*

Lit.: ARj 5, 873. *Pleteršnik* 1, 496. *Aiiklošič* 159. *SEW* 1, 685. *Bruckner* 305. Jagić, *ASPh* \, 159. *DEI* 2150.

lagnjica f (Rijeka) »goruće drvo«. Možda je poimeničen pridjev na *-tea.* Upor. slov. *lagen, f lagna* »leicht, bequem« i imena otočića (školjeva) *Laganj, Lagnjići.*

Lit.: ARj 5, 873. *Pleteršnik* 1, 495. Skok, *Slav.* 63. 122.

lägoda f (17. v., Istra, upor. slov. *lagod* f i *lagot* f), *nèlagod f* (Vuk), praslav. apstraktum na *-oda* (upor. *sloboda, razonoda,* v.) »udobnost, komotnosu. Pridjev na -;: *lagoj* (hrv.-kajk. i slov.) »rdav«, na *-ьn lagodan* (Baraković) *(ne-)* »ugodan, udoban« = *logeden,*

određeno *logyedni* «zao« (Bednja), poimeničen na -osi *lagodnost* (17. v.) *(ne-),* (sa *t* mjesto *d* prema *dobrota, divota,* ukr. i slov.) *lagotan* = (sa *g > h) lahoten* (hrv.-kajk.). Denominal *logodiți (pri-), ulagoditi* (Vrbnik). Ovamo zacijelo ime ličkog plemena i sela u Lici (15. i 16. v.) *Lagodušići,* na. *-ić* od **lagoduš,* na *-uš* (v.). Rumunji posudiše *a logodi* «spendere, zaručiti«, s poimeničenim pridjevom ž. r. *logodnă* f = sa lat. sufiksom *-entia > -ință logodință* »zaruke«, *logodnic* »zaručnik«. Rumunjski Semantem je značajan, razvio se iz značenja »convenire«, kakvo je u vrbničkom statutu: *Krcane i otočane se jesu tilagodili* »nagodili«. Ie. veze nisu pouzdano utvrđene. Korijen *lag-* možda je u vezi s lat. *langueo, laxus,* koji je dobro potvrđen u ie. jezicima. Prema Brückneru sadrži korijen *la-* koji je u ćeš. *láska* »ljubav, *laskati* (v.). Prema Scheftelowitzu je u prasrodstvu s lit. *palùgnas* »schmeichlerisch, gefällig«.

La.: ARj 5, 873. 7, 890. *Mazurami* 581. *Pleteršnik* 1, 496. *Miklošič* 159. *SEW* 1, 684. *Holub-Kopečný* 198. *Bruckner* 305. *Mladenov* 268. *WP г,* 713. Zubatý, *ASPh* 16, 397. Scheftelowitz, *KZ* 53, 257. *Tiktin* 921. Buga, *RFV* 71, 50-60. 464-471 (cf. *IJb* 3, 150 i *JF* 3, 201).

laguć m (Brod) »(mlinski termin) dolnjak, žrvanj«.

Lit.: ARj 5, 874.

lägum m (Vuk, narodna pjesma, 18. v., Kosmet) »1° podulji prokop ispod zemlje, 2° mina, 3° u brdu iskopani podrum za vino (Srijem)«. Denominal na *-ati lagimıati, -ãm* »minirati, dizati u zrak«. Radna imenica na *-džija lagumdžija* m (18. v.). Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *lağım* < gr. λαγών »Höhlung«) iz vojničke terminologije: rum. *laguni,* bug. *lāgām,* arb. *lagern — lāgam* (Gege), cine. *lăganie* f, ngr. λαγούμι.

Lit.: ARj 5, 874. *Elezović 2,* 525. *Miklošič* 159. *SEW* 1, 685. *Mladenov* 268. *Lokotsch* 1288. *GM* 231. Matzenauer, *LF 9,* 186. *Pascu 2,* 146., br. 691.

lahati, *lakam* impf. (Stulić, Dubrovnik) *(do-, iz-)* »1° celeriter egredi, 2' brzo hoditi uopće (podrugljivo), 3° pretjeravat!, 4' (refl.) lakomiti se (Hercegovina)« prema pf. *lahmiti (se), -em* (Baraković) »uhvatiti, uzeti, zgrabiti« = *lãhniti, -im* (Vodice) *(za- se)* »nagnuti se, vinuti se, pasti«. U Vodicama s varijantom *a — e léhati (se), -šen* pored *-han* (objekti *granu, okno, vrata, travu, dasku, z-, za-)* »amo-tamo tresti, gibati, njihati«. Na *-alo tahalo* m (južna Dalmacija) »koji pretjeruje«; *lehalo* m prema f *lehalica* (Vodice). Martiću *lehati se* znači »dražiti se«, Vuku na *-injati le(h)injati, Uhtnjam* »čamiti, carnati, čaminjati, -unjati«. U jednom pismu P. Bakica (1539) 3. 1. sing. prez. *loha* »hoće, želi« (subjekt *car): laha sinu na pomoć poći.* Kako se na tom mjestu *laha* može prevesti i sa »hiti«, ide zajedno sa *lahati* u Dubrovniku. Oscilacija *la-, le-* upućuje na onomatopejsko postanje. Zbog toga ide ovamo na *-or* (upor. *žamor, žagor) làhor* m (19. v.) »tihi vjetrić, povjetarce, briše«, s denominálom *Infioriti, -im* (Vuk) = (sa *h > v) lavoriti.*

Lit.: ARj 4, 214. 5, 875. 959. Ribarić,. *SDZb* 9, 164. Ivić, *JF* 18, 319. *PPP 5,* 136.

läik m (16. v.) = *läjik* (Dubrovnik) »1° svjetovnjak, 2° sluga fratarski, 3° idiota, 4° (kao internacionalna riječ) nevješt u znanosti«. Učen poimeničen gr. pridjev na - ιϰός λαϊϰός (od λαός »puk«) = lat. *laicus* > tal. *laico.* Pridjev na *-bșk la(j)ički.*

Lit.: ARj 5, 875. *DEI* 2153.

lája f »ime crnoj ovci (Bruvno, Bosna, Dobroselo, Lika), crnoj kozi (Bastaji, Daruvar)«. Posudenica iz rumunjskog: rum. *laiu* »crn«, složenica) *(pae) bucalae* »crna usta«. Vjerojatno ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha u našim zemljama. Pridjev *lăjast* (ovca) (Dobroselo) »crn«. Na *-in lajin* m »ime ovnu (Kurelac)«, na *-iš* ni, *-isa lájím,* na *-ica lajica* »ime ovci« (Vetovo, Požega), na *-ka lajka* »ime ovci (Kurelac)«, na *-ko lajko* m »ime konju«, hipokoristik na *-o lajo* »ime ovnu« (Istra, Kurelac), na *-čan lajčan* (Vetovo). Balkanska pastirska riječ vjerojatno ilirotračkog podrijetla: arb. *laj.* Taj pastirski naziv prošiüše rumunjski pastiri preko moravskih Valaša u češki i preko Moldavije u ukrajinski.

Lit.: ARj 5, 877. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *IJb* 13, 161). Skok, *ZRPh* 36, 641. si. Jokl, *Unt.* 172. 236. *REW** 4806. *GAI* 235. *Miklošič* 159. *SEW ì,* 686.

lajati, *-ēm* impf. (Vuk, subjekt *pas) (do-, iz-, na-, o-, ob-, za-),* sveslav. i praslav., »1° latrare, 2° (preneseno na čeljade, pejorativno) brbljati, calumniare«, iterativ na *-va-la javati,* samo s prefiksima, prema pf. *lanuti, lánem (iz- se).* Pridjevi na *-av Vajav,* poimeničen na *-ьc* m prema *-ica läja'OC (ob-)* prema *läjavica* (17. v.) = na *-ka oblajavka,* na *-če lajavče* n (Kosmet) »1° pseto, 2° opako čeljade«, na *-äst läjast.* Postverbali

laj, gen. *laja* (18. v., jedna potvrda, Kavanjin) i *laja* f (Vetranie) nisu ušli u jezik. Apstraktum na *-ež lavež* pokazuje *v* mjesto *j* od **laješ,* koje nije nigdje potvrđeno. Ostale se izvedenice prave od dviju osnova *laj- i lav-*. Od prve je još radna imenica na *-lac,* gen. *-aoca läjalac* prema f *läjalica,* upravo poimeničen part. perf. akt. ·— augmentativ na *-otina lajõtina* (Istra) = *lajõtina* m, f = na *-uš* (upor. *gladuš) lajuš,* gen. *lajūša* (Istra). Na *-ka lajka* f (narodna zagonetka) »nešto što laje«. Od *lav-: lav* f (16. v., Dubrovnik) = *lava* f (16.). Ti apstrakti dobiveni su od *lavež* ispuštanjem sufiksa *-ež.* Radna imenica na *-ьc lavac,* gen. *-vca* (Stulić) »brbljavac«, denominal na *-iti laviti* »brbljati», deminutiv na *-kati lăvkati, -čēm,* od *lajati.* Osnova *lav-* je samo hrv.-srp. Nastala je zamjenom / > *v* kao u *rukovet* < **rukojet* i kao oscilacija u toponimima *Lojišće* za *Lovište* (Dalmacija), *Motajica* za *Motavica.* U našim tekstovima pisanim crkvenim jezikom *lajanje* znači »zasjeda, busija«. Značenje te riječi očuvano je još (na *-katı)* u češ. *lakára* i *lakač* u oba lužičko-srp. U nás je propala zbog homonimije sa *lajanje* »lavež«. Baltičke se paralele razlikuju od praslav. time što nemaju raširenja *-ja-:* lit. *lóti,* lot. *lãt* »lajati«. Ie. korijen */α- oponaša zvuk. Onomatopeja je. upor. lat. *lamentare,* kod nas internacionalna riječ *lamentirati.*

Lit.: ARJ 2, 604. 4, 214. 215. 5, 876. 877. 878. 899. 927. 8, 381-382. *Elezović* 1, 224. *Miklošič* 158. 427. *SEW* l, 686. 687. *Holub--Kopečný* 199. *Bruckner* 305. *WP 2,* 376. *Traminomi* 148. *Mladenov* 271. Vaillant, *RES 22,* 190. Scheftelowitz, *KZ* 56, 173. 209. Obnorskij, *ZSPh 4,* 260. Hirt, *PBB* 23, 334. *GM* 240. *Boisacq*[3] 550.

lájbac, gen. *-pea* m (Bosanska Krajina) = *lājbak,* gen. *-aka* pored *lãjbac,* gen. *-aca* (ŽK, Lika) = *lajbič* (Vodice) = *lajbek* pored *-ec* (hrv.-kajk.) = slov. *lajblec* »prsluk, krožat (Dalmacija), fermen«. Od njem. deminutiva *Leibel* --= fr. *corset* < lat. *corpus* > *corps* + deminutiv *-ittus* > *-et* > *kro̵žat.* Interesantna je zamjena njem. deminutivnog sufiksa *-él* > *-ьc.*

Lit.: ARj 5, 877. Ribarić, *SDZb* 9, 162. *SEW* 1, 717.

lajha f (glagoljski rukopis, 15. v.) »prijevara«. Radna imenica na *-ar lajhar* (hrv.-kajk.) »varalica«. Apstraktum na *-arija laj harija* f. Denominali na *-ati lajhati, -am* (15. v.) »varati«, na *-ariti lajhariti, -im.* Nalazi se još u slov. i češ. Od srvnjem. *leichen, leichoere* »isto«.

Lit.: ARj 5, 877. *Miklošič* 159. *SEW* l, 686.

lajno n (Istra, čakavci) = *lajan,* gen. *-jna* (15. v.) = *lanje (guskino* ~, Mikloušić, 1821), sveslav. i praslav. **lajbno,* »pogan (goveđa), balega«. Od južnoslavenskih jezika još u slov. i bug., u hrv.-srp. potisnuto od sinonima balkanskog podrijetla *balega* (v.). Pridjev *lajnen* (16. v., Dubrovčani). Prvobitno je pridjev na *-ьn* poimeničen u m. i sr. rodu od ie. korijena **lei-* »mazati«, u prijevoju **loi- : *loi* ino* »ono što se slijepilo«. Upor. sanskrt. *loyale* »lijepi se«, stprus. *laidis* »glina«, lat. *Ūmus* »blato« i njem. *Leim.*

Lit.: ARj 5, 878. *Miklošič* 159. *SEW* l, 687. *Holub-Kopečný* 201. *Bruckner* 306. *Mladenov* 269.

läjt m (ZK, ŽU, Banija) = *läjt* (slov., Bela krajina) »velika vinska bačva«. Deminutiv na *-ič lajtić* (Samobor) = /đ/r/č (slov.). Od srvnjem. *Leite* f, *Leitfass.*

Lit.: ZbNŽ 17, 20. *Pleteršnik* l, 497. Skok, *ASPh* 33, 364. *Weigand-Hin 2,* 52.

lak[1] m *(japanski* ~, *kitajski* ~, Šulek), internacionalna riječ koja je prodrla preko njemačkog u naše gradove u 19. v., = *laka* f (Marulić) < tal. *lacca* »vrsta pokostą od smole«. Podrijetlom iz sanskrt. *lakša* »naziv bezbroja kukaca cocca ilicis, od čega se dobiva«. Sanskrtska riječ je brojnik 100.000. U Evropu je došlo preko perz. *ìakk, lak,* odatle njem. *Lack,* a odatle opet k nama. Složenica *lakmus* m (Šulek) »crvenkasto-plava biljna boja« je njemačka riječ koja sadrži u drugom dijelu nizozemsko *moes* = njem. *Mus* »kasa, jer se bilje svari 'u debelu kašu da se dobije boja. Denominali na *-ovati lakovati .* = na *-irati lakirati.*

Lit.: ARj 5, 882. 884. *Lokotsch* 1295. *Weigand-Hirt 2,* 4-5.

lak[2] (Vuk) pored *lăgak,* sveslav. i praslav. pridjev **lbgokb,* »levis, facilis (protivno *težak,* v.)«, obrazovan sufiksom *-tk* (kao *sladak),* od praslav. korijena *hg-* > *lag-*. U komparativu se gubi sufiks: *làglji* pored *lakši, polakši* i Marulićev prilog *klanje* (dva puta) < **lahnje* (s metatezom i *gn* > *hn).* Početno *-k* u *lak* nastalo je iz *gk* > *hk.* Deminucija je bogato razvijena: na *-altan* > *-an, -ahna lâgahan* (15. v.) > *lagaan* ·> *lagan,* s apstraktumom *lagahnōst* f i prilogom *polàgahno,* na *-ahat, -ahta lagahat* (16. v., čakavci), na *-ašan, -asna lagašan* (18. v.), na *-bk lagačak, -čka* (Vuk) = (sa *k* mjesto *g* analogijom od *lak) lakačak, -čka* (Kosmeț), na *-ačak, očka lagáčak* (Srbija), na *-ūhan, -uhna lagūhan* (Vuk, Hercegovina =

(sa *hwi* > *n) lagun,* na *-uSan, -usna lagúšan* (Vuk) = *lagūšan* (ŽK). Apstrakta na *-yńi: lagmja* f (čakavski, također prezime, Istra) = *lagînja* (Vodice) »polakšanje, polastica« (protivno *teginja,* ŽK) = stcslav. *lagyńi,* na *-oca lakoća* (17. v.), na *-ota* potvrđen u pridjevu *lakatan (olakotna okolnost)* i u denominalu pf. *lakotiti (iz-, o-, ob-)* prema impf, na *-va-izlakoćivati, -koćujem, -ćivam* (Dubrovnik, Stulić); *olakotan* može se tumačiti i od *olakoćan, -ena* prema *tn* < *ćn.* Apstraktum na *-ina* od komparativa *laksina* (17. v.) »lakoća« = *lahuna* = (sa *kš* > *kč) lakeina* (15—17. v.). Apstraktum na *-si* (upor. *vlast) lakost* f (iu drugim slavinama) pored **last,* koji je potvrđen samo u pridjevskoj izvedenici na *-ьn lăsan, lama,* komp. *lăSnji* (Kosmet) i u prilogu i *lašću* (Crmnica) »s lakoćom«. Praslav. korijen *hg-* poimeničen je na *-ьc* u *lažac,* gen. *lasca* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvca na prednjem i zadnjem kraju samara da bi između njih teret lakše i ljepše stajao«. Od *lak* je *lakac,* gen. *-kca* (Crna Gora, Vuk) = na *-it latać,* gen. *-Uà* »čovjek brz na nogama« (također prezime). Upor. komp. prilog *laže* = *laž j* »lakše«. Od imenice **hga* u drugim slavinama u stcslav. lokatīvu *Iьгг* nastadoše (kao u *tribe* = *trijebe mije)* češ. *nelze* i *polza* »korist« (Obradović) u crkvenom jeziku, u narječjima pridjev na *-ьn* u sr. r. *lažno* (u *nimam* ~ ŽK, čakavci 16. v.) »nemam vremena« = *m mi lažno* (Cres, Krašić, Hrvatska) = *lezno* (Omišalj) = *lozno* (Dobrinj i na Krasu) = (Zoranić) *nalazno* »na dokolici, na tenani«. Odatle poimeničen sr. r. *lažno* (Istra) »otium«, m pl. *lažni* (dva Dubrovčanina, 16. v.). Prilozi: *lako, lagano, polako, polagano,* odatle na *-ica polăkica* (Kosmet) »sporo žensko čeljade«, deminutiv *polagačko* (Kosmet) = *palacko, popolako, najlak, ponajlak, polagigano, polagačice, lakom* (Vuk Boka) »umalo«, *slaka* (ŽK) »jeftino«, odatle pridjev *slak* (ŽK) »jeftin«. Denominali: inhoativ na *-nuti lagnuti, -něm* (ugarski Hrvati, Jačke) = *laknuti, laknēm* (Srbija, Šapčanin) »postati lakim« = (sa *gn* > *kn* > *hn,* upor. *lahka) odlahnuti* pored *odlàknuti, odlakne* = *laknuti* (Piva-Drobnjak) = (sa *hn* > *n) odlanuti, odlane.* Denominal na *-ati* tvori se od komparativa *lakši: lakšati, -ām* (18. v.) *(o-, ob-, od-)* = *lakšati* prema iteratīvu na *-va- -lakšávati, -laksavam* sa čitavom leksikologijskom porodicom *oblakšaj, oblakšalac* prema *-lica, oblakšavati, oblakšavalac* itd. i s postverbalom *lakša* f (18. v.) »oblakšavanje«, raširenim na *-ica olakšica (ob-, po-),* (sa *kš* > *kč) lakčati, -ãm* (16. v.) pored *oblakčiti.*

Pridjev *lak* kao prvi elemenat veoma je raširen u složenicama od sintagmi: *lakònog* (Stulić), *lakoruk* (Šulekov neologizam), *lakokril,* odatle *vila lakòkrilka, lakòsrd* (Srbija), *lakòuzd, lakomislen,* s apstraktumom *lakòmislenost, lakouman,* odatle *lakòumnost, lakovjeran* (18. v.), odatle *lakovjernost.* U baltičkoj je grupi praslav. korijen *hg-* zastupljen nazalnim infiksom i sa Ê mjesto ь: lit. *lengvas, lengvus* »lagan, spor, blag«, lot. *liegs* »lagan, leicht«. Ie. korijen **leguh-* nalazi se u arijskoj i evropskoj grupi: lat. *levis.* Prema gr. ἐλαχύς predstavlja *hg-* ništični prijevojni štěpen. Praslav. je inovacija dodatak sufiksa *-ko* prema sufiksu *-to* u arb. *leh, lehëtë* »isto« i njem. *leicht,* sanskrt. *raghú-* »lak, brz, neznatan«. Prilog *polagano* izgledao je Mlečanima karakterističan za naše Hrvate iz Dalmacije. Odatle *polegano* u sjevernotalijanskim narječjima, jednako kao i *greben* za školje. U Dubrovniku *olakšati* zamijenjen je romanizmom iz starog dalmatskog *od(d)libati* < **adleviare* > fr. *alléger.*

Lit.: ARj 3, 627. 5, 878. 873. 874. 875. 882. 891. 884. 887. 931. 7, 371. 413. 8, 382. 383. 385. 554. *Mažuranić* 586. Miletićy. *SDZb 9,* 407. Vuković, *SDZb* 10, 390. *Elezović* l, 352. 355. 357. 2, 97. Maretić, *Savj.* 77. Vušović, *NJ* 1, 118-119. *ASPh* 11, 448. Tentor, *JF* 5, 212. Ribarić, *SDZb* 9, 163. *Miklošič* 163. *SEW* 753. *Holub-Kopečný* 201. *Bruckner* 293. *WP 2,* 426. *Trautmann* 158. *REW*[3] 6633. ' *Gorjajev* 183. Lewy, *IF* 32, 163. Osthoff, *IF* 4, 270. 27, 169. Mikkola, *RSI* l, 16. Hujer, *LF 42,* 21-23 (cf. *JF* 3, 227. *RSI 8,* 291). *Boisacq*[3] 238-239. *GM* 239. Zubatý, *NŘ* 10 (cf. *IJb* 12, 290). *WP 2,* 427.

lákat, gen. *lakta* m (Vuķ) = *lákat,* gen. *lakta* (Kosmet) = *lákat* (ŽK) = (sa metatezom) *lătak,* gen. *-tká* (18. v., Martié), baltoslav., sveslav. i praslav. **olkUb,* po deklinaciji *i,* »1° naziv za dio tijela, πηχυς, 2° naziv za primitivnu mjeru duljine«. Na -ьc *laktac* »1° biljka, polj. *lokietka, 2° Laktec,* hrv.-kajk. toponim (Zagreb)«. Na *-ar làktãr,* gen. *-ara* (Brač) »više vrsta gusjenica, njem. Spanner«. Na *-a!* toponim *Laktaši* (Bosna); od sintagme *dolaktaš* m »kožuh s rukavima samo do lakta«. Prilog u vezi: *udarati laktom lakomíce* (mjesto *-kto-).* Denominal na *-iti idaktiti (ruke u džepove}* (Vuk, narodna pjesma) »svezati ruke po laktovima«. Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *lokieć,* rus. *lokotb.* Baltičke paralele pokazuju dvije vrste ie. korijena, *olk-:* lit. *uolektis* = lot. *uôlekts,* stprus. *woltis* pored stpms. na *n alkunis* = lit. *alkúne*

= lot. *elkuôns èlks.* Raširenje na и u baltičkoj grupi došlo je na osnovu na *u.* Ista osnova bila je raširena u praslav. na *t,* kao u lat. *cap-ut,* gen. *-itiș.* Tog raširenja nema ni u jednom drugom ie. jeziku. Baltičko raširenje na *n* nalazi se još u gr. ὠλένη »lakat« pored ἄλαξ, lat. *ulna,* stir. = *uilenn,* got. *oleina,* stvnjem. *elina,* nvnjem. *Elle,* arb. *Here,* arm. *ein* »Rückgrat« pored *olok[c]* »Schienbein«. Praslavenska je inovacija izolirana. Mladenov upoređuje još iz altajske jezične grupe *aršin,* koje dolazi kod nas kao turcizam za mjeru duljine. Ie. je korijen **elei-, *lei-* »savijati«, koji se na prijevojnom štěpenu **el-, *ol* raširuje formantima *u, k, g, t.* Isti korijen nalazi se u *lanita* f pored *lanito* n < praslav. **ol-nita,* »obraz, jagodica«, koje se nalazi u stcslav., rus. i kod nas u tekstovima pisanim crkvenim jezikom.

Lit.: ARj 2, 604. 5, 882. 887. 891. 919. *Elezovii* \, 352. *Miklošič* 221. *SEW* \, 689. *Holub-Kopečný* 209. *Bruckner* 311. *ZSPh* 4, 216. Vasmer, *RSl* 6, 177. *Mladenov* 269. *Trautmann* 202. *WP* l, 157. Loewenthal, *ZSPh 7,* 407. Scheftelowitz, *KZ* 54, 244. *Boisacq"* 555. 1081.

Lakiján m pored *Jakiján* = *Lakjan* (Sipan), dubrovački otočić u elafitskoj grupi, = *Lichignana* (prema raznim grafijama u historijskim spomenicima) < kllat. **Liciniana* (podrazumi *insula* ili *villa),* poimeničena pridjevska izvedenica ž. r. na *-ānus* od rimskog gentilicija *Licinius.* Ide kao dalmato-romanski toponomastički ostatak *(k* pored *i* kao u *kimak,* v.) u red dalmatinskih toponima iz rimskog perioda kao *Ugljan, Žnjan, Bibinje.* Upor. u južnoj Francuskoj *Lezignan,* u Sirmiumu *Thermae Licinianae* i u Istri *Ližnjan* = tal. *Lisignano di Pola.*

Lit.: Jireček, *Romanen* l, 61. Skok, *Slav.* 229-233.

lakóra f (Ston) »1° tvrdi vrh na mesu, 2° kao kožica od sama mesa«. Augmentativ na *-ina lăkorina* f »opnica oko mišića i žlijezde, praeputium (Dubrovnik, Ston)«, sa deminutivom na *-ica lăkorinica* »isto«. Posudenica iz arb. *lëkurë* = *likme* — *Ikur* f (Skadar) »Haut, Fell, Leder, Baumrinde, Schote«.

Lit.: ARj 5, 889. *GM* 236.

lakrdija f (Vuk) = *lakàrdija* (Dubrovnik) »1° (pejorativno) besposlica, trice, šala, 2° (danas, tako već kod Šuleka) dramatski komad zvan farce, njem. Posse, Possenspiel« = *la-krdija* (Kosmet, Skoplje) »(neutralno) riječ *(lakrdija starinska)«.* Na *-āš lakrdijaš,* gen. *-aša* (Vuk) »koji zbija šale«. Prezime (muslimansko, Bosna) na *-ić Lakrdić.* Denominal na *-isati: lakřdisati, -išem* »zbijati šale« = *lakrdisat* (Kosmet) »1° (neutralno) razgovarati o ozbiljnim stvarima, 2° zabavljati se razgovarajući«. Balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (tur. *lakırdı,* od onomatopeje *lak-,* s kojom upor. ngr. λαλῶ »govorim« i naše *lajati* te tur. *lanl-da-mak,* »govoriti«, obrazovane sufiksom *-di)* iz terminologije običnog govora: búg. *lakardíja,* arb. *lakerdí* »Unterhaltung«, ngr. λακριδιόν — λακερδίον.

Lit.: ARj 5, 882. 891. *Elezović* \, 353. *Lokotsch* 1297. *Deny* §§ 850. 858. *Mladenov* 269. *GM* 236. *SEW* l, 687.

laksiti (subjekt *sunce)* u izrazu *sunce lakši* »ide bliže zapadu«. Potvrda iz *Podunavke* (1848). Valjda se govori na istoku.

Lit.: ARj 5, 891.

lal (Vuk, narodna pjesma) indeklinabilni pridjev, epitet uz *papuče,* raširen na *-li laleli,* također indeklinabilni pridjev i epitet za istu obuću (hercegovačka narodna pjesma) '»šaren, šarenkast« pored *lala* »šaren« (narodna pjesma hercegovačka). Možda srodno sa *al* (v.). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *la[c]l* > tur. *lal* »rubin, crven«).

Lit.: ARj 5, 892. *Miklošič* 160. *SEW* l, 687. Matzenauer, *LF 9,* 187.

lála[1] f (17. v., Dubrovnik) = *lale,* gen. *-eta* n (18. v., Vuk) »1° tulipan« = *lala,* gen. *lale* (Kosmet) »2° otac, 3° (metafora) ime što ga starije muško daje mlađem 4° svaki čovjek« = *bijela lala* »mlade žensko u govoru s mladim«. Pridjev na *-in lalın,* f *-ina* (Kosmet). Deminutiv na *-ica làttea* »tulipan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *lala* > tur. *lale* »tulipan«) iz terminologije srodstva, ovdje prema cvijetu: rum. *lale* »tulipan«, *lalea,* bug. *lale,* arb. *lale-a* »père, oncle«, *lalo-ua* m »Vater, Grossvater, Vatersbruder, stariji brat«, cine. *lala* »ujak«, *Шее* »tulipe«, ngr. λάλες »tulipe«.

Lit.: ARj 5, 892. 893. *Elezović* 1, 353. *Miklošič* 160. *SEW* 1, 688. *Lokotsch* 1300. Matzenauer, *LF* 9, 187. *Pascu 2,* 146., br. 689 i 690.

lala[2] m (Vuk, narodna pjesma) u vezi *lale i veziri* »dvoranin«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *lala* »major-

domus«) iz dvorske terminologije: bug. *lala,* arb. *lale,* ngr. λάλας »gouverneur«.

Lit.: ARj 5, 892. *Miklošič* 160. *SEW* l, 688. *Lokotsch* 1269. *GM* 236. *Pascu* 2,146., br. 689.

làloka f = *làloga* (16. v., jedna potvrda) = *laluka* (Vrančić) = *lahka* (Vodice, ŽK), sveslav. (osim bug.) i praslav., »čeljust, vilica, kosijer kao dio tijela, 2° (dio rude) jezičac kojim se svršuje ojič (Vodice)«. Pridjev na *-ьn laločan.* Sufiks i značenja variraju u slavinama. U svim znači »neki dio tijela«. U ie. jezicima ne nalazi se refleks koji bi posvema odgovarao. Brückner i Machek pretpostavljaju udvojenu osnovu od *lokati* (v.). Matzenauer upoređuje sa holandeskim *lel* f »lobulus«, *letten* pl. »Kehlläppchen der Hahne«.

Lit.: ARj 5, 893. Ribarić, *SDZb 9,* 162. *Miklošič* 160. *SEW* l, 688. *Holub-Kopečný* 198. *Brückner* 306. Machek, *LF* 52, 109 — 110 (cf. *IJb* 11, 465). Matzenauer, *LF 9,* 187.

lama f (Budva, Dubrovnik, Crna Gora) »1° pleh, teneće, lim, 2° karika, pavta na puški (Crna Gora), 3° tenećni = limeni sud za kameno ulje, petroleum, 4° turpija, pila (Istra)«. Radna imenica na *-ar* < *-arius lamar* (Cavtat, Dubrovnik, neologizam, 19. v.). Na tal. *-ino* < lat. *-inus lamin,* gen. *-ina* m (Račišće) »posuda za vodu«. Od tai. francuzizma *lama* < fr. *lame* < lat. > tal. *lamina* = *lomná,* nepoznatog podrijetla. Odatle ngr. deminutiv λαμνί του τουφεκιοῦ »canon de fusil« > arb. *lanini* f > *nanul* = *navit* (Gege) »Flintenlauf, Pistollenlauf«. Ovamo ide *l'ima f* (Vuk, Lika) »karika, pavta, lama«, *lim* m (18. v., Vuk, danas općenito u književnom jeziku, Dalmacija, Pavlinovićj narodna pjesma) »pleh, teneće«. Pridjev na *-ov liniov.* Radna imenica na *-ar: limar,* gen. *-ara* (Dubrovnik, Cavtat) »špengler«. Denominai *nalimati, -am* pf. (narodna pjesma) »okovati limom pušku«, odatle *nalimanka* (narodna pjesma). Dva se problema postavljaju kod ovih varijanata. *Zbog* čega prijelaz iz femininuma u maskulinum? Već je Budmani ispravno istakao zagonetku *a* > ť u naglašenom slogu. Ta zamjena sjeća na dalmato-romanski prijevoj tipa *Kimp* < *campì* (Krk), *linp* < *lampa.* Za nj nema potvrde u *lamina.* Prema *dumna* > *duvna* < *domina* očekivali bismo *mn* 111 *vn,* kad bi *lim* bio dalmato-romanski ostatak; v. *landa.*

Lit.: ARj 5, 894. *6, 93. 94. l,* 419. Budmani, *Rad* 65, 164. *GM* 231. *SEZb* 13, 185. Matzenauer, *LF 9,* 187. *REW* 4869. DEI* 2155. 2156.

lamàrin, gen. *-ina* (Perast) *[<* mlet. *lamarin* »lim, pleh« < lat. *lamina].*

Lit.: Brajković 16. *Pirana[1]* 498. *Rosamani* 523.

lamba f »žlijeb na stupu u koji ulažu daske od hambara (Slavonija?)«. Denominal na *-iti lambiti, -im* »graditi lämbu«, *zalambiti dasku na krovu* (Rađevina). Balkanski turcizam (tur. *lambd)* iz terminologije građevinarstva r rum. *lamba* »Einschnitt, Falze«.

Lit.: ARj 5, 894. *Lokotsch* 1303.

làmbik (17. v.) = *lamblk* m (Rab, Buzet, Sovinjsko polje) = *linbik* (Božava) »kotao za pečenje rakije«. Evropski arabizam (ar. *[c]anblq)* upravo grčkog podrijetla (ἄμβιξ, gen. - ικος »posuda«); *l-* je ostatak arapskog člana koji se još vidi u tal. *alambicco* (13. v.) pored *lambicco, limbicco.*

Lit.: ARj 5, 894. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 113. *REW[3]* 442. *DEI* 105.

lambura f (Prigorje, Posavina) »lonac u. kojem se kiseli (gruša) mlijeko«. Usp. *lábúra.*

Lit.: ARj 5, 894.

lamentât se, *-am* impf. (Božava), od lat. > tal. *lamentare,* internacionalno na njem. *-ieren* > *-irati lamentirati, -entīrām* (hrvatski gradovi) = *lamantirati* (sjeverni čakavci).

Lit.: ARj 5, 893. Cronia, *ID* 6. *DEI* 2155.

lamnja f (Vranja) »1° aždaja što jede ljude (Leskovac), 2° riba koja je progutala Jonu proroka« = *lama* f (16. v., jedna potvrda, *m* < *mj* nejasno) »vještica, coprnjica«. Balkanski grecizam (gr. λάμια > lat. *lamia* »pesce vorace«, od λαμός, > tal. /am/m/ш): bug. *lamia,* arb. *lamjë* »Gespenst«.

Lit.: ARj 5, 894. *Miklošič* 160. *SEW* \, 688. *Mladenov* 270. *Boisacf* 553-554. *DEI* 2155. Vasmer, *GL* 88.

lampa f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Rab, Korčula, sjeverzapadni krajevi, Hrvatska, ŽK) = slov. *lampa* = *lânpa* (Dubrovnik) = bug. *lamba* (< ngr.) »svjetiljka na petrolej, fenjer«. Deminutiv na *-ica la-npica.* Od njem. *Lampe* ili tal. *lampa* < fr. *lampe.* Ovamo hrv.-kajk. i slov. *lampáš* m < madž. *lampas* < gr. λαμπάς. Pridjev na *-in lâmpin.* Augmen.ativ na *-ina lampiņa* (Istra). Obje od lat. *lampada* (upor. mlet. *làmpedd)* = tal. *làmpada* < ngr. λαμπάδα < stgr. λαμπάς, gen. -πα-

δος koje je balkanska riječ: *lambada* f (u crkvenom jeziku, bug.) »kandilo, svjetlost u crkvi«, *lampada* (18. v.) »isto«. Upor. arb. *llambadhe* = tal. deminutiv na *-ina lanpàdina* f (Dubrovnik, Cavtat) »električna svjetiljka«. Denominai na *-ati làmpati, -ãm* impf. (16. v., Šibenik) = *lànpati* (Dubrovnik) = *lámpát* (Božava, Rab, Malínská, Pag, Hvar) = *lanpat* (Božava, Cres), krčkoromanski *lanpua* »sijevati, lampeggiare«, part. perf. kao pridjev *zlâmpan* (Rab) »vjetrenjast«. Od kslat. > tal. *lampare.* Postverbal *lamp* (Vetranie) = *lănap,* gen. *lânpa* m (Dubrovnik, Cres) = *lânp* (Božava) = *lamp* (Hvar: *lamp oka* »tren oka«) »blijesak«. Odatle deminutivni toponim *Lămpii* (rt, Hvar). Odatle na *-avica* prema *sijevavica: lanpavica* (Potomje) »isto«. Ovamo još toponim *Lampesa* f (Hvar, uvalica iza Gračišća prema Starom Gradu), koji sadrži možda lat. pridjevski sufiks *-tcea* (se. *vallis}.* Ako je tako, taj je toponim dalmato-romanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 5, 894. 896. 899. *Pleteršnik* l, 498. Kušar, *Rad* 118, 20. 25. Zore, *Rad* 114, 234. Cronia, *ID* 6. *Miklošič* 160. *SEW* l, 689. *Mladenov* 270. *REW*[s] 4870. *GM* 232. *Banali* 2, 200. *DEI* 2156. 2157. 2158. Vasmer, *GL* 88.

lampuga f (Dubrovnik, Zore) = *lampuga* (Muo) »morska riba stromateus fiatola«. Od lat., cf. *lampuga* (Nizza), *lambuga* (Tarent), sic. *alampuca, lampuca* (Napulj), prema Battistiju od gr. pridjeva λαμπαδοῦχος »che ha fiaccole«, od λαμπάς, gen. -άδος.

Lit.: Zore, 50, 524. Skok, *ZRPh Tuđ.* 12. *DEI* 2159.

lan, gen. *lâna* m (Vuk)., ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*lьnъ),* »linum, četen, predivo«. Pridjevi na *-en:* stcslav. *lьnenъ* = *lanen* (također i u drugim slavinama), na *-ov lanov* (17. v.). Deminutivi na *-bk: lănak,* gen. *lanka* (ugarski Hrvati) »1° lan, 2° nekakva trava koja raste po njivama (Kosmet, također toponim^«, na *-ne lančac* — na *-čić lančić* »biljka linaria« = na *-ika lanika* »1° isto« = na *-uga lanuga* = složenica (od *lьnьni) lanilist.* Na *-ika lanika* (17. v., Baraković) »2° laneno platno«. Na *-ar lanar,* gen. *-ara* m prema f *lanàrica* »čovjek, žena, koja se bavi lanom«. Složenica od sintagme *lànprelja* f (dubrovačka poslovica, i danas). Glas α je nastao iz palatalnog poluglasa ь. Ostaje i u deklinaciji, jer je kod nas moguća početna grupa *In,* ali upor. češ. i polj. *len,* gen. *Inu,* rus. *len,* gen. *Ina.* Madžari posudiše *len, lenaros.* Poluglas ь nastao je iz ŕ j kako se vidi iz baltičkih usporednica: lit. *linai* = lot. *lini* »Flachs«, stprus. *Unno.* U drugim ie. jezicima i je u prijevoju duljine f: lat. *línŭm,* kimr. *Ilin,* arb. *lį - ni,* gr. λίνον, stvnjem. *lín,* nvnjem. *Leinen.* Refleksi se nalaze samo u evropskoj grupi, ne u arijskoj, kako bi se očekivalo prema tvrđenju da ta kulturna biljka potječe sa Istoka, .iz močvara nilskih, iz Araxesa, Phasia itd. Machek je stavlja u pred-ie. supstrat, s podrijetlom sa Istoka kao *konoplja* (v.).

Lit.: ARj 5, 895. 899. 896. *Elezović* l, 354. *Miklošič* 178. *SEW* l, 754. *Holub-Kopečný* 202. *Bruckner* 295. *Trautmann* 162. *WP 2,* 441. *Mladenov 212.* Machek, *LP* 2, 158. *Boisacq*[3] 582-583.

lánac, gen. *-nca* m (17. v., Vuk) = *lănac,* gen. *lanca* (ŽK) »1° veriga, catena, 2° (mjera za površine) jutro, râl f, dan (oranja), jugerum«, bug. *lanec.* Prvo značenje dolazi u sjevernim slavinama sa sufiksom *-uch* češ. *lancuch,* polj. *lańcuch.* Madžari posudiše *láne* u oba značenja, Rumunji *lanţ,* deminutiv *lănţişor, -uşor, lanţui* »fesseln« u značenju 1° pored čega i *lăncuh, -ug* »veriga«, zacijelo iz poljskoga. Značenje 2° stoji zacijelo u vezi sa češ. *lán* i polj. *lan* »određena površina zemlje«, ukr. i rus. *lan* »Ackerland«. Rumunji posudiše i taj poljoprivredni termin *lan,* pi. *lanuri* »Ackerfeld«, deminutiv *lănişoară,* iz čega izlazi da je postojala i u južnoslavenskom. Oblik *lanac* je prema češ. *lan* očit deminutiv na *-ьc,* odatle novi deminutivi na *-bk lanček* (hrv.-kajk.), na *-ьc lancée* (18. v., hrv.-kajk.) = na *-čić lančić* (Vuk, 17. v.) »veružica«. Postoji i toponim *Lančug* (Mohač). Značenje 1° Miklošič objašnjava sa srvnjem. *lan, lanne* »veriga« i stcslav. *lanьcugł.* Zbog dočetka *-cugł,* koji se nalazi i u *biočug* i *belenzuke,* Budmani pomišlja na tursko vrelo. Tada dakako ostaje neobjašnjena osnova, osim ako se ne misli na ispadanje *be-* u *belenzuke,* za što nema objašnjenja. Uzimlje se u pomoć i njem. složenica **lannzug,* koja nije potvrđena kod Nijemaca, nego kod Slavena, ako je supozicija ispravna. To bi bio izoliran slučaj kod slavenskih germanizama; *lan(rí)* u značenju »Ackerfeld« tumači se kao posuđenica iz njem. *Lehen.* To tumačenje ne objašnjava *e > a.*

Lit.: ARj 5, 895. *Miklošič* 160. *SEW* l, 686. *Holub-Kopečny* 199. *Bruckner* 306. *Mladenov* 270. Jagić, *ASPh* 3, 751. *Tiktin* 888.

lanca f (Lastva) »1° koplje, sulica, drvo na kojem stoji zastava, 2° (metafora) Iantina, 3° mala lađa (Kačić)«. Tal. deminutiv na *-etta* <

vlat. *-îtta, lànceta* (Potomje) »šilo«, upor. polj." *lanca* = *lanca* (17. v., Božava, Dubašnica) »koplje, sulica, ostilj na kojem su osti« = slov. *lanca* »Lanze«, upor. češ. *lanče* = *(a > o) lonca* (Ugljan) »držak od zastave« = slov. *-lonca* (1607). Starija posuđenica je stcslav. *Icšla* = rus.-cslav. *luha, lušča* sa *an* pred suglasnikom kao u *sanctus > šut.* Od lat. *lancea > taì.'lancia, lama,* prema Battistiju iberskog podrijetla, upor. gr. λόγχη. Riječ je zapadnoevropska, njem. *Lanze,* engi. *lance,* ngr. λαγκία.

Lit.: ARj 5, 896. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* l, 499. 530. *REW** 4878. Uhlenbeck, *PBB 26,* 302. Hirt, *PBB* 23, 334. *Boisacq*[3] 586. *SEW* 1, 740. *DEI* 2160. 2165.

lančana f (Rab, Božava) = *lančana* (Račišće) »(brodski termin) konop za vezivanje velike lađe«. Od tal. *alzaia* »fune in cui si trascina una barca contro la corrente d'un fiume«, sjeverno-tal. *anzana* = (sa sraštenim članom) *lanzana,* pridjevska izvedenica na *-arius helciãria (se. funis),* od lat. *helcium* od gr. ζλκω »vučem«, unakršteno sa **altiare >* tal. *alzare* i sa / > *n* kao u *montone < multane* i promjenom sufiksa *-ara > ana.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6. *REW** 4099. *DEI* 148.

lanci, gen. *lanaca* m pl. (16. v., Dubrovnik, uz *Alemani,* u maskerati). Od njem. *Landsknecht* (15. v.), kraćenjem preko tal. *lamo < lanzichenecco* (16. v.).

Lit.: ARj 5, 896. *DEI* 2165.

landa f (17. v., Mikalja, Belostenec, Stulić, Kavanjin: *jedna mala landa kruha;* Fužine: *landa kruha)* »kriška, filja = hvjela = hvila, fila, režanj«. Deminutiv na *-ica lăndica* (Istra). Denominal na *-ati landoti, -ãm* impf, »dijeliti na lande«, iterativ na *-va- razlandavati* »cijepati na dijelove«, apsţraktum na *-anje lândanje* n. Upor. u Bergamu *terra lameda, leň lamed,* od lat. *lamina; landa* je, prema tome, ako je ispravno ovo uporedenje, dalmato-romanski ostatak od lat. *lamina* prema tipu disimilacije *m - n > m - d.* Moguće je i unakrštenje s istoznačnim *klunda < columna >* tal. *colonna.* V. *lama* i *lima.* Nalazi se još u arb. *lande* »Scheibe, Schnitte«.

Lit.: ARj 5, 896. *REW*[a] 4869. *GM* 336—237. Matzenauer, *LP 9,* 187.

laudati, *-am* impf. (15. v., Marulić, Vuk) »tumarati, vrljati« = *landoti se* (Dubrovnik) »hoditi bez potrebe po zimi«. Riječ *landište <* *plandište* (v.) (Crna Gora) izgubila-je *p* zbòg unakrštenja s tim glagolom. S umetnutim *r* poslije dentala *landrãt, -am* (Kosmet) »tumarati«, u Frankopanovoj *Trumbiti (Gradja* 8, 228): (svećenici) *landraju* (s puškám i oružjem). Na *-avac,* gen. *-avea lândravac* (ŽK) »lutalo, Herumschlenderer«, *slandrât* (ŽK) »zgaziti«. Drugo značenje imaju: *landăt, -ãm* (Kosmet) *(sas svecôm,* subjekti *resa, košulja, rukavi)* »lepršati se, lelujati se, ići onako amotamo, da se zbog vjetra odjeća leprša«, *landoti s kin* (Vodice) »vladati nekim, držati nekoga na uzdi«, *landoti se* »vladati se« (Vodice) i *làndati, -ãm* (objekt *dijete,* Dubrovnik) »biti po stražnjici«.Usp. i *làndati, -ãm* impf. (18. v., Vuk) *(iz-}* »svašta govoriti, brbljati«. Pridjev na *-av: lãndav* (Vuk) »garrulus«. Na *-arati landàrati, -ãm* (Vuk) »garrire«.

Lit.: ARj 5, 897. *Elezović* l, 334. Krček, *ASPh* 31, 626. Ribarić, *SDZb 9,* 162.

landra f (Vuk, Srijem) »tanka kožica na salu« = *lântrnja* (hrv.-kajk.) »isto«. Od madž. *lanterna.*

Lit.: ARj 5, 897. Štrekelj, *DAW* 50, 36.

landrīn, gen. *-ina* m (Brusina, Dubrovnik, Cavtat, Konavli) »ardea cinerea, ciconia nigra, Schwarzer Storch, roda«. Zacijelo od tal. *ardea* (15. v.) < gr. ερωδιός > roda, germ. *haigiro >* tal. *airone,* fr. *héron,* sa sraštenim članom i tal. deminutivnim sufiksom *-ino* <, lat. *-īnus* i umetnutim *n* pred dentalom. Na" žalost nema potvrda za to izvođenje u talijanskom. Čini se da ide ovamo i *sakrta* = *saketa* »ardea purpurea«, na *-ar saketar* »circus aeruginosus«, ako je izopačeno tal. *sgarzetta, scarzetta, arzetta <* španj. *garza* i tal. deminutivni sufiks *-etta <* lat. *-itta.*

Lit.: ARj 5, 897. Zore, *Tuđ. 12.* Hirtz, *Aves* 251. *DEI* 278.

láni (ŽK) = *lani – laní* (Kosmet) = *laní* (Dubrovnik) = *lânih* pored *lanik* (Crna Gora, *-ih* mjesto -j po analogiji genitiva plurala) = *lane* pored *lane* (Istra, analogijska zamjena lokativnog *-i* sa *-e),* praslav. prilog *(*olni <* ie. **ol-nei)* »anno elapso«. Pridjev na *-ski lanskí — lanjski (nj* mjesto *n* kao u *stranjski,* v.) = *lanjski* pored *lăjnski* (Kosmet) (i u drugim slavinama). Kao *onomadne* »ovih dana« može taj lokativ dobiti preda se i \Bernenski instrumental *ònomlãni* »pred dvije godine«. U Kosmetu *poláni.* Slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. fora. Prema Meiliem složenica je od zamje-

ničkog korijena *al-, *ol- (upor. lat. alius) »onaj« i od imenice *en »godina« kao lit. pernai paralelno sa gr. πέρυσι. U prasrodstvu je s lat. olim.

Lit.:' ARj 5, 900. Elezović l, 352. 2, 97. Miklošič 221. Holub-Kopečný 210. Bruckner 312. WP 1, 84. Trautmann 1. Mladenov 270. Meillet, Zbornik Hruševskoga, 1928. (cf. RES 9, 131). Rozwadowski, IF ì, 268.

lànta f (Buzet, Sovinjsko polje) »l ° staklena ploča, 2° krilo od prozora«. Sa sraštenim (aglutiniranim) članom od tal. anta = furl. ante í »stipite della porta o della finestra«, mlet. lanta < lat. ames, amite, bolje anta f, Ovamo ìntela f (Dubrovnik, Zore) »staklena vrata, obično dvostruka«. Upor. tal. deminutive na Korsici antula, antila (Irpino, Kampanija) »Flügeltür«. Glede an- > in- upor. intijernä (v.), linterna (Kalabrija), incefo; intela je zacijelo iz dubrovačko-romanskoga. Lat. antae je prema Ribezzu pred-ib. riječ, koja stoji u vezi sa αν-τομοι (Sicilija, Tarante) »pali, palizzata«. U vezi je s tom osnovom lat. termin antemna »trave della vela«, koji se očuvao bez asimilacije sufiksa -mna u dubrovačkom otijemna (Vetranie), inače u ostaloj Dalmaciji s asimilacijom mn > nn, koja je već latinska antenna (internacionalno), sa sraštenim članom Iantina (16. v., Dubrovnik, Mljet, Račišće) = Iantina (Božava, Cres, Budva, Lepetane) < tal. l'antenna — lantena (Istra, 17. v.), deminutiv na lat. -ellus > -el Iantine (Božava). Ovamo ide i izvedenica na lat. -aus od deminutiva na -icellus: lantižo, gen. -žala (Mljet) »l ' zadnji kraj jedra uz lantimi, 2° vrh Iantine«, punta od lantižala. Slog -ni- ispao je zacijelo zbog kraćenja i disimilacije.

Lit.: ARj 9, 170. DEI 217. REW' 419. 492. FEW 87. Rohlfs 415. Ribezzo, Onomastica 2, 44. Skok, Term. 1. Macan, ZbNŽ 29, 213. Cronia, ID 6, 113.

lantisk m (Rab, Božava, Molat) = (zamjena dočetka -isk domaćim sufiksom) lantić (narodna pjesma istarska, an < en upor. láncún) »trišlja, pistacia lentiscus«. Od tal. lentisco, lentischio < lat. lentiscus, mediteranskog podrijetla.

Lit.: Kušar, Rad 118, 18. Cronia, ID 6. REW* 4982. DEI 2202.

laor m (narodna pjesma, Petranović) = laur (16. v.) = lavor (18. v., također slov.), odatle na -ika lovorika, = lovor, gen. -ora (16. v., dalmatinsko primorje), odatle lovorika = lovorika (Lastva) »vrsta grožđa eliptičasta zrna, ni bijela ni crna«; Pod lovoriku (ribarska pošta, Muo). Taj oblik je postao danas općenit u književnom jeziku. Pokazuje veliku leksikologijsku porodicu: deminutivi lovorac, gen. -orca, lovorak, gen. -orka (16. v.), lovorčac, lovorčić, lovorić. Pridjevi na -ov lovorov, poimeničenje lovòrovina, na -ъn > -an lovoran (16—18. v., gaj, kruna, drvo, vijenac), poimeničenja lovòrnica (Vuk) »1° plod, 2° vijenac«, toponim Lovorno; lavorasi, lovõrav, lovorikov, lovorikovina, na -bsk lovorski. Na -ik lovorik. Na -išće lovorište. Na -je lòvõrje, Lovoričje (Risan). U pastorali lična imena Lovorko m prema f Lovorka. Odbacivanjem početnog /- shvaćenog kao romanski član, proteza /-: javor (dalmatinski pisci, Ranjina, Lučić, Kuhačević), odatle javorika (16. i 18. v., slov.), javornica (Šulek) = (v > b) lobòrika (18. v., pisac Bošnjak) = lovarika f (Belostenec, Stulić), odatle lovarište, pridjev lovaričan = (stezanje, haplologija ovo > o) lòrika (18. v., Tivat) pored rolika (metateza, ibidem), toponim Lõrojk (Spič) < *lovorik = lâvrika (Vodice, Istra, upor. bug. pridjev lavrov od lavar, upor. rus. lavr). Ovamo možda lavranke (Primorje, Šulek) »trešnje«. Postoji još nejasno lavra (18. v., upor. lafra u Kalabriji), jer se može shvatiti, kako ispravno kaže Budmani, kao Lavra (v.), pridjev lavrov (Milićević). Sa a > e levorlka (Muo), levõrnica. Sa v > g preko γ (upor. ajáguru u južnoj Italiji) jãgorika (Cres) = (sa d-) davorika (nije potvrđeno u narodnom govoru, nego kod modernog pisca; ne zna se gdje se tako govori). Sa lat. sufiksom -etum, koji odgovara značenjem našem -ik ili -ište lat. laurētmn > Lovret (Split, također za tál. Loreto kod Belostenca), na lat. -iana Lauriana > Lovran (Istra). Kako je oblik javor homonim sa javor »drvo acer«, Kačić upotrebljava gusle lavorove mjesto gusle javorove. Ovamo ide još složenica lorber (Belostenec, Stulić) = slov. lõber = labor (ŽK) = (disimilacija r — r > m — r) lumber (istročakavski) = lumber (Rijeka) = lombra (slov., Prekomurje) = (isto sa j — r) slov. lojber < stvnjem. lorberi, nvnjem. Lorbeer, koje je u drugom dijelu prevedenica od lat. sintagme lauri bacca > tal. orbacca, odakle opet unakrštenjem njem. Lorbeer i talijanske riječi slov. lôrbek, gen. Urbega m. Ishodište je lat. laurus, koje odgovara gr. δαυρεία, a koje je opet prema Battisti-Alessiju u vezi s mediteranskim *dauru- pored *tauro- »pećina, brdo« (upor. panonski toponim Taurunum, danas Zemun, perz. Täbrís < Taurus), tal. allòro (al- od sraštenog člana

krivim rastavljanjem la laurus), lavor (Parma, Milano), lovere, lavoro (Marche), u južnoj Italiji bez / ajàvuru, ajouru, ajáguru < *allaurus. Upor. toponim Laurentum u Laciju. Riječ laurus je pripadala i balkanskom latinitetu kako se vidi iz arb. lar (Zatrebač, Ulcinj) pored lari i luvarī (posljednje posuđenica iz hrv.-srp. lovarika, i < sufiks -ία).

Lit.: ARj 2, 318. 4, 498. 499. 5, 900. 928. 925. 930. 929. 6, 133. 166. 170. 217. 7, 157. Pleteršnik 1, 360. 502. 530. Tentor, JP 5, 203. 211. NJ 2, 223. Rešetar, Štok. 246. Ribarić, SDZb 9, 163. Miklošič 161. SEW 1, 695. Bruckner 291. Mladenov 268. GM 237. Štrekelj, ASPh 12, 458. 28, 521-522. REW[3] 4943. Vaillant, RES 12, 91. Alessio, RIO 1, 236. DEI 135. Rohlfs, Diz. Cal. 7S.

lap[1] m (Vranjic) »veliki rak, karlo (Dubrovnik)«. fUpor. u Dubrovniku Map (v.) »homarus vulgáris«].

Lit.: ARj 5, 627. 900.

lap[2] m (Vuk) »gipka zemlja u ritu«. Toponim Lap, bara u vračarskom srezu, te mjesto u okrugu beogradskom, možda isto što apelativ lap. Možda je u vezi sa lapor (v.).

Lit: ARj 5, 627. 900.

lap[3] = lape (Kosmet), onomatopeja kojom se oponaša glas pri hitrom gutanju, lizanju, također tur. lap »isto«. Oformljena je na -nuti lăpnuti, -em (Vuk) »avide deglutire, vorare«. Taj onomatopejski glagol glasi i Napnuti (v.). Sa vokalskom varijacijom α-o lõpnut, -em (Kosmet) »progutati«. Dolazi i u tur. lob »krupan i mekan zalogaj, naglo progutati veliki zalogaj«. Bug. lopam, Upne, lop(riu)vam = lapam »gierig essen, fressen«. Stulićev lopsti, -am »vehementer flare« koji se označuje kao nepouzdano, glasi kod Pavlinovića u istom značenju lopiti (subjekt vjetar). Sa pn > n lanuti, -lm (srednja Dalmacija, Pavlinović) »kao plamenom dignuti (nekome ćordom glavu)«. Kavanjin ima lapati, -pijem »klimati (?)« i làpkati, -če »kad srce jako kuca«, Barakovîc lapât m (17. v.) »zvuk ili udarac koji se ponavlja«, Vuk slăpiti, -lm »zgrabiti, ščepati«. Upor. slov. lapiti »schnappen«. Sa varijantom α—o lòpiti, -î (Vuk) »1° teći, (o čem žitkom, 2° šikljati« = loptiti (subjekt krv). V. još hlo(p)tati, klopot, lepetati. Sa samoglasom a ta se onomatopeja nalazi i u arb. lap »lecke Wasser, fresse (von Hund und Katze)«. Ona je ne samo sveslav., nego je i romanska, a imaju je i drugi ie. jezici. Prenosi se i na govor: pridjev na -ljiv lapàtljiv (Vuk, Srijem) »govorljiv«.

Lit.: ARj 5, 900. 902. 6, 154. 155. 156. Elezović 2, 525. 526. Miklošič 174. SEW 1, 732. 690. Holub-Kopečný 210. Bruckner 309 KZ 48, 217. GM. 237. Mladenov 270.

lapa f (Kosmet) »oblog u kašastom obliku«. Balkanski turcizam (tur. lapa »potage épais«) iz oblasti hrane i liječenja: rum. Iapă, bug. lapa »breiiger Umschlag«, arb. lape f »schlecht zubereitete, unappetitliche Speise«, ngr. λαπας »bouillie«, cine. lăyă »cataplasme«.

Lit.: Elezović 1, 354. GM 237. Mladenov 270. Pascu 2, 146., br. 693.

Lápad, gen. -ada m (13. v., Dubrovnik), poluotok i mjesto (toponim), pridjev na -bsk lapadskl, 1272. Lapido, 1282. Lapedo, Lapado (14. i 15. v., dočetno -o mjesto lat. -e je venecijanizam). Vokal a u penultimi je nastao od lat. î. Toponim je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. lapis, gen. -idis »kamen«. Odatle i učena riječ tal. làpis > làpis m (Potomje, Dubrovnik, Cavtat) = lapis (Korčula, Rab, Božava) »olovka, plajvaz« = lapeš (Istra) »bjelilo«, deminutiv lapešić. Ostaci su iz dalmato-romanskoga: na -arium > -ar, -ir Labdara f (otočić, uz Veli otok) = Labdïr, pl. -iri (zamljišta kod Trogira) < lat. lapidaria, lapidarium. Važan je ostatak iz dalmato-romanskoga i kulturni termin loplž m (16. v., Marin Držić, Baraković, Medulin, Volosko, Istra, Pag, Lika) = loptž, gen. -iza (Rab, Dubašnica, Božava, Ugljan, Istra) = slov. lopiš (-ž) »1° lonac zemljani ili od lijevanog željeza, bez provesla, 2° kotlić od zemlje za palentu ili kašu«, pridjev na -ъn > -an lopižan, radna imenica na -ar lopižãr, apstraktum lopizarstvo (Stulić) = lopiža f (Vetranie, Dubrovnik, Cavtat, Sridnje Selo, Šolta, Ljubiša) = lopiža (Crmnica, Dobrota, Grbalj, Iz) »1° lonac poširi prema dubini, pinjata, kao okrugla teća bez ručica, zemljani sud za kuhanje ili vodu (zemljana zdjela sa 2 ručice, stoji na trpjelji »tronogu« i ne može se objesiti na kamastre)«. Upor. dubrovačku poslovicu: lopiža se povrijeslom ruga. Varijanta s očuvanim α pred naglasom: lapiž (Vrbnik, Krk) = (sa ρ > v prema rr'et.) lavež (Marulić u stihu: svih jistvin laveži bihu trbusi njih) = (zamjena dočetka -ez našim sufiksom -ec) lavec (Volosko, Cres, Iz) = (zamjena sa našim -ič) lavíc (Pula). Zamjena dočetka -iza našim sufiksom -uz, -uža (tip kaljuža) lopuža f (18. v.) = lopūž m (Premantura) »zemljana

poduža posuda, ima povŕzlo od žice«. Oblici sa očuvanim *p* dalmato-romanski su ostatak od lat. pridjeva na *-eus* (pridjev materije) *lapideus, lapidea* (se. *vas, olla),* sa *di* > *ž* kao u *modiolu* > *žmulj.* Oblici na *p* > *v* posuđenice su iz mletačkoga (tršć.) : mlet. *laveža* (Boerio), tal. *laveggio.* Značajno je da je u istroromanskom *lupisu* (Rovinj), *lupež* (Pula) hrvatski romanizam *lopiž* ponovno posuđen.

Lit.: ARj 5, 901. 902. 927. 6, 156. *Pleteršnik* \, 531. Šturm, *CSJK 6,* 69. *Mažuranić* 610. *ZbNŽ* 15, 191. Štrekelj, *DAW* 50, 37. Ribarić, *SDZb* 9, 164. Kušar, *Rad* 118, 14. 22. Hraste, .Rad 272. *REW*[3] 4899. *DEI* 2162. 2166. 2187. Skok, *Slav.* 248-9.

Iapara f (Pančić) »riba abramis brama L.« (Drina).

Lit.: ARj 4, 901. Hirtz, *Pisces* 193. 204. *Fink* 35.

lapat, gen. *-ptá* m (Mikalja, Bella, Stulić) »1° komad, dronjak« = *lapât* (Krk, Baška, Lika, Jačke, 1413) »2° komad zemlje, polje« = (s odbacivanjem sufiksa *-ьe) lap* (Belostenec, Stulić) »plat zemlje« = (sa zamjenom sufiksa *-U* na *-ъK) lapák,* gen. *-pka* »jezičac u pisku na gajdama« = *lapák,* gen. *-pka* (čakavski, srednja Dalmacija, otoci?) »ploštica«. Deminutiv na *-bk làpatak,* gen. *-tka* (Dubrovnik) »1° dronjak, 2° u pí. *lapači,* gen. *làpatãkã* m (Dubrovnik) = *lopatke* f (Vuk, Dubrovnik) »tripe«, s radnom imenicom na *-ar lapátkor* »koji ih prodaje«. Augmentativ na *-ina laptina* f »komad izderane haljine«. Možda ide ovamo i mlinarski termin *lapačke* f pl. (Vuk) »u vodenice prekaje, one daske na kolu što udaraju vodu, a pribijene su na motoruge«, (sa zamjenom *-tí* na *-ica) latica* (16. v., čakavci »nekakav nakit na ženskom odijelu« i izvedenica na *-jun lapaćun,* gen. *-Una* (Lovinac, Lika) »velika pahulja snijega«. Kako ovamo ide bez sumnje rus. *Iapoiъ,* gen. *lapti* »obuća od lika, lipové kore«, treba staviti ovamo *lapçına* (Kosmet) »starinske cipele, prosta duboka obuća« = bug. *lapčini* m, *laptište* »velike crevlje«. Tu riječ posudiše i Turci: *lapfin* »mestve, koje se vežu vrvcama«. Glas c mjesto *t* pretpostavlja zamjenu sufiksa na *-ьc,* upór. brus. *lapocb,po\j. lapec.* Zbog toga bi bilo moguće staviti ovamo i toponim *Lapac,* gen. *Lapca* (11. v., *Donji* ~, Lika), s etnikom *Lapčanin* i pridjevom *lapačkl* (1448), *Pôdlapac* = *Podlapača* (nastalo od pridjeva na *-j),* selo blizu Udbine pod brijegom, s etnikom *PBdlapčanin.* I pleme se zvalo tako. Značenje bi bilo »komad zemlje«. Ne može se pomišljati na izvedenicu od *hlap* (v.) zbog toga jer nije potvrđeno sa *h.* Riječ *Iapuъ* je praslav., upor. lit. *lotas* »Flick«, *lopyti* »flicken«, arb. *lape* »krpa«. Ie. je korijen *^lop.*

Lit.: ARj 5, 900. 901. 903. 10, 253. *Mažuranić* 584. *Elezović* i, 355. *Miklošič* 160. *SEW* l, 691. *Bruckner* 307. *KZ* 46, 210. *Mladenov* 270. *WP* l, 430. Jagić, *ASPh 2,* 397. Meringer, *IF* 17, 161. *GM* 237.

lapištov m = *lapišdo* — *lapist* (Ašanja, Kupinovo, Zemun) »ptica phalacrocorax pygmeus, vranac, gujinac, pelecanus carbo«.

Lit.: ARj 5, 902. Hirtz, *Aves* 251.

Lapkát m (Pašman, 17. v.) = *Lavkăt,* etnik *Lavkaćane* (Sali), ime otoka koji se danas zove *Vrgada,* etnik na tal. *-ino Vrgadini.* Danas je naziv *Lapkát* posve istisnut od mlet. *Vergada.* Oba oblika i stari hrv. *Lapkát* i mlet. *Vergada* potječu od lat. pridjeva *rubricus,* proširenog na *-atus: rubricata* (se. *insula),* kod Porfirogeneta Λουμβμκάτον, koji predstavlja grecizirani izgovor zadarskih Romana u polovini 10. v. (s umetnutim *m* pred labijalom, upor. dumbok) = *Lubricata* (1096). [Pridjev *rubricata* dao je s jedne strane, preko mletačkoga, sa *k* > *g Levigradae insulae* (potvrđeno 998) > *Vrgada, a* s druge strane s očuvanim *k,* preko *ru-* > *Lubricata* (potvrđeno) > **lbbrbkat* > **hbkat* > **hpkat* > *Lapkát}.* Poimeničen f *rubricus* je internacionalna riječ *rubrica* (15. v.) iz crkvenog latiniteta, kod Kraljića prevédenica: *po općinskoj razumnosti crljenice misala.* Pridjev *rubricus* je izveden s pomoću nenaglašenog sufiksa *-leus* od lat. *ruber* »crven«. Odatle s pomoću lat. *-ina* (por. *helvus helvina* > *arvina* Puglia) *rubrlna* (se. *uva)* > *brina* f (ŽK) »crvenkasto grožđe« = *brina* (Hrvatska) »nekakva vinova loza« koja se zove i *imbrina* »rother Portugieser«, također slov. *imbrina. S* istim sufiksom je kslat. *rubīnus,* od glagola *rubere,* > *rubin* (16. v., Marulić), deminutiv *rubinié* (1466, Dubrovnik), internacionalna riječ.

Lit.: ARj 14, 211. 213. Skok, *Slav.* MOMI. *REW** 7405a. Aebischer, *VR 2,* 353-360. Jurišić, *Rad* 293, 235-242.

lapor m (sjeverna Hrvatska) »marga, Mergel«. Tu je riječ uveo Šulek u naučnu terminologiju za vrstu zemlje. U slov. *lapor* »isto«, s pridjevima *laporast, lapomat, laporjev.* U slov. postoji još varijanta sa *b* mjesto *p: labora* f = kol. na *-je laberje* n »Schutthalde, Geröllhalde«. Na Krku je *lopar* m »zapušteno

zemljište gdje je prije trsje raslo, uopće pusto zemljište«, tako već u Stašićevoj notarskoj knjizi. Nije isključeno da ovamo ide i toponim *Labor* u Hrvatskom zagorju. Upor. madž. *Laborec, Laborcz, Laborfalva.* Radi se zacijelo o praslavenskoj i predrimskoj riječi *albarus,* u kojoj prema predrimskom *Alpes* može da postoji varijacija *ρ / b.*_ Ta je u vezi sa galskim *albuca* »mergelartige Erde«, sve izvedenice od keltskog korijena *alb-* — lat. *albuș', albarus* znači u zapadnoj Romaniji »Weisspappel, topola«, **albaris* »bjelkast«. Upor. još toponim *Alber* 1211 (Kos, *Gradivo 5,* 186), gradina *Lopar* u Hrvatskom primorju, koja seže u rimsko doba. Slog *la-, lo-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. *Labin, Lom.*

Lit.: ARj 6, 902. *Mažuranić* 607. 610. *Pleteršnik* l, 494. *ZbNŽ* 16, 283. *REW*[3] 325. 317. 318. *FEW* 59. 60. 61. *DEI* 107.

lapot m »nasilna smrt staraca«. Ako stoji uporedenje s lit. *alpti, alpstu, alpau* »verschmachten, ohnmächtig werden«, *alpnas* »schwach«, slog *la-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Sufiks *-at* (v.) dolazi obično kod onomatopeja.

Lit.: Medić, *GISND* 15/16, 349-352. (cf. *ĪJp* 23, 362). *ZbNŽ* 26, 257-275. (cf. *RES 9,* 191). Paudler, *WuS* 17, 48-51. *WP* l, 92. Jagić, *ASPh 7,* 396.

lapsan m (Slavonija) = *hlapsl* »Knieriemen«. Od madž. *lab* »noga« i *szíj* »remen«. Prvi oblik pokazuje *n* u dočetku koji je mogao nastati iz disimilacije / - / > *l* - *n.* Drugi je germanizacija madžarske riječi. Slavonski je oblik došao preko njemačkoga.

Lit.: Jagić, *ASPh* 35, 318-319.

lapuša f (Pančić) »(botanički termin) sladun« (v.).

Lit.: ARj 5, 903.

larad, gen. *larda* m (16. v., Dubrovnik, Dalmacija), deminutivi na *-ьc* > *-ac làrdac,* gen. *làrca* (Stulić), na *-ić lardić,* na *-ica lărdica* (16. v., Dubrovnik) »kriška slanine« = (očuvan tal. *-o* i identificiran s našim neutrumom, upor. *libro) lardo* n (Dubrovnik, Cavtat) »slanina, špek«. Denominai na *-ati lardati, -ãm* impf. (Bella, Stulić) *(na-),* na *-va- nalardavati, -am,* pored *nalarditi, -im* (Stulić) »natopiti rastopljenom slaninom«. Od tal. *lardo* »isto« < kllat. *laridum* > vlat. *lardum* > gr. λάρδος > ngr. XapSí.

Lit.: ARj 5, 903. 7, 411. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW*[3] 4915. *DEI* 2169.

largo (Perast, Dubrovnik, Cres, Vodice, Smokvica na Korčuli) pored *largo,* prilog »daleko« (npr. *stoj largo od mene),* također s prijedlozima *iz larga* (Korčula), *na largo, îz larga, z larga* »izdaleka«, komparativ *largìje,* pridjev *larg* kod Hrvata u južnoj Italiji. Denominali na *-ati odlàrgati se, -ãm* (Perast) »odmaći, udaljiti se«, na *-ariti olargãri se* (imperativ, Dobrota) »odstrani se od mene«. Balkanski talijanizam (tal. *largo* »širok« < lat. *largus,* prijenos značenja na *longe):* arb. *large =lark* (Gege) »weit, fern«, ngr. ἀλάργου, αλάργα > tur. *alarga.*

Lit.: ARj 5, 458. 903. 8, 606. Ribarić, *SDZb* 9,163 *REW*4912. DEI* 2169. Wędkiewicz, *RSI* 6, 233.

larva f (Belostenec) »obrazina, krinka, krabonosica, maškara«. Učena riječ lat. > tal. *larva* (14.), riječ možda etruščanskog podrijetla, koja stoji u vezi sa *Lar,* pi. *Lares* »domaća božanstva« (v. dubrovačko *Lerò).* Glede predrimskog (predlatinskog) sufiksa *-ua* upor. *.Minerva,* toponim *Kastav* < *Castua, Budva.* Preko njem. *Larfe* > slov., hrv.-kajk. *lâfra, larfa* (Krasić) f »isto«.

Lit.: ARj 5, 903. *Pleteršnik* l, 495.

lasica f (Vuk), sveslav. i praslav. deminutiv na *-ica,* »1° mustela vulgáris, nevjestica, bug. nevestulka, ngr. *nifitsa* (od νύμφη), tal. donnola, 2° (prenosi se na ribu) tal. pesce donnola«. Hipokoristik *lasa* (Vuk), također preneseno na kozu, »žensko spolovilo«. Deminutiv na *-ica lasičica* (Vuk), na *-ič lasičić* — *lasić* »mlado«, na *-ьc lasac,* gen. *lasca* »vo«, na *-ъk lasak,* gen. *laska* »pas«. Pridjev na *-ьn làsan,* gen. *-sna* (Doboselo, Lika) je ime jarca, na *-ost lăsast* (Vuk) »subjelast«, u ž. r. ime kozi. Na *-onja lasonja* (Bastaji) »lasast jarac«. Na *-ko lasko* (Lika) »lasast pas«. Na madž. *-o* > *-ov: lasov* »lasasta domaća životinja, pas, prasac«. Na *-inja: lasinja* (Šulek) »biljka 1° lithopernum L., 2° toponim«. Dolazi i s prefiksima *pod-, u-: podlasica* (Mikalja, Stulić) = *podlaska* (Vodice) »lasica«, s tim sufiksom i u slovačkom; *ulasica.* Pavlinović ima denominal *nalasnuti* »měknuti kao lasica«. U ie. jezicima nema naziva koji bi odgovarao slavenskom. U baltičkim jezicima postoji pridjev koji bi odgovarao: lot. *lõss* »žut (o konjima)« i polj. *l-łsy* »proždrljiv« = ukr., rus. *lásyj.*

Lit.: ARj 5, 904. 906. 908. 7, 411. 10, 253. Ribarić, *SDZb* 9, 174. *Miklošič* 160. *SEW* 691. *Bruckner* 307. *Mladenov* 270.

laska f (Mikalja, Stulić, Belostenec) »alosa vulgáris, ciupea, telestes Agassizü«. Od tal. *lasca* »leuciscus roseus«, riječ longobardskog podrijetla **aska* (njem. *Äsche)* sa sraštenim članom, arb. *lashk ' í* »Barbe«. Ovamo možda zamjenom dočetka *-ka* našim sufiksom *-ica lasica* »riba petromyzon fluviatilis«, v. *lasica.*

Lit.: ARj 5, 904. *DEI* 2172. *GM* 238.

laskac m (Duga Resa, Hrvatska) »nemiran živ dečko«. Upor. *lasküc* pored *lăskuc* m (Kosmet) »beskućnik, propalica«.

Lit.: ARj 5, 904. *Elezovič 2,* 525.

laskat[1] impf, (južni čakavci) »goniti mazgu i tući je da brže ide«. Upor. *al ga je lasiknal po glavi* »udario« (Volavje kraj Jaske). Ovdje je *lasiknati* »zabljesnuti« = *lasice se* (Krašić) »bljeska«, glede kojeg upor. *laskatati,* v. *laskat[1].*

Lit.: ARj 5, 906.

laskat[2], pridjev na *-at* (17. v., jedna potvrda) »svijetao«, proširena na *-ьn laskatan* »isto«, poimeničen u maskulinumu *laskat* (17. v.) »sijevanje, munja«, denominal na *-ati laskàtati, -ãm* pored *-ćem* (17. v., također slov.). Osnova *lask- nalazi* se još u *laskati, -ãm* (čakavac, 17. v.) »laskatati«. Zbog homonimije sa *laskati* »adulări«, taj je djelomice propao. Očuvao se u Vodicama (Istra) *laskati se (za-}* »sijevati bez groma, wetterleuchten«. Tu ne postoji *laskati* »adulări«. U Krnici, Marčani (Istra) i hrvatskim kolonijama u južnoj Italiji proširen na *-itati: laskítati.* U svim slavinama nalazi se pf. *lasnuti, -em (skn > sri)* »sinuti«. Vokal *a* je nastao iz poluglasa ь, koji prema samoglasu *a,* što slijedi, varira sa ъ. Upor. bug. *laskam,* slov. *Ieskati se, leséi* (Cres), rus. *lošk,* polj. *lśnić się,* stpolj. *Iszczeć.* Praslav. je korijen **lьskъ.* Sa prijevojem duljine ъ > *u > y > i* upor. stcslav. *úlyskati se: liskati, -ãm* »blijeskati«, *liskàtnuti, liskatnêm* (16. v., Dubrovnik), *lisketati, -cem* (Belostenec) = *liskatati* (16. v.), *liskati se* (ugarski Hrvati). Deminutiv na *-ьc lašćac,* gen. *-aca* (Istra, čakavski) »(metafora) oko«. Od osnove *lask-* neologizmi: *laštilo* »biks < Wichs«, *lastina* »politura^ Inhoativ na *-éti: lašćati se* (Vrančić) = *laštiti (se), -im* »sjati se« = (sa umetnutim *r* poslije *st* upor. *protrica* ŽK prema štokavskom *proštać) lustriti se* (18. v.) = *lastet, -im* (Kosmet) pored *IjăStlt = lešcet se, leščī* (Cres) = *lisciti* (prijevoj *y* > г) (ugarski Hrvati). Praslav. **hskì* nastalo je od **Hk-* raširenjem s pomoću inhoativnog sufiksa *-sk.* Isti se korijen nalazi još u *luča, luna* i *lisast* (v.); **Hk-* je niži prijevojni štěpen tih riječi. Upor. lot. *laistīties* »sjati se« i lit. *lipst* »gori«.

Lit.: ARj 5, 905. 918. 6, 32. 109. *Elezović* 1, 357. Ribarić, *SDZb* 9, 162. Tentor, *JF* 5, 212. *Miklošič* 178. *SEW* \, 750. *Holub-Kopečný* 202. *Bruckner* 302. *KZ* 56, 206. *Mladenov* 282.

laskati[1], *-ãm* impf. (Dalmacija, Pavlinović) »(nautički termin) jedro laska kad se uvija i hoće da naduši na drugu stranu« = *(sk > š k) laskati, -am* impf. (Dubrovnik, Vodopić) *(po-)* »popustiti«. Od tál. (mlet.) *lascare* »allentare una fune«, *allascare,* denominal od pridjeva *lasco* < vlat. *lascus* < kllat. *laxus,* sa neobičnom metatezom *x* > *se* izazvanom analogijom prema *cascus, vascus.*

Lit.: ARj 5, 906, 918. 10, 589. *REW*[3] 4918. *DEI* 2172. *Rosamani* 527.

laskati[2], *-ãm* impf. (Vuk) *(ob-)* = (sa *s* > *c* pred suglasnikom, upor. *ckvare) lăckati* (Vuk) = *lăckat* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav., »adulări, ulagivati se, šmajhlati (germanizam hrvatskih gradova), uvlačiti se u stražnjicu«. Postverbal *laska* f (Budinić, jednom kod Vuka) rjeđe se upotrebljava, u stcslav., češ., polj. i rus. »ljubav«. Pridjev na *-av laskav* (i u drugim slavinama), poimeničen na *-ьc lăskavac,* gen. *-avca* m (17. v.) prema f *lăskavica,* raširen na *-ьn laskávân* (17. i 18. v.), koji nije prodro. Na *-lac laskalac* m prema *laskalica* f (Stulić) = na *-telj laskatelj* (Stulić). Unakrštenjem sa *last* (v.) stvoren je pridjev *lastiv* »laskav« i denominal na *-isati làstisati* (Vuk, upor. *hvalisati)* pored *laštiti, -int* »laskati«, *laštiti se* (Vodice) ·= *lastu se* (Kastav) »ulagivati se«. Baltoslav. osnova *lask-* nalazi se u lit. pridjevu *lokšnus* »čuvstven, nježan« < ie. **lask-nus,* lot. *lakstība.* Ie. korijen **las-* »gierig, lascivus (kod nas internacionalni pridjev *lascivan),* mutwillig, ausgelassen« raširen je formantom *-qo,* u grčkom na *-to* λάστη. Upor. arb. *larunj* »laskam«. Veoma je vjerojatno Brücknerovo mišljenje da je i ovdje osnova *la-* koja je i u *ulagivati se* (v.), *lagoda.* Ta osnova dolazi u prijevoju *le-* u *lijen* i u njem. *Lust.*

Lit.: ARj 5, 904. 862. 915. 8, 386. *Elezović* 1, 356. Ribarić, *SDZb 9,* 162. *Miklošič* 160. *SEW* 1, 691. *Holub-Kap.ečný* 199. *Bruckner* 290. 307. *KZ* 51, 240. *Trautmann* 150. *WP 2,* 386. *Mladenov* 370. Vaillant, *RES 12,* 89-90. Joki, *Unt.* 205. *IJb* 10, 164 (cf. Barić, *AA* 1, 138., br. 20). Scheftelowitz, *KZ* 56, 200. Kirşte, *ASPh* 12, 309. *Boisacq*[3] 581-582. Buga, *RPV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). Ljapunov, *IzvORJAS* 31, 31-42 (cf. *IJb 12,* 261). *GM* 235.

lâst[1] f (Vuk, Marulio), praslav. **lbstb,* »lakoća, komodnost, besposlica (protivno *trud, muka)« (ob-),* kadikad u amplifikaciji *u lasti i slasti* »u bogatstvu«. Pridjev na *-ьn lás(t')an, lásna* (Marulić, 14. v.) »lagan, besposlen« (bug. *lesen),* prilog *lasno,* poimeničen na *-oca* = *-ost lasnoća* (17. v.) = *laskoća* prema *lakoća* (17. v., jedna potvrda) = *lasnost.* Rumunji posudiše prilog: *lesné* (sa *-e* prema *calare).* Deminutiv na *-ьc làstac,* gen. *lasca* m (Vuk, Bačka) »last«. Apstrakta na *-ina lastina* (18. v.) = na *-stvo lastvo* n (Pavlinović). S promjenom *s* > *š* prema komparativu *lašnje: lašnjina* (18. v., jedna potvrda), prema tome *lašnjoća* (18. v.) = *lastina* (Pavlinović) = *lašćina* (18. v., Pavlinović) »sollievo«. Denominai na *-ovati: lastòvati, làstujëm* (16. v.) »besposličiti« *(na- se).* Kako se vidi iz bug. *leşten,* rum. *lesne* i iz so *les* (Povardarje) »s lakoćom«, α je nastalo iz ь. Vjerojatno je Osten-Sackenovo izvođenje od osnove *Ibgzk (v.)* sa sufiksom -5í: **lbkstb.*

Lit.: ARj 5, 908. 910. 907. 8, 389. Petrović, *JF* 17, 289. *Miklošič* 179. *SEW* 1, 755. *Mladenov* 273. Vaillant, *REB* 3, 252-254 (cf. *IJb* 23, 354). Iljinski, *IzvORJAS* 23, 125. si. (cf. *IJb* 8, 207). Osten-Säcken, *IF* 17, 189-197.

last[2], gen. *lasti* f (najprije u tekstovima pisanim u crkvenom jeziku, na zapadu u *Mirakulima,* u narodnom govoru Pranjani, Rudnik, Srbija), sveslav. i praslav. **hstb,* »prijevara, lukavstvo, laž«. Zbog homonimije sa *last[1]* (v. gore) nestale su u književnom i saobraćajnom govoru obje riječi, zajedno s izvedenicama. Književnici, kao Đalski, upotrebljavaju posudenicu *prelest* f »volupté«. Radna imenica na *-ьc lastac,* gen. *-sca* (stcslav. i rus.) »lažac, laživac«. Pridjev na *-ьn lastan* = na *-iv làstiv* (upor. rus. *lestivyj),* poimeničen na *-ьc lastiveo* (Vrbnik, Krk), proširen na *-ьn lastivan* »laživ, varav«. Denominai *laštiti (se), -im* »varati«, s prefiksom *prelástiti, prêlāstīm* (Vuk) »prevariti«, s pridjevom *prelastan* (Obradović) i iterativem na *-va- prelašćivati, prelašćujem* (Vuk), *prelastitelj* (Popović) »Betrüger« = *prelbstnik* (16. v.) od stcslav. *prêhstb* »prijevara«; na *-ovati lastòvati* (16. v.) »varati, lagati«. Rumunji posudiše *a prilesti, -osti* »verführen«, na *-ьc prilesteț* m prema f *-teafa* »Verführer«. Vokal *a* je nastao iz ь, upor. bug. *last,* češ. *lest,* polj. *lesé.* Praslav. posuđenica iz got. *lista,* nvnjem. *List.* Ali se dopušta i mogućnost prasrodstva (Kiparsky). Njemačka riječ je u prasrodstvu sa *lijeka* (v.) i *lihi* (v.). le. je korijen **leis-* »Spur«. Gotska riječ nalazi se kao posuđenica i u romanskim jezicima. Vrlo je vjerojatno da ovamo ide i »nadimak pjesmi sastavljenoj za smijeh i maškaru« *lastrica^* koji je zabilježio Pavlinović (srednja Dalmacija). Glede umetnutog *r* v. *lastra,* a glede *str-* > *str- oštar.*

Lit.: ARj 5, 908. 919.11, 577. *ZbNŽ 5,* 83. *Miklošič* 179. *SEW* 1, 755. *Holub-Kopečný* 203. *Bruckner* 296. *Mladenov* 282. Hamm, *KZ* 67, 125. *Stender-Petersen* (cf. Janko, *Slávia 9,* 348. sl.). *Kiparsky* 207. *WP 2,* 404. Meillet, *IF* 26, 200. Hirt, *PBB* 23, 334. *REW*[3] 5083a.

lăstar, gen. *-ára* m (16. v., Vuk) »mladi listić na lozi«, bug. *lăstar* i s promjenom dočetka *lastun* i *lastina,* što dokazuje da se *-ar* osjeća kao slavenski sufiks. Tako je stvorena nova osnova, od koje opet denominal na *-ati làstati, -ām* impf. (Vuk) »listati« (subjekt *loza).* Gubitak *v* nalazi se ne samo u hrv.-srp. i bug. nego i u rum., arb. *lăstar* »Spross«, i u tur. *lastaria* pored rum. *vlăstar,* arb. *vllastar* > *filastar* »Spross, Keim, grüner Zweig«. Gubitak početnog *v* nije nastao kao u slov. *Ľah* < *vlah, ladanje* (hrv.-kajk.) < *vladanje,* možda preko mrskoga, gdje nema druge mogućnosti nego proteza *i-* (upor. *iflak* < *vlachb).* Balkanska riječ grčkoga podrijetla, ngr. βλαστάρι (deminutiv od βλαστός), ušla u balkanske jezike preko manastirskog vinogradarstva i vrtljarstva. Na zapadu je nepoznata.

Lit.: ARj 5, 914. 915. *Miklošič* 161. *SEW l,* 692. *GM* 476. *Vasnter* 88. Jokl, *IP 44,* 34.

lastavica f (Vuk, Kosmet, ŽK) = *lastavica* (Vuk) = (s umetnutim *r) lastrovica* (Novaija, Pag), sveslav. i praslav., »1° hirundo, 2° (metafora) rogovi u kuće za sljeme (Crna Gora), 3° morska riba exocoetus volitans (Primorje, Crna Gora), 4° (stolarski izraz) jama u špice u glavčini kola, krajevi od kuke u kola (Kosmet, Drsnik), prema *lastac* m (Vrčević) i *lastarka«.* Oblik sa *o* mjesto *a* je sveslavenski, *a* je hrv.-srp. inovacija koja nije prodrla u sva narječja. Hipokoristik *lasta,* od kojega se izvedenice prenose i na domaće životinje: *lastoš(a)* »ime jarca«, *lastuša* »ime kozic. Bez sufiksa *-ica,* koji je također sveslav. i praslav., u Ranjine *lastava.* Odatle *lăstovka* »biljka«. Deminutivi na *-ica lastovičica,* na *-ič lastov'čić* pored *lastavčić, lastić, lastavić* »mlado«. Pridjev na *-in lastin* (Vuk), na *-ьn lastovičin* (14. i 15. v.), poimeničen na *-jak lastovičnjak* (Vuk) »1° svrdao kojim se vrti kad se grade lastavice

na glavčini, 2° biljka vincetoxicum, rus. *lastovec«,* na *-ski lastovačkl,* na *-ji lastovičjī.* Kol. na *-jad lastovičād.* Na *-jarka lastavičarka* (patka). Denominal na *-iti lastovičiu* (Vuk) »graditi lastavice na glavčini«. Bez paralele u ie. jezicima. U slovenskom dobiva još *h hlastavica* (upor. *Maštati,* v.), u češkom *v vlaštovka* pored *lašťovka.* Dodaci *h-, v-* su mlade inovacije, upor. 'polj. *jaskółka* za stpolj. *lastavica.* Hipokoristik *lasta* dobio je sufiks *-un,* koji se nalazi u cslav. -rus. redakciji *lastunb* i u rum. *lăstun.* Miklošič uporeduje sa lit. *lakstyti, lakstau* »umher fliegen«, *lakstus* »brz«, Rozwadowski sa ir. *los* = bret. *lost* »rep«, Fraenkel uzimlje osnovu od *letjeti.*

Lit.: ARj 5, 909. *Elezovié* \, 355. Hirtz, *Aves* 252-253. *Miklošič* 161. *SEW* \, 692. *Holub-Kopečný* 419. *Bruckner* 200. *Mladenov* 271. Mayer, *KZ 66,* 95. Fraenkel, *ZSPh* 11, 45-50. Machek, *ZSPh* 20, 29-51 (cf. *RES 26,* 147).

lastva f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »skača, záskok, mjesto medu ratovima (rtima, puntama), gdje što raste«. Identičan s time bit će toponim *Lăstva* (Dalmacija, Hercegovina, Crna Gora). Vjerojatno od korijena glagola *laz-iti,* sa sufiksom *-Iva* kao *ljestve* (v.).

Lit.: ARj 5, 917.

lasulja f (Šulek) »biljka cuscuta epithymum«. Možda isto što morska životinja *vlasulja* (v.).

Lit.: ARj 5, 917. *Šulek.* 512.

lašćet divlji m (Hvar) »biljka ornithogalum umbellatum L.«. Deminutivi na *-bk: lašćetak luk* (Pavlinović) »vrsta divljeg luka«, na. *-ica lašćetica* f (Vis) »andropogon pubescens«. Možda je od lat. *ascalonia* > fr. *échalotte,* tal. *scalogno* sa romanskim članom *l'* i zamjenom *-alogno* sa romanskim deminutivnim sufiksom.

Lit.: ARj 5, 917. *REW** 694. *FEW* l, 151. si. *DEI* 3366.

lastra f (Krasić, Hrvatska) »Kopfteil des Bettes, zlâkanja (ZK)«. Zacijelo isto što slov. *lasta* »Leiste«, sa deminutivom na *-ica laštica.* Glede umetnutog *r* poslije si upor. *prostrica* (ŽK) prema štokavskom *proštac* i tal. *listra* pored *lista.* Od njem. *Leiste,* stvnjem. *līsta,* posuđena i u romanskim jezicima. Glede zamjene njem. dvoglasa *aı* > *a* upor. *rãtalj* (v.). Upor. još toponim *Lastre* f pl. (Istra).

Lit.: ARj 5, 919. *Pleteršnik* l, 501. *REW** 5083.

lata f (Krtole, Potomje, Šibenik, Rab, Božava, Molat, Cres) »1° pleh, lim, 2° limena kanta«. Odatle na rom. augmentativni sufiks *-one* > *-un: Шun,* gen. *-una* m (Perast, Dubrovnik, 17. v.) = *laiun,* gen. *-una* (Cres, Vodice) »mjed«. Varijanta s aferezom člana i nejasnim α > *o* (upor. *lotun* u Pimontu) kao u tal. *ottone* > *otun,* gen. *-una* (Rab, Božava) »mjed, mesing«. Od germ. > srlat. *latta,* nvnjem. *Latte,* sjeverno-tal., mlet., lomb. *lattone* (1585). U *lattone* = *ottone* miješa se (unakrštava) i ar. *latan* »bakar« > tur. *altan.* Germ, *latta* nalazi se i u staroj posudenici *letva* (v.).

Lit.: ARj 5, 925. 9, 457. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. Tentor, *JF* 5, 212. Ribarić, *SDZb* 9, 163. *REW*[3] 4933. *DEI* 2178. 2181. 2707.

íútak, gen. *-tka* m (narodna pjesma) »nešto izatkano, tkanje, Stoff, Zeug«, deminutiv na *-ъЪ* od sveslav. i praslav. *lata,* na *-ica latica* (Vuk) = *latica* (Kosmet) = *latica* (Istra, Vodice, ŽK) »1° klinčić u košulje pod pazuhom, 2° biljka ovsik, divlja zob, bromus arvensis«. U ostalim slavinama bez deminutivnog sufiksa *-ica.* Arbanasi posudiše *rreckë* (veza nejasna). Na *-juh: laćuh,* gen. *-uha* (Vuk, Risan) »odsječena loza sa nekoliko grozdova«. Ista riječ sa zamjenom *-h* > *-n* (upor. *fèrtun* < *Fürtuch,* i *kožun* ŽK < *kožuh) laćuni* m pl. (Vrbnik, Šulek) »cyclamen europaeum L.«. Upor. bug. *latina, latinka, latince* pored *latif* (v. *latífa)* »Kresse, Kapuzinerkresse«. Upor. *latinka* (Šulek, Gospić) »bellis pérennise. Tu se radi i o unakrštenju sa *Latinin* (v.). Prema Brückneru od *lat-* u *latiti (v.)* i češ. *látati* »krpiti, rapiécer, ravauder«. Kako se *latok* nalazi u Vukovoj narodnoj pjesmi, ne može biti posuđenica iz češ. *lalka.*

Lit.: ARj 5, 864. 919. 922. *Miklošič* 161. *SEW* l, 693. *Holub-Kopečný* 199. 200. *Bruckner* 307. *Mladenov* 271. Maretić, *Savj.* 48. Iljinski, *RFV* 73 (cf. *IJb* 8, 207). Matzenauer, *LF* 9, 190. *GM* 373.

latífa f (narodna pjesma) = *latif* m (Kosmet) »(cvijet) dragoljub«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *latif* »aimable«) iz botaničke terminologije: bug. *lâtif* pored *latina* »Kapuzinerkresse«. Pridjev na *-ov latîfov (līs)* (Kosmet). Kako se iz bug. *lâtif* pored *latinka* vidi, radi se o unakrštenju arapske i hrv.-srp. riječi. V. *latak.*

Lit.: ARj 5, 920. *Elezovic* 1, 356. Bernard, *BSLP* 44, 98. Vaillant, *RES 25,* 124. *Mladenov* 271.

Latin m = (s individualnim *-in* kao *Srbin) Latinin* m (Vuk, Crna Gora) = (na *-janin) Latinjanin* (jedna potvrda) = (na *-ьc* > *-ac,* mocīja prema f) *Latinac,* gen. *-nca* (14. v.) »1° čovjek rimskog zakona, katolik (Crna Gora, Bosna, tako i tur., bug. i arb., balkanski turcizam), 2° opreka Vlahu, 3° čovjek obučen u talijansko odijelo, Talijan, 4° vrsta vinove loze *(latin,* Samobor), 5° (16. v.) prijevod *na latinski jezik,* 6° toponim«, prema f *Latinka* (16. v., Vuk) »1° Talijanka, 2° vrsta kruške, 3° kod pravoslavaca, žensko ime, 4° biljka (upor. bug. *latina, latinka* »tropaeum majus)«, prošireno na *-yńi Latmkinja,* hipokoristik *Láta* (narodna pjesma). Pored toga što je taj etnik u većini slučajeva učenog podrijetla, na istoku turcizam (bug. *latinin, -ineç* m prema f *latinka* »katolik«), u Istri je *Latini* m pl. prema *Latinka* f pučki naziv za Istroromâne u Rovinju, Vodnjanu, Balama, Galežanu, Sezanu, ovako potvrđeno 1820 (Stanković), danas kod Kastavaca. Nadimak je njihov *Bumbari* nepoznatog slav. ili rom. podrijetla. Pridjevi: *latin* (16. i 17. v., prema *lotinus),* na *-bsk latinski* (Vuk), poimeničen ž. r. *Latinska* »1° zemlja, 2° toponim (Kragujevac, možda za *Rumunje* ili ostatak dubrovačkih kolonista)«. Antroponimi *Latinić, Latinčić, Latinović* (hrv.-kajk., pravoslavci). Deminutiv na *-če Lâtince,* gen. *-eta* (bug., također pored *Latinenče).* Kol. na *-ija Latinija* (Vuk, narodna pjesma), na *-čađ* < *-ьc* + *-jad Latinčad* f, na tur. *-luk Latinluk* (dio Sarajeva gdje su stanovali katolici). Na *-as latinas,* gen. *-asa.* Na *-ica latinica* »latinsko pismo«. Apstraktum na *-bstvo latinstvo.* Denominal na *-iti latíniti, latīnīm* (Vuk, Boka) *(po-).* Nalazi se u svim slavinama kao i u stcslav. Pogrešno zaključuje Budmani odatle da je praslavenska posuđenica. Od lat. *lotinus,* pridjev na *-Inus* za etnike od horonima *Latium.*

Lit.: ARj 5, 919. 922. 924. Ribarić, *SDZb 9,* 6. Stanco vích, *L'aratro,* Venezia, 1820, str. 9. *Miklošič* 161. *SEW* l, 693. *Bruckner* 305. *Mladenov* 271. *GM* 238-239. *REW*[3] 4927.

latiti se, *-im* pf. (Vuk, Cres, Hvar, slov.) *(do-)* »1° uhvatiti, uzeti, spopasti, zgrabiti, 2° baciti (Cres)« = *latiti se (posla,* Vodice), *razlatiti* (Vetranie, Stulić, Rosa, Andrijašević) »raširiti«, *latit (po-, iz-)* (Korčula) »potjerati« = *letit* (Lumbarda, *e* = *a)* »tjerati«. Iterativ na *-a: laćati (se), -am* (Vuk), na *-èva- lačevati, -ujem* (objekt *ftice, ftičine,* Istra). Za varijantu *α-o* (prijevoj?) *latiti se (posla,* ŽK, Krašić) = slov. *latiti se,* upor. polj. *lotok* »korytko«. Hrv.-srp. i slov. riječ.

Lit.: ARj 5, 864. 924. Ribarić, *SDZb 9* 163. Kušar, *NVj* 3, 338. Tentor, *JF* 211 *Pleteršnik* 1, 502. 533. *SEW* 1, 694. *Bruckner* 307. 312. *KZ* 48, 217. Matzenauer, *LF 9* 190.

látov m (Vuk, Srbija, slov.) »carinski nadglednik«. Pridjev na *-jev látovljev* (Vuk), poimeničen na *-ica látovljevica* (Vuk) »žena njegova«, na *-ski látovski.* Antroponim: prezime na *-Ijević.* Od madž. *látá.*

Lit.: ARj 5, 925. *Miklošič* 161. *SEW* l, 694.

laut m (17. v.) = *leut* (15. v. — 18. v., dubrovački pisci) = *lèvut* (16. v.) = *ttjūt* (Mrnavić, Voltiđi) = *lutnja* (19. v., ne zna. se gdje se tako govori, upor. polj. *lutnia,* češ. *lutna,* rus. *ljutnja* < polj. *lutnia* preko srvnjem.) »poveća tambura«. Odatle na *-ar leùtar,* gen. *-ara* (16. v.) = na *-as leutāš,* gen. *-asa* (15. v., Marulić). Pridjev *Uutskī.* Denominal na *-ati leùtati, -am* impf. (Dubrovnik) »udarati u leut«. Nalazi se još u slov.. *lãvta* (< nvnjem. *Laule,* stvnjem. *lüle), lâvlar,* gen. *-rja,* bug. *lauta,* arb. *lahule* f »gusle«, rum. (Erdelj) *lăută* pored *a lăută, lăutar* = *lautas,* ngr. λαούια. Ista riječ dobila je na Mediteranu i Jadranu značenje »vrst lađe«: *Iegul* m (Cres, Veli otok), *leüli ili gaele* (Muo), *levūt* (Vis, Zore) »ribarska lađa«, *leüt — lêvut* (Božava, Baraković) »barca larga«. Potječe od ar. *aľuđ* »drvo«. Za značenje »lađa« upor. tal. *legno* < lat. *lignum* u istom značenju *(al* je arapski član). Arabizam je došao preko Španjolske i raširio se po čitavoj Evropi, svagdje sa gubitkom početnog *a-* od člana. Balkanski oblici stoje u vezi sa prov. *laut* i tál. *leütő, Kuto.* Značajan je oblik *lapat,* gen. *-ptá* = *lapt* (Belostenec) »leut, lyra, dicitur etiam vulgo testudo«, koji Budmani izvodi iz njem. *Laute.* To može biti samo preko slov. *lavta* f, što se osjetilo kao gen. **lavta* > **lapta,* od čega je stvoren novi nominativ *lapat.* Upor. *libac,* gen. *lipca* (Lješće, Lika) < *ЫË ъ.*

Lit.: ARj 5, 901. 6, 22. 23. 25. 88. 229. Tentor, *JF* 5, 211. *Pleteršnik* l, 388. *Miklošič* 161. *SEW* l, 696. *Holub-Kopečný* 211. *Bruckner* 304. *Vasmer 2,* 79. *Mladenov* 271. *REW*[3] 30. 388. *FEW* 79. *Lokotsch* 16o. 2127. *Tiktin* 985.

ISv, gen. *lâva* m (Vuk) = *laf* (Crna Gora Njegoš) prema f *làvica,* sveslav. i praslav, **Iъ ъ,* »1° leo, arslan, 2° antroponim (nije narodan, nego prema lat.)«. Pridjevi na *-ski*

lavskī = -ovski lavovski, na -ov Iavoú (upór. polj. toponim Lwów = ukr. Lwiia), na -ji lavlji, na -oviji lăvovlji, na -ast lavast. Deminutivi na -ьc lavac, gen. -vea, na -r'c' ЛЫс' (16. v.), na -ović lavović (narodna pjesma), na -če lavče, gen. -eta, s koi. na -od lavčad, gen. -i i augmentativom na -elina lavčetina »lavska koža«, na -čić lavčić, na -ica lavičica. Augmentativi lavètina (18. v.), na -ina lavina = biljka lava = lavina = lavska noga. Kol. na -/e tóuZ/í n (Kavanjin). Hipokoristik lavo. Antroponimički neologizam Lavoslav je krivi prijevod od njem. Leopold = u narodnom govoru Paide, Földié (ŽK). Vokal a je nastao iz 0. Generaliziran je u deklinaciji jer ne postoji početna suglasnička grupa lv (osim unutar riječi, upor. balvan). Kao slon, iako nije živio u pradomovini, postoji u svim slavinama prema narodnoj fonetici. Uzimlje se bez potrebe da je posuđenica iz got *liwa < gr. λέων, gen. -οντος. Paralela je za takvu posuđenicu velbpdb »kamila« < got. ulbandus < elephantus. Mora se pak dopustiti i mogućnost da je već u pradomovini riječ bila u običaju u životinjskom eposu. Zbog toga je moguće i Oštirovo mišljenje da nije posuđena iz nepotvrđenog gotskog oblika, nego da je praslavenska. Kako lat. leo potječe iz staroegipatskoga, riječ je mogla postojati i u praevropskom supstratu, odakle je ušla i u germ, i slav. kao i u ie. prajezik.

Lit.: ARj 5, 865. 930. *Miklósié* 179. *SEW* l, 755. *Holub-Kopečnj/* 203. *Bruckner* 296. Oštir, *Symbolae grammaticae Rozwadoiaski 2,* 295-379. *Mladenov* 271. *Boisacq*[3] 575. Charpentier, *KZ* 46, 176-177. Hirt, *PBB* 23, 334. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 351).

lavanda f (18. v., akcenat Budmanijev) »dešpik«, *lavenda* (18. v., upór. polj. *lawenda)* = (metateza *a - e > e - a) levanda* (Cres, prema mlet.) »isto«. Sa lat. deminutivnim sufiksom nenaglašenim *-ula lavendula* f, upor. njem. *Lavendel.* Zamjenom lat. sufiksa *-anda* domaćim *-enje lèvenje* n (narodna pjesma, Primorje, Istra) »hełchrysum bracteatum«. Riječ je i balkanska: arb. *levandë,* ngr. λεβάν-τα, λαβάντις. Od lat. > tal. *lavanda* > mlet. *levanda,* poimeničen gerund (tip. *bevanda)* od *lavare,* jer se esencija od nje upotrebljava pri kupanju za miris vodi.

Lit.: ARj 5, 927. 6, 23. 24. *Bruckner* 291. *DEI* 2186.

lavei m (Milna) = *lavèu,* gen. *-ela* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° posuda od kamena za pranje suda, 2° u kojoj se drži uljee.Deminutiv na *-ellum* > tal. *-elio* lat. *lābellum* od *labrum* < *lavābrum* (od *lavare)* > tal. *(favello.* Od *lavare* je na *-atoriwn lavatorium* > tal. *lavatoio* > fr. *lavoir* > francuzizam *lavar,* gen. *-óra* (gradska riječ).

Lit.: REW[3] 4804. *DEI* 2187.

lavi m. pl. (narodna pjesma), u izrazu *lavi i timari.* Budmani, sudeći prema drugom dijelu izraza, traži značenje slično njem. *Lehen* (od *leihen* »posuditi« > češ. *leno,* i u nas čehizam), stčeš. *lan,* polj. *lan.* Mjesto naše novije tuđice *leno* n (19. v.) postoje, osim *timar,* gen. *-ara* (v.), još turcizmi *spailuk* i *zijamet* (v.). Šulek ima još *len* m i izvedenice *lenar* »Lehnsherr« = *lenovac,* gen. *-vca* »Lehnsmann«, pridjev na *-ski, lenski,* apstraktum na *-stvo lenstvo* »Lehnswesen«. Ta riječ odgovara srlat. *feudum* > fr. *fief* < frnč. **fëhu - od* »posjed stoke«. Sveslavenskog izraza za to nema, jer tog zapadnog društvenog uređenja nije bilo u slavenskim zemljama; u historijskoj literaturi postoji pridjev na *-ьn feudalan* < srlat. *feudális* > fr. *féodal; léno* podjeljuje *lenski gospodar* (fr. *seigneur)* vazalu pod izvjesnim uslovima *(vazal,* gen. *-ala* potječe od fr. *vassal* krivim izgovorom *s > z* kao u *bazen* mjesto *basen* < fr. *bassin,* prema njem. *Vasall,* srlat. *vassallus* od kimr. / keltskog / *gwasawl* »koji služi« > gal. *vassallus* »Lehensmann«.

Lit.: ARj 5, 928. 6, 8. *Holub-Kopečný* 199. 202. 408. *REW*[3] 9166.

lâvra f (Vuk, stsrp.) »(pravoslavni crkveni termin) veliki manastir u istočnoj crkvi«. Nalazi se još u stcslav. (Supr.), ukr. i rus. Odatle na *-janin lavranin* m »kaluder' iz lavre (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom)«. Pridjev na složen sufiks *-iotski* < gr. - ιώτης + *-bşk lavriotski* u istim vrelima. Od gr. (biz.) λαύρα »1° cella monastica, 2° prvobitno put isklesan u pećini, У gradska četvrt« > kslat. *laura* »fratarska kolonija u pustinji (4. v.)«. Riječ je egejska, u srodstvu sa gr. λαφας, lat. *lapis,* dalmato-rom. *lau, laucellae* > *Lovćen* (v.), *Lavsa* (v.).

Lit.: ARj 5, 929. *Miklošič* 161. *SEW* l, 695. Vasmer, *GL* 88. *DEI* 2183.

Lavrēntije m (14. v.), od gr. Λαυρέντιος < lat. *Laurentius,* hipokoristik *Lavro* m (15. v.) = *Lavrtije* (Novaković) = *Lăvrenac,* gen. *-enea* (17. v., Istra, lat. dvoglas *au > av* kao u *Mavar),* toponim *Lăvrenac* u Barskom polju (voda, katolička crkva), prezime *Lavrenčić* — slov. *Lamencie* < lat. *Laurentius* (sa *U > c),* hipokoristik *Lavre,* gen. *-eta* (14. i 15. v., Dubrovnik), *Lavrca* (1427, Dubrovnik) = (dočetak prema lat.) *Lavrencio* (Glavinić) = (tai.) *Lorenco* (18. v.), ovamo pridjevski toponim *Pod Rolenčevo* (ribarska pošta Muljana; metateza *l - r > r - 1)* = '(lat. dvoglas *au > ov* kao u *lovrata* < *aurata) Lòvrenac* = 1491. *oktaba Lovrenca* (u kalendaru prvotiska brevijara iz 1491), toponim *Lovr'enac,* brdašce (brdájce) nasred Barskog polja blizu Popovića, katolička crkva, pridjev na *-j Lovrenca* f (ŽK) »svetkovina sv. Lovre«, pridjevi na *-/ Lovrjenač, Lovrjenčev,* prezime *Lovrenčić, lovrenčica* »kruška« = (jekavski) *Lovrijenac* = ikavski *Lovrinac (po Lovrinca,* Hektorović), *Ivan Lovrinčevih* Hvar, službeno *Lovrinčević).* Hipokoristici: *Lovre,* gen. *-eta* (17. v.) = *Lovro,* prezime *Lovretić, Lovrović, Lovrić,* pridjevi na *-in Lovrin, Lovretin,* na *-ek Lovrek* (16. v., hrv.-kajk.) = prezime *Lovrak,* odatle pridjev na *-j Lovreč,* toponim *Lovreča sela,* poimeničeno na *-ina Lovrečina,* prezime *Lovrečić, Lovreković,* na *-janin Lovrečani,* na *-ĕn Lovren* = (ikavski) *Lovrin,* pridjev *Lovrenov,* poimeničen na *-ka lovrinka* »vrsta vinove loze« = (dočetak prema lat.) *Lovrencij* (17. v., Hektorović) = (dočetak prema tal.) *Lovrjenco.* Postoji i *en* pred suglasnikom > *e* kao u najstarijim posudenicama i sa *ti > č,* (tip *Parentium > Poreč}; Lovreč m* (13. v., župan). Ovamo može ići i naprijed spomenuti pridjev *Lovreč, Lovreča sela, Lovrečica* (Istra), *Lovrečina.* Iz Cresa toponim na *-bsk Lovreski, po Lovreskeh.* U Dubrovniku crkva *Petilòvrijenci,* gen. *-lòvrijenãcã,* iz lat. genitiva, u sintagmi: *(ecclesia) Petri Lamentii* stvoren naš plural. Iz slov. : *lôvrek,* gen. *-vreka* (jugoistočna Štajerska) »kostura«.

Lit.: ARj 5, 929. 930. 6, 157. 172. 173. 9, 814. *Pleteršnik* \, 534. Hraste, *BJF* 8, 49. Stefanie, *Rad* 285, 88.

Lavsa = *Lavša* (izgovor u Šibeniku, Prvić--Luka) = *Lavca,* jedan od glavnih otočića u Kornatu. Ime stoji u vezi s predrimskim *lapides lausiae,* a ovo sa (za s > *r* upor. *lader* i *Idassa, jadestinus)* biz. λαύρα (v. *lavra)* > kslat. *laura* egejskog podrijetla, upor. gr. λα(Γ)ας, lat. *lapis,* gen. *-dis,* u Rovinju *laura.*

Lit.: Skok, *Slav.* 125. 128. 259. *Ive* § 19-20. *REW** 4946. *DEI* 2183.

lavûr, gen. *-ură* f (Hvar, Rab) »radnja«. Denominal *lavùrat, -ām* (Račišće) = *lavurăt, -am* impf. (Rab, Božava) = *lavurôt* (Hvar) =

lamati, -ãm (Vuk, samo u poslovici) »truditi se, raditi«. Tal. *lavorare* »raditi«, *lavoro* »rad«.

Lit.: ARj 5, 925. Hraste, *BJF* 8, 13. 50. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 4810. *DEI* 2187.

lazanje f pl. (16. v., Dubrovnik) = *lazanje* (Smokvica, Korčula) — *lazanje* (Božava) = (a > *o') lazanja* f (češće u pl. f) = *lazanje* (18. v., Primorje, Lika, Ston) = *lezanji* m pl. (slov., Notranjsko) »rezanci, tagliatelle«. Odatle na *-ka làzãnjka* f (Lika) »(oruđe) valjak za tijesto, valjar za mlince, takaca (Lika)«, na *-ar lazanjâr,* gen. *-ara* (Korčula, Smokvica) = *lozànjãr,* gen. *-ara* (Trpanj) m »trlica«. Od tal. *lasagna* f (14. v.), pridjevska (?) izvedenica na *-ia* od *lasanum* »lonac, pentola« < gr. λάσανον »kuhinjski tronog«, prema Battistiju egejskog podrijetla. Čini se da se talijanizam (može biti i stariji zbog *a > o* pred naglasom) unakrstio sa ličnim imenom *Lazo* (Dubrovnik) »čeljade što laže« < *Lazar* i sa *lagati.* Zbog toga *lazanja* f (Istra) znači »brbljanje«, *lazãnjati, -am* impf, »brbljati« = *lazanja* (Dubrovnik ako *ž* nije štamparska greška mjesto *z), lazanja ili mazalo* m (Poljica) »čovjek koji rasteže beside i navija na slatko govorenje«. Interesantan primjer pučke etimologije.

Lit.: ARj 5, 931. 6, 176. 540. *Pleteršnik* l, 515. Cronia, *ID* 6. Stürm, *ČSJK* 6, 74. 4917. *DEI* 2171.

Lazar m prema f *Lazara,* pridjevi *Lăzārev* pored *Lazárov,* prezimena na *-ič, -evie Lazarić, Lazarević* (Srbi) = *Lazor* (1348?, samo u jednoj potvrdi, upor. bug. *Lazor* pored *Lazar,* stcslav. *Lázon).* Brojni hipokoristici *Laza* m (Vuk) = *Lazo,* pridjev na *-in Lozin,* prezime *Lazić, Lazović,* augmentativ *Lazùrda* (Lika), reduciranje na početni slog kojemu se dodaju hipokoristički sufiksi, *-ko; Lako* (Vuk) = *Laka* (Vuk), pridjev na *-ov Lakov,* prezime *Lakovié, Lakié* (crnogorsko pleme), **Lake,* gen. *-eta* prema prezimenu *Laketić; -lo; Lála,* ime muško ili žensko (13. v., Dečanski hrisovulj) = *Lale* (Vuk, Crna Gora), odatle prezime *Lalié* (također toponim), na *-ica Làlica* m, *Laloje* (14. v.), na *-os Laloš* (14. v.). Na *-ica lăzarica* f ^narodna pjesma o knezu Lazaru«, f pl. *lâzarice* »1° djevojke koje idu uoči Lazareve subote, 2° biljka«. Na *-kinja* < *-ka* + *-yni lăzărkinja* »aspeiola odorata«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino lazàrïn,* gen. *-ina* »pučanin dubrovački koji pripada bratovštini sv. Lazara«. Drugog je postanja *làzarïn* m = *lázárija f* »vrsta puščane

cijevi«, nazvana po izumitelju *Lazzarini* (tal. prezime na pluralsko -i). Od hebrejske (aramejske) sintagme *EU ezer* »bog je pomoć« > lat. *Lazarus.* Postalo je i kod nas kao i na zapadu opća riječ: *lazar* m (Cres) »jadan čovjek« = *lazar* (Krasić) »bogać, bogalj, kljast«, deminutiv na *-če lazarče* n (ŽK, Lika K) »kljasto dijete koje ne može hodati«, slov. *lazar,* gen. *-rja* »1° Kind das noch nicht gehen kann, 2° spuž, limax«, *lazarica* (Drežnica, Kranjska) »jabuka«. Ovamo ide *lazanjka j laž- 1 -njka* (Đakovština) »kruška, nvnjem. *Lazarinbirne«.* Od internacionalnih riječi ide ovamo na tal. *-etto* < vlat. *-ïttus lazaret* m < tal. *lazzaretto* (17. v., karantena u Mlecima).

Lit.: AR] 5, 832. 882. 884. 885. 891. 893. 931. 939. *Pleteršnik* l, 503. Tentor, *JF* 5, 211. *SEW* l, 696. *Mladenov* 269. *REW*[3] 4958. Spitzer, *WuS* 6, 204. *DEI* 2188.

läziti, *-Im* impf. (Vuk) = *lãzêt, -im* (Kosmet) *(do-, iz-, iza-, izna-, na-, nad-, ob-, po-, pod-, pri-, pre-, pro-, prona-, raz-, raza-, s-, sa-, u-, za-)* prema iteratīvu *lazati, lažām* (Martie, subjekt *guja, iz-* Kosmet) (s-) i pf. *slaznuti se* »uortačiti se«, sveslav. i praslav., »1° kriechen, 2° gehen, 3° bahuljati (Kosmet), 4° (s objektom *med')* vaditi saće iz košnice (Brač)«. Sveslav. i praslav. · postverbal *laz* m, f »1° uski put, staza (Stulić), 2° *laz* (Istra) mjesto kuda se prolazi, 3° iskrčeno mjesto u šumi (i u drugim slavinama, praslav., potvrđeno 1296) = mjesto gdje je mnogo šume isječeno (Crna Gora), 4° mala njiva« = *laz,* gen. *läzi f* (Vodice, Cres) »1° otvor kod ograde, 2° proplanak, čistina u šumi« = *laza* (Istra, čakavci, 16. v.). Iz književnog i saobraćajnog govora *laz* je potisnut u zaborav od sinonima *krč, krčevina.* Taj poljoprivredni termin posudiše srednjovjekovni dalmatinski Romani, Rumunji, Madžari i Arbanasi: *laz-* »krčevina«. Odatle deminutiv na *-ъc lazac* i *Lazac,* gen. *-sca* (toponim), augmentativ na *-ina lozina* (Crmnica) »1° terasasta kultura nastala krčenjem šume (Mljet), 2° raširen toponim«, odatle denominal na *-ati lazinati* (Mljet) »krčiti šumu paljenjem«. U Arbanasa je *Hazine* »Lichtung«. Značenje »krčevina« razvilo se od pravljenja puta. Paralela je za to tal. *debbio* (Gallura) »Abforstung« od lat. *dēvius,* cf. *devia,* gen. *-omum* »Schleichwege, ungewohnte, entlegene Wege«. Odatle na *-nica lâznica* »1° motika kojom se kopaju (upór. *krasnica)* tanke zemlje gdje su laži, 2° ljestve (Stulić)«. Sa drugim akcentom f pi. *läzi,* gen. *Uzi* sadrži prvobitno značenje »prijelaz preko veće rijeke«. Postverbal *prilaz* = *prilaz* (ŽK) je također kulturna riječ koju posudiše Rumunji *pîrleaz.* Postverbali od drugih složenica s prefiksima mogu dobiti još sufiks *-bk: izlaz — izlazak, dolazak, polazak, oblazak,* pored *Sblaza* sa čitavom leksikologijskom porodicom, *ulaz — ulazak, pronalazak, salazak, slaz* pored *siażak, razlaz* = *ràzlazak, prolaz, zalaz. Izraz zalaz sunca* izražava se u rum. i arb. na religiozan način: rum. *soarele asfințește* »sunce se posvećuje«, arb. *dieli perëndon* »sunce gospodari«. Upor. takvo shvaćanje za *izlaz sunca* u slavinama: *sunce se rađa.* Odatle pridjevi na *-ьn'. ulazni, uzlazni, prèlazan (ne-),* poimeničenje *oblaznica.* Na *-jaj ôblažaj* »pohode« = na *-я/a oblažnja* (Lika). Na *-ilo: lozilo* m (18. v.) »čovjek što lazi«, n pl. *läzila* (Vuk, Kosmet) »1° skele, 2° koze«. Na *-ište: izlazīšte, ulazīšte, razlazīšte, salazište.* Na *-jaj pdlažāj* (Vuk) »pohode na Božić«. Unakrštenjem *poleci* i *položiti* mijenja se u *poležaj, položaj,* jer se lice koje dođe, nasadi na slamu, na stočić kao kokoš na *polog.* Imperativ *laz laz* postaje onomatopeja, glas kojim se malo dijete uči da »hahulja«. Radna imenica na *-nik: polaznik* (Vuk) = *polaznik* (Kosmet) »onaj koji učini kome prvi pohod na Božić«, izvedenica koju narod svakako prekraja: *pôlažajmk* (Vuk), *polaženik* (Ripanj), *polažonik» polažavnik, položavnik.* Glagol *laziti* se unakrštava sa biblijskim imenom *Lazar* (v.) : *lazarče* (ŽK) »dijete koje ne može hodati«. Na *-bina: läzbina* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »mjesto (ili način) kuda se ulazi (nejasno)«. Na *-uše lazuše* f pl. »izdanci pod zemljom, stolones«. Izvedenice na *-ιο, -ιa: laz* f (Vuk, Dubrovnik) u izrazu *otišao u laž* »nubėrė uxori«, *uholaźa.* Na *-stvo: laitva* (Bogišić): *u laštvo zeta uzeti.* Kako je na štokavskom teritoriju *dolaziti* imperfektiv za pf. *doći, nalaziti* za *naći,* glagol *ići* unakrstio se u prefiksamim složenicama sa *laziti,* pa se govori *nailaziti, nadilaziti* pored *nadolaziti, obilaziti* prema *obići, izilaziti* (18. v.), *razilaziti se.* Prema ovima *silaziti — snilaziti* (upor. *snići).* Odatle postverbal na *-bk: izilazak,* gen. *-ska* pored *izlazak, obilaz* = *obilazak, razilazak,* s pridjevom *obilazan* (ra-). Deminutiv na *-kati laskat* impf. (Brusje, Hvar) »bježati zbog straha pred kim«, na *-ukati lazukati* (Stulić) nije sigurno. U prijevoju na stcslav. *lesti, Uzo > līsti, Uzen* (Vodice) »puzati« (upor. slov. *Usti, lezem),* u pravilima rogovskih benediktinaca (15. v.) part, prez. aktiva *gori Kzuće* (subjekt *anjeli),* u. književnom i saobraćajnom jeziku *Ijesti* samo u preAÌksamim složenicama *dòljestì, dòljezem,*

naljeći, naljegnem pored *nàljesti, nàljezem ùljesti, itljezem* pored *uljećt, ùljegnëm* (analogijom stvoreno prema *pomoći, pomognem), sljêsti, sljêzem* = (ikavski) *slisti, razlesti se* (Trebarjevo). Na *-ovati sljezovati, -ujem* u Zadarskom lekcionářů. Ovamo još na *-ati oblje-zati, -am* (Stulić) »prikradati se«, *naljeći, izljesti* pored *izljeći, izljegnem* (Vuk) = *izljeći, izljesti* prema iteratīvu *izlaziti* (16.. v.), *izlijezati* (Stulić), *ulizivati* (17. v., Split). I taj je sveslav. i praslav. Odatle postverbal u značenju radne imenice *uljez* »ko se přižení u kuću svoje žene«, augmentativ na *-ina ùljezina* »vrsta ospica«. Sa sufiksom *-гa, -гo nāljež* (Prčanj, Stulić, Bogišić) = *nalježa* (Zlatarić), odatle na *-ba nalježba* (Vuk, Dubrovnik) »Finderlohn« kao pravni izrazi. Iz narodnog (folklornog) prava još *nalješe* n (Boka, Vuk) »dar soku (v.), sodžbina«. Na *-tva: ljestve* f pl. (16. v.), sa deminutivom *ljestvice* (13. v.). Augmentativ na *-ina Ijestvina* (Stulić). Deminutiv *ljestvica* je ušla i u administrativnu terminologiju u značenju »scala«. Odatle pridjev na *-ьn Ijestvičan* (neologizam. 1853, uz *pristojba).* Ovamo ide još *Ijestva* (Sisak) »kolac sa vedricom kod zdenca na vagu«. Glede takve izvedenice od *laz-* v. *lastva.* U baltičkoj je grupi potvrđen samo praslav. prijevoj *ê* > -fe : lot. *lêsetis* »mit Schlittchen vom Berge fahren«, *léschat* »rutschen«, stprus. *Use* »kriechen«, što je i prvobitno značenje od *laziti* (rad reptila, puža, v. *plaziti),* lit. *lëkštas* »flach« = lot. *Uzus,* srvnjem. *loege* »plosnat«, Homerov pridjev λαχύς (νήσος) »nizak«; *z* je nastao od ie. *ğh.* Ie. je korijen *nigh-* potvrđen u grčkom, germanskom, i baltičkom. Prijevoj õ > α je praslavenska inovacija.

Lit.: ARj 2, 605. 612. 4, 195. 215. 220. 225. 259. 5, 933. 919. 930. 933. 934. 935. 6, 250. 251. 7, 361. 424. 425. 426. 8, 390-392. 406. 10, 591. *ASPh* 32, 470-471. Males *Prosvetni glasnik* 58, 43-57 (cf. JF 18, 367). Miletić, *SDZb* 9, 610. Tentor, *JF* 5, 211. Hraste, *JF* 6, 212. *Ehzović* l, 144. 2, 97. 388. Gušić, *JŠ* 10, 165. *Mažuranu* 586 -587. Stojković, *NVj* 37, 135-136. *Miklošič* 161, 16. *SEW* l, 696. 697. 715. *Holub-Kopečný,* 200. 204. *Bruckner* 297. 308. *KZ* 46, 229. *Mladenov* 269. 282. *WP 2,* 426. *Trautmann* 161. Jagić, *ASPh* 37, 532. *Tiktin* 895, 1170. Pedersen, *IF 26,* 293. Osten-Säcken, *IF* 26, 234. Charpentier, *ASPh 29,* 5. 37, 53-54. Scheftelowitz, *KZ* 54, 228-229. 243. Oesterreicher, *Symbolae Rozwadowski 2,* 389. si. (cf. *IJb* 14, 274). Machek, *ĞMF* 26, 461-467 (cf. *IJb* 25, 8). *KZ* 56, 202-203. (cf. *RSl 5,* 322-323). Jokl, *ASPh 29,* 14. si. Czubek, *JPol* 11, 20. si. (cf. *IJb* 12, 299). Gradecki, *JPol* 10, 180. si. (cf. *IJb* 11, 519) *GM* 231. 352. Jokl, *Stud.* 111. *ASPh* 28, 2 Meillet, *RES* 6, 171.

làzum, prilog (Bosna) = *Uzun* = *Iaгъm* (Kosmet) »potrebno«. U Kosmetu još *neme Ijâzbm* »što me se tiče«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *lazìm* > tur. *lazìm, nem-e lazìm* »que m' importe«) iz saobraćajnog govora: arb. *lazëm* m »Bedürfnis«.

Lit.: ARj 5, 935. *Elezović* l, 373. 2, 532 Skok, *Slávia* 15, 361., br. 453. *GM* 239.

le = *Ijê* (Vuk) = *li,* stcslav. *-le,* ie., sveslav. i praslav. rječica (partikula) koja sama može nositi akcenat. Služi za potvrđivanje, naročito negacije: *on mu Ije ne će pomoći* (Lika). Slov. *le* »ipak«. Prilog *leh* (sjeverozapadni čakavci, Rijeka, Istra), *lekmestu* »odmah« (Belostenec, čakavci, 17. v.). Varijanta *K* u značenju *ali* u stsrp. i sthrv., kod Marulića, može stajati na početku rečenice. U slov. tako *le.* Uz vokativ u bug. Odatle u refrenu *dodo le,* koje se piše i zajedno. Varijanta *K* veže se sa *a* (v.) u *ali* i sa *i* (v.) u *ili.* Ovamo se stavlja *listom* (akcenat od *list), listar* »saltem, tantum, tantummodo, besonders«, koji služi za pojačanje pridjevu totaliteta *svi.* Slov. *lestor* < *le* + *isto* + *že* = *Iješto* (17. v., dubrovačke poslovice) »sada«. V. *isti.* Kao sufiks služi u pravljenju priloga od korijena upitnih i pokaznih zamjenica za izražavanje micanja prema licu koje govori: od *kъ* (v. *tko* > *ko) dokle* < *do* + *küs, -koli,* od *o ъ* (v. *òvãj) đavle* »hucusque«, od ft (v. *taj) dôtlë,* od *onъ* (v. *onaj) donie* (Baranja), unakrstavanjem sa *donde* (v.) *dondolēn* (Risan),. od *nĕkb* (v. *neki) donekle.* Svi ti prilozi sadrže prijedlog *do* kao prvi elemenat i zamjenički korijen kao drugi. Ista takva složenica biva i s prijedlogom *ot-* > *od-:* sa *kb: òtkãle* pored *odakle* = *Skle* i sa deiksom *-n, -m oklen* > *oklem;* sa *o ъ: odavle, odavle;* sa *onъ odanle, odanle* = *odanle;* sa *tt: odatle* = *ode* pored *öden, ödem* i *òtãlê, òtole, atolem, otolen* (Crna Gora). Samoglasi *o i a* izmiješani su zbog analogije i sličnosti u značenju. Kao sufiks dolazi još u zaključnom vezniku *dakle* pored *daklen* = *daklem.* Jat je nastao u partikuli iz dvoglasa *ai* kako se vidi iz lit. koncesivne partikule *lai* — stprus. i lot. *lai* »neka«, što zabacuje Berneker koji navod« lot. *-le* u *nu-le* »upravo«, *je-le* »ipak«, *ne-le* »geschweige denn«. Sa gledišta komparatista K sadrži ie. demonstrativ / (v. *lani,* lat. *ille).* Upor. još arb. *ρλέ* »or bene, dunque«.

Lit.: ARj l, 235. 5, 958. 6, 1. 234. Bělič, *Priroda* 140. *BI 2, 932.* 938. *Miklósié* 162.

SEW 1, 697. *Holub-Kopečný* 200. *Bruckner* 292. *KZ 44*, 33. 45, 203. 46, 200-201. Brugmann, *IF 24*, 163. si. Music, *Rad* 231, 1-37 (cf. *IJb* 16, 286). *GM* 319. Ehrlich, KS/ 4, 260.

lebić m (Korčula) = *leblć* (Rab, Božava, Molat) »mediteranski (jugozapadni) vjetar«. Odatle na lat. *-ata* > mlet. *-ada lebtćada* (Korčula) = *lebićada* (Božava) »isto«. Od tal. *libeccio* (14. v.), *libecciata* (16. v.) < gr. pridjev λαϊκός (6. v.) »zapadni« > ar. *lebek*, proširen s lat. *-ius*. Za etimologiju v. *liva*.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] *4959 a*. 5016. *DEI* 2220.

leblèbija f (Srbija) = *leblebìja* (Kosmet) »prznica, prženi naut (grašak) koji se uz rakiju griska«. Na *-džija leblebidžlja* (Kosmet) »koji ga prži i prodaje«, odatle na *-nica leblebidžlnica* »dućan gdje se prži i prodaje«. Balkanski turcizam nepoznata podrijetla (tur. *leblebi* »cicer aretinum«, *leblebici)* iz terminologije hrane: bug. *leblebìja*, arb. *neblebt* = cine. *niblibie, niblibigi* (s disimilacijom *l-l > n - l}*.

Lit.: ARj 5, 944. *Elezović 2*, 525. *Mladenov* 271. *GM* 302. *Pascu 2*, 154., br. 819. *NJ* 3, 151.

lèbrak, gen. *-aka* m (Budva, pored *lebraK)* = *lombrak* (s umetnutim *m* pred labijalom kao u *dumbok;* Dubrovnik) = *lùmbrak* (Vranjic, Split, Prvić, Zlarin) = (zamjena dočetka *-ak* deminutivnim domaćim sufiksom *-ica) lâbrica* f (Stoliv) »dračava riba«, odatle odbacivanjem toga suvišnog sufiksa *lăbar,* gen. *-bra* m (Muo, Stoliv, zelene je boje, vrsta *labra* je *grozdovac)* = *labra* f. Balkanska riječ kao naziv ribe gr. λάβραξ, gen. - ακος > kslat. *labrax*, gen. *-ăcis*, arb. *labrik, levrek* (Ulcinj) »brancin, smudan (Sutomore)«, čine. *labricu*, ngr. λαβράκι. Odbacivanjem početnog /-, kao da je romanski član: *embrega* (Krtole) == *êmbrega* (Lepetane) = (sa protezom *j-) jembrega* f (Prčanj, Muo) = *jembreg* (Dobrota) »malo veća gavica, sardela, mezzo sardo«. Upór. kat. *llambrega*. Sa *lubrica* upór. sic. *vuraccia*.

Lit.: ARj 5, 944. 6, 144. 217. Rešetar, Stok. 240. Matzenauer, *LF 9*, 185. *Schuchardt,ZRPh* 31, 642. 645. 643. 646. *GM* 233. *REW*[3] 4811. *DEI* 2145.

lebrica f (Ljubiša, Paštrovići) »vrsta veza«. Nema opisa toga veza. Možda deminutiv na *-ica* od *rebro* (?), ako je metafora.

Lit.: ARj 5, 944.

lebrnjī, određeni pridjev, samo u vezi s *prozor* (Vuk) »koji nije sa sokaka, nego iz avlije«. Budmani pomišlja na pridjevsku izvedenicu od perz. > tur. *leb* »usna, kraj, strana«. Nije uvjerljivo. Nema opisa takvog prozora. Možda od *rebro*.

Lit.: ARj 5, 944.

lécati se, *lēcām* impf., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*lek-)*, »1° plašiti se, 2° nećkati se (ŽK)« = *lécati se* (Vodice) »bojati se« prema pf. *lecnuti se* »poplašiti se«. Suglasnik *c*, koji je postojao i u stcslav. *lecati se* (Supr. 328, 24) »fallen, fangen«, nastao je sekundarnom palatalizacijom iz *k* poslije *e, i* (upor. *micati* prema *nukati* ŽK), kako se vidi iz *ulekmti se* (ŽK) »saviti se u grmu« i iz slov. *Ukniti* »biegen«. S prefiksima: *s-: sleći se, -em,* potvrđen samo part. prez. *sleče, sieksi se* (Baraković), *slečen* »kriv, pognut od bolesti«, u postverbalu *sleka* (Vuk) »1° plima, 2° mjesto gdje se zemljište sleže, preslijež, previja« = *sleka* (Istra) »vallis oblonga«, *zlâcol (ne bûdi go* <~) (Bednja) »nemoj ga uplašiti«, *na- nalecati (se)* »postavljati (drugome pogibelj, lečku, mamu)«, *polecę* (Marulić, *Judita 6*, 68): *priročno ~ Nabukodnosoru* (u *ARj* nije zabilježeno); sa^n-: *prisleći, prisleknēm* pf. »ustupiti, uzmaci«; sa *od-: òdsleka* (Vuk) »osjeka«. Pridjevi: na *-Ijiv lecljiv* (Belostenec) »plašiv«. Upor. bug. *slekav* »grbav, iskrivljen«. Na *-enik: lečanīk* m (Srijem) »čekrk«; na *-bka lecka* »Schlinge«. Vokal *e* je nastao iz nazala *ę*, upor. stcslav. *Ięați* i baltičke oblike, koji su očuvali prvobitno konkretno značenje, lit. *lenktî* »beugen, biegen«, *linkti* »sich biegen«, lot. *li(e)kt* »beugen«.

Nazal *į* glasi u prijevoju *ç* > *u: lük* m (18. v.), baltoslav., sveslav. i praslav *(*lckb)*, »naziv oružja za strelicu«. Odatle na *-jar* + *-ica: Incarica* — (s umetnutim *n) lunčarica* (18. v.) = *lučalica* (jedna potvrda) »praća, τόξος«; deminutiv na *-bc lučac,* gen. *Iucca* = *lušca* (Srijem; najstarija potvrda *Na Luzaz* za *Arcuzo*, Split); na *-ič lučić*. Tu je također očuvano prvobitno konkretno značenje; *obluk* m »Vorders'attelknopf«, s leksikologijskom porodicom *oblul* f, *oblučac*, gen. *-Ica* (Vuk), *oblučak* »Wiegenspindel«, *oblučje* n »unkaš, jabuka«, *oblučkinja* »puška koja se nosi konju o oblúku«, *oblúka, naoblačiti, naoblučīm* »metnuti obluk na kapu«; *obluk* je kulturna riječ koju posudiše Rumunji *obline* = (meglenski) *ublong* »Sattelbogenknopf«. Tu je došlo i do unakrštavanja s pridjevom *obh* (v.). U Sinju je *obluk* isto što i *fanjak* (ŽK) »1° gužva od krpa, za isprošenu djevojku, 2° tvorilo od

sira (Ston), 3° obod od sita i rešeta«. Stulić ima *lukomet* (kao *puškomet')* i *lukotvorac*. Ovamo ide *lûcanj*, gen. *-cnja* (Zagreb, 18. v., ŽK) »luk na pletenoj košarici« i *lükno* u (Prigorje, Posavina, Podravina) »1° mjera za žito, 2° desetina crkvi, župnički bir« = slov. *lokno*. Nalazi se još u češ., ukr. i rus. Tu riječ posudiše Madžari *lukma*. Glede *kn* > *km* upor. *szohzsma* < *služno* (v.). Dočetak *-no* došao je analogijom prema *služno*. Zbog toga nema palatalizacije suglasnika *-k*. U pogledu razvitka značenja paralela mu je lat. *sportula* »kotarica > porez«. To upućuje na primitivno podavanje u naravi, ne u novcu. Ovamo još *sklūčen* (Miklošič) »inclinatus, curvatus«, upor. slov. *slok* »mršav«. Kao *lecati* i ovaj prijevoj može imati psihološko značenje koje se vidi u pridjevu na *-av lukav*. Upor. konkretno značenje u slov. *slok* »krumm«. Prvobitno značenje »savinut« nalazi se još u baltoslav., sveslav. i praslav. *lúka* »1° morski zaljev (to još u stcslav.), 2° dolina, 3° livada (čest toponim)« = *luka*, gen. *luke* (Kosmet) »zemlja pored rijeke«. Pridjev na *-ski lučki*. Deminutiv na *-ica lučica* (Vuk, 17. v.) = *Lučica* (ŽK, toponim, uvijek uz vodu). Prvobitno je značenje »zavinut teren uz rijeku ili obalu«; *luka* je kulturan termin koji posudiše Madžari *lanka*, Rumunji *luncă* i Novogrci λαγκάδι (-αδι je novogrčki .sunks). Na *-evina: lučevina* (Fužine) »trava, sijeno iz luke kraj vode«. Na *-bka lučka* f (Voltiđi) »morski gat, muo (nepouzdano)«. Može biti i poimeničen pridjev ž. r. Na *-inja: luklnja* (Kosmet) »vrsta zemlje koja ne može držati vode, žućkasta zemlja«. Glagol *slúčiti, slučím* (16. v.) »iskriviti, savinuti, prignuti« je denominai od *luk*, slov. pridjev *slak* »krumm«. Ovamo ide *sinčića* »drvena sprava za nadijevanje djevenica slična ključu«. Glagoli *slučiti, razlučili, polučiti* naprotiv čine drugu semantičku porodicu, ako i jest činjenica da njihovo *u* potječe dijelom od velarnog nazala *ç* kao i u *luk, luka*. Vokal *u* nastao je iz *ç*, upor. stcslav. *lokb* »arcus«, polj. *łączyć* pored *lęk,* slov. *loka* »luka«. I u tom prijevoju riječ -je baltoslavenska: lit. *lankoti* »savinuti nešto tvrdo«, lot. *luozíí* »beugen, lenken«, lit. *lankas* »nešto savinuto, luk«, *lankus* »biegsam, savitljiv«, *lanka* »luka, dolina«. Od drugih ie. jezika upor. gal. *lanca*, stvnjem. *chrumbelingun* »in krummer Richtung«, nvnjem. *entlang* í arb. *lengór* »savitljiv«. Ie. je korijen **lenq-* »savijati«, nenazalirano **leq-*, u baltoslavenskom još s prijevojem **lonq-*.

Lit.: ARj 5, 185. 944. 6, 188. 191. 206. 213. 7, 413. 469.8. 134. Ilešić, *JF* 17, 132-137. *NJ* 3, 122. Ribarić, *SDZb* 9, 164. Medić *NVj* 12, 251. 366. *Elezović* 1, 371. *Miklošič* 165. 173. 175. 306. 308. *SEW* 1, 707. 738 739. 740. *Holub-Kopečný* 201. 210. 211. *Bruckner* 297. 308. 309. *Trautmann* 159. *WP* 2 435. *REW** 4877. *ZRPh* 39, 217. Matzenauer, *LF 9*, 193. Mladenov, *IF 42*, 187. Osten--Sacken, *IF* 33, 221. Joki, *Stud.* 50. Zupitza, *KZ* 36, 56. *Tiktin* 931. 1071. *Boisacq** 404-405. 553. 1117. Guntert, *WuS* 11, 133. 137. Kühn, *Die Romanische Spr.* 17. *Hubschmied* 34-39.

leća f (Vuk, Kosmet) = *leća*, gen. *leće* (ŽK, Buzet, Sovinjsko Polje) = *leće* n (Hercegovina, *n* od unakrštavanja s turcizmom /v. *leće ı* ili sa sinonimom *sočivo)*, praslav. **letia*. Prenosi se od biljke i na značenje »staklo«. Upor. fr. *lentille*. Deminutivi na *-bc lećac*, gen. *-ćca* »biljka, lemma palustris«, na *-bk Ućak* m (Vuk, Crna Gora) »vrst leće«. Da bi se razlikovalo *staklo* od *sočiva*, u 19. v. stvorena je izvedenica *lećak*, gen. *-ćka* (Šulek), na *-ice léćíce* f pl. (Baranja, sa *č* mjesto *ć* prema madž. slavizmu) »sočivica«, *lečica* (Belostenec) »biljka«. Na *-ika lećika* »biljka«. Pridjevi na *-ən leian* (Stulić, sumnjivo), na *-ev lećev* (15. v.), poimeničen u *Lećevica* (toponim). Vokal *e* je nastao iz *ę*, upor. stcslav. *lįšta* i madž. slavizam *lencse*. Za arb. *lidxht* nije izvjesno da je od *leća*. Od ie. jezika nalazi se u lat. *lens*, gen. *-tis*, odatle u romanskim jezicima i u nvnjem. *Lime*.

Lit.: ARj 5, 945. 948. *Elezović* 1, 362. *Miklošič* 165. *SEW* 1, 708. *Mladenov* 274. *GM* 245. Machek, *LP 2*, 158.

leće n (Vuk, Srijem) = *leća* f (Kosmet) »l° žućkasta pjega, mrlja na licu, someršprosn (ovo u hrvatskim gradovima, 2° (metafora) mrlja na časti, žig, sramota (Kosmet)«. Pridjev na *-ajiv lećajiv*, na *-lija* (indeklinabile) *lećelija* »pjegav« (Kosmet). Denominál na *-lesati* (v.) *lećele'isat se, -šem* (Kosmet) »dobiti pjege, umrljati se«. Balkanski turcizam (tur. *leqe* »1° mrlja, 2° moralni defekt«) iz svagdanje terminologije: rum. *lichea*, bug., arb. *leké* = *lece* (Skadar), nvgr. λεκές / -κίες.

Lit.: ARj 5, 945. *Elezović l*, 362. Trojanović, *N3f* 3, 150. *Miklošič* 164. *SEW* 1, 699. *Mladenov 272. GM* 240. »

leći, *ležēm* pored *legnem* pf. (Vuk) = *leć, legnem* (Kosmet) *(do-, iz-, na-, ob-, po-, pil-, raz- se, s-, za-)*, sveslav. i praslav. (u prezentu nazalni infiks *lego, leg-ti* > stcslav. *lesti)*, pored *(na)legnuti, slegnuti se* (Srbija), *polegnuti* = *polenuti, -ne (mi)* (Korčula), *sijeci* =

Sijeci (unakrštavanjem sa sljesti, v.), uľegnut (Kosmet »ući«), »sich legen (odatle germanizam legni se, Hrvatska)«. Iterativ na -va- lezi-vati, -vam (16. v., jedna potvrda). S akcenatskom varijacijom u prefiksalnim složenicama iz-leći, -leže (koka, jaje), naleci, poleci, öléći (Lika), sletí (objekt štence), uleci se (Vuk) »useliti se«, žaleći i specijaliziranjem značenja kao u fr. couver < lat. cubare. Tu je homonīmija uklonjena akcentom. Osnova leg- pojavljuje se još u tri prijevoja: log-, i duljenjem *leg- > leg- > lijeg- i *log- > lag-, već u praslavenskom. Izvedenice i semantičke varijacije u leksikologijskim porodicama prikazat će se prema prijevojima.

I. Osnova leg- u pridjevskom neologizmu na -ьn: nadležan (ne-), poimeničenju nadležnost, prinadležnost, nađleštvo. Pridjev na -ьn potvrđen je samo u izvedenicama ležnjak m »log zečeva« (južna Dalmacija), ležnost (18. v., Kavanjin). Na -lo: leglo, (18. v., Vuk) »gnijezdo«, s deminutivom leglić. Na -alo: legalo n (Vuk) »loža« = legalo (Kosmet). Na -alica legalica (Pančić) »rod izrasli kod insekta«. Na -ivo legivo (Slavonci, 18. v.) »léženje«. Na -ăk: Uzak, gen. -aka (17. v., Vuk, Piva-Drobnjak) »1° lijenčina, 2° (u novije doba prevedenica) Lagerbier«, s pridjevom ležački, f ležakinja — ležavkinja i augmentativom ležačina > madž. lezsak. Na -anka ležanka (Istra) = léčka (ŽK) »postelja«. Na -nica ležnica »Lagerstätte«. Na -éti ležati, ležim impf, (iz-, ob-, od-, pri-, raž-, za- se), iterativ na -va- -ležavati, -Uzāvām (Lika), samo s prefiksima. Na -evali Užívati (Vodice), razležavati se, razležat, -ëze (Kosmet) »odjekivati«. Odatle apstraktum na -aj ležaj (18. v.), zaležaj »zapušteni vinograd«. Na -aja ležaja (18. v., srednja Dalmacija, Pavlinović). Na -avka ležavka (Jambrešić) = priležnica »(prevedenica, calque) concubina«. Na -wij lêganj, gen. -lêgnja (Istra) »lijen čovjek«. Na -äc legac, gen. lekca (Kurelac) »konj koji rado leže«. Na -an: legan (Bruvno) »ime volu«. Deminutivni glagol na -kāti Ieskati, -am (18. v., Vuk), s postverbalom leíka (18. v.) »kvočka«, na -karili UŠkáriti, lèskàrim (Vuk) »ljenčariti«. Izvedenice od part. prez. na -eòi: na -ьc ležećac mlin (17. v., Dubrovnik), pridjev na -iv ležećiv, prilog lezecké. Na -ivo lesivo n (18. v., jedna potvrda) »mjesto gdje se što leže*. Na -ika ležika (Danilo) »biljka«. Na -ište ležište (14. v.). Složenka ležorad (18. v., jedna potvrda), lezòser m (Bosanska krajina) prema ležoserka »lenjivac, -vka«, hidronim Lèžējac »ime stajaće vode pod Prosarom«. Dva imperativa lestèdaj »(opscena metafora) primula vēris«. Rumunji posudiše prilej »occasio«, postverbal od a prileji < bug. prileža, kod nas samo pridjev priležan »marljiv«.

II. Praslavenski prijevoj duljenja leg- > leg- > lijeg- nalazi se u impf, razlijevati se, ràzlijegā, -že »wiederhallen, odjekivati« od pf. rozleci se, lijegali, llježēm pored llјеgãtn (također češ. i polj.) impf, od Ući, razlígati (Kavanjin), zalijègati »hinreichen, die Schuld decken«, ulijegati se, iz- nalijègali (Vuk) »1° vrvjeli, grnuti, naslanjati se, 2° spuštati se (Vetranie, Baraković), 3° pripadati, trebati (Crna Gora)«, naljegovati, -ujem (Prčanj) »trebati«, oblijegati, prilijegati »sich niederbücken«, ligali, ligán pored Užeň (Vodice) (po-), slijegati se. Analogijom se prenosi u Ujetí, liježēm impf. (Boka). Odatle postverbal lijeg (Ljubiša), lijego n (srednja Dalmacija, Pavlinović) »ono što se izleže«; preslijež f (Stulić, Lika) »udolica, dolina između dva brda (opozicija: previja)«, toponim Presliža.

III. Praslavenski prijevoj log- važi kao perfektum. Odatle nomen actionis (postverbal) log, gen. loga »1° ležanje, 2° mjesto gdje se leži (po semantičkom zakonu sinegdohe)«. Upotrebljava se u instrumentalu za pojačanje imperfektivnom aspektu glagola ležati: logom je ležala pet dānī (ŽK). Denominál na -iti: ložiti (objekt vatru, oganj) »heizen«, odatle radna imenica na -äc ložač, gen. -ača m »Heizer« (neologizam), s prefiksom iz-, na-, od-, po-, pre-, pred-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-. Odatle brojni postverbali: izlog (neologizam, prevedenica za Auslag), s pridjevom izložan 1265, s apstraktumom na -ъЬа izložba i pridjevom izložben; nalog »naređenje« (također prevedenica za Auf trag) ; oblog »1° Pflaster, 2° oklada«, od obložiti se »okladiti se«, prijèlog »neugarena njiva« = praslav. prelogì, praslavenski poljoprivredni termin »Gereut, ugar«, koji posudiše Rumunji: pîrlog i Madžari parlag, parrag, pallag. Madžarski ili rumunjski slavizam ušao je ponovo u hrv.-srp. na istoku: parlog »zanemaren vinograd, zemlja« = odatle zaparložen — parlog, gen. pãrlôga (Kosmet), od parlôžit (Kosmet) »praviti đubre«, toponim Mali Parlasi (Srbija, Beograd); Prelog je i toponim, odatle Prelošćica (kod Siska); polog = polog, gen. pologa (Kosmet) je opća imenica i ime kraja (Makedonija) »1° sto se položi (novac u banci), 2° poległo žito (Vuk), 3° jaje koje se podmetne kokoši (Kosmet)«; odlog (1635, Karlovac, pravni termin), prijedlog, prilogs razlog »1° ratio, 2° račun«, s pridjevima razložit, rozloživ, razložan (bez-), s deminutivom razložac, gen. -sca, razloštvo = razložnost, razložnih »govornik«; slog »1° stilj 2° akrobat, 3° svota novaca koju daju seljaci za svoje zajedničke (zadružne) izdatke, 4° ogon, lijeha, u njivi ono između dva razora«; zalog Pfand« = zălog (Kosmet), zalogaj, ulozi, gen. uloga »Gicht« = vulogi (Habdelić, hrv.-kajk.) »podagra«. Taj posljednji posudiše Arbanasi i Rumunji kao pridjev olog m prema f oloagă »sakat, hrom«, a oloji, a zalog kao pravni termin »Pfand« Madžari: zalog pored zalag i Rumunji zălog. Nalaze se i postverbali u f obloga, s augmentativom obložina, naloga (Vuk) »hrpa«, podloga, sloga (ne-), s pridjevom na -ьn složan (ne-), (ne)složnosl, (ne)sloština (Vodice), s mnogim prevedenicama i neologizmima kao složnik »kompozitor«, složnoglasje »simfonija«, složnopivalac (Kačić) »musicus«. Deminutiv složukati »sricati, syllabicate«. Poimeničen pridjev f i n pl. složna »podavanje koje pripada feudalnom gospodaru«. Taj pravni izraz posudiše Madžari szolozsma. Postoji i naloga »Gedränge«, zaloga (Kosmet) »zakrpa«, obloga (Kosmet) »opklada«. Neki postverbali mogu se proširiti sufiksom -bk: priložak, predložak. Apstraktum na -aj zalogaj. Na -bnj podlōžanj, gen. -žnja »Reibscheit«. Izvedenica na -го lože n (čakavci, 15—17 v.), na -га loža f »1° Lager des Hasen, 2° plodva kod životinja, 3° posteljica kod žene (Vodice)«. Tu izvedenicu posudiše Arbanasi. Odatle na -nica lõžnica »Lagerstätte«, koji pretpostavlja pridjev *Iогьnъ. Odatle posuđenice kod Madžara lazsnak »Decke«, polozsna, polozsnyak, porozsnyak, arbanaski loznik (losnik) »manto«. Rumunji posudiše pored pîrlog još zălog razlog i podlog = plotog od podlog m (Vodice) »1° podloga od domaćeg sukna u opanku, 2° podmetnuto jaje u kokošjem gnijezdu« = podlog (Cres) »hipoteka«, odatle izvedenica na -ina podložina f »gošćenje poslije ponoćne mise na Božić«. Particip prezenta odlože ako (Poljički statut) = odložeć »osim ako«.

IV. Praslavenski prijevoj ō > a lag- nalazi se u iteratīvu na -ati -lagati, -lažem, koji dolazi samo s prefiksima iz-, na-, ob-, po-, pri-, pre-, pred-, raž-, s-, u-, za-. Izvedenica ima i odatle zălag = zalogaj (Kosmet) »zalogaj«, podlažanj, gen. -žnja »Reibscheit«. Radna imenica na -telj izlàgatelj. Na -ina slažina f (Šulek) »kovčeg, sanduk, škrinja«.

Ie. je korijen legh-; nalazi se u gotovo svim ie. jezicima. Znači ležanje za spavanje (upor. lat; leetus »krevet«) ili u grobu (upor. stir. lige »krevet, grob«). Praslavenski prijevoji nalaze se i u drugim ie. jezicima. Upor. lit. pa-legis »slegnuti«, got. lagjan, gr. λόχος pored λόχος za praslav. *logb, ags. lōgian »disponere« i stvnjem. lāga, nvnjem. Lagę za praslav. *-lagati. Prezentski infiks Içgo je slavenska inovacija.

Lit.: ARj l, 275. 2, 606. 4, 218. 223. 5, 946. 957. 958. 6, 15. 25. 26. 61. 87. 134. 413 414. 418. 421. 422. 425. 621. 7, 564. 8, 71* 392. 402. 397. 404. 380. Elezović l, 18. 99. 191. 192. 224. 231. 241. 439. 459. 2, 4. 388. 525. Vuković, SDZb 10, 390. 397. 400. Ribarić, SDZb 9, 164. 165. 174: Jagić, ASPh 20, 529. 31, 550. Škarić, NVj 20, 45-49. NJ 2, 27-28. 191. 269. Tentor, JF 5, 211. Miklošič 162. 428. SEW l, 638. 706. 708. 728. 737. IF 31, 411. KZ 57, 248. Holub--Kopečný 204. Bruckner 292. Vasmer, ZSPh 17, 122. Trautmann 158. Mladenov 272. 412. WP 2, 424. Tiktin 1087. 1170. 1254. 1315. 1790. Vaillant, RES 22, 15. 23, 24-25. Wijk, ZSPh 13, 319-329. PF 17, 59-65 (cf. RES П, 98). Wissenschaftliche Mitteilungen aus BH 12, 358. Jokl, IF 36,145. Liden, KZ 61, 28. Schwyzer, KZ 57, 271. bilj. 1. Buga, RFV 71 (cf. IJb 3, 150). GM 232. 249. 457. Petersen, IF 34, 282. 284. Scheftelowitz, KZ 54, 233. 252. Érti, N Řeč 3, 261. sl. (cf. IF 8, 244). Boisacf 574-575. 589.

led, gen. Udá m, lok. ledu (Vuk, Kosmet, ŽK), danas po deklinaciji o, prvobitno po deklinaciji u kao lat. gelu, odatle osnova ledv-, isključivo baltoslav., sveslav. i praslav., »1° gelu, 2° psovka: ub'ijo te led (Kosmet)«. Izvedenice su od dviju osnova led- i ledv-. Od led- pridjev na -ьn Udán (također češ., polj., rus.), običnije na -en leden (i u drugim slavinama), poimeničen na -ica ledenica (također toponim) »Eiszapfen« = ledenica (Kosmet) »vrsta poljske trave«, na -ik, -ika u imenu biljke ledenik (toponim Ledenik, Kosmet), ledenika, ledenici, na -jak ledenjak (nerlogizam), inhoativ na -ëtiledènjeti se (također rus.) (ob-, s-) »postati leden«, na -ovit ledovit (jedna potvrda, 18. v.), Udusti (Stulić) »studen kao led«, sa nastavkom iz crkvenog jezika. Deminutiv na -ьc: lèdac, gen. leca (Šulekov neologizam, mineraloški termin) »1° kristal, 2° kao ime biljke (neće biti neologizam)«, na -ík ledak, gen. letka »meserr bryanthemům crystallinum L.«. Na -ar Udar, gen. -ara m prema f na -ica ledarica. Na -iste fediste, neologizam 19. v. za »point de froid«. Hipokoristik leda, gen. -lede (Kosmet) »bolesno dijete« (riječ od sažaljenja u govoru majke). Prema djevojka obrazovana je ledojka (иЮ

»riječ od šale za djevojku«. Složenice: *ledàna* (Zagreb, neologizam sa nastavkom *-äna* < per. > tur. *hane,* v.), *Ledoguz* (Vuk) »ime jednoj glavici«. Denominali na *-iti lèditi se* impf. (16. v.) (s-) prema pf. *lednuti, -ēm* (jedna potvrda), s prefiksom *olèditi se* (Vuk) »(metafora) rdavo oženiti se«, *polèditi se* s prefiksom *po-* u istom značenju kao u *poležali* »malo ležati«. Odatle *pòledica* — *poledica* (Kosmet) »verglas«, zvana zbog klizavosti u imperativnoj složenici *razbiguz.* Sufiks *-ica* (v.) ima značenje apstraktuma. Osebujna je tvorba *pazied* m (Vodice) »1° poledica, 2° ledene padaline zimi«. Umetnuto je *z* kao u *nazočan* (v.). Osnova *ledv-^*zastúpijena je samo u hrv.-kajk. narječju: pridjev *ledven* (18. v.), poimeničen na *-ica ledverìica* (ŽK, Zagreb), *ledvenost, ledveniti se.* Rumunji posuđiše *poledica* u dva vida: *poledịţă* i zamjenom *§n* za *d polegnilă* »Glatteis«. Grupa *gn* nastala je zacijelo od *dn,* tj. taj slavizam predstavlja poimeničenje pridjeva *poledan; dn* je zamijenjen i sa *jn polejnita* i sa *g polighiţă.* Postoji još zamjena sa *v. polevila — poliviţă.* Taj se oblik objašnjava osnovom *ledv-.* Postoji još rum. *polein* »Glatteis«, koji Tiktin izvodi od *polijati,* što nije moguće zbog *'e,* nego će biti unakrštenje prema *povoiu* < *povodanj.* Baltičke su paralele lit. *ledas* pored *ledus,* lot. *ledus,* stprus. *ladis.* U ostalim ie. jezicima nema paralela. Tagliavini proglašuje stcslav. *Ieaъ* za najstariju alpinsku riječ. Ne zna se zbog čega.

Lit.: ARj 5, 948. 949. 952. 954. 8, 392. *Elezović* l, 358. Ribarić, *SDZb 9,* 182. *Miklošič* 162. *SEW* l, 699. *Holub-Kopečný* 200. *Bruckner* 301. *WP 2,* 428. *Gorjajev* 184. Uhlenbeck, *PBB 26,* 295. Tagliavini, *ZRPh 46,* 27. si. (cf. *JJb* 13, 95).

lederkinja f (Valpovo) = *lêderica* (hrvatski gradovi) »vrsta jabuke debele kože i tvrđeg mesa«. Od nvnjem. *Lederapfel.* Samo *Leder* (keltsko-germanska leksička paralela) kao obućarski termin glasi *Měr* (ŽK).

Lit.: ARj 5, 952.

ledina f (Vuk), praslav. **led-,* augmentativ na *-ina* (također rus.), »1° neorana zemlja, 2° toponim u sg. i pl.«. Bez sufiksa *-ina ledo* nalazi se u bug. *lèda,* češ. *lado* brus. *Ijada* i luž. -srp. Pridjev na *-ьn Шinъnъ* (1193), poimeničen na *-jak ledinjãk, gen.-aka* (Vuk) »1° biljka, 2° toponim«, na *-čiča ledinčica* »bellis perennis«. Deminutiv na *-ica ledinica* (narodna pjesma). Denominal (inhoativ): na *-eti obledinjeti, -im* »postati ledina«, na *-ati izledinati* (Lovran, Istra) »Neubrüche machen«. Vokal *e* je nastao iz *ę:* rus. *ljadina.* Rumunji posudiše *lindina,* Arbanasi *lendine,* Madžari *lednek* »Walderbse« = češ. *lednik,* slvč. *l'adnik.* Od baltičkih jezika pruža paralelu samo stprus. *Undan* »dolina«, od ostalih ie. samo germanska i keltska grupa: Šved. *linda* »ugar«, s istim vokalom kao praslavenski, sa prijevojima nvnjem. *Land,* stisl. *lunar* »gaj«, fr. *lande.* Prema Miklošiču od praslav. korijena *led-* izvedeno je i ime *Poljaka,* kako dokazuje rus. pridjev *ljadbskb* »poljski«, madž, *lengyel,* koji upotrebljavaju i hrv.-kajk. pisci kao Vitezović i lit. *lenkas* »Poljak«. Vjerojatno je Brücknerovo mišljenje da je *Lech* hipokoristik od **Ieaeninъ.* Sa madž. *lengyel,* u kojem je doccino *-l* nastalo disimilacijom iz *n* te može potjecali od **ledemnb,* slaže se naše *Leden* i *Legen* pored *Leđan* (narodne pjesme, grad latinski), *Leđanin,* pridjev *(kralj) ledanski (--- Varnenčik).* To bi bila izvedenica na *-janin* u oba jezika od praslav. *led-.* Pridjev glasi u narodnoj pjesmi prema *Leh lehanski* i *l'éški,* potvrđen je kod leksikografa (osim kod Vuka) i kod Gundulića. Izvedenica na *-ъc Lešci* kod Palmotića. Ima i drugo tumačenje poljskog narodnog imena koje polazi od hipokoristika na *-ech* od *Poljanin* > njem. *Pole, Polen* > *'^Pólech.* Odatle dekompozicijom *Lech.* Upór. *Ceh* (v.). Naša prezimena *Lah* mogu potjecati od *Vlah* (preko slov.). Upór. još arb. *Lahi* »Poljska«.

Lit.: ARj 5, 952. 953. 955. 958. *6,* 7. 15. 8, 392. *ASPh* 34, 307. *Miklošič* 164. *SEW* l, 705. *Holub-Kopečný* 198. 201. *Briickner* 289. *KZ* 43, 306. Vasmer, *RSl 6,* 191. 192. *Trautmann* 157. *Mladenov* 272. *W P 2,* 439. Charpentier, *ASPh* 29, 5. Joki, *ASPh 29,* 15. sl. Guntert, *WuS* 11, 124. sl. (cf. *IJb 14,* 18). *GM* 243. *Tiktin* 912. Novaković, *ASPh* 3, 124-130. Melich, *ASPh* 40, 278-284. *GM* 234.

leđa n pl. (16. v., Vuk) = *lede* n (Voltiđi, nepouzdano, upor. slov. *lede),* sveslav. i praslav. *^leđ-),* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° dorsum, pleća n. pl. u zapadnim krajevima, krsta, hrbat, 2° bubreg (Mikalja, Bella)«. Augmentativ na *-ina lèdine* f pl. (Vuk). Deminutiv na *-sce: ledašca* n pl. (Vuk). Bez *-je ledifpl.* (16. v., M. Držić). Prvobitan oblik *ledva* n pl. (16. v., jedan čakavac). Zamjena sufiksa *-va* sa *-ua* nalazi se još u slov. *lede* n pored *leđevje.* Suglasnik *đ* nastao je ispadanjem *v* u *du,* kako je bilo u stcslav. *lịdvųe* f pl. »lumbi« = *lịdvije* f pl. (rukopis 15. v., pisan crkvenim jezikom). Oblik sa *dv*

očuvan u *ledvice* (Varvari kod Poreča, Istra) = *letvice* f pl. »pečenje od bubrega, bubrežnjak, Nierenbraten« = *ledvenice* (Mošćenice). Hrv.-srp. je inovacija prema ostalim slavinama, morfološka i semantička. Dok u njima znači »lumbus, Lende, Niere (v. turcizam *bubreg)«* kao i u ie. jezicima, kod nas je specijalizirana na »hrbat«. Ne nalazi se u bug. Vokal *e* je nastao iz nazala *ę,* upor. stcslav. i polj. *lịdzioie.* Korijen *led-* dolazi u pridjevima na *-ovan ledován (bol,* Belostenec, Jambrešić), poimeničen na *-ica ledovnica* (hrv.-kajk.) = na *-ovlji ledovlja* f »isto«, u hrv.-kajk. složenom pridjevu *ledobolen* (Jambrešić). Ti sadrže prvobitno značenje »bubreg«. Ovamo još *ledoša* »ime svinji« (Terezovac, Virovitica). Homonimija sa *led, leđa* bila je uzrok da je u ovom značenju praslavenska riječ bila zamijenjena turcizmom (v. *bubreg).* Od *leđa* je pridjev na *-ьn ledati* (18. v.). Poimeničen je u *leđanica f* »trava koja, poput ječma, raste iz konjske i magareće krkaline, te mlađ od nje zaleđa« (srednja Dalmacija, Pavlinović) — *ledenica* (Kosmet, Drsnik, Klina) »1° stočna bolest, nazvana tako, jer goveda, koze, ovce od nje padaju na leđa, 2° vrsta trave« = *lèdevica* (18. v.) = *ledavica* »bolest brava« (zamjena sufiksa *-anica* sa *-amca, -evica).* Denominali *zalèdati* (subjekt *brance), izlèdati* (18. v.) »biti pod leđima«. Prilozi: *nalèckê* — *naledašk* (Vuk) »na leđa, na leđima«. Od *leda* prave se neologizmi kojima se prevodi *endossement* (burzovni termin): *naleda, naledba, nalede, naledica, nalednica* i radne imenice *naleđilac,* gen. *-oca, naledovnik,* denominal *naleđiti.* Ie. je korijen **lendh-,* koji se nalazi u njem. *Lende* s istim vokalom kao i u praslavenskom i u prijevoju *e-o* u lat. *lumbus* < ie. **londhuos.*

Lit.: ARj 4, 218. 5, 954. 952. 953. 955. 956. 7, 414. Ribarić, *SDZb 9,* 164. *Elezović* l, 359. *Miklošič* 164. *SEW ì,* 705. *Holub-Kopečný* 200. *Briickner* 297. *Trautmann* 157. *WP 2,* 438.

lëganj, gen. *lêgnja* m (Dubrovnik, Split) »ptica kozodof (v.)« = *lëganj,* gen. *-gnja* (Srbija, Požarevac) »šljuka«. Ima još mnoštvo varijanata: *legan* (Đakovo), *legalj* (Nin), *legar, legen* (Strmec kod Pregrade), *legen;* (Ruševo, Slavonija), *legin* (Martijanec), *legnar* (Lukovdol), *légiin* (Vrapče, kraj Zagreba), *jegar* (Nin) i drugih izvedenica od *leći, lezem* kao *lijegavac, poleguša, poljegaljka, preleguša, prileguša, pri-Ijepača,* kao i od *gluha.*

Lit.: ARj 5, 956. Hirtz, *Aves 256.*

legjjōn f, m (17. v., latinizam sa dočetkom kao u tal.) = *ledžijon,* gen. *-i* f (17., talijanski izgovor lat. učene riječi) = *(dž > j,* čakaviziranje tal. izgovora) *lejijon* f, m (16. v., čakavci) = *lejijun* m (17. v., čakavac) = (haplologija) *lejom* (16. v., čakavac) = *legija* f (19. v., Sulek, današnji učeni oblik lat. nominativa). Od lat. *legio,* gen. *-onts* (apstraktum od *legere* »skupljati pod oružje«) > tal. *legione.*

Lit.: ARj 5, 957. 959. *DEI* 2195.

léjlek m (Hercegovina) = *lélek* (17. v., Bosna, Kolasın, Levač, Vuk) »1° roda, štrk, čaplja, bočan, 2° (narodna pjesma) crven čador«. Balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (tur. *leklek* s promjenom *k > j* kao u *bey* < *beg)* iz ornitološke terminologije: bug. *lelek,* arb. *lelek* pored *leilék,* ngr. λελέκι. Ta se onomatopeja nalazi u češ., polj. *lelek,* ruš. *lelek* »noćna sova«, ukr. *leleka* »Bachstelze«, lit. *lēlis* »sova«, lit. *lela* »Nachtrabe«, od onomatopejskog korijena *la- le-,* koja je u *lajati, kelijati, ljuljati.*

Lit.: ARj 5, 959. Hirtz, *Aves 256. Miklošič* 164. *SEW* 1, 700. *Holub-Kopečný* 202. *WP 2,* 377. *GM* 241. Štrekelj, *DAW* 50, 51.

lèjluk m (Bosna) »vojnička plaća za doba okupacije«. Od njem. *Lohnung,* unakrštavanjem s turcizmom *àjluk* (v.).

Lit.: Budimir, *NJ 4,* 165-169.

lejturgija f (Stefan Kralj 66: *tvoriti lejturgiju)* = *letargija* (Vuk) = *liturgija* (Kosmet), odatle na *-isati letùrgisati, -šem* impf., pf. (približni izgovor prema stgr.) = (novogrčki γ pred palatalnim samoglasom kao u *kaluder) leturdija* (17. v., Vuk) = *leturdžija* (Timok) = *leturdija* (Kosmet)'=(ss prema novogrčkom izgovoru) *liturgija* (15. v.), pridjev na *-bski liturgijski* (18. v., i kod katolika), *liturgisati, -sam* pored *-šém, liturgika* f, poimeničen grčki pridjev na - ικος = *liturđija* (18. v.) »1° misa kod katolika, 2° poskurica (Crna Gora, Kosmet), hostija«. Od gr. λειτουργία, λειτουργώ.

Lit.: ARj 6, 21. 126. Vasmer, *GL* 89.

lek m »kamen u igri na buće (v.) ili ploke (v.), u što se smijera«.

Lit.: ARj 5, 960.

lekaná f (stsrp., 1685) = *likanija* f (stsrp., 1441, itacizam, dodatak na gr. *-i* < η kao u *cefalija)* »Schüssel, Becken«. Od gr. λεκάνη

»isto«. Ovamo možda i *Kkva* pored *lika* f (Budva) »na dugoj motki kao kabao kojim se zahvata voda da se pere bačva i da se priredi za točenje vina u bačvu«. Ovamo treba staviti i balkanski turcizam od iste grčke riječi (tur. *leken, legen, Üyen* < λεκάνη) : *legen* m (Vuk) = *lègenj* (Mikalja) = *leden* m (18. v.), deminutiv na *-čič leđenčić,* augmentativ *Údenina* (Vuk) = (izmjena dočetka *-en* u *-er) leder* (narodna pjesma, Hercegovina) »umivaonica«, rum. *lighean,* bug. *legén,* deminutiv *leğence,* arb. *lagen, legén, lejen, lę* s članom *leni* (Gége), eine, *leene.*

Lit.: ARj 5, 955. 957. *Miklošič* 163. *SEW* l, 699. *Mladenov* 271. *GM* 234. *Rohlfs* 1238. *Lokotsch* 1290. *Vasmer* 89.

lekcijon, gen. -r f (17. v., latinizam *lectionem* od *lectio,* apstraktum na *-io,* gen. *-onis* od *legére} — lekcyun,* gen. *-i.* Prema tal. učenoj riječi *lezione > Udun,* gen. *-uni* f (Rab). Latinizam prema nominativu *lectio* f > *lekcija* f (Vuk, školski termin, 16. v., danas općenit). Upor. slov. *leca* f (Kranjska) »Kanzel, Predigtstuhl« preko srvnjem. *Letze* < lat. *ledio* »Vprlesung eines Abschnittes der Bibel in der Kirche«. Ovamo još latinizam prema fr. izgovoru *u > ü lektira* f (školski termin) < lat. *lectura > lektura,* apstraktum na *-ura* od part. perf. *leetus* od *legere.* Sam glagol *legere* je prešao u tip *-ati* što se dogodilo prema 1. 1. prez. lat. *lego* > tal. *leggo* ili je očuvan dalmatoromanski *g* pred *e* (upor. *alegar* kod Bartolija) : *legati, -ãm* (Perast, Dubrovnik, Potomje; sa našim prefiksima *pro-, pre-, s-,* što je rijedak slučaj kod talijanizma), *prelègati* pf. »nanovo opet čitati *Gegajte i prilegajte,* imperativi u Gradića), *prolègati* pf. (dubrovački pisci) »pročitati«, *slegati, -ãm* (Dubrovnik) »pročitati«, odatle apstraktum na *-anje lèganje* n »čitanje«, radna imenica na *-avac legavac* (17. v., Dubrovnik) »čitalac«. Upor. u Režiji *lajat* < furi, *lèi* < lat. *legere.* Prema Budmaniju *legati* je dalmato-romanski leksički ostatak. Učena je riječ naprotiv poimeničen gerundiv *legenda* (17. v.) »1° pripovijest iz života svetaca, 2° priča, 3° bilješka uz kakvu kartu« < srlat. *legenda,* odatle na *-arium > -ar legendär,* gen. *-ára* < srlat. *legendárium,* pridjev na *-ьn > -an legendaran.* Lat. radna imenica na lat. *-or lektor* m = *lektur* (18. v.) »Γ učitelj fratarski, 2° štioc«.

Lit.: ARj 5, 944. 957. 960. 7, 1. 11, 579. 12, 339. Budmani, *Rad* 65. 162. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 4963. 4970. *DEI* 2818. *Bartoli* 2,265. Šturm, *ČSJK 6,* 70. *Pleteršnik l,* 503.

leken m ili f (?) »biljka nymphaea alba L.« (Šulek). Budmani ispravno uporeduje sa češ. *leknín,* stčeš. i slvč. *lekno.* Od iste je osnove zacijelo i *lekuta* »nuphar luteum L.«, također češ. Češki botanički nazivi uporeduju se sa *lokvanj* (v. *lokva),* lit. *lukně.* Prema tom upoređenju bila bi to »kaljužna biljka«. Nedostaju bolJŁ hrv.-srp. potvrde.

Lit.: ARj 5, 960. 6, 1. *Holub-Kopečný* 202.

leksik m (Daničić) »rječnik (prevedenica), Vokabular«. Učen poimeničeni grčki pridjev u sr. r. λεξικόν (se. βφλίον »knjiga«), na -ικός od λεξις »riječ«. Odatle pridjev na lat. *-alis* proširen na *-ьn > -an leksikãlan* (Daničić), pored *leksički* na *-bsk.* Složenice: *leksikograf* m < λεξικογράφος (drugi dio od γράφω »pišem«), apstraktum *leksikografija* f, *leksikolog* m, apstraktum *leksikologija,* pridjev *leksikološki.*

Lit.: ARj 6, 1. *DEI* 2209.

lektika f (16. v., Vrančić, Belostenec) »nosiljka«. Latinizam, od lat. *lectica* »isto«. Preko tal. *lettiga, lettica* istog podrijetla i značenja (izvedenica na *-Ica* od *leetus* »krevet«) > *letiga* (Kašić). Izvedenica na *-aria > tal. -iera* (preko fr.) *letijēra* f (Dubrovnik) »odar« < tal. *lettiera* < stfr. *litiere.* Ovamo ide i tal. imperativna složenica *scaldaletto* > disimilacija *l - l > n - l skandalēt* m (Dubrovnik, Cavtat) = *skandalu* (Korčula) »bakrena posuda sa poklopcem u koju se meće vatra za grijanje kreveta«. Prvi dio sadrži imperativ od *scaldare* (prefiks *s-* < lat. *ex-* i denominal od *caldo* < lat. *calidus),* drugi dio (objekt) tal. *letto* < lat. *leetus* »krevet«. Ovamo još *Utvana* f »Wöchnerin« < tal. *Uttuana.*

Lit.: ARj 6, 1. 16. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW*[3] 4962. 4965. *DEI* 2212.

lela f (1844) »ime što ga mlada pridijeva starijem ženskom« = *lila* (Vetranie) »1° ime što ga mlada pridijeva mlađem ženskom, 2° ime žensko« = *Ijelja* (Vuk, valjda u blizini bugarske granice, upor. bug. *Ulja)* »tetka«, sa deminutivom na *-ka Ijeljka* (Stulić) »starija sestra« = *Ijeljna* (nema *ARj).* Djetinja riječ (Lallwort), koja se nalazi i u drugim slavenskim i neslavenskim jezicima. Upor. arb., rum. *lele* »ältere Schwester, ältere Frau«.

Lit.: ARj 6, 1. 91. 242. *SEW* \, 700. *W P 2,* 377.

lele, uzvik žalosti (16. v., Vuk, Kosmet), »jaoh, kuku«. Oformljen sufiksom *-k lêlek* m (17. v., Vuk), denominálom odatle na *-ati*

klekati (raz- se, Lika) pored *leiékati, lelečëm, -kam* (Vuk) impf, prema *kleknuti.* Postverbal *leleka* f (Martié). Apstraktum na *-ónja* (v.) *lelekanja.* Ovamo možda i *-uša lelekuša* (Dalmacija, Danilo) »vinova loza crnog grožđa« i *lela* f »riječ kojom se djeca plaše da se umire kad plaču (Vodice: *lêla ce te pobrati;* psovka: *lêla te zalèlala)«.* Posljednje je kao-neko mitologijsko biće. Zbog toga može ići ovamo i dubrovački bog ljubavi *Leljo* »Amor« (u njihovoj renesansnoj poeziji i narodnoj pjesmi), s čime upor. rus. *Leljo — Paleljo,* polj. uzvik *lelum polelum* »vrag(?)«, kao i opetovanje *kolalom lalom* u *ARj.* Uzvik *lele* upor. s bug. *ólele,* stcslav. *ole,* ukr. prilog *lele* »na žalost«, i novogrčki i bugarski dodatak *le* u refrenu *vojno le.* [Usp. pod *dolerija}.*

Lit.: ARj 6, 2. Elezović l, 359. *Mladenov* 379. *ASPh* 9, 381. *Miklošič* 221. *Bruckner* 294. Bulat, *JF* 5, 149. *RFV* 1882, 226. *ASPh 6,* 629. si. Ribarić, *SDZb 9,* 164.

lelija f »bogiša, perunika, iris«.-Upor. polj. *lelia, leliwa* i pripjev *lelja* (Vuk, v. *Ula).*

. *Lit.: ARj 6,* 3. *Bruckner* 294.

lelìjati (se), *-am* (18. v., *s- se* Menčetić) pored *léljati, Uljam* (18. v.) = *Uláti se,* impf., djetinja onomatopeja reduplikativnog tipa za oponašanje radnje, gibanja amo-tamo, pri uspravljivanju, kod zibanja, »wiegen, baumeln«. Upor. ukrajinsko značenje »zibati« i rus. »maziti«. Varijante *Movati (se), -ujem* (17. i 18. v.), *lelujati (sé), -am* (Mikalja, Stulić), na *-etati Ületati se, -cem* (18. v., Dubrovčani), deminutiv na *-ukati Uljúkati, lèljukãm* pored *-čem.* Suglasnik *j* zamijenjen sa *h* i ispušten *leljeati, -am* (Srbija). Napuštena je reduplikacija u *leljka* (Stulić, nepouzdano?) »kolijevka«, *razlejati* (Stulić) »razljuljati«. Sa samoglasom i mjesto *e liiati, -am* »ljuljati, klimati«, odatle u djetinjem govoru *lile* »kolijevka«. Ovamo možda kao metafora *ljiljak* »Fledermaus«. U saobraćajnom i književnom govoru običnija je varijanta sa samoglasom *u.* Zbog toga je *lèlyati* dobilo pjesničku intonaciju: *ljuljati (se), ljuljam* impf, »einwiegen« = *lulǎt* (Cres) = *lulali, lulam* (Voltidi) = *lúljati* prema pf. *Ijuljnuti, -em.* Deminutiv *Ijûljkati, -ãm, Iju-Ijúkati* = *Ijuljuhati* = *Ijuljuškati* (Srbija). Sa napuštanjem reduplikacije *Ijuškati (se), -ãm.* Pridjev na *-av luljav — Ijüljav* (Stulić), na *-evan Ijuljêvan* (Istra) »koji se nije rastrijeznio od pijanstva (eufemizam)«, na *-ьn ljuljan* (15. v., Dubrovnik) »dremljiv«. Na *-ka luljka* (Stulić) »kolijevka, zipka« = *Ijuljka* (Srbija). Na *-ačka, -ajka : Ijuljaška, Ijuljajka* = (Vuk, Dubrovnik) = *ljuljačka* (ŽK) »sprava za ljuljanje«. Sa vokalom *e* onomatopeja je baltoslavenska:lit./eutoíoíz »wiegen, schaukeln« = lot. *leluôt* »zibati, uspavljivati djecu«. Ie. onomatopejski korijen (Schallwurzel) je **lā 1 le,.* koji je u *lajati,* ovdje kao dječja riječ (Lallwort). Onomatopeja je sveslavenska.

Lit.: ARj 6, 3. 4. 91. 318. 319. 322. Tentar, *JF* 5, 212. *Miklošič* 172. *SEW* l, 699. 759. *Bruckner* 303. *Mladenov* 272. 283. *Trautmann* 156. *WP 2,* 376. *Matzenauer, LF 9,* 199 Buga, *RFV* 71, 150. (cf. *IJb* 3, 150).

lem m (Vuk) = *lim* (slov.) = *lêem* m (Kosmet) »lijep (v.), Ijepak, kalaj za sljepljivanje metala«. Denominal *lìmiti, -lm* (Vuk) = slov. *limati* »lijepiti lemom«, *zalêmit* pf. (Kosmet) »radnja koju vrši tenećedžija«. Upor. češ. *lemovati* »einfassen«. Vokal *e* u *lem* i *Urniți* je iz *ee,* kako pokazuje oblik u Kosmetu. Zbog toga je to postanje turcizam arapskog podrijetla (ar. *lehim)* iz zanatske terminologije. Slov. je oblik od srvnjem. *Km,* nvnjem. *Leim.*

Lit.: ARj 6, 4. *Elezović* l, 191. 359. *Miklošič* 170. *SEW* l, 721. Bruckner, *KZ* 46, 211.

leme, gen. *-eta* n ili *Iemeta* f (Vuk, narodna pjesma, posljednje može biti i n pl.) = *hrnete* f pl. (ako nije štamparska griješka) »jabuka na vrhu munare«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *lemᶜa* »svjetlost«, perz. > tur. pl. *Umaᶜat)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 6, 5.

lemon m (Belostenec) = *lemūn,* gen. *-Una* (16. v., Vuk, Perast, Dubrovnik), deminutivi na *-ьc > -äc lemunac,* gen. *-unca* (Stulić), na *-ič lemunić* (Dubrovnik, Stulić), složeni deminutivni sufiksi *-ьc + -ьc > -čac, -ьc + -ić > -čie lemunčac, lemunčić* (Stulić) = *limun* (16. v., Vuk, Srbija, danas općenito), pridjevi *limunov, limunski* = *limun,* gen. *-Una* (Rab), sa tal. sufiksom *-dno limunčin* (18. v.) = *limoncin* (18. v.) = *limóna* f (Zagreb), »četrun (v.), citrona«. Na lat. sufiks *-ata* > mlet. *-ada: lemùnata* (Dubrovnik) = *limunada* (Vuk) = *limonáda* (Zagreb). Na tur. deminutivni sufiks *-čik limundžik* m »biltra ambrosia«. Na *-ika limunika* f (Šulekov neologizam) »Zitronenkraut«. Ovamo još *limunije* m (17. v., rukupis basana), u značenju personificiranog limuna. Od tal. *limóne,* internacionalna riječ istočnog podrijetla: perz. *limun* > ar. *laimūn,* ngr. λειμόνι, upor. rum. *lamie f*

»citrona«, srlat. i polj. *limonio.*, madž. *lemonya.* V. *lumija.*

Lit.: ARj 5, 5. 7. 94. 95. Jagic, *ASPh* 8, 319. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 17 *Tiktin* 887. Korsch, *ASPh 9,* 520. *GM* 246. Sobolevski, *RFV* 71, 431. si. (cf. *IJb* 3, 157). *Mikhšič* 170. SEłł^ l, 721.

lenga f (Dubrovnik) »1° blato na dnu mora, 2° toponim (Mljet)«. Taj dalmato-romanski leksički ostatak stoji u vezi s tal. *lecca* (Marche, Romagna) »melma«, istro-rom. *lieka* (Rovinj), *leká* (Fazana), mlet. *lea* = *leda* »fango«, *Utta* »limo di fiume« = *lidga* (Emilia). Mjesto suglasničke grupe *tg* pokazuje daim.-rom. oblik *ng* kao u istarskom toponimu tal. *Corridico* > hrv. *Kringa,* kllat. poimeničeni pridjev **coryl ticum,* izvedenica od *corylus* »lijeska«, sa složenim sufiksom *-ēt* od *-ētum* -}- *-icus* koji odgovara našem *-ik.* Milas ima iz Trpnja *venga* »trava u moru«, kod Parčića *venga* »specie di salice«, zacijelo netočno; *v* mjesto / objašnjava se time što je *l-* u *lenga* bilo ispušteno zbog identifikacije sa članom, a **enga* je dobilo protezu *v* kao *voga* < *alga.* Osnovno **ligita* = (metateza) **litiga* ide u pred -ie. supstrat. Upor. *lekeda* kod Baska.

Lit.: ARj 6, 7. Skok, *Slav.* 194. 216. 211. Isti, *ZRPh* 54, 433. *Panic* 1105. *Banali l,* 237., § 140. *Ive 6. REW*[3] 5029. *DEI* 2190. 2192. 2253.

lènta f »svilen pojas ordena prvog štěpena«. I bug. tako. Nalazi se još ukr. i rus. *lenta* pored *lenda* u narječjima (prema ngr. izgovoru). Danas općenito. Rusizam. Od gr. λέντ',(ον) < lat. *linteum,* pridjev od *Unum.* Ne zna se ide li ovamo *lenta* f (Posavina) »kormilo na dugom brvnu«.

Lit.: ARj 6, 8. *Mlađenov* 272. *Miklošič* 165. *SEW* l, 701. *REW** 5072. *DEI* 2242.

lenuti, *-em* pf. ili impf. (18. v., čakavski) »1° pokvariti se ili kvariti se, 2° (danas, Hercegovina) nejasna značenja (Pavlinović)«.

Lit.: ARj 6, 8.

lenjam m (Krtole) »japija«. Od tal. *legname* »isto« < lat. *lignamen,* apstraktum na *-amen* od *lignum.* Ovamo ide (preko rum. *lemn* »drvo« < klat. *lignum) lemnja* (Kosmet) pored *elemije* (Kosmet, termin prelja).

Lit.: Elezović 1, 173-4. 360. *JF* 14, 223.

leoparađ, gen. *-arda* m (17. v.) »kaplan, felis pardus«. Od kslat. *leopardus* < gr. λεό•παρδος, složenica od *leo* »lav« (v.) i pridjeva *pardus* < iransko **parda,* upor. sanskr. *prkakuh* »tigar«. Pridjev znači u romanskim jezicima »siv, grigio«. Iz češkoga je *levhart* pored *levrhrt* »pantera«, koje *ARj* označuje kao nepouzdano. Stariji leksikografi prevode *leopardus* kao *lavoris* m, pridjev *lavoriski* (Stulić). Bez prvog dijela složenice: *pard* m = *pardus* (latinizam ili grecizam u nekoliko pjesničkih primjera, također češ., rus., polj.) »pantera«. Odatle denominal *popardusiti se* pf. (inhoativ) »pogoropaditi se«. Prijenos na ribe zbog boje: *parda* f (Božava) »pesce del color del leopardo, simile alla murena«.

Lit.: ARj 6, 9. 24. 929. 9, 646. 10, 781. Cronia, *ID 6,* 117. *SEW* \, 704. *DEI* 2204. 2773. *REW*[3] 6232. *Boisacq*[3] 747. *Vasmer* 2, 315. Isti, *GL* 111.

lepčuj m »biljka balsamina hortensis Desf., lijepi čovjek«.

Lit.: ARj 6, 10.

lepe (Vuk, Srbija, Bosna) »uzvik kojim se ozivlje ko kad zove stariji ili veliki gospodar« = *ľepe* (Kosmet, Vučitrn u govoru Turaka i Arnauta), odaziv »čujem, izvolite«. Vrčević kaže da je riječ arbanaska. Elezović ne zna čija je [usp. arb. *lepé* »evo me, odmah«].

Lit.: ARj 6, 10. *Leotti* 564.

lëpen m (18. v.) »1° biljka nymphaea alba L., 2° cvijet« = slov. *lepen,* gen. *-éna* »list«. Na *-ica lepenica* »1° vinova loza bijela grožđa, 2° toponim (kod Sarajeva), u sing, i pl.«. Na *-äc Lepenac* (toponim). Na *-jača lepenjača* »biljka (?) lychnis otites«. S istim sufiksom u polj. *lepien.* Od iste je osnove izvedenica na *-uh ľepuh* (Istra, Vodice, ŽK) »1° biljka širokog lišća, 2° toponim« = *ľépuk* (Dalmacija) »osušeno iverje« = *ľéput* »nadimak otegnutom i slabom čeljadetu« (upravo postverbal od *leputati* »letjeti« unakršten sa *lepuh).* Izvedenice su samo od *lepuh:* deminutivi na *-ьc lepušac,* gen. *-sca* »verbascum phlomoides«, na *-ica lepušica* (Brač) »petasites officinalis«, na *-ič lepušić* (Krk) »1° plantago, 2° (metafora) ime nerastu zbog širokih uha, 3° zbog istog razloga, prezime«. Na *-ika lepušika* »lepušac«. Augmentativ na *-ina lepušina* »1° biljka, 2° kukuruzna slama«. Pridjev na *-skī lepuškī (štavelj),* poimeničen u ž. r. *lepuška.* Upor. arb. *lepjete.* Biljka *lepuh* dolazi i s prijevojem *o lopüh,* gen. *-uha* m (Vodice, Istra, i u češ., polj., rus.) = *lòpuha* f (također rus., polj.) = *lopuk* (Šulek), sa deminutivima na *-ьc lopúšac,* gen. *-sca* (Dubrovnik), na *-bk lopušak* (toponim), na *-ica lopušica* »1° tanki list cvijeta, 2° (neologizam) list za pozlaćanje-, augmentativima na *-ina lõpulina,* na tal. *-one* > *-un lopùhun,* gen. *-una* (Stulić). Na *-nik lopušnik,* na *-njak lopušnjak.* S prijevojem *a* i sufiksom *-ih* u hidronimu *Lapišnica* (pritok Miijacke kod Sarajeva). Sufiks varira: *-oč* mjesto *-uh: lapoč* m (Šulek) = *lopoč* »lokvanj, repuh«,. na *-ika lopočika* = *ropotika* »viburnum«. Upor. polj. *lopusznyca.* Madžari posudiše *lapu.* Korijen *lep-* je sveslavenski i praslavenski. Paralela mu je u baltičkim jezicima s drugim prijevojem lit. *lapas* »list na drveću, zelju, list u knjizi« = lot. *lapa* »isto«. Glede istog korijena u prijevoju *a* v. *lapai.* Kako *lopuh* označuje biljku širokih listova, ovamo ide možda i *lopov* (Lika) »vrsta graha široka i šarkasta«; *lôpuh* u Vodicama znači »čičak«. V. *lopata.*

Lit.: ARj 5, 902. 6, 13. 10. 154. 155. Ribarić, *SDZb* 9, 165. *Miklošič* 165. 174. *SEW* l, 710. 733. *Bruckner* 312. *KZ* 46, 211. 48, 217. *WP 2,* 430. *Trautmann* 149. *GM* 241. *Mlađenov* 279. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127-147 (cf. *JF* 3, 204. *IJb* 3, 152).

lepeza f = *lepeze,* gen. *-eta* n (Vuk) »(u hrvatskim gradovima germanizam) feher, mahač (Vuk)«. Balkanski turcizam (tur. *jelpeze)* iz terminologije nošnje: búg. *elpezé.*

Lit.: ARj 6, 11. *Mlađenov* 271.

lepina f (Vuk) = *lepinja* (sjeveroistočni krajevi Srbije, Milićević) »hljeb dug i tanak« = -slov. *lepenj,* češ. *lepenec* = rum. *lipie* f »Brot in Fladenform in der Mitte dünn, am Rande dicker«. Od madž. *lepeny.*

Lit.: AR) 6, 11. *Miklošič* 428. *Tiktin* 916.

lëpir m (16. v., Dubrovčani, Ljubiša) = (pseudojekavizam) *ľepijer* (16. v., Dubrovčani) = *lepîr* (ŽK) = *leper* (Crna Gora) = (ikavski) *lipir* (Mikalja) »papilio«. Unošenje jata nastalo po pučkoj etimologiji unakrštavanjem sa *lijepiti* (v.), jer se prah od leptira lijepi na rukama, kad mu se drže krila. Deminutivi na *-bk lepirak,* gen., *-rka,* na *-ьc lepirac,* gen. *-rea,* na *-ica lepirica ĩ* (18. v.) = *ïeperica* (Vuk, Crna Gora), na *-ič Upiru* = *Ijepirić* »1° mali leptir, 2° (metafora) ime nerastu (Vetovo, Požega)«. Augmentativ *lepìrina* = *Ijepirina.* Pridjev na *-ast lêpirast.* Raširen je i danas književan oblik sa *p: leptir* (Vuk, sjeveroistočni krajevi, Vojvodina). Deminutivi na *-ica leptirića,* na *-ič leptirić,* augmentativ *leptiričetina.* Odatle hipokoristički deminutiv na *-ie: lepče,* gen. *-eta* (16. v.). Umetnuto *p* upućuje na vezu s onomatopejskim glagolom *lepètati, lepeće (s-), lepušiti* (Stulić) (гая- *se), leptati* (18. v., jedna potvrda, Slavonac) = *Íepetiti, -pece* (također slov. i polj.) = *lepušati, -šā* »činiti buku krilima«. Tom se onomatopejom oponaša siían lijet leptirov. Pridjev na *-jav lepećav* (Pavlinović). Onomatopeja se izražava i varijacijom *lepršati (se) (s-, raz- se), lepùtati (se) (s-)* (subjekt *ptica)* (Kutjevo, Ston, 18. v.) »letjeti malo i ne visoko od zemlje«, *razleputiti se, -Uputim* (Orahovica, Slavonija) »raspući se, razbiti se«, *lepřcati, -a* (18. v., Kavanjin). Ovamo i metaforickí *lepúhnuti, lepūhnēm* pf. (Vuk, Srijem) »izginuti, umrijeti«. Od onomatopejske osnove bit će i *lepiča* (Posavina) »ephemera L.«. Upor. vezu između imenice i onomatopejskog glagola arb. *fluture* »leptir«, glagol *fluturonj,* rum. *flütün,* cine. *fliturǎ.* Još postoje tri varijante, koje nije lako objasniti: slov. *letopir* (upor. poij. *latopierz), metopir, netopir,* slov. *matopir* »šišmiš«, upor. polj. *męlopyrz.* Musić polazi od *leptir* kao prvobitnog odlika, koji rastavlja u **lepbtyn.* Drugi dio te složenice sadrži isti korijen kao *ptica (v.); *le-* mu znači »kao«. Oblik *neto[>ir* mu je nastalo metatezom od **nepъiyгь.* I tu je *ne — le* »kao« = *ma* u sanskrtu, zendu, stperz. = gr. μη »kao, ne«. Upor. slov. *makién* = *meklen* = hrv.-srp. *makljen* (v.). Značenje je te složenice »kao ptica«. Oblik bez *ρ lepir* nastao je po pučkoj etimologiji prema onomatopejskom glagolu (= unakrštavanjem). Brückneru znače *leptir* i *netopir* isto. To je složenica: *jele* + *pir* »poluptica ili jedva ptica«. Miklošiču i Vaillantu je *netopir* nastalo iz **notopirb, *per-,* »qui vole de nuit«. Bruckner s pravom zabacuje Vaillantovo mišljenje, upućujući na činjenicu da je *i* = *y *neiopyгь* i da **noto* ne postoji nego **nokti.*

Lit.: ARj 6, 16. 12. *Miklošič* 165. *SEW l,* 702. *Holub-Kopečný* 244. *Bruckner* 360. Isti, *Stavia* 13, 278-279. Vaillant, *Slávia* 10, 678. Musić, *JF* 6, 98-101. *Rad* 222, 278. 231, 3-4. Matzenauer, *LF* 9, 200.

leptá f (14. i 15. v., stsrp.) »grčki novac«. Od gr. pl. λεπτά, sing. λεπτόν, poimeničen pridjev sr. r. λεπτός »sitan«.

Lit.: ARj 6, 12. Vasmer, *GL* 89. *DEI* 2207.

lepurika f (Šulek, Visovac) »vrst mušmule, nespolo secondo«.

Lit.: ARj 6, 13.

lerò m (Dubrovnik) »(pejorativna riječ) birikin«. Prema Budmanijevu, zacijelo ispravnome, mišljenju isto što mitološko lice *Lerò* u refrenu uz *Dolerija Hoja.* U Gundulićevoj pastorali odgovara kao slavenski pandan klasičnom *Panu* ili *Erosu.* Pridjev *Lérov (crkva, stup).* Upor. još u dubrovačkoj poslovici: *teško ti Lera i Hoju na kletve přišívat.* Usp. *dolèrija.* [Muliačić: < lat. *latro].* '

Lit.: ARj 6, 13. Muljačić, *Studi E. Lo Gatto e G. Maver* 1962, 491-498.

les[1], gen. *lèsa* m (Vuk, Srbija, Kosmet i drugi istočni krajevi, 18. v.) = (pseudojekavizam) *lješ* »strvina, mrtvac«. Augmentativ na *-ina lešina* f (18. v.) = *Iješina* (Ljubiša), odatle na *-ar Ušinar* (Vuk) »vultur«. Denominal na *-iti l'èsiti, -lm* (Vuk) »čkrnjati (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *läš / les* > tur. *leş]* iz svagdanje terminologije: rum. *leş,* bug. *les,* arb. *lesh,* ngr. λέσι.

Lit.: ARj 6, 15. 252. *Elezović* 363. *Miklósié* 166. *SEW* 1, 702. *GM* 241. *Mladenov* 274. *Lokotsch* 1306.

les[2] m (Topolovac) »mjesto na kojem lovac čeka divljač«.

Lit.: ARj 6, 15.

leščerba f (hrv.-kajk.) = slov. *l ščerba* »Γ' »zemljani žižak, 2° seljačka lampa«. Od njem. složenice *Lichtscherbe.*

Lit.: ARj 6, 15. *Miklošič* 165. 428. *DEI* 1, 703.

lešo, prilog (Perast, Potomje, Božava), »obično skuhano (riba, meso; opozicija: *pečeno)«.* Denominal na *-ati lèsati, -ām* impf. (Perast) = *lésât* (Božava). Od tal. *lesso* < lat. *elixus.*

Lit.: Cronia, *ID* 6.

lešurati, *-am* impf, (srednja Dalmacija, Pavlinović) »krilima micati«. Možda varijanta od *lepršati* (v.), ako je s nastao iz *pš.*

Lit.: ARj 6, 16.

letjeti, *Utīm* impf, *-éti* (Vuk) *(do-, iz-, na-, ob-, od-, po-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, za-),* sveslav. i praslav., prema pf. *Iemuti, - m* (Vuk, Kosmet) *(do-, s-),* s praslav. prijevojem duljine > *ije* u iteratīvu *lìjètati, lijeć m* pored *-am (do-, iz-, na-, ob-, od-, s-, sa-), přelítati, -lice (snig)* (Vodice) »na mahove leti u prvim snježnim pahuljicama«, *oblicat* (16. v., subjekt *ptica,* Smokvica, Korčula), na *-va- oblećivati* (ια-), *-ujem* (Kavanjin) = *obletivati — obletavati* (18. v., Gundulić, Ljubiša), »volare«. Postverbali *let* m (i u dragim slavinama), *slet, izlet* m (prevedenica / calque / za njem. *Ausflug),* s pridjevom *izletnī* i radnom imenicom *izletnik, nálet* m, s radnom imenicom na *-ica nàletica* m »Stänker«, *naletač,* od prijevoja duljine *lljet* m, *prolij et* m -»Windbeutel«, *lijetavac,* gen. *-vca* »anchus paniculata«. Druge su izvedenice od korijena *let- : Uto* n »Flugloch am Bienenstock) = *léto* (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *léto* (15. v.) »1° krilo, 2° (metafora) dio na odijelu, obod na šeširu«, po deklinaciji *u letva* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »pola laganih vrata«. Na *-ija lètija* m (Vuk, Bačka) »vjetrenjak«. Na *-aj letaj* (narodna pjesma, Bosna) »let«. Pridjev na *-ljiv lètljiv,* na *-ьn Utan* (18. v., danas samo *poletan),* poimeníčen na *-jak l'etnjak* m »čekrk, Haspel«. Upor. još *ujetnjak* »jednjak«, jer se shvaća kao da je postao od *lijetati.* Part. prez. s nastavkom iz crkvenog jezika *Utūštī* (čakavci, 16. v. i Dubrovčani) = *letušte životinje* (Vuk), poimeničeno u sr. r. *letušte* = *letušto.* Radna imenica na *-ar polètãr* m »ptica koja počinje letjeti«, *poletarac,* gen. *-arca* »literat početnik«. Prilozi na *-imice letimice* (18. v., Srbija), odatle pridjev na *-ьn letimičan (pogled).* Imperativne složenice: *Utivjetar* = *lètipas,* gen. *-psa* (Vuk) »lètija«. Deminutivi na *-ukati letukati, letukãm* (Stulić), na *-kati Utkati, -ãm* (18. v.). Prema uporeďenju s lit. *lēkti* »letjeti«, *lakstai* »polipetali«, lot. *lèkt* »skakati«, lat. *locusta,* njem. *lecken* suglasnik *t* u *letjeti* nastao je iz *kt* pred velarnim samoglasnicima, odakle je generaliziran. Ie. je korijen **Uq-,* koji je u praslavenskom bio proširen na *t,* upór. lat. *plecto.* Suglasnik *t* dolazi često u raširenjima glagola ónomatopejskog podrijetla. Varijantu ie. onomatopeje **leq-* v. u *lepetati, leptir* (v.).

Lit.: ARj 2, 606. 4, 218. 220. 5, 16. 21. 22. 82. 8, 392. 398-399. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Elezović* I, 361. Unbegaun, *RES* 12, 28. *Miklošič* 166. *SEW* 1, 703. *Holub-Kopečný* 203. *Bruckner* 292. *W P 2,* 421. Uhlenbeck, *PBB* 30, 297. *Brugmann* 1[2]- 585.

létrát m (Lumbarda, Korčula, disimilacija *r - r > / - r)* »fotografija«. Od tal. *ritratto* (prefiks *re-* prema mlet., part. perf. od *traere* < kllat. *trahere).*

Lit.: Kušar, *NVj* 3, 337.

letva f (18. v., Vuk, Slavonija, ŽK, Srbija) »žioka«. Pridjev na *-en lètven,* poimeničen na *-jak letvenjak* »čavao kojim se pribíja letva«.

Deminutiv na *-ica letvica* (Hrvatska, Srbija). Denominal na *-iti lêtviti, -im* impf. Dočetak *-va* pretpostavlja deklinacijų *ü* kao i *dretva* (v.). U izvedenicama zastupljena je i osnova *let-* po deklinaciji *a:* na *-ka letka* (Vuk, također bug., slov., češ.) »gvozdena šipka na čekrku«, također pomorski izraz *letka* »tal. draglia, Klüverleiter, Klüverstag«. Odatle ispuštanjem sufiksa *-ka leta* u zapiscima kapetana kao hrvatski izraz za *veletta* = *flok,* s pridjevom *letno jedro* »tal. vela di straglio, Stagsegel«, *léto* n »straglio (kod B. Babica)«. Ovo posljednje v. i pod *letjeti.* Na *-ika Ietika* »bağlama, sarké (Slavonija)«, na *-enica letenica* »letka«. Miklošič pominje i oblik *latva,* koji se ne nalazi u *ARj.* U slov. pored *letva* postoji i *latva.* Češ. *lať,* polj. i oba luž.-srp. imaju *lata,* koja odgovara stvnjem. *latta* (od *laden),* koje posudiše i romanski jezici. Promjena *a > e,* koja se nalazi i u *dretva* (v.) i deklinacija *ū* inovacija je u hrv.-srp. Ta je promjena nastala identifikacijom α poslije *l* slabe palatalizacije sa > *e.*

Lit.: ARj 6, 16. 17. 20. 22. *Babie* 74. *Miklošič* 161. *SEW* 1, 694. *Holub-Kopečný* 199. *Bruckner* 307. Bernard, *RES* 27, 34.

leuka f (17. v., jedna potvrda) »milja«. Učen latinizam Kašićev. Od lat. (galskog) *leuca* > fr. *lieue* > tal. *lega.*

Lit.: ARj 6, 22. *DEI* 2192—93.

leunkorno m (s umetnutim *n* pred velarom) »inorog (prevedenica od lat. *unicórnis,* složenica od *unus* i *cornu)«.* Od tal. *liocòrno, leocòrno* »mitski konj sa jednim rogom na čelu« < lat. *unicórnis,* sa sraštenim članom, prevedenica od gr. μονόκερως.

Lit.: ARj 6, 22. *DEI* 2242.

leuša f (Krajina) »kolač od brašna, mlijeka i šećera pečen u plehu«.

Lit.: ARj 6, 22.

leva f (Posavina) »1° držak u kliještima« = *liva* f (ŽK) »2° poluga u. ključanici što ulazi u udubinu i tjera se ključem (zbog *ę > i* stara posuđenica) = *lèva* (Primorje) »3° »novačenje«. Postverbal tal. *leva* f, od lat. > tal. *levare,* od pridjeva *levis* »lagan«. Glagol se nalazi u šatrovačkom jeziku *levati* »uzeti« u rumunjskom značenju *(a lua* < lat. *levare).* Poimeníčen part. prez. *levonat,* gen. *-anta* (16. v., Dubrovnik, Cavtat) »1° istok, 2° istočni vjetar, 3° istočne zemlje«, na *-inka levantīnka* (Martié) »rakija«, pridjev na *-bsk levantski* = *levanat,* gen. *-anta* (Rab) »istočnjak« = *livana:,* gen. *-anta* (15. v., čakavski) = *levante, delevante, polevante* (Božava). Na *-aria > -ara levantara* f = *levantara* (Veli otok) »iitočni vjetar«. Preko turskog talijanizma (tur. *levend* »vojnik uopće, dobrovoljac, franc-tireur, < tal. *levantino) : leventa* m »1° mornar ili vojnik na turskoj galiji, 2° junak, 3° kavaljerski besposličar, 4° vjetrenjak ili hvališa (Dubrovnik)«. Ta je riječ balkanski turcizam talijanskog podrijetla: rum., bug. *levent* »1° dobrovoljac, 2° marodeur«, ngr. λεβέντης »1° dobrovoljac, 2° hajduk«, arb. *levant* s članom *-di,* cine. *livendu* »élégant, brave, leste, agile«. Nalazi se još u madžarskom i ukrajinskom. Pridjev na *-bsk levenski* (18. v., Kavanjin) < *leventski,* odatle nov pridjev stvoren odbacivanjem sufiksa *-ski levan* m prema f *levná* (Dalmacija, Pavlinović) »okretan za rad« = *leven* (18. v., Kavanjin samo u izrazu *Rus lēveni),* i apstrakta *levnost* f »čvrstina, Litrost«, *levenstvo* n (18. v., Kavanjin). Na *-arius* > fr. *-ier* > slov. *-er lever* m (slov.) < fr. *levier.* Na lat. složen pridjevski sufiks *-at* + *-idus* preko mlet. *-aizzo: skála levàjica* (Dubrovnik) = *skala läjavica* (Prčanj) »otvorene stepenice sa naslonom«. Možda ide ovamo na lat. *-aneus Levanji* (Kotor, ispod brda kod Škaljara), odatle *Levanjska ulica* (probijena uz brijeg, Škaljari, s druge je strane *Lovanja glavica).* Na lat. *-iare *lěviare* za *levare > libati* impf. (Vuk, *liba voda, čovjek)* »ljuljati se«, s našim prefiksom *pre prelibati* pf. (Vuk, Crna Gora) »polijevati« (glede značenja upór, u Logudoru / Sardinija / *leare* »eine Flüssigkeit aufnehmen«), s prefiksom *odalibati* (Dubrovnik). Glede *vi > ib* upór. *Olib* < *alluvium.* Glagol *libati* je dalmato-romanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 6, 23. 38. 128. 11, 580. Sturm, *ĞSjfK 6,* 72. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 23. Elezović, *JF* 11, 83. Spitzer, *REB 2,* 225-226 (cf. *J F* 14, 259). *Miklośič* 166. *SEW* 1, 704. Grünenthal, *ASPh 42,* 316. *Lokotsch* 1316. *GM* 241. Korsch, *ASPh* 9, 520. *Pascu 2,* 147. 701. *REW*[3] 4998. 5000.

Levèrïn, gen. *-ina* m (17. v., Dubrovnik, metateza *r - l > l - r)* »istočna tvrđa koja brani gradska vrata s Ploča«, pridjev *levèrtnskī,* = *revèlin, lovorîn* (Budva) »pred gradskim vratima četverouglasta ili okrugla ograda od kamena«, *lorîn* (stezanje *ovo > o,* Šćepan, Paštrovići, služio je za hladovinu i za stovarište, danas dasaka (to su dvije male kamene trpeze sa pižulom, v. pižuo; stari Paštrovići sastojali se tuđe)«. U Škaljarima *lavorio* n (zamjena sufiksa *-in* sa *-io* < *-ellius,* Kotor,

kod Kalïsta ispod Spila). Danas su to toponimi koji su izgubili prvobitno značenje nekadanje opće riječi koja je značila u tal. *ravellino = rivellino* «opera di fortificazione co scarpe«, fr. *ravelin.* Postanje te riječi tumači se različito, prema Pratiju je od *riva · ripa,* prema Gamillschegu od nizozemskog *regeling* »Riegelwerk«.

Lit.: ARj 6, 24. *Vjesnik* 9. VI 1955. *Prati* 836. Gamillscheg, *RG* 743. *DEI* 3268.

levhart m (Mikalja, Bella, Belostenec, Stulić) »panter«. U Mikalje: *lcvrhrt.* Prema Budmaniju i Štrekelju iz češ. *levhart* ·· stvnjem. *lewhart < leopard.* Nije izvjesno da se kod nas govorilo.

Lit.: ARj 6, 24. Štrekelj, *ASPh* 31, 198. *Hohib-Kopečný* 203.

levin m (Šulek, Istra) »biljka divizma, verbascum thapsus L.«.

Lit.: ARj 6, 24.

levrija f (17. v., Ī. Držić, riječ spomenuta uz *igre, bofimi* (v.), *fešte i druge zališne spense,* Značenje neodređeno. Riječ nedovoljno potvrđena. Nezrela za etimologiju. Budmani misli na tal. *allegria,* apstraktům od pridjeva *allegro* < lat. *alacer.* Grupa *vr* nije time protumačena. Talijanizam *allegro* kao muzički termin postao je internacionalan.

Lit.: ARj 6, 25. *REW*[3] 307.

lezet m (Bosna) = *lezet* (Kosmet) = (disimilacija dentala) *nezet* '(Riječka nahija, Crna Gora) »volja, ukus, slasti·. Odatle indeklinabilni pridjev na *-li lezeni* =-- na *-Uja lezetllja (jelo, biti)* »ukusan«, sa tur. postpozicijom *sbz* »bez«: *lezetsbz* »neukusan, neprijatan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *lezzet)* iz prehrambene terminologije: bug., arb. *lezet,* búg. *lezetlíja,* čine. *Uzete f* »goût, saveur«, *lizetli.*

Lit.: ARj 8, 151. Skok, *Slávia* 15, 362. *Elezović 2,* 525. *Mladenov* 272. *GM* 242. *Pascu 2,* 147., br. 702.

li, sveslav. i praslav. nenaglašena (enklitička) partikula u upitnim rečenicama tipa *imaš li.* Veže se sa veznicima *a, ako, da, i, ma, nego, nu, pače, o* < lat. *aut: ali, ako li, dali, ili, ma li, nego li, nuli, oli* (Dalmacija), *pače li,* s prijedlogom *do doli,* s prilogom *sad,* sa zamjenicom *tko tko li, ti* --=-- *taj (u tili čas), to toli — toli* »isto tako — kao«, upitnim prilozima *gdje, kad, kamo: a kamo li, (á)nekmoli, tamo li, jeli.* Ne piše se uvijek zajedno. U tim složenicama dočetno -i može ispasti: konstrukcija je djelomice ista kao u deiksama *-i, -ka, -va,* -sekoje se pišu zajedno kao enklitike i koje su zamjeničkog podrijetla. Zbog toga treba i u *K* tražiti zamjeničku osnovu, koju pruža *al-, ol-:* stlát, *ollus > üllus, ille, alins, Ά* koja je očuvana u slav. *lani* (v.). Baltičke paralele dokazuju da je *-li* deiksa: lit. *nuli* = lot. *nule* »sada«, *lig* »do«, *ke-li* »kolik«, u prijevoju lit. koncesivna partikula *lai,* stprus. *lai', bau-lai* »kad bi bilo«, koje stoji u vezi sa gr. λῆν »hotjeti«, λημα. Ako je tako, onda ima Brugmann pravo kad stavlja *li* pod istu ie. osnovu kao i lat. *vel.* U češ. i polj. pored *li* običan je *le:* češ, *ale,* u hrv.-srp. samo u *ele, elem.* Kao prvi elemenat u složenici *libo* (v. *bo)* dolazi samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Tako zbog toga što je u stcslav. *li* imalo svoj akcenat i moglo je stajati na početku, tako i u *Transitu* 284: *li svak se răzbise, Jerolim osta sam.* Prema Miklošiču i drugima *libo* je od *ljubo* (v. *ljubiti).*

Lit.: ARj 6, 30. 39. *SEW* l, 716. *Holub--Kopečnv* 200. 204. 205. *WP 2,* 394. *Mladenov* 274. Buga, *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). Brugmann. *IF* 15, 339-340. *Vandrák 2,* 288. Zubatý, *RSI 2,* 16-17. Music, *Slávia* 8, 38-49.

liba f (18. v., Slavonac, jedna potvrda, slov.) »mlado gušče«. Od madž. *liba,* postanjem od glasa kojim se vabe guske u Slavoniji *li bi, li bi = bil bil — liga liga* (ŽK).

Lit.: ARj 6, 37.

libada f (Bosna, narodna pjesma) = *libade,* gen. *-eta* n (Srbija) = *lilibãde,* gen. *-âdeta* (Kosmet) »kratka ženska haljina do struka«. Balkanski turcizam (tur. *Ubode)* iz terminologije nošnje: rum. *libadea,* búg. *libádé.* Prijelaz u deklinacijų í kao u *čehe* i u deklinacijų *a* kao u *kesa.*

Lit.: ARj 6, 37. *Elezović* l, 363. *Mladenov* 274. *Lokotscli* 1317.

liban, gen. *-ana* m »pas od trave kojim se steže drop u vinskom trijesku (preši)". Od mlet. *liban(o),* pepoznatog podrijetla.

Lit.: ARj 6, 37. *DEI* 2219.

libati, *ām* impf. (Vuk, Crna Gora, subjekti *voda, čovjek).* Onomatopejskog podrijetla kao i madž. *libegni* »oscillare«, s kojim uporeduje Miklošič. Nalazi se još u češ. i u oba luž.-srp.

Lit.: ARj 6, 38. *Miklošič* 168. *SEW* l, 716. Matzenauer, *LP* 9, 203.

liber (Rab; Novi, 1460: *Uber i franak od vsaké gospocke službe)* »slobodan« = *ubar* (16. v., čakavac Senjanin: *svoj libar arbitrij).* Učeni lat. pridjev *liber* ie. podrijetla (u prasrodstvu sa *ljudi)* > tal. *libero.* Odatle *liberare > liberali se* (Budva: *čoče božji, libera] se od mene),* pridjev na -afe proširen па *-ьn > -an liberalan,* poimeničen па *-ьc > -ac liberalac,* gen. *-Ica* (19. v.), apstraktum na *-izam liberalizam,* gen. *-zrna,* na *-ski libéra/ski* (~ *nauci,* 15. v., < tal. *arti liberalii* < lat. *artes liberales* = filologija i filozofija). Apstraktum na lat. *-tas* > tal. *-ta(de) libcnad,* gen. *-i* f (15. v.) »sloboda«, *libertus* na lat. *-inus* > tal. *-ino libertin* (~ *oliti raspustjen),* također poimeničen *libertin* m. U arb. je lat. *liber* pučka riječ kao i u Logudoro, Siciliji, prôv. i katal.: arb. *Kr* »schlaff, wohlfeile, *shlir* »frei«, *lironj,* apstraktum na *-i* < *-гa liri* »oslobođenje«.

Lit.: ARj 6, 37. 38. Kušar, *Rad* 118, 24. *GM* 247. *DEI* 2221. 2222.

líbiti se, *líbím* impf. (Vuk) *(do-,* 18. v.) »Γ vući se, dovlačiti, 2° kloniti se, bježati, stiditi se«. Berneker nalazi vezu s ukr. *lybaiy* »Naphtha von der Oberfläche einer Lache abschöpfen«. Izgleda da je u prasrodstvu sa stvnjem. *slīfan* »schleifen, gleiten«.

Lit.: ARj 2, 607. 6, 38. *SEW* 1, 717.

libiv, hrv.-kajk. pridjev, sveslav. i praslav., »mesnat, krt«. U izvedenicama sufiks *-iv* varıra sa *-ov, -av: lihovina* (Fužine) »meso od buta, šlegl (u hrvatskim gradovima)«, upor. češ. *libový* i *libová* »ime kravi«; *libavina* (18. v., Kavanjin) »debljina«. U imenima domaćih životinja: *libon* »ime psu«, *libonja* »ime volu (Bosna)«, *libeša* »ime kozi«. Osnova se raširuje i s pomoću starog sufiksa *-r: librasi* (Vuk), pridjev na *-ast* (~o *svinče)* »koje se ne može lako ugojiti«. Odatle ime ovci *librica.* Osnova se nalazi u baltičkom: lit. *liebas = liesas* »mršav«, *leinas,* »schlank«, u prijevoju *laibas* »schlank« = *lainas,* ags., stsas. *lēf* »slab«. Samoglas *ť* nastao je iz ie. *ei* u korijenu **lei-* »mršav«. Suglasnik *b* potječe od ie. raširenja *bh.*

Lit.: ARj 6, 39. *Miklošič* 168. *SEW* l, 716. *Holub-Kopečný* 205. *Bruckner* 302. Horthausen, *KZ* 48, 239. *Boisacq** 567,

libra f (13. v., Vuk) »l ° novac (Zakon vinodolski), (u Dubrovniku) engleska funta, *2°* mjera za težinu (narodna pjesma Istra)«, slov. *libra »1°* Pfund, *2°* novac«, *lîbrnica* »Pfundbirne«, (pejorativna metafora) *librati* »prügeln«. Na složen sufiks *-enjak* < pridjevski sufiks *-en + -jak lìbrenjak* m »kratka postava koje se lakat prodaje po libru«. Deminutiv *librica* f (15. v.). Od tal. *libbra* < lat. *libra »1°* vaga, *2°* težina, piz« < pred-ie. *lithra,* odatle internacionalno *litra, hektolitar* itd. Deminutiv lat. > tal. *-ella livella* = lat. *libella* »instrumenat za verifikaciju horizontalnosti«, odatle denominal *livellare > polivèrati, -ām* pf. (Lika) »poravnati, npr. zid od kuće«, *Uverati* (disimilacija *l - l > l - r).* Odatle postverbal *livello* m < stfr. *Uvei,* disimilacijom *(/ - / > n - l') niveau > nivo,* internacionalni francuzizam, odatle fr. *niveler > nivelirati.*

Lit.: ARj 6, 39. 10, 604. *Pleteršnik* l, 516, 648. *REW*[3] 5009. 5015.

líca f (Sutomore, Budva, Krtole, Boka, ŠkaIjari, Bijela, Dobrota, Muo, Lastva, Dubrovnik) »1° riba lichia amia, lichia glauca, scomber glaucus (ima ih dvije vrste: *dupla lica,* koja se zove i *gof* /v./, *ünjula lica,* koja je tanka; Muljani zovu duplu licu *ôlfan,* u Bijeloj *vilūn,* gen. *-una;* dobra je za jelo, kad je velika, skače iz mora), 2° prezime«. Od mlet. *liza.* Taj mletački oblik je zacijelo došao iz Dalmacije. Drugi su talijanski oblici, koji više odgovaraju fonetici: *leccia* (Nizza), *(alliccia, lecchia, leda* (Genova), a istro-romanski *lizza, lissa* < lat. *lichia.*

Lit.: ARj 6, 40. Zore, *Tuđ.* 12. *DEI* 122. 2191. 2256. Matzenauer, *LF 9,* 203.

licej m (19. v., Sulek), odatle pridjevi na *-ьn licejnt,* na *-bșk licejskí,* na lat. *-aus* proširen na *-ьn > -an licèalan,* »nekadanja srednja škola za ženske (Zagreb)«. Učen grecizam prema lat. izgovoru λύκειον (= humanističko lat. *lyceum* > tal. *liceo,* fr. *lycée),* atenska škola u kojoj je podučavao Aristotel.

Lit.: ARj 6, 46. *DEI 2225.*

licencija f (17. v., Dubrovčani, talijanizam, početak prema lat.) = *licencija* f (16. v., latinizam) »dopuštenje«. Od lat. *licenția* (apstraktum na *-ia* od part. prez. *licens,* gen. *-tis* na *-ia)* > tal. *licènza.* Na lat. *-atus > -at licencijai* m (19. v., Šulek). Na *-uns* (upravo part. perf. od *lìcere) lìcito* prilog (Božava) < tal. *lecito.*

Lit.: ARj 6, 47. Cronia, *ID 6. DEI* 2224.

lìciti, *-im* impf. (Lika, objekt *vodu) (naše)* »piti kao lokati, pf. napiti se, nalokati se«. Budmani izvodi od tal. *leccare* »lambire colla lingua« < lat. **Kgicāre* (intenzív od *Ungere, ligula, ligurrire),* što ne može biti, jer talijan-

ski glagoli na *-are* ne prelaze nikada u kategoriju naših glagola na *-iti.* Korijen našeg glagola **lik-* može biti u vezi s onornatopejskim podrijetlom tal. glagola. Upor. nvnjem. *lecken,* gr. λείχω, također ónomatopejskog podrijetla.

Lit.: ARj 6, 52. DEI 2190. *REW*[3] 5027.

lifanjka f (Šulek) == *ilifanka* = *elifanjka* (Šulek) n-elika slatka jabuka, zrela u kolovozu, dobra za ošap«.

Lit.: ARj 6, 54.

liga[1] f (Banija) »lapor, Mergel«.

Lit.: ARj 6, 54. *BI* l, s. v.

līga[2] f (16. v., Poljički statut, *voditi lige)* — *liga* (također *liga,* 18. v., internacionalno) »savez medu državama« < sjeverno-tal. *liga (---·* tal. *lega),* fr. *ligue,* preko njem. Ovamo apstraktum na tal. *-anza* < lat. *-antia* (upravo izvedenica na *-ia* od lat. part. prez. *lïgare* > tal. *Ugare) liganca* f (14. i 15. v., *zginut, vineți ligancu)* »dužnost, kazna, globa«. Ovamo dijelom slov. *linga ι* »Türnarbe« — *venga* (Rihenberk, Goriško) »Kesselkette, nekaka željezna veza jeziku podobna (služi za zapor na vanjskoj strani vrata)« < unakrštenjem od tal. *lega* i *lìngua.* Glede izmjene *l* > *v* v. *lenga* pored *venga.* Riječ *lega* je postverbal od tal. *legare* < kllat. *Ugare.* Upor. *Ligatić.*

Lit.: ARj 6, 54. *Pleleršnik 2,* 519. *Miklósi č* 380. *REW** 5024. *DEI* 2192. 2193.

liganj — *òligãnj,* gen. *-gnja* pored *-ónja* m (Vuk, Dubrovnik, upor. dubrovačko prezime 14. v. *Olignić) — aligna* f (Mikalja) = *uliganj* (Boka, Perast, Risan, Kostanjica, Bijela, Dubrovnik) = *uliganj,* gen. *-gnja* (Budva, Stoliv, Muo, Prčanj, Rab) = *uligna* f (Božava) — *ullgbnj* (Krtole) = *uligunj* — (gubitak početnog lat. sloga *lo-* koji je bio identificiran sa rom. članom, gubitak *o* — *u* mogao je nastati i u sandhi) *liganj,* gen. *-gnja* (Mljet, Malínská, Cres, 16. v., Statut krčki) = *ligan* =-- *lignja* f (splitska okolica, Rab, Račišće, Brač, Šibeni';, Senj) = *ligna* f (16. v., Mikalja, Rab) = *Kgunj* (Mikalja) = (odbacivanjem dočetka *-anj* koji je bio identificiran našim sufiksom -aи/) *ölig* »kalamar, tal. calamaro, loligo vulgáris ili sepia loligo (riba),, (lovi se šabakom ili traktom, mïgavicom na škaramblu ili pušću /Malínská/, tj. malo drvce na koje se metne udica ili igla, a na nju mala ribica ili svijeća od voska; barka se pomalo vozi)«. Na lat. *-aria* > *-ara uligniăra î* (Muo) »mreža kojom se hvataju sipe (sadrži 3 udice vezane tankom uzicom)«, *l'ìgnjarica* f (Brač) »tunja koja mjesto udice itnade vezanu ribicu, pluskavac (njome se mátajú ribe dok se ne zakucaju trkmarom)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *lollīgo,* gen. *-ginis,* kako pokazuje očuvam velar *g* kao u *galatına,* tal. učeno *lollìgine* f. Prema pučkom razvitku još samo u starom istro-rom. *lülina* f (14. v., Pula). Iz dalmato-romanskog je još deminutiv na lat. *-uceus* > *-oč* (upor. *saloca) ligoč* »isto«.

Lit.: ARj 6, 54. 8, 891. 892. *Pleteršnik* l, 517. Tentor, *JF* 5, 211. Macan, ZWVŽ 29, 209. Zore, *Tud.* 15. 22. Budmani, *Rad* 65, 162. Kušar, *Rad* 118, 15. Jireček, *Romanen* 3, 16. *Miklošič* 168. *SEW l,* 707. *DEI* 2265.

ligure f pl. (Srbija, Uzice) »malene saonice što se djeca vozaju na njima po ledu i snijegu«. Vjerojatno u srodstvu sa rus. *lyža* »Schneeschuh, Schlittenbalken, Balkanstiel«, od ie. prijevoja **(s)lūga* od korijena **sleul-* »sklizati« zastupljenog u germanskom i baltičkom. Rus. *lyža* pretstavlja izvedenicu na *-ea,* a *ligure* augmentativni sufiks *-ura.* Možda ide ovamo *linga* f = *lika* (Kosmet, objekt uz *uzeti)* = *likasat, -šém* (Kosmet, argot, boškački govor) »pobjeći, odmagliti«.

Lit.: ARj 6, 54. *Elezović* l, 364. *JF* 14, 192-193. *WP 2,* 711. Uhlenbeck, *PBB* 21, 98-106 (cf. *AnzIF* 8, 265).

líh, sveslav. i praslav. pridjev, »1° suvišan, nepotreban (samo u najstarijim tekstovima), 2° neparan, kod brojeva (obratno *tak,* Vuk, Božava)« = *po lik* (Vodice, *h* > *k* prema *kolik) — Uho rebro* (16—18 v.) »vito rebro«, *lihi prst* »mali prst«. Komparativ *(najllšī* (18. v.) »najviši«. Prema Budmaniju srodan je pridjev *lis* (dva Dubrovčana, 16. v.) s prilogom *liso,* neizvjesna značenja »ohol, ponosit, tašt«. Pridjev na -6И s očuvanim *h* prema *Uhati Uhan, í lihna* (16—18 v.) »lih«. Prilozi: *lího* (Vuk) *ina-}* »impariter«, kao prijedlog »praeter«, kao veznik »sed« komparativ *(najuš(e)* (14. v.) »najviše, najpače, osim, samo, nego, naročito« = *llkše* (Piva-Drobnjak) prilog i prijedlog »osim, osobito«, *najlišno* (16. v., Gundulić), *Usma* (analogijom prema *veoma)* »osobito, naročito«, s prijedlogom *nallš* (Riječka nahija, Crna Gora) = *nališe* = sa *-že* > *-r lihor* (17. v., čakavci); prilozi od poimeničenja sr. r. *lího* s prijedlozima *iz-, za-: izlika* »povrh toga« (1334), odatle pridjev na *-ьn izlišan* »suvišan« = *izlišnjt* (18. v.), *izlišnost, zaliha* f »roba«, s pridjevom *zališan* »preobilan«, *zalih* (Vuk) »bez posla«, *zalihan* = *zališan* s ap-

straktumom *zalihnost* »luxus« (Bella). Složen pridjev *Khoper* (~<j *daska, vrata)* sadrži u drugom dijelu osnovu od *isperiti.* Denominali na *-ati líhati se, líham* (Vuk) »l ° igrati se na lih i tak, 2° nemati dosta« (l 8. v., jedna potvrda), *lihnuti, -em* pf. (Stulić, Voltiđi) »izuzeti, izostaviti«, odatle iterativ na *-va- lihnjivati* (Stulić). Na *-ovati oblikovati, -ujem* (14. v.) »lišiti«. Kauzativum na *-iti: lišiti (se), lišim* impf, »privare, praeterire« (Vuk) *(iz-), Ušati, -am* impf, samo u crkvenom jeziku, ali na *-va- lišavati, lišavam* (i u Vuka, i danas obično) = *liševati* (16. v., čakavci). Kao prvi elemenat u praslavenskoj antroponimiji *Lihomil, Lihomir.* Rumunji posudiše *lăhăi* »berauben«, davši posuđenici oblik onomatopejskog glagola. Pridjev *lih,* kome nema paralela u baltičkoj grupi, nastao je od ie. korijena **leiqu-* »ostaviti, preostati« raširenog formantom -io. S tim formantom nalazi se samo u slavinama. To je slavenska inovacija. U baltičkoj grupi lit. *likti* »ostaviti«, lot. *lieks* »što ostaje«. Gr. λείπω (odatle *Upsati,* v.).

Lit.: ARj 4, 221. 6, 55. 118. 119. 121. 7, 419. 371. 8, 397. *Mažuranu* 596. Vuković, *SDZb* 10, 390. Ribarić, *SDZb 9,* 164. *NJ* l, 255. *Miklošič* 168. 428. *SEW* l, 718. *Holub-Kopečný* 206. *Bruckner* 298. *Mladc'iov* 276. *WP 2,* 397. Matzenauer, *LF* 9,212. Uhlenbeck, *PBB* 30, 298. Wood, *MLN* 18, 17. Scheftelowitz, *KZ* 56, 186. 193. Sutterlin, *IF* 25, 61.

lihtar m (16. v., Međumurje) »sudac, sudija«. Pridjev na *-ov lihtarov.* Disimilacija *r - r* > *l-r.* Od njem. *Richter* > slov. *rihter.*

Lit.: ARj 6, 58.

lihva f (sjeverna Hrvatska) »uzura, ožura, kamata«. Pridjev na *-ti b'hdvit* (16. v., ("akavci) »koji pripada lihvi«, na *-en lihven.* Radna imenica na *-ar lihvar,* odatle pridjev пя *-ski lihvarski,* s apstraktumom na *-stvc Lihvarstvo* i denominálom na *-in '"aıanıı lihvarim* pored *lihvovati, lihvujem.* Složenica *liltvojemac,* gen. *-mca,* u stcslav. *lihvoim,* u drugom dijelu gerund od *jeti* »uzimati«. Obično se a~'ima da je praslavenska posudenica iz got. glagola *leihvan* = nvnjem. *leihen.* U tom .jeziku imenica *leiha* nije potvrđena. Po mišljenju Mladenova nije posudenica odăile, nego je praslavenska izvedenica od *lih* s pomoću sufiksa *-uà* i slučajno se podudara sa gotskim glagolom. I Kiparsky iznosi također teškoće pri tumačenju iz gotskoga.

Lit.: ARj 6, 58. *Miklošič* 168. *SEW* l, 717. *Holub-Kopečny* 206. *Brii 'kner* 298. *Kiparsky* 206. Jagić, *ASPh l,* 431. Hirt, *PBB* 23, 338. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slama 9,* 348. sl.). Schwarz, *ASPh* 40, 286.

-lija, živ imenički sufiks m. r. (rijetko f) turskoga podrijetla. Nastao je dodatkom *-ja* na tur. *h, li, lu,* da bi mogao ući kao imenica m. r. u deklinacijų -α. Najčešće služi za tvorenje etnika m. r. od imena gradova (ne sela) i zemalja, zamjenjujući naše sufikse *-janin* i *-äc* < *-ьc* (v.): *Bečlija, Sarajlija, Nišlija, Biogràdlija* (muslimansko prezime u Bosni) itd. Od takovih etnika nastaju prezimena na *-ič* stezanjem -r/r > *-î: KanižKć, Maglàjlîc? Misirlīc,* itd. Ženski etnik nastaje (rijetko) dodavanjem *-ka* (v.) : *Bečlika.* Služi i za tvorenje nomina agentis, zamjenjujući naše *-telj, -(l)ac: zanatlija, haračlija. Znači* i onoga, koji je snabdjeven nečim, svršio kakvu školu, pripadnika nekog smjera: *beràtlija, fakultètlija, režimlija, kompromislija.* Kako se vidi, i danas, se mogu praviti takve izvedenice. Može imati i pejorativno značenje: *odrlija, pretrglija.* U tom značenju proširuje se na *-ajlija: dugajlija* »dugonja«, *novajlija, točajlija.* U narodnim pjesmama bez dodatka *-ja* upotrebljava se indeklinabilni pridjev materije (Stoffadjektiv) pred imenicom, na koju se odnosi, najčešće kao epitet: *pamukli-košulja, kadifli-haIjina.* Kad se ispusti imenica, postaje deklinabilan. Zbog toga dobiva *-ja', kadiflija, pamùklija.* Može doći i na domaće osnove:. *uzvòdlija.*

Lit.: Maretić 295. 259. *Vandrák* l, 670. *Leskien* 318. Skok, *Rad* 272, 39-48. Putanec, *Ivšićev zbornik* 1963, 295-302. Vaillant, *BSLP* 58 (1963), 179-80. Stachowski, *Rozprawy i studia* 27, 41.

lijèha f = (ikavski) *lija* =* (ekavski) *lêa,* gen. *lee,* gen. pi. *leă* (Kosmet) — *Uja,* gen. *lejé* (Glavotina, Kosmet), praslavenski poljoprivredni termin *(*leha),* danas ograničen, zamijenjen sa (hrv.-kajk.) *greda, gredica, jantla, (v.), arla* (v.) < lat. *areala.* Deminutiv na *-iça: ljeŠica* (Vuk) = *Ieslea* (Istra) — *letca.* (Kosmet). Denominal na *-ati nalijati, -am* (ikavski) pf. »načiniti lijehe« (Dalmacija). Arbanasi posudiše: *lehë* f »Gartenbeet«, dalmatski Romani *lizza (ts* < *s* od ikavskog lokatīva **lisi,* upor. *Valcekn.* < *vallis sicca* kod Krka) u toponimu *Llcemâvre* f pl. (ime čestica na Susu kod Punta na Krku) »velike lijehe«. U baltičkim jezicima, u germanskom i latinskom dolazi u prijevojnom štěpenu r: stprus. *lyso* »gredica« = lit. *lysia, lise.* Njem. *Geleise* očuvalo je prvobitno ie. značenje »trag

u zemlji, brazdu«. Lat. *Ura* »brazda, gredica«. Praslav. -k (jat) je nastao iz ie. dvoglasa *oi* od korijena **leis-*, u prijevoju **lois-*. Suglasnik *h* je nastao prema tome iz ie. *s* < **loisa*. U prasrodstvu je internacionalni latinizam *delirium.*

Lit.: ARj 6, 252. 7, 416. *Elezović* l, 357. *Miklošič* 167. *SEW* l, 708. *Holub-Kopečný* 206. *Bruckner 2)2.* Vasmjer, *ZSPh* l, 64. *WP 2,* 404. *Trautmann* 163. GM 240. Meillet, /F 25, 231. Scheftelowitz, *KZ 54,* 231. 56, 193. *Boisacq*[3] 534-585.

lîjek, gen. *lijeka* m = (ekavski) *lek* = (ikavski) *lik,* sveslav. i praslav. *(*lekb),* nomen actionis koji je po semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) dobio značenje »Arznei, vraštvo (ŽK), Hac (v.)« = *lek* m (Kosmet) »vrlo malo, mrvica, trunak«. To se značenje razvilo iz negativnog izričaja: *nema ni za lijek.* Odatle deminutiv na *-bk lijećak* (Vuk) »ni za lijek« i prijedložni prilog *za léčka* (Kosmet) »za malo«, *palečka* (Kosmet) »pomalo«, odbacivanjem prijedloga *léčka* (Srbija) = *lecka* (Srbija, nejasan prijelaz *čk* > *ck,* valjda prema *malacka* od *malen,* v.). Sa deiksom *-na lena* (Kosmet) < *lek-na* »malo», *polena* (Gojbulja, Kosmet) »pomalo«. Pridjev na *-avit ljekovit,* na *-ьn Rječan* (17. v.), apstraktum na *-ъЪa lijedžba* u tekstovima pisanim crkvenim jezikom, s pridjevima *lichen* (18. v.). Denominal na *-iti liječiti, liječim* impf, *(iz-),* s iterativem na *-va- izlječivati, -Iječujem* pored *-ivam,* na *-ati lijèkati* (sjeverna Dalmacija), s radnim imenicama na *-ar Ij'ekar,* gen. *-ara* (istočni krajevi; i u drugim slavinama) = *likör* (čakavci, zadarski arhipelag) = *likér* (Lumbarda) prema f *Ijekarica* — na *-nik liječnik* (16. v., zapadni krajevi), s pridjevom na *-ov Ijekarov — liječnikov,* na *-ski Ij'èkarskï = liječnički,* modernim na *-ьn Ijèkāran,* odatle poimeničenje *ljekarna, ljekarnica* (18. v.) »apoteka, farmacija«, neologizmom *ljekarnik* »farmaceut«, s pridjevom na *-ov* i *-ski Ijèkārnikov, ljekarnički,* apstraktumom *ijekārnīštvo,* na *-ifa ljekarija* (13. v.), *Ijekarstvo.* Neologizam *Iječidba,* s pridjevom na *-en Iječidben.* Na *-ilište ljećilište.* Biljka *likarica* = *ličarka* = *ličarica* ·— *Iječura* »medicago«. Pridjevi na *-iv Ijećiv (iz-, neiz-').* Riječ je kulturna. Rumunji posudiše *leac,* glagol *lecui* = kod Arbanasa *lekovas* »ärtzlich behandle, pflege«. U rum. se nalazi i značenje »malo *(niţel)«: leacă* f, *lecuţă, lecuţică, lecsoară.* Obično se uzimlje da je praslavenska riječ posuđena iz gotske radne imenice *lekeis* »ιατρός«. To nije izvjesno, jer gotska riječ ne znači »lijek«, koje je očito postverbal od *liječiti,* koje se posvema poklapa sa gót. denominálom *lēkinōn.* Misao Mladenova je mnogo jednostavnija. On uzimlje ie. korijen **le-* / prijevoj **lo-,* koji je u *loquor,* gr. ληκέω, ngr. λαλώ »govorim«, raširen formantom *-k-, -g-* u oba jezika. Prema ovom mišljenju praslavenska je riječ u prasrodstvu sa got. i sa ir. *Káig,* gen. *lega* »Ijekar,, svećenik«. Prvobitno folklorno liječenje vršilo se doticanjem rukama, vračanjem, tajnim riječima, riječju. Upor. Isusov postupak. Upor. i tumačenje riječi *vrač,* ako pripada korijenu **uordh* lit. *vardas* »riječ«, njem. *Wort.*

Lit.: ARj 4, 219. 225. 5, 945. 6, 62. 59. 241. *Elezović* l, 359. Kušar, *NVj* 3, 338. Moskovljević, *NJ* l, 171-173. 4, 40-41 (cf. *У F* 12, 303). Strašek, *NVi* 44, 122-124 (cf. *IJb 22,* 311). Lalević, A;7 7, 171-172. *Miklósié* 167. *SEW.* l, 750. *Holub-Kopečný* 201. *Brückner* 293. *Kiparsky* 205. *Mladenov* 282. *ASPh* 33, 14-16. *GM* 240. *Hirt, PBB* 23, 338. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 348). Uhlenbeck, *PBB* 27, 127. *Tiktin* 896.

lijen, f *lijena* (Vuk) (OR-) — *lênj* (istočni govor, Kosmet, uspor. slvč. *lien,* rus. *Ienъ,* polj. *leń,* ostatak deklinacije *i,* dok je *lijen* po analogiji pridjeva na *-ъnъ) — lén, léna* (Kosmet, ŽK), baltoslav., svesiav. i praslav. *(*Iĕnъ)* pridjev, »piger, dernbel (v.)«. Rašíruje se sufiksom *-iv lènjiv* (18. v., stcslav., češ., polj., rus.), na *-ast Ijênast,* na, *-av Ijênav* — (ikavski) *Unav* (18. v., Kavanjin), na *-ivem Ijenivan* (u prilogu, 13. v.). Poimeničenja: na *-ьc lijenac,* gen. *lijènca* (Marulic, 15. v.), prezime *Letiac,* gen. *-nca,* prema f *Ijenica* (Pavlinović), s augmentativom na *-ina lijenčina* (15. v.) = na *-ština lijeriština* (Vuk) — *lenjština* m, f (18. v.) ~ *Ijenivac,* gén. *-ivca* (18. v.), na *-jak lenjak* (Belostenec), na *-juh lenjuh* m prema f *lenjûha* m, f (Istra). Apstrakti na *-ost lijenost* (čakavci, 17. i 18. v.) — *lénjost* = *Ijenost,* s pridjevima *Ijenostan* (također stcslav., ruš.), *Ijenostiv* i *Ijenostivan, Énjivost, lenjštivost,* na *-oba Ijerioba* f — (sa metatezom) *neloba* (Istra) = *Ijenobija* (d\'a apstraktna sufiksa *-oba* -\ *-ijd).* Složenica *Ijènguz* m prema f *Ijenguza* (Lika), *Ijenovlad* m (čakavac, neologizam, 18. v.) »lijen vladar«. Denominal na *-iti: lijeniti se, lijenim (iz-, o-, ob-, raz-, za-)* = *lénjiti se* (Kosmet) (o-) prema iteratīvu *oblijenjati se, obljemvati (-nj-),* na *-jariti Ijenčariti — Ijenčevati* (upravo denominali od *lijenac), na-Ijencovati se, o(d)lenkovat, -ujem* (Kosmet) »oklijevati«, *Ijenovati se* (13. v., u crkvenom jeziku i u drugim slavinama), prema *plandovati*

obrazovan je *lendovati, -ujem* = (ikavski) *lindovati* »besposličiti«, s imenicom na *-an lindovan* (18. v., Slavonac). Složen *Ijenkodaniti* (Bosna). Deklinacija na i u stcslav. odgovara lat. pridjevu *lenis* iste deklinacije. Tu deklinaciją preuzeše Rumunji *lene* »lijenost«, odatle pridjevi *leneş, lenevos* »lijen«, *lenevie* »lijenost«. U baltičkoj grupi isti pridjev postoji sa dva formantą: lit. *Unos* »1° miran, pitom, 2° spor, 3° budalast« = lot. *Uns* »spor, lijen« pored *lētas* »budalast, spor, lijen, rdav« = lot. *lets* »lagan, jeftin«. Upor. göt. *Utan* = nvnjem. *lassen.* Ie. je korijen **le(i)-* »popustiti«. Jat je nastao od ie. ē.

Lit.: ARj 6, 7. 8. 64. 96. 7, 892. 8, 397. 398. 406. *Elezović* l, 360. 2, 18. 26. *Miklošič* 167. *SEW* l, 711. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 295. *WP 2,* 395. *Mladenov* 273. *Gorjajev* 196. *Boisacq*[3] 576. 1108. Scheftelowitz, *IF* 33, 158. *KZ* 56, 188. Durnovo, *Slávia* 6, 229., bilj. 4.

lijenac, gen. *lijenca* m »stup na kojem leži krov, trijem« = *lijenka* (16. v.) = *linka* (ikavski) = *(ekavski) lenka* = *lienka* (Čilipi) »prut ili letva, kao drvena vješalica preko koje se prebacuje roba«. Deminutiv na *-ica lijenčica* (Stulić) »parva pertica«, augmentativ na *-ina lijenčina* (Stulić) »pertica longior«. Rumunji posudiše *leancă* (tkalački termin). Prema tome je *-ьc* > *-äc* mjesto *-ka* sekundarna zamjena sufiksa. Nalazi se još u poljskom. Postanje nije utvrđeno. Iljinski pretpostavlja praslav. **Ienъcь,* od korijena koji je značio »rezati« i bio u prasrodstvu sa *leniti* i *leviti.* Budimir uporeduje sa lit. *lainas* »schlank«.

Lit.: ARj 6, 66. 68. *Tiktin* 47. 897. Iljinski, *RFV* 78, 187-211 (cf. *Slávia* 3, 585. *IJb* 8, 207).

lijep, f *lijepa* (Vuk) *(ne-),* prilog *lijepo* = *nalijepo* (Piva-Drobnjak), *lepo* pored *lepo* (Kosmet), sveslav. i praslav. pridjev **Iĕpъ,* »1° pulcher, krasan, 2° dobar, 3° (ironickí, s izrazima srodstva, npr. *moj Upi zet* itd., ŽK) rdav«. Upor. *lipa bêla* »ironickí uzvik kad neko nešto predlaže (Korčula, Žrnovo)«. Komparativ *Ijepši.* Osnova se njegova proširuje sufiksom *-av lišpav* (ŽK) »wählerisch, izbirljiv« (sa metatezom *pš* > *šp* kao u slov. *Uspav, Kšpati).* Glagoli *(u)ljepšati, -ām (po-)* (Vuk) = *Ijepšiti* (Stulić). Pridjevski je toponim: *Lepa Ves, Lepa Vina.* Deminutivi na *-afian Ijepahan* (17. v.) = na *-ašan IjepaŠan* (Ljubiša) = na *-uša Ijepušan* (Dubrovnik), na *-usât Ijepušat* (18. v., Bošnjak). Prilog *lepačko* (Kosmet). Raširen je u muškoj i ženskoj antroponimiji: *Ljepoje,* s prezimenom *Ljepojević, Ljepčin,* s prezimenom *Ljepčinović* i toponimom *Ljepčinovci, Ljêpava, Ijepova* »ime kravi«, *Ijepovka* »ime ovci«, *Lepa,* hipokoristik od *Leposava.* Ovamo *Nelepii.* Upor. rus. *Nekrasov.* Od komparativa prave se imena životinja *IjepSi* (pas) i *Ijepšić, ljepša* prema *ljepša* »ime kučki«, *Ijepšan* »ime ovnu«. Apstrakta na *-ost lijèpōst,* s pridjevom *Ijepostan* »lijep« (16—18. v., Dubrovčani), = na *-ota ljepota* (stcslav., rus., također ime volu, Vuk), s pridjevom *ljepotan* (15. v.), i sa dva sufiksa za apstrakta *Ijepotinja,* odatle i na *-ica ljepotica* = na *-ušica Ijepušica* »1° djevojka, 2° vrsta jabuke« = *Ijepuška* »lijepa ženska«, s pridjevom na *-ast Ijepuškast — Ijepuškat.* Prema *djevojka* obrazovano je *Ijepojka* (Vuk). Složeni pridjevi: nepotreban rusizam *velikolepan* (također bug., samo u književnom jeziku) »prekrasan«, sa osnovom glagola *reći* u sintagmi *Ijeporek* = *Ijeporijek, Ijeporječiv* (Vuk) »krasnorječiv«, poimeničen u neologizmu na *-ьc Ijeporječac* »re-*-torik« i denominalu *Ijeporiječiti, Ijeposlōvan,* poimeničen na *-ka Ijeposlovka.* Denominal (kauzativum) na *-iti lijepiti, lijepim* (18. v.) danas se ne upotrebljava zbog homonimije sa *lijepiti* »agglutinare« = na *-eti lijepjeti* (Stulić). Kao u hrv.-srp. i u drugim slavinama zamjenjuje se drugim pridjevima. Upor. češ. *hezky* (od iste osnove od koje *goditi,* v.) = *lepší.* Semantička veza između pridjeva *lijep* i etimologijskog podrijetla od *lijepiti* »agglutinare« danas je prekinuta. Prvobitno je značenje pridjeva bilo »što se lijepi > što pristaje > što je dobro, umješno > lijepo«. Vjerojatno je taj semantički razvitak u vezi sa staroslavenskom kulturom zemlje, blata: lončarstvom, gradnjom kuća (pletera) od blata, itd.

Lit.: ARj 6, 68. 246. 248. 7, 892. Vuković, *SDZb* 10, 392. *Elezović* l, 361. *Miklošič* 178. *SEW* \, 711. *Holub-Kopečný* 202. *Bruckner* 296. *Mladenov* 273. *WP 2,* 404. *Gorjajev* 187. 196. Meringer, *WuS* 5, 129-171 (cf. *IJb* l, 48).

lijepiti (se), *lijepim* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, ob-, od-, po-, pri-, raž-, s-, sa-, za-),* sveslav. i praslav. (*/<?/>-) = *salijepati* (Pavlinović) »agglutinare«, iterativ na *-va- -Ijepljtvati, -Ijèpljujem (ispri-, ob-, s-),* srmo s prefiksima, *zalepljôvat* (Kosmet). Praslav. nomen actionis *lijep* m = *lep* (ekavski, Kosmet), stcslav. *Iepъ* značio je prvobitno »1° ono što je prioi.ulo za nešto, 2° blato, malter, najčešće blato izmiješano s pljevom kojim se lijepi, maže (Kosmet)«. [Usp. i *polipa].* Kao postverbal

dobiva još *-bk: Ijepak,* gen. *-pka* (Vuk) »ljepilo za ptice«;, *priljepak,* gen. *-pka,* deminutiv na *-ica Ijepica* »biljka«, Madžari posudiše *lép* »Vogelleim«; *Prilep* — (ikavski, Kačíc) *Prilip, Prilepec* (Makedonija). Pridjevi na *-ljiv ljepljiv* (17. v.), na *-käst Ißpkast* (18. v.), na *-iv priljepčiv.* Na *-ilo ljepilo* n. Neologizam *Ijepenka* »Pappendeckel« je iz češkog. Rumunji posudiše *Up, a lipi,* s pridjevom *lipicios* »ljepljiv«, *a lipi* »ankleben«, *Kpeală, lipea, lipan.* Ista praslavenska osnova postoji još u prijevoju **lbp-eti,* to je *lepiti* kauzativum od **lbpeti,* češ. *lpíti.* Taj je očuvan samo u pf. *prihncti* »kleben bleiben« > *prionuti* (glede *l > o* upor. *ožujak) = priunuti* (Kašić) = *prijonjati* impf. (Piva-Drobnjak) = (prijevojem *o-a) prianjati, prianjam* u metaforickom značenju »pristajati uz nešto svim žarom«. Taj glagol pokazuje semantičku varijaciju zbog fonetske promjene */ > o,* koja ga je odvojila od leksikologijske porodice *lijepiti.* Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u korijenu **lei-* proširenom s pomoću formantą *p: *loip-.* Tome prijevoju, koji je dobro zastupljen samo u slavinama, odgovara u baltičkoj grupi **Iьp-* u *lipti* = lot. *lipt* »kleben bleiben«, kauzativum odatle *lipyti* »kleben machen«, pridjev *lipus* »ljepljiv«, s prijevojem lot. *laipns* »prijazan«. Bez formantą *p* ie. korijena *lei-* dobro je zastupljen u slavinama, upor. *Ujati, lín, slina, lipa.* Sa formantom *p* nalazi se još u sanskrtu *lepayati* »maže«, što tačno odgovara slav. *lepiti.* Isto tako i got. *bilaìbjan,* stvnjern. *leiben* Ie. je značenje »masna materija, pri-Ijepljiva masa koja se može upotřebiti za mazanje i naročito u lončarstvu«. Od ie. prajezika *lijepiti* je termin koji se upotrebljava u kulturi zemlje.

Lit.: ARj 4, 4. 6, 77. 7, 418. 8, 398. 406. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Elezović* 1, 360. Divković, *NVj* 18, 283 (cf. *RSI* 3, 295). Jagić, *ASPh 4,* 386. *Miklošič* 178. *SEW* 1, 712. 757. *Holub-Kopečný* 212. *Bruckner* 297. *WP* 2, 404. *Trautmann* 161. Specht, *KZ* 68, 125. *Boisacf* 554. 583. Jokl, *ASPh* 28, 5.

lijer, gen. *lijèra* m (16. v., Vuk, Risan, Držić, Vetranie, Kavanjin, pjesnička riječ, pseudojekavizam), deminutivi na *-ъc > -ac lijèrac,* gen. *-rea* (Stulić), na *-té Ijerić,* na *-čie Ijerčić.* Na *-ište Ijerište* (Stulić). Pridjev na *-ъn > -an lijeran.* Dubrovačko *Kr* (dubrovački pisci, Menčetić, Lukarević, Nalješković, zatim Mikaila, Belostenec) nije ikavski oblik, nego prvobitni izgovor grčke riječi, »ljiljan (danas općenito), krín (na istoku), žilj (Dubrovnik)«. Od gr. λείριον, kao i *lilium* mediteranskog podrijetla. V. *liljan.*

Lit.: ARj 6, 79. 248. *Miklošič* 170. *SEW* 1, 721. Zore, *Tud.* 12.

lijes m (Vuk) = (ekavski, i čakavski) *lês* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje, Vodice, Bunić--Vučićević) = (ikavski) *Ш,* ie., sveslav. i praslav. **lesb,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° šuma (Hercegovina), 2° građevni materijal, japija, 3° mrtvački sanduk, 4° rasa (ŽK: *dobrog je lesa),* 5° sljeme (Lumbarda)«. Pridjevi na *-ьn lijèsan* (17. v., danas se ne upotrebljava), odatle starodalmatski i mletački *Liesena* (11. v.) = *Lešina* (1358) »Hvar (otok i grad)«, prema Jirečeku upravo *lesbno ostrvo* »šumovit otok«. Upor. *Silba.* Na *-en lisen* (Sinj, Vuk) »od lijesa«, na *-it lišit* (Krnarutić), na *-ovit Ijesovit* »(šuma) u kojoj ima lijesa«. Kol. na *-je lljesje,* poimeničen pridjev *lisnje* (17. v.). Arbanasi posudiše *les* »Trage, Bahre« i *Us* »hrast, drvo«. Posljednji oblik izgleda kao ikavski, ali nije nego je *i* mjesto *e* kao u *nip,* tj. iz akuzativa *les + ne > lis(ne}.* Ie. je izvedenica s pomoću sufiksa *-s* od korijena **le(f)-* »steći, posjedovati«. Značajne su germanske paralele *-lar* u njemačkim toponimima *(Wetzlar, Goslar ita..},* Švedski *-losa* također u toponimima i ags. *loes,* gen. *-loeszve* < ie. **lesua* »pašnjak«. Reichelt uporeduje i sa lat. *larix* »ariš« (drvo), Pedersen sa gr. ἄλσος »enceinte, bois sacré, bois«. Kao u ostalim ie. jezicima, tako ni u slavinama nema jedinstvenog izraza za »šuma«. V. *gora, šuma, loza.*

Lit.: ARj 6, 80. 82. 248. Ribarić, *SDZb 9,* 164. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 167. *SEW* 1, 712. *Holub-Kopečný* 202. *Mladenov* 273. *WP 2,* 394. Uhlenbeck, *PBB* 26, 573. Barić, *AA l,* 205 (cf. *IJb* 10, 164). *GM* 247. Jokl, *Unt.* 187. 323. Reichelt, *KZ 46,* 350. *Boisacif* 47. 1092. Skok, *Slav.* 182-184. 190.

lijeska f (Vuk) = (ekavski, također kod čakavaca) *leska* (ŽK) = (ikavski) *liska* = (prijelaz u maskulinum prema *orah} lesák,* gen. *leska* (Istra), ie., sveslav. i praslav. **lesbka,* bez paralela u baltičkoj grupi, »1° styrax, corylus, Haselnuss, 2° toponim«. Pridjevi na *-ov ljeskov* (Vuk) = *leskSv* (ŽK) = *leskov,* f *-ova* (Kosmet), poimeničen na *-ak leskovak* (Kosmet) »štap od ljeskova drveta«, na *-oca Ijeskovača* »1° ljeskova batina, 2° toponim (ŽK)«,na *-ina Ijeskovina* (18. v., Vuk) = *leskovina* (Drsnik, Kosmet) = na *-evina lešćevina* (Istra), na *-ъc > -ac Ijeskovac* »štap« i u brojnim toponimima *Leskovac* (Hrvatska, Srbija). Pridjev na *-ъn* potvrđen je samo u izvedenicama na *-tk Iješnīk* (14. v., Srbija, Milićević) = na *-jak llšnjak* (Marulić, ŽK, Lika K) = *lješnjak* (16. v.), sa deminutivom na *-ič lišnjačić* »biljka cyperus esculentus L.«, na *-ica Lješnica < Leštbnica = Lisnica na Usori* (1399), toponim, na *-ka Iještanka* »vrsta kruške«. Na *-jak Iještak,* gen. *-aka* »ljeskovo grmlje«. Na *-jarka Iještarka* (Vuk) »ptica«. Kol. na *-je Liješče* (toponim). Deminutiv na *-ica liješćica* »vrsta kruške«. Ie. korijen **ulei-,* u prijevoju **uloi-* proširen je formantom *s,* odatle s prijevojem **ulïs* u stir, *flesc* »prut«, gal. *ulisca > fr. flèche* »strelica« i furl, *viskle.* le. korijen **uel-* znači »savijati«, nalazi se u slavinama u *valjati, izvaliti.* U prijevoju *ulois-* nalazi se samo u slavinama, sa sufiksom *-ka* specijaliziran na ljeskovo drvo, koje je kulturno. Daje najbolje pruće (upor. polj. *laska* »štap«), koje se daje lako pregibati i guliti. Služi u košaraštvu i građenju pleterа, plota i torova za ovce. Upor. ukr. *lisa* »tor, obor«. V. još *Ijesa* i *lijes.* Ali se tumači i iz **koslo >* stvnjem. *hasal,* danas *Haselnuss,* ir. *coll* i lat. *corulus > corylus.* Ovo tumačenje je manje vjerojatno, jer treba pretpostaviti metatezu i unakrštenje sa *lesk-,* Machek je stavlja u protoevropski supstrat.

Lit.: ARj 6, 81. 253. 254. 249. 252. Hirtz, *Aves* 268 - 9. *Elezović* 1,361. *Miklošič* 167. *SEW* 1, 713. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 291. *KZ* 45, 42. Vasmer, *RSl* 6, 191. *Mladenov* 273. *WP í,* 303. *REW*[3] 9425. *GM* 234. Jokl, *Unt.* 205-206. Scheftelowitz, *KZ* 56, 175. Machek, *LP* 2, 154-155.

lijevca f (Vük) = *leuca* (istočni govor, Slavonija) = = *levia* (Srijem) = *ttvča* (Drnovci, Samac) — *lečva — lečva = ličva* (Šaptinovac, metateza *vč > cv)* »sprava što drži zadnji dio kola na osi, lukoća (v.), stupac (ŽK, v.)«. Od madž. *lose.* Glede madž. ö < stmadž. *eu* > hrv.-srp. *ev* upor. *arnjevi* < madž. *ernyő,* a glede ž. r. u madžarizmima upor. *kompa* < madž. *komp, bitanga* < madž. *bitang.* Ta je madžarska riječ raširena još u slovačkom *levča — lieve = lovi,* ukr. (prikarpatskom) *l'ove = livi* pored *levia,* rum. *leucă = levka* (Niš, Srbija). Katančić ima u *Pravoslovniku lič* (pisano *lies}* kao direktno posuđen madžarizam. Nije nemoguće tumačiti i madžarsku riječ iz *Ie ъca,* a ovo kao našu izvedenicu od *lèvъ* »kriv«.

Lit.: ARj 6, 25. 87. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič* 167. *SEW* 1, 704. *Tiktin* 907.

lîjevî (Vuk) = *levi* (ekavski, dijelom i kod čakavaca) = *livi* (ikavci) (opozicija *desni),* danas najobičnije samo u određenom otlliku, dok je u stcslav. i u neodređenom *Ië ъ,* ie., sveslav. i praslav., »laevus«, prilog *lijevo (na-}.* Raširen sufiksom *-ast livast* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »šenut, nakřiv«. Kao hidronim uz *rijeka.* Stari određeni ž. r. *Ljevaja* je toponim. Poimeničenja na *-äc ljevač,* gen. *-ača* (također rus.) = na *-ak ljevak,* gen. *-áka = levák* (Kosmet) »šuvak, šuvaklija«, pridjev *Ijevakov,* na *-oka ljevaka* »1° lijeva ruka., 2° kckoš u koje je huhor na lijevoj strani« = na *-ica ljevica* (opozicija *desnica}* = na *-ajica* (Stulić). Složeni pridjevi od sintagmi *ljevoruk* (Vuk, također rus. i češ.), *Ijevòstran.* Jat je nastao od ie. dvoglasa **laiuo,* prijevoj sa sufiksom *-ųo* (upor. *mrtav}* od ie. korijena **lei-* »savijati«. Prvobitno je značenje očuvano u lit. *islaivoti* »činiti kretnje« i u lat. *laevi boves.* »volovi sa unatrag zavinutím rogovima« i u *lijevca* (v.), ako je ispravno postavljena etimologija.

Lit.: ARj 6, 85. 128. 263. Vuković, *SDZb* 10, 390. *Elezović* \, 357. *Miklošič* 168. *SEW l,* 714. *Holub-Kopečný* 203. *Bruckner* 297. *WP* 2, 378. *Trautmann* 148. *Mladenov* 282.. *Boisacq*[4] 551-552.

lijûn, gen. *-una* (17. v., Primorje, Istra,, Vodice) »l ° lav, 2° ime muško«. Od tal. *leone* < lat. *leo,* gen. -oras < gr. λέων, gen. λέοντος, pred-ie. riječ. Upor. egipatsko *labu,* asirsko *labbu,* hebrejsko *labi,* »isto«. Na te se oblike nadovezuje skitsko ili tračko **livu, *levu >* stcslav. *Iь ъ* (upor. *Graecus > Grk}* > rum. *leu* m prema f *levaică,* u starijem jeziku *leoae < *leonia* pored *leiță,* deminutiv *leușor* i *leut.* U rumunjskom se obliku unakrstilo slav. *Iь ъ* i tračko **levus.*

Lit.: ARj 6, 87. Ribarić, *SDZb 9,* 163. *REW*[3] 4984. *DEI* 2203. *Tiktin* 906.

lik[1] m (Crna Gora, Gorski vijenac) »hip« je postverbal od slov. *líkati* »schluchzen, schlürfen«, kome nema potvrde u hrv.-srp. < praslav. iterativ **lykati* od **hkati,* koji također ne postoji u hrv.-srp, nego u slov., češ., polj. i brus. Vokal *i* je nastao od *y,* upor. brus, *lyk* »Schluck«. Značajan je prijenos značenja na vrijeme. Vjerojatno id .* ovamo i onomatopeja *lik* (Lika, Gornja Krajina) »udarac, šum«, oformljena u *llknuti, ^em* pf. »udariti, jeknuti (hrv.-kajk.)«. V. *lokati.* le. je korijen **(s)lūk-,* njem. *schlucken.*

Lit.: ARj 6, 88. *Miklošič* 177. *SEW* 1, 749. *Holub-Kopečný* 290. 284. Hirt, *PBB2* 3, 334.

lik² m »zbor ljudi što igraju, plešu, a može biti usto i pjevaju (samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom i kod nekih pisaca)«. Postoji u stcslav., bug. i rus. U narodu se, čini se, govori *lika* (crnogorska narodna pjesma, samo u jednoj potvrdi) »radost, veselje«. Pridjev na *-ovan Ukován* (Stulić i stcslav.). Apstraktum na *-ovstvo,* s denominálom *likovstvovati = likstvovati.* Iz crkvenog jezika došao je denominál na *-ovati* (pisci na istoku): *likovati* »veseliti se«, búg. *likúvam.* Semantički se slaže sa got. *laiks* »plese i ~sa got. denominálom *laikan* »skakati«. Za got. *ai* očekivali bismo *é,* ne *i.* Zbog toga bolje je pretpostaviti prasrodstvo s tom riječi i sa lat. *obliquas; i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* od korijena **elei-, lei-* »savijati«, raširenog formantom *k.*

Lit.: ARj 6, 88. 9Э. *Miklósié* 169. *SEW* l, 719. *Mladenov* 275. *Brisacif* 1117.

Iîk³m (Vuk, Kosmet) = *ūk* (Kosmet) »slika, figura«, sveslav. i praslav.,»!' vuHus, fades, 2° forma, 3° izgled, fizionomija jednog lica (Kosmet)«, pridjev u složenicama *jednolik, ljepolik, raznolik, crnolik, mladolik, razlik* (14—19. v.), s apstraktumom *rázlíkõst* (16—18. v.) = *razlištvo* (15—18. v.), (prilog) *nalik — nalič* (Hercegovina), s prefiksom *obdblik* m, odatle *obiištvo* (17. v.), *nálik* m *(likom i nalikom,* 15. v.), *sllk* »1" sličnost, 2' srok, rima«; kao f *lika* (Slavonac, jedna potvrda) »facies«, inače samo s prefiksima *izlika* (Sulek, Pavlinović) »praetextum, Vorwand, izgovor«, *oblika, odlika* »1° Auszeichnung, 2° plaća rodbine ubijenog da se ne treba bojati osvete (kao postverbal od *odliati se* »odreći se«), *prilika,* (unakrštenjem sa *razni,* v.) *razlika* (Vuk, 14. v.), sa velikom leksikologijskom porodicom, *suka (ne-);* kao n *lice* (Vuk) = *liječe* (pseudojekavizam, Kašić), također sveslav. i praslav. *(*Kko),* »facies«. Pridjevi na *-at likat* (Pavlinović), na *-ьn ličan* (19. v., stcslav., rus.), određeno *lícni* (14. v.), s poimeničenjima na *-ica llčnica* (Istra) »facies«, na *-ik Kinik* (Ljubiša) »telai« (od *ličati* »telaliti«), *obličnīk* (Lika) »koji tajno i zlobno tuži koga«, na *-jak Konjak* (Risan) »ubrus, peškir (prevedenica, calque od tal. *fazzuolo)«,* na *-ost ličnost* (neologizam) »Persönlichkeit«, *naličan, obličan* »1° koji je lijepa oblika, 2° koji se oblici = uhvati na djelu (Dušanov zakonik)«, s poimeničenjima *obličnica* (Stulić, 18. v.), *obličnost* (Stulić, Bella), *odličan* »ausgezeichnet«, *priličan* (ne-*) (Vuk, 14. v.), s poimeničenjern *neprttićnost, različan, različnost, sličan, sličnost,* na *-ov razlikov* (16—17. v., Marulić, Baraković) »varius«, na *-ovan likovni (umjetnik,* neologizam), na *-it različit* (15. v.), *različitost,* na *-ovit razlikovit,* na *-iv obličv* (Stulić). Deminutivi: na *-ьc > -ac ličac* (Pančić, Šulek) »biljka«, na *-ьce licee* n (16—18. v.) = *lijeíce* (Kašić, pseudojekavizam) = *lišce* (Vuk, Gornje Primorje) = *lihce* (Vuk Gornje Primorje, Boka) = *likce* (narodna pjesma). Augmentativ na *-ina ličina* »Larve« (rusizam), odatle (rus.) deminutiv *ličinka* »gusjenica«. Na *-lo* pridjev *različ* (Divković), põimeničen na *-zk različak,* gen. *-čka = različje* »centáurea cyanus«, *oblic* m, f = *oblii* (Vodice) »lice« = *obilie ibi-* od *biljeg) = bilie (o-* ispušteno kao u *buliti), obličje, naličje, odličje, različje.* Na *-išće: ličišće* n (17. v., čakavci) »lice«. Na *-aj licaj* m (Istra) »lice«, na *-jaj obličaj* »obličje«. Na *-Из ličilo* n (Šulek) »šminka«, s radnom imenicom *ličilja* f »Schminkerin«, *ličionik* »kutijica za šminku«, *ličilac* »moler (na istoku)«. Denominal kauzativum na *-iti líčiti, ličim* (Vuk) *(iz-, izob-, na-, pri-, o-, ob-, s-)* »l° biti sličan, nalik (ressembler), 2ᴲ (pravni termin, od *lik* u značenju »da nešto izađe na javu«) prodavati na licitaciji (14. v.), telaliti, 3° napravljati, tvoriti, mazati lice«. Značajna je razlika u akcentu *naličiti* od *nalik* prema *naličiti* (namazati) kao i na *-ati nálicati, naličēm* impf, »biti nalik«, *razlicati, -čem.* Od pravnog termina, koji glasi i *ličati* (Ljubiša) a posudiše ga i Arbanasi *lecis* »öffentlich ausrufen«, s imenicom odatle ma *-ία > -г leçt* (Skadar) »proibizione«, izvedenice su *lič* (Mikalja) = *ličnik* (16. v.) »telai« = *Učar,* gen. *-ara* (Dubrovnik), s apstraktumom na *-ьЬa Heba* (14. v.) »javna prodaja«, *ličenje* (13. v.) »prodavanje lidžbom«, pridjev na *-en lidžben* (neologizam). Semantički značajan je refleksiv *Učiti se, ličim čega* (Crna Gora) »odricati se, čuvati se;<. To je dalji razvitak pravnog termina *obliciţi* > kod Rumunja *oblici* »anklagen«, *izobličiti, izobllčim* (također stcslav. i rus.) »izjaviti čije zlo«, danas »izići iz oblika«. Deprefiksacijom odatle *bilii, biličiti,* koje je izgubilo vezu sa leksikologijskom porodicom. Na *-ovati: oblikovati* (kalk za *formirati), dolikovati, nalikovati, (iš)prilikovati, odlikovati, odličôvat* (Kosmet), *razlikovati.* Na *-ivati odličivati se,* na *-ava- obličavati.* Na *-ati: oblicaţi, razlicati* od *različ,* deminutiv *nallckat se, -am* (Kosmet) »udesiti se da bude lijepo«, *slikati,* odatle *slikar, slikarski, slikarstvo,* neologizmi za *maljati, malovati.* Složenica *licemjer* m (stcslav., rus. i polj.) pored *licedej* »simulant« možda je stara prevedenica, ali to ne mora da bude, od stvnjem. *Hphazari*

»Heuchler« (Dobrovský), *gclīchhisōn,* ima mnogo varijanata *licùmjer* (17. v., *u* prema *umjeriti,* Budmani), *licomirac* (17—18.· v.), s pridjevima na *-ski licumjerskī, -ačkī,* na *-ьn licemjeran,* apstraktum *licumjerstvo.* Kako je ta tvorba današnjem jezičnom osjećaju nerazumljiva, izopačuje se u *licumjerstvo, ličumjerac* (Perast), prema *ličiti, lisimjer* (prema *lisičiti), lizimjer = lizimir, lizomjerstvo, lizumjerac* (18. v., dubrovačka pošloviea) prema *lizati.* Sporedni oblik *licedjej* »koji pravi lijepo lice« pokazuje da je složenica nastala od sintagme *lice meriti* (v.) »popravljati«. Slična je denominacija rum. *fatar,* s pridjevom *făţernic* »isto« od lat. *facies.* U etimologijski opseg riječi *likł* ide još stcslav. konjunkcija *léky* »uti« > *leki* (Budinić, slov.) »kao, kako«. I ova se riječ tumačila (Hirt) bez potrebe kao praslavenska posuđenica iz germanskoga: got. *galeiks* »sličan«, njem. *gleich.* Za *lice* nalazi se potpuna paralela u stir, *leccon* »facies«, što je od ie. korijena **leiq-* »lice«; *i* je prema tome nastao od ie. dvoglasa *ei* = u keltskom *ë.* Semasiološka je još paralela za naprijed spomenuti pravni termin lat. *licere, liceor, licet, polliceri* i lot. *likt* »handelns eins werden«.

Lit.: ARj 2, 60S. 4, 4. 218. 220. 6, 1. 40. 49. 51. 54. 53. 131. 89. 108. 7, 419. 416. 534. 8 70. 393-396. 399. 13, 576-588. *Mažuranu* 1229. *NJ* 2, 95. Ribarić, *SDZb* 9, 172. *Elezović* 1, 440. 2, 18. Belić, *NJ* l, 66. Maretić, *NVj* 3, 192. *Miklósié* 169. *SEW* l, 719. 720. *Holub-Kopečný* 205. *Bruckner* 298. 464. Vasmer 2, 41. *Mladenov* 274. *Kiparsky* 43. *GM* 242. *WP* 2, 396. *Trautmann* 154. Vaillant, *RES 22,* 7. 16. Hirt, *PBB* 23, 334. Machek, *ZSPh* 7, 378. Jagić, *ASPh 20,* 537. *Boisacq*³ 44.

Lika f, hidronim i horonim, odatle etnik na *-janin Ličanin,* na *-ota* < -ώτης (preko tal. *-otto chioggiotto, vegliotto, poliziotto) Likota* m (augmentativ), pridjev na *-bşk Učki,* na *-j Lič* m (toponim). Naziv je pred-ie., upor. *Licus > Lech.* Upoređivao se (Loewenthal) sa *leikos* »geil«.

Lit.: ARj 6, 49. 50. 51. 53. 89. 90. Loewenthal, *WtiSlO;* 186. *Mayer* 1, 140.2, 71-2. Isti, *NVj* 43, 41. ss.

likarije f pl. (Primorci) »stvari koje se svjetlucaju«. [Usp. lat. **lucor* »sjaj«, sttal. *lucore,* rum. *lucoare* »isto«].

Lit.: ARj 6, 89. *DEI* 2278.

līko n = *Πκ* m = *Řka f* (Kosmet; prijelaz, medu maskulina i feminina omogućen pridjevom na *-ov),* sveslav. i praslav. **lyko,* »carex. Linden-jWiedenbast«. Pridjev na *-ov likov,* poimeničen na *-ina lihovina — na -ьc likovac.* Na *-jar Učar* (Vuk, Crna Gora). Augmentativ na *-ina ličina* (17. v., Dubašnica, Istra, Vrgada) »uže, uzica od lika«, odatle deminutiv *llčinica,* na *-ar llčinar = ličinaš.* Kol. na *-je llčje* n (Belostenec). Postoji još neobična varijanta *lužina* (Bella, Stulić) »ličina« i *liimina* (Šolta, Brač, Hvar, Hektorović, zacijelo poimeničenje pridjeva *Iусьпъ* sa *-ina* i prijelaz *čn* > *aи* kao u *počmem) = Iječmina* (pseudojekavizam, južna Dalmacija). Denominai *nàlikati, -am* (Lika) »naguliti lika«. Vokal *i* je nastao iz ie. *u,* upor. polj. *lýko.* Od ie. jezika postoje paralele samo u baltičkoj grupi, ali s umetnutim *n,* čega nema u slavenskim refleksima: lit. *lunkas* — lot. *lüks* = stprus. *lunkan.*

Lit.: ARj 6, 88. 50. 53. 90. 232. 237. 7, 419. *Elezović l,* 364. *Miklošič* 177. *SEW* 1, 751. *Holub-Kopečný* 213. *Bruckner* 315. *KZ* 42, 339. 345. *Trautmann* 163. *Mladenov* 274. *WP 2,* 352. Lorentz, *ASPh* 18, 89-90. 98.

Hkof m (Istra, Cres) = *lîkof,* gen. *-ova* (Krasić) = *likov* (Slavonija) = *likuf* (13. v., Zakon vinodolski) = *likova* n (ŽK, Lika) »áldomás (v.), alvàluk (v.), kanata (Dalmacija), prandium pro fine (Supetarski kartular), pijaca ili gozba poslije prodaje ili pogodbe«. Od stvnjem. *litkouf = likouf* (1380), nvnjem. *Lei(f)kauf* ili *Leutkauf,* složenica od stvnjem. *lit į Ud* m, n »starkes Getränke« i od *Kauf* »kupovina«. Složenicu posudiše i Furlani *licof* (15. v.) »il vitto in natura dato ai lavoratori, o un' indennità corrispondente« = u tršćanskom statutu *licofium* (1350). Odatle denominal na *-ati likovati* (ŽK). Prvi dio složenice *lit* m nalazi se u slov. i hrv.-kajk. (Samobor) u značenju »šira od grožđa, mošt, sok od voća, šira, jagode«. Možda ide ovamo i *lihovina* (Lika) »zla šljivovica poput plaviša«.

Lit.: ARj 6, 90. 122. Tentor, *JF* '5, 211. *Miklošič* 169. *SEW* l, 724. Koštial, *ASPh* 34, 296-297. *Weigand-Hirt 2,* 50. *Pinna*² 521. Štrekelj, *ASPh* 28, 522.

likòrica f (Dubrovnik) = *rekorica* (Mikalja) = *regolicija* (Mikalja) »biljka sladić«. Od stgr. γλυκύρριζα, ngr. γλυκόριζα > tal. *liquirizia.*

Lit.: ARj 13, 853. 861. Zore, *Tuđ.* 12. *REW*³ 3811. *DEI* 2245.

tiksija f (17. v., Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, kod Hanibala Lučića pisano *lixije,* što se ima čitati *liksije,* ne *Užije) — (x > fa) lihsija* »cijeđ, lug, lužnja«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kslat. pridjeva na *-ivus*

(tip *tardivus) lixíva* (sc. *aqua)* od *lixa agua,* izvedenica u vezi s *liquor, liquidus* (v.), *Kxïvum,* odatle gubitak *v* ispred *u* (upór. tal. *liscia* pored *lisciva,* istrorom. *leisią,* Rovinj). Oblik *lixivum* je očuvan u kimr. *leisw.* Unakrštenjem dalmato-romanske riječi i hrv. *lug* (v.) stvoreno je s prijelazom *ks* > *kš lukšija* f (18. v., Lika, Dalmacija, Bosna) = *lukšija* (ŽK). Treba ipak opaziti da se *i* > *u* nalazi i u Ostuni (Abruzzi). Odatle denominal na *-ati polukšijati -ãm* pf. »lukšijom oprati«. Reduciranjem *kš* > *š* (što može biti i talijanizam) *lülija* f (16. v., Vuk, sjeverno Primorje) = *lnšija* (Cres, Rab, Božava, Krk) = *lušija* (Vodice), odatle *lušijati, -am* impf. (Brač) »prati u lukšiji« i *lušnica* (Bella). Talijanizam je *lišjat* (Rab) = *lišijat* (Božava) < tal. *lisci(v)are,* unakrštenje s talijanizmom *lužija* f (18. v.) »cijeđ«. Talijanizam je postao balkanska riječ: bug. *lišíja -= lesija, lisiva,* upór. ngr. ἁλυσίβα > arb. *alsivë.*

Lit.: ARj 6, 57. 132. 201. 215. 224. 228. 10, 624. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 25. 27. Zore, *Rad* 108, 217. 110,221. 223. *Mladenov* 274. 277. 276. Tentor, *JF 5,* 212. Ribarić, *SDZb* 9, 165. *SEW* \, 744. *Ive* § 137. *GM 9. REW*[3] 5089. Štrekelj, *ASPh 12,* 461. Vasmer, *ZSPh* 5, 289. *DEI* 2248.

Hkvīdan, pridjev, učeni noviji latinizam proširen našim sufiksom *-ьn* > *-an,* lat. pridjev na *-idus liquidus* od *Hquere,* odatle apstraktum na *-ost likvidnost* f, učeno internacionalno na njem. *-ieren* > *-irati likvidirati, -kvidiram* pored *likvidovati, -ujem,* administrativna posudenica u poreznim uredima i bankama, danas eufemizam za »smaknuti«. Apstraktum *ЫI.-atio* > *-adja likvidacija* = *likvidovanie* (19. v.) prema njem. *Liquidation,* pridjev na *-alis* proširen na *-ьn* > *-an likvidacionalan,* na *-atura likvidatúra* f. Radna imenica na *-ator likvidátor* m.

Lit.: ARj 6, 91.

lila f (Vuk) »(folklorni termin) ono što se oguli sa brezove ili trešnjove kore«. Upor. slov. *Klek* »abgelegte Haut, feiner Birkenbast« i arb. *lila* f »Handfesseln«. Dolazi od istog korijena od kojeg je *lînjati* (v.).

Lit.: ARj 6, 91. Matzenauer, *LF* 9, 211.

lilac, gen. *-Ica* m (Šulek) »biljka moringa oleifera«. Zacijelo stvorio Šulek s pomoću sufiksa -6C > *-oc* od tal. *lila, lillà,* fr. *Klas* »syringa vulgáris«. Odatle pridjev na *-ost liiast* »ljubičast«. Od perz. *líläg* > ar. *Ulak.*

Lit.: ARj 6, 91. *DEI* 2230.

Шe-mîle, prilog (Vuk) = *míle- lale* »gladeći i milujući«. Zasebna vrst reduplikativne onomatopeje turskog tipa *kitab mitab* i našeg *šišmiš,* samo drukčije funkcije, u kojoj se mijenja početni suglasnik. U turskom jeziku je imenička funkcija: »knjiga i sve što je s njom u vezi«.

Lit.: ARj 6, 91.

lilj m (16. v., Belostenee) = (prošireno nastavkom *-an* prema *bršljari) liljan* m (Vuk, Srijem), pridjev *uljanov,* ime muško i žensko *Liljana,* hipokoristik *Ulja* f = (asimilacija / — *lj > lj - lj) ljiljan* (17. v., Vuk), pridjevi *ljiljanov, Ijiljanskī,* stajaće riječi složenice *ljiljan-g ara, ljiljan - listák.* Od lat. *lilium* kao pučka posudenica *(li > lj~),* naziv mediteranskog podrijetla kao i gr. λέίριον > *Kr, Kj er* (v.). Preko njem. *Lilie* ili preko lat. kao učena posudenica *lilija.* Upor. slov. *Klija,* polj. *Kija.* Upór. rum. *lilie.* Preko madž. *liliom* > *lilijiim* (16. v., čakavski). Preko tal. *giglio* po mlet. izgovoru (upór. i furl, *dzi)* uvedeno od pjesnika petrarkista > *žilį (žuti, vodeni,* Stulić) »cyperus, juncus«, *džilį* (16. v., Dubrovnik) »ljiljan, lijer, bogorodičino cvijeće, (danas) trandofil, crveni sljez, althaea rosea«, deminutiv *dziljak,* gen. *džîljl·a* (16. v.) = *šíj* (Cres). Pridjevski toponim *Z'ttjevo* (više *Plaginata* blizu *Ripe,* Dobrota), poimeničen *Žiljevina* (Tivat pri moru, uz kanal, Krtole), *Žiljev kam* (u Pestinj-gradu, Škaljari).

Lit.: ARj 3, 537. 6, 91. 92. 264. 7, 92. 264. *Pleteršnik l,* 519. *REW>* 5040. Matzenauer, *LF* 7, 171. *Miklošič* 170. 411. *SEW* l, 721. *Bruckner* 299. *Boisacq*[3] 567. *DEI* 1807.

liljak', gen. *-ljka* m (Vuk) »1° hrpa sijena., 2° (metafora) medašni rt što iz mora viri (Podgora, Pavlinović)« = (sa asimilacijom) *ljiljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, Srijem) »onoliko sijena koliko se može vilama ujednom baciti u plast«. Upor. *naviljak* od *vile* (v.).

Lit.: ARj 6, 92. 263.

liljak'², gen. *-ljka* pored *-ljaka* m = (s asimilacijom) *ljiljak,* gen. *-Ijka* (15. v.) »slijepi miš, šišmiš, vespertilio«. S istim osnovnim vokalom u stcslav. *lilijakb,* rus. *lilók;* u drugim slavinama stoji *e* mjesto i. Javlja se *liljak* s disimilacijom *l - lj* > *r - lj riljak,* gen. *-Ijka* »šišmiš«. Ovamo ide zacijelo i složenica *liromis* = *Ijeromiš* (Mikalja) *(Ije-* mjesto *li* je pseudojekavizam) u kojoj potječe prvi dio zacijelo od disimiliranog oblika. V. još razlicita imena za *šišmiš: nadopir, netopir, pirčac.* Medić iznosi da *ljiljak* znači jos biljku *koprivić* »ceitis australis«.

Lit.: ARj 6, 92. 248. 263. 13, 23. Medić, *NVj* 12, 550. 712. *Miklošič* 164. *SEW* l, 700. *Holub-Kopečný* 202. *Bruckner* 294.

Lím, gen. *Lima* m (Vuk, 1234—1240), rijeka koja teče iz Hercegovine i utječe u Drinu kod Višegrada. Prema prvoj potvrdi iz 13. v. *i* je nastao iz jery-a. Stoga je identifikacija Miklošičeva s arb. *lumi* »rijeka« ispravna, o čemu sumnja Budmani, misleći da arbanaska riječ potječe od lat. *fiúmén,* što nije ispravno. Jokl izvodi ime hercegovačke rijeke od ie. korijena **lei-* (v. *liti)* sa formantom *m* i nije u vezi s arbanaskom riječi. Odatle na *-ы: limac* gen. *-mca* (Niš) »biljka triticum monococcum, jednozrnac, krupnik«.

Lit.: ARj 6, 93. Jokl, *Stud.* 52.

lima[1] f (Muo, Prčaiij, Boka) »(ribarski termin) 1″ na trakti odozgo konop na kojem su petrovci obješeni, u Bijeloj se zove *grâtivo, armadura, 2″* donji konop koji ide po blatu (za nj je privezana mreža, Prčanj), 3 (Lika) karika, pavta, lama«. Od mlet. *lima,* istro-rom. *leima* »funicella che orla la rete da pesca«. Vjerojatno je od lat. *Kmen.*

Lit.: DEI 2230. *REW*[3] 5047.

lima[2] (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, Rab, Božava) »turpija, pila, raspa«. Denominai *limât* (Božava). Deminutiv *umica* (Srbija). Od lat. > tal. *lima* »isto« nepoznatog podrijetla. Arb. *lime* f »Feile«.

Lit.: ARj 6, 93. 94. Budmani, *Rad 65,* 165. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6. *GM* 246. *REW** 5044. *DEI* 2230.

liman, gen. *-ana* m (15. v., Vuk, Crna Gora: *liman Rijeke Crnojevićd)* »1° luka, pristanište, porat, 2° (Posavina) mjesto gdje je duboka voda, 3° ime vrelu (hidronim, bara, Novi Sad), 4° toponim, 5° kolovrat, vrtlog (nije dobro potvrđeno, kod Vuka)«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *Uman* < gr. λιμήν., ngr. λιμένας): rum. *liman* »See, Teich«, bug., arb. *liman* »Hafen«, ngr. λιμάνι, stsrp. *Iimenь,* tako i u starijim dubrovačkim spomenicima. Ovamo možda i složen toponim *Kaliman,* ako je prvi dio καλός. Postoje tri varijante koje idu također ovamo: *iliman,* gen. *-ana, villmān, filìman* m (Vuk) »veliki vir«, koji sadrže ť >' *vi (v* kao proteza ili prema Miklošiču unakrštenje sa *vir,* ali ľ > *f* ostaje ipak neobjašnjeno).

Lit.: ARj 3, 54. 93. 792. 718. Elezović, *JF* 11, 83. *SEZb* 13, 248. *Miklošič* 170. 381. *SEW* l, 721. *Mladenov* 275. *GM* 246. Vasmer, *G L* 89. Matzenauer, LF 8, 11.

limb[1] m (16. i 17. v., čakavski) = *limba* f (18. *v.,-a* < lat. *-u* od *-us, -um* identificirano sa dočetkom *-u* u ák. ž. r. imenica) = *linba* (17. v.) = *limbo* m (15. v., Marulić, čist talijanizam) = *limbao* i *limba* (tal. *o* shvaćeno kao *al* > *ao)* »(teološki termin) predvorje raja«. Od lat. *limbus* »zona« > tal. *limbo.* Arb. *limb.*

Lit.: ARj 6, 93. 95. *DEI* 2232.

limb[2] m (Dalmacija, 18. v.) »oluja«. Od lat. *nimbus* > tal. *nembo* »temporale, tempesta*. Zbog *en* > *in* (upór. lincun) može biti i dalmato-romanski leksički ostatak iz oblasti meteorologije. Promjena *l* mjesto *n* objašnjava se na osnovi zakona disimilacije *n - m* > *l - m,* upor. španj. *limela* »isto«.

Lit.: ARj 6, 93. *REW*[3] 5924.

limbaţi *-am* impf. (Dalmacija, Pavlinović) »slatko piti«. Nema potvrda u primjerima. Od tal. *lambire* — *làmbere* < kllat. *lambĕre.* Upada u oči prijelaz u konjugāciju *-are* > *-ali* (upor. krčko-romanski), te *a* > *i.* Ta promjena može da potječe od dalmato-romanskog prijevoja *a* > *i,* upor. *Kimp* = tal. *Campi* na Krku, *Bibinje* < *Vibiani* < *Bibianum* kod Zadra), izazvanog od -ro u 1. 1. prez. i u imperativu.

Lit.: ARj 6, 94. *REW*[3] 4865. *DEI* 2154.

limfra f (16. v., Vetranie, dubrovačka maškarata 16. v.). Izopačeno gr.-lat. *nympha* = νύμφη prema tipu *cusra* (ŽK) < *cura.*

Lit.: ARj 6, 94.

timski (^ *kanal,* Istra) = tal. *Canale di Leme,* istroromanski prijevojni plural feme od lat. *lāma* »terreno paludoso, campagna allagata«, mediteranskog podrijetla. Upor. kod Hrvata u južnoj Italiji *lama* f »écroulement« < (Abruzzi) *lama* »s'écrouler«. Ovamo deminutiv na lat. *-uceus: na loki Lamuča* (gen.), *na Lamuči* (1275, prijepis 1546, Istra). Paralelna je varijanta *l/r *rama* u alpinskim romanskim narječjima, upor. Hesychijevu glosu ἀραμα· βόρβορος »blato«. Ovamo će ići kao ilirski toponomastički ostatak (relikt) *Rama* (Bosna, toponim i hidronim), u srednjem vijeku *(rex)*

Kaiiiae. Etnik na *-jak Ramljak,* na *-Janin, Ramljani* m pl. (Lika).

Lit.: ARj 5, 895. 13, 29. 37-8. Alessio, *StudiE* 18, 134. 19, 160. *Archivio Alto Adige* 28, 450. *RIO* 2, 98. *DEI* 2153. Wędkiewicz, *RSl 6,* 233.

Un[1] m (i u drugim slavinama tako) == *Rnj,* ie., baltoslav., »slatkovodna riba tinca vulgáris«, zvana izvedenicom na *-jak Unjak,* gen. *-oka* (17. v., Vuk), sa deminutivom *linjaiić.* Glede oscilacije *-n* prema *-nj* upor. *tigan* pored *tiganj.* Madžari i Rumunji posudiše *tin.* U lit. *lynes* = lot. *līnis* = stprus. *Unis.* Baltoslavenski i nastao je iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **lei-* »sluzav«, upor. gr. ἀλίνω »bestreiche, salbe«, lat. *lino* i *linius* »blato«. Riba je prema tome nazvana po svome sluzavom tijelu. Specijalizacija na ribu baltoslavenska je inovacija.

Lit.: ARj 6, 95. 96. Miklósié 170. *SEW* l, 722. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 299. *WP 2,* 389. *Boisacq*[3] 565.

lin[2] m (sinjski rukopis) »biljka Hgustrum vulgare, kalina (Vuk)«.

Lit.: ARj 6, 95.

linār, gen. *-ára* m, slov. *linar,* gen. *-rja* »ptica carduelis cannabina, konopljašica, slov. konopljiščica«. Od lat. pridjeva na *-anus* od *Unum* »lan« : *Unarms.*

Lit.: ARj 6, 95. *Pleteršnik* l, 519. *REW*[3] 5059.

Linard m (17. v., Vitezović), lično ime, prezimena *Linardić* (Krk, toponim u pl.), *Linardović* = *Unart* (16. v.) = *Lùnarad,* gen. *-ārda* (Dubrovnik) = *Lunardo,* na Pilama put Lapada, toponim *Na Lunardu* (tu je bila crkva sv. *Lunar da).* Hipokoristik *Luno* (18. v.). Upor. *Lun* na Pagu, tal. *Puntaloni.* Od germ. > lat. *Leonardus,* mlet. *Lunardo.*

Lit.: ARj 6, 95. 218.

lincun (18. v., sjeveročakavski krajevi) = *Uncun,* gen. *-una* m (šibenski otoci, Kućište) = (disimilacija *n-n>n-l>o) lincūl,* gen. *-ula* (Rab) »ponjava« = *lincuo,* gen. *-ula* m (16. v., Dubrovnik, Cavtat) »plaštenica, plahta« = *lencun (ZbNŽ* 8, 67) = *lenéül* (Split, rijetko) = *lèncuo,* gen. *-úla* (17. v., Perast, Crna Gora, Lovćen, Krivošije, Bijela, Risan, Vrčević) = *lencüo,* gen. *-úla* (Dobrota, Budva, Šćepan, Krtole) »čaršaf, tanka bijela plahta, ispod koje je stramäc« = *lenucn* (Korčula, Hrvati u južnoj Italiji) = *(en > aii) láncún* (Šibenik, grad) = *láncún* (15. v., Marulio, Korčula, Vis, šibenski otoci, Split, Vrbnik, Božava, Cres, čakavci) »plahta«. Riječ *plahta* (sjeverna Hrvatska) ne postoji u Dalmaciji. Tu je *láncún* itd. općenit naziv. Na Cresu znači i »stônjak, pokrivač stola, kad se jede«. I u Arbaniji *lencīte, lencu! — liincól* »Betttuch«. Nalazi se i u istro-iom. *linsól* pored (disimilacija / - / > *n - ï) ninsiol* (Rovinj). Đalmato-romanski leksički ostatak kategorije *krpatur* (v.), od lat. deminutiva na *-olus linteolum,* od pridjeva *linteum* »platno« (v., upor. tal. *lenza)* od *Unum,* tal. *lenzuolo.*

Lit.: ARj 5, 896. 6, 96. 7, 7. Budmani, *Rad* 65, 165. Kusar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID* 6. *ZbNŽ* 6, 47. 8, 67. Wędkiewicz, *RSl* 6, 233-234. *Ive* 28. *GM* 241. 249. *REW** 5070. *DEI* 2203.

lincura f (Vuk, Pančić, Vodopić) = *lincura* (Kosmet) »biljka gentiana, njem. Enzian«. Naziv te ljekovite biljke raširen je u evropskim jezicima u učenom vidu. Izvodi se po pučkoj etimologiji od imena ilirskog kralja *Gentija.* Ako je *lincura* od lat. ili gr. naziva, što je vrlo vjerojatno, ostaje da se objasni / u Srbiji i dočetak *-ura', l* se pojavljuje kao srašten romanski član u slov. *lec(i)jdn* (Notranjsko), od furi, *l'anziane* pored *genziane,* tal. *l'enziana,* 'ali Srbija je daleko odatle. Talijanski je član mogao doći u Srbiju preko Kosmeta; *-ura* je naša zamjena za *-iona.*

Lit.: ARj 6, 96. Elezović, *JF* 14, 229. *DEI* 1786. ' *REW*[3] 3735a.

lind, f *linda* pored *linad* (Korčula, uz *roba),* pridjev, »istrošen, istanjen, logoro«, part, perf. pas. od pf. *izlindati, izlindan* »istrošen«. Od mlet. *lindo* »logoro« < stvnjem. *lindi,* nvnjem. *linde.*

Lit.: DEI 2236.

lindra f (Malínská) »Gesims«, s umetnutim *r* poslije dentala (upor. *kištra)* prema slov. *linda* f »prostor pred kućom, koji je još pod strehom« < furl, *linde* »Dachtraufe«, krčko--rom. *lainda* »orlo del tetto«, od lat. *limes,* gen. *-mitis* »međa«.

Lit.: Pleteršnik l, 519. *Banali 2,* 200. *REW** 5048.

linea f (18. v., Belostenec, čist latinizam) deminutiv *lineica* = *linija* f, pridjev *linijski* deminutiv *linijica,* »1° crta, 2° redovita vojska« Odatle poimeničen pridjev na *-alis lineal,* gen

-ala = (zamjenom sufiks *-arius* > ir. *-ier,* nastalom zbog disimilacije *l - l > l - r)* u austrijsko-njem. *Lenier* > *Knír* (hrv.-kajk.) = *lênjïr,* gen. *-ira* m (Vuk), odatle na *-isati lenjirisati, -lern* (Vuk) — *Unirati (iz-,* hrv,--kajk.). Od lat. > tal. *linea,* učena riječ, upravo pridjevska izvedenica na sufiks materije *-eus* od *linum,* prvobitno značenje »uzica od lana«.

Lit.: ARj 6, 8. 96. *DEI* 2236.

Unica f (Posavina) »soha, naslon od klupe«. Od stvnjem. *Una* »1° Lehne, 2° Fenster mit herausgehendem Geländer, Gallerie«. Sa značenjem 2' ide zajedno slov. *léna* »Dachfenster, luknja«, deminutiv na *-iea Unica* »Dachfensterchen«.

Lit.: ARj 6, 96. Pleteršnik l, 519. *Miklósit* 170. *SEW* 1, 722.

línjati (se), *lmja* impf. (Vuk) *(iz-* 15. v., *o-),* sveslav. i praslav., »1° nestajali, gubiti se. *2"* (o boji) blijedjeti, 3° mitariti se, gubiti dlaku (prema Vuku u značenju 3° s akcentom *tinjati se),* 4° (metafora) bíti, tući, derati«. Iterativ na *-evati, -i-vati* samo s prefiksima: *izlinjevati, -njivati, Knjujem* pored *-linjivam* prema *izlinjati* (Stulić) »izadrijeti se na koga«. Od iste glagolske osnove je zacijelo *Unja* f »biljka althea officinalis«. Uporeduje se sa lit. pridjevom *leinas* »vitak, slab«. le. je korijen **lei-,* koji se nalazi u sanskrtu, grčkom, latinskom i irskom; *-n* je formant. Od tog je korijena internacionalna riječ *politura* od lat. *polio, -ire* »gladiti«.

Lit.: ARj 4, 221. 6, 96. 97. *Miklósit* 190. *SEW \,* 722. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 295. *Mladenov* 275. *WP* 2, 389. Matzenauer, *LP* 9, 211.

Ира f (Vuk, ŽK) baltoslav., sveslav., praslav., »1° tuia, Linde, 2° toponim sam i u izvedenicama (i s pridjevima u sing, i pl.)«. Pridjevi na *-in Kpin,* na *-ov lîpov,* toponim už. г., poimeničen na *-ina lïpovina* »1° lipovo drvo, 2° vrsta grožđa (ŽK)«, na *-ača upovača* [Vuk) »l ° lipová batina, 2° toponim«, na *-ьc lipovac,* gen. *-ovca* »1° štap, 2° lipov med, 3° toponim«, na *-čina lipovčina* »vrst grožđa«, na *-ъn lipan* (18. v., jedna potvrda), poimeničen na *-ica lipnica* »biljka onomis spinosa L.«, isti pridjev sa sufiksom *-j lipanj* = *lipanj* (ŽK), gen. *-pnja,* poimeničen u značenju »juni« (upor. slvč. *Kpen),* odatle određeni pridjev *lipnji* (Stulić). Deminutivi na *-ьc Kpac,* gen. *-pea,* na *-ica tìpica* »1:[1] razne biljke, 2" toponim«, na *-ič Upić* »mlada lipa«. Na *-ar Гграг* m »1° mladica na lipi, 2° toponim«. Na *-avica lipavica* »biljka asta regia«. Na *-asćina: lipašćina* »vrsta grožđa (Kranjska Vés kod Klanjca)« = *lipušina* (Strmec, Klanjec). Na *-otka lipotka* (Šulek) »biljka«. Na *-uškin lipuškin* »tulipa L.«. Na *-ik lipik,* gen. *-ika* »1° lipová šuma, 2° toponim«. Na *-ika lipiką* »vrsta gljive«. Složenica od sintagme *Kpolist* < **lipovlist* »1° vrsta lipe, 2° grožđa, 3° toponim«. Baltičke usporednice su jasne: lit. *lepa* = lot. *lepa* = stprus. *lipe.* Kao *led* (v.) ide u seriju riječi koje su ograničene na baltoslavensku jezičnu zajednicu, karakteristične su za nju i ne nalaze se u drugim ie. jezicima. Upor. ipak gal. (keltski) *llwyf* < **leipma* i gr. ἀλίφαλος (Hesych). Od važnosti je za određenje pradomovine Baltoslavena. Miklošič je izvodio od praslav. korijena **Iъp-,* kao prijevoj na *i.* Taj smo korijen vidjeli u *prionuti, lijepiti, lijepak, lijep,* što Berneker napušta.

Lit.: ARj 6, 97. 100. 102. 104. Ilešić, *ASPh* 27, 143. *Miklošič* 178. *SEW \,* 723. *Holub--Kopečný* 207. *Bruckner* 299. *WP 2,* 404, *Trautmann* 155. *Mladenov* 275. *Gorjajev* 187. Loewenthal, *ASPh* 37, 381. *WuS* 10, 152. *Boisacq*[3] 45.

lipaćur, gen. *-úra* m (18. v., Vuk) »dronjci što vise na razdrtom odijelu«.

Lit.: ARj 6, 98.

lipan, gen. *lipna* (?) (Vuk), gen. *lipana* m (Patacie) = *lipeň* (Hercegovina) = *lipeň* (Banja Luka, Sarajevo) = *lipeň* (Kosmet, Festovo) = *Upijan* = *Upíjen,* slov., češ., polj.j praslav. **Iipenъ,* »slatkpvodna riba thymallus vexilifer Ägaś«. Madžari posudiše *lepeny,* Rumunji *tipean, Upeni,* Novogrci λήπαι-VTÍ. Té posudenice zajedno sa *-íján (-гa* < •ķ) i *-Ijen* govore za to da je dočetak (sufiks?) glasio u praslav. *-ënъ', -an* i *-en* su kasnije zamjene toga dočetka. Nema utvrđene etimologije. Loewenthal uporeduje s lit. *lëpsnà* »Flamme«.

Lit.: ARj 6, 98. 100. *Elezović l,* 365. Jónké, *Rad* 275, 72. *Miklošič* 170. *SEW* l, 723. *Bruckner* 299. Loewenthal, *ASPh* 37, 381. *WuS* 10, 194. *Rohlfs* 1247. *ZRPh* 31, 645. *WP 2,* 383.

Lipljân m (Kosovo) = *Lipljan* (Vuk) = stsrp. *Lipljanjb* (1198), toponim (varošica na pruzi Skoplje—Mitrovica), pridjev na *-bsk*

lipljānskī (~α jepiskopija). Akcenat govori protiv pretpostavke da bi to mogla biti izvedenica od *lipa* (također toponim *Lipa*, općina novoselska, Malo Nagoričino < *Nagoričane)*. Da je izvedenica na *-janin*, bilo bi pl. t. kao *Lăbljane* (2 sela), *Lužane* pl. Nema druge nego uzeti da *Lipljãn* predstavlja rimski toponim *Ulpianum*, koji je potvrđen (rimski castrum), izvedenica na lat. sufiks *-anus* (upór. *Jakiján*, v.) od gentilicija *Ulpius*. Femininum znači da se pridjev *Ulpiana* odnosi na *villa*. Prema *Ultinium* > *Ocinj* (v.), očekivali bismo i ovdje za početni slog *ul-* > *o*. Što mjesto toga nalazimo *li-*, mora se uzeti da se rimski toponim unakrstio sa *lipa*, kojih je tamo moglo biti.

Lit.: ARj 6, 99. *Mayer l,* 349.

Upsati, *-šém* pored *-sãm* pf. »1° (Vuk, Daničić, na istoku) crknuti, krepati, nestajali, 2° (dubrovački pisci) umanjiti se, nestati, (po)manjkati (Voltiđi, Bella, Stulić), 3° pogriješiti« *(po-* 15. v., *iz-}* prema *lipsávati, lipsavam* (Vuk) pored *lipsivati, Rpsuj m* (Vuk). Part, perf. pas. poimeničen na *-ica lipsanica* f »živinče koje će da lipše«, odatle hipokoristici *lipso* m (Vuk) »vo koji je gotovo crkao« prema f *lipsa* (Vuk) »krava koja malo da nije krepala«. Na *--äc* (v.) *lipsać* m »(pejorativ) izgladnjela sirota«. Balkanski grecizam (aorist ἔλειψα od λείπω »ostavljam«): rum. *lipsesc* »manquer, être absent«, poetverbal *lipsă* f, bug. *lipsa, lipsam, Upsaná* »relikvija«, arb. *lipsem* (Gege), *lypsem* »bin abwesend, fehlen etwas«, na *-ia lipsi* »nestašica«, cine. *lipsire*. S prefiksom 5- *sklipsati, -am* pf. »smalaksati, poginuti« prema impf. *sklipsavati, -am* (Stulić); *k* je umetnuto kao •u *skliz* (ikavski) = *sljez*. Deprefiksacijom odatle *klipsati* (Stulić). Ta tri oblika nisu potvrđena u živom narodnom govoru. Od istog su grčkog korijena internacionalni grecizmi *elipsa*, pridjev na *-icus* proširen na *-ъn* > *-an eliptičan* < lat. *ellipsis* > gr. ελλειψις (prefiks εν-)[3] ελλειπτικός. Ovamo ide još zamjenom' *-sati* sa *-uniti* (pejorativiziranje) *izlipúniti, -lipunlm* pf. »umrijeti«.

Lit.: ARj 4, 221. 6, 102. 103. 10, 601. 602. *Miklósié* 170. *SEW* l, 723. *Mlađenov* 275. Vasmer, *GL* 90. *GM* 247.

lira f (Vuk, Boka) = *lira* (16. i 17. v.), akcenat prema deminutivu *lìrica* (Vuk, na Ratu?) = (pseudojekavski)/i/erica f (Dubrovnik, Čilipi; Vuk ima primitivům *lìjera* za Dubrovnik, koji Budmani nije čuo) »narodni instrumenat s 3 žice sličan guslama (Kuba kaže da se govori i *vijalo*, a ni te riječi Budmani nije čuo)«. Dalmato-romanska posuđenica iz gr. λύρα > lat. *lyra* > tal. *lira* prema lat. izgovoru gr. υ (upór. njem. *Leier)*. Grčka riječ nije ie. Odatle i učene internacionalne riječi *lirika*, gr. pridjev na - ικός λυρική (se. μελή), apstraktum *lirizam*, gen. *-izma*, pridjev *lirski*, poimeničen *lirik* — *liričar*.

Lit.: ARj 6, 80. 104. *DEI* 2246.

Its[1] m (18. v., Vuk) prema f *lisica* (Vuk) = *lisica* (Kosmet, ŽK) = (hrv.-kajk., Cres) *lesica* (disimilacija *i - i > e - i)*, prema ovom femininumu stvoren novi maskulinum *lisac*, gen. *-sca* (Vuk), sveslav. i praslav., bez baltičkih i drugih ie. paralela, »1° vulpes, 2° (metafora) negve (i u drugim slavinama), 3° lukav čovjek«. Osnovno *Us* nije ušlo u saobraćajni i književni jezik. Nalazi se i u stcslav. *lisb* »Fuchs«. Oblik *lisac* je hrv.-srp. kreacija, *lisica* sveslavenska. Maskulinum glasi još na *-jak lisjak*, gen. *-aka* — *lisãk* (ŽK), f *liska* (Belostenec). Hipokoristici: *líha* > *Uja* (Vuk, 18. v.) od *lisica*, prema ovome m *líh* > *Kj* (18. v., Vuk), odatle na *-äc lljać*, gen. *-aia* (Srbija) = *lijač* (Kosmet) »lisac«, deminutiv *lljić* (Hercegovina) »lisičić«, denominal *Ujati, lijãm* (17. v. ?) (Vuk) *(do-* 16. v.) »raditi lukavo«, na *-e lise* f. Češ. i polj. *liSka* »lisac« dokazuje dá je s > *h* postojalo i u drugim slavinama. Deminutivi na *-ič. lisičić* = na *-e lisice*, gen. *-eta* (Kosmet) »mlado«, na *-ica lisičica f* (Vuk). Augmentativ na *-ina lisičina* »1° velika lisica, 2° uštavljena lisičja koža (runo) kojom se postavljaju bunde, 3" bijelo slatko grožđe žućkaste boje kad sazre, 4° u pl. negve (Kosmet)«. P,ridjevi na *-j lisičji*, na *-in lisičin, Usin* (od hipokoristika), na *-ъn Hsičan* (17. v.), poimeničen na *-jak lisičnjak* »ranunculus sceleratus«. Na *-jar lisičar* »1° koji prodaje lisice, 2° prezime«. Denominal na *-iti lisičiti, -im* »varati«, od *lis* (upór. češ. *lisati se) nalisnuti, -em* (Pavlinović) »zalajati kao lisac«. Upor. još unakrštenje *licemjer* (v.) u *lisimjer, -äc, -an, lisimjeriti* (18. v.), *-erstvo*. Ie. istoznačne riječi ne slažu se ni u vokalu ni u konsonantu sa praslavenskom riječi: lit. *lapė* = lot. *lapsa*, sanskr. *lōpāša - s*, srednjo-perz. *rāpās*, gr. ἀλώπηξ, bret. *louara*, lat. *vulpes* < ie. *'^uhps-*. Praslav. pretpostavlja ie. **leip-so*.

Lit.: ARj 6, 56. 58. 87. 104. 105. 107. 108. 7, 419. Jagić, *ASPh* 8, 319. Tentor, *JF* 5, 211. *Elezović* \, 364. *Afíklošič* 170. *SEW* l, 724. *Holub-Kopečný* 208. *Bruckner* 299. *WP* l, 317. Loewenthal, *ASPh* 37, 380. Uhlenbeck, *PBB* 26, 302. Schulze, *KZ* 45, 287-288.

lis[2], pridjev (narodne poslovice), sveslav. i praslav. *(*Iyзъ)*, bez paralela u baltičkoj grupi, »calvus, ćelav, plješljiv«. Danas samo u proširenju na *-ast lisast* (17. g., Vuk) = na *-at lisat*. U toponimima je očuvan stari pridjev *Lisa Gora* (14. v.), *Liso Polje* kao i u poimeničenjima *Us* »ime vola«, *lisa* »ime domaćih životinja«, opća riječ *Us* »biljeg na čelu u životinja i ljudi«, na *-ьc lisac*, gen. *-sca* »1° koji ima takav biljeg, 2° ime biljke, 3° toponim«, na *-ák lisak* »1° lisast konj, 2° grm, crven cvijet, kojim se konj liječi«, na *-an lisan* (tip *Milan)* »1° konj, 2° jarac«, na *-ava lisava* »krava« = *liseka*, na *-ica lisica* »1° lisasta mačka, 2° biljka«, na *-ičina lisičina* »biljka (može biti i od *lisica*, jer se danas ne može fonetski razlikovati praslav. *ť* i *y)*, na *-in lisin* »ovan«, na *-ina lisina* »mjesto po vrhovima planina koje nije obraslo šumom; sinonimi: čistina, proplanak«, kol. na *-inje lisinje* n »goli vrh, golo brdo«, na *-jac lisjac* = na *-jača lisjača* »biljka«, na *-anka Ušanka* »školjka koja se zove gajun, pužića, kučića«, na *-ka liska* (također češ., polj., rus.) »1° fulica atra, 2° lisasta životinja«, na *-ko lisko* »1° konj, 2° prasac, 3° pas, 4° čovjek sa biljegom na licu (ŽK)«, na *-uga Usuga* »svinja«, na *-ulja Ušulja* »krava«, na madž. *-o* > *-ov lisov* »Hund mit einer Blässe«, na *-otina lisotina* »mjesto izlizano«, hipokoristik *Uso* »lisast vo«. Složenica *lisoresa* = *lisošara* »koza«. Ptica *fulica atra* zove se pored *liska* i *lisarka*. Odatle ispuštanjem prvog sloga (kao u *kečiga* prema *čiga*, v.) *sarka* (Vuk), a ovo se izmjenjuje u *žarka* i *jarka*. Tu skraćenicu posudiše Madžari *szarcza* i Rumunji *šarce* f. U rum. *liska* ima sufiks *-ica: Uliţă* (Moldavija) = *Ieșita* (disimilacija *г - i* > *e-i* kao u *vecin* < *vicinus)*, sa nejasnom promjenom *s* > j. Vokal *i* je nastao iz jery-a < ie. *u*. Upor. polj. *łysy*, rus. *lysyj*, stcslav. *vъslysъ*. Ie. je korijen **luk-*, koji dolazi u prijevoju **louq-* u *luč, luča* (v.), *luna*, u lit. *laukas* »lisast«; *k* se nalazi u sanskr. *ruçant* »bijel, svijetao«. Upor. još ris.

Lit.: ARj 6, 105. 109. 110. 118. Škarić, *NVj* 15, 737 (cf. *AnzIF* 27, 146. *RSI l,* 249). *Miklošič* 177. *SEW* l, 752. *Holub-Kopečný* 213. *Bruckner* 315. *Mlađenov* 275. *Tiktin* 905. Pedersen, *IF* 5, 39. 61. *Boisacq*[3] 571-573. Matzenauer, *LF 9,* 224.

līst[1] m (Vuk) = *Us*, gen. *lĩsta* (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° folium (na drvetu), 2° (metafora) papir, pismo, 3° (morska riba, Dubrovnik) solea vulgáris (možda prevedenica unakrštenog romanizma *solea* + *folia* > *svöja*, v.)«. Pridjevi na *-ьn listan*, f *lisna* pored *Ustana* (Pančić, uz *drška), lisni (vlasi*, Menčetić), poimeničen na *-īk l'isnīk* »l° hrpa hrastova granja za hranu kozama zimi, 2° toponim«, na *-ica lisnica* »portefeuille (neologizam)«, na *-ov listov (pup*, J. S. Reljković, Obradović), na *-ovit Ustavit*, na *-ast listást*, na *-at listat, lisnat, -ovan Ustavan* (uz *pošta*, neologizam), poimeničen u neologizmima *listōvnica, listovka*. Deminutivi na *-ьc* > *-ac Hstac*, gen. *Usca* (Cres) »biljka«, na *-tk* > *-ák listák*, gen. *liska, podlistak* (neologizam, prevedenica od *feuilleton)*, *zálistok*, gen. *zaliska* (Srijem) »äpkalo = cpkalo, poklopac = zaklopac na dulcu«, na *-ič listić*, pl. *listići* »Schneeballen«, sa dva deminutivna sufiksa *-ičak listićak*. Augmentativ na *-ina listina* (Vuk) »l° list u kupusu, 2° lista < *Liste*, 3° historijski dokumenat«. Na *-avac listavac*, ,gen. *-avca* »knjiga desna od buraga«. Kol. na *-je Ušće* n (Vuk) = *Ksje·* (Vuk, od *lis)* = *lĩjse* (metateza, Kosmet) čini leksikologijsku porodicu: izvedenice na *-od Kšćad* (18. v., Kavanjin), deminutiv *lučice* n (17. v.), na *-njak lišnjak* (Dalmacija) »rpa lišća«, na *-bnka lišćanka* »vrsta grožđa«, pridjevi na *-ahan lišćahan* (Istra), na *-ast liscosi*, na *-aviną lišćavina* (Kavanjin) »lišće«, denominal *razlišćivati se*. Na *-or: listar* (Belostenec), odatle na *-ina listàrina* (neologizam za današnje *poštarina* »porto«). Složenice od glagolskih sintagmi: *listonoša* (14—15. v.) »Briefträger«, *listober, listoberac*, gen. *-rea listònos* (17. v.) »travanj, april«, *listôplodan, listòrodan, listopad* (Patačić, Belostenec, Jambrešić), s pridjevima *listopadan, listopadski* »oktobar«, govori se i oko Morave i Vardara, u Galičniku, u češkom, kod Hucuła *padolyst*, u lit. *lapkrítys*. Denominali na *-ati Ustati, -a (iz-, o-, ob-, pro-, raz-)* prema iteratīvu *-Ustávati se, -listava*, samo s prefiksima (Bukovica, Lika), na *-iti razlístiíi se, -г* (Pavlinović). Prilog *listom* dovodi se zbog akcenta u vezu sa *list*, ali se veže i sa *listo* (v.). Vokal *i* je nastao iz ie. dvoglasa *ei*, koji u lit. dolazi u prijevoju *ai laiškas* »list kupusa, drveta, cedulja«, stprus. *laisken* »knjiga«. Druge ie. paralele nisu izvjesne. Prema litavskoj paraleli pretpostavlja se ie. **lisk-to*, tj. praslav. izvedenica na *-to*.

Lit.: ARj 4, 221. 6, 109. 110. 120. 119. 122. 8, 399. *ASPh 2,* 716. Jonke, *Rad* 275, 70. *Elezovič* l, 366. Belić, *NJ* l, 45. si. ЛЈ 6, 223. Veselinović, *GĞ 26*, 229-238 (cf. *RSI* l, 299). *Miklošič* 170. *SEW l,* 723. *Holub--Kopečný* 207. *Bruckner* 300. *Trautmann*

148. *Mladenov* 276. Scheftelowitz, *KZ* 53, 268. 56,196. Uhlenbeck, *PBB26,* 302. Schulze, *KZ* 57, 173. Kałužniacki, *ASPh* 27, 272. *Prati* 789.

lîst[2] m (Vuk) »Wade, vádii (hrvatski gradovi)«. Nije etimologijski ista riječ koja i *list* »folium* (v.), u kojoj nije ť postao od jery-a nego od *ei.* Upor. stcslav. *lystb,* polj. /vsí. Prema češ., polj., rus. *lýtka* grupa *-st* nastala je od *d > t + tb.* Odatle *Kstanj*m »gornji dio u bječve«, sa deminutivom na *-ik > -ák listanjak* (Prigorje, slov. i hrv.-kajk.). Riječ je sveslav. i praslav. Upor. lit. *bliauzda* »lîst« i *lutka* (v.).

Lit.: ARj 6, 114. *Miklósié m. SEW* l, 752. *Holub-Kopečný* 213. *Bruckner* 315. *KZ* 46, 197. *Slávia* 13, 275.

lîst[3] (16. v., Vuk, Primorje, Crna Gora, Perast), pridjev »brz«. Prilog *listo* (Dubrovnik, Božava) = *listo* (Cres) »brzo«, sa našim priloškim sufiksom *-om listom* (Dubrovnik, Crna Gora) »brzo« = (sa *st > šť) lišto* (Vrbnik) = *lesto* (18. v., Kavanjin, Rab, Istra) = *Usto* (Molat) = *lesto* (hrv., Istra) »cito«, komparativ *lešće* (Poljica kod Omiša) »brže«. Pridjev na *-r* (tip *dobar, hrabar} leštar* m prema f *hitra* (Istra) »brz«. Deminutiv na *-jahan lišćahan* (Istra). Od tal. *lesto* < langob. *list.* U frazi *svi listom* »alle insgesammt« ne ide ovamo, jer je od *list*[1] (v.). Prilog *listo* (15. v.) »istom« = *listar* (sa *r < že,* 16. v., čakavci) = *listare* »samo, barem« = *listar da* (Jačke) »samo da, ako« ne ide također ovamo nego je složenica od *li* -f *istom.*

Lit.: ARj 6, 15. 16. 110. 115. 116. 119. *ZbNŽ* 6, 13. Budmani, *Rad 65,* 167. Kušar, *Rad* 118, 25. *Miklósié* 167. 428. *SEW* l, 723. *Gamillscheg 2,* 149. *REW*[5] 4152.

Hsta f »popis, spisak«. Augmentativ na *-ina listina f;* pl. f *liste* »rese na odijelu« (stariji leksikografi), odatle deminutiv *listiće f* pi. Sa dodanim *r* poslije *st* (upor. *prostricd) uštre* f pl. (ŽK) »popisi«. Od tal. *lista* pored *listra* < srlat. *līsta,* germanskog podrijetla, nvnjem. *Leiste.*

Lit.: ARj 6, 114. 118. *DEI* 2240.

liš (Perast, Primorje, Božava, Istra), pridjev »gladak«, prilog *lišo.* Na *-ati < -are Usât* (Božava), *ušati* (Perast). Apstraktum na *-erge ališenje* n (potvrđeno samo u gen. u rimi sa *poniženje«* kod M. Pelegrinovića, oblik nesiguran, značenje nejasno). Daničić tumači **iz** tal. *alliscìare* »gladiti« (prefiks *ad- >* tal. *a-),* što s; ne slaže u pogledu *-enje.* Od tal. pridjeva *liscio — lisciato* od *lisciare <* srlat. *lixare,* od gr. infinitiva aorista λεΐξα'., od λείχω »ližem« (v. *ličiti, i* mjesto gr. *ει* prema bizantsko-novogrčkom izgovoru).

Lit.:·ARj l, 75. 6, 118. Cronia, *ID* 6. *REW*[5] 5081. *DEI* 132. 2218.

l'išaj m = (u narječjima· nepostojano *a, j > lj* kao obratan govor) *lišalj,* gen. *-šija* (Istra) = *(lj > nj* kao u *siganj* za *sigalj <* lat. *suulus) l'íianj,* gen. *-ínja* =- (odbacivanjem *-j) lisa* f (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° biljka lichen, 2° (metafora) kožna bolest, krasta«. Deminutivi na *-ić lišajić,* možda na *-ьc > -ac lišac,* gen. *-sca* »trava«. Pridjevi na *-iv lišajiv,* na *-av lišav* (također bug.), određeno *Usavi* (Kosmet), poimeničen na *-ica Tišavica* f prema m *lišavko* (Kosmet), *lišajevac trava =· lišajvac;* neologizam *lišajnici.* Denominal (inhoativ) *lišajiviti te* (Vuk), *oblišajevit se* (Lika). Praslav. izvedenica na *-ej* od *Uh* (v.), upor. bug. *lišej.*

Lit.: ARj 6, 118. 8, 400. *Elezović* l, 367. *Miklošič* 170. *SEW* l, 724. *Holub-Kopečný* 208. *Bruckner* 300. *Mladenov* 277.

lít[1] f (16. v., Dubrovčani) = *Kto* n (Mikalja) »udarac plošnom stranom mača ili sablje«. Prilog na *-imice : Utimice* (narodna pjesma, samo uz *udariti,* 18. v., obratno *sječimice) = lićimice* (Risan, Vuk). V. *tilut.*

Lit.: ARj 6, 53. 122. 125.

lit[2], gen. *-i* f <17. v., Ivan Držić, Dubrovčanin) »parnica«. Od tal. učenog *lite* f < lat. *lis,* gen. *litis,* pred-ie. podrijetla. Femininum kao u *universitad,* gen. *-i* itd.

Lit.: ARj 5, 123. *REW** 5079b. *DEI* 2250.

lít[3], gen. *-i* f (m prema Vuku) (Gornje primorje, Crna Gora, Ljubiša, Dubrovnik okolica) »1° hrid, stijena, f npr. *visoka lit, 2°* toponim *Glatka lit* (Sutomore; u toj liti ima dva komadića zemlje)«. Deminutiv na *-ica litica* f (Vuk, 16. v.) »1° isto što lit, 2° toponim (Srbija)«, pridjev na *-ev litičev* (Martié). Prema toponimu *Lita stěna* (1330, Peći, meda selu Grčarevu i Dosudu) čini se da je *lit* bio i pridjev, ali se ta sintagma može tumačiti i kao apozitivna složenica tipa sic. *Lingua glossa.* Možda od gr. λίθ-oς »kamen«. Nije objašnjen prijelaz od grčkog maskulinuma medu apstrakte deklinacije *i.* U učenim terminima λίθος ulazi u složenice kao prvi

ili drugi član: *megalit, litograf, litografija, litografirati.*

Lit.: ARj 6, 122. 123. 125. Vuković, *NJ* 3, 185. *Rohlfs* 1254. *DEI* 2251. Vasmer, *GL* 90.

litak, gen. *-tka* m (Srbija, Vranjski okrug) »ženska haljina povrh košulje od vranoga šajka«. Prema pridjevu i prilogu *lito* (Kosmet, protivno *četvor,* uz *sukno)* »vrsta tkiva, rijetko platno, sukno«, *litak* je poimeničen pridjev na *-bkb.*

Lit.: ARj 6, **123.**

litanije f pl. (16. v.) — *litaniji* (Istra) = *litanije* (Rab) = *letanije* (17. v., talijanizam) »(katolički crkveni liturgijski termin, internacionalno) molitve u nizu«. Od lat. kršćanskog *litania* > tal. *litania, letame* f pl, (Pisa) < gr. apstraktum λι·:ανέια od λίτανος »ponizna molba«, izvedenica od λιτή f > *litija ï* (tako u stcslav., bug. i ukr., glede dodanog *-ja* zbog deklinacije upor. *ćefalija)* »(pravoslavni crkveni termin) procesija (kod katolika)«.

Lit.: ARj 6, 16. 123. 124. Kušar, *Rad* 118, 21. *DEI* 2210. 250. Vasmer, *GL* 90.

lītār[1] m (17. v., Vuk, Dalmacija, Divković) »l° ličina, konopac, ogrljak, 2° kajiš kojim se ženske opasuju«. Od srgr., ngr. λι-τάρι(ον) pisano i λητάρι (od είλητόν) »isto«. Značajno je što se taj grecizam upotrebljava u Dalmaciji. Ide prema tome u isti red u koji i *koludrica, pedepsati.* To znači da je posuđen u bizantinsko vrijeme dok su dalmatinski gradovi sačinjavali bizantinsku temu. Ovamo ide kao pseudolatinizam (ili kao krivo učeno prema lat. *et >* tal. *ŕí) liktar* m (narodna pjesma, 18. v.) »uže što se njim vežu i vode lovački psi u lov«. *ARj* dodaje da to značenje nije izvjesno. Grecizam je balkanski: arb. *litár* »istot.

Lit.: ARj 6, 123. *Miklošič* 170. *SEW* \, 725. Vasmer, *GL* 86. *GM* 247.

Htar[2], gen. *-tra* m (Rab, južni krajevi) = *litra* f (Vuk, Kosmet, sjeverni krajevi, ŽK) »1° mjera za tekućine, 2° staklenka te mjere, 3° mjera za težinu«. Složenica *decilitar, hektolitar.* Pridjev na *-en litren,* poimeničen *litrenjača* f (Vuk) »sud što sadrži litru«. Deminutiv na *-ica litrica* (Vuk) »mjera za težinu«. Od srlat. *litra <* gr. λίτρα, λίτρον > tal. *litro.* V. *Ubra.* Grecizam je balkanski: bug. *litra* f »Mass oder Gewicht 1/4 oka«, arb. *litre.*

Lit.: ARj 6, 123. 125. Kušar, *Rad 118,* 23. *DEI* 2253. Vasmer, *GL* 90. *GM* 247.

litera f »slovo«, deminutiv na *-ica* (upor. *ćirilica, latinica) literka* »minuskulno pismo u tisku« (Belostenec). Radna imenica na lat. *-atus > -at literat* m, na *-Mor literator* (jedna potvrda, 1866) »književnik«. Pridjev na *-arius > -ar + -tin literarni* (određeni, uz *kritika).* Apstraktum na *-atura literatūra* f (Budmanijev akcenat) »književnost··. Učeni latinizmi.

Lit.: ARj 6, 123. *DEI* 2253.

literîcija f (Rab) »žutica«, od tal. medicinskog termina *itterizia* (učeno, s članom), od gr. ίκτερος > lat. *icterus* »žutica«; *žutica* ie kao i njem. *Gelbsucht* prevedenica (calque).

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 2126.

liti, *lijem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, ispo-, ispre-, ispro-, na-, naša-, oh-, oba-, od-, pre-, pri-, raž- į se l, s-, sa-, u-, za-}* = *let, lejem* (Cres) prema pf. *linuti, - m* (Vuk), u narječjima *Ujati, ujem* (ŽK, čakavci, kajkavci, upor. stcslav. *Ibjati), blijali* (sa gubitkom *o-* u prefiksu *ob-),* baltoslav., sveslav. i praslav., »tundere, giessen«. Iterativ se pravi s pomoću *-va-* u dva vida, prijevojnim duljenjem *-Hvati, -līvām* --= (i sa unošenjem jata iz stcslav. *Ićjn,* pored *hjņ,* može biti i pseudojekavizam) *lijevati, lijevam* (Vuk) pored *-Ijevati,* hrv.-kajk. *-levali,* najčešće samo s prefiksima. Prvi oblik dolazi ne samo kod ikavaca nego i kod ekavaca. Od obaju prave se izvedenice.Postverbali: *zaliv, rázliv* »1° Wasserscheide (u određivanju granica, pravni termin), 2° toponim«, *izliv, odliv, naliv* (današnji neologizam *naliv--pero), poliv, přeliv, nalívá* »poplava«, *l'ivo* n (Mrnavić, Kavanjin), *zaljev, lijev* (18. v.), *slijev, naljev.* Odatle izvedenice na *-ьc livac,* gen. *-vca* (Daničić, Milićević), *nàlivak,* na *-ica nalivica* (Vrbnik) »jaka kiša«, na *-tk lijevak,* gen. *-vka* m pored *lijevka* f, s deminutivom na *-ić Ijevčić* (Vuk), *nàljevak,* gen. *-vka* (Vuk), *dòljevak* (Vuk) »Füllwein, vino kojim se bure doliva«, *proljev* »Durchfall«, *zaljeva* f »Art sauere Milch«, *obljevača* (Mrka Poljana) »ispolac«, *slijevalac, slijevalište, slijevalo* (Šulek), *ražljeuša (v* ispalo) = *ražljevača, izljevača.* Toponim *Ražljevi, Ražljevo.* Na *-ka polijevka* »juha« (upor. češ. *polívka* pored *polévka), slijevnica,* neologizam *Ijevarnica* (Šulek), poimeničen part. perf. pas. *Ijevenik* (narodna pjesma) »sačma«, sa crkvenim sufiksom *pro-Ijevenije* n (Piva-Drobnjak) »velika kiša«. Ovamo ide i metaforički naziv *sliv* (Vrančić »zmija, biscia«, Vitezović »vodena zmija«; Božava, Baraković) »blavor, tri puta veći od mulavara (v.)«, koji se tumači kao *sliven* ili *zauljen,*

»kao mijeh zauljen«, ako se pod tom narodnom etimologijom ne krije nešto drugo. Pridjev na -ьn *livan* (jedna potvrda, 17. v.), poimeničen na *-ica livnica* (Vuk), *topoUvnica* (neologizam). Postoje još izvedenice od *liti, Ujati:* na *-je izliće, proliće.,* složenice *krvoproliće, krvolija* m »Blutvergiesser«, *salitak,* gen. *-tka,* na *-avica ujavica* (Vuk) »dijare, bujanje« = *lijǎvina* (Istra), *lej* (Cres) = *Rj m* (Buzet, Sovinjsko polje) = *Ujak,* gen. *lij ka* (Istra) »lijevak, tratur«. Izvedenica od *liti* na *-tati: lítati, litām* impf. (Vuk) *(iz-, po-, u- se,* Koбmet) »1° ispuštati meku ili žitku nečist, bujati, *2°* (pejorativna metafora) svašta govoriti (Ston)« prema pf. *lanuti, -em* (Vuk). Odatle na *-ónja Útónja* m (Vuk, Ston) »1° vo, čovjek, koji ima diare, *2°* koji mnogo govori (Ston)«. Na *-avica Hlavica = Ujavica* »diare«. Ovamo se još stavlja Marulićev pridjev na *-iv sklitiv* »dysentericus, elend aussehend« < **slitiv* (s umetnutim *k* kao u *skliz, skljez* < *sljez,* v.). Taj pridjev može se i drukčije tumačiti. Na *-enica sklitenica* »ricinus, zlatenica, zlatenič-njak« = *sliterac,* gen. *-rea.* Riječ *lějbka* > *Ujak* »lijevak«, *lêjka* (Niš, Srbija) »tikva« je kulturna riječ, koju posudiše Rumunji *leică,* sa deminutivom *leicuţă,* Madžari *liu = léjü = léjõ = léhá.* Rumunji posudiše i glagole α *siei* »liti«, *a polei* »pozlatiti« < *politi,* odatle *poleială* »pozlaćenje«. Vokal j je nastao od ie. dvoglasa *ei* u korijenu **lei-* »liti, teći, curiti«. Upor. gr. λείβω, got. *leiba* »vino od voća«, lit. *lieti* »kišiti« = lot. *liêt* »liti«, lit. *lietus* »lijevak«. Sveslavenski je prijevoj *lôj* m »sebum, Talg«, praslav. nomen actionis od prijevojnog korijena za perfektum od *liti.* Prvobitno mu je značenje »ono što je izliveno > istopljeno«. Po zakonu rezultata postao je konkrétum. Dolazi još s prefiksima *pòloj* m »vadum, der Überschwemmung ausgesetzter Ort« od *politi* »begiessen«, *pòlojac* m »nizina gdje se voda zadržava« (Drenovci), *sloj,* gen. *sloja* »Schichte« od *sliti,* koji posudiše Rumunji *sloiu (de ghiaia)* »1° angefrorener Regen, 2° Wachs-, Talgbrot«, pored *a sloi (ceara)* »das Wachs in Brote giessen (pčelarski termin)«, deminutiv *sloisor.* Odatle pridjev na *-ьn lóján,* f *lòjana* (17. v.) pored f *lôjna,* poimeničen na *-ica lojanica* pored *lojenica* »svijeća«, na *-anski lojanskī* (Ston), na *-αv lojav.* Na *-ar lòjãr,* gen. *-ara* (Boka) prema f *lojàrica* (Boka) »zgrada gdje se topi loj«. Denominal na *-iti lòjitì, -lm* (Vuk, i u drugim slavinama) »mazati lojem«. I za ovaj prijevoj postoje baltičke paralele stprus. *sloyo,* lit. *lajas.* U drugim ie. jezicima nema mu paralela. Baltoslavensko značenje je jedinstveno. U drugim ie. jezicima je preneseno na rijeku itd., arb. *lume* (odatle toponim *Ljuma), luse* »potok«, kimr. *lliant* »rijeka, more«, lat. *litus* »obala« (odatle kod nas *Litoral* za *Primorje).* Ovamo i *Litva* < lit. *Lietuva,* lot. *Leïtis* »Litvanac«.

Lit.: ARj 2, 613. 607. 3,-938. 4, 1. 22. 226. 221. 222. 5, 959. 58. 85. 6, 59. 85. 96. 136. 138. 123. 125. 126. 127. 128. 7, 418. 420. 425. 604. 8, 397. 399. 400. 406. 13, 521 -3. 247-52. 578. *Mažuranić* 1229. Vuković,. *SDZb* 10, 399. *Elezović 2,* 389. *BI* 2, 423. Tentor, *JF* 5, 211. *NJ 2,* 218. *Miklošič* 168. 307. *SEW* 1, 709. 729. *Holub-Kopečný* 208. 339. *Bruckner* 289. 311. 500. *Vasmer 2,* 46. *Trautmann* 156. 306. *WP 2,* 392. Belić, *Priroda* 299. *Mladenov* 278. 591. *Tiktin* 1439. 1440. 1442. 1204. Jagić-Leskien, *ASPh* 5, 85. Scheftelowitz, *KZ* 53, 268. *GM* 251-251. *Boisacq*[3] 564. Machek, *Slávia* 16, 189.

utrošiti, *-ïm* pf. *(koga, čega,* Vuk, bokeljski grecizam) »oprostiti, izbaviti, osloboditi«. Od gr. aorista ἐλύτρωσα od λυτρώνω »isto«. Upada u oči glagolska kategorija na *-iti* prema *-osati* (v.) u *žigosati* itd.

Lit.: ARj 6, 126. Vasmer, *GL* 90.

liva f (Stulić, koji veli da je uzeo iz misala) »vjetar jugozapadni, lebić«. Za Budmanija nije dosta pouzdano. Nije potvrđeno u narodnim govorima. Nalazi se još u arb. *live* u istom značenju. Od srgr. i ngr. λίβας < stgr. λίψ »isto«. Vasmer uzimlje vezu s imenom zemlje (horonimom) Λιβύη kako se pretpostavlja i za *lebić* (v.).

Lit.: ARj 6, 126. *GM* 247. Vasmer, *GL* 91.

livada f (14. v., Vuk, danas općenito) = *(a > o* pod uplivom labiodentala) *Uvoda* = (pseudojekavizam) *Ijevada* (sjeverna Dalmacija) »1° polje, sjenokoša, luka, 2° raširen toponim u istočnim stranama i u Makedoniji«. Deminutiv na *-ica livadica.* Pridjevi na *-ьn* > *-an livadan,* poimeničen na *-jak livadnjak* »biljka«, na *-bsk livadski.* Kol. na *-je livade* n (13. v., također toponim). Radna imenica na lat. -arit« > *-ar Uvadār.* Balkanski grecizam (srgr. i ngr. λιβάδι/ον/, augmentativ λιβάδα »isto« pored λουβάδι): rum. *livadă* pored *livade,* bug. *livada* (tako i ukr. i rus.), arb. *luvadh,* .s članom *luvadhi.* Hrv.-srp. i bug. femininum nastao je možda od grčkog augmentativa. Mogao je nastati i odatle što je srgr. λιβάδι bio identificiran sa dat. (lok.) ž. г., odakle je stvoren nom. na *-a.*

Lit.: ARj 6, 126. *Miklósié* 171. *SEW* 1„ 725. *Mladenov* 274. *GM* 254.

livan m (stsrp., u knjigama pisanim crkvenim jezikom, stcslav., rus., Aleksandrida) »tamnjan«. Od gr. λίβανος »isto«, semitskog podrijetla. Crkveni balkanski grecizam: arb. *liván.*

Lit.: ARj 6, 128. *SEW*'\, 725. *DEI* 2219. Vasmer, *GL* 91. *GM* 247.

lìvel m (15. v.) »1° kamata na novac uzajmljen na osnovu zaloga bez određenog roka plaćanja, 2[U] (od Neretve do Velebita) svota što se na godinu plaća za tuđu zemlju uzetu na livel« = *livio,* gen. *-vjela* (Dubrovnik) »nasljedna daća«. Od tal. *livello* < lat. *libellas* (deminutiv na *-ellus* od *líber* »knjiga«) »forma di contratto«. Tal. primitivům *libro* < lat. *Uber,* gen. *-brí* očuvan je kao čist talijanizam *Koro* n (Perast, Boka, Dubrovnik, Potomje, Smokvica, Korčula Marulić) pored *libar,* gen. *-bra* m (Hvar, Rab, Cres) = *libar,* gen. *-bra* (Hrvatsko primorje, sjeverna Dalmacija, Istra) »knjiga«. Deminutivi na *-ić librlć* m (Hvar, Istra), na *-će libarce* n (Boka, Dubrovnik), na *-ьc* > *-äc librae,* gen. *-aca* (17. v.). Augmentativ na *-ina librina* (Istra). Pridjev *Rbrov* (16. v.). Na složen sufiks -ar + -i/a: *librarya* f (18. v., Primorje, Cavtat, Dubrovnik) »1° ormar za knjige, 2° knjižarnica, 3° knjižnica« < tal. *Ubrana* (1558). Budmani misli da je *libro* zbog kratkog silaznog akcenta dalmato-romanskog podrijetla. Kako je riječ učena, to je teško znati. Deminutiv na tal. *-etto* < vlat. *-ïttus libretto* m (kazališni je termin) također je potpun talijanizam.

Lit.: ARj 6, 37. 39. 128. Urlić, *NVj* 15, 139. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, Aedi 18, 22. Hraste, *BJF* 8, 20. *REW'* 5009. *DEI* 2223.

lízati, *lížem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, o-, ob-, po-, raz-, u-,* za-), baltoslav., sveslav. i praslav., »lambere, ungere«. Iterativ na *-va- -lizavati* (Jambrešić, Belostenec), *-Uživati, -Kzujèm* pored *-Užívam,* samo s prefiksima *(do-, iz-,* м-), na *-ovati oblizoval, podlizoval (se), -ujem* (Kosmet, Crna Gora). Pf. se pravi s prijevojem *ь* > *a làznuti, -ēm* (Vuk, Kosmet i Slavonija) *(ob-, u- se, za-},* slov. *oblez-noti,* prema *Užnuti* (Bella, Stulić) *(ob-},* od kojeg se opet pravi iterativ *ližnjivati, ližnjujem, obalznivati.* Oblik *laznuti* se onomatopeizira mijenjanjem *z* > *c lăcnuti* (Srbija). Deminutiv na *-kati laskati, -ãm* od *laznuti.* Izvedenice se prave od korijena *liz-.* Postverbal na *-łk: oblizak* m »ono što se oblizne«. Na *-vac oblizavac* (Jambrešić, Voltiđi), *lisavae,* gen. *-avca* »1° sladokus, 2° riba koja se u Dubrovačkoj rijeci zove i *slinavac* (Belostenec)« = *lizalac,* gen. *-avca.* Na *-ija* m, f *lizija* »pogrdna riječ« = *oblizija* m (Lika). Oblik *lizdra* (Brač) pejorativna je tvorba (upor. *cusra* za *cura)* »lukava, prevejana cura i žena koja laže i maže«. Na *-ulja oblizülja* f (Istra) »žena koja oblizuje«. Femininum *Kza* f (Ston) »žensko čeljade koje se svakome ulagiva«. Složenice prema sintagmi: *čankoliz = lizozdel* (Belostenec) = *lizozdelac* (Voltiđi) = imperativne složenice *ližipjate* (18. v., jedna potvrda) = *oblasni-prst* m (Jambrešić) = *ližisàhan* (17. i 18. v.), *lizibaba* f (Poljica) »sitna riba«; dva imperativa *ližiotar* (16. v., Dubrovnik) < *lizi* i ozari. Unakrštenjem izmjenjuje se *licemjer* u *lizimir, -äc, -an, -čina, -nost, -sivo* kod hrv.-kajk. pisaca. Vokal *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei,* koji se nalazi u gr. λείχω. Prijevojni štěpen *i* nalazi se u njem. *lecken,* lat. *lingo.* le. je korijen **lei-gh* pored **li-ğh; z* je nastao od palatalnog *ğh:* u lit. *liežti, liežuvis* »jezik«, iterativ *laižyti* = lot. *laìzit.* V. *žlica.*

Lit.: ARj 2, 609. 222. 5, 862. 935. 6, 129. 109. 131. 132. 7, 420. 8, 391. 401. 402. 491. *Elezović* l, 191. 192. 352. 2, 90. 98. *ZbNŽ* 8, 217. *Miklošič* 171. *SEW* 1, 725. *Holub--Kopečný* 209. *Bruckner* 301. *Trautmann* 155. *WP 2,* 401. *Gorjajev* 186. Osthoff, *IF* 27, 163. *Boisacq*[3] 568.

lizdekača f (Vuk, Boka), obrazovana s pomoću istog sufiksa sa istoznačnim *opregača,* »opregača sa dugim resama«. Osnova kao da je arbanaska riječ, koja opominje na prezimena *Lizdeka* (pravoslavno, kod Sarajeva), *Müždeka* (pravoslavno, Hrvatska Krajina), *Čekrdeković* (katolici, Boka).

Lit.: ARj 6, 131.

lizgar, gen. -ara m (Budmanijev akcenat, Srbija, Leskovac) »gvozdena lopata«. Balkanski grecizam (gr. deminutiv na - άοιον λισγάρι, od λίσγος): bug. *lizgar* »isto«, λίσγος > bug. *liská.*

Lit.: ARj 6, 131. *Mladenov* 131.

lizimača f (Sulek) < lat. biljka *lysimachia* (Plinije), koja je tako nazvana po *Lysimachosu.*

Lit.: ARj 6, 131. *Sulek,* 201. 531. *DEI* 2248.

-lo, živ sufiks sr. r., sveslav. i praslav., postao od prošlog participa aktiva: *bilo* n (Vuk) od *biti* u četiri značenja, *vrelo* n od *vreli,*

djelo n od djeli (v.), selo od sjesti itd. Prvobitno je tvorio apstrakta koji postadoše konkréta. Stoji i mjesto praslav. -dio: grlo — češ. hrdlo, salo — češ. sádlo, šilo —· češ. sídlo itd. Hrv.-srp. je inovacija u tome što tvori i nomina agentis m. r. pejorativnog značenja od glagolskih osnova: hajalo »Zauberer« od hajati, benétalo m od benetati »langweiliger Schwätzer«, blebetalo od blebetali, naklapalo od naklapati, bfgljalo m od brgljati »der schnell und unverständlich spricht«, bubalo m »biflant« (u đačkom govoru) od bubati »učiti napamet«, itd. Medu ie. jezicima je samo slav., ali mu ima traga i kod starinaca u Anadolu, kod Etruraca. Usp. -ilo.

Lit.: Maretić 295-6. Leskien §§ 371. 378. Vandrák 1, 564. 569. 572. 573. Belić, Priroda 301. Budimir, Rad 282, 22.

lobizati (prez. -am, -žem nije potvrđen, nego ga je rekonstruirao Budmani) (ob-, 13. i 14. v.) iterativ prema lobzati, -am, -žem impf, (u tekstovima pisanim crkvenim ili miješanim jezikom) = danas lõbzat (Cres, Beli, također i kod Feretića u prijevodu Pjesme nad pjesmama') = (sa metatezom) lozbăt, lôzbe (Cres) prema iteratīvu lobizăt, lobíze, praslav., »cjelovati«. Nalazi se ustcslav. i rus. U lobzati ispao je ъ između b i z, koji pokazuje da je í u -izati nastao od jery-a, tj. od duljenja г, — ы < ie. и. Korijen lob- je u prasrodstvu s lat. lambo, -ere »lizati«, njem. Löffel, od ie. korijena *lāb- / *labh- / lap(K)- »srkati«, koji je onomatopejski (oponašanje zvuka). Nije posuđenica iz germanskoga.

Lit.: ARj 6, 132. 133. 8, 402. Tentor, JF 5, 211. Miklošič 172. SEW \, 726. WP 2, 384. Kiparsky 44. Boisacq* 561.

loboda f (Vuk) = loboda (Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav., »biljka dobra za jelo, atriplex hortensis L., chenopodium«. U slavinama variraju oba o sa e, rus. lebeda, u hrv.-kajk. labuda.· Biljka je kulturna. Posudiše je Madžari loboda, Rumunji lobodă, Arbanasi lehote. Završno -da je kolektivni sufiks, prema Mladenovu -oda je sufiks. Slog lo- nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. bug. ime rijeke Lom, od predrimskog Almus. Prema Brückneru potječe od korijena olb- »bijel« = lat. albuș, tj. biljka je nazvana po boji kao i labud (?). Drukčije tumači postanje Machek. On uzimlje za njem. naziv Melde i za lit. balanda kao i za loboda = lebeda isto podrijetlo *bhelde (njem. b/tri), s metatezom b - l > l - b u slavinama, tvrdeci da je riječ pred-ie. Upor. još gr. βλίτον > lat. blitum > blitva (v.).

Lit.: ARj 6, 132. Elezović 1, 367. Miklošič 172. SEW 1, 698. Holub-Kopečný 200. Bruckner 310. KZ 45, 48. Mladenov 277. WP 1, 93. GM 239. Haggerty-Krappe, RES 13, 244-245. Machek, LP 2, 149. ZSPh 19, 66. NŘeĺ 28, 179.

lòbud m (narodna pjesma) »buzdovan«. Balkanski turcizam (tur. lobut) iz ratne terminologije: bug. lobut = lobut.

Lit.: ARj 6, 133. Mladenov 1327. Lokotsch 105.

loca f (Srbija, Vojvodina, Vuk) »kurva«. Na -ika lõika (Vuk). Od madž. lotyó.

Lit.: ARj 6, 133. Miklošič 428.

loćika f (Vuk, Dubrovnik) = loćika (Rab) = lošćika (Galičnik, Makedonija) = ločika (dva Slavonca, 18. v.) = lućika (Rijeka) = slov. ločika »salata, salata (hrv.-kajk.), ljetna salata«. Nalazi se u zapadnim slavinama, na sjeveru i jugu. Ne može biti praslavenska posuđenica, kako misli Budmani, zbog toga što je vrtna kultura vezana na kasnije samostane i iz bizantinskog i karolinškog doba. Iz hrv.-srp. je arb. loxhikë pored logike prema latugë iz tal. Pridjev na -ьn > -an loćikan, u kojem upada u oči k mjesto č. Augmentativ na -ina loćičina (Stulić). Ako se uzme da je lat. u glasilo Ш, Miklošičeva pretpostavka *loktjuka < lat. lactūca može biti ispravna. Upor. polj. locyga prema murus > hrv.-srp. mir. Ta posuđenica ide u isti red kao vrt < hortus, vrtal < hortulus, vrtača < hortacea. Od lat. poimeničenog pridjeva ž. r. na -ūcus (upor. cadūcuf) lactūca (se. herba), od lac, gen. lactis > tal. lattuga, engi. lettuce, stvnjem. lato-Ma, nvnjem. Lattich, iz vulgarnog latiniteta na zapadnom Balkanu.

Lit.: ARj 6, 133. 191. Kušar, Rad 118, 15. Belić, Galičnik 107. Pleteršnik l, 527. Miklošič 173. SEW 1, 730. Holub-Kopečný 209. Bruckner 310. REW[a] 4833. DEI 2182. Vasmer, RSl 6, 198. GM 231.

loćnjak, gen. -aka m (Brač) = lòtnjãk (Brač) = noćnjak (Bella, Stulić) = notnjak »olio vergine, ulje iz masline, koje nisu sasvim sazrele, oleum lixivum, purissimum, puhen = puven (Dalmacija) = puveno ulje (v.) (Podgora, Dalmacija) = samotok, lambik«. Oblik loćnjak je nastao iz noćnjak disimilacijom n - ń > l - ń. Grupa ćń > tń kao u kutnji za kućni. To se ulje upotrebljava za noć, kao lijek. Naziv je nastao poimeničenjem pridjeva noćni s pomoću sufiksa -jak.

Lit.: ARj 6, 134. 160. 8, 219.

loding m »fišek, kehar > ker (v.), fisaié«. Od njem. Ladung. Razvitak sufiksa -ung > -ing kao u fălinga, fumiga, slov. rajtįnga.

Lit.: ARj 6, 134.

Lodovik m — Ludovik (16. v., Vetranie) = Lodoviko (15. v.), muško lično ime, čist talijanizam Ludovico germanskog podrijetla Hlupaiüig (dvosložan tip Mupa + Wīg), u naše doba kroatizirano u Ljudevit, koje je slavensko ime i nema etimologijski ništa zajedničko s germanskim ličnim muškim imenom. Od fr. Louis istog podrijetla > tal. Luigi > Luīdž m (18. v., južno Primorje, Dubrovnik) prema f Luīdža (Dubrovnik) = Luiza f, prema madž. izgovoru dočetnog -s > -š Lojiš (14. v., 1368, ime madžarskog kralja), Lauš (ime brdašca, Banja Luka) = Lovuš (14. v.). Ovamo Lui тη, indeklinabile (17. v., porodično ime u Dalmaciji iz doba Napoleonovog). Hipokoristici Luja pored Luja, Lujo, Laje (Dubrovnik). Pučkom etimologijom dovedeno u vezu s učenim nazivom àloè < gr. άλοή »c hebrejski aloth, mlet. Alvise > Aluviz m = '(s aferezom) Liiviz, gen. -iza (18. v.), danas Älojz(ije), hrv.-kajk. deminutiv Lõjzek m prema f Lojza.

Lit.: ARj ì, 76. 6, 134. 203.

lodrica f (16. v., Kurelac, hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, Fužine, slov.) — hídrica (ZK) »Pass, lagav«, deminutiv od lūdra f (Lika) »putunja za vodu koja se nosi na magarcu«. Prema Štrekelju od srlat. luter (Du Cange 4, 164) > tršć.-mlet. Indro, istro-rom. loudro < tal. otre < lat. uter (sa sraštenim članom kao u lumbrela, v.) »Weinschlauch«. Semantička paralela za »mijeh« (što u tal. nije potvrđeno) bila bi njem. Butte. Mlet. Indro u značenju »mijeh, mješina« nalazi se u lúdro (Palac kraj Rijeke). U dubrovačkom latinitetu potvrđeno je ludrum pored udrum, utřes od 15. v.

Lit.: ARj 6, 134. 199. Pleteršnik 1, 528. Štrekelj, ASPh 12, 461. DAW 50, 36. Jireček, Romanen 1, 90. REW[3] 9102.

-log, drugi elemenat u učenim složenicama za radne imenice naučnika iz raznih oblasti nauka: astrolog, ginekolog, geolog itd., odatle na -ia > -logia astrologija, ginekologija, turkologija, geologija itd. Danas su postali sufiksi koji se dodaju grčkim i latinskim riječima za oznaku nauka: sociolog, sociologija, albanologija, glotologija itd. Od gr. λόγος »ratio, riječ«. Odatle poimeničen grčki pridjev na - ικός logika f (17. v.Ί gr. λογική, pridjevi na -ьn logičan, na -hsk logički, poimeničen m logik (17.) -- na -jar logicar (prema lat. izgovoru gr. -o --- (prema tal.) lôdžik (Mikalja, Bella), lôdžika (17. v., Mikalja, Bella, Stulić). Kao prvi elemenat složenice u logotetb (stsrp., 1378.) = logovet = logopetb (1369) = lôgofet (tako i tur. i rum. izgovor gr. Q· > t, f, v, p) »kandžilijer, sekretar, tajnik« < gr. λογοθέτη:, drugi dio od -.-ίθημι; logogrifi evropski grecizam, sadrži u drugom dijelu γρίφος »zagonetka«. Od grčke sintagme ό των λόγων ili του λόγου αριθμός > (matematički termin) logaritam, gen. -tma (Šulek), pridjevi logaritamski, logaritmickí, logaritmaljka, logaritmovac, gen. -vca, logaritmovlje, logaritmovnik, sve Šulekove izvedenice. Značenje od λόγος je ovdje »odnose.

Lit.: ARj 6, 134. 135. 136. DEI 2262. 2263. 2264. Vasmer, GL 91.

loger m (Račišće, Brač) »vrsta brodice koja ima giz i randu«. Od tal. loger pored logre, lugara, logro od engi. lugger, hol. logger, fr. lougre.

Lit.: DEI 2264. 2880.

lôgor m (18. v., Vuk, Lju'oiša, Crmnica) = (sa umetnutim ri) langor (Crmnica) »oko, tabor«. Denominal na -iti logoriti, -гm (ŽK, Vuk) = na -ovati logorovati, -ujem. Na -ište logorište (također toponim). Od njem. Lager. Glede -er > -or upor. cukor (ŽK) pored cükar, gen. cukra (u hrvatskim gradovima).

Lit.: ARj 6, 135. Miletić, SDZb 9, 391.

lôgoška f (Bačka, Vuk) = lugoška (Baranja) »čardaklija, odrina«. Od madž. lugas »odrina«, sa našim sufiksom -bka.

Lit.: ARj 6, 136.

lógov pored -ov m (18. v., Vuk, Vojvodina) »1° kojim se upravlja sa strane (upor. semantičku paralelu parip, v.), 2° (metafora, mlinski termin) u gatu u vodenici sprava za isticanje suvišne vode (Vojvodina)«. Pridjev na -skī logovskī (ani). U bug. logoj. Možda ide ovamo pogrdna riječ longov (nije naznačeno značenje). Rum. lăgău »pokrajni am«. Od madž. participa lógó »schwebend, hängend«, logos »Beipferd« > polj. logosz.

Lit.: ARj 6, 136. 151. Mladenov 277. Miklošič 172. SEW 1, 727. Bruckner 310.

lôjga f (Brač) »konop na mreži pri kojemu su pribivene olovnice« = *lūjga ţ* (Bella, Stulić, Potomje) »konop za vezivanje vršava, ličina, fune di teglia«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. poimeničenog pridjeva *i.* r. *longa* > mlet. *longa* (Romagna) »striscia di cuoio« = tal. *lunga;* upor. slov. *longa* f »Kurbel an der Sagemühle«; *ng > jg* nastalo denazalizacijom preko *ńg.* Prilog *delongo* (tal. prijedlog *de > di,* Boka, Perast) = *delongo* (Budva, Prčanj, npr. *ajde i vrati se delongo* »idi i ne zaustavi se, nego se odmah vrati«) »brzo« (mlet. *delongo,* istro-rom. *delçngo* pored *dulçngo,* tako i sjev.-tal.).

Lit.: ARj 2, 336. 6, 137. 203. Skok, *Term.* 162. *Pleteršmk* 1, 531. *REW** 5119. *DEI* 2285. *Ive Ì6.,* § 26.

lojka f (Makarska, Zore) »morska riba ciupea aiosa«.

Lit.: ARj 6, 138.

lôjstro n (Dubrovnik, *j* umetnuto kao u *hajs < basso,* v.) »l ' so što se nalazi na staklima od prozora kad je velika morska oluja, 2 južni vjetar« — *oštrija* (dočetak nejasan) »južni vjetar« (Mikalja) = *oštar,* gen. *-štra* (Božava), *delošlar (de* tal. prijedlog), *polōštar* (složenica *pol-* »polu«) = *loštar,* gen. *-štra* (Veli otok) = (sa *-ьc > -ac) lošlrac* (Veli otok) = (sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino) loštrin* (Božava), augmentativ na *-ina loštračina* (Veli otok). Od tal. *ostro <* lat. *auster,* s aglutiniranim članom i bez njega.

Lit.: ARj 6, 928. 9, 333. Budmani, *Rad 65,* 162. *REW*[3] 807. *DEI* 2701.

lôjtra f, običnije pl. f *lôjtre* (ŽK, hrv.-kajk., ugarski Hrvati, slov., sa drugim vokalom polj.j ukr.) = *lojtre* (Lika) »1° ljestve, 2° Wagenleiter«. Na *-išće: lojtrišće* (Prigorje) »jedna strana od lojtara«. Rum. *loitră f* »Wagenleiter«. U tom je značenju na istoku rašireniji oblik bez^': *lotre* (Kosmet, protivno *kanale,* v., Lika) = *lotra* (18. v., Vuk, Vojvodina, Srbija, sjeverna Dalmacija). Od njem'. *Leiter,* koruško-njem. *loıtr.* Madž. *lajtorja* pored *letra.*

Lit.: ARj 6, 138. 160. *Elezović* 1, 370. *Miklósié* 173. *SEW* 1, 729.

lòkanda f (zapadni krajevi, Dubrovnik, Cavtat, Boka) = *lokănda* (Istra) »gostionica, krčma«. Poimeničen lat. gerundij ž. r. *locandus* od *locare,* od *locus: locanda* (se. *domus)* »kuća pod najam«. Odatle poimeničen pridjev na *-alis lokal* m, *lokalo* n »mjesto, leglo« (Stojanović), pridjev na *-ьn > -an lokalan,* glagol na - ίζειν > *-iz + -irati lokalizirati, -lisīrām,* apstraktum na *-alio > -adja lokalizacija.* Riječ *locus* u tehničkim složenim *izrazima* kao prvi član: *lokomotiv* m (1865), danas f (prema mašina) *lokomotiva,* pridjev *lokomolivan* (1853, 1865), *lokomobil.*

Lit.: ARj 6, 138. 140. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW** 5094. *DEI* 2257.

lokati, *lečem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, ob- se'),* baltoslav., sveslav., praslav., -Ί " (subjekt: *pas)* schlürfen, 2° (pejorativno, subjekt: *ljudi)* opijati se, 3° (subjekt *voda.* objekt *put,* s prefiksom *raž-)* isplakati (Lika)« prema pf. *loknuti, -cm* (Vuk) »jedanput zalokati«. Postverbal *lok* m »ono što se dade svinji lokati», drugi elemenat složenice *krvolok,* s pridjevom na *-ьn krvoločan.* Apstraktum na *-ilo lokilo* n »lokanje (Istra, sufiks kao u *šeřilo* prema *pilo)·.'.* Sa madž. sufiksom -os *lokoš* (ugarski Hrvati, Stulić) »tko loče«. U baltičkoj grupi ie. onomatopejski korijen **laq-* očuvao je prvobitno značenje »lizati«; lit. *lakti* (subjekti *pas, mačka),* pridjev *lakus* »proždrljiv« = lot. *lakt, laka* »piti (subjekt *pas)«* i u arm. *lakem* »ližem«, stcslav. *lokati* »lambere«. Od iste osnove pravi se i novija onomatopeja *lök lök* (Brač) »glas kojim se zove prase na korito«. Umetanjem suglasnika *m* pojačava se onomatopeja *nalòkmati se — nalokmariti se* »nalokati se«.

Lit.: ARj 2, 609. 4, 222. 6, 139. 138. 7, 422. 8, 403. *Miklošič* 173. *SEW* 1, 723. *Holub-Kopečný* 209. *Bruckner* 311. *WP* 2, 380, *Trautmarin* 148. Schulze, /CZ 52, 105. *GM* 240.

lokma f (Vuk, Srijem, Kosmet) = *lokva* (Vuk) »komad varena ili pečena mesa«. Radne imenice na *-as lokmaš* (Kosmet) »muftaš« = na *-dzija lokmadzïja* (Kosmet) »izjelica, muftaš«. Balkanski turcizam (tur. *lokma <* ar. *lukma* »Bissen, Fetzen«) iz svakodnevne terminologije hrane: rum. *locma,* arb. (Gege) *llokmë — llomkë,* cine. *locmae* f »espèce de boulettes de pâte soufflées et sucrées«, ngr. λοκμας (= λουκουμάς ?).

Lit.: ARj 6, 139. 141. *Elezović* 1, 369. *Miklošič* 173. *SEW* \, 729. Matzenauer, *LF 9,* 214. *GM* 233. *Pascu 2,* 704. *Škaljić** 435.

lokoč m (Hrvatsko primorje) = *lukoč* (Dalmacija) »(brodski termin) u ladvi ili copulu rebra koja podupiru daščane bokove, koji se zovu okane (v.) ili paramorte, kastnóle«. Ovamo ide *lukoća* f (Vrančić) »1° lijevča — madž. *lőcs* = leuch (v.), 2° u lađi krivo drvo koje drži dno i rebro«. Izvedenica je bez sumnje od *luk.* Sufiks *-oč, -oca* bit će isti koji u *saloča* (v.), *kalamoč* (v.). Nije naš nego starodalmatski (romanski), lat. deminutivni *-uceus.* Upor. *Arcuzo* (Split) = hrv. *Lučac.*

Lit.: ARj 6, 213. Skok, *Term.* 135 (slika). 136.

Lòkrum m (otočić dubrovački). Današnji je oblik nastao iz *Lòkruman,* gen. *Lokrūmna* (Marin Držić). Taj se osjećao kao pridjev na *-ьn > -an.* Zbog toga je odbačen, jer ne priliči otočnom toponimu. Ti tvore ktetika samo s pomoću pridjeva *-bsk* (upor. *hrvatski, brački* itd.). Hrvatski je maskulinum kao u cijeloj jadranskoj toponomastici, koliko je naša. Izuzetak čine samo *Šolta, Korčula,* koji su mletačke posuđenice. Tal. je f *Lacroma* kao *Brazza, Lešina, Curzola* itd. Historijske su potvrde vrlo brojne zbog nekadašnjeg benediktinskog samostana na njemu *(lacromonense monasterium).* Variraju ispuštanjem *la-: Croma, Crumpna* koji se smatrao tal. članom: 1115. *Lacrómono, Acrumina* 1200. Naglašeno *0* potječe zacijelo iz *ü* (upor. dubrovački deminutiv *saloča* od *sala* sa deminutivnim sufiksom *-uceus).* Bujna vegetacija otoka upućuje na postanje od *acrūmen* »kiselo voće (naranče, limuni)«.

Lit.: ARj 5, 140. Skok, *Slav.* 246-247.

lokuma f = *lòkum* m = *lakúm* = (u Kosmetu) *lokum* = *lukům* (sve skraćeno od slijedeće složenice) = *rahatlokum* »poslastice od šećera i finog brašna«, deminutiv na *-ić lokumić* (Vuk) = *lukumić* (Banat, Srbija). Balkanski i evropski turcizam arapskog podrijetla (ar. složenica, prvi dio *rahat = raha* »razbla-živanje« i drugi dio *halkum* »nepce«, značenje »ono što blaži nepce«) iz terminologije jestvina: rum. *lucumâ = rahatlicum,* bug. *lokum,* ngr. λουκουμάς, njem. *Rachatlukum.* Ispuštanje prvog elementa arabizma nalazi se 1 u osmanlijskom *lokum* »Art süsse Pastete von starkem Mehl«. Prvi elemenat nalazi se kao samostalna riječ kao apstraktum na *-luk rahàtluk* (Bosna) »mir« i u denominalu od *rahatli: razrahatlèisati se, -šem* »raskomótiti se«. I to je balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug. *rahat.* [Usp. i *rahat].*

Lit.: ARj 5, 892. 6, 140. 12, 949. *Elezović* 1, 369. *Miklošič* 173. *SEW* 1, 730. *Mladenov* 278. 557. *Lokotsch* 1684. Matzenauer, *LF 9,* 214. *Školjić* 529.

lokva f (Vuk), južnoslav., praslav. *(loky),* »Lache, Tümpel, Pfütze«, danas po deklinaciji -α, u stcslav. po deklinaciji *u* (tako i lat. *lacus, -us): loky,* gen. *lokwe,* odatle *-va* (kao u *crkva)* i *loki* (Vrbnik). Izvedenice su od dvije osnove: od *lokv-* i *lok-.* Od *lokv-:* na *-ănj lòkvãnj,* gen. *-anja* (Vuk, Ston) = na *-aca lokvanjača* »nymphaea«. Deminutivi na *-ica lokvica* (Vuk), sa dvostrukim sufiksom *lokvičica* (Ston), na *-ić lokvić* (Bakar) »biljka«. Augmentativi na *-ina ISkvina* (17. v., također toponim), na *-etina lokvetina* (Vuk), na *-urina lokvurina* (Ston). Pridjevi na *-ast lôkvast* (Bella, Voltiđi), na *-av lokvav* (Stulić), na *-en lökvén,* poimeničen na *-ica lokvenica* »voda iz lokve«. Od *lok-* pridjev *lokov* (Dečanski hrisovulj), na *-uža lokuža* (Hercegovina, sufiks prema *kaljuža),* na *-ãnj lòkãnj,* gen. *-anja* »mala lokva, Wassergrube«, sa deminutivima na *-ьc lokanjac,* gen. *-njca,* na *-zk lokanjak,* gen. *-njka,* na *-ić lokanjić, -čac <* ьcъc *lokanjčac* (Stulić). Unakrštenjem sa tal. *lago* nastade *lògãnj,* gen. *-anja,* s deminutivom *logdnjac,* gen. *-nca* (Stulić). Ovamo još *lokovitka* f »biljka viburnum, lopočika, ropočika, leprika«. Kako je *lopočika* izvedenica na *-ika* od *lopoč = lokvanj,* mora se uzeti da je *lokovitka* (18. st., Visovac) izvedenica od *lokva.* Kod *lokünja* postavlja se pitanje nije li iz lat. *lacuna.* Rumunji posudiše deminutiv *lacoviste = lokvić* (kod čakavaca, *şt* = š je od unakrštenja sa rum. *lac <* lat. *lacus).* Od sjevernih slavina riječ posjeduju Česi sa sufiksom *-ač lokač* »Pfütze«. U značenju »Lache« nije općenita hrv.-srp. riječ jer joj pravi konkurenciju *mlaka* (v.) + *mnaka* (ŽK). Po postanju je ie. Paralele su joj gr. λάκκος, lat. *lacus,* ags. *lagu* »jezero«, nvnjem. *Lâche.* Ie. korijen **laqu-* značio je »voda sakupljena u jednoj jami, jezero«.

Lit.: ARj 6, 134. 140. 142. 138. 139. *Miklošič* 173. *SEW* 1, 730. *WP 2,* 380. *Trautmann* 149. *Mladenov* 278. Scheftelowitz, *KZ* 54, 240. 56, 185. 58, 134 Hirt, *PBB* 23, 338. Matzenauer, *LF* 9, 199. *GM* 233. *Boisacq*[3] 552-553.

lola m (Vuk, Srbija) »1° (podrugljivo, pejorativno) visok mršav čovjek, 2° lud, suludast, budala« = *lolo* m (Ston) »neuredan čovjek«. Također slov. »nespretno žensko«, *lolek* »budala«. Nalazi se još u polj. Slov. i polj. dokazuju da ne može biti posudenica iz grčkoga. Denominal na *-ati lolati se, lolam* (Vuk) »skitati se«, *oljoljati se* (Srijem) »opiti se«. Onomatopeja reduplikativnog tipa, koja se još nalazi u bug. *lola, arb. lole = lulle = lylle*

»budala«, ngr. λωλός «budala«. Raširena je i u romanskim i germanskim jezicima.

Lit · *ARj 6,* 142. *Mladenov* 278. GAÍ 248. *Miklošič* 173. *SEW* 1, 730.

lomiti, *-lm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, isprc-, izod-, na-, r.apre-, ob-, od-, po-, poispre-, pre-, raz-, s-, sa-, n-'),* sveslav. i praslav., prema iteratīvu s prijevojem *o-a lamati, lāmām, laìì'.ljem (se)* (16. v.), u hrv.-kaįk. *-lam-Ijaìi, -lamlji-cati* (Jambrešić, Beloslcnec), s prefiksima, »frangere, brechen". U prijevoju *e — č: lijèmati, lijemām (na-* Lika), s prefiksima *iz-, на-,* i u istočnim narječjima ekavski *limati.* Izvedenice su od sve tri osnove: *lom-, lani-, lem-,* ali najviše ih ima od *lom-.* Postverbal *lom* *lom* (Piva-Drobnjakj m »!" lomljenje, 2 Waldrebe, clematis vitalba, 2 Gebüsch, 3 (u stcslav. *Iomъ)* sumpfiger Ort (to značenje ima arbanaski slavizam *ílom;, Ą (löm,* Kosmet) zgnječeni grozdovi na dnu (također i arb. *Honi)*.* S prefiksima *prijelom, prolom, slom* -/Untergang« (također toponim), *ulom, razioni.* Postverbal se raširuje sufiksom *-bk: lômuk,* gen. *-lõmka* (Stulić), *oblomak* (Voltidi), *o(d')lotr.ak,* gen. *-omka, ulomak, razlomak,* gen. *-mka* (neologizam za *Bruchzahl).* Složenica *kostolom, kamenolom* »petrarium > pétrira = petrara (Dalmacija)«. Augmentativi na *-ača lomača* »L breme granja, 2° suho granje, 3 ' Scheiterhaufen«, *oloirača* (Vuk) »breme trnja ili granja«, na *-ina lâmina* (Vuk, Boka), odatle deminutiv *ISminica* .(Boka) »česta«, *odlomčina.* Pridjevi na *-ьn laman* (18. v.), određeno *lomni* (narodna pjesma) = *lovni* (Crna Gora), poimeničen na *-iça lômnica* = *lônjica* »stog sijena« (Istra, Hrvatsko primorje), = (sa *mn* > *vri) lovnica* (Vuk) »naviljak«. U slov. *Ionica* = *lojnica* »Heuschober«. Nije jasan semantički razvitak. Možda je koja druga riječ koja ne ide ovamo. Miklošič i Berneker postavljaju **Io ъnica* kao osnovni oblik. Vrlo čest toponim *Lomnica* (Hrvatsko zagorje, Turopolje i kod Čeha) = *Lovnica* (Bosna); označuje zacijelo močvaran teren (upor. stcslav. *Ionгъ* »sumpfiger Ort«). U složenicama *vjeroloman,* s apstraktumom *vjerolomstvo, brakoloman, brakolomstvo,* s prefiksom *slaman (~na planina, puť)* (Piva-Drobnjak), prilog *slonino.* Pridjev na *-iv* = *-ljiv lòmiv* (Stulić) *(nesa-*)* = *lomljiv;* na *-ovit lomòvit.* Apstraktum *lomnja* f, prošireno na *-ava lomljava* (Vuk, narodna pjesma) < **lomnjava,* odatle na *-ina lòmljavina* (18. v.) < **lomnjavina* = (pejorativno) *lomljatanja* (Pavlinović) = na *-ež lomež.* Na *-ika lomika* »biljka saxifraga«. Na *-Hica tamilica* (Vuk) »u kokoši ključna kost«. Imperativna složenica *lomigora* (Vuk) »ime jarca i koze«. Deminutivni i augrnentativni glagoli: na *-kati, -alati-, otati: lomkati (na-* Lika), *lomotat, -am* impf. (Kosmet) »lomiti«, *-ocem* (Kosmet) (metafora) »govoriti koješta«, *lomBtina* f (Kosmet) »krntija«, *lomàrati, lamačem, lamatām.* Iterativni oblik *lamnije* dao nikakvih zasebnih izvedenica, osim pridjeva *lamljiv* kud Vitezovića i *lamei* m (16. v., Vetranie). Od prijevojnog korijena *-lem* najvažnija je baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica *lentes* m (Buzet, Sovinjsko polje) »plužno željezo, raonik, vomcr«. Ta pretpostavlja upotrebu korijena *lem-* u *lomljenju* zemlje. I osnova i sufiks pokazuje u našim narječjima značajne varijacije, a tako i u ostalim slavinama. Odatle su deminutivi ' na -бс ,> *-ac,* -б/г > *-ak, -ić: lemešac, lemešak, lemesis* (Stulić); *-es* zamjenjuje *-išće* (upor. *toporište') lemišće* (hrv. -kajk., Belostenec), *-čšb:* (ikavski) *lemiš* (15. v.) = ijekavski) *lemles* = *letnlješ.* Prijevoj *lem-* prodro je također ovamo: *Ij'emeš,* odakle na osnovu disimilacije palatala */ - š > j - š jemeš.* Taj sufiks zamjenjuje u bug., rus. *-ež'.* búg. *lemez* — rus. *omez, oméžiki, -eh lem'èh = omeh, omešiki,* u polj. *-esz lemiesz,* češ. *lemech.* Kako pokazuje litavska paralela *lemesis* »Pflugschar«, osnovni je sufiks *-es-* kao u *tjeles-* od *tijelo,* koji je u praslav. bio raširen sa *-io.* Upór. i gr. νωλεμές »neumorno«. Riječ *lemeš* kulturna je riječ koju posudiše Madžari kao *lemes* i *lemez.* Arbanasi posudiše *lëmishtë* »gefallene Dürrreiser« < *lomača.* Glagol *lomili* dolazi u baltičkoj grupi u dva vida: u redukcionom prijevoju na r i u višem štěpenu na o: lit. *limti* »razlomiti« = lot. *linu* »unter schwerem Last zusammensinken«, stprus. *limtwei* 'lomiti«, u redukcionom štěpenu, koga nema u slavinama, prema lit. *lamdyti* »lomiti, frangere«, odatle *lamantas* »komad«, *loma* f »niedrige Stelle auf dem Acker« (upor. stcslav. *Iomь* »močvarno tlo«) = lot. *lāma* »Einsenkung auf dem Acker, Pfütze« (upor. predlat. *lama,* u Istri istro-rom. plural *Leme* > hrv. *Limskí kanal).* Njemačke su paralele za *lomiti lahm* »hrom« i stvnjem. *luomi* »slab«.

Lit.: ARj 2, 604. 609. 4, 222. 223 278. 587. 894. 5, 4. 6, 142. 144. 147. 64. 151. 170. 7, 528. 422. 8, 385. 403. *Mažuranić* 608. *Elezović* \, 236. 369. Vuković, *SDZb* 10, 403. *Miklošič* 164. *SEW* 1, 700. 731. 736. *Holub-* *-Kopečný* 202. 209. sl. *Bruckner* 294. 311, *ZSPh 4,* 216. *KZ* 43, 305. Vasmer, *ZSPh 2,* 473. *Trautmann* 162. *WP 2,* 434. *Mladenov* 272. 278. Iljinski, *Slávia 2,* 264-266. Durnovo, *Slávia* 3, 266. 6, 223. Vaillant, *Slávia* 9, 496. Chodźko, *BSLP 5,* XVIII. Buzuk, *Uč. zap. v. Odessy 2,* 13. sl. (cf. *IJb* 10, 336). Machek, *LF 52,* 109-111. Osten-Säcken, *IF* 33, 223. 224. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI* 6, 270). *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). Jokl, *Stud.* 111. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. *ZSPh 6,* 94. Lewy, *PBB* 32, 142-143. Matzenauer, *LF 9,* 200. *Boisaeq*[3] 676. *GM'* 233. 243.

lompar m (Danica, 1870) »1° nekakva riba, 2° crnogorsko prezime«. Bit će zacijelo značenje krivo naznačeno, otprilike. U Lepetanama (Boka) *lompar* je »školjka uz pontu« — *lûmpar* (Stoliv) »školjka« = (bez *ni) lutar* (Dobrota) = *lutar,* gen. *-ara* pored *lūpār* = *lûmpar* »vrsta školjke, prilipak, patella ccerulea«.

Lit.: ARj 6, 147. 226. Skok, *Term.* 56. *ASPh* 25, 436.

Lompridić (13. v., prezime dubrovačko) —- *Lompri̇̄žić* (13., *ž* < *di),* od lat. imena gr. podrijetla *Lampridius* (gr. λαμπρός »svijetao«), potvrđenog u srednjovjekovnoj Dalmaciji. Hipokoristici: *Lompre,* gen. *-eta* (15. v.), *Lumpre* = *Lampro,* prezime *Lomprić* (13. v.) = *Lampre,* gen. *-eta* (14. i 15. v.). Deminutiv na *-ica Lamprica* 1422, *s Lamprųem* 1420. Odatle poimeničen pridjev u sr. r. kao toponim *Lámprvo* (Bogdašić, osamljen kamen i zemlja oko njega).

Lit.: ARj 6, 147. Jireček, *Romanen 2,* 41 — 42

lonac, gen. *lonca* m (Vuk) = *lonac* (ŽK) = *lonac,* gen. *-nca* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° grnac (u istočnim krajevima), 2° cripulja (Bosna, Travnik) = đuveče (v.)«. Deminutivi na *-ьc lončec* (hrv.-kajk.), na *-ić lončić* (16. v.), na dvostruki deminutivni sufiks *-ićbk lončiček* (hrv.-kajk.). Augmentativ na *-ina lancina.* Pridjevi na *-ьn loncan,* poimeničen na *-ica lončanica* (Lika) »povrazača«, na *-en lončen* (16. v.), poimeničen na *-ica lonćenica* f (Krk, Dubašnica) »lonac u kojem se pravi sir«. Radna imenica na *-ar lončar,* gen. *-ara* m (također prezime) prema f na *-ica lončarica,* s pridjevima na *-ov, -ev lončarov, -ev,* odatle prezime *Lončarević,* na *-ski lončārskī,* apstrakta na *-sivo lončarstvo* i na *-ija lončarija,* na *-nica lončārnica.* Na *-ara lončara* (Vuk) »vrsta kruške«. Složenica *loncòpera* ssudopera«. Hipokoristik *Iona* (Vuk) nije isto što *lona* f »mala posuda za kavu (Vodice, Istra)«, sa deminutivom *Ionica.* Takav oblik postoji i u slov. u značenju »bedeckter Kessel«. Taj dokazuje da je *lonac* deminutivna izvedenica odatle (slov. *lonec),* ali je izgubila deminutivne značenje. Etimologija te južnoslavenske riječi nije utvrđena. Izgleda da je to mlađa južnoslavenska zamjena za praslav. *grnac.* Ne zna se da li je u prasrodstvu s gr. ληνός »kopanja« = ags. *lanu* (Matzenauer) ili s gr. λέκος = *lanx* .»zdjela«.

Lit.: ARj 6, 148. *Pleteršnik* 1, 530. Ribarić, *SDZb 9,* 165. *Miklošič* 174. *ÌEW* 1, 732. Matzenauer, *LF* 9, 215.

lonckneht m (15. i 16. v.) »njemački vojnik, pješak« = tal. *lanzichenecco.* Od njem. složenice *Landsknecht.* Usp. *lacmanin.*

Lil.: ARj 6, 148.

londza f (16. v., Dubrovnik) »karmenadel, potrbušina«. Od tal. *lónza* »lombata di maiale« < stfr. *longe de veau,* rašireno po talijanskim narječjima í u zapadnöromanskim jezicima, prema Battistiju od kelto-lat. nepotvrđenog *Claudia* ie. podrijetla, što bi odgovaralo lat. *lumbus,* njem. *Lende,* stcslav. *lędvije.*

Lit : *ARj* 6, 151. *REW*[3] 5190. *DEI* 2268.

Lone f (Dubrovnik), hipokoristik od *Eleonora.*

Lit : *ARj 6,* 150.

Longòbardac, gen. *-arca* m (Šulek, akcenat Budmanijev) =- *Longobardi* m pl., etnik, germansko pleme koje je zaposjelo sjevernu Italiju, preko Furlanije došlo u susjedstvo Slovenaca *(limes longobardicus,* lingvistička granica između Slovenaca i Furlana), pridjev *longobarđski* (16. v.), od iat. *longobardus* < germ. *langobardus,* prema Paulu Diakonu »duge brade«. Preko tal. *Lombardo* > *Lòmbarad,* gen. *-arda* m (18. v.), *lombardski,* ime zemlje *Lombardija* (17. v.), *Lianbarad.* gen. *-arda* (Dubrovnik), ime zemlje na nenagíašeni sufiks *Lombardija* (16. v.), na tal. sufiks *-ese* < lat. *-ensis Lombàrdêz,* gen. *-éza* m prema f *Lombardeskinja,* pridjev *lombardeski.* Ovamo na tal. pridjevske sufikse *-esco, -ino lumbardeška* = *lumbardîno* f (Lepetane) »vrsta masline koja daje vrlo malo ulja, krupnog zrna (služi za soljenje)«. Ovamo ide i internacionalni bankarski termin na njem. *-teren* > *-irati lombardirati, -bardīram* < fr. *lombarder.* Taj je glagol nastao odatle što su se talijanski bankari (13. v.) u Francuskoj (Monpellier, Cahors) zvali *Lombardi,* jer su bili podrijetlom odatle.

Lit: ARj 6, 132. 144. 151. *DEI* 2265. 2268.

lono n (samo u bug. domaća pučka riječ, u hrv.-srp. samo u tekstovima pisanim crkvenim ili miješanim jezikom; od novijih je pisaca upotrebljava Martié; ne postoji u slov.), sveslav. i praslav., »1° krilo, 2° (metafora) genitalia«. Etimologija nije utvrđena. Možda je prvobitni oblik **lopno* . (Grünenthal) u prasrodstvu s engl. *lap,* njem. *Lappen,* ili ie. **loq-s-no* »Einbiegung«, ir. *less* »Hüfte«. Upór. *lakat* (v.).

Lit.: ARj 6, 151. *Miklósié* 173. *SEW* 1, 732. *Holub-Kopečný* 212. *Bruckner* 312. *WP* 1, 158. 430. *Mladenov* 279. Reichelt, *KZ* 46, 349. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127-147 (cf. *JF* 3, 204. *IJb* 3, 152). *Boisacg*[3] 568.

lopa f (Vrbnik, Topolo vac) »l ° suša, šupa, 2° ovčja staja (Karlovac), 3[D] (Zagreb) 1394. *lopa seu stado* (> *štacun* »dućan«, ŽK), 4° *lojpa* (Pregrada), pokriven ulaz u kuću, veža, trijem«. Deminutiv na *-tea tòpica* (Istra) »trijem, porticus« = slov. *lôpica,* »kleine Laube, Hüttchen«. Ovamo možda još toponim na *-ača Lopača* (dva zaselka, Rijeka, Hrvatsko primorje). U slov. postoje također varijante *lovpa* i *lojpa* pored *lopa* (Dolenjsko, Kranjska, Toimin, jugoistočna Štajerska) »Vorhaus, Laube, veža«. U Istri se govori još varijanta *lipa* »trijem«. Samoglas *ť* mjesto *o* bio bi razumljiv samo onda ako je postao od prijevojnog *a* kao u *Limskí kanal* < tal. *Leme,* lat. *lama.* Tada bi morali pomišljati na vezu s predrimskim *lappa* »špilja«, koje se nalazi na iberskom poluotoku i u južnoj Francuskoj. Ali se može pomišljati i tu kao *lopa / lojpa,* da je samoglas i u riječi *lipa* nastao kao u *Olib* < biz. *Aloip* < *alluvium* atrakcijom polusamoglasa *j* (upór. i *ganiepa* < *canapia* u Rovinju) od stvnjem. *louppia* > *louba* > nvnjem. *Laube.* Oblik *lipa* može da pretpostavlja **loipa* prema sjev.-tal. *lobbia* kao *cavea* > *kajpa,* ali *lopa* je zacijelo od stvnjem. *louba* kao *coparnjica* od *zoubar,* a *lojpa* pokazuje atrakciju *j* u stvnjem. *louppia* kao i u *gajba* < *cavea.* Ako je tako, *lopa, lojpa* > *lipa* potječu iz stvnjem. Preko tal. *loggia* = mlet.-furl. *loza* < germ, *lauba* > *(o > u) luža* f (15. v., Perast, Kotor, Muo, Dubrovnik, Kastav, pravni spomenici) »1° consilium, 2° toponim (Dubrovnik, *Na Lužu* Muo)« = *loža f* (15. v., Primorje, Rab, Miholjice) »1° trijem, 2° kuća za posao ili zabavu (upor. *nebeska loža,* Marulić), 3° isto što cërgan (Dobrinj), pred crkvom natkriveno mjesto da se ljudi sklone kad je kiša, 4° (akcenat *loža* ili *loža)* trijem u kazalištu«. Slov. *loža* »Wagenremüse«. Upor. krčko-romanski *lauza.* Varijanta s umetnutim *u* pred palatalnom afrikatom: *lõndža* f (Vuk, s epitetom *cernerii londźa,* Srbija, Kosmet, Dubrovnik) »1° trijem, mjesto gdje sjede ljudi i razgovaraju, 2° sjednica, vijeće, odgovor, 3° (bug.) sabor majstora esnafa, 4[D] (1451) λόντζαν, dubrovačka konsularna kuća, 5° toponim (Bar)«. Kako se taj oblik nalazi u bug. i tur. (tur. *lonca* »Vereinigung ehrbarer Spiessbürger«), može se smatrati i kao balkanska riječ talijanskog podrijetla. Odatle denominal *lôndžati, -ām* impf, »vijećati«. Deminutiv na *-iça Londžica* (Slavonija, Požega) je toponim. Tal. *lòggia* (1311) je stari francuzizam: fr. *loge* < kslat. *laubia* (624) < frnč. *laubja,* nvnjem. *Laube.* Postoje još tal. oblici *lobbia, lubbione* sa semantičkim varijacijama, koji dokazuju da je germ. *laubja* ušlo u talijanski i preko Langobarda. Ti oblici nemaju veze sa hrv.-srp. Upor. još u Režiji *lazát* < furl. *loza.*

Lit.: ARj 6, 97. 151. 152. 154. 179. Budmani, *Rad* 65. 163. Kušar, *Rad* 118, 20. Elezović, *JF* 14, 197. *Pleteršnik* 1, 531. Šturm, *ČSJK 6,* 74. *Mažuranić* 610. Novaković, *ASPh* 9, 691-693. (= *GĞ* 9). *Miklošič* 173. *SEW* 1, 741. *REW** 4936. *Lokotsch* 1239. *Bartoli 2,* 200. Hubschmidt, *RH* 20, 255-257.

lopata f (Vuk) = *lopăta* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv poljoprivrednog alata, »1° ašov, Schaufel, Spaten, 2° toponim«. Pridjev na *-ov lopatov* (Istra). Deminutiv na *-ica lopatica* (16. v.) »1° paletta, 2° (dio tijela) Schulterblatt, scapula (i u svinje), 3° toponim« = *lopatica* (Vodice) »Schaufel«, na *-čiča lapacıca* (Cres) »Schulterblatt«, *lopatičica,* s pridjevom na *-jast lopatičast.* Na *-as lopataš,* gen. *-aša* (Vuk) »1° (pejorativno za katolika, kod pravoslavaca nazvani tako što se krste cijelom rukom), 2° (Pokuplje) vodenica kojoj su na velikom kolu lopári«. Na *-ara lopatara* »ženska kapa«. Denominal na *-ati lopatati, -ãm* (Srbija?) »1° lopatom prevrtati u vršaju šenicu ili drugo što poslije skinute slame da se bolje ugruška, 2° (metafora, Dalmacija, Vuk, subjekt *krupan snijeg)* kad pada u velikim pahuljicama«. Sufiks *-ata* dolazi i u varijanti *-íta: lopta* (Vuk, Vojvodina, danas općenito) = *lâfta* (Palmotić) = *lovta* (Ljubiša) »Bali«. Ta riječ ima svoju leksikologijsku porodicu: deminutiv na *-ica loptica,* augmentativ na *-ina lõptina,* denominai na *-ati loptati se, -ām* (Hrvatska, *iz-* Lika) = na *-iti loptiti se* (Stulić), s radnom imenicom na *-lac loptalac.* U hrv.-kajk. *lapta* je posudenica iz madžar.

skoga. Zamjenjuje se sa *-ar: lôpãr* m (16. v.) »Beckschaufel, Schieber« = *lopâr* (Kosmet) »dio u ralu, plugu«, sa deminutivima na *-ьc lopaгac,* gen. *-arca* (Vuk, Osijek), na *-ica lopàrica* (Vuk) = *loparica* (ŽK) »Beckschaufel«, na *-ič loparić,* augmentativ na *-ina loparina* »biljka«. Na *-as loparaš,* gen. *-aša* »lopataš«. Riječ *lopata* je kulturna riječ. Posudiše je Madžari *labla* = *lapta,* koja je opet došla u hrv.-srp. kao *labta,* Rumunji *lopată* »1° Schaufel,-2° slično značenje kao *hîrleţ, sapă, tîrnăcop,* 3° veslo«, sa deminutivima *lopaţeă* = *-fica* i glagolom *a lopata* »veslati« i radnom imenicom *lopatar* »veslač«, Cincari *lupatā* i Arbanasi *lopate.* U baltičkim usporednicama varira sufiks: lit. *lopeta* »lopata«, lot. *lāpsta* »1° Schaufel, Spaten, 2° breites Ruder, 3° Schulterblatt«. Ie. je korijen **lēp- j *lõp- / -Ч-эр-,* znači plosnate predmete. Osnovna riječ bez sufiksa *lapą* u značenju »palac, ruka« nije se očuvala u hrv.-srp. nego u slov., polj. i rus. V. *lopuh.*

Lit.: ARj 5, 859. 902. 6, 134. 152. 155. *Miklošič* 174. *SEW* 1, 733. *Holub-Kopečný* 210. *Bruckner* 312. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 279. *Trautmann* 149. *WP* 2, 428. *Tiktin* 922. *GM* 248. Buga, *RFV* 66, 234-255 (cf. *RSl* 5, 251). Holthausen, *PBB* 66, 266.

lópov m (Vuk, Srbija, Hrvatska) = *lumpov* (unakrštenje sa *lump)* »(pogrdna riječ) lupež, kradljivac, tat, rsuzin, nitkov, horjatin«. Pridjev na *-ski lopovski,* poimeničen na *-ina* (sufiks za apstrakta) *lopovština.* Nalazi se još u slovenskom i slovačkom. Sa zamjenom madž. sufiksa *-ov* < *-o* na *-uža: lopuša f* (Srbija, Banja Luka) »(psovka za) žensko čeljade«. Od madž. participa prezenta aktiva na *-ó* < (u 13. v.) *ou* < *-o* + ugrofiński formant *b,* od glagola ugrofinskog podrijetla *lopni* »krasti«, *lopó* »koji krade > kradljivac«. Glede sufiksa upor. *sàbõv* > *sabol,* gen. *šahova* (v.).

Lit.: ARj 6, 155. 156. 217. *Miklošič* 174. *SEW* 1, 733. *Simányi* 322.

Lòpud m (Vuk, 15. v.), otok koji se tal. zove *Isola di Mezzo,* jer se nalazi u sredini između Sipana i Koločepa (= *Käiamata,* v.), a dubrovačko-rom. *Lafota* (1348). Taj naziv nije preuzet u tal. možda zbog opscenog značenja. U historijskim spomenicima piše se *Dalcfodi, Dalafola, Delafota.* Etnik na *-janin Lopuđanin* (16. v.) prema f *Lopućka* (*ć* < *đ* od maskulinuma) > *Lòpujka. Lopud* < *Lafota* stoji zacijelo u vezi sa Plinijevim *Elaphites* za cijeli otočki skup, skraćeno možda mjesto *Elaphitides,* pl. na gr. sufiks - \.a, gen. -ι,δος ς^ gen. -ιδος, od ζλαφος »jelen«. *Lafota* je nastalo možda haplologijom od ák. ἐλαφόποδα »jelenova noga«.

Lit.: ARj 6, 155. Skok, *Slav.* 239—242.

los[1] m (genitiv nije označen, Vranjski okrug,, Čuh u Mrkoj poljani) = *los,* gen. *lasta,* pl. *lostovi* (Kosmet) »1° tučak, ćuskija, poluga, gleto kao alati pri izradi gvozda i ćumura, 2° stupac (Kosmet)«. Balkanska riječ slavenskog podrijetla iz oblasti alata: bug. *lost* »veetis«, arb. *los* »Stück Holz, grosser Holzriegel, Prügel, Kaule«, ngr. λοστός: »levier, barre,, topuz«. Mladenov uzimlje ispravno da je novogrčki iz bugarskoga; oblik *los* bez *t* u nominativu je u starosrpskom pravilno. Odatle je arbanaski oblik. Riječ *lost* je u prasrodstvu s njem. *Latte,* v. *letva.* le. je korijen **lat- / *(s)lat-.*

Lit.: ARj 6, 157. *Elezović* 1, 370. 2, 526. *GM* 249. *Mladenov* 279.

los[2] m (Šulek, iz ruskoga uveo u našu prírodopisnú literaturu) »sjeverni jelen koji ne živi kod nas« prema f na *-ica lasica* (Šulek) = *loš* »isto«. Slog *lo-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz praslav. **olSi.* Prema Brückneru isti je korijen koji u *jelen* (v.) i u *lane* (v.). U sjevernim slavinama dolazi u onomastici i toponomastici. U lit. *elm's* «los«, *elne* »lane«, njem. *Elch, Elentier,* engl. *elk,* gr. αλκή, lat. *alces.*

Lit.: ARj 6, 157. 158. *Miklošič* 174. *Holub-Kopečný* 210. *Bruckner* 312.

losos m < rus. *losós* »riba salmo«. Ne živi u mediteranskom bazenu. Nalazi se samo u sjevernim slavinama: češ., polj., ukr., veliko-rus., u baltičkim jezicima lit. *lašiša,* lot. *lasis,* njem. *Lachs,* toh. *laks* »riba« < ie. **laks.*

Lit.: ARj 6, 157. *Miklošič* 174. *SEW* 1, 734. *Holub-Kopečný* 210. *Bruckner* 312. *Vasmer. 2,* 61.

loš, južnoslav. pridjev (bug., slov., na hrv.-srp. teritoriju nije općenit), praslav., »1° nesretan, 2° rdav, 3° slab«, s prefiksima *naloš* (Vuk) »rdava zdravlja«, *polos* »prilično loš«, 4° *loš ('—e meso* ŽK, opozicija *tusto)* mršavo, koje nije čvrsto i lako se rastavlja, bez kosti = krto (ŽU)«. Poimeničen u sr. r. *loše* n (Kosmet, Gojbulja) »crni prišt«. Na *-atinja lošotlnja* f (Kosmet). U slov. raširen na *-ъn lösen* »rdav«, u Stulića na *-av lôšav.* Denominal *alesati* »eine schlechte Aussicht bekommen«, postverbal odatle *ološ* m (Srijem, Bačka) »talog, nanos, snos, okršanj«, inhoativ *loSiti, -im* (18. v.,

jedna potvrda) »postati loš«, *položiti se* »erkranken«. Sa *h* mjesto *š* kao u ukr. *lohnuty,* »lechzen, verschmachten, sich sehnen« pridjev na *-av lohav* (16. v., Gradić), kod Vuka *ljõhav* (Dubrovnik, sa nejasnom promjenom *l* > /j) »slab«, prilog *Ijohavo,* apstraktum na -osi *Ijohavost* f, sa denominalima *Ijohaviti, -im* (Stulić). Kod Stulića još deminutiv *lôhavljahan* = *Ijohav-Ijašan* i apstraktum *lohavstvo, lohotan* (od -apstraktuma *Pohota}* »gnusan, nečist«, *lohotina* f (16. v.) »gnus, gnusoba« = *lohotnost, loholiti* »gnusiti, okaljati«, (sa stezanjem *oho* > o) *latinja* (Vuk) »lijenost, nečistoća«, ako nije od *lotar* prema akcentu. Mjesto *š* i *h* dolazi sa *-ék-* u raširenju na *-av lõikav* »uvehnuo, učmao«. Od hipokorističkih tvorbi *laća* f (Vuk, Vojvodina) »lijeno i nečisto žensko čeljade« *(í* kao u *Mičo;* moguća je i veza sa *lotar,* v.). Između ie. samo germanski jezici pružaju dobre usporednice: got. *lasiws* »slab«. Zbog toga ne treba misliti sa Hirtom da je posuđenica odatle, nego samo da je germansko - slavenska leksička usporednica. Uporeduje se i sa toh. *lyăsk.* Ie. je korijen **lē(f)-,* u prijevoju α i raširenju s pomoću formantą *s.* U slavinama *las-* je prošireno sufiksom *-го.* Oblici sa *h* su bez toga proširenja *{s* poslije velarnog samoglasnika > *K).*

Lit.: ARj 6, 134. 157. 159. 136. 160. 264. 7, 422. *Elezović* l, 370. *Miklošič* 174. *SEW* l, 734. *WP 2,* 439. Holthausen, *IF* 39, 68. Uhlenbeck, *PBB* 30, 298. *Boisaccf* 574–575. Hirt, *PBB* 23, 335.

lošar m (Topolovac) »bubuljice od koprive, bube, komara, vrućine, u hrpi više njih«.

Lit.: ARj 6, 159.

18t m (18. v., Vuk) »mjera za težinu, ide ih 30—32 u funtu« = *lot* (ŽK), samo u pojačanju negacije: *ni lota se ni popravi.* Od njem. *Lot,* postverbal od *lothen,* koji posudiše kajkavci: *latati -ām* impf, *(s-, za-}* (Belostenec, Stulić, Voltiđi). Glagol se nalazi još u slov., polj., brus. i u gornjo-lužičkom.

Lit.: ARj 6, 159. 160. *SEW* 1, 743.

lotar, f *lòtta* (16. v., zapadni pisci, Korčula) = *later* (Lumbarda), pridjev, »1° lijen, poimeničen u m. i ž. r., 2° lupež, bludnik, kurvar, pijanica, nevaljanac, Ijenivac, 3° psovka«, *lotra* f »rasipnica (čakavci)«. Nalazi se u svim slavinama, osim u bug. i rus. Nije praslavenska riječ. Rumunji posudiše *lotru,* Madžari *lator* »Schelm, Gauner«, Litavci *latras.* Pridjev je proširen na *-ast lotrasi* (Stulić), na *-av latrav* i na *-en lotřen* (16. v.). Poimeničenja s pomoću sufiksa: na *-iça lòtrica,* s augmentativom *lotričir.a* m, f (Ston), na *-ãk lòlrãk* m (Dubrovnik) prema f *lotràèica* (Stulić). Augmentativ na *-ina latrina* = *latrina* (Korčula). Apstrakta na *-ija lòtrija* (16. v.), na *-ina latrina,* na *-stvo lotarstvo* (15. i 16. v.) = *lotrojstvo* (16. v., Dubrovnik, analogija prema *razbojstvo), lôtrõst* i na *-ilo lotřilo* n, odatle *lotrilište* n (Stulić). Složen pridjev od sintagme *lotroćudan.* Denominai na *-iti latriti se, -im,* na *-ovati lotrovatí, zlatrínčiti se* (Vodice). Od stvnjem. *lotar* »leer, eitel«, nvnjem. *Latter* = *Lotterbube,* u prijevoju *liederlich.* Nije lat. *latro.*

Lít.: ARj 6, 159. Ribarić, *SDZb* 9, 205. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 174. *SEW* l, 735. *Holub-Kopečný* 210. Popivici, *Slávia l,* 23.

lotka f (Istra) '»biljka asphodelus ramosus L.«.

Lit.: ARj 6, 160.

lov, gen. *lova* m (Vuk), sveslav i praslav., »Γ Jagd, 2° divljač«, faktitiv na *-iti loviti, -lm* impf, *(na-, po-, u-}* »1° jagen, 2° fischen«, također je sveslav. i praslav. Pridjevi na *-ьn lován,* f *lovna* (i u drugim slavinama), poimeničen na *-īk lovnih,* gen. *-ika* (16. v.) »Jäger«, na *-iça lòvnica* (16. v.) »Flinte«, *lôvnica* (Vodice) »hrpa sijena na livadi poslije košnje kad sijeno nije gusto i zajedno nabacano (značenje je u vezi sa sintagmom *loviti seno)«.* Slov. *lôvnica* »eine Art Fischernetz« ima razumljivije značenje. Pridjevi na *-ji lôvčjí* (također stcslav., češ. i rus.), na *-ski lovskī* (18. v.). Deminutiv na -зќ: *lòvak,* gen. *-vka* (narodna pjesma, objekt uz glagole *deliti, otimati).* Radne imenice na *-ьc lovac,* gen. *-lovca* m prema f *làvica* (17. v., Vuk), s pridjevima na *-j Loveč* (bug. toponim, odatle bosansko muslimansko prezime *Lovčalīc),* na *-ski lovački* (Vuk, 17. v.) = na *-jar lovčār,* gen. *-ara* rn (17. v., Baraković) prema *lovčarica* (18. v.), s pridjevom na *-skī lovčarskī.* Apstraktum na *-ina lovčina* (14. v.) »pomaganje kod lova«. Na *-džija: lovdžija* (Vuk, Kosmet, bug.). Na *-telj laviteli* (Stulić) prema stcslav. i rus. pridjevu *loviteljbnz,* može biti stara izvedenica. Apstrakta: na *-ina.lovina* (15. v.), na *-nja lovnja,* na *-itva lòvitva* (stcslav. i rus. u tekstovima pisanim crkvenim jezikom, s pridjevom) = na *-stvo lovstvo* »Jagdwesen« (neologizam). Na -anca *lovărica* »lovna puška«. Na *-ište lovište* (Vuk) = *Lojišće* (dalmatinski toponim). Na *-ka lôvka* (Vuk, Srijem) »Γ lovica, 2°

sprava«. Rumunji posudiše praslav. lovački termin i dadoše mu zasebno značenje, i to na osnovu rezultata od imperfektiva: *a lovi* »udariti, raniti«, odatle apstraktum na lat. *-itura lovitură* »udarac«. Prvobitno ie. ratničko značenje korijena **lau-* »zaplijeniti, dobiti kao plijen« očuvano je u lat. *hierum* »dobitak« > rum. *lucru* »rabota«, α *lucra* »raditi«, *lucrător* »radnik« < ie. **lu - tlom,* sanskr. *lot(r)am* = gr. ληἵη »plijen« specijalizirano je u vrijeme prije razvitka slavenske poljoprivrede u praslavenskom najprije na »1° lov šumske divljači«, onda »2° lov riba«. Njem. s formantom u *Lohn.* Nema baltoslavenskog semantičkog jedinstva u ovom ie. korijenu. Prema Bugi ide ovamo lit. *lãvyti* »uvježbati, naviknuti«, *pralavinti* »učiti«, s pridjevom *lavùs* »okretan, brz«. Baltički jezici prijeđoše s konkrétuma na apstraktum, na psihološko polje.

Lit.: ARj 6, 162. 168. *Elezović* l, 367. Ribarić, *SDZb* 9, 165. *Pleteršnik* l, 534. *Miklošič* 174. *SEW* l, 735. *Holub-Kopečný* 211. *Bruckner* 313. *WP* 2, 379. *Trautmann* 153. *Mladenov* 277. Petersson, *ASPh* 34, 384. Sütterlin, *IF* 25, 11. Lewy, *IF* 2, 446. *Boisacq** 70.

lova f (Mljet) »dio krila mreže koja se zove šabaka ili trakta«.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 209.

lovaš m (16. v., hrv.-kajk.) »konjuh, konjušar«. Složenica: *lovasmester* (16. v., sjeverozapadni krajevi). Od madž. *lovász.*

Lit.: ARj 6, 166.

Lóvéén m (1707., Vuk), crnogorska planina (oronim) i ime kraja (horonim); ovamo ide mnogo sela kao *Majstori, Koritnik, Čavori, Boştur, Njeguši* itd., ukratko sav teritorij između Kotora, Budve i Cetinja, koji se naslanja na Boku, u koju ide i Budva), 1485. planina *Lovbtbenb, Lovckien* (grafija Marina Boljice, Kotoranina). Brda u ovoj planini nose posebna imena: *GoKŠ* brdo u Lovćenu, *Kolòvír* < *caballariu* drugo brdo u Lovćenu, *Crkvine* ~ *Jezerski vrh* u Lovćenu. Pridjev na *-bsk lovćenski.* Deminutiv na *-ьc* > *-ac Lovćenac,* gen. *-nca.* Suglasnik *ć* je nastao od *tj* < *kj.* Prema tome pretpostavlja dvoglas *ie* < *e* *Lovkien* > *Lovtien* < dalm.-rom. deminutiv na *-čellus* (varijanta *-tellus* u *lactellus) Laucellae,* potvrđeno 1171. *laucelle* (splitski toponim od dalm.-rom. *lau* »kamen, pietra«; ovo potvrđeno kod cara Konstantina polovinom 10. v.; pored *lau* postoji i dalm.-rom. varijanta *lava,* u pluralu *Lave* f pl., Dubrovačka rijeka, *Lavi* m pl. »današnje ime strmih hridi na kojima je sagrađen Dubrovnik; Palmotić, Kavanjin)«. Upór. u južnoj Francuskoj 1277. *Launcello* > danas *Lincei, Linceu, Laïnceu* (Basses-Alpes). Dočetno *-n* od *Lóvéén* potječe od disimilacije tipa / - *l* > *l* - *n* (upor. *láncún,* v.). Ovamo idu i internacionalne riječi *lâva* f »ono što vulkan izbacuje«, *lavina* f »usov« < tal. *lava, lavina.* Dosada se tumačilo iz lat. apstraktuma *labes* f, od *lobi.* S obzirom na predhelensko λαας, λας »kamen« i na toponim *Lavinium,* eponim Λαυνα, lat. (sab.) *Laverna,* te prov. *(aļlavanca,* fr. *avalanche,* vjerojatno je da je *Laucellae* pred-ie. riječ.

Lit.: ARj 3, 284. 5, 214. 927. 928. 6, 166. *Rostaing* 194. Skok, *SupK* 290. 71. *JF* 6, 80., bilj 6. Alessio, *Onomastica* 2, 189. Ribezzo, *Onomastica 2,* 46. *REW'* 4806. *DEI* 2185 2187.

lôvra f (Vuk, Otok, Vinkovci) »kosačka užina, predvečerak (ŽK)«. Denominál na *-ati lamati, -ām.* Prema *BI* od madž. /orani (fonetski nejasno).

Lit.: ARj 6, 172. *ZbNŽ 2,* 306.

loza f (Vuk, Kosmet, ŽK, Ž), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »1° grana, izdanak, 2' trs, 3° šuma, 4° japija, 5° (metafora) pleme, porodica, 6° toponim«. Pridjevi na *-ьn lôzan* (stcslav., rus., toponim), poimeničen na *-ьc* > *-ac lòznac,* gen. *-aca* (17. v.) »grašak«, na *-jal lošnjāč,* gen. *-aca* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »biž (v.)« = na *-jak ložnjak* (15. v., rukopis) »piselli«, na *-iça lòznica* »1° divlja loza, 2° toponim«, na *-íka lazníka* (Cres) »vinova loza crna grožđa«, ovamo i *lozinka* (Kosmet, metateza *zni* > *zin)* »prut od loze«, na *-īk lazník* (Martié) »vinograd«, na *-ji lozjī,* na *-ov lazov* (16. v., toponim), poimeničen na *-ьc* > *-ac lòzovac,* gen. *-ovca* »tanka grana«, na *-ala lozovača* »lozova rakija«, na *-ina lòzovina* »1° lišće, 2° vino« = *lozovma* (Istra) »3° divlja loza, 4° toponim«. Složen pridjev na *-ьn* od sintagme *lozòrodan, lozòplodan* »vitifere. Deminutiv na *-ica lozica* (15. v., toponim). Na *-īk lazík,* gen. *-ika* »vinograd«. Kol. na *-je lôzje* (Vuk, Milna, Brač, stcslav., rus.) = *lozđe* (Dubrovnik i okolica, Palmotić) = (metateza) *lôzje* (Smokvica, Korčula) = (metateza) *lôjze* (Srbija, Kosmet) »vinograd«, odatle na *-ište lôjzište* n (Kosmet) »mjesto gdje su bili vinogradi«, *Ložište* (toponim). Odatle na *-ina lozišćina* (Brač) »zapušten vinograd«. Na tal. *-one* > *-un lozûn,.* gen. *-una* (Istra) »divlja loza«, odatle na *-ika lozu-*

nika (Krk, Istra). Denominal na *-iti lozìt se, -î* (Kosmet) »obilježiti šaru prije nego što se počne plesti« (veziljski termin). Rumunji posudiše *loază* »Weinrebe«, Arbanasi *lloznicë* »Zweig«. Suglasnik *z* potječe iz ie. palatala *ğ*, kako se vidi iz jedine ie. usporednice gr. ολόγινον, κατάλογον »mediteransko drvo mrča < lat. myrtea, myrtus«. U baltičkoj grupi grupa *zd* pored *z* zamjenjuje praslav. *z:* lit. *lazda* = *laza* (u narječjima) »batina, lijeska« = lot. *lazda* = *lagzda* »isto« = stprus. *laxde* »isto«. Čini se da su se u baltičkom unakrstile dvije različite riječi: *loza* + *lijeska.* Upor. ipak i u slavinama *zd* pored *z* u *brz* i *brzdica* (v.). Machek uporeduje *loza* u značenju »trs, izdanak« sa lit. *lasa* »Vogelfutter« od *lesti* »picken«. Non liquet. Arb. *laithí* »lijeska« bilo bi u prasrodstvu sa *loza.* Oštir postavlja alarodsku etimologiju.

Lit.: ARj 6, 138. 174. 177. 179. *Miklošič* 174. *SEW* \, 736. *Bruckner* 313. ZSP/z 4, 216. *Mladenov* 278. *WP 2,* 387. Raić, *ASPh* l, 620. Štrekelj, *ASPh 27,* 54. *Tiktin 919.* Machek, *Rech.* (cf. *IF* 54, 281). .Lewy, *KZ* 40, 422. Pedersen, *IF 26,* 295. Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561. Joki, *Unt.* 205. Scheftelowitz, *KZ* 54, 247. 56, 165. 176-177. 179-180. Iljinski, *RSI* 6, 226. Oštir (cf. Meillet, *BSLP* 26. *IJb* 11, 221). Joki, *Stud.* (Sitzb. 168) 111. 112 (cf. *RSI* 5, 323). Agrell, *LUĀ* n. f., avd. l, sv. 14 (cf. *IJb* 8, 203). *Boisacq"* 203.

lozinka f (Vuk) »parola«. Odatle rum. *lozincă* »isto«. Od njem. *Losungswort),* apstraktna izvedenica od *Los* na *-ung.* Taj je afiks reflektiran i ovdje na *-inka* kao u *falinka* pored *falinga, furinga,* slov. *rajtˌnga.*

Lit.: ARj 6, 177. *Tiktin* 924.

lûb m (Vuk) = *lüb* (Vodice, Istra), sveslav. i praslav., »1° kora od drveta, 2° liko, Bast, 3° obruč oko sita, obod«, *luba* f (Istra, Rijeka, ŽK) »1° izraslina na licu, 2° otok na vratu žlijezde u djece«, [v. i pod *luba].* Pridjevi na *-ъn* i *-en* kao toponimi: *Lubna, Lubin Do, Lubbni Brod,* ali postoje poimeničenja odatle na *-ica lubnica* (Srbija), na *-jača lùbnjača* »1° Basthütte, kuća pokrivena lubom, 2° toponim«, *lubenica* (17. v., Vuk) = *lubenica* (Kosmet) »1° karpuz, Wassermelone, 2° toponim (Cres)«, sa leksikologijskom porodicom pridjev na *-ъn* > *-an lubenićan,* poimeničen na *-jak lubeničnjak* »biljka«, na *-jar lubeničār* (17. v.) »čovjek koji gaji i prodaje lubenice«, f na *-ka lubeničarka* »crljenkasta kruška«, deminutiv na *-ica lubeničica,* na *-če lubenče* (Niš, Kosmet). Riječ *lubenica* je kulturna riječ koju posudiše Rumunji: *lubenifđ* pored *lebeniță* (upór. bug. *lebeníca)* i Arbanasi *lubenice.* Od *lub* brojne su augmentativne izvedenice: na *-ina lubina* »1° testa, Schädel, 2° kostur, ljudski i životinjski, 3° cijela ovca ili koza zaklana, očišćena, soljena i raspolućena bez glave, kad se osuši (Kosmet)« = na *-anja lubanja* (18. v., zapadni krajevi, Pavlinović) = (unakrštenjem sa glava) *glubanja* = *lòbanja* (istočni ekavci, rusizam), na *-ara lùbara* (Uzice) »lubnjača«, na *-ura lùbura* (Vuk) = *lubüra* (Kosmet) »1° sud načinjen od lube, kotarica od kore od drveta za jagode, kupine, maline, kozul (ŽK), krbulja, 2[J] lubanja (Ston)«, sa deminutivom *lubûrica* (Kosmet) i augmentativom na *-ina lùburina.* Odatle prezime *Luburić.* Na *-etina: lubetina* m (Krajina) »čovjek velike glave«. Na *-Mina lubutina* (Stulić) »lub«. Deminutiv je samo na *-ьc* > *-äc lubac,* gen. *-pca* (Brač) »tanak a širok obruč kao kalup za sir«. Ovamo ide i naš pomorski termin ruskog podrijetla *paluba* »Verdeck«. Stara je varijanta sa *p* mjesto *b: lüp* m (16. v., Istra) »1° lub (Istra), 2° lubanja, lubina«, sa leksikologijskom porodicom: na *-ar: lûpar* (Vuk, Dubrovnik, Primorje južno) »školjka koja se lijepi o mrkijente, priljepak, patella vulgáris«, upór. izraz *brat ili lupit lupare* (Zore) »odljepljivati od stijene«, deminutiv na *-ić luplć* (Istra) »putamen«, na *-ija Hipija* (Vuk, Dubrovnik) — *lüpija* (18. v.) »1° lubanja, lubina, 2° breskva u kojoj se ne prianja meso uz košticu«, na *-ina lupina* (slov., češ., polj.) = *luplnja* (17. v., hrv.-kajk., ŽK) »kora, siliqua«, denominal na *-iti lupiti, lupim* = *lupiti* (ŽK) »Ijuštiti, guliti«. U drugim slavinama postoji još prijevoj stcslav. *IъBъ* > rus. *lob,* odatle *o* u *lobanja* = *lubanja,* bug. *lobenica* i *lebeníca,* slov. *leb, lebanja,* češ. *leb,* gen. stčeš. *Ibi.* Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa, upór. arb. *labe* »kora, pluto«, stvnjem. *louba,* nvnjem. *Laube.* Tu riječ posudiše Slovenci i kajkavci Hrvati: *lopa, lopica,* slov. *lopa.* Odatle i francuzizam *loža* i glagol *deložirati, -lažiram* < *laubja.* Baltičke riječi: lit. *lubà* »daska«, *lubas* »Baumrinde«, lot. *luobs* »Schale« su možda posuđenice iz slav., ali glagoli lit. *lúobties* »sich schälen« = lot. *luôbît* govore i za prasrodstvo. ìe. je korijen **leub(hḷ)* - »Ijuštiti, skidati koru«, u prijevoju **lõubh- j *laubh-.*

Lit.: ARj 6, 182. 151. 154. 184. 132. 134. 219. 226. Ribarić, *SDZb 9,* 165. *Elezović* l, 370. Tomanović, *JF* 17, 204. *Miklošič* 175. *SEW* l, 741. *Holub-Kopečný* 200. 210. 212. *Bruckner* 313. *Trautmann* 150. *WP 2,* 418. *Mladenov* 279. 271. Scheftelowitz, *KZ* 54,

244. Schulze, *UJb* 7, 172. Fraenkel, *IF* 50, 7. • Matzenaucr, *LF* 7, 216. *GM* 249. Buga, *KZ $2,* 272. *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150). Uhlenbeck, *PBB* 30, 299. *Boisacf* 588-589. 591-592.

lüba (Istra, ŽK, slov.) »1° tuber maius pueris in colo nasci solens, 2° izraslina na vratu odraslih«. Metatezom *b - l* > *l - b* nastalo od *bula* (hrv. i slov.) »Beule, Pustel«, sa *ex* > tal. *s-,* kojim se pojačava značenje, *žbula* (istarsko-čakavsko) »bulbus«. Od tal. *bolla* »ringonfiamento della pelle« < lat. *bidla.* [Usp. i pod *lûb].*

Lit.: ARj 6, 182. Štrekelj, *DAW* 50, 37. 76.

lùbïn, gen. *-ina* m (18. v., Split, Brač, Senj) »smudut, brancin« = *lubên* (istočna Istra) = *luben* (Malínská) »branzino, najfinija riba labrax lupus«. Upor. kat. *Hobina* = u Italiji *lupo di mare* »različite vrste morskih riba: phycis mediterraneus (Sicilija i Kalabrija), gadus (Mleci), merlucius vulgáris (Pula), blennius vulgáris (Rim), labrax lupus (Cagliari), Seebarsch«. Upor. tal. *lovaiolo* = mlet. *varalo (bez lo-,* ispušteno zbog identifikacije sa članom) < lat. *luparius* + deminutiv na *-olus* »riba lupus labrax«. Riječi *lubin* i *luben* čini se da su izvedenice s pomoću pridjevskog ili deminutivnog lat. sufiksa *-mus* od kslat. *lupus,* prevedenica od gr. λύκος »vrsta ribe«; *e* mjesto *ï* u *luben* odgovara istroromanskom narječju. Mjesto deminutivnog *-mus* dolazi na Jadranu za istu ribu i deminutiv na *-ellus lupelius* (potvrđeno u kasnom latinitetu). Taj živi u mnogobrojnim varijantama u Boki: *Ijubljāj* m (Vuk, Ljubiša, Bijela, zamjena sufiksa *-al* našim *-aj)* »smudut, lubin, brancin« (Kotor) = *Ijubljāj,* gen. *-aja* (Lepetane) = *Ijubljo,* gen. *Ijubljaja* (Stoliv) »branzin« = *lubijão,* gen. *-alo* (Dobrota) »Seebarsch« = *lubijõ,* gen. *-âla* (Prčanj) = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *lumbijao,* gen. *-ala* (Prčanj) = (sa disimilacijom *lj - lj* > *lj - n) ljubljen* (Muo) = *lubjan* (Krtole, stari ljudi) »brancin« = (zamjena sufiksa *-al* > *-ao* našim *-av) ljubljav* (Risan) = *Ijumljav* (Dobrota) = *Ijubljo,* gen. *-ljava* (Lastva) »vrsta cipola« = *lubijal* (Muo). Bokeljske varijante reflektiraju dalmato-romanski oblik, kako se govori u Boki. Njegove su karakteristike: *ρ* medu samoglasnicima *b* (upór. *kobertuo* < *coopertorium), ḭ* > *ia* (upór. *Criapis* u Kotoru). U čistom izgovoru očuvao se do danas samo u govoru Muljana *lupelius* > *lubijäl.* Kotorani govore danas samo (mlet.) *brancin* (v.). Kako je to dobra riba, dalmato-romanski se oblik unakrstio s našom riječi *ljubiti* (pučka etimologija); *p* > *b* u srednjem i sjevernom Jadranu možda potječe iz bokeljsko-romanskoga. Schuchardt je izvodio *ljubljen* (Muo) iz *labeone.*

Lit.: ARj 6, 184. 296. Rešetar, *Štok* 153 § 74, 248. *REW*[3] 5173. Schuchardt, *ZRPh* 31, 642. Matzenauer, *LP 9,* 218. Wijk, *ZSPh* 14, 14-15. *DEI* 2273. 2289.

luč m (Mljet) = *luč* »morska riba ko;a se hvata polandarom«. Od tal. *luccio* < lat. *ludus.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ 29,* 208. *DEI* 2275.

lucifer m (latinizam) »sotona«, pridjev *luciferov,* poimeničen na *-ьc* > *-ac lùciferovac,* gen. *-õvca* (18. v.) »pristaša njegov« = (asimilacija *u - i* > *u - u) lùcufer* (17. v., Divković) — (/ > *p) luciper* (16. v., rukopis) = (prema tal.) *lucifer* (16. v.), *luciferov.* Od lat. >· tal. *lucifer,* prevedenica od gr. φωσφόρος (odatle učena riječ *fosfor),* a to od hebr. *helêl* »koji se sjaji«. Ovamo talijanizam *Lučibelo* »najljepši anđeo, kad bude protjeran u pakao, izmijeni ime u *lucifer* (Macukat)«.

Lit.: ARj 6, 185. 186. 189. *DEI* 2277.

Lūcij m (Baraković) = *Luci(j~)o* m (Kanavelić) prema f *Lūcija* (16. v.), pridjev *Lùcijin,* hipokoristici *Luča* (17. v., Bosna K), pridjev *Lucin,* metronimik *Lučić* = *Luče* (18. v., Primorje). Na *-an* (tip *Milan) Lucán* (Žica, 1222—1228, ime Vlaha). Na lat. *-anus Lucijan* (17. v.), odatle patronimik *Lucijánović.* Na lat. *-illus Lucil(o)* (Hektorović) prema f *Lučila.* [Lat. *Lucius, Lucia,* tal. *Lucio].*

Lit.: ARj 6, 186. Jireček, *Romanen 2,* 43.

luč, gen. *lúča* m (Vuk) = (u narječjima, ŽK, Vodice) *lui,* gen. *luči* f = (s prijelazom u deklinâciju *a) luča* f (i stcslav.), sveslav. i praslav., »1° sunčana zraka, radius, 2° (kao sredstvo primitivnog osvjetljenja) iz cjepanice istesan kao remen, koji se suši, jutrom i na putu služi za osvjetljenje, Kienspann, zublja, baklja (v.), 3° laterna, svijeća na ulje ili petrolej (Vodice)«. Pridjev na *-ъn lučan* (Martić), poimeničen na *-ica lučnica* (15. v.) »candelabrum, lukjernar (Dubrovnik«, na *-eo lučev* (Vuk), poimeničen na *-ina lučevina* (17. v., Ston) »drvo od bora«. Na *-ar lučar* (16. v., jedna potvrda) »luča«. Radna imenica na *-ar lučar,* gen. *-ara* (Vuk) »koji luč siječe i prodaje«. Na *-ara: lučara* (Srbija, Uzice) = na *-arnica lučarnica* »mjesto gdje se meće luča«, (pejorativno) na složen sufiks *-endrovina*

< *endra* + *-ov* -f- *-ina lučendrovina* (Ljubiša) »suho granje (?)«. Deminutiv na *-bka lúčku* (Vuk, Hrvatska, Lika) »luč, Leuchtspann«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou.* Riječ *luč* je kulturna riječ. Madžari posudiše u složenici *luczfa* »Kien« *(fa* »drvo»). Ie. je korijen **leuq-* »svijetliti«, upor. gr. λευκός "bijel*. Prijevoj **louq-* raširen sufiksom -zo je prvobitno poimeničen pridjev. Isti se sufiks nalazi još u gr. λοῦσσον »Wasserkern am Tannenholz«, bez tog sufiksa lat. *lux, lacere.* Po deklinaciji *i* je stprus. *luckis* »cjepanica, Holzscheit«. V. *luna.* Glede rum. *nălucă* v. *lučiti.*

Lit.: ARj 6, 186. 187. 191. Ribarić, *SDZb* 9, 165. *Miklósit* 175. *SEW* l, 742. *Holub-Kopečný* 210. *Bruckner* 314. *W P* 2, 411. *Trautmann* 152. *Boisacq*[3] 572 — 573. Lewy, *ZSPh l,* 416.

lúčiti, *lúčim* impf, dolazi bez prefiksa u slov., možda i u zapadnim našim narječjima; u drugim slavinama i kod Save, koji piše crkvenim jezikom, u značenju »na(i)laziti, dobivati«. Posljednje značenje ima pf. *polučiti, polučim* »postići« = stcslav. *puločiti.* U hrv.-srp. postoji samo s prefiksima *raž-,* s-: *razlučiti, razlučim* pf. (Vuk) prema impf, *razlučívati, -lučivãm,* pored *-lučujem, razlučati, ràzlučam* pf. (13. v.) prema impf, *razlučavati, -vam* »separare« (stcslav. *razločiti)* i *slúčiti se, sluči* »dogoditi se« prema impf, *slučaii* i iterativu na *-va- slučovati se, -ãm* (Vuk) »zbivati se«. Odatle: postverbal *razluk* m pored *razluka* f (16. v., upor. polj. *razląkd),* danas potisnuto od *razlika;* pridjevi na -MZ *razlučan,* s apstraktumom *razlučnost,* na *-iv razlučiv (ne-)* pored *razlučljiv,* na *-it razlučit,* radna imenica na *-telj razlučite!]* m prema *-ica razlučiteljica.* Apstraktum na *-ik razlučak,* gen. *-tka* »razlika«, na *-stvo razluštvo* (Divković). Od *slúčiti (se)* apstraktum je na *-oj slučaj* m »događaj«, s pridjevom na *-ьn slučajan,* s apstraktumom na *-ost slučajnost.* Etimološki se obično rastavlja *razlučiti* i *slúčiti.* Prvo se izvodi od *luk* na *u* od prvobitnog velarnog nazala, a *slúčiti se* od prvobitnog ie. dvoglasa *ou.* Akcenti su u obje riječi isti. Glagol *lučiti, lučim* (Vuk) *(od-, iz-, s-)* »l ° separare, rastavljati, 2° conjungere (upor. polj. *łączyć* »verdén, zusammenfügen)«, slov. *lóčíti* prema iterativu *lučívati, lučūjēm* (18. v., jedna potvrda) *(od-, iz-) zbog* potpune homonimije u akcentu i obliku potisnuo je u zaborav *lučiti, lučim* »dobiti«. Ta homonimija očituje se i kod prefiksalnih složenka: *slúčiti se, slučím* (13. v.) »združiti se«, upor. rus. *siūčiu* »accoupler«, češ. *sloučiti* »joindre«. Kod Kašica *slučivaīi, slučuj em* »združivati«. V. još *zaslúčiti* od **sluk* — slov. *siók* »kriv«. Još sa *c* mjesto *č* (v. *htcanj")* *dùcati, šļūcām* »odabirati trsku«. Drugi akcenat pokazuje *slúčiti se, -i* (subjekti *Madelina, aspik, pače, pitije)* »sastati se (ŽK)«, s pridjevom na *-iv slučiv* »sastavljen«. Izvedenice su od pf. *odlučit* (Crna Gora) »zaključiti, dokonati, dokončati; smisliti, pomisliti, šumati, sumiti« prema impf, *odlučivati, -lučujem,* postverbal *odluka* (Crna Gora, danas općenito) »Beschluss, Entschluss«, na *-bk odlučak,* gen. *-čka* (Stulić), pridjev *odlučan* (Stulić, danas općenit). Na *-ilo lučilo* n (Konavli) »raskrsnica«. Vjerojatno su se u hrv.-srp. ispreplela oba praslav. korijena **lck-* i **luk* u semantičkom pravcu tako da je danas teško razlikovati jedan od drugoga i da nije bila samo depreverbacija (Vaillant) na djelu kod tog miješanja, nego da se mora uzeti s Briicknerom korijenska dubleta *Ink- ! luk-* prema *lek-* (v. *Iccati, leknuti)* u značenju »vezati«. Upor. nazal *ρ* u stcs.'av. *počočiti* »postići« (v. *lukno)* kao i u stcslav. *lĢČĢ* »rastavljam«. Zbog toga se obje serije prikazuju ovdje zajedno. Razlog miješanju obaju praslavenskih korijena je semantičke prirode. Glagolima *lučiti* »nailaziti« i *ločiri* »separare, conjungere« zajedničko je »ciljati, zgađati«, isto ono što pretstavlja *Ickb* »arcus«. kao primitivno oružje. Prijevoj *Icčy* označuje prema *lekn* perfektum, a taj prema semantičkom zakonu rezultata dobiva značenje »postignuti, spojiti, rastaviti« i posve se semantički odijelio od *luk* »savinut predmet, arcus«, *luka* »livada, portus«. Glede baltičkih paralela od *(iz-, raž-, od-) lučiti,* v. *lecati* i *luk.* I za *lučiti* »nailaziti, postići« postoje baltičke paralele, ali u drukčijem značenju: lit. *laukti* »čekati«, stprus. *laukit* »tražiti«, također u prijevoju *lūkėti* »malo počekati«, lot. *lūkot* »gledati, pokušati«. Osnovno je značenje ie. korijena **leuq-* bilo »gledati«. To se značenje razvija u slavinama u terminativnom pravcu »gledati oko sebe > nailaziti, postići«, dok u baltičkim jezicima »gledati oko sebe > čekati, tražiti« ostaje više pri konkretnom. Ovamo ne ide hrv.-kajk. *lükati* (18. v., Jačke) *(po-)* »viriti, pogledati, gucken«, koje dolazi i u slov., a potječe prema Bernekeru od njem. *lügen* [usp. i *lükati].* Isti ie. korijen značio je i »svjetlost«, v. *luč.* Od rumunjskih slavizama ide ovamo po svoj prilici *a desluși* »unter mehreren Dingen erkennen, unterscheiden, herausfinden, aufklären, verdeutlichen«, koje Tiktin izvodi od *slušati* »hören«, što semantički nema smisla. To

je naš glagol *razlučiti,* u kojem je naš prefiks *raž-* zamijenjen sa lat. *dis-* > rum. *des-,* Upor. *despăgubi.* Nejasan ostaje ipak prijelaz *č* > *į.* Drugi interesantan rumunjski slavizam jeste *năluci* »erscheinen, sich etwas einbilden«, odatle rum. apstraktum na *-eiь* > *-ealä năluceală,* postverbal *nălucă* »Fantom«, *nălucire* f »Einbildung, Phantasiegebilde«, koji je stavio Miklošič greškom pod slov. i hrv.-kajk. germanizam *lükati.* Taj će najvjerojatnije biti u vezi sa južnoslav. *lučiti* »nailaziti« i sa *luč* f »svjetlost«. Ima još jedna interesantna pojava koju treba spomenuti. Postverbal *razluka* poklapa se semantički sa *razlika. Zbog* toga je vrlo vjerojatno da je samoglas *u* u pf. *izlučiti, izlučim* (18. v.) »odijeliti, odvojiti« prema impf, *izlučivati, -lučujem* bio zamijenjen sa i pod uplivom toga semantičkog identiteta u *izličiti, izličim* pf. »izostaviti koga pri ručku, tj. ne postaviti za nj mjesto pri stolu«. [Usp. i pod *ludžba].*

Lit.: ARj 4, 224. 218. 6, 190. 189. 209. 8, 53. *Miklošič* 175. *SEW* l, 738. 742. 743. *Holub-Kopečný* 210. *Bruckner* 313. *KZ* 42, 354-355. *WP 2,* 411. *Trautmann* 151-152. *Tiktin* 531. 1032. *Mladenov* 284. Vaillant, *RES 22, 26. Boisacq*[3] 552. 549. 574.

lücum m (Vuk, Kosmet) »lijep od pamuka živog vapna i ulja, kit za lijepljenje cijevi od vodovoda«. Balkanski turcizam (tur. *lökün)* iz terminologije graditeljstva: rum. *lichium, luchium.*

*Lit. : ARj 6,*191. *Elezovič 2,* 526. Matzenauer, *LF 9,* 218.

lud, f *luda* (Vuk), južnoslav., rus. i praslav. primarni pridjev, »1° stultus, närrisch, töricht, budalast, 2° nezreo, nedorastao, 3[D] neslan«. Za svojstvo, koje izražava taj pridjev, ima i imeničkih posuđenica iz tur. *bena, budala* i pridjevska iz njem. *nôr* (Zagreb, hrv.-kajk.), poimeničen na *-ьc nore* m. Iz gr. je *more,* skraćeno *br'è* < μωρός. Taj je balkanski izraz izgubio pejorativno značenje i postao izraz prijateljstva. Analogno tome grecizmu i *lud* gubi pejorativno značenje kad je u vezi sa *dijete* (upor. gr. μωρον τταιδίον), *ludo mlado.* U toj sintagmi *lud* može značiti i »mlad (uopće)« (Crmnica, Kosmet), s apstraktumom na *-ina* odatle *ludina* (Kosmet) »mladost«. Pridjev se raširuje sufiksom *-ьn* > *-an ludan* (Stulić), poimeničen u ž. r. *ludna* f (17. v., Kosmet) »žensko čeljade djetinjasto« = poimeničen na *-ica ludnica* (Dubrovnik), na *-jak lùdnjak,* gen. *-âka* (Vuk) »luđak«, na *-ast ludast,* na *-en lüden* (Vuk). Često se deminuira: na *-ačak ludačak, ludahan* > *ludan, ludasán, luđahan* > *ludan; luckast,* pred *-ost* sadrži dva deminutivna sufiksa *-ьc* (upor. *ludac)* + *-bk.* Hipokoristik na *-a* (upor. *bena) luda* m, f (Vuk). Ovamo i naziv ptice *luda,* koja se u sjevernoj Dalmaciji zove *bena* (možda »šljuka«). Hipokoristik se raširuje prema *pustahija* u *luda(h)ija* (Vuk). Stari određeni femininum *lùdaja* postaje metaforickí naziv za »bundeva, brašnara«. Isto znači i poimeničenje na *-ara ludara.* Tim se nazivom zove i otrovna gljiva od koje se postaje lud kad se jede. Poimeničenja za muška ili ženska lica brojna su i vrlo različita: na *-ak luđak,* gen. *-aka,* f *luđakinja,* s pridjevom *ludakov* i augmentativom *ludačina* m, prema f *luđaka,* na *-jak luđak,* gen. *-aka,* s pridjevom na *-ski luđački* prema f *ludača,* deminutiv *luđačica.* Na *-ьc* > *-ac ludac,* gen. *luca* »luđak«. Na *-ar ludar* »luđak«. Na *-e lüde* (Mrnavić). Sa tur. sufiksom *-dza* (upor. *karadža)* od *ludan: lùdatidža* (Vuk). Na *-ónja lúdonja* (Dubrovnik, 18. v.). Na madž. *-á* > *-ov: lùdov,* gen. *-ova* (Vuk) m prema f *ludovkinja* (Jačke). Na -ič: *ludic* m (Topolovac) »palica koja se pravi na pokladni utorak za jaram da vo ne može iz njega«. Ovamo još humoristická složenica *lùcprda* f (Vuk, Bosanska Krajina) »luda, lijena ženska, ženturina« od *luda* i *sprdati se.* Apstrakta su također brojna: na *-ilo ludilo* n (Vuk), na *-ež* (kao u *drijemež, metež) lúdež,* na *-oca ludoća* (18. v.) = na *-ost ludost,* na *-ostina* < *-ovski* + *-ina* (za gubitak *v* upor. *budalaština) hidóština* »1-° ludost, 2° ludo čeljade«, na *-orija ludorija* (17. v., Dubrovnik) »1° ludost, 2° ludo čeljade«, f pl. t. *ludorije* (Vuk) »stvari ili riječi lude«. Deminutiv na -ica *ludorijica; ludorija* (narodna pjesma bosanska, jedna potvrda). Prema *zanoveť* stvorena je *lüdovet* f (16. v., Dubrovnik). Prilozi: *zaludu = zaludu* (Kosmet) = *uzalud, uzalud* »badava«. Odatle pridjev na *-ьn: (u)zá-ludan = saludan, zàludnjí,* poimeničen na *-īk zaludnih* (Crna Gora) m prema f *zaludnica.* Rumunji posudiše *zălud* (Moldavija) u prvobitnom značenju »von Sinnen, verwirrt, kopf-los«, odatle glagol *a zăluzi* »den Verstand verlieren«, *žaluzie* f »Aberwitz«, Arbanasi *zalluisem* (Gege) »schlendere, gehe auf und ab«. Denominali: inhoativ na *-éti lúdjeti, -im (iz-, pò-, za-),* faktitiv ili kauzativ *laditi (se) (iz- se, na- se, za-)* »prevariti ili učiniti da objekt, lice, postane ludo« prema iterativu na *-va- -ludivati, -ludujem* pored *-vam,* samo s prefiksima, na *-ovati ludovati, ludujem (na-še),* na *-orisati naludòrisati se* (Lika), *slüdo-*

vati (Kosmet) »pogriješiti«, *ludovétati* (Dubrovnik, Stulić) prema *zanovetati.* Glagol na *-iti znači* u drugim slavinama »varati«. To značenje očuvano je u hrv.-srp., a vidi se i u *činiti lud* u sjevernoj Dalmaciji u izričaju: *jablani čine lud* »u njihovoj sjeni žito ne daje ploda, tj. jablani varaju«. Vokal *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **leud-,* koji znači »pretvarati se, varati«, u prijevoju **loud-.* Ie. značenje očuvano je još u kauzativu *luditi.* U pridjevu *lud* < ie. **loudos* razvila se u praslavenskom na osnovu varanja ludovanjem jedna psihološka varijanta toga značenja, u baltičkoj grupi druga: lit. *liūdnas* rtužan, ožalošćen«, *liūsti* »ožalostiti se«, *liūdėti* »žalovati«, s istim prijevojem i got. *Huts.* U prilogu *zaludu* »badava« razvilo se značenje, kako pokazuju posudenice rumunjska *zălud* »zaluđen > budalast« i arb. *zaludujem* > *zalluisem* »idem kao lud amo tamo«, od značenja »bio bih lud, kad bih išao nekamo > zaludu idem«. Kao toponomastički pridjev lud je u vezi s toponimima *brijeg, polje* itd., tako *Ludbreg* (13. v.), *Ludo polje,* a stoji zacijelo u vezi s toponimima kao što su *Klek, Visci Vr* (ŽK) »vrh vještica«, s narodnim vjerovanjem o sakupljanju vještica na određenim mjestima. S prefiksom *su-* (v.) veže se *lud* u *sulud* »napola lud«, *suludan* (upór. *saludan),* poimeničen na *-ïk sùludnïk* m (Vuk) = *sulüdnik* m (Kosmet) prema f na *-iça sùludnica* (Vuk) = *sūlüdnica* (Kosmet), na *-če sūludniče* (Kosmet).

Lit.: ARj 4, 224. 6, 186. 191. 193. 195. 199. 200. 7, 424. Miletić, *SDZb* 9, 603. *Elezović l,* 192. 371. 2, 243. Vuković, *SDZb* 10, 390. *Miklósié* 175. *SEW* l, 743. *Bruckner* 314. *WP 2,* 416. *Mladenov* 279. *GM* 480. *Tiktin* 1790. Uhlenbeck, *PBB* 27, 127. Vaillant, *Slovo* 2, .9-10. Sütterlin, *IF 25,* 72. Mikkola, *IF* 16, 96. *Boisacf* 47.

ludžba f, Mažuranić-Užarevićev i Šulekov čehizam za danas općenito primljenu učenu riječ *kemija* (na zapadu) = *hernija, himija* (na istoku), upravo prevedenica njemačke definicije ove nauke *Scheidekumt.* Učena riječ govori se još s arapskim članom *alkemija* u značenju »nenaučné srednjovjekovne kemije koja je tražila kamen mudraca ili kako se pravi zlato«. Tumačenje postanja ovih riječi je različito. Dovodi se u vezu s egipatskim *kemi* ili *kimi* (upór. u koptskom *kemi* »crn«), odatle ar. *ķīmijā'* »kamen mudraca«. Arapski leksikografi tumače ih iz arapskih jezičnih sredstava, kao izvedenicu od ar. glagola *kama* »sakrivati«. Prema ovom tumačenju *kemija* bi bila prvobitno »tajna umjetnost«. Različit izgovor *i* mjesto *e* i *h* pored *k* osniva se na različitom izgovoru gr. η i gr. χ u χημεία pored χυμεία »miješanje«, izvedenice od χυμός »sok, tekućina«. Ta se razlika očituje i u evropskim nazivima, njem. *Chemie,* engi. *chemistry,* fr. *chimie,* tal. *chimica.* Od *luiba* Sulek je stvorio dalje izvedeni :e, na *-ar lučbar* »kemičar«, na *-ara lučbara* = na *-arnica lučbarnica* »kemijski laboratorij«, pridjev na *-en lučben,* poimeničen na *-ik lučbenik* »kemičar«. Apstraktum na *-ina lučbenina* (Pavlinović) »kemijska sastavina«. V. *lučiti* »rastavljati«.

Lit.:' ARj 6, 202-203. *Lokotsch* 1157. *DEI* 902. *Holub-Kopečný* 212. Jonke, *ZbRFFZ* 2 (1954), 73. 81.

lüg[1], gen. *luga* m (Vuk, Kosmet) = *lüg,* gen. *luga* (Cres, Vodice), sveslav. i praslav. posudenica iz stvnjem. *louga,* nvnjem. *Lauge* ~ *luga* f (čakavci, 15—17. v.). Femininum je i u bug. *luga* i u rus. *luga,* što se slaže s germanskim rodom. Kako se ne nalazi u baltičkoj grupi, znači da je germanska riječ ušla u praslavenski nakon baltoslavenske jezične zajednice. Pridjev na *-ьn lüžan* (17. v.) = *lüžan* (Vuk) »cinereus, pun pepela, naziv boje«, danas *lužni kamen,* prevedenica (calque) < njem. *Laugenstein,* poimeničen na *-ica lüžnica* (18. v.) »cijeđ« = *lužnica* (Vuk, Baranja, Srijem) »(metafora) pijanica«, sa deminutivom *lužničica* i augmentativom na *-ina lužničina,* na *-jak lužnjak* m (Buzet, Sovinjsko polje) »oveći kabao s ubačenim pepelom (u nj se složi platno, rublje, i polijeva vrućom vodom)« = *lužnjak* (Brusje) »komad platna koji se stavlja poviše rublja kad se pere da kroza nj ne prede lug na rublje, nego samo voda« = *lužnjak* (Trpanj) = *lužnjak* (Istra) »sud u kojem se lūžį«. Pridjev na *-ast lugast* (Brač) »cinerizio«. Augmentativ *lužina* (Vuk). Denominal (faktitiv) *lúžiti, lūžīm* (15. v.) *(iz-* objekt *kožu* u lužini da omekša, *ob-)* prema impf, *oblužívati* = *lu&ati* (Pavlinović) »posipati pepelom«. Odatle apstraktum na *-nja lúžnja* (Vuk). Ovamo možda još *lugarić* (Istra) »radić, žutjenica«, sa nejasnim nastavkom *-arie.* Riječ *lug* igra ulogu u imenima domaćih životinja: *lugeša* »ime koze«, *lugaš* »pijetao«, *lugica* »krava«, *lúgonja* »vo«. Za ovaj pojam postoji i posudenica u Dubrovniku *tiksija* = *ühsija* < lat. *lixiv(i)a.* Kod čakavaca i kajkavaca unakrštenjem sa *lug* odatle *lukStja* (ŽK).

Lit.: ARj 4, 225. 6, 201. 232. 233. 8, 405. Ribarić, *SDZb 9,* 165. *Elezović* l, 371. Hraste,

jfF 6, 212. *Miklošič* 175. 428. *SEW* l, 744. *Holub-Kopečný* 211. *Bruckner* 374. *ASPh* 42, 138. *Kiparsky* 248. *Mladenov* 279. Hirt, *PBB* 23, 335.

lug[2] m (Vuk), sveslav. i praslav. *(*lc§ъ)* termin iz šumarstva, »1° Röhricht am Teich, 2° Hain, 3° raširen toponim (upor, *-Lug* »ravno polje sa šumama u Draganićima pred Karlovcem«)«. Pridjev na *-ьn lüžan* (16. v., Vetranie), poimeničen na *-ïk lužník* = na *-jak lužnjak* (Vuk) = na *-jaka lužnjaka* (Vuk) »1° gorun, vrsta hrasta, 2° toponim«, na *-j lužanj,* gen. -aи/a (17. v., Crna Gora) »divlji luk«. Pridjev na *-en: lužan* (Brač), poimeničen »biljka narcissus poeticus«, na *-ena lužana* (15. v.) »biljka«, poimeničen na *-ja lužanja* (15. v.) »narcissus«, odatle deminutiv na *-ica lužanjica* »biljka«, na *-ski luiki* (Pavlinović, Paštrovići), poimeničen u toponimu *Luštica.* Deminutiv na -ьc *lúžac,* gen. *-sca* (također toponim). Na *-ar lugar,* gen. *-ara* m (Vuk) »1° šumar (upor. slov. prezime *Logar), 2°* jarac koji živi u lugu«, sa leksikologijskom porodicom: na *-ica lugarica* (ŽK) »njegova žena«, pridjev na *-ov, -ev lugdrov,* na *-ski lugārskī,* apstrakta na *-ija lugàrija* = na *-stvo lugarstvo,* na *-nica lugarnica* (neologizam) »stan lugarov«. Na *-janin lüžanin* (16. v.) »1° tko živi u lugu, 2° u pl. *'Lužani,* stari pl. *Lužane* (Kosmet), *Zalužani,* toponim« = na *-džija lugadzija* (Kosmet). Kol. na *-je lužje* (16. v.), s prefiksom *Prīluže* (Kosmet). Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala *G,* upor. stcslav. *logt,* slov. *log, poll, lęg,* bug. *lag* »ravno nisko mjesto s malom šumom (opozicija *gord)«.* U lit. stoji mjesto *ņ* prijevoj *en: Unge* »ein Wiesenhain zwischen zwei Anbergen«. Riječ *lug* je kulturna riječ koju posudiše Novogrci s nazalom λόγγος, odatle opet Bugari *longoz* »zatänteno mesto v gora«, sa *ç* i Arbanasi *langini (-im* je arb. sufiks lat. podrijetla) prema *luar,* a Madžari i Rumunji iz hrv.-srp. *lug.* Nema utvrđenih ie. paralela. Uporedivalo se sa stisl. *lyng* < **longo* »Heidekraut« (Charpentier), i tumačilo iz germanskoga **langaz* (Stender-Petersen). Sudeći prema ukr. *luh* »Wiesenland, Ufertrift, Ufergebüsch« i prema lužičko-srpskom *lug* »močvara, feuchte bewaldete Niederung« (odatle ime zemlje *Łužyca* > njem. *Lausitz),* polj. *lag* »močvarno zemljište«, polap, *lag* »livada, pašnjak«, praslavensko je značenje bilo »rit, čret, močvarno zemljište obraslo grmljem iz kojega se razvija šuma«. Ovakav razvitak dobilo je i kllat. *palus* »močvara« u balkanskom latinitetu, kako se vidi iz rum. *pădure* »šuma« = arb. *pyli.* Za izraz *šuma* postoje još posudenice: makedonski *drma* »šuma« < gr. δρυμός, *koríja* (v.), *orman* (v.) itd.

Lit.: ARj 6y 200. 232. 231. *Elezović l,* 371. 2, 35. 126. *Miklošič* 173. *SEW* l, 739. *Holub-Kopečný* 212. *Bruckner* 309. *ASPh* 39, 11. *Mladenov* 278. 284. *Trautmann* 157. *GM* 231. 249. *Boisacq[3]* 561-562. Petersson, *ASPh* 34, 376. Charpentier, *Le Monde oriental* 1, 220. sl. (cf. *AnzIF25,* 69). Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 346). Joki, *Unt.* 173.

lugäniga f (Rab, Božava) »kobasica«. Od mlet. *luganega* (Boerio), pridjev na *-icus* od horonima *Lucania.* Kako je prešla preko južne Italije i u ngr. λουκάνικον, λαχανικό, riječ je postala i balkanska: bug. *lukanke, lokanka,* arb. *lëkonkë* f, čine. *lucangai.*

Lit.: Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 19. *Romanski* 118. *REW[3]* 5134. *DEI* 2280.

lugàrïn m = *lugarîn* (Rab, Božava) = *lugèrïn,* gen. *-ina* (Dubrovnik) »ciz, čiz, čižak, fringilla spinus«. Od mlet. *lugarin, lugherin* = *lucarína, lucherino,* izvedenica na deminutiv *-ino* od kslat. *lucar,* gen. *-ariš,* koje prema Battistiju pripada venetskom supstratu (prasrodstvo sa gr. λευκός »bijel«), v. *Lukoran.*

Lit.: ARj 6, 202. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 18. *REW[3]* 5135. *DEI* 2276.

lujpa f »morska riba koja se u Dalmaciji zove *lica* (v.)«, kod Arbanasa ribara u Ulcinju *lojba* (sa članom). Dalmato-romanski leksički ostatak. Od gr. deminutiva λοφίον, od .λόφος »ciuffo, cresta, tal. *lofio*.*

Lit.: REW[3] 5173. *DEI* 2261. Vinja, *GBIS* 2, 123-8.

lük[1] m (Vuk), sveslav. i praslav. posudenica iz germanskog **lauka,* stvnjem. *louh,* nvnjem. *Lauch,* posuđeno nakon raspada baltoslavenske jezične zajednice, »1° allium, 2° bijeli luk«. Pridjev na *-ьn lučan* (Vuk) »začinjen lukom«, poimeničen na *-ica lučnica* (Bella, Lika) »drveni sud u kom se tuče luk«, na *-jak lučnjak* (Vuk) »vrt u kojem je posađen luk«, u sr. r. *Lučno* toponim, na *-ov lukov*; toponim *Lukavo* nije izvjesno nije li od *Luka',* poimeničen na *-ьc* > *-ac lukavac,* gen. *-ovca* »1° biljka, 2° toponim«, na *-ača lukovača* (Vuk) »kukuruznica s lukom«, s grčkim sufiksom *-ać* < -άκης *lukavac* »allium rotundum et roseum L.«, augmentativ *lukovčina* = na *-itina lukovština* »cyclamen L.«, na *-ica lukovica* »1° luk uopće, 2° bijeli luk, 3° stupa u kojoj se tuče luk (Lika), 4° toponim«, na

-ina lükovina »biljka«, na *-ik lukovik* »1° biljka, 2° toponim«, na *-išće lukovišće* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »mjesto gdje se sije luk«, na *-je lukavije* (Jambrešić) »cepetum«. Pridjev na *-ovit lukòvit,* na *-atast lükovatast.* Deminutivi na *-ьc lučac,* gen. *Iucca* i *Шca* (16. v.), također sa nepromijenjenim *k lükac,* gen. *-kca* (Vuk), na *-ica lučica* (Vuk, 17. v.), *luščac* (Stulić) < *Iucьcьcь.* Kao toponim neizvjesno je da li je od *luk* ili *luka.* Augmentativ na *-ina lučina* »alliaria officinalis DC.«, na *-bka lučka* (15. v.) »biljka allium«, u složenici *poriluk* pored *porjak* < lat. *porrum.* Ovamo možda još *lučenika* »biljka leucion, heleborus L.« (Belostenec, Šulek). Za toponim *Lukavac,* gen. *-avca* nije izvjesno nije li od *lukav* »kriv«. Porfirogenetova potvrda Λουκάβετε govori protiv te veze, a u prilog izvođenju od *luk.* Nema jedinstvenog mišljenja o tome da je *luk* posuđenica iz germanskoga. Mladenov ne nalazi dovoljno razloga za takvo mišljenje. Machek pripisuje *luk* i *Lauch* pred-ie. supstratu. Oštir je također protiv posuđenice iz germanskoga, što Jokl kritizira. Kako je *luk* kulturna biljka, koja služi kao lijek i jelo, najvjerojatnije je da je *luk* praslavenska posuđenica. Upor. *kromid* iz grčkoga, *kapula* iz latinskoga, *sogan* (Bosna) iz turskoga, *cebula* iz talijanskoga, primjeri koji dokazuju koliko se puta ta biljka posuđivala.

Lit.: ARj 6, 187. 189. 190. 191. 205. 208. 213. 214. *Elezović* 1, 371. 373. *Miklošič* 176. *SEW l,* 745. *Bruckner* 314. *Kiparsky* 249. *Mladenov* 280. Hirt, *PBB* 23, 338. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 347). Machek, *LP 2,* 158. Oštir, *Donum nat. Schrijnen* 266 (cf. Jokl, *IJb* 15, 195).

-luk[2] živ imenički sufiks turskog podrijetla generaliziran u književnom i saobraćajnom jeziku na velami vokal, u Kosmem često s tur. jery-em *-Ibk,* u makedonskom na *lak* ili *-lak, -lak* (Crmnica). Dolazi najprije u turskim posuđenicama izvedenim s tim sufiksom *tĕpeluk* (Bosna) = *tepelak* (makedonski), *uçkurluk* od *učkur* (v.) »gatnjik« itd. Služi za izvođenje naziva zanata i zvanja: *kujundžiluk* itd., *kadiluk,* odatle i »naziv teritorija na kojem kadija vrši svoje zvanje«, predmeta za odijevanje *tepeluk* »kapica« od *tepe* »vrh«, *uçkurluk* itd. U kolektivnom značenju označuje ukupnost naroda *latìnluk, cigànluk* (Bosna), *komštluk* itd. od *komšija* itd. U tom značenju postaje toponim *Kozluk* (Bosna) »Orašje« od tur. *koz* »orah«. Tvori apstrakta: *arsuzluk.* U svim tim značenjima pojavljuje se i sa domaćim osnovama: *cigàrluk* od *cigara* »mustika < Mundstück«, *ogȑluk* m (Imotski) »ovratnica, popovska odjeća« (upor. *ogrlica, ògrica, ogrov* u sličnom značenju), *prsluk* < *Brüstling,* njemačka riječ izmijenjena prema *prsa, domazluk* (sa nejasnim prijelazom *ć > z), kršćanluk* (Banovac, Bosna), *nestašluk* (Lika) »obijest, nestašnost«, *bezobràzluk, kukavičluk,* poimeničenje pridjeva *kukavičji.*

Lit.: ARj 8, 86. *Mărețiі* 296. *Leskien* § 551. *Vandrák* 670. Vaillant, *RES 24,* 183. *Lokotsch* 2126. *Miklošič* 371. Zore, *Rad* 115, 115. 138, 62. Miletić, *SDZb 9,* 385.

Luka m (1185) = *Lako* (Vuk, 14, v., Dubrovnik), biblijsko muško lično ime, pridjevi na *-in Lukin,* poimeničen u prezimenu *Lukinić,* na *-ov Lukov,* prezime (poimeničen pridjev) *Luković* (15. v.), odatle i naziv mjeseca listopada *lukovčak* (Jambrešić, Voltiđi), *Lučin* (14. v., Vuk) u sintagmi *Lučindan,* poimeničen na *-ъc > -äc Lučinac,* gen. *-înčā* (Vuk) »koji slavi Lučindan kao krsno ime«, proširen na *-j* i poimeničen u f *Lučinja* (Istra ŽK) = *Lučinja* (Hrvatska) = proširen na -6/2 > *-an Lučinan dan* (jedna potvrda), proširen na *-bsk* i poimeničen na *-jak Lučinštak* »isto što Lučinac«. Prezimena prve descendencije na *-ič Lukić, Lučić* (narodna pjesma), *Lučić* (također toponim). Hipokoristici *Luče,* gen. *-eta* (14. v.), na *-età. Lùketa* (16. v., Lika, Boka, Crna Gora), prezime *Luketić,* pridjev *Luketin,* na *-an* (tip *Milan) Lùkan,* prezime *Lukanović, Lukančić,* na *-sa* (tip *Ima, Jokia, Nikša) Lukša* (15. v., Dubrovnik), odatle deminutiv *Lukšica* m (16. v.), *Lukšan,* prezime *Luksie, Lukšičić,* na *-ašin* (tip *Milašin, Vukašin) Lukašin,* na *-ai Lukāč,* gen. *-aca* (13. v., također prezime), pridjev *Lukačev,* prezimena *Lukačić, Lukaćević.* Deminutiv na *-ica Lučica* (16. v.) = *Lùkica* (Lika), *Lukić* (Istra). Augmentativ na *-enda* (tip *Srbenda) Lùkënda* (Lika).

Lit.: ARj 6, 188. 208. 209. 212. 214. Jireček, *Romanen 2,* 43.

lükati, *-am* (hrv.-kajk., Zagreb) *(po-,* i slov.) »gledati«. Od stvnjem., stsas. *lökön* »schauen«. . Upor. tal. *lucherare* »schiefanschauen« < langob. *lôhhôn* (?) [v. i *-lučiti}.*

Lit.: ARj 6, 209. *DEI* 2276.

lukav (Vuk), praslav. pridjev na *-av* (upor. stcslav. *loka* »List, Betrug«), »1° laživ, 2° domišljat, hitar«. Nalazi se u stcslav. *lob,* bug. *lukav* i rus. *lukavyj.* Nemaju ga

sva naša narječja: *fürbac* (ŽK) = *prefrigan* (hrv.-kajk. v.). Kod Barakovića je *-av* zamijenjen sufiksom *-at lukat.* Prema *kukavan* proširuje se u *lukāvan.* Poimeničuje se sa *-ъc > -ac lukavac,* gen. *-avca* m (također rus., 18. v.) prema f na *-ica lukavica,* na *-nik lukavník.* Apstraktum na *-ost lukavost* = na *-stvo lukavstvo* = na *-ština* < *-ski* + *-ina lukavština* (Vuk). Vokal *u* je nastao od velarnog nazala *ǫ,* upor. stcslav. *lokavì.* Današnje psihološko (moralno) značenje razvilo se iz konkretnoga: »savinut«, v. *luk*[1]. Konkretno značenje još je očuvano u toponimu *Lukavac* (Bosna). Glede etimologije v. *lecati, luk*[1]*-.*

Lit.: ARj 6, 209. *Mladenov* 288.

luket m (Perast, Korčula) = *lukét* (Božava), slov. *loket* (Goriška okolica) »katanac«. Od tal. *lucchetto,* deminutiv na tal. *-etto* < vlat. *-ìttus* od stfr. *loc* »zapor«, germanskog podrijetla (upor. sthol. *lok).* Zamjenom deminutivnog sufiksa sa *-ot* (onomatopejskog tipa *topot) lokot* m (ŽK, slov.). Rumunji posudiše (preko madž.) *lacăt,* odatle na *-ovati > -ui a lăcătui;* madž. na *-os lakatos* (također prezime) > rum. *lăcătuș* »bravar«, *lăcătușerie* »bravarija«.

Lit.: Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 529. *REW** 5209. *DEI* 5274. *SEW 1,* 729. *Tiktin* 884.

lùki(j)erna f (16. v., Kotor, Dubrovnik), deminutiv *lùkijernica* (Cilipi) »žižak, svijeća na ulje« = *lukierna* (Crmnica, Budva, Prčanj) »limena seljačka svijeća, kao žabica na ulje, sa drškom koji se objesi«, deminutiv *lukjêrnica* (Boka) »malo svjetlo« = *lukiernja.* Odatle na lat. pridjevski *-arius > -ar lukjèrnãr,* gen. *-ara* m (Dubrovnik) »od mjedi candelabrum, podrijetlom iz Italije«, deminutiv *lukjernarić* (Dubrovnik), *lukernjăr* (Kućište, Brač) »starinska svijeća na ulje« = (disimilacija *r - r > r - I') lukerno,* gen. *-ala* (Potomje, Pelješac) »svijeća uljena na visokom podnožju«. Dalmato-romanski leksički ostatak, kako pokazuje očuvan velar *c*[e] kao u *kimak,* od lat. *lucerna (u* prema *lux,* gen. *-lucis)* od gr. λύχνος (prema Battistiju preko etruščanskog medija). Pored ove serije postoji ista riječ sa zamjenom lat. velara sa *c, č, ć,* za koju je dosta teško odrediti podrijetlo. Najvjerojatnije je talijansko posredovanje za zamjenu *c i č* (Mleci i Toskana). Ali se može raditi i o prvoj i drugoj slavenskoj palatalizaciji. Za *é* dolazi u obzir i srednjogrčko (bizantinsko) posredovanje, kao i nerazlikovanje *č* od *č* u izvjesnim našim narječjima. Zamjena *c: lucerna f* (16. v., sjeverna Dalmacija) = *lucierna* (18. v., Kavanjin) »žižak« = (s umetnutim *n* pred afrikatom) *luncêrna* (Lepetane) »riba crvenkasta (hvata se na širokom moru)« = *lunćerna* < tal. *lucèrna* (Mleci, Trst) »varijetet trigle«. Zamjena *č: lucerna* (Rab) = *lučernja* (ŽK) »1° žižak, 2° (Kolombatović) riba lastavica triglia corax«, slov. *lucerna* pored *lučima* »Laterne«. Zamjena *ć: lućernja* (Belostenec, Jambrešić) = *lucerna* (16. v.) »žižak«. Miklošič ima jednu potvrdu za *c*[e] > *ž ližerna* (18. v.) sa *u > i* (kao *mūrus > mir)* ili umiješanje od njem. *Lichtscherbe > leščerba* (Prigorje) »larnpaš«.

Lit.: ARj 6, 185. 189. 213. *Pleteršnik* l, 535. Zore, *Rad* 115, 163. Kušar, *Rad* 118, 20. Budmani, *Rad* 65, 161. *Miklošič* 175. *SEW* l, 744. *REW** 5137. Matzenauer, *LF 9,* 218. *DEI* 2275.

lüknja f (sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi) = slov. *lüknja* »(štokavski) rupa« = *Ijuka* (nije ubicirano). Deminutiv na *-ica lûknjica.* Nalazi se još u polj. *luka* i madž. *lyuk.* Od stvnjem. *lučka,* nvnjem. *Lücke.* Konsonant *nj* je nastao od dočetnog *-en* u *Lücken.*

Lit.: ARj 6, 213. 317. *Miklošič* 175. *SEW* \, 744.

Lukorân (17. v.), toponim na Ugljanu, potvrđeno vrlo rano *Lucaranum, in campo Laucarani* (1075 — 76). Naselje je bilo važnije. Ugljan se zvao *insula Lucorani* »otok Lukorana«. Kod Barakovića *Lukran.* Kako je obrazovano s pomoću lat. pridjevskog sufiksa *-anus,* toponim se odnosi na rimski praedium ili fundus. Pridjev je od ličnog imena *Lucarus,* koje dolazi i u Dubrovniku u familijskom imenu na tál. pl. *-i Luccari* (14. v.) = hrv. *Lukarević.* V. *lugarin.*

Lit.: ARj 6, 208. 213. Skok, *NVj 22* (1914), 443., br. 5. Isti, *Slav.* 105. 107-108. 109. Jireček, *Romanen 2,* 42-43. l, 63. 3, 37.

Lukra f (18. v., Kavanjin) = *Lükre* (Dubrovnik), hipokoristik od *Lucretia.*

Lit.: ARj 6, 214.

lula f (Vuk, 18. v., Kosmet) »1° čibuk, 2° cijev na česmi (muslimanska narodna pjesma)«. Deminutivi na *-ica lulica* (Vuk), na *-ič lutto,* gen. *-ica* (Srijem, Vuk). Augmentativ na *-etina lulètina.* Na *-enjak: lulenjak* »kamiš«. Hipokoristik *lūša.* Radne imenice: na *-as lulaš,* gen. *-asa* = na *-džija luladžija* (18. v.) »koji puši lulu«. Denominal na *-ati lùlati, lùlam* »pušiti«. Balkanski turcizam perzijskog: podrijetla (perz. *lula* > tur. *lüle}* iz pušačke

(duhanske) terminologije: rum. *lula* = *lulea,* bug. *Itila,* arb. *Hulle,* ngr. λουλάς.

Lit.: ARj 6, 215. 228. *Elezović* l, 372. *Hörmann* l, 226. M*foÄÍ 176. *SEW* l, 745. *Lokotsch* 1336. GAf 233.

lûlj[1] m (16. v.) »trava« = (metateza) *íjul* m (18. v., pisac Bosanac) = (asimilacija *l - lj* > *lj* - Ю *ljulj* (Vuk, 15. v., Dalmacija! Veli otok, Božava) = *ljulj,* gen. *ljulja* (Istra, Vodice), slov. *ljulj,* deminutiv na *-ka Ijuljka* f (slov. i hrv.-kajk.), na -б* > *-ak ljuljah,* gen. *-Ijka* m (Stulić), *lünka* (Goriško, Kras, disimilacija *lj - lj > l - n),* pridjev na *-ьn ljuljan* (Stulić), slov. *Ijuljčen,* »korov«, isto što nvnjem. *Lolch,* s kojim potječe od istog talijanskog izvora, lat. *loliurn* > tal. *lòglio,* vjerojatno mediteranskog podrijetla. Ovamo ide kao starija posudenica i *rìlj* m »korov koji raste u lanu«, pridjev *rîljav,* deminutiv na *-ica rlljica.* Taj je oblik nastao, što se tiče *o > i* na isti način kao *Roma > Rim, t], o > u* kao u *ljulj,* ali nakon što je disimilacijom */ - / > r - l* dalo *r'u- > ri-.* U toj riječi ta je disimilacija potvrđena samo kod nas. Ovamo još na *-aka* (tip *divljaka* ŽK) *Ijuljaka* f (Danilo, Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa« i pridjev na složen sufiks *-evan Iju-Ijevan* (istročakavski) »pijan«.

Lit.: ARj 6, 216. 317. 319. 7, 216. 318. Ribarić, *SDZb* 9, 166. *Pleteršnik* l, 526. 527. Štrekelj, *SAW* 50, 36. 82. Cronia, *ID* 6. *Miklošič 428. SEW* l, 758. *IF* 10, 152. *REW*[3] 5112. *DEI* 2263.

lülj[2] m (17. v., Primorje) = (asimilacija na distancijų, upór. *Ijeljen < jelen) ljulj,* gen. *ljulja* (14. v., Dubrovnik, Zore) = *luj* (16. i 18. v., Hektorović) = *lûj,* gen. *tó/a* (Rab) »srpanj«. Od tal. *luglio* < lat. *Julius,* od imena *Julija Gézára.* Ovamo *lud* (Lastva) i poimeničen pridjev na lat. *-aticus* > mlet. *-adego ludâdiga* (Lastva) »bijelo grožđe koje dolazi oko 15. srpnja«. Od mlet. *lugio.* Latinizam je *julij* (15. v.) = *jul* (17. v.), *julj* (14. v.). Oblik je *jul* m (17. v.) od tal. *Giulio* »srebrn novac«. Lična imena *Julij* m (17. v.) = *Julijo — Julije* m prema *Julija í* (Vuk). Hipokoristici *Júla, Julka, Jùlava* (Vuk, Novaković), na *-anus Julijan,* gen. *-ana.* Prezime *Julinac,* Rimski toponim na *-anus* (naziv rimske villáé) *Žuljana* na Pelješcu, pisano *Džulijāna* (Dubrovnik, Zore); *Džulijan* (13. v., *Julyjanb),* selo na Stonskom ratu.

Lit.: ARj 3, 540. 4, 677. 6, 203. 216. 318. 7, 216. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW** 4612. *DEJ* 1820. 2281.

lunia f (hercegovačka narodna pjesma) »svjetiljka kojom su okićene munare (v.)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *lem>a* »svjetlost, luča«) ir oblasti islama. Zamjena *e > u* nastala je unakrštavanjem sa *lumin* (v.).

Lit.: ARj 6, 216.

lûmbul m (Korčula, Račišće, Brač) = *lombul* (Cies) = (sa gubitkom početnog *l,* koje se bilo identificiralo sa romanskim članom) *umbuo,* gen. *-ula* (Dubrovnik, Cavtat) »meka pečenka«. Od tal. *lómbolo* < lat. *lumbu-l.us,* deminutiv na *-ulus* od *lumbus* > tal. *lombo* »slabina«. Glede gubitka /- upór. furl. *ombul.*

*Lit.: REW** 5160. *DEI* 2265.

lumia f (Šulek) »vrsta kiselog limuna«. Od tal. *lumìa, lomia, li-mìa.* U vezi je sa *lima, Umetta.* Upór. *limun* (v.).

Lit.: ARj 6, 111. DEI 2283.

lumm, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *lumin* (Korčula, Božava) »žižak«. Tal. izvedenica na lat. deminutivni sufiks *-inus* > tal. *-ino* od *lumen* > tal. *lume.* Na tal. *-etta* < vlat. *-itta: lumita* f (Žrnovo, Korčula) »žižak«. Na lat. *-acea* > tal. *-accia* > *-aca lumaca* f (Šibenik) »svjetiljka na petrolje«. Na lat. pridjevski sufiks *-arius* ili *-ariš* > *-ar luminar* (Cres, Malínská) »otvor na tavanu ili krovu kuda dolazi svjetlost da se mogu vršiti popravci« = *lutnenar* (Božava) »abbaino«, sa gubitkom početnog *l* (shvaćenog kao član) *üminal* m (Istra; Parčić) »fenestra in tecto domus« < mlet. *luminal, luminalo* (zamjena sufiksa *-ar* sa *-al* < lat. *-đ/is*). Ovamo ide još *luminar* m (17. v., Kašić) »sunce ili mjesec (u prijevodu Sv. pisma, za ono što Daničić prevodi sa *vidjela)** < lat. *luminaria,* odatle *luminarle* f pl. ili n. (čakavci i Slovinci).

Lit.: ARj 6, 217. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 5161. *DEI* 2282. 2283. Štrekelj, *ASPh* 14, 551.

lumpač m (Šašinovec kod Sesveta, Hrvatska) »pupàvac, upupa epops« = (bez *m) lupač* (Ježevo, Vrapče kraj Zagreba) = *lupavac* = *lupovac* (Glina). Od onomatopeje *lup lup lup* (Ježevo) kojom se oponaša glas te ptice u proljeće.

Lit.: ARj 6, 217. Hirtz, *Aves* 267.

luna f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. termin za »mjesec kao nebesko tijelo, Mond, σελήνη, luna« = *lună* (Punat, Krk). = *luna*

(Osojnik kod Dubrovnika) »duga, Regenbogen«. Danas se u hrv.-srp. leksikološki ne razlikuje mjesec kao nebesko tijelo od mjeseca kao mjera vremena. To razlikovanje postoji još u Vodicama (Istra) kao i djelomice u slov. *měšec* i *luna.* Upór. njem. *Mond* i *Monat* i u romanskim jezicima npr. fr. *-mois* i *lune.* Spomenuto značenje nalazi se kod nas samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Odatle pridjev na *-ьn Iunьnъ* također u istim tekstovima. Deminutiv na *-ica lünica* (Krk) »(metafora) poduguljast hljepčić iz bijela brašna, što se dijeli djeci«. U praslavensko se doba pravila razlika kao i u ostalim ie. jezicima na taj način što je mjesec kao nebesko tijelo bio femininum, jer je predstavljao žensko božanstvo, a mjesec kao mjera vremena bio je radna imenica m. r. V. *mjesec.* Na hrv.-srp. teritoriju nakon uvođenja kršćanstva radna imenica potisla je *lunu* u zaborav. Za riječ *luna* u prijevodu evanđelja tvrdilo se (Pogorelov), da je posudenica iz latinskoga i da je dokaz za to kako je Sv. pismo prevedeno iz Vulgate. Prema Budmaniju akcenat govori protiv te pretpostavke, a prema Meilletu očuvano *u,* koje potječe od ie. dvoglasa *ou > au.* Kad bi *luna* bila iz latinskoga, pokazivala bi promjenu *u > y > i* kao *mūrus > mir.* Od baltičkih jezika nalazi se u stprus. *lauxnos* »zvijezda«; lat. *luna,* avesta *raoxšna.* le. je korijen **leuq-* »svijetliti«, u prijevoju **louq-.* Upór. *luč.* Ta osnova raširena je formantima -s i pridjevskim *-na.* Prvobitno značenje »svjetlost« očuvalo se u češ. i polj. *luna* »svjetlost od požara«. To se značenje naslućuje i onda kad *luna* označuje imena domaćih životinja: žuta koza, krava.

Lit.:, ARj 6, 217. 218. Ribarić, *SDZb 9,* 167. *Pleteršnik* l, 536. 573. *Miklósié* 176. *SEW* l, 745. *Holub-Kopečný* 212. *Bruckner* 314. *KZ 46,* 223. *WP 2,* 411. *Mladenov* 28/). *Trautmann* 152. Meillet, *Et.* 130. 442. 444. *RES* 6, 40. Fraenkel, *KZ* 63M70. Pogorelov, *Sborník Komenskoga* 3, 32. Kuljbakin, *JF 5,* 300. *Boisacq"* 571-572.

lùnatik m (18. v., latinizam) »mjesečnik, mjesečar (prevedenica)«. Poimeničen lat. pridjev na *-aticus lünaticus,* od *luna* »mjesec« > tal. *lunàtico.*

Lit.: ARj 6, 218. *DEI* 2284.

lûnta f (Vuk, narodna pjesma) »vrsta topa, kartáč = kartača, puška«. Značenje nije točno utvrđeno. Od njem. *Lunte* »fitilj«.

Lit.: ARj 6, 218.

lunj m (Smokvica na Korčuli) = *lünja f* (Vuk, Kolombatović, Brusina, Zagreb, Omiš) = (s prijenosom palatalizacije sa *nj* na */,* upor. *lučki* pored *Ijuck!* ŽK) *Ijuna* (16. v.^ Dubrovnik, Gnojnica, Hercegovina) = *juna* (Dubrovnik i okolica, Hercegovina), praslav., »1° grabežljiva ptica, piljug, piljužina, 2° nadimak čeljadetu koje sve njuši i pregleda (Dalmacija)«. U stcslav. *Iunь,* slov., ukr., rus. »vultur«. Prvobitno je imenica po deklinaciji *i,* u hrv.-srp. prešla je u deklinacijų *a.* Pridjev na *--ov Ijunov* (Mikalja). Postoji još od istog korijena impf, *lunjati (se), lunjam* (Vuk, Pavlinović) *(do-, od-}* »hoditi spustivší glavu«, *slūnjat* (Kosmet) »skitati se, tumarati«, kao i pridjev na *-av lünjav* = stcslav. *lunjavi* »demissum caput habens« i na *-alo lunjalo* m. Upor. rus. *lynatb* »umherstreifen« i u bug. *lunja se.* Izgleda da je prvobitan naziv grabežljive ptice. Po tom nazivu stvoren je glagol sa metaforičkim značenjem. Upor. još *Ijumati* (v.) i *lutati* (v.). Prema Oštiru naziv ptice *Iunь* je predslavenska riječ. Brückner je dovodi u vezu i sa *lupež* (v.) < **Iupnъ.* Glede *pnь > nj* upor. *škãnjac,* gen. *škanjca* (ŽK) prema *capys* (etruščanska riječ). Femininum na -ò po deklinaciji *i* je kao u *kokoš* f, *guska* (v.), možda zbog religioznih razloga.

Lit.: ARj 2, 610. 6, 218. 319. *Elezović 2,* 243. Hirtz, *Aves* 174. 207. *Miklošič* 176. *SEW* l, 745. Brückner, *KZ* 42, 356. Matzenauer, *'LF* 9, 223. Petersson, *ASPh* 34, 378. Körinek, *Slávia* 12, 194-202. Oštir, *Drei vorslav.--etruskische Vogelnamen* u *Razprave* 8, fil. 1. (cf. *ljb* 16, .169).

lupiti[1], *lupim* impf. (ŽK objekt *kukuruzu, gra)* = *Ijûpiti, Ijüpin* (Vodice) *(ob-)* = (stok.) *lupiti,* baltoslav., sveslav. i praslav , »komušati (v.), schälen, enthülsen, Ijuštiti, skidati s klipa, iz mahuna«. Postverbali *lüp* m (čakavski, Istra) »Schale; Hülse« = na *-bk oblupak,* gen. *-pka* (Belostenec) = augmentativ na *-ina lupina* (ŽK) = *Ijupîna* (17. v., Vodice, Dalmacija, Pavlinović, sa *lj* mjesto / od unakrštavanja sa *ljuska,* v.) = *Ijupine* f pl. (Dubrovnik) = (sa prijenosom palatalizacije sa *lj* na *n) lupinja* (Habdelić) = *Ijupljina* (18. v., sjeverna Dalmacija, Pavlinović) = *Ijupoljina* (18. v., jedna potvrda), *òljupina* (~ *od luka,* Sarajevo). Ovamo još toponim *Lupinjak,* nekoć *Vučja Jama* (Hrvatsko zagorje). Stcslav. apstraktna izvedenica od istog korijena na *-ež* (upor. *mladež* f) *Iupeгь* f »Raub« prešla je u hrv.-srp. u maskulina i postala radna imenica u značenju »1° kradljivac, hajduk, razbojnik, 2° toponim« prema f *lupežica* (Vuk/ 16. v.) »1*

kradljivka, 2° mala četa od 4—5 ljudi (Hercegovina, Crna Gora, Boka)«. Nalazi se još u češ. i polj., praslavenska je. Ima svoju razgranjenu leksikologijsku porodicu: pridjevi na *-ьn lupežan* (Vuk, 16. v.), na *-ski lupeški* (15. v.), sa denominálom odatle *lupeškati, -am* prema iteratīvu na *-va- lupeškavati* (Ston) »zvati nekoga lupežem« i apstraktumom na *-ina lupeština* (15. v.) = *lupešćina* »krađa«. Deminutivi na *-če lupešče,* na *-iii lupeščić,* na *-ič lupežić.* Augmentativi na *-ina lupežina,* na *-ičina lupežičina.* Apstrakta na *-stvo lupeštvo* (Divković), na *-ina lupežina f,* na *-arija lupešarija,* na *-ija lupežija.* Denominali na *-ati lupežati* »krasti pomalo«, na *-iti lupežiti, -im* (17. v.) »raditi kao lupež«. Vokal *u* je naitao iz ie. dvoglasa od ie. korijena **leup-,* u prijevoju **loup-,* koji postoji i u varijanti sa *-bh* mjesto *p* u *lub* (v.), *lubura, lubina, paluba.* Varijanta sa *ρ* nalazi se i u baltičkim jezicima: lit. *lupti* »Iuštiti, skidati kožu«, iterativ u prijevoju *aplaupyti* »potpuno opljačkati«, lot. *lupt* »oplijeniti«, *lupiš* »drumski razbojnik, lupež«. Upor. sanskr. *lumpati* »mrvi, oštećuje, pljačka«.

Lit.: ARj 6, 219. 226. 228. 320. 8, 405. 409. Ribarić, *SDZb 9,* 166. Jagić, *ASPh* 31, 549. *Miklošič* 176. *SEW* l, 746. *Holub-Kopečný* 211. *Bruckner* 315. *IF* 23, 216. *WP 2,* 417. *Trautmann* 164. Iljinski, *ASPh 29,* 492. Uhlenbeck, *PBB* 26, 301. 306. Schulze, *KZ 49,* 252. *Boisaaf* 569-570. 591-592. *GM* 233.

lupiti[2], *-pim* pf. pored *lupnuti, - m* (Vuk) u štokavskim narječjima prema impf, *lupati, lupam* (Vuk) *(iz-, na-, o-, od-, raž-, s-, za-)* »1° percutere, biti, udarati, bubati, 2° (metafora) koješta govoriti, 3° *nalupati se* (Vuk) najesti se i napiti«. Semantički i akcenatski razlikuje se od *lupiti[1]* (v.). Prema Bernekeru bila bi oba glagola istog postanja. Postverbal *lup* (18. v.) = *lupa* f (18. v.) »Schlagen, Klopfen«, na *-ъk òlupak,* gen. *-pka* Vuk) »olupano što > (metafora) rdavo, nevaljano« = poimeničen part. perf. pas. *olupanica* (Vuk). Part. perf. pas. *zalupan* »glup«. Na *-aca lupačam,f* »l ° budala (Hrvatska), 2° plosnato drvo kojim se platno lupa u bijeljenju (Dalmacija, Pavlinović)«. Na *-atak lùpatak = lùpotak* (Srijem) »daščica«. Apstrakta: na *-nja lüpnja,* na *-anja lupanja* (17. v.), na *-javina lupljavina.* Deminuiranje glagola je često: na *-etati lupetati, -am* »nepomnjivo i nevjesto raditi«, na *-kati lupkati, -am* (Vuk), na *-arati lupàrati, -ãm* (Vuk), *lupkàrati, -am,* iz čega se vidi da se glagol osjeća kao da je postao od onomatopeje. Zbog toga se i pravi onomatopeja *lüp* (18.), koja se može opetovati, a kod Belostenca mijenja suglasnik *bub lup.* Stoga mijenja suglasnik / u *lj* i samoglas *u* u *o: Ijopiti, -im* (Vuk) »jako udariti«. Upor. slov. *lopkati.* U Đurđevića unakršten (kontaminiran) je sa *drpiti* (v.) *razludrpiti* »raskinuti«. Machek ima pravo kad ga dovodi u etimologijsku vezu sa *chlupo, chlupti, chlujc, chlupatí* »plötzlich hervorquellen, plötzlich fallen« i kad karakterizira oboje sa »lautnachahmend« (oponašanje zvuka pri padanju). Upor. slov. *hlópati* »schlagen« i bug. *hlopam* »klopfe«.

Lit.: ARj 4, 225. 6, 226. 265. 223. 227. 219. 7, 424. *SEW* l, 390. 746. Machek, *Slávia* 16, 206. 210.

luprik m (rukopis, 15. v.) »lokvanj 1° bijeli, 2° žuti«.

Lit.: ARj 6, 227. *Sulek* 209. 536.

Lupulović, prezime, očito od rum. *lupul* od *lup* < lat. *lupus* »vuk«, s postpozitivnim članom.

Lit.: ARj 6, 227.

lustra f (Muo) »riba kao namazana indoradurom« = *lustra* (Budva) »duga slinava riba crvene boje« = *Ijustra* (Perast). U vezi sa lat. *òstro* »materia colorante rosso« < lat. *astrům* < gr. οστρον »purpura«, sa sraštenim članom. Upor. *lustra* »squama, scaglia« = *Ijustra* pored *lustiira* = *ljuštura* »scaglia, squama«.

Lit.: ARj 6, 227. 228. 322. *DEI* 2701.

luscìv (Istra), pridjev na *-iv,* »kratkovid«. Od tal. *losco* < lat. *luscus* »isto«. Rijedak primjer dodatka našeg sufiksa *-iv* na tal. pridjev. Upor. *-av* kod turcizama *ćelav, ćorav.*

Lit.: ARj 6, 228. *DEI* 2271.

luštar, pridjev (Miklošič navodi da je hrvatska riječ, ne nalazi se u *ARj'i,* »mtidus« < tal. *lustro.* Glagol *lustrat, -am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, objekt *crevlje)* »olaštiti«, part. perf. kao pridjev *lùstran (je)* »(ironická metafora) pijan«, *lustrât* (Božava) prema impf, na *-va- lustravati, lustravam* (Potomje) »laštiti«.

Lit.: Cronia, *ID 6.. REW[3]* 5184. *DEI* 2291.

lutati, *latām* impf. (Vuk), slov., bug., praslav., »vrljati, tumarati«. Na *-alo lutalo* m = na *-vac lutavac,* gen. *-avca* m prema f na *-iça lutavica,* s augmentativom na *-Kina lutavičina* (Pavlinović). Vokal *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou,* kako dokazuje prijevoj jery < ie. *u* u rus. *lytatb* »sich herumtreiben, umherschlenzen«, od ie. korijena **(s)leut-,* u prijevoju **(s)lout-,* raširenje na *-t* od **sleu* »schlaff, herabhängend«.

Lit.: ARj 6, 229. Miklósié 176. *SEW* \, 748. Solmsen, *KZ* 34, 447. Petersson, *ASPh* 34, 378.

lüter m (Dubrovnik) »maternica«. Od tal. učenog *utero* < lat. *uterus,* s tal. članom.

Lit.: Zore, *Tud.* 13.

lutina f (Brač) »goveda balega«. Kao da je naša izvedenica na augmentativno *-ina* od lat. *lütum* > tai. učeno *luto* »fango«(?).

Lit.: ARj 6, 229. *DEI 2292.*

lütka f (Vuk), također čes., polj., praslav. *(*lpiъ),* »pupa, marioneta* = *lùtak,* gen. *-tka* m. Taj se lik poklapa sa strus. *lutbkb* »histrio«. To je bilo i prvobitno značenje. U praslavenskom riječ je bila prema tome radna imenica sa značenjem »igrač, mimičar koji nešto prikazuje«. Odatle Vukov deminutiv *luče,* gen. *-eta.* Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala, upór. polj. *latka.* Korijen bez *-ъiza* očuvan je u polj. *let* = rus. *lut* »liko od lipe, kora, prut, sve što se od tog lika dade napraviti«. Prema toj poljskoj riječi pretpostavlja se prasrodstvo s njem. *Linde* i lat. *Ierītus.*

Lit.: ARj 6, 188. 229. *Miklošič* 177. *SEW l,* 741. *Holub-Kopečný* 211. *Bruckner* 309. *KZ 42,* 356. *WP 2,* 437. Porzeziński, *ASPh* 29, 434.

lûtor m (18. v., Vuk) »1° čovjek zakona Luterova, 2° nevaljao čovjek, bezvjernik (Piva-Drobnjak)« prema f na *-ka lūkōrka* (Pavlinović) = *lüter* (17. v., Dubrovnik). Na lat. sufiks *-anus > -an: lutòrãn,* gen. *-ana* m = *luteran* prema f na *-ka lutòrãnka.* Na *-in luteranin* (18. v.), s pridjevom na *-ski luteranski, luterin.* Na *-stvo lutorstvo* n (Pavlinović). Od njem. *Luther.* [Usp. i pod *-an].*

Lit.: ARj 6, 229. 230. Vuković, *SDZb* 10, 390.

lutro n (stsrp., 14. v.,)pominje se uz *adrfato l -dlfato, u lutru davati, postaviti u lutru, obladati.* Prema *ARj* nije jasno značenje. Zacijelo isto što stsrp. *lutro* 1396. »Bad (im Kloster)«. Od gr. λουτρόν »isto«.

Lit.: ARj 6, 230. Vasmer, *GL* 91.

lüzati[1], *-am* impf. (Ston) »govoriti mnogo pa reći ono što je kao tajna«. Od istog korijena je pridjev na *-av lüzav* »brbljav«, poimeničen na *-ьc > -aç lûzavac,* gen. *-avca* m prema f *lûzavica.* Vjerojatno od kllat. *ludere,* od *ludus* »igraš koje je u pučkom obliku očuvano u port, *loir* »šaliti se«. Konsonant я je mogao nastati od Ä u 1. 1. prez. **ludio,* a prema tome infinitiv na *-ati.* Nejasno je zašto je 2 mjesto *ž< di,* upor. *žmulj < modiolu.* [Usp. *iluzati*].*

Lit.: ARj 6, 230. *REW[3]* 5153. *DEI* 2279.

lüzati[2] impf, (šatrovački, u Siriniću, mutavdžije u Temnicu) »tući«, u primjera *citila Lamica da t' uluza* »ide Turčin da te ubije«. Primjer kako i u argou kadikad ima starih riječi. Upor. rus. *luznutb* »battre, frapper«. S tim se značenjem ne slaže *lüzati[1]* (v.), koje bi moglo biti i metafora tipa *lupati* (v.) »govoriti koješta«.

Lit.: ARj 6, 230. Trojanović, *JF 5, 224. SEW l,* 748. *Holub-Kopečný* 213. *Boisacq[3]* 571.

lūza f (Dubrovnik), slov., češ,, oba luž.-srp., rus., ie., praslav., »lokva, blato, kao, glib«. Augmentativ na *-ina lužina* (Crna Gora, Boka, Ljubiša, možda toponim u pl.). Unakrstila se već možda u praslav. sa *kal* (v.) u *kaljuža,* upor. slov., češ. *kalüže — kaluha,* polj. *kalusa,* .ukr. *haluza,* rus. *kaljuža* = *kaluga* »Sumpf, Pfütze, Lache«. Kako je u hrv.-srp. postojala homonīmija u augmentativu *lužina, luža* je u pomenutom značenju propala. Konsonant *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **leug-* »crnkast«, prijevoj **loug-* sa sufiksom *-гa *lougiã.* Močvara je nazvana po crnkastoj boji. U baltičkoj grupi lit. *liūgas* »močvara« predstavlja ie. korijen bez sufiksa *-ta.* Taj se nalazi u lotiškom imenu rijeke *Ludza.* U ilirskom ide ovamo έλος Λούγεον (Strabo 314) kod Trsta. U arb. *legate* f »mlaka, lokva, močvara« dobila je riječ lat. sufiks *-ata.* Upor. u pogledu tog sufiksa *maslinada* f »teren zasađen maslinama« u zadarskom arhipelagu. Prema tome je ilirska riječ ušla i u balkanski latinitet. U prasrodstvu je s gr. pridjevom λυγαῖος »taman, mrk«.

Lit.: ARj 6, 230. 232. *Miklošič* 177. *SEW* 1, 748. *Holub-Kopečný* 211. *Bruckner* 214. *WP 2,* 414. *Trautmann* 163. Scheftelowitz, *IF* 33, 166. Joki, *IF* 43, 57. Meyer, *IF* 47, 323. Krahe, *IF* 49, 273. Loewenthal, *WuS* 10, 169 (cf. *IJb* 13, 170).

Lj

-lja, sufiks za ž. r. radnih imenica izvedenih od glagolskih osnova: *prelja* od *presti, švelja od šbvz* (v. *šav)* od *siti, pralja* od *prati, tkalja* od *tkati.* Upor. još *dadilja* (v.).

Lit.: Măreție 296 — 1. Leskien 234 — 5. *Vandrák* 568. Boskovic, *JF* 15, 143-154.

ljaga f (Vuk, Vojvodina, Ljubiša, Martié) »1° mrlja, maca, 2′ (metafora u moralnom smislu) greška u karakteru«.

Lit.: ARj 6, 234.

-ljaj, složen sufiks od dočetnog -/ (u participu perf. akt.) i od sufiksa *-jaj* (v. *-aj},* koji služi za tvorenje glagolskih apstrakta: *domišlja·, doživljaj,* itd. Odatle se apstrahira i dodaje na čistu glagolsku osnovu kao u *răstegljaj* pored *rastegalj* (Lika) od *rastegnuti, gutljaj* od *gutnuti.* Posljednje je moglo nastati od *t/i -]- jaj* na osnovu disimilacije *tnj > tlj.*

Lit.: Măreții 297. *Leskien* 288.

lj aljak, gen. *-Ijka* (18. v., Vuk, Crna Gora) »podzemna gljiva (jestiva)« = *ljalj* (Kavanjin), bez deminutivnog sufiksa. Ako je naziv nastao po turskom nazivu za ljeto, onda ide ovamo i *IjaljaR* (Kosmet) »vrsta sitnog ljetnog grožđa ružičaste boje«. Upor. još *Ijeljak,* gen. *-Ijka* (Bosna) »l ° kao vrsta sitnog voća, 2° biljka kojoj je plod *Ijeljak,* zove se *Ijeljan«* i *ljajlja* f (Tetovo, asimilacija *j - lj > lj - lj)* »planina, suvat na planini«. Turcizam iz pastirske terminologije (tur. *yayla* »ljetovalište«, od *yay* »ljeto«, s istim sufiksom kao *kışla* »kasarna, quartier d'hiver«, od glagola *yaylamak* »passer l'été danas la montagne«).

Lit.: ARj 6, 242. *Elezović* 1, 373. 477.

ljaskav, pridjev na *-av* (~ *karnen},* poimeničen na *-ьc ljaskavac,* gen. *-avca* (Levač, Srbija) »mineral mikașist«.

Lit.: ARj 6, 234.

ljaznuti, *-em* impf. (Hercegovina?) »poljubiti tako da se čuje«. Budmani uporeduje sa *mljeskati* (v.) i veli da je glagol onomatopejskog podrijetla. Može biti da je onomatopeiziran *laznuti* (v. *lizati}* promjenom / > *lj* prema *ljubiti.*

Lit.: ARj 6, 234.

Ijëmez m (Vuk, Ljubiša) = *lemez* (Kosmet), baltoslav., sveslav., osim bug. i rus., praslav. **lemezb,* »1° pritisak, 2° greda na trijemu (Ljubiša), 3° (ikavski) *limez* (Krk) gredice što drže krov kod tora te leže na sljemenu, 4° (Srbija, Kosmet) dugačko mlado drvo ili grana iz šume (prebaci se preko sijena, slame, krovine na stogu, plastu itd., da zaštiti od vjetra)«. Hrv.-srp. oblici pretpostavljaju *ê* mjesto *e,* kako je u drugim slavinama. Isto "k nalazi se u sporednom obliku *Ijemeš* pored *lemeš* (v.), koji se tumači prijevojem od *lomiti.* Kol. na *-je lemêjze* n pored *lemêjzi* pl. (Kosmet). Praslav. je riječ termin iz gradnje kuća, jer je prvobitno značenje »greda na slamnatu krovu kao zaštita od vjetra«. Riječ je kulturna. Madžari posudiše *lemez* pored *lemes* »lim, ploča«. Lit. *lume, lemens* »Baumstamm, Rumpf, Statur« slaže se u osnovnom suglasniku sa hrv.-srp. Vokal *e* u dočetku (sufiksu?) *-ez* nastao je od palatalnog nazala *į.* Upor. u polj. narječjima *lemiąż.* Druge ie. veze nisu poznate.

Lit.: ARj 6, 242. *Elezović* \, 359. *Miklošič* 164. *SEW* l, 701. *Bruckner* 294.

Ijësa f (Vuk) = *lesa* (ekavski, Kosmet, 2K ikavci) = *lesa* (Cres) = (ikavski) *l'isa* (Imotski), sveslav. i praslav. **lesa,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° vrata od plota, načinjena od tanjeg pruća prevučenog preko debelih pritaká, 2° pleter koji služi za sušenje voća, kukuruza, 3° toponim *Lese, Lesane«.* Deminutiv na *-ica Ijesica* (Vuk) = *lesica* (ŽK), *Ijesice* (Dubrovnik) »prijesan hljeb (jer ga Židovi mijese u obliku Ijese)«. Augmentativ na *-ina: Ijesina* (Ljubiša) = *lisina* (Pavlinović)

»(metafora) skelet«, na *-etina Ijesètina* (Vuk). Na *-or Ijesor* (Riječka nabija, Crna Gora), u primjeru: *svrh zelja se metne kakav Ijesor, a na njemu kamenje.* Pridjev na *-ьn Ijesan* (Stulić) »koji je načinjen kao Ijesa«. Riječ je kulturna. Madžari posudiše *lésza* i deminutiv *leszka* »Darrhürde«, koji ne postoji u slavinama, jer bi bio homonim sa *lijeska* (v.); Rumunji *leasă,* pl. *lese* »Hürde, pleter koji služi za lupanje kukuruza, za sušenje sira, šljiva, kao i za stranice kola (lojtre), u stajama za stranice jásala, itd.«, cine. *leasă* »isto«. Nema u ie. jezicima potpunih usporednica. Najvjerojatnije je mišljenje da se korijen od *Ijesa* nalazi u *lijeska,* jer se pravi od *ljeskova pruća.* Zbog toga se može upoređivati sa ştir. *flesc* »Rute, motka« = gal. *ulescu,* ie. *u(e)loi-* + formant s ili *k,* dok je *-ka* u *lijeska.* V. *lijes.*

Lit.: ARj 6, 248. Tentor, *JF* 5, 211. *Elezović* l, 361. ZWVŽ 13, 123. *Miklošič* 167. *SEW* l, 712. *Holub-Kopečný* 207. *Bruckner* 290. *ASPh* 39, 2-4 *Mladenov* 273. *WP* l, 303. *Pascu* 2, 197., br. 250. Scheftelowitz, *KZ* 56, 176. Schneider, *IF* 58, 45.

ljeto n (Vuk) = (ekavski i kod čakavaca djelomice, ŽK) *leto* = (ikavski) *Kto* (Vodice), sveslav. i praslav. **leto,* bez utvrđenih paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »1° toplo godišnje doba (opozicija *zima),* été, p° (po semantičkom zakonu sinegdohe) go-2ina, annus«. Oba značenja već u stcslav. Praslav. pridjev na *-ьn Ijêtan (ob-),* odatle na *-j* samo u određenom obliku *Ijêtnji* = *Ijećnji* — *ljetni* (16. v., M. Držić), poimeničen na *-īk letnik* »ime mjeseca«, na *-iça Ijetnica* = *Ijetnjica* (17. v.) = *obljetnica* »god«, *litnjica* (Vodice) »pšenični hljeb u koji se na badnji dan zatakne svijeća te se kasnije čuva«, *tròljetnica* (Vuk) »malarija«. Arbanasi posudiše *letnice* »ime ribe ulovljene u proljeće«, od bug. *letnica* »isto«. Na *-ovac Ijetnjikovac* »mjesto gdje se provodi ljeto« = *ljetnikovac* »(danas) vila«, *preljetm* (slanina) »što ljeto proboravi«, na *-ski Ijetski* samo u Dečanskom hrisovulju. Na *-je Ijeće* n (narodna pjesma). Na *-ica obljetica* »vrijeme jednog ljeta, année«. Na *-ište Ijetište* (14. v.) = *Ijetovište* — *ljetovalište* = na *-ica Ijetica* (Ljubiša) »mjesto gdje se provodi ljeto«. Na *-ina ljetina* (14. v.) »godišnji, urod, dohodak«, a s pridjevom na *-ski Ijetīnskī* i deminutivom na *-ica Ijetinica* »slaba ljetina«. Praslav. prilog *ljeti* (Vuk) od stcslav. lokatīva *Ute* (također češ., polj.), od akuzativa vremena sa dodatom pokaznom zamjenicom *ljetos* (ra -s v. *saj)* = *séga leta* (ŽK), sa deiksama *Íjêtõska, Ij'etōskē,* odatle pridjev *Ijetošnfl.* Denominai na *-ovati ljetovati, -njem* (Vuk) = *letovat* (Kosetm) »provoditi ljeto« = na *-ili Ijeliti* (Stulić) *(iz, o- se, pre-, za-).* Prefiksalne složenice: sa *pro-* (v.) *proljeće* n (Vuk) = (ekavski) *proleće* — (ikavski, ŽK) *prol'iće* = *sfroliće* (Vodice), s pridjevom *proljetni* = *proljećnji; vyleča* f (Bednja) »proljeće« < **uletua (u — ne)* (Bednja) = *mladlèto* (Istra) »proljeće« od sintagme *mlado leto* = hrv.-kajk. *protuletje* (Belostenec) = *protulitje* (Jačke) = *protolitje* (Glavinić). Prilog od akuzativa vremena s dodatom pokaznom zamjenicom *proljetos.* Sa *pa* (v.) *păljetak,* gen. *-tka* m »pabirak, ono što os'anc iza pobrane ljetine« = *pàljetka* (Split), s denominálom na *-ovati päljetkovati, -ujem* (Vuk) = *pàjetkovat* (Č lipi), iterc.tiv na *-vá- nàpiljetkovavaíi* i radnom imenicom na *-lac* m prema f *-lica paljetkovalac,* gen. *-aoca* prema f *-lica.* Od sintagme: *se lêto* »ovo ljeto« izvedenica je na *-tk sèletak,* gen. *-tka* »ovogodišnje jagnje«. S tim se nazivom pomiješao možda arb. *shëlek-gu,* odakle je opet došao u hrv.-srp. i bug. kao *šiljeg* (Dalmacija, Zagora) *Uljeze* i bug. *šilegar* »pastir«. Kako južnoslavenski *s* ne postaje *sh* u arbanaskom, *shelek* ne može biti posuđenica iz *seletak.* V. *šiljeg.* Od iste sintagme je denominai na *-ovati slătkovati, -vjem* impf. (Hrvatsko primorje) = *slajkovat* (Crikvenica) »pabirčiti, päljetkovati«, s imenicom *slătkovina* »päljetak, pabirak«. Značajna je zamjena Ίϊ > α kao u *orah.* Pored pomenutog *mladleto* postoje još složenice: *ljetopis* (17. v.) »annales«, s radnom imenicom na *-ьc Ijetopisac,* gen. *-sca.* Ta je složenica stara. Posudiše je Rumunji *letopiseţ.* Kako Rumunji imaju lat. riječ *an* < *anńus,* oni posudiše *leat,* pi., *leaturi* samo za datiranje *văleat* = *veleat* < *vъ léto.* Što se tiče etimologije, najvjerojatnije je mišljenje Brücknerovo, kome je *leto* praslavenska izvedenica od korijena *le-.* Taj se nalazi u *liti, lijevati* (v.). Sufiks *-to* je kao *ujato, dlijeto.* Po toj etimologiji *leto* bi označivalo period godišnjih kiša. To se slaže sa *godina,* koja u hrv.-srp. znači »1° annus, 2° kiša, pluvia«. Takav naziv tumačio bi se i opozicijom *zima* (v.) »period kad pada snijeg«. U tom slučaju stajalo bi i uporedenje sa lit. *litus* »kiša« = lot. *lētus.* Spomenuti treba da se *ljeto* upoređivalo i sa Šved. *lading* »proljeće« i stir. *la(i)the* »dan« < ie. **l3tjom* i sa lit. *vildēti* »grijati vodu«, stengi, *'zvealg* »vlažan«, a to od ie. korijena *uel-* »topal, vlažan« te su pretpostavljali ie. **ul-e-to* za *lēto.* To sadrži odviše pretpostavki i kombinacija. Isto važi i za uporedenje sa lit. *luotas* »čamac«.

Lit.: ARj 4, 226. 6, 256. 237. 261. 824. 7, 471. 8, 406. 9, 595. 12, 463. *Elezović* l, 192. 362. Ribarić, *SDZb* 9, 165. 193. Christiani, *ZSPh* 18, 162. Skarić, *NVj* 15, 734-741 (cf. *RSI* \, 298). Veselinović, *GC* 26, 229-238 (cf. *RSI* l, 299). Ivšio, *JF* 17, 118. si. Kostić, *NJ* 6, 234. *Miklošič* 167. *SEW* l, 713. *Holub-Kopečný* 203. *Bruckner* 291. Vasmer, *RSI 6,* 191. 194. *Mladenov* 282. Pokorny, *KZ* 50, 43. sl. Loewenthal, *WuS* 10, 194-195 (cf. *IJb* 13, 302). Buga, *RFV* 66, 240. Mikkola, *Zbornik Jagićev* 359-362 (cf. *RSl 2,* 248). Jacobsson, *Le nom de temps leto.* Upsala, 1947, 96. sl. (cf. Vaillant, *RES* 24, 186). Rešetar, *ASPh* 36, 548. *Leskien* 408. Dolobko, *Slama* 5, 679. Barić, *ÄA* l, 138-160 (cf. *JF* 3, 200). Jokl, *Stud.* 111.

Ijigovina f (Pančić, Šuiek) »biljka rhamnus alpina L.«. Ne zna se koliko stoji u vezi s pridjevom *ljigav* i poimeničenjem na *-ica ligavica* »solum uliginosum«, kojih nema u *ARj.*

Lit.: ARj 6, 263.

ljiljak, gen. nepoznat, m (Pančić, Šulek) »dubačac, jorgovan, svringa vulgáris«. Ako je odatle izvedenica *ljiljci,* gen. *ljiljaca* ili *Ijiljaka* (?) (Šulek) »biljka trasi, cyperus esculenti««, gen. sing. je *ljiljca.* Upór. za identifikaciju tur. *-a-* u dočetnom slogu u našim nepostojanim *a: čanak,* gen. *čanka* (v.). Ime biljke (stabla) je balkanski i evropski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Klag* > ar. *Ulak* > tur. *leylak)* iz botaničke terminologije: rum. *lileac,* bug. *lilék* pored *ljuléka.*

Lit.: ARj 6, 263. *Miklošič* 169. *Mladenov* 275. *Lokotsch* 1319.

ijok = *Ijoke* (Vuk) = *ijoki* (Kosmet) pored *íjuk,* uzvik (onomatopeja), glas kojim se tjera tele od krave kad se muze. Oformljen na *-ati Ijôkati, -am* (18. v., Vuk) *(od-,* Lika) impf, prema pf. *Ijôknuti, -ēra (do-)* »goniti tele od krave«, *odljüknuti* (Kosmet) »otjerati, kako se june tjera«, na *-āč Ijokāč,* gen. *-aca* (Vuk, Hrvatska) »drvo koje služi za Ijokanje, pri-Ijubak«, na *-ača Ijokača* f »račvasto drvo u koje se tele Ijokačem zaklini kao u jaram«.

Lit.: ARj 6, 265. *Elezović* ì, 374.

Ijöpica f (Kosmet) »1° kravica, 2° (metafora pejorativna i ironická) žensko čeljade glupo kao krava (upor. *guska* u Hrvatskoj)«. Deminutivna izvedenica na *-ica.* Od arb. *lope* »krava«, provincijska posuđenica iz tog jezika kao *dreteza* u Paštrovićima.

Lit.: Elezović l, 374. *GM* 248.

ijos (Kosmet) »glas (onomatopeja) kojim se *izražava* onaj udarac ploštimice, npr. šakom, ili kad se padne u blato«. Oformljen sufiksom *-bk Ijosak,* gen. *-ska* »trka, lutnja«, na *-kāti sljōskat* prema pf. *IjSsnuti, -em* (Vuk, Kosmet) »udariti tako da se čuje glas od udarca« pored *sljôskat* i *sljôskât* (Kosmet) »srušiti, skrhati«, *uljōskat* (Kosmet) »ubiti, umrijeti« = *Ijosnuti, Ijosnem* (Piva-Drobnjak) »nešto veliko kad naginje da padne ili kad pada«, odatle metafora *naljoskati se* (Karlovac) »opiti se«, *razljoskati, razljōskām* (Lika). Na *-iti ljöštit, -im* (Kosmet) »pasti, stropoštati se«. Upor. stcslav. *loskotb* »strepitus«. Onomatopeja dobiva sufiks *-äc* < *-ьc* bez mijenjanja velara *Ijòskac* (Vuk) »uzvik koji opisuje zvuk pri padanju«. Jpor. istu pojavu u: *ni makac.* Ovamo ide pejorativna i humoristická augmentativna složenica na *-ina Ijoskòprdina* od *Ijoskoprda* (Lika) »stara lijena žena, gdje padne tu prdne«. Nejasna je, ako-ide ovamo, izvedenica na *-avac,* gen. *-avca Ijôskavac* (Pančić) »biljka mohunica, mjehurac, physalis alkekengi«. Onomatopejski glagol dopušta mijenjanje samoglasa *o* > *u: Ijüskati, -am* impf. »1° udarati u loptu«, *Ijuskati, -Stem* »2° (metafora, Topolovac) brbljati« prema pf. *ljusnuti, -ēm* (15. i 16. v.) »udariti s bukom«. Upor. *pljuskati* prema *pljusnuti* i *pljusak* (v.). Mjesto *-s* onomatopeja dopušta i *lj, l, p: razljoljati, ràzljôljām* pf. »razbiti, raskrhati, rascopati« *(Ijoljati* nije potvrđeno). Kad je refleksivan, mijenja značenje, znači »postati debeo (o trudnoj ženi)« prema impf, na *-varazljoljávati, -Ijòljāvām* »1° razbijati, 2° (s refleksivom) postajati debeo (trudna žena)«. *Sap: Ijdpiti, -lm* (Vuk) »udariti jako«.

Lit.: ARj 6, 265. 321. 13, 634-5. *Elezović* l, 374. 2, 243. 389. Matzenauer, *LF 9,* 216. Tornanovic, *JF* 17, 202.

Ijub, primarni pridjev (narječja sjeverozapadnih krajeva, slov.), ie., sveslav. i praslav., »carus, lieb, tener«, poimeničen u ž. r. *ljuba* f (16. v.) »Geliebte«, možda i u toponimu *Ljuba* kod Nina *(castrum Ljuba,* pored proširenja pridjeva na *-j: v Ljubli* 1491, g. 1242. *Jubil,* g. 1368. *Lubal),* u m. r. kao drugi dio dvočlanih ličnih imena kao *Dragoljub* (također ime biljke) i u neologizmu *Slavoljub.* Raširenje pridjeva na *-ьn* je vrlo staro. Nalazi se u stcslav. Ovamo *zljuban* »amabilis (hrv., prema Miklošiču). Očituje se u alpskoj toponimiji *Ljubno* > *Leoben* i u daljoj izvedenici na *-janin Ljubljana,* prvobitno *Ljubnjane* »stanovnici dobrog zemljišta«, na *-iv Ijubiv* (stcslav.),

proširen na *-ьn ljubivan* (Crna Gora). Taj može biti i proširenje pridjeva *ljubim* (part. prez. pas. od *ljubiti*}* koji je poimeničen na *-ьc ljubimac,* gen. -zrnca, na *-īk ljubimik,* na *-ljiv ljubljiv (za-*),* na *-zk ljubak, í ljupka* (15. v.), s apstraktumom *ljupkost.* Deminuira se na *-ahan ljubahan > ljuban.* Poimeničenja: na *-ica ljubica* (15. v., Vuk) »1° razni botanički nazivi, 2° ime žensko«, sa deminutivom na *-ica ljubičica* »viola«, koju posudiše Arbanasi *îubëcicë,* i hipokoristikom *ljuba,* na *-inka ljùbičinka* »vinova loza crna grožđa«, na *-bka ljubička* »vinova loza bijela grožđa«, s pridjevima na *-ьn ljubičan,* na *-jast ljubičast,* na *-ič ljubio* »1° dragi, ljubljeni, 2° prezime«; na *-an* (tip *Milan) ljuban* »1° ime ovnu, 2° ime muško«, odatle na *-ović Ljubanović* (18, v., ŽK), na *-ьca ljupca* (Istra), na *-čac < -ьc + -ьc ljupčac,* gen. *-aca* (17. v.) »biljka«, na *-čiča ljupčica* (čakavci) »biljka ljubica«; na *-ьc ljübac* (18. v.) = *poljubac.* Sveslav. i praslav. je apstraktum od pridjeva po deklinaciji *u:* stcslav. *ljuby,* gen. *ljubwe* »αγάπη«. Stari nominativ očuvao se u *ljubi,* prema Vuku *ljubi* (16. i 17. v., indeklinabile, narodna pjesma, pjesnički govor, jugozapadni krajevi, slov.) »amor, amasia, conjux«. Prema tipu *krv,* gen. *krvi* prešao je praslav. pridjevski apstraktum među feminina deklinäcije *ì: ljubav,* gen. *ljubavi* = *ljubav,* gen. *ljubave* (Kosmet) = *jubav* (Korčula, objekt uz *učiniti)* = po deklinaciji *a ljubava* »amor, prijateljstvo, milost, milovanje«, čini leksikologijsku porodicu: pridjevi na *-ьn lJuЬъ ьnъ > ljübavan, f ljubavna* (Vuk), određeno *ljubavni* (~ *sastanak),* prema crkvenom jeziku ъ > o *ljubovan* (13. v., Vuk, upor. bug. *tibov,* rum. *ibov, ibovnik), sljubavan* (Korčula) »ljubomoran«, poimeničen na *-ik, -ica ljubavnik* (18. v., Vuk) pored *ljubavnik* (Vuk, 16. v.) prema *ljubavnica* pored *ljubavnica,* kráceno u *ljubavac* pored *ljübõvca* = *ljùbavka* pored *ljubavka;* na *-en ljuben (bv > b)* pored *(bv > v) ljuven* (15. v.), poimeničen na *-ica ljuvenica,* proširen na *-enit ljuvenit* (Kavanjin), na *-ski ljùbavski,* od crkvenog *ljubav* pridjev na *-it ljubòvit* (čakavci, 16. v.) i apstraktum na *-stvo ljubovstvo* n. Odatle denominai na *-iti sljubaviti se* (Riječka nahija, Crna Gora) »sprijateljiti se«. Apstraktum na *-est* (upor. *bolest*)* potvrđen je u pridjevu *ljubestiv.* Na *-ina ljuvina* (Kavanjin) »ašikovanje«. Stari oblik *ljuby,* gen. *-Ьъ e* nalazi se sa prefiksom *prč* u stcslav. *prěljuby* »adulterami«, odatle *preljub* m, f (Stulić) pored *preljuba* f (prema Vuku i Daničiću) = na *-je preljublje.* Dočetak *-y,* gen. *-voe* ispao je zbog denominala *preljúbiti,* odakle je *preljub* = *preljuba* postverbal. Radne imenice na *-nik* m prema f *-nica prèljubník* prema *preljubnica.* U složenicama *ljuby* i *prěljuby* tvore prvi član sa *bv > b: ljubodjelje* (18. v.), s pridjevom *ljubodjelan, ljubodrag* »biljka, *ljubòmor* m (18. v.) pored *ljubomora* f, s pridjevom *ljubomoran* i apstraktumom *ljubomornost, ljubopitan(l&.v.,* rusizam) »radoznao«, prevedenica (neologizam) *ljubomudrac* »filozof«, analogno *preljubočinac* (Vukov neologizam) m prema f *-cinica,* apstraktum *-činstvo;* od *děti: preljuboditi,* odatle *preljubodinac* (18. v.) = *preljubodivac* m (15. v.) prema f *-divica, priljubodinstvo* (Banovac) = *preljubodjejnik* m prema *-djejnica,* u stcslav. *prěljuboděj* m od *prěljuboděјati; preljubodan < -o + odan.* Postoji još pridjevski apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-zn* (upor. *bojazan* f) *ljubezan,* gen. *-zni* f (15. v.) koji se u značenju »ljubav« očuvao u slov. *ljubezen* f. Kod nas je odatle izveden pridjev na *-ьn *1luЬeгnьnъ > ljubezan,* f *-zna* (16. v., Vuk) pored *ljubazan* (Vuk, Crna Gora) < stcslav. *ljubbznt* u kojem je *nьn > n* kao u *stran* od *strana.* Vokal *e* mjesto *a* je prema crkvenom ili ruskom jeziku. Poimeničen je na *-ik* m prema f na *-ica ljubaznih j -beznik* (Vuk) prema *ljubaznica j -beznica.* Od imenice *ljubezan* postoji još pridjev na *-iv ljubezniv* (16. v.) s apstraktumom na *-ost,* na *-jiv ljubežnjiv* pored *-žniv* = (sa disimilacijom *žnj + zlj) ljubežljiv.(\5.* v.), s apstraktumom na *-ost.* Taj posljednji može biti i od nepotvrđenog **ljubež,* upor. polj. *lubież* »zadovoljstvo«. Unakrštenjem pridjeva *ljuven* nastadoše odatle *ljuvezan,* gen. *-zni* f i pridjev *ljuvèzniv,* s apstraktumom na *-ost.* Prilog i veznik *ljubo* (slov.) = *ljubi* (1392) > *libo* »gôd, ili«, samo, u crkvenim tekstovima. Denominal na *-iti: ljubiti, ljubim* impf. (1445, Vuk) »1° amare, 2° obećati (slov.)«, *obljubiti* (ŽK) = *obljubiti* (Vodice), s postverbalima *obljub* = *obljuba* = *obljubac, obljubak* i radnom imenicom na *-lac* i *-telj, obljubljenih, izljubiti (se), poljubiti* »deosculari«, *razljubiti* sa postverbalom *razljuba* (Lika) »staza ispod nosa na gornjoj usni«, · *zaljubiti se, s(a*)ljubiti se, priljubiti* prema iteratīvu *-ljubljivati,* samo s prefiksima. Odatle radne imenice na *-lac,* gen. *-lca > -oca* i *-telj* m prema f *-lica, -teljica ljubilac* prema *ljubilica, ljubitelj* (također stcslav. i rus.) prema *ljubiteljica* s pridjevom *ljubiteljan;* poimeničen part. perf. pas. *ljubljenih* m prema *ljubljenica* (16. v.) »ljubavnik, -nica«. Pf. *ljūbnuti, -ēm* (Vuk) »poljubiti«. Na *-ovati: ljubovati, -ujem* (ugarski Hrvati) »ašikovati«.

Deminutivi na *-kati ljupkati, -am,* na *-akati ljubakati se, -dm (na-).* Od bezbrojnih složenica pomenimo još imperativnu složenicu *ljubirōd* m (Ston) »ko voli svoj rod«, *ljùbidrag* m (16. v., Dubrovnik) »biljka«. Veoma čest je prvi elemenat u dvočlanim ličnim imenima: *Ljubomir,* s hipokoristikom *Ljubo, Ljubiša, Ljubivoj, Ljubis(l)av(a), Ljubuša* (upor. češ. *Libuše*), Ljubota* (13. v.). Dubrovačka Arkadija (pastorala) stvara ih također: *Ljubmir, Lfubdrag.* I u toponomastici su zastupljeni: *Ljubovo, Ljubovec.* U rum. je *a iubi* potpuno potisnuo u zaborav lat. *amare,* koje je očuvano u svim drugim romanskim jezicima, kao i *amor,* osim *dragoste* još *ibov* s pridjevom *ibovnic.* U baltičkoj grupi ne postoji identičan naziv iz ie., samo dalja paralela *liaupsė* »hvala«. Potpunije su paralele u got. *Hufs* i nvnjem. *lieb.* Germanske su paralele dalje razvile značenje »ljubiti« u »vjerovati«: got. *galaubjan,* nvnjem. *Glauben, erlauben, Lob.* Ostale paralele: arb. pridjev *lum* »sretan, blažen«, lat. *libido, lubet — Übet,* sanskr. *lubhyati* (3. 1. sing.) »empfindet heftiges Verlangen«. Sve te paralele imaju u osnovi isto osjećajno značenje kao praslavenska riječ. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *eu* u korijenu **leubh-* »voljeti«. Upor. za *eu > tu bljudem* (v.).

Lit.: ARj 4, 227. 6, 275. 290. 283. 286. 270. 335. 297. 339. 7, 426. 8, 406. 407. 9, 585. Ribarić, *SDZb 9,* 172. *Elezović* 1, 374. *Mažuranić* 428. Lalević, *NJ* 3, 56. Maretić, *NVj* 3, 192. *Pleteršnik* 1, 524. *Miklošič* 171. *SEW* 1, 756. *Holub-Kopečný* 205. *Bruckner* 302. *KZ* 45, 39. *Trautmann* 160. *WP 2,* 419. Rešetar, *Slávia* 8, 640. Boissin, *RES* 27, 43. *GM* 249. *Boisacq*[3] 591-592. Joki, *Stud.* 48. Isti, *Unt.* 74. Hirt, *PBB* 23, 334-335. Iljinski, *ASPh* 29, 491. Hoffmann, *BB* 21, 137-144 (cf. *AnzIF* 7, 12). Christiani, *ZSPh* 18, 162.

ljudi, gen. *ljudi* (Vuk), danas pl. po deklinaciji *o* za sing. *čovjek* (v.), u stcslav. po deklinaciji *i ljudbje.* Ta se deklinacija očuvala u slovenskom, dugo vremena u izvjesnim padežima i u hrv.-srp. gen. *ljudi,* dat. *ljudem* (ŽK), nőm. pl. *ljiidje* = *ljudije* (do 15. v.). Po toj se deklinaciji deklinirao i *Srbin,* pl. *Srbije,* odatle Porfirogenetov plural Σερβλοι, Upor. slov. *Hrvätje.* Riječ je ie., baltoslav., sveslav. i praslav. Singular je značio prvobitno »populus, λαός, tako još i danas slov. *lud,* češ. *lid,* polj. *lud,* rus. *ljud.* Upor. *ljud* m (južna Italija, apeninski Hrvati) »čovjek« (Rešetar). U hrv.-srp. samo se u izvedenicama vide tragovi toga semantema. Pridjev na *-ski ljudski* pored »männlich > gehörig, ordentlich« i »valjan, kako treba« = *ljücki* (Kosmet) znači u narječjima i »ono što pripada ne pojedincu nego narodu > što je tuđe«: *lučki* = *ljucki* (Vodice, ŽK, ŽU, Krašić), tako i kajkavski (Habdelić) = *ljutski* (~ *vinogradi,* Trst 1640) = *juški* (Cres). Upor. istu semantičku paralelu u *liuda* »narod« prema *tud* (v.). Isto se vidi i u apstraktumu *ljudstvo* (Vuk) = *ljuctvo* pored *ljustvo* (Vodice) »mnoštvo ljudi«, kol. na *-ik ljudik* m (17. v., čakavci) »plebs (u prezrivom smislu)«. Predodžba primitivnog mentaliteta da je ono što pripada narodu^ »valjano, ispravno«, koje je očito izraženo u pridjevu na *-ski,* održava se i u pridjevu na *-ovan ljudovan* »pošten« prema impf, *ljudovati* »biti pošten« i u augmentativu na *-ina ljudina* m (14. v.) »1° velik čovjek, 2° valjan čovjek (ŽK, ŽU)«. U ovom kao i u drugim augmentativima označuje »individuum neobične veličine«: *ljuda, ljudeskara, ljudèsina, ljudurina, ljudetina,* na *-iSte ljudište* (Vuk, Crna Gora). Značenje »individuum« sadrži i deminutiv na *-ič ljudic* (16. v., Dubrovnik) »čovuljak«. U brojnim složenicama je očito značenje »narod, pojedini njegovi individui«: *ljudòbija, ljudožder, ljudoźderac, ljudojeda, ljudokradica, ljudòmora, ljudòmorac,* gen. *-orca, ljudomórstvo* »genocid«. Predodžba »valjanosti onoga što je narodske« sadrže i apstrakta od pridjeva na *-ski ljudskost* (Vuk, Paštrovići) = = *ljudskota* (Vuk, Paštrovići) kao i prefiksalne složenice *òdljud* m (Vuk) »nečovjek, ljudište«, *neljudi,* gen. *neljudi* (Vuk, M. Držić), pridjevi na *-ьn uljudan (ne-),* s apstraktima *(ne~)uljudnost, (ne)uljudstvo.* Po primitivnom mentalitetu narod se smatra kao i pleme slobodnim, tj. on je izvor snage, sile, opozicija roba. Odatle još u stcslav. *ljudini (s* individualnim sufiksom *-in* kao u *Srbin, Bugarin)* »slobodan čovjek«, tako i u ruskom. To značenje, koje se dobro očuvalo u gr. ελεύθερος i u lat. *liber <* ie. **leudher* (također italsko božanstvo rastenja i plođenja) nije zastupljeno u hrv.-srp., osim ako se pretpostavi da je ostavilo traga u značenju pridjeva »valjan«. Prvobitno značenje »narod« dobro je očuvano u baltičkim jezicima, u lit. kolektivu *liaudzia* »kućna družina«, *liaudis* f »narod«, lot. *ljaudis* »narod«. Upor. i stprus. *ludis* »gostioničar«. Isto tako i u stvnjem. *Kut* »narod«, nvnjem. *Leute, daš Leut* »osoba«. Značenje ie. korijena **leudh-* »narasti« koji sadrži *ljudi,* dobro je očuvano u arb. *lenj* »rodio sam se, nastajem« (odatle prema Joklu arb. *velia* »brat«), u sanskr. *rōdhati* »uspinje se, raste«, avesta *raoda* »rast, ugled«. Semantički

i etimološki znači prema tome singular od *ljudi* isto što i *narod,* postverbal od *naroditi se.* Taj je u hrv.-srp. i bug. posve istisnuo singular iz opće upotrebe.

Lit.: ARj 6, 315. 317. *7,* 894. *8,* 110. Ribarić, *SDZb 9,* 165. *Elezović* l, 377. *NJ 3,* 151. Popović, *NJ* 3, 151-152. Isti, *Sintaksa* 37. Tentar, *JF 5,* 212. *Miklósié* 172. *SEW* \, 758. *Holub-Kopečný* 205-206. *Bruckner* 303. 45. 39. 46. 223-224. 228. *ZSPh 4,* 216. Iljinski, ΛSP/r 29, 492. *Trautmann* 160. !ΓP 2, 416. Joki, Urei. 42-43. Wędkiewicz, ΛA 6, 234. Endzelin, *ZSPh* 18, 123. *Boisacf* 556. 241 —242. Schrader, *AnzIF 9,* 172. Brugmanh, JF 19, 378. Hirt, *PBB* 23, 335. Buga, *IzvORJAS* 17, l, 1-52 (cf. *RSl 6,* 338).

ljuka f (u istočnim govorima?) »1° rupa na svirali, *2'* okce u satu medenom«. Deminutiv na *-ъHa ljupka* (Vuk) »okce u satu« sadrži istu riječ. Ako je tako, nejasan je gubitak suglasnika *p.*

Lit.: AR} 6, 317. 320.

íjukt m (ŽK,ŽU) »zrak«, prilog *u Ijüktu* »brzo« *(konji stí prošlí)* = slov. *lehet / leht,* gen. *Uhta* »isto«. Od njem. *Lucht* < *Luft* (njem. u Koruškoj).

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 365. Strekelj, *DAW* 50, 36.

Ijümati, *-am* impf. (Vuk) »hoditi kao umorno čeljade«.

Lit.: ARj 6, 319.

ljuska f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., »Schale, Hülse, Schuppe, putamen, squama«. Suglasnička grupa *sk* varira: *Ijuspa* (također stcslav., bug., polj.), *luzga* (bug., brus., ukr., rus.). Početno *lj-* varira sa *l-* (tako samo u ostalim slavinama stcslav., češ., polj.): *luska* (hrv.-kajk., Beiostenec), odatle *luskinja* (18. v., Slavonac, dočetak analogijski prema *lupinja).* Variranje *l - lj* je kao u *Ijupina* pored *lupinja* od *lupiti* (v.). To variranje moglo je nastati na osnovu disimilatornog ispadanja palatalizacije u *Ijuštiti.* Od svih ovih varijanata postoje izvedenice. Pridjev na *-av Ijuskav* (Vuk), poimeničen na *-ьc Ijûskavac,* gen. *-vea* (Temnic) »mineral muskovit«, na *-ovit Ijuskòvit.* Deminutiv na *-ica Ijuščica* (Vuk) pored *Ijuštica* (18. v.). Na *-ika Ijuštika* (Vuk) »komusina kukuruza«. Augmentativi na *-otina Ijuskotina,* na *-etina luščetina* »pljeva«, na *-ina luŠčina* (čakavci, 17. v.), na *-jura ljuštura* (16. v.) pored *ljuštura* (18. v.), *luštura* i *lustura,* sa leksikologijskom porodicom sa -gubitkom samoglasa u penultimi *lustra,* vjerojatno s umetnutim *r* kao u *prosinca, vitrica* (v.) pored *lustra* (Lumbarda, Korčula) = *Ijuštra* (Dalmacija), složenica *obloljustra* f »zmija coelopeltis lacertina«, na *-ina Ijušturina* (Ston), na *-ica lustrica* pored *Ijušturica,* pridjev na *-ast Ijusturast,* na *-ъn Ijušturan,* na *-av Ijušturav.* Sa *u > o postura* (srednja Dalmacija, Paviinović). I oblik *Ijuštra — ljuska — lustra* ima svoju porodicu: pridjev na *-av Ijuštrav* (Mikalja), na *-iv lúštriv* (Mikalja). Augmentativ na *-ina Ijušlrina.* Od sintagme je *breljugak,* gen. *brèljuska* (Dalmacija, Paviinović) »1° jaje bez ljuske u samoj opnici, 2° mjesto gdje je zemlja bjelušasta«. Značenje 2° predstavlja možda drugu riječ kao i *bre-Ijuzga* f »ptica prdavac«. Denominal (faktitiv) na *-iti Ijuštiti, -im* impf. (Vuk) *(iz-, o-, ob-, s-) — luštiti* (Istra) »schälen, rupfen, guliti« pored *luštiti, Ijušüt, Ijuštim* (Kosmet) »komisati, skidati ljuske sa kukuruza« = *sljuštriti,* iterativ na *-luščivati, -stivati, -ujem,* s prefiksima, postverbal *obljuštak,* augmentativ *oljuštine* f pl. Apstraktum na *-idba Ijuštidba* (Kosmet) »vrijeme fcad se komisą kukuruz«, od *ljuska* na *-nuti òdljusnuti se, -ēm* (Vuk) »kao ljuska otpasti«, s postverbalom *òdljusak,* gen. *-ska* (Crna Gora). Od *Ijuspa* (upor. *košpica)* je deminutiv na *-ica Ijuspica,* augmentativ *lušpina* = *Ijušpinja* (Istra). Ovamo još *Ijuspatak,* gen. *-tka* (Kragujevac) »komad drveta što otpadne pri siječenju, veliki iver«. Od varijante *Ijuzga* potvrđen je samo denominal na *-iti luždìti, luždlm* (ŽK) »ausschoten«, upor. rus. *luzgatb.* Varijanta *sk > zg* (upe[1]-, i *maska* pored *mazgd)* dolazi i u baltičkoj grupi lit. *lusku* = *luzgis* m »Lump«, lot. *lauska* »Splitter, Scherbe«, *lùzgana* »Hülse, Schote«. Vokai *u* je nastao od ie. .dvoglasa *eu,* od korijena **leu-,* u prijevoju **lou-,* rašireno s pomoću formantą *-si,* sufiksom *-ka.* Upor. srodno **leup-* u *lupiti,* odakle je i raširenje na *-pa.*

Lit.: ARj 6, 321. 228. 323. 265. 322. 8, 403. 409. 405. *Elezović l,* 376. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 176. *SEW* l, 747. 749. *Holub--Kopečný* 211. 213. *Bruckner* 315. *KZ* 45, 42. *Trautmann* 152. *WP 2,* 408. *Mladenov* 284. 283. *GM* 476. Iljinski, *ASPh* 29, 492-493. Scheftelowitz, *KZ* 54, 226. 56, 200-201. Buga, *RFV* 71 (cf. *IJb* 3, 150).

ljut, f *ljuta* (Vuk, Kosmet, Crmnica) = *jüt* (Lumbarda, Cres), primarni pridjev, sveslav. i praslav., »1° žestok s obzirom na jelo *(paprika, piće:* kiseo, Lumbarda, Cres), na dijelove tijela (Kosmet: *zima, kijamet, jaramaz),* tvrd *(kameri),* koji se lako lomi *(gvôjze,*

čelik, Kosmet), go *(sirotinja,* Kosmet), 2° (metafora) srdit, 3° toponomastički pridjev sam, u f hidronim (1327, Konavli, selo Crna Gora), i u vezi s toponimima«. Raširuje se sufiksima na *-it ljutit,* na *-ljiv Ijutljiv* »kamenit i strmenit«, na *-ovit ljutòvit,* na *-kast ljutkast,* Femininum po deklinaciji *i ljut* f »hrid, lit, litica«, također toponim s pridjevima *Dolačka Ljut* (krš, oštro, ljuto kamenje, Poljica), može biti i riječ drugog postanja (v. *lit)* na što upućuje arbanaski deminutivni sufiks *-zë* > *-za* u *Ljùteza* f (Vuk) »mjesto kamenito u Čučama«. Poimeničuje se sufiksima: *-ьc* > *-ac Ijutac,* gen. *ljuća* (15. v., Vuk) »1[1] tvrdi kamen, 2° toponim, 3° ljutit čovjek«, na *-ak Ijutak,* gen. *-aka* »divlji šipak (mogranj)«, na *-an ljutan* »vinova loza crnog grožđa«, na *-ica ljutica* »1° zmija, 2° stijena, 3° vrst luka«, na *-ič ljutić* »biljka«, na *-ika ljutika* = *Ijotika* «1° vrst luka, 2° paprika (Kosmet)«, na *-ež Ijutež* m, f (?) (Paviinović) »mjesto kao zasađeno oštrim kamenjem«, na *-îk Ijutîk* »kamen bjelutak«, na *-iš ljutiš,* gen. *-Isa* (Ston) »ljuti šipak«, na *-enica Ijutenica* f (Kosmet) »srpski ajvar«, na *-unac,* gen. *-unca Ijutiinac,* gen, *-unca* (Brač) »ljuti šipak«, na *-javina lù-ćavina* (Boka) »podrigf. Prilog *ljuto* (Vuk) »vrlo«. Apstrakta na *-av* (analogickí prema *ljubav* f) *Ijutav* f (Lika) »irritatio« = na *-ina Ijutina* f također »Sodbrennen« = na tal. sufiks *-ezza* < lát. *-itia Ijuteca* (Kavanjin), na *-ost ljut ost,* na *-nj a ljutnja,* na *-ilo ljutilo* n. Denominal (kauzativum) na *-iti ljutiti (se), ljutim* (Vuk) *(iz-, na-, o-, od-, pod-, raž-).* Postverbal na *-łka naljutka* (Bosna) »pras«. Složenica: *Ijutilist* (Stulić) »agrifoglio«. Rumunji posudiše prilog *iute* »vrlo« < *ljuto* sa rum. *-e* prema *bine* i glagol *a iuți* »schärfen«. Određenih paralela nema ni u baltičkim ni u drugim ie. jezicima. Najbliže stoji kimr. (keltski u Walesu) *Ilid* -srdžba«, ali ni to nije pouzdano, jer se slavensko psihološko značenje razvilo iz konkrétuma.

Lit.: ARj 4, 227. 6, 334. 330. 308. 265. 331. 333. Miletić, *SDZb* 9, 396. *Elezović* l, 376. 2, 26. 90. *Miklošič* 172. *SEW ì,* 759. *Holub-Kopečný* 208-209. *Bruckner* 300. Vasmer 2, 79. *WP 2,* 415. Iljinski, *ASPh 29,* 493. Uhlenbeck, *PBB* 30, 299. Wood, *AJPh* 23, 200. *Boisacq** 592-593. Fraenkel, *IF* 50, 15.

ma[1] ŕakcenat Budmanijev, Crna Gora, Hercegovina, zapadna Bosna, Dalmacija, narodna pjesma; u sjevernoj Hrvatskoj kod Ličana pravoslavaca; ŽK osjećaju tu česticu kao karakteristiku ličkog govora), adverzativni veznik, partikula za pojačanje, »1° ali, nego, 2° makar (Vuk)«. Na istoku dobiva preda se još a: *ama.* Nalazi se još u čine. *ma,* arb. *ma* (Gege), ngr. μα. S akcentom *mâ* pored isticanja izrazuje i čuđenje. Upor. i tal. *ma* < lat. *magis.* Veže se sa *nu* (v.): *manu* (18. v., Reljković, Slavonci), *man* (narodna pjesma) »nego«, sa *li* unakrštanjem sa *ali: mali* (18. v.), *mal* (18. v.), također veznik. Ovamo može ići i prilog *măr* (ŽK, ugarski Hrvati, Jačke, slov.) sa *-r* < *-že* »bolje, potius«, *mar ako* > *marko* (ŽK) »nego ako«, *marca, markì* »štogod, koji god«. Upor. slov. *mar-si-kaj.* Teško je misliti da je *ma* u svim ovim slučajevima nastao od tal. *ma* = rum. *mai* < lat. *įnagis,* koji služi u romanskim jezicima kao adverzativni veznik. Zacijelo je od tal. *mai* istarski prilog *maj* uz negativni glagol i uz *nigdar maj.* U Crnoj Gori i Bosni je *maj* uzvik (Vuk, narodna pjesma) »isto što *ma«.* Ovamo još prilog za pojačanje tvrdnje ili negacije *măjde* pored *majde* (16. v., Vuk, jugozapadni krajevi, du-, brovački pisci, Ljubiša) »zaista, bora mi, bogami«, koji se veže sa *-k* (v. *-ka) mäjdek* pored *màjdek* i nalazi se u arb. u Kalabriji *maide* i Siciliji *maidena.* Sa gledišta geografskoga najbliža je veza tal. *madie,* koje se veže sa *si* »jest« i *no* »ne« < lat. *magis* > *mai* + *dio.* I kod dubrovačkih pisaca služi kao pojačanje za *ne.* Upor. dubrovački izričaj *za majdeš(i)* »vrlo lako, vrlo često, bez velike potrebe« (u Stonu *za majdes Ы te ubio).* Budmani misli da ide ovamo i *majdes* > *modes* ili *màjdïn,* gen. *-ina* »sitan novac«. Upor. još bug. *maj* »fast, beinahe, ziemlich«, koje dolazi i u ukrajinskom, a izvodi se od rum. *mai* < *magis.* Glede *-de* u *majde* upor. i *jelide* > *jelte,* udvostručeno *deder.* Budmani dovodi u vezu i madž. *majd* »gotovo«. Na Rijeci je zabilježen prilog *majkot* »barem«, na žalost bez potvrde u primjerima < *maj* + *kao* + *ti.*

Lit.: ARj 6, 340. 343. 384. 387. 390. 415. 436. 448. 466. *Miklósié* 180. *SEW 2,* 1. 22. 56. *GM* 254. *Mlađenov* 286. *DEI* 2306.

mâ[2] (Vuk, Bosna, Boka) »uzvik za vabljenje domaćih životinja« (reduplicira se) = *ma* (Kosmet) »glas za vabljenje psa (spaja se sa *kuci l* v. *kučka l mă* pored *kut/i/ma)«.* Varijanta *na* (v.). Vuk ima još *mă mă* »glas kojim se mame krave«. Upor. *mamiti* (v.) i *mamac* (v.).

Lit.: ARj 6, 343. 430. *Elezović l,* 377.

mač[1] (Kosmet, ŽK) = *mač* (Obradović, 18. v.) »uzvik kojim se ruga nekome kad nije nešto mogao dobiti«. U Vuka glasi taj uzvik *äc* ili *cic.* Pejorativno se značenje moglo razviti i iz uzvika *mač,* kojim se vabe mačke. Upor. pejorativno značenje izreke *predrijeti mu mačku, dere mi mačku* »er imponiert mir«. V. *mači.*

Lit.: ARj 6, 343. Ćorović, *ASPŘ^,* 510.

mac[2] m (Vrbnik, *od glavić fermentunovïh;* Primorje) »kita, skup«. Od tal. *mazzo.* Femininum *maca* f (Hercegovina, Kačić, Pavlinović) »1° brdun, više grozdova na jednoj lozi, fasciculus lini, *2° mâca* f (Sjeokvica, Korčula) veća količina riba koja plovilu grupi, i to cipala, salāpa, polāndi, trupova, pagara, salpōčā, géra, líca, iglica, crnaca itd., 3° *maca* (Račišće) drvo od jedra, motka koja stoji povrh i podno jedra, da ga drži rastegnuta«. Upor. slov. *maca* f »Drekerballen«. .Augmentativ na tal. *-one* u krčko-rom *mazzuon* > *macan* (Cres) »ein grosses breites Messer«. Upor. slov. *kaçan,* gen. *-dna* m »Wagengewicht«. Od tal. denominala *mazzare (ammazzare)* postoje imperatívne složenice: *macaburijo,* gen. *-řijela* m (Mljet) »utečena se riba ubija u barci macaburijelom«. Drugi dio nejasan. Ovamo ide *macagràbun* m (Brač) »scorpio europaeus«. Drugi dio nejasan. Ovamo idu

možda još *macaЫica* f »taranta«, *macaЫin* m »riba hemidactylus verruculatus«, *maci-klič.* Budmani uporeduje sa *macagran.* Upor. još slov. *maseka* (Kranjska Gora) »sjekira kojom se siječe slanina«. Sicilijansko *matsamareddu* = (u drugim tal. narječjima) *mazzamurello* je također imperativna složenica. Drugi je dio stvnjem. *mara* = *mora* (v.). Odatle na Cresu folklorni termin *macmalić* = *masmalić* = krčko-rom. *mamaRć* »specie di folletto, der kleine rot gekleidete Teufel, der für die Kinder zum Spuckgegenstand von den Eltern genannt wird«. V. *macaruo* (v.).

Lit.: ARj6,344. Macan, ZbNŽ29, 212. *Pleteršnik* 1, 539. 553. *Bartoli 2,* 203. *Matzenauer LF* 10, 57. *REW** 5425. 1224a. *DEI* 2397.

mäc[s] (Vuk, Lika, ŽK, 18. v.) = *tnac* »uzvik za vabljenje mačke« = (sa mijenjanjem samoglasnika i suglasnika karakterističnim u onomatopejama) *mic* = (slov.) *muc* = *mis mus.* Sve se te onomatopeje mogu opetovati. Nalaze se i u drugim jezicima. Oformljuje se u svim tim varijacijama. Sufiksom za izražavanje mocije *-bk* m prema f *-bka: mačak,* gen. *-ika* (Vuk) m = *mačak* (ŽK) prema *mačka* (Vuk, ŽK) = *maska* (Dubrovčani, čakavci) »felis catus (mas) prema felis domestica« — na *-jor mačor* m (Srbija) = *mađžor* (Niš) »mačak« prema *malora* f (Kosmet) »mačka«; *mačur* »biljka peonia officinalis«. U Borovici (Bosna) *mačka* je sramotna riječ (tabu?): nije slobodno izustiti tu riječ i zamjenjuje se sa *kodeļa, šarulja, garulja.* Prenosi se i na drugu faunu: »1° vrsta morske ribe (Dubrovnik), 2° vrsta biljke i 3° vrsta oruđa (sidro)«. Deminutivi na *-e mače,* na *-ič mačić* (17. v.), *mačiui* (Istra), na *-ica mačića* (17. v.) »također biljke«, *mačkica* (Lika), augmentativi na *-ina machina* (Lika) = *màcina,* na *-etina mačetina* »(također) mačje meso«, na *-jūriņa mačurina* (Vuk). Na *-ara mačkara* »loža mačija«. Pridjevi na *-ov mačkov,* poimeničen na *-ina* u toponimu *Mačkovina,* na *-in macin* (Ljubiša), *mačkin,* poimeničen na *-ьc* > *-ac mačinac,* gen. *-nca* »1° biljka, 2° riba«, na *-j mačji* pored *mačiji,* poimeničen na *-jak mačijak* »1° mačja pogan, 2° vrsta bijele zemlje«. Složenice *mačkobrk, mačkođer, mačkojed, maškoliza* f. Denominal na *-iti močiti* (jedna potvrda), na *-uliti mačkúliti, mačkullm* impf, »ulagivati se kao mačka«. Značajno je što ovu riječ iz kućnog života posudiše Madžari *macska* i Arbanasi *maçok,* pored *maçor, maçe* f pored *mace* i *miče* f (Skadar). Razlog za posuđivanje leži u tome što je onomatopejskog podrijetla,. za koje postoji podloga u tim jezicima. Upor. rumunjske onomatopejske nazive *mata, mît, miță.* Samo je *mătoc* sa slav. sufiksom *-bk* (upór. *dobitoc).* U izvedenicama od onomatopeje *mac* doccino *c* ne mijenja se u *č,* kad dođe pred nastavak koji počinje sa *-ь(K)* ili *-i, znak* da jezik hoće da uzdrži onomatopejski karakter. Upor. češ. *macek* i slvč. *macok.* Hipokoristici *maca* f, *mace* f (18. v., Dubrovnik). Pridjevi na *-ьn smacna* =- *sumačná* (Vuk) »breda«, *macin, măcast* (Vuk) = *măckast.* Na *-an macan* — *macovan,* Vukov šaljiv *macàcan* »mačak«. Imena domaćih životinja *maconja* (Vuk) »ime volu«, *màculja* (Piva-Drobnjak) »krava maçaste boje«, sa deminutivom na *-ica maculjica* (Lika), *mačko* »1° jarac, 2° konj« prema *mačka* (Grbalj) »imena domaćih životinja«, *madlo* »jarac«, *macin* »ovan«, *macovka* »ovca«. Denominai na *-iti macui, macim* (Vuk) *(iz-ı o- se), macit* (Lumbarda) »ulagivati se«. Od onomatopeje *mìe* izvedenice su *mican, micko* m »mačak« prema f *mičica.* U toj se onomatopeji mijenja *ćuk: miko* »ime mačke« (Kurelac), sa deminutivom na *-ić mikić.* Onomatopeja *miš* oformljuje se u *mukati* (Bella, Stulić) »zvati mačku tim glasom«. Onomatopeja *muc* oformljuje se u *mu-ček, mučan, mučko* (Kurelac) »mačak« prema f *muca* »mačka«, sa deminutivom *mucica,* a *mus* u *muse* (narodna pjesma, čakavci) »mačka« prema *musić* »mačak«. Što se tiče etimologije, već je gore rečeno. Miklošič i Berneker zastupaju drugo mišljenje, koje se ne može prihvatiti. Oni polaze ne od onomatopeje, nego od ličnog imena *Maria,* od kojega zaista postoji hipokoristik *Maca* (Vuk, Vojvodina) obrazovan prema tipu *Jóco* od *Jovan.* Paralele bi bile hipokoristici njem. *Miez, Mietze, Mitzi* za životinju i *Marija.* To je sekundarno, jer je onomatopeja internacionalna i Saïnéan ima pravo kad polazi od ove sveevropske riječi u tumačenju *mica.* To isto vrijedi za varijantu *maca.* Sa slavističkog gledišta *mačak* itd. je inovacija prema starijoj riječi *kot-* ie. podrijetla, v. *kotiti, koče, kotva, zakotviti.*

Lit.: ARj 4, 227. 6, 351. 640. 343. 344. 353. 370. 512. 643. 661. 662. 7, 105. 106. *Elezović* \, 933. Vuković, *SDZb* 10, 390. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 179. *SEW* 2, 1. *Holub-Kopečný* 174. 213. *Mladenov* 292. *GM* 263. Saïnéan (cf. *IJb* 12, 146).

macàruo, gen. *-àrnia* m (Vuk, Boka, folklorni termin iz narodnog vjerovanja) »duh nekrstená djeteta koji izlazi iz groba, tintilin« = *madruo* m (Vuk, Boka) »isto«. Budmani

upućuje na *macin* sličnog značenja, ali te riječi nema u *ARj.* Zacijelo se radi o štamparskoj grešci mjesto *mačić* m (17. v., Mikalja, Bella, Voltiđi, Budmanijev akcenat prema potvrđenom') *mačić* = *mačić* m (Slovinac, južna Dalmacija) »vragulić« = mazze m (Bella) »folletto, nome di spirito«. U Blatu (Korčula) misli se da je *mačić* duša nekrstená čovjeka koja noću obilazi kuće. Na glavi nosi crvenu kapicu. Riječ *mačić* je naš deminutiv za mlet. *-ariol* < lat. *-arius* + deminutiv *-olus masar(i)ol* > *matsarolo* (Padova) »Hausgeist, Alp«, izvedenica od srlat. poimeničenog pridjeva *mässanus* (1082), od *massa* »posjed, kuća« (v.) > tal. *massaro, massaio.* Mjesto *c* u *mačić* stoji / u *malik* (13. v.), također slov., »vrag«, zacijelo zbog unakrštenja s pridjevom *mâlî.* Talijanskom se riječi tumači u Zakonu vinodolskom *malik* drugog značenja: *žakan ubo ki za biskupom stoji v toj istoj crikvi, zove se hrvatski malik, a vlaški macáról.* Na Cresu dolazi *malić* kao drugi elemenat složenice *masmalić* »malen lijep čovjek obučen u modrikaste gaće (živi pod zemljom gdje ima mnogo soli)«. Glede prvog elementa upor. tal. *mazzamırello* = sic. *mazzamareddu,* imperativ od *mozzare.* Ta složenica objašnjava i prijelaz *s* > *tš* u mletačkom obliku. V. *mač*[2].

Lit.: ARj 6, 344. 345. 350. 416. 501. Zore, *Rad* 110, 224. Riegler, *AR* 8, 481. *ZbNŽ* 3, 271. *REW** 5346. 5424. *DEI* 2384. 2397.

máčaš m (Velika, Slavonija) = *madlo* n (Šaptinovac, Slavonija) »kvasilica za kosu, tobolac (?)«.

Lit.: ARj 6, 344. 345.

macauknuti (se), *-em* pf. (narodna pripovijetka) »(ekspresivno) teško udariti ili posjeći *(sabljom,* objekt *meded'},* kao opaliti, odajačiti«. Nije ubicirano gdje se govori. Upor. slov. *macali* »ungere«, glede izvođenja upor. *salaukovina* (v.) i *mačke* (v.).

Lit.: ARj 6, 344. Matzenauer, *LF* 10, 57.

macel m (Dalmacija) == slov. *macei, -ĕl* (kod Pleteršnika) »klaonica, komarda (Dubrovnik)«. U stcslav. = stsrp. *makelija* f »isto« potječe od srgr. μακελλεΐον od μάκελον »isto, luogo recintato« > lat. *macellum* > tal. *macello,* tršć. *mazelo,* sa gr. sufiksom -εΐον, od gr. i arb. *maqëli.* Odatle na *-arius* arb. *makelan.* U *Spom. srp.* 2, 27 (1376—1386) pominju se *Radoslavb mčalan i PгiЫlь zlatan.* Budmani ispravno kaže da *mčalan* nije moglo postati od *macellarius,* nego misli da bi moglo biti isto što *mačar* (17. v.) »čovjek što po svom zanatu kuje mačeve«.

Lit.: ARj 6, 348. Šturm, *ČSJK 6,* 52 *REW* 5200. 5201. *GM* 255. *DEI* 2299 Vasmer, *GL* 93.

mäeke, gen. *mâcãkã* f pl. (Srbija) »kolica, klupa na koju se povaljuju ljudi da ih se batina, derež (v.)«. Vuk ima vatijantu *mačko.* Budmani misli da je od madž. *mačko* »ime medvjeda ili magarca«. Denominacija bi bila u tom slučaju kao *konj,* sprava koja služi u gombaonici.

Lit.: ARj 6, 345.

màcola f (Lika, Šibenik, Korčula, Split) = *macola* (Stoliv, Rab, Božava, slov. *macola)* = *macài* m (ŽK) »gvozdeni bat kojim se tuče kamenje«. Sa *o* > *u màcula f (16.* v., Dubrovnik, Cavtat) »drveni bat, korać«. Upor. arb. *macollë* f »hölzerner Hammer«. S promjenom sufiksa tal. *-uolo* sa slov. *-élj mácelj,* gen. *-elja* (istočna Štajerska) »Holzschlägel« > *mecelj* (Posavina) »veliki drveni bat«. Od tal. deminutiva na Jat. *-olus* > tal. *-uolo mazzuolo,* mlet. *mazzola,* od lat. *mattea* (.v.).

Lit.: ARj 6, 346. 547. 647. Kušar, *Rad* 118, 22. *Pleteršnik* l, 538. Šturm, *ČSJK* 6, 61. *Miklošič* 179. *REW*[3] 3545a. *GM* 263.

mäč, gen. *mača* (Vuk) = *meč* (16. v., hrv.-kajk., čakavci, bug. i slov.), sveslav. i praslav., »1° gladius, 2° riba pesce spada«. Vokali *a* i *e* nastadoše iz palatalnog poluvokala: stcslav. *mьсь.* Dekliniralo se nekada *mač,* gen. *mia.* Odatle na *-ar mčar* u Dečanskom hrisovulju i augmentativ na *-ina mčina* (M. Držić). Ovamo možda *Radoslav mčalan* (1376—1386). Zbog suglasničke grupe *mč,* koja ne postoji na početku, generaliziran je *a* u deklinaciji. Pridjev na *-ьn macan* (16. v.) = *mečan* (u *Aleksandridf).* Deminutivi na *-äc* < *-ьcmacac* pored *mača* f (17. v.) »biljka onomis spinosa L.«, na -ič *mačić,* gen. *-ica* (16. v., također biljka), na *-ič mačić* (16. v.) = *mečič* (Belostenec), na *-e mače* n (narodna pjesma), augmentativ na *-ina macina.* Na *-ika macíka* (Cres) = *mečika* (Vrbnik) »1° biljka gladiolus segètum L., 2° riba, 3° klin za držanje voza (Krk)«. Radna imenica na *-ar mačar,* gen. *-ára* m »čovjek koji pravi mačeve«. Odatle *mačărnica* »kuća ili dućan gdje se kupuju ili prodaju mačevi«. Denominali na *-iti mačiu se,* odatle na *-ija mačija* f (Bella, Voltiđi) = na *-idba macidba* »mačevanje«, od *mačevati se.* Još su potvrđeni neologizmi kao složenice:

mačonosac, gen. *-sca* (Belostenec sa *-e-)* = *mačonoša* (Stulić), *mećovojnik* (Belostenec) »gladiator«. Obično se misli da je posuđeno iz got. *mēkeis,* ags. *mēki.* Dugo *e* može prijeći u palatalni poluglas, upor. *acetutn* > *осЫъ* > *ocat,* gen. *octa* (v.). Mladenov misli da je srodno s gr. μάχη »bitka«, μάχαιρα, (v. *mahijer)* »nož, sablja«, lat. *macio.* Ali postoji i mogućnost posuđenice i za Gote i Slavene iz zajedničkog kavkaskog vrela mača, budući da se radi o ratničkom oružju.

Lit.: ARj 6, 346. 351. 348. 350. *Miklošič* 208. *SEW* 2, 29. *IF* 34, 410. *Holub-Kopečný* 219. *Bruckner* 331. *ASPh* 42, 138. *Stender-Petersen* (cf. Janko, *Slávia* 9, 346). Bouda, *ZSPh* 18, 36-37. Loewenthal, *KZ* 38, 419. *WuS* 10, 186. Hirt, *PBB* 23, 338. *Mladenov* 295. *Kiparsky* 140.

mačrnika f (Hrvatska, Primorje) »vrst smokve«.

Lit.: ARj 6, 353.

mačuga f (17. v., Vuk) »1° tojaga, toljaga, 2° prezime (Hercegovina K)« = *mačuga* (Kosmet) = *(a > o) močuga* (Srbija) »velika debela motika, tojaga« = (metateza *m - č > č - m) čamuga* f (Lika) »kijača«. Unakrštenje sa *bat* (v.) *batuką* (Sipan) »bujica na vrhu debela, a u rukama tanja, kojom obično seljaci ubijaju svinje«. Balkanska riječ rumunjskog podrijetla: rum. *măciucă,* ngr. ματσούκα, od lat. *matteuca,* izvedenica od *mattea* (v.). Upor. tal. *mazzocca.* Da je riječ rumunjska (vlaška), dokazuje toponim *Mačužina* (selišta, 14. v., Svetostefanski hrisovulj), pridjev na *-in* od *Mačuga.* Upor. arb. *macákon.*

Lit.: ARj 1, 886. 6, 353. 878. Zore, *Rad* 170, 202. Elezović, *JF* 14, 227-228. *REW*[3] 5426. Štrekelj, *DAW* 50, 37. *GM* 263. *DEI* 2398.

mačiirana f (Vuk, Boka, narodna pjesma, upor. ngr. ματσουράνα) = *madžurana* (Vuk, narodna pjesma) = *mažurana* (Marulić) = *mažurana* (Rab) = *mažuran* m, odatle ličko katoličko prezime *Mažuran* i u Hrvatskom primorju *Mažuranić* = *mezurana ї* (Cres, upor. španj. *mejorana)* = *mižirana* (Božava) = (sa umetnutim *n) mandžurana* (Perast, upor. port. *inangerona,* unakrštanje sa *mangiare)* = (metatezom) *maružana* (Istra) = (sa zamjenom sufiksa *-äna* na *-ata) mažurata* (Poljica) »biljka origanum *majorána,* sanseg (v.)«. Od tal. *maggiorana,* mlet. *mažurana.* Sa *j* mjesto *č, dž, ž* (preko njem. *Majoran) majorán,* gen. *-ana* (18. v., hrvatski gradovi, Šulek) = *majòrana* f (Mikalja, može biti čakavska zamjena za tal. *d)* = *majuran* m (18. v., Belostenec, Stulić) = *majeran* (18. v.). Nalazi se i u ostalim slavinama: slov. *majerân* = *majeron, majorán,* bug. *maeran.* Biljka je od važnosti za kuhinju (kulinarska kultura). Izvodi se od gr.-lat. ἀμάραϰος, srlat. *maiorana,* ali fonetska veza nije jasna. Meyer-Lübke predlaže **amaragana* i ističe da je potrebno istražiti promjene u obliku. Po mojem mišljenju srednjovjekovno *maiorana* ne može biti u vezi sa gr. ἀμάραϰος, sve ako se i semantički slaže s tom riječi. Grčkoj riječi ne zna se postanje. Biljka potječe iz sjeverne Afrike. Zacijelo je prema tome mediteranska riječ koja je bila preokrenuta učenom ili pučkom etimologijom u *herba mageiriana,* od gr. μάγειρος »kuhar« > *madir* (v.). Upor. još ksgr. *maezarana,* s čime se slaže *mižirana* = *mezurana* i španj. *majorána*

Lit.: ARj 6, 353. 371. 387. 392. 396. 493. 547. 639. *Pleteršnik l,* 543. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6,* 115. *SEW 2,* 6. *Mladenov* 285. *REW*[3] 398. *Prati* 607. *Olivieri* 418. *Migliorini-Duro* 321. Vasmer, *GL 92. DEI* 2313.

Mačva f »najprije naziv župskoga grada, zatim ime zemlje«, madž. *Macsó,* koji se osniva na srpskom izgovoru. Paralela je za denominaciјų *Bac* »ime župskoga grada«, odatle ime župe izvedeno s pomoću pridjevskog sufiksa *-bsk Bačka.* Etnik na *-janin Mačvanin* m prema *Máčvanka* f »1° žena iz Mačve, 2° *(mačvanka)* bundeva, 3° ples«. Pridjev na *-an* + *-ski máčvanski* (također prezime). Toponim je po svoj prilici predslavenski. Nema paralela.

Lit.: ARj 6, 353.

maćeha m (Vuk) = *maćiha* (18. v., Kačić, Dalmacija, Pavlinović, Vuk, Bačka) = *macija* (Vuk, Kosmet, ŽK) = *maćaha* (18. v., Vuk) > *maćaa* (Belostenec) > *maca* = *maćeha* pored *mačaka* (Vodice) = *maćuha* (18. v.) »matertera«. Pejorativna izvedenica je na *-jeha, -jaha, -juha* (upor. *-eh* u *pětěhz* > *pet'èj,* čakavci ŽK prema rus. *pietuh* i *očuh}* od korijena *mat* (v. *mati),* ne od *mater-,* kao u *matka* > *majka* (v.) ili u deminutivu na *-ica matica* (v.). Izvedenice postoje od sva tri lika. Pridjevi na *-in* djelomice bez promjene *h* > *š (s): maćehin* pored *mačesin, mačahin, maćihin* > *macin* (Stulić), *maćuhin,* na *-ьn maćehan,* proširen na *-ski mačehīnskī* — *macuhinskī.* Augmentativ na *-ina mačesina* (Vodice) »vrsta loše trave«. Upor. slov. *mačesina* »saturēja

montana«. Madžari posudiše *mostoha,* Rumunji *mastika* i odatle stvoriše m *maștih* »očuh«.

Lit.: ARj 6, 354. 355. *Elezović* 1, 395. Ribarić, *SDZb 9,* 166. *Miklošič* 184. *SEW 2,* 27. *Holub-Kopečný* 218. *Bruckner* 317. *KZ* 43, 316. *Vasmer l,* 108. *Mladenov 292.*

maci, *maknem* pf. *(do-, iz-, na-, o-, od-, po-, s-, u-, za-)* = (kao u stcslav. *mzknoti* sa *-nu-* u infinitivu) *maknuti (do-, iz-, o-, ob-, od-, s-, po-, pro-, raz-, uz-, za-)* = *maknut* (Kosmet) = *mahniti* (ŽK) = (sa nestajanjem poluglasa б >. *a* u prefiksalnim složenicama) *omči se, ômknem se* (Vuk), *promu, pròmknēm, zamci, zamknem* pored *zamknuti,* balto-slav., sveslav. i praslav. *(*mtk-)* »movere«. Imperfektiv se pravi prijevojem duljenja ъ — *-ы* > *i: nukati, -čem* pored *-am* (ŽK, upor. polj. *pomyK) (pre- se, s- se, u- se)* = u štokavskom *micati, -čem* (Vuk) *(do-, iz-, ispre-, na-, nas-, o-, od-, os-, po-, pos-, s- se, pro-, raz-, uz-, za-),* hrv.-kajk. *razmikavati.* S prijevojem *u* samo s prefiksom *smucati se, smucam* »1° vagari, skitati se, 2° (novija posuđenica iz slov.) kao skijaški termin«. Glagol ima prema, tome u današnjem hrv.-srp. sedam osnova *mak-, mač-, mk-, mik-, mic-, smuk-, smúc-,* od kojih se prave izvedenice.

Od *mak-* postverbali su: *domak,* samo u prilogu *nadomak (biti),* u kojem je jednom prijedlog zamijenjen sa *ne* (u Jukićevoj narodnoj pjesmi *sastiže ga nedomak klanca,* kao da *ne domaknu se), izmak* (Vuk), *razmak,* sa deminutivom na *-ica razmačica, uzmak* (Crna Gora, danas općenito), *smak* »konac svijeta, strašan sud, kijamet«, *zámak* u značenju »dvorac, Schloss« posuđenica je iz češ. *zámek* ili rus. *zámok.* To je feudalna prevedenica od njem. *Schloss* (od *schliessen* = *zamahnuti* •*vrata).* Radna imenica na *-ač smakač* m (Kosmet) »ko rado hoće da uzme, da izmami, da smeta« od *smaknut* »skinuti, ukrasti, uzeti« (Vuk). Iterativ na *-va- razmahivati / izmakivati, -màkujem* pored *-màkîvam* (18. v., jednom potvrđeno) pored *izmaknjivati, -măknjujem* pored *-knjivam, zamakinjat, -injem* (Kosmet) »zàmicati (Vuk)«. Sa sufiksom *-го omač* m, f (?) (Bosna, Hercegovina) »obga, jufka, što se čuva za zimu« = sa *-ta amaca f* (Banija) »isto«, upravo »ono što se omiče ispod oklagije« [bolje *omač* < tur. *oğmaç* < tur. *oğmak* »trljati, gnječiti među dlanovima«, *školjić'* 502]. Od ove su osnove i izvedenice od part. perf. aktiva *makao, makla* ili na sufiks *-la* (upor. *metla): mâkalj,* gen. *-klja* (Vuk, Crna Gora) »obarača«, *makla* = *makija* (18. v., Vuk, Slavonija) »obručnjak, nož sa dva drška za struganje drveta«, sa deminutivom na *-ica măk-ljica* (Vuk) = *maklica* (hrv.-kajk.), pridjev na *-iv màkljiv* (18. v.) pored *maknjiv* (Stulić), denominali na *-ati măkljati* »1° raditi alatom *makija,* 2° (metafora) biti, lupati, tući, 3° hoditi (Lika)« = na *-iți măkljiti, dòmakliti* »isto« (glede *kl* > *klj* upor. *makljen* pored *makién,* v.). Ovamo ide još uzvik *ni makac* te *maknàiralã* (Bosna) stvoren prema *izdirala,* složenica od *maknuti* + *hairola* (y.). To je šaljivo (humoristično) turciziranje naše riječi kao germaniziranje *izmicăuz* (v.) od *izmicati zu Hause* ili *aus.*

Korijen *mac-* zastupljen je samo u *măcnuti se, -ēm* (Lika) »maknuti se«. Upor. uzvik *māc* (v.). Korijen *mk* nalazi se u postverbalu *zamka.* Na *-га omča* pored *omče* »ošice, vigovi«, s pridjevom na *-it ômčit* »strmen«, sa denominalima *dòmcati se, -am* (Vuk, Lika), *urneați* »rapere«. Korijeni *mik-, mic-* bolje su zastupljeni: pridjev na *-av micav* (Stulić), poimeničen na *-ica micavica* (jedna potvrda, prevedenica za *tubis ductilibus,* Alberti), na *-ьn mican (po-)* (Šulek), *mičanice* f pl. (Duga Resa) »dio stativa što se pomiče«, na *-ač mikač* m (Križevci) »greben za *mikanje* lana i konoplje«, na *-aja mikaja* (Slavonija, Cerna) »mali greben«, oba termina iz pučke tehnologije od *nukati, -čem, -ām* »grebenati -lan, vunu«; *miče* Г pl., gen. *mīca* (Vuk, Kosmet) »igra koja se zove mlin, u kojoj se pomiču zrna«, odatle *miknut (se)* (Kosmet) »igrati se miče«, na *-aljka smicaljka* (Vuk) »zamka (mlinarski termin)« — na *-alica smicalica* »subterfuges, prazne fraze«, neologizam koji se često upotrebljava u književnom i saobraćajnom govoru, a zabacuje ga Maretić. Na *-aj micaj* (Kavanjin). Na *-alo micalo* n »ono što se miče«. Na *-anik micanīk* (Vuk, Crna Gora) »obarača, makalj, otponac u puški«. Glagoli na *-ljati mikljati, -ām* (Dalmacija, Pavlinović) »micati se polako, vrvjeli«, odatle apstraktum na *-ava mikijava* = na *-aviną mikljavina.* Deminutiv na *-ušati mikušati, -am* (Topolovac) »povlačiti sad jednu sad drugu vodicu (= *vōjku* ŽK), govoreći o rđavu kočijašu«. Od te osnove pravi se uzvik *mìe pò mie* (Vuk), kojim se izrazuje micanje, nastao ispuštanjem formativnog elementa. Taj se proširuje na *-ьс micac* (Vuk), uzvik (narodna pripovjetka) u značenju »miči, vuci«. Od korijena *smuk-, smuc-* postverbal *smûk* (Vuk) »vrsta zmije« = na *-ulja smùkulja* (Vuk). Prvobitno etimološke (ie.) značenje sadrži pridjev na *-ljiv mùkljiv*

(v.) »feucht«, koji ide danas u drugu leksikologijsku porodicu. Još treba spomenuti neka specijalna značenja koja je dobio *maci* u vezama s prefiksima: *smaći* — *smaknuti* »umbringen«. To značenje nastalo je prema sintagmi *maknuti s ovoga svijeta* i udaljilo ga od imperfektiva, koji mu odgovara *smicati*. Prefiks *u* u *umaä* »entwischen« znači isto kao u *uteći* (ŽK) »pobjeći« i ne slaže se sa *umaknuti se* «ukloniti se«. Znači da se tu nalazi *u* < 1^D *u*- kao u *ubog* i 2^C *u* < *v*s. Kako je već rečeno, prijevoji su *a* < ъ = ie. *ú*, *i* < ы — ie. *u*, *u* < ie. dvoglas *ou*. Suglasnik *c* je prenesen iz *mk*- > *mic*- u *mac*-, *muk*-. Rumunji posudiše korijene *mik*- i *muk-: a zmîci* = (sa umetnutim *n* zbog prethodnog *ní) zmínci* — *smuti* — *zmunci* (Moldavija) = *smuci* »reissen, zerren«, odatle apstraktum na *-eh* > *-ealǎ zmîcealǎ* f »Riss, Ruck«, *smíc* u nazivu *sfredel cu smîc* »Drehbohrer«. Upór. još *zmîcea* f »dürrer Zweig«. Stcslav. oblik koji bi odgovarao štokavskom *smaći*, nije potvrđen, a ni u drugim slavinama. Značajno je da se nalazi u baltičkoj grupi: lit. *mukti* = lot. *mukt* »sich losmachen, entkommen, entwischen, eilen«, lit. *smukti* »gleitend sinken«. Ali to je slučajno i *maci* neće ići rnedu praslavenske morfeme, nego je nastao prema *moći, mognem*. Upór. *smàgnuli, smagnēm* (Vinkovci), gdje se vidi upliv od *smoći, smognēm*. Njem. *schmiegen* i *Schmuggler. Ie.* korijen **meuq-*, koji se pojavljuje u slavinama u prijevoju **muq- j *muq-* i **mouq-* »schlüpfen, vorbeistreifen« nalazi se još u sanskr. *mućati* (3. 1. sing.) »loslassen«, imenica *mukti-* »Lösung«.

Lit.: ARj 2, 619. 621. 623. 4, 1. 230. 238. 6, 346. 397. 400. 401. 640. 642. 643. 661. 664. 7, 289. 820. 8, 409. 901. *Mažuranu* 1649. Maretić, *Savj.* 137. 182. *Elezović* l, 192. 383. 2, 244. *Pleteršnik* 2, 524. *RES* 12, 21. Radojević. *NVj* 34, 379. (cf. *IJb* 12, 275). *Miklošič* 206. 311. *Bruckner* 339. 504. *WP 2,* 254. *Trautmann* 189. *Mladenov* 206. 309. *Tiktin* 1825. 1445. *Gorjajev* 219. Matzenauer, *LF* 10, 58.

maćika f (Cres) »1° trava, 2° (Vinkovci) iva (vrba), salix caprea«.

Lit. : ARj 6, 355.

mädal, f *mádla* (Istra), sveslav. i praslav. (*;яг>a-) pridjev, »nejasan, mutan, fuscus«, nalazi se i u slov. *medei,* češ. *mdlý,* ukr. *mlyj,* nemá ga u štokavskim govorima ni u bugarskom. Odatle apstraktum na *-oba* (kao *grdoba, zloba} mloba·* (Marulić) »slabost«, od **mdloba* (upor. češ. *mdloba,* polj. *mdłość)* sa gubitkom srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi (kao u romanskim jezicima), odatle novi apstraktum na *-ština* < *-sk* + *-ina mlopština* (Marulić). Samcglas ъ > *a* očuvan je u istarskoj izvedenici *omadlèvina* »slabost, klonulost«. Upor. slov. *medloba.* Inhoativ na *-iti madl'ìli* (Vodice) »problijediti«, *zamodlili* »pasti u nesvijest« slaže se sa stcslav. *modliti,* slov. *medléti,* češ. *mdlíti,* rus. *medlitb.* Sufiks -б/o u pridjevu je kao u *topal.* U baltičkoj grupi ne postoji. Ie. korijen je **meudh-, *mgudh-, *mudh-,* upor. sanskr. *tnadajali* (3. 1. sing.), u prijevojnom štěpenu **mùd-*, na lazi se samo u slavinama. Upor. još *mlitav* (v.).

Lit.: ARj 6, 846. 932. 355. 8, 901. *Miklošič* 206. *Holub-Kopečný* 219. *Bruckner* 327. *WP 2,* 255.

madapulân, gen. *-anǎ* m (Rab) »tkanina indijska, koja se proizvodila u indijskom gradu *Madapolamu (Madhavapalam)«.* Dočetak izmijenjen prema lat. > tal. sufiksu *-ano* [upor. tal. *madapolam* »isto].

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 22. *Lokotsch* 1342a. *DEI* 2305.

madar m (Kurelac) »ime konju«, nazvan možda prema madž. *madár* »ptica«. Upor. posjedovni toponim na *-evoc,* gen. *-evca Madaraševac* (selo, Varaždin), od madž. prezimena *Madaras,* upravo »ptičar«.

Lit.: ARj 6, 356.

mädež m (Vuk) »1° naevus, 2° maca« = (sa *-ž* > *-š* i u gen.) *modes,* gen. *-eša* (Dubrovnik) = (sa umetnutim / zbog unakrštenja sa *mladež,* jer se *madež* pojavljuje od rane mladosti, prema tumačenju Marettćevu) *mladež* (Vuk, narodna pjesma, Bosna, Banja Luka, Lika) »1° naevus, 2° Sommersprossen« = (sa umetnutim / mjesto /) *majdeš* (18. v., Kavanjin). Nalazi se još u rus. *mádež* i slov. *madež.* Možda praslavenska riječ. Pridjevi na *-av madežav* (Stulić), na *-ast madežast* (Stulič). Varijanta *majdeš* nije dovoljno potvrđena. Glede umetnutog *j* upor. *bâjs* (ŽK) < *bass* (muzički instrumenat). Umetnuto *l* u *mladež* opominje rus. varijantu *malež* sa *l* mjesto *d.* Loewenthal uporeduje sa sdnjem. *Masel* »roter Hautfleck« i sa stnord. *mçsurr* »geflammtes Holz«. Izgleda kao izvedenica na *-ež* (v.). Osnova je neobjašnjena.

Lit.: ARj 6, 356. 387. 817. *Miklošič* 179. *SEW 2, 2.* Loewenthal, *ASPh* 32, 267. (cf. *IJb* 5, 191).

madij m (15. v., istarski spomenici) »svibanj«, od hiperklasičnog pisanja *madius,* koje je u Zadru potvrđeno kao antroponim, lat. *majus.* Prema tal. *di* > *d, di maggio* > *madž* (16. v., Dubrovnik) = *mad* (Bijela, Boka, Lastva), *di* > *ž* (kao u *žmulj) māž* (14. i 15. v., Dubrovnik, Lumbarda, Korčula) »1° isto, 2° lično ime očuvano u toponimima«. Ovamo i složen antroponim *Majžalekb* (1253) = *Masalesso* ·-= *Magalessio* < *Majus Alexius.* Oblik *maj,* gen. *maja* (Rab, Cres) može se tumačiti na dva načina, kao čakavizam prema *mad* (Boka) ili kao latinizam koji je preko grčkoga balkanska riječ: hrv.-srp. (istok) *maj,* pridjev *majski,* stcslav. *mai,* bug., arb. *maj,* srgr. i ngr. μάϊ(ο)ς. Takoder internacionalno. Na Cresu *maj* »(sinegdoha) drvo što mladić donese uoči prvog maja pod prozor djevojci« < tal. *maggio.* Ovamo ide *măj* m (Vodice) »dugačka grana kao znak da je paša zabranjena«. Izvedenica na *-ič* od sintagme *pomajić* (Istra) »mensis június«. Na *-ъiг* > *-ak majak,* gen. *-įka* »1° vrsta pasulja, 2° riba meloë proscarabaeus«.

Lit.: ARj 6, 356. 368. 384. 385. 546. 10, 649. *Pleteršnik* l, 542. 588. Tentor, *JF* 5, 212. Kušar, *Rad* 118, 24. Merlo, *Stasiom* 179. *GM 255. Romanski* 119. Jireček, *Romanen* 3, 40. Vasmer, *GL* 93. *SEW* 2, 93.

medija f (Dalmacija, Pavlinović, Drašnice, Podgora, Makarska) »1[1] sunčan položaj, 2° mjesto u zaklonu od vjetra, zavjetarje (npr. *vinograd u madiji)«.* Prilog (?) *madijovno* (možda pridjev). Čini se kao izvedenica na *-ija* (v.), kad se uporedi sa *omada* (Sinj), s pridjevom *omadan: omadno misto* »zaklonilo«.

Lit.: ARj 6, 356. 357. 8, 901.

madofija f (hrv.-kajk.) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *mandafija* (Belostenec, Šulek) »vrsta jabuke«.

Lit.: ARj 6, 357. 438.

Madžar, gen. *-ara* m (17. v., danas u književnom jeziku na hrvatskoj strani) = *Madžarin* (17. v., Vuk, narodna pjesma: *Vilip--Madžarin)* prema *Mađar,* gen. *-ara* (danas u književnom jeziku na srpskoj strani, Kavanjin, Lika, ŽK) prema f *Madšarica* (18. v.) = *Màdzārka* — *Madšārkinja* (sve to i također sa *đ* mjesto *dz),* u pl. toponim. Sa *ž* mjesto *dž l đ Mažar* (Mrnavić, Kačić, prezime Lika), sa *j* mjesto *đ Major* m (čakavski, Istra) prema *Majarka* f (Istra). Prenosi se i na Hrvate: »1° ljudi rimskog zakona koji su se doselili iz Bosne (Hrvatska), 2[J] Hrvati katolici oko Bišća«. Deminutiv na *-če Madžarče* »mladi Madžar«, pl. s kol. sufiksom *-ad* f *Madzarčad,* gen. *-i.* Augmentativ na *-ina Madžarina.* Izgovor *dž* odgovara tur. *Macar* = bug. *Madzarin,* arb. *Aíaxhár, Maxiiari.* Taj je izgovor došao po svoj prilici posredstvom naziva madžarskog (austrijskog) dukata: *madzarija* f (Vuk, narodna pjesma) = *madžarlija* (< tur. *macarli)* - sa umetnutim *n* pred *dž mandžarlija* = *madžarin* (crnogorske narodne pjesme). Taj se dukat zove također *krilaščić* i *krmencija* (v.). I sablja se zove na *dž: rnadžarkmja* = *madžārka* = *madžaruša.* Na -ьc > *-ac madžárac,* gen. *-arca* (Vuk) = na *-iça madžarica* »L madžarski ples, 2° vjetar« = *mađarac* (Osijek) »vrsta opanka«, *madarica* »ime krmače«. Na *-uša mađaruša* »1° šljiva, 2" vinova loza«, na *-ka madžarka* (Kosrr.et) »vrst šljiva«. Pridjev na *-ski mađarski* (18. v.) = *madžarski* (Barišić, također u toponomastici). Na *-uka Madžuka* (Vuk, Banija). Upor. u narodnoj pjesmi naziv turske vojske *Tuka i Mandžuka* (v.) i u Bibliji ime naroda *Magog.* Denominal (faktitiv) *madáriti, niàdarîin* impf. *(po-)* »činiti Madžarom«, *namadžarili, -inadžarim* (Lika) »dovesti nekoga u nepriliku«. Oblici sa *dž, đ* su mladi, a sa *ž,j* stariji. *Madžar* potječe od stmadž. *Magyer* > *Magyar,* odatle glagol *magyarázni* »tumačiti« (upor. arb. *sliqiponj* »razumijem« i domaći arb. naziv *Shqipëtar* »Arbanas«). To nije opći slavenski i praslavenski naziv toga naroda, nego stcslav. *Ǫgritií,* odatle *Ugrin,* pl. *Ugri,* hrv.-kajk. *Vugri,* slov. *Ogri, Ogersko,* polj. *Węgier, Węgrzy,* preko poljskoga rus. *Vengrija.* Ovako su se zvali i oni Madžari koji su se dijelom naselili u *Slovinju (=- Slavonija')* i nestali medu Hrvatima. Ima odatle toponomastičkih ostataka kao *Vugrovec* kod Sesveta. Ovako se. Madžari nisu nikada nazivali. Taj je naziv turskog podrijetla. Potječe od tur. *Onogirr,* što znači »deset strelica«, od tur. *on* »deset« i *gur* »strelica«. Ovim turskim nazivom zvala su se hunska nomadska plemena, u 5. i 6 vijeku, koja su se kretala iznad Meoíyde od Urala do Kavkaza. Taj naziv bio je prenesen i na njihove podložnike Madžare, onako kako je preneseno tursko ime *Bugarin* na Balkanu na jedan dio slavenskih podložnika bugarskih. Porfirogenet zove Madžare Τούρκοι i veli da graniče na sjeveru sa Slavenima. Naziv *Onogur* > *Ǫgrinb* (preko ovoga evropski nazivi za Madžare: fr. *hongrois, Hongrie,* njem. *Ungarn, ungarisch* itd.) karakterističan je za

nomade koji svoja pokoljenja označuju strelicama.

Lit.: ARj 6, 357. 388. si. 385. 443., 546. 7 428. *Ekzović* 1, 394. *Mažurani:* 622-4. 1492. Ilešić, *NVj* 21, 233. 234. (cf. *RSl* 6, 295). *Miklósié* 223. *Holub-Kopečný* 213. 401. *Bruckner* 609. *Mladenov* 285. Joki, í/Jè 7 (cf. /Jo 13, 166). *GM 252.* Melich, *ASPh* 38, 245.

mádžun m (18. v., Vuk) »pekmez« = *madžun* (Kosmet) »1° vrst gustog slatkog, 2° vrst lijeka kad se zamijesi kao slatko, 3° prezime u Vučitrnu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *maʿǵūn* > tur. *macun* »1° sve što je mekano, što je zamiješano kao tijesto, lijek, 2° slatkiš koji prodaju alvadžije djeci, 3° kit za prozore, vrata«) iz terminologije hrane: bug. *madžún.* Opaža se dužina *a* zbog toga što je ispao glas iza *a.* To ispadanje uzrokuje duljinu prethodnog samoglasa i u semitskom.

Lit.: ARj 6, 371. *Ekzović* l, 394. *Mladenov* 285. Matzenauer, *LF* 10, 57.

mađer m (17. v., stsrp.) »1° kuhač, 2° prezime (Slavonija), 3° toponim *(Màdír,* Bosna)« prema *Maderka,* žensko ime (18. v., pravoslavni manastir Gomirje), stcslav. *mager* ъ m »coquus«. Odatle apstraktum na *-ьja* (v.) *maderija* f (15. v.) »jelo«, na *-nica mađernica* = *maderije* n < gr. μαγειρεΐον »manastirska kuhinja« > stcslav. *magerija* f »coquina«. Balkanski grecizam manastirskog podrijetla (ngr. μάγερος < stgr. μάγειρος): bug. *mager,* arb. *magini* pl. »Hülsenfrüchte«, ngr. μαγιριά »mets, plat de cuisine«.

Lit.: ARj 6, 358. *SEW 2,* 3. *GM* 253. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. *Vasmer* 92. Miklošič, *Lex.* 359.

mađija (16. v.) = *magija* (internacionalno) »čaranje, gatanje vračanje«, f pl. *mađije* »čini«, pridjev na *-bsk madijski, madilan, mađion,* (Vuk), poimeničen *màdiomk* (16. v., Vuk), *mađionica, madionički; mađijnik* (14, v.). Denominal *madijati, -ãm* (17. v., Dubrovnik) prema impf, na *-va- mađijavati.* Na *-luk madtluk.* Sa *d* > *į* (čakavski): *mafija* (Istra, Kašić), *majionik* (Kašić, Orbin), *majionica* f. Sa umetnutim *n* pred *d manđija* f (narodna pjesma), *mandìjati, -ani* (narodna pjesma) = *na -isati manđisati* (narodna pjesma). Upor. glede *n Smandelj* (Zlatarić, *Ljubmir)* »ime čarobnjaka«. Arb. *magi.* Apstraktum na -εία > -ία od *magus* > *mâdi* m pl. (17. i 18. v., Vuk). Nastavak u stsrp. izvedenici *magesbnikz* m prema f *magesnica* pored *magistnikb* «Hladioniktumači Vasmer unakrštenjem sa strus. *kudesbnikb* »isto«.

Lit.: ARj 6, 358. 370. 441. *SEW* 2, 3. GM 253. Vasmer, *GL 92.*

mađipio n (pisano stsrp. лиггытш) »pistri na (kaluđerski termin, *n* ispalo zbog disimilacije *m - n)«.* Od srgr. μαγκιπεϊον »pekarnica«, ngr. μαγκιπιό »skladište hrane u manastiru«, od srgr. μάγκηψ < lat. *manceps,* odatle lat. *mancipium,* španj. *mancebo* »mladić, dječak«. Već u stsrp. stoji *u* mjesto *i magupbcb* (1330), danas *mađupac,* gen. *-pca* m (14. v., Vuk, Crna Gora) »1° manastirski pekar, 2° kuhar«, s pridjevom *manastirski mađupac* u narodnoj pripovijetci. Sa zamjenom sufiksa *-ьc* > *-ac màdupak,* gen. *-pka* (Vuk, Bar) »Ciganin« prema f *màdupka* (Bar) »Ciganka«, deminutiv na *-če,* gen. *-četa mađupče* »Ciganče«, kol. na *-čađ màdupcãd* f »cigančad«. Ovo značenje nalazi se i u arb. *magyp, maxhyp* »l ° Ciganin, 2° pederast«. Upor. u Ulcinju *Mahala magybve.* Bez sufiksa *-ьc màdupnica* f (Vuk) »manastirska kuhinja«. Kako su manastirski kuhari i pekari bili Cigani, očito je da se je srednjogrčki manastirski termin lat. podrijetla unakrstio sa *aegyptius* > *jeđupak* > *jedupao.* S lat. *mancipium* > španj. *mancebo* stoji u vezi *manjak,* gen. *-njka* pored *majka* m (Dubrovnik, Čilipi, Konavli) »1° muško dijete, 2° ein Bursche von 10—15 Jahren, momčić« prema f na *-iça manjčica* pored *mànjica* »1° žensko dijete, 2° žensko posve nedoraslo«. Sa očuvanim *k* < *c'* (kao u *kimak) manjak* i *manjčica* jesu dalmato-romanski leksički ostaci. Ovamo ide i augmentativ *mànjgura* pored *majgura* »djevojka« (nema pejorativnog značenja) [Usp. i pod *manji].* Odatle novi augmentativ na *-ina mängurina* f (Ston, okolina Dubrovnika).

Lit.: ARj 6, 359. 449. Rešetar, *Štok.* 250. Zore, *Rad* 110, 224. *SEW 2, 4. GM* 253—254. Vasmer, *GL 92. REW*[5] 5284.

màdistor (I) m (Vuk, Srbija) prema f *mađlstorovica* »učitelj, njegova žena, daskal«, pridjevi *mađistorov, madistorski,* od srgr. μαγίστωρ, gen. -ορός < lat. *magister.* Sa γι > ngr. *ι* biz. μαΐστωρ, μαίστορος > *majstor* (13. v., Vuk, danas općenito na istoku i na zapadu) »1° (esnafski termin) zanatlija kao gospodar, *meštar* (opozicija *šegrtu* i *kalfi), 2°* (preneseno) vještak u poslu« prema f *majstorica* »njegova žena«. Pridjevi *majstorov (-ev),* prezime *Majstorovič,* poimeničen na *-ina majstorovina* f »porez što ga plaća majstor«, *majstorski*

(18. v.), *majstoričin.* Deminutiv *majstorac,* gen. *-rea* (Stulić), na *-ič mâjstoríc,* na *-čio majstorčić.* Apstrakti na *-ija majstorija* (17. v.) »lukavstvo«, na *-bstvo majstorstvo* n (18. v.), na *-luk majstòrluk* (17. v.) »(u prenesenom značenju isto što) majstorija«. Kol. na *-ād mǎjstorãd,* gen. *-i* f. Denominal na *-iti majstoriti* (17. v.) *(iz-, na-),* na *-isati majstòrisati, -šem* impf. (Vuk) *(iz-)* »raditi kao *majstor«.* Složenice: *majstorbaša* (narodna pjesma, v. *baša), protomajstor* (v. *proto').* Riječ *majstor* je balkanska riječ latinskog postanja, u kojoj je lat. *-ter* zamijenjen grčkim sufiksom -τωρ.

(II) U esnafskom značenju na sjeverozapadu (hrv.-kajk.) *meštar,* gen. *-hram.* (14. v.) prema f *meštrinja, meštrinjica, meštrija* (Hvar) »krojačica« nije od njem. *Meister* (slov. *majster,* gen. *-stra)* < lat. *magister.* Pridjev *meštrov,* • *meštrinjin, meštarski,* apstraktum *mestrua* (ŽK) »zanat«, denominal *mestrui* »rezati, sjeći« *(pre-).* U značenju »učitelj« (14. v., dubrovački pisci, Hvar), isto *meštar* prema f *meštrica* (Rab), *meštrinja, meštrinjica* = *meštrija* (Lumbarda, Korčula, Račišće, Potomje) = *meštravica,* pridjevi *meštrov,* poimeničen u ž. r. *meštrova* »učiteljica«, *meštrovski, meštrovati,* prezime *Meštrović* (vlat. *ai* > *ae* > *e)* od tal. *maestro* < lat. *magister.* Voltiđi ima *meštar, gen.-stra,* u oba značenja, *mäsiarski, mestarstvo,* na *-ič mestric* (Bella, Stulić) »slab učitelj«, *mestrić* »mali majstor«, *meštrija.* Zbog *st* mjesto *št* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak. Kod Obradovića *mester,* gen.~ *-era* »učitelj«, prezime *Mešterović* je od madž. *mester* < njem. *Meister.* Talijanizam je *maeštar,* gen. *-štra* (Istra) »učitelj« > *maistro* m (1563). Oblik sa *e* < *ae \ ai: meštar* f, *meštrovica* (Šibenik) »1° učitelj, 2° zanatlija kao gospodar (opozicija *garzúni)«* nalazi se i na jugu (Perast, Božava), kao i u istro-rom. *mestra.* U Vrbniku *e* > *i mištro* m prema f *mistra* (Istra) »l ° učitelj, -ica, 2° majstor«. Prema arb. *mjeshtrë* vlat. *ai* > *ae* bilo je već u balkanskom latinitetu, upor. i rum. *mäiestru.* Kolunić ima vlat. *ai* > *oj mojstar,* gen. *-stra, majstorstvo^* Taj je oblik star, jer doîazi u 14. v. uRogovskim regulama *sila majstrova.* I taj može potjecali iz dalmato-romanskog jezika. Glede značenja *majstorija* = *majstòrluk* upor. arb. *maishtronj* > *mashtronj* »betrügen.«. Sa vlat. *ai* > *a* kao u arb. i tal. *mastro* postoji *mastar* (Budinić). Upor. čine. *mastur.*

(III) Dalmato-romanski leksički je ostatak *majstra* f (Potomje) »vršna vodoravna greda na krovu« = *majstra* (Račišće, Brač) »konop. za vršve i parangal« = *mđistra* (Budva) »glavni dio na parangalu (za razliku od palamara, ribarski termin)« = *mäistra* f (Muo) »u sredini mreže komad drveta sa križem i natpisom »pomoću božjom« (po njemu ribar vidi gdje je sredina njena)«. To je poimeničen femininum pridjeva *magister* (upor. fr. *maître-autel).*

(IV) Poimeničen pridjev na *-alis magistralis* (se. *ventus,* nazvan tako jer je glavni za navigaciju) > tal. *maestrale* > *maèstrao,* gen. *-ala* m (18. v.) = *maestro,* gen. *-ala* pored *majstra* »1° sjeverozapadnjak, 2° strana svijeta od koje taj vjetar puše« = *matstrao,* gen. *-ala* (Primorje, Mikalja) = *maistral,* gen. *-âlâ* (Rab) = *meštral* (Poljica). Ne zna se ide li ovamo i *mistral* (Lastva) »absint««.

(V) Latinizam je izvedenica na *-atus* od *magister* srlat. *magistratus* > (administrativni termin) *mađistrat,* gen. *-ata* m (Vuk, Vojvodina) = *magistrat,* gen. *-ata* (18. v., Vuk), pridjev *magistratski* (18. v.) = *madžistrat* pored *-Strat* »1° gradsko poglavarstvo, načelstvo, 2° čovjek u službi«. Internacionalni latinizmi su *magister* »Г magister farmacije, 2° akademski stupanj«, pridjev na *-alis* proširen na *-ьn* > *-an magistralan* »vrlo učen«.

Lit.: ARj 4, 228. 6, 359. 364. 370. 384. 392. 507. 613. 614. 617. 775. 905. 7, 428. 11, 605. *Pleteršnik* 1, 541. 576. Đordić, *NJ* 3, 248. Kušar, *Rad* 118, 16. 22. 23. Budmani, *Rad* 65, 165. Hraste, *Rad* 8, 48. *JF 6,* 186. 207. *GM* 262. 284. *Romanski* 119. *Ive* 151. *REW** 5229. Chantraine (cf. *RES* 18, 84). *SEW 2,* 3. Vasmer, *GL 92.* 93.

mäf m (Kosmet, samo kao objekt uz *učiniti)* »nestanak, uništenje«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *mahv* »istrijebiti«) iz svagdašnjeg govora: búg. *máf olším* »prosto da je«.

Lit.: Elezović 2, 528. *Mladenov* 291.

magarac, gen. *-arca* m *(polu-* Stulić) »1° kenjac, osao, tovar, 2° naziv za napravu u plugu, 3° psovka« prema f *magarica.* Sufiks *-äc, -ica* izražava mociju. Bez tog sufiksa *magar nalazi* se u poslovici 17. v. i u izvedenicama dem. na *-e,* gen. *-età* kao naziv za mlado *magare* (16. v., Vuk), odatle pridjev na *j magareći* (17. v.), na dva deminutivna sufiksa *-ьc* + *-ъce magaréšce,* gen. *-eta* (18. v.), kol. *magarad,* gen. *-i,* odatle *magaràdija* f, *màgarenje* n (Vuk), u pridjevskom toponimu *Magarevo,* u pridjevu *màgarskl* (Bella, Stulić, 17. v.), koji se danas ne govori. Augmentativ *magořina.* Tako i u rum. *măgar,* bug. sa *-ьc*

i bez njega, i u arb. *magar.* Ostale su današnje izvedenice od mocionog oblika za muški i ženski rod *magarac:* deminutiv na *-ič magarčio* (17. v.), augmentativ *magarčina* pored *magarčetina* (18. v.). Od *magarica* pridjev *màgaričin.* Deminutiv *magaričica.* Na *-jar magaričar* »biljka quercus pubescens varietas Wild.«. Denominal *namagarčiti, -īm* pf. »1° nazvati koga magarcem, 2° (pejorativna metafora) prevariti, nasamariti«. Riječ *magarac* je balkanska riječ grčkoga podrijetla: ngr. γομάρι, srgr. γομάρι(ον), izvedenica od γόμος »tovar«, odatle prevedenica (calque, Dalmacija) *tovar* »osao«, arb. *gomar,* cine, *gumaru.* Upór. bug. izraz *gàmarno mi je.* Taj grčki naziv je također prekrajanje, zasebna vrsta prevedenica, od. ar. *komar.* I *sagmarius,* izvedenica na *-arius* od gr. σάγμα »Packsattel« > *sàmãr* (v.), koje je zastupljeno u romanskim jezicima, može se smatrati grčko-latinskom prevedenicom arapske riječi. Radi se dakle o mediteranskim prevedenicama, kako je i prirodno jer je *magarac* mediteranska životinja za prijenos. Upor. *osao, Esel* (v.) < lat. deminutiv *asillus* kao posuđenice iz latinskoga, koje se objašnjavaju tom činjenicom.

Lit.: ARj 6, 362. 7, 427. 10, 624. Kostić, JVJ 1, 237. *Miklošič* 180. *SEW* 2, 2. *Mladenov* 105. 285. *REW*[3] 7512. *GM 126.* 253. Vasmer, *BZ* 17, 108-20 (cf. *RSI 2,* 257). Iljinski, *Rodna reč* 7, 9-10 (cf. *Ijfb 20,* 264).

magari (Perast) = *magari* (Cres) = (Božava), slov. *magãr(f),* prilog »meinethalben, barem«, *magarice* »selbst wenn«. Od tal. *magari (dio)* interjekcija, uzvik < sttal. *macari,* također južnofr., stšpanj. i port.,- »premda«. Općenito hrv.-srp. *makar* je balkanizam: rum. *măcar* »barem«, bug. *makar* »premda, barem« pored *makarim* (sa dodanim priloškim *-m),* čine. *maçar* »grâce à dieu, au moins«, ngr. μακάρι, μαγάρι »dieu veuille, plût à dieu«. Upór. perz. *magar* > *meder* (v.). Prema tumačenju Pratija od gr. pridjeva μακάριος »blažen«. Upor. za semantički razvitak u ŽK uzvični izričaj, koji se umeće kad se želi što: *da bok sveti oče.*

Lit.: ARj 6, 362. 397-8. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 541. *Pascu* 2, 59. *SEW* 2, 8. *REW*[3] 5224. *Prati* 606. *DEI* 2311.

magaš m (hrv.-kajk., Belostenee) prema f na *-iça magašica* »patuljak, starmali«. Prema Budmaniju bilo bi od madž. pridjeva *magas* »visok« u ironickom smislu kao u fr. *vous avez beau parler* »badava vam govor, uzalud govorite«. Rijedak slučaj ironické semantike kod naših tuđica.

Lit.: ARj 6, 363.

mağaza *f* (Vuk, Srbija, Bosna) »1° (neologizmi) skladište, stovarište, *2°* (šatrovački argo) želudac«. Deminutiv na *-iça magàzica* (Vuk). Na *-džija magazadžija* m (Vuk) »magaziner (hrvatski gradovi)«. Na *-arina f* (Vuk) *magazarina* »plata za robu, skladišnina«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *mahzan* > tur. *mağaza):* bug. *mağaza, -zija* < ngr. μαγαζί > arb. *magazi,* rum. *magazie* f sing. pored bug. *maaza,* arb. *mangaza* pored *magazé.* Evropski se arabizam osniva na ar. pi. *mahăzin* > taj. *magazzino* > *magàdzín,* gen. *-ina* m (Dubrovnik) = *magazin* = (metateza) *gamazîn* (Karlovac) — slov. *gomazîn* = *magàcîn* (17. v., Mikalja, sjeverozapadni krajevi prema njem. izgovoru tal. riječi). Deminutiv na *-ič magazinu* (Lika), augmentativ na *-ina magazinina.* Pridjev na *-bsk magazinski.* Neologizam *magazinovina* (1868).

Lit.: ARj 6, 360. 363. *Pleteršnik* 1, 230. 541. Budmani, *Rad* 65. 166. Grünenthal, *A SPh* 42, 316. *REW*[3] 5240. *GM* 253..

màgbul = *magbûl* (Kosmet), indeklinabilni pridjev u predikativnoj upotrebi sa *biti* (muslimanske narodne pjesme), kao imenički objekt uz *(ujčiniti,* »ugodan«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *magbūl,* particip prêt. pas. sa prefiksom *ma-* od korijena *kbl* »primiti«, upravo »primljen« > / po zakonu rezultata / »ugodan«) iz terminologije običnog i uredskog govora: bug. *makbul* »priznat«, arb. *magbull* »bene«. Upor. *kabul* (v.).

Lit.: ARj 6, 363. *Elezović* 1, 378. *GM* 253. *Mladenov* 287.

Magdàlijena f (15. v.) = *Magdalena* = *-lina,* biblijsko žensko ime, od toponima *Magdala,* sa sufiksom *-ēna* = gr. -ηνός. Odatle na *-ka magdalenka* (Sv. Petar, Ludbreg) »vrsta jabuke«, poimeničen pridjev na *-bsk* + *-ica magdaleščica* (Kalnik) »vrsta kruške« = *magdalenšnica* »vrsta crljene sitne kruške«. Prezime *Magdalenie.* Hipokoristik *Magda,* pridjev *Magdin,* deminutiv na *-ica Magdica.* Prezime *Magdié.* Prema tal. *gd* > *dd* (upor. tal. *Maddalena)* hipokoristik *Mâda* (16. v., Dubrovnik) = *Made;* sa *gd* > *jd* (usp. arb. *majdano')·. Majda* (Vuk), *majdalenčica* (Istra) »polygala vulgáris«; sa *gd* > *nd Mandàlijena* (16. v., Dubrovnik, također toponim), pridjev *Mandàlijenin,* na *-ka mandalijenka* (Križevci) »kruška«, *mandalenka* »vrst jabuke«, *mandalenčica* = *Mandahna* = *Mandalina* (Dalmacija, toponim) = *Mandalinja* (Novaković), prezime *Mandolinie,* pridjev na *-bsk mandalinski (misée,* Vrbnik) »srpanj«, poimeničen na *-ica mandalenšćica* (Cres) »1° kruška, 2° jabuka, 3° valeriana maggiore«', na *-ica mandalıca* (Zagreb) »1° marilica, kajsija, 2° (Bastaji) kruška«. Hipokoristik *Manda* f (17. v., Vuk, Lika) pored *Mânda* (Lika). Deminutiv *Mandica.* Prezime *Mandić* (Bosna K). Na *-ena Mondena* (Šaptinovac). Na *-usa Màndusa* (Vuk, sufiks kao u *Maruša).* Prezime *Mandušić,* toponim *Manduševac* (hrv.-kajk., Zagreb).

Lit.: ARj 6, 356. 363. 440. 386. 438. 439. 440.441.600.

magdanoz m (Leskovac, Srbija) = (sa *gd* > *jd,* upor. *Majda) majdònos* (Vuk) »peršun, petrusin«. Balkanski turcizam gr. podrijetla (tur. *magdanos* < ngr. μακεδονήσι): bug, *magdanos* pored *majdanós,* arb. *magdanos* / *bag-, balldanós, maidono* (Gege), *maqedoms* (Toske). Biljka je nazvana po zemlji u kojoj raste, prema Dioskoridesu po brdovitim mjestima.

Lit.: ARj 6, 364. 387. *Mladenov* 266. *GM* 253. *SEW 2,* 3. Matzenauer, *LF* 10, 58. Vasmer, *GL* 93.

màginja f (Vuk, 16. v.) = *mèginja* f (Mikalja, potvrđeno i u narodnom govoru), s pridjevom *meginski* (Stulić) = (sa metatezom *g - n* > *n - g) manīga* (čakavci) = *manjiga* (Hvar) »stablo i plod planika, arbutus unedo, comaron, lodonja (v.)«. U Krtolama *măginja* je plod od *planike.* Odatle se pravi rakija *maginjača* (sufiks kao u *kruškovača).* Nema nikakve veze sa *mùkinja* (Vuk, Hrvatska) »sorbus aria«, koja se zove i *mukovnica.* Upor. *mukovčica* »kruška« (slično u slov., češ. i polj.). Riječ *maginja* mora da je predslavenska. Dočetak *-inja* varira sa *-unja magünja* (Vrgada). Varijacija samoglasa *aie* upućuje možda na ъ, koji je mogao nastati i iz *ü.* Upor. pred-ie. *mūgus.* Budmani kaže za Vukovo glosiranje u trećem izdanju: »(u Dubrovniku) die Meerkirsche (Weichselkirsche, Steinweichsel), arbutum (Prunus mahaleb)« da se ima izostaviti, jer da nije ni u kakvu rodu s trešnjama. Međutim *Weichselkirsche* nije trešnja nego višnja, *Meerkirsche* nije trešnja, kao ni *arbutus unedo* ni *prunus mahaleb.* Ne znamo pravo što Budmani ispravlja. Za *prunus mahaleb* L. »cremža, divlja višnja« daju Pančić i Šulek *magriva,* riječ koja, kako se čini, suvisi sa *maginja.*

Lit.: ARj 6, 364. 368. 583. 444. 449. 7, 144. *ZbNŽ* 1, 30. Jurišić, *NVj* 45, 93. *REW** 5240. 5721. Tagliavini, *ZRPh* 46, 46. si.

magla f (Vuk) = *magla* (ŽK) = *magla* (čakavci), ie., baltoslav. i praslav. *^mbg-)* poimeničen pridjev ž. r., obrazovan s pomolu sufiksa *-la,* »nebula«. Osnova *mbg-* živi kao imenica u rus. *mga* »1° Staubregen, Schneegestöber, kalter, feuchter Nebel, 2' toponim«, u glagolu na *-iti* sjevernih slavina češ. *mži* »es nebelt, regnet fein«, polj. *mży,* rus. *mžitb.* Prvobitni pridjev očuvao se u toponimima: *Magaldo,* gen. *-dola* (selo, Bosna, Travnik), u određenom vidu *Maglaj* < **mbghj* i u prilogu *izmãgao* u rečenici *ide kiša izmagao* (Vuk) = *izmāgō* (Bosna, imenica), poimeničen na *-ica izmaglica* (Vuk, Slavonija, Srbija). Taj se pridjev u značenju »sive boje« poimeničuje s raznim sufiksima kao ime domaćih životinja: na *-an mágián* »ime ovnu«, na *-as magias,* gen. *-asa* »1° jare smeđe dlake (Dalmacija, Pavlinović), *2'* (kao apelativ) osrednji puščani prah za prosto pucanje (Pavlinović)«, na *-eš magies* m »jarac« prema f *magleša* »1° kobila, 2° koza«, na *-uša magluša* »ime kozi«, na *-ónja magionja* »ime volus, na *-ica maglica* »ime kozi«, a i bez tih sufiksa *magla* »ime kozi« (Bosna). Pridjev se proširuje na *-ast mâglast* »sive dlake«, na *-av maglav* (Stulić), na *-én maglen* (16. v.). Upor. pridjevski toponim *Moglena* = *Meglen* (sjeverozapadno od Soluna, odatle *meglenski Vlasi,* koji govore jedno posebno narječje). Na *-liv* ~ *-ljiv magliv* = *magljiv* (14. i 15. v.), na *-ovit maglovit.* Deminutiv na *-ica maglica* (16. v.), G pridjevom na *-jast magličast.* Augmentativi na *-ina maglina,* na *-uša magluša,* na *-usina maglušina,* na *-uština magluština.* Ne samo na boju što se metaforickí prenosi pridjev, nego i na psihološka svojstva: *omaglica* = *omeglavica* (hrv.-kajk.) »Schwindel« = *omiljavica* »isto« (nejasno *glj* > *lj,* glede *i* v. *mig).* Denominal na *-iti* (faktitiv) *magliti se (raž-, za- se),* (metafora) *odmàgliti* »nestati«. Sa sufiksom *-la* pojavljuje se u lit. *migla* = lat. *migla* »magla« kao i u gr. ομίχλη »oblak« i arb. *mje(r)gule* »magla«. To je jedan od najstarijih meteoroloških naziva kod gotovo svih Indoevropljana. V. još *mig-.* Ie. je korijen **meigh-,* u prijevoju **migh-* »flimmern, dunkel, magla, oblak«.

Lit.: ARj 4, 227. 6, 364. 360. 367. Jagić, *ASPh* 1, 435. *Miklósié* 209. *Holub-Kopečný* 222. *Bruckner* 329. *WP 2,* 247. *Trautmann* 184. Specht, *KZ* 66, 63. Scheftelowitz, *KZ* 54, 229. Fick, *KZ 4l,* 343. Güntert, *IF* 30, 88. Joki, *Stud.* 57. *GM* 283-284. *Boisacq** 700-701. Hirt, *IF* 16, 77. 22, 95. Kern, *IF* 4, 106-112.

magnet, gen. *-età* m (19. v.), pridjev na *-ьn* > *-an màgnetan* (~*ua igla}*, od gr. μαγνή-της preko njem. *Magnet* (prema lat. izgovoru gr. η) = (prema itacizmu) *magnit* m (16. v.), u izvoru pisanom crkvenim jezikom, pridjev *magnitski.*

Lit.: ARj 6, 367.

mäh m (Vuk) pored *mah* (Dubrovnik), balto--slav., sveslav. i praslav. **mъЂъ,* »plijesan, Schimmel« > »(metafora prema osnovnom značenju) biljka tajnocvjetka«. Odatle *maha* (18. v., jedna potvrda). Pridjevi na *-ăst mă-häst,* na *-at màhat* »pun maha« = na *-ovit mahòvit* (18. v.) = na *-nit mahnit* (uz *lug,* narodna pjesma). Pridjev na *-ov* nije potvrđen, ali Vuk ima poimeničenje na *-ina,* odatle *ma-hovina* »Moos, Schimmel« = u narječjima aug-mentativ na *-ina mašina* (ŽK), unakrštenjem obiju izvedenica *mašovina.* Upor. i toponim *Mahovljani.* Ove izvedenice nastadoše iz po-trebe da se izbjegne homonīmija sa postver-balom od *mah,* od *mahati.* Deminutiv na *-bk: mášak,* gen. *maska* (Vuk, Srijem) »1° sitno perje, 2° fini prašak, 3° malje, 4° vrst čenara«. Na *-ika mašíka* (18. v.) »mahovina«. Na *-aca mahača* f »biljka erica, vrijes«. Madžari po-sudiše *moh* (> *moh,* 18. v., Jablanci) = *muha,* iz čega se vidi da je *a* nastao iz velarnog polu-glasa. U istočnom lit. *mūsas,* u zapadnom *mūsai,* pl. mūsos »plijesan«. Ie. je korijen **meu-* »vlažan, nečist«, u prijevoju **mu-,* raširen formantom *s* > slav. *h* poslije velara. Isti korijen nalazi se u stvnjem. *mios, mos,* nvnjem. *Moos,* lat. *museus.* Upor. još *miti* (v.), *múlj* i *muzga* u narječjima.

Lit.: ARj 6, 371. 378. 382. 508. 510. 514. *Miklošič* 206. *Holub-Kopečný* 219. *Bruckner* 327. *W P 2,* 251. *Trautmann* 190. *Mladenov* 312. *Boisacq** 647-648. Matzenauer, *LF* 10, 353. Zubatý, *ASPh* 16, 400-401. Petersen, *IF 5,* 34.

mahala f (17. v., Vuk) pored *maala* > *mâla* (Srbija, Bosna) = *maala* (Kosmet) = *malo* n (Makedonija) »1° dio grada ili sela, kvart, 2° toponim (Srbija, Slavonija)«. De-minutiv na *-ica mahalica* »konšiluk« (Poljica). Na *-ьc* > *-äc maalac,* gen. *-Ica* m (Kosmet) prema f na *-ka maãlka* »žitelj jedne mahale«, u složenicama *gornjomaalci* m pl., *čarši-maalke* f pl. (Kosmet), *mahalbaša* »poglavica u mahali«, odatle rašireno prezime *Malbaša* (Bosna, Lika, v. *baša).* Pridjev na *-ski maâlski* (uz *dèca,* Kosmet). Balkanski turcizam arap-skog podrijetla (ar. *mahalla* »Stadtviertel, prvobitno: logor«) iz administrativne termino-logije: rum., bug. *mahala,* arb. *mahalle* f, ngr. μαχαλάς.

Lit.: ARj 6, 373. 412. 405. *Elezović* 1, 377. *ZbNŽ S,* 188. *GM* 254. *Mladenov* 291. *Lokotsch* 1350. *SEW 2,* 5.

mahàna f (Budmanijev akcenat, 18. v., Reljković) = *(aha* > *a) mana* (18. v., Vuk) »(po)griješka«. Denominal na *-isati mánisati, -išem* impf. (Vuk) »1° nalaziti mane, 2° (u sjeverozapadnim krajevima službeni termin) označiti spis da nije biljegovan«. Riječ *mana* je riječ štokavskog govora koja je danas po-stala općenita zbog prestiža Vukova jezika. Balkanski je turcizam arapskog podrijetla (ar. *mähanä* > *mana* »Verachtung, Vorwurf, Fehler«): bug. *mahana,* arb. *mahanë, nïëhanë.* Arabizam došao je u jadranskoj zoni i kao talijanizam: tal. *magagna* > *magánja* f (16. v., Primorje, Istra, dubrovački pisci) »mana«. Sa promjenom dočetka prema našem sufiksu *-inja maginja* (Ulcinj, Grbalj) »isto«. Denominal na *-ati magànjati, -am* impf. (17. v., Mikalja, Stulić) »kljastiti, sakatiti« (o-, *s-),* na *-iti màga-njiti, -im* impf, *(o-)* »kaljati, poganiti«, *omaga-njaviti, -im* (subjekt *konj),* ovo od pridjeva *maganjav.* Part. perf. pas. na *-an magánján* »sakat, kljast«. Ovamo ide još *makânjica* f (Crmnica) »malo sitno nerazvito dijete«. U Poljičkom statutu *maganotan* (jednom rukom) »kljast, sakat«.

Lit.: ARj 6, 360. 374. 445. 436. 8, 901. *SEW 2, 5. Mladenov* 291. GAÍ 254. *REW*[3] 5239. Korsch, *ASPh 9,* 654.

mahati (se), *\masem* pored *-am* impf. (Vuk) = *măat, măam* (Kosmet, ŽK) = *malati, majem* pored *-am* (Srbija) *(do-, raž-, za-, s-, iz-, pro-, po-),* baltoslav., sveslav. i praslav., »agitare (= kretnje izvedene rukom)« prema pf. *ma(h)nuti, ma(h)nem (do-, na-, o-, ob-, od-, raž-, s-, sa-, za-,* s refleksivom) »okaniti se«. Iterativ na *-va- mahivati* (Vuk), s prefik-sima *do-, raž-, za-, razmaivati* (Lika), sa umetnutim *nj razmanjivati* (unakrštenje sa *ma-nji).* Sa akcenatskom varijacijom *mahati, -am* (Vuk, objekt *kudjelja, lan)* »decutere«. Post-verbali *mah* m = *mah* (Vuk) = *mav,* od gen. *mava* (Pavlinović) »skok, prostor, zgoda da se može mahati« i *mâha* f »krilo od mreže (Dalma-cija, Pavlinović), *dõmãh* m (Trebinje, Herce-govina, Ljubiša) »daljina koja se može rukom doseći«, s apstraktumom na *-joj domašaj* m (18. v.), *zâmasãj, prômaha* pored *promaja,* pri-log *năpromahe — napromuhe* (Vodice) »bez kaputa«, na *-bka maska* ili *maska* (Vuk) »ma-haljka«, *omaška* »pogriješka«, *omaja* = *omaha* »Abfall des Wassers von Mühlrad«. Na *-aljka màhãljka* = *mäljka* (Vuk) »1° lepeza, 2' druga, štiljega (južni krajevi)« = *màhanica, mahavnica* (Mikalja). Na *-ai mahāč,* gen. -aca »lepeza«, na *-oca mahača* »(eufemizam za) stražnjica«, s pridjevom na *-av mahačav.* Pridjevi na *-ьn mašan* (Vuk, Srbija) »jak«, *omašan, zamašan, zamašit, omašit* (Vuk, -Vojvodina), *mahovit.* Ša-ljiva složenica *mahibaša* (narodna zagonetka) »rep«. Od *mah* prave se prilozi *mahom* = *mahom* = *maum* (Lika, Virovitica), *măumice* »odmah«, *välje mâm, mâm mašamice, odmah* pored *õmah* < **od maha,* sa gubitkom geni-tivskog -a zbog analogije sa *námah, umah* ili jer se osjećalo kao deiktičko *-a,* koje je fakul-tativno, upor. *sad* pored *sada', izma* (Kosmet) »neprestano«, *izoma* (Kosmet) »ustopice, sve-jednako«. Ovamo ide i prilog *atoma* (ŽK) »zaludu, badava, zastunj« < **u tom mahu,* sa gubitkom *-hu* kao u *odma(h).* Upor. u Koз-metu *jedamã* pored *-a* »jednom« pored *jedamân* za haplologiju *mm, nm* > *m.* Denominal je od *mah* na *-iti* (faktitiv) *mašiti (se), omašiti, -im, domašiti* »dokučiti, dohvatiti«, *izmašiti* »izbaciti«, *nadmašiti, odmašiti, razmašiti, na-maš'it, -ašim* (Kosmet), *podmašit* (Kosmet), *pomalit, promašiti, promašim,* zbog prefiksa *pro-* »naprijed« dobio je značenje »verfehlen«, *premašiti, smašit* (Kosmet) »iskriviti vrat«. Upor. rus. *prómah* »Fehlschlag«. Odatle na *-ovati zamašôvat* (Kosmet), *-ati masați se, dòmasati, -am* (Vuk). Pridjevi na *-iv izmašiv* (Vuk) »koji se lako izmahne«, danas je općenit *ne-nadmašiv,* na *-it namašil* (Lika) »zgodan«. Od osnove *man-* deminutiv je *manuškati* (Dalma-cija, Pavlinović) »polagano trti«. Ovamo i *măholiti* (Ston, objekt *košulju)* »grčiti«. Ne-jasne je tvorbe pridjev *mahijašt* (Vuk) »sulud«. Zore je zabilježio *razmahaliti* »rastjerati amo--tamo«. Postverbal od *obmanuti, -niti* »betrü-gen« je *obmana.* Pridjev od tog glagola *mànen* (18. v.) »närrisch« = (prema Budmaniju) *ma-nov* (Turčin) došao je u vezu sa *mana* (v.) arapskog podrijetla, i sa *manija* grčkog pod-rijetla, *mahnen* (18. v., Jacke) »lud« = proši-ren *mà(h)nit,* sa čitavom leksikologijskom po-rodicom: *smahnit* = *sùmahnit* = *sùmahnut* = *sumanut* (Kosmet), odatle na *-ija manènija* = *mahnenija,* na *-ik manènik* = *màhnenik,* apstraktum *manenština* = *mahniština* (16. v., Dubrovnik), na *-osí manenost* = *mahnitost,* na *-bk-* > *-ak manitak,* gen. *-tka* (Piva-Drob-njak) = *-as mahnitaš,* gen. *-asa* = na *-ьc* > *-ac màhnitac* m prema *-ica màhnitica* (16. v.) pored *màhnica* (Vuk, Dubrovnik) = *mahnìtulja,* augmentativ *mahničina* (Crna Gora) = *ma-nitelja* m, f (Kosmet), na madž. *-ö* > *-ov mahnitov* m (Ston). Denominali na *-iti manè-nìti* = na *-ati mahnitati, mahnitam* (16. v.) *(do-, iz- se, po-, raž-).* Riječ *maknuti* u zna-čenju te leksikolog!jske porodice posudiše Ru-munji *mihni* »grämen, verdriessen, betrüben, ärgern«, odatle apstraktum na *-eiь* > *-ealä mihneala* = sa lat. sufiksom *mîhniciune,* prid-jev *mihnicios* »žalostan«; Arbanasi u pasivu *ma(h)nitem* »erstaunen, entsetze mich«. Tih zna-čenja nema u južnoslavenskom, koliko se dosada znade. Uporedenje sa lit. *mosuoti* »schwingen« pokazuje da je pras'av. *h* postalo od *s* kao u *jahati* (v.). Ie. korijen **ma-,* koji znači razne pokrete ruke (gestikulaciju), ra-širen je baltoslavenskim formantom s. U leksikologijskoj porodici od *manen* po svoj prilici pomiješala su se dva ie. formantą, **ma-s-* > praslav. *mah-* i ie. *ma-η-,* raširenje iste osnove na *-n.* Unakrštenje dviju semantič-ki i etimološki tako bliskih osnova kao što su *mah-* i *man-* nalazi se u hrv.-srp. Oblik *manuti* (rukom kod pogodbe) govori se i u krajevima gdje *h* nije zamukao. Upor. češ. pf. *manouti* prema *mávati,* rus. *manutb* »winken mit der Hand«. Kod Domentijana je *manu* = *magnu* < *mbgnu* (v. *mignuti).* Upor. u Stulića *manovenije* n *»magnuće«* u tekstovima pisanim crkvenim je-zikom. Riječi *obmana, obmanuti* »prevariti« smatraju se rusizmom *(oЪтанъ, oЪтanшъ)* koji je preko Srba došao i medu Hrvate. Odatle impf, *obmanjivati* (Šulek). Radna imenica na *-telj obmanitelj* (Pavlinović). Pridjevi na *-jiv obmanjiv* = na *-ljiv obmanjljiv.* Pridjev *mahnit* »bijesan, lud« pripada istočnom govoru, danas je općenit u književnom govoru. Na zapadu mu odgovara kod kajkavaca *vûdren* (upor. njem. *verrückt),* kod čakavaca *munjen* od *munja* (v.). Umetnuto *h* ne dopušta mišljenje da je izveden od gr. μανία »bijes«. Upor. još *mâma* i *pomama* »bjesnoća« za paralele od treće srodne osnove *mam-.* Mišljenje da je izveden od *maknuti* ili unakrštenjem od dviju osnova *mah-* i *man-* i semantički je oprav-dano. Bijesan čovjek lamala rukama. To je karakteristika bjesnoće. Nejasan je indeklina-bilni pridjev *hman* (hrvatski provincijalizam): *žena hman i huda* »saeva uxor«, *hman vreme* »tempestas«; deklinabile je *hmanji, -a, -e;* metateza iz **mahnjii*

Lit.: ARj 2, 619. 4, 227. 232. 6, 375. 380. 371. 376. 381. 382. 448. 385. 446. 448. 507. 508. 512. 536. 537. 930. 7, 431. 428. 8, 409. Rešetar, *Štok.* 279. *Mažuranić* 395. Ribarić,

SDZb 9, 184. Elezović 1, 192. 225. 386. 527. 2, 244. Vuković, SDZb 10, 390. Miklošič 173. 180. 182. SEW 2, 4. .7. 15. 17. Holub--Kopečný 214. 218. Bruckner 316. 321. 322. Mladenov 291. WP 2, 219. Gorjajev 204. GM 254. ТШш 997. Jokl, IF 27, 310. sl. Zubatý, ASPh 16, 398. 389. Jagić, ASPh 1, 430.

mahir, gen. -ira m (Hvar) »veliki mesarski nož« = *maker* m (16. v., Vetranie, Dubrovnik) = (pseudojekavizam) *matuj er* (16. v., Marin Držić). Dalmatinski grecizam iz bizantinskog. doba: gr. μάχαιρα, μαχαίρι(ον). Upór. arb. *mahére* f, *mafjere* (arb. u Kalabriji) »Messer, Schwert«. Složenica sa prefiksom παρά (upór. *paralaža) paramaher* (Novakovićeva *Aleksandrida).* Toponim *Makãrac,* gen. *-arca* m (Milna, Hvar, duguljasta zavinuta uvala, Mljet).

Lit.: ARj 6, 376. 9, 640. Hraste, *BJF* 8, 20. Vasmer, *GL* 93. 110. *Rohlfs* 1343. *GM* 254.

mahmùdija f (narodna pjesma) = *māmudîja* (Kosmet) »tanki i široki zlatni turski novac kovan za vrijeme sultana Mahmuda II (služio je za nakit)«. Balkanski turcizam (ar. pridjev *Mahmudijji)* iz monetarne terminologije: bug. *mahmùdija.*

Lit.: ARj 6, 376. *Mladenov* 291, *SEW 2, 5.*

mahmuza f (17. v., narodna pjesma) — *màmuza* (18. v., Vuk) = *mamuš* m (narodna pjesma) »oštroga, ostruga, üzengija«. Deminutiv na *-ica màmuzica.* Prezime na *-ič Mamuzić,* Denominal na *-ati mamùzati, -am* »bosti mamuzom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mihmāz* > tur. *mahmuz)* iz konjičke terminologije: bug. *mahmuz* τη. Rumunjski istoznačni slavizam *pinten* < **pcьno,* od *pţta* > *péta* (v.) zastupljen je u hrv.-srp. sa *ostruga* i *màmuza.*

Lit.: ARj 6, 377. 435. *SEW 2,* 5.

mahrama f (16. v., Vuk) — *marama* (18. v.) = *marama* (Kosmet) »ubrus, ubrusac, rubac, ručnik, parcule, facolét«. Deminutiv na *-iça màhramica* (17. v., Vuk) = *maramica,* sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *ma(h)ramičica* (17. v., Vuk). Augmentativ na *-íηα mahramčina = maramčina.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. part. prêt, pasiva *mahrama* »Heiliges, Verbotenes > Weib« od *haram,* riječ koju v. pod *hárem)* iz terminologije odijevanja: rum. *năframă* (disimilacija *m - m > n - m)* »Schleier der jung verheirateten Frauen« = *maramă* '(Moldavija), bug. *mahrama,* arb. *marame* f »Tischtuch, Handtuch«.

Lit.: ARj 6, 382. *Elezović* 1, 387. *Miklošič* 180. *GM* 260. *Mladenov* 291. Korsch, *ASPh 9,* 654.

mahsus (narodna pjesma) = *maksus* (Bosna), prilog uz *učiniti,* indeklinabilni pridjev uz *selam* »pozdrav« = *nıasûz* pored *măsuz* i *mošus* te *mošus* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *may.sus* »naročit« > tur. prilog »namjerno«) iz terminologije običnog života: bug. *maksus.*

Lit.: ARj 6ᵢ 383. *Elezović l,* 391.

mà(h)una f (Vuk) = *mahuna* (Vuk, Hercegovina, Dubrovnik) =- *mòhunja* — *mohünja* (Rab) = *mehuna* (Vuk, Banat) = *mauna* pored *meŭna* (Kosmet) = *mihunja* (Istra), nije općenita hrv.-srp. riječ, »bőráruja (Srbija), komuška (ŽK)«. Pridjevi na *-ost mòhunast,* (Stulić, Šulek) na *-av mohunav.* Deminutivi na *-ьc* > *-ac: mihünâc,* gen. *-unca* (Krk) »čahura« = *mohinjac* »biljka«, na *-iça mà(h)unica* (Vuk) »solatium nigrům«, *mohunica* »biljke« (ii slov. *mahunica* »Moosbeere« je od *mъiiъ,* v. *mah),* u bug. *mehuníca, mehunícka, mehúniče, tnehunka.* Postoje još varijante *mihúnj* »biljka koja se zove *mohva, mohvica,* physalis Alkekengi«. U slov. još *melano,* »Hülsenhäutchen«. Taj oblik kao i bug. uz ikavski *mihunja* i ekavski *mehuna* jasno govore da je osnovni samoglas φ, tj. da je izvedenica od *mekb > mijeh* (v.). Denominali na *-ati mahunali se* (Vuk, subjekt *grah),* na *-iti mahùniti, -гm (iz-).* Varijanta *a* predstavlja refleks "k > *a* kao u *orah* ili je nastalo unakrštenjem sa *mah* (upor. slov. *mahunica),* što je s obzirom na različito značenje manje vjerojatno. Oscilacija *ma-, moje* kao u *motovilo* pored *matovilo* (v.). Upor. još arb. *moshúrke.*

Lit.: ARj 4, 249. 6, 383. 900. 585. 536. 786, 901. *Elezović* \, 933. *Miklošič* 206. *SEW 2,* 47. *Holub-Kopečný-* 219. *Mladenov* 312. *GM* 287.

mahzar m (samo objekt uz *načiniti, opremiti, prenijeti, napraviti,* inače se ne deklinira; muslimanska narodna pjesma) »molba, pritužba, žalba«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ηΐαχάα^τ* > tur. *mahzar,* part. prêt. pas. od *kadara* »biti na mjestu, pri ruci«).

Lit.: ARj 6, 383.

maina f (Vuk) »tišina bez vjetra na rijeci, bunaca (na moru)«. Nalazi se još u bug. *(storihme maina* »prestadosmo«). Balkanski turcizam talijanskog podrijetla (tur. *maina,* tal. imperativ od *mainare* »spustiti jedro« > *mainati, -ãm,* pomorski termin; zapovijeda se *maina pik!).* Ovamo možda i etnik *Maini* m pl. = *Mähini,* gen. *Mähina* pored *Maine* f pl. »pleme i knežina između Budve i Crne Gore (Vuk)«.

Lit.: ARj 6, 376. 383. *Mladenov* 286.

mais m (18. v., južna Dalmacija, Slovinac) »kukuruz«. Od tal. *màis* < španj. *mahiz* < *mărişi* (Arovaki).

Lit.: ARj 6, 384. *Prati* 610.

tnaite f pl. (Vuk, Hrvatska, 18. v., Slavonac) = *màiti* m pl. (bosanska narodna pjesma) »kovče, imbrete«.

Lit.: ARj 6, 384.

maja f (Vuk) = *maja* (Kosmet) »kvas, kvasac, germa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *maje* > tur. *maya)* iz kuharske terminologije: rum. *maid,* bug. *maja.*

Lit.: ARj 6, 385. *Elezović* 1, 380. *Mladenov* 292. *SEW* 2, 5.

majalika f (narodna pjesma bosanska) »sud iz kojega se pije vino« = *majolika* (Perast, Budmanijev akcenat) = *majolika* (Vuk, Božava, Rab, Primorje) »bokar, vrč, bardak« == *majulika* (Paštrovići), slov. *majolika. — milöjka* (Srijem, Risan, Srbija, unakrštenje sa domaćom rječi) »bokal, bokar«. Upor. sinkopu penultime u slov. *majûslka* (Notranjsko). Od tal. *maiòlica* 1° vrst veorna lijepog .krečnjaka, 2° (sinegdoha) *sud odatle«,* od kat. imena otoka *Maliarka > Majorka,* etnik *Majorkíni* m pl.j sa tal. sufiksom *-ino,* upor. srlat. *majolus* »vas quoddam vinarium«.

Lit.: ARj 6, 385. 391. 392. 679.· Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. Sturm, *CSJK* 6, 67. *REW*[5] 5248. *SEW 2,* 6. Matzenauer, *LF* 10, 58. *Pleteršnik 2,* 543.

ina j asil m (Srbija) = *maj asil,* gen. *-ila* (Kosmet) = *majasin* »kožna bolest na članovima, nogama i tabanima, guka« = *mojasil* »rana na rukama« = *mojàsin* (Vuk) »nekakva guba« = *mujasin* (Visoko, Bosna) »bolest kad čeljadetu ispade kosa« = *mujasila* f = *mujasilje* n = *majêsul* (Kosmet) »šuljevi, hemeroidi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *măjăsil* > tur. *mayasıl* »šuljevi«, particip od prefiksa *ma-* i glagola *jašu* »što teče«·) iz medicinske terminologije: búg. *májasai,* arb. *májasul.*

Lit.: ARj 6, 385. 903. 7, 136. *Elezović* 1, 380. *jfF* 14, 213. *SEW 2,* 6. *GM* 255. Matzenauer *LF* 10, 331.

majdan m (18. v., Vuk) = *majdan* pored *majdan* i *majdan,* gen. *majdana* (Kosmet) »1° rudnik, 2° toponim«. Pridjev na *-ski majdanskī.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mofdan —- madden* > tur. *madem* »ruda, rudnik, kamenolom«) iz rudarske terminologije: rum. *madem,* bug. *madan* = *madém,* arb. *madém* »1° Bergwerk, 2° Metall«, cine. *madene* f. Značajno je što hrv.-srp. sadrži mjesto arapskog glasa *ain* duljinu i umetnuto *j.* Upor. *neimar.* U španjolskom s arapskim članom *almodén.*

Lit.: ARj 6, 386. *Elezović l,* 380. *Mladenov* 285. *GM* 252. *Miklošič\19. SEW 2,2. Lokotsch* 1341. Matzenauer, *LF* 10, 57.

màjdïn, gen. *-ina* m (16. v., Dubrovnik) »sitni turski novac«. Budmani pomišlja na gr. μέδιμνος, što fonetski ne odgovara, a ni historijski nije moguće, jer je μέδιμνος starogrčki novac. [Usp. *medžidija].*

Lit.: ARj 6, 387.

majeia f (Brusje, Hvar), samo u psovci *vrak te ödni u jamu i u majêlu,* koju kaže npr. mati djetetu kad je srdita zbog nevaljalosti djeteta. Upor. kal. *maytila* = sic. *maiddá.* Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *magida* »Backtrog«.

Lit.: Hraste, *BJF* 8. *REW*[3] 5227.

majemulja f (Vetranie, disimilacija *m - n > m - l)* — (zamjena dočetka *-ulja* sa romanskim deminutivom *-ucea > -uča,* upor. tal. *bertuccia) mojemuča* (Dubrovčani, Stulić), pridjev *mojemučji = mojmuča = majmuča* (Mikalja, Stulić), deminutiv na *-ica mojemučica* (Bella, Stulić) == *majmučica,* augmentativ na *-ina majmučina.* Pridjev *majmučiji.* Hipokoristik odatle *moja* (Vetranie), bez deminutivnog sufiksa *mojemun* (Marin Držić). Glede sufiksa *-uča* upor. i rum. *maimuţă.* Zbog *a > o* pred naglasom stara je posudenica iz perz. > ar. > tur. *maimun* m »(eufemizam za đavla) sretan, koji donosi sreću«, jer se mislilo da je majmun davo. Upor. tal. *gatto-mammone.* Od tur. je *majmun* m (17. v., Vuk), deminutiv na *-če majmunče,* gen. *-eta,* na *-iça màjmunica.* Pridjev *majmunov, majmunski* (18. v., Vuk), *majmunast.* Kol. na *-čađ majmunčad.* Deno-

minal na *-isati majmùnisati, -Sem* (Lika), na *-iti pomajmuniti, -im* (faktitiv, Pavlinović) »učiniti koga majmunom«. Složenica *polumajmum.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug., arb. *maimun.* Postoji još kao talijanižam španjolska skraćenica *monna* < španj. *mona* > *muna* (Rab).

Lit.: ARj 6, 387. 391. 904. 10, 624. 649. *Lokotsch* 1365. *REW*[3] 5242. Neuendorf, *WuS 2l,* 208. *Prati* 477.

mäjer m (hrv.-kajk.) »1° salaš, baština, 2° toponim i hidronim (ŽK, Modruš-Rijeka, Divoselo, Lika)«. Na *-ica majerica.* Na *-nik majernik.* Pridjev na *-bsk majerskí.* Skraćenica od nvnjem. *Meierhof,* koje potječe od srlat. *majordomus.* Sa *aje* > *a* bez kraćenja *marof* (hrv.-kajk.) = *marov* »1° isto, 2° toponim *Savski Marof* (kraj Zagreba)«, deminutiv *marofec* (Belostenec) »dvoriček zvan varaša, selce«. Upor.- prezime *Majôfar* (Jaská) < njem. *Meyerhofer.* Skraćenica došla je i preko madž. *major* < *Meierhof* > *mâjur* m (18. v., Vuk) »1° isto, 2° toponim«. Na *-tea majùrica* f = *-kínja măjurkinja.* »gazdarica na majuru«. Na *-ka màjurka* »ime što ga mlada pridjeva mlađem ženskom«. Pridjev *majurskī.* Na *-džija majurdšija* m (Vuk) prema f *majurdžinica,* poimeničen pridjev *majurdžijin.* Na *-čanka majurčanka* (Orahovica). Složenica *màjurgazda* (Orahovica).

Lit.: ARj 6, 387. 396. 486. 487. *Miklósit* 181. *SEW 2, 6. Weigand-IIirt* 2, 159—160. *Mazurami* 624.

màjmor m (narodne zagonetke) = *naimar* (Bosna, narodna pripovijetka) = *neimar,* gen. *-ara* (Vuk, narodna pjesma) »graditelj«. Pridjevi na *-ov, -ev neimárov,* poimeničen u prezimenu *Neimarević,* na *-ski neimarskī.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mi'mar* > tur. *mejmar)* iz oblasti graditeljstva: bug. *maimar* = sa individualnim sufiksom *maimarin.* Hrv.-srp. oblik osniva se na disimilaciji *m - m* > *n - m* potvrđenoj dosada samo u ovoj riječi; *-or* mjesto *-ar* je prema *majstor.* Mjesto arapskog glasa *ain* stoji ?kao u turskom *ej,* s tom razlikom što se akcenat sa turskog dočetnog sloga,[4]· gdje je po pravilu turskog jezika, pomakao na » mjesto *j,* valjda zbog unakrštenja sa *imati.*

Lit.: ARj 6, 391. 7, 855. 361. 855. *Mladenov* 286.

majmuška f (hrv.-kajk., Šulek, Valjavec) »vrsta kruške«.

Lit.: ARj 6, 391.

major, gen. *-óra* m (Lika, danas općenito) »(vojnički čin) bojnik (arhaizam)« prema f *malàrica* (Lika) »žena njegova«. Pridjev *majorov, majoriéin, majorskī.* Deminutiv na *-ič majorié* (Lika). Augmentativ *majorina.* Na *-ija majorija* f (ŽK, Lika) »njegova čast, služba«. Na lat. *-atus* srlat. *majoratus* > *majorât,* gen. *-ata* m »(pravni izraz) naslijede najstarijega«. Latinizam od lat. komparativa *major* »veći«. V. *majer.* U singularnom značenju u tal. oronimu *Montemaggiore* = *Učka, Insula major* (1289) »Veli otok (Zadar)« i *Licemovre* (toponim, Krk) < *Rīvus major* > *Remaur,* od krčko-rom. *mauro* < *major* »velik«.

Lit.: ARj 6, 392. Skok, *Slav.* 114. *AGI* 24, §§ 49. 70.

majos (Kosmet) = *majos* (Banja Luka) = *majhoš* (Mostar), indeklinabilni pridjev, »nakiseo, prijatna kisela ukusa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složeni pridjev *meihoš* »prijatan«, koji u drugom dijelu sadrži isti pridjev *hoš* »prijatan«, u uzviku *ošđeldum,* v.) iz kulinarske terminologije: bug. *maihóĺ.*

Lit.: Elezović 2, 526. Skok, *Slávia 15,* 362., br. 462. *Mladenov* 286.

majtäp pored *mâjtap,* gen. *măjtâpa* m »komedija, šala«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica u prvom dijelu *mah* »mjesec«, u prasrodstvu s lat. *mensis* i njem. *Mond,* u drugom *tab* »svjetlost, mjesečina > (metafora) ismjehivanje«) iz terminologije svagdašnjeg govora: bug. *majtap.*

Lit.: Elezović 2, 526. *Mladenov* 276.

mak[1], gen. *maka* pored *maka* m (Vuk) = *mak* (Vodice), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkim jezicima, »papaver, Mohn«. Pridjevi na *-ov makov* (18. v., Vuk, u izrazu *manji od makova zrna),* poimeničen na *-ača màkovača* — na *-njača makovnjača* (hrvatski gradovi) »gibanica, pita od maka«, na *-ica makovica* »rod u maka«, na *-ina mahovina* (Vuk, samo u upoređenju), na *-ište makovište* »1° mjesto gdje je rastao mak, 2° toponim *Makojišće* (upor. za *v* > *j Lojišče* za *lovište)«,* na *-nica makovnica* (Cres) »biljka *makalj«.* Deminutivi na *-čie makčić,* na *-alj* < *-ьiio makalj,* gen. *makija (divji, pitomi, rogati)* = *makelj* m (Vodopić, Šulek) »papaver rhoeas«, odatle na *-ika màkljika* (Šulek) »papaver rhoeas«. Mak je kulturna biljka koju posudiše od Slavena Madžari *mak,* Rumunji *mač,* Novogrci μάκος. U prasrodstvu je s gr. μήκων, stvnjem. *maho* > nvnjem. *Mohn.* Uzimlje se prasrodstvo i sa *mamiti* (v.). Prema tome bi bio *mak* grčko-germ.-slav. leksička paralela. Uzimlje se pred-ie. ili mediteransko podrijetlo, koje ishodi iz Azije, odakle je ta biljka došla u Evropu.

Lit.: ARj 6, 396. 397. 399. 400. Ribarić, *SDZb* 9, *Miklošič* 181. *SEW* 2, 9. *Holub-Kopečný* 214. *Bruckner* 318. *WP 2,* 225. *Trautmann* 166. *Boisacq*[3] 632. Machek, *LP 2,* 158. Vasmer, *RSl* 6, 177. Romanski, *RES 2,* 48-51. Loewenthal, *ASPh* 37, 381.

mak[2] m = *mak* (Kosmet) »kartaški termin, njem. Eicheln, tref (> fr. *treffle}«.* Pridjev na *-ovski makovskī (kec,* Vuk) = *makôvski* (~β *sedmica).* Od madž. *makk* »želud«.

Lit.: ARj 6, 397. 403.

màkalj, gen. *-kija* m (Neretva, Pavlinović) »slatkovodna riba strgača«. Ovamo i *makije* n sing. ili' f pl. (Srbija, Pančić) »riba aspius rapax ágas«.

Lit.: ARj 6, 397. 400.

makar[1] (Vuk, 15. v., dubrovački pisci, danas općenito) = *makar* (ŽK), koncesivni prilog i veznik, »eda, bog da da, barem, dajbudi«. Veže se sa *da* (v.). Balkanska riječ nepoznatog podrijetla iz oblasti sintakse: rum. *măcar,* bug. *makar,* arb. *makar* pored *makarse (se* »hrv.-srp. da«), ngr. μακάρι.. Istra, Hrvatsko primorje i slov. imaju tal. oblik *magari.* Izvodi se iz novoperzijskog .složenog priloga i veznika *ma* »negacija ne« i *agar (*< stperz. **hakaram* »jedanput«) »wenn nicht, ausser, vielleicht«, koja u turskom glasi *meğer, meyer* »sinon, sauf si, à moins que, voilà, or«. U turskom izgovoru nalazi se doista u hrv,-srp. *megér* = *meder* »bome, bogme, zaista, doista« = *meder* (Kosmet) »sveza, pata, manj ako ne, međutim«. Kako se ngr. μακάρι nalazi i u zapadnim romanskim jezicima, teško je misliti na isto podrijetlo, jer starih istočnih posudenica (osim *izraza* za igru šaha) nema u tim jezicima.

Lit.: ARj 6, 397. 362. 573. 583. *Elezović ï,* 396. *Deny* §§ 1613-1615. *Miklošič* 181. *SEW 2,* B. *Mladenov* 286. *GM* 255. *Lokotsch* 1456. Bruckner, *KZ* 46, 224. Grünenthal, *ASPh* 38, 139. Korsch, *ASPh 9,* 655.

Makar[2] m (1434. *Makán,* selo, brdo, Dalmacija, Makarska), odatle poimeničen pridjev ž. r. *Makarska* (Vuk, 18. v.), danas femininum, prije u sr. r. *Makarsko* (se. *mjesto}.* Upor. za takvu oscilaciju u rodu kod toponima *Gradiško* pored *Gradiška* (Bosna), *Brčko* i *Brčka.* Samoglas *a* u naglašenom slogu nastao je od *u* > *ъ* > *a íz* dalmato-romanskoga *Mucru* (Ravennas), lat. *Muccurum* (Ravennas) = *Muccuro* (Farlatti), Μουίκουρω (Prokop), biz. Μόκρον (Porfirogenet), pridjev na složen sufiks gr.-lat. *-itanus Muccuritanus,* etnik na *-janin Makaranın* (18. v.), ne **Makarštanin,* iz čega izlazi da je naš najstariji naziv za naselje bio *Makar,* odatle pridjev *màkarski* (18. v., ~ *biskup}.* Kao Κορκυρα, toponim je mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 6, 398. 399. Krahe, *GN* 28.

mäkare f pl. (Vuk) »1° skele, łaziła, 2° kotač« = *makara* (Kosmet) pored *makăre,* gen. *-eta* n »1° kalem na koji se namotáva konac, kalem sa koncem razne boje u trgovini, 2° koloturnica« = *makăre* (Donja Podravina, na istoku) »ráülje, ravulje (na zapadu), sprava na kojoj se plug vozi na njivu, vlačuge, sedlönica, šlap«. Denominal na *-iți makărit, -im* (Kosmet) »remetiti«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *makara* kod Evlije Čelebije »povraz«) iz tehničke terminologije: bug. *makara,* arb. *makăre,* cine. *măiără* »bobine«, ngr. μακαρας.

Lit.: ARj 6, 398. *Elezović* l, 382. 2, 526. Hamm, *Rad* 273, 51. *Mladenov* 287. *Pascu* 2, 724.

makàrûn, gen. *-una* m (18. v., Vuk, Lika, Baranja) = *makarun,* gen. *-una* m (Rab, Istra, Korčula, Boka), m pl. *makaruni* (Božava), slov. *makaron,* deminutivi na *-iz makarumć* (Istra, također prezime), na *-čie makaruněić* (Lika) = (disimilacija *m - n* > *m - 1} makarúli špôrki* (Dubrovnik, Cavtat) »sa sosom od mesa« = *makàruo,* gen. *-úla* (Dubrovnik) »1° crjevad (Hercegovina), 2° kačamak (Baranja)«. Pridjev na *-bsk makàrõnskí (jezik, stil)* »mješavina raznih jezika« < tal. *maccheronico.* Od mlet.-furl. *macaron* — tal. *maccherone.* Postanje nije određeno, prema *REW*[3] od gr. μακριά, prema Pratiju od *maccare* »schiacciare«.

Lit.: ARj 6, 399. *Pleteršnik* l, 544. Zore, *Rad* 170, 229. *Rad* 108, 217. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *W 6. REW*> 5250 b. *Prati* 601.

màkaze, gen. pl. *makāzā* f pl. t. (jer se sastoje od dva dijela) (18. v., Vuk) »nožice, škarice (ŽK)« = *makàze* f pl. (Kosmet) »skretnica na željezničkoj. pruzi«. Deminutiv na *-ice màkazice f* pl. (Vuk), na *-ar màkazãr* (Vuk) = na *-äc makazāč,* gen. *-ača* »buba

curculio bacchus, stričak«. Denominál na *-iti smakaziti* »načiniti rogove na kući poput makaza«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *makas* »nožice«) iz tehničke terminologije: rum. *macaz* »Weiche«, bug. *makaz,* pl. *makazi,* arb. *makas* (Gege), *makeskë.*

Lit.: ARj 6, 399. *Elezović 2,* 526. *GM* 255. *Mladenov* 286.

màkinja f (Vuk) = *mašuta* (Vuk, Crna Gora, Primorje) = *mal ã* = *màlica* (Hrvatsko primorje) »žensko dijete od 5—6 godina«. Matzenauer izvodi *makinja* od madž. pridjeva *máknyi* »parvulus, -la«. Riječ *mašuta* naliči kao korijen imena starosrpskog sela na *-ić* < *-išt: Mbšutićih* (blizu Nerodimlje). Ako je tako, α je nastao od poluglasa.

Lit.: ARj 6, 299. 515. Matzenauer, *LF* 10, 58. Samšalović, *NVj* 29, 411. si. (cf. *IJb 9,* 222).

mákoliti, *-im* impf, *(iz-)* pored *makoljiti, -lm* (Lika) »mamiti«. Glede *-oliti,* koji daje deminutivnu značenje, upor. *maholiti* (Ston) »grčiti (objekt: košulju)«.

Lit.: ARj 4, 230. *6,* 403.

Maksim m (14. v., Vuk), pridjev *Mâksimov,* prezime *Maksimović,* deminutivi na *-ьc* > *-ac Maksimac,* gen. *-mea* (Vuk), na *-čić Maksimčić* = *(m > ri) Maksin* (ŽK) prema f *Maksimija* (narodna pjesma) = (prema tal. *x > ss) Māsim* (17. i 18. v.) = *Mašimo* (Posilović < tal. *Massimo).* Hipokoristici *Maksa* m (Vuk), *Màkso* (Vuk, južni krajevi), *Makse* rn (ŽK), pridjev *Maksin,* prezime *Makne.* Na *-eta Makseta* (Lika). Na *-ica Măksica* (Lika). Redukcijom na početni slog: na *-sa Masa* m (Vuk), *Maso* (narodna pjesma, može biti i od *Marko),* prezime *Maiié.* Na *-ja* (tip *Jója* od *Josip* Lika K) *Maja* m (Lika), na -ca (tip *Mića* od *Mitar) Mača* (Lika). Od lat. *Maximus,* superlativ od *magnus.* Sr. r. kao imenica je čisti latinizam *maksimum* »najviše« (1870). Izvedena lična imena na lat. *-înus Maksimin* (18. v.). Na lat. *-ianus Maksimijan* (18. v.) = (prema tal.) *Masimijan,* pridjev *Maksimijanov.* Na lat. *-ilianus Maksimilijan* (17. i 19. v.) = (prema tal.) *Masimilijan* (17. i 19. v.).

Lit.: ARj 6, 354. 385. 404. 494. 507. 510. 514. *REW** 5446.

mákul m (narodna pjesma, samo objekt T *učiniti,* inače se ne deklinira) »dogovoriti se«. urzcizam arapskog podrijetla (ar. part. prêt. aktiva od °*akala* »razumjeti«, *ma* ᶜ*qul* »razumio«) iz terminologije običnog govora. Glede duljine mjesto glasa ain v. *makbul.*

Lit.: ARj 6, 405.

mäkulica f (15. v., Marulić), deminutiv na *-ica* od učenog latinizma ili talijanizma *macula* > tal. učeno *màcola.* Odatle i *makulatura* (1853, akcenat Budmanijev) u kancelarijskom govoru. Pučki (narodski) je talijanizam *macchia* izgovoren prema mletačkom (upor. tršć. *macia), mâca f* (Dubrovnik, Zore, Dobrota, Srijem, Primorje, Lika, Obradović) — *maca* (Istra) = slov, *máča* »1° mrlja ljaga, 2° mahana, mana (metafora)«. Deminutiv na *-ka mačka* (Belostenec, slov., hrv.-kajk.) »Tintenfleck«, na *-ica macica.* Pridjev na *-av maćav,* na *-iv nemaćiv* »ołtaj koji nema mace«, apstraktum *nemaćivost* (Vuk). Denominal na *-ati maćati, -ām* (17. v., Primorje), impf, na *-vá- maćavati, màcāvām* (Dubrovčani), na *-iti emaciti* pf. (Slavonija) »uprljati, okaljati«. Druga talijanska fonetska varijanta *maglia* »Masche« = tršć. *maia* dolazi u dva značenja *maja* (Božava) »1° maglia«, deminutiv na *-ica majica* »isto«, «2° (ŽK, Hrvatska, slov., Notranjsko) aljinica od vune ili pamuka koju gospoda nose pod košuljom, a seljaci povrh košulje«. Deminutiv *majica.* Augmentativ na *-etina majètina* (Lika). Kao dalmato-romanski leksički ostatak u značenju »Masche irn Netz, oko u mreži« je *magla* f (Muo, Prčanj, Budva, Novi kod Bijele) sa vlat. *cl > gl* (upor, *rićaglo).* Taj je oblik samo bokeljski. On je karakteristika kotorskog romanskog govora. Ova se riječ u literaturi opisuje ovako: *goša, tunja ima magle od* 35 *mm, magle su u tratki manje nego u svićarici; magla se raspara ili razbaca, ako se mreža napuni bulierge.*

Lit.: ARj 6, 354. 355. 387. 388. 7, 894. 8, 901. Rešetar, *Štok.* 249. *REW*[3] 5212. *Štrekelj, DAW* 50, 37. Stürm, *ČSJK* 6,78-79.

màkup m (Vuk) »bitanga, jova« = *mangup* (Srbija) »psovka«. Budmani upućuje na *mađupac,* tumačeći krivo Milićevićevu rečenicu: *politički činovnik mora da pribora prihod od mangupa.* Riječ *mađupac* »manastirski kuhar« je druga riječ (v.), a Vukov *makup* zaista isto što i *mangup.* To je turcizam arapskog podrijetla od ar. *magjub* »izgubljen«, sa umetnutim *n* poslije *m* kao u *Mandžuka* [ili *mangup* < tur. *menkûp* »propalica« < ar. *mänkub* »isto«].

Lit.: ARj 6, 443. 405. *Škaljić*[2] 445.

mâl, gen. *mála* m (Vuk, Bosna, Srbija, Ķosmet, narodna pjesma) »imetak, roba, blago«, (neosobno) *mal mu je* = *hak mu je* »pravo mu je«. Složenice: *mal-kaduna* (narodna pjesma), *dunjã-mal* »veliko imanje, bogatstvo« (prvi dio složeňice je ar. *dunja* »svijet«), *mezãt-mâl* »roba koja se kupi na telalnici ili od telala« (prvi dio je ar. *mezad* »pokretna ili nepokretna roba, koja se prodaje na licitaciji«; telai viče: *harač mezat* »sitnice, jeftine stvari«), *mâl-midîr* m (Kosmet) »upravitelj sreskih financija« (drugi je dio ar.. *mudir* »direktor«), *mal-sājbija* m »ulaznik« (drugi je dio ar. *sahibi}.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mâl) iz* upravne terminologije: bug. *mal,* arb. *mall* »Masse, Fiille, Reichtum, Überflüsse, cine. *mal* (imenica i prilog).

Lit.: ARj 6, 405. *Elezović* l, 383. 2, 526. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 186. *GM* 78. 256. *Mladenov* 287. *Pascu 2,* 148., br. 718. Vuković, *NJ* 3, 22-26. Matzenauer, *LF* 10, 59.

malaksati, *malakšem* pored *-sarn* pf. (17. v., Vuk, narodna pjesma, Dalmacija, Pavlinović, Srbija, istočni grecizam, danas se proširio i na zapad) *(o-, s-)* prema impf, na *-vamalaksavati, -laksavam* (Vuk) »(o)slabjeti«. Stulić ima *smaleksati,* koje nije potvrđeno u narodnom govoru. Nalazi se i u búg. *malá(k)-s(u)vam.* Od gr. aorista ἐμάλαξα od denominala μαλακώνω, μαλάσσω < -κιω »amolir«; od pridjeva μαλακός. Po analogiji tog glagola stvoren je u Dalmaciji (Pavlinović) *bilàksati se* »bijeljeti se«, odatle sa oblakšanjem suglasničke grupe *ks > s bjelasati se* (Vuk) i dalje varijacijom glagolskog sufiksa *bjeljùsati se.* Ta je morfološka analogija bila moguća zbog toga što je jezična svijest shvatila *malaksati* kao denominal od *mal(en).* [Usp. i pod. *bio].*

Lit,: i RJ l, 379. 389. *Miklošič* 181. *SEW* 2, 11. *Mladenov* 287. Schulze, *IP* 43, 187. Vasmer, *GL* 94.

malan (gen. nepoznat) m (Lika, Brač) = *mlan,* gen. *mlana* (Krk) = *mŭn* (Krk) »jedan i po m dug odebeo štap kojim se okreće žrvanj«. Nalazi se još u polj. *mlon* i rus. *melen.*Izvedenica je od ie. i praslav. korijena *mel,* v. *mljeti.* Zacijelo je to oruđe iz praslav. i možda još ie. doba kad se poznavao samo ručni mlin. Prvi je oblik *malan* nastao iz čakavskog *mlan.* To je upravo štokavska posudenica iz čakavskoga koju učini novonadošlo stanovništvo u Lici i na Braču. Čakavsko *mlan* nastalo je po zakonu likvidne metateze iz praslav. **moInъ,* upor. polj. *mlon.* Samoglas *u* u *mun* nastao je iz sonantnog /: *mḷnъ,* ništični prijevojni stepen od **moInъ.*

Lit.: ARj 6, 411. 833. *Miklošič* 186. *SEW 2,* 34. *Bruckner* 340.

malandrin, gen. *-ina* m (16. v.) »lupež, hajduk«. Od tal. *malandrino.*

Lit.: ARj 6, 411.

malankovica f (Cres) »biljka achillea millefolium«. Možda izopačenje od lat. *mīllefolium* preko nepoznatog stdalm. refleksa **melefoj.*

Lit.: ARj 6, 411. *REW*[3] 5574.

malati, *-am* impf. (18. v., Lika, ŽK, Vojvodina) *(iz-)* = *măljati, -ām* (18. v., Slavonci, Stulić) *(iz-)* = *mâlvati, -ām* (Lika) = *molovati, -ujem* (Vuk, Srbija, Vojvodina) *(iz-)* »slikati«. Radne imenice na *-ar: mâlar* (hrv.-kajk., ŽK, Stulić, Belostenec), s pridjevima na *-ov mâlarov,* na *-ski malarski,* apstraktum na *-ija malarija* (hrv.-kajk., Lika) = *mălvar* (Lika), *malvarija* (Lika) = *maljar* (18. v.) = *mòler* m (Vuk) »slikar« prema f na *-ka mòlerka* i *molerovica* »žena molerova«, poimeničenje od pridjeva *mòlerov,* na *-ski mòlerskí,* apstraktum na *-stvo molerstvo.* Starije je posudenice *malati, malar* i *măljati, maljar,* koje se slažu s češ. *malovati, malíř* i polj. *malować, malarz; lj* pored / je kao u *feljbabin* (v.). Oblik *malvati* sadrži *-vati* mjesto *-ovati* kao *obědvati* (ŽK) prema književnom *objedovati,* dok su *malovati, moler* mlade posudenice iz današnjeg austrijskog njemačkog narječja. Upor. za *a* > o *sparet* < *Sparherd, coltati* < *(er) zahlt,* od *zahlen.*

Lit.: ARj 4, 920. 230. 6, 412. 428. 411. 920. *Miklošič* 181. *SEW* 2, 11. *Holub-Kopečný* 214. Koštial, *NVj* 28, 267.

malenkolik m (16. v., čakavski) = *malenkonik* (16. v., čakavski), od tal. *malincònico,* od gr. pridjeva na -ικός μελαγχολικός, od μελάγχολος, odatle današnje učeno *melankolik* (prema lat. čitanju gr. χ) ili *melankolik* (prema gr.). Apstraktum na -ία *malinkònija* f (17. i 18. v.) < tal. *malinconia* < gr. μελαγχολία, danas učeno *melanholija / -kalija.*

Lit.: ARj 6, 414. 418. *REW*[3] 5470. 5471.

Malèsija f (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *ljuta)* = *Malèsija* (Kosmet) »turska i arnautska brda oko Skadra« = *Malisija* (Vuk) = *Malisija* (Kosmet). Razlikuje se *Skadarska, Dlbranska* i *Đakovačka Malesija j -lisija.* Stanovnici zovu se (većinom katolici)

Malisor (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *ljut)* = *Malisor* pored *Malisôrac,* gen. *-orca* m prema f *Malisorka.* Upor. i prezime *Maljok* (u Vučitrnu). Ime zemlje je od arbanaskog apstraktuma *Mal(e')si* pored *Malet,* izvedenice na 'gr. *-ία* > */.* Taj je sufiks dodan na sufiks *-es* ili *-as* < *-etto, -alio* »-janin«.' Naziv znači prema tome »zemlja brdana«. Od osnove *males-* izvedenica je na *-ör: malësur* = *maleūr* »stanovnik brda > neotesanac«. Upor. *malesorija* »vrag«. Oblik *Maljok* »brđanin« obrazovan je od *mal* »brdo« (podrijetlom tračka ili ilirska riječ) s pomoću slav. sufiksa *-ok.* Upor. još arbanaski naziv Crne Gore *Male zi (zi* »crn«).

Lit.: ARj 6, 418. *Elezović* 1, 384. *GM* 256. *Pekmezi* 219. Bulat, *JF 5,* 149.

malgríš, gen. *-íža* m (Cres) = (pretvoreno u sintagmu pučkom etimologijom) *mali grič* (Bribir, Hrvatsko primorje) »smilje, helichrysum angustifolium« = (disimilatorno ispadanje *l - r* > 0 - r) *magni,* gen. *-Iza* (Šibenik) = *magriž* (Cres, Krk, istročafeavski), na Unijama *maržig* (Šulek), s raznim metatezama; augmentativ na *-ina magrižina* (Vrbnik). U istroromanskom *mangreis* (Rovinj) = *mangréizu* (Vodnjan, sa disimilacijom */ - r* > *n - r)* »helichrysum angustifolium (che s' adopera per far fuoco attorno al corpo delle barche)«. Unakrštenjem ili bolje od apozitivne sintagme tipa *malva hibiscus* > tal. *malva vischio* nastalo je *malva ἑλίχρυσος* > *malgriz* = *magreis.*

Lit.: ARj 6, 368. Skok, *ZRPh* 54, 478-9. Strekelj, *DAW* 50, 37. 82.

malha f (Šulek) »biljka kiseljak, rumex acetosella L.«.

Lit.: AR} 6, 415.

mali (15. v.), u izreci *ima dati sudcu mali vina* u Krčkom statutu (dva puta). Ne zna se što je ta riječ; kakva je to imenica, i što znači, da li je mjera za žitke stvari.

Lit.: ARj 6, 415.

malin m (13. v., Zoranić, Istra, Slovinci, Šibenik, Kastav, Pazin, Poreč) »1° mlin, vodenica, 2° (Šibenik) mjesto gdje se melju masline«, odatle na *-arius* > *-ar malinar* (15. v., čakavci, ŽK etnik u pl., Šibenik) »1° mlinar, 2° čovjek koji radi oko makine kod tiskanja ulja (Šibenik)«, deminutiv na *-ьk* > *-ak malinak,* gen. *-inka* (ŽK) »mali mlin za kavu«, prezime na *-ič Malinarić,* pridjevi *malinov* (Istra), *malinski,* poimeničen ž. r. *Malínská* (Krk), *Malínsko (Pos-)* »ime manastiru u Drobnjaku«, na *-ica malinica* (15. v., čakavci, ŽK) »prostorija gdje je mlinsko kolo« = *malenica* (Istra) »mola« = *malènica* (Vuk, Dubrovnik, Budmani tvrdi da te riječi nije čuo u Dubrovniku) = *malenica* (Lika K), *malinišće* (15. v.) »1° mlinica, 2° (Istra) moletrina« = *malen* (Lika K) = *malin* (Račice Kraška visoravan) = *melin* (Cres) == slov. *mélin* = (unakrštenje sa domaćom riječi *mljeti, melje) meljénica* (Distrae) »prostorija gdje je mlinski sto«, također slov. *maliniek, malinišće, malinski* = (gubitak nenaglašenog *o* > *ъ) mim* m (14. v., također toponim) = slov. *mlin.* Deminutivi na *-ьc* > *-ac mlinac,* gen. *mlinca,* na *-čii mlinčić.* Augmentativ na *-ina miimina,* na *-ica mlinica* f »1° zgrada, 2° toponim«. Pridjev *mlinski.* Na *-arius* > *-ar mlinar* m (Vuk) *(po-)* = *mnînar* (ŽK) prema *mlinàrica,* na *-ina mlinarina,* pridjev *mlinarev, mlinarski,* apstraktum *mlinar stvo.* Na *-ište mlinište* »1° mjesto gdje je bio mlin, 2° toponim«. Kulturna riječ *mlin* je sveslavenska osim bugarska. Posudenica je iz balkanskog latiniteta, od lat. *molīnum* (od *malere),* poimeničen pridjev na *-īnus* od *mola* > rum. *moară* »mlinski kamen«. Osnovno *molīnum* nalazi se u arb. *mulli, mullini* — *mudhl* s članom *-ini* (Ulcinj) »mlin za ulje«. Odatle *mõlinãrius* > *malinar* = *mlinar* zastupljen u zapadnim romanskim jezicima. Kod sveslav. *mъiinъ* mora se dopustiti križanje sa praslavenskim korijenom *mel-,* kamo stavlja Miklošič *mlin.* Talijanizam je deminutiv na *-ellus* > *-elio mulinêl,* gen. *-ela* (Rab) »1° kolovrat, 2° (Smokvica, Korčula) na barci naprava za namatanje uze kod povlačenja konopa, strašine itd.« = *mulineo,* gen. *-ela* (Krtole) »mlin za masline spojen s vodom« = (asimilacija */ - n* > *n - n) muninêl.* (Vrbnik) »sprava na kojoj se vidi konac kad se prede da bude jači« = *muline,* gen. *-ela* (Božava). Od tal. *molinello.* Crnogorski toponim *Mulini* m pl. (Kuci) »zemljište gdje je nekada bio mlin« zacijelo je od arb. *mullini.* Upor. još lit. *malūnas,* stprus. *malunis.* Za Praslavene i za Litvu može se uzeti da su poznavali ručni mlin, kako dokazuje *mlan* (v.) i *žrvanj.* Kao i Germani što posudiše *Mühle* < stvnjem. *muK(n)* < kslat. *molina* od Rimljana savršenije mlinsko uređenje, tako ì Slaveni na donjem Dunavu.

Lit.: ARj 6, 414. 417. 599. 7, 148. 10, 266. 690. *Pleteršnik* 1, 568. 591. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6,* 115. Ribarić, *SDZb* 9, 39. 48. Tentor, *JF* 5, 213. *Miklošii* 187. *Bruckner* 341. *Vasmer* 142. *GM* 289. *REW*[3] 5644. Rešetar, *ASPh* 36, 541. Meillet, *BSLP* 14, 373.

malina f (Vük), sveslav. i praslav. naziv »1° za različite jagode, danas najčešće »framboise«, u rus. »Brombeere«, koje su crne, slov. »Maulbeere«, koje su također crne, 2° toponim«. Pridjev na *-ov malinov,* poimeničen u neologizmu *malinovac* »Himbernsaft«, na *-in malinin.* Na *-jak màlinjãk* (Lika) »1° grm, 2° toponim«. Čini se da je najstarije značenje bilo »brusnice, airelle«, koje su crne. Na to upućuju ie. paralele: lot. *melns* »crn«, stprus. *mīlinan* (akuz.) »Fleck«, lit. *mėlynė* »masnica od udarca«, naročito gr. *μέλας, μέλαινα,* sanskr. *malina-* »nečist, crn«. Sve od ie. korijena **mel-,* koji označuje boju »taman, nečist, zamazán«. Prema toj etimologiji ima se polaziti od apstraktuma na *-ina.* Upor. *crnina, bjelina.* Možda je odatle i *mèi* m (čakavski) »sitan pijesak«. Vokal *a* je nastao od ie. prijevoja o. Protiv te etimologije Machek iznosi misao da je *malina* srodna s lat. *mõrum* > hrv.-srp. *murva* i da obje te riječi pripadaju proto-ie. supstratu. Osnova *mal-* s drugim sufiksima: na *-ica malica* »malina«, na *-juga maljüga* (Istra) »rubus idaeus«. Riječ *malina* je kulturna riječ, koju posudiše od Slavena Madžari *málna,* Rumunji *malina* i *malin* »prunus padus«.

Lit.: ARj 6, 417. 429. Medic, *NVj* 12, 551. Ilešić, *JF* 5, 189. i *NVj* 33, 48. *Miklošič* 181. *SEW 2,* 12. *Holub-Kopečný* 214. *Bruckner* 319. *Trautmann* 177. *WP* 2, 294. Machek, *LP 2,* 159. Uhlenbeck, *PBB* 30, 269-270. Loewenthal, *ZSPh* 7, 408. Sobolevskij, *Slávia* 5, 448.

màlinj (Dubrovnik, Cavtat), pridjev »zajedljiv«. Od tal. *maligno* < lat. *maligňus* »isto«, složen pridjev od *malus* »zao« i od korijena *gigno,* znači upravo »rđave prirode«. Denominal *malinjati, -am* impf. (Nalješković) »zlo misliti«. Takav je i tal. pridjev *malfatto* > *malfato* (Božava) »sciocco«. Iz· toponomastike *Malpaga* f, dva mjesta u Dalmaciji iz mletačkoga doba »1° Dračevac (17. v.), 2° tvrđava *Lovrjenac* u Dubrovniku«, od tal. postverbala od *male pagare* > *mala paga.* To je naziv za utvrđenja, da bi se istaklo neprijatelju, ako navali na njih, da će naići na odmazdu. U složenicama *mal* znači bolest: *malkaduk* m (18. v.) »padavica«, drugi je dio lat. pridjev *cadūcus,* od *cadere.* Pridjev na *-ьn* > *-an malkadučan* (18. v.); *màcuka* f »nekakva živčana bolest« < tal. *mal mazzucco.* Prvi je dio ispao zbog haplologije. Apstraktum na *-itia màlïcija* f (16. v., Dubrovnik) »lukavost« < tal. *malizia* < lat. *maliţia,* učena riječ.

Lit.: ARj 6, 425. 346. 416. 418. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 5266.

matkap m (Dalmacija, Pavlinović) »čelični ostřic (?) kojim se vrti g(v)ožđe«, zacijelo je isto što i *matkap* m (Kosmet) = *màtkaf* (BiH) »sprava za bušenje nalik na gudalo, koje okreće čelični svrdlić« [< tur. *matlap* < ar. *miţqab].*

Lit.: ARj 6, 419. *Elezović* 1, 392. *Školjić** 448.

malta[1] f (18. v., Slavonac) = slov. *malta* »mort, lijep« = *melta* f (Novi, Hrvatsko primorje, Lika, Vrbnik, Krk, Istra) = *mëljta* (Lika) = *melta* (Malínská) »isto«. Odatle *meltarnica* (Šulek) »auge à mortier«. Glede .sufiksa upór. *mortarnicä* (ŽK) »isto«. Denominal *zamaltăt* (Božava) »immaltare«. Vokal *e* mjesto α može biti prema njem. *Mörtel* < *mortarium* (disimilacija *r - r* > *r - 1),* na što pomišlja Maretić. Ali treba istaći da u Malinskoj postoji izvedenica na *-ačina meltačina* »ono što otpada od zida« < tal. *meltazza* sa lat. sufiksom *-aceus.* Zbog toga *a* > β može biti i istroromanski prijeglas u pl. kao u *lama* > *Leme, limskí* (v.). U slov. *malta* ima leksikologijsku porodicu *maitina, maltnica, maimik, maltati, mallar.* Od njem. *Malter* < **maltharium* je *malter* (Srbija) i odatle na *-isati malterisati, ' -šēm* (Srbija). Unakrštenjem sa lat. *mortarium* > tal. *mortaio* nastade srvnjem. *mortel,* nvnjem. *Mortel* < *morter* m »isto što *malta«.* Do tog unakrštenja došlo je zacijelo zbog sličnosti uređaja za *mort* i *mužara.* To bi dakako trebalo folklornim ispitivanjem utvrditi. Od mlet. *malta* »calcina«, *maltare* < lat. *maltha* < gr. *μάλθα* »stucco«, egejskog podrijetla. Žumberačko i hrv.-kajk. *mort* m (Belostenec) prema *mortarnicä* dokazuje da je *mart* došlo preko srvnjem. *Morter* (akcenat na prvom slogu) sa disimilacijom *r - r* > *r - 0,* dok je *mortarnicä* od nepotvrđenog oblika **mortar,* koji je germanizam istisnuo.

Lit.: ARj 6, 425. 426. 598. 599. *Pleteršnik* 1, 548. 603. Cronia, *ID* 6, 122. *REW*[3] 5271. 5693. *SEW* 2, 18.

malta[2] f (16. v., sjeverni krajevi, hrv.-kajk.) »mjesto gdje se ubire gradska daća, divona (Dubrovnik), đumruk (Bosna), armica, carina, vama«. Pridjev na *-ski maliarski.* Apstrakta na *-sivo maliarstvo.* Na *-ina maltarina.* Radna

imenica na *-ar: mâllar,* gen. *-ara* m »armičar, carinik, dumrukčija, očitnik (neologizam, prevedenica od *publicanus)«* prema f na *-ica maltàrica.* Postanjem od njem. *Maut* < lat. *muta.* Budmani ističe teškoću u objašnjavanju njem. M u dvoglasu *au* > *al.* Upór. *halbica* < njem. *Haube.*

Lit.: ARj 6, 425. *Mažuranu* 626.

malut m (narodna pjesma, Petranović) u izrazu *jelek od moluta* = *mavlúta* f (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *zelen, kolali)* »nekakva turska kabanica« = (sa metatezom *vi* > *lv* upor. *zaova* prema *zavla* ŽK) *malvuta* (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *dugmali).* Balkanski turcizam arapskog ppdrijetla (ar. > tur. *mölluta* »gornja haljina«) iz terminologije nošnje: rum. *malotea* »Frauenmantel«, gr. μαλλωτή = μηλωτή. Budmani i Berneker upozoruju na teškoću što je pruža ar. *U* > *vi, lv.* Glede izgovora arapske geminate upor. *duine.* Korsch tumači ispravno kad veli da je *vĭ* = *lv* nastao iz nastojanja da se izgovori tvrda geminata *U.* Ako je to odijelo bilo plave boje, mogao se umiješati pridjev *mavì.* Upor. i *rnalvata* (v.), Možda je metafora *mulüta* (Kosmet) »čudno, obično zakukuljeno žensko čeljade«, u uporedenju *obukla se kaj neka mulüta.*

Lit.: ARj 6, 426. 427. *Elezović* l, 423. *Miklošič* 185. *SE«*[7] *2,* 27. *Lokotsch* 1380. Korsch, *ASPh 9,* 654. Matzenauer, *LF* 10, 65.

malvaroza f (Dubrovnik) »biljka pitomi sljez, althaea rosea L.«. Značajna je zamjena mediteranske riječi *althaea* < gr. ἀλθαία »vrst sljeza«, tal. *altea* (učen oblik) sa običnijom *malva* (v.) u Dubrovniku. Ta je biljka podvrsta od *malva.*

Lit.: ARj 6, 426. *DEI* 144.

malvàsija f (Vuk) »vrsta loze i vina« = *malvašija* (epitet uz *vino,* narodna pjesma) = (ispadanjem suglasnika *l* kao u *mostir) mavasija* (Mikalja, Bella, Nalješković) = (ispadanjem suglasnika *v) malasija* (Belostenec, Jambrešić) = *(s* > *z) malvazija* (18. v.), pridjev *malvazijski* = (neobično) *malvuvlasija.* Balkanski i evropski grecizam od toponima Μονεμβασία (grad u Lakoniji, disimilacija *m - n* > *m - l* kao u *molstir,* sinkopa *e* u nenaglašenom slogu, što dokazuje da je riječ k nama došla iz Italije), arb. *marvazi (l* > *r* je novogrčka pojava kao u αδερφός).

Lit.: ARj 6, 411. 426. 537. 539. *DEI* 2337.

màlveta f »biljka pelargonium odoratissimum«. Od tal. deminutivne izvedenice na *-etta* < vlat. *-ĭttus* od lat. > tal. *malvetta,* koje dolazi i u apozitivnoj složenici *malva hibiscus* < gr. ιβίσκος > tal. *malva vischio, -visco* > *malovesak,* gen. *-ska.* Ta je riječ izmijenjena haplologijom i unakrštenjem s našim pridjevom *mal(ert).*

Lit.: ARj в, 423. *REW** 5274. 5275. *DEI* 2337.

maizena ak. duala (1468, u glagoljskom rukopisu, jedina južnoslavenska potvrda osim stcslav; smatra se bohemizmom) »muž i žena, cônjuges«. Sing, *malzen* je nepotrebna Budmanijeva rekonstrukcija, kad se radi o nazivu za dvoje. Nalazi se u svim sjeverozapadnim slavinama. Prema Miklośiču je to složenica u kojoj prvi dio sadrži stvnjem. *mahal* »bračna veza«, danas nvnjem. *Gemahl,* prema *Gemahlin,* drugi je dio *žena* (v.). Bila bi to napola prevedenica prema njem. *Mahlweib.* Postoje oblici *manžen* i *manžel,* · iz čega se vidi da se radi o disimilaciji *n - n* > *l - n.* Zbog toga je moguće pomišljati da je to složenica tipa *dvandva,* u kojoj je prvi dio u vezi sa *muž* < *mpъь* (v.). Upor. bask. *aitamak* »otac i majka > roditelji« (= *aita* »otac«, *tama* »majka«, *-k* plural), vog. *neıtum* »žena i muž«.

Lit.: ARj 6, 427'.' *Mažuranu* 627. Miklošič, *DAW* 15, 36. *SEW* 2, 13. *Holub-Kopečný* 216. *Bruckner* 321. *Slávia* 5, 424-425. Sernenovič, *ASPh* 6, 26-30. Jagić, *ASPh* 20, 535. *IF* 17, 442. Vaillant, *RES* 19, 102-103.

malj, gen. *Emalja* m (16. v., Vuk, Crna Gora, Lika, Srbija, Božava) = *malj* (Perast, Dubrovnik) = *(lj* > *j) maj* (Dubrovnik, Cavtat) = *mUj* (Krtole, ъ prenijet od riječi gdje je ъ zamjena za stcslav. poluglas) »težak gvozdeni čekić, bat od drveta«. Nepoznata riječ u hrv.-kajk. i slov. Deminutivi na *-ić maljic* = (Perast) *maljīc* (16. v., Crna Gora) »ein grösserer Hammer« = *maić* (Korčula, Potomje) = *mujic* (Krtole) »1° čekić za pravljenje hrapavosti na kamenju, da se čovjek ne poklizne, 2° zidarski čekić« = *mãjic* (Kućište) »šiljasto željezo za lomljenje kamena«, na *-ić maljić* (Dubrovnik) = *rnaljić* (Vuk, Mikalja). Od dubrovačkog *maljić,* deminutiv je *maljičić,* na *-ica maljica* (Vuk) = *majica* f (Žrnovo, Pelješac, Račišće, Mljet) »1° oruđe za razbijanje kamena, 2° turpija, 3° sprava za mrvljenje krke«. Augmentativi na *-uga màljuga* (Vuk) »pratljača« = *maljûga*

(Šćepan) »pirejka (Makedonija)«, na *-ina màljina* (Lika). Prema Miklošiču *malj* se nalazio i u stcslav. Posudenica iz balkanskog latiniteta, zbog toga što se u hrv.-srp. govori više na istoku nego na zapadu, upor. rum. *mазu,* arb. *maj* »eiserner Schlägel«, deminutiv *maith* (upor. *maljic),*

Lit.: ARj 6, 427. Macan, *ZbNŽ* 29, 206. Cronia, *ID* 6. Budmani, *Rad* 65, 165. *Miklošič* 182. *SEW* 2, 12. Niedermann, *IF* 15, 116. *GM* 255.

mälje f pl. (Vuk) »1° najtanje dlačice na tijelu ljudskom ili životinjskom, 2° biljka«. Na zapadu nepoznat grecizam. Pridjev na *-av maljav.* Apstraktum *maljavōst,* gen. *-i* f. Nalazi se samo u hrv.-srp. Od ngr. pl. μαλλιά, od stgr. μάλλος »Zotte, Flocke«, ngr. deminutiv μαλλί.

Lit.: ARj 6, 428. *Miklošič* 181. *SEW 2,* 12. Vasmer, *GL* 94. *Boisacq"* 606.

mâljiv (Srbija), pridjev na *-iv* (uz *čovjek, žena, dijete)* »slabunjav, za koje se lijepi svaka bolest«.

Lit.: ARj 6, 429.

maîjulj (Kosmet), nepromijenjen pridjev, »opustio, bezvlasnički«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *maЬluI* »sakat«) iz pravne terminologije: búg. *mahljúl* »imetak umrloga koji je ostao bez nasljednika«.

Lit.: Elezović 2, 527. *Mladenov* 291.

maljužav (Lika), pridjev na *-av* (uz *vrijeme, put),* »kad je čas kiša čas lijepo«, poimeničen na *-ica maljužavica* »maljužav put«. Na *-āti maljužati, -am* (Lika) »hoditi po maljužavu putu«. Izvedenica je obrazovana s pomoću *-juža* (upor. *kaljuža)* od imenice *moh,* upor. ukr. *namui,* gen. *-molu* »Schlamm« i odatle rum. pridjev na lat. *-osus* > rum. -os u toponimu *Nămoloasă.* Vokal *a* mjesto *o* je ili prijevoj ili unakrštenje sa *kaljuža.* Posljednje je vjerojatnije.

Lit.: ARj 6, 429. *Miklošič* 186. *SEW 2,* 74.

máma f (Vuk) = *mame* (16. v., Dubrovnik, glede *-e* upor. *pape,* v.) = *mâma* (18. v., Zagreb, hrvatski gradovi) = (hrv.-kajk.) *mūmek* m (sa sufiksom za muško, prema *tatek',* tom se neobičnošću pojačava afektivnost), baltoslav. djetinja reduplikacija (Lallwort), »mati«. Lit. *mama* = lot. *mama.* Samoglas *o* mjesto *a* nalazi se u istočnom litavskom i u drugim ie. jezicima. Upor. arb. *mëme.* Skraćeno *mâ* (16. v., Dubrovnik, čakavci) upotrebljava se u funkciji vokatīva. Na Cresu dobiva tada preda se vokativski uzvik *o: o-mâ.* Upor. *o-ća.* Tako i kod apeninskih Hrvata u južnoj Italiji, gdje može biti i iz talijanskih narječja. U Zagrebu germanizam *ömama* je »baka«. Skraćenica dobiva uza se još *-ja: majo moja* (Cres) mjesto imenice *mat* (v!). Upor. gr. μα pored μαία. U sanskrtu i gr. *ma* »mati« također je bez reduplikacije. Upor. dor. μα »majka« u μα γα »o Zemljo Majko« (Eshil). Kad je ie. *ma* izašlo iz djetinjeg govora i postalo termin za ženskog roditelja, oformljava se djetinja riječ poput ostalih onomatopeja. Tako prema *pa-ter* nastade *mater* (v.), riječ koja tvori zasebnu leksikologijsku porodicu, daleko veću nego što je od *mama.* Stulić ima *mamava* »zla majka«, na *-ika mamika* »ime što ga mlada pridijeva starijem ženskom«. Deminutiv na *-ica mamica* (Vuk), s pridjevom na *-in mamičin.* Budmanijevo mišljenje da je riječ sa akcentom *mâma* tuda, a sa akcentom *máma* praslavenska, nije osnovano.

Lit.: ARj 6, 430. 343. 431. 432. Tentor, *У F* 5, 212. *ASPh* 30, 184. Węgkiewicz, *RSl* 6,234. *Miklošič* 182. *SEW 2,*14. *Holub-Kopečný:* 215. *Bruckner* 326. *WP 2,* 221. *Trautmann* 168. *Mladenov* 188. *GM* 272. *Boisacq*[3] 600. 606. 596.

mămăliga f (18. v., Obradović) = *mamàIjuga* (Vuk, zamjena dočetka *-iga* našim augmentativnim sufiksom *-juga)* »kačamak, palenta, pura«. Balkanska riječ vjerojatno rumunjskog podrijetla: rum. *mămăligă,* bug. *mămăliga,* arb. *mamaliugë* (sa umetnutim *u* pred *g)* »Brei«, ngr. μαμαλίγά »galette, gâteau«, tur. *mamaliga,* madž., polj., ukr. isto. Capidan je dovodi u vezu s rum. i čine. *mamã* »mehlhaltige Speise für Säuglinge«. Dočetak *-Uga* nalazi u *săpăligă,* koje ide zajedno sa *sapă* »Hacke«. Riječ raširiše rumunjski nomadski pastiri. Ne može biti stara riječ, jer je u vezi s kulturom kukuruza. Upor. i mlet. *meiega,* koje bolje objašnjava *-liga* od Capidanova upoređenja. Prvi se dio može objasniti i unakrštenjem sa rum. i cine. *mamă.*

Lit.: ARj 6, 431. *Miklošič* 182. *SEW 2,* 15. *Bruckner* 321. *Mladenov* 288. Capidan, *DR* 7, 151. sl. (cf. *IJb* 20, 138).

mamalija f (Niš) »biljka thymus serpyllum L.«. Ta se biljka zove *majčina dušica, bakina dušica.* Zbog toga bi mogla biti složenica od *mama* s nepoznatim *-lija* u drugom dijelu. Kako miriši, zove se i *tamjanika* i *popovac.*

Upór. još toponim *Sirobulja* (Split) < *serpyllutn.*

Lit.: ARj 6, 431. *Simonović* 468.

mamaluk m (17. v., Gundulić) = *mameluk* (danas običnije, osobito u političkom žargonu »rob«) »vrsta misirskih konjanika«. Prvi je oblik prema tal. *mammalucco,* drugi prema njem. *Mamelucken.* Evropski arabizam, od ár. *marniuk,* part. pret. pasiva od *malaka* »posjedovati«, u značenju »Kaufsklave, Höriger«.

Lit.: ARj 6, 431. *Lokotsch* 1384. *DEI* 2338.

mamana f (Budmanijev akcenat, Mikalja) »primalja«. Od sttal. *mammana* »isto«, obrazovano od djetinje riječi *mamma* kao *puttana* prema *putta, scrivano* prema lat. *scriba,* tj. prema vlat. deklinacionom tipu *-a, -anis* ili po drugom mišljenju germanskog tipa.

Lit.: ARj 6, 431. *REW*[3] 5277. *Prati* 614. *DEI* 2338.

mainiti, *mámím* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, od-, po- se, pre-, raz-, pri-, raspo- se, s-, sa-, za-),* sveslav. (osim ukr. i rus.) i praslav., »pellicere, attrahere«, prema iteratīvu na *-va- -mamljivati, -màmljujem,* samo s prefiksima, na *-ovati pomamljôvat* (Kosmet). Postverbali m r. *mâm* (Martié), *omām* (Vuk) »ješka« prema f *mâma = pomama* (Vuk, narodna pjesma) »bjesnoća« = *mama* m (Belostenec) »luđak«, *izmama, zamama,* odatle deminutiv na *-ica amarnica* (Stulić) »vrtoglavica«, na *-ьc > -äc mamac,* gen. *-mca* »1° ješka, 2° koji mami (17. v.)«, na *-łk > -ak mamák,* gen. *-mka* (17. v.), s hipokoristikom *mama* m, na *-ica mamica* »biljka fragaria vesca L.«. Pridjevi na *-ьn > -an: maman, pômãman* »manen, mahnit (v.)«, na *-en mámen,* na *-ljiv màmljiv (při, za-).* Radne imenice na *-lac mámilac* m prema f na *-ica mamilica,* na *-telj marniteli* m (18. v.) prema f na *-ica màmiteIjica,* na *-íja mamija* f (Pavlinović) »čeljade što mami« = na *-ilo mamilo* (Stulić) također »2° sredstvo čim se m'ami (Pavlinović)«. Poimeničen part. perf. pas. *izmamljenih* (Stulić). Imperativne složenice *màmiaspra* (Vuk) »stvar koja je na prodaju, ali nije da se kupi«, *màmiguz* (Vuk), *mamimjedi* »čaratan«. Ovamo ide sa disimilacijom *m - m > m - n neman* f (negativna složenica kao *nebog, nevjera* itd.), apstraktum deklinacije i, kao eufemizam značenja »1° avet, utvara, 2° grdopština, grdosija, nepodoba, ružno čeljade, 3° đavao, vrag«, augmentativ na *-ština < -sk + -inct nemaština* (Ston, Stulić) = *nemanština.* Rumunjske posudenice pokazuju kako je naziv nastao: *mamila* (Moldavija) = *namiņā* = (sa disimilacijom *m-m > l-m) namilă* »Ungetüm, Ungeheuer, Koloss«, odatle pridjev na lat. *-osus > -os namuos,* denominal (inhoativ) *a sä mamina* »ungeheuer gross werden«. Prema tim potvrdama mora se poći od **mamamъ / -nъ* sa zamjenom prvog sloga sa *ne-,* kojim se dobiva zgodan eufemizam. Ovamo ide i ime biljke »inula helenium« *Oman* m (Vuk). Taj se naziv nalazi u slov., češ., polj. i rus. (ovdje *uman* pored *oman).* Praslavenski je. Dočetak *-n* može biti disimilacija, ali i ne mora da je, kako pokazuju *mànen* (v.) i brojne izvedenice odatle. Glagol *mamiti* posudiše Rumunji (ovdje *a > o zbog* labijalnog susjedstva) *a momi* »allicere« = *smomi* (Moldavija), odatle apstraktum na *-eiь > -eală momeală* s imenicom *momelnic* m »laskavac« i *momie.* le. korijen **mă-,* koji simbolizira pokrete rukom (gestikulaciju), nalazi se u lit. *moju, moti* »winken« = lot. *maju, mat.* U slavinama bio je proširen raznim formantima na *-mo* u *mamiti,* na í u *mahati* (v.), na n u *obmana, zaman* (v.), *mànen, obmanut* (rusizam?). Varijanta ie. korijena *ma-* nalazi se u gr. μίμος »igrač«. Odatle internacionalna riječ *mimika.* Raširenje ie. korijena s pomoću *-va-* (upór. češ. *mávati}* potvrđeno je u hrv.-srp. samo u *zamavica* (Risan) »omamica«.

Lit.: ARj 2, 620. 4, 230. 6, 432. 441. 7, 822. 898. 895. 8, 906. 409. *El 2,* 101. 791. 792. *Elezović* 1, 100. 2, 126. *SEW 2,* 15. *Bruckner* 321. 379. *Mladenov* 288. *WP 2,* 219. *Tiktin* 1032. 1007. Wijk, *RES* 14, 73-75. *Gorjajev* 239. *Boisacq*[3] 614-615.

màtnlaz m (Vuk, Vojvodina) »(psovka) luđak, blesan«. Od madž. *mamiasz.*

Lit.: ARj 6, 434.

mámon m (16. i 18. v.) = *mamona* m = *majmun* (dvije potvrde, 18. v.) »jedan od đavola, biblijska personifikacija bogatstva«. Pridjev na *-ov mamonov,* apstraktum na *-íja mamonija* f (16. v.). Od aramejskog *mammon* pored *mamona* »blago, bogatstvo, novac, dobit« = asirsko *memeni* »nešto« = haldejski *mamon* = hebr. *matmon* »Schatz, Reichtum«.

Lit.: ARj 6, 434. 391. *Lokotsch* 1386. *SEW 2,* 15.

mamùljati, -āra impf. (Lika) »žvatati, zatvorenim ustima jesti«, predstavlja glas koji proizvodi takav način jedenja. Glagol je, prema tome, onomatopejski (ekspresivan) i sa samoglasom *u* mjesto *a* čini deminutivnu varijantu glagola *mümati, -am* impf. (Ston, Prčanj), a treća je varijanta *mumljati* (također čakavski). Upor. búg. *mamólja.* U slov. *mumljati* kao djetinji glagol znači »piti«. U drugom značenju prenosi se taj onomatopejski glagol na način govora: *mumljati* (Vuk) pored *mumlati,* s varijantom sonantno *ṛ* mjesto *u mrmljati* »gunđati« = *mrmaljati = mumoljiti — mamonjiti* (Vuk, Boka). Odatle na *-alo* m (Lika) prema f *-alica mumljalo = mrmljalo* (Lika) prema *mumljalica = mumonja* = na *-ьc > -ac mrmljalac.* Izvedenica na *-bk > -ak mŕmak,* gen. *-mka* (Vuk) postaje termin »vrsta kukca« = na *-ica mrmica* »kukac «. Sa *nj* mjesto *n : mrmnjac, mrmnjati, mrmnjalac, mumnjiti.* Na *-élj mŕmelj* (Istra) »čeljade koje mrmlja«. Pridjev na *-iv mrmljiv,* poimeničen na *-ьc mrmljivac.* Onomatopeja je u značenju »gunđati« ie. : lat. *murmurare,* njem. *murren* itd.

Lit.: ARj 6, 435. 7, 71. 72. 150. 151. *Mladenov* 288.

mamur (narodna pjesma, u vezi sa *kaurin,* opozicija *Vlahinja, manit Marko') = mamur* (Kosmet) »1° (kao indeklinabilni pridjev) dotjeran, kultiviran, poboljšan, 2° (kao imenica, objekt uz *učiniti koga čime)* dotjerati, popraviti *(onoliku njivu mamur da učini* /Kosmet/; *mamur svoga šarca učinio čistom vodom i morskim} sapunom«.* Berneker se vara kad identificira taj turcizam arapskog podrijetla s ar. part. prêt, pasiva, *mahmur* od *hamr* »vino«, tj. da je *hm > m* kao u *Mamut < Mahmut, Memet < Mehmed, mamuza* (v.). Elezović je u pravu kad ga identificira sa ar. *ma*[c]*mur* »napredan«.

Lit.: ARj 6, 435. *Elezović* 1, 384. *SEW 2, 5.*

mamuran, f *-rna* (18. v., Vuk, Lika, Dalmatinska Zagora) = *mamuran* (Kosmet), pridjev obrazovan sufiksom *-ьn > -an* od arapske riječi, danas općenit i u zapadnim krajevima (gradskim), »l ° koji se još nije rastrijeznio od pijanstva, 2° (Zagora, metafora uz *vrijeme)* vremenom porušen, u ruini *(ona je kula mamurena, ako i malo)«.* Apstraktum na *-luk: mamurluk* (Vuk) = *mamurluk* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *mahmur,* part. pret. I pas. od *hamr* »vino«) iz terminologije običnog života: rum. *mahmur* »napola pijan« = madž. *mámor,* búg. *mahmúren, mahmurluk,* rum. apstraktum *mahmurie* »Katzenjammer«, arb. *matmurllúk,* cine. *mahmur* »1° qui a la tête lourde après le sommeil, 2° étourdi par le vin«, *mahmurii, mahmurliche,* ngr. μαχμούρης, μαχμουρλίκι. Arapski particip postade hrv.-srp. i bug. pridjev dodatkom općeg pridjevnog sufiksa *-ьn, -en.* Upor. moderne posuđene pridjeve kao *efikasan.*

Lit.: ARj 6, 435. *GM* 252-253. *Mladenov* 291. *Miklósié* 180. *SEW 2, 5. Pascu 2,* 148., br. 714. Matzenauer, *LF* 10, 60.

man[1] (15. v.) = *mân* (Marulić, Dubrovčani) = *mani* (18. v., upor. češ., *mane,* stčeš. *mani),* praslav. prilog koji se veže s prijedlogom *za: saman(i)* »zaludu, zabadava = zabadäve (ŽK), zastûnj (ŽK)«. Proširuje se priloškim sufiksom *-ice: zamanice.* Nalazi se još u slov. (i češ.) *zaman = vman = zavman,* i sa *nj* mjesto *-n,* također ukr. »isto«. Korijen je praslav. postverbal **manъ* od glagola *maniti* »varati« (polj., ukr., rus. i kaš.) od kojega postoji u hrv.-srp. postverbal *obmana.* Ie. je korijen **ma-,* raširen formantom *-no.* Upor. *mamiti.* Prema Miklošiču ide ovamo hrv.-kajk. *mangovati, -ujem* (Belostenec, Jambrešić) impf. »stajati bez posla, dangubiti«, sa radnom imenicom na *-vac mangovavac.* Obrazovanje nije posve jasno, naročito *g* pred glagolskim sufiksom *-ovati.* Možda je nastao unakrštenjem sa *dangubiti.*

Lit.: ARj 6, 435. 444. 443. *Miklošič* 182. *SEW 2,* 17. *Holub-Kopečný* 216. *Bruckner* 322.

-man[2] složen antroponimički sufiks za muška lica, nastao od hipokoristika praslavenskih dvočlanih ličnih imena na *-mir,* npr. od *Radomír, Vuk(o)mir: Rodman, Vukman.* Nalazi se danas u prezimenima sa nastavkom *-ović* (v.) *Radmanović, Vukmanović,* a i bez toga nastavka za descendenciju. Odatle se prenosi i na apelative za oznaku muške mocije: *očman,* od *oči* (14. v.), »čovjek velikih očiju«, *dikmôn* (Brusje, Hvar) »mladić« od *dēt-* (v. *dijete)* sa *tm > km,* upor. *kmlca* (ŽK) < *Unica ; rãcman* m »racak« prema *raca* f, *purman* m prema *pura.* Nalazi se još u rum. *hoțoman* m prema f na *-ka hoțomancă* od *hof* »Spitzbube, Gauner«. Sufiks *-man* sadrži dva elementa: prvi suglasnik od *-mir* (upor. za takvo kraćenje toponime *Budimlja* od *Budimir, Črnomlje* od *Črnomir)* te od hipokorističkog sufiksa *-an* (tip *Milan* od *Mile < Miloslav).* Taj je sufiks rijedak i danas mrtav.

Lit.: Rudnički, SO 5, 420. (cf. *IJb* 12, 295). Boissin, *RES* 27, 42. *Tiktin* 740.

mana f, biblijska riječ hebrejskog podrijetla, koja je došla preko gr. μάννα ili lat. *manna.* Internacionalna je. Od hebr. *mana,* koje se

tumači na dva načina, od hebrejske upitne sintagme *man hu?* »Sta je to?« ili od imena jestive biljke azijskih stepa »lecanora esculenta«. Na Rabu i Božavi složenica *manašena f* < tal. sintagma *manna e setta* »cassia«, medicinálne biljke za čišćenje.

Lit.: ARj 6, 436. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6. Lokotsch* 1398. 1822. *Prati* 620. 899. *REW*[3] 5307.

mânat, gen. *manta* m (Računšće) »(brodski termin) konop za podizanje jedra«. Od gr. > lat. *himantis* > tal. *mante.*

Lit.: REW[3] 4132. *DEI* 150. 2354.

manàvila f (Potomje, Pelješac) »priječka za tijeskove i mlinove« = *manùela* »drvo uvučeno u kalun i njime se vrti, tako da se stiska pašta«. Od tal. *manovella* < vlat. **manibella* < **manibula* < deminutiv *manicala* od *manicus* (v.).

Lit.: REW[3] 5292a. 5299a. *DEI* 2353.

mancati, *-am* impf. (ŽK) = *mancati, -am* (ŽK) = slov. *mancati* pored *meneați, -am* »reiben, trti«. Samoglasi *ale* dokazuju, da su nastali iz poluglasa. Miklošič je izvodio iz praslav. *mekt,* hrv.-srp. *mek, mekan* prema *mecati* »mollire«, *mecav* (v.), što ne može biti. Osnova je ista koja i u *maci, mikati, micati* (v:) < *mbk-* s umetnutim *n* što ga je izazvao prethodni *m,* upor. rum. *a mînji* < *mazati.* To umetnuto *n* prekinulo je vezu s leksikologijskom porodicom ovih glagola i dalo povod specijalnom semantičkom razvitku.

Lit.: Popović, *Sintaksa* 37. *Pleteršnik* \, 548. 569. *Miklošič* 189.

mandal m (18. v., Vuk) = *mandalo* n (18. v., zamjenom dočetka *-al* našim sufiksom *-alo* za oruđa) »zasovnica, ključanica«. Denominal na *-iti màndaliti, -lm* impf. (Lika) (ra-). Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *mandal* < srgr. μάνδαλος): bug. *mandalo* (taj oblik može biti i grecizam), arb. *mandal* = *maldan* (Skadar) »Türklinke«.

Lit.: ARj 6, 439. *Miklošič* 182. *SEW 2,* 16. *Mladenov* 289. *GM* 258. Vasmer, *GL* 94.

mandara f, samo u vezi *andara mandara* (Vuk). Mjesto drugog elementa u toj igri riječi dolazi *tandara,* upor. prezime *Ţăndării* (Travnik) i *Mandarić* (Lika). Značenje riječi: »1° jelo od masti i brašna, 2° cicvara bez masla, 3° (metafora) kad se što ne uradi kako treba«. Sa *mandara* uspoređuje Budmani *mândra* f (Hercegovina) »kačamak, mamaliga«. Kako je to pastirsko jelo, možda je nastalo po semantičkom zakonu sinegdohe od grcr cizma *mandra* (v.). Bliže stoji uporedenje sa dubrovačkim jelom *mantala* (v.).

Lit.: ARj 6, 439. 440.

mandat, gen. *-ata* m (14. v., Boka, učena riječ, latinizam) »zapovijed, punomoć, nalog«. Od lat. poimeničenog part. perf. *mandatum,* od *mandare* > tal. *mandato,* njem. *Mandat.* Na *-ator mandator* m-»koji ima mandat da sastavi, npr. ministarstvo«. V. *komandant.*

Lit.: ARj 6, 440.

mândra f (Vuk) »1° bačija, 2° toponim u sing, i pl., kao primitivům i sa izvedenicama i pridjevima: *Mala Mandra* (Srbija)«. Odatle *mandragija* »čuvar, pastir mandre«. Ovamo i crkveni termin *arhimandrit,* gen. *-ita* m (Vuk), izvedenica na -ιτης, stsrp. *arhimanbdrija* (Domentijan). Balkanski grecizam: bug. *mandra,* arb. *menare,* oronim *Mēma madhë, Mēma. vogei* (planine vue Valdanosa u Ulcinju) = *Velika* i *Mala Mendra* ili *Mandra* u govoru Crnogoraca, tur. *mandra.* Od tal. *màndria,* istog podrijetla slov. *mãndrija* pored *mêdrija, medernja, mândrga* »Schafstall, Schafhürde, Landhaus in der Umgebung von Triest«, odatle *mandrijêr* m prema f *mandrijerica,. -ka* < tal. *mandriere.*

Lit.: ARj 6, 441. *Pleteršnik* l, 549. *Miklošič* 182. *SEW 2,* 16. *Mladenov* 289. *GM* 272. Vasmer, *GL* 47. 95. *REW*[3] 5290. Skok, *Slav.* 72. 75. 71. *DEI* 2343.

mandrać m (Korčula, Bijela / Boka /, Gornje primorje) = *mandrać* (Rab, Božava, Veli otok) == *mandroć* (Šibenik) = (sa zamjenom dočetka *-ai* domaćim sufiksom *-ič) mandrie* (Vrbnik) »1° (primorski termin) mala luka zâ barke uz obalu, 2° toponim (naziv ribarskih pošta)«. Od mlet. *mandracio* = tosk. *mandracchio* (tako &e zove i stara tršćanska luka). To je upravo grčki deminutiv na - ακιον od μάνδρα (v.) u metaforickom smislu, ngr. μανδράκιον »1° mala bačija, 2° zaljev, seno, caletta«. Prvobitno je značenje očuvano u sic. *mandracchiu* »mala bačija«.

*Lit. : ARj 6,*440. Cronia, *ID 6.* Skok, *Slav, l* \. 185. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 5152. 5291a. *Prati* 616. *DEI* 2343.

mandragora f »biljka bunovina« = *manьaogaro* n (16. i 17. v., rukopis, stsrp.) = (disimilacija *r - r > r - l') mundragula* (Šulek, rukopis 18. v.) = *natragulja* (stariji leksi-

kografi, upor. madž. *nadragulya,* češ. *nadrahulé) = (dr > tr* i disimilacija *r - r > r - n) mătrăguna, matriguna* (upor. rum. *mătrăguna),* kraćenjem odatle *matrag* (Srbija, u kletvi mjesto *andrak,* v.). Balkanski grecizam gr. μανδραγόρας > lat. *mandragoras:* arb. *mandragurë* »isto«. Ovamo ide možda i Vetranićeva *ondruna* u stihu: *grubše nije ništar, ni ondruna, ka smrdi, ner človjek, božji stvor, kad se pjan pogrdi* [usp. i pod *ondruna}.*

Lit.: ARj 6, 440. 539. 699. 7, 152. Medie, *ZbNŽ* 26, 262. 268. *REW** 5291. 5683. Vasmer, *GL* 95. *GM* 259.

mandura f (18. v., jedina potvrda u Katančića, s pridjevom *šumska,* i to u rimi sa *tambura).* Bit će od tal. *mandara* ili *mandura* = *mandòla* (deminutiv *mandolina'),* ne kao riječ koja se govori kod nas, nego kao učena u Katančića. Srlat. *pandura* < gr. πανδοῦρα, gruzinskog ili lydijskog podrijetla. Upor. rus. *bandura.*

Lit.: ARj 6, 441. *Vasmer* l, 51. *DEI* 426. *&amšalović,NVj29,416. IJb* 10, 343./Vaii615.

mändža f (Vuk, narodna pjesma) »jelo, hrana«. Odatle *mandžarnica* (Dubrovnik). Balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *manca,* postverbal od tal. *mangiare* »jesti« < fr. *manger* < vlat. *manducare):* bug. *mandža.* Vuk ima (Crna Gora, narodna pjesma) u psovci: *muč', Alile, manja te izjela.* To je prema Budmaniju hipokoristička tvorba od mlet. *magnar.* Moguće je i drukčije tumačenje, v. *manija.* Od mlet. glagola je na lat. *-atarem > -atur* (dubrovački romanski) *manjatūr,* gen. *-úra* m u dubrovačkoj poslovici: *ioduri* '(v. *tutori) manjaturi, a pitropi* (»upravitelj«) *potavi* (»lončići«). Tal. imperativna složenica: *manjamorti* (Božava, Dubrovnik) »1° canturo, sorta di pesce, 2° grobar«. Ovamo ide i krčkoromanska imperativna složenica kao toponim: *Manjakiš* (Krk).

Lit.: ARj 6, 443. 448. 449. Zore, *Tud.* 13. *Mladenov* 289. *REW*[3] 5292.

Mandžuka, dolazi u narodnoj pjesmi samo. u izričaju *Tuka* i *Mandžuka* »vojska u Turčina«. Izraz je nastao očigledno prema biblijskom *Gog i Magog* > ar. *Gag wa Māǵuǵ.* Odatle hipokoristik *Madžuka* za Madžare.

Lit.: ARj 6. 444.

Manfredonija f (Mikalja), toponim, grad u Pulji = *Manfrdonija* (Dubrovnik) = (pejorativizirano kod Marina Držića) *Manprdonija.*

Lit.: ARj 6, 466.

mangal, gen. *-ala* m (Srbija, Bosna, Dubrovnik) = *mangal* pored *mângâi* (Kosmet) = *mangala* f (narodna pjesma) »peka, sac, dağara, u kojoj se drži raspaljen ugalj, vrst pokretne peći«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mankai* > tur. *mangal}* iz terminologije kućnog uređaja: rum., bug. *mangal,* ngr. μαγκάλι.

Lit.: ARj 6, 443. *Elezović* l, 385. *Miklošič* 182. *SEW 2,* 16. *Lokotsch* 1393.

mangalija f (narodna pjesma, s epitetom *mrka,* objekt uz *prignuti).* Čini se da znači »kabanica«.

Lit.: ARj 6, 443.

mangulac, gen. *-ulca* m prema f na *-ica mangùlica,* sa deminutivom na *-e mangulče* n (Vuk, Šumadija) »prase što se lako tovi«. Nalazi se u madž. *mangalica* (Miklošič piše *mongolicza)* sa našim sufiksom, iz čega se vidi da potječe iz hrv.-srp.

Lit.: ARj 6, 443. *Miklošič* 182. *SEW 2,* 16.

m'àngura f (17. v., Vuk) = *mangara* (Čuh, Mrka Poljana) = *mangar* pored *mangbr* m (Kosmet) »turski novac od bakra (vrijedi 2 čaršinske pare), krajcara, bakaruša« = *crven mangar* (Vučitrn) »prebijena para« < tur. *kızil mangır.* Odatle na *-as mangaráši* m. pl. »dobrovolja u vrijeme srp.-tur. rata 1876/8 (Uzice, nazvani tako zacijelo zbog toga što su dobivali manguru kao platu)«. Deminutiv na *-ica mangurica.* Balkanski turcizam (tur. *mankır > mangır)* iz turske monetarne terminologije: bug. *mangar,* cine. *măngăre* f, ngr. μαγκούριοζ. Upor. madž. *mangar* i ukr. *manger.* Tur. jery (r) zastupljen je sa *a* kao u *kazlar i sa u* kao u *koduna.*

Lit.: ARj 6, 443. *Elezović l,* 385. 2, 423. *Miklošič* 182. *SEW 2,* 16. *Pascu 2,* 149., br. 732.

mani, indeklinabilni pridjev uz *biti* (Vuk, Reljković, koji piše *mahni,* narodna pjesma) »1° braniti nekome nešto, 2° biti nekome zavidljiv«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *māni* »koji zabranjuje«).

Lit.: ARj 6, 444. *SEW 2,* 16.

manić m (Vuk) »riba lota vulgáris« = *manjak,* gen. *-njka* »cottus gobio« = hrv.-kajk. i slov. *menjek* »sinonim: puzija«, *-ič* i *-bk* su deminutivni sufiksi, *a* je nastao iz palatalnog poluglasa r>, što potvrđuje i madž. posuđenica *meny.* Sveslav. i praslav. **tьnь,* očuvano u češ. *men,* brus., rus. *tenь,* gen.

mnja. Možda je srodna sa gr.-lat. *mäena,* od koje je posuđenica *menula* (v.), sa lit. *menkė* = lot. *menza* »Dorsch«.

Lit.: ARj 6, 444. 448. 603. *Miklósit* 200. *Bruckner* 332. *Boisacq** 600. Solmsen, *KZ* 37, 584-587.

mänigo m (Buzet, Sovinjsko polje) »držalo na lopati, vilama itd,«. Od mlet. *mànego* = tosk. *mànico* < vlat. poimeničen pridjev sr. r. **manicum,* od *manus* »ruka«, upor. naše deminutive *ručka, ručica* u pogledu značenja; *manica* f (Dubrovnik) »muf, koičak« nastalo je od tal. deminutiva na *-otto manicotto* »isto« zamjenom tal. sufiksa *-icotto* našim deminutivom *-ica.* U Budvi je *manica* f »željezna kvačica kojom se povlače vrata«. Riječ *manica* pripada balkanskom latmitetu: arb. *mange* (Ulcinj) »rukav«, *dorza e māks* (Sestán) »večica oko ruke na košulji«.

*Lit.: REW*³ 5303a.

manìgod m (16. v., Dubrovnik) = *manigōdo* m (Dubrovnik) »dzeļat, krvnik« = *manigóldo* m (Cres) »isto«. Prezime španjolskog Hebreja (sefarda) *Manigodić* (Bosna). Pridjev na *-ьn* > *-an manigodan* (Dalmacija, Pavlinović) »magánján, ozlijeđen u kakvom udu«. Od tal. *manigoldo* »isto«, od ličnog imena *Managold / -negold,* koje se pominje u 11. v. kao ime autora spisa protiv heretika i pristaše pape Grgura VII (1073—1085).

Lit.: ARj 6, 444. Budmani, *Rad* 65,' 163. *REW*³ 5282. *Prati* 619.

manija f (Potomje, Pelješac) »zao običaj« = učena riječ u današnjem govoru *manija* f, odatle *manijak.* Od gr. μανία, lat. > tal. učenog *mania, maniacus* > tal. *maniaco.* Matzenauer izvodi odatle i *manja* (Vuk, Crna Gora) u psovci *manja te izjela.* Upor. arb. *ment,* gdje je grecizam prema domaćoj fonetici. Unakrštenjem sa domaćim *mamiti: smamija í* (Marulić) »himba«, *srnama* (Grižane) »1° luda, 2° zavodljivost, 3° bjesnilo«, odatle pridjev *smaman,* f *smamna* (čovjek, dijete, pamet, živinče, Marulić), prilog u amplifikaciji *ludo smamno* (Vitaljić); na *-ast smamast* = *smamav.* Početno í- može biti i tal. prefiks, upor. tal. *smania.*

Lit.: ARj 6, 444. 448. 15, 664-668. Matzenauer, *LF* 10, 61. *GM* 213.

manina f (18. v., Dubrovnik, Cavtat, Račić) »narukvica, bracelet«. Od tal. deminutiva *i-ina* < lai. *-ina manina,* od *mano.* Taj tal. primitivům dolazi u tal. imperativnoj složenici *sugamân* m (Rab, Dalmacija) < *exsuca manum* »ubrus, peškir, ručnik«. Od mlet. *soraman* je *šor amân* m (Boža va) »sorta di pialla«. Poimeničen je pridjev na lat. *-alis* > tal. *-ale manovale* < lat. *manuális* > *manava,* gen. *-ala — manuvăl,* gen. *-ăla* (Rab) = *manóval* (Korčula) = *manová,* gen. *-ala* (Božava) »zidarski pomoćnik« = slov. *malovăr* (Notranjsko) »Handlanger«, na *-ьc* > *-ee* m prema f na *-ka malovārec* m prema *malovârka.* Denominal na *-iti manováliti, -lm* (Korčula) = (metateza) *malovániti, -lòvãnlm* impf. (Zagvozd, Vrgorac) »krčiti« = slov. *malováriti* »Handlangerarbeit verrichten«. Ovamo ide još *manal,* gen. *-ala* m (Smokvica, Korčula) »dugački drveni kolac za poravnavanje žeravé *(zevăre,* metateza)«. Fonetski razvitak *a* > *e* nije jasan; *n* je nastao kao u tal. *mannaia* iz *nų* > *nn.* Sa *nua* > *ngua* (kao u kat. *mangual)* u Istri *manigãl,* gen. *-âlâ* m »kotarica«. Deminutiv *manigalić.* Postoji mogućnost izvođenja i od *manicum* (v.) s istim sufiksom. Poimeničen pridjev ž. r. na lat. *-arius* lat. *manuaria* > tal. *manaja* je *mânară* f (Stulić) = *manjara* f (Bella) = (metateza tipa *namastir)* deminutiv *nàmarica* f (Vuk, Crna Gora) »sjekira«. Upor. slov. mjesto *-ica tal. -ino: maların* (Dolenjsko, Notranjsko) = *melerin* »grössere Handaxt der Zimmerleute« (disimilacija *и - n* > *l - rí).* Riječ *mânară* je balkanska riječ tal. podrijetla: bug. *mânară* (taj akcenat upućuje na tursko posredovanje) pored *mânară* = ngr. μανάρα. Složenice: vlat. *manuoperare* > fr. *manœuvrer,* denominal od *manoeuvre,* preko njem. *-ieren* > *-irati manevrirati, -nèvrírãm* (1834) pored *manévrovati, -ujem* (Srbija) od *manevar,* gen. *-vra,* m pl. *manévri,* gen. *-vara* »vojne vježbe«. Francuzizam ušao je u jezik putem austrijske vojske, u Dalmaciji i Istri preko tal. francuzizma *manovra* f < tal. *manovra.* Vlat. *manu tenere* > *mantènjat (sé), -am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Čilipij *nj* je od 1. 1. prez. na *-io,* prema tome inf. na *-ati)* »uzdržati (zdravlje): *ona se dobro mantènjã«.* Oblik može biti i dalmato-romanski. Ali upor. furi. *mantegnî, mantigni,* tršć.-mlet. *mantegnir.* Upor. slov. *mantènjat* (Notranjsko). Poimeničen tal. part, perf. na *-ūtus: mantenjūta* f (Korčula) »amanta (Dubrovnik), metresa, ljubavnica«. Koliko je lat. *manus* bila poznata u dalmatinskim gradovima, vidi se i odatle što je naša riječ *ruka* dobila romanske sufikse: deminutivni *-uceu* > *-oı rokoč* (Rab), prijevod napola od vlat. *manuceu,* deminutivni naglašeni *-ellus, -ella: rûcelj* (Perast) = *rúcelj* »držak«, *rùcela* f (Sućuraj na Hvaru) »rukovet trave kao plašilo na fronžati«. To je prijevod na pola od vlat. *manicella.* V. još *manica, manavila* i *manigo.* [Za *rùcela* v. i pod *manipul].*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia *ID* 6, 122. *Pleteršnik* \, 545. 548. 658. *ARj* 6, 444. 443. 446. 436. 449. 7, 430. 14, 213. Šturm, *ČSJK 6,* 71. *Mladenov* 288. *REW*³ 5339. 5340. 5336. 5332. 5331. *SEW 2,* 18.

manipul m (15. v., Marulić) = *mànipuo,* gen. *-ula* (Dubrovnik) »1° (crkveni katolički termin) crkvena pantljika na lijevoj ruci svećenika, 2° mnoštvo«. Učena riječ lat. *manipulus.* Upor. u Sućurju na Hvaru izvedenicu stvorenu s pomoću lat. deminutivnog sufiksa *-čellus* od naše riječi *ruka rùcela* f »rukovet trave kao plašilo na fronžati« za kllat. *manipulus* > **manuculus* > **manucellus.* [Usp. i pod *manina,* pri kraju].

Lit.: ARj 6, 444Λ 445. 14, 312. *REW*³ 5306.

manistra[1] f (18. v., Dalmacija, Milna) = *manēstra* (Božava) = *(str* > *str* kao u *oštar) maneštra* (Rab) = *mènestra* (Perast, Smokvica) »1° juha, supa, 2° *manistra* kod Marulića: *dával s manistrami pakla, znači* po svoj prilici »bič« i stoji semantički u vezi sa *manaistra* (Engadin) »Hundleine«, 3° deminutiv na *-ica manistrica* (Milna) »mala šalica«. Postverbal od lat. > tal. *ministrare* »servirati jelo na sto«. Kao učeno internacionalno *ministar,* gen *-stra,* apstraktum na *-bstvo ministarstvo,* pridjev *ministarski.* Impf, *ministrati, -am* (15. v.) »upravljati, rukoväti«, na *-irati ministrirati, -ām* »(crkveni termín) odgovarati na svećenikove riječi«, odatle poimeničen particip prezenta *ministrant* m (Hrvatska), *dômištrovati, -ujem* (ŽK) »isto«. Latinizam s prefiksom *ad- administracija* f na lat. sufiks za apstrakta *-atto* > *-adja.* Pridjev na lat. sufiks *-ivus* od part. perf. od *administrare: administrativan.* Od *ministerium* pučka je riječ slov. *meštier* m (Notranjsko) »zvanje, obrt« < furl, *mistir,* mlet.-halshtrošć. *meštier.*

Lit.: ARj 6, 442. 445. 601. 717. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6,* 114. Šturm, *ČSJK* 6, 73. *REW>* 5590.

manistra[2] f (Srbija) = *manistra* (Kosmet) = *manistri* m pl. = *manistre,* gen. *manistara* f pl. t. »đinđuva, dinđuša, grmjelica, perla, đerdan«. U poređenju sa bug. *manisto* n = *mănisto* = *manâsta* = *monista* (ovako i stcslav., ukr., rus. i polap.) praslavenska je riječ promijenila rod, femininum prema neutrurnu i poslije si dobila r kao *prosinca* (ŽK) prema štokavskom *proštac.* U slov. *menina* »minduše« ima mjesto *-isto* drugi sufiks *-ina,* ako je to riječ istog podrijetla. Možda je u prasrodstvu sa lat. *monile* n »Halsband« i stvnjem. *menni* »Halsgeschmeide«, nvnjem. *Mähne* »griva«. Prijelaz *o* > *a* ostaje neobjašnjen.

Lit.: ARj 6, 445. 717. *Elezović* l, 386. *SEW 2,* 76. *WP 2,* 305. *Mladenov* 289. 304. *REW*³ 5660.

manižati se, *-am* impf. (Perast) = *manjižati, -ām* (Lika, *nogami po krevetu)* »biti nemiran«. Odatle na *-alo* m prema f na *-alica manjižalo* m prema *manjižalica* f (Lika). Od mlet. *manizàr* = tosk. *maneggiarsi,* denominal na *-eggiare* < vlat. *-idiare* < gr. -ιζειν, od *mano* < lat. *manus.*

Lit.: ARj 6, 449. *Brajković* 18. *REW*³ 5339. *Boerio* 394.

manko (Istra, Lika) pored *manko* (Istra), prilog, »barem« < *àlmãnko* (16. v., Perast) »barem, daj(budi), saltem«, sa tal. članom s prijedlogom *a* < lat. *ad,* unakrštenjem sa *dakle mânkle* (Rab, Božava) »barem < tal. *almanco* »almeno«, slov. *manjka* (Notranjsko), (sa *-r* < *že) mânjkor* »seltener«. Dobiva uza se još dativ *-ti* (prema *Hiti) majkot* (Rijeka, *nj* > *j* zbog disimilacije *m — nj)* »barem« > *mankóé* pored *mankóé (é* < *t* kao u *Velebíc* < *Velebit).* Tal. prilog je nastao od poimeničenog lat. pridjeva *mancus* »manco, stroppio, kljast, lijevi«. Kao čist talijanizam upotrebljava se kao bankarski termin *manko,* impf, *mankati* prema pf. *smankati, -am* (Mikalja) »smanjiti«, *smankavati.* Unakrštenjem sa našim pridjevom i prilogom *manje* nastade odatle *manjka* f (16. v., Vuk) = *(an* > *en* kao *láncún* < *lencurí) menka* (Cres), *manjak,* gen. *-njka* m »nemanje«, koje izgleda kao naša riječ. U stvari je *manko* = *manjak,* gen. *-njka* postverbal od glagola na *-ati manjkati, -am* (16. v., Vuk) *(iz-, po-, pre-, uz-)* = *manjkati (se)* impf. (18. v., Dubrovnik) *(s-)* = *mankati* (13. v., Zakon vinodolski, slov. *mánkat* Notranjsko) = *manjkât* (ŽK) »nedostajati« = *(nj* > *j* zbog disimilacije) *màjkati* (1808, istočni krajevi, Šolta) *(po-* Marulić, Bernardin, danas čakavski *majkăt* općenito), *màjka pinëz* (Kaštela), *mëjkô pinez* (Bobovišće, Brač) prema impf, na *-va- (po-) manjkavati / -mankavati, -manjkavom, smajkavati* (Dalla Costa). Pridjev na *-av manjkav* »nedostatan«, na *-ljiv pomanjkljiv* »onaj koji pogriješi«, *pomankalac,* gen. *-aoca* m »onaj koji u čemu sagriješi«. Ovamo možda još pridjev na *-bsk majski* (Prigorje) < **manjk* + *-tsk*

samo u izrazu *majski žakalj* »prodrta vreća«. Na lat. > tal. sufiks *-mento* za apstrakte *menkomat* m »nedostatak« (sa *an* > *en* i gubitkom suglasnika *n* zbog disimilacije) < tal. *mancamento.* U Režiji (slov.) *mâncat* pored *memat* je iz furt. *manda* < lat. *mancare,* koje je pripadalo balkanskom latinitetu, upor. arb. *mengonj* »nehrne ab, fehle, verringere«. Značajno je što se ne nalazi u bugarskom ni u rumunjskom. Tu je zamijenio taj glagol grecizam *lipsam,* rum. *lipsă* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 75. 4, 231. 6, 390. 391. 392. 445. 449. 450. 602. 10, 655. 657. Šturm, *ČSJK* 6, 54. Macan, ZWVŽ 29, 213. Hraste, *Rad* 272, 35. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik 2,* 137. *Miklósié* 182. *SEW 2,* 17. *REW* 5283. 5285.

mankuo, gen. *-ula* m (Mljet) »(brodski termin) dva klina od drva na brocuji, od prove i od krme« == *mánguo,* gen. *-ula* (Dubrovnik, Ston) »palac za privezivanje konopa«. Deminutivna izvedenica od lat. *mancus* »sakat« s pomoću nenaglašenog sufiksa *-ulus.* Glede sonorizacije *ne* > *ng* upor. *planda* (Boka) < *planta.*

Lit.: Zore, *Tuđ.* 13. Macan, ZWVŽ 29, 213. *REW*³ 5285. *Rosamani* 580.

manov (18. v.), pridjev ili imenica u Bogišićevoj narodnoj pjesmi: *sve manoví kao i omnovi (=-= ovnovi,* odnosi se na Tatare), te u Vukovoj poslovici *sačuvao te bog psa garava, Turana manová,* koju opetuje i Pavlinović. U Vukovoj narodnoj pjesmi odatle je pridjev na *-ski manovski (jezik),* koji se pominje uz *turski, arapski* i *arnautski: mogu turski i mogu manovski, i arapski jezik razumijem, i nakrpat sitno arnautski.* Vaillantu znači isto što i Turčin, ali to ne *izlazi* iz ovih potvrda. Budmani upućuje na pridjev *manen* (v.), što također ne *izlazi* pod izvjesno iz navedenih mjesta.

Lit.: *ARj* 6, 446. Vaillant, *RES* 8, 301.

mànsub m (muslimanska narodna pjesma, samo u *izrazu slati koga na mansub).* Turcizam arapskog podrijetla: ar. *mansub* > tur. *mansib* »služba, čast«.

Lit.: *ARj* 6, 446.

mantala f (18. v., Dubrovnik, Prčanj) »slatko jelo od brašna kuhana u moštu već kuhanu (to se slatko dobiva istim procesom kao kodonjada, i to samo od ostatka kod pravljenja vina; stavlja se u nj malo bajama i oraha; u Šibeniku *ćukter* m)«.

Lit.: *ARj 6, 446.* Rešetar, *Štok.* "250.

manfegat se, *-am* m (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) *(na-)* »mazati se (za uljepšavanje, objekt *kose, usne, labre ružom* (fr. *rouge), prahom)«.* Od tal. posudenice *manteca, iz* španj. *mantèca,* iberskog podrijetla < **mantaica.*

Lit.: *Prati* 621—622.*REW*⁵ *5324a.DEI2Ì54.*

mantengati, *-am* (Perast; infinitiv prema 1. 1. prezenta na *-io)* »uzdržati«, može biti dalmato-romansk'i ostatak prema talijanizmu *zamantenjit, -im* (Božava) < *mantenere* (prvi dio složenice *manus* »ruka«), od **manutenere,* u Dubrovniku, *tratènjat, -ām* < tal. *trattenere* (prefiks *intra), kontènjat, -ām* (u starim spomenicima: *kako kcntenja* »dolikuje«). Pridjev na *-osus* > tal. *-oso mantènjozo* m prema f *mantenjoza* (Dubrovnik) »priljubnik, prema priìjubnica« = poirneničen part. perf. *mantènjūda* (Božava). Imperativna složenka *tintibeni* m pl. (Dubrovnik) »naslon, perde, parestata, tenta (ŽK)«. Poimeničen part. prez. *telente* (Lepetane) »poručnik« < tal. *tenente', Telenia* (prezime, Mostar). Ovamo još apstraktum *retendo* (15. v.). [Usp. i pod *manina].*

Lit.: Zore, *Tuđ.* 13: 21. *JF* 11, 83. *REW'* 8640. *DEI* 2355.

mantija f (14. v., Vuk, *kaluđerska* ~) »dugo odijelo u kaluđera, fratara i popova, kuta«. Nalazi se još u stcslav. i rus. Prema novogrčkom izgovoru *nt* > *nd mandila* (14. v.). Denominal na *-ati mantìjati, -ânı* impf. (Lika) »hoditi (o popu) mašući mantijom« = (/ > *nj) mantinjati* (Lika). Balkanski grecizam (gr. deminutiv μανηον = lat. *mantellum* od *mantum):* rum. *mantie,* bug. *mantija* pored *mantttja* (upor. gr. μαντίλιον »ubrus«). Iz novogrčkoga nije *mandelina* f (narodna pjesma, Crna Gora) »ubrus« nego iz tal. *mantellina (nt* > *nd* kao u *planda* < *planta,* Boka). Upor. arb. *mami* (Sestán) »fazzoletto« < srgr. *mandili* < μαντίλιον »isto«. Ovamo ide *mantòros* m (Vuk) = *montras* (Obradović) »sveštenička haljina«. Od lat. deminutiva na *-ellus mantellus* > tal. *mantello* > *mantil* (Marulić, iz dalmato-romanskog) == *(an* > *en* kao u *láncún* pored *lencun) mentii* (Karnarutić, iz istog izvora) »plašt, kabanica«.

Lit.: *ARj* 6, 440. 447. 602. *Miklošič* 133. *SEW 2,* 17. *Mladenov* 289. *REW*³ 5325. 5326.

Manuel (18. v., prema latinskom čitanju) = *Manuila* (muško i žensko ime, prema grčkom pisanju hebrejskog imena), prezime *Manuilović, — Mànojlo* m (13. v., narodna pjesma; *Grčić Manojlo),* pridjev *Mànojlov,* prezime

Manojlović (14. v.) = *Manojle* = *Manol* (16. v.) = *Mànōlo* (Novaković). Od hebrejskog *ᶜlmanuel* > lat. *Emmanuel* = gr. Εμμανουήλ. Hipokoristici *Mane* (14. v., Svetostefanski hrisovulj) = *Mano* (14. v., ime Vlaha), prezimena *Manević* i *Manović,* na *-iša Maniša* (Lika), *Manić* (Lika).' Prijelaz u tip dvočlanih imena *Manislav* (13. i 14. v., Dečanski hrisovulj).

Lit.: *ARj* 6, 441. 444. 445. 446. 448.

manula f (Božava) = *menala* f (Malínská) = *mentila* (Budva, Rab, Krk, Poljica, Vrbnik) = *(nn* > *nd* upor. *pandil) mêndula* (Baška) = *mêndula* (Senj) »oblica, sargus mäena, smaris mauri (hvata se na parangãl)«. Od mlet. *menala* = *mendola* (tako i južno-fr.), deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od lat *mäena.*

Lit.: *ARj* 6, 663. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 18. *REW*⁵ 5220a.

manji (Vuk) *(o-, po-),* sveslav. i praslav. *(*mьnь)* pridjev (komparativ od *mao* = *malen,* v.) = *mami* (čakavci, do 18. v.) pored *manjši* — (sa metatezom *nj š* > *šnj) mašnji (najmašnji,* Radnić, Knežević) »minor«. Prilog *manje,* u vezi sa *ništa: ništa manje* == *ništa nemanje* = *ništ' nemanje* (Vežić) prevedenica je (calque) od *niente meno* ili njem. *nicht desto weniger.* Vokal *a* je nastao od palatalnog poluvokala 6, stcslav. *mbnijb,* češ. *menší* itd. Prema stcslav. f *mbńbši* stvoren je komparativni pridjev m. r. na *-si,* tako i slov., češ., polj., rus. Prilozi *măjn* (17. v., čakavci) = *tnajno* (Kosmet) = *manje* te *manjma* (Vuk) analogijski prema *veoma* i stcslav. *Ƅoiьma.* Prilog *manį* veže se sa veznicima *ako, da* u značenju »samo, osim«. Deminutivni pridjevi na *-ušan manjušan,* upravo hipokoristik od *mao, malen,* obrazovan je s pomoću *-ъn* od *manjūš* f »1° mala stvar, 2° sitna riba (upor. češ. *mnik)«,* deminutivni komparativ *manjehniji* (18. v., Kavanjin, Kačić) od *manji,* na *-ičav* < *-ik* ili *-ica* + *-jav mànjičav* (Vuk, Srijem) »čuruk, šanatan«. Imeničke se izvedenice prave od dvije osnove: od *manj-* i *manji-.* Pridjev *manj-:* poimeničuje se na *-bk* > *-ák manjak,* gen. *-njka* (16. v.) »ì ° nedostatak, 2° malo dijete (Ston)«, s hipokoristikom *manja,* prema f na *-ica manj čiča* (Ston, Dubrovnik) »puella«, deminutiv na *-čić mančić* [v. i pod *mađipio].* Apstraktum na *-ina manjina* »minoritet«. Značajni su zbog tvorbe augmentativi od *manjčica* »puella«, *manjgura f* (Ston, Dubrovnik) i *manjgurina.* (Ston, sjeverna Dalmacija), s pridjevom na *-ast* *manjgurast* »1° malahan, 2° malovrijedan«. Pred pejorativnim sufiksom *-ura* nalazi se suglasnik *g,* koji se može objasniti samo unakrštenjem sa lat. *mancus* [usp. i pod *mađipio].* Glede *k* > *g* upor. sonorizaciju *planda* < *plama* u Boki. Upor. arb. *mëngonj.* Na *-uga manjuga* »vrst smokve iznutra crvena«. Ovamo ide još na *-ik malik* »statua, idolům, malus genius« = *manjih* sa hipokoristikom *manjo* »patuljak, puflak«, v. *malik.* Denominal (faktiüv) na *-iţi mânjiţi, mânjim* (Vuk) *(s-, u-),* s. varijacijom u akcentu *mânjiţi, -im* impf. (Banija) »skidati zapreke u vinogradu«. Od osnove *manji-* apstraktum na *-ina mansina* = *manjšina.* (16. v.) i denominali na *-ati manšati, -ām* (16—17. v., čakavci), na *-iti manjšiti* = (sa metatezom suglasnika *š* u prvi slog) *ošmanjiti* (srednja Dalmacija, Paviinović) »umanjiti«. Zabilježiti još treba oblik s prijevojem duljenja *ь* < *i minji* (Divković i drugi pisci 18. v.), koji u Istri nema komparativno značenje nego isto što *mao, malen: rnînji prst* (Rab), *najminji.* Od tog oblika nema izvedenica. S njime u vezi stoji zacijelo *mici* (v.) kod čakavaca. Nema paralela u baltičkim jezicima. le. je osnova **mei-* u ništičnom štěpenu u slavinama. U *minji* može se uzeti da se održao ie. dvoglas *ei.* Taj korijen bio je raširen formantom *n* već u ie.: upor. sanskr. *minoti* (3. 1.) »umanjuje, sprečava«, gr. μινύθω, lat. *minar, minus* (koje postade internacionalno), got. *mins,* stvnjem. *min* »malo«. Unakrštenje s *minör* mora se uzeti u inhoativu *smanjurīvat se* impf. (Brusje, Hvar) »postajati manji«. Upor. unakrštenje *тьнь* sa *vet-* »velik« u *ment* »malen« (makedonski, Boboštica u Albaniji).

Lit.: *ARj 6,* 452. 451. 391. 448. 514. 721. 931. 7, 371. 9, 324. *Elezović* 1, 381. *Miklošič* 209. *Holub-Kopečný* 220. *Bruckner 342. Mladenov* 310. *WP 2, 242. Trautmann* 184. Iljinski, *RPV 62,* 253-259. (cf. *RSI 3, 336.). GM* 273. Sommer, *IF 11,* 60. Horák, *LF* 26, 116-123. (cf. *AnzIF* 12, 305). Petersen, *IP* 5, 68. *Boisacq*³ 639-640. Vaillant, *RES 22, 32. BSLP* 27, 142. *REW*³ 5285.

mânjii ili *manjio* m, potvrđen samo genitiv s prijedlogom *vrh manjila* (16. v., Marin Držić, samo u jednom primjeru). Pominje se uz *kolajne.* Budmani misli da je isto što lat. *monile* ili tal. *maniglia, manil* (Verona).

Lit.: *ARj 6,* 449. *REW*³ 5660.

manjùrica f (Šibenik, 16. v., glagoljski tekst) = *(nj* > *j) majurica* »žensko što nosi dumanjsko odijelo, a ne živi u manastiru (opozicija *koludrica)«.* Od lat. *minorem* una-

krštenjem sa *manji*. Prilog tal. *meno* < lat. *minus* u talijanizmu s prijedlogom i članom *almeno* (Perast) »barem«. Prevedenica sintagme *non poter fare di meno* > *ne moći učiniti s(u) manje nego* »inače« (Marin Držić, Ančić, Banovac, Kadčić). Poimeničen part. perf. od *minuere minutus* > *minut* m (Božava) = *minut* m (18. v., Vuk) = *minut* (Rab) = *minuta* f (Hrvatska općenito). Odatle denominai *minutiare,* a od njega poimeničen pridjev na *-alis minutiale* > *menèco,* gen. *-ala* m (Dubrovnik) pored *menècãl,* gen. *-ala* »sačma, špri (ŽK)«.

Lit.: ARj 6, 396. 601. 718. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 5598. 5600.

mão, f *mala* (Vuk) = *mál, mála* (ŽK) određeno *máli,* sveslav. i praslav. pridjev bez paralele u baltičkim jezicima, od druge mu je osnove komparativ *manji* (v., upor. fr. *petit* prema *moindre,* za razliku između pozitiva i komparativa), »l ° parvus, paucus, 2° toponomastički pridjev u vezi s raznim toponomastičkim imenicama (u sing, i pl.)«. Proširuje se sufiksom *-en malen, malena,* određeno *málem* = *malen* pored *malen, malena, ômalen* (Kosmet). To je proširenje samo hrv.-srp., i to samo štokavsko. Upor. bug. proširenje na *-bk malak,* koje dolazi i u čakavskom prilogu *malko* (ŽK) pored *malo,* jednom i u hercegovačkoj narodnoj pjesmi *Malka Fata, ali plemenita.* To je proširenje recentno. Ne nalazi se u toponomastici. Izvedenice (poimeničenja) se ne prave toliko od tog oblika koliko od *mal-:* na *-ьc* > *-ač málac,* gen. *-Ica* (Lika) »djetić, manjak« = *malac,* gen. *-oca* (17. v., Dubrovnik, poslovice) »1° mali prst, 2° ime konju«, apstraktum na *-ost malost* f pored *malenkost* pored *malenkost* koje je obrazovano s pomoću *-kost* analogijski prema *rijetkost.* Upor. sličnu tvorbu *matičina* (17. v.) prema *veličina.* Na *-ina malina* (17. v., Vuk) »mali broj, malo mnoštvo«, na *-oca maloca* f. Na *-iŠ malu,* gen. *-isa* = na *-iša mališa* »dijete muško«. Na *-eš males* »konj«. Na *-esa: maleša* »koza«. Odatle *malešĩnka* (Istra) »vesela djevojčica«. Na *-ica màlica* »1° djevojka, 2° vrst smokve (Hrvatsko primorje), 3° zjenica, 4° (apstraktum) sitnica, manjina (Pavlinović)«. Na *-in mâlin* »ime konju«, na *-inka malinka* (Bosna) »ime kravi«. Poimeničenja u ž. r. *mala* »mala puška«, u m. r. *starmali* »patuljak«, *malena* (Bastali, Daruvar) »ime krmači«, sa sufiksom *-ko maleńko* »ime volu« prema *maleńka,* odatle Pavlinovićev pejorativ *malenković* »čovjek koji malo vrijedi«. Na *-ika malènika {crkva,* narodna pjesma). Na *-ost malenost* (18. v., Obradović) i na *-iça maljènica* (Vuk) »čeljade maloga stasa«, s hipokoristikom *maljo* (Vuk) *(lj* prema *malji* Lika) = *malji* (ŽK). Na *-ič mallo* (Srbija) »mali prst«. Deminutiv *maličak,* gen. *-ička)* (18. v.). U prilozima s prijedlogom dolaze rijetko oba oblika: *iz malena* pored *Izmala,* ali samo *zamalo, prez mala* (ŽK), *malim* »umalo, ornalo« = *mălijem, nemalo* (Vuk) = *malone* = *neùmalo* (Piva-Drobnjak) »gotovo, skoro«, *(filmalo, maloprije* = *maloprede* = *malopre* (ekavski), *malomanj* (16. v., Rijeka, Istra) »gotovo, malo ne«, *malie* »malo«, *malàmalo* (Dalmacija, Pavlinović, upor. današnji složeni pridjev *raznorazan* za ovakvu reduplikaciju), deminutiv *malčice* (Vuk), *malčico.* Upor. *mahčikb* (Dečanski hrisovulj). Denominali se prave samo od starijeg oblika: na *-iti moliti, malim* impf. (16. v.) (o-, s-). Danas je *maliti* zamijenjen denominálom *mânjiți (s-,* w-) od komparativa *manji.* Unakrštenjem od *mali* + *manji* nastade *malanjivati, -vam* impf. (18. v.) »umanjivati«. Pridjevske se i imeničke složenice (većinom neologizmi) prave samo od starijeg pridjeva u prvom dijelu: *malodoban* (prevedenica od njem. *minderjährig)* »nedorastao«, s poimeničenjem na *-ik malodobnik', malodušan* s izvedenicama *malodušac, malodušnik, malodušje", malòhãrãn, malokapac, maloljetan, maloljetnik, malòljetnost* = *malo-Ijetstvo, malomešnjak* (hrv.-kajk.) »rujan, septembar«, *malomlija* (Drniš, Pavlinović) »suhi vjetar zbog koga se malo melje«, *malomoćan, malovječan, malovrijedan, malobrojan* (18. v.), prilog *mãlokrãt.* Prevedenica je s njemačkoga: *omalovažiti, -avati* »gering schätzen«. Od starijeg pridjeva izveden je folklorni termin *malık* m (Istra, akcenat u Kastvu, Zakon vinodolski, 13. v., slov.) »vrag, Kobold«, sa varijantama *mačić* (sa *c* prema *macaruo,* v.), *manjik* prema *manji* = hipokoristik *manjo* »patuljak, puflak«. Postoji još u bugarskom i poljskom, prema tome praslavenska je riječ iz slavenske mitologije. U Kastavštini postoji rečenica: *malík teče po put'ićeh va črljenen klobučĺće.* On *čuva beči* (»novac«). Pridjev *mao* zasijeca u afektivni govor. Zbog toga postoji u jeziku u brojnim deminutivnim izvedenicama: na *-ahan mălahan, mălahna,* s apstraktumima *malahnost* (17. v.), *malahnoća* (18. v.), *malahnić, malahnica* (Stulić); *mălahan* > *malan* (15. v.); na *-ahat malakat, mălahta, na -ahast malakast* (Stulić), na *-ašan malãšan, mâlasna* (17. v.) pored *malašna,* s prilogom *izmalaSna,* na *-ehan màlehan, màlehna* (18. v.). Budmani misli da je *malen* odatle. Protiv tog mišljenja govori činjenica što *malen* nema

deminutivne vrijednosti. Mjesto *h* postoje oblici sa *k, č, c, š: malacán,* s apstraktumom *malačnost, malacán* (17. v., Mikalja), *malačak* (17. i 18. v.), *mălakan* = *màlekan* (17. v.), *malečak, malečka,* s ispuštanjem suglasnika / (jedini slučaj u afektivnoj tvorbi) *maečak, ômaečak,* f *ômaečka,* deminutiv od *ômalen, malečak* (Ilok), odatle *malecko* m »starmali«, *maečak, maècka* > *(ae* > *e) mécak; malečan, malekan',* upor. s time *mahanja* (Kosmet) »malo ludo dijete«; *malešan* (18. v., Orahovica) > *maešan* (Piva-Drobnjak), s apstraktumom *malešnost* (Srbija, Milićević). Suglasnik / varira sa *lj, j; mäljan* (ŽK) < *maljahan, maljašan* (sjeverni čakavci), *malješan, măljacat, màljecak* (1733), *maljušan* (Lika) pored *malusati* (Pavlinović), *măjahan, majušan* pored *majušni* (Vuk, Lika). Čudna je složenica *mălapacan* »pauxillulus, malen« (Stulić) pored *malapašan* (Stulić, Budmani), s apstraktumom *malapacnost.* Ie. paralele nisu sasvim pouzdano utvrđene. Koliko ih ima, nisu istoznačne. Najbliže stoji u pogledu značenja nvnjem. pridjev *schmal* < stvnjem. *smal,* dok je gr. μῆλον »ovca i koza, sitna stoka«, ir. *mīl* »životinja«. Kao afektivni pridjev i hrv.-srp. *mali* igra ulogu u denominaciji stoke. Tumači se i kao prijevoj od ie. korijena **mel-* (v. *mljeti)* »drobiti«. Semantičke su paralele za to *droban* (v.) i *sitan* (v.). Treba ipak upozoriti na mogućnost da bi *mao* kao afektivni pridjev par excellence mogao potjecali i iz kakvog onomatopejskog izvora upravo onako kako je u romanskim jezicima zamijenjen lat. *parvus* raznim osnovama onomatope)skog podrijetla: tal. *piccolo,* fr. *petit,* španj. *pequeno,* rum. *puțin,* rum. *mic* (upor. čak. *mīči},* ngr. μίκος itd. Rumunji posudiše prilog *domala* > *domol — damai* (Moldavija) »polagano, lijeno, sanftmütig«, odatle *a domoli* pored *damali* »beruhigen«.

Lit.: ARj 4, 230. 6, 451. 452. 413. 415. 427. 359. 395. 396. 405. 411. 412. 414. 416. 419. 621. 426. 449. 547. 721. 7, 894. *Elezović* l, 381. 2, 7. Vuković, *SDZb* 10, 390. 394. Vuković, *NJ* 3, 24-26. Maretić, *Savj.* 53. *Miklošič* 181. 212. *SEW 2,* 13. 14. *Holub-Kopečný* 215. *Bruckner* 320. *KZ* 48, 215. *Mladenov* 288. *WP 2, 296. Gorjajev* 201. Šamšalović, *NVj* 29, 414-415. (cf. *IJb* 9,222). Bulat, *JF* 5, 148. Hujer, *LF* 40, 280-284. 437-442. (cf. *IJb 2,* 178). Meringer, *IF* 18, 280. Matzenauer, *LF* 10, 59. Scheftelowitz, *KZ* 53, 249. *Tiktin* 563.

mär m, f (15. i 16. v., Vuk) = *mara* f (Kavanjin, upor. stcslav. *mara* »mentio, emotio«), »briga«, samo južnoslav. Protivno *nemar* rrr (16. v., Vuk). Pridjevi na *-ьn máran,* s prilogom *marno* (16. v.), *nemaran,* poimeničen na -osi *(né)márnost* f i na *-tí nemaris* m (Vuk, Lika) »nemaran čovjek«, na *-ljiv marljiv* (17. v.), s apstraktumom *marljivost.* U složenici *nemarnost* može se rastaviti *ne* s pomoću sr. r. pokazne zamjenice *to: netomarnost.* Upor. *netomio,* češ. *roztomilý,* prilog *najtomănje* (ŽK). Denominal na *-iti mariti, mărim* impf. (15. v.) »brinuti se, hajati«, *zanemariti;* hrv.-kajk. na *-ati morati* te *mariti* (Vodice) »brinuti se«. Oblik *mar* je čakavski i slovenski prilog u značenju »lieber, eher«: *mar bi spâ* »bolje bi bilo da spavaš«, tako i kod ugarskih Hrvata i u Vodicama; kod čakavaca *marca, marki* »nego koji«. U slovenskom se veže također uz zamjenice: *marsikaj (si* je etnički dativ) »so manches«, *mrski* (Vodice) »mnogo koji« < *marsikateri, mršca* < *mar si ča.* Ovamo ide još *mramoriti* »pflegen«, koji je nastao reduplikacijom i prijevojem od osnove *mar.* Osnova *mar* je praslavenska i u srodstvu sa lat. *memor, memoria,* koje su internacionalne i u srodstvu sa gr. μερμηρίζω »brinem se«, sanskr. *smarati* (3. l.) »sjeća se, misli«. Neće stajati Miklošičevo mišljenje da je *mar* posudenica iz stvnjem. složenog pridjeva *un-māri* »unlieb, gleichgültig«, u kojem bi *un-* bilo prevedeno sa *ne-* u *nemar,* i odatle odbacivanjem *mar.*

Lit.: ARj 6, 467. 477. 485. 7, 896. 897. Ribarić, *SDZb 9,* 166. 168. Skok, *ASPh* 33, 350., br. 25. *Miklošič* 183. *SEW 2, 22. Mladenov* 240. *RFV* 65, 361-370 (cf. *RSl* 5, 258). Solmsen, *Zbornik Jagić* 576—582 (cf. *RSl 2,* 253). Leskien, *IF* 19, 205. *Boisacq** 615. *GM* 261.

ni arac, gen. *marca* m (sjeverni krajevi, Rijeka, gdje je *c — č,* cakavizam, slov. *marec* pored latinizma *marcii,* na Rijeci izrečica *marac vrtoglavac,* aluzija na ožujsko promjenljivo vrijeme, upor. denominaciju *ožujak)* = (lat. *ti* > *č* kao u *nepuča* < *nepotia, Poreč* < *Parentium) maгcь* (1491, Prvotisak glagoljskog brevijara) = *marač,* gen. *marca* (Crna Gora, Hercegovina, -Kotor, Lastva, Bijela, Dubrovnik, Mljet, Primorje, Rab, Božava, Vrbnik *marec).* Pridjev na *-ьn* ili *-ěn l -en* > *-an marcant* (~o *sunce,* Dubrovnik u poslovici: *čuvaj se sunca marčanoga ko podskoka jedovnoga).* Poimeničen na *-ica marčanica f* (Vinodol) »Märzschlange« = *marčena zmija* = *marčenica* (Bribir, Sv. Jakob). Hipokoristik *mare* (Vuk) u dubrovačkoj poslovici: *kad velje ne veljuje (*= veljača bez snijega), *mare opakuje* (= u martu je snijeg). Upor. igru riječi kod Ljubiše: *među sijekom šjekotom i*

marom maratom »između veljače i ožujka«. Ovamo ide još *komarča* (Hektorović) »riba«, od sintagme *kon (=* konac) *marca.* Oba oblika *marac* i *märal* idu prema ispravnom opažanju Budmanijevu među dalmato-romanske leksičke ostatke. Od srgr. μάρτιος < lat. *martius* potječe *mortile* m (15. v., historijski spomenici), odatle odbacivanjem *-ije mărat,* gen. *-rta* (13. v., Vuk) = *mart* (Vuk). Grecizam je balkanski : bug. *mart,* f *marta* u *baba mana, martenica, martinki* »bunte Zwirne, die man am ersten März um die Arme oder den Hals bindet«, cslav. *тапъ.* Kllat. pridjev na *-го martius* od imena boga *Mars,* gen. *-tis,* kome je mjesec bio posvećen.

Lit.: ARj 6, 467. 469. 471. 488. 10, 324. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 15. Macan, *ZbNŽ* 29,208. Stefanie, *Rad* 285, 83. Budmani, *Rad* 65, 162. *Pleteršnik* l, 551. Hirtz, *Amph.* 86-87. *Romanski* 119. *ASPh 25,* 435. *REW*[3] 5383.

Marák, gen. *-řka* m (Dubrovnik, samo u vezi sa *sveti),* lično muško ime = *Marko* (13. v.), *Marko* (Gornje Podrinje) = (likvidna metateza) *Mrak* (potvrđeno samo kao prezime), odatle pridjev sr. r. *Airakovo,* kao toponim (dva sela BiH), prezime *Mraković* (18. v.), *Mrakovčić* (Krk, od *Mrakovač), Mrakovštica* (južna Srbija) == prema madž. izgovoru *Markus,* odatle *Markušlć* (ŽK, Bosna), toponim *Markusići* m pl. (ŽK). Pridjev na *-ov Markov* (rašireno i u toponimiji), poimeničen na *-ica Mărkovica* »žena Markova«, prezime na *-ič Markovié* (15. v.). Deminutiv na *-ič Márkié,* gen. *-ica* (Vuk, i prezime), pridjev *Markićev,* prezime *Markićević.* Brojni hipokoristici na *-eia, -ina, -iša, -ota: Markala* (augmentativ) pored *Markīla* (Lika), *Markina* (Lika), *Markisa,* pridjev *Markisin,* prezime *Markini, Markotič,* na *-ul Markul,* prezime *Markulić.* Augmentativ na *-usija Màrkūsija* (Lika). Hipokoristik redukcijom na prvi slog *Ma-: Maso,* odatle na *-an Masan* (Vuk); *Masko* je neodređeno jer može biti i *Maksim* te *Manoflo.* Opća riječ *marko* m (Krajina) »stara dinarska novčanica«.

Lit.: ARj 6, 482. 485. 514. 513. Bune, *NJ 2,* 212-213.

maràvan, gen. *-ana* m (Potomje, Šibenik, Vodice) = *maravăn,* gen. *-ană* (Budva, Rab, Božava, Prčanj) »vino što se ištetilo i smutilo, zamagljeno, bez ukusa, kiseline i mirisa (mora se proliti i bluta)«. Vjerojatno od gr. part, prez. pas. μαραγμένος. od μαραίνω »verwelken, vertrocknen«; *v* je nastao od disimilacije *m-m > m - v.* Upór. *maramma* (Reggio) »spazzatura, mucchio di immondizie«, *maramma* (Calabria) »isto« < gr. μαράγμα, tal. *marame* m.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. .REIF[3] 5349. *Rohlfs* 1329. Isti, *Diz. Cal. 2.* 18. De Gregorio, *ZRPh* 54, 63. si. *DEI* 2359. 2373.

märaz m *(na srcu,* Vuk) »1° (šatrovački) unutarnja bolest kojoj se ne zna uzrok, 2° (Kosmet) ostatak neizlječive bolesti«. Pridjev na *-li: marazlija* (Kosmet) »koji ima klicu unutarnje bolesti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *marad* > tur. *maraz* »bolest«) iz Ijekarske terminologije: rum.. *maraz* »geistige oder seelische Verstimmung, Krankheit«, bug. *maraz* »Sorge, Qual«, arb. *maras-zi* »Krankheit, Auszehrung« (Gege), ngr. μαράζης.

Lit.: ARj 6, 469. *Elezović* l, 387. *GM* 260. *Lokotsch* 1404. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Matzenauer, *LF* 10, 61.

marcapän, gen. *-ana* m (16. v., Dubrovnik, Marin Držić, preko tal. *marzapane)* = *marcepan* (Belostenec) = *marcepan* (Jambrešić) = *marcpan* (18. v., Kavanjin) = slov. *marcipan* preko njem. *Marzipan* »Zuckerwerk«. Evropski arabizam *mauṭaban,* particip od glagola *wataha* »sjedjeti«, značio je najprije »1° orijentalni novac iz križarskih ratova, 2° kutija izvjesne sadržine, 3" slatkiš«. Na osnovi pučke etimologije prekrojeno u *Marci paniš* »Markov hljeb«.

Lit.: ARj 6, 470. *Lokotsch* 1452. *Pleteršnik* \, 551. *REW*[3] 5440. Matzenauer, *LF* 10, 61. *Prati* 633.

màrcok m pored *màrcoko* m (16. v., Vetranić) »lav mletačkog sv. Marka«. Od tal. *marzocco* »lav na grbu ili na zastavi Firence«.

Lit.: ARj 6, 470 *DEI* 2379.

märe f pl. (Poljica) »brci, lopate ili čambruni (v. *čabrun)* na sidru«. Stulić ima *mara* < tal. *marra* »zappasarchio« < lat. *marra* »isto«. Za tu riječ kaže Budmani da je nije nikada čuo u Dubrovniku. Pavlinović ima *maras* m »ratilo kao petica od maškline«. Upór. u Lombardiji *marása* »Winzermesser«. Upór. tosk. *marrancio (maraccio,* Rim) »mannaia da macellaio«. Ovamo ide možda *maroka* f (Prčanj) »ein grosser Stein«, upór. tršćansko-mlet. *maroka.* Bartoli ima iz krčko-rom. *morake* »rovine d'un edificio«. Upór. kod fra Felice, 2,59 g. 1806: *orticello con una mur aca in contra*

Gailia (Krk), u popisu biskupske zemlje u Baski *alle murache della cappella di San Tommaso, la muracha della cappella di S. Christoforo.* Te se riječi čine da su izvedenice od *mūrus* »zid«. Sufiks kao u *baraca.*

Lit.: ARj 6, 467. 469. *Bartoli 2,* 257. *REW*[3] 5369. 5370. *DEI* 2372.

marenda f (BJizno kod Trogira, Potomje) »doručak«. Denominal na *-ati marendati, -am* impf. (Potomje) »doručkovati«. Od lat. > tal. *merenda, merendare,* mlet. *marenda.*

Lit.: REW[3] 5521..

marga f (18. v., sjeverni krajevi) »lapor«. Od lat. > tal. *marga* »isto«. Galska riječ. Oblik *margla* f (Srbija) »isto« sadrži / prema njem. *Mergel.*

Lit.: ARj 6, 471. 472. *REW*[3] 5351.

Margarita f (15. v., Baraković), prezime *Margaritović* = (prema tal. *Margherita)* prezime *Margeritić* = *Margareta (-eta* prema njem., 16. v., Hrvatska, ŽK), prezime *Margaretić.* Skraćeno: *Marga* f (hrv.-kajk.), *Margeta* (Vuk, narodna pjesma, toponim), prezime *Margetié, Margita* (16. v., Vuk) = *Markita* (16. v.), prezime *Margini,* (metateza) *Magrita* (Novaković). Opće riječi: na *-iça margarètica* f (Istra) »bellis pérennise, na *-inja margarëtinja* (ŽK) »jabuka«, *margarita* f (Brač) »sitna maslina«. Sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom *-ella* > u Dubrovniku *-iela margarićela,* proširenim sa našim *-ica margarićelica* (iz dalmato-romanskog) = (disimilacijom *r - r > r - l') margalićelica* (Stulić) »bellis pérennise. Upór. tal. deminutiv na *-ina margheritina* istog značenja. Od gr. μαργαρίτης > lat. *margarita* »biser«, semitskog podrijetla. V. *mrdela.*

Lit.: ARj 6, 368. 471. 472. Zore, *Tud.* 13. *SEW 2,* 19. *REW*[3] 5351a.

mârha f (16. v.) = *mahra* (Mikalja, Stulić) »1° trg, espap, roba, meŕx, 2° stoka, skot« = *mrhá* f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Rijeka, ugarski Hrvati, Marulić) »1° grex, 2° strv, strvina, 3° marha, 4° marva« = *marva* (17. v.) »1° merx, 2° stoka (danas općenito na zapadu), 3° nepokretna imovina«. Pridjevi su samo od *marva:* na *-en mărven,* određeno *marvenī (sajam),* poimeničen na *-jak marvenjāk* (Šaptinovac) »pastir za marvu«, na *-inji màrvinjî* (18. v., Slavonci), na *-inski marvinski (liječnik)* = na -гит· *màrvinãr* »àjvan-efèndija (Bosna), tirac (Bosna) < njem. *Tierarzt«.* Deminutivi na *-e marie* = na *-inče mamince* n (Orahovica, hrvatski gradovi, sufiks prema *živinče).* Složenice (neologizmi) *marvokrada, marvogojstvo,* U madž. *marha* znači također »Habe > Vieh«, rum. *marfă* »Ware«. Od stvnjem. *manha f* »kobila« prema m *marah* »konj«, odatle složenica *marahskalko* »konjušar« > *Marschal (<* fr. *maréchal) > maršal,* gen. *-ala* (v.). Postavlja se pitanje gdje je *mariha* »kobila« dobila značenje »roba, merx«, u hrvatskom ili u madžarskom. [V. i pod *maršal].*

Lit.: ARj 6, 382. 472. 487. 493. 7, 59. Vuković, *NJ* 3, 22-26. *Miklošič* 191. *SEW 2,* 19. *Holub-Kopečný* 232. *Bruckner* 322.

marifet m (Bosna, narodna pjesma) = *marifet* pored *marifet* (Kosmet) »1° hitrina, vještina, majstorija, 2° način, donekle i stid i sram (Kosmet, *bez marifeta, nemati* ~)«. Apstraktum na *-luk marifetluk.* Pridjev na *-li marivetli* (Vrgorac, Pavlinović) »ko svaku prima za zlo«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ma'rifet* od *ma'rifa, -et* je sufiks za apstrakta) iz terminologije svagdanjeg govora: rum. *marafet,* bug. *marifet* = *murafét,* arb. *marifet* (Skadar) »Kunst, Handwerke.

Lit.: ARj 6, 473. *Elezović* l, 388. *Mladenov* 289. *GM* 260. *Lokotsch* 1418.

Marija, žensko lično ime biblijskog podrijetla, pridjev *Marijin,* deminutiv na *-ica Màrijica* = *Marica* (Banja Luka K). Latinizam je lat. sufiks *-anus* proširen našim *-bsk marijanski* (u crkvenoj terminologiji). S tim sufiksom obrazovano je muško ime *Marijan,* gen. *-ana* pored *Marjon* (17. v.) prema ženskom ličnom imenu *Marijana* (18. v., Vuk). Prezime *Mar(i)janović.* Deminutiv na *-ko Marijanko.* Augmentativi: *Marijača* (Istra), *Màrišōjla* (Dobroselo, Lika) »krupna žena kojoj je ime *Marija«,* sufiks *-šojla* nejasan. Brojni hipokoristici: *Mára* f (14. v.), kao opća riječ (Hrvatska) *zlatna mara* »cetonia aurata«, *Mare* f (16. v.), pridjev *Marin.* Prezime *Marinie.* Poimeničen sr. r. *Marino* (se. *svjetlo)* (17. v., Bosna) = (prošireno na *-je) Marinje* (18. v., Slavonija) »kandelora, svijećnica«. Proširen na *j marinja bokva* »plantago major L.«. Poimeničen je na *-jača marinjača* (Sisak) »kruška«. Prezime *Marié.* Na *-ica Marica,* kao opća riječ *maricá* (Niš) »biljka artemísia camphorata«, pridjev *Maričin,* prezime *Maričić* (16. v.). Prema deklinaciji *Mare,* gen. *Mareta* prezime *Măreție* (Slavonija, Dalmacija). Na *-ava* (upór. *Jelava) Marova* (u dubrovačkoj drami). Prezime *Maravić* (18. v.). Redukcijom na početni

slog i dodatkom *-ca* (upór. *Joco, Juco) Maca* (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma). Na *-uša Maruša* (16. v.), pridjev *Marusin.* Prezime *Marušić.* Kao opća riječ *marušina* f (Dubrovnik) »svraka«, deminutiv *marušica* »cassia fistula«. Pridjev *Marin* (16. v., dolazi u toponomastici). Dodatkom -sa *Masa* (Srbija, u Lici je od *Marta).* Na *-ja Maja,* odatle *Majana* (Lika). Izmjenom samoglasa α > *i* (prema njem. *Mizzi* > *M'icika* hrv.-kajk.) *Mica* (Istra), pridjev *Micin.* Dodatkom *-ma* (zacijelo reduplikacija prema djetinjem govoru) *Míma* (Slavonija, po varošima i varošicama). Odatle na *r-ka Minka.* Ulazi kao prvi elemenat u dvočlani stari antroponimički sistem: *Marislava* (Novaković). Odatle hipokoristik *Marihna* (Hrvatska, 15. v.). Lat. sintagma *Sanaa Maria* očuvana je u toponimu *Stomorino selo* (Zadar) < *villa Sanctae Mariae, Stomorin otok* (Iz) »Kornat«. U istarskom nazivu svetkovine: *mastomorina* f (se. *svetkovina)* < *missa Sanctae Mariae* (Istra), poimeničen naš pridjev na -гиб. Pridjev *medmastomorinski* (Istra). Na tal. deminutivni sufiks *-etta* < vlat. *-itta Marìjeta* (18. v.) < tal. *Marietta.* Augmentativ *Marijètina* (Lika). Na madž. -ai *märjas* m (17. v., Bosna) »novac, male vrijednosti, sa slikom Marijinom« (upór. *ne vrijedi ni märjas}* < madž. *marias* »Siebzehnkreuzerstück«. Ovamo ide i evropski francuzizam *marioneta* < fr. *marionette,* deminutiv na *-ette* od fr. deminutiva *Marion* od *Marie.* Nejasan je odnos Stulićeva imena biljke »cotula fetida« *marundela* prema češ. *marunka,* polj. *maruna,* koje Bruckner izvodi od *Marija.* Izvor je lat. oblik *Maria,* od hebr. *Mirjam / Marjam.*

Lit.: ARj 6, 344. 467. 385. 469. 473. 477. 481. 492. 507. 561. 640. 643. 707. Štrekelj, *DAW* 50, 55. *ASPh* 14, 531.

Marin, gen. *-ina* (13. v., Dubrovnik, Dalmacija), muško lično ime prema f *Marina* (17. v.), pridjev *Màrinov,* prezime *Marinović.* Deminutiv na *-ko Màrînko* m (Vuk), pridjev *Màrinkov,* prezime *Marinković.* Hipokoristici: *Maro* m (14. v., Dubrovnik), pridjev *Marov.* Prezime *Marović.* Na *-oj Mâroj* (15. v.), na *-oje Maroje* m (14. v., Dubrovnik), pridjev *Mârojev,* prezime *Marojević.* Na *-ojlo* (17. v., prema *Dragojlo) Marojlo,* pridjev *Marojlov.* Na *-unko Màrunko* n (Đorđić, Mljet). Upor. dalmatinsko prezime *Marun,* koje je i ime Turčina, odatle *Marúnovac* (potok, Lika), prezime *Marunović* (Crna Gora). Od lat. > tal. ličnog imena *Marinus.*

Lit.: ARj 6, 476. 477.

marka f »1° njemački novac, 2° listovní biljeg *(poštanska marka),* 3° zemlja, 4° granica«. Od germ. **marka* »1° »znak, 2° granica« preko srlat. > tal. *marca* ili njem *Mark.* Odatle na internacionalno *-trati markirati, markiram.* Apstraktum na lat. *-alio* > *-adja* s prefiksom *de- demarkacija* f, pridjev na *-oni demarkacioni* (~α *linija).* Od germ, denominala na *-on* stvnjem. *markón* > vlat. *marcare* > fr. *marcher,* preko austrijske vojničke terminologije na *-trati* < njem. *-ieren maršírati, marširam* (1863, narodna pjesma) = (prema disimilaciji *r - r > 0 - r) masirati, masiram* = *mašîrat* (ŽK) »stupati«. Francuska imenica i imperativ *marche* > *marš* m »1° vojnički put, hod, 2° muzički komad« < njem. *Marsch.* Upotrebljava se i kao imperativ sam i sa dodatkom priloga *van,* kad se tjera pas ili kad se hoće nekoga uvrijediti. Pridjev na *-ovan maršovan.* Složenica od fr. riječi ali prema njem. poretku *maršordra f* (19. v.) < njem. *Marschordre, maršruta* f (1865) = *mariutą* (Lika) < njem. *Marschroute.* Pleteršnik ima lat. *-ettus* > tal. *-elio marcel m.* »Heller, Groschen« [prema duždu *Marcello,* 1473—4]. Od značenja *marka* »zemlja, kraj« potječe tal. *marchese* (izvedenica na lat. sufiks *-ensis* > tal. *-ese)* > *markiz,* gen. *-éza* m (13. v.) prema f *màrkëza* (18. v.) = *markèzica* (Bella), odatle prezime *Markezić* (Banja Luka K) = *markes,* gen. *-esa* (14. i 15. v.), apstraktum na *-stvo markestvo* (17. v.) = *markež* (17. i 18. v.) = (francuzizam je) *markiz,* gen. *-iza* (Vuk, danas općenito) < fr. *marquis.* Kod Kačića je *märkis* pred imenom indeklinabile: *Markis-Kosović.* Kavanjin ima mjesto toga prema srlat. *marchio,* gen. *-ions* > *markia* m. Prema srlat. je *margravi]* m < *margravius* < njem. *Markgraf.* Kožičić je prema *porkulab* (iz madž.) < *Burggraf* stvorio *markulab* < *Markgraf.*

Lit.: ARj 6, 481. 482. 485. 487. 511. *Pleteršnik* l, 551. *REW*[8] 5364. *DEI* 2361.

markata f (Marulić, Kavanjin) »pijaca, placa, tržište«. Lat. sufiks *-ata* je kao u *plakata; ar* je čakavska zamjena za *r* sonans. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *mercatum,* poimeničen part. perf. od *mercari* »trgovati« (denominal od *merx,* gen. *mercis* »roba, espap«). Od *mercatum* novi denominai tal. *mercature* »trafficare«, odatle poimeničen part. prez. tal. *mercatante* > (preko njem. *Marketender) maгgetan,* gen. *-äna* m (Vuk, Vojvodina) »čovjek što putuje s vojskom i nosi joj za prodaju jelo i piće« prema f *margetànica,* pridjev

margètanski (Vuk). Čist germanizam očuvan je u slov. *marketendar,* gen. *-rja* m prema *marketendarica.* Upor. još *mrëkorija* f »prétoire« (u Sinajskom euhologiju) koje Vaillant izvodi od **mercaria.* Od tal. *merceria,* izvedenica cd tal. *mercé* f < lat. *merx,* na složen sufiks *-arius* + gr. *-ía,* potječe *mrčarija* f (15. v., Marin" Držić) »sitna roba« = *mrčarija* (Posilović) »dućan, štacun«.

Lit.: ARj 6, 482. 472. *Pleteršnik l,* 552. *REW>* 5516. 5536. Vaillant, *BSLP* 39, 209.

marojdi m ili f pl. = *marojde* f (18. v.) = *morojide* f (18. v., Dubrovnik) = *moroide* »šuljevi, majasil«. O tal. *emoròide ț* < (učena riječ) od lat. *haemorrhois,* gen. *-idos* < gr. αἱμορροίς, gen. - [8ος, složenka od gr. αἷμα, gen. - ατός »krv« i ῥέω »tečem«. Gubitak *e-* nastao u sandhi s članom. Postoji još oblik *maraveli* m pl.

Lit.: ARj 5, 512. 6, 469. 486. 7, 12. *REW*[3] 3976. *DEI* 1467.

marokīn, gen. *-ina* m (18. v.) »tanka koža kozja bojadisana s jedne strane«. Internacionalni talijanizam na *-ino,* sufiks koji služi za pravljenje etnika, od imena zemlje *Mar(r)occo,* tal. *marrocchino,* fr. *maroquin.*

Lit.: ARj 6, 486. *DEI* 2372.

maršal, gen. *-ala* m, *podmaršal* m (u austro-ugarskoj vojsci), pridjevi *maršalov, màršālskī.* Apstraktum na *-bstvo màrsãlstvo* n (1853). Od njem. *Marschal* < fr. *maréchal* > tal. *maresciallo* < germ. složenica *maraskalk,* od *marah* »konj« i *skalk* »sluga«. [V. i pod *marha}.*

Lit.: ARj 6, 487. 10, 267. *REW*[3] 5344. *Prati* 628.

Marta f (Vuk, 14. v.), biblijsko žensko lično ime. Hipokoristik (redukcija na prvi slog) *Maša* (Lika; u Srbiji isto što *Mario).* Prezime *Manić* (18. v.). Augmentativ *Martekača* (Lika). Sa likvidnom metatezom u toponimu *Stomrata* (1502) = *Stombrata* = *Stombrate* f pl. < *Sancta Martha* (kod Bihaća, Trogir), starohrvatski toponim latinskog podrijetla.

Lit.:.ARj 6, 487. 507. Skok, *AHID* l, 38. Jireček, *Romanen* l, 26. Putanec, *Slovo* 13, 145. 168.

martelína f (Lika) »neki zidarski čekić«. Deminutiv na *-ica martelinica.* Od tal. deminutiva na *-ino martellino,* od vlat. *manelius* > *martello,* kllat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *manulus.*

Lit.: ARj 6, 488. *REW** 5379. *DEI* 2376.

Martin m (12. v., Vuk), muško lično ime lat. podrijetla, prema f *Martina,* kao opća riječ *martin* »1° medvjed koji pleše (upor. fr. *l'ours Martin), 2° smrdljivi martin* kukac pentatoma« 3° nespretan, nepopravljiv čovjek, na Cresu *martin,* u poslovici *Martin u Zagreb Martin iz Zagreba«,* upor. češ. *martinék* »razuzdanik« = (sa madž. izgovorom lat. *s) Martinus* (16. v.), odatle prezimena *Maninušič, Martinušević* (14. v.). Pridjevi na *-ov Martinov* (~o *grožđe* = *grešljika, jegroš,* v.), na *-j* poimeničen f *martinja* (ŽK, Hrvatsko primorje, Vodice) = *martinje* n (18. v., Slavonija, Hrvatsko zagorje, Stubica) »svetkovina«, na *-bsk martinskí* (Istra, u općem značenju »studeni, novembar«), poimeničen na *-jak martinšćak* (Istra, slov.) »studeni«. Upor. rum. *mărțișor* »mart«. Deminutivi na *-ko Martinko* (16. v., također prezime ŽK), na *-ьc* > *-ac martináé,* gen. *-nca* (Belostenec) »1° bubica conchylis ambiguella, 2° prezime (14 — 17. v.), 3° toponim, 4° (slov. *marlinec)* Wasservogel«, slov. *martmček* »lacerta agilis«, *martinak, martinčec, -ček, -čić* (Hrvatsko zagorje, Prigorje) »lacerta muralis«, *martíncelj* »Rebenwürmchen«, na *-čiča martinčica* (Istra, Korlevići, Vodice) »gljiva koja se jede«. Prezimena na *-ié Martinié* (Hrvatska, Slavonija), na *-ovié Martinović* (Crna Gora). Postoji još sa likvidnom metatezom u toponomastici i u religioznom govoru, koji čuva arhaizam: *Mràtin dan (n < nj* upor. *Banbrdo),* na *-ьc* > *-ac mràtinac,* gen. *-înčă* = *mràtinstăk* (pravoslavci, Vuk) »koji slavi Mratin dan«, m pi. *mràtìnci,* gen. *-aca* (Srbija, Boljevac) »vrijeme od sv. Arandela do božičnih pokladá«, pridjevi na *-bsk mratin(j~)ski* (Vuk, Crna Gora, ~β *poklade, ~ đoni,* —O *ljeto),* na *-/ Mratinj* (14. i 15. v., hidronim *Mratinj potoK), Mratinje* n (selo u Pivi). Hipokoristik *Mrata* m (Vuk, samo za sveca u izrekama *Sveti Mrata snijeg za vrata į slaviti svetoga Mratu).* Prezimena *Mratić, Mratinovič,* pridjev *Mratin potok* (Svetostefanski hrisovulj, stara srpska država)«. Još je očuvan u eufemizmu *mratinjak* m »vrag«. Ovamo ide kao nerazumljivo izopačenje stsrp. *merčinski* »novembar«.

Lit.: ARj 6, 489. 490. 7, 41. Hirtz, *Amph.* 87. *Pleteršnik* l, 553. Bulat, *JF* 5, 149. Ribarić, *SDZb* 9, 113. 166. Tentor, *JF* 5, 212. *SEW* 2, 20. *REW*[3] 5381. Merlo, *Stagioni* 169.

martir m (16. v.) prema f *martira* pored *mârtirica* (16. i 18. v.) »mučenik m prema f mučenica«. Apstraktumi *martirij* m = *marti rijo* n (16. v., Dubrovnik, latinizam) = na

-bstvo martinivá n (16. v.). Učena crkvena riječ, grecizam ili latinizam, od gr. μάρτυρ > lat. *martyr,* gen. *-yris* »svjedok«, lat. apstraktum na *-ium martyrium* = (sa υ > *o) mariorijo* n (17. v., talijanizam) < tal. *martorio.* Na vlat. *-idiare* > tal. učeno *-izzare* = *-eggiare martorižati, -ižam* (Dubrovnik) »mučiti«. Crkveni grecizam je balkanska (internacionalna) riječ: bug. *martir,* arb. *martir* »1° svjedok, 2° svjedočanstvo, 3° mučenik«. Pučka riječ potječe od vlat. *martyrare* (kao dalmate^ -romanski leksički ostatak), disimilacija *r - r > n - r) > màntrati se, màntra mi se* (Dubrovnik, Cavtat) (s-) »vrti mi se mozak«, *mantra život* (Rab). Odatle apstraktum na *-ancija* = *-anje màntrãncija* f (okolica Dubrovnika) = *mantranje* n »vrtoglavica«, hrv.-kajk. (Virje) *smantrati* »uništiti«. U Splitu i okolici, Boki, u Mostaru, na Korčuli gubitak *r* poslije *t mantā mi se* »mir ist schwindelig«, *zamàntalo mi se* (Korčula), *smaniati, -am* pf. (16. v., *koga ili što,* objekt *glava)* »pomutiti«, na madž. *-o > -ov smantov* m (Makarska) »nadimak čovjeku svеđer smetenu i naprašim« i (možda) *smantavac,* gen. *-avca* m »vicia sativa«. Ovamo ide apstraktum na lat. *-mentum* pored *-men,* gen. *-minis *martyrimentum > mantimjenal,* gen. *-enta* m »bunika, hyoscyamus albuş« = *mantumjen* m (Mikalja, Stulić) = *manturin cvit* (Danilo) »acorus calamus, vodeni mlin = vodeni kmin«. Na *-ilo mamilo* »mantranje, mamurluk« (Martić). Ovamo ide kao germanizam *manlrati se, -am* impf. (ŽK, Vodice, slov.) »mučiti se«, sa disimilacijom *r - r > n - r* pored slov. *mărirăţi, -am* bez disimilacije kao u nvnjem. *martern.* Postverbal odatle *mântra —- mândra* pored *martra* f, *măntrica* f »muka«.

Lit.: ARj 6, 447. 448. 491. 7, 447. *Pleteršnik* l, 550. Ćorović, *ASPh 29,* 509. Ribarić, *SDZb 9,* 166. *SEW 2,* 21. *REW*[3] 5385. 5386a. 5386. Štrekelj, *DAW* 50, 79.

martòlos m (Statut poljički, 1400) = (sa *-s > -z) martòloz* m (1586, Vuk, Baraković) = *martùlos* (16. i 17. v., 1527) = (po narodnoj etimologiji izmijenjen dočetak) *martonoša* m (Vuk narodna pjesma) = (sa *-ar > -er) mertonoša* (Vuk, narodna pjesma) »1° *martulosi aliti hajduki* (Vitezović), neredovit turski vojnik, kršćanin, 2° vlah, 3° (u narodnoj pjesmi) junak«, upor. 1600. *Albanesi ossia Martulossi.* Njihov poglavica je *martòloz-baša.* Toponim *Mrtolos* (zaselak, Bihać). Unakrštenje sa *vlasi: Mrtovlasi* pl. (Slavonija, 17. v.). Nalazi se još u slov. *martòlos,* gen. *-òsa* m = *martalôz* »isto« i u madž. *martalocz, martaloc.* Nastalo od gr. ἁρματωλός »isto«, koje se unakrstilo s αμαρτωλός »grešnik«. U tom značenju kod Daničića *(mrtolosom = sodomitcem)* i Antuna Dalmatina. Kod Turaka i Novogrka samo sa metatezom (valjda) pučkom etimologijom ili unakrštenjem prema *arma* »oružje« ἁρματωλός > tal. *armatoli* pl. »grčka građanska milicija 16—19. v. u Makedoniji i Epiru«. Upor. arb. *arme.* Grecizam se preko stare turske vojne organizacije (upor. *ičoglari)* raširio u hrv.-srp., madž., polj. i arb. (Toske) *armatolos* »Krieger, Klefte« > tur. *martoloz* »Art christlicher Soldat in der Türkei, auch Haiducke, personne armée, volontaire, ancien corsaire du Danube«, eine. *arniătulă* m, *armătolat* »gouvernement d'un armatole«, sa tur. sufiksom *-luk* ngr. ἁρματωλίκι. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (gr. ἁρματωλός stoji u vezi i sa αρματώνω »oružam«, denominálom od tal. *armata,* ν.).

Lit.: ARj 6, 491. 492. 608. 7, 88. *Pleteršnik 1,* 553. *Mažuranić* 633. *Miklósié* 184. *Bruckner* 324. *SEW 2,*21. GM 15. Vasmer, *GL* 96. *Pascu 2,* 17., br. 231. Meyer, *Türk.* l, 71. *DEI 292.*

Marul (15. v.) = sa *-ić Marulić,* kod Kačica *Martilović,* prezime čakavskog pjesnika (Marko Marulić, Split, 1450—1524), na Krku *Mărulićevo* kao ime čestice. Ime dolazi i na rimskim natpisima *Marulus.* Kao ostatak simbioze Romana i Hrvata u dalmatinskim gradovima ide u red ostalih prezimena romanskog podrijetla naših književnika u Dubrovniku i Dalmaciji: *Gondola > Gundulić, Palmotta > Palmotić, Naljешković* < mlet. *Nalesco* od *Natalis, Karnarutić, Gazarović.*

Lit. : ARj 6, 492. Jireček, *Romanen 2,*45 — 46.

marula f (Stulić) »trava« = *mantija* f (Vuk, Dubrovnik) »marrubium vulgare *marulja* (Kosmet) = *marulj* m »isto« = (učeni latinizam) *marubija* — slov. *rúbja* (Notranjsko, aferezom prvog sloga u učenom obliku kao u mlet. *rùbio, ràbbia).* Balkanska riječ mediteranskog podrijetla (lat. *marrubium,* disimilacijom *m - b > m - l *marrulium,* pl. **marrulia):* bug. *marulja* »loćika, Kopfsalat«, rum. *marola / -rulă* »Lattich«, arb. *marul,* srgr. i ngr. μαρόλι(ον) »isto«, tur. *marul.* Disimilacija je potvrđena i na zapadu: *marroulo* (Galicija), južno-fr. *maruio* itd., prov. *mairolh.*

Lit.: ARj 6, 492. Šturm, *CSJK* 6, 74. *ZbNŽ* 5, 69. *SEW 2,* 21. *Mladenov* 290. *Romanski* 119. Korsch, *ASPh 9,* 655. *REW*[3] 5396. *GM* 261. Vasmer, *GL* 96. *DEI* 2378. Vinja, *Studi Lo Gatto e Maver* 692.

marun, gen. *-una* m (18. v., Rab, Božava, Istra), danas *marani* m pl. (u hrvatskim gradovima) »istarski kesteni«. Od tál. (mlet.) *marrone* »isto«.

Lit.: ARj 6, 492. Kušar, *Rad* 118, 18. Ctonia, *ID 6. REW*[3] 5375. *DEI* 2371.

mäsa f (1853, pravni termin, danas općenito *masa ljudi) = maša* (Mačva, Srijem) »mnoštvo«. Prilog *masa* (Cres) »previše, veoma« (također slov.) < mlet., furl, *massa* »troppo«. Pridjevi: na *-ovan masovan,* određeno *masovni* (danas stvoreno), na *-inski màsïnskî* označuje Novaković kao narodan prema *mamini,* koji da je služben i kancelarijski u Srbiji. Današnji denominal *omasōnu, -im.* Od lat. > tal. *massa.* Ovamo ide tal. *masso* m »gran sasso fitto in terra«. Odatle deminutiv na vlat. *-ittas* > tal. *-etto maset* pored *maset* m (Studenci, narodna pjesma, Hercegovina) »veliki kamen nalik na grobni spomenik«. U Lici postoji *misija* f »veliki kamen, kamenjak, stijena«. Ne zna se kako se fonetski odnose tal. *masso* i *misija.* Na *-arius > -ar: masār,* gen. *-ára* m (Brač) »veliki vrč« je dalmatoromanski leksički ostatak, a može biti i posudenica iz furl, *masar j maser* »catino di legno«, upor. port, *masseira* »naćve«, u Galiciji *masseira* »korito«. Apstraktum - (kol.) na *-ta* odatle *masàrija* f (15. v.j historijski spomenici) »pokućstvo i posuđe za jelo«, može biti također iz furi, *masarie* »oggetti domestici in genere*. Na *-aria* > mlet. *-éra: masera* f (Spiiti »sluškinja koja radi najprostije poslove« je venecijanizam < sttal. *massara,* mlet. *massera* »serva«. Od lat. *massa* »tijesto« u pridjevu na *-alis,* poimeničenom na *-ica* je *masonica* f »placentae genus«, također leksički ostatak iz dalmatoromanskoga. V. *maçarão, mastei, mislio, maslo.*

Lit.: ARj 6, 493. 494. 508. 510. 759. *Pleteršnik* l, 553. Tentor, *Jp* 5, 212. *Pirana*[2] 251. 579. 530. *REW*[3] 5396. Matzenauer, *LF* 10, 63. Štrekelj, *DAW* 50, 38.

masâl m (Kosmet) u primjeru *pričao gi svakojake masale.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *masal* »bajka, gatka, priča za djecu«). U *ARj* daje se primjer iz narodne zagonetke, bez značenja i tumačenja, samo s tekstom zagonetke i odgonetljajem.

Lit.: ARj 6, 494. *Elezović* l, 389.

masat m (18. v., Vuk) »ognjilo, ocilo«. Denominal na *-iti màsatiti, -гm* (objekt *ćordu, noz) (na-)* »oštriti čelikom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *masad* > tur. *masat* »Wetzstahl«) iz tehničke terminologije: rum. *masát.*

Lit.: ARj 6, 494. 7, 430. *Miklošič* 184 *SEW 2,* 23. Bruckner, *ASPh* 11, 135.

maškár m = *maškár* (Marin Držić) = *maškara* f pored *maškara* (17. v., Vuk, Bosna) »1° obrazina, 2" čovjek koji je nosi, krabonosica, 3° šala, ruga« = *(Sk > čK) mackóra* (ŽK, Gornja Krajina) = *mač,u,ra* (Vodiče,. Istra). Pridjev na *-ьn > -an maskaran* (Pavlinović), na *-ast maskarást,* na *-ljiv rnaskàrljiv* »šaljiv«. Na *-an maskaran* m (Vuk) »čoroje, vila i turica«. Na *-džija maskardžija* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »šaljivdžija, veseljak, lakrdijaš«. Na *-ata maskèrãta* f (Naljешković) = *maskàrãta* (M. Držić), deminutiv *maškeratica* (Marin Držić, literarno-historijski termin, tal.). Na *-in maškarin* m »1° ime psa« = *maškarin* gen. *-ina* (Istra) »mаćav, prljav«, *maškerina,* gen. *-ini* f »maćava ovca« < tal. *mascherino.* Denominal na *-ati maskaráit se,, -am* impf, *(pod-) — maškár ati se* (Lika) »1° činiti se maškarom, 2° (Imotski) šaliti se«, na *-iti maskarái (se)* (17. v.) »šaliti se«, *namaškarili* pf. (Divković) »porugati«, *namačkariti se* pf. (Ključ, Bosna) »odjeti se ružno i protiv adeta«, na *-va- maskarivati se (pò-„ pod-).* Ovamo ide još mlet. *maskalitso* »in Alraun gefärbtes Leder« > *maškareta* f (Smokvica, Korčula) »dio cipela«. Nerazumljiva je tvorba, ako ide ovamo: *škaramüt* m (Golać) »maska«,. *škaramutati se* »maskirati se«. Upor. tal. *scaramuccio* drugog značenja i postanja. Ovamo ide i internacionalno *maska* (19. v., Vuk) »obrazina, čuvida« < fr. *masque.* Na Balkanu je i turcizam ar. podrijetla: rum. *mascara,* bug., arb. *maskara,* cine. *mascara,* ngr. μάσκαρας. Izvor je arapski: ar. *mashara* »Verspottung, Possenreisser«.

Lit.: ARj 6, 494. 496. 512. 513. 7, 427. 430. 10, 267. 663. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *Miklošič* 184. *SEW 2,* 23. *Bruckner* 324. *Mladenov* 290. *Lokotsch* 1436. *GM* 261. Korsch, *ASPh 9,* 655. *REW*[3] 5394.

màsklïn, gen. *-ina* m (Kavanjin) = *maškiin* (šibenski otoci i gotovo čitava Dalmacija, Imotski, Makarska, Cavtat, Dubrovnik, Turska, Hrvatska, Kačić) = *masklīn* (Korčula) = *(šk > ćK) mačklln* (Livno) ~ *(lj > j* i stezanje sa r) *maškin* (Krtole) = *maškin,* gen. *-mâ* (Hvar, upor. *klin > kín),* odatle impf, *maskina* (Brač) apstraktno *vrime maškinônja* = (ispuštanjem srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi) *mašljin* (Turska Hrvatska) = (zamjena sufiksa *-in* augmentativnim sufiksom *-un) mäšljün* (Do-

broselo, Lika) = (α > *o* u nenaglašenom položaju) *mošljīn* m (Vuk, Knin) = *mošljun* »težačko oruđe za kopanje trapova, lokava, jama i krčenje, trnokop, budak, motika 3 prsta široka od oštrice do ušice, objetelica«. Dalmato-romanski leksički ostatak kao izvedenica na *-īnus* ili *-one* od *masculus;* ta izvedenica u tom značenju nije potvrđena u ostaloj Romaniji (v. *mašalj).* Riječ *majka* (Rab) »trnokop« hipokoristička je izvedenica od *mašklin.*

Lit.: ARj 6, 390. 496 513. 514. 7, 22. *ZbNŽ* 6, 65. 87. Hraste, *SDZb* 10, 19. *BJF* 8, 20. *REW*[3] 5392. Skok, *ZRPh* 36, 651., br. 13.

maslak m »1° biljka datura stramonium, 2° bjesnoća, 3° ubojica, 4° osvetljiv čovjek (Križevci)«. Od posljednjeg značenja pridjev na *-en maslačen* (Križevci) »osvetljiv«. U folkloru je *maslak* (Samobor) »vrag, nečisti«. Nalazi se još u slovačkom, češ. i polj. te madž. *maszlag.* Značenje 4° kao i folklorno stoji zacijelo u vezi sa *mast* f (Budinić) < *mbstb* »osveta, ultio«, koja ne živi u današnjem govoru. Čini se da su se unakrstile domaća i orientalna riječ arapskog podrijetla *tnaslūk* > tur. *mashk* i *maslak* »opium, solanum nigrům«.

Lit.: ARj 6, 496. Lang, *ZbNŽ* 19, 147. Bulat, *JF* 5, 149. *Miklošič* 184. *SEW 2,* 23. *Bruckner* 324.

maslât = *maslaât* m (Kosmet) »posao, uspjeh«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *maslahat)* iz terminologije običnog govora: bug. *maslahat,* arb. *maslahat* »Geschäft, Angelegenheit«.

Lit.: Elezović 2, 527. *GM* 261. *Mladenov* 260.

maslić m (Vuk, Hrvatska, Lika), s deminutivom na *-ík maslićak,* gen. *-ćka* (Lika) = *mäslin* (hrv.-kajk., Belostenec) = *mesélj* (Vuk, Srbi u Madžarskoj) = (sa *s* > *c* kao u *cica* < *sita,* v.) *mecelj* (hrv.-kajk., Belostenec) »četvrt vrča«. Od njemačkog deminutiva *Massel,* od *Mass,* sa dodatkom *-in* kao u *klfljin* (ŽK) i *-ič,* kojim se prevodi njemački deminutivni sufiks, upor. *sãtljik* (ŽK) < njem. *Seidel, lãjbak* (ŽK) < njem. *Leibel* = *Leibchen.* Oblici na *a* > *e* potječu iz madžarskog germanizma *messzely* < njem. *Massel.*

Lit.: ARj 6, 497. 547. 609.

maslo n (u značenju 1° od 14. v., Vuk), sveslav. i praslav. izvedenica s pomoću sufiksa *-slo* (upor. *veslo)* < *maz-* + *-šlo,* od *mazati,* bez paralela u baltičkim i drugim ie. jezicima, »1° (najstarije značenje) ulje, (zamijenjeno i sa) *zejtin,* 2° mast od mlijeka, 3° mast, salo (Voltidi), 4° putar, püter (hrvatski gradovi)«. Prvobitno značenje »Salbe, sredstvo za mazanje« očuvalo se u religioznom terminu *masla,* gen. *masala* n pl. t. (Vuk, Njegoš, Šapčanin i Vrčević) »posljednja pomast«. Glede pl. upor. fr. *saintes huiles.* Taj termin posudiše Rumunji: *maslu.* Pridjevi na *-ast maslast* (Vodice) »maṣtan kao maslo«, na *-en mäslen* (također rus.), *maileni* (određeno, Vuk), poimeničen na *-ica maslemca* pored *mäslenica* (Istra) »pogača, hljeb s maslom«, na *-jača maslenjača* (Lika) »jelo od tijesta s maslom«, na *-jak masUnjāk,* gen. *-aka* (Vuk) »lonac, ćup za maslo«, na *-ka màslenka* »1° bučka, stap, 2° surutka od masla (Kupinec, Hrvatska), 3° biljka (Niš), 4° vrsta kruške«, na *-ĕn mailjén* (Lika: *najeo se ... mašljene palente).* Od tog pridjeva dobivena je osnova *maši-,* od koje je izvedenica na *-ika mašljika* (Vuk) »stabljika evonymus europaeus, koja se zove i kur(i)kovina, meka šiba, popova muda«, s pridjevom na *-ov maŠljikov,* poimeničen na *-ina mašljikovina* »drvo«. Od *maslo* izvedenice su: deminutivi na *-ьc maslac,* gen. *-aca* »1° biljka ficaria ranunculoides Roth, 2° (danas u zapadnom književnom jeziku) putar« = *masalac,* gen. *masaoca* (Marin Držić), odatle deminutiv na *-bkb maslačak,* gen. *-čka* pored *madalik* »biljka leontodon taraxacum, koja se zove i popino gumno (trava od groznice«). Na *-nica màsaonica* (Srbija, Vuk) = (sa stezanjem *ao* > *ō* Paštrovići = *a,* Lika) *masonica* (Piva-Drobnjak) »1° pogača, koja se zove i vasilica, 2° hljeb udrobljen u mrsnoj zasmoci (Piva)«. Na *-arda* (pejorativ) *maṣlarda* m, f »čovjek, žena, koja sve hvali i liže«. Na *-arica kuca* (= kučka) *maslarica* (Došen). Na *-onja mâslonja* »tko je maṣtan«. Na *-ovina maslovina* »neka biljka«. Sa madž. *o* > *-ov maslov* (Brač) »vinova loza bijela grožđa«. Na *-ikovac maslikovac* (Zore) »(metafora) vrst morske ribe, ovako nazvane jer se topi kao maslo«. Na *-ica manica* (14. v.), s pridjevom na *-ьn masličan* (13. v.) = na *-ina maslina* (Vuk, stcslav., bug. i rus., toponim) pored *mäslin* m (16. i 17. v.) »1° oliva, 2° toponim«. Riječ *maslina* označuje kulturnu biljku, pa je posudiše Rumunji: *maslina.* Pridjev na *-ьn mäslini* (tako i stcslav.), danas zamijenjen na *-ov maslinov* (također rus.), poimeničen na *-ovina maslinovina* »granje i lišće«, na *-ik maslinik* (19. v.), na *-ski maslinski* (15. v., samo kao biblijski termin u vezi sa *gord).* Deminutivi

na *-ica màslinica* (17. v.) »1° maslina, 2° također toponim, 3° (metafora) ptica koja se zove i zlatoglava«, na *-če mäslinie* »pas ili kuja, ako su mali i mladi, tako nazvani jer su debeli i mladi«, na *-ka màslinka* (Vuk) »maslina«. Sa romanskim sufiksom *-ada* (mletački ili toskanski) = *-ata* (starodalmatski) *maslmada* (zadarski kraj, Boka) = *maslinata* (Dubrovnik i okolica, Makarska) »maslinik«. Složenice sa glagolskom osnovom kao drugim elementom od glagolskih sintagmi: *masló-gonja* (Lika) »(psovka, pejorativ) dugačak mršav čovjek«, *maslonoša, maslòvara* »cicvara«. Značajan je rumunjski denominai na *-ovati, -ujo* > *-ui niaslui* od *maslo* u metaforickom značenju »fälschen, betrügen«. Rumunji prevode stcslav. *dreveno maslo* (opozicija *krave maslo)* »ulje« sa *unt de lemn.* Kako se praslavenska izvedenica *maslo* ne nalazi u drugim ie. jezicima, mora se označiti kao praslavenska kreacija. Budući da je *maslo* značilo i »ulje < *oleum«, maslina* je južnoslavenska kršćanska prevedenica od *oliva.*

Lit.: ARj 6, 500. 501. 494. 496. 497. 498. 514. *ZkNŽ* 5, 83. Vuković, *SDZb* 10, 370. Čajkanović, *SKGl* 24, 779 -780. (cf. *RSl 4,* 295). *Miklošič* 185. *SEW 2,* 23. *Holub-Kopečný* 217. *Bruckner* 324. *Mladenov* 290. *WP 2,* 226. Jokl, *IF* 27, 310. Otrębski, *LP 2,* 281.

màsrap m (Lika) »(šaljiv naziv za) odrastao dječak« = (sa umetnutim *t* u suglasničkoj grupi) *màstrap* (Lika) »isto«. Deminutiv na *-ić masrapić* = *mastrapič,* augmentativ na *-ina màsrapina* — *mastrapina.* Čini se da je arbanaska sintagma od *math* »velik« i *rrapë* »plàtano (albero)«. Glede arbanaskih elemenata u govoru ličkih pravoslavaca upor. prezime *Kalember.*

Lit.: ARj 6, 507.

mast[1], gen. *-i* f (Vuk), sveslav. i praslav. apstraktum obrazovan istim sufiksom *-tb* kao i inf., od *mazati* (v.) < **maz-tb,* »1° (prvobitno značenje »unguentum« očuvano u) boja puti > boja uopće, 2° (odatle konkrétum) pinguïdo, adeps, graisse«. Pridjev na *-ьn maṣtan* > *masan,* (analogija prema femininumu) *masna,* određeno *masni (kamen),* poimeničen na *-ьc* > *-ac masnac,* gen. *-aca* »maslovina«, na *-ica masnica* (Vuk, Ogulin, Lika) »1° masna pita, 2° biljka, 3° modrica (Vuk, Lika, Poljica, Krašić), 4° (kao maskulinum) tko rado jede masna jela«, sa grčkim prefiksom παρά (v. *paralaža) paramásnica* (Bosanska Krajina) »modrica na tijelu od pruta ili kakve ogrebotine«., na *-ik masnik* »1° biljka, 2° kruška, 3° (neologizam) steatit, Speckstein, 4° mastilac, bojadžija«. Od *masan* dobivena je osnova *mas-* za dalje izvođenje: na *-enica màsenica* (Trstenik) »popara polivena vrelom mašću u tepsiji«. Ovamo ide možda ime ribe *masenica* (Vuk, Imotski) »leuciscus mulicellus Bonaparte«. Denominal (faktitiv) na *-iti mastiti, mastim* impf. (Dubrovnik) *(iz-, o-* /se/, *po-, za-).* Odatle radne· imenice na *-lac màstilac,* gen. *-ioca* m »bojadžija«, s pridjevom na *-ski mastilački (zanat),* unakrštenjem toga turcizma i domaće osnove *mastadžija* (Niš) prema f na *-Ija* (upor. *praljd) màstilja* (Lika) »morilja (v.), ženska koja bojadiše sukno i predu«. Na *-ilo mastilo* n, domaća riječ za *tinta* (v.). Odatle na *-nica mastionica* »zgrada ili sudić za mastilo«. Na *-inče mastinče* »maslinče«. Složen pridjev od sintagme *masnòguz* »gurman«, imperativna složenica *mastiblàto* (Hrvatsko primorje, Istra) »gaziblato«. Izvedenica na *-ιa: masca* f (Virovitica, Slavonija) »mast«. Može se tumačiti i kao prijelaz iz deklinacije *i* u deklinaciju α. Time se dobiva nova osnova *maši-* za izvođenje: na *-enica mašćenica* (Orahovica) »1° kruh natopljen masti, 2° materija za bojadisanje (Kruševac)«, na *-evina mašćevina* (Leskovac) »sve od vune, ispredeno i obojeno«. Glede dalje etimologije v. *mazati, maslo.*

Lit.: ARj 6, 503. 502. 494. 505..*Elezović 2,* 27. Moskovljević, *Ný 2,* 77. *Holub-Kopečný* 217.

mäst[2] m (šibenski otoci, Poljica, Poljički statut) = *mast,* gen. *-mašta* (Vis) = *mast,* gen. *mašta* (Hvar, razlika prema *most,* gen. *mosti* f »mast«) »na njem se gnječi grožđe, ciđe i drop zajedno«. Na *-ika mastika* (Vuk, Boka) = *mastika* f (Ozrinići) »Most«, pridjev *mastikov* (~o *grožđe)* »pun soka« (Dubašnica). Denominai *mastiti, -im* impf, (sjeverna Dalmacija) »1° gnječiti grožđe, mažđiti (ŽK), 2° (metafora) hoditi teškim korakom«. Odatle *mastilnica* f (Vinodol) »bat kojim se vino masti, *mažđac* (ŽK)«. Upor. još unakrštenje sa *mixtura* > *masturîka* »novo vino« (Prčanj). Vokal *a* je nastao iz lat. *u* preko velarnog poluglasa, kako se vidi iz *mest* (Cres), stcslav. *тъзїъ,* slov., češ. *mest,* rus. *mest,* gen. *msta* i bug. *mast* m »Most«. Kao *vino* (v.) i *ocat, mast* je posudenica iz balkanskog latiniteta, u kojem je ta riječ postojala, kako potvrđuje rum. *must,* arb. *musht* m, ngr. μούστος. Preko njem. *Most* < lat. *muṣṭum* hrv.-kajk. *mošt* m (hrvatski gradovi, Krašić, Hrvatsko zagorje, Slavonija, Srijem) = slov. *mošt,* gen.

mošta, pridjev na *-en mosten,* dok je *most,* gen. *mosta* (Prčanj, Voltiđi, Hercegovina) talijanizam *mosto.* Odatle potječe sa *o > u must* (Vuk, Vojvodina) = *mušt* (18. v., ŽK), odatle *nāmušnjak* »čovjek kojem se posuđuje na mušt«. Bug. *mušto* je grecizam biz.-ngr. μούστος. Sa germ, sufiksom *-arda muštarda* f (Zagreb, danas općenito za *senf)* »gorušica, slačica«, od tal. *mostarda.* Ovamo još izvedenica sa dva lat. sufiksa *-aceus* i *-olus mustačuo,* gen. *-ula* m (Bella, Stulić) »slatka jestvina od šećera i različitog voća« < tal. *mostacciuolo.*

Lit.: ARj 6, 501. 503. 505. 506. 7, 19. 23. 174. 9, 81. *ZbNŽ* 9, 137. Hraste, *JF* 6, 151. *Pleteršnik* 1, 574. 604. Rešetar, *Štok.* 250. 252. *GM* 294. Jagić, *ASPh* 1, 159. Jokl, *ASPh 29,* 22-25. *REW*[3] 5783. *Miklošič* 207. *Mladenov* 311. *Romanski* 122.

mastihb m (stsrp., 14—15. v.) »smola« = *mastika* (Obradović), odatle toponim *Mastihni dub* (Mačva). Balkanski grecizam: gr. μαστίχη > rum. *mastihă,* arb. *mastih,* čine. *mastike,* ngr. μαστίχι. Prema latinskom izgovoru gr. *γ: mastik* m »1° mrtvina, dubac, lentiscus, 2° smola odatle« = *mastik* m (Belostenec) < lát. *mastix,* gen. -cis = *mastic* (Sulek) < tal. *mastice,* iz tal. *màstica* (preko tur.) > *mastika* f (Kosmet) »vrsta rakije iz smole« = *mastika* f (Mikalja, slov.) »pistacia lentiscus«, pridjev *mastikov* »od mrtvině«.

Lit.: ARj 6, 504. 515. 548. *Pleteršnik* 1, 584. *REW*[3] 5398a. 5398b. 5399. Vasmer, *GL* 96. Lukić, *Bog.* 4, 140-150.

mastio, gen. *-sèlla* m (Budva) = *(st > št) mašteo,* gen. *-ela* m (Lika) = *mastio,* gen. *-št(j)ela* (Dubrovnik, Zore) = *mastei* (Istra), deminutiv na -id *mastelio* (Istra) = *mastei* (Lika, Badrić) = *mastei,* gen. *-èia* (Rab, Istra) = *mastei* (Malínská) = *mašte* (Božava) = *maštela* f (Badrić, Dubrovnik, Cavtat) = *maštelo* n (Lika) = *mastilo* (samo jedna potvrda) = *mastilo* n (Račišće) = *mastil* (Kućište) »1° kabao, drveni sud, 2° parionica, parijica, paretnjak (Lika), 3° *(maštela)* mala kaca (Dubrovnik, 4° badanj (Rab), vidro (Dalmacija)«. Denominal na *-ati maštelati, -am* impf. (Lika) »lužiti u maštelu, pariti«. Nalazi se u krčko-rom. *mastei.* Od mlet. deminutiva na *-ellus,* kslat. *mastelius* > (Mleci 1229) *mastello,* latinski deminutiv od gr. μχστός »sorte di coppa, vaso da bere«. Istog je značenja, ali drugog podrijetla, ili je unakrštenje mletačkog deminutiva sa drugim romanskim riječima sličnog značenja bokeljska varijanta: *mislio,* gen. *-sijela* (Perast, Kotor) = *mistio,* gen. *-šćela* (Boka) = *mislio,* gen. *-scela* (Prčanj, Lastva, Tivat) »1° tal. mastello, posuda drvena za vodu, 2° drveni sud za pranje veša, 3° kao posuda, koja može da primi uteg od 20 kg, služi za mjerenje maslina«. Vokal *i* mjesto *a* objašnjava se sa *missorium* (v.) ili *sitellus* < *sttulus* (v. sic). Ali upor. i *pidella* za *padella.*

Lit.: ARj 6, 504. 505. 515. 930. 7, 767. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 5611. 5612. 5396. *Pirana*[11] 580.

mastiti, *-im* impf, (do 16. v., u tekstovima pisanim crkvenim jezikom *mbstiti;* Kožičić, Postila, Korizmenjak imaju ь > α) »svetiti se, ulcisci«. Zbog homonimije sa denominalima *mastiti, mastim* »ungere« i *mastiti, -im* (od *măst-* > *muştum)* »gnječiti grožđe« iščezlo iz upotrebe. Iterativ *rriašćivati se, -čujem* (16. v., Antun Dalmatin) »osvećivati se«, odatle apstraktum *mašćenje* n (Zakon vinodolski, Korizmenjak, Poslila) »osveta«. Budinić je kroatizirao *mast* (f < *mbstb) ili osveta.* Glagol *odmastiti, odmastím* postoji samo u izrazu *Bog mu odmastio', izmăstiti, -im* pf. (Kosmet) »izlemati« neće biti od *mbstb* nego je metafora od *mast,* upor. *masnica* »modrica«; *mbstnica* (14. v.) »osvetnica« nije uopće potvrđeno sa ь > α, isto tako ni *mbstiteljica* (14. v.). Osnovno *mbstb* je potvrđeno u stcslav., češ. *masta, pomsta,* polj. *mšcić,* ukr. i brus. te *rus.'mestb* i slov. *maščevati.* Riječ je praslavenska izvedenica s pomoću sufiksa -Í6 za apstrakta deklinacije *i* od ie. korijena **mei-* u nižem prijevojnom štěpenu, proširenom formantom í, »mijenjati«: *mit-tb.* Prema Brückneru i Rozwadowskom taj je apstraktum značio prvobitno »odmjena«. Ie. korijen **mei-* očuvan je u *sümitice* (v.) i *minuti* (v.), u prijevoju **moi-* u *mijena* (v.), *mjesto* (v.). Upor. lit. *mietus* »izmjena«, lot. *mietuôl* »izmjenjivati«.

Lit.: ARj 6, 501. 503. 505. 506. 509. *Elezović* 1, 225. *Miklošič* 209. *Holub-Kopečný* 234. *Bruckner* 347. *WP 2,* 248. Rozwadowski, *SpKA* 1, 85. (cf. *AnzIF* 8, 138).

mastraf m (Kosmet) »trošak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *masraf* »isto«) iz terminologije običnog govora: bug. *masraf.*

Lit.: Elezović 2, 527. *Mladenov* 290.

mastrin (ili *mastrinj),* samo u glagoljskom: *prikladni su k psomb mastrinemb.* Od tal. *mastino* (Dante) »cane da guardia, ovčarski pas« < srlat. *mastinus* < kllat. **mansuetinus,* izvedenica na pridjevski sufiks *-гпu* od *mansuetus.*

Na Braču odatle na *-ka mastrînka* f »drvo olea oleaster«. Umetnuto *r* poslije *st* je kao u *prosinca* (ŽK), *Spalatro* za *Spalato.*

Lit. : ARj 6, 507. *Starine* 23, 74. *Mažuranu* 635-636. *REW'* 5320. *Prati* 635.

másul[1] m (Lika, Visoko, Bosna) »dobitak, plod, koriste = *maksul* (Kosmet) »prihod, dohodak« = *maksul,* gen. *-úla* m (Piva- Drobnjak) »mlijeko i mliječni proizvodi«. Indeklinabilni pridjev na *-li maksúli ljeto* »dobro ljeto s mlijekom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mahsul)* iz pastirske terminologije: bug. *maksul* »prirod«, arb. *maksul* »Ertrag eines Grundstückes«, ngr. (Leukas) μαξούλι »Abgabe der Schäfer an den Herrn«.

Lit.: ARj 6, 507. *Elezović* \, 383. *GM* 255. *Mladenov* 287.

másul[2], gen. *-sula* m (Vuk, Srijem) »izgnječeno grožđe, droždina«.

Lit.: ARj 6, 507.

masut·[1] m (Poljica, Dalmacija) »malen i kržljav čovjek, već u godinama«.

Lit.: ARj 6, 507. Šamšalović, *NVj* 29, 411. (cf. *IJb* 9, 221). Isti, *NVj* 30, 74.

masur[2] m (Marulić: *ležahu masuri rastrkom i šture)* »zdjela«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rnlssōrium* > istro-rom. *mesur* (Vodnjan) »sorta di scodella« = *mešur* (14. v., Split, pisano *sclavonice mesiur)* = *rnàsur,* gen. *-ura* (Vranjic, Solin, Brač, Pavlinović) »poveća drvena zdjela, kao naćve, karlica, krnka, skip (u Dalmaciji, uz more, služi za nošenje maslinskog tijesta, u Dalmatinskoj Zagori mijesi se u mašuru)«. Ispadanjem i > ò i metatezom *mš > šm imur,* gen. *smura* m (Krk, Pag, Šibenik) »okrugla zdjela iz jednog komada drveta«, deminutiv *šmur'ić* (Pag, služi za prenošenje pijeska, zemlje) = *(šm > cm) čmur* (Vrh, Dubašnica). Pored tog dalmato-romanskog leksičkog ostatka od lat. *messonum,* izvedenica na *-ōrium* od *missus,* part, perf. od *műtere,* postoji još balkanski grecizam istog podrijetla stsrp. *misur* m (15. v.) »zdjela«, arb. *misur* pored *missurë* »tiefer Teller, Schüssel«, cine, *misura,* meglenski *misur,* srgr. μισούρι(ον), ngr. μισσούρι pored μισούρα »isto«. U krčko-rom. *nuaf, nat* = mlet. (Krk) *năfo* »scodella di legno«, 1386—1391. *naffos viginti sex argenti* < germ. *hanap.* Arb. *amashirë* stoji zacijelo u vezi, ali ostaje neobjašnjena proteza i prijenos akcenta.

Lit.: ARj 6, 507-515. 767. *Parčić* 1000. *AGI 21,* 129. *Banali Ì,* 240. 2, 209. 250. 272. 358. Praga, *AMSDSP 2,* 41. Skok, *ZRPh* 36, 650. si., *ASPh* 35, 341 *SHPr* n. s., 2, 155-156. *GM 9.* Vasmer, *GL 99 REW*[3] 5611.

maša[1] f (Vuk, Lika) = *maša* (Kosmet) »vatralj, ožegj = *maše,* gen. *-mása* pl. t. (jer ima dva dijela, Vuk) »kliješta za hvatanje vatre«. Deminutiv na *-ica mašice,* gen. *mašica* (Vuk, Srbija, Šibenik, sufiks kao u *nožice, škarice* sličnog značenja). Na *-li: mašl'ija* f (Kosmet) »vrsta puške kašikare« < tur. *maşalı tüfenk.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *maşa* »kliješta«) iz terminologije alata: bug. *maša* »štipci«, arb. *masha* = *mashe'* (Skadar) »Feuerzange«, ngr. μασιά »pincettes«.

Lit.: ARj 6, 508. 510. *Elezović* 1, 394. *Mladenov* 292. *GM* 262. Matzenauer, *LF* 10, 63. *SEW 2, 24.*

maša" f (hrv.-Kajk., Belostenec) »par ili kopija kakva pisma«. Od madž. *más.*

Lit.: ARj 6, 508.

masala f (Vuk, Srbija, Slavonija, Turska Hrvatska) = *masala* (Kosmet) »baklja, faklja, zublja, fenjer«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mescale* > tur. *maşala)* iz terminologije osvjetljavanja: bug. *masala* »Laterne, Fackel«, ngr. μασαλας.

Lit.: ARj 6, 508. *Elezović* 1, 394. Matzenauer, *LF* 10, 63. *SEW 2, 24.*

mašalah (narodna pjesma muslimanska) = *masala* (Kosmet) = *masala* (općenito Bosna) »uzvik odobravanja, bravo«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. rečenica *ma ša-llah gan* »što je bog htio« > tur. *peh maşallah',* prema Elezoviću »da nije urok«) iz govora društvenog saobraćaja: bug. *masalla* »hvala«.

Lit.: ARj 6, 508. *Elezović* 1, 394. Skok, *Slávia* 15, 363., br. 478. *Mladenov 2П. Lokotsch* 1433. *Deny* § 1059. *Školjić*[2] 448.

măšalj, gen. *-šija* m (Dubrovnik) »1° muški, mužjak (kod ptica), 2° (Dalmacija, Pavlinović) spona na vratih ili na prozoru u koju se gvozdeni kukac zadije, pänt (ŽK)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kllat. *masculus* > vlat. **masclus* (tal. *maschio')* sa gubitkom srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi *sci* > . *si.* Sa *lj >j mašaj* (Potomje) »2° muška bağlama kod vrata, prozora«. F *mašlja* (Risan, Dubrovnik, Pavlinović) »od željeza kao ekser za pričvršćivanje vrata i praga«, *mašlje* f pl. (Bijela) »fible iznad kênterica«, *mašije* (Mljet) »od

gožda na timunu«. Sa očuvanom lat. penultimom *maškuli* m (Malínská) »Türangel« = *maškuo,* gen. *-ula* (Prčanj) »1° muška bağlama na kojoj se okreću vrata (u nju dolazi britvela = brtovela, panta (v.)«, deminutiv *maškuuć* m (Budva, Muo, Risan, Lastva); *maškul* (narodna pjesma crnogorska) = *maškuo,* gen. *-ula* (Dubrovnik, Cavtat) »3° mali top, mužar, prangija« = *maškul* (Šibenik) »isto« = *masku,* gen. *-ula* (Božava) »il maschio della nave« = *maskuj* (Vrbnik) »nešto gvozdeno na barki«; *maškula* f (Istra) »1° mali top, 2° (Korčula) kod timuna muški komad *gvozda,* koji ostaje na brodu (ženski se zove fernina)«, *maškulja* pored *maskują* (Vrbnik) »nešto gvozdeno za prozor«. Sa *a > o moškul* m (Vuk, narodna pjesma) »isto što maškul«. Upor. arb. pridjev *mashkë* »männlich« pored *mashkul,* pí. *mashkuj* »Zapfen«. V. *mašklin.* Furi, *maseli* »chiavarda«. Ovamo ide još tal. deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta maskēta* (Račišće) »rašljice za veslo« < tal. *maschietta.*

Lit.: ARj 6, 508. 7, 22. Macan, *ZbNŽ* 2Э, 214. Budmani, *Rad* 65, 161. *REW*[3] 5392. *GM* 262.

maškarđoč, gen. *-oca* m (Brač, Ložišće, Bobovišća) »lukav čovjek« pored *mačak,* gen. *maska* »mačak«. Interesantna izvedenica od domaće osnove sa dva romanska sufiksa: tal. pejorativni sufiks *-ardo* franačkog podrijetla (upor. *bugiardo, bastardo, vecchiardo, testardo)* i daim.-rom. deminutivni sufiks *-oč* < lat. *-ūceus.*

Lit.: Hraste, *JF* 10, 37.

mašna f (Banat, Slavonija, *n* se izgovara često kao *n) = mášlija* f (Vuk, Vojvodina) »zamka, šeput«. Od njem. *Masche,* sa *n* od njem. plurala, *-lija* od njem. deminutiva na */, -ija* kao u turskim posudenicama. Glede turciziranja njemačkih posudenica upor. *prsluk.*

Lit.: ARj 6, 514.

mašta f (današnja književna riječ) = *mesta* (Martić), uzeta iz ruskoga *meita* ili stcslav. *тьсыъ* »Vision, Spuk«, »1° fantazija (internacionalna riječ grčkog podrijetla), 2° vračanje (Ljubiša)«. Pridjev na *-ъn maṣtan* (Sulek). Sa sufiksom *-anija* (v.) iz crkvenog jezika: *mostanija* f (Bukovica, sjeverna Dalmacija) = *maštanije* n (Vuk, Crna Gora) »opsjena, čaratanija, kovarstvo, lukavstvo« = *maštenija* f (Lika) = *maštenije* (Hercegovina) < cslav. *mbčtanije.* Denominal na *-ati maštati, -am* (Šulek) »fantazirati« = *mečtati (se)* (Stulić). Glas *ś* je nastao disimilacijom iz grupe *tšt > it > št.* Upor. *pošta < počtta.* Osim u stcslav. i rus. ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavini. Po mišljenju Miklošičevu nastalo od praslav. korijena *mzk-,* koji se nalazi u *maknuti* (v). Paralele su slov. *zamahnuti, zameknuti* »entzücken« i fr. *ravir* < lat. *rapere.*

Lit.: ARj 6, 514. 615. 551. *Miklošič* 206. Wijk, *ASPh* 41, 155-156 (cf. *IJb* 13, 321). Matzenauer, *LF* 10, 351-352. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245 *(Slávia* 5, 413).

mastra f (Račišće) »jedro«. Deminutiv na *-ić mastić* (Mljet) »banda na jedru što visi je mastić«. Od germ. *mast.* Glede dodanog *r* u *mastra* upor. *prosinca* (ŽK), tal. *Spalatro,* tal. *schèletro.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 213. *REW*[3] 5397.

maštrafa f (Vuk, narodna pjesma) = *maštraba* (Kosmet) = *maštrapa* =± *maštrava* = *mastara* "(narodna pjesma, Marjanović, dočetak izmijenjen unakrštenjem sa *gostara,* v.) »čaša za vino, vodu, vrč, žmuo«. U Crnoj Gori (Rječka nahija) izmijenjeno u rodu i značenju na neobjašnjen način: *mastra/* m »začin«, *maštrap* m »oruđe, alat«, možda unakrštavanjem sa *maestro, mastro < magister.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (arapski part. pret. pas. *mašraba* »Trinkgefäss«, od *sáriba* »piti« > tur. *maṣrapa)* iz terminologije kućnog suda: rum. *nastrapa = năstrapă* (disimilacija *m - ρ > n-p),* bug. *maštrapa* »Trinkbecher« = *naštrapa,* arb. *maštrapa* = *maštrap* (Skadar) = *mashtrap,* eine, *mästräpa,* ngr. μαστραπάς. U suglasničkoj grupi ir umetnut je *t* u svim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 6, 515. *Elezović* 1, 395. *Mladenov* 292. 345. *Miklošič* 184. *SEW 2,* 24. *GM* 262. *Lokotsch* 1439.

mât (Dubrovnik, Zore), pridjev, »bojažljiv«, u izrazu *biti máta srca* »esser pusillanime«. Poimeničen f *mata* (Visoko, Bosna) »lud, bez pameti«. Na hipokoristični sufiks *-e* (prema ličnom imenu *Mate} mate* m (Vrbnik) »čovjek budalast ili dobre ćudi«, odatle prema *dobričina* augmentativ *matečina, mateko.* Pridjev na *-av matav* (Stulić, nepouzdano), slov. *mätast* »dumm« (Notranjsko). Denominal na *-ati matati, -am* impf, (v.) (Dubrovnik, Dalmacija, objekti *ribe, hobotnice, u koga što,* Pavlinović) *(do-)* »primamljivati, privlačiti, vabiti«. Odatle postverbal *mata* f »mamac, meka *(poći na matu)«,* na *-alo matalo* n. To značenje nastalo je unakrštenjem od *mamiti* sa *mât.*

Prema *sugranut* (v.) »lud« (Šibenik) nastao je pridjev *matagrăn* (Lika, *baba matagrana)* = *matagrânut* (Lika, *ženska- malo matagranuta)* »bunov, sulud«, od sintagme *mata glava* pridjev *matoglav* (Pavlinović) »velike a tvrde glave«. Ovamo ide i tal. imperativna složenica kao brodski termin *matafjun* m (Vrbnik, Ilovik »konopčić, uže na jedru s kojim se veže kad se zavije ili kad se skraćuje« = *matafijun* (Mljet) »isto« = *matafun* (Račišće, Tijesno), složenica *kontramatafûni.* Drugo značenje ima složenica u Istri: *matafun* »šaka, pesnica«, odatle denominal *matafunat* impf. (Istra) »udarati šakom ili pesnicom«. Drugi je dio složenice lat. *funis* > tal. *fune.* Upor. u južnoj Italiji *matafun* (Salento), *mataffu(ru)* »mazzapicchio, mazzeranga, strumento per assodare il selciato«. Pridjev *mat* potječe od tal. *matto,* koji potječe od igre šaha *scacco matto* < perz. *šāh māt* »kralj je mrtav«.

Lit.: ARj 2, 621. 5, 516. 517. 518. 531. Zore, *Rad* 110, 224. *Pleteršnik* 1, s. v. Macan, *ZbNŽ* 29, 214. *Rohlfs* 2601. Skok, *Term.* 143. Šamšalović, *NVj* 29, 411. sl. (cf. *IJb 9,* 222). *REW*[3] 3589. 5401. 5428. 5424. *Prati* 637-638.

matàfoliko m (Dubrovnik) »čeljade koje bunca«. Grčki pridjev na - ικός μεταφορικός od μεταφορά »prijenos«, koje je internacionalni stilistički termin, unakrstio se u Dubrovniku sa tal. pridjevom *matto* »lud« (v. *mat)* i tal. *folle* »pazzo«.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 13.

matar, gen. *-tra* m (Mikalja, Stulić) »šćulac, crithmum maritimum« = *(a > o* kao u najstarijim posudenicama *Mosor, Kotor) molar,* gen. *-tra* m (Vetrame, Trpanj) »isto«, sa sufiksom *-ika matrika* f (Vuk, Dubrovnik) = *mator* m »isto«. Od gr. μ'άταθρον pored μάλαθρον (disimilacija *r - r > l - r).* U stcslav. *моЫгъ,* koje postoji u rum. *malotru.* Oblici *matar* i *motar* nastadoše metatezom iz **maratu,* sa gubitkom dočetnog *-r* zbog disimilacije. Upor. u Bovi μάθαρον, μάραθον. Oblik **maratu* ima se suponirati za balkanski latinitet, pored čega je postojao još oblik sa *c* ili *č* za gr. θ. Upor. tal. *zio* za θεΐος i θύμβρος > *соЬгъ: mor ac,* gen. *-rea* m (Belostenec) »pimpinella anisum« = *mòrac* m (Perast, Dubrovnik, Ston, Vetranie, Držić, Ljubiša) = *morai* (Prčanj) »1° mažurana, sanseg, 2° komorač, poljsko zelje (jede se sirovo i kuha se sa drugim zeljem), 3° brdo (oronim, Crna Gora)«, deminutiv na *-ъc > -ac moračac,* gen. *-čca* (Stulić), na *-ič moračić,* augmentativ na *-ina moračina* (Mikalja, Stulić) »peucedanum officinale«, pridjev na *-ev moračev,* na *-tn moračni* (Λί~ *Do),* poimeničen na *-ik Moračnik,* otočić u Skadarskom jezeru. Kad se tuku masline, pridaje im se *morača,* da dobiju dobar miris: *imaš ruke od morača* »kaže se nespretnom čovjeku kojemu ispadaju stvari iz ruku«. Femininum *morača* je i hidronim u Crnoj Gori. Riječ *morač* je balkanska riječ slavenskog podrijetla: bug. *moráč* »divlji pelin«, arb. *moraç.* Pored tog slavenskog oblika postoji u rum. *mărar,* (disimilacija *r - r > r - U)* čine. *maral'u,* arb. *mërajë* f (Gege) pored *maraj.* U tom obliku zamijenjena je grčka grupa θρ sa *r.* Ta se varijanta ne nalazi u južnim slavinama. Postoji još složenica apozitivnog tipa *crithmum* < κρήθμον »Meerfenchel« + *marathrum > koromač = komorač = koromač* (Rab) = *konmorač* »Fenchel«. Pridjev na *-ъn Koromašna* (se. *vala, draga)* »uvala« vrlo je čest obalni toponim u sjevernom Jadranu. Složenica je dala *κρημά~α·9·ον, disimilacijom *κημαρα&ον > (asimilacijom u dalmato-romanskom) **kamaračon > komorač.* Upor. glede glasovnog razvitka *komostre.*

Lit.: ARj 5, 345. 6, 517. 532. 923. 928. 7, 1. *Starine* 10, 114. Kušar, *Rad* 118, 44. Budmani, *Rad* 65, 161. *SEW* 2, 73. 77. 160. *Mladenov* 304. *GM* 259. *Rohlfs* 1149. 1328. Procopovici, *DR 5,* 378." sl. (cf. *IJb* 15, 198).

matara f (narodna pjesma, Vuk) = *matara* (Kosmet) »čutura, buklija«. Balkanski turcizam (tur. *matará* »flacon de cuivre ou de ferblanc dans lequel les voyageurs conservent de l'eau, putnička kožna torba, kondir«, 1623. *madara* »mjera za vino«) iz terminologije suda: rum. *matará* »Feldflasche«, arb. *matar* f »bidon, Feldflasche«, cine. *mătărae* »coupe à boire en fer-blanc«, ngr. ματαρας »outre«.

Lit.: ARj 6, 517. *Elezović* 1, 391. 2, 527-8. *Tiktin* 961. *GM* 263. *Pascu* 2, 149., br. 740. Matzenauer, *LF* 10, 63.

matàrac, gen. *-arca* m (Konavli, Dubrovnik), deminutiv na *-ić matarai* (Mikalja) »blazina vunom punjena«. Od tal. *matarazzo* = *materassa,* evropski arabizam *matrah* »bačena stvar, jastuk«, particip na *ma-* od *tarak* »baciti«. Sa sinkopom samoglasnika između *t i r* srlat. *matratium > * njem. *Matratze > matrac,* gen. *-traca* »isto« = slov. *matrac = (a > o, tr > dr) madrac = modroc = madrac* (Zagreb). Ovamo ide s metatezom i dodatkom í- < lat. *ex- stràmac* (Dubrovnik, Cavtat) =

široamac (Boka) = *Strămac*, gen. *štrámca* (Šibenik) »isto«.

Lit.: ARj 6, 517. 533. 889. *Pleteršnik* \, 557. *REW*[3] 5415. *Prati* 636. *SEW* 2. 27.

matati, -am impf. (Dalmacija, Dubrovnik, objekt *ribe*, i preneseno, metaforickí) »mamiti, vabiti, iskati, tražiti«. · Postverbal *mata* f »mamac, meka« [v. i *mat]*, pridjev *matav* (Stulić, označeno kao nepouzdano) »koji mami«. Nalazi se još u češ. i polj. Praslav. je korijen isti koji u *mamiti* i *mahali* (v.), ie. **ma-* »davati znakove rukom, činiti pokrete rukom«, rašiŕen formantom *t*.

Lit.: ARj 6, 216. 217. Šamšalović, *NVj 29*, 411. si. (cf. *IJb* 9, 222).

Màtej m, pridjev *Matejev*, prezimena *Mateju, Matejević* = *Mateja* m (13. v.) · .= (prema tal.) *Mateo* — *Màtij* (15. v.), pridjev *Màtijev*, prezime *Matijević* = *Matila* m (Vuk) = *Matīja* (ŽK), (prema tal. poimeničen sr. r.) *Matijevo* n »dan sv. Matije« = *Matijo* (16. v.) = (sa *v* koji zatrpava hijat) *Matev*, dva biblijska imena koja se pišu lat. *Matthaeus* > *Matej*, *Matthias* > *Matila*. Od *Matej* deminutivi su na *-ъc* + *-ac Malejąc*, gen. *-jca*, na *-ciò* < *-ьc* + *-ič Matejčić* (prezime), na *-ko Matejko* (13. i 14. v.), od *Màtija Matijac* (15. v.), *Matijak*, *Matijan*. Prema *j* = *lj Mateļ* (hipokoristik). Prema madž. čitanju dočetnog lat. *-s Mat ej aš* = *Màtijãs*, deminutiv *Matijašac*, pridjev *Matijašev*, prezime *Matijašević*. Prema hipokoristicima *-hna* od dvočlanih imena stvoren je *Matehna* u Dečanskom hrisovulju. Brojne su hipokorističke izvedenice: *Mata* m (Vuk, Dečanski hrisovulj) = *Mata* (Slavonija, Vinkovci, akcenat kao u *Dura* = *Jura, Joza, Supa)* = *Máte* (zapadni krajevi), pridjev *Matin* = *Máto*, prezime *Matić, Matović, Alatela*, pridjev *Matetin*, prezimena *Matētie, Matota*, na *-iça* (tipovi *Đurica, Jovica) Matica*, prezime *Matičić*, na *-ča Matijca* (Lika), prezime *Matijčić*, na *-ič Matić* prema prezimenu *Matičević*, na *-ία Mateš(a)* (17. v., Lika), prezimena *Matešić, Matešević, Mališa*, prezime *Matišić*. Na *-oje *Matoje* prema prezimenu *Matojević*. Na *-os* prezimena *Matoš* gen. -οία, *Matošić, Matošević / -Sović*. Na *-ok Mátok*, prezimena *Matokić, Matokanović*, hrv.-kajk. deminutiv *Matočec*. Na *-ula *Matula* prema prezimenima *Matulić, Matulan, Matulinović* (16. v., dubrovačko prezime). Na *-uka Matuką* (Brač). Na *-un Mattın*, prezimena *Matunić, Matunović.tia*. *-ura* hrv.-kajk. *Matura* (Podravina). Na *-uš *Maluš* prema prezimenu *Matušić*. Augmentativ *Matina, Matešlna* (Vodice). Na *-ko Matko* m (14. i 15. v.), pridjev *Matkav*, prezime *Matković*, toponim *Matkavae*. Odatle na *-un Matkun*. Upór, nadimak *Macko*, gen. *-ota* (Golać, Istra). Na *-an Matan*, prezimena *Matanić, Matanović*. Na *-ák Matak*, gen. *-aka* (16., v.), prezime *Mataković*. Na *-as Matas*, prezimena *Matasić, Matasović*. Na hrv.--kajk. *-ek Matek, Mateko* (16. v.). Opće riječi su: *matanika* (Podravina) »jabuka«, u slov. *matīja* m »der gemeine Weberknecht, phalangium opilio«, *matevžek*, gen. *-žka* »Räuschchen«, pridjev *matevžast* »berauscht«.

Lit.: ARj 6, 531. 528. 517. 519. 524. 527. 529. 530. 531. 535. Ribarić, *SDZb 9*, 89. 166. *Pleteršnik l*, 556.

matematika f (Mikaija, Bella, Belostenec, Vuk), učen grecizam, poimeničen pridjev ž. r. na - ικός (se. τέχνη), pridjev na *-bsk matematički*. Radna imenica, poimeničen pridjev m. r. *matematik* (Mikalja, Bella, Stulić, Leaković, Šulek) = (danas običnije proširenje na *-jar) matematičar*.

Lit.: ARj 6, 519.

materija f (internacionalni latinizam) »l ' lijes, predmet, stihija, 2° opozicija riječi duh«. Od kllat. *materia*. Poimeničen pridjev na lat. *-alis materijal*, gen. *-ala* m »građa« = *materijal* (Timok, Lužnik, Srbija). Pridjev proširen na *-ьn* > *-an materijalan* »protivno duhovan«. Apstraktum kao učen termin na *-izam*, gen. *-izma materijalizma*, gen. *-izma*. Radna imenica na *-ist(a)* kao učen termin *materijalist(a)*, pridjev na složen sufiks la *-icus* + *-bsk materijalistički*. Preko tál. (mlet.) *madiere* < lat. *materies* > prôv. *madier:* brodski termin *màdijer*, gen. *-èra* (16. v., Dubrovnik, Mljet) = (ikavski) *madīr*, gen. *-tra* (16. v., Mikalja, Kašić, Račišće) = *madir* (Smokvica, Korčula) »debela daska, rebro što se upotrebljava u građenju lađe«.

Lit.: ARj 6, 357. 520. 627. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. *Prati* 604.

materkir m (Vrbnik) »biljka matricaria parthenium« = (disimilacija *r - r* > *r - l) matrika!* m (Stulić) = *matrikao*, gen. *-ala* = (ispuštanje dočetka *-al*, koji se osjećao kao lat. sufiks) *matrík* (Stulić) = (sa α > *è) materkele* (Poljica, Dalmacija) »thymus serpillum, materina dušica«. Od lat. *matricaria* > tal. *matricáié*.

Lit.: ARj 6, 523. 534.

.mati, gen. *matere* f (Vuk) ie., baltoslav. i praslav., »mater«. Pokszuje isti dočetak (sufiks?) i istu deklinacijų kao i praslav. **aъbIi* > stcslav. *dtâti* > *kći*, tj. *-ti, -ter* dodan je osnovi djetinjeg govora *ma-* (v. *mama* i *maja)*. To je isti sufiks (?) koji i u lat. *pa-ter, fra-ter*. Ispadanje suglasnika *-r* u *-ter* u nominativu karakterizira baltoslavensku jezičnu zajednicu: lit. *moţe*, gen. *moters*, lot. *mate*, stprus. *muti, molhe*. U čakavskom, rjeđe štokavskom, gubi se u ňom. *-ť*: *mat* f (1463), gen. *matere* (Lika K). Izvedenice se prave od dviju osnova: od *mat-* i od *mater-*. Od «aije praslav. deminutiv: na *-łka:* češ., polj. *matka* = *majka* (također bug. i slov.) pored *majka* (15. v., ŽK) »1° očeva rnati, 2° nastojnica ženskog samostana (s promjenom *l* > *j* kao u *Captajka* od *Captat* ili unakrštenjem sa hipokoristikom *maja*, v.)«, na *-ica matica* (Vuk) »1° mati kod pčela, 2° (metafora) izvor, 3° zapisnik, protokol, 4° glavna crkva, 5° sabiralište (npr'. Matica hrvatska)«. Oba deminutiva imaju svoje leksikologijske porodice. Od *majka* pridjevi su na *-ski majaškī* (uz *glava*, Martié) »koji pripada majci«, nije ušao u književni i saobraćajni govor; na *-ji maj'čiji* (Stulić) isto tako; na *-in majčin* pored *majkin* (18. v.), pridjev od mila *(sin, dijete)* u značenju »mili (v.)«, u botaničkoj terminologiji *majkina dušica, majč-* »mirišljiva poljska i planinska trava thymus serpillum«. Deminutivi: na *-ica majčica* pored *mãjkica*, na *-ići majčici* (Vuk, Risan) »kao da su od jedne majke«. Upor. prezime *Majkić* (Bosna). Vokativ *majkoviću* (Kosmet) »čovječe«. Pejorativni augmentativi na *-ina majčina* = na *-jūriņa majčurina* = na *-etina maj cetina* (Kosmet). Denominal na *-iti mäjčiti, -im* »zvati majkom«. Na *-va màjkava* (Lika) »kćerka koja se ubacila u majku«. Hipokoristik *maja* (Vuk, 16. v.), s pridjevom *majin* (Vuk), *majo* (Vodice, vokativ). Odatle na *-arica majarica* »1° gospodarica, 2° stanarica«, od *majariti, màjarím* (Lika) »upravljati kućom«. Prezime *Majić* (Bos_-na, katolici). Sufiksom -ία (upór. *Jakša)* tvori se *majŠa* f (16. v., Dubrovnik) »majčina majka, baba«, s pridjevom *majšin*. Prema tipu *brale, tale* pravi se hipokoristik *male* f (Dobrota, Prčanj, Perast, Vuk). Na *-nja manja* »majkica, mamica« f. Od *matica* ove su izvedenice: pridjev na *-ьn matićní (ured, broj)*, poimeničen na *-jak: matičnjak*, pridjev *bezmaličan* »bez matice«. Na *-jar matičar* »voditelj matice«. Na *-ika matičika* »biljka«. Na *-ina matičina* »1° biljka, 2° neka bolest«. Hipokoristici *mača* (Vuk) »1° pčela, 2° pčelina ljubica«, *mata* »matica« (Kosmet). Denominai *bezmatičiti se*. Na *-ina matičina* »histerija«. Od *mat-* još su izvedenice: na *-bk bèzmatak*, gen. *-tka* (Vuk) »košnica u kojoj nema matice«, na *-očina mătočina* f (Kosmet) »mirišljiva trava koju vole pčele i kojom se namirišu žene kad roj hvataju u košnicu«. Složenica *prvomatnik* m »loza četvrte godine na kojoj se pusti na rod *prva mat* (== *mati* »čokot od kojeg se uzimlju położnice«)«. Od *matica* stvara se ispuštanjem sufiksa *-ica mât mât* »uzvik kojim se vabe pčele u trnku (košnicu)« (Kosmet). V. još *maćuha, maćeha*. Riječ *matka* se govorila na Balkanu i u Panonskoj nizini. To dokazuju madž. *matka* i arb. *metke* »Bienenkönigin«, rum. *matcă* »Gebärmutter«. Kao religiozni termin Rumunji posudiše *Maică Domnului* »Bogorodica«. Od osnove *mater-* izvode se pridjevi na *-in materin*, poimeničen u ž. r. »histerija«, na *-stvo materinstvo* (Vuk), na *-ka materinka*, na *-ьn materan* (samo Stulić), na *-ski materskí* (upór. lit. *moteriškas)*, danas općenito na *-inski matėtinskī* (svi leksikografi osim Vuka), poimeničenje na *-ica maternica* (Vuk) »1° Gebärmutter, 2° histerija (možda prevedenica od *matricalis)«*, odatle pridjev na *-jav materničav* »histeričan«, na *-njak mâter-(n)ičnjak* »biljka kamilica, matricaria«, ná *-njï mâternjï*. Deminutiv na *-ica materica* »1° Gebärmutter, uterus, 2° histerija«, s pridjevom na *-jav materičav* »1° histeričan, 2° pjegav«, na *-ca măterca* = na *-ka materka*. Brojni su augmentativi: na *-eskača materéskača* (Lika), na *-esina* (Lika) *materèsina* (također u značenju »histerija«), na *-eSina materèsina* (Stulić), na *-eždina matereždina*. Ako je *mati* i baltoslavenska riječ, ipak u baltičkoj grupi stoje semantičke varijacije, koje se ne nalaze u slavinama: tako lit. *mote* »supruga«, lit. *moša* (upór. gore glede sufiksa *majša)* »Schwester eines Mannes«, lot. *masa* »Schwester«, s čime se slaže arb. *motre* »Schwester«, znak da *mali* pripada općem djetinjem govoru, u kojem se korijen *ma-* mogao davati raznim članovima srodstva.

Lit.: ARj- 1, 270. 6, 524. 384. 385. 388. 390. 412. 448. 516. 521. 523. 525. 526. 528. Ribarić, *SDZb* 9, 166. *Elezović* l, 381. 382. *MiklošičlM. SEW 2*, 8. 26. *Holub-Kopečný* 218. *Bruckner* 325. *Trautmann* 170. *WP* 2,229. *REW*[3] 5416. Jagić, *ASPh* 13, 629. Wijk, *ZSPh* 18, 32-25. *GM* 287-288. *Boisacq*[3] 635.

Matòkit (Vuk, Martić, planina u Hercegovini blizu mora i Ljubuškoga, brdo, Vrgorac) = *Motokit* (brdo blizu Velikog Grablja, Hvar), toponim od vlat. pridjevske sintagme

monte acuta (upor. *Ostrovica, Oštro brdo* u toponomastici hrvatskog podrijetla). Ista toponomastička sintagma dolazi na Mljetu: *Montokuc* (naziv brdskog grebena), sa *-c* mjesto dočetnog -f, koje predstavlja i u dalmate-romanskom pridjevu **acutius,* kao i Danteov pridjev *aguzzo,* od *aguzzare* < **acutiare.* Upada u oči zamjena й > *i* kao u *mūrus* > *mir,* po čemu se mora zaključiti da je *Motokit* vrlo star toponim i da je *o* < *ont* nastalo zacijelo asimilacijom prema *Mutogras* <- *montem grassum* kod Splita, prema čemu *Matokit* predstavlja disimilaciju u nenaglašenim slogovima; *o* mjesto *e* / *a* je pravilna zamjena. *Montokuc* na Mljetu je mlađa posudenica. Pridjev *acūtus* od *acuere* govori se samo u internacionalnom učenom *akutan* (~tea *bolest, kriza).*

Lit.: ARj 6, 531. Skok, *Slav.* 183. 210. 260. *DEI* 101.

mätor (Vuk, bug.), praslavenski pridjev, nije općenit u hrv.-srp., naročito je raširen u Bosni, »1° star, vremenit, 2° dolazi i u toponimiji u vezisatoponomastičkim imenicama«, *premator* »suviše mator«. U stcslav. *matorъ.* Upor. još *izmator* (narodna pjesma, 18. v.) nejasnog značenja i rus. značenje *materoj* »izvanredno velik, jak, čvrst«, koje je sekundarno (staro > čvrsto). Poimeničen na *-ьc* > *-ac matórac,* gen. *-órca* (Vuk) »nešto staro (životinja, vinograd)«, na *-ai mataras,* gen. *-aša* (Strizivojna) »pijetao«, na *-ica materica* (Suho Polje) »svinja«, na *-ka mâtõrka* »stara, starka«, na *-nica mãtornica* »kudjelja za sjeme«, na *-njāk mătornjăk* (Vuk) »1° star čovjek, 2° stara voda od koje se odvodi jaz«. Apstrakti na *-ina matorïna* (Vuk) »starost« = *màtorina* (od kol. značenja, Konavli) »proljetna vuna«, na *-ost* (jedna potvrda) *motorost* (o čokotu), na -iřma *mateřština* (Samobor) »staro korito potoka«. Denominal (inhoativ) na *-iti matarui, -im (o-, za-)* »starjeti« = stcslav. *matorěti.* Rumunji posudiše *matur* »star«. Taj slavizam dao je drugi semantički razvitak rum. pridjeva lat. podrijetla *matūrus* > *mătur* »morsch«, znak da se slavizam unakrstio s lat. pridjevom. Arbanasi imaju *matorik* m »Bewässerungsgraben«, koji stoji u vezi s *mătornjăk* značenja 2°. Ne postoji u baltičkoj grupi, a ni ostale ie. paralele nisu utvrđene. Berneker i drugi pomišljaju na vezu sa *mati,* gen. *matere,* lat. *materies, matūrus,* koje su postale internacionalne riječi *(matura, materija, materijalan, materijalizam, materijalist'),* sa ματις· μέγας (Hesih) (prema Peterssonu). Početak (sufiks ?) *-tor* u prijevoju je u rus. *materoj.* Nije vjerojatno da je od lat. *matūrus,* kako misle Romanski i Lottner. Ali došlo je do unakrštenja slavenske riječi u hrv.-srp. sa latinizmom, kako se vidi iz Habdelića *(zvrhu maturnoga i svetoga čoveka,* govor je o sv. Josipu) i z Glavinićeva apstraktūma na *-bstvo maturstvo* n »velika starost«. Riječ *matura* f »ispit zrelosti« je kod nas latinizam koji je došao preko njemačkoga.

Lit.: ARj 4, 232. 6, 532. 11, 602. *Miklošič* 184. *SEW 2, 25. Mladenov* 291. *Gorjajzv2№.* • *Trautmann* 171. *WP 2,* 230. *REW"* 5433. *GM* 263. *Romanski* 120. Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *RSI* 8, 301. *IJb 4,* 214). *Fran filologiske foreningen i Lund* 4, 114 — 146 (cf. *JF* 3, 217). Jagić, *ASPh* 31, 551. Ilešić, *JF* 12, 160. ss. Lottner, *KZ 1,* 186.

tnatoroga f (Stulić) = *maioruga* (Stulić) »1° palica, batina, 2° termin kod stupanja sukna (Bosna)« = (a > o) *motoruga* (Vuk, Srijem, vodenički termin) »u kolu vodeničkom one motke za koje su pribijene lapačke«, upor. slov. *motoroga* »1° motovilo, palica u mlinskom kolu« = (sinkopa *o* i zamjena augmentativnog sufiksa *-uga* sa *-aga} matraga* (Vetranie) »batina, toljaga« = (zamjena tih augmentativnih sufiksa sa *-ak) matrak,* gen. *-aka* m (Lika, Dalmacija, Crna Gora) = *matrak* (Dalmacija[1]) »1° podugačka grana (Lika), 2° okrupan komad drveta« = *matrak* (Riječka nahija, Mrnavić) »debela toljaga« = *matrak* m (Crna Gora, metafora) »momče koje je za svašta nevaljalu«. Upor. tal. *'madarasse* »(pejorativ) seljak«. Denominal na *-ati matràkati, -ãm* impf. (Lika) ima metaforicko značenje »žurno ići (za čovjeka koji ima duge i tanke noge)«. Odatle na *-alo matràkalo* m (n) (Lika) prema f *matràkalica* = (sa promjenom sufiksa) *matrakača.* Deminutiv *matračić* (Lika). Augmentativ *matračina* f. Bolje se očuvalo prvobitno značenje denominala u prefiksalnoj složenici *izmatràkati, -ãm* »izbiti, izlupati, isprebijati«. Riječ *Matarùga* je u Crnoj Gori (Riječka nahija) naziv starosjedilaca (etnik), u Bosni (Banja Luka) toponim (zaselak), a prezime u Srbiji. Ovamo još *matròsina* m (Riječka nahija) »lijena Ijudurina«. U Istri i u slov. *modras,* gen. *-asa* »vipera ammodytes«, koje se poklapa sa tršć.-mlet. *madrasa* »isto« = *modrak* (Režija) < furl, *madrac* »Otter«. Kako se *modrak* shvaća kao naša izvedenica od pridjeva *modar,* nastade u Istri prevedenica *plavac* »serpens quidam«. Sve .su to naše izvedenice na *-uga, -aga, -ák,* od lat. *matăris,* dijelom dalmato-romanski leksički

relikti u slučajevima gdje je očuvan *a* u penultimi. Upor. furl, *matarusse* »bastone con capocchia«, tal. *mattarella.* Gubitak toga *a* možda je nastao slabljenjem kao u tal. *matterò,* sa *e* > ь. Značenje »zmija« nalazi se i u tal. *marasso* = *madarassá,* koje je također metafora zbog duljine te zmije i brzine njene. Upor. tal. *saettane.*

Lit.: ARj 4, 232. 6, 517. 533. 534. 7, 26. Medie, *GMBH* 42, 227-228. *REW[3]* 5402. *Pirana"* 581. Štrekelj, *DAW* 50, 39.

matovilec, gen. *-lea* (hrv.-kajk.) = *mato-vilăc,* gen. *-ílca* (ŽK) = *motovilec* (Belostenec) »jestiva biljka fedia olitoria«.

Lit.: ARj 6, 533. 7, 27.

matrapaz m (Kosmet) »preprodavač, pretrglija, koji po pazarima i panadurima vješto prodaje lošu robu«[4] Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenice *matrak- baz* »koji se igra štapom« > tur. *matrabaz* »pretrglija«, prvi dio sanskr. *mātrum,* gr. μέτρον i *mjera,* od ie. korijena **me-,* drugi je dio imperativ *baz* od *bayten* »igrati«, v. *džambaz")* iz trgovačke terminologije: bug. *matrapaz.*

Lit.: Elezović l, 393. *Mladenov* 291.

matrica m < njem. *Matrize,* tiskarski i administrativni termin, od lat. *matrix,* gen. *-cis.* Deminutiv odatle na nenaglašeni sufiks *-ula madrlgula* (Božava), preko mlet. *mariègola* = tal. *matrìcola.* Odatle s prefiksom *in- imatrikulirati, -ram* (internacionalno na *-irati* < njem. *-iererì),* apstraktum na *-adja imatrikulācija,* univerzitetski termin. Sve su lat. izvedenice od *mater,* gen. *-tris,* riječi ie. podrijetla. Složenice: *matr(f)monij* m (16. i 17. v.) »ženidba« pored *matrimonijo* m, pridjev *matrimonski* i na *-aus matrimonijalski,* iz crkveno-lat. jezika; apozitivna: tal. *madreselva,* furl. *maresèlve* > slov. *řemesel),* gen. *-sl]a* m »Ionicera caprifolium«.

Lit.: ARj 6, 534. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* l, 417. 537. Šturm, *CSJK* 6, 76. *REW** 5421.

màtrun, gen. *-Una* (Lika) = *matrûn* m (Krk, Dalmacija, *navfnûl ga matrûn)* »grč u želucu, kod muškaraca« prema f *matra* (Lika, *matra me mavrnula)* »1° ženska kolika, bol vu stumigu, 2° histerija« = (sa α > *o* u nenaglašenom položaju i *tr* > *dr) rnodrun,* gen. *-una* (ŽK) »kolika kod muškaraca« = *madrun* (čakavci, Istra) »morbus virorum uterinus« = *madron* (Krašić, slov.) prema *mãtornica* (ŽK, ŽU) »kolika kod žena«. Denominai na *-ati matrunati, -am* impf. (Lika) »trpjeti màtrun«. Tal. augmentativna izvedenica na *-one* > *-un* od *mater* (odnosi se na bolest maternice) > furl, *madron* = tosk. *madrone,* u retoromanskom *madernače·* »kolika«, u Engadinu *mel madrun* = *mal da padron* (Emilija).

Lit.: ARj 6, 533. 534. Skok, *ASPh* 33, 365. *Pleteršnik l,* 541. *REW[3]* 5406. *AR 4,* 246. Štrekelj, *ASPh* 14., 531. Šamšalović, *NVf 29,* 412. (cf. *IJb* 9, 221-222). *Prati* 604.

matruna f (Srbija ?) »biljka acanthus longifolius« = rum. *matruna* (Banat) »Bärenklau«.

Lit.: ARj 6, 534. *Tiktin* 963. Šamšalović, *NVj 29,* 413.

mätuf = *mâtuv* (Bosna) = *matuf* pored *matüf* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »iz-. lapio, izvjetrio od starosti, bez pameti«. Denominal (inhoativ) na *-iti omatúviti, pomatúšiti* »pobudaliti od starosti«, *omatufèt, -ûfim* (Kosmet), *izmatüfijo, omatûfila,* rjeđe *omātùvijo, izmātuviše* (Cromica). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *nuftuK)* iz terminologije običnog govora. Odatle po svoj prilici kao ironickí termin na *-ica matafovica* = na *-ača matufovača* »arapska azbuka za naš jezik, U-Bosni«.

Lit.: ARj 10, 664. *Elezović* l, 933. 2, 27. Skok, *Slávia* 15, 363., br. 479. Miletić, *SDZb* 9, 361. Pavlovic, *GISAN* l, 1-2, 168.

matulić m (Dalmacija, Lorini, Kolombatović) »riba apogon imberbis«. Prezime *Matulio* (Brač).

Lit.: ARj 6, 535.

matutina f (sklanja se jednom kao pridjev) »jutarnja služba«, crkveni latinizam, poimeničen ž. r. lat. pridjeva, *matutinus* »jutarnji«. Odatle pučka mlet., izvedenica na lat. *-ata* > stmlet. *-ada mentinjâda* f (Vrbnik, Krk,. Malínská, objekt uz *kantat* = *sóst* < *sopsti)* — *mantinjāda* (Karabaić, Malínská) »muzički komad koji naliči na uvertiru; svatovska pjesma u predvečerje svadbe pred nevjestinim dvorom sa sopelima, kad se poziva mlada na vjenčanje (kanta se starinskum notum)«. Govori se samo· na Krku. Pendant mu je istro-rom. *mantinada* (Vodnjan), sa umetnutim я pred dentalom, »mancia serenata«. Tal. *mattinata* »canto del mattino, davanti alla casa dell'innamorata«. U bolonjskom narječju ima pejorativno značenje *maitina* »Katzenmusik, die Witwen und alten Mädchen bei der Verheiratung gebracht wird«. Etimološku je značenje »jutarnja pjesma«, kao *υ*

južno-fr. *aubade* (od *alba* »zora«), španj. *alborada, s* istim sufiksom, ali se na Krku i u Istri izgubila etimologijska veza sa lat. *matutinum* > tal. *mattino* »jutro«..

Lit.: ARj 6, 535. 602. *REW** 5434. *Prati* 637. *'Ive* 123.

mau = *mjâu* (Kosmet), onomatopeja kojom se oponaša glas mačke. Oformljen na *-koti maùkati, mauče* impf, *(iz-}* »ispuštati glas *mau* kao mačka«, pored varijanata *krmàukati — krnjàukati* (Vuk) prema pf. *mauknuti, màukne* (Vuk), *izmjaukati, izmjauče* (Lika), *iznjaukati, -če* (Stulić).

Lit.: ARj 4, 232. 244. 275. 6, 636. *Elezović 2,* 528. *Miklošič* 184. *SEW 2,* 27. *Bruckner* 330. *Mladenov* 313.

maura f (narodna pjesma) »pokrovac za konja«,

Lit.: ARj 6, 536. Šamšalović, *NVj* 29,411. si. (cf. *IJb 9,* 222).

mauške (sjeverna Dalmacija), prilog na *-kë* »slobodno i veselo (upor. ići: ~ ra')«.

Lit.: ARj 6, 537.

Mavar, gen. *-vra* m (14. v., Dubrovčani, 1491. u prvotisku glagoljskog brevijara, historijski spomenici), pridjev *Mavrov,* prezime *Mavrić* (Hrvatsko primorje) prema f *Mavra* (Novaković) = *Maver* (prezime) = *Maur* m (Kavanjin) = *Mauro* (Glavinić) = (talijanizam) *Moro,* prezime *Moravic* (14. v., Dubrovnik) prema f *Maura* (Kavanjin, latinizam). Hipokoristici: *Màuro* m (15. v.), na *-en Mavren* (Vuk), na *-ika Mavrika* (14. v.), na *-eta *Mavreta* prema prezimenu *Mavretić* = (sa *a* > *o) Movar,* gen. *-vra,* hipokoristik na *-sa Movreša.* Upor. toponim *Mavrijani* (Ulcinj, na desnoj strani od Valdanosa). Od lat. *maurus* < gr. μαύρος »taman«, lat. etnik *'Maurus* (od horonuna *Mauritania),* kao ime sveca koji se štovao u Apuliji i u Istri (patron Poreča). Dvoglas *au* > *av* upućuje na dalmato-romanski leksički ostatak. Taj se nalazi i u izvedenici na *-ovina mavrovina* f (Dalmacija) »vrsta vinove loze crna grožđa«. Ovamo ide možda na *-ica mavrica* f (Istra) pored *mamca* (Kastav: *mavrica večernja vedri, jutarnja dažjt)* »duga, iris, bozi pasãc (ŽK)« = *mâvrca* (Brkini, Istra) = slov. *măvra (božja* ~) pored *mavrica* »božji stol«. U slov. je također ime kravi, ovcama i kozama, ptici *picus manius.* Kolombatović ima *maur* m »riba coelopeltis lacertina«. Kavanjin ima i etnik-*Maurovlah* < gr. Μαυροβλάχος = *Nigři Latini* kod Dukljanina. Upor. arb. *mavri* f »unglücklich«. Talijanizmi sadrže dvije varijante: *au* > *o* i *au* > *o* > *u,* u etniku *Morovlah* m (Kožičić, Ljubiša), pridjev *morovlaŠki* (~a *zemlja),* prezime *Morovlašić.* Čist je talijanizam *Móriak,* gen. *-aka* m (Vuk) »Vlah sa suhe zemlje u Dalmaciji«, odatle Goetheov pridjev *morlakisch* za jezik *Hasanaginice.* Tal. *morlacco* postao je pridjev općeg značenja u Furlaniji *discors murlac j mor-,* odatle promjenom sufiksa *-äc* pejorativnim *-on* mlet. *murlòn* »sciocco« > slov. *mrlun* m »dumme, alberne, schwachsinnige Person«. *Mor* = *Moro* m »1° Crnac (etnik), 2° pridjev *mór* (indeklinabilan, Vuk) »tamnomodar«, 3° (Lika) crna boja, 4° *mora* (Istra) »crna ovca« = *mór* (Božava) »moro«. Odatle na *-eš moreš* m »ime jarcu« prema f *moreša* (Vuk, Grbalj) »ime kozi«, na *-ica* -monca (Trpańj) »1° crna ovca, 2° pseto (Poljica), 3° crna smokva (Vrbnik), 4° mala minđuša (Pag)« = *màrcio* (Istra) »isto«. Na *-uša: morusa* »koza«. Hipokoristik na *-o moro* m (Poljica) »pseto«. Na *-Uja manija* f (Lika) »ženska koja sukno ili pređu crno bojadiše«, od denominala *moriti, morim* impf, »crno bojadisati«. Odatle na *-ilo morilo* m (Lika) »stroj kojim se *morī«.* Na germ, sufiks *-isk* > tal. *-esco: moresak,* gen. *-ska* (Kašić) »isto što Mor« < tal. *moresco; moreška* f (Korčula) »igra mačevima ili u kolu« < mlet. *moresca,* ngr. μερέσκα »Gebärdespiel«, pridjev *moreški (moreška zemlja,* Marin Držić) *(e* > *i) moriški* (Hektorović) »maurski«. Na tal. *-eita* = vlat. *-ïtta mòreta* (Korčula) »krabulja, obrazina«. Ovamo idu još naše izvedenice, pridjevi na *-av j -ast morav* (narodna pjesma, Pirot, Srbija) = *mõrast* (Vuk, uz *musul, haljine, mahuta,* Veli otok) »isto što *mor,* tamno modar« = *morkast* (narodna pjesma, uz *dolama)* = *mõrast* (Božava) »bruno«, indeklinabilna složenica *mormeneviš,* uz *dolama* (v. *meneviş}.* Na *-anaç,* gen. *-anca moranac* m (narodna pjesma, Istra) »neka fina koža«. Upor. *marocchino* od *Marocco.* Ovamo ide i mlet. lično ime *Morosini* < *Maurocenus,* odatle naš glagol *morozinat* »udariti koga iznenada s boka (glagol nastao 1930, kada je tal. brod *Morosini* udario na brod *Karadorđe).* Složenica *morodželso (arbuo od* <—). Sa *au* > tal. *o* > *u mur* m (južnomoravsko narječje) »pas« prema f *mura* »1° pas, 2° koza (Bastaji, Slavonija)«, na *-ica murica* f »ovca (Bastaji, Daruvar)«, na *-ko mŭrko* m »1° pas, 2° vô (Bruvno)«. Na madž. *-ó* > *-ov murov* (Kurelac) »pas«. Tur. *-ca: murdža* f (Leskovac, Srbija) »ime

psa«. Etnik *Murlak* (15. v.: *Vlaši al Murlakf).* Ta varijanta nalazi se i u slov.: na *-če,* gen. *-četa mŭrce* »ein schwarzes Tier«, pridjev na *-ьn* > *-en muren,* na *-ava murava* (Kranjska Gora) »Rasenplatz«, *murava* (Gorensko) »Raygras«, *murăvica* »junges Gras«, *muravka* pored *moravka* »arnica montana«, itd.

Lit.: ARj 6, 7. 10. 22. 538. 537. 539. 927. 928. 7, 1. 3. 4. 8. 10. 12. 13. 16. 157. 160. 161. 8, 10. 13. *Pleteršnik* l, 602. 619. 557. Stefanie, *Rad* 285, 91. Cronia, *ID 6,* 115. Ribarić, *SDZb* 9, 133. Polenaković, *NJ* 4, 216. Jireček, *Romanen 2,* 46. *Miklošič* 185. *SEW* 2, 28. Matzenauer, *LF* 10, 332. Strekelj, *DAW* 50, 40. *ASPh 12,* 462. Šamšalović, *NVj* 29, 417. Korsch, *ASPh* 9, 656. *Pirona* 632. Maver, *Studia L. Spitzer* (1958), 327-330.

mavi (Vuk, narodna pjesma) = *mavi* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »plav, modar«, zamjenom dočetka -í našim pridjevskim sufiksom *-en* (prema *crven, šaren, zelen)* pridjev ulazi u sistem naših pridjeva *màven,* f *mavèna,* proširuje se sa *-kast mavenkast* (prema *plavkast, modrikasť)* pored *mavijast.* Odatle *máva* f Srbija) »plava boja«. Na *-as mavijaš* »golub plavog perja« prema f na *-ulja mavulja* »golubica plavog perja«. Na *-ilo màvilo* (Sarajevo, okolica) »plava vuna za čarape«. Složenica *mavi-pìruz* m (Vuk) »plavi tirkiz«. Denominal (inhoativ) na *-iti moviti se, -vi (po-)* impf, »plaviti se«, *izmãvêt se* (Kosmet, subjekt *cova).* Usp. i *nami.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mavi)* iz terminologije boja: bug., arb. *mavi,* ngr. μαβές. Ovamo ne ide *mavez* m (Vuk, Srijem) »pamuk osobite boje« = *mãvez* (Bosanska Krajina) »crveni musulim za opervaženje bošče«, sa denominálom *mãveziti* (Bosanska Krajina). U Lici je *măvez* »crveni pamuk koji se u ŽK zove *timtlk«.* Ne zna se da li je ista riječ *ma/es,* gen. *mafêsa* (Kosmet) »šamija kojom žene povezuju glavu«, koju Elezović izvodi iz ar. *mahfez,* od ar. korijena *hyfs.* Miklošič i Korsch stavljaju *mavez* u leksikologijsku porodicu od *mavi.*

Lit.: ARj 6, 537. 538. 539. *Elezović* l, 225. 933. Skok, *Slávia* 15, 362., br. 460. *Miklošič* 185. *SEW* 2, 27. *GM* 264.

mavis m (Vuk, Vojvodina) = *majviš* (Banat) »jelo od tijesta, ono što se u gradovima zove Schneeballen«. Možda je ista riječ *marvis* »kolači šake, koji otmeniji ljudi zovu *marvis,* u Srbiji *sušanj«.* Od *maviš* izvedenica je· na *-njak mavišnjak* (Vuk) »kolutić koji služi za sječenje tijesta kad se pravi *maviš«.* Prema Elezoviću turcizam arapskog podrijetla ar. *ma fihi šej* »nema, nestao, dat će bog« > tur. narodski *mafiş,* »vrst kolača lakih, kao da nema u njima ništa (prave se od tijesta s jajima)«, u Vučitrnu uzvik *mafïiš* »nema više« (kad hoće da oponašaju Anadole i Arape).

Lit.: ARj 6, 396. 483. 538. *Elezović* l, 933.

mazar[1] m »molba« (objekt uz *prinijeti, pisati, učiniti).* Denominal na *-iti mazariti.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ma* ᶜ*hzar)* iz službene (uredske) terminologije.

Lit.: ARj 6, 540-541. *Školjić** 449.

mazar[2] m (Vrbnik) »divlja raca, us, colymbus arcticus« pored tal. deminutiva na *-ino* < lat. *-inus mazarin* (Krk) = *mazurin,* (Vrbnik) »isto, vrst guske«. Od furl, *mazar, mazorin* — *mazurin* »la più comune e pregiata anatra selvatica di passo e stazionaria«.

Lit.: ARj 6, 541. *Pirona** 584. Hirtz, *Aves* 273-274.

mazati, *-zem* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, ob-, pre-, raz-, s-, za-),* sveslav. i praslav., »1° ungere i 2° u raznim metaforama« prema pf. *maznuti, -ēm* (Vuk) »udariti«, iterativ na *-tvati -mazivati, -mazujem,* samo s prefiksima, na *-ovati -mazuvati* (hrv.-kajk.) = *-mazovat* (Kosmet), također samo s prefiksima, na *-iti* (i sa hipokorističkim akcentom) *maziti, mazim* impf. (Vuk) *(iz-, s-, raž-)* »1° hätscheln, 2° gladiti, glačati (Kosmet)«, iterativ *razmazivati, razmazujem,* deminutiv na *-kati mačkati se, mâckām (c* iz s < *z* pred suglasnikom) »prljati se, gnusiti se« *(iz-),* odatle *pomàcat, -can* (Šibenik) »očistiti pjat rukom«, na *-oliti mazoliti, -im* (Ston) »milovati, maziti dijete, ulagivati se komu«. Pridjevi na *-ьn mazan* »razmažen« = *mazan* (Kosmet) »gladak (opreka: hrapav)«, poimeničen na *-ik măznîk* m (Kosmet) »1° čovjek iz koristoljublja Ijubezan«, prema f na *-ica maznica* (Kosmet) »2° mazna ženska (Šaptinovci)«, na *-jak mažnjak* m (sjeverna Dalmacija) »ono iz čega se puška maže«, apstraktum na *-ina maznina* (Timok) »mast«, složenica *maznoglavka* (Srbija) »(šaljivo) subota«, na *-ljiv mažljiv* »onaj koji mazi«. Postverbali *maz* m, f, u složenici od sintagme *kolomaz,* hipokoristik *maza* f (Vuk), *razmaza* f »čeljade koje laska«. Na *-alo* m *mazalo* »1° rdav slikar, 2° koji rasteže besjede (Poljica)«, f *mazalica* (Vuk) »1° sudić za mazanje, 2° za masne krpe kod hajduka, 3° ono iz čega se puška maže«. Na *-arać* < *-ar* + *-ać mazarać*

m (Stulić) »1° čovjek koji se maže da bude ljepši, gizdelin, 2° prezime (dubrovačko)«. Na *-lin mázlin* »ime psu«. Apstraktum na *-nja mažnja* »maženje«. Na *-una mazuna* (Bastaji, Daruvar) = *màzwa* (Orahovica) »1° ime .krmači, 2° prezime«. Na *-otina: razmazotina* (Kosmet). Na *-uška mazuška* »austrijski lonac« < madž. *mazos* »gledeisan, namazan«, sa deminutivom *mazuščica* (Vuk). Imperativna složenica *mažimed* (Poljica) »čovjek koji slatko govori«. Madžari posudiše *maz* »Glasur«, *mázolni, mazos,* Rumunji *mînji* (sa umetnutim *n* pred *z),* apstrakta odatle na *-eiь > -eală mînjală* »Anstrich« = *mînjitură,* pored *mîzgali* (unakrštenje sa *mezga)* i *mînzali* (od part. perf. aktiva *mazali)* te crkveni izraz *pomăznire.* Konzonant *z* je nastao od ie. palatala *ğ,* ie. **mağ-* »gnječiti«. Od baltičkih paralela samo lit. *i\-mu\et* »durchprügeln, überlisten, anschmieren«, gr. μάγειρος »kuhar« > *mađir,* odatle unakrštenjem sa *jeđup* < *aegyptius mađupac;* μαγίς »geknetete Masse«, μάξα »Teig aus Grützenmehl« > lat. *massa,* riječ koja je postala internacionalna, i danas živa: pridjev *masivan, masovan, omasoviti;* iz keltskih narječja bret. *meza* »mijesiti«, arm. *mâčaním* »ankleben«. Taj ie. korijen označivao je osnovnu radnju primitivne kulture, radnju prstima sa glinom, tijestom itd., odatle i njem. *machen,* engi. *make, made.* V. *mast* i *maslo.*

Lit.: ARj 4, 231. 232. 6, 541. 539. 540. 345. 545. 8, 409. *Elezović* 1, 192. 379. 2, 163. 244. *Miklošič* 185. *SEW 2,* 23. *Holub-Kopečný* 218-219. *Bruckner* 326. *Mladenov* 285. *Slávia* 7, 743. *IF* 17, 148. *WuS* 12, 59. *Trautmann* 173. *WP* 2, 226. *Gorjajev* 200. Endzelin, *KZ 44,* 66. Sperber, *WuS 6,* 14-58 (cf. *IJb* 3, 160). Scheftelowitz, *KZ* 54, 243. 248. Oštir, *WuS* 4, 214-215. Meringer, *IF* 17, 147. (cf. Sperber, *WuS* 6, 37). Meillet, *MSLP* 19, 122-123. 174-177 (cf. *IJb* 4, 72). *Lewy,ZSPh* ì, 416. *Boisacq*[3] 596-597. 601.

mazbata f = *mazbata* (Bosna, Maretićev akcenat) »akt, dopis« = *mazbata* pored *mazbata* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mazbata) iz* administrativne terminologije: bug. *mazbata.*

Lit.; ARj 6, 542. *Elezović* 1, 379. *Mladenov* 286.

mazđa f stara riječ potisnuta od »sinonima: plata, plaća«, ie., praslav., u novije vrijeme "unijeta u književni jezik kao vojnički termin za *Löhnung* u austrougarskoj vojsci, slov. *mezda,* bug. *măzda.* Odatle na *-nik maz(d)nik <(14.* v., Vatikanski molitvenik) »osvetnik, ultor«, denominal na *-iti odmazditi* »osvetiti«. Prvi vokal *a* je nastao od palatalnog poluvokala ь. Rumunji posudiše *măzdă.* Ne postoji u baltičkoj grupi. Od ie. jezika u sanskr. *mīdha* »Kampfpreis, Wette, Kampf«, awesta *miždа* »plaća«, gr. μισ&ός »isto«, got. *mizdo,* nvnjem. *Miete.* Značajno je da je nperz. *mužd(a)* »plata«, koja je u prasrodstvu s ovim refleksima, došla kao balkanski turcizam u naš jezik, i to kao turski apstraktum na *-luk: muştuluk* m »plata za dobru vijest«, odatle na *-dzija muštulugdžija = -kčija,* bug. *mjttžde* »dar za dobra vijest«.

Lit.: ARj 6, 542. 7, 176. *Djela JAZU* 3b 5. *Miklošič* 210. *Mladenov* 309. *Trautmann* 188. *WP2,* 301. Bruckner, *ASPh* 11, 136. Hamm, *KZ* .67, 121. Hirt, *PBB* 23, 335. Meillet. *MSLP* 21, 111. *(IJb* 8, 27). *Boisacq** 640. Walde, *KZ* 34, 461-536. (cf. *AnzIF* 8, 126). Nehring, *IF* 4, 398. Pedersen, *IF 5, 72.* Helten, *IF* 23, 99. Johansson, *IF 2,* 33., bilj. 19, 133. 139.

mazgal m (Vuk) — *mazgala* (Kosmet) = *mazgala* n »puškarnica, otvor, razvaljeno mjesto«. Balkanski turcizam (tur. *mazgal)* iz vojničke terminologije: rum. *mazgal,* bug. *mazgal* pored *mazgal,* arb. *madzgallë.*

Ut.: ARj 6, 543. *Elezović l,* 379. *JF* 14, 205. *GM* 252. *SEW 2,* 28. Matzenauer, *LF* 10, 65.

màzija f (Vuk) »1° nado, čelik, 2° neka vrst božjeg suda (Srbija) u kojem kradljivac vadi usijanu maziju (ako se opeče, znak je da je ukrao, ako ne, nije ukrao)«. Nalazi se još u arb. *mazi* »Stahl«. Ne nalazi se ni u jednom drugom balkanskom jeziku. Prema *-ija* činilo bi se da je turcizam. Možda je preobrnuto *masad* (v.), prema. fr. *mazée* »fino obrađeno gvožđe«, s glagolom *mazer»* fino • obrađivati gvožđe«. Ovamo i *mazija* f (Srbija) = *mazija* (Kosmet) »šiška koju upotrebljavaju žene kad vrane kosu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mazı)* iz oblasti botanike: bug. *mazija* »šišarka od čempresa«, arb. *mazi* »Gallapfelschminke«.

Lit.: ARj 6, 544. *GM* 264. *Lokotsch* 1431. *Elezović* 1, 379. *Mladenov* 286.

mázul = *mázol* (sjeverna Dalmacija), prilog, »uzalud«. Možda stoji u vezi s *mázul* m (16. v.) »kmet, nevoljnik, veliki siromah« = madž. *mazúr* »težak nevoljnik, koji mučno rabota« = *măzul* m i pridjev »otpušten, otpušten činovnik«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ma*[c]*zul* imenica i pridjev *ma*[c]*slin* »iz službe

otpušten«). Prilog je možda nastao iz sintagme: *radi (kao) mazul* »kao otpušten činovnik, radnik > badava«. Nije jasno ide li ovamo *mazul* m (Dalmatinska Zagora) »najzadnje jelo od riže i mlijeka na gozbi«.

Lit.: ARj 6,545. Lopašić, *Urbari* 31. Isti, *Sporn,* 1, 79. 213. *Mažuranić* 638. *Elezović* 1, 380.

maža, gen. *maži* f (Istra, hrv.-kajk, Belostenec, Bella, Kavanjin) »saccus (u Belostenca i Barakovića »tovar, voz«)« = *maža* f (Vuk, Vojvodina) = *maža* (Hercegovina, Imotski) = slov. *maža* »l° vreća vunena, 2° centa ili 100 funti«. Deminutiv na *-ica mažica* (Lika, Krk) »isto«. Augmentativ na *-ina mažina* (Vrbnik) »velika vreća (za ugljen)«. Nalazi se i u madž. *mázsa* »centa«. Prema Mažuraniću potječe od gr. μάζα = lat. *massa,* što nije uvjerljivo. Možda je u vezi sa njem. *Metze,* stvnjem. *mutti* < lat. *modius,* ako je *a* nastao unakrštenjem s *Mass* ili ako je *o* > ъ ili *e* > ь. Glede *modius* unakršteno sa *médius* upór. *mežarõla* (v.) i *mezana* = *mazana* < *mediana,* odakle je *maža* također moglo nastati odbacivanjem sufiksa.

Lit.: ARj 6, 546. 547. *Miklošič* 185. *SEW 2,* 28. *Mažuranić* 639. *Pleteršnik* 1, 558. *REW*[5] 5396. Ribarić, *SDZb 9,* 166-Bruckner, *KZ* 48, 193.

mazinin m (Pag, Korčula) = (haplologija) *mažrn* (Božava) = *mašin,* gen. *-ina* (Žrnovo) »mlinac za prženu kavu«. Od tal. deminutiva na *-ino* < lat. *-ínus macinino,* od *màcina* »žrvanj« < lat. *machina* < dor. μαχανά, at. μηχανή, odatle internacionalno *mehanika* (i sa lat. čitanjem χ > *k),* na *-jar mehaničar,* pridjev *mehanički, mehanijski, makina* (Dubrovnik, Cavtat) = *măkinja* (Šibenik) »1° šivaći stroj, 2° stroj za meso, orahe i itd.«. Upor. staru arb. posuđenicu *mokërë,* grecizam iz balkanskog latiniteta pored moderne *maqinë.*

Lit.: Cronia, *ID 6. REW*[3] 5205. *GM* 285. *DEI* 2300.

-me[1], okamenjen (mrtav) sufiks sr. r., ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *-me,* za tvorenje apstrakta od glagolskih osnova: *vrijeme,* gen. *vremena, breme,* gen. *bremena* itd. Upór. lat. *-men, -mentum,* živ u romanskim jezicima.

Lit.: Vandrák 1, 660-661.

me[2], ie. akuzativ sing, zamjenice za 1. lice, enklitika; *e* je nastao iz palatalnog nazala: stcslav. *me_* < ie. **mem* = sanskr. *mam.* Osnova se nalazi u sveslav., baltoslav. i praslav. dativu sing, *mi* < ie. **moi* i u ie., baltoslav. i praslav. gen. sing, *mene,* lit. *mane* = avesta *mana.* Služi i za dativ sing, u narječjima (ŽK). V. *moj, mène.*

Lit.: Vandrák 2, 70-73. *Leskien* 360—364. *WP 2,* 236.

mecenat, gen. *-ata* m = *mecéna,* gen. *-e* m. Od ličnog rimskog imena *Maecenas,* gen. *-atis,* prijatelja Augustova, protektora pjesnika i učenjaka (prvi oblik prema lat. kosom padežu, drugi prema lat. nominativu, internacionalno značenje) »pomagač književnosti i umjetnosti«, tal. *mecenate.*

Lit.: ARj 6, 547.

meccsen m (Šulek) »drvo pinus larix« = slov. *mecesen* = *macésen* pored *maceselj* i *macès* = *mecès.* Riječ je samo hrv.-kajk. i slov. Glede *ma-* upor. *makién* pored *klen* (v.). Kako se radi o drvetu *larix,* koje je zastupljeno posuđenicom *ariš* (v.), može biti, kao *cer,* predslavenska ili predrimska riječ. Nije isto što rum. *mesteacăn* < *masticinus.*

Lit.: ARj 6, 548. *SEW 2,* 1.

meč m (Slavonija) »crepić ili posudica lončarska kao lampica«. Od madž. *mécs* »isto«.-

Lit.: ARj 6, 548.

mečac, gen. *-oca* m (Stulić) »mali ili mladi medvjed« prema f *mečka* »medvjedica«, na. *-zk* m prema f *-ъЂа* m *mečak,* gen. *mečka* prema f *mečka* »l° isto, 2° (f) gvozdeni prijeklad na ognjištu (Kosmet)«, na *-e meče* n (Vuk, stclav., bug., rus.) »mlado od medvjeda«; deminutivi na *-ič mečić,* »mali medvjed«, na *-ica mečkica.* Upor. lit. *meška* »Bär« < rus. *méčka.* Pridjevi na *-ji mečji,* vrlo čest u terminologiji bilja i toponomastici, na *-in mečkin.* Na *-ar mečkar* (Kosmet, također prezime, upor. bug. *Mečkarov)* prema *mečkarka* f »koji vodi medvjeda«. Na *-o mečko* »ime psa«. Složenica *mečkostup* (Srbija, Leskovac) »vrsta rdava konja (prvobitno zacijelo pridjev »koji stupa kao mečka«)«. Arbanasi posudiše *meçkë* f. Može biti i hipokoristik od *medvjed* (v.), zbog toga što nije potvrđen hipokoristik *meča.* Bit će od onomatopeje oformljene u glagolu *mekati* (v.).

Lit.: ARj 6, 549. 551. *Elezović* 1, 402. Budimir, *JF* 15, 159. *Miklošič* 185. *SEW 2,* 30. Matzenauer, *LF* 10, 65-66. Fraenkel, *IF* 41, 403. Scheftelowitz, *KZ* 56, 198. Bruckner, *KZ* 43, 307-308.

mečak m (gen. nepoznat, Dalmacija, Kolombatović) »ptica muscicapa grisola«.

Lit.: ARj 6, 549.

mečet m (Vuk, Gorski vijenac) = *meat* (Vuk) = *mošeja* f = *Măzgit* (polje i selo usred Grecanice, uz turbe Muratovo) »1° džamija, 2° toponim (Lika, Krbava)« — *mašet* = *mečit* »odličan grobni znak, stećak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *masġid* »mjesto za klanjanje«, složenica od prefiksa *ma-*, koji znači mjesto, i glagola *sagādā* »baciti se na koljena« > tur. izgovor *mesced, -id)* iz terminologije islama: rum. *mecet,* bug. *mečét* pored *mečit,* ngr. μασγίδιον, μαγίσδιον, μετζιδιον, μεντζίτι; dok je *mošeja* došlo preko njem. *Moschee,* a ovo preko fr. *mosquée* ili tal. *moschea.*

Lit.: ARj 6, 549. 550. Ćorović, LMS 78, 92. (cf. *Slama 6,* 727). *Miklošič* 186. *SEW 2,* 29. *Lokotsch* 1435. Matzenauer, *LF* 10, 65.

mećara f (muslimanska narodna pjesma) = *mećare* n (Kosmet) »1° továrni konj, 2° (metafora) sluga«. Na *-džija mećaredžija* m »kiridžija, komordžija, koji vrši prijenos robe«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meqari* > tur. *mekiare)* iz terminologije transporta: bug. *mekeré.*

Lit.: ARj 6, 552. *Elezović* l, 402. 2, 529. *Mladenov* 293.

mećik, gen. *-ika* m (Kosmet) »čun na razboju, sovalka«. Balkanski turcizam (tur. *mekik)* iz tkalačke terminologije: bug. *mekik,* arb. *miqik* »Weberschiffchen«.

Lit.: Elezović l, 402. *GM* 278.

mêd, gen. *mèda* m (Vuk, Kosmet, ŽK, danas imenica po deklinaciji *o,* u starije doba po deklinaciji *u,* u stcslav. po *u* i po *o),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° mel, sok, 2° (metafora) ljepljiva materija na bilju (Kosmet)«. Izvedenice su od obih osnova. Od *med-* su naročito brojne: pridjevi na *-ьn medan* (Vuk, Kosmet), *medna rusa* (Vetranie) = na *-nji medna > menja = mednja žučica* (Bella, Šulek) »biljka cassia poetica«, poimeničen na *-ka medanka* »kruška«, na *-ik mèdnlk,* gen. *-ika* »l ° kruška, 2° organ za sakupljanje meda, 3° biljka, 4° toponim«, na *-iça mèdnica* (Vuk) »1° slatka kruška, 2° fučija za med«, na *-jača mednjača* (Bastaji, Daruvar) »šljiva«, na *-jak mednjak* »kruška«; na *-ar Mednar* (14. v., prezime); na *-en meden* (16. v., Vuk, Kosmet, ŽK), poimeničen na *-ica medenica* »1° biljka asperula longiflora, 2° napitak, 3° kolač«, na *-ik medenih,* na *-ika medenika* »1° biljka, 2° šljiva«, na *-ka mèdenka / -njka* »1° biljka, 2° krava, 3° kruška, 4° ime što ga daje mlada mlađem ženskom«, na *-jača medenjača* »1° jabuka, kruška, šljiva, 2° ploška sa zaslađenom rakijom«, na *-jak medenjak,* gen. *-âka* »kolač«, na *-ast mêdast,* na *-ov* samo *medová* »ime kravi«, poimeničen na *-ьc medovac,* gen. *-vca* = na *-ina medovina* (Kosmet) »šerbet«, na *-ica medovica* (Stulić) »medica«, na *-ovan medován* »medan«, na *-ovit medovit* (Stulić). Deminutivi na *-ьc > -äc medac* »vo«, na *-ъk medak* »biljka«, na *-ica mèdica* (Vuk, Belostenec), odatle na *-jar medicar,* na *-ii medic* (Brač) »1° uš coccus ficus, 2° biljka koja se može jesti, 3° bolest u bilju«, na *-ava medava* (Lika) »krava«, na *-eša medeša* (Lika) »koza«, na *-oša mēdoša* »koza žućkaste dlake«. Na *-Ija -Ijika: medljika* »medna rosa, bastra, Mehltau«, odatle na *-ar medljikar* »uš od koje postaje medljika«, s pridjevom *medijan* (Srbija) »medljikom obilan«, *medijana rosa* »medljika«. Na *-ar mèdar,* gen. *-ara* (Vuk) »1° čovjek koji radi medom, 2° lepir acherontia atropos«,, s pridjevom na *-ski medarski,* na *-ьc medarac,* gen. *-área,* na *-nica mèdarnìca* (Vuk), na *-ka mèdarka* »kruška«. Na *-ulja medulja* (Vuk, Lika, Turska Hrvatska) »krava«, deminutiv *medu-Ijica.* Sa sufiksom stvorena je leksikologijska porodica. Na *-ūn medūn,* gen. *-una* (Vuk) »1° kruška, 2° sok « = *medun,* gen. *-una* (Istra) »različiti ušenci«, *medunac* »biljka«, *medûnak,* gen. *-nka* (Kosmet) »slatka kruška«, pridjev *medunast (~4 šljiva), medunica* »biljka«, *medunika* »1° jatįuka, kruška, 2° biljka«, *meduňka* »kruška« = *medunjika* »slatka kruška«, neologizam *medunin* (Šulek) »melisin«, *medunjak,* gen. *-njka.* Na *-ur medur* »1° medovina, medica, 2° (hrv.-kajk.) prezime«, *medurika* (Brač) »ostatak meda od rastopljene voštinë«. Na *-uška meduška* (Dalmacija, Kolombatović) »ptica«. Složenice: *medòkradica, medolješka* = *medoljuska* »jagoda«, *medotočan, medoustan.* Denominal na *-iti* (faktitiv) *mediti, -im* (Vuk, Srbija) (o- *se)* »zasladiti medom«, na *-ljati omedljati, -am* »obliti medom«. Izvedenice od osnove *medv-* nisu ni izdaleka toliko brojne, znak da su to arhaizmi: *meava* f (Brač) »vinova loza bijela grožđa«, na *-ača medvača* (Lika?) »slatka kruška zrela oko sv. Ilije«. Pridjevi na *-ьn* stcslav. *mea ьnъ,* potvrđen samo u apstraktumu *medvanstvo* (14. v., glagoljski rukopis) i u pridjevu odatle *medvanstven,* na *-en* (kajkavski i čakavski, prezime) *medvén*

»meden«, poimeničen *medvenika* (Zagreb)»kruška«, na *-jak Medvenjak* (toponim u Hrvatskoj, Donja Kupčina), na *-jača* (toponim). Na *-ar medvar* (14. v.) = *medovar* (14. v.) »medicar«. V. *medvjed.* Riječ *med* je kulturna riječ, koju posudiše Rumunji *mied* (dvoglas *ie* potječe od unakrštenja s domaćom riječi lat. podrijetla *miere)* = *mid* = *nyid* »Met« i Novogrci μεδοβίνα/μοδ-. Kod Arbanasa prema Gustavu Meyeru išlo bi ovamo *milingrë* »Krätze der Blätter« < *medljika,* što nije izvjesno. Upór. gr. μέλερη. Med, koji prave pčele, ide u najosnovniju kulturu zasladivanja i napitka. Zbog toga se nalazi u mnogim ie. jezicima. Ie. je korijen *^medhu-,* koji se nalazi u sanskrtu, awesti, keltskim narječjima, njem. *Met* »medovina«, gr. μέθυ, u baltičkoj grupi lit. = lot. *medus,* stprus. *meddő.* Upór. fin. *mete,* madž. *méz* i stkin. rai »med«.

Lit.: ARj 6, 553. 565. 8, 890. *Mazurami* 610. *Elezović* l, 395. *Miklošič* 186. *SEW 2,* 31. *Holub-Kopečný* 219. *Bruckner* 338. *Trautmann* 173. *WP 2,* 261. *Mladenov 292.Gorjajev* 204. Stokes, *KZ* 37, 259. *GM* 279. *Boisacq** 619. Conrady, *Leipzige Ber.* 77, 3. (cf. *IJb.* 11, 108. 11-13. 32.). Wessely, *Wochenschrift f. klasš. Phil.* 33, 908-910. (cf. *IJb 5,* 130). *Tiktin* 974.

medalja f (17. v.) = *medalja* (Božava, Rab) pored *medalja* (ŽK). Deminutiv na *-ica mèdaljica,* na fr. deminutivni sufiks *medaljon,* gen. *-ona* m (Istra). S izmjenom dočetka *-alja* našim sufiksom *medulja* (Vuk, Sinj), deminutiv *meduljica* (narodna pjesma), *-unica medunica* (narodna pjesma muslimanska). Radna imenica na *-ar medaljar.* Slov. (asimilacija *e - a > a - a) madaja* pored deminutiva *madajca.* Evropski francuzizam ili talijanizam: tal. *medaglia,* njem. < fr. *médaille,* neodređenog lat. podrijetla, pridjev od *metallum* ili *medialis* (se. *denarius),* prvobitno u značenju novca. Internacionalni grecizam μέταλλον > lat. *metallum > metal,* gen *-dla* (15. v., Maretićev akcenat) = *mitai.* Grčki pridjev na -ικός μεταλλικός > *metalik* (Kosovo) »novac od 5 para« preko tur. *metalik* < ngr. μεταλλίκι. Internacionalna složenica *metalurgija* od μεταλλουργέω.

Lit.: ARj 6, 564. 565. 775. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *W* 6. Šturm, *ČSjfK 6,* 77. *REW*[3] 5451. Vasmer, *GL* 97.

medet (Vuk) = *medet* (Kosmet) = *medei* (Dubrovčanin A. Sasin, -í > *-í* kao u *Velebíc* za *Velebit, tapić < tapetum, gurdie <* lat. *gurgite)* »uzvik: u pomoć, avaj, aman«. Oformljen na *-nu-ti medéknuti, medēknēm* pf. (Vuk, sa *tn > kn* kao u *Knin < Tenenum),* odatle impf, *medékati, medēčēm* (Reljković, Pavlinović) »vikati medet«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meded* »pomoć«) iz terminologije običnog govora: arb., ngr. *medet.*

Lit. : ARj 6,559. 557. *Elezović* l, 396. *GM* 268.

mëdig m (Vuk, Perast, jugozapadni krajevi) »liječnik, Ijekar« prema f *.medigovica* (Istra) »žena liječnikova«, bokeljsko prezime *Medigović* (prema mlet. *medego)* = (latinizam) *medik* (narodna pjesma) < lat. *medicus,* odatle prema *Ijekar, vidar: medikar* (narodna pjer.ma). Poimeničen lat. pridjev ž. r. na *-ina meaecina* f (Slavonija, Obradović, polulatinizam) = (čist latinizam) *medicina,* pridjev *medicinski* = (učena riječ prema tal. izgovoru) *medicina* = (prema mlet. izgovoru) *medižina* (Crna Gora) = odatle zamjenom sufiksa *-ija* mjesto *-ina* (prema slov. *recnija <* njem. *Arznei) medežija* f (Istra) = *medižija* f (Istra) = slov. *medežija = midižina* (Režija) < furl, *medisine.* Slov. *mèdgat, -am* impf. (Notranjsko) < *medicare.*

Lit.: ARj 6, 557. 559. 560. Stürm, *ČSJK* 6, 52. *REW*[3] 5457. 5458.

medija, dolazi u narodnim pjesmama u tri različita značenja: kao ime mjesta ili zemlje, u Vukovoj : *kad ustane kuka i motika, biće Turkom po Mediji muka',* u Petranovićevoj : *iz kapije grada izlazi* 50 *delija,* 30 *medija (= iz Medine odže i vaizi),* 12 *kadija i* 32 *barjaktara,* dok u Vukovoj kao da znači »hodočašće (hadžiluk) u Medinu«: г *mi ćemo za mediju platiti.* Izgleda da u prvom primjeru znači »zemlja u kojoj se vrši hadžiluk u Medinu«. S tim se mogu složiti i ostala dva. Dočetak *-ina* zamijenjen je sa *-ija,* kojom se obično svršuju turcizmi.

Lit.: ARj 6, 560.

meditáción, gen. *-oni* f (Kašić), apstraktum na lat. *-alio,* gen. *-onis* prema tal. *meditazione,* prema *meditati, -am* (Kašić) < lat. *meditari, meditația.* Danas općenito: *meditacija, meditirati*

Lit.: ARj 6, 561.

medresa f (općenito u BiH) = *medrêza* (Kosmet) = *medreze,* gen. *-eta* n »muslimanska vjerska škola«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *medrese* »predavaonica«) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 6, 564. *Elezović* l, 396. *JF* 14, 215-216.

medvjed m (Vuk) = (ekavski i hrv.-kajk., Istra, slov.) *medvěd* = (ikavski) *medv'it,* gen. *-ida* (ŽK), ie., sveslav. i praslav. složenica od osnove po deklinaciji *u medv-* (v. *med)* i *jed-,* postverbala od *jesti* (v.); u štokavskim narječjima mjesto osnove *medv-* dolazi *med-* *međed,* prema f na *-ica medvjedica* »\° ursus, 2° (metafora) Feuerbock«. Pridjevi na *~ov mèdvjedov,* poimeničen na *-ina medvjedovina* »koža«, na *-ji medvjedi,* vrlo čest u toponomastici *Medeđa* (Bosna) = *Medida* (dva muslimanska sela blizu Gradačca) = *Međede brdo* = *Medvija* (Istra, tál. *Medvěd),* poimeničen na *-ina medvjedina* »koža«; na *-ьn medvijedan* (koji nije ušao u jezik) samo u poimeničenju na *-ica Medvednica* (gora *Sljeme* kod Zagreba), sa gradom *Medvedgrad* (= madž. *castrum Medve),* na -sfa' *medvjedski,* poimeničen *Medvešćak,* gen. *-aka* (hidronim, Zagreb, nazvan tako jer izvire u gori *Medvednici).* Deminutivi na *-če medvječe* n, *-čiča medvječica* (Stulić), na *-ić medvjedić* »hrpa zvijezda« = *mededić* = na *-čić medvječić,* na *-ьc medvjedac,* gen. *-ča,* odatle kol. *-Had medvječad,* gen. -i = *međečad,* na *-bk medvjedak,* gen. *-tka.* Na *-ar medvjèđar,* gen. *-ara* m prema f na *-ica medvjedarica* = na *-ka medvjedārka* (Orahovica) »koji vodi medvjeda«. Augmentativ *medvjedina.* Hipokoristici *medo,* također lično ime, *Medo Pucić, f* lično ime *Meda* (18. v.), odatle na *-oje Medoje* (Dečanski hrisovulj), na *-ak Medak,* na *-an Medan* (15. v., također jarac i pas), na *-os Međaš* (Dečanski hrisovulj), odatle i prezimena *Medović, Medaković, Medanić* te hipokoristik *méjo* (Lika), nadimak za ljude i konje. Na -on/o *medonja* »1° medo, 2° vo žutkaste dlake«, s deminutivom *medonjica.* Madžari posudiše *medve* ispuštanjem dočetnog *-d,* koje su oni shvaćali kao deminutiv na *-d* (upor. *varad* od *var).* Složenica *medvědí* znači upravo »koji jede med«. Nalazi se i u sanskr. *madh(u) v-* *-ad,* ali nije specijalizirano na medvjeda kod u slavinama. Prema tome može biti i ie. kao tabu za ie. naziv **rkbos,* koji se nalazi u arijskim jezicima armenskom, grčkom (ἄρκτος), albanskom, latinskom *(ursus)* i keltskom *(arto-).* U slavinama bio je taj ie. naziv istisnut složenicom.

Lit.: ARj 6, 586. 565. *SEW Z,* 30. *Holub-Kopečný* 210. Bruckner, *KZ* 43, 307-308. *WP 2,* 261. Hirt, *IF* 32, 261. 263. 303. Sobolevskij, *Slávia 5,* 448-450. Meillet, *RSl* 8,296. Isti, *Interdictions 1.* i sl. Jagić, *ASPh* 20, 531.

medžidija f (Srbija) = *medžidlja* (Kosmet) = *medžeďija* (Kosmet) = *medžidlija* (narodna pjesma) »zlatni i srebrni turski novac nazvan po sultanu *Medžidu«* = *mededija* (BiH?) »kapa«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *meġidijje,* od ličnog imena *Meğid)* iz monetarne terminologije. Usp. *majdin.*

Lit.: ARj 6, 503. *Elezović* l, 403.

medžilis m (narodna pjesma muslimanska) = *medžlis* (Kosmet) = (sa metatezom) *meldžiz* (Turska Hrvatska) = *mešl'is* pored *mežHs* (Kosmet) = *melđuz* (Mostar, Jajce) »savjet, sjednica, skupština društva«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rneglis)* iz terminologije administracije: bug. *medžl's,* čine. *tmgiKse* f »conseil«.

Lit.: *ARj 6,* 583.

međa f (Vuk) = *mêja* (ŽK, čakavski i hrv.-kajk.) = *meža* (Slovinci u Istri, ovdje ondje pored *meja),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »I° Grenze, sinor, kunfm, mrgin, 2° (zbog tog što su se primitivne granice označivale putovima, grmljem, drvećem, raširuje se značenje na) džbun, česta, gusta, fruticetum, 3° (u feudalnom govoru prenosi se na teritorij grada i u vezi s pridjevom *gradski* znači) župa, županija, čakavski i kajkavski *gradska međa* = *gracka meja zagrebska* (16. v., *Mon. croat.* 253) = α. 1613. *äagrebečka gradska meja)«.* Pridjevi na *-ьn medan* (14. v., nije ušao u saobraćajni jezik, upor. hidronim) *Medni potok,* poimeničen na *-ik međnik* »međaš« (slov. *mejnik* »Grenzstein«) = *menik,* gen. *rnenika* (Cres) »kup kamenja u maslinicima« = *mejnik* (16. v.,' Hrvatska) = *međnik* (Crna Gora, Lukovo kod Nikšića) = *mednih,* gen. *-ika* (Crna Gora) = *međnik* (Riječka nahija) (sa asimilacijom *an* > *dri)* »1° kamen kojim se označuje meda, 2° toponim (Srbija, 14. v.j Priština)«, na *-ica mednica* (14. v.), na *-jak Mednjak* (dva zaseoka, Bosna), na *-jača Mednjača* (potok). Na *-as međaš,* gen. *-aša* m (15. v., Vuk) = *mej as* (ŽK, čakavski i kajkavski) »Angrenzer«, sa svojom leksikologijskom porodicom: pridjev na *-ьn medašan,* određeno *medaini,* poimeničen na *-ik medašnik* (Marulić),' na *-ski medaški,* denominal (faktitiv) *međašiti* (Vuk, Marulić) *(o-).* Deminutiv na *-ica medica* (također toponim), na *-ka mejka* (Vrbnik) »oruđe za kopanje zemlje«. Augmentativ na -ino *mejina* (Vodice) »svaki skup niskoga grmlja koje služi za meju«. Na *-ilo medilo* m »jarac koji vodi«. Na *-iš mediš* m (16. v., Vetranie) »međa«. Na *-ik mejik* (Vinodol) »kamen međaš«. Denominal (faktitiv) na *-iti mediti, medim* (Vuk) *(o-, ob-)* »1° stavljati među, 2° biti međaš«, odatle poimeničen part

perf. pas. *medženac,* gen. *-nca* (Timok, Srbija, sa *dš* mjesto *đ)* »međaš«. Prefiksalne složenice od sintagmi s prijedlogom: na *-bk umejak,* gen. *-jka* (čakavski, Krk), *omedak,* gen. *-ćka* (Vuk) »džbun«, na *-ina òmedina* (Crna Gora) »temelj od zida«; *premede* n »razmak, razmačica u vremenu« u *ARj* ima da bude današnji oblik za cslav.: *o srêdnihb dêtehb obradujetb se* (subjekt *žena), premeždije imatb* 3 *leta* (Šafařik, *Serbische Lesekörner* 129). Prijevod ne čini se da je dobar. Starosrpska riječ je identična bug. provincijskom *premežda* i rum. *primejdie* f »Gefahr« < stcslav, *premeždije* »periculum«, rum. pridjev *primejdios* »pogibeljan« *(-os* < lat. *-osus),* glagol na *-ovati -ujo* > rum. *-ui a primejdui* »in Gefahr bringen«, odatle novi pridjev *primejduicios.* Prefiks *pře-* *znači* ovdje »preko (ono što je)«: *preko međe,* tj. preko teritorija koji štiti župski grad. Taj se razvitak poklapa posvema sa fr. feudalnim izrazom *danger* < lat. *dominiarium* »zemlja izvan dominiuma castelli > pogibeljna zemlja«. Riječ *meda* je kulturna riječ, koju posudiše Madžari u dva fonetska vida: sa *žd* (upor. stcslav. kao *Pest* < *peć) mesgye* »Rain, međa na njivi (poljoprivredni termin)« < stcslav. *mežda,* i (sa hrv.-srp. *d) megye* »Gebiet, dominium castelli«, odatle madž. složenica *vármegye* kao prevedenica (calque) od hrv.-srp. *gradska meda.* Madžarska složenica natrag je došla u hrv.-kajk. *vărmedija* f, s pridjevom *varmedinski* (upor. Đalskoga pripovijetke *Iz varmeđinskih dana)* i potisnula nekadašnju hrv.-kajk. sintagmu *gracka meja.* Madž. *megyés* < *međaš.* Arbanasi posudiše *megjë* = *mexhë* (Skadar). Od *međa* nastade i veoma važan prijedlog *medu (iz-)* (Vuk) = *mezu* (četiri put ovako u Vrančićevu *Životu nikoliko izabranih divic,* Rim, 1606, dok u svom *Rječniku* ima *meu)* = *meju (izmeju, izmej,* 15. v.), stcslav. *meždu.* Vokal *u* potječe od lokatīva duala. Pored toga oblika dolazi *i* u lokatīvu sing. *međi* = *meji* (1451, Knin), upor. ukr. *mežy,* struś, *meži,* odatle naziv zemlje hrv.-kajk. *Međimorje* = štok. *Medumurje* »zemlja između Mure i Drave«, madž. prevedenica *Muraköz,* s etnikom *Međimorec* = *Međumurac* m prema *Međimorka* = *Međumurka* i pridjev na *-ski medimorski* = *međumurski.* Prijedlog može se skratiti ispuštanjem dočetnog *-u, -i med* = *mej.* Taj se oblik analogijski preinačuje prema pridjevima *pod, nad* u *med* (ŽK) *(iz-).* Skraćuje se i ispuštanjem suglasnika *đ, j* kao u *preo* < *preko, kao* < *kako: meu* (štokavski i čakavski pisci 16. i 17. v.). Služi veoma često u kolektivnim izvedenicama apelativima i toponimima: *međuriječje* = *meu-riječje* (Kavanjin), stara složenica koja dolazi već kod cara Konstantina Μεγυρέτους (iskvareno mjesto Μεγυρέτζυς = lokativ *Međureči)* — *Međurič* = *Megured* na granici Crne Gore prema Albaniji = *Meurič* > *Neorić; međudnevica* pored *medu-* (Vuk), s pridjevom *medudnevičkī* pored *među-* = *medudnica* »vrijeme između Velike i Male gospe«; *međukrūšje* n (Lika) »vrijeme između novog i starog kruha«, *međusoban* (već u srpskom prijevodu Hamartola), *međusobac,* gen. *-pca* m »domaći kućni kradljivac«, s apstraktumom *medusopšćina* (Poljica). U toponomastici je čest taj tip složenica: *Međugorje, Medulušje, Međuputeve, Međuan* (= *han),* odatle *Međuanski Lug* (Kosmet). Služi i za tvorenje neologizama, nekada i danas. Gazarović je preveo *intermezzo* sa *meusridak.* Današnji su neologizmi *međunarodni, međusaveznički* »interallié«. Služi i za sintagmatski prilog: *međutim* »interim«, *među sobom, između sebe* (Kosmet), odatle *međutiman, međuto,* odatle *medutoman,* poimeničen na *-ica međutomnica* »privremena potvrda«, *međusobica* (upor. rus. *meždousobnyj, meždousobica)* »zadjevica, razmirica«, prema Marelicu nepotrebna. Prvobitno ie. značenje očuvalo se u prijedlogu *među.* Ie. korijen *^medhio-* »srednji« je pridjevski, koji se očuvao u lat. *médius* »srednji«, gal. *Mediolanum* »usred polja« > *Milan, Mediomatricis* »usred plemena Matrici«, danas *Metz,* got. *midjis* »koji leži u sredini«, njem. *Mitte,* gr. μέσσος. Misli se da i gr. prijedlog μετά potječe iz istog vrela. To prvobitno značenje imaju i arijski jezici sanskr. *madyä,* awesta *maidya.* U slavinama je poimeničen ž. r. toga prvobitnog pridjeva, koj^i kao imenica nije očuvao prvobitno značenje. Ni baltičke usporednice ne očuvaše ga, nego znače sve ono što je nekada služilo za razgraničavanje: lit. *mediš* »drvo«, istočno-lit. *medžias* »šuma«, lot. *mežs* »šuma, drvo«, stprus. *median* »šuma«. Prvobitno ie. značenje »srednji« izgubilo se u slavinama zbog sinonimije. Taj se pojam izrazuje sa drugim riječima: *srednji, sredina, srijeda* (v.). Od ie. riječi srodnih sa *međa* i *među* doživješe u internacionalnom govoru lat. *médius* i gr. prijedlog μετά najširu upotrebu. Od *médius* potječu: *medij, medium, mediokritet,* u tai. vidu *intermezzo,* u fr. *milieu',* μετά u *metafizika, metempsihoză.*

Lit.: ARj 4, 233. 6, 561. 569. 570. 571. 574. 585. 636. 639. 8, 409. 11, 604. *Mažuranić* 641. 644. Maretić, *Savj.* 54. *Elezović* 1, 225. 396. Ribarić, *SDZb* 9, 167. Zore, *Rad* 170,

211. Tentor, *JF 5,* 212. Strohal, *NVj* 36, 49. si. *NVj* 3, 81-83. *APJ 2,* 317. *Mon. croat.* 253. *Miklošič* 181. *SEW 2,* 31. ЯoЫ>--*KopeČný* 221. *Bruckner* 332. /CZ 42, 335. И^P 2, 261. *Trautmann* 173. *Mladenov* 293. 510. *Gorjajev* 205. СЛГ 268. tfßl^" 2736. Wiedemann, ЛSP/г 10, 656. 657. *Brugmann 2,* 656. Hirt, ЛP l, 30., bilj. *GM* 268. Bugge, Pßß 21, 427-428. Jokl, /F 30, 206. Tesnière, *BSLP* 30, 175. sl. *Boisacq*[3] 629.

mehana f (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *bijela, nova, pjana)* = *mejhana* (narodna pjesma muslimanska) = *mejana* (narodna pjesma) = *meana* (narodna pjesma) = *meãna* (Kosmet) »krčma«. Pridjevi na *-ski mehāniķi.* Deminutiv na *-ica mehànica — mejašica* (Istra, izopačeno putovanjem narodne pjesme). Augmentativ na *-čina mehančina* (Srbija). Na *-džija mehandžija* = *meand&lja* (Kosmet) »krčmar« prema f *meandžika* (južnomoravski kraj, Srbija), prezime *Mehandžtć,* s pridjevima na *-in mehandžijin* = *meandžijin* (Kosmet), poimeničen *mehandžīnica* »žena mehandžijina«, na *-ski mehandžījskī j mean-* = *meãndžlskī l -činskī* (Kosmet). Denominal na *-isati mehànisati, -sem* (Vuk) »krčmiti«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *mäjhanä* »vinarnica« < *maj* »vino« i *hana* »kuća«) iz terminologije trgovine: bug. *mehana l mahana,* arb. *mehane* f i *mehanexhi.*

Lit.: ARj 6, 547. 583. 585. *Miklošič* 186. *SEW 2,* 32. *Mlađenov* 295. *GM* 268. *Lokotsch* 1369.

mehehe (Vuk, narodna pripovijetka), onomatopeja kojom se oponaša glas jarčji.

Lit.: ARj 6, 584.

mehis m (15. v.) »nekakav kamen kojim je kupa okovana«.

Lit.: ARj 6, 584.

meblem m (Vuk) = *mehlema* f (Dubrovnik, femininum prema *ljekarija) — melem* (Vuk) = *melem* (Kosmet) = *melim* (Došen) »ljekarija, flaštar«. Složenica *melem-āšče,* gen. *-eta* (v. *-ašča)* »Ijekarina«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (ar. *maigam* »weichende Salbe« < gr. μάλαγμα > tur. *melhem)* iz medicinske terminologije: bug. *mehlém,* arb. *melhem — mehlém* (Gege), cine. *megléme* f. Grupa *hl* nastala je metatezom iz tur. *Ih,* koja ne postoji u južnoslavenskom. U vezi je evropska riječ arapskog podrijetla *amalgam,* koja se govori i kod nas.

Lit.: ARj 6, 584. 597. *Elezović* l, 398. *Lokotsch* 1398. *Mladenov* 295. GM269. Korsch, *ASPh* 9, 655.

méit m (Vuk) narodna pjesma) »mrtvac, les«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mejť)* iz terminologije islama: arb. *meit.*

Lit.: ARj 6, 585. *GM* 268. Skok, *Slávia* 15, 364., br. 480.

mejdan, gen. *-ana* m = *mejdan* gen. *-äna* (Kosmet) = *megdan* (17. v., Vuk) = *mèdan — mēdanj* poťed *mē(g)dan* (Crmnica) = *mendan* (jedna potvrda) »1° trg, pijaca, 2° boj, bojište, 3° toponim«. Pridjev na *-ski mejdanski.* Deminutiv na *-ъk medanak,* gen. *-nka* (narodna pjesma, Bogišić), na *-džik Mejdandžik* (toponim, Bosna). Na *-džija mejdándžija* m = *megdandžija* = *medandžija.* Na *-ište tnegdanište* n = *medanište.* Na *-stvo megdanstvo* (Bella). Denominal na *-iti mejdaniti, mèjdãním* = na *-ati mejdanati* »dijeliti -mejdan«; *smajdaniti* (Bukovica) »svladati«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > ar. *maidan, mejdan* »trg, pijaca«) iz terminologije rata i urbanizma: rum. *maidan* = *meidan* »Bauplatz, freie Zeit«, bug. *megdan* = *mejdan* = *medan,* arb. *meidan,* ngr. μεϊντάνι. Hrv.--srp. varijanta *meg-* pored *mej-* je kao u *beg* (stariji oblik) prema današnjem tur. *bey* kao obratan govor. Upor. i *mejtef* pored *mekteb* (v.).

Lit.: ARj 6, 581. 585. 600. 556. *Elezović* l, 397. Miletić, *SDZb* 9, 370. *Miklošič* 186. *SEW 2,* 6. *Bruckner* 318. *Mladenov* 293. *Lokotsch* 1365. *GM* 268.

mejsita f (Vukovar) »dugalija, pokrivač za krevet«. Prema Marelicu jamačno turska riječ.

Lit.: ARj 6, 586.

mëk, f *meka* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *(*mekbku)* pridjev, »mollis, weich«, izveden s pomoću sufiksa *-bk,* koji se gubi u komparativu, od praslav. osnove *mek-.* Suglasnik *k* može prijeći u *c* kao u *micati* pored *mikati.* Praslav. korijen *mek-* pojavljuje se i u prijevoju *mok-,* koji je također baltoslav. Hrv.-srp. se izvedenice prema tome tvore od triju osnova: *mek-, meč-, muk-.*

1. Pridjev *mek* nastao je. od **mekbkz,* kako dokazuje slov. *méhek, niehka,* gdje je *Hk* nastao iz *kk* > hrv.-srp. *k* u ž. r., odatle analogijom m. r. *mek.* Poimeničen je u ž. r. *meka* (Crna Gora, Riječka nahija) »vrijeme sa blagom kišicom, kad nije ni studeno ni vruće«. Diminuirà se *mekahdnį -hna > mêkan,* s apstraktima *mekahnost* = *mekanost; mekahat* (16. v.), *mekušan, mekašan, mekušat, mekušast.* Od posljednjih stvaraju se imenice na *-uš, -as,*

-eš, -iš, mekuš m »1° orah, trešnja, 2° životinja« prema *mekuša f* »gnjila jabuka«, a dalje na *-ьc mekúšac,* gen. *-sca* »1° slab čovjek, 2° rak, 3° mollusca« prema f na *-ica mekušica* »1° slaba žensku, 2° mekan badem itd.«, *mekāš,* gen. *-aša* m »1° vrijeme meko, južno; 2° mekan badem«. Na *-uska mekūska* (Hercegovina) »riba«. Na *-ulja mekulja* (Rab) »vinova loza bijela grožđa«, na *-ulica mekulica* (Istra) »trava«. Na *-eš mekeš* (Grobnik, Primorje) »jabuka«. Na *-iš mekiš,* gen. *-isa* (Lika) »rak«, na *-ьc mekišac,* gen. *-sca* m »mek orah« prema f na *-ica mekišica* (Poljica) »trava za krmu«, na *-ič mekišić* »vinova loza bijela grožđa«. Praslav. je izvedenica na *-yna mèkinje* f pl., gen. *mekinja* (16. v.) = *mek'ine* (ŽK, Vrbnik) »posije, trice«. Odatle pridjevi *mekinast, mekinav* (Bella, Stulić), *mekinski,* na *-jak mekinjak* »hljeb od mekinja«, na *-jara mekinjara* »kisela čorba od mekinja«. Apstrakti na *-otb mekot* f (Vrbnik) = *mekòta* f »oranica«, s pridjevom *mekotan, mekotica," mekòtina* i *mekotiti,* na *-ai* f *mekač,* gen. *-i* ($ŽK_3$ Lika) »1° meso bez kosti, 2° meki orah (Klanjec)« prema f *mekača* (Vuk, Uzice) »neka jabuka«, na *-ost m'ekost* = (jednom) *mekošt* = na *-oca mekoća,* na *-ar* f *mečar,* gen. -i »niekota, mekšina«. Na *-io míč* m »1° mehlem, 2° mekšina u hljebu« (upor. češ. *mič)* prema *meč* f »mollusca (Bella, Stulić)« i *meča î* '(Zagorje) »1° meko meso, pulpa, 2° meki dio hljeba«, na *-ad mečad* f (Pavlinović) »mekota«. Na *-je mečje* (Istra) = *mečina.* Deminutiv na *-bk mečak* (Jačke, Istra). Na *-na mekna* (Vuk) »debela ženska«, odatle *meknač* (Klanjec) »orah«. Na *-lična* < *-nična* (disimilacija) *meklična* »jabuka«. Denominali na *-iti méčiti, mečim* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-)* »gnječiti (objekt *grožđe)«,* na *-nuti měknuti, -ēm* pf. inhoativ (Vuk) »postajati mek« *(o-, od-};* od komparativa *mekši* na *-ati mekšati (do-, na-, o-, od-, ob-, raz-, s-, u-)* = (sa *ks > kč) mekčati (do-, iz-, raz-),* s rаdnom imenicom na *-lac mečilac,* gen. *-oca,* na *-ilo mečilo* = na *-bka meika* f »mažđac (ŽK), naprava za gnječenje grožđa«, prema iteratīvu na *-va- domekšavati, -cavati.* Odatle apstraktum na *-ina mekšina.* Složenice: pridjevi *mekòput(an), mekòputnost, mekoćudan, mekokora* > (haplologija) *mekora* »tikva meke kore«, *mekosnica* »riba« (haplologijom od *meke kosti).*

II. Osnova *meč-* nalazi se u malom broju izvedenica: pridjev *mêcav (hljeb)* (Lika, Pavlinović) »gnjecav, nedovoljno pečen«, poimeničen na *-ica mêcavica* (BiH) »jelo koje se zove izljevača = kljukusa«, denominai na *-ati mécati, meçam* impf. (Vuk) *(na-)* »l° tucati što da bude meko, 2° tresti, 3° drmati« prema pf. *mecnuti* (Mikalja) = *mecati* (objekt *groze,* Krašić) »gnječiti, mažditi«.

III. Osnova *muk-* pojavljuje se u dvije akcenatske varijante: *múka* f (13. v.) = *muka* (Rab, Vrbnik) = *muka* (Vodice) = *maka* (Buzet, Sovinjsko polje) »brašno, mlivo« i *muka* f (14. v.) »tormentum, Qual«. Obje su sveslav. i praslav. U posljednjem je značenju općenita hrv.-srp. riječ, u prvom samo provincijalna (zapadni krajevi, Zagreb 1592, Dubrovnik, Korčula, Lumbarda, Konavli). Izvedenice su od *múka* »brašno, melja (ŽK)« ove: pridjev na *-ьn mučan* (Istra, upor. toponim *Mučna Peć)* = *mučni* (određeno, Ljubiša) »brašneni«, *semučni (kruh* Istra) < *ъзе-* »od neprosijana brašna«, poimeničen na *-jak mučnjak* »1° sanduk, ambarić za brašno, 2° jelo od muke, 3° prezime« = na *-ica mučnica* (Vuk) »1° jabuka« = *múšnica* (Lika: Liješće, Ramljane, Janjce, Perušić) »(mlinarski termin) sanduk u koji pada brašno u mlinu«, na *-ik múčnik* (Timok-Lužnik, dokaz da je *múka* bila poznata i na istoku) »mučnjak«, na *-jav mucav* (Stulić, pouzdano?). Deminutiv na *-ica mučica.* Na *-jar mučar* (Stulić) »prodavač muke«. Pored *mučnica* u sjevernoj Dalmaciji postoji *muknica.* Konzonant *k* mjesto *č* potječe od izvedenice na *-yńi: mùkinja* (Vuk) (upor. češ. *mukyne)* »drvo roda kao dudinje, koji se jede« = *mukovnica* (slov., Sulek), s pridjevom *mukinjast* (Pavlinović). Denominai na *-iti mučiti, mučim* »posipavati brašnom« = *izmučiti, izmučim* (Vuk) »posve posipati mukom« prema impf, *izmúčati, -ãm.*

IV. Izvedenice su od *muka:* pridjev na *-ьn mučan* (15. v., Vuk), poimeničen na *-ina* (apstraktum) *mučnina,* na -osi *mučnōst* (17., 18. i 19. v.), *mučanstvo,* na *-ovat mučnovat* (jedna potvrda) »malo mučan«, na *-iv mučiv* (nepouzdano) »koji može biti mučen«. Deminutiv na *-ica mučica* (Srbija). Denominai na *-iti* (kauzativ) *mučiti (se), -im (iz-, na-, za-},* deminutiv na *-bkati mućkati se* (jedna potvrda), »mučiti se«. Odatle poimeničen part. perf. pas. (upor. *mučeno zelje,* Vuk, Dubrovnik) *mučenik* m prema f *mučenica,* s pridjevima na *-ov mučeníkov,* na *-ski· mučenički,* poimeničen na *-stvo mučeništvo* »(kršćanski termin) martyrium« = *mučenstvo* (17—18. v.). Na *-ilo mučilo* n. Na *-lište mučilište* n. Radna imenica na *-telj mučitelj* (13. i 14. v.) m *(iz-)* prema f na *-ica mučiteljica,* s pridjevima na *-ev mučiteljev* i na *-ski mùciteljskî* i apstraktumom na *-stvo mučiteljstvo.* Složenice *mükojed* (Dobroselo, Lika), *mukotrpan.*

Samoglas *e* u *mek* nastao je od palatalnog nazala *ę*, upór. stcslav. *mękłkb, poll, miękki,* шs. *mjagok.* Baltičke paralele nemaju pridjevskog sufiksa *-bk* kao slavine nego drugi: lit. *minkštas* = lot. *mīksts* »mekan«, s glagolima lit. *minkyti* = lot. *mîkît* »mijesiti«, koji točno odgovara glagolu *meati* »gnječiti«. Prijevojni vokal M u *múka* i *muka* nastao je od velarnog nazala *ç*, upor. stcslav. *meka,* bug. *maka,* polj. *mąka* »brašno« pored *męka* i *męczyć.* Taj prijevoj postoji i u baltičkoj grupi: lit. *mankyti* »drücken, pressen, quälen«, koje se također posvema slaže s *mučiti.* Kulturne su riječi bile samo praslav. *месь* i *mcka.* »trud, rad«. Te su posudili Madžari i Rumunji: madž. *mancs* — strum, *mince* »drven kuglja« — danas *minge* ili *mingie; mçka* je kod Madžara *munka* = kod Rumunja *muncă* »rad«, *a munci* »raditi«, odatle *muncitor* (sufiks *-itor* je lat. *-itorius)* »radnik«. Religiozni termin *mučenik* posudiše Rumunji (prema hrv.-srp.) rum. *mucenic,* ali to nije posve izvjesno jer je u **muncenic* moglo nastupiti disimilatorno ispadanje prvoga *n.* Riječ *múka* »brašno« nije nitko posudio. To značenje je slavenska kreacija. Ne nalazi se u baltoslavenskom. Razvilo se po semantičkom zakonu rezultata od ie. prijevoja **monk-,* koji prema ie. korijenu **menk-* »gnječiti« (raširenje na *q* od *men-* usitnitî > stcslav. *meti,* lit. *minti)* znači svršen taj rad. Upor. sanskr. *mancate* (3. 1.) »razdrobljuje«, pridjev *manku-* »slab, kolebljiv«, nvnjem. *Mangel,* gr. *μάσσω* »mijesim«. Kao rezultat te radnje izlazi u slavinama *mcka* »rad, Qual« (upor. u romanskim jezicima *travail* »sredstvo za mučenje«) i *mçka* »brašno«. Da je između *muka* i *muka* postojala homonimijska borba, zbog koje je *muka* moralo djelomično propasti, to dokazuje pobjeda sinonima *brašno* i *melja* (ŽK, v.); *muka* i *múka* toliko su se semantički osamostalile da su za jezičnu svijest samostalne osnove i leksikologijske porodice.

Lit.: ARj 2, 622. 4, 232. 234. 6, 547. 550. 586. 588. 595. 591. 593. 596. 7, 106. 117. 137. 145. 433. 432. 8, 409. *Mažuranić* 689. *Elezović 2,* 19. Štrekelj, *ASPh 21,* 68. Lalević, *PPNP* 5, 294-300. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 189. 201. *SEW 2,* 42. *Holub-Kopečný* 220. 231. 235. *Bruckner* 327. 336. *WP 2,* 268. *Trautmann* 184. *Mladenov* 293. 413. *Zb. Miletu* 263-287 (cf. *IJb* 1, 188. *RSI 6,* 293). *Gorjajev 2\?>.* 223. Matzenauer, *LF* 10, 65. 11, 172-173. *Baisaaf* 39. 613. Murko, *WuS* 1, 109. si. (cf. *RSI* 3, 365). Charpentier, *KZ* 47, 179. Vaillant, *RES 29,* 12. *BSLP* 31, 44.

meka[1] f (Vuk, Hrvatska, razlikom u akcentu *meka* »Möckern« uklonjena je homonīmija) »mamac, ješka«. Denominal na *-iti meati, mečím* impf. (Lika, Bukovica, Primorje) *(na- se, raž-}* »privikavati koga na što« prema iteratīvu na *-va- razmečivati, -am,* s pridjevom na *-ьn mečan* »navadan«. Riječ je samo hrv.--srp., vjerojatno poimeničenje ž. r. pridjeva *mek* (v.); *meka* bi prema tome prvobitno značila »nešto meko«, ž. r. i akcenat prema *mama.* Ne zna se ide li ovamo Šulekov naziv biljke *meka* »eupatorium cannabinum«.

Lit.: ARj 6, 549. 588. 7, 432.

meka[2] f (Vuk, akcenat kao u *dreka* »vika«), sa glagolima na *-ati mekati, mečem* impf. (Lika) pored na *-eti méčati, mečím,* pf. *měknuti, meknem,* sVeslav. i praslav., »1° za oponašanje glasa ovaca« = *méčiti, mečím* (Lika) »1° povikivati, 3° (metafora ?) maziti (Pavîinović), 4° jecati od velikog plača (Ston)«. Apstraktum na *-nja mečnja* f. Sa onomatopejskim sufiksom *-et meket,* koji je potvrđen u denominalu na *-ati mekètati, mekečēm* impf. Drugog su postanja *méčiti* »gnječiti« i *meika* (v.). Kako *meka* s glagolom ishodi od onomatopeje, varijacija je s umetanjem suglasnika / *mlečati, -čim* (subjekt *teoci* = *telici')* (jedna potvrda). Ta je onomatopeja ie. **meq-:* lit. *mekenti* = *měknuti* = *mekčinoti* »mekem, stammeln«, arm. *mak'i* »ovca«, gr. *μ,ηκάς* »koza«, *μ,ηκασθαι.,* kod nas možda *mečka* »medvjed«. Dolazi, kako je kod onomatopeja prirodno, i sa reduplikacijom *memécati, -ām* impf. Ista onomatopeja dolazi još u dvije varijacije: sa dodatkom suglasnika *k- kmečati* (v.) i zamjenom *v* mjesto *m* na *-éti véčati, véčím* (Vuk), s postverbalom *vêk* m = *veka* f = na *-avica vékavica* (Vuk), sa denominalima *véknuti, veknim* pf. i sa sufiksom na *-et* potvrđenim u denominalu *vekètati, vekećem.* Vokal *e* u toj onomatopejskoj kreaciji nastao je iz palatalnog nazala *ţ,* upor. rus. *vjakatb* = *vjačatb* »schrein, vikati«. Upor. istu onomatopeju i u njem. *meckern* i u arb. *méçënj.*

Lit.: ARj 6, 549. 590. 550. 600. 837. *BI 2,* 704. 706. *Miklošič* 186. *SEW 2,* 32. *Holub--Kopečný* 219. *Bruckner* 332. *WP 2,* 256. *Trautmann* 177. *Boisacq*[3] 631-632. *GM* 271. Oštir, *WuS* 4, 217.

mekám m (Kosmet) »melodija, arija, glas«. Na *-li: mekamlija,* pridjev jednog roda »melodičan« (primjer: *turske su pisme vrlo mekamlije).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *makam* »mjesto« > tur. *mekam,* v.

kajmakom, turski pridjev *mekamli)* iz muzičke terminologije: čine. *micame* f »air musical«.

Lit.: Elezović 2, 528. *Pascu 2,* 150, br. 746.

mèkteb m (Bosna) = *mèjtef* (Vuk, narodna pjesma) = *mêjtep,* gen. *mêjt'èpa* (Kosmet) »muslimanska osnovna škola«. Na *-ar mejtefar* m »dijete koje ide u mejtef«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mekteb* »1° pisarnica, 2° učilište«; ista osnova u *kitab,* prefiks *me-* »zgrada, mjesto«) iz terminologije islama: bug. *mekteb.* Grupa *jt* razvila sa iz *kt* kao *mejter* za *mekter* (v.).

Lit.: ARj 6, 586. *Elezović* \, 397. *Mladenov* 293.

mèkterin m (Vuk, *-in* individualni sufiks kao u *Srbin)* »muzikant«. Složenice *mèkterbaša* = *meterbaša* »kapelnik« (v. *baša), mekterhana* »svirka« (v. *-\h\ana* kao u *dabulhand).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mehter* »svirač«) iz muzičke terminologije : rum. *mehter, mehterbaia, mehterhanea.*

Lit.: ARj 6, 595. 627. *Tiktin* 965.

mel[1]**,** gen. *mèla* m (istočna Istra, Hrvatsko primorje, Krk, Vrbnik) »l ° bjeličasta sipka žedna zemlja zvana *var, 2°* toponim« = *mèi,* gen. *mêla* (Rukavac) »vrlo fini pijesak od vapnenca *(puka,* Vodice)« = *mëlj,* gen. *melja* (Istra, Klana, Nemanićev lat. prijevod sa *humus* nije ispravan, prema tome ni Maretićev sa »plodna zemlja«) »sitan pijesak« = *meiь* (14. v.) »prud« = *melo* n (15. v., Marulić)»![0] prud, 2° plićina« = *mílo* n (ikavski, Poljica) »plitko mjesto u moru uz kraj«. Pridjevi na *-ьn melan* »pjeskovit«, u nazivima zaljeva na obali morskoj *Melna* = *Milnā* (Hvar), na *-ski* samo u nazivu drage *Melska,* na *-zk* (kao u *sladak, rijedak, gorak),* sveslav. i praslav. *miok(f)* (Marulić: *ka su mioka,* opozicija *dubok}* »plitak«. Upor. polj. *mialy* bez tog sufiksa. Na *-ina* (apstraktum) *milina* f(Vetranie) »plitko mjesto u vodi«. Riječ je gotovo sveslavenska: stcslav. *meiъ* »vapno, klak, ἄσβεστος«, slov. *milka* »feiner Flussand«, polj., donjoluž., rus. i praslavenska. Nije jasno od čega je nastao , da li od dvoglasa *oi* prema uporeďenju sa lit. *mailins* »sitna riba«, lot. *maile* »Gründling« ili iz *e,* ako se uporeďuje s ie. korijenom **mel-* u *mljeti (=* upor. slov. *voda melje breg)* i sa lit. *smēlis* »pijesak«. Upor. prijevoj *mol-* u *mlat* (v.) i *mlan* (v.). S obzirom na značenje »sitan« može se izvoditi i od ie. korijena **mei-* (upor. lat. *minus,* stcslav. *mъnụi* > *manji,* v.), sa formantom /. Ovamo idu još zacijelo: *mela* (Vrgada) »travom obraslo· mjesto u moru gdje se skuplja riba, brak« i možda *mêla* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sirovo žito«, ako je to metafora, zatim toponim *Mělník,* koji se vjerojatno nalazi u peloponeskom etniku *Melingi* (Slaveni oko Sparte, na Taigetu, možda öko sela pred Spartom Slavohori). Ikavski oblik *milo* dobia je romanski (mletački) sufiks *-adura* > *-ura* < lat. *-atura miladura* f (Poljica) »1° sićušaa pijesak na dnu mora, što se na pogled modri, 2° plitko more uz obalu« > *milura* (Hvar) »plitko more oko rata (= rta)«. Riječ *mel(o)* — *milo* je naš domaći izraz, koji je potisnut gotovo u zaborav od posudenice *salbün* < lat. *sabulone,* augmentativ od kllat. *sabulum,.* deminutiv *Sabbioncello* = *Pelješac.*

Lit.: ARj 6, 596. 598. 677. 673. 702. 727. 665. *Mažuranić* 657. Jurišić, *NVj* 45, 176. Ribarić, *SDZb 9,* 167. Tentor, *JF* 5, 213. *Miklošič* 195. *SEW 2,* 48. *Holub-Kopečný* 220. *Bruckner* 329. *WP 2,* 287. 242. *Trautmann* 165. Šamšalović, *NVj 29,* 412. (cf. *IJb 9,* 221).

mel[2] **m** (Istarski razvod, sastavljen u 15. v.) = slov. *mel* (Goriška brda), s pridjevima *meljév, mêlov,* »Art Eich«. Varijante *mnël, mgnel* (transkripcija u lat. i tal. prijevodu Razvoda, glosirano sa tai. *vovere, vovero* < *rovere* < *roburY).* Na tom drvu pišu se zlamenja za razgraničavanje, zabijaju čavli u istu svrhu. Pred tom riječi nalazi se pridjev *veliki* pet puta *(veliki mnel,* jedanput *mel,* u tal. prijevodu *cioè arbora grande vovero,* lat. *ad arbor em vocatam Nafrogem Mğnell,* kod Mažuranića *Na Vrogrin mnel,* tal. *Vregnin Monel', o* je svarabaktički samoglas za uklanjanje suglasničke grupe *mn;* zbog istog razloga sa tal. protezom *i: magna arbor vacata Imgnell;* što je pridjev *vrogrin* = *fragen* ili *vregnin,* posve je nejasno). U Istri (Buzet, Sovinjsko polje) riječ se govori i danas *mjeu (u* = slov. *I),* deminutiv *mjelić (ć* = *t')* »hrast«. Prema Vaillantu riječ je identična sa mlet. *pomela* »1° Lorbeer, 2° Beere (Ampezzo)«. Imalo bi se uzeti da je *o* > *ъ *pъmeIъ* > *mmeiъ* > *mèi,* ili > disimilacijom *mnel* — *mnjel.* Semantički nije etimologija utvrđena. Mažuranić ispravno misli da tal. prijevod sadrži grafičku grešku *o* mjesto *r* tal. *rovere* < lat. *robur.* Ali bi moglo biti i bez te greške, da se u *vovero* radi o istro-romanskoj riječi koja je nastala disimilacijom tipa *r - r* > *0 - r,* i onda dodavanjem

proteze *v* kao u *varno* < *õrnus* »fraxinus«, *vargano* > hrv. *varganj* »aratrum« < lat. **organiutn,* toponim *Verteneglio* = *Brtonigla.* Dočetak *-o* mjesto *-e* je prema mlet. kao u *.arbora.* Tim *vovero* prevodi se istročakavski *mnjel* ili *mel,* koje dosada nije objašnjeno, jer Vaillantovo mišljenje ne odgovara. Nije isključeno da naziv pripada predslavenskom. i predrimskom supstratu. Upor. baskickí *ametz* > španj. *mesto* »vrsta hrasta«.

Lit.: Starine 6, 182. Pleteršnik 2, 56& *Mažuranu* 673. Kos, *Rad* 240, 105-203. Vai lant, *RES* 12, 90-91. *REW*[3] 420.

mêldovati, *-ujem* impf. (Lika) »javiti oblasti«. Od njem. *melden,* ušlo u narodni govor iz graničarskih kancelarija.

Lit.: ARj 6, 596.

melekša f (BiH) »cvijet ljubica«. Indeklinabilni pridjevi *menekše* (Kosmet, uz *čarape)* »zatvoreno ljubičaste boje, mór (v.)« = *mõr-menekše* »boje ne kao čivit, nego kao galibarda« = *menevli (Pjevanija crnogorska,* epitet za *čakšire)* = *meleviš* (epitet za *dolama)* = *meneviş* (epitet za *čakšire)* = *mormeneviš* »violaceus«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *benefše* > tur. *menekşe* »ljubica«) iz botaničke terminologije: rum. *мщunea,* bug. *menekşe* »cvijet temenuga«, arb. *menekshe,* ngr. *μενεξές* = *μανεψά.*

Lit.: ARj 6, 597. 601. *Elezović ì,* 417. 2, 529. *Mladenov* 294. *GM* 269. Matzenauer, *LF* 10, 332.

mêlez (Vuk) pored *mêlez* (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° polutan, mulat, koji nije od čista soja (petao, šeboi, pamuk, platno, Kosmet), 2° platno (osnova prtena, potka pamučna)« = *meleza* f »šarena tkanina?. Na *-li melezlija* (epitet za *gaće},* na *-njak meležnjak* »platno«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meles* »što je sastavljeno od dvije različite stvari«) iz terminologije svagdanjeg života: rum. *melez* »Halbseide«, bug. *mêlez,* arb. *meleze* f »Halbseidenstoff«.

Lit.: ARj 6, 597. *Elezović* \, 397. *JF* 14, 203. *Mladenov* 293. *GM* 269. *Tiktin* 966.

mèlo n (Brač) »uska gvozdena lopata kao mistrija s drvenim držalom za metanje klaka«.

Lit.: ARj 6, 598.

melodija f (Maretićev akcenat *melodija},* internacionalni grecizam, složenica *μελφδία,* od *μέλος* »pjevanje, pijev« i *φδή* »isto, oda (v.)«. Pridjev *melodïjskî* (Vuk), na tal. sufiks *-oso* < lat. *-osus,* proširen na *-ьn* > *-an melodiozan.*

Lit.: ARj 5, 598.

mêltruga f (ŽK) = *memtrga* (Vodice, s disimilacijom *l - r* > *m - r; m* mjesto *n* asimilacija prema početnom suglasniku) »korito za brašno«. Upor.· slov. *mêltra* »Mulde«. Od njem. složenice *Mehltruhe,* od *Mehl* »brašno« i *Truhe* (v. *struga)* »sanduk«.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 167. *Pleteršnik* l, 569.

melūn[1]**,** gen. *-una* m (BiH, Dubrovnik) »đavo, vrag«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. part. pret. pasiva *meťun* > tur. *melun* »proklet«, od glagola *lofna* »prokleti«) iz terminologije islama.

Lit.: ARj 6, 598. Bulat, *JF 5,* 148. *Miklošič* 187. *Lokotsch* 1383. Matzenauer, *LF* 10, 67.

melun[2] m (Mikalja) = *(e > i) milûn,* gen. *-Una* (Rab, Božava) = (nenaglašeno *e* > *ь,* ispadanje) *mlun* (Poljica, Dalmacija, Kavanjin, Mikalja, Kožičić, *Aleksandridd)* »dinja, pipun«. Ovamo ide slov. izvedenica *malovina* »perje od buče«. Lat. grecizam *melo,* gen. *-onis* od gr. *μήλον* »popone, pipun«. Stara posudenica kako dokazuje ispadanje *ь* < *e.*

Lit.: ARj 6, 598. 702. 848. *Starine* 3, 306. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID* 6, 115. Štrekelj, *ASPh* 12, 461.

mel)uh m prema f *meljùha* (Istra) »nemiran čovjek, žena«.

Lit.: ARj 6, 599.

mćmati, *-âbı* ili *-ljem* (?) (Uzice, Srbija) *{na-}* »(veziljski termin) vesti na cik-cak po obodu rukava«. Odatle *mímica* f (ibidem) »vez na cik-cak, ošvice (ŽK).

Lit.: ARj 6, 599. 600. 7, 433.

memla f (Vuk) = *memlja* »vlaga«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nem* »vlaga«, odatle na tur. sufiks *-li nemli* »vlažan«) iz terminologije svagdanjeg života; arb. *nem* »vlaga«. Osebujna je zamjena tur. sufiksa *-li* promjenom *-la / -Ija* mjesto uobičajenog *-lija,* zatim asimilacija *n - m* > *m - m.* Korsch izvodi od ar. *mevla.*

Lit.: ARj 6, 600. Korsch, *ASPh 9,* 656.

memlećet m (narodna pjesma) = *memlećet* pored *memlećet* »zemlja, postojbina, vilajet, zavičaj«. Balkanski turcizam arapskog

podrijetla (ar. *memleqet,* apstraktum od *melek* »kraj«) iz terminologije administracije: rum., bug., arb. *menleçet* (Skadar) »Gegend, Provinz«.

Lit.: ARj 6, 600. *Elezović 2,* 528.

memur m »činovnik«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *me*[c]*mur)* iz upravne terminologije.

Lit.: ARj 6, 600.

menda f (Vrbnik) »pogreška, nedostatak«. Nije denominal *mendati, -am* pf. »ispraviti« odatle, nego od lat. prefiksalne složenice *emendare* (prefiks *e-* = *ex-)* »isto«. Od lat > tal. *menda.* Učena riječ.

Lit.: ARj 6, 600. *REW*[3] 5491.

mendikan(a)t, gen. *-anta* m »(učeni crkveni izraz) fratar, prosjak (u religioznom smislu)«. Poimeničen part. prez. od lat. *mendicare, mendicane,* gen. *-antis,* denominal od *mendīcus,* koji se nalazi u *Belőj* Krajini (slov.) *mendekati* impf, »govoriti mrmljajući«.

Lit.: ARj 6, 600. *Pleteršnik* l, 569. *REW*[3] 5492.

mendiz pored *mêndiz* m (Kosmet) »inžinjer, arhitekt«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mühendis)* iz stručne terminologije: bug. *me(e)ndiz(in)* »isto«.

Lit.: Elezović 2, 528. *Mladenov* 293. 294.

menđele f pl. (Vuk) »tijesak« = *mêng* f pl. (Vuk, Rusac, Vranjska Pčinja) »1° procijep u kojem ćurčija iglu oštri, 2° sprava za pravljenje voska« = *mendule* f pl. (Lika) »škripac«. Balkanski turcizam gr. podrijetla (tur. *mengene* < *μάγγανον* > lat. *manganům* > tal. *màngano)* : bug. *mengene,* arb. *mengene.* Od tal. *màngano* > *mangan* m »sprava za uglađivanje tkanja«. Preko nvnjem. *Mange* f pored *Mangel ĩ* (upór. istu disimilaciju u tur. *menđele)* > *manga* f (1853) = slov. *mân(j)ga* f »1° Schwengel, 2° Aebel«, impf, *mângati* = *(a > o)* slov. *manga* pored *munga* (Dolensko), denominal *mô(n)gati* pored *mungati* i *mugati* = slov. *mogla* < njem. *Mangel* = *mùn(j)gati, -ãm* impf. (Lika, Otočac, Liješće, Sinac, Ram-Ijani, objekt *pranje takačom* ili *palicom,* prije nego će se *peglati)* »namotati oprani i osušeni veš na jedan valjak i valjati po stolu« = (bez *n* na osnovu disimilacije *m - n* > *m - 0) mugati, mugãm* (Lika), odatle postverbal *mùnga* pored *muga* f (Lika) »drvena sprava kojom se deblje rubine ravnaju (kod pravoslavaca *rala)«.* Upor. toponim *Menge* f pl., stijene i nešto malo zemljišta i šume kod sela Velji Mikulići (Bar) i *Manganello* > *Mekneli* (Krk).

Lit.: ARj 6, 443. 601. 7, 131. 152. Zore, *Tud.* 13. *Pleteršnik* l, 321. 549. 597. 601. 616. 619. 2, 235. *Miklošič* 188. *SEW* 2, 16. *Mladenov 294. REW*[3] 5297. Matzenauer, *LF* 10, 68.

menđuša f (narodna pjesma) = *menđuha* (Sarajevo, s promjenom dočetka prema *uho,* jer se nose na uhu) = *menđuš* m (Belostenec, narodna pjesma) = *minduša* f (Vuk, Srbija, narodna pjesma, Lika, pravoslavci) = *majnguše* f pl. (Lika, katolici, promjena *min* u *majn-* koja nije posve jasna; perz. *man* > *man* i *n* > *jn* pred *g* kao u *bajngeri* ŽK, svakako-stariji turcizam iz doba turskog vladanja u Lici) »1° obodac, ušnjak, naušnica, rinčice (hrv.-kajk.), rećine (v., Lika katolici), 2° (metafora) *mènde* (BiH, hipokoristik), koza ili jarac što ima pod vratom resice, koje narod zove menđušipe« = na *-an* (tip *Milan) mendan* m »jarac«. Ovamo zacijelo i *menduija* f (Kosmet) »vrst turskog zlatnog novca za nakit«, ali nejasna promjena dočetka *-gōš* u *-duija.* Deminutiv na *-ica: mendušica* = *minđušica.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *mangos,* od *man* »utega« i *gōš* »uho« > tur. *menguş)* iz terminologije nakita: bug. *rnengúš* = *mengíši* = *mingúši* = *mendjúš* = *mengjúš.*

Lit.: ARj 6, 601. 716. *Miklošič* 189. *ASPh* 11, 105-106. *SEW 2,* 37. *Mladenov* 294.

mène (Vuk) = *méne (od ~, za ~)* (Slavonija), baltoslav. naglašeni genitiv i akuzativ sing, od nom. *ja* (v.). Dativ i lokativ *meni* pored starijeg *mani* = *mni* < stcslav. *mъne* = *méne* (ŽU). Oba se oblika pojačavaju deiksama *-ka, kar(e), -karee, menekafre)* = *-fee* (Lika, narodna pjesma), *menika (-r, -re, -ree).* Vokal *e* u *meni* je nastao analogickí prema gen. enklitike *me* < stcslav. *mı, mi.* Prijevoj **mьn-* > **mъn-* pojavljuje se u stcslav. instrumentalu *mbnoJG* > starijem hrv.-srp. *mnoju,* danas analogijski *mnom,* u čakavskom, djelomice i u štokavskom *manom* (ŽK). Plural *mì* < stcslav. *my* = makedonski *mije* (odatle etnik *Mijaci), nije.* U baltičkoj grupi stprus. *mennei,* ák. *mien,* lit. *man,* enklitika lit. *mi,* pl. *mēs.* Od ostalih ie. jezika baltoslav. oblici poklapaju se sa awesta *mana* »meni«, ák. sanskr. i stperz. *mam* »mene«. Enklitike gen.-dat. sanskr. *me* = awesta *me.* le. je korijen **me.* Nastavak *-n-,* koji je u genitivu, dativu, lokatīvu i instrumentalu u baltoslav., nalazi se, osim u

sanskrtu i awesti, još u kelt. (kimr.) *myг.* V. *moj, me²*.

Lit.: ARj 6, 602. 601. 652. *Miklošič* 188. *SEW* 2, 36. *Holub-Kopečný* 227. *Bruckner* 341. *WP 2,* 236. *Trautmann* 179. *Boisacq³* 247. 323-324. Gauthiot, *IF 26,* 359. Hujér, *IF* 30, 49. şl. *LF* 45, 188-192. (cf. Bělic, *JF* 2, 342). Šimek, LF 54, 238-240. Meillet, *BSLP 21,* 26-27.

menta f »osobit madžarski ćurak« < madž. *mente* = (sa dodatkom *-n* kao u *fértun* < *Fürtuch, Medvén,* prezime, < madž. *Medve}* *mentén* m (hrv.-kajk., Jačke, ŽK, Trebarjevo, Belostenec, Jambrešić, Voltidi, Stulić) »muški i ženski ćurak« = *minteg* (17. v., Kašić, *i* mjesto *e* prema *mintan,* dodatak *-g* je nejasan). Deminutiv na *-ьc* > *-ac mentenac,* gen. *-nca.* Upór. bug. *menté* »gornje odijelo bez rukava«. Iz turskoga je *mintán* (Vranjska Pčinja) »gornja muška i ženska haljina sa rukavima«. Deminutivi na *-če* i *-čie* < *-ьc* + *-ić mintančić.* Balkanski turcizam madžarskog podrijetla (?) (tur, *mintan* < madž. *mente* < tal. *mantello* ?): bug. *mintan.*

Lit.: ARj 6, 602. 718. *Pleteršnik* l, 571. *Mladenov* 294.

menti (lok., gen., sing., s prijedlozima *na, z < iz): na ménti držati* »zapamtiti«, *z ménti pustiti* »zaboraviti« (Istra, Vodice). Od tal. *mente* < lat. *mens,* gen. *-tis.* Vlát. složenica (sintagma) *mente habere,* koja odgovara istarskoj *na ménti držati,* nalazi se u Dubrovniku *mijentovati, -ujem* impf, (dubrovački pisci, Ston, Stulić) = *mjéntovati* (Zore) = (zamjenom *-tvati* za *-ovati) mjentivati, -ujem* impf, »spominjati, imenovati«. Taj se glagol spreže kao da je naša denominálna izvedenica na *-ovati* od **mijente* ili **mijenta* < *mens,* gen. -tis, a nije, nego reproducira točno tal. francuzizam *mentovare* < stfr. *mentevoir* < vlat. *mente,* kilát, ablativ) *habere.*

Lit.: ARj 6, 656. 788. Ribarić, *SDZb 9,* 167. *REW** 5496. 5507. *DEI* 2425.

mentovati *(se),* mêntujëm impf. (Vuk, hrv.-kajk.) = *mentovati* (ŽK), također slov. i ukr., »riješiti se, kurtalisati se«. Od madž. denominala *menteni,* a to od pridjeva *ment* »frei, ledig«. Značajno je da madžarski glagoli dobivaju glagolski nastavak *-ovati, -UJQ* > *-ujem* kao naši denominali. Tako i u rum. *a se mîntui,* sa *-ut* < *-UJQ.* S tim madžarizmom pomiješao se *mentovati* (Korčula) »1° spomenuti se, 2° kurtalisati se«. U značenju 1° potječe od *ménte habere.* Tu je *-ovati* od *habere.* Upór. i *ménti.*

Lit.: ARj 6, 602. Skok, *ASPh* 33, 365. *Miklošič* 190. *SEW 2,* 37. *REW³* 5507.

menzil m = *menze!* (narodna pjesma) = (sa disimilacijom *m - n* > *m* - 0) *mézil* (Vuk) = *mézül* (Vük, *i* > *u* nejasno) »1° pošta, 2° poštar«, odatle prezime *Menzilović.* Na *-džija me(rì)zùldzija* »poštar«. Pridjev na *-ski mé(n}zilskl (konj}* = *mezulskī.* Složenica na *-(h)ana* (v.): *menzilhana* = *menzulàna* (Srbija) = *mezilàna* (Vuk) = *mezulána* »1° poštanska stanica, 2° toponim (Crna Gora, prema Skadarskom jezeru)«. Ovamo ide zacijelo *mézulje* f pl. (1848) »kočija (Srbija ?)»,. sa deminutivom *mezùljice* »taljige«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *manzil* »Absteigequartier, krčma«, izvedenica s prefiksom *ma-,* koji znači »mjesto«, od glagola *nazala* »absteigen«) iz terminologije prometa: rum. *me(n)zil* = *mizil,* bug. *menzil, me(n}zttjand,.* ngr. με(ν)ξί>ι.

Lit.: ARj 6, 603. *Mladenov* 294. *Lokotsch* 1409. Matzenauer, *LF* 10, 322.

mera f (BiH) »1° općinska zemlja zajednička selu i plemenu, *2°* zajednička ispaša (Stara Srbija)« = *meraja* f (Vuk, narodna pjesma) = *meräja* (Kosmet, *-ja* je dodatak za dekliniranje kao u *odaja* < tur. *oda* + *-ja) »1°* ugodno goletno mjesto, 2° utrina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mer'a* »pašnjak«) iz turskog građanskog zakonika zvanog *medžela'.* bug. *mera,* rum. na *-üte miriște* < bug. *meriste* »Weideflur«. U Visočkoj nahiji (Bosna) *razija ili mera* »državno zemljište« potječe od arapske sintagme *erazi miryje* iz medeia.

Lit.: ARj 6, 603. 604. 13, 565. *Elezović l,* 398. *Mladenov* 294. *SEW 2,* 37. *SEZB* 43, 748.

merač m (šatrovački, tajni govor, argot zidara u Sirinіću i grnčara iz Prištine) »dan«. Od gr. ἡμερα + deminutivni sufiks *-άκης* (v. *-af).*

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 223. 224.

merak, gen. *-âka* m (BiH, Srbija) = *merak* (Riječka nahija, Crna Gora) = *mãrak* pored *marăk* i *merak* (Kosmet) (objekt uz *imati,* predikatska dopuna uz *biti* u neosobnom izrazu) »želja, volja«. Na *-K meraklı* indeklinabilni pridjev (Bosna), *meraklija* (Leskovac, Srbija, Kosmet) m, f i pridjev za oba roda

(nesam mu ~) »ljubitelj nečega«. Balkanski turcizam (tur. *merak)* iz terminologije običnog govora: bug. *merak,* arb. *marák* »Liebe«.

Lit.: ARj 6, 604. *Elezovič* l, 387. *GM* 260. *Mladenov* 294. Korsch, *ASPh* 9, 655.

merala f (Šulek) »amelanchier vulgáris«. Taj botanički termin označuje Maretić kao slabo pouzdan. Možda je isto što naziv drveta *miralja* f (Hrvatsko primorje) »brekinja«.

Lit.: ARj 6, 604. 734.

meram m, gen. nije potvrđen (Bosna) = *meram* (Kosmet, objekt uz *imati)* »želja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meram* »namjera«) iz terminologije običnog govora: bug. *meram* »namjera«.

Lit.: ARj 6, 604. *Mladenov* 294.

mêrati¹, *-am* impf. (Vuk) »(tehnički termin pri građenju svijeća) grijući rastanjivati vosak«, prema prijevojnom obliku *(pri-, raz-)mariti* »beim Feuer Wachs aufgehen lassen«. Pridjevi od *mer- meran* i *merljiv* »rastezljiv«, s apstraktumom *merljivost* »rastezljivost« Šulekovi su neologizmi. Prijevojni štěpen *mar-* nalazi se u rus. *marevo* n »Hitze bei der die Luft trübe und weiss wird«. Taj je prijevoj praslavenski, jer se nalazi u bug., u oba lužičko-srp. jezika i u rus., a s prefiksom *o-* i u hrv.-srp. *omara* f (Vuk) »pripeká, sparina, zapara«, sa augmentativom na *-ina őmarina* (Vinkovci, Ljubiša). Upor. još u rus. narječjima *mar* »Sonnenglut«, u ukr. u ništičnom prijevoju *mryj* »Nebel, trüb«. S rus. *marevo* upór. toponim *Marevo* kod Jajca i u Hercegovini. Korijen je ie. **mer-* »flimmern, funkeln«, koji je dobro zastupljen, s guturalnim rašírenjem u *mrak* (v.), *mrk* i *mrknuti.*

Lit.: ARj 6, 604. 8, 907. *SEW* 2, 21. *WP* 2, 273.

mêrati³, *mērām* impf. (Vuk, Lika) »(tehnički termin pri pranju rublja) mlatiti pratIjačom haljine, kad se peru«. Matzenauer uporeduje sa skand, *merla* »contundere«.

Lit.: ARj 6, 604. Matzenauer, *LF* 10, 68.

merdiven m (Vuk, narodna pjesma) = *mêrdevina* f pl. t. (Bosna, plural jer se sastoje od više jedinica) = *merdivene* (Vuk) »ljestve, stube, skale, lôjtre«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nerdiven* = *merdiiben, merduban)* iz terminologije alata: bug. *merdeven.*

Lit.: ARj 6, 604. *Miklošič* 191. *SEW 2,* 37. Matzenauer, *LF* 10, 68.

merđžan, gen. *-äna* m (Vuk) = *merdžan* (Kosmet) »1° koralj, 2° prezime«. Deminutiv na *-ьc merdžánac,* gen. *-nca* (Bosna, Vuk) »grah višnjica«. Indeklinabilni pridjev na *-li merdžajli* (epitet za *handžar).* Na *-ija (kamen}* *merdžanija* (narodna pjesma). Na *-uša merdžanuša* (Bosna, Duvno) »riba«. Na *-kinja* (personifikacija) *merdžankinja* (narodna pjesma) »puška okićena merdžanom«. Složenica: *paprika-merdžan* (Kosmet uz *nanizali}* »kao grivna ili derdan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mărgări)* iz oblasti nakita: rum. *mărgean* = *mărgea* (pomiješano sa lat. *margella* > *mărgea),* bug. *merdžán, merdžanlija,* ngr. μερτσάνι.

Lit.: ARj 6, 605. *Elezović* l, 399. *SEW 2,* 37. *Mladenov* 294. *GM* 270. Matzenauer, *LF* 10, 68.

merèdov, gen. *-ova* m (Vuk, Baranja) = (s asimilacijom na daljinu *m - d* > *n - d)* *nerèdov,* gen. *-ova* (Vojvodina) = *merečūv* (Donja Podravina) »mreža na drvenom okviru za vađenje ribe iz barke«. Deminutiv na *-čić: meredovčić* (Zemun) »na obruču nešto prede kojom se vadi riba iz kade«. Riječ *merèdov* se slaže u značenju i osnovi s ukr. i rus. *meréda* »(ribarski alat) vrša, mreža«. Samo je sufiks madž. *-o, -ö* > *-ov,* koji se ne nalazi u madž. *merettyü* ili *méregető.* Glede madž. -ö > *-ov* upor. *merov.* Sa *merettyü* slaže se posvema *merečuv* i taj se može označiti kao posuđenica iz madžarskoga. Rum. *meredeu* »1° Schopfnetz, 2° Holz mit dem der frische Käse geknetet wird« (upor madž. *merito* »zum Schöpfen gehörig«) sadrži madž. *-ő* > rum. *eu* i ne služe se s *-ov.* Izvor ruske riječi je fin. *merti* »vrša«, a ovo možda i stnord. *merp* »isto«, čini se da se *mereda* praslavenska posuđenica, koja se nalazila i u južnoslavenskom, unakrstila s madžarskom riječi.

Lit.: ARj 6, 604. 7, 58. Hamm, *Rad* 275, 22. *SEW 2,* 37. Šamšalović, *NVj* 29, 415. (cf. *IJb 9,* 222).

merešïk, gen. *-ika* m (Srbija) »sredina između dva sela«.

Lit.: ARj 6, 605.

mergin m (Riječka nahija, Crna Gora) »međa, granica«, odatle na *-aš merginas,* gen. *-aša* (ibidem) »međaš« = *mergin* (Budva, Lastva, Krtole, Prčanj, Crmnica) »između dvije njive međaš (zove se i *stan,* jer ga se ne smije plugom izvrnuti), biljeg između zemalja dvojice vlasnika«, *merginj* (Bella, *nj* < и kao u *pristanj, kovanı,* Perast, Bunjevci u Vojvodini,

što je vrlo značajno, jer potječu djelomice iz sjeverne Dalmacije; Mostar: *dizdarev mrginj)* »zemljišna meda« = *mrgīnj,* gen. *-inja* (Žrnovo, Korčula) »konalić u koji se stavi kamen« = *mrginj,* gen. *-inja* (Šibenik) »granica između dva dionika« = *mrgīn,* gen. *-ina* (Vuk, Sinj, Hercegovina, Crna Gora, Boka, Potomje, Ljubiša, koji upotrebljava *međaš* i *mrgin)* »isto«, odakle *mrgināš,* gen. *-áša* m (Vuk, Crna Gora) = *mrgīnj,* 'gen. *-лnja* m (Dubrovnik, Vetranie, Hercegovina, Crna Gora) = (disimilacija *m - n > m - r) mrgir = mrgîr,* gen. *-îră* (Piperi, Crna Gora) = (zamjena dočetka *-in* sa *-it,* možda prema vlat. *termitem* od *termes) mr̆git* (Dalmacija, Pavlinović) »brazda medu zemljama« = (zamjena dočetka *-in* sufiksima *-ariu > -ar* i *-aneu > -arg") mrgăr,* gen. *-ārā* (Rab) = *mrgānj,* gen. *-ánja* (Dubrovnik, okolina) »meda i zid od suhoga« = (sa disimilacijom *m - n > m - lj) mr̆gilj,* gen. *-Uja* m (sjeverni Velebit, Bunjevci, Sitno, Perković) »1° kamen međaš, 2° neuzoran komad zemljišta između dvije njive kao meda, 3° drveće koje raste kao međaš, 4° drveni stup kao međaš, 5"kanal kao međa« = *mrgilj* (Sukošan, Bibinje) »granica između dva dijańika učinjena od luče, koja čini prepreku da uz nju izrasle kupina« = (sa umetnutim / poslije *g* iz nepoznatih razloga) *mrglin,* gen. *-ina* (Zagora, Dalmacija, Nikšić u Crnoj Gori) »1° granica između dvije njive, 2° pojas koji se ne ore« = (sa *ar* za sonantno f) *marginj* (Čikerija, Bunjevci) = (toponim na Paklenim otocima) *Marginja Punta* (stari pridjev na -/) = *Marginski* (se. rat, sinonim). Arbanasi posudiše *mé'rgím* s članom *-i* pored *me(g)je < media, mergi* (Toske). Dalmato-romanski leksički ostatak od lát. *margo,* gen. *-irtis;* kako pokazuje očuvan velar kao ü *galatına, grmjetica* itd. Zbog toga će *mrđin* m (šabački okrug, Srbija) potjecali iz rum. *margine.* Ne treba da je krivo zapisano *d* mjesto *g,* kako pretpostavlja Maretić. Izmjena *k* mjesto *g* u *mrkin* kod Stulića je nepouzdano. U dubrovačkom latinitetu potvrđeno je *mergegnium.*

Lit.: ARj 6, 605. 7, 54. 65. 58. 59. Budmani, *Rad 65,* 162. *Godin* 179. Pavlovié, *УF* 16, 178. sl. Skok, *ZRPh* 46, 407. Skok, *Slav.* 188. Skok, *Rad* 272, 26-33. Rešetar, *ASPh* 36, 540. Isti, *Štok.* 253. *MH IS M* 9, 442. Čorović, *ASPh* 29, 507. *REW*[3] 5355.

merhaba (Bosna) = *niêraba* (Kosmet), uzvik, »1° (muslimanski pozdrav) zdravo, 2° (Srbija, ironická metafora) ćuška, šamar«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mer haba,* od *mara* »ugodno se namjestiti«) iz terminologije saobraćaja medu ljudima. Odgovor je u Kosmetu: *ja meraba.*

Lit.: ARj 6, 604. *Elezović 2,* 529.

merhamet m (narodna pjesma) = *mehramet* (jedna potvrda, narodna pjesma) == *merâmet,* gen. *-ometa* »milost, milosrđe«. Indeklinabilni pridjev na *-li merhametli* (muslimanska narodna pjesma, u predikativnoj funkciji). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. apstraktum na *-et merhamet)* iz terminologije običnog života: bug. *merhamet, merhametUja.*

Lit.: ARj 6, 585. 605. *Elezović 2, 529. Mladenov* 294.

merit m = *mířit* (17.v., Riječka nahija, Crna Gora) »zasluga«. Od tal. učene riječi *mèrito* < lat. *meritum,* poimeničen sr. r. part. perf. od *merēri.* Odatle denominal *meritat, -am* (Dubrovnik, Cavtat) = *meritat, -am* impf. (Rab, čakavci) = *mintát* (Šibenik) = *maitāti* (Perast, sjeverna Dalmacija, Dobroselo, Lika) »1° zaslužiti, 2° bacati oko na što: *cure miritati* (Dobroselo)«. Od tal. *meritare.* Upór. arb. *meritoj* »verdiene«, apstraktum na *-im* < lat. *-imen meritim* (Skadar) »Verdienst«.

Lit.: ARj 6, 605. 744. Kušar, *Rad* 118, 25. *GM* 270.

merkurela f (Vrbnik) »biljka daucus asininus« = *mrkorêla* (čakavski) = (disimilacija *r - r > r - n,* prema Marelicu štamparska pogreška) *mrkonela* (Šulek, Istra). Od tal. *mercorella* »isto (biljka ljekovita od slarine)«, od lal. pridjeva na *-alis mercuriali!* (se. *herbo),* izvedenog od *Mercurius,* za koga se vjerovalo da ju je pronašao; *ella* mjesto *-alis* je zamjena deminutivnog sufiksa za pridjevski lat. *-ālis.*

Lit.: ARj 6, 606. 7, 67. *REW*[3] 5518. *Prati* 646. *DEI* 2363.

merkušānta f, gen. pl. *merkušanāta* (Ston) »vrst smokve, stablo i plod«.

Lit.: ARj 6, 606.

merkatı, *-am* impf. (Vuk, Srbija, Leskovački kraj, hrv.-kajk.) »paziti, motriti (upor. kod Milićevića *merkamo devojku za njega)«* = *merkatı* (ŽK) *(za-)* »1° pamtili, 2° (Hrvatska, kao veziljski termin) uvezivati slova u košulju«, *namērkati, -ãm* (Hrvatska, objekt *košulja).* Radna imenica na *-vac merkavac* (Belostenec, koji je označuje kao dalmatinsku riječ). Ovamo ide *mertik* m (Slavonija, Srijem) »pregledalica

od platna za uvezivanje slova u rublje«. Od stvnjem. *merken.* Germanizam se nalazi gotovo u svim slavinama, a ipak nije praslav. Riječ *mertik* je od *Merkbuch,* preinačen prema *mertik* (v.) drugog podrijella; njem. *merken* je denominai od *Marke > marka* »1° novac, 2° biljeg«, odatle *markirati* »1° označivali, 2° (pejorativno) raditi kao simulant«, *namerkati* je od njem. *anmerken.* Upor. za takvo prekrajanje njemačkog prefiksa *narukovati* (Bosna, za vrijeme okupacije) < *einrücken* »(vojnički termin) doći na odsluženje vojnog roka«.

Lit.: ARj 6, 606. 607. 7, 433. *Miklošič* 191. *SEW 2,* 37. *Bruckner* 330.

merlin[1] m (Zagreb, Ogulin) = *mirlin* (Vrbnik) = *merlina* f (Lika, femininum prema *mrkva)* »mrkva (kulturna biljka)« = *merlin* (čakavski) »inula helenium«. Od njem. deminutiva *Mearl, Morie* < njem. *Mohre,* upor. tršć. *merlino* »carola«. Nije potrebno pretpostavili sa Štrekeljem da je taj germanizam ušao u zapadne krajeve preko tršćanskoga, nego je *-in* u oba jezika njemački plural kao *kïfljin* (v.), *šeragljin (v.),feljbabin* (v.).

Lit.: ARj 6, 606. 746. Štrekelj, *ASPh 14,* 532.

merlin[2] m (Mljet: *proz pomijo pasaj'vaj merlin za bandijeru;* brodski termin) = *mrlin,* gen. *-ina* (Dubrovnik) »laděno uže«. Od tal. *merlino* »isto« < hol. *meerling.* Drugog je podrijetla i značenja hrv.-kajk. *merlin* (v. *merlin*[1]*).*

Lit'.: ARj 7, 70. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. *REW*[3] 5533a. Štrekelj, *DAW* 50, 38.

meropbhb, gen. *-pъna — meгopъnъ* = (disimilacija *m - p > n-p) neropbh,* gen. *-pha* (Dušanov zakonik) »kmet u staroj srpskoj državi (opozicija *vlah* »pastir«)«. Pridjev na *-/ meropbša rabota* (Dečanski hrisovulj), na *-bsk meropbšbke zemlje* (ibidem). Deminutiv na *-ić meropbšićb* »sin meropbha (ako je izučio knjigu, mora ostaviti kmetstvo)«. Na *-ina* (može biti i, poimeničenje pridjeva na *-7*) *meropšina* »1° zemlja na kojoj sjede meropsi, 2° rabota meropška«. Ta se izvedenica očuvala kao toponim *Merošina* 1734. *(š < pš* kao u *pšenica > šenica),* na *-evci Meroševce* (Vranja, Srbija). Denominal *pomeropšiti* pf. (Dušanov zakonik) »učiniti da bude šio meropaško«. Prema Novakoviću *meropbšina* odgovara bizantinskom παροικία, a *mêropbhi* odgovara biz. πάροικος > slsrp. *parikb* (1198 — 1199) »colonus«. Ako potječe, kako se pretpostavlja, od imena Iračkoga plemena u Rodopama Μέροπες *(s > h* kao u *Vlaho < Vlasi < Blasius),* onda je semantički razvitak isti kao u *Vlah* ili u lat. *romanus > romín, rë'më'r,* u kojima je etnik dobio značenje općeg naziva za socijalno stanje: *vlah* »pastir, seljak« (v.), *romîn; rëmër* »Leibeigener, seljak«. Ako stoji ta etimologija, onda je time dan još jedan lingvistički dokaz za tvrdnju da su Slaveni zatekli na Balkanu još tracki jezik kao živ. Toponomaslički je dokaz za lu Ivrdnju irački toponim *Pulpudeva > Plovdiv* (v.) = *Philippopolis* »Filipov grad« (tračko *-deva = -dava* »grad«).

Lit.: ARj 6, 607. 7, 61. 10, 670. Novaković, *Zakonik Stefana Dušana* 165. 174. *ASPh* 9 522-523. 10, 574. si. Radojčić, *JF* 18, 157-71. Virag, *NVj l,* 79-80.

mérov m (požunski, peštanski, banatski, Vuk, Vojvodina) = (sa *i* za madž. zatvoreno *é) mirov* (18. v., Virovitica) »vagan«. Nalazi se i u slovačkom. Od madž. *mérő,* particip od madž. slavizmą *mérni* < *meriti.* Hiperjekavski oblik *mijèrõv,* koji bez potrebe postavlja Maretić, nije potvrđen. Od madžarskog slavizmą *mérni* apstraktum je *mérték* »Mass«., I taj je, popul *parlag* i *merov,* ušao kao termin za mjere: *mertik* m (stari madžarizam 13. i 14. v., Vuk, Fruškogorski rukopis) = u Dečanskom hrisovulju *merbtigb* »mje.ra, porcija« = *mertük* (sjeverna Hrvatska) »mjera za vino i žilo«, kod Rumunja *mertic* »Metze, Mass«. Vokal *u* mjesto *i* za madž. zatvoreno *e.* u *mertük* tumači se napuštanjem madžarske vokalske harmonije. Pridjev na *-ljiv mertučljiv* (Habdelić) »umjeren« i apstraktum *mertučljivost,* kol. na *-je mertučje* »suđe«.

Lit.: ARj 6, 607. 608. 657. Grünenthal, *ASPh* 42, 318. Matzenauer, *LF* 10, 321. *Tiktin* 969. Jagić, *ASPh* 31, 551.

mersim m (Pančić) »riba«. Balkanski turcizam (prema Marelicu tur. sinlagma *mersin baligi* »riba iz grada *Mersin«)* iz oblasti ribarslva (upor. *daljan):* bug. *mersin* »jeselra«. Konačno *-m* mjesto *-n* kao u *bedem* (v.), *bujrum* (v.).

Lit.: ARj 6, 607. *Mladenov* 294.

mersin m (Šulek) »biljka žutika, berberis vulgáris«.

Lit.: ARj 6, 607.

mértek, gen. *mērteka* m (Kosmet, BiH) = *mr̆tek* »1° čabrun, greda koja s jedne i druge strane drži šljem od kuće, a podupire se u vjenčanice, šio se vide; gredica osrednje debljine, 2° čavao, ekser (nejasan semantički raž-

vitak)« = pl. t. *merted* (Srbija, Timok-Lužnik, južna Srbija). Na *-U: merteklija f* »burgija za merteke«. Balkanski turcizam (tur. *mertek* »četverostrana greda«) iz oblasti građevinarstva: rum. deminutiv *mănăcel, a martad* »mit Dachsparren versehen«.

Lit.: ARj 6, 607. 7, 88. *Elezović* 1, 399. *Mladenov* 294. *SEW 2,* 38. *Tiktin* 955. *Rad* 138, 57.

merùhati, *-ãm* impf. (Ston) (objekt *matku po rukama)* »mečiti, gnječiti«.

Lit.: ARj 6, 608.

meso n, pl. *mesa* (Vuk, Kosmet, ŽK), baltoslav. i praslav. *(*męso),* »caro, carnis«. Brojni pridjevi: na *-ьn mèsan,* f *mesna = mešana* (Vuk), *bezmēsan* (Stulić, danas općenit), poimeničen u m. r. *mèsan,* gen. *mešana* (Vuk, Slavonija) »grožđe bijelo i crno«, u f *mesna* (Vuk, Risan) »guz«, na *-ica mesnica* (Slavonija) = *mesnica* (hrv.-kajk., ŽK) »mesarnica«, *mesnice* f pl. t. (Srbija) = *mesnica* (Kosmet) »mesojede«, na *-ik mesnik* »čir«, arb. *mesnih,* na *-jak mesnjak* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sitan čir« = *mesnjak* (18. v.) »zreo prišt«, na *-jača méšnjača* (Vuk) »kobasica s mesom«, na *-en meșen,* sa udvostručenim sufiksom *-ьn* + *-en mesnên* (ŽK), na *-ast mesast,* na *-at mêsat* (Vuk), *mesnat, mèsnatast, mesnast.* Deminutiv na *-će mésce* (Vuk), hipokoristik *mésa* (Lika). Augmentativi na *-ina mèsina* f = na *-etina mesètina* = na *-urina mesùrina* = na *-ište mesiste* (Vitezović) = *mesiste* (Kosmet, pejorativno). Radna imenica na *-ar mesar,* gen. *-ara* (15. v., Vuk) prema f na *-iça mesàrica,* »kasapin, komardar«, s leksikologijskom porodicom: pridjevi na *-ov, -ev mesarov (-ev),* na *-ski mesarski,* augmentativ na *-ina mesàrina,* na *-ija mesàrija* »njegov zanat«, na *-nica mesarnica* = na *-ara mesara* f. Denominai na *-iti mesariti.* Madžari posudiše *meszar(os).* Prezime *Mesarović.* Na *-ulja mèsulja* (Šulek, Vuka, Slavonija) »debela kruška«. Složenice od glagolskih sintagmi: sa *jesti:* na *-je mesojede f* pl. t. (Vuk, Srbija, Ljubiša) »fašinak, gen. -nka (ŽK) < austrijsko-njem. *Fasching* za *Fastnacht* »posno vece«)« = *mesòde* (Glamoč, *oje > o* kao u *Fredovu* ŽK < *Predojević, Bogović* /Krk/ < *Bogojević)* »vrijeme od 3 kralja do pokłada« = *mesòvede* f pl. t. (Beograd, Grocka, sa *v* mjesto *j* kao u *Motavica* pored *Motajica, Lovište* pored *Lojište)* = *mesùvede* (Vuk) — *mesvijede* (Vuk, Paštrovići, s nejasnim ispadanjem, sinkopom samoglasa *o,* možda preko *uo > v,* upor. *obědvati* ŽK) = *mesoije* (ikavski, čakavski). Opozicija *mesopust* m (15. v., nalazi se i u drugim slavinama) = na *-je mesopuste* (jedna potvrda) prevedenica (calque) je od gr. ἀπόκρεως = lat. *carnisprivium, carnelevale > Karneval,* s pridjevom na *-ьn mesopustan* — *mesopüsan* (Kosmet). Ostale, složenice: *mesòbolja f; mesojed = mesojedac,* gen. *-jeca,* s pridjevom na *-ьn mesojedan,* na *-ía mesojeda = mesoija* m (Pavlínovic) »čovjek koji jede meso«. Od *meso* postoji još praslav. izvedenica na *-r* ili **-dhro mézdra* »kožica, membrana« = (upor. češ. *mázdrà) = mézgra* (ŽK), upor. slvč. *miazgra.* Glede *e* < *į* upor. polj. *miązdra* i rus. *mjazdra.* Deminutiv na *-ica mezdrica* (Vrbnik). Pridjev *mezdrovit.* šulekovi neologizmi *mezdrilo* i *mezdriți* »varagovati, strugali meso sa unutarnje strane kože«. Rumunji posudiše *mezdri.* Suglasnici *d* i *g* mogu se smatrati kao umetnuti (consonnes de transition u grupi *sr,* upor. lat *b* u *membrum* i *membrana* i gr. μηρός »oberer fleischiger Teil des Schenkels«. Upor. i *nozdrve* öd *nos* (v.). Samoglas *e* je nastao iz palatalnog nazala g: upor. stcslav. *meso,* polj. *miįso, miązdra.* U baltičkoj grupi kao i u drugim ie. jezicima korijen se pojavljuje u dva vida: s umetnutim nazalom kao u slavinama, a i bez tog umetanja: stprus. *mensa* »meso« prema lit. *mésa* = lot. *misa;* sanskr. *mamsá-,* got. *mimz* pored *mas,* arm. *mis,* arb. *mish.* le. je korijen **mē(m)so-.*

Lit.: ARj 1, 270. 6, 611. 615. 637. *Elezović* 1, 400. *Miklosič* 189. *SEW'2,* 43. 45. *Holub--Kopečný* 217. 219. *Bruckner* 330. 336. *KZ* 45, 45. 353. 318. 320-322. *Trautmann* 178. *WP* 2, 262. *Gorjajev223. REW*[3] 1706. Hirt, *PBB* 23, 335. Osten-Säcken, *IF* 33, 231. Lewy, *IF* 32, 163. *GM* 270. *Boisacq*[3] 634. Joki, *Unt.* 326. Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *IJb 4,* 214. *RSI* 8, 301). Endzelin, *ZSPh* 18, 123. *Mladenov* 293. Nehring, *IF* 4, 399. Zupitza, *KZ* 37, 387-406. (cf. *AnzIF* 15, 7. 922). Brugmann, *IF* 18, 437-438. Pedersen, *IF* 5, 69. Iljinski, *RSI* 6, 224. Agrell, *LUA* avd. 1, sv. 14, br. 32 (cf. *IJb* 8, 203). *RES* 12, 89. Thurneysen, *KZ* 48, 48-75 (cf. *JF* 3, 226).

mèsti, *mètem* impf. (Vuk) »verrere, balayer« razlikuje se danas akcentom od *mésti, metem* (Vuk) »turbare, vertere, miscere«. Upor. semantičko razlikovanje s pomoću akcenta u *muka* i *múka.* Etimologički se razlikuju i postanjem samoglasa *e:* u *mèsti* potječe od praslav. *e* u *metp,* u *mèsti* od praslav. *t,* stcslav. *meto.* Oba idu u primarnu glagolsku grupu na *-ti.* Paralele su im u sekundarnoj grupi na

-ati i u prijevojima *a - o, ę - ç > u: metati mečem* (Vuk) = (sa prijenosom *ć* iz prezenta) *mećati (pomećat* Kosmet) prema *motati, -ām* i na *-iti mutiti, mutim* (Vuk). Sva tri označuju elementarne radnje rukom. le., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski su. Od praslav. osnova **met-~, *mot-* prave se iterativi na *e -metati* = na í *-mitati, -mitām* (ikavski) i na *a -matati, -mātām.* Upotrebljavaju se samo s prefiksima. Leksikologijske porodice postoje od šest hrv.-srp. osnova: *met-, met-, mot-, mut-, mit-, mat-.*

(la) Glagolu *met—|—ti > mèsti, mètem* (subjekt *snijeg* »pada«) bilo je prvobitno značenje »bacati«, koje je nestalo u hrv.-srp. Već u praslav. i svim slavinama specijalizirano (suženo) znači i »čistiti kuću«. Ima manje prefiksalnih složenica *(iz-, na-, o-, po-, s-, sa-),* nego na *-ati metati, mečem* impf. »jac re, pon re« *(do-, iz-, izna-, ispre-, ispra-, na-, nad-, o-, ob-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, pro- ļseļ, raz- ļseļ, s-, sa-, u-, za-) — metati, mečem* (Vodice) »bacati« prema pf. na *-nutí metnuti* pored *metnuti* (16. v., čakavski *klastf\ (do-, iz-, na-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, u-, za-}* = (sa *tn > kn) měknuti* (Karnarutić, Vodice). Odatle su postverbali m. г.: *met* »1° (ribarski termin) mjesto gdje se baca mreža, 2° Wurf, jet«. Čest je u neologizmima: *nogomet, puskámét, topomét, vatromet, domet* (Vuk), *izmet,* sa umetnutim *go* (kao *razgovjetan) izgomet* (Dalmacija, Dubrovnik) »izmet, smetlište (kao metafora za čeljade)«, *izgométak,* gen. *-tka* (Kavanjin) »psovka«, *namet* »1° hrpa, nasip, 2° porez« = rum. *namete* »snijeg«; *omet* (Kosmet) »velika metla od trna« = složenica *trnòmet* (Vuk), nalazi se i u rum. *omăt* »snijeg« (Moldavija), *obmet, odmet* u prilogu *(biti) na admet,* odatle *odmetnik* m prema f *odmetnica,* s pridjevom *odmetnički* i sa *-ačina* (upor. *deračina) odmetačina; podmet* je neologizam, kao gramatički termin, prevedenica za *subjekt* = gr. ὑποκείμενον; kao narodska riječ *podmet,* gen. *podmêta* (Kosmet) »vrst ljekovite trave«; *přimet* (Hercegovina) »hrpa kamenja«; *pomet* (Crna Gora) »mećava«, s augmentativom na *-ina pometina* (Vuk) »Nachgeburt«, na *-kinja pometkinja* i s pridjevima na *-ljiv pomètljiv,* na *-ьn pametno gumno* (folklor); *premet* (Kosmet) »motka za vješanje haljina«, *promet,* s pridjevom na *-ьn prometan,* poimeničen na *-ik prometnik* (željeznički termin); *smet,* gen. *smèta* (Lika, Kosmet) > rum. *smete* = *Zamet* (toponim) = *zamet* (Vodice), *smet,* gen. *-i* f »smeće«. U femininumu *nameta, razmeta* »nesloga«, *razmetica* »dioba na više dijelova«; *umeta = omet = ometa,* prilog *na meti* »pri ruci«. Ovi postverbali raširuju se sufiksom *-bko: metak,* gen. *-tka* (Lika) = *metanı,* gen. *-trga* (Vuk) = *metac,* gen. *-ča* (Martié); *izmetak; nametak,* gen. *-tka, smeták,* gen. *-tka, zametak,* gen. *-tka* »embryo«. Odatle pridjevi na *-ьn izmetan* (17. i 18. v.), *nametan, dalekometan, smetan* (ŽK) »laživ«. Na *-adca nametačica* »žena koja se nudi za kakav posao«, na *-kinja* (tip *Srpkinja) nametkinja* »žena, djevojka, udovica, koja se nameće«. Praslavenska je izvedenica na *-ъia metla* f (bug., rus. *metla) > mekla,* koju posudiše Rumunji *mătură* (u toj se praslavenska riječ unakrstila sa lat. na *-ula > -ură).* Riječ *metla* je i botanički termin za razne biljke i toponim. Ima svoju leksikologijsku porodicu prilično razgranam: pridjev na *-äst metlast,* deminutiv *metlica* (također biljka), *metlica = metnica* (Vuk) »mreža«, augmentativi *metlètina,* na *-usina metlušina,* na *-ača meliaca* »biljka«, na *-ara mellára* (Srijem, metafora) »vinova loza«, radna imenica na *-ar mellár* »čovjek koji mete«, apozicija *mellár sirak* (Vrbnik); *metličar* (Istra) »biljka«; na *-ik mętlik* »biljka«, na *-ika metlika* »1° različite biljke, 2° toponim (RN Slovenija *Metlika > Mekljika,* ŽK)«, odatle *metlikovina = metlovina* (Vuk); sa *ti > lij: metljica, melljika* i *metljina* »biljke«. Na *-aljka: mètãljka* »mjesto gdje momci meću kamen«, *izmètaljka* f (Vuk) »vrst plesa nalik na cotillon«, *namètaljka = nametãljka* (Kosmet) »bolest u očima, bijelo na oku«. Na *-java mećava* »1° vijavica, oluja, 2° (metafora) nevolja«, s denominálom *mèćaviti* »dizati se (subjekt *mećava)«.* Na *-lo omelo* n *(l < ti)* »umeta, krpa kojom se omete peć, prije nego se metne u nju hljeb«. Na *-je pometnuće* »abortus«. Na *-ača premētača* (ŽK) »zastor (_K)«. Kao *zamet* što znači »mjesto gdje su veliki snjegovi«, tako part. perf. pas. u *pometena draga* znači »gdje su veliki vjetrovi«. Taj particip je poimeničen na *-ik Pometenih* (planina blizu Vrlike na lijevoj strani Cetine). Na *-ai metač,* gen. *-ača* »onaj koji se meće kamena u igri«. Part. prêt, aktiva poimeničen na *-ьc > -ac: metalac,* gen. *-oca* (Mikalja, Belostenec, Stulić) »strijeljač«. Na *-alo metalo* n (sjeverna Dalmacija) »porcija sijena govečetu«, sa deminutivom *metalce* (Lika) »mala porcija«, *prometalo* m prema f *prometalica;* na *-ište metaliste* (Uzice) »1° mjesto gdje se stoci polaže hrana zimi, 2° mjesto gdje se baca kamen, 3° toponim«. Na *-alj: metalj*

m (Bačka) = *mètalje* n (Vuk, Crna Gora) »bolest očiju«. Na *-aj: smetaj* »namet, smet«. Na *-a ьc: zmetavec* (Belostenec) = *prometavec* »pometitelj«. Na *-avica metanica* (Obradović) »mećava«. Na *-ina pòmetina = pomelina* (Kosmet), *ìzmetina.* Kol. na *-je smeče* (ŽK) = *smelile, (l* od unakrštavanja sa *metla),* upor. *smelar* (Istra, čakavski) = *smetlar* »pometač«. Isto tako unakrštavanje na *-ište: smetiště — smetlište* pored *smetilište,* s pridjevom *smetlinski, smellišnjača* (Vinkovci) = *smetljara* (Sarajevo) »Mistschaufel«, kao i u denominalu *smeliti* (hrv.-kajk.) = *smettiti* »blatiti smećem« i u deminutivu *smetličica* mjesto *metličica.* Apstraktum na *-ɛa* (tip *plaća) smeća* f »smutnja, nered, svađa, itd.«. Od naročitog je interesa još: *ometao,* gen. *-eca* (Rešetar) = *òdmetac* (Dubrovnik, Prčanj, Ljubiša) »(ribarski termin) 1° pratilo, 2° uzica od udice, 3° tunja«. Vetranie i Zore razlikuju *odmetac* i *tunjica.* Pridjev na *-игьn: promećuran* od *promecali / -metati "se.* Na *-aj smetaj* »namet, smet«

(Ib) Iterativ se pravi prijevojem duljenja *e - e > e.* Jekavski oblik *-ije* nije potvrđen: *izmijetati* je jekaviziran stcslav. *melati;* u ikavskom češće: *namítat* (ŽK), *izmitali* (ŽK), *premitača, premičuran* (upor. *promućuran* prema *mutiti),* postverbal u prilogu *na izmit* (16. v., jedna potvrda) »u velikom mnoštvu«; *mitati, -ãm* mjesto *metati* (jednom kod Budinića), *ispromilati* (18. v., Slavonija), *razmitati* (Io-ł8. v.), *zamítati* (Vodice) pr^ma *zametati.* U književnom jeziku i jekavskim narječjima govore se samo ekavski oblici: *nametati se, namećem se, podmetati, prometali se.* To se dogodilo zbog toga tako što se umiješao *smétati* od *smesti* (v.).

(Ič) Pojedine prefiksalne složenice kao *razmesti, -tem, razmećati* i *razmetnuti* imaju svoje leksikologijske porodice. Odatle postverbali *ràzmet* pored *razmet* (16. v., Vuk) »1° odmet, 2° razmak«, *razmeta* (1259) »nesloga«, *razmetak,* gen. *-tka* (1680) »namet«, pridjev *razmetan* »rastrošan, rasipan«, poimeničen na *-ik razmetnih* m prema f na *-ica rázmelnica* (Dalmacija) i na *-kinja razmetkinja,* na *-ljiv razmetljiv,* s apstraktumom na *-ost razmètIjivost;* hrv.-kajk. *razmetavec,* gen. *-avca.*

Baltička je paralela potpuna: lit. *mesti, metu,* lot. *mest, metu* »baciti«, stprus. *metis* »Wurf«. Druge ie. veze kao lat. *messis* »žetva«, *metére* »žeti« nisu sigurne.

Lit.: ARj 2, 241. 244. 259. 622. 4, 178. 232. 234. 6, 552. 591. 621. 629. 630. 631. 776. 7, 431. 8, 409. 624. 915. *ASPh* 8, 256. Kostić, *NJ 2,* 248-250. Belić, *NJ* l, 45. si. *ZbNŽ* 19, 203. Jagić, *ASPh* l, 157. *NJ* 4, 91. lvic, *JF* 18, 334. *Miklošič* 193. *SEW 2,* 40. 53. *Holub-Kopečný* 221. *Bruckner* 335. *KZ* 48, 214. *WP 2, 259. Mladenov* 295. *Gorjajev* 208. *Trautmann* 183. 184. Belić, *Priroda* 179. Gamillscheg, *Randbemerkungen zum rum. Sprachatlas (Abh. Beri. Ak.* 1941. no 7) 19. Vaillant, *RES* 12, 235. Rešetar, *ASPh* 36, 546. *Tiktin* 1088. Joki, *Stud.* 111. *WuS* 12, 79. si. Fraenkel, *IF* 49, 209. *Boisacf* 55. 793.

(II) Prijevoj **mot-* od **met-* izražavao je prvobitno préteritum. Sveslav. i praslav. je. Nalazi se samo sa *-ati motati, -am* (Vuk) *(iz-, na-, o-, od-, ob-, pre-, s-, u-, ɛa-},* današnje značenje »1° dévider, 2° rouler en pelote« razvilo se iz značenja »bacati«, što je prvobitno značio *»metati«.* Ono što se *nametalo* trebalo je *odmotati.* Iterativi se prave u narječjima duljenjem: *o — ō > a -matati, -mátaní (ρ-, ob-, od-, na-, raz-, s-, u-, za-}.* U Vukovu jeziku ne postoji taj prijevoj (Maretić ga označuje provincijalizmom) nego na *-va- -motavati, -matavam,* samo s prefiksima (iz-, *o-, ob-, raz-, s-, u-, za-).* Postverbal *smota* (Bukovica) »smućenost pameti«. Postoji još oblik sa *ti* mjesto *t: umotlăt, zamotlăt, -am* (Kosmet) pf. prema impf, *zamotlāvat* »zamršivati«. Taj je oblik nastao od deminutiva na *-uljati* (upor. niže *-uljaK) zamotuljati* »einwickeln«. Upor. *razmotuljati, -ām* (Lika) »razmotati«. Postverbali su: *omot, umot, zamot.* Od *mat-* postverbal na *-bk* je *namatah,* gen. *-tka* »prut, šibljika na čokotu koja se ostavlja da rađa«, *smotak,* gen. *-tka* (Vuk). Na *-ъka motka* (po postanju je postverbal, apstraktum, od *motati* raširen sa *-ъka* / tipovi *zakuska, ostavka l;* apstraktum je postao konkrétum) »1° batina, šiba, 2° mjera za zemlju (Srbija)«. Ima svoju leksikologijsku porodicu: deminutivi na *-ica mačića* (Lika, Vuk), na *-ić močić.* (Slavonija) »ono što je u motki > jereza«, očuvao je nešto od prvobitnog značenja denominal *motkati* (Lika) »ograđivati njivu motkama«. Augmentativ na *-ina motina* (Srbija) »motka«. Kol. *motkovlje* (Šulek). Na *-ač motač,* gen. *-ača* m prema f na *-ica motačica.* Na *-vac motavac,* gen. *-vca* prema *motavica* (Šulek). Na *-uljak smotuljak* (Crna Gora) = *zamotuljak.* Na *-aj zamotaj* (Stulić). Praslav. *motovilo* je složenica i izvedenica u isto dob;·, sadrži pored dviju glagolskih osnova *mot-* i *vi-* (v. *viti)* još sufiks *-dio > -h.* Upor. češ. i polj. *motovidlo,* polap, *mütüvaidlü.* U Istri

je nastala odatle radna imenica: *motovilo* »čovjek koji se mota i vije«. Deminutiv je na *-će motovioce* (Vuk). Šulekov je neologizam na *-njak motovilnjak* »Garnwinde«. Riječ *motovilo* je kulturna riječ koju posudiše Arbanasi *motovilë.* Značajno je da se kod njih unakrstila ta riječ sa *note* «kolo« latinskoga podrijetla: *rrotovilê = rrotuvile* (Gege) »Rädchen«. Praslavenska je složenica uz *motovilo* i *motuzica* (Riječka nahija, Crna Gora) < *mot + uzica* (v.) = *motüz* (Baraković, Lastovo, Smokvica, Korčula) »konopac«. Upor. češ. *motouz,* slov. *mot(v)oz,* polj. *motowąz,* rus. *motovjazt.* Od iterativa *mat-* samoglas α unijet je i u složenicu *màtuzica* (Vuk, Crna Gora) »uzica kojom je privezan šibak (cijep) za stojalo (stojak)«. Rumunjski slavizam *mătăuză* tumači nam postanje naše složenice: *u* je nastao iz *ovu > ou.* Upor. polj. *motowąz.* To prenošenje dogodilo se i *umatovilo* (1851). Kao u *matuzica* što je *a* došao mjesto *o* od *matati,* tako i u *matka* (Kosmet) »motka«, prema *motka* (Kosmet), »mjera za predu pamučnu«. Isto tako i u augmentativu · *malina* (Kosmet) »dugačke oblice kojima se pritište snoplje, slama ili sijeno na kolima u lotrama, da bi stalo što više«, prema *motina* (Srbija). Interesantan je rum. oblik *mototol*(Muntenija) »Ballen, Klumpen, Knäuel«, kao pridjev »leinen«, s glagolom *a mototoli* »zusammendrücken« i apstraktum na *-eh > -eală* odatle *mototoleală* »Zusammenballen«, iz kojeg se vidi kako uvođenjem reduplikacije postaje od posuđenice onomatopeja. Ovamo ide od osnove *mat-* još *matasica* (Vrbnik, Krk) »klupko« i *matazalo* (Turska Hrvatska) »sprema za namotavanje pređe«, uz sve što je sufiksalna tvorba nejasna. Od ie. paralela samo u gr. μόθος »Schlachtgetümmel«.

Lit.: ARj 3, 914. 4, 1. 6. 6, 517. 518. 535. 877. 7, 26. 28. 8, 410. 409. Gavazzi, *Slávia* 3, 667-672. Kostić, *NJ* l, 199-202. *Miklošič* 203. *Holub-Kopečný* 230. 281. *Bruckner* 345. *Tiktin* 1014. Vaillant, *RES 22,* 23. *Boisaca*[3] 642-643. *GM* 287.

'(III) Oblik sa nazalnim infiksom *met-ti > mésti, metem* (Vuk) *(do-, iz-, po-, s-, u-, za-) = mesti, meten* (Vodice, Istra) »tući maslac« = *mês, metem* (Kosmet), kod kojega je homonīmija uklonjena uzlaznim dugim akcentom prema kratkom uzlaznom u *mesli, metēm,* nije dao tako brojne izvedenice kao *mèsti* zbog toga što je to termin u mliječnoj proizvodnji *(mésti maslo u stapu,* Crna Gora, *meteno maslo,* Kosmet »iz kajmaka maslo izdvojeno, ali još neistopljeno«) »einrühren, Butter scheiden«. Kad se govori sa refleksivom *se,* ima psihološko značenje »perturbāri«: *smesti se* »zabuniti se«, odatle part. pret. pas. *smeten* (Vuk) »zbunjen«' poimeničen na *-ik smetenih* m = *smetenih* m = *smetenih* (Kosmet) prema f *smétenica* = na *-jak smetènjak,* gen. *-aka* »l ° smeten čovjek, smušenjak, baksuz, obješenjak, 2° (prema prvobitnom značenju »miješati«) vrst narodnog čilima« = *smetenjak* (Vuk, Risan, Boka) »baburski talijer«. Na *-ica met'enica* (Dalmacija, Pavlinović) »1° mlijeko što ostane po metenom maslu, 2° ulje što se brkljačom izmete iz. kaše«. Na *-ilo smetenih* n »metež, smušenost«. Zatim: *smetilac* (Mikalja) »imbroglione«, *zmétice* f pl. (Pergošić, hrv.-kajk.) »scandalo« = *(po)smetinjak* (Poljica) »strašilo«. Pored primarnog oblika postoji i na *-ati smétati, smetam* pored *smećem* impf. (16. v., Vuk) prema pf. *smesti.* Odatle na *-ьc > -ac smetac,* gen. *-éca* (Martie) = *smétalac,* gen. *-oca.* Apstrakta na *-eš* (tipovi *grabež, kŕpez) metež* m, s pridjevom *metežan,* poimeničen *metežnik* »buntovnik« (upor. *meterba, -ija),* na *-nja métnja* (Lika) = *smetnja* (u današnjem književnom jeziku), na *-la* (tip *plača* pored *plata)· meča* f (Vuk, Kosmet) »napoj stoci i psima (< upravo: miješanje)«. Odatle dalje *mećaja* (Visoko, Bosna) = *meća(j~)ica* »1° (oruđe) muljalo za miješanje žitkih stvari, 2° bundžija« = (sa *v* za *j* kao u *lovište > lojište), mećavica* (Vuk, Crna Gora, Riječka nahija« = *metă(j)ica* m »muljivac, varalica, imbroglione«. Na *-joj izmećaj* »maslo što se jedanput u stapu izmete«. Praslav. je izvedenica *smetana,* koja se još govori u slov. *smetana* pored *smetena, -nka* i bug. *smetana,* kod nas je istisnuta sinonimom *skorup* (v.). Zabilježena, je u Šaptinovcima (Slavonija) *smetana,* »grušalina« = *smetina* (jedna potvrda, neiibicirana). Živa je u rum. *smintînă* i u tršć. *zmetaná = zmetená.* Upor. i ime velebitskog vlaha *Smantara* (prezime u ličko-krbavskoj županiji) sa *r* mjesto *n* kao u istro-rumunjskom. Ovamo ide možda ı čudnovata glagolska složenica *izmetoklasati, -tòklāšem* (Brač) pored *izmetoklasiti, -īm* (Dubrovnik) »izmiješati različite stvari«. Bez prefiksa *iz-* glagol nije potvrđen. Potvrđen je i s *i* mjesto *e,* ali sa značenjem koje se ne slaže s navedenim : *mitoklasiti se* (sjeverna Dalmacija, Krk) pored *mitoklàsnuti, -em* »proći, minuti jedan pored drugoga«. Prema obliku *mito*-složenica ne bi išla ovamo. Stavljena je ipak ovamo zbog značenja u Dubrovniku = kod Stulića *izmitoklasiti.* Rumunji posudiše *a sminti* »tören, verwirren«, sa svojim postverbalom odatle *smintă* »griješka«, *a ameți*

»schwindelig machen«, na -*eh ameţeală* »Schwindel«, sa rum. prefiksom lat. podrijetla *a să desmetici* »doći opet k svijesti«, s pridjevima *bezmetic* = *desmetic* »lud«, Arbanasi *pëzmetoj.* Baltičke su usporednice potpune: lit. *mesti* »umrühren, miješati«, *menturis* »Rührstock«, lot. *mente, më'turs* »Mischholz«. Ie. osnova **menth-* »miješati«, u sanskrtu *manthati* »miješa«.

Lit.: ARj 2, 622. 4, 255. 238. 6, 613. 627. 621. 779. *BI 2,* 101. 633. Ribarić, *SDZb 9,* 167. *Elezović ï,* 392. 2, 245. *Miklošič* 189. *SEW 2,* 44. *Holub-Kopečný* 217. 341. *Bruckner* 328. 533. *Mladenov* 593. *Gorjajev* 223. *Tiktin* 60. Meillet, *RES 6,* 172. Uhlenbeck, *IF* 17, 94. Osten-Sacken, *IF* 33, 230. Brugmann, *IF* 32, 321. *GM* 295. *Boisacq*[3] 642-643. Rosetti, *Grai şi suflet* 5, 158-172 (cf. *IJb* 18, 265).

(IV) Prijevoj *ę - ç > u* je sveslav. i praslav., stcslav. *mņtiti > mutiti, mutim* impf, »miješati, vrtjeti« (Vuk) *(iz-, na-, od-, po- /se/ pre-, raz-, s- se, sa-, za-).* S prefiksima se značenje specijalizira: *premutït, -utim* (Kosmet) »površno preorati«. Deminutivi na *-ljati mùt-Ijati, -am* »verwirren«, na *-okati (ć* od *mućak,* od iterativa i od part, *smućen) mućkati, -am* impf, prema pf. *mućnuti, -em.* Iterativ na *-va--mućivali, -mutujem,* samo s prefiksima *(iz-, s- ita.).* Postverbal *smuta* »Schneewetter«. Na *-nja mutnja = smutnja* sa prijelazom *tnj > ćnj* (upor. *kućnji > kulnji) smućnja* (čakavski, 1670), kao primjer regresivne palatalizacije (Ivšić). Odatle je odbacivanjem sufiksa *-nja* dobiven korijen *muč-,* od kojega je stvoren na *-bk mućak,* gen. *-ćka* m (Riječka nahija, ŽK) = *mućnjak,* gen. *-akā* (Istra) »pokvareno jaje« = *smucah,* gen. *-čka* (Vodice), kolektiv na *-ine omućine* »gerüttelte Überbleibsel von Wein«. Postverbal *mut* m »1° mutez, 2° turbatio, 3° talog, kom, komina, 4° debeli mrak u šumi, 5° balega«, *mutavi* (šatrovački, Priština) »nečist«. Augmentativ na *-ina mutina* (Dalmacija, Pavlinović) »krkalina, balega«. Praslav. postverbal *mut* posudiše Arbanasi. Postverbal: *pomata* (Vodice), slov. *pomotá.* Pridjevi na *-ьn mutan,* f *-tna* (16. v.), poimeničen na *-jak mutnjak* »kazan za pečenje rakije od *muta* (kom, komina)«, na *-ica mūtmca* (Kosmet), na *-ljiv mutljiv, smutljiv,* poimeničen *smutljivac* m prema f *smutljivica.* Poimeničen part., perf. pas. *mučenica = mutenica* (Timok-Lužnik), na *-ik mučenik,* gen. *-ika* »kolač«, apstraktum na *-ež mutež* (17. v.), s pridjevima *mutežan, mutežav, mutežast,* augmentativ *mūtežina* (Kosmet) »talog«, na *-ljag mutljāg,* gen. *-aga* »mutež« = *muujaga* pored »mutež« znači i »čovjek .koji mnogo govori«, na *-ljavina mutljavina.* Radne imenice: *mutilac,* gen. *-oca* m prema *mutilica, mutiša.* Imperativna složenica *mutikaša* »smutljivac«. I metaforickí se upotrebljava *mutljikati (se)* (Lika) »kolebati (se)«, odatle pridjev *mutljikast, mutljikalo* m prema f *mutljikalica — mutljačina.* Osnova *muč* postaje uzvik, koji se upotrebljava zajedno sa *šuć.* Odatle *mučati* (Lika) i pridjev *mucav* »mutan« i imperativna složenica *mućiguz.* Na *-lnica mutionica* (Lika). Tu riječ posudiše Arbanasi *muti,* s članom *mutini* »Butterfass«, u kojoj je hrv.-srp. sufiks zamijenjen lat. *-ínum.* Iz antroponimije ide ovamo dvočlano staro lično ime *Mutimir,* potvrđeno sa nazalom *ç* Μουντίμηρος, *Muncimir.* Vokal *u* je nastao iz velarnog nasala *ç:* stcslav. *mçtiti,* bug. *mătja,* polj. *met,* toponim *Admont < oaomcіъ,* češ. *rmoutiti.*

Lit.: ARj 6, 119. 181. 120. 7, 180. Măreţie, *Savj.* 138. Ribarić, *SDZb* 9, 179. Trojanović, *JF* 5, 224. *Miklošič* 189. *Holub-Kopečný* 312. 342. *Bruckner* 328. *KZ 42,* 345. *WP* 2, 269. *Mladenov* 314. *GM* 294. 295. Ivšić, *JF* 17, 119. sl. Uhlenbeck, *PBB* 33, 186. Ehrlich, *KZ* 41, 289.

mëstva f (Vuk) = (sa asimilacijom na daljinu kao u *neredov, m - t > n - t) nestva* (Poljica u Dalmaciji, Brod u Slavoniji) »1° navlaka od kože, nazuvak za muške i ženske, 2° papuča, cipela (kajkavci)«, također slov. *mëstva* (Donja Kranjska). Novaković ima i *mestila.* Dočetak *-va* pokazuje samo hrv.-srp. i slov. prema *meste* f pl. (Kosmet) »kožne čarape ili tanke cipele koje nose muslimani u jemenijama ili u papučama preko čarapa«. U polj. *smeszta,* ukr., rus. *mysty,* bez *-va.* Deminutiv na *-ica mestvica* (Visoko, Bosna). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mes >* tur. *mest* »Leder«) iz oblasti obuće: rum. *mest, mes* »Strumpf aus feinem Leder«, bug. *mest,* pl. *mèstbove,* arb. *meshë = mesht* (Skadar) »Pantoffel«, cine, *mestra,* ngr. μέστι. Dočetak *-va* u *mëstva* došao je unakrštavanjem sa *bječva* (v.).

Lit.: ARj 6, 614. 8, 90. Novaković, *ASPh* 32, 386. sl. *Miklošič* 193. *SEW 2,* 39. *GM* 270. *Tiktin* 936. Matzenauer, *LF* 10, 321. *Pascu 2,* 150., br. 745. *Vasmer 2,* 185.

mes m (Budva) »glasnik«. Provalija između Šćepana i Petrovca *Pôždrie mês.* Od tal. *messo,* poimeničen lat. part. perf. *missus* od *mittlre.* Učeni apstraktum odatle na *-io,* gen. *-ionis misao >* latinizam *misija* f »1° poslanje u političkom poslu, 2° crkveni termin«, učeni talijanizam *misijun* m (17. v.) = *mision* (18. v.) = *mišion* (18. v.) »(crkveni termin) duhovna misija«. Odatle radna imenica na *-arius > -ar misionar,* gen. *-dra* (18. v. i danas) = *misionari],* pridjev *misionarski* (18. v.), apstraktum na *-bstvo misionarstvo.* Na nenaglašen sufiks *-ia* (tip *Italija) misionija* f »zemlja u kojoj je misija«. Na lat. *-īlis missilis > misilìi* »poslanica (ban N. Frankopan)«, prema madžarskom izgovoru lat. riječi sa dočetnim *-s > -š.* Ovamo idu još složenice s prefiksom a) *ré- rimes* (Božava) = *rimeso* (Dalmacija) = *rem'eš* (Kastav) »impiallaciatura, furnir« < mlet. *remesso; Ђ) per- permis* m (Istra) »dopust« < tal. *permesso,* c) *cum- + pro- kumpromeš* = (metateza) *prokomeš* (Hercegovina, Crna Gora, Boka) »pogodba, pristanak« < tal. *compromesso,* internacionalno *kompromis.* Sve poimeničeni tal. part. perf. od *méttere,* koji se nalazi u *remetiti lađu* (Skadarsku jezero) »popraviti lađu«. Taj se čin radi svake treće godine. Latinizam je poimeničen part, prez. *komitenat,* gen. *-nta* (bankarski termin) »naručitelj«, koji je došao preko njem. *Kommittent* < tal. *committente,* od prefiksa *cum-* i *mitlere.* Ovamo ide još sa prefiksom *des-: dèzmez* m (Kućište) u izreci *vino je u dezmêzu* »u načetoj bačvi ili damejani (mora se popiti jer bi se moglo pokvariti)« < mlet. *desmesso,* od *desmettere* »smettere«. Upada u oči prijelaz -s > *-z,* koji je nastao krivom sonorizacijom prema izgovoru *vas,* gen. *voza.*

Lit.: ARj 5, 781. 6, 759. 760. 771. 9, 791. 12, 331. *V HZ A* 15, 150. Cronia, *ID 6,* 119. *REW** 5612. *DEI* 1032.

meščćma f (Vuk, narodna pjesma) = (sa *hć > ć) mećema* (Kosmet) »sudnica, sud«. Pridjev na *-ski meščemski.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *meh keme)* iz sudačke terminologije: bug. *mehkemé,* arb. *mequeme — meçemé = mehçeme = meçqeme.*

Lit.: ARj 6, 615. *Elezović* l, 402. *Mladenov* 295. *GM* 268.

mešetar m »posrednik, grošićar, samsar, senzal« = (unakrštenje sa *misât* »miješati«) *mišetar* (ŽK), slov. *mešetar',* gen. *-rja* »isto«. Denominal na *-iti mešetáriti.* Na *-ina mešetarina* (Šulek, neologizam) »plaća mešetaru«. Izvedenica na *-arius > -ar* od slov. *mesét* m (Notranjsko) »isto«, denominal *mešétiti.* Od tal. (mlet.) *messetta, messelo, misseto* < ngr. μεσίτης, izvedenica na - ιτης od μέσον, koje se očuvalo u hercegovačkom prezimenu *Misita, Misitić,* zaselak *Mísíte,* u dubrovačkom latinitetu *missita, messela.* Ovaj je trgovački Ereci-zam balkanski: bug., arb. *mesit* »Vermittler«, u istro-rom. *mipeto* (Piran) »portatore«, denominai *mipetà* »portare intorno vino od olio«, apstraktum *messetaria.* Ná *-dzija mesidžija* »Brautwerber«.

Lit.: AR 6, 610. 761. *Pleteršník* l, 575 *Miklošič* 193. *SEW 2,* 39. *Mladenov* 295. *GM* 270. *REW*[3] 5538. *Ive 72,* § 7. 78, § 85. Strekelj, *DAW* 50, 39.

mèta[1] f (Istra, Vrbnik, čakavski), deminutiv na *-ica mèlica* (Istra, Rab, ŽK, Božava), na *-ika metiką* (Kanižlić), augmentativ *metina* (Cres) »mentha silvestris«, slov. *mèta, mèlica.* Po deklinaciji *-a* i u ostalim slavinama: stcslav. *meta,* polj. *mięta,* rus. *mjata.* Po toj je deklinaciji išla i u panonskoslavenskom kako dokazuje madž. *menta.* Samoglas *e* nastao je iz palatalnog nazala *į,* kako dokazuje poljski i ruski. Značenje je »mentha, pulegium«. Da se riječ deklinirala i po deklinaciji *ü,* kao i druge biljke, dokazuje hrv.-srp. *mêtva f* (Vuk, Dubrovnik), slov. *mêtva, dîblja metvica* (Sutomore), stcslav. *metva,* rus. *mjalva,* tako i u slov. i bug. Odatle deminutiv na *-ica metvica* (Vuk, u rukopisu 14. i 15. *idiozmu glagoljemu metvicu),* pridjev na *-in metvičin* (~a *voda),* augmentativ *metvičina* »calamintha officinalis«. Toponim *Metvine, Metvenik.* Mjesto· *tv* govori se *ti* u *rmja* (< *ribnjd) metlica* (Dubrovnik). Upor. slične promjene *kl > kv clkva* pored *cikla* < σεῦτλον, *Sutikva* (Split)· < *Sancta Thecla.* Teže je pretpostaviti s Rešetarom unakrštenje sa *metla.* Nejasna je zamjena *e > i* u *mitvica* f (Srijem). Taj oblik nije dovoljno potvrđen. Da je ime te biljke postojalo i u balkanskom latinitetu, dokazuju rum. *mintă,* arb. *mëndërë* pored *mënnërë,* deminutiv *mendrëzë* (Kalabrija, *r* je umetnuto· poslije dentala). Godin ima pored *mëndërë* i *mënqinje.* Gr. μίν-9-η > lat. *mentha* potječe prema Meilletu iz nepoznatog mediteranskog jezika. Posudiše je i Germani: nvnjem. *Minze.* Ali nije nužno pretpostaviti sa Bernekerom da su Goti bili posrednici.

Lit.: ARj 6, 619. 628. 636. 781. Jagić, *ASPh l,* 431. *Starine* 10, 111. *Pleteršnik l,* 576. 577. Rešetar, *Štok.* 285. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6. Miklošič* 190. *SEW 2,* 44. *Bruckner* 336. *Vasmer* 2, 189. *Mladenov* 295. *REW"* 5504. *Kiparsky* 125. *GM* 272. *Godin* 256. *Rohlfs* 1386. Meillet, *MSLP* 15, 162. *Boisacq** 639.

meta[2] f (Vuk, Vojvodina, Srbija, danas, općenito) »1° cilj, biljeg u igri, 2° toponim (Srbija)«. Prilog *na meti* (Vuk) »pri ruci«.

Nalazi se još u polj., rus. i ukr. Latinizam, koji se unakrstio sa domaćim postverbalom *meta,* koji se nalazi u *primijetiti, zamijetiti.* Veoma je značajno što se taj latinizam nalazi na istoku gdje ga ne bismo očekivali. Povijest njegova nije jasna. Možda je došao preko srednjovjekovnog madžarskog latiniteta, gdje je služio kao opća riječ za »granica«. U praisrodstvu je sa *mjesto* (v.).

Lit.: AR 6, 619. *l,* 435. *Miklošič* 194. *SEW 2,* 39. *Bruckner* 680. *REW*[3] 5548.

mètanija f (Vuk, Srbija, objekt uz *činiti, tvoriti, udariti, primiti)* »kad se tko pred kim duboko pokloni i prekrsti«. Od gr. apstraktuma μετάνοια »kajanje, pokora, klečanje, klanjanje«, od μετανοέω *l* μετανοώ; od aorista (έ)μετανόησα > *metànisati, -šém* (Vuk, Srbija) »duboko se klanjati i krstiti«. Glagol i imenica balkanski su grecizmi crkvenog (pravoslavnog) podrijetla: rum. *mătanie,* bug. *metanie* (tako i rus.), arb. *metant* »isto«, cine. *mitane* f, *mitan'u sire.*

Lit.: AR 6, 620. *Miklošič* 194. *SEW 2,* 39. *Rohlfs* 1870. *GM* 270. *Pascu 2,* br. 1169. 1170.

metar, gen. *-tra* m (Rab) = *metar,* gen. *-tra* (ŽK, hrv.-kajk.) »1° sprava kojom se mjeri, 2° (internacionalno) jedinica mjere za dužine«. Pridjevi na *-bsk metarskī,* učeno na *-ičkl* < gr. > lat. *-icus* + *-bsk metrički* i od *metrika.* Složenica *kilometar, milimetar.* Izvedenica na *-äza* < fr. *-age kilometražą* f »plaća po kilometru, broj kilometara«. Od gr. μετρον > lat. *metrum.*

Lit.: AR] 7, 64. Kušar, *Rad* 118, 23. *GM 111.*

mèteh m (Vuk, 15. v., historijski spomenici, narodna pjesma, Lastva) »1° zemljište koje pripada crkvi ili selu ili kući, ogroman prostor, voćnjak, vinograd, 2° granica (Crna Gora), 3° (Hercegovina, Crna Gora, Boka) trio, neobrađeno mjesto« = *meteg* (Ljubiša) »prostor, međaš, temelj« —- *mètej* (Vuk, Srbija) »zavičaj, kraj« = *mètev* (Vuk) »mesto gdi se marvi polaže«. Toponim *Metevo* n (17. v., Slavonija) »pusto mjesto«. Postverbal od μετέχω »prendre part, participer« > *metehati, -am* impf. (14. v., historijski spomenici, Dušanov zakonik) »držati što, vladati čim«. Ovamo ide s prijevojem *e j o metoh* m (14. v., historijski spomenici, Srbija) »manastirska zemlja« = *metòhija* f (13. i 14. v., Vuk, narodna pjesma) »1° isto, 2° ime kraja (horonim) na Kosovu (Prizren, Peć, Đakovica, Decani), 3° toponim (Dalmacija, Hercegovina, Srbija)«. Pridjev *metohījskī.* Balkanski grecizam kao crkveni termin: rum. *mitoc,* bug. *metoh* »imanje samostana«, čine. *mitohe* < gr. μετοχή = μετόχι(ον).

Lit.: ARj 6, 626-627. 635. *Miklošič* 194. *SEW 2,* 40. Vasmer, *GL* 98.

meterba f (Poljički statut) = (rašireno na *-ija* kol., značenja) *metērbija* f (Dubrovnik, Prčanj) »metež, smetnja, svađa«. Od lat. > tal. *caterva* f (13. v.). Glede *-ija* u Dubrovniku i glede *ev > rb* upor. u Napulju *catervia.* Đalm.-rom. **caterba* unakrstila se sa *metež.* Jagić uzimlje da je *metenba* nastalo od *metežb* dodatkom sufiksa za pravljenje apstrakta na *-ьba* (v.) i da je *ż* prešao u *r* kao u *urne* < *игьне* (v.).

Lit.: ARj 6, 627. Jagić, *ASPh* 11, 305. *REW*[3] 1767á. *DEI* 812.

metèriz m (Vuk, Kosmet) = *meterez* (17. v.) = *mitiriz* (17. v., Divković) = (s našim dočetkoni *-išće* mjesto -r'r) *meterišće* (18. v., jedna potvrda) »1° opkop, šanac, /° (Crna Gora, Kosmet) zasjeda, busija, 3° (Hercegovina) otvor na krovu za obranu kuće, 4° toponim (u sing, i pl.)«. Denominal (faktitiv) na *-iti metèriziti, -ïm* »ograđivati meteriz«. Na *-njača meterižnjača* (Vuk) »puška za meterize«. Balkanski turcizam perzijskog (perz. *meieris* > tur. -r'r) ili po drugoj etimologiji arapskog podrijetla (ar. pl. *matāris;* sing, *mitras* »Brustwehr«, od glagola *tárassá* »mit den Schildwaffen kämpfen«) iz ratne terminologije: rum. *meteres* »Schutzwehr«, bug. *materíz 1 met-,* arb. *meieris -zi* (član), ngr. μετερίζι, - ίσι.

Lit.: ARj 6, 627. 776. *Elezović* l, 401. *Mladenov* 295. *GM* 271. *Lokotsch* 1475. *Míklošič* 194. *SEW 2,* 40. Matzenauer, *LF* 10, 321.

mètîlj, gén. *-uja* m (Vuk), sveslav. i praslav., »1 ° papilio, lep(t)ir, 2° crv ili glista i bolest odatle, distomum hepaticum, 3° biljka lysimachia nummularia, 4° toponim« = (s prijevojem г — *u* kao u *sirov* pored *surov) metûlj,* gen. *-ulja* (Vodice, Istra) = *metir* (Belostenec, Stulić, s izmjenom dočetka prema *lepir) =* (s asimilacijom *m - t > n - ï) netilj* (Hrvatska) »svinjska bolest od nekih crvića«. Pridjevi na *-av metiljav* »bolestan od medija« = *metuljav = netiljav,* poimeničen na *-ьc > -ac metìljavac,* gen. *-avca* »metiljav ovan«, s deminutivom *menljavče* i augmentativom na

-ina metiljavčina, na -ία (upor. *plavio) metiljavša* (Lika) »muško slabo i* bolešljivo«, sa inhoativom *ometiljăvit se* (Kosmet). Na *-iva metiljiva* (Vrbnik) »biljka«. Na *-ka metiljka* (Dalmacija). Deminutivi na *-ъk metuljak,* gen. *-ljka,* na *-ica metuljica.* Denominali na *-ati metìljati, -ām* (Vuk) = *metiljiti se (o-)* »bolovati od metilja«. Na *-njak metuljnjak* »biljka«. U drugim slavinama postoji i.prijevoj **met- l *mot-:* stcslav. *moiyiъ* itd., koji dokazuje da je naziv izveden od te osnove (v. *misti* i *motati}.* Prijevoj *u* dokazuje da je *ť* nastao od jery-a. Madžari posudiše *metely* »Egelwurm«. Leptir je nazvan prema pokretnosti. Postoji još kod nas i u drugim slavinama naziv tabu izazvan vjerovanjem da su u leptiru duhovi bolesti, pa se ne smiju imenovati pravim imenom. To je složenica *netopir* = (pseudojekavizam) *netopijer = netopjer* (Mikalja), polj. *nietoperz* = (s disimilacijom я - *t > m - t,* unakrštavanje .sa *metilj, metulj) metòpir* = (na *-je) metopirje* (Baraković) = (s disimilacijom *n-t-r>l-t-r)* slov. *letapir,* upor. češ. *letopyf* i polj. *latopierz,* odatle sa sinkopom samoglasa *o *letpir > lepîr* (ŽK) = (metateza *pt) leptir = letîr* (Kosmet) = (sa *e > a* kao u polj.) *nadopir* (Mikalja, Stulić, upor. slov. *matopir) =* (metateza) *netepulj (-ulj* od unakrštavanja sa *metulj).* U drugim slavinama ta složenica znači »slijepi miš«. Prema uvjerljivom tumačenju Brücknerovu polj. *nietoperz* je nastalo od negacije *ne,* zamjeničkog umetka *to* (upor. *netomio* i *najtomânje,* ŽK) i *pyrz* ili *ptyrz* = hrv.-srp. *pirac, pirčac* v.) »ptica«. Tabu znači »to nije ptica«. Oba naziva praslavenske su kreacije, bez paralele u ie. jezicima.

Lit.: ARj 6, 628. 635. 636. 7, 292. 8, 100. 103. *Miklošič* 194. 214. *SEW 2,* 42. *Holub--Kopečný* 231. *Bruckner* 345. 361. *KZ* 42, 342. *Mladenov* 295. 299. Matzenauer, *LF* 10, 333-334. *Meillet, MSLP* 14, 378. Isti, *Etudes* 238. Otrębski, *SO* 13, 21. sl. Machek, *ZSPh* 20, 40. sl.

metropola f (Pavlinović) »glavni grad« < gr. složenica μητρόπολις, Na - ίτης *metropolita* m (katolici prema lat. čitanju gr. η) = *mitropolit* m .(Vuk, itacizam, pravoslavci), pridjevi *mitropolitov, mitropolitski,* na *-ija mitropolija* f (Vuk) = *metropolija* »katedrala«. Pridjev na lat. *-anus metropolitan = metropolitanski* (16. v.). Itacistički oblik je balkanska riječ: bug. *mitropolit,* arb. *mitropolit,* čine. *mitr apule* f, *mitropulit,* tur. *metropolit.*

Lit.: ARj 6, 635. 780. *Pascu 2,* 64., br. 1174. 1175.

metvica f (Vuk, Dalmacija) »čašica okrugla u koljenu«, možda isto etimologijski *metvica* (Crna Gora) »ošit, prečaga, preponka, pluto, pod, opna, braniča, větřila, srčana pregrada, diaphragma«. Čini se kao da je od praslav. korijena *met-* (v. *mèsti, metati)* po deklinaciji *n.*

Lit.: ARj 6, 636.

mèzar, gen. *-ára* m (narodna pjesma, Bosna) »muslimanski grob«. Odatle na *-luk mezarluk* (Visoko, Bosna). Religiozni turcizam arapskog podrijetla (ar. *mezar)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 6, 637. *SEW 2,* 42.

meze, gen. *-eta* n (Vuk, narodna pjesma, Bosna, Srbija) = (po deklinaciji β kao *kesa,* v.) *meza f* (narodna pjesma) »foršpajs (hrvatski gradovi)«. Odatle denominal (faktitiv) na *-iti mèzetiti, -im* impf. (Vuk, narodna pjesma) »zalagati meze« i apstraktum na *-luk mezêhk* (Kosmet) »sve što služi za meze u piću, vinu i rakiji«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mäzä* »Wohlgeschmack« > tur. *meze* »Geschmack, Reizmittel, Vortisch«) iz kulinarske terminologije: rum. *meze, mezelîc,* bug. *mezé,* arb. *meze* f (Skadar) »Imbiss«, cine. *mize* »entrée, hors-d'oeuvre«, ngr. μεζές.

Lit.: ARj 6, 636. 637. *Miklošič* 194. *SEW 2,* 42. *GM* 271. *Mladenov* 293. *Lokotsch* 1453. Matzenauer, *LF* 10, 322. *Pascu 2,* 152., br. 775.

mëzevo n (Bosna, Martié) = *mêzovo* (Lika) »1° polje, 2° razbojstvo, 3° toponim (također u f *Mezeva)«.* »Na *-ina mezevina* (Dalmacija, Pavlinović) »ravno polje bez kamenja«. Od madž. *mező (ő* = stmadž. *eu > -ovo, -evo* prema našim pridjevima, dok participijalno *-o > -ov,* v.).

Lit.: ARj 6, 638. *Miklošič* 194. *SEW 2,* 42.

mezga f (Vuk ŽK) »Γ sok u drvetu, 2° bijeli dio u drvetu do kore, alburnum, bukulja, bjelika, 3° trop, komina (Boka)«. Denominal na *-ati mèzgati, -ām* »1° dobivati mezgu, 2° bivati vlažan, puštati vlagu, 3° slabo gristi (Dalmacija, valjda upravo vlažiti slinom ?)«. Odatle Šulekovi neologizmi *mezga* »lympha«, s izvedenicom *mezganica* i složenicom *mezgovod.* Na *-iti meždlti, -îm* (ŽK) pored *mažđiti* »gnječiti grožđe spravom koja je na kraju debelo, a u držalu tanko drvo (= *maždac,* gen. *mažđaca* m (ŽK) = slov. *meždžec* »Stock zum Zerquetschen der Trauben)« = na *-éti mSđati, тъагт* »gnječiti grožđe sa spravom *тЫьс,* gen.

-ьса«. Upór. slvč. *mezgati* »Trauben treten«. Samoglasi *a* = ь (Krasić) mogu se tumačiti nižim prijevojnim stepenom kao u stcslav. *mbžc, mbžeti,* slov. *mezéti* »hervordringen«. Poimeničen part. pret. pasiva *meždēnīk,* gen. *-ika* »papula, kuhan grah ugnječen, bez čorbe«. Ovamo ide zacijelo *maždíti* (sjeverna Dalmacija) »(subjekt *kiša)* tiho lijevati« = *maždíti* (Zore, Pavlinović) »rominjati« = *meždíti* (sjeverna Dalmacija) »isto«. Odatle na *-avica maždavica* (sjeverna Dalmacija) »takovo vrijeme«. Unakrštavanjem sa *gnjesti, gnječiti* nastade *grneždíti* i *gmežđemk.* Vokal *e* je nastao iz -fe. Upor polj. *miazga.* Jekavski se oblik nalazi možda u *miježnica* (Brač) »ožujak«. Što nema jasnijih ijekavskih i ikavskih potvrda, tome je uzrok unakrštenje sa *mezdra* (v.), gdje je *e* < *į* po pravilu. " o se vidi iz značenja 2° od *mezga.* Unakrštenjem s tom imenicom nastade *mezgra.* Pored značenja 1° znači još »kost koja se zove mrštalica, rskalica« i »glavni dio kože (Srijem)«. Odatle pridjevi na *-av mezgrav,* poimeničen na *-ъc* > *-ac mezgravci,* gen. *-aca* (Bosna) »mrštalica, rskavica«, *mezgrovit.* Na madž. -ó > *-ov mèzgrõv,* gen. *-ova* (Požega) »ime konju«. Denominai na *-ati mèzgrati* (Vuk) *(na-}* = *mezgriti* (Istra, Lika) *(na-)* »dobivati mezgu«. Metatezom suglasnika *r* iz trosložne grupe *zgr* u naglašeni slog: *rnrezga,* gen. *mrezge* (Kosmet) »jezgra od koštunjavog voća kao u oraha, lješnjaka«. Upor. slov. *mrézga* pored *mezga.* Vuk pozna i *mrézgra* »mezgra«. U bug. *mlezgá* i čakavskom *mlezgá* »isto« vidi se unakrštenje sa *miazga* od bug. *mălza* = čak. *melzem* »muzem«. Riječ *mezga* je u prasrodstvu s njem. *Maische.* Baltičkih usporednica nema, dok *Maische* pokazuje da je jat nastao iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **moiğh-* raširenom s pomoću pridjevskog sufiksa *-ska.* Taj je prijevoj od *^meigh-* »ono što curi (se. iz drveta)«, koji se nalazi u *mizați* »harnen«. Riječ *mezga* je kulturna riječ iz oblasti šumarstva. Nju posudiše Madžari: *mezga* »Harz, Gummi« te Rumunji i Cincari *mâzgă* »Splint«.

Lit.: ARj 6, 546. 638. 640. 659. 839. 437. 7, 55. *Phteršmk* l, 579. Skok, *ASPh* 32, 374. *Elezović* l, 418. *Miklošič* 67. 196. 422. *SEW 2,* 54. *Bruckner* 331. *Mladenov* 300. Tomanović, *JF* 17, 201-202. Scheftelowitz, */CZ* 54, 234. Zubatý, *ASPh* 16, 399-400. *Tiktin* 1000. Porzig, *IF* 45, 165. Wijk, *ZSPh* 14, 9. Ramovš, *Slávia l,* 239.

mezinac, gen. *-nca* m (Belostenec, Stulić) = *mazinac,* gen. *-nca* (Mikalja, Belostenec) »mali prst (to je značenje i slov. i rus., dakle praslav.)« = *mèzimac,* gen. *-mea* m (Vuk, sa prijelazom *n* > *m* kao u *Samac,* gen. *Samca* < *Schanze)* »posljednji, najmlađi sin« prema f *mezimica* (Vuk, Bastali, Daruvar, kao hipokoristik za ovcu). Deminutiv na *-e mezimče,* gen. *-eta.* Također sa očuvanim *n: meгinъcь,* na *-zk mezínak,* gen. *-inka* m (Lika) prema *mezimca* (Lika), *mèzinka.* Jat je izražen u ovim primjerima sa *a, e:* jekavski *mljezinica* *Į* *-zimica* f (Vuk, Martié) prema *mljezinac,* gen. *-inča* (Vuk), *mljezlnče* = *mjèzinica* (Lika, također ovca) prema *mjèzinac* (Lika), *mjezinčič, mjeziničica* (Lika), hipokoristik *mjéza* — (ikavski) *mizinac,* gen. *-încă* (Vuk) prema *mizinica* = *-mica* (narodna pjesma). Upor. glede refleksa *a l e l je za* jat *nodra* pored *njedra* (v.). Rumunji posudiše prvobitni pridjev *mezin.* U hrv,- -srp. oblicima poimeničen je pridjev ukr., brus. i rus. *mĕžinyj* »kleinster, jüngster«, s pomoću sufiksa *-ъc* > *-ac.* Upor. još prezime na *-ović Mizinović* i toponime na *-ovac Mezimovac* — *Mizinovac* (selo, Lika). Praslav. pridjev *mëгinъ* sadrži kao korijen viši prijevoj od *manji* (v.) *mь-* > ie. *me-* > *mě-,* raširen s *ğ(H)o* i pridjevski sufiks -от б. Ie. korijen **me-* nalazi se s drugim vokalom u lit. *mazas* »malen«. Drugačije tumači Machek, koji izvodi od ie. korijena **meigh-* »caresser, dorloter«, Lewy i Vasmer, koji vežu sa *mižc* »pišam«, dajući mongolsku paralelu.

Lit.: ARj 6, 544. 639. 782. 852. 811. *Miklošič* 196. *SEW 2,* 55. *Holub-Kopečný* 221. *Bruckner* 339. *KZ* 4«, 212. *Mladenov 296. REW** 5442. Lewy i Vasmer, *ZSPh* 8, 129'-130. Machek, *LF* 51, 242-244. (cf. *IJb* 11, 464). Matzenaue'r, *LF* 11, 172. *REW** 5442.

mežarôla f (Rab) »polučak« = *mežarôla* (Pag, Tivat) »mala bačvica, koja se obično na konja stavlja da je nosi« = *mežarôla* (Potomje) »ovalno burence za vodu« = *medzàrōla* f (Korčula, Šibenik) »plosnata bačvica za vodu sa dvije rupe, vučija za uprtiti« = *mizarola* (Punat, Krk) »mala bačvica«. Deminutiv *mezarolica* f »drveni sud za ribe«. Nalazi se još u istro-rom. *mezarola* (Pula) = *mażarola* (Rovinj) = *mađarola* »sorta di botticella usata dai marinai«, kao i u mlet. *mezariola* = (sa umetnutim *n* poslije *m,* v. *minčeta) menzarola* (Calabria), *minzalora* (Sicilija), tosk. *mezzaruola,* lat. deminutivna izvedenica na *-olus,* od pridjeva na *-arius* od *modius,* unakršteno sa *médius.*

Lit.: ARj 6, 637. 639. Kušar, *Rad* 118, 23. *Ive* 172. *DEI* 2447.

mežnār m (ŽK, ŽU, hrv.-kajk.) = *mêznjãr* (Lika K, Sinac, Liješće) »crkvenjak, zvonar, remeta (Dalmacija)« "prema f *mežnjarica* »njegova žena«. Na *-ija mežnarija* »njegova plaća«. Nalazi se još u slov. *méžnar, méžnarica, mežnarija, mežnáriti.* Od stvnjem. *mesinãri,* nvnjem. *Messner* > srlat. *mesenarius,* stlomb. *masenar* »samostanski sluga koji nije fratar« < lat. *mansionarius,* pridjevska izvedenica na *-arius* od -lat. *mansio,* gen. -orai (v.).

Lit.: Popović, *Sintaksa* 37. *Pleteršnik* l, 580. *REW** 5212.

nueina f (Lika K, Hrvatska, Slavonija, Bosna, Brač, Poljica) = *micina* (18. v., Vukov akcenat, Srbija) »veliki čir, ponajviše na vratu, adenitis« = (pseudojekavizam) *mjecina* (Radnić) = *nicina* (15. v., Vuk, Crna Gora, Gradište u Slavoniji, Maretić postavlja akcenat *nicina;* Milićević ima za Srbiju *micina* ili *nicina',* taj oblik nalazi se i u bug. *nicina)* »isto«. Postoji još varijanta s disimilacijom *n - n* > *l - n ličina* f (Boka, Ljubiša, uz bolesti *vučac, rusa, kostobolja).* Četvrta je varijanta *lisina* (Brač) »isto, upaljenje mezgrenice, Lymphdrüsenentzündung«. U bajanju u jednoj basni upotrebljavaju se hipokoristici *mica* (Vuk) i *nica* (Vuk). Ti se hipokoristici upotrebljavaju zajedno sa *micina: u miče micim,* kad se bajanjem liječi. Riječ *micina* dolazi još s pridjevom *pogana* »bolest koja se zove i rak«. Miklošič, Maretić i Mladenov izvode od korijena *nik-* u *niknuti.* Po tom tumačenju bio bi to metaforickí naziv bolesti sa augmentativnim sufiksom *-ina.* Kad bi stajalo to tumačenje, pitali bismo se zašto *c* nije pred ι prešlo u *č.* Upor. *zec* prema *zèčina.* Obeskrijepiti bi se moglo sa paralelom *mrcina,* gdje tog prijelaza također nema. Ali taj se isti problem postavlja i kod te riječi. Vjerojatno se u te dvije riječi ne radi o našoj augmentativnoj izvedenici, nego o posuđenicama: *mrcina* je *morticino* (v.), a *mica, micina* je došlo iz rum., upravo od srednjovjekovnih Vlaha od vlat. *ignitia* za kllat. *ignities:* dako-rum. *miață* »groznica« (upor. naše *vrućica), mnyiață* (Tara Orașului); cine. *nyiațe* ili *nýațe* slaže se s našom varijantom *nica nicina.* Oblici *micina, nicina* pretpostavljaju rum. *metina,* koje dosada nije potvrđeno.

Lit.: ARj 6, 640. 108. 104. 48. 642. 8, 136. 164. 10, 368. *SEZb* 13, 475. *Miklošič* 215. *Mladenov* 358. Skok, *ZRPh* 41, 151., br. 19. *ČMF* 7, 230., br. 23. *REW*[3] 4257a. *Tiktin* 973.

mīca f (Vuk, Boka, narodna pjesma, Potomje, Vrbnik) »1° fitilj za lagune, u nekadašnjim puškama i topovima, 2° čašica za prah u starijim puškama«. Od tai. francuzizma *miccia* < fr. *mèche* < gr. μύξα »bec de lampe«.

Lit.: ARj 6, 643. *REW*[3] 5804. *Prati* 651.

mide, gen. *-eta* n (Kosmet) = *mida f* (Banja Luka, Bosna) »1° ćud, narav, 2° želudac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rmfđe* »želudac«) iz terminologije dijelova tijela. Zamjena za tur. *-e* jednom kao u *ćebe* (v.), drugom kao u *kesa* (v.).

Lit.: Elezović 2, 529. Skok, *Slávia* 15, 364., br. 491.

midzērija f (Dubrovnik) = *mizerija* (Istra) »bijeda, nevolja«. Latinizam ili talijanizam od tal. učenog apstraktuma na *-ia miseria,* od lat. pridjeva *miser,* koji je proširen na *-ъn* > *-an mizeran* = *mizeran* (Istra), prilog, *mizerno* (Istra), u književnom i saobraćajnom jeziku, »jadan, bijedan«.

Lit.: ARj 6, 781. 782. Budmani, *Rad* 6-5, 163. *REW*[3] 5608.

migati, *-am* impf. (Vuk), sveslav. i praslav., »1° blinzeln, 2° sijevati (metafora)«, iterativ na *-ivati namigivati, namigujem* prema pf. *mignuti, namignuli, - m* »zuwinken«. Na *-ovati namigôvat, -ujem* (Kosmet) *(pod-).* Na *-iti mísiti, -гm* impf. (ŽU) »verschwinden, weichen, fliehen«. Sveslav. i praslav. postverbal *míg* m, *miga* f (Hrvatsko zagorje) »trepavica«. Pridjev na *-av migav,* poimeničen na *-ъc* > *-ac mígavac,* gen. *-avca* (Vuk, Rudnička nahija) »okrugla šljiva« = *mlgavac,* gen. *-avca* (Vuk) »ptica«, na *-ica migavica* »1° ptica, 2° školjka, 3° mreža za morsko ribanje (Split, Hvar)«, s deminutivom *migavičica,* na *-ina migavina-* (Istra) »sijevanje munje«. Upor.' psovku u Vodicama: *mîgla stŕila û tei* Pridjev na *-ljiv mıgljiv, podmigljiv* (Vuk). Na *-ovac mlgovac,* gen. *-ovca* m (Cres, Vodice) prema f na *-ovicą migovica* »spretan mladić, -tna djevojka«. Na *-alo', migalo* m »čeljade koje miga«. Na *-ulja mlgulja* »riba«. Na *-usa namigusa* (Vuk) »koketa«. Složenica *nga-miga »za* životinje«. Imperativna složenica *migorep* (Glina) »ptica«. Deminutiv na *-oljiti. migoljiti se* pored *ml-* (Vuk, Lika) *(iz-, iza-)* pored *izmigoliti se* »izvući se«. Rumunji posudiše *migai.* Isti glagol postoji još u nižem prijevoju *mbg-* stcslav. na *-éti mbžati* = češ. *mžíti, pomžíti* »die Augen schliessen«, odatle češ. *okamžik* »trenutak«. Južnoslav. **mbžěti* posudiše Rumunji *a miji* »zažmiriti«

s pridjevom na lat *-osus* > rum. -os *rnijos* »halb verschlossen«, rum. postverbal *mijă* »treptanje (očima)«, prilozi *de a mija, mijoarcă, -jokā, -ioatcă, mijeié, de a baba-mijă.* Kako u hrv.-srp. riječ ne može počinjati grupom *me,* nastade metateza *žm-.* Taj se korijen raširuje sa -ir: na *-iti žmiriti, žmirim (za-}* pored *zmírati.* Samoglas ť varira sa *u žmuriti = džmuret, -im* (Kosmet) *(za-},* upor. ukr., rus. *žmuryty oči,* na *-ati nažmirati, -ãm* (Vuk). Iterativ na *-va- nažmirivati.* Pridjev na *-av žmirav* »ški-Ijav«. Postverbal *žmúra* »igra«, na *-tk nažmirak,* gen. *-rka* (Stulić). Hipokoristici *žmira* (Vuk, Resava, Srijem, upor. *iz žmire tri vraga vire)* = *žmiro* (Vuk, Hercegovina) »žmirav čovjek«. Odatle prezime *Smirich* (Dalmacija) = *Žmirio.* Bez metateze suglasničke grupe i s prijelazom *ь* > *a* pojavljuje se taj prijevojni štěpen u *magniti* (Vodice) »bljesnuti, a da se grom i ne čuje«, *nàmagnuti* pored *namaći* (obrazoavno prema *dići), -em* »jemanden! winken« = *namagìnjat, -injem* (Kosmet), apstraktum na *-je magnutje* (do 18. v., Vrančić, Mikalja), i u ie., sveslav., baltoslav. i praslav. izvedenica na - б/a (upor. *metla* od *mesti)* : stcslav. *mbgla* > *magla.* To je upravo ie. pridjevska izvedenica na -б/ (upor. *topal).* Da je i kod nas bio to pridjev, vidi se po toponimu *Maglaj* i u poimeničenom pridjevu na *-ica izmaglica,* od *izmāgō,* gen. *-gli* (Bosna). Vokal *i* u *mig* nastao je iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **meigh-* »flimmern, blinzeln«, daleko više u značenju »tamno pred očima, magla, oblik«. U baltičkoj grupi je značenje »spavati« i *migti, miegoti, miegus* = stprus. *maigun* (ak. sg.) »spavanje«, dok je *miglė į migla* = lot. *migla* kao i gr. ομίχλη, arb. *mjegule* očuvalo ie. značenje kao i *magla,* Sanskr. *mēgha,* awesta *ma '-fa* »isto«. Svakako je značajno što se ie. značenje od *magla* očuvalo iz prajezika. Ne govori li ta činjenica u prilog mišljenju da se domovina Indoevropljana ima tražiti u sjevernim maglovitim prijedjelima Evrope?

Lit.: ARj 4, 239. 6, 367. 644. 645. 646. 7, 439. 784. *Elezović ì,* 203, 225. 441. 2, 467. Ribarić, *SDZb* 9, 166. Tentor, *ASPh* 32, 195. *AiikloSič 20S. SEW 2, 56. Holub-Kopečný 222.* 237. *Bruckner* 329. *Trautmann* 174. *Mladenov* 296. *WP 2,* 246-247. *Boisacq*[3] 51. 1093. Wood, *KZ* 45, 70. Wijk, *IF* 28, 124. Scheftelowitz, *KZ* 54, 241. Kern, *IF* 4, 110-111. Leskien, *IF* 19, 204. Lidén, *IF* 19, 334. *Tiktin* 978.

Mihael m (Baraković, prema latinskom čitanju gr. *-η* od biblijskog ličnog imena Μιχαήλ) = *Mihail* (13. v., prema itacizmu; to čitanje važi i za katolike kao i za pravoslavne). Odatle *Mihajlo* m, pridjev *Mihajlov,* prezime *Mihajlovič* = *Mihaila* = *Mihajao, -jo,* gen. *-jla* (Dubrovčani). Grupa *je* skraćuje se u / *Mihal* (15. v.), prezimena *Mihalić,* hrv.-kajk. *Mihalinec, Mihalović* (16. v.), deminutivi na *-ča Mihalča* (Tirnok-Lužnik), na *-ič Mihalić* (14. v.), na *-iček* hrv.-kajk. *Mihaliček.* Pridjev na *-j Mihalj* (zastupljen u toponomastici). Grupa *je* steže se u *lj: Mihalj,* gen. *-alja* (14. v.) = *malj* (ŽK), prezime *Mihaljevič.* Prijelaz *a* > *o: Mihoel* prema prezimenu *Mihoelić* (15. v.); *Mihoil* (13. v.), *Mihoilo* (14. v.), *Mihajlo,* odatle ime biljke *mihoilica* = *mihojlica* = *(jl* > *//) miholjica* »trava cyclaminus«, prezimena *Mihojlić, Mihcjlović,* pridjev *Mihoilj* (i samo lično ime glasi tako). Odatle hipokoristički tip na *-oj, -oje Mihoj, Mihoje, Mihoio* (17. v.). Hijat *se* zatrpava u ovom liku sa *v : Mihovil — Mihovio* (15. v.) = *Mihovil,* gen. *-ila* (Hvar) = *Mihovîıa* (Vodice), prezime (Istra) *Mihovilović,* odatle opća riječ *mihovilčina* »uholaža«. Grupa *jl* krati se u / *Mihol,* prezime *Miholić,* odatle pridjev na / *Miholj* u *Miholjdan,* poimėničen pridjev na *-štak* < *-bsk* + *-jak miholjštak,* gen. *-aka* m (Vuk) »koji slavi Miholjdan«, hrv.-kajk. *miholjščak* »listopad, oktobar«, na *-İtina* < *-bsk* + *-ina miholjština* »danak kmetova o Miholjdanu«, poimėničen pridjev *mihal j a* f (ŽK, Vodice) = *mlholje* n »Miholjdan«, na *-bsk mihōljskī.* Na *-ača miholjača* »1° kruška, 2° jabuka«, *miholjčac* »listopad«, *miholjka* (Zagreb) »kruška«. Grupa *jl* > *lj *Miholj* prema prezimenu *Miholjević.* Varijacija nastaje i stezanjem *ae* > *e: Mihel* (16. v.), sveti *Miel* (ŽK), deminutiv na *-ьc* > *-ac Mihelac,* odatle prezime *Mihelčić, Mihelić.* Stezanje *ai* > *i Mihil* (Novaković). Hipokoristici, koji zadržaše *h: Mıha* (17. v.) = *Miho* (14. i 15. v.) = *Mihe* (16. v., čakavski, kajkavski), odatle *Mihetić,* pridjevi *Míhin, Mihov,* prezime *Mihić, Mihović, Mihac,* gen. *-hca* (16. v.), odatle *Mihčević* i *Miščević,* na *-ač Mihač* (15. v.), prezime *Mihačević,* na *-ač Mihać,* na *-ica Mihica.* Na *-at Mihat* (15. v.), na *-an *Miļian,* prezime · *Mihanović.* Na *-oč Mihoč* (Dubrovčani, 14. i 15. v.), pridjev *Mihočev,* prezime *Mihočević.* Na *-oč Mihoć.* Na *-ota Mihotá,* prezime *Mihotić.* Sa *h* > *š* pred *e Mise,* gen. *-eta* (14. v.), danas prezime na *-ič Mišetić.* Na *-età Misela,* prezime. Deminutiv na *-ьce Mišče* n pored m (ŽK), na *-bko Miško* m (Vuk), prezime *Mišković.* Varijante sa zamjenom *j* mjesto *h: Mijàil, Mijàilo, Mijajlo, Mijalko,* prezime *Mijajlović, Mijalj* (Lika), prezime *Mijaljević,* femininum; *Mijojla; Mija* m, *Mija* (ŽK) m, *Mijo* m, prezime *Mijović.* Na *-ač Mìjāč,* gen. *-ača,* prezimena *Mijacie, Mijačević',* na *-ák Mijak,* prezimena. *Mijakić, Mijaković.* Na *-adin Mijàdín.* Na *-an Mijãn* m prema f" *Mijana,* prezime *Mijanovié.* Na *-at Mijat,* prezime *Mijatović.* Na *-un Mгjūn* (Lika; može biti i od *Mile).* Na *-uško Mijuško* (Vuk), prezime *Mijušković.* Hipokoristik reduciranjem na prvi slog i dodatkom sufiksa *Mika* (Srbija, može biti i od *Miloslav), Mikac,* gen. *-kca* (15. v., može biti i od *Nikola* na zapadu; upor. *Mĭkac,* gen. *-kca,* ŽK), *Mikan,* odatle toponim *Mikanovci, Mike, Mikeša, Mikota, Mikica* (15. v.). Prezime *Aiikić* (Bosna, pravoslavci), biljka *mikojlicaı Mikša,* prezime *Mikšič* (Stative kod Karlovca). Na *-haiin Mikasın,* prezime *Mikašinović.* Upor. još *Mihina, Mihlo, Mihna* (ime vlaškog vojvode); ovamo možda i *Mina od Kostura,* ako je od *Mihna*; *Miče,* gen. *Micela* (Hvar) pored *Mise.* Od tog imena nastadoše pored navedenih još ove riječi slov. *mihălek,* gen. *-tka* = *mihec* »Schnippmesserchen«, *Mihalšćak* = *Mihôlšćak* »September«, *mihôlka* »kruška koja dozrijeva o Miholjdanu«.

Lit.: ARj 6, 653. 660. 663. 769. 779. Hraste, *BJF* 8, 21. Merlo, *Stagioni* 157.

mihrab m (narodna pjesma) »oltar u džamiji gdje imam okrenut prema Meci čita molitvu«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mihrab* »1° isto, 2° prostran trijem«) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 6, 652.

mijambai m (Kosmet) »lijek protiv kašlja«. Balkanski turcizam (tur. sintagma *miyanbah* »malcbonboni«, od *bal* »med«) iz Ijekarske terminologije: bug. *mijam-bală* (provincijalizam) »otvara ot sladká paprat«.

Lit.: Elezović 2, 529. *Mladenov* 300.

mijeh, pl. *mjehovi* m (14. v., Vuk) = (ekavski) *meh* = *me,* gen. *mea* (Kosmet) = *mì,* gen. *-mia* (ikavski, ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav., »follis, Schlauch, Basebalg«. Sveslav. i praslav. izvedenica na *-ur* = *-ir* < *-yr: mjehur* pored *mjĕhír* = *mèjir* (upor. stcslav. *mêchyn)* = *nièur* (Kosmet) = *mihûr,* gen. *-hura* (Cres) = *miûr,* gen. *-ura* (ŽK) »l° dio tijela, Harnblase, 2° bulla«. Augmentativ *mješina* (Vuk) = *mešlna* pored *misina* (Kosmet) »1° odrta koža životinja, 2° trbuh, 3° mijeh u kojem se nosi rakija, vino« (Kosmet, *i* pored *e* tumači se unakrštavanjem sa perz. *miš* »ovca koža«)«. Na *-nica mješnica* (Vuk) =· *mišnjice* f pl. t. (Vodice) »mijeh sa dvije svirale« = *mesnice* (Kosmet). Riječ *mijeh* i *mješina* kulturne su riječi koje posudiše Madžari *méh* »Gebärmutter, maternica«, Arbanasi *mershinë* »Weinschlauch = Turci *meşin* »mijeh od ovčije i druge stavljene kože« = Furlani *meg* »otre di pelle per metter vino e conservar farina«. Baltičke usporednice objašnjavaju postanje jata i suglasnika *h:* stprus. *moasis* »mijeh«, 'istočno-lit. *maišas* — lot. *maiss* »vreća«. Prema tome jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* a *h* iz *s* < ie. **moisos.* Baltoslavensko značenje nije prvobitno, nego ono koje se očuvalo u sanskrtu *mesa-* »1° ovan, ovca, 2° koža njihova«, tako i u awesti. To znači da su se mjehovi gradili od njihove kože (upor. *koza* i *koža* za ovakav semantički razvitak), i da su sinonimi *ovan, ovca* istisli prvobitno značenje već u vrijeme baltoslavenske jezične zajednice. Germanska narječja (islandski, švedski, norveški) idu još dalje. Kod njih znači ie. riječ »košarica, korpa«.

Lit.: ARj 6, 653. 809. Ribarić, *SDZb 9,* 168. *Elezović* l, 395. 403. *Miklošič* 194. *SEW 2,* 46. *Holyb-Kopečný* 219-220. *Bruckner* 331. *Trautmann* 165. *WP* 2, 303. Scheftelowitz, *KZ* 56, 168. Endzelin, *ZSPh* 16, 115. Jokl, *Unt.* 304. Isti, *IF* 27, 323. *GM* 275. 276-277. Menšík, *Č MF* 4, 396-403 (cf. Bělic, *JF* 3, 210). Matzenauer, *LF* 11, 166-168.

mijena f (Vuk) *(iz-, na-, od-, pri-, pro-, raz-, s-, zamjena)* = *mena,* gen. *mené* (Kosmet) = *ména* (ekavski-čakavski, ŽK) = *mina* (ikavski), baltoslav., sveslav. i praslav. *měn-,* »l° Wechsel, 2° Mondwechsel, mlađak« = *minja* (muslimanska narodna pjesma) »red(a)«, postverbali od praslav. impf, *mijèniti, míjeném* (14. v., Vuk) »mutare, permutare« *(iz-, na-, o-, od-, pre-, pri-, pro-, raz-, po-, s-, za-),* prema impf, na *-a- mijènjati, mijenjam (iz-, na-, po-, pri-, pro-, za-),* iteratīvu na *-va- -mjenjivati, -ivãm, -ujem,* samo s prefiksima *(iz-, pro-* itd.) i pf. *mijenuti* (narodna pjesma) = *minuti* (J. S. Reljković), na *-ovati mjenòvati, -ujem (se)* (Vuk, Vetrame) = *minovati* (narodna pjesma, Pavlinović), *premenjovat* (Kosmet). Na *-ica mjenica* (neologizam za *lettre de change,* prevedenica od njem. *Wechsel)* = *jemica* (unakrštenjem sa *jemac,* Kragujevac), *zamjenica* (gramatička prevedenica od *pronomeri), izmjenica* (17. v.), odatle prilozi *naizmjenice, napromjenice, izmjenc* . Na *-ač mjenjač,* gen. *-ača* (Vuk) »saraf«, odatle na *-nica mjenjačnica* »Wechselstube«. Na *-avac menjavec* (hrv.-kajk.). Na *-nik zamjenik* »vicarius«. Na *-ba izmjemba* (hrv.-kajk). [Ovamo i izričaj *u razmijed* (v.)]. Pridjevi na *-en*

mjenben (neologizam iz trgovačkog prava), od *mjenica,* part. prêt. pas. *nepremênjet* (Kosmet) »koji nije promijenio odijelo«, na *-Ijiv, -iv promjenljiv, razmjenjiv* (Stulić). To je značenje i rum. slavizmima *a primeni (pri-* < *pré-* u nenaglašenom položaju), s apstraktumom na *-eh* > *-eală primeneală* »Wechsel der Wäsche« i *omijèniti, òmijenìm* (Vuk, objekt *košulju).* Poimeničen part. perf. pas. na *-iça namjènica* »prasica što se namijeni da se o Božiću zakolje« < *namjenjenica* (haplologija *njen* > *n).* Rumunji posudiše α *izmeni* »Umstände machen« i postverbal *izmeană* »gaće«. Upór. za ovakav semantem tal. *mudante* i rum. prévedenicu *schimburi* »Wäsche« od *cambiare.* Baltičke paralele lit. *mainas* »mijenjanje«, *mainyti* — lot. *mamit* kažu da je jat nastao iz ie. dvoglasa *oi* od korijena **moi-* raširenog formantom *-no:* ie. **moina,* upor. još stlat. *moenus, communii* (odatle internacionalne riječi *komunist, komunizam, kemunalan),* got. *gamains,* nvnjem. *gemeinsam)* (odatle germanizam *gmãjna* »općinska ispaša«). Osnovno *moj-* je prijevoj u značenju preterituma od **mei-* »mijenjati«. Taj se korijen očuvao u stcslav. 'prilogu u lokatīvu *mite* »izmjence« > *miče* (Zore) »naizmjence« *(-će* < *-tje* < *-te), umice* (Ljubiša) »(voziti se po vodi) ko uzgo, ko nizdo«, odatle pridjev na *-en miéen* (Zoranie) »što ide naizmjeno«. Formant *-to* mjesto *-no* vidi se u hrv.-srp. prefiksalnoj složenici *usùmit (su-* < *so-* kao u *susjed)* i prilogu na *-icē sumiticē (ležati,* Risan) »tamo gdje je jednom noga, drugom je glava«. Bez prefiksa su *nitiški* (Krk, Pavlinović) »isto« (s asimilacijom *m - t* > *n - t,* upor. *mût* 2K). Upor. bug. *námito* »quer«, polj. *mituś.* Ovamo idu još prilog *mitikce* (Belostenec) »naizmjence« i glagol *natíti se* (Konavli) »1° suminuti se, 2° primetnuti kraj odjeće vrh drugoga, 3° usjeci drvo u drvo, npr. glavu od grede u drugu, 4° mijenjati se (Bernardin, Ranjina), 5° vrtjeti se, okretati se (Stulić)«. U Jukićevoj pjesmi *promititi* »prestignuti«, *razmititi se* (19. v., Bosna) »razminiti se«. Odatle izvedenica *primitača,* složenica *mitògl*ã*vci,* gen. *-aca* pl. m. (Zore) »grede koje se glavom mite na vrh lijesa od kuće« i nejasna glagolska složenica *mitoklasati* »protrčavati«, *mitoklasiti se* pf. (sjeverna Dalmacija, Krk) »proći, minuti jedan pokraj drugoga« i *-snuti,* koji glagol Maretić izvodi od nepotvrđene složene imenice *mitoklas* »njihanje klasja«. I praslav. **mita* baltoslav. je osnova: lot. *mietuôt, mitét* »mijenjati«, *pamīšu* »izmjence«. V. *minuti.*

Lit.: ARj 4, 239. 240. 246. 6, 654. 655. 656. 657. 721. 776. 777. 779. 787. 788. 7, 361. 535. 8, 202. 12, 360. *Elezović 2,* 126. 643. Pavlovic, *NJ* 4, 139-14h *Miklošič* 195. 198. *SEW 2,* 48. 62. *Holub-Kopecný* 220. *Bruckner* 329. 339. *KZ* 45, 306. *Trautmann* 176. *Mladenov* 299. 320. *Gorjajev* 221. Uhlenbeck, *PBB* 30, 280. *Boisacq*[3] 51-52.

mijesiti, *mijesim* impf. (Vuk; prema stcslav. *mêsç, mêsiti* = rus. *mešú, mesit* suglasnik *s* iz infinitiva prenijet je i u prezent, objekt *hljeb) (do-, pod-, pri-, raž-, s-, u-, za-)* = (ekavski) *mesiti* = (ikavski) *mísit* (ŽK) »depsere« prema impf, na *-a- miješati (se), miješam* (15. v., Vuk) *(do-, iz-, po-, raž-, s-)* = (ekavski) *mešati* = (ikavski) *mīšat* (ŽK), prvobitni iterativ koji je već u praslav. izgubio iterativno značenje, »miscere«, baltoslav., sveslav. i praslav. kuhinjski termin **mes-.* Iterativ na *-va- -mješivati, -ujem,* na *-ovati mešSvat* (Kosmet), samo s prefiksima *(pod-).* Izvedenice se prave od dviju osnova: *mjes-* i *miješ- (mješ-).* Te dvije osnove nisu u izvedenicama semantički točno odijeljene kao kod glagola. Od *mjes-:* na *-ba mjesidba* f; na *-lac* m prema f *-lica mjesilac* prema *mjesilica;* na *-nica meninice* f pl. t. (Šaptinovac) »nogači, uređaj na kojem stoji korito za miješanje hljeba«; na *-ivo mjesivo* (Stulić); postverbal *smiješ* = (ikavski) *smis* (Dalmatinska Zagora) »više kuća kad smiješa stoku za planinu«. Odatle *smjesnici* (= suponici, v.) »članovi sela koji su pomiješali stoku«, s pridjevom na *-ьn smiješan,* upor. slov. prilog *zmés* < *símêsbl smjesa, primjesa, sumjes, sùmjesa.* Od *mĕš-* pridjev na *-ovit mješovit* pored *mješovit* (Vuk), s apstraktumom na -osi, *mešavan* (Kosmet); apstrakti na *-āj mješāj* = na *-nja miješnja* (Vuk) »porcija brašna potrebna za hljeb« = *ümešaj* (Cres); na *-anija mješanija* (Vuk, Dubrovnik, pejorativno); na *-avina mješavina* = *mješalina* »mješovita salata«. Radna imenica na *-ajamješaja* m (Vuk) »1° pekar« prema f »žena koja mijesi hljeb« = *mješajic'a* »2° varjača, kuhača (Lika)«, na *-alja mešalja* (Kosovo polje, Kosmet) »1° žena redusa koja mijesi hljeb«, *mešaljka«* 2° (Poljica) soba u kojoj se mijesi hljeb« = *mješavnica* = *mješara.* Na *-lica mješalica* »žlica za miješanje«. Na *-arka mešarka* (Kosmet) »korito u kojem se mijesi hljeb«. Na *-avica mješavica* »jestvina od kupusa i tijesta«. Unakrštavanjem slavenske osnove i tur. *ekmek* nastade *mešek* m (Kosmet) »miješanje hljeba«. Složenica *mešorečnica* f »žensko čeljade koje prenosi riječi da izazove svađu«. Prilog *izmuče.* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* u ie. korijenu **moik-* raširenom formantima na *-so ili-ska.* To se vidi iz litavskog iterativa *maišyti*

»miješati«, upor. i lit. *miešti* »isto«. Niži prijevojni ie. štěpen **meik-* nije zastupljen u slavinama. Upor. *mixtura* > *mastura* (v.). Upor. i makedonsko μίσγων i sanskr. *micros* i *mekšáyati* (3. 1.) »miješa«.

Lit.: ARj 2, 623. 4, 240. 248. 6, 657. 799. 775. 658. 809. 810. *Elezović* 1, 403. 2, 90. Tentor, *JF* 5, 213. *Miklošič* 196. *SEW 2,* 53. *Holub-Kopečný 222.* 225. *Bruckner* 335. *Trautmann* 175. *WP 2, 245. Mladenov* 312. *GM* 355-356. Jagić, *ASPh l,* 430. *Boisacq*[3] 637-638. Pedersen, *IF S,* 58-59. Leumann, *IF 58,* 124.

mijètiti, *-im* nalazi se u hrv.-srp. samo u prefiksalnim složenicama *primijetiti, primijetim* pf. (iz ruskog) = *zamijetiti, zamijetim* (Dubrovnik) »opaziti«. Apstraktum na *-ъba primjedba* (Vuk) »napomena« iz crkvenih tekstova. Praslav. postverbal stcslav. *meta* »scopus, finiš« > *meta* »biljega u igri (Vuk, Belostenec)«. Nalazi se i u rus. i polj. Nije potrebno misliti s Maretićem da je iz la.t. *meta.* Bez prefiksa dolazi u rus. *metitb, mečatb,* s prefiksom *s* u bug. *smetam* »računam«, *smętka* »račun (v.)«. Nema baltičkih paralela. Riječ je ipak ie., kako se vidi iz sanskr. *mališ* »mjera«, gr. μῆτις »savjet«, μέτρον (internacionalna riječ), sve izvedenice obrazovane od ie. korijena **me-* »mjeriti«, koji sa formantom *r* dolazi u *mjera* (v.). Ovamo još arb. *mat mas* »mjerim« i *mot* »godina«.

Lit.: ARj 12, 57. 63. *BI 2,* 223. 224. 793. *NJ* 1, 120. *Miklošič* 196. *SEW 2,* 54. Bruckner, *KZ* 46, 227. *Vasmer 2,* 126. Matzenauer, *LF* 11, 171-172. *WP 2,* 237. *Trautmann* 179. Maretić, *Savj.* 110-111.

mìjoij m (Vuk) »majstorska tezga, panj«. Od madž. složenice *műhely* »radionica«.

Lit.: ARj 6, 660.

mik m (Kosmet) »prijatelj (u familijarnom govoru)«. Od arb. *mik,* s određenim članom *miku,* a to od lat. *amīcus.* Glede osnove v. *amânat.* Glede posudenica za familijarne izraze upor. rum. *prieten* < *prijatelj.* Južnoslavenska je riječ istisla panromanske u rumunjskom govoru. Rum. *amie* je latinizam.

Lit.: ARj Elezović 2, 404. *JF 14, 226. GM* 278. *DEI* 161.

Mikulb (<~ *z deliju,* Svetostefanski hrisovulj) je zacijelo rum. lično ime *Micul* s članom, od *mic* »malen« < gr. μικκός (dórski) »malen«. Toponimi *Mikulovac,* gen. *-vca* (Srbija, selo, Toplica), *Mikulov del* (Srbija, planinski vis). Na *-bsk* + *-ica* > *-štica Mikulštica* (Svetostefanski hrisovulj). Pridjev na *-/ Mikulja sela* (15. v., brdo, Srbija, Crna Reka, Morava), *Mikulį* (planinski vis, Crna Rijeka). Na *-ići Veliki* i *Mali Mlkuljići* (danas muslimani i katolici) ispod planine Rumije (Bar). Na zapadu ne može se razlikovati od *Mikula* (ŽK) < *Nikola* (v.); *Mikulići* kod Zagreba ne idu zacijelo pod rum. *Mikul* nego pod *Nikola,* a i Novaković ima *Mikulj* za *Nikola,* tako da ni istok nije posve pouzdan za rumunjsko podrijetlo. Pridjev *rr.ičak* »malen« (Kosovo polje) možda je od *mic* + deminutivni sufiks *-bk,* isto *micko* = *mičko,* ako je u Srbiji, inače *mici* (čakavski pridjev), deminutiv na *-ahan mićahan* (Istra) = *mićihan* (Rijeka) = *mićuhna* »ime ovci na Krku (upor. kod *Kurelca minčunica),* ide zajedno sa slov. *micen, micken, mičken, mičkin, mičinek* itd. i sa tal. *miccino, miccichino* od *mīca,* mlet. *miga.* Upor. gr. μικιός > μίτσος (Kreta), μιτσί (Zakonia).

Lit.: ARj 6, 642. 643. 663. 664. 715. *Pleteršnik 1,* 580. *Miklošič* 197. *REW*[3] 5559. 5561. *Rohlfs* 1382. Draganu, *Românii în veacurile IX—XIV,* p. 348. *DEI* 2450.

mile m (Kosmet, BiH, Crna Gora) »1° nepokretno dobro, 2° pravna svojina, 3° zemljište, 4° temelj kuće« =. *milce,* gen. *-eta (akar ili* ~j Hercegovina, prijelaz u suglasničku deklinacijų prema *-e, -eta* zbog sličnog značenja kao) »zemljište, kuća« = sa neposto-janim *a) milai,* gen. *mllća* (Vuk) = (zamjena dočetka prema našem sufiksu *-ъc* > *-ac* i unakrštenje sa *milje) miljac* (gen. nepoznat, Podrinski okrug, Srbija) = (na *-bk* > *-ák) miljak,* gen. *miljka* (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) »1° zemljište na kojem tko živi i obraduje ga, fundus (ŽK), 2° ugodna i dražesna okolina (Lika)« = (sa zamjenom arapskog *ü* > *u) mulk* (BiH, pravni izraz iz turskog građanskog zakonika, medeia) = *muljk* (Srbija) = (arapski plural) *emlőé* m (Kosmet) »nepokretno dobro«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mula,* pi. *emlaq)* iz turske pravne terminologije: rum. *meleag,* bug. *milk* pored *mjulk,* cine. *mulche* f »propriété, domaine«, ngr. μούλκι. Oblik *miljak* teško je razlikovati u toponimu na *-ovac Miljakovac* od ličnog imena *Miljak.*

Lit.: ARj 6 704. *l,* 149. Skok *Slávia 15,* 364., br. 492. 365., br. 506. *Elezović l,* 407. 2, 511. *Lokotsch* 1509. *Mladenov* 297. 313. *Pascu 2,* 152.,br. 788.

milet m (Vuk) = *mîlet*, gen. *mīlēta* (Kosmet) = (prijelaz u suglasničku deklinâciju na *-e, -eta,* upór. *cebe) nule,* gen. *mileta* (Vuk, Crna Gora) = (sa *ni* zbog nastojanja da se izgovori arapska geminata) *minie,* gen. *minięta* (upór. *duine)* »1° vjera, 2° zakon, 3° narod, pleme, 4° (Risan, narodna pjesma) mnogo djece«. Bdkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. apstraktum *millet* »Religionsgemeinschaft«) iz turske pravne i administrativne terminologije: bug. *millet,* arb. *milet* »Stamm, Volk«.

Lit.: ARj 6, 670. 668. 717. *Elezović* \, 405. *GM* 278. *Mladenov* 297. Matzenauer, *LF* 10, 324.

milicija f pored *milicija* (Vuk, Vojvodina) nekoć »(Vojna) Granica, Krajina, njem. Militär—Grenze (opozicija: paorija, Provinzial—Kroatien)«, danas »policija«, izvedenica *milicajac,* sa *-äc* kao *policajac.* Od lat. apstraktuma na *-ia militia* > tal. *milizia,* od *miles,* gen. *-tis* »vojnik«, možda i preko njem. *Miliz,* sa dodatkom *-íja* za kol. Od poimeničenog lat. pridjeva na *-ariš* (varijanta od *-alis) militării* > *militar,* gen. *-ara* m (Vuk, Vojvodina) »1° graničar, krajišnik, 2° kol. vojska, vojnici«. Možda su nastala oba značenja kraćenjem od njem. *Militär—Grenze.* Odatle oba značenja diferenciranjem s pomoću sufiksa na *-bc* > *-ac militarão,* gen. *-arca* (Vuk) prema kol. na *-ija militàrija* f = *milicija,* Pridjev *militarskī.* To su sve učene riječi. Ovamo ide kao pučki narodni izraz balkanska prevedenica (calque linguistique) *vojno* m (Vuk) »muž, maritus« (hipokoristik od stcslav. *oinъ* »vojnik«) > rum. *voina* »mladoženja« = rum. *mire* »zaručnik« prema f *mireasă* < lat. *miles.* Upór. *za nać Đurđa, vojna svoga, put ugarskijeh pođe strana* (Gundulić, *Osman* 387). Nedovoljno je potvrđena istarska riječ *milezija* f »genus«, prema Maretićevu prijevodu »vrst, rod«, koje se može usporediti sa furi, *milìzie* f »spetacul«.

Lit.: ARj 6, 670. 671. 675. Skok, *ASPh* 37, 85., br. 4. *Pirana** 601.

mïlj[1] m (Vuk, Primorje, dubrovački pisci), od tal. *miglio* m, sing, prema lat. pl. *mília* (pl. od *mīļie,* se. *passuum)* — *milja* f (Vuk, Vetranie, slov.) »nvnjem. *Meile* = stvnjem. *mile* (s kojim je isti lat. podrijetla)«. Nalazi se u češ., polj., ukr. i polap. Kako postoji i u arb. *mije* pored *mile* riječ *mília* se nalazilo i u balkanskom latinitetu dok se *mília* > njem. *Meile* može smatrati posuđenicom iz vojničkog latiniteta. Stcslav. *milija* je gr. μίλιον. Složenica *miljokaz* »Meilenzeiger«. Od poimeničenog pridjeva na *-arius* lat. *miliārium* > tal. *migliaro, migliaio* »tisuća« > *milar* (16. v.) = *miljar,* gen. *-ara* (Vuk Dubrovnik, Crna Gora, narodna pjesma) = *miljar* (Budva: *ribe se broje na miljāre),* odatle naš apstraktum *miljàrina* »Meilengeld« = *mijar* (Cres) = (latiniziranje tal. *gli* = *lij) milijar,* gen. *-ara* (Istra) »hiljada, tisuća« = *miljar* (čakavski, Slovinci, Istra, pored germanskog *tavžan* < *tausend)* = *mijar* m (Brusje, Hvar: *mijór pútih, dvô mijara)* »tisuća« = *miljar* (Skadarsko jezero) »1000 litara ili 500 kg (mjera za ukljeve)«. Od *mílie* u učenom vidu sa tal. augmentativnim sufiksom *milione* > *milijōn,* gen. *-óna* (Vuk) = *milijun,* gen. *-una* (Stulić, danas općenito) = *milijun* (Vodice) = *milijun,* gen. *-una* (Brusje). Odatle na *-arius* > *-ar* pored *-er* < fr. *-aire milijonar j -junar* = *milijoner,* pridjev *milijunski, milijunština.* Na germ, sufiks *-ard* (francuzizam) fr. *milliard* (1544),· tal. *miliardo* > *milijarda* (novija posuđenica poslije prvog svjetskog rata), odatle na *-er* < fr. *-aire* < lat. *-arius milijarder.* Lat. *mille* dolazi još kao prvi elemenat složenica u internacionalnim *milimetar, miligram.*

Lit.: ARj 6, 672. 703. 705. 707. *Pleteršnik* l, 582. 691. Zore, *Tuđ.* 14. Ribarić, *SDZb 9,* 48. 115. *SEZb* 13, 236. Hraste, *JF* 6,199-200. *BJF* 8, *35. Miklošič* 197. *SEW 2,* 57. *Bruckner* 337. *Vasmer* 135. *REW*[3] 5569. 5573. 5577. *GM* 278.

milj[2] m (Crna Gora, narodna pjesma) »debela igla sa sploštenim oštrim krajem kao u dlijeta« = *mîlj,* gen. *milja* (Kosmet) »na terazijama = vagama velika igla koja pokazuje ravnotežu«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mil)* iz turske administrativne (mjerne) terminologije: arb. *mili, myli.*

Lit.: ARj 6, 703.

Milje f pi., *va Miljah* (Istra) = *Mile, v Milah* (Kras), slov., tal. *Muggia,* furi. *Mugla,* gradić kod Trsta. Samoglas *i* nastao iz dugog *u,* kao u *mūrus* > *mir.* Dtnašnje tal. *Maggia* je venecijanizam, koji se razvio iz vlat. *cl.* Upor. tal. *Veglia,* krčko-rom. *Vikla* < *vetula* »vecchia (se. civitas)«. Paralela za *u* > *i* nalazi se u nazivu rta kod Zadra tal. *Punta mica,* u dokumentima *Muchia bona* (1205), hrv. *Oštrirat,* upor. sličan hrv. toponim *Gomile lipe,* kod Splita *Muda longa* (1080). Za daim. -rom. može se postulirati riječ *muda.* Alessio veže taj deminutiv sa *muca* »pietra di confine«, bask. > stšpanj. *muga,* stport. *mago,* sa alpinskim *muga bugo* »pinus mughus« < mediteransko **muc* »sporgenza«, **mudna* > *mošna* »mucchio di sassi«; mediteranska baza **but- l* mut-, butina* (Lex ripuaria) > fr. *bodne, bosne* > *borne* i lat. *mutuļus.* Iz mlet. *muco* = tosk. *mucchio, mouco* (Rovinj) »cumulo« potječe *mué,* gen. *muca* m (Dalmacija) »kup tučenog kamena za posipanje ceste, koji se sredi u kraj puta u digulj, babica (ŽK)« = *mũi stína* (Korčula) »hrpa kamenja«.

Lit.: Sturm, *ČSJK* 6, 83. si. Novaković, Popović, *NJ* 3, 252-253. Skok, *GIZM* 29, 136., bilj. 62. Isti, *RIJAZUZ* l, 42. Antoljak, *RIJAZUZ* l, 125. si. Alessio, *RIO* 2, 255. *Ive* 12. *REW*[3] *5791.*

mina[1] f (Lika) »lagum, bušotina u kamenu« = *ména* (ŽK). Deminutiv na *-ica minica* (Lika). Radna imenica na *-džija minadžija* m (Ljubiša). Denominai *minati, -ãm* (Lika), danas u saobraćajnom i književnom govoru *minirati, miniram* pf., impf. Odatle poimeničen pridjev sr. r. na složeni sufiks *-er* + *-alis* (< fr. *-ier) mineral,* gen. *-ala* m »metal, ruda«, pridjev proširen na *-ьn* > *-an mineralan* (Vuk). Osnovna je riječ galskog podrijetla **meina.* Evropski francuzizam.

Lit.: ARj 6, 715. 716. *REW*[3] 5465.

mína[2] f (Rab, Malínská) »mjera za žito, dva kvartarôla«. Deminutiv na *-ica minica* (Vrbnik). Krčko-rom. *miň.* Od tal. *emina* = (sa aferezom u sandhi) *mina* < lat. *ЫI-mina* < gr. ἡμίνα, izvedenica od ἡμι- = lat. *semi-* »polovina«. Možda ide ovamo kao deminutiv na lat. > tal. *-ella mínela* f (Šibenik, termin iz kulture masline) »drošte što se donosi gospodaru«.

Lit.: ARj 6, 715. 716. Kušar, *Rad* 118, 23. *Boriali 2,* 205. *REW*[3] 4105. *DEI* 1463.

minca m (akcenat Zoŗin, koji je sumnjiv; Dubrovnik, Mikalja, Bella, Belostenec, Voltidi, Stulić, Ančić, Kavanjin, Klaić) »najmanji pjenez u doba republike, novčić«. Deminutiv na *-ica minčica* (18. v., Dubrovnik, Zuzeri). Radne imenice na *-arius* > *jar: minčar* m »tvrdica« prema f *minčarica* »žena tvrda, lakoma«. Prema Marelicu dvije su mogućnosti tumačenja: posuđenica iz govora rudara Sasa *kaofrava, lacman,* iz nvnjem. *Münze,* stvnjem. *muniz* < lat. *monēta* »kovnica novaca«, od naziva hrama *Juno Mõnita,* u kojem se nalazila rimska kovnica novca, ili je, što je vjerojatnije, od tal. pridjeva *mencio* — fr. *mince,* koje stoji po svoj prilici u vezi s *minūtus* (v.). Upor το εσχατον λεπνόν = *novissimum minutum*

Lit.: ARj 6, 715. *REW** 5598. Šamšalović, *NVj 29,* 416. (cf. *IJb 9, 222).* Vasmer, *ZSPh* 1 jj j j 2,.

minder m (Vuk, BiH) = *minder* (Kosmet) »blazina, perina, slamnjača, jastuk«. Apstraktum na *-luk* (v.) : *mindèrluk* (BiH, Makedonija) = *mīnderhk* (Kosmet) »meka klupa, dušek, gdje se sjedi i leži«. Balkanski turcizam (tur. *minder)* iz terminologije kućnog namještaja: rum. *mindir,* bug., arb. *minder,* ngr. μιντέρι.

Lit.: ARj 6, 716. *GM 219. Lokotsch* 1464a. *Elezović l,* 408. *Mladenov* 297. Matzenauer *LF* 10, 325. Korsch, *ASPh 9,* 658.

mindica f (jedna potvrda iz bosanskih pripovijedaka) »malo psetašce« = *minïka* (Kosmet) »1° kučka mala po uzrastu, 2° (metafora) ko slijepo ide za nekim, koji se mnogo ulaguje i ponižava«. Deminutiv na *-e,* gen. *-eta minice,* gen. *-eta.*

Lit.: ARj 6, 716. *Elezović* l, 408. Šamšalović, *NVj 29,* 418. (cf. *IJb 9, 222).*

mindros, samo u rečenici *uzeti koga na mindros* (Vuk, Vojvodina) »pretresti nekoga« [< rum. *menare* »po miloj volji (raditi)«, Šamšalović].

Lit.: ARj 6, 716. Šamšalović, *NVj 29,* 415. (cf. *IJb 9, 222).*

mine; m (Vuk) »(pravoslavni crkveni grecizam) crkvena knjiga za svaki mjesec, koja sadrži život i službu svetačku«. Pridjev na *-bşk mmejskî* (~α *slova,* Vuk). Izvedenica od gr. μην, u prasrodstvu sa *mjesec* (v.): gr. μηναῖον.

Lit.: ARj 6, 716. Vasmer, *GL* 98.

Minišor, naziv čestice (Flurname, lieu-dit, Knjaževac, Srbija), zacijelo rum. deminutiv na *-iįor* (složen sufik ilirotračko *-i}* + *-or* < lat. *-oluş) merişor* »der junge Apfelbaum« (ovaj sufiks označuje i druge biljke i plodove), od rum. *măr* < lat. *mēlum* = *malum* »jabuka«. Konsonant *n* mjesto r nastao je po zakonu disimilacije *r - r* > *n - r.* Po drugom zakonu *r - r* > *l - r* je *Milišora* n pl., mjesto u staroj srpskoj državi 14. v. (toponim), istog podrijetla. Oba naziva odnose se na kretanja srednjovjekovnih pastirskih Vlaha, kao *Durmitor, Palator* itd.

Lit.: ARj 6, 675. 717. *REW*[3] 5272. *Tiktin* 969.

miniti, *-im* pf. (Dubrovčanin Rosa 1764. u knjizi punoj tiskarskih pogrešaka; *ARj* navodi 6 primjera) »učiniti (objekt *obećanje, navještenje, dobit, milostinju* itd.)«.

Lit.: ARj 6, 717.

minuti, *mínim* pf. (Vuk, *iz-, na-, od-, adu-, pre-, raz-, u-)* »1° proći, otići, 2° umrijeti«, sveslav. i praslav., = na *-ovati minovati, -ujem* (14. i 15. v., Belostenec, Stulić, nije danas narodna riječ). Nalazi se u stcslav. i •rus. Iterativ na *-va-: minjivati, -ujem* (Srbija, Milićević). Poimeničen part. perf. akt. *minuli,* na *-ost minulost* »prošlost«. Pridjev na *-utljiv* (upor. *ganutljiv) minutljiv* (15. v., Jambrešić). Od iste je osnove obrazovan s pomoću sufiksa *-mo* (upor. *kamo, tamo, ovamo* i pridjev *kdsnií,* danas *kosmat)* prilog i prijedlog *mimo* (13. v.), prefiks u imeničkim i glagolskim složenicama •od priloških sintagmi: *mimoići — mirnoći-, mimođem < mimoiti, -ojti* (čakavski), *mimòlaziti;* običnije sa umetnutim *i* prema *nailaziti* •od *ići: mimoilaziti,* danas vrlo često s prefiksom *raž-; mimohoditi* (14. v.), s postverbalom *mimohod* m = na *-ъЂ > -ak mimòhodak,* gen. *-tka,* radnim imenicama *mimohoda* m (Stulić, upor. *uhoda), mimòhodac,* gen. *-òca* (Vuk); prilog *mlmogred* (Vuk) = *-de,* upravo particip prezenta od *mimogresti, -dem* (Baraković); particip pret. od *hoditi: (-ı,šast,* v.): *mimošasti* (16., 17. i 18. v.), na *-ьn mimošastan,* na *-je mimošašće,* sa zamjenom *-ast* sa *-ьn > -an mimošan;* prema *minovati* preokrenuto u *minošastan* (Bella, Komulović). le. je korijen **mei-* »putovati, ići«, koji bez formantą *-no* i *-mo* dolazi u lat. *meare* »ići« i lot. *mît* »mijenjati«. Uporeduje se i sa njem. *meiden.* V. *militi se* (pod *mijena).*

Lit.: ARj 4, 241. 6, 707. 709. 714. 117. 718. 722. *Elezović* 1,441. Kostić, *NJ* 7, 65-67. *Miklošičm.* 197. *SEW 2,* 53. *Holub-Kopečný 223-4. Bruckner* 337. *WP 2,* 241. *Trautmann* 175. *Miaaгno* 297. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127-147 (cf. *IJb* 3, 151. *IF* 3, 204).

rninja f = *mìnjal* m (Stulić) »tabulatūra, contabulatio, podium, porticula, solaro, poggiolo, loggetta«. Jedina potvrda. Maretić pomišlja na kakvu grijješku. Ne zna se kako se odnosi prvi oblik prema drugom. [Upor. tal. *mignano* »poggiuolo« < lat. *maenianum].*

Lit.: ARj 6, 721. *DEI* 2457.

mìo, f *mila* (Vuk) (protivno *ne-)* = *mil* (hrv.-kajk., čakavski, ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° carus, 2° prvi ili drugi elemenat dvočlanih sveslav. i praslav. ličnih imena«. Završno -/ je formant koji zamjenjuje formant -r u *mír,* gen. *mira* (Vuk) = (čakavski) *mir, mira,* ie. pridjev na *-r* (kao *dobar, mokar* itd.), u sveslav. i praslav. poimeničen u maskulinumu, »1° pax, 2° κόσμος, mundus (samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom), 3° prvi ili drugi elemenat dvočlanih sveslav. i praslav. ličnih imena«. Mnogobrojne su izvedenice od *mil* i od *mir.*

(I) Od *mil,* koji ulazi u afektivni jezik, pridjevski su deminutivi na *-ahan milahan > milanī* (određeno), *miljahan* (Stulić) = *mlljan* (Martié, ŽK), *miljašan* (Stulić), *miljušan* (Lika), na *-enь miijén* (Istra, *lj* od *milje), mlljenī* (Lika), upravo part. pret. pasiva od *militi,* poimeničen na *-īk* m prema f na *-ica miljenik,* gen. *-ika* prema f *miljenica,* sa izmjenom *e > u miljùnica* (Lika) »draga« = s izmijenjenim *lj >* У *mìjùnica* (Lika); na *-ьn milan,* f *miana,* n *miono; smilan* »smjeran« = *smilen* »milostiv«, *umilan,* s prilogom *umilno; umiljat — ùmiljen* (Vuk). Od *mil* tvore se apstrakti na *-ina milina,* na *-inja milinja = milinje* (16. v.), odatle да *-ík milinak,* gen. *-nka* (Vuk) »u koga je miline«; na *-ost milost* (Vuk), koji ima svoju leksikologijsku porodicu: pridjevi na *-ьn milostan* (Vuk) = *milosan* (Kosmet), poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica milosnik,* gen. *-ika* prema *milosnica* (Vojvodina, Vuk), na *-iv milostiv* (13. v., u Zagrebu *milostiva* prevedenica od njem. *gnädige Frau),* s apstraktumom *milostivost,* proširen na *-ьn mllostivan,* f *-ívna = milostîvan* (Kosmet); *samilost* »sućut, sažalost«, s pridjevom *samilostan* je prevedenica od *Mitleid.* Riječ *milost* se raširuje sa *-ία milošta —- milošća* (čakavci) i na *-inja milostinja.* Na *-ota milota* (Vuk). Raširuje se sa -za *milota* »gracija«.! na *-inja milotinja* (15. i 16. v.). Na *-je milje* n, *umuje.* Odatle možda naziv veza *miljavac,* gen. *-vca* »ornament sličan peru nešto bogatije izvezen«. Pridjev *mio* se poimeničuje na *-ica miliča* (Istra) »1° biljka bellis perennis, 2° visoka trava (Hrvatsko zagorje)«, odatle na *-e milice* »sanicula europaea«. Na *-eševina mileševina* »ligustram vulgare«. Na *-ilo smililo* n »tuga«. Pridjev *nemio* poimeničuje se sa *-tea nèmilica* (Stulić). Odatle prilozi na *-ice nemilice* = na *-oma nemilomu = nemilomce, nemilo* »ljuto«. Od *mil: milo,* na *-imice milimice* »drage volje«. Negativna se složenica rastavlja sa *to netomil* (Riječka nahija, Ljubiša), upor. češ. *roztomilý* i *najtomanje* (ŽK). Složenice, ponajviše kalkovi, *milosrdan,* prevedenica od *misericors,* s apstraktumom na *-je milosrđe* n za lat. *misericordia; milokřvan* (Vuk) »ljubezan, Ijubežljiv«, *milodaran* od *milodar,* prevedenica za njem.

Gnadengabe (milo- = milost); milovidan (Stulić); *milobud* (drugi dio imperativ *budi)* = *milòduh = mileduh* (narodna pjesma) »selen, velestika, ligusticum levisticum«; *milòbruka* (Boka, Vuk), odatle (šaljivo) *milobruković* (Vuk, Ljubiša); Šulekov neologizam *miomiris* (prevedenica od njem. *Wohlgeruch),* s pridjevom *miomirisan; milotřn* »biljka gladiš, gladiševina, ononis«, *milosuza* »žena koja lako plače«. Denominali (faktitivi i inhoativi) brojni su: na *-ati mttati se* (Lika) »sažimajući ramenima, krećući tijelom moliti što«, *omílati se* (Vuk), na *-iti militi (se) (do-, o-, s-, iz-se, za-, u-)* = na *-éti omiljeli, -im, obnemiljeti* (Lika), *smiljen (ne-),* poimeničen *smiljenik* prema *smiljenica;* na *-ovati, -ujem milovati, -ujem* (i u drugim slavinama) *(iz-, o-, ob-, po-, s-, za-).* Iterativ *umiljati se = umiljavati se, -miljāvām* »sich einschmeicheln«, *smiljivati se.* Na *-telj smilitelj* prema *smiliteljica.* U antroponimiji veoma .je čest kao prvi i drugi elemenat praslavenskih dvočlanih muških, rijetko ženskih imena u vezi sa *-brat, -drag, -s(l)av, -gost, -man, -rad, -voj: Milbrat, Mildrag > Miodrag, Milisav / Milosav, Miogost, Milman, Milorad, Milivoj(e),* rjeđe kao drugi elemenat *Bratomü, Vojmil;* i u bezbroju hipokoristika odatle: *Mile, Milan, Miloš, Miloje, Miliša, Miladin, Milat, Miletą, Miluko, Milasin, Milohna, Milovan, Milutin, Milenko, Milinko, Milko.* Ženski su hipokoristici : *Milena, Milka, Milojka, Milica, Mila.* Ta su imena *izražavala* veselje roditelja što su dobili porod po želji. Odatle se stvaraju prezimena na *-ić, -ović, -ević.* Rumunji posudiše prilog *milo > milă* i iz crkvenog jezika *doamne miluește* »gospodi pomiluj«; Madžari *milost > malaszt.*

(II) Sveslav. i praslav. imenica *mir,* gen. *mira* (protivno *nemir)* = (pseudojekavizam) *mijer* znači samo »1° mundus, u starijem jeziku i u narječju (Paštrovići, u nazdravici), inače danas isključivo 2° pax«. Prvo značenje, potisnuto u zaborav od sinonima *svijet* (v.), očuvalo se u složenici *svemir,* riječ koja nije domaća, južnoslavenska, nego potječe sa sjevera (iz češ. *vesmír* ili rus. pridjev *vsemirnyj).* To je sekundarno značenje, a prvobitno je »pax, ειρήνη (odatle žensko internacionalno ime *Irena = Irina, Jēriņa)«.* Slično znače i gr. κόσμος; »ordre établi danas un état > ordre de l'Univers > mundus, nakit (odatle *kozmetika)«* kao i *mundus* »nakit« i *mundus* »lijep, čist« (upor. uredski izraz *mundirati* »prepisati na čisto«)«, fr. *immondices* »nečist«. Prvobitni ie. pridjev na *-r* očuvao se u arb. *mire* »dobar«, u lit. *mieras = mielas = mylas* »mio«, gr. μείλιχος »miran, nježan«. Prema tome *mundus* je za primitivni mentalitet dvoje »1° svjetlost, 2° ljepota«. Pridjevi na *-ьn miran* (i u drugim slavinama), protivno *nemiran,* poimeničen na *-jak mîrnjak* (Lika), protivno *nèmírnjāk* m prema f *nemirnjača* = na *-ik mirnlk,* gen. *-ika* »miran čovjek«, s augmentativom *mirničina,* na *-oca mirnoća* = na *-ost mírnost; smiran* (Pavlinović), na *-en smiren* (upravo part. pas. od *smiriti),* poimeničen na *-ik, -ica smirenih* prema *smirenica;* na *-ovan naravan* (16. v., u novije doba *mirovna konferencija),* poimeničen u ž. r. *mirovna* f »pomirenje«, na *-ski mirski* (crkveno· značenje) »svjetovni« (upor. kaluđerski izraz *mir anin >* rum. *mirean* »laik, svjetovnjak«) ', na *-ljiv mirljiv* »koji se miri«, *neprimirljiv, nepomirljiv* (upor. Vinkovci *namirljivati),* na *-iv miriv (aliti tišiv,* dva pisca), s prefiksima *namiran* (Piva-Drobnjak) »snabdjeven«, *ražmiran* »svadljiv«, *samiran (r^-rno janje, čeljad,* ibidem), poimeničen na *-nik sámirnik.* Deminutiv *mírak,* gen. *-řka* (LikaX Hipokoristik *mira* m, f (Vuk) »ko se čini miran«. Apstrakta na *-ovina mirovina* »penzija«, upravo prevedenica od *njem.Friedensstand,* od *umiroviti* »penzionirati«, *umirovljenik* »penzioner, penzunirac (Hrvatska)«, pridjev *mirovinski (fond).* Denominal (faktitiv) na *-ati smirati, -iti miriti (se), mîrîm* (15. v., Vuk) *(iz-, na-, po-, pod-, pri-, pri, raž-, s-, sa-, u-, za-),* iterativ na *-va- -mirivati, -mirujem,* samo s prefiksima. Ovamo i *uznemirivati.* Odatle *smirilac,* gen. *-oca.* Na *-aj smiraj* i postverbal *umir* (Crna Gora) »vendetta«. Na *-ilo mirilo, -ilište mirilište.* Značajan je izraz *smiruje se sunce* »zalazi« prema rum. *soarele asfințește* »posvećuje se«. Oba idu u primitivnu religiju. Na *-ovati, -ujem mirovati.* Odatle postverbali *razmir, úmir* m, *namira,* na *-je primirje* (na istoku *premirje* i slov. prema rus. *peremírie), ràzmirje* = na *-ica razmirica — razmirica* »rat, svađa, kavga« = *razmjerna pokrajina* (pseudojekavizam, 1746). Rumunji posudiše *răzmeriță,* s pridjevom *razmericios,* Arbanasi *zmir;* na *-ba mirba, pomirba, smirba;* na *-ište pomirište.* Na *-ota mirata* (Vuk, narodna pjesma). Na *-ñica namirnica* (Valjevski okrug) »1° svečanost svršetka žetve = dužijanca (Bunjevci), 2° (životno, novije značenje) denrées«. Brojne su složenice od oba značenja riječi *mir* od glagolskih sintagmi: *miroloman, miroljubiv, mirotvoran, mirobogatan* (14. v.) »koji svijet obogaćava«, *mirogržac = mirodržitelj* »koji drži svijet«, *mirodãr, miròkov* (Vuk) »koji kuje mir«, *miròtvor,* s pridjevom *mirotvoran, = mirotvo-*

rac, poimeničen *mirotvornih, mirobožje* n »(pozdrav) mir božji«, odatle *mirbožati se, -ām = -žiti* (Vuk) »ljubiti se na Božić«. Napokon ide ovamo prijedloški prilog 5 *mirom* (čakavci, Bakar, Grižane, Lika K, ŽK) = (hrv.-kajk.) *zmîrom* »neprestano«. To se značenje razvilo iz »tišina > ne miče se > jednako«. U sveslav. antroponimiji *mir* kao prvi i drugi elemenat praslav. dvočlanih ličnih imena, stariji oblik *-merъ,* koji je dragog ie. postanja: ie. **me-ros* = u prijevoju **mo-ros* »velik, slavan«, gr. ἐγχεσίμωρος »velik u bacanju koplja«, gal. *-maros (Nertomaros* itd.), ir. *mar* »velik«, stvnjem. *mari* »slavan« (upor. *Volkmar* »slavan u narodu«). Ta su imena izražavala želju roditelja (njem. *Wunschnamen).* Kako je prvobitno *mir* izražavao isto što i *mil,* nije čudo što je *mir* istisnuo *-merъ* izoliran u jeziku. Taj se je ipak očuvao u toponomastici *črnomerec, Vukomerićke Gorice, Ljutomer.* Kod Porfirogeneta Κρασιμηρη može se čitati *-mcrъ* i *-mir* zbog itacizma. Najstarije tipove prikazuju *Vladimir* »velik u vladanju«, *Ratimir, Dobromir,* itd. U ovom tipu *-mir* prevodi se u *-slav: Vladislav, Dobroslav. Vladislav* preuzimlju Madžari u *László,* koji opet preuzimlju Hrvati *Lacko, Laslavić.* Ali se vidi da je *mir* očuvao i svoje značenje »pax«: *Kazimir* »koji narušava mir« = *Mçtimir* (sthrv.), *Gojmir,* možda i u *Mojmír > Momir.* Primjer *Mutimir* (9. st.) dokazuje da je zamjena *-merъ* sa *-mir* vrlo stara jer dolazi već u doba hrvatske narodne dinastije. Ali se zamjena događa i u doba kretanja pučanstva sa Balkana. To dokazuje toponim *Gojmerje,* danas *Gomirje.* Stari se oblik očuvao u prezimenu *Gojmerec.* Ali *-mir* je izgubio zarana svoje značenje i postao onomastički elemenat koji se može spojiti i s pridjevima koji znače kakvoću lica. Odatle *Crnomir, Desimir.* Kao prvi elemenat dolazi u *Miroslav, Mironěg.* Odatle hipokoristici *Mirko, Miroš, Mirai, Mirče,* gen. *-eta, Mirčeta, Miren.* Kako je već rečeno, *mil* i *mir* je ie. dubleta od ie. korijena **mei-* »blag, mekan, nježan«, sa formantima *-lo* i *-ro.* Bez tih formanata ne dolazi u slavinama, nego u sanskr. *mayas* »veseo«, sa formantom *-to* u lat. *mitis,* sa *-no* u stir, *mln* »blag«. Moglo bi se uzeti da je ostatak miješanja od *mir* i *-merъ* u pridjevu *smjeran* »demütig«, s apstraktumom *smjernost,* upor. stcslav. *smeriți* »humiliare« i hrv.-kajk. *daj mi meгa,* г *merom,* slvč. *mier* prema *mjera.* Ali se taj može tumačiti i novijim unakrštenjem sa *mjera* (v.).

Lit.: ARj 2, 623. 4, 241. 6, 722. 657. 660. €66. 669. 671. 673. 677. 678. 679. 684. 704. 705. 707. 728. 732. 733. 734. 745. 901. 907. 7, 443. 8, 103. 10, 679. 910. 409-412. *Mažuranić* 1746. Jelić, *Krvna osveta i umir u Crnoj Gori i severnoj Albaniji* 54. si. Havránek, *Slávia l,* 782. Krájač, *ZbNŽ 29,* 161-168. *Elezović* l, 405. 409. 2, 163. Ribarić, *SDZb* 9,181. Tentor, *JF* 5, 213. *Miklošič* 195. 197. *SEW* 2, 50. 57. 260. *Holub-Kopečný* 223. 224. 413. *Briickner* 333. 337. 338. *KZ* 42, 137. 45, 47. *WP* 2, 238. 244. *Trautmann* 174. 175. *Mladenov* 297. 298. 548. *Vasmer 2,* 137. *Gorjajev* 20Э. 210. *Tiktin* 1315. *Matzenauer, LF* 11, 169-170. Boissin, *RES* 27, 41-42. Šamšalović, *NVj* 29, 411. sl. (cf. *IJb 9,* 222). Joki. *Unt.* 228. Jagić, *ASPh 8,* 138. 319. *GM* 279. 486. *Boisacq*[3] 214. 378. 620. Osthoff, *PBB* 13, 395. Hirt, *PBB* 23, 335. Putanec, *Slovo* 13, buj. 118.

mír, gen. *míra* m (Vuk, samo u izrazu *mirom miriše* kao *logom ležati)* »miris«. Maretić kaže da je pokraćeno od *miris,* što nije vjerojatno, nego je grecizam μύρον »sveto ulje« kao i *miro* n = *míro* (Kosmet) »Salböl«. Zbog homonīmija sa *mír* »pax« i »murus« taj se grecizam nije održao, nego je generaliziran *miris* m (15. v., Vuk) = *mēris* m (Ivánkovo, Cerna, Varoš kod Broda, gdje se govori *seroma, ser, mér),* postverbal od *mirisati, -mirišem* impf, *(na-, po-, ob-, o-, pri-, za-) = merisăti* (ibidem) impf. < gr. aorist ἐμύοισα od μυρίζω = (prijenosom *š* iz prezenta u infinitiv) *mirisati,* zamjenom *-iti mirisiti* (Mikalja) = *mirišiti, -im (pri-)* (Srijem, Bačka, Banat). Aorist prema ngr. denominalu μυρόνω (ili prema μυροφόρος) > *mironosati* = haplologijom *mirosati* (također bug.) »mazati mirom«. Nije se održao denominal *miriti* od *mir,* također zbog homonimije sa *miriti* »pacare«. Pridjev od *mir* na *-ъn miran* nalazi se samo kod Kavanjina. Istisnuo ga iz jezika zbog iste homonimije *mirisan (ne-, pre-)* od *miris, mirisav* (Lika) *(ne-, pre-),* poimeničen na *-ica mirisavica* f »neko grožđe, loza«, *mirisavka* (Vuk, Srbija, Slavonija, Đakovo) »1° kruška, 2° jabuka«, s promjenom sufiksa *mirisaljka* (Srbija) »kruška«, na *-aći mirisati,* na *-ar* neologizam *mirisar* prema *mirisarnica* (Stulić) »parfimērija«. Od *mirisati* postverbal je *miri!* m, f, pridjev *mirisavka* »kruška«; *mirišljav, mirišljavka* »biljka«, nastalo unakrštenjem od *mirisav* i *mirišljiv.* Pored postverbala *miris* postoje i glagolski apstrakti na *-aj, -jaj mirisaj* (Martić) = *miriSaj,* na *-ъh > -ak* (tip *izvadak) mirisak,* gen. *-ská.* Kol. na *-je mirisje.* Zamjenom dočetka -rs domaćim sufiksom *-uh* (upor. *njuh)* govori se u Bosni *miruh,* odatle denominai *mîгuШi, -im.* Riječ

miris je turcizirana u indeklinabilnom pridjevu **mirli, mirini cvijeće* (narodna pjesma, Petranović). Nepotvrđen epitet **mirli* ostavio je traga u *mirlīs* (Vuk, Dalmacija) = *mirluh* (Pavlinović), pridjev *mirlisan, mirlisati* (Lika, Bosna, narodna pjesma) = *mrlisati (po-)* (sa *(ir = r)* = *mirlišiti.* Riječi *miris* i *mirisati* su grecizmi izvan hrv.-kajk., gdje se govori samo *disati* < **dyh-eti, di'si* (ŽK), *dahnuti > danuti, dane* (Janjce, Lika). Složenice: neologizam *miomiris* m .(sintagma prema njem. *Wohlgeruch),* pridjev *miomirisan* zabacuje Maretić. Starije složenice *mirodihanje* (Bella, Voltidi, Stulić), *miroizliće* (14. v.), *miroizmiješan, mirotočac* (13. i 14. v.), *mirotočan, mirotočiv, mironosica, mironosan* ne postoje više u jeziku. Postoji *miropomazan.* Osnovne *mir* i *miris* su balkanske riječi grčkog podrijetla: rum. *miros* »njuh«, postverbal od *a mirosi* »njušiti«, < gr. aorist ἐμύροσα, apstrakti na lat. *-Mes > -eața miroseață* = na slav. *-eh > -eală mireseală* »Wohlgeruch«, na *-ovati, -ujç* (koje nije potvrđeno u stcslav.) > *-ui a mirui,* na stcslav. *-enie mirosenie* »rniris«; bug. *mirò, mirósvam, mirizma* »aroma«, cine. *mir* »sveto ulje«, *an'iursire* »sentir, flairer«, arb. *mereshnik -u* »Wohlgeruch«, *miros.* Grčka apstraktna izvedenica na -ωδής Η—ία μυρωδιά »odeur« postala je općenita i na zapadu u jeziku gradskom: *mirodija* f »1° miris, 2° mirisne biljke: peršin, petrusin, kopar, 3° bakalska (dućanska) roba, u hrv. mjesto germanizma *špeceraj,* kako je Šulek uveo«, = (sa *d > 1) mirolija* = sa *d > đ* zacijelo preko čine. гагУобушо) *mirodija* (Srbija). Šulekov je neologizam *mirodarnica* (rđavo mjesto *mirodijarnica).* Također balkanski grecizam: rum. *mirodie,* bug. *morodia* »Grüngewürz«. Riječi *mir, miris, mirodia* ušle su u balkanske jezike putem pravoslavne crkve. Ovamo još *mira* f kod crkvenih pisaca »mirisava mast«, pisano prema lat. *mirha.* Složenica *miriambar,* gen. -бга pored samo *ambra* (v.). Pridjev *mirven* (17. v., sa *v < h)* »pomiješan mirom, vinum myrrhatum«. U izvorima pisanim crkvenim jezikom *smirna = izmirna* < gr. σμύρνα, pridjev *smirnov.* Ima potvrda i za gr. υ > *u mur* (Stulić, Mirakuli) »isto što *mirat = mura* f (Dalmatin, Alberti), složenica *muronosica* (15. v.: *koliko be muronosic žen ke pomaž ose gospoda)* »žena koja nosi múru, isto što *mironosica«.*

Lit.: ARj 4, 241. 6, 733. 736. 738. 739. 747. 7, 70. 157. 161. 441. 442. 740. 741. 743. 746. 745. 748. 749. 909. 8, 410. 920. 10, 682. 719. 12, 58. 11, 611. Maretić, *Savj.* 55. *Miklošič* 197. Isti, *Lex.* 863. *SEW* 2, 60. *GM* 275. 280. *Rohlfs* 1429. 1434. *Tiktin* 994 *Pascu 2,* 63., br. 1153. 1154. 1156. Vasmer *GL* 99.

mirâkuo, gen. *-ula* (Potomje) = *mirakul* m (Rab, pisci) = *mirakul* pored *merakul* (Hvar, Brač) = *mirakul* (Marina kod Trogira) = *merõkula* f (Brusje) = *mirakula* (Reljković, Lika) = *mirakula* (Crna Gora, Riječka nahija) = *mirakulo* n »Г čudo, 2° način (Lika, nejasan semantički razvitak)«. Femininum nastao od lat. neutrum pl., upor. arb. *mrékullë* f. Učena crkvena riječ od *miraculam* n, od *mirare.*

Lit.: ARj 6, 734. Hraste, *Rad* 272, 24. Kušar, *Rad* 118, 21. *REW*[3] 5602. *GM* 288.

miraz, gen. *-äza* m (Vuk) = *miraz* pored -i (Kosmet), danas općenita književna riječ na čitavom hrv.-srp. teritoriju, »ugovoreni ili neugovoreni imetak koji roditelji ili rođaci daju djevojci pri udaji, sinonimi: dota, prćija, nićah« = *meraz* (Dalmacija, Pavlinović, *e < i* nejasno). Pridjev na *-ski mirãskí* (Srbija, *~ novac).* Na *-dzija mirašćija* (Vuk) = *miraščija* (Kosmet) »1° koji ima pravo ili je dobio miraz, 2° baštinik, pripuz, uljez (Srbija, Rudnik)«. Odatle na *-ika miraždika* f »djevojka ili žena koja nosi miraz«. Na *-nik miraznik* »baštinik, nasljednik«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mirat* »nasljedstvo« > tur. *miras)* iz pravne terminologije, iz medeia: rum., bug. *miraz,* arb. *miras* »nasljedstvo«, *mirasti* »nasljednik«, gr. μοιράσι,ον. Osim arhaizma *vijena* (v.) ne postoji ni u drugim slavinama ni kod nas domaća riječ za ovaj pojam. Znači da domaća porodica nije poznavala *miraz* kao pravnu instituciju. To je i prirodno, kad se zna da se djevojka ili kupovala ili otimala. Iz grčkog prava, koje je važilo u jadranskim gradovima do 12. v., potječe *prćija = prćija* (Lika K) od gr. προίξ »dar«, složenica od prefiksa προ- i od imenice -ιξ od εχω < ie. *sikā* »postizavam« raširene deminutivnim sufiksom -τον προίκιον = u latinskom dalmatinskom *perchivium* (Dubrovnik, Kotor); iz romanskoga *dota* < tal. *dote,* izvedenica od *do, dare* s pomoću sufiksa *-ti,* koji odgovara našem -i& u *vlast, blagodat.* To je upravo lat. prevedenica grčkoga naziva. Medele (turski građanski zakonik, koji je važio u BiH za vrijeme austrougarske okupacije) poznaju još *nićah* m, arapska riječ koja znači »ženidba«, a u Bosni »djevojački imetak koji donosi u kuću od roditelja i koji se vraća ako postane puštenica«. Gubitkom dočetnog *-h* osjećala se

ta riječ kao gen. sing, od kojeg je stvoren n *mie*.

Lit.: ARj 6, 604. 736. *Elezović* 1, 409. *NJ,* n. s., 1, 155. *Miklošič* 197. *SEW 2,* 60. *Lokotsch* 1467a. *Mladenov* 298. *GM 279,* Matzenauer, *IF 10,* 325. Skok, *ZA 2* (1952). 103-110.

Mirdit m (Martié) = *Miridit* (Vuk, narodna pjesma), odatle na *-janin Mirdićanin* (Martié) »jedan iz arbanaskog plemena katoličke vjere iz okoline Skadra«. Ovaj se kraj zove *Malesija / Malisija,* a stanovnici i *Malisori* (v.). Ta se zemlja zove i *Miridit* m i f *Miridita.* Naziv su dali zacijelo susjedi prema arb. *mirëditë* »dobar dan«, koji kao pozdrav upotrebljavaju Arbanasi. Upor. prezime *Bondi* kod Talijana i Francuza.

Lit.: ARj 6, 737. 738.

mirija f (Vuk) = *mrlja* (Kosmet) »1° blagajn(ic)a (Mostar), 2° porez, danak na stoku (Bosna, Hercegovina), vergija (v.)«. Pridjev na *-ski mîrîski* (zemlja) »državni«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. pridjev *miri* »dem Staat, dem Staatschatz gehörig«) iz turske pravne terminologije: bug. *mirija,* arb. *miri* »Pacht«.

Lit.: ARj 6, 738. *Elezović* 1, 409. *Mladenov* 298. *GM* 279.

musina f »(drvo) mrča«, samo u primjeru: *bosiljkovo seme i mir'sinu mirisuj često* (u Ijekaruši 14 — 15. v.). Pridjev *myrsmovb enьcь* (14. v.), sa disimilacijom, *m - n* > *m-l* samo u pridjevu *mirsilovb* (Novakovićeva *Aleksandrida) = mersilovb* (Jagićeva *Aleksandrida).* Od gr. μυρσίνη > μυρρίνη (v. *mrtd)* > ngr. μερτσίνα »isto«, rum. *mersin, mirsină* »isto«. Vokal *e* u *mersilov* i u novogrčkom je zamjena za υ (upór. *tal. gesso).*

Lit.: ARj 6, 607. 751. *Rohlfs* 1433. *Tiktin* 995. *Boisacq*[3] 652.

mirula f (Vitaljić, Kolombatović) »modrokos«. Izvedenica na *-ovica* od **mirla* (sinkopa penultime) *Mirlovica* (Krk, šuma, toponim). Deminutiv na lat. *-eolus mriljulj* (Marin Držić *Plakir: mriljulj pitomi i grlice, koje sam onomadne izeo iz gnijezda).* Dalmato-romanski leksički ostaci od lat *mĕrula* > tal. *merlo* m prema f *merla.* Deminutiv na *-eolus *mer(u)leolus* nije potvrđen u zapadnoj Romaniji. Prenosi se i na morsku ribu *rmjerla f* pored *mijèrla = mjerla* (Košić, Zore) = *mèrla* (Budva) »labrus merula (živi pri kraju)«, također dalmato-romanski leksički ostatak. Od kslat. *merulus* (10. v.) možda drugog postanja > tal. *merlo* (građevinski termin i termin kućne radinosti) > *merli* m pl. (Božava) »1° (metafora) merli, *pizzi,* čipke« = *mèrlo* (Korčula, Boka), deminutiv na *-ić merlić* (Korčula, Istra, čakavski, Ljubuški, Hercegovina) = *minia* (Poljica) »1° čipke« = *merli* m pl. (17. v.) »2° šiljci'na zidovima (prvobitno značenje)« = *mirti* (Miklošič) »isto«.

Lit.: ARj 6, 657. 752. 7, 61. Kušar, *Rad* 118, 20. *ZbNŽ* 10, 66. Zore, *Rad* 115, 164. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 5534. 5534a. Štrekelj, *ASPh* 14, 531—532. *DEI* 2431. 2432.

misa f (Rab, književno općenito) = *mísa* (Božava) »1° katolički liturgijski termin, služba«. Latinizam od 15. v. (uz pridjeve *mala, mlada, mrtvačka).* Na *-ar* < lat. *-arius misār* m (Slavonija) »koji je na misi, mašar (ŽK)«, *mlsarica* f (Požega) »ljepša košulja«. Određeni pridjev na *-ьn misni,* poimeničen na *-ik m'ismk* (Smokvica, Korčula) »svećenik«. Apstraktum na *-bstvo misništvo.* Denominal *mísiti, -lm.* Poimeničen lat. pridjev na *-alis* u sr. r. *misal,* gen. *-ala = misao,* gen. *-ala = misal* (Belostenec, Voltiđi). U Perastu *meso,* gen. *-ala* prema tal. *messale.* Deminutiv *misalić.* Pridjev *misalski* < crkveno-lat. *missale.* Hrv.-kajk. *mišanka f* »jabuka« je prema Mareticu mjesto *mašanka,* upor. *mošanka* (v.). Na istoku *misa* može biti i grecizam iz srgr. μίσσα. Na zapadu (čakavski, hrv.-kajk.) riječ je narodska (pučka) sa kllat. *ï* > vlat. *e* > 6 *мыа > a, e: maša* f (ŽK, Vuk, zapadni krajevi, ugarski Hrvati, *Jačke,* Istra, objekt uz *činiti, govoriti, pjevati, tvoriti, služiti) — maša* (bezjački govor, Slum, Istra) = hrv.-kajk., čak. *mesa* (Jambrešić, Cres). Pridjev na *-ьn* > *-an mašan* (~s?ra *košulja,* Glavinić) = *mešan (^-•šna jabuka).* Poimeničen na *-ik mašnik* (Belostenec, Glavinić) = *masnik* (Voltiđi). Na *-ar masări* m pl. (ŽK) »koji su bili pri maši«. Isto od sintagme *odmašar* (Istra) »onaj koji poslužuje kod maše«. Deminutiv *mašica (svete mašice* i *molïtvice).* Denominál na *-iti mašiti, -lm.* Pored liturgijskog značenja još »2° svetkovina Gospina (upor. njem. *Messe* u *Lichtmess, Kirchmesse* i *Messe* »vašar, sajam«)«: *Velika (Vela}* i *Mala Maša* (ŽK) = *Velika* i *mala mesa* (Krapina) »Velika i Mala Gospojina«. Od sintagme *med mašami* na *-njāk medmašnjak* m (ŽK)' »kolovoz«, *malomešnjak* (16. st.), *velikomešnjak* (Habdelić), hrv.-kajk. *me(ď)-meš(n)ica (m < dm)* »jabuka ili kruška« = *medmašnica* (Krašić) »jabuka«. Denominál na

-evati maševäti, -ujem (ŽK, slov.). Nalazi se još u slov. *maša = mésa* i u češ. *mše.* U liturgijskom značenju potječe od poimeničenog part. perf. ž. r. *missa* (se. *prex,* gen. *precis* f, **precaria* = παράκλησις »svećenikova molitva = služba (v. *liturgija)«* koji se upotrebljava u zaključnoj liturgijskoj formuli *Ite, missa est,* od *missus,* od *mittere.* U ranom srednjovjekovnom latinitetu *missa* znači i »festům«. To značenje nalazi se u *missa Sanctae Mariae.* Čitava ta lat. sintagma očuvala se u Istri proširena našim pridjevskim sufiksom *mastomòrina. vela* i *mala* »festům assumptions et nativitatis B. M. V.«. Upor. poimeničen pridjev *Stomorino selo* kod *Zadra.* Suvišna je pretpostavka (Pirchegger, Bohač) da je vlat. *míssa* > *messa* kod zapadnih i južnih Slavena došlo njemačkim posredovanjem, kad je mogla doći iz Ogleja zajedno s drugim crkvenim terminima. Crkveni termin nalazio se pored toga i u balkanskom latinitetu, kako dokazuje arb. *meshe,* glagoli *meshonj, meshëtonj* »misim« i *meshtar* (Gege) »mašnik, svećenik« i srgr. μίσσα.

Lit.: ARj 6, 501. 507. 508. 510. 514. 561. 600. 615. 754. 768. 8, 623. *Pleteršnik* 1, 555. 574. Jagić, *ASPh* 31, 551. Štefánie, *Rad* 285, 62. Cronia, *ID* 6, 115. Ribarić, *SDZb 9,* 14. Kušar, *Rad* 118, 21. Kuljbakin, *JfF 5,* 301. Pirchegger, *IF* 57, 69. Miklošič, *ASPh* 11, 108. Boháč, *LF* 35, 432-433. *GM* 270.

misao, gen. *-sli* f (Vuk) = *misal* (ŽK) = *misalj m* (Pavlinović), sveslav. i praslav. *(myslb),* apstraktum po deklinaciji *i,* »1° Gedanke, 2° kao prvi ili drugi elemenat dvočlanih praslavenskih ličnih imena«. Sveslav. i praslav. faktitiv na *-iti misliti, -lm* impf. (14. v., Vuk) = *m'išljeti, -im* (ŽU) *(do- se, iz-, izu-, na-, o-, ob-, po-, pre-, predo- se, predu-, pri-, raz-, u-, za-},* iterativ na *-a- -mišljati, -misijām* danas samo s navedenim prefiksima, iterativi na *-va-, -iva-, -èva-, -mišljavati, -mišljavām, -mišljivati, -mišljujēm* (17. i 18. v.), također, samo s prefiksima. Odatle prefiksalni postverbali ž. r. *ddmîsao, nămisao, pomisao, primisao* (»Hintergedanke«), *zamisao,* gen. *-sli* i m. r. *nesmisao, smisao, promisao,* gen. *-sia.* Pridjevi na *-ьn* > *-an mîsalan,* f *misaona* (13. i 14. v.), odatle analogijski m *misaon,* određeno *misaoni, misovan* (Zore) »zabrinut, zamišljen«, = *primïsavan* (Smokvica, Korčula) »u nedoumici«, *domišljan,* poimeničen na *-bka domišljānka* f, na *-iv mišljiv* (18. v., dvije potvrde) »mentalis«, na *-jat domišljat* (17. v., Vuk), s apstraktumom *domišljatost,* part, perf· pas. kao pridjev *izmišljen, nesmišljen,* poimeničen na *-ik nesmišljenīk,* na *-ost nesmišljenōst* '(Lika), *smišljen, umišljen* »uobražen«, *zamišljen,* s apstraktumom *zamišljenost.* Apstrakti na *-jaj: namišljaj* m, *pomišljaj, predumišljaj* (pravni termin) »Vorbedacht«, *razmišljaj* (Ljubiša). Pejorativni apstrakti na *-otina mišljotina* (Stulić), *izmišljotina* (Lika). Deminutiv na *-ča misaoca* f (Vetranie). Augmentativ na *-etina misletina.* Radne imenice na *-ar domišljār,* gen. *-ara,* na *-ača domišljača* f, na *-äc izmišljao,* gen. *-aia,* na *-lac izmišljalac,* gen. *-aoca, razmišljalac,* na *-alo izmišljalo* m (pejorativno, Vuk), na *-avec razmišljavec* (hrv.-kajk.), na *-telj izmislitelj, razmislitelj* (16 — 17. v.). Vokal *i* je nastao iz jery-a, upor. rus. *myslb.* Taj se piše u ličnim imenima 9. v. *Nemusia,* odatle pridjevski toponim u sr. r. *Nemyšlje* (14. v., stara srpska država), *Nedamusclo,* odatle toponim na *-janin Stanko z Nedomišljan* (gen. pl., 14. v.), u Čedadskom evanđelju *Dabramusclo.* Taj se jery piše i kao dvoglas *ui* u *Muisclauo* (9. v.). Kao prvi elemenat ličnih imena u *Mislav* = < **Mysloslavb,* s haplologijom *slosla* > *sia.* Odatle hipokoristik **Misleta* u prezimenu *Misletić, Mišljen* u prezimenu *Mišljenovič* (pravoslavni s Korduna) = *Mislenovié* i toponim *Mislopolje (zaselak,* Rudnik, haplologija *slavovo* > *slo* kao u *Turopolje* < ** Turovo),* kao drugi elemenat u *LjutomysH* i u teponimu *Žitomislić* (Hercegovina). Nadimci su po svoj prilici gore pomenuti *Nemysh, Nedomysh, Premyslí* »mudar«, *Ljutomyslb* »pkrutnik«. Upor. još s prefiksom *Primišlje* n i ukr. *Peremyśl* = polj. *Przemyśl.* Rumunji posudiše *a zămisli* u osebujnom značenju »faceti (dijete)«, koje nije potvrđeno u slavinama. Možda se dade objasniti sa značenjem ie. korijena **meudh-* »željeti«, koji se nalazi u prijevoju i u tom značenju samo u lit. *mausti,* a u got. *gamaudjan* »podsjetiti nekoga na nešto«, stir, *smuainim* »mislim«. Rumunjsko značenje »začeti (dijete)« odnosilo bi se na porod koji se željno očekuje. U slavinama ne postoji ie. korijen **meudh-* bez sufiksa *-sh* < *-th.* Niži prijevojni štěpen korijen **mudh-* očuvao se u slavinama i u gr. μύ-9-ος »riječ, slovo, bajka« (ta je riječ postala internacionalna: *mit, mitos, mitski, mitologija,* v. *mit).* Već u praslav. prvobitno čisto osjećajno značenje bilo je intelektualizirano. Prvobitno značenje »poželjeti nešto« očuvalo se, ako je Maretićeva pretpostavka ispravna, u *mlskati se, -a* (Riječka nahija, Crna Gora) »htjeti« řmpf. prema pf. *misnuti se* (Boka). To bi bila inhoativna izvedenica na

-sgo od ie. korijena. Ali ona nije potvrđena u drugim slavinama. V. *mudar.*

Lit.: ARj 2, 624. *4,* 241. 244. 6, 761. 767. 755. 893. 7, 72. 446. 820. 910. Maretić, *Savj.* 104. *KZ* 46, 20. *Miklošić* 208. *Holub-Kopečný* 236. *Bruckner* 350. *Trautmann* 171. *WP 2,* 256. *Mladenov* 299. *Gorjajev* 220. Petersen, /F5, 68. Johansson, /F 14, 291. *Boisacq** 649.

misinac, u nazivu dolca *Kapitánov misinac* (Kastavski statut), koji se tumači »to jest ležeći u loze (= u šumi) blizu grada (= Kastva)« [< rum. *milina* »zimska zaliha«, Šamšalović].

Lit.: ARj 6, 759. Šamšalović, *NVj 29,* 418. si. (cf. *IJb 9,* 222).

Misīr, gen. *-ira* m (BiH, narodna pjesma) »Egipat«. Na *-li misirlija* f (Vuk) »1° misirski dukat kojim muslimanke kite svoje fesove, 2° derdan, 3° čovjek iz Misira, Egipćanin«. Odatle bosansko kršćansko i muslimansko prezime *MisirKć.* Na *-łka misirka* f »1° bijela bundeva zvana i beskorka, bugarka, pekunica (jer se peče), 2° pura, budija, ćurka (Vuk)«. Na *-aia misìraia* (18. v., Vuk, Lika) »bundeva cucurbita melopepo«, s deminutivom *misiračica* i augmentativom *misiračina.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *misr* > tur. *misir* = hebr. *misrajim* »Egipat«) iz geografijske terminologije : bug. *misirka* f prema m *misírek, misirjak, misirok* »carevića, kukuruz«, arb. *misr-i* »kukuruz«, *buke misri* »kukuruzni hljeb«, *misror'e* »kukuruzište«, *misir* »poljski luk, leucojum«, ngr. μισίρκα (preko hrv.-srp.) »puran«.

Lit.: ARj 6, 760. *Mladenov* 298. *Lokotsch* 1473. *GM* 280. *Godin* 249. *SEW 2, 61.*

miskai m (Vuk, narodna pjesma) »mjera za zlato«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *miškai).*

Lit.: ARj 6, 761.

Mislučajnica f, lokva na po puta između Krka i Vrbnika (toponim), izvedenica s pomoću dva deminutivna sufiksa, lat. *-īnus* > krčko-rom. *-ain* i našeg *-ica* od krčko-rom. sintagme *mis lac* < lat. *médius* > *mis* (upór. u Splitu g. 1080. *mesa, mensa galeta, gallina)* i *locus,* rum. *mijlociu* »srednji« (ista izvedenica na lat. *-īvus).* Lat. izvedeni pridjev na *-anus medianus* zastupljen je u pridjevu 1260. lat. *ecclesia Ști Johannis de Mécano* = hrv. *mžanska* (se. u luci *crkva svetoga Štipana,* 15. v.), do **Mžan,* danas metatezom *Žman* na Velom otoku (toponim), latinizirano *Azmanum.* Glede metateze *mž* > *žm* upor. *mžul* (15. v.), danas *šmulj* (v.) < lat. *modiolus* i lično ime u Dečanskom hrisovulju *Mžura,* danas *Midžor.* Oba ta toponima leksički su ostaci dalmato-romanski. Od tal. *mezzo* > *meč* m *(Lika)* »mjera za žito«, deminutiv *mečić* (Lika); od ta', *mezzano* > *medzāno zvono* (Budva) »zvono za mrtve« = pridjev *mezan* (Mljet, npr. *vrša,* visoka 1.50 m), upor. *dobar bocun mezan* (Bobaljević) = poimeničeno *mecan* (Nalješković) = *medzan,* ,gen. *-ána* m (Dubrovnik) »soba pod podom« < tal. *mezzano.* Od istog je pridjeva deminutiv na *-ino* < lat. *-īnus* poimeničen u m. r., kao čist talijanizam *mezanin* u hrvatskim gradovima = pridjev *mezanin* (Mljet, *vrše).* Disimilacijom *n - n* > *l - n* i umetnutim *n* poslije *m: mecalin* (Marin Držić) = *mezalin* (15. v.) = *mendzàttn* (Dubrovnik) »dubrovački srebrni mali novac«. Ovamo idu nazivi za mjere deminutiv na *-Ina* tal. *mezzina* »Eimer, Wasserkrug« > furl, *mezina* f »misura di grano« > *mizina* f (Buzet, Sovinjsko polje) »mjera od 4 starica = 40 l«. Na vlat. *-Itta* > tal. *-etta* tal. *mezzetta* »mezzo bocale« > *minčeta* f »nekakva mjera za težine (potvrđeno samo jednom kod Orbinija; glede *di* > tal. > *zz* > *č* upor. *frčug,* v.)«. Od *mediana* je *mezana* f (Dalmacija) »1° sud za tekućine, 2° drveni sud za brašno (Ogulin), za maslo (Dalmacija)«. Odatle na *-ka mezanka* (Jačke) = slov. *mezana* f »Krug« = (asimilacija *e - a* > *a - a,* upor. *galatına}* *mazana* f (ŽK) »mjera za žito« = slov. *mazana* f (Bela Krajina) »grössere Weinflasche« = *mazana* f (Štajerska) »vrč sa pokrovom i nosićem«. Od lat. poimeničenog pridjeva na *-alis *medialis* je *medžāo,* gen. *-ala* (Bogdašić) »pregrada u podrumu gdje se dtži vino i bačve« = *mazao* (Muo) »spremište ü podrumu za ribe« = *mező,* gen. *-ala* (Prčanj) »spremište odijeljeno rašćeladom od konoba« = *mezâo* (Lastva) »nedovoljno osvijetljena konoba«. Bokeljski leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Upor. još. slov. *mezlân* m »grobes halb aus Garn halb aus Wolle verfertigtes Tuch« < tal. *mezzaluna* i *mezulanka* f (Novi Vinodol) »nešto od ženskog odijela«.

Lit.: ARj 4, 548. 550. 603. 636. 639. 715. 765. *7,* 191. *Pleteršnik* l, 578. 579. 606. Budmani, *Rad 65,* 163. Macan, *ZbNŽ 29,* 211. *ASPh* 3, 368. Šturm, *ČSJK 6, 69. ZbNŽ* 4, 234. Skok, *AGI* 34, 35. Isti, *SupK* 242. *ASPh* 33, 365. *REW*[3] 5462. *Pirana*[2] 597.

misterij m (17. v., i danas) »tajna« = *misterio* (17. v., Kašić) = *misterija* f. Pridjev na tal. *-oso* < lat. *-osus* proširen na *-ъn* > *-an*

misteriozan. Učen internacionalni grecizam μυστήριον, izvedenica na -ηριον. Od istog je korijena sa pridjevskim sufiksom -ικός *mistika f,* poimeničen internacionalni gr. pridjev ž. r. μυστική (se. τέχνη), pridjev na *-ъn mističan.*

Lit.: ARj 6, 767.

mistrija f (akcenat kod BI, u *ARj bez* akcenta; Vuk, Mikalja) = *mistrija* (Šibenik) »(zidarski alat) zidarska lopatica, žlica kojom se grabi i miješa melta, Mauerkelle, trulla«. Maretić uporeduje sa tal. *méstola* »isto« od *meštare* < vlat. *miscitare,* od *miscere.* Kao *mir* i *kalk,* i *mistrija* bi zaista mogla ići u sferu romanskih termina iz graditeljstva. Ali se tome opire fonetika. Ni supozicija **mixtula* preko **mistla* > **mistra* ne bi bila bolja. Riječ se najbolje tumači kao balkanski grecizam iz oblasti graditeljstva: rum. *mistrie,* bug. *mistrija,* arb. *mistri,* cine. *mistrie,* ngr. μυστρί, deminutiv od stgr. μύστρος »žlica«, μύστρον »isto«. Proširiše ga zacijelo zidari Goge. Glede dočetka *-ja* kod grecizama, koji se svršuju na *-i,* upor. *ćefalija, hartija], litija, métòhija.*

Lit.: ARj 6, 767. *Mladenov 299. Tiktin* 997. *GM* 280. *Rohlfs* 1435. *Pascu 2,* 1166.

miš m (danas općenito po deklinaciji *o,* prvobitno po deklinaciji *i,* tako još slov. *miš,* gen. *misi* i hrv.-kajk. u Bednji m i f) prema f na *-ica mišica* pored *mišakinja* (Dubrovnik), ie., bez paralela u baltičkim jezicima, sveslav. i praslav. *myšb* »lat. mus (s kojim je u prasrodstvu)« = pl. *misi* (Vodice, Krnica) »bolest vratnih žlijezda kod svinja«. Pridjevi na *-ev mišev,* poimeničen na *-ina miševina* »biljka«, na *-ji mišji* = *misi* (Kosmet, ŽK), poimeničen na *-jak m'išjak* (Vuk) »muscerda«. Proširuje se na *-inja* < *-yni mišakinja (šj* > *š)* »1° mišja ženka, 2° muscerda, 3° trava«. Odatle indeklinabilni pridjev *miškaki* »boje kao što je *mišjak«.* Na *-ast mišast* »mišje boje«. Deminutivi na *-ica mišica* = na *-bka miška* = na *-ić mišić* = na *-ьc mišac,* gen. *-sca; miška* (Golać, Istra) »1° leptir bijele ili žute boje, 2° pazuho (Kosmet)«. Taj se deminutiv prenosi već od ie. na dio tijela »lat. musculus (odatle internacionalni termin *muskulatura)«.* Na *-ča mišca* f (13. v.) »brachium«, na *-čiča miščica.* Augmentativ *misina* (također »vrsta biljke«). Odatle na *-zk mišinak* »biljka mišjakinja«, na *-jak mišinjak* »mišja rupa« = *mišinjak* (Kosmet) = *mišinjac,* gen. *-njca* »mišja izmet«. Na *-nica misnica* »mišnjak«. Na *-ovka mišovka* »zmija«. Na *-ar mišar* m »ptica grabilica«, *mišarica* »1° zmija, 2°'mala kućica, 3° mišolovka«. Kol. na *-ad mišad* f. Hipokoristik *miho* = *mijo* m. Složenicei tursko-hrv.-srp. *miškulaš* (Vuk) »konj mišje dlake« (v. *kulaš), mišolov* »riba kao klen«, *mišolovka, mišòmor* = *mišomor,* gen. *-Sra* (Kosmet) »sićan«, *miširep* (Kosmet) »biljka što raste po kukuruzima«, *liromis* (18. v.) = *Ijeromiš* = *sljeromiš* = *miš potopir* = *šišmiš* = *slijepi miš* = *po miša i po tiča* (Vodice) »Fledermaus, ljiljak«. Denominal na *-ati mlsati se, -am* impf. (Lika) *(iz-)* »igrati se miša«, na *-nç- namišnuti* (Dalmacija, Pavlinović) »ciknuti kao miš«. Unakrštenje sa stranom *nišador* (v.) > *mišador* = *mišader.* Vokal *i* je nastao iz jery-a, upor. stcslav. *myšb,* polj. *mysz,* rus. *myš;* a jery iz ie. *u:* sanskr. *muš-, -mūšika-* »miš, štakor«, *muska* »tašak, mudo«, njem. *Maus,* arb. *mî,* gr. μυς. Konsonant *š* je nastao iz *h* > *s* poslije velarnog vokala u deklinaciji *i* i ispred sufiksa *-ica, -bka* (upor. *snaha, snaša, snašica* ŽK, *potsneš* hrv.-kajk.).

Lit.: ARj 4, 242. 649. 660. 6, 767. 768. 769. 773/ 7, 446. 769. Ribarić, *SDZb 9,* 167. 179. Rešetar, *Štok.* 271. *Elezović* l, 413. *Miklošič* 208. *Holub-Kopečný* 236. *Bruckner* 350. *Mladenov* 299. *Trautmann* 191. Petersen, *IF* 5, 34. 46. *GM* 278. *Boisacq*[3] 652.

miskin, gen. *-ina* m (Dubrovnik) »mala riba glavoč, gobius jozo«. Od tal. arabizma *meschino* < ar. *miskín* »arm, elend«, posudenica iz asirskoga, gdje je riječ značila »ono što stoji u sredini između slobodnjaka i roba«.

Lit.: ARj 6, 772. *REW** 5539. *Lokotsch* 1470.

miškulāncija f (Lika) »mješavina, smjesa«. Od tal. *mescolanza,* apstraktum od part, prez. od *mescolare,* učen oblik prema pučkom *meschiare* < vlat. deminutiv *mísculāre* od *miscere* »miješati« (u prasrodstvu), od *mescolanza* pored *meschianza* > mlet. *misianza* > *mišancija.* Tal. sufiks *-anza* latiniziran je kod nas prema tipovima kao *varancija* (v.). Vuk ima iz Srijema i Bačke *meškoljiti se, -im* impf, »micati se sad amo sad onamo«, koji izgleda kao unakrštenje našeg *migoljiti se* i tal. *meschiare.* Ali geografska area ne govori u prilog takvog tumačenja. Upor. slov. *néškljati* (objekt *testò)* »razvaljevati« i *neškljа* f (Gorensko) »valjar«, *mesta* f »1° Gemisch, 2° Polenta«, *mestati* »quetschen, maischen« < furl, *meste* f, tal. *mestare* = *mescitore* < lat. frekventativ od *mîscïtare* od *miscere.*

Lit.: ARj 6, 615. 773. *Pleteršnik l,* 576. 703. *REW* 5606. 5621. Strekelj, *ASPh* 11, 463-464.

mistura f (Krk) »nečisto, pomiješano vino«. Od tal. apstraktuma na *-ura* od part. perf. *misto* < lat. *mïxtus,* od *miscere.* Istročakavski *i* > *ь* > *a* ili unakrštenje sa *mast* (v.) < *muşţum* (što je manje vjerojatno zbog značenja): *mastura* Γ »mješavina«, određeni pridjev *masturni* »mixtus, pomiješan«. Upor. *masturika* (Lastva) »mlado vino, mošt« za unakrštenje.

Lit.: ARJ6, 507. 775. *REW** 5622. Štrekelj, *DAW* 50, 38.

mit m pored *mitos.* Učeni internacionalni grecizam μϋο-ος neodređenog postanja, možda ie. Pridjev na *-bsk mitski.* Sa sufiksom za nauke *-logija* (v.) *mitologija* f. Pridjev *mitologijski* (Daničić) = *mitologičkī* (Vuk). [Usp. i pod *misao].*

Lit.: ARj 6, 779.

miti, *mijem* impf. (Vuk) *(iz-, izu-, o-, u-},* baltoslav., sveslav. i praslav. *(myti),* »lavare«, prema itërativima na *-a- izmijati* (18. v., Lika), na *-va- mívati* (Belostenec, Voltidi), običnije s prefiksom *u-* (upor. *ubog) izumivati, -ãm* (Dubrovnik), *umivati,* *umivam* = *umī-vât* (ŽK), *omīvat* (Kosniet) prema *omit.* Razlika je u akcentu *ùmili (sé), umijem* prema *urniţi, umím* (s prefiksalnim složenicama *bez-, izbes-, obez-, iz-, na-, od-, po-, pre-).* Na *-dio* > *-lo midlo, 'mutlar,, midlarstvo,* Stulićevi čehizmi (također kod Belostenca i Voltiđije) = *milo* n (Bella, Stulić) »1° sopun = sapun (taj je posuđeni sinonim istisnuo *milo), 2°* cijeđa za pranje glave (Vuk)«, s pridjevom na *-ski milski.* Na *-ilo* od participa na *-to mìtilo* n (Lika) »cjeđa, liksija«. Na *-alo mívalo* »umivaonica (Vuk) = *lavor* (< fr. *lavoir)«.* Na *-lište mivalište* (Belostenec, Voltidi). Vokal ı je nastao-iz jery-a (upor. stcslav. */ u j myti,* polj. *myć,* rus. *mytb),* a taj iz ie. *u,* prijevoja od ie. korijena **meu-,* stprus. *au-mu-snan* »pranje«. U baltičkoj grupi dolazi taj korijen u prijevoju *ou:* lot. *maut* »plivati, roniti«, kauzativ *maudēt* »poplaviti«, lit. *maudyti* »kupati«. Taj se prijevoj pojavljuje u *mulj* (v.) i u stcslav. *muzga* > toponim *Muzga* (ŽK) »vlažna ravnica«. Srodno je i njem. *Schmutz.*

Lit.: ARj 4, 239. 244. 304. 6, 644. 677. 676. 702. 776. *Elezović* 2, 27. *Miklošič* 208. *Holub-Kopečný* 237. *-Bruckner* 350. *- Mladenov* 300. *WP 2,* 249. *Trautmann* 191. *Gorjajev* 220. Pisani, *RAL 6, f.* 5-6 (cf. *IJb* 14, 14). Wijk, *KZ* 48, 156. Leskien, *IF* 10, 262. Uhlenbeck, *IF* 25, 145. *Boisacf* 57. 637.

mito n (Vuk) »1° bakšiš, 2° Lohn des Dienstboten (Lovran, Istra), 3° malen utez na vagi (Došen)« = *mît,* gen. *mita* »plaća, dar« = *mita* f (slov., hrv.-kajk., Belostenec) »Bestechungsgeld, Zoll« = *nito* n (ŽK, asimilacija *m - t* > *n- t* upor. prov. *nerto* prema *mrtva* < lat. *myrius)* »mito« = *muta* (slov.) »Maut, Müllergebühr« = *malta* (hrv.-kajk.) »Maut«. Pridjevi na *-ьn nîtăn* (ŽK) »verzärtelt« (upor. arb. *mitunë j* Gege / »isto«), *bèzmítan* (Vuk, *bezmītnī vrâči)* »1° neplaćen, 2° incorruptus«, *neumitan* (rusizam *néumytnyj)* = na *-ljiv nepodmitljiv,* poimeničenja na *-ik mītnīk* m prema f *mitnica* »l ° čovjek, žena koja prima mito, 2° malta, 3° (metafora) maza«, na *-jak mîtnjăk* m (Vuk, Srijem, Lika) prema f *mitnjača* »čeljade i živinče koje se mazi«, *na-jaka mitnjaka* (Kurelac) »ovca koja se dobro drži«. Na *-ulja mitulja* (Virovitica) »ime kravi«. Deminutiv na *-će mitace* n (Istra). Radna imenica na *-ar mitar* (13. v.) »carinik«, *mâllar* m »birač gradskih daća«. Odatle na *-arina maltarina* f »gradska daća«. Apstraktum *munja* f »mamljenje« (jedna potvrda). Denominai na *-iti mititi, mîtlm* impf. (Vuk) *(iz-, pod-*)* = *mtit* (ŽK), *razmítiti, ràzmitim* (objekt *dijete)* »razmaziti«. Vokal *i* u oblicima na í nastade od jery-a: stcslav., polj., rus. *myto.* Rumunji posuđiše *mită* »usura«, Zins« i glagol *a mitui, mitárnic* »podmitljiv«. Arbanasi *mite* f »dar, bakšiš« i glagol *mitos* kao i Litvanci *muitas* = Lotiši *muita,* gdje treba istaći zamjenu *ui* za jery (upor. *Muisclavo* < **Myslavo).* Riječ *myto* je sveslav. i praslav. posuđenica iz got. *mota* = stvnjem. *muta* > nvnjem. *Maut* (odatle hrv.-kajk. *malta,* glede *au* > *al* upor. *halbica* > *Haube),* got. *matareis* »carinik« > *mytan* > *mitar.* Slov. *muta* je iz srvnjem. *muta,* odatle *muter* > slov. *mutar* »Mautner«. Germ. *mōt-* (upor. lat. *modius)* je prijevoj od ie. korijena **med-* »mjeriti (v.)«, od kojeg nema refleksa u slavinama.

Lit.: ARj 4, 4. 244. 6, 776. 778. 781. 8, 110. *ASPh* 34, 306. *Miklošič* 208. *Holub--Kopečny* 237. *Bruckner* 251. *WP 2,* 260. *Kiparky* 250. *Mladenov* 299. Jokl, *Unt.* 299. *GM* 281. *Tiktin* 998. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 348. sl.). Hirt, *PBB* 23, 339. Meringer, *IF* 16,212. Hamm, *KZ* 67,121.

mitra f (Vuk) = *mitra* (Dubrovnik) »1° biskupska ili vladičanska kapa (crkveni termin katolički i pravoslavni), 2° *(mitra,* gen. *mitri,* čakavski, Istra) Schweifstück von gebratenem Geflügel, biskup (Zagreb)«. Unakrštenjem sa ličnim imenom *Dmitar,* gen. *Dmitra* (u značenju 1°) *dmitra* (15. v., Vetranie). Prijelazom *dm* > *gm gmitra* »riba sabljarka, kosac, pelēčus cultratus Ägaś« stvorena je i semantička

varijacija. Od gr.-lat. *mitra.* Unakrštenje je nastalo uza sve što nema semantičke veze.

Lit.: ARj 2, 473. 3, 213. 6, 779. Budmani, *Rad* 65, 166. Štrekelj, *ASPh* 14, 532. Vasmer, *GL* 100.

míva f (Vuk, narodna pjesma, Petranović, Sarajevo) »voće«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mejve* »plod«).

Lit.: ARj 6, 781. Skok, *Slávia* 15, 364., br. 496. *školjić** 531.

miza[1] f (Istra, narodna pjesma; 17. v., Glavinić Istranin, Split) »1° sto, trpeza, 2° (Hvar) hrana kao plaća ribarima najamnicima za lov srdjela«. Sa *z* mjesto *s* nalazi se još u slov. *míza* »Tisch«, gdje tvori leksikologijsku porodicu: *mizar,* gen. *-rja* m »stolar«, *mizarček* »stolarski šegrt« prema f *mizanca,* deminutiv *mizica,* pridjevi *mizen, mizast* itd. U drugim slavinama glasi sa *s* mjesto *z* i u njima znači »zdjela«: bug. *misa* »tiefe Schüssel«, kao u gotskom *mês,* ir. *mias* »tanjur«; bug. *masa (turí tova văz masată* »mets cela sur la table«) je posuđenica iz rum. *measă* > *masă* < kllat. *mensa,* vlat. *mesa.* Vokal *i* je zamjena za vlat. zatvoreno *e.* U najbližim sjeverno-tal. narječjima i u Abruzzima lat. riječ znači »naćve«. U balkanskom latinitetu, kako svjedoči rum. *masă* i krčko-rom. *maisa,* lat. je riječ očuvala kllat. značenje »sto«, koje ima približno i današnji naš latinizam *mênza f* »gostionica kao ishranište«. Oblik sa *z* mjesto s ne može da potječe iz balkanskog latiniteta, nego iz zapadnog, upor. *meza* (Lucca). Mora se pretpostaviti da je *miza* posuđenica iz istro-rom. ili furl., gdje u današnjem govoru nije potvrđena. Poimeničen sr. r. lat. pridjeva na *-alis nalazi* se u biz. μι,νσάλιον = 'με(ν)σάλιον, ngr. μεσάλι, odatle bug. *misal* pored *mesálb* »1° Tuch zum Einwickeln des Brotteiges, grösseres Tuch zum Einwickeln von Sachen, 2° Tischtuch«, arb. *meşale,* rum. *măsăiu* (od pl. *mensalia)* potječe također iz balkanskog latiniteta kao i bug. *misa,* stcslav. *misa* »πίναξ«. Iz balkanskog latiniteta preko ' panonskog i đačkog slavenskog došlo u sjeverne slavine.

Lit.: ARj 6, 781. *Pleteršnik l,* 586. *Miklošič* 198. *SEW l,* 61. *Bruckner* 338. *Vasmer 2,* 138. *Mladenov* 298. *GM* 276. 280. Meyer, *Ngr.* 44. *REW** 5497. 5458. Šamšalović, *NVj* 29, 416. Hamm, *KZ* 67, 120.

míza[2] f (Brač) »sitna sačma za male ptice«.

Lit.: ARj 6, 781.

mlzdrak m (Vuk, Kosmet) pored *mazdräk* (Kosmet) = *mizrak* (narodna pjesma muslimanska) = *miždrak* »1° koplje, 2° (metafora) klipan (Lika)«. Na *-li mizdraklija* m »kopljanik«. Deminutiv na *-ič mizdračić.* Na madž. *-o* > *-ov* u riječima pejorativnog značenja *mazdrkov* m (BiH) »lijen ili mlitav muški stvor ni od kakve koristi«. Neobičan je lički pejorativ *miždrak* »čeljade omaleno i male glave«. Riječ se pejorativizira i izmjenom suglasnika *k* > *ρ* i *ra* > *ŗ: ma drpac,* gen. *-pea* (Crna Gora) »odraslo momče« = *màsrap* (Lika). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mizrak* > tur. *mizrak* »Wurfspeer«) iz ratne terminologije: rum. *mazdrac,* bug. *màzdrak* = *maždrak,* arb. *mëzdrak* = *mazdrak* (Gege). Vokal *a* je zamjena za tur. *i,* a *d* je umetak u grupi *zr.* Upor. *zrak* > *zdrak, ždrak* (v.).

Lit.: ARj 6, 502. 542. 781. 782. *Lokotsch* 1476.- *Elezović* 379. 403. *Mladenov* 309. *GM* 277. *REW*[3] 5623. Matzenauer, *LF* 10, 326.

mizaţi (se), *-am* impf. (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik) *(iz-, ob-)* »mejere« = *midžati, --om* (Hercegovina) »mokriti, pišati (opća evropska onomatopeja)«. Ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavim. Na *-ež mižeš* m > *mises* i analogijski u gen. *-eša* »mokraća, pisaća, urin«. Na *-alište mižalište* (Stulić). Uporeduje se sa lit. *mēzu, místi* »isto«. Najbliža bi veza bila među slavinama slov. *meziti* »hervordringen (von Flüssigkeiten«, odatle apstraktum na *-ina mezina* »Moorgrund«, češ. također na *-éti* (kao i slov.) *mzeti, mžíti* »aquam emittere«, polj. *mži* •»æs rieselt«. Odatle hidronim *Mze* = njem. *Mies.* Ali ta upoređenja ne poklapaju se "sasvim s crnogorskim i hercegovačkim glagolom, koji sadrži ne *-éti* nego *-ati,* prijevoj **miz-* mjesto *mьг-* i *ž* mjesto г. Zbog toga je vjerojatnije da je *mizaţi* eufemistička posuđenica od rom. *mejare* > krčko-rom. *miur,* mjesto kllat. *mejere.* U prilog tome mišljenju govori geografska area. Vokal *i* bi se doduše mogao tumačiti iz ie. **meigh-* »harnen« iz prezenta *miŽG.* Od tog ie. korijena potječu i lat. *rnejere--mejare* i *mingere* (sa nazalnim infiksom). Prijevoj odatle **moigh-* nalazi se u *mézga* (v.). Kako glagol ide u sferu nepristojnih naziva, koji se izrăzuju posuđenicama (upor. fr. *pissoir,* danas internacionalna riječ), a po svojoj geografskoj arei izoliran je na oblast gdje ima starih romanizama, vjerojatnije je tumačenje iz rom. *mejare,* nego iz ie. i baltoslav., dok za *meziti* itd. ostaje tumačenje iz ie. Sa slov. i češ. *mžíti* bolje se slaže *mizaţi* ili *mižiti,*

-*im* (Zoranie, subjekt *dаž)* »1° rominjati« = *mlžit, -ím* (argot, boškački, Kosmet) »1° spavati, žmureti«. U oba ova značenja dolazi varijanta sa *id* mjesto *ž mizdati, miždīm* •(Lika) pored *mizditi* (subjekt *kiša)* »1° rominjati, 2° slabo gorjeli (subjekt *svijeća,* Bukovica), 3° slabo drijemati (Lika)«. Odatle na *-avica miždavica* = na *-a ьc mīždavci,* gen. *-vāca* »bolest protisli (metafora)«. Što se tiče značenja 1°, izvjesno je da je iz ie. **meigh-*. Značenja 2° i 3° stoje u vezi s osnovom *žmiriti* (v.). Varijanta *žd* mjesto *ž* bit će onomatopeiziranje.

Lit.: ARj'4, 244. 6, 646. 782. 8, 410. *Elezović* l, 403. *Miklošič* 209. *SEW* 2, 63. *Holab-Kopečný* .237. *Bruckner* 351. *Trautmann* 185. *WP 2,* 246. *Boisacf* 700. Solmsen, *IF* 31, 467-469. *KZ* 39, 218. si. *REW*[3] 5468.

mjëd, gen. *-i ţ* (Vuk) = *mid* (rod nije određen, Lumbarda) = *mjedo* n (prema *nado)* = (ikavski) *mido* (slov. *medo),* sveslav. i praslav. **meaъ,* »1° ruda uopće, 2° bakar, 3° pirinač, tumbak, (danas) bronca« = pl. f *mjedi* (Dubrovnik) »novac«. Pridjev na *-ъn* > *-an mjedan* = na *-en mjeden* (14. v.), poimeničen na *-iça mjedènica* »1° sud od mjedi, 2° malo zvonce, 3° sitan novac, 4° tepsija« = *medenlca* (Vodice, Istra) »neka mala medalja ioju imadu žene oko vrata (osobito kad doje, jer će onda biti tobože više mlijeka)«, na *-ik mjedenih* »1° mjedan lonac, 2° kotao«, na *-jača mjedenjača* (Vuk) »1° novčić, 2° puška«, na *-jak mjedenjak* »1° mjeden prsten, 2° novčić« *-jak mjedenjak* »1° mjeden prsten, 2° novčić«. Na *-ast mjedast.* Kol. na *-je midje* (bosanski ikavski pisci). Odatle Šulekovi neologizmi *mjedalj* »Kupfergrün«, *mßdar* »koji kuje mjed«, *mjedorez* »Kupferstich«. Riječ *medenica* je kulturna riječ koju posudiše Rumunji *medelniţă* »Becken« (sa *In* < *nъn* kao da je izvedeno s pomoću sufiksa *-nica* od *meaenъ),* odatle radna imenica *medelnicer* (15. v.) »bojar, dapifer = stolnic koji je knezu donosio vodu za pranje prije jela a za vrijeme objeda jelo«, Madžari *nedence* = *melence* »zdjela za pranje«. Uzimlje se srodstvo s ir. *metna* »ruda« (isti karijen, samo sa drugim sufiksom *-na)* kao i sa njem. *Schmied,* od ie. korijena **mai-* »sjeći«, koji se nalazi i u njem. složenici *Steinmetz* = fr. *maçon* (odatle internacionalne riječi *framazun, masonerija').* U srodstvu sa *Schmied* bio bi i pridjev *smeđ* »fuscus«, obrazovan s pomoću sufiksa *-lo* < **smedıo.* Upór. polj. *zasniedzić* »mit Grünrost anlaufen lassen«. Prema tome bi *mЫь* (apstraktum po deklinaciji i) značilo bakar i druge metale koji pokazuju sličnu boju.

Lit.: ARj 6, 653. 783. *Pleteršnik* 1, 562. Ribarić, *SDZb 9,* 167. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 194. *SEW 2,* 46. *Holub-Kopečný* 219. *Bruckner* 332. *Mìadenov* 292. *WP 2, 222. Boisacq*[3] 885-886.

mjera f (13. v., Vuk) = *mèra* (ekavski, hrv.-kajk. i djelomice čakavski, ŽK), sveslav. i praslav., bez baltičkih usporednica, »1° Mass, 2° Gewicht, 3° doba, vrijeme, 4° (u pl.) Massnahme«, s denominalima na *-iti mjeriti, -im* impf. (Vuk) = (ikavski) *miriti* (ŽK) *(iz-, na-, nas-, o-, od-, po-, pře-, pro-, raz-, s-, u-, za-),* iterativ prijevojem duljenja *jé* i na *-a- -mjérati,* samo s prefiksima *iz-, na-, od-, o-, po-, raž-, s-, u-, z-, za-',* na *-va-', -iva- -mjerivati (se), -ujem* pored *-ivam (iz-, s-, na-, za-); -ava: -mjeravati, -āvām (raz-, u-, za-).* S prefiksima *s-, na-* i *za-* značenje se znatnije mijenja: *smjerati* »nišaniti«, *namjeriti* = *smjêriti* »naumiti«, *zamjeriti* »1° opaziti griješku, 2° (s refleksivom *se)* povrijediti osjećaje«. Postverbali m. r.: neologizmi *mjer* (Stulić, Šulek) »metar«, u staroj složenici *licemjer* (v. *lice), omjer, promjer* (prema njem. *Durchmässer)* »priječnik«, *razmjer* »proporcija«, *smjer* (iz češ.), (narodski) *primjer.* Ti mogu dobiti i sufiks *-bk: primjerak,* gen. *-erka* »egzemplar«, *rázmjerak,* gen. *-erka* (Vuk). Postverbali ž. r.: *namjer* f (Vuk) *izmjera, namjera, omjera* (Crna Gora) »konac ili drvo čim se što mjeri« = *obùmjera, zamjera, rashomera* f (1402, Dubrovnik) »nesloga«. Ti se mogu proširiti sufiksom -sfez: *namjērka* (Lika), *omijerka* (Vuk, Boka), *zamjerka.* Pridjevi na *-ъn* > *-an: mjeran* (14. v.), poimeničen na *-īk mjernik* »inžinjer«, na *-ica mjernica* »neka gusjenica«, *(ne)izmjeran,* f *-erna,* s apstraktumom *neizmjérnost, bezmjeran* (14. v.), *namjeran,* poimeničen u ž. r. *namjerna* (Vuk) »ono na što se čovjek namjeri«, poimeničen na *-īk* m prema f na *-ica namjernik* (16. v.) prema *namjernica* »muško, žensko, koje slučajno kamo dođe«, složenica *zlonamjeran, srazmjeran* = *razmjeran* »proporcionalan«, *smjeran* (Vuk) »ponizan«, s apstraktumom *smjêrnōst* (Vuk). Na *-ljiv mjerljiv,* s apstraktumom *mjerljivost, izmjèrljiv* (18. v.) = na *-iv izmjeriv* (Stulić), na *-oči mjerači* (Šulekov neologizam). Part, perf. pas. kao pridjev *umjeren (ne-),* s apstraktumom *umjerenost.* Složen pridjev *mjerodavan,* prevedenica od njem. *massgebend.* Prilozi *neizmjerno, smjerno,* unakrštenje s *mirom* (v.) *zmèrom* (slov. i hrv.-kajk.) »neprestano«, *na-*

mjer(i)ce, izmirkom (18. v.) »nekom mjerom«. Deminutiv na *-ica mjerica* »posuda, modius«, *mjeričica* (Vuk), s hipokoristikom *mjera.* Augmentativ na *-ačd mjerača* »motka, palica kojom se mjeri« (Šulekov neologizam), *mjeračina* (Vuk, Lika) pored *mjê- — mjeračica* »drvo o kom visi kantar, kad se što mjeri«. Apstraktum na *-stvo mjerstvo,* neologizam za *geometrija.* Na *-ilo mjerilo* n. Radne imenice: na *-ьc merec,* na *-čin mjerim,* gen. *-ina* (Lika) = *merčín* (ŽK, Grižane) »geometar« = *zemljomjer* (neologizam), na *-lać, -lica mjerilac,* gen. *-oca* prema *mjerilica,* na *-džija mjerdžija* (Vranjska Pčinja), na *-telj mjeritelj,* na *-äc mjerač,* gen. *-aia,* s pridjevom na *-ski mjèrackï.* Riječ *mjera* je kulturna riječ koja se posuđuje. Madžari posudiše *mero* »modius«, dodavši slav. osnovi participski nastavak *-o* (odatle opet ušlo *mérov),* zatim *mercé* < *merica;* Rumunji posudiše *merla* < *merica,* glagol *domiri* »begreifen, fassen«, s prefiksom *do-,* potvrđenim u bug. *domerja, a smeri,* pridjev *smeren* < *зътегъпъ, smerenie* iz crkvenog jezika, *smerelnic* = *směrnic* »pobožan«, *nemara* »slučaj« < *naměř a, a nemēri j nemiri* »pogodit: cilj«, *nemernic* »tuđ«, s glagolom *a nemernici* »useliti se«, *nemernicie* »tuđina«; Arbanasi *mere* »Hohlmass«. Jat je nastao iz ie. *e* u korijenu **me-* raširenom samo u slavinama sa *-ra.* U drugim ie. jezicima raširen je s í: lat. *metior* (odatle *dimenzija, menza),* arb. *mot* »godina«, gr. μέτρον (odatle internacionalna riječ *metar, metrički, geometar, termometar, geometrija, planimetrija),* sa *-d* u njem. *Mass,* lat. *meditar, medicina, medicinski, meditacija,* lat. *modus (moderirati se, moda, modirati).* U sanskrtu mjesto *-ra* stoji formant *-na mānam* »mjera«, u sanskrtu i avresti bez formantą *mati* (3. 1. prezenta) »mjeri«. V. *mjesec, mijena, mijetiti.*

Lit.: ARj 6, 788. 792. l, 270. 4, 247. 7, 453. 638. 862. 8, 487. Vuković, *SDZb* 10, 395. 400. 406. *Elezović* l, 101. 2, 126. Maretić, *Savj. 55.* 123. 138. *NVj* 3, 192. Unbegaun, *RES* 12, 28. *Mikloíič* 195. *SEW 2,* 50. *Holub--Kopečný* 224. *Bruckner* 330. *WP 2,* 237. *Trautmann* 179. *Tiktin* 1049. 1445. *GM* 270. *Gorjajev-221. Boisaaf* 635. Fraenkel, *IF* 50, 8.

mjesec, gen. - *ca* m (Vuk) = *misée* (ikavski, ŽK) = *mešec* (ekavski), sveslav. i praslav. *mesįCb* »1° (nebesko tijelo) luna, 2° (mjera vremena) mensis«. Ta su se dva pojma razlikovala u praslavenskom kao i u baltičkim i ostalim ie. jezicima. Danas se razlikuju u Vodicama: *luna* i *misée,* kao donekle u slov. *mešec* »Monat« pored *luna* i *mešec* »Mond«. Upór. na Cresu *mesedna* m »luna« pored *mešec* »mensis«. Pridjevi na *-ьn* > *-an mjêsečan,* određeno *mjesečni* (Vuk), poimeničen na *-ik mjesečnik* (1850-51) »1° biljka, 2° časopis koji izlazi jednom na mjesec« (upor. isti sufiks u *dnevnik),* na *-jak mjesečnjak* (Vuk) »1° biljka, 2° koji boluje od mjeseca«, na *-ev mjesečev.* Deminutivi na *-ьc* > *-ac mjesečac,* gen. -cea, na *-bk* > *-ák mjesečak,* gen. *-čka,* na *-ič mjesečić,* na *-bka mjesečka* (Dubrovnik), rašireni na *-inja mjesečkinja* »1° ruža, 2° rotkva«, na *-jar mjesečar* m »somnambul« prema f *mjesečarka* »1° žensko somnambul, 2° ruža, 3° rotkva«, pl. *mjesečarčiči* »djeca rođena u jednom mjesecu«. Na *-ina mjesečina* (Vuk) = *rmsečina* (ŽK) »clair de lune«. U praslavenskom je *luna* »nebesko tijelo« bila božanstvo kao i kod Italika (odatle romansko *lunae dies* > fr. *lundi)* i kod Grka σελήνη. Kršćanstvom dobio je kod Slavena *mjesec* kao mjerilo vremena veću važnost. Postao je sinonim od *luna* i u hrv.-srp. potisnuo *luna* sasvim u zaborav. Baltički se jezici slažu sa slavinama samo u korijenu: lit. *mėnuo* »mjesec kao nebesko tijelo«, *mēnesis,* lot. *mēnesis* »mjesec kao mjera vremena« baš kao kod Germana još i danas *Mond* i *Monat,* dok su kod Grka, Italika i današnjih Romana: fr. *lune — mois* dvije različite osnove kao i u praslavenskom. Upoređenje s litavskim kaže još i više o postanju praslavenske riječi. Početak u lit. korijenu *menes-* pojavljuje se u slavenskom u rustičnom prijevoju kao *mens* (upor. umbrijski *menzne* »isto«, lat. *mens,* gen. *-is)* > *mēs-* (sa ispadanjem *n* kao u vulgarnom latinitetu, upor. takav gubitak u *pestkb* = *pijesak* /v./ prema sanskr. *pamśu).* Na tu osnovu došao je prema Miklošiču nastavak *-ecь,* koji je još u *zajfcb* > *zec* (v.). Po pučkoj mašti ta se životinja vidi u mjesecu. Primijetiti treba da nije od potrebe uzeti identifikaciju korijena *menes- — mes-* sa ispadanjem *n,* jer se *mes-* može dobro uporediti sa sanskr. *mas,* gen. *māsas,* awesta *mă,* nperz. *mah* i pretpostaviti da je ie. korijen **me-* »mjeriti«, upor. *mjera,* bio raširen formantom *s.* Upor. kelt. *mi(s)* i arb. *muai.* Na to raširenje došao je deklinacioni elemenat *-en-* (upor. *nomen,* gen. *nominis,* gr. μην, gen. μηνός = got. *mena* = stvnjem. *mano* prema got. *mēnops,* engi. *month,* njem. *Monat* »mjesec« u ništičnom prijevoju *n;* na taj dalje dolazi sufiks *-ecь* za nomina agentis. Upor. *krovac, pisac* za *-ьc.* Prema Hirtu je lokativ na *-en-* bio raširen tim sufiksom koji u slavinama tvori nomina agentis. Dodatak sufiksa *-cь* je slavenska

inovacija. Rozwadowski ne prima izvođenje od ie. korijena **me-* nego pretpostavlja drugi ie. korijen **moi-*, koji je u *mijena* (v.) i u *usumit* (v.). Prema njegovu shvaćanju praslav. *mesecb* znači »qui mutature. To tumačenje, uza sve što semantički zadovoljava, mora se odbiti zbog ostalih ie. paralela.

Lit.: ARj 6, 795. Tentor, *JF 5,* 213. Ribarić, *SDZb 9,* 167. *Pleteršnik* ì, 536-573. *Miklošič* 195. *SEW 2,* 51. *Holub-Kopečný* 220-221. *Bruckner* 334. *Trautmann* 189. *WP 2,* 271. *Mladenov* 295. Meillet, *Zbirnik zahodoznanstva 2* (cf. *RES* 10, 246). Hirt, *IF* 32, 296. Fraenkel, *KZ* 63, 170. *Boisacq*[3] 633. Dukat, *PPP* 18, 307.

mjesto n (Vuk) = (ekavski) *mesto* (Kosmet, djelomice i čakavski ŽK i hrv.-kajk.) = (ikavski) *misto,* sveslav. i praslav., »1° locus_, 2° Platz, 3° grad, naselje, 4° položaj, zvanje (Kosmet), 5° (= mèsto, pi. *mesta,* Cres) posjed (npr. maslinik, vinograd), 6° toponim«. Pridjev na *-ьn* > *-an* određen *mjesni* (Stulić, danas općenit, npr. <— *sudac),* poimeničen na *-īk mjěsnik* (Vuk) »mještanin«, *namještan* (13. v.), odatle *namjesnik* prema f *namjesnica* »vicarius« prevedenica od njem. *Statthalter* = tal. *luogotenente,* s apstraktumom na *-stvo namjesništvo.* Na *-av mjestav* (Vuk, Dalmacija) »koji se mijenja prema mjestu«, na *-ičav mjestičav* (Vuk) »koji ima ovdje ondje pjege«, upor. za sufiks *zlatiničav* (ŽK) »žut od bolesti«. Deminutivi na *-ъce* stcslav. *mêstbce* (upor. polj. *miejsce)* > *mjestáce* (sa 6 > *a),* danas sa umetnutim *n mjestance,* gen. *-ča* pored *-četa,* sa dvostrukim sufiksom *-šće* < *-ъcьce mjestāšce* (Lika), na *-ence mjestence* (Timok--Lužnik), na *-alce mjestaoce* (jedna potvrda). Augmentativ na *-ina mjestina* (Stulić) ne govori se. Na *-janin mještanin* m prema f *mještanka,* s pridjevom na *-ski mještanskī.* Na *-lac mistaoc* (sjeverna Dalmacija) »koji uvijek stanuje na istom mjestu«. Na *-ište mjestište* (Novi Pazar, Timok-Lužnik) (pejorativ). Od sintagme *na mjestu* na *-je namješće* n »mjesto, zemljište«, na *-kinja namjeskinja* (Srbija, Leskovac) »druga žena Turčina«, na *-jāj namještaj* (Vuk) »mobilijar«, *razmještaj, smještaj.* Služi i kao prijedlog s gen. : *na mjesto* (Poljica) = *namísto* (ŽK); od starog lokatīva na *-e mjeste* = *mjesti* = *mješte* (14. v.) = *mješti, mjesto* (dočetak zamijenjen prema *mjesto).* Prilozi na *-imicē mjestimice,* s pridjevom odatle *mjestimičan, namješta* = *na mjestima* (Vuk) »gdješto«, *na mesta nd mesta* (udvojeno, ŽK) »ovdje ondje«. Složenice *mjestodržac,* prevedenica od *Statthalter, mjestokralj* od *vicerex, mjestopis* (neologizam) od *topografija.* Denominal na *-iti mestiti se* (Cres) »sich bewegen (upor. bug.)« = *mestìt, -г* (Krašić) »ne sjediti mirno«, odatle pejorativ *kaj se smirom mesturiš* (Krašić) »zašto sjedaš sad amo "sad tamo«, u štokavaca samo s prefiksima *iz-, na-, s-, pre-, raz- namjestiti (se), smjestiti (se), namjestiti grožđe* (Mostar) »die Trauben bei der Weinlese verkaufen«, iterativ na *-a- smjéštati se, namještati se, premještati se, premještam, iznamjéštati* (također sa *šč* mjesto *št naměščat se,* Kosmet); i ná *-va-: premještavati.* Potpunih baltičkih i ie. paralela nema. Tumači se iz ie. sredstava. Svakako je izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa -to. Berneker i prema njemu Walde-Pokorny stavljaju je u vezu s ie. korijenom **mei-,* u prijevoju **mei-* ili **moi-* »kolac, granje u drvetu«. Taj je korijen bio raširen formantom *th* u sanskr. *methi* »stup«, lat. *meta* »nešto u obliku piramide ili cunja«, ir. *methos* »granica, marka«, lit. *mėtas* = lot. *mets* »kolac«. Ie. **moit-to* > *město* bio bi pridjev, koji bi značio, zajedno s lat. *mūrus* > *mír* (posuđenica u jadranskoj zoni), *moenia, munire,* »utvrđenje, gradnja s pomoću kolaca, sojenica (od *soha,* v.), najstariji način građenja i utvrđivanja«. Upor. još u moderno doba fr. *palissade.* Trautmann zastupa drugo tumačenje, koje polazi od upoređenja sa lit. *misti* = lot. *mist* »stanovati, hraniti se«, stprus. *maitā* »hrana«. Po ovom tumačenju praslav. *mesto* bi značilo »točka gdje čovjek stanuje, prehranjuje se, prebivalište«. Dalje paralele bile bi za takvo shvaćanje awesta *maēthana* »prebivalište bogova, kuća«,. *mi&nāiti* (3. 1. sing.) »boravi, stanuje, ostaje«. Intonacije u praslav. *mjesto* i u lit. *maistas* ne slažu se. Praslav. je riječ značila od najstarijih vremena »ločus, civilas«. Odatle toponim tipa *Novo Mesto* (Slovenija). Pridjevski toponimi ravnaju se prema tom apelativu *Brčko* od *Brka* (ime rijeke), *Gradiško, Slivno, Duvno* (lokativ lat. *Délminí),* itd. Rumunji posudiše *nămesnie, námestie* »Zubehör«, *nămesnic.*

Lit.: ARj 4, 248. 259. 6, SCO. 805. 808, 810. 7, 453. Vuković, *SDZb* 10,400. *Elezović* 1, 400. 441. Corovic, *ASPh* 29, 509. Tentor, Jr[1] 5„ 213. *Miklošič* 196. *SEW 2,* 51. si. *Bruckner* 330.. *WP 2,* 240. *Mladenov* 312. *Trautmann* 185.

mlad, f *mlada* (Vuk) = *mlad, mlada* (Kosmet) pored *mnâd* (ŽK, Kosmet), baltoslav.,. sveslav. i praslav. *(*moldt)* pridjev, »juvenis«,, s impf, *mladiti se, mladim (po-, pod-),* na. *-ovati, mladovati (se), -ujem (na-)* (Vuk), iterativ na *-iva- -mladivati,* s prefiksima *o-, po-, pod-, podmladovat, -ujem* (Kosmet). Poimeničen u m. i ž. r. *mladi* (Cres), *mlada* (ispuštanjem *nevesta,* Kosmet) = *mnada* (Risan, Vuk, ŽK) »Neuvermählte«, s pridjevom *mladin* = *mnadin* (ŽK) i sa deminutivom na *-ica mladica* (Vuk, Vinkovci). Pridjev je podvržen afektivnoj deminuciji na *-ahan mlađahan* (narodna pjesma) > *mnadan* »ime vola« (ŽK) i pridjev (Pjevanija crnogorska), običnije sa *d* mjesto *d* iz komparativa *mlađahan* (16. v., Dubrovnik) > *mlađan* = *mnadan* (ŽK), raširen *mladanićan, mlađašan* (Lika), na *-ahat mlađahat,* na *-ovit mladovit* — *mlađovit.* Poimeničuje se s pomoću različitih sufiksa: na *-io : mlad* m »l ° junger Weinberg, 2° Neumond« — *mnãj* (ŽK) = *mlâj* »otesaná mlada grana«. Raširuje se na *-jak mladijak* (Bukovica) = *mlãdjãk* (Vuk, Hrvatska) = *mlađak* »1° mlad mjesec, novljak, 2° biljka corydalis cava«. Na *-ia mlađa* (Vuk) »biljka. Na *-ьc* > *-ac mladac,* gen. *mlaca,* pl. *mlaci* »mladenci«, s pridjevom *mladački,* deminutiv *mlačica* (Vinkovci) »mlada kokoš«. Na *-ica mladica* »razna značenja« = *mladica* pored *mladica* (Kosmet) »l ° mlado žensko, 2° mlada kokoš, 3° nevjesta«, odatle na *-e mladice,* gen. *-eta,* pl. *mladičići* »mlada životinja (protivno *starice,* Kosmet)«, s pridjevima *mladičan, mladičast, mladičav, mladičin* i deminutivom *mladičica,* kol. *mladičje.* Na *-ik mladík,* gen. *-ika* m »mlada šuma« = *mladík* »Ijetorast«. Na *-tka mladíka* (Vuk) = *mladíka* (Srbija) »grančica«, s pridjevom *mladíkov,* poimeničenja *mladikovac* »štap«, *mladikovina.* Kolektivi po deklinaciji *i mlad,* gen. -i (Crna Gora) »janjci, jarići, teliéi«, na *-je mlade* = *mandé* (ŽK) »mlade grane«, na *-ina mladina* f (Vuk, pl. toponim) = *mladina* (ŽK) = *mladina* (Kosmet) »mlad mjesec« = na *-ost mladost, mladine,* gen. *-ina* »more plitko kao blato (nazvano tako zacijelo zato što se neprestano obnavlja)« = na *-inja mladinja* = *mladmja* (Kosmet) = na *-ež mládež* f (također u značenju »mlad mjesec«), *omladina* (prefiks prema glagolu *omladili se, omladím)* = na *-ica mladica,* s glagolom *mladica* (Lumbarda) »tući djecu na mladijence« = *(na)-mladinškati, -am* (Lastovo, sa tal. *-isco),* na *-etina mladetina,* na *-arija mladàrija* (pejorativ) = *mladàrija,* postverbal *ômlãd,* gen. *-i* f (Riječka nahija, Crna Gora) = *omlada* (J. S. Reljković), s raširenjem na *-ъH òmladak,* gen. *-tka* = *òdmladak* od *omladili (se), omladím,* tako i *podmladak,* gen. *-tka,* postverbal od *podmladiti, podmlādīm.* Na *-ivo mladivo* n »mladica«. Deminutivi na *-e mlade,* gen. *-eta* (Vuk) »mlada životinja«, s pridjevom *mladeći,* na *-inče mladince,* gen. *-età* »pile, pjetlić, kokica« = *mladince* = na *-e,* gen. *-eta mlade* (Vuk), *mladunica* = *mladica* »djevojka«, na *-uh mladuh* (Istra) »prase od nekoliko mjeseci«, *mladušica* (Istra) »prasica od nekoliko mjeseci«, na *-ič mladić,* gen. *-ica,* s deminutivom *mladićak,* gen. *-eha.* Na *-enьc mlâdenac* m prema f *mladenka* pored *mladjenac,* s izvedenicama *mladenački, mladenaštvo,* pl. *mladenci,* gen. *-oca* = *mladijenci.* Na *-esina mlađešina* (Srbija, Valjevo, Vuk) »podložnik« obrazovano prema *starješina* »glavar zadruge, svi drugi su: *mlađešine«.* Na *-ar mladar* »pastir koji čuva mlado«. Složenice: pridjevi *mladolik, mladòkosan (~sna trava),* imenice *mlădleto* (Istra) »proljeće« = *na mlad Rta* (Vodice) = *spomlad* = *spomnad* (ŽK, posuđenica iz slov.), *mladoškopac* (Statut poljički), *mladovjera* = *mladoženja* (Vuk) = *mnadoženja* (ŽK), s pridjevom *mladoženjin* (Vuk). U antroponimiji raširen je *Mladen, Mladin, Mladen, Mladijen.* Rumunji posudiše *mladă* f »mlada šuma«, *mladiță* »Reis, Trieb, Schössling«, *mlajă* »junge Weidenrute«, pridjev sa lat. *-osus* > rum. *-os mlădios* »elastičan«, glagol *(îrijtnladia* od pridjeva *mlădiu* sa lat. sufiksom *-ívtis* > *-iu, a plămădi (aluaîuï)* = *plămădi* »umijesiti« < *pomladiti, mladina* »Bierwürze«. U baltičkoj grupi postoji usporednica samo u stprus. *maldenikis* »mladenac«, *maldai* n pl. »ždrijebe«, ák. sing, *maldūnin* »mladost«. Slog *mia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *miody,* rus. *molodoj.* Paralela ie. za praslavensko značenje nema. Za postanje praslav. korijena **mold-* uzimlje se ie. korijen **mel-,* koji je u ie. bogato zastupljen u značenju »zerreiben, fein, zart, weich«, odakle kod nas *mljeti* (v.), u prijevoju **mol-* > *mlat* (v.), *mèi* (v.), *mioki(v.).* Osnovni *^mel-* i **mol-* bili su rašireni formantom *-d: mledan* (v.), lát. *mollis* < **molduis.* Bez tog raširenja nalazi se u *moliti (se)* (v.).

Lit.: ARj 6, 812. 811. 817. 821. 824. 852. 7, 458. 8, 923. *Elezović l,* 413. 2, 90. Kušar, *NVj* 3, 326. Vuković, *SDZb* 10, 392. Rłbarić, *SDZb* 9, 168. Tentor, *JF 5,* 213. *Miklošič* 200. *SEW 2,* 70. *Holub-Kopečný* 206. *Bruckner* 340. *KZ* 48, 200. *Trautmann* 167. *WP 2,* 289. *Mladenov* 300. *Tiktin* 822. 1000. 1181. Scheftelovitz, *KZ* 56, 181. Vaillant, *Slávia 9,* 494. Lohmann, *KZ* 58, 208. Schrijnen, *KZ* 39, 489. Sütterlin, *IF 25,* 28. Wood, *IF 22,* 159. *Boisacq** 49. 603-604.

mlák, f *mláka* (16. v., Vuk) = *mnăk* (Kosmet), južnoslav. (slov. i bug.) pridjev, »tepidus«, proširen na *-ьn* > *-an mláían, mlačna* »isto«.

Poimeničen u f *mlaka* (Lika) »lijena žena«. Apstrakta na *-ost mlakost* = *mlačnost* (Jambrešić), odatle pridjev *mlakostan* (jedna potvrda), na *-ština* < *-sk* + *-ina mlakovština,* na *-oca mlakoća,* na *-ina mlačina* (Vuk), na *-ast mlakast* (Stulić) = na *-av mlăkav* (Vuk, Crna Gora) »mlitav«. Denominal (kauzativ, faktitiv) *mlačiti, rnlailm* (Vuk) *(s-)* »činiti da bude što mlako«. Na *-onja mlakonja* m (Vuk) »mlitonja« prema f na *-ulja mlàkulja* (Lika). Stara je varijanta na *h* mjesto *k: mlahav* (stcslav., slov., kajkavski leksikografi, Reljković) = (stezanjem *aha > a) mlăv* (Baška Voda, Dalmacija) »koji je dobra srca, mekan«, odatle *smlaviti, smlavim* pf. (Dalmacija, Bosna, Slavonija) »učiniti mlavim«, na *-iv mlahiv,* s apstraktima *mlakost, mlahavost, mlahavoča, mlahovitost,* kauzativ *mlahaviti.* Ta varijanta pojavljuje se i sa o mjesto *a mlohav* (hrv.-kajk., Belostenec, Habdelić) »slab«, *mljôhav* (Istra), raširen na *-ьn mlohavan,* poimeničen na *-ъc* m prema f na *-ica mlohavac,* gen. *-vca* prema *mlohavica,* augmentativ *mlohavčina,* apstrakta *mlohavost, mlohavstvo, mlohavština, mlohotinja,* pridjev *mlohotav* od nepotvrđenog apstrakta *mlohota.* Grupa *-oho-* steže se u o : *mlotan, mlotina* (sjeverna Dalmacija). Ove varijacije objašnjavaju se onomatopeiziranjem pridjeva. Upor. ukr. *mlavyj* »slab«, *mlojnyj.* le. je korijen **m(e)lā-* raširen sufiksom *-ko : *mlāqos* > gr. βλάξ »slab«, lat. *flaccus* (s onomatopejskom geminacijom). G. Meyer uporeduje sa ir. *malcaim* »verfaule« i lit. *nu-smelkiù* »lasse verkommen, verhindere am Gedeihen, ersticke«. Ovamo ide i gr. pomorski termin μαλακία, latiniziran *bonoda* > tal. *bonazza* > *bùnaca* (jadranska zona), a ne ide *mloba* (v.) »slabost« ni *beo mlăk* m (Kosmet) »vrst hrastova drveta«.

Lit.: ARj 6, 832. 830. 847. 848. *Elezovià* l, 414. Jagić, *ASPh* 31, 542. *Miklošič* 198. *SEW 2,* 63. *Mladenov* 300. *GM* 462. Meyer, *IF 2,* 370. Matzenauer, *LF* 10, 328. Uhlenbeck, *IF* 17, 99.

mlaka f (13. v.) = *mljăka* (Istra), praslav. neodređenog oblika **molka* ili *mlaka,* »1° lacuna, močvara, bara, 2° slatina, pištalica, gdje voda pišti iz zemlje (Srij'em), 3° lokva, 4° toponim« = *mlăkva* »1° voda ili bara koja se zimi ne smrzava, 2° toponim«. Nalazi se u slov., bug., češ. *mláka* (odatle polj. *mlaka'?')* i ukr. *mlaka* (posuđeno iz slovačkoga ili poljskoga?). Slog *mia-* mogao je nastati po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *mlokicina,* rus. *molokiša* »močvara«. Deminutiv na *-ica mlačica.* Oblik *mlâkva* pretpostavlja osnovu na и. Upor. rus. *morokva,* koja je srodna s keltskim *brag-* (v. *Wartburg* 489). Na *-ulja mlakulja* »bara«. Praslav. terenski termin posudiše Madžari *mölaka,* Rumunji u apstraktnoj izvedenici na *-ština* < *-sk* + *-ina mlaştină* f »Morast, Sumpf«, s pridjevom na *-os* < lat. *-osus mlăştinos* »morastig, sumpfig« pored *mlacă* »isto«, s pridjevom *mlăcos.* Baltičke paralele istog prijevojnog štěpena odnose se na piće: lit. *malkas* »Schluck, einmaliger Zug beim Trinken«, lot. *malks, malka* »Trunk«. Druge slavenske i ie. paralele znače »vlaga«. Ništični prijevoj nalazi se u češ. *mlklý* »vlažan«, srvnjem. *milgen* »Getreide zum Viehfutter einweichen«, gr. μέλκιον· κρήνη, »bunar«. Prema tome ie. **molq-* bio ,Ы prijevoj od **melq-* (v. *mlijeko)* s prvobitnim značenjem »vlažan, vlaga«, koje je u slavinama prenijeto na teren: »vlažan teren«. Postoje i druga tumačenja, koja se osnivaju dijelom na tome da slog *mia-* nije nastao iz likvidne metateze. Mladenov izvodi od ie. korijena **mla: *mol-,* koji se nalazi u *mlaznica, miazga, musti* (v.). Oštir vidi u **molka* prefiks *mo-* koji i u *mo-gyla* (v.).

Lit : AR: 6, 831. Tomanović, *JF* 17, 250. *Miklošič* 198. *SEW 2.* 72. *Holub-Kopečnv* 226. *Bruckner* 340. *Mladenov* 300. *WP* 2, 287. 297. Körinek, *Slávia* 12, 198. Lewy, *PBB* 32, 144. *Tiktin* 1000.

mlakà())ica f (Vuk, Dubrovnik) = *mlakavica* (Stulić, glede zamjene *j > v* upór. obratno *Lojišće < lovište}* »(atmosferski termin) vrijeme toplo, upravo mlako i mirno«. Prijevod »aestus« u Vuka nije ispravan. Od mlet. *macaizo* »isto«, lat. pridjevska izvedenica na složen sufiks *-at* (< lat. *-atus)* + *-īcius* od denominala **maccare* od *macco* »strage«, *ammaccare* »schiacciare«, < lat. **maccatíceum* (se. *tempus).* Mletački se termin unakrstio sa našim pridjevom *mlak.* Bez tog unakrštenja je denominal na *-iti* s prefiksom s- *smakajičiti se* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »o vremenu kad se naoblači«. Glede sufiksa upor. *rebatajic.* Maretić krivo· objašnjava sufiks *-aica* upućivanjem na svoju *Gramatiku i stilistiku* 297. Glede imenice *macco* upor. furl, *mac* »mezzo« > slov. *mák** gen. *maka* m (Krn) »šest kukuruznih strukova (panogel) zajedno svezanih«.

Lit.: ARj 6, 832. 13, 801. *Pleteršnik 2,* 544. *REW™* 5196. *DEI* 22a6. 2298. *Pirom[1]* 543. Maver, *Slávia 2,* 628. Isti, *VR 5,* 219.-220. Skok, *ZRPh* 54, 477-478.

mlaskati = *mlaskat* (Brusje, Hvar) = *mljaskati* = *mjâskat, mjašće* (Cres) = *mljeckati* = *ml kati, mlještem* i *mlješčem* — (sprijenosom grupe *šć* iz prezenta u inf.) *mШćati* (Brač) = *mlašćat, -scem* »isto što *mlatiti* (čakavski)«, impf., »1° puckati usnama, 2° žvatati, (čakavski) mlatiti«, prema pf. *mljesnuti, -em,* sveslav. i praslav. onomatopeja. U bug. sa *e* (φ), u ostalim slavinama sa *a.* Miklošič navodi kao hrv. varijantu *mlezgati* sa *zg* mjesto *sk* (možda prema *meega,* v.). Prema Bruckneru osnova se te onomatopeje nalazi u *mlava, mlohav, mlak, mlitav.* Mladenov pretpostavlja ie. korijen **mlo(i)sk-.* Pisani upoređuje sa sanskr. *mlecchat.*

Lit : ARj 6, 850. Tentor, *JF* 5, 213. Hraste, *JF 6.* 182. *Miklošič* 198. *SEW 2,* 64. *Bruckner* 339. *Mladenov* 300. *Donum nat. Schrijnen* 414 (cf. *IJb* 15, 296). Scheftelowitz, *KZ* 54, 248. 56, 206. Pisani, *IF* 57, 56. sl.

mlátiti, *mlátím* impf. (16. v., Vuk) *(iz-, o-, s-, za-)* = *mnatìt* (ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni i ratnički termin (kauzativni) **molt-,* »1° izbijati zrnje iz žita, 2° udarati (maljem)« pored *mlàtati, -am* impf, ı (Vuk, ~ *rukom)* »jactare« prema pf: *mlatnuti, -ēm* (Vuk) »udariti, lupiti«, s deminutivima na *-ca- mlàcati (se), ~am* (Lika) *(iz-)* »udarati«, na *-ukati mlatukati* (Pavlinović), iterativem na *-iva-, -eva- -mlaćivati, -čujem, -mlaćevati* (18. v., hrv. -kajk.), samo s prefiksima. Praslav. izvedenice i postverbali *mlât* m »1° cijep, 2° kijac, malj, 3° lupa« = *mlat* (Cres), s deminutivom na *-čič mlačič* == *mlata* m (Grižane, hrv.) »1° skitnica, 2° blebetaš«, s deminutivom na *-ič mlatio* = *mlăta* f »(praslav. pivarski termin) stučeno i skuhano žito za vrenje piva«, *zămlăta* f (Kosmet) »luda, zanesenjak«, *ämlat* m (Slavonija) »batina kakvom se mlati voće sa drveta«, na *-гa smlača* (Otok, Slavonija). Na *-ъc mlatac,* gen. *mlaca* »1° koji mlati žito, 2° čekić, maljić«, = na *-nica mlatnica* »mali čekić od drva za razbijanje vune«. Na *-äc mlatac,* gen. *-oca* »mlatac«, *mlātači,* gen. *-ač* f pl. (čakavci, Vrbnik, Istra) »cijep«. Na *-lac mlatalac* »blebetaš« = *-Hac* m prema f *-ilica mlatilac,* gen. *-ioca* prema f *mlatilica.* Na *-ilo mlatilo* n »cijep«, odatle na *-nica mlàtionica* (Turska Hrvatska) »kolac za razbijanje kukuruza«. Apstrakti na *-idba mlatidba* = na *-ivo mlativo* = na *-nja mlatnja* f. Poljoprivredni su termini *mlatiti* i *mlat* kulturne riječi koje se posuđuju. Madžari posudiše *mlata* > *malata,* od njih Rumunji *malata* (tako zbog *ml > mal).* Poimeničen part. perf. pas. na *-ica miocenica* (Vuk, Srbija, Crna Gora, BiH) »1° vrst sira, 2° voda od skorupa«, na *-evina mlačevina* »mlada slama«. Rumunji stvoriše na *-iį mlătiş,* pl. *-uri* »mlaćenje«, od *a îmblati<* *mlatiti,* premda imaju i svoj lat. *tribulare* > *treera,* pored *îmblaci.* Promjenom *-ti* > *-ci* stvoriše prema *îmbăciu* »cijep« < *mlatac,* gen. *mlaca,* upravo *mlačič,* zamjenom deminutivnog sufiksa *-ič* sa lat. sufiksom *-ivus* > rum. -ta. Slog *mia-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *miot,* rus. *molot* = stcslav. *mlatb,* polj. *mláto,* rus. *molato* (pivarski termin), glagol polj. *mlačič,* rus. *molotitb.* Hrv.-srp. je inovacija f *mlata* mjesto *mláto* u drugim slavinama. Upor. za takvu promjenu *piva f* (ŽK) prema književnom *pivo* n. Riječ *mlato* je germansko-slavenski leksem: njem. *Malz.* Praslav. korijen *molt,* nastao je raširenjem ie. korijena **mol-* (prijevoj od **mel-* u *mljeti,* v.) u *moljac* (v.) s pomoću sufiksa *-to,* dok je **molto > mlato* upravo poimeničen particip perf. pas. To raširenje prenijeto je na glagol i imenicu kao poljoprivredne termine samo u slavinama. V. *mljeti, mlan* i *mlava.*

Lit.: ARj 4, 248. 6, 834. 835. 811. 836. 932. Tentor, *JF* 5, 213. *Elezovič* l, 193. *Mklošii* 200. *SEW 2,* 73. *Holub-Kopečný* 226. *Bruckner* 341. *Vasmer* 1, 152-3. *Mladenov* 300. *WP'2,* 286. Stender-Petersen (cf Janko, *Slávia* 9, 347). *Tiktin* 1000. *REW[3]* 8885. *Gorjajev2H. Kiparsky* 46. Uhlenbeck, *PBB* 20, 40. Niedermann, *I F I 5,* 111. Mikkola, *IF* 8, 302. Petersson, *IP* 24, 254.

mláva (Martié, Sarajevo) »1° rijeka, voda koja stoji ili protječe sporo, 2° rijeka koja utječe u Fojnicu (Bosna)« = *mijava* f (Vodice, Istra, glede *ml > mlj* upor. *mljaka* za *mlaka)* = *mjăva* (Brseč, Mošćenice) = *mlava* (Nemanić, slov.) »1° prut, šiba, 2° nježna odsječena grana, 3° (ribarski termin) oblica, kolac preko kojega ribari bacaju mreže, da se suše, srg«. U štokavskim narječjima nije potvrđena. Ime srpske rijeke *Mlava,* koja izvire u Omolju i kod Kostóca (nom. *Kostolac)* utječe u Dunav neće biti ista riječ, nego je, kao ime veće rijeke, predslavenska, tračka, koja predstavlja današnji oblik od rimskog naziva *Malua* (upor. *Dacia Maluensis).* Martié upotrebljava *mlava* kao apelativ »rijeka uopće«. Ne zna se odakle mu to značenje. Štokavska narječja imaju kauzativum na *-iți mlăviti, -im* (Vuk, Lika) *(iz-, s-)* »lijemati, biti, udarati«, koji pretpostavlja da je i kod štokavaca postojao apelativ *mlava,* danas potvrđen samo kod čakavaca. Deminutiv na *-ica mljavica* (Vodice) »odulji štap kao znak koji se postavlja za zabranu paše u proljeće«. Slog *mia-* postao je po zakonu likvidne metateze, ako stoje upoređenja, koja se čine sa got. *gamalojan* »zermalmen« i

lit. *maivinti* »plagen«. U polj. i rus. ne postoje refleksi koji bi to postanje dokazivali. Charpentier uporeduje sa sanskr. *murva* f. le. je korijen **mol-* raširen sufiksom *-ųa,* v. *mlatiti.* Upor. glede promjene značenja »l ° prut, 2° rijeka«: *voda'melje obalu* u Timoku i slov. *voda melje breg.* Zasebno je pitanje da li je homonim i hidronim *Miava* kao ime velikog dunavskog pritoka i zemlje oko nje istog podrijetla. Pridjev *mlavski.* Jireček je u pismu, upućengm 13. i 18. 8. 1916. prigodom članka u *NVj* 24, 662, vezao *Mlava* sa iliro-trač. **Malua* u *Dacia Maluensis* (jedan od tri dijela Trajanove Dacije). Postoji još ime planine *Mlav* m (Vuk, između Skoplja i Kačanika). Upor. polj. toponim *Mlava* (sjeverno od Varšave), što predstavlja disilabičnu bazu *mela-* + *-va.*

Lit.: ARj 4, 248. 6, 932. *BI 2,* 435. Ribarić, *SDZb* 9, 168. *Miklósié* 198. *SEW 2,* 36. 64. *WP 2,* 286. Charpentier, *ASPh* 37, 52, Uhlenbeck, *PBB* 30, 269. 280. Skok, *NVj* 24, 662, nro 6.

mlêdan, f *mlêdna* (Dubrovnik) = *mnedăn mnédna* (ŽK) = (ikavski) *mlidan* (Otok, Slavonija, Krk), hrvatsko-slovenski pridjev na *-ьnъ,* koji se ne nalazi u drugim slavinama, »1° mršav, suh; 2° bljutav, neslan (Krk, slov.)«. Poimeničen na *-ik mlednik* »mršav konj«. Deminutiv na *-jahan mleđahan.* Apstrakta na *-oca mlednoća* = na *-ost mlednost* »mrsa, slabost«. Kauzativum *mledniti* »mučiti«, inhoativ na *-êti mlèdnjeti, -lm (iz-, o-, s-)* »postajati mledan, slabiti«. Ovamo će ići i pridjev *ml ćak, mlećka* (uz *čoha)* »slab«, u kojem je zamjena *dk > tk > ćk* nejasna, i imena biljaka *tnledac,* gen. *mleca* (Šulek) »orchis máscula«, *smléd* (istročakavski) »herbae genus«, *smlednica* (ibidem) »fungorum genus«, (ikavski) *smlidin* (Kurelac) »l ° ime pijetla, 2° kornjaš«. Slog *mie-* nastao je možda po zakonu likvidne metateze, ako se i ne da to dokazati utvrđenim ruskim paralelama. Miklošič je upoređivao s rus. *mletb* i *meleda* »Verzögerung«. Zbog stcslav. *mъaiъ,* odatle stčeš. *medi, mdlý* i *mdloba* ne može se misliti na tu semantičku vezu. Najvjerojatnije je, čini se, da je to izolirana hrv. i slov. kreacija od *blijed* (v.). Unakrštenjem sa *mršav* i *madal* izmijenjen je è u *m.*

Lit.: ARj 4, 248. 6, 837. *BI 2,* 435. *Mažuranić* 670. *Miklošič* 199. 429. *SEW 2,* 64. *Holub-Kopečný* 219. *WP 2,* 287. *Boisacq** 56.

mlijeko n (Vuk) = ekavski *mléko* — ikavski *mlíko* = *mniko* (ŽK), sveslav. i praslav. *(*melko* i prijevoj **molko* prema rus. *moloko},* neutrum kao *jelo, pilo, pivo, vino,* »1° γάλα, lac, 2° kako biljke imaju sokove nalik na mlijeko, ulazi često u botaničku terminologiju i služi i za hranu životinja, te ulazi i u imena domaćih životinja; riblja sluz, sitne ribe, naliči također na mlijeko, zbog toga i u nazive riba«. Pridjevi na *-ьn* > *-an mliječan* (16. v.), poimeničen na *-iça mlijèenica* »1° komora za mlijeko, 2° mliječno jelo, 3° posni dan, 4° neka kruška (metafora), 5° gljiva«, na *-jak mliječnjak* (Crna Gora) »1° mliječnica, 2° mladi kukuruz, 3° prvi zubi, 4° kamen bjelutak«, *na'-jaja mlječnjaja* (Srbija) »pečurka«. Na *-jast mlječast,* na *-at mljèkat* (Slavonija). Na *-io* (prvobitno pridjevski sufiks) *mliječ* = m = *miei* (Kosmet) »1° sok nalik na mlijeko, 2° imena riba, biljki, trave, gljive« = *mlíč* (Vodice) = *mlec,* gen. *mleca* (Cres) »vrlo sitna riba« = (sa *ml > nm > n,* upor. *nakrat* 2K za *mnogokrat') nič* (Hrvatska) »riba lota vulgáris« = *mliječ,* gen. *-i* f »1° biljka, 2° mliječno jelo«. Taj prvobitni pridjev poimeničen je na *-ьc > -äc mliječac,* gen. *-čca* m »razni predmeti u vezi s mlijekom«, na *-tk > -ák mliječak,* gen. *-čka* = *mličak,* gen. *-čka* (Vodice) »biljka«. Radna imenica na *-jar mljèčar,* gen. *-ara* prema f na *-ica mlječarica, mlječarka* »1° prodavač mlijeka, 2° ko rado pije mlijeko, 3° komora za mlijeko« = (sa *ml > mn > m,* v. *mlzivo* ŽK) *mečār,* gen. *-ára* (Mačva), s imenicom *mečarina* i pridjevom *mečārskī.* Na *-ara mlječara* »Milchkammer«. Na *-bka mliječka* »1° euphorbia (Dalmacija), 2° gljiva (Istra)«. Na *-ica mlječica* »kruška«. 'Na *-er mliječer* m (Crna Gora, Dubrovnik, južna Dalmacija) »biljka«, s deminutivom *mlječerac* »euphorbia«. Na *-ь a mllječva* »gljiva«. Deminutivi na *-ьc > -ac mlekac (k* očuvan kao i *mlekce,* Timok-Lužnik, bug.) = *mliješce,* gen. *-sca* (Virovitica) (također sok u muške ribe), na *-ić mljekić* (Istra, djetinja riječ). Na *-evina mlječevina* (Crna Gora). Na *-ika mlječika* »eupnorbia, Wolfsmilch«. Na *-aca mljekača* »biljka«. Radna imenica na *-ar: mljekar* m = *mljekarin* (južna Srbija) = *mljekarnik* (Srbija) *premafmljekarica* »l°mlječar, mlječarica, 2° pita od jaja«, s apstraktumom na *-stvo mljekarstvo.* Na *-ara mljekara.* Na *-ulja mljekulja* »1° juničica koja još sisa, 2° biljka arum italicum«. Na *-ota* (upor. *Likota* »Ličanin«) *mljêkota* BiH) m »goveče koje još sisa«. Složenice od sintagme *na mlijeku* sa sufiksom *-bk namlječak,* gen. *-čka* (Vuk) »prvobitno tele, janje, koje još sisa > mladi vo od 2 godine (Srbija)« = *namječak* (Drobnjak, Crna Gora) »ovan od 2 godine,

od 3 godine (Vasojevići)«; *smKječ* m »euphorbia«, na *-ьn > -an* pridjev *sml'iječan* pored *smlj'ečan;* sa drugim elementom *s tš-* od *sisati* (v. *kravosac) mljekos* m (Ranjina) < **mlekostst,* odatle na *-e,* gen. *-eta mljekose* n (Ranjina), na *-će, -če,* gen. *-četa mljekošce* = *mljekošce* »domaća životinja koja još sisa«, sa *sjed- mljekosjed* (Dubrovnik, Šulek) »euphorbia« prema f *mljekosjeda* »biljka«. U pogledu etimologije tieba istaći najprije četiri činjenice. Prvo, ie. jezici ne poznaju jedinstvena ie. naziva za mlijeko. Drugo, baltoslav. grupa ima zajednički glagol *musti* (v.), ali nema zajedničkog izraza za mlijeko: lit. *pienas* = lot. *piens* = *payas* »sok, voda, mlijeko«, upor. *paêman* »mlijeko žene«. Ti su nazivi u prasrodstvu sa *piti.* Treće, iz činjenice što got. *müüks* = njem. *Milch* stoji u vezi s *musti,* ne slijedi zaključak da i praslav. **melko* = **molko* predstavlja istu denominaciju, i, kako se glasovno ne slaže sa praslav. *mu̇ž- > musti,* nego naliči na *muuks,* ne slijedi zaključak da je sveslavenski naziv posuđenica iz germanskoga. Već je Jagić dovoljno istakao da se praslav. **melko* fonetski ne poklapa sa svegermanskim nazivom, i kad bi se uzelo da je praslavenski naziv zaista posuđen. Četvrto, treba istaći da se rus. *moloko* savršeno slaže u prijevoju sa lit. *malkas,* lot. *malks* pored *malka* »napoj, gutljaj«. To je upoređenje postavio već Endzelin, a pridružili su mu se i Berneker, Brückner i Trautmann. Kako ie. veza nije moguća sa **melg-* > *musti,* postavlja se kao druga mogućnost veza sa ie. korijenom **melq-,* prijevoj **molq-* »mokar, vlažan, vlaga«. Pozivajući se na *mlezivo* (v.), Jagić je smatrao *-ko* sufiksom dodanim na osnovu **melg-.* Prema takvom shvaćanju *mlijeko* bi bilo germansko-slavenski leksem. Variranje *melg-* i *melg-* bilo bi kao u *zvijezda* prema polj. *gwiazda.* Neutrum *mlijeko* je prema upoređenju sa baltičkim riječima sredstvo za hranu, piće itd., kao i danas kod Šveđana. Rumunji, koji posjeduju lat. riječ *lacte > lapte,* posudiše samo izvedenicu *mleșniță* = — *meșnifâ* »Milchsuppe«. V. *mlaka.*

Lit.: ARj 6, 941. 848. 850. 7, 458. 8, 164. *Elezović 2,* 414. Tentor, *JF* 5, 212. Ribarić, *SDZb 9,* 168. *Miklošič* 187. *SEW 2,* 33. *Holub-Kopečnv* 226. *Brückner* 340. *ZSPh* 4, 214. Isti, *KŽ* 45, 101-105. 46, 206. *Trautmann* 177. 210. Endzelin, *KZ* 42, 46. 44, 66. *WP 2,* 297. *Mladenov* 301. *Kiparský* 45. Jagić, *ASPh* l, 157. 11, 308-309. 13, 136-137. Kirste, *ASPh* 11, 307-309. 12, 307-309. Preveden, *Language* 5, 147. sl. (cf. Vachek, *Slávia* 10, 631). Janko, *WuS* l, 99-103. Isti, *Gioita 2,* 38. Loewe, *KZ* 39, 317. Karsten, *IF* 32, 300. Stolz, *IF* 14, 22. sl. *Vasmer 2* 151-2.

mlinac, gen. *mlinca* m, hrv.-kajk. i slov. *mlinec;* u hrvatskim gradovima obično u pl. *mlinci,* gen. *-aca* = *mninci* (ŽK) »jufke«, deminutiv na *-ьc > -äc* (također slov., češ., polj., oba luž.-srp.) od *mlin* »Kuchen« (bug.^ ukr. i rus.) > ngr. μλίνα. Od ie. baze *Amelei-: *mlī-* (ništični štěpen), potvrđene samo u slavinama, sa formantom *-no,* v. *mljeti.*

Lit.: ARj 6. 843. *Miklošič* 186. 429. *SEW 2,* 64.

mlìsa f (Cres) »biljka melissa officinalis« [književno *melisa* < srlat. *melissa].*

Lit.: ARj 6, 844. *DEI* 2414.

mlitav (Vuk), hrv.-srp. pridjev na *-av* ili *-tav* »slab, spor, lijen«, poimeničen na *-ьc > -ac ml'ìtavac,* gen. *-avca* m (Lika) prema f na *-ica mlıtavica* (Lika), na *-ost mlîtavost.* Na *-onja mlitonja* m. Inhoativi *mlltaviti, -гm* (o-), *-ati mlitati, -am* impf, »lijeniti se, basati, bavrljati, tumarati«. Upor. glede tvorbe *bljutav,* glede *'-av* i osnove *mlohav, mlahav* (v.), a glede osnove ukr. *mlivyj* »slab« i *mlinac* (v.). Za ie. bazu *Amelei-:* (ništični prijevoj) **mtt-* raširenu sa formantom í nema potvrda u drugim slavinama.

Lit.: ARj 6, 845. *SEW* 2/65. *WP 2,* 287.

mlitva f (Dalmacija, Pavlinović) »kost u tijelu, koljenu, koja se miče, metaforickí nazvana repica, jabučica, štitica, iver«. Deminutiv na *-ica mlitvica* = *mîtvica* (Poljica, za *ml > m* upor. *mtzivo* < *mlězivb* ŽK). Slov. *mlîtva* ima drugo značenje »Blattgold, Gold-, Silberschaum«, koje Miklošič izvodi iz lat. *blitum* s posve drugim značenjem »blitva (v.)«. Vjerojatnije je Bernekerovo vezanje za *mlitav* i *mlivo* (v.).

Lit.: ARj 6, 845. *Miklošič* 199. *SEW 2,* 65. *REW*[3] 1173.

mlbva f (Domentijan) »buka, vika«, postverbal od *mHviti* (Domentijan) »bucati, vikati«. Postoji i bug. *mlăvi* se i u slov. *muviti* »murmeln«. Maretić bez potrebe prenosi u današnju štokavsku fonetiku sa *muva, muviti.* Tu je staru riječ, koja je nekada postojala kod južnih Slavena kao i kod sjevernih (upor. češ. *mluva, mluviti,* rus. *molvitb, malva)* istisnuo sinonim *govor, govoriti.*

Lit.: ARj 7, 183. *Miklošič* 187. Berneker, *IP* 8, 285-287. *Holub-Kopečný* 227.

Mljet m = *(lj > j) Mβt,* ime dubrovačkog otoka (13. i 14. v.), ikavski *M Rt* govori Korčula, zabilježen na karti Coronellija; staro-dalm. *Melta* (potvrda u Zadru), odatle *Miecь (preasta vladycica ь mleté,* 13. v.). Car Konstantin ima dalmato-romanski oblik bez sinkope penultime: *Meleta,* prema ovome mlet. *Mεleda.* Slog *mie-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz dalm.-rom. *Melta* (Zadar), sa sinkopom penultime i. Etnik na *-jaran Mljećanin* m, prema f *Mljećka,* ktetik na *-bsk mljetski* (13. v.), prema etniku *mljećanski* (~ *opat)* = (latinizam sa sufiksom *-ensis) melitenski (opat),* prema lat. *melitensis.* Konštantínov sporedni naziv otoka *Malozeatai* je po svoj prilici greciziran dalmato-romanski etnik sa grčkim sufiksom -ώνηζ; -ατής = *-ēnus.* Mikalja ima oblik *Smljêt,* koji nije potvrđen u narodnom govoru. Nije jasan razlog dometanju prefiksa. Upor. tal. *Smergo* pored *Mereh* (Cres). Nije izolirano na Mediteranu, upor. *Melita* > (ar.) *Malta.* Naziv je prema tome pred-ie.

Lit.: ARj 6, 598. 849. 850. 851. 852. Skok, *Slav.* 209. sl.

mljeti, *rnèljem* impf. (Vuk) = (ekavski) *mleti* = ikavski *muti* = *mníti* (ŽK) *(iz-, iza-, na- se, oba-, sa-),* ie., sveslav. i praslav. *(*melîi, *meljn̥),* iterativi prema prijevoju *e-i müati, mīlam (iz-, na-)* = *milj oti* (sa *lj* mjesto *l* iz prezenta *meljo} (na-)* i prema prijevoju duljenja *méljati, meijām* (Vuk, Lika) *(do-, po-, raz-, iz-)* »1° gnječiti, zwischen den Fingern zerdrücken, 2° (Marulić) beschmutzen, beschmieren, kaljati, prljati«, odatle na *-uža* (od *kaljuža) razmeljužati, -am* (Lika) »razmočiti (kožu)«. Izvedenice se prave od triju osnova *mel-, ml-* (ništični prijevoj) i *mьi-.* Od *mel-na -ía meija* f (ŽK, hrv.-kajk., slov., *muka aliti meija,* Vitezović) »brašno«, s pridjevom na *-nat meljnat* »brašnav«. Nije posuđenica iz njem. *Mehl* n. Na *-java meljava* (Srijem, Virovitica, Lika) »1° ono što se melje, 2° radnja kad se melje«. Pridjev na *-av meljav* »ljepljiv, Ijepak«, s faktitivom na *-iti meljàviti, meljàvîm (do-, iz-)* »gnječiti, mrviti, žvakati« i augmentativom na *-ina mèljavina* (metafora, Ston) »grmljavina, buka iz daljine«, na *-arina meljàrina* (Lika) »radnja kad se melje«. Na *-jaja meljaja* (Vuk) »mlin kojemu kolo okreće magarac ili konj«. Na *-ivo meljivo* n (Vuk) »meljava«. Od ništičnog prijevoja ot/-па *-ivo mlîvo* n (također češ.) »1° brašno (Visoko, Bosna), 2° ujam, ušur« = (pseudo-ekavizam) *mlevo* — (pseudojekavizam) *mlijevo; mliće* (Mikalja, Stulić). Treba ipak istaknuti da se *mlevo* i *mlijevo* i *mlivo* mogu tumačiti kao i *mljeti* po zakonu likvidne metateze iz **me1-ųo.* Upor. stvnjem. *melo,* gen. *melwes.* Od infinitiva *mljêtva* f (Samobor) »meljava«, od part. perf. pas. *mljevenje;* od osnove toga participa na *-arina mljevarina* f »mlivo«. Od *mil-* postoji samo jedna izvedenica, a i ta se može tumačiti kao posuđenica iz rom. *molīnum* kao i njem. *Mühle* < stvnjem. *mulin,* i to je vjerojatnije jer su, kako dokazuju termin *mlan* i *műn* = lit. *milna,* lot. *milns* (v.), Praslaveni kao i Baltoslaveni poznavali samo ručni mlin: *mlin* (Vuk) = slov. *mlîn* = (čakavski) *mâlin* (v.), s radnom imenicom na *-ar mlinar,* pridjevi *mlinarov, mlinarski.* Rumunji posudiše *mělnila* = *melila* »perajica, tukača (ŽK)«, s glagolom *a melila* »Hanf brechen« i augmentativom. Ta izvedenica nije potvrđena dosada u južnoslavenskom. Glede značenja upor. *meljati* »gnječiti«. Korijen je ie. **mel-* »drobiti«, upor. stir. *melim* »molo«, arb. *mjel* »brašno«, stvnjem. *melo,* gen. *melwes* = nvnjem. *Mehl.* U baltičkoj grupi *mljeti* se *izražava* prijevojem lit. *malti* = lot. *malt* kao i u germanskim jezicima. V. *mlan* i

Lit.: ARj 2, 622. 4, 120. 234. 241. 248, 6, 598. 599. 839. 845. 7, 151. 433. 441. 9, 668. *Elezmiić* 1, 101. *Miklošič* 186-187. *SEW 2,* 35. 64. *Bruckner* 329. *Trautmann* 167. *WP 2,* 286. *Mladenov* 294. *GM* 282. *Boisacq** 43. 1101. Brugmann, *IF* 32, 180. Ramovš, *Slávia 2,* 218. 219. *Vandrák ì,* 420.

mljević m (Slavonija, Svinjar) »mliječ = mléč = mlič = mnič (Varaždin) pored *mnič* i *manić* (v.) (prema *ml* > *mn* i sa umetnutim *a* za olakšanje suglasničke grupe)«, v. *mlijeko.* Čini se da je *mlíč* — *'mnič* bilo shvaćeno kao izvedenica od *mntti* (ŽK) = *mljeti* i da je prema part. pret. pas. *mljeven* bila stvorena deminutivna izvedenica na *-ič* kao izolirano prekrajanje naziva. Zbog toga je *mljević* interesantan leksem.

Lit.: ARj 6. 839. 852.

mníti, *mním* impf, *(po-)* = (sa *mn* > *ml) milti* (Radičević), u stcslav. *nгьneii, nunjn̥* »νομίζειν, δοκειν*«, baltoslav., sveslav. i praslav., danas potisnut u pjesnički govor od sinonima *misliti;* iterativ *mnivati* (Vuk), *mnjivati,* sa zamjenom *ja* < *'kmnjâti* (16. v.), s iterativom *mnjavati* (narodna pjesma). Sufiks *-éti* zamijenjen je sa *-iti* od *suditi.* Odatle prilog *jâmlîm* (Piva-Drobnjak) »čini mi se, ja bih rekao« < *ja mnim.* Izvedenice se tvore od četiriju osnova: *mn-* (prijevoj ništičnog stepena), *min-* (prijevoj *ь-i), men-* (prijevoj *e-ě), me-* < stcslav. *me-* = *men-* pred suglasnikom. Sve te izvedenice postoje samo u prefiksalnim složenicama. Od *mn- :* od *pomniti* na *-гa pòmnja, nepàmnja* = (sa *mj* > *ml]) pomija* (Banovac), *nepomstvo* (16 — 18. v.), s pridjevom na *-jiv pomnjiv, nepòmnjiv,* poimeničen na *-ьc nepomnjivac,* gen. *-vca,* od stcslav. *sombnêti Ş̌* »dubitare, timere«, *sumnja* = *sumnja,* gen. *sumnje* (Kosmet) > *sújma* (ŽK, s *maj* > *mj* > *jmj* s pridjevom *sumnjiv, nesumnjiv, besùmnjiv,* poimeničen na *-ьc* > *-ac sumnjivac,* gen. *-vca,* apstraktumom na *-ost nesùmnjivost* i denominálom *sumnjati,* koji je zamijenio stcslav. refleksiv na *-éti sumjati* (Martié) = *sumljiti* (Kačić) i prilogom *(najsumce* »aufsgeratewohl« (sa *mn* > *m* kao u *mizivo* za *mlězivo).* Od *min-* (iterativ): *naspominati* = *pominjati, -njem (se) (pri-, na-, nas-), spominjati se^* (ŽK) »razgovarati«, *opominjali* »monere«, *opominjali se* »sjetiti se«, *pomînjati se* (Vodice) »colloqui«. Od *men-* u dva vida: sa zamjenom *-ije mijeniti, mĩjením (se), bez* prefiksa ne postoji u štokavskom, nego je to Maretićeva nepotrebna rekonstrukcija od hrv.-kajk. *meniti se* (Belostenec) i *miniti* (Hektorović). Postoji u stcslav. *meniti* »meinen«, slov., češ., polj. i oba lužičko-srpska. U štokavskom, bug., ukr. i ruš. samo u prefiksalnoj složenici *namijeniti, namijenim* pf. (Vuk, 16. v.) = *namijenuti, -něm* prema impf, *namijenjati, primijeniti »anwenden«* i iterativ na -warz *namjenjivati, -njujem,* s postverbalima odatle *namjena, primjena.* Inače je u zapadnom i istočnom književnom jeziku ekavska zamjena *men-: namenüti, -em* (Riječka nahija, Crna Gora), *pomeniţi, -nuti, -nem, napomenuti* pf. prema impf, *napomenjivati,* s postverbalima *pdmen* < stcslav. *pomenъ, spomen, napomén* (Vuk) m, običnije danas *napomena, napomenitelj, napomenivati, napomenka* (Stulić), *naspomenuti, naspomenjivati* pored *-nivali, napomenuće, uspomena;* nejasan je razvitak značenja u *poménuti se, pomenëm se* (Piva-Drobnjak) »popraviti se (za životinje)«*; nepomenuše* (tabu) f pl. »Kinderblattern«, nazvane ovako jer se ne smiju spomenuti da se dijete ne ureče; *nespomenica* (tabu) »1° vještica, 2° zmija (Ljubiša)«; *nepomênik* (Kosmet) »đavo« (eufemizam, treći tabu); *doménuti se, domenem* (Lika) »posavjetovati se«. Ovamo *domjenak,* gen. *-nka.* Ovamo ide rumunjski slavizam *pomeană* > *pomană* prema glagolu *pomeni.* Osnova stcslav. *me-* > *me-* pred nastavkom za apstrakta *-Iь* (upor. inf. *-ti)* deklinacije *i:* stcslav. *pameiь* = *pamet,* gen. *-eti f* »Verstand« s prefiksom *pa-* (v.), s varijantom od *po-,* s pridjevom na *-ьn pametan (nespametan, bespametan)* »(ne)razborit, (ne)mudar«, faktitiv na *-ili pămetiti, -im* (ŽK i u drugim zapadnim narječjima) »zadržati u sjećanju«, u štokavskom sa sinkopom *e pamtiti, -lm (na-, u-, za-}* = *zapăntit* (Kosmet). Prilog *napamet* »1° naizust, 2° kako kažu, pričaju (Piva- Drobnjak)«. Sinkopa je nastala u imperativu naročito u 2. 1. pl. (upor. *zămte* > *zănte* pored *zanate,* ŽK). Part, kao pridjev *nezapanćen* = *-zapamćen** Prvobitno značenje »Gedächtnis« praslavenske složenice *pamftb* očuvalo se u dako-rum. *paminte* = cine. *pământ* »pömen, Totengedenkfeier«, upor. rus. *pamjatb.* Ie. je korijen **men-* »misliti«, lat. *mens, mentia, memini, monco,* gr. μιμνήσκω, μέμονα, sanskr. *manyate* (3.1.) »misli«, njem. *mahnen, meinen, ila.; -me_iъ* u *pamet* f ima potpunu paralelu lit. *mintis* »misao«, *atmintis* »uspomena«, *išmintis* »razbor«, upor. sanskr. *mati* »pobožnost« prema *manti* »mišljenje«, got. *anaminds* »slutnja«. Internacionalne su riječi odatle *manija, mentalitet, memorija, memorirati, demencija, automat, matematika.* V. *muž.*

Lit : ARj 1, 254. 627. 2, 622. 6. 853. 656. 845. 875. 7, 433. 439. 440. 446. 477. 505. 506. 640. 8, 76. 77. *Elezović* 1. 195- 2, 284. 532. Vuković, *SDZb* 10, 387. Ribarić, *SDZb· 9,* 179. *Miklošič* 188. *SEW 2,* 45. *Bruckner* 341. 392. *Trautmann* 180. 181. *WP 2,* 266. Capidan, *Elementul slav* 364. 378. *Mladenov* 440. 469. Joki, *IF* 27, 317. Hirt, *PBB* 23, 335. Bugge, ΛΓΖ 24, 440. sl. Solmsen, */CZ* 37 590. Grammont, *Dus.* 57. *Boгsacд*[3] 103. 600-601. 625-626.

mnôgî (Vuk) = (disimilacija *mn* > *ml} mlogī,* određeni pridjev, ie., sveslav. i praslav. *(mbnogb)* bez paralele u baltičkim jezicima, »mancher (s kojim je u prasrodstvu)«. Na *-ьn* > *-an množan* (Marulić). Poimeničen u apstraktima po deklinaciji *i množ* f = (prijelaz u deklinãciju *a) množa* f = na *-bstvo* stcslav. *mbnožbstvo* > *mnoštvo* = *mnoštvo* (Sarajevo, kao *društvo),* na *-ina množina* (Vuk) = na *-inja množinja* = (prema pl. *množi,* upor. *nekolicina} množina* (Vuk, Crna Gora, Hercegovina) = *mlozina* pored *mlazina* (Kosmet) = *množinja,* na *-ija množija,* na *-ьБa množba,* na *-idba množidba.* Na *-ulja mnogulja* »krava koja daje mnogo mlijeka«. Denominál na *-ati množati* (Marulić), na *-ití množiti, -im (po-, u-},* iterativ prijevojem duljenja *o-ŏ* > *a: mnažati (se) (po-, u-).* Složeni pridjevi od sintagmi *mnogobrojan, mnogocjen* (< *-cjenan), mnogogodišnji, mnogovrstan, mnogòznalí* (Vuk), *mnogostruk* (također s haplologijom *mnostruk*

kao *mnoglav).* Složenica kao sintagma *mnoganoga l mloga-* (narodna pjesma) »životinja«, *mnogomišljenica* (Kosmet) »vještica«. Prilozi *mnogo,* složen *mnogokrat(i)* = (s haplologijom) *mnokrat* (Gundulić) = *(nm > n) nokrat* (ŽK) = stcslav. *mnogašbdy* »mnogo puta« (v. *sbdz) = mnogašt* (Vuk, Crna Gora) = *mnogašti = -idi* (15. v.) = *mnogišt(i)* (14. i 15. v.) = *mnogu* (Vetranie) = *mnogie* (Vitezović). Grupa *mn* nastala ispadanjem velarnog poluvokala r.: *mъn-,* a taj iz nižeg štěpena (Tiefstufe) */ι > n* od ie. **men(e)gh- > *mngh-:gol. mangas,* nvnjem. *Menge,* stir, *menice* »čest«. Pridjev je praslavensko-germansko-keltski.

Lit.: ARj 6, 846. 858. 874. Belić, *JF* 3, 79—80. *Elezović 2,* 414. *Miklošič* 207. *Holub -Kopečný* 228. *Bruckner* 342. *WP 2,* 268. *Trautmann* 189. Iljinski, *ASPh* 28, 457. Zupitza, *KZ* 36, 240. Solmsen, *KZ* 37, 590. Grammont, *Diss.* 57. Schulze, *KZ* 45, 333. Otrębski, *LP* 2, 32. Hirt, *PBB* 23, 335. Rostek, *WuS* 18, 128. Guntert, *IF* 30, 92. Stokes, *IF 2,* 169. Pedersen, *IF 2,* 329. Patrubány, *IF* 13, 163-164.

mobilja f (Dubrovnik, Cavtat) = *(lj > ;') mohija* (Potomje) = (afereza *m) obilja* (Split) »pokućstvo«. Od lat. n pl. *mobilia* (tako i tal.) sa hipertalijanskim izgovorom *h > lj* od lat. pridjeva *mobilii > mobil* (Kastavski Statut, 16. v., sa hrv. tumačenjem: ~ *ili gibući,* opozicija *stabil}* »pokretan«, danas proširen na *-ьn > -an mobilan.* Odatle internacionalno (francuzizam na *-iser < -idiare,* učeno) *mobilizirati, -liziram,* apstraktum na lat. *-alio > -adja mobilizacija î,* za balkanskih ratova unakrštenjem sa *gomila gomilizacija* u vojničkom argotu.

Lit.: ARj 6, 876. Pavlovic, *NJ 4,* 140-141. *REW*» 5624.

moc m (Rab, Božava, Dalmacija) »(brodski termin) mladi mornar«. Od tal. *mozzo (di nave, di bordo}* < španj. *mozo* »dječak« < lat. *mūsteus* »nov, mlad«.

Lit.: ARj 7, 876. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID 6,* 115. *REW³* 5779.

močira f (Rab) »suhomeđina« = *moara* (Božava, Ugljan, Veli otok, čakavski pisci) »1° oklad, gomila kamenja = suhi zid oko kultiviranog tla (vrtla), 2° u pl. f *Modre* toponim«. Od lat. *macerie;* = *maceria* f »mura a secco«, tal. *macera, macìa* = *macèa,* li sjevernoj Italiji *masiera, masera,* istro-rom. *manziéra.* Posuđenica je stara, kako pokazuje *a > o* u nenaglašenom slogu i *č ḷ c* prema prvoj i drugoj slavenskoj palatalizaciji.

Lit.: ARj 6, 876. Kušar, *Rad* 118, 15. Matić, *SIRev* 4, 62—65. *REW³* 5204. *DEI 2299.* 2300.

močnjak m (Jambrešić, hrv.-kajk.) »kaša, skosana ili stučena; gusta jestvina«. [Isto što *mučnjak,* v. *mek].*

Lit.: ARj 6, 878.

moći, *mogu, 3.* 1. *môže* (Vuk) = *more (-že > -re,* odatle analogijom *morem* itd.) *(do- se, iz-, izne-, ispo-, obne-, od-, nas-, nepre-, pre-, prene- se, pri-, pripo-, s-, sa-, za-, zane-)^ pomôžem = pomognem, (ne)mognem,* hrv.-kajk. *nemrem* (Bednja *nămram,* bez negacije *meram,* upór. *mr,èkavac,* gen. *-avca* naziv za kajkavca, Čurlovac, Bjelovar, Križevci), ie., sveslav. i praslav. **mog-ti,* bez baltičkih paralela, »posse«. Glede sinkope *e* u nenaglašenom slogu, upor. štokavski *pamtiti.* Imperativ *pomozi* krati se u *pomoz bog.* Ispušta se *z* u *nemoj, nemojte = nema, nemamo* (Dubrovnik, Kosmet) (također bug) = rus. *ne smjej.* Taj imperativ služi u vezi s infinitivom kao prohibitiv: stcslav. *ne mozi pogubiti* »noli perdere« prema *nemoj zadirkivati.* To ispuštanje objašnjavali su Jagić, Belić, Maretić, Musić i Ivković. Beliću je poslije skraćivanja *ne moz', nemozmo, nemozte* ostao *j* kao redukcija frikativnosti. Jagić vidi za *nemoj* paralelu u hrv.-kajk. *naj, najte < nehaj,* a *nemo z > nemoj* je kao *hod > hoj.* Prema Marelicu ispao je *z* kao *k* u *kao < kako, preo < preko.* Musić rastavlja prohibitiv u *ne + mo* i uporeduje *m* sa *otolem* i sa *ne + ka* kao u *meneka, tebika.* Prema Ivkoviću ispao je *-zi* zbog toga što je bio identificiran sa deiksom *-zi* u *nj oj zi* prema *njoj.* Najvjerojatnija su prva tri tumačenja. Od 3. 1. sing, *more* stvoren je prema *trebati, -am* najprije u sjevernim krajevima i u Sloveniji *morati, moram (pri-)* (16. v., Vuk), lični glagol za izražavanje nužde pored bezličnih *valja, treba* »debere, necesse esse« = *podmorăt* (Kosmet) = *primorat* (ŽK) »prisiliti«, *iznemòriti se* (Vuk, Dubrovnik; to može biti i kontaminacija sa *umoriti se).* Semantički se taj glagol može objasniti uporedenjem sa stvnjem. *muozan* »mögen, kennen, dürfen« > *müssen* »debere«. Staro se značenje od *muozan* očuvalo u *Musse* f »dokolica«. Semantički je razvitak bio ovaj: 1° nešto se može učiniti *(possum), 2°* u redu je, da se to učini > 3° treba = mora da se učini«. U drugim slavinama kao u češ., polj., oba lužičko-srp. jezika kao i u madž. i retoromanskom *necesse est izražava* se germanizmom češ. *museti* (14. v.), pol-j. *musić,* madž. *muszáj (=* rum. i ŽK i Vojvodina *musiti <* njem. *'müssen).* Prema *trebovati* stvoren je oblik *morovati, -ujem* (Timok-Lužnik). 2. 1. sing, *moraš* poimeničen je. Upotrebljava se samo s prijedlogom *pod* u značenju »na silu« *[pod moraš* = njem. *zu muss].* Prilog *ntožda > mòrda* (Lika, Istra, ŽK), hrv.-kajk. *mozbit (moz < mozi,* ostatak optativa = konjunktiva) = *morebit = moz > morti* »može biti, peut-être« = *morat = marit* (ŽK) = *mrt* (Jačke). Imperfektiv se pravi prijevojem duljenja *o — ō > a: -magati, -māgām,* samo s prefiksima, npr. *pomagati, pomažem (izne-, ispo-, nas-, obne-, od-, po-, pre-, prene-, pripo-, pre-, s-).* Prefiksalne složenice imaju i posebno značenje *prenemagati se* (štokavsko) »faire le précieux«, *premágati, premaže* (ŽK) impf, »biti bogat«, *ne premôrem* »ne mogu platiti« (upor. slov. postverbal *premog* »rudokop«, *premožénje* ŽK »imetak«), *samoći, samognem* »savladati«. Sveslav. i praslav. apstraktum deklinacije *i* obrazovan sufiksom -гь: **mogtb > moć,* gen. *moći* »snaga«, stcslav. *mosti = moći = mačiće* (Vodice) »sanctorum reliquiae«, *nemoć,* gen. *nemoći* (15. v.) i postverbali od prefiksalnih složenica *pomoć, odmoć* (Stulić), *pripomoć, ispomoć, prinemoć* f, m (Kosmet), složenica od sintagme *punomoć',* s pridjevom na *-ьn > -an moćan* (i u drugim slavinama), *nemoćan* (13. v.), *pomoćan, premoćan, svemoćan,* s apstraktima *macina* (Istra), *mocnost (ne-), moćstvo, moćanstvo.* Pridjev od osnove *mog-* na *-ьn môžan,* s apstraktumom *možnost, nemožan* (hrv.-kajk.), *zmožan, nezmožan, neuzmožan* (16 — 17. v.), *izmosán* (18. v., jedna potvrda), *izmožnost, svemožan, velemožni* (također polj.). Poimeničenje na *-ik nemoćnih* m prema f *nemocnica* = (sa ćre > *tnj) nemotnjïk* (Vuk) prema *nemotnjica; obnemožnik* »homo debilitatus«, *pomoćnik* prema f *pomoćnica; nemožnost, nemôština* (Kosmet) = *nemoìtvo.* Particip prezenta kao pridjev *nemog* (Maru'ić) »slab«, *svemogi* (Knežević) = stcslav. *vbsemogy* te *mogu* (u stihovima i u sroku Marulić), *mogūc(ī) (ne-),* raširen sa *-ьn mogućan* (Vuk), *premoguć = premogusan (ś < ć* u fém. *-ćna > -sna* ŽK), s apstraktumom *mogućstvo, mogućnost (ne-)* i poimeničenjem na *-ik mogućnih,* na *-ьc > -ac mogućac,* gen. *-ćca* (17. v.) > *mogutac* (Pavlinović, sa disimilacijom *će > te), svemoguć(i)* prevedenica od lat. *omnipotens* = παντοδύναμος, kao i *svemožni.* Pridjev na *-ljiv pomotljiv* (Crmnica, disimilacija *ćlj > tlj)* »čovjek ili životinja koja se brzo oporavi«. Složene imenice: *nemogoša* m »koji se prikazuje da ne može«, iz bosanskih izvora *vehmoža = velikomoža,* pl. *vehmožane* »1° plemić > 2° vladar«. Ie. korijen *^magh-: *mogh-* »biti u stanju« dolazi još samo u germanskoj grupi: got. *mahts < *mag-tiz,* nvnjem. *Macht* = praslav. **mog-tî >,* stcslav. *moštb = moć* je germansko-slavenski leksem. Postoje još uporedivanja: salit, *mãgulas* »mnog«, upor. češ. moc »mnogo«, sa gr. μηχος = dor. μαχος »pomoćno sredstvo«, odatle μηχανή »sredstvo« (> tal. *la macchina* = arb. *mokëre'* »mlinsko kolo« je posuđenica), internacionalna riječ: *mehanika, mehanički, mehaničar;* sa sanskr. *mahan* »veliki«, *maha-radža* »magnus rex«, *mahatma* »veliki (Gandhi)«, s lat. *magnus,* gr. μέγας = arb. *math madhë,* lit. *mokėti* »moći«, *magati* »pomoći«. Rumunji posudiše samo crkveni termin *moaşte* »svete moći«. Ovamo još složenica *mogbudem* (Kalić, za *ćb > gb* upor. *regbi).*

Lit.: ARj 3, 938. 4, 249. 251. 261. 6,883. 878. 893. 900. 7, 1. 13. 31. 33. 54. 911. 914. 916. 8, 121. 152. *Mažuranić* 1557. Miletić, ADZe9,reg. *Elezović* 1,417. 457. *2,* 91.127. *NJ 2,* 186. Ribarić, *SDZb 9,* 168. *Miklošič* 199. *SEW 2,* 67. 70. *Holub-Kopečný* 228. *Bruckner* 342. 348. *Trautmann* 164. *KZ* 46, 180. sl. (cf. *JF 2,* 341). *WP2,* 227. Belić, *JF 2 226. Jagić, JF 2,* 115-116. Musić, *NVj* 8, 83-85. Isti, *Rod* 227, 1-58. Maretić, *NVf* l, 83-85. 8, 392-3. *JF 6,* 96-98. Ivković, *PPP 2,* 86-88 (cf. *JF* 3, 247). Wiedemann, *PBB* 28, 62. Uhlenbeck, *PBB* 30, 299-300. Vasmer, *RSl 6,* 192. Fraenkel, *IP* 53, 57. Wijk, *Stud. blat.* 3, 316 (cf. *IF* 53, 57). *Slávia* 10, 167-168. Endzelin, *FBR* 11 (cf. *Slávia* 11, 211). Matzenauer, *LF* 11, 333. Trávníček, *Melanges Mikkola* 313-316. (cf. *IJb* 18,260). Hirt, *PBB* 23, 335. Agrell, *Zwei Beiträge, LUA* 1918 (cf. *IJb* 8, 203). *GM* 252. *Boisacq* 636-637. Vaillant, *RES* 8, 302-303. 9, 302. 26, 146. Ramovš, *Gram. 2,* 295. *Slávia* 4, 142-149. *JF l, 252. ČSJK* 4, 117. 6, 265—267. Ilešić, *JF* 5, 162-170. 8, 155-159. 9, 282-6. Grubor, *JF 5,* Γ50-161. Ivšić, *JF* 10, 166-170. *REW** 5776c.

mod m (Bukovica, Dalmacija) »način«. Talijanizam od tal. *modo* < lat. *modus > modus* m (16. v., latinizam prema madž. izgovoru dočetnog *-s); moda* f (Vuk, 18. v.) je francuzizam *mode* koji je došao preko njemačkoga. Denominal na *-iti móditi se, -im* »držati se mode«. Određeni pridjev od sintagme *po modi pomodni* (19. i 20. v.). Na *-ista modista* f (Dubrovnik, Cavtat) = *modïstica* (Zagreb) »kitničarka«. /Talijanizam je i kiparski termin *model* (Zagreb, Šulek) < tal. deminutiv na *-elio*

modello. Isto prema njemačkom izgovoru i naglasu kuhinjski termin na *-ica modlica* (Slavonija) »kuhinjska sprava za kolač« < njem. *Model*.

Lit.: ARj 6, 888. 889. 893. *REW*[3] 5633.

modar, f *modra* (Vuk) = *modar* (Hrvatska), sveslav. (ne postoji u rus.) i praslav. pridjev obrazovan starim sufiksom *-r* (kao *dobar, mokar),* bez refleksa u baltičkim jezicima, »1° plav, sinji, 2° hidronimički pridjev u vezi s toponomastičkim apelativom (kao *Modri Potok, Vir* itd.)«. U terminologiji odijevanja, faune i botanike igra veliku ulogu. Poimeničen femininum u argotu (boškački, Kosmet) *modra* »žuta medžidija«. Na *-ost modrast* = običnije na *-ikast* (upor. *šupljikast) mođrikast* = na *-jast modričast,* na *-jav modričav*. Apstrakta po deklinaciji » *modar,* gen. *-dri* f (nepouzdano) = na *-ina modrina* = *modrina* (Vodice) »die Bläue« pored *modrina* (Čilipi, Konavli) »1° crno odijelo žensko koje se nosi preko košulje (upor. glede gubitka veze s osnovnim značenjem *bjelača)« — môdrna* (Vodice) »2° ženski kaput sa plavim rubom (sada se više ne nosi)«. I štokavski razlikuje dva akcenta *modrina* i *modrina*. Odatle na *-ar modrinar* »nadimak čovjeka koji nosi gaće od ženske modrine«, na *-šćak* < *-sk* + *-jak modrinšćak* (hrv.-kajk.) »biljka« = na *-jak modrinjak,* na *-ica modrinica* »neko grožđe«. Hipokoristici. *modro* »konj« prema f *módra* (Lika) »koza«. Na *-aí madrac* »ardea cinerea«, na *-aca madraca* (Lõpud) »modro prteno platno«. .Na *-ák modr ák* »1° ptica, 2° riba, 3° modro grožđe«. Na *-as modrǎš* »zmija«, na *-enjak modrinjak* »čivit«. Na *-ica modrica* »masnica«, sa deminutivom *modričica* »biljka«. Na *-ič modrić* »ptica«. Na *-ešćica modrešćica* »šljiva«. Na *-Uja modrīlja* (Lika) »žena koja kakvo platno modro bojadiše«. Na madž. -d > *-ov mòdrov,* gen. *-óva* »ime psu«. Na *-ulj modrulj* »1° ptica, 2° riba, 3° biljka«. Na *-ulja modrulja,* sa deminutivom *modruljica* = na *-uša modruša* »l ° riba, 2° modri vez« = *madrasa* (Vodice) »vrsta gljive«. Na *-onja modronja* »ime vola«. Kauzativum na *-iti modřiti, -гm.* Odatle *izmodrina* (Lika) »što ostane od modre boje poslije prvog modrenja«. Složenice *modroglavac,* gen. *-avca* »1° zmija, 2° biljka«, *modrākos* »ptica«, *modrāka* < *-ooka* (Bastaji, Daruvar) »guska«. Veze ie. nisu utvrđene. Osnova *mod-* uporeduje se sa lat. *madeo,* gr. μαδάω, μάδρυον »šljiva«. Odatle bi izlazilo da je praslav. pridjev prvobitno značio »mokar« i da je po semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) već u praslavenskom dobio značenje »plav, sinji«. To je samo kombinacija. Veže se i sa isl. *modra* (također i u drugim germanskim jezicima) »biljka galium verum«, sa lot. *madaras* »ljepljiva biljka«, glagol *madarat* »bojiti tom biljkom«. Semantički se poklapa sa hetitskim *andras* »modar«.

Lit.: ARj 4, 249. 6, 888. *Elezović* l, 173. Ribarić, *SDZb 9,* 166. 168. *Miklošii* 199. *SEW 2,* 66. *Holub-Kopečný* 299. *Bruckner* 343. *Mladenov* 302. *Boisacq*[3] 599. Loewenthal, *WuS* 10, 156. Uhlenbeck, *PBB* 33, 185. Solmsen, *KZ* 37, 599 (cf. *RSI* I, 18). Pogodin, *AnzIF* 13, 132. Zubatý, *ASPh* 13, 418-433.

modest (17. v., Radovčić), pridjev »čedan«. Učen latinizam lat. *modestus* »isto«, na *-tus* od istog korijena od kojega je i internacionalno na *-irati* < njem. *-ieren moderírati, -dfriram* < lat. *moderar, -ari,* fr. *modérer.*

Lit.: ARj 6, 888.

mogoljij-gen. pl. *-gólj î* (Istra), deminutiv *mogoljici,* gen. *-gòljic* »nekakva jestvina« = (metafora) *gomòlji,* gen. *-ölj,* v. *gomolj.*

Lit.: ARj 6, 894.

Mogor, muško lično ime, potvrđeno u sthrv. prezimenima *Mogorić* (selo, Lika, 17. v.), *Mogorović* (15. v.), *Mogorevič* (16. v.) = *Mohor* (14. i 15. v., glede *g* > *h* upor. *Krševan;* prezime 17. v.), *Mohorić, Mohorovičić.* Slov. *Mohor, Mohorič.* Od oglejskog sveca *Hermagoras* > mlet. *Marcitola.* U općim riječima odatle slov. *mohoríca f* »neka kruška«, *mahorka* »neka jabuka«, *mohórovica* (Nugla, Istra) »Steinkohle«.

Lit.: ARj 6, 894. 900. Schuchardt, *ASPh* II, 631-632. *Pleterinik l,* 591. Skok, *Slovo* 3, 51-52.

mogoriš m (13. i 14. v.) = *magariš* (14. v.) »dubrovački danak bosanskim kraljevima za vinograde na njihovom teritoriju«. Vokal » je nastao iz *y,* kako pokazuje *mogoryšb* (Daničić). Nalazi se još u ukr., bjelo-rus. i veliko-rus. *magorycь* i *magaryčb;* u dalmatinskom latinitetti *margarisium* = (prema tipu disimilacije *r - f* > *ì - r) malgarisium* = *magarisium.* Od ar. pi. *mahãrig,* sing, *mahrag* »Ausgaben, Unkosten«. Značajno je što je taj trgovački arabizam ograničen na ruski i dubrovački jezik. Za nj ne zna evropski zapad. U Dubrovniku se može upoređivati sa *divana* (v.). Ni taj se dubrovački orijentalizam ne slaže s refleksima na zapadu. Upućuje na trgovačke veze s arapskim trgovcima u slavenskim, zemljama. Kao posuđenica iz trgovačke terminologije ide u red riječi *marturina, likova, áldomás, račun, štacun.*

Lit.: ARj 6, 894. Jireček, *Romanen* l, 91. Isti *Staat 2,* 94. *Miklósié* 199. *SEW 2,* 67. Korsch, *ASPh* 9, 654. *Lokotsch* 1351. *Vasmer 2,* 144.

môj, f *moja* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. posvojni pridjev serije *tvoj* i *svoj,* u kojima je popridjevljen lokativ ili dativ: **moi,* prijevoj od *mei* = *mi s* pomoću sufiksa -os > -6. U narječjima steže se *-oja-* > *-â-, -oje-* > *-ê-* upor. *mă* (ŽK, *mâ strînko), me* < *moje* (Vivodina). U baltičkoj grupi samo stprus,. *mais* m, *maia* f. Upor. lat. *meus* < *mei* + *-os.* U germanskim jezicima popridjevljuje se ie. padež sufiksom *-no:* got. *meins,* nvnjem. *mein.* Denominal na *-ati mojati, mojam* (Lika) = *mòjiti, mojím* (Vuk) »govoriti da je što moje«.

Lit.: ARj *6,* 901. 904. *Miklošič* 199. *SEW 2,* 69. *Holub-Kopečný* 234-235. *Bruckner* 343. *Trautmann* 166. Belić, *Priroda* 77. Dolobko, *Sovetskoe jazykoznanie* (1935), 163 — 168. (cf. *IJb* 21, 339. Unbegaun, *RES* 16, 256-257).

Mojsej m (14. v.— 17. v.), pridjev *Mojseov* = *Mojsija* m = *Mojsije* m, pridjevi *Mojsijev,* poimeničen na *-ьc* > *-ac Mojsijevac,* gen. *-Oca* (Hrvatska) »Hebrej, Židov«, *Mojsijin* = *Mojsijo* = (sa dočetnim *-s) Mojses* (Reljkovićј = *Moiz* (jedna potvrda) = *Mojzes* = *Manje* (gubitak *j* zbog disimilacije) = *Mojžeo;* prema ar. > tur. izgovoru *Musa* (Kačić, narodna pjesma, Lika, također prezime) = *Musija* (15. v.), pridjev *Musijin* (16. v.) = (zamjena dóčetka *-ij/aj* sufiksom *-il) Mojsilo,* prezime *Mojsilović, Mojsinović.* Hipokoristici: obično kraćenje i dodatkom ~na *~o Mójso,* redukcijom na početni slog i dodatkom sufiksa *-sa, -šo Moša, Mášo,* na *-co* (tip *jfoco) Moco.* Od hebr. *Mõse* > gr. Μωσης > lat. *Moyses.*

Lit.: ARj 6, 876. 904. 905. 7, 163. 165.

mokar, f *mokra* (Vuk), sveslav. i praslav. *(*mokrz)* pridjev, »1° υγρός, 2° raširen u toponimiji u sr. r. i u vezi s toponomastičkim apelativima (tipovi *Mokro* i *Mokro Polje)«,* obrazovan s pomoću sufiksa *-r* (tipovi *dobar, modar, vedar* itd.) od ie. korijena **maq-* »nass, feucht«. Denominal *mokriti, mokrim* impf. (s-). Izvedenice se prave od triju osnova: **mok-,* prijevoj duljenja **mak-* í novije pridjevske *mokr-.* Od *mok-* pridjevi na *-ъn močan,* na *-jav* + *-ъn môčavan* (Rab) »mokar«, apstraktum deklinacije *i moč,* gén. *-i* f (ŽK) »kišovito vrijeme« = (prijelaz u deklinacijų α) *máča* f = *môča* (Vodice) »1° eingeweichtes Stück Brot, 2° mokřina, vlaga, 3° kišovito vrijeme, 4° toponim« = *moč* m (Kosmet) = na *-bka močka* (Leskovac, Srbija) »mokraća«. Na *-ina', macina* (Vuk) »močar«. Na *-elina močalina* (Crna Gora, Vuk) »1° Lache, 2° zemlja puna vlage«. Upor. češ. *močál* »Sumpf, Moor«. Na *-егь močar* f (također bug.) »mokro vrijeme«. Odatle na *-ina močarina* (Vuk) »mokro vrijeme«, s pridjevom na *-ъn môčaran,* s apstraktumom na *-ost močarnost* »vlaga«, na *-ljiv močarljiv* (Mikalja), s apstraktumom na *-ina močarljina.* Na *-ilo* n *močilo* (Vuk, Novi Pazar, Srbija) »mjesto gdje se *moči«,* odatle na *-nica močionica* (Vuk) = (-io- > *-e-) močenica* (Banija, Hrvatska) »svežanj lana ili kudjelje za močenje«. Nejasne je tvorbe *močvara* gdje je *-va* možda prema *lokva,* u Lici *môčvar,* gen. *-āri* »mokřina, vlaga«, s pridjevom *močvaran,* na *-ka močvarka* »ptica«, *močvarnost* = *močvarina* »mokřina«. U Istri i u slov. *mocvir,* gen. *-īrā.* Složen pridjev od sintagme *mokriti krvlju:* na *-ъn krvomSšan, -sna (šn* < *čn* prema feminmumu). Denominal (faktitiv) na -iii *močiti, močim* impf, *(íz-, na-, po-, raž-, s-, u-, za-)* »kvasiti«, na *-ati* (od *moč* f) *močati, -ām* = *mocāt, -am* (Kosmet) *(po-, ispo-)* »mokriti (subjekt *čovjek, dijete)«,* pf. *(iz-, pro-) moknuti, -em* (Belostenec). Od osnova *mak-: mak* m (Prigorje, ŽK) u izrazu *u mak (kuhano jaje)* »u meko«, *omaka* (Stulić) »sos«. Upor. češ. *(v)omačka.* Ovamo možda *maka* f »palus«, *makadža* f (narodna pjesma, 1863) »jelo što se umače«. Nije dovoljno potvrđeno (sufiks fr. *-age* kao u *gnjavažaf).* Imperativ prema *močiti: -makati, -čem* (akcenat ŽK), samo s prefiksima *iz-, na-, pri-, s-, u-, za-* = *makati, mačem, -kam* (17. v., sjeveroistočni krajevi, Jačke), na -in *pamācīt, -ačim* (Kosmet) »umačući pokupiti sve«. Od *mokr-* apstrakti na *-ina mokřina* (Vuk) = *mokrinja* (Kosmet) »1° vlaga, 2° toponim« = na *-oca mokraća* = na *-ota mokrota* (Istra), denominal na *-iti* (faktitiv) *mokriti, -гm (o-, po-)* (eufemizam) »pišati, mizați«. Odatle s participskim nastavkom *-aća* (prema *pisaća) mokraća* (Vuk) »urin«, sa pridjevom na *-in mokraćin, mokraćni,, mokraćevina, mokraćenica* kao naučni (kulturni) neologizmi. Na *-ač mokrač,* gen. *-či* f (Lika) »mokřina, blato«, na *-eš mokreš* »1° mokraća, 2° toponim« = na *-os mokráš* »vodenjak«, na *-iś mokriš* »biljka«. Na *-ica mokrica* »l ° životinjica asellus aquaticus, 2° biljka, 3° toponim«. Kako se pridjev odnosi na teren, posuđuju izvedenice: Rumunji

mocirlă (< močvara ?), Arbanasi *maçai* »lokva«, *make* »Leim« < **maka,* Novogrci μουχρός »feucht, nass«, Madžari *mocsár.* Madžari posudiše i prefiksalnu složenicu u značenju koje nije potvrđeno u slavinama: *pamacs = pamecs* »Pinsel«, glagol *pamacsolni* »anstreicheln«. Za *mocsola, mocsok* kaže Miklošič da ne idu ovamo. Baltički jezici posjeduju istu osnovu kao slavine, ali u sufiksima nema identičnosti: lit. *makuoti* »durch Kot waten, mit Kot, Schmutz besudeln«, *įmokėti* »in den Sumpf hineingehen«, *makuynë* »blato«, *makom* »Pfütze«, s prijevojem *miklus* »vlažan«, lot. *muklājs* »močvara«. Od drugih ie. jezika pokazuje izvedenicu na *-r* samo arm. *mor* »blato, močvara«. Prema tome *mokar* se može označiti kao frigijsko-praslavenski leksem.

Lit.: ARj 4, 228. 248. 249. 6, 906. 397. 399. 877. 906. 876. 906. *Elezović* l, 238. 415. 418. 2, 28. 1.00. 102. *Miklošič* 199. *SEW* 2, 8. 69. *Holub-Kopečný* 229. 230. *Bruckner* 302. *Mladenov* 302. *WP 2,* 224. *Gorjajev'2\3. GM* 255. 263. Pedersen, *KZ* 39, 481. Petersson, *LUÅ* n. f. avd. l, sv. 18 (cf. *IJb* 10, 339).

Mokošica f (toponim, Dubrovnik, selo), etnik na *-janin* ispuštanjem sufiksa *-ica Mo-•košanin* m, na *-bka Mokoška* f. Zacijelo je poimeničenje s pomoću sufiksa *-ica* pridjeva na *-j* od ženskog božanstva *Mokoš,* istočnih Slavena, strus. *Mokoh.* Uz naziv brda *Perun* u Poljicima to je još jedan ostatak slavenskog paganizma u dalmatinskoj toponimiji.

Lit.: ARj 6, 906. Loewenthal, *ZSPh l,* 406. Iljinski, *IJb* 14, 280. Haggerty-Krappe, *RES* 17, 208-209. Machek, *RES* 23, 57., *bilj.* 1. Jagić, *ASPh* 5, 7. 37, 503. Schmaus, *Saeculum* 4, 218. *Vasmer 2,* 148. Filipović, *WSl 6,* 393-400.

mokavka f (hrv.-kajk.), s deminutivom na *-гса' mokuvčica* »brašnava kruška«. Od iste osnove deminutiv na *-ić mokić* (Primorje) »smokva koja se istom raspupila«, na *-ovina mokovina* »1° kruška, 2° grožđe«.

Lit.: ARj 6, 906. 909.

mol m (Lastva, Poljica lat. *й* > *o* kao u *Lacroma, saloca}* »morska riba tovar, merlucius vulgáris« = *mul* (Lambì; ne zna se gdje se tako govori), odatle deminutiv na *-äc mulac* »asinelio, merlucius vulgáris« = *mulo* (Kotor) = *mulj* (Bakar) »(<) *mugil* saliens« (Brasina, suglasnik *lj* je nastao iz *jl* < *-gil),* odatle dalmato-romanski deminutiv na lat. *-ellus* > *-ai muljal* »mugil saliens« (upor. *Ijubljaj* < *lupelius,* v.). Taj se interesantan oblik govori u Bakru. Odatle zamjenom sufiksa *-al* našim *-as muljaš* (govori se također u Bakru). Obliku *muljal* odgovara točno *müjel* (Cres) »mugil cephalus«. Odatle na sufiks -aca, koji može biti dvostrukog postanja, lat. pridjevski *-aceus* ili naše -aca (tip *kijuča) muljača* f (Boka, Vrbnik) »sud u kojem se drži soljena riba« = *mujača* (Smokvica, Korčula) »barilo u kojem se soli riba« (upor. splitsko prezime *Muljačić) < mūgil-acea.* U Boživi ista riba zove se *majela* f, u Zadru kod Talijana *mangela (g = d).* To su zacijelo venecijanizmi, dok su *mul* itd. dalmato-romanski leksički ostaci iz ribarske terminologije. Od lat. *mugii* > tal. *mùggine.*

Lit.: ARj 7, 146. 148. 149. Tentor, *JF 5,* 206. Ctonia, *ID* 6, 114. *REW*[3] 5717. Šamšalović, *NVj* 29, 475.

molajčina f (Poljica, Dalmacija) »toplo vrijeme kad se kravi na polju«. Primjeri: *molajčina je, kad se mraz rastopi, kad oglibavi put.* Ista riječ dolazi na Krku u varijanti sa í mjesto *č: molajtina* f »bonaca, oblačno, toplo«. Primjer: *s protuleta (* = proljeća) *i na podzimí bivaju molajtini* »to je bonaca, nebo oblačno, a vrime teplo«. Bit će vjerojatno dalmato-romanska izvedenica na *-ina* od gr. μαλακός »weich«, μαλακία: *^malacma.* Upor. za *c* pred í krčko-rom. *činko < amice,* dok *t* mjesto *č* bit će zamjena za *k* (u Dubrovniku *kimah).* Prekrajanjem dalmato-romanske riječi nastade po svoj prilici *milovina* f (Dalmacija, Pavlinović) »meko vrijeme od juga, omarina«. Potrebna bi bila još ispitivanja o raširenosti i o oblicima tih atmosferskih termina. V. *bonaca* i *malaksati.*

Lit.: ARj 6, 909-910 *ZbNŽ* 4, 239. 8, 209. *REW*[3] 5254. *Rohlfs* 1309.

Molät m = *Mulat* = *Malat,* otok u zadarskom otočnom skupu (toponim), tal. *Melada,* dalm.-rom. *Melata,* potvrđeno tako u najstarijim historijskim vrelima (g. 995. i 1078). Etnik na *-janin Molaćanin,* ktetik *moluájski.* Lat. izvedenica fia -aia od *mel* »med«.

Lit.: ARj 6, 412. 910. 7, 147. Jireček, *Romanen* l, 63. *REW** 5469. Skok, *Slav.* 94. 95.

molestati, *-am* impf. (17. v., Perast) »dodijavati, dosađivati« = na njem. *-ieren > -irati molestirati, -lestīram.* Od lat. > tal. *molestare,* denominai od pridjeva na *-tus mälestus* od *mole's,* gen. *-is.*

Lit.: ARj 6, 912.

molgranj m *(Proroci,* Istra) = (s disimilatornim gubitkom suglasnika *l* kao u *mostir) mogrânj,* gen. -аи/а (Rab,· Krk), pridjevi *mogranjov* (Stulić) = poimeničen na *-ina mogranjovina* (Stulić, drvo), na *-bsk mogranjski = mogranj* (Pag, Vrbnik) = *mogrãn* (narodna pjesma, Istra, Božava, toponim) = *magranj* (Rijeka) = *Mogren* (ime selu kod Budve, kupalište, uvala, dio brda Spas) = *mugr&nj* (Cres) = *malogranj* (Miklošič) »šipak«. U mletačkom na Cresu *pomagranà,* odatle kod Belostenca *pomagrana, pbmagranski.* U toj je složenici (< lat. *poma granata)* preveden prvi dio *mol-* < lat. *malum* < gr. μάλον = μήλον sa *pornům.* Slov. oblici *mägrana — margarana, margarân,* pridjev *margranov* slaže se fonetski sa stvnjem. *margrant* i *mar-* sa *mr-* u *mrkatunja* (v.) = *margadunja* = tal. *melacotogna.* Drugi dio složenice *molgranj* predstavlja zamjenu za tal. pridjev na lat. *-atus granatus: melagranato* (Boccaccio) = (sa skraćenim participom tipa *capo chino) melagrana,* toskanski toponim *Meligrano* (983). Riječ je *molgranj* složenica, ne kao *melarancio = pomaranča* (v.), *melanzana < melansane <* ar. *badınğan.* Prvi dio složenice *melum* nalazi se još u *merala* f (Vodice) »divlja jabuka (stablo i plod), kojoj je plod velik kao orah«. U Žejanima je to jabuka uopće. U Gocu (Golać) *merala* je neka druga voćka. Zacijelo je ostatak iz govora istarskih Čiča, koji su pohrvaćeni Rumunji: rum. *măr < meluni, mărar <* lat. *melarium.* Upor. arb. (Zatrebač) *mattatore* »pomidori«.

Lit.: ARj 6, 368. 805. 912. 10, 648. *Pletersnik* l, 541. 551. Kušar, *Rad* 118, 18. Ribarić, *SDZb* 9, 167. *Miklósié* 181. *SEW 2,* 12. *REW*[3] 5272. 5292. *Paşcariu* 88.

molika f (Pančić, bug. *molíkà* »Wacholder« pored *morika) = mulika ili bjelika* (Bogišić) = (varijanta s *n* mjesto *l,* bug. *munika) munika* »1° pinus реисе, 2° pinus leucodermis«. Varijanta sa / sa čudnim dočetkom nalazi se u rum. *molidf / -dvu* (Moldavija), *-liv, -litf, -lif* pored *molid.* Rumunjski dočetak objašnjava se zacijelo deklinacijom *-y,* gen. *-ъ e *moliky,* gen. *-kbve* (prema *buky,* gen. *buktve),* koji oblik nije dosada kod nas potvrđen, ali upor. búg. *morikva* »Wacholderbeere«. Kako je u rumunjskom drveće od reda m. r., **molikva* je prešlo u **molikvu* a suglasnička grupa *kv,* koja ne postoji u rumunjskom, prešla je u *tf / tv* > (asimilacijom) *dv.* Riječ postoji još u arb. *malike* f »omorika«, *drû-ni malike* »omorikovina«, *pyli molikast* »òmõrje n«. Riječ je prema tome balkanska. Nije potvrđena u novogrčkom. Riječ *molika* itd. . ide zajedno s našim *omorika,* (sa gubitkom sufiksa za biljke *-ika) omar, omor.* Lingvistički je problem u tome odakle *o-* u hrv.-srp. *omor(ika)* i kako treba objasniti oscilaciju suglasnika *l - n - r.* Da bismo došli do kakvog takvog saznanja, treba još zajedno ogledati *smrîkva* f (Vodice, Istra, ikavski) »1° borovica, vrst omorike« = *šmrika* f (svuda po Liburniji isto tako u značenju »borovica«) = *smreka* (Cres, tako i kod Vuka *smreka,* v.) »kleká, juniperus communis«. Pridjev *smrekov.* Kitsch pretpostavlja za praslav. **smerkb j* *sтбг£б u značenju »1° Fichte, 2° juniperus«. Unakrštenje od *molika* i **smerki* objašnjava nam / > *r.* Za protezu *o-* u *omorika* nalazi se samo ova mogućnost. Kako su *molika* i *omorika* riječi isključivo balkanske, i potječu zacijelo još iz predrimskog ilirotračkog doba, nalazile su se zacijelo i u balkanskom latinitetu. Kako je u njemu postojao, kao u dalmato-romanskom, i u onom elementu koji je ušao u albanski jezik, član, od *lu-, la-* + *morika* (tako u bug. pored *moríkva)* moglo je nastati *omorika* kao u tal. *alloro < la + laurus* krivim rastavljanjem. Disimilacijom konzonanata / - / > / - *n* nastao je oblik *munika.*

Lit.: ARj 6, 912. 7, 148. 152. *Doric* 189. 190. *Borić* 619. *ŁudSl 2, A.* 206-222. (cf. *IJb* 17, 259). *Tiktin* 1006. Skok, *ZRPh* 46, 404. Isti, *ÄA* l, 223. ss. Joki, *Unt.* 201. 202. (cf. *Slávia 3,* 449-50).

moliti[1], *mâlîm,* tranzitívni impf. (Vuk) *(iz-, na-; od-, u-, za-), moliti se* (komu) »prositi (u zapadnim krajevima), bitten«), »beten (općenito značenje u hrv.-srp.)«, sveslav. i praslav. *(*modliti),* prema iterativima u prijevoju duljine *o - ō > a maljati se* (18. v., jedna potvrda) *(iz-, od-),* na *-avati moljavati* (Divković) *(iz-, u-, za-)* i na *-evati mallevati se* (narodna pjesma, Kosovo polje), pejorativnim deminutivima na *-akati moljakati, moljakam (iz-)* i na *-uhati moljukati, -kam* pored *-čem* (Stulić). Pridjev na *-ъn > -an molan* (Kavanjin), poimeničen na *-ica moljnica (lj* od *malje,* Vuk) »bogomolja«, na *-ik molnik.* Radne imenice na -./ac *moljac,* gen. -aca (Martie), na *-telj moliteli* m. *(iz-)* prema f na *-ica moliteljica,* s pridjevom *moliteljan,* na *-lac mòlilac,* gen. -oca prema f na *-lja mòlilja,* na *-alo* m (pejorativ) *moljakalo.* Poimeničen particip perf. pas. *moljenik* m prema f *moljenica.* Apstrakta na *-lá* (tip *plaća) molja* f (18. v.), na *-ъЂа molba* (14. v.), deminutiv na *-ica molbica,* postverbal

zamolba, s pridjevom na *-ьn molЬЬьn* (13.—16. v.) > *mólóban* (Maretić), poimeničan na *-ik molbbbnik,* na *-en mòlben,* poimeničen na *-ica molbenica; zamolben, prvomolben; moba* (sa vokalizacijom *l > o) < *mooba* »pomoćni rad drugome«, s leksikologijskom porodicom: pridjevi na *-ski mopski, mobarski,* imenica *mòbār,* gen. *-ara* = *mòbeník* prema f *mobàrica — mobarka,* denominai *mobili* (Vuk); na *-idba* (tip *vršidba) malidba* (Martié), s pridjevom *molidben,* na *-tva molitva* (i u drugim slavinama) pored *molitav,* gen. *-i f,* s pridjevima na *-ьn* poimeničen na *-ik molitavnik* »čovjek koji se moli bogu« = na *-en molitven* (Vuk), poimeničen na *-ica molitvenica* »bogomolja« — -na *-jak molitvenjak,* na *-ik molitvenik* = na *-ьc molitavac* »molitvena knjiga«, deminutiv na *-ica mòlitvica,* denominali na *-ati molitvati, -ām* == na *-iti molitviti* (Kosmet). Složenice od sintagmi na *-гa bogomolja,* imperativna složenica *mòlibog* (Vuk) = лa *-ьc bogomoljac.* Konsonant / u *moliti* odgovara suglasničkoj grupi *dl* u češ. *modliti se* = polj. *modlić się* = luž.-srp. *modlić so.* U baltičkoj grupi mjesto *dl* stoji *Id:* lit. *malda* »1° molba, 2° molitva«, iterativ *maldyti* »moliti se«, pridjev *mildùs* »pobožan«. Iz litavskoga saznajemo da je praslav. **modl-* prijevoj prema lit. *melsti* »1° moliti, 2° moliti se«. Baltičke usporednice daju putokaza za etimologiju praslavenske osnove **modl-.* Praslavenska suglasnička grupa nije mogla nastati metatezom od *Id,* jer bi se ta uklonila (kao u *mlad)* likvidnom metatezom. Treba pretpostaviti grupu *Idi,* u kojoj je prvi član uklonjen disimilatornim ispadanjem. Značajan je još refleksiv *se* u značenju »moliti se bogu«. Taj se može objasniti ie. korijenom **mel-,* u prijevoju *mol-* proširenom formantom *d.* To je proširenje baltoslavensko. Slavenska je inovacija proširenje baltoslavenskog korijena sufiksom *-la* (tip *magla,* v.): **moldla > modla* očuvalo se u češ. u načenju »Götzenbild«, iz čega je očevidno da *moliti* ide u terminologiju slavenskog paganizma, u mitologiju, i da je današnje značenje »moliti se bogu« rezultat kristijanizacije. To značenje može se shvatiti na dva načina. Kako ie. korijen *mel-,* koji se u slavinama nalazi u *mljeti, mlan* (v.), *mlat* (v.), znači »drobiti«, prvobitno je značenje moglo biti »biti skrušen > skrušeno moliti«. Ali rus. *molitb* (iterativ *málivatb) znači* »u određeno vrijeme klati, abstechen«, a u bugarskom (oko Gabrova) *molitva* »blutiges Opfer«. Ta značenja opravdavaju posvema upotrebu refleksīva, ako se pretpostavi da je praslav. *molitva* značila »žrtva«, a *moliti* »žrtvovati«. Ovo drugo tumačenje je vjerojatnije.

Lit.: ARj 4, 230. 249. 6, 913. 917. 428. 876. 910. 909. 912. 920. 922. 927. *Elezović* l, 193. Ribarić, *SDZb 9,* 168. *RES* 11, 110-111. Belić, *NJ,* n. s., l, 56. Janković de Mirjevo, *JF* 1 , 214-215. Vlajinac, *SEZb* 44, 19-30. 314-320. (cf. *JF 9,* 348). *Miklošič* 199. *SEW 2, 65. Holub-Kopečný 229. Bruckner* 383. *Trautmann* 177. *WP 2,* 289. *Mladenov* 303. Meillet, *MSLP* 15, 32-39. Oštir, *WuS* 5, 220. Osten-Säcken, *IF* 33, 234-235.

moliti[2], *mâlîm* (Vuk), samo u vezi s prefiksima *iz- se, po-, pro-,* »pokazati se«. Zbog izbjegavanja homonimije sa *moliti* »precare« ne postoji sam. Praslav. korijen **mol-* postoji još samo u stcslav. i slov. Imperfektiv se tvori prijevojem duljine *o - ō > a: mal-* običnije *malj-* i na *-va-: izmaláti, izmalām = izmăljati, izmăljām = umoljavati, izmòljãvām.* Postverbal *pomol* samo u prilogu *na pomol* (Vuk) proširen sa *-bk na pòmōlku.* Postoji još prijevoj : ь > i: *iemttati (se), izmīlam* (Vuk). Taj se unakrštava osnovom *gm-* (v. *gamad)* na *-éti gmiljeti > hmiljeti,* pored *miljeti, mili (od-, raž-)* »gamizati« = *pomïtêt, -îm* (Kosmet) pored *pomttjtt = pòmiliti, -lm, razmiliti se;* na *-ati mílati se, mílám* (Vuk, Hercegovina). U Kosmetu još *pomūljit (se), -uljim* »pomoliti, isturiti«. Praslavenski se korijen nalazi još samo u gr. μολεῖν »ići, doći« i vjerojatno u arb. *mol* »brijeg«, ir. *meli* »collise i možda u trač. **malua (Dacia maluensis)«.*

Lit.: ARj 4 230. 250. 241. 6, 667. 7, 507. *Elezović ì,* 101. 103. *Miklošič* 200. *SEW 2,* 74. *WP 2,* 294. Joki, *Unt.* 162. Asbóth, *Nýt. 5,* 165. *Boisacq"* 603-604. *GM* 256-257. Vaillant, *RES* 9, 7.

molòkavica f (Srbija ?) »brčkavica, lapavica« uporeduje se sa *molava* f (Kosmet) »nepogodno, burno vrijeme sa kišom i vjetrom« = *maljava* (Sarajevo).

Lit.: ARj 6, 920. 921. *Elezović* l, 415.

Mòlunat, gen. *-unta* m (13. i 14. v., Palmotić), toponim, u dokumentima *Malontum, Maluntum.* Prijelaz α > *o* u nenaglašenom položaju upućuje na stariju toponomastičku posudenicu iz iste dobe kao *Parentium > Poreč* (Istra); ali je neizmijenjen ostao *un* ili *on* pred suglasnikom, tj. nije identificiran sa nazalom *o > u* kao u *Spinuntum > --Spinűt* (Split). .'·.;* '.

Lit.: ARj 6, 929. Jireček, *Romanen* l, 60.

mol), gen. *malja* m = *mdlj* (Golać) = opći južnoslavenski deminutiv na *-ьc moljac* pored *moljac,* gen. *-Ijca* (Vuk, bug. *molie)* = *moljac* (Kosmet) = na *-bk móljak,* gen. *-Ijka* = na *-ica maljica* f (jedna potvrda), s pridjevom na *-jav moljičav* (Pavlinović) = na *-ič moljić* »pregalj, Motte«. Tu sveslav. i praslav. riječ posudiše Rumunji *molie < *moIь* i Madžari *moly* bez deminutivnog sufiksa, ostali kao Cincari *moliță* = Arbanasi *malice* = Novogrci μόλιτσα, sa sufiksom *-ica* ili sa *-ьc* u genitivu. Miklošič i ostali izvode od ie. korijena **mel-* u *mljeti, mlăn* i *mlin.* Potpunu paralelu pruža got. *malo,* stir, *mn̥lr* »Motte«. Praslavenska je riječ germansko-slavenski leksem. Upor. još arm. *mlukn* »stjenica«.

Lit.: ARj 6, 921. *Elezović* l, 415. *Miklošič* 186. *SEW 2,* 74. *Bruckner* 343. *Mladenov* 303. *WP 2,* 286. *Trautmann* 167. *GM* 285. Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. 27, 180. *Boisacq*[3] 643-650. *KZ* 56, 203.

moljačak, gén. *-čká* m (Stulić, Sulek) »biljka stoechas citrina«.

Lit.: ARj 6, 921. *Sulek* 245. 522.

momak, gen. *momka* (15. v., Vuk) = gen. *momka* (Kosmet) prema *moma* f, »kao m: 1° mladić, 2° mladoženja, 3° sluga, 4° šegrt, kalfa, 5° vojnik; kao f: 1° djevojka, 2° mlada«. Danas općenita hrv.-srp. riječ, koja se proširila na zapad sa istoka. Postoji još u bug. i ni u kojoj drugoj slavini. Deminutivi m na *-bk momčak,* gen. *-čka* (južno-moravsko narječje, Srbija), na *-e,* gen. *-eta momče* (Vuk) »vjerenik, mladoženja« na *-ence momčence,* gen. *-eta,* na *-ič momčić,* na *-úljak,* gen. *-úljka tnomčuljak = momčurljak* (Timok-Lužnik) = *-žljak.* Femininum na *-ka momka* »1° djevojka, 2° sluškinja«, odatle na *-inja mômkinja,* s deminutivom *momkinjica,* na *-ica mamica* (Vuk, Crmnica) »sluškinja«. Augmentativi za maskulina: *momčekanja* (upor. za sufiks *-ekanja .starčekanjđ,* Vuk), na *-ina momčina,* na *-juranja , momčuranja.* Kolektivi na *-jad* f *momčad,* gen. *-i,* odatle na *-ija momčadija* (Vuk) = od *momče,* gen. *-eta momčetija.* Apstraktum na *-luk momčiluk* (Pavlinović) = na *-bstvo momaštvo* (Vuk). Pridjevi na *-ski momački* (Vuk), s apstraktumom na *-ina momština* (Timok- -Lužnik), na *-ov momkov,* poimeničen na *-ica momkovica.* Denominal na *-ovati momkòvati, mòmkujem* (Vuk). Etimologijski pripada seriji djetinskih reduplikacija (njem. Lallwort) tipa *mama* = rus. *moma,* arb. *mëme.*

Lit.: ARj 6, 922-924. *RES* 16, 81. *Miklošič* 200. *SEW 2,* 74. *Mladenov* 303. *GM* 272.

mòmenat, gen. *-enta* m (Perast, tako danas općenito) = *moměnat,* gen. *-entá* (Božava, Rab) »bip«. Internacionalni latinizam ili talijanizam: lat. *momentum* > tal. *momento.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6, 115.*

monah m (13. v., grecizam), složenica *ieromonah,* prema f *monahija* < stsrp. *monahy* (14. i 16. v., dodatak *-ja* kao u *ćefalija)* = (na *-yni)* gr. *monahinja* (15. v.) = (prema lat. izgovoru gr. χ) *monak* m (17. v.) prema f *monaka* (Kačić), pridjev na *-bsk monackí* (17. v.) = (preko stvnjem. *munih* > nvnjem. *Mönch) (u > ъ > d) manih (Mirakuli,* čakavski tekst 16. v.) = (gubitkom *ъ) mnih* (13. i 14. v., historijska vrela, Sava, *Transit, Mirakuli,* Kožičić), pridjev *-bsk mniški,* poimeničen u f *mniška* (Budinić: *kaludrica ili mniška).* Nalazi se i u slov. *menìh,* gen. *-íha,* deminutiv *meniSec,.* gen. *-sca, memšek,* gen. *-Ška* itd. i češ. *mnich.* Od srgr. μοναχός, μοναχή, izvedenica od μόνος »sam«, složenica ιερομόναχος (v. *jerej).* Značenje: »koludar, koludrica = kaluđer, kaluđerica, crnac«. V. *manastir.* Ovamo ide tal. deminutiv na *-ino* < lat. *-īnus* u prenesenom smislu: *munegîn* (Budva) = *munigīn* (Šibenik) = *munigīn* (Božava) = (disimilacija *m - n > m - l) muligin* (Krtole, Škaljari, Tivat, Kućište, Paštrovići) = *muligin* (Boka, Prčanj, Bijela) = *mulègîn,* gen. *-ina* (Korčula) »prijeboj, ošit, travatura, tanak zid kao pregrada«. Tršć.-mlet. *moleghin.*

Lit.: ARj 4, 602. 6, 444. 852. 853. 926. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* l, 570. 592. Janko, *Slov. studie J. Vajsovi* 1948 (cf. *JF* 18, 297). *SEW 2,* 75. *Holub-Kopečný* 227. *REW*[3] 5654.

monarh m (Vuk) prema f *monarhinja* (iz rus.), apstraktum na *-ia monarhija* f, s pridjevom na *-bsk monarhijski* = (prema lat. čitanju gr. χ = *ch) monarha* m < tal. *monarca, monarhija* (Reljković). Od grčke složenice μόναρχος = μονάρχης, od μόνος »sam«, ἄρχω »vladam«.

Lit.: ARj 6, 926. DEI 2493.

monastir m (13. v., stsrp.) »samostan (prevedenica)«, pridjev na *-bsk manastirski* = (pseudojekavski) *monastijer* (Dubrovčani, učeni grecizam, upor. tur. *Monastir = Bitoij)* = *monastery* (jedna potvrda) = (asimilacija *o - a > a - a) manastir* (Dubrovčani) = *manastir* (Maini, toponim *Pcdmanastir,* seoce, Kotor), deminutiv i radna imenica na *-ьc > -ac manastírac,* gen. *-rea,* deminutiv na *-čie manastirčić,* na *-ič manastiru,* na *-ica Mana-*

stirica (toponim), na *-ić manasime,* pridjev na *-bsk manastirski.,* augmentativni toponim na *-ine Manastirine* (Solin) »ruševine manastira (tip *Crkvine)«* = (pseudojekavizam) *mânastijer* pored *manăstijer* (Dubrovčani i Bošnjaci) = (metateza tipa *gamazin, gomila) namastir* (Bosna K), pridjev *namastīrskī* (Vuk), *namastirina* (Vuk), *namastirīšte* = (sa umetnutim *j* pred ii) *mănajstîr* (18. v.), deminutiv *manajstirac,* gen. *-rea* = (metateza) *namajstirnik oliti fratar* (Bosna, 13. v.) »kahiđer«. Učene posudenice (grecizmi) kao termini obiju crkava od μοναστήριον sa itacizmom C') = *i);* balkanska je riječ: stcslav. *monastyrb l man- j -nostyn,* bug. *manastir,* arb. *monoshtir,* tur. *monastir.* Slavizira se u *obitěljb > Bitolj,* cine. *Bitule.* Na zapadu u jadranskoj zoni posuđen vlat. oblik **monisterium* (upor. odatle njem. *Münster* i fr. *montier)* kao dalmato-romanski leksički ostatak koji se očuvao u narodnom govoru do danas: (disimilacija *m - n > m - 1) molstir* (13. do 16. v., hrvatski rukopisi, Vinodol; kao toponim i u staroj srpskoj državi u 13. st.) pridjev *molstirski,* = *molster* (13. v., Brač) = (ispadanjem / kao u *oltar > otar zbog* disimilacije) *môstir,* gen. *-ira* (Rab, čakavski, *Transit)* = *mosti'r,* gen. *-ira* (Istra) = (sa umetnutim *j* pred *st,* tip *lojstro) mojstir* (čakavski). Preko madž. *monostor* > toponim *Nuštar,* gen. *-tra* (Slavonija, kraj Vinkovaca).

Lit.: ARj 6, 437. 905. 920. 926. 929. 7, 20. 428. 431. 8, 267. 10, 266. Kušar, *Rad* 118, 17. Rešetar, *Štok.* 250. *Miklošič* 200. *SEW 2,* 75. *RBW*[3] 5656. Solmsen, *KZ* 37, 590. bilj. *GM* 286. Vasmer, *GL* 94. 100. Skok, *ZONF* 7, 47.

moneta f (16. v.; nakon prvog svjetskog rata sa istoka prošireno i na zapad), latinizam od *moneta* > njem. *Münze* (v. *minca).* Dalmato-romanski leksički ostatak može biti *munita* f (Dubrovnik, Potomje) »sitni zvećeći novac« = *munita* (Božava) = *(t > d* prema starijem mlet.) *munida* (Rab, Bakar) = *munida* (Perast).

Lit.: ARj 6, 601. 927. 7, 152. 153. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 24. *REW** 5659.

monicijon m (16. v.) = *munición* (Kastavski statut, Kuhačević) = *municijun* »1° džebane, zaira, 2° utvrda, tvrđava«. Od tal. učeno *munizione,* apstraktum od part. perf. *-itus* na *-itio > -one* od *munire.* Latinizam na *-ičija municija f* (danas).

Lit.: ARj 6, 927. *7,* 152.

monstro n (17. v.) = *mdnjstro* (Dubrovnik) = *mojnstro* (ibidem) = *majstra* (ibidem) »nakaza«. Može biti od učenog tál. lika *monstro* ili od narodnog *mostro* sa umetnutim *n* poslije *m* ili *j* pred suglasničkim skupom *str* (upor. *mojstir).* Od *mostra,* postverbal od *mostrare* < kllat. *monstrare,* je *mostra* f »1° ogled robe, 2° gajtančić, platno od 4 konca, veza, nakit« = *mustra* f (u' Reljkovića 'za njem. *Musterliste: mustre list)* = *mdStrica* »uzorak platna« (Potomje) = *(str > str* kao u *oštar) mustra* f »1° ogled, proba, 2° vježbanje vojnika, bojna vještina«, odatle *mūštranīk* »muštrani vojnik«, *mustrai,* gen. *-aia* (Lika), *muštranac,* gen. *-nca* (Bukovica), denominal *mustrați, -ām (iz-), müštralica* (Lika), *muštrenica* »ovca matora koja nije ni za što«, sve preko njem. *Muster, mustem* < tal. *mostrare.* Upor. arb. *mostre* »Beispiel, Muster«.

Lit.: ARj 4, 255. 6, 927. 7,20. 175.Budmani, *Rad* 65, 161. *REW*[3] 5665a. *GM* 287. Korsch, *ASPh 9,* 656.

mòra f (Vuk) = *mura* (Belostenec, Jambrešić), ie., praslav., termin iz folklora vjerovanja, »1° incubus, 2° noćni leptir koji tišti na prsima i siše krv«. Augmentativ na *-ina morína* (Kavanjin) »vještičina« = *morina* (Trpanj) »neudata žena koja noću čeljad mori«. Apstraktum na *-uština* (upor. *baruština* glede sufiksa) *moruština* (Otok, Slavonija) »muka od more«. Jedna potvrda za *tmora* (narodna pjesma, Krasić 1, 156): *onda ga* (= *dete) ne će ob noć sisati vještice i tmore.* Složen glagol *morodaviti, -òdãvim* (Crna Gora, Srbija) »daviti i mučiti kao mora«. Kao *vukodlak* što je ušao u balkanski folklor, tako i *mora.* Arbanasi posudiše *more,* Novogrci μώρα »aethiops, incubus«. U polj. s prefiksom s: *zmora.* S tim prefiksom u Gautierovoj noveli *Smarra.* Najbliži je ie. srodnik stvnjem. *mara,* nvnjem. *Mahr,* posuđeno u fr. *mar* u imperativnoj složenici *cauchemar,* dalji u kelt. *mor(r)īgain* »lamia« > *Fata Morgana,* poznata u srednjovjekovnoj francuskoj književnosti u pripovijetkama Arturova *Okruglog stola. Mora* je prijevoj od ie. korijena **mer-,* koji se nalazi u *mrva, mrviti.*

Lit.: ARj 6, 928. 7, 8. 16. 157. *Miklósié* 201. *SEW* 2, 76. *Holub-Kopečný* 235. *Bruckner* 655. *Trautmann* 169. *WP 2,* 277. Ivšić, *JF 2,* 135. Matzenauer, *LF* 8, 164. Isti, *Cizi slova* 60. Unwerth, *WuS 2,* 161. sl. *RSl 5,* 273. Wood, *PBE 24,* 530-531. Hirt, *PBB* 23, 351-357. (cf. *AnzIF* 11, 203). *GM* 286-287.

moral, gen. *-ala* m = *morala* f (prema fr. ili tal. *la morale* ili njem. *die Moral);* isti oblik kao pridjev kod dva autora 18. v. Danas je pridjev proširen na *-ьn > -an moralan.* Odatle apstraktum na -osi *moralnost f,* prema tal. *moralità,* običnije danas *ćudoređe.* Na *-ist(a) moralista)* m »učitelj morala«. Imenica i pridjev mogu primiti preda se naš negativni" prefiks *ne- nemoralan, nemoralnost* f i gr. privativni *a-* = lat. *in-: amoralan.* Učena riječ od lat. > tal. pridjeva na *-alis* od *moş,* gen. *moriš : morális.*

Lit.: ARj 7, **1.** 916.

Mòràva f (Vuk) = *Morava* (Kosmet), rijeka južnih i sjevernih Slavena, pred- ie. podrijetla, lat. *Margus.* Taj oblik očuvaše Nijemci *March,* dok je i na jugu i na sjeveru *-gus* zamijenjen sufiksom *-ava.* Upor. za nj u hidronimima *Nišava-* (od *Niš), Orljava, Vltava.* Ta je zamjena po svoj prilici odatle što je pored *Margus* postojao i ilirski oblik **Maragus* > vlat. **Maraus.* Upor. za takvo ispadanje u vulgarnom latinitçtu *sarcophagus* > fr. *sarcon > cercueil.* Glede sufiksa *-ăgus* u ilirskim toponimima upor. *Tilagus* > tal. *Telega,* hrv. *Telašćica.* Pridjev na *-ski moravski* (Kosmet) u vezi sa *međe:* Služi za upoređenje: *što ima veđe kaj moravske međe* (narodna pjesma) ili *kolomboć gi ove godine kaj Morava.* Na *-ьc mòravac,* gen. *-avca* m (Srbija) = na *-iça mòravica* (Srbija) = *moravčica* = na *-tka mòrãvka* »vrsta tanca, plesa«. Ovamo možda ime biljke *moravka* (Šulek) »arnica montana«. Sa sjevernom *Moravam* kao imenom zemlje stoji u vezi toponim *Moravce* (Zagorje), pridjev na *j* od *Moravac* »stanovnik te zemlje« i možda *Moravice* (Gorski kotar).

Lit.: ARj 7, 3. 4. *Elezović* 1, 416. *Mayer* 1, 219. 2, 74-75.

more[1] n (Vukov akcenat) = *more* (u zapadnim krajevima općenito s tim akcentom) = *morje* (hrv.-kajk.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »mare (ie. neutrum deklinacije r)«· Pridjevi na *-ьn > -an maran* (Menčetić i Kavanjin), poimeničen na *-jak mornjak* »vjetar što duva od mora«, na *-ski morski* (Vuk, 12. v.), poimeničen na *-aš marškas* gen. *-aša* »beskorka bundeva« na *-ovaca* (upor. *ljeskovača) morskovača* »trska iz prekomorja, (u hrvatskim gradovima) španšarôl m < njem. spanisch(es) Rohr«, na *-ina mošćina* = *marsina* = *muršina* »vinova loza« (Zagreb), na *-ača morskača* (Lika) = *morska repa* »helianthus tuberosus«. Pridjev *morski* je najstarije potvrđeni; u latinitetu iz doba narodne dinastije dolazi u lat. izvedenici na *-icus morsticus* kao dodatak nazivu časti *jupanus.* Oblik *morst-* stoji prema promjeni grupe *-sk* u deklinaciji pred palatalnim samoglasnicima *(monstej* za *monscej).* Na latinski se prevodi sa *(dux) Marianorum* od *Mariáni < *Morjani.* Upor. stsrp. toponim *Mõrani.* Značenjem odgovara današnjem *primorski, pomorski* od *Primorje, Pomorje* kao oznaka zemlje što leži pri moru. U tom značenju potvrđen je 1198 — 99: *Priobretohb odb monske zemlje Zetu s gradovi (Mon. şerb.* 4). Isto i u izvedenici na *-krnja morkinja* f (narodna pjesma) »(danas) primorkinja«, s deminutivom *morkinjica* (Đorđić). To se slaže s činjenicom da se *morsticus* odnosi na Porfirogenetovu župu Παραθαλάσσια (= Hvar, Brač, Korčula). Prefiks *po-,* koji je u hrv.-srp. čest u nazivima zemalja oko rijeka (tipovi *Posavina, Podravina, Pomoravlje* itd.), ne upotrebljava se u značenju *Küstenland. Pomorje* je stari naziv baltičkih Slavena, danas *Pommern < *Pomorjane,* očuvan u lit. *pamarys* »morska obala«, *pamarionis* = stir. *Pomare.* Na jugu je prijedlog *po-* očuvan u *pomorac* »čovjek koji živi od moreplovstva«, *pomorski, pomorstvo,* od sintagme (koji ide, plovi) *po moru,* a u značenju sintagme (koji živi u zemlji) *pri moru: Primorac* m prema f *Primorka* = *Primorkinja, Primorje, primorski.* Te izvedenice nastadoše poslije 11. v., kako dokazuje *morsticus.* Od *more* izvedenice su na *-ьc morac,* gen. *-rea* m »budac, ćurak, tukac« prema f *marulja* »budija, ćurka, pura, tuka«; od sintagme *s mora: smorac,* gen. *smarca* = *zmôrac,* gen. *-orca* m (Vrgada) »zapadni vjetar«, s pridjevom *smorašnji* (Bărbat) = *zmSrašnji.* Augmentativ na *-ina morina* (Vuk) »nemirno more«. Deminutiv na *-asce < -ьсьсе morašce* (narodna pjesma, jedna potvrda). Složenice: *mdrovran* m (Vetranie, Vodopić) »morski gavran, carbo cormoranus«, teško da je narodna riječ; bit će prekrajanje od *cormoranus < corvus marinus*; *morovoja* »admiral« bit će Pavlinovićeva kreacija; *moreplovac,* gen. *-vca* i *moreplovstvo* (Srbija, Milićević) napravljeno je valjda prema rus. *moreplavanie; moreuz* (1880) »morski tjesnac« je prevedenica od njem. *Meerenge.* Narodnih složenica s elementom *more* nema. Baltičke su usporednice dragocjene za utvrđivanje prvobitnog značenja: stprus. *mary* »Haft, zaljev«, lit. *marė* »Baltičko more, njem. Ostsee, Kurisches Haft kod Kraljevca (Königsberg, Kalinjingrađ)«. Veoma je vjerojatno da se i ie. *mari* i praslav. *morje* odnosilo na Baltičko more, uz koje

su stanovali Slaveni *Pomorjane* > (današnji) *Pommern.* Od drugih Indoevropljana posjeduju istu riječ Germani (got. *marei ila..),* Italici (lat. *mare),* Kelti (ir. *muir,* Galli *mor,* upór. *Aremorici = Primorci),* dok ostali imaju sasvim druge, nazive, među njima Grci θάλασσα, riječ koja pripada Mediterancima na Egejskim otocima, naročito na Kreti, zatim *pelagus* (odakle u Dubrovniku *peleg,* v.), Arbanasi *det.* To bi značilo da za vrijeme prvih seoba Dorani na zapadu i Indoarijci na istoku nisu ponijeli iz ie. pradomovine zajedničku riječ za ovaj pojam, nego ga .posudiše od naroda koje zatekoše u novoj nastambi. Uzimlje se, doduše, da složen antroponim Ἀμφίμορος sadrži u drugom dijelu ie. *mari.* Italici, Kelti, Germani i Slaveni, naprotiv, ponesoše u vrijeme svojih seoba naziv za Baltičko more (kod Porfirogeneta *tamno more)* i prenesoše ga na nova mora koja upoznaše. Zbog toga i Jadran se zove samo *more. Jadran* je novija učena posuđenica. I naši nazivi za ljude koji žive od morą i kolektiv za pomorska prevozná sredstv,a posuđenice su iz romanskoga: *mrnar* = (unakrštenjem sa *more) mornar* < lat. *marinarìus* i *mrnarica* = *mornarica* < mlet. *marinaressa* < lat. **marinaritia.* Zabilježiti treba da za ie. **mari* postoje uspore'dnice i izvan ie. zajednice, na Kavkazu *mere, merede, morevi* »voda, dubina, jezero (i slično)«, mong. *moro* »velika rijeka«.

Lit.: ARj 6, 928. 7, 1. 4. 7. 8. 10. 12. 13. 14. 15. Jurišić, *NVJ46',* 18. Ilešić, *JF* 3, 152. *Miklošič* 201. *Holub-Kopečný* 230. *Bruckner* 134. *IF* 31, 410. *Trautmann* 169. *WP* .2, 234. *REW*[3] 2269. Meyer, *SAW* 1914, 630-642. 939-958 (cf. *IJb* 3, 84). *GM* 286. *Boisacq*[3] 49-50. 1053-1054.

more[2] (Vuk, narodna pjesma, Blagojević, Reljković), balkanski »uzvik kojim jači, stariji, mogućniji pojačava 1° ton superiornosti, 2° ton od mila prema muškarcu, rjeđe prema ženskom«. Govori se i danas samo u istočnim krajevima, koji su blizu bugarskom. U zapadne hrvatske krajeve nije došao ni danas. Rijetko se upotrebljava specijalni ženski oblik *mori (devojko)* (narodna pjesma). Postoji i kraći oblik *bre* kao balkanski izraz starješinstva u gornjem značenju. Odatle na *-kati* (tipovi *vikati, tikati) morekati se, -am* impf, »govoriti uzvik *more«.* Balkanski grecizam: gr. vokativ μωρέ »(etimologijske značenje) budalo, ludo« od pridjeva μωρός m, μωρή f (= *mori,* itacizam) > lat. *morus* »lud« (ie., prema sanskr. *murák* »idiot«). Bug. razlikuje *more* m od *mori* f, arb. *more* > *mre* m prema f *more, moje.* U Beratu krati se *orė.* U rum. ne nalazi se *more* zbog homonimije sa *mor, a muri* < *morior* »umrijeti«, ali se nalazi kraći oblik *bré.* U cincarskom je s istim naglasom kao u hrv.-srp. *móre.* Ngr. μπρε, βρε »gle«. Tur. *bré* u govoru janjičara. Femininum *mori* nalazi se i u čine. *mori* > *moi* > dako-rum. *moi.* Lat. posuđenica se nalazi u istro-rom. *murié* m prema f- *muriéda,* mlet. *more,* lad. (retorom.) *mour, maure* »garçon, fille«. Balkanski je izraz izašao iz tepanja starijih prema djetetu (upór. u ciparskom το μωρόν »dijete«, hrv.-srp. vokative *ludo dijete,* tal. *pazzerello).* Ovamo ide još apstraktum na *-ija* (v.) *morija* f »Dummheit, Stumpfheit, Blödsinn« < ngr. μωρία »Narrheit, Torheit«.

Lit.: ARj 7, 6.1. Elezović, *J'F* 14, 210. Baric, *PPP* 15. *Miklošič* 201. *SEW 2,* 77. *Ive* 6-7., *bilj.* 1. *Pascu 2, br.* 1187. 1188. Krummbacher, ßZ 3, 159. Hatzidakis, ibidem 4, 412-419. *Tiktin* 222. *Mladenov* 304. *GM* 286. *Boisacq*[3] 655.Vasmer, *GL* 100-101. Štrekelj, *DAW* 50, 40. *Deny* § 1039.

Moriš, pritok Tise (hidronim) = madž. *Maros* = rum. *Mureș.* Madžarski i rumunjski se oblik osniva na slavenskom, a taj na *Mariscus* latinskih pisaca, koji opet reflektiraju predrimski hidronim. Alessio upoređuje korijen s lad. *mar(a), marená* »lieux marécageux aux pieds d'une pente«, koja je riječ pred-ie. Sufiks *-iscus* je tracki. Kao ostatak nalazi se u rumunjskim porodičnim imenima na *-escu* (tip *Filipescu = Filipović)* i u ostalim ie. jezicima. Gubitak elementa *-cus* je kao u *Tamiš* (v.).

Lit.: ARj 7, 8. Alessio, *RIO* l, 243, Graur, *Romania* 53, 545.

mormora f (Muo, Boka) »ovčica, šarena riba od fănga i dubine«. Talijanizam gr. podrijetla: μόρμυρος »pagelius mormyrus« < *marmoro, mormora* (Livorno), koje je zacijelo egejska (mediteranska riječ).

Lit.: Rohlfs 1400. *Boisacq*[3] 644. *DEI* 2511.

mormorati, *-am* impf, »mrmljati, opadati« = na *-iti mrmoriti, -im* (Bella, Stulić) ' = *murmurați* »klevetati, opadati«. Od lat. onomatopejskog glagola *murmŭrāre* > tal. *mormorare.* Onomatopejski karakter posuđenice pojačan je našim sufiksima *mormoratati, -am* (Kanižlić), *mřmošiti, -im* (Dubrovnik) »zlo na koga govoriti«. Odatle radne imenice na *-atorem* > *-atur mormoratur* m = *murmuratur*

»klevetnik«, pridjev *mormoraturski = murmuraturski,* sa našim sufiksima *-alac* i *-avac mormoralac,* gen. *-aoca = mormoravac = murmuravac,* gen. *-avca.* V. *mrmljati.*

Lit.: ARj 7, 11. 161. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW* 5761.

morogati, *-am* impf. (Srbija) = *morgovati, -ujem* (hrv.-kajk., Jačke) = *mormoćati, -am* »mrmljati, mrnđati, gunđati«. Pridjev na *-ljiv morogljiv.* Na *-alo morogalo* m (Srbija), glagolska imenica *morgovanje* (Frankopan, Trumbita). Očevidna onomatopeja, koja se nalazi i u madž. *morogni, morgó* »mürrisch, brummig«. Može -biti i posuđenica.

Lit.: ARj 7, 7. 12. Štrekelj, *DAW* 50, 40.

morokvaša f (Vuk, Vojvodina, Srbija) »gvožđe kojim je okovana osovina« = *morokošnja.* Kako *-kvasa* od *kvasiti* nije imalo smisla, izmijenjen je taj dočetak ne samo u *-košnja,* nego i u *-klinac moroklinac,* gen. *-nca* m (Vuk) »klinac kojim se šina prikiva«. Od madžarske složenice (sintagme) *marok* »šaka« i *vas* »gvožđe«, jer sadrži osovinu kao šaka. Interesantan primjer adaptacije strane složenice domaćoj jezičnoj svijesti.

Lit.: ARj 7, 15. *Miklošič* 429.

moroz (I. Držić), pridjev »spor, dugotrajan«. Latinizam: *morosus,* pridjev na *-osus* > tal. *-oso,* od *mora* »zatezanje«.

Lit.: ARj 7, 13. *REW*[3] .5674.

morsa f (Božava) »morsa«. Bez primjera upotrebe. Od tal. *morsa* < vlat. **morsa,* kao i *maršus,* poimeničen part. perf. od *mordere.* S prefiksom tal. s- < lát. *ex-* slov. *zmoria* f (objekt : *zmoršo isporiniti, postaviti)* »Kopfstein«. Glede prefiksa í- upór. furl, *zmorsea* < vlat. *morsicare,* intenzív na *-icore* od part. perf. *maršus;* odatle na *-atorium* obalski toponim *Maskatûr* (Punat, školjić) < vlat. **morsicatorium.* Dalmato-romanski leksički ostatak bit će *mušīl* m (Kućište, Brač) »konopac« = *mušio,* gen. *mušjela* m (Dubrovčani Sasin i Stulić) »remen, bič«. Deminutivi na *-ьc* > *-ac mušjelac,* gen. *-Ica,* na *-ič mušjelić.* Denominál na *-iti mušjeliti, -im* impf, *(iz-, na-).* Od vlat. deminutiva na *-ellus morsellus* > tal. *morso* »freno della lingua (del cavallo)«, fr. *morceau.* Glede ri > *ss* upór. lat. **dorsum* > **dossum* > tal. *dosso,* lat. *sursum* > *susum.*

Lit.: ARj 4, 255. 7, 169. 463. Cronia, *ID* 6, 115. *Pleteršnik 2,* 952. Skok, *Slav.* 39.

mortadel m (Marin Držić: *da ti da mortadela).* Od tal. *mortadella* (Boccaccio), danas f *mortadella,* odatle danas *mortadela* f. Deminutiv na *-ellus* od lat. *murtatum* »salsiccia con coccole di mortella«, od *myrtus.*

Lit.: DEI 2513. *Prati* 671.

mortar, gen. *-ara* m (Perast, Dubrovnik, Cavtat), deminutiv *mortane = mortar,* gen. *-ara* (Rab, Korčula, Božava) = *murtâr* (Rab) = (disimilacija *r - r > n - r) montar* (Potomje) = *mùntar,* gen. *-ára* (Gospić, Lika), deminutiv *muntane,* augmentativ *muntàrine* (Lika) = (disimilacija *r - r > l - r) mollar* (čakavski, *Naručnik* 49a: *spécije drage rästiku se v malfari)* = (sa mletačkim oblikom sufiksa *-aritu* > *ar* > mlet. *-er), märter,* gen. *-éra* (Boka) = (asimilacija *o - a > a-a) martar* (16. v., Hanibal Lučić, *-ar* može biti zamjena za *r)* »1° prangija, 2° avan, stupa, 3° kamena posuda za ulje (Potomje), 4° toponim *Marter* *-ar«.* Postoji još kao posuđenica iz stvnjem. *morsari,* nvnjem. *Mörser* > *mòzãr,* gen. *-ára* (Lika, narodna pjesma, Karnarutić) = *mužar* (hrv.-kajk.j slov., ŽK) »avan, prangija«, upor. madž. *mozsár.* Od tal. *martora,* tosk. *mortaio* < lat. *mortarium.* [Germanizam *mêrzer* m < njem. *Mörser* u nas je »1° mužar, 2° vrsta topa«].

Lit.: ARj 6, 488. 920. 7, 15. 31. 161. 189. Kušar, *Rad* 118, 17. 20. Jagić, *ASPh* 8, 318. *REW*[3] 5693. Skok, *Slav.* 48.122. 145. *Klaić* 809.

mortorii m (Rab) »pogreb, pokop, ukop«. Unakrštenjem sa domaćom *mrtav mrtvôrij* (Lumbarda) = *martvõrji* (Božava, genitiv nepoznat). Od tal. učene rijecii *mortorio* (upor. kod Augustina *morturire),* izvedenica na *-tórium* od *morī* »umrijeti«. Od *mars,* gen. *mortis* apstraktum na *-atio,* gen. *-onis mortifikacijon,* gen. *-i* f (17. v.) »ubijanje, morenje«, od *mortifikat, -am* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »mučiti, tormentai« < lat. > tal. *mortificare.* Od pridjeva na *-aus* apstraktum na *-tet* < lat. *-täiem* preko fr.-njem. *mortalitet* m < fr. *mortalité.* Sa osnovom glagola *morior* može da stoji u vezi i apstraktum na *-ija morija* f (15. v., Vuk, narodna pjesma). Pridjev na *-in morijin* (~o *groblja,* Novopazarski sandžak). Ali može biti i izvedenica na *-ija* od postverbala od *moriti.* Upor. igru riječi: *Kad morija Mostar pomerila.* Ovamo još slov. *mrtvol f* »Totenschein« < poimeničen tal. pridjev na *-ale mortale.*

Lit.: ARj 'I, 7. 15. 8, 92. Kušar, *Rad* 118, 21. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID* 6, 115. 5681. 5688. 5695.

mosak, gen. *-ska* m (Vetranie), odatle part. perf. pas. *moskan,* od *moskali* kome nema potvrde, »pun moska« = *(sk > šk) mošak,* gen. *-ška* (Bella, Stulić, Popović), part. perf. pas. *namoškan* (Bella, Stulić) = (o > «) *mūsok,* gen. *muska* (Mikalja, Kavanjin, slov. *niosek),* također nom. *musk* = od *muzag* ili *muzga* (upór. *sk > zg mazga)* potvrđen samo instrumental kod Vrančića: *napulni greb nje muzgom* = (prema njem.) *mošus* (slov., Popović). Na *-atus,* tal. pridjev *muscata, muschiato* > *muškát* (Kavanjin) = *muškát* (Vuk, narodna pjesma, Hercegovina, slov. *moškať)* = *muškát* (Rab, Božava, Istra) = *muškát* (Dobrota) »1° vrsta vinove loze, 2° jabuka«, pridjev na *-ьn* > *-an muškatan* (Belostenec), »mirisav kao muškát«, poimeničen *muškatnica* (Šulek) »jabuka«, na *-uljka muškatuljka* (Cres) »kruška«, prošireno na deminutivni sufiks *-ellus muškatel,* gen. *-ela* (Rab, Cres, ŽK) = *muškáte* (Božava) »vrsta grožđa«, *muškatelica* (Istra) »breskva«, *muškaljka* (Hrvatska) »jabuka«, *moskatělice* f pl. (Lepetane) »šljive« = *muškaćel* m (Hercegovina) = *muškaćela* f (Dubrovnik) »kruška« = *muškateo,* gen. *-ela* (Mikalja) = *muškatil* (Hektorović) = *muškatio,* gen. *-tjela,* deminutiv *muškatjelić.* Od tal. *musco, muschio* < gr. μόσχος > kslat. *museus* od perz. *musk,* sanskr. *muškas* »mudo«. U izvedenicama postoje još ove varijante: na *-ov* (prvobitno zacijelo pridjev) *moškov* m »biljka lathyrus ochras«, poimeničen *moškóvac,* gen. *-ovca* (dubrovačka okolica) »vrsta boba«, na *-avac,* gen. *-avca moškavac,* gen. *-vca* »morska životinja tal. moscardino« = *mozgavac,* gen. *-avca* (Kolombatović) »eledone moschata, mikučić« = *muzgavac,* gen. *-vca* (Brač, Poljica), od *muzga* (Dubrovnik »polpette«, na *-at muzgać* (Dubrovnik), *muzgavac.* Zamjena sufiksa *-ato* deminutivnim *-etto* < vlat. *-ittus mošket* (Vuk, Dubrovnik) »moškat«. Stulićev *moskoreg* »biljka muscari moschatum« je nepouzdano = *muškići* (Dalmacija, Šulek). Na *-inja muškinja* (Lika) »mirisava jabuka«, odatle upor. *mošanka.* Na *-uta muskulą* f »jabuka«, odatle *muškutnica* »jabuka«. Na tal. augmentativni sufiks *-one* > *-un moskûn* (Budva) »vrsta obotnice, koja smrdi, *simbâlj* (Muo)«. Na germ, sufiks *-ard* proširen deminutivnim *-ino muškardin* (Malinska, Dubašnica, Božava) »1° mali mrkač, 2° ponosan čovjek, belimbusto« < tal. *moscardino.* Orijentalna riječ je zastupljena još balkanskim turcizmom *misak,* gen. *-ska* (Kanižlić) = *misk* (Srbija?) »mirisna supstancija« < tur. *misk:* bug., arb. isto tako, arb. (Gege) *myshk.* Slov. *moščjak* »1° Bizam, 2° mošus« je izvedenica na *-jak* od tal. *muschio* prema mletačkom izgovoru.

Lit.: ARj 6, 16. 163. 754. 761. 769. 7, 21. 22. 24. 30. 165. 170-1. 174. 184. 191. 460. 480. *Pleteršnik l,* 604. *Starine* 23, 147. Kušar, *Rad* 118, 17. 18. Cronia, *ID 6,* 115. Rešetar, *Stok.* 252. *Rohlfs* 1402. *Lokotsch* 1515a. *REW* 5765. *GM* 280.

moskâr m (Kućište) = *mòskãr,* gen. *-ára* (Dubrovnik, Cavtat) »mahalica, lepeza, vêntula (Korčula, Boka)«. Izvedenica na *-arium* > *-ar* od lat. *musca* > tal. *mosca.* Od iste lat. > tal. riječi na *-atartum* > *-odur maškadūr,* gen. *-ura* (Potomje, asimilacija *o - a > a - a)* = *moskadûr į mušk-* (Split, Kućište) = *moškadūr l mušk-,* gen. *-ura* (Dubrovnik) »kao mala kućica od žice u kuhinji, da muhe ne mogu do hrane, mlijeka« = *mašker* (Split), ná mlet. *-arium > -er,* »isto«. Na *-aria* > mlet. *-era maskéra* f (Supetar na Braču) = *muškarijera* (Božava, sufiks *-aria* opetovan kao *-ar-* i *-iera,* tal. francuzizam) = (sa našim deminutivnim sufiksom *-iça) müškarica* (Prčanj) = sa lat. deminutivnim *-olus moškarõl,* gen. *-óla* (Split), od mlet. *moscarola,* tosk. *moscaiuola.* Övamo ide i deminutiv na tal. *-etto* < vlat. *-ittus moschetta* f, *moschetto* m, kao naziv ratnog oruđa > *mušket* m pored *mušketa, mušketon* (Hvar) »revolver, kubura« = *mušket* m (Vuk, Dubrovnik, narodna pjesma, Crna Gora) »kratka puška, Soča«. Deminutiv na tal. *-ino mušketiri* m. Augmentativ na *-ina musketina* f (narodna pjesma). Prvobitno je *moschetto* naziv za malog sokola, zbog toga što je na prsima šaren, kao da su muhe po njemu. Metaforom odatle naziv za lovačko oružje za lov na sokole. Preko njemačkoga odatle *muškatīr, mušketir,* gen. *-ira* »koji nosi tako oružje«. Prezime *Muškatirović.* Denominal na *-ati mušketati, -am* (Dubrovnik), *mušketàt* (ŽK) »ubiti«. Furi. augmentativ na *-on mosdón,* mlet. *musson* = tosk. *moscone* > *mušun* m (Kačić) »muha« = slov. *mmón* »Bremse« < **muščon.* Tal. *mosca* u figurativnom značenju »Zorn, srdžba« nalazi se u slov. *muska* f »Jähzorn«, u izrazu *muška ga prime.*

Lit.: ARj l, 16. 171. 176. Hraste, *BJF* 8, 51. *Pleteršnik* l, 620. Šturm, *ĞSJK 6,* 54. *REW*[3] 5766. Štrekelj, *ASPh* 28,. 523—524.

Moskovit m = *(sk > šk) Moškovit* (Ljubiša) »Moškov, tur. Moskal, Rus«. Od tal. *Moscovita,* izvedenica na gr. sufiks -ίτης za etnika, od *Moškov* < *Moskva.*

Lit.: ARj 7, 22. *DEI* 2518.

moslavka f (Orahovica, Slavonija) »kruška«. Prema f *Moslavka* »žena iz Moslavine« i *Moslavac* »čovjek odatle«, *Moslavina,* u dokumentima *Monoszló* < **Mojslavovina,* poimeničenje na *-ina* od pridjeva *Mojslavov,* po zakonu haplologije *vovi > vi.*

Lit.: ARj l, 18.

' **Mosor,** oronim, »1° planina između Žrnovnice i Cetine, sa veoma starim pastirstvom, 2° planina kod Travnika (Bosna, ovdje i toponim, selo, upor. *Kozara* planina pored *Kozarac,* selo u Bosni), 3° selo u Crnoj Gori«. Planina kod Splita potvrđena je u doba narodne dinastije *Massarum.* Upor. isti fonetizam kao u *Cattarum > Kotor,* sa predrimskim sufiksom *-árum* (upor. *Muccurum > Makar, Makarska).* Kako se vidi prema današnjim oblicima, oronim je bio raširen na teritoriju Delmata i Vardijejaca. Kod Barakovića je *mosorka* žensko odijelo. Ime hercegovačkog sela *Mosorje* sadrži naš pridjevski sufiks u sr. r. Upor. *Celje* prema lat. *Celeia.* Postoje još izvedenice na *-ovac* i na *-ovití Mosorovac* (Tuzla) i *Mosorovići* m pl., iz čega *izlazi* da je postojao i antroponim *Mosor.*

Lit.: ARj 7, 18. Skok, *GIZM* 32, 32—33. Isti, *Slov. 46.* 191. *Mayer l,* 221. 2, 76. Isti, *Gioita 24,* 175. ss. Jireček, *Romanen* 1, 62.

most, gen. *mosta* m (Vuk, 13. v., ŽK) = *mos,* gen. *mosta* (Kosmet), sveslav. i praslav., bez ie. i baltičkih paralela, »1° ćuprija, 2° toponimi u sg. i pl. sam, u izvedenicama i s pridjevima«. Pridjevi na *-ъn > -an mosni,* na *-ovan mostovni* (Šulek). Deminutivi na *-ьc > -äc mostac,* na *-ič mastíc* (Lika), na *-ić + -bk mostićak,* gen. *-ćka.* Augmentativ na *-ina: mastina* (također toponim). Na *-ište mastiste* (također toponim). Na *-ovina mostovina* = na *-orina mostarina* »péage«. Na istoku i u bug. gotovo istisnut od turcizma *ćuprija* (v.). Na *-ěnica: moštanica* (Vuk, Srbija) »1° brv, brvina, 2° toponim«. Na zapadu poimeničen particip (od *mostiti) mošćen:* toponim *Mošćenice* (Istra) = tal. *Moschiena.* Denominal (faktitiv) na *-iti mostiti, -lm (u-)* (Lika) »1° činiti, graditi most, 2° prelaziti preko mosta« = (nejasna metafora) *umostìt, -ostini* (Kosmet) »ugoditi, učiniti po volji«. Rumunji posudiše prefiksalnu složenicu, koja nije potvrđena u današnjem južnoslavenskom: *a pomosti* »mit einem Fussboden aus der Erde versehen«, odatle augmentativ *pomostinâ, -ştină* (Moldavija) »1° Estrich, 2° (Bretterboden) pod u seoskim kolima«. Upor. stcslav. i rus. postverbal *pomostъ* »Estrich«. Postoje dva tumačenja o postanku: particip na *-to-* od *mot-,* prijevoj od *metati* (v.): **mot-to-s* »ono što je postavljeno, metnuto, sagrađeno«, prasrodstvo sa lat. *mālus* »jarbol, katarka«, novo-ir. *maide* »štap«, njem. *Aiast* = *mazdo* »Stange«, i to kao kolektiv na *-to* od **mazd-to-s.* Prema tom tumačenju prvobitno je značenje bilo »skup balvana ili brvi«.

Lit.: ARj 7, 20. 23. *Elezović* 1, 417. 2, 390. Lalević, *NJ* 2, 78. 81. 283. (cf. *JF* 13, 286). *Miklošič* 203. *Holub-Kopečny* 230. *Bruckner* 344. Vasmer, *ZSPh* 2, 55—56. *WP 2,* 235. Petersson, *Balt. u. slav.* (cf. *IJb* 1, 114—115). Meringer, *WuS* 1, 164—210. (cf. *RSl* 3, 338. *IF* 21, 303). Meillet, *BSLP* 22, 17. si. (cf. *IJb* 9, 37).

môsur m (Vuk, Kosmet) = *musür* (Smokvica, Korčula) »1° cijev i što jď nalik, 2° pređa na cijevi (u tom značenju istisnuto od germanizma *spula* u hrvatskim gradovima), 3° (metafore) kukuruzni klip, 4° bundeva, 5° ledenica, svijeća od leda, 6° slina koja visi na nosu, 7° nos u pure, tuke«. Pridjevi na *-ast mosurast,* na *-av mosurav,* poimeničen na *-ьc mosuravac,* gen. *-avca.* Deminutiv na *-ьc mosurac,* gen. *-rea,* na *-bk mosurak,* gen. *-rka,* na *-ić mosurić.* Augmentativ na *-ina mosurina.* Na *-an masuran.,,* gen. *-ana* (Ston) »balonja«. Denominál na *-iti mosuriti.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *morsura* »tkalački čunak«, od glagola *aşara* »vezati«) iz tkalačke terminologije: rum. *mosor, mosoraş,* bug., arb. *masûr* »1° Rohrstück zum Garn Wickeln, 2° männliches Glied«, ngr. μασούρι.

Lit.: ARj 7, 21. *Mladenov* 290. *Elezović l,* 417. *Lokotsch 1442. GM* 262. Korsch, *ASPh 9, 655. Üdén, PBB* 15, 519. sl.

mošalna f (hrv.-kajk.) »jabuka«. Maretić sumnja da li je dobro zabilježeno. Valjda isto što *mošanka* (Zagreb).

Lit.: ARj 7, 21.

mošnja f *(šnj < šn)* = *mošna* (Dalmatin) »Beutel, kesa = cesa, špag«, slov. i hrv.-kajk., na istoku i u bug. potisnuta od turcizma, sveslav. i praslav. *mošbna.* Da je postojala i na istoku, dokazuje deminutiv u pl. *môšnjice* i bug. izvedenica *mošennik.* Deminutiv na *-ica mdšnjica* (Šaptinovac) = *mošnjica* (Rab, Krk, Bakar) = *masnice* f pl. (Srbija, Kosmet) »(eufemizam) scrotum«. Na *-jača mošnjača.* Na *-jak mošnjak,* gen. *-njaka* »biljka«. Radna imenica na *-ar mošnjar* ni prema f *mošnjarica.*

Na *-íka mošnjarka* »ptica«. Baltičke paralele kažu da je *š* nastao od *ks:* lit. *makštis* = *makina* »Scheide«, lot. *maks* »Beutel, Tasche«. Grupa *ïnj* predstavlja prema tome *ks* + pridjevski sufiks -ья u ž. r., koji je došao na ie. osnovu prema *grivna* (v.). Prijelaz *šn* > *šnj* je kajkavska asimilacija. Ie. je osnova **maq-* »kesa od kože« prema deklinaciji *tělo,* gen. *-tělese* raširena je s pomoću *s.* Bez tog raširenja nalazi se u kimr. (kelt., Wales) *megin* »mijeh« i u stvnjem. *mago,* nvnjem. *Magen* »želudac (u ljudi i životinja)«. V. vezu s *mõhuna, mahuna* (v.).

Lit.: ARj 7, 22. *Elezović* 1, 418. *Miklošič* 203. Berneker, *IF* 31, 407. *Holub-Kopečný* 230. *Bruckner* 345. *Trautmann* 166. *WP 2,* 225. *Oorjajev* 217. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI 6,* 271).

mošun, gen, *-una* m (Rab) »1° staja, tor, 2° toponim (selo u županiji Modruš-Rijeka)« = *mošuna f* (Zakon vinodolski, 1395. Statut vrbanski, Krk, Vrbnik) »1° staja za ovce i drugu stoku, slamom pokrivena (slama je pričvršćena na Hmezi, koja se upire na žrdi; na Pagu je riječ nepoznata, zamjenjuje je na tom otoku *tor;* u krčkim selima dodaje se *mosuni* još jedan slamom pokriven prostor koji se zove *jara,* a odgovara posvema *kabani* na Mljetu« = *mošuna,* gen. *-i* (Istra) »stabulum cum tecto in medio aperto«. U Kastavštini je riječ samo ime šume (toponim). Na *-ište mošunišće* (1.644). Upor. *Jarišće* poviše Korita. Postoji još varijanta *mušunja.* 1843. postojala je u Novom ulica zvana *Mošuna.* Oblik *mašina* 1468. u Šurmina *Acta cr.* 254 je zacijelo grijeśka u čitanju. U krčko-romanskom postoji pored venecijanizma *mazan* »ovile« još *mosauna,* koja je očigledno posuđena iz čakavskog na Krku: *mosauna* pored *musun.* Riječ *mošun* je posudenica iz dalmato-romanskoga u starijem periodu, kako pokazuje nenaglašeno *a* > *o* i *si* > *š* (upor. *Sukošan* kod Zadra < *Sanctus Cassianus)* iz kllat. *mansione* > vlat. **masione* > mlet. *mason* »tor«, *mason* (Como) »capanna di monte, pallajo«, *masunu* (Lecce), *mašimo* (Calabria) < kllat. apstraktum ná *-io,* gen. *-anis mansio,* gen. *-anis* od part. perf. *mansum,* od *mânere* »boraviti«. Ide u istu kategoriju, kao i *(o)nukle* < *annuculus,* u sferu latinskog pastirskog govora na Krku i drugdje. Upor. latinizam *mansa* f (18. v., Kavanjin) »šator«.

Lit.: ARj 6, 446. 7, 24. Kušar, *Rad* 118, 20. *Bartoli* 2, 206. Rohlfs, *Dia. Cal. 2,* 23. *REW*[3] 5311. Štrekelj, *ASPh* 28, 523.

motika f (Vuk) = *motika* (ŽK) = *matika* (čakavski, Istra) = *matika* (Kosmet), sveslav. i praslav. *(*motyka)* poljoprivredni termin, bez paralela u baltičkoj grupi, »1° Hacke, 2° mjera za zemlju (naročito vinograd) (Kosmet)«. Pridjev na *-ьn: matični* (Vuk). Deminutivi na -tea »motičica, na *-bk motičak,* gen. *-čka* (Ston, Dubrovnik), na *-e,* gen. *-eta matice* (Kosmet) »motičica za prašenje i okopavanje bašte«. Augmentativ na *-ina matičina.* Promjena *0* > *a* je u Kosmetu kao u *mačuga* pored *moluga* (v.), *matka* (Kosmet) pored *motka* (v.), *matma* (Kosmet) »dugačke oblice kojima se pritiskuje snoplje ili sijeno ili druga kakva roba kad se kolima u lotrama prevozi, da bi na kola stalo što više«. Ovamo ide možda 1 *mătornik* m »mjera za vinogradsku parcelu koju može jedan radnik za dan da okopa«. Sufiks *-ornik* nije jasan, osim ako je nastao na isti način kao rum. *ceasornic* < *časovnik,* gdje zamjenjuje suglasničku grupu *vn* koja ne postoji u rumunjskom. U vezi *(kad ustane) kuka i motika,* kojoj odgovara u Travniku *šiš i goliš, izražava* kolektiv »narod«. Riječ *motika* je kulturni termin koji se posuđuje. Arbanasi posudiše *matuke,* Grci u Tesaliji μοάκα. Vokal ť je nastao od jery-a. Upor. polj., rus. *motyka* i arb. zamjenu *matuke.* Ie. sufiks *-yka* nalazi se još u *vladyka* (v.), u gal. *carrūca* > fr. *charrue* »plug«. Riječ *motika* je poljoprivredni termin i oruđe starije od *pluga.* Ie. korijen **mat-* »kopati, udarati« nalazi se u *mattea,* odatle *mačuga,* u *maleola,* odatle *macài* (v.), ags. *mattoc* »trnokop«, sanskr. *matyá-* »brana«.

Lit.: ARj 6, 530. 7, 25. *Elezović l,* 392. *Miklošič* 203. *Holub-Kopečný* 231. *Bruckner* 345. *Mladenov* 305. *WP 2,* 229. Mikkola, *RES* 1, 198-203 (cf. Bělic, *JF 2,* 337). Pokorny, *ZSPh* 5, 393-394. (cf. *JF* 7, 262). *GM* 269. *Boisacq*[3] 602. Ehrlich, *KZ* 41, 288. bilj. Uhlenbeck, *PBB* 27, 128. Schwarz, *ASPh* 42, 281. Jokl, *Unt.* 291.

motriti, *-im* (Vuk) *(iz-, na-, pro-, raz-, sa-, s-)* »gledati, observare, spedare«, sveslav. i praslav. impf, prema iteratīvu po prijevoju duljenja *o* > *ō* > *a -mátrati,* koje se govori samo s prefiksima *pro-, raz-,* s- i na *-vaizmotrívati, -mòtrujem* pored *-motrīvām* (Belostenec, Stulić). Upor. još *razmotrovanje* (čakavski rječnik 15. v.) »experientia«, od nepotvrđenog glagola na *-ovati.* Izvedenice su od obiju osnova *mot-* i *mat-.* Od *mot-* postverbal (neologizam) *smotra* f »1° (vojnički) prijegled, 2° časopis« (upor. fr. *revue).* Radne imenice na *-lac,* gen. *-oca mòtrilac* = na

-telj motritelj. Neologizam *motrionica* »observatórium«. Particip prêt. pas. kao pridjev *nesmotren* = *nesmotrn* (Dubrovnik, 17. i 18. v., glede *-strn* < *-stren* upor. *srebrn* prema *srebren)* = (sa opetovanjem s u nenaglašenom slogu) *nesmoštren (str* > *str* kao u *oštar)* (Ston) »nepromišljen«, poimeničen na *-jak nesmoštrenjak* m prema f na *-ica nèsmot.'frenica.* Od *mat-* radna imenica na *-ačpromatrač,* gen. *-ala.* Na *-nica osmatračnicaįproma-.* Baltičke paralele nemaju r: lit. *mast, matu* »wahrnehmen, fühlen«, odatle iterativ *matyti* »gledati«, *pamatyti* »conspicere«, lot. *matīt* »fühlen, empfinden, merken«. To znači da je *r* praslav. inovacija, tj. da je öd ie. korijena **mat-,* koji se nalazi u baltičkim jezicima, u got. *mops,* nvnjem. *Mut,* gr. ματεύω »tražim, težim (za nečim)«, ματία »pogled«, bio stvoren pridjev s pomoću sufiksa *r* (kao *dobar, mokar, modar}* i odatle denominal (faktitiv) na *-iti motriti.* Rumunji posudiše *a mutri* _= (sa umetnutim *n* zbog početnog *m) muntri* (upor. *mînji* < *mazati).* Ie. korijen **mat-* je upravo particip na *-to* od korijena *"me-,* prijevoj **mo-* / *ma- »žestoko htjeti, težiti za nečim«, koji se *nalazi* u *smjeti, smion, smjel* (v.).

Lit.: ARj 4, 251. 7, 27. 8, 74. Rešetar, *ASPh 26,* 361-365. *Miklošič* 203. *Mladenov* 305. *Trautmann* 171. *WP 2,* 239. Fraenkel, *IF* 49, 208-209. Rozwadovvski, *RAU* 23. (cf. *AnzIF* 12, 303). Osthoff, *AnzIF* 15, 105. *IF* 18, 437. Matzenauer, *LF* 10, 334. *Boisacf* 634. Petersson, *ASPh* 34, 373.

mòtun, gen. *-Una* m (Cavtat) = *matūn* (Dubrovnik, Korčula, Poljica) = *matûn* (Potomje) »opeka, cigla, tikula (Šibenik)«. Može biti stara posudenica, kako pokazuje *a* > *o.* Veza sa "lat. *maltha* < gr. μάλθα »stucco« zbog *tt* nije utvrđena. Svakako tal. izvedenica na augmentativni sufiks *-one: mattone.*

Lit.: ARj 6, 535. *REW*[3] 5271. *Prati* 638. *DEI* 2394.

moviti (se), *-lm* impf. (Perast, Rab) »kretati, gibati«, s prefiksom *re-* (opetovanje, natrag) *removiti se, -im* (1643) pored *-em* pf. prema impf, *-va- removivati se, -am* (1644, Vrbnik), također pravni izraz. Postoji kod Kašica jedna potvrda po kategoriji *-ati movati,* stvoreno prema 1. 1. prez. *muovo.* Od tal. *muòvere* < lat. *movere* (promjena konjugacionog tipa). Često se čuje *muvati se,* ali samo u istočnom govoru, tako da se ne može misliti da bi to bio talijanizam sa *o* > *u* kao obično, istog tipa kao Kašićev *movati.* Riječ *muvati* je uostalom i riječ ekspresivna, tako da je najprirodnije vezati sa *muha* > *muva* »ići naokolo kao muha«. V. *muha.* Na *-ita* vlat. *movitá* > tal. *motta* > (s promjenom roda) *mot* m (Perast, Poljica, Istra) »İ° gibanje, kretanje, 2° pokret, 3° znak rukom, mig«.

Lit.: ARj 7, 28. 24. 183. 13, 869.

mozak, gen. *-zga* (Vuk) = *mozak,* gen. *-zga* (Dubašnica, ŽK) = *mos* = *moz (-ák* krivo shvaćen kao deminutivni sufiks i odbačen; Ranjina, Držić), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **mozgt,* »1° cerebellum, Gehirn, 2° klin (metafora, Dubašnica)«. Vokal *a* je svarabhaktički samoglas kojim se uklanja suglasnička grupa u dočetku. Bez etimologičke je baze. Pridjevi na *-ьn* > *-an moždan,* f *-ždana,* na *-av mozgav,* na *-ov mozgov,* na *-en možden,* poimeničen na *-jak moidenjak,* gen. *-aka* (Posavina). Deminutivi na *-ьc* > *-ac možjac,* gen. *-aca* (Bakar), na *-ača mozgala* (Sarajevo) »bolest«. Na *-jak moždak,* gen. *-aka* (Dalmacija, Pavlinović) »klin«. Augmentativ na *-ina moždina* (Vuk). Stara je izvedenica na *-en: moždani* m pl. (16. v., Vuk, Dubrovnik) = *možjani* (čakavski, Bakar, Smokvica, Korčula, Hektorović) = slov. *možgani* »mozag« = *možjena* n pl. (Vrbnik), odatle deminutiv na *-ьc* > *-äc moždana,* gen. *-oca* (Riječka nahija, Crna Gora) = *mo&jenca* n pl. (Vrbnik), pridjev na *-ast moždanast,* na *-nik moždanih,* gen. *-ika* (Vuk) »klin«, odatle na *-jar moždaničar* (Srbija) »svrdao«, deminutiv *moždanici* m pl. Denominal *možditi, -im* impf. (Vuk) »utvrđivati klinom«. Miklošič stavlja ovamo taj glagol kad znači »stampfen, gnječiti, muljati«. Ali to značenje imaju i varijante *mažditi, meždíti,* s imenicom *mažđac,* gen. *-aca* (ŽK) »pertica uvis contundendis«. Očito je da je ovdje došlo do unakrštenja dviju različitih osnova *mozgъ* i *mezga* (v. *mezga).* Odatle *izmoždíti, izmoždīm* »vrlo oslabiti« pf. prema impf, na *-va- izmoždavati, -mòzdāvām* (18. v.). Na *-ati mozgati, -am* impf, »razmišljati« *(iz-, pro-).* Sufiks *-en,* u prijevoju *en* dolazi i u baltičkoj grupi: stprus. *musgeno* »Mark«, lit. *smãgens* < (metateza) *mazgen* »Knochenmark, Gehirn«. Ie. korijen **mozgho-* nalazi se u sanskr. *majjđu,* awesta *mâzga-,* nvnjem. *Mark.*

Lit.: ARj 4, 251. 7, 29. 32. *Miklošič* 203. *Holub-Kopečný* 232. *Bruckner* 345. *Trautmann* 172. *WP 2,* 309. *Mladenov* 302. Štrekelj, *ASPh* 27,56. Scheftelowitz,/F33, 147. Solmsen, *KZ* 33,134.136. 150. bilj. 34,440. Zubatý, *ASPh* 15,479. Vaillant, *Slavia9,*493. Petersson,

FFL 4,114-146 *(ci.JF* 3, 217). Hirt, *IF 21,* 172. 32, 296. Walde, *KZ* 34, 461-536. (cf. *AnzIF* 8, 126). Pedersen, *IF* 22, 357. *KZ* 54, 237. 239. Wood, *MPh* И, 315. *sl.* (cf. *IJb* 3, 103). *Boísacíf* 646.

mozol m = *mozõlj* (Prčanj, Ozrinići) = *mõzôlj* (Kosmet) = *môzoj* (Lumbarda, Smokvica, Korčula) = *možulj* (Dalmacija, Pavlinović) = *muzûi* (Korčula), sveslav. i praslav., »1° čir, 2° žulj«. Deminutivi na *-ьc* > *-ac muzolac,* gen. *-ka* (Vrbnik) = *možūljac,* gen. *-ūljca* (Istra), na *-ica mozuljica* (Vrčević, Otok, Slavonija) = *mozuljica,* na *-čii muzulčić* (Vrbnik). Završno *-ulj* mjesto *-olj* potječe od unakrštavanja sa *žulj.* Uzimlje se srodstvo sa njem. *Maseln* i *Masern,* lit. *mazgas* »čvor na drvetu«, gr. μώλωψ itd.

Lit.: ARj l, 30. 33. 185. 186. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* l, 915. *Miklošič* 203. *Holub-Kopečný* 232. Karlowicz, *ASPh* 3, 662. Matzenauer, *LF* 10, 334-335. Zupitza, *KZ* 37, 387-406. (cf. *AnzIF* 15, 7). Solmsen, *IF* 13, 137. Iljinski, *RSl* 6, 222-223. Reichelt, *KZ* 39, 53. Scheftelowitz, *KZ* 54, 239. Schwarz, *ASPh* 41, 128.

moždov m (hrv.-kajk., Belostenec) »umivalo«. Od madž. *mosdó* »Waschbecken«.

Lit.: ARj 7, 33. Štrekelj, *DAW* 50, 41.

mrämõr m (14. v.), pridjevi na *-ьn* > *-an mramoran,* poimeničen na *-ik mramornih* (14.—16. v,), na *-it mramoru {ploča mramorita,* Prčanj), na *-ast mramorast,* na *-ov mramorov,* na *-bsk mramorski.* Deminutivi na *-ьc, -čii -ii, -bk: mramorac,* gen. *-rea, mramorak,* gen. *-rka* (također toponim), *mramorčič, mramorić.* Inhoativ i faktitiv na *-iti mramoriti se* impf, (o-) »postajati mramor«, na *-va- omramorivati* »načiniti da što postane mramor«. Na Cresu *bramar* (disimilacija *m - m > b - m).* Sa istom likvidnom metatezom nalazi se u bug. *mramor* pored *mremor (e < ia >*). Stara posuđenica iz balkanskog latiniteta: lat. *marmor* < gr. μάρμαρος »(prvobitno) pierre, bloc de rocher«, egejskog podrijetla, arb. *marmar* (Toske). U slov. pored *mramor* i *marmor* postoji još oblik koji se osniva na disimilaciji *r - r > r - l marbelj* pored *marmelj,* upor. *marmel* u Engadinu, *marmula* u Napulju, bavarsko-njem. *manul.* Pored stare posuđenice postoji još balkanski turcizam gr. podrijetla *mermer* m (Vuk, Srbija, narodna pjesma, toponim), pridjev na *-li* indeklinabile *mermerli (u vezi* s *avlija, čaršija, kaldrma, sokaK),* bug., arb. (Gege) *mermer.* U šatrovačkom jeziku u Prištini *mermernica* »crkva«.

Lit.: ARj l, 583. 6, 606. 7, 37. 8, 928. Tentor, *JF 5,* 212. Rešetar, *Stok.* 252. Trojanović, *JF* 5, 223-224. *Pleteršnik* l, 551.608. *Miklošič* 183. *SEW 2,* 20. *Bruckner* 323. *Mladenov* 294. 306. *GM* 260. *Romanski* 120. *REW*[3] 5368.

mrâse, gen. *mrâsã* f pl. (Vuk) »ospice«. Pridjev na *-av mrâsav* »ospičav«. Na *-nica mrašnica* (Bosna) »čibuljica koja nastane prema narodnom pričanju kad se preko mokraće prijeđe«. Nije jasno *šn* mjesto *sn.* Miklošič upućuje na korijen u glagolu *mrsiti* (v.). Loewenthal uporeduje lit. *margas* »šaren«. Matzenauer s lit. *marké* »ein von Fleckfieber oder von den Pocken zurückgebliebener Flecken«, *markés* pl. »febris petechialis«, Šamšalović s njem. *Maser.*

Lit.: ARj 1, 40. *Miklošič* 204. Loewenthal, *ASPh* 37, 392. *WuS* 10, 159. Matzenauer, *LF* 10, 135. Šamšalović, *NVj* 29, 474.

mrâv m, gen. pl. *mravi* (16. v., Vuk), ie., sveslav. i praslav. **mоғ ъ,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° formica, Ameise, 2° (eufemizam) zmija, 3° prezime«. Pridjevi na *-ji mravlji,* poimeničen u m. r. *mrãvalj,* gen. *-vija* (Ozrinići, Crna Gora) »mrav« = u ž. r. *mravlja* (Vetranie) = na *-ica mravljica,* na *-inji mràvinjí,* poimeničen na *-jak mravinjak* »1° mravlja hrpa, 2° biljka, 3° toponim«, na *-íka mravinjka* (Kosovo polje) »mrav«, na *-ьc mravinjac,* gen. *-njca* »biljka«, na *-ljiv mravljiv,* na *-ljinski mravljinski* (Jambrešić). Deminutivi na *-ьc > -ac mrãvâc,* gen. *-vea* (Istra, Slavonija, Lika), na *-ík > -ak mravak,* gen. *-vka* »1° mrav, 2° zmija«, na *-če mravče,* na *-enčić* (Istra) »biljka«, upor. češ. *mravenec,* na *-ica mravića* »mrav«, na *-ič mravić* (Vuk) »biljka«, na *-inac mravinac,* gen. *-nca* (Istra) = na *-unac mravunãc,* gen. *-nca* (ŽK), na *-uljak,* gen. *-uljka mravúljak* (Lika, Slunj) »mala hrpa snijega (metafora)«, s denominálom *mravuljčiti.* Na *-ar mràvãr,* gen. *-ara* »ptica«. Hipokcristik *mrava* f »ime ovci«. Unakrštava se sa *blavor* (v.) u *mravor* »ophisaurus apus«. Ovamo još *brabinci* (Leskovac, Srbija). Slog *mra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *mrowie, mrówka,* rus. *muravéj.* le., se korijen **moruo-* nalazi u awesti *maoris* > perz. *mor,* stir, *moirb,* gr. μύρμηξ = **mormica* > lat. *formica,* sanskr. *vamras.* Upor. i lit. *mauroti* »kopati«. Arbanasi posudiše *morovicë,* preokrenuto u *boboreshë.*

Lit.: ARj 7, 41. 44. *Miklošič* 202. *SEW 2,* 79. *Holub-Kopečný* 232. *Bruckner* 346.

ASPh 29, 116. *Mladenov* 305. *WP 2,* 306. *Trautmann* 170. *Festschrift Bezzenberger* 167. sl. (cf. *IJb* 9, 193). Zubatý, *ASPh* 16, 400. Loewenthal, *ASPh* 37, 392. Wood, *IF 22,* 167. Wijk, *IF* 33, 367. *IF* 36, 347. Solmsen, *KZ* 34, 20. Peders.en, *KZ* 38, 372. (cf. *AnzIF 21,* 78). Loewe, *KZ* 48, 98. Matzenauer, *LF* 10, 336. *Boisaaf* 651.

mrcina f (Vuk) »1° strvina, crkotina, 2° (psovka) mrtvo ljudsko tijelo, 3° (pl.) toponim«. Pridjevi na *-ьn mrcin* (Vuk, obrazovan kao *istin, stran, -inьnъ > -in,* također u toponimiji), proširen na *-av mrcinav* (BiH) s denominalima na *-iti mrcinaviti, -cināvīm* »kaljati, poganiti«, *mrdnuti, -im* impf, *(p- se)* »isto«, na *-va- omrcinivati* (Stulić). Na *-āš mrcinaš* (Pavlinović) »(psovka Turcima i hrišćanima) katolici koji jedu žabe«. Na *-jāk mrcinjāk* m »1° koji jede mrcine, 2° psovka (Lika)« prema f *mrcinjača* (Lika) »lijena žena« = *mrdnjaš,* gen. *-aša* »1° (psovka) lijen čovjek, 2° gyps fuivus«. Hipokoristik *mrča* f (Vinkovci) »mrcina, crkotina«. Onomatopejski glagol : *mrckéljäti, mrckēljām* impf, »polagano i lijeno raditi«. Nalazi se još u slov. *mrcina, mrcetina, morčina, mrciščak,* bug, *mārciņa,* stcslav. *mгъcina* »Leiche«, odatle rum. *mirtina* »isto«, s promjenom sufiksa *mîrţoagă* f »kljuse«. U ostalim slavinama ne nalazi se. Južnoslavenska je riječ. Maretić kao i Miklošič uzimlje praslav. korijen *mer-,* koji je u *mrijeti, mrtav,* ali ne tumači dočetak *-čina.* Kad bi bila izvedenica od *mrtac,* očekivali bismo *-čina.* Matzenauer veže s lit. *smerkti* »interficere«j *smarkus* »crudelis«, sa Šved. glagolom *murkne* »putrescere«. Ni tim upoređenjem ne tumači se fonem *c.* Kad se sve dobro promisli, najbolje odgovara semantički i fonetski lat. pridjev *morticīnus (caro morticino) iz* balkanskog latiniteta, u kojem je riječ postojala kako dokazuje rum. *mortăcină* = *mortăciune* i cine. *murtutsină* = *murfină* »Aas«, upor. tal. *marțiană* (14. v.), stfurl. *carne mortesina* (1288) »Aas«. Može biti i ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha. Glede lat. *c* > c* upor. *Cavtat* < *civitatem.*

Lit.: ARj 7, 47. 49. 8, 932. *Mladenov* 311. *Pleteršnik* 602. 609. *Miklošič* 190. Isti, *Lex.* 384. *Pщcaeiu* 96. *Pascu* l, br. 1126. *SEW 2,* 19. Matzenauer, *LF* 10, 341. *REW*[3] 5694. *WP 2,* 278. Kostrenčić u *Mažuranić* 685-686. *DEI* 2514.

mrčati, *mrčí* impf, na *-éti* (Belostenec, subjekt *pas* ili druga koja životinja, ~ *na koga,* Vuk) »kvrčati, mrstati«. Glava mi *mrči* »boli me glava«. Postverbal *mrk* u izrazu *ni krka ni mrka od njega* (Istra), iz kojeg se vidi da je onomatopeja.

Lit.: ARj 7, 50. 61.

mrda f (Cres). Značenje »als Aufruf im Sinne einer Negation«, bez primjera. Denomịnal *zamrdit.* Od tal. *merda* »stercus«.

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 157.

mrdati, *-ãm* impf. (Vuk) *(iz-),* baltoslav., sveslav. i praslav., »1° 'micati (se), vrpoljiti se, prtljati, 2° futuere (ŽK, Slavonija, argo u Kosmetu)« prema pf. *mrdnuti, - m* (Vuk) *(po-)* »(metafora, Crna Gora) pomjeriti pameću«, odatle pridjev na *-at mrdnat* (Skopska Crna Gora) »koji je šenuo pameću«, upor. njem. *verrückt.* Unakrštenjem sa *prtljati mrdIjati, -ēm* (Lika), sa *vrtjeti vrdati, -ãm.* Pridjevi na *-ьn > -an mřdan* »spor, težak, zametan«, na *-av mrdav* (Hektorović) »šeprtljav«, poimeničen na *-ica mřdavica* (Korčula) »Humuserde«, na *-ljiv mrdljiv* (Lika), *mrdalo* m, n (Vuk), odatle na *-čiča mrdalčica* »govedarka, piiska, motacilla alba«. Apstraktum na *-я/a mrdnja.* Lit. *murdyti* »schütteln«.

Lit.: ARj 4, 252. 7, 52. 53. *Miklošič* 191. *Bruckner* 323. *Mladenov* 311. *KZ* 56, 206. *WP 2,* 280. 278.

mrđela f (Vuk, Dalmacija) »gmiza, đinđuha, biser od stakla«. Deminutiv na *-ica mrdelica* f (Bosna) »1° male staklene bobice, 2 ° stvari male vrijednosti (Martić)«. Maretić kaže ispravno da je *d* nastao iz *gj.* To se vidi iz metateze (tip *gomila* pored *mogila* i *gamazin* pored *magazin) grmjela, grmjelica* »isto« (16. i 17. v., Dubrovnik, Vuk). Sa umetnutim *n* pred *d mrndela* (Vuk, Dalmacija), *mrndelica* (Bosna). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *margella,* kako dokazuje očuvani velami izgovor *g* (upor. *salatina).* Riječ *margella* je išla i u balkanski latinitet, kako dokazuje rum. *mărgea,* sa sufiksom *mărgeană* i latinizirana je gr. μαργαρίς »isto«. Od rum. potječe možda i risanski oblik *merđuo,* gen. *mèrdula* m (Vuk) »zlatan šerit koji se udara po dolami sa strane od vrata do pasa, friž«. Semantički razvitak nije jasan. Ovamo ide toponim *Merdželat* (selo, Timok, Srbija).

Lit.: ARj 4, 449. 6, 604. 605. 7, 54. *REW*[3] 5353. Skok, *ZRPh* 36, 651., br. 15. 38, 543., br. 20. 46, 407., br. 85. Šamšalović, *NVj* 29, 414 (cf. *IJb* 9, 222). *DEI* 2365.

mreknuti, *-em* pf. (Hercegovina, Bjelovar, Križevci) »udariti (o zemlju, o duvar)«. Bit će onomatopeja.

Lit.: ARj 7, 54.

mrena f (Istra, ŽK, slov.) »biona, kožica«. Deminutiv na *-iça mrênica (očna* ~). Denominal na *-iti mreniti se* (Lika) »(metafora) kad se na nebu kupe tanki oblačići«. Ne nalazi se u drugim slavinama. U istom je značenju zabilježio Zore *mreža na oku.* Sadrži isti sufiks *-na* kao *opna, biona.* Možda, je stara izvedenica s likvidnom metatezom od *mreža,* sa zamjenom dočetka *-za* prema *biona, opna* kao rezultat unakrštenja.

Lit.: ARj 7, 55.

mrezga f (Bosna, Riječka nahija,. Crna Gora) »nabori na haljini ili licu«, u bug. pridjev na *-av mrezgav* »trübe, unfreundlich (vom Wetter)«. Upór. češ. *mřiždět se* i ruš. *meréščitb sja* »sich unklar zeigen«. Značenje »nábor, itd.e nastalo je možda unakrštenjem sa *mreža* (v.).

Lit.: ARj 7, 55. Scheftelowitz, *KZ* 54, 241-252. Šamšalović, *NVj* 29, 475. *SEW ɢ,* 38.

mreža f (13. v., Vuk), sveslav. i praslav. *(*merza)* ribarski termin, »Netz«. Pridjev na *-ьn* > *-an mrežan,* poimeničen *mrežnica* (također hidronim), na *-jak mrežnjak* (Lošinj) »mreža napeta na obruč«, na *-it mrežit* »nalik na mrežu« = na *-ast mrežast.* Na *-avac mrêžavac,* gen. *-avca* (Dubrovnik, Prčanj) »dinja mrežaste kore«. Na *-aga* (glede sufiksa upór. *prečaga) mrežage,* gen. *mrêžãgã* (Vuk) »krošnje za slamu«. Radna imenica na *-ar mrežar* u raznim značenjima prema f na *-ica mrežarica* »1° lađa iz koje ribe love, 2° riba koja se mrežom ulovi (sinegdoha)«. Na *-amca mrežavica* »veća mreža«. Denominal na *-āti mrežiti (iz-),* »porediti u mrežu«, *-iti mrežiti (ob-, za-)* »hvatati u mrežu«. Deminutivi na *-ica mrežica* s raznim značenjima, na *-bka mreška* (Lika) »bora, nabor«, s pridjevom na *-ast mreškast* i denominálom *mr'eškati (se) (na- se),* odatle *mreskača* »nabor oko ruku seljačke košulje«. Augmentativ na *-etina mrežetina,* na *-otina mrešotma* »bora, nabor«. Ovamo ide *namežurati sejsmežurati se, -am* »narozati se«. Bez prefiksa *na-, s-* ne postoji kao simpleks (prvo *r* ispalo je prema disimilaciji *r - r* > 0 - *r).* Slog *mre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *merežá, merega.* Riječ *mreža* je kulturna riječ koju posudiše Rumunji *mreajă,* Arbanasi *mrežne,* Novogrci μέρζα. Posljednje nije dokaz da je posuđeno u vrijeme prije djelovanja likvidne metateze, nego je μερ- < *mrě-* novogrčka metateza, nastala zbog toga što taj jezik ne pozna na početku suglasničke grupe *mr-.* Baltičke usporednice posjeduju istu osnovu u dva vida: *merga* »mreža« i u prijevoju *marga* »Strähne«, iz čega se vidi da je praslav. *ž* nastalo iz *g* + *ɪa.* Raširenje ie. korijena *měr-* »veza« formantom *gh* je baltoslavenska pojava; dalja izvedenica odatle na *-ɪa* je praslavenska inovacija. Upor. još gr. βρόχος < *μρόχος »Strick, Schlinge«, ir. *braig* »lanac«, *braga* »zarobljenik«.

Lit.: ARj 4, 252. 7, 55. 8, 410. *Miklošič* 190. *SEW 2,* 38·. *Holub-Kopečný* 234. *Bruckner* 347. *Trautmann* 182. *WP 2,* 272-273. Matzenauer, *LF* 10, 322. 347. Petersson, *Vermischte Beiträge* 138 (cf. *RSI* 8, 301. *IJb 4,* 214). *LUÁ,* n. f. 1. 11, br. 5171 (cf. *JF* 3, 216). Vasmer, *RSl 6,* 182. Scheftelowitz, *KZ 56,* 146. *Boisactf* 135. 885. *GM* 288. Lidén, *Studien* 14 (cf. *Iljinski, IP* 50, 62) Holthausen, *IF* 48, 267. Charpentier, *IF 29,* 398.

mrgljìi f (Punat, Krk) »krpica što se prišije na razdrtu čizmu, kufêrta (ŽK)«. Denominal na *-ati omrgljăt* pf. »přišiti mrglju na razdrtu čižmu«. Od lat. *margula,* dalmato-romanski leksički ostatak. Upor. isto s naglašenim deminutivnim sufiksom **margella* > čine. *mardzeanď* »Rand des Auges«, fr. *margelle* i cine. *margula* »Bilderrahmen«.

Lit.: ARj 7, 59. *REW** 5352.

mrgođa m »namrgođen = ljut čovjek«. Pridjev na *-ьn* > *-an mrgodan* — na *-ast mrgodast* (Vuk) »mrk«. Denominal na *-iti: mrgoditi se* (Orahovica, *mr-) (na-)* (Vuk, Ljubiša). Bez sloga *-go-* (upór. *razgovjetan) mřditi se, -ǝm* (Gundulić, Ston, Dubrovnik, Prčanj) *(na- se)* istog značenja. Stulić ima deminutiv *namrdukati se.* Sufiks (?) *-oda* varira sa *-uda* prema toponimu *Mrgodići* = *Mrgudići* (Bosna) i prezimenu *Mrgūd* (Vuk, Crna Gora); *mrguda* je ime ovce i psovka ženi. Maretić stavlja ovamo iz antroponimije *Mrda, Mrđen, Mrdenović* '(upor. *mrd-* u *namrditi se), Mrkša, Mrkšić.* Veza s pridjevom *mrk* je očigledna. Na to upućuje i *mrkodin* »mrk konj«. Ako je tako, onda je *-oda* sufiks za apstrakta kao u *sloboda.* Upor. prijelaz apstraktum > radna imenica u *camerata, compagno,* tal. *podestà* < *patęstas.* Varijanta *k* > *g* mogla je nastati krivim rastavljanjem u izvedenici *Mrk-ša* > **Mrgša.* Ne nalazi se u drugim slavinama. Kao ekspresivna riječ hrv.-srp. je kreacija. Matzenauerovo upoređenje s češ. *mrholiti* »sipiti«, lot. *merga, marga* »sitna kiša« daleko je i teško ga je obrazložiti.

lit..· ARj 7, 59. 53. 461. *Holub-Kopečný* 232. Matzenauer, *LF* 10, 337. *Boisacq*[3] 133.

mrič m (Mikalja, ikavski) »tamarič, tamarix, myrica gallica« = *mriječ* m (jekavski, Stulić) »dub, myrica«, od stgr. i ngr. μυρίκη > lat. *myrica* '»tamarix gallica«. Nalazi se u pučkom liku u južnoj Italiji u grčkim narječjima, u napuljskom i sicilijanskom u *likuvrika, bruka, abbrúka, avrúka.* Konsonant *č* mjesto *k* objašnjava se našim sufiksom *j.* Ako je tako, *mrič* je kao i *smrč,* naš poimeničen pridjev m. r. ili je romanski na *-eus* kao *fageus* > tal. *faggio* za kilát, *fagus.* U arb. μυρίκη > *myri(n)gë* (sa umetnutim *n* pred *g)* pored *mret, marënkuqe* »tamarix«. Gr. μυρίκη je zacijelo mediteranskog podrijetla, identično sa lib. *tamarix,* u kojem je *ta-,* berberski član (upor. *Tabarca* pored *Barca).*

Lit.: ARj 7, 57a 59. *Rohlfs* 1430. Šamšalović, *NVj* 29, 476. *GM* 295. *Godin* 343.

mrìjest m, f (Vuk) »ikra, avgutar, Rogen«, postverbal od *mrijèstiti se* (Vuk, Hercegovina) = *mrijèstiti se (št* za *st* kao u *pustiti,* v.) *(o-)* = *mistriti se* (ŽK, metateza suglasnika *r)* »pariti se, coire«, baltoslav., sveslav. i praslav. (*«ers-) termin iz ribarstva, peradarstva (živinogojstva). Na *-ilo mrèstilo* (Perković, Slavonija) »mjesto gdje se ribe mrijeste«. Na *-nica* (kao poimeničenje na *-ica* nepotvrđenog pridjeva) *mrijesnica* (Bosna) »riba«. Konsonant *m* je nastao iz *n,* kako pokazuje ukr. *nérestb* »Laich« < **nrěstb.* Slog *mrije-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz *nrě-,* kako se vidi i iz lit. *neīsti* pored *nerieti,* u prijevoju *narSas, narstąs* »Laich«. Kako grupa *nr-* na početku u hrv.-srp. nije moguća, uklanja se na dva načina, supstitucijom grupe *mr-,* koja postoji (upor. *mrak, mraz* i sličnu zamjenu u češ. *mravi, mravný),* ili umetanjem svarabhaktičkog samoglasa *e* (upor. *čerivo* ŽK za *crijevo)* ili *a* (upor. *narav* za stcslav. *mavi).* Ovo drugo dogodilo se u *nerast* m (Vuk, Istra) »1° neustrojen vepar, prasac« = *nerast* »1° neustrojen ovan (Lika)« pored *merast* m (Slavonija) i u slov. *meresec, merjasec* (od gen. **merest-ca* nov analogijski nominativ) pored *neresec, nereščak* < *-jak,* hrv.-kajk. *nerostec* (Belostenec, Jambrešić, sa *o* za *,a* kao u *rob* pored *rab)* = (ikavski) *nêrist* (ŽK, Lika K) = *neres,* gen. (analogijski) *neresa* (Istra, gubitak -í kao u *vlas,* gen. *vlasti)* = *nerislac* m (15. v., jedna potvrda, sa sufiksom *-ьc* > *-ac* i *-lac* od radnih imenica). Prvobitni apstraktum postao je radna imenica. V. primjere pod *mrgođa.* Potvrđen je i sa svarabhaktičkim *a* kao u *narav: narast* f (Vuk) < **mrestb,* sa > *a* kao u *orah* i u ostalim primjerima, odatle *narastiti, narasti* »omrijestiti«. Deprefiksacijom, tj. ispuštanjem sufiksa, jer se krivo shvatio kao takav: *rastiti, rasti* (16. i 17. v., Vuk), *narăUăt se, -raščą* pf. (Kosmet, subjekt *kokoške)* »pariti se«. Ovamo možda i rum. slavizam α *răsti* »jemanden barsch anfahren«, s apstraktumom na *-eh* > *-eală răsteală.* Vokal *o* mjesto *a* (kao u kajkavskom) nalazi se i u Kosmetu *nâros,* gen. *nãrôsa* »sitna jaja u kokoši«. Glede analogijskog genitiva upor. gen. *neresa* u Istri. Ispuštanje krivo shvaćenog sufiksa nalazi se i u ikavskom *rîst* f »mrijest« (Dalmacija), s denominálom *ristiti se, rístí.* Riječ *mrijest* f je kulturna riječ. Rumunji stvoriše odatle svoj pridjev s pomoću lat. sufiksa *-acius* > *-ef mistreț* (porc, scroafă) »1° prasac, svinja, 2° Wildschwein, Wildsau«. Glede metateze *r* upor. gore *mistriti se* (ŽK). Vaillantovo dovođenje *nerasta* u vezu s *kworzb* u sjevernim slavinama nije moguće. Semantička dubleta *mrijest* »ikra« i *nerast* »neuškopljen prasac« nastala je kao u *srčan* prema *srdačan* na osnovu fonetske varijacije. Vokal *a* mjesto mogao bi se tumačiti i kao prijevoj **nors-,* koji je potvrđen u rus. *noros(t)* »Laich, Froschlaich«. Za *njeriti se* impf, (subjekt *riba,* sjeverna Dalmacija, Sinj) »mrijèstiti se« dalje veze nijesu poznate. Ako je od praslav. **ners-* > *mrijesti se* (v.), zamagljeno je izvođenje. Vezanje s ie. korijenom **ner-, *aner-, *sner-* > arb. *neri* »muž« je nevjerojatno. Ovamo i *resti se, rese* impf. (Slavonija, o ribi) »mrijèstiti se«, usp. i češ. te slvč. *rašiti se* (subjekt *ptice).*

Lit.: ARj 6, 604. 7, 55. 59. 60. 8, 46. 61. 280. 933. 554-555. 13, 298. 889. *MikloUč* 213. *Bruckner* 347. 355. *Trautmann* 197. *Tiktin* 997. Berneker, *IF* 7, 284. Meillet, *RES* 5, 11-12. Vaillant, *RES* 13. 115. 15, 236. 22, 22. Matzenauer, *LF* 11/ 184-185. 16, 170. Zubatý, *ASPh* 16, 401-404. *Holub-Kopečný* 310.

mrijèti, *mrêm* impf. (Vuk) *(isu-, na-, odu-, po-, pre-, raza- se, sa-, u-)* = (ekavski) *mreti* = (ikavski) *mŕíti* (ŽK), *vamrit* (Ranjinin *Kanconijer)* = stcslav. *mьreii, mьгo* (s istim sufiksom kao u inf. *živjeti),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **mer-ti,* »mori, sterben«; iterativ prijevojem duljenja *ъ-i -mirati,* samo s prefiksima *izu-, odu-, po-, pou-, pre-, u-,* deminutiv na *-ucati mirucati, mirūcām* (Vuk) »pomalo umirati«; kauzativum u prijevoju *o moriti, -im* impf, *(do-, po-, sa-, na- se, u-, za-)* »1° ubijati, 2° sustajati, ermüden«; iterativ od kauzativuma u prijevoju duljenja *o* - *ō* > *a -morati, -om,* samo s prefiksima *do-, od- se, u-, za-,* »ermüden«. Izvedenice se prave od devet

osnova: *mer-, mr̥-, mr̥tv-, mor-, mar-,* pet baštinjenih iz praslavenskoga i četiri *mrt-, -mri-, mr̥cv-, mrš-* (?) stvorenih u hrv.-srp.

(I) Osnova *mer-* > stcslav. *mre-* nalazi se *M* infinitivu na *-éti* i prezentu *мы-* > *mr-* u hipokoristiku *nemre* (Lika), *nemra, nemrica* (Dobroselo, Lika), pl. *nemri* »starci koji neće da •umru«, *mrěčka* (Srbija, južnomoravsko narječje) »smrt«.

(II) Osnova *mr- :* u participu preterita aktiva *umro, umrla* = čakavski *ümra, umarla* = *umrala* ŽK, part. pret. aktiva kao pridjev *nêumro, neumrli, neumrla,* s apstraktumom na *-ost,* inf. mm'(Stulić); usveslav. i praslav. apstraktumu deklinacije *i* obrazovanom s pomoću -ío *smrt,* gen. *-i* »mors« pored *samrt,* gen. -i (15. v., Pavić) »Todesstunde« = (čakavski) *semart,* gen. *-i* (Vrbnik, 1639) = *semrt* (Transit). U slavinama dolazi, za razliku od drugih ie. jezika, samo s prefiksom *въ-*. Dodatak toga prefiksa je praslavenska inovacija. Prema Meilletu je od stcslav. pf. *stmreti* »umrijeti«. Odatle *smrt* kao novi postverbal koji je istisnuo baltoslav. **mrt,* gen. *-i.* Vjerojatnije je Machekovo mišljenje da je to ie. prilog *su-* > praslav. *sí-* »dobro, veoma« (v.), koji odgovara po želji da smrt bude lijepa, dobra. Upor. *svojom smrću umrijeti.* Odatle pridjev na *-ьn* > *-an smrtan* = *samrtan, -tni (čas, svijeće, grijeh), besmrtan,* poimeničen na *-jak smrtnjak,* na *-ik smrtnik — samrtnih,* na *-ština* < *-sk* + *-ina samrština* (Vuk) »1° mrtvačina, novac za opijelo, 2° ukopnina«, složen pridjev *smrtonosan* < stcslav. *sbmntonosbnb,* prevedenica od gr. θαναααοφόρος. le. je pridjev na *-uo* (upor. isti sufiks u *živ,* v.) *mrtav,* f *mrtva* pored *mrtav,* bez paralela u baltičkoj grupi. Ima golemu leksikologijsku porodicu. Sufiks *-uo* odbacuje se: *mrt* (Marulić, Zoranić). Poimeničuje se na *-ъc* > *-ac mrtvac,* gen. *mrtvaca* pored *mrča,* odatle analogijski nominativi *mȓtac* i *mrtavac,* gen. *-ovca* (Slavonija, Posavina), s pridjevom *mrtavan* »smrtan«, pridjev na *-ski mrtvački* pored *mrtački,* poimeničen na *-ina mȓtavština* »odor mortuorum« = *mrtavština* »daća, karmina«, na *-ьnica mrtvačnica,* na *-aja mrtvaja* — na *-an* = na *-ik mrtvan — mrtvih* »1° mrtav čovjek, 2° staro riječno korito«, na *-ajica mrtvajica* (Srbija, Čačak) »horizontalna gredica u vodenici«, na *-ača mrtvaca* »biljka«, na *-ačina mrtvačina* (Vuk) »plaća za mrtvaca«, na *-ara mrtvara* (Požega) »muha«, na *-orina mrtvarina,* na *-ák mrtvak* (južnomoravsko narječje) »mrtvac«, apstrakti na *-ež mrtvez* = na *-ilo mrtvilo,* na *-ost mrtvost;* na *-enjak mrtvenjak* »kukac«, na *-ica mȓtvica* »1° mrtva ženska, 2° druga razna značenja«, na *-iče,* gen. *-eta mrtvice* (Vuk, Crna Gora) »rdavo živinče«, pridjev na *-jav mrtvičav* (južna Srbija) »okrenut prema sjeveru«, kol. na *-jad mrtvičad,* gen. *-i,* augmentativ na *-ina mrtvičina* (Vuk) »tromo žensko«, na *-ulja mrtvulja* (Lika) »mȓtvica«, s pridjevom *mrtvuljav,* poimeničen na *-ьc* > *-ac* i *-ica mrtvùljavac* prema *mrtvuljavica,* na *-uša mrtvuša* (Vuk, Crna Gora) »mrcina«. Prilozi *mrtvo* (Piva—Drobnjak) »labavo«, *na mrtvíce, mrtvòglavicē, mrtvouskē* = *mrtòuzicê* (Bosna) = *mrtvouzačkī* = *mrtouzlicē* (Vuk) »svezati mrtvim čvorom«. Složenice: *mrtvōka* (Pavlinović) »ženska mrtva pogleda«, s pridjevom *mrtvōkast, mrtvorodenče, mrtvozor, mrtvòglavac* »leptir«. Sintagma: *mrtvo puhalo* (Vuk, Lika) prema *mrtva puhalica.* Denominali na *-iti mrtviti* (м-), na *-ariti mrcvariti* (Dalmacija) »biti trom«.

(III) Korijen *mor-* dolazi najprije u praslav. postverbalu (nalazi se i u češ., polj. te rus.) *mór* m (Vuk) »smrt, umiranje, kuga«, *odmor,* raširen na *^ъk odmor ak,* gen. *-rkaı pomor, primor* (Srijem) »1° umor kod rada, 2° sitna živinica od koje pada guba na uši«, *umor, namor* (Vrbnik, Krk, Bakar) »nahlada« = *nàmorina* (Otočac) »influenca«. Glede *mora* v. tu riječ. Pridjev *moran* (Kavanjin), općenit je samo s prefiksom *umoran* (Vuk) *(ne-, od-)* »šuštao, trudan«, na *-iv neumoriv,* na *-Ijiv neumorljiv,* s apstraktima na *-ost,* poimeničen *umórnica* (Vuk) »čaša rakije koju umoran čovjek popije«; *izmoran, zamoran.*

(IV) Od *mar-* u najnovijoj izvedenici na *-alište odmaralište, od odmarati se; zamarati se.*

(V) Od *mrt-* apstraktumi na *-je umrie, izumrće* (Pavlinović) = *izumrići* (isti).

(VI) Od korijena *mri-* pridjev *mrli* (Kavanjin), na *-Ijiv mrljiv* »spor«, poimeničen je na *-ьc mrlac,* gen. *-Ica* (Barilović) »kukac gryllotalpa vulgáris«, na *-edina* (prema *govedina) mrlèdina* (Vuk, Lika, Dobroselo) = na *-ina mrlina* = *mrljina* »les«, odatle na *-as mrljaš,* na *-etina mrletina* = *mrljetina* — na *-utina mrlutina* (Vuk) »slabo i bolešljivo čeljade«, na *-ići mrlici,* gen. *-ič* f pl. (Istra) »služba za mrtvim«, na *-ić mrlić* (Prigorje) »mrtvac«, na *-inče mrlinče* = *mrljunče* »lipsanica«, kol. na *-od mrlinčad,* gen. *-i* (Lika), *-javiti mrljaviti, -im* »rdavo klati«. Denominali *mrljúnuti, -ēm* »lipsati«, *mrljuhăt* »tužiti se na bolest«.

(VII) Korijen *mrcv-* nastao je unakrštavanjem od *mre-* (gen. od *mrtvac)* i *mrtv-*. Odatle na *-orina mrcvarina* »pokolj« i denominal *mrcvariti (iz- se).*

(VIII) Što se tiče korijena *mrš-,* nije sigurno da ide ovamo, jer *mrsa* f i *mršav* (također bug.), *izmršati* i *izmršaviti* stoji u vezi sa *mrha* (v.) > *marha* > *marva* (v.). Značenjem stoji u vezi sa *mrcina.* Rumunji posudiše *mîrşav, a omorî* »ubiti« < *umoriti,* s postverbalom *omor* (strum, još *umor)* i s rum. sufiksom lat. podrijetla *omoriciune* »ubistvo«. Madžari posudiše pridjev *mrtav,* u ž. r. *mrtva* (se. *voda)* > *morotva* »Sumpf, bara«, koji Miklošič uporeduje sa Hiadž. *holtviz.* U baltičkoj grupi pored lit. *mirti* = lot. *mirt,* koji točno odgovaraju u osnovi stcslav. *мьгеіі,* postoji i kauzativum lit. *marinti* »moriti«, odatle lit. postverbal *maras* »kuga«, koji se poklapa sa *mor;* bez prefiksa sa- u lit. je *mirtis* = lot. *mirt* »smrt«. le. je korijen **mer-,* u sanskrtu *marate* (3. 1. sing.) »mre«, kauzativum *mārayati* »moriti«, *mrtih* »smrt«, lat. *mori, mortuus, mors* itd.

Lit.: ARj 2, 629. 4, 251. 252. 303. 304. 6, 752. 927. 7, 8. 54. 49. 60. 70. 71. 83. 87. 92. 460. 461. 917. 8, 114. 12, 67. Vuković, *SDZb* 10, 390. 392. 398. *Elezović* 1, 420. 2, 126. 247. 389. Rešetar, *Rad* 255, 107. Jagić, *ASPh* 20, 595. *NJ,* n. s., l, 259. 261. 7, 248. Krmpotić, *ZbNŽ 24,* 324. Medić, *ZbNŽ* 24, 29-31. (cf. *JF* 3, 255. 261). *Miklošič* 190. *SEW 2,* 50. *Holub-Kopečný* 233. 294. *Bruckner* 344. 346. 532. *Trautmann* 186-187. *WP 2,* 276. *Mladenov* 304. 595. 311. *Tiktin* 995. 1089. Štrekelj, *ASPh* 28, 505. Marstrander, *IF* 20, 349. Meillet, *BSLP* 21, 138. si. (cf. *IJb* 8, 209. *JF 5,* 330). Marr, *IzvORJAS* 6, t. 21, 325-333. (cf. *IJb* 13, 80). *KZ* 68, 57. Brugmann, *IF* 17, 485. Machek, *ZSPh* 7, 378-379. *Boisacq*[3] 134.

mrkati (se), *mrče* impf, (subjekti *ovce, koze, ribe,* Ljubiša) = *mrkati, -čem* (Vodice, Istra, subjekt *ovca), omrkati se* (Smokvica, Korčula) »upaljivati se, pariti se«. Postverbal *mrk* m (Vuk) = *mrk* (Vodice) »Brunst der Schafe«. Pridjev se raširuje na *-ast mȓkast* (Krk) »upaljen«. Glagol je južnoslavenski; nalazi se još u stcslav. *mrbkati* »1° meckern, 2° brünstig sein«, slov. i bug., gdje mjesto *k* stoji i */ mrălet se,* odatle rum. *a marli;* kod Arbanasa *merkosh.* Kako pokazuje značenje 1° stcslav. glagola, radi se zacijelo o prvobitnoj onomatopeji, koja je postala pastirski termin za koitus ovaca i koza, prenesen odatle i na ribe. Machek uporeduje sa sanskr. *mrsati* (3. 1. sing.) »berühren«.

Lit.: ARj 7, 61. 64. Ribarić, *SDZb* 9, 168. *Mladenov* 311. Matzenauer, *LF* 10, 339-340. Jokl, *IJb* 14, 106. Machek, *Slávia* 16, 188.

mrkinta f (Kašić) = *Markinta bila* (toponim kod Lastova, ikavski i čakavski) = *mrkijenta* (Dubrovnik, Vetranie, Bella, Voltiđi, Stulić), pridjevi *mrkijentast, mrkijentav* »gre-, benit«, deminutiv *mrkijentica* = *mrkenta* (Lastovo) = (na *-ija) mrkëntija* (Paštrovići, razlikuje se od *seke,* koja je u mora, dok je *mrkentija* uz obalu na kopnu) = *mrkenta* (Kavanjin, Spie, Bar, Budva, Grbalj, Krtole, Kućište, naziv za *Golo brdo* blizu Raca i Špica) »1° hrid u moru, greben, stijene pokraj mora, velike strme litice, 2° seka (Grbalj), 3° pojedini veliki kamen kojim se može zidati, da se utvrdi obala od vala, ali se ne upotrebljava za zidanje kuća«. Izvedenica na *-enta,* sufiks za pojačanje (augmentativ) u istro-rom.: *vitenta meja, vitenta dele vite meje,* u lad. *mighienta, nuva nuventa* (Rovinj), *kalda kaldenta.* Upor. u južno-tal. *flori múrgendo, murgantu* itd. »distelartige Pflanze«. Osnovna je riječ *murex,* gen. *-ciš,* tal. *murgia* (Kalabrija) »roccia«, koja se nalazi u *morica* f (Zore) »1° provrćen stanąć kamen na morskoj obali, u koji se može privezati mreža, 2° (Mljet:) da vrša potone, veziva se za nju morica, produžen kamen«. Glede prijelaza u deklinaciją *-a,* upor. *krka* < *conice.* Ovamo ide kao izvedenica na lat. sufiks *-anus* ime otočića *Mrkan,* tal. *Mercana.*

Lit. : ARj 7, 65. Zore, *Arkiv 2,* 364. Macan, *ZbNŽ* 29, li. *Ive* 14. Skok, *ZRPh* 38, 849. Isti, *Slav.* 227. 249. *REW*[3] 5755. *Rohlfs* 2627. *Prati* 678. Alessio, *RIO* 5 (1953), 90-91.

mrknuti, *-e (o-, na- se,. s-, sa-, za-)* = *mȓkniti* (Vodice) = *smrtí se* pf. pored *šmrcati se (poza-, Gorski vijenac)* = *mrčati* (samo jedna potvrda; *c* mjesto *k* kao u *micati* pored *mikati, maknuti, maci)* »finster werden«, inhoativ od pridjeva *mrk,* baltoslav., sveslav. i praslav., »crn, finster«; *súmrk* (Piva-Drobnjak) »pomalo mrk«. Pridjev je veoma raširen zbog velike upotrebe u terminologiji domaćih životinja. Poimeničen *mrk* m (Novi) »morska životinja mrkač, moschites moschata« = *mrk* m (Vodice) »pomrčina sunca«. Pridjev se raširuje na *-olast* (upor. *vragolast, -Ijast* prema *đavolast) mȓkolast* (Vuk), na *-ьn mȓčan* (Vuk), na *-bkav mrčkav* (Timok-Lužnik, Srbija) »bolestan, nečist«, na *-ъi mȓkao, -klá* (16. v.), s apstraktumom *mrklost; -ušast, -usát, -ušatan, -ušastan, -šav: mrkušast* itd. Hipokoristici *mrko* m »jarac, magarac, vő« prema *mrka* f »ime domaćih životinja«. Poimeničuje se raznim sufiksima: na *-ač mrkač* »1° jarac, 2° riba (Ston, Bag, Vrbnik)«, sa deminutivom *mrkačić* (Split)

»riba«. Na *-alj mrkalj* »1° jarac, 2° ovan, 3° prezime«, *mrkaljuša* (BiH) »kruška«, na *-an mrkãn,* na -as *mrkas* »ime psa«, na *-ava mrkava* »krava«, na *-aša mrkaša* »koza ili ovca«, na *-es mr̊keš* (Istra) »ovan«, na *-ešić mr̊kešić* »ovan, vo mrkih pjega«, na *-ica mrkica* »1° kobila, 2° biljka žućenica«, na *-ilo mrkih,* na *-inja mrkinja* »mrka ovca«. Na madž. *-ov* < *-ó mrkõv* »pas, konj«, *-ova mrkava* »krava«, *mrkovica,* augmentativ *mrkovina* »mazga«. Na *-ulj mrkulj* »ptica«, *mrkuljin* (Vuk), na *-ulja mr̊kulja* (Vuk) »mrka krava«, *mrkuljica* »1° ptica, 2° riba«. Na *-uša mrkuša* »kobila« = *mrküša* (Vodice) »ovca«. Augmentativ *mîko-bara* (Lika) »koza«, a pridjevom *mrkobaran, mrkodin* »konj*. Na *-onja mrkonja* »1° mrk vo, 2° prezime«. Pridjev *mrkao* poimeničuje se na *-ica mrklica* (Vuk, Boka), na *-ina mrklina* (Vetranie) = na *-ilo mrklih* »mrak, pomrčina«. Upor. psovku *mrklo ti bog daj* (Vodice). Složenica *mr̊kogleda.* Čest je i u izvedenicama sa *č* mjesto *k:* na *-e', mrče* »mrk konj«, na *-java mrčava* »dim, čađa«, na *-ica mrčica* »magarac«, na *-ina mrcina* f »prosto mrko sukno, crne ženske haljine«. Na *-ilo mrčilo* »mrka boja«. Hipokoristik *mrčo* »mrk konj«. Denominai na *-iti mrčiti* (Crna Gora) »(metafora) ubiti« *(iz-, na- se),* na *-éti mrčati, -čim.* Ovamo ide *pomrčina (sunca, mjeseca) = pomrklina* (Bosna). Prema *brčkati* onomatopeizira se *mrčkati* (Orahovica). Na *-jāj irifčāj* m (Hercegovina) »mrk pas«. Sa romanskim sufiksom *mrkadina* »mrko, prosto sukno«. Premda mu je leksikologijska porodica golema, ne može se označiti kao općenit hrv.-srp. pridjev. Karakterističan je za štokavske govore. Tu je zastupljen i u antroponimiji *Mrkoje, Mrkojević, Mrkša, Mrkšić.* Na zapadu ga zamjenjuje *taman,* koji je raširen na čitavom teritoriju. Općenit je sveslav. i praslav. prijevoj **morkb > mrâk* m = *mraka* f gdje je slog *mra-* nastao po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *mrok,* rus. *mórok.* Taj prijevojni štěpen izražava perfektum »kad je zamračeno > ono što je zamračeno«. Po semantičnom zakonu rezultata (sinegdoha) odatle značenje »1° tama, Finsternis, 2° biljka«. Može biti i pridjev (Mrnavić, Martié) »mrk«. Upor. toponim *Mrakodö* pored *Mrkodõ.* Pridjev na *-ьn mračan* (14. v.) (s-), poimeničen na *-jak mračnjak* »1° rđav čovjek, 2° mora, 3° biljka, 4° mračna sobica, 5° *(mrašnjak,* ŽK, eufemizam) đavao«, na *-ica mračnica,* na -ost *mračnost.* Na *-iv, -ljiv mračiv, mračljiv.* Na *-ıa mrača* f »mrak« = na *-ilo mračilo.* Na *-jaj mračaj* (Slunj) »l ° ptica caprimulgus punctatus, 2° konj« = *mráčaj* (Doброselo) »crni oblaci na nebu«. Na *-janin mraćanin* (Vinkovci) »čovjek koji straži noću u općini«. Na *-aia mrakača* = na *-an mrakan* (Vinkovci) »nekakav bauk iz mraka«. Složenica *sumrak, sumračje* »crepusculum«. Denominai na *-ati mrakati* (Kavanjin) »l ° noćiti«, *mrakati, -čem* (Dalmacija) »2° psovati«, na *-iti smračiti, smračim (se), -ivati se, sumračiti se* prema *sumračavati se.* Značajna je varijacija značenja izražena akcentom *smračiti* (objekt /02·«, Dalmacija) »prut od mace zadupsti u rupu da druga maca izrasle«. Upor. *zàmrknuti* (Vuk), *zamr̊knut, -em* pored *smrkmjat se* (Kosmet) »ući u noć«, iz čega se vidi semantička veza između *mrk* i *mrak.* Interesantno je raširenje sa *-kotunakotumračiti se* pf. (Poljica) »naoblačiti se«, s pridjevom *napotumračen* (Poljica) »namrgođen, namršten«. To je jedna vrsta onomatopeiziranja kao i *mrgoditi se* (v.). Rijedak prefiks (v.) je zamijenjen u pridjevu čestim *po-* (v.); *tu* bit će isto što *to* u *najtomanje* (ŽK). Baltičke usporednice pokazuju različita značenja. Odnose se na rad očiju. U prijevoju *e:* lit. *merkti* »l ° mit den Augenlidern blinzeln, 2° die Augenlider schliessen«; s prijevojem *o* (kao u *mrak) : man ãkys apmarka* »mir wurde dunkel vor den Augen«. Lotiški ima s prijevojem *i* (kao *mrk, mrkao) mirklis* »Blick des Auges«. Za semantički razvitak praslav. pridjeva od važnosti su baltičke usporednice. Iz njih se vidi da je značenje »tama« izašlo iz zatvaranja vjeđa. Za taj semantički razvitak ima potvrda i u našim narječjima: *on mrka* (Cres) veli se kad čovjek drijema i glavom trese. Upor. češ. *mrkati* »cligner les yeux« i lit. *mirksaü* »mit halboffenen Augen da sitzen«. Upor. *namršten, mrštiti se* (v.), *pomrkivati na koga* impf, prema *pomrknuti* (također češ., slov.) »nutu interdicere«. Ie. korijen **mer-* »flimmern, funkeln« bio je raširen formantom *q: *merq-.*

Lit.: ARj 4, 52. 251. 7, 35. 37. 66. 63. 61. 69. 47. 65. 49. 67. 403. 461. 511. Tentor, *JF* 5, 213. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Elezović* I, 193. 2, 247. Ribarić, *SDZb 9,* 168. *ASPh* II, 448. *Miklósié* 191. *SEW* 2, 78. *Holub--Kopečný* 232. *Bruckner* 333. 346. *KZ* 45, 105. *WP* 2, 274. *Mladenov* 306. 311. *SpBA* 73 (cf. *IJb* 8, 198). Ivšić, *HR* 1934., 194. Machek, *ZSPh* 18, 24-25. Matzenauer, *LF* 10, 337-340. Vaillant, *RES* 9, 9. sl. Zupitza, *KZ* 36, 235. Walde, *KZ* 34, 478. Scheftelowitz, *IF* 33, 38. 56. 167. 174. 267. Osthoff, *IF* 8, 12. bilj. Kern, *IF* 4, 110-111. Sütterlin, *IF* 25, 70. *Boisacq** 645-646.

mrkva f (18. v., Vuk, Dalmacija, Jačke, danas općenita riječ) »daucus carota, korénje (ŽK)«. Deminutivi na *-ьc > -ac mrkvac,*

gen. *-aca* (Istra) = na *-ica mr̊kvica* (Krk). Augmentativ na *-ina mrkvina* (Vrbnik). Sveslav. i praslav. (prema Miklošiču) posuđenica iz stvnjem. *mor(a)ha,* nvnjem. *Mohre.* Tome se protive Mladenov i Kiparsky. Za prvoga nema dovoljno razloga za to. Drugi uzimlje prasrodstvo s germanskom riječi. Kako pokazuje *mrha > marha, marva* stvnjem. *h* ne prelazi u *-k,* nego ostaje, što potvrđuje i polj. *marchew.* Riječ *mrkva* je išla prvobitno po deklinaciji *u* kao *crkva, murva,* stcslav. **mrzky > *mrbkbve.* Upor. i *cikla* pored *cikva.* Rumunji posudiše *morcov,* Madžari *morcony = murok.* Ie. je korijen **mrk-* »essbare Wurzel, Mohrrübe«. Upor. kod Hesycha βράκανα. Prema Macheku pripada pred-ie. supstratu. V. *smrčak.* Ovamo i *mrkvjela* f (Vuk, Dubrovnik, Mikalja, Bella, Stulić) »mrkva«. Augmentativ na *-ina mrkvjelina* (Stulić) »pastinaca silvestris«. Pridjev određeni na *-ьn mrkvjelni* (Stulić). Oblik *mrkvola* nema *ARj,* citira ga kao srp. Miklošič. Dalmato-romanski ostatak iz oblasti hortikulture, kako pokazuje *k* pred *e,* od lat. deminutiva *moricula* od *mõrum,* koji se nalazi u stvnjem. *morhila,* nvnjem. *Morchel* »1° pečurka, 2° mrkva«. Dubrovački romanizam predstavlja vlat. deminutivni sufiks *-icella* mjesto kllat. *-inda* i unakrštenje sa domaćom riječi *mrkva.*

Lit.: ARj 7, 69. *Miklošič* 192. *Bruckner* 322. *Mladenov* 304. *Kiparsky* 75. *WP 2,* 313. *Boisacq*[3] 131. Machek, *LP 2,* 158. *Weigand--Hirt* 2, 206. Zupitza, *GG* 135. Löwe, *KZ* 39, 326. *Vasmer 2,* 158-9. *REW'* 5681a. *DEI* 2363. 2428. Štrekelj, *DAW* 50, 38.

mrlj m = *mrlja í* (slov., običniji je akcenat *mrlja* u Hrvatskoj) »maca, pjega«. Denominal na *-ati mrljati, mrljam* impf. (Vuk) *(iz-, o)* — *mrljãt* (Kosmet). Pridjev na *-av mrljav* (Lika, Kosmet) »1° neopran, nečist, 2° koji ima mrlje«. Pojavljuje se još u tri varijante, koje upućuju na onomatopejsko (ekspresivno) postanje: *prljati, prljam (u-)* (Vuk) »gnusiti«, s pridjevom *prljav* (Vuk) = *brljati* (v.) = *burljati* (v.). Ne nalazi se u drugim slavinama. Štrekelju je posuđenica iz bav. *Meri* n »Schmutz, Fettfleck«. Varijante i geogťafska area govore protivno.

Lit.: ARj l, 70. *BI 2,* 241. *Elezović* l, 225. 419. *Miklošič* 192. Štrekelj, *DAW* 50, 38.

mrmljati, *-am* impf. = (sa / mjesto *lj) mrmlati* — (sa *n* mjesto /) *mrmnãti, -am* (ŽK) »murmeln«. Prvobitna onomatopejska reduplikacija vidi se u *mrmorati = mrmoriti = mrmrati,* odatle postverbal *mrmor* (Marulić) = *mromoriti* = iterativ *namrmravati (ob-),* s apstraktumom *namrmranje* (Jambrešić) Promjena *lj = l* mjesto *r* nastala je prema disimilaciji *r - r > r - l.* Drugi član reduplikacije reformira se raznim elementima koji sadrže druge onomatopejske suglasnike: na *-ošiti* (upór. *tetošiti) mfmašiti, -lm (iz-) = mrmošati, -am* »klevetati«, s radnim imenicama na *-telj mrmošitelj* m prema f *mrmošiteljica, mrmošavac = mrmošalac;* na *-otati* (prema drugim onomatopejama na *-ot) mrmotati.* Radna imenica na *-elj* (upor. *smrdelj) mŕmelj* m (Istra) »čeljade koje mrmlja«. Završno *-ljati* zamjenjuje se sa *-njati* u *mrmnjati,* s pridjevom na *-av mrmnjav,* sa *-njiti mrmnjiti; mnj* steže se u *nj: mrnjati,* odatle *mrnatelj = mrnjatelj* »murmurator«. Ta se varijanta deminuira: na *-kati mrnjkati, -ām,* odatle na *-ah mrnjkalo* m prema *mrnjkalica* (Lika); *mrnjdžati* (Slavonija, Srbija, Vuk). Drugi se elemenat reduplikacije zamjenjuje novom kreacijom *-njoriti mrnjoriti* (Marin Držíc). Onomatopeja postaje napokon termin za crve: *mf-mak,* gen. *-mka* (Vuk, Banja Luka) »kukać u gnoju kao zlatna Mara« = (za amfibiju) *mrmac — mrmak* »Kaulquappe« (Otokf prijenos je omogućen time što viče *kr;* zbog toga ide ovamo i) *mrmoljak,* gen. *-õljka* (Vuk, Srijem, Baranja, Banat) »triton vulgáris, Wassermolch« = rum. *mormoloc* »Kaulquappe«. Ni prvi dio reduplikacije nije pošteđen, kako pokazuje disimilatorni gubitak početnog *n* u *ŕmnjati, f mnj em* (1486) »mrmnjati«, s pridjevom *ŕmljiv* (1486). Samoglasno *r* zamjenjuje se tamnim *u mumnjati — mumljati* (upor. češ. *mumlati) = mumnjati* (Prčanj) = *mumonjiti* (Vuk) »murren« = *mumoljiti* »jesti«, imenica *mumonja.* Ta onomatopeja nalazi se u raznim jezicima. Klasični su tipovi lat. *murmurare,* gr. μορμύρω, stvnjem. *murmuôn,* nvnjem. *murmeln,* lit. *murm(l)enti, murmėti,* sanskr. *marmara-* itd. Miklošič ih zove *onomatopäische Wörter ohne Geschichte.* U stvari oni se u jeziku uvijek nanovo stvaraju na jednak način. Njihova je faktura nestalna. Podvržena je varijacijama u mjestu i vremenu, prema tome kako jezična svijest apercipira prirodne zvukove i koliko ih može prilagoditi ustaljenim fonemima. U njima su fonemi simboli raznih prirodnih zvukovnih nijansa. Vidi se i prilagođivanje drugim tipovima. I oni slijede zakon semaziologijskog razvitka. Postaju napokon termini za predmete. V. *brbljati.*

Lit.: ARj 4, 252. 7, 71. 74. 76. 78. 151. 461. 8, 410. Hirtz, *Amph.* 90. *Miklošič* 192. 207. *Holub-Kopečný* 235. *Boisacq*[3] 640. 644. *Mladenov* 311. *Bruckner* 68J. Matzenauer,

LF 10, 341-342. 349. *Tiktin* 1009. *WP 2,* 307. *Trautmann* 190.

mrmor m (Vodice, Istra) »razum«. Od furl, *malmuerio* = *mermoire — memorie (in buina malmuerio* 1419. »pri dobroj svijesti«) < lat. *memoria* »pamćenje«, apstraktum na *-ia* od pridjeva *memor,* gen. *-oris;* apstraktum se u našem školskom jeziku upotrebljava kao učen latinizam, ovdje sa anticipacijom suglasnika *r;* u Istri *memurija* f »uspomena«. Odatle poimeničen pridjev na *-alis memorijal,* gen. *-ala* m (Reljković) »izvještaj višoj vlasti« < lat. *memorialis.* Denominai na *-are* lat. *memorare* > sttal. *memorare: adombrati se, -am* pf. (Kućište) = (afereza *a-* u sandhi) *dòmbrat se, -am* (Dubrovnik, Cavtat) »prisjetiti se« < tal. *(Rammemorare,* s disimilacijom *m-m* > *d - m,* upór. disimilacije španj. *lembrar* i *remora* (Fribourg).

Lit.: ARj 6, 600. Ribarić, *SDZb 9,* 168. *REW*[3] 5489. 5490. *Pirana*[u] 556.

mřujak, gen. mfnjka m (Orahovica, Slavonija), termin kod saonica »onaj dio saonica sprijed, što je savinut gore«. Budući da je *mŕnjak,* gen. *-njka* (Srbija) »hrskavičavi dio nosa«, prva riječ je, čini se, metafora. Osnova se nalazi po svoj prilici i u pridjevu na *-av mrnjav* (Srbija) »slab loćkav (odnosi se na stablo; protivno *krut')«.*

Lit.: ARj 7, 77. 78.

ınrsika f (Dalmacija, Pavlinović) »ševar, trska«.

Lit.: ARj 7, 79.

mrsiti (se), *mrsim* impf. (Vuk) *(o-)* = *mrsit* (Kosmet) »1° jesti meso = prekinuti post (religiozni termin, suprotno *postiti)* 2° (s prefiksima *iz-, od-, po-, raž-, s-, za-)* remetiti, pometati, brisati, uništavati« prema iteratīvu na *-va—mrsívati, -mrsujêm = -šivati,* samo s prefiksima; prefiks *pro-* »3° mrmnjati (Lika)«. Od prvog značenja je postverbal *mrs* m (18. v., protivno *nemrs)* »1° mrsno jelo, 2° vrijeme kad se smije mrsiti«, proširen na *-ък > -ák mfsak,* gen. *-ska* (Vuk) = *mfsak* pored *mřsak* (Kosmet) »dan u koji se smije mrsiti« = *òmrsak,* gen. *-ska,* deminutiv *mrsičak* »mrsni dan«. Pridjev na *-ьn mésan = mîsan* (Kosmet), određeno *mršní* pored *mřsni = omrsan.* U boškačkom (argotu) *Mrsan* je »Turčin« (Kosmet, Sirinić, opozicija *Posan* »Srbin«). Bug. *mrăsen.* Od takvog pridjeva je kolektiv na *-ina mrsenina* (Ston) »mrsno jelo«. Na *-ivo mrsivo* »mrs, mrsno jelo«. Na *-jaj Smršāj* »mrs«. Na *-ota mrsôta* (Kosmet) = *mrsnoća.* Imperativna složenica *mřsipétak* m prema f *mrsipêtka* »čeljade koje u petak mrsi«. Ne zna se ide li ovamo *mrsōvnlca* = *brsovnica* (Smokvica, Korčula) »gljive koje se jedu«. U značenju 1° riječ je južnoslavenska. Od sjevernih slavina ima ukr. *omersnuty sa* »varati se, praviti griješke«. Ovamo ide stcslav. *mrtsiti sę* »foedari«. Riječ je prema tome prvobitno značila »errare, griješiti, okaljati se > prekinuti post«. To značenje omogućuje vezu sa značenjem 2°. I od tog značenja postoji postverbal *mrs* m »nešto zamršeno«, na *-zk > -ák smrsak,* gen. *-ska* (Vuk) »uzao bez šeputa«, pf. *smřsnuti, -em* (Lika) »zamrsiti«. Odatle s prefiksom *-jaga* (upór. *mùtljaga, prtljaga) mršljaga* u izrazu *pogoditi sina* »sijeno« *u mrsljagu* »na oko« (Sinj, Dalmacija). Prvobitno se značenje vidi i u *namrsiti, im* »navaditi, namamiti«. Značenje 3° (»prekinuti razgovor > promrmljati«) može da ide također ovamo. Onomatopeizirano je unakrštavanjem sa *mrmljati.* Ie. veze nisu pouzdano utvrđene. Matzenauer uporeduje sa lit. *smarsas* »adeps«, *apmulst* »perturbare«, lit. *murkšlinti* »beschmutzen«, ags. *mearrian* »errare«. Uporeduje se i sa ie. **smeru-* »Schmeerz, Fett«.

Lit.: ARj 'I, 80. 8, 934. *Elezović* 1, 419. Trojanović, *JF* 5, 224. *MikloŠič* 192. *Mladenov* 307. *WP 2,* 691. Iljinski, *RSl* 6, 227-228. Matzenauer, *LF* 10, 342-343.

mrska f (Vuk, Crna Gora) »bora, nabor (na rubu i na licu)« = *smrska* (Priseka) = *mrske,* gen. *-akā* (Konavli) »vrsta bora u švenju košulja«. Augmentativ na *-ina mrština* (Vuk). Odatle denominal na *-iti mrštiti se, -im* impf, *(na-)* (Vuk, Vodice, objekt i subjekt *čelo,* stcslav. *szmršteno čelo).* Bug. *mraštja.* Na *-ati mrskati, -ām* »nabírati«, *smrskati* = *razmrskati* (također bug) »razbiti« = *namrckati se, -am* (Kosmet) = *namrskati* »nabrati«. Na *-ač smrskač* m (Jasenovac) »vrh kapice od opanka kud prolaze kajiši«, na *-aia mrškača* (Lika) »suknja s mrskama«, *smrskača* f (Piva--Drobnjak) »vrsta torbe; pripúta (Hercegovina)«. Na *-avica mrskavica* f = *mrždavica* »meka kost koja se zove mrštalica (Vuk)« = *rskavica.* Dalja veza s *mežgravci* ili *mrezgravci* (v.) (unakrštenje sa *mezgra,* v.), *moždrkavci, mrzgavci, mržgalica,. mrždavica = mržjavci* »nosna hrskavica (Smokvica, Korčula)« (sa *sk > zg, žd).* Ovamo ide *i eu smréskati, smrêskam* (Vuk, objekt *glavu, nos)* »razbiti«. Ista osnova dolazi i s prijevojem *vraška* f »crespa, ruga, bora, grešpa, mrežotina, mrska, mrština, Runzel f« (upor. češ. *vráska) = fraška* (Mikalja, Vrančić, Belostenec) »ruga, bora, mrska«. Glede *w > fr* upor. *fiba* (ZK) < *vrba.* Postoji još u varijanti *braška* (Stulić) »ruga«, s pridjevima *brăskav, braskast, braskotina.* Ovamo možda (sa *sk > zg* kao u *maska > mazga)* bug. *mraždja (se)* i hrv.-srp. *brazgotina* (16. v.). Glede *vr > br* upor. *brijeme* (Dubrovnik) < *vrijeme.* Miklošič izvodi *vraška < mraska* (upor. češ. *mrahiti čelo)* < praslav. **morska.* Prema tome *mrska* predstavlja niži prijevojni štěpen (Tiefstufe). Prema tipu *rob — rabota, latiti se = latiti se* (ŽK), *Lom < Almus* postoji i varijanta sa *o* mjesto *a broskav* (Srbija) »nagrđen mrštinama, bradavicama i pjegama, kao mrasav (v.)«, odatle na *-ulja brdskulja* (Srbija) »broskavo čeljade«. Prema Mladenovu bio bi isti korijen kao u *mrk — mrak* (v.), tu sa *-k* kao u *znak, zrak,* ovdje sa *-sk.* Upor. ipak s varijantama *vraška — braška — broskav,* arb. *breshkë—breche* »kornjača«, deminutiv *breshkëzë* »Drüsengeschwulst«, rum. *broască* »žaba (i različite bolesti)« = ngr. μπράσκα. Kako u južnoslavenskom **mraska* nije potvrđeno, može biti da *mrska* i *vraška > braška, broskav* itd. ne idu zajedno, nego da su to ilirotrački leksički relikti. Uporeduje se s njem. *morsch,* srvnjem. *zermürsen* »zerdrücken« (Scheftelowitz), sa sanskr. *mūrchati,* lit. *marszka* »rete piscatorium« (Matzenauer). V. *mrdati.*

Lit.: ARj 1, 593. 69. 743. 680. 3, 69. 7, 80. 83. 104. 462. Ribarić, *SDZb* 9, 168. *Elezović* 1, 441. *Miklošič* 192. *Holub-Kopečný* 232. 233. 422. *Bruckner* 523. *Mladenov* 307. *WP 2,*274. Scheftelowitz, *KZ 56,*206. Machek, *KZ* 64, 263-264. Lang, *IF* 43, 328-329. Matzenauer, *LF* 10, 343-34.4.

mrsnuti, *-em* pf. (Sinj, Dalmacija) »brzo, naglo otići, uteći, pobjeći« prema impf, *mrsnivati, -ujem.* Upor. *mršnuti, -em* (Crna Gora, Riječka nahija) »otjerati, odagnati«. Prvi je zacijelo onomatopeja, drugi stoji u vezi sa uzvikom *mrs* (Crna Gora, Riječka nahija) = *marš* (Hrvatska) < fr. *marche,* imperativ ód *marcher.* Uzvik *marš* upotrebljava se samo za pseto. Kad se reče ljudima, uvredljiv je. Kao imenica nije uvredljiva riječ i znači »put, hod«. Odatle složenica *maršruta,* preko njem. *Marschroute,* njemačka složenica iz fr. elemenata *marcher + route.*

Lit.: ARj 7, 81. 83.

mrsolj m (Niš) = bug. *mrăsol* pored *mrăsul* »1° biljka polygonům orientale, 2° toponim«. Ne zna se da li je u vezi s *mrsolj* (Stulić) »bale, sline« = *mrsolj,* gen. *-ólja* (Kosmet) »sline iz nosa«, s izvedenicom na *-ivica mrsoljîvica* »žensko čeljade kome teku sline« i na *-će,* gen. *-eta mrsoljîvce* n. Măreție upućuje na *mosolj* (Leskovac, Srbija) »guste sline u nosu« i na turcizam *mosur* (v.).

Lit.: ARj 7, 18. 81. *Mladenov* 311. *Elezović* 1, 420.

Mřsunja f, potok (hidronim) kod Slavonskog Broda u Hrvatskoj, pritok Save. U rimsko doba *Marsonia* (naselje, predrimski toponim). Jedini primjer gdje se toponim očuvao do danas kao hidronim, jer važi kao pravilo da se u imenima potoka, pa bili i pritoci velikih rijeka, čija su imena od reda predrimska, nisu očuvali predrimski nazivi. Upor. ipak *Narona > Norin, Norilj.*

Lit.: ARj 7, 81. Klaić, *VHAD 9,* 186. *Mayer* 1, 220. 2, 80-81. Isti, *VHAD,* n. s., 16, 5. ss. Isti, *Gioita* 24, 179. ss.

mŕštati, -í impf, na *-éti* (Vuk, subjekt *trbuh)* »krčati, kvrčati«. Zacijelo onomatopeja, koja sadrži prvi dio reduplikacije *mrmljati* (v.). Upor. stcslav. *mrъkati,* slov. *mrčati.*

Lit.: ARj 7, 83. Scheftelowitz, *KZ 56,* 203.

mřta f (Split, šibenski otoci), prošireno našim sufiksom *-ovnica mrtovnica* (Zoranie, upor. slov. *mrtovje* »Myrtenwald«, neologizam?), složenica *crnomrta* »lentiscus«, pridjev *crnomrtan,* na tal. deminutivni sufiks *-ina* ili naš augmentativni *-ina mrtina* f (Šulek) »1° lentiscus, 2° toponim u pl.«, s našim *-ka mrtinka* (Šulek) = (prema deklinaciji *buky, bukvve) mrtva f* (Sinj, Vranjic) = *(r > ar,* čakavski) *marta* (Božava, Veli otok) »myrtus communis«. Dalmato-romanski leksički ostatak od gr.-lat. *myrta* < gr. μύρτος (v. *mirsina),* mediteranskog podrijetla. Isto takav ostatak je i pridjevska izvedenica na *-eus* (tip *fageus* > tal. *faggio) *myrtea,* koja nije potvrđena u zapadnoj Romaniji, nego samo kod nas na Jadranu *mrča* (Krtole, Bogdašić, Dubrovnik, Mljet), toponim *Pod mrče* (Bogdašić), pridjev *mrčev,* u toponomastici *Mrčev do,* poimeničen na *-ьc > -äc Mrčevac* (Škaljari), *mrčevo* n »1° mjesto gdje rastu mrče, 2° toponim«, određeni na *-ьn mrčni.* Deminutiv *mrčica* (Vetranie), augmentativ *mrcina* »divlja trava«, odatle na *-ьc > -ac mrčinac,* gen. *-nca* (Stulić), na *-üte mrčište* (Stulić), na *-ika mrčika* (Šulek). Odatle deminutiv na lat. *-ella mrčela* f (Vuk, Paštrovići) = *mrčela* (Budva). Taj lik može da predstavlja i vlat. **myrticella.* Odatle vlat.

*myrtica > marka f (Lošinj, čakavci) »1° plod najprije crven, onda crn od mirte, 2° jelo siromaha«. Već je Budmani ispravno uputio na vezu s *mrča*. Sonantno r u *mrta, mrča* itd. nastalo je iz *ur* < gr. up, kako se vidi iz deminutiva na *-ella,* koji je l'atinizacija gr. -ιλος μυρτίλος, eolski μυρσίλος > vlat. *myrtela* > tal. *mortella* > *murtila* f- (Brač, Kavanjin, narodna pjesma) = *murtěla* f (Marulić, Zoranić, Rab, Poljica) »bosiljak« = *(ę* > dalmato-rom. *ie) murć'ela* (Prčanj), toponim *Mrčele* (Spič, šuma, oranica, bašta). Na *-ika murttika* (Stulić). Oblik *mirta* s pridjevom *mirtov* kod Belostenca je učena riječ. Dobiva još *s : smarca* (čakavski ŗ > *ar)* »pistacia lentiscus« = *šmrca;* poimeničen pridjev sr. r. *Smárče* n (glavica u Mosoru). Glede dodatka *s* upor. istro-rom. *źmirtule* »mirto«. Oblik *murtela* može biti dalmato-romanski ili talijanizam. Upor. još arb. *mërqinë* pored *marte.*

Lit.: ARj l, 846. 6, 481. 7, 49. 52. 84. 88. 161. 162. *Pleteršnik* l, 584. Rešetar, *Štok.* 254. *Ive* 154. Jagić, *ASPh l,* 431. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ* 29, 210. *REW** 5801. 5802. *GM* 275.

mrva f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »mali komadić, mala količina nečega, droptina«. Brojni deminutivi: na *-ica mrvica, mrvičica,* s pridjevom na *-ыг mrvičan;* na *-ičak,* gen. *-ička mrvičak;* na *-ić mrvit — mravić* (Vrbnik; glede *r* > *ra* upor. *hlam)* »mali komad zemlje«; na *-oljak,* gen. *-Ijka mrvoljak* = na *-eljak mrveljak* (Brusje, Hvar) »mlada uš«; na *-uljica mrvuljica* = na *-aljica mrvaljica* »mrva«; na *-ьc* > *-äc mrvac,* gen. *-vca* »molj, moljac«. Na *-ina mřvina* (ŽK) »1° mrva, 2° toponim«. Na *-nica mrvnica* (Bukovica) »crv u žitu«. Isto tako su brojni prilozi: *mrva* (ák.) = *mrve* (gen.) »malo, malko« = *mrvo* (Vuk, *-o* analogijom prema *malo)* = na *-će mrvce* (Dubrovnik) = *mřvčice* (Vuk) = *mrvička* pored *mrvičak, mrvke* (Dubrovnik), *mrču, mrčku* (Lika) »vrlo malo« = *mrčuk.* Pridjev na *-ljiv mrvljiv.* Denominai na *-ati mrvati, -am* impf, (sjeverna Dalmacija) »raditi mrvu po mrvu > polagano«, na *-iti* (faktitiv) *mrviti, -lm* impf. (Vuk) *(iz-, s-)* »drobiti«, iterativ na *-va- -mrvljívati, -mřvljujem,* samo s prefiksima. Odatle na *-otina mrvljotina (iz-')* (Stulić). Sa gubitkom *v* u grupi *rvlj* > *rij: mrljit, -im (raž-, s-)* (Kosmet) »gnječiti« pored *mrljavit, -ăvim* »gnjaviti, gnječiti, jesti bez volje«. Madžari posudiše *morva, murra, murha.* U baltičkoj grupi postoji prijevoj *marva* »mišmáš« u drugom značenju. le. je korijen **mer-* »aufreiben«, proširen formantom *-uà.* Upoređuje se s gr. μαραίνω, *marasmus* (internacionalna riječ), srvnjem. *märwen* »impedire«, *morsch, mürbe.*

Lit.: ARj 4, 253. 7, 92. 94. *Elezović* l, 418. 2, 163. 247. Hraste, *JF* 6, 212. *Miklošič* 193. *Holub-Kopečný* 233. *Bruckner* 334. *Mladenov* 306. Matzenauer, *LF* 10, 344. *Boisacg*[3] 610.

mrznuti, *-ēm (se) (iz-, s-se, sa-, o-, od-)* prema iterativu na *-va- smrzavati se, -mrzăvăm* »1° (konkretno) lediti se kad je studen, 2° (psihološko) ekelhaft, biti kivan na koga«, sve od ništičnog. prijevojnog štěpena *mrz-* prema prijevojnom štěpenu *mraz-,* koji dolazi također u oba značenja, ali najviše u konkretnom »Frost«, sveslav. i praslav. *(*mrtz-, *morz-).* Izvedenice su od *mrz-:* denominal na *-iti mrziti, -lm (po-, za-)* = stcslav. *mгъгeii,* bezlično *mrzi me, pomrzeti,* odatle apstrakti na *-ota, -ost mrzota* = *mfzost* (13. i 14. v.), s pridjevima *mrzotan* = *mrzostan, mrzotljiv,* f *-iva* (Kosmet) »lijen«, *mrzotljîvko* m »lenjivac« prema f *mrzotljivica.* Na *-ilo mrzilo* m »onaj na koga mrze«. Na *-ina mrzina* »mržnja« = na *-av mrzav,* gen. -i = na *-ьЂа mrzba.* Na *-telj mrzitelj.* Imperativna složenica *mrzikuća.* Pridjevi: na *-ьn* > *-an mfzan* (Vuk) »1° onaj koji zaslužuje mržnju, 2° studen, hladan (Marulić)«, *mrzna bolest* »padavica«, apstraktum *mrznost,* na *-eć mrzeć* (do 18. v.), poimeničen u f *mrseča* = na -я/в *mržnja* f = pridjev na *-łk* (kao *sladak, gladak) mrzak, f mrska,* odatle *mrskoća* (1718) = *mrskost,* složen u *mrskovoljan* (Lika) = *mrzovoljast* (Crna Gora), na *-ъi mřzao,* f *mrzla* »1° hladan, studen, 2° toponomastički pridjev (tip *Mrzlo Polje)«,* poimeničen u f deklinacije » *mřzao,* gen. *-zli* (Lika) »mraz«, na *-ica mrzlica* »groznica«, na *-ina mrzlina* »zima«, na *-oca mrzloča* = na -osi *mrzlost,* na *-etina mrzletina* (obrazovano prema *hladetina),, smrzlõtina* (Kosmet) »čeljade koje odviše osjeća studen«, na *-ović mrzlović* (Martié) »onaj koji hladi«. Pridjev na *-iv* (Jambrešić) *mrziv,* na *-ljiv mrzljiv,* s apstraktumom *mrzljivost'.* Denominál na *-iti mrzliti, -im* »hladiti«. Hipokoristik *mrza* = *mfza,* gen. *mrze* (Kosmet) »čeljade kome se ne radi«. Odatle na *-an mrzán* (Srbija) »onaj na koga mrze«. Od praslav. prijevojnog štěpena za perfektum **movz-* (po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *mraz,* rus. *moróz)* nastaje *mraz* m (Vuk) »1° Frost, 2° mržnja« = *mraza* f, *omraza* f, na *-ıo mraz* f = na *-nja mražnja,* pridjevi na *-ьn* > *-an mrazan* (danas se rijetko govori) »1° leden, 2° mrzak (Jačke)«, poimeničen na *-ica mraznica* »1° mrska ženska, 2° gljiva koja raste za mraza«, pridjev na *-ov mrazov* (upor. *jugov),* potisnut od *studen,* očuvao se u *mrazová sestrica* = poimeničen na *-ьc* u *mrazovac* (Vuk) »1° biljka, 2° toponim«, u biljci *mrazovnik* »colchicum autumnale«, u prezimenu *Mrazović,* toponim *Mrázovo,* na *-ovit mrazòvit;* imenica *námraz* m (južni čakavci) »nahlada, nazeba«. Složenice *mrazobitnjãk* »ono što je mraz pobio«, *mrăzopuc* m »pukotina od mraza«. Denominál na *-iti mraziti, -im (koga s kim,* Vuk, Lika) *(iz-, o-),* s postverbalom *omraza,* pridjev *omražen,* na *-nutí mraznuti, -em* »smrzavati se«. Obliku *mrz-* prema *mraz* odgovara posvema *mrk* prema *mrak.* Konsonant *z* je nastao iz ie. palatala *ğ* u korijenu **merğ-,* koji se nalazi u ir. *meirc* < ie. **mergi* »nabori«, srvnjem. *mure* = nvnjem. *morsch.* Prvobitno je značenje praslavenskog korijena bilo »ježnja kože od studeni«. Prijevojni štěpen *o* nalazi se u arb. *marđhem* »fröstle, schauere« i u *marth* »starker Frost«. Arbanasi posudiše *mërsit,* Rumunji *omlrzi* pored *omrazi.*

Lit.: ARj 7, 44. 102. 461. *Ny l,* 187. *Elezović* l, 418. 2, 28. 247. *Miklošič* 193. *Holub-Kopečný* 232. 233. *Bruckner* 333. 346-. *KZ 42,* 332. *Trautmann* 187. *WP* 2, 282. *Mladenov* 306. *GM* 260. 275. Mirčev, *SO* 12, 134-137 (cf. *Iуь* 20, 260). Vaillant, *RES* 14, 234-293. *BSLP* 31, 43. Matzenauer, *LF* 10, 345-347. *Tiktin* 1089. Uhlenbeck, *PBB* 30, 301-302. Iljinski, *RSI 6,* 227-228. Hirt, *PBB* 23, 335. Pedersen, *KZ* 36, 335. (cf. *AnzIF* 12, 228. *IF* 26, 294). Scheftelowitz, *KZ* 54, 245. *ZSPh* 12, 167.

mrzomin m (Dalmacija, Šulek) »vinova loza crna grožđa«. Nalazi se još u slov. *b(e)rzamm* pored *merzamîn* »neka trta«. Od tal. *marzemino* pored *marzamina,* od toponima *Marzimin* (selo u Kranjskoj).

Lit.: ARj 7, 103. *Pleteršnik* l, 21. 68. 572. *Prati* 633. *DEI* 2379.

mu, onomatopeja koja oponaša kravlji glas; *u* se produljuje. Oformljuje se na *-kati mukati, mučēm* impf. (Vuk) prema pf. *muknuti, -ēm* (Vuk) = *muokati* (Mikalja, Stulić, *ou* od duljenja). Praslavenska riječ. Sa samoglasom nalazi se u slov., bug., češ. i gornjo-lužičkom. Udvostručuje se u *mumiti »za* glas medvjeđi i kravlji«. Prenosi se i na ljude. Pridjev *mukav* »bolestan«, poimeničen na *-ica mükavica* (Kosmet) »1° žensko koje muče = jauče od bolesti, 2° različite bolesti, 3° vrsta biljke«; odatle *muca* (Lika) = na *-ava mucava* (Kurelac) »ime kravi«. Apstrakti na *-ljavina mùkljavina* (Mostar) »mukanje«. Postverbal *muk* m »vika, rika«. Radna imenica na *-lac mukalac* m prema f *mukalica.* U prijevoju ie. *u* > *y* > *i míkati, míčem* (Bosna, Martié) »isto što mukati«, rus. *myčatb* (o stoci). Upor. *surov* pored *sirov.* Onomatopeja je ie. Upor. varijantu *bik* i *hučati,* lat. *mugire,* gr. μυκάομαι.

Lit.: ARj 7, 104. 142. 143. 144. 105. 157. 150. *Elezović* l, 422. *Miklošič* 207. *Holub-Kopečný* 235. Uhlenbeck, *PBB* 27, 118. Wood, *IF 22,* 167. *Boisacq*[3] 649. *Mladenov* 307. 309. *WP 2,* 310.

muànat (Vuk) — *muanât* (Kosmet), pridjev, »1° osjetljiv, delikatan, slab, 2° drnovit, objestan, goropadan (Ston)« = *muhànat* (unakrštenje sa *muha)* (Dubrovnik) »kapriciozan«. Dobiva naš opći pridjevski sufiks *-ьn* s promjenom *a* > *e mudnetan* (Lika). Sa *o* mjesto *a muhonat* (Ljubiša, Ston). Sa asimilacijom *m - n* > *m - m muametan.* U značenjima 1° i 2° pomiješala se dva različita arapska sufiksa: *mucanid* »tvrdoglav« odgovara značenju 2°, *muhanna* »courbe« s našim pridjevskim sufiksom na *-at* značenju 1°. Upor. turski narodski *muhanat* »plašljiv«.

Lit.: ARj 7, 105. *Elezović* l, 421. Skok, *Slávia* 15, 365., br. 499.

mubareć = *mubareć* pored *-arec* (Kosmet), indeklinabilni pridjev *(Mujo, băjrâm, dani)* »sretan, berićetan«. Kao prilog dobiva *-i* prema našem *govoreći.* Onomatopeizira se u imenici *bumbareće* n (objekt uz *dati,* Pjevanija crnogorska) »čestitanje, blagoslov« i prilogu *bumbareći* »sretno«. Upor. za takvo izmjenjivanje *bumbašir* (v.). Turcizam arapskog postanja (ar. *mübarek* »sretan, čestit«) dobiven iz formule *Bayram mübarek olsun.*

Lit.: ARj 1, 732. 7, 105. *Elezović* l, 421.

mübașir m = *mubāšīr,* gen. *-asirą* m (Kosmet) = *bumbašir* (glede izmjene upor. *bumbareće,* v.) »1° poslanik, 2° sudski pozivar (u tursko vrijeme)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mübașir* > tur. *mübașir)* iz administrativne terminologije.

Lit.: ARj 7, 105.

mucati, *-am* impf, prema pf. *mucnuti, -em* (Marin Držić) »gutati, proždirati«. Odatle uzvik тиc u rečenici *što kuc, to muc* (Vuk) »što se zaradi, to se pojede«. Bit će ekspresivan

izraz, onomatopeja kojom se oponaša zvuk pri pokretu usana kad se jede, u srodstvu sa *mucati, -am* impf. (Vuk) *(iz-, pro-, za-)* »govoriti prekinuto i zapinjući, stammeln, stottern«. Glagol i pridjev *mucav* (Vuk, Poljica) variraju: *mutati, -am* (Sinj, Dalmacija, Srbija, Lika), *mutav* (Vuk), sa zamjenom í za c možda zbog unakrštenja sa *mutav* »nijem« (v.). Ako zaista postoji srodstvo ovih onomatopeja, onda je *u* nastao iz sonantnog /, stcslav. *mlbcati,* koje Johansson uporeduje sa sanskr. *mlēcchati* »wälschen, eine Sprache kauderwälschen« i u daljoj je vezi s *mučati, -im* (v.) »šutjeti«, kao *micati* pored *mikati* (ŽK) prema *maknuti* (v.). Ta se onomatopeja prenosi i na šljivu, koje plod izvodi sličan glas, kad se gnječi: *mucalica* f (Srijem) = *mûcavica* f prema m *mucavac* gen. *-avca* (Fraška gora) »okrugla šljiva«. Brojne su radne imenice odatle. Poimeničenje pridjeva *mucav* na *-ьc* > *-ac* prema f na *-ica mucavac* m prema *mûcavica* = *mûtavica,* na *-alo mucalo* m (Poljica), na *-esa muceša* (Lika) = *müteía* (Lika), na *-esko maceško* m (Lika) prema f *muceška, mutavša* (Lika) m »koji muca«. Hipokoristici *muče* = *muco* = na *-onja mucanja* m (Lika) prema f *muca* (Vuk) »žena koja muca«. Deminutivni .denominal na *-kati mućkati, zamuckivati, -mùckujem* = *zamückovat, -kujem* (Kosmet) »zaplétati jezikom«.

Lit.: ARj l, 105. 106. 179. Johansson, *JF 2,* 37.

mučati, *-im* impf. (13. v., Vuk, Lika, Lumbarda) *(ob-, pre-, za-)* = *mučati, -îm* (ŽK), sveslav. i praslav. **muk—l—éti* »šutjeti«, iterativ na *-va- -mučavati, -učavam* (Lika), samo s prefiksom, prema pf. na *-nc-* > *-nu- muknuti, mûknem* pf. *(iz-, pro-, u-, za-),* odatle frekventativ *-muknjivati, -mùknjujem,* samo sa prefiksom. Deminutivi : *mućkati, -ãm* »ćutkati, šutkati«. Postverbal *muk* (16. v.). Pridjevi na *-ъi mûkao, mukla (iz-, pod-, pro-),* određen *mukli, mukla* (Vuk, 16. v.), s poimeničenjima na *-ina muklina* (kajkavski, Belostenec) = na -osi *muklost, promuklost,* na *-jív mukljiv* (Belostenec) »promukao«, od prezentske osnove *muč-* na *-ljiv mučljiv,* na *-ъn mučan* »tih«. Na *-alo mučalo* m (Lika) prema f *múčalica* (Lika) »koji (koja) muči«, odatle pridjevi na *-ъn miъcaiъnъ* (Domentijan), na *-jiv mučaljiv* (Lika), s apstraktumom *mučaljivost.* Glede sufiksa upor. rum. *guraliv,* od lat. *gola* > *gură.* Imperativna složenica *mučivuna* (Rijeka) »podmuklo čeljade«, s nejasnim drugim članom. Prilozi: (instrumental) *mukom (=* bug. *malkom),* (particip prezenta) *muče, (is)podmuče* = *mučem,* odatle na *-kë mučke* = na *-ki mučki* (Lika). Rumunji posudiše prilog *mulcom.* Odatle načiniše svoj glagol *a mulcomi* »besänftigen, utišati«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog / : stcslav. *mlbcati, mhČĢ,* bug. *malca,* češ. *mlčeti,* polj. *milczeć.* Ie. je korijen **mel-* (koji je u slavinama vrlo dobro zastupljen u *mljeti, molj, mlat, mioki, mlinci, mlitav, mledan, mlad, moliti se),* raširen je formantom *-q: *melq-* se nalazi u armenskom *melk* »nježan«, u arb. *mekem* »halte den Atem, bez daha sam«, dok je u slavinama u ništičnom prijevojnom štěpenu **mblk-,* a u *mlak* i *mlakav* u prijevoju **molk-.*

Lit.: ARj 3, 935. 7, 109. 118. 137. 145. 179. 8, 410. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* \, 193. *Miklošič* 187. *Holub-Kopečný 226. Bruckner* 337. *Trautmann* 184. *WP 2,* 290. *Mladenov* 310. Scheftelowitz, *KZ 54, 225.* Lewy, *IF* 32, 164-165. *Boisacq*[3] 51. 120-121. 605 *GM* 268.

mućak, gen. *mućka* m (Vuk, Riječka nahija, Crna Gora) = *mućak,* gen. *mućka* (Istra, ŽK) = *hmućak,* gen. *-aka* (Vuk) »pokvareno jaje«. Pridjev *hmućak* (Dubrovnik, *~ćko jaje)* = *mučko jajce* (Kosmet). Postverbal od *hmüćati, -am* impf, (ras-, *pro-,* Brač) »stresati«, raširen na *-zk* ili od deminutiva *hmućkati, -am* (Vuk) *(pro-)* prema pf. *hmućnuti, -em;* osnovno *hmućak* također u značenju »grana Ijeskovine čime se zamete kaša (južna Dalmacija, potvrda iz *Slovinca)«.* Varijante su još *hmatati, -ãm* (Brač) (ras-) »hto«, u Vrbniku *rashjemustat, -am,* kod Parčića *hlomitati* gdje je *mutiti* onomatopeiziran dodavanjem *h-, hlo-, -hlje-* nejasnog postanja. Drugi tip onomatopeiziranja od *mutiti* je *mucurla* m (Lika) »1° velika budala, 2° toponim (Srbija, Vračar)«. Narodna pripovijetka o tome kako je mjesto dobilo to ime, kaže da riječ prema jezičnom osjećaju stoji u vezi s *mutiti.* Pripovijeda se da je na tom mjestu bio prosut kljuk iz bureta. Odatle na *-an mucùrlan* (Lika), pridjev na -asi *mućurlast* »budalast«, augmentativ na tur. *-ii mućurlija* (također prezime). Očito je da je dočetak unakrštenjem sa *budala* dobio *-la* sa pejorativnim *-ur-* od sufiksa *-ura, -jura* (tip *djevojčura).*

Lit.: ARj l, 119. 120. 3, 636. *ZbNŽ* 6, 173. *Elezović* l, 425. Šamšalović, *NVj* 29, 426.

mudar, f *múdra* (Vuk), određeno *mudri, í mudra* = *mudar, ţ mudra* (Kosmet) = *mudar, múdra* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev **mpdrz,* obrazovan sufiksom *-r* kao *dobar,*

mokar, »φρόνιμος, klug, weise«. Poimeničuje se u *mudra f* (Lika) »djevojka koja probírá« i sufiksima na *-ьc mudrac,* gen. -aca = *mudrc* (16. v., upor. oronime *Oštrac* i *Oštre)* = *mudarac,* gen. -arca (Vuk), s pridjevom na *-ev mudarčev* (Pavlinpvić) i augmentativom na *-ina mudarčina* = *mudračina* (Lika), apstrakti na -sírna < *-sk* + *-ina mudarŠtina,* na *-stvo mudarstvo* (Kavanjin) i odatle denominai na *-ovati mudarstvovati, -ujem* (14. v.). Na -z'ca *mudrica* (Vuk, Lika) = *mudrica* (Istra), na *-ik müdrik* .(Gučetić, Kavanjin), s augmentativom *mudričina* m, na *-ić mudrić.* Apstrakti na *-ina mudrina* — na *-inja mudrlnja* (Kosmet, Pavlinović), na -osi *mudrost* (Vuk), na *-ika mudrika* = na -ou)'a (prema *vragolija) mudrolija,* na *-ija mudrija* (ŽK). Na *-an* (tip *Milan) mudran* = *-ijaš mudrijaš* »sofist«, na -asrca *mudrašica* (Lika). Na *-ilo mudrılo* m (Kosmet) »1° mudrac, 2° (ironično) glupak, budala«; u izrazu *sirimcko mudrilo* (o kome se svašta priča)«. Denominal na *-ati mudrati* (Vuk), deminutiv *mudrikati,* na *-ovati mudrovati, -ujem (iz-)* = *mudrovat* (Kosmet), na *-iti izmúdriti, izmūdrīm* (Lika) *(nad-)* »mudrinom dobiti > prevariti«, *umudriti, -im* = *umūdret* (Kosmet) »učiniti mudrim« prema iteratīvu na *-va- izmudrivati, -mudrujem.* U poređenju s baltičkim ekvivalentom praslavenski je pridjev intelektualizmui, dok se lit. *mandrùs* i lot. *muôdrs* odnose na ćud, znače »munter, keck, stolz, kunstvoll«. Značajno je da se sa litavskim značenjem slaže rumunjski posuđeni pridjev *mindru* »stolz, ohol«. Vokal и je nastao, kako pokazuju baltičke paralele, iz ie. *an* > *p:* stcslav. *тдагъ,* bug. *madar,* češ. *moudrý,* polj. *mądry.* Ie. je korijen **mendh-,* u prijevoju **mondh-.* Postoji u sanskrtu *mēdha* »mudrost«, awesta, *mazdāh* »ime najvišeg božanstva«, gr. μανθάνω »učiti«, arb. *mundvmoga.,* pobjeđujem«, got. *mundōn* »gledati«. Kao baltoslav. tako je i stvnjem. *muntar,* nvnjem. *munter* obrazovan sufiksom *-r.* Taj ie. korijen predstavlja proširenje s pomoću formantą *dh* korijena *men-,* koji se u slavinama nalazi u *pamet* i u *mniti* (v.).

Lit.: ARj 4, 254. 7, 120. *Elezović* l, 421-422. 433. 2, 390. *Miklósié* 201. *Bruckner* 327. *ZSPh 2,* 298. 8, 440-441. *Trautmann* 169. *WP 2,* 271. *Mladenov* 313. *GM* 291. *Boisacq*[3] 607. Joki, *Stud.* 39. 58. Uhlenbeck, *PBB 22,* 536. Specht, *KZ* 63, 92., *büj. 2.* Scheftelowitz, *IF* 33, 147. Kluyver, *AnzIF* 24, 34. Brugmann, *IF* 12,27.18,434. Pick, *BB* 18,13 8. *Prellwitz* 25.

mudèriz m (BİH) = *mideriz* (Kosmet) »učitelj medrese«. Muslimansko prezime na *-ović Muderizović* (Sarajevo). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *müderris)* iz oblasti islama: arb. *myderis.*

Lit.: Elezović 2, 529. *GM* 295.

mudir m (Bosna) = *midir* (Kosmet) = *mudijer* (Crna Gora, pseudojekavizam) »upravitelj koje zemlje«. Složenica *măl-midîr* (Kosme, v. *mal)* »blagajnik«. Muslimansko prezime *Mudirević.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mudir)* iz turske administrativne terminologije : bug. *mjudır(in)* pored *mjudur(in)* »upravitelj manjeg grada«.

Lit.: ARj 7, 123. *Elezović 2,* 529. *Mladenov* 313.

muditi[1], *-im* impf, (hrv.-kajk., slov.), baltoslav., praslav., »dociniti, dangubiti«, bezlično *mudi mi se* (ŽK) »žuri mi se«. Ne postoji u čakavskom i štokavskom. U bug. pridjev *muden* »zabavljen«. Nalazi se još u polj. *mudzić.* Ovamo ide *mudlati koga* (sjeverna Dalmacija) »zavaravati koga obećanjima«. Upor. slov. *mudljati* »dociniti«. Rumunji posudiše α *prămîndi* »sich aufhalten, verweilen, bleiben« < stclav. *premuditi* »tardare«. Rum. *in* nije refleks od p, kao u drugim primjerima, nego je umetak poslije *m* kao u *minji* < *mazati.* Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou,* kako se vidi iz lit. *mauda, maudoti* »dosađivati se«, sanskr. *mauda-* »spor, lijen«. Glagol je prema tome baltoslavensko-arijski. U nižem prijevoju je *mloba* (Marulić, v.).

Lit.: ARj 7, 123. Skok, *ASPh* 33, 365. *Miklošič* 206. *Bruckner* 347. *KZ 42,* 356-357. *Mladenov* 307. *Boisacq*[3] 806-807. *WP 2,* 305.

muditi[2], *-im* impf. (Marulić) = *smuditi, smûdim* impf., praslav. **smod-,* »1° paliti, žeći, 2° (metafora) globiti, derati«, *prismudìti* (ŽK) »zagorjeli (jelo)«. Marulićev oblik nastao je deprefiksacijom : *s-* od *smuditi* bio je krivo shvaćen kao prefiks i odbačen kao u *kopiti (po-)* (ŽK) za *skopiti* > *Škopiti* (v.). Vokal *u* je nastao od nazalnog velara *ç,* upor. stcslav. *prismcditi* »isušiti«, češ. *smouditi,* polj. *swąd* »dim«, *swędzić.* Ovamo možda i naziv ribe na *-lo smuđ* pored *smudut.* Odnos druge varijante prema prvoj nije jasan. Praslav. korijen **smcd-* varira u slavinama : *sve d- / smeđ-.* Miklošič pominje kao srpsku varijantu *svud-,* koju ne nalazim u rječnicima. Ie. korijen *svend-* potvrđen je u nvnjem. *Schwende* »požega, paljenje šume za krčenje«, stvnjem. *swédan* »paliti«, sanskr. *swedate* »znoj«, lat. *sudor.*

Lit.: ARj l, 123. *BI 2,* 438. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 527.

mudljini m pl. (Ogulin) »jelo .od brašna, jaja, mlijeka i vode« = *mudljinci* (ibidem).

Lit.: ARj 7, 123.

mudo n (Vuk, pejorativ), obično u pl. *muda* (jer su dva), sveslav. i praslav. **mndo,* bez paralele u baltičkoj grupi, »jaje, testiculus, Hode«. Kao pejorativ zamjenjuje se *M* nazivima za jelo: kod Slovenaca *brižlec,* kod Hrvata *žlijezda* (v.), kod Srba turcizmom *tašaci.* Pridjev na *-ьn mudra,* na *-ast mudast,* na *-at mùdat* (Vuk). Na *-ača mudača* (Vuk) = na *-ovaca mudovača* (metafora, Srbija) »šljiva jajara«. Na *-ovina mudovina* (Vidovac, Varaždin) »biljka«. Deminutivi na *-ance* < *-ьnce* (upór. *mjestance) mudarne,* gen. *-ca* (upór. bug. *madence},* na *-asce* < *-ьсьсе mudašce,* gen. *-eta* (Vuk) = na *-ešce mudeŠce,* gen. *-eta* (Lika). Augmentativ na *-erina mudèrina* (Lika). Na *-an* (tip *Milan) mùdan* (Lika) = *-eško müdeško* (Lika) = na *-ónja mudonja* (Vuk). Kao botanički termin dobiva pridjeve: *lisičja, mačja, pasja, popova muda.* Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala *ç:* stcslav. *medo,* slov. *modi,* bug. *mado,* polj. *mada,* češ. *mondi.* Ie. veze nisu utvrđene·. Petersson izvodi **mundo* od korijena **meu- j *mou-* »schwellen« sa značenjem »nešto nabreklo«. Matzenauer uporeduje sa sanskr. *mand* »gaudere«, Johansson od korijena **med-* sa nazalnim infiksom, Walde-Pokorny od **mad-* »mokar«, također sa nazalnim infiksom. Dovodi se u vezu i sa lat. *mendax* »laža«, *mendîcus* »prosjak«, od ie. **mend-* »tjelesna mana«. Vjerojatno je srodno i sa predrimskom alpinskom riječi *mandius* > rum. *minz* »ždrijebe« = cine. *mîndzu,* tal. *manzo,* arb. *mezat* »mladi bik«, bez sufiksa *-io* i sa njem. *Mann.* Ako je tako, naziv pripada u protoevropski supstrat.

Lit.: ARj 7, 120. 123. 124. *Miklošič* 201. 201. *Holub-Kopečný* 231. *Mladenov* 201. Petersson, *LUÅ* 1 (2) 85 (cf. *JF* 3, 219. *IJb* 7, 116. *RSl* 8, 300). Matzenauer, *LF* 11, 173-174. Johansson, *IF* 14, 334. sl. *REW* 5289.

müfa f (18. v., Rab) = (*/ > K) müha* (Murter) »pokvareno vino«. Denominal *pomufit se* (Božava) »ammuffire«. Od tal. *muffa, muffare, ammuffire* < srvnjem. *muff,* nepoznatog podrijetla.

Lit.: ARj 7, 131. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6,* 115. *REW* 5713.

mùflïz m (BiH) = *miflìz* pored *mifl'is* »bankrot (< fr. *banqueroute),* koji je pao pod stečaj«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. particip prezenta aktiva *müflis* od glagola *falasa,* koji je nastao od *fals',* pl. *fulüs* »novac« < gr. φόλλις, v. *filtr* i *filjarka) iz* turske trgovačke terminologije: rum. *mofluz,* apstraktum *mofluzite* »bankrotstvo «, búg. *mjuh-Ijuz,* arb. *myslýs* = *misliš* (Gege), novogrčki isto.

Lit.: ARj 7, 131. *Elezović* 1, 412. Skok, *Slávia* 15, 365., *br.* 497. *Lokotsch* 1491. *Mladenov* 313.

muftija m (Vuk, BiH) = *mifttja* (Kosmet) = *muktija* (glede *kt* < *ft* upor. prilog *mükte* < ar. *muftì)* = *muuja* (17. v., jedna potvrda, preko *ft* > *ht> ŕ)* »koji poznaje šerijat«. Pridjev na *-in mùftijin* > *muftin* (Srbija). Muslimanska prezimena *Muftié, Muktić, Muhtić.* Mrnavićevi oblici *muftis* i pridjev *muftišev* teško da su postojali. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *miifti).*

Lit.: ARj 7, 146. 180. *Lokotsch* 1493.

mügara f (Vodice, Istra) »ovca sa mlijekom, kojoj je janje već prodano ili koja je ostala bez janjeta«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /. Upor. rum. *muldzir* (Banat) »Milchschafe, die unter den Hammeln weiden und den Hirten die gebrauchte Milch geben« i stal. *mangana, mungana, mangara* »vacca da latte«, od *móngere* = *molgere.* Dalmato-romanski leksički refleks od lat. pridjeva na *-ariš* (varijanta od *-alts) mulgaris* > *mulgare* »Milchgefäss«, ili na *-artus *mulgaria* (se. *ovis).* Ovamo ide i s asimilacijom *l - r* > *r - r marguăr* m (Nerezine, Lošinj) »tor za ovce« *(ar* je čakavska zamjena za sonantno *r)* = *mrgăr,* gen. *-ară* (15. v., Rab) »tor« = *margãr* (Cres, Vrbnik: *treti kumfin do dražice v koj je mrgar, ka je vrhu brguda drmuna v koi je mrgar,* 15. v.)«. Upor. istro-romanski *mulkiera* (Rovinj) »vaso da mungere«.

Lit.: ARj 7, 58. 131. Kušar, *Rad* 118, 15. *Šurmin* 259. *Bartoli* 2, 253. Ribarić, *SDZb 9,* 168. Skok, *ZRPh* 41, 151., br. 20. *Ive* 3., §4. *Prati* 677. *DEI* 2496.

mugava f (Rab) »neko grožđe«. Upor. *mugavac,* gen. *-avca* (Kragujevac) »neka šljiva«.

Lit.: ARj 7, 131.

muha (16. v., Vukov akcenat) = *muha* (Dubrovnik, Rešetar) = *muva* (Kosmet, ŽK) = *müa* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav., »musca, Fliege«. Pridjev na *-iv mušiv,* poimeničen *mušivac,* gen. *-vca,* na *-ljiv mušljiv* (Istra) »pun muha«, na *-ast muhast* (Stulić). Deminutiv na *-iça mušica* »1° insekt koji se kupi na vinu i rakiji, 2° pčela (upor. fr. *mouche à miel),* 3 ° (metafora) kapric«, odatle pridjev na *-jav mušičav* »1° crvljiv, 2° (metafora) kapriciozan« (upor. u južnoj Italiji *vazet muhu,* prema južno-tal., »opiti se«), s apstraktumom *mušičavost,* na *-jãr musicar* »ptica«. Bez mijenjanja *h* > *s muvica* (Lika). Biljka: *mušjica* = *masnica* »agaricus muscarius« (sinonimi i: *muhara, muhor).* Ovamo idu i nazivi za kobile i konje : *muška* f prema *muško* m = *muškin.* Augmentativ na *-etina muvètina* (Lika) = *mušetina.* Na *-ar muhar* »ptica muscicapa« = *muhar* »kukac, buhač« = *mügar* (Prčanj) »prašina što se nakupi u sobi«. Na *-ara muhara* = *muvâra* »1° gljiva, 2° staklo kojim se muhe hvataju«. Na *-arica muharica* »1° ptica, 2° riba alburnus lucidus, 3° mrežica kojom se brani jelo, 4° udica za pastrve«. Na *-arić muharič* (Istra) »mušica«. Na *-arnik miiărnik* (Kosmet) »prostor u kojem irna mnogo muha« prema *-arnica muharnica* (Stulić) »muharica (3°)«. Na *-arika muharika* »biljka«. Na *-avac muhavac,* gen. *-avca* (Vetranie) »ptica« prema *-amca mühavica* (Stara Gradiška) »klimalıca (v.) kojom se konji brane od muha«. Na *-ovatka muhovatka* (hrv.-kajk.) »vinova loza«. Kôl. na *-ina mušina* (Vrbnik). Složenice: *muholovac,* gen. *-ovca* »muhar« prema *muholo'jka, muhomora, -rka, muhoserina* = *muoserina* (Kosmet) »nečist od muhe«, *muvoter* (Mačva) »sprava od papira koja tjera muhe od герз«. Denominali na *-ati mukati se* impf. (Vuk) »1° braniti se od muha, 2° biti jogunast, srdit, ludovati, 3° skitati se, 4° muvati se (na istoku; v. pod *moviti),* kretati se amo -tamo, gurati se, turati se« prema pf. *muhnuti se* (Stulić, nepouzdano ?), na *-iti musiti se* »ne htjeti dolaziti, zatezati«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* prema baltičkim uporednicama: stprus. *muso,* lit. *musé, musia, musis, musinās* »Aasfliege«, lot. *muša, mūša,* koje predstavljaju niži štěpen *u* = ъ. I taj je zastupljen medu sjevernim slavinama: češ. *mŠice* »Blattlaus«, polj. *mszyca,* rus. *moha.* Rumunji posudiše *muşiţă, muşină,* Arbanasi *mushicë,* Madžari *muska, muslica, muslinq.* Ie. korijen je upravo **muo- j *mū- j *mu,* na koji dolaze nastavci: gr. μυ̃ια, arb. *mi-zë (zë* je deminutivni sufiks), lat. *musca,* njem. *Mücke,* baltoslav. **mou- / *mu-* -K *-sa j -sia.* Praslav. *h* nastao je iz -s- poslije velarnog *u,* kako pokazuju baltičke ' usporednice. Sam korijen **mou- / mu- / mu* je onomatopeja kojom se oponaša zujanje muhe kad leti.

Lit.: ARj 7, 131. 133. 170. 174. 183. *Elezović* 1, 420. 423. 425. Rešetar, *ASPh* 36, 345. *Miklošič* 206. *Holub-Kopečný* 231. 234. *Bruckner* 347. *Trautmann* 191. *WP* 2, 311. *Mladenov* 308. Wędkiewicz, *RSI* 6, 234. Scheftelowitz *KZ* 56, 193. Pedersen, *IF* 5, 34. Wijk, *ASPh* 42, 288. *Boisacf* 649. *GM* 281.

muh abet m (Banja Luka) = *mehàb(b)et* (Mostar) = *muăbel,* gen. *-abita* (Kosmet, objekt uz *činu, doći na* ~) »razgovor, lakrdisanje«. Denominal na *-iti muhàbbetiti.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mehabbet)* iz terminologije svagdašnjeg života: tug. *muhabet,* čine. *muabete* »reunion, soirée, conversation, entretien«, *muabetli* »causeur«.

Lit.: Elezović 2, 530. Skok, *Slávia* 15, 365., br. 500. *Pascu 2,* 152., br. 777.

muhádžir pored *-dzer* m (BiH) »muslimanski seljak koji seli iz Bosne u Tursku (za vrijeme okupacije)« = *muādšer,* gen. *-èra* (Kosmet) »doseljenik, musliman doseljen iz neke hrišćanske zemlje«. Pridjev *muādžerski* (~a *maala,* Kosmet). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mühağir)* iz turske socijalne terminologije.

Lit.: Elezović 2, 530. Skok, *Slávia* 15, 365., br. 498.

muhafèza f (BiH, muslimanska narodna pjesma, objekt uz *čuvati,* subjekt *seidija,* v.) »područje koje se čuva, brani« < tur. *muhafaza* < ar. *muhafaza* »čuvanje«.

Lit.: ARj 7, 132. *Škaljić*[2] 469.

muhànet m (Vuk, narodna pjesma, zajedno sa *dert)* »žalost, briga«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. mihnet < ar. *mihnet* < ar. *mihne).*

Lit.: ARj 7, 133. *Školjić** 469.

mühar m (Vuk, Lika, Petrinja, Poljica, varijante sa *v* mjesto *h* i bez *h)* = (sa *ua* > *u) mur* (Niš) »panicům miliaceum«. Na *-ište muharlšte* n (Vuk) »1° mjesto zasijano tom biljkom, 2° toponim«. Denominál na *-iti muhariti se* (Lika, subjekt *proso)* »prelaziti u muhar«. Mjesto *-ar* deminutiv *-ič muhić* (Cres, Vrbnik, ugarski Hrvati, čakavski) = *muhić* (Rab) »trava« = *-lić muhljić* (Istra). Nalazi se još u slvč. *muchar,* rus. *mokar.* Biljka je kulturna. Madžari posudiše *mohar* = *muhar* = *'muharca.* Upor. i prezime *Mohar* (hrv.-kajk.), toponim *Muharev brijeg.* Rumunji posudiše *mohor* »1° selaria glauca, viridis, 2° Purpurmantel«, s pridjevom s lat. sufiksom *-Uus* > *-ît mohorît* »1° tamnocrven, 2° (me-

tafora) žalostan«, upravo part. perf. pas. od *.a mohon* »bojadisati ovom bojom«.

*Lit.: ARj*7,133.134.МШоsгс204. *Tiktin* 1004.

muharem m »1° prvi mjesec islamske godine, 2° muslimansko lično ime (Bosna)« = *muhanram* (1470, s disimilacijom *rr > nr).* Od tur. *muharrem* < ar. *muharrem* »sačuvan, zabranjem, svet (osnovno značenje)«.

Lit.: ARj 7, 133. *Školjić*[2] 469.

mu(h)asera f (Vuk, muslimanska narodna pjesma, objekt uz *čini) = muašêra* (Kosmet) »opsada, blokada«. U Kosmetu odatle indeklinabilni pridjev *muasêr* »opsjednut, zarobljen« (uz *biti, učinit nekoga),* s glagolom *umuasèriti, -im = umuāserit* »zarobiti«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *muhasar/aj)* iz turske vojničketerminologije.

Lit.: ARj 7, 134. *Elezović 2,* 390. 421. Matzenauer, *LF* 10, 347. *Miklošič* 204.

muhimat m (muslimanska narodna pjesma) »prtljag« [< tur. *mühimmat* »isto«].

Lit.: 7, 134. *Školjić** 470.

mühlet m (muslimanska narodna pjesma, uz *dati) = mi/let* (Kosmet) »rok«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mühlet)* iz turske trgovačke terminologije: bug. *mjuhlet.*

Lit.: ARj 7, 134. *Elezović* 1, 411.

mùhur m (narodna pjesma, BiH općenito) *= (uhu > u) mûr,* gen. *mura* (Vuk) — *mùhor = muher = mohur = mljir* (Kosmet) pored *mlir = mír,* gen. *nuira* i *míra* (objekt uz *udarit)* »pečat«. Na *-li* indeklinabilni pridjev *muhurti,* epitet uz *vezir* (narodna pjesma). Složenica *mùhur-sahìbija* m (narodna pjesma) »čuvar pečata«. Muslimansko prezime *Muhurdarević.* Denominal na *-leisati* (v.) *muhurlèisati = murlèisati, -leišem = mīrleisat* (Kosmet) pored *mīrlisat* (Gojbulja) pf., impf. (1824, Vuk, BiH općenito) »pečatiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mühr* > tur. *mühür)* iz administrativne terminologije: rum. *muhur,* bug. *mjuhjúr,* arb. *myhýr* »Siegel«, cine. *mihure* f »sceau, cachet«, odatle *miurisire* »sceller«.

Lit.: ARj 6, 801. 7, 135. 157. 160. *Elezović* 1, 404. 2, 530. *Mladenov* 313. *GM* 295. *Miklošič* 204. *Pascu 2,* 150., br. 755.

muhzur m (muslimanska narodna pjesma: *on šalje lale* i ~e) »pandur«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *muhdir* > tur. *muhzur).*

Lit.: ARj 7, 135.

můj, uzvik (onomatopeja) za tjeranje goveda (Lika, Dalmacija). Oformljen na *-kati mûjkati* (Lika) impf, prema pf. *müjknuti, -em* »goniti goveda«.

Lit.: ARj 7, 135. 136.

müja f (Hvar, Brač) »glava hobotnice«. Denominal na *-ati muljati, -am* impf. (Vuk) »1° gnječiti, 2° kuhati rublje U lugu«. Odatle na *-alo muljalo* n (Vuk) »oruđe kojim se mulja grožđe« = *múlj* m (Crna Gora) »isto« (zacijelo je postverbal od *muljati).* Na sufiks *-ika* (koji nije identičan s našim sufiksom za biljke) *muljika* f (Bosna, Zabijak) »kamen za rezanje« *(lj* mjesto / je od unakrštavanja s našom riječi *mulj, v.) — mulika* (Imotski, Poljica) »1° bijeli vrlo mekani kamen, 2° loša zemlja«. Denominál na *-iti mutiti, mûttm* impf. (Lika) = *mulit* (Bakar, Cres) »1° mrviti, drobiti,'2° komiti, kruniti, runiti kukuruz (Lika), 3° trgati, otkidati lišće sa grane (Lika)«. Postoji varijanta sa *lj: múljiti,* od pomenutog unakrštenja. Na naš augmentativni sufiks *-ina* ili romanski pridjevski *-ina mulina* (Krk, Kuci, Crna Gora) »Tuff > tűv (ŽK), 2° toponim«. Dalmato-romanski leksički ostaci od lat. pridjeva *mollis,* pl. *mollìa, molliare, *mollīca.* Talijanizmi su deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta mulite í* pl. (Rab, Vrbnik) »1° kuhinjska klješta, *popečak* (služi za vađenje žeravé), 2° gradela, roštilj« = *mulete* (Božava, Hvar, Milna) = *molète* (Perast) »štipavice«. Denominai *razmolat, -am* (Bukovica, objekt *puška)* »rasut (raskast, razvidat) pušku kad se čisti«. Impf, na *-iva- molïvât* (Božava) < tal. *mollare.* Apstraktum na lat. *-amen mulan,* gen. *mulama* (Korčula) »goveđe meso sa boka ili prsiju, flam (Zagreb) > lam (ŽK)« < tal. *mollame.* Ovamo ide još *moruzga* (Bakar, Hrvatsko primorje) »polip« = *moruzgva* (Vrbnik) »neka velika životinja morska«. Od lat. *molluscus* (sa ligurskim sufiksom *-uscus).* Konsonant *r* mjesto *l* je od unakrštenja sa *more.*

Lit.: ARj 7, 16. 135. 148. 149. ZWV-? 5, 73. 7, 298. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *W 6,* 115. *REW*[3] 5648a. 5649. 5647.

mujezin, gen. *-ina* m (Vuk) = (sa *ue > e) mlzîn,* gen. *-ina* (Kosmet). Odatle muslimanska prezimena *Mujezinović, Mujezinagić, Mēzīnče,* gen. *-eta* (Kosmet), *Mezinčići.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *muᶜaddin* »pozivač na molitvu«) iz terminologije islama: bug. *mjuezin,* cine. *muezin,* ngr. μουεζῖνος.

Lit.: ARj 7, 126. *Pascu 2,* 152., br. 782.

müjs, uzvik (onomatopeja) kojim se prati glađenje mačke. Oformljen na *-atí mújsati, mûjsam* (Lika) i radne imenice na *-alo* m prema f *-alica mújsalo* prema *mújsalica.*

Lit.: ARj 7, 137.

mújsa f (Lika) = *meska* (Vuk) »potočna biljka nalik na kukuruz (klipići se njeni upotrebljavaju za uzglavnice), typha latifolia, rogoz«.

Lit.: ARj 7, 137. Šulek, *Im.* 231.

mukađem, indeklinabilni pridjev pred imenicama *pojas, tkanica* (Vuk, narodna pjesma), deklinabilan poslije imenice: *opasa se pašom mukademom;* također imenica m »pojas«, s ispuštanjem te imenice. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mokaddim* »odličan, gospodski«, upor. *mukaddam* posuđen na iberskom poluotoku u značenju »zapovjednik«).

Lit.: ARj 7, 142. *Lokotsch* 1504. Korsch, *ASPh 9,* 656.

mukàet (18. v., Vuk), indeklinabilni pridjev uz *biti, = mukǎjet* pored *-ajet,* gen. *-ajeta* (Kosmet, uz *činiti se, biti),* s prijedlogom *za* kao imenica, »mali trud, ne mariti«. Sa *-li mukaetli* (narodna pjesma, Jukić). Denominal na *-iti mukàetiti* = na *-isati mukaetisati* (Vuk). Danas ušlo u opći književni i saobraćajni jezik u ekspresivnoj izreci : *a on ni mukàet* »ni brigeše (ŽK), ni brige ga = ne interesira ga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mukajjed* »aufmerksam«) iz terminologije svagdanjeg života: búg. *mukaét = mukajat,* arb. *mukajét* (Skadar), cine. *mucaete* (uz glagol *se feafire* < lat. *facere)* »soin de qch., s'intéresser«.

Lit.: ARj 7, 142. *Elezović* 1, 422. 2, 399. *JF* 14, 202. *Mladenov* 307. *Pascu 2,* 152., br. 780. *Miklošič* 204. *GM* 289. Matzenauer, *LF* 10, 348. Korsch 9, 657.

mùkljiv, pridjev (Vuk, Lika, uz *drvo)* »mokar, vlažan«. Možda je odatle kao poimeničenje na *-ica múklica* (Srbija) »bolest konjska, kad mu se ovdje ondje prolije krv kroz kožu, krvavica«. Ne nalazi se ni u jednom drugom slavenskom jeziku. Miklošič i Matzenauer uporeduju s lot. *mukis* »paludosus«, što prihvaćaju *WP, a* za to postoje paralele u drugim ie. jezicima. Prema tome, *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **meuq-,* prijevoj **mouq-,* lat. *mucus.*

Lit.: ARj 7, 144. *Miklošič* 204. *WP 2,* 253. Matzenauer, *LF* 10, 348.

muktač (Banja Luka) = *muhtač* (Mostar) = *miftač* pored *miftijač (biti kome),* maskulinum i indeklinabilni pridjev, »pokoran«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *mühtağ* »nuždan,. potrebit«) iz terminologije običnog života: bug. *muhtač.*

Lit.: Elezović 1, 413. Skok, *Slávia* 15, 365., br. 503. *Mladenov* 309.

muktār m (Bosna) = *miftâr* (Kosmet) »mahalski, seoski knez, starješina«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *muhtar* »izabran«) iz turske administrativne terminologije.

Lit.: ARj 7, 145. *Elezović* 1, 412.

mükte = *mufte = müfta* (Riječka nahija, Crna Gora, Primosten, Dalmacija) = *muhta* (Mikalja, Istra) = *muta* (Lastrić), prilog »badava, gratis«. Pored *-a* (prema tur. *badava)* i našeg priloškog *-e* dobiva još i priloško *-ice mûktice = muftice* i *-enice mütenice* (Crmnica). Radne imenice na *-äc muftač* (Riječka nahija,. Crna Gora) = na *-dzija müftadžija* (Vuk) = *müktadžija.* Apstrakti na *-ačina muhtacına = -eševina mukteševina f* (Lika) »jelo i piće zabadava«. Složenica *muktoprdac* (od *prditi)* (Grižane, Hrvatska) = *müktoprc* (Vuk, od gen. *prdca > prca* stvoren analogijski nominativ) »pustosvat, nabiguzica«, *muktožder* m prema *muktožderica* f (Lika). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *muft)* iz terminologije običnog života: rum. *moft,* bug. *muft(a).* Najrašireniji naš turcizam. Došao je do zapad-r nih granica našeg jezika, odatle i u slovenski.

Lit.: ARj 7, 135. 145. 177. Miletić, *SDZb* 9, 439. *Miklošič* 204. *Mladenov* 308. *Lokotsch* 1492. Matzenauer, *LF* 10, 348.

múl¹, gen. *-ula* m (Hvar, Vis) = *múl* (Brač) = *mulo,* gen. *mula* n (Brač) »masak, equus mulus«, prošireno mocijskim sufiksom za maskulina *-ьc > -ac mulăc,* gen. *mulca* m = *múloc* m (Hvar, Vrbnik) prema f *mâzgă.* Upor. sličnu mociju u *tovar,* gen. *tovara* m »magarac« prema f *ugola* »magarica«. Slov. f *mula* »1° Maultier, 2° weiblicher Bastard«, s drugim izvedenicama. Prenesena značenja: *mulac* »1° nezakonito dijete, kopile, faćuk, špure, 2° pogrda za čovjeka, bedak (Hrvatska)« prema f *mulića* »nezakonito žensko dijete« = *mula* (Lika, Istra) = *mulac* »3° tovar, 4° (Brač) sitno grožđe koje nikada ne dozrije«. Sufiks *-äc* zamjenjuje se gr. *-ać* (v.) *mulac,* gen. *-oca* (Lika) »nezakonito muško«. Na *-an: mulan,* gen. *-ana* (Konavli, Dubrovnik) »kopilan«. Na tal. *-ino mulin* (Dobrota) »nahod«. Demi-

nutivi na *-e mule.,* gen. *muleta* »1° mlado od mule, 2° nezakonito dijete«, na *-ьc* + *ьce* > *-sce mulešce* (Lika), na *-ьc* + *-ić* > *-iie mulac* (Istra). Augmentativ na *-ьc* + *-ina mulčina.* Kol. na *-ād,* gen. *-i mulad* (Vuk, Grbalj) »kopilad«. Pridjev na *-ast mulast* (Lika) »nalik na mulu«. Denominali na *-ati mulati se* »kopilati se (igra)« (ovaj je naziv nastao metaforickí prema dva kamena u koje se dobacu;'e pločice), na *-iti muliti se, -lm* impf. (Lika) »rađati mule« (o-). Nerazumljiv je razvitak značenja u *emuliti se* (Ston) »otkinuti se, odvezati se«, *emuliti se* pf. (Dubrovnik) »niedergeschlagen werden«. Prenosi se i na domaće životinje: *mulak,* gen. *-lka, muleš, mulešić* »ovan bez rogova« prema *mulića* »ovca«, *mulin* (Kurelac) »1° ovan, 2° vo«. Upor. slov. *múl* m, *mula* f, *mülec* m (»vol, kozel«), denominal *múliti (p-)* »abstumpfen«. Za sve domaće životinje koje se ovako nazivaju, Maretić uzimlje da su bez rogova, šute. U *mul* mogao se pomiješati łat. pridjev *mutilus,* koji zaista postoji u slov. *mûdla* f = *mula* »eine Kuh mit abgebrochenen Hörnern (Slovenija, Gorenje)«, upór. i *omu-Ijenac,* gen. *-nca* »ovan bez rogova«. Od mlet. *mula, muloti* »pantofola del papa, zoccoli« je *mulice* f pl. »1° čarape«, *mulice* (Dobrota) »1° vrst starih polucipela od kože, kao papuče, 2° lutka (Bakar, Istra)« [kao i *mulja f* (Marulić) u rečenici *kojoj* (koludrici) *grede pade mulja* (opatici koja je žurila, pala je s nogu obuća)]. Naziv za mediteransku životinju *mūļus* (upór. njem. *Maultier* < *mūļus* sa dodatkom *-tier* »životinja«, da se izbjegne homonīmija) je balkanska riječ: bug. *mule* »Maultier« *(-e* prema *magare},* arb. *muli,* ngr. s deminutivnim sufiksom μουλάρι. U hrv.-srp. i bug. nije posuđenica iz balkanskog latiniteta, jer ne pokazuje *u > i* kao *mūrus > mir.* Mocija na Hvaru, Braču i Visu *mul-* prema *mazga* može biti vrlo stara, ako se uzme da je *mūļus* < **mus + lo-s* a *mazga* < **mus + ča.*

Lit.: ARj 7, 146. 148. 149. 8, 938. Rešetar, *Štok.* 260. Hraste, *BJF* 8, 21. *SDZb* 10, 40. *Ribarić, SDZb 9,* 48. *Pleteršnik* 1, 616. 618. 619. 828. *Miklošič* 204. *Bruckner* 348. *Mladenov* 307. *GM* 295. *REW** 5772. 5791.

mul[2]**,** gen. *mula* m (Rab, Kućište, Cres) = *mül* (Božava) = *mao,* gen. *mula* m (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Vukov genitiv *mula* je bokeljski) = (kompromisni oblik ili talijanizam) *mulo* n (Prčanj, Kotor), danas prevladava čisti talijanizam *molo,* »1° lučki nasip uz koji pristaju brodovi, 2° bokeljski toponim *Muo,* gen. *Mula* (etnik na *-janin Muljani,* pomenuti već u 15. v. kao *piscatores,* koji prodavaju ribu u Kotoru)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *moles,* gen. *-is* »masse di pietra e tronchi d'alberi immersi nel mare per fondamento della diga« > kslat. *molum,* biz. μώλος.

Lit.: ARj l, 148. 157. Kušar, *Rad* 118, 15. Rešetar, *Štok.* 254. 115. Cronia, *ID* 6. *Miklošič* 204. *REW** 5651. Matzenauer, *LF* 10, 349. *Prati* 663.

mula m (Vuk) = *mula* (Kosmet) »titula uglednih muslimana«. Veže se (upor. *hadžī)* s ličnim imenom muslimanskim kao *Ibraim, Isen.* Odatle bosanska muslimanska prezimena na *-ić, -ević Mulić, Mulasmajić, Mulabdić =* Mulavdić, Mulamehmedović, Mulaosmanović, Mulabegović.* Znak je neke vrste plemstva i poznavanja vjere. Znači i »kadija«. Odatle na *-luk mulàluk* »teritorij njegov«. Pridjev na *-in mulin* (Vuk), poimeničen na *-ica mùlinica* »žena mulina«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mulla).*

Lit.: ARj 7, 148. *Elezović* l, 422.

mulazim m = *miljazîm,* gen. *-Ima* (Kosmet) »l ° pristav, 2° potporučnik«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mülazem* »pripravnike) iz turske vojničke i građanske terminologije.

Lit,: ARj 7, 147.

mulSz m (Riječka nahija, Crna Gora) »zemlja, kamenje i pijesak ujedno pomiješano«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *moloz* »kamenje za građu«) iz terminologije građevinarstva: rum. *moloz* »Schutt, Kies«, bug. *moloz* -os.

Lit. : ARj 7,148. *Lokotsch* 1481. *Mladenov* 303.

multa f (Poljica) »globa«. Odatle denominal na *-ati multati, -am* impf. (Poljica) »globiti« = *(lt > nt,* upor. tal. *montone* prema fr. *mouton* < srlat. *multo,* gen. -oras) *munta* f (Istra, Lika, Slavonija) »1° globa, 2° lidžba, licitacija«. Denominai *mùntati, -ām* impf. (Lika, Slavonija) »ličiti, licitirati«. Od lat. *multa.*

Lit.: ARj 7, 148. 153. *REW*[5] 5738.

múlj m (Vuk), sveslav. i praslav., »blato, nanos, sitno kamenje i pijesak, što ga vode nanose, aliuvio« (Lika, Srbija, sjeverna Dalmacija, Šibenik). Pridjevi na *-evan muljevan,* na *-evit muljevit* (Lika), na *-nast muljnast* (Jambrešić). Na *-nica muljnica* »muljevita zemlja«. Na *-ara mùljara* (Dubrovnik) »zemlja

vapnača« = *mùjara* (Konavli, *lj > l*) »crvena zemlja«. Na *-ina mùljina* (Crna Gora) »pjeskovito zemljište«. Denominal na *-iti múljiti, mûljîm* (Lika) *(na-, za-)* »donositi mulj, naplavljivati«, odatle particip perf. pas. kao pridjev *namuljen* (Lika) i na *-ati muljati, -ām (iz-)* »izmečiti«. Prema *mul* u ostalim slavinama (slov. *mul,* polj. *mul,* ukr. *namui) lj* mjesto / u hrv.-srp. je inovacija nastala odatle što se **mul* shvatio kao postverbal od *muljati.* U rum. *nomai* (Moldavija) »mulj« je iz ukr. *namul = mīl,* toponimi sa lat. priďjevskim sufiksom *-osus* > rum. -os m prema f *-oasă Nămoloasă.* Vokal *u* nastao je od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **rneu-* / prijevoj **mou-* »vlažan«, koji se nalazi u *(u)miti, umivati.* U baltičkoj grupi isti je prijevoj kao i u praslav., samo je formant *-ro* mjesto *-lo: mauras* »Schmutz, Schlamm« pored *muras,* lot. *mûrît* »zamazati«. Sa formantom *-ro-* od istog ie. korijena nalazi se u rus. *mur* »trava na livadi« i u rus. pridjevu *murýj* »dunkel«. Odatle nepotvrđen praslav. pridjev **muга ъ,* poimeničen u ž. r. *murava* f (Vuk, Risan) »1° morska trava, 2° toponim« = *murava* (čakavski, Crna Gora, Istra, Boka, Ljubiša). Nalazi se u stcslav., bug., slov., bug., ukr., bjelo-rus. i veliko-rus. *murava.* Upor. slov. *murava trava* »um Hauser und an den Wegen wachsendes Gras«. U Golcü i Danama (Istra) *murava* znači »tratina« kao i u ruskom. Varijanta sa *o* mjesto *u morav* m (narodna pjesma, Istra), na *-ica moravica minja* (Istra) »plantago subulata« upućuje na unakrštenje s pridjevom *maurus > mor* »crn«. Bez sufiksa *-ava* nalazi se u baltičkoj grupi lit. *maurai* »Entengrün in steigendem Wasser«, lot. *maürs* »trava oko kuće i busen«. Riječ je prema tome baltoslavenska. Sufiks *-av(a)* je praslavenska inovacija. V. *muzga.* Ovamo ide zacijelo još *múra* f (Vuk, Bačka) »1° blato s vodom ugaženo, 2° toponim«. Uzeo i Šulek u naučnu terminologiju. Odatle na *-nica murnica* f (Kurelac) »muljevita zemlja«, denominali na *-ati murati, muram* »brčkati po vodi«, *murati se* (Lika) »kupati se«, na *-iti zamúriti* »zamuljiti«, *razmuriti, razmūrīm* (Makarska, *vodom ~ kruh,* Pavlinović) »ražiditi«.

Lit.: ARj 4, 254. 7, 4. 149. 157. 158. 161. Ribarić, *SDZb 9,* 169. *Miklošič* 204. *Bruckner* 348. *Trautmann* 172. *WP 2,* 250. 252. *Tiktin* 979. 1060. *'Mladenov* 308. Matzenauer, *LF* 10, 349.

mum m (narodna pjesma, Petranović, Mostar, Hercegovina) = *muma* f (rod prema *svijeća)* »svijeća«. Na *-ara mumara* f (BiH) »sud za lijevanje svijeća«. Na *-dzija mumdžija* (18. v., narodna pjesma) = *mumdžija* (Kosmet) »svjećar«, s pridjevom na *-ski mumdžijski* (Niš) »svjećarski«, na *-in mumdžijin.* Prezime *Mumdžić.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *mum* »vosak«) iz terminologije zanata: bug. *mumdžija,* rum. *mungiu* = *munger.*

Lit.: ARj 7, 150. *Elezović* l, 423. *Lokotsch* 1510. *Mladenov* 307.

mümin m »pravovjerni musliman«. Muslimanska prezimena *Muminović* i *Muminagić.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mü᾿min)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 7, **150.**

müna[1] m (Rab) »bluna, budala«. Deminutivi na *-ica manica, muničica.* Pridjevi na *-ji munji,* na *-en* (unakrštenjem sa *munja) munjën,* f *munjena* »suludan«. Od mlet. *mona < madonna.* [Usp. *munja].*

Lit.: ARj 7, 151. 152. Kusar, *Rad* 118, 24. *Prati* 665.

muna[2] f (objekt s glagolima *ujagmiti, preoteti; mune ne dati;* muslimanska narodna pjesma) »prvenstvo«.

Lit.: ARj 7, 151.

munáfik (Bosna) = *münafik* pored *-āfik,* gen. *-afika* m (Kosmet) »l ° protivnik, 2° licemjer, smutljivac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *munafik* »dvoličan«) iz psihološke terminologije: arb. *mynafik* »hypocrite«, cine. *munafic* »intrigant«, *munaficliche* f »hypocrisie«.

Lit.: Elezović 2, 531. *Pascu 2,* 152. *Škaljić'* 473.

munar m (Gundulić) = *munara* f (Vuk) = *minare,* gen. *-età* m »1° mjesto gdje se nalazi svjetlost i 2° odakle mujezin poziva muslimane na molitvu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *menare, minara = mânară)* iz oblasti islama: arb. *minar.*

Lit.: ARj 7, 151. *Elezović* l, 408. *GM* 279. Korsch, *ASPh 9,* 656.

münâsip / *-sib* (narodna pjesma i saobraćajni govor u Bosni) = *münasip* (Srbija, Kosmet) = *minasip,* adverb »zgodno, pravo« *(nije ~, za münasip naći).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *münasib)* iz terminologije običnog govora: bug. *munasíb* pored *-sap.*

Lit.: ARj 7, 151. *Elezović* l, 408. *Mladenov* 308.

munat, gen. *-nta* m »suma, iznos«. Postverbal tal. *monta* »ukupna svota, importo«, upór. fr. *montant,* od vlat. > tal. *montare,* denominai od *mons,* gen. -ÌM (v.); odatle: *nadmòntati, -ãm* pf. (Boka) »nadići, nadvisiti«, u izričaju, igri riječi *kozopaše nadmontaše* < tal. *sormontare* (prefiks *sor-* < lat. *super-'),* jedini primjer gdje je u posuđenom glagolu iz tal. preveden prefiks; *podmòntat, -ãm* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »naljutiti se (primjer: *ta me je stvar podmontala* »čini mi fom, infotat se, Korčula)«. Internacionalno (francuzizam) na njem. *-ieren* > *-irati montirati, montiram* »postaviti«.

Lit.: ARj 7, 152. 281. *REW** 5668.

munčjela f (Dubrovnik, Bella, Stulićj Ranjina, Marin Držić), deminutiv na *-ica munčjelica* »sud za vodu«. Dalmato-romanski leksički ostatak, deminutiv na lat. *-ella* (upór. *moiteddu* Logudoro) od *modius,* sa umetnutim *n* poslije m i sa zamjenom *di* > *č* kao u *frčug* (v.). Glede *di* > *zz* upór. tal. *mezzo,* koje se umiješalo u ovaj termin za mjere, upór. *medzuolo* (Pávia). Ista se zamjena nalazi i u obliku u kojem je nenaglašeno *o* > ъ ispalo: *anula* f (18. v., ne zna se na žalost gdje se govori) »zemljani sud za vodu, vino, ulje itd.«. Deminutiv na *-ica čmulica* (Vuk, Dubrovnik, .Kućište) »lončić za vodu od lima«. Augmentativ *čmulina.* Glede metateze *cm* < *mč* v. niže *žmuo.* Mnogo varijanata potječe od demir nutiva na *-olus modiolus.* Nenaglašeno je *o* > *u* očuvano: *možul* m (15. v., dubrovačke isprave) »čaša« = *mužôl* (Cres). Mjestq *o* > *u* stoji *i* zbog unakrštanja sa *médius* > *mezzo mižólj,* gen. *-ólja* m (Istra) »čaša«. Deminutiv na *-ič mižuljić* (Istra). Upor. u Režiji *mudžol* = *mužúl* = *mužôl* pored *mižol* < furl, *muzul.* Mjesto *o* > *u* stoji ъ koji je ispao: **mžul,* potvrđeno samo u gen. *mžulov* (15. v.). Odatle metatezom *žmul,* gen. *-ula* (Split, Korčula, Hvar, Kućište, Račišće, šibenski otoci) = *žmul* (Komiža) = *žmuo,* gen. *žmula* (Dubrovnik, zapadni krajevi), deminutiv *žmulić* = *zrnu,* gen. *-ula* (Božava, Molat) = *žmujo,* gen. *-ula* (Potomje) = (-/ > -//) *žmulj* (Lika, veoma rašireno) = *(lj* > /) *žmuj* (Vrbnik) = (mjesto *-o* < *-al,* hiperkorektno) *žmújal,* gen. *žmúla* (Kaštela) = (zamjenom sufiksa) *žmújak* (Račišće). Osnovni *modius* je ušao i u stvnjem. *mutti,* odatle *mЫь,* gen. *mtti* (upor. češ. *met,* gen. *mtu).* Maretić bez potrebe prenosi *mbtb* u današnji jezik, kad se riječ ne govori, i stavlja u ARj *mat.* Riječ je potvrđena dva puta u historijskim spomenicima 14. v. u značenju »mjera za njive, vinograde«, bez sumnje prema tome koliko mogu dati žita ili vina.

Lit.: ARj 2, 55. 6, 516. 782. 7, 33. 152. 191. Tentor, *JF 5,* 212. *Pleteršnik* l, 587. 622. 616. 2, 622. 970. Hraste, *BJF* 8, 19. *ASPh* 17, 33. Šturm, *ĞSJK 6,* 68. *REW** 5629. Meringer, *WuS* 4, 196. Rešetar, *ASPh* 36, 542. *Miklósié* 412. Štrekelj, *ASPh* 12, 462-463. Skok, *ZRPh* 36, 652. 41, 152.

Munćel m (nazivi za šume, Krk) = *Munčal* (Krk) = *Munć l* (treći dio naselja Mali Iz, zadarski arhipelag, izgovara se i bez *n Muče,* Cvitanović, a piše *Mance* i *Muncijel,* 1543. *villa MuncЬIeГ)* = *Munćel* (Rab). Dalmato-romanski toponomastički ostatak od vlat. i kslat. deminutivnog *monticellus* »brdašce«, izvedenica na složen deminutivni sufiks *-itellus* < *-it* + *-ellus,* upor. *campitellus* od *campus.* Glede c[e] > *i* upor. *ćifal,* koje je nastalo od stdalm. *kie* > *tie* -(usp. i **munt* -).

Lit.: ARj 6, 927. Skok, *AGI* 24, 36., § 54. Isti,- *Slav.* 26. 27. 33. 57. 60. 91. 111. 114. 158. *Banali 2,* 455. Cvitanović, *RIJAZUZ* l, 70. 82., *bilj.* 50. *REW** 5670.

mundan m (Dubrovnik) »svjetovan čovjek, (kalk) svjetovnjak«. Od tal. *mondano* »di mondo«, poimeničen pridjev na *-anus* od *mundus,* iz crkvenog latiniteta.

Lit.: ARj l, 152.

mimđati (se\ *-am* potvrđen samo s prefiksom *raž-* i u impf, na *-va- razmunđavati (se)* (Lika) »rasplesti (se,) rastaviti (se)«.

Lit.: ARj 13, 678.

mimītva f (Vuk, Dalmacija) = *munitva* (Futog, Srijem, Bačka) »1° prijevara, lukavstvo, 2° vrsta (BiH), 3° dronjici, tralje (Lika)«.

Lit.: ARj 7, 153. Aleksić, *NJ* 4, 89.

***tnunt-** »brijeg«, od tal. *monte* < lat. *montem,* potvrđeno samo u toponomastičkim složenicama: *Muniibio,* gen. *-bijela,* kao toponim naziv za Etnu na Siciliji, od tal. *Mongibello,* apozitivna složenica od tal. *monte* i ar. *gebei* »istog značenja« (upor. tal. *Punta d' Oštro* u Boki); *munđibio* je i opća riječ u_ značenju »vulkan« = *mundibeo* (Andrijašević). Osnova *munt* može biti i dalmato-romanski toponomastički ostatak, kako dokazuje *Mundanlje* n (selo na Rabu), tal. *Mundaneo* < *Montem Daniel, Muntidôr* (Rab) < *montem de auro* (?) »zlatno brdo«. Upor. u istro-rom. *oro* »orlo«. Značenje može biti i »brdo na rubu«. Ovamo ide naziv brda (oronim) *Montovijerna* f (brežuljak nad Gružèm na Lapadu, Dubrovnik) < *montem vertulum* »okrenuto, krivo brdo«, u historijskim spomenicima *Mons bertus,* upor. istro-rom. *bierto* .< *vertus; vertulu* je skraćen particip od *vertulatus,* upor. istro-rom. glagole *Merla* (Pula) = *inberlape* (Piran) »piegarsi, torcersi«. Glede semantike upor. naše toponime *Krivòdô, Krivi Put.* Pored ovih toponima, gdje je očuvan dalmato-romanski *-un,* postoje drugi gdje je ista skupina izvedena kao stcslav. velami nazal *ç* > *u: Mukova!* (uzvisina kod Starog Bara) = g. 1414. *Monte cavallo* (upor. naše toponime *Kobiljdo* itd.); *Mutògras* (Poljica kod Splita) < *montem grassum* (upor. naše oronime *Debelo brdo;* umetnuto *o* uklanja suglasničku skupinu *tgr);* mjesto *u* stoji *a* u *Matòkit* (Vuk, planina u Hercegovini blizu mora i Ljubuškoga, brdo kod Vrgorca), *Podmatokit* (seoce, Makarska) = *Motokit* (Hvar) < *montem acutum,* upor. *Oštro brdo* (BiH). Glede *o* > *a* upor. *Matajur* pored *Montmajur* < *Montem majorem* u Furlaniji. Od *montem* lat. > tal. je pridjev *montâmes* > *montano,* odatle poimeničen femininum s prefiksom *trans-* > tal. *tra- tramontana* f (Dubrovnik, Cavtat) »sjeverni vjetar (koji puše s one strane brda)« = *tramontana* (Rab, Božava) = *tremùntana* (Korčula) = (metateza) *tarmuntana* (1633, Dobrinj i 1638, Vrbnik) = *termuntana* (Vrbnik) = *trmuntana* (Drvenik, Šolta) = *t(d)rmuntona* (Brač, Hvar, Brusje) »sjevernjak«. Izvedenica •od rum. *munte* s pomoću sufiksa *-janin* > rum. *-ean muntean* »stanovnik zemlje *Muntenije* (Rumunjska)«, u 18. v. *muntanska zemlja.* Odatle *Mutan,* krajina *Mütansko,* pridjev *mutanski* »lički (za pravoslavce)«. Nije jasno kako je do toga naziva došlo. S pomoću vlat. augmentativnog *-aneus* obrazovano je vlat. *montanea* > tal. *montagna* > *mòntanja* (Perast, Stoliv, Lepetane, Dubrovnik, Kućište) = *muntǎnja* (Božava, Rab). V. i *Munćel, montati.*

Lit.: ARj 6, 531. 7, 152. 153. 927. 10, 267. Budmani, *Rad* 65, 166. Cronia, *ID 6,* 128. Kušar, *Rad* 118, 22. 59. 60. Jireček, *Romanen* l, 62. *ZbNŽ 4,* 231. *VHZA* 12, 117. Šturm, *ČSjfK* 6, 66. *REW*[s] 5664. *Ive* 152.

muntati se, *-am* impf, *(n* umetnuto poslije *m* pred *t,* Ogulin) »mijenjati se«. Radna imenica odatle *muntavac,* gen. *-avca* (Jambrešić). Nema primjera upotrebe. Od tal. < lat. *mutare.* Odatle poimeničen gerund na *-andus mudânde* f pl. (plurale kao *gaće,* Rab) = *muda°nde* (Pag) = *mutande* f (Vrbnik) = *modüonde* (krčko-romanski) < mlet. *mudande* = tosk. *mutande* = (zamjena sufiks) *mudante* (Lastva) »gaćice« = (unakrštenjem sa *buttare* »baciti«) *butânde* (Božava). Upor. sličan semaziološki razvitak rum. *zmeană* i *promjena* (Perast). S lat. *u* > *i* preko jery-a (upor. *mír* < *murus')* vlat. *mūtarius* > stfr. pridjev *muier, muer* »mue, qui a passé la mue (odnosi se ná *autours, éperviers, faucons}«* > *mitar* »mausernder Vogel«, denominal odatle na *-iti mitariti se, -ï* impf. (Vuk, Dubrovnik, subjekt *ptica) (o- se,* subjekt *kvočka,* Dolac, Poljica) »1° mijenjati perje, olinjali se (kod marve), 2° (metafora) kad se čovjek ožeže, pa mu se koža podmjehuri i puca«. Upor. rus. *mytb* f »mutatio plumarum, tempus mutandi plumas«, koje je posudenica iz germanskoga srednjega donjonjem. *műt* f i nvnjem. *mausern,* stvnjem. *műzon* < lat. *mutare.* Hrv.-srp. oblike nije nužno smatrati kao posuđenice iz germanskoga. V. *mitnica.*

Lit.: ARj 7, 120. 153. 776. 8, 921. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*[s] 5785. Matzenauer, *LF* 11, 166. *Bartoli 2,* 206. Schwarz, *ASPh* 42, 279. *Vasmer 2,* 185. *ZSPh 9,* 368.

munja f (13. v., Vuk, ŽK) = *muna* (Vodice, *nj* > *n* po fonetskom zakonu narječja) »trijesak, grom, strijela, fulgur«, baltoslav. i praslav. **mъIn-.* Nalazi se u slov., bug. *mainija,* polapskom, ukr. i rus.. Pridjevi na *-en manjen* (zapadni krajevi, Lika) »(metafora) stultus« [usp. *muna[1]],* poimeničen na *-ik munjenīk,* gen. *-ika* m (Lika) prema f *munjenica* (Lika, Istra) = na *-ьc munjenac,* gen. *-nca,* na *-äst munjast* (Hrvatsko primorje), na *-evit munjevit* »brz, vatren«, poimeničen *munjevitost, munjevan.* Šulek primijenio na elektriku stvorivši brojne neologizme : *munjevnik, munjevničar, munjevina, munjokaz, munjomjer, munjive, munjivost,* itd. Od tih Šulekovih neologizama ušlo u saobraćajni govor *munjovod* »Blitzableiter« i *mùnjara* f (Zagreb) »električna centrala«. Augmentativ na *-era* (upor. *Anera* od *And) mùnjera* '»budala«. Glagol *munjiti* nije mogao zamijeniti *elektrizirati.* U Vodicama postoji *umüniti* u psovki *muna te umunila.* Od metaforičkog značenja »lud < udaren gromom« postoje denominali na *-asati* (upor. *šepásati* ŽK) *munjásati, mùnjasãm* impf. = *munjetati* »budaliti, ludovati«, *munjetalo* m prema *munjetalica.* Vokal *u* je nastao od sonantnog /, upor. bug. *mainija,* rus. *molnųd,* kašupski *moina.* Kao što je u germanskom u isl. *mjollnir* »čekić boga Thora«, tako je i u lit. *múlna* značila »čekić Perkūne«. Termin prema tome pripada mitologijskom jeziku. Iz litavskoga se može zaključiti da je praslav.

riječ značila i »Perúnov čekić«, premda za to nema potvrda. Stprus. *mealde* »Blitz« važno je za etimologiju riječi. Iz tog se podatka vidi da je u praslav. ispalo srednje *d* u tročlanoj grupi *Idn.* Ie. korijen **meldh-* bio je u germanskom i baltoslavenskom raširen formantom *n* i u praslav. dalje sufiksom -jo. Prema Mladenovu *meldh-* je proširen s pomoću *dh* ie. korijen **mel-,* koji je u *mljeti.* Riječ *munja* je germansko-baltoslavenski leksem mitologijskog podrijetla.

Lit.: ARj 7, 153. 155. 156. *Miklošič* 187. *Trautmann* 177. *WP* 2, 300. *Mladenov* 310. Vasmer, *ZSPh 10,* 96-97. *Loewenthal, WuS* 9, 179. Mikkola, *IF 23,* 123.

mutuati, *-am* impf. (Broz-Ivekovićev *Rječnik)* »ćuliti uši, rogušiti, strići ušima«.

Lit.: *ARj* 7, 155.

müra[1] f »konop koji jedra veže prema pramcu, i to donji rogalj jedra, dok je *skota* isto prema krmi« = *müra* f (Božava) »mura del cordame« < tal. *(a)mura* »isto«. Za taj pomorski termin predložen je naš izraz *uzda.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 115. *DEI* 2531.

mura[2] f (Vrbnik, Krk) = (po deklinaciji *-y) murva* (16. v., Vuk, jugozapadni krajevi: Perast, Dubrovnik, Cavtat, Crna Gora, Boka, Bijela, Muo, Brač, Mljet, Zatrebač, Sutomore, Rab, Božava Lika, ŽK, Vodice, Istra, hrv.-kajk.) = *murva* (Brač, Hvar) = slov. *morva, mûrva, mûrba* »l ° dud, 2° toponim *Po* (= pod) *murva* (Muo, ribarska pošta«). Pridjevi na *-en murven (smokva murvena* »arbor sycomorum« = Maulbeerfeige), na *-ov murvōv* (Rijeka Crnojevića) = *múrov* (Brač), poimeničen na *-ina murvovina* (Stulić). Na *-ьc > -ac múrvac,* gen. *-vea* (Risan) = *murváé,* gen. *-òca* (Hvar, Budva) »dud, koji daje divlji plod« = *múrvac,* gen. *-oca* (Ston) = na *-aí murváé = -ak < - bk murvák,* gen. *mūrvka* (Prčanj) = na *-ăk murvák,* gen. *-âka* (Ston) = na *-ăi murváé,* gen. *-aca* (Istra, Stulić) = *-an murván,* gen. *-ana* = na *-ež мuг ег* (Rijeka) »muška murva«. Na *-ar murvar* »ptica pastor roseus«. Deminutiv *murvica* (također toponim). Još su ove varijante *murga* f (Vodice, Istra) »dud«, *mrva* (Slum, Istra) mjesto *тьйг a.* Zamjena dočetka *-va,* koji je nastao iz deklinacije *y,* sufiksom *-ava murava* (Podgorica), *-aga* (prema *vinjaga) müraga* (također slov.) »Himbeere, malina, rūbus idaeus«, slov. *morica* »Brombeere, brusnica«. Jednom talijanizam u apozitivnoj složenici *morodzelso (arbuo od morodželsa,* Ranjina), danas tal. *gelso moro.* Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *mōrus, mōrum.* Upór. arb. *muré.*

Lit.: ARj 7, 12. 157. 162. *Pleteršnik* l, 603. 619. 620. Jagić, *ASPh* l, 431. Hraste, *BJF* 8, 26. Budmani, *Rad* 65, 164. Kusar, *Rad* 118, 18. Rešetar, *Stok.* 254. Cronia, *ID 6,* 115. Ribarić, *SDZb 9,* 169. *REW*[a] 5696. Štrekelj, *DAW* 50, 49. *GM* 291.

müra[3] f (Dobroselo, Lika) »dio konjskog čavla što ostane u kopitu kad potkova otpadne«.

Lit.: ARj l, 157.

müra[4] f (18. v., Dalmacija, Pavlinović,, Lika, Poljica) »1° želudac (koji stočaru služi kao) 2° sirište, 3° mjehur od ribe ugor«. Balkanska riječ rumunjskog podrijetla kao ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha. Nalazi se u bug. *mura* »Magen, Labmagen der Wiederkäuer« < cine. *(a~)murä* »la stomacul de oaie«. Konzonant *r* je nastao od međusamoglasničkog *l,* kako dokazuje arb. *mulle,* sa deminutivnim sufiksom *-zë mullëzë* u oba značenja »Magen, Lab«, istro-romanski *moula* »Blutwurst«, *moule* (Vodnjan) »budella del maiale«, predromansko **mūla* > slov. *mula* (Režija), deminutiv na *-iça mulica* (Istra, slov.) »klobása«.

Lit.: ARj 7, 157. *Pleteršnik* l, 618. *Mladenov* 308. *Románski* 122. *Ive* 123. *Dalametra* 14. *GM* 289. *Doric* 192. *REW*[3] 5724. Štrekelj, *ASPh* 26,412. Vasmer, *ZbJ* 271—8 *(RSI* 2,257).

murára f = *murala* (Kosmet, uz *činiti se)* »parnica, tužba«. Denominal na *-ati muràfati se* impf. (Sarajevo, Hercegovina) = na *-iti muráviti se, mùravim* (Srbija) »parničiti se«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *murafaʿa* »suočenje pred sudom«) iz sudske terminologije.

Lit.: ARj 7, 159. *Elezović* l, 423.

müraja f (Kotor) »gradski zidovi« = (metateza) *mùljara* f (Dubrovnik)= *(J* zamijenjeno sa *v,* obratno u *lovišće > lojišće) murava* (Budva) »gradski zidovi«. Od tal. *muraglia,* neutrum pl. od pridjeva na *-alis muralis.* Na lat. *-ata* > stmlet. *-ada murada* f (Vrbnik) »(brodski termin) daščani krov na barki, koridûr na braceri, kuverta« < tal. *murata* »prolungamento della carena da ciascun lato della nave (od 16. v., služilo za obranu)«, od *mūrus.* Od srvnjem. *mür,* nvnjem. *Mauer* na *-ovati murovati, -ujem* impf, »zidati« u jedinoj potvrdi je .rusizam *murovátb, -úju.* Lat. *mūrus* kao stara posudenica u jadranskoj zoni i u slov. je *mír,* gen. *mira* m (15. v., Vuk, Primorje, Konavli, Korčula, Kućište, gen. pl.

mírov Lastovo). Do 18. v. potvrde samo iz Dalmacije i čakavskoga. Slabo se nalazi u štokavskom izvan Dalmacije. Razlika je u akcentu kadikad u narječjima *mír,* gen. *míra* (Korčula), *mir,* gen. *mira* »zid« (Hvar) prema *mír, míra* »pax«. Pl. тŋ. *miri* »kuće ili grad«. Toponim *Pod mir (Muo).* Deminutiv na *-ьc > -ac miraç,* gen. *-ca* (Bella, Voltiđi, Stulić) »zidić«, na *-ić mirii* (Hvar). Augmentativ na *-ina mirina* f »zidina, ruševina zida«, nom. pl. *mirini* (Istra, Cres) »ruinae«, toponim *Mackova Mirina* (Tivat), *òmirina* (Dubrovnik) »eine verfallene Mauer«, disimilacijom *i - i > e - i* (tip. rum. *vecin) merino* (Kastavština) »ruševina«. Na *-ište: miriśće* (1445, 1457, 1460), *Donja Mirišta* (toponim Sutomore), *Mlrišća* (Imotski). Kol. *mirje* n (Držić, toponim Ljubljana), *omirje, podmirje* n (Bella, M. Držić) »1° mjesto pod mirimą, podgrade, 2° toponim (Vis)«. Pridjev na *-ьn > -an* čini se da je nestao zbog homonimije sa *miran,* f *mirna.* Da je ipak postojao, dokazuje izvedenica *pomirnica* (Vrbnik) »debela greda u miru, to jest u zidu«. Lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula murula > mirla* f (Hanibal Lučić, samo jedna potvrda), deminutiv odatle na *-ič mirlić* (narodna pjesma, Istra) »zidić«. Na *-aria muraria > miralica* (Vodice, Istra) »biljka pasja neska, eine Art Kreuzdom, rhamnus rupestris«. Arb. *mur* (Ulcinj).

Lit.: ARj 6, 738. 732. 744. 746. 920. 7, 161. 8, 920. 10, 271. 684. *Mažuranić* 661. *Pleteršnik l,* 584. Budmani, *Rad* 65, 164. Oblak, *ASPh* 16, § 30. 442. Hraste, *BJF* 8, 20. *REW** 5763. *SEW* 2, 60.

murasela f (Vuk, narodna pjesma, s epitetima *tanka, sitna)* »kadijina pozivnica«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *murasele)* iz sudske terminologije.

Lit.: ARj 7, 157.

murdar m (Vuk, Srbija) = *murdar* pored *murdar* m (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »prljav, nečist *(murdar devôjče)«, murdar* m (Bačka) prema f *murdara* (Bačka) »nečist čovjek, nečista ženska«. Na *-uša murdaräša* (Kosmet) »nečista ženska«. Apstraktum na *-luk murdarluk* »konjska bolest (guke ispod kože po trbuhu)« = *murdãrhk* (Kosmet) »nečistoća«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *murdar* »les«) iz terminologije običnog života: rum. *murdar, murdărie, a murdau,* bug., arb. *murdar* = *mundar* (sa disimilacijom *r - r > n - r),* ngr. μουρδάρις.

Lit.: ARj 7, 159. *Elezović .1,* 423. *Mladenov* 308. *GM* 291. Matzenauer, *LF* 10, 350.

murećef pored *-čep* m (Vuk, narodna pjesma) = *mirećip* (Kosmet) »1° crnilo, mastilo, 2° crvena boja od jagodica, 3° biljka vinoboja« = *murićep* »biljka grozdoboja, vinoboja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla. (ar. *muräkkäb* »sastavljen, miješan« > tur. *mürekkep)* iz terminologije pisanja (tip *jazija):.* búg. *murekép,* arb. *myreqép.*

Lit.: ARj 7, 159. 160. *Elezović* l, 409. *Lokotsch* 1517. *GM* 295. Matzenauer, *IF* 10, 350.

murējka f (Leskovac, Srbija) »vrlo krupna. pšenica«. Od *Marea* »Peloponez«. Odatle i muslimansko prezime *Moralli* (Bosna).

Lit.: ARj 7, 159.

murélac, gen. *-Ica* m (Lika) »baskija, letva, žioka«. Naša izvedenica na *-ьc > -ac* od iste mletačke riječi *borèlo* (deminutiv na *-ettus* od *bora* »tronco cilindrico tagliato«) = *būrelio* »legno tondo che serve per formare l'impiombatura di un cavo con altro (Boerio)« > tur. *morela* > arb. *mūrelio -a* »hölzerner Keil, Schiffwerkzeug«. Upór. slov. *bóra* »oblin, drva dok još nisu rascijepljena, nego na kosoraspIljena« < sjeverno-tal. *bora* (14. v.) »tronco· d'albero«. Od predial. **borra* »okruglica«.

Lit.: ARj 7, 159. *GM* 291. *Pleteršnik* l, 45. *DEI* 561. 564.

murina f (Dubrovnik, Zore, Mljet) = *morina* (Poljica, Stulić) = *murinja* (Ljubiša, Sutomore). Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od lat. *mūr(a)ēna* < gr. μύραινα *(ē > i).* Arb. *mřína* (Ulcinj). Neobjašnjena zamjena dočetka *-ina* sa *-una* je balkanska riječ: *moruna f* (Vuk) = *moruna* (Stoliv) = *morunja* (Srbija) = *muruna* (Vuk, Mikalja, Dubrovnik) »accipenser huso«, deminutiv na *-ica morunica,* na *-ika morunika* (narodna pjesma), na *-as morunaš* »chondrostoma nasus«. Pridjev na *j mòrunjí.* Na *-ar mòrunãr* »koji ih lovi«, rum. *morún, -on, -na, -naş* »accipenser huso, abramis viruba«, bug. *moruna / mur-,* ngr. μουρούνα, tur. *muruna* > tal. *mõrana* »carne di storione del Levante in salamoia portato sopratutto dai Veneziani in Italia«. Pored ovih oblika postoji kao sveslav. (osim ukrajinskoga i ruskoga) **mrena > mrina* (ikavski) pored *mrena* (ekavski i jekavski) = *mrèn* m (Jajce) »potočna riba barbus fluviatilis«, tako i slov. i bug., češ. *mřena,* deminutiv *mřinek,* polj. *mrzewka, mrzaná, brzana, brzana,* ukr. *merena.* Ta se riječ govorila u panonskoslavenskom, kako dokazuje madž. *mar-*

na, i u dakoslavenskom, kako dokazuje rum. *mreană, îmbreană, breană*, deminutiv *mrenusoară*. Prema Miklošiču, i to bi bila posuđenica iz gr.-lat. *muraena* (sa *u* > ъ i *e* za *ae* = αῑ, kao u *cesar)*. Ako je tako, *mrena* može da potječe'samo iz balkanskog latiniteta. Machek pretpostavlja likvidnu metatezu **merna* »goujon, Schmerle«, što je prema ukr. *merena* bolje i smatra je proto-ie. riječi.

Lit.: ARj 7, 8. 16. 160. 162. Rešetar, *Štok.* 253. Zore, *Tuđ.* 14. *Miklošič* 202. *Bruckner* 347. *Romanski* 121. *Pascu 2,* 182., br. 51. *Tiktin* 1010. *REW** 5754. Vasmer, *GL* 101. *ZSPh* 14, 466. Machek, *LP 2,* 150. *Prati* 670.

mūrio, gen. *-ela* m (Bijela, Boka) »strane na migavici ...: dva su *murela* ... *iza* njih dolazi mreža, što se zove podmet i sädrun«. Od mlet. *morelo* »rocchio, modano«. Ovamo ide možda- i *mrje* f pl. (Mljet) »dio mreže šabake ili trakte: *do goča su mrje, dje su oči široka dva prsta, a daje* (»dalje«) *je kolicí.* Konzonant *j* stoji mjesto /7,

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 209. *Prati* 678.

murka[1] f (Vuk) »manja šajka koja služi samo na Muri«. Upor. *dravka f* od *Drava.* Od predslàv. hidronimą *Múra.* Odatle i njen pritok *Murica* > njem. *Milrz,* horonim *Medu-murje.*

Lit.: ARj 7, 157. 160.

mȗrka[2] f (Dubašnica) = *murka* (Porát na Krku kod Malínské, Božava, Cres) »talog od uljike, škuro-crven, koji se baca«, upor. krčko-rom. *muarka* »feccia« = *mȗrka* (Rovinj) = *morka* f (Buzet, Sovinjsko polje) »voda u bad-nju, nakon što se pobere ulje«. Taj oblik ograničen je na Kvarner i Istru. Sa *-ka* > *-ga: murga* f (akcenat Zorin, Dubrovnik, Ston, Potomje na Pelješcu) »talog od maslinova ulja, kad se tiješti, mutež, služi za pravljenje sapuna« = *murga* (Budva) = *murga* (Vuk) »dudinje murgaste«. Odatle na *-ulja mùrgulja* f (Dubrovnik, Ston) »Art Oliven mit viel Fleisch und wenig öl«. Upor. *Mùrgulja* (selo, srez Lab, Kosmet). Pridjevi na *-av murgav* »boje murge« = na *-ast murgast* (Kotor, Pag, Dalmacija) = na *-óvást mürgovast* (Vuk). U imenima stoke na *-eša mürgeša* f (Lika, ime kozi), na *-onja murgonja* (Bruvno, Lika) »vo«. Upor. rum. *murgan* i prezime *Murganič* (Kosmet). U antroponimiji prezimena *Murgić, Murgaš, Murgulovič* (od rum. *murgul* sa postpozitivnim članom). Oblik sa *-ga* nalazi se u južnoj Italiji, na Siciliji, Veneciji, Sardi-niji i Španjolskoj. On nastavlja gr. ἀμόργη, koje je ie. podrijetla. Odatle lat. *omurca* < ἀμόρκα očuvano na Kvarneru. Upor. još slov. *morča* = *zmórča* = *murča* (Notranjsko) »Weinhefen«, od mlet. *morča* = *morce* (tako na Cresu), te slov. *morka* f »Schmalzmus«. U značenju »tamne boje« *murga* je balkanska riječ: arb. *murk* »dunkel, schwarzgrau« = rum. *murg* »braun, braunrot«.

Lit.: ARj 'I, 159. *Pleteršnik* 1, 602. 932. Hirtz, *Amph. 92. Elezović l,* 423. Tentor, *JF 5,* 213. Cronia, *ID 6,* 115. *Miklošič* 204. *SEW 2,* 77. Štrekelj, *DAW* 50, 39. *Banali 2,* 206. *GM* 292. *Tiktin* 1022. *REW*[3] 433. *FEW* 91. Scriban, *Arhivă Jasi* 43, 22-23 (cf. *IJb* 22). Šoptrojanov, *GBIS* 1, 105-178.

murò, gen. *-ala* m (Potomje) »letva«, *murăo,* gen. *-ala* »najdeblja greda«. Složenica *mezo-murô,* gen. *-ala* (Potomje) »drvena poluletva *(mezomurali* dolaze preko konja)«. Od tal. *murale* »pezzo di abete, di larice o di pino, segato in quarto«, mlet. *moral* »piana (del tetto)«.

Lit.: Prati 678. *DEI* 2505. 2531.

murtadin m (Srbija) = *mùrtatin* (Vuk,-iw individualni sufiks kao u *Srbin)* = *mùrtat* m (narodna pjesma) = *munăt* (Kosmet) »od-metnik, izdajnik, renegat«. Apstraktnim na *-luk murtatluk* m. Balkanski turcizam arapskog pod-rijetla (ar. *murtadd* »koji je napustio islam«) iz terminologije islama: bug. *mùrtat.*

Lit.: ARj 7, 161. *Elezović* 1, 424. *Lokotsch* 1508a. *Miklošič* 205. Thumb, *IF* 14, 360. Matzenauer, *LF* 10, 350.

musa f (Vuk) = *mūsa* (Lika, Srijem, Srbija, Levač) »piće od mezgre«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /, kako pokazuje češ. *mlsati* »lizati«, *mls,* rus. *molsatb* »sisati«, prema Miklo-šiču još polj. *pomloski* »Leckerbissen«. Pra-slav. **mbls-,* Upor. *mljaskati* (v.).

Lit.: ARj 7, 163. *Miklošič* 187. *Holub-Kopeč-ny 227.* Matzenauer, *LF* 10, 328. 329.

mùsaf, gen. *-afa* m (Vuk, 15. i 17. v., danas Bosna) »koran« = *musäf* (Kosmet, Vu-čitrn) »početnica za učenje čitati«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *muṣhaf)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 7, 163.

musafer m (BiH) = *musafir* (Bosna) = *müşavir* (Hercegovina) = *musafir* — *misafir* (Kosmet) »gost«. Pridjev na *-ov* i *-ski musaferski*

(~a *kuća).* Apstraktum na *-luk misăfirhk* (Kosmet). Prezime *Musafirović.* Balkanski tur-cizam arapskog podrijetla (ar. *musafir* »put-nik, gost« > tur. *musafir)* iz terminologije običnog života: rum., bug., arb., cine. *mu-safir,* ngr. μουσαφίρης.

Lit.: ARj 7, 163. *Elezović* 1, 424. 2, 530. *Mladenov* 308. *GM* 293. *Lokotsch* nro 1510a, str. 122. *Pascu 2,* 153., br. 795. Skok, *Slávia* 15, 509.

musaik m (Mikalja) = *mozaik* (danas općenito). Od tal. *musàico* = *mosàico,* od kslat. *musaicus* < gr. μουσαικός, kao μουσαΐον = *musaeum* > *muzej, muzejski,* od Μοῦσα > *Múza* (Dubrovčani koji obično slaviziraju' u indeklinabile *vii* ili *vila* f) = *muža* (Vetranie, Hektorović, Nalješković). V. *muzika.*

Lit.: ARj 7, 163. 184. 188.

musaip m (Palmotić) «drug, miljenik sul-tanov«. Balkanski turcizam arapskog pod-rijetla (ar. *musahib)* iz terminologije turskog dvora: rum. *musaip* »naslov najstarijeg eunuha sultanova«. Dubrovački turcizam.

Lit.: ARj 'I, 163. *Tiktin* 1023.

musaka f (BiH, Srbija) = *musaka* (Kos-met) »jelo od modrih patlidžana i isjeckana mesa (prošireno danas i na zapad)«. Balkan-ski turcizam arapskog podrijetla (ar. *musakka)* iz terminologije hrane: rum. *musaca.*

Lit.: ARj 7, 163. *Elezović* 1, 424. *Tiktin* 1023.

musandra f (Travnik) = *musandar* m (gen. nepoznat, Sarajevo) = *mùsander* (Mos-tar) = *musandera* f (Hercegovina) »ormar u zidu koji ima policu u vrhu«. Balkanski turcizam (tur. *musandıra)* iz terminologije kućnog namještaja: bug. *musandra* f, arb. *mu-sëndrë.*

Lit.: ARj 7, 163. Skok, *Slávia* 15, 365., br. 510. *Mladenov* 308.

musav (Slavonija), pridjev na *-av,* »prljav, uprljan« = *zamúsan* (hrv.-kajk.)'; *muṣa* f »uprljana žena ili krava«, na *-oca musača* »upr-ljana krava«. Ovamo možda *muse* f (Poljica) »psovka ženskome«.

Lit.: ARj 7, 163. 164. Šamšalović, *NVj 29,* 476, *Pleteršnik* 1, 620.

musavèda f (Srbija) = *musevèda* (Vuk) = *musibet* m »1° bijeda, nesreća, 2° zanovijetanje, zapredanje (Lika)«. Na *-džija musevedzija* m (Vuk) »bijednik, opadač«. Denominal na *-ati musavèdati, -am* impf. (Lika) »zanovijetati, za-predati« = na *-iti musavèditi, -sèvedîm.* Ovamo *musovéda* f (Kraljeva Velika, Slavonija) »na-vika«, *musveda* f (Bosna) »rukopis, pismeni sastav«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *müsewedde* »1° koncept, 2° ocrnjivanje« = *musibet* »isto«) iz terminologije pisanja, pejo-rativiziranje.

Lit.: ARj 7, 164. 165. 168. *Škaljić* 447.

muselez m (Vuk, narodna pjesma) »slatko i mirisavo kuhano vino« = *muselez 1 -es* (Bosna) »mošt, šira«. Balkanski turcizam arapskog pod-rijetla (ar. *müselles* > tur. *müselles* »trostruk, trovrstan«) iz terminologije hrane: arb. *myselé* f (Gege), ngr. μουσελές.

Lit.: ARj 7, 164. *GM* 295. Matzenauer, *LF* 10, 350. *Školjić ** 477.

muselina m (Vuk, narodna pjesma) »iz-vršitelj kadijine presude«. Pridjev na *-ov musèlinov,* poimeničen na *-ъc musèlinovac,* gen. *-õvca* »momak muselimov«, na *-ski musèlimskî.* Apstraktum na *-sivo musèlimstvo.* Također u toponomastici i antroponimiji. Turcizam ar. podrijetla (ar. *müsellem* »ovlašten«) iz turske sudske terminologije.

Lit.: ARj 7, 164. Korsch, *ASPh 9,* 657.

musemet m (Jajce, Bosna) »vrsta šarena tkiva u četiri nita koje tkaju na peškire, gaće, košulje, stolnjake«.

Lit.: ARj l, 164. *Belovia* 82 (dod.).

musliman, gen. *-äna* m (služben naziv u BiH) »pripadnik islama« = *muslòman* (Vuk) = (sa individualnim *-in) muslomanin* (15. v., Dubrovnik) = *musulmcfriin* (15. v., historijski spomenici, Kavanjin, Mrnavić), s pridjevom na *-ski* od tih oblika. Ovamo još toponim *Muslemin,* zaselak (Sarajevo) i kao hipokoristik *muslija* m, obrazovan prema bezbrojnim tur-cizmima na *-ija* (narodna pjesma, prezime), odatle pridjev na *-in mùslijin,* s prezimenom na *-ovié Muslinović (i* < -г/г-). Sve od turskog izgovora perz. plurala *musulman* = *muselman,* a to od ar. participa prezenta aktiva IV *muslim* »podvrgavajući se«, od glagola *salama* »pod-vrgnuti se u volju božju«. Od istoga je glagola i ar. imenica *islam* »podvrgavanje« (v.). Grupa *si* izmjenjuje se u sr u nekim turskim narječ-jima: *müsürman,* odatle naše varijante *busro-manin* (15. v.) = *busòrmanin* (18. v.) = *busùr-manin* (18. v.), i (preko madž. *beszermeny)* *besermenski* (17. v.), *bestermanijski* (16. v.) = *bestrmanski* (16. v.). Početno *b-* mjesto *m-*

u ovim varijantama nije naša disimilacija *m - m > b - m,* nego turska *Buиuгman.* U vezi stoji slav. izvedenica na *-ika bosorka* f »vještica«, riječ koju Miklošič označuje kao hrvatsku, češku, slovačku, ukrajinsku i madž. *boszorka.*

Lit.: ARj 7, 166. 168. Tomanović, *JF* 17, 206. *Miklošič* 205. *Brüchner* 349. Korsch, *ASPh 9,* 657. Sköld, *Slávia* 2, 290-293.

muso m prema *musa* f (Lika) »čovjek, ženska zlovoljna i srdita«, na *-onja músonja* m (Lika). Na tur. *-li mùslija* m (Poljica, Dalmacija) »čovjek zlovoljan i srdit«. Denominai *musiti se, musím* impf. (Lika) »biti zlovoljan i srdit« s prefiksom *namusiti se, namusim* (Poljica) »1° namrgoditi se, 2° za nebo pred kišom (Lika)« = na *-ur- namùsuriti se* (Lika); ovamo i *namustapiti se* (Poljica) »isto«. Pridjev na *-ost musasi* (Dubašnica, Krk) »srdit, namrgođen«. Apstraktum *mušnja f* (Lika). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od kslat. *musus* (8. v.). Sa *s > z* je talijanizam *múza* f (Krk) »brnjica koju metnu volovima na nos da ne bi jeli pri oranju« < tal. *muso.* Na *-one* tal. *musone > nemo mi drzá muzun!* (Korčula) »zašto si objesio nos za to što sam te ukorio, čunka«. Upor. slov. *múza* »eine verzogene Miene, Grimasse«, *namuzati se* »eine schmunzelnde Miene machen«. Ovamo još na dvostruki sufiks *-arius + -ola muzarjôla î* (Lastva) »brnjica kod psa« < tal. *museruola.*

Lit.: ARj 7, 163. 164. 165. 166. 174. 184. 463. *Pleteršnik* l, 621. *REW** 5784. Šamšalović, *NVj* 29, 474.

mùsol m (Smokvica, Korčula) »mačak« prema f *maska* (ibidem). Interesantan primjer za izražavanje mocije s pomoću tuđice. Riječ *musol* izvedena je od onomatopejskog *mussare* »in den Bart brummen«. Upor. slov. *muca* »felis«, tal. *mučia, micio,* hrv. *mic mic,* bavarsko-njem. *mutz.*

Lit.: Pleteršnik l, 616. *REW** 5776a. 5776d. Matzenauer, *LF* 10, 348. *Prati* 652.

mustać, gen. *-aca* m (Vuk, Srbija, Levač i Temnić), običnije u m pi. *mustăci* (ŽK) = hrv.-kajk., slov. *mustač(i) = my stoč* (Bednja) »Γ brk, brci, 2° vršika, 3° gornja usna U ljudi, 4° končići što su medu kukuruznim zrnjem (Belostenec, Jambrešić)« '= *musiace* f pl. »1° brci, 2° daščice u barci (Vrbnik)«. Konzonant *č > í* (hrv.-kajk. i slov.) upućuje na novogrčki izvor: μουστάκι »isto«. Grecizam **je** balkanska riječ i zapadnoevropska: rum. *mustață* < bug. pl. *mustăci = mustaki,* sing. *müştak,* ngr. μουστάκα > cine. *muștaca* »grande moustache«, arb. *mustaqe,* stgr. μύσταξ. Primjer je za gr. υ > *u.*

Lit.: ARj 7, 166. *Pleteršnik* l, 604. 620. *Miklošič* 205. *Mladenov* 308. *Pascu 2,* 67., br. 1222. *GM* 293.

mustedžir m (Hercegovina) »1° težak koji obrađuje aginsku zemlju, pridržanik, zakupac, ,2° kmet«. Od tur. *mustecir* < ar. *musteğir.*

Lit.: ARj 7, 167. *Školjić** 550.

musti, *muzem* (Vuk) *(iz-, po-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *^melz-ti, *mъlz-o)* impf. »1° mulgere, melken (s ovima je u prasrodstvu; u zapadnim narječjima zamijenjeno sa) *dojiti, po-,* ŽK, 2° (metaforą, Lika) derati, globiti, guliti« prema pf. *muznuti,* impf. *izmúzati, izmuzăm* (Lika), *izmuzívati, -mùzujēm* pored *muzīvām,* deminutiv *izmuzìkati, -am* (Lika). Stcslav. *miesti, mhzç* iz čega se vidi da je *u* nastalo iz sonantnog / i da je prezentska osnova analogijski prenesena u infinitiv; na Krku još *mlisti* pored *melsti* (Vrbnik). Infinitivna oznova *mlez-* očuvana je još u izvedenicama. Postoji još baltoslav. i praslav. prijevoj **molz-* prema **melz- >* hrv.-srp. *mlaz* prema *mljez-* (jekavski) i *mliz-* (ikavski). Izvedenice su prema tome od triju osnova: *muž-, mljez-* i *mlaz-,*

(I) Od *muž-:* pridjev na *-ьn mazni* uz *struga* (Piva-Drobnjak) »ograđeno mjesto gdje se ovce muzu«, poimeničen na *-ica múznica* (ibidem) = *mūzmca* (Kosmet) »1° ovca koja se muze« = (sa *zn > zl) muzlica* (Vuk) »2° sud u koji se muza, kravljača«, na *-jar mužnjar,* »muzac«, na *-ovni mùzovnî* (Vuk), poimeničen na *-ica mùzovnica* (Ljubiša) »muzara«, na' *-aći muzaći* »koji se muze«. Na *-ьc > -ac múzac,* gen. *-sca* m »1° čovjek koji muze, 2° kamen na kojem se sjedi kad se muze (Vasojevići, Crna Gora)« = na *-äc muzač,* gen. *-ača* (Dalmacija, Kuci, Crna Gora) = na *-lac,* gen. *-oca muzalac* = na *-ar mužar.* Na *-ara muzara* (Vuk, Gornje Primorje, Srbija) = na *-araca muzarača* = na *-enica muzènica* (Lika), s hipokoristikom *múza* (Vuk). Na *-ica muzica* (16. v.) = *melzica* (čakavci, Hrvatsko primorje, valjda Krk) »ovca koja se muze«, odatle toponim na -anca *Melzicarice* (predjel povrh Martinšćice, Cres). Na -ja: *muza* f (Vuk) »ono što se namuze, das Melken«; s nejasnim prefiksom *jo-, ja-, je-: jomuža* (Vuk, Dubica, Sarajevo), s pridjevom na *-ьn >*

-an jômužan pored *jõmužno (mleko, sirenje,* Kosmet) = *jamuža* (Ljubiša) f pored *jamuž* m = *jemuža* (Vuk) = *jemuš* (Stulić), s pridjevom *jemužan.* Pridjev postoji još sa *ž > r jêmuran (sir}.* Odatle dalja izvedenica na *-ina jamužina* (Lika) »jelo od friškog sira i udrobljenog kruha«. Značenje je u Kosmetu »iskuhano mlijeko sa koga se nije skinuo kajmak, frisch gemolkene Milch«. Složenica je iste prirode kao *Izmuža.* Miklošič i Berneker mislili su da je prefiks iste prirode kao u *japad,* u rus. imenu *Javolodt, ne-ję- егъ, nejāsit.* Može se misliti na unakrštenje slavenske riječi i romanske *emulsa* (upor. rum. *mursă* »Honigwasser«). Tu je misao odobrio Rešetar. Tome se protivi dugi kvantitet prefiksa, iz čega izlazi da su vokali *ã - ê - ô* rezultat stezanja. Zbog toga će prije biti rezultat od *jako* »sada« s gubitkom *k* kao u *preo = pro < preko* i u *kako < kao.* U tom slučaju radi se o složenici tipa *jakoroče.* Može se raditi i o prilogu *jelje* »napola, polu«. To je manje vjerojatno. Upor. i prefiks u *jelito* (v.). Na *-Uja muzilja* f (Lika) »ženska koja muze«. Upor. još slov. *mužana* »Melkgerechtigkeit«. Imperativne složenice *mùzikrava* m »čovjek koji muze krave« (pejorativ zbog toga što to nije posao muškaraca), *mùzikuja* m (Lika, Srbija) »čovjek pun slatkih riječi«. Ovamo ide i pejorativ u Kosmetu *zamüs, -užem* »zavezati, učiniti nekoga smetenjakom i kukavicom«. Odatle particip perf. pasiva kao pridjev *zamuzen(i)* i *zamuženi* »čovjek s osobinama kakve treba da ima udata ženskinja, nevješt, tutkun (v.), koji se stidi, plaši, neokretan«. Poimeničen na *-ko zamuženko* m prema f *zamuženica.* Upor. izreku *zamüzo te bog, te ne umeš da se obrneš.* Kao izvedenicu od *muž-* može se smatrati i *muzga* (Vuk) »1° pruga, strijeka od čega, nalik na mlaz, 2° (toponim) *Müzga,* močvarno zemljište (ŽK, Žamarije)«. Primjeri: *teku mu muzge znoja niz lice, padaju muzge kiše iz neba.* Glede sufiksa upor. *bljuzga, brizgati, mazga,* vjerojatno varijanta od *mļz- + -ka.* Odatle denominal na *-ati muzgati* i na *-avica muzgavica* (Crna Gora) »bljećkavica, brčkavica«. Moguće je i drukčije tumačenje, ako se uzme da *u* nije rezultat od /, nego da je već u stcslav. *muzga* »Lake, Weiher«. V. *mezga.*

(II) Od *mlez-* je praslav. izvedenica na *-ivo mljezivo* (Šulek) = *mizivá* n (ŽK) = slov., češ. *mlezivo,* polj. *mlodziwo; mljêza* (Brač) = na *-ovaca mljezovača* (Hrvatsko zagorje) »erste Milch nach der Entbindung, nach dem Kalben, Biestmilch, *kulizdra* (Poljica) < rum. *cureastră* < lat. *colostrum«.*

(Ili) Od praslav. mote- > *mlaz* m (Vuk, Srbija, Pirot) »Milchstrahl beim Melken, 2° pravo pomusti čiju stoku, 3° (metafora) *mlaz krvi, 4°* prostor što ga sačma iz puške zaokruži«; *zamlaz* (Hercegovina, Crna Gora> »sauere Milch«, postverbal od *zamUziti, zàmlāzīm* (objekt *jagnje, mlijeka u oko)* »anmelken«. Deminutiv na *-ьc mlazac,* gen. *-sca..* Osnovno *mlaz* je praslavenski nomen actioni& od prijevojnog štěpena za perfektum. Znači prvobitno »ono što je pomuzeno«. Upor.. bug. *mlaznica* »melkbare Kuh«. Slog *mla-* nastaje po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *smolostb* »vime«. Prema tome predstavlja *muz-* niži prijevojni štěpen kojemu odgovara lit. *militi, melzu* prema iteratīvu *malžyti* i lit. *pamalei karvė* »Kuh, die leicht und viel Milch gibt«. Konzonant *z* je refleks za ie. palatal ğ. Dalje usporednice nalaze se u evropskim ie. jezicima: gr. ἀμέλγω, njem. *melken,* arb. *mj'el,* lat. *mulgea.* Kao poljoprivredni i pastirski termin postojao je već u ie.

Lit.: ARj 4, 254. 255. 450. 584. 588. 657. 6, 598. 836. 852. 7, 167. 184. 186. 188. 837. *BI* 2, 795. 796. *Elezović ì,* 193. 263. Vuković, *SDZb* 10, 390. Kaspret, *ČZN* 6, 152-157. (cf. *RSI* 3, 364). *Miklošič* 187. 188. *SEW l** 429. 2, 35. 73. *Holub-Kopečný* 226-227. *Bruckner* 340. *KZ 45,* 101. sl. 105. *Trautmann* 178. *WP'2,* 299. Skok, *ZRPh* 38, 547., br. 13. Belić, *Priroda* 300. Raić, *ASPh l,* 620. Stolz, *IF* 14, 21. Matzenauer, *LF* 8, 30. Endzelin, *KZ* 44, 66. *GM* 283. *Boisacf* 52. 648. Walde, *KZ* 34, 461-536. (cf. *AnzIF* 8, 126). Scheftelowitz, *KZ* 54, 240. Leskien, *ABI.* 41. 303. Johansson, *IF* 19, 121.

musul *ja,* siożenica *musulbez,* indeklinabilni pridjev (Ljevač, Srbija, Crna Gora) = *musur* (narodna pjesma) = *musala* f (Baraković)' »tkanina«. Na tal. sufiks *-ino* < lat. *-inus* (kojim se tvore ktetika) tal. *mussolina > musùlïn,* gen. *-ina* m (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma) »musul«. Od tal. *mussalo, -α, mussolina,* od ar. toponima i horonima u Mezopotamiji *Moşul = Mausit, znači* upravo »stjecište«, (od prefiksa mjesta *ma + masala* »sjediniti« upor. naš sufiks *-ište).* Tal. je riječ i balkanizam: rum. *musul,* arb. *murull.* Upor. prezime *Musùlin,* u pl. toponim (Ogulin). Ne zna se ide li ovamo naziv odijela *mozolanka* (18. v.) = *mezulanka* (Novi Vinodol) »žensko odijelo«.

Lit.: ARj 7, 30. 167. *REW*[3] 5600. *Lokotsch* 1484. *Prati* 679. *DEI* 2537.

musuvelj m (Srbija) »biljka«. Upor. *musvo* (Gospić, Šulek) »biljka sanguisuga officinalis«.

Lit.: ARj 7, 168.

muš m (istročakavski, Režija, Toimin, Kranjska Gora) »osao, asinus« prema f *muša* »oslića, magarica«. Deminutiv *muše,* gen. *-eta n.* Kol. na *-od mušad,* (gen. -i). Ide zajedno s mlet. *muso,* tršć.-tal. *mus,* furl, *muss* m prema f *musse* »asino, asina«. Stoji zacijelo u vezi s crnogorskim uzvikom *mùsj, mūsjo* (Vuk), koji se kaže magarcu kad ga mame ili zovu, poimeničeno: *sedlah konja dobra musja.* Već je Vasmer dobro opazio vezu crnogorskog *mûsjo* sa arb. *mushk* m »mazga« prema f *mushkë* > cincarski *muşcă.* Veza uzvika ide još dalje sa rum. *muşcoiu* m, u kojem je arb. naziv proširen lat. sufiksom *-oiu* < *oneu-* i sa lat. *mūļus,* koje je nastalo iz **muslus.* Arb. *mushk / -shq* i rum. *muçcoiu* pretpostavljaju balkansko-lat. primitivûm **muscus,* odakle potječe *masak,* gen. *maska* = *masak,* gen. *máska* (16. i 18. v., Vuk, Crna Gora) »Maulesel« prema f *maska* — *mašík* m prema *mbskă* (Krtole), deminutivi *mzščić* m prema f *mbščica* »mlado«. Vokal *a* je nastao iz velarnog poluglasa a, koji se piše u stsrp. historijskim spomenicima i djelima pisanim crkvenim jezikom 0: *mbska.* Toponimi *Maškár* (Srbija, Jagodina, Kragujevac), *Masková* (Uzice) = *Mbskovo* (1275-1281), prezime *Masković.* Deminutivi na *-e mascè,* gen. *-eta* n (Vuk, jugozapadni krajevi, narodna poslovica, upor. *lukavo kao mascè},* na *-ica maščica* (Bella, Zuzeri). Oblak ima s Lastova gen. pl. *másak.* Stariji ljudi u Paštrovićima izgovaraju *meska.* Upor. bug. *mask* m prema f *maska,* stčeš., rus. *mesk.* Pored oblika sa *-sk-* postoje još oblici sa *-zg-: mazag,* gen. *-zga* m = hrv.-kajk. *mazg* pored *mezg* (Belostenec) = *mazak,* gen. *-zga* m, gen. pl. *mazaka* (Palmotić, Sasin) prema f *mâzga* (Vuk) = *mázgo,* gen. *-zgà* m (Istra). Femininum na *-yńi mazginja* (Jambrešić, Stulić) »isto što mazga«. Radne imenice na *-äc, -ar -aš: mazgāč,* gen. *-dia,* (Stonski Rat) = *mazgar* (Mikalja, Bella, Voltidi) = *mazgaš* (Mikalja, Voltidi). Deminutivi *màzgica — maìdica — mažjica* (Kožičić), *mazgić* »mlado od mazge«, *maždže.* Augmentativ *mazgètina, mazgina.* Apstraktum (metafora) *mazgălija* f (Vuk) »budalaština«. Na madž. sufiks *-ó* > *-ov màzgõv,* gen. *-ova* m (Vuk) »1° muško od f *mazga,* 2° budala«. Prilog *mazgimice* (Brač). Možda ide ovamo još *mazgovina* (Riječka rumija) »sirovo drvo koje na vatri slabo gori«. Metafora nije sasvim jasna. Varijanta sa *zg* nalazi se još u slov. *mezg, mez g,* gen. *-zgà,* češ. *mezek* i stcslav. *mbzgb.* Ta varijanta nastala je u maskulinumu sonoriziranjem dočetnog *-k* u genitivu prema *bok,* gen. *boga* u narječjima, a odatle asimilacijom *zg* prema *bazga* (v.). Dalja veza s maloazijskim etnikom Μυσοί je vrlo vjerojatna, jer su oni prema Anakreontu pronašli μίξις δνων προς ίππους. Prema Meillet-Ernoutu **muscus* i *mulus* mediteranske su riječi kao *asinus* > *osao, magarac* = γομάρι. Kod *museus* i *mulus* radi se o tvorbama na sufikse *-ko* i *-lo* od uzvika (onomatope j a).

Lit.: ARj 6, 494. 496. 509. 539. 540. 543. 544. 546. 7, 168. Oblak, *ASPh* 16, § 30., 442. *Pleteršnik* \, 620. *MikloUč* 210. *REW'* 5767. 5772. *GM* 293. *IF* l, 322-323. Štrekelj, *DAW* 50, 41. *Vasmer* 123-124. *ZbJ* 271-278. (cf. *RSl 2,* 257, 4, 179-180). Sainéan, *Etudes d' etymologie fr ç.* (cf. *IJb* 21 , 231).

muša f (Dalmacija, Hercegovina, Crna Gora, Boka, Ljubiša) »1° zemlja za pašu, pašnjak, općinska ispaša, koja se kasnije može podijeliti (Solin), 2° toponim, 3° međa između dva sela ili općine (Srbija)« = *musava* f (Srbija, Rudnik) = *mulaja* f (Dalmacija, Pavlinović) »pusta neobrađena trava što raste po barama«. Apstraktum na *-luk mušaluk* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »1° travarina, 2° toponim (Lika)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *muša* »općinski«) iz oblasti turskog agrara. Oblik na *-aja* poklapa se sa tur. *oda* > *odaja.* Naš sufiks *-ava* u *musava* došao je kao i *-ja* na tur. oksitonu *musa.*

Lit.: ARj 7, 168. *Mladeṇov* 309. Skok, *Slávia* 15, 365., br. 511. Šamšalović, *NVj* 29, 476.

mušebak, gen. *-tka,* pl. *-pci* > *-vci* m (Vuk) »rešeto na prozorima« = *mišebak,* gen. *-aka* (Kosmet) »kockast i mrežast vez, kaveslija«. Na *-li mušebaklija* f (Vuk) »nekakav zlatan novac, badžaklija (Sarajevo)«. Ovamo možda prema Miklošiču *mušabak,* gen. *-aka* (Hercegovina, narodna pjesma) »klupko od kože kojom se pokriva čarak od puške da ne kišne« i kao pokrala *musaba* f (Vuk, Risan) »puška breša (<tal. *Brescia)«.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *mušebbek* »koji ima rešetku«).

Lit.: ARj 7, 168. *Elezović 2,* 530.

mušema f (Vuk, Srbija, narodna pjesma) = *mišema* (Kosmet) »platno navošteno«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. particip pasiva *mušamma"* od glagola *šama^c,* denominal od *sam?* »vosak« > tur. *muşemma)* iz terminologije pokrivala: bug., rum. *mušama* »Wachsleinwand«, arb. *myshmam* = *myshmd* »Zugpflaster« (Gege), cine. *muşama* »toile cirée«, ngr. μουσαμάς.

Lit.: ARj 7, 169. *Elezović* l, 413. *Mladenov* 309. *Pascu 2,* 153., br. 796. *Miklošič* 205. *GM.* 296. *Lokotsch* 1512a. Matzenauer, *LF* 10, 350. Korsch, *ASPh* 9, 657.

muši̇r m (Martié, narodna pjesma) = *mišír* (Kosmet) »vojvoda, zapovjednik, general, maršal«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *mušir* »koji zapovijeda«) iz vojne terminologije: bug. *mjušír* »državni savjetnik«.

Lit.: ARj 7, 169. *Elezović* l, 413. *Mladenov* 313.

muškaplet m (slov. i hrv.-kajk.) < njem. *Muskatblüte.*

Lit.: Jagić, *ASPh 8,* 317.

muškasela f (Srbija, Niš) »biljka pimpinella saxifraga«.

Lit.: ARj 7, 170.

muškol m (jedina potvrda kod Radovčića) »(prevedenica) mišice, mišić«. Od lat. *mūsculus* > tal. *muscolo.*

Lit.: ARj 7, 174. *REW*[3] 5772.

mušlija m (Hvar) »licemjer, pretvorica, pretvaralica«.

Lit.: ARj 7, 174.

mušta f = *musiva* (Vuk) »čizmarsko oruđe kojim se tuče đon«. Od madž. *musta* [ili < tur. *muşta* < perz. *mušte].*

Lit.: ARj 7, 176. *Školjić*[1] 478.

mušterija m (Vuk) = *misterija* m, f (Kosmet) »1° stalan kupac, konta (< njem. *Kunde* na zapaduj danas se taj turcizam govori i na zapadu), 2° svaki Arnautin sa sela kome se ne zna za ime, kod čaršilija u Kbsmetu, 3° prosac djevojke«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *muštarī* »Käufer« > tur. *müşteri* »kupac«) iz turskog trgovačkog prava: rum. *muşteriu,* bug. *mjušterija,* arb. *myshterí,* cine. *muştiri* »client, acheteur, chaland«, ngr. μουστερής.

Lit.: ARj 7, 175. *Elezović* l, 413. *Mladenov* 313. *GM* 295. *Lokotsch* 1522. *Pascu 2,* 133., br. 797. *Miklošič* 205.

muštuk m (Brač, Ostojić) »drvce što drvodjelja drži lijevom rukom uza svlak, da mu se ne omakne niz dasku«.

Lit.: ARj 7, 176.

muştuluk m (Vuk, Kosmet) = *mušturluk* = *moštuluk* (narodna pjesma, jedna potvrda) = *muştuluk* (Vuk) »nagrada za radosnu vijest«. Na *-džija muštulugdžija* pored *-kčija* = *mustulunđija* (narodna pjesma, Bogišić; nije pouzdano) »glasnik«. Tur. apstraktum na *-luk* od perz. *miižde* »povoljan glas« > *miẑde,* gen. *-eta* n (Kosmet), odatle na *-dzija muštedžija* m »muštulugdžija«. Balkanski turcizam perz. podrijetla iz terminologije svagdanjeg života: arb. *myxhdé,* rum., bug., ngr. μουζδές.

*Lit. : ARjl, 24.*167.175. *Elezović* 1, 403.425.

mūšula f (Račišće, Senj) = *mušul* m (dalmatinski otoci, Poljica) = hrv.-kajk. *mušulj* pored *mošolj* (Belostenec) »1° školjka, 2° splendidus, oliga, trichia«. Od mlet. *mùssola,* istro-rom. *mousuli,* koje je nastalo od *mūsculus* kao *astella* od *assida.* Od lat. *mūsculus* postoje kao dalmato-romanski leksički relikt iz ribarske terminologije sa sinkopom penultime *müš-Ija* (Menčetić, Dubrovnik, Perast, Prčanj, Krtole, Bijela, Risan, Dobrota, Stoliv, Muo, Crna Gora, Hercegovina) »školjka morska, pedoći«. Preko njem. *Muscheln* > hrv.-kajk. *miΠin* (Belostenec). Sa *u* > *i* kao u *mūrus* > *mir* nalazi se u toponimu *Omišalj,* gen. *-šija* (15. i 16. v.) = *Omĩšõj* (Dobrinj) < lat. sintagma *od musculum,* prema tal. *Castelmuschio,* etnik na *-janin Omišljanin,* ktetik *omiSaljski.*

Lit.: ARj 7, 174. 176. 8, 920. *REW** 5773. Štrekelj, *DAW* 50, 41.

muta f (Istra; slov., Lašče) pored *mutica* (Istra) »nijemo žensko«. Poimeničen pridjev u ž. r. lat. *mūtus* > tal. *nįuto.* Na *-ьc* > *-ac mùtac,* gen. *muca* (Istra, Vrbnik). Na *-an mutan,* gen. *-äna* (Orahovica, .Lika). Augmentativ *mutina.* Odatle pridjev na *-av mutav* (Perast, sjeverna Hrvatska, Krk), poimeničen na *-ьc mutavac,* gen. *-vca* m (također slov.), odatle hipokoristik *muto* m (Vrbnik) prema f na *-ica mutavica,* augmentativ *mutaviina* (Vrbnik, Krk), na *-ast mutasi* (također slov.). Denominal slov. *mutati, -am* »stumm sein«. Öd rum. *mutul* < lat. *mutus* sa postpozitivnim članom nalazi se u prezimenu 14. v. *Mutulović,* imenu sela *Mutulovci* (14. v., u staroj srpskoj državi) kao leksički ostatak srednjovjekovnih Vlaha. Nejasan je odnos s morfološkog gledišta *mutlak* m (ŽK) »nijem čovjek« = *mutlak* (Lika) »budalast, nespretan, glup čovjek« = *mutlak,* geri. *-aka* (Vuk, Glina) »naziv kršćana za pravoslavne« (u tom značenju kažu ŽK i ŽU *mutan,* v.). U Virovitici *mut-*

lak znači »čovjek prost i neotesan«. Čini se da su se u *mutlak* unakrstile dvije riječi različita postanja.

Lit.: ARj 7, 177. 178. 179. 180. 183. *Pleteršnik* 1, 620. *REW* 5798. Škarić, *JF* 5, í 84. Šamšalović, *NVj 29,* 474.

mutaf m = *mutap,* gen. *-ắρα* (BiH, Srbija, Poljica, Vuk) = *mutav* »pokrovac (za konja i za pokrivanje)«. Pridjev na *-ski mùtavskï.* Na *-džija mutavdžija* m = *mutavdžlja* (Kosmet) »zanatlija koji prodaje i izrađuje čerge, vreće, pokrovce od kostreti«, s pridjevom na *-in mutavdžijin,* na *-ski mutavdžijskí,* poimeničen na *-ica mutavdžijnica* f »njegova radionica«. Denominal na *-iti mutatiti, mutāpīm* impf. (Lika) »u crno se oblačiti od žalosti za kim«. Prezimena *Mutapović, Mutabdžija.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka *mutab* »strunar«, od *mu* »kosa« i *tab* od glagola *taftan* »plesti« > tur. *mutaf)* iz zanatske terminologije: bug. *mutaf,* arb. *mutaf* »Pferdedecke aus Ziegenhaar«.

Lit.: ARj 7, 179. *Elezović l,* 424. *Mladenov* 308. *GM* 294-295. Korsch, *ASPh 9,* 657.

mutesàrif m (BiH, Srbija, Mostar) = *mitesărif,* gen. -απ/α (Kosmet) »okružni načelnik«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *mütesarif* »gospodin koji raspolaže«) iz turske administrativne terminologije.

Lit.: ARj 7, 179. *Elezović* 1, 411.

mutica f (Brač) »britvica sa drvenim drškom, pipac (ŽK)«.

Lit.: ARj 7, 180.

mutlak (Vuk, = *mütlak* (Kosmet) »(prilog) jamačno, zaista«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev i prilog *mutlak)* iz oblasti sintakse: bug. *mutlak.*

Lit.: ARj 7, 182. *Elezović l,* 425. *Miklósié* 205. Matzenauer, *LF* 10, 351.

mutrija f (Bukovica, Dalmacija) »lice«. Nema primjera upotrebe. Od tal. *mùtria,* nepoznatog postanja, »muso serio di persona che sta contegnosa e superba«. Balkanski je grecizam gr. plural od μοῦτρον »visage«: rum. *mutră* »Gesicht«, bug. *mutra* »museau«, cine. *mutră* egisage, moue«.

Lit.: ARj 7, 183. *Prati* 680. *Pascu 2,* 67., br. 1224. *Tiktin* 1028. *DEI* 2540.

mutva f (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »zeleno mlado granje«. Deminutiv na *-ica mutvica* (Hercegovina, Vuk) »mladica u loze«. Možda idu ovamo i deminutiv *mutici* m pl. (sjeverna Dalmacija, Sinj) »komadići, ćutci neotesani, kad se siječe za kakvu japiju« i *mutina* (Srbija, Leskovac) kao augmentativ na *-ina* »nekakva motka kojom se rivaju lađe«. Upor. arb. *muti* »stap, bućkalica«.

Lit.: ARj 7, 180. 183. Šamšalović, *NVj 29,* 474. *Leoni* 782.

mutvak m (Srbija, Sarajevo, muslimanska narodna pjesma) = *mutvak,* gen. *-âka* (Kosmet) »kuhinja«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *matbah* > tur. narodski *mutbalt* < *mutpak)* iz oblasti kućnog uređenja: búg. *mutvák.*

Lit.: ARj 7, 183. *Elezović l,* 425. *Mladenov* 308.

muzovir m = *muzuvir* = *muzuvijer* (pseudojekavizam, M. Držić) = *mizevȉr,* gen. *-īra, -īra* (Kosmet) »opadač, zlikovac«. Pridjevi na *-ьn muzuviran,* na *-ski muzuvirski.* Na *-ьc muzuvirac,* gen. *-rea* m prema f na *-ica muzuvirica,* na *-telj muzuviritelj* m prema f *muzuviriteljica.* Augmentativ na *-čina muzuvirčina.* Ápstrakti na *-luk mizevirhk* (Kosmet) .. = na *-ost* = *-stvo muzuvirnost* = *muzuvirstvo* / *muzo-.* Denominál na *-itt muzoviriti (na-)* (Dalmatinska Zagora, Pavlinović) »opasti, potvŏriti«, *namuzuvjerivati* (Stulić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *muzevvir* »varalica«) iz terminologije običnog života: bug. *mjuzevir, -in* (individualni sufiks). Bio je na zapadu živ u književnosti 15.—18. v.

Lit.: ARj 7, 186. 463. *Elezović* 1, 403. *Mladenov* 313. Matzenauer, *LF* 10, 351.

muž[1] m (Vuk), sveslav. i. praslav. *(*могь),* bez baltičkih paralela, »1° suprug, 2° (hrv.-kajk. feudalni termin) kmet, seljak, rusticus, sebar«. U značenju 2° f je na *-oca: mužača* f pored *muzakinja* (Jambrešić, ŽK, hrvatski gradovi) »seljakinja, kmetica«, s pridjevom na *-ski mužački.* Taj sufiks izazivlje nov maskulinum na *-ak mužak* m, upor. rus. *muzik.* Taj semantem potječe odatle što je plemić imao posebno ime. Njegovi su podložnici bili bez imena. Zbog toga se nazivlju generalnim imenom. Upor. rus. *krestjanin* i rum. *creştin* < lat. *chrístianus.* U tom se značenju upotrebljava i graničarski germanizam *paur* m (ŽK) = *poor* (Srijem, Slavonija), kol. *paurìja* (ŽK), s pridjevom *păurski* (ŽK). Pridjevi na *-ski: muški* (Vukov akcenat) pored *muški* »1° mas.

culus, 2° (metafora) virilis, junački, 3° *(muški,* ŽK) paurski«, poimeničen pridjev sr. r. *muško* (Hrvatski provincijal, tj. teritorij izvan Vojne Krajine) = *mužaski* (Rijeka, sa * > α u *mcžbskb)* = *muzajski,* odatle *mužastven.* Na *-ev mužev.* Taj se nastavak proširuje s *-ьn* (u značenju *muški 2°)* u *-evan* (upor. *književan}:· muževan* (Lika), s apstraktumom *mūžēvnōst.* Na *-nji muzevnji* (južni krajevi). Na *-lji muževljī* (Vuk). Na *-ski muževski.* Na *-jev muževljev.* Na -я/я; *mužnjev* (Timok, Lužnik). Na *-at* pridjev f *mužata* »udata«. Poimeničuju se samo pridjev *muški·* i *mužat.* Na *-ać muskać,* gen. *-oca* (Lifca, Turska Hrvatska) = *muskać* (Kosmet) = na *-äc muskać,* gen. *-ača* (ŽK) »muška glava«. Na *-ar muškar* m (jedna potvrda, upor. *ženskar)* »mužjak (u životinja)«, odatle na *-ьc* > *-ac muškarac, gen. -rea* (Vuk) »1° masculus, 2° junak (Mostar)«, s deminutivom na *-e muškarce* (Srbija). Augmentativi na -ara *muškara,* prošireno па -aca *muškaraca* = *muškobanja* (Vuk, Crna Gora), s pridjevom *muškobanast* (Vuk), upor. arb. ; *mushkobanà.* Na *-ič muškić,* gen. *-ica* (Vuk, Bukovica). Kolektivi na *-inje muškinje* (prema *zenskinjć)* = na *-àdija* (upor. *Srbadija) muškadija f* (Vuk, Srbija, Lika, zapadna Bosna, Kosmet; upor. i *ženskadija),* na *-ina muština* (Timok, Lužnik) »muškarci«. Složeni pridjevi *muškolikast* (Stulić), *muškorodan* (Matović). Pridjev *muzat* se poimeničuje samo na *-ica mužatica / -zetica* »udata žena«. Upor. češ. *muzatka.* Od *muž* deminutiv je na *-ič* (tip *konjic) mužić* (Belostenec) u feudalnom značenju 2°, na *-ica muzica* (Moslavina, Hrvatska) »bludnica«. Na *-ić mužić* (Vrbnik) »Γ muž (kao hipokoristik), 2° kolač za djecu (Vrbnik)«. Na *-ak mužak* (Kosmet) »muž, junak«. Na *-jak mužjak,* gen. *-aka* (Vuk) »masculus« (protivno *ženka}.* Augmentativi na *-ina mūžiņa,* na *-etina mužetina,* također prezime i u feudalnom značenju. Apstraktum *musivo* n »muževno doba«. Denominali: na *-iti musiti se* impf, (o-) »udavati se«, na *-ati mužati se* (Rijeka) »biti junak, hrabar«, na *-evati muževati, -ujem* »biti muž«. Složenice: *mužoženac,* prevedenica (Popović, neologizam) od *hermaphrodit,* upor. *mигегеньсь* U srpskom prijevodu Hamartola; *muželožnik* »pederast« (Vukov neologizam prema cslav.) kojim se prevodi ἀρσενοκοίτης, *muženeistovstvo* »pomama za muškim« za ἀνδρομανία. Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala *o,* upor. stcslav. *mǫzb,* polj. *maz.* Ni u ie. jezicima nema adekvatnih paralela, ali se tumači iz ie. jezičnih sredstava; kao najbliža ie. riječ uzimlje se got. *manna,* njem. *Mann* (upor. Tacitov *Mannus* »praotac ljudi, kod Germana«), odatle sa pridjevskim sufiksom *-isk mannisk* > nvnjem. *Mensch,* sanskr. *mamuša,* lat. *mas.* Dočetno -ZŁ bio bi složen sufiks *-g* + *IO,* Prvi se dio nalazi u lit. pridjevu *žmo-g-us* »srodan«, upor. *slu-ga* (v.). Germansko тaяп je prijevoj od ie. korijena *men-* »misliti«, upor. *mniti* (v.), *mudar* (v.). Prema toj etimologiji osnovno bi zna'čenje bilo »čovjek koji upravlja misli, vodi brigu o nečem«. Ima i drugih upoređenja, kao sa awesta *magava* »unverheiratet«, stir, *mug,* gr. μόσχος < ie. **mogh-* »voditi« (Szemerényi, valjda s pretpostavkom nazalizacije), lit. *manginti žirga* (Pogodin), *-g* kao u *virgo* (Petersson).

Lit.: ARj 7, 187. 170. 174. 176. 189. 190. *Mažuranić* 696. *Elezović* 1, 422. 425. *Miklošič* 201. *Holub-Kopečny* 236. *Bruckner* 327. *WP 2,* 266. Lewy, *IF* 32, 160. Pogodin, *RPV* 37, 94-96 (cf. *AnzIF* 10, 263). Petersson, *KZ* 47, 244. Vaillant, *RES* 18, 75-77. Horák, *ASPh* 12, 298. Đorđević, *Sveslavenski Zbornik* 378-380 (cf. *IJb* 16, 150. Szemerenyi, *Egyetemes philologiai kōblōny* 61, 1—23 (cf. *IJb* 25, 98).

muž', drugi elemenat dječje složenice (hrv.-kajk., ŽK) *puž muž,* koja se govori kad se mami puž (v.) da ispruži rogove. U Kosmetu i Srijemu govore i f *puža: pusti, pužo, rogove...* Dolazi također kao drugi elemenat *puzimuz* u južnomoravskom narječju. Tu je *i* valjda vezica. Miklošič potvrđuje *pužmuž* za Gege. Taj elemenat nema nikakve veze s *muž* (v.), nego je identičan s polj. *male* brus. *smouž,* polap, *mouz,* bug. *meliev* = *mělčím* »puž«. To znači da je *u* nastao od sonantnog /. Praslavenska je riječ. Bugarski oblik dobio je nastavak *-uv* *= *-ev* prema *ohljitv* — *ohljov.* Upor. i bug. *uhlitka, ohlitki* »rakovini«. Rumunji posudiše bez tog sufiksa *melciu,* odakle stvoriše prema tipu *copaciu* = *copac* koji se osjeća kao plural, nov singular *mele* »puž«, čine. *meltsu.* Kad se izazivlju rogovi, vele Rumunji *melciu codobelciu (coda-* je valjda od *coada-* < vlat. *coda* < kllat. *cauda* »rep«). Odatle *culbeciu* = *cubelciu* pored *culbec* i ime biljke *culbecească* »medicago«. Upor. i arb. *kaçamill* »puž«. Zbog homonimije *muž* je u značenju »puž« propao u hrv.-srp.

Lit.: ARj 12, 818. 820. Belić, *Dijalekti* 359. *Mladenov* 294. 404. *Miklošič* 187. 311. *Bruckner* 320. *GM* 182. 380. *Tiktin* 451.

mužika f (Marin Držić, Dubrovnik) = *muzika* (ŻK) = *muzika* »(neologizam) glazba«. Učen internacionalni grecizam μουσική (se. τέχνη), pridjev na πκός od Μοῦσα > lat. *musica.* Odatle *mužik* m (Vetranie, He'ktorović, Nalješković) »glazbenik, koji se bavi muzikom«. Pridjev na *-bsk muzički.* Na *-äí* hrv.-fcajk. *mužikas,* pridjev *mužikaški.* Denominal *muzikali* (Lika) = *muzikali, -am* impf., na *-irali muzicirât, -áram* (ŽK). Poimeničen lat. part, prez. *muzikam / -nal* m (Vuk, Lika). Pridjev na lat. *-alis* proširen na *-ьn* > *-an muzikalan* (Daničić) < tal. *musicale.* Na *-ara muzikara* f (Vinkovci) »kuća u kojoj se uči svirati«.

Lil.: ARj 7, 185. 191. Budmani, *Rad* 65, 163.

N

ná[1] (Lika, Slavonija, ŽK) pored *na* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. uzvik »evo, eto, tiens, voilà«. Pojačava se deiksom *-da nada* (ŽK). Važi kao imperativ 2. 1. sing. prema 2. 1. pi. *nate* pored *nadate* (ŽK). Prema tipu *daj* dobiva *-j nâj* (Kosmet) »kad se nudi«; j ostaje i u pluralu *nâjte* kao *dajte.* Veže se i sa *-že* > *-r nare* (15. v.) i sa *-t nat* (Crna Gora) »evo, gle«. Služi i za dozivanje domaćih životinja: *na malji* (za goveče), *na pića na* (za živad) (ŽK) kao i deiksa u *tuna, ovdjena.* Samoglas *-a* varira: *no,* uzvik i veznik, koji se upotrebljava također vrlo često kao deiksa u *gdjeno, kad(a)no, kojino, kaono, štono, ikono, dano, kakono, jakno, kanda',* kao veznik *no* (Kosmet) znači isto što *nego.* U obliku *nu* (Kosmet) je također uzvik, koji se pojačava sa *-da nuda,* u 2. 1. pi. *nudate* (ŽK) > *nule,* sa *-de nüde* (15. v., Dubrovnik), sa *-že* > *-r(e) nuder(e)* = *nudijer — nudir.* U Riječkoj nahiji te Pivi-Drobnjaku *nu nodi* »dodi« > *nodi.* Kao uzvik čuđenja dobiva *-t, -ta, li-, -to: nut, nuta, nuti, nûto,* koje se veže deiksom *nuto dera* (Pjevanija crnogorska). U Pivi-Drobnjaku dolazi kao deiksa na *a* (v.) *ànu, ànude* »uzvik kad se neko poziva da dođe«. Osnovno *nu* se oformljuje na *-kali nukali, -am* = *nutkati.* Upor. *tikati* od tí. U stcslav. *nъ,* od kojega nastaje prilog prijevojem duljenja i dodavanjem *n nyne,* odatle *ninja* »sada« (14. i 15. v., u Vrbničkom statutu i u istarskim spomenicima) arhaističkom zamjenom sa ī > *ia,* s pridjevom *ninjasbnt* »sadašnji«. Taj prilog i pridjev očuvan je u češkom, poljskom i ruskom. U hrv.-srp. je potisnut u zaborav od sinonima *sada* i *sadašnji.* Baltičke paralele: lit. *na* = lot. *nu,* srprus. kao deiksa *teinu,* lot. *nu* = lit. *nu* »sada«, *nugi, nūnai* »sada«, sanskr. *nunam,* njem. *nun,* lat. *nē, nam, nae, num, nune,* gr. νή, νυν, u armenskom kao član *tër-n* »der Herr«. Ie. je osnova *nu.* Isti je elemenat u demonstrativnoj zamjenici *onaj* (v.) i u pridjevu *nov* (v.).

Lit.: ARj l, 203. 202. 564. 675. 8, 212. 188. 258. 261. 220. 268. 270. *Elezović* l, 427. 464. 467. Vuković, *SDZb 9,* 379. *Miklošič* 217. 218. *Holub-KopeĔny* 237. 246. 248. *WP 2,* 336-337. 340. *Bruckner* 340. 381. 364. *KZ* 42, 357. *Mladenov* 314. 538. Stojanović, *У F 2,* 299-300. *Boisacq** 965. 179. GM 296. Ciszewski, PF 6,. 395. sl. (cf. *AnzIF* 27, 143). Miłewski, *Slávia* 11, 12. 234. Szober, *Sp. Tow. nauk Warsz.* I, 22, 34-35. Skarić, *Rad* 242, 93-182. (cf. *IJb* 18, 262. Vaillant, *RES* 13, 115). Rozwadowski, *RSI 2,* 90. 91. 92. si. *Vandrák 2,* 426. *Trautmann* 201. Fersson, *IF 2,* 224-225. Fraenkel, *IF* 50, 20. Meillet, *MSLP* 20, 89-94. (cf. *IJb* 8, 205).

ná[2], baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog s ak. (pitanje: kamo?) i s lok. (pitanje: gdje?) u vezi s glagolima micanja i mirovanja, „značenja »zu, hin, auf zu, an«. Imenički, pridjevski i glagolski prefiks. Kod glagola znači početak radnje *(načuli),* veliki razvitak njen *(nakupovati),* njen rezultat *(naslutiti),* terminativan (svršen) vid *(napisati),* kod pridjeva ograničava opseg značenja *(nagluh),* tako već u stcslav. *narus*a »subrufus«. Veoma je čest u parasintaktičkim izvedenicama *(nodarīti* < *na dar,* odatle *nadarba, nodarbina,* prevedenica od *praebenda, nadaritelj* = *nadarilac, nadarivati).* Kao slavenska inovacija veže se sa *-dt: nad(a)* = *nadi* (Timok-Lužnik), obrazovan kao *pred, pod, zad (v.).* Prema Marelicu *db* je od *do,* prema tome veza od dva prijedloga koja podsjeća na romanske konglutinate: tal. *da* < *de ab* ili *de ad, avanti* < *ab ante,* rum. *despre* < lat. *de super.* Teškoća je u tumačenju *-o* > *-ъ.* Postoje i druga upoređenja: gr. -δον (Wiedemann), got. *nota, nòto* »Schiffvorderteil« (Uhlenbeck). Veže se i sa deiksom *i *nai* > *nâj* = *naj* (Kosmet) = *nyj* (Bednja), koje je sveslav. i praslav. (?) superlatívni prefiks pred komparativom. Mjesto njega upotrebljava se i samo *na* u nekim primjerima. Upor. polj. *nawięcszy* danas *największy* (od 16. v.). U slov. na zapadu *nar* < *na* + *že: narmlajši.* U Kosmetu dolazi i na pozitiv: *nǎj jāk čovek.* Dolazi jednom i pred glagol: *ja bih nǎjvolio* (hrvatski saobraćajni govor) =

najfolela bi (Kosmet), *od rakije prvenac najvaljă* (Kosmet). Rastavljiv je kadikad i danas: *najtomanje* (ŽK), češće kod starih pisaca. Prema Marelicu *naj* = *nâj,* koje ima svoj akcenat, ostatak je lokatīva samostalne imenice **naja,* kojoj se ne zna značenje. Ispravnije misli Endzelin da je to komparativni prilog *nō-is,* što je gotovo isto sa deiksom -i, koja je ostatak zamjenice ». Jednom se veže sa deiksom *zi* u primjeru *nazočan* od priloga *nazoči* »coram« < *na oči — naznako* (Istra) < *na-z-n(a) oko* [v. i pod *oko].* Upor. *naočit* »lijep, krasan, velik, silan«. Upor. *nà-z-uti* »obuti, *do-z-voliti* (prema češ. *dovoliti)* Prijedlog *nad* se veže kao i *pod* sa prijedlogom: *iznad.* Kao glagolski prefiks znači prevlađivanje radnje *(nadvladati., nadigrati, nadbosti* prema *nadbadati).* Kao imenički prefiks prevedenica je (calque) za gr.-lat. *archi-,* njem. *ober-,* madž./ö: *nadbiskup, nadcestar, nadsavjetnik.* U baltoslavenskoj zajednici za razliku od refleksa u drugim ie. jezicima nema početnog samoglasa *a:* stprus. *no,* lit. *ná* = *-na* = *n* s ák. pokazuje smjer. Dok je *na* u slavinama samo prepozicija, u litavskom je i postpozicija: *rankosnà* »na ruke«. U ie. jezicima glasi sa početnim samoglasom *a-:* awesta *ana,* arm. *am-,* gr. Ανά, ανά, lat. *an-,* got. *ana.*

Lit.: ARj A, 257. 7, 192. 210. 249. 265. 363. 368. 470. *Elezović* 1, 426. 435. 2, 165. *Miklósié* 210. *Holub-Kopečný* 237. 238. 242. *Bruckner* 351. *Mladenov* 314. 326. *WP* \, 59. Belić, *Priroda* 425. *JF* 18, 96-97. Uhlenbeck, *PBB* 27, 128. Wiedemann, *BB* 30, 207 *(cf. AnzIF 25,* 66). Iljinski, *IF* 14, 86. si. (cf. *IJb* 15, 302). Blankenstein, *IF* 21, 104. *Boisacif* 59. 675. Endzelin, *FBR* 11 (cf. *Slávia 11,* 210). Ivšić i Šimčik, *HJ* l, 23-24. (cf. *JF* 17, 315). Ivšić, *HJ* 1, 173-176.

nabas (Lika), indeklinabilni pridjev, »krasan, lijep, valjan (kao prvi elemenat uz *momak, cura, ljudi)«.* Poimeničen na *-iça nàbasica* (Lika) »1° valjan, vrlo ugledan čovjek, 2° junak koji se ne da nikome«. Možda je u vezi s pridjevom na *-it nabasit* (Dalmacija) »žestok«, sa glagolom *nabasitise* (Dalmacija) »ići, trčati nabasice« i prilogom na *-ic nabasic* »uzgrepce (o konju kad trči)« < *na bas* »hitnim korakom«. Lička konstrukcija *nabas-momak* stvorena je prema tipu *nadzak-baba* (v.) i prema indeklinabilnim pridjevima turskog podrijetla.[Usp. i pod *basati].*

Lit.: ARj \, 192. 7, 205.

nacarola f (Bella, Stulić, Šulek, disimilacija *l - l > n -. l')* »biljka pitomi glog, crataegus azarolus«. Od tal. *lazzer(u)olo, lazzarolo* (sa sraštenim članom kao u *alloro)* = *azzeriamola* < kat. *atserola,* španj. *aceraia* < ar. *zaʿrūr* »crataegus azarolus«.

Lit.: ARj 7, 220. *DEI* 389. 2189. *REW** 9603.

naćve, gen. *-ava* (i *nâíâva)* f pl. (Vuk, Vodice, ŽK) = *naive* (Slum) = *naᵉčve* (Peroja) = *naiva,* gen. *naćava* (Kosmet) n pl. = (metateza) *novce* (Dubrovnik) = *navei* f pl. (Dubrovnik, Čilipi, gen. pl. *nãvía,* Vasojevići, Crna Gora, Hercegovina) = *naći* = *mlaćve,* gen. *-ava* (Vuk, narodna pjesma, *ml* < и je obratan govor prema *mlogo* za *nogo* < *mnogo,* upor. *mnado* za *nado),* sveslav. i praslav. plural **nítj-ili *пъЫ-* po deklinaciji u, »korito za miješanje kruha (hljeba)«. Na *-ar navćar* m (Vasojevići) = *naćvar* (Niš, jugozapadna Srbija) »1° kovčeg za miješenje kruha i za brašno i za pečenje kruha, 2° mjesto u kući za naćve« = *naćivar* (Uzice; *i* uklanja suglasničku grupu). Na *-ara naćvar a* (Lika) »žensko čeljade koje više voli biti kod kuće nego kod stoke«. Na *-ice naćvice* f (Srijem) »pinokot«. Na *-enice naćvenice* f pl. »nogači za naćve«. Oblik *naćvi — naći* je ostatak staroga pl. f stcslav. *mštvy.* Plural je odatle što označuje ne samo korito, nego i noge, na kojima stoji. Vokal *a* je nastao od velarnog poluglasa a: stcslav. *ntštvy,* bug. *nāštki* = *naštvi, naštovi, naštvi,* slov. *neške,* ruš. *nočvy.* Izmjena *nim* nalazi se i u polj. *miecki* pored *niecki* = češ. *necky* (to će biti zbog disimilacije dentala *n - ť* > *m - ť).* Za *mia-* mjesto *ma-* upor. još *mladež* pored *madež* (v.). Pored deklinacije *-u* moguće je misliti i na sufiks *-tva·.* Miklošič i Mladenov uzimlju prasrodstvo sa njem. *Nachen,* bav. *nuesch* »korito«, sa lat. *navis.* Uporeduje se i sa gr. νίζω i νίπτρον. Kako se vidi, termin je samo praslavenski kojemu ie. paralele nisu utvrđene.

Lit.: ARj 6, 812. 7, 248. 733. *Elezović* l, 430. Ribarić, *SDZb* 9, 190. *Miklošič* 218. *Holub-Kopečný* 241. Berneker, *ZbJ* 597-603. (cf. *RSI* 2, 226. JF 4, 242).

nada f (Vuk) pored *nad* m i *nad,* gen. -» f (Vuk, Crna Gora, Hercegovina) »1° spes, 2° žensko ime«, slično *nenad* m, f pored *nenada,* pridjev i lično ime *Nenad, iznenad* f (Stulić) »slučaj«. Pored toga lika, koji sadrži prefiks *na-* i postverbal *-db* od praslav. korijena *dê-* (v. *djestf),* postoji u čakavskim narječjima i ista prefiksalna izvedenica sa redupliciranom prezentskom osnovom *ded-* i sufiksom *-la: nadája* (Istra, narodna pjesma,

sa > *a)* = *nádeja* (hrv.-kajk. i slov.) = *Nadęta* (muško ime iz 11. v., za doba hrvatske narodne dinastije). Pridjevi: od *nada* na *-ъn nadan* (Budinić) »pouzdan«, određeno *nadni* (Bella), *beznadan, nenadan, iznenadan* (18. v.), određeno *nenadnf,* na *-in nenadin* (Marulić), na *-ski ìznenadski,* sa varijantama *iznenanski* (Kavanjin) = *iznenarski* (18. v., jedna potvrda, sa *r* od unakrštenja s *iznevar)',* od *nádija: nenadijan* (čakavski); od. *nádeja: nadejan* (Kožičić) »onaj kojemu se može ko nadati«. Iz crkvenog jezika potječe *nadežda f* (13. i 14. v.), s pridjevom *nadeždan,* koji se danas govori na istoku; analogijski prema femininumu *beznadezan.* Ovamo još *nenajna* (Trpanj), apstraktum na *-nja* (sa *d > j* kao u *Captajka).* Prilozi *iznenad (-a, -e, -i)* = *iznenadne* = *-nje* (Kavanjin), *iznenatkë, iznenadbe* (Kavanjin). Denominali na *-ati nadati se, nadam* impf. (15. v., Vuk), u kojem se refleksiv tumači prema etimologiji *dēti sebe na nešto* > »sperare«, na *-ovati nadeždovati se* (Budinić). Od *nádeja:* u kajkavskom ispada *e* (upor. *pamtiti) nad'jati.* Od *nádija* (čakavski) *nadijati se, -em* (13. v.). Oboje može biti i od stcslav. *nádejali se* od **dê-* te y ne treba da bude zamjena za *di > žd,* upor. češ. *naděje,* polj. *nadzieja.* U antroponimiji *Nadomir, Nadislav* (13. v.), *Nadihna, Nadiša.* Rumunji posudiše *nadejdę* f, odatle stvoriše na *-ui* < *-ovati, -UJĢ nădejdui.* Značajno je da posudiše i hrv.-srp. *nada,* koji predstavlja prijelaz od *nad,* gen. -í f: *nadă* u značenju sličnom *prid* m »dodatak«, kao i stcslav. *nadejati* > *nadai.*

Lit.: ARj 4, 262. 7, 248. 254. 258. 255. 263. 268. 282. 292. 919. 920. *Raiki* 136. Rešetar, *ASPh* 15, 120. *Miklošič* 44. *Holub--Kopecny* 238. *Trautmann* 47.

nädbohana (Crna Gora?) »alat, sprema, npr. za pečenje kave«.

Lit.: ARj 7, 261.

Nadim m (Vuk), zidine starog grada kod Zadra = *Nadin,* selo i brdo, toponim kod Biograda na moru. Pridjev na *-bsk Nadinsko blato.* Potvrđeno već u rimsko doba kod Ptolomeja Nήδινον u Tabuli Peut. *Nedino,* kod Ravennata *Nedinon.* Te se potvrde fonetski poklapaju s modernim oblikom. Zbog toga se stare grafije *Nedisso, Nedissa, Edina, Neclinum* imaju smatrati kao pogrešne. To dokazuju i grafije za etnik na *-as,* gen. *-atis, -itae, -itani,* koje se čitaju na natpisima: *Nedinates* (Plinije), *Neditae, Neditani.* U posljednjima je ispušten *-in* kao u *Planâtes* od *Flanona.* Vokal α u *Nadin* nastao je iz *e* > ь u nenaglašenom položaju.

Lit.: ARj 7, 270. *Krahe* 29. Skok, *RIJAZUZ l,* 48. *Mayer* 1, 239-240.

nado n (Vuk, čakavski ŽK, Vodice, Istra, hrv.-kajk., slov.) = *nada f* (Crna Gora) = (obratan govor prema *nogo* < *mnogo, mneroditi* < *neroditi* »nemarili«) *mnâda* f (Vuk) = *nad* m (Martié, nepouzdano) »ocao, äco, čelik«. Kod starijih leksikografa Mikalje i Stulića znači i »majdan, rudnik«. Možda je to sinegdoha. Ne razabira se pravo razvitak značenja ni tu kao ni u *nado* (Vuk) »mišja rupa«. Možda je metafora od značenja »rudnik«. U Vuka *nado* n znači »sve ono čim se svinje same hrane«. To je značenje razumljivo po etimologiji riječi. Riječ *nado* je naime složenica od prefiksa *na-* i postverbala od praslav. *deti* (v. *djeti).* Prema tome *nada* (u srednjem rodu prema *željezo)* može biti kao *nenad* (v.) i prvobitan pridjev, »nadodaloželjezo, nadjev na drugo neizrađeno željezo«. Tako može biti i »nadodata hrana za svinje«. Upor. lit. *pradas* »Vorfutter« i *pradúoti* »Vorfutter geben«, koje sadrži također korijen *de.* Odatle denominál na *-iti naditi, -im* impf, (subjekt *kovač,* objekt *sjekiru}* (Vuk, Srbija, Vodice, ŽK) *(ob-, pod-}* »zavariti nadom« prema impf, *obnadati* (Marulić) »ocelili, oceličili«, slov. i ukr. *nádyty.* Riječ je postojala i u panonskoslavenskom kako pokazuje madž. *nadolni* »stählen«. Ne treba da je lokalna slavenska kreacija, premda se ne nalazi u češkom i poljskom. Upor. rum. *nadă* »meka«, postverbal od *(î)nădi* < *na* + *dati* »dodati«. Hrvatsko--srpskoj riječi čine konkurenciju kulturne posuđenice stcslav. *oceiь* > *ocao* < vlat. *aciale* za kllat. *aciarium,* novija posuđenica *aco,* gen. *-dla* < mlet. *asal,* te *jaklo* n (Istra, slov.) »čelik«, odatle pridjev *jaklSn* (ŽK) »jedar, zdrav«, od stvnjem. *ecchil,* koje potječe iz istog vlat. vrela *aciale* kao i *oceiь,* a u novije vrijeme naročito turcizam *čelik,* koji se upotrebljava i kao indeklinabilni pridjev *(čelik-Hrvat'),* s pridjevom *čeličan,* denominal na *-iti celiati (o-},* u najnovijoj složenici *čeličana* »fabrika čelika«.

Lit.: ARj 6, 852. 7, 249. 283. 273. 8, 410-411. Ribarić, *SDZb 9,* 170. *Miklošič* 43. *SEW* 1, 193. *GM* 479-80. Endzelin, *FBR S,* 49 (cf. *Slávia 7,* 717).

nadžak m (Vuk, Palmotić) »1° vrsta buzdovana, 2° vrsta sjekirice (BiH)«. Augmentativ na *-ina nadžacina f* (Lika). Složenica *nadžak--baba f* (Vuk), u kojoj se turska imenica upo-

trebljava kao indeklinabilni pridjev. Balkanski turcizam (tur. *nacak* »Grosse Hacke, Hammer«) iz terminologije oruđa: bug. *nadžák* »bradva«, arb. *naxhake* f »kleines Handbeil«.

Lit.: ARj l, 350. *Mladenov* 322. *Miklošič* 210. *GM* 296. *Lokotsch* 1539. *Školjić*[2] 482.

náfa f (Vuk) »potrbušina od lisičje kože, «hirčijski (krznarski) termin«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nafă* »pupak«) iz zanatske terminologije: rum. *nafea* »Buchfell«.

Lit.: ARj 7, 319. *Lokotsch* 1531.

nafaka f (Vuk) = *nafaka* (Kosmet, Riječka nahij'a, Crna Gora) = *nofaka* (narodna pjesma) = *novaka* = *novaka* (Konavli, Piva-Drobnjak) »1° sudbina, sreća (u imovinskom stanju), dobar udes, 2° ono što služi čovjeku za hranu, novac potreban za životne namirnice, potrošak za nasušne potrebe, 3° suma, (alimentacija) koja se predviđa po šérijatskom .zakonu«. Pridjev na *-ьn nafalan* (Riječka nahija) »sretan«. Na *-li novàkli čoek.* Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *nafaka* »Geldausgabe, Ausgabe für Nahrung«) iz terminologije običnog života: arb. *nafák f* (Skadar), тит. *nacafa* (metateza) »1° gesicherte Einkünfte, 2° Schicksalsanteil«.

Lit.: ARj 7, 319. 727. 8, 220. *Я?* 2, 90. Vuković, *SDZb* 10, 394. *Elezović* 1, 430. *GM* 296. *Lokotsch* 1532. Zore, *Rad* 170, 214.

nafija f (Bosna) »burmut, duhan za šmrkanje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *nafah)* iz duhanske terminologije.

Lit.: ARj l, 320. Šamšalović, *NVj* 29, 474.

nafile, prilog (uz *je).* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *nafile* »prekobrojan« > tur. *nafile* »nekoristan, uzaludan«) iz oblasti sintakse: bug. *nafile.*

Lit.: Elezović 2, 531. *Mladenov* 343.

nafta pored *navta f,* internacionalna orijentalna riječ *naphta* perzijskog podrijetla (perz. *näft* »Erdöl« > ar., tur. *naft,* asirsko *naptu* »Erdöl«, awesta *napta* »húmido«, ar. *nafata* »sieden, 'wallen«).

Lit.: ARj 7, 765. *Lokotsch* 1538. Trombetti, *Saggio* 43.

nâg, f *naga* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »gô (danas u konkurenciji s *nag),* nackt, nudus (s kojima je u prasrodstvu)«. Poimeničen u f *naga* (kajkavski leksikografi), na *-ost nagost* (čakavski) = na *-ota nagata* »golotinja«. Denominal na *-iti obnažiti, obnažím* pf. pored *obnažati, -am* »učiniti koga nagim«. Iterativ na *-va- obnaživati, -ujem.* Ie. je korijen **nogn̥-,* odatle sa sufiksom *-idus *nogu̯edos > nudus,* got. *nagaps,* nvnjem. *nackt; ú* baltoslav. bez tog sufiksa: lit. *nuogas* = lot. *nuôgs,* kao i u stnord. *nakkva* »nackt machen«. U baltoslav. ie. je korijen u prijevoju duljenja *o > ō > ă* ie. *nāgyos.* U gr. γυμνός, odatle internacionalna riječ *gimnastika.*

Lit.: ARj 7, 320. 336. 340. 8, 411. *Miklošič* 211. *Holub-Kopeíny* 238. *Bruckner* 253. *WP* 2, 339. *Trautmann* 201. Kienle, *WuS* 17, 143. Grammont, *IF* 25, 371-374. Petersson, *IF* 25, 393. Meringer, *IF* 18, 228: sl. *Boisacq** 158. Pisani, *RAL 6,* 4, fase. 5-6. (cf. *IJb* 14, 14).

naga f (hrv.-kajk.) »nestajanje vina«. Od njem. *Neige,* sa *ai > a* kao u *rătalj* (v.) < *Reitel, cagar* (v.) < *Zeiger.*

Lit.: ARj 7, 321. Šamšalović, *NVj* 29 475.

nâgao, f *nagla* (Vukov akcenat), određeno *nagli, — nágao* (Hrvatska) = *nagal, nágla* (ŽK), sveslav. i praslav. pridjev obrazovan sufiksom -a/ (kao *topal),* »1° hitar, hitan, prešan, 2° (metafora) brzoplet, nesmotren«. Poimeničen na *-ost* = na *-oca náglõst — nagląca.* Prilozi *naglo* = na *-ice naglice — nagolice* (sjeverna Dalmacija, *o* nejasno; u brodskom terminu »brzo«: ~ *broditi).* Antroponimi: (lično) *Nagljeia,* prezimena *Naglić* (17. v., Lika), kao toponim u pl. *Naglišić.* Denominai na *-iti naglili, -im* impf. (Vuk) *(pre-,* s pridjevom *prenagljen),* vjerojatno i sa *-aisati* od turcizama (upor. *-eisati* i *ograisati): naglajisati se, -Sēm* (Lika) »natjecati, nadmetati se«. Na *-telj naglitelj.* U lit. postoji pridjev *naglas* istog značenja, ali može biti posuđenica iz polj. *nagły.* Zbog toga se *nágao* ne može označiti baltoslavenskim pridjevom. Bruckner postavlja (s pitanjem doduše) vezu sa *nag* (v.) čime se nikako ne objašnjava značenje. Ako se shvati kao praslavenska prefiksalna složenica **na-gli*> kao *nagluh,* ne zna se šta je *-glt.*

Lit.: ARj 7, 323. 327. *Miklošič* 210. *Holub-Kopečný* 238. *Bruckner* 352. Lewy, *IF* 54, 46.

nagleń m (Hrvatska, Šulek) »biljka cytisus (laburnum)«, možda isto što slov. *nagrlin,* od stvnjem. *nagallm,* srvnjem. *negellin,* nvnjem. *Nelke.*

Lit.: ARj 7, 329. Štrekelj, *DAW* 50, 34-35.

nagràisati (također *-oji-), -šém* pf; (Vuk, Lika, Poljica) »nabasati, nagaziti« = *ogrà(j)isati, -šém* (18. v., Vuk, Srijem) = *ograisat, -lsem* (Kosmet) »1° nagaziti, nabasati, 2° nastradati, udariti u jade, napatiti se«. Balkanski turcizam *(oğr-a-mak* »rencontrer sur son chemin, s'xposer« = *uğramak* »visiter en passant, toucher à, tomber dans un malheur, être atteint ď une maladie«) iz terminologije običnog života: bug. *ogradisvam* pored *oradisvam* = arb. *ogradiš* (bug. i arb. od tur. aorista *ogradi* prema hrv.-srp. infinitivu *ogra- + -isati)* = cine. *ogrâdisire* »avoir une nouvelle mauvaise affaire sur les bras«. Odatle skraćeni turski infinitiv kao apstraktnm *agrarna* f (Milićević) »nesreća na koju čovjek nagazi, ograiše« = *ogramak* m (Kosmet) »iznenadna bijeda, zlo *(pao sam na* ~)«. U Kosmetu još ide ovamo *ograšūsat, -ïsem* pf. »mučiti se, nositi se«, od tur. aorista *ograştı,* od recipročnog oblika s infiksom (i)f *ograşmak.* Od tur. *ograşı* »kavga, bitka, boj« stvoren je dodatkom sufiksa *-je* za apstrakta *ograšje* n (Vuk) »boj, bitka« = *dgraša* (Vinkovci) »svađa«, kod Kačića *ogras.* Ova tur. leksikologijska porodica interesantna je. Početno *o-* u *ogramak* shvatila *je* naša jezična svijest kao naš prefiks *o-* (v.) i prema semantičkom unakrštenju sa istoznačnim *nabasati, nagaziti* zamijenila ga drugim prefiksom *na-,* koji je bolje pristajao. Da se pojača ekspresivnost i pejorativnost, jer glagol *izražava* neugodne osjećaje, izmjenjivana je i osnova: *nagrabusiti, nagrabusim* (Vuk) = *nagrebúsiti* (Lika) = *nagrandati, -ām* (Lika) prema impf, na *-vá- nagrandavati, -gràndāvām* (Lika), još dalje *nakaljati, nàkāljām* = *nalantati, -am* (Grižane, Hrvatska), sve u značenju »nagaziti«. Upor. *nadrljati.* Prema Deny-u tur. glagol je denominal obrazovan s pomoću sufiksa *e 1 a* ili *i* / г od imenice *og(u)r* »rencontre, augure, voie«, koja se nalazi kod nas u *uğursuz.*

Lit.: ARj 7, 345. 344. 411. 8, 770. 772. *Elezović* 2, 12. *MikloHč* 220. *Pascu* 2, 155., br. 832. *Deny* §§ 576. 846. *GM* 314. *Mladenov* 373. 385. Matzenauer, *LF* 11, 346. Korsch, *ASPh 9,* 677.

nâgula m -(Srbija) »čovjek sulud, ćaknut«.
Lit.: ARj 7, 349.

náhija f (Vuk, Srbija, BiH, Crna Gora) = *nāhlja* (Kosmet) »kotar, kraj, najmanja turska administrativna jedinica« = *naja* (narodna pjesma, jedina potvrda za takvo stezanje) = *nägija* (Prčanj, metafora) »prostota, fukara (upor. za takav razvitak značenja *bálija)«.* Pridjev na *-ski nahījskī* (uz *serdar, sud, starješina)* = *nahijinski* (sa dva pridjevska sufiksa) > *nahīnskī.* Na *-as: nahijaš* m (Vasojevići) »čovjek iz nahije«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nāifija* > tur. *nahiye)* iz turske administrativne terminologije: rum. *nahiea,* búg. *nahíja,* arb. *nahie.*

Lit.: ARj 7, 351. 364. *Elezović* l, 435. *GM* 296. *Mladenov* 343. *Lokotsch* 1540.

nája f (hipokoristik, Srijem) »ime što ga mlada pridijeva u kući starijem ženskom« = (isto sa deminutivnim sufiksom) *najka* = *näka* (Vuk) = *nâka,* gen. *nake* (Kosmet) »isto«. Djetinja riječ, koja se govori i sa reduplikacijom *nana* pored *nane f* (17. v.) = *nana* (Kosmet) »mati, starija žena iz poštovanja«. Hipokoristik na *-sa naša* f »isto«. Na *-tka nanika.* Pridjev *nanin* (Vuk) = *naran,* f *-Ina* i *nākîn,* f *-ma* (Kosmet). Arb. *nane.* Osnovno *nana* i deminutiv na *-ica* prenose se na mirisavu, biljku (začin u jelu) *nana* (Vuk) = *nanica* f (Kosmet) »mentha piperita«, bug. *nane,* arb. *nenë* f »amaranthus blitum«, u tur. *nane* »isto«. Samoglas *a* varira sa г uz semantičku varijaciju *néna f* »1° mati, majka, 2° starija sestra (upor. arb. *motre* »sestra«), *3°* starija, žena«, na *-ka nenka* (BiH, Vinkovci) »starija sestra«, bug. *nénja.* Hipokoristik *neco* f (BiH) »starija sestra u kući prema više braće i sestara«. I ta je djetinja riječ (Lallwort) kao i *nana* veoma raširena. Nalazi se u perz. *nana* > tur. *nene,* madž. *nene* »starija sestra«, u rum. *nene* = *neneacă* = deminutiv *nenior.* Takve riječi mogu, ali ne moraju da su posuđene (turcizmi). Kao djetinju riječ karakterizira je i što se glagolsko oformljenje na *-ati, -iti* sa varijacijama *a,* г, *u* u samoglasu upotrebljava za uspavljivanje djeteta: *rumati, -am* (upor. tal. *nanna* »san«) = *naniti* (Istra) = *ntnati* = *núnati, nûnam* (Lika, Orahovica) = *nūnati* (ŽK) pored *nuniti, -im* »1° zibati, 2° spavati«. I varijanta sa *i nina f* upotrebljava se u dva značenja »l° ime što ga mlada pridijeva starijoj ženskoj«, odatle *nînka* f »strina (Privlaka, Vinkovci)«, *i* »2° kao uzvik za uspavljivanje djece (narodna pjesma)«, odatle *ninati, nînăm* (Lika, Vuk, Dubrovnik) pored *njinjati* (narodna pjesma) i *niniti, -im* (Dubrovnik) = *ninît* (Kosmet) pored uzvika *nina, nina* i *nina.* Varijanta sa *u* dolazi još sa *-kati nûnkati, -am* (Lika) i sa reduplikacijom *nuninati* »spavati«. Izvedenice: *nuna* f »kolijevka, zipka«, *núnāljka* (Orahovica) »Ijuljaška«.

Lit.: ARj 7, 364. 381. 463. 464. 467. 669. 671. 800. 918. 930. *Elezović l,* 442. Matze-

m, *LF* 11, 175. *GM* 297. 303. 309. *Mladenov* 332. *WP 2,* 317. Durnovo, *Slávia 6, 223-224.* Zimmermann, *KZ* 50, 148. Štrekelj, *DAW* 50, 41-42, 82. *Boisacf* 663. Korsch, *ASPh* 9, 658. Tomanović, *JF* 17, 202.

nakara f (Marulio) »talambas« = *njakara* (Mikalja) < tal. *gnàccara* »isto«. Radna imenica na *-as nakaraš* m (Marulić) »onaj koji udara u nakare«. Na lat. > tal. *-ata nakarata f* (u jednom starijem tekstu) = (običnije) stmlet. *-ada nakarada* (Vuk, stcslav. prema Miklošiču) »1° isto što nakara, 2° (metafora) nagrda, nakaza«. U značenju 2° rum. *nacarada.* Sa *-ada* > *-ala nakarala* f »igra uz na-.kare«. Turcizam ar. podrijetla *nakkara* »Kleiner Trommelkessel, Pauke«. Marulićev i Mikaljin oblik mogao je doći i preko talijanskoga.

Lit.: *ARj* 7, 383. 8, 272. Jagić, *ASPh* l, 433. *ШЫоШ* 211. *Lokotsch* 1546.

nakàvalica f (Lika) »gostionica, mnoštvo gostiju«. Primjer: *svaki dan imam u kući nakavalice.*

Lit.: *ARj* 7, 385.

nâkla f (hrv.-kajk., Trebarjevo, Hrvatska) •»duboko mjesto u rijeci«. Veoma star toponim u sr. r. *Naklo* (Bosna, Sarajevo) = *Nâklo* (Kosmet, Peć, Klina), *Nokal,* gen. *-kla TCL* (13. v.), *Nakla* f (Srbija), deminutiv *Naklice* f pl. (16. v., Dalmacija), potvrđeno za doba hrvatske narodne dinastije u lokatīvu ξ?) *Nacie* (1080). Nalazi se kao apelativ u češ. *nákel,* gen. *náklů* pored *nakli* »naplavak, scaturigo, solum uliginosum«. Kao toponim n u polj. *Naklo.* Praslavenska riječ. Možda ide ovamo i Vukov f *nǎklja* »okuka«. Tumači se kao praslav. prefiksama složenica: *na-* i niži prijevojni štěpen *ku-* od **kolti* > *klati* (v.). Matzenauer uporeduje sa skand, *hella* »rundere, effundere«.

Lit.: *ARj* 7, 392, 397. *Bruckner* 354. Ma-tzenauer, *LF* 11, 174-175.

nakoreta rn »pustinjak, remeta«. Od tal. *anacorèta* < lat. *anachoretą,* a to iz gr. ἀναχωρητής, radna imenica od ἀναχωρέω »povlačim se, odlazim«. Afereza *a-* dolazi i u talijanskim narječjima.

Lit.: *ARj* 7, 402. *DEI* 179.

näks m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) u .*nàks-cōvek* (tip *nàdzak-bâba)* »naopako, nakrivo nasađen čovjek«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nakys* »koji ima mane i nedostatke« > tur. *nakız)* iz terminologije čovječjih mana (tipovi *čolak, topal):* arb. *naks* »jähzornig«.

Lit.: *Elezović* l, 439. *GM* 297.

nàlbãnta m (Vuk) = (s individualnim sufiksom *-in* kao *Srbin) nàlbantin* m (Vuk) = *nãlbântin* (Kosmet) »1° kovač, 2° potkivač«. Pridjevi na *-ov nàlbantõv* = *nalbantinov.* Na *-dzija nalbadžija* m (narodna pjesma, disimilatorno ispadanje *n-n>n-O'i.t* + tur. *-ci* > *di).* Na *-nica nãlbântnica* (Kosmet) »radnja gdje se konji, mazge, bivoli potkivaju«. Prezime *Nalbanta, Nalbantić.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *nälbänd* »kovač« < perz. *naᶜl* »kopito« i prezentska osnova *bänd* od *bastan* »vezati«, srodno s njem. *binden,* upór. *nalune* i *bent)* iz terminologije zanata: rum. *nălban,* bug. *nalbant(in),* arb. *allbán* (disimilatorno ispadanje početnog *n).* Prvi dio perzijske složenice dolazi i u perz. deminutivu na *-ía* (upór. *pača,* v.): *nalca* f (Banja Luka, Mostar, Kosmet, narodna pjesma) »gvožđe na petici od čizme, potkova od čizme, konjska« < tur. *nalça.*

Lit.: *ARj* 7, 413. *Elezović* l, 439. 440. *Mladenov* 329. *Lokotsch* 1549. *MikloSii* 211. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 517.

nalet m (Hercegovina, Crna Gora) = *nalet* (Banja Luka) »kletva, anatema« (samo u izrazu *nalet ga bilo,* što odgovara čakavskom i hrv.-kajk. *potori ga sveti križ)* = *nalet,* gen. *nalita* (Kosmet) »nesrećnik, obješenjak, đavo, anatema, baksuz«. Na *-nik naletník* »vrag« = *naβtnik* m prema f *nãlêtnica* i deminutiv na *-ie naШniбe,* gen. *-eta* (Kosmet), na *-njak naletnjak.* Veže se sa tur. optativom *olsun,* koje se skraćuje u *naletos ga bilo* (tj. *đavla,* glede *-os* upor. *arătos),* također potpuno *naletosum đavola i njegova brata* = *nalet olsun* (Kosmet) »arătos ga bilo, džaba ga bilo«. Riječ *nalet* je nastala metatezom iz *ljariet ga bilo* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *laᶜnet allah* »od boga proklet, koji je lišen božje milosti«) iz oblasti islama: bug. *nalét,* arb. *lanét* m »Unglück = *nalet* »Verwünnschung«. Metateza je i u turskom.

Lit.: *ARj* 7, 414. *Elezović* l, 374. *GM* 237.

nälijep m (Vuk) = (ikavski) *nalip* (14. v., Marulić, Zlatarić) »otrovna biljka aconitum napellus«. Pridjev na *-ьn* > *-an nalijepan* »otrovan«. Odatle Sulekov kemijski izraz *naljepovina* »Aconitsäure«. Miklošič ima još *nalijen*

»Art Giftpflanze«, koji ne pozna *ARj.* Nema nikakve veze s *nalijepiti,* nego je metateza (možda dalmato-romanska) od deminutiva. *napellus* > tal. *napello,* fr. *naveau* »aconitum napellus (pianta Velenosa con tateri in forma di napo)« < **napil,* od lat. *näpus* — gr. ναπυ, egipatskog podrijetla.

Lit.: *ARj* 7, 417. 425. *Miklošič* 211. *REW** 5821. *Prati* 681. *Boisacf* 657. *DEI* 2545.

nalipati, *-am* pored *-pijem* impf. (Lučić, Baraković, Martić) = *nalipljati* (prema prezentu *-pijem,* Vitezović, subjekt *ljudi, čete, žabe* itd.), zbog imperfektivnog vida mora da je imao dužinu i *uzlazni* naglasak na *i.* Kako kod Albertija služi kao pomoć pri prevođenju priloga *constanter accusare* = *naliplјući svoditi* značenje je »navaljivati« i nije identično sa *nalipati se* pf. »nasrkati se«. Postverbal je *nalip* m (Baraković) »agressio, impetus«. Glagol *nalipati se* je očito identičan s ekspresivnim glagolom *nahlipati se* (Dubrovnik) »najesti se«, što je prema prijevoju *e — i* od *hlepiti* (v., upor. u Pavlinovića *nahlepa* »pohlepa«) te je ikavski oblik za Stulićev *nalijepati* impf, prema pf. *nalijepiti,* koji ima metaforicko značenje »nagaziti, nagraisati«. Odatle nije daleko do »navaliti = kao prilijepiti se uz nekoga«. V. *lijepiti.*

Lit.: *ARj* 7, 419. 352.

nalonja f (Vuk) »uzak povisok stolić u crkvi na kojem stoje knjige i ikone, pult (termin pravoslavne crkve)«. Od gr. ἀναλογεῖον. Valjda zamjena dočetka *-loja* domaćim sufiksom *-onja.* Postoji još *nalogija* f (sa *gi* kao u *liturgija)* u izrazu *da platimo crkvi nalogiju,* iz kojeg se prema Maretićevoj primjedbi ne razabira značenje. Upor. glede čitanja čine. *analughie* »analogie, conformité«, rum. *analoghion, -ghiu* »portatives Lesepult«.

Lit.: *ARj 7,* 421. Vasmer, *GL* 142. *Pascu 2,* 11. 113. *Tiktin* 65.

nàluna f (Srbija, Bosna) = (obično u pl. jer se izrazuje *pâr) nălune* (BiH) = *nàlune* (Lika) = *nalane* pored *naKne* (Kosmet) = (s disimilacijom *n - n* > *n - 1) nalule* (narodna pjesma, Petranović) = (s metatezom) *nanula* (Vuk, Mostar, Sarajevsko polje) »drvene papuče, sandale za kupaonicu i za hod po mokrom«. Na *-džija nahndSija* (Kosmet) »koji ih pravi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. dual *noflān, ~naᶜlain* > tur. narodski *nalın,* od sing. *naᶜl,* koji se nalazi u *nalca i nalbant,* v.) iz terminologije obuće: bug. *nalam(i)* (disimilacija *n - n* > *n - m),* čine. *natine* f pl. Vokal *u* za tur. *ı* kao u *koduna.*

Lit.: *ARj* 7, 419. 424. 468. *Elezović* ì, 440. *Mladenov* 330. *Pascu 2,* 158., br. 808. *Miklošič 211.* Matzenauer, *LF 11,* 175.

nâm m (narodna pjesma, Kosmet) »1° ime > 2° dobar glas, 3° *(nâm se učinilo, za nám* Kosmet) rusvaj, priča«; odatle u *nâm nišan* (v.) *nije ostalo* »ni strvi ni glasa« < tur. *nam-u- nişan;* = *nama f* (narodna pjesma) »pismo, poslanica«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nam* »ime« i *name* »knjiga«, oboje u prasrodstvu sa *ime,* v.) iz terminologije duhovnog života: rani. *nomea,* arb. *nam* (Toske) = *nâm* (Gege) »Gerücht, Ruf, Ansehen«, ngr. *νάμ.1.*

Lit.: *ARj* 7, 427. *Elezović l,* 440, *Slávia 15,* 366., br. 518. *GM* 297.

nàmãz, gen. *-âza* m (Vuk) »muslimanska ritualna molitva (klanjanje), koje se čini pet puta na dan«. U narodnoj pjesmi Vukovoj jednom bez početnog *n amaz.* Valjda je prema *ugao* pored *nugao* ispušteno početno *n.* Ne zna se odakle Daničiću tur. *amez* za tu jedinu potvrdu. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *namaz) iz* oblasti islama: rum. *namas.*

Lit.: *ARj* 7, 431. *Lokotsch* 1552.

namćor »nevaljao, džandrljiv, naročito neblagodaran« = *namćor* m i pridjev (Kosmet) »zločest, pakostan, zlovoljan čovjek«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nanqor* > tur. narodski *namqor,* upravo složenica iz *nan* »hlebac« i *cor,* v.).

Lit.: *ARj* 7, 432. *Elezović* l, 441.

nami (narodna pjesma, jedna potvrda), indeklinabilni pridjev (?) uz *tri kavada* (v.), kojima se označuje boja: jedan je *zelen,* drugi *crven,* a treći *nami.* Prema tome označuje nepoznatu boju, za koju se veli da »junake mami«. Usp. *mavi.*

Lit.: *ARj* 7, 437.

namoroz m, potvrđeno u Marina Držića samo u ák. pl. u primjeru: *Mande t'ima njeke namoroze od štopela s plutom i od duple barete.* [Usp. tal. *amoroso* »amante«].

Lit.: *ARj* 7, 460. Rešetar, *StPH I²,* 177. *Rosamani* 650.

nanić m (Mikalja) »patuljak«. Deminutiv na *-ič* od tal. *nano* < lat. *nanus* < gr. νάνος pored νάννος.

Lit.: *ARj* 7, 464. *REW>* 5819. *Boisacif* 656. *Rohlfs* 1441. *DEI* 2544-45.

nânke (Božava) = *nànke* (Vrbnik) = *nanka* (Malínská, primjer: *nisam pojil nanka jednu smokvu}* »ni, niti, nimalo«, upor. krčko--rom. *nanka* = *njanka* (Rab) = *njanke* (Kućište, primjeri: *nema njânke košuje, njânke mrče* »nimalo«) »niti«. Vuk ima iz Risna *njäka* »1° ni, niti; 2° uzvik koji prati neuljudan znak rukom kad se hoće da naznači da neko neće ništa dobiti, sinonimi: šipak, figa«. Od tal.--tosk. *neanche* < vlat. *nechancque* ili *hane qtiam* (se. *horam),* sjeverno-tal. *anca,* uz *neanco* (Toskana). Ovamo ide *nanci* (Božava) < **neanzni* < vlat. *nec *antius* (prema *priuś)* ili *ante, antea.*

Lit.: ARj 7, 466. 8, 272. Cronia, *ID* 6, 116. Kušar, *Rad* 118, 25. *Bartoli* 2, 208. *DEI* 187. 236. 2558.

napa f (Dobrota, Prčanj, istročakavski, Pag, Krk, Božava, Vodice, Korčula, Malinska, Račišće) »dio mediteranske kuhinje: 1° cappa del camino, Kaminmantel, 2° velika polica nad kominom (ognjištem) za suđe, 3° kredenc (Vodice), 4° (Dubrovnik) trpežnjak, stonjak«. Deminutiv na *-ica nàtica* f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »trpežnjak, stolnjak, tavâlja (Boka) = tavaja (Korčula)«. Augmentativ na *-ina napina* (Stulić). Od lat. *mappa,* punskog (= mediteranskog) podrijetla, s disimilacijom *m - p > n-p nappa* > furi, *nape,* tršć.--mlet. *napa.* Kao učena internacionalna riječ bez te disimilacije u hrv.-srp. još *mapa* f preko njem. *Mappe* ili fr. *mappe* = tal. *mappa* »karta (geografska)«.

Lit.: ARj 6, 466. 7, 475. 485. 487. 10, 778. Budmani, *Rad* 65, 165. *ZbNŽ* 5, 240. Ribarić, *SDZb* 9, 170. Zore, *Rad* 110, 229. 115, 139. *REW** 5342. Štrekelj, *DAW* 50, 41.

napočni, f *-čna,* određeni pridjev (Vrbnik) uz *klupčić* = *matasica* (= klupko za izradu povraza). Prema istarskom prilogu *napočno* (tako i kod Mikuličića) »de industria, nahvalice, hotimice« značio bi »naročit, specijalan«.

Lit.: ARj 7, 499.

napolac, gen. *-Ica* (= *-oca* ?) (Bosna) »neka biljka, neka trava« [Usp. *nalijep].*

Lit.: ARj 7, 504.

napolûn, gen. *-una* m (Rab) »Napoleonov dukat«. Od tal. *napoleone* (1809) »zlatnik od 20 lira, s profilom Napoleona I«, fr. *napoléon* (1823).

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. *DEI* 2545.

näposto prilog (Riječka nahija, Crna Gora) = sa *-icê nàpohice* (Lika) = *napošićar* (Lika, *r* < *že,* a *ć* mjesto si nejasno, možda hiperkorektno prema cslav. *noštb* > *'noć)* »baš, upravo, nahvalice, hotice«. Od tal. priloga *apposta* (16. v.) < prijedlog *a* + *posta,* vlat. part. perf. *positus* od *ponere.* Ovamo *pošta* f.

Lit.: ARj 7, 511. *REW*[3] 552. *DEI* 257.

napoškerac, prilog (Dalmacija, Pavlinović, Parčić) »nakrivo, nahero, obliquamente«. Ni *poškerac* ni *škerac* nisu potvrđeni. Izvjesnoje da je *na-* prijedlog, a to će biti i *po-*. Nije izvjesno da je *-äc* naš sufiks *-ъc.* Prema tome bi *šker-* moglo stajati u vezi sa stvnjem. *twerch,* nvnjem. *quer,* langob. *skerzōn* > tal. *scherzare* »šaliti se«. Upor. i bask, *ezker,* španj. *isquierdo* »lijevi«. Upor. *skêrec* (Cres).

Lit.: ARj 7, 511. *Parać* 474. *REW*[3] 3116. 7991.

naprasan, f *-sna* (Vuk), pridjev obrazovan s pomoću *-ьn,* koji varira sa *-it naprášit* (Vuk), »nagao, nenadan, žestok«. Apstraktum na *-ost: naprasitost.* Nalazi se s istim značenjem u stcslav., upor. u srp. prijevodu Hamartola *naprasbnoje borjenije* »αψιμαχία«, U ukr. *naprasnyj* »isto«, u ruskom »zaludan«. U rum. *naprasna* pored *năpraznă* (Muntenija) »unversehens, jäh, plötzlich«, odatle s rum. sufiksom *-ic* < lat. *-icus năprasnic* (npr. *moarte năprasnică* »iznenadna, naprasna smrt«), s apstraktumom na *-ie* <gr. *-icunăprăsnicie.* Nije uspjelo utvrditi podrijetlo osnove *pras-*. Prema Briickneru je to *praskb* (v. *prasak)* »Krach, Fall«, što dobro pristaje značenju. U grupi femininuma *-skn-* ispao je srednji suglasnik, prema njemu je maskulinum nastao analogijski. Prema Joklu je od stcslav. *napredati* »insilire«. U zaplanjsko-lužničkom narječju (Srbija) postoji *naprašiti, -im* »rđavo učiniti«, koje zacijelo ide ovamo i za pitanje osnove od važnosti je. Upor. u tom pravcu i brus. *napraslina* »kleveta«. Lit. *noprosnas / nu-* »vanus, inutilis« je rusizam. Matzenauer uspoređuje osnovu *pras-* sa skand, *brass* »superbus« i sanskr. *prasabham* »violenter«.

Lit.: ARj 7, 512. *Miklo'sič* 261. Bruckner, *IF* 23, 213. Joki, *ASPh* 23, 2. 29, 15. sl. *IF* 27, 319. Matzenauer, *LF* 11, 176. Charpantier, *ASPh* 29, 6. *Tiktin* 1034. Horák, *ASPh* 12, 299. *Vasmer 2,* 197.

naprtka f (Matevac kod Niša, Kruševac, Rujnik) »vipera ammodytes«. Početno *na-* se osjeća kao naš prefiks. Zbog toga se ispušta

prtka (Čitluk, Niš) ili se zamjenjuje drugim prefiksom *zaprtka* (Rujnik, Niš). To se dogodilo zbog pučke etimologije, koja je osnovu dovela u vezu s glagolom *prtiti se.* U južnoj Dalmaciji daljom pučkom etimologijom obrnut je naziv u *naprsnica,* jer se *naprsuje,* tj. podigne prednji dio tijela kad ujede. Tako je pučka etimologija preobličila balkanski naziv te zmije, koju Cincari zovu *năpărticâ* pored *napurtică,* Rumunji *năpârcă* pored *nopîrcă* i *năpîrtcă* i Arbanasi *nëpërkë* pored *nepërtke', nepkerë.* Svi ti nazivi potječu od lat. *vìpera* sa sufiksom *-aticus,* koji je pod uplivom slav. sufiksa *-ka* izopačen. Konsonant *υ* je izmijenjen u *n* prema disimilaciji *v - ρ > n - ρ* kao u *neprika* od *vepar.* I u romanskim jezicima *vipera* se mijenja prema raznim tipovima disimilacije, npr. furl, *lipera* kao kod nas *leprika* od *vepar.*

Lit.: ARj 7, 538. Hirtz, *Amph.* 93. 123. 174. *REW** 9358. *GM* 303. *Tiktin* 1033.

nâr m (Kosmet, Srbija) = *nara f* »šipak, mogranj«. Pridjev na *-ov narov.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nar* = *enar)* iz botaničke terminologije: bug. *nar.*

Lit.: ARj 7, 550. 593. *Elezović* 1, 445. *Mladenov* 336.

narad, gen. *narda* m »neko dragocjeno ulje« (Baraković) = stsrp. *nardb* < lat. *nardus* < gr. νάρδος. Upor. hebr.-bibl. *nērd.*

Lit.: ARj 7, 551. *Vasmer* 2, 198. Isti, *GL* 132. *Boisacq** 657.

naranča f (Vuk, jugozapadni krajevi) = *narāndža* (Vuk) = *nèrãnca* (Vuk) = *nerãndža* (Vuk) = *naranža* (Baraković, Istra) = *naranćа í* (Rab, Stoliv, Lepetane, Drvenik, slov.) = *narančа* (Perast) = *naranča* (Hvar) »drvo, plod piljke citrus aurantium«. U Baranji prenosi se *naranča* na žutu bundevu, sa zamjenom dočetka *-ča* sufiksom *-ka nárãnka* (Slavonija) »isto*. Kao ime daje se ovcama. *Kao Jabuka* i *Naranča* je jženско ime, odatle metronimik *Narančić.* Pridjevi na *-ьn > -an narančan* = *narandžan* (Belostenec) = *neranžan,* na *-ast narančast,* na *-en naranžen,* na *-in narančin* = *nerandžin,* na *-ev narančev,* poimeničen na *-ina narančovina* (Stulić) »drvo«. Deminutiv na *-ica narãnčica* = *narandzica.* Na *-ište narančište* (Bella, Stulić). Turcizam perzijskog podrijetla (tur. *narenc* < perz. *nārang* — sanskr. *nāgarangd)* iz botaničke terminologije. Ne zna se kako ide ovamo na *-džija narandzije Hiti dokonjaci* (Bukovica, Dalmacija). Ovamo ide i apozitivna tál. složenka (tip *betterave) .pomaranča* f (Hrvatska, Karlovac, slov.) = *pomorandža* (Łazić) »rum. portocal (v.)« < srlat. *pomarancia* = tal. *pomo arancia* > njem. *Pomeranze.* Odatle ispuštanjem *po-* (koji se osjećao kao naš prefiks *po-* na krivom mjestu) slov. *maranča.*

Lit.: ARj 7, 553. 8,45. 10, 663. 711. *Lokotsch* 1555. *REW** 5S22. *Pleteršnik* 1, 661. Kušar, *Rad* 118, 18. Hraste, *Rad* 272. *DSZb* 10, 44 *BJF* 8, 27. Štrekelj, *ZbJ* 711-714. (cf. *RSl* 2, 254). *GM* 298.

narav, gen. *-i* f = (prijelaz u deklinãciju α) *narava* f, sveslav. i praslav. apstraktum deklinacije » (*йогиб), »Gemütsart, natura, priroda (na istoku); sinonim posuđenica: natura (ŽK)« tabijat (Bosna)«.. Pridjev na *-ьn naravan* »prirodan«, sa Šulekovim neologizmima, koji ne uđoše u jezik, *naravnih* »čovjek koji proučava prirodu«, *naravnjak* »čovjek koji živi u prirodi« *naravnost,* na *-ski nàravskt,* na *-ljiv naravljiv* (Timok-Lužnik) »dobar, srdačan«, na *-it nărăvit* (Šulek), s apstraktumom *naravitost.* Na *-je naravlje* (Budinić). Složen pridjev *n(a)ravoučiteljan* (Obradović), *naravoslovlje* »morálka«. Prilozi *naravno, naravnito.* Slov *nra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *narów,* rus. *norov.* Prema stcslav. *nгa ь* umetnut je *a* da se ukloni neobična suglasnička grupa. Tako i u poljskom. U češkom izmijenjen je *nr > mr: mrav.* Ovamo ide po svoj prilici denominal na *-iti navrãniti, návrãnim* pf. (Vuk, Srbija) »navaditi se« prema impf, *navranjati se* (Srijem), *navranjivati se* »naviknuti se« K **na -nraviti* s metatezom *n - v > v - n.* Prvobitno je značenje očuvano u ras. pridjevu *norovityj* »prkosan«. S tim značenjem slažu se baltički refleksi obrazovani drugim formantima (í, *s),* s prijevojem *e:* stprus. *nertien* (akuz.) »srdžba«, lit. *nertëti;* i s prijevojem *o* lit. *narsas* »žestina, odvažnost, srdžba«, *norëti* »htjeti«. Praslavenska je inovacija sufiks *-uo* dodan ie. korijenu **ner-,* prijevoj **nor-* i specijalizacija značenja na moral. Taj se nalazi u gr. άνήρ, arb. *njen* »čovjek«, u keltskom i lit. sa formantom í, stir, *nert* »žestina«, galska lično ime *Esunertus,* toponim *Nertobriga,* lat. lično ime *Nero,* sanskr., awesta *naros* »muž, čovjek«, arm. *air* »isto«. Lit. *narvytis* »prkositi« je po svoj prilici rusizam. Rumunji posudiše *narov* = *nărav.*

Lit.: ARj 7, 556. 561. 758. *MikloSič* 256. *Holub-Kopečný* 232. *Bruckner* 355. *Trautmann* 197. *WP* 2, 333. Endzelin, *KZ* 44, 67-68.

Joki, *IF* 43, 56. Pedersen, *KZ* 38, 372 (cf. *AnzIF* 21, 78).

narcis m (latinizam) = *aruz* m (sa gubitkom », koji je nastao prema tipu *ugao-nugao,* grecizam zbog *č* > *k* pred i)· Lat. *narcissus* > tal. *narciso* — gr. νάρκισσος, mediteranskog podrijetla zbog dočetka -σσος kao u κυπάρισσος (v. *čempres).*

Lit.: ARj l, 103. 7, 564. Korsch, *ASPh* 9, 658. *Boisacq*[3] 657.

nargìla f (Bosna, narodna pjesma) = *nargile* n (*pije* ~) (Kosmet) = (sa gubitkom *n* prema *ugao* pored *nugao) argua* (narodna pripovijetka, Vrčević) »Wasserpfeife, boca za pušenje«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nārgild)* iz kulture duhana.

Lit.: ARj l, 105. 7, 582. *Eleeović* l, 445. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 520.

nàrikla f, gen. pl. *naříkala* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Vetranie) »spužić morski cochlea marina, nanara, morska musija (Zore), trbonožac gibbula divaricata (Brusina), škäkalj (Zore)«, prezime na *-ič Nariklič* (1253, upor. *Saraka, Girica* za takve dubrovačke nadimke), deminutiv *nariklica.* Dalmato-romanski leksički ostatak iz oblasti pomorske ribarske terminologije od kllat. deminutiva na *-ula naritula* > vlat. *naricla* (upor. *veclus* < *vetuluš).* Mletački i furlanski oblici su bez sinkope penultime: tršć.-mlet. *nariđola,* furl, *naridule.* Bokeljski oblici pokazuju disimilaciju *n - l > m - 1: mariklja* (Prčanj, Muo, Dobrota, Lastva) = *màriklja* (Risan) »vrst malih školjki, musiji, kao morski špuž, karagòj (kako se drže kraja, lako se hvataju rukom; u Lastvi kažu da ih Dubrovčani zovu *grci)«.* Početno *m* mjesto *n* može se tumačiti i krivim unakrštenjem sa mlet. *marida, tnaridola* »Schnauzenbrasse«. Ovamo bi mogao ići i sinonim *nanar* m (Poljica), *nanara* (Split, Trogir, Kavanjin) »gibbus divericata«, deminutivi na *-ica nanarica,* na -ič *nanarić.* Veza s *narikla* nije posve jasna. Čini se da pretpostavlja postojanje mlet. **naritula* > *nariola* s disimilacijom *r - l > r - n* i metatezom. Lat. *narita* je dórski izgovor od atičkog νηρίτης.

Lit.: ARj 7, 463. 584. *REW** 5827. 8042. Matzenauer, *LF* 11, 176. *Rohlfs* 2004.

närk m (Kosmet) = *nárok,* gen. *-řka* pored *-aka* »tarifa, taksa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. «arh »cijena, vrijednost« > tur. *nark)* iz turske administrativne terminologije: rum. *nare,* arb. *narą.*

Lit.: ARj 7, 551. *Elezović* l, 446. *GM* 298. *Lokotsch* 1557. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 519.

nas, gen. i ák. pl. (Vuk) = *nas* (ŽK), *nama* (starije i u narječjima *nani)* dat. pl., *nama* instr. pl. (starije i u narječjima *nam, nami),* sveslav. i praslav. lična zamjenica za pl. Sadrži osnovno *n-* prema pl. *mì,* koje ima *m* mjesto *я* prema nastavku ličnom glagolskom *-mo.* Upor. u makedonskom *nije* pored *mije* »mi«. Gen. pl. *nas* = *nas* (ŽK) odgovara u baltičkoj grupi stprus. *nuson* < ie. **nos-som,* sa *-som* > lat. *-rum* (kao u *animarum, rerum)* u lat. *nostrum.* Gen. pl. *nas* predstavlja i lok. pl. < ie. *nōs-su.* S pomoću sufiksa *-гo* (upor. *Ivanj, banj* »banov«) obrazovan je sveslav. i praslav. posjedovni pridjev *naš, naša* = *naš, naša* (ŽK), za koji postoji u staropruskom također paralela ali bez sufiksa *-ıo noma i* »nostra«. Enklitički ie. *no* > stcslav. *ný* > *ni* dat. i ak. pl., analogijski ak. pl. (prema *narode, dobre) ne* (Crna Gora, Vuk). Põimeničenja: na *-ináč* < *-inьcь nāsinac,* gen. *-înčă* (Vuk), *ňašjenac* (Dubrovnik) (također i češ. *našinec)* m prema f *našinka, nôšinica,* s pridjevom *našinski* i apstraktima na *-Stína* < *-sk* + *-ina našinština* i *naštnstvo* = na *-evac naševac,* gen. *-ēvca* (Dretelj, Hercegovina) = na -if (upor. *kurvis) našiš* (Vuk). Pridjev se proširuje na *-ski naški* = i na *-ьc* + *-ski našački* (Kosmet). Složenice od sintagmi *naša strana, naš kraj naša zemlja* ne govore se u današnjem jeziku: *našestranac* m prema f *našostranka* = *našostrankinja, našostranski, našokrajac* — *našokrajan* m prema f *našõkrajka* = *našokrajkinja,* s pridjevima *našokrajski, našostan, našozemac, našozemski.*

Lit.: ARj 7, 668. 672. 671. 785. 8, 158. *Elezović* 1, 452. *Vandrák* 2, 72-74. 89-90. *Leskien* 361-362. 369-370. Brugmann, *Grundríss* 2, 820. Pedersen, *IF 5,* 57. *Miklósié* 211. *Trautmann* 200. *WP 2,* 320. *Holub-Kopečný* 240.

näsad[1]**,** prilog (Lika, uz *povaliti se)* »naleđaške, nalećke«, sa *-kë nasatke* (uz *namjestiti što)* »na rebra ili bokove«, odatle zamjenom sufiksa *-kë* sa *-icē nasaticē (pasti, udariti)* (Vuk, narodna pjesma, Srbija, Dalmacija) »porebarke; opozicija: *polaske, pljoštimice«.* Sadrži prijedlog (prefiks) *na-.* Osnova nije jasna. Prema Matzenaueru je tur. *sath* »superficies«, što ne odgovara.

Lit.: ARj l, 602. 605.

nasad[2] m (16. v.) »mala ratna lađa«. Od madž. *naszád.*

Lit.: ARj 7, 602.

nasib m (Bosna) »sudbina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nasib)* iz folklorne terminologije: arb. *nasip* (Skadar).

Lit.: ARj 7, 608. *GM* 298.

nasihat m = *näsijat* (Kosmet) »1° savjet, pouka, 2° (metafora) dobiti batine«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *nasihat).*

Lit.: ARj 7, 609. *Elezović* l, 477.

nastruc m (Dalmacija) »biljka nasturcium«. Od tal. *nasturzio.*

Lit.: ARj 7, 663. *REW** 5811. Sulek, *Im.* 256.

nasušni, određeni pridjev na *-ьn* < *sušt* + *-ьn* + *-г* (u vezi s *hljeb),* prevedenica od gr. ὁ ἄρτος επιούσιος (= *panis quotidianus)* u istočnom očenašu za *kruh svagdanji* katolika: od επί »na« i -ουσιος = *sušni* (upor. *šušti,* v.), pridjev na -ιός od participa prezenta od ειμί »esse«, upor. *essentia* (odatle internacionalno na *-alis esencijalan* i *esenc* »ocat« = *jesene* ŽK < njem. *Essenz)* = ουσία, επιούσια »diaria« [v. i Rifi[1], str. 161].

Lit.: Wimmerer, *Gioita* 12, 67. sl. Debrunner, *Ciotta* 13, 167. sl. Stiebitz, *LF* 58, 108. 119.

našak, gen. *-ška* m »1° motovilo (ugarski Hrvati), 2° sud u kojem se drži brašno i kruh (Ogulin), 3° onaj dio na kosi koji drži kosište (Slavonija)«. Značenje 1° teško se može spojiti sa značenjima 2° i 3°. Moglo bi biti da je *našak* u značenju 1° greška za *rašak* (ŽK) »isto«.

Lit.: ARj 7, 669.

našili (narodna pjesma, Petranović), indeklinabilni pridjev na tur. *-U* kao epitet uz *odaja', da uljezem... u njezinu našili odaju* [usp. tur. *neşeli* »heiter, lustig«].

Lit.: ARj 7, 671.

n át, gen. -i f (Istra, Baraković) »cima, klica« = slov. *nat* »Kräuticht«, baltoslav., sveslav. (osim bug.) i praslav. Upor. stprus. *notis,* lit. *not(e)re,* lot. *natřes* »kopriva«. Druge ie. usporednice nisu poznate.

Lit.: ARj 7, 675. *MikloSič* 211. *Holub--Kopečny* 240. *Bruckner* 353. Loewenthal, *WuS* 9, 187.

Natal m (15. v.), odatle na *-ič Natalie* (14. i 15. v., Split) = mlet. *Nadal* > *Nal.* Od lat. *Natalis,* pridjev na *-alis* od *natus.* Odgovara dalmato-romanskom *Calendulus,* prezime *Kolendić,* ime čeljadetu koje se rodilo na *Božić.* Upor. kod Rusa *Roždestvenskij. Zabilježiti* treba da se u balkanskom latinskom očuvao naziv *Christinatale* u obliku sintagme, koja ne dolazi na Zapadu: *kshnēla* (s članom) < pl. *këršhendella* »Božić« (Ulcinj). Prema mlet. *Nal* hipokoristik je u Dubrovniku *Naie.* Odatle na *-ko Nalko Saraković* (od *Saraka),* Dubrovčanin. Kod *Nalješko* = *NaUsko* (14. v., u Dečanskom hrisovulju) = (ikavski) *Nališko* može se sumnjati da li je od *Naie.* Ali je moguće da su se unakrstila dva imena različitog podrijetla: mlet. *Nalesco* od *Natalis* i deminutiv na *-ka* od *Nalézá* (od *nalêztf)* »nahod«, upor. bug. *Najden, Najdan.* Dubrovačko prezime *Nalješković* dolazi također u Dečanskom hrisovulju. Hipokoristik *Nade* (Korčula) je o'd stmlet. *Nadal.*

Lit.: 7, 413. 676. 420. 425. 426. Jireček, *Romanen 2,* 48. 3, 45.

natipirka f (Mikalja, ikavski) = *natiperka* (Korčula) = *natipjerka* (Vuk i ostali leksikografi) = *natùpjerka* (Vuk, Stulić, Dubrovnik) = *natùpijerka* (Zore) = *natupierka* (Antić, Šulek) = (zamjena drugog dijela sintagme sa *praskva* < *persica,* v.) *antipraskva* (15. v., rukopis) »kajsija, marilica, marelica, prunus armeniaca«. Ide bez sumnje zajedno sa tal. *nocepèsco* = *pesca noce,* mlet. *naspersego, persèk nos* (Lombardija), furi, *asperli* = *anaspierul,* što se sve svodi na lat. sintagmu *nux persica,* svagdje više manje izopačeno i rjeđe prema fonetskim normama. Može se ipak pretpostaviti da južno-dalmatinski oblici predstavljaju dalmato-romanski leksički ostatak, odatle iz terminologije voćaka **nuke *per(se)ka* (gubitak í u tročlanoj skupini *rsk,* disimilacija *k - k > t - k, u > ъ > a, e > i* kao u *berita).* Upor. istro-romanski *naspiersaga* (Rovinj). Ta se riječ i u Dalmaciji izopačuje *àntiferak,* gen. *-rka* (Boka, Durici) = *antic,* gen. *-ića* (Šibenik), *antrufirsa.* Riječ *nux,* gen. *nucis* dolazi još u imenu uvale kod Ulcinja *Valdams* < *valle de nace.* Fonetski interesantan je za dubrovački romanski jezik naziv iz 1428. koji je zabilježio Jireček *nugata (= arbor nucis seu ~)* < lat. *nuc tum,* u kojem je e zamijenjeno sa *a.* Sonoriziranje *c > g* nalazi se i u toponimu *Nogaria* (14. i 15. v.), u Grblju odmah iza *Trojice.* Tu ima i toponim *Laurizana* (14. i 15. v.) < *Laurentiana.* Su-

fiks *-aria* označuje ovdje kao i u *fi. -ier (noyer)* »stablo«. U Gornjoj Lastvi ispod Pasiglava nalazi se i šuma *Nogalja* < *nucalia,* n. pl. od lat. pridjeva *nucalis (Nogalja* se zove brdo na kojem je stara župna crkva uz obradive čestice).

Lit.: ARj l, 91-92. 7, 685. 708. Jireček, *Romanen* l, 91. *REW** 5977. 5978. 6009. *Ive* § 144. *DEI* 2593.

nätora f (Lika) »običaj« = *natura* (Vuk, ŽK *dobreje nature)* »narav, priroda«. Deminutiv *naturica* (Istra) »vulvula«. Upor. takvo značenje u riječi *narav,* valjda prema *natūralia non sunt turpia.* U Korizmenjaku *sila od nature* »ćudi«. Slov. *natora* pored *natura* »Schamteil des Menschen«, upor. tal. *natura,* furl. *nature,* arb. *natýre.* Pridjevi na *-alis natural* (15. i 16. v.) = *naturao (kolur),* određeno *naturali človik* (Antun Dalmatin), *naturalizam,* gen. *-izma,* literarno-historijski termin, apstraktum na *-izam,* prošireno na *-ьn* > *-an naturalan* (~/яо *gospodarstvo),* ovamo možda *naturašćina* (Istra) »larva quaedam« (nejasno izraženo značenje), na *-bsk naturalski* (Zakon vinodolski). Lat. *natura* apstraktum je od part, perf. *natus,* od *nascor.* Odatle apstraktum na složen sufiks *-ivus* + *-itas nativita* (indecilnabile) pored *nativitad,* gen. *-i f* (Kašić) »gatanje po zvijezdama « tal. *natività* »isto«.

Lit.: ARj l, 686. 694. 706. *Pleteršnik* l, 674. 675. 692. *GM* 298. *Pirana*[2] 646. IXE/2553.

nātrēs m (Istra) = slov. *natřes* = *natresk* = *natrest* (Brinje, Hrvatska) = *netres(a)k,* gen. *-ská* (hrv.-kajk., Belostenec, slov.) = *nètresk* (Vinkovci) »biljka čuvakuća, uzludobar, sempervivum tectorum«. Također češ. *netřesk.* Očito je složenica od *ne-* i *trijesak (v.),* naživ koji izrazuje želju da grom ne udari u kuću. Kad se na to zaboravilo, zamijenjen je *ne*-prefiksom *na-* i *trijesak,* postverbalom *-tres* od *tresnuti* (v.). Izmjena dočetka *-sk* sa *-st* dokazuje nerazumijevanje prvobitne tvorbe. Sinonimi *čuvarkuća* i *uzludobar* objašnjavaju semantičku stranu folklornog naziva.

Lit.: ARj J, 701. 8,103. *Holub-Kopečný* 214.

nàut m (Niš, Kosmet) »varivo kao grašak, cicer arietinum, leblebija (tako kad je pržen)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nuhuď)* iz turske botaničke terminologije: rum. *năut* = *năhut,* bug. *nohut* = *nuhut.*

Lit.: ARj 'I, 725. *Ny* 3, 151. *Elezović l,* 450. Skok, *Slávia* 15, 481., br. 521. *Mladenov* 344. *Lokotsch* 1577.

iiäuznak (15. v., Marulio, Vuk, Rijeka, Riječka nahija, Crna Gora, Kosmet) = *nauznak* (Kosmet) = *nauznăk* (Vodice) = *naznak* (čakavski) = (sa *-o* od drugih priloga) *năuznāko* (Vuk) = (sa *-icē} nauznačice* (Vuk, Srbija) = (odatle odbacivanjem sufiksa *-ice) nauznač* (Stulić) »naledaške, natrag, natraške«. Praslav. prilog: bug. bez prijedloga *na-váznak* = stcslav. *víznakb* »supinus«, *ъгнась* »retro«, češ. *naznak.* Takoder slov. Rastavlja se na tri elementa, dva prijedloga *na* i *ъг* > *uz i *nak,* koje se nalazi u *nakjučē* (Vuk) i *nâksutra.* Prilog **nak,* prvobitno imenica (?), uporeduje se sa sanskr. *nāka-s* »Firmament«, sa njem. *Nacken* i *nach* (Mladenov). Prema Miklošiču odatle je madž. *nyak.* Uzimlje se i to da je **nak* raširen prijedlog *na-* formantom *k.*

Lit.: ARj l, 724. 392. 407. *Elezović* l, 450. Ribarić, *SDZb* 9, 175. Ivšić, *HJ* l, 175. *Miklošič* 211. *Holub-Kopečný* 240. *Bruckner* 640. Trávniček, *ČMF* 12. (cf. *IJb* 12, 286). Hujer, *LF* 57, 527-528. Zubatý, *NŘeč* 14 (cf. *IJb* 16, 305). Hirt, *IF* 32, 311. Prusik, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269). Osthoff, *IF* 8, 50.

nav, gen. -ť f (Baraković^Glavinić, Vrbnik) = (prijelaz iz deklinacije *i* u deklināciju α) *nava* f (Antun Dalmatin) »brod, lađa od tri jarbola«. Odatle lat. > tal. *navigare* > *navigat,, -am* impf. (Dubrovnik, Cavtat) = *navegati, -am* (1510, muslimanska narodna pjesma) = *navigati* (istarska narodna pjesma)[1] »broditi, ploviti«, na *-ovati navigovati* (istarska narodna pjesma). Apstraktum na lat. *-alio* >. *-adja navigacija* f = *navigáción* m (Glavinić).

Lit.: ARj l, 725. 733. 737. 11, 272. *REW** 5861. 5863. *DEI* 2555. 2556.

navada f (Vuk) »1° nauka, navika, 2° običaj«. U značenju 2° *navara* f (Lika), s nejasnom zamjenom *r* za *d.* Pridjev na *-ьn návadan* (15. v.), poimeničen na *-ost navadnost* (Stulić), na *-ljiv navadljiv* (Martić) »navikao, naučen«. Postverbal od *navoditi (se), -lm* pf. = *navodit se* (Kosmet) »naučiti se, naviknuti« prema impf, *navađati, -ām* (Vuk) i na *-va- navađivati, -dujem.* Bez prefiksa ивglagol nije potvrđen u štokavskom, premda Miklošič navodi *vaditi* »docere« kao »serbisch«.. Poimeničen part. perf. pas. na *-ik navadènïk,* gen. *-ika.* Bez prefiksa *na-* postoji *vajen* (ŽK) »vičan, naučen«. Miklošič zna i za *vodan* kao hrv. pridjev. Postverbal se raširuje u Istri sa *-ъБа* za apstrakta *navadba.* Pridjev *navadan* ima i značenje »onaj koji vabi« (Mikalja) od

navoditi, -im »namamiti, navabiti«. U tom značenju postoji bez prefiksa u rus. *vaditb* i *privada* »mamac, meka«. Odatle impf, *navađivati* (Stulić), *navađati* (Lastrić). Korijen *vadli* praslavenski, upor. rus. *voda* »Angewöhnung«, *vaditb (sjä)* »angewöhnen«, slov. *vaditi* »isto«.

Lit.: ARj 7, .726. 727. 732. *Elezovie l,* 429. *Mažuranić* 1534. *Miklošič* 373. *Vasmer l,* 164.

navao, gen. *navla* m. (1520, Marin Držić, Mikalja, Belostenec) = *nâvo,* gen. *-via* (Vuk, Srbija) = *nàvõ,* gen. *nàvla* (Zore) = *navel, gen. -via* (Cres) »brodarina, kirija kad se što nosi na lađi«. Može se tumačiti na dva načina, kao direktan grecizam, kao rum. *navlu,* pl. *navluri* »Schiffsracht«, tur. *navlun,* arb. *navile* < 'gr. ναυλον ili prema refleksu *za.* lat. dvoglas *au* > *αv* u *Ma аг,* gen. *Ma га* (Dubrovnik), od dubrovačko-lat. *noulum* (Dubrovački statut). Grecizam *je* balkanski. Odatle na vlat. *-idiore* > *-ižati navližati, -om* pf. Upor. tal. *noleggiare.* Grčki dvoglas očuvan je i u furi. *năuli.* U tal. reduciran je u *o.* Grčka složenica ναύϰραρος > (disimilacija *r — 1)* ναύϰλαρος = ναύϰληρος = ngr. *nafkliros* očuvala je grčki dvoglas u dva vida: *navkler* (Domentijan) = *navkir* (Statut vrbanski) = *nauklijer* (Riječka nahija, Crna Gora) »(preneseno značenje) onaj koji koga na što nagovara«, dok je kod Mikalje *naùklr,* gen. *-ira* (Drašnice, Dalmacija) u izvornom značenju »upravitelj lađe«, tako i *naukijer* (Vetranie i ostali Dubrovčani, pseudojekavizam kao u *kolijer, kondijer, mijer, lijer* za *kolir, kondir, mir, lir).* Završno *-kir* > *-kijer* mjesto *-klir* ne treba da je prema tal.-tosk. *nocchiere,* nego je / ispalo po zakonu disimilacije kao *otar* za *oltar* (tip *l - r > 0 -r).* Upor. *nakiru* (Lecce).

Lit.: ARj 7, 732. 753. 721. 747. *Tiktin* 1040. *REW*[3] 5852. 5855. *GM* 298.

naviželica f (Vrbnik) »1° naušnica, minđuša, 2° biljka astragalus«. Od deminutiva mlet. *navěšela,* tal. *navicella,* od *navis,* proširenog našim deminutivnim sufiksom *-iça.*

Lit.: ARj 7, 743. *REW*[3] 5860.

navrap m (potvrđeno samo jednom u 15. v.), s pridjevom *на гарьпъ,* također jednom potvrđenim. Zbog toga teško je odrediti značenje. Prema Daničiću značila bi imenica »navala«, a pridjev »žestok, nagao«. Da je riječ doista postojala u južnoslavenskom s tim značenjem, to dokazuju rumunjski refleksi α *năvrăpi asupra cuiva* »über jemanden herfallen«, odatle apstraktum *năvrăpitură* »Überfall«, s lat. sufiksom *-itura,* dok je *năvrap* radna imenica »Plünderer, pljačkaš«. Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *vórop* »provala«, stras, *огоръ, на огоръ* »Angriff, Raub«.

Lit.: ARj 1, 738. *Miklošič* 395. *Tiktin* 1041. *Vasmer* \, 229.

navršiti se, *-im* pf. (Zoranie, Baraković) »naježiti se, nakostriješiti se«. Pridjev *navršit* (Lučić) »nemio, žestok«. Bez prefiksa *na*-nije potvrđena osnova. Zacijelo je predstavlja ukr., brus. i rus. *vorsa* »Flocke«, za koju postoje usporednice lit. *varsa,* awesta *vareça* »vlas«. Možda je varijanta od praslav. * *ol$ъ* > *vlas* u ništičnom prijevoju.

Lit.: ARj 7, 762. *Miklošič* 384.

navuditi, *-im* pf. (hrv.-kajk., Belostenec; Vitezović: *riba ... smrdi ák' se ne navudi),* prema impf, na *-va- navodivati, -ujem* »osušiti na dimu«. Bez prefiksa je potvrđen u Slov. *voditi, -im* impf, »räuchern, selchen«. [Usp. *smuditi].*

Lit.: ARj 7, 766. *Pleteršnik* 2, 780.

nazarena m (Vrbnik »(podrugljivo) lijepo počešljan i namazan mladić«. Imenica talijanske sintagme *capelli alla nazarena.*

Lit.: ARj 7, 769.

nazli (narodna pjesma), indeklinabilni pridjev, epitet uz *hod,* »kićen, koketan« = na *-lija nazlija f* (bosanska narodna pjesma)" = *nazlija* (Kosmet) f i m i pridjev, »prebirao, koketan, koji se pravi bolji nego što jeste«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nâz* »Vergnügen, Freude« > tur. »Ziererei«) iz terminologije običnog života: rum. *naz,* bug. *naz* pored *nazlăm, nazla, nazinje* »galanterija«, arb. *nas — zi* m pored *naze f,* ngr. νάζι. Homonim *nazlija* »zlikovac« ne stoji ni u kakvoj vezi s tim turcizmom osim u nastavku *-ija,* kojim je turcizirana naša sintagma *na zlo (spreman).*

Lit.: ARj 7, 774. 775. *Elezović* 1, 434.

nazor m »poglavar, načelnik« = *nazer* = *nezer* (Bratonožići, Crna Gora) »glavar plemenskoga suda« = *naazor* (Vukova narodna pjesma, sa dva *a* zbog deseterca) »nadzornik«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nazzar* »Inspektor, Admiral, Anführer«, od glagola *nazara* »anblicken«) iz turske vojne

terminologije: rum. *nazır* »Aufseher«, *nazire* f »Aufsicht«. [Prezime *Nazor* na Braču moglo bi ići ovamo, ali je vjerojatnije od *Nazaria,* kao *Zavor* < *Zahoria;* usp. i *anasar].*

Lit.: ARj 7, 202. 771. 777. 8, 151. *Lokotsch* 1566. *Tiktin* 1042. Jutronić, *ZbNŽ* 34, 72. 76. 80. 111. Putanec, *Rad* 315, 340.

ne, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. negativna čestica u značenju »non«. Služi za negiranje predikata u rečenici i kao imenički prefiks za negiranje semantičke sadržine imenica i pridjeva (tipovi *nečovjek, nèdobar).* Kao komparativni i adverzativni veznik u značenju »als, quam, fr. que« veže se sa deiksama *-ze* > *-r, -go, -li:* stcslav. *neze* > *ner* (14. i 15. v.) koja još danas živi na Cresu *ner* »nego«, u Nereziriama *pdnjer* (Lošinj) »quod, jer«, (u Draščićima, u Kaštelu, Buje, Istra) »potom, tada« < stcslav. *poneže; nego* »kao, als, sed, nisi«, *negoli, negar; nego* dolazi i bez *-o neg,* upór. upitno *a nék* (ŽK) pored *negdakàko* (ŽK) = *nekako* = *nekăk* (hrv.-kajk., haplologija), odatle *neko* (ŽK) »nego« kao kompromisni oblik; *negli* (18. v.) < stcslav *negili.* Tu je deiksa u nižem prijevoju *negb* prema *nego.* Konsonant *g* medu vokalima ispada kao *k* u *kao* < *kako, preo, pro* < *preko, dj* u *meu: neo* (Pjevanija crnogorska) = *no.* Unakrštenjem od *no* i *nego* nastaje kompromisni oblik *nogo* (Vuk, Crna Gora, Crmnica). Zabilježiti još treba oblik *nakor* (Cres) < *nego* + *-ze.* Značajna je zamjena komparativneg *ne* sa *le* (v.) u *légo* (Istra) = *leko* (Istra) = *leh* (sjeverozapadni čakavci) = *lëhor* (Istra) < *-ze* > -r; u negativnoj upitnoj funkciji *neli* = *nel* (Timok-Lužnik) = *neli, nel* upitno (Kosmet): *nêli sam ti řeko jok; nekmoli* < *ne* + *kamoli* (v. pod *neima)* »nedűm«; *neto* (Dubrovnik, 16—18. v.) = *netom* »čim« = *netoĶi)* < *ne* + *to* s analogijskim *-m* prema *jednom, mahom.* Veza *ne... nego* »samo« je prevedenica iz romanskog (upór. fr. *ne-que,* upór. *Naručnik* 32 b: *nima se prijati nego od onih).* Značajan je u Kosmetu imperativ 2. 1. pi. *nete* »nemojte, nedajte«. Od prijevoja duljine potječe prefiks *ně-* > *nje-* = (običnije ekavski i kod samih štokavaca jekavaca) *ne-, ni-* (ikavski) u neodređenom značenju zamjenica i zamjeničkih priloga *něktío* > *nêtko* »aliquis« = *nìgdo* (ŽK), *něčbto* > *nješto* = *nešto* = *nīsto* (ŽK), *njekl* = *neki* = *niki* (ŽK), *nekakav, negdje* = *nigdi* (ŽK), stcslav. *n kъdê* > *nžkud(a)* = *nikut, -da* (ŽK) itd. U ikavskim narječjima ima prema tome *nigdi* itd. dva značenja: značenje neodređenosti i negativno. Do nesporazuma ne dolazi zbog toga što negativno značenje prati negativan glagol, a značenje neodređenosti prati pozitivan. Pored *ne* i **ne* > *né-* postojao je već u ie. prajeziku oblik **nei,* u kojem je *ť* zacijelo deiktičko jačanje negacije. Odatle sveslav. i praslav. *ni,* koje se može pojačati sa zamjeničkim elementom *ti* -(upor. *Hiti,* hrv.-kajk. *kâjti, kăkti): niti', ni ... ni* »weder ... noch«. Ovo *ni* ulazi kao prefiks negativnih zamjenica, zamjeničkih priloga i odatle izvedenih imenica: *nitko — niko, nuta, nipošto, ničiji, ničigov, nikaki, nikakav, nlkojaki, nijedan, nikada — nlgda(k)* < stcslav. *nikbda, nigdje, nikuda, nikamo, niotkuda.* Odatle *nikogović* = *nikogović.* Problem je kako se iz negacije razvilo pozitivno značenje u *ner, nego* i *nekmoli.* U *ner* i *nego* razvilo se pozitivno značenje iz negativnog u komparativu, u kojem se uporeduju dvije veličine. Prva u pozitivnom većem štěpenu, druga u manjem (tip: *jača su dvojica nego sam Radojica* = tj. *Radojica sam nije tako jak kao dvojica).* Uporediti se može sa stfr. *ne* < lat. negativno *nee, neque* u značenju pozitivnom »et, aut«. Razvitak značenja od *nego* može se uporedivati i sa tal. *nonché* »kao i«. Rumunji posudiše u potpunosti *ne* kao prefiks (tip *bun* < *bonus, nebun* »lud«). Taj im je zamijenio lat. negativni prefiks *in-.* Kako je već rečeno, ie. negacija pojavljuje se u četiri vida, *ne* (sanskrt *ne), prijevoj ne,* upor. lat. *neseto, nefas, neuter* (odatle internacionalne riječi *neutralan, neutralac, neutralitet), nulius* < *ne* + *ullus* (odatle internacionalna riječ *nula), neque,* sanskrt *na,* stir, *ne-ch* »aliquis«, got. *nē;* s pojačanjem ı > **nei* (lat. *nisi)* i u ništičnom prijevoju *N* > lat. *in-,* gr. α-, njem.. *un-.* U baltoslavenskom je rustični prijevoj propao zbog *ne.* Grčko alfa-privativum i lat. *in-, il-, ir-* u složenicama koje počinju sa *l-* i *r-,* ušlo je u internacionalnu terminologiju, i to prvo za označivanje odsutnosti: *amoralan* »bezmoralan«, *analfabet, analfabetizam* »odsustvo poznavanja alfabeta, abecede«, *anormalan* »odsustvo normale« itd., lat. *in-, im-, il-* i *ir-* u značenju našeg negativnog prefiksa *ne-* (negiranje semantičke sadržine): *inoficijelan, legalan - ilegalan, impotentan, moralan-imoralan, mobilan - imobilan, racionalan - iracionalan.* Ie. viši štěpen s pojačanjem i »također« > **nei* »auch nicht« je baltoslavenski: lit. *neг* = lot. *nei* = praslav. *ni* »isto«, lit. *niekas* — lot. *nieks.* Osnovno *ne* kao veznik za upoređenje, koji u slavinama dolazi samo s deiktičkim pojačanjem *-ze, -go,* također je baltoslavenski, s tom razlikom što se u lit. govori i bez tog pojačanja: lit. *ne* pored *negi, negù* »als«, *nèva* »scheinbar«. U *nekmoli* i *netom* postoji kao i lit. *ne* »als« bez deiktičkog pojačanja. V. *nekmoli.*

Lit.: ARj 5, 959. 7, 835. 788. 892. 785. 8, 101. 159. 189. 200. 9, 224. 950. *Elezović* 1, 453. 457. Tentor, *JF* 5, 20. Miletić, *SDZb 9,* 256. Ribarić, *SDZb 9,* 179. *Rad* 118, 53. *Miklošič* 212. *Holub-Kopečný* 240-241. 245. *Bruckner* 359. *WP* 2, 212. 319. *Trautmann* 144. 145. Music, *Rad* 222, 270-280. (cf. Bělic, *JF* 3, 213) = *Razprave* 3, 1-32 (cf. *IJb* 12, 258-259). Matzenauer, *LF* 11, 182 — 183. Hermann, *Gatt. gel. Nachrichten* 1919, 223. sl. (cf. *IJb* 8, 30). Asboth, *AnzIF* 27, 141. Štrekelj, *DAW* 50, 82. Fowler (cf. *AnzIF* 8, 133-134). Berneker, *IF* 10, 166. *Boisacq** 667-668. Fraenkel, *IF* 28, 237. si. Škarić, *NVj* 27, 294. si. (cf. *IJb 9,* 223), Rešetar, *Slávia* 11, 593. Fraenkel, *Slávia* 14, 499. 500-501. Otrębski, *LP* 2, 283. Gauthiot, *IF* 26, 358. Pogodin, *RFV* 37, 94-96. (cf. *AnzIF* 10, 203).

nëbo n (Vuk, danas po deklinaciji *o* u sing, prema pl. *nebesa* po deklinaciji s kao u stcslav. *nebo,* gen. *nebese),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° oblak, 2° svod nad zemljom, zračni prostor (upor. *kao grom iz vedra neba),* 3° (kršćanski termin) paradisus, 4° (metafora) baldahin, 5° toponim *Nebesa* (brdo kod Sinja)«. Izvedenice se prave od dviju osnova: *neb-* i *nebes-.* Od *neb-:* pridjev na *-ьn nehni* potvrđen jednom (Divković). Deminutiv na *-ьc nébac,* gen. *nepca* (Krašić) = na *-će nepce* n »palatum« je metafora, raširena i u drugim jezicima, ne samo slavinama kao bug. i rus. *nebo,* nego i u gr. ουρανίσκος (-ισκος je grčki deminutivni sufiks), švajcarsko-njem. (alemanskom) *Himmeleze* = niz. *hemelte* (deminutiv od *Himmel),* rum. *cerul gurei.* Na *-avac nêbavac,* gen. *-avca* »jadnik, nestretnik, siromah« prema f *nebavica* (Stulić, mahala Podgorica) od *nebaviti se, -trn* »truditi se, mučiti se«, s apstraktumom *nebavstvo* (Vuk) »trud«. Prema Rešetaru nastalo je od *ne ubav,* što nije moguće, jer stezanje *eu* ne bi dalo *ne-* nego *nu-;* vjerojatnije od *neba mi* = *boga mi.* Upor. *bogmati se.* Apstraktum na *-je podneblje* (Mikalja) »klima«. Složenice od sintagmi: *nebogled* »1° (neologizam) astronom, 2° koji naheri glavu (Poljica, Dalmacija), 3° ptica botaurus stellaris, nebunac«, *nebosklon* (rusizam) »horizont«, *nebotvor* (Marulić) »bog«, pridjev *nehotičan, neboder* (najnoviji neologizam, prevedenica od *gratteciel, Wolkenkratzer)* »kuća od mnogo katova«. Od *nebes-* pridjev na *-ьn nèbesan* (Vuk), određeni *nebesni* (Kosmet), poimeničen na *-ik nèbesnîk* m prema f na *-iça nèbesnica* »stanovnik, -nica neba« = na *-ski nebeski* (Vuk, Kosmet), poimeničen u f *nebeska* (Srbija) »igra« (ne zna se razlog tome nazivu). U baltičkoj paraleli lit. *debesis* = lot. *debess* »mrak, oblak« osnova je na *-í-* kao i u praslavenskom, ali značenje nije isto i početni suglasnik je izmijenjen u *d* prema *dengus, danga* »pokrov, pokrivalo« od *dengti* »pokrivati« < ie. **dhengh-* »isto«. Ü toj grupi za *nebo* postoji drugi izraz lit. *dangus* »Himmel«. Upor. istu promjenu *n* > *d* u *devet* (v.). U svakom slučaju baltičke su paralele bolje očuvale prvobitno ie. značenje **nebhos* »magla, oblak« nego slavine: sanskr. *nabhas* »magla, isparivanje, oblak, zračni prostor > nebo«, tako i awesta *nabab* »zračni prostor > nebo« kao· u slavinama, stir, *nem* »nebo« = *nel* »oblak«, gr. νέφος, νεφέλη »oblak, magla«, lat. *nebula,* stvnjem. *nebul* = nvnjem. *Nebel.* Istaći treba isti semantički razvitak u arijskim jezicima i u slavinama. Upor. het. *nebil* »nebo«. Možda to stoji u vezi sa Zoroastrovom religijom.

Lit.: ARj 7, 791. 788. 789. 798. 9, 430. *Elezović* 1, 454. *Miklošič* 212. *Holub-Kopečný* 241. *Bruckner* 359. *Trautmann* 195. Friedrich, *ZDHG* (cf. *IJb* 10, 80-81). Alessio, *AR* 25, 155. sl. *RIO 2, 98.* Schrijnen, *KZ* 42, 104. Štrekelj, *ASPh* 31, 201. Streitberg, *IF* 3, 334. Patrubány, *IF* 32, 326-327. Lewy,. *PBB* 32, 137. *Boisacq** 666. 728-729.

iiecatj, *-ām* impf, (hrv.-kajk., Trebarjevo, Kapinei u Slavoniji) »tkati ili vesti na mrežice«. Od njem. *netzen,* denominal od *Netz.*

Lit.: ARj 1, 800.

necevija f (Riječka nahija, Crna Gora?) »velika, nepřístupna visina«.

Lit.: ARj 7, 800.

necifirka f (južna Ugarska) »ime što ga mlada pridijeva mlađem ženskom«.

Lit.: ARj 7, 800.

nečemuran, f *-ma* (Riječka nahija, Crna Gora ?), pridjev na *-ьn* »slaboduhast, koji teško diše«.

Lit.: ARj 7, 803.

nečma, čakavski prilog (Brač) = *nešma* ~ *nečmanj* (Vrančić) = *nekmoli* (štokavski) = *netkam* = *netočan* (Gazarović) »nedum, a-kamoli«. Stoji etimologijski u vezi sa stcslav. prilogom *tbkmo* »samo« (v. *taknuti) i* sa rum. prilogom slavenskog podrijetla *tocmai* »juste,

gerade, upravo« u drugom dijelu negativne prefiksalne složenice sa *ne-* (v.); u rumunjskom se prilogu unakrstio stcslav. *tzkmo* »samo« sa rum. *mai* < lat. *magis.* Od **ne* + *Iъi-ъno* nastao je Gazarovićev prilog *netačan,* a od **ne* + *Iъi-ъna* > *necma, nešma* sa *in* > *cm* kao u *pacmem* od *početi* (v.). Od **ne* + *tbkmo* sa metatezom *tkm* > *km* nastade pravilno štokavski prilog *nekmoli,* dok je *netkam* zadržao poredak suglasnika prebacivši *ъ* > *a* u dočetni slog. Dočetak *-nj* u *nečmanj* potječe od unakrštenja sa *malomanj neg* (v. *ARj* 7. 897 bb). Ovakvim tumačenjem najlakše se objašnjava štokavski prilog *anekmoli,* jer bi gubitak samoglasa α bio neobjašnjiv, kad bi se *anekmoli* vezalo sa *kamoli.* Početno ив-očuvalo je u ovoj vezi komparativno značenje »als« bez deikse *-že* > *-r, -go* kao u litavskom (v. *né).*

Lit.: ARj 7, 808. 881. 8, 96. 99.

neđug m (15. i 16. v.), praslav. *nedcgt',* »bolest«. Pridjev na *-ъn nedužan* (15. v.) »bolestan«. U hrv.-srp. propao zbog homonimije sa *dug* (v.) kao i zbog sinonima *sila* i *snaga,* koji su zamijenili stcslav. *dcgb* »jakost«. Živi u bug. *nedăg* i u slov. *nedôžje,* s pridjevom *nedožeň.* Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala *Q,* upor. polj. *dążyé,* slov. *nedôžje,* bug. *nedăg* i stcslav. *nedGgъ.* Praslav. je složenica s negativnim prefiksom *ne-* kao i lat. *infirmus,* s kojim se semantički i morfološki slaže. Usporednice ie. nisu poznate. Upoređenje s lit. *dengti* »pokrivati« i *dangus* »nebo«, njem. *Zange* nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 7, 830. *Miklošič* 48. *Holub--Kopečný* 109. 241. *Bruckner* 86. 104. *Boisacq** 946.

neđva f (Istra, Šulek) »biljka nepēta cataria«. Pretpostavlja istro-rom., furi, ili mlet. **neveda* < *nepēta, s* metatezom kao *ladvica* < *alauda.*

Lit.: ARj l, 831. *REW³* 5889.

nefer m = *nefer,* gen. *-era* (Kosmet) »prost vojnik, redov, baka« = *Uver* m (Vuk, disimilacija *n - r* > *l - r)* »vojnik koji ima carsku plam«. Prezime *Neferović* (Mrnavić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nefer)* iz turske vojničke terminologije: rum. *nefer.*

Lit.: ARj 6, 24. 7, 831. *Elezović* l, 460. *Lokotsch* 1533.

negati, *-ām* pf. (Perast) »zanijekati, poreći« = na *-irati negirati, negiram.* S lat. prefiksima: *.denegai, -ām* (Potomje, Pelješac) »poricati, nijekati«, s *re-* > *ri- rinigati, -am,* odatle *riniganje.* Od lat. > tal. *negare, de-, dinegare, rinnegare.* Poimeničen lat. part. perf. *renegatus* > *renegat,* gen. -ara.

Lit.: ARj 7, 832. *REW³* 5876. *DEI* 1309.

negocijo n (Kašić) »trgovina«. Učen talijanizam *negozio* < lat. *negotium.* Apstraktum *negocijanje* n (I. Držić) »trgovanje« pretpostavlja postojanje *negocijati* »trgovati« za koje nema pisanih potvrda. Radna imenica je poimeničen tal. part, prezenta *negocijan(d)t,* gen. *-nta* (I. Držić) »trgovac« < tal. *negoziante.*

Lit.: ARj 'I, 846. *REW³* 5881. *DEI* 2564.

Negroje m muško ime (Novaković), upor. rum. *negru* < lat. *niger* »crn« u imenu vlaškog kneza *Radu Negru.* Ovamo ide pluralski toponim *Neglišori* m (sa disimilacijom *r - r* > *l - r)* pored *Negrišori* (okrug Rudnik) od rum. deminutivnog pridjeva *negrișor* = *negruț,* »crnkast«, od *negru,* s deminutivnim sufiksom pola trackim pola lat. *-sio* + *-olus, -meus.*

Lit.: ARj 7, 847. *REW³* 5917.

nëgve, gen. *negava* pored *nêgvï f* pl. = (metateza) *nevge* (Ljubuški) = *njegve* (Vuk, Bosna, pseudojekavizam) = (glede *gv* > *gb* upor. *šiljegbica* prema *Šiljegvica) negbe* (Lastrić, Divković) »okovi, puto«. Plural kao i *okovi, lanci,* jer se sastoje od više članova. Stara posudenica iz madž. *nyűg* < stmadž. **neug.* Femininum kao *bitanga* prema madž. *bitang.*

Lit.: ARj 7, 832. 847. 8, 126. 277. *Miklošič* 212.

nèise (Travnik, Mostar, Kosmet), prilog »ništa zato«. Balkanski turcizam sintagma (složena od *ne* »što« i *ise* »neka bude«, *neise* »bilo što mu drago«, upor. *kimse* < *kim ise* »bio ma tko, nitko«) iz oblasti sintakse, poštapalica tipa *evet* (v.): arb. *nejsé* »comunque«, cine. *neise* »soit«, ngr. (Epir) ναϊσκε »oui-da, oui«.

Lit.: Elezović 2, 532. Skok, *Slávia* 15, 481., br. 524. *Pascu 2,* 67., br. 1234. *Deny* § 319.

nekama f (Srbija: ... *vile, větroví i nekama—bolesti ... vama se molim ...)* »bolest padavica«.

Lit.: ARj 7, 877. *SEZb* l, 290.

Nèmanja (12. v.) »1° ime srpskog velikog župana, lično ime u Krku (12. v.), Zadru (13. v.), Grblju (15. v.), 2° hidronim (pritok rijeke Ravanice, Srbija)«.

Sudeći po toponimu *Nemanjica* (selo u Hercegovini), postojao je zacijelo i stari pridjev na *-j* od **neman,* kako pišu Grci Νεμάν. Upor. češ. toponim *Nemaňov* i *Nemanice. Nemanjica* je zacijelo poimeničenje pridjeva na *-jo* > *j* kao i hidronim *Nemanja* (se. *reka).* Milićević donosi *Nemanica,* selo u okrugu niskom, sa *n* mjesto *nj.* Pridjev na *-in Nemanjin* (14. i 16. v.). Obilno je potvrđen sa sufiksom *-ić* za neposrednu descendenciju (primogenituru) *Nemanjić* »sin Nemanjin«. Slov. prezime *Nemanič* ne treba da stoji u vezi s tim imenom. Može biti i nadimak **nema+nič.* Prema Jagiću hipokoristik je tipa *Nenad, Nemir, *Nekrasz,* u vezi s *Manislav,* od *maniti* »der nicht täuscht, betrügt«. Na vezu sa složenim antroponimičkim sufiksom *-man* (v.) < *m-* skraćenica od *mir* i *-an* kao u *Milan* u imenima *Rodman* < *Radomír, Vukman* < *Vukmir, Budman* < *Budimir* itd. teže je-misliti zbog prefiksa *ne-.* Nejasno ostaje i grčko pisanje Νεεμάν, što može da predstavlja **Nejman,* koje nigdje nije potvrđeno. Takvo ime dalo bi se dovesti u vezu s hipokoristicima *Nejo, Nejko, Nejan, Neja, Nejka* od *Nèdjeljko, Nèdjeljka* (Vuk), na zapadu *Dominicus* > *Dinko.* Na *Nejo* mogao je doći složeni sufiks *-man* (v.). *Nèdjëlko* = *Dominicus* označuju lica rođena u *nedjelju* = *dies dominicus* ili *àominica.* Sufiks *-ja* u *Nemanja* isti je kao u *Velja* od *Velimir.*

Lit.: ARj 7, 816. 567. 865. 568. 895. Jagić, *ASPh 6,* 664. Vukičević, *Branková Kolo 2,* 813.

nemeš m (Vinkovci) »plemić«. Apstraktum na *-stvo nemeštvo* (jedna potvrda), upor. slov. (u Ugarskoj, Prekmurje) na *-njak nemešnjak;* pridjev na *-ski nemeski: nemeškă ĩ* »ime što ga mlada pridijeva mladim ženama u kući, u koju ulazi« prema složenom m *nemeš-dika* m »naziv mlade za muške u kući, u koju ulazi«. Ne zna se gdje se govore ti čudni hipokoristici. Nije jasno da li ide ovamo hrv.-kajk. naziv kruške *nemeškă* f = *nemiška* = *nemeš-nica* (Varaždin) = *nemušnica.* Upor. ipak tur. *beg harmudi* kao naziv za krušku. Od madž. izvedenice *nemes,* prevedenice od *plemić (nem* »rod, pleme« > rum. *neam* »isto«).

Lit.: ARj 7, 917. Štrekelj, *DAW* 50, 41.

neput m pored *nêput* (Vis, Rab, Božava, Brač, Dubrovnik, Budva) = *(p* > *b* kao u *kobertuo,* bokeljski romanizam) *nèbud* (Perast, Dobrota, Lastva, Muo) »nećak, bratov ili sestrin sin, unuk, bratanic^ sestrić«, dalmatoromanski leksički ostatak iz terminologije srodstva, od lat. *nepos,* gen. *nepōtis.* Femininum tog ostatka je dvovrstan, na *-a nepūta* (Rijeka, Rab, Božava, Brač, Pelješac, Šibenik, Dubrovnik), na *-ia* vlat. *nepotia* (potvrđeno na natpisima) > *nepūla* (Dubrovnik,-Pelješac, Budva, Lastva, Kotor), deminutiv na *-ica nepučica* f = (bokeljski *p* > *b) nebučo* (Vuk, Perast, Dobrota, Muo, Krtole, Crna Gora) »sestrina, bratova kći, unuka, sestrična, sinovica, nećakinja«. Oblik *nepotia* ide u balkanski latinitet: arb. *mbese,* rum. *nepoată* pored *nepoată.* U Istri se govori mletački oblik *nevod,* gen. *-oda* m prema f *nevada* u istom značenju. Deminutiv *nevòdica.* Kao četvrta varijanta govori se na zadarskim otocima (Dugi otok) *riećva* < lat. f *neptia,* deklinirano nekada po deklinaciji *-y.* Odatle *-va.* Upor. u Režiji *nječa, néca* < furl, *gnezze.*

Lit.: ARj 7, 43. 139. 800. Budmani, *Rad* 65, 161. *REW** 5890. *Pucaгiu* 1171. Joki, *Unt.* 17. Cronia, *ID* 6, 116. Sturm, *ČSJK 6, 61.* Kušar, *Rad* 118, 14.

nerpa f (Šulek) »morska životinja phoca vitulina«. Rusizam finskog podrijetla (fin. *norpa).*

Lit.: ARj 8, 61.

nervirati se, *-am (iz-, e-),* denominal na *-irati* < njem. *-ieren* od *nerav,* gen. *nerva* pored *nerv;* pridjev na tal. -oso proširen na *-an nervozan.* Učene riječi od lat. *nervus* > tal. *nervo* < gr. νεῦρον. Ulazi kao prvi elemenat u liječničke termine *neurologija), neurastenija, -stenik, neuralgija.*

Lit.: Car, NJ 2, 11.

nerzîja f (Kosmet, objekt uz *imat, nemat')* »čojstvo«. Apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-ija* < gr.-ία od. arb. pi. *njerëzit* od *njen* »čovjek«, *njerëzt* »Menschheit, Menschlichkeit, Menschenmenge«. U šatrovačkom jeziku u Prištini (argot) ovamo ide *neren,* pridjev na *-en* »rđav« i poimeničen u značenju »Turčin«.

Lit.: Elezović l, 459. Trojanović, *У F 5,* 223. *KZ 52,* 12.

nèsetnï, određeni pridjev na *-ъn,* u vezi *svaki, sav i ~, i nesetni* (Reljković), praslav. *setb* »i posljednji, svaki bez izuzetka«, *setan, setna* »krajnji« bez potvrda u hrv.-srp. Bez prefiksa *ne-* nalazi se u búg. *setén, setni,* u stcslav., a od drugih slavina u rus. narječjima bez sufiksa *-ъn set'* »konačno«. Upor. *set* »često»,

(Jačke). Prefiks *ne-* ne može biti negativni prefiks, nego je zamjena za prefiks *na-*. Upor. bug. *ot togava na setne.* Ta zamjena nastala je onda kad je pridjev *setni* ispao iz hrv.-srp. Prema Mladenovu izvedenica je od ie. korijena **se- : se(i)* kao lat. *sērus, sētius,* got. *seipus* »kasan«, nvnjem. *seit(dem).* Prema Gustavu Meyeru identičan je s arb. *gjatë* »dug«, što ne može biti, jer arb. pridjev glasi u južnoj Italiji *glate; gj-* je prema tome nastao od ie. *gl-.*

Lit.: ARj 8, 63. *Miklošič 294. Mladenov* .579. *GM* 137-138.

nëslavoran, f *-orna* (Lika), pridjev na *-ьn > -an* s prefiksom *ne-* = *nèsklavuran* (ŽK) »ružan«. Bez prefiksa *ne-* ne postoji.

Lit.: ARj 8, 69.

nesreće n (Srbija, Milanovac) »slatkovodna riba acipenser Ruthenus, Gmelini« = *nesreća* (Sisak) »1° isto, 2° velika stara kečiga«.

Lit.: ARj 8, 81. Hirtz, *Pisces* 256.

nesti, *nesēm* impf. (Vuk) *(do, dopri-, iz-, ispo-, na-, nad-, nan-, od-, ob-, po-, pod-, pre-, pri-, pro-, prido-, raž-, s-, sa-, u-, za-)* = (kod štokavaca prema aoristu *nijeh* kao u *ŕíjeti* od *rijeh,* kao *drijeti, -prijeti, strijeli) nijeti* (samo s prefiksima), *nesēm* = *-net* (ekavski, Kosmet) *-nem* =' (ikavski) *niti,* ie., balto«lav., sveslav. i praslav., »portare«. Na *-ati nosati, nosom* impf. = *nosati, nošam.* Na *-ovati donesBvat, -ujem* pored *-uvat, iznesüvat* (Kosmet), *podnesõvat, -ujem* (Priština). Obično bez prefiksa *nésti, neșem* samo sa subjektom *kokoš: kokoš nese jajca* (ŽK, kod kajkavaca i čakavaca). Odatle *nesica* (Istra) »kokoš koja nese«. Postverbal na *-bk > -ák snesak,* gen. *-ska* (Posavina, Prigorje, Hrvatsko zagorje) »zadnje, najmanje jaje«. Semantički su zasebni *ponositi se* »stolz sein« (upor. semantičku paralelu arb. *mburr* »hvalim« od ie. korijena *bher* »nosim«) i *zànijeti* (o trudnoj ženi). Sveslav. i praslav. imperfektiv se pravi s prijevojem *e - o: nositi, nosim* (13. v., Vuk, s istim prefiksima). Iterativ se pravi odatle prijevojem duljenja *o - ō > a -nasáti, -našām,* samo s prefiksima. Izvedenice su od osnove *nos-* i analogijske varijante noi-, rijetko od *naš-:* postverbal *nos* m potvrđen u 14. v. propao je zbog homonimije sa *nos* m »nasus«*;* *donos* (Vuk), sa leksikologijskom porodicom *donosac,* gen. *sca* = *donosilac,* gen. *-ioca* — *donosionik* = *donosnlk, današnji* (Dubrovnik) »koji je donesen iz tuđeg kraja«, *donošče (ne-),* kol. *nedonoščad f', iznos* = *iznosak,* gen. *-ska,* s pridjevom *iznosit* (prevedenica prema njem. *Betrag), nanos, odnos, ponos* »oholost«, *prijenos, prinos, doprinos, unos, zanos* »entuzijazam« (upor. fr. *ravir* < *rapere* u pogledu značenja), s pridjevima na *-ьn > -an* odatle *odnosan, ponosan, prijenosan, unosan, zanosan, nesnosan,* na *-ъk nosak,* f *-ská* (Piva-Drobnjak, Lika) »izdržljiv, durašan«; part, prezenta kao pridjev na *-èia noseća* (Vuk, Hrvatska) = *noseća* (Vodice) =. *noseća* (ŽK) »trudna, zbābna, samodrúga (eufemizam, ŽK)«, s apstraktumom *nosećstvo* (jedna potvrda); na *-iv nosiv,* poimeničen danas u *nosivost,* na *-itnji nositnji* (sjeverna Dalmacija) »koji se nosi svaki dan«, na *-ljiv noŠljiv* (Jambrešić); nestali postverbal *nos* raširen je *-zk: nosak,* gen. *-ska* (Perast, Dubrovnik, Srbija) = na *-ьc nosač,* gen. *-sca* (Vuk) »Träger« prema f na *-ica nosića* = *-ai nosač,* gen. *-aia* (hrvatski gradovi, također bug.) »hamal (Bosna)«; *odnos* raširuje se sa *-jaj odnášaj;* radne imenice: *nosilac,* gen. *-oca* (Vuk) *(do-)* m prema f *nòsilica,* na *-telj nositelj* prema f *nositeljica (do-, ispo-),* na *-nik prinosnik;* postverbal kao radna imenica *haber-nósa* f (Bosna) »tračbaba«; na *-ilo nosilo* n, obično u pl. *nosila* — na *-ala nosala* = na *-je nasilje,* u pl. *nasilja,* deminutiv *nosioce,* pridjev na *-ьn nasilan,* poimeničen nò- *stanica;* na *-ivo nosivo* n »breme, teret, odijelo, stanje žene«; apstrakta na *-jaj* = *nõíãj* = na *-я/a nošnja* (Vuk) »1° koliko se može ponijeti, 2° odijelo« = na *-vao nosivo* = na *-evina (š* analogijski prenijeto i na *-evina) noševina* »plaća nosaču (neologizam)«; na *-kovina ponoškovina* (Kosmet) »ono što je pomalo nošeno«. Od *naš-* izveden je samo na *-vac obnašavac,* gen. *-vca* (hrv.-kajk., Belostenec, Stulić, Voltiđi). Složenice na -ja od sintagmi *zakdnoša* (haplologija od *zakononoša), lučonoša* (prevedenica od *lucifer), glasonoša, listonoša* (neologizam). Suglasnik *s* nastao je od ie. palatala *k* u korijenu *enek- :* upor. lat. *nanciscor, nactus* »postignuti« (infiks *n),* gr. ἐνεγκειν »nositi«, odatle ἀνάγκη »nužda«, sanskr. *naçati* (3.1. sing, prez.) »postiže«, *golginoks* = nvnjem. *genug.* U baltičkoj grupi kao i u praslav. s oba prijevojna štěpena: lit. *nešti, nešu,* lot. *nest* prema lit. *našta,* lot. *nasta.* Od južnoslavenskoga posudiše Rumunji *prinos* »Opfergabe, Spende« (< cslav. *prinosb,* prevedenica od gr. προσφορά > *proskura), ponos* »pogrda«, *a ponosi* »abnutzen, abtragen« (upor. *panasene stvari), năsălie* < *nosala* + *-ia;* Madžari posudiše iz panonsko-slav. *panasz* »optužba querela«, s glagolima *panaszolni* = *panaszlani* »optuživati«, *panaszló* »tužitelj (< *ponosi),*

noszolya, nyoszofya, nyoszolyó. Značajno je dá je madžarski i rumunjski slavizam očuvao pejorativno značenje od *ponosb,* kako je u poljskom i ruskom, *ропозьпъ* (14. v.) »pogrdan«. To značenje nema hrv.-srp. *ponos.*

Lit.: AR) 2, 633. 636. 3, 438. 4, 265. 272. 7, 722. 8, 64. 75. 88. 240. 241. 232. 411. 413. Maretić, *Savj.* 75. *Elezović* 1, 91. 103. *2,* 127. Ribarić, *SDZb 9,* 205. Vuković, *SDZb* 10, 394. Unbegaun, *RES* 12, 28. *NJ 2,* 156. *Miklošič* 198. 213. *Holub-Kopečný* 243. *Bruckner* 361. *Trautmann* 198. *WP* 1, 129. *Mladenov* 354. Meringer, *IF* 18, 218. sl. Lottner, *KZ* 7, 175. Pedersen, *IF* 5, 59. 87. 90. *Boisacf* 251. Vaillant, *RES 22,* 16. *Tiktin* 1211.

neşter m (Radnic) »Lanzette«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ništär* > tur. *neşter* = *nister) :* rum. *niţer,* arb. *neshter — nishter,* ngr. νιστέρι.

Lit.: ARj 8, 96. *GM* 304. *Lokotsch* 1576.

net) âk m (Hrvatska, Lika) pored *nêtijãk* (Lika) i *nećak* = *nećak* (Vodice) (odnos kao u *tjedan* pored *čedan* ŽK) prema f *nećaka* = *nećaka* (Vodice), rašireno na *-yAi > -inja nećakinja — netjakinja* = na *-ica nećačica* (Vuk) »bratov ili sestrin sin, bratova ili sestrina kći, bratić, sestrić, sestričina, sinovica«. Pored tih oblika u kojima je sveslav. i praslav. *netij* (tako i u stsrp. tekstovima 14—16. v.) proširen sufiksom *-ako,* postoje još **netaj,* gen. *-netja* (Zoranić, nominativ iskonstruiran prema gen.) prema f *netka* (Kavanjin). Još postoji f *nestera* (Dalmacija, Vuk, Pavlinović). Pridjevi na *-ov nêcãkov,* na *-in nećakin.* Hipokoristici *neco* m prema f *neća* (BiH) = *néča* (Dane, Istra), s deminutivom *nećica* (BiH). Suglasnik í je nastao od ie. suglasničke grupe *pt,* kako se vidi iz litavske usporednice *neptė* f, lat. *neptis* f i gr. ανεψιός < ie. **sm-neptios,* sanskr. *naptár* m prema *napti f,* stvnjem. *nift,* nvnjem. *Nichte.* Na tu osnovu došao je praslav. sufiks *-u* < ie. *-го,* kao u ie. **neptia* > njem. *Nichte,* vlat. *nepția* > fr. *nièce.* Viši prijevojni štěpen *pot* prema ništičnom *pt* nije zastupljen u slavinamajiego u lat. *nepos,* gen. *nepotis* (odatle internacionalna riječ *nepotizam),* vlat. *nepotia* (potvrđeno na natpisima u provinciji Dalmaciji) i u sanskr. *napat.* Ti vulgarni latinski oblici nalaze se kao posuđenice u Dalmaciji u dva vida (v. *neput); nepos* i *nepotia* uđoše u arb. kao *nip* m prema *mbesë î.* U hrvatskim gradovima nadomještava domaću riječ francuzizam *kuzên* m prema f *kuzina* < fr. *cousin(e)* < lat. **consobrinus* (v. ostalo pod *kužiti).* U *nestera* teško je objasniti suglasnik s pred *-tera.* Taj se sufiks nalazi još u lat. *matertera* i u difit, gen. *dbštere* > *kći* (v.). Možda pretpostavlja deklinăciju **neti* (upor. češ. *net'),* gen. **netere.* Prema Miklošiču *s* je kao u *tepsti, grepsti, dupsti* (v.). Nalazi se još u polj. *niešciora* te stras, *nestera* (i to je praslavenska riječ). Ỉde u organizaciju ie. porodice. Možda ide ovamo kao pejorativ prenijet na životinje *nelejak,* gen. *-jka* m (Smokvica, Korčula) »malen, sitan kozlić, brav, svinja ili neka druga životinja«.

Lit.: ARj 7, 811. 8, 99. 100. Ribarić, *SDZb* 9, 171. *Miklošič 2Í4. Holub-Kopečný 243. Vasmer 2,* 214-216. *Bruckner* 427. *ASPh* 11,137. *ZSPh 4,* 216. *ASPh 29,* 119. *WP 2,* 330 *Trautmann* 196. Meillet, *BSLP* 11, LXXX, 48 (cf. *AnzIF* 13, 244). Schrader, *JF* 17,19.

netka f (Srbija, Levač i Temnic) »Krstov dan 5. januara«.

Lit.: ARj 8, 100.

netrk m (Kurelac) »uškopljen ovan, škopac«. [Usp. *trkati se* »coire«].

Lit.: ARj 8, 104. 18, 680. 685.

neup'lota f (Poljica) »ružno nepodobno čeljade«. Pridjev na *-ьn neuplotan* (Poljica) = *neuplodan* (Pavlinović) »nepodoban, ružan«.

Lit.: ARj 8, 116.

nevážil m (Bosna) »bol kad .oteče meso oko zubi, gingivitis«. Od tur. (<ar.) *nevazil* »hunjavica, prehlada«.

Lit.: ARj 8, 125. *Školjić*[2] 491.

neve m (Kosmet) »duša, priroda« = *nufuz* m (Banja Luka, BiH općenito) »popis vojnih obaveznika« = *nüfůs* »turska legitimacija, vrsta krsnog lista«. Pridjev na *-ski nufüski* (~α *rabota)* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. sing. *ne/s,* pl. *nüfus)* iz turske administrativne terminologije: bug. *nefes, nüfuz,* arb. *neps* = *nepes* »Begierde«.

Lit.: Elezović 1, 455. 469. *Mladenov* 356. 361. *GM* 303. Skok, *Slávia* 15, 482., br. 534.

nevera f (Rab, Cres, Poljica, Vrbnik, Božava, Hvar, Brusje, Kućište, Smokvica, Korčula) = (pseudojekavizam) *nevjera* (Grüž) = *nevijera* (Prčanj) = (sa sufiksom *-ţja) nevjerija* »oluja sa bljeskavicom i grmljavinom, mećava, zlo vrijeme, naglo nevrijeme, sukob oblaka na jednom mjestu, zbog čega vjetar, grom i kiša, bufferà, Sturm«. Deminutiv na tal. *-ino* > lat. *-mus neverîn* (Kućište, Hrvatsko primorje, Hvar, Dalmacija općenito). Deno-

minal na *-ati sneverati* pf. (Poljica) »nestati iznenada (o neveri)«. Prema našem jezičnom osjećaju veže se kao metafora sa *nevjera* (v.). Od mlet. *nevera, neverin,* tosk. *nevaio* < lat. poimeničen pridjev ž. r. *nivaria,* od *nix,* gen. *nivis,* sa pridjevskim sufiksom *-arius* (prasrodstvo sa *snijeg,* v.), prvobitno značenje »snježna mećava, zamet, zapuh«, upravo *nivaria tempora,* ali se već u mlet. izgubila veza sa *neve* u meteorološkom terminu, dok se očuvala u talijanskom u *nevaio, neviera, nevera* »luogo dove si conserva la neve per rinfrescare il vino« (Oudin).

Lit.: ARj 8, 125. Rešetar, *Stok.* 257. Kušar, *Rad* 118, 23. Hraste, *JF 6,* 182. Joki, *Unt.* 85. Cronia, *ID 6,* 116. *REW** 5931. *Prati* 688. *DEI* 2580. *Rosamani* 680.

Nevídane m pl. toponim na otoku Pašmanu = (izgovor na Vrgadi) *Nevíđoane* = *Nevjane* (Mašek) = *Nevijane* (15. v.: *Marko z Nevijan;* to je prvobitno čakavski kraj), potvrđeno *villa Neviana, Monasterium Sancte Neviane.* Od lat. izvedenice na *-anus* stvoren naš toponim na *-janin* u pl. prema tipu *Ђ-asiani.* Konsonant *d* je nastao od lat. *i* u grupi *vi* štokaviziranjem prema tipu čakavski *meja* = štokavski *međa.* Tu promjenu izvršilo je zacijelo novo stanovništvo Pašmana, koje je došlo s kopna. Upor. takovo prekrajanje starijih toponima od novonadošlog stanovništva *Bunjevac* < *Banja Vas, Crna Vlast* (Lika) < *Crna Vas.*

Lit.:· ARj 8, 129. Skok, *Slav.* 134. Jireček, *Romanen* 1, 63.

nevin, pridjev složen od negativnog prefiksa *ne-* (koji se više ne osjeća kao takav, jer ne postoji imenica *vina)* sa sufiksom *-ьn (-n* < *-nьnъ* kao u *stran, bescjen)* < *ne- inьnъ* (upór. stcslav. *po inьnъ),* od stcslav. *vina* »causa, occasio«. Zbog homonimije sa *vino* i s pridjevom odatle *inьnъ* (upór. *Vini Vrh, Vina Gora,* toponimi) propala je stcslav. imenica s pridjevom. Očuvala se samo u sjevernim slavinama. Odatle rusizmi pf. *izviniti se* »ispričati se« = *izvinuti se, izvinjenje.* Još se govori *vinovnik* »krivac, uzročnik«, rusizam. Apstraktum na *-ost nevinost* f. Deminutiv *nevinašce* »dijete« kao pjesnički izraz. Martié upotrebljava pridjev *nevinovan,* upor. stcslav. *ino вnъ,* Obradović impf, *izvinovljavati.* Maretić tvrdi da riječ *nevin* nije bila nikada narodna. Protivno govore toponimi i hidronimi: *Nevina* (14. v.), rijeka blizu Prizrena, *Nevinac,* gen. *-nca,* selo u Hrvatskoj i rumunjske posudenice *nevinovat* i *vină.* Osnovno *vina* je praslavenska riječ; *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* u korijenu **ưer-* »ići na nešto, proganjati« (upor. sanskr. *vēti* 3. 1. sing, »upravlja«, gr. ἵεμαι »hitam«, lat. *via* »put«, *vis* »sila«. Ie. korijen proširen je u slavinama sufiksom *-na.* U višem prijevojnom štěpenu **yoi-* ie. korijen dolazi u slavinama bez sufiksa *-na:* stcslav. *vojь* »ratnik«. Ta je riječ propala u hrv.-srp. zbog homonimije sa *vôj,* gen. *voja* m »stratura« od *viti* (v.). Očuvao se u pridjevskoj izvedenici na *-ьn vojni* (određeno), poimeničen pridjev ž. r. *vojna,* isti pridjev na *-ik vojnik,* pridjev na *-ski vojnički,* poimeničen na *-stvo vojnihvo,* na *-ica vojnica.* Imenica *vojnik* je ušla u stariju tursku vojnu terminologiju *vojnakluk, vojnagan* kao i u madžarskim listinama *vojnikio* i u rum. .pridjevu *voinic.* Odatle hipokoristik *vojno* u značenju »zaručnik, bračni drug«. Na *-ska* (poimeničen pridjev ž. r.) *vojska* (upor. češ. *vojsko).* Složenica od sintagme *voj(e)voda* m, koja točno odgovara germ, *haritogo* > *Herzog.* Tu složenicu posudiše Madžari *vajda* i Rumunji *voda* te Novogrci βοεβόδας. Denominali na *-evati vojevali, vòjujem* impf, *(iz-):* na *-iti* od *vojska: izvójštiti, -im (za-).* Praslav. korijen *voj-* ušao je u antroponimiju: dvočlana stara imena *Vojislav,* s hipokoristicima *Vója, Vojín,* odatle *Vojnović, Vôjica, Vòjilo, Vojko, Vojdrag, Vojmil,* toponim *Vojilovica.* U bug. postoji niži prijevojni štěpen *vi-* u vezi sa značenjem višeg prijevojnog štěpena: *navijam* »pobjeđujem«. Tako i u hrv.-srp. *navijati* »flecto« kao u stcslav. *povincti* »podložiti«. U višem prijevojnom štěpenu baltičke usporednice očuvale su značenje što gji ima *vina* u slavinama: lit. *valna* »griješka, mana«, *vainuoti* »okrivljivati«, lot. *valna* »uzrok, krivica«, *vaînuôt* »kriviti« prema *pavojus* »pogibelj«. Prema tome ide u baltoslav. zajednicu samo proširenje ie. korijena **ưei- j noi-* sufiksom *-na.* Kako prijevoj *i-oj* nije više živ, a *vina* je propalo, nema više lingvističkog osjećaja zajednice između *nevin* i *vojnik.* Zbog toga je posljednji zaseban leksem, koji ima svoju leksikologijsku porodicu.

Lit.: ARj 4, 337. 8, 129. 130. *Miklošič* 392-393. *Holub-Kopečný* 416. 421. *Bruckner* 622. 629. *Vasmer* 1, 201. 215-216. *Trautmann* 344. *WP* \, 230. *Mladenov* 66.

nevjediti se, *-im* impf. (Divković) »oholiti se, ponositi se«. Od iste je osnove pridjev na *-ьn nevjedan* »ohol«, s apstraktumom *nevjedost* »oholost«.

Lit.: ARj 8, 130.

nevjesta f (Vuk) = (ekavski) *nevesta* (Kosmet) = *nevīsta* (Vodice, ŽK), sveslav. i praslav. *nevēsta,* bez paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima, »1° mlada, 2° vjerenica, zaručnica, udavača (Vodice), 3° udata žena, snaha, žena sinova, 4° bratova žena, 5° ime koje daje starija žena mlađoj udatoj (Kosmet)«. Kao značenje 4° upotrebljava se u Liburniji *kunjada* < lat. *cognata.* Muževljev brat nevjesti je *djever* (v.). Pridjevi na *-in nèvjestin* (Vuk), na *-inski nevjestīnskī* = na *-ьc* + *-ski nevjestački* (Vuk) = *nevestački* (Kosmet, uz *ruho).* Deminutiv na *-iça nèvjestica.* Ova se imenica prenosi na lasicu zbog bijele boje *nevestica* (Kosmet) = *nevestica* (Rijeka, Hrvatsko primorje) = na *-ka nevjeska* = *mušmula* = na *-uljka nevjestuljka* (Srbija, Boljevac). Taj deminutiv posudiše Rumunji *nevăstuică.* Upor. isto značenje ngr. νυφίτσα (od stgr. νύμφη), tal. *donnola,* ŕnadž. *hölgy.* Na *-nik nevêstnik* (Obradović, rusizam) »soba za mladoženju«. Na *-ьc* > *-äc nevisiac,* gen. *-sca* (čakavski ikavski) »ženik, mladoženja«. Hipokoristici: *néka* f (Vuk, BiH, Vinkovci) »1° starija žena uopće, 2° starija sestra«, *neša* f, *néva* (Vuk, Konavli), odatle deminutiv na *-ka nevka* (BiH) = *nêpko* samo u vokatīvu (ŽK), s denominálom na *-ovati nevòvati, nevujem* (Vuk) »biti néva«. Prezime na *-ič Nevistić* (Bosna, katolici). Rumunji posudiše *nevastă* = *mireasă* »zaručnica« (također cincarski), sa lat. sufiksom *-oneus* > *-oi nevăstoi* (Moţi, Erdeij) »junges Paar in den ersten sechs Wochen«, pridjev na *-esc nevestesc,* glagol *a nevesti.* Za taj termin iz praslavenske bračne organizacije nema utvrđene etimologije ni iz slavenskih ni iz ostalih ie. jezika. Mora da se odnosi na neki specijalitet slavenske bračne organizacije. Izvodi se od glagola *věděti* »znati«, *dati* i *vesti.* Neizvjesnost postoji i u shvaćanju dočetka i početka riječi. Neki (kao Trubeckoj) gledaju superlatívni sufiks *-isto: nevjesta* znači prema tome »najnovija (snaha)«. Mnogi gledaju u početnom slogu pridjev *neuo-* »nov«. Glavna su tumačenja ova: Bernekeru, Briicknera i Stieberu riječ je složenica od negativnog prefiksa *ne-* i od participa na -ío od *věd* »znati«: *nevjesta* »nepoznata«, žena koju novo ognjište nije priznalo, koja je imala da šuti kako ne bi povrijedila duhove nove porodice. Prusik osnovu veže sa *vesti,* sa sanskrtom *vadhús* »junge Ehefrau«, i u *ne-ne* gleda negativni prefiks nego *пвмо-, upor. lit. *neuveda* »Neuvermählte«: *nevovë-* dalo je haplologijom *neve-.* Drugi se dio veže i s pridjevom od lit. *vaísà: nevjesta* je prema tom tumačenju »neoplođena«. Veže se taj dio i sa *veno* (v.), prema čemu *nevjesta* znači »neprodana žena«. Iljinski gleda u -sra isti sufiks koji je u *starosta,* a u *neve-* lokativ. Prema tome *nevjesta* mu znači »stehend im neuen Verhältnis«. Kořineku je *nevjesta* ie. složenica **nev-êd-to* od *ē* + *dō, dare* (upor. sanskrt *atta)* »nouvellement prise, odjointe« Bariču je složenica *nevēstor* »nova žena«, upor. za drugi dio *stri* »žena«. Otrębski identificira *nevesta* sa lat. *noverca* »maćeha«, Budimiru znači »nevidljiva«, kao repristinacija stare predstave gotovo izgubljene u specijaliziranom značenju »snbha > snaha«.

Lit.: ARj 8, 95. 122. 137. 139. 143. 7, 869. *Elezović* 1, 454. Ribarić, *SDZb 9,* 171. Jagić, *ASPh* 3, 727. *Miklošič* 214. *Holub-Kopeiný* 244. *Bruckner* 362. *Mladenov* 34*7. *WP* 1, 255. Berneker, *IP* 10, 166. *ASPh* 38, 269. Pogodin, *AnzlF* 21, 104. Prusik, *KZ* 33, 1. 157-162 (cf. *AnzlF* 4, 143). Iljinski, *ASPh* 24, 227-228. 28, 455-457. Zubatý, *ASPh* 16, '404-407. Stieber, *ZSPh* 9, 382-388. Trubeckoj, *Slávia* 1, 12-21 (cf. *JF* 3, 226. Vaillant, *RES 9,* 14). Körinek, *LF* 57, 8-15 (cf. *ZSPh* 13, 416). Barić, *Alb.* 1, 80 (cf. *JF* 3, 199). Otrębski, *PF* 11, 284-289 (cf. /Je 13, 311. *Slávia 7,* 442). Budimir, *JF* 6, 174-179. Riegler, *WuS 2,* 186-189 (cf. *RSI 5,* 262). *GM* 312. *Tiktin* 1054.

-nica, složen sveslav. i praslav. sufiks, živ i danas, nastao je poimeničenjem pridjeva na *-ьn* > *-an* (v.) dodavanjem deminutivnog sufiksa *-ica* (v.). Upor. *tamnica, masnica* itd. Odatle se prenosi: *kovačnica* itd., prema čemu se prave nove izvedenice arialogijski: *rakijášnica* (ŽK) od *rakijaš.* Gdjegdje je *-nica* nastalo od *-nьnica stjenica* < *stemnica,* upor. rum. disimilaciju *stelniţa, dànica* < *aьnъnica.* Prenosi se na glagolske osnove *sjednica,* na sintagme *zaušnica.* Veže se sa sufiksom *-uh* (tip *konjušnica* od *konjuh,* v. *konjušar), -al, -il, -ilo: *-ilnica* > *ionica* (tipovi *gostionica, gombaonica, krstionica); -ar* > *-arnica* (tip *pisarnica). Znači* mjesto gdje se što nalazi ili radi [usp. *-aonica].* U mociji znači femininum prema maskulinumu na *-nik.* I taj je sufiks sveslav, i praslav., živ i danas. Da je tako, najbolji su dokaz današnje kreacije *fiskulturnik, ročišnik.* Nastao je kao i -oraca poimeničenjem pridjeva na *-ьn* s pomoću *-ik* (v.). Veže se kao i *-nica* sa *-al* od part. perf. akt. *Kopaonik* (oronim od *kopati,* ovdje za rudnik), *stradalnik* itd. Izvor su mu kao i sufiksu *-nica* brojni pridjevi na *-ьn,* koji se poimeničuju sa *-ik: nevjernik* m prema *nevjernica* f, *griješnik* prema *grješnica, pokojnik* prema *pokojnica, dužnik, pomoćnik*

itd., poimeničeni part. perf. pasiva *učenik, mučenik, poslanik.* Upor. kod drugih pridjeva samo *-ik mrtvih* »schlaffer Mensch«. Dolazi i u toponimiji: *Žitnik* (Zagreb). Služi i za etnike: *Krajišnik* od *Krajište* za *Krajina* prema pridjevu na *-ski krajiški.* Gdjegdje je nastao od *-nbnik,* tako u *carinik* od *carina.* Sufiks *-nik* ide u baltoslavensku periodu : upor. lit. *dacziny-kas* »vrtljar«, *laukinykas* »seljak« = stprus. *laukinikis* »Lehnsmann«. [Za *-nik* i *-nica* v. i -tea, *-ik[1]].*

Lit.: Măreție § 298 f, g. *Vandrák* l[2], 613., § 592. *Leskien* 245-47. 259-60. *Holub--Kopečný* 467. Boskovic, *JF* 15, 106. sl. 37. sl. Otrębski, *LP 2,* 282.

nićah, gen. *-aha* m (muslimanska narodna pjesma, čini sintagmu sa *učiniti: nićah učiniti djevojku)* = *nića,* gen. *-äa* (Kosmet) = *niče* n (Vuk, nastalo odatle što je *nića* shvaćeno kao pl. n. i odatle načinjen nov singular) »1° vjenčanje, brak, 2° vjenčani ugovor sklopljen pred kadijom, 3° vjenčani novac koji vraća mladi pri rastavi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *niqah)* iz oblasti šerijata: búg. *nikjáh,* arb. *nigja* f.

Lit.: ARj 8, 166. *Elezoinć* l, 462. Skok, *Slávia* 15, 481., br. 529. *GM* 309.

ilidas m (Sarajevo) »otpadak (odnosi se u đubre)« = *nedžaset* m »izmet« (Bosna). Od tur. *necaset* .< ar. *negase.*

Lit.: ARj 8, 167. *Školjić* 2, 568.

nijekati, *niječēm* impf. (17. v., Vuk) *(za-}* »poricati, (h)asati«, 3. 1. sing, prezenta *nije* oformljeno s pomoću *-kati* (v.) prema iteratīvu *iznjekîvati, -njèkujêm* pored *-îvam.* Odatle postverbal *nijek* m (Vuk). Radne imenice na *-lac nijekalac,* gen. *-aoca* m prema f na -iça *nijèkalica,* па *-alo* (pejorativno) *nijekala* m, na *-vac nijekavac,* gen. *-vea* (Mikalja, Bella). Pridjev *niječan* (gramatički neologizam, Šulek). Jednako je oformljeno 1. 1. futura *neću: nechati se* = (kod Ljubiše) *nijeckali se* (nepravilno). Od negativne partikule *ne* + *je* (v. *biti}* i *ću* (v. *htjeti).*

Lit.: ARj 4, 275. 8, 172. 169.

nijem, f *nijema* (13. v., Vuk) = *nem* (ekavski) = *ním, néma* (ikavski, ŽK) »1° koji ne govori > 2° tih > 3° lud (Bakar)«. Prenosi se na tekućine (izolirano) : *nijemo vino* »dobro, slatko, čisto vino«. Poimeničen na -äc > *-äc nijemac,* gen. " *-mca* »nijem čovjek« prema f *nijemkinja.* Na *-ák nemah* »1° mutus, 2° nijemo vino«. Na *-ija nemìja* m (Bakar, Grižane) »budala«. Apstrakti na *-oca njemoća* = na *-ota njemota.* Denominali na *-êti nijèmjeti, -nijemim* > *nijèmljeti (s-, ob-, za-)* = *zanimìt* (ŽK), na *-ovati njemovati* = *njemkovati, -ujem* »graditi se nijem«; od *nijemac: njemčati, -ãm* (Lika) »za nijemo čeljade«. Pridjev posudiše Madžari *néma,* Arbanasi izvedenicu na *-ьс němec* = *memeć (Godin* 341). Ne nalazi se u baltičkoj grupi, jer se lot. *mēms* smatra posudenicom iz slavenskoga sa disimilacijom *n - m* > *m - m* kao u arbanaskom). Veze ie. nisu utvrđene. Janko uzimlje da je složenica s negativnim prefiksom *ne* + ie. korijen **em-,* koji je u stnord. *umi* »Gerede« i glagolu *ymja* »einen Laut von sich geben«. Drugi, koji praslav. pridjev drže srodnim sa lot. *mēms,* (upor. lit. *memuüs* »Stotterer«), lat. *mūtus,* gr. μίμος (odatle internacionalna riječ *mimika, pantomima / -mina)* uzimlju onomatopejsko podrijetlo *(mu* kod životinja, koje ne govore, *nē,* upor. gr. μη), pretpostavljaju **mem-* (upor. *mamiti)* sa disimilacijom *m - m* > *n - m.* Sa *немьсъ* identificiraju mnogi (Janko, Grünenthal itd.). i sveslav. i praslav. naziv naroda *Nijemac,* gen. *-mca* (Vuk) = (ekavski) *Nemac* — (ikavski) *Nimac,* gen. *Nimca* (ŽK) prema f na *-ica Njemica,* pored *Njemkinja,* deminutiv na *-e Nijemce* »mali > mladi Nijemac«, odatle toponimi *Nijemci* pl., prezime *Njemčić* od *Njemica. Nijemci* se u svom jeziku zovu *piudisk* = *Deutsch,* pridjevskom izvedenicom od got. *piuda* »narod« tj. ljudi koji govore narodskim jezikom. I Romani ih zovu tako: stfr. *tiois, f tiesche* < vlat. *theodiscus,* Talijani na sjeveru *tedesco,* odatle u Dalmaciji *TudeŠak,* gen. *-ška.* Indicija za izvođenje od *nijem,* tj. čovjek koji ne razumije slavenski, koji je nijem za taj jezik, bilo bi Nestorov naziv *tuđin* < *piuda* za Nijemce. Značajno je da okolni narodi, koji kasnije dolaze u Evropu, zovu *Nijemce* sveslavenskim nazivom: Madžari *német,* Turci *nemceli* pored *alemança* prema fr. *allemand,* Cigani *Njamco, Ninco.* Što ih Rumunji zovu *Neamț,* pridjev *nemțesc,* to se razumije samo po sebi kad se ima u vidu ogroman južnoslavenski leksikološki materijal u tom jeziku. Značajno je još i to da baltički jezici imaju sasvim drugi naziv za *Nijemac:* lit. *Wokietis* od glagola *wokti,* u stprus. prilog *mikskai* »njemački«. Praslav. *немьсъ* ne ide prema tome u baltoslavensku jezičnu zajednicu. Ima serija učenjaka (Mikkola, Pokorny, Feist), koja praslav. *Némbcb* izvodi iz naziva keltskog plemena *Nemeteš.* Ti se pozivlju na činjenicu da Nijemci zovu *Slavene* prema nazivu keltskog plemena *Venetes* > *Wende, windisch.* Iljinski opet uzimlje da je *Ыетъсь* u prasrodstvu sa lat. *nemuš,* gr. νέμειν »pasti stoku« i da znači »pastir« kao opoziciju prema *Slovenim* »po-Ijodjelac«. Pridjev na *-ski njemački* = (ikavski) *nimački* (ŽK, samo u vezi sa *dltelina,* inače), *nîmski* kao kod čakavaca i u hrv.-kajk., slov. *nemški* = oblik *nimski* (Baraković) = *nijemski* (Đordević), pretpostavlja gubitak sufiksa *-ьс* kao u *Topusko* < *Topļsko* za starije *Toplice.* Poimeničenje na *-jak nemščak* (hrv.--kajk.) »nekakav pasulj«. Odatle ime zemlje *Njemačka* (Vuk) i ime puške *njemačkinja* pored *njemkinja.* U Slavoniji *nemeckí* prema Mareticu od češ. *nemecky* od činovnika Čeha i oficira, vjerojatno od madž. *német,* odakle *nemècati, -ām* (Slavonija) »rado i mnogo govoriti njemački«. Ispuštanje sufiksa *-ьс* nalazi se još u kol. *Njemàdija* (Vuk) = *njemanija* (slabo pouzdano) pored *Njemčadija* (Vuk, upor. *Srbadija).* Augmentativ na *-ina Njemčina* m (Vuk) prema f *Njemičina.* Na *-/«ία nincuía* (Dalmacija) = na *-evie ninčević* »loza crnog grožđa«. Denominali na *-ati njemčati, -ãm* (Lika) »govoriti njemački«, *nanjemčati, -ām* (Lika) »promrmljati«, na -απΐί *njemlariti, njèmčarim* (pejorativno) »rado i na silu govoriti njemački izbjegavajući domaći jezik«. Odatle *njemčalica* f (Lika) »žena koja njemčā«. Kauzativum na *-iti nijemctti, mjernom (po-}* »činiti Nijemcem«. U vezi sa *nijem* »stumm« stoji po svoj prilici i pridjev *njemuìti* (~ *jezik,* Vuk, narodna pripovijetka), obrazovan s pomoću sufiksa *-ušti* iz crkvenog jezika. Upor. *prêsladki glas glagoljuhb* (g. 1198., *Mon. serbica* 3). Za prijenos *nijem* na životinje upor. *nima stvar* (ŽK, *stvar* = *stvor}* »životinja«.

Lit.: ARj 7, 900. 8, 173. 174. 187. 278. 279. Župić, *Zapisi* 4, 73. si. (cf. *IJb* 15, 308). *MikloSič* 215. *Holub-Kopečný* 242. *Bruckner* 360. *Mladenov* 361. Mikkola, *RFV* 49, 270-280. (cf. *AnzIF* 21, 86). Pokorny, *WuS* 12, 304. Feist, *WuS* 11,44-45. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 1, 141-149. (cf. Siewa 5, 657). Vasmer, *RSI 6,* 194. 214. Ułaszyn, *ZSPh* 6, 368-372. Peisker, *AnzIF* 24, 48. Grünenthal, *ASPh* 39, 290-291. 42, 318. *ZSPh* 13, 342. Petersson, *ĻUĀ,* avd. 1, sv. 18, br. 2 (cf. *IJb* 10, 340.) *Boisacf* 451-452. *GM* 269. Schulze, *KZ* 50, 129. Janko, *Teutonista* 8, 127-128. (cf. *IJb* 18, 262. *ZSPh* 13, 417-418).

nijet m (Vuk, objekt uz *učiniti)* = *nijet* (Kosmet) »namjera, zavjet«. Na *-Uja nijetlīja,* indeklinabilni pridjev. Denominál na *-iti nijetiti* impf, »namjenjivati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nijet)* iz oblasti islama: bug., arb. *nijet,* eine, *niete* »intention, dessein, projet«.

Lit.: ARj 8, 175. *Elezović* 1, 461. 2, 532. *Pascu* 2, 154., br. 822. *GM* 309. Matzenauer, *LP* 11, 189.

nijetiti, *-im* impf, (об-) = *snetìt* = *netīt* (Cres) = slov. *netiti,* odatle *unititi* (Lučić), praslav. **(g)nět-* (uz objekt *vatru, oganj),* »grijati, podjarivati (vatru)«. Prenosi se metaforički i na psihološko polje. U stcslav. *gnêtiti,* ukr. *hňityty,* bjelo-rus. *zahnet* i rus. *gnetųd* »Span zum Heizen des Ofens«. Bez početnog *g-* nalazi se još u slov., češ. i polj. Ono je ispalo zacijelo u prefiksalnim složenicama sa *ъг-, pod-* u kojima je u grupi od tri suglasnika srednji ispao po zakonu. Drukčije prema Brückneru, kojemu je *g-* »beweglich«. Odatle *njetilo* n (Belostenec i drugi leksikografi). Staropraski pokazuje *k* mjesto *g: knaistis* »požar«. Upor. poljsko ime biljke žute boje *knieč* pored *niecić.* Postoji još u germanskoj grupi. Upor. još *gnjev* (v.) s početnim *g-.*

Lit.: ARj 8, 280. 414. Tentor, *JF* 5, 204. Isti, *ASPh* 30, 196. *MikloSič* 67. *Holub--Kopečný* 246. *SEW* l, 312. *Bruckner* 239. *KZ* 45, 47. *WP* l, 5.

niknuti, *-em* pf. (Vuk) pored *nići* (samo štokavski i ni u kojoj drugoj slavini) *(iz-, od-, po-)* = *diknut* (Lumbarda, disimilacija *n - n* > *d- n),* baltoslav., sveslav. i praslav., »germinare«, prema impf, *nicati, ničem* (Vuk, *k* > *c* po trećoj palatalizaciji, upor. slov. *nikati) (iz-)* = na *-iti ničiti, -im* (kod nekih pisaca) »biti pognut ničice«, *zaničiti se* (srijemsko Podunavlje, Futog) »(metafora) »zamisliti se«. Izvedenice se prave od triju osnova *nik-, nic-* i *nić-.* Od *nik-* postverbal *nik,* koji se govori kao prilog *nikom,* a taj kao unutarnji objekt u *izraza* (cliché) *nikom poniknuti; iznikao,* gen. *iznikli f* (Vuk) »što je izniklo na biljci«; *znikniti* (Vodice) »iščeznuti« (taj semantički razvitak stoji zacijelo u vezi sa značenjem *pònikoa* f »l ° mjesto gdje voda ponire / također slov. /, 2° toponim« i sa glagolom *poniknuti* < stcslav. *poniknpti* »pronum esse«). Nalazi se i u izvedenicama na *c:* na *-ivo nicivo* n, *niče* »nieder, komandovni prilog u nekadašnjoj domobranskoj vojsci«, sa *-ice ničice,* stcslav. *nicь,* na *-bk ničke* (Vuk) = *nîÎki* (Timok-Lužmk, Kosmet) »licem po zemlji«. Belli i Stuliću je *nice* n »naopaka strana« (upor. slov. unte »naopako«),

nicem (jedna potvrda, sa *-m* kao u *daklem), nici* (Marulio), *nica* (Kavanjin u sroku), na *-imice nićimice* (Pavlinović), rač f (jedna potvrda, J. S. Reljković). Miklošič stavlja ovamo i *nicina* pored *načina* (v.) »Beule«. Taj se naziv čira bolje tumači u vezi s rum. *miață* < **ignitia* kao posuđenica odatle. Miklošič razlikuje dvije praslavenske osnove: *nik-t* u racz i *nik-* u *ponikva* i *ničíce, nice.* To nije opravdano, ako se uzme da je osnovno praslavensko značenje »pronum esse, naprijed nagnut, isturen«. To-se značenje razvija prirodno u dva pravca »l ° pojaviti se, germinare i 2° padati prema zemlji«. Interesantno je zabilježiti da se izolirani hrv.-srp. oblik potpuno poklapa sa lit. *nikti* u prefiksalnim složenicama *apnikti* »über jemandem herfallen«, lot. *apnikt* »überdrüsig sein«, lit. *sunikti*. Vokal i je nastao iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **neiq-* »herunter machen, zanken«, vjerojatno raširenje korijena **nei-* formantom *q*. Taj se nalazi u gr. νεΤκος »borba«, νειχέω »borim se«. Grčko i baltičko se značenje slaže. Sanskr. *niča* »niedrig«. U slavinama, gdje je ta osnova dala mnoge reflekse, specijalizirano je značenje na biljke i na padanje na zemlju.

Lit.: AR] 4, 265. 8, 162. 163. 164. 166. 180. 181. 184. *Elezović* l, 463. Aleksić, *NJ 4,* 89-90. Kušar, *Ný* 3, 327. *Miklošič* 215. *Bruckner* 363. *Trautmann* 199. *Mladenov* 357. Uhlenbeck, *PBB* 27, 128. 30, 291. Petr, *BB* 18, 281-285. Fraenkel, *IF* 49, 205. Vaillant, *RES 22,* 26. Pelikán, *LF* 57, 15-22. 338-347. (cf. *ZSPh* 13, 415. *IJb* 16, 272). *W'P* 2, 335. *GM* 348. *Boisaco*[3] 660. Zubatý, *RS1* 2, 18. Bragmann, *IF* 27, 269. Bělic, *JF 2,* 36. 3, 136.

Nikola m (13. v.) = prema f *Nikòlija* (Vuk, Timok-Lužnik) = (o > *u) Nikola* (13. v., 1491. u kalendaru prvotiska glagoljskog brevijara, upór. bug. *Nikulderì),* lično ime muško i žensko, lat. *Nicolaus* < gr. Νικόλαος. Prezime *Nikolio*. Deminutiv na *-ьc* > *-ac Nikolac,* gen. *-Ica* (Lika), Na *-iça NikoKca* (hne tesalskog Vlaha) =,· *Nihuìica* = *Nikolice f* pḷ. (Lika) »dan sv. Nikole«. Na *-ać Nikolać* <*. gr. ,-άκης (te Seltma, zacifekr -Grk). Na *-če Nikolis* (Timok-Ľužnik, upór. fum. *Ne~ cube).* Na *-ič Nikolic* (Dečanski hrisovul)). Augmentativ *Nikòlenda* (Lika), *Nikòleta, Nikolètina*. Kad se radi o svecu, oblik je kod pravoslavaca *Nikolaj, Nikolaja, Nikolaje* (13. i 14. v.), prezime *Nikolajevič* (zacijelo cincarskog podrijetla). Pridjevi na *-in Nìkolin* = *Nikulin.,* na *-j Nikolį* šamo u *Nikoljdan* i u toponomastici, proširen na *-bșk nikoljskī,* poimeničen na *-jak nikoljštak* »koji slavi sv. Nikolu«. Na *-ka nikoljka* »ovca« (Orahovica, Bosna). Na *-in Nikulin* (15. v.). Brojni hipokoristici: *Niką* m, f (Vuk), odatle deminutiv na *-ьc* > *-ac Nïkac,* gen. -Aca, pridjev *Nikćev*. Prezime *Nikii* = *Nike î* (Dubrovnik); *Niko,* pridjev *Nikin.,* poimeničen na *-ъc* > *-ac Nikinac,* gen. *-inča* (potok, hidronim), toponim u pl. *Nikinci,* gen. *-aca* (Srijem, stanovnici danas pohrvaćeni, starinom Arbanasi iz plemena Klimenta; oni su preveli arb. ime svoje porodice *Nikaj* u *Nikinci* prema tipu slavonskih toponima *Vinkovci, Tordina* itd.); posvojni pridjev *Nikov* (Zlatarić). Na *-aSin* (tip *Vukašin) Nikašin* (15. v., Vuk). Na *-oč Nikoč.* Na *-oje Nikoje* (14. v., Dubrovnik). Na *-ica N'ikica* (Lika). Ovamo možda još *Nicle* (11. v., doba hrvatske narodne dinastije). Na -ία *Nikša* (15. v., Dubrovnik) = *(kš* > s) *Ni!a* (15. v.), upor. pravoslavno prezime *Nišević* (Vrginmost). Ulazi i u stari sistem dvosložnih imena f *Nikosava* (prema tipu *Ljubosava, Mirosava, Vukosava); Nikovoj* (prema *Hristivoje, Radivoj).* Redukcijom na prvi slog i dodavanjem hipokorističkih sufiksa *Nica* f (istočni govor) mjesto *Nikolija, Niče* (hrvatska narodna pjesma), Meo (prema *Juco* od *Jure),* odatle prezime *Nicović* (Bosna). U sintagmi sa pridjevom *svet n* je disimilacijom izmijenjen u *m: Mikola* (jedna potvrda), prezime *Mikolić — Mikula* (Bašćanska ploča, 11. v., ŽK samo kao ime sveca, upor. u Splitskom glagoljskom fragmentu *Mikulindan,* 12—13. v.) = *Mikulj* (Novaković), prezime *Mikulić* (u pl. toponim), na -гса *Mikulica* (Dubrovnik, 1254), prezime *Mikuličić; *Mikulaj* prema prezimenu *Mikulaić.* Pridjev na *j Mikülja* (16. v., ŽK) »dan sv. Nikole«. Hipokoristici: *Miko* (Istra, ŽK, upor. *Miko Skočić,* Tounj) = *Mika* (Žumberak, Krasić). Na *-oč Mikoč,* gen. -oca, također prezime. Na *-oje Mikoje* (u dubrovačkim izvorima), prezime *Mikojević* (Dubrovnik), pridjev *Mihov* (15. v.), prezime *Miković,* toponim *Mikovac*. Ista *se* promjena dogodila i u madžarskom gdje }e došlo i 4° sinkope samoglasa *o,* ler i tu postoji slaV. *svetb* > *szent,* Posuđeno Je odatle *MiШuЗ* (15. v.; Baraković, ŽK kao nadimak) = *Mikleuš* (14. v., najstarija potvrda u imenu kefalije vavlonskoga, selo u Slavoniji), *Mikleuša* m, f (Novaković), toponim *Mikleuša* (Bjelovar, Križevci), *Miklouš* (15. v.), prezimena *Mikloušić, Miklovšić* (Jaska), *Miklovš Pohmajević* (15. v.), *Miklos* (16. v.), prezimena *Miklósié, Miklošević, *Mikluš* u prezimenu *Miklušević* i toponimu *Mikluševci,*

Mikljuša m, f. Sinkopa dolazi i u oblicima gdje je teško misliti na upliv madžarskog oblika, tako u *Miklav* (13. v.), prezime *Miklavič,* toponim *Miklevac* (Međumurje), na *-én Mikién,* na *-eta Mikleta* (Kavanjin). Još postoji hipokoristik odbacivanjem prvog sloga: *Kola* (Novaković), *Kole* (Niš, Milićević) = *Kolica (Colifa seu Nicoleta,* 1348, Zadar).

Lit.: ARj 5, 176. 185. 6, 663. 664. 8, 164. 177. 179. 183. 10, 446. Lopašić, *Sporn*. 3, 310. Stefanie, *Rad* 285, 92. Isti, *Slovo* 6-8, 60. Putanec, *Slovo* 13, 169.· Jireček, *Romanen 2,* 49. 3, 46.

niksa f = deminutiv na -гса *niksica* (Niš) »biljka procjepak, scilla bifolia«.

Lit.: ARj 8, 184.

nimet m (Srbija, BiH, Riječka nahija) = ramei, gen. *nimeta* (Kosmet) »hrana, živež, hljeb«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ni'met')* iz terminologije običnog života.

Lit.: ARj 8, 186. *Elezović* l, 462. Skok, *Slávia* 15, 481., br. 531.

Nín, gen. *Nina* m (Vuk, Baraković), s pridjevom na *-bșk ninski* (15. v., Grgur, *biskup ninski)* i etnikom na *-janin Ninjanin* m (Zoranić) prema f *Ninkinja* (istarska narodna pjesma). Ime je starohrvatske župe (ζουπανία) ή Νόνα kod Porfirogeneta. Njegova ζουπανία ή Νόνα bit će možda kasnija župa lučka kod Nadina. Konstantinova ή Νόνα odbacuje početno *Aenona* (Plinije) = *Enona* kod Ravennasa, kod koga je potvrđena i sa disimilacijom *n - n* > *l - n Elona*. Kod Ptolomeja glasi AEνωνα = A'ίνονον / -νωνον i sa naglasom na prvom slogu Aίνωνa. To je zacijelo grčki akuzativ kao i u *Ancona* za gr. "Αγκων. Nenaglašeno *ae* = *e* izgovaralo se u vlat. zatvoreno. Zbog toga je prešlo u *i,* upor. *Adrise* = *Hadrense*. To í- bilo je identificirano s lat. prijedlogom *in* »u« još prije dolaska Hrvata u ove krajeve. Zbog toga je otpalo već u dalmato-romanskom, kako dokazuje *Nona,* koja jedina dolazi u dalmatinskim dokumentima. Ime je pod izvjesno ilirsko sa dočetkom (sufiksom za izvođenje ili u deklinaciji ?) -ona, koje dolazi na Apeninu i kod nas: *Glemona* > slov. *Humin, Brevona* > *Brioni, Scardona* > *Skradin*. Vokal г tu je nastao iz *u* kao u *mūrus* > *mir,* a taj opet od kllat. o, a taj u metafoniji (prijeglasu) prema lokatīvu *Aenōnae* > vlat. *Enōne* > **Inŭni (i* je zamjena za zatvoreno vlat. *ę).* Značenje korijena je nepoznato. Pouzdan je zaključak da je starohrvatska župa osnovana na pređslavenskom ilirsko-rimskom naselju.

Lit.: ARj 8, 186. 188. 189. *RaSki* 400. *Krahe* 12.

nisija (1415.: *ljudi koji stoje na našthb nisijahb,* Dubrovnik, jedna potvrda) »otok«. Balkanski grecizam: arb. *nisi,* čine. *niste,* gr. νησί.

Lit.: ARj 8, 189. Vasmer, *GL* 102. *GM* 310. *Pascu 2,* 68., br. 1242.

Nís, gen. Mša m (13. v., Vuk), toponim iz predrimskog vremena, u rimsko doba *Naissus* = vlat. *Náessus* = gr. *Naissopolis (ae* > vlat. *ț* > sláv. ť); etnik varira: na *-janin Nišanin* (Mrnavić), proširen na *-ev Niševljanin* m (Srbija) prema *Niševljanka* »1° žena iz Niša, 2° *(nii-)* kolo« = na tur. *-li Nišlija* m (Vuk), na *-ьc* > *-ac NiSevac* prema f *Niievka* »1° žena iz Niša, 2° *(niš-)* kolo (Srbija, Aleksinac), 3° prezime«, u m pl. *Niševci* (selo), odatle na *-ica niševica* f »crveno grožđe, dinka (v.)« = proširen na *-janin NiSevčanin* (Timok-Lužnik) prema f *Niševčanka*. Ktetici na *-bsk niski* = (sa proširenim *-ev) niševski* (upor. *prištevski* od *Priština* glede proširenja) = *niševački*. Sa rum. deminutivnim sufiksom *-or* < lat. *-olus Nišor* (selo, Pirot, Srbija). Značajno je da je s pomoću sufiksa *-ava* (upor. *Orljava)* prema *Morava* < lat. *Margus* (v.) obrazovan od toponima hidronim *Nišava* f (18. v., Vuk). Od vlat. *Náessus* ne bismo očekivali / nego samo i kao u *Tisa* od *Patissus;* í je nastao po svoj prilici od *sj,* tj. *Ni!* je stari pridjev m r. kao što je stari pridjev sr. r. *Skopje* < lat. *Scupi, Celje* < lat. *Celeia.*

Lit.: ARj 7, 190.

niša, prilog (Timok-Lužnik) sa glagolom *udariti: udariti* ~ »udariti u bah, poreći«. [Usp. u BiH *neise* »makar« < tur. *ne ise,* usp. i pod *neise].*

Lit.: ARj 8, 90. *Škaljić*** 490.

nišador m (Vuk) = *nisadar* (Kosmet) = (sa disimilacijom *n - d* > *m - d) mišador* (Medie, Lika ?) = *mišader* (17. v.) »salmiak < sal amoniacus«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *nesader* = *nušādir)* iz kemijske terminologije: bug. *nisadar*. Varijacija u dočetku *-or, -er, -ar* osniva se na tur. г.

Lit.: ARj 6, 768. 8, 190. *Elezović* l, 463. *JF* 14, 204. *Mladenov* 358. *Lokotsch* 1581. Matzenauer, *LP* 11, 189. Korsch, *ASPh 9,* 658.

nišan m (Vuk) = *nišan* (Kosmet) =^ (sa umetnutim *k) nikšan* (Dalmacija, Pavlinović) = (sa disimilacijom *n - n > l - n) lišan* (Vuk, Crna Gora, Podgorica, narodna pjesma) »1° cilj, 2° nadgrobni spomenik (Bosna)«. Na *-dzija nišandžija* m (Vuk). Na *-lija nišanlija,* epitet uz *pafta.* Denominal na *-iti risaniti, -im = nisănît, -anim* (Kosmet) = *lišaniti = nikšaniti (na-)* »ciljati«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nišan* »znak, trag«) iz vojne terminologije: bug. *nišan = lišan,* arb. *nishán = lishan* »Zeichen, Narbe, Auszeichung, Ziel, Korn auf dem Gewehr«, ngr. νισάνι.

Lit.: ARf 6, 90. 118. 8, 184. 190. *GM* 310. *Elezović* 1, 442. 463. *Mladenov* 358 *Lokotsch.* 1574. Korsch, *ASPh* 658-659. Matzenauer, *LF 11, 189.* 212. *NJ* 2, 95. 121.

nišeste, gen. *-eta* n (Vuk, Kosmet) »brašno koje nije nastalo mljevenjem nego rastiranjem zrnja«. Denominai na *-āti nišestati, -am* impf, »škrobiti, štirkati«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *nešaste = nešasta)* iz terminologije brašna: arb., bug. *nišesté,* rum. *nișestea, nișastea,* ngr. νισεστές.

Lit.: ARj 8, 191. *Elezović l,* 463. *GM* 310. *Mladenov* 358. Matzenauer, *LF 11,* 189. *GM* 310.

ništ (Vuk), praslav. pridjev, sr. r. *nište,* gen. *ništega,* upotrebljava se u vezi *ništi i ubog = nišć* (stcslav., Marulić) »siromašan, ubog«; danas ne postoji na zapadu, nego na istoku u crkvenom izrazu *nuti duhom* (pl., irna i Budinić). Raširen je sufiksom *-av ništav,* unakrstivši se semantički sa *ništa* »nevaljao« (Crna Gora), u istom značenju u kojem i *ništ* kod Martića, na *-ьn ništavan.* Oba se poimeničuju sa *-ьc: ništac,* gen. *-ništa* m (Glavinić) »ubog, prosjak«, *ništavac,* gen. *-avca* (Crna Gora, Ljubiša), augmentativ *ništavčina;* na *-ilo ništavilo* n (Crna Gora, Kanižlić, Pavlinović), *mštavost.* Na *-ar ništar* m prema f *ništarica* = na *-stvo ništarstvo,* s pridjevom *niš taran* »ništav« i na *-ija ništarija* »1° nevaljalstvo (Istra), 2° nevaljanac«. Sr. r. *nišće* (čakavci, 15 — 17. v.) »ništa« dokazuje očigledno da je došlo do unakrštenja sa *ništa.* Odatle *ništet(a)* f »siromaštvo, oskudica, bijeda, nevolja« (upor. rus. *niščeta),* s pridjevom *mstetan; nütetiti* (Belostenec) pokazuje naprotiv unakrštenje sa *ništa* »uništavati«, a u pridjevu *ničast* (Vodice) »koji malo vrijedi« također unakrštuje se sa șlov. *niZ* »ništa«. Miklošič tumači pridjev *ništ* kao izvedenicu od *niz* (v.) s pomoću sufiksa *-tıo.* Protivno Miklošiču Mladenov od *ni-* (v.) s pomoću *-skıo* pored **ni-z-tlo* (glede 2-, v. *nazočan),* slično i Zubatý **m-tya,* što se ne slaže s Marulićevim *nišć.* Endzelin pretpostavlja *rasíioí.

Lit.: ARj 8, 191. 192. *Miklošič* 215. 430. *Mladenov* 358. Endzelin, *ZSPh* 13, 78. Zubatý, *KZ* 31, 58-61. *IF* 7, 183.

nit, gen. -r f pored m (Vuk) = (prijelaz u deklinăciju α) *nitą* f = *ntt,* gen. *-i* (naglasak zapadnih krajeva), baltoslav. i praslav. tkalački termin, »1° Webertrumm, filum« = *nit,* gen. *-i* f (Vodice) »2° vršak čavla za potkovu«. Deminutiv na *-ьn nitac,* gen. *nica* (Virovitica) = na *-nják nitnjak* (Zagorje) = na *-njača nitnjača* (Bosna) = na *-mica nićanice* f pl. (ŽK, Krašić, Slavonija) »one niti što kroza njih prolazi pređa, a nalik su na brda« = *ņičalnice tkalečke* (Belostenec, Stulić), zamjena sufiksa *-anica* sa *-alnica > -aonica* kao u *tkaonica.* Tkalački denominai na *-iti mtiti, -im* (Otok, Slavonija) »preparare licia« *(na-,* Vuk), *podnítiti* (Vodice) »1° otupiti vrške u čavlu, 2° (metafora) učiniti nekoga neškodljivim«. U baltičkoj grupi potpun je ekvivalenat lit. *nytis* »Weberkamm«, lot. *nīts* »Teil des Webstuhls«. Vokal *i* je nastao iz dvoglasa *ei* u ie. korijenu **(s)nei-* (pored **sneu-)* »tkati«, lat. *nere* »presti«, gr. vîj »prede«, stvnjem. *nau,* nvnjem. *nähe.* Upor. arb. *nus* »Bindfaden, Schnur«. Odatle je praslavenska izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-Iь* za apstrakta, koji se u lokatīvu na *-ti* nalazi u infinitivu. Upor. stcslav. na *-tıa ništa* »filum«. Glede **sneu-* v. *snovati.* [Značenje u Vodicama < germ. *nieten* »zakovati«].

Lit.: ARj l, 465. 8, 200. 166. 202. Ribarić, *SDZb* 9,171. Lalevic, *NJ* 7, 172-173. *Miklošič* 215. *Holub-Kopeiny* 245-246. *Bruckner* 359. *WP* 2, 695. Reichelt, *KZ* 39, 28. Iljinski, *IF* 50, 61. Jokl, *Stud.* 65. *Boisacq*[3] 669.

niz, prijedlog s ak. = *niži* (Timok-Lužnik), kao *bezi, izi, kodi, nadi, odi, podi),* sveslav. i praslav., »hinab«, jednako obrazovan kao prijedlog *äz* (v.), tj.. formantom *-ğho* od ie. korijena **nei-* (v. *nići),* s pomoću sufiksa *-tko* stvoren je od njega sveslav. i praslav. pridjev *nizbkb > nizak, f niska = nîsak,* analogija prema f *niska* (Kosmet), koji u komparativu gubi taj sufiks (upor. *sladak) niži,* odatle imenica *namžica* »nizbrdica« (Kosmet). Prilog *poniško* (Piva-Drobnjak) »malo (odviše) nisko dolje«. Ovamo i *nizok,* analogijski prema *visok,* odatle na *-ost nizokost.* Deminutiv *nizakan.* Toponim *Nisko.* Na *-nji nižnji* (15 — 18. v.).

Odatle *ráznost* (jedna potvrda). Upor. slvč. *nižný.* Od osnove *niz-* tvore se apstrakti na *-ina nizina* = (prema komparativu) *nizina = nižinja* = na *-ija* < gr. -ία *nizija,* bug. *nizija,* na *-oca nizoća,* (analogijski prema *viso-Uno) nizočina, niskoća, nizost = niskost, nizmenost* (Timok-Lužnik) »nizina«, upor. rus. *nizmenost* od pridjeva *nizmennyj* (upor *trizmen* za *trezven* glede *zni).* Denominal *nížiti, nížím, nížiti* (prema *niži), ponížiti (se), pò-' nižim, podniziti se* (Gučetić), pf. *sniziti* prema impf, na *-va- ponizivati, snizivati, -nizujëm,* prema iteratīvu na *-va- ponizivati se, -nizu-j m,* s pridjevom odatle *ponizan* i njegovim apstraktumom *poniznost.* Služi *niz-* i kao prefiks u *nizići, nizložiti* »skinuti«, *nizvesti, nistrajati, nistupiti, nistisnuti, nizrinuti, nizvrći, nizvrgnem* prema *nizvrgavati, nizvaljivati,* odatle postverbal *nizlaz* i kao prvi elemenat složenih priloga od~ sintagmi *nizbrdo, mzdō* pored *nizdola, -li, -lu,* na *-icë nizbrdice,* odatle imenice na *-ica nizbrdica, nizdolica, nizgorica, nisprsnica;* na *-jača niskošnjača = niskoSnjak = niskosnica* (Lika) »što visi niz kose«. Arbanasi posudiše *ponis* »onorare venerare«.

Lit.: ARj 8, 204-205. *Elezović* \, 462. 442. Vuković, *SDZb* 10, 397. *.Miklošič* 216. *Holub-Kopečny* 246. *Bruckner* 364. Nehring, *IF* 4, 401. Osthoff, *IF* 8, 17. Zubatý, *KZ* 31, 60. *Boisacq*[3] 660. *GM* 347. *Vasmer* 2, 220.

nizam m = *nizâm* pored *nizâm* (Kosmet), == *nigzam* (Crna Gora, glede *g* upor. *likšan)* »1° red, 2° redovna vojska, 3° pl. vojnici«. Denominal na *-iti nizamin, -im* »sakupljati nizam«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nizam,* odatle tur. *nizam askeri,* ispuštanjem opće riječi u balkanskim jezicima) iz mrske vojne terminologije: rum., arb. *nizam* »Ordnung, türkische Linientruppe«.

Lit.: ARj 8, 169. 207. *Elezović l,* 461. *GM* 310. Korsch, *ASPh* 9, 659.

nizati, *nižem* impf. (Vuk) *(iz-, na-),* sveslav. i praslav. iterativ prema stcslav. *msti, nьzn (ъ-),* »infigere«, nastao prijevojem duljenja ò — r prema na *-va- nanizavati, -žívati.* Postverbal *nîz* m, *ηάηζ* m (Vuk, Zaplanje, Leskovac), *niza* f. Odatle na *-ija* < gr. -ία *nizija dukata* (Vuk). Deminutivi na *-ьc nizac,* gen. *-sca — na -tka niska f* (Srbija) »1° niz dukata ili kakvih srebrnih novaca, štt se o vratu nose, 2° biserna ogrlica (Bosna)« = *niska* (Kosmet, s nejasnim í > *š),* na *-ić niščić* (Lika) prema augmentativu na *-ina nueina.* Ovamo još *sniskati, -kam, -stem* pf. »nakupiti, skupiti, sabrati«. Na *-aj nanizaj* (Stulić). Na *-anka nizānka* f (Vinkovci) »vrbova šibica, tanki konac, na što se riba niže«. Na *-anica: nizanica* (Banja Luka) »bosanski urnek za pregače u seljanke«. Na *-alica = -alja = -Uja: nizalica = nizalja = nizilja* »ženska koja niže«. Na *-aljka nizaljka* »igla kojom se niže«. Praslav. osnova *mz- j niz-* dolazi i u prijevoju *nož-* u stcslav. na *-iți iznoziti, pronoziti,* ukr. i vrus. *nozitb,* prijevoj prema stcslav. *vbnizncti* »probosti«, očuvano u Lici u *nanóziti se, nanozim* »namrgoditi se«, v. *nos.* Osnova *nož-* očuvana je u izvedenici na *-lo* ie. **noghios: nôž,* gen. *noža* m (Vuk) »μάχαιρα«. Pridjev *ногьнъ > nožan* (~ano *držalo).* Taj je propao zbog homonimije s *nožni (palac)* od *noga,* očuvao se u poimeničenju *nôžnica* f pored *nožnice* (Piva-Drobnjak) »korice noža«, *nožnice* f pl. »škare«, kao i bez *-ьn nožice* f pl. (u Kosmetu *nožice)* »škare«. Deminutivi *noćac* (Trsat), na *-īc nožic* (Poljica), na *-ić nožić* (Vuk, Buzet, Sovinjsko polje), na *-če nošče,* gen. *-eta* (Vodice). Augmentativ *nozina.* Na *-ar nòzār,* gen. *-ara.* Denominal na *-ati nosati se* (Lika, Srbija) »bacati nož«. Nema utvrđenih usporednica ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Upor. ipak lot. *nazis* »nož« (koje može biti posuđenica iz slavenskoga), stir, *ness* »rana«. Postavlja se ipak ie. korijen **(e)neğh-,* prijevoj **(e)noğh-:* gr. Ζνχος »koplje«, njem. *nagen* i *necken.* Uporeďuje se i s gr. νύσσω »ranim«, awesta *naëza-* »Spitze einer Nadel«, lat. *novacula.* Bruckner izvodi *niz* od *ni- (v.)* »prema dolje«, od koje je i *njiva* (v.). Mladenov vidi srodnost *noža s* perz. *niže* »koplje« i sa tur. *nadžak* (v.). Zacijelo je to prvobitno ratničko oruđe koje je specijalizirano na kuhinjsko kad je iz gotskoga posuđen *mač* (v;). Arbanasi posudiše *nozikë.*

Lit.: ARj 4, 269. 8, 189. 255. 204. 191. 205. 258. *Elezović* l, 464. Vuković, *SDZb* 10, 235. Ribarić, *SDZb 9,* 171. 467. *Miklošič* 200. 214. 217. *Holub-Kopečny* 248. *Bruckner* 364. 367. *WP 2,* 326. *Mladenov* 357. 259. Scheftelowitz, *KZ* 54, 249. Matzenauer, *LF 11,* 329-330. Rozwadowski, *ROr* 1, 94 (cf. *IJb* 4, 214. *RSl* 8, 301. *JF* 3, 221). Strachan, *AnzIF* 4, 103. Nehring, *IF* 4, 402. Ribezzo, *RIGI 1,* 57. si. (cf. *IJb* 8, 163). Johannson, *IF 2, 51.* Petersson, *IF* 23, 392-393. *GM* 311. *Boisacq*[3] 214.

nòbet m (narodna pjesma) = *nibêt* (Kosmet) »straža«. Na *-dzija: nobečija* m (narodna pjesma) = *nibetčija* (Kosmet). Složenica *nibêt—šećer* (Kosmet) »vrsta šećera, vjero-

jatno žuti šećer«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *newbet, nöbet}* iz turske vojne terminologije.

Lit.: ARj 8, 214. *Elezović* 1, 461. Skok, *Slávia* 15, 482., br. 532.

noć, gen. *noći* f (Vuk), ie. *("nogt-),* baltoslav., sveslav. i praslav. **noktb,* korijenska riječ (Wurzelnomen), »nox (,s kojom riječi je *noć* u prasrodstvu)«. Određeni pridjev na *-nji noćni = noćnji = notnjl* (Vuk, Crna Gora, Kosmet, disimilacija i metateza palatataliteta); poimeničenja: na *-ica noćnica* »1° noćna avet, 2° molitva, 3° patrola, 4° noćni život«, odatle pridjev na *-jav noćničav* (Vuk, Lika) »koji mokri noću«, s poimeničenjem *noćničavica* (Srbija) »neka trava«, na *-ik noćnik = notnjik* (Vuk, Riječka nahija) = na *-jak noćnjak — notnjak* »1° mjesečnjak, vilovnjak, 2° olio vergine (nejasan semantički razvitak«), na *-āš noćnjaš = noćnaš* »riba gobius paganellus«. Deminutivi na *-ьc nocca f* (Lika) = *noj ča* (Vuk, Crna Gora, Menčetić, Držić) = na *-ica noćica.* Na *-uljica noćuljica* »ime kravi«. Na *-urak noćurak* (Vuk) »cvijet«. Prilozi od sintagme s pokaznom zamjenicom *зь* »ovaj, taj«: kao postpozicija u ák. vremena **посыь >* (kao *večeras, danas) noćas — noćas* (Kosmet, ŽK) = *načas* (Vodice) = *nоćbs* (Krasić), s pridjevom na *-nji noćušnji,* pojačan deiksom *-kë noćaske = noćaske* (Kosmet) = *načaska* (Vodice). Zamjenom *-as > -es noćes* (Lika, Piva-Drobnjak), s pridjevom *noćešnji* (Lika). S prepozicijom zamjenice u lokatīvu *sinoć* (Vuk, ŽK) = u ák. *s moć* (ŽK), s pridjevom *sinoćnji* (Vuk) = *ûnotnjî* i *sinoćni = sinotnji* (Kosmet). Upor. arb. *sonte* »stasera, stanotte«. U starom instrumentalu vremena *noću* (prema *danju) = najco* (Istra) = *noći* (Kosmet) = *noćom* (Kosmet), *noćno* (Crna Gora, Vuk). S prijedlozima *pronoć* (Piva-Drobnjak) < *preko noći* (za *pro* upór. *proljetos)* »noću«, *knoći* (Kosmet) »doveče, uveče«, *nanoć (jučer ~)* »u vece«, *obnoć.* Denominal na *-iti noćiti (se), -īm (pre-, za-),* iterativ na *-va- noćivati, -ujem* ^uk, narodna pjesma) = (hrv.-kajk.) *nocevati — nocovat* pored *-uvăt* (Kosmet), s prijevojem *o — ö > a', načati, nācām* (Sarajevo), Odatle na *-aj noćaj,* na *-ište naciste (pre-}.* Složenice: *noćidan* »cvijet viola tricolor«, *ponoćka* (Zapad) »misa oko ponoći pred Božić« < *pol noći.* Konsonant *č* se razvio iz ie. i baltoslav. grupe *kt:* lit. *nactis,* lot. *nakts,* stprus. ak. *naktin* itd.

Lit.: ARj 4, 284. 8, 214. 240. 215. 242. 225. *ASPh* 11, 448. *Elezović* 1, 297. 466. 226. Ribarić, *SDZb* 9, 169. Vuković, *SDZb* 10, 297. *Miklošič* 217. *Holub-Kopečný* 246. *Bruckner* 365. *Trautmann* 193. *WP* 2, 338. Rešetar, *ASPh* 36, 548. *GM* 298. *Boisacf* 674.

noga f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. riječ, »πους, pes«. Pridjev na *-ьn nôžan,* određeno *nožni,* poimeničen u m. r. *nožan,* gen. *-zna* m »jedan između četiri otvora na vinskom mijehu«, sufiksom *-го nožanj,* gen. *-žnja* (Vuk) »opanci od kože sa goveđe noge« = sa *-ьc nožanjac,* gen. *-njča* (Šabac), na *-jak nožnjāk,* gen. *-aka* »džon od nožnja«, od sintagme s prefiksom *ob- ôbnožanj,* gen. *-žnja* (Lika) »prašak što ga pčela donese na nogama« (upor. slov. *obnožina* »isto«), s prefiksom *pod- podnožnik* »dio tkalačkog stana, sinonim: podnožje«, na *-at nógat* »koji ima dobre ili velike noge ili ih ima mnogo« = *nagast* (Stulić). Deminutivi na *-ьc noćac,* gen. *-sca* »dio kože pri nogama«, na *-bka noške,* gen. *-žaka; podneska* (Kosmet, Peć) »daska na kojoj se grnčar (lončar) upire kad radi«, na *-bka padnoška* (Kosmet). Hipokoristici *noja* (Lika) = *nòna* (Vuk) »dječja noga«. Augmentativi: na *-ina nožina,* na *-uranja nožuranja* (Srbija) = na *-urina nožurina,* na *-urda nožūrda,* na *-etina nožetina* (Stulić). Na *-je nožje* m (Hrvatska) »dio postelje gdje su noge«, *podnožje* n »(metafora) donji dio brijega«, *uznožlje* n (Vodice) »dio kreveta oko nogu«. Na *-oca nogača f* (Prijedor, Bosna) »bječva, čarapa«, na *-äc nogači,* gen. *-ača* m pl. (Vuk) »naćvenica« = na *-ör nogari,* gen. *-ara* (Vuk, Srijem) »noge od korita«. Na *-avica* (upor. *rukavica) nogavica* (Vuk) = *nogavica* (Istra) »dio hlača ili gaća koji pokriva noge«. Na *-anica noganica f* (Križevci) »podnožnik«. Na *-onja naganja* m »pauk dugih nogu«. Od sintagmi: *nanogvica* f »nazuvak«, obrazovano analogijski prema *narukvica; prekonož* m (Vuk, Lika) samo u *sapeti konje u ~* »sapon preko noge« i u metafori *živjeti s kime u prekonož* »u omrazi i zavadi« (ovdje se može raditi i o *nožu,* v.), odatle denominal na *-iti isprekonožiti, -îm* (Lika). Na *-eruca nožanica* (Gradac, Slavonija) »najtanji kraj na šunki«. Prilog *objenozice (stati),* upor. *objeručice.* Denominali od sintagmi sa *noga: nanositi, -îm* (Riječka nahija) »dići na noge« prema impf, *nanásati, -am,* s prijevojem *o - ō > a.* Na *-tati noklāti* (riječ od šale) »bježati«, na *-alati negatati se-* »bacati se«. Složenice: *nogòbolja, nogostup, velnog* (čehizam, Mikalja) »gigant«, *nogomet* (sportski neologizam). Sveslav. i praslav. je izvedenica *nogttt > nogat* (Baraković) = *nokat,*

gen. *-kta* (Vuk, *kt* u nominativu analogijski prema genitivu gdje je pravilna asimilacija) = *novat,* gen. *navta* (ŽK) = *nafti* (Vrbnik, s prijelazom *g > h > f > v.,* upor. slov. i hrv.-kajk. *nonet,* gen. *nohta)* = (metateza) *notak,* gen. *-tka* (Bosna, Korčula) = *nyêfet* (Bednja), »ungvis«. Riječ je i pridjev *nokat,* f. *-ata* (Lika) »koji rado krade« nastalo od **nokatak* haplologijom. Na *-ast nokatast = noktast,* na *-ьn nakatan* (Stulić) = *nohtni* (Belostenec), na *-Ijw nòktljiv* (Pavlinović) »kradljiv«. Na -ai *noktas,* gen. *-áša* (Vuk) = па madž. *-aros noktaroš* »koji hoće da ljubi tuđe žene«. Deminutivi na *-ьc nokatac,* gen. *-aca — nokata* f »biljka meluotus officinalis« = hrv.-kajk. *nohtec* »unguiculus«, na *-ić noktić* (Lika, Lapac) »narodni vez«. Augmentativ na *-ina noktina,* na *-etina noktetina.* Bolest na noktima zove se na *-ilj nòkilj* (Vuk, Crna Gora) = na *-Uja nòkilja < noktilja* (Crna Gora, grupa *kt,* koja je rijetka, reducirana je na *k* tako, i u slijedećoj složenici) = *nokojeđa* (Stulić) = *nakojeđa* (Vuk, disimilacijom *o - o > a - o)* = *nakoveđa* (Ston, sa *j > v* kao *Lovišće > Lojišće),* sve od < *noktojeđa* = od sintagme *zanoktica = zanoktica* (Vodice). U Kosmetu sufiks u *noktilja* izmijenjen je u *noktulica.* Denominal na *-iti: (iz)nòktiti, -lm* (Lika) »(metafora) dobiti teškim trudom«. Složenica *noktograb* m (jedna potvrda) »neka zvijer koja čovjeka noktima zgrabi (u Africi, po pričanju Došena)«. Interesantne su baltičke usporednice u pogledu značenja: lit. *naga* »konjsko kopito, kravlji papci«, stprus. *nage* »noge« prema lit. *nãgas* »1° nokat, 2° capei divlje životinje, ptice«, deminutiv *nagutis* »nogbtb«, lot. *nags* »1° nokat na rukama i nogama, 2° čapak«. To će biti prvobitno značenje. U slavinama provedena je specijalizacija od životinjskog termina na ljudsku nogu. Ie. je korijen **onogh-* > lat. *unguis, ungula,* gr. 8νυξ, gen. -χος, stir, *ingen.* U slavinama se prvobitno značenje očuvalo u inovaciji na *-ьi nokat.* Specijalizacija je istisla u slavinama ie. > lat. *pes,* gen. *pedis,* gr. πους, gen. ποδός. Da je i ta ie. riječ **pēd-,* prijevoj *pod-* postojala i u praslav., dokazuju izvedenice na *-jak pješak,* gen. *-aka,* odatle pridjev na *-ski pješački,* denominal *pješačiti,* prilog *pješice* — (ikavski) *píšíce* (ŽK). Imamo da predstavimo sebi praslavensku inovaciju *noga* kao narodski (pučki, humoristickí) izraz, kao danas što se kaže u hrv.-kajk. *capa (pasja capa)* »životinjska noga« u šali za nogu ljudsku, kao što se govori i *gubica, gubec* za *usta.* Za dijelove tijela jezici često upotrebljavaju ekspresivne (pejorativne) izraze: upor. *lubanja, tikva* za glavu, *testa* u romanskim jezicima.

Lit.: ARj 8, 220. 369. 10, 290. *ZbNŽ* 5, 79. Jagić, *ASPh* 3, 727. Belić, *NJ* 1, 45. si. Kostić, *NJ 2,* 247-252. *Miklošič* 216. *Holub-Kopečný* 246. *Bruckner* 365. *WP* 1, 181. *Mladenov* 359. Štrekelj, *ASPh* 27, 67. 31, 199. Jokl, *Unt.* 157. Bezzenberger, *KZ* 47.. 82. Schrijnen, *WuS* 5, 196: Matzenauer, *LP* 11, 190-194. Uhlenbeck, *IF* 13, 216-217., 17, 94-95. Osthoff, *IF* 4, 272. Pedersen, *IF* 5, 51. Kretschmer, *KZ* 31, 278. *Boisacf* 705.

nökšir m (hrvatski gradovi) »tuta (Bosna), vrčina (čakavci), noćni lonac«. Odatle hipokoristik *nosa.* Od njem. *Nachtgeschir.*

Lit.: Budimir, *JF* 15, 159.

nokturan, gen. *-rna* m (Transit, Kašić% Poimeničen lát. pridjev u sr. rodu *noctumum,* od *nox,* gen. *noctis* (prasrodstvo sa *noć,* v.) »noćna molitva«. Katolički crkveni termin.

Lit.: ARj 8, 228.

ňom í k m (stsrp., 15. v.) »notar, bilježnik«. Od srgr. i ngr. νομικός, poimeničen pridjev na -ικός od νόμος »zakon« > čine., arb. *nom* »crkveni zakon«. Odatle balkanski turcizam *namus* m (muslimanska narodna pjesma) »čast, poštenje«, bug. *namus* »isto«, na *-luk namuzlăk,* čine. *namuze* f »isto«, *namuzli* »honnête, probe«. Apstraktum na -μα od νομίζω »vjerovati, misliti« > srgr. i ngr. νόμισμα > stsrp. *nomizma* f »novac (v.)«. Na lat. *-atum >* gr. -ατον νομιϰάτον »tabulae«, odatle sa članom ή > ť *inomikatska* (»notárska«) *knjiga,* koju piše prodavač kupcu (1368 — 1376).

Lit.: ARj 3, 844. *l,* 463. 8, 228. *Mladenov* 332. *Pascu 2,* 68., br. 1246. 151., br. 815. 816. Vasmer, *GL* 103.

nono m (narodna pjesma, Istra) »djed« prema f *nòna* (Istra) = *nuna* (Božava) »baka, baba«. Dobiva preda se prefiks *prč- < pre > pra- pranono* m prema f *prenona* (Cres) »pradjed«. Talijanizam, djetinja riječ (Lallwort) obrazovana reduplikacijom *nonno* m prema *nonna* f »isto«. Reduplikacija *nn* je afektivna. Postojala je i u balkanskom latinitetu u značenju duhovnog srodstva: *njúna f* (Crna Gora) »žena krštenoga kuma« prema hipokoristiku *njuha* (Crna Gora) »kršteni kum« — *nuka* »isto«. Upor. rum. *nun* »Trauzeuge«, *(nu)naš > nanas* »kum«, cine. *nun* »isto«, bug. *núnko* m prema f *nunka* »kum, kuma«, ngr. νοννός m prema νοννά, arb. *nun.* Balkanska

je riječ onomatopejskog podrijetla. U tom značenju nalazi se i u slov. *nün* = *nunec* m (Režija) prema f *nuna* (Kras, Primorsko) = *nunščak* »Täufling«. Disimilacijom *nn* > *nd* (upor. *klunda)* i reduplikacijom karakterističnom za riječi onomatopejskog podrijetla nastade Vukov *dando* pored *dundo* m (Primorje, Dubrovnik, Čilipi, Popović) = *dando* (Perast. Prčanj, Dobrota, Bogdašić) »(izraz srodstva) naziv za svaku stariju mušku osobu: strica, ujaka«. Veže se s ličnim imenom *dundo Jako, dundo Maroje.* Oba se elementa dekliniraju. Pridjev *dûndov.* Dobiva prefiks *pra-* < *prě- pradunda* (Đurđević) »očev ili materin dundo«. U femininumu dobiva metaforicko značenje *dunda f* »veliko, debelo, čvrsto a tromo čeljade« = *donda* »1° dickes, grosses Mädchen, 2° Puppe«. Dubrovačko-bokeljski oblik nalazi se i u istro-rom. i reto-rom. *donda* (Piran, Bale, Vodnjan, Šišan) = *onda* (Sopraselve) = *dando* (valdenski). [Ili *dundo* zbog *d-* < *dominus,* Vinja].

Lit.: ARj 2, 888. 8, 228. 265. 286. 11, 354. Cronia, *ID 6,* 116. *Pleteršnik l,* 719. Rešetar, *Štok.* 233. *REW*[3] 5817. *Mladenov* 361. *GM* 312. Štrekelj, *ASPh* 26, 415. *DAW* 50, 16-17. Vinja, *ZbRFFZ* 3 (1955), 143-5.

nōr (hrv.-kajk.) pridjev = *nar,* f *nora* (Istra) »lud, budalast«. Raširen na *-ski nórski,* na *-ljiv ponorljiv* (Budinić) »brz, nagao«. Poimeničen na *-ьc noгac,* gen. *-rea* m (hrv.-kajk., Vuk) = *nore* (običnije u kajkavskim gradovima), s deminutivom *norčec.* Apstrakti na *-ija norija* f = *norčija* = *norost* = *norstvo* »ludost«. Denominál na *-iti noriti, -im (ob-, po-}* »ludovati« prema iteratívu na *-va- oЪnorivati.* [Germ, *narr* »lud*].

Lit.: *ARj* 8, 415. 430. 10, 754.

Norîn, gen. *-ina* m (Kavanjin) »1° hidronim (voda, pritok Neretve, Dalmacija), 2° toponim (na utoku te vode) = *Norinska kula, kula na Norinu* (1650), 3° antroponim, ime kralja (upor. *Dunaj* u ruskim bilinama) slična caru Trojanu«. Disimilacijom *n - n > n - l Norïlj.* Nalazi se ondje gdje je bila antička *oppidum Narana* (Plinije) = Ναρωνα (Ptolomej) = *Narona* pored *Arana* (gubitak početnog *n-* zbog prijedloga ш, upor. njem. *Agram* < *ɛ' Agre/n/b)* = kod Ravennasa *Narona* pored *Narrona,* lokativ *Naronae* (Cicero) > *Norin.* Na natpisima dočetak nije potpun. Dočetak *-ona* može se uzeti da je greciziran ilirski sufiks *-an* prema grčkom akuzativu (upor. *Ancona, Narbo* > danas *Narbonne).* Korijen toponima identificira Ribezzo sa *nara / nera* »acqua sorgiva«, koju riječ taj učenjak nalazi i u etruščanskom *ipa &ui neri* »olla hic acqua«, *heyjs neri* »funde acquam« i u ngr. νερό i u *Nereidama.* Prema tome je riječ pred-ie. Ide u mediteranski supstrat. Sa *Narona* veže se i ime hercegovačke rijeke *Neretva* = tal. *Narenta.* Zbog dalmato-romanskog etnika *Narantani* (Đakon Ivan = *Narentani* (glede oscilacije *an / en* upor. *láncún j lencun),* dubrovačko-lat. *Narentutn,* danas *Gabela,* sufiks *-t* može se tumačiti na dva načina: ili je ilirski kao u *jadestinus, Curicta,* sa samoglasom *-atae Delmatae,* ili potječe od gr. deklinacije λέων, gen. λέωντος. **Naronta* bi prema tom tumačenju bio gr. akuzativ kao *Ancona, Aviona.* Striktnih dokaza za ove mogućnosti nema. To su pretpostavke. Treba uzeti u obzir i Maretićevo tumačenje, koje se ne osvrće na romanski refleks *Narenta,* kojom se ne objašnjava početno *ne-,* ni deklinacija *-y,* gen. *-we.* Măreţie naime uspoređuje naš oblik *Neretva* sa sjevernoslavenskim i baltičkim hidronimima *Nerehta, Nereta, Nerica,* što veže sa praslav. korijenom *ner-.* Postoji mogućnost da su Hrvati u 7. vijeku donijeli sa sobom **nerety,* gen. **neretbve* i unakrstili je sa romanskim *Narentum. Neretva* (15. v.) je hidronim, horonun (zemlja uz rijeku) i toponim. Etnik na *-(j)anin Neretljanin* = *Neretvanin,* prezime na *-jak Neretljak.* Pridjevi na *-bik neretavski, neretvanski, neretljanski.* Deminutiv na *-ica Neretvica* je hidronim (pritok *Neretve).*

Lit.: *ARj* 8, 59. 229. Ribezzo, *RIO* l, 85. Maretić, *NVj* l, 17. Skok, *GIZM* 29, 119. si. *Krahe* 29. *Mayer* l, 237-38.

norma f »1° odredba, 2° zatvaranje radnji«. Na *-irati normirati, normiram* »odrediti«. Pridjev na lat. *-ālis* proširen na *-ьn* > *-an normalan,* poimenica na *-ka normalka* f »osnovna škola«. Na *-izare* < vlat. *-idiare normalizirati. S* prefiksom *ah-* < gr. a- *abnormalan.* Od lat. *norma* > tal. *norma* > njem. *die Norm, normal, normieren.*

Lit.: Ilešić, *JF* 12, 159. *DEI* 2600.

nos, gen. *nôsa* m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. korijenski naziv (Wurzelnomen) za dio tijela, »nasus«. Pridjevi na *-ьn nosni,* poimeničen na *-ica nosnica* (Slavonija) = (hrv.-kajk.) *nosnica* »1° Nasenloch, 2° brnjica«, na *-at nòsat,* poimeničen na *-ica nòsatica* »riba«. Deminutivi na *-tk nòsak,*

gen. *-ska,* na *-ьc nosač,* gen. *-sca* (Kosmet, Lumbarda) = *nosač* (ŽK) »sisak na sudovima, odakle se pije (u vrča, ibrika)«, na *-ič nosić,* s dvostrukim sufiksom *nosićac,* gen. *-ćca.* Augmentativi na *-ina ndsina* (Vuk), na *-onja nosonja* (Lika, Turska Hrvatska) = *nõsõnja* (Kosmet), odatle hipokoristik *nosa f* (Lika) »ženska velika nosa«. Na *-ak nòsãk,* gen. *-aka* »čovjek velika nosa«. Na *-vica* (upor. *gaovica, belvica) nõsvica* = *nostvica* = *nozvica* »kečiga«. Na *-ulja nosüja* (Krk) »duguljasta smokva«. Složenica: *nosorog,* prevedenica (calque) od gr. ρινόκερος. Denominal na *-iti nanositi se, nanosim* (Lika) = *nanoziti se, nànozîm* (Lika, glede varijante s > z v. stcslav. pro*noziti,* v. *nizati, nož)* »namrgoditi se, natmuriti se«. Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. je izvedenica s pomoću *r* deklinirana po deklinacijskim tipovima ö i *a : nozdru f* (Marulić) = *nozdrva* (Vuk) = *nozdfve* (ŽK, plural zbog toga što su dvije) — *nozdra f* = *nozdra,* gen. *nozdara* n pl. = *noždra* = *nozdrva,* s pridjevom *nozdrvan* (sa *zdr* > *ždr* kao u *ždrak* za *zrak,* v. i u *oštar* pored *ostrva)* »1° nosnica, 2° (metafora) morska uvala (naročito često u Dalmaciji, upor. *ždrijelo)«.* Deminutiv na *-ica nôzdrvica.* Denominal na *-iti nozdrti se* »neprijateljstvovati«. Antroponim u dalmatinskim gradovima: *Nozdra (suo fratre Nosdra,* 11. v., muško ime u Splitu) = *Nozdrača* (žensko ime u Dubrovniku, 13. v.) = *Nozdronja* (prezime u Zadru, 13 — 15. v.). Usporednice: lat. *nasus,* lit. *nosiš,* lot. *nāsis,* isto tako i u izvedenici na *-r nasrai* pl. »gubica, ždrijelo«. Umetnuto *d* nije objašnjeno. Očekivali bismo í kao u *aitar* i *sestra.* Upor. njem. *Nüster* i lit. *nastrai; zdr* mjesto *str* sjeća na *mezdra* (v.) od *meso.*

Lit.: *ARj* 7, 467. 8, 230. 231. 240. 254. 255. 256. *Elezović l,* 466. Kušar, *NVj* 3, 338. *MikloSič* 217. *Holub-Kopečný* 247. *Bruckner* 366. *Slávia* 13, 272. *KZ* 45, 45. *Trautmann* 193. *WP* 2, 318. *Mladenov* 259. Štrekelj, *DAW* 50, 42-43. Kuzmić, *NVj* 24 (cf. *IJb* 6, 95). Vaillant, *RES* 12, 98. 99. 15, 236. Pedersen, *IF* 5, 46. 69. Iljinski, *RSI* 6, 225. Zupitza, *KZ* 37, 397-406. (cf. *AnzIF* 15, 7. 122). Brugmann, *IF* 18, 437-438. Isti, *Grundriss** §§ 160. 451. Nehring, *IF 4,* 399. Agrell, *LU A* n. f., avd. 4, sv. 14, br. 32 (cf. *IJb* 8, 203). Osthoff, *IF* 20, 196., bilj. 1. Holthausen, *IF* 48, 266. Knauer, *IF* 31, 77. Streitberg, *IF* 3, 333. *Boisaca** 325. Jireček, *Romanen* 2, 74. 3, 46.

nostromo m (Dubrovnik) = *(str* > *Str* kao u *oštar) nostròmo* (Božava, Rab, Kućište) = *nostromo* (Potomje) = (sa disimilacijom *n - m* > *l - m) lostromo* (Molai) »glavar mornarima, vođa palube (mornarski termin)«. Od sintagme lat. *noster* »naš« i *homo* »čovjek« > tal. *nostromo.* Od lat. pridjeva na *-aticum,* poimeničeno u sr. r. *hominaticum* > fr. *hommage* < srlat. *homagium,* odatle pridjev na lat. *-alis* proširen na *-ьn* > *-an homagijalna (čuvstva),* feudalni izraz za poštovanje koje duguje podložnik vladaru. Ovamo još *lombre* (deklinacija i rod nepoznato, Reljković) »igra koja se njemački zove *Lomber* < *l' nombre«,* što je španj. riječ od lat. *kominem.* Unakrštenjem od *homo* > furl, *omp* (Udine) i od hipokoristika *cóvo* < *čovjek* nastade u Dubrovniku *čombo (para combo* »izgleda smiješan, kao nevaljanac«), odatle ispuštanjem *m,* koje se često nalazi pred labijalima: *còbo.* Odatle na dvostruki deminutivni tal. sufiks *-ul* + *-ino* > *-itlin čombulin,* gen. *-ina* (Dubrovnik).

Lit.: *ARj* 6, 144. 8, 240. Kušar, *Rad* 118, 23. Ribarić, *SDZb 9,* 166. Rešetar, *Štok.* 231. *REW* 4170. *Pirone?* 665.

nóta f »1° muzički znak, kajda, 2° pismeno saopćenje, 3° učenička ocjena«. Fr. plural *notes* čitan prema pismu > *notes* m »bilježnica« (tako i tál., lomb., odakle donijeli graničari). Denominal na *-are* = *-ati notati, notām* impf, »bilježiti«, s prefiksom *do- donatati* (Dobroselo) »domišljati se«. Ná *-irati nòtirati, notiram* (hrv.). Radna imenica na *-ar* < lat. *-orius notar,* gen. *-ara* m (15. v., Dubrovnik) < tal. *notaro* »bilježnik« = *notaríj* (15. v.) = *nadar* (13. i 16. y.) < mlet. *nodar(o)* = (preko madž. latinitetaj *notarai* m (Slavonija, Vojvodina) = *nâtãros* m prema f *natароška* »žena nataroševa«.

Lit.: *ARj* 2, 241. 637. 7, 678. 8, 220. 241. 242. *NJ* 3, 222. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW*> 5963.

ηδν, f *nova* (Vuk) = *nov, nova* (Kosmet) = *nov, nova* (ŽK), ie., sveslav. i praslav. pridjev (opozicija *star),* »1° novus (s kojim je pridjevom u prasrodstvu), 2° toponomastički pridjev u vezama s apelativima *selo, grad, brod* (obično u određenom obliku kao *Novigrad,* gdje se srastao u kompozitum)«. Apsolutni superlativ *nov novcat* ili *novcijan* = *navijan, nôvcat, nòvcit, nòvcãn.* Deminutiv *novahan* = *nòvãn, -ana* (Lika). Poimeničenja: na *-ьc novac,* gen. *nóvca* m »1° mlada pčela (sjeverna Dalmacija), 2° (15. v.) denarius: *denarius vulgo novec* (1753), 3° pecunia, Geld (18. v.)«. U značenju 2° zamijenio je staru praslav.

posuđenicu *pjenez* = *piuez* (ikavski), koja se još upotrebljava na zapadu u čakavskom i hrv.-kajk. (v.) kao i posudenice od lat. *denarius* > slov. *dnar* i iz bizantinskog grčkog δηνάοιος > *dinar*, koje postoji kao osobita novčanica (v.). Ima svoju leksikologijsku porodicu: pridjev na *-ьn: novčan*, f *novčana* — na *-en novčen* (ŽK) »bogat, parali«, poimeničenja na *~ik novčanik*, gen. *-íka* (Crna Gora) »portmone (hrvatski gradovi)«, na *-ica novčanica* »banknota«. Deminutiv na *-ić novčić* pored *novčić* (Vuk, Istra) — na *-ъc novčec* (hrv.-kajk.) »krajcar«. Augmentativ na *-ina novčina* (Vuk, Slavonija). Na *-ar novčar*, gen. *-ára* »bankar«, s pridjevom *novčarski*. Na *Ora novčara* = *-arnica novčarnica* »banka«. U tumačenju postanja tog poimeničenja, koje je danas i na zapadu općenito, nema jedinstvenosti. Nalazi se još samo u bugarskom. Prema Marelicu pretpostavlja sintagmu *novi pjenez* ili *dinar* (opozicija *stari pjenez* ili *dinar*, koji se upotrebljavao za nakit). Prema Franku je skraćenica od *novobrdski pjenez* ili *dinar*. U Novom Brdu kovali su se zaista novci. Deminutiv *novčić* znači još i »1° biljku ranuculus repens (Bačka), 2° 60 žica prede u pasmu (Osijek)«, ovo prema tur. deminutivu *parádéik* »šest pašama«. Dalja su poimeničenja na *-ak* (upor. gr. νέαξ): *novak*, gen. *-aka* m (također bug.) »1° regrut = lègrut (< fr. *la recrue*, od *recroître* < lat. *recrescere*, *t* prema tal. *recluta)*, 2° iskušenik, 3° kmet, seljak, 4° mladi mjesec, 5° prezime, toponim« prema f *novakinja* (Dubrovnik) »nevjesta sluškinja«. Pridjevi *novakov*, *novácki*. Denominal *novačiti*, *novačim (u-)* »regrutirati«. Pored toga još sa tur. *-lija: ndvalija* (Kavanjin, Pavlinović) = *novajlija* pored *-aflija* m »isto«. Na *-äc novac* m »novi put«, na *-jak navijak*, gen. *-aka* »mlad mjesec«. Apstrakti: na *-ina novina* »1° nova lađa, 2° nova rakija, 3° krčevina (upór. lat. *novale*, odatle toponim *Novalja* na Pagu), 4° toponim«, *novina*, također u f pl. *novine* »Zeitung«, s pridjevom *novinski*, na *-ar novinař* m »žurnalist« prema f *novinarka*, pridjev *novinarski*, *novinstvo* »žurnalizam« pored *novinarstvo* »novinarsko zvanje«. Na *-ica novica* »1° novost (hrv.-kajk.), 2° prezime«. Na *-ost novost* = na *-ota novota*, odatle na *-ar novòtãr*, gen. *-ara*, apstrakti *novotarija* = *novotarstvo* n, *novotariti*. Na *-ština* < *-sk* + *-ina novština* »štogod novo«. Prilozi: *nanovo* (Vuk), *iznova* (15. v., Vuk) pored *iznovu* = *denovo* (ŽK, posuđenica iz tal.), *ponovo* — na *-ič novič* (17. v.) »skoro, nedavno, iznova, opet« = na *-ice iznovicē* pored *iznovcē* (18. v., po zapadnim krajevima) = *istanova* (Dalmacija, Pavlinović, 18. v.) = *istanovice* (15. v.) = *istònovice* (16—18. v., *ta* = *to* je umetak pokazne zamjenice sr. r. kao u *istoprva*, *najtomanje*, ŽK). Složenice od sintagmi: *novocijep* »drvo skoro cijepano«, *novorez* (Vuk, Srijem) »bravac koji je skoro ustrojen«, *novorođenče*, gen. *-eta*, *nôvosãd*, *novòvjerac*, gen. *-érea*, s pridjevom *novovjeran* (17. i 18. v.), pridjev *novovjek* (neologizam). Denominal (faktitiv) na *-iti naviti*, *-im* (Vuk) *(ob-, po-, pod-)* impf, prema iteratīvu s prijevojem duljenja *o - ō > ã -navijati*, *-navijam (ob- po-, pod-, 0 - ō > ã -navijati*, *-navijam*, samo s prefiksima *(ob-, po-, pod-, za-)*. Postverbali odatle *obnova*, *prinova*. Na *-ač obnavljāč*, gen. *-aca* (Šulek). Toponimi su *Novi* = *Novigrad* (1493, Vinodol, danas samo s ispuštenom općom imenicom). Za razliku od rus. *Novgorod* kod nas je u toponomastici određeni pridjev. U *Novigrad* (Podravski, sjeverna Dalmacija, tal. *Novegradi)* pridjev može biti 1 u neodređenom lokatīvu kao u *Carigrad*. Iz antroponimije od interesa je zabilježiti hrv.-kajk. prezimena *Novokmet*, *Novose!* iz feudalnog uređenja. Arbanasi posudiše *nove* pl. »novosti«. Upada u oči da je baltička paralela izvedena s pomoću sufiksa *-u* lit. *naujas*, dok su u ostalim ie. jezicima neke posve adekvatne, i to s prijevojem **neuos* > gr. νέος (internacionalni pridjev veoma običan u složenicáma sa *neo-)*, lat. *no ш*, sanskr. *navas* pored *navijaš*, gal. *novio* (u toponimu *Noviodunum* »Novigrad«) i got. *niujis*, nvnjem. *neu* sa sufiksom *го* kao u litavskom.

Lit.: ARj 4, 272. 8, 242. 243. 254. 411. 415. 7, 467. *NJ l*, 95. Belić, *NJ* l, 230-235. *Elezović* 1, 464. *Miklošič* 217. *Holub-Kopečný* 247. *Bruckner* 366. *Trautmann* 194. *WP 2*, 324. *Mladenov* 358. Joki, *Stud.* 112, Baric, *AA* l, 138 (cf. *IJb* 10, 164). *SAW* 168, 112 (cf. *RSl* 5, 323). Mikkola, *IF* 16, 95. Debrunner, *IF 2l*, 218. *Boisacq*[3] 664. Franck, *St.* 169-170. *Mažuranu* 577. *Herkov 2*, 177-181. Isti, *Starine* 44, 95-199. Putanec, *IvŠićev zbornik* 295-302

nova f (Marin Držić) »novost, nov glas«. Od tal. *nuova* f, poimeničen pridjev, »notizia«. Poimeničen deminutivni pridjev na lat. *-ellus novela* f »1° mala komedija, priča, pjesma: *Novela od Stanca*, Marin Držić, 2° literarno-historijski termin: kraća pripovijest, 3° dodatak zakonu, preinaka zakona«. Poimeničen pridjev na *-idus* lat. *novicius* (Plaut) »nuovo, novello« > tal. *novizio* > *novic* m »novak«. Apstraktum na *-itas*, gen. *-itatis* > tal. *-tà(de)* *novitād*, gen. -i f (Rab) »novost«. Poimeničen lat. pridjev u sr. r. *novale*, pi. *novalia* »krčevina«, toponim *Novaija* (Pag) = *Nevolja*. Voltiđi ima *novaija* f (sufiks kao u *canaglia)* »vojska od regruta« (Maretić označuje tu riječ kao nepouzdanu). Ne zna se ide li ovamo *kapa novedina* (istarska narodna pjesma), zbog toga što se ne zna značenje.

Lit.: ARj 8, 243. 246. 247. 248. 250. Kusar, *Rad* 118,24, Skok, *Slav.* 68. *REW*[3] 5966. 5972. *DEI* 2607.

novēnbar, gen. *-bra* m (-16. v.) = *novênbar* (Rab) = *novembar* (Lastva) »studeni«. Od pridjeva *novembe*r »(upravo) deveti mjesec«, obrazovanog jednako kao *september* s pomoću ie. sufiksa *r* (v. *dobar)* od *novem* »devet« > tal. *novembre* pored sttal. *novembrio* > *novembrije* (15. v.) = *novemrije* (15. v.) = *novebrije* (14. v.). Grecizam lat. podrijetla stsrp. *nojebrb*, gen. *-bra* (14. v., historijski spomenici), *nojembrb* (12—15. v.), *nojemvn* (17. v.), *nojemvrije* (13. i 14. v.) < srgr. νοέμβρι(ο)ς,, ngr. νοέβοις.

Lit.: ARj 8, 225. 247. Vasmer, *GL* 102.

nòvet m (Dalmacija) »zavoj, krivudanje (primjer: *put na novet* = *na zanovet)«*, s denominálom *novetati* (Stulić). Odatle sa prefiksom *za-* : *zanovijet* f (Vuk) »l ° biljka cytisus, žučica, zublja, lučba, 2° smetnja, dosada«, s denominálom *zanovijetati*, *-novijetām* »dosađivati, zabrundavati« i radnim imenicama na *-lac zanovijètalac* = na *-alo -vijètalo* m. Madžari posudiše ime biljke *zanat*, prema čemu izgleda da je *zanovijet* stara riječ. Prema *zanovétat* (Lumbarda) čini se da je *-e-* starije, a *-ije* u Vuka da je pseudojekavizam. Ako je tako, onda je *-etati* (v.) kao u drugim glagolima onomatopejskog podrijetla, tip *třepetati*. Postanje nije jasno. Možda od *nov* (v.) ili od ie. korijena **nau-* / **nэu-* / *nū-* »mučiti do iznemoglosti«. Prema Griinenthalu *-no-* bi bila pokazna zamjenica kao u češ. *roztomilý*, u nas *najtomanje* (ŽK), koja rastavlja prefiks od osnove.

Lit.: ARj 8, 248. *BI 2*, 798. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 399. Grünenthal, *ZSPh* 9, 380. *WP 2*, 317.

nuditi, *-im* impf. (Vuk, Vodice) *(na-, po-, pri-)*, praslav., »1° pružiti komu što s molbom da primi > 2° nagovarati, poticati, pozivati«, prema iteratīvu *nudjati*, *nudjām* (Pavlinović) *(na-, po-)* = *ponüjati* pored *ponûvati* (Vodice) = *ponujãt* (ŽK) = *ponužati* (Korlevići) = *pornóját* (Slum, Istra), deminutiv na *-kati nutkati*, *-om* (Vuk) *(na-)* = *nutkávati*, *-ujem*. Odatle postverbal *nutka* (Stulić, slabo pouzdano). Na *-alo nutkalo* m (Pavlinović) = na *-lac nutkalac* (Bella) = na *-vac nutkavac*, gen. *-vca*. Prvobitno je značenje, koje se očuvalo u stcslav., slov/, polj. i rus., bilo »1° siliti, nagoniti, primoravati, 2" dosađivati«. To je još vidljivo u glagolu *prinuditi* (13. v.) »primorati«, odatle *prinuda* (19. v.) te u pridjevu na *-ьn prinudan* (15. v.) »prisilan«. Postverbal: *ponuda*. Upor. bug. *podnota* pored *podnata* »das Angebotene«. Na *-Uja* (v.) *nudilja* »koja dvori bolesnika«. Pridjev na *-ьn nújan*, f *nujna* (također slov. *nujen*, prema Štrekelju unakrštenje između *noja* i *muja* < njem. *Mühe)* »jadan, melankoličan« semantički je blizu prvobitnom značenju. Apstraktum na *-ost nujnost*. Konsonant *j* za *dl* raširen je i u štokavskom. Možda je nastao iz unakrštenja sa tal. *noia* (fr. *ennui)* < vlat. *in odio*. Hrv.-srp. značenje od *nuditi* moglo je nastati i semantičkim unakrštenjem sa *nukati* (v.). Vokal *u* je nastao od dvoglasa *au* od ie korijena *na«- / **ngu-* / **nu-* »mučiti do iznemoglosti« > stcslav. *ný-* »bolovati (rus, *nýť*, *noju*, upor. češ. *únava* »umor«), raširenog formantom *d*. Upor. njem. *Not*, got. *naups* i stprus. *nautis* »bijeda«. Pored *nud-* postojao je u praslav. još nazalizirani korijen **ncd-*, u stcslav. *ncditi*. Odatle *nužda* »nevolja, potreba«, rusizam prema Marelicu; upor. slov. *noja*. Odatle pridjev na *-ьn nuždan*, *nužna* »potrebit«, poimeničen na *-ih nužnih* »1° čovjek koji je u nuždi, 2° zahod«. Denominal *snužditi se*, *-im*, odatle pridjev *snužden* »žalostan, tužan«, *prinuždit* (Kosmet) »napraviti se nuždan«. Vokal *u* je nastao iz velarnog nazala, upor. češ. *nouze*, polj. *nędza*.

Lit.: ARj 8, 261. 271. 264. 262. 1-2. 77. Maretić, *Savj.* 70. *NJ* l, 95. 121. si. Ribarić, *SDZb* 9, 171. *Elezović* 2, 249. 539. 467. *Miklošič* 216. 217. 218. *Holub-Kopečný* 247. 248. *Bruckner* 359. *KZ* 42, 358. 43, 321. 45, 325. *ZSPh* 4, 216. *WP 2*, 316. *Mladenov* 350. Štrekelj, *DAW* 50, 40. Mŭrko, *WuS* 1, 110. Streitberg, *IF* 1, 284. Osten-Säcken, *IF 26*, 313. Wijk, *IF* 30, 386. Meillet, *Etudes* 1, 158. sl. Uhlenbeck, *PBB* 30, 303. Matzenauer, *LP П*, 322-324. *Boisacq*[3] 691.

nukati, *-ām* impf, (Vuk) *(na-)*, praslav., »nagovarati« prema iteratīvu na *-va- nanukavati*, *-ām* (Lika), na *-ovati nükovati*, *-ujem* (Dalmacija, Pavlinović). Nalazi se još u polj. i rus. U stcslav. još varijanta *njukati*. Radne imenice na *-vac nukavac*, gen. *-vca* m prema

f na *-iça nukavica* = na *-lac nukalac,* gen. *-aoca* m prema *nukalica,* na -äc *nukač.* Oformljuje na *-kati* stari uzvik *nü,* koji se nalazi u *nuto, nude, nu* (ŽK) pored *nü* i яйаа, 2. 1. pl. *nudate.* Uzvik se govori i u drugim slavinama kao češ., polj. i brus. kao i u drugim je. jezicima. Upor. gr. νεύω »nicke, winke« i lit. *niukinti* »excitare«.

Lit.: ARj 7, 467. 8, 265. *Miklošič* 217. *Holub'Kopečny* 248. *Bruckner* 360. *ASPh* 23, 235-236. *WP 2,* 323. Berneker, *IF* 10, 153. Brugmann, *IF* 13, 154. Matzenauer, *LF* 11, 324-325. *Boisacf* 665-666.

nula f (Budmanijev akcenat prema tal.) = *nula* f (Zagreb) »ništica«. Poimeničen lat. pridjev *nulius* u ž. г., tal. *nulla* (Dante) »niente«. Odatle internacionalno na *-irati* s prefiksom *ad-* > tal. *a- anulirati, anuliram.*

Lit.: ARj 8, 265. *REW* 5992. *DEI* 213. 2609.

numer m (ŽK) »kućni broj« = *numero* (slavonska Posavina, latinizam) = *numera* f (Vuk, Reljković, Slavonija, lat. *u* — tal. *o* > *a* preko identifikacije sa ák. ž. r.) »1° kuća, 2° broj (Srbija)« = (disimilacija *n - m* > *l - ni) lumer* (Dubrovnik, Božava, Perast, Primorje, Lika, Otočac, ŽK, Rab, Potomje) »broj«. Od lat. *numerus* > tal. *nùmero.* Upor. arb. *numè'r.* Denominal na *-isati numérisait -Sem pí.* (Srbija) = na *-irati numerirati* »označiti brojem«, odatle *prenumerirati se, -numeriram* pf., impf, »pisati prenumeraciju«, od lat. *praenumerari,* njem. *pränumerieren,* prevedenica *predbrojiti se* (hrv.), apstraktum na -aňo > *-adja prenumeracija* »(prevedenica) predbrojka«. Poimeničen part. prez. na *-ans,* gen. *-antis prenumèrant,* gen. *-èranta* »onaj koji se prenumerira«.

Lit.: ARj 6, 217. 8, 266. 9, 636. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW»* 5994. *GM* 312.

nuncjät, *-am* impf. (Božava) »annuziare per mezzo di scampanio« = (sa disimilacijom и - *n* > *l - n) luncijati* (Veli otok) »slaviti«. Poimeničen lat. part. perf. *luncijata* (Dubrovnik, 16. v.) »1° Blagovijestj 2^ toponim *Na Luncijati* (brežuljak između Gruža i Rijeke, jer je tu bila crkva posvećena *Blagovijesti,* upor. za takve dubrovačke toponime *Na Lunardu, Na Mihajlu,* bez izvođenja)« = *Nuncijata* (Blato na Korčuli) [< tal. *annunziata f* (13. st.) »Blagovijest (slavi se 25. ožujka, blagdan se slavi od 431), prema lat. *Annuntiatio].* Od tal. *annuziare* < lat. *ad-nuntiare.*

Lit.: ARj 7, 218. Cronia, *ID 6,* 116. *DEI* 213. Sertie, *ZbZB* 92. *Setka 2,* 27. 122.

nur, gen. *núra* m (Srbija, Bosanska Krajina, Kosmet) »1° luča, zraka koja pada na grob kojem svecu (muslimansko vjerovanje), 2° svijeća koja pada s neba uoči Uskrsa, te je patrijarh u Jerusalimu prvi pripali«. Deminutiv *nurak,* gen. *-rka.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *nur* »svjetlost«) iz oblasti islama: rum., bug. *nur,* arb. *nur* »Gesicht, Aussehen, Glanz«.

Lit.: ARj 8, 266. *Elezović* 1, 467. GM 312. *Mladenov* 261. Skok, *Slávia* 15, 482., br. 535. Korsch, *ASPh* 9, 659.

nurati, *-am* impf, »gurati, turati« prema pf. *nuriti, nürim* (Dalmacija) pored»;'» *riti* »isto« (Vrčević) i *njurmiti, -em,* deminutiv na *-koti nürkati, -am* pored *njurkati* (Lika) »goniti lijeno čeljade na posao«. Bug. *núram se* pored *nurkam se.* U tekstovima pisanim crkvenim jezikom *iznurati* prema *iznuriti.* znači »uništiti«. Često se čuje pridjev *iznuren* »izmučen, iscrpljen«. Čini se kao da je prijevoj *u* kao u češ. *vynuřiti,* polj. *nurek* »Taucher«, od praslav. korijena **пьг-* prema **ner- / *nor-* (v. *roniti).*

Lit.: ARj 4, 273. 8, 267. 286. *Miklošič* 212. *Holub-Kopečný* 247. *Bruckner* 365. *Mladenov* 361.

nuzati, *-am* impf. (Vetranie) uz pf. *ponuziti* »potapati«.

Lit.: ARj 8, 174.

nüzla f (Vuk) = *núzle f* pl. (Srbija) »bolest mesa oko zuba«. Turcizam (tur. *nüzle)* iz medicinske terminologije.

Lit.: ARj 8, 274. Matzenauer, *LF* 11, 325.

Nj

-nja, složen sufiks od *-ьn* različitog podrijetla (pridjevskog, participskog, v. *-anje, -enje)* i od *-гa,* varijanta od *-je.* Služi za obrazovanje apstrakta od glagolskih osnova, najčešće onda ako je infinitiv na *-iti: raditi — radnja, graditi — gradnja, tvrditi — tvrdnja, slutiti — slutnja;* od glagola na *-ati: smetati smetnja,* od primarnih *pomesti pometnja.* Označuje sam akt (čin) glagolske radnje. Kao i drugi apstrakti može postati konkrétum na taj način što označuje ili mjesto gdje se radnja odvija (tip: *radnja* »lokal«) ili kolektiv koji je izvršuje (tip: *pratnja* »Gefolge«). Veza s glagolom osjeća se u najviše slučajeva. Ali se i gubi ako izvedenica postane tehnički termin: *kopanja* je izgubila vezu sa *kopati.* [Služi i za tvorbu poimeničenja pridjeva od imenica: *crijepnja, glavnja,* od *crijep, glava}.*

Lit.: Maretić 299, § 350. Boskovic, *JF* 15, 106. si. *Leskien* 291.

-njača, složen sufiks od pridjevskog *-ьn* i *-jača,* kojom se pridjevi poimeničuju: *slama — slamnjača.* Dodano *-jača* je varijanta na *-гo* od -aca: kao -aca što se dodaje na tipove kao *misirača, pregača, sumporača, tanjirača,* s palatalom *ivanjača, večernjača,* na *-ov brezovača, lipovača, trešnjevača, jabukovača,* tako se -/aca dodaje u tipovima kao *tavanjača* »daska kojom se tavani«, *podgrljača* »na jarmu ono drvo što stoji volu ispod grla«, *pjenjaća* »kašika što se njome pjeni«, na pridjevska poimeničenja *drobnjača, olovnjača,* na *-en* u *sjemenjača, tjemenjača, bakrenjača.* Sufiks *-njača* čini se da dolazi samo na pridjeve na *-ni* od imenica pa se može i smatrati kao *-jača* koji poimeničuje pridjeve: *bibernjača, briježnjača, brušnjača, golubnjača* »jama za golubove«, *krovnjača* i si.

Lit.: Maretić 258. 272. 288. 289. 299. Boskovic, *JF* 15, 131-143. *Leskien* 252.

njâg m, *njatar* i *trag* (Dalmacija) eufemizmi su fr. tipa *diantre* < *diabolus* za *vrag* (v.). Da bi se objasnili, mora se poći od *vrag,* riječ koja se ne smije izgovoriti (tabu). Kajkavci upotrebljavaju uz nju kletvu: *potòri ga sveti križ,* Francuzi izmjenjuju *diabolus* starim konjunktivem bez *que: entre* od *entrer,* tako da se *di* može osjećati kao *dieu* »bog« (upravo: *bog neka ude);* a Dalmatinci izmjenjuju *vrag* u *trag, vražina* u *trašina.* Da bi mu se trag zameo, izmjenjuju i suglasničku grupu *tr* u *nj* i prilagođuju ili unakrštavaju sa *fratar.*

Lit.: Bulat, *JF* 5, 143.

nj akati, *njače* impf. (Vuk, subjekt *magarac)* »revati (o magarcu)«. Očito je oformljenje na *-kati* onomatopeje kojom se oponaša glas magarčev.

Lit.: ARj 8, 273.

njana f (Bosna, Sarajevo) »neka biljka«. Možda ovamo i *njančica* f (hrv.-kajk., Šulek) »neka kruška«.

Lit.: ARj 8, 273.

-nje, složen sufiks od *-n,* a to od part, perf. pasiva glagola koji prave infinitiv imperfektivnih glagola na *-ati, -eti, -iti,* i sufiksa *-je* za apstrakta. Tipovi *umirati — umiranje, bdjeti — bdjenje, misliti — mШjenje* (zbog toga analogijski infinitiv *rmšljeti,* ŽU). Nastaju tako apstrakti koji izrazuju glagolsku radnju prema njenom trajnom vidu [usp. *-anje, -enje].*

Lit.: Vuković, *PSKJ* 1, knj. 1, 40-53.

njSga f (Vuk) = (ekavski) *nega* = (ikavski) *niga,* praslav., »ljubav, milovanje, maženje«. Pridjev na *-ьn* > -aи *nježan,* f *-žna* »1° zart, zärtlich, 2° heikel, slabačak«, poimeničen na *-ost nježnost,* rusizam ili čehizam. Denominali na *-ati njegati* (Gundulić), na *-iti raznježiti (se), -im* (Riječka nahija, Srbija) »razbebuniti se (od *beba)«,* na *-ovati njegovati, -ujem* »gojiti, dvoriti (bolesnika)« (»a-, Vuk). Veoma raširen u antroponimiji: u dvočlanim *Njegoslav, Njegomir* i u odatle izvedenim hipokoristi-

cima *Njegoje,* ikavski) *(Nigoje* (Brač) = rum. *Neagoe,* odatle bračko prezime *Nigojevič, Njegota* (13. st.), odatle toponim *Negotin* (Srbija), **Niže,* gen. *-eta,* odatle *Nižetić,* obrnuto u renesansno *Niseteo* = *Niseteus* (17. v. Brač, Dalmacija), *NjegoS* (Crna Gora), odatle u Tesaliji *Niausta* — makedonski *Njegoš.* Nalazi se još u stcslav. *nega,* češ. *něha,* s pridjevom *něžný* (naš pridjev ne treba da potječe odatle) i u rus. *negovatb.* Danas ne postoji u slovenskom i bugarskom. Da je u bugarskom postojao, dokazuje rum. imenica i mitološka ličnost *neagă* »1° Trotzkopf, 2° böser Drache«. Ie. paralele nisu utvrđene. Matzenauer upoređuje s lot. pridjevom *naigs* »gracilis, agilis, pulcher«, *naigat* »desiderare«, Miklósié sa sanskr. *snïhjati* (3. 1. sing.), *snēha* »geschmeidig werden«.

Lit.: ARj 7, 846. 8, 274. 281. *Miklósié* 215. *Tiktin* 1043. Matzenauer, *LF* 11, 331. *Tiktin* 1043. Putanec, *Rád* 315, 328.

njerčiti, *-im* impf, »psovati, vikati«. Upór. slov. *njerčati* »mrmljati«. Na *-e,* gen. *-eta njerče* »koji mrmlja« (Vuk, Boka). Zacijelo se radi o onomatopeji, jer oko Rijeke znači »1° krktati = krklãti (ŽK), kad grah u loncu vri, 2° režati (subjekt *pas)«.* Dalja veza te onomatopeje bit će *njúre,* gen. *-eta* m (Istra) »čangrizalo«, *njurgati, -am* (oko Rijeke) »mrmlati, mrndžati«, odatle na *-alo njurgalo* (Istra) »homo murmurans« (upor. njem. onomatopeju *nörgeln),* s reduplikacijom *njünjoriti,* -ira (Vuk, Boka) »mrmlati« = na *-kati njukati, njuč m* (ovaj znači još »2° stenjati u snu«, Crna Gora, »3° plakati«). Ovamo možda i *njuriti* (Vodice, Istra) »biti ljut, ne htjeti govoriti« kao i humoristická onomatopeja obrazovana kao hipokoristik *njónjo* m (Srbija) »neznalica«.

Lit.: 8, 289. 286. 285. Ribarić, *SDZb 9,* 171.

-nji, pridjevski sufiks određenog vida, složen od *-ьn,* sufiksa *-го* i pokazne zamjenice *ì, ja, je* (v.). Apstrahiran je od imenica, koje se svršavaju na *-n dan - danji, jesen - jesenji* i prenesen na *Ijetnji* pored *ljetni,* na priloge *jutros, danas, večeras, sinoć: jutrošnji, današnji, sinoćnji* (= *smošnji,* ŽK), odatle opet kao *-ašnji* na *sada — sadašnji, nekada — nekadašnji, ovda — ovdašnji, svagda — svagdašnji.* Usp. i *-ašnji.*

Lit.: Marette 315. 325. *Leskien* §§ 540-541.

njihati (se), *njîham* pored *nflšem* impf. (Vuk) = *njijati* (zamjena *h — j) (iz-, na-, od-)* — (s prijenosom *S* iz prezenta u inf.) *njišati, -am* (Kosovo polje) »ljuljati, mahati«, prema pf. *nj'ihnuti, -em* i deminutivu na *-bkati njiškati se* (Vetranie). Pored ovih oblika postoji *njəviti* (Vuk) »pflegen«, *òdnjiviti* (Gorski vijenac) koji Leskien izvodi od *odnjihati,* ali je moguće i drugačije tumačenje, v. *njiva.* Apstraktum na *-oj njihaj* (Šulek). Na *-alo njihalo* n (Šulek) = *njihalica* = na *-aljka njihaljka* = *njišaljka* (Kosovo polje). Nalazi se još u slov. i bug. sa *n* mjesto *nj,* koje je samo u hrv.-srp., nastalo kao u *njiva* < *niva* (v.). Ako se uporedi sa stcslav. *vbznyšiti sê, i* je nastao od praslav. jery-a. Matzenauer upoređuje sa stčeš. *konyšiti* — *konejšiti* pored *konušěti.* Upor. još složenice s prefiksom *ko-* u *kolebati se* = češ. *kolísati.*

Lit.: ARj l, 468. 275. 8, 281-282. 283. Miklošič 218. *Holub-Kopečný* 179. *Mladenov* 358. Stojićević, *ASPh* 34, 115-116. Matzenauer, *LF* 8, 188-189. Leskien, *IF* 19, 206.

njištati, *-ti* impf, na *-eti* (Vuk, subjekt *konj, dogai)* »rzati« prema pf. *njisnuti, njîsne* (Vuk). Odatle postverbal na *-bk njîsak,* gen. *-ska* = na *-tka njïska* f (Vuk) »glas konja«. Zacijelo onomatopeja.

Lit.: ARj 8, 284.

njiva f, sveslav. i praslav. riječ, bez paralela u baltičkoj grupi, »oranica, Grund, Flur«. Konsonant *nj* stoji mjesto *n,* kako je u bug., ukr. i rus. Istog je postanja kao *lj* mjesto / u *šljiva, gljiva* (v.), palatalizacijom koju je izazvao *i.* Pridjevi na *-ьn njivan* (14. v.), na *-ski njivskí.* Deminutiv na· *-ica njivica* (Vuk, također toponim u sing, i pl.), na *-če njivče,* gen. *-eta* (Kosmet). Na *-ar njivar* (Stulić) »ratar«. Na *-ak njivak,* gén. *-aka* (Bosna) »kamen na njivi ili livadi«. Kol. na *-je njivlje.* Denominal *njíviti, njívím* (Vuk) *(od-,* jugozapadni krajevi) = *njīvit* (Kosmet) »(metafora) njegovati«. Vokal *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **nei-* »nieder, dolje«, odakle su *niz* (v.), *nizak* (v.), *niče* (v.), *ponikva* (v.) i *poniknuti.* Taj korijen proširen je pridjevskim formantom *-uo,* u grčkom νειός »polje, njive« u maskulinumu, dok je u slavinama femininum. Upor. i ags. *neowol,* sanskr. *mv* »magnum, crassum, corpulentum esse«. Prvobitno je značenje bilo »nizina«. Prema tome je riječ grčko-slavenska leksička paralela iz oblasti poljoprivrede. Prema Vaillantu riječ je ista koja i *ivica* (v.), a *nj* je nastao deglutinacijom iz * *ъn-]i e.* To je mišljenje nepotrebno, kad postoji utvrđena grčko-slavenska paralela.

Lit.: ARj S, 218. *Elezović* l, 469. *Miklošič* 216. *Holub-Kopečný* 246. *Bruckner* 364. *KZ* 45, 39. *Trautmann* 196. *WP 2,* 335. Brugmann, *IF* 11, 274. 14, 7. bilj. Schulze, *KZ* 27, 604. Berneker, *IF* 31, 400. Matzenauer, *LF* 11, 190. Vaillant, *RES* 22, 192-193. *Boisacq** 660.

njoknuti, *-em* pf. (Vrbnik) »lupiti, udariti«. Upor. hrv.-kajk. *jekniti l -knuti.* Zacijelo onomatopeja, ekspresivan glagol.

Lit.: ARj 8, 285.

njûh m (zapadni krajevi, Martić, Dalmacija), praslav., »odor, vonj«. Na *-bka njuška* f (Vuk, Kosmet) »gubica«. Denominali na *-ati njuhati (na-)* = *vühoti* (hrv.-kajk., Bednja) = na *-iti njušiti, -lm* (Vuk, Lika) *(na-, o-, po-, pri-)* ~ *njušlt* (Kosmet) impf, prema iteratīvu na *-va- -njušivati, -njušujēm,* samo s prefiksima *(na-,* Lika), deminutiv na *-kati njuškati, -am* impf.-(Vuk), *sanjuškati se, -uju* (subjekt *oba ata)* »kad se životinje njuškom uzajamno upoznavaju«, odatle na *-alo njuškalo* m prema f na *-ica njuškalica.* Imenica *njuh* se nalazi još u polj. i rus. u značenju »šmrk«, glagol u slov. *njuhati, njušati* i rus. *njuhatb* »schniifflen, riechen«. Prema Daničiću ide ovamo i *šunjka* »njuška« (Hrvatska, Dalmacija, BiH) < *njuška,* s metatezom *nj š* > *š - nj,* ali treba uporediti i *Sanjati, -am* (Vuk) »njuškati > njušeći tražiti«. Mjesto *š* govori se *č čunjka* f (Vrgada) »njuška« = *čunka* (Brač, Bella, Kavanjin) »rilo u psa, mačke ili kakve druge životinje«. Promjenu *š* > *č* izazvalo je unakrštenje sa *iunj* < *zono* < *cuneus* < *c'uneus* (v.). Prema Miklošiču *vonj* i *njuh* bile bi srodne i u vezi sa stcslav. *ohati.* To mišljenje zabacuje Bruckner, jer je *u* nastao od dvoglasa u ie. korijenu *^neuqs-* »wittern, schnüffeln«, stvnjem. *niusan,* nvnjem. *niessen.* Prema tome *vonj* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Konsonant *h* je nastao iz ie. s poslije *u.* V. dalju etimologijsku vezu u *vonj.*

*Lit.: ARj 2,*100 b. 7, 468. 8, 286. 17, 884-5. *BI 2,* 345. Jurišić, *NVj* 46, 18. Daničić, *Osnove* 298. Vuković, *SDZb* 10, 397. *Elezović* l, 103. 142. 470. Miklošič 222. *Bruckner* 364. *ZSPh 2,* 309. *BB* 25, 95. *IF* 10, 154. Kogen, *IJb* 14, 272. Uhlenbeck, *PBB* 30, 267. Brugmann, *IF* 13, 154. Iljinski, *ASPh* 29, 493. *Boisacq*[3] 665-666. *GM* 311. Matzenauer, *LF* 11, 331-332.

O

0[1] »ili«, disjunktivní veznik kod trojice pisaca (Banovac, Kuhačević, Matović). U vezi sa *-li* zamjenjuje *ili: oli, ol.* Od tal. *o* < lat. *aut.*

Lit.: ARj 8, 290. 291. *REW** 810. Putanec, *Slovo* 13, 166.

0[2] (Vuk), sveslav. i praslav. prijedlog s akuzativom i lokativom, sa sveslav. i praslav. varijantama *ob (ōbdan,* odatle *obdamšte* itd.), *oba (a* iz *ъ, obasjati, obastatf), obi (obistâti* ŽK) »an, um, be-«. Prefiks je u pridjevima i prilozima *dmalen, dvisok, opširan* itd. u značenju »podosta« (tako i u slov.), *okolo* itd. i u glagolima sa značenjem da se radnja vrši u pravcu *oko(lo~) nečega* ili *nad nečim* (tip *ophodati > ohoditi,* odatle *ophoda — ohođa /* Crna Gora /, *objesiti)* i u odatle izvedenim imenicama *(običaj, oblak, obojak* itd.). Kadikad pomiješao se sa *ot- > od-* zbog asimilacije *(piajati < ot-čajati).* Nalazi se i u toponomastici *(Ohrid > Õrid* »mjesto na hridi«, upor. polj. *Opole > Oppeln* u Šleskoj). Veže se s pomoću složenog sufiksa *t + }o: *obtıo >* stcslav. *oblъ* (upor. isti sufiks u *ništi}} > Spšti* (Kosmet) »κοινός« (= lit. *kaines)* u istočnim krajevima iz crkvenog jezika, odatle rum. leksikologijska porodica, koja se dijelom nalazi i u cslav., apstraktum na *-ina Spština,* s pridjevom *ôpštinski* i kao prilog *uopSte: deobịte, obște f* »Gemeinschaft«, *obịtejitel* »kaluder«, *obịtejitie,* prevedenica od κοινόβιον, pridjevi *obștesc* »javan« i *obeịtnic* »zajednički«, glagol *a opịti* »saopćiti«, apstraktum na lat. *-imen > -inie obștinie* »ukupnost«, na *ovatif -uJǤ > -ui a obștui* »sudjelovati« pored *a să obeștui* »stvoriti zajednicu«. Na zapadu *opći (sveopći* prema češ. i njem. *allgemein),* s raširenjima na *-en općen,* ne *-enit općenit,* apstraktum *općina, s* pridjevom *opĉîŋskî,* neologizam *općinstvo* »publika«, denominal *općiti (sa-, pri-), izopćiti,* prevedenica od *excommunicare,* odatle apstraktum *izopćenstvo* (Stulić), iterativ na *-va- izopćivati, priopćivati,* prilog *uopće.* Da je i na istoku taj oblik živio u narodu i da je kasnije istisnut od crkvenoga, dokazuje arb. posuđenica *apginë"* pored *optine* (Skadar) »porodica«. Ovamo ide još proširenje na *-etan obaćetan* (~ *tno pseto,* Dalmacija, Pavlinović) »koji mnogo bavrlja, tumara«. Na zapadu postoji još oblik *oplji* (Kavanjin), *opijen* (17. i 18. v., Dalla Costa), *opljenit, opljina.* Nije potvrđen u današnjim govorima. Teško je misliti da se radi o sufiksu / mjesto í. Prije će biti zamjena neobične suglasničke grupe *pć > plj,* koja je običnija. Dočetak -í u *obi* ima korelat u lit. *apie, apie, api* i u gr. επί. Odatle je analogijski prenesen u *raži-, izi-, kodi-, bezi-* (v.). Značajno je za baltoslavensku jezičnu zajednicu da su se tri ie. prijedloga stopila u jedan: ie. **ebhi,* prijevoj **obhi (*bhi,* upor. njern. *be-,* sanskr. *abhi,* lat. *ob,* irski *eb), *ambhi (*?ıbhi) >* gr. ἀμφί-, gal. *ambi-,* arb. *mbë > me-, mi-* i **api* (sanskr. *api* »još«, gr. επί, odatle u internacionalnim riječima *epilog, epigon).* Interesantan je pseudojekavizam (tipa *kupjena < kupina, sjeroia) objèkoliti (se), -im* (Vuk, Risan) = *oblijekoliti* (Ljubiša) = (s disimilacijom *l- l > l - r) oblijekoriti se* »saletjeți koga da mu uzajmim to i to, navezati se, navrsti se« < *obikoliti* (Dalmacija, Paviinović, Srbija, Leskovac, Riječka nahija).

Lit.: ARj 4, 280. 8, 286. 292- 297. 359. 9, 73. si. Maretić, *Savj.* 80. Л^ 2, 188. *Elezović* 2, 1. 34. *MiЫoШ* 219. *Holub-Kopečný* 249. *Bruckner* 368. 369. *Trautmann* 1. *WP* l, 55. *Mladenov* 370. *GM* 315. *Tiktin* 1074. Matzenauer, *LP* 11, 332-333. Belic, *JF* 18, 96-97. Jokl, *Unt.* 78. Courtenay, *Zbornik Belio* 225. sl. (cf. *IJb* 9, 199). Meillet, *RSl 6,*127. Endzelin, *KZ* 44, 68. Sommer, *IF* 31, 362. Stokes, *KZ* 36, 275. *Boisacf* 58.

ô[3], uzvik za pozivanje, pred vokativom ili inače. Nalazi se U svim slavinama kao i U svim ie. jezicima. Ne drži se jezičnog zakona ie. õ > slav. *a,* jer se neprestano obnavlja. Kad služi kao odziv, glasi *oj* (Vodice) = *oj oj* (Kosmet) u značenju »čujem«. Kad izražava čuđenje, glasi *S* (Kosmet). Tada se veže *oko* ili *ohô.* Oblik *oj* služi u Kosmetu

za tjeranje goveda. Kao *ah* i taj dobiva *h: oh.*

Lit.: Elezović \, 21. *2,* 36. Ribarić, SX>Z6 9, 172. *WP* 1, 161. *Holub-Kopečný* 249.

-o[4], nenaglašen sufiks za tvorenje hipokoristika od starih slavenskih dvočlanih imena, od kršćanskih imena i od nadimaka, kod posljednjih u pejorativnom značenju, vezan sa dugim uzlaznim akcentom na osnovi: *Vládo* od *Vladimir, Božo* od *Božidar* itd., *Péro* od *Petar, Máto, ívó, Tomo, Duro* itd. Veže se uz sufiks za pravljenje skraćenih hipokoristika na *š Tóso* od *Teodor,* na *-co loco* od *Jovan* itd. Običnije je kod štokavaca, ali dolazi i kod čakavaca: *Miko* (ŽK) od *Nikola, Štéfo* od *Stjepan* (ŽK). Tako i u hipokoristicima koji su apelativi: *cóvo, medo, ago, dudo, dido, njonjo.* U korelaciji je sa sufiksom *-e* i *-a* (v.) za hipokoristika. Hipokoristički osjećaj vezan je za dugi uzlazni akcenat. Njega nema ako je drugi akcenat na osnovnom vokalu: *Mírko, Marko, Žívko, Matko* itd. Veže se u slučaju *-aï* od part. pret. aktiva u *-alo* i nenaglašeni sufiks ima pejorativno značenje: *naklapalo, zabrndavalo, zanovijetalo.*

Lit.: Maretić 330-1. *Leskien* 270-1. *Vandrák* 503. *Holub-Kopečný* 408.

oba[1] m, n, *obje* f (Vuk, 13. v.) = *obe* (ekavski) = (ikavski) *obi* (dual kao *dva")* »ambo, die beiden«. Veže se u složenku s tim brojem, i to oba roda: *obadva* m, n, *obadvije* f (15. v.) »oba« pored *obědvá, obedvije* (Vuk, Dubrovnik) = *obadva* pored *obadva* (ŽK) = *obidva,* kao u tal. *ambedue.* U složenicama s pridjevom ili imenicom kao drugim elementom mijenja se *-a* u *-o* prema toj složeničkoj spojnici: *obostran* < *-stranbnь* (v.), prema toj *obospolan, obostruk* pored *obadvostruk* = *obodvostruk.* Dobiva sufiks *-oj* (od *dvoj,* v.) *oboj* (13 — 15. v.), pridjev »jedan i drugi zajedno« = *obo* (Istra, stezanje *oje* > *o* kao u *Bògovié* < *Bogojević,* Krk) = *oboje.* Poimeničuje se sa *-ica obojica* (Vuk) = *obolca* (Kosmet) = *obodvojica* = *obadvojica* prema *obodvoj* pored *obadvoj, obidvoje* (ikavski, Slavonija). U složenicama dolazi femininum od sintagme *obje strane* pridjev *objestran* (15. v.) »(prevedenica) bilaterális«, s poimeničenjem u femininumu *objestrana* f = *obistrana* (Mikalja, Stulić) »securis anceps«, s ispuštanjem *o- bistranica.* Ovamo će ići i *objetelica* = *obijetelica* (v.) od *obje-* + *-jetelica* (Dubrovnik, *odjeti)* »motičica koja ima dva kraja, sinonim: čakija, kljun, trnokop«. Ovamo ide i pridjev od sintagme *oba kupa: objekupan* (14. v.) = prilog *objekupno* »simul, zajedno, universus« (prema Daničiću). [Riječ je ie. *(*ambholul)* i baltoslavenska: gr. αμφω »beide«, awesta *uwa-,* lit. *abu,* got. *bai* m, *ba* n, gen. *baddjē,* engi. *both,* stvnjem. *beide, bedė].*

Lit.: ARj 8, 294. 369. 423. 371. *Miklósié* 218. *Holub-Kopečný* 249. *Bruckner* 369. *WP* I, 55. Bugge, *IF* 10, 61. Meillet, *RSl* 3, 167. *Boisacq*[3] 58. Kušar, *NVj* 3, 326.

-óba[2], sveslav. sufiks za tvorenje imenskih i pridjevskih apstrakta, koji mogu postati i imenice za lica: *grd* > *grdoba, hudòba, gnusoba, rugoba, tjeskoba, zloba, utroba, čaroba.*

Lit.: Maretić 300 — 1. *Leskien* 298. Osten--Sacken, *IF* 28, 416. sl. *Vandrák* 1, 603-4.

obad, gen. *-āda* m (Vuk) prema f na *-ica obadica* »muha bàdalj (v.), štrkalj, štrk (ŽK)«.. U češkom, poljskom, ukrajinskom i ruskom dolazi *v* mjesto *b:* češ. *ovad,* polj. *owad,* rus. *óvod,* u stcslav. oba oblika. Augmentativ na *-ina obadina.* Denominal na *-ati obadati se, -am* (Vuk) »bježati od obada« *(iz-, na-,, od-, za-,* Piva-Drobnjak). Čini se da je *b* nastao iz *bv* kao u *oblak, obor,* iz **ob-vad, a -vad.* da je isti korijen koji i u *svađa, zavada.* Miklošič naprotiv uporeduje s lit. *ūdas.* lot. *ode* »komarac«, bez ie. paralela. Matzenauer vidi u *-vad* sanskr. *vâdh, badh* »vexare, perturbare«, *vadh* »ferire, tundere«.

Lit.: ARj 8, 297. Vuković, *SDZb* 10, 381. 387. 295. *Miklošič* 218. *Holub-Kopečný* 259. *Bruckner* 387. Zubatý, *ASPh* 16, 407. Matzenauer, *LF* 11, 334-335.

òbãjgora f (Vuk) = *òpãjgora* = *opajdača* (1844) = *opajdara* »bezobrazna ženska«. Nejasno je mijenjanje *b* > *p.* U poređenju sa *-dara, -dača* i *-gora* čini utisak pejorativnog sufiksa. Matzenauer izvodi neuvjerljivo iz tur. *baja* »vulgáris« i *kari* »femina«, pri čemu ostaje neobjašnjeno sve: *o-, b* > *ρ* i varijacije u sufiksu. V. i *panjka* (pri kraju).

Lit.: ARj 8, 303. 9, 9. Matzenauer, *LF* II, 335.

obala f (Vuk) »1° (prvobitno značenje) zid, bedem (Baraković), 2° ograda, plot (Srijem), 3° brijeg, tj. početak kopna uz more, rijeku, jezero, potok, sinonim: igalo, žal (morski), strana, jalija (danas općenito), 4° toponim«. Pridjev na *- n obalan* (uz *plovidba,* neologizam). Deminutiv na *-ica obalica.* Prema Mareticu hrv.-srp. postverbal od *obaliti* < *ob-valiti* (v.): *obvala* kod Vrančića. Semantički razvitak nije posve jasan. Značenje »declivitas, početak strmine«, koje ova riječ

ima u hrv.-kajk. (Zagreb, Mažuranić), može se uporediti sa *padina* na istoku. U značenju 3° *obala* je istisla *bregb* (v.), *obrižtna* (ŽK). Ako je postverbal, onda je značenje 3° prvo-' bitno, a značenja t° i. 2° su sekundarna. Ograde i zidovi prave se svaljivanjem kamenja, zemlje itd. Usp. *valjati* za dalju etimologiju.

Lit.: ARj 8, 303. *Mažuranu* 766. *Miklošič* 218.

8bao poíed *obal,* f *obla* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev, »Γ okrugao, rotundus, 2° toponim, sam i ü vezi s toponomastičkim apelativima *(Oblo Brdo)«, naobal* »podosta obal«, raširen na *-ost oblast* (18. i 19. v.), deminutiv *oblahan* (16. v., Držić), *oblužan* (Timok-Lužnik; raširenje sa *-ug-* nejasno), na *-ovit obiovit,* na *-en* (ili, bolje, part. pret. pas.) *obĵen* (18. v.) »oblast«. Brojna su poimeničenja: na *-ьc oblać,* gen. -aca (Lika) »1° okrugao, podebeo štap, 2° cilinder (Sulek)«, unakrštenje sa *val obalać (crkva ne na svod nego na obalać),* na *-ica oblica* »1° štogod oblo, maslina, smokva, 2° žena, djevojka, 3° riba maena vulgáris, rhombus«, na *-ič oblic* (Vuk, Šulek) »štogod oblo«. Na *-ik* samo u toponomastici *Oblik.* Medu apelativima nije potvrđena ova izvedenica zbog homonimije sa *lik—oblik,* ali postoji pridjev *obličan* (Jambrešić) »nalik na oblicu«, *obličast,* deminutiv *obličica* »globulus« a to mogu biti i izvedenice od *oblica.* Za *oblik* govori dalja izvedenica na *-ovina obljikovina* (Timok--Lužnik) »obla motka«. Na *-je obličje* n. Na *-ъí obit!* m (Dubrovnik) »valjak«. Na *-ič oblii* »grašak«. Prilog *obličke,* Apstrakti na *-ost oblost* — na *-ina oblina* (16. v., Vuk). Na *-jak objak,* gen. *akā* (Istra) = *objok,* gen. *objokâ* (Buzet, Sovinjsko polje) »okrugao kamen na cesti«, pl. *objaki* pored *objočji* = na *-utbk* (upor. *bjelutak} oblútak,* gen. *-útka* (Vuk) »obao kamen«, s kol. na *-je obluće* (Vuk). Na *-ovina oblovina* (Šulekov neologizam) »površina onoga što je oblo«. Prilozi: *ûoblo* (Piva--Drobnjak), na *-ice oblice* (Lika, uz *govoriti)* »razgovijetno, naširoko«, na *-imice oblimice* = *obličke* (uz *piti)* »na dušak«. Denominál na *-iti* (faktitiv) *obliti, -im (za-)* »činiti što oblim«. Složenice od sintagmi: *obleuška* f »neka osobita igla«, *oblòguz* (pridjev i imenica), pridjev na *-ьn obloguzan* = *obligùzija* m (Lika) = *obložder* m prema f *obložderica* — *obložderac,* s pridjevom *obložderan* i augmentativom *obložderčina* »proždrljivac«, *obloljustra* f »zmija coelopeltis lacertina«, *ohladio,* gen. *oblodjela* (18. v.) »obli dio = stupanj u geometriji (nejasna tvorba)«, pridjevi *oblođug* (Belostenec) »obao i dug«, *obloličan* (Stulić) »obla lika«. Rumunji posudiše *oblu,* f *oabla* »optočen, upravan, ravan«, *oblifa* »daščica na krevetu za jastuke«. Pridjev je baltoslavenska kreacija od prefiksa *ob-* (v.) i ništičnog prijevoja *r^a- od ie. korijena **vel-* »okretati, valjati«, koji se nalazi u *val, valjati, valjak, obaliti, obala* (v.). Upor. lit. *apvalus* »obao«, lot. *apals* »isto«, *aplis* »krug«. V. za dalju etimologijsku vezu *valjati.*

Lit.: ARj 8, 468. Vuković, *SDZb* 10, 406. *Miklošič* 219. *Holub-Kopečný* 250. *Bruckner* 371. *Mladenov* 370. *WP 2,* 303: *Gorjajev* 234. Petersson, *KZ* 47, 271.

Obar, pl. *Obři* m, ruski naziv za tursko--tatarsko pleme *Avara,* koji se očuvao u tom značenju samo u rus. *Obrin* »Avarin« i u stcslav. U ruskom se fonetski razlikuje ime za kavkasko pleme *Avari: a егъ iie sutb obezi* = *Abchazi.* U značenju »div (upor. *ispolin)«* nalazi se u češ. *obr,* pridjev *obrovský,* polj. *obrzym* pored *olbrzym* i u luž.-srp. U južnoslav. nije se očuvao taj naziv ni u prvom ni u drugom značenju; vjerojatno u toponomastici *Obàrskã* (Bosna, Tuzla, selo) i u prilogu *obarskī* (Lika, Bukovica) »1° žestoko, nemilo, 2° otvoreno, iskreno, ozbiljno (Barilović, Velemerić)«. Značenje 2° podsjeća na *latine* »jasno« u romanskim jezicima i na *magyarázni* »protumačiti« u madžarskom. Šišić stavlja ovamo kao pridjevski toponim na *-ov Obrov,* sa poimeničenjima *Obrovac, Obrovica,* ali to može biti i imenica *obrov* »fovea, jama«. Budući da se bizantinsko *Avaroi* mora fonetski rastaviti od *Obrt,* može se izvoditi posljednje i od *Ogur.* Riječ *obr* u značenju »div« izvodi se i od got. *abrs* »silan«. Upor. i asirsko *abăru* »biti jak«, hebr. *abbir,* gr. δβριμος »jak«. Zbog toga *obr* u značenju »div« može da bude i pred-ie. riječ.

Lit.: ARj 8, 309. *Mažuranić* 776. *Miklošič* 219. *Holub-Kopečný* 251. *Bruckner* 378. *ASPh* 11, 118. Skok, *JIČ* 2, 12. si. Trombetti, *AA* 3, 13. Uhlenbeck, *PBB* 27, 114. Schütte, *IF* 15, 266. *RSI 6,* 283. *Vasmer 2,* 244. Putanec, *Slovo* 13, 165.

òbdúlja f (Vuk, Primorje, Imotski, Petrovo Selo, Hrvatska) »nagrada pri trčanju trke utrkivanja« = *igdîlj* m (Kosmet) »trka, obično konjska, utakmica tko će brže«. Turcizam (tur. *ondili* »zalog, opklada pri trkama«) iz oblasti konjogojstva. U *obdulja* turcizam je izmijenio početni i dočetni slog zbog unakrštavanja s *opklada,* dok su u Kos-

metu palatami zaokruženi samoglasnici zamijenjeni sa *i*, kako češće biva u tom narječju, dok je *ü* > *u* kao obično.

Lit.: ARj 8, 320. *Elezović* 1, 217. *Školjić** 497.

obedijenca f (talijanizam) = *obedijencija í* (latinizam) »(crkveni termin) pokornost«. Od lat. *oboedientia* = tal. *obbedienza,* apstraktum na *-entia* od *oboedire.*

Lit.: ARj 8, 323. *REW** 6016.

ober- = *obor-,* imenički prefiks njemačkog (graničarskog) podrijetla, zamijenjen prevedenicom »*nad-*« u nazivima za vojničke i druge časti: *oberlajtman* (ŽK) = *oborlaćman, oberizunîr* (ŽK), *oberkapitan, obordženerao* (Vuk), jednom i u vezi s domaćim nazivom *oberknēz — oborknez* (Vuk). Odatle prezime *Oberknežević.* Ovamo ide i komično mrciziranje njem. *Oberwachmann* > *òborbokman* »stercus« prema tur. *bok* »isto (za ljude)«.

Lit.: ARj 8, 324. 426. 429.

obergávati, *-bèrgãvam* impf. (Korenica, Hrvatska) »obavljati«. Bez *o-* nije potvrđen glagol. Zacijelo iz graničarskog njem. *bergen.*

Lit.: ARj 8, 324.

obga f (Vuk, Banat, Braničeve) »jufka (v.)«. Primjeri: *gibanica od obgi sa sirom, obga za pitu.* Nalazi se još u búg. *ólba* pored *obga* »rastanjeno tijesto, pâtura, guba«. Ide zajedno s bug. *banica* < **gtbanica,* gdje je na početku *g* ispušteno u neobičnoj kpnsonantskoj grupi, dok je u sredini neobičnost uklonjena promjenom *gb* > *lb.* Riječ *obga* je, prema tome, prefiksalna složenica *o* + *gbba,* s metatezom *gb* > *bg.* Ide etimologički zajedno s *ganuti, gibanica.*

Lit.: ARj S, 329. *Mlađenov* 379. 363.

obijest, gen. -í f = (ikavski) *objíst* (Marulić) = *obist,* gen. *-i* (Vodice) = *bijest í* (Vuk, Hrvatska) (s gubitkom prefiksa kao u *biskati* mjesto *obiskati,* deprefiksacija) = na *-je obistje* n (Voltiđi) »1° objedanje, proždrljivost > 2° raspuštenost, razuzdanost, oholost, ludost, požuda«. Pridjev na *-ьn* > *-an ôbijestan* = *bijestan* = *ôbisan* (Vodice). Denominali na *-iti izobijestiti se (uz-),* na *-ovati obistovati* (Marulić) »biti obijestan«. Postoji još oblik istog značenja *dbljid* f (Dubašnica) = *objid f* (Proroci) = *obida* »iniuria, krivica« (Frankopan), s pridjevom *obljidan* = *objidan,* s apstraktumom *objednost* (16. v., Bělostenee, Jarrrbrešić). Iz toga izlazi da je osnova *jed-* (v. *jesti),* ne *běsb* (v.), kako je Miklošič mislio, niti ie. **eis-* »sich ungestümm schnell bewegen«, kako misle Osten-Säcken i WP. Ovamo može da ide i *objadan* (~ *kralj,* Proroci, jedna potvrda). Ispravnu je etimologiju dao Jagić. To je apstraktum deklinacije i: **objeď* + *-tb* (kao *vlast* od *vladati)* = **objedb.*

Lit.: ARj 8, 343. 363. 367. 371. 406. *Miklosic* 12. Osten-Säcken, *IF* 23, 376. *WP* 1,. 107. *Mažuranić* 1010.

obijètelica f (Vuk, Dubrovnik, Konavli) = *objételica* (Čilipi) = (ikavski) *obīūlica* (Vela. Luka, Lumbarda) »jednorožni kramp za kopanje kamenja, mašklin kojim se rije, krči i sinonimi: kazma, čakija, kljuna, trnokop«. Izvedenica od osnove glagola *obijeteliti* nepoznatog aspekta prema impf, ili iteratīvu *objetelivati* (Stulić) sbranati, drljati«. Stulić ima i pridjev na *-ьn objeteličan* »occatorius« [Etimologija s. v. *oba*[1]*].*

Lit.: ARj 8, 346. Kušar, *NVj* 3, 326.

obil (Vuk) *(iz-),* pridjev u narodnoj priči 0 postanku imena *Obilić* iz *Kobilić: Meder obila majka rodila obila junaka* (rekao car 1 odveo Miloša na svoj dvor). Prema ovoj pučkoj etimologiji značenje bi pridjevu bilo »kräftig«, dok u stcslav. *оЬІІъ* »reichlich«, tako i u rašírenju na *-ьn* > *-an obilan* (15. v.) *(iz-)* »abundans«, s apstraktumom *obilnost (iz-)* pored *obilost,* na *-ik obilník* m prema f *obilnica.* Kol. na *-je obilje (iz-)* = *obilstvo* n = (prema istoznačnom *abundantia* dobiva tal. sufiks *-anza) obilanca* f (Istra) = *obilstvo.* Proširuje se i pridjevskim sufiksom *-at obilat,* s apstraktumom *obliatosi* = *abilastvo* = *obilatan* (15. v.) = *obilastan,* u prilogu *obilasno* (jedna potvrda). Denominali na *-iti: izobíliti, izòbilím* prema *izobiljívati,* na *-ovati obilovati,, -ujem* (16. v.) (»r-) = *obilatovati.* Prilozi *isobila* pored *izdobīla,* gdje se unakrstio sa *dobiti.* Nalazi se još u stcslav., slov., bug., ukr. i rus. u istom značenju, dok češ. kol. *obílí* znači »živote. Početno o- je prefiks, kako izlazi iz stcslav. *izvilije* »obilje, izobilje«; predstavlja prema tome *bv* kao *oblak, obojak, obor* itd. Glede korijena v. *viti.*

Lit.: ARj 4, 276. 8, 353. 351. *Miklošič* 218. *Holub-Kopečný* 250. *Mlađenov* 365. Matzenauer, *LF* 11, 338-339. Štrekelj, *ASPh* 14, 533. Peter, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 165).

obitelj, gen. -r f (13. i 14. v.) = (prijelaz u deklināciju *a) ubitela* = *obitelja* f, praslav. apstraktum deklinacije *i,* »1° familia, porodica,

2" coenobium, manastir«. Pridjev *obiteljan* = danas *obiteljski.* Na *-janin* (upór. *gošćan* ŽK »jedan od gostiju«) *obiteljanin* (15. v.) »član obitelji«. Danas općenita riječ književnog i saobraćajnog jezika, u starije doba i ograničeno crkvena, sa značenjem redovničke družine. U narodnom govoru za taj pojam čuje se *družina* (ŽK). Nalazi se u stcslav. *obitěh,* u ukr. i rus. Obrazovana je s pomoću sufiksa za apstrakta *-eiь* od baltoslav., praslav. denominala *vitati,* koji postoji u stcslav. *vitati* »habitares i u sjevernim slavinama: češ. *vitati* »pozdraviti, reći dobrodošlicu«, polj. i gor.-luž.-srp. *witać,* donj.-luž-srp. *witaš,* ukr. *vytály* i rus. *vitatb,* od praslav. korijena **vita,* koji se izgubio u slavinama kao primitivům a očuvao u baltičkim jezicima: lit. *vieta* = lot. *vieta* »Hof, Stelle, Ansiedlung«, s glagolom lit. *vietoti* »utočiti, pripiti«, što odgovara sanskrtskom participu *vīta* »dobro došao« kao izvedenici od ie. korijena **uei-* »ići prema nekom cilju«. Upor. *nevin, vojna* (v.). Dolazi kao prvi ili drugi član u stcslav. dvočlanim imenima *Svetovit, Dragava, Vitomir.* Od istog je korijena prema Jokiu arb. *vise* »mjesto«. Upor. *vbSb* > *vas* (v.). Praslav. *vitati* s prefiksom *ob- abitati, obitajņ* »οίκεῖν, παροικεῖν« kod nas je potvrđen u značenju »stanovati« u 15. v. Propao je u narječjima zbog homonimije s *obliati* (ŽK) impf, od pf. *obećati,* danas *obećavati.* U današnjem se jeziku govori kao impf, na *-va obitavati, -bitavam* (Sulek) »prebivati, stanovati«, odatle *obįtavalište* »prebivalište«, na *-lac obitavalac,* gen. *-oca* »stanovnik«. Smatra se rusizmom (rus. *obitatb).* Sufiks *-eh* dolazi osim u ekavskom obliku *-elj* (tako zbog disimilacije mjesto *-jelj, -ijelj)* u ikavskom *obiti! f* (Upor. Bernardinov prijevod *otac od abitili* za lat. *pater famílias)* — *obitio — obitttj* = *okitila,* s pridjevom *-ьn* > *-an obitilan,* poimeničen *obitilnik* = *obitol* f (18. v.) = *abitala* (18. v., Dalmacija) = *obitoПса* = na *-ija obitolija,* kao toponim sa gubitkom *o* (kao u *biskati, bijest) Bitolj l Bitola* (makedonski) > čine. *Bitule,* gr. Βουτέλις, *Bitolia* = tur. i gr. *Manastir.* Upor, njem. istoznačni toponim *München.* V. još *vas.* Samo *vitati,* koje je praslav. riječ, ne postoji u hrv.-srp. Vuk ima iz Baranje *razvitati, -ćem* pf. »razbacati«.

Lit.: ARj 8, 360. 359. 362. *NJ 2, 121. Miklošič* 392. Berneker, *IF* 31, 405. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* 625. *Vasmer* 205. *WP l,* 230. *Mlađenov 30.* 365. *Trautmann* 345. Iljinski, *PF* 11, 190. Vaillant, *RES 8,* 86-87. Matzenauer, *LF 11,* 339-340. Crăn-jală, *Omagiu Bărbulescu* 511-517. *RES* 10, 162 — 163. *Byzantinoslavica* 2,467 — 468. Brandt *RFV* 5, 74. 2. Buga, *RFV 67, 2* 32.sl. (.f *RSl* 6, 271). Jokl, *Stud.* 4-5. *Boisacq*[3] 1119. Putanec, *Filologija 5,* 108. Isti, *Slovo* 13, 166!

objet m (Kašić) »(prevedenica) predmet«, od tal. *obietto,* danas *oggetto,* od lat. poimeničenog part. pret. *objectum,* od *objicere.* Latinizam *objekat,* gen. *-kta* m »1° gramatički termin, 2° predmet, koji se prodaje, kuća itd.«. Pridjev na lat. *-ïvus* proširen na *-ьn objektivan* (protivno *subjektivan, partajiian).*

Lit.: ARj 8, 373.

objetina f (Vrbnik, Krk) »vuna (velna) što kod činjenja popada ili se ostriže«. Možda je *j* < *lj.* .

Lit.: ARj 8, 374.

oblānta f (Dubrovnik) »l ° beskvasan kruh za mjsu, 2° stara dubrovačka slatkarija, koja se umakala u vino«, deminutiv *oblantica,* odatle na složen sufiks *-ar* + *-ić* < *-arido oblantarič* (Dubrovnik) »sprava s kojom se prave oblante« = *oblantar* (Stulić). Sonorizacijom *nt* > *nd ablanda.* Taj oblik ima Popović. Ne zna se gdje se govori. Upor. ipak: *njihovih želja, u slatke abiande građanskih sloboda zavijenih« (Otadžbina,* čir., br. 128, 27. 8. 1936). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. poimeničenog part. perf. *oblata,* od *afferò,* iz crkvenog jezika. Suglasnik *n* je umetnut pred dentalom kao u *Valunta, Krklant, Melentije, aranlos, inkona, komendija.* Prema *hostia* (v.) lat. dočetak *-ata* bio je zamijenjen sa *-ia *oblia* > *obla* (15. v., Vrbnik; značenje te riječi ne definira Maretić dobro »nekakav kolač, pogača«; rečenica *nema imati del od oblje* ako ko ne dođe u nedjelju na oficij, očito govori za značenje »hostia«; Kurelac zna za *oblje* i *oblice,* koje se peku na Krku za popove na Dan mrtvih duša i na Badnjak) = *oblija* f (Cres, Vrh, Mikalja, Stulić, Vrbnik) »pita, pogača, placenta, specie di pane che si fa per ognissanti« = *ublija* = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *lumblija* »pogača od muke, varenike, žafrana, darcina za Svisvete (Dalmacija, Slovinac)«. Slov. *oblat* m, *ôblatek,* gen. *-tka, oblatar.*

Lit.: ARj 6, 217. 8, 385. 397. 405. *Pletermik* 1, 732. *REW*[3] 6012. Tentor, *ASPh* 30, 196. Skok, *ZRPh* 54, 473. *Mažuranić* 776.

obieg m (17. v., Držić) = *oblig* (15. v.) »dužnost«, od tal. postverbala *obbligo,* od *oblegali* impf, »obavezivati« < tal. *obbligare*

(prefiks *ob- i Ugare)* = *obligati,* impf, na *-va- obligavati* = *obligivati, -ujem* = na *-irati obligirati, -am.* Part. perfekta pas. *obligau* (Lumbarda, Korčula) »obavezan« = *òblegan* pridjev (Čilipi, uz *žena}* »koja zna kako će koga u kojoj prilici nadariti, počastiti«. Prefiks *ob-* prevodi se našim prefiksom *pod- podligati se* (Lika) < *podobligati se* pf. prema *podligavati se* »obavezati se«. Apstraktum na *-acija* < lat. *-alio,* gen. -oras *obligacija í* »(prevedenica) obveznica« = (unakrštenje sa *lagati) oblagācija* f (Šabac) »isto«. Upor. u Režiji *oblejàt, oblejan* < furi. *obleâ, obleją.*

Lit.: ARj 8, 380. 392. 397. 10, 255. 298. Kusar, *NVj* 3, 337. Sturm, *CSJK* 6, 57. *REW** 6012a.

obliž m (Stulić, Bella, Slavonija, 18. v.) »me(h)lem«. Denominai na *-ati* i na *-iti oblízati* = *obližiti* »obližom priviti«.

Lit.: ARj 8, 402.

oblok m (16. v., hrv.-kajk., Makarska, Dalmacija Vrbnik), praslav., 1° obao prozor (Bella, Stulić), 2° prozor (uopće), okno, 3° ormar«, slovenska, slovačka, ukrajinska riječ. Praslav. izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-ok* (v.) od *obao.* Taj termin posudiše Madžari *ablak* »1° otvor uopće > 2° badža, 3° prozor«, Rumunji *obloc* (Sedmogradska, Bihor). Madžarski slavizam važan je za utvrđivanje prvobitnog značenja. Deminutivi na *-ьc obločec,* gen. *-čca* (Jambrešić), na *-ič oblo-čić.* Pridjev na *-ьn oblačan,* poimeničen na *-ica obločnica* »krilo obloka«.

Lit.: ARj 8, 402. 403. *Gombocz-Melich* l, 6.

obnjalo n (Timok-Lužnik) »obojak«. Interesantna posuđenica iz rum. slavizmą *abiala,* pl. *obiele* (Moldavija) »Lumpen, Fusslappen«. Rumunjski je slavizam apstraktum obrazovan sufiksom *-ealā* < *-éh,* od stcslav. *obiti* < *ob — viti* kao i *obojak,* koji sadrži prijevojni štěpen *voj* (v. *viti).* Rum. *ı* zamijenjeno je sa *nj, a* dočetno *-ă* restaurirano je prema *sută* < saio. Miklósié neispravno uči da je *obială* od nepotvrđenog **obujalo,* od *obuti* (v.).

Lit.: ARj 8, 416. *Tiktin* 1069. *Miklósié* 389.

obor m (Vuk, Imotski, bug., slov.) = *obor* (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° tor, hlijev, 2° dvor, avlija, 3° toponim«. S prijevojem *a* možda *obarah,* gen. *-řka* m (Turska Hrvatska) »zemljište ograđeno i određeno za pašu«. Složenica obrazovana s pomoću prefiksa *ob-* i od ie. i praslav. korijena *ver-,* u prijevoju *vor-.* V. *vrijeći, otvor* itd. Prvobitno je značenje »ograđeno = zatvoreno mjesto«. Suglasnik *b* je nastao od *bv* kao u *oblak* itd. Riječ *obor* je kulturna riječ koja je postala balkanska. Posudiše je Rumunji *obor* »étable à bœufs«, Arbanasi *obór* = (sa umetnutim *m* kao u *dumboK) ombor* »cour«, čine. *ubor* »cour d'une maison, basse-cour«, ngr. όβορός (Epir) »étable à bœufs, basse-cour« = νουβουρό (sa *n-* kao u *nugad)* (grčka Makedonija). Upor. još rus. *zabor* »Zaun«.

Lit.: ARj 8, 307. 425. *Miklošič* 382. *Holub--Kopečný* 250. *Bruckner* 371. *Mladenov* 367. Joki, *IF 49,* 281. Pokrovskij, *ZSPh 9,* 102-104. *GM* 314. Meyer, *Ngr. 2,* 48. *Pascu* 2, 212., br. 466.

obrêga f (Kobarid, Slovenija) »prostor pred kućom«. Toponim tal. *Abrega* > hrv. *Vabriga* (Istra). Od lat. pridjeva *aprīcus,* poimeničen, u ž. r., upor. stlig. *abrigu* »izložen suncu, na čelopeku«.

Lit.: Pleteršnik l, 743. *Cadastre 81-2. DEI* 260. *REW³* 560.

òbresti, *òbretem* pf. (14. i 15. v., Vuk) = 3. 1. prezenta *abrite* = *obritoše* (aorist) (ikavski, bosanske isprave 15. v.) pored *obrsti, obřím* prema impf, *obretati* (Stulić)) »invenire«. Nalazi se u stcslav. *òbresti, obręštc* i u rus. Praslav. je osnova *rét-,* u prezentu s infiksom re : *ret-.* Bez prefiksa nije potvrđena u slavinama, nego s prefiksima *pre-, predu-, pri-, s-, su- : srèsti* pf. prema. impf, *srijètati, srìjetam, susresti, prèsresti, predùsresti, prìsresti.* Sa sufiksom za apstrakta *-eiь obretelj,* gen. -»' (Dušanov zakonik) »ono što se obrete, sadržaj«. Na *-telj: obretatelj* m (jedna potvrda). Od drugih prefiksalnih složenica: postverbal *susret* m, na *-oj susretaj* m. Apstraktum na *-ia* od infinitivne osnove **sretia* > *srića* (ikavci, Hrvatsko primorje) (ne-) i od prezentske **sretļā* > *sreća (ne-),* s pridjevom na *-ьn* > *-an sretan, (ne)srĭcan.* Antroponimi *Sreten* (upor. bugarski *Najden), Obreten,* hipokoristik *Obretko.* Posuđenice madž. *szerencse* i rum. *strinate* slažu se sa stcslav. *sręha* u pogledu *į,* a ne slažu se u pogledu praslav. *-tia.* Bez prefiksa dolazi samo u lit. *rasti, randu, -aü* »naći«. Nisu utvrđene druge ie. paralele. Prema Bnigmannu bila bi gr. ευρίσκω (odatle internacionalne riječi *heuristika, heuristički),* tj. varijanta ie. korijena **uer-, *urēnt-, *ured-.*

Lit.: ARj 8, 458. *BI 2,* 461. *Miklošič* 278. *Bruckner* 534. *KZ 46,* 234. *Mladenov* 606. *WP 1,* 280. Brugmann, *IF* 30, 371. sl. 382. (cf. *IJb* \, 88). Bezzenberger, *BB 26,* 166-168. (cf. *AnzIF* 13, 121).

obrlktati, *-ām* pf. (Lika) = *abrihtati* (Zagreb, Krasie) »Γ obučavati, 2° naučiti (redu)«, prema impf, na *-va- obriktavati, -riktāvām.* Od njem. (vojničkog) *abrichten,* također madž. *abriktolni.*

Lit.: ARj 8, 463. *Gombocz-Melich* l, 8.

obrlátiti, *-břlatím* pf. (Vuk, Dalmacija, Lika, Vinkovci, BiH) prema impf, *obrlaävati, -làcujêm* = *oberlatiti* (Mostar, Slavonija) »1° saletjeti, zaokupiti, 2° okrenuti koga na svoju stranu«.

Lit.: ARj 8, 464. Skok, *Slávia* 15, 482., br. 538.

obrnika f (Timok-Lužnik) »divlji sljez«. Na *-e obrniče* n (Niš) »taraxacum officinale«. Ovamo *obratica* f »inula helenium« = *vratič* = *povratič* (Medić).

Lit.: ARj S, 443. 464.

obrstar, gen. *-ara* m (1700, Banija, ŽK) = *oberstar* = *oberster* (narodna pjesma, Slavonija) = *obršter* ·= *obrštar* m prema f na *-ica, -ovica obrstarica* = *obrŠterovica* (Vuk). Od njem. vojničkog *»Oberst(er)t.*

Lit.: ARj 8, 324. 469. 470.

obrve f pl. (Vuk, Baraković) = *obřve* (ŽK) (plural zbog toga što su u dvoje), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° supercilium, palpebra, Augenbraue (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° (metafora) okrajak njive ili brazde, 3° (ribarski termin, Skadarsko jezero) obruč oko kojega se popinje zamka (Pavlinović)«. Prvobitno je femininum po deklinaciji *i oЬгъ ь* = *brv,* gen. -»' (13. v.) »palpebra, trepavica«. Početno *o-* nalazi se i drugim ie. jezicima, kao u gr. όφρΰς i u makedonskom άβροΰτες. Stoga se za prajezik môže pretpostaviti **obhru* pored **bhru* (Boisacq). Prema Schrijnenu *o-* je preverb (prefiks), .koji u hrv.-srp. jjklanja homonīmiju sa *btv>* gen. *ЬШ* (v.), PiidįeTi na- *-ьn* > *-an obrvan, ť'-vnu* (Stulić), kojí Se ne nalazi u današnjem jeziku; na *-at obrvat.* Deminutiv na *-ica Sbrvica.* Na *-ãn: ôbrvãn,* gen. *-äna* »ime jarcu«. Na *-oca obřvača* (Srijem) »ženska velikih i gustih obrva«. Nalazi se u stcslav., češ., polj. i rus. Slaže se u deklinaciji *i* sa lit. *bruvis.*

Lit.: ARj l, 687. 8, 477. *MikloHl* 23. *SEW 2,* 91. *Trautmann* 38. *WP 2,* 207. Loewenthal, *WuS 9,*186. Kretschmer, *KZ* 31, 336. Solmsen *KZ* 34, 459. Schrijnen, *KZ* 50, 144-146 *Boisacq³* 733-734.

oburdäti, *-am* pf. (Riječka nahija, Crna Gora; objekt *kamen niz brdo)* »skotrljati«. Ovamo će ići *abùrdati* (Lovinac, Lika): *aburda ka slip* »navaliti, silom nešto izvesti«. Opominje na rum. *zburda, îmburda* »ausgelassen, mutwillig umherspringen, sich ausgelassen gebärden«, pridjevi *zburdalnic (-alnic* < slav. *-anьn* + *-îcus),* odatle *-nicie, zburdatic.* Početno *z-, -im-* su lat. prefiksi *ex-, in-, o-* = *a-* moglo bi biti lat. *ab-.* Osnova glagola nejasna. Možda pastirska onomatopeja.

*Lit.: ARj*8,487. *Tiktin* 1805.*1806.REW³* 23.

obuti (se), *obujem* pf. (Vük) *(preo- se,* bez prefiksa *ob-* ne postoji), baltoslav., sveslav. i praslav. osnova *u-,* koja u slavinama nije potvrđena bez prefiksa kao ni u latinskom, »induere (s kojim je u prasrodstvu)« prema impf, *obuvati, obuvam', izuti, izujem* (Vukev akcenat je *izujem)* pf. prema *izúvati, izūvām* (Vuk) = *izüvät, izûvam* (Kosmet, ŽK) »exuere«; (sa г poslije prefiksa *na-) nazuti, nazujem.* To umetnuto *z* različito se tumači. Maretić upućuje na г u *nazočan* (v., upor. i *pazuho),* Ivšić na krivo rastavljanje u *izuti* = *iz-zuii.* Upor. i rus. *raz-u-tb* i češ. *zouti.* Ovo *z* nalazi se još u *sàzuti, sàzujêm* — *sazvuti* (Neretva, Pavlinović) i u *ozûti* (Riječka nahija) »izuti« te u izvedenici *obuzvača* f za *obuvala* (narodna pjesma, v. i niže). Od part, na *-to *obutįa* > *obuća* = *obuća* (ŽK) = *obuča* (Vodice), stcslav. *obuSta;* sa svojom leksikolog!jskom porodicom: na *-ar obućar* m »čizmar, crevljar, postolar« prema f *obućarica,* također u značenju »drvena ograda oko peći za sušenje obuće«, pridjev na *-ski obućarski,* deminutiv na *-ica dbućica* (Vuk), augmentativ na *-ina obućina* (Lika), na *-njak obutnjak* (Ključ, Bosna) »nekakvi opanci« < *obućnjak* (sa *ćnj* > *,tnj* kao u *kutnji,ZΛ kućnji),* na -Ä* *obutelb* f (ч ' starijim hrvatskim knjigama, hry.-įcajk.y Belpştenecı, Jambrešić). Od korijena *obttv-* ää *i-aca ' ebuvafa* (Vuk, Sisak Poljica) »uzica«, pridjev na *-aéé obuvaći.* Pofmeničen part. perf. pas. *obuvenac,* gen. *-ènea* = na *-jak obuvenjak* »ono u čemu je žitno zrno obuveno«. Na *-lo obulo* n (Kostajnica) »obuća«. Na *-eljāk* sa gubitkom *o- buveljak,* gen. *-aka* (Dalmacija, Pavlinović) »opanak ili postola što se obuva bez potrebe, da se pripinje kao čizma«. Na *-āč izuvāč,* gen. *-ača* »čovjek i sprava«. Na *-lac izúvalac,* gen. *-aoca* m prema f na

-iça izúvalica. Na-a* > *-ak nàzuvak,* gen. *-uvka* (Vuk) = *nàzubak,* gen. *-pka (s* promjenom *v* > *b* preko *p* u gen. kao u *ljibac,* gen. *ljipca* za *livac* < *hlijevac,* Perušić, Lika, Dauzatova fausse régression) »ono što se nazuva, navlači na nogu preko čarape, vrsta gamaša«. U složenici *pozûvak,* gen. *-uvka* (Kosmet) »polučarapa« zamijenjen je prijedlog *na-* sa *po-*. Sa *pk* > *k nàzuka f* pl. (Ston) »vunene navlake na nogu« i sa zamjenom sufiksa *-bk* sa *-ica nazubica* »nazuvica, nazuvak« (Kuci, Crna Gora). Na *-aia nazuvača* (Vuk). Na *-ica nazuvica* (Vuk). Na *-nik nazuvnik* »Schuhzieher«. Praslav. osnova *u,* koja je nastala iz dvoglasa *ou,* dolazi u baltičkoj grupi bez prefiksa: lit. *auti, aunu,* lot. *aut, auju, aunù,* lat. *exuo, induo.* Taj se korijen nalazi još u awesti i armenskom. Upor. još *uzda* (v.). Ie. je korijen **oujo,* prijevoj od **fu l ō.* Ovamo ide još s prijedlogom *p > *u:* stcslav. *onusta* > slov. *onuča,* češ. *onuce,* polj. *onuca,* kod nas samo *naušta* (knjaževački okrug, Srbija) »eine Art Strümpfe«.

Lit.: ARj 1, 750. 4, 308. 7, 780. 8, 479. 490. 486. 9, 524. Jagić, *ASPh* l, 431. *ASPh 6,* 662. *Elezovic* l, 228. 2, 8. 93. Ribarić, *SDZb 9,* 172. *Miklošič* 371. *Holub-Kopečný* 251. 255. *Bruckner* 373. *Trautmann* 21. *WP* l, 109. *Mladenov* 219. 370. *Gorjajev* 235. Ivšić, *HJ l,* 175. Grienberger, *IF* 27, 211. Kretschmer, *KZ* 31, 424. 453. Hujer, *LF* 46, 181. si. (cf. *IJb* 8, 208). Persson, *KZ* 48, 121-126. (cf. *JF* 3, 214-215). *Boisacif* 256-257.

ocat, gen. *octa* m (Vuk, Krajina negotinska, Peć, Kosmet) = *očăt,* gen. *osta* (Rab) = *očăt* (Vodice) = *ocèt,* gen. *octa* (hrv.-kajk., Oraščići, Istra, Bolić, slov.) = *ocat* (štok., čak., Istra i u južnoj Italiji, doneseno sa sjevera Cetine) = (analogijom prema gen. *osta* i prema izvedenicama stvoren nominativ) ojí (ŽK) = (kompromisni oblik stvoren unakrštenjem *ocat + ost) ostac,* gen. *-aca* (Prčanj), sveslav. (bug. *ocet* pored *océd")* osim ukr. i rus., »kvasina, sirce«. Samoglasnik α je nastao iz palatalnog poluglasa ь, upór. stcslav. *ocЬlъ.* Pridjevi na *-ьn > -an ocatan* (upór. slov. *oceten),* na *-en octen (pri-),* poimeničen na *-ica octenica = astenica* = na *-ka octenka* »octeni sud«, na *-jak octènjak* »neka trava«, apstrakti *octenost = octenstvo.* Na *-tk* > *-ák octak,* gen. *-aka* (ugarski Hrvati) »cirsium arvense« = *ástak* (ŽK) »čkalj«. Na *-ika octika* = na *-eljika osteljika* (Stulić) »kiselo vino« = (ci > sr disimilacija) *dstika* (Vuk, Istra, Bella, Stulić) »ocat«. Augmentativ na *-ina ostina* (narodna pjesma, Istra). Na *-ar ocetar* »prodavač octa«, slov. *õctar,* bug. *ocetár* pored *ocedar* m prema f *ocedarka, ocetarski.* Denominal (inhoativ) na *-iti octiti, -im (na-, za-)* — *ostīti* (ŽK) *(na- se~)* »uskisnuti« prema impf. *naoctivati se.* Riječ je kulturna. Madžari posudiše *ecet,* Rumunji *oțet,* glagol *a oteti, oțetar.* Značajno je da je ne posudiše Arbanasi, koji imaju domaću *úthulle* pored *uthull -i* (Godin). Jedino varijanta *oftull* pretpostavlja unakrštenje južnoslav. *осыъ* i domaće arbanaske riječi. Sveslav. posuđenica iz sveromanskog lat. *acētum.* Kako taj romanizam posudiše i Germani, got. *akeits,* postavlja se pitanje da li je ušao u slavine direktno iz balkansko-lat. na donjodunavskom limesu, mjestu gdje se Slaveni najranije (5. v.) susreću s Romanima (Vlasima) ili preko Gota oko Dnjepra i na Balkanu. Činjenica da se *acetum* ne nalazi ni kod Rumunja ni kod Arbanasa ni kod Grka (οξος, odatle rus. *uksus),* govori u prilog mišljenju o gotskom posredovanju. Sa fonetskog gledišta moguće je izvoditi i iz vlat. *acętu* (krčko-rom. *akaiť),* jer naglašeno zatvoreno vlat. *e* može prijeći u ь, kako pokazuje *discus* > vlat. **descu* > *daska* (v.) i *grk* < *Graecus.* I kod južnih Slavena za taj pojam čine se nove posudenice: osim turcizma *sirce* = *şirket* (v.) stvnjem. *ezzîh,* nvnjem. *Essig* (metateza **etig* < *atecu* < *acetu),* odakle nastade slov. i hrv.-kajk. *jêsij* (ŽK) = *fesih* pored *jêsik* (Istra) = slov. *jesih,* u Režiji *azejt* < furl, *asei, ased.* Sa bug. *acéd* upór. *ocad* m (Hrvatska, Ogulin) »neka trava« ako je od lat. *actdus.* Ime te trave moglo bi biti isto što slov. *ocet* »cirsium arvense« = *ástak* (ŽK) = *octak* (ugarski Hrvati).

Lit.: ARj 4, 621. 7, 469. 8, 502. 507. 1100. 9, 250. 273. 274. 12, 77. *Pleteršnik* l, 367. Kušar, *RadllS,* 14. *Elezović 2,* 46. Ribarić, *SDZb* 9, 20. 172. *Miklošič* 219. *Holub-Kppečný* 251. *Bruckner* 373. *Mladenov* 405. *Kiparsky* 117. 119. Stürm, *ČSJK* 6, 51. *GM* 455. *REW*[3] 98. 105. Hamm, *KZ* 67, 121. Matzenauer, *LF 12,* 174.

ocean, gen. *-äna* m. (hrvatski književnici, prema lat. = njem. čitanju *c* pred *e),* pridjev *oceanski* = *okèãn,* gen. *-ana* (srpski književnici, prema gr. čitanju) = *ocean* (Kašić, Palmotić, prema tal. čitanju) = *okijanb-reka* (Aleksandrida). Gr. ωκεανός.

Lit.: ARj 8, 502. 811. Vasmer,GL 103.

ocel m (hrv.-kajk., Belostenec; slov. *ocel,* Štajerska) = *ocêl* (Prekmurje) = *ocelj* (Jambrešić, hrv.-kajk.) = (ikavski) *octi* (Mikalja) = *ocilj* (Vrančić, Mikalja, Stulić) = (jekavski) *ocjel* = (sa promjenom dočetka prema *ognjilo) ocjelo* (Martić) = *ôcilo* n (Vuk) »1° čelik, bliznica, mazija, nado, 2° ognjilo, čakmak, masat«. Slov. *ocelo* n prema *nado.* Ti oblici točno odgovaraju stcslav. *ocelt / -Iь* kao i onima koji se nalaze u svim ostalim slavinama, osim u bugarskom, gdje danas ne postoji, ali da je i tu postojao, dokazuje rum. slavizam *oțel,* s glagolom *a oteli* i pridjevom na lat. *-osus* > *-os oțelos.* Madžari posudiše *ocel.* Pridjev na *-ьn ocelan, oceljan, ociljan.* Odatle denominal na *-iti ocelìti, -im,* na *-ovati naocelovati, -ujem* (Belostenec) »naostřiti ocalorn«. Dočetak *-el* izmijenjen je u *-al* po svoj prilici unakrštanjem sa mlađom posuđenicor iz mletačkoga *azzal* (upór. odatle i ngr. ατζαλον, ζτζαλον) > *acãl* (Cres) = *àcãl,* gen. *-ala* (Bosna) = *àco,* gen. *-ala* (Zore, Dubrovnik) = *aco,* s glagolom *acolit: acãl,* gen. *-ala* (Dubrovnik, Vuk, gdje se prema Milasu govori samo *òca,* prema Budmaniju gen. *ocala) = ocâl,* gen. *-âlâ* (Rab), s pridjevom *ocalan* (Voltiđi). Od Vukova dubrovačkog oblika pravi Šulek za potrebe industrije čelika neologizme: *ocalar* m, *ocalara* f, *ocalarina, ocalarnica* f, *ocalina* f, pridjev *ocalast, ocalovac, ocalovina, ocalovnica, ocaonica, ocaoničar.* U danainjem saobraćajnom i književnom jeziku turcizam *čelik, čeličan, čeličiti, čeličana* potisnuo je *ocel, ocal* i *acãl.* Ti se oblici osnivaju na balkanskom i apeninskom lat. **akiale,* obrazovano prema *acuale,* od *acus* pored *aciarium* > fr. *acier,* tal. *acciaio,* u ostaloj Romaniji. Vetranie ima *acar,* gen. *-ára.* Lat. *k* pred *i* prešao je u bezvučnu afrikátu *c* kao u *Civitate* > *Cavtat, Celeiae* > *Celje* ili u *rpcê* > *ruci* od *rcka.* Dokaz za izgovor *k* < lat. *c*[1] u vrijeme dolaska Slavena na Balkan nalazi se u *Sisciae* > *Sisak.* Dvoglas *la* zamijenjen je sa kao u *podreka* < *patriarcha.* Zamjena sa α u *ocal* može se tumačiti na više načina: kao gore unakrštenjem dviju posuđenica, starije i mlađe, kao i zamjenom > *a* kao u *praskva* < *persica* (v.) i *orah* < *orehb* (v.). Apeninsko-lat. **akiale* (tal. *acciale,* mlet., furl, *azzal)* posudiše i Germani: stvnjem. *ecchil,* bav. *eckel* > odatle slov. *aklò* (Dolensko) = *jéklo, éklo, óklo* (Notranjsko), pridjev na *-en jeklên, jeklíti, klen; jăklo* n (Istra, hrv.-kajk., Belostenec, neutrum prema *nado) = jaklo* (Vodice) »1° jezgra, 2° čelik«, pridjev *jakién* (ŽK) »jak, čvrst (metafora)«, *jakleno mlijeko* »masleno« = *jakién* pored *jeklên* (Vodice) »iz ocjela«. Dočetno lat. *-e* zamijenjeno je sa -& ili *-í,* upor. lokativ vlat. **Sermi (<* klat. *Sirmii)* od *Sirnaum > Srijem, Srem* i u imenima gradova i otoka *Romae > Rimı, Brattiae > Brač* itd. Tumačenje Kiparskoga da c u slavinama pretpostavlja retoromanski izgovor **atsel* visi posve u zraku. U Engadinu je *acel,* u tirolskom narječju *tséra* < *aciaria (Gröber*[1] *l,* 627). Germanski i sveslav. romanizam upućuje na sjevernu Italiju i Balkan. Brücknerova pretpostavka da je sveslav. romanizam iz. stvnjem. *ecchil,* ne objašnjava jata. Upor. još u slov. *celín* »Flintenschloss« < furL. •*azzalin.*

Lit.: ARj l, 30. 4, 430. 7, 469. 8, 501. 502. 504. *Pleteršnik* l, 193. 364. 810. Kušar, *Rad* 118, 19. Budmani, *Rad* 65, 164. Šturm, *ČSJK 6,* 64. Ribarić, *SDZb* 9, 72. 152. *Miklošič 219. Holub-Kopečny* 251. *Bruckner* 373. *ASPh* 11, 137. Schwarz, *ASPh* 41, 127. *REW** 103. *REW l,* 20. *Kiparsky* 117. *Gombocz-Melich* 11. *Tiktin* 1099. Kranzmayer, *WuS* 16, 14.

oč (Kosmet) »uzvik kojim, se odbijaju krave« = *voč* (Vuk) pored *oćke* (Turska Hrvatska) = *vBčke* (Vuk).

Lit.: ARj 8, 534. *BI 2, Elezović 2,* 47.

očobajka f (Šulek) »biljka thalictram minus«. Upor. slov. *ocun* »Herbstzeitlose« = češ. *ocun*, stčeš. *ocin.*

Lit.: ARj 8, 530. Kořínek, *LF 65,* 440-445. (cf. *IJb 24,* 356). *Holub-Kopečný* 251.

ocá!i, gen. *očála* m pl. (Dubrovnik, Lika, Istra), odatle *očalinka* »ime ovci« (Kurelac) = *očali* (Božava) = *očálji* (ŽK) = *očále* f pl. (Maretićev akcenat) = *ocale,* gen. *očalā* (Ivšić, Pavičić, Slavonija) = *očale* pored *očale, Sčalji* (Crmnica) = *očali* (Vrgada), odatle na tal. deminutiv *-in očalin,* gen. *-ina* m (Vuk, Crna Gora) »durbin« = (zamjena sufiksa) *olari* m pl. (Vuk, Dubrovnik), slov. *ocala* n pl. = *očali, ocării, uočáb* (Notranjsko). Od tal. *occhiali* prema mlet. izgovoru, furl, *odai* pl., sing. *odal,* poimeničena pridjevska izvedenica na *-alis* od *oculus* (prasrodstvo s *oko,* v.) > tal. *occhio.* Kako je veza s našom riječi *oko* dana i mletačkim oblikom, posuđenica se adaptira našem jezičnom shvaćanju s pomoću prefiksa *na-: naočali* (Vuk) = *naoćali* (Lika) = *naočari* (Vuk, Ibar, Ljubiša) = *naočari,* odatle Šulekov neologizam *naočarka* prema njem. *Brillenschlange.* Tudi sufiks zamjenjuje se domaćim *-ih očila* n pl. (Timok-Lužnik, Stulić), odatle *očilar* »koji pravi očila«, na *-nik očnīk* »durbin«, *-nica očnice*

(Bella, Voltidi, Stulić), radna imenica na *-jar* •*očničar* (Stulić) pored *naočnīk* (Vuk) pored *naočnjak*. Tal. deminutivni sufiks *-etto* < vlat. *-íttus occhietto* > *oćet* m (Buzet, Sovinjsko polje, Vrbnik) »1° dio šarnira koji se •usadi u rupu .kamenog dovratnika i pričvrsti rastaljenim olovom ili sumporom, a nosi vrata, 2° rupica na brodu za vezanje jedra«. Ovamo ide još pridjev *straloć* _(Čilipi) = *štraloć* »krivook«, razrok, êrav (Šibenik« < lat. *extra-* > tal. *stra-* + *l'occhio*. Denominal na *-va- adoćavat se, adoçavam* impf. (Dubrovnik, Cavtat, subjekt *žene)* »pogledati se« < tal. *adocchiare* (prefiks *ad-* i *ochio)* < vlat. *.adoculare*. Složenica *kanócai* (Korčula) = *kanóca*, gen. *-ala* (Dubrovnik, Cavtat) = *kanoč ô* (Potom j e) = *kanócai* (Kućište) < *canna + oculu + -alis* »dalekozor« > tal. *cannochiale* <17. v.).

Lit.: *ARj* 7, 469. 470. 8, 530. 532. 510. 511. Budmani, *Rad* 65, 163. Cronia, *ID* 6, 116. *Pleteršnik* \, 757. Stürm, *ČSJK* 6, 78. Stevanović, *NJ 5*, 204-208. Jurišić, *NVj 46*, 19. Miletić, *SDZb* 9, 260. 263. 369. 370. *REW*[3] 6038. *DEI* 723. 64.

бcas m (Silba, Dubrovnik) = *oćast*, gen. *-i* (Marin Držić, Dauzatova *fausse régression* prema *obiješ*, gen. *obijesti)* < praslav. **otjasb* »1° rep, 2° biljka requisetum«. Deminutiv na *-ić oćasić*, prezime (15. v.), augmentativ *oćasina* (Istra) »vuna oko repa«. S prefiksom *nadoćas*, gen. *-asa* m (Zore) »uže povrh repa mazgina ili magarčeva«. Suglasnik *ć* je nastao od í/, upor. češ. *ocas*, polj. *oczas*. Denominal *obоćasit* (Dobrinj) »ošišati«. To je značenje nastalo u vrijeme kad je izašao perčin iz mode. Dok se uređivanje kose vršilo na pereinu, *obоćasit* je značilo »urediti perčin«. Praslav. prefiksalna složenica kao *pô-jas* (v.) > *pas*, od starijeg oblika prijedloga *ot* (v. *od)* i korijena **jasb*, koji ne postoji sam u slavinama, upor. lit. *juosti* »ζώνυμι«. Stcslav. *осезъ* (1271) doduše ne potvrđuje ovu etimologiju.

Lit.: ARj l, 284. 8, 532. *Miklošič* 219. *Holub-Kopečný* 251. Körinek, *LF* 65, 140-145. 318-319. Vaillant, *RES* 21, 165-168.

od = (<) *ot-*, baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog i prefiks, »a, ab, von« = *oda* pred suglasničkim skupovima *(odaslati, odabrati,.odašta*, i analogijski u *odašiljati, odabirati* prema *odaslati, odabrati)*. Oblik *od* je kod nas, u slovenskom, u češkom, slovačkom i poljskom nastao od *ot* prema stcslav., staro-češ. i rus. *otb,* dijelom zbog asimilacije pred zvučnim suglasnicima kao u *odbor, odgoniti* itd., a dijelom zbog analogije prema *nad, pred* i *pod.* U čakavskom (ŽK, Istra, Kastav, Jačke, Vitezović) i Timok-Lužniku glasi *odi- (pdignăti, odibrati)* mjesto *oda-*. Arhaizam *ot-* očuvao se u *oteti, otimati, otići, otvoriti, otvrsti.* Litavski je također očuvao prvobitno *t: at, ateiti* »otići«. Upor. gr. *'έτι* »još«, lat. *et, atque, at-avus.* U baltičkoj grupi postoji još varijanta: istočno-lit. *ata, -ato* (npr. *atuodiena* »istog dana«). Ta varijanta nalazi se u *otava,* sveslav. i praslav. poljoprivredni naziv za »sijeno poslije prve košnje« < ie. pridjev **ato-* obrazovan sa sufiksom *-ua,* upravo »ponovna, dodatna (se. košnja)«, dok je u lit. sa sufiksom *-Io atolas* »isto« [Usp. i s. v. *otava].* Ie. **ati* > praslav. *ot(t),* sa jor prema *kъ,* sa, *ъ,* ali upor. sanskr. *atas* prema gal. *ate-*.

Lit.: ARj 8, 537. 589. 590. *Miklošič* 228. *Holub-Kopečný* 251. 258. *Bruckner* 386. *WP* l, 43. *Trautmann* 16. Fortunatov, *IzvORJAS* 13, 2, 9-11. Meillet, *Etudes* l, 155. *RSI 6,* 127. Rozwadowski, *RSl* 2, 87-88. sl. Pedersen, *ANPh* 26, 377-379. (cf. *RSl* 4, 265). Rešetar, *ASPh* 36, 542. Hirt, *IF 2,* 347. Hermann, *KZ* 48, 112. Wijk, *ZSPh* 13, 83-88. Ljubarskyj, *Zapyšky UA* 13/14, 281. sl. (cf. *IJb* 13, 63). *Boisacq*[3] 292.

-oda, sveslav. i praslav. sufiks, danas mrtav i neproduktivan u svim slavinama. Služi za tvorenje apstrakta od osnova kojima se leksikologijska porodica može odrediti samo lingvističkom analizom. Kod Leskiena ne figurira medu hrv.-srp. sufiksima, dok Maretić meće kao da se radi o uporednoj slav. gramatici. Prvobitno apstraktno značenje do danas su još očuvali *sloboda* (v.) i *lagoda* (v.), ali je veza sa *svoj* i *lak* posvema iščezla iz jezične svijesti, dok *jagoda* (v.), *loboda* (v.) označuju samo konkretne biljke.

Lit.: Vandrák l, § 574. *Maretić* § 351 j.

odaja f (Vuk, Kosmet, akcenat od sinonima) »soba«. Deminutivi na *-iça ôdajica* = na *-če odajče,* gen. *-eta* (Kosmet, Makedonija). Pridjevi na *-ьn* > *-an odajan* (narodna pjesma, *f—jna vrata),* na *-in odajin* (narodna pjesma), na *-ski ôdajskî.* Na *-li odalıca* f »zemlja koja pripada begu, te je on može dati na obrađivanje jedne godine jednom kmetu, a druge drugom« (turski agrarni termin, možda *odalık,* turski apstraktum koji je ušao u evropske jezike kao *odaliska* »Sklavin der Haremdamen«). Na *-džija odadžija* m (Vuk, Šar--planina) »1° čovjek koji sjedi na čijem salasu (agrarni termin), 2° momak koji poslužuje u

krčmi, 3° pristav«. Složenice: *odabaša* m (17. v., narodna pjesma) pored *odobaša* (narodna pjesma, sa *-o-* mjesto tur. *-a-* prema tipu *krvopija, krivokuća* itd.) »zapovjednik«, odatle prezime na *-ič Odabašić* pored *Odobašić* = arm. *OdabaŠian', hazna—odaja* »aerarium«. Balkanski turcizam (tur. *ode)* iz građevinarske terminologije: rum. *odaie* f, s deminutivom *odăiță* i izvedenicom na *-as odđiat* (ukazuje na hrv.-srp. ili bug. posredovanje), arb. *(h)ode* = *odhë* pored *ondá,* ngr. όντας.

Lit.: ARj 8, 642. 552. Milosavljević, *GISZD* 3, 209. (cf. *IJb* 14, 94). Matzenauer, *LF* 11, 343-344. Korsch, *ASPh 9,* 659. *GM* 314.

odalèskati, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, objekt *zamlaticu = prdeljusku,* Zore) »udariti koga po obrazu«. Prema Zori može biti od tal. *delascare,* za koji ne daje značenje. Taj glagol ne bilježe talijanski leksikografi. Prefiks bi morao biti *di-,* ako je toskanski. Leksikografi imaju samo pomorski termin *lascare.* Budući da je lat. *alata* »1° ćuška, 2° (rum. *aripă)* »krilo« nastalo od *ala* unakrštenjem sa *colapus* > fr. *coup,* nije nevjerojatno da je dubrovačka riječ izvedenica od *ala* s pomoću *-iscare* (upor. fr. *pleurnicher,* port, *chuviscar* »sipiti«, od *chuva* < *pluvia)* = lat. *alapáré* »ćuškati. Dapače i *od-* može biti od lat. prefiksa *ad-: *ad-al-ìscare.* Od **alapa* »krilo« je po svoj prilici ime dubrovačkog otočića *Olipa.*

Lit.: ARj 8, 554. 893. Skok, *Slao.* 232. *REW** 310. 311. *DEI* 105.

odalibati (se), *-ām* pf. (Dubrovnik, Ston, Budmani, Zore, Milas, objekt *barku* »da ne tuče ò kraj«) »1° iscrpsti (Zore), 2° odvaditi, izvaditi (npr. *múku iz vreće),* 3° premjestiti barku (Deanović)« = *odlibati, -am* (Vuk, Crna Gora) »4° odlakšati, učiniti da bude što lakše«. Maretić krivo rastavlja *o-dalibati* i ističe kod *odlibati* da se ne može uhvatiti veza prema prostome *libati,* kojemu Vuk daje dva značenja »1° odliti, 2° odlakšati«. Sa drugim akcentom ima Vuk iz Crne Gore *ulibati se, ulibam* impf. »5° od koga, kao bojati se, ustručavati se, ženirati se«, koji BI upoređuju, sa *libiti se, líbím* (Vuk, Srbija, Milićević, Ljubiša) »6° stidjeti se«. Sve ove glagole zaista je teško semantički povezati. Početni *od-, oda-, u-* zacijelo su naši prefiksi. Ako se *libati (se),* s obzirom na geografsku areu, gdje dolazi, protumači glagolom **leviare,* od lat. *levis,* koji u mlet. glasi *libar,* u staropizanskom *lebbiare,* stfr. *legier* itd., objašnjava se značenje pod 1°, 2° i 4°. Postoji još s lat. prefiksom *adleviare* > srlat. *alleviare* »erleichtern« > stfr. *allegier* »ein Schiff ausladen«, odatle fr. postverbal kao pomorski termia *allège,* srlat. *allegium* »embarcation servant au chargement des navires«. Vukovi *libati se* i *libiti se* drugog su podrijetla (v.). Budmanijevo· i Zorino izvođenje iz lat. *delibare* »uzeti, smanjit}, uživati« ne odgovara jer taj glagol nije zastupljen ni u jednom romanskom jeziku, a i fonetski ne odgovara, jer je kllat. *b* > rom. *v* i jer postoji *-libati.* Južnodalmatinska i crnogorska area riječi govori u prilog posudenice iz dalmato-romanskog gdje je *ų* > *ih* dovoljno potvrđeno, v. *Olib, gujba, plojba, gajba: odalibati* može se shvatiti **od-alibar* < *alleviare.*

Lit.: ARj 7, 554. 8, 608. Budmani, *Rad* 65, 161. Zore, *Tuđ* 15. *REW** 361. 5002. *FEW* 71 *DEI* 128.

odar, gen. *-dra* m (14. v., Vuk), praslav., »1° krevet, postelja (Marulić), 2° ležaj, loža (Crna Gora), 3° nešto uzvišeno, kao npr. katafalk u mrtvačnicama, u stanu, 4° toponim«. Nalazi se u stcslav. *odri,* slov. *oder,* bug. *odar,* češ. *odr* »Pfal, kolac«, *odry* »Gerüst in der Scheune«, rus. *oder* »nosila«. Na *-ina Sdrina f* (Smokvice, Korčula) = *odrinja* »1° čardaklija, pergola (posuđenica Dalmacija,, sjenica pred kućom napravljena od vinove loze), 2° naročita vrsta loze, krivaja, koja se pruža nad oborom ili terasom pred kućom i čini hladovinu (Čilipi)«, na *-ica odrinica* (također toponim). Na *-ište odrinište* (Stulić) = *Sdrīšte* (Paštrovići). Pridjev na *-en,* određeno *odřeni (~e haljine,* ~г" *stog).* Madžari posudiše *odor.* Možda je i baltoslav., ako je ispravno upoređenje sa lit. *ardai* < **adrai* »Stangengestell«. S obzirom na to da češ. *odr* znači »kolac«, najvjerojatnija je identifikacija sa ags. *eodor,* stnord. *iadarr,* stvnjem. *ëtar,* nvnjem. *Euer* »Zaun«. Prema tome bi ie. oblik bio **odhro-,* prijevoj sa sufiksom *-ro* od ie. korijena **edh-* »plot od proštica«. Drugačije Machek, koji *оагъ* i *оагъ* izvodi neuvjerljivo od *vidnci* > *venuti* > »nešto sušiti« i smatra riječ predslavenskom.

Lit..· ARj S, 556. 665. *Miklošič* 219. *Mlādenov* 375. *WP* l, 121. Uhlenbeck, *PBB* 26, 290. si. (cf. *AnzIF* 15, 105). Meringer, *IF* 18, 256. 19, 449. Berneker, *IF* 31, 411. Pogodin, *AnzIF* 21, 104. Posch, *WuS* 16, 41. Kluge, *PBB* 35, 571-572. Petersson, *IP 24,* 265. Machek, *Slávia* 18, 72-86. Boisac<f 724.

odigitrija f (14. g., stsrp.), epitet *přečistá Bogorodica Odigitrija.* Od gr. složenice οδηγήτρια »pratilica«.

Lit.: *ARj* 8, 590. Vasmer, *GL* 103.

odium m (latinizam, lat. *odium* »mržnja«) »mržnja, omraza« = *odijo* n (Ranjina, talijanizam, < tal. učeno *odio).* Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso* proširen na *-ьn* > *-an odiõznn* (Potomje) »mrzak«.

Lit.: *ARj* 8, 594. *REW*[3] 6038a.

odívá f (Dalmacija, Poljica) = *odívá,* gen. *odive* (Kosmet, Drsník, Peć) »l ° djevojka udata izvan kuće, u odnosu na ukućane i kuću odakle se udala, 2° (Šumadija) momački darovi djevojci«. Deminutiv na *-ič odivičić* (Crna Gora) m »sin odivin« prema f na *-ьna odivična* pored *odivičićka* (Crna Gora) »kći odivina«.

ARj.: 8, 596. Vušović, NJ 5, 117-119. Kalima, *ZSPh* 6, 171. Mikola, *PUF* l, 115-17.

odmêlom u *Matej a odmêlomb Ninoslavb* (1234-1240) = (na drugom mjestu, 1240) *Matêj imenemъ Ђanь bosnbski Ninoslavb,* u nominativu nije potvrđeno. Značenje je jasno: »cognomen«. Izvedenica na *-lo* od *odtmeti šį* »respondere«. Maretić bez potrebe ijekavizirao u **odmjelo.*

Lit.: *ARj* 8, 632. *Miklošič* 55. *SEW* 253. Wijk, *ZSPh* 13, 85-88.

odoljeti, *-lm* pf. (Vuk) = *odoliti* (Vodice), sveslav. i praslav., »1° svladati, nadvladati, 2° oprijeti se, oduprijeti se« prema impf, na *-va- odoljivati, odoljujem* (Budinić, Mrnavić), danas običnije kod zapadnih pisaca *odolijevati, odolijevam.* Pridjev na *-liv neodoliv* = *-ljiv,* kod Stulića *odoljiv.* Ime čarobnjačke biljke *odolán* (Vuk) = *odòljen* (Dubrovnik) (= slov. *odolin)* »macina trava, nazvana tako jer miriše kao pisaća mačke, valeriana officinalis«, u Crnoj Gori nazvana eufemizmom *odùmiljen* (Vuk), također bez *o- doljan* (Šulek) »divlji komorač« = *dolen,* upor. bug. *deljanka.* Odatle hercegovački pripjev (refrain) *Đevojke su ružu brale, o doljeno, odumiljeno.* Naziv biljke se nalazi u češ., ukr. i rus. *odolej* »euphorbia piloša« = *odolen* »nymphaea alba«. Rumunji posudiše *odolean.* Po biljci nastadoše i antroponimi *Odolá, Odoljen, Odeljan* (11. v., Osor), u dalmatinsko-lat. i *Adalenus* (Trogir, u 12. i 13. v.), ali se mogu shvatiti i kao prevedenica (calque) od *Victor.* Pored prefiksa *o-* dolazi još *nadoljeti, -lm* (Vuk) »nadvladati, svladati«, koji se danas čuje samo u Kosmetu *nadolêt, -îm* »nadvladati, nadjačati, pobijediti« uz *odolêt, -îm* »navaliti, osvojiti (subjekt *boljavina*)«.* Stulić ima još *sadolijevati* impf, prema pf. *sadoljeti* »imperare« = stcslav. *Sbdoleti,* češ. *zdolati,* polj. *zdolat.* U hrv.-srp. ne postoji bez prefiksa kao u polj. *dolać.* Od *dola* »dio«. Ta ie. i baltoslav. imenica očuvala se u hrv.-srp. samo u **aoInъ* > *dlan* (v.) i u **dolga* > *dlaga* (v.), lit. *dalis* f »dio baštine, milostinja«, lot. *dal'a,* sanskr. *dalam* »isto«, *dalayati* (3. 1. sing.) »štipa«.

Lit.: *ARj 2,* 606. 610. 644. 645. Jireček, *Romanen 2,* 74. Ribarić, *SDZb 9,* 172. *Elezović* l, 433. 2, 19. *Miklošič* 47. *SEW* 1, 206-7. 209. *Holub-Kopečný* 104. *Bruckner 92.* 375. *Mladenov* 323. *WP* l, 811. *Gorjajev* 94. *Boisaaf* 161. Bernard, *RES* 27, 32. Oštir, *WuS 4,* 211-212. Matzenauer, *LF* 11, 344. Endzelin, *FBR* 7, 73. si. (cf. *IJb* 13, 370). *Machek 224. Vasmer 2,* 255.

odur m »miris«. Od tal. *odore* < lat. *odor,* gen. *-oris.*

Lit.: *ARj* 8, 695.

odurisati, *-Sem* pf. (15. v.) »odrediti, naznačiti«, od prefiksa *od* i *urisati,* koje nije potvrđeno: *urisati* nalazi se još u čine. *ursire* »commander, ordonner«, od gr. aorista ώρισα, od ορίζω »isto«. Balkanski grecizam: bug. *orísvam* »prédestiner«.

Lit.: *ARj* 8, 696. *Rohlfs* 1548. *Pascu 2,* 98., br. 1866.

odvjetak, gen. *-tka* m (16. v., Belostenec, Voltiđi, Stulić[41] = *odvitak* (Došen) — slov. *odvetek* »potomak, potomstvo, baštinik«. Ne nalazi se u drugini slavinama. Izvedenica je na *-ik* > *-ák* od stcslav. *ei ь* »grana ramus«, praslav., u svim slavinama osim u hrv.-srp., prijevoj od *viti* (v.), obrazovan s pomoću sufiksa *-tvb,* u prasrodstvu sa stprus. *apewitwo* »Strauchweide«, *witwan* »Weide«, u kojem je samoglas u nižem prijevojnom štěpenu, a u slavinama ie. **voitvi.* Suglasnik *v* je ispao u genitivu **odvjetvka* kao srednji u tročlanoj grupi. Odatle je stvoren nominativ bez *v.* Ne ide uz praslav. korijen *ve-,* koji je u *vijati* (v.), kako hoće Miklošič.

Lit.: *ARj* 8, 712. *Miklošič* 387. *Holub-Kopečný* 414. *Bruckner* 613. 625. *Vasmer* 193. Joki, *ASPh* 28, 11. 29, 43. Charpentier, *ASPh* 29, 3. *Mladenov 64.*

Odžak, gen. *-aka* pored *Odžak,* gen *-aka* m (Vuk, Kosmet, BiH) »1° dimnjak, 2° ognjište, 3° kuća, dvor, 4° porodica, 5° toponim

(u sing, i pl.)«. Na *-lija odžaklija* f »1° soba sa dimnjakom > 2° mala sobica (Drobnjak), 3° peć (Turska Hrvatska), 4° baškaiuk, odvojac (Srbija), 5' (kao maskulinum) kućić, koljenović, plemić« = na *-ović odžaković* »1° čcvjek iz plemenite kuće, 2° prezime«. Na *-jar odžačar* (Vuk) »dimnjačar« pored *odžakãr* (Vinkovci). Balkanski turcizam (tur. *ocak,* pored istih značenja još »pješadija u janjičarskoj organizaciji«) iz građevinske i sodjalne terminologije: rum. *ogeac,* bug. *od&ák,* arb. *oxhak* = *uxhak,* cine, *ugeac* »1° cheminée, 2° maison, 3° famille«.

Lit.: *ARj* 8, 786. *Lokotsch* 1587. *Mladenov* 374. *Elezović 2,* 534. *GM* 314. *Miklošič* 220. *Pascu 2,* 173., br. 1127. Korsch, *ASPh* 9, 659.

ofar, gén. *afra* m (16. i 17. v., Glavinié, Proroci, čakavski, slov.) »žrtva, dar«. Odatle na *-nica of(a)rnica* (Antun Dalmatin) »1° gazophylacium, blagajnica, hazna, 2° kutija u koju se meću ofri«. Denominal na *-ati o/rati, -am* impf. (1561, *Postila,* Antun Dalmatin) = *ofrovati, -ujem (Proroci).* Nalazi se u slov. i u sjevernim slavinama, polj. *ofiara.* Germanizam (protestantski) latinskog podrijetla < stvnjem. *offar,* srvnjem *Opfer, opfern* < crkvenolat. *operări* »žrtvovati«. Pomišlja se i na *offene* (v.) ili unakrštenje obaju glagola.

Lit.: *ARj* 8, 732. 734. 735. *PleterŠnik* l, 796. *REW*[3] 6071. 6043. *Miklošič* 220. *Bruckner* 375.

òfenditi, *-im* pf. (Perast, Potomje) = *ofênditi* (Vodice, Istra) = *ofendit, -îm* (Božava, Cres) = part. perf. *oferíjen (n'j* nije *nj)* = *ofendije* (3. 1. sing, prez., impf., Kućište, primjer: *on me uvik ofenđije)* »uvrijediti, ražaliti«. U Dubrovniku *ofendžati, -am* (Zore) »isto« prema 1. 1. prez. sing, na *-го (dž* < *dl)* zacijelo je ostatak dalmato-romanski od *offendere* < prefiks *ob-.* Pridjev na *-ljiv ofendljív* (Pazin) »injuriosus«.

Lit.: *ARj* 8, 732. Cronia, *ID 6,* 116. Zore, *Tuđ.* 15. Ribarić, *SDZb 9,* 81.

oferiškati, *-ãm* pf. (Dubrovnik, Zore) prema impf, na *-va- oferiškavati se, -am* (17. v.) »ponuditi«. Od 1. 1. prez. sing, na *-isco* (rom.-dalm., prema tosk. *offro?)* od *offerire* (sttal. *offerire,* tosk. *offrire)* <' kllat. *offerre* (prefiks *ob-* »prema« i *ferre).* Na *-ovati oferovati* impf, »prikazivati«. Poimeničen part, perf. ž. r. *oferta* f (15-16. v.) »žrtva, dar, prikaz« < tal. *offerta.* Crkveni latinizam *ofertorijon* »prikazivanje (dio mise)«. Dalmato-romanski leksički ostatak bit će *apertati* pf. u vezi *kome zaušnica* »zaušiti koga«, zbog / > *ρ* (ironická metafora).

Lit.: *ARj* 9, 46. 732. *REW*[3] 6043.

oficij m (Rab) »1° služba božja, 2° molitvenik« = *oficijo* n (Korčula) = *oficije* n (latinizam) prema talijanizmu *oficije* n (1520), odatle deminutiv na *-ica oficice* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) = *oficica* (Potomje, Čilipi) »molitvenik«, *Oficice Gospino* n »officium parnim beatae Mariae« ili prema mlet. izgovoru *oficji* (Božava) »molitvenik« = *oficija — ovicija* f (Vuk, Lika) »1° služba oficirska, 2° oficir« (latinizam). Poimeničen pridjev na *-alis* > tal. *-ale oficijāl,* gen. *-ala* m (Primorje) »1° časnik, činovnik, 2° *(oficijāl,* Hrvatska) niži činovnik (latinizam)« = *ofičō,* gen. *-ala* (Dubrovnik) = *oficijo* (Perast). Denominal na *-āti oficijati* (objekt *crkvu)* »činiti u crkvi službu božju« < tal. *uffiziare una chiesa.* Francuzizam preko njem. *oficir,* gen. *-ira* (Hrvatska, Slavonija, Vojvodina, Srbija) = *ovicir* (Vojna Krajina, Lika) = (sa umetnutim *n* pred dentálnom afrikatom) *ovincîr* pored *oficier* / *ovicier* (Crmnica, Crna Gora) prema f *oficïrka* f »žena oficirova«, pridjevi *oficirov, oficirski.* Ovamo ide kao pučka riječ lat. poimeničen pridjev na *-ina officina,* koja postoji i kao učena riječ *oficina* (apotekarski termin) > tal. *fucina,* mlet. *fusina,* furl, */usine* > *fušina* (Božava) »cucina, kuhinja« = slov. *fužina* »1° Nagelschmiede, 2° Hammerhütte, 3° toponim u pl. *Fužine* (Hrvatska, Gorski kotar, s etnikom odatle *Fužindri,* unijati Ž; razlikuju se od *Šmôljcara,* unijata)«.

Lit.: *ARj* 8, 732. 734. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6, 109. 116. Sturm, *ČSJK* 6, 51. Miletić, *SDZb* 9, 391. *REW** 6045. *DEI* 1728.

òfijerta f (Dubrovnik, Zore) »žena bijesna i silovita«. Od lat. part. perf. *efferia,* od *effervere, effervescěre* (prefiks *ex-* i *fervere),* zacijelo kao leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Promjena prefiksa *e* > *o* nastala je zbog labiodentala koji slijedi, a odgovarao je bolje našem prefiksu *o-.* Postoji bez prefiksa i part, perf. vlat. **fersus* > sjevernotal. *fers* »bollente«. Odatle dalmato-romanski leksički ostatak poimeničen f *fêrsa* (Perast), denominal *fersati* (Boka) = (pseudojekavizam) *fijersa* (Dubrovnik) »ožujak na licu«, denominai *fjèrsati, -ãm* pf. »načiniti kome fijersu na licu«. Upor. u Kalabriji *ferza* »cicatrice«. Ovamo ide sa / >

b (kao u *baklja, bačkio)* te sa *er* > *r fise* pored *bfse f* pl. (Rab) »boginje, ospice« = *bŕše* (Rab) »variolae« = *barše,* gen. pl. *barš* (Veli otok) »cijepljenje = *barše* (Božava) »rozolia« od mlet. *ferse.*

Lit.: ARj 1, 682. 3, 52. 60. 8, 734. Zore, *Tuđ.* 15. 23. *REW*[3] 3265. *DEI* 1625.

oflìmati, *-ām* (Dubrovnik, Ston) = *o limati, -am* (Ston, *koga)* = (sa *m* > *mb) oflimbati* (Ston) = *ohlimbati* (Ston) »ćušiti, udariti koga po obrazu, přišiti zaušnicu«. Nalazi se u južnoj Italiji *nfyamáre* (Salento) = *mbyama* (Basilicata) < **inflimare* < **infimulare ita.,* lat. deminutiv od gr. φιμόω »vezati, schnüren, heften, imbastire«. Upór. naš metaforickí izraz *prilijepiti, prišití crnku.* Zacijelo je posuđenica iz dubrovačkog romanskoga. Početno *o-* može biti naš prefiks, a može biti i lat. *ad-* > rom. *a-.* Upór. *Oprtalj, Optuj.* Glagol *o/limati* je ušao preko dalmato-romanskoga od vlat. **ad-fimulare.*

Lit.: ARj 9, 734. 791. *Rohlfs* 2319. Isti, *Diz. Cal. 2,* 80. Rešetar, *Stok.* 259. Zore, *Tuđ.* 15. Skok, *ZRPh* 54, 487.

-og, sveslav. i praslav. neproduktivni sufiks, češće za maskulina, rijetko za feminina u obliku *-oga.* Najstarija je izvedenica *oštrog* od *ostrí* (v.), f *oštroga* (v.), upor. češ. *ostroh,* polj. *ostróg.* Ovamo možda i *tvarog* (v.). Stara je izvedenica i *brlog.* Hrv.-srp. su *talog* i *vrtlog* (v.). Praslav. je varijanta s umetnutim nazalom *-ǫga* > *-uga* u *ostruga* (v.). Ta je varijanta dobila pejorativno značenje (v.). Sufiks *-og* je prastari (ie.) pridjevski sufiks u *mtnogb* > *mnogi* (v.). Uporeďuje se i sa ne-ie. sufiksima kao sa madž. *-ag szantag* »polje, oranica« od *szantoni* »orati«, tur. *-iig* u *siir-ug* »stado«, od *siirmak* »sagoniti«. Naročito je interesantno uporeďenje sa *-eg* u *biljeg* (v.) = tur. *bilgü* »znanje« od *bilmek.*

Lit.: Măreţie 301. *Vandrák l,* 629. *Holub--Kopečný* 468.

oganj, gen. *ognja* m (13. v., Vuk) = *oganj,* gen. *ognja* (Kosmet) = *oganj,* gen. *ognja* (Vodice) = *oganj,* gen. *ognja* (ŽK) = *oganj,* gen. *ognja* (Buzet, Sovinjsko polje), ie., baltoslav., sveslav., praslav., danas ograničeno na zapad (na istoku i danas u književnom i saobraćajnom jeziku običnije; u Kosmetu samo *oganj)* 1° vatra, ignis (s kojom riječi je u prasrodstvu), 2° (Imotski) vrućica, 3° (Dalmacija), Schloss an der Flinte, tabandže«. U stcslav. *ognb* m po deklinaciji *i, ogńb* (sa sufiksom *-w)* po deklinaciji *o.* Pridjevi na *-ьn ognjan,* f *-äna,* proširen na *-it ògnanit,* na *-en ognjen* (usp. *Ognjena Marija,* Kosmet, blagdan u pravoslavnoj crkvi, 17. srpnja), *ognjenu,* poimeničen na *-ьc ògnjenac,* gen. *-enea* »stachys arvensis«, na *-evit ognjèvit.* Antroponimi: *Ognjan* = *Ognjān* (Kosmet) m prema f *Ognjana* = *Ognjäna* (Kosmet), *Ognjen,* odatle prezimena na *-ьc* i *-ović Ognjänovac* (ZU) i *Ognjenović.* Deminutivi na *-ič ognjīc,* na *-ica ognjica* »bolest« (upor. rum. *mialã* < lat. *ignicia,* posuđeno *micina,* v.). Na *-mica ognjàrica* (Crna Gora) »čobanska koliba gdje se oganj loži«. Na *-ilo ògnjilo* n. Na *-ište ognjište* = *ognjište* (Kosmet) *ognjišći,* gen. -sca (Buzet). Augmentativ na *-uština : ognjuština* »vrućica«. S prijevojem *u* > *'y* (upor. češ. *výheň)* > z'sveslav. i praslav. *viganj,* gen. *-gnja* m »1° kovačnica, 2° toponim (Dalmacija, Pelješac)«. Tu riječ posudiše Madžari *vihnye, vimnye* »kovačnica« i Cigani *vigna* »Herd«, *vignja* »kovačnica«. Sinonim *vatra f* je balkanska riječ: rum. *vatră* arb. *vatre* »focus, oganj«. Izvedenica *vatralj,* gen. *-álja* m »Feuerschaufel, batillum«, odatle dakorum. *vătrai,* nalazi se u Kotorskom statutu sa lat. sufiksom *-île : vaarile.* Zbog toga *-ālj* može biti od lat. sufiksa *-alis.* Ako je tako, mora se pretpostaviti da je *vatra* pripadala i balkanskom latinitetu, odatle je ušla u južnoslavenski, rumunjski i arbanaski. Ne može se uzeti s Miklošičem da su tu riječ proširili Turci medu Slavenima. U češkom i poljskom mogli su je proširiti preko Karpata rumunjski pastiri (Valaši u Moravskoj). Pridjev na *-en vatren;* poimeničen na *-jača vatrenjača* (Muhač) »Dampfschiff«. Augmentativ *vatruština* »vrućica«. Na *-ak: vatrak* (bug.). Na *-ište vatrīšte* »Feuerstätte«. Denominal na *-iti vàtriti (na-, o-)* samo u vezi sa *džeferdanom.* Postoji još odatle u rus.-cslav. prijevoj *ѵігь* »faber«, koji nije potvrđen ni u jednoj drugoj slavini, a odgovara stprus. *viutris* i u prijevoju *autre* f »kovačnica«. U baltičkoj grupi pojavljuje se sa *u ugnis* f, lot. *uguns,* upor. i lot. *agns* »brünstig, feuerig«. Taj oblik pojavljuje se u slavinama kao *й* > *y* > *i* u *viganj.* Takoder: sanskr. *agnis,* lat. *ignis* < ie. **egnis* ili **ngnis,* prema čemu je praslav. *ognb* prijevoj. Za *vatra* nalaze se paralele u iranskom: awesta *atar-* »Feuer« m, nperz. *adar* »oganj«, arm. *airèm* »verbrenne, zünde an«, lat. pridjev *ater* »crn, taman«, odatle tur. *ateş.* le. je korijen *at-* »oganj«.

Lit.: ARj 8, 736-7. 752-59. Ribarić, *SDZb 9,* 172. *Elezović 2,* 10—11. *RES* 11, 111. *Miklósié* 376. *Holub-Kopečný* 252. 426. *Bruckner* 375. 604. *Mladenov* 59. 373. *WP* 1, 42. 323. 396. *Trautmann* 334. *Vasmer* 1, 173-4. 2, 252. *Gorjajev* 40. 236. Machek, *RES* 23, 59. Pisani, *Rendiconti Lincei* 3, 411-423 (cf. *IJb* 13, 75). Wijk, *ZSPh 9,* 98-102. Lehr-Spławiński, *Zbornik Belićev* 414—416. Loewenthal, *WuS* 11, 54. 73. sl. (cf. *IJb* 14, 333). Specht, *KZ* 66, 49. Scheftelowitz, *KZ* 56, 169. Bonfante, *IF* 52, 223-224. sl. Pedersen, *KZ* 38 (cf. *AnzIF* 21, 77).

ògar m (narodna pjesma) = *obgar* m (narodna pjesma) prema f *obgara* = *zagar* (narodna pjesma) »hrt (uz koju se riječ uvijek pominje), Jagdhund, Windhund« = *zağar* pored *zağar* i *zağar,* gen. *zagara* m (Crmnica, Crna Gora) prema *bigăr* »pseto« į f *bìgara* (Crmnica) »kučka«. Crmnička varijanta tumači *b* u varijanti *obgar.* Taj je oblik prema tome kontaminacija *ogar* + *bigar.* Deminutiv *zagore,* gen. *-eta,* pl. *žagariu* (Kosmet) »lovački pas, kera«. Oblik· *ogar* posudiše Madžari *agár* »hrt« i Rumunji *ogar* m prema f na *-bka ogarcă* = s unakrštenim rum. sufiksom *-oaică* < lat. *-onea* ·+ slav. *-bka ogăroaică* »Windhund«, deminutiv *ogăruş.* Oblik *ogar nalazi* se u stcslav. *ogart* (16. v.), češ. *ohař,* polj. *oharz.* U ruskom se začudo ne nalazi (postoji u struś, *ogarъ* »Art Boot«). Oblik *zàgar* je balkanska riječ: bug. *zağar,* arb. *zağar* = *zar* »Jagdhund, Windhund«, srgr. ζάγαρον »Jagdhund« = ngr. ζαγάρι, ζαγαρός, tur. *zağar* »Jagdhund«, upor. janjičarski čin *zagorči* »Rüdenmann«. Riječi *ogar* i *zagar* su raširene i izvan Balkana i slavina: tako našem *ogar* = madž. *agar* odgovara u avarskom na Kavkazu *eğer,* u osetskom *yegar.* Za *zagar* nalaze se potpune paralele u zapadnoj Evropi, τι Logudoru na Sardiniji *ğagaru* = na Korzici *yakaru* = *ğakaru* »pas, cane mastino, pastirski pas«, na zapadnim Pirinejima kod Baska *čakur,* čemu odgovara u španj. i port, *cachorro* »mladi pas«. Iz kavkaskih jezika stavlja Schuchardt ovamo đurđijanki (kharťveli) *dzagli* i evropsku riječ *šakai,* koja se izvodi iz sanskrta *srgala* »canis aureus«. Iz naših dokumenata ide ovamo još *seg(e)rdom* m (1552, 1631, P. Zrinski), odatle izvedenica na *-džija segerdomšija* (1558, Vitezović) »naziv časti u janjičarskoj organizaciji«. Odgovara prema tome gore pomenutom *zagarci.* Nastavak *-dom* odgovara perzijskom sufiksu *-dan* u *zindan* (v.). Upor. i tur. *sägban* > *seymen* »žandar«. Kako se odnose *Ы* > *b, ob-* i *za-,* na to pitanje je teško odgovoriti. Možda izražavaju mociju: muško i žensko. Oštir je svakako pogodio kad je *ogar* stavio među alarodske elemente. Kao stari lovački termin može pripadati pred--ie. supstratu.

Lit.: ARj 8, 330. 737. *Mažuranić* 1297. *Elezović* 1, 187. Miletić, *SDZb 9,* 235. *Miklošič 221.* 399. Isti, *Türk. 24. Holub-Kopečný* 252. *Bruckner* 375. *Gombocz-Melich 22. Tiktin* 1033. *Lokotsch* 1758. 1929. *REW*[3] 8959a. 9590. *GM* 480. *Mladenov* 171. Wagner, *AR* 15, 207-247. (cf. Jud, *Romania* 57, 439). Munkácsi, B., *Arja es kaukázusi elemek, a finn — magyar nyelvben* 1, 119. Schuchardt, *ZRPh* 29, 277. Bertoldi, *ZRPh* 57, 152. *RIEB l,* 20. Oštir, *Razprave* 1, 273. 305. (cf. *IJb* 10, 62. 11, 221). *Vasmer 2,* 251. *Matic,Slovo* 6-8, 292-94.

Oglej m (1275, prijepis 16. v., Istarski razvod) = *Oglij* (Kožičić), pridjev na *-bşk oglejski* ('--a *crikva,* 1405), etnik *Oglijan* (Kožičić). Vitezović (17. v.) ima *okolu Akvileje ali Ağlara,* u *Rječniku* (MR 112) *Aquileia* = *Algar* (ne zna se odakle mu oblici *Ağlar* = *Algar).* Srdnjertì. *Agley* preko slov. *Oglej* osniva se na lokatīvu *Aculeiae.* Taj se oblik dobiva iz vlat. pridjeva *aculeiesis, Aghulea,* gr. Ἀκυλήα, Ακολήα, furlanski pridjev i etnik *agolean* »čovjek iz Ogleja«, za rimsko *Aquileia.* Taj se oblik govorio zacijelo u 7. v., kad Slaveni dolaze na limes langobardicus. S ispadanjem velara pred *u* nastaje poslije toga vremena furlansko *-olee* u složenici *Bordolee* < *Borgo d' Aquileia* = (u starijem jeziku i) *Olèjo,* danas učeno *Aquilèe, Aquilèa* poluučeno *Naculèja (n-* < prijedlog *m)* = *Niculija.* Veze Hrvata s Oglejem počinju koncem 8. v. i početkom 9. v. kada panonska i dalmatinska Hrvatska dolaze pod franačku vlast. Oglej šalje misionare s franačkim imenima da krste Hrvatsku. Velik dio kršćanske terminologije u vezi je sa starijom furlanskom kako se govori na teritoriju oglejske patrijaršije. Imena hrvatskog kneza Trpimira, njegova sina Petra te Branimira sa ženom Marušom zabilježena su na prastarom evanđelistaru sv. Marka (6. v.) u Čedadu. U 10-11. v. oglejski patrijarke pozivaju Slovence kao koloniste. Ime legendarnog osnivača oglejske patrijaršije *Hermagoras-a* postalo je popularno kod Hrvata i Slovenaca i očuvalo sę u narodskom obliku kod njih: *Mogor,* prezime *Mogorović,* (i slov.) *Mohor,* prezimena *Mohorić, Mohorovičič.* U područje oglejske crkve idu Istra i obje Panonije.

Lit.: ARj 8, 748. *Mažuranić* 812. Šturm, *CSJK* 6, 66. *Pirana?* 1464. 1498. Skok, *Slovo* 3, 50-63. Abramić, *HE* 1, 161-164. Kos,

ib. 164-165. Isti, *Rad* 240, 194. Skok, *Pojave* 34.

ogota f »nevaljalica« (pejorativna, uvredljiva metafora) = *ogota* (Smokvica, Korčula, Parčić) = *ùgola* (Marulić, Benetović, Hvar) »sinonimi: tovarica, magarica« = *ugotica* »mlada magarica«. Izražava mociju prema m *tovar, magarac*. Deminutiv na *-če,* gen. *-četa ogole* (Paštrovići) »psovka djevojci«. Pridjev na *-an* < *-aiьn ögotan,* gen. *-äna* (Vuk) »nevaljao«, u psovci *muči, zla ogotino ôgotãna* (Wk). Augmentativ na *-ina ogótina* f (Vuk, Grbalj) »nepoštena žena«. Taj izraz južnog i srednjeg Jadrana izoliran je ne samo medu slavinama nego i u hrv.-srp. Daničić smatra riječ tuđom, ali je njegova etimologija (značenje »prazan biti« prema lat. *egere)* nemoguća. Možda je u vezi s ngr. γάιδαρος »magarac«, arb. *guidar.*

Lit.: ARj S, 763. *Parčić* 569. *Građa* 8, 285. *GM* 117. Daničić, *Kor.* 5.

ogracija f (15. v.): *popi imijte vsaki petak přikládati jednu ogracviju za moju dušu; va ogracviji misnoj).* Od crkveno-lat. sintagme *deo gratias,* koja se upotrebljava kao složenica (prevedenica iz grčkoga). Značajno je da je *ogracija* nastalo ispuštanjem početnog slogale-, koji se shvatio kao prijedlog.

Lit.: ARj 8, 767 *DEI* 1251.

ogre n (Gazarović: *tvrdi nego ogrc, nego morski pisak,* Zadar) = *ugrc* »nanara, narikla, gibbula divaricata«. Dočetno *-c* stoji u vezi sa *-k* u *grk* = *ugrk* »ogrc«. Dočeci *-c* i *-k* osjećali su se kao hrv.-srp. deminutivni nastavci. Zbog toga su odbačeni u *ugar.* Ide zajedno sa gr. pridjevom u Bovi (južna Italija) *grio* »hart, von Kichererbsen, die sich nicht weichkochen lassen«, öd stgr. pridjeva ἀγρεῖος, stgr. ἄγριος »sauvage, ländlich grob« (od ἀγρός »polje«, na -ικός ἀγρικός, 13. v.) > *agrikó* (Bova) »divlji«. Oblici *ogrc* = *ugrc* predstavljaju dalmato-rom. **agrikius,* a *(u)grk* < **agricus.*

Lit.: ARj 8, 772. *Rohlfs* 20. 24.

ogresta f (Mikalja) »uva acris vel acerba« = *ogriesta* (Vetranie) = *ogreš* m (Mikalja) = *ogresta f* = (unakrštenje sa *grozd,* v.) *ogrozd* (Šulek) »ribes grossularia, ribizi (u hrvatskim gradovima)«, odatle izvedenica na *-inka ogrozinka* (Srijem, Šulek) »neka vinova loza tvrdog grožđa kao ogroz«. Ovamo još poimeničen pridjev na *-bsk ogrhica* (Šulek) »brassica napus oleifera«. Mlada posuđenica sa očuvanim *a-:* *agrišta* (južna Dalmacija) »isto«, *ágres* m (slov.) = *agras* < austr.-njem. *Agras,* deminutiv *agrazļ.* Početni samoglas *a-, o-* zamjenjuje se sa *e-, je-: egreš* (Mikalja), *jegrist* (Voltidi) = *jegriSt* = *egrišt* (Belostenec). Ti hrv.-kajk. oblici potječu iz madž. *egreš.* Nalazi se i u slovačkom. S gubitkom početnog samoglasa *gresia* (Cres), s pridjevom na *-uo grestav* m prema f *grestva* »unreif, sauer«, poimeničen u *ţ grestva ï* (18. v., *masturika öli sok od grestve)* »agrišta, nezrelo grožđe«, *greita f* (Ugljan, Hrvatsko primorje, Istra: *ocat ali gresia, nezrelo grožđe),* odatle pridjev *grestav* (Ugljan) = (sa odbacivanjem *-ta) grès,* gen. *greša* m (Mikalja, Vuk) »1° grožđe koje cvjeta docnije od ostalog i ne može sazreti, 2° ribes grossularia«, odatle na *-tka* (v.) *grešika* f (Vuk, Hrvatska, 17. v.), na *-Ijika grešljika* (Vuk, Hrvatska, Slavonija) »1° divlja loza, 2° vinjaga«, na *-evina greševina.* Upor. arb. *greshtë* »unreife Traube«. Promjena *a-* > *o-* ukazuje na staru posuđeniću zacijelo iz dalmato-romanskoga. Poklapa se s kulturnom riječi tal. *agresta* f »isto« od kllat. *agrestis* (od *ager)* > tal. *agreste, agresto,* poimeničen u femininumu. Prešla je i k Nijemcima (odatle *Agras, agrazļ),* Madžarima, Arbanasima i doprla čak do Litve. Afereza *a-* postojala je već u izvoru, upor. furl, *gresi* pored *agrest* (Pirona).

Lit.: ARj 3, 23. 419. 420. 422. 4, 568. 8, 774. 781. 782. Tentor, *JF 5,* 202. *Pleteršnik* l, 2. *GM* 229-30. *DEI* 95. Štrekelj, *ASPh* 14, 524. *REW** 295. *Gambocz-Melich* 1489.

ogrov m (Konavli) »vez na košulji konavoskoj ženskoj oko grla«. Od tal. francuzizma *agrafe* f »fibbia, fermaglio; arpese«, postverbal od fr. *agrafer* »affibiare«, stfr. *agraper,* koje se tumači unakrštenjem gr.-lat. *graphium* i germ. *krappa.* Upada u oči prijelaz α > *o* u našoj novijoj posudenici kao u *Mosor* < *Massarum, Kotor* < *-Cattare,* ako je etimologija ispravna.

Lit.: ARj S, 781. Zore, *Rad* 114, 222. *REW*[3] 3847. 4760. *DEI* 95.

ògumak, gen. *-umka* m (Vuk, Srbija) »grmić«. Denominal na *-iti zaogūmčiti se* (Vuk, subjekt *brada).* Izolirana hrv.-srp. riječ. Prema sinonim« izgleda da je deminutiv na *-bk.* Matzenauer uzimlje *o-* kao prefiks i uporeduje sa sanskr. *galmas* »frutex«.

Lit.: ARj 8, 785. *Miklošič* 220. Matzenauer, *LF* 11, 346.

ahme, gen. *-eta* n (Vuk, Poljica, Drežnica, Hercegovina) = *ome,* gen. *-eta* »ždrijebe«. Na *-ak ohmak,* gen. *-aka* (Vuk) = *òmak* m (Vuk, Srbija, Šabac) prema f *o(h)makinja* (Vuk) pored *òhmica* (Poljica, Dubrovčani) »ždrepčić, (prema) ždrebica«. Deminutiv na *-ič ahmičtć* (Mostar), na *-če ohmče* (Poljica) »ždrepčić«. Izolirana hrv.-srp. riječ. U vezi je zacijelo s madž. *vemh* »das Füllen«. Jagić uporeduje sa lit. *ašva* »kobila«. [Šimčik: < tur. *ahmak* »glup, budalast«].

Lit.: ARj 8, 792. 903. Jagić, *ASPh 2,* 396. Šimčik, *BIPF* 3, 159-60.

oho, uz *ohol, f ohola* (15. v., Vuk), praslav. (?) pridjev pored *hol, hola* = *ő/, óla* (Srijem) »ponosit, superbus«. Proširuje se na *-ьn òholan, òhōlna* (Dubrovnik, upor. bug. *oholen),* na *-ik holik,* na *-it oholit* = *hôlit.* Poimeničen na *-iça òholica* m = *holiča* (Vuk, Hrvatska), *oholnik* m. Apstrakti na -osi *oholost* = *holost, okolnost* f, na *-ast oholast* (Dubrovnik) f pored *holast, s* pridjevom *oholastan,* na *-stvo òhōlstvo* n (Boka), *ohola* f, na *-ija oholija* = *halija.* Prilog *oholo* pored *holo.* Složenice, bez potvrda u narodnom govoru: *hololaža* m »hvališa«, *hololud, holoslava* (sve ih je stvorio Dosen). Denominal na *-ili oholiti se (iz-)* = *holiti se, -im.* Pridjev i izvedenice od njega postoje samo u južnoslavenskom i značenju »superbus«, u sjevernim slavinama samo bliža usporedenja. Nema jedinstvenosti u tumačenju postanja. Naporedni oblici *hol* itd. navode na misao da je o- prefiks. Zbog toga mnogi (tako Jagić, Berneker, Machek, Uhlenbeck, Lewy) uporeduju sa rus. *holja, holjivost* »čistoća«, *holitb* »čistiti«, sanskr. *kSalayati* »pere, čisti«. Drugi (Bruckner) uzimlju vezu sa *chocholb* »Schöpf« (v. *hūhor)* u češkom, poljskom i ukrajinskom. Značenje bi bilo prema tim tumačenjima metaforicko. Značajno je Briicknerovo upoređenje sa stpolj. *chocholaty* »elevatus«. Postoji kod Barakovića još *raholiti se, -im* »oholiti se, uzdizati se, hvastati se«, kod Stulića *roholiti se, -im* »oholiti se«, s pridjevom *roholan* »ponosan«. U Riječkoj nahiji (Crna Gora) *roholiti* znači »miješati slamu, sijeno«, *proroholiti* »promiješati, skrpiti«. Glagol *raholiti se* naliči na *rakoliti se,* koje Stulić prevodi na tal. »ingalluzzarsi«, *uraholjen* »superbicus«. Ovdje se radi o očitoj onomatopeji. Nije isključeno da je takvog postanja i *ohol.* Ako je tako, ohomatopejom se oponaša uzdizanje, samohvala, ponos.

Lit.: ARj 3, 648. 4, 278. 8, 793. *MikloSič* 80. 220. *SEW* 392. 395. *Holub-Kopečny* 141. Bruckner, *ASPh* 11, 129. *KZ* 51, 235. 241. *Mladenov* 343. 404. *Gorjajev* 400. 401. Matzenauer, *LF* 11, 347-348. Lewy, *ZSPh* \, 416-417. Uhlenbeck, *PBB* 30, 256. Machek, *Slávia* 16, 174. 203. 211. Iljinski, *ASPh 29,* 167. si. Jagić, *ASPh l,* 431. Jokl, *IF* 27, 298. Wiedemann, *BB* 28, 51.

ohra f (stsrp., 17. v.) »žuta zemljana boja« = (s lat. čitanjem gr. χ) *okra* f (Šulek, Popović) »isto« = (preko njem.) *oker* m. Gr. ὤχρα.

Lit.: ARj 8, 797. 849. Vasmer, *GL* 103.

oje n (Vuk, nema genitiva; Turska Hrvatska) = *oje* f pl. (Kosmet) = *oje,* gen. *ója* (Vodice, Golać, Istra), slov *oje,* gen. *ojesa* n (osnova na *s,* praslav.) »1° rudo u volujskih kola, 2° (specijalizirano) rudo u pluga«. Deminutivi na *-ič ojtć* (Istra) = *ojič* (Vodice) = *ojca* f (Crmnica) = *ojće* (ŽK). Na *-nica ojnica* (Srbija, Milićević) = *ojmce* pl. (Kosmet) »ona dva drva što u saonicama zamjenjuju rudo«. Na *-ište ojište* n »rudo«. Tu izvedenicu posudiše Rumunji *oişte* f »rudo za konjski potpreg, odgovara *procjepu* > *proţap,* kad je za volove«, Arbanasi *oshte.* Nalazi se u lit. sa formantom *-n iena* »Gabeldeichsel«. Ne nalazi se u polj. i rus., inače u svim ostalim slavinama kao u češ., luž.-srp. i ukr. te u poljskim narječjima. Ie. je korijen **ļes- / *o\es-,* gr. οἴστος »strijela«, οἰήιον »krmilo«, οἴαξ, gen. -ακος »argutla«, sanskr. *īsa* »rudo«.

Lit.: ARj 8, 881. Ribarić, *SDZb 9,* 173. *Elezović 2, 22. Miklošič* 220. *Holub-Kopečny* 253. Matzenauer, *LF* 11, 348. Vasmer, *RSl 6,* 200. Brugmann, *Grundriss* l[2], 1091. Meringer, *VCuS* 5, 91. *GM* 316. *Boisaaf* 687. Wackernagel, *AnzIF 12, 21. Bratanic* 64. 86—7. pass.

Ojerović, ličko prezime (porodica tog prezimena stanuje na Konjskom brdu u Perušiću; oduvijek je posjedovala mnogo ovaca). Danas se piše samo *Ojurovič* (Kvarte, Pērušie). Od rum. *oier* < **oviaríus* »ovčar«, -od lat. *ovis* > rum. *oae.* Zacijelo ostatak velebitskih Vlaha.

*Lit.: REW** 6127. Grujić, *ZbNŽ 21, 319.*

òjnãk, gen. *-aka* m (Vuk, Srbija) »orah kojim se u igri biju gomilice oraha«. Balkanski turcizam (upor.. tur. *oynamak* »igrati se«, *ojun* »igra«) iz terminologije igara: bug. *ojnăk.* Sufiks *-ak* nejasan. Ne zna se je li tur. kao u *konak* ili naš deminutivni *-bk.*

Lit.: ARj 8, 803. Matzenauer, *LF* 11, 348. *Školjić?* 582

-ok, neživ praslavenski sufiks za tvorenje radnih imenica (nomina agentis): *svjedok* od osnove *věd-* (v.), *snubok* od *snubiti, vidok*

(Martié, *Osvetnici 2,* 30). Ni kao pridjevski sufiks nije živ: *dubok, žestok.* Gubi se u komparativu *žešći, dublji.*

Lit.: Maretić 301. 320. *Vandrák* l, 612. *Holub-Kopečný* 468.

òka f (Vuk, Kosmet, BiH) »(mjera za težine i tekućine) 1° mjera veća od l litre, 2° funta«. Na -araca *okàrica* (Vuk, bug.) »sud od oke« = *okanìca* (Kosmet), složenica *polokanìca* = na *-anik okanîk* (Timok-Lužnik, Kosmet, bug.) = na *-enjak okenjak,* gen. *-âka* (Hercegovina), na *-as okaš,* gen. -aša m »1° kantar (vaga) koji mjeri na oke, 2° lan.koji se prodaje na oke«. Balkanski turcizam možda latinskog podrijetla (tur. *okka* < ar. *ukīja* < gr. ουγκιά < lat. *uncia,* v. *unča)* iz oblasti mjera kao *kantar, terasije, dram:* rum. *oca,* bug. *oka,* arb. *oke,* ngr. *οκά.*

Lit.: ARj 8, 803. *Mladenov* 376. *GM* 315. *Elezović 2, 22. Lokotsch* 1590.

okagača f (Vuk, Tršić) »poprijećna greda ispod druge grede« = *okegača* (Srbija) »greda na kakvim stupovima, npr. ćuprije« = *okrgača* (Sarajevo) »tetiva (Crna Gora)«. Čini se da je složenica (turska sintagma) *ok ağacı* od *ok,* koji se nalazi u *öksüz* »samac bez ikoga« (postpozicija *-süz* »bez«) i *ağaç* »drvo« kao rum. *odagaciu* = *odogaciu* = *udagaciu* »Aloeholz, saponaria officinalis« < tur. *ödağacı.*

Lit.: ARj 8, 804. 811. 859. Matzenauer, *LF* 11, 348-349. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 548. *Škaljić*[1] 500.

okasion, gen. *-i í* (Kašić, 17. v.) = *okažion f* »prilika«. Učen talijanizam *occasione,* apstraktum na *-io* od part. perf. *occasus,* od *accadere.*

Lit.: ARj 8, 810. *DEI* 2621.

oklagija f (Vuk, BiH, Slavonija) = *oklagija* (Kosmet) »(kuhinjski alat) valker (hrvatski gradovi), trlica i tržnica (Dubrovnik), takača (Lika), sukaljïca (ŽK)«. Balkanski turcizam (tur. *oklagi,* obrazovano sufiksom *-gì* kao *kaşağı* > *češagija,* od *aklamak a* ovo sa infiksom *-la-* od *okmak)* iz terminologije alata (zanata): bug. *oklagija* »točilka«. Od glagola *aklamak* s pomoću sufiksa *-iş* (upór. *ališveriš) oklamiš* (Srbija, Riječka nahija) = *oklamîs* m (Kosmet) »džabaluk, ono što se uzme kao mukte, za džabe, vještinom i bezobrazlukom« = (sa zamjenom sufiksa) *oklamaš,* gen. *-aša* m (Dalmacija) »muktadžija, tj. koji hoće što da ispreša«. Upor. bug. apstraktum *oklama.* Upor. glede tvorbe *dag-lagi* »fer à marquer les animaux«.

Lit.: ARj 8, 814. 815. *Elezović* 2, 23. *Miklósit* 220. *Deny* 573-6. 459-60.

oklijevati, *oklijevam* impf, prema pf. (koji se malo govori) *oklijenuti, -em* »neodlučan biti, cunctari«. Nalazi se samo u štokavskom. Izolirana je kreacija za pojam za koji ima mnoštvo sinonima *odgađati* prema *odgoditi* = *odgabljati* (ŽK), *zatezati, zatežem* prema *zategnuti, - m, skanjivati se, ogužati, ogūžām* prema *ogužávati, ogužävam, šervánjiti, -lm, ominjati se* (Lika) »ustezati se«. Odatle na *-alo: oklijevalo* m. Etimolozi gledaju u *o-* prefiks. Bez njega nije glagol potvrđen ni u jednoj slavini. Bruckner identificira *-klijevati* sa slvč. *hliveť* »faulenzen«, polj. *glewieć* »vom alten Käse«, slov. *gléviti* »kauen«. Time dakako nije objašnjeno ni značenje ni promjena *gl* > *kl.* Zubatý vidi baltoslav. korijen **kli-ḷklī, *klē-, *klei-, *klai-* prema lit. *klajoti* »vagari«, *klajus* »irreführend«, lot. *kleija* »Herumtreiber«, *klit* »sich zerstreuen«; Matzenauer sanskr. *kliv* »impotentem esse«. Sve beskorisna nagađanja. Kao izolirana hrv.-srp. kreacija možda je stvorena kao *nećkati se* od *neću* od upitnog prilog *ökle, öklén* prema raspitkivanju *okle ti to, okle mu to')*

Lit.: ARj 8, 817. Bruckner, *KZ* 48, 201. Matzenauer, LF 11, 349. Zubatý, *ASPh* 16, 395.

8ko n (Vuk), po deklinaciji *o* prema stcslav. *oko,* gen. *očeše* i slov. *oko,* gen. *očeša* po deklinaciji *s,* dual *dva oka,* pl. f. *oči* po deklinaciji ι = *oko,* gen. *okêta* (Kosmet, po deklinaciji *t'),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **okos-, *očes-* »1° oculus (s ovom je riječi u prasrodstvu), 2[a] (metafora) izvor (tako i stperz., isti semantem perz. *čäsmä* > tur. *česme* »bunar« > česma, v.), 3° pupoljak kod voća, mjesto gdje je pupoljak, 4° toponim (prema značenju 2°)«. Pridjevi na *-ьn očan,* f *osnâ (trûva,* ŽK), određeno *očni* (Vuk) = *očnji* (Ljubiša, *nj* mjesto *n* zbog *č),* poimeničen na *-jak očnjak* (Vuk) = *podočnjak'* (Vodice) »očni zubi«, na *-ik očnih* »gornji nišan u puške« = (sa > *a) očanlk,* na *-ica očanica* f »biljka euphrasia«, *bezočan* (16. v.), poimeničen na *-ik bezočnih,* na *-jak bezočnjak,* na *-stvo bezočanstvo,* sa umetnutim *z* kao u *pazuho* (v.) *nazočan* (hrv.--kajk., čakavski) < *na* + *z* + *oči, na-z-oko; nezočan* (Belostenec) = *neozočan* »odsutan«, upor. *nazočibitje* (Habdelić) »Gegenwart« i prilog *nauzočice* i slov. *navzoči* > *nazočni), navzoćen,* prema čemu se može misliti (Ivšić) da je *z* < *vz* < stcslav. *ъz* > *uz* (v.). Na *-inji očinji (vid).* U Istri *naznako* »coram« predstavlja promjenu rjeđe suglasničke grupe *vz* običnijom *zn.* Pridjev na *-at okat* (Vuk) = *okat* (Kosmet) »koji nije ćorav« = na *-ast okast* pored *očast.* Na *-ovát ocitovat* (Dubašnica) »kojemu se noću privida«. Na -ii *očit* (15. v.), prilog *očito,* proširen na *-ьn očitan,* poimeničen na *-ik očitnik* m prema f *očitnica* »javni griješnik«, *očitovnica* »vještica koja se očituje na ispovijedi« i sa tur. *-luk očitluk* m (sjeverna Dalmacija, u izreci *dobiti na ~*), *močit* (protivno od *očit), naočit* »ugledan«. Kao pridjev *-ok* u *vrljòok* (v. *vrljav), razrok* »hiljav, škiljav, heroglav« (dobio je *r* unakrštenjem sa tuđicom *gverok* < tal. *guercio,* davši joj svoje *-ok).* Deminutivi na *-će okce* (Vuk, u satu) = *okce* n (Kosmet) »pupoljak« *(kalemiti na ~)* = *očce* (15. v.) = *òsce,* gen. *-eta* pored *òsca (Vuk",* Lika) »zamka za hvatanje ptica«, na *-ica očica* »biljka anagallis arvensis«, *očice,* gen. *očica* (Vuk) »male oči«. Augmentativi na *-etina očetine* f pl. ,(Bella, Stulić) = *očerine* (Lika). Na *-inica očinica* f (Smokvica) »otvor na donjem dijelu vratiju za ulazak mačkama«. Kol. *óćje* (Istra '= *oče* (ŽK) »pup«. Na *-ište očiste* n (narodna pjesma, Jukić) »sastanak«. Za unakrštenje *oko+očali* v. *oćali.* Na *-un okun* »riba perca fluviatilis, bulješ (jer je *izbuljenih očiju«* (akcenat Gornja Dolina kod Gradiške) = *jokun* (Gračanica). Nalazi se u češ., slov., polj. i rus. *okom.* Praslav. je »jesetra (v.)«. Prilozi *naoči, nauočice, uoči, ôčice* (Lika) »očito, očevidno«, na *-imice očimic* (sjeverna Dalmacija) »svojim očima«. Složenice: pridjevi *očigledan* (Vuk), određeno *očigledni,* prilog *očigledno,* nastao je od priloške sintagme *na oči glede* »(na zapadu) zoran« = *očiglecē* (Srbija) i *očigledice* (Ljubiša). Odatle *očigled* m (18. v.). Istog je značenja *očevidan* (16. v.), određeno *očevidni* (Vuk), prilog *očevidno,* s nejasnim *e,* koje stoji mjesto *i,* upor. stcslav. *očivistb* »augenscheinlich« = *očivest* (Belostenec), pridjev. Odatle *očevidac,* gen. *-vica* i službeni neologizam *očevid, očevidnik.* Zatim: *očobôlj,* gen. *-ólja* m (Kosmet) = *očibol* = *očobolja f* »bolest očiju«. Prema tipu *vodopija* stvoren je *očogreja* m, f (Kosmet) »ko od stida ne obara oči, upravo *grije oči«* = *očigrija* »prezime i toponim«; *očopija* (Velika, Slavonija) »zla žena koja bi čovjeku i oči iskopala«. Denominali na *-iti* Šulekov neologizam *očiti* »okulirati, kalemiti«; Martićev *očiti* »gledati« je nepouzdano, ali se govori *suočiti koga s kime, uočiti što* »opaziti«. Šulekov deminutiv *očijukati (se)* danas se općenito govori. Od *očit* faktitivi na *-ovati očitovati, -ujem* (Vuk, Dubrovnik) i *-iti očititi, -im* (16. i 18. v.) »učiniti očitim«, prema iteratīvu *očicatį, -am* (jedna potvrda). Još postoji *oko* po deklinaciji *n : okno* (ŽK) = *okno* (Buzet, Sovinjsko polje), danas ograničeno na zapadne strane »1° oblok, prozor, funjestra«. Značenje »2° rudnik« očuvalo se također. U tom je značenju riječ kulturna. Madžari · posudiše *akna,* Rumunji *ocna* »rudnik«, Novogrci ,όϰνα »soline < saline«. Deminutiv na *-ce okánce,* gen. *-a* (ŽK) »prozorčić«. Ie. korijen **oqu-* »gledati« nalazi se po deklinaciji *i* u lit. *akis,* lot. *aks,* ovdje *aka* u značenju »izvor« (tako i Hercegovina i južna Dalmacija). Po deklinaciji *n* kao *okno* u arm. *akn.* Upor. fin. *akkuna* »prozor«. Imenica *okun,* koja je obrazovana s pomoću slav. sufiksa *-un* (upor. *bjegunac),* ne s pomoću romanskog augmentativnog *-one,* uporeduje se i sa lit. *ašerys, ešerys,* lot. *asers, asars* »Flussbarsch« i sa svnjem. *ag* »Barsch« te lat. *acuș* »Hornhecht«. Denominacija bi bila prema brojnim oštricama ove ribe na glavi. To upoređenje nije nužno, kako kaže sinonim *bulješ* od *buljiti* (v.).

Lit.: ARj l, 272. 273. 4, 656. 7, 933. 722. 8, 156. 511. 515. 517. 518: 520. 524. 531. 815. 879. Jagić, *ASPh 31,* 550. *Elezović* 1, 443. *2, 24.* 23. 47. 391. 534. Ribarić, *SDZb 9,* 174. *MikloŠič 220. Holub-Kopečný* 253. *Bruckner* 377. *WP l,* 169. 171. *Trautmann* 4. *Mladenov* 377. Strekelj, *DAW* 50, 41. Ivšić, *HJ ï,* 173-176. Iljinski, *Slávia 2,* 256-257. Brugmann, *IF* 17, 358. 27, 271. (cf. i *Anz IF 5,* 263). Pedersen, *IF 5,* 49. *KZ* 36, 99. Meringer, *IF 16, 125.* Rarsten, *IF 22,* 296. Vasmer, *ZSPh* 10, 401. Kretschmer, *KZ* 31, 435. Collitz, *BB* 18, 207. Streitberg, *IF 3,* 326. Hübschmann, *IF* 4,112-115. Holthausen, *IF* 14, 341. *Boisacq'* 707. -722. 732.

okrijek m (Vuk) »alga, vaoga > voga (Dubrovnik)«. Bez prefiksa *o-* u složenici *zabokrijek* i u augmentativu na *-ina* odatle *žabokrečina* kao u slov. *krék* i polj. *krzek* »Froschlaich« i u oba lužičko-srp. jezika. S prefiksom *o-* češ. *okřaky* »(kol.) vodene biljke«. U bugarskom nije potvrđeno. Bez sumnje praslav. *krekz* za vodene biljke. Lit. *kürkle* »Froschlaich« pretpostavlja ie. *ŗ.*

Lit.: ARj 8_5 859. *BI 2,* 888. 859. *MiklošiČ* 139. *WP 1,* 483.

okrut m (13. v., Lovran, čakavski) »1° drven sud, posuda« = *okruta* f »2° crkveno suđe, 3° crkvena sprava« = *ôkruta* f (Riječka

nabija, Crna Gora) »4° sva sprava koja služi za oranje (nerazumljiv semantički razvitak prema 1°, 2° i 3°), 5° vrh puščanog vuka što udara u kapsulu (Sinj), 6° oknigao prostor, periferija (crkve ili manastira)«. Značenje pod 3° može biti u vezi s *okrut* m »odežda«, rus. *okruta, okrutųe.* Značenja pod 4° i 6° predstavljaju možda riječi različitog postanja. Samoglasnik *u* nastao je od velarnog nazala, kako pokazuje polj. *okręt* »lada«. Glede značenja »posuda« > »lađa« upor. fr. *vaisseau* < srlat. *vascellum,* deminutiv na *-čellus* od *vas* i rus. *súdno* »lada«.

Lit.: ARj 8, 872. *ASPh* 34, 307. *Miklósié 142. Bruckner* 377.

oksit m (Dubrovnik, N. Ranjina, Bella, Stulić) = *ohsit* (Mikalja, Voltidi, Stulić, Kašić) = *ošit* = *ošít* (Šibenik) »1° prijeboj, pregrada, 2° drveni zid od pruća koji dijeli sobe (Poljica, Šibenik, sjeverna Dalmacija, Pavlinović), 3° koža koja rastavlja šupljinu prsa i trbuha (metafora), 4° nıziv male fontane kod crkve u Barbatu (Rab), u kojoj je najbolja voda« = (pseudojekavizam) *ošieti* = (metateza s - *t* > *t* - *š) oti!* m (Baraković) »(kao da znači) zid, ograda«. Pridjev *ohsitan* »obližnji«, poimeničen *ohsìtnik* m (Bella, Stulić) »susjed« prema f *ohsitnica.* Denominál na *-iti priošít* (objekt *komoru,* Šibenik) »razdijeliti na dva dijela« (govori se po svoj prilici mjesto **priošitit,* haplologija). Romanizam jadranske zone, zacijelo iz dalmato-romanskoga. Od lat. izvedenice na *-ītus* od *axis* = *assis,* koja ide u morfološkom pogledu zajedno s tal. *assito* (14. v.) »tavolato che divide«. Prema Battisti--Alessio *axis* = *assis* »daska, tavola di legno« je hiperurbanizam iz carskog doba. Taj se očuvao i u nazivu otočića pred Gruzom *Dakša* kao i u stfr. i prov. *ais,* nfr. *aissieu* »daska« i *aissis* »bardeau«. Glede zamjene grupe *ks* > *hs* > í upor. *oksjenač.* Za dalmato-romansko vrelo govori zamjena *ks* za *x.*

Lit.: ARj 8, 798. 876. 9, 321. 376. Medie, *NVj* 19, 433–434. (cf. *RSl 4,* 297. 5, 289). Skok, *Slav.* 248. *DEI* 333. *FEW l,* 161.

oksjenač, gen. *-nča* m (Dubrovnik, Vetranić) = *oksjenač* (Stulić, Vuk, Konavli, Dubrovnik) = *hoksjenač,* gen. *-sjenča* (Vetranić, 16. v.) = *okšenac,* gen. *-enea* (Mikalja) = (sa *ks* > *hs) ohsjenač* (Bella, Stulić, Dubrovnik) = *ohsjenac* = (ikavski) *ohšinac* (Mikalja) = (í mjesto *ks* > *hs) osjenač,* gen. *-nča* (Dubrovnik, Konavli) = *osjenač* (Mikalja) = *osenac* (Popović) = *dšinač* (Lumbarda) = *ašinac,* gen. *-încă* (Korčula) = *akSenac* (Šulek) = *àíenac* (Perast) »1° terapeutická biljka, pelin, pelen, 2° artemísia paniculate, 3° chrysanthemum, 4° buhač«. Posuđeno u jadranskoj zoni u starijem i mlađem periodu iz dalmatinsko-romanskog od imena biljke egejskog (mediteranskog) podrijetla (egejski sufiks *-ntfi)* αψινθος preko lat. *apsinthium* sa zamjenom *Ц* > *č* (kao Poreč < *Parentium, Ratiaria* > *Arčer, palatium* > *polača),* s mladim refleksom *ti* > *c* (kao *polac* < *palac* < *palatium).* Kako *en* nije reflektiran kao * į* > *e,* nego kao *in, en, n,* ne ide u epohu vulgarnog latinskog (7. v.) nego u kasniju epohu. Glede zamjene grupe *ks* > *hs* > *s* > *š* upor. *oksit.* Varijante pokazuju zamjenu starijeg romanizma mlađim.

Lit.: AR) l, 59. 3, 648. 8, 799. 876. 877. 9, 202. Rešetar, *Štok.* 262. *ZbNŽ* 8, 107. Kušar, *NVj* 3, 326. Alessio, *RIO* 2, 97. *REW* 44. Rohlfs* 290. *DEI* 330.

oktobar, gen. *-bra* m »listopad«, učen latinizam od lat. pridjeva *October,* gen. *-bris,* obrazovan od broja *octa* (dual) s ie. sufiksom *r* (v. *december)* »upravo osmi mjesec po numeralnom sistemu«. Sa umetnutim *m* pred *b* ili prema *septembar, decembar: oktumbar* (Dubrovnik), možda dalmato-romanski leksički ostatak zbog *o* > *u* prema istom latinizmu *oktômbar,* gen. *-bra* (18. v., Crmnica). Talijanizam je *(ct* > *t') otobar,* gen. *-bra* (Rab, Lastva, Kašić, Badrić), *otubar* (Mikalja, Dukljanin). Sa umetnutim *m òtombar j -onbar* (Dubrovnik, Mljet, Poljica) = *otumbar,* gen. -бra (Sasin, Matijašević). Sa *o* > *e* prema *septembar: oktebar,* gen. *-bra* (14. i 15. v.) = *otebar* (Statut dubrovački) prema *oktembar* (15. v.). Prema gr. latinizmu Οκτώβριος = *oktovrije* (15. v.)" = *oktomvrije* (13 — 15. v.) = (ngr. κτ '> χτ) *ohtovrije* (14. v.), *ohtebar,* gen. *-bra* (14. v.) = *ahtebar* (Vrbnik, 1640). Od lat. *octo* pridjev na *-ųo octavus,* poimeničen u femininumu kao katolički crkveni termin *oktava* f (Bandulavić, latinizam) = *oktaba* (15. v., Držić) > (talijanizam) *otaba* (16. v.).

Lit.: ARj 9, 339. 404. 409. 454. 457. 799. 877. Miletić, *SDZb 9,* 391. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. 209. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 6034. 6036. Merlo, *Stagioni* 162. *Romanski* 91. Štrekelj, *DAW* 50, 79. Vasmer, *GL* 104.

oktoih m (15. v.) = *ohtaih* (14. v., stsrp.) »(crkveni termin) liber ecclesiasticus continens octo tonos«. Od srgr. složenice όκτώηχος = οκτάηχος »isto«, od οκτώ (prasrodstvo sa *osam,* v.) i ήχος; κτ > χτ je novogrčka fonetska pojava, v. *ahtapod.*

Lit.: ARj 8, 799. *Vasmer* 1, 104

okupati, *-am* pf. (Statut kastavski) »zabaviti kakvim poslom«. Apstraktum *okupanje* n. Na *-irati okupirati, -kùpiram* pf. Od lat. > tal. *occupare.* Apstraktum na *-atio* > *-adja okupacija* f.

Lit.: ARj 8, 880.

ola, drugi elemenat u sastavu s prvim *hazur, hajir, ugur* (v.) = *ola* (Kosmet) = *ala,* u našem jeziku uzvik (v.), u turskom optativ ili imperativ 3. 1. sing, »neka bude«, od *olmak* »biti«. Odatle *òlur* (Banja Luka) »može, važi, biva, može biti«, *olurmi* (upitno) = *olur* »pristajem«; *oldimi* (Kosmet) »u dječjoj igri kao *uja,* tako pita dijete koje žmuri« < tur. *oldi mi* »bi li, je li gotovo« < tur. *oldu,* određeno prošlo vrijeme sa upitnim *mu, mi* kao u *olurmi; olmaz* (Kosmet) »ne može«, u vezi *olur—olmaz* »kojekako«, od tur. negativnog *olmamak* »ne biti«.

Lit.: ARj 8, 887. *Elezovič* l, 26. 380. 2, 533. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 549. *Deny* § 689. *Škdjii** 501.

olan m (Lika) = *òlen* (Lika) »baculus alligando molosso, žeželj«: *pas u olanu* = *pas u žeželju.* Fonetski poklapa se sa srlat. **alanus* > tal., španj. *alano* »veltro«, stfr., prov. *alan* »Dogge«, semantički samo toliko što je *žeželj* spona za psa (semantički mogući razvoj prema zakonu sinegdohe).

Lit.: ARj 8, 889. REW[3] 309. *DEI* 105. *FEW* 1, 57

Olanda, ime zemlje (horonim), od tal. *Olanda* < niz. *Holland,* na nenaglašeno *-ija* (tip *Srbija, Italija) Olandija.* Etnik na kllat. *-ensis* > tal. *-ese Olandez,* odatle pridjev na *-bsk olandeski.*

Lit.: ARj 8, 889.

oldan m, (Dalmacija, Sinj, Marulić, Stulić) »trava cistus creticus« = *oljdan* (Visovac). Nema drugih potvrda za *a* > *o* i metatezu. Od gr. λάδανον (dórski) > lat. *ladanum,* tal. *ladano,* jonski λήδανον, istočnog podrijetla.

Lit.: ARj 8, 889. *Građa* 13, 190. *DEI* 2149.

oleandar, gen. *-drą* m (Stulić) = *oleandra* f (Mikalja) = *olandra* (Belostenec) = (aferezom *o-* već u tal. zbog člana) *leandra* (Perast, Dubrovnik) = *leondra* (Šulek) = *leondar,* gen. *-dra* (14. v.) »dupčić, zoljesina (Risan)«. Od tal. *(o)leandro,* kod Isidora iz Sevilje *lorandrum,* disimilacijom *(r - r* > *l - r)* i haplologijom iz gr. složenice ροδόδενδρον »ražino drvo« > (učeno) *rododendron* (Milićević). Prvi dio u složenici *rodostama* (15. v.) »ružina vodica za usta« < ροδόσταμα.

Lit.: ARj 5, 943. 6, 9. 8, 889. 14/108. 111. Budmani, *Rad 65,* 164. *REW»* 7290. *Prati 698.* Vasmer, *GL* 128.

Olib m (Baraković, Molat), otok u sjevernom skupu zadarskog arhipelaga. Odatle pridjev *olipski,* etnik *Olibljanin* »1° čovjek odatle, 2° neka vinova loza«. Etimologiju omogućuje Konštantínov Άλωηπ (čitaj *aluip* prema ω = *u* u Κλαβωκα) = *Alluybum, Luibo* (15. v.), iz čega.se vidi da se te latinizacije osnivaju na dalmato-romanskom izgovoru kllat. skupine *vt* > *ih* (upor. *gajba, rujba, caiphum, gujba).* Od lat. *alluvium* »náplava«, upor. *Plavnih* kod Krka. Današnji tal. naziv *Ulbo* osniva se na domaćem izgovoru *Ulïb.* Sinkopa od *i* naliči na sinkopu *Sulet* > *Šolta.*

Lit.: ARj 8, 92. Jireček, *Romanen l,* 63. Skok, *Stav.* 79. si.

-olija, sufiks složen od *-ol* i *-lija* (v.) grčkog podrijetla. Slabo produktivan. Hrv.-srp. je kreacija. Apstrahiran je od apstraktne izvedenice na *-ija* u riječi *davolija* od *đavo,* gen. *đavola* < gr.-lat. *diabolus* (v.). Odatle nastavljen na riječ istog značenja *vragolija* od *vrag* »diabolus« i zatim na izvedenicu od glagolske osnove *carati: čarolija.*

Lit.: *Maretić* 301. *Leskien* 317—8. J

-olik, sveslav. i praslav. sufiks koji služi za građenje pridjeva i priloga za izražavanje veličine (kvantuma) od upitnih i pokaznih zamjeničkih osnova. Od *kb* (v. *tko): kolik, kolika, koliko,* određeno *koliki,* prilog *koliko* = *kuRko* pored *kulik, túlik* (ŽK). Od *n* (v. *taj): tolik,* određeno *toliki* itd., deminutivni *tolihni, tolicnī,* prilog *toliko* = *tuliko* (ŽK). Od *onь* (v. *ònãj): onolik,* određeno *onoliki* itd., deminutiv *onoltsnï* itd. Od *o* ъ (v. *òvãj): ovolik* itd., prilog *ovoliko,* deminutiv *ovolišm, ovolihni* (Dubrovnik). Od *kolik* pravi se apstraktum na *-ina količina,* pored *nekolicina (c* mjesto *č* prema pluralu *svikolici,* odatle i deminutiv *ovolicnt),* neologizam *količnīk* »kvocijent«. Za etimologiju v. *ko* (VI).

Lit.: Maretić 320. *Vasmer l,* 599. Meillet, *Et.* 329. 418. *SEW ì,* 674. 673. Specht, *KZ* 52, 90.

Oliver m (Vuk, Daničić), muško ime (antroponim, despot 14. v. — 15. v.) prema f na *-ica Oliverica* = *Alıver* m prema f *Alivera,* žensko ime. Prezimena na *-ić* (descendencija) i *-ović* (genealogija) *Aliverić, Oliverović* (15. v.). Toponim *Liveroviii* m pl. (selo, narodna pjesma, Crna Gora, Katunska nahija). Gubitak *o-* nastao ili u sandhi ili na jednak način kao dubrovački etnik *Salačka* f »žena iz *Osojnika«,* ktetikum na *-bsk salački* < *osbhč* + *-sk,* jer je bio identificiran sa *ot- (od).* Ime je došlo iz fr. epopeje *Olivier,* pobratim *Rolandov (Chanson de Roland).*

Lit.: *ARj* 6, 128. 8, 894. Jireček, *Romanen 2,* 49. Orhanović, *JF* 12, 199-204.

olma f (samo u jednoj narodnoj pjesmi; nema potvrda iz narodnih govora) »nekakav sud za vino«. Možda od sjeverno-tal. *amola* »piccola secchia« < lat. *(h)amula (a* > *o* i metateza *ml* > *Imi),* deminutiv od lat. *hama* < gr. όίμη »secchio da incendio«. ARj ima još deminutiv na *-ica oljmica* nepoznatog značenja, ali sudeći po uporedenju da je *oljmica* vojniku bratac i sestrica, dok mu je *bajuneta* kućna podumijenta, a sinja kabanica kuća, radi se možda o vojničkoj posudici za vodu.

Lit.: *ARj* 8, 894. 900. *REW*[3] 4024. *DEI* 173.

δίovo n (Vuk), praslav., »1° plumbum, 2° toponim«. Neutrum je još u češkom i ruskom, ali u rus. sa značenjem »kositar, čin«. Neutrum kao i ostali nazivi za metale: *željezo, zlato.* U ruskim narječjima je femininum bez početnog o- *Io ь* »kositar«. Upor. polj. *olow* m. Zbog dočetka *olovo* se smatralo i kao pridjev, što se vidi iz toponima *Olovo Polje,* ako to nije haplologija kao *Turopolje* za **Turovo polje.* Narodna pjesma zna i za pridjev *olov.* Inače su pridjevi na *-ьn olovan,* određeno *olovnji,* poimeničen na *-ica olóvnica* »različiti predmeti iz olova«, na *-jača olovnjača* (Vuk) »na pušci, u što je křemen zavíjen, uvijača«, raširen na *-at olovnat,* na *-stí ôlovskï (majdan).* Prevedenica (calque) na *-tka olovka* od njem. *Bleiweis* ili tal. *piombino.* Njemačka je složenica posuđena *plàjvãz — plâjbus* (ŽK), različno od posuđenice *plâjba •f* (ŽK) »termin graditelja, cimermana« < *Senkblei,* od *bleitue.* Na istoku je posuđen turcizam *kuršun* (v.), *KurŠumlija.* Riječ može biti i baltoslav. s obzirom na stprus. *alwis* »olovo«, koja se u deklinaci j i i u likvidnoj metatezi slaže sa rus. *Io ь,* lot. *alva* »kositar«, lit. *alavas* »isto«. Za baltičke riječi pretpostavlja se ie. korijen **olų-,* prijevoj od ie. pridjeva za boju **elų-* »gelblich«. Za praslav. oblike s početnim *o-* pretpostavlja se ie. korijen **o1oų-.* Čini se, s obzirom na stcslav.j ukr. i na rus. *svtnec* »olovo« (upor. također slov. *Svinské Alpe),* koja riječ dolazi u baltičkoj grupi bez sufiksa za. *-ьc* > *-ee* lit. *švinas,* lot. *swins* »olovo«, da su u baltoslavenskom postojala dva izraza za »olovo«, od kojih je jedan značio i »kositar«. Schrader i Hirt dovodi *olovo* u vezu i sa lat. *albuș,* što ne ide fonetski. Drugi ie. korijen za *olovo *loudho,* koji je zacijelo u vezi sa **Ioų-* (upor. ir. *luoide* »olovo«) > nvnjem. *Lot* kod nas je posudenica *lot* m (ŽK) »najmanji uteg«.

Lit.: *ARj* 8, 985. Maretić, *Savj.* 78. *Miklošič* 221. *Holub-Kopečný* 254. *Bruckner* 379. *WP* \, 159. 2, 442. *Trautmann 1. Gorjajev* 238. Iljinski, *Slávia* 2, 263-264. Uhlenbeck, *PBB 22,* 536-542. (cf. *AnzIF* 10, 213). Hirt, *PBB* 23, 355.

oltana f (Kućište, Brač) »prozori na tavanu«. Od tal. *altana* f (14. v.) »terrazza o loggia scoperta sul tetto«, izvedenica na *-anus* od pridjeva *altus* »visok«. Možda je od istog pridjeva toponim (horonim): *vbsemu Ahtinu* (Đakovićka nahija), pridjev s *al'tinbskimi planinami* (Dečanski hrisovulj, 14. v.), etnik na *-janin Altinjanin* (14. v.) »čovjek odatle« = (na početku turskog, vladanja) *Altinli.* Upor. tal. i fr. izvedenicu na *-гnu:* tal. *aitino* »vento di levante, zeffiro«, tal. toponim *Aitino,* stfr. *autin* »vigne qui grimpe sur un arbre«.

Lit.: *ARj* 1, 77. *REW** 387. *FEW* 78-79. *DEI* 144-145.

olúja f (18. v., Vuk), hrv.-srp. štokavski, bez paralela u drugim slavinama, »vihor, vihar, nevrijeme, bura, vrtuna, nevera«. Pridjevi na *-ьn* > *-an olujan* (Martié), na *-ski olujski.* Augmentativ na *-ina olujina.* Daničić izvodi od stgr. pridjeva άελλαΐος od ά(/)ελλα »tempête, ouragan«, riječ koja je možda u vezi s οίημι »souffler«, a to u prasrodstvu s *vijati, vjetar* (v.). Sa gledišta značenja, to bi išlo, ali sa gledišta glasova nikako, pogotovo ne kad se zna da u hrv.-srp. nema posudenica iz starogrčkoga. *Gavazzi* je u Lici zabilježio bezlični glagol impf, /α/α »sprema se oluja«. Vjerojatno je eufemizam od hebrejskog (biblijskog) *hallelujah* »slavite boga« kao lat, *fortuna, fortunale* u rom. jezicima, koje je kod nas i posuđeno na Jadranu i na kopnu: *fortuna* > *vrtuna, f(u)rtutma* (Bosna).

Lit.: *ARj* 8, 898. *REW** 3458. Daničić, *Kor.* 74.

oluk m (Vuk, Slavonija, Hercegovina) »1° žlijeb, 2° toponim«. Na *-li oluklija* (Kosmet) »koji ima oluk« = pridjev na *-ьn olučan* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *oluk)* iz građevinske terminologije: rum. *uluc* »Falz, Nute, Rinne«, *ulucă* »Brett«, bug. *oluk,* arb. *luk* (bez *o-).*

Lit.: *ARj* 8, 898. *Elezović 2,* 533. *Lokotsch* 1592. 2133. *Miklošič* 221. *GM* 250. Jokl, *Unt.* 146. Matzenauer, *LF* 11, 351.

oluz m (Kolombatović, bez naznake gdje se govori; možda Split) »fratrie, sarak, sargus Salviani, sargus vulgáris«. Može se upoređivati sa gal. imenom ribe *alausa* > fr. *alose,* prôv. *alauzo,* španj. *alosa,* nvniem. *Alse.* U poredenju sa *ladvica* ne pokazuje dvoglas nego *u* < *o* (?). Zacijelo prema lat. *aiòsa,* k tome još m mjesto f. Upor. *õliga.* U slov. *jeles* m posudenica je iz nvnjem. *Ilse* < **elisa«,* »ciupea alosa«.

Lit.: *ARj 8,* 899. *REW** 314. *FEW* 58. *DEI* 142. *Pleteršnik* l, 365.

ôljvina f (Vuk) »kukuruzna slama, komušina, suzbina, komina, Ijuštika, perušina, šasovina« = *Ôljvina* (Lika, prezime) = *ôljvine* f pl. »1° izlomljene i pogažene konoplje, 2° očinci, pljeva«. Mjesto sufiksa *-ina* stoji *-aia òljvace* f pl. »isto«. U vezi je zacijelo s impf, *ôljvati* »žvatati, preživati«, *oljvati, ôljvãm* (Lika) »presti«.

Lit.: *ARj* 8, 900.

omačalj, gen. *-lija* m (Šulek) »trava critamus, foeniculum marinum, crithmum maritimum« = *omakalj,* gen. *-kija* (Stulić, Lambì) »1° trava salicornia herbácea, fruticosa, 2° salsola Kali«.

Lit.: *ARj* 8, 901. 903. Šulek, *Im.* 265.

Oman m (Vuk, Srbija, Paštrovići, Ljubiša) »biljka inula helenium«. Nalazi se u slov., bug., češ. i polj. te rus. *uman* pored *oman.* Rumunji posudiše *(h)omán* (Muntenija, Erdelj). Pridjev *omanov,* poimeničen na *-äc Omanovac* (selo, Slavonija), drugi toponimi *Omanika* (kod Lisičine, Hrvatska), *Omanište* (Srbija, zemljište), *Omanska* (Bosna, kod Banjaluke). Ovamo i *umànika* f (Vuk) »biljka tanacetum vulgare, trava za čaranje, kao vratič«. Ide među ljekovite (terápeutske) biljke. Bruckner je stavlja u vezu s polj. *mamić, manić* (v. *mamiti).* Možda stoji prije u vezi s istom riječi, s kojom i nvnjem. *Alantwurzel, Albeere,* gr. έλένιον > lat. *inula* (Lukrecije), srlat. *anula, ellenius, elna* > tai. *(ḷ)ella* (14. v.), fr. *aunée* > **alenata.* Početno *o-* može potjecali od α-. Grupa *In* izmijenjena je u *-man* unakrštenjem sa *mamiti.* Riječ ide možda u praevropski supstrat. Kako ta biljka raste u vlažnim krajevima, u gr. έλένιον izmijenjeno je prvobitno *a-* u ε- zbog unakrštenja sa έλος »močvara«. Fr. *aunée* i njem. *Alant* pretpostavljaju **aluna* pored **ïluna* = (metateza) *inula* > tal. *ella,* ags. *eolora, eolone,* k tome dolazi gai. *ala* > kat., španj., port. *ala* »oman«.

Lit.: *ARj* 8, 906. *MiЬIoШ* 221. *Bruckner* 379. *Madenov* 380. *Weigand-Hirt* 1, 35 *REW** 305. 4522. *Boisacf* 241. *DEI* 1450 Šulek, *Im.* 425. 557.

omar m (Crna Gora, Drobnjak, Kačić) = *omara* f »1° sitna gora smrčeva, gaj, dubrava opkoljena livadama, 2° toponim«. Kao f *omara* (narodna pjesma) = *omora* znači »abies excelsa«. Pridjev na *-ov omarov (lug,* ~a *gora,* ~o *granje),* poimeničen na *-ica omorovica.* Na *-ski; Omarska* (Bosna, toponim). Na *-ika omorika* (Vuk, Crna Gora) = *omorika* (Vuk) »pinus peйсе«. Odatle *omorikovina* »drvo«. Na *-ik omarik* (Martić) »omarova šuma« = na *-je omarje* = *omorje.* Na *-ina òmorina* (Dubrovnik) »šuma« = *Omarine* toponim. Riječ je samo hrv.-srp., štokavska, istočna, na zapadu *smreka, šmrika, smagar* (ŽK). Stoji zacijelo u vezi s *motika (v.)* »pinus peйсе Grienbachii«, bug. *morika* i *munika* »omorika« i sa rum. *molidf, -tf, -dv.* Bit će iliro-tračkog podrijetla. Značenje 1° razvilo se iz značenja 2° po zakonu sinegdohe.

Lit.: *ARj* 8, 906. 907. 927. Košanin, *Zbornik Cvijić* 592. *Miklošič* 221. Jokl, *Unt.* 201. 202. (cf. *Slávia* 3. 449—50). Loewenthal, *WuS* 10, 153.

omarisati, *-sem* pf. (Martie, ~ *štapom glavu,* Dalmacija, Poljica) »udariti«. Maretić rastavlja prefiks *o-* i *marisati,* kome nema potvrde. To rastavljanje ne mora da je točno. Upor. *obadirati* mjesto *abadirati* od tal. α *bada* > *abbadare.*

Lit.: *ARj* 8, 907. *DEI* 3. 400.

ombreia f (Dubrovnik, Cavtat) »1° kišcbran, 2° nebo, baldahin«, tal. deminutiv na *-ino ombrelîn,* gen. *-ina* (ibidem) »suncobran«, naš deminutiv na *-ica ombrelica,* na *-äc ombrèlač,* gen. *-ača* »čovjek koji pravi kišobrane« = *umbrela* (Rab) = *jumbrêlo f* (Bednja, hrv. -kajk.) = sa aglutinacijom tal. člana *lonbrela* (sjeverna Dalmacija, Istra) »isto« = *(o* > *u) lumbrêla* (Hrvatsko primorje, Cres, Veli otok)

= *lùmbrela* (Korčula), tal. deminutiv *-ino lumbrelīn* (ibidem) »suncobran« = *lumbrêla* (Lumbarda) = *lunbrêla* (Božava) = *lumbrêla* (Lepetane, Crmnica), tako i u istro-romanskom *lunbriela* (Rovinj), *lonbrela* (Pola). Ovamo još *lumbrija* (Istra), deminutiv na *-ica lumbrijica,* koja sadrži sufiks *-iva* mjesto *-ella,* upór. tal. *ombria* (12. v.), furl, *umbrie.* Upór. još nadimak što ga daju Muljam (Boka) Dubrovčanima: *Sotolombrele* f pi. < tal. *sotto* < *suhtus* + *lonbrela.* Varijanta *l* > *d* (disimilacija *l - r - l > d - r - l f)' dunbrela* (Herceg-Novi, Stoliv, Prčanj, Muo, Bokelji) »isto«. Raširene su i varijante sa *om* > *am: ambrei,* gen. *-èia* m (Petranović, narodna pjesma), upor. madž. *ambrei* = *ambrêla* (ŽK) = *àmbrela* (Potomje) »kišobran«, tal. dem. *anbrèlin* (ibidem) »suncobran«. Izbacivanjem suglasnika *b* u tročlanoj grupi *mbr,* jer se smatrao kao prelazni suglasnik: *àmrel,* gen. *-ela* m (Vuk, Vojvodina), slov. talijanizam *omrela, mrela* preko austr.-njem. *Amrel, Ambrell,* bav.-njem. *umbrei, numbrel.* Odatle metatezom *mareia* f (ŽK, slov.). Upor. još bug. *umrela* »daždobran, čadár«, ukr. *ambryla.* Talijanizam *ombrello* m (15. v.) = *ombrella* (15. v.) »parasole« < lat. *umbrella* > kslat. *umbrella,* deminutivi na lat. *-ellus, -ella* od *umbra.* Srašteni član nalazi se i u primitivumu *lombra* f (16. v., Vetranie) »strašilo, avet« < tal. *ombra* (Dante) »apparenza«. Odatle denominal *lômbrati, -ām* impf. (Dubrovnik) »hodati po tami«.

Lit.: ARj 1, 80. 6, 144. 148. 217. 8, 909. *Pleteršnik* 1, 551. Kušar, *Rad* 118, 22. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID 6,* 114. Miletić, *SDZb 9,* 262. *REW*[3] 9046. 9049. Matzenauer, *LF* 10, 336. *Miklošič* 221. *Ive* 29. 154. *Gombocz-Melich* 88. *DEI* 2646. 2647. *Prati* 700.

omenđula f (Brač, 1184—1250: toponim *pođi, omendblu;* Radnic, Poljica, južna Italija) = *omindula* (Poljica) = *amendai* m (Vis) = *mêndula* (Marulić, Belostenec, Rab, Cres) = *mijendela* (Mikalja) = *mindula* (Božava, Kavanjin) = *mênduo,* gen. *-ula* (Vuk, Prčanj, Peräst) = *rmjenduo,* gen. *-ula* (Dubrovnik, Cavtat) = *mijendeo,* gen. *-ela* (Dubrovnik, Janjins na Pelješcu) = *mjendeo* (Trpanj) = *mindei* (Smokvica) = *mindei* (Lumbarda, Korčula) = *mindeo* (Potomje na Pelješcu) = *mindul* (Korčula, Kućište, Brač) = *mandala* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *mandula* f (18. v., Slavonija) = *mandulja* (Jačke) = *mandola* (ime kravi, Buzet-Sovinjsko polje) = *migdal* (Aleksandrida) »badem, bajam«. Deminutivi: na -L* > *-ák mijendelak,* gen. *-eoka* (Marin Držić), na *-ica mêndulica* (Istra), u Prčnju značenje »Pfirsich, breskva«. Pridjevi *mijendulov,* poimeničen *mijendelovina* (Bella, Stulić), *mijendeoski* / *-delski, mijendelan,* part. perf. pasiva *namijendeljen* (Stulić). Od gr. ἀμυγδαλή f (plod), ἀμύγδαλος (drvo), preko dalmato-romanskoga (upor. *améndola,* južno-tal.). Na to vrelo upućuje romanska zamjena υ > *e, i, ije,* variranje roda f pored m (čime se razlikuje plod od drva, što ne postoji u hrv.-srp.) i zamjena grupe *gd* > *nd* (upor. *Mandaljena* za *Magdalena).* Oblik sa *a* je od mlet. *mandola.* Oblik *migdal* je direktno iz grčkoga, upor. cine. *migdală,* bug. *migdal, mindai,* arb. *midhalé* iz istoga vrela. Kako se ne može ime tog mediteranskog drvetá objasniti iz ie., zacijelo je i mediteranskog podrijetla. Lewy ga objašnjava iz hebr. *megeď él* = *magdi'el* »dragocjen dar božji«. Teško da će i to stajati.

Lit.: ARj 6, 439. 441. 645. 655. 7, 439. 8, 914. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 18. *NVj* 3, 337. Milas, *Rad* 103, 80. *NVj* 29, 337. Rešetar, *Stok.* 251. *REW*[3] 436. *GM* 258. *Boisacq*[3] 56. *Pascu 2,* 62. 1145. Vasmer, *GL* 98. *DEI* 159. *REW*[3] 391. Węd-kiević, *RSI* 6, 231.

òmofor m (Vuk) »(pravoslavni crkveni termin) dio episkopske odežde, koji je na ramenima, pallium«. Simbolički znači »jaram Isusov«. Od srgr. složenice ὠμοφόρι(ον) »isto, écharpe«, od ὦμος »rame« i φόρος (prijevoj od φέρω »nosim«),

Lit.: ARj 8, 926. Vasmer, *GL* 105.

on, f *ona* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenički pridjev za 3. 1., također pokazni zamjenički pridjev za izražavanje blizine prema 3. L, danas u književnom i saobraćajnom jeziku samo u priloškim okaminama (vremensko) *dnčas* »odmah, iznenada«, *ondan* (Crna Gora) »prekosutra«, i u prijedlogu sa gen. *onkraj.* U hrv.-kajk. je živa ta upotreba, upor. *on list* u pismu Jagićeve majke. U toj funkciji točno se razlikuje štokavsko (= književno) *ònãj, ónã, ono* = óra (štokavska narječja u Dalmaciji); *om* daje ključ za tumačenje oblika *onaj,* jer je *-i* od određenog pridjeva kao u *lijepi* < *-y.* Prema tome i *-oj* od *ònãj* može da potječe samo od *ų* kao i u toponimima *Blagaj, Bjèlaj, Maglaj* itd. Uvažiti se mora drugačije tumačenje Maretićevo i Belićevo. Prema njihovu mišljenju *j* u maskulinumu potječe od deikse *-i* kao u *togaj.* To *i* je dodano, vele oni, koji tako tumače, na maskulinum *onъ* > **ona* pred suglasničkim grupama, da bi se maskulinum razlikovao od femininuma *ona.* Kvantitet *ona, ono* govori međutim jasno o podrijetlu završnog -o/, *-a, -o* iz složene deklinacije. To potvrđuje i hrv.-kajk. narječje u Bednji, koje ima pored *ev* < *o ъ* i *evie, eme* »onaj, bez deikse = oní«, upor. češ. *onen* < *onъ* + *-ьnъ* i rus. *onyj.* Na taj način stvorena je razlika između lične i pokazne zamjenice, koja naliči na stfr. *cil* — nfr. *celui* < *ecce illi, Ului* »ovaj onaj« pored *H* < vlat. *Uli.* Od padeža zamjeničkog pridjeva nastaju novi posjedovni pridjevi. Od gen. m. r. *njega* (< stcslav. *jego* sa *n* od prijedloga *ъn)* s pomoću posjedovnog sufiksa *-ov njegov, -a* = *njegov, -ova* (Kosmet, ŽK) koji se proširuje na *-ski njegôvskî* (Kosmet) = *njev* (Jačke). Od gen. ž. r. *nje,* koji se još govori u posjedovnom značenju (upor. *nje iza,* ŽK) s pomoću sufiksa *ιο* (kao *moj, tvoj, svoj) njej, njejâ* (Rijeka, Silba, Cres, Istra, *Transu* 276) = s pomoću sufiksa *-ьn njejan, njejna* (Timok-Lužnik) = *njen, -a* (18. v., prema fern.) = na *-in njejin, -a* (Istra) = od *nje* + deiksa *zi njezin* (18. v., Vuk) = *njejzin* (jedna potvrda, Obradović) = *njezin* (jedna potvrda) = od dativa *njoj* s pomoću *-ьn njôjan* (Kosmet, Timok-Lužnik) = *njôjzin* (Kosmet), *onejzin* (Kosmet). Od gen. pl. *njih* s pomoću *-ov njihov* = *njiv* = s pomoću *-ьn njihan, njihna* = prema fern, *njìn, -a* = *njîn* pored *njln* (Kosmet). Proširenja pokaznog pridjeva vrše se s pomoću sufiksa *-ako* (v.): *(oznaki, (p)nàka* (Lika) pored *(o)nakovi* (Lika) =-= *onakav* = *(p)nakdv* — *(o)nakvî* (ŽK), s prilogom *(o)nako,* koji se pojačava sa *eno* (upor. u romanskim jezicima pojačanje sa *ecce) enàko* (Piva-Drobnjak) < (haplologija) **enonako.* Taj se poimeničuje s pomoću *-ьc* > *-ac nakovac,* gen. *-vca* m prema f na *-ica nakovica,* na *-ik onakvih* m prema f *onàkvica* (Crna Gora). S pomoću *-olik* (v.): *onolik,* deminutiv *onoličak* (Kosmet), *-Učki,* sa sinkopom *o onliki* i s prilogom *onoliko* = *onliko* (Bosna), pojačan sa *eno enoliko* (Piva-Drobnjak) < (haplologija) **enonoliko.* Prilozi: za pravac na *-amo onamo* = *onamo* prema *amo,* također sa asimilacijom *anamo* (Pavlinović), s deiksom *na onamana* (Timok-Lužnik). Odatle pridjev *onamošnji* (prema *jutrošnji); o* može ispasti *onam onamo.* Sa *-da'. onda* = *onada* (prema *kada)* = *unda* (ŽK), s pridjevom *ondašnji,* hrv.-kajk. *onda, janda.* Sa *-dé: ondje* = *nondje* = *ondi* = *onde* = *node* (Piva-Drobnjak) = *nödje* (Vuk) = (s unakrštavanjem *onuda) nude* (Piva-Drobnjak), s deiksom *-ka ondeka* (ŽK), s prijedlogom

odondje > *odande* = *odande* (s prijelazom *o* > *a* prema *odakle, otkale),* sa *-ice odandice,* sa *do* + *onde* > *donde* (Vuk). Na *-ud(a, -e): onuda* = *unude* = *onuđêr* — *onüt* (Kosmet, ŽK), s prijedlogom *odonud(a),* sa sinkopom *o* i metatezom *odonda* = *nuda(k)* (Piva-Drobnjak). Sa *-ol* (od *-olik): onol-* i priloškim -e s prijedlogom *do: donle* (16. v., Vuk, Baranja) »do onoga mjesta«. Sinkopa samoglasa *o* nastala je analogijski prema *donde,* zatim prema *dokle* < *do* + *kale, dovle* < *do* + *ovale, odavle, dotle* < *do* + *tole,* gdje je rustični prijevoj. Pojačava se deiksom *don-Uka.* Upor. još u 13. v. *dondeže.* Vuk ima iz Risna kontaminirane oblike, koji nastadoše unakrštavanjem priloga *onde* i *-ole: ondole(n),* s prijedlogom *dondolēn.* I ovdje postoje oblici sa *o* > *a* (asimilacija) : *odanle* (Vuk) kao *odande,* s metatezom suglasnika *ondoie* > *ondale, ondóién.* Vuk ima još *odolen,* u kojem postoji disimilacija ispadanja < **ondolen,* bez sinkope vokala.-Kao *tu* > *tuj* s deiksom *-i* obrazovan je prilog *nuj* »ondje«. Upor. *nude* »ondje« (Piva-Drobnjak). Postoji još deiksa *-na, -n: tuna, ondenâ, -âk, ondenâkena.* Od interesa su srašten dvije pokazne zamjenice kao u tal. *stesso* < *iste ipse* ili *cadeste* < *eccum tiki istum: tanãj, tana, tano,* odatle *tanäkav, -kva, -αv, -aki,* prilozi *tanâko, tanárnő,* s pridjevom *tanamošnji,* pored *tonaj* = *tonī, tona, tonoücki onolički* (Popovićev rječnik). U pogledu *ta-, to-,* upor. gore veze sa *-eno* (Piva-Drobnjak), *ovdje eto,* ali se može misliti i na *taj.* Od sintagme s pokaznim pridjevom i glagolom *đjeti* (v.) stvoren je verbum vicarium *onoditi, -lm* impf. (Vuk, Dobrota, Risan) »zanovijetati« prema iteratīvu na *-va- onodivati* (Stulić) = *ònodjeti, -lm* (Ston) »rastavljati« = *izonodit* (Kosmet) »učiniti ono ili onako, o čemu je prije toga bilo govora«, *izònoditi, -im* pf. »izvaditi« prema impf, *izonodivati, razonoditi, -im* (Vuk, Vojvodina, gradovi) »rastaviti«, danas uvijek s refleksivom *se* »zabaviti se«, s postverbalom *razonoda* »passetemps, dokolica«, *razonoditi se* (Làstva) »svući se, raskomotiti se«. Na čakavskom teritoriju sa sinkopom samoglasa *o ondet* (Vrbnik, Krk) *(od-, po-, pre-, raz-, za-)* »činiti, obaviti, dovršiti«. U Lastvi *onoditi se* zamjenjuje u pitanju svaki poznati glagol. Ako je npr. riječ o sađenju kupusa, pitat će se: *Jesi li onodio ono kupusa"),* itd. U Smokvici i Blatu (Korčula) *onidit* »pripraviti«: *Jesïl ontdtta večeru, mrežu, vode?* U Vodicama *onoditi* znači svašta, kad pravi izraz ne dolazi na jezik. U Kaštelima se govori s umetnutim *n onôndit.* Pored *onidit* postoji

onedat. Oči gen. *onega* stvoren je u Buzetu (Sovinjsko polje) drugi verbum vicarium *onegat.* Upor. u češkom istu sintagmu sa *dati', nandati (vy-, pře-, za-,* itd.), slvč. *ondiat' = ondiet',* pored *tentočkovati, zavnačiti.* Sve te kreacije idu u seriju glagola od *neću, što ću, nije: Stokati, nećkati se, nijekati.* Tako od *on(o)di > ondet, onoditi.* Upor. stfr. *estovoir* »trebati« od iat. *est opus.* Od ie. paralela za *on* usp. lit. *ans, anàs* »onaj«.

Lit.: ARj l, 83. 2, 633. 636. 4, 278. 451. 7, 398. 8, 228. 555. 364. 275. 277. 279. 280. 285. 939. 947. 952. 956. *9, 6.* Maretić, *Savj.* 123. Moskovljević, *NJ* 5, 175-180. *Elezović* \, 226. 2, 28. 29. 19. 299. Ribarić, *SDZb 9,* 173. Vuković, *SDZb* 10, 384. 394. *Miklošič* 224. *Holub-Kopečný* 240. *Bruckner* 379. *WP. 2,* 337. *Trautmann 1.* Belić, *Priroda* 140. Meillet, *RSI* 3, 168. Grünenthal, *ZSPh 9,* 379-381. Mohl, *MSLP* 8, 181-184. (cf. *AnzIF* 3, 104). Havers, *IF* 19, 93. Hirt, *IF* 17, 48. Brugmann, *IF* 28, 356-357. Hujer, *IF* 30, 49. si. *Boisacq*[3] 234. Rešetar, *ASPh 36,* 548.

ônbaša pored *ônbaša* m (Kosmet, Peć) »desetar, kaplar« = *ônbaša* (Bosna). Balkanski turcizam (tur. složenica *onbaşt* od *on* »deset« i *bas* »glava«) iz turske vojne terminologije': arb. *onbash.*

Lit.: Elezović 2, 29. *GM* 395. *Školjić*[1] 502.

ondruna f (Vetranie, ~ *ka smrdi)* »zahod«, slov. *landrôna,* tršćansko-rom. *androna* f »Sackgasse, žagata (slov.)«. Od tal. (Bologna) *andrbuna, androna* (Ferrara) »Abort«, tal. *(l')androne* (14. v.) »prilaz«, od gr. akusativa ανδρών, gen. -ώνος. »Männergemach, Gang«.

Lit.: ARj 9, 2. REW[3] 450. *FEW* 94. *DEI* 194. *Pleteršnik* 2, 829. Štrekelj, *ZbJ* 711-714. (cf. *RSl 2,* 254).

-onica, živ sufiks obrazovan od tri elementa: -/s (participski nastavak prošli) + opći pridjevski *-ьn* i *-ica* (koji služi za poimeničenje pridjeva): *čitaonica, radionica, ložionica, tkaonica, umivaonica,* odatle analogijski *predionica* itd. Označuje mjesto gdje se vrši radnja što je izražava glagol kojemu služi za izvođenje. Na zapadu otpada često *-ica.* Govori se *učiona* pored *učionica.* [Usp. i *-aonica].*

Lit.: Maretić 301 — 2. *Leskien* 246. Boskovic, *У F* 15, 106. sl.

onihb m (stsrp.) »dragi kamen«. Pridjev *onihov (kamenje onihovo).* Od gr. ονυξ, gen. ονυχος. Danas učeno *oniks.*

Lit.: ARj 9, 5. REW[3] 6067. Vasmer, GL105.

onukle, gen. *-eta* n (Vrbnički statut) = (s aferezom o-) *nükle,* gen. *-eta,* deminutiv na *-e,* koji znači mlado. Odatle deminutivi na *-ica nûklica,* na *-ić nuklić* (Krk, Malínská) »janje od 1 — 3 godine«. Od vlat. *annuclus,* kllat. *annuculus, anniculus,* od *annus,* koji je zamijenio *agnus* sa gr. deminutivnim sufiksom -ίσκος prôv. *anhesca* »brebis d'un an (Levy)«.

Lit.: ARj 8, 265. 9, 10. *MHJSM* 4, 150. 10. *REW*[3] 481.

-onj, rijedak sufiks rumunjskog podrijetla u prezimenima (antroponimima) u Mlavi (Srbija): *Radojkonj* m, prezime vlaške porodice iz sela Stamnice (Požarevac), kojoj se pradjed zvao *Radojko.* Ta je porodica živjela u selu *Radulovcu* (dio Stamnice), gdje dočetak *-u!* u *Radul* upućuje također na rumunjsko podrijetlo. Ovamo ide i *Radonj,* prezime vlaške porodice u nekoliko sela u Mlavi (Požarevac). Upor. prezime *Radonjić.* Završno *-onj* potječe od lat. *-oneus* > rum. *-oiu* m, u narječju *-on(u)* prema f *-oae,* u narječju *-oană (-e},* proširen slav. *-ka -oaică,* koji često služi u mociji za oznaku muškog i ženskog i za augmentativa. Arb. mu je korelat *-ai* u *Nikai.*

Lit.: SEZb 5, 351. 393. 394. Pascu, *Sufixele* 109-121.

opak (Vuk), praslav. pridjev bez paralela u baltičkoj grupi, obrazovan s pomoću sufiksa *-ako* (v. *onakav),* »protivan smjeru (u moralnom značenju)«. Proširen *opačački* (Kosmet) »koji govori obične riječi izvrnutim redom slogova«. S prefiksom *naopak — napák* pored *napok (cövek,* Kosmet, sa zamjenom *-ak > -ok* prema *žestok, dubok).* Odatle *nãpokêlja* m i f »muško ili žensko čeljade koje govori ili radi naopako«. Konkretno značenje očuvalo se donekle u adverzativnoj konjunkciji *pak(a)* (Vuk) = *pako* (narječja, 15. v.), stcslav. *paky* »retrorsum«, s veznikom i u koncesivnom značenju *ipak.* Prijevoj *-e* mjesto *-o páče* »dagegen«, koje se veže s potvrdnim *da* u *dapače;* s prijedlogom (veznikom) *napače* »sed« (Vinodolski zakon). U tima je *o* ispao u sandhi zbog nenaglašenosti. Apstrakti: na *-bstvo opaštvo,* na *-ština opâstina* (Kosmet), na *-ina opačina* (Poljica, Dalmacija), na *-ilo opáčilo* n. U izvedenici na *-ost* gubi *o-* (pod uplivom depreverbativa *páčiti) pakost,* odatle pridjev *păkostan* pored *pakosan* (analogija prema ž. r.), poimeničen na *-ik pakosnih = pakosnih* (Kosmet) m prema f *păkosnica = pakosriìca* (Kosmet) i deminutiv na *-če pakosniče,* gen. *-eta*

(Kosmet), te denominal na *-iti pakostiti (is-, na-).* Prilozi: *nàopak(o) = naopak* (Vodice) = *napák* (ŽK, Kosmet) = *napák* (Istra) = *(z)nópak* (Istra), na *-bkē naopačke* (Vuk), na *-ice naopačice* (Stulić), odatle pridjev na *-ьn naopačan = nopačan* (Istra), *na(o)pakoručice* (Boka) i imenica *napàkaja* m, f (Lika) »zločesto dijete«. Složenica *zlBpak* < *гъiъ* + *opak.* Denominai ná *-iti opáčiti (se)* (16. v., čăkavci, *iz-, izna-) = paati* (Vodice), *napučiti* (ŽK) »naškoditi« = *napačiti* (ŽU) = *pripačiti, -lm.* Pavlinović ima *raspdati, -páčím* »rašijati se, razaprijeti«, iterativi na *-va- izopačavati, -pàcãvâm — izopačevati = izopačivati, -pàiujem,* s pridjevom *izopačiv* i radnom imenicom na *-telj izopačitelj.* Depreverbacijom (= ispuštanjem prefiksa) stvoren je *páčiti, páčím* impf, (is-) »smetati, priječiti, škoditi«. Usporednice za praslav. korijen *op-* nalaze se u sanskrtu, grčkom, latinskom i germanskim jezicima: u sanskrtu i sa sufiksom *opaka* »to što je straga«, gr. prijedlog ἀπό, lat. *ab < ap,* upór. *aperiō,* got. *af,* nvnjem. *ab,* engi. *of.* To je ie. pridložni korijen *apo = po* »od, na stranu«.

Ut.: ARj 3, 915. 4, 250. 7, 475. 471. 8, 228. 9, 19. 564. 578. 546. 550. *Elezović* 1, 443-4. 2, 31. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 174. *Miklošič* 224. *Holub-Kopečný* 255. *Bruckner* 380. *WP* 1, 47. 50. *Trautmann* 11. *Mladenov* 382. Vaillant, *RES 22,* 23-24. Uhlenbeck, *PBB 24,* 240. Kretschmer, *KZ* 31, 389. Bugge, *KZ* 32, 12. Zubatý *SbFiL* 4, 232-262 (cf. *IJb 2,* 166).

opakują f (Vuk, Vojvodina, Slavonija, Otok, Reljković, Srbija) »kožuh od ovčjih koža, ćurak«. Turcizam (tur. pridjev *yapakh* »od ovčje vune«, *yapak* »fina duga ovčja vuna«) iz terminologije nošnje. Prema Marelicu od *opak* »naopako« s pomoću tur. sufiksa *-lija* kao *uzvodlija.* To tumačenje odgovara našoj jezičnoj svijesti. Bolje je tumačenje unakrštenje naše riječi s tur. kao u *češagija.*

Lit.: ARj 9, 18. Matzenauer, *LF* 11, 352.

opasan, *-sna* (Ljubiša, Lika, slov., bug. *apásén),* pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ьn > -an* od apstraktuma *opas* m »pomnja, oprez«, koji danas ne postoji. Pridjev znači »1° pomnjiv, pažljiv, oprezan, 2° pogibeljan, jeziv, hrv.-kajk. nêvaran (ŽK), nèovaran (ŽK)«. Danas je općenit u književnom i saobraćajnom jeziku. Odgovara rus. *opasnyj* »oprezan > interesantan«. Može, ali ne mora biti rusizam. Prvobitno značenje čuva se u rus. glagolu *opasti, opasú* »čuvati, biti na oprezu«. Odatle postverbal *opás = opasénie,* za koji ima malo potvrda i u naših pisaca. Odatle rus. *opasčik* »pastir, stražar < upravo čuvar«, *opaska* (ŽK) »oprez«. Upor. češ. *pasti, pasu* »motriti, paziti, vrebati«. Apstraktum *opasnost* nalazi se i u rus. Stcslav. *opasti* »eavere«. Dalja je veza praslav. pastirski glagol *pasti* (v.). Prefiks *o-* je kao u *opaziti* (v.) od *paziti.*

Lit.: ARj 9, 24. *Holub-Kopečný* 266. *Mladenov* 382. *WP 2,* 660. Matzenauer, *LF 12,* 191-193. Maretić, *Rad* 108, 89-90. Isti, *Savj.* 78. Unbegaun, *SlRev* 3, 304. ss. *Vasmer 2,* 270.

opas f (Niski okrug, Srbija, Kosovo), riječ istisnuta iz hrv.-srp. književnog i saobraćajnog jezika od sinonima *rep;* očuvala se u Dubrovniku u začenju biljke »kunja trava, ambrosia maritima«. Odatle na *-bka opaska* (Srbija, Leskovac, Skoplje, Tetovo, Kumanovo) »1° rep, 2° (metafora) sitne pletenice (Pirot)«. Nalazi se još u bug. *opoí, opasa* i *opaska* te u stcslav. Upor. rus. *opahalo* »éventail«. Vaillant dovodi u vezu s *panati* (v.) »agitare«. Prema tome *o-* je prefiks. Izvedenica je na *-lo* od nepotvrđenog glagola *opahati,* a ovaj od ie. korijena **pes,* prijevoj **pos,* koji se nalazi u njem. *Faser,* srvnjem. *vaše* »fibra, caulis, radicula«, stvnjem. *fáson* »quaerere, vestigare«.

Lit.: ARj 9, 27. 28. Vaillant, *RES 21,* 166. 43, 90-1. *Vasmer 2,* 270.

opat, gen. *òpata* m = slov. *opat* »1° viši štěpen (starješina) u redovničkoj hijerarhiji (najstarija potvrda 1100: *Opat Držiha,* Baščanska ploča), 2° prezime«. Pridjev na *-j opaci,* upór. *Opaca sela* (toponim, Trst), na *-ov opátov,* poimeničen u sr. r. *Opatova* (kod Lastve put Lepetana), na *-ina opatovina* »1° opatija, 2° toponim (Zagreb)«, na *-stvo opátstvo,* odatle na *-ica opatovinica* m »mala opatija«, na -бе > *-ae Õpatovac,* gen. *-ovca* (toponim), na *-ić Opatovič* (prezime), na *-ski opátski.* Femininum na *-ica opatica* (najstarija potvrda 1347) = slov. *opatica* »1° duvna, koludrica, monialis, 2° časna majka, starješica u ženskom samostanu (manastiru)«. Pridjev na *-in opatiün.* Apstraktum na *-ia > -ija opatija* »l ° samostan kojemu na čelu stoji opat, 2° čin opátov, 3° toponim, sela kod Zadra, u županiji zagrebačkoj, mjesto u Istri; toponim kod Prčnja)«. Pridjev *opatinski* (1566), etnik *Opatijac,* gen. *-jca* m prema f *Opatijka* »čovjek, žena iz Opatije«. Unakršte-

njem *opatija* sa tal. *abbazia* > *akacija* (Banovac, M. Reljković) nasta *opatija* (Lučić, jedna potvrda). Zapadnoslavenski (južni i sjeverni) romanizam iz crkvene terminologije: od vlat. ák. *abbate* (4. v.) = gr. όίββας kako pokazuje akcenat *opat* = slov. *opat.* Prema Schwarzu iz stbav. *appât.* Zamjena *ρ* < geminata ЪЪ objašnjava se kao i zamjena *b* za geminam *w* tal. *avvocato* > *abokat* (v.). Možda je nastao unakrštenjem sa stvnjem. *abbai,* nvnjem. *Abt* > češ. i polj. *opat.* Sufiks *-iça u opatica* zamjena je za gr.-lat. -ша u *abbatissa (6.* v., upór. češ. *jeptiška* < stvnjem. *ebtissiné).* Sufiks *-ia* u *opatija* je grčko-lat. : *abbatta* (7. v.). Nalazi se i u stvnjem. *abbateia,* nynjem. *Abtei.* Madžari posudiše *apát* (1211). Madžarski oblik ušao je ponovno u crkvenu terminologiju Slavonije, kako se vidi iz toponima *Àpatovac,* gen. *-ovca, Apatija* (selo. Hrvatska), prezime *Apatic* i *apat* (18. v.„ Knezović, ugarski Slovenci); *Apàtin* (selo, Bačka kod Sombora) sadrži madžarski nastavak *-i* (starije *Apáti).* Tal. *abate* prekrio je također stariju posudenicu: *abat* (17. v.). Dobretić piše *opat ali abat.* Pridjev *abatov* (Lastrić). Slično lat. *abbatissa* > *abatiša* (Margetić) = *bàtesa* (M. Držić, Kašić) > tai. *(aļbadessa* > *abadesa* (Glavinić) = *badeša* »opatica« (Rab, Božava). Sirski oblik αβα (= hebr. αβ, asirski *abu)* upotrebljava Nikola Ranjina: *aba otče.* Tal. *badia* > toponim *Badya* (otočić kod Korčule, pučina pod morem sa stijenama kod Budve). Osnovna je riječ prvobitno iste prirode kao *tata, ata* > *oiъсь* (djetinja riječ, Lallwort). Kršćanstvom (Vulgata) uzdignuta u crkvenu terminologiju, postala je sveromanska. Nalazi se samo kod katoličkih Slavena i to jednako kao kod Germana samo kao redovnički termin.

Lit.: ARj 1, 27. 28. 94. 207. 9, 11. 28. 29. *Pleteršnik* 1, 5. 2, 832. *SEW* 1, 22. *Holub-Kopečný* 255. *REW»* 8. 9. 10. *Lokotsch* 1. *Bruckner* 380. *Gombocz-Melich* 110. Melich, *ASPh* 32, 96. Schwarz, *ASPh* 41, 127.

opera f, internacionalni talijanizam, lat. n. pí. *opera,* od lat. *opus,* gen. *opeŕíš,* u značenju »kazališni muzički komad«, od 17. v.; odatle određeni pridjev na *-ьn opěrní (pjevač).* Tal. deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta opereta f* (akcenat u Zagrebu), određeni pridjev *operetní.* Ne zna se ide li etimologijski ovamo *opera* f (Crna Rijeka) »jedan dio na brani ili jazu za ono, što se tehnički naziva nadvišenje brane do visine vode, koja služi kao ventil sigurnosti da velike vode ne odnesu branu«. Učeni (knjiški) latinizmi su na *-trati operirati, -perirãm* impf., apstraktum na lat. *-atio* > *-acija operacija* f. Ovamo još unakrštenje dviju knjiških riječi u dijalektu *repar acij un* m (Božava) < *operazione + riparazione.*

Lit.: Stanojević, ЛГЈ 6, 88-89. Cronia, *ID* 6, 119. *DEI* 1661.

opica f .= *jôpica* (hrv.-kajk.) prema m *jópac,* gen. *lotca* (hrvatski gradovi) »1° majmun, mojemuča, *2°* riječ za porugu djecacima«. Nalazi se u slov., stcslav. *opynji* »singe«, struś., češ. i oba luž.-srp. Posuđenica iz stvnjem. *affo* m prema f *affin.* Njem. dočetak za f *-in* zamijenjen sa *-yńi* = *-iça,* odatle na *-ьс* kao u *Njemica* prema *Nijemac.* Nije praslavenska posuđenica, jer se nalazi samo u zapadnim slavinama. Riječ po svoj prilici nije ie. nego pripada ie. supstratu. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Suvisi zacijelo sa sanskr. *kapi.* Prvobitno je značenje bilo »žut, crveno-smed«. Preko arapskog i hebrejskog došla je u Evropu. U polj. *małpa* < njem. *Maulaffe.*

Lit.: ARj 4, 657. 9, 54. *Miklošič* 224. *Holub-Kopečný* 255. *Kiparsky* 251. *WP* 1, 52. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 251). Vaillant, *RES* 24, 183. Schwarz, *ASPh* 41, 125. *Lokotsch* 1063.

opinìjon, gen. *-oni* m, f (Dubrovnik, Perast) == *opinion* = *opinimi* pored *piniûn,* gen. *-uni* f (Rab). Učeni (knjiški) talijanizam ili latinizam lat. *opinio,* gen. *-onis* > tal. *opinione.*

Lit.: ARj 9, 56. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 24.

opljača f (Vrbnik, Krk) »nekakav kolac«. Nema na žalost podrobnije definicije značenja. Dalmato-romanski leksički ostatak od deminutiva na nenaglašeno *-ula offula,* od lat. > tal. *offa.* Ne zna se da li je *-aca* naš augmentativni sufiks ili lat. *-aceus* (upór. *focacea* > *pogača").* Isti lat. korijen sa deminutivom naglašenim na *-ella o/fella* kao dalmato-romanski leksički ostatak u Dubrovniku *hvjêla* f (/ > *hv* kao u *Hvar)* »kriška«, kod Stulića odatle *hvjelati* (na-), *hvjelast, hvjelav,* što nije pouzdano. Deminutivi *hvjelica, hvjeličica.* U Čilipima *fjelica* pored *pjêlica* (u govoru starijih ljudi) = *fjSlica* (Cavtat, Dubrovnik) »kriška dinje, lubenice, sira itd.«. Dobro su potvrđeni i ikavski oblici *fila kruha* (Mikalja, Kašić, Crmnica ~ *pipuna, dunje, hljeba od frumentuna)* = *filja kruha* (Mikalja) = *hvila.* Potvrđena je i kao grecizam lat. podrijetla

felíja f (14-15. v., Kosmet) = *velija* (Vuk, Braničeve) < gr. deminutiv όφ'έλλιον, ngr. φελλί: *reži felije čista hlêba* (15. v.) »komadić, kriška« = *filija.* To"je balkanska riječ: bug. *fiüia* pored *hvelka,* čine. *filie.* Taj sporedni bugarski oblik govori za postanje iz balkanskog latiniteta. Od istog je korijena i talijanizam *fetta,* deminutiv na *-etta* < vlat. **offitta* = *fêta* (Rab, Budva, Korčula), denominai *isfetäti* (objekt *dinju,* Budva), deminutiv na *-ica fetica* (~ *krūva,* Krk, Korčula).

Lit.: ARj 3, 48. 156. 753. 7, 360. 9, 65. Kušar, *Rad* 118, 19. *Elezović 2,* 406. 543. *REW*" 6042. 6047. Miklošič, *Lex.* 1085. *Pascu* 2, 4L, br. 718. Meyer, *Ngr.* 3, 69. *Mladenov* 661.

opijen m (Vuk) »1° na saonicama ona gredica što odozgo drži stupce i češljeve« = *òpjen* (Vuk, Baranja) = *oplen* (ekavski, Srbija) = *oplên* (Kosmet) = *oplên* (ŽK, Dubašnica, Istra, Vodice, Buzet, Sovinjsko Polje) = *oplen* (Lika) = (ikavski) *oplin* (Golać, Istra) »2° jastuci prednji i stražnji u kola,. Wendschemel«. Na *-bk òpljenak,* gen. *-ênka,* na *-jak opljênjãk,* gen. *-aká* »dva klina kojima je opijen pričvršćen za osovinu«. Riječ je kulturni termin: Madžari posudiše *eplény* »Querbalken«, Rumunji *oplean* (Moldavija) = *opleană* f u Vukovu značenju »Kufenriegel eines der beiden Querhölzer, die die Schlittenkufen *(tălpi)* zusammenhalten«. Nalazi se još u slov., češ. i ukr. Praslav. *^opei-nъ.* Nema paralela ni u baltičkim ni u drugim ie. jezicima, ali se tumači iz ie. korijena **(s)p(h)el-* »cijepati«, koji je dobro zastupljen u slavinama: v. *plat, paljeno, polica, palica* i *polovina.* Slog *pie-* nastao je po zakonu likvidne metateze.

Lit.: ARj 9, 73. *Elezović 2,* 32. Ribarić, *SDZb 9,* 173. *Miklošič* 224. *Tiktin* 1090. *Gombócé-Melich* 1588. *Boisactf* 928-929.

opna f (Vuk, Kosmet) »tanka kožica (npr. od jajeta, u Kosmetu samo u poređenju: *tanak kaj opna od kromida* (crnog luka)«. Riječ je na zapadu ušla u školsku terminologiju i danas je općenita u književnom i saobraćajnom jeziku. Govori se i kao n pl. tantum. Deminutiv na *-ica ôpniqa.* Šulekov neologizam: *opnokrilac* »insekt«. Postverbal od *opeli, бpnem* (bug. *ópnuvam* pored *opvam)* pf. »obuhvatiti, obuzeti« = *obàpeti, òbapnem* »cingere«. Postoji još od prijevojnog postverbala *-poń: opona* f (Vuk, stcslav.) »1° tanka kožica, 2° zastor, 3° mrežica u ribe, diafragma«, koji Hirt krivo izvodi od got. *fana* »Stück Zeug«. Glede dalje etimologije v. *peti.*

Lit.: ARj 9, 75. 83. *Elezović* 2,32. *Mladenov* 384. Hirt, *PBB* 23, 336. *RES* 14, 293. *Holub-Kopečný* 256.

opol, pridjev (Šibenik, 1386: *modios sex musti vacati opol',* Bella, Stulić, o vinu) »čist, nepomiješan«, poimeničen u m. ili sr. r. *opol* = *opalo* »samotok (vino ili mast), vino vergine«, poimeničen na *-ьс* > *-ac opolac,* gen. *-Ica* m (Poljica) »vrč za vino«. Proširen na *-it opalit* (Ostojić, Brač, ~o *vino)* »ugodno za piće«, *mast opalit* »pun tekućine«. Čini se da je od *apaļus* < gr. απαλός »weich, zart« (o jajetu).

Lit.: ARj 9, 81. *REW** 512. *Rohlfs* 160. *DEI* 237. Putanec, *ZR* 13, 311-13.

oprovda m (Marulić, *Judita* 189, Hektprović, listina iz 16. v.) »pratilac, adjutant vojvode«. Nalazi se još u slov. *opróda* »Waffenträger«, rum. *aprod.* Od madž. vojničkog termina *apród* »1° famulus, Page, 2° (prvobitno) Kind, Knabe, Knappe«, deminutiv na *-d* öd *apró* »parvulus«, *hadapród* »poručnik«, prema Gombocz-Melich staroturskog podrijetla. Slog *-ov-* nastao je od stmadž. dvoglasa *ou* kao obično, v. *-ov* u izvedenicama. Dočetno *-a* je kao *bitanga, Kikinda.*

Lit.: ARj 9, 121. *Mažuranić* 837. *Gombocz-Melich* 115. *PleterŠnik* 1, 844. *Simányi* 85.

oprtija f (Rijeka) »otvor, apertura«. Unakrštavanjem tal. < lat. pridjeva *apertus* i čakavskog *otpart* > **oprt* »otvoren«, sa sufiksom za apstrakte *-ija* (v.).

Lit.: ARj 9, 122.

ópsice f pi. (hrv.-kajk.). Od njem. *Absätze* (an den Stiefeln).

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 319.

ópšit m (hrv.-kajk.) = *ôvšit* (ŽK) »uvjerenje, potvrda o izvršenoj vojnoj dužnosti«. Od austr.-njem. *Abschied,* iz vojničkog govora.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 319.

Optuj = *Ptuj* m (hrv.-kajk., Vitezović i slov.) = njem. *Pettau,* toponim (naseljeno mjesto), etnik *Ptujac* (Vitezović). Prezime hrv.-kajk. *Pêtovar* (Hrvatsko zagorje) je od njem. *Pettauer. Optuj* prema lat. *ad Poetovium* > *Ptuj.* Nenaglašeno *õe* > *į* > *ь* > gubitak kao u *Bononia* > *Bъain* ili *Coriticum* > *Kringa* u Istri. Grupa *vi* > poslije velarnog *o* ispala

je kao u fr. toponimu *Noyon* < *Noviodunum.* Oblici *Ptuj* — *Optuj* su prema tome ostatak iz ranog panonskog latiniteta kao i *Siscia* > *Sisak.* Njem. *Pettau* = *ze Pettowe* je kasnija posuđenica iz lát. *Poetovia.* U *Optuj* = *Ptuj* od lát. *Poetovia, OprtaĶj)* (Istra, 13. v.) prema tal. *Portole* f pl. < lat. *portulae* »vrataşca«, *Omišalj,* gen. *Omišlja* (15. v.), *Podomiíjin, Omišjin* »neko zemljište na Krku« = *Omlšõj* (narječje u Dobrinju) prema tal. *Castelmuschio* početno *o-* nastalo je od lat. prijedloga *od* > rom. *a. Pomišalj* (seoce u šibenskom kotaru) zacijelo ne ide ovamo. Od ta tri primjera prvi nije posve izvjestan, jer bi *o* mogao biti slov. i hrv.-kajk. dodatak, da se ukloni teška i neobična početna suglasnička grupa *pt,* koja se i u *ptica* uklanja ispuštanjem (tako i *Tuj)* ili promjenom u *ftica.* Oblik *Optuj* dovoljno je potvrđen u narodnom govoru. Upor. za dodavanje pred suglasničkom grupom *Voglanja* od *Clanis* pored *Glanis, Ugljan* < *insula Gelani.*

Lit.: ARj 8, 920. 9, 122. 10., 302. 685. *Cadastre* 54. Ramovš, *Gram, 2,* 139. 180. Skok, *ČSJK* 3, 25. Isti, *Slav.* 32. 130. 153. 230. Stürm, *ČSJK 6,* 74.

or (Kosmet), indeklinabilni pridjev (uz *učinit nekoga* ·—·) »nizak, sraman, dostojan prezira«: *ör ju je iičimjo.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Xor)* iz terminologije običnog života: arb. *hör* »schlecht, gering«.

Lit.: Elezović 2, 34.

ora pored *hora í* »1° zgodno vrijeme za kakav posao, 2° (Belostenec, Jambrešić, Habdelić) sat«. Pridjev na *-ьn* > *-an oran* = *horan.* Na *-arius* > *-ar orar* m (Belostenec, Jambrešić) »sajdžija, urar«. Denominal na *-iti ùoriti, -im* (Vuk), od priloga *u oru {započeti što).* Sa lat. > tal. *õ* > *u ura* f (općenito u zapadnim krajevima, Perast, Dubrovnik, Božava, Potomje, ŽK), pl. *koje su ure* (Dubrovnik, Cavtat) »koji je sat« = hrv.-kajk. *vura* »l "sat, 2° časovnik«, slov. *ura* »Uhr, Stunde, Wetter«, *üren* »1° siguran, 2° flügge, 3° kräftig, hurtig, rasch«, *huda ura, neüra* »Unglücksstunde«, *neuren* »ungeschickt, langsam«, *dosare* < *do se ore* »bis zu dieser Stunde«, *otkorej* »kada«, *dokore* < *do kë ore* »do kada«. Fonetsku razliku *o* > *u* upotrijebio je jezik za semantičko razlikovanje. Od lat. *hora* > tal. *ora,* arb. *óre.*

Lit.: ARj 9, 153. 156. 158. *Pleteršnik* \, 161. 871. 2, 729. Jagić, *ASPh* 31, 543. Kušar, *Rad* 118, 23. *Miklósié* 225. *GM* 315-316.

-orać, gen. *-orca,* sufiks na *-ьc* koji je dodan na osnovno *-or: konviktorac* »pripadnik, đak, koji se školuje u konviktu (Zagreb)«. Ta složenica stvorena je na osnovu mocije prema sufiksu *-orica* = *-oro* u brojevima *petoro, četvoro* — *četvorica, petorica* itd.

Lit.: Meillet, *MSLP* 17, 281-294. (cf. *RSl* 6, 277-278).

orah, pl. *orasi* m (Vuk) = *ara,* gen. *orâa,* ák. pl. *oraše* (Kosmet, Drsnik) = *orah* (Lumbarda, Korčula) = orai, gen. *orasa* (sa *s* mjesto *h* iz plurala) = *oreh* (slov. *óreh,* gen. *orêha* i hrv.-kajk.) = *òrih* (ikavski, Dalmacija) = *ory* (ŽK), sveslav. i praslav. *orěht* »nux«. Pridjevi na *-ov orahov,* poimeničen u toponimiji u sr. r. *Orahovo* i u određenom vidu *Orahovi Do* pored *Orahov do* (Hercegovina), poimeničen na *-ina orahovina* (Vuk) = *orăvina* (Kosmet) »drvo«, na *-ьc Oriovac,* gen. *-vca* (toponim u Slavoniji) = *Oravae,* gen. *-avca* = *Orăovac* (1770, Kosmet) = *Raovèc* u arbanaskom izgovoru, na *-ica Orahovica* (toponim, Slavonija), na *-ica Orehovica,* na na *-njača oravnjaća* < *orahovnjača* »pita od oraha«, na *-ev orijev* (ŽK), poimeničen *orljevina* »drvo«, na *-ačnica orivašnica* (ŽK) »gibanica od oraha«. Deminutiv na *-ьc orašac* = toponim *Orašac* (Dubrovnik) »nux myristica«, na *-bk* > *-ák orašak,* gen. *-ška* m = *orašak* (Kosmet) = (sa gubitkom o-) *rášak,* gen. *-ška* (Vuk, Srijem) »vragolić, vragulić, keka, šulj, Wassernuss, frapa, lathyrus tuberosus«, na *-ka oräška* f »krumpirići«. Glede gubitka *o* upor. i toponim *Raove njive* (kod *Vučitrna).* Na *-je:* toponim *Orašje* ~ *Oraše* n (Kosmet). Ovamo zacijelo i prezime *Oreškovič,* bug. *Oreškov.* Današnji hrv.-srp. refleksi za u ovoj riječi pokazuju stariji štěpen *ra / ri* > *r* (depalataliziran) prema mlađima *e* i r. Značajni su baltički refleksi zbog toga što nemaju početnog *o* i što mjesto < ie. prijevoja oj pokazuju niži štěpen *ei:* stprus. *buccareisis* »Buchecker, bukov žir«, lit. *riešas, riešutas* (deminutiv), lot. *rieksts* »orah, Iješnik«. Te usporednice dokazuju da je *h* nastao iz *s.* Druge ie. paralele pokazuju zamjenu za o-: arb. *arre* »orahovo drvo«, gr. άρυα kod Hesycha τα ήρακλευτικα κάρια. Prema iliro-grčkoj usporednici ie. bi korijen bio *ar-,* koji se u baltoslavenskom pomiješao s korijenom *rēks* »lupiti« > lot. *riest, resu, riješiti* (v.), jer se orah jede oljušten.

Lit.: ARj 9, 154. 155. 158. 13, 361-2. *Vrela* 8, 74-82. Kusar, *NVj* 3, 324. *Elezović 2,* 34. 167. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner* 382. *KZ* 45, 318. *Mladenov*

387. *Trautmann* 241. *WP* l, 77. Pedersen, *IF 5,* 53. Scheftelowitz, *KZ* 56, 192. *GM* 17, 194-195. *Boisacq*[3] 85.

orakuo, gen. *-ula* m (Kašić, Kavanjin) = *oràkul* (talijanizam) = *orákulum* (latinizam) = *orakl* (prema francuskom) »mjesto gdje se proriče, proročište«. Učen (knjiški) latinizam *oraculum* > tal. *oràcolo* > fr. *orade.*

Lit.: ARj 9, 156. *REW*[a] 6080a.

oram m (?) ili **orama** f (?). Potvrđeno dva puta u istarskoj narodnoj pjesmi, samo u ák. pl. s prijedlogom *pod: ja ću mome babi pod orarne, ukrast ću mu dva najbolja konja.* Značenje nije poznato. [Možda metatezom od *omar* = *omara,* v. *omar].*

Lit.: ARj 9, 156.

oranica f (Vuk, Srbija, razlika u akcentu *oranica)* »čun, čamac«. Upor. *ormànica* — *ormenica* pored *orman* »isto«. Te riječi stoje u vezi s *armare* (v.). U bug. *vranića* »Art Schiff an der Donau« > tur. *oranica.* Miklošič izvodi tursku riječ iz bugarskoga, a srpsku iz turskoga. Mladenov izvodi bug. *vranića* od ie. korijena **ver-: *vor-* i upoređuje je sa *vodovartež, izvor, vrja,* što ne može biti, jer se radi o terminu za lađu.

Lit.: ARj 9, 157. 173. *Miklošič* 396. *Mladenov* 78.

orao, gen. *orla* m (Vuk) = *orao,* gen. *orla* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. **orъlъ* »1° aquila, 2° toponim«. Pridjevi na *-ji ariji* u toponimu *Orlja glava,* na *-uj orluj,* raširen na *-ski orlujski, orlov* (čest u toponomastici: *Orlov Dub, Kuk),* poimeničen na *-ьc* > *-ac* u toponimu *Oriovac,* prezime na *-ič Orlović,* raširena na *-ski orlovski.* Na *-jak: Orljak,* toponim. Augmentativi na *-ina orlina,* na *-usina orlušina.* Značajka je baltoslav. deminutivni (?) sufiks *-ьlъ* (upor. lat. *aquila,* ags. *eorl, ears,* stsas. *eri),* koji se ne nalazi u drugim ie. jezicima, upor. got. *ara,* stvnjem. *aro,* njem. *Aar,* ali se nalazi u praslav. *kozblí,* v. *koza.* Thurneysen pretpostavlja da je / nastao disimilacijom od *r *oriro* (upor. stir, *irar* < **eriros).* U baltičkoj grupi lit. *arelis* pored *erelis,* lot. *ēralis,* s ispadanjem / lit. *ēras, aras,* dok u gr. ορνις »ptica« (odatle internacionalna riječ *ornitologija),* s dva druga sufiksa, sa r i *n* (upor. stnord. *crn* i *jari;* upor. još u hetit, *haras,* gen. *haranas).* Prijevoj **er-,* koji se javlja i u baltičkoj naporednoj varijanti, nalazi se u kelt. *eryr* = *irar.* Veže se s ie. korijenom *or* u gr. ορνυμι. »se lever, s'élancer«,, lat. *origó.* Arbanasi posudiše *orli.*

Lit.: ARj 9, 157. *Elezović 2,* 35. 533. *Miklošič 227. Holub-Kopečný* 256. *Bruckner* 382. *Trautmann* 13. Vaillant, *RES* 23, 156. *Boisacq*[3] 714. *GM* 316. Uhlenbeck, *PBB* 33, 183. Pedersen, *KZ* 32, 257. Thurneysen, *KZ* 48, 61. (cf. *JF* 3, 226).

orati, *orēm* (Vuk) *(iz-, ispre-, na-, ob-, od-, po-, pod-, pre-, pred-, pri-, raz-, sa-, uz-, za-),* ie. (osim u indoazijskim jezicima), baltoslav., sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »arare (s kojom je riječi ^u-prasrodstvu)«, prema iteratīvu na *-vá- -orív/jti", -òrujem, -orávati, -oravam,* samo s prefiksima. Izvedenice se prave od dviju osnova: od *er-* i od prijevojne *ra-.* Od *or-* pridjev, upravo particip prez. na *-aći oraci* (~α *zemlja)* = poimeničeno *oraćica* (Boka) = poimeničen part. perf. pas. *oranica* (Vuk) = *oranica* (Hrvatska). Na *-ьn oran* (Ogulin, Orahovica Slavonija) »arabilis«, poimeničen na *-ica ornica* (Vuk) »1° oranica, 2° toponim«, na *-w oranj,* gen. *-rnja* »vrsta, redak«, na *-atbn aratan* (16. v.) »arabilis«. Postverbali *podara* f (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »Pflugschleife, vlakuja (Korlevići), drvo sa dva roga, na kojem se vozi plug kao na saonama«, *izora* f, s pridjevom *izoran, izorna* (Dobroselo). Ovamo ide i praslav. *răzor* m (također slov., polj., i ukr.) = *razor* (Srijem, Nunić, Dalmacija, također bug.) »1° brazda, 2° mjesto gdje se njiva razore, 3° mrdin, sklad, apta (Srbija, šabački okrug, Otok, Slavonija, Sunja, Kralje, Turska Hrvatska), 4° toponim«. Deminutiv *razorčić.* Na *-nica razornica.* Taj poljoprivredni termin posudiše Rumunji *răzor* »Feldrain, Grenzfurche, Erdstreifen, Gartenbeet« = u Erdelju *răzvor.* Ta se varijanta slaže sa slov. *razvôra,* polj. *rozwora,* iz čega se vidi da su se u tom postverbalu pomiješala (unakrstila, kontaminirala) dva praslav. korijena *or-* i *vor-* od *vrijeti* (v.). Radna imenica *arac,* gen. *-aca.* Odatle *oračica* f »gužva na plugu«. Možda ide ovamo i *orbati* impf. (Gospić) »uporno raditi«, od denominala na *-bba òrba* f (Reljković, Bogišić, Novaković, Srbija) »oranje«. Neobična je izvedenica *oritak,* gen. *-tka* (Vuk, Vojvodina) = *oričak,* gen. *-čka* »kao mala lopatica kojom se čisti plug od mokre zemlje; sinonim: otka (ŽK)«, koja predstavlja nepotvrđen pridjev **oriti* pored potvrđenog *orici* (Reljković). Samoglasnik » mjesto σ može se objasniti samo unakrštavanjem sa sufiksom *-it.* Na *-alo oralo* n (Kosmet) »ralo«. Od osnove *ra-,* koja je nastala

po zakonu likvidne metateze od *or-* pred suglasnikom: apstraktum *ral,* gen. *-i* f (1549) = *ral,* gen. -i (također slov., ŽK, Vodice) »1" (prvobitno) oranje > 2° mjera za oranje (1600 m ili dva dana oranja), dan oranja, jutro, junjer (Kaštela, Dalmacija) < tal. *jugera«.* Na *-ĩja ralija* f »njiva (hrisovul))«. Na *-dio* > *-lo* sveslav. i praslav. **ordlo* > *ralo* n rKosrnet, Istra, Vrbnik) »aratrum«, n *ṕí. raieta* (Kosmet), slov., stcslav., bug., češ. *rádlo,* polj. *radlo* itd. Odatle deminutiv na *-iça* (neobično kod neutra) *roliça* f »malo ralo«, denominal *ráüti* (Pavlinović, slov.) »orati«. Deminutiv posudiše Rumunji: strum. *ralita* — *rarita* »1° primitivan plug, 2° Orion (zvijezđe)«. Sa značenjem 2° upór. *rale,* gen. *-eta* »zviježđe Vlašići«. Na *-iça podrälica* (Kosmet, Priluže) »račvasto drvo koje se proturi kroz ralo«. Ovamo ne ide *räljica* f (ŽK) »za razgrtanje snijega« (v. *rahao).* Na *-ci raljci* m pl. (Lika) »krumpijeri koje djeca traže iza oranja«. Na *-nik raonīk* (Vuk, narodna pjesma, Kosmet, Srbija, sarajevska okolica) = *ranik,* gen. *ramka* (Kosmet) »oralo, lemeš«. Na *-njača raonjača* »lična, nosna kost«. Upor. i *raoka* »zvijezda medu Vlašićima«. Imenica *ralo* se može označiti kao baltoslavenska i praslavenska riječ. Mjesto sufiksa *-dio,* kako je u slavinama, u baltičkoj je grupi *-tlo:* lit. *arklas,* lot. *arktis* »isto«. Stara sveslav. i praslav. radna imenica na *-taj rataj* m (stcslav., polj., ukr. itd., danas čakavski i hrv.-kajk., ŽK) = (sa zamjenom dočetka *-oj,* koji je sufiks za apstrakta, sa *-ar) ratar,* gen. *-ára* »agricola, (danas u književnom jeziku) orač, gen. -ača«. Imenica *rataj* poklapa se sa stprus. *artojis* »orač«. Kod *ralo* = *ratilo* postoji još unakrštenje (kontaminacija) sa perz. *räht: rahtalo* n »cijela oraća sprava« (Bosanska Dubica, Jošik) = *rahtelo* (Derviši, Dvor, Derventa, Županja), *rahtelija* (Mali Dubovik, Bosanska Krupa) == *rahtilo* (Travnik). Riječ *ratar* posudiše Arbanasi *rotar.*

Lit.: ARj 4, 1. 281. 7, 473. 9, 160. 161. 166.. 12, 951-2. 13, 27. 399-401. *Mažuranu* 1220. *Pleteršnik 2,* 373. 375. 409. *Elezović* l, 226. 2, 35. 91. 164. Ribarić, *SDZb* 9, 178. Jagić, *ASPh* 1, 435. *MikloŠič* 225. *Holub--Kopečny* 256. 308. 310. *Bruckner* 381. *KZ* 46, 208. Skok, *Rad* 272, 29., bilj. 32. *NJ 2,* 213. 269. *Trautmann* 13. *WP* 1, 78. *Mladenov* 385. 549. *Tiktin* 1316. Meillet, *Et.* 317. (cf. *IF* 32, 132. Mikkola, *AnzIF* 21, 107. Chodźko, *BSLP* 5, L. Niedermann, *IF* 15, 120. Brugmann, *IF* 14, 8. Meringer, *IF* 16, 184. 17, 121. si. *GM* 369. *Boisacif* 80. Boskovic, *NJ,* n. s., l, 427. *Bratanic* 5. 7. 21-5. 51-3. 55 - 8. 77 - 8. 79. 91 - 93. 96. pass. *ŠkaljU** 530.

orca f (Mljet) = *órca* (Božava) »(brodski termin) konop vezan za pontu od kara kojim se veže jedro uz jarbuo«. Odatle toponimi: *Među örcu i špilu, Na ôrcu* (ribarske pošte Muljana, Boka). Od tal. *orza* (13. v.) »isto«, koje se izvodi od hol. priloga *lurz* »na lijevo«, što prema Battistiju nije izvjesno. Denominal tal. *orzare* »1° avvicinare la -prova alla direzione del vento, 2° contrastare« > hrv. *arcati.* Naziv je zapadnoromanski. Odatle *oršenica* f »navis genus«, upór. tur. *orsa.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ 29,* 214. *DEI* 2688. *REW** 5178. Matzenauer, *LF* 12, 166. Cronia, *ID* 6, 116.

orden m (Dubrovnik, Držić) »naredba, uredba«, pf. *ordenat(f), -ãm* (Perast, Dubrovnik, Potomje) prema impf, na *-va- ordenqvati, -am,* »naručiti, narediti«, *ôrdenan* (Potomje) »naručen«, apstraktum *dizõrden* f (?) (Potomje) »neurednost« < tal. *disordine* (prefiks *dis-)* = *ôrdin* m (Božava) »red«, *ordinat* pf. (Božava) prema *ordinovati* impf. = *(o > u) ûrdin* m (14. i 15. v., Božava, čakavski, Senj, Krčki statut, Rab) »nalog«, *urdinât* (1643, Rab, Vrbnik) »narediti«. Od lat. *ordo,* gen. *-iniş, ordinare* > tal. *ordine.* Oblik sa *o* > *u* može biti i dalmato-romanski. Apstraktum ná *-ium* vlat. **ordïnium* > tal. *ordigno* »alat« > *ordênj* m (Budva) »cijeli ribarski alat« = *ordinį* m (Korčula) = *ardênj,* gen. *-bija* m (Brusje, Hvar) »motika, maškin«, kol. na *-je* (tip *oruđe) ördínje* n (Dubrovnik, Cavtat) = *ordênje* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »oruđe«. Ovamo još preko njem. *orden* m »red (prevedenica), kao odlikovanje«, odatle također kol. *ordenje* n (Srbija). Latinizam crkveni na *-arius : btdinarij* m »1° (katolički crkveni termin) »ohaj (biskup) koji je nadležan, 2° redoviti profesor (na sveučilištu)«, odatle na *-atus ordinarijat,* gen. *-ata.* Pridjev (učen, knjiški) *ordinar* »običan, prost«, proširen na *-ьn* > *-an ordinaran.*

Lit.: ARj 9, 161. 162. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Cronia, *ID 6,* 116. Matzenauer, *LF* 12, 165. *APjf* 2, 291. *REW** 6092.

òrdija f (Vuk, narodna pjesma) = *órdlja* (Kosmet) »1° turska, a i kršćanska vojska, 2° armijska komanda«. Balkanski (a i evropski) turcizam (tur. *ordu* »logor, vojska«) iz turske vojne terminologije: bug. *orda* = *òrdija,* rum., arb. *urdi,* ngr. ορδί. Preko evropskog turcizma: *horda* f < njem. *Horde,* fr. *horde.*

Lit.: ARj 9, 161. *Elezović 2,* 36. *GM* 315. *Mladenov* 386. *Lokotsch* 1594. *MikloŠič 225.* Korsch, *ASPh* 9, 660.

orduj m (tajni jezik, argot, šatrovački = boškački, u Osatu i Vranji) »vino«. Od arb. *ardhi* »loza«.

Lit. : Jagić, *Die Geheimsprachen 26.* Jireček, *ASPh S,* 102. Trojanović, *JF 5,* 224. Baric, *AA* 3, 213-214. (cf. *IJb* 12, 120).

òrdulja f (Vuk) »stara vještica, psovka zloj babi«. Prema Matzenaueru možda od tur. pridjeva *örtülü* »occultus«.

Lit.: ARj 9, 162. Matzenauer, *LF,* 12, 165.

orećini m pl. (Cavtat, Dubrovnik, Čilipi, *ć* prema mletačkom izgovoru) = *orečin* (Istra) = *orekin* (Istra, prema toskanskom izgo-goru) = (s aferezom o-) *recin* (Rab, Božava, Istra), *rećin d'oro* (Budva) »vrsta skâkara, koja ima kao zlatnu brnjicu (metafora)« = *rećin* (Kras, slov.) = *recîna* f (Cres, Istra) = *recine* (Poljica, Lika, Senj) = *recine* f (Lika) =-*ručini* (Vrbnik) = *roćin* (Istra) = *brēcini* (Potomje, Pelješac) = *rehin* (Vodice) »naušnice, minduše, vežilice (Čilipi)«. U istro-rom. *rećin.* Od tal. *orecchino,* deminutiv na lat. *-inus* > tal. *-ino* od *orecchio* < *auricula,* od *amis* »uho«, prema mlet. izgovoru *rečin.* Nejasne su izmjene nenaglašenog samoglasnika *e* > *o, u,* dodano *b* u *brećin.* Prijelaz među imenice ž. r. je zbog identifikacije *-o* > *-u* s akuzativom ž. r.

Lit.: ARj 9, 162. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Kušar, *Rad* 118, 20. *Miklošič* 275. *Ive* 75. Cronia, *ID 6.* Stürm, *ČSJK* 6, 78. *REW** 793.

orfana f (Kosmet) »nevaljala žena ili djevojka« = *orvana* (Dalmacija, Pavlinović) pored *arvana* »drolja, nečista žena« = *òrfana* (Vuk, Crna Gora) »robinja«, deminutiv na *-ica orfanica.* Čini se da je balkanski grecizam (gr. ορφανός »siroče«): bug. *orfana* »sirota, siroče«, arb. *var/ere, vorf* (Gege) = rum. *orfan.* Upada u oči pejorativni razvitak u Crnoj Gori i Kosmetu. Učena (knjiška) je riječ *orfanotrofium* m = *orfanotrofi]* (Zagreb) »malo sjemenište (u Vlaškoj ulici)«.

Lit.: ARj 9, 164. 165. 183. *Elezović 2,* 37. 533. *Boisacg*[3] 720. *REW*[3] 6105. Vasmer, *GL* 105.106.

orgula f (Smokvica, Korčula) »velika mesnata maslina«, opozicija *drobnica* »sitna maslina«, poimeničen pridjev *droban* (v.), upor. *drobnica* (ŽK) »sitna okrugla rana šljiva« = *orkula* (Šulek, Skradin) »vrsta sitne masline« = *orkula* (Sali, Finka) »velika smokva, opozicija: drobnica«. [Vinja: < gr. όρχάς »eine Olivenart«, lat. *orchis* »isto«].

Lit.: ARj 9, 168. Sulek, *lm.* 488. Vinja, *ZbRFFZ* 1955, 147-8.

orhan m (Košić, Dubrovnik, Mikalja, Stulić, Zore) »seriola Dumerilii, gof« = *oran* »goffo« = *orfan* (Dubrovnik) = *ôlfan* (Muo), odatle *orfanii* »riba labrus turdus«. Upor. prezime *Orhanović* sa Pelješca, možda i *Arhanić* (tip prezimena prema nadimku kao *Saraka, Girica).* Bit će izvedenica na *-inus* < -ινος ili -υνος od gr. Ορφος > lat. *orphus* (Plłnije) »ein Seefisch«. Vasmer upoređuje još stgr. i srgr. ορκυνος. Glede neobične zamjene *ph* > *h* u Dubrovniku upor. *kdha* za *kafa* (Ugljan).

Lit.: ARj 9, 154. 166. Skok, *Term.* 51. Vasmer, GL 105. Hirtz, *Pisces* 267. *Fink* 48.

origani m (latinizam) »biljka origanum vulgare« = (afereza početnog sloga o- kao u tal. *rigamo, legamo, rigamo) rigan* = *riganj* = *riganijo* (Vetranie, Lika, 16. v.). Upor. arb. *rigan* »Majoran«.

Lit.: ARj 9, 166. *REW** 6099. *Prati* 821. *GM* 366.

original, gen. *-ala* m, knjiška riječ lat. podrijetla, poimeničen pridjev na *-alis,* od *origo,* gen. *-inu,* 'prevedenica *izvornik.* Prema tal. izgovoru *(đ* = *j,* čakavski) *orijinal* (13. v.). Odatle pridjev na *-ьn* > *-an originalan, orijinalan* »izvorni«. Poimeničen u m. r. prema tal. izgovoru *ondino,* gen. *-ala* (Dubrovnik, Cavtat) »poseban tip, s kojim se zbija šala«.

Lit.: ARj 9, 166. *REW** 6100.

orijaš, gen. *-aša* m (hrv.-kajk., čakavski, danas općenito, Vuk nema) »div, gigant«. Pridjev na *-ski orijaški.* Denominal (faktitiv) na *-iti orijašiti se* »ponositi se, razmetati se«. Slov. *or(i)jaš* i, sa zamjenom sufiksa, *orjak.* Balkanska riječ madžarskog podrijetla (madž. *óriás):* rum. *uriaş* m prema f *uriaşă* = *unes,* (Moldavija), također pridjev, ngr. Upor. arb. *rekës.* Prema Jagiću od χωριάτης »rustico, grossolano, incivile« > *horjat(iri)* (v.).

Lit.: ARj 9, 166. Veselovski, *SbORJAS* 44, 2, 226. *GM* 363.

oriti se, *òri* impf. (Vuk, subjekti *pjesma, planina, šuma',* piše se i *horiți)* »1° razlijegati se« = *òr se, ber se* (Kosmet, samo u narodnoj pjesmi), veže se s rus. *oratb, oru* »vikati«. Pored tog značenja praslav. korijena *or-* dobiva u kauzativu na *-iti* i značenje »2° obarati,

rušiti, razarati itd.«: *oriti (se), orim* impf. (16. v., u pisaca, danas se ne govori u tom značenju). Upor. bug. *orja* »isto«. Prvobitno je svakako značenje 1°, u kojem *or-* oponaša zvuk (onomatopeja). U značenju 2° prenosi se na radnje koje proizvode taj zvuk (po semantičkom zakonu sinegdohe). To se značenje pojačava prefiksima *ob-, raz-, s-: oboriti, oborím* pf. (14. v.) = *oborit, oborim* (Kosmet) »1° obaliti, srušiti (na istoku, na zapadu je književna riječ), 2° prionuti, zahvatiti, udariti (Kosmet)« prema prijevojnom impf, *o — a obarati, obaram (iz-),* odatle radna imenica *obarač,* gen. *-ača* m »naprava kojom se što obara«, na *-ača obarača* f (Vuk) »otponac, makalj, micalica«. Meteorološki neologizam *oborina* f (prevedenica njem. *Niederschlag); razoriti, razorim* pf. (nalazi se i u stcslav. i rus.) prema impf, *razarati, razaram* (13. v.) = *rashoriti* (Lastrić). Odatle postverbal *razor* m (Vuk, Paštrovići, 18. v.). Razlika je u akcentu prema *razor,* postverbal od *razarati* (v. *orati); soriti se* (jedna potvrda) prema *šarati (se), šărăm.* Značajne su rumunjske posuđenice za prosuđivanje postanja toga glagola. Dok strum, ima samo *obori* (Neculce, Miron Costin, Balcescu, npr. *a obori un testament* »poništiti oporuku«) danas se govori *coborî* = *doborî* »kotrljati = kotati (hrv.-kajk.)«. Dodaci početnih suglasnika *k-, d-* razumljivi su, ako je glagol shvaćen kao onomatopejska kreacija. Na to upućuje i morfološka pojava :nema *-esc* u prezentu kao ostali glagoli na *-i* < lat. *-ire.* U tom pravcu valja tumačiti i *u* < *o* u *razùriti, ràzurîm* (Vuk, narodna pjesma, Sarajevo) = *razmati* (Vuk, Crna Gora) prema impf, na *-va- razurivati, -urīvām* pored *-ùrujēm.* Odatle postverbali *razur* m pored *razara* f i *razūrnīk* (Vuk). Upor. i ukr. *oburyty.* To je onomatopejska varijacija. Praslavenski onomatopejski korijen zastupljen je u baltičkim jezicima nižim stepenom prijevoja **er-:* lit. *ini,* lot. *ift* »rastavljati, raspadati«, sa formantom *d* u kauzativumu *érdéti, ardyti* »séparer«. Formant *d* dolazi i u slavinama u set-osnovi **ere-,* koja je zastupljena u *rijedak* (v.).

Lit.: ARj 8, 426. 9, 167. *Elezović 2, 5.* 36. *Miklošič* 225. *Mladenov* 549. *SpBA 6,* 73 (cf. *IJb* 8, 198). *WP l,* 143. 182. *Trautmann* 12. *Tiktin* 557. Vaillant, *RES* 22, 11. 41. 26, 141. Tomanović, *JF П,* 206. Daničić, *Kor.* 13. Scheftelowitz, *KZ* 56, 172. 58, 136. *Boisacq*[3] 72. 73. Machek, *AO* 17, 131-141. Matzenauer, *LF* 12, 165. 16, 173. Solmsen, *KZ* 35, 363-484. (cf. *AnzIF* 10, 128. 11, 148).

ôrkul m (Rab) »neko strašilo nalik na mijeh«, *orka* f »kao da je nekakva morska grdosija«. Sa sraštenim tal. članom *lorko* (Dubrovnik, Čilipi) »1° nekakvo strašilo što se može sresti po noći, 2° vampir, tenjac, vjedogonja«. Odatle denominál na *-iti pòlorciti se, -im* pf. (Čilipi) »povampiriti se«, *lòrkati, -am* impf. (Dubrovnik) »tumarati po noći kao lorko«. Slov. na *-ič* sa sinkopom penultime *órkljič* m »neko bajoslovno biće (svagda ima crvenu kapicu, noću se vozi po vodi i pjeva)«. Od tal. *Orco* < lat. *Orcus* »1° pakleno božanstvo, Pluto, 2° pakao«. Deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus* nije potvrđen ni u latinskom ni u talijanskom.

Lit.: ARj 6, 157. Kušar, *Rad* 118, 21. *Pleteršnik* \, 847. *REW*[3] 6088.

ormati m pored *orman,* gen. *-äna* (Kosmet) »gusta šuma, isto u šatrovačkom jeziku (argot, Osatica)«. Raširen toponim *Orman (-planina)* (narodna pjesma, Makedonija, između Skoplja i Elez-hana = đeneral Jankovića) *Orman-vrelo* (na Vlašiću, Travnik), također sa pridjevskim sufiksom *-j Ormanja* (Poljica, Dalmacija), *Ormanjevina* (Hercegovina). Ovamo ide možda i *Romanija,* planina kod Sarajeva. Balkanski turcizam (tur. *orman)* iz šumarske terminologije (upor. *korija):* bug. *ormán.*

Lit.: ARj 9, 172. *Elezović* 2, 533. Banović, *ZbNŽ* 30, 53-61. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. *Mladenov* 286. *Lokotsch* 1595.

orospija pored *гоsрєја* f (Kosmet, Vranja, Skopje) = *ròspija* (Kralje, Turska Hrvatska, Banja Luka, Mostar) »kurva«. Toponim *(O)rospi-ćuprija* kod Beograda (Karaburma). Pridjev *rospijski* »ružan«. Na *-as rospijaš* (Kralje, Turska Hrvatska) »kurvar«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rospi* > tur. *orospu,* s *o* pred *r* kao *Urum* za *Rum* < *Roma* ,'Ρωμαίος) iz terminologije običnog života: arb. *rrospt-ja (s* članom) (Godin). Ovamo zacijelo i *rospoljija* m (Tekelija) »rasipnik« < tur. *(o)rospili.*

Lit.: ARj 4, 736. 9, 174. 14, 175. *Elezović 2,* 36. 183. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 635. *Deny* § 81. *GM* 369.

òrtak m (Vuk) = *ortak* (Kosmet) prema f na *-ica ortacıca,* na *-inja ortàkinja* (Lika) »drug, družica u trgovini (maskulinum se govori danas i na zapadu)«. Pridjevi na *-ov òrtakov* (Vuk) = *ortâkov* (Kosmet), põimeničen na *-ica (makovica* (Vuk) »žena orta-

kova«, na *-ski ortački* (Vuk) = *ortački* (Kosmet). Augmentativ na *-ina ortacına.* Brojni apstrakti: na *-luk -ortakluk* = *ortačluk (č* mjesto *k* prema *ortačiti se)* »društvo« (u izreci *ortakluk batakluk* »druženje vodi do propasti«) = na *-ina ortacına* = na *-Mna ortadžbina* = na *-stvo ortaštvo — ortaštvo* (Kosmet). Na *-jar ortačar* (Dalmacija, Pavlinović). Denominali na *-iti ortačiti (se), -im* (Vuk) (rar-, *u-)* = *ortačit* (Kosmet) prema iteratīvu na *-va- ortačivati se, -tačīvām* pored *-čujem, razortača-•uati se, -tàcāvām (se),* na *-ovati òrtakovati, -kujem* (Vuk). Balkanski turcizam (tur. *ortak}* iz trgovačke terminologije: rum. *ortac,* bug., arb. *ortak.* Turska je riječ obrazovana s pomoću sufiksa *-ák,* čestog u našim turcizmima (v. *jatak, koňak, kačak, sandžak, kolak,* varijanta *-ek* prema vokalskoj harmoniji u *binjek, ulček, dernek),* od pridjeva *orta* »srednji« (također imenica u značenju »puk = regimenta, bataljon«), koji se kod nas upotrebljava kao prilog *orta* = *orta* (Kosmet) i indeklinabilni pridjev »srednji, ni veliki ni mali«. I taj je balkanski turcizam: rum. *orta* »Abteilung«, bug. *orta,* odatle na *-luk ortalăk,* arb. *orta* f »Schar, Abteilung«, ngr. ορτας. Složenica od tur. sintagme *ortakôl* m pored *ortokôl* (Kosmet) »okolina« < tur. *orta kolu* »teritorij«.

Lit.: ARj 9, 176. *Elezovič* 1, 36. 2, 391. 533. *GM* 316. *Mladenov* 387. *Deny* 907. Skok, *Slávia 15,* 483., br. 553. *Lokotsch* 1598. *Miklošič* 226. Matzenauer, *LF 12,* 166. Korsch, *ASPh 9,* 660.

oruđe n (svi leksikografi osim Vuka) = *irude* (Mikalja, *o* > *i* nejasno) = *orudelje* (Jambrešić, stvoreno prema hrv.-kajk. izgovoru *orud-je* s umetnutim *e* i hiperkorektno *j* > *lj)* »instrumenat, sprava«. [Ovamo i *rudelje* n (Bělostenee): *rudelje potrebno k kupelji}.* Samoglasnik *u* nastao je iz velarnog *o:* stcslav. *orcdije,* slov. *orôdje, pol], orędzie.* Izvedenica je s pomoću kolektivnog sufiksa *-je* od nepotvrđenog **orud-.* Riječ je kulturni termin, koji posudiše Arbanasi u vrijeme kad je u hrv.-srp. postojao još nazal: *örendi* »Gerät«. Ta posuđenica očuvala je još i u prvobitnoj čistoći značenje. Prema Briickneru i Hirtu bila bi praslav. posuđenica iz stvnjem. *ărunti* »mandátum«. To mišljenje ne prihvaćaju (s pravom) oni koji vide u *o-* prefiks, a u *rud-* < praslav. **rod,* prijevoj od *red* (v.). Tako Mladenov, Pedersen, Preobraženski i Kiparsky.

Lit.: ARj 3, 854. 9, 177. 14, 229. *BI* 2, 916. *Miklošič* 226. *Bruckner* 381. *Mladenov* 387. *WP l,* 75. 2, 369. *Kiparsky 52.* Meringer, *IF* 18, 249. 251. Pedersen, *KZ* 33, 537. Hirt, *PBB 23,* 336. *GM* 316. Joki, *Stud.* 112.

orüo, gen. *-ula* m (Prčanj, Muo, Bijela, Baošić) »ribarski termin za rano i kasno doba dana (to je momenat kad u jutro sunce izlazi i u vece kad *zalazi,* prva noć)«: *ribali smo orulom, po(d) orûo, baciti mrežu na orüo* »u jutro, kad se svane«; *orüo je već prošao* (Muo), *prođe li orûo, slaba je uzdanica za ribare; neka stignemo na oruo.* Razlikuje se *jutarnji* i *večernji oruo.* Od lat. *aurora* > sjev.-tal. *orar* (s gubitkom dočetnog *-a* prema *albor).* Disimilacijom *r - r* > *r - l* nastade u Boki *oruo.*

*Lit. REW** 799. *DEI* 366.

oružje n (14. i 14. v., Vuk) = *oruže* (Crna Gora, ŽK *oruže),* sveslav. i praslav. **rcg-* »oruđe za obranu i navalu«. Stcslav. *režije* »gladius«, češ. *náružívý* »leidenschaftlich«, rus. *гигьe* »puška« dokazuje da je *o-* prefiks kao i u *oruđe* (v.). Unakrštavanjem sa *oruđe* nastade *oruž de* (Zanoti, Bijanković, narodna pjesma). Pridjev na *-ьn* > *-an oružan* (16. v.), poimeničen na *-ik oružnīk* m (17. v.) »1° (neologizam za) žandar < *gens d' armes* (v.), 2° momak koji nosi oružje«, s pridjevom na *-ski oružnički,* apstraktum na *-stvo oružništvo* (Šulek) za »žandarmerija«, na *-ica oružnica* (Vuk) »1° kuća ili soba u kojoj se drži oružje, 2° Waffengerüst, Wehrgestell (Boka)«. Na *-ar oružar* (Šulek), odatle *oružarnica* (Jambrešić) »zgrada u kojoj se čuva oružje«. Denominal na *-ati oružati (se), -am* impf. (16. v., Vuk) *(na-, ob-, obez-, raz-),* odatle poimeničen part. perf. pasiva na *-ik oružanih* m (Divković) »čovjek oružan«, na *-ka oružanka* »vojnički kaput«, pridjev na *-ski oružanskt,* na *-stvo oružanstvo,* iterativ na *-va- oruzavati (se), oružāvām (na-, ob-, raz-)* = na *-iti oružiti* (15. v., danas se ne govori) *(raž-),* prema iteratīvu *oružívati, -žujem* (Kavanjin), odatle *oružitelj, oružište,* od *oružje oružjati* (Voltiđi), od *oružde oruždivati* (Jambrešić). Složenice: *oruženosan (15.* v.), *oružjenosac,* gen. *-sca* (Stulić), *oružonoša.* Samoglasnik *u* je nastao od velarnog nazala: stcslav. *orcžije, rozije,* slov. *orôžje,* bug. *oražie,* polj. *oręż(e).* Kolektivna je izvedenica na *-je* kao i *oruđe* (v.). Za praslav. korijen *rcg-* nalazi se usporednica u lit. *ī-rangùs* »oštar«, lit. *apranga* »Ausrüstung«, prijevoj od lit. *reng-* »bereiten, rüsten«, *rengtis* »sich rüsten«.

Lit.: ARj 9, 181. *MIЫoШ* 281. Berneker, *IF* 31, 410. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner*

381. *Mladenov* 387. Matzenauer, *LF* 18, 269-270. Zubatý, *ASPh* 16, 410. Machek, *ZSPh* 18, 25. 26., bilj. 2. *WP* 1, 272. *Vasmer 2,* 278-9.

oreo n (Dubrovnik, Cavtat) »ričet, rićet, ječmena kaša«, *orıo tedesko* (ibidem) »ječam«. Čisti talijanizam od lat. *hordeum* > tal. *orzo.* Na deminutivni sufiks lat. *-olus* lat. *hordeolum* > mlet. *ruziòl* (Boerio) > *rucela î* (dvije poslovice, Dubrovnik 17 — 18. v., Zore) »1° najbolji kruh, 2° neko žito«. Primjeri: *dobar kruh je rumen kao rucela; nad rucelom nije žita.* Ovamo ide zacijelo i *frčug* m »ječmik, ječmičak«, sa zamjenom sufiksa *-ul* < lat. *-olus* našim *-ug.* Nije zabilježen akcenat i ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARj 14, 213. *REW** 4179. 4180. Skok, *ZRPh* 36, 646., br. 3.

os[1], gen. *-osi* f (Lika, Dalmacija, Pavlinović) »bodljika na klasu, arista«, stcslav. *osb; rus. osb* »pljeva, palea«. Odatle kol. na *-je osje* n (Vuk, Marulić) »arista«, stcslav. *osije.* Razlikovanjem u rodu stvorena je semantička varijacija: os m (Dobroselo, Lika) »na govečetu rijetka dugačka dlaka«. S pomoću sufiksa *-ыъ* odatle je praslav. naziv ossis > *osât* m (Niš, Mikalja, Bella, Stulić, kod Belostenca i Stulića krivo pisano *osad* zbog toga, što *d* gubi sonorizariju u dočetku u hrv.-kajk.) »1° carduus, 2° bodljika na klasu (Vinkovci), 3° toponim (Osar, *Osatìca,* Osaino)«. Nalazi se u stcslav. ossia »τρίβολος«, češ., polj. i rus. Odatle kol. na *-je osaće* n (Šaptinovac, Slavonija) »arista« = *osaće* (Kosmet) »vrsta trna«. Kod ossia došlo je do homonimijskog sukoba sa *осыъ* »sirce« u gen. *osta* (ŽK), odatle novi nominativ ősi m. U tom je narječju uklonjena homonīmija s pomoću sufiksa *-bk: ostak,* gen. *ostāka* »Distel«. Taj oblik dokazuje da se je *osât* deklinirao u gen. osia. Za postojanje homonimijskog sukoba dokaz je i slov. *ôctek,* gen. *acteka* »carduus« (sa *c* mjesto s od ocat). Ovamo ide kao izvedenica na *-ilj osilj* m (Timok-Lužnik) »pljeva«. Odatle na *-bka osîljka* f pored *šiljka* (sa gubitkom *o-,* koji se identificira s prefiksom *o-)* »arista«. Ie. je korijen isti kao i u *ostan, oštar* (v.), lot. ass »scharf, spitzig«, lit. *akuotas,* got. *ahs* »špica«.

Lit.: ARj 9, 183. 184. 188. 194. 253. *Elezovié* 2, 37. 224. *MikloŠič* 227. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner* 386. *Trautmann* 15. *WP* 1, 33. Leskien, *IF* 19, 204. Matzenauer, *LF* 12, 168. 176.

ôs[2], gen. *-α* m (Vuk, Crna Gora, Reljković,, Vrbnik) pored ôs, gen. osr f, ie., baltoslav.,. sveslav. i praslav. kolski termin po deklinaciji na *i,* »axis (s kojim je u prasrodstvu)«. Riječ je kao femininum i maskulinum došla u tri homonimijska sukoba. Tako kao f s os(a) *f* (v.) »vespa«, sa os[1] f »bodljika od klasja« (Dalmacija, v. *oštar),* kao m sa ôs m (Dobroselo, Lika) »rijetka dugačka dlaka na govečetu«. Zbog toga je. raširena sufiksom *-ovina: osovina* (Vuk) = *osavlna* (Kosmet), da bi se bolje razlikovala. Upor. slov. raširenje na *-išće:* osušce. Vjerojatno je femininum prešao u maskulinum, zbog tih homonimijskih odnosa. Homonīmija se uklanja i deminutivnim sufiksom *-ica osica* f (Krasić). Taj kulturni termin posudiše Rumunji: *osie.* Po deklinaciji i nalazi se u baltičkoj grupi kao i u dragim ie. jezicima: stprus. *assis,* lit. *ašis,* lot. ass. Ie. je korijen *ag-* »pokrenuti«, proširen formantom s. Potvrđen je u sanskr. *akšas,* gr. ǒξον, lat. axz's, stir, *ais,* njem. *Achse.*

Lit.: ARj 9, 183. 246. *Elezović* 2, 37. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner* 386. *WP l,* 37. *Trautmann* 14. *IF 4,* 118. Pedersen, *IF 5,.* 58. Reichelt, *WuS* 12, 13. *Boisacf* 49. 65-66.

òsa f (Vuk) = os m, pl. *osovi,* gen. *osová* (sekundarni maskulinum još samo u češkom), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vespa (s. kojom je u prasrodstvu)«. Kao os[2] f »osovina«, tako je i osa došla u homonimijski sukob s *nš[1] f,* m (v.) u različitim značenjima. Homonīmija se uklanja i ovdje sufiksima. Deminutivom na *-ica osica* (17 — 18. v., Dubrovnik) = osrca (Kosmet) ili augmentativom na *-ina osina* (ŻK), u Boki unakrštenjem s tal. *vèspa* < lat. *vespa: ovsa* (Prčanj) = *ovsa* (Durici). Pridjev *osòvljl* sadrži dva sufiksa *-ov* + *-j.* Zbog istog razloga mijenjala je riječ i rod kao os f »axis«, u češ. i rus. ušla je i u deklinaciją *u: osva.* Na *-nae* (složeno od pridjevskog *-ьn* + *-ьc)* осиас, gen. *-aca* (Imotski) »žalac u ose«. Baltičke i ostale ie. usporednice dokazuju da je s nastao od suglasničke grupe *ps:* stprus. *wobse,* lit. *vapsà,* avesta *vawžaka-,* baluči *gvabz* »pčela, · osa, stršen«, stvnjem. *wafsa,* nvnjem. *Wespe.* Praslavenska je inovacija gubitak početnog *v-: osa* mjesto **vosa.* Taj je gubitak nastao unakrštenjem sa praslav. osnovom os- u osiar (v.).

Lit.: ARj 9, 183. 233., 500. *Elezović 2,* 38. Rešetar, *Štok,* 152. *Miklošič* 227. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner* 383. *WP* l, 258. *Mladenov* 387. *Trautmann* 342. Barić, *Alb.* 1, 84 (cf. *JF* 3, 199). Liden, *IF* 18, 491. 19, 348. Brug-

mann, *IF* 12, 158. Foy, *IF 6,* 328. Pedersen, *IF* 5, 57. 331-336. *GM* 477. Paul, *WuS* 20, 34. Meillet, *IF* 5, 332. ss. Fraenkel, *IF* 69, 308. Johansson, *IF* 3, 226. Matzenauer, *LF* 12, 167-168. Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. Hirt, *PBB* 23, 337. Mayer, *KZ* 66, 99. Scheftelowitz, *KZ* 56, 206. *REW[a]* 9272. Prair 1041.

osal, gen. *-sia* m (Istra) = hrv.-kajk., slov. *osel* = òsao, gen. *osla* (upór. glede naglaska rus. *osël,* ukr. ose'/) prema f na -ŕca *oslića,* »1° magarac, tovar, asinus, 2° morska riba: tovar, gadus euxinus«. U slov. znači pored 1° životinje i »2° Stockfisch i 3° oruđa, Vorrichtung zum Holztragen, hölzerne Maströhre am Weinpresseboden«. Deminutiv na *-e osle,* gen. *-eta* n »mlado«, na *-ić oslić,* s dvostrukim deminutivnim sufiksom *-ićbk* > *-ićak oslićak,* gen. *-ćka.* Pridjevi na *-ov oslov,* na *-ji oslji* > *ošlji, dšja muha* (Smokvica), poimeničen u m. r. *osalj,* gen. *-šija* »vrsta morske ribe« = *oslić,* na -aca *ošljača,* na *-janin OŠljanin* pi. m (toponim). Kol. na *-jad ošljad* f. Na *-ák Ošljak* (šumovit otočić na ulazu u Velu Luku, Korčula), na -asi os/asi. Pridjev na *-ьn* samo u toponimu *Osaonik* = danas prema *osoje* (unakrštavanje, kontaminacija) *Òsõjnik* (Dubrovnik). Od prvobitnog oblika *Osbhnik* (aferezom *o-,* jer se u njemu osjećao prijedlog *o-, ot-) Sočanin* m prema f na *-bka Salačka* < *(O)sblbčbka,* pridjev (ktetik) *salački (sir, kupus, ~e prokule).* Na *-ar aslar,* gen. *-ara,* toponim *Oslari,* pridjev *oslarov, oslarski,* apstraktum na *-ija oslarija.* Denominai *ostiti, -f (iz- se)* stvoren prema *iždrijebiti, isteliti, ispraščiti se* prema impf, na *-va- isošljivati se, -ošljujē.* Problem je da li je posuđenica na dunavskom limesu u 5. ili 6. v. od lat. deminutiva *asellus* (upor. gr. deminutiv óνίσκος) ili od got. asz7«s »όνάριον«, deminutiv od óνος, prije dolaska na dunavski limes. Kiparsky misli da bi u tom slučaju moralo glasiti u stcslav. ne *озьїъ,* nego **osélì.* Upoređenje *осеiъ,* na koje se poziva, ne stoji, jer je tu *e* zamjena za lat. га: *adale* (v.). Meillet, Mladenov i Lehr-Splawiński, pozivajući se na rus. naglasak *osél* i ukr. *osél,* kóji se poklapa sa *òsao,* gen. òs/a, tvrde da je posuđenica ne iz gotskoga nego iz latinskoga. Glede *į* > *ь* upor. *graecus* > *grbkb* > *Gnkb* kod južnih Slavena i *acetum* > *ocbtb* > *ocat, Tergeste* > **TrbZbstb* > *Trst.* Njihovo se mišljenje može održati u svakom slučaju jer se gotski asr7мs ne može staviti kao ishodište prije dolaska na Balkan zbog toga što je magarac mediteranska (balkanska, apeninska) životinja. Dakle i stvarni razlog govori za posudenicu iz latinskoga.

Lit.: ARj 4, 243. 281. 283. Rešetar, *Štok 262. Pleteršnik* l, 851. 9, 187. 218. 219. *Holub-Kopečný* 257. *Mladenov* 93. Meillet, *Et.* 186. Lehr-Splawiński, *Eos* 32, 706. *Kiparsky* 208. *REW[3]* 701. Brugmann, *IF 22,* 199. Hirt *PBB* 23, 336. 347. Vasmer, *ZbJ* 271-278 (cf. *RSI 2,*257). Fraenkel, *KZ* 63,204. *Stender-Petersen* 357.

osam (1400), sveslav. i praslav. *(osmb),* danas indeklinabilna brojna imenica, »octo (s kojim je u prasrodstvu)«, stvorena od brojnog pridjeva stcslav. *osmí* (prema brojniku *osmb)* > samo u određenom vidu *osmi* (14. v.) = *osmi* (ŽK). Samoglas *a* ukida dočetnu praslav. grupu *sm* i nestaje u izvedenicama: na *-ako asmak,* gen. *-âka* m »1° mjera za žito ili vino, 2° konj od osam godina« prema f *osmàkinja* »kobila«. Tu izvedenicu posudiše Madžari *oszmak.* Odatle na *-bka osmāčka* »bure od osam akova«. Na *-anik osmànlk,* gen. *-ika* (Vuk, Crna Gora) »mjera za žito«. Poimeničenja na *-ina osmina* »osmi dan poslije kakva blagdana« = na -ŕca *osmica.* Pridjev na *-er, -or: osmer* (Stulić), роiтепiсел na -ŕca *osmerica* = *osmorica,* u sr. r. *osmero* = *osmoro* n. Prilog *ôsmom* (Stulić) »osmi put«, instr. sing, od *ôsmi.* Ulazi u pridjevske i imeničke složenice tipova *osmerostruk, osmerònožica* (Vuk, Boka) »Filzlaus« i u razne druge, koje su novije kreacije. Složeni brojnici: *osamnaest* (Vuk) = *osamnājes* (Kosmet), s određenim pridjevom *osamnaesti* i izvedenicama na *-er, -ero, -oro* i poimeničenjem na -j'ca. Rumunjska je prevedenica *opt spre zece* < lat. *ocio *super decem* mjesto kllat. *duodeviginti* i vlat. *decem* + *octo* > tal. *diciotto* = *osmb na desįte.* Složena brojna imenica *osamdeset,* upravo *osam desetica* = *osam* + gen. pi. *desįtb,* s određenim pridjevom *osamdeseti* i s izvedenicama s istim sufiksima. Rumunjska prevedenica *opt zeci.* Suglasnik s u osam nastao je od ie. palatala *k:* lit. *aštuo (ni)* »osam«, sanskr. asia prema lat. ócio = gr. οκτώ itd. Za praslav. pridjev osтr postoji baltička usporednica stprus. ak. *asmam,* lit. *ašmas* pored novije kreacije *aštuntas.* Taj je obrazovan s pomoću istog sufiksa *-mo* kao lat. *decimus:* ie. **oktmos.* Upor. slično kod *pet* (v.). To je baltoslavenska inovacija, dok je praslavensko obrazovanje imenice odatle. Kako je lat. őcío, gr. οκτώ = got. aйia« dual, te ukazuje na primitivno brojenje *dva puta po četiri* (se. prsta), a *pet* je imenica, upravo *petica,*

tj. pet prsta, čini se da je ie. brojnik *okto(u)* nastao od ie. korijena *ok,* koji je u slavinama zastupljen s *oštar* (v.), te znači »dvije oštrice«, tj. broj prstiju bez palca. Brojevi *pet* i *osam* nastadoše kcd Indoevropljana prema primitivnom brojenju po prstima ruku.

Lit.: ARj 9, 185. 226. 228. *Elezović 2,* 37. *Miklósié* 228. *Holub-Kopečný* 257. *Bruckner* 386. *Trautmann* 15. *WP* 1, 173. *Boisacq*[3] 696. Brugmann, *IF 5,* 379. *GM* 728.

osànisati se, *-šēm* pf., impf. (Sarajevo, Mostar) = *osamsat se* (Kosmet) »očamati, dosađivati se« = (sa *d* od tur. aorista) *osàndisati se* (Banja Luka) »sich langweilen« — *osànisati se čega (Vreme,* Beograd, l, 14., str. 3). Turcizam *(usanmak* »avere fastidio«) iz terminologije običnog života. Odatle *osana* f (Mostar) »čama« < tur. skraćeni infinitiv *usanma.* Prijelaz *n* < tur. *nm* je pojednostavljenje suglasničke grupe.

Lit.: ARj 9, 187. *Elezović 2,* 37. Skok, *ZSPh* 35, 345. *Školjić** 503-504.

osekal), gen. *-klja* m (Rab) »morska životinja s korom na sebi, sinonim: Ijuskar, tal. crostaceo«. Možda *assīculus = axiculus,* deminutiv od *assis = axis.* Upór. *^assicella* > stfr. *aisele,* > fr. *aisseau* »daščica«. Naziv za tu životinju bio bi metaforickí. Nije potvrđen u romanskim jezicima, koliko je dosada poznato.

Lit.: ARj 9, 190. Kušar, *Rad* 118, 52. *REW* 121 a. DEI* 331.

osé r va **ti,** *-am* impf. (Potomje, Perast) »opsluživati, opažati«. Od tal. *osservare* < lat. *observare,* denominal od *servus,* s prefiksom *ob-.*

Lit. ARj 9, 191. *REW** 6021.

8sim (Vuk), prijedlog s gen. i prilog, = *osem* (također Boka) pored *sëm* (istok, ekavski) = *osjem* pored *sjem* (jekavski, Crna Gora) = *osljem* (bosanska muslimanska narodna pjesma) = *osin* pored *šín* (Žrnovo, Korčula) = *An* (Vodice, Istra) = *osvem = osven = osvjen = osvjenj* (Vuk, 16. v.) = *osvim (a, -é) = osvîn* (Lumbarda) = *osvinj = osvan* (Zakon vinodolski, Gleđević) »praeter«. Nalazi se u stcslav. *svênb = svěné* »bez«, lokativ nepotvrđenog postverbala od *sveniti šį* »abstinere«, koji posudiše Rumunji *a să sfii, a* kod nas se nalazi sa starijim refleksom *ea* za u *švanjiti (se), švanjīm* »sramotiti« (v.). Ikavski i jekavski oblici nastadoše unakrštavanjem sa *izim* od *jįti* (v. *jamiti).* Varijacija *m* i *n* nastala je prema asimilacijama pred suglasnicima iza prijedloga. Gubitak *v* nastao je u grupi od tri suglasnika *svj > sj* (upor. *sjedodžba, śedok < svjedok).* Već u stcslav. dolazi s prijedlogom *o-,* tako i u bug. Upor. *zõsebi* (ŽK) < я - *0 - sebi »za* se«. Prema Miklošiču glagol je u vezi s praslavenskim refleksivnim korijenom **svb,* tj. s ie. korijenom **sue,* u prijevoju duljine *e,* s formantom *n.* Upor. u drugim ie. jezicima **seni-, *senu-* »für sich, abgesondert«. V. *se, svoj.*

Lit.: ARj į9, 300. 302. 309. 323. *NJ* 1, 67. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Miklo'sič* 332. *Mladenov* 387. Skok, *Rad* 272, 16-20. Vaillant, *RES* 24, 287. Persson, *IF* 2, 223.

oskačati, *-ãm* pf. (Dubrovnik) »otvoriti«, protivno *zaskačati, -ām* pf. »zatvoriti«. Interesantan primjer kako se romanska prefiksalna složenica smatra osnovnom riječi tako te dobiva naše prefikse. Samo **skačati* ne postoji danas u Dubrovniku. Da je nekada postojao, dokazuje izvedenica *skačatūr,* gen. *-ura* m »saliscendi (tal. dvostruki imperativ *salire + scendere)«.* Osnovno *skačati* dolazi od vlat. **ex-captiare,* od part. perf. *captus,* od *capere* 1 može značiti »otvarati«. Prema našim *otvoriti — zatvoriti* dodani su tome glagolu prefiksi *ot-, za-.*

Lit.: ARj 9, 206. *REW*[3] 1662. *DEI* 652.

oskoruša f (Vuk, 16. v.) = *oskorušva* (Istra, Marulić, upor. *krušva) = oskoruš* (Vrbnik) = *oskoruška* (unakrštenje sa *kruška) — oskorušna* (Vrančić) = *oskuruš* m (narodna pjesma, Jukić) = *oskuruša* (Mikalja) = (bez *o-) skôruška* (Kosmet) = (s varijantom *sk > šk* kao u *škornje* od *skoro) oskoruš* (Belostenec, Jambrešić, Vrbnik) = *oskoruša* (Brač), sveslav. i praslav., »1° sorbus, 2° toponim«. Pridjev na *-ev, -ov oskorušev (-ov),* poimeničen *òskorušovac,* gen. *-vca* (Vuk) »štap«, na *-ača òskorušovača* »rakija«, na *-ina oskorušovina* (Vuk) »drvo«. Deminutiv na *-ica oskorušica* »biljka« = *oskorušvica* »biljka«, na *-ić oskorušvić* (Istra) »plod«. Sa *o-* nalazi se još u bug. *oskoruša.* Rumunji posudiše oblik bez *o-: scoruș* m (drvo) prema *scorușă* (plod), kako je po pravilu u rumunjskom jeziku, u kojem se, kao i u ostalim romanskim jezicima, jezično razlikuje plod od drva. Dovodi se u vezu sa *skorá* (v. *kord),* tako da bi *o-* bio prefiks a *-uša* sufiks. Matzenauer uporeduje stprus. *karige* »sorbus aucuparia«, od lit. *skini* »separare, dividere«, Lidén sa arm. *arosi,* Gustav Meyer sa arb. *soishe.*

Lit.: ARj 9, 207. 15, 293. *Elezović* 2, 235. Miklošič 227. *Mladenov* 389. *GM* 389. Lidén, *IF* 18, 489. sl. Matzenauer, *LF* 12, 170.

oskudan, f *-dna* (14. *v.,* Vuk), pridjev na *-ьn,* praslav. *skcdb* »siromašan«. Apstrakti *oskud,* gen. -i f (Martié) = na *-ica oskudica* (Vuk) = na *-ost oskudnost* f = *oskudak,* gen. *-tka* m »nužda« (poimeničenje starih pridjeva), varijante sa umetnutim *d* (analogijski prema *nedostatak) nedoskitdica = nedoskodica* (Pavlinović) = *nedoskutica* (Vuk) = *nedoskotica* (Pavlinović, *t* mjesto *d* potječe možda prema nepotvrđenom genitivu *nedoskutka,* odakle je prema *nedostatak* stvoren *nedoskutica,* s pridjevom *nedoskutan).* Samoglasnik *u* nastao je iz velarnog *o skcdt* »ubog«, bez prefiksa *o-,* tako u rus. *skuda.* Da je takav oblik postojao i u južnoslavenskom, dokazuje rumunjska posuđenica *scund* »nizak, mala stasa, malen«, s interesantnom semantičkom promjenom, iz koje se vidi da je prvobitno značenje bilo »nedostatak, manjak«, upor. *oskuděnije shnca* »εκλειψιζ ηλίου« u prijevodu srpske redakcije Hamartola. Odatle rum. na *-ák: scundac* i rum. pridjev obrazovan s lat. sufiksom *-atec<* lat. *-ațicus.* Upor. još pridjev *neskutan* »sprovvisto«. Domentijan, Rajić i Stulić imaju bez *o skudan, skuda* f i *skudnost* pored *skudost.* To su rusizmi. Denominal impf, *oskudijevati* prema pf. na *-eti oskudjeti, -im* (16. v.), koji se danas ne govori = stcslav. *skpdeti* »oskudijevati«. Etimologijski je praslav. *skcdt* viši štěpen prijevoja praslav. korijen **skęd-* u *Štedjeti.*

Lit.: ARj 8, 68. 9, 209. 15, 362-3. *Miklošič* 299. *Holub-Kopečný* 371. *Bruckner* 393. *KZ 42,* 363. 51,331. *Tiktin* 1397. Persson, *IF* 35, 214-215. Horák, *ASPh* 12, 298.

Osmanlija m prema f *Osmanlinka* »1° pravi Turčin, Turkusa (Bosna) prema *Turčin* »čovjek, Srbin ili Hrvat, muslimanske vjere«)« = *osmanlija* (Kosmet) »2° čovjek fin, lukav, vješt, koji postiže cilj finoćom, a ne brutalnom silom«, interesantan semantički razvitak, koji ima paralelu u *latinus* u romanskim jezicima. Indeklinabilni apozitiv *osmanlija,* apozicija uz *sedlo* (narodna pjesma). Toponim *Osmanlije* pl. t. m. Pridjev na *-ski osmanlijski.* Turcizam (tur. *osmanli* »potomak Osmanov«). Ne zna se u kakvoj je vezi *osmanluk* (Srbija, Milićević), a pravo značenje kao da je »zgrada«, u *RK* s. v. »um das Haus herumgedeihende Weinstöcke«. Mrnavić prevodi tur. -K sa *-ovii Osmanovič,* a u pridjevu na *-ski osmanski.* Sa fm < *sm* (upor. fr. *ottoman) Otmanlija* (poslovice, Daničić), *Otmanović* (Vuk, Kačić, narodna pjesma), *otmanovina* f »zemlja Otmanova«.

Zii.: *ARj 9,* 227. 403. *Elezović 2,* 38.

Osor, tal. *Ossero,* toponim (Cres) na prokopanoj prevlaci (istmu). koja je spajala otoke Cres i Lošinj, od srlat. *Âpsarus,* gdje penultima *a* potječe od predrimskcga "Αψορος (upor. tal. *Girolamo* za *Hieronymus).* Tal. naglašeno ò prema naglašenom *à* ostatak je fonetike krčko-romanskoga (upor. *miur < miar e).* Samoglasnik *e* u penultimi je pravilno oslabljenje *a > e* (upor. *dattero < dactylus).* Odatle s gr. 'sufiksom -ιδες pl. Άψυρτίδες, naziv za Cres i Lošinj. Pridjev na *-ski osorski* (~a *biskupija),* poimeničen na *-ica Osoršćica* = tal. *Monte d' Ossero* (brijeg na Lošinju u blizini Osora). Nije isključeno da je naziv otoka *Lošinj,* gen. *-inja* m, tal. *Lussin (u <* hrv. *o* kao u *Ulbo < Olib)* od **insula apsina,* lat. pridjevsfca izvedenica od **apsorina,* ispuštanjem sufiksa *-or.* To je supozicija za koju nema dokaza.

Lit.: ARj 9, 245—6. Skok, *Slav.* 44-46. 53. Isti, *GIZM* 33, 125. ss. *Mayer* l, 51-53. 2, 7-9. Krähe, *GN* 14.

osoran, f *osorna,* pridjev na *-ьn,* »grub, neprijazan, strog, oštar, ohol, ponosit, srdit, gnjevljiv«, s apstraktumom na *-ost osornost f,* poimeničen na *-ik osornih* (Stulić). Nalazi se još u slov. *osoren.* Mjesto *-ьn* dolaze *-it osorit* i *-ljiv osorljiv,* poimeničen na *-ьc osōŗ-Ijivac,* gen. *-īvca* (Lika) m prema f na *-ica osorljivica* (Lika), na *-ost osorljivost.* Prilog *osoro (odgovarati).* Denominál na *-iti osanti se na koga* (Lika) »osjeći sę na koga«, na *-avati osorávati se, osòrãvãm* (Lika). U stcslav. *vbsorb* »asper«, *ьзогі ъ* »difficilis«. Matzenauer uporeduje korijen sorv sa stvnjem. *har* u *haraiaer* »asper«. Škarić dovodi u vezu sa *srati* (v.).

Lit.: ARj 9, 246. Matzenauer, *LF* 12, 173. Škarić, *ASPh* 13, 346-349.

-ost, sveslav. i praslav. sufiks, veoma plodan i živ. Tvori apstrakta ž. r., poimeničavajući pridjeve, rjeđe priloge: *milost* od *mil, oholost* od *ohol, radost* od *rad* (ne od *radovati se), mrzost* (ne od *mrziti* nego) od *mrzak* kao *drzost* od *drzak, visost* od *visok, žalost* od *žao, mladost od mlad* itd. .Kod Dubrovčana

dolazi u prijevoju -*as,* gen. -ásít *oholas(t).* Postoji i U prijevoju *-est drazest* od *drag, bolest* od *boh,* upravo od *bolan.* Bruckner ga tumači kao sufiks složen od *-ota* i *-tb* (u *vlast f,* itd.). Glede prijevojnog oblika upor. lit. *-estis τι kalbestis* »jezik, riječ«. Veoma je značajno da se nalazi paralela i u hetitskom -äfft': *dalugaSti* »daljina«.

Lit.: Marette 302-3. *Leskien* 298. *Vandrák* 648-655. Bruckner, *ZSPh* 2, 307. *KZ* 45, 36. *KZ* 58, 210. Budimir, *Rad* 282, 15. *Holub-Kopečný* 469.

ostan, gen. -*ana* m (Vuk, Kosmet, bug. *osten),* baltoslav., sveslav. i praslav. *ostutb,* »1° štap sa gvozdenim šiljkom, 2° osti (Baraković, Hektorović 48: *ostan važan* »uzevši osti«). Samoglas *a* nastao je od palatalnog poluglasa ь, stcslav. *ostbnb* (Supraśl.), koji danas ostaje u deklinaciji zbog suglasničke grupe, uTsojoj í ispada, ako ispada i a; tako danas oko Splita: *ostna > osna,* upor. češ. *osten, ostnec.* Postoji još sa *-n > -nj ostanj,* gen. *oslanja* ppred *ošnjat s oSnjem* (Vuk, Srbija). Prvobitno je značenje »šiljak«, koje se još vidi u izvedenici na *-ьc: ostanac,* gen. *-nca* (Srbija, Milićević) »vodenično vreteno, na obje strane zašiljeno« = *osnac,* gen. *osnaca* m (Imotski, Dalrnacija) »1° (mlinarski termin) oštro gvožde kao čunjak pod vretenom, da se krila brže vrte, 2° (poljoprivredni termin, u izreci *žito izlazi iz osnaca)* kad rt zrna probije te niče«. Madžari posudiše *ösztön* i Arbanasi *osten.* Posvema se poklapa s lit. *akstinas* »isto«, sanskr. *açti.* le., baltoslav. i praslav. je korijen isti koji u *os(a), osât, osti* i ofiar (v.).

Lit.: ARj 9, 233. 254. *Elezovič 2,* 40. *Miklošič* 227. *Holub-Kopecný* 257. *Bruckner* 386. *WP I,* 32. *Mladenov* 391. Jagić, *ASPh* 2, 396. *GM* 316. Jokl, *Unt.* 249.

òsti f pl. (po deklinaciji *i,* Vuk, jugozapadni krajevi) = *õstve,* gen. *ostava* f pl. (Vuk), baltoslav. i praslav. ribarski termin, »tridens«. Pl. tantum zbog toga što sadrži više oštrica. Od *ostve,* koje pretpostavlja deklinacijų *u,* upor. lat. *acuş,* gen. *açus,* ili analogiju prema *račve,* prave se izvedenice: pridjev na *-ast ostvast* (Šulek) »nalik na osti«, na *-iSte ôstvíšte* n (Vuk) »držalo u osti«. Nalazi se još u sva tri ruska jezika. Varijante se govore u Crnoj Gori *osci f* pl. pored *òsce* f pi. i *ónci.* Te oblike tumači Daničić kao izvedenice na *-ıa,* sa f > *h* pred *ć* (upor. Kŕ = *nei* za *kći).* Deklinacija ť je baltoslavenska: Ut. *akStìs j>l°* ťažanj od drva, 2° ražnjić na koji se natakne riba že sušenje«. Korijen je isti koji i u *ostań,* ofiar, *os, osje, osât* (v.), öfter (v.). Sufiks je *-şti,* o· kome v> *Ērugmann* 2* l, 437. Rumunji posudiše *ostie* u istom značenju.

Lit.: ARj 9, 273. 287. *MiЫoШ* 227. *Trautmann* 6. *WP l,* 32. *Brückner* 386. Daničić, *Om.* 226. Jagić, *ASPh 2,* 396. Scheftelowitz, *KZ* 56, 197.

ostija f, deminutiv *ostiįica = (sí > ň) ostija* (Rab, Božava, Vrbnik), *hostija (Posilović), oìtìjica,* katolički vjerski termin, učeni latinizam, »hostija« < lat. *hostia >* tal. *ostia,* »1° simbol žrtve Isusove, 2° (u pučkom govoru) izraz negodovanja«. Postanje nepoznato.

Lit.: ARj 9, 274. 331. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ĪD 6. DEI* 2700.

ostilj, gen. *-Uja* (Prčanj) = *òstìlj,* gen. *-Uja* (Dubrovnik, Krk, Bella, Stulić) »1° (ribarski termin) držak, osti, 2° ostan«. Zbog α > o stara posuđenica od tal. *astile* < lat. *hostile,* izvedenica na *-île* (pridjevski sufiks *-ttis)* od *hasta* (v.). Glede prijelaza *-/ > -lj* upor. *boduj.* Riječ *asta (od prove, od krme,* Mljet) brodski je termin, složenica *kontra-asta.*

Lit.: ARj 9, 274. Rešetar, *Štok.* 263. *REW** 4072a. *DEI* 339.

ostinati se, *-am* impf. (Dubrovnik, Perast) »biti tvrdoglav«, odatle part. perf. pas. kao pridjev *ostinan* (I. Držić) »tvrdoglav« = *uitinat se* (Božava) = (odbacivanje prefiksa) *itinjatì se, -am* (Šibenik) prema pridjevu *õStinjan.* Od tal. *ostinarsi* < lat. *obstinate.* Apstraktum na *-atto ostinacion,* gen. -ı f »tvrdoglavost« < tal. *ostinazione.*

Lit.: ARj 9, 274. Cronia, *ID* 6, 123.

ostrabití (objekt *ranu,* Stulić; ~ *se* Mikalja) »izliječiti (se)«, praslav. **storb-,* bez paralela u baltičkoj grupi. Nalazi se u češkom, poljskom i ruskom. Bez prefiksa *o-* nije potvrđen. U stcslav. u niskom prijevoju (Tiefstufe) *ustrībnoti, -beti, -biti* »fortem fieri«. Slog *stra-* nastao je po pravilu likvidne metateze, upor. polj. *(po)strobić* »jačati, recreare« i rus. *stérbnutb* »fest, hart werden, erstarren, absterben«. Ie. je korijen **sterbh-,* u .prije^ voju **storbh-,* raširenje s pomoću formantą *bh* korijena **ster-* »steif, starr«, koji se nalazi u gr. στερεός, odatle u dubrovačkom latinitetu *astarea* »kopno« i internacionalne riječi *stereoskop, stereotipan,* lat. *sternere, consternare,*

odatle internacionalne riječi *konsternacija, konstemirati.* Upor. s istim raširenjem **sterbh-\ njeni, sterben* »umrijeti« < upravo »ukočiti se, erstarren«. Taj korijen nalazi se bez proširenja u *starati se* »brinuti se« = rus. *staratbsja* »sich bemühen«. To nije izvedenica od *starł* (v. *stati).* U ie. prijevoj **stro-* proširen je s pomoću formanta *d: stradati* »leiden«, *strãjãti* (ŽK) prema prezentu, odatle apstraktum na *-to strast* f. U niskom prijevoju proširen je na *-mo: strm,* na *-q* u *stršiti* = ukr. *strčiti* »ragen, starren«, na *-p* u *trpak* — rus. *térpkij* »herb, sauer«. U višem prijevoju na *-p* ie. ** str ep — * strop > strop.*

Lit.: ARj 9, 276. *Miklósié* 322. *Brückner* 432." 518. *Trautmann* 284. *WP 2,* 632. *Vasmer* 3, 11-2.

ostriga f (Vrbnik, Krk) = *ostrega* = (zamjena tuđeg dočetka našim sufiksima *-ica, -ika) ostrica* (Jambrešić) = *ostrika* (Vuk) = *(str > str* kao u ofiar) *ostriga* (Poljica, Muo, Račišće, Božava, Vrančić, Belostenec, Jambrešić) = *ostrega* (Radnic) = (zamjena augmentativnim *-uga) ostruga* (Dalmacija, Pavlinović) »kamenica«. Oblik *oštrija,* koji se slaže sa *ostria di mari* (Sicilija), nije sigurno potvrđen. Od tal. *òstrica,* mlet. *òstrega,* a io od gr. δστρεον »isto«. Nalazi se u svim slavinama zamjena sufiksa *-ica* u češkom, ukrajinskom i ruskom. Madžari posudiše iz južnoslavenskoga *osztriga.* Stcslav. *ostrejb je* prema grčkom. U Božavi govori se tal. deminutiv na *-etta* < vlat. -řría *oštrígeta,* drugdje *oStrígêca* (Dahnacija), kao uzvik, psovka, zacijelo mjesto psovke ofizį'a *madonna,* usp. furlanske uzvike: *òstrighe, ostrigòne, ostrigùte, ostrigàte.* Tal. dočetak *-ica > mlet. -ega* došao je kao zamjena gr. deminutiva οστρίδα : οστρίδιον.

Lit.: ARj 9, 277. 278. 282. 332. 333. *Pleteršnik* l, 861. Cronia, *ID* 6, 116. *REW*[3] 6119. *MikloŠič* 228. *Brückner* 385. Vasmer, *RSI* 4, 153. *Pirana?* 676.

ostruga f (Vuk, Vrbnik, Istra, Bakar) »1° kupina, 2° toponim (Bosna)«. Nekada raširenija riječ nego danas, kad je potisnuta od sinonima. Deminutiv na *-ica ostruzica* (Šulek) »rubus fruticosus«. Pridjev na *-ьn* potvrđen je samo u toponomastičkim poimeničenjima *Ostružno, Ostruznica, Ostruznja* kao i u *ostrúžnica* (Istra) »rubus«. Augmentativ na *-ina ostružina* »kupinov grm«. Znači upravo »oštra, trnovita biljka«. Praslavensko poimeničenje na *-çga* od pridjeva *ostrí* (v. *oltar).* Glede « iz vèlarnog nazala upor. slov. *oštroga, ostroznica,* polj. *ostrţga.* Nalazi se još u češkom. Sa sufiksom -oga nalazi se u starom toponimu *Osţrog* (car Konstantin) i u *oštrog* »opkop« (jedna potvrda) te u augmentativu izvedenom odatle na -ьс *Ostroźac,* gen. -fca i na *-ine Ostrožine,* koji znači razvaline. Značenje je bilo zacijelo »utvrđenje«. Upor. rus. osŕro^ »prison«. Krnarutić ima *oštrog* m u istom značenju koje je u f *oštroga* (Vuk, Hrvatska) = *ostruga* (Vuk) = *ostruga* (Banija) »mamuza, calcar«. Riječ *oštroga* ima još značenja koja suviše sa ofiar: *ostroga* (Vuk, Crna Gora) »l° Rebenpfahl, trklja (Boka), granata přitká, po kojoj se loze razilaze (Crna Gora), 2° rozga, kolac (sinegdoha, Paštrovići)«, *oštroga* »naprava od drveta' veličine 3—4 m sa nekoliko krakova na vrhu za sjedanje pticama (stavljaju se na vrhove borova, na visovima, za odmor velikim pticama, da bi lovci mogli na njih pucati, Smokvica, Korčula)«. Sa *str > str oStroga* (Hvar) »suha grana ubodena kraj loze, da se po njoj penje«. Poimeničen pridjev na *-bsk* je *ostroška* (Vuk, južna Srbija) »stuba, ljestve od debla koje nije sasvim okresano« = (s ispadanjem *o-* kao u *buliti, biskati) stroska* f (Kosmet) »sijeno ili pasulj zdjeven oko nekog drveta«. Upor. za značenje *ostrva* (v.). Sufiks *-oga* je varijanta od *-og* u *talog, vrtlog, brlog.* Za stari toponim *Oštrog* od *ostrogi* »vallum, castrum« v. i pod *straža.*

Lit.: ARj 9, 280. 282. 279. 283. 336. *Elezović 2,* 278. *Miklošič* 228. *Holub-Kopečny* 258. *Boisaca** 917. *IF* 6, 350. *RES* 14, 293.

ostura f = *oštura* »školjka butovka, pinna nigra; sinonimi: *Шсиґа, lastura«.* Istro-röm. *astura.* Složenica tipa *granariz* (v.): *palàstura* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Bijela, Risan) = *palastura* (Muo, Dobrota, Prčanj) = *paljastura* (Boka, Vuk) »velika školjka, široka, dolje šiljasta, zabodena u zemlju«. Odatle *palasturnjak* m »sprava kojom se hvata«. Prvi dio složenice *pala-* sadrži gr. akuzativ λέπας,. gen. -Soc > *lepas, lepăda > *lapala* (ispuštanjem prvog sloga, koji se osjeća kao romanski član) »Muschel«. [Usp. i pod *ljuštura].*

Lit.: ARj 7, 594. 9, 237. 389. 583. *REW**· 4985.

osuga f (Krk, Dobrinj, *Jačke)* »trak, pant-ljika«.

Lit.: ARj 9, 292.

osupnut = *osupnjen* »attonitus«, part. perf.. pas. od *osupnuti, -em* (Belostenec) »stupefacere«, *osupnut, -im* pf. *(Mirakuli)* »začuditi

se, zapanjiti se, prepasti se« = na *-éti osupnjeti* (Stulić, *Mirakuli) = osupniti se na koga* (Lika) »grubo se osjeći na koga« = *osupiti se* prema impf, *osupnjivati / -pni- se* (Lika), *nasupiti se, -im* pf. (Bella, Voltiđi, Stulić) prema impf, *nasupivati se, -ujem* »namrgoditi se, namrštiti se«. Bez prefiksa glagol nije potvrđen; *u* je nastao iz velarnog nazala, upor. stcslav. *posopiti = posupiti lice svoje,* polj. *sępić.* Nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u bugarskom. Praslav. **scp-.*

Lit.: ARj 9, 293. *Miklošič* 315. Isti, *Lex.* 641. *Bruckner* 486.

osvada f = *osvađa* »1° tužba, kleveta, potvora, 2° svada«, postverbal od *òsvaditi, -lm* (15. v.) i *osvađati.* Pridjevi na *-ьn* > *-an osvadan,* poimeničeni na *-ik osvadnik,* na *-ljiv osvadljiv,* poimeničen na *-ьc osvadljivac.* Na *-lac osvadilac* = na *-telj osvaditelj* m prema f *osvaditeljica.* Na *-vaó osvadavac,* gen. *-vca.* Nalazi se u stcslav., bug. i rus. Praslavenska je riječ. Miklošič dijeli ovaj pravni termin od *svađa.* Sadrži dva prefiksa *o-* i *s-.* Drugi izrazuje recipročnost. Rumunji posudiše glagol bez prefiksa *a vadi* »indicare«. Sa samim *ob-* bez recipročnog sufiksa nalazi se u *obada* < *ob + vada.* Praslav. korijen *vad-* predstavlja prijevoj ō od ie. *^ed-j *vōd-* »govoriti«.

Lit.: ARj 9, 296. *Miklošič* 373. *WP* 1, 251.

osveta f (14. v.) »1° kazna, 2° obrana, 3° ultio, vindicta, odmazda, slov. *maščevanjet.* Postverbal od *osvetiti (se), osvetim* pf. (13. v., Vuk) »1° ulciscor, odmazditi, slov. maščevati« prema impf, na *-va- osvećivati (se), osvećujem = osvečevati* (16. v.). Prvobitno je značenje glagola »1° sanctificare, 2° kazniti, 3° ulcisci, odmazditi, 4° o(d)bramti, osloboditi (1293 — 1302)«. Rumunji posudiše taj glagol u dvije varijante *asfinți* kao crkveni termin »mit Weihwasser besprengen« prema *asfinți cuiva* »nekome pomagati«. To značenje nije potvrđeno u hrv.-srp., ali suvisi sa značenjem 4° Za razumijevanje razvitka značenja od važnosti je izreka: *ko se ne osveti, taj se ne posveti.* Iz nje se vidi da je »1° kazna, 2° ultio, vindicta, 3° oslobađanje« bila smatrana kao prerogativa božja. Primjeri što ih navodi *ARj,* tiču se najviše božanstva. Riječ je samo hrv.-srp., koja je zamijenila i gotovo istisla praslav. **mЬl-1ь* > stcslav. *mшъ,* 'češ. *mstíti se, pomsta,* polj. *mścić się,* rus. *mestò,* očuvana u slov. *maščevati se',* u hrv.-srp. *nibstb* unakrstila se sa *mbzda* > *hiazda* (v.) u *odmazda,* postverbal od *odmazditi.* Pridjevi na *-ьn ôsvetan* (17.) »koji se osvećuje«, poimeničen na *-ik osvetnik* (15. v.) m prema f na *-ica osvetnica,* s pridjevima *ôsvetnlkov, osvetničin,* na *-ljiv osvètljiv,* poimeničen na *-ьc osvètljivac,* gen. *-г ca,* na *-ost osvetljivost.* Na *-telj osvetitelj* m prema f *osvetiteljica.* V. *svet.*

Lit.: ARj 9, 301. 303. *Miklošič* 329-30. *Holub-Kopečný* 234.

-oš, sufiks madžarskog podrijetla, iste funkcije kao *-āš.* Varijanta mu je *-uš bagātus* (Belostenec, hrv.-kajk., ugarski Hrvat) = *bogatuš* (ŽK) = *bogataš,* gen. *-asa* (Vuk, Bokal = *bogataš* (Vuk, Vojvodina). Nalazi se u *Mcoš* od *kititi se,* kod lat. riječi *notāros.* Odatle apstťahiran *-aroš* pored *-ar: džepāroš* pored *džepār,* gen. *-ara.* Taj se mora razlikovati od sufiksa *-öS* slavenskog podrijetla u hipokoristicima tipa *Miloš* od *Miloslav, Bjeloš* od *Bjeloslav, Radoš* od *Radoslav* itd., koji dolazi i u našim prezimenima na *-ević Milosevic, Belošević, Radošević* itd. Kao neproduktivan sufiks dolazi i u apelativima stčeš. *běloš* — polj. *bialosz* »bijeli kamen«, upor. *bjelutak.*

Lit.: Marette 303. *Vandrák* 1, 637. *Holub-Kopečný* 469.

ošet m (Pavlinović: *tu je ogromni mramor na ošet k nebu pridignut),* pridjev na *-ьn* > *-an* (Pavlinović; prilog: *crkva sa* 26 *žrtvenika ošetno razređeniK).* Postverbal od *ošetati* pf. (objekt: *dno od bačve)* »circonscrivere il fondo d'una botte (Zore)«. Odatle na *-ka šetka* f »kompas, šestilo« (s ispuštanjem početnog o-, koje se osjeća kao hrv.-srp. prefiks). Od tal. *assettare* »ordinare«, frekventativ na *-ilare* (od lat. *sedere) *asseditare.* Zbog *a* > *o* može da potječe i iz starog dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 9, 319. Zore, *Rad* 115, 171. *REW³* 722. *DEI* 331.

ošice f pl. (Vuk, Baranja) »zamka, vigovi, omče, laqueus«. Matzenauer, smatrajući *-ice* kao deminutivni sufiks, uporeduje korijen os- s lit. *aš-utai* »seta equina«.

Lit.: ARj 9, 320. Matzenauer, *LF* 12, 177.

ošmerija f (Dalmacija, Pavlinović) »1° mećava, 2° kiša sa snijegom u planini«.

Lit.: ARj 9, 234.

ošpitan (hrv.-kajk., uz *košta, jaja),* pridjev na *-ьn* > *-an,* prilog *ošpitno* »loše«. Vjerojatno od lat. *hospes,* gen. *-tis.* Apstraktum na *-ium*

hospitium > *špita* f »kuća« < ngr. σπίτι »isto«, u tajnom zidarskom (šatrovačkom, argot) jeziku u Bracigovu (Rodope). Upor. arb. *shpī* (Ulcinj), *gépért, qōshe, shtreha, kurmi e shpís.* Odatle dalmato-romanski toponim *Spíc,* cijeli kraj nazvan prema samostanu *(Saneia Maria degli) Ospizi,* upravo teritorijalno ime (horonim), u 14. v. *od Сьрica u Kaiъсь (c < t + s-),* po drugom prijepisu ispravnije *Orò Spica,* etnik *Spičani,* tur. *Ispiçli,* pridjev (ktetik) *splčanski, Spičansko polje* kod Bara, tal. *Spizza Pastrovicchiorum* (15. v., Kotorski arhiv). U tal. učena riječ *ospizio.* Poimeničen lat. pridjev na *-alis* u sr. r. *Hospitale* > *ošpitao,* gen. *-ala* m (Matijević, latinizam), pridjev *ošpitalski* = (s aferezom početnog o-) *špital,* gen. *-ala* m = *špitalj* (hrv., ŽK, Šibenik, slov., zacijelo preko njem.) = (preko mlet.) *ospèdao,* gen. *-ala* (Kašić), odatle na *-nik ospedalnik = ospidal = ošpedao,* gen -α/α = *ošpedo* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *ospidao* (Mikalja) = *špedao,* gen. *-ala* m (Škaljari) = *špidal* (Zagora, Perković, Slivno, Krk), toponim *Podšpidal* m (malo zemljište kod Vrbnika, Krk) »bolnica«. Od sjeverno-tal. *ospedale.* Na *-arius* > *-ar: oštar,* gen. *oltara* (Rab, čakavski, Istra) prema f *oštarica* »krčma — krčmarica«, pridjev *oštar ski,* nekada jače rašireno na kopnu, kako pokazuje apstraktum na *-ia ostarija* f *(Draškovićeva* ~ u Zagrebu, zatim sv. Blaž) = hrv.-kajk. *storijo* f (Bednja), toponim *Oštarije* f pl. (Ogulin), odatle etnik na *-ьc* > *-äc Oštarac* m prema *Oštarkinja,* pridjev *oštarski = ostarija* (Rab, Potomje) »krčma«. Odatle *oštarijaš* m prema f *oštarijašica,* pridjev *oštarijaški,* denominai na *-iti oštarijašiti* = slov. *ošterijaš* m prema *ošterijašica.* Varijanta *-arius* > fr. *-ier* > tal. *-iere: ostir = oštir* m = slov. *ošter* m prema f *osterka* i *ošterica* »Schenkwirt« = *astiar = woštiér* »krčmar« < furl, *ostir* < tal. *ostiere,* od *oste* m < *hospite,* možda preko fr. prema *ospe* m i *ospite* bez sinkope penultime, lat. **hospitarius.* Hrv. *gostion(ic)a,* slov. *gostilna* su prevedenice od *hospitium.*

Lit.: ARj 1, 820. 9, 247. 275. 324. 325. 329. 332. 10, 334. *Pleteršnik* 1, 868. 2, 642. Sturm, *CSJK 6,* 72. Kušar, *Rad* 118, 22. Jireček, *ASPh* 8, 101. *Skok, ZRPh* 48, 403. *REW** 4197. 4200. *DEI* 2692.

Sštar, f *oštra* (Vuk) = *ostar, ostra* (Crmnica, Kosmet) = *ester = yestri* (određeno, Bednja, hrv.-kajk.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev »1° acer, acutus (odatle internacionalni pridjev *akutan)* (s ovim latinskim riječima je u prasrodstvu), 2° toponomastički pridjev u oba lika«. Promjena *str* < *str* nije prodrla ni u sva štokavska narječja. Prvobitno s mjesto f nalazi se u *oštrica* (narodna pjesma) »naziv za sablju« kao i u praslav. izvedenici na *-va* (prvobitno pridjev ili deklinacija й?) *ôstrva* (Crna Gora) »pred kolibom stuba za vješanje puške« = *ostrva,* običnije *ostfve* f pl. (Hrvatsko zagorje, Prigorje, ŽK,ŽU slov.) »rašljasti kolac na kojem se suši djetelina«, upor. češ. *ostrev* prema slov. *ostfv,* gen. *-i,* slvč. *ostreva,* ukr. *ostrova.* Pridjev je poimeničen s pomoću *-ica* u toponimu *Ostrvica,* koje varira s *Ostrovica, Ostřik.* Te promjene nema u *ostruga,* ali se nalazi djelomice u *oštroga* (v.) kao i u toponomastičkoj izvedenici na *-ъc Oštre* (ŽK, Samobor), na *-elf Oštrelj* (Bosna). Izvedenicu na *-ьc* koja se kao apelativ govori u bug. *ostrec,* posudiše Rumunji *ostřete* f pl. = *ostreață* f »Zahnstab, Fischwehr«. Prvobitno *s* očuvano je još *O.* or f, m, *osai, osnac* (v.), u imenu ribe *ostríš* »lucioperca sandra«, *ostruì* m (Pančić). Poimeničen srednji rod *Oštro* znači i »rât, punta, ponta (Dubrovnik)« kao obalski termin. Odatle *Oštra* = tal. *Punta d'Ostro* na ulazu u Boku Kotorsku. Taj tal. naziv, koji sadrži u oba dijela istu denominacijų, ali u dva različita jezika, nalići, na tal. *Linguaglossa* na Siciliji,, gdje su se također dva jezično različna naziva istog značenja srasla u jedan. Denominal (faktitiv) na *-iti ostrili, -lm (iz-, na-) = izostrit* (Kosmet) prema iteratīvu na *-va- -ohřívati, -ošírujem,* samo s prefiksima. Složenica *oštrokōnda* (Vuk) »zla žena« sadrži kraticu od *kondolos* (v. *kara-)* kao pejorativni sufiks nalik na *-enda, -endra* u *Sřbenda, selendra.* Suglasnik í ne pripada osnovi riječi, koja je dobro zastupljena praslav. *os-,* nego je suglasnik koji je utisnut u grupu sr kao u francuskom prelazni suglasnik (consonne de transition, npr. *èssere-* > *estre* > *être, créscere* > *croistre* > *croître).* Dočetno *-r* je ie. sufiks kao u *dobar, mokar,* itd. Oboje se nalazi i u lit. *aštrus,* lot. *astrae* »isto«. Suglasnik *s* je nastao od ie. palatala *k* u korijenu *ák-* »šiljast«, koji varira sa velarnim *q* u *kamen* (v.), raširen formantom *r,* kako pokazuju lat. *acer,* sanskr. *ašras,* gr. ἄκρος (odatle *Akropola* i internacionalnariječ *akrobat* »tko visoko stupa«).

Lit.: ARj 4, 284. 7, 475. 9, 336. Miletić,. *SDZb 9,* 358. *Elezović* 1, 227. 443. 2, 40. 391. Skok, *ASPh* 33, 367. Popović, *Sintaksa-*39. *Miklošič* 227. *Holub-Kopečný* 258. *Bruckner* 386. *Trautmann* 15. *Mladenov* 291. *Tiktin* 1098. *WP* 1, 28. *GM 2. Boisacq** 32-33.

Brugmann, *IF 4,* 219. Osthoff, *IF 6,* 16. Hofmann, *IF* 56, 113. sl. Hatzidakis, *IF* 11, 314-315. *Vandrák l,* 443-4.

-ot[1] (i **-ota),** sufiksi za tvorenje muških etnika od toponima i horonima tál. (mlet.) podrijetla, kamo su došli iz gr. -ωτης > tal. *-otto.* Jednom služi za takvo tvorenje od mletačkog toponima: *Ćozdt* m, stanovnik grada mlet. *Cosa* < tosk. *Chioggia* < lat. *Claudia,* tal. *Chioggiotto: Gazati* ribare u Kvarneru (odatle njihovo ime u našim čakavskim narječjima u Kvarneru). Od *Prčanj* je etnik *Prcanjoti* m pl. (ne *č,* podrugljivo). Tako su se zvala i nezakonita djeca kotorskih plemića, slana obično u Prčanj. Varijanta *-ota* nalazi se samo u *Likota* pored obično *Ličanin.* Ovo *-ota* ima afektivnu vrijednost. Ističe tjelesnu veličinu.

Lit.: ARj 6, 50. 90.

-ot[2], onomatopejski sufiks, koji varira sa *-ét, -bt > -at, -uf. topot, trepet, Šapat, škrgut.* Nalazi se i u drugim slavinama. U *život* je baltoslav.: lit. *gîvatà,* čak i ie.: upor. gr. βιοτή, lat. *vita. Izražava* kretanje i zvuk.

Lit.: Maretu 303. *Leskien* 284. *Vandrák* 579. 584. 585-588. *Holúb-Kopečný* 469. Bruckner, *KZ* 51, 238.

-ota, sveslav. i praslav. paralelan sufiks sa *-ost.* Tvori pridjevske apstrakte kao i *-ost: dobrota* od *dobar, milota* od *mil(ost), golota* od *go, krasota* od *krasan, ljepota* od *lijep.* Stari se pridjev izgubio u *sirota* i apstraktum je postao konkrétum. Sufiks *-ost* i *-ota* stvaraju semantičku varijaciju *milost* prema *milota.* Od imeničkih je osnova *rabota* od *rob, grjehota* od *grijeh, sramota* od *sram.* Širi se sa *ıa* u *-oca: zloća* od *zъiъ > zao, čistoća* od *čist* (u toj riječi varira na istoku: *čistota), čvrstoća* od *čvrst, masnoća* od *maştan;* u narječju širi se imenička apstrakta: *potriboća* f (ŽK). Nalazi se kod nas rijetko, u Čeha često, i u hipokoristicima od dvočlanih praslav. ličnih muških imena: *Radota* od *Radomir,* odatle prezime *Radotić, Življe, Njegota* od *Njegoslav/Njegovan,* odatle pridjevski toponim *Negotin.* U lit. je po deklinaciji *i -atis: pilnatis* »punost«; u sanskr. -ara: *devatā* »božanstvo«. Širi se (konglutinira) s dva druga apstraktna sufiksa *-ina* i *-inja* (v.): *-otina* služi za tvorenje glagolskih apstrakta, kadikad konkretnog značenja: *zarezotina* od *.zarezati, rovotina* od *rovati,, rvotina* od *rvati; &* kadikad pejorativnog: *izmišljotina.* Prenosi se i na imeničke osnove: *brazgotina.* Kolektivno *-inja* dolazi najprije u *sirotinja.* Odatle se prenosi na *bosotinja* od *bos, golotinja* od *go.* Sufiks *-oca* tumači se ili kao širenje na -ja u funkciji apstrakta (upor. *plaća* pored *plata')* ili prijelazom stcslav. *-otb* iz t'-deklinacije u *-a.* Sufiks *-ota* u tipu *Radota* je drugog postanja: sadrži dva hipokoristička elementa *-ot* i *-a* kao u *Péra, Mika.* [Za sufiks *-ota* u etnicima v. i -of[1]].

Lit.: Marette 303-4. *Leskien* 287. 297. 298. *Vandrák* 579-588. *Holub-Kopečny* 469. Boskovic, *У F* 15, 130. Bělič, *У F* 15, 244. ss. Bruckner, *ZSPh* 2, 308. *KZ* 58, 210.

òtac, gen. *òca* m (Vuk) = *otac,* gen. *Sca* (ŽK), pl. *oči, očevi* i *očevi,* sveslav. i praslav. deminutivna izvedenica na *-ьc* od korijena *ot-* (koji se očuvao u strus. pridjevu na *-ьn oiьnъ* »očev«), »pater«. Pridjevi na *-ev očev* pored *očev* (Vuk, 16. v.), proširen na *-ьn očevan,* koji nije ušao u jezik, poimeničen na *-ič očević = očić* (Srbija) »sin koji je naravi očine«, na *-ina očevina* (Vuk) »baština«, proširen na *-j očevlji* (Istra), na *-in ôčin* (13. v., Vuk, Ljubiša). Taj je pridjev značajan zbog toga što se deklinira kao da je sastavljen na -/, u crkvenom terminu *očin dan* (Konavli) »nedjelja koja se zove *oči* (gen. *oca dana,* dat. *ocu danu,* što dokazuje da je sufiks *-in* zamijenjen stariji *-jb)«.* Poimeničuje se u f *očina* (15. v.) u značenju »očevina«. Proširuje se na *-ski očinski,* tako i pridjev na *-ьn *oiьcьn,* koji nije potvrđen: *očanski.* Odatle apstrakta na *-stvo očanstvo = očinstvo* (Vuk). Deminutiv na *-ič* u pl. *(sveti) očići = oči* (Boka) = *očevi* »posljednja nedjelja pred božić«. Upor. glede pl. *djetinci, materice.* Na *-ьЬIna: otadžbina,* apstraktum u kojem je zamijenjen sufiks *-bstvo* od *otbčbstvo* složenim *-ьЬa + -ina.* Upor. za taj sufiksalni konglutinat *postojbina, popudbina.* Hipokoristik *óco* od *otac* »monachus«, s pridjevom na *-in ócin (grah)* »kaluđerski grah«. Na *-juk* od "Ofa: *očuh* m (BiH, glede *ć < tj* upor. *maćuha* pored *maćeha')* prema f *očuha* (Lika, *-a* valjda prema *maćuha) = očuh* (Vuk) < *otbc + juh,* s pridjevom *očuhov.* Od **oiъ* na *-jak oćak,* gen. *-aka* »1° mužjak, samac, 2° crkveni otac (1486: *Vikar gatanski Leonardo i oćak svete Marije v Knězi vsi) =* (sa gubitkom *o-) coak* (Vrgada, opozicija *matica).* Upor. slov. *očák* »Erzvater, patriarh, ein wackerer Hausvater«. Na *-im: poočim* (upor. *pobratim),* s denominálom *dčimiti, -im* (Vuk) »nazivati ocem« = *očiti, -īm* (Vuk, Lika), bez participskog sufiksa. Složenica

očenaš m nastala iz vokatīva u kršćanskoj molitvi »1° molitva lat. paternoster, 2° krunica ili čislo (Istra), 3° (metafora) kičmenica (Poljica, upor. *kralješ* i *kralješnjaci)«.* Odatle na *-ica očenašica* (Poljica) »biljka«. Praslav. osnova **otb* je djetinja riječ (Lallwort), ie. *αíία (upor. raie) »otac, mati«: arb. *at,* gr. άττα, got. *atta,* sanskr. *atta* »mati«, upor. lit. *tėvas, tete* »otac«, *levine* »očevina«. Nalazi se i u drugim ne-ie. jezicima, upor. tur. *Atatürk,* aleutski *ada-h.* Zamijenjla je ie. *fpgter* (lat., kelt., germ. i arijski jezici) koja sadrži također djetinju riječ *pg-* (upor. *pape* u Dubrovniku i Dalmaciji), sa sufiksom *-ter* kao u *mati,* gan. *matere, kći,* gen. *kćere* (v.). Odatle *pater* i *patristika* (crkvena nauka).

Lit.: ARj 8, 505. 510. 515. 516. 518. 530. 535. 532. 9, 339. Jurišić, *NVj* 45, 83. *Elezović* 2, 47. *Pleteršnik 2,* 757. *Holub-Kopečny* 259. *WP* 1, 4. 44. *Trautmann* 16. Ramovš, *Razprave* 1, 392. (cf. *IУЬ* 10, 362). Belić, *Ny* 6, 69-73. Osten-Säcken, *IF* 26, 315. Hermann, *IF* 53, 98. *Boisacf* 98. Hirt, *IF 22, ^2.* Vasmer, *RSI* 6, 194. Walde, *LbGR* 33, 3-8. (cf. *RSI* 6, 283). *GM* 20. *Třubačev* 25-27.

otava pored *otava* f (Vuk, upor. osciliranje akcenta *otava* pored *otava,* ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »nova trava koja raste poslije pokošene«. Denominal *podotăviti j podutaviti se, -āvi* (Kosmet, subjekt *trava)* »kad nanovo podraste trava u pokošenoj livadi ili kad bostansko bilje ponovo počne cvjetati«. Postverbal na *-łk: podotăvak / podutavak,* gen. *-ăvka* (Kosmet) »kao drugi plod bostana, lubenice, dinje, bundeve«. Mora se odbiti izvođenje od tur. *ot* »trava«, jer turcizmi ne dobivaju stari sufiks *-ava* (v.). Najvjerojatnije se izvodi kao prijevoj duljenja *o - ö > a* od osnove glagola *toviti* < ie. korijen **Ioụ: *tū : *tou* (v. *tucan),* s prefiksom *ot- > od-* (v.) u značenju »nanovo učiniti nešto« kao u *odraditi, odgovoriti, otslužiti* itd. Prema Koštialu bila bi paralela za to furl. *altiul — antiúl = artiúl ~ antivóul* »otava« < lat. deminutivni pridjev **altiliolum* od *alter* »drugi«. U tom je slučaju *otava* praslav. apstraktum (postverbal) koji znači »ponovo rastenje« (prema sanskr. *tu* »crescere«). Machek izvodi od *ot-* »wieder, vom neuen« s osnovom glagola *(j)aviti* (v.). Upor. sličnu lit. tvorbu *at-sējos,* lot. *at-seja* »drugo sijanje«. Riječ *otava* kulturna je riječ, koju posudiše Rumunji *otavă* f »Grummet«. [Usp. i s. v. *od* i ftfi].

Lit.: ARj 9, 350. *Elezović 2,* 91. *Miklošič* 228. *Holub-Kopečny* 258. *Bruckner* 386. *ZSPh* 4, 215. *Mladenov* 392. *REW*[3] *385a. Gorjajev* 243. Machek, *Recherches* 1934 (cf. *IF* 54 283). Matzenauer, *LF*12,177-178. *Trautmann* 16. *REW*[3] 385a. *Pirana*[1] 10.

otòboliti (se), *-trn* pf. (Vuk) (objekt *usne) = otobóljiti, otòboljim* (Lika) = *otoboljìt, -õljim* (Kosmet) == (s umetnutim *m* pred *b) otombõljît, -õljim* (Kosmet, objekt *usnice)* = (s umetnutim *r) otromboljiti* (Popović i Kosmet) »spustiti da što visi«, ekspresivan glagol kao *pokunjiti, oklebesiti, osmoljiti.* Bez prefiksa *o-* nije potvrđen. Ne zna se koji prefiks predstavlja: *o-, ob(a)* ili *otjod.*

Lit.: ARj 9, 405. 446. *Elezović* l, 43. 2, 44.

otomija f (čakavski) = *notomija* f »anatomija, seciranje«. Prijelaz α > *o* i afereza nisu naše stare fonetske pojave, nego se nalaze u tal. narječjima: mlet. *otomia* pored *notomia,* furl, *utumie, nutumie.*

Lit.: ARj 8, 242. Štrekelj, *DAW* 50, 44. *ASPh* 13, 478. *Boerio* 459. *Pirana*[1] 659. 1250.

oturak, genitiv nije poznat (gen. *oturka* stvorio Maretić na osnovi krive etimologije, kao da je od hrv.-srp. *tur,* što ne stoji) (Kapetanović, Narodno blago, u izrazu: *svim vojnicima oturak)* »sijelo, upravo odmaralište, Rast« = *oturak* (Kosmet) indeklinabilni pridjev (?) »1° koji se ne kreće, koji sjedi, 2° (imenica) sjedenje«. Balkanski turcizam (tur. *oturak,* imenica obrazovana s pomoću sufiksa *-ak* od *oturmak* »sjesti«, upor. glede sufiksa *konak)* iz turske vojničke terminologije: rum., *oturac = otarde* »1° Veteran, der ein Gnadengehalt bezieht, 2° Station, längere Rast«, arb. *oturak* »1° Wohnung, 2° (Skadar) otvor na stražnjici, šupák«. Od tog je glagola na *-isati otùrisati, -šém* pf. (BiH, Banja Luka) »sjesti« i tur. imperativ, u nas uzvik: *òtur = òtura* »sjedi«.

Lit.: ARj 9, 459. *Elezović 2,* 45. *GM* 316. *Tiktin* 1101. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 559. *Školjić** 505.

-öv, gen. *-ova,* veoma produktivan sufiks radnih imenica (nomina agentis) pejorativnog značenja. Nastao je od madž. (= ugrofinskog) participa na *-ó* = stmadž. *oụ* (13. v., *-o* pripada osnovi, *v ,<* è je ugrofiński sufiks) u posuđenici madž. *lopó* »koji krade« = hrv.-srp. *lopov,* gen. *lopova* »lupež, (danas) kradljivac, tat, nepošten čovjek, (prije) razbojnik koji obija zgrade te krade ili udara na ljude u kući ili polju i hara (nije pravi hajduk)« Apstrahiran u toj riječi prema *lupež,* prenos

se na naše osnove: *nitkov*, gen. *-ova* (psovka). Osjeća se kao domaći pridjevski sufiks i poimeničuje na *-ić: mtković* (v. *-ović*). Upor. *dubōv* (ŽK) pored *dubočaj* »dubok, pohlepan čovjek«. Varira sa *-ija:, vitlov* pored *viilija*. Zamjenjuje naš *-ьc* u radnoj imenici *lažac*, gen. *lasca* »mendax« u pravcu pejorativnom *lažōv*, gen. *-ova*, s pridjevpm na *-ski lažōvskī*. U izvedenicama od pridjevskih osnova specijalizira se u nazivima za pse: *šarōv, garav* itd., *parcōv* »miš«. U *Moskōv*, gen. *-ova* »Rus« je iz tur. *Moskof* < *Moskva*.

Lit.: Maretić 304. *Leskien* 318 — 9. *Vandrák* 1, 525. Simonyi, *Ung. Spr.* 322. Asbóth, *Ny 5,* 161^165. (cf. *IF* 3, 199. *RSI* 8, 318). *Školjić'* 467.

-ovac = -evac, gen. *-ovca = -evca (-evac* poslije palatalnih suglasnika), produktivan i živ sufiks m. r. složen od pridjevskog *-ov* (v. pod *-ev)* i sufiksa *-ьc* > *-ac* (v.), koji služi za poimeničenja: *svatovac, sinovac, trgovac*. Služi za tvorenje pristaša nekog smjera: *pašićevac* itd., *kantovac* »pristaša Kantove filozofije«, itd. Nalazi se u našim prezimenima *Prištevac* »čovjek iz Prištine«, *Vrhovac* (prezime) itd. Veoma čest u toponomastičkim poimeničenjima: *Glogovac, Treščerovac, Kupinovac, Kostanjevac, Domaslovec* (od *Domoslav),* itd. U pl. *-ovci, -evci* naročito je čest u makedonskim imenima porodica (arbanaskih fisova), koji se zamjenjuju kod muslimanskih Arbanasa i Turaka pluralom na *-ler: Blaželer kabilesi = Blaževci, Purdeler* (Gostivar). Usp. o ovom sufiksu i pod *-ev*.

Lit.: Maretić 304-305. *Leskien* 318-319. *Franck* 175. ss.

-ovaca, produktivan sufiks imenica ž. r. složen od pridjevskog *-ov* (v. *-ev)* i od imeničkog *-ača* (v.), koji služi i za poimeničenje pridjeva.

Lit.: Marette 304. *Leskien* 252. Boskovic, *JF* 15, 131-143.

ova), *ova, ovo* (opći književni i saobraćajni oblik) = (s gubitkom *o-) váj* pored *ovâj, va* (ŽK), pored *ovi* (regionalni), pokazni zamjenički pridjev za blizinu prema drugom licu, »1° lat. hic (icĀ-deiksa), 2° muž-žena, kad se govori u 3. licu (Kosmet)«. Hrv.-srp. je inovacija prema stcslav. *o* ъ dodatak *-ц* > *-i* od određenih pridjeva. To se *-aj* može tumačiti na dva načina: -a/ > *-aj* kao u toponimima *Blagaj, Maglaj* (v. *onaj),* ili je ъ > *a* pred riječima sa suglasničkim grupama, upor. kod Vramca *na ove svet* (hrv.-kajk., sa ъ > *e)* sa deiktičkim *i* > *j* (upor. *togaj* i *na va svêt,* Kosmet). Samo *ov* kao arhaizam očuvao se u vremenskom prilogu *ovčas* (Crna Gora) »soeben«. Baltoslav., sveslav. i praslav., posljednje i u proširenjima na *-ako* u pridjevu kvaliteta: određeno *ovàkí,* na *-uo ovakav,* u kojem se zamjenjuje sufiks sa *-ov ovakav,* koji može glasiti i određeno *ovakovī.* Prilog *ovako,* hrv.-kajk. bez *-o ovak;* pojačano sa *evo: evo vakō = evakō* (Piva-Drobnjak, haplologija). Početno *o-* ispada u narječjima. Pojačava se sa *eto* »ecce« *tavăj, tavă, tavo* pored *tovăj, tavăkav, tavăkva = tavăki* pored *tovakî, tovakâ* (Kosmet), prilog *tovăko.* Upor. *ecce,* pored *eccum ille* u romanskim jezicima. Kvantitetski pridjev izražava se složenim sufiksom *-ol + -ik: ovolik;* koji se deminuira *tovollcak,* f *-cka* pored *tovoučak* (Kosmet), s prilogom *ovoliko,* sa sinkopom *ovliko.* Pojačava se sa *evo* »ecce«: *evovolikõ* — (haplologija) *evolikō* (Piva-Drobnjak). Brojni su prilozi mjesta za kretanje pravcem prema 1. licu i za mirovanje: sa sufiksom *-amo ovamo = (o)vamo* (ŽK, Kosmet), koje može dobiti deiksu *-ka, -kar, -karee, -te ovămote* (Kosmet); kretanje po površini sa sufiksom *-uda, -ude: ovuda = ovudê* (Kosmet), sa deiksama *-na, -r (-om, -ъm), -ke ovudêna, ovudêr, ovudêrom, ovudêr ъm* (Kosmet) i s prijedlogom *od òdovuda = odovud, -ut, -ôvut* (Kosmet); pojačano sa *eto* i *evo: tavudêr, tavut* (Kosmet), *evòvuda* (Piva-Drobnjak); = *òdovud(a)* (Vuk), *odovûtke, odovûtkena* (Kosmet) = bez *-o vûda, vùdijer, vùdijen* (Piva-Drobnjak); mirovanje prema *tuü) vûj* (ŽK); i sa sufiksima *-de, -dě, -da, -du: óvde* (ZK), stcslav. *ovbdě = ó(v)dje* (16. i 17. v.) = *öde, öden* (Crna Gora), ikavski *odi = ovdi,* s metatezom ili gubitkom *v ode* (Srijemska Mitrovica) = *odi* (Gundulić) = *ode* pored *ode,* sa deiksom *odêk, odêk / õdêka* pored *odeka, õdêke, odena, odenâke* (Kosmet) ili gubitkom *-e od = öden, ovda — ovada* (Ston) = *ovdäs gore* (Smokvica, Korčula), sa *-s,* postpozicija od zamjenice *saj* kao u *jutros.* Veže se s prijedlozima *od i do: dòvdek* (Kosmet), *odavde, dovde* (Vuk) = *davda odakle* (v.): *odavde* pored *odavde, odavde* (17. v.). Sa *o* > *a* analogijski prema pitanju (Kosmet), *odovdu* (Vuk) = *odud* (analogijski prema *otud,* v.). Pojačava se sa *eto, evo: tõde* pored *tõde* (Kosmet), sa deiksom *todenă, tódénak* (Kosmet), *evàde* (Piva-Drobnjak). Sa sufiksom *-ole = -le* (sa sinkopom *o): vodale = vodale* pored *vodale* (Piva-Drobnjak) »odavde« (metateza *ovd* > *vod), odavle* (Dubrovnik),

đavle (16. v., prilog mjesta i vremena, Vuk) »1° do ovoga mjesta > 2° preneseno na vrijeme« = *đavla,* s deiksama *-k, -ka, -n = dovije* (ŽK, *-le* analogijski prema pitanju *doklje,* v.), *dovijeka.* Također s analogijskom izmjenom *o* > *a odavle(ri)* pored *odavle,* skraćeno *odlen* (Riječka nahija). U vezi s *ovaj* je i postpozitivna deiktička partikula *-va* (upor. bug. *tova)* stsrp. *ponjevare* (13. v.) »jer, budući da« (upor. češ. *poněvadž'),* složenica od priloga *ponje — poni* »bar, barem, dajbudi« < stcslav. *pone* i deikse *-že* > *-re.* Ovamo i varijanta *-ve* u *jurve* pored *jür* (ŽK); v. j, *ja, je.* Složen pridjev *ovajsti = ovisti* (Istra) kao *onajsti, tajsti,* prema romanskom tipu *iste ipse* > tal. *stesso,* te (od sintagme *ove godine) ovogodišnji = ovogodišnji* pored *ovogydnji* (Kosmet), *ova sadašnji svêt.* U Kosmetu se pravi još prema *njezin ovêjzin (čovek)* (Kosmet) »ove žene čovjek«. U baltičkoj grupi očuvana je ta zamjenica u stprus. prilogu *aure, aurin* »gdje, tamo«, gdje je raširen s pomoću formantą *r* kao u italskim narječjima (Umbrija) *uru* »ilio« i u gr. δεῦρω »ovamo«. Najbolje je očuvana u arijskoj grupi *ava* »jener«. Ie. je zamjenički korijen **u-* > *-uè, -uo, -au.* Posljednja varijanta nalazi se u slavinama, baltoslav. i u arijskom. Hrv.-srp. ich-deiksa razvila se iz opozicije *ovaj — onaj.* Polj. *öw* »jener«. Na djelu je kod tog semantičkog razvitka bila i korelacija stras, *o* ъ — *o* ъ »der eine — der andere«. Prvobitno je značenje bilo »onaj«.

Lit.: ARj 2, 718. 723. 8, 601. 598. 607. 9, 472. 10, 770. *Elezović* 1, 341. 429. 2, 8. 10. 14. 17. 290. 291. 324. *GISND* 2, 185. si. (cf. *IJb* 13, 162). Vuković, *SDZb* 10, 382. 383. *Miklošič* 187. 229. *Bruckner* 387. *Trautmann* 20. Belić, *Priroda* 59., § 49. Meillet, *RSI* 3, 168. Hirt, *IF* 23, 238. Schwyzer, *IF* 26, 287.

-ovan[1], živ pridjevski sufiks najnovijeg podrijetla, složen od pridjevskih sufiksa *-ov* (v. *-ev)* i *-ЬII.* Od ovih *-ov* može biti i od pluralnog nastavka *-ovi* deklinacije *-u.* Služi za to da bi se očuvala neizmijenjena osnova: npr. da se izbjegne mijenjanje *h* > *š* pred *-ьn: pleovăn,* f *-óvna* (ŽK) od *pie,* gen. *plêa* < njem. *Blech; bankovni* od *banka,* da bi se izbjegla grupa od tri suglasnika i da bi se izbjegla homonīmija: *glasovni (zakon)* prema *glasni,* stvoren prema pl. *glasovi; mirovni (ugovor)* prema *mírni* od *mír; masovni (sastanak)* prema *masni,* odatle *masovnost.* Glede raširenja *-ov-* upor. *omasoviti.* Nema paralela u drugim slavinama. Značenje isto koje i sufiksa *-ьn* > *-an.* Usp. *-eit.*

Lit.: Maretić 321. *Leskien* 320. Babic *ZSPh* 36, 102.

ovan[2], gen. *ovna,* pl. *ovnovi = ovan,* gen, *ovna* (Kosmet) m prema f *ovca* (Vuk) = *ovca* pored *opća* i *opća* (Kosmet), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **o* ь »aries m prema *avis* f (s tim latinskim femininumom je u prasrodstvu)«. Izvedenice se prave najviše od femininuma, rjeđe od *ovan:* pridjevi *ovnji* (Mikalja, Bella, Stulić), na *-j ovci* pored *ovčji* i *ovčij,* u vezi s toponomastičkim apelativima *(Ovce Polje),* na *-ujski ovnujski* (analogija prema *volujski),* na *-eći ovneći* (analogija prema *jagnjeći).* Na *-injak : ovčinjak* (Hrvatska) »tor, trio«. Na *-evina ovčevina* (Kosmet) = *ovčetina* (Kosmet) »meso od ovce«. Deminutiv na *-e,* gen. *-eta ovce* n. Radna imenica na *-jar, .ovčar,* gen. *-ára* m prema f *ovčarica, ovčarlcä* (Vodice) »Bachstelze«. Odatle pridjev na *-ev, -ov ovčarov, -ev,* također toponomastik u s. r. *Ovčarevo* (Travnik). Značajno je izražavanje mocije: mužjak s pomoću sufiksa *-ьnъ* kao u baltičkoj grupi stprus. *awins,* lit. *avinas,* lot. *avins;* za ženku *-iça* kao u sanskrtu *avikā,* dok je u baltičkoj grupi kao u lat. *ovis* = lit. *avis,* lot. *avs* »ovca«. Prema Schulzeu sufiks u maskulinumu je augmentativan, u femininumu deminutivan.

Lit.: ARj 9, 482. 483. *Elezović 2, 9.* Ribarić, *SDZb 9,* 173. *Miklošič 229. Holub-Kopečný* 259. *Bruckner* 387. *Boisacf* 692. *Trautmann* 21. *WP* 1, 167. Osthoff, *IF* 5, 324. sl. Schulze, *KZ* 42, 286. *Jagićev Zbornik* 344.

ovàncati pf. (Dubrovnik, Zore; nema *ARj)* »preostati«, također s primjerom u prijetnji djetetu: *Hoćeš K avançai kojuì* Inače sa zamjenom *o-* prefiksom *od-: odvancalo mu je hrane* »preostalo mu je hrane«. Tu je zamijenjeno tal. *a-* od *avvanzare* našim prefiksom *o-, od-.* S nepromijenjenim tal. samoglasom *avançât* '(Cavtat, Dubrovnik)· »unapriječiti«. Sa gubitkom *a-* kao u mlet. *vânzare,* tršćansko-furl. *vaŋʒá* > *vancati* (Mošćenički statut) »napredovati, preteći«. Budući da ovaj kraći oblik može dobiti i prefiks *pri- privancati,* može se zaključiti, da je i *avançait* od *vancati* te pretpostavljaju mletačko-furlanski oblik kao izvor. Taı se nalazi i u slov. (Notranjsko) *váncat* < *Avançât* »prihraniti, prištediti«. Impf, se pravi na *-ava-, -iva- vančivati* (prema Miklošiču hrv.). S nepromijenjenim početnim *a- avàncanje* (16. v.) »dobivanje«, *avancavati*

(I. Držić). Glagol *avanzírati* (Vojna Krajina, Zagreb) = *avansírati* je fr. *avancer* preko njemačkoga (njem. *avancieren).* Lat. izvor denominal na *-iare* od vlat. prijedloga i priloga *ab ante* : **abantiare.*

Lit.: ARj 1, 122. Zore, *Tuđ.* 15. *Mažuranu* 1540. *Miklošič* 345. Šturm, *CSJK* 6, 62. *REW** 5.

ovàrisati, *-šem* (~ *što)* pf. (Vuk, Srbija) »uputiti se u čemu« = *uvàrisati, -šem* (Vuk) »pogoditi«. Početni *o-, u-* su prefiksi. Sam *varisati* nije potvrđen. Rijedak slučaj da turcizam dolazi samo s prefiksom: tur. *varmak* »ire, advehire, adipisci«.

Lit.: ARj 9, 482. *BI 2,* 677. Matzenauer, *LP 12,* 179. Korsch, *ASPh 9,* 678. *Škaljić** 505.

ovas, gen. *ovsa* m (Vuk) = *ovos,* gen. *ovsa* (Buzet, Sovinjsko polje) = *ovas,* gen. *ovsa* pored *ovaz,* gen. *oύζa* (Kosmet, *z* je mjesto i sekundarna pojava, Dauzatova *fausse régression* prema gubitku sonoriteta u dočetku), baltoslav., sveslav. i praslav *(*o вьъ)* poljoprivredni termin, »zob, avena (s ovom latinskom riječi je u prasrodstvu)«. U današnjem hrv.-srp. riječ je ograničena na istok, dok se na zapadu govori općenito *zob* f (v.). Da. je na zapadu *zob* istisla *ovas,* to dokazuje istarski i hrv.-kajk. Pridjev na *-en òvsen* = *ovsên* (Kosmet), poimeničen na *-iça òvsenica* (Vuk) = *òvsenica* (Kosmet) »1° ovsení hljeb, 2° biljka agrostis, 3° (hrv.-kajk.) neka jabuka, 4° *Opsenica,* prezime, 5° toponim«. Na *-ъ a ovsenka* = *apsenka* (hrv.-kajk.) »1° kruška, 2° jabuka«. Na *-jak ovsenjak,* gen. *-aka* (Stulić) »ovsená slama«; *ovsjak* »ovsená čorba«. Na *-lk(a) ovsík* m (Vuk) = *ovsika* »divlja zob, bromus arvensis«. Na *-ište ovsīšte* n (Vuk) »mjesto gdje je rastao ovas«. Riječ je kulturna: Rumunji posudiše *o вЗъ* i *ovsika: ovas* i *opsigă* pored *ovsigă.* U baltičkoj grupi stoji·r mjesto praslav. *s:* lit. *avižos,* lot. *auzas,* što znači da je r iz ie. palatala *ğ,* dok je lat. *avena* nastalo od **avig-sna.* Lat. dočetak *-ēna* mjesto *-Ina* kaže da je to dijalekatska riječ u latinskom jeziku. Upor. isto u fr. dijalekatsku *avoine.* Praslav. *o вЗъ* (tako i stcslav.) čini se da je nastalo unakrštavanjem dviju ie. riječi **auiğ-* i sanskr. *avasam* »hrana«.

Lit.: ARj 9, 482. 500. *Elezović 2,* 8. *Miklošič 229. Holub-Kopečný* 259. *Bruckner* 387. *ZSPh 2,* 307. 4, 215. *Trautmann* 21. *WP* \, *24.* Pedersen, *IF 5,* 42-43. Solmsen, *KZ* 37, 6. *Boisacq' 21.*

-ovati (poslije osnova na nepalatalni suglasnik) = *-evati* (poslije palatalnih *č, ž, š),* prez. stcslav. *-ulg* > *-ujem,* sveslav. i praslav. veoma produktivan i živ glagolski sufiks imperfektivnog aspekta, koji služi za izvođenje glagola od imenica i od sintagmi: *tugovati, tugujem, pomilovati, -ujem* (već stcslav.) od sintagme *po milu* (upor. *gospodi pomiluj), smilovati se* itd. Od crkveno-slav. riječi *dejstvovati (iz-)* od *dejstvo.* Pravi imperfektiva prema pf. na *-iti: kupovati* prema pf. *kupiti.* Puristi ga smatraju kao domaći sufiks prema stranom fr.-njem. *-trati, -iram* < fr. *-er* + *-ati* < njem. *-ieren* i prema *-isati, -išem,* koji sadrži grčki nastavak aorista -ίσα + *-ati.* Stoga zamjenjuju *organizirati* s *organizovati, privilegovati* mjesto *privilegisati* i *privilegiran* itd. Rumunji posudiše prezentski oblik *-UJQ* i odatle načiniše *-ui, -uesc, -uire* < *-ujo* + lat. *-īre.* Njima služi ne samo kod glagola južnoslavenskog podrijetla" kao u *tângui* < *togujç* — *tugujem* itd., nego ga dodávajú i onda kad rumuniziraju madžarske gagole: *cheltui* < madžar. *költeni, chibzui* itd., kao i onda kad od svojih imenica lat. podrijetla prave denominale: tako u *a preţui* od *preţ* < *pretium* »cijena«, *a căpătui* »an den Mann bringen« od *capăt, a căpui* (Erdelj, Muntenija) »versorgen« od *cap* < lit. *caput.* Usp. *-trati, -isati.*

Lit.: Maretić 347-8.· Isti, *Savj.* 194. *Leskien* 507. *Vandrák* 1, 718. Meillet, *Etudes* (cf. *AnzlF 21,* 79). Popović, *Geschichte* 617.

-ovica (poslije nepalatalnih suglasnika) = *-evica* (poslije palatalnih), produktivan i živ sufiks imenica ž. r., složen od pridjevskog *-ov, -ev* (v. *-ev)* i od *-ica,* koliko služi za poimeničenje pridjeva. Označuje ženu kao suprugu: *begovica* »l ° žena begova, 2° žena, djevojka begovskog roda«. Čest je toponomastik.

Lit.: Leskien 277.

-ović (poslije nepalatalnih suglasnika) = *-evie* (poslije palatalnih), produktivan i živ sufiks, sveslav. i praslav. *-*ovitj,* stcslav. *-ovišt,* služi naročito često u prezimenima za oznaku descendencije od nekog osnivača zadruge na osnovi velike familije. Odatle u pl. na *-ovići* kao toponim za oznaku naselja. Apstrahiran odatle dodaje se i apelativima: *koljenović, očević* (v.), u pejorativnom značenju *nikogović.* Primjeri: *Ridošević,* potomak nekoga *Radoša,* kao praoca zadruge (porodice), *Mirković, Markovié* itd. Dodaje se i'prezimenima (nadimcima) stranog podrijetla: *Bukumirović* (Niš) od arb. *buke e mire* »dobar

hljeb«, *Kagrusović* (Split) od *Capo grosso, Gazarović* od *gazări* »pataren« itd. Za razliku od hrv.-srp. u ruskom označuje neposrednu filijaciju (otečeskoe); u češ. nalazi se u toponimima: *Královice, Makovice* itd.

Lit.: Maretić 278 — 9. *Leskien* 269. *Vandrák* ì, 598-600. *Franck* 24. ss. 153. ss.

-ovina = **-evina,** imenički sufiks ž. r. složen od pridjevskog *-ov* / *-ev* (v. *-ev)* i *-ina* za apstrakta, koliko poimeničuje pridjeve, *-evina* poslije palatalnih osnova, *-ovina* poslije nepalatalnih. Znači drvo od riječi za stabalja: *grabovina* od *grab, bukovina* od *bukva, hrastovina* itd. U tim primjerima poimeničuje pridjeve *grabov, bukov, hrastov* itd. Znači i kraj: *domovina* od *dom.* Ovdje je poimeničenje starog pridjeva *domovъ* ili od stare osnove na *u.* Prema ovome reformiran je praslav. apstraktum *dedina* u *djedovina* u~značenju »baština«, tako i u *očevina* od pridjeva *očev.* Vrlo je čest u toponimima, gdje poimeničuje posvojne pridjeve: *Petrovina* od *Petrov* (posjed, mjesto), *Božjakovina* (od *božjaci* »templari«), *Opatovina* od *opátov.*

Lit.: Maretić 304. *Leskien* 287. 294-95. *Vandrák* 543-5. Živković, *NJ* 7, 8-13.

-ovit = **-evit,** pridjevski sufiks složen od *-ov, -ev* (v.) i *-it* (v.), živ je i plodan, nalazi se i u drugim slavinama (češ. *-ovitý).* Znači, kao lat. *-osus,* da se značenje osnove, od koje se izvodi pridjev, nalazi kao svojstvo u punoj mjeri. Od imenica *barova, gorovit, glasovit, pjeskòvit, strahovit, krševit* pored *kršovit, asnovit* (ŽK), stcslav. *imo iiъ* itd.

Lit.: Maretić 321. Buga, *RFV* 75,141. si. (cf. *IJb* 8, 198). *Holub-Kopečný* 471. *Leskien* 308.

ovlàisati, *ovlaišēm (na koga)* pf. (Vuk, BiH) »udariti, navaliti«. Dočetak *-isati* upućuje na tursko podrijetlo. Prema Matzenaueru potječe od tur. *avlamak* »venari«, s' umetnutim *la* od *avmak.* Promjena *a* > *o,* neobična u turcizmima, može se objasniti kao u *obadirati* od tal. *abbadare* < *a boda.* To znači da je *a-* bio identificiran s našim prefiksom *o-.* *Zbog* toga je moguće da je u Lici ispuštanjem sufiksa *-isati* stvoren odatle nov glagol *ovlàjati* pf. »obuzeti, spopasti (subjekti *sitna djeca, sirotinja, zlo)«* prema impf, *ovlajavati, -lājāvām* (Lika).

Lit.: ARj 9, 493. Matzenauer, *LF 12,* 179.

òvrata f (Dubrovnik, Račišće, Brač) = *obrata* (Mokošica) = (sa sufiksom *-nica) ovratnica* (Vuk, pogrešno prema Rešetám) = *òvratica* (deminutiv) = *ovrat* m (Vrančić, Belostenec) = *obrat* (Murter) = (češće s aglutiniranim članom, na Kvarneru, upor. *lumbrela) lovrăta* (Cres) = *lovràta* (Hrvatsko primorje, Rijeka, Malínská, Senj) »chrysophrys, sparus-aurata, .komarča, gnjigla (Prčanj) = dinigla, podlanica«. Od lat. *aurata* preko dalmato-romanskoga. Taj naziv potiskuje mletački *orada* (Split, Šolta, Korčula, Budva, Bakar). Izvedenica je od *aurum,* sa sufiksom *-ata* (v,.). Od *aurum* je još preko tal. *indorare* > *indorai* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, objekt *mire* »zidove«) »ukrasiti«, *indorano meso* (Šibenik) »impanano (Dubrovnik)«. Odatle apstraktum. *indoradura* (Muo). Od prefiksa *in* + *de* + *aurore.* U toponomastici *Orjûle* f pl. (otočić kod Lošinja) < *Auriola.*

Lit.: ARj 6, 172. Rešetar, JF 12, 287. Tentor, *JF* 5, 211. *Banali l,* 210. 286. 297. 343. Vasmer, *RSl 4,* 181. *REW*[3] 800. Putanec, *Slovo* 13, 165.

-ovskī, produktivan i živ pridjevski sufiks složen od pridjevskih *-ov (v. -ev)* i od *-ski* (v.). Poslije palatalnih suglasnika *-evski.* Početno *-ov* može biti i od singularske i pluralske (novije) osnove *-ovi* po deklinaciji *u,* tako u *sinovski* od dativ sing. *synovi* kao i od pridjeva *sinov.* Odavde je apstrahiran i prenesen na jednoslovčane osnove *slonovski* od *slon, begovski, popovski* od *pop, svatovski* od *svât, zmâjevskl* od *zmaj* itd. prema pluralu *slonovi? popovi* itd. ; u slučaju *begovski* zbog toga da bi se izbjeglo mijenjanje osnovskog suglasnika *g* > *ž* pred *-ski,* tako i u *šahovski (Šampionát)* od *šah.*

Lit.: Maretić 316. 321. *Leskien* 302. *Vandrák* 1, 626.

-oz, pridjevski sufiks lat. > tal. podrijetla, lat. *-osus* > tal. *-oso. Znači* obilje. Nalazi se u brojnim pridjevskim tuđicama jadranske zone (tip dubrovački *avaroz).* U knjiškom (učenom) jeziku, koji prodire i u saobraćajni, obično proširen našim *-ьn* > *-an* (tip *nervozan, skandalozan* itd.). Nalazi se u jednom primjeru i od domaćih osnova: *pèkõz,* f *pèkõza* (Dubrovnik) »osjetljiv«, od *peka* f »briga« (v. *pea).*

Lit.: ARj 9, 762.

òzoja (Lika), prilog, čest kod najstarijih pjesnika Marulića, Zoranića, Hektorovića, Barakovića, »odviše, suviše, veoma, mnogo«. Pridjev na *-ьn* > *-an ozojan (grih toka grd u sebi* ~, Baraković) »prevelik«. Upor. priloge u sličnoj upotrebi *(silan) zadovolje, (pripravni)*

đavolje, odatle naš današnji pridjev *dovoljan* »satisfaisant«, *za dosti = zadost* (ŽK).

Lit.: ARj 1, 135. 136. *9,* 522.

Ožel m- (Cres, *sveti* ~). Od germ, imena *Anselmus* > tal. *Anselmo.* [Odatle i ninski svetac iz 10. st. *Asel* (15. st., sanētus *Asellus* Í365) = *Ásol* (1402), sa *sut- Sutozel* (1210)]. Možda ide ovamo i toponim *Ozălj,* gen. *özlja, pod QzljVm* (13. v., kod Karlovca), pridjev *ozaljski (seljaci).* Suglasnik *n* je nestao zbog disimilacije *(n - m > 0 - ni).*

Lit.: ARj 9, 502-3. Tentor, *ASPh* 30, 196. Putanec, *Slovo* 13, 139. 159. Isti, *Filologija S,* 109.

oželanda f (Split i okolica, objekt uz *otvoriti)* »lov ptica pjevica«. Radna imenica *oželadur* m pored *oželandur (splitski).* Izvedenice na tal. *-anda* mlet. *oselanda < oselo <* lat. *avicellus* »ptičica«. Kao prvi dio složenice lat. *avis* dolazi u *avistrūMus > struć,* koje se nalazi još u češ. *pštros = pštros <* njem. *Strauss,* polj. *struś,* bjelo-ms. i ukr. *struś* »noj«.

Lit.: ARj 1, 858. *Novosti* (Zagreb) 34 (1940), br. 284. (11. X. 1950), str. 13. (članak: *Počela je* »oželanda« *na Primorju).* Castrapelli, *Slovinac* 1884, 89. 438. *REW** 833. 839 *Miklošič* 216. *Bruckner* 521. *DEI* 3941. Hirtz, *Aves* 47. *Boerio* 457.

pá[1] (Vuk, Kosmet) = *pa* (Hrvatska) = *pa* (enklitika, Kosmet, Timok-Lužnik), prilog i veznik, »denuo, deinde, autem, et, zatim, onda«. Nalazi se još u slov. i bug. Nastalo od varijante *pak* (Vuk) »opet, nanovo, onda, zatim«, koja se govori gotovo u istom značenju i kao enklitika *(Ja pak velim},* ispuštanjem dočetnog *-k* zbog toga što se shvatilo kao fakultativna deiksa (upor. u ŽK *dovije* pored *dovljêk}.* S druge strane, *pak* je nastalo od priloga u akuzativu sing, neutra *páko* (izgovor u Hrvatskoj *ja paka velîm).* Isti prilog i veznik postoji još u likovima *paka* (Dubrovnik, dalmatinsko-štokavski, bosanski), sa *a* mjesto *o* kao u prilozima *veoma, većma,* itd.; *pake* (14. v., Vuk), sa *-e* mjesto *-o* kao u prilozima *vele,* isto sa *že > r(e} paker(e)* kao i *pakar* (upor. *tekar* pored *tek),* s priloškim *-i* mjesto *-o* (kao u *taki* »odmah«) *paki* (13 — 17 v.), koji se nalazi još u stcslav. Priloški dočeci *-o, -a, -e, -i* otpadoše kao fakultativni. Upor. *napak* (ŽK) »naopako«, u hrv.-kajk. *kak, ovăk* itd. Glede dalje etimologije v. *opak.* Osnovno *pako* dolazi i u komparativu *pače* (Vukov akcent) = *pače* (Hrvatska) = *pače* »potius, više, većma, štaviše«, superlativ *najpače.* Dobiva deiktičko *-k páček* (Vukov akcenat) = *páček* (Dubrovnik, Vrbnik, Feretić), priloško *-m pačem* (Kavanjin). U Hrvatskoj se govori najčešće sa *da* (v.): *dapače.*

Lit.: ARj 9, 541. 548. 560. 569. 572. 573. 578. Maretić, *NJ* l, 168. *NJ* l, 140. si. *Elezović* 2, 49. *Miklošič224. Holub-Kopečný* 261. *Bruckner* 391. Leskien, *ASPh22, ì.* Osthoff, *IF S,* 50. *JagK,ASPh* 13,630. Matzenauer, *LF* 12, 186.

pa-[2]**,** imenički i glagolski prefiks, sveslav. i praslav., istog značenja kojega i prijedlog *po,* »poslije, nakon nekoga reda, kao njem. *nach* u *Nachahmung«.* Iz tog se značenja razvija »ono što je krivo, što nije pravo, originalno«: *jasen — pajasen* »nepravi jasen, ailanthus glandulosus«, *tvoriti — patvoriu* »krivotvoriti«, *pabiruti = păperkovati* (ŽK) »brati nakon prvoga, pravog branja«, *pataka, pavitina* itd. Kadikad drugi dio nije očuvan kao samostalna riječ.: *pamet* (v.), *pastorak* (v.). Prefiks *pa-* živ je i u naučnim neologizmima: *četvorina — pačetvorina.* S deiksom *z pazuho* (v.). Upor. i rusizam *paluba* (v.). Nastao je prijevojem düljenja *o — ō > a.* Dolazi i kao *po* s deiksom *z: pazder = pazdlr* (ŽK), od *drijeti* (v.). Odatle i pridjev na *-ьn* u određenom vidu *pozni* (v.). Ie **po >* lit. *po, pa-vidas* »zavist«.

Lit.: Maretić 338-9. *Vandrák* 1, 675. *Miklošič* 253. *Holub-Kopečný* 260. *WP* 1, 48. Solmsen, *KZ* 35, 468. Walde, *KZ* 34, 510. Fraenkel, *IF* 55, 82.

paeiti, -im pf. (Vuk: *faci Bogu, đavole;* Kosmet) »poljubiti«. Djetinja riječ. Ista onomatopejska osnova -nalazi se i u hrv.-kajk. izvedenici na *-tka packa* (Belostenec, Vinkovci, nekada školski izraz u Hrvatskoj) »1° udarac po ruci šibom, 2° palica, šiba (sinegdoha), 3° mrlja od tinte«. Slov. 'je varijanta za značenje 1° *poca,* gdje *o < a* može biti i zamjena za njem. a. Denominali na *-ati packati, -am* »udarati packom, tj. palicom, šibom« = slov. *pacati.* Upor. bav.^njem. onomatopeju *Batzen* f pl. »Schläge auf die Hand«. Za značenje 3° *packati, -am* impf. (Vinkovci) *(za-}* »mazati, mrljati tintom« upor. češ. *packati* i njem. *patzen = patschen·.*

Lit.: ARj 9, 544. *Elezović 2, 62. Holub-Kopečný* 260. Štrekelj, *DAW* 50,44. *ASPh 12,* 463-4.

pača f = (običnije) *pače,* gen. pl. *pača í* »1° drhtalice, hlad(n)etina, pihtije« = *pača f* (Kosmet) »2° čorbasto jelo od ovčijih ili goveđih nogu, s octom i bijelim lukom« = *pača f* (Imotski) »(pejorativna metafora) ljudska glava«. Indeklinabilni pridjev: *pača pasulj* (Kosmet) »kuhan pasulj sa sirćetom i bijelim lukom«, na *-ost pacasi* »nalik na pače«. Na *-luk: păčaluk,* običnije u pl. *pačaluci* m (Srbija, Kosmet) »donji dio nogavica, završci u turskih, bosanskih čakšira, što dolazi oko članaka«. Analogijom prema *nogavice* zamijenjen je turski

sufiks sa *-ăvica paca-vice* (Kosovo) »završetak gajtanima i bućmetom, ukrašen na nogavicama od dimija«. Pod uplivom te izmjene govori se i *pačavuk* mjesto *pačaluk.* Na *-arica pačarica* (BiH) »neka pita u koju se meće pače«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. deminutiv *pa* »noga« /prasrodstvo sa *pes,* πους/ i deminutivni sufiks *-če* »1° jambes d'un pantalon, des caleçons, itd., 2° noga od stoke, 3° jelo od nogu ovčjih itd.«) iz kulinarske i odjevne terminologije: rum. *pacea,* bug. *pača,* arb. *paça,* ngr. πατσάς.

Lit.: ARj 9, 545. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 561. Zore, *Rad* 138, 63. *Elezovič* 2, 62. *NJ 2,* 48. *GM* 325. *Mladenov* 415. *Tiktin* 1104.

pačariz m (Vuk) = *pačariz* (Kosmet, objekt uz *nagradit)* »šteta, kvar, darmar, lom«. U Riječkoj nahiji (Crna Gora) riječ je dobila na neobjašnjen način završetak učenih riječi na *-izam,^*en. *-izma* < gr. -lat. *-ismus: pačeňzam,* gen. ' *-izma* »1° rdave posljedice, 2° pačanje, miješanje u tuđe stvari«. Značenje 2° može se objasniti unakrštavanjem glagola *pačati se.* Možda je *-ižam* pseudoučena zamjena za tal. sufiks *-mento* < Лаі. *-meritum* TI *pačament* (ŽK) = *pacámét* (Lika), v. *pačati se.* Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čapariz,* složenica od *čap* »lijevo« i *rast* »desno«, »krivudanje, smetnja, teškoća« > tur. *çaparız* »Hindernis«, s metatezom slogova) iz terminologije običnog života.

Lit.: ARj 9, 545. *Elezovič 2,* 63. Matzenauer, *LF 12,* 181.

paçavra f (Srbija, Kosovo polje, BiH) = *paçavra* (Kosmet) = *pačaura* (Vuk) = (sa zamjenom dočetka *-avrà* augmentativnim sufiksom *-arino) pačarina* »1° krpa, sudopera, 2° prljave stvari, nevaljao čovjek, ženska {Kosmet, odatle prezime)«. Balkanski turcizam (tur. *paçavra)* iz terminologije običnog života: rum. *paçavura* = *pasaura,* bug. *paiamo,* arb. *paçamure* = *paçavure,* ngr. πατσαϋρα = πατσαβοϋρα.

Lit.: ARj 9, 547. *Elezovič 2, 62. Mladenov* 415. *GM* 325. *Lokotsch* 1602.

páčiti se, *-im* impf. (Severin, Hrvatska) »biti nestašan, obijestan«. Prema Marelicu tamnog postanja. Upor. ipak tal. *pazziare* »ludovati«, *impazzire* »poludjeti«, od tal. pridjeva *pazzo* »lud« kojemu nije pouzdano utvrđena etimologija, jer pridjev *patiens,* od *patire* (v.), ne zadovoljava ni morfološki ni semantički.

Lit.: ARj 9, 550. *REW** 6292. *Prati* 745. *DEI* 2811.

pačuk m (Kosmet) »zakržljalu dijete, kepec«. Čini se da je izvedenica od arb. pridjeva *pake* < lat. *paucus* »unbedeutend, klein, unansehnlich«, prilog *pak* »malo«. Sufiks *-juk* je neobičan. Elezovič uporeduje s *pačúh,* gen. *-uha* m (Istra) »čovjek nevješt, šeprtlja« = *paćuha* m (Kurelac) »Pfuscher«, koje sadrži sufiks *-juh* (tip *goljuh).* To su zacijelo riječi drugog postanja, koje sa *pačuk* u Kosmetu nemaju veze.

Lit.: ARj 9, 551. *Elezović 2,* 63. *GM* 318. *REW*^{3} 6303.

pac (Vuk, Kosmet, BiH) = *paći* (Vuk, s priloškim *-i, Gorski vijenac),* indeklinabilni pridjev, »čist«. Apstraktum na *-luk\pačhk* (KoV met) »čistoća«. Balkanski turcizam perzijskog[1] podrijetla (perz. *pak* > tur. *pak, paklık)* iz terminologije običnog života: arb. *pað.*

Lit.: ARj 9, 551. *Elezović 2,* 536. Skok, *Slávia* 15, 484., br. 563. Matzenauer, *LF* 12, 181.

paćel m (Vuk) = *počeo,* gen. *-ela* (Vuk, Srijem) = *počelo* n (Vuk, Srijem) = *vačel* = (dočetak *-eo* > *-o* zamijenjen madž. sufiksom *-ó* > *-ov) vačov* »ubradač, povezača, Art Brautschleier«. Denominal *paćeliti, -гm* impf, *(djevojka se paceli,* prije nego što će poći na vjenčanje), *raspaćelavati, -čelāvāmи* »skidati paceļo«. Od ngr. то φακιόλι »fanchon«, unakršteno s φάκελλος »enveloppe, pli«, rum/α-*chire* »Flortuch, Gaze«, madž.*fátyol* »isto«. Novogrčka riječ je vlat. **faciolum* za kllat. pridjev na *-ale,* poimeničen pridjev sr. r. *faciale.* V. *poculica.*

Lit.: ARj 9, 551. *BI 2,* 694. *Tiktin* 605. *REW*^{3} 3128a.

padēla f (Lika, Senj, Istra, Vrbnik, Hektorović) = *padēlá* (Malínská) »tava, tiganj, prosulja, prsura«. Deminutiv na *-ica patelica* (Lika, Istra, Vrbnik). Od lat. > tal. *patella, padella* (Livorno, Mleci), od *patera* zamjenom dočetka *-era* deminutivnim sufiksom *-ella,* ili od *patina.*

Lit.: ARj9, 555. *REW*^{3}6286. *Ernout-Meillet* 705. *DEI* 2717.

padrîn m (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni klin koji spaja zadnji dio kola sa svorom (kolski termin)«. Očito je da je od vlat. deminutiva na *-īnus patrīnus,* koji znači »kum, páter spirituális«. Ali nema ni u furlanskom ni u istroromanskom prijenosa na kolski termin.

*Lit.: REW** 6298.

pađenija f (Vuk) »robota koja se radi manastiru«. Radna imenica na *-āš pađemjaš,* gen. *-aša* m (Vuk) »manastirski rabotar«. Stoji zacijelo u vezi s prezimenom (Lika i sjeverna Dalmacija) *Pađen,* odatle toponim m pl. *Padeni, Pađenovac, Padine* f pl. Šimčik navodi iz Brighentija παγγενεί, upravo složenica od παν »sve« i γένος »narod«, prilog »sa svim narodom, skupno, con tutto il popolo«, što se ne slaže ni fonetski ni semantički ni morfološki. Bliže je **pagínus* »Bauer«, lat. izvedenica na *-inus* zastupljena u zapadnoj Romaniji, od *tagus* »selo«, u kojoj se unakrstila gr. πάγη »Schlinge«, *παγιον »Fesselschlinge«.

Lit.: ARj 9, 557. *REW*^{3} 6148. 6147. 6148a. *Rohlfs* 1590. Šimčik, *Jezik* l, 58. *Prati* 716.

päf, uzvik kojim se naznačuje kako je tko koga iznenada ščepao: *paf mačak sa šapom* (tj. na miša)! U srodstvu je uzvik *čpof* (Kosmet), kojim se oponaša nenadni skok. Onomatopeja. Usp. njem. uzvik *paff* = *baff.*

Lit.: ARj 9, 557. *Elezović 2,* 456.

pàfta f (Vuk, Kosmet) = običnije u pl. f *păfte* (BiH) = *papta* »ukrašene ploče od metala s kopčama za zakopčavanje, na pojasu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bafte, paf te)* iz oblasti nakita: rum. *pafta* »Schnalle«, bug. *pahti* pl. f = *pafti,* arb. *pafte'* »Metallplatte, silberner Gürtel«.

Lit.: ARj 9, 557. *Elezović 2,* 62. Skok, *Slávia* 15,484.,br. 564. *Mladenov* 415. *GM* 317.

Pag, gen. *Paga* m, ime naseljenog mjesta i otoka, na kojem *se* nalazi. Taj je toponim istisnuo stariji *Cissa* > *Kessa, Kessensis insula,* danas *Časka* zbog važnosti solina. Odatle etnik na *-janin Pažanin* m (Kavanjin, Kašić) »1° čovjek s otoka Paga ili koji živi na njemu, 2° vrst crna grožđa *(pažanin* ili *pazari)«.* Ne zna se odakle Mašeku naziv *Insula Paganorum.* Zacijelo potječe kao dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. *pagūs* »selo«, što je naselje *Pag* bilo prema gradu Сша. Talijanizam je *pàîz,* gen. *-iza* m (Dubrovnik, Po-Ijica) = *pajiž* (Božava) = *paiz* m (Jelsa na Hvaru, sve što leži na moru, a što je unutar dalje od obale, je selo; primjer: *gren u paiz* »idem u Stari grad«) = *paez* (I. Držić)= *pojez* (1520) »zemlja«. Upor. krčko-rom. *pais* i *pajis* i furl. *pais.* Od tal. *paese,* lat. poimečen pridjev u sr. r. *pagense* > vlat. *pagese,* od *pagus* »selo«.

Lit.: ARj 9, 557. 558. 561. 726. *JF* 13, 153. Šturm, *ČSJK* 6, 70. Budmani, *Rad* 65, 163. Cronia, *ID* 6, 116. Skok, *Slav.* 67-77. Isti, *NVj* 29, 446. si.

pagar m (Rab, Račišće, genitiv nepoznat) = *pagar,* gen. *-gra* (Dubrovnik, Hektorović) = *pagbr* (Krtole) = *pagar,* gen. *-ara* (Senj) = (metateza) *parag* (Kolombatović, gen. nepoznat) = *pag,* gen. *paga* (Dubrovnik) = *fag,* gen. *fógo* (Budva, Dubrovnik, Vetranie, Zore, Stulić, Parčić) = *hvag* (Zore), »morska riba od voge, arbun, pagrus mediterraneus, vulgáris, pagelius erythrinus«. Gubitak dočetnog *r* je kao tal. *frate.* Vjerojatno dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od gr. φάγρος pored πάγρος = lat. *pagurus* > sttal. *fagro, fraga, frugolino,* tal. *pagaro, pagro, pàrago* (Livorno), mediteranskog (iberskog?) podrijetla. Vuk ima iz Dubrovnika još *bagra* f »Art Meerfisch«, u kojem je *b* < gr. φ, upór. *baklja* (v.) < lat. *facula.*

Lit.: ARj l, 150. 3, 39. 738. 9, 558. 639. Kušar, *Rad* 118, 18. *ASPh 25,* 436. *REW*^{3} 6149. 6453. Matzenauer, *LF 12,* 181. Vasmer, *GL* 106. *DEI* 1583. 1703.

pagul, gen. *-ula* m (Rab) »stabaljka, peteljka u grozda«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pĕdîcullus* »isto«, upór. *pedegollo* »peteljka« (Milan), stara posuđenica, kako se vidi iz nenaglašenog *e* > ь > *a* i romanskog jednačenja *dc* > *dg*> *g* < **pbdbguh.*

Lit.: ARj 9, 559. Kušar, *Rad* 118, 27. *REW*^{3} 6351. *DEI* 2818.

pähati[1], -äw pored *pahati, pasēm* (Vuk) *(o-, sa-),* također sa *j* mjesto *h, »1°* anhelare, flare, 2° mahati, 3° pušući čistiti > čistiti (objekt *žito)«* = *păat, -ām* (Kosmet) pored *pajat, -em* = *pāat* (ŽK) = *pahati* (Vodice) impf, prema pf. *pàhnut* (Dubašnica), iterativ *opahnjívati, opàhnjujem (repkom,* Dubrovnik), sveslav. i praslav. Postverbal *pah* m »dah«. Na *-ъi* + *-io: pahalj,* gen. *panija* m (slov. *pahelj)* »pramen, pramičak«, s pridjevom na *-αv pahljav* (Marulić: *brade pahljave sidine, Jud.* 6, 62). Na *-aljka* (sufiks kao u *njihaljkà) pàhāljka* (Srbija) = na *-oca pahača* = (sa *aha* > *a) pača* (Srbija) = na *-alica pahalıca* »peruška«. Na *-ulj pàhulj,* gen. *-ulja* = *paul)* (Kosmet) »beli pepeo, pahalj«. Na *-ulja pahulja,* deminutiv *pahuljica, -uljak pahuljak,* pridjev *pahuljast, pahuljan.* Ovamo ide i *positi, pasim* (Vuk, Belostenec) = *positi, -im* (ŽK) »zaudarati, vonjati«, *opahnuti, zapahnuti.* Upor. polj. *pochai* i rus. *pahat', pahnutb* u istom značenju. Odatle postverbal *zapaha* f, upor. rus. *zapah.* Suglasnik *h* je nastao *iz s u* ie.

korijenu *pes- »duhati«, prijevoj *pos- za izražavanje perfektuma. Upór. njem. *Faser,* v. *opaska* i *pijesak* kao i *puhati, pihatí.* Upór. lit. *pašyti, pašau* »zupfend lockern (Flachs, Wolle)«.

Lit.: ARj 9, 15. 559. 560. 695. Ribarić, *SDZb 9,* 174. *Elezović* 2, 51. 62. *Miklošič* 230. *Holub-Kopeinỳ* 261. *Bruckner* 589. *IF* 23, 209. Osten-Säcken, *IF* 33, 260. Lewy, *PBB* 32, 146. Matzenauer, *LF* 12, 182-183. 323. Pedersen, *IF* 5, 52-53. Joki, *IF* 27, 308. *Boisacq** 896. Prusik, JTZ 35, 602. Vaillant, *RES* 43, 90-1.

pahati[2], *-am* pored -fern (Vrančić, Voltidi, Stulić, slov., hrv.-kajk., Zagreb) = *phati* (bez današnjih refleksa) »udarati, bosti, podbadati« prema pf. *pahnuti, -em (Jačke),* sa zamjenom *a* za hrv.-kajk. *e* < stcslav. ь u *pbhati,* češ. *pchali,* polj. *pchać, pchnąć,* rus. *phatb* »udariti, rivati prema rinuti«. Ovamo još kod Barakovića *zmaj van pahnu* »jurne«. U Krašiću (Hrvatska, hrv.-kajk.) *pthnul ga je* »udario ga je«, kod Vuka *opàhnuti, opahnēm* »mahnuti, udariti« = (čakavski) *opahnüt* »offendere l'occhio«. Poluglas ь > *a, e je* nastao od *i,* od ie. korijena **pis-,* koji se nalazi u lat. *pinsere* = sanskr. *pistas* »smrvljen«, lat. *pistor, pistare,* gr. πτίσσω i dalje u slavinama *pšenica* (v.). Upór. lit. *paisyti* »mlatiti žito«. [Usp. i pod *pahnuti}.*

Lit.: ARj 9,15.758. *831.Miklošič*230. *Holub--Kopečný* 272. Matzenauer, *LF* 15, 164-166. Jokl, *IF* 30, 200. Pedersen, *IF* 5, 10. *Boisacq*[3] 740. 822. Valiant, *RES* 43, 90-1.

pahnuti, *-em* pf. *(Jacke)* »1° udariti, rinuti, 2° (metafora) jurnuli (Baraković)« = *pehniti* (hrv.-kajk., slov.) = *ispehnuti, -em* (Belostenec, štokavizirano bez potrebe *ispahnuti* u *ARj* 3, 915) »istisnuti, izagnati«, *opàhnuti, opahnēm* (Vuk) »mahnuti, udariti« = *opahnüt* (čakavski) »offendere l'occhio«, prema slov. impf, *pehat* »rivati, bosti« = *pahati, pahan* (Vodice) »gurati« i impf, na *-va- opahnjivati, opàhnjujem* (Vodopić), ie., sveslav. i praslav. **pbh-,* stcslav. *pbhati* »mit den Füssen stossen, ausschlagen«. Upór. *spahtati* (Jacke). Postverbali: *òpah* m (Vuk, Boka) »gerollte Gerste, triticum spelta« = *opaha* f (Mikalja, Belostenec, Stulić), s pridjevom *opahov* (Stulić), poimeničen na *-iça opahovica* (Stulić). Ovamo još *pâhati, pahan* impf. (Vodice) = *paat* (ŽK) = slov. *pahati* »čistiti žito«. Ovamo još složenica *samopah* m (genitiv nepoznat, Učka, Kraj) »krupnija vrsta ječma koja se ne moči kao ječmik, nego se sam hve va stupce«. Upor. češ. *sampšě* n »Spelz, Dinkel«. Postverbal *òpah* omogućuje semasiologijski objasniti postanje od *pieno* n »1° Kornflucht, 2° (metafora) ikra u praščevini (Maruševac, Hrvatska«, < stcslav. *pbšeno,* češ. i polj. *pszono* itd., praslav. poimeničen part. perf. pasiva u sr. rodu. Poimeničenje *na-ik pleník, gen. -ika* (Vinkovci) »žitna mjera«, na *-ica pšenica* (Vuk, 13. v.) = *šenica* = *šenlca* (ŽK) = (sa *pš* > *pí) pčemca* (Kosmet) = *cénica* (Buzet, Sovinjsko polje), s pridjevom na *-ьn* > *-an pšeničan* itd., poimeničen na *-ica pšeničnica* »1° jabuka, 2° biljka«, na *-ik pšeničnik* »1° pšenični hljeb, 2° biljka«, na *-jak pšeničnjak* (hljeb). Deminutiv *pšeniäca* (Vuk, Kosmet). Na *-ka pčenka* > *čenka* (Gornji i Donji Polog sve do Debra) »kukuruz«. Lat. je semasiologijska paralela *triticum* od *tero.* Hipokoristikpšewa. Ovamo još metaforické izvedenice slov. *pšence* »érysipèle«, bug. *šenci.* Pridjev na -asi *pšenast* »ikričav (o svinjetini, Maruševac, Hrvatska). Suglasnik *h* u praslav. korijenu **pbh-* nastao je iz s u ie. korijenu *pis-* »razmrviti (osobito žito)«, sanskr. *pinašti* (3. 1.) »mrvi«, avesta *pišani-* »isto«, lat. *pinso,* odatle *pistor* »pekar«, stvnjem. *fesa* »žito u mahuni«. U lit. je taj korijen specijaliziran na spolni rad *pisti* »coire«, dok je ie. značenje očuvano u slavinama. le. i praslav. značenje nalazi se u baltičkoj grupi u prijevoju *oi* > *ai paisyti* »Gerstenkörner mit Flegeln schlagen, um sie von den Grähnen zu befreien«, lot. *paisīt* »Flachsbrechen«. Prijevoj õ > α nalazi se u *pahati, òpahati.* [Usp. i pod *pahati*}.*

Lit.: ARj 3, 915. 9, 15. 14. 12, 585. Virag, *NVj* 1, 79. Ribarić, *SDZb* 9, 174. *Elezović 2,* 155. *Ny* 3, 277. *Miklošič* 270. *Holub-Kopečný* 303. *Bruckner* 401. *Mladenov* 537. *Trautmann* 220. *WP г,* 1. Bernard, *RES* 27, 39. Kretschmer, *KZ* 31, 437. Walde-Hofmann (cf. *AnzIF* 29, 37.). Hirt, *IF* 31, 14. Meringer, *WuS* 1, 26. Vaillant, *RES* 43, 90-1.

pâj m (Srbija, Lika, narodna pjesma) = *paja f* (Srbija) »dio«. Nalazi se i u drugim slavinama. Balkanski turcizam (tur. *pay* »Teil, Anteil«) : bug. *paj.*

Lit.: ARj 9, 561. *Miklošič* 230. *Mladenov* 408. *Lokotsch* 1610.

päjcek, gen. *-eka* m (hrv.-kajk., Zagorje) = slov. *päjcek,* gen. *-cha* pored *pacek,* gen. *-cka* (Bela Krajina) »svinjče, Ferkel«. Odatle uzvik za dozivanje svinja *pájce pájce, pojeo máli* (Krasić, Hrvatska). Upor. polj., rus. *paciuk* (v. pod *pantagand)* i uzvik za vabljénje svinje rus. *pačju.* S varijantom *u* za a: *půjček* (Trebarjevo kraj Siska). Ovo je kao i sa *pa-* postanjem oformljenje s pomoću deminutivnog sufiksa *-tk* (i slov.) onomatopeje *pûjs* = *pûjs* (Lika), kojom se prase vabi i tjera. Odatle slov. *pûjs* »prasac«, *pûjska, pûjsek* = *půjček* (jugozapadna štajerska). Na *-an* (tip *Milan, mnădan* ŽK »ime volu«) *pusan,* gen. *-ana* (Lika) »prasac«, na *-ič pusić* (Lika) »maleno svinjče«.

Lit.: ARj 12, 626. 691. 692. *Pleteršnik 2,* 3. 386. Bruckner, *Slávia* 13, 273. *Vasmer 2,* 328.

pajdāš, gen. *-aša* m (16. v., Korenica, Lika, sjeverozapadni krajevi) = *pajdāš* (ŽK) = *pajdāš,* gen. *-ašā* (Istra), također slov., maskulinum prema femininumu na *-ica pajdašīca* (ŽK, Otok, Slavonija) »1° drug, drugar prema drugarica, 2° dionik u plijenu«. Pridjevi na *-ev pajdašev,* na *-ьn pajdašni* (određeno), na *-ski pajdaški,* na *-ljiv raspajdašljiv.* Denominal *pajdášiti, pàjdāšim (ras-)* »drugovati«. Riječ se unakrstila sa *pâjt* m (Bosanska Krajina) = *pajta* f »dobit u pljački«, od njem. *Beute,* odatle denominál *pajtovati* (Bosanska Krajina). Zbog toga znači *pajdaš* »drug u plijenu i plijen uopće«. Dolazi i sa *jt* mjesto *ja,* možda baš zbog tog unakrštenja: *pajtáš,* gen. *-asa* (prema Vuku tako se govori po Madžarskoj), odatle *paj tášiti, paj tāsīm.* Tako u madž. *pajtás* i u ukrajinskom. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *paydaş* > tur. *padas)* iz terminologije običnog života.

Lit.: ARj 9, 562. *Miklošič*230. Korsch, *ASPh 9,* 660. *Skaljić** 507.

pajđit, 3. 1. sing. prez. *pajdî* pf. (Hvar) »prijati«. Pored tog oblika, koji se samo donekle poklapa sa *appaidare* na Siciliji, *paidire, paidare* (Napulj) »probaviti« (< **pagidire»isiot·,* REW pretpostavlja **paidire* »verdauen«), postoji u Prčanju *pažat, -am* pf. »wohlbekommen (von Speisen)«. Primjer: *pažalo ti kî majkino mlijeko.* Tu *ž* zahtijeva ne *jd* nego *dl,* cf. *modiolus* > *žmulj.*

Lit.: ARj 9, 727. *REW** 6151. *DEI* 2723.

pàjdos m (Riječka nahija, Crna Gora) = *pajdòs* (Kosmet, objekt *uzdati)* »1° prekid u radu, počinak, odmor, 2° uzvik«. Balkanski turcizam možda grčkog podrijetla (tur. *pajdos,* prema Elezoviću od gr. παύω) iz zanatske terminologije : rum. *paidos* »Ruhe von der Arbeit, Feierabend (> hrvatski gradovi *fājeramt)«.*

Lit.: ARj 9, 562. Elezović 2, 51. *Tiktin* 1108.

palliati, *-am* impf, (hrv.-kajk., slov.), od njem. *beuteln.*

Lit.: Jagič,ASPh 8, 317.

pàjuo, gen. *-ula* m (Perast) = *paj61* (Vrbnik, Rab) = *pajô* (Božava) = *pajüo* pored *pajol* (Budva, Šibenik) = *fàljuo,* gen. *-úla* (Dubrovnik, Zore) = *pajoli* pored *pajúli* m pl. (Sutivan na Braču, Dubrovnik, Cavtat) = *pajul* (Korčula) = *pajol* (Račišće) =? *pjo* gen. *-ola* (Mljet) »(brodski termin) pokretne daščice od jelovine, koje čine pod u barci i mogu se dizati i stavljati (pokrivaju dno broda, sentinu; pajoli pokrivaju i šargadu, terminologija mlina za masline)«. Od mlet. *pagiol* = *pajol,* tosk. *pagliuolo* »fondo della stiva«. Bit će od lat. *palear,* gen. *-aris,* od *pălea* »Wamme, pećica > (metafora) Schlund, Kehle« u metaforickom smislu preneseno i na dno lađe. Upor. *palearum navis* (Cicero) »Spreuschiff«. Dočetak *-uolo* nije prema tome deminutivni lat. sufiks *-olus,* nego je nastao na osnovi asimilacije *l — r > l - l,* zamjenom sufiksa. Nije isključeno i drugačije postanje s obzirom na dubrovački oblik *fàljuo,* ako / nije nastao od *p* kao *fasta* < *pasta* u Konavlima.

Lit.: ARj 9, 563. Macan, *ZbNŽ 29,* 212. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6, 116. *REW*[3] 6162. Skok, *Term.* 137. *DEI* 2723.

pàjvan m (Vuk, narodna pjesma) = *pàjvan* gen. *-äna* (Kosmet) »sapon, spona, vrsta užeta« = *pajvant* m (Turska Hrvatska) = *pàjvãnta* f (Vuk) = *pajanta* (Vuk, Šaptinovac, Slavonija, Srbija) = *pajanta* (Kosmet) = *pojanta* (Timok-Lužnik, južna Srbija) = (s *aja* > *a) panta* (Vuk, BiH, Baranja, Lika) »žioka, Latte, vrsta podupirača u krovnoj konstrukciji (Kosmet)«. Odatle hipokoristik *poja* (Vuk) »1° (metafora) pruga, 2° razor, međa između njiva ili posred oranja na njivi«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *păjwănt* pored *paybend,* od *pai* »krak« i *bänd* istog korijena od kojeg i njem. *binden, päjwänten* »vezati«, i perz. *pajändä* > tur, *pajanda* »fest, Balken«) iz oblasti građevinarstva: rum. *paivan* (Banat, Erdelj), *paiantă* »žioka koja veže dva balvana«, búg. *pajvánt* »uže kojim se sapinje konju prednji i zadnji krak«, ngr. παγιαντας.

Lit.: ARj 9, 561. 564. 618. 10, 472. *Elezović 2, 51.* Skok, *Slavio.,15.* 484., br. 569. *Lokotsch* 1610. 1611. *Mladenov* 408. Korsch, *ASPh 9,* 660. Matzenauer, *LF* 12, 184.

pajzl m (hrvatski. gradovi, izgovara se kao sonantno /, dvosložno) »(pejorativno) loša gostionica, birtija«. Iz njem. argota *Beisi* »schlechte Schenke«.

Lit.: Vasmer, *ZSPh* 10, 401. *Striedter-Temps* 167.

pakao, gen. *pakla* m (Vuk) = *pakal,* gen. *pakla* (ŽK) = *pakăj* pored *poha* i *paha* (Kosmet), sveslav. i praslav. *pьЫъ,* »Γ smola, katran (danas ne postoji to značenje u književnom i saobraćajnom govoru; istisnuto je od sinonima *smola* i *katran),* 2° (kristijanizirano) infernum«, u sjevernim slavinama međutim prema *nebo,* tako i kod Mikalje i Mrnavića *paklo.* Prvobitno je značenje »smola«, koje je •očuvano u pridjevskom toponimu na *-en Pak-Ijena (kl > klj* fonetska"je pojava, raširena baš u izvedenicama od ove osnove), poimeničeno na *-ica Paklenica* i augmentativu na *-ina paklina* (Vuk) pored *paklena* (se. *mast')* »Art Wagenschmiere« = *pakla* (Dolina, Slavonija) »kolomaz« (dobiveno odbacivanjem sufiksa *-ena* ili *-ina)* kao i u denominalu *(if)pakliti, -im* »mazati smolom«. Pridjevi na *-en paklen,* poimeničen u oba značenja, također toponomastik sam i u vezi s apelativima, npr. *Pakleni Otoci* = tal. *Spdlmadori,* na *-j* samo u imenu brda *Pakalj,* na *-enski paklenski.* Na *-ara paklara* »morska riba petromyzon marinus« (nazvana tako što se prilijepi uz brodski katran) = *paklena* (prvobitno pridjev) = *paklenica* (poimeničen pridjev). Pridjev se poimeničuje sa *-ik* m prema f *-ica paklenih* prema *paklenica* »đavo, đavolica«. Na *-jača paklenjača* »paklina«. Na *-jak pàklenjãk,* gen. *-aka* »1° đavo, 2° osuđenik u paklu«. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluvokala: stcslav. *pьЫъ,* bug. *päkal,* češ. *peklo,* polj. *pieklo,* ruš. *peklo,* a to iz ie. *í* u ništičnom prijevoju* *pî-* ie. korijena *ъpoi-* »von Feuchtigkeit, Saft, Fett, Harzstrotzen itd.«, lat. *pix,* gen. *pieis,* deminutiv *picula* > rum. *păcură,* gr. *πίσσα* < ie. **pik* + + *-la,* lit. *pikis,* arb. *pise.* Kristijaniziranje vrši se na osnovi foklorne predodžbe o gorućoj smoli τι paklu, tako i u jednom dijelu Danteova *Pakla.*

Lit.: ARj 3, 915. 9, 571. 574. 576. 577. *Elezović 2, 52. Miklošić* 270. *Holub-Kopeíný* 269. *Bruckner* 407. *Trautmann* 217. *Mladenov* 537. *WP 2,* 75. Hirt, *IF l,* 478. *GM* 339. *Boisacq** 787.

pakēt, gen. *-eta* m = *pakêt* (Božava), deminutiv na *-etto* < vlat. *-îttus* tal. *pacchetto,* •od *pacco.* Denominal *paketât, -am* impf. (Božava) < tal. *impacchettare,* na *-irati paketirati, -kèttrãm* impf. U gornju Hrvatsku riječ je došla od njem *Paket* < fr. *paquet.*

Lit.: Ctonia, *ID 6,*116. *Strieđter-Temps* 167.

pakljún m, pl. *pakljūm* (istročakavski) »cibi farinacei genus« = *(lj > /) pakjun* m (Buzet, Sovinjsko polje) »razvaljeno tijesto od kojega se prave rezanci ili krpice«. Nije na žalost bolje određeno značenje tog starog romanizma, značajnog za Istru. Odatle na *-arium > -ar pakljunõr,* gen. *-oră* (Buzet, Sovinjsko polje) »valjak kojim se razvalja tijesto«, na naš sufiks *-aca pakljunača* »cylindras quo massam distendunt et extendunt, Nudelwalker, sukaljïca (ŽK)«. Štrekelj i Maretić ispravno uporeduju s tal. *pacchio* »jestvine, hrana«, *pacchione* »izjelica«, *pacchiare* »jesti«. Istroromanska (predmletačka) izvedenica najstarijeg doba augmentativnim sufiksom *-o* od *pabulum > pāculum* (prema *poculum) >* vlat. **paculone.*

Lit.: ARj 9, 577. *REW*[3] 6131. 6153. 6153 b. *Prati* 711. Ascoli, *ZVSF* 16, 200. *MeHlet--Ernout* 702. Štrekelj, *DAW* 50, 45. *DEI* 2714.

Păkra f {Vuk), rijeka (hidronim) i manastir blizu rijeke (M. R. Reljković). Pridjevi na *-anski pakranski (iguman),* izveden od etnika na *-janin Păkrani,* gen. *Pakrānā* (selo kod Požege). Pominje se još ime brda *Pakrenac,* gen. *-nca* kod Bučja, kraj kojega teče *Pakra.* Naselje na toj rijeci obrazovano je s pomoću sufiksa *-bcPâkrac,* gen. *-oca* pored *Pâkrc* (upor. *Oštrac* pored *Oštre, Igre), s* pridjevom *pakrački* (Vuk) pored *pakrčki* i etnikom na *-janin Pährčanin.* Upor. još toponim *Pakranj* kod *Pakraca.* Maretić izvodi od *opak,* s gubitkom *o-* kao u *pakost* uzimajući u pomoć sufiks *-r* kao u *dobar,* što ne može biti, jer su sve izvedenice s tim sufiksom praslav. i ię. i što je *a* nastao iz poluglasa, kako dokazuju grafije *Pukur* u latinskim dokumentima ugarske kancelarije i ime porodice *Pekri.* Vjerojatno je rijeka dobila ime po paklini: *pik* + ie. sufiks *-r.* To znači da je hidronim predslavenski, panonski (ilirski).

Lit.: ARj 9, 579.

pakvôn m (Kosmet) = *yakman* (ŽK) »legura od nikla«. Preko tur. *pakfon* ili preko njem. *Pa(c)kfong* »Art Neusilber«, a to od kineskog *pak-fõ* »Weisskupfer«.

Lit.: Elezović 2, 535. *Weigand-Hirt 2,* 355.

pal m (Vetranić, Vrbnik) »1° kolac, motka u lađi na provi« = *pal* m (Lika) »palica u igri«, slov. *pal* »Pflock, Pfal/Ziel«. Od tal. *palo* < lat. *palus* »isto«, potpun talijanizam *palo* n (~ *od telegrafa,* Lastva) = (tal. *o - u* osjećano kao akuzativni nastavak, odatle nom. f na *-a) pala* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, ~ *od telegrafa')* »1° odijeljena batina, štap, 2 telegrafski stup«. Na *-ica paKca* f »štapić«, također slov., sa leksikologijskom porodicom, deminutiv *palicica,* augmentativ *paličina,* denominai *paličatí, -am,*

pridjev *paličast, paličnjak, paličovanje.* Na lat. *-ata Palata* (Dubrovačka Rijeka) = mlet. *-ada palada* f (Vrbnik) »obala, luka, pristanište«. Prošireno lat. pridjevskim sufiksom *-īcius: -atidus paladič* m (Buzet, Sovinjsko polje) »kolac« = *paladič* (slov., Ipava) »Weinrebenpfahl«. Na *-īcius* + *-ata* > *-ada:* fr. (iz španj.) *palissade > palisad l -at* m (Vuk) »kolje, prošće, kojim je što ograđeno i utvrđeno« = *palásad,* (Rajié) = *palazata* f (jednom potvrđeno) = *palizata* (jedna potvrda) = (zamjenom stranog dočetka *-ad* našim sufiksom *-ak) palásak,* gen. *-aka* m (Lika). Na *-ija* (v.) *palija* f (Slovenija, Srbija) »palica, podebela poduža batina, kojom se kao polugom valjaju tovari, panjevi« = f pl. *polije,* gen. *pállja* (Srijem) »kao velike lojtre, s pomoću kojih se burad na kola tovari i s kola skida« = *poloj* (Mikalja). Na *-arius > -ir pâlir* m »isto što pàlije«. [Usp. i pod *palica].*

Lit.: ARj 9, 582. 583. 584. 579. 587. 590. 10, 606. *Pleterinik* 2, 4. Skok, *Slávia* 10, 484. *REW*[3] 6182.

pala[1] f (Vrbnik, Dubrovnik, Zore) »1° donji široki dio vesla, 2° lopata« = *pala* (Buzet, Sovinjsko polje) »lopatica od lima kojom se grabi pepeo i žeravica« = *pala* (Potomje) »lopata«. Upor. slov. *pala* »Schiefer«. Tal. deminutiv na *-etta paleta* (Božava) « 1° paletta per rammassare il fuoco, 2° pokrivač kojim se pokriva kálež« = *palita* (Rab) »vatralj, ožeg«. Od lát > tal. *pala, paletta.*

Lit.: ARj 9, 580. 585. *Pleterinik 2, 4.* Kusar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6,* \\6. *REW*[3] 6154. *DEI* 2724.

pala[2] f *(Pjevanija crnogorska,* Martié, narodna pjesma) »veliki nož što se za pojasom nosi«, odatle preko madž. *pallos > paloš* pored *paloš* m (Vuk), s pridjevom na *-ast palošast* »dvosječan« i augmentativom na *-ina palotina* f (Vuk) pored *palaš* (tako i slov., češ. i polj., gornjo-luž. i njem.) »mač«. Balkanski turcizam (tur. *pala* »mač, krummer Säbel«) iz turske vojničke terminologije: rum. *pala,* bug. *pala* »bradva, kojom se odsijeca glava čovjeku«, arb *palle',* ngr. *πάλα.* Madžarska izvedenica nalazi se u rum. *paloş* i u ostaloj Evropi. Upor. glede madž. sufiksa, *-os* bug. *palešnik* »dio na ralu«. Ovamo još *palabiklija* m (Kosmet) »brkonja, brkanlija, koji ima brkove kao pala« < tur. složenica *palabikli* »isto«.

Lit.: ARj 9, 580. 592. *Elezović 2,* 535. Afi-*kloSić* 230. *Holub-Kopečny* 262. *Bruckner* 392. *REW** 6157. *Mladenov* 408. *INEM* 8-9, 110.-13. (cf. *Slávia* 13, 585). *GM* 219-220. Matzenauer, *LF* 12, 186. Korsch, *ASPh* 9,660.

palac, gen. *pálca* m (Vük), sveslav. i praslav. deminutiv na *-ьc,* »pollex, gén. -ciš (s kojim je prema nekima u prasrodstvu)«, od imenice **pah,* koja se u značenju »prst« nalazi u ruskom pridjevu *bezpalyj* »bez prstiju«. Mjesto -ьc nalazi se deminutivni *-uch* u polj. *paluch.* Prvobitno je značenje »prst« kao u polj. i rus. *palec.* Kad se metaforickí prenosi na oruđa, ; se pretvara u *o păoci* pored *palci* (Vuk) »1° ono u što se utiče veslo, škáram, 2° žbice,. šipke u kotača, 3 ° (tkalački termin) insilia, 4° u mlinskog kola, 5° (kolski termin) kod lotra, 6° mjera«. Taj kolski termin zamjenjuju u donjoj Podravini *dêdak, strmoglàvac, kürdelj, füzov.* Odatle denominal na *-itipäočiti, -im* impf. (Vuk, objekt *točak) (na-* Lika, *za-, ot-, sa-}* »1° bremzati, kočiti, 2° (metafora) smetati, zatezati«. Odatle na *-ěnica paočanica* (Vuk) »cokla, vlačuga«, *paočenjak* (Šulekov neologizam) = *palčenjak* »Kammrad«. Stulić ima još *napalačak,* gen. *-čka* m, koje nije potvrđeno u narodu. Možda je prevedenica od istoznačnog tal. *ditale.* Veze ie. nisu jedinstveno utvrđene. Petersson i Lewy vežu sa lat. *polleo, pollex* i sa *palica* (v.), Mladenov sa lat. *palpare* »pipati« (upor. bug. *palam* »tražim).

Lit.: ARj 8, 477. 9, 477. 580. 623. Hamm, *Rad* 275, 50. Belić, *NJ* n. s., 1, 56. *Miklošič* 230. *Holub-Kopečný 262. Bruckner* 391. *WP 2,* 102. 678. *Boisacq*[3] 740-741. 1047. Lewy, *PBB* 32, 147. Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *RSI* 8, 301. *IJb* 4, 214). *PFL* 4, 114-146. (cf. *JF* 3, 217). Mladenov, *IF* 35, 134-135. *RFV* 71, 453-463. (cf. *JF* 3, 211).

palacati, *-om* (Vuk, Srijem) = *palùcati, -ãm* (Vuk) prema pf. *palàcnuti, pàlacnem* (Srbija, Milićević) = *palùcnuti, pàlucnëm* (Vuk) »brzo micati jezikom, kako čini guja (kao kad plamen ovdje ondje lizne)«. Deminutiv na *-acati, -ucatì* od onomatopeje *pol-.*

Lit.: ARj 9, 581. 592. Pedersen, *KZ* 38, 342.

palača[1] f (Vinkovci) »barovita podvodna zemlja«. Toponim u Srijemu. Ovdje može biti i od *palatium.* Upor. ime izvoru (hidronim) na *-*k Palacah,* gen. *-čka* (Hercegovina), ime zemljišta *Palačak* kod Velike Mučne (Hrvatska) .Stoji zacijelo u vezi sa slov. *pal* m »Schlamm« (istočna Štajerska, Prekomurje) pored *pal,* gen. -»' (ibidem), denominai na *-iti* impf, *paliti* »mit Schlamm überziehen« (ibidem), unakrštenje sa *kaluža* (v.) *palúža, palućnica* f »Sumpfheu«. Upor. u južnoj Italiji *palóccá* pored *palaccu* m i *polacche* f »fango, melma, brago«. Ako stoje ta upoređenja, *palača* f sadrži naš augmentativni sufiks

-aca. Korijen riječi ide u ie. supstrat, u koji i gr. πηλός, lat. *palm, palta* (v. *pantan).* Upór. još slov. *pilākar* m (Toimin) »škrtac«, od tal. *pillàcchera* »Ziegenkot, Ziegenkotfresser, Knicker«, sa η *>i, od* čega *pilla, piada* (Kalabrija).

Lit.: ARj 9, 9. 581. *Pleteršnik* 2, 4. 6. 37. *Rohlfs* 1691. Isti, Dis. *Cal.* 115. Skok, *ZbRFFZ,* 456. 478., bilj. 59. *REW** 6177. 6380. *Miklošič* 246. *Prati* 769.

palača[2] f (književna riječ na zapadu) »1° Palast, gospodska kuća, dvor, palazzo, 2° *(pa-_ laća,* Slovinci, Vodiče) veliko predsoblje u prvom spratu, u koje se ulazi izravno po unutrašnjim stubama (svaka kuća koja nije prizemna ima *palaču),* 3° (hrv.-kajk.) najveća soba (Zagorje), 4° (Hercegovina) ljepša zidana seoska kuća pokrivena pločama«. Istarsko (čakavsko) *palada* f pretpostavlja izgovor *p* > dkaouvodnjanskom (istro-rom.) *kazalıda* »casaleccia« preko *ipa ipa,* tj. *palaca* sa *c* mjesto *č* (cakavizam). Od balkansko-lat. n. pl. *palatia,* na kojem se osniva i njem. *die Pfalz,* stvnjem. *phalauza.* Upor. arb. *pëllas,* čine. *parat,* gr. τταλάτιον. U slov. je potvrđen i m *palac,* u hrv. rijetko. Maskulinum je na Jadranu samo kasniji talijanizam *palac* m (Dubrovnik) = *palac* (Muo, Potomje, Vodice, Veli otok, Hrvatsko primorje, Kvarner, Istra) = *palac* (Hvar) »l ° gospodska kuća koja ima pergulu i na više katova« = *palac,* gen. *palca* (istočna Hercegovina) »2° toponim *Po (= poď) palac* (Muo, ribarska pošta)«. Jedna potvrda za o < *a: na vrh skale od svoga polaca* (Vuk, Narodne pjesme 5, 16). Upor. arb. *palias.* Veoma dobro je potvrđen femininum sa *a > o* u nenaglašenom slogu *polaca,* koji je danas provincijalizam na zapadu: *polaca* (stari ljudi, Hvar) = *palača* (1403, Ostrožac na Uni, Dubrovnik) = *pola°ča* (Veli otok) »l ° ebenerdiges Haus«, isto što *palača* »2° vladarski dvor (14. st., *knez Novak palače vitezb),* 3° trijem, 4° vijećnica, 5° trpezarija, 6° prizemna zidana kuća s krovom od ploča (Bratonožići), 7° f pl. toponim (Mljet) = tal. *Porto Palazzo«.* Postoji i muskulinum *polač* (Mikalja, Kavanjin). Cakavizam: *polaca* f *(u palaci knežjoj),* toponim *Polačini* (augmentativ, Cres). Sve su to posuđenice koje se osnivaju na refleksu od vlat. grupe *ti,* mjesto koje stoji u Bizantu kllat. *ti.* Na bizantinskom se obliku osniva *polata* (14. i 15. v., Vuk, Stulić), stcslav. *polata* (Supr.), bug. *palata* »Vorraum im oberen Stocke eines Bauernhauses«, hrv.-srp. na istoku *polata,* poimeničen pridjev *palatati,* odatle poimeničenje *polama,* (makedonski) »gornji kat kuće«, na *-ište palatiste.* Toponim *Polatice* (14. st.). *Palatina* (zemljište), *Palatin* = *Polatna* (selo). Taj je oblik provincijalizam na istoku. Običniji je i književni *palata.* Riječ *palata* je balkanski grecizam: rum. *palát,* bug. *palato* = *palata* pored *polode* (Gerov), arb. *palat,* eine. *palate.* Pridjevska izvedenica na *-īnus palatínus* je latinizam u Hrvatskoj : *palatin,* gen. *-ina* (hrv., Belostenec, Mikalja) »kraljev namjesnik u Ugarskoj«. Sa í > *d* mlet. *Paladin* (15. v., Dubrovnik) »muško ime«, odatle prezimena *Poladinić* (15. v.), zaselak *Paladlnovići* (Kotor, Spič), *Paladinska* (seoce, Hvar). Ovo ime ovamo došlo preko Mletaka iz starofrancuske epopeje, kao *Roland* u Dubrovniku. Lat. *palatium* je pred-ie. riječ, koju Ribezzo izvodi od *pala* (v.) »sasso, roccia« (upór. lig. *Vendupale,* tosk. *Sasso di Pale,* Abruzi *Carapale* itd.).

Lit.: ARj 10, 580. 581. 582. 589. 590. Kumičić, *Olga i Lina* 172. Cronia, *ID 6,* 116. *Pleteršnik 2,* 4. Sturm, *ČSjfK 6,* 41. Jagić, *ASPh* 32, 628. 36, 543. Ribarić, *SDZb* 9, 174. Budmani, *Rad* 65, 162. 165. Rešetar, *JF* 6, 255. Vušović, *SDZb* 3, 44. *Surmin* 106. *REW*[3] 6159. *GM* 319. *Romański* 125. Jokl, *Unt.* 93. *Pascu* 2, 71., br. 1321. Schwarz, *ASPh* 41, 128. Skok, *ZbRFFZ* l, 463. Isti, *ZRPh* 54, 192. Ribezzo, *Onomastica 2,* 45. Vasmer, *GL* 120. *Miklošič* 255. *Vasmer 2,* 304. 391.

palačinka f (hrvatski gradovi, obično u f pl., Šulek, Popović) »vrsta jestvine od brašna: tijesto s jajima«. Od madž. *palacsinta,* a ovo iz rum. *plăcintă* < lat. *placenta* < gr. πλακοῦς »gâteau plat«, od πλάξ, gen. πλακός > *plaka* (v.). Zamjena dočetka *-ta* našim sufiksom *-ka* nalazi se i u bug. *palačinki* m pl. Preko madžarskoga i ukr. *palačynta.* Nije sasvim jasno kako se odnosi *opláca* f »nekakav kolač (što se peče u Vrbniku na Krku)« prema *placenta.* Početno *σ* moglo bi biti kao u *ofero* (Dubrovnik), ostatak od krivo razloženog člana *la placenta > *l'aplacenta,* s gubitkom *-enta.* Ako je tako, to je dalmato-romanski leksički ostatak. Dalmato-romanski je toponomastički ostatak *Plagênte* f pl. (Muo) = *Plagênti,* gen. pl. *Plagenātā* (s prijedlozima *iz, iza, preko)* »po 1 km dug dio obale kod Svedlije u Dobroti (Boka), gdje su kuće bratstva Radoničići« (velarni izgovor kao u *galatına).* Naziv je metaforickí.

Lit.: ARj 9, 65. 584. Skok, *ZRPh* 54, 215.. *REW** 6556. Koštial, *Mentor* 1929. *Boisacq** 790.

palak, gen. *-lka* m (dva dubrovačka pisca) »l ° pozornica, 2° loža«. Od tal. *palco scenico* < langob. *paiko,* varijanta od *balkon* (v.).

Lit.: ARj 9, 582. *REW»* 907. *DEI* 2728.

palamada f (Malínská, danas se ne čuje) »čuška, tříska (Pag), zalûska (Pag)«. Izvedenica na *-ata* > mlet. *-ada* od *palma* »šaka«. Umetnuto *a* u grupi *lm* sjeća na gr. παλάμη, od čega potječe prema nekim lingvistima (Boisacq) lat. *palma* »šaka«. Na lat. deminutiv *-itta* > tal. *-etta palmetta* > *palmeta* f (Kućište) »(brodski termin) pokriveni dio prove« = *palmeta* (Mljet) »pokriveni dio prove *(pajo na provi načinjen je na* 3 *kantuna i zove se palmeta, koja je u jednom bokunu,* da se može lako dignuti, kad treba isekad barku)«'. Kao brodski termin metafora je.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 209. *REW*[3] 6171.

palamar m (Vuk) = *palamar* (Kosmet) »1° laděno uže, debeo konac, 2° gvozdeni klin, ekser, 3° debela igla«. Balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *palamar* »brodski termin, uže kojim se lađa veže za obalu ili kotva« < tal. *palamara* = prôv. *pouloumar,* fr. *poulemart,* katal. *paláméra,* mlet. *palombaro) :* rum. *palamar,* bug. *palamar,* arb. *pallamar,* ngr. παλαμάρι.. Riječ se izvodi od *palumbus* »golub > *pllum* (Ulcinj)«, ali time semantički razvitak nije objašnjen. Meyer izvodi srgr. παλαμάρι(ον), ngr. παλαμάρι »Schiffstau« od παλάμη »šaka«, što nikako ne zadovoljava zapadno-romanske oblike.

Lit.: ARj 9, 582. *Elezović 2,* 53. *Mladenov* 408. *Tiktin* 1109. *GM* 319. Meyer, *Türk.* 1, 82. Korsch, *ASPh 9,* 660. Saineán, *ZRPh* 30, 311. 32, 46. (Baistova kritika toga članka). *REW** 6181. *Miklošič* 230. Vasmer, *GL* 106.

palàmida[1] f (Vük) = *palamuda* (Vuk, Srijem) = *palamlda* (Kosmet, Gojbulja, Drsník, bug.) »korov serratula arvensis«. Rum. *pălămida* f »1° cirsium arvense, 2° serratula arvensis, tinctoria« = *polomidă* »idem, Saudistel« < ngr. ποτλαμίδι »ononis antiquorum«.

Lit.: ARj 9, 582. *Elezović* 2, 53. *Mladenov* 408. *Tiktin* 1109. Vasmer, *GL* 107.

palàmida[2] f (Račišće, Dubrovnik, Poljica, Krtole, Korčula, Mikalja) = *palamlda* (Budva, Cres, Muo, Bakar) = *palamîda* (Božava, Malinska, arb. Ulcinj) »riba pelamys sarda« = *palamita* (Senj), odatle na *-aria* > *-ara palandāra* (Muo, Malínská, Božava, Senj) »jaka mreža za palamide, rümbace, trupače, luce i tune, bez olova, jer je sama teška, duga 400 m (ima konop, bragadura, od 20 m, ispod nje su *petrovci* »okrugli kameni korčulanski«, *magle* »oka« od 35 mm)«. Sa zamjenom dočetka *-ida* domaćim sufiksom *-ič palombić* (Muo, Prčanj) = *pàlõmnić* = (Bijela, Boka) = *palomnić* (Muo, Krtole, Ljubiša) = *palovnić* (Perast, Muo) = (sa *a > o) polomnič* »Lotsenfisch, naucrates«. Riječ *palàmida* u Krtolama je noviji naziv, stariji je *palomnić.* Sa sinkopom penultime: *palanda,* na *-iça palandica,* prezime *Palandičič* = sa *-one* > *-un palandrun* (Veli Rat, Dugi otok) = *(a* > o) *palanda* (Dubrovnik, Cavtat, Bella, Belostenec) = (sa *r* poslije dentala) *polandra* (Dubrovnik, Kolombatović), deminutiv *polandica* (Vrbnik), na *-aria* > *-ara polandara* f (Zore, Ston, Mljet) »isto što palandara«, odatle s tal. *-one* > *-un polandarun* (Mljet) »dio na krilu mreže, koja se zove šabaka ili trakta«. Oblik *palàmïda* je mladi venecijanizam < *palamida* ili *palarnia.* Oblik sa *mb* > > *mn* > *vn* mjesto *m* može se uporediti s arb. *pé'lëmbë* < gr. παλάμη »pjesnica«. Oblik sa *-ita* mjesto *-ida* je također tal. *palamita, pelamita.* Oblik *palanda* pretpostavlja u dalmato-romanskom isti naglasak kao u Napulju *palàmmeto.* Oblik *palomnić* naslanja se na ovaj naglasak i na geminaciju *mm* > *vm, mb.* Dočetak *-ita* > -ιδα, koji se nalazi u južnoj Italiji i pravilan je u talijanskim proparoksitonama, kod nas je zamijenjen prema *Velebit* > *Velebíc* sa *-ić.* Izvor je novogrčki generalizirani akuzativ παλαμύδα od stgr. παλαμύς, gen. -ύδος. Balkanski grecizam: búg. *palamid* m »tuna«, cine. *pălămidhă* »isto«, tur. *palamud* »isto«. I ovdje je moglo nastati unakrštenje sa παλάμη »šaka«, prema Hatzidakisu. Upor. denominaciju *podlanica* (Silba, Vuk) »ovrata, dinigla, komarča, zlatobrov«.

Lit.: ARj 10, 253. 582. 588. 592. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. 209. Budmani, *Rad* 65, 164. *Rohlfs* 1690. *GM* 331. Vasmer, *GL* 120. *Pascu 2,* 71., br. 1325. Skok, *ZRPh* 54, 436. 439. *Prati* 718. *DEI* 2726.

palamidarke f pl. (Vranjski. i okolni okruži) »vrst drvenih rukavica koje se upotrebljavaju pri žetvi za zaštitu ruku od bodljikave trave«. Bit će izvedenica od gr. παλάμη »dlan«. V. *pelemisati.* Upor. glede dočetka *-id* izvedenicu odatle *palàmida* (v.).

Lit.: Zega, *Slávia 9,* 579-581. Vasmer, *GL* 107.

palangär, gen. *-ară* m (Malínská, Rab) = (asimilacija *l - r > r - r) parangăr* (Božava) = *(an > in* kao u *láncún* pored *Uncun) palingar* (Senj, Vrbnik) = (metateza *l - r > r - l') parangâl* (Budva, Lepetane, Cres, Ulcinj, arb.) = *parangâo* (Lastva) = *paràngao,* gen. *-ala* (Zore, Dubrovnik, 17. v.) = *parango,* gen. *-ala* (Potomje, Mljet) »(ribarski alat) dug konopac na koji se privezuju udice, strukovi«. Nalazi se još u istro-rom. *parangâl* (Pula, Fazane), mlet. *palangär* pored *parangàlo,* sic. *pala-*

garu, palàngastruj-àncastru (Calabria) < gr. πολυάγκυστρον, složenica od πολύς »mnogi« i αγκυστρον > bug. *engístra* »udica«. Prôv. *palăngro (-e).* U Dalmaciji, Istri i Mlecima došlo je do zamjene grčkog dočetka -υστρον lat. sufiksom *-orius* ili -ans prema ostalim nazivima za mreže. U Dalmaciji i Istri riječ može biti dalmatoromanska iz ribarske terminologije (upor. *splatąra* itd.).

Lit.: ARj 9, 588. 641. Macan, *ZbNŽ 29,* 212. Kušar, *Rad* 118, 27. Cronia, *ID 6,* 116. *Rohlfs* 1759. Isti, *Diz. Cal.* 115. Schuchardt, *BDC* 11, 110. Skok,. *Term.* 32. Isti, *ZRPh* 54, 433. 474. Vasmer, *GL* 111. *Ive* 88. 140. *Mladenov* 162. *DEI* 2727. *REW*[3] 6185 b.

palata f (Dubrovnik) »nebeski svod«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. n. pi. od *palatum* > tal. *palato* »nepce«. Latinizam: pridjev na *-alis* proširen na *-ъn* > *-an palatala»* (samoglasnik, suglasnik) »(prevedenica) nepčani« je gramatički termin.

Lit.: ARj 9, 584. *REW*[3] 6160.

palav (Kosmet), pridjev, »prgav, nesmotren, brzoplet *(žene, deca palava na jelo)«,* poimeničen na *-ko pălavko* m prema f na *-ica pălavica* = *palav* (Kosovo polje) »lud, sulud«. Nalazi se još u bug. *palav* »ungestüm, toll, unbändig, ausgelassen, mutwillig«, *palavica, -ina* »Dämon«, *palavščiná* »Mutwille«. Čini se kao naš pridjev na *-av,* ali se slaže semantički i fonetski sa ngr. παλαβός »verrückt, verdreht«. U rumunjskom je raširen pridjevskim sufiksom *-atic pălăvatic* (Muntenija) »nichtsnutzig«.

Lit.: ARj 9, 584. *Elezović 2,* 53. *Mladenov* 408. *Doric* 262. *Tiktin* 1110. Vasmer, *GL* 107.

palenta f = *palenta* (ŽK) »jelo od kukuruznog brašna, pura, žganci«. Odatle na *-ar* < lat. *-artum palèntar,* gen. *-ara* (Vrbnik, Bakar) = na *-enjak palentenjak* »kuhača ili varjača«. Na -as *palentāš,* gen. *-aša* m »čovjek koji jede mnogo palente ili je rado jede« = *(o > u) pulēnta* (Perast) = *pulenta* (Hvar, Rab) = *pulentra* (Kralje) = *pulînta* (Božava), slov. *polenta.* Od tal. < lat. *polenta.* Oblici sa *o > u* mogu biti i dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije hrane. Dragog je podrijetla *púra f* (Vuk, Ljubiša, bosanska narodna pripovijetka, Pavlinović,Poljica, Visoko u Bosni, Hercegovina, Cerna u Slavoniji, Kralje) »kačamak, mamaljùga, mandra«. Potvrđen je i oblik *pula* kao i akcenat *pura.* Odatle na *-njak purnjak* m (Sinj) »drvo kojim se miješa pura ili kaša« = na *-ač purai,* gen. *-oca* (BiH) = *puromet* (Srbija). Vukov akcenat *púra* upućuje na hipokoristično postanje, na kraćenicu od arum, (cine.) *purinta* »gewöhnliche Speise« < lat. *polenta.* Riječ *polenta* ušla je prema tome u balkanski latinitèt. Dalametra (čine.) ima glagol *purindari* »mrsiti se na dane kad je to vjerom zabranjeno«. Riječ *pura* je zacijelo ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj 9, 584. 585. 12, 642. 644. 684–85. *Pleteršnik 2,* 128. Kušar, *Rad* 118, 19. *ZbNŽ* l, 114. 8, 94. 10. 104. Hraste, *BJF* 8, 27. Cronia, *ID* 6, 118. *REW*[3] 6634. Skok, *ZRPh* 36, 652., br. 18. *Dalametra* 179. *Puşcariu* 1409. *DEI* 2991.

palètun, gen. *-una* m (Dubrovnik, Cavtat, Rab) = *paletün* (Kućište) »kaput, jaketa (Korčula), ogrtač«. Od tal. (francuzizam) *palettone,* furl, *paleto* = *paltò* < srengl. *paltok* > fr. *paletot.* Tal. deminutiv na *-dno paletončin,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat).

Lit.: ARj 9, 585. *REW*[3] 6178. *Pirana*[2]· 686. *DEI* 2737.

palica f (15. v., Vuk), sveslav. i praslav., »batina, štap«. U drugim slavinama varira deminutivni sufiks sa *-bka.* Sa *-ica* nalazi se u slov., bug., češ., polj. i rus. Deminutiv na *-ica páliaca* (Vuk). Augmentativ na *-ina paučina* (Dubrovnik). Na *-njāk paličnjak* m (Vuk) »svrdao kojim se na jarmovima vrte rupe za palice«. Hipokoristik odbacivanjem sufiksa *pala* f »odjelana batina koja je na jednom kraju šira i djeca se njom igraju lopte«. Denominal *ispaliäti volove* »izvući palice iz jarma«. Od kraćeg oblika na *-íja: palija* f = *palija* f (Vinkovci) »palica, podebela, poduža batina kojom se kao polugom valjaju i tovare panjevi«, u pl. *polije* (Srijem, jer se sastoji od dva dijela) »velike lotre s pomoću kojih se burad na kola tovari, skladnje, skladnji = sklanje (ŽK)« [usp. i pod *pal].* Tumači se iz ie. korijena *(s)p(A)e/-, »cijepati« u prijevoju duljine *ö > a.* Taj je korijen dobro zastupljen u slavinama : v. *paljeno, polica, polovina, pljeti, plat,* u lit. samo u *spališ,* lot. *spal'i* »Flachschaben«. Riječ *palica* kulturna je riječ, koju posudiše Rumunji *pălită* (stari jezik, Erdelj) pored *palca,* koje je rumunjski rusizam, i Madžari *pálca.* Machek veže i sa *paliti* jer su se palile, da budu trajnije, da se dobije crvena boja. Dovodi se u vezu i sa *palac* (v.).

Lit.: ARj 3, 915. 9, 580. 586. 587. *Miklosič* 255. *Holub-Kopečný* 262. *Bruckner* 591. Machek, *LF* 65, 314-319 (cf. *IJb* 24, 356). *Tiktin* 1ili. *WP 2,* 102. 678. Scheftelowitz, *KZ* 56, 180. *IF* 33, 140. 143.

palij m (Bernardin) = *palija* f (jedan primjer iz starih pisaca) = *palijo* n »obdulja (v.), nagrada kod trke«. Upor. furl, *palit* m »palio, drappo che davano a chi vinceva la corsa dei cavalli«. Učena riječ lat. *pallium* »kabanica« > > tal. *pàlio.*

Lit.: ARj 9, 587. *REW* 6168. *Pirona"* 686. *DEI* 2731.

paliját, *-am* impf. (Vrbnik) »jahati na konju vrlo brzo (u galopu)«. Upor. španj. *polear* »wippen« < vlat. **polidiare,* od gr. πολίδιον > tal. *puléggia.* Ovamo ide možda *paližat* impf. (Smokvica, Korčula; primjer: *eno palizaju klačinu)* »iznositi žeru *(zevăru,* metateza od *žeravá)* iz klačine«. ·

Lit.: ARj 9, 587. *REW*[3] 6635. *Prati* 802. *DEI* 3143.

patiska, gen. *-ski* f (Istra) = *těliska* (Distrae, Prigorje) = slov. *palhka* (Ipává) = *poliska* »béli evet (Istra), paspalj, farina subtilis, Staubmehl«, s promjenom sufiksa *paljuska* »Schrottmehl« = *paluska.* Prezime *Fališka* (Istra, Ripenda, Frata, Presika, Rogočana, Sv. Bartol, Cer, Vinež). Na *-ar paliskar* (Istra, narodna pjesma) »mlinar, tj. onaj koji je posut paliskom«. Od furl, *falis'cie* (sporedni oblik *falive* < lat. > tal. *favilla* sa metatezom *v - l > I-v);* istrorom. *fališka,* unakrštenje od tog sporednog oblika sa *falavesca* = *favalesca* = *favilesca* u sjevernim talijanskim narječjima, germanskog podrijetla **falawiska.* Istarsko-slov. značenje je metafora »pepeo > paspalj < πασπάλη (v.; ovo je također moglo dati metatezom *παλήσπα). V. *poval.*

Lit.: ARj 9, 589. *Pleteršnik 2,* 5. 6. 130. *Pironò*[1] *292. REW*[3] 3226. 3152. Štrekelj, *DAW* 50, 45. *DEI* 1585.

páliti, *pălim* impf, *(is-, na-, o-, po-, pri-, ras-, s-, sa-, u-, za-)* = *paliti* (ŽK, objekt *rakiju),* sveslav. i praslav. kauzativum, bez utvrđenih paralela u baltičkoj grupi i u drugim ie. jezicima, »žeći, faire flamber«, prema iteratīvu na *-a- raspaljati (se)* (13 — 15. v.), na *-va-raspaljavati, -paljivati, -paljujēm,* samo u vezi s prefiksima, na *-ovati potpaljôvat, -ujem* (Kosmet); *upalit, -âlim* (Kosmet, ŽK)»![0] zapaliti (kuću), 2° (metafora) *upali mu puška* = imao je sreću, *to je upálilo«, upáliti se* (o žitu, kukuruzu). Postverbali: *pai,* gen. *pālā* (Istra), *pal* (Vodice, Dalmacija) »1° suho granje, 2° palež (Baraković), 3° *Pali* pl., selo u Bosni, toponim«. Na *-lō, -ļa: palj* m (J. S. Reljković), odatle na *-evina paljevina* (Vuk, Lika), *palja* (Vuk, Dalmacija) »zublja«. Na *-ьЬa paljba* = *palba* (rusizam). Na *-ež palež* m (i toponim), odatle na *-ina paležina* pored *paležina* (Istra), na *-njak paleznjak* (Grižani) = imperativni kompozitum *palikuća.* Upor. toponim *Palilula* i prevedenicu *palidrvce* »Zündhölzchen«. Slov. *palenka* dolazi u šatrovačkom *paljuka* (Priština) i rum. *palincă* »Branntwein«. Neologizmi na *-ačupaljac* = *upaljivač* za »stroj za upaljivanje (kad je došao u upotrebu)«. Rumunji posudiše *a păli* »Brand setzen, schlagen«, s izvedenicama sa sufiksom *-iciune* < lat. *-Mone paliciune* »Mehltau« i *-itura pălitură* »ἐρυσίβη«. U čakavskom narječju dolazi i u prijevoju **pol- spolīti* (ŽK) »anbrennen«. Upor. stcslav. *poleti* »uri, ardere«. Od te osnove, kad dođe pred suglasnik, nastaje po pravilu likvidne metateze slog *pla-,* koji se nalazi u *planuti, planem* (16. v., Vuk; *pri-*Piva-Drobnjak, subjekti *žito, hljeb),* stcslav- *plamy,* gen. *-mene > plamen.* Korijen *pol-*u tim je izvedenicama sveslav. i praši. Sufiks *-men* je ie., sveslav. i praslav. za apstrakta (v.), Odatle impf, na *-ja: planjati* (Dosen, Krmpotić). Sveslav. i praslav. **pol-my > plamen* ima svoju leksikologijsku porodicu. Izvedenice se prave od dviju osnova, od *plam-* (upor. *plemić* i *kamik)* i od *plamen.* Od *plam-: plam* (upor. *kam),* deminutiv na *-iák plamičak* od *plamik* (upor. *kamik* i *kamičak),* denominali na *-ati plămati, -am* (Vuk, Crna Gora), na *-iti plamiti,* prema pf. *plamnuti* (Belostenec), deminutivi na *-coti plamcati* (Pavlinović) = *plancati,* na *-ucati plamùcati, -ãm,* na *-tati plamtati, -ām* (Dubrovnik), na *-teti plamtjeti, -tim.* U tim deminutivima prelazi u onomatopeju. Zbog toga se *t* zamjenjuje sa s *plamsati (raz- se):* Od *plamenná -jača: plamenjača* (Vuk) »žtga«. Interesantan je hrv.-kajk. oblik *plovien* (Bednja), koji pretpostavlja istu deklināciju *kamen,* gen. *kamna* (v.) sa *mn > vn* i zamjenu *ъ > e > ie.* Pokušaja uporeďivanja s ostalim ie. jezicima ima dosta, kao sa lit. *pelenas* »focus« (Matzenauer), arm. *holm* »vjetar« (Petersson), arm, *phailem* »svijetliti se«, gr. φλεύω (Charpentier), sa sanskr. *phalgú-(na)* »crvenkast« (Scheftelowitz, upor. *zapalali se* »erubescere« u staro-moravskom). Upor. *pepel* (v.)-

Lit.: ARj 3, 915. 7, 477. 9, 589. 953. 595. 10, 8. 13, 165.-7. Unbegaun, *RES* 12, 24. Vuković, *SDZb* 10,299. Trojanović, *JF* 5, 224. *Miklósit* 235. *Holub-Kopečný* 262. *Bruckner* 392. *Tiktin* 1110. *WP* l, 59. Hirt, *IF* 37, 227. Vaillant, *RES* 6, 80. Petersson, *KZ* 46, 247. Charpentier, *KZ* 40, 477. *RES 26,* 141. Wyjk, *IF* 24, 237. Scheftelowitz, *IF* 33, 139. *ASPh* 12, 184.

palma f, deminutiv *palmica,* pridjev na *-ovit palmovit,* na *-ište palmiste* = *pǎoma* (Mikalja, Stulić), pridjev na *-ьn > -an paoman, paomište* = *(ao > o) póma f,* gen. pl. *palama* (Dubrovnik, Poljica), *pomisle* n. Hidronim *Pomina,* voda blizu Milâtovice (Stoliv) = *(ao > a) parna* (Kavanjin) = *pauma* (u jednom rukopisu). Od tal. *palma* »isto«.

Lit.: ARj 6, 591. 596. 624. 709. 10, 644. 645. .686. Budmani *Rad* 65, 163. *REW** 6170.

palmênt m (Cres) »Fussboden« = krč.-Tom. *palmiant* Od tal. *palmento* »isto« < lat. *pavimentum* ili *pagmentum.*

Lit.: Tentor, *4SPh* 30, 197. *REW* 6312. *DEI* 2734. 2735.

palócija m (slavonska Podravina, Kostajnica) »1° svinjski trgovac iz Ugarske, 2° mršava svinja (Šabac)« = *paloc* (hrv.-kajk.). Od madž. *Paloczi* < *Polovec,* čovjek iz madžarskog plemena *Palacz.*

Lit.: ARj 9, 591.

pálok m (Vuk, Dubrovnik, Vetranie), samo τι priloškoj sintagmi *na palaku mi je* »na ruci, na meti je, nije sakriven« = *pălog* (Zore, Dubrovnik). Složenica od prefiksa *pa-* (v.) i prijevojnog postverbala *log* od *ležati* (v.). Prijelaz *g > k* je obratan govor (fausse régression, Dauzāt) prema gubitku sonorizacije u narječjima.

Lit.: ARj 9, 591. 592.

palpaṭi, gen. *-ana* m (Buzet, Sovinjsko polje) »ostaci od maslina nakon isprešana ulja«. Možda je od sjeverno-tal. furl, *paitan,* istrorom. »blato, fango, motta, terra ammolita dall'acqua, fanghiglia molle«. Toponim *Pánton,* gen. *-äna* (1243, Trogir) je tosk. *pantano,* furi. *pantàn, pantenna* = *paltenna* (s etruščanskim sufiksom *-enna)* »isto«. Osnovno *paha* varijanta je od pred- ie *balta* (v. *blato)* u srodstvu s lat. *palus,* gen. -udis (v.).

Lit.: ARj 9, 618. Skok, *NVj* 23, 345-6. *REW** 6177. *Ive* 75. *Pirana*[2] 688. Pieri, *AGI* 12,- 131.

paluba f (Šulekov rusizam, kao i u češkom) = *palub* (Stulić), danas općenito i na Jadranu mjesto talijanizma *kuverta* (part. perf. pas. od tal. *coprire* < lat. *cooperare,* upór. i *kupijerta,* Dubrovnik, *koperta* u hrvatskim gradovima »Bettdecke« i *kuverta* f za listove), »nadkrovak na lađi«. Sadrži prefiks *pa-* (v.) i **luba,* koja dolazi u raznim izvedenicama kao rus. *lub* »Bast, Birke«, *lubočka* f »Korb«, kod nas *lubanja* (v.), lit. *luba* »daska«, arb. *labe* »Rind, Kork«. Ie. je korijen **leup-* pored **leub(h)-* »skidati koru«, u prijevoju **loubh-* za izraz perfektuma. Samoglasnik *u* prema tome je nastao iz ie. dvoglasa *ou.*

Lit.: ARj 9, 592. Maretić, *Savj.* 84. *NVj* 3, 192. Skok, *Term.* 139. *SEW í,* 148. 741. *WP 2,* 418. *Holub-Kopečný* 212. 262. Joki, *Unt.* 95.

palud, gen. *-udă* m (Istra) »canna«, deminutiv na *-ić paludic* »cannula«, na *-ika paludìka î* »arundinis genus« = *palud* (Cres) = *palud* (Proroci) »bara, močvara«. Semantički razvitak »močvara > biljka koja raste u močvari« (po semantičkom pravilu sinegdohe) nalazi se i u furl, *palût* »1° močvara, 2° strame, giunchi' ed altre erbe che crescono nelle paludi«. Slov. *palûd* m = *paluda* f »abgeschwemmter Unrat, Binse, scirpus«, *paludnica* f »caltha palustris«. Toponimi: *Poljudi* m pl. (Split) pored *Paljud, Pòvud* = *U Poljudu* (Kavanjin) = *Polît* (Rab), dalmato-romanski toponomastički relikti od lat. *palude (ü > iu,* odatle *lj* u *Paljud, ü > i* kao u *mir,* odatle *Pâlît* na Rabu). *Búval,* oštro brdo i brdski lanac (oronim) poslije Vruće rijeke (ide paralelno sa *Majolika,* drugi izgovor *Majlika)* piše se g. 1422. *campo a Pual* (Bar) i sadrži stariji oblik arb. *pyli* »šuma« < (metateza) vlat. *padule* — rum. *pădure* »isto« kao u tal. *padule* (977) u južnoj Italiji.

Lit.: ARj 9, 589. 593. 10, 644. Kušar, *Rad* 118, 15. *Pleteršnik 2, 6. REW** 6183. Jireček, *Romanen* 1, 59. *Pirana*[1]. 689. Matzenauer, *LF* 12, 187. *Codex dipi. Barensis* 1,8.

pälj, gen. *palja* m (Vuk, Boka, Ljubiša, Vodice, Istra) = *palj* (Biograd na moru) = *palj,* gen. *palja* (Istra) = *palj,* gen. *plja* (Baraković) »haustrum, ispo, ispolac«. Prema potvrdi kod Barakovića α je nastao iz poluglasa 5, upor. deklinâciju *pas,* gen. *psa* pored *pasa* (ŽK), ali se može i drukčije tumačiti. Odatle denominal na *-āti paijāti, poljem* (Zoranie) = *pajāti* (Korčula), *opaljati* (Baraković), *ispaljati, -ām* »ispljuskati paljkom (paljem) vodu iz lađe«, *spaljat* (Mikuličić). Na Hvaru part, perf. pas. *pajveno ulje* (v. niže *puven).* Pomorski je termin kao i ostale izvedenice od tog korijena za posuđenicu *šansa* (Dubrovnik), *!ešula* (Božava), *češula* (Ilovik), *sekati* (Budva). Deminutiv na *-bk: paljak,* gen. *păljka* (Istra) = *paljak* (Prijedor) »isto« = *pajak* (Brusje, Hvar) »drvena velika žlica«, odatle denominal na

-ati paljkati (Vodice) »crpati vodu«. Na *-łka păljka* (Srbija, Milićević) »tikva za vodu, za spravljanje soli, sjemena, tučene paprike« = *păljka* (Kosmet) »1° crpka, vrg, tikva, 2° (metafora) sasvim ćelava glava i gola lubanja«. Isti korijen dolazi u prijevoju *o: ispo,* gen. *ispala* m = *ispol* (Lumbarda, Korčula) = na *-ьc + -äc ispolac,* gen. *-oka* (17. v., Vuk, Crmnica) »isto«. Denominal *ispolati* nije pouzdan. Odatle prema Budmaniju na *-njāk ispolnjaci,* gen. *ispōlnjākā* m pl. »opanci od kože sa bokovima«, nazvani tako jer su slični *ispolcu.* Po pravilu likvidne metateze nastaje od te osnove slog *pio-* u praslav. **polk-* deminutivnoj glagolskoj izvedenici na *-koti plakati* (r'~ *se), plačem* (Vuk, objekt *sudove)* = *plakati* (Vodice, upor. ukr. *polokaty,* polj. *plokać)* »prati« *(do-, is-, iza-, o-, po-,* s-). Razlika je u akcentu prema *plakati, plačem* »lacrimare«. Akcentom je uklonjen homonimijski sukob. Odatle postverbal *ṣaplak* (Srbija, Dalmacija, Sinj, Hercegovina) »čaša« i *splákā,* s augmentativom *spiatine,* deminutiv *plakmjat, -am* (Kosmet) »malo oprati (usta, sudove)« i pf. na *-nuti splaknuti* (Vuk), sa *kn > hn isplahnuti* pored *ispljahnuti (l > lj* prema *pljuskati)* »izliti, proliti« = *spiami* (ŽK) = *toplomu* »oprati« (također slov.) = *splahnuti* (Miklošič i češ.), na- *ovati isplahovati, -ujem* (Dubrovčani, 18. v., Stulić) »istrošiti, razasuti«. Od iste osnove postoji i ništični prijevoj *pl-* (sa *lj* mjesto / zbog onomatopeiziranja) *pljuskati, -om* (Vuk), sa deminutivnim nastavkom *-usk (is- vodu iz lađe ispolcem).* Od osnove denominal *pljusak,* gen. *pljuska* m »averse, nagla kiša«. Na *-éti pljúítati, -î* i *pljúštiti* (subjekt *kud}.* Značajno je da isti korijen dolazi još u dva vida: s prijevojem ъ > *y* > i: *pîljhati, -ãm* impf. (Ston) »crepati vodu, kad je još malo ima na dnu« *(is-,* sa *h* mjesto *k* kao u *plahnuti)* pored *pîljkati, -ãm (is-);* i u čakavskom sa sonantnim / > *u* od ništičnog prijevoja: *pût, pûjên (is-, za-* Rab, Korčula, Smokvica, Blato na Korčuli, Brač, Hvar) = *pit* (Bašćanska Draga) = *pit, plven* (Cres), imp. *puj,* part. perf. akt. *pu, pula* »crpsti«. Kod Marulića *priputi : jer pripuše vode (Judita* 4, 262) »jer su iscrpli vode«. Odatle part. perf. pasiva, koji se upotrebljava kao pridjev: *puvena ulje* »koje je obrano iz samljevene žitke masline, nije dobiveno tiještenjem« = *puhen* (Podgora, Dalmacija), *pujen* »samòtok pored sâmotok, loćnjak, također med koji sam iz sata isteče«. Oblik je nastao iz **puljen > pujen* (sa zamjenom *v za. je* poslije *u).* Pōimeničen na *-ik puvenīk,* gen. *-ika* (Poljica) »loćnjak, lotnjak < noćnjak«. Od part. perf. aktiva *pul* (upor. *pû, pula,* Rab) stvoren je *puljati, -am* pored *-em* (Srbija, Fužine, Sinj, Varoš u. Slavoniji), *ispùljati, -om* (Samobor) i deminutiv na *-kati püljkati, -ãm (is-).* Na *-iti puliti, -im* (Belostenec i slov.) = *puljiti,* odakle *otpuliti* i *puljevina* (Samobor) »mošt koji se otoci (»kad se otače čisti mošt, veli se da se *otpuli,* a juhi se kaže *puljevina«)«.* Prema izloženom može se *palj* tumačiti i prijevojem duljenja ō > *a.* Praslav. je osnova četverostruka **pьl-, *pil-, *pol-, *pal-.* U baltičkoj grupi čakavskom *puti* odgovara *pilti, pilu* »giessen, schütten« prema lot. *palli* »inundatio«. U *pljuskati* ie. korijen, bio je raširen: **pleu-.*

Lit.: ARj'2,647. 3, 937. 934. 915. 921. 927. 933. 938. 4, 12. 120. 9, 20. 593. 594. 853. 947. 10, 104. 11, 689. 12, 646. 649. 650. Hraste, *JF* 6, 213. Skok, *Term.* 120. *Elezović 2,* 54. 79. Ribarić, *SDZb* 9, 175. Kušar, *NVj* 3, 338. *ZbNŽ 9, 55.* 133. 137. 14, 186. 17, 20. 24,134. *Miklósié* 254 - 255. *Holub-Kopečný* 275. *Pleteršnik 2,* 50. *Bruckner* 392. 421. *WP 2,* Ș4. Matzenauer, *LF* 12, 187. 345-346. Vaillant,. *RES 22,*17. Wood, *IF 22,* 150. 159. Scheftelowitz, *KZ* 56, 203. Holthausen, *IF* 25, 152. *Boisacq*[3] 763.

palja f (Vuk, Dalmacija) »zublja«. U *ARj* izvodi se od *paliti* sa sufiksom *-ja* kao *plaća* od *platiti,* Matzenauer od tal. *paglia* »slama« < lat. *pălea.* Postoji mogućnost da je istog podrijetla kao i *baklja* »istog značenja«, tj. *facula* > furl, *fale* »isto«, upor. stfr. *faille* i prôv. *falha.*

Lit.: ARj 9, 593. *REW*[3] 3137. Matzenauer,. *LF* 12, 187.

paije, gen. *palja* f pl. (Vuk, Dubrovnik, Kotor) »1° pljeva, 2° mekinje, posije«. Pridjev na *-av paljav,* poimeničen na *-ьc paljavac,* gen. *-vca* »hljeb od mekinja ili posija«, proširen na *-ost paljavast, paljast.* Denominali na *-iti paljiti, ' -im* impf, (nesigurno) »posipati paljaina«, *paljaviti (po-).* Može biti dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *pălea* > tal. *paglia.* Na *-are* ili *-arium > -ar poljar* m. (Crna Gora, Hercegovina) »zgrada u kojoj se sprema slama, sijeno, kukuruz, pojata, šupa« također je dalmato-romanskog podrijetla. Izvedenica na složen pridjevski sufiks *-ar + -ictus paljarîca* f (Božava, Istra, čakavski) = *pajarïc* m (Buzet, Sovinjsko polje) »culcitra stramentitia, slamnjača punjena lišćem sa klipova kukuruza (perušina, ŽK = lubje n, Buzet)« < mlet. *pagiarizo.* Na deminutivni sufiks *-etto* < vlat. *-ittus pájet* m (Račišće) =

pájet (Budva; primjer: *baci i digni paßt,* kaže se kad je lada pri kraju da ne udari u obalu) < tal. *paglietto* »bokobran«. Na lat. augmentativni i pejorativni *-aceus* > tal. *-accio pagliaccio* > mlet. *paiazo* >*pajac*=(hrvatski gradovi, s njem. deminutivnim sufiksom /) *pajăcl* m, slov. *bajać* < njem. *Bajazzo,* odakle također *pajac* = *pajac; palijača* m (Kosmet), balkanski talijanizam: rum. *paiață,* arb. *palače* f (Kalabrija) »Decke, Streu«. Upór. na *-one pejún* (slov.) »Strohsack« < furl, *pajon.*

Lit.: ARj 9, 594. 596. 10, 780. Cronia, *ID 6,* 116. *Pleteršnik* 1, 10. 2, 3. 114. Stürm, *ČSJK 6,* 77. *Elezović 2,* 54. Budmani, *Rad* 65, 161. *REW* 6161. Štrekelj, *DA W* 50,45. Matzenauer, *LF* 12, 187. *GM* 320. *DEI* 2721.

pämrav m (Lika) »gastrophilus equi« = (u ništičnom prijevojnom štěpenu, sa umetnutim *d* u suglasničkoj grupi *nr) pandrv* »crv u konjskoj guzici, nečisti« (Lika: *češe se, kao da su mu panarvi u turu)* = *pandrav* »crv« = *pãmrãk* (Vuk, Boka) »crv, ugrk, grčica« = *pundrãv* (Vuk) »crv koji se kod mršavih konja pod repom nalazi«. I u ostalim slavinama ta je riječ svakojako izopačena:' stcslav. *ponгa ь,* češ. *ponrav,* polj. *pandrów,* pored *pįdrak,* ukr. *pandrak,* rus. *ponorov.* Slog *mra-, dra-* nastao po pravilu likvidne metateze. Madžari posudiše *pondra.* Izopačenje je nastalo dijelom varijacijom prefiksa *pa-, po-,* dijelom prijevojem: ništični *nr* prema *nor,* dijelom uklanjanjem suglasničke grupe *nr* sa *mr,* koja postoji (v. *mrav, mrak),* ili s umetnutim *d.* Osnova *nor-* bila je raširena sufiksom *-uo,* ili *-bko.* Samo *nora* nalazi se u ukrajinskom u značenju »Erdloch« te stcslav. *nora* »φωλεός, latibulum« i rus. *nora* »Höhle, Grube, Loch, Lager«. Postoji još denominál na *-ati pûndrati, -ām* (Lika) »parati (objekt *robu),* čupati *(salo)«, pundrati se* (Lika) »češati se«. le. je korijen **(s)ner-* »drehen, winken«, prijevoj perfektuma **nor-.*

Lit.: ARj 9, 614. 609. 12, 663. *MikloSič* 213. Isti. *Lex.* 623. *Holub-Kopečný* 286. *Bruckner* 393. *WP* 2, 760. Matzenauer, *LF* 13, 178-179. *WP 2,* 334. 700. *Vasmer 2,* 226.

pan[1] m (Marulić, Istra) »sukno«. Od lat. = dalmato-rom. *pannus* ili tal. *panno.* Čisti talijanizam je *pano* n »(ribarski termin) *pano ili prvo krilo na mreži palandan,* ima 20—30 m (Muo)«, ako je od tal. *panno.* Marulić ima još *panador (odića njih biše panador ter svila)* < tal. *panna-,* kolektivni plural od *panno d'oro.* Upór. tal. i prôv. *panna* »Segelwerk«. Denominai s tal. prefiksom *a-* < lat. *ad- appannare* > *apànati, -am* pf. (Potomje) »sljubiti, približiti«. Stara je posudenica iz dalmato-romanskog izvedenica na *-alis* u pl. **panalia* (upór. *panal'a* u Engadinu, furl, *panali* »metla«) > *pojana f* (Vuk, Kotor) »usko platno, Art Leinwand, lintei genus«, metatezom iz **ponaja.* Na lat. > tal. *-ellus* > *-elio panel* m (Vrbnik) »špaga o kojoj visi udica«. Na lat. *-inus* > tal. *-ino panina í* »haljina od sukna«. Značajna je varijanta sa *nn* > *nd* (kao u *klunda, dundo) pandil* (Poljica, Smokvica, Korčula) »neka ženska haljina, suknja« = *pàndilo* (Trpanj) »ženska haljina, koja nije šarena« = *pandil* (Korčula) = *pendii* (Lumbarda) = *pandil* (Kučište) »ženska suknja, górna hajina«. Dalmátoromanski leksički ostatak iz terminologije nošnje od lat. **pannellus.*

Lit.: ARj 9, 611. 614. 615. 617. 10, 472. Kušar, *NVJ* 3, 338. *REW*[3] 6200, 6204. Maver, *AR 6,* 250.

pan[2] m (Baraković) »kruh«. Od lat. > tal. *pane.* Oblik *ponje* pored *palje* n (?) (šatrovački jezik, argot) »kruh, hljeb« vjerojatno je od rum. *pîne* < vlat. *panem, panis.* Sa deminutivnim sufiksom *-etto* < vlat. -rifas tal. *panetto* > *panel* (Rab, Božava) »hljeb«. Daljim deminutivnim sufiksom lat. *-ula* > tal. *-olà Panitela,* otočić u Komatu (metafora). Složenice: tal.' sintagme: *pane in brodo* > *palinbród,* gen. *-oda* (Istra, Vrbnik) = *palinbród* pored *paninbrod* (Lepetane) = *palimbroh,* gen. *-aga* (Cres) »fragmenta paniš in jure carneo«; tal. *pan di Spagna* > *pandupanj* m (Potomje) = *pandešpänj* = *pattšpanja f* (Banja Luka), bug. *pandišpán,* rum. *pandiįpan,* balkanski talijanizam, »slatki kolač, trockener Eierkuchen«. Na lat. i dalm.-rom. *-ata* > mlet. *-ada: panata* f (Dubrovnik), denominal na *-ati panatati, -ãm* impf, »mečiti na sitno« = *panada* (Vuk, Dubrovnik, Perast, Lastva, Riječka nahija, Pelješac, Šibenik, Vrbnik, Božava, Cres, Belostenec) »1° hljeb skuhan u goveđoj jusi, na ulju, u mlijeku, pan cotto, 2° kaša za djecu« = *panada* (Budva) »posno jelo s kruhom u ulju«, također slov. *panada.* Na *-otta* tal. *pagnotta* < prôv. *panhotta* > (zamjenom sufiksa *-acca)* furl, *pagnoche,* tršć.- -mlet. *pagnoca: panj oka* f (Šibenik, Korčula, Lika, Istra) »kruh«,slov. *panjok* »Soldatenbrod, profünt (ŽK)«. Stara je posudenica iz dalm.- -rom. na *-arium, -aria* > *-ar, -ara: panar* m (Rab, Lopar) »lopar« < lat. *panarium* = *ponára* f (sjeverna Dalmacija) »četverouglast otvor uklesan u zidu u konobi, gdje se drže

razni predmeti, kao težački alat, srpovi, vrčevi« < lat. *panaria.* Sa zamjenom sufiksa *tanjega* f *(Gorski vijenac,* Crmnica, Prčanj, Perast, Tivat, Bijela, Bogdašić, Riječka nahija) »rupa u zidu, blizu Ognjišta ili u konobi«. Ta je zamjena ograničena samo na Boku i Crnu Goru. Nalazi se još u Tarantu *paneca* »golino, hvatanje za vrat«, ako nije od gr. πνίγω »zadusiti«. Luković je čitao u kotorskim sudskim dokumentima *cum tribus panahis* ili *panehis.* Mlađe su posuđenice na mlet. *-er* < lat. *-arius paner* pored *panar* m (Malínská) »košara bez luka, s dvije ručice po strani«, *paniera* f (Čilipi) »košara za kruh«. Upor. slov. *plenjir,* gen. *-rja* »Korb« < mlet. -tršć. *planer* < (metateza *j)* tal. *paniere.* Ovamo ide još francuzizam *apanaža* koji je tvoren s pomoću sufiksa *-age* (< lat. pridjevski sufiks *-aticus)* < **adpanaticum.*

Lit.: ARj 9, 615. 622. 623. 10, 731. *Pleteršnik 2,* 71. 56. 144. Stürm, *CSJK 6,* 72. 74. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Cronia, *ID* 6, 116. Kušar, *Rab* 118, 19. *ZbNŽ 6,* 168. *REW*[3] 6187. 6198. Štrekelj, *ASPh* 14, 533-534. Isti, *DA W* 50, 62. Matzenauer, *LF* 12, 188. *Rohlfs 2552.'* Tentor, *ASPh* 30, 196. Skok, *ZRPh* 54, 204. *DEI* 2745. 2747.

panāc, gen. *-nca* m (Vuk, Crna Gora, Skadarsko jezero) »gem (v.), dalmatinski nesit, pelecanus crispus«. Ženka je *panica,* mlado *pančica.* Loewenthal uporeduje sa gr. πηνέλωψ.

Lit.: ARj 9, 611. Loewenthal·, *WuS* 10, 167. Hirtz, *Aves* 319-20.

panāc, gen. *-nca* m (Marulić) = *panca* f (Marulić) »trbuh«. Od tal. *pancia* = *ponza* < lat. *panticem,* nom. *pantex.* Tal. deminutiv na *-etta* < vlat. -rifa mlet. *panzeta* > *panceta* f (Rab, Božava) »potrbušina«. Na *-aria* > *-iera,* fr. *-ier, -ière,* tal. francuzizam *panciera, pamiera (-e)* > njem. *Panzer* > *pancéř* m (Belostenec, Voltiđi, Jambrešić), pridjev *pancerski,* denominal *raspanceriti* pf. »skinuti pancer« = *pancir,* gen. *-ira* (Vuk, Mikalja), indeklinabilni pridjev epitet *panci(r)K košulja, pancirlija* m »onaj koji nosi pancir« = (pseudojekavizam) *'păncijer,* gen. *-èra,* složenica *pancijer -košulja* (narodna pjesma) = *pansir* (Mikalja). Upor. arb. *pancir.*

Lit.: ARj 9, 611. 612. 613. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6, 116. *REW* 6207. *GM* 321.

panàdija f (18. v., Vuk) = *panàgija f* (Vuk) = bug. *panàgija* »slika sveca, Majke Božje, koju vladika nosi na prsima«. Te dvije varijante osnivaju se na klasično-grčkom izgovoru (katareusa, kao *liturgija* pored *liturđija)* od παναγία (složenica od παν- i ἅγιος »svet, presvet«); odatle na lat. *-arium* > gr. -αριον *panagijan* (stsrp) = *ponagiarb* »posuda za osvećen hljeb« < srgr. παναγιάρι(ον) »isto«. Upor. *pangar* m (Kosmet), bug. *pangar* pored *pangal* »stol u crkvi na kojem se prodavaju svijeće«, koje etimološki ne ide zapravo ovamo. To je izvedenica od ngr. πάγκος < tal. *banco* > παγκάρι. Suglasnik *p* mjesto *b* može potjecali od unakrštenja sa *panagiar.* (v. *banak).* Na novogrčkom izgovoru osnivaju se varijante *panaija* (Vrčević) = *panaija* (Kosmet) »koljivo, kuhano žito, koje se nosi u crkvu o zadušnicama« = *panáhija* (Vuk, hiperkorektno sa *h,* koje zatrpava hijat). Balkanski grecizam: rum. *panaghie* f »Stück Opferbrot, das dem Gedächtnis der Mutter Gottes geweiht ist«.

Lit.: ARj 9, 612. 727. *Elezović 2,* 535. Vasmer, *GL* 108. 109. *RSl 5,* 120 *Rohlfs* 1606. Mŭrko, *WuS 2,* 130. *Mladenov* 410. *Tiktin* 1114.

pänadur m (14. v., Vuk, Kosmet) = *na panagjuri* (stsrp.) = *panajur* (Mikalja) ' = *panagir* (14. v.) = *panigir* (14. v.) »sajam, vašar, trg, pazar«. Na *-ište* (upor. *trgovište, pazarište) panađurište* n = *panađurište* = *panigirište* »1° Marktplatz, sajmište, stočni pazar u varoši, 2° mahala (Priština, toponim, bug.)«. Na tur. *-li panajurlija* (Mikalja) »trgovac«. Balkanski grecizam (ngr. πανηγύρι »isto«): bug. *panagir, panair,* arb. *panigir, panijir, panajir,* cine. *pănă^ir(e),* tur. *panair, panayır.* Ovamo igra riječi *na panaćuru i na vragačuru* »ni vraga = ništa«. Primjer za υ > ja.

Lit.: ARj 9, 611. *Elezović-2,* 66. *Miklošič* 231. *Mladenov* 410. *GM* 321. Vasmer, *GL* 107. *RSl 5,* 121. Tomanović, *jfF* 17, 214. *Pascu 2,* 72., br. 1328. Korsch, *ASPh 9,* 661.

panarie m. (Vrbnik) »nekakav zao prišt«. Nepotpuna, odviše općenita i neodređena semantička definicija. Ipak se vidi da riječ potječe od mlet. *panarizo,* tal. *paneréccio* < lat. *panaricium* < gr. παρωνυχία (prefiks παρά i ονυξ, gen. -υχος »nokat«, prasrodstvo sa *nokat,* v.) »zanoktica«.

Lit.: ARj 9, 612. *REW* 6186. *Prati* 724.

pandivêra f (Potomje) »vrst ribarskog špaga« = *pandivijerna* f (Dubrovnik) »životinjska bijela dlaka kojom se veže udica, krëna (Dalmacija) < mlet. *arena* < lat. *mnisi.*

Sintagmatska složenica od. pinna + de + verres < tal. verro.

Ut.: REW* 2326.

pangàloz, gen. -óza m (Vuk) = pangalôz (Kosmet) = bangàloz (Hrvatska) »praznov, skitnica, besposličar, mangup, varalica, obješenjak«.

Lit.: ARj 9, 615. Elezović 2, 55.

pànica f (Vuk, Šumadija) »1° zdjela, činija, 2° prosulja, tava, tiganj« = stcslav., bug. panica »irdene Schüssel, Teller«. Toponim Paničari m pl., upór. bug. paničar m prema f paničarka. Bez sufiksa -ica nije potvrđeno [usp. i pod panica}. Hrv.-kajk. i slov. pokazuje a > o i. deklinàciju ü > y, gen. -ъ e, stcslav. pany, gen. -nъ e : ponjva f (Belostenec, Jambrešić, Stulić), deminutiv na -ica ponjvica, sa metatezom v u naglašenom slogu pôvnica (nije zabilježeno gdje se tako govori), póvna f (ŽK) = (vn > mri) pomna (ŽK) »tiganj od metala sa drškom« = (nv > mv) põmva (hrv.-kajk.), slov. panva = panva pored põnev, gen. -nve, panvica. Deklinacija y i u češ. pánev i polj. paneгa. Sve zacijelo istog podrijetla kao i stvnjem. plánná < srlat. panna, nepoznatog podrijetla. Odnos srlat. panna i tal. panna f »crema, fiore del latte« nije jasan. Upór. zapadno-fr. pan, poň »Kube«, pano (Creuse) »Butterfass, stap«. Bug. i šumadinska panica pretpostavljaju posuđenicu iz balkanskog latiniteta. Ne zna se ide li ovamo kao denominal na -ati panati impf. (Brač) »vrebati, npr. goluba, kunu, mladića, kad se skita po noći«. Veza s tal. pannare »venire a galla la panna« semantički nije vjerojatna.

Lit.: ARj 9, 616. 10, 771. Pleteršnik 2, 7. 148. Miklošič 231. Isti, Lex. 554. Holub-Kopečný 263. Bruckner 394. Mladenov 410. REW* 6199. Jagić, ASPh 1, 431.

panihida f (Vuk, pravoslavni crkveni termin, stsrp.) = panahida »1° noćna služba božja, svenoćnica, 2° molitve za mrtve«. Balkanski grecizam crkvenog podrijetla (gr. ák. παννυχίδα, od παννυχίς »vigilia«): rum. părtăhidă pored panihidă, bug. panihida.

Lit.: ARj 9, 916. 612. Mladenov 410. Tiktin 1115. Vasmer, GL 109. Setka 1, 164.

Pankrác m = Pankracije m (prema lat. izovora grupe ti) = Pankratije (prema gr. izgovoru) = (rik > ngr. ng) Pangratije = = (n ispalo zbog disimilacije я - r > 0 - r) Pakrat (1200) = (α > o) *Pongrac prema prezimenu Pongračić i toponim Pongraievac, gen. -vca (16. v., križevačka županija) = Pokrat (13. v., Dubrovnik, sa t mjesto č stoga što se Pakrac pored *Pokrac osjećalo kao pridjev na -j; za -ač usp. niže Supokrač), prezime Pokračić (narodna pjesma), preokrenuto u Pokrajać (Bosna, pravoslavci), cnkva sv. Pakrata (13. v.), hipokoristik Pokre, gen. -eta (14.v.)* toponim sa šut- < sanctus 'Supokrač (toponim na Šipanu). Deminutiv na -ica Pokrića (Dubrovnik, 1389-1399). U Dubrovniku su" se nalazile moći sv. Pokrala (spominje ih Porfirogenet u 10. st.), odatle omiljelost imena. Gr. svetac Παγκράτιος štovao se i u Mlecima i u Apuliji.

Lit.: ARj l, 229. 9, 579. 616. 617. 10, 543. 739. 547. Jireček, Romanen 2, 50. Skok, Slav.. 237. Putanec, Slovo 13, 163.

panos m (Vuk, Hrvatska, Lika, Aleksandridd) »1° fitiljača, smolnica, Feuersignal« = fanos (na mèsto lučeva fanosa, stsrp., Novaković,, Aleksandridd) = Panos »2° toponim (Lika,. Piva)«. Od gr. φανός »luč, zublja« > mlet.,, tal. fanò, falò, tur. fanos, fanus, »svjetionik«. Odatle na deminutivni sufiks -άριον φανάριον > ngr. fanari »l ° lanterna, fanal, 2° (toponim) sjedište pátriárka u Carigradu« > srlat. fanarium (1283), rum. felinar (Muntenija), na tur. -ci felinaragiu »Laternenzünder«. Balkanski grecizam koji su raširili Turci po Balkanu: hrv.-srp. fener (18. v.) = fènjer m (Vuk,. Bosna) = fener, gen. -era (Kosmet), bug.,, tur. fener, cine. fìnere f, odatle i bug. fenerce, fenerdžija. Čini se da je grčkog izvora. i naš jadranski naziv za svjetiljku feral, gen. -ala m (nekada je to bio i pomorski termin, koji se sada zove lanterna, a čuvar lanternistlaf prema austrijskoj terminologiji) = feruă, gen. -uală (Molat) »fenjer, ručna lampa« = férő,, gen. -ala < ferao (18. v., Perast, Dubrovnik Cavtat) »zidna svjetiljka«, deminutiv feralić m »noćna svjetiljka za nošenje« = feral, gen -ăla (Cres, Rab, Senj) = fera (Božava) = ferôv, gen. -ala (Buzet, Sovinjsko polje) »fenjer na ulje ili petrolej«. Upór. fanaru (Calabria) »abbaino«,fanara (Sicilija) »plamen«. Značajnoje još da u Dubrovniku postoji pored fera još ofèrao, gen. -ala (Zore), u kojem početno· o potječe zacijelo od krivo rastavljenog dalmato-romanskog člana *lu feral > n'uferal (upor. tal. alloro < lat. laurus < *l'alloro). FurL feral pored ferar > slov. falar »Laterne«. Jadranski se naziv najlakše objašnjava unakrštenjem gr. φανάρι i pharos, kako je nazvan, »pomorski svjetionik« u Aleksandriji, odatle port. faro »1° Leuchturm, 2° toponim«. Tal. fanale:

sadrži neutrum od φανίριον. Sa fé- zabilježeno u Veneciji ferale 1297, Belunu 1379. Upor. još toponim Porozina na Cresu naprama Plomin gdje je pomorski svjetionik = tal. Canale di Faresina.

Lit.: ARj 3, 49. 8, 732. 9, 617. Elezović 2, 406. Skok, Slav. 42. Cronia, ID 6, 108. Kušar, Rad 118, 17. REW[3] 6463. Štrekelj, ASPh 14, 522. SEW 1, 280. GM 101. Meyer, Türk. 1, 76. Rohlfs 2294. Kqtsch, ASPh 9, 499. Pascu 2, 133., br. 468. Mladenov 660. Vasmer, GL 58. 59. 109. DEI 1589. 1592. 1594. Tiktin 616. DEI 1619.

pant m (hrv.-kajk., Belostenec, Topolovac, slov., češ.) = panta f (Voltiđi) = panti m pl. (ŽK, ŽU, za oba dijela) »Γ bağlama, särke, brtvjele (domaći izraz u čakavskom, samac m prema samica), 2° kolut, obruč za sapinjanje«. Od njem. Band (od binden »vezati«). Odatle od njem. deminutiva Bandi > pantlek m (hrv.-kajk.) = panklek (Lobor, sa ti > kl) = (zamjena kajkavskoga sufiksa sa -ika ili posudenica iz madž. pantlyika) pántlika (Otok, Slavonija, Reljković) = pantljika (Vuk, Srbija) »trak (ŽK)«. Pridjev na -av pantljikav, na -ast pantljikast. Deminutiv na -ica pantljičica »biljka Bandgras«. Na -ara pored -jara: pántlikára ι -tljikara pored pantljičara »glista Bandwurm«. Na -jar pantljičar (Đakovština) »strijeke nalik na pantljike«. Sa sufiksom -ika još u slovačkom, ukrajinskom i rum. pantlică = panglică, s mnogo varijanata, deminutiv na ufa < lat. -ucea panglicuță »biljka«. Njemački se deminutiv nije osjećao kao deminutiv. Zbog toga je dobio naš hrv.-kajk. deminutivni sufiks -b'k. Ali postoji posuđenica i bez toga: pantlin m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić). Upor. glede dodatka -in na njem. sonantno /: kifljin (ŽK).

Lit.: ARj 9, 618. 619. ZbNŽ 21, 184. Miklo-Sič 231.

pantàgana f (Split) »veliki miš« = podgana f (slov.) »parcov, štakor, stahor = stavor«. Odatle na -ica podgánica = podganar = podganjak — podganščak = -saća, poimeničenje od podganski »nečist od štakora«. Od tal. panterana, furl, pantiane, poimeničen pridjev na -anus od ponticus, tj. »miš sa Ponta«, koji je na brodovima došao u Evropu. Možda je u tom pridjevu obrnuto na latinski iz jezika teluqu (dravidski jezik) pandi-kokku »mus malabaricus«. Ovamo će ići i Vukov pacov (Srbija, -ov < madž. -á) = (s umetnutim r pred dentálnom afrikatom) parcov, gen. -ova (Vuk, Srijem), odatle na -ica parčica f (Bistrac, Hrvatska) »stupica za hvatanje parcova i puhova«. Upor. veliko-rus. pacjuk »1° Wanderratte, 2° Ferkel« = ukr. paćuk = lit. patsukas.

Lit.: ARj 9, 545. 645. Miklosiï 229. Lokotsch 1618. REW[3] 6651. Vasmer 2, 328.

Pantaleon, lično ime grčkog podrijetla, kráceno od gr. Παντελεήμων već u gr. (kraće) Πανταλέων, liječnik, odatle omiljelost toga imena. Odatle Pantàlija m = Pantèlija (upor. rum. Fintile), prezime PanteKć, hipokoristik Panta m (upor. rum. Pinted), prezime Pantie (Bosna, pravoslavci), Pane, prezime Panic. Prema ngr. nt > nd: Panda, Pandák, prezime Pandaković. Odatle nastalo tal. pantalone m »mletačka maskara s dugim hlačama«, odatle opet fr. opća riječ pantalons, koja je poslije Revolucije postala internacionalna, tal. pantaloni m > pantalóni m (ŽK) = pantalone f pl. »hlače, čakšire«, rum. pantaloni m pi., bug. pantaloni, dok je oblik puntale f pl. (Banja Luka) = puntole pored pantole f pl. (Kosmet) turcizam (tur. pántol) francuskog podrijetla (nošnja alafranga).

Lit.: ARj 9, 618. Elezović 2, 57. REW* 6206. Prati 727.

panter m (Kavanjin) = pantera f (Mikalja, Vetranie) »1° leopard«. Od gr. πάνθηρ > lat. panthēra. Od značenja »2° (mlet.) sorta di rete da uccellare« samo kao toponim Pantera (Milna, na Braču, uz more, čistina na kojoj se suše mreže; Veli otok).

Lit.: ARj 9, 619. Prati 727. Skok, Slav. 121. 176.

pantoflin m (hrv.-kajk.) = patokljin (ŽK, preko njem. Pantoffel, preko njem., .pl.) = pantofla, pl. m pantofli = pantofola f (Rapić) = pantôfula f pl. (Boka) preko tal. pantofola — (odbacivanjem dočetka -ola, Koji se osjećao kao deminutivni sufiks, koji ne pristaje) pantufa (Nalješković) = pantofa (Kosmet) »papuče, šlape«. Izvor je grčka složenica παντοφελλός,οα πας, gen. παντός ł φελλός »pluto«.

Lit.: ARj 9, 620. REW» 6208a. Prati 727. Vasmer, RSI 'з, 255. ZSPh 4, 388-390. DEI 2753.

pantomine f pl. (Kućište) »1° ludosti, 2° (teatarski termin) scenski prikaz gestima«. Od ral. pantomima = (disimilacija m - m > m - n) pantomina < lat. patomimus < gr. παντομίμας, složenica od παν »sve« i μίμος, »glumac«, odatle poimeničen učen pridjev na -ιχος mimika f.

Lit.: Prati 728. DEI 2735.

panj, gen. *panja* m (Vuk), sveslav. i praslav. *рьпь,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° deblo, 2° katarka, jarbol, 3° košnica, trnka, 4° toponim. Deminutiv na *-ič panjić.* Augmentativi na *-ina pànjina* (Vrbnik) »odvod od čokota«, na *-uga panjuga* (Vuk, Crna Gora) »1° panj = panjuga, 2° cokot (vinove loze, od Niša prema Staroj Srbiji i Makedoniįi)«. Na *-luka panjuška* (Stara Srbija) »panj«. Kol. na *-je tanje* n. Na *-oca panjača* »gljiva«. Na *-akuša panjakuša* »ptica«. Samoglasnik α je nastao od palatalnog poluvokala ь: upór. slov. *penj,* češ *peň, polį. pień,* rus. *реnь.* Madžari posudiše *pőnye* i Arbanasi *pënjë.* Ie. je korijen **pin-* »Holzstučk«, koji se nalazi u sanskr. *pinâka* »štap, batina, kijača«, gr. πίναξ »1° balvan, daska, 2° slika (odatle internacionalna *pinakoteka)«.* Slavenska riječ očuvala prvobitno ie. značenje. Značenje 3° objašnjava se primitivnim pčelarstvom (rojenjem) u šumama.

Lit.: ARj 9, 621. Novaković, *ASPh* 20, 62. *Miklošič* 270. *Holub-Kopečný* 269. *Bruckner* 409. *Mladenov* 538. *WP 2,* 71. Jokl, *IF* 27, 305. Meringer, *IF* 16, 152. 159. sl. 18, 278. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127-147 (cf. *JF* 3, 204). *GM* 332. *Boisacq** 748-785. *Vasmer* 2, 335.

pänjka f (15. v., Marulio) »kleveta«. Pridjev na *-av,* poimeničen na *-ьс > -ac* prema na *-ica panjkavac* m prema f *panjkavica.* Denominal na *-aţi pănjkati, -am* impf, *(na-, o-,* Vuk) »klevetati«, također sa *n* mjesto *nj* (Marin Držić), koji je nastao deprefiksacijom prefiksa *o- (ob-);* iterativ *opanjkávati, -panjkāvām* (Lika). Odatle radne imenice na *-alo pǎnjkalo* m, *opankalac,* gen. *-oca,* na *-vac opanjkavac* (kod leksikografa). Samo hrv.-srp., prema Vaillantu od deminutiva **opatkati* prema *opadati, -ãm* (16. v., Vuk), *opadávati* (Lika), *opadnik, opadávati* (Mikalja) prema *opasti, opadnem* (Vuk), s istim prefiksom kao istoznačni *oklevetali, ozloglasiti.* Ako je tako, promjena *tk > njk* nastala je iz pejorativnih afektivnih razloga. Nije pronađeno prema kojem je tipu nastala. Možda je u vezi s *opajkati* pf. *(koga,* (Cavtat) < *ot-pad-kati* »otkriti« i s pejorativnim nazivima *opajdača — opajgora — opajdara = obajgora = ojdara* (Vuk) »bezobrazna žena«. U okolici Cavtata je razumljivo otvaranje zatvorenih suglasnika u grupama, upor. *Captajka* za *Captatka* (za muško *Captaćanin).*

Lit.: ARj 7, 477. 8, 303. 802. 9, 9. 13. 27. 477. Matzenauer, *LP* 11, 335. Vaillant, *BL* 15, 59-61. Grickat, JF 18, 322-24.

päor m (Vuk, Vojvodina, Otok u Slavoniji) prema f *paoruša = ранг* m (ŽK, Slavonija) »1° seljak, 2° stanovnik provincijske Hrvatske za razliku od graničara (ŽK); sinonim: *muž* prema *mužača«.* Pridjev na *-ov pâorov = paurov,* na *-ski pǎorski* (Vuk) = *paurski.* Deminutiv na *-če paorče,* gen. *-eta* n. Kolektiv na *-ija paarija f = paurija* (ŽK) »provincijska Hrvatska, nekadašnji *Provincijal* prema *Granici;* sinonim: *Muško* (ŽK)«. Iz graničarske njemačke kancelarije: *Bauer.*

Lit.: ARj 9, 624. 710.

papa[1] m (Vuk, Dubrovnik, ovdje običnije s hipokorističkim akcentom i nastavkom *-e,* tip *Rade) = pape* (i u Kotoru i zapadnoj Hercegovini; djetinja reduplikacija u .raznim jezicima) »otac«. Deminutiv *yapıca* m. Neobična je deklinacija te djetinje riječi u Istri *papa,* gen. *papēta.* U Prčanju varijacija disimilacijom i samoglasom *a > o bopo* m »djed« prema f *bôpa* »baka«. V. *pop.*

Lit.: ARj 9, 625. 627. Rešetar, *Štok. 228. REW>* 6213.

papa[2] (Vuk) »djetinja riječ za kruh«. Djetinja reduplikacija, koja se nalazi í u drugim jezicima, npr. tal. *pappa,* s afektivnom geminacijom (upor. *nonno),* »isto«. Istog -je djetinjeg podrijetla i *papa* (hrv.-kajk., Belostenec) »lijep, postverbal od lijepiti«, sa denominálom na *-ati papati* »lijepiti«. Ali kako se radi o kulturnom pojmu, bit će prije posuđenica iz njem. *Pappe* (upor. *Papņdekl* u hrvatskim gradovima), negoli kreacija samostalna i neovisna od njemačkoga. Vukova *papa* ima afektivni akcenat kao hipokoristici *Kata* itd. prema deminutivu na *-ica papica* m (Mikalja, Belostenec, Stulić) i denominalima na *-ati, -iti papati, -ãm (is-) — patiti, -im* impf, »jesti«. Na *-uljati papùljati, -ãm* impf, »jesti, kusati«. Riječ *papula* (od graha, Vuk, Milićević) može biti postverbal odatleV Prema Matzenaueru ovamo bi išao i Vukov femininum *pakolēč* f = *pakoleć* (Šulek) »svako proljetno zelje, što se jede«, ako je, kako on misli, od stal. složemce *pappalecco* »Leckerei« od *pappare* i *leccare,* što ni najmanje nije pouzdano ni fonetski, ni semantički, ni morfološki. Za disimilaciju *p - ρ > ρ - k* nema drugih potvrda. Talijanski maskulinum ne prelazi u deklinâciju *i* [usp. i pod *papati].*

Lit.: ARj 3, 915. 9, 625. 626. 627. 629. 634. 578. Matzenauer, *LF* 12, 186. *REW*[4] 6214. *DEI* 2758.

papak, gen. *-pka* m (Vuk) »1° ungula, kopito, 2° školjka, 3° (metafora) papci u krmila« = *papak* (ŽK) = *papek* (Bela Krajina, slov.) = *pãponjak,* gen. *-ōnjka* (Lika, Vuk, Kosmet) »isto«. Augmentativ na *-ina pàpōnjčina* (Lika) »1°-isto, 2° biljka«. U Kosmetu (Rasnik) *čaponjak,* gen. *-njka* »papak u preživara, goveda i sitne stoke«. Sufiks *-onjak* došao je možda unakrštenjem s tur. *babának* »isto«. Glede *č* u *čaponjak* upor. *čaporak.* Riječ *papak* je hrv.-srp. i dijelom slovenska.

Lit.: ARj 9, 625. *Pleteršnik 2,* 7. *Elezović 2,* 57. 431.

papar, gen. *papra* m (Dubrovnik, Crmnica, danas općenito) = *papar* (Božava) = *papar,* gen. *papra* (ŽK, Vodice) = *paper* (Drašćići, Istra) »1° Pfeffer (s kojom je riječi istog postanja), 2° paprika (Sutomore)«. Na *-ika paprika* (ŽK) = *paprika,* deminutiv *papričica,* madž. isto, odatle ná madž. sufiks *-as paprikaš* m »jelo«, posuđenica iz madžarskoga. Pridjevi na *-ьn* u izvedenici *paparnjak = păprnjak,* na *-en papren,* poimeničen na *-jak paprenjak,* na *-ica paprenica·»!?* sučić za papar, 2° gljiva«, na *-jača paprenjaća* f, na *-ka paprenka.* Deminutivi na *-ič papric,* na *-ica paprica.* Denominál na *-iti papriti, -im* impf. *(na-, o-, pre-, za-),* iterativ na *-va- -paprivati, -ujem,* samo s prefiksima. Na *-eš papreš* m »isto što papar«. Na *-an* (od unakrštenja sa *saprati) papran* m (Marulić), s denominálom na *-iti papraniti.* Može se tumačiti i kao dalmato-romanski leksički ostatak na sufiks *-ona, -one,* upor. južno-fr. *pebrun,* kat. *pebrona, pavarauna.* Na lat. *-ata paparata* f, deminutiv *paparatica.* Od lát. *píper* (sa *i > ь > a),* stcslav. *рьрсъ,* slov. *peper,* češ. *pepř, poij. pieprz,* upor. *pepar* (Slun, Istra, bezjački izgovor). Postoji još oblik sa *o* mjesto *a < ь: poper* (Cres) = *papar,* gen. *-prâ* (Istra), slov. *paper,* gen. *popra, poprtnik* »vrsta kruha«. Odatle deminutivi na *-ić poprić* »biljka«, *popriča* (Vrbnik), *paprika* (Vrbnik), *paprenjak,* gen. *-aka* (ibidem). Upor. ukr. *poper.* Samoglasnik *o* nije zamjenik poluglasa, nego rezultat unakrštenja sa *kopri* (v.). Anticipacijom suglasnika *r* u naglašeni slog (upor. *brnistra)* nastaje hrv.-kajk. *prper,* gen. *-pra* (Belostenec), odatle *prprenak,* gen. *-aka, prpiš* m »paprika«, *prpriti, -im* pored slov., hrv.-kajk. *peper, pepriš, pepřiti,* također slov. *pŕper,* gen. *-pra, prprnjak* m »kruh«, s disimilacijom *r - r > r - l pŕpel,* gen. *-pla.* Upor. *prepren* m pored *pretres* (Gornja Brda). Osim ovih posuđenica, vjerojatno iz balkanskog latiniteta, postoje još mlađe posuđenice iz triju vrela: iz mletačkoga *pévere: pevêr* pored *pîver* m (Crmnica), na augmentativni sufiks *-one* mlet. *peverone > peverun* m »paprika« = *peferona į feferona* f (hrvatski gradovi) »vrsta paprike«; iz gr. πιπέρι > *piper* (Timok-Lužnik) = *peperka* (Makedonija) »paprika«, bug. *piper* (balkanski grecizam); iz turskoga *biber* (18. v., Vuk) = *biber,* gen. *-era* (Kosmet), indeklinabilni pridjevi na tur. *-li biberli,* na *-ov biberov,* na *-ьn bibernī = bibêrni* (Kosmet), poimeničen na *-ica bibernica* = na *-jača bibernjača* (Vuk) »pyxis piperis«, na *-ika bibèrika* (Šulek) »biljka lepidium campestre«, na *-ka bibērka* f (Šulek) »polygonům hydropiper et persicaria«, na *-ina biberína f* »piperinum«, denominal *biberiti, -im (na-, o-, za-),* na *-isati obiberisati, -šém* pf. »isto što obiberiti«. Balkanski turcizam (tur. *büber)* grčkog podrijetla: arb. *biber.* Stulić ima *piperat* m »herbą lanaria«, upor. češ. *piperat* (latinizam?). Krčkočakavsko *par elina* (Vrbnik) »cibi genus, jus cum caseo, óleo et pipere« odgovara istro-rom. *pilvarein* i milanskom *pavarina* < poimeničen lat. pridjev na *-inus piperlna.* Suglasnik / je od istro-rom. *pilvare < pipere,* s anticipiranim i disimiliranim *r* (upor. gore slov. *prpel).* Samoglasnik *a* < ь dokazuje da je stara posuđenica < **pilverina* > (metatezom *l - r > r - 1) parelina.* Upor. furl. *pevarèle* i *pevarine.*

Lit.: ARj 1, 280. 7, 477. 8, 331. 9, 121. 626. 630. 830. 858. 10, 781. 818. 819. 821. 11, 654. *Elezović* 1, 44. Miletić, *SDZb 9,* 228. 265. 266. *Pleteršnik 2,* 150. 154. 156. 267. 256. Crọnia, *ID* 6, 116. Ribarić, *SDZb 9,* 14. 20. 64. Štrekelj, *DAW* 50, 45. 81. *REW*[3] 6521, 6521a. *SEW* 1, 564. *Mladenov* 423. *Pirana*[1] 742. si. Bartholomae, *IF* 3, 168. Brandt, *2Ъ. v česť Millera* 305-310 (cf. *AnzIF* 13, 245). Ułaszyn, *RSI* 1, 87. *ASPh 29,* 442. *GM* 35. *Rosāmam* 774.

papati, *-ãm* impf. (Dubrovnik, također češ.) = *papili, -em* (Zagreb, Slavonija), djetinja riječ, »jesti«. Od iste je osnove *papa* (Vuk) = *papa* f (Kosmet) »kruh« u dječjem jeziku. Samoglas varira u *pupati* (Crna Gora) »jesti bez truda, bezbrižno«. Ovamo ide i izvedenica na *-ula: papula* (Vuk, Srbija, također češ.) »ugnječen kuhan grah bez čorbe, kao pire u hrvatskim gradovima«, odatle *papùljati* (Lika) »kusati«. Djetinja je riječ internacionalna: lat. > tal. *pappare,* njem. *Pappe,* ngr. πάπα f »popara«, okarakterizirana je reduplikacijom kao *mama, tata* itd. [Usp. i pod pa-[2]].

Lit.: ARj 9, 626. 634. *Elezović 2,* 535. *Holub-Kopečný* 264. *DEI* 2758.

papazj ánija (Srbija) = *papazjàhnija* (Bosna) = *papazjãmja* (Kosmet) »vrsta jela, kuhano meso u povrću«. Balkanski turcizam (tur. sintagma *papaz yahnisi* »popovo jelo«, od *papaz* < ngr. *πάππο.;* »otac« iz kulinarske terminologije: bug. *papazjàhnija.*

Lit.: Elezović 2, 535. *Mladenov* 411. *Škaljić*[1]· 509.

papiga f (danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku, slov.) = *papuga* (Mikalja, *Jačke) = papagaj* m (hrv.-kajk. < njem. *Papagei} = papagal* (Stulić) = *papaga* (Božava) = *papàgao (-gõ},* gen. *-gala* (Dubrovnik < tal. *pappagallo}* = (sa zamjenom dočetka *-ao,* koji je izgledao kao naš sufiks part, perf. akt., drugim sufiksom *-an) papağan* = (metateza) *pogapuj* (Timok-Lužnik, Srbija) = (haplologija, slov.) *pagaj.* Evropski naziv egzotične ptice arapskog podrijetla (ar. *babagha),* koji je ušao raznim putovima (njemačkim, talijanskim) i koji je adaptiran također na razne načine. U *papiga, papuga,* koji su najbliži arapskom obliku, *-agha* je prilagođen našim sufiksima *-iga, -uga.* Prenosi se i na· morsku ribu »vrana« *papuh* = mlet. *pappagà* »labrus merula« (zacijelo metafora).

Lit.: ARj 9, 625. 634. 10, 371. *Pleteršnik 2,* 8. Budmani, *Rad* 65, 164. Štrekelj, *ASPh* 14, 258. Matzenauer, *LF* 12, 189.

papija m (14. v.) »dvoranin u carskom dvoru u Carigradu«. Od gr. παππίας.

Lit.: ARj 9, 627.

papir, gen. *-ira* m (tako i slov.) »hartija«, internacionalna riječ od lát. *papyrus* < gr. πάπυρος zacijelo preko njem. (-fr.) *Papier,* prvobitno »biljka iz koje se dobivala hartija«, pridjev *-ьn > -an papiran,* poimeničenja na *-ica papirnica* »trgovina papirom« = na *-äna* (v.) *papirăna* »tvornica papira«, odatle *papirničar, papirnjak,* na *-ar papírár* = na tur. *-džija papirdžija,* dijelom sve Šulekovi neologizmi. Može biti i starija posuđenica s obzirom na dalm.-rom. *papiru.* Deminutivi *papirić, papirčii.* Hrv.-kajk. *paper* (Belostenec, Jambrešić), *paperan,* složenica *paperotržac = paper* (Istra, Drašćići). S umetnutim *m* pred labijalom i disimilacijom *p - p > l - p lômper* m (Prčanj) »Goldpapier«, denominal na *-ati lomperăti, -am* impf. Od lát. *papyreus* > sjeverno--tal.j mlet. *paver(p),* furl, *paver > pavir* m (Kućište, Korčula, Dubrovnik) »stijenj«, slov. *povêr = povîr* »Schilf«.

Lit.: ARj 9, 628. *Pleteršnik 2, 8.* 197. Stürm, *ČSJK* 6, 73. Ribarić, *SDZb 9,* 20. Jagić, *ASPh* 8, 319. *REW*[3] 6217. 6218. *Vasmer* 2, 312. *Banali 2,* 273.

paprat, gen. -i f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **pa(= рог)ропь,* »bujád, stelja, filix,. Fran(kraut)«. Pridjevi na *-ьn > -an prapatan* (Stulić), toponimi *Papratni* (Do), *Prapatno,* poimeničen na *-ik Prapatnik,* na *-ica. Prapatnica,* na *-j Paproć* m prema f *Paprata.* (samo kao toponim) i *Prapašnica (šn < ćn,* Kosmet). Na *-janin Papraćani* (toponim). Deminutiv na *-ča papraca* (Vuk) »različite biljke« = na *-će paprace.* Suglasnik *r* prelazi u drugi slog: *paprat* (Crna Gora, Istra) = *paprut* m (Jambrešić, ŽK), s pridjevom *paprutan = praputan,* poimeničen na *-ik Prapittnik* (toponim); *prèput* (Krašić, hrv.-kajk.). Upor. slov. *prapot* pored *prapori* i bug. *papгаіъ* pored *paprătb.* Slog *-pra-* nastao je po pravilu likvidne metateze, upór. polj. *paproć* i rus. *paporotb.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o,* koji je opet nastao u praslavensko doba iz disimilacije u reduplikaciji **porporn > *porpontb.* Upor. *prăprot* (Vodice, Istra), s ponovnim unošenjem *r.* Dva suglasnika *r - r* bila su disimilirana već u praslavensko doba i na taj način što je jedan od njih ispao. Tako iz *prapratb* nasta *paprat f.* Upor. i disimilaciju *p - ρ > k - ρ* u češ. *kapradí < *papradi.* U drugim slavinama došlo je i do zamjene prefiksa *pa-* za *po-* kao na polj. *paproć,* rus. *paporotb.* Biljka je kulturna, jer služi za prostiranje stoci. Posudiše je Madžari *paprad.* Glede *í > d* upor. češ. *kapradi.* U narječjima, npr. kod čakavaca u Žumberku, potiskuje je sinonim *stelja.* Ie. je korijen isti koji i u *pero* (v.) = gr. πτέρον, tj. *^pet-* »auf etwas stürzen, fallen lassen«, u ništičnom prijevoju *pt- > *pter-,* u kojem je već u praslavensko doba oblakšana početna grupa *pt > p* kao neobična na početku. Biljka je dobila ime po tome što se lako krši i trusi. Zbog toga je nazvana reduplikacijom u prijevoju perfektuma *porpor-* koji je raširen sufiksom *-Іъ* za apstrakta. Baltičke su paralele potpune semantički i fonetski: lit. *papartis,* lot. *paparde* f. Upor. još sanskr. *paprata-ķ* »ljekovita biljka« i stvnjem. *faran,* nvnjem. *Farn,* u složenici *Farnkraut.* Značajna je i keltska usporednica: gal. *rätis,* ir. *raith,* odatle na donjem Dunavu toponim *Ratiaria* > bug. *Arčer.*

Lit.: ARj 9, 930. 933. Ribarić, *SDZb 9,* 182. *Elezović 2,* 119. *Miklošič* 231. *Holub--Kopečný* 163. *Bruckner* 395. *ASPh 29,* 119. *Mladenov* 411. *WP2,2l. Trautmann* 206. Lehr-Spaławiński, *Zbornik Ułaszyn* 26-30. (cf. *IJb 25,* 328). Rozwadowski, *RSI 2,* 94. sl.

paprata f (Domentijan) = *păpratnja* (Grbalj) = *papraca* f (Srijem) »u crkvi odio za žerie« = (zamjena prefiksa *pa-* sa *prě-} přeprala* f (Vuk, Srijem) »mjesto u crkvi gdje žene stoje« = (zamjena sa *pri-,* upor. *pritvor) priprata* f (Domentijan, Danilo, Milićević) »predvorje« = *připrat* m (15. i 16. v.) »predvorje« = (sa *pra- < prě-) praprata* »isto«. Oblik *papraca* slaže se sa strus. *papenь* f, strus. *рарьеіь* = bjelo-rus. *páperí* = stcslav. *paргыь* (Supraśl.) »νάρθηξ, vestibulum«, u toliko što predstavlja i u hrv.-srp. postojanje deklinacije *i, *papratb,* odatle kasniji prijelaz u deklinăciju *-a* (primjer *datb > daća).* Oblik *păpratnja* u Grblju predstavlja unakrštenje s kakvom našom riječi, kao *pratnja.* Između hrv.-srp. *paprata* i rus. *papenь* itd. razlika je u prijevoju. Ruski oblik pretpostavlja isti prijevojni štěpen koji i naša riječ *prtiti, prtina* (v.), rus. *perétb, pru* »idem«. Kad to ne bi bio termin pravoslavne crkve, moglo bi se pomišljati na takvu vezu. Tako je i Matzenauer činio. Vuk je zabilježio da je *porta* i kod pravoslavaca termin za »Kirchhof (besonders bei Klosterkirchen, groblje kod crkve, osobito kod manastirske)« kao što je i kod katolika za samostanska vrata uopće, a likvidna se metateza u *prata* s time navlas slaže. Vjerojatno je Murko 'bio na dobrom putu kad je u *păpratnja, preprata* vidio lat. riječ *porta* (upor. toponim *Porta* u Makedoniji). Treba pomišljati na vezu sa gr. prefiksalnom složenicom παρα-9-ύρα »Seitentür« = πρόθυρα (prefiksi παρά-, προ-) u kojoj je θύρα bio zamijenjen sa *porta.* Upor. u Basilikati *paraportu* »Schweineverschlag unter einer Treppe«. Osnovno *παραπορτα bilo je svakako izopačeno pod uplivom pučke etimologije. Drugi je dio bio u ruskom doveden u vezu s *pertb = prt,* gen. *prti,* a prvi dio bio zamjenjivan raznim našim prefiksima. V. *porta.*

Lit.: ARj 9, 629. 11, 367. 378. 12, 103. Murko, *VuS 2,* 128. Matzenauer, *LF 12,* 189

pàprica f (Vuk, Lika, Grbalj, Konavli, Punat na Krku, Timok-Lužnik), mlinarski termin, praslav., »1° komad željeza nasred donjeg kamena, na kojem se okreće gornji kamen, 2° cijev u mlinu itd.« = *prprica* (Lika, Belostenec, slov. pored *prepriča) — prpica.Mιesto -ica* stoji *-enica: paprènica* (Prčanj) »Basis der Mühlachse«. Deminutiv na *-bk papčak,* gen. *-čka* (Vuk, Srijem) »priječnjak, spinjatak, zaponjač«. Augmentativ na *-ina paprčina* (Vuk, Boka) »stablina«. Samoglasnik *a* stoji mjesto poluglasa *ъ,* upor. stcslav. *ръргіса,* bug. *paprica* i strus. *porplica* (s disimilacijom *r - r > r - l)* pored *paraplica,* polj. *paprzyca.* Riječ je kulturni termin, koji posudiše Rumunji u dosta varijanti, koje pretpostavljaju poluvokal i disimilaciju: *pîrpăriță, pîrpăliță, prepeliță* »isto«. I hrv.-srp. *paprica* pretpostavlja disimilatorni gubitak suglasnika *r* u prvom slogu. Prema Brückneru to je deminutivna izvedenica· na *-ica* od onomatopejskog korijena, koji se nalazi u *prpor, prpuškati se, prporiti se* (v.).

Lit.: ARj 9, 631. 632. 11, 631. *MikloSič* 231. 243. *Bruckner* 394. Matzenauer, *LF 12,* 189. 14, 165.

papuč m (Trpanj) = *papuča f* (18. v., Vuk, Perast) = *papuča* (Kosmet) »Pantoffel«. Obično se govori u pl. *papuče* f kao *hlače* itd. Deminutiv na *-ica papučica* »biljka«. Radne imenice: na *-džija: papučija* m (Vuk, Kosmet) »koji gradi i prodaje papuče« = *papučlija* (neobično je *-ija* mjesto *-čija* u radnih imenica). Na *-luk papučluk = papušluk* »daska na kojoj se izuva i ostavlja obuća«. Balkanski (i evropski) turcizam perzijskog podrijetla (perz. imperativna složenica od *pã* »noga«, upor. lat. *pes.* gr. πους, v. *pače,* i *pũš* od *pūsidan* »pokrivati« > tur. *papuç)* iz terminologije nošnje: rum. *papuc* (glede *c* mjesto *č* upor. *copac), papugiu,* bug. *papūk* prema pl. *papuci, paudžĵa,* arb. *këpucë* (glede disimilacije *p - p > k - p* upor. češ. *kapradí).*

Lit.: ARj 9, 634. *Elezović 2,* 57. Novaković, *ASPh* 32, 386. sl. *Miklósié* 231. *Bruckner* 395. *Tiktin lili. REW*[3] 858. 6216. *Lokotsch* 1625. *GM* 188. Matzenauer, *LF 12,* 189-190. Korsch, *ASPh 9,* 661.

pâr[1] m *(ne-)* »1° dvoje od iste vrste, tak kokoši u Sumetu, 2° onaj koji je s kim ili s čim jednak, 3° onaj koji je dostojan s kim se drugovati«. Također slov. Odatle na mocioni sufiks *-ьc > -äc* m prema f na *-ica par äc,* gen. *parca* m prema f *parica* (Lika, Slavonija, Vrpolje) »vrsnik, vršnjak prema f vršnjakinja *(nisi ti moj par,* ŽK)«. Pridjev na *-ьn > -an paran,* poimeničen na *-jak parnjak* »vrsnik«. Na *-ič* (koje nije naš deminutivni sufiks nego lat. *-iculus* > tal. *-ecchio,* izgovoreno na mletačku) *parić* (Dubrovnik, Račišće, Vrbnik, Istra, Lepetane) »2° malo veslo, 2° toponim (Lepetane)«, m pl. *parići* (Potomje) »mala vesla« = *parići* (Volosko) »par malih vešala s kojima može veslati jedan veslač« = *parić* m (Cres) »isto« < tal. *parecchio.* Na tur. *-džija paradžija* m (Vuk, Srijem) »majstor koji drugim mogućnijim majstorima na par radi, minuscularius«. Samoglasnik α je umetnut

analogijom prema *abadžija, kavgadžija* itd. Denominali na *-ati, -iti parati se, -a,* »coire (de canibus, felibus)« = *pariti (se)* »Γ isto, 2° sastavljati ih u par«, *spariti* »združiti«, *raspariti* pf. prema impf, na *-va- rasparívati, raspàrujem* »razdružiti«. Od lat. > tal. *par (un par di . ..).* Plural *paria > parija* f »kopija, prijepis« latinizam je. Upór. arb. *par.*

Lit.: ARj 9, 634. 637. 643. 655. 648. 6-51. Ribarić, *SDZb* 9, 175. *Pleteršnik 2,* 8. 9. 10. Zore, *Rad* 114, 230. Matzenauer, *LF* 12, 191. *GM* 321. *REW*[3] 6219. 6241.

par[2] m (18. v., Vuk, Daničić), samo u sintagmatskim prilozima: *u ovaj, taj, jedan par* »u tom momentu, času, in diesem Augenblick, nune«. Măreţie pomišlja na vezu s rus. *porá* »vrijeme«, a Štrekelj izvodi iz ie. korijena **per-* »achèvement d'un mouvement en avant, pénétrer jusqu'à« (v. *periti, na-},* ali za prijevoj *per — por* nema potvrda. Upór. i rum. uporedenja *cît dora'n par* (< lat. *palus} şi apa 'n ciur şi vinu 'n pahar* »(nur) kurze Zeit, (kaum) einen Augenblick, od riječi do riječi: koliko bi svraka na kolac, i voda na rešeto, i vino u pehar (tj. trebalo da dođe)«. Zbog toga je moguće pomišljati na: *u taj par* (časova itd.) < lat. *par,* gen. *pariš* (v.).

Lit.: ARj 9, 685. Štrekelj, *Jagićev zbornik* 711-714. (cf. *RSI* 2, 254). *REW*[3] 6182. *Tiktin* 1118. *Vasmer 2,* 407. *WP 2,* 39.

para[1] f (Vuk, Boka) »vrabac«, deminutiv na *-ić parić* m (Muo) »kleiner Spatz«, na složen sufiks *-aćinka* < gr. *-άκης* + *-inka paraćmka* (Mrkovići, Bar) »Spatz«, Ovamo ide mlet. deminutiv *parússola > permala* (Rab, Božava) »cincia, sjenica«, na tal. *-ino perušulin* (Dubrovnik) »parus caeruleus« < mlet. *parussolin = barušulić* »ptica neodređene vrste«. Od lat. *parra.*

Lit.: ARj 9, 638. 648. Cronia, *ID 6,* 117. Rešetar, *Stok.* 265. Hirtz, *Aves 7.* Kusar, *Rad* 118, 18. *REW*[3] 6251. Matzenauer, *LF* 12, 190. *DEI* 2787.

para[2] f (Sarajevsko okružje) »ljuska na ribi«. Odatle deminutiv na *-ica parica* (Prijedor, Bosna) »krljušt, ljuska u riba«. Kristophoridi ima arb. *pare* f »Fischschuppe«, koje G. Meyer identificira s nazivom novca *para, pari* f < tur. *para* (v.). Ako je tako, metafora je neobična.

Lit.: ARj 9, 636. 648.

pära[3] f (Vinkovci) »1° kod tkanja neki dio obično 10 m, koji, kad se otka, počinje se na novo« = *para f* »2° komad« (nema potvrde iz današnjeg govora), s deminutivom na *-ić parić* *(sići na ~)* = *para* f »3° sitan novac > uopće novac«, s indeklinabilnim pridjevima na *-li parali = parallja* (Kosmet) »bogat« i na *-suz paràsuz* (Bosna) »bez novaca«, s deminutivom *parica,* na *-ić parić* (Vuk) = *parić* (Kosmet). Od značenja 2° deminutiv na tur. *-džik paračik = parádéik* (18. v., Vuk, Dalmacija) »l ° komad, 2° *(paradžikprede)* motovilo pređe, 3° prezime«. Složenice: *paraćesik* m (He'rcegovina, Dalmacija) < tur. sintagma *para* + tur. pridjev *kesik* od *kesmek* »sjeći«, *na paraćesike* »na komadićke«, *para-bučuk* (Kosmet, u prilogu <— *rasprodati}* »na sitno, na malo« (drugi je dio složenice *bučuk* »pola«). Perzijski deminutiv na *-ča* (v. *pace} parca > parče,* gen. *-eta* (Vuk) »komad«, pl. *parčlći* pored *parčići* (Kosmet). Odatle hrv.-srp. deminutiv na *-ence* (upor. *mjestance} parčénce,* gen. *-eta* n, na *uljak parčuljak,* gen. *-Ijaka* (Timok-Lužnik) »krpa«. Kol. na *-od,* gen. *-i* f *parčad,* gen. *-ť* »komadi«, odatle turski apsolutni superlativ *paramparče* (Kosmet, *iskrši u ~*), kol. *paramparčad* f (Bosna) »sitni komadići«. Denominal na *-ati rasparčati, -ãm, parcelaţi, -ânı* »dijeliti, komadati«. Bal-' kanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pârǎ* »komad, dio«) iz monetarne terminologije: bug. *para, parca, parica, paralija,* arb. *parǎ, pare* »novac«, cine. *pârǎ,* ngr. *παρας.*

Lit.: ARj 9, 646. 648. *Elezović 2,* 58. 535. Skok, *Slávia* 15, 484., br. 570. 571. 573. *Miklósié* 232. *Lokotsch* 1620. 1628. *GM* 322. Korsch, *ASPh 9,* 661. *Pascu 2,* 156., br. 843.

pära[4] f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »vapor«. Pridjev na *-ьn,* određeni (neologizam) *parni (kotao),* poimeničen na *-ik* (kalk, neologizam) *pärnik* »(pOsuđenica) vapor (na Jadranu)«. Denominal na *-iti pariti, -im* impf. (ŽK, objekt *pratež,* gen. *-zi* »rublje«) »iskuhavati rublje za pranje«, *ispariti* prema impf, na *-va- isparívati, -párujem, raspárávati, -paravam, napařiti, -im* (Vuk, Kosmet) »ugrijati toplom vodom« = *napařiti, -im* (objekt *oči}* »1° nagledati se, 2° nauditi«, *opariti, popariti, poduspârit se* (Kosmet) »kad rublje, platno izloženo suncu ili drugoj toploti nabubri«, *pòtpariti se, spariti, zapařiti (bure}.* Odatle pridjev *sparni,* apstraktum *sparina,* postverbali *ispara, papara* (također prezime *Pôpara* pored *Poparić)* = *raspara* (Hrvatska) »jelo od jaja i vrelog mlijeka, Eierpunch«, *zapara;* pridjevi: *naporan* (Dubrovnik) »obavren, nedovren«, *năopăran* (Vuk, Riječka nahija) »što nije začinjeno«, *zapar on* (Kosmet) »zagušljiv«, *zaparina* (Kosmet) »omorina«, na *-otina*

palparotina (Kosmet) »ozleda, rana načinjena vrelom vodom«. Poimeničen part. perf. pas. *parenica* f (ŽK) »kada za parenje rublja«, *poparenica* (južno moravsko narječje) »popara«. Na *-ušiti: (o}sparūšit se, -uši* (Kosmet) »nabrati se, uvenuti« = *sperušat se* (Vodice) »uvenuti«. Složenice (neologizmi) *parostroj* »lokomotiva«, *parobrod* (prevedenica prema *Dampfschiff},* *paromlin* »Dampfmühle«. Ovamo ide još hrv.-kajk. *părnuti, -em* (Krašić) = *părniti, -e* (subjekti *vol, krava* itd.; također slov.) »krepati« [usp. i pod *pariti}.* Riječ je kulturna te se posuđuje. Madžari posudiše *pára,* Rumunji *pară, papară* i *opări,* odatle ime srednjovjekovnog Vlaha *Opăritul.* Turski: *podara (sini yemek}.* Baltičke usporednice poklapaju se: lit. *pore,* lot. *pars.* Praslav. osnova **per-* očuvana je samo u sjevernim slavinama: polj. *przeć* »erhitzen«, rus. *pretb, triju* = lit. *peréti* »brüten«. Taj je glagol propao u hrv. -srp. zbog homonimijske kolizije sa *preti (sé)* (v.). Ali se nalazi u arhaičkoj izvedenici *perùtoc,* gen. *-uca* m »ospa, ekcem«. Upor. još sr.-donjo-njem. *vradem* »Dunst, Hauch«, sa formantom *t* i s formantom *s* našu posudenicu iz njem. *frãz* (ŽK, v.). Samoglasnifr=tz je nastao prijevojem *e - o - õ > a.*

Lit.: ARj 3, 916. 7, 477. 473. 9, 635. 655. Jagić, *ASPh* 20, 520. 10, 781. *Elezović i,* 195. 443. 2, 39. 92. 106. 255. *Miklósié* 251. *Holub-Kopečný* 264. *Bruckner* 395. *Mladenov* 441. *Trautmann* 231. *WP 2, 1. Tiktin* 1116. 1660. Endzelin, *KZ 2,* 119. *Boisacq** 784-785. Matzenauer, *LF* 14, 180-181.

para-[5]**,** imenički prefiks grčkog podrijetla (gr. *παρά* »pokraj, uz«) u istočnim krajevima, koji se nalazi u crkvenim pravoslavnim terminima kao *paraeklesiarhb, paraklis, paгaмoнaгь > palamar, parastos, par(a}ikonomb* itd. i općem hrv.-srp. *parip* (v.). Došao je i pred naše imenice: *parakûvar* m (Vuk) prema *paraküvarica* (Lika) »manastirski pomoćni kuhar«, *parakrilo* n (Pančić) »sporedno krilo«, *parakrunica, paraprašnik* (Pančić), *pàrakamilãvke* (Vuk) »flor, koji nose kaluderi oko kamilavke« = *pànakamilãvka* (Srijem, disimilacija *r - l > n -* Γ, *paraguščići* m pl. (Dobroselo, Lika) »guščići od guske koja se po drugi put nasadi istoga ljeta«. Dobiva i značenje pojačavanja: *paravrag* m (Došen) »vrag nad vragovima«, *laža i paralaža* pored *paralaz* m, *parajež* (Niš) pored *jež,* (sa umetnutim *m* pred labijalom) *parampas* (Srbija) »poruga čovjeku«, *paramasnica* (Bosanska Krajina) »modrica na tijelu od pruta ili kakva ogrebotina«. Pomiješao se s naïim prefiksom *pra- < prě-* (upór. cine. *para* »trop« = dako-rum. *pera-* u *paravreari* »prejako ljutiti«, *paravrut* »predragi«) *pàraded(a}* pored *prănded* (sa umetnutim *n* pred dentalom), pridjev *paradedin* (Kosmet), »pra djed«, *paraunuče,* gen. *-četa* (Srbija, Vranja, Timok-Lužnik) »praunuče«, *paraunuk, paraunučić* (upor. čine. *paranipot* prema dako-rum. *strănepot* »isto«). Pojava je balkanska kao i u *kata* (v.).

Lit.: ARj 9, 640. 641. 643. 639. 612. *Elezović 2,* 58. 119. *Dalametra* 163. 164. *REW** 6220. *Rohlfs* 1615. *Pascu 2,* 70., br. 1298 Skok, *ZRPh* 54, 197.

parâbula f (Cres) »witziges Wort«. Od učenog crkveno-lat. *parabola* < gr. *παραβολή* »upoređenje« (složenica s prefiksom *παρά* i *βόλος,* v. *vojga,* od *βάλλω* »bacam«). Preko Isusovih *parabola* ušlo u vlat. **paraula >* tal. *parola > parola* f (gradska riječ, hrv.) »obećanje, lozinka« = (metateza) *polova* f (Stubica, Hrvatska) »srebrni novci što ih daruje momak djevojci kada se zaruči« = *parojla* (Lika, *j* umetnuto kao u *kolajna,* v.) »čudo«. Denominal na *-are* tal. *parlare > parlati, -am* (impf. (Marulić, Dubrovnik, Cavtat) »govoriti, (Šabac), blebetali«, na *-isati parlàisat, -šém* (ibidem, pejorativno) »mnogo govoriti, naklapati«. U Kosmetu postverbal *parla* u igri riječi *,smarla ti parla* »ruganje nečijem netačnom i nepovoljnom razlaganju«. Na lat. *-ato'ium parlàtorija* f (Vuk) »oko Save i Dunava mjesto gdje se ljudi rastavljeni razgovaraju s onima koji su u karanteni, da se ne bi kakva bolest prenijela«. Na lat. *-arias >* fr. *-ier > -ir pâlir,* gen. *-ira = paljîr* (nadimak, ŽK) »nadstojnik nad zidarima« < njem. *Parlierer > Polier,* furi, *polir.* Balkanski je turcizam hebrejsko-španjolskog podrijetla (tur. *palavra <* španj. *palabra} paláira* m, f fVuk) »čeljade koje mnogo govori i riječi raznosi po selu« = *palavra* f (Kosmet) »laž, lakrdija, hvalisanje«. Na *-džija palavradžlja* m (Kosmet) »larmadžija«, rum. *palavră* »Aufschneiderei«, *palavragiu* bug. *palavra,* ngr. *παλάβρα.* Ovamo ide možda u zapadnim krajevima *palàvorda* »rđav čovjek«.

Lit.: ARj 9, 584. 589. 652. 656. *Elezović 2,* 53. 59. 244, *Tiktin* 1110. *Mladevov* 408. Matzenauer, *LF 12,* 191. *REW*°- 6222. *Pirana*[1] 686.

paraklet m (Gradić, Baraković, prema lat. izgovoru od η) = *pärakut* m (itacizam na istoku) »(teološki termin) pomoćnik, tješitelj, kad se govori o sv. Duhu«. Odatle *paraklitnik*

(14. v.) »molitvenik« koje može biti naša izvedenica na *-nik,* a i adaptacija poimeničenog gr. pridjeva παρακλητικόν., od srgr. π?ρά--κλητοζ (od prefiksa παρά i κλητός »convie, bienvenu, choisi«). Apstraktum παράκλησις »supplicano« > *pàraklís* m (16. v., Vuk, stsrp.) »molitva koja se nad kim čita«. V. *klisa* < ^έκ-κλησία. Osjeća se kao složenica sa *klis* (v.). Riječ *paraklis* se nalazi i u bug. Balkanski je grecizam: čine. *paraklise* f.

Lit.: ARj 9, 640. *Vasmer 2,* 314. *Isti, GL* 110. *Mladenov* 412. *Pascu 2,* 71., br. 1323.

paraklìsara m (Vuk) »(pravoslavni crkveni termin) manastirski crkvenjak, zvonar, romita, mežnar (u zapadnoj crkvi)« = stsrp. *parajeklisijanhb* (16. v.) = *paraklisijarh* (Danilo) »ecclesiarchae vicarius«, složenica od prefiksa *para-* (v.), εκκλησιαρχης > *eklisijanhb* = *klisijarh,* od. εκκλησία (v. *klisd)* + αρχή. Upór. i *paräklisija* (stsrp.) < biz. παρακλή- •σιον »sacellum«.

Lit.: ARj 9, 639. Vasmer, *GL* 55. 110.

paraĩja f (Perast, Krtole, Dobrota, Muo, Lastva, Tivat, Prčanj) = *paraĩja* (Prčanj) »1° okrugla zemljana plitka posuda za jelo (prodavali su je Ćozoti, koji su dolazili u Tivat), drvena zdjela, široka, koja danas više ne postoji, 2° zemljani sud za pranje suda, irdene Schüssel, plitica pujiška (Dubrovnik)« — (a > *o) parolija* (Vuk, Boka) »zdjela« = *palarija* (stsrp., Domentijan) = *apalarija* (stsrp., Domentijan) »1° zdjela, 2° manastirska blagajna«. Deminutiv na *-ica paralıca* (Perast, Prčanj). Nalazi se u arb. *palare* (metateza) = *parali, polar* »hölzener Napf, Schüssel«. Od srgr. •άπαλαρέα »Γ Schüssel, Teller, 2° Schöpflöffel«. Grecizam je balkanski: bug. *parolija* .»nizak okrugao sto za jelo, sofra, trpeza«. Upor. rum. *pălărie* f »šešir« i u romanskim jezicima **parium* > mlet. *pero* »kotao za smolu«, deminutiv **pariolum* > tal. *paiuolo* »kotao« za dalje moguće veze.

Lit.: ARj 9, 640. Rešetar, *Štok.* 265. *GM* 320. *Mladenov* 412. Matzenauer, *LF* 12, 190. Vasmer, *GL* 45. *REW** 6245. 6246. *Tiktin* 1110. *Prati* 717. *DEI* 2724.

paralisija f (Kašić) »uzetost«. Učena riječ od gr. apstraktuma παράλυσις (prefiks παρά- i λύσις »rastvaranje«), preko tal. *paralisia.* Internacionalno *paraliza,* pridjev na -ικός •παραλιτικός > lat. *parautiem,* poimeničen maskulinum, > *paralitik,* pridjev na *-ьn paralitičan.*

Lit.: ARj 9, 640.

paráznán m (Kosmet, Timok-Lužnik) »1° parče, komad (kruha), 2° komad od odijela *(paramani mu visu,* Kosmet), rita, 3° pojas«. Od srgr. παράμανδι, παραμάντιον (pored μανδύας > *mantija)* > rum. *paraman* »Übermantel des Mönchs«. Nejasan je gubitak dočetka -δυ = -τιον u hrv.-srp. i rum. Grecizam je u hrv.-srp. pejorativiziran.

Lit.: ARj 9, 640. *Tiktin* 1120.

paramonarb m (stsrp., Domentijan) = *panamonan(hb)* (15. v.) = (haplologija, *r - r > n - r) panaman* = (haplologija) *ponumar,* strus. *ponoman,* kod Rumunja (disimilacija *r - r > l - r* i haplologija) *palamar* »Küster, vigil nocturnus«. Odatle prezime *Palamarović* (Srbija), zacijelo od *palamar* (Šabac) u pejorativnom značenju »trgovčić prekupac«. Od gr. izvedenice na *-arita* > -αριοζ παραμονιάριος, od παραμονή »vigilia« > stsrp. *paramunъ* (14. v.) »straža«. Upor. ukr. *palamar,* rus. narječja *palamar.*

Lit.': ARj 9, 582. 612. 641. 10, 768. *Vasmer 2,* 404. *Isti, GL* 110.

paranag, gen. *-nga* m = *párának,* gen. *-ãnka* m (Dubrovnik, Kućište, Vrbnik) »čakija, konop ili druga sprava, kojom se što diže ili vuče, vitao (brodski termin)«. Denominai na *-ati isparàngati, -ām* pf. (Potomje) »zamrsiti«. Upor. slov. *parănjek,* gen. *-njka* m (Gorjansko, Kras) »Rolle«. Mlet.-tršić. *paranco.*

Lit.: ARj 9, 641. Zore, *Tuđ.* 16. *Rad* 108, 218. Matzenauer, *LF* 12, 190. Šturm, *ČSJK 6,* 75. *DEI* 2769.

parangûn m (Cres), samo u vezi s prijedlogom *na ~,* »im Vergleich«. Od tal. grecizma *paragone* »confronto« < gr. παρακονή »kamen za oštrenje, koji se upotrebljavao za ispitivanje tvrdoće zlata i srebra«, od složenog glagola παρά + κονάω »oštrim«. Umetnuto *n* već u tal. *parangone.* Vuk ima *paràgun,* gen. *-úna* u dva značenja »1° neka puščana cijev, 2° Art Tuch«. Drugo značenje izvodi Vasmer od gr. riječi γούνα »vestis pelicea (v. gunj)«, s prefiksom παρά, ali παράγουνον nije potvrđeno. Kako se odnosi prvo značenje prema παρακονή nije jasno.

Lit.: ARj 9, 639. *Prati* 731. *REW³* 6226. Vasmer, *GL* 109. *DEI* 2770.

parapać, gen. *-aia* m (Žrnovo, Korčula) »divlje zelje, vrsta trave, koje se kuhano i zauljeno jede s drugim travama kao kostrić (v. *kostrilj),* radić, žutinica (sve zajedno zove se

mīšānca)«. Vjerojatno je u vezi s *parapašu* m (južna Italija), postverbal od *parapašere* »ricondurre le bestie al pascolo dopo la mungitura della sera« < gr. prefiks παρά + lat. *pascere* »weiden«.

Lit.: Rohlfs 1616. Isti, *Diz. Cal.* 1, 122.

Paraskéva = *Paraskevija* = *sv. Petka* (Vuk, oboje zajedno u narodnoj pjesmi: *ubila ga sveta Petka Paraskevija;* dodatak *-ja* na gr. -η = *-i) = Paraćevija* (1766) pored *Pàraskêva,* odatle prezime *Paraskević.* Hipokoristik *Skevija* (Šabac, Srbija), žensko ime. Prema tal. izgovoru gr. = lat. *se poraiévá* f (Alberti) »petak«. Od gr. παρ'αο-κευή »priprava, dan prije subote«.

Lit.: ARj 9, 641. 642. *Elezović* 2, 59. *Rohlfs* 1622. *DEI* 2770.

paraspur m (Yranjska Pčinja) »1° spahinska njiva, koju su seljaci u vrijeme turske vlade morali obrađivati, 2° hidronim« = *paraspur* (Kosmet) ».1° sitnica (bez primjera upotrebe), 2° aginska njiva, koju je agin momak obrađivao aginom stokom i aginim sjemenom, i dobivao od nje cjelokupan prihod, 3° tako se zvala i zemlja koju je otac ustupio pojedinim sinovima i ženi«. Odatle na *-ьc > -ac paratpurac,* gen. *-rea* (Vranjska Pčinja) »seljak koji obrađuje paraspur«. Pridjev na *-ьn > -an paraspuran* (~ *rna njiva}.* Balkanski grecizam (gr. πο:ράσπορον »ensemencement secondaire auprès ou à coté d'un autre«, ngr. παρασπόρι): bug. *paraspor.* Grecizam je raširen i u južnoj Italiji.

Lit.: ARj 9, 642. *Elezović 2,* 58. *Mladenov* 412. *Rohlfs* 1623. Novaković, *GĞ* 26,191-195. (cf. *RSI* 1, 297). *ASPh* 28, 463-464. Jireček, *Istorija Srba* 2, 39. *DEI* 2771.

parastas m (stsrp., Novakovićeva *Aleksandrida)* »1° parada, svečanost (bizantinski dvorski termin), 2° (bug. *parastas,* rum. *parastas* < stcslav. *parastasb)* requiem«. Balkanski grecizam crkvenog podrijetla (gr. apstraktum παράστασις »1° pojava careva s dvořanstvem, 2° requiem«. Odatle s *a > o parastos* m (Vuk, Kosmet) »služba božja za pokojne u istočnoj crkvi«.

Lit.: ARj 9, 642. *Mladenov* '412. *Tiktin* 1121. Vasmer, *GL* 111. Můrko, *WuS* 2, 133., passim.

parat, gen. *pária* m (16. v., Istra) »dio« = *part,* gen. *-i* f »strana, stranka« = *parta* f (Poljica). Od tal. *parte* < lat. *pars,* gen. *-tis.* Prilog *aparta* (Srbija) < njem. *apart* < fr. *à part.* Odatle denominal *àpãrtovati, -ujem* (Srbija, objekti *vinograd, bašta)* »odijeliti, odvojiti«. Pridjev na *-ьn > -an apartan,* koji je knjiški, francuzizam je od priloga à *part.* Na složen sufiks *-en* + *-ik partènik,* gen. *-ika* m prema f na *-enica partènica* (Crna Gora) »drug«, čini se kao da je od rum. pridjeva *partnic* »teilhaftig«. Odatle hipokoristik *párta* f (Crna Gora?) »sličan drug, kad se nađu dva jednaka čovjeka«. Od tal. poimeničenog part, perf. *partita* preko fr. *partie > partija f* »1° (npr. šaha), 2° osoba (npr. za ženidbu)«. Pridjev na *-bsk partijski.* Isti francuzizam prema njem. *Partéi pártája = partija* »1° prema njem. *Partéi pártája = partija* (< fr.) »1° politička stranka, 2° stranka na sudu«. Odatle i pridjev na lat. *-olis* sa tal. *u > zi parziale* proširen na *-ьn > -an parcijalan* »djelomičan«, apstraktum na tal. *-ta(de)* < lat. *-tas,* gen. *-tatis parcijalitâde ĩ* (Cres).. Poimeničen tal. particip perf. u m. ili ž. r. od *partire* »dijeliti« > *partiti, -im (raž-) : partid* m (Kolunić) »1° način« = *partit* m »2° prilika za ženidbu« < tal. *partito,* mlet. *partido, partida* f »partija pri kretanju«. Ovamo ide i tal. *partire* u značenju »putovati, otputovati« > *partiti, -im* impf., pf. (Perast, Cres,, Volosko, istarska narodna pjesma). Odatle apstraktum od part. prez. na nenaglašeno *-ia pãrtinea* f (Rab) = *pãrtinea* (Božava) »odlazak«. Deminutivi: latinizam *partikula, partikulica,* na tal. *-icella particela* (Božava) = *particela* (Potomje) »(zemljišna) čestica«, francuzizam preko njem. *Parzelle > parcela* f (Hrvatska), odatle na *-irati parcelirati, -cèlīrām* impf, *(ras-)* i apstraktum na lat. *-atio > -adja parcelacija* f. Apstraktum na *-itura partitura* f (od tal. *partire* »dijeliti«) je internacionalni talijanizam kao muzički termin. Dalmato-romanski leksički je ostatak na *-ttio,* gen. *-ionis* (upravo od part. perf. *pārtītus) parçogna* f (Dubrovnik, Kotor, Budva) »(pravni termin) dioba nepokretnina među nasljednicima *(divisio sive parçogna)«* < *partiția,* gen. *-onis,* prošireno na *-ea.* Glede proširenja sufiksa upor. port, *peçonha,* stšpanj. *ponçona* »otrov« < *potionea* pored stšpanj. *pózon,* port, *poção* »lijek«. Na tal. složen sufiks *-igiano* < lat. *-ensis* + *-anus* (usp. *artigiano) partigiano = partitante* »soldato di partita« preko fr. *partisan,* raširio se u rus. i u našem jeziku *partizan,* gen. *-dna.* Poimeničen femininum odatle *partigiana* »Hellebarde« > *partizana* f (narodna pjesma). Upor. arb. *patarhanë.* Njem. *Part* m, n, *Parts* f > *parta* f (Srbija)

»putni prtljag«. Odatle donjo-njem. deminutiv, koji i Luther upotrebljava, *Partekę* > *parteka f* (17. v.) »prtljag, tovar« = *panika* (17. v.) »roba, ruba« = *partik* m (17. v.) = *partig* = *portika* (1700,\ [Usp. i pod *parta].*

Lit.: ARj 1, 94. 9, 642. 658. 659. 10, 876. Kušar, *Rad* 118, 24. Jonke, *Rad* 275, 83. Cronia, *ID* 6, 117. Jireček, *Romanen* I, 91. *REW** 6254. 6260. *Vasmer 2,* 318. *GM* 325.

parati (se), *-a* impf, (od 16. st., u čakavaca, te Perast, Stoliv, Dubrovnik, Hvar) »1° činiti se, 2° (bez *se)* misliti«. Od lat. > tal. *parere.* Neobičan je prijelaz od *-ere* u *-ati.* Sudeći prema zamjeni *-ere > -ár (piakar < piacere, kredár < credere,* čini se da *-ati* od *parati* dokazuje da je to zamjena za dalrnato-romanski infinitiv. Marulio ima inf. *pariti* impf, (tako- i istarska narodna pjesma), u kojem je i tačna zamjena za *ë.* Taj se nalazi i u prefiksalnoj složenici *ex-* + *cum- skompàriti, -īm* (Perast) < tal. *scomparire, kompàrit* (Korčula) prema *komparat, -am* (16. v., Kotor, Dubrovnik, Cavtat) »banuti«. Prema prezentu na *-isco* dolazi i infinitiv *skomp(a)riškati* i s našim prefiksom *u* za tal. sufiks *a-* < lat. *ad- upariškati se* (Dubrovnik, Zore) »prividjeti se« < tal. *apparire, apparisco.*

Lit.: ARj 5, 273. 9, 643. 651. Zore, *Tuđ.* 23.

pareit, *-im* impf. (Čilłpi) »1° štedjeti, 2° protežirati« [lat. > tal. *pàrcere].*

Lit.: ARj 9, 646. *REW* 6231 a. *'DEI* 2772.

pared m (Vodice, Istra) »1° odijeljen prostor za prenoćište ovcama ljeti, 2° ime dijela šume (toponim)«. Odatle *paredme* f pl., gen. pi. *paredîn,* ime predjela (toponim). Ne zna se je li naša izvedenica na *-ina* (kao augmentativ) ili tal. sufiks na *-ina,* upor. *paladina* (retoromanski, Gröden) »Zwischenwand« < poimeničen kllat. pridjev ž. r. *parietinus* »zidni«. Značajan je semantički razvitak u Vodicama od lat. *paries,* gen. *-etis* > furl, *paret,* mlet. *paredo* »zid«. Dalmatsko-romanska leksička ostatka su dva: *par aținea* u dalmatinskom latinitetu Splita i Trogira > *paràtinja* f {Trogir, asimilacija *a - e* > α *- a).* U značenju prema Lucijų »muraglia di casa vecchia, discoperta, sensa solari e derelitta«. To je izvedenica na *-inea* (upor. kllat. f pl. *parietinae,* gen. *-arum* »ruinae«; ili *-anea* (sa prijeglasom *a* > *i* kao u *Kimp)* od *paries,* gen. *-etis.* Drugi je *polètãr,* gen. *-ara* m (Vuk, Boka) »crkvenjak, remeta, mežnar«, poimeničen lat. pridjev na *-orius* > *-ar parietarius* (npr. *structor, pictor,* ovdje možda *vigil)* »koji pazi na zidove crkve« (disimilacija *r - r* > *l* - r).

Lit.: ARj 10, 594. Jireček, *Romanen* I, 91. Ribarić, *SDZb 9,* 175. *REW*[3] 6242.

parenta m »1° rođak, 2° prezime (kod pravoslavaca, Hercegovina)«. Od tal. *parente* < lat. *parens,* gen. *-entis,* poimeničen part. prez. od *pario* »roditi«. Neobična je zamjena dočetnog tal. *-e* > *-a.* Ta je zamjena mogla nastati na jednak način kao u *parênta* f (Vodice) »srodstvo«, koje je po svoj prilici nastalo odbacivanjem sufiksa *-ado,* od venecijanizma *parentãd,* gen. *-ť* f pored m (Rab) »svojina, svojta« = *parentêd,* gen. *-ēdi* (Lumbarda), od izvedenice na *-atus* > mlet. *-ado* tal. *parentado* < lat. *parēntātus.* U tom sufiksu pomiješao se sufiks za apstrakta *-ťas, -tatis* > *-tà(de)* kao *sanitãd,* gen. *-di* (Korčula). Marin Držić ima na *-aria* > tal. *-iera parentiera î (sklopit ćemo ovu parentieru).*

Lit.: ARj 9, 647. Kušar, *Rad* 118, 16. *NVj* 3, 330. Ribarić, *SDZb* 9, 175.

parestat m (Bella, Stolić) »stop koji drži vrata, prozor« = *parèstata* f (Dubrovnik) »držalo i naslon niza stube, perda«. Od gr. παραστάτης. Zbog *a* > *e* u intertonici dubrovački je grecizam došao preko dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 9, 647. Skok, *ZRPh* 54, 194.

pargal, gen. *-ala* m (Vuk, Vojvodina) »pannus barracanus«. Evropska riječ perzijskog podrijetla (perz. *pargal* »leichtleinenes Kleidungstück«) iz oblasti tekstila: njem. *Perkal* < fr. *percale.* Ne zna se put kako je došlo u Vojvodinu.

Lit.: ARj 9, 647. *Lokotsch* 1632. *Prati* 752. *DEI* 2845.

parićati (se), *-am* impf. (Perast, Vuk) = *parićat* (Malínská, Krk, Božava, Ložišće) = *parećat* (Rab, Brač), iterativ na *-iva-, -ava- parićavati, -rićavam* (Vuk)= *parećivat* (Rab, *obed)* »pripravljati, gotoviti, spremati se«. Od mlet. *paricidr,* tosk. bez aferezę *a- apparecchiare* < lat. denominal *ad* + *pariculare,* deminutiv na *-iculus pariculus,* od *par,* upor. *preparirati* od fr. *préparer* preko njemačkoga izgovora.

Lit.: ARj 9, 646. 648. Hraste, *SDZb* 10, 63. Kušar, *Rad* 118, 25. *Cronia, ID* 6. Matzenauer, *LF* 12, 191. *REW** 537. *DEI* 250.

parija (imperativ) *se od mene* (Lastva) »prođi me se, krsti se od mene! (veli se kad neko nekoga gnjavi, pa da se udalji)«. U Kotorskom statutu *peregiare.* Toponim *Punta*

Peregi. Izvedenica na vlat. *-idiare* < gr. -ίζειν od gr. priloga πέρα »jenseits« (upor. ime carigradske četvrti *Pera,* toponim) < vlat. **peridiare* = περάω »durchschreiten«. Dalmato-romanski leksički ostatak [usp. i pod *pärjati].*

Lit.: Rohlfs 1663.

parikb m (stsrp., isprave Dušanova i Milutinova) »(starosrpski feudalni termin) naseljen težak, naseljenik, colonus, merops, čivčija, kmet«. Od srgr. πάροικος (prefiks παρά i οἶκος, οἰκίζω).

Lit.: ARj 9, 649. Novaković, *ASPh* 10, 575. Vasmer, *GL* 111.

parimija f (stsrp.) »(pravoslavni crkveni termin) ulomak iz sv. Pisma određen za čitanje u crkvi«. Od gr. παροιμία. Balkanski grecizam: rum. *parimie f* »isto«, cine. *părimie* »proverbe«. Internacionalno *paremija, paremiologija* »nauka o poslovicama«.

Lit.: ARj 9, 649. Vasmer, *GL* 111. *Pascu 2,* 72., br. 1341. *Tiktin* 1124.

pàrip m (16. v., Vuk, Dalmacija, Srbija, Držić, protivno *at,* v.) »konj, osobito prostiji, kljuse«. Pridjevi na *-ьn* > *-an paripán,* na *-bşk paripski.* Deminutivi na *-äc* < *-ъc* + *-ič paripáé,* na *-če paripče,* gen. *-eta, -čac* < *-ъc — -ъc paripčac,* kol. na *-čađ paripčad.* Augmentativi na *-enda parìpenda, paripesnica, paripina.* Hipokoristik na *-an* (tip *Milan) paripán* m »(metafora) klipan«. Denominal na *-ati par ipati, -ām* impf, »(metafora) ski tati se«, *rasparípati se, -parīpām* pf. (Lika) »ritati se«, *popàripiti se, -īm* pf. (Lika) »(metafora) ostaviti svoju vjeru i primiti drugu«. Već je Patačić postavio kao etimon gr. πάριππος (prefiks παρά i ἵππος »konj«), upor. galsku složenicu s istim prefiksom *paraveredus* > fr. *palefroi,* njem. *Pferd,* upravo »sporedni konj«. Kako se nalazi i u slovenskom, slovačkom i češkom, može potjecali i iz srlat. *parhippus,* kako ispravno misli Vasmer.

Lit.: ARj 9, 649. 10, 781. Jonke, *Rad 275,* 158. *REW** 6231. Skok, *ZRPh* 54, 197.

pariti, *-im* impf. (Reljković) »kititi«. Zacijelo je od lat. *parare,* ali je nejasan prijelaz u kategoriju na *-iti* mjesto *-ati.* · Crkveni je latinizam apstraktum na *-mentum paramentem* > *paramenat,* gen. *-enta* m = *paramenta* f (Vuk) »ruho svećeničko« = (pseudojekavizam) *paramijenat,* gen. *-nia* (Gučetić, Dubrovnik) = *paramijenta* (1520). Poimeničen part, perf. ž. r. na *-ada* (mlet. ili španj.) < lat. *-ata'.* *parada* f (Vuk, narodna pjesma) »gizda, osobito vojske« < njem. *Parade* < fr. (španj. < tal.) *parade,* pridjev na *-ьn* > *-an páradon,* na *-ieren* > *-irati paradirati, -rodirăm* (Lika), *imparàdat, -am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »svečano se obući«. Ovamo ide *(a* > *o) poroda f* (Mostar) »od konopljenijeh konaca kao vrša, te se riba u nju hvata«. S tal. prefiksom í- < lat. *ex-* tal. *sparare* > *sparai, -am* (Dubrovnik, Cavtat, Žrnovo, objekt *pušku)* = *žbarat, -am* (Hvar i ostali srednjodalmatinski otoci, objekt *mušket)* »ispaliti«. Tal. imperativne složenice: *parakai* m (Dubrovnik, Cavtat, disimilacija *r - r* > *r - l')* pored *párakor* m »1° isto što parapet, 2° kamen međaš« = *baraka!* (Istra) »cominella saxea ad viam« < tal. *par acorro,* od *parare* »štititi« i *carro* »kola«; *paramorte ili okane* (v.) (Hrvatsko primorje) »(brodski termin) daščani bokovi na lađi ili na copulu (v.) poduprti rubom, koji se zove lokoči ili kastanjole«; *parapet* m »ograda, naslon, zaklon« = *parapet* (Lika) »1° ograda od kamenja na cesti, 2° podzidna strmina ceste, koja vodi iznad kakve strme ceste« = *parapeto* n (Buzet — Sovinjsko polje) »Geländer, ograda« < tal. *parapetto,* drugi je dio *petto* < lat. *peetus* »prsa«.

Lit.: ARj 9, 638. 640. 641. 651. 10, 834. Hraste, *BJF* 8, 51. Popović, *NJ* 3, 151. *REW 6229.* Štrekelj, *DAW* 50, 3-4.

pärjati (se), *-ām* pf. (16 — 18. v., dubrovački pisci, danas Imotski) prema impf, na *-υa- parjávati (se), -ām* »1° relinquere, deponere, 2° ostaviti se čega, 3° (Šabac) kad kokoši prestanu nositi jaja«. Sa *ar* > *er perjoti, -am* (Vuk) »1° bježati gologlav, 2° *(se cesa)* negligere, despicere, contemnere«. Od gr. παρεάω (prefiks παρά i ἐάω) »ostaviti, laisser«. Od aorista παρέασα > balkanski grecizam *parasti se, -im* pf. (Vuk) *(na-)* »ostaviti (se, što, čega)«, rum. *a parasi* »verlassen«. Vukov grecizam mogao je doći preko rumunjskoga, jer je nepoznat na zapadu. S prefiksom *na- naparasiti* pf. (Timok-Lužnik) »namnožiti« nema primjera za potvrdu, pa se ne razabira dobro semantička veza. Upor. još aorist πέρασα od περνῶ »je passe, devance«. [Usp. i *parija].*

Lit.: ARj 7, 477. 9, 641. 651. 788. *Tiktin* 1121. Matzenauer, *LF* 12, 190.

parkalj, gen. *parkija* m = *parkéi* (Belostenec, Stolić) »unguis« = slov. *párkelj* pored *šparkelj* — (s metatezom) *parljak,* gen. *-ljaka* (Istra) »kopito«. Deminutiv na *-ъc parkljec* (Belostenec) '»ungula«.

Lit.: ARj 9, 652. 653.

parma f *(Jačke,* Hrvatsko zagorje, Virovitica) »žitnica, štagalj«, također slov. i češ. *parna = perna* pored *parník. Od* stvnjem. *barn* »jasle, stog, štagalj«, srvnjem. *harne* (asimilacija na distanciju *'p - n > ρ - m* kao u tur. *bedem).*

Lit.: ARj 9, 653. *Pleteršnik 2,* 10. *Holub-Kopečný* 270.

parmak m (narodna pjesma, Vuk) = *parmak,* gen. *pārmāka* (Kosmet) »1° prst, 2° palac u točka, 3° rešetka, 4° maca, 5° neko bijelo grožđe, 6° prezime«. Na *-luk pàrmakluk* »ograda" od kolja«, na *-uša parmakuše* f pl. (Bosna) »krupnije čipke (protivno *zubiä)«.* Deminutiv na *-it: parmačići* (Bosna) »čipka«. Prezimena: *Parmačević* (Slavonija), *Parmaković, Altiparmaković* »čovjek sa šest prsta«. Denominal na *-iti: pārmocīti, -īm* (o-) (Hrvatska) »gurati koga kocem«; na *-osati pārmākošai* (Kosmet) »doći u stanje histerije zbog velike želje za nečim« (taj razvitak značenja u vezi je s pederastijom, onanijom). Balkanski turcizam (tur. *parmak)* iz terminologije dijelova tijela: rum. *pārmāc* »Balkensäule«, *parmaclîc* »Geländer«, glagol *parmacui* »aus Balken zimmern«, bug., arb. *parmak* »Fenstergitter«, *parmaklíja* (indeklinabilni pridjev), *parmaklăk.*

Lit.: ARj 9, 653. *Elezović 2,* 59. *GM* 322. *Mladenov* 412. *Tiktin* 1125. Skok, *Slávia* 15, 485., br. 575.

parmezan, gen. *-ana* m »sir koji se pravi u Parmi« < njem. *Parmesankäse.* Na *-ьc > -ac parmezanac,* gen. *-nca* m »isto«. Poimeničen sjev.-tal. pridjev *pārmešana,* tosk. *parmigiano* (se. *formaggio'),* od *Parma,* na složen tal. pridjevski sufiks *-ese* < lat. *-ensis* i *-anus.*

Lit.: ARj 9, 654. *Prati* 735. *DEI* 2779.

paroh, gén. *-óha* m (Vuk) »(pravoslavni crkveni termin prema grčkom izgovoru) župnik«, odatle na gr. τῐα *parohija* f, pridjev na *-bsk paraski* (Lika), *parohijski,* na lat. *-olis,* poimeničen u m. r. *parohijal* m »l ° član parohije, 2° porez za paroha«, proširen na *-m > -an parohijalan,* na *-bsk parohijalski,* na lat. *-ianus parohijan,* proširen na individualno *-in parohijanin.* Prema latinskom izgovoru (χ = *ch = K) parok* m (govore i katolici, Perast, Dubrovnik, Cavtat), odatle *parokov,* poimeničen *paròkovica* (Lika), *parohija* (17. v., Split), *parohijski, parokijal, -kijanin* m prema f *-kijanka, -kijanski.* Od kslat. *paròchia* < gr. παροικία (prefiks παρά ί οἰκέω) »dioecesis« unakršteno s gr. πάροχος (od παρά i Ζχω »služim«) »javni službenik«.

Lit.: ARj 9, 655. 656. 657. *ASPh* 32, 973. *REW** 6250. *Prati* 736.

parta f (Vuk, hrv.-kajk., 1420) »1° ženski nakjt na čelu, osobito djevojački, 2° ženska kapa (Srijem, Đurđevac), 3 ° (pejorativno: *stara parta)* usidjelica (hrv.-kajk.), 4° nakit na muškom šeširu, obrub, 5° pruga na platnu (Srijem)«. Nalazi se još u slov., bug. *párta* »platno, krpa sa zlatnim šavom«, češkom, ukrajinskom i slovačkom. Prema Miklošiču iz madž. *parta.* Ta se riječ nalazi i u ciganskom. Pomiješale su se riječi raznih izvora. Riječ *parta* (Srbija) »putni prtljag« isto je što *'parteka* (hrv.-kajk., Belostenec, Pokuplje i Posavlje, 17. v.) = *panika* (17. v.) »merx«. Ta se riječ poklapa također sa madž. *parteka* pored *portéka* = njem. *Partéke,* koje je prema Weigand-Hirtu donjo-njem. deminutiv od fr. *part* »dio« [usp. i pod *parat].* Zacijelo postoji i dalja veza sa *partal* m = *prtalj* (Kosmet) »dronjak, prnja« = *pártoljak,* gen. *-oka* (Timok-Lužnik) »dronjak«, bug. *partal,* s pridjevom *panalav* pored *-liv* »dripav«. Upor. tur. *pırtı* »krpe, dripe, prtljag«, pridjev *pırtık* »odrpan«, *partakilleri* (Evlija Čelebi) »prnje«. V. *prtljag.*

Lit.: ARj 9, 658. 659. 12, 511, *Elezović 2,* 60. 146. 539. *Mladenov* 412. 413. *Miklošič* 232. Štrekelj, *DAW* 50, 46. *Weigand-Hirt* 376.

parùsija f pored *parúsija* (18. v., Vuk, objekt uz *dijeliti, pisati, dati na ·—Ή)* »l ° zapis imetka samostanu ili crkvi za dušu, upor. kod Obradovića: *parusije, salandari, proskomidije i drugojača kojekakva imena izmišljena za globiti žive i mrtve; 2°* crkvište (Timok-Lužnik)«. Odatle na *-āš pārmijās,* gen. *-aša* m (Vuk) »koji je dao parusiju«. Od gr. apstraktuma παρουσία, part. prez. poimeničen na -ία od εἰμί (upor. επιούσιος »nasušni«), s prefiksom παρά, »prisutnost«.

Lit.: ARj 9, 660. Vasmer, *GL* 112.

pas[1] m (Perast, Dubrovnik, Ston, Mljet, Smokvica, Korčula) = *pas* (Budva, Vrbnik) »korak, sežanj (mjera za dužine)«. Od tal. *passo* < lat. *passus* (od *pondere).* Odatle ná tal. *-ino > -in pašin,* gen. *-ina* m (Konāvli, Zore) »međica koja dijeli dvije baštine«. S prefiksom *pré- prijèpas* m (Zore) »putac između dvije baštine«. Složenica sa *sam* (v.) *sàmpas* m (Dubrovnik), u rečenici *učiniti nešto u ~* »rein umsonst tun«, *zbořit u sam păs* (Prčanj)' »mit sich allein sprechen«. S tal. prefiksima: spas (Rab, Božava) »šetnja« < tal. *spasso, kompas* m (knjiški) = *kumpās* (Božava) < tal. *compasso.* Tal. deminutiv na *-etto* < vlat. -rites *pasēt* (Božava) < *passetto.* Latinizam: *pasoš* m (18. "v.) = *pašus* (Lika, ŽK) »putna isprava«. Francuzizam preko tal. *passaggio* < fr. *passage > pašač* m (Kastavski statut) »1° gost, prolaznik, 2° mjesto kuda se prolazi« = *pasâj* m (narodna pripovijetka, Vrčević, Božava, u izrazu *do pasaj noći* »dok ne prođe ponoć«). Na složen tál. (mlet.) sufiks -ar + *-in: pašarin* m (Vrbnik, Krk) »1° obarača, otponac, 2° nekakva uzica na jedru« < mlet. *passarín.* Na lat. složen sufiks *-at-īcius >* mlet. *-aizzo : pašaj'ica* f (Senj) »1° dugački cavai *na vide, 2°* komad mesa, slanine, ribe (Pavlinović), 3° il contrafforte dell' imposta (Božava)« < **passaticia.* Denominal na *-are:* vlat. > tal. *passare > pásati (se)* (Vuk, Crna Gora) = *pasat, -am* pf. (Crmnica, Hvar, Svirče, Rab, ŽK) »proći«, part. perf. *pasán* (Dobrota, ŽK, Mljet) »prošli« prema impf; na *-va- posivat* (Rab) = *posivat* (Božava), *pasovati, -am* »događati se« = *-pasavau* (Vuk), *napasavati, -am* »događati se«. Glagol *pasovati* (Vuk, narodna pjesma) »prilikovati« < fr. *passer >* njem. *passen,* na *-irati pasirati, pasiram* »1° događati se, 2° (prelazno) protiškivati (npr. rajčicu)«. Francuzizam preko njem. je hrv.-kajk. *pasasîr,* gen. *-ira* m (hrvatski gradovi, ŽK) »putnik« < fr. *passager.* Od fr. apstraktuma na *-ment passement* na *-ier* njem. *Posamentier >* hrv. prezime *Pažameta.* Tal. imperativne složenice: *pašaporat,* gen. *-orta* m (Crna Gora, Istra) < tal. *pasaporta* (drugi dio v. *parar)* »pasoš«; *pasàbrod* (Dubrovnik, Cavtat) = *pašabrod* (Korčula, Šibenik) »cjedilo, cidilka (Šibenik)« (drugi je dio tal. *brodo* »juha«); *pasámon, gen. -ana* (Čilipi) »drveni naslon uza stepenice, rèbalat, gen. -alta (Korčula)« < tal. *passamano* (drugi je dio tal. *mano* < lat. *manus).* Poimeničen part, perf, od glagola na tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* tal. *passeggiata > posedata* f (Dubrovnik, Cavtat) »šetnja«.

Lit.: ARj 9, 663. 695. 667. 671. 691. 692. 693. 726. 965. Hraste, *BJF* 8, 51. *ZbNŽ* 7, 298. Rešetar, *Štok.* 287. Budmani, *Rad 65,* 163. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Zore, *Rad* 114, 230. 115, 145. Miletić, *SDZb 9,* 609. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 208. Cronia, *ID* 6, 117. *REW*[3] 3033. 6267. 6271. *DEI* 2790-95.

pas[2], gen. *psa* m (Vuk), gen. *pāsa* (ŽK, Lastovo) = *pcâ* (Kosmet) m prema f na *-ica psića* (kod starih pisaca samo kao pogrda, inače *kuja),* sveslav. i praslav. **pьъ* »canis«, bez paralele u baltičkoj grupi i u ie. jezicima; Pridjevi na *-j pasji* (Vuk, u toponomastici, u vezi s apelativima, najstarija potvrda 1080 *Pissirit* »pasji rat«) = *pajsji* (Istra) = *pajši* (ŽK) = *pajsi* (Kosmet), poimeničen na *-jak pasjak* (Vuk) »1° dens caninus, 2° u pl., pasji dani; 3° nečist, 4° puž, 5° toponim«, na -oca *pasjača* (Vuk) »1° kruh za pse, 2° groznica, 3° biljka, 4° toponim« = *pasjača* (Kosmet) »pečurka (nije za jelo)«, na *-okovina pàsjakovina = pàsidrenovina* »rhamnus cathartica«, na *-luk pasjàluk* »pakost«; *psij* samo u *Psije Osoje* (toponim, Srbija); na *-ov pasov* poimeničen u *pasavina* (Lastovo), na *-ovan* samo u *pasovni šipak* (Vuk, Crna Gora) »Granatapfel« = *pàsoman* (Prčanj), usp. sinonime *rosa canina, pasja roza;* na *-ski paski* (Vuk), upotrebljava se kao prilog (Ljubiša), poimeničen na *-ović paskavić* (Kosmet) »pasji sin«; odatle *paskvica* »biljka« = *pasvica = pasmica = paşnica* = hrv.-kajk. *pesnica* »pasja dušica«; ide li ovamo *paskinje* (Brusje, Hvar) f pl. »pir, gozba, što se priređuje prigodom krštenja«, upor. *bābinje* f pl. (ŽK), u istom značenju. Deminutivi na *-e,* gen. *-eta* (upor. *štene) *pse,* gen. *pseta,* odatle pridjev na—/r *pseći,* poimeničen na *-ija psećija* »crknuto pseto«. Oblik *pse* potvrđen je u drugim slavinama: slov., bug. *pse,* polj. *psie.* Odatle *pseto* n, gen. *pseteta* pored običnijeg *pseta = seto* (Zaostrog, Dalmacija) = *pcēto* (Kosmet). Taj je nominativ nanovo stvoren rekompozicijom od deminutiva na *-ance* (upor. *mjestance) psêtance* i (s dvostrukim sufiksom *-ьcьce > -asce) psetāšce* n. Na *-ić psić* (16. v.), *psičić.* Augmentativ *psina* (Vuk). Od osnove *ps-* tvori se radna imenica na *-ar psar* (upor. rus. pridjev *psarnyj),* odatle ime mjesta *Psarjevo* (1222: *Pzer),* ime potoka *Psarić* (1270: *Pzerych fluvius, terra).* Madžari posudiše *peczér.* Apstrakti na *-ina psina* (zapadne strane, 16. v.) — *pcina* (Kosmet) »zloba«, na *-ost psost* (13. v., zapadne strane) »grdnja«, upor. polj. *psota).* Složeni pridjev *psòglav, pasòglav* m »nalik na psa«, poimeničen u *pasoglàvac,* gen. *-ovca* (ŽK). Denominal na *-iti psiti* (H. Lučić), upor. rus. *psitb* »verleumden«, na *-ovati* sveslav. i praslav. *psovati, psujem* (14. v.) *(do-, is-, iza-, na-, o-, za-),* upor. stcslav., slov., bug. *psuvam,* polj. *psować* pored *psuć,* rus. *psovatb* — u Kosmetu *(is)pcovat, -újem* pored *-pcuvăt (o-, po-).* Postverbal sa *-íka psovka* (također bug., 16. v.), radna imenica na *-ač psovač,* gen. *-ačo* m prema f *psovaćica* — na *-kínja psSvkinja,-* s pridjevom *psováčev.* Značenje, specijalizirano na »grditi, ružiti«, udaljilo je taj glagol

od veze sa *pas i* od prvobitnog značenja »činiti kao pas«. Upor. njem. *verhunzen* od *Hund.* Zbog toga čini danas zasebnu leksikologijsku porodicu. Deminutiv na *-če* glasi *pajče,* gen. *-eta.* Kolektivi na *-od pašlad* = na *-ađija pañadija* -=· *pajsadíja* (Kosmet) = *pasjadija* (Stulić), na *-inje* (upor. *ženskinje) paščinje.* Upor. još posudenicu iz arb. *ceno* (v.) i nazive od iste osnove od koje i f *kuja: huče* (v.) na istoku i hrv.-kajk. *cucak,* gen. *-cka.* Samoglasnik *a* nastao je iz palatalnog poluvokala 6, upor. hrv.-kajk. i slov. *pes,* češ., rus., polj. *pies* i najstariju potvrdu *pissirit.* Tumači se na dva načina: iz ie. jezičnih sredstava i iz onomatopeje. Nema jedinstvenosti ni u jednom ni u drugom tumačenju. Koji tumače iz ie. jezičnih sredstava, vide srodstvo u sanskr. *patu* »životinja« = lat. *pecus* = got. *faihu* = stprus. *pecku.* Prema tomu ' tumačenju praslavenska je riječ specijalizirala opće značenje na »pas«. Ostnoffu je *pbsb* < ie. *pkuuon,* skraćenica od **pbso-stražb* »čuvar stada«. Drugi opet traže vezu sa ie. korijenom **peik-* »šaren«, u prijevoju **pîk-,* koji jei u *pisati* (v.) i *pastrva* (v.). Ti imaju uporište u imenima pasa: *šarko, šarov, garov.* Pas je nazvan prema tom tumačenju po boji dlake. Upor. sanskr. *pišanga* »crvenkast«. Upor. još kavkasko *piši* »zvijer«. Kořínek sę poriva na uzvik za psa *ps,* uz koji idu port, *buz,* španj. *buzque,* stfr. *bisse, biscoudet* (Beran), *beüsse* (Vosges), njem. *Betze,* arb. *bushtrë.* Drugi opet, jer pas često mokri, odvode riječ u vezu s onomatopejskom osnovom *pišati,* fr. *pisser, pissoir.*

Lit.: ARj 4, 11. 7, 539. 9, 660. 670. Oblak, *ASPh* 16, § 32. Hraste, *JF* 6, 213. *Elezović 2,* 51. 60. 107. *Miklošič* 271. *Holub-Kopečný* 271. *Bruckner* 411. *Mladenov* 419. 535. *GM* 56. Körinek, *LF* 58, 427-436. (cf. *IJb* 17, 259). *ZSPh* 13, 416. Guttmann, *PBB* 38, 561-563 (cf. *IJb 2,* 116). Petersson, *ASPh* 36, 138-141. Osthoff, *AnzIF* 12, 346. Schulze, *SAW,* 1910., 787. sl. (cf. *RSI4,* 334).Lehmann, *AnzIF* 13, 292. *Boisacq*[3] 540-541.

pásán m (Skadarsko jezero) »ptica nalik na divlju patku«.

Lit.: ARj 9, 664.

pasára[1] f (Vuk, Boka, Primorje, Vrbnik) »1° ptica modrokos, passer solitarius, 2° (prijenos na ribe, Budva, Dubrovnik) platessa passer, kao svoja« = *pašarą* (Vrbnik, Omiš) = *posar m* (Martinšćica, Cres). Deminutiv na *-ič paserii* »platessa passer«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *passer,* gen. *-eriş* > tal. *pàssero* pored *pàssera.* Krčko-romansko *passerain* »ogni sorta di uccelli« sadrži deminutivni sufiks *-inus,* tal. *passerino.* Na *-arius* > *-ijer pasalijer* m (Stulić, disimilacija *r - r* > *l - r)* »onaj koji je nestašan, obijestan«. Odatle na *-ьc* > *-äc pasalijerac,* gen. *-rea* (Stulić), deminutiv na *-če pasalijerče* (Bella, Stulić) »momče ili djevojče nestašno, obijesno«. Denominal na *-iti pasalijeriti, -im* impf. (Zuzeri, Dubrovnik) »biti obijestan«, *pasalijerština* f (Zuzeri) »obijest«. 'Usp. španj. pridjev *pajarero* »lustig, munter«. Ovamo ide možda i *pasarela* m »u nekoj igri, onaj koji igrom upravlja«.

Lit.: ARj 9, 663. 664. 693. Hirtz, *Aves* 321. 322. 323. *REW* 6268. Matzenauer, *LF* 12, 191. Skok, *ZRPh* 54, 185.

pasară[2] f (Vuk, Dubrovnik, Potomje, Korčula) »barka, čamac okruglog dna (opozicija *laja* »barka koja ima ravno dno, mala lađica koja plovi uz jedrenjak«)«. Od mlet. *pasară.*

Lit.: ARj 9, 664. Skok, *ZRPh* 54, 196.

pase), gen. *-ejā* m (Buzet—Sovinjsko polje) »drveni ili željezni klinac na kraju osovine, da kotač ne ispadne, lůnjak, gen. lúnjka (ŽK)« = slov. *téšelj,* gen. *-Ija* (Sv. Petar pri Gorici, Kras) »isto«. Od furi, *passèll* < lat. **paxellus.*

Lit.: Pleteršnik 2, 29. Sturm, *ČSJK* 6, 76. *REW* 6318. *Pirana*[1] 711.

pasha f (stsrp.) = *paska* (Domentijan, Korizmenjak, prvotisak glagoljskog brevijara od 1491, u Budinića: *o uzmeh ili o paski;* stcslav. lok. *pasce}* »uskrs«. Pridjev na *-alis* proširen na *-ьn* > *-an pashalan,* na *-ovan pashovan.* Od srgr. πάσχα = πάσκα »isto«. Značenje prema gr. πάσχα ἀναστάσιμον »uskrsna pasha« < hebr. *tesah,* aram. *pasah* »transitus (se. Hebreja preko Crvenog mora) > svetkovina koja se slavila beskvasnim hljebom, kristijanizirana na uspomenu Isusove osude na križ ((πάσχα σταυρόσιμον) i njegova uskrsnuća«. Balkanski grecizam: rum. *paşti* pl., arb. *pâshk* (Ulcinj) »uskrs«. Odatle na lat. pridjevski sufiks *-alis* u ličnom imenu *Pc,-schalis* = gr. Ἀναστάσιος (v.), očuvanom u *Paskal, *Paskalj* u prezimenu *Paskaljević,* s tal. deminutivom *-in Paskalın.* Hipokoristici *Pasko* = *Paska* = *Paske,* gen. *Pasketa,* odatle *Pasketić, Paskević, Paskijevič,* toponirri *Paskovac,* gen. *-vca,* odatle *Paskovče* (poimeničen pridjev na -/), prezime *Paskomi,* na *-oje Paskoje* (15. v.), na *-aï Poskoč,* s prezimenom *Paskačić,* na *-ai Paskos* (ime u Lici), zaselak (toponim) *Paskaši* (Lika). Isto sa *sk* >

s Paškál, Paškovič.* Prema tal. (rom.) unakrštenju sa lat. n. pl. *pascua* od *pascuum Paškval,* prezimena *PaskvanjPaškvan.* Jedna je potvrda za *a* > *o Poskalij Krusić* (13. v., tako *ARj,* u originalu *Posbkali).*

Lit.: ARj 9, 666. 669. 10, 923. Stefanie, *Rad* 285, 93. Meillet, *BSLP* 19, 11. *REW*[3] 6264. Vasmer, *GL* 112.

pasi)on, gen. -ı f (Dubrovnik) »strast«. Učena (knjiška riječ) tal. *passione* < lat. *passio,* gen. -oras > *pasija* f (riječ intelektualaca) »isto«, na *-trati pasioniran* (hrvatski gradovi). Pridjevi *na.-anski pašijanski* (Poljica; primjer: *pašijanska juga pušu pria uskrs),* na lat. *-ivus passīvus* > poimeničen maskulinum *pasiv* m (gramatički termin), proširen na *-ьn* > *-an pasivan (trgovac, kraj},* apstraktum na *-ost pasivnost,* gen. -i f »stanje onoga koji je pasivan«. Talijanizmi ili latinizmi *pasíva* f »opozicija: aktiva«. S lat. prefiksom *com* = *cum kompasijōn l konp-,* gen. *-i* f (16. i 17. v., Dubrovnik) = *kompasijun* m (Dubrovnik, 17. v.) < tal. *compassione* < lat. *compassio,* gen. -oras. V. *potiti.*

Lit.: ARj 5, 250. 273. 9, 666. 667. 695. 6269.

pasmo n (Vuk, Lika, Boka, Srijem), baltoslav., sveslav. i praslav. tkalački termin, »1° poviše čisaonica uzetih zajedno, 2° pun rašak prede (Virovitica), 3° (kao metafora, termin u pomorskom graditeljstvu) gornji sloj nad kiljem ili kolumbom«. Apstraktum na *-ina* (upor. *tmina* pored *tama) pasmina* (Vuk, Slavonija, Dalmacija, također bug.) »1° soj, rasa, 2° rasplod, 3° zemlja, vilajet (Gazarović)«. To značenje osniva se na prastarom vjerovanju da Parke predu niti života. Upor. fr. *lignage* < *lineaticum* za descendenciju i sanskr. *tantuh* »Faden, Faser > Geschlecht, Nachkommenschaft«. Sa istim prijevojem *e* > *ō* > *a* i sufiksom *-mo* u lit. *posmas* »dio prediva«, lot. *puõsms* »Abteilung zwischen zwei Endpunkten«. U srodstvu je sä stvnjem. *Jasal* »Junges, Nachkommenshaft«, nvnjem. *Faser* »vlakno, nit«. Prema Miklošiču izvedenica je sa sufiksom *-mo* od ie. imeničkog i glagolskog korijena **pes-* »duvati«, koji se nalazi u *pijesak* (v.) i u *panati* (v.).

Lit.: ARj 9, 671. *Miklošič* 233. *Holub--Kopečny* 265. *Bruckner* 398. *Mladenov* 413. *Trautmann 229. WP 2,* 67. Uhlenbeck, *PBB 26,* 290. sl. (cf. *AnzIF* 15, 105). Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Jokl, *ASPh* 28, 6. Gavazzi, *Slávia* 3, 657-667.

pàspalj, gen. *-álja* m (Vuk) = *paspâlj* (Kosmet) »1° prah koji otpada kad se žito melje, 2° (Lika) pozder (metafora)«. Odatle na *-oca paspaljača f* (Srbija, Milićević) »motka kojom se samljeveno brašno zbija u vreće ili u džakove«. Denominál na *-iti paspaljiti, -im* impf, (subjekt *vodenica,* Srbija) »kad meIjući digne veliku prašinu«. Elezović ima iz Košmeta još *rapsàj* m »belïja, bijela pšenica«. Kaže da Je to prema arbanaskom utjecaju, ali ne kaže koje bi to arb. riječi utjecaj bio. Uporeďuje sa *raspalija.* U Šibeniku se govori *pišpalj* pored *pispaj,* gen. *-aja* m »pogača vrlo tanka od finog brašna ispečena, fritaja (Korčula)«. Balkanski grecizam: rum. *pospaiu* »Flugmehl« *(o* mjesto α od unakrštenja sa stcslav. *posypali),* denominal *a pospai* »bestreuen«, apstraktum na *-éh* > *-eală pospăială,* meglenski *păspalyă,* cine. *pispiliri, păpal'u* »1° fleur de farine, 2° neige menue«, bug. *paspal,* ngr. το πασπάλι (reduplikacija πασπάλη, od πάλη »farine très fine«, u prasrodstvu s reduplikacijom tipa *pepel,* v.). V. *poliska.*

Lit.: ARj 9, 672. 767. *SDZb* 3, 189. *Elezović 2,* 167. 535. *Pascu 2,* 72., br. 1343. *Tiktin* 1220. *Boisacť* 738. 742.

pastëk m (Božava), latinizam od crkvene sintagme *pax tecum* > mlet. *pasteco* »schiaffo«, *pasieka* f (Dubrovnik) »neka svetinja u crkvi te se ljubi i zove se *pax tecum«, pastékuš* m (Hvar) »križ u kojem se nalaze ostaci moći nekog sveca (to se nosi u procesiji i ljubi poslije procesije)«. Složen latinizam je i pridjev lat. *pacificus (pax i facere).*> *paćifik* pridjev (Dubrovnik, Cavtat) »ravnodušan«, prilog *paćifiko.* Talijanizam istog podrijetla je postverbal *paga* f (I. Držić) od tal. *pagare* < lat. *pacare* (upor. *podmiriti* »isplatiti«). Radna imenica na *-atorem* > *-adur pagadur* (Belostenec, Jambrešić) »činovnik koji isplaćuje«. Imperativna složenica *pagadebit* m (Smokvica, Korčula, Blato) = *pagadebić* pored *-it* (Krk; glede *-it* > *ić* upor. *Velebíc* pored *Velebit)* »vinova loza bijela grožđa osobito rodnog (kao : urodom toga grožđa plaća seljak svoje dugove)«. Apstraktum na lat. *-mentum* tal. *pagamento* > *palamento* f (Kosmet) »dan plaćanja na željeznici, za turskog vladanja, dok je bila u rukama Društva orijentalnih željeznica«.

Lit.: ARj 9, 558. 672. Borno 480. Cronia, *ID 6,* 117. Hraste, *BJF* 8, 51. *Elezović* 53. *REW* 6132. 6317.

pästi[1], *pasēm* impf. (Vuk) *(úr, na-į o-, po-, ras- se, s-, za-)*, ie., sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, »pascere«, bez paralele u baltičkoj grupi, prema impf, na *-aṭi -păsaṭi, -ām,* samo s prefiksima, *napásati, nàpāsām* (Vuk) »dobro pasti, toviti«, *raspatati se, ràspāsām.* Na *-ovati napasovati, -ujem* (potvrđeno samo jednom). Prvobitno značenje bilo je »čuvati stoku«. To značenje očuvano je u radnim imenicama sveslav. i praslav. *pastir,* gen. *-fra* m prema f *pastirica.* Femininum znači i pticu »Bachstelze«, tako i fr. *bergeronnette,* ukr. *pastušečko* i *čobanyk.* Samoglasnik *i* nastao je iz jery-a: stcslav. *pastyn* pored *pastun* (upór. glede varijacije *i — u: sirov* i *surov, ' stid* i *studen) i pastuh,* gen. *-uha* (Vuk, jugozapadni krajevi, Marulić Svetostefanski hrisovulj) = *pastu* (ŽK) »equus admissarius« = *pasto* (Zagreb). Augmentativ na *-ina pastuvina* (Dalmacija). Pridjev na *-ost, -at pastušast = pastušat* »neustrojen (konj)«. Toponim (pridjev na *-j~) Pastuša.* Ta je riječ obrazovana s pomoću sufiksa *-uh* kao *petuhb = pjeteh > petêj* (ŽK) »pijetao, gen. pijetla«, *potepuh, konjuh,* danas rašireno u *konjušar* jedna i druga riječ u značenju »čuvar konja«. Riječ *pastuh* u stsclav., bug., rus., polj. i češ. *(pastucha)* ima i značenje »pastir, pastor«. Upór. i bug. prezime *Pastuhov* i u Lici *Pastuhović.* U stcslav., hrv.-srp. i slov. je promijenila značenje (zamijenjena je turcizmima *at, àjgîr, angir)* »1° Hengst, 2° (metafora) hartnäckiger Mensch, 3° drvo u mlinici koje određuje da se melje krupnije ili sitnije«. Ta je promjena u vezi sa značenjem glagola *pasti, pase (se)* (Vuk, narodna pripovijetka, subjekt *pastuh,* objekt *kobila)* »coitum appétit (de equa)« = *opást se* (Smokvica, Korčula (subjekt *ogota)* »postati skotna«. Upor. *opasti* »besprengen« i polj. *pastwić się* »furere«. Kod leksikografa (Bella i Stulić) riječ je promijenila *ρ > b* i *í > d: pazduh = bazđuh,* kod Vetranića i sufiks *bazdah.* Za tu sonorizaciju upor. *bazdjeti* za *pazdjeti* i *mazga* (v.). U vezi je s uzvikom *pazdř* (Lika), kojom se draži angir na kobilu. To je onomatopeiziranje termina. *Konjuh* je i toponim. Ovako se zvao Elbasan u Arbaniji. Prefiksalnu složenicu *spasti (se), špásem* kršćanstvo je prenijelo na religiozno polje »σώζειν«. Odatle postverbal *spas* »spasenje«, koji je postao i radna izmenica (upor. tal. *podestà* »moć > načelnik«) »spasitelj, σωτήρ (> *Sotir,* lično ime)«. To je značenje vidljivo u hrv.-srp. i bug. *Spasovdan* »ascensio Christi«. U zapadnim krajevima taj je glagol okrenut u *spasiti* a spas u *Spasitelj.* Rumunji posudiše crkveni termin *spasi, ispas* »Christi Himmelfahrt«, odatle *ispasitoru,* s rumunjskim sufiksom latinskog podrijetla. S objektom *pasti oči svoje* glagol ima metaforicko značenje »nagledati se«. Od prefiksalnih složenica i *raspasti se* (Stulić) pf. ima specijalno značenje »razmnožiti se« (upor. isto značenje u slov. *zapasti se),* prema impf, *raspásati se, -ām* pored značenja »razgledati se«, što se slaže sa značenjem *pastuh* »angir« i *pasti oči svoje.* Imeničke su izvedenice: praslav. na -ja: *paša* »pascuum«, *ispaša, popasa* (Vuk, Srbija). Odatle na *-nik ispašmk,* u donjoj Podravini *spašnik* pored *spašnjik,* na *-njak paš-njak* pored *spašnjak,* na *-ište pasište, ispasište.* Na *-oj ispašaj.* Praslav. na *-tva pastva* »Herde«. U Pivi-Drobnjaku *supaša* »sastavljanje stoke zajedno na čuvanje«. Odatle na *-nik súpašnik* i denominal *sutašiti.* Upor. *suparnik* (v.), kod Vuka *sùpojnik* (od *piti).* Postverbal na *-zk* od *napasti naposak,* gen. *-ska* (Lika) »paša«, od *popásti, popasem* (Vuk, 16. v.) »pustiti stoku da što popáše« *paposak,* gen. *-ska* i pridjev na *-ьn popasnō doba* (Vuk, Lika) »doba popaske U jutro ili u vece«. Taj glagol iz pastirske kulture posudiše Rumunji *a popăsi* pored *poposi* »rasten«, s postverbalom *popas* »Halt, Rast«. Ovamo ide i rum. slavizam *pripas* »1° herrenloses Tier, 2° Junges eines Haustieres«, kojem odgovara stcslav. *pripasъ* »fetus«. U rum. *a pripăși* »jemandem, der hereingelaufen ist, bei sich aufnehmen« pomiješao se rum. glagol *a păși* od lat. *passus* »korak«. Rumunji posudiše također *pasište: pajiște* »čistina«, s interesantnom promjenom značenja i s asimilacijom i disimilacijom *s - š > j - s* u isto doba. Arbanasi posudiše *pashë.* le. je korijen *pa-* »pasti stoku, čuvati«, lat. *pabulum* < ie. **pă-dhlom,- panis* »kruh«, sa formantom *t* gr. πατέομαι »jedem i pijem«, got. *fōdjan,* stvnjem. *fuattan* »hraniti«, stvnjem. *fuotar,* nvnjem. *Futter.* Od svih tih usporednica najznačajnija je lat. *pascere,* koja je morfologijski ista kao i praslav. *pasti.* Obje pokazuju isto rašírenje ie. korijena inhoativnim *sk,* u latinskom samo u prezentu i infinitivu, dok je u perfektumu *povi.* Particip je *postus.* Odatle *pasta* (za cipele) i *pašteta.* Identitet latinsko-slavenski vidi se i u praslavenskoj radnoj imenici *pastyn. Zbog* toga su mnogi mislili da je praslavenska riječ posudenica iz latinskog, što ne može biti. Analogija bi bila za takvo posuđivanje npr. *čobanin, bač* = arb. *bac,* rum. *baciu.* Radi se samo o italo-slav. leksičkoj zajednici, koja upućuje, kao i praslav. *orati* = lat. *arare,* na izvjesnu prajezičnu zajednicu u poljoprivrednoj kulturi.

Za dalje etimologijske veze v. *pitati[1].* Značajno je da nije uklonjena homonimijska kolizija u infinitivu *pasti[1]* »pascere«, *pasti[1]·* »cadere«. Da postoji, dokazuje prijenos akcenta iz prezenta u infinitiv *pasti* za značenje »pascere« (upor. rus. *pasú, pasti).*

Lit.: ARj 1, 213. 3, 918. 7, 478. 9, 15. 27. 683. 690. 721. *Pleteršnik 2,* 860. *Mažuranić* 900. Vuković, *SDZb* 10, 404. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklósié* 232. *Holub-Kopečný* 266. *Bruckner* 398. 399. *Mladenov* 413. 414. *WP* 2, 72. *Vasmer 2,* 322. *Trautmann* 207. *Tiktin* 1212. Endzelin, *ZSPh* 16, 113. Pedersen, *IF* 5, 11. Schneider, *IF* 58, 49. Porzig, *IF* 45, 159. Joki, *IF* 27, 317. Osten-Säcken, *IF* 33, 260. Uhlenbeck, *PBB* 30, 276. *GM* 230. 323-324. Zubatý, *ASPh* 13, 478-480. Scheftelowitz, *KZ* 56, 198. *Boisacq[3]* 751. Matzenauer, *LF* 12, 122. 321. *ZSPh* 2, 295. Prusik, *KZ* 35, 62. *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269). Grivec, *SIRev* 3, 115-8. 8, 170. *Slovo* 9-10, 7.

pästi[2], *padnēm* pored *pánem* i *padnem* pf. (Vuk) *(do-, is-, izot-, na-, napo-, o-,* oř-, *po-, pot-, pře-, pro-, ras- \se\, raspo-, s-, spo-, u-, za-)* prema impf, *padati, -am* (16. v., Vuk) *(do-Isel, is-, izot-, na-, o-, ot-, po-, pod-, pře-, pro-, ras-, u-, za-)* i prema pf. на *-nu-* < stcslav. *-no-ti* (upravo analogija prema prezentu) *padnuti* pored *pânuti, -ēm* (Vuk) = *pânut* (Kosmet), s navedenim prefiksima, sveslav. i praslav., bez baltičkih paralela, »cadere«. Složenice s prefiksima specijaliziraju se u značenju: *popásti* (ŽK) »fassen« (upor. rus.), *opadati, -am* impf. (Vuk) »bijediti, klevetati, potvořiti«, s iterativom na *-va- opadávati* (Lika), jednom u narodnoj pjesmi *alpadati* »isto«, gdje je prefiks *o-* zamijenjen sa *al-* zbog unakrštenja sa madž. *al* »lažno«; postoji i pf. *opasti* i *opanuti* u istom značenju; glede varijacije *panjkati (o-)* v. tu riječ. Složenica *opadati* ima zasebnu leksikologijsku porodicu: radne imenice *opadač,* gen. *-ača,* pridjev *opadán,* s poimeničenjima *opadnik* m prema f *opadnica, opadiv = upadljiv;* na *-ovati opadávati* (Mikalja i Stulić); *dopasti — dopadnuti > dopanuti* pf. prema *dopadati* »accurrere, incidere, obtingere, nancisci«, s refleksivom *se* znači »piacere« (u tom značenju je kod kajkavaca i sjevernih čakavaca prevedenica od njem. *gefallen).* U ŽK *dopalo te b'ogda* (kletva) očuvano je prvobitno značenje. Postverbali *pad* m, *zapad* f »1° schattiger Ort« = *zapad* pored *zapad* m i *zapada í* (Kosmet) »osoje«, = *zapad* m *(sunca)* »Westen«, s pridjevom na *-ьn západní = zapadni* (Kosmet) »odakle se je teško izvući (opreka *krSno)«* prema glagolu *zapadat* »padati između nečega, odakle je teško izvući predmet«; *nápad* (19. v., neologizam), *raspad* (18. v.) pored *raspad,* s pridjevom *raspadljiv,* s apstraktumom na -osi *raspadljivost,* i na *-enica raspadènica* (Vuk) »stvar koja se raspada«; *otpad,* s izvedenicama *otpadnik* prema *otpadnica; propad* m (Lumbarda). Ovamo ide s rijetkim prefiksom *ja-* < praslav. Ê ili α < ie. e ili ō *japād* m (Vuk) »osoje, zapad«, s pridjevom *japadan* (Vuk) »1° gdje sunce ne dopire, 2° toponim«, s denominálom *japaditi* »činiti hlad«. Postverbal na *-zk otpadak,* gen. *-tka.* Radna imenica na *-ač napadač,* gen. *-ača* (Vuk) m prema f *napadaaca,* s pridjevima *napadačev* i na *-ski napadački* itd. Na *-ica napadica* (Dalmacija) »navala«. Na *-oj napadaj* (Pavlinović). Pridjev na *-ьn napadan* je prevedenica od njem. *auffallend.* Od *pad* augmentativ je na *-ina padina f* (također bug.) »Bergabhang«. Apstraktum deklinacije *i* obrazovan je sufiksom *-Iь : -past : napast* f = *naupast* (jedna potvrda) »iskušenje«, *propast* f, sveslav. i praslav. su. Odatle pridjev *napastan,* poimeničen na *-ik* m prema f *-icá napasnik* »vrag« prema *napasnica,* denominál na *-ovati napastovati,* na *-iti upropastiti, upropastim.* Na *-ež padež* m, posudenica iz stcslav. kao zamjena za gramatički termin *casus.* Upor. i rus. *padež.* Poimeničen part. perf. akt. na *-ina raspalina* f (Stulić) »rasjelina, pukotina«, *raspal,* gen. *-pla* jedina potvrda *(Postila* 162 b). Na *-avica pădavica* (ŽK) »epilepsija, Fallsucht«, s pridjevom na *-jav padavičav* = slov. *padeça* (part. prez. akt.). Složenica *listopad* m »oktobar«. Rumunji posudiše prefiksalne složenice *a napadi, prăpădi* »upropastiti« i *zăpădi* »zapasti (snijeg)« te imenice *năpaste* »Versuchung«, *propaste* pored *prăpastie* »provalija«. Odatle stvoriše svoje postverbale ž. r. *napada* i *zăpadă* »snijeg«. Taj rumunjski slavizam istisnuo je iz njihova jezika *neava* < lát. *nive.* U tom značenju ne govori se ni u jednoj slavini. Drugi njihov postverbal *prăpăd* »Untergang, Verderben« ne nalazi se također u slavinama. Nastao je također kod njih kao i *prăpadenie* u istom značenju. Od *propaste* prave Rumunji svoje pridjeve *prăpăstios, prăpăstios,* i glagol *tra postui* sf *-ovati -ujo > -ui* prema *năpastui* < *napastovati.* Madžari posudiše *paslıca* »Mausefalle«, Arbanasi *padis.* Samoglas *a* nastao je iz .ie. ō, u prijevoju duljenja: **pōd-.* Ie. *păd-* kao imenica znači u grčkom »noga«: πους, gen. ποδός prema lat. *pes, pedis* (odatle prema fr. izgovoru internacionalna *pedikīra).* U pri-

jevoju duljenja *ē* **pēs-*, upór. *pješice, pješak* (v.), lit. *pėdinti, pėdiņu* »polagano ići«, gr. πηδάω »skačem«. U sanskrtu taj korijen u *padyati* (3. sing.) znači »1° ići, 2° pasti«. Kao imenica znači u slavinama *pod* »Boden, Untergrund« (v.), tako i prijedlog. Značenje »ići > pasti« razvilo se prema semantičkom pravilu rezultata. U prijevoju duljenja **pod-* značio je »teško ići > pasti, cadere, fr. tomber«. Upór. awesta *awa - pasti.* Značajno je da je ie. korijen u ovom značenju samo praslavenski, dok litavski ima za taj pojam *pulti* »pasti«, koji je u srodstvu sa njem. *fallen.*

Lit.: ARj 1, 76. *2,* 641. 4, 284. 461. 7, 475. 479. 482. 508. 722. 535. 9, 13. 14. 27. 672. Bulat, *JF* 5, 147. Kušar, *NVj* 3, 338. Rešetar, *ASPh* 36, 546. *Elezović* 1, 443. 2, 57. 60. 30. 127. 257. *Miklósié229. SEW* l, 441. *IF* 31, 409. *Holub-Kopečný* 260. *Bruckner* 390. *Mladenov* 407. *Trautmann* 227. *WP 2,* 23. *Tiktin* 1232. Unbegaun, *RES* 12, 25. 28. Gamillscheg, *Randbemerkungen* 1941, no 7. Joki, *IF* 43, 61. Štrekelj, *DAW* 50, 44. Vaillant, *RES* 4, 310. Liewehr, *ZSPh* 11, 377. Rozwadowski, *RSl 2,* 102. *IF* 4, 411. *Boisacq** 1120. Osten-Säcken, *IF* 33, 240.

pastinaka f (Mikalja) »morska riba raža, raja pastinaca«. Upór. naziv za morske trave *pastrnãk,* gen. *-âka* m »pastinaca saliva« (Pančić, Reljković, slov.) = *pastrnjak* = *pastinaka* < lat. *pastinaca* »mrkva«. Oblici m. r. sa sonantnim *r* mjesto lat. *ť* potječu iz njem. *pasternag* (1482), *pastarnack* (1472), *pasterneck* (1470) = bavarsko-njem. *Pastinak* m.

Lit.: ARj 9, 686. 689. 697. Šulek, *Im.* 382. *Pleteršnik 2,* 13. *REW*[3] 6275. *Weigand-Hirt 2,* 383. *DEI* 2797. 2798. *Vasmer 2,* 231.

pastorak, gen. *-orka* m (Vuk, Kosmet, ŽK) prema f *pastorka* pored *pastorkinja,* sveslav. (osim polj. *pasierb, pasierbica)* i praslav. porodični termin, »privignus«. Deminutiv na *-e,* gen. *-eta pastorče* n, kol. *pastorčad* f. Prema Miklošičevu tumačenju, koje prihvaća i Berneker, prefiksalna je složenica od *pa-* (v. *pa-, po)* »nepraví, krivi« i **dbkter* (> *dbšter,* v. *kći),* nakon ispadanja *ъ* **padkter* > **padter* (odatle starost riječi, upor. **ved-ti* > *vesti)* > **paster* (upor. slov. *pasterek),* sa formantom *-ъka pasterka,* s prijevojem *pastorka.* Kao u m *kum* od f *kuma* < lat. *commater* stvoren je odatle stcslav. m *pastorbkb* > *pastorak.* Mladenov zabacuje to mišljenje jer u bug. *pastorok — pástrok* znači »očuh«, tj. »posljednji otac«. Zubatý, Trautmann, s njime i Mladenov, dovode praslavenski termin u vezu s lit. pridjevom *pastaras* = lot. *pastors* »posljednji«, lat. *posterus.* To bi bio baltoslavenski pridjev poimeničen u slavinama s pomoću *-ъk.* Prema Miklošiču *pastorka* = stcslav. *pastorkyni* bila bi morfološki ista kreacija kao *padtšterica,* ukr. *padčer(ka),* rus. *padčerica* > *pokćerka, posinak,* u lit. *podukré, podukra.* Glede *pa- ι paz-* v. *pazuho, pos-* v. *pozan.* Značajno je da Arbanasi (Gege) posudiše iz južnoslavenskog oblik koji se poklapa sa slovenskim: *pastérk* m prema f *pasterkę.*

Lit.: ARj 9, 688. *Elessović 2,* 62. *Miklošič* 55. *SEW* l, 243. *Holub-Kopečný* 266. Bruckner, *ZSPh 2,* 306. *Mladenov* 414. *WP 2,* 79. *GM* 323. Zubatý, *Slávia* 13, 315-317. Oštir, *WuS. 5,* 222. (cf. *IJb* l, 48). Vey, *BSLP* 32, 65-67. (cf. *IJb* 17, 257). Meillet, *MSLP* 11, LXXX. 13, 28. 48. 244. (cf. *AnzIF* 13, 244). Fraenkel, *IF* 41, 402. Solmsen, *KZ* 37, 592. Trubačev, *Term.* 53.

pastoral m »biskupski ili opátski štap«. Poimeničen lat. pridjev na *-alts* u sr. r. lat. > tal. *pastorale,* od *pastor,* gen. -oro (v. *pastir).* Odatle i *pastorala í,* književno historijski termin za pastirsku igru.

Lit.: ARj 9, 688. *REW** 6279.

pästrma f (Vuk, Bosna, Sarajevo, Dubrovnik, Riječka nahija) = *pastrma* (Kosmet) = *pastrva* f (narodna pjesma, Lika; zamjena *-va* mjesto *-ma* nastala je unakrštavanjem sa *pastrva lv.l* »sušeno i usoljeno meso, pošto je bilo u salamuri«). Denominali na *-iti pàstrviti, -im* (Lika, Mostar) *(ras-)* »zaklano prase, kozu, ovcu soliti i metati da se suši«, na *-ovati pastrmovati* »isto«. Balkanski turcizam (tur. apstraktum, skraćeni infinitiv *pastırma* = *basdırma* od kauzativa *bas-dir-măk* »pritisnuti«, od *basmak,* glede kojega v. *basma, baskija* i *bastisati;* glede promjene *b* > *ρ* v. *posmak)* iz terminologije hrane: rum. *pastrama,* odatle *pastramagiu* »Selchfleischverkäufer«, bug. *pastarmá,* arb. *paste'rma,* ngr. παστραμας.

Lit.: ARj 9, 689. 690. Skok, *Slávia* 15, 485., br. 578. *Elezović 2,* 61. *Miklošič* 233. *GM* 323. *Mladenov* 414. *Deny* § 582. Korsch, *ASPh 9,* 661.

pastrva f (Vuk) = *păstrma* (Vuk; miješanje sa turcizmom *pastrma* drugog značenja, v.) = *pastruga* (Vuk), sveslav. i praslav. naziv, »1° riba acipenser stellatus 2° salmo trutta, itd«. Deminutivi na *-ica: pastrvica* (Mikalja) = *păstrmica* (Vuk), *na-íkapastrmka* (Vuk). Sufiks *-uga* (upor. *bjeluga)* je praslav. Samoglasnik *u* nastao je iz velarnog nazala *ų:* upor. stcslav.

pbstrogb, polj. *bzdrąg.* Odatle i madž. posuđenica *peszterce, pinrang* = *bistrang,* odatle opet hrv.-kajk. i slov. *bistranga* (Belostenec, Jambrešić) »Forelle«. Femininum je kao u *bitanga, Kikinda.* Praslav. **pbstnva* ušla je u sve balkanske jezike. Ona je balkanska riječ sveslavenskog podrijetla: rum. *păstrăv* pored *păstrăv,* s izvedenicama *păstrăvel* i *păstrăvaș* pored *păstrugă* i *păstrungă,* arb. *pestrovë,* ngr. πέστροβα. Praslavenska je riječ izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-uo* od sveslav. i praslav. pridjeva *pbstn,* koji je u hrv.-srp. književnom potisnut od sinonima *šaren,* ali se nalazi u čakavskom *pastar, păstră, pastra* (Brusje, Hvar) »vlažan od znoja i inače« i u ostalim slavinama. Pridjev *pastar* je potvrđen u stcslav. spomenicima srpske redakcije i u denominalu na *-iti ispastriti.* Odatle u toponomiji *Pastra Bukva,* prezime *Pastrić.* Poimeničen je na *-ica* (sa *str* > *str* kao *oštar) poštrica* (Poljica) »pastrokasto čeljade, koje ima šarene oči · = *pastro* oko«, *pastrica* (Trogir) »skuša, scomber«. Ovamo još iz Svetostefanskog hrisovulja prezime *Рыiгьсь* i *Pastrković* = *Postrk, Paštrojevići* = (sa *oje* > *o* kao u *Predović,* ŽK) *Paštrovići,* pridjev *paštrovski.* Taj pridjev posudiše Rumunji raširivši ga sa *-if* < lat. *-ictus pestriț* »šaren«, *pestricior, pestriciune.* Upor. arb. *mëstréic.* Odatle imaju Rumunji još *pistrue* f »sprenkeliche Sommersprosse«, pridjeve *pistruiu* i *pistruiat,* apstraktum na *-eiь* > *-eală pistrueală.* Korijen toga pridjeva je niži prijevojni štěpen **pьѕ-* od **pis-* u *pisati* (v.). Upor. *pisan* (ŽK) »šaren«, odatle *pisanica* »uskrsno jaje«, *pisanika* (ŽK) »šarena jabuka«. V. *pisati.* Raširen je ie. sufiksom *r* (kao *bistar, dobar, mokar).* Samoglasnik *t* je umetnut da se ukloni grupa *sr.* Ne pripada osnovi. Odgovara posvema gr. πικρός »oštar«.

Lit.: ARj l, 332. 3, 917. 9, 672. 689. Hraste, *JF* 6, 213. *Miklošič* 270-278. *Holub-Kopečný* 271. 302. *Bruckner* 445. *Mladenov* 539. *WP 2, 9. Tiktin* 1132. 1150. 1176. Iljinski, *Sborník Sreznevskij* 1924, 27. sl. *(IJb* 11, 464). *GM* 276. 329. *Boisacq*[3] 783. 800. Hirt, *IF* 32, 285.

paša pored *paša* m (vokativski akcenat, 16. v., Vuk;-Kosmet: gen. *paše),* pridjev na *-in pasin* (Vuk, *pâSini lugovi* /v. *tugi* = bug. *pašiną tuga* »biljka fritillaria imperialis«, također toponomastički pridjev *Pašin Potok, Pašinbrdo),* poimeničen na *-ьc pašinac,* gen. *-Inča* »momak pašin« i na *-ica pašinica* = *pašica* »1° žena pašiną, 2° toponim (?)«, raširen na *-ov pašinov* (Dalmacija), na *-ski pašinski* (Vuk). Apstraktum na *-stvo pašinstvo·* n. Na *-li pašalija* = *pašajlija* (atrakcija / u naglašeni slog kao u *dugajlija, novajlija, Duràjlija)* m »pašin momak, pašinac«. Taj je naziv nastao iz turske sintagme *Ahmed paşa-h* »homme d'Achmed-pacha«. Čest je kao prezime muslimansko i kršćansko na *-ič Posolić* (Bosna), *Pošalici* (dvije mahale, Tuzla). Neobičan je singular *paşalar* m (južnomoravsko narječje) od turskog plurala u funkciji singulara. Isto tako je neobična zamjena ili, bolje, unakrštenje turskog sufiksa u *pašaldžija* (narodna pjesma) mjesto *pašalija.* Na *-luk pašaluk* »oblast u kojoj paša vlada«. Denominali na *-iti raspašiti, -im* (Crna Gora) = na *-ovati, -evati pašovati, -ujem.* Balkanski (i evropski) turcizam (tur. *paşa* < tur. složenica *baş a'a* = *a* »stariji brat«, s promjenom *p* > è) iz turske administrativne terminologije: rum., bug. *paša, pašaläk,* arb. *pasha* pored *pasha* (Gege), cine. *pașă,* pl. *pășeadz* pored *paşaları,* pridjev *pășescu, pășăliche,* ngr. πάσας, πασαλίκι. Turska je riječ bilà prvobitno naziv nalik u zapadnjaka nazivu *ekscelencija,* za generale i civilne funkcionare koji imaju rang vezira. U početku turske povijesti dobivali su ga ljudi koji su se istakli. Upor. naslove *aga* (v.), *beg* (v.).

Lit.: ARj 9, 693. *Elezović 2,* 536. *Mladenov* 415. *GM* 323. *Pascu 2,* 156., br. 848. *Deny* 1156. Korsch, *ASPh 9,* 661.

pašánac, gen. *-nca* m (Vuk, Slavonija, Lika) = *pašanac* (ŽK) = *pašenac* (BiH, Crna Gora) »ženine sestre muž, šogor«. Odatle hipokoristik *pašo* m (Lika) pored *faso* (gradiška i brodska pukovnija). Promjena / < *p* nerazumljiva je. Veza sa *pašenog* m (14. v., Vuk), koje se nalazi u stcslav. i slov. (ovdje i f *pašenoga* = *pašanoga)* »svastin muž«, ako je i nesumnjiva u semantičkom, nije posve jasna u fonetskom i morfološkom pogledu. Veza sa *pác,* pl. *páži* (Vrbnik) = *páč, pipaci* (Istra) »pašanac« nije također jasna u morfološkom pogledu. U bug. je zamijenjena turcizmom *bodzának,* v. *badženāk.* Riječ je prema tome slov. i hrv.-srp. Mladenov misli da je *pašenog* došao u bugarski preko Protobugara, odatle dalje u hrv.-srp. i slov. To je najvjerojatnije tumačenje. Dodati se može da je mogla ući i preko Avara, koji su također širili stare turcizme. Maretić ima pravo kad tvrdi da ne može biti iz osmanlijskoga, jer se *pašenog* nalazi u ispravama kralja Milutina i cara Stevana. Završno *-äc* mjesto *-og* može se objasniti kao zamjena sufiksa. Iljinski tumači *pašenog iz* ie. i slav. jezičnih sredstava..

On rastavlja u *pa-šen^ogt: pa-* je prefiks kao u *pastorak,* kako je već Miklošič učio; *-agì* je sufiks, a *šen* odgovara gr. ξένος »tuđ«.

Lit.: ARj 3, 45. 9, 696. 693. 694. *Miklošič* 233. Iljinskij, *IzvORJAS* 23, 2 (1921), 180-245. (cf. *Slávia 5,* 413). Mladenov, *RES* l, 50. Koštial, *ČSJK* 2, 127. si. (cf. /7* 9, 229). Matzenauer, *LF* 12, 322. Trubačev, *Term.* 141.

paška f (Istra) »koščica«. Deminutiv na *-ica pašćica* (Istra, Rijeka, BiH) »sjemenka, koščica«. Samoglasnik *a* je nastao iz poluglasa, upor. stcslav. *pbštbka* »obolus, calculus«, slov. *peček* »zrnce«, *pecka > peška* »nucleus«. Riječ je praslav. **pu-ıa,* izvedenica na *-ία* od korijena **pbt-,* za koji se nalazi paralela u sanskr. *puth* »conterere«. Upor. poli. *pestka* pored *pecka* »der harte Kern in manchen Früchten«, češ. *pecka* »jaješce« < **pìtj-bka,* ukr. i rus. *počká,* koje se uporeduje i są *ptak, ptica* (v.).

Lit.: ARj 9, 694. 695. Miklošič 269. *Holub--Kopečný* 268. *Bruckner* 401. Matzenauer, *LF* 14, 414-415. *Vasmer* 2, 421.

päškula f (Lika, Poljica) = *paskolo* n (Buzet, Sovinjsko polje) »pasište, pašnjak«. Od tal. *pàscolo* < lat. *pascuum* (od *pascere),* sa zamjenom sufiksa *-uum* na *-ulus.* Pridjev na složen lat. > tal. sufiks *-at* + *-īvus paškolativo* n »neko zemljište na Krku«.

Lit.: ARj 9, 696. *REW*[3] 6265.

pàsmag m = *pasmaga* f (Vuk, ž. rod prema *papuča, cipela)* = *pacmâga* f (Vodice) »papuča« = *basmak* (Kosmet, narodna pjesma) »sandale, opanci, koji su se remenom vezali za nogu, obuća, papuča«, upor. polj. *baczmag,* rus. *bašmák* (16. v.). Balkanski turcizam *(posmak* pored *başmak,* upor. *başmak--i-şerif* »prorokove sandale«, muslimanska relikvija) iz terminologije obuće: rum. *pasmafi* »Schuhe«, arb. *pasmange í* »sandale« = *pasumakë í* »Frauenpantoffel«, ngr. πατσουμάκι. Neobična je promjena *-k* > *-g u* turcizmima.

Lit..· ARj 9, 696. *Elezović 2,* 35. Ribarić, *ÍDZb 9,* 174. *Miklošič* 8. *SEW* l, 45. Korsch, *ASPh 9,* 488. *GM* 324. *Tiktin* ИЗО. *Lokotsch* 265.

Pašman m (Dalmacija, 15. v.), ime ou ka. Najstariji naziv *Flaveyco* predstavlja možda *Flavi-vîco* (haplologija). Druge mnogobrojne historijske potvrde, koje potječu odatle što se na otoku nalazio benediktinski samostan, dadu se svesti na rimski pridjevski toponim na *-anus* od gentilnog imena posjednika *Postūmius: Postumianum (praedium, villa, insula;* nenaglašeni samoglasnici *o, u* > ъ dijelom ispali u intertonici, a u početnom sporednonaglašenom slogu ъ > α). *Postūmius* dolazi i kao f u *Postojna* (Slovenija) = tai. *Pastumia.* Upor. u Provansi *Postemana villa* (812) u pagusu *Aquis > Aix.* Današnji oblik nije poznat.

Lit.: ARj 9, 696. Skok, *Slav.* 133-139. *Rostaing* 412.

past m (Istra) »hrana, jelo« = (zamjena *št > !f) pašć* m (f?) (Vrbnik) »obrok *(na obrok ali na paše)«.* Sa lat. prefiksom *post: poštpašt* m (Belostenec) »zasiada«, pridjev na *-ьn > -an poštpaštan.* Od tal. *pasto* < lat. *paštus.* Poimeničen f tal. *pasta > pasta* f (Perast, Dubrovnik, Potomje) = *pasta* (Božava) »1° jelo od tijesta, tjestenina, 2° zgnječene masline (Šibenik)«; tal. sintagma s pridjevom *asciutto: pasta šuta,* gen. *paste šute* (Dubrovnik, Cavtat) pored *paštašutē* (deklinirano kao složenica, Korčula) »kuhani špageti, tjestenina, prelivena sokom ili inače začinjena« = *pašta fažol* »tjestenina s grahom«. Francuzizam je *pašteta* f, koji je došao preko njem. *Paštete,* srvnjem. *pastede* < fr. *pàté* < vlat. part. perf. *pastotum.* Odatle na *-r pastetar* m pored *paštetar,* gen. *-ara.* Na lat. pridjevski sufiks *-icius* poimeničeno u sr. r, *pasticium* > tal. *pasticcio > posatici,* m pl., gen. *pasatíc* (Istra) »nekakav kolač«. Nejasno je zašto je umetnuto a. Odatle na složen sufiks *-erija pastićerija* f (Dubrovnik, Cavtat) »slasticama«. Deminutiv na *-ellus* tal. *pastello,* španj. *pastilla* < lat. *pastīllum,* kslat. *pastelim > pasteljika* f »nekakav kolač što ga peku Hebreji u Bosni«. Završno *-ika* je po svoj prilici španj. deminutivni sufiks *-ico.*

Lit.: ARj 9, 665. 672. 694. 697. 11, 100. Budmani, *Rad 65,* 164. Kušar, *Rad* 118, 19. ZWVŽ l, 113. Cronia, *ID 6,* 117. *REW*[3] 6274. 6273. 6272. 6283. *Klaić** 942.

pasieka f pored *pašketa* (Betina, Biograd na moru) »dio brodske opreme na palubi za zadijevanje konopa na provi ili krmi (jedan dio te opreme zove se *giza)«.* Tal. *pastecca.*

Lit. DEI 2796.

päštiti se, *-im* impf. (Dobroselo, Lika) = *pàsciti se* '{Grizani, hrv.-kajk., Zagreb, ŽK, 15. v.) = *pasi se domo/* (Krasie) »1° hitjeti, žuriti se, 2° nastojati, starati se, trsiti se (Vuk)«. Nalazi se još samo u slov. *pasciti se* »isto«. S umetnutim *r* poslije *št* (upor. *prostrica* ŽK prema *proštac) paštriti se* ((I. S. Reljković).»![0] isio, 2° nastojati (Sinj)«. Prema rus. *tščitb sja,*

tščus' »sich bestreben, sich grosse Mühe geben, sich bemühen« sadrži srašteni prefiks *pa-* (v.) = *po-,* stcslav. *tištati* »urgere«, *potbštati* »festinare«, *pouštiti* (Supr.) »recedere«. Upor. i stcslav. *tbsncti* »studere«. Glede dalje etimologije v. *tašt.* Značenje se razvilo »biti na tašte, na ste srce > žuriti se (na jelo), mučiti se > nastojati«.

Lit.: ARj 9, 69.7. *Mažuranu* 900. *Miklošič* 233. 369. Isti, *Lex.* 647. Tomanović, *JF* 17, 203.

pasture f pl., gen. *postur* (Vodice) »uže kojim se vežu prednje noge konju na paši«. Zacijelo je leksički ostatak iz istro-romanskoga od vlat. poimeničenog pridjeva u ž. r. na *-torius* od *postus* »pašnjak« *pästoria* (u *Lex Langob.) > tai. pastoia,* furl, *pastore* f, denominai na *-ea* < vlat. *-idiare pästorea.*

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 175. *Pirana*[2] 714. *REW*[3] 6280. *Prati* 740. *DEI* 2798.

pat m (1410, 1470, 1489, 1500, Poljica, Lika, u ŽK samo u izričaju *u kî pat* »zbog kojeg, razloga«) = *bat* m (15. v.) »(pravni termin) pogodba, ugovor«. Od tal. *patto* < lat. *pactum,* poimeničen neutrum part. perf. od *paasa.* Drugog je podrijetla *pat,* gen. *pata* m (Prčanj, Dobrota, Bogdašić, Boka) »prijevornica na vratima, velika greda, poluga, kojom se zapiru vrata od kuća (ulazi u dvije panjege u zidu)«. Odatle denominal na *-aţi zapatăt, -am* pf. (Budva, objekt *vrata romanezom)* »zaskačat, zasaljat vrata (Dubrovnik)«. Postverbal na *-zk zàpatak,* gen. *-tka* »klin«.Ovamo i *pate* f pl. »one dvije ploče sprijeda na tkanici kojima se tkanica zakopčava«. Od tal. *patto,* mlet. *pato,* furl, *pad de puarte* (upor. gr. πάτος »Tritt«) < lat. *pactum,* poimeničen neutrum od part. pèrf. od *p'angere.* Vasmer pomišlja na πατερόν »Querholz, Balken«.

Lit.: ARj ì, 205. 9, 968. *Mažuranić* 901. Zore, *Rad* 170, 216. Rešetar, *Stok,* 265. *Pirana?* 715. *Rohlfs* 1640. *Šurmin* 109. *REW*[3] 3138. 3138a. 6138. Vasmer, *GL* 112.

patać m (Dobrota) »veliki brod«, u poslovici *bolje pop u kuću nego patać pred kuću.* Od ar. *bataš* »grosses zweimastiges Schiff« > španj. *potache* > sitai, *paloscio,* tal. *petaccio,* od gr. πέταχνον.

Lit.: REW[3] 6443 (cf. *Rohlfs* 1677). *Gam.il-Ischeg* 675. *DEI* 2801. 2878.

patak, gen. *-tka* m (Vuk) prema f *patka* f »racak m prema raca (ŽK, na zapadu, upor. arb. *rosak -gu),* šotka (Srbija, upor. arb. *shotë),* rićka (Srbija, upor. arb. *rike),* plôvka (Srbija, Niš, Negotin)«. Hipokoristik *pata* »patka«. Slov. *patak.* Deminutiv *pače* n. Pridjevi *patkov, patkin.* Na *-ar pótkor* m »koji čuva patke«. Na *-yak* = *-я/a* pôčjak* = *pačnjak* (donja Podravina). Balkanska riječ: bug. *patak* = *patarók* = *tatok* m prema f *pätica — patička* = *patka,* deminutivi *pate, patence,* cine. *pată* = arb. *pate* »guska« prema *paták* (Gege), *paták* »gusak«, dok španj., port *pato* m prema f *pata* »patak prema *patka,* Enterich prema Ente«. U mangupskom jeziku (argot) *patka* f »penis«. Metaforickí patka znači »laž«, upor. fr. *canard,* njem. *Ente* »isto«. Meyer-Lübke izvodi od onomatopeje (oponašanje zvuka, Schallwort) **patta.* Osnova *pat-* nalazi se u mnogim ie. i ne-ie. jezicima. Radi se zacijelo o onomatopeji kojom se vabe patke. Tako se upotrebljava i danas u hrv.--srp. i bug. Upor. još gr. πάππια »patka« i *babiš* (kalmički) »uzvik za dozivanje pataka«. Mladenov uporeduje *pat-* sa sveslav. i praslav. osnovom *pъi-* u *ptica* (v.).

Lit.: ARj 9, 698-9. 702. *Elezović 2;* 195. Hamm, *Rad* 275, 43. *Mladenov* 414. *GM* 324. *Miklošič* 234. *REW*[3] 6301. *Schroder* 183. *DEI* 2800. Korsch, *ASPh* 9, 488. *Rohlfs* ᴸ/, *IJb* 12, 145. Skok, *SOF* 17, 198-203.

patakûn, gen. *-una* m (Rab) = *patakûn,* gen. *-una* »nekakav mjedeni novac, bakreni novac vrijednosti nekadašnjih 4 novčića austrijskih« = *batàkun,* gen. *-una* (Gospić, okolica) »novac uopće«. Tal. augmentativ na *-one pataccone,* od *patacca* »kleine Münze« < ar. *abūţāqa.*

Lit.: ARj 9, 699. REW[3] 55a. *DEI* 2800.

patarača f (Dalmacija, Kolombatović) »morska riba plosnašica, citharus linguatula«. [Mlet. *pataracia* »isto«].

Lit.: ARj 9, 699. Hirtz, *Pisces* 145. s. v. *jezik. Fink* 48. *Rosamani* 748.

pätarica f (Vuk, Kosmet) »1° štaka, to(l)jaga na vrhu zaobljena (Srijem), 2° vladičanski štap (pravoslavni crkveni termin), 3° lijepo izrađen štap, 4° štica sa samaru (Crna Gora),. 5° toponim« — (unakrštenjem sa *palica} pätalica* (Vuk, Crna Gora). Nejasno je značenje »6° drugi dan krsne slave, ovako nazvan u gradovima, inače okrilje, pojutarje«. Sa promjenom sufiksa *-oška* < **-očbka* (upor. bug. *páteriÍka)* mjesto deminutivnog *-ica: pataroška* f (Stara Srbija) spregnuti dio patarice, tj. štapa«. Balkanski grecizam: rum. *patenta,*

bug. *páteríca* pored *páteriga,* s istim akcentom kao u hrv.-srp., »crosse, béquille, bâton pastoral«, cine, *polarità* »crosse des évêques grecs, vrille« < ngr. πατερίτσα, prema Gustavu Meyeru izvedenica na gr. sufiks -ιτζα, slavenskog podrijetla, od gr. πατερόν »solive, traverse«, prema Vasmeru πατερικον (se. βάκτρον), poimeničen pridjev na -ικός od τατήρ, gen. -τρός, ak. -τέρα »crkveni otac«. Zamjena sufiksa nastala je u novogrčkom zacijelo zbog izbjegavanja homonimije sa πατερικόν (se. βιβλίον) > *paterik* (stsrp.) »liber patrům vitas continens«. Sa Balkana riječ je prešla i u ukr. i rus. *páteríca* »Bischofsstab«, s istim akcentom kao u grčkom.

Lit.: ARj 9, 699. Elezović 2, 535. *Miklošič* 233. *Vasmer 2,* 323. Isti, *GL* 112. *Mladenov* 414. *Tiktin* 1193. *Pascu 2,* 73., br. 1347. Tomanović, *JP* 17, 204. Meyer, *Ngr.* 2, 86. Matzenauer, *LF* 12, 323.

patariu m (14. v., Kavanjin, Zrinskoga *Sirena)* »heretik, krivovjemik, bogomil«, prošireno na *-ьс > -äc patarinac* gen. *-nca* (Kavanjin) = *pataren* m (za taj oblik, koji se čita u našoj literaturi, ne donosi ni *ARj* ni Mažuranić nikakvih potvrda iz naših vrela). Pridjev na *-bsk patarinski* (1605: *vlasi iz patarinske zemlje,* zacijelo u značenju »bosanski«). Miklošič navodi još kao hrv. *palar.* Od tal. pridjeva na *-ino* < lat. *-īnus patēriṇa, palarino,* koje se izvodi od *pater noster* »očenaš«, koji su kao jedinu molitvu upotrebljavali. Usp. *babun, bogumil* (pod *bogat)·*

Lit.: ARj 9, 699. *Mažuranić* 901. *Miklošič* 233. *Prati* 742. *DEI* 2803.

pataikina f (južna Dalmacija, Zore) »govedina od hrpta put grudi, nekako kao pobočina, što je u niže«. Drugi je dio *Skina* < mlet. *schena,* tosk. *schiena* < langob. ili frnč. *skina.* Prvi je dio nejasan. Prema Zori je od *pečius* > tal. *petto.* Morfološki je nejasna složenica, a i nije potvrđena u talijanskom. Upor. *tettabotta* »Brustharnisch«. Izvedenica od *peetus* je *pitirína* f (Rab) »crvendać, pettirosso« < mlet. *petirina,* deminutiv na *-ina* < lat. *-înus,* •od firentinskog *pettier e, pittar o* (Verona). Imperativne složenice sa *peetus* > tal. *petto: parapet* m (Bijela) = *paгapЫo* n (Buzet, Sovinjsko polje) »ograda od željeza ili nizak zid, na koji se čovjek može nasloniti«. Prvi je dio imperativ od *parare; pontàpet* m (Dubrovnik, Cavtat) »broš« < mlet. *pontapeto,* furi, *pontàpet* »spillone«. Prvi je dio od tal. *puntare,* furi. *fontă* < vlat. *punctare,* od *pungere.* Od eine. *k'eptu,* megl. *Kept* < *peetus:* na *-ar képtár* (makedonski) »Pelzrock«.

Lit.: ARj 9, 699. 900. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW** 6335. Popovici, *Slávia* 7, 23. *Paşcariu* 1310. *Rosamani* 815.

patat m = *patata* f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »krumpir (ŽK), krompir, kumpir (Šibenik), krtola (Kotor)«. Zamjenom dočetka *-ata* tal. sufiksom *-ana patana* f (Hrvati u Molise) »isto«. Upor. arb. *batake* »isto«. Od tal. *patata* = *batata* < španj. *batata,* amerikanska riječ s otoka Haiti, koju donesoše u Evropu Španjolci prema koncu 16. v. U Dalmaciju je došla preko Mletaka, gdje se krumpir naročito kultivirao. Postala i balkanska riječ: búg. *patáti* pl. »kartófi«, ngr. πατάτα.

Lit.: ARJ 9, 699. REW³ 6285. *Prati* 741. *DEI* 457. Wędkiewicz, *RSl 6,* 235. *GM* 29. *Mladenov* 414.

patena f »(katolički crkveni termin) pozlaćeni tanjurić potreban pri službi božjoj«. Ovamo i *patina* f (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Korčula, Mlet, Dalmacija uopće) »mast, laštilo za cipele, biks (gornja Hrvatska)«. Oba oblika postoje u tal. *patena* (u crkvi) i *pàtina,* a dolaze od istih oblika iz latinskog *(patena* 4. — 8. st., *patina* »padella, sorta di pasta«), a to < gr. πατάνη »assiette, plat«. Značenje za *patina* već u tal. *patina* (17. st.) »1° inverniciatura, 2° strato di nerofumo strutto ed olio dato alle pelli per scarpe«. Značenje 1° u nas također: *patina* »l° zelenkasta prevlaka na kovinama uslijed oksidacije, 2° preneseno: prevlaka starine«.

Lit.: ARj 9, 700. *REW³* 6293. *Boisacq³* 750. *DEI* 2802. 2804.

patenat, gen. *-nta* m = *patent* (hrvatski gradovi) »1° vladaočeva isprava kojom se ko obdaruje čime ili mu se što dopušta, ukaz (prevedenica), ferman, 2° isprava kojom se priznaje isključivo pravo vlasništva na kakvo iznašašće« = *patenta f* (Lika) »plaća ili nagrada određena kome patentom«. Odatle *patentas,* gen. *-òsa* m (Lika) »onaj koji ima patentu« prema f *patentašica* »žena njegova«. Učena internacionalna riječ srlat. *patenta* ili *litterae patentes,* tal. *patente* f, *patens;* particip prezenta od *patere.* Denominal na *-atipatentati* (hrvatski gradovi). Njem. *daš Patent, patentieren.*

Lit.: ARj 9, 700. *REW³* 6288.

paternòster m (BožaVa) = *patnošter* (Lovran) »1° čislo, brojanice, *2°* prezime slovensko« = *patrnoštri* m (Istra) »neka jestvina od brašna«. Latinizam: lat. *pater noster* »očenaš«. Ispuštanjem *noster* i zamjenom sa deminutivom *-ice patrice* f pl. (Bosna K; Orahovica, Slavonija, Divković) »brojanice, čislo, kralješ, krunica, očenaši«. Metafora je na složen sufiks *-jarka patričarka f* (Vuk, Slavonija) »sitna jabuka«. Miklošič ima još bug. *paterica f* »Rosenkranz«. Upor. polj. *pacierz.*

Lit.: ARj 9, 703. 706. *ASPh* 34, 306. Cronia, *ID* 6, 117. *REW³* 6289. *Miklošič* 233. *Bruckner* 390. *DEI* 2803.

pàtisati, *-šém* impf. (Vuk, narodna pjesma) = *pausati* (Crna Gora, Riječka nahija) »aufhören, nachlassen« prema pf. *patihnuti* = *patinuti* »popustiti, prestati«. U narodnoj pjesmi stoji samo jednom i *partisati* impf, »prestajati«, što je možda krivo zabilježeno. Vasmer ga odvaja od tog glagola i izvodi od ngr. απαρτίζω »dovršujem«. Postverbali *patik* m (Ljubiša), na *-ъЪ > -ak potisak,* gen. *-ska* (Vuk, Crna Gora). Prema Marelicu i Daničiću od *tih,* s prefiksom *pa-,* upor. *stišati se.* Izmjenu *s* pored *h* Maretić upoređuje sa *uzduh* prema *uzdisaj, disati* prema *dihnuti.* To je tumačenje moguće, ali ne postoji primitivům *usati* od *tih.* Uporedenje sa čine. *păfsire, păpsire,* arb. *papsem* »prestati« od gr. aorista έπαυσα = έπαψα od παύω »prestajem« dozvoljava pretpostaviti unakrštenje sa *tih.* Upor. búg. *patáksvam* »ruhig werden, sich ruhig verhalten«, koji Mladenov izvodi od gr. πατάσσω »udaram«. Ali cine. *pătăxire* »battre, frapper« nije promijenilo značenje grčke riječi. Zbog toga mi se čini da bugarski glagol stoji blizu hrv.-srp., ali se unakrstio sa cincarskim ili grčkim. Od παύω postoji još παϋλα f »cessation, repos, fin«, koje je ušlo u arb. pridjev *palle* »ruhig, müssig«, odatle u Kosmetu izreka «m *pal, more mik* »polagano, prijatelju« = arb. *bo (ba) palie, bre shoq* »uživaj, druže«.

Lit.: ARj 9, 659. 700. Daničić, *Kor.* 100. *Elezović 2,* 52. *Pascu 2,* 72., br. 1332. *Mladenov* 414. *Doric 266. GM* 320. 321. Vasmer, *GL* 112.

patiti (se), *-īm* impf. (Vuk) *(is-, na-, poną-, pre-, za-)* »1° trpiti, podnašati, mučiti (se), stradajući kinjiti se, *2°* teći što, pribavljati (Srbija), 3° gajiti, množiti (guske kokoške, itd., Levač, Temnić, Kosmet), 4° slagati se, 5° ustezati se«. Nalazi se još samo u búg. *pátja.* Ne nalazi se u slovenskom. Nije prema tome ni općenit južnoslavenski glagol. Tih pet značenja nije lako dovesti u sklad. Značenje 2° objašnjava se po semantičkom pravilu rezultata (upor. rum. *a castiga* »steći« od lat. *câştigare* »kazniti«). Na to se nadovezuje značenje 3°, koje je mogla nastati depreverbacijom (deprefiksacijom) *napătit (se), -īm* (Kosmet, objekti *piliće, šotke, tatabe; ovce, svinje* kod Vuka) »namnožiti se, žaleći se«, *zapaliti, -im* pf. (Vuk, *svinje, koze, ovce)* prema *zaraditi* »steći« od *raditi.* Prema imp. *započati, -om* od *zapaliti* u tom značenju postoji i postverbal na -SÄ > *-ak* (tip *zadatak* od *zadati) zàpatak,* gen. *-tka* (Vuk) = *zapătak* (Kosmet) »što se kao patnjom, mukom zaradi, steče«. Značenja 4° i 5° razviše se iz »podnašati strpljivo (kršćanski) ne rogoboreći«. Odatle sintagmatička složenica *zlopatiti, -im* impf. (Vuk) »darben, patior, mučiti se, teško živjeti, raditi«. Miklošič upoređuje još na *-isati pàtisati* (Vuk) = *pausati, -šém* impf. (Crna Gora) »prestajati« (v.), što ne ide. Veza ovoga para sa *patiti* ostaje dvojbena. Upor. još prijelaz u kategoriju na *-éti pàtet* (Kosmet), npr. *patet, vīdēt, nesam* (tj. svim se kletvama kune; brani da nešto nije učinio i si.) i u izričaju *páleno viděno, mįepateno,* kad se tvrdi da neko nije učinio. Apstraktum na *-nja patnja f* »muka« = na tur. *-luk potluk, slòpatnja* = na crkveni sufiks *-enije pâtenije* n (Piva-Drobnjak). Na *-nik patník* m prema *patnica f, slòpatnīk* m (Vuk) prema *zlopamica.* Moguća su dva tumačenja: ili je posudenica posredstvom kršćanstva iz balkanskog latiniteta, u kojem je vlat. *patire,* od kllat. *patìor, pati,* potvrđeno u rum. *a păți* i u arb. *pësonj* »isto«, ili je u prasrodstvu s lat. *pati,* kao ie. prijevoj korijena **pe-: po-* »weh tun, beschädigen«, dok je lat. **p3-tó-s.* Maretić također sumnja da je *patiti* posuđeno iz latinskoga, dok je Romanski protivnog mišljenja. Iz tal. je s lat. prefiksom *com-: compatire > kùmpatiti, -īm* impf. (Lika, Šibenik) »kuburiti« = *kumpatit, -īm* (Božava), prema prez. 1.1. na *-isco kompatiškat, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) »shvaćati, razumjeti«. Apstraktum na lat. *-mentum,* tal. *patimento > patìment,* gen. *-enta* (Potomje) »manjak, tjelesna mana«. Od lat. part. prez. *patiem,* gen. *-tis > pacînl* (Božava) pridjev »strpljiv«, denominal *pacintàt, -am,* = *pàcenat,* f *-enta* (Potomje) = *pacìjenat,* f *-enta* (Dubrovnik), prilog *pacijenta pritrpjeti* (1520); poimeničen maskulinum *pacijent* (Zagreb), učen medicinski termin. Apstraktum na nenaglašeno *-гa* odatle tal. *pazienza* < lat. *patientia > paciênca* (Rab) = *pàcjênca* (Korčula) = *pàcëncija* (Perast, Potomje) = *pàcëncija* (Lumbarda) = *pacijenca* (Kašić) = *pacîncija* (Božava) = *pačincija* (Perast) »strpljivost.«

Lit.: ARj 3, 918. 5, 781. 7, 482. 9, 544. 702. 10, 729. 11, 656. *Elezović* 1, 443. 2, 62. Vu•ković, *SDZb* 10, 395. Cronia, *ID 6,* 117. Kušar, *NVj* 3, 337. Isti, *Rad* 118, 28. *Miklošič* 233. *Mladenov* 415. *REW³ 6292.* 6294. *Ro-*

manski 124. *GM* 335. *WP* 2, 8. Vaillant, *RES 22, 5.* 12. *DEI* 2804. 2811.

patlak m (Kosmet) »kapsla«. Balkanski .turcizam (tur. *patlak,* od *pat-la-mak* »crever«) iz turske vojničke terminologije: bug. *patlak* (objekt uz *dade* »puče«), *altă-patlak* »revolver koji puca 6 puta«.

Lit.: Elezović 1, 536. *Mladenov* 414.*Deny* § 862.

patlidžan, gen. *-âna* m (Vuk, BiH, Mostar) = *patlindžan* »paradajz = (prevedenica) rajčica, solanum lycopersicum«. Danas obično *morni patlidžan* »solanum melongena«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bādingān* > tur. *patlıcan)* iz baštovanske terminologije: rum. *pătlăgea, -gică,* bug. *patladêan* pored *patlidžan,* Arb. *melindzane* je iz tal. *melanzana* (tako i u hrvatskim gradovima), koje je također iz istog vrela.

Lit.: ARj 9, 702. *Mladenov* 414. *GM* 269. *Lokotsch* 161. *DEI* 2410.

patljíka f (Istra) »šikara, šikarje, virgulta« = *pàtljika* f = *patljičara* (obje riječi Piva-Drobnjak). Izvedenice na *-jara* nema *ARj.*

Lit.: ARj 9, 702. Vuković, *SDZb* 10, 395.

pa torak m = *pätorka* f (obje riječi zabilježene za Istru) »helleborus niger«. Od gr. εὐπατόριον > lat. *eupatorio* (se. *herbą),* od imena *Eupatōr.*

Lit.: ARj 9, 703. *DEI* 1568. Matzenauer, *LF* 12, 323.

patos[1] m (16. v., Vuk) »pod, tlo« = (s umetnutim *r) partos.* Denominal na *-ati* impf, i pf. *pàtosati, -seni* (Vuk) *(po-)* »podiţi«. Upada u oči očuvan grčki dočetak -ος od πάτος »staza«, kao u crkvenom terminu *diskos.* Taj obično ispada kao i lat. *-us.* Upor. *kaluder* itd. Ispao je i u rum. *pat.* A nalazi se u prezimenu Čiča *Poropăt,* istarsko prezime u selima štokavsko--čakavskih oaza na visoravni u Čičariji, potvrđeno od 16. v. Odatle na *-ić Poropatić.* Varijanta *Parapat.* Taj oblik imaju i Jačke. U Gradišćanskih Hrvata ima toponim *Parapatić Brig.* Oko Bandola i Parapatić-Briga je kraj zvan *Vlahia,* što je značajno. Za njih Kurelac kaže da su Srbi iz Bosne. U Omišu ima također prezime *Parapat.* Puşcariu ima iz 1861. *Adriano Paropat. Poropat* = *Parapat* je rum. sintagma *fără pat* »bez kreveta«. Upor. *Faraguna* i *Vorkapić* = *Forkapič.* Grecizam je balkanski: rum., bug. *pat,* arb. *pate.* [Usp. i *fora*[1]*].*

Lit.: ARj 9, 659. 703. 785. Puşcariu, *terorom.* 20. Ribarić, *SDZb 9,* 179-182. *Rohlfs* 1640. *Tiktin* 1132. *GM* 324-325.

patos[2] (i *pat-)* m »zanos, žar«, učen internacionalni grecizam πάθος »trpljenje, strast«, odatle internacionalni pridjev παθητικός > proširen na *-ьn* > *-an patetičan,* apstraktum na *-ost* f *patetičnost.* Apstraktum πάθημα nalazi se u rum. i bug. *patima,* cine. *pathimă,* arb. *pathim* »Leiden«. Na sufiks za znanosti *-logia: patologija, patolog, patološki,* također internacionalan medicinski termin.

Lit.: Tiktin 1133. *Mladenov* 414. *Pascu 2,* 71., br. 1314.

patošćina f (Hvar) »gnusoba zapuštena na tijelu«. Izgleda kao naša izvedenica na složen sufiks *-bsk* (za pridjeve) + *-ina* (za apstrakta). Korijen kao da suvisi s *pūtescere* »smrdjeti« i *puudus* »smrdljiv«.

Lit.: ARj 9, 703. *REW** 6876. 6878.

patrđija f (Kosmet, objekt uz *slušat)* »galama, lupa, larma«. Balkanski turcizam (tur. *patırdı,* obrazovano istim sufiksom kao *gürültü* > *durultija,* v.) iz terminologije običnog života: bug. *patărdija.*

Lit.: Elezović 2, 62. 536. *Mladenov* 415. *Deny* § 858.

patrija f »domovina«, od lat. > tal. *patria,* poimeničen pridjev ž. r. na *-ius* od *pater* »otac«. Odatle prevedenica stcslav. *otьčbstvo* iz crkvenog jezika > *otečestvo* (rusizam), zamjenom sufiksa na složeni *-bina* < *-ba* + *-ina* (upor. *postojbina) otadžbina* f (s istoka danas prošireno i na zapad). Internacionalno sa gr. sufiksom -ωτης > *-ota* (v.) *patriot* pored *patriota* < gr. πατριώτης, preko talijanskog ili njemačkog, apstraktum na *-izam patriotizam,* gen. *-zrna,* pridjev na *-bsk patriotski.*

Lit.: ARj 9, 703. *Prati* 743. *Vasmer* 2, 324. *DEI* 2806.

patrijárah, gen. *-arha* m (14. v.,) pridjev na *-ov patrijarhov,* na *-bsk pamjaraški* pored *patrijaršaski,* na *-j Patrijarše* n (toponim). Na gr. sufiks *-ija patrijanhija* grecizam (1348) < srgr. πατριαρχεΐον = (prema glasovnom pravilu) *patrijaršija* (1700), pridjev na *-bsk patrijaršiski.* Prema lat. čitanju *patrijarak,* gen. *-arka* (Vuk), *patrijarčija* f. Odbacivanjem dočetka *-h patrijār gen. -ára* m (Vuk), pridjev *patrijarev (-ov),* prezime *Patrijarović,* apstraktum na *-stvo patrijarstvo,* denominal na *-iti patńjariti, -im.* Sve od srgr. πατριάρχης. Odatle prema lat. *patriarcha,* ali prema grekom čitanju χ: *patrijarha* m, pridjev na lat. *-alis,* proširen na *-ьn* >

-an -učen pridjev *patrijarhalan,* prema lat. čitanju od χ *patrijarha* m, *patrijarkija,* na *-at patrijarkatstvo;* sa zamukivanjem od *h patrijara* m (Vuk, Belostenec). Disimilacijom *r - r* > β *- r) pacára* m (Kavanjin, Margetić); *pacar šij a f* (Vuk) = *paćaršija* (Kosmet, manastir kod Peći), toponimi pridjevi na *j* u ž. i sr. r. *Faiaria, Pataršė.* U narodnoj pjesmi postoji još oblik *patrijaš* m, koji je nastao zamjenom gr. -αρχής našim sufiksom -αί (v.). Preko turskog ušlo je *patrika* m (Kosmet, Ljubiša), na *-äna* < perz. > tur. *hane patrikana* (Klina, Kosmet) »patrijaršija« < tur. *patrik* + *-hane.* Važan podatak za "k < *ia* sadrži istarski oblik *podreka (Gospodinu Rajmundu podreke z Ogleje,* 1275) »patriarha u Oglaju«, danas dobro očuvano kao prezime kod Hrvata i Talijana u Istri.

Lit.: ARj 9, 551. 703. 704. 705. 10, 309. *Elezović 2, 62.* Tomanović, *У F* 17, 206. *Cadastre* 462. 496. 501. 583. Radojčić, *GISPC* 1946, 163-164. (cf. *JF* 18, 368). Vasmer, *GL* 113.

patrimoni) m pored *patrimonijo* n »očinstvo, baština«. Učeni (knjiški) latinizam tal. *patrimonio* < lat. *patrimomum,* obrazovano kao *matrimonium.*

Lit.: ARj 9, 705. *DEI* 2805. 2806.

patrina f (Mikalja, Stulić, Dubrovnik) »boca, buklija, ploška«. Deminutiv *pătrimea* f (Mikalja, Stulić).

Lit.: ARj 9, 705.

patřiti, *-im* impf. (Vuk, Hrvatsko primorje oko Rijeke, Lika, Korenica, Virovitica, Krašić) »pripadati«. Nalazi se još u češ. *patřiti, pátrati,* polj. *patrzyć, pátrač* »schauen«, ukr. *potraty.* Miklošič ima još kao hrv. *ţatrovati (dvoril i patraval),* ali toga glagola nema *ARj.* Mažuranić ima *opatřiti (Jačke)* i *opatrovati* (15. v., Vrbnik) »snabdjeti«. Glagol je južnoslavenski i sjeverno--zapadnoslavenski. Prvobitno mu je značenje konkretno »gledati > čuvati (sa razvitkom koji se slaže s fr. *regarder* prema *garder, voir pisma pourvoir)* > pripadati«. Prema Briickneru od *patry* »oči«. Śmieszek i Petersson upoređuju **patn* sa sanskr. *palar-* »čuvar«, *pati* (3.1.) »čuva, brani«, gr. ποιμήν »pastir«, lit. *pernú* »isto«.

Lit.: ARj 9, 705. *Mažuranić* 827. Lekov, *UP* 31, 1766-7. (cf. *IJb* 18,263). *Miklošič* 233. *Holub-Kopečny* 267. *Bruckner* 399. Petersson, *LUĂ* 1. *Balt. u. sl.* 1916 (cf. *JF* 3, 218-219. 7, 117). Śmieszek, *SO* 11, 80-81 (cf. *IJb* 18, 296). Zubatý, *NŘeč* 1, 129-132. (cf. *IJb* 7, 134). *Vasmer 2,* 324.

patrola f (Vuk, Turska Hrvatska, Slavonija, ŽK) »noćna straža«. Na *-ьc* > *-ac* porro/oc, gen. *-Ica* m (Lika) »član patrole« = na tur. *-džija patroldžija* m (Šabac). Na *-ica patrolica* f (Vuk) »šajka u kojoj se voze patrolci«. Denominál na njem. *-ieren* > *-irati patrolirati, -trolīram* (Lika) = na *-isati patròlisati, -šem* (Lika) = *-iti patrôliti, pàtrolïm* (Vuk) »biti na patroli«. Na tur. *hane* = *-äna patrolàna* f (Lika) »kućica za patrolu«. Od fr. *patrouille* f > nvnjem. *Patrol, Pairul* (17. v.). Internacionalni francuzizam. Fr. *patrouille* je postverbal od *patouiller* — stfr. *patoier (<* **pattidiare,* od *patte* »životinjska noga, šapa« *kao patauger,* sa umetnutim *r* zbog onomatopejskog podrijetla) »valjati se po blatu«. Upor. tal. *pattuglia.*

Lit.: ARj 9, 706. *Vasmer 2,* 324. *Gamilhcheg* 676. *REW*[3] 6301. *Prati* 744. *Dauzāt* 539-40. *DEI* 2808.

patrím, gen. *-una* m (Račišće, dubrovački pisci, Mikalja) = *patrun* (Budva) »gospodar broda, onaj koji upravlja barkom, posjednik od 2 — 3 mreže ili 2 — 3 gaete ili male barke«. Pridjev na *-ov palrunov.* Dalmato-romanski leksički ostatatk od lat. *patronus* od *pater* = mlet. *parun* »Schiffsherr« > *parun* (Božava) »1° vlasnik broda, 2° krmar, dumendžija« = *paran* (Šolta, indeklinabile pred ličnim imenom *Paren Manne)* prema f *parana* (Istra) »ona koja brani, štiti«. Latinizam *patron,* gen. *-ona* m. prema f *patrona* »l " branič, zaštitnik (npr. crkve)«, odatle apstraktum na lat. *-alus* > *-at patronal* m = *patronus* m (16. v., hrv.-kajk., s madž. izgovorom dočetnog *-s).* Preko njem. *Patron* m ili tal. *patròna* (Mleci, Milano) : *patrona* »fišek«, odatle njem složenica *Patrontasche* > *patřontaš* m (ŽK).

Lit.: ARj 9, 706. Hraste, *Rad* 272, 35. *REW*[3] 6300. Matzenauer, *LF* 12, 19. *Vasmer* 2, 324. *Prati* 743. *DEI* 2807..

pătuc m = *potuca* f (Vuk) »riba cyprinus nasuš«. Upor. madž. *paduc.*

Lit.: ARj 9, 706. *Fink* 39.

patule f pl. (Bella, Stulić, Lumbarda, Korčula, Brač, Poljica) »boginje, ospice, kozice (ŽK), vaiuolo«. Deminutiv na *-ica patulice.* Pridjev *patulov* (Poljica, valjda *-avt)* »boginjav, ospičav«, na *-ost talulast* (Stulić) »isto«. Od lat. pridjeva *patulus* (od *paleo)* »otvoren«. [Budrović naznačuje da i kal. *patulu* znači »ospice«]. Odatle tal. pridjev *palano* pored *baiano* »offenbar, ganz deutlich, sichtbar«, odatle na (langob.) sufiks *-isc* > *-esco patan ške f* pl. (Rab)

»(ribarski termin) drvene ljestve zataknute u zemlju nad morem, na vrh kojih ribar se uspne, te gleda, kad će tune uljesti u mrežu«.

Lit.: ARj 9, 706. 699. Kušar, *Rad* 118, 27. *NVj* 3, 337. *Parać* 630. *REW** 632. *DEI* 457. 2801. Budrović, *Rie.* 3, 69-71.

patuljak, gen. *-ljka* m (Bella, Stulić, Belostenec »dalmatinska riječ«, Ston) prema f na *-ica patùljica* »kepec, pigmej«. Pridjev *patuljast.* Deminutiv na *-ić patuljčić.* Nalazi se još u slov. *patulek.* Marede pomišlja na vezu sa *paticvfk* (Vuk, Srijem) »mala ptica, kepec«. Upor. rum. *pitic* »Zwerg«, s brojnom leksikologijskom porodicom *piticenie, a pitici, piticos, pifigăia, pifigoiu* »parus«, *piţingău, piciu.*

Lit.: ARj 4,.7Θ6. Štrekelj, *ASPh 12,* 464-465. *Tiktin* 1177.

paūk m (Vuk) = *pâvan,* gen. *-ana* (Vodice, sa *v* koje zatrpava hijat i zamjena dočetka *-uk* sufiksom *-an)* = *păumuk* (Bednja, hrv.-kajk., fonetski nejasno), sveslav. i praslav. složenica **pa-okb,* »1° aranea, 2° morska riba ranj, trachinus dračo (Poljica), 3° prezirne, 4° toponim«. Pridjevi na *-j pâucjî,* na *-ov paukov,* na *-ljiv paučljiv,* na *-ьn paučan* (Stulić), poimeničen na *-ik paučnik* »biljka«. Deminutivi na *-ić paučić* (Istra), na *-ьc* > *-ac paučac,* također biljka. Apstraktum na *-ina paučina — paužina* (Vodice) = *pômučino* f (Bednja) »1° Spinngewebe, 2° toponim«, s pridjevom *paucinoši.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* stcslav. *packt,* slov. *pavok, pajok,* bug. *pajăk,* češ. *pavouk,* polj. *pająk.* Prvi je dio prefiks *pa-* kao *pajasen, paluba* itd., drugi *-okb* nalazi se u stcslav. *okott,* lit. *anka* »uzao«, lat. *ancus.* Madžari posudiše s nazalnim izgovorom *pank* i prema hrv.-srp. izgovoru *pók,* Arbanasi *fang* pored *babouk,* koje predstavlja onomatopeizirano *pauk,* Rumunji također prema nazalnom izgovoru *paing,* Cincari *pangu* i Meglenski Vlasi *puiangu.* Rumunjske su varijante brojne: *paiangen* (Oltenija) = *panjen* (Banat) =*paingen* (Moldavija). Dočetak *-en* nastao je prema praslav. apstraktumu *-ina* koju Rumunji također posudiše *painjină,* odakle je *-en* nastalo odbacivanjem *-a.* Za dočetno *-g* u dakorumunjskom nalazi se paralela u Vodicama (Istra) *paužina.* Suglasnik *ž* objašnjava se unakrštenjem s *uže,* jer se *pa-okz* tumačilo kao »krivo uže«. U cincarskom i meglenskom *-g* mjesto *-k* je pravilno prema novogrčkom izgovoru, u kojem se sonorizira bezvučni suglasnik poslije *n.*

Lit.: ARj 9, 707. Ribarić, *SDZb 9,* 175. *Miklósié* 231. *Holub-Kopeíný* 267. *Bruckner* 390. Koštial, *NVj* 28, 367. sl. (cf. *IJb* 9, 228). Matzenauer, *LF* 12, 327-328. *GM* 22. 99. 274-275. Bulachovski, *ZSPh* 8, 108-110. Petersson, *ASPh* 36, 149-150.

Paul m (narodna pjesma, latinizam?) prema f *Paula* (hrvatski gradovi), odatle prezimena *Paulii, Paulović.* Od lat. *Paulus* = gr. Παύλος. Svi ostali oblici osnivaju se na refleksu *av* za dvoglas *au* (tip *Mavar}: Pavao,* gen. *Pavla* m = Paтo/,.gen. *Pavla* (ŽK) = *Paval,* gen. *Pavla* (Hvar) prema f *Pavla,* hipokoristik m i f *Pavle* pored *Pâvle.* Odatle prezime *Pavletić.* Pridjevi : na *-ov Pavlov,* poimeničen u toponimima na *-ьc* > *-äc Pāvlovac,* gen. *-ovca,* odatle na *-janin Pavlovčani,* na *-iça Pāvlovica, Pavlovci* m pl. Prezime *Pavlovic.* Pridjev na *-j Pavlji* (u toponimiji selo u Dalmaciji *Paviję Brdo,* čestica *Pavlji doli* u Hercegovim), poimeničen *Pavljec* (Lipljani, oko 1400), odatle poimeničen sr. r. *Paviję, Povije, Povje,* pl. *Povju* (Brač), na *-bsk pavlski* (danas ne postoji), poimeničen na *-ica Pavaštica* (toponim). Deminutivi na *-ьc* > *-ač Pavlač,* prezime *Pavlačić,* na *-ić Pavlić, Pavlićak, Pavlic,* prezime *Pavlićević,* f *Pavlica,* na *-če Pavlinče,* gen. *-eta* (ŽK), *Pavalče* (15. v.), na *-ek* hrv.-kajk. *Pavlek,* prezime *Pavleković, Pàvlak* (Lika), toponim *Pavlakovo selo,* prezime *Pavlaković.* Na *-ij a Pavlija.* Na *-ja Pavija.* Na *-ika Pavlíka.* Na *-ei Pavleč, Pavleča.* Na *-eš Pavleš,* prezime *Pavlešić.* Na *-en Pavlen.* Na *-iša Pavliša,* prezime *Pavlišić.* Na *-janin* toponim *Pavijani* (selo). Na *-os* prezime *Pavlošević.* Augmentativi *Pavlin, Pavlina,* prezimena *Pavlinić, Pavlinović,* toponim *Pavlinčan.* Ulazi i u stari dvočlani sistem: *Pavlimir* (samo ime kralja u *Kronici* Popa Dukljanina). Hipokoristici kraćenjem dočetnog suglasnika *Pava* m =*Pavo* (Bosna K), Páva f = *Páve* m i f. Od čega opet deminutivi na *-ica Păvica* (Vuk), prezime *Pavičić, Pávic, Pavićević,* toponimi *Pavići* m, pl. *Pavičići,* pridjev na *-ov Pávov,* toponim *Pavovina,* prezime *Pavović,* na *-tyka Pavojka.* Pridjev *Pavičin,* toponim *Pavicina Kula.* Na *-ьc* > *-ac Pavāc,* gen. *Pavea,* prezime hrv.--kajk. *Pavec,* na *-ьc* > *-ьc Pavčac,* na *-ek* prezime *Pavčeković,* pridjev na *-ev* prezime *Pavčević.* Na *-oca Pavāca* f. Na *-sa Pavša* (prezime), *Pavšić, Pavšović.* Na *-elja Pavelja,* toponim *Paveljin Tor,* prezime *Pavelić* (graničarsko pisanje mjesto *Paveljič}.* Na *-eša Pavesa,* prezime *Pa eШ.* Na *-os Pāvos,* prezimena *Pavošić, Pavošević.* Na *-età Paveta,* prezime *Pavetić.* Na *-iša Poviša,* prezimena *Pavišić, Pavišević.* Na *-in Paviz,* prezime *Pavizić.* Na *-kő Pávko* m prema f *Pávka, Pavkica,* prezime *Pavković,*

toponim *Pavkovići* (selo). Na *-un Pavkun.* Na *'-lek* (hrv.-kajk.) prezime *Pavčeković.* Na *-in Pavin,* odatle na *-ьc* > *-ac Pavinac,* toponim *Pavinovac.* Na -yдa» (v.): **Pavijan,* prezime *Pavijanović.* I hipokoristik ulazi u stari dvočlani sistem: *Pavosav.* Redukcijom na početni slog: *Pajo* m = *Paja* (ŽK), prezimena *Pajić* (Bosna K), *Pajević.* Upor. arb. *Paloka* (Bar, Sestán) i prezime *Palēkā* (Arbanasi kod *Zadra., au* > *α* kao u *ar* »zlato«). Opće imenice samo *pola* (Posilović, 17. st.) »svraka« < tal. »istok«.

Lit.: ARj 9, 708. 711. 713. 10, 580. Hraste, *BJF* 8, 20. *REW* 6304. *DEI* 2989.

páv m (Mikalja, Bella, Stulić, također slov. *páv), s* leksikologijskom porodicom, pridjevi na *-ica pavica* (također bug. *pavica,* Gerov) = na *-ka pávka.* Od lat. nominativa *pavo* > nvnjem. *Pfau.* Od lat. kosog padeža *pavone(m)* > *pàun* pored *paun* prema f *pauna* »1° ime žensko, 2° ime kravi«, na *-tea paùnica* »1° žensko ime, 2° ime kozi, 3° vez« (Vuk, Hrvatska, Slavonija, također bug.) »1° isto, 2° *Paun,* ime muško, 3° ime volu, lepirima, 4° toponim«; pridjev« *paunov,* poimeničen na *-ьc* > *-ac pàunovac,* gen. *-ovca,* toponim, na *-ica paunovica,* na *-ić Paunović,* prezime, *Paunovići* m pl., toponim, na *-j paunji,* na *-bsk paunski.* Deminutivi na *-ьc* > *-ac paunac,* gen. *-nca,* toponim *Păunei* m pl., na *-ie paunče,* gen. *-četa,* na *-čić paunčić,* na *-ić paunić* »1° mali paun, 2° prezime«. Kol. na *-čađ paunčad,* gen. *-i.* Na *-as paunai »vez«.* Na *-ija Paunija,* selo u Srbiji koje se zove i *Pauni.* Na *-ilo paunilo* »ime jarcu«. Na *-ko Paunko* prema *Paunka,* prezimena *Paunkić, Paunković.* S ukidanjem hijata s pomoću *v pàvun* (također bug.) »1° isto, 2° ime muško« prema f *pavuna* »1° ime žensko, 2° ime ovci«, na *-ica pavunica* »3° ime kozi«, na *-ka pavunka* »biljka pavit« prema *Pavunko* »Paunko (osobno ime)«, pridjevi *pavunkov, pavunski,* poimeničen *Pavunovac* (prezime). Varijanta *pavon* (Bella) nije pouzdana; s pomocu/ßu/«« (Vuk, narodna pjesma). Postoji još varijanta *pavlin* (Stulić, iz rus. *pavlin, a* ovo iz njemačkoga), upor. slov. *pavlinček,* gen. *-čka* »Pfauenauge«. Upor. arb. *pagua* < *pavone.* Vjerojatno posuđenica iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 9, 563. 710. *Pleteršnik* 2, 14. *Miklošič. 234. REW** 6310. *GM* 318. *Vasmer* 2, 298.

pavénka f (Lika K, Ličko Liješće) = *pàvenka* (Srijem, Turska Hrvatska) = *pavinka* (Bakar) = *povinka* »1° zimzelen koji nosi mladenka na glavi kad ide na vjenčanje, galium aureum, thalictrum flavum (~ *ljetna,* Istra), vinca minor (Bakar), 2° večera na koju udavača poziva svoje drugarice uoči vjenčanja, 3° toponim«. Deminutiv na *-ica pavenčića (Jačke}.* Od lat. > tal. *pervinca.* Slog *per-* zamijenjen je našim prefiksom *pa-.* Prvobitni slog nalazi se *uprvinka* (Bribir, Šulek) »vinca minor«. Sulek ima još zamjenu *per-* prefiksom *pri- privinka* f, odatle m *privinac,* gen. *-nca.* Mjesto sa *e, i* govori se i *pavijanka* (Lika K). Igra ulogu u ženidbenom folkloru. Prije vjenčanja ubere se u sito, te se oko njega pleše. Znak je čistoće.

Lit.: ARj 9, 712. 12, 213. *REW** 6437. *DEI* 2869.

pavljūn, gen. *-una* m (Dubrovnik) »1° zastor oko čega, npr. oko kreveta, 2° potrijemak«. Od mlet. (brodski termin) *pavión* »bandiera« = stal. *paviglione* > *paviljon* (danas), furh *pavejòn* = *paveon* »(zidarski termin) tetto a spioventi molto inclinati« < lat. *papilio,* gen. *-onis* »vejnički šator«.

Lit.: ARj 9, 713. *REW*[3] 6211. *Pirana** 720. *Prati* 713. *DEI* 2810. *Rosamani* 752.

pazar, gen. *-ára* m (16. v., Vuk) = *pazar* (Kosmet) »1° trg, tržište, čaršija, pijaca, sajam, vašar, 2° toponim, ime zemlje *(Novi Pazar* = *Pazar,* Kosmet)«. Pridjevi na *-ьn pàzāran — pazârni* (Kosmet) »sajmeni, vašarni«, ria *-ski pazarskī.* Na *-ija pazarįja f* (Vuk) = *pazarija* (Kosmet) »pazarna roba, gotova odijela, pamuklija, jeftina roba (suprotno *smarlăma,* v.)« = na *-li pazarlija* f »1° pazarna roba, 2° onaj koji pazari« = na *-dzija pazārdžija* (Kosmet) »1° čovjek koji ide na pijacu, koji trguje preko pazarnih dana, 2° pokućarac«. Na *-luk pazar luk* (Kosmet) »1° proda, 2° cjenkanje, pogađanje«. Deminutiv na *-džik Pazardžik,* samo toponim. Na *-ina pazarına* (Vinkovci). Na *-iSte požarište* n (Vuk) »1° mjesto gdje se pazari, 2° toponim (Lika)«. Denominali na *-iti pazariti, pazarim,* (Vuk) (ros-) »trgovati« prema iteratīvu na *-va- pazarivati, -àrujëm* = na *-ovati pazarovati, -üjem* (Kosmet). Balkanski (i evropski) turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bazar* > tur. *pazar)* iz trgovačke terminologije : bug. *pazar, pazarja-(vd)m, pazaruvam, pazarlak,* arb. *bazar,* čine. *pazare f* »marché«, *păzăripsire* »marchander« (< ngr. παζαρεύω), *păzărlicke* »discussion sur le prix«, ngr. παζάρι.

Lit.: ARj 9, 718. *Elezović 2,* 50. 497. 534. *Mladenov* 407. *Pascu 2,* 156., br. 852. *GM* 29-30.

pàzija f (Vuk, BiH, Mostar) »blitva« = na *-jak* (upor. *porjak) pazjak,* gen. *-aka* (Vuk, Zemun) »béta« vulgáris«. Balkanski turcizam

(tur. *pazı)* iz vrtlarske terminologije: bug. *pasi-ja,* arb. *pazi f* (Skadar), ngr. παζί pored παζία.

Lit.: ARj 9, 721. *Miklósit* 234. *GM* 325.

paziti (se), -*lm* impf. (14. v.) *(na-, o-, s-,* ra-), južnoslav., praslav., »1° (prvobitno samo) gledati, motriti, vidjeti > 2° biti pozoran > 3° čuvati, stražiti«, prema iteratīvu na -α-ï *-va- òpa&ati, -am* (Vuk), *opasovati, opaгa am* (Lika), *napaziti se* »nagledati se«, *raspaziti* (Stulić) »razgledati«. Postverbali samo od prefiksalne složenice *opaziti ôpãz,* rašireno na *-ъш opaska* f, *opaža* f, s pridjevima na *-ьn opasan, opazljiv,* Na *-joj opažaj.* Apstraktum na *-nja pažnja* (Vuk). Pridjev na *-ljiv pažljiv* (Lika), poimeničen na *-ost pažljivost* (Lika). Radne imenice na *-telj pazitelj, napazitelj* (Belostenec) »uhoda«, na *-lac pâzilac,* gen. *-oca* (Mikalja). Na *-ilište pazilište.* Rumunji posudiše *a (sa) pazi* »čuvati, stražariti, zaštićivati«,s rum. postverbalom *pază* »straža« i apstraktum *pozitūra* »opažanje«, na *-nica paznic* »stražar«. U sjevernim slavinama nije potvrđen ovaj glagol. Prema Brugmarmu i Mladenovu u prasrodstvu je s lat. *specia, spectare,* arb. aorist *pashë* »vidjeh«, sa stisl. pridjevom *spakr* »weise, klug, ruhig«, *spęķi* »razum«. Ie. je korijen *pa-,* koji se nalazi i u *pasti* »čuvati« (v.), raširen formantom *ğ.* Za to raširenje nema potvrda: u drugim ie. jezicima.

Lit.: ARj 7, 482. 9, 26. 721. *Miklósié* 234· *Mladenov* 408. *WP* 2, 660. Brückner, *KZ* 43, 309. Brugmann, *Gr.* I² 725. *Walde* 730. *Tiktin* 1137. Iljinski, *ASPh* 34,10-12. Bezzenberger i Pick, *BB* 6, 236. Siebs, *KZ* 37, 280.

pazmati, *-am* pf. (Vuk, Lika, dubrovački pisci) prema impf, na *-va- pazmävati, pàzmãvãm* »kloniti, malaksati«. Od lat. *spasmus* < gr. σπασμός, tal. *spasimare;* interesantan primjer deprefiksacije, nastao tako što se grčko početno j- shvatilo kao naš prefiks. Upor. *kopiti* impf. (ŽK) < *skopiu* (v.).

Lit.: ARj 9, 725. *REW** 8127. Vaillant, *RES* 22, 35. *DEI* 3580.

pazuha f (15. v.) = *păzuka* = *păzduha* (Istra, Vodice, slov.) = *păzuh* m (Dubrovnik) *păzduh* (Vodice) = *pažu* (Kosmet) = *pâziha* (Slum, Istra) = *pâzdiha* = *păzu(h)o* n = *päzuvo* (Kosmet) = *păuzi î* pl. (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav., »axilla«, pridjev na *-ьn* > *-an pazušan.* Deminutiv na *-iça pazušica* (Istra). Sa *z* mjesto *zd* u stcslav. *pazuha,* češ. *pazucha,* polj. i rus. Prvobitni oblik sadržavao je *d,* kako dokazuje lot. *paduse* »pazuho«. On kaže i to da je praslav. *h* nastao iz *s* poslije velara. Oblik sa *zd* nastao je od prefiksa *paz-* mjesto *pa-* »po-«, kako je u lotiškom. Taj ,'se nalazi u stcslav. *paznogiti,* »Klaue«. Upor. još *pozan* (v.). Praslav. je naziv tijela složenica tipa *paj äsen, parm av* itd. U drugom dijelu nastao je od ie. dvoglasa *ou* u ie. korijenu **dous-* »ruka«, koji se nalazi u sanskr. *doš-* »lakat«, avesta *davš-* »Oberarm, rame«, ir. *doe* »ruka«. Prefiksalna složenica znači dakle »kriva, nepravá ruka«. Problem je u tome kako da se protumači nestanak suglasnika *d,* jer je prema uporedenju prvobitni oblik sadržavao *zd,* koji se nalazi samo u slovenskom i dijelom u zapadnom hrv.--srp. Prema Bernekeru *d* je ispao zbog disimilacije u priloškoj sintagmi *pod pazduho.* Za takvo ispadanje nema paralela, jer analogan primjer *črez* > *čez* (v.) pokazuje da samo u prijedlogu nestaje suglasnik zbog disimilacije, ne u imenici. Bolje se tumači ako se uzme umiješanje po pučkoj etimologiji glagola slov., češ. *paziti,* rus. *pazitb,* polj. *'paк* »žlijeb«. Mijenjanje samoglasa u *ť* objašnjava se također pučkom etimologijom prema *pazditi* (v.). Zbog znojenja pazuha, koje zaudara, došlo je do nje. Maskulinum mjesto fĕmininuma i neutruma nalazi se i u stčeš. *pazuch.* Osciliranje roda objašnjava se time što su pazuha dva. Prema tome *pazuha* bio je prvobitno dual, koji je u singularu mogao glasiti kao neutrum *pazuho* i kao maskulinum *pazuh.* Oblik *pauzi* (ŽK) predstavlja prema tome dual f po deklinaciji i samoglasnu metatezu, koja je nastala, kad je zamukao *h* < **pasui,*

Lit.: ARj 9, 721. 726. Ribarić, *SDZb 9,* 175. *Elezović 2,* 51. *Miklošič* 253. *SEW* 1, 233. *Holub-Kopečný* 268. Brückner, *ASPh 2,* 307. 4, 215. *Trautmann* 64. *WP* 1, 782. Matzenauer, *LF* 12, 324-325. Pedersen, *IF 5,* 36. 26, 292-294. Walde, *KZ* 34, 509-510 (cf. *AnzIF* 8, 126). Scheftelowitz, *KZ* 56, 178.

pazvan m (Kosmet) = *pasmandžija* (Banja Luka) = *posvandžija* (Mostar) »noćni čuvar čaršije, kuća«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pasüban* = *pásban,* obrazovano istim sufiksom kao *baštovan* /v./ i dodatkom sufiksa *-džija* /v./ u Bosni).

Lit.: Elezović 2, 535. Skok, *Slama* 15,485., br. 577.

pčela pored *čela* f (Vuk, Kosmet) = *pūla* pored *pnija* (Kosmet) = *čela* (ŽK) = *žbela* (Vodice, upor. slov. *čebela* pored *chèla,* glede *čb* > *žb* upor. *žbanj)* = (sa *čb* > *cm) čmela* (također slov.) = *fiala* pored *imalo* (Bednja, hrv.-kajk.), sveslav, i praslav. *Ьъceia* ili *Ььceia*

»apis femina« prema *pćelac,* gen. *-Ica* m »apis mas«. Pridjevi na *-in pčelin,* na *-irgi pčelinji* (Hrvatska), poimeničen na *-jak pčelinjak* (Hrvatska) = *čmeleinjok* (Bednja) »kovanluk (v.), uljanik (v.)«. Deminutiv na *-ica pčelica.* Radna imenica na *-ar pčelar,* gen. *-ara* »kovandžija (v.), uljar (v.)«, s pridjevima na *-ov, -ev pčelarov, pčelarski,* na *-nik pčelarnik* (Kosmet) »mjesto za košnice, pčelinjak« i apstraktumom *pčelarstvo.* Na *-ona* < perz. *hane* (v.) *pčelana,* odatle *pčelanik* (Kosmet) »pčelinjak«. Korijen je riječi **bbk-* ili **bbk-* od ie. onomatopeje **bhei-,* prijevoj **bhi-* koja se u ie. jezicima pojavljuje s različitim formantima, u lit. sa *t bitis,* lot. *bite,* stprus. *bitte,* u germ, sa *n Biene,* u irskom i u praslav. sa *-ko* ir. *bech* < **bhi-ko.* Praslavenska je inovacija još sufiks *-ela.* Varijacija ъ pored ь potječe od onomatopeje *bukati, bûcêm — bucati, -lm, buka, bukavac, bik — bak* (v.).

Lit.: ARj 2, 55. 9, 728. *Elezović 2,* 154. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Miklošič* 25. *SEW* 1, 446. *Brückner* 446. *Mladenov* 537. *WP 2,* 184-5. Meillet, *MSLP* 14, 476-478 (cf. *RSl 2,* 246). *Boisacq** 1102. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 125. si. (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia* 5, 206-207).

peca f (Vuk) = *peca* (Bijeljina, hipokoristički akcenat prema) *pečenka* (Leskovac, Srbija) »bijela bundeva, mačvanka (Jadar), budimka. (Bosna), misirača, bugarka (Srijem)«. Upor. ngr. πέτζα »cortex, putamen«. Ide zajedno s *pecala* f (Orahovica) »tava, prosulja, prsura«, obrazovano od iste osnove s pomoću *-aja* (v.), na *-ara pecara* f (Vuk) »zgrada u kojoj se rakija peče, rakijašnica (ŽK)«, *pecati, -am* impf. (Vuk) »gristi, ujedati, bockati, svađati se (Lika)« prema pf. *pêcnuti (se), -ēm* (Vuk), *ispecati* »nagrditi pecanjem«, *opecăt, -êcam* (Kosmet) »opaliti, oženiti«, *nàpecati, -ām* (Vuk), deminutiv na *-kati peckati (se), -ām,* s postverbalom *pecka* f (Dubašnica) »1° kruh što se peče pod pepelom, 2° opančarski šiljak«, na *-alo peckalo* m (Vuk) prema f *pêckalica.* Na *-ulja peculja f* »mušica«·, na *-uljas peculjaš* »bodljikava riba pelĕcus cultratus«. Na *-ivo pecivo* n »1° assado, 2° panificium«. Pridjev na *-av pecav* (Stulić), poimeničen na *-iça pêcavica* f »1° žensko koje peca, 2° biljka borrago officinalis«. Ovamo ide i *pecati, -ām* (Vuk) u značenju »hvatati ribu na udicu«. Osnovu za taj semantički razvitak nalazimo u Babinoj Gredi, gdje se veli: *kad riba griska meku, onda peca.* Prema tome *pecali* u navedenom značenju je kauzativum »činiti da riba griska meku«. Po semantičkom pravilu rezultata (sinegdoha) zaboravlja se na kauzativum i prenosi se na hvatanje, koje je upravo uzročnik radnje. Od *pecati* pravi se uzvik *peć,* kojim se dijete odvraća od vatre. Radna imenica na *-ar pecar* = na madž. *-aroš pêcãroí* (Ilok, Vinkovci) »koji rado ribu peca«. Neologizam *pecalište* (Šulek) »gdje se riba peca«. Na *-aljka pècãljka* = *pècãnka* (Vinkovci) »udica«. Glede osnovne etimologije **pek (c* prema *k* kao u *micati* prema *mikati)* v. *peći.*

Lit.; ARj 3, 918. 7, 483. 9, 730. 731. *Elezović* 2, 31. *Miklošič* 234. Pedersen, *KZ* 38, 342. Matzenauer, *LF* 12, 328.

peča f (Dubrovnik, Mostar, Poljica, *Kuuste,* Brač, Korčula, Rab, ŽK, Vodice) »1° komad (Dubrovnik, Korčula: *peča sapuna, peča čovika;* Nalješković: *raspukne u peče), 2°* povezača (Rab), 3° vrst marame za glavu ü staroj narodnoj nošnji (Vodice), 4° bijelo platno čim žene pokrivaju glavu (ŽK, narodno uporedenje: *bel kaj peča), 5°* dio zemlje (Kućište), 6° bala platna (Kućište, Brač, Skradin, Korčula; Lika: *peča platna, peča robe), T** glava (Lika), 8° toponim *(Vêlja Peča* u Vrmcu, Škaljari; *Na Peču,* Stoliv)« = *pečo* f (Bednja, hrv.-kajk.) »bijela marama za glavu«, tako i slov. *péča.* Deminutivi na *-ica, -ka pećice f* pl. »1° vrst veza na konavoskoj ženskoj košulji *(vez na pećice)«* pored *pečke,* gen. *pečākā* f pl. »vez na pečke« = *pećica* (Vodice, ŽK) »2° mrežica od masti oko droba svinjčeta, 3° bala platna (Kućište), 4° (Dubrovnik) ein kleiner Stück Feld, 5° *(pШca kruha,* Čilipi) rukom otkinuti komad kruha, 6° *(peйca robe)* cijela smotka iz tvornice«. Na *-ina pećina* (17. v., Radovčić, upor. *binda)* i na *-ova pecová* f (Vodice) »vtst marame za glavu« morfološki su nerazumljivi. Denominai na *-iti popeați, -im* pf. »pokriti glavu pečom«. To je stara posudenica od vlat. riječi galskog podrijetla **pettia* > tal. *pezza,* rum. *pîfă* »meso« iz istog doba kao i ostali romanizmi koji pokazuju *ti* > *č: palača, palača, Poreč, Brač* itd. Talijanizam je deminutiv na vlat. *-itta* > tal. *-etta peceta* (Božava) u izreci *stavit pecêtu* < mlet. *meter la pezeta.* Postoji još poimeničen vlat. pridjev na *-aus* kao ribarski termin *picao,* gen. *-ala* m (Dubrovnik, Zore) »1° konopac kojim se vežu ribari kad ribaju« = *pical,* gen. *-ala* (Split) = *pică* gen. *-ăla* (Hvar) »2° komad drveta na kraju onoga konopca (= krok), Gürtel den die Fischer beim Ziehen der Netze um den Leib anlegen« = *picaj* (Mljet, / < *If)* »šabaka ili trakta salpava se vazda picajom na kraj koji se krokom veže oko pasa« = *picali* m pl. (Kućište) »komadi od konopa na kroku, što drže uzu sa kojom se izvlači, - mreža«. Ta izvedenica

pretpostavlja imenice *pica < petita, koja nije nigdje potvrđena, ali potvrđen je déverbal odatle *otpicati* »otpustiti uzu od kroka« i *zapicati* »picalom opásati uzu da konop ne omakne iz ruke«. Sam *picaṭi* nije potvrđen.

Lit.: ARj 9, 414. 743. 831. 10, 785. Rešetar, *Štok.* 267. Cronia, *ID 6. REW** 6450. *DEI* 2888.

pečat f (13-17. v., Belostenec, tako češ. i rus.) ili m (od 14. v.) = *pečat* m (ŽK, Kosmet) = *pelet* (15. v.), sveslav. i praslav. apstraktna izvedenica po deklinaciji *i,* obrazovana s pomoću sufiksa *-êtb* (upór. infinitive na *-éti)* »1° sigillum, 2° znak krsta u zakletvi (Kosmet) itd«. Pridjev na *-ьn pečatan,* poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica pečatnik* prema *peiatnica,* na *-jak pečatnjak* (Vrbnik) »prsten kojim se pečati«. Na *-nja pečatnja* (rusizam) »štamparija«. Denominali: na *-ati peculati* (Ljubiša) *(na-* rusizam) »štampati« = na *-iti pečatiti, -ïm* (Vuk, 13. v.) (sa-, ra-) = *pečetiti* (Lika). Riječ je kulturna, jer služi kod isprava. Rumunji je posudiše kao femininum deklinacije i: *pečete* pored *-tie* f i kao *pecet* m, odatle *pecetar;* rum. denominal *pecetlui* »pečatiti« odgovara stcslav. *(za)pečetbleti* = kod Madžara *pöcset* (16. v.) i *paesèllo* »koji pečati, mühürdar (v.)«. Njem. *Petschaft.* Kao što *žig* i *žigosati* (v.) potječe od *žeći,* tako **pečetb* od *pek-, peči* (v.), te kao apstraktum znači »ono .što je užeženo«. Značajno je da Mikkola izvodi *pečat f i z* tursko-mong. *bit'ik* »Buchstabe, Schrift«.

Lit.: ARj 9, 738. 742. *Elezović* 2, 71. *Miklošič* 234. *Holub-Kopeíný* 268. *Bruckner* 407. *Mladenov* 421. *Tiktin* 1141. Zubatý, *ASPh* 16, 407-408. Mikkola, *AnzIF* 21, 87. Schrader, *IP* 17, 34. *Vasmer 2,* 351.

péčiti se, *péčīm* impf. (Đurđević, Orahovica, Slavonija) »gizdavo hoditi«, *napečiti se* »nakititi se« = *napečiti* (Reljković[4]) »naprčiti«, s prefiksom *ko-* (vΛ *kopěčit se, -êcim* (Kosmet) »rogušiti se, oholiti se, praviti se veći no što je« = *kopéčiti, kopěčīm* (Dubrovnik, Stulić) »kriviti, iskrivljivati«. Ekspresivan glagol, s kojim stoji u vezi i *pečiti se* (Mikalja, Stulić) »bečiti se, bekeljiti se (v.)«, s promjenom *ρ > b,* iz čega se vidi onomatopejsko podrijetlo.

Lit.: ARj 7, 483. 9, 743. *Elezović l,* 311.

peći, *pečern* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, o-, pre-, pri-, s-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **pekti, pekç* »1° backen, 2° braten« prema *ispećati, -am* i impf, na *-va- ispećavati, -ant* (Dubrovnik) »izvaditi iz peći«, *spećat* (Korčula) »staviti kruh u peć« i impf, prema prijevoju *e-i* i *c* mjesto *k -picaṭi,* samo s prefiksima, kao *upicati se.* U prefiksalnim složenicama ima i prošireno i preneseno značenje: *opeci (se)* »1° ožeći, opržiti, 2° nastradati«, *zapikati* (ŽK) »praviti neugodnosti«. Osnova *.peć-* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Postverbali *opeka* f (danas ušla u književni jezik) »crijep, cigla«, odatle *opekar* (Stulić) »koji gradi opeke« (upór. s prijevojem češ., struś, *opoka), ìspek* m (Vuk) »dio rakije onome čiji je kotao«. Ovamo ide i *peka* (Vuk, Dalmacija, Srbija, Prigorje) »crijepnja«. Odatle na *-va pêkva* f (ŽK, Belostenec, Stulić, kotar ogulinski, slov. *pekev)* »crijepnja«, s -izvedenicama *pêkvār* m »koji gradi pekve«, *pekvenjak* »kruh pod pekvom pečen«. Poimeničen part. perf. pas. na -sfea *pečenka* f, na *-ica pečenica.* Apstraktum *pečenje* n zamjenjuje u istočnim krajevima (Vojvodina, Reljković) izvedenicu na *-bka* = *pečenja* f (Vrančić, Belostenec, Jambrešić Habdelić, Kuhačević, Reljković, Istra), odatle hrv.-kajk. *pečenjar.* Taj apstraktum postao je konkrétum već u staro vrijeme, upor. madž. *pecsenye* (16. v.), rum. *pečenie, pecinye* pored *pećine* i *pecie* »meso od buta govečeta«. Na *-jur* + *-łka pečurka* f = *pečurka* (Korlevićt, Istra) »gliva«, upór. i polj. *pečarka,* ima usporednicu u lot. *peka* »boletus magnus«. Ovamo i neologizam *prepečenac,* gen. *-nca* »Zwieback«. Kulturna je riječ, koju posudiše Madžari *cseperke* s mnogo varijanata, s istom metatezom i Rumunji *ciupercă.* Unakrštenjem sa *pita* (v.) Rumunji kažu i *pitarcă,* upor. još *picioarcă* »gomoljika od helianthus tuberosus«. I Arbanasi je obrnuše u *këpurdhë.* Sufiks *-ka* zamijenjen je sa *-va pečúrva,* gen. pl. *pečúrov* (Brač, Hvar). Unakrštenjem s posuđenicom iz njem. (stvnjem. *peccho* > bav. *Beck) pék* m (ŽK, Zagreb, hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, slov.) = *pék,* gen. *peka* (Virovitica) i korijenom *pek-* od *peći* stvorene su radne imenice *pekar,* gen. *pekara* m (upor. njem. *Becker)* prema *pêkarica* »ekmekdžija (Bosna)«, s čitavom leksikologijskom porodicom *pekárov, -ev, pekarski, pekara* = *pekarnica, pekařina, pekàrija* (Lika) »zanat pekarski«. Na *-ač pekač,* gen. *-ača* (Srijem, Šokci) »tepsija«. Složenice: *dvopek,* neologizam, prevedenica od *Zwieback; čelopek* (toponim) = *čelepek* (ŽK) »zemlja na brdu izvržena suncu«. Upor. stcslav. *pekb* »Hitze«. Praslav. je izvedenica na *-eh:* praslav. **pekelb* > *pečal,* gen. -i f (do 18. v., danas arhaizam) ima (metaforicko) psihološko značenje »Sorge, Kummer«, ali apstraktna izvedenica *пя-ьЬа* odatle *pečalba* ima konkretno značenje »nadnica, težačenje, Frohnarbeit, argatluk«. Odatle *pečalbar* »radnik koji ide na pečalbu«. Ima također svoju zasebnu leksikologijsku porodicu: pridjev *pečalan,* denominali na *-iti pečaliti, pečatim (is-),* na *-ovati pečalovati.* Ie., praslav. i sveslav. je izvedenica i prvobitni apstraktum na *-tis* > *-tb* (uporedi infinitiv na *-ti) : peć,* gen. *peči* f < praslav, **pektb.* Taj je već u praslavenskom postao konkrétum »fornus > furuna (turcizam talijanskog podrijetla)«. Upor. stprus. *pectis* »Ofenschaufel«, gr. πέψις »Kochen, Backen« (odatle internacionalni farmaceutski naziv *pepsin),* sanskr. *pakti* »gekochtes Gericht«. Odatle pridjev *pecan,* poimeničen na *-jak petnjak* (ŽK) »Kachel«, *petnjìca* (ŽK) »kućica u kojoj se suše konoplje«, *pećnica* (Lumbarda) »kuća s peći«, na *-bk popećak,* gen. *-čka* (Vodice) »lopatica za vatru«, *pretpećak,* gen. *-čka* (ŽK), *pripečak,* gen. *pripêjka* (Brusje, Hvar) »kruh koji se daje pećarici u ime plaće«. Odatle kod Rumunja *prepiciu* (Erdelj) = *pripiciu* (Moldavija) = *prichiciu* »Absatz, vorspringendes Brett«. U stcslav. *peštb* je značila »1° fornus, 2° pećina«. U slovenskom očuvano je značenje 2° kao apelativ i toponim. U hrv.-srp. to značenje nalazi se samo u augmentativu na *-ina pećina* = *pećina* (Vodice), također toponim kao i *peštb* (u *Budapest — Budimpešta,* njem. *Ofen Pest)* i možda u *Pečuh* = madž. *Pecs.* Sufiksom *-ina* uklonjena je homonīmija. Prvobitno značenje nalazi se još u toponimu *Peć,* gen. *-i* > tur. *Ipek,* arb. *Peja.* Odatle pridjev (ktetik) na *-ski pecki* (upor. za *ć* > *sk* > *ck Musichi* od *Mušia, društvo* Sarajevo < *družbstvo)* pored *pecski. Pecka* je toponim i hidronim (selo kod Sarajeva, voda u Crnoj Gori). Drugi augmentativ obrazovan s pomoću *-era* (upor. *Anera* od *Ana,* Lika) postao je općenit kao posuđenica iz crkvenoga jezika *pestera* (Obradović, Ljubiša), u rum. *penerà,* također u *Pester* m (Stara Srbija blizu Rožaja, Vasojevići). Skupina *št* mjesto *ć* dolazi i u augmentativu na *-ina* u *Peštinjgrad* = *Pestinjgrad* (pećina nad Kotorom). Ie. je korijen **pequ-* »kuhati«, lit. s metatezom *kepti, kepu,* lot. *cept* »peći«, arb. *pjek* »pečem«, sanskr. *pacati* (3. 1.) »kuha«, gr. πέψω, πέσσω., lat. s asimilacijom *coquo.* Prvobitno je praslavensko značenje bilo »peći na otvorenoj vatri«. Kuhinja kao odijeljen dio stana bila je nepoznata. Zbog toga i Germani posudiše lat. *coquina* >' vlat. *cocina* > *Küche,* od Germana posudiše Slaveni već u praslavensko doba *kuhinja,* s čitavom leksikologijskom porodicom: *kuhar* m prema f *kuharica,* s pridjevima, na Jadranu iz tal. *cucina* prema mletačkom izgovoru *kužina,* lat. _ *coquus* > *cocus* > *kôgo* (iz mlet.), na Balkánu *coctorium* > rum. *cuptor* > bug. *kuptor.* Sa kulturno-historijskog gledišta važan je razvitak »furnus > pećina«. To se može tumačiti time da se pečenje u praslavensko doba obavljalo pri vatri u pećinama.

Lit.: ARj 3, 918. 7, 483. 9, 732. 735. 744. 760. 807. 12, 85. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović 2,* 73. Jagić, *ASPh* 31, 549. *Pleternik 2,* 19. 20. *Mazuranić* 409. Hraste, *BJF* 8, 12. *JF 6,* 185. 213. 10, 44. Ribarić, *SDZb 9,* 176. 179. *Miklošič* 235. 244. *Holub-Kopeíný* 193. 268. Berneker, *IF 9,* 264. *Bruckner* 406. *WP* 2, 18. *Trautmann* 211-212. *Mladenov* 416. 421. *Sb. Miletic* 262-287. *ljfb l,* 188 (cf. *RSl 6,* 293). *Tiktin* 368. 1250. 1149. 1141. *GM* 187. 325 341. Matzenauer, *LF* 12, 328-329. Unbegaun, *RES* 12, 28. Uhlenbeck, *PBB* 30, 266. *IF* 13, 214. *Vasmer* 2, 331. Vasmer, *Festsch. Baudouin* 81. si. (cf. *IJb* 9, 202). Meillet, *Et.* 1 (cf. *AnzIF* 21, 85-86). *Boisacq** 84. 769-770. 1116. Iljinski, *ASPh* 34, 9. Jokl, *Stud.* 69. Petrovici, *RL 6* (1961), 25-8. Barjaktarović, *Njf,* n. s., 10 (1960), 265-68.

pećohan m (Dubrovnik) = *pećohana î* »lijek za bljuvanje«. Od tal. *ipecacuana* »brazilska biljka koje korijenje daje gornji lijek«. Riječ je iz jezika brazilskih domorodaca tupi od sintagme *ipe kaa guana* »mala biljka koja čini da čovjek oboli«. Nejasna je zamjena *ć za. k* te *h* za *gụ,* odnosno za *ħụ.*

Lit.: ARj 9, 749. Budmani, *Rod 65,* 166. *DEI* 2090.

pêd, gen. *pèdi f* — (prijelaz iz deklinacije *i* u deklinãciju α) *pēda í* (Vuk) = *pêd* m (Kosmet) »dužina od vrha palca do vrha prsta mezimca, kad se rastegnu; sinonim: pedalj«, sveslav. i praslav. riječ bez usporednice u baltičkoj grupi. Odatle na *-/* + *-го pedalj,* gen. *-dlja* m (Vuk, Lika, Istra) = *ped(a)o,* gen. pi. *pèdi* (Mostar) = (sa disimilacijom *d — lj > d — nj) pêdanj,* gen. *-dnja* (ŽK) = *pad'en* (Bednja). Upor. i slov. *pedenj* i rus. *pjadenb.* Riječ je naziv primitivne mjere (kao *palac, stopa, lakat).* Madžari posudiše *pidja* = *pujaember* »Zwerg« = češ. *pi(e)dimuž(ik)* = polj. *na piędzi mąż a na łokieć broda.* Vokal *e* je nastao iz palatalnog nazala *ẹ:* upor. polj. *piądź* ili *piędź,* rus. *pjadb.* U Istri je riječ dobila još *-ig* od romanskog sufiksa *-icus: pedig* »ped, pedalj«. Pridjev *pedorog* (Stara Srbija) »qui a des cornes d'uri empan«, pōime-

ničen ná -ьc *pedorogac, pedoročić.* Vuk ima iz narodne pripovijetke *pedljorošćić,* a Belostenec *pednjodug.* Deminutiv na *-ič pednjic.* Ie. je korijen **'(s)pen-* »spannen« raširen formantom *d.* To raširenje dolazi još u lit. *spendžiu, spęsti* »einen Fallstrick legen (spannen)«. Öd takvog glagola očuvao se u slavinama apstraktum na *i.* V. *peti.*

Lit.: ARj 9, 750. 756. *Elezović 2,* 63. *Miklošič* 238. *Holub-Kopečný* 272. *Bruckner* 412. *Mladenov* 416. *WP 2,* 661. Matzenauer, *LF* 15, 168-169. *Boisacq** 893-894. Bernard, *RES* 27, 35.

pedana f (istročakavski) »circumsutura marginis vestimenti feminilis«. Od tal. *pedana* »striscia di panno da piedi degli abiti«, od lat. poimeničenog pridjeva ž. r. na *-anus* od *pes,* gén. *pedis,* koji je zamijenio *-aneus* u kllat. *pedaneus.* Ovamo još u m. r. *pedăn* (Božava) »ugnetto, Ciselierstahl« < mlet. *pedana.* Upór. *pagul, pidal.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 46. Matzenauer, *LF* 12, 329. Cronia, *ID 6,* 117. *REW*[3] 6353. 6354. *Prati* 747. *Rosāmam* 753.

pedali, *-ãm* impf. (Perast, Stulić) »1° lijeno, tromo ići, 2° sporo govoriti, raditi«, *pripedati* pf. (Baraković) »polako poći«, *opedati* pf. (isto) »pomnjivo urediti«. U Kosmetu *pedat se* impf, »ritati se, praćakati se, nogom mlatariti«. Pridjev na *-av pedav* (Dubrovnik, Prčanj) »lente agens, loquens«, poimeničen na *-ьc > -äc pedavac,* gen. *-avca* (Perast) prema f na *-iça pêdavica* (Stulić). Apstraktum odatle *pêdãv,* gen. *-āvi f* (Prčanj) »Trägheit«. Možda je naša glagolska kreacija od lat. *pes,* gen. *p dis* »noga«. Odatle su prilozi: *àpije* (Šibenik; primjer: *skoči àpije}* < mlet. *a pie; jinplje* (Božava) < mlet. *in pie;* prijedlog *tàpjo* (Korčula) »tik, uz, ražo« < *intus ad pędem,* upór. mlet. *a pe de* »uz«. Upór. tal. horonim *pedemonte > Piemonte,* pridjev na *-ese* < lat. *-ensis Pijemontez* (Pavlinović, graničari) = *Pijemontiz* (Kožičić). Složenica sa *tres: trêpije* m (Božava, Malínská) = *treptje* (Kućište) = = *trepija* (ibidem, Potomje) = *trèpije* (Šibenik) < mlet. *trepie* m < *tres pedes* = *trepí(l)ja* n pl. (Dubrovnik) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *tremptija* = *trempija* n pl. (Čilipi) = *tripija* f (Trpanj) »tronožje za lonce na ognju, trîmfus m (ŽK, < njem. *Dreifuss)«.* Posljednje je dalmato-romanski leksički ostatak < *tres pêd-ia.* Upor. *quatuorpedia* glede dočetka. Samoglasnik / mjesto *d* (upor. *pilot* pored *pedot')* nalazi se u bokeljskim oblicima: *tripjeli,* ák. *tripjeß* (Dobrota) = *tripielji,* smg. *tripelj* (Bogdašić) = *mpjelji* (Krtole), *na tripelje* (Muo) = *trpijelj,* gen. *-íja,* pl. *trpiélji* (Lastva, Prčanj), *na trpielju* (Bijela). Suglasnik *d* se nalazi u Marulića *trispida* = *triplde, -i* f (Korčula). Prijelaz *dl > z* dolazi u *tfpež* m (Vodice) »tronog na ognjištu« < **tripedium* prema *quatuorpedia.* Latinizam će biti *trišpet* m = (unakrštenje sa *križ,* v.) *krišpet* m (Belostenec) = *škripeti* m pl. (ŽK) »tronožje kod stola«.

Lit.: ARj 9, 44. 751. 840. 12, 86. Budmani, *Rad* 65, 165. Zore, *Tuđ.* 22. Ribarić, *SDZb* 9, 200. Rešetar, *Štok.* 301. Cronia, *ID* 6, 110. 123. *REW*[3] 6439. 8912, Parodi, *AGI* 15, 45.

pedipsa f (Lučić, Zoričić) = *pedepsa {ne-,* Bella, Voltidi, Stulić, Budinić) »kazna«. Postverbal od *pedepsati, -šēm* impf. (14. i 15. v., dubrovački pisci, Lika) = povratno *pedepsati se* (Vuk, Risan), »mučiti, kinjiti, moriti« = *pedêpsat, -šem* (Kosmet), iterativ na *-va- pedepsavati, -am* (17. v.) *(iz-, po-, ne-), pedipsivati, -ujem* pored *-ivam* = *pedipsati* (Baraković, sjevernodalmatinski pisci) = (pseudojekavizam) *pedjepsati* (Ranjina, Gučetić), danas u Dubrovniku *pedepsat* u primjeru *Bog će te pedepsat* (inače *kastigati) — (ps > s) pedtsat* (Cres), *ispedêsati se oko čega* = *(d > 1) pelisati* (Dubašnica) »mučiti koga jako« = (jekavski) *peljesati* impf. (Ljubiša, Popović) »mučiti«. Odatle pridjev na *-iv pedepsiv (ne-),* na *-ija pedepsija* (Kačić), na *-je pedepsje* n, (nejasno) *pedepseja* (15. v.). Miklošič ima još *vedevsati.* Apstraktum na *-anje: pedipsanje* (Banovac), *nepedepsanje.* Balkanski grecizam (aorist ngr. ἐπαίδεψα < ἐπαίδευσα od παιδεύω »instruire, punir, châtier«, izgovori *pedévo):* rum. *pedepsi* »erziehen, bestrafen«, α ia *pedepsi* »sich abquälen«, cine. *pedipsire* »1° punir, châtier«, refl. »2° se donner de la peine«, bug. *pedéps(u)vam,* arb. *pedheps* (Kalabrija) »benachrichtige«. Upotreba u čakavskom govori za to da se taj grecizam nalazio i u dalmato-romanskom, kao i *koludar, Igalo.*

Lit.: ARj 7, 769. 941. 953. 767. 10, 786. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. Rešetar, *Štok.* 238. *Elezović 2,* 63. *Mladenov* 416. *Tiktin* 1141. *GM* 325. *Pascu 2,* 74., br. 1368. *Miklósié* 234. Joki, *IF* 49, 299. Schulze, *KZ* 43, 187.

pedoći m pl. (Dalmacija) »musija, mytilus galloprovincialis (Risan)«. Slov. *pedóća* »grosse Laus«. Od mlet.-tršć. *pedocio,* furi, *pedáli,* tosk. *pidocchio (di mare)* < lat. *pēduculus.*

Lit.: Stürm, *ČSJK* 6, 79. *REW*[3] 6361. *Prati* 765. *DEI* 2906.

pedüo, gen. *-ula* m (Tivat, Lastva) »rupa, proboj kroz nericu i kroz nju prolazi vojnica i klin«. Od lat. poimeničenog pridjeva u sr. r. *pedulis,* od *pês, pedis.*

Lit.: REW[3] 6362.

pedut m (Vetranie) = *pèdot* m (Dubrovnik) = *pedata* (Mikalja) — (s gubitkom meduvokalskog *d* kao u mlet.) *peota* (Mikalja) = *(d > l) pilot* m (Perast) = *pilot* (Rab, Božava, Kašić) »kormanoš, krmar, dumendžija, (neologizam) peljar«. Odatle na *-ovina pilotovina* »plaća pilota«. Od sttal. *pedono, pedata, pilòta,* s gr. sufiksom -ωτης > tal. *-otto, -ota,* od stgr. πηδόν »Steuer«. Oblik *pedut* bi mogao biti dalmato-romanski leksički ostatak, upor. *pidotu* na Siciliji.

Lit.: ARj 9, 756. 775. 851. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6, 117. *REW*[3] 6360. *Rohlfs* 1688. *Prati* 769. *DEI* 2923.

pegla f (Srbija, Lika, Vinkovci) = *pegla* (ŽK) = *peglja* (Istra) »glačalo, utija«. Denominal na -arz *peglati, peglam* impf, *(is-,o-, po-)* »glačati, utijati«. Od prvog dijela njemačke složenice *Bügeleisen«.*

Lit.: ARj 9, 756.

•**pêgula** f (Budva, Rab) »1° paklina, smola, 2° (preneseno) malum omen, pëh (npr. u Budvi mačka i zec ne smiju se spominjati, jer *donose pêgulu),* 3° riba paklara, petromyzon marinus (odatle *pegulka,* na mlet. *-era* < *-aria pegulera* »mreža za nju)«. Part. perf. pas. *pegulān (biti)* (Dubrovnik, Cavtat) »imati peh«, *impegulûn* (Molai, *-un* < *-ân)* »nesretan«. Upor. slov. sa sinkopom penultime *pegla* »Teer, Colophonium«. Od tal. *pégola* < lat. *picula,* deminutiv od *pix,* gen. *-cis* (u prasrodstvu sa *pьЫъ).*

Lit.: ARj 9, 757. Kušar, *Rad* 118, 23. *Pleteršnik 2,* 19. *REW*[3] 6483. Matzenauer, *LF 12,* 329. *Práti* 748. *DEI* 2822.

pegurìna f (istročakavski) »nőmén ovis«. Deminutiv na tal. *-ina,* lat. *-ina* od tal. *pècora,* mlet.-tršć. *pegara,* furl, *piore, pegorar,* kslat. *pecora,* kllat. *peais,* gen. *-oris.* Sufiks *-ina* nije naš augmentativni sufiks. Na *-arius pecorarius* > **pikurar* u dubrovačkom prezimenu 13. v. *Pikurarević* = (sa disimilacijom *r-r > l - r) Pikularević* (12. v.;, sadrži dalmato-romanski leksički ostatak. Upor. rum. *păcurar* »ovčar«.

Lit.: ARj 9, 846. Štrekelj, *DAW* 50, 46. *REW*[3] 6325. 6326. 6327. *Pizona*[2] 758. *Prati* 746. *Rosamani* 755.

pehlivan, gen. *-ana* m = *peKvăn* (Kosmet, dobiva pejorativno značenje) »1° junak, vitez, 2° akrobat koji igra po užetu, 3° okretan čovjek (Kosmet), 4° indeklinabilni epitet sa *konj, đogin, kulaš, najjači vo* (Lika)«. Pridjev na *-ski pehlivānskī* (Vuk). Denominal na *-iti pe(h)livaniti, -livānfm* (Lika) »gizdati se, ponositi se (Dalmacija)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pähläwan* »junak«) iz akrobatske terminologije: rum. *pelivan / păli-van* »Kämpfer, Athlet, Gaukler, Spitzbub«, bug. *pehlivan l pehleván* = *peilivan,* arb. *pelivan* »Seiltänzer«, ngr. πεχλεβάνις »lutteur, escamoteur«.

Lit.: ARj 9, 758. *ASPh* 30, 458. *Miklošič* 234. *Lokotsch* 1607. *GM* 326. *Mladenov* 421. *Elezović 2,* 64 — 5.

pèik m (Vuk, narodna pjesma) »teklič, ulak«, indeklinabilni pridjev pred ličnim imenom i pred *bedevija.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *päik* »Bote, Fussgänger« > tur. *peyk* »poslanik«) iz dvorske terminologije: rum. *paie* = *peie* »teklič, koji je pratio sultana ili kneza«.

Lit.: ARj 9, 758. *Tiktin* 1108. *Lokotsch* 1608. *Miklošič* 230. *Bruckner* 390.

pejdah m (BiH) »mušterija, prosac« = *pèjdāh* indeklinabilni pridjev (sa *biti),* npr. *on je svugdje ~* »svagdje se viđa, niče gdje ga ne siju« = *pejdă* pored *pejdâ* (Kosmet, uz glagol *učiniti se),* odatle denominai na *-iti pejdašit se, -âsi* »uvrtjeti si u glavu«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. pridjev *pejđa* »javan, vidni«, upor. tur. *peyda olmak* »entstehen, herrühren«).

Lit.: ARj 9, 759. *Elezović 2, 64.* Skok, *Slávia* 15, 485., br. 582.

pèke, prilog (BiH) »dobro je tako« = *pekej* pored *peki* (Kosmet, riječ čaršilijā) »isto«. Balkanski turcizam *(pek eyi* »très bien«, *eyi* stegnuto u hrv.-srp. u *e, i, ej)* iz oblasti sintakse: bug. *peke* pored *teika,* cine, *pechi* »très bien, volontiers«. V. još *egije* f pl.

Lit.: Elezović 2, 536. *Deny* 241. *Mladenov* 416. Skok, *Slávia* 15, 485.

pekmez m (Srbija, BiH, Slavonija, danas općenit u hrv.-srp. književnom i saobraćajnom govoru) »ukuhan sok od slatkog voća«. Na *-njača pekmeznjača* (Banat) »gužvara, savijača, u kojoj je pekmez«. Balkanski turcizam (tur. *pekmez* »isto«, od tur. pridjeva *peą* »tvrd« i negativne postpozicije *-mez,* v. *biljmez,* tema

negativnog aorista kao *sev-me-z* od *sev-me-mek* »ne pas aimer«) iz kulinarske terminologije: bug. *pekmez* m > (sa *km* > *trn) petméz* »prevareno slatko vino s raznim tikvama«, arb. *tëkmes — zi* (također prezime) »dick gesottener Most, Fruchtkonserve«.

Lit.: ARj 9, 762. *Mladenov* 417. 420. *GM* 325. *Deny* § 616.

peksimet m (Vuk) = *pêksimit* (Kosmet) = *pechemet* (Mikalja) »dvopek, beškot«. Deminutiv *peksemetić* (Reljković). Balkanski -turcizam grčkog podrijetla (tur. *peksimet* pored *peksimad* »isto«) iz terminologije hrane: rum. *pesmet* (Muntenija, upor. madž. *peszméť),* bug. *peksemét* = *peksimet* »prepečeni rezani hljeb«, arb. *paksimath -dhi* pored *peksimath* = *peksimet* (Gege), cine. *piximate* f pored *puximade,* ngr. παξημάδι, srgr. παξαμάδιον, koje je izvedenica od pridjeva πήξιμος »tvrd«. Tumači se i kao složenica od perz. *pek-* »isto što i pečen« ili od tur. *pek* »tvrd« (v. *pekmez)* i od ar. *simād* > *simit(a)* (Vuk) »hljeb od najsitnijeg pšeničnog brašna«. Arapska riječ potječe od gr. σεμίδαλις.

Lit.: ARj 9, 932. 762. *BI 2,* 399. *Elezović 2,* 64. *Mladenov* 417. *Lokotsch* 1642. 1814. *REW*[3] 6319. *Pascu* 2, 82., br. 1541. Korsch, *ASPh 9,* 662. *GM* 318. Meyer, *Türk.* l, 58. *Tiktin* 1148. Vasmer, *GL* 106. 114.

példa f (16. v., hrv.-kajk., slov., Lika, ŽK) = *peld* m (jedna potvrda) »1° (svetačka) slika, primjer *(semu svītu za peldu* ŽK), kip, lik, oblik, obrazac, kalup, 2° (pejorativno: *példa pelde i prdačine,* Lika) ruglo«. Pridjev na *-ьn* > *-an peidan.* Deminutiv na *-iça peldica.* Denominal na *-ovati peldovati* »opisivati, prikazivati, praviti kipove«. Nalazi se i u rum. *pildă,* denominali *a pildi* = *pildui* »isto«. Madž. *példa,* od stvnjem. *bilìidi,* nvnjem. *Bild.*

Lit.: ARj 9, 763. *Tiktin* 1162. *Miklošič* 236.

pèlega f (Sipan, Dubrovnik, Zore) »mjesto daleko od kraja mora 300—400 sežanja«, odatle denominál na *-ati pelegati, -am* »ribati u pelezi« = *pelig* m (Mljet, u izreci *baca u pelig',* tu se baca *sènjo,* gen. *-ala',* na senjale se bacaju velike vrše i mezane). Opozicija je *kulaf* »otvoreno more«. Ovamo može ići po semantičkom pravilu sinegdohe *pelig* m, gen. pl. *peligov (puno ~ u portu;* Vrbnik, Senj) »nekakav brod koji ima naprvo flok« < mlet. *pièlego* »grosse dreimastige Barke«. Oslabljenje penultime α > *e* upućuje na vrelo grecizma preko dalmato-romanskoga. Grecizam je balkanski: arb. *pelik-u* < srgr. πέλαγος »offenes Meer«.

Lit.: ARj 9, 765. 763. Macan, *ZbNŽ 29,.* 211. *REW*[3] 6369. *GM* 326. Vasmer, *GL* 114. *Prati* 748. *DEI* 2823. *Rosamani* 785.

pelemisati se, *-sem* impf. (Stulić, Rosa,, Zuzeri, Dubrovnik) »hvaliti se, hvastati se«. Apstraktum na *-anje pelemisanje* n (Stulić) »superba actio«. Pavlinović ima *pelemišiti se, -im* (Dalmacija) »natjecati se«. Ne zadovoljava ni stgr. πςλεμίζω »schwingen, zittern machen« ni ngr. πελεμώ »betätige mich«,, koji navodi Vasmer. Možda prije izvedenica na gr. -ίζω preko aorista od παλάμη = *palma* »šaka« (v.), upor. sa *-idiare* > španj. *-ear palmear* »Beifall klatschen, pljeskati«. Prijelaz *a* > *e* kao u starodubrovačkom romanskom *chesa* < *časa.*

Lit.: ARj 9, 763. 764. Vasmer, *GL* 114.

pelena f (Vuk, Kosmet), običnije pl. f *pelene* = *peleni* f (Lika) = *pelen* f (Bella, Stulić), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »Windel«. Deminutivi na *-ica pelenica* (Kosmet, Orahovica) = slov. *pelenica,* na *-če pelenče* n »Windelkind« (također bug.). Formant *-ena* izmjenjuje se sa *-na.* Zbog toga riječ dolazi i sa likvidnom metatezom: stcslav. *plena* pored *pelena,* bug. *pelena,* ukr. i rus. *pelena,* češ. *plena.* Deminutiv na *-tka* posudiše Madžari *pelenka* i Rumunji *pelincă,* odatle metafora pl. f *pelincile domnului* »tijesto s orasima i medom, koje se jede o Božiću«, upravo »Gospodnje pelene«. Upor. rus. *pelenka.* Arbanasi *pelene f.* Formant *-ena, -enь, -na* varira u lit. sa *-ua plévě* — rus. *pleva* »kožica«. le. je korijen **pel-* »Haut,. Fell > Tuch, Kleid«, lat. *pellis,* njem. *Fell.*

Lit.: ARj 9, 764. *Elezović 2, 65. Miklošič* 236. *Holub-Kopečný* 677. *Mladenov* 417. *Trautmann 226. WP* 2, 58. *Tiktin* 1143. *GM* 326. Solmsen, *KZ* 38, 444. Schmidt,, *KZ* 32, 386. Matzenauer, *LF 12,* 329-30.

pelengace f pl. (nahije užička i pazarska, Srbija, Sarajevo, Travnik, Mostar, Turska Hrvatska) = *pelengiri* m pl. (Vuk) = *pelengîri,* gen. *-Irà* (Kosmet) »vunene hlače (opis kod Milićevića)«.

Lit.: ARj 9, 764. *Elezović* 2, 65.

peles m (Donja Kupčina, ŽK, slov.) »grožđe blauer Blank«. Na *-ika pelesika* f (hrv.-kajk.) »jabuka pola zelena pola crvena«. Zacijelo istog postanja kojega i rus. pridjev *pelesyj* »šaren«,. stcslav. *pelesъ* »siv«, koji se uspoređuje sa lit. *pilkas, palsas* »fahl«, gr. πελιός, πολιός »grau«, ie. set-baza **pel-* u izrazima za boju »fahl, scheckig, siv, crnkast, šaren«. Upor. za dalje veze *plav, pljesniv* (v.). Možda ide ovamo i ime poluotoka ü srednjoj Dalmaciji (jekavski) *Pelješac,* gen. *-sca* (Vuk, f mjesto * nastalo je od krivog prijenosa palatalizacije sa *lj* i na *s,* to je asimilacija) = (ikavski) *Pèlisac,* gen. *Pèlica (se* > c) = *Pellsac,* gen. *PeKca* (Korčula, Hvar), odatle etnik na *-janin Pèličanin* m prema f *Peliška.* Talijanski naziv *Sabbioncello,* tal. deminutiv od *sabbione* > daim. *salbun* ne poklapa se sa hrvatskim nazivom, koji se odnosi zacijelo na boju obalskog pijeska. Varijante *-B* prema *-is* možda su pseudojekavizam ili pseudoikavizam.

Lit.: ARj 9, 765. 769. *Miklošič* 236. *WP* 2, 54. *Boisacq*[3] 762. Petersson, *KZ* 47, 289. Holthausen, *IF* 25, 150.

.peleš, gen. -ara m (Vuk, Srijem) »1° perčin, 2° prezime (pravoslavci)«. Familijski toponim *Peleší* (također rum.). Pridjev na *-av pelešav* (Lika) »1° čupav, kušljav, bućav, 2° korušav, grintav«, poimeničen na *-ьc* + *-ac* m prema f na *-ica peШa ac,* gen. *-avca* prema *peШa ica.* Ovamo ide zacijelo i ime ovce *peleška.* Metaforickí prenosi se značenje na ručicu, npr. od lonca *pelijęs f* (Lika) = *pèlli,* gen. *-íša* m (ikavci u Lici) = *pelei* (Hrvatska) »ručica u kázánu«, odatle na *-nica pelešnica* (Levač, Srbija) »drven polukrug u vrata, utvrđen za direk, u koji se zavlači petica«. Ovamo možda i značenje »obod, rub«: *peliš krstionice* = *kamenice, oko mlina* = *peleš sinje.* Završno *-eš, -iješ, -iš* je sufiks koji je nastao od *-eh,* upor. ukr. *peleh* »Haarlocke«. Ne zna se kako se odnosi prema tom značenju češ. *pelech* »cubile«, *pelichati,* polj. *pielesz, pielucha.* Matzenauer griješi kad izvodi od tal. *peloso* »crinitus, hirsutus, villosus«. Rumunji posudiše *peles* m »1° Franse, Trödel, 2° gatnjik = gašnjak (ŽK), učkur«. Šulek ima naziv trave *peliš* m ili f (Istra). Upor. rum. *peleşei* »biljka leucojum« za koju u nas sinonim glasi *peleiica* »leucojum aestivum«.

Lit.: ARj 9, 765. 767. *Miklošič* 236. *Holub--Kopečný 269. Tiktin* 1142. Matzenauer, *LF 12,* 330. Šulek, *Im.* 285.

pelij m (Vrbnik, Stašić) »pokrivač, pokrivalo na krevetu sašito od ovčijih strojenih koža sa svojom vunom«. Akcenat je po svoj prilici bio na -U, a *j* zamjena za *lj.* Trebalo bi još potvrdu iz drugih čakavskih narječja za tu riječ. Upor. *opeliti, -im* pf. (Stulić, Vetranie) »pokriti« prema impf, *opeljivati, -om.* To je denominal od ák. pi. *peli* koje je potvrđeno samo u poslovici Marina Držića: *sve ho se od pelicara rodi, šije peli* (»kože), *a sve Što se od mlinara rodi, sve muku krade.* Tu imenicu nije Maretić stavio kao posebnu riječ. Očito je od lat. *pellis* > tal. *pelle* f »koža«. Jireček ima iz dubrovačkog latiniteta *pellilia* »strojarnica koža«, n pl. > f od *pellile,* poimeničen pridjev sr. r. na *-His* od **pellilis,* koji nije nigdje drugdje potvrđen. Odatle je zacijelo *Pelili* m pl. kod M. Držića »ulica ili dio grada u starom Dubrovniku«, danas *Peline* f »sjeveroistočni kraj Dubrovnika gdje su se strojile kože«. *Peline* se zove još zaselak (toponim) na Šipanu, deminutiv *Pelinice* f pl., zaselak u Boki Kotorskoj. Lat. pridjev *pelliceus* poimeničen u ž. r. nalazi se u *pelica* f (kod jednog dubrovačkog pisca, Mikalja, Stulić) »korica od knjige«. Upor. fr. *peilisse,* tal. *pelliccia.* Odatle na *-arius* > *-ar pelicar* m (M. Držić) »krznar, ćurčija«, odatle prezimena *Pelicarić* (Vrana), *Piličarić* (17. v., Hrvatska). Upor. fr. prezime *Pelissier.* Upor. i dubrovačka prezimena 15. v. *Peličevič* i *Peliočič.* Posljednje pretpostavlja **pelilac,* gen, *-oca* »kožar«. Pored gore pomenutog denominala *opeliti* »pokriti« postoji i *popeliti (knjigu)* »omotati knjigu da se ne pokvari«. Postverbal bi odatle bio *popelo* n (Dubrovnik) »madir« metaforičkog značenja. Upor. još *popeliti, -im* pf. »obložiti jedan metal drugim«. Pavlinovićev *peliti, pélìm* impf, »živo kome što preporučivati, nalagati, prikričavati« ne ide ovamo, V. *(u)piljiti.*

Lit.: ARj 9, 45. 768. 765. 766. 849. *ZbNŽ* 5, 246. *Mažuranii* 910. *REW** 6375. 6377.

pelikan, gen. *-âna* m (dubrovački pisci) = *pilikan* (Kolunić) = (sinkopa intertonike) *pelkan* »1° gem, nejāsit, nenasit, 2° (metafora) željezo za vađenje zubi«. Pridjev *pelikánov.* Mikalja ima bez dočetnog *-n pelika* (nepouzdano). Od tal. *pellicano* < lat. *pelicãnus* u oba značenja.

Lit.: ARj 9, 766. 768. 850. *DEI* 2827.

pèlin m (Vuk) = *pelin* (ŽK) = (s disimilacijom dentala *l — n* > *l — ni) pèlim* (Lika, Crna Gora) = *pelîm,* gen. *-ima* (Kosmet) = *pelinj* = *pelen* m (Vuk, pseudoekavizam) = *pelijen* (jedna potvrda, Radnić, pseudojekavizam) »1° osjenač (v.) < absinthium, 2° žalfija, kadulja«. Deminutivi na *-ьc* > *-ac pelinac* = *pelimac — pelenac,* na *-zk pelinak* = *pelenak,* gen. *-énka* (Vuk), na *-ič pelinić* (Krk). Na

-ika pelenika »anagallis arvensis«. Na -aš *pelënai,* gen. -áfa = na -jak pelenjak = na -ovac od *pelinak pelinkovac,* gen. -ovca »liker bermet«. Pridjev na -ov pelinov =' pelenov = pelîmov (Kosmet), poimeničen na -oca pèlimovača (Lika) = pelimača (Kosmet) »1° rakija sa lišćem od pelina, 2° jabuka (Bastali)«, *pelinjača* (Vareš) »ljekarija od pelina«, na -ski *pelinski. Pelinko* m prema *Peünka* f (Gundulić) dubrovačka su pastirska imena. Samoglasnik í u sufiksu -in nastao je od *u* > jery: stcslav. *peiynъ,* polj. *piolyn,* rus. *poiynь.* Ovaj *y* varira sa *u* (kao u *sirov* i *surov)* : češ. *pelun,* ukr. *pelun.* Riječ je balkanska slavenskog podrijetla, jei je posudiše svi balkanski narodi: rum. *pelin,* arb. *pelin* pored *pelini* = *pelim* (Gege), cine. *piluńu, pilonu,* ngr. πελῖνος, tur. *pelin, pelün.* Upór. lot. *pelējumi.* Izvodi se od iste osnove **pel-* od koje i *paliti* (v.), sa istim semantičkim razvitkom kao *gorak* od *gorjeli* (v.). Mladenov veže sa *plav* (v.). Sufiks je također ie. *-uno / -auno.* Ie. usporednica nema.

Lit.: ARj 9, 766. *Elezović 2,* 65. *Miklošič* 237. *Bruckner* 414. *Mladenov* 417. *GM* 326. Jokl, C/ni. 318. 302. (cf. *IJb* 24, 231). Barić, *Uzaj.* (cf. /Je 24, 230-231). Matzenauer, *LF 12,* 331. *Pascu 2,* 203., br. 339.

peliti, *pelim* impf. (Dalmacija, infinitivni je akcenat Pavlinovićev) »živo kome što preporučivati, nalagali, prikričavati (subjekti *Duh sv., apostol, Malthus, knez Eugenij,* objekt *poštenje)«,* kod Marulića, *Judita* 3, 170 *kim* (se. *vojvodam) moćno zapeli* »zapovijedi«. Ako je i mjesto *e* prijevoj (kao u *teći, praticati'),* možda je u vezi s *piliti, -im* impf, (uz *očima)* (Dubrovnik, Lika) (tš-) = (sa *lj* u infinitivu iz prezenta **piljo) piljiti, piljim* impf, »nepomično gledati što« (Vuk, Dalmacija, Pavlinović, Vetranie) *(u-) = piliti, -im* (Ston) = *ptljit, piljim* pored *ptljit* (Kosmet), kod Kavanjina s umetnutim *r pirliti* »gledati, piljiti«. Osnova *pil-* nalazi se još u stcslav. *piiьnъ,* u češ. *piliti,* polj. *pilić* »nastojati« i u češ. i polj. pridjevu *pilny* »marljiv« te ćeš. imenici *pile* »rad, staranje«. Korijen *pel-, pil-* u ovom značenju nije jasan. Matzenauer vidi u *piljiti* talijanizam *piglio,* što ne može biti jer je oblik sa *lj* mjesto / sekundaran [: lat. **piliare* < kllat. *pilare].*

Lit.: ARj 9, 767. 853. 866. *Miklošič* 246. *Holub-Kopečny* 273. *Bruckner* 413.

pelte, gen. *-eta* n (Kosmet) = *pelte* (Banja Luka) »sulc, gelée, drhtalica, vrst slatkih pihtija«. Denominal na *-iti spelliti se* »gerinnen«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pelte* < *pehté)* iz oblasti jela: rum. *beltea* f (Muntenija, Erdelj) = *peltea* »Frucht-gelée, durch Kochen eingedickter Frucht-şaft«, bug. *pelte.* Elezović uporeduje *pitije* f pl. (Kosmet) i tvrdi da je i *pelte* istog podrijetla. I taj je oblik balkanski turcizam. Pored *pitije* = *pitije,* gen. *plajă* (Vuk) govori se u Kosmem *piktlje* f pl. (sa *k* < *K) = pihtija* (Stara Srbija) = *piktije* (Srbija) = *pivtije.* Pridjev na *-ost pihtijast* »gallertenartig«. Denominal na *-ali spítijati* (Banja Luka) = *spihtijat* (Mosor) »vrlo dobro savreti na umak«, *upiklijan sok* (Brlić), na *-osati pītosat, -šém* »učiniti nešto piktijasto«; *pîtôsan pasûlj* (Kosmet) »zgnječen i gust pasulj«. I taj se turcizam izvodi od perz. *pehle,* od perz. glagola *pehten = puhten* »kuhati«. Samoglasnik *ť* mjesto perz. *e* nalazi se i u pučkom tur. *pihti* »gelée, zgusnuta tekućina«. Ta promjena objašnjava se unakrštavanjem perz. *pehte* i gr. πηκτή f »sir«, πηκτός »geronnen«. Samoglasnik *i* nalazi se i u rum. *piftie* f »Sülze, gelée«, pored *pi/tire,* pl. *pif tiri,* bug. *pihtija* i glagol *pihtósam.l* u *pelte* je *hl* > *lt* možda nastalo unakrštavanjem perz. riječi *paluda* »süsse Speise aus Honig« > tur. *paluze,* odatle u Banjoj Luci *palúza.*

Lit.: ARj 9, 835. 907. *Elezović 2,* 65. 78. Skok, *Slávia* 15, 486., br. 587. 484., br. 568. 494., br. 703. *Lokotsch* 1645. *Tiktin* 179. 1161. *Mladenov* 425.

peljati, *- m, -am* impf. (1493, čakavski, Hektorović, Istra, Sovinjsko polje, kajkavski, rijetko štokavski, Dubrovnik, slov.) = *peljăt, -am* (Rab, Vodice, ŽK) = *pejat* (Vrbnik, Omišalj, Buzet, Sovinjsko polje) = *dopăljom, dotáljál* (Bednja) *(do-, is-, na-, po-, pre-, pri-, prò-, ras-, s-, u-, za-),* praslav., »1° voditi, 2° vesti, voziti, 3° vući, tegliti (Lika)« prema iteratīvu na *-va- -peljávati, -peljevati, -peljivati,* samo s prefiksima; *spejivati* (Omišalj). Jednom u glagoljskom tekstu *depilali,* sa *i* mjesto *e.* Radria imenica na *-ar peljar* u značenju »pilota« stvorio, je Šulek i upotrijebio biskup Tiče (Frano Uccellini) u prijevodu Danteove *La Divina Commedia* (govori se u Šibeniku, stari je ljudi ne poznaju). Na *-avac peljavac,* gen. *-avca.* Apstraktum na *-aj pelaj* (hrv.-kajk.) »die Fuhr* = slov. *peljâj.* Postverbal *pèlja* (Istra) »voz«. Na *-ujica* (vjerojatno mletački sufiks lat. podrijetla *-aiza* < lat. *-atida,* v.) *peljajica* f (Istra) »povez za koji drže malu djecu kad ih uče hodati« = *peljajica* (slov.) »Gängelband«. Folklorni je termin

upeljavanje 1 opeljavanje (ŽK) »uvođenje rodilje u crkvu«. Poimeničen part. perf. pas. *raspejnac,* gen. *-nca* (Buzet, Sovinjsko polje) »kolac na koji se priveze mladica od loze«. Na *-vac : dopeljavec / na-, pri-,* gen. *-vca* (hrv,--kajk.) prema f *(ndlpeljavica.* Prema Miklošiču (prema slov. *po sili peljati),* Brückneru i Štrekelju od tal. *pigliare* »uzeti«. Time nije objašnjeno ni značenje ni promjena tal. *i* > hrv. *e.* U polj. postoji *pieloc* »spješiti«, u slovačkom *pelať, pelášit'* »goniti«. Ti glagoli ne mogu se izvoditi iz talijanskoga. Maretić se protivi također tome izvođenju. Leksikologijska je poporodica ovoga glagola osobito razvijena u slovenskom: *peljãtva, peljuhtati.* Takvih izvedenica nema od talijanskih posuđenica. Pomišljalo se (Skok) i na izvođenje od biz. *pedotes* > tal. *pilota,* ali *peljar* u tom značenju nije narodna riječ, nego noviji neologizam. Zbog toga se može uzeti da je *peljati* već praslavenski glagol, Koji se dade objasniti iz ie. jezičnih sredstava, kako je mislio Matzenauer. Kako pokazuje značenje slovačkog *pelať* »(češki) hnáti, běžeti«, *peljati* se može uporediti sa lat. *minare* »prijetiti, prijeteći goniti« u romanskim jezicima: fr. *mener* »voditi«. Ako je ovo uporedenje ispravno, ie. jezici korijenom **pel-* »stossend oder schlagend in Bewegung setzen, treiben« objašnjavaju *peljati* sa semantičke strane *(lj* mjesto / ušao je u infinitiv iz prezenta) : lat. *pello* < **pel-no, pellere* »goniti«. Semantička je *paralela minare* »prijetiti« u romanskim jezicima: tal. *menare,* fr. *mener,* rum. *mīna,* krčko-rom. *menur.* Uz *pellere* lat. *opilio* < **ovipilio* »ovčar«, gr. u prijevoju αἰπόλος »opilio«, βουπόλος, ἀπέλλα »Volksversammlung« < **ņ-pelta. ARj* iznosi *peljati* u šest značenja. Od tih se *peljati* (Mikalja, Stulić) »uzimati, grabiti« zaista najbolje objašnjava talijanskim *pigliare.* Samoglasnik *e* mjesto *i* objašnjava se unakrštavanjem sa *peljati* »vesti, voziti«. Ovamo ide i Pavlinovićev *peljati se* »čupati se, tući se«, možda i Daničićev *peljati, pêljãm* »povlačiti štogod po rukama«, dok *peljati, pêljãm* (Vinkovci) »mrsiti konce« i *peljati, -a* (subjekt *zmija)* »ujedati, pecati« ostaju neobjašnjeni, kao za sada izolirani, dok se ne pronađu ekvivalenti u drugim našim narječjima.

Lit.: ARj 2, 645. 3, 919. 7, 483.· 9, 768. 769. 10, 786. 12, 87. 378. Jagić, *ASPh l,* 431. Kušar, *Rad* 118, 25. *ZbNŽ 5,* 219. *Pleteršnik* \, 833. 2, 21. Ribarić, *SDZb* 9, 176. *Miklošič* 236. *Bruckner* 408. *RËW»* 6360. 6503. *WP 2,* 57-8. Rešetar, *JF 12,* 287. Matzenauer, *LF* 12, 329. 331. Štrekelj, *ASPh 13,* 477-478.

pembe, indeklinabilni pridjev (Vuk), epitet uz lično ime, »ružičast«. Na *-li pembelija* f (Timok-Lužnik) »neka crvena haljina«. Balkanski turcizam (tur. *pembe)* iz oblasti boja: rum. *pembe.*

Lit.: ARj 9, 769. Korsch, *ASPh 9,* 662. *Školjić** 515.

pena[1] f (1513, Kasezi, Lika) »1° kazna, globa, 2° (Divoselo, Lika) zabrana, 3° tuga (Kućište, Dubrovnik; primjer: *čini mi penu,* s razlikom u akcentu prema *péna* »pero«, v.)«. • Dubrovački pseudojekavizam *píjena* f (Gradić, Kašić, Crna Gora, Vuk, Riječka nahija) »kazna«. Prilog *apēna* < lat. *appena* »jedva«. Od tal. *(a)pena* < lat. *poena* < gr. ποινή.

Lit.: ARj 9, 770. 840. Zore, *Rad* 115. 164. *Mon. croat.* 203. *REW** 6628. *Prati* 749. 750.

pena[2] f (Dubrovnik, Cavtat, dubrovački pisci, razlika u akcentu prema *pena,* v.) »1° pero za pisanje, 2° riba acanthias vulgáris (upór. značenje *pinna* »škrge«)«. Deminutiv na *-iça penica* (Potomje) »pero«. Od tal. *penna* < lat. *pinna.* Denominal na *-ati pendati se* impf. (Kavanjin) »oholiti se«. Upór. tal. *impennarsi* = španj. *impinarse* »sich bäumen«. Deminutiv na *-ellus* > tal. *-elio pèneo,* gen. *-ela* m (Perast, Potomje) »kist« = *penêo,* gen. *-ela* (Stoliv) »kefa za bijeljenje zidova« = *penil* (Vetranie, dalmato-romanski oblik) »kist« = *pinel,* gen. *-èia* (Rab) = *pine* pored *pene* (Božava) < tal. *pennello,* koje se izvodi i od vlat. deminutiva *pēnellus,* od *pērns* »rep«. Sa dalmato-romanskim podrijetlom *an* < *en panel.* Lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* > tal. *-olà* je dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije ribarstva: *(nn* > *nd) pêndula* f (Budva, Muo, Dubrovnik, Mljet) »odmetac koji se vuče za čamcem, oko udice bijelo perce (mjesto perca stavlja se i krpa ili živ gambor; *pendula po arduri)«.* Odatle denominai na *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati penduližat, -am* (Dubrovnik) = na *-aṭi pendulaṭi, -ám* impf. (Budva: *pendulă se na ukljate, širune, skuše* i *lubijale* »brancine«, upór. *trainati,* v.). Ta varijanta pokazuje disimilaciju *nn* > *nd* kao španj. *pendola* (Asturija). Druga sadrži dalmato-romanski prijelaz *an* < *en: panala* (Dalmacija) = *panala / -nula* (Malínská, Račišće) »tunja za zubace, lokarde« = *pãnula* (Sutivan na Braču) »1° metalna riba koja se vuče da se prava riba prevari, blinker, 2° kugla od konopa uz bok broda«. Denominai na *-ati pattùlati, -am.* Riječ *pennula* se pominje u Agapinoj oporuci iz 999. uz druge pred-

mete: *investitura de serico, pannò serico, lisa, pennulas, antelectulus, capitales* (> dubrovački *kòpto,* gen. *-ala),* itd. Na augmentativni tal. sufiks *-one > -un: penun* m (Božava) = *pinün* (Vrgada) = (disimilacija *n - n > n - Γ) pènuo,* gen. *-úla* (Perast) »lantina« < tal. *pennone.* Na tal. složen sufiks *-aiuolo* < _lat. *-ar* + *-eolu pennaiuolo > penoval* m (Belostenec, Jambrešić) »kutija u kojoj se drže pera za pisanje«. Ovamo ide još na lat. sufiks *-atorem* ili *-atorium > -atur* toponim *Penàtur,* gen. *-ura* (hridi na zapadu Dubrovnika), upor. španj. pí. *peňadores* »životinje srušene sa hridi«, od *pena* »hrid«.

Lit.: ARj 9, 769. 770. 772. 771. 773. Jurišić, *NVj* 45. Skok, *Term.* 69. 143. *Racla 26.* Macan, *ZbNŽ 29,* 212. Kušar, *Rad* 118, 22. Budmani, *Rad 65,* 165. *REW* 6389. 6514. 6516a. 6519. *Prati* 751. *CD* I, 49.

penđun m, pl. *pendunl* (Vrbnik) »naušnice u žena«. Deminutiv na *-ič pendunić.* Od tal. *pendone.* Sa zamjenom sufiksa *-in* mjesto *-un pendin* m (Dubrovnik, Sasin) »dragi kamen koji se nosi o vratu«. Korijen jeiod kllat. *pendere > tendati, -am* (Vetranie, jedini primjer: *ki se ufaju velik rok da priđu, ti zaman pendaju na ledu i ziđu)* »visjeti«. Upor. *Hineći pendat za skodat ih.* Rešetar uporeduje *pendati* uz *spendati* kap slično *kodati* uz *skodati.* Suglasnik *đ* mjesto *d* je prema 1. 1. prez. na *-lo (pendeo).* Odatle poimeničen part. prez. na tal. -ja *pendenza > pedênca í* (Crmnica) »uspon« (gubitak *n* na osnovu disimilacije *n* — *n > 0 - rí).* Od istog je korijena lat. pridjev *pendulus >* tal. *pèndolo,* odatle mlet. *pendolar > penduljât, -am* (Božava). Zamjenom našeg pridjevskog sufiksa *-av* mjesto lat. nenaglašenog *-ulus: pèdav* (Dubrovnik, Prčanj, Perast) »langsam arbeitend«, poimeničen na *-ьc > -ac pedavac,* gen. *-vca.* Apstraktum po deklinaciji *-i pedav,* gen. *-i* (Prčanj) »Trägheit«, infinitiv *pedali, -am* (Perast). Upor. čakavsko prezime *Pindulić* (Omišalj). [Za *pedav* v. i pod *pedali].*

Lit.: ARj 9, 751. 770. Rešetar, *Štok.* 266. Miletić, *SDZb 9,* 265. 385. *REW»* 6388. *Prati* 750. *DEI* 2832.

pendžati, *-am* impf. (Dubrovnik, I. Držić, Cavtat, objekt *solde) = pendžati* (Riječka nahija) = *penžati* (Potomje) *(po-)* »1° trošiti, 2° prodavati«, nastalo od *spendžati, -am* (Dubrovnik) = *spèndati* (Vuk, Nalješković), pridjev *spendav,* postverbal *spende* f pl. (Vuk) »novac«. Tal. prefiks *í- < ex- = dis-* ispušten je zbog toga što je bio identificiran s našim prefiksom s L, upor. *kopiti* (ŽK) < *skopiti, ponka* (Istra) < *sponka* »maalija, zamka«. Sa *en >an* (upor. *lencun > láncún) panéanje* n (14. v.) »trošak«, *spanžati* (14. v.). Glede *dž* < prez. **dispendio* upor. *posponjat* prema *video >* sttal. *veggio.* Takvi analogijski oblici karakteristični su za dubrovačko-romanski. Odatle apstraktum na lat. *-ium* (upor. glede prijelaza u f *gimnazija) spendila* f (17. v.) »trošak = *spendila* (Mošćenički statut: *platiti sve špendije kë poteku)* = slov. *špendija f.* »Nahrung«, od tal. *dispendio* (14. v.) < lat. *dispendium* (Supetarski karttılar). Postoji i prema tal. infinitivu *spendati* pf. Sa *-irati <* njem. *-ieren špendirati* (Zagreb) »darovati«, odatle na *-ać śpendać* m (Zagreb) »dar«. Od lat. > tal. *dispèndere* (prefiks *dis-* i *pendere,* ispuštanjem *d,* koji je bio identificiran s prefiksom *de) > spendere.* Odatle part. perf. *dispensus = expensus* poimeničen u z . r.: stcslav. *spenbza = spènda* f (Perast, Dubrovnik) »daš Einkaufen«, *ići u speniu* »ići na trg« = *spènda* f (Vuk) »novac, blago, trošak«, *spanža* (14. v.). Uporedi igru riječi; *nestade spenda, nastade sklenιa* (»svada«). Upor. arb. *spendze"* (Skadar) prema *spëndonj* »gebe aus«. Upor. i tur. *ispence.* Suglasnik *n* u *spenda* može biti sekundaran umetak nazala *n* pred dentálnom afrikatom, tako da se i taj oblik može svesti na vlat. *spesa <* kllat. *expensa = dispensa > speza* (1405, Dubrovnik) = *spiza* (1490, Šibenik, Božava, Rab) »sustentado, hrana« = slov. *špiža* = stvnjem. *spisa,* nvnjem. *Speise > špajza* (hrvatski gradovi) »(neologizam) smočnica« = rum. *spijă, schijă.*

Lit.: ARj 9, 771. 773. 10, 787. Kušar, *Rad* 118, 16. Budmani, *Rad 65,* 161. 166. *Mažuranić* 894. 1350. 1351. Rešetar, *Štok. 292. Mon. șerb.* 258. *REW*[3] 2676. 2677. 2678. 3042. *Tiktin* 1469. *GM* 390. Schuchardt, *ZRPh* 35, 78. sl. (cf. *RSI 5,* 263). Tomanović, *ЭР* 17, 209. *Prati* 928.

pendže, gen. *-eta* n (Vuk, Vojvodina) »potkrpa, potplate«. Ovamo možda i *pêndza* f (Kosmet) »kržljavo, smežurano čeljade«. Pridjev na *-av pendžav,* određeno *pendždvi* »kržljav, smežuran«. Denominal na *-ati spendžat, -am* »osušiti, smežurati, oslabiti«. Elezović upućuje na Vukovo *pendže* i kod riječi *pence,* gen. *-eta* n (Kosmet, objekt uz *udariti: za dva penčeta uze mi dva cereka).* U Vukovu značenju riječ je balkanski turcizam (tur. *pençe)* iz terminologije običnog života: rum. *pingea* »Halbsohlen«, deminutiv *pingeluta,* glagol *a pingeli.* Miklošič navodi i bug. *pence.*

Lit.: ARj 9, 771. *Elezović 2,* 66.256. *Tiktin* 1165. *Školjić** 515.

pendžer m (Vuk, BiH, Lika, Slavonija) = *pendžera* f (Kačić; glede f, koji je i u bug., arb. i čine. v. niže) »prozor«. Deminutivi na *-bk pendžerak,* gen. *-rka* (Bosna) »1° kamen kojim se pendžerski kapci pritiskuju da se sami sobom ne zatvaraju, 2° toponim«, na *-ić pendžerić* (Vuk). Pridjev na *-ski pendžerski.* Augmentativ na *-ina pendzerina* (Lika). Na *-li: pendžerlija* f = na *-ija pendžerija* (Kosmet) »prozračna hartija za lijepljenje okana mjesto stakla«. Na *-as pendžeraš,* gen. *-asa* (Srijem) »1° susjed, 2° popravljač prozora«. Na *-uša pendžeruša f* »djevojka koja rado sjedi na prozoru«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *pencere)* iz građevinarske terminologije: bug. *pendžer* m pored *pendžera* (prema tur. *-e,* koji je shvaćen kao plural f), arb. *penxhere* f »Fenster, offene Mauernische«, cine, *tingerà.*

Lit.: ARj 9, 771. 772. *Mladenov* 417. *GM* 327. *Lokotsch* 1648. *Elezović 2,* 66. *Miklošič* 238.

penetrati, *-am* impf. (Potomje) »prodrijeti«, odatle apstraktum na *-anje penètranje* n »propuštanje poroznog mijeha ili bačve«. Lat. > tal. *penetrare.*

Lit.: DEI 2833.

penitenci j ari j m (latinizam) = *penitencijer* (talijanizam, dva pisca) = *penitencir* (Kašić, ponašeno u sufiksu) < crkv. lat. *poenitentiarius >* tal. *penitenziere.*

Lit.: ARj 9, 111. 772. *REW*[3] 6639. *DEI* 2834.

pensati, *-ām* impf. (Lika) »mariti«. Prilog od tal. gerunda *nepišando* (Božava) »sbadatamente, non pensando«. Od lat. > tal. *pensare.* Od istog korijena lat. apstraktum na *-io pensia >* (latinizam) *pensija* f (Riječka nahija) = *penzija* f = *penzija* (ŽK) — *pensija* pored *pëksija* (Crmnica) = *pérsija* (Riječka nahija) = (talijanizam) *penšijun = pensijon* (Vrgada) = *pižijún,* gen. *-una* pored *spižijun* (Istra). Odatle na *-ar penziònãr,* gen. *-ara* = (fr. *-aire > -er) penzioner,* gen. *-éra.* Denominal na *-irati penzionirati, -ònírãm* impf. = *penzunírati,* odatle na *-ьc > -ac penzionirac,* gen. *-rea — penzunírac.* S lat.[4] prefiksom *dis- >* tal. (mlet.) *des-* (crkveni termin) *dispensati* pf (16—18. v.) prema impf, na *-va- dispensávati* (16 — 18 v.) = *dispensati = dispensívãti, -ām* (16. v.) = *despensati(l6—17* v.),postverbal *despensa* f (16. v.) = na tal. *-azione < lat.-atio dispensacijon* m (l 8. v.). S prefiksom *com-* evropska učena riječ *kompensācija* f (19. v.) = *-zácija <* lat. *compensația.* Upor. njem. *Kompensation* = tal. *compensazione.* Sve su to izvedenice od poimeničenoga lat. part. perf. u sr. r. *pensum* od *pendere* »vagati«. Sa vlat. *s <* kllat. *ns *pesum* tal. *peso, pesare > pîz,* gen. *ρίζα* m (Budva, Rab, Božava, Korčula, Molai, Vis, Baška Voda, Crmnica, Lumbarda) »l ° težina, uteg, teret, 2° kamen kojim se pritiska meso što se pripravlja za zimu (Riječka nahija)«, denominal *pizăt* (Božava) = *-pizati, -a* (Krtole) = *pezati* (Istra) = *pizati, -ām* (Dubrovnik, Mljet, Poljica) »tegliti, biti težak, utézati«, *popênzati* (ŽK) »ocijeniti težinu rukama«, *pîza* f (Lika) »sprava gdje se pršuti metnu tištati«, *penza* f (Zagorje, Prigorje) »težina« = *peza* (Istra, Vrbnik, Hrvatsko zagorje, Prigorje) »utez, mjera«. Pseudojekavizam/râz, *pjezăti* (Lepetane) = *pjèzati* (Perast) »vagati«, *pjèzovi* m pl. (Bijela) »kamenje da tišti ribe u škafu«. Prilog *na dum piez* (Kotor, Lastva, *podignuti ^teret ~)* »najedanput, bez oduška, bez odaha« < tal. *d'un peso.* Slov. *péza* f (Bela Krajina) »Gewicht, Last«, pridjev *pezon, f peznà, pézati.* Glagol *pensati* impf, (jedna potvrda) »prodavati« ne ide ovamo nego je nastalo deprefiksacijom od *expender e* (v.), sa *г* od *-dio* prema 1. 1. prezenta.

Lit.: ARj 2, 357, 415. 5, 250. 9, 773. 796. 830. 907. 908. 909. 933. *REW** 6393. 6394. Matzenauer, *LF* 12, 337. Štrekelj, *DAW* 50, 76. Jurišić, *NVj* 45, 96. Miletić, *SDZb* 9, 266. 358. 385. Zore, *Rad* 115, 181. Kušar, *Rad* 118, 17. 24. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID* 6, 117. *Pleteršnik 2,* 33.

pentekoste f, -i m pl. (Glavinić, Kašić) = *pentikoste,* gen. *-i* (Glavinić) = *petikoste f* pl. (dvije potvrde) = *petikosti* (Budinić) = *pentikostb* f (stsrp.) = *(nt > nd* prema ngr.) *pěnbdikostija* (stsrp.), pridjev *penbdikostmaja nedělja* (14. v.) »duhovi«. Odatle na *-arium >* gr. -αριον *pentikostar* »(pravoslavni crkveni termin) knjiga s oficijama od uskrsa do duhova«, bug. *pendikostar,* čine. *pendicustar.* Od srgr. πεντηκοστή (se. ἡμερα) poimeničen gr. redni brojnik »pedeseti (se. dan)« > stvnjem. *finfchustim,* nvnjem. *Pfingsten >* slov. *btnkošti* f pl. = *finkoSti* = *vmkušti.*

Lit.: ARj 9, 773. 814. *Pleteršnik \,* 26. 200. 2, 770. Vasmer, *GL* 114. *Pascu*[2] 273. 1357. *Mladenov* 417.

pênj, gen. *pênja* m (Rab) = *pênj* m (Perast, Boka, Božava) »zalog«. Od tal. *pegno <* lat. *pignus;* preko arbanaskog *penk — gu* lat. podrijetla u Kosmetu *pêng* samo u izrazu *ostâdo pèng* (= na cjedilu?). Od lat. *pignorare >* sttal. *pegnorare,* danas *pignorare > pinjùrat, -ām* (Kor-

čula) »sekvestrai (Dubrovnik), zaplijeniti«. Odatle postverbal *pìnjura* (Dubrovnik) »zalog« < tal. *pégnora.*

Lit.: ARj 9, 856. *Elezović 2, 65.* Cronia, *ID 6,* 117. *REW*[3] 6489. *GM* 327. *DEI* 2822.

pëpeo, gen. *-ela.* m (Vuk) = *pépei* (ŽK) = *pepeo,* gen. *pepela* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., »σποδός, cinis«. Pridjevi na *-ьn* > *-an pepelan,* poimeničen na *-ica* u crkvenom terminu *Pepelnica* »dies cinerum«, na *-jača pepelnjača* »vipera ammodytes« = *pepeljnjača* »Aschenbehälter«, na *-jak pepelnjak* »1° pogača što se peče pod pepelom, 2° plahta u koju se meće pepeo kad se rublje pari (Posavina)«, rašiien na *-ost pepelnast* (Beiostenec, Jambrešić), na *-ov pepelov,* samo u toponimu *Pepelova oranica* (Srbija), na *-jav pepèljav* = na *-jast pepeljast* = na *-jiv pepèljiv* = *pepeljiv,* poimeničen *pepeljlvko* m prema *pepeljivica* (Kosmet), prošiiren na *-ost pepel'ivas,* f *-vasta* (Kosmet). Deminutiv na *-ъН pepéljak,* gen. *-Ijka* (Vuk) »prašak na šljivama i na grožđu« *(lj* od *pepeljav).* Na *-jak pepéljak,* gen. *-aka* (Istra, Srbija, Vasojevići) »mjesto uz ognjište gdje se sprema pepeo«. Na *-injak pepelinjak* (Vuk) »mjesto gdje :se pepeo prosipa«. Na -(.Dar: *pepèljãr,* gen. *-ara* (Vuk) == *pepèlãr* »čovjek koji pravi pepeo« (Lika). Neologizmi na *-ik pepelnik* = na *-ika pepelika* »Pottasche«. Augmentativi na *-ina pêpelina* (Crna Gora, Hrvatska) »bolest na vinovoj lozi, oidium«, na *-uga pepeluga* = *pepeljuga* »1° žena uprljana pepelom, 2° zmija (Crna Gora, Istra), 3° zastorak na parionici, 4° biljka«, •odatle *pepelúžnica* (Vuk) u značenju 1° i 2°. Na *-inac pepelinac,* gen. *-nca* (Ilok, Otok) »lužnjak«. Na *-inka pepelinka* »vrst kruške«. Na *-ište pepelište* (Kosmet) »Aschenraum«. Na *-jug pepèljug,* gen. *-uga* (Šaptinovac) »pepeljnjak«, odatle *pepeljužnīk* (Bokšići, Slavonija) »isto«. Na *-juh pepeljuh* (Beiostenec) »koji sjedi na pepeljaku«, na *-juha pepèljuha* (Vuk, Istra, Korčula) »isto sto pepeljuga«. Odatle na *-га pepeIjuša* (Vuk, Hrvatsko primorje) i augmentativ *pepeljušina.* Denominali na *-iti pepeliti* (16. v., Dubrovnik) *(is-), pepèljati se* (Dubrovnik), *pêpeljiti se, -im* (Vuk) kao crkveni glagol »posuti pepelom«. Arbanasi posudiše *peperone.* Složenica *pepeljpúža* (Vinkovci) »koji je uvijek kod kuće«. U ostalim slavinama u prvom slogu s prijevojerri *o:* stcslav. *popeìъ,* tako slov., slvč., oba lužičko-srp. i u svim ruskim narječjima. Upor. u starom moravskom *popelme stfěda* »dies cinerum«. Ie. korijen **pel-* »prah, brašno« pojavljuje se u slavinama u reduplikaciji (upor. *paprat),* u grčkom sa reduplikacijom i bez nje πάλη »Staub, Staubmehl« pored ποαπάλη = παστΐάλη. Reduplicirani grčki oblik nalazi se kao posudenica u hrv.-srp. *paspalj* i u bug. *paspal.* U baltičkoj grupi bez reduplikacije s formantom *-eno:* lit. *pelenai,* lot. *pelni,* stprus. *pelanne,* lat. *pollen,* gen. *-inis.* Po drugom je tumačenju, koje zastupaju Miklošič, Persson, Zubatý, Osten-Säcken, Trautmann i Mladenov, ie. korijen **pel-* i u prijevoju **ρ'οI·.* Pojavljuje se ne samo u *pepeo,* nego i u stcslav. *poleti, poljç* > *spolīti* (ŽK) »ansengen«, odatle kauzativum s prijevojem ō > *a paliti, planuti, plamen* (v.). Za ove riječi nema baltičkih paralela. Zbog toga je ispravnije s Walde-Pokornyjem dijeliti *pepeo* od *paliti* i stavljati pod ie. korijen **pol-l *ple-\ *plo-* u značenju »brennen, warm sein« i dalje možda u vezu s ie. korijenom **(s)p(K)el-* »svijetliti se« koji nije potvrđen u slavinama, nego stisl. *flor* < *flowe,* u niz. *vlouw,* njem. *flau, lau.*

Lit.: ARj 3, 919. 9, 775. 777. *ASPh* 12, 184. *Elezović* 2, 66. *Miklošič* 235. *Holub-Kopečný* 256. *Bruckner* 431. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 417. *Trautmann* 212. *WP 2,* 59: 60. 680. *GM* 327, *Boisacq*[3] 738.

perčīn, gen. *-ina* m (Vuk) = *pērčīn,* gen. *-ina* (Kosmet) »1° cof, kika, kurjuk, 2° toponim«. Deminutiv na *-ič perčinić* (Vuk). Augmentativ na *-ina perčinina.* Na *-li perčinlija* = na *-ar perčinar* »čovjek koji nosi perčin«, odatle prezime *Ferculi.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *parčăm* »Haarlocke« > *tur. percem)* iz terminologije nošnje: rum. *perciun(é)* (Muntenija) »Locke«, *perdea* (Moldavija) »Schöpf«, bug. *percem* = *perčím, perčík* »zadnja čest na glavi«, arb. *percé* = *perçeme* f (Gege) »langes Haar«, ngr. περ'τζές »toupet«. Perzijski dočetak *-am* bio je zamijenjen sufiksom *-in, -ik* u hrv,-srp. i bug., u rum. sa *-une* < *lat.-one.*

Lit.: ARj 9, 781. *Mladenov* 419. *GM* 329. *Elezović 2,* 68. *Miklošič* 241. *Tiktin* 1144. *Lokotsch* 1629. Korsch, *ASPh 9,* 662.

pèrda f (Vuk, Risan, Crna Gora, Riječka nahija, Kosmet) »1° pregrada, prijeboj, 2° zavjesa, 3° veo« = *pèrda* (Srbija) »1° daščica za pokrivanje kuće, 2° bradica na ključu« = *pèrde,* gen. *-eta* n (Sarajevo) »1° mjesto na tamburi gdje se udara prstima, 2° zarez, zarezotina u ključu, 3° pregrada od dasaka u krevetu« = *pèrde* f pl. (Vuk) »zastor, zavjes u krevetu za porodilje« = *perde,* gen. *-eta* (Kosmet) »1° šlajer, zavjesa, zastor, 2° (metafora) čast.« Složenica s postpozicijom *-suz* (v.) *pērdesuz* pored *perdesiz* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »bezobrazan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pärdä* »Vorhang« > tur. *perde}* iz oblasti kućanstva: rum. *perdea,* bug. *perde,* arb. *perde* = *perde* (Gegè) »Vorhang, Verschämtheit«, cine. *pirdé/birdé,* ngr. περδές. Glede zamjene tur. dočetka *-e* sa *-a* ili *-e,* gen. *-eta* upor. *deva* (v.) i *ćebe* (v.).

Lit.: ARj 9, 782. *Elezović 2, 66. GM* 328. *Tiktin* 1145. *Lokotsch* 1630. *Mladenov* 418. *Miklošič* 241.

perd**áši ti,** *perdāšīm* impf. (Vuk, Ilok) *(is-, o-}* = *isperdāštt, -ašimjoperdāšīt* »1 ° (ćurčijski termin) istezati, rastezati kožu da se očisti od masnih komadića, 2° ugladiti je«. Naš denominai od perzijske imenice *perdah* »savršenost, sjaj«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla iz oblasti obrta: bug. *perdah,perdaša.* U hrv.-srp. imenica ova riječ dosada nije potvrđena.

Lit.: ARj 3, 920. 9, 782. *Mladenov* 418. *Elezović 2,* 31. *Skaljić*[2] 516.

perdižurnada f (Vrbnik) »čaplja«. Od lal. imperativne složenice *perdigiorno, -ata,* od *perdere* »gubiti«, tj. »danguba«. I u nas je zovu *danguba* f (Kupinovo) »ardea purpurea«.

Lit.: ARj 9, 782. *REW*[3] 6403. Hirtz, *Aves* 83. *DEI* 2847,

pèrec, gen. *-éca* m (hrv.-kajk., Beiostenec, Hrvatska, Slavonija) = *pereca* f (rod kao u *bitanga,* v.) »savijen kolačić«. Iz gen. sing, *pereca* i od pl. *pereci* stvorena su analogijski dva nominativa *peretac* (Stulić, Šulek, Reljković, Kanižlić) = *perétak,* gen. *perétka* (zamjena deminutivnog sufiksa *-ьc* drugim deminutivnim sufiksom, Varoš, Slavonija, BiH). Denominai na *-ar perècār,* gen. *-ara* (Hrvatska i Slavonija) = na *-jar perečār,* gen. *-ara* (Vinkovci) »čovjek koji prodaje perece«. Od madž. *perec,* a ovo od njem. *Bretze,* deminutiv *Bretzel.*

Lit.: ARj 9, 782. 783. Jagić, *ASPh* 8, 317. Štrekelj, *DAW* 50, 46. Đorđić, *JF* 11, 216. 220.

peregrin m (Menčetić) »1° putnik, hodočasnik« = *(r - r > l - r) pelegrin* m, prezime *Pelegrinović* (Hektorovic) = *pelegrin* (Muo) »2° vrsta tvrde školjke«, odatle apstraktum na tal. *-aggio* < fr. *-age* < lat. *-atieum pelegrinadž* m (Ranjina) »putovanje« = *(e > i) piUgrin* (15. v., Dubrovnik, Vetranie) »putnik«. Upor. još ime nekog Dubrovčanina u 13. v. *Pologrin.* Od lat. *peregrinus* (prijedlog *per* + *ager* + sufiks *-mus)* = kslat. s disimilacijom *pelegrfmts* > tal. *pellegrino.* [Ovamo i *pelerina* f »vrsta ogrtača« < fr. *pèlerine* (1813) i *fr. pèlerin* »putnik« < lat. *peregrinus].*

Lit.: ARj 9, 783. 849. 10, 606. *REW*[3] 6406. *Prati* 749. *DEI* 2826.

pergamena f (Jambrešić) = *pergaminu* (Beiostenec) = *pergamen* m »koža priređena za pisanje«. Pridjev na *-bsk pergamehski.* Od tal. *pergamena* < lat. poimeničen pridjev na *- nus* < -ηνος (u sr. rodu) *pergamenům,* od toponima *Pergamům* = gr. Πέργαμος > gr. πέργσμον »hrid, utvrđenje«; toponim je u Maloj Aziji gdje je ta hartija pronađena. Unakrštenjem sa *Bergamo* tal. *bergamina* > *bergamina* (15. v.). Upor. slov. *brgamin* »Brieftasche«, *karmën* »pergament«, arb. *përgamil.* Preko njem. *Pergament* > *pargàmenat,* gen. *-enta* (Vuk), zamjenom dočetka *nt* našim sufiksom *-ьc* > *-ac pergamenac,* gen. *-nca* (Jambrešić). Od gr. > lat. opće riječi *pergamům* >. tal. *per gamo* »1° palco, 2° pulpito« > *pergam* m (Mikalja) »govornica«.

Lit.: ARj l, 236. 9, 647. 783. *Pleteršnik* 1, 388. *REW*[3] 6411. Štrekelj, *DAW* 50, 8. *GM* 328. *DEI* 2850.

pergelj m (Leskovac, Srbija) = *pergelj,* gen. *-êlja* (Kosmet) = *pèrdei* (Hercegovina) »šestar, sestile«. Denominal na *-iti pèrgeljiti* »šestariti«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *perkiar* > tur. *pergel)* iz zanatske terminologije: rum. *perghel,* búg. *pergel,* arb. *pergjél,* ngr. περγέλι.

Lit.: ARj 9, 782. 784. *Elezović 2, 66.* Skok, *Slávia 15,* 486., br. 589. *Mladenov* 418. *Tiktin* 1145. *GM* 328.

pêrguo m (Perast) = *pèrguo,* gen. *-ula* (Dubrovnik) »trijem na kući« = (pseudojekavizam) *pijergul* (Ranjina) = *pirak,* gen. *-rka* m (Bernardin, Kavarijin) »govornica, propovjedaonica« = *pirgula* f (Mikalja, Kašić) »isto« = *pergola* f (Istra) »neko grožđe« (sinegdoha) = *prgula* f (Kožičić) »pod«. Može biti i dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pergula* »prinovak na kući«. Upor. arb. *pjergullë.*

Lit.: ARj 9, 840. 863. 862. 11, 827. *REW** 6413., cf. 6412. *GM* 342. Korsch, *ASPh 9,* 662. Matzenauer, *LF* 12, 332. *Prati* 753. *DEI* 2850.

perikot m (Vareš, Bosna) »biljka hypericum perforatum«. Od gr. ὑπερικόν »isto« > tal, *ipèrico* (složenica od prefiksa ὑπο i ἐρείκη > *erica}.* Značajan je dodatak *-t* na novogrčki oblik, zacijelo prema tur. *otu* »biljka«, v. *idirot.*

Lit.: ARj 9, 784. *DEI* 2094.

perikul m (Istra, Rab) = *pèrikuo,* gen. *-ula* (Dubrovnik, Cavtat) = *perikulo* n = *pirikul* = *piríkuo* (Perast) = *periku,* gen. *-ula* (Božava) = *perłkujo,* gen. *-ula* (Potomje) »opasnost«. Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso: perikulôž* (Božava) = *perikulôž* / *-koloz* (Držič) = prošireni na *-ьn* > *-an perikùlo&an* (Potomje) »opasan«. Denominal na *-ati perikùlati* (Perast, I. Držić) = *perikulàt* (Božava) »biti u pogibelji«. Od tal. učene riječi *perìcolo* < lat. *perīculum.* Upór. krčko-rom. *perecül.*

Lit.: ARj 9, 784. 964. Cronia, *ID 6,* 117. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. *REW*[3] 6414. *DEI* 2853.

periorь m (stsrp., 1348) »granica, meda, kunfin« (primjer: *perion oаь Prêslopa, Gelopeci i sb peгіоготь kosoritbskymb i Sb oШезоть).* Postverbal od περιορίζω »limiter«, cine, *periorisire* »isto«.

Lit.: ARj 9, 785. Vasmer, *GL* 114. *Pascu* 2, 73., br. 1360.

perişan, gen. *-ana* m (Vuk, narodna pjesma) = *pirišan* (Stara Srbija) »ženski nakit na glavi, srebrn lančić potkićen sitnim parama«. Prezime *Perišanović* (1729). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *perišan* »prosut, razasut«) iz terminologije nakita.

Lit.: ARj 9, 786. 865. Korsch, *ASPh* 9, 662.

périt m (Potomje, Dalmacija) »(sudski termin) vještak, procjenitelj«. Od tal. učene riječi *perito* < lat. *perītus,* part. perf. od *perìor, -īri* »saznati«. Upór. internacionalni apstraktum na *-mentum eksperimentu,* gen. *-nta,* na *-irad eksperimentirati, -mentiram* impf.

Lit.: DEI 1542.

perivoj m (zapadni pisci) »1° vrt osobito velik i raskošno uređen, 2° toponim«. Deminutivi na *-ьc* > *-äc perivojac,* gen. *-jca,* na *-ić perivojić,* na *-čii* < *-ьc* + *-ić perivojac,* pridjev na *-ьn* > *-an perivojan,* poimeničen *perivojnik,* na -asi *perivojast.* Na *-ište perivojište. Saj > lj: perivolb* (stsrp., 14. v.) = *perivolja* f (14. v.) = (asimilacija *r - lj > l - r) pèlivoj* (Vuk, narodna pjesma) = *pèlivoje* n (narodna pjesma) = (metateza *r - l > l - r) pelivan* (14. v.) = *pèlovoj* (Vuk) = (sa umetnutim *n* i hiperkorektni *v* > *h* kao *muva* < *muha) pelinhor* (Vuk crnogorska narodna pjesma). Balkanski grecizam: arb. *perivol,* od gr. περίβολος (složenica od prefiksa περί i βόλος od βάλλω »enceinte, doture«), ngr. περιβόλι, cine. toponim *Pirivole* (cincarsko selo u Epiru), odatle etnik *Pärvul'at* < gr. περιβολιάτης = *Pîrvel'ofi* m pl. »vlaški pastiri koji dolaze sa stokom i na Kajmakčalan«. Na zapadu moglo je ući i kroz dalmato-romanski medium < **periboUum* < srgr. περιβόλιον.

Lit.: ARj 9, 767. 787. *GM* 328. Vasmer, *GL* 115. *Pascu 2,* 75., br. 1391. Matzenauer, *LF* 12, 331.

perîz m (Kosmet) »dijeta, post (objekt uz *drži')«.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *perhiz)* iz svagdašnje terminologije: arb. *perizlëk* »Diät, Enthaltsamkeit im Essen« *(-lek = -luk).*

Lit.: Elezovič 2, 67.

perjurija f »kriva zakletva«. Latinizam na *-ium* > *-ja* (upor. *teritorija, gimnazija)* od srlat. *periurium* (prefiks *per-* i *jus).*

Lit.: ARj ***9,*** 790.

pérka f (Kotor, Tivat, Krtole, Boka) = *pérka* (Stoliv) = *pírka* (Budva, Split, Račišće, Poljica, Korčula, Mikalja) = *šptrka* (Vranjic) = *pirak* (gen. nije potvrđen, Pavlinović) = (pseudojekavizam) *pt(j)erka* (Vuk, Košić) = *pjerka* (Dubrovnik) = *(rc* > *rg* kao u bug. *čerga* < *serica,·amurca* > *murga) perga* (Božava < mlet. *terga}* »riba lijepe glave, serranus scriba«. Od gr. πέρκη (upor. pridjev πέρκος »noirâtre, schwarzgefleckt«) > lat. *perca.* Balkanski grecizam: *bug.pirkija* (Kostur) »perca fluviatilis«. Na Jadranu je leksički dalmato-romanski ostatak iz ribarske terminologije. Usp. *pirgast.*

Lit.: ARj 9, 790. 840. 862. 865. *Mladenov* 423. Cronia, *ID* 6, 117. *REW*[5] 6398. Vinja, *ZbRFFZ* 1955, 149. Skok, *ZPRh* 50, 526.

perman m (u Vinodolskom zakonu: *od svojih permanov činit pati;* Vrbanski statut: *ako Ы dvor* /»sud«/ *poslal svoje permani}* = *prman.* Mažuranić prevodi »miles stipendiarius, bojnik, oružnik«. Na *-ija permanija* »daća podanička u Vinodolu«. *ARj* prevodi *prman* »sluga, momak kakvog velikaša, kućni sluga obitelji kneške«, što se ne slaže s onim što kaže vrbanski statut, koji ih označuje kao zvaničnike dvora (= corte, suda). Dolazi u prezimenu *Permano* (Krk, 12. v.), *Permanić* (15. v.), kao pluralski toponim *Permani selo* pod Učkom. Naglasak *Permani* je važan za etimologiju jer kaže da je riječ germanskog podrijetla, da nije romanska kao kakva izvedenica na *-anus.* Možda je od longob. *faramannus,* koje je u vezi *Safara* (v.). Upor. za takve složenice još *arimannus, karimán.* Fonetski razvitak nije jasan. Drugi dio složenice *mannus*

čini se da je postao kod nas sufiks u *ditman* (Korčula) = *ditman* (Brač) »momak, mladić«, *racman* i *purman* m u mociji prema f *raca, pura.*

Lit.: ARj 2, 418. 9,-791. 12, 235. *Mažuranić* 911. Gamillscheg, *RG 2,* 66. 144. 3, 48. 55. 110. *FEW* 2, 413. *REW*[3] 3188.

pero n (Vuk), sveslav. i praslav., »1° pluma, 2° penna, 3° folium«, bez paralela u baltičkoj grupi. Deminutivi na *-će perce,* gen. *-ca* i *-četa* (Srbija) = *perce,* gen. *-eta* (Kosmet), na *-ice perice* (Menčetić, Bella, Stulić), na *-ka perka* (Kosmet, također ime krave), na *-ić terii* (narodna pjesma) »1° pero u puške, 2° slijepi miš«. Augmentativ na *-ina perina* (Vuk, Maralić) »blazina« = *pêrinja* (Velika, Slavonija). Odatle kol. na *-je perinje* n (Vidoveć kod Varaždina) »lišće oko klipa kukuruze«. Riječ *perina* je kulturna riječ koju posudiše-Madžari *parna* (16. v.) i Rumunji *perina* (Erdelj, Moldavija) pored *pernă,* s deminutivima na *-ufa* < lat. *-ucea pennuta* = *pernuță, perniță, pernișoară.* Pridjevi na *-ьn peran — perni,* epitet uz *buzdovan,* turcizirano u *perli buzdovan* u narodnoj pjesmi, poimeničen na *-ik perník* »kist«, na *-iça pernica* i kao toponim u ž. r. *Perna,* na *-ast pèrast,* na *-at pernat,* s denominálom *opernatiti.* Na *-ač perač,* gen. *-oca* (Buzet, Sovinjsko polje) »drugi rog pluga« je od glagola *periti* (v. niže). Na *-aja : peraja* f (Vuk) »1° čekinja svinji na leđima, 2° pera u ribe«. Odatle *perajica* (Vuk) = *perajka* (Šaptinovac) »naprava za perjanje kudjelje«, upravo od *perajiti, perājīm* (Orahovica) »čistiti lan perajicom«. Na *-ika perika* »biljka aegropyrum repens«. Na *-usa pēruša* (Lika) »1° kukuruzna slama, oljvina, 2° čistilica (Velika, Slavonija)«, s denominálom *perušati, -am* (Vuk, Kosmet) (w-) prema iteratīvu *isperušavati* »1° čupati perje, 2° komiti kukuruz«, s refleksivom *perušati se* (Vinkovci) »grudati se«, u prefiksalnoj složenici *operušati nekoga* »(metafora) oplijeniti«, *perušat* (Kosmet, argot) »krasti«. Prema takvom metaforickom značenju razvilo se i značenje u Vinkovcima. Deminutiv odatle na *-ica perušica* (Bosna) »biljka teucrium chamaepitys«. Na *-ina perušina* = *perušma* (Kosmet) »1° perje, 2° kukuruzna slama (ŽK, Hrvatska, Borci, Slavonija)«. Na *-tka peruška* = *peruška* (Kosmet) »1° čistilica od perja, 2° biljka«. Glede imena ptice *peruška* v. *perušola.* Na *-ulja peruija* (Dalmacija, Pavlinović) »trava koja visoko i široko raste«. Odatle *peruljati, -ām* (Vuk, objekt *ptice)* »rupfen«. Na *-ut* (upor. *kreljut* i *prhut, smudut) perūt,* gen. -i f = *peröut* gen. *-i* (Bednja) »1° perje, 2° krilo u ptice«, s leksikologijskom poro- dicom denominai *perùtati, -ām* (Vuk) *(is-, o-)* »1° perušati, 2° lepetąti krilima«, *sperutăt, -am* (Vodice) »(metafora) ukrasti«, pridjevi na *-ast p'erutast* »krilat«, na *-av perutav,* poimeničen na *-ka perutavka* »patka«, na *-lji perutlji.* Deminutiv ,na *-ьc pèrutac,* gen. *-uca* (Orahovica) »1° osip eczema squamosum, ljuskavi lišai, 2° perut«, na *-bk peruiak,* gen. *-tka* »dio u dnu bačve«, na *-oca permaca* (Sinj) »pero u ribe«. Na *-ina perutina* »1° perje (ŽK *nimam boze perütine* »nemam peradi«), 2° perut (Bosna)«. Postoji varijanta sa *í* mjesto í: *perućac* (šaptinovac, Slavonija) »perut, prhut«. Na *-njača perutnjaca* (Hrvatsko zagorje, Samobor, Belostenec) »čistilica, peruška«. Kol. *aa-je perje* n = *perije* (ŽK) »1° plumae, 2° lišće od stabalja, biljki«. Kolektiv posudiše 'Rumunji *perie f* »četka«, s glagolom odatle α *peria* »kefati«, deminutiv na *-ufă* < lat. *-ucea peruță.* Taj kolektiv ima svoju leksikologijsku porodicu. Postoji još s, prefiksom *pa- paperje* (Vuk) »mašak, Flaumfedern«. Od kolektiva je izvedenica *perjanica* (Vasojevići) = *perjanica* (Kosmet) »cresta« = *perjanik* m (Vuk). To su poimeničenja pridjeva na *-ьn perjan* »1° onaj u kojemu je perje, 2° koji ima perjanicu«. Drugi su pridjevi na *-at perjat* = rašireno *perjatan* (Vuk), s inhoativom *perjatiti* »postajati pernat«, na -asi *perjast* »pernat«. Taj je poimeničen na *-ica Perjastica* (Vitezović, toponim danas *Perjasica,* s nejasnom redukcijom *s* < *st).* Na *-av perjav,* poimeničen *perjavica* (Stulić) »šoštarska igla«, toponim *Perjavica.* Na *-oía perjača* (Velika, Slavonija) »navlaka u kojoj stoji perje«. Ovamo i denominál na *-ati perjati se, -a* (subjekt *guščia,* J. S. Reljković) »dobivati perje«. Razvitak drugih značenja *periati, -ām* (Vuk) »1° vrcati kudjelju, povijesmo ili lan na perajici, 2° bježati gologlav (Vuk: *perja preko polja),* 3° zanemarivati, prezirati (Stulić)« nije posve jasan. Vukova *perajica* »naprava za perjanje« zove -se zato tako što je napravljena od svinjske peraje, a to je pod izvjesno izvedenica od *pero.* Glagol *perjati* znači upravo »raditi na (vodenoj) perajici«. Značenje 3° nije potvrđeno iz narodnih govora. Čini se da su značenja 2° i 3° metafore od značenja 1°. Od sintagme *šest pera* stvorena je riječ *šestoper* »1° sa šest pera: *šestoper kaloper, 2°* buzdovan sa šest šiljaka«, odatle *šestoperac* m »šestoper (2°)«. J. Schmidt i P. Kretschmer jednačili su praslav. *pero* s gr. πτερόν »isto« i objašnjavali *pt* > *ρ* olakšanjem početne suglasničke grupe ili *περόν, a πτερόν da je prema πτέρυξ. Samo *p-* nalazi se u lit. *sparnas* »krilo, Flossfeder« i u sanskrtu *parnom* »krila, pero«, avesta *'parená-* »isto«. V. dalje veze u *paprat* (v.).

Mladenov uporeduje s makedonskim παραός »orąo«. Na dalje veze upućuju ispitivanje impf. *periti, -īm* (Vuk) (rs-, *na-, s-, u-)* prema iteratīvu na *-va- -pen'vati, -pèrujem,* koji se govori-samo s prefiksima. Postverbal *naper* m (Posavina) »1° vanjsko mlinsko kolo, 2° brana«, raširen sa *-bk naperak,* gen. *-rka* (Vuk) »nastavak«, *zaperak* = *zaperak* (Smokvica, Korčula) »Geiz, stolo, odvodnica (~ kukuruza, duhana i si.)«. Osnovno značenje njegovo nalazi se u folklornom izrazu *periti, orahe, Iješnike* na jabuku za božični ures ili dar s pomoću drvceta koje se zabada u jabuku i orahe, zatim *periti mlinsko kolo* '(Prigorje, Posavina), *periti kapu* u igri »kititi«, odatle imperativna složenica *perikapa* (Vuk-Vrčevič). Odatle je razumljiv dalji razvitak »nišaniti«, koji se nalazi već kod Vetranića. To je značenje naročito vidljivo u prefiksalnoj složenici *naperiti pušku.* Vetranie ima još značenje »u potaji raditi«, koje se razvilo također iz *nabadati, nahosti: sve što si perila, sve se otkrilo.* Miklošič, *Lex.* 408 navodi primjera ovog značenja već iz stcslav. tekstova. Metafora je prema tome razumljiva »pušku kao nabosti u cilju«. Još ima glagolska složenica *izvitoperiti se* (subjekti : *komad drva, daske;* Vuk, Srbija) »iskriviti (također i u metaforickom značenju)«. Složenica je nastala iz sintagme **izvito periti* (upór. *izvito govoriti,* Voltidi; označuje se u *AKj* 4, 341. kao nepouzdano; i *vito rebro),* koju je jezična svijest razdijelila u *iz* + *viti* + *periti* i deprefiksacijom odatle stvorila *vitòperiti se.* Semantika impf, *periti* kao faktitivuma na *-iti* lako je objasniti od *pero* »činiti perje nečemu > nabadati nešto na nešto«. U tom se značenju potpuno poklapa sa gr. πείρω »traverser, transpercer«. Prema tome ima se napustiti uporedenje sa πτερόν, a zadržati sa sanskrtom *parna-,* awesta *panna-,* lit. *sparnas* »krilo«, kako čini Petersson i sa gr. πείρω, περάω, kako čini Boisacq, arb. *fponj, shpuaj* < ie. **ds-perio.*

Lit.: ARj 3, 920. 4, 341. 7, 483. 484. 9, 793. 627. 800. 779. 786. 788. 17, 560. *Elezović* I, 237. 2, 67. 256. Ribarić, *SDZb* 9, 176. *Miklošič* 241. *Holub-Kopečný* 270. *Bruckner* 414. *KZ* 51, 228. *WP 2,* 21. 39. Kretschmer, *KZ* 31, 427. Meillet, *Et. 2* 38. *Tiktin* 1146. *Mladenov* 419. *SpBA 6,* 73. si. (cf. *IJb* 8,198). *Boisacq³757.* 758.821.757.758. Matzenauer, *LF* II, 175. 12, 332-325. Petersson, *KZ* 47, 272. *GM* 35-36. Jokl, *IF* 37, 121.

peronica f (Belostenec) = *peronjica* (Mika-Ija, Bella, Stulić) = *perònjika* (Vuk, Stulić, Dubrovnik, Šulek) »biljka juncus, scirpus, cyperus, síta (ŽK), šaš«. Pridjevi na *-ъn peroničan* (Stulić), na *-jast peroničast* (Stulić). Prema Maretiću jamačno je u vezi s *pero* (v.) »list u bilja«. Tako kaže i Matzenauer. Riječ *pero* dolazi češće u botaničkoj terminologiji. Ta se biljka doduše ne odlikuje lišćem, ali *pero* ima i druga značenja. Označuje lagane stvari. U sufiksu *-onjica* i *-ika* jasan je samo *-ika,* običan kod biljki, dok *-ica* ne iznenađuje također. Sufiks *-onjika* je stvoren možda prema *perunika* (v.). Kako *perunika* ima zaista, velike listove, pomišlja Maretić i na izvođenje od *pero.* Machek zabacuje također vezu ove biljke sa *Perun* [v. i pod *Perun].*

Lit.: ARj 9, 794. 795. Matzenauer, *LF* 12, 334. Machek, *RES* 23, 55. Isti, *ČSR* 273.

peronospora f = *prònospera* (Potomje), vinogradski termin 19. v. za bolest na vinskoj lozi, u nas opažena oko 1890, u Italiji 1879. Učena gr. složenica od περονάω »bušim« i σπορά »sjeme«.

Lit.: Prati 754. *DEI* 2862.

përper m (Dušanov zakonik, crnogorski novac vrijednosti nekadašnje austrijske krune ili srpskog dinara; srebrni novac, Dubrovnik«; Boka) = *perpera* f (Vuk, 13-15. v., M. Držić, Ljubiša) »kovani novac vrijedan manje od dukata, a veći od dinara« = *perpira* f (isprava kralja Milutina). Nalazi se još u stcslav. *pеrъpera* i rus. *pereper'.* Na *-äc* (v.) *perperać* m »nekakav danak koji se plaća u perperama«. U dubrovačkom latinitetu: *perperus* (1235), *médius perperus,* s aferezom od *y-* kao u *pitropus,* ali je već u srgr. πέρπυρα, srlat. *yperperus, yperpero,* pl. *yperperi* u statutu iz 1272. Femininum *perpera, perpira* je prema grekom pl. od ὑπέρπυρον = *yperpera duo.* U Kotoru *perperi* (1335) samo s aferezom. Samoglasnik *e uperper* odgovara izgovoru od υ kao u tal. *gesso.* Sudeći po toj fonetskoj pojavi *perper* će biti dalmato-romanski grecizam. Grčka riječ složenica je od υπέρ i πυρ »Vatra« ὑπέρπυρος »ardent, jako svijetleći«.

Lit.: ARj 9, 795-796. Jireček, *MHISM* 9, 459. Mayer, *Kotorski spomenici* 1, godina: 1250, 1278. 1284, 1293, itd. Frolow, *ByzSl* 10, 241-253. *Vasmer 2,* 340. Isti, *GL* 115. *DEI* 2862. 2947. 2093.

persi)äna f (Dubrovnik) = *persijâne f* pl. (Kućište) = *peršijana* (Vrbnik) »kapak na prozoru, škure, šalapôrke (ŽK), šalukatre«. Talijanski francuzizam: tal. *persiana* < fr. *persienne,* poimeničen pridjev ž. r. na lat. *-ianus* > fr. *-tenne,* tal. *-iana* od horonima tal. *Persia* > *Perzija,* pridjev *persijan* (Mikalja) < tal. *persiano,* proširen na *-ski perzijanski* = *peršijanski,*

etnik *Perzijánac / Persi-,* gen. *-nca* = *Peršijanac* (VitezQvic) prema f *Persjänka / Persi-.* U starom vijeku *Parsi.*

Lit.: ARj 9, 796.

persóna f (hrvatski gradovi, u govoru inte,-lektualaca), latinizam u frazi *persóna grata* = (talijanizam ili latinizam) *persona í* = *pršóna* (Lika) = *pršóna* (ŽK, Trebarjevo, Glavinic) »osoba«. Lát. pridjev na *-alis* proširen na *-ъn* > *-an personalan.*

Lit.: ARj 9, 797. *REW³* 6430.

persvàdat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »nagovoriti« (na *-ati* mjesto *-iti* < lat. *-ere,* kao u glagolima iz dalmato-romanskoga, npr. *pengar)* = na *-iti persuaditi, -im* (Perast) = (zamjenom tal. prefiksa *per-* domaćim *pri-) prisvadit* pf. (Smokvica, Korčula; primjer: *hodí ga prisvădi da gr na more).* Od lat. > tal. *persuadere,* part. perf. *persuaso* > *pèrsvãz* (Dubrovnik, Cavtat, primjer: *jesi li* ~, f *-za)* pridjev »uvjeren«.

Lit.: Brajković 18.

peršin m = *peršin* (ŽK, hrv.-kajk., Zagreb, Slavonija, Mikalja, Belostenec, Jambrešić, Stulić) = (zamjenom dočetka *-in* sufiksom *-un) péršun,* deminutiv *peršunjak,* gen. *-njka* »aethusa cynapium« = *petrùsïn,* gen. *-ina* pored *petrüsin,* gen. *-usina* (Perast, Dubrovnik, Cavtat), odatle na *-ika petrusinika* = *petrusim,* skraćenica od *petersîmul* (Rab) = *petarsîmu* (Božava) = *petersimum — petrüsimen* (Korčula) = *pèrsemul* (Split) = *petrasimun* (Vrbnik, Krk) = *petrosimul* = *petrusimul* (Poljica) = *petrušimul* (Dalmacija) < lat. *p troselinum* < gr. πετροσέλινον > mlet. *petersemolo* > *persemelo,* upór. tosk. *prezzemolo.* Krati se i ispuštanjem prvog dijela: *selen* m (Dubrovnik, Prčanj) = *sílen,* gen. *seleni* f prema *zelen,* gen. *-i* (v.) = *selím,* gen. *-ima* (Kosmet) = stsrp. *selinb* (14 — 15. v.) < gr. σέλινον > cine. *selin.* Prema njem. *Petersilie* f > *petrožil* (Podravina, Šulek) = *petrožilj* (Popović) = *petroželj.* Upor. slov. *peteršilj, petržil.* Arb. *pjetroséll, sellin.*

Lit.: ARj 9, 813. 823. 826. 829. *Elezović 2,* 216. *NJ* 3, 156. *Pleteršnik 2,* 25. 31. 33. Cronia, *ID 6,* 117. Rešetar, *Štok.* 287. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW³* 6448. *Rohlfs* 1680. Budimir, *JF* 15, 159. *GM* 342. 380. *Pascu 2,* 85., br. 1602. *DEI* 3077. Skok, *ZRPh* 54, 488.

peršutak, gen. *-tka* m (Mikalja) = *pršukat,* gen. *-kta* (Dubrovnik) = (metateza *kt* > *tk) pršutak,* gen. *-tka* (Dubrovnik) = *pršutak* (Lika) »šunka, butina . Dalmato-romanski lek-sički ostatak od lat. *perexsüctus* »sasvim isisan«, part. perf. od *sücare, exsugere,* sa prefiksima *per-* za pojačanje i *ex-.* Talijanizam je *pršüt* m (Dalmacija, Gospić, Sinac, Pērušie, Rab, Perast, Istra)· = *pršut* (Vuk) = *pršuta* f (Vuk) = *păršüt* m (Hvar, Božava) < mlet., istro-rom. *persuto* (Galežan), *přisuto* (Bale), *persüt* (Lombardija). Tal. književno *prosciutto, presciutto.* Također slov. *persut* m (Primorsko, Kras). Deminutiv *pHulić* (Lika), augmentativ *pršutina.* Upor. arb. *bërsut.*

Lit.: ARj 12, 509. 510. Cronia, *ID 6,* 117. *Pleteršnik 2, 25.* Hraste, *BJF* 8, 20. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 16. *REW³* 6407. *Ive 92.* Štrekelj, *DAW* 50, 62-63. Skok, *Pregled* § 340. Isti, *ZRPh* 54, 424. 427. *GM* 34. Rešetar, *JF* 12, 286. *DEI* 3110.

peruka f (Obradović) = *paruka* (isti) = *paróka* »umjetno načinjena kosa«. Od tal. *perrucca* pored *parrucca* »isto«. Isto preko madž. *baroka* > *baroka* (hrv.-kajk., Belostenec). Internacionalni francuzizam *perruque* > njem. *Perrücke.*

Lit.: ARj l, 189. 9, 656. 660. 798. *Prati* 736. *Gamillscheg* 687. *REW³* 6508.

perûn[1] m (Božava, istročakavski, Poljica, Korčula, glede *e* upor. krčko-rom. *perauń,* pl. *pirauni)* = (metateza) *penjur,* odatle na *-ača penjurača* »spremnica za penjure« = *(e* > i) *pігunь* (stsrp., 1466) = *pirun,* gen. *-una* (Istra, Senj, Rab, Malínská, Vrbnik), deminutiv *pirunić* = *pirun* (Boka, Crmnica, Sutomore, Spič) = *piron* (Buzet — Sovinjsko polje) »1° vilica, viljuška, bêla (Spič) = ašov (u Srbiji), upor. arb. *bel* »Spafen, Grabscheit«, 2° pinculj, ono što zmija ima ha vrhu glave« = (metateza) *pinur* (Kavanjin) = *pinjûr* (Vinodol, Lika, Bukovica, Poljica, Račišće) = *pironj* (Timok-Lužnik) »nekaka gvozdena kuka«. Balkanski grecizam (gr. πειρόνιον > ngr. προύνι »isto«): arb. *pirun.* Nalazi se i u sjevero-tal., furl., tršć. i mlet. Zbog toga postoji mogućnost da u našoj jadranskoj zoni potječe odatle.

Lit.: ARj 9, 855. 856. 867. 868. 875. Miletić, *SDZb 9,* 263. 267. Kušar, *Rad* 118, 21. Hirtz, *Amph.* 108. Cronia, *ID 6,* 117. *Bartoli 2,* 212. *REW³* 6336. *Rohlfs* 1673a. *GM* 338. Štrekelj, *DAW* 50, 47. 82. Rešetar, *JF* 12, 286. Vasmer, *GL* 117. *DEI* 2947.

Perun[2] praslavenska riječ, slavenski bog gromovnik, kao u Latina i Grka *Zeus, Jupiter.* Naziv je očuvan u jadranskoj zoni kao oronim: *Perun, na Perunu,* brdo (1660 m)

obradivo do 300 m visine, kod Splita između Jesenica i Podstrana, uz Tugare, gore su pašnjaci sa malo omorike, riječ potvrđena u vrelima iz doba narodne dinastije 1091; *Perun,* brdo iznad Mošćenica (Istra) između Lindara i Gračišća (okrenuto prema jugoistoku; sunce se vidi odmah izjutra; na padini je Učke prema Plominu; u blizini je lokalitet *Trebišće* /v./, naziv koji upućuje također na slav. mitologiju, na kult nekog božanstva). Isto brdo zove se i *Perunkovac.* U sjevernim slavinama češ. *perun,* polj. *piorun* je apelativ i znači »grom«; ukr. i rus. *perun* »strijela, grom«. Kod južnih Slavena je kristijanizacija istisla to značenje. U jadranskoj zoni zovu se brda *Sv. Ilija = Sutilija, Sutulija.* Moguće je da je to kršćanski surogat za nazive brda po slavenskom božanstvu. Da je i kod južnih Slavena postojao taj apelativ, to dokazuje botanički naziv *perùnika,* koja se zove i *bogiša* »iris germanica«, dok se *iris* »duga« zove u našim narječjima i *bőéi pasāc* (ŽK). Postoji još ime vrela *Perunuša* kod Smiljana u Lici, seoce *Perunica* kod Kotora. Nema dovoljno podataka iz folklora koji bi objasnili odnos te biljke prema kultu toga božanstva. *Perun* odgovara germanskom božanstvu *Donar,* koje je izjednačeno sa lat. *Jupiter,* kako se vidi iz imena četvrtka u romanskim jezicima *Jovis dies* > tal. *giovedì,* fr. *jeudi* itd., čemu odgovara u germanskom *Donnerstag.* Značajno je da se u polapskom jeziku taj dan zove *peräunedăn* »Perúnov dan«, iz čega očigledno izlazi da je *Perun = Donar = Jupiter.* Praslavenskom božanstvu odgovara u baltičkoj grupi: lit. *perkūnas* »1° grom, 2° bog gromovnik starih Litavaca«, lot. *pêr'kùnas* (upór. finsko *pergene* »đavao«), stprus. *percunis* »grom«. Razlika je samo u tome što je u baltičkoj grupi korijen *per-* raširen formantom *q,* tako i u germanskom stisl. *Fjprgyn* »Thorova mati«, got. *fairguni,* sanskr. *Parjanyas.* Osnova je u *prati, perem* »1° lavare (v.), 2° (prvobitno) udarati«, lit. *perti* »udarati«, *lot. pert.* Sufiks *-unъ* (upór. gr. κεραυνός »Blitz«) služi za tvorbu radnih imenica od glagolskih osnova kao u *begunz,* danas *bjegunac* (v.). Božanstvo je prema tome baltoslavensko. Ipak nema jedinstvenosti u tumačenju postanja. Prema Bruckneru lit. *perkūnas* u vezi je s *quer cus* »hrast«. *Perun = Perkūnas* bio bi tada bog kome je posvećen dub. Pedersen uporeduje *Perun* s arb. *perendi* »bog«. *Perun* bi bilo tada ilirsko-slavensko božanstvo.

Lit.: ARj 9, 798. *Holub-Kopečný* 270. *Bruckner* 414. *ASPh 42,* 139. *KZ* 50, 195. *SAU 22,* X, 2-5 (cf. Budimir, *JF 2,* 345). *Mladenov* 419. *Vasmer 2,* 345. 346. Vasmer, *RSl 4,* 179. *Trautmann* 215. *WP 2, 42.* Masing, *Parce Baud.* 84-92 (cf. *JF* 3, 209. *IJb 9,* 200). Ivanov, *IzvORJAS 8, 4,* 140-174 (cf. *AnzIF* 21, 110-111). Threimer, *ÄA 1,* 27. si. (cf. *IJb* 10, 187. *JF* 3, 226). Pedersen, *BB* 20, 228-238. (cf. *AnzIF* 5, 179). Schrader, *IF* 26, 305. Günthert, *Über Reim-wortbildungen im arisch, u. agr.* 1914. (cf. *JF* 3, 204). *IJb* 3, 152. Mikkola, *IF* 8, 303-304. Leger, *AnzIF* 8, 311. Legowski, *ZTNT* 1917, 4, 2. sl. Sobolewski, *Slávia* 7, 175. Haggerty-Krappe, *RES* 17, 206. sl. Meillet, *BSLP* 22, 213. Uhlenbeck, *PBB* 30, 274. Loewenthal, *Ark. f. nord. fil.* NF, 29, 97-131 (cf. *IJb* 5, 111). Filipović, *GIZM* n. s., 3, 63-79. 204. 9, 181-2. Petrović, *GlEI l,* 373-80. 2ic, *HZ* 7, 233-34. Gasparini, *SIE* 14, 9.7-104. Putanec, *Slovo* 13, 148. 159. 160. Isti, *Filologija 6,* 148. Budimir, *Zbornik SAN 41, 75.*

pèrutac, gen. *-uca* m (Vuk) »ospa«, u etimologijskom pogledu treba razlikovati od deminutiva na *-ьc pèrutac* od *perut* (v.). Ц Vukovu značenju u vezi je bez sumnje s glagolom *zaperùtati, -am* (Piva-Drobnjak) »kad se koža počne guliti od sunca ili od vatre«. Leksikologijska porodica nije malena. Suglasnik *t* varira sa *ć = č* : *peruč* m (18. v., Bosna) = sa *-ьc* > *-äc perućac,* gen. *-čca* (Bosanska krajina) »ospa, pjege na licu, po glavi«, s pridjevom na *-ьn* > *-an perućan* (Stulić), na *-jaši perućast* i inhoativnim glagolom *perutan* »postajati perućast«, augmentativ na *-ina peruana* (18. *v.~);p(ručac,* gen. *-čca* (Mikalja) = *perućac,* gen. *-sca* (Vodice, Istra) »bolest koja se može navodno izliječiti samo iz šupljeg hrastova panja«, psciliranje *t — ć* može se objasniti prirodom sufiksa *-ut* < stcslav. -pí-. To je sufiks participa prez. aktiva bez *-го.* Suglasnik *ć* se prenosi i na *pèrutac* kad znači »perut, prhut« kao u Šaptinovcu (Slavonija, v.). Upor. slov. *paräčec* »Art Krankheit«. Sve su to izvedenice od glagola koji je nestao u hrv.-srp. zbog homonimije s *prèti,* a očuvao se u slov. *peréti* »modern«, odatle *pereci ogenj* »Antoniusfeuer«, polj. *przeć* »warm, rot werden«, ukr. *vyprity,* rus. *pretb* ili *préjetb* »schwitzen, schmorren«. Taj je glagol baltoslavenski: lit. *peréti* »brüten«, lot. *peret.* Madžari posudiše odatle *pernye* »Loderasche«. Ie. korijen **per-* nalazi se u reduplikaciji πίμπρη-μι »spaliti« i u praslav. prijevoju *para* (v.). Riječ *pèrutac = perućac* znači prema tome kao »ognjica«.

Lit.: ARj 9, 799. 801. Vuković, *SDZb* 10, 385. Ribarić, *SDZb 9,* 176. *Miklošič* 240. *Bruckner* 442. *WP 2,* 27.

perūžia (istarska narodna pjesma), pridjev (u vezi sa *orekini: klásti ću ti orekini perużini),* ktetik na *-ino* < lat. *-īnus* od tal. *perugino,* od toponima *Perugia* > *Peruđa* (Mikalja) = *Peroza* (Kožičić) = *Peruža* (Glavinić, Divković) < lat. *Perusia.*

Lit.: ARj 9, 795. 801. *DEI* 2868.

pervaz m (Vuk) = *pervaz,* gen. *pervâza* (Kosmet) = *pervâza f* (Šaptinovac, femininum prema germanizmu *rama)* »1° obod, optok, 2° kólómat, ograda«. Denominal na *-iti pervāziti* (o-), *pervâzım.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pärvaz* »Rahmen«) iz terminologije alata: rum. *pervaz* »Hosenschlitz, Rahmen« (Muntenija), bug. *pervaz,* arb. *pervás -zi* »Fenster-, Türrahmen«, ngr. περβάζι.

Lit.: ARj 9, 801. *Mladenov* 418. *Lokotsch* 1638. *Elezović 2,* 310. Korsch, *ASPh 9,* 662. *GM* 329. *Miklošič 244.*

pest pored *pest,* gen. -i f (Vuk), ie., sveslav. i praslav. *pįst-ь* »Faust«. Odatle na *-nica pesnica* (također bug, pored *pestnik).* Denominal *pešnjati se* (Dalmacija, Pavlinović) »udarati se po pešnjama, prostački se biti«, *napešnjati* .(Dalmacija?, Pavlinović) = *napestati* (Mikalja, Bella, Stulić) »nalupati pešću«. Kod *napestati* moguće je unakrštenje sa *pestati* < tal. *pestare* »tući«. Čini se da ide ovamo i *pešnjati, -am* impf. (Vuk, Boka) »rđavo što raditi, osobito šiti«. Odatle na *-avina pešnjavina* (Vuk) »rđav posao, kad se šije«. Odatle bi mogao biti postverbal *pešnje,* gen. *pešanja* f pl. (južni čakavci) »naprćene usne« (odakle *pešnješa* m /Poljica/ »prćeusnat čovjek«) ako je to pejorativna metafora. Deminutiv na *-ica peščica* f (Jačke) = *peščica* f (Istra) »čupak, priza«. Augmentativ na *-ina pesema* (Istra) »manipulus«. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *ę :* stcslav. *pestb* češ. *pěst,* polj. *pięść,* rus. *pjastb.* Ako se uzme da je u prasrodstvu sa stvnjem. *füst,* nvnjem. *Faust,* riječ je germansko-slavenski leksem, u srodstvu možda i sa *pedalj* (v.). Germanska riječ pretpostavlja ie. **pn(q)st-is,* koje je možda u vezi sa **penque* > *pet* (v.) i sa njem. *Finger.* Moguće je vezati i sa ie. korijenom **(s)pen-* »ziehen, spannen, spinnen«. Taj je korijen veoma dobro zastupljen u slavinama: v. *(na)-peti, ponjava, pûto, péta, zapeta.* Imalo bi se uzeti raširenje toga korijena s pomoću formantą *d *(s)pen-d,* kao u lit. *spésti* »einen Fallstrick legen«, stcslav. *pįdb = pedalj,* prošireno sufiksom *-ti* za apstrakta. Teško je sve to složiti s lit. istoznačnim *kumštė* »pest«.

Lit.: ARj 9, 802. 805. 806. *Miklošič* 238. *Holub-Kopečný* 271. *Bruckner* 412. *WP 2,* 84. *Trautmann* 218. *Mladenov* 419. Brugmann, *IF* 18, 130. *Gr.* P 410. 703. Charpentier, *ASPh* 29, 4. Hirt, *IF 2l,* 172. Mikkola, *IF* 8, 303. Pedersen, *IF* 5, 72. Meillet, *Et.* 286. Müller, *IF 44,* 138. Sverdrup, *IF* 35, 154. Niedermann, *IF 26,* 45. Uhlenbeck, *PBB 22,* 539. *Boisacq** 768. 827.

pestati, *-ãm* impf. (Perast), slov. (sí > ft) *pestati* impf. (Notranjsko) »treten, stampfen, zerquetschen«, s našim prefiksom *st- sputai, -am* pf. (Božava) »pestare, percuotere«. Od tal. *pestare* < lat. *pîstare.* U Dubrovniku, Prčanju i Stonu unakrstio se tal. *pestare* s našom riječi *pest,* gen. *-i pestati, peštam* impf, u značenju »udarati pešću« *(iz-, na-, po-, pod-}* = (si > ii) *išpešioti, -am* (Kućište) »istući meso, osobu«, impf, na *-va- ispestavati, -pestavam.* Sa *št* > *šć opešćat se* impf. (Brusje, Hvar) »lijeno se opremati« semantički je nejasno. Postverbal slov. *pešta* f »zu Brei zerquetchtes Obst« = *pešta* f »škripac, opasnost«, *peštu dati* »protući«. Na tal. složen sufiks *-aruolo* < lat. *-arius* -f *-olus pestaruolo, -a* > *pešlarol* (Istra) »drveni mlat, tučak kojim se tuče meso, slanina« = (metateza *r - l* > *l - r) peštalõr,* gen. *-óra* »mesarski nož poput bradve« =' *pistarol* »isto« = *pestarola* f (Korčula) »kratka ručna pila sa tvrdim gornjim rubom (služi za piljenje komada u daske)«.

Lit.: ARj 3, 920. 9, 803. 10, 787. 11, 175. *Pleteršnik 2, 29.* Cronia, *ID 6,* 120. Hraste, *JF 6,* 213. *REW** 6536.

pestei; m (Prčanj, Dubrovnik, Split) »1° muško spolovilo, 2° morska životinja nalik na muško spolno udo, Seeigel, holothuria tubulosa« = *-pistelj = piste]* (Brač) »holothuria papillosa«. Od tal. *pestello* »tucanj« < lat. *pistillum,* od istog korijena kao i *pestare* (v.). Ovamo kao naša izvedenica *popèstilica* (Stonski Rat) »rđav majstor, koji ne zna dobro svoj zanat«.

Lit.: ARj 9, 803. 885. Rešetar, *Štok. 266. REW** 6537. *Prati* 756. *DEI* 2877.

pestié m, botanički termin stvoren od Šuleka za lat. *pistillum.* Prekrojenu rus. *peştik* > češ. *peştik* »tučak« zamjenom dočetka *-ik* sa *-ič,* izvedenica od *pest,* čemu odgovara u slov. *pest* f = *pesta* f i *pesto* n. U hrv.-kajk. je odatle deminutiv na *-e: pesce* n (Jambrešić, Habdelić) = *pesca* f (Belostenec, Jambrešić,

izvedenica na *-ea* od *pest)* »glavčina, glavina«.

Lit.: ARj 9, 803. Marede, *NVj* 3, 192. Matzenauer, *LF* 15, 168. *Holub-Kopečný* 271.

pestis (Vuk), samo u poslovici: *i jedem i pijem, a pestiš mi je na umu,* s varijantom *postiš* (u jednoj priči o nekoj ženi koju je neki čovjek nasamario i kazao joj da se zove *Postiš. Postiš* joj je kazao ovo ime misleći da će ona *postiti* kad joj on neće donijeti torbu s jelom koju mu je povjerila)) prema tumačenju M. Leskovca od lat. *pestis* »kuga«, po madž. izgovoru dočetnog *-s.* Kao učen latinizam u fr. *la peste* > njem. *Pest,* denominal na *-er* < *-are pester* »psovati«, tal, *la peste, la pesta,* služi u leksikonu psovanja. Odatle možda *pesta* f (Lika, Prčanj) »1° bena, budala, luda, 2° pokunjen čovjek«. Na *-eša pesteša* pored *peštesa* m (Lika) »isto«. Augmentativ *pestèkan* m prema *pestekača* f (Lika) »budalasto žensko«. Denominali: na *-ati pestati, -ām* impf. (Pavlinović) »govoriti ludo, koješta, naklapati«, odatle na *-alo pestalo* m, na *-iti òpestiti se, -lm* m (Prčanj) »pokunjiti se«. Ovamo zacijelo još *pestekùlat, -am* (Kućište) »brinuti se«.

Lit.: ARj 9, 47. 803. Rešetar, *Štok.* 261. Leskovac, *NJ,* n. s., 1, 327-328.

peš[1], gen. *pésa* m (Vuk, Kosmet) »1° kraj *{korito se drži za peševe),* 2° prednji kraj u haljine (Turska Hrvatska, Sarajevo), prednji dio gunja, gornje muške haljine, skut, 3° kuda svitnjak, učkur, u gaćama prolazi, tâjka (ŽK)«. Denominai *isp'èsit se, -im* pf. (Kosmet) »izvući se, umaći«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. prilog *pēš* »zuerst«) iz terminologije nošnje: rum. *peş* (Muntenija) »seitwärts geneigt, schief«. Perzijski pridjev dolazi i u posuđenim složenicama na Balkanu: *peškīr,* gen. *-ira* m (Vuk, BiH, Srbija, Slavonija, Požega) = *peškīr* (Kosmet), »Γ ručnik, otirač, šugaman, 2° prezime, 3° u pl. toponim«, *pezevenk* m (BiH) = *pizevênk* pored *-enk* m (Kosmet) »1° svodnik, 2° nevaljalac«. Deminutiv na *-ič peškirić* m (Bosna, Slavonija). Augmentativ na *-ina peškirina.* Na *-as peškiraš* (Srbija) »čovjek koji nosi peškir oko glave«. Na *-džija: peškirdžija* (Bosna) »čovjek koji dodaje peškir gospodaru kad se umiva«. Obje riječi su balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *p š* »najprije« i prezentska osnova *gir* od *giriftăn* »uhvatiti«, *plšgīr* »Handtuch«;'tur. *pezevent* od perz. *p š* i prezentska osnova *ăhăng* od *ahăngîdan* »vući«) iz terminologije običnog života: rum. *peşchir, peşchirgiu* i njihov načelnik *peşchirgi-başa,* bug. *peškir,* arb. *peshkir* »Handtuch, serviette«, ngr. πεσκίρι; bug. *pezevenk* pored *pezevengin* (s individualnim *-in* kao u *kasapiri),* rum. *pezevenchiu* pored *-venghiu* »Kuppler«, apstraktum na *-luk pezevenclîc,* ngr. πεζεβέγκης. Glede treće složenice v. *peškeš.*

Lit.: ARj 9, 804. 805. *Elezović 2,* 72. 73. *Tiktin* 1147. 1148. 1152. *Lokotsch* 1658. 1660. Matzenauer, *LF* 12, 336. *Mladenov* 416. 421. *GM* 330. 341. *Miklošič* 244.

peš[2], gen. *pésa* m (Vuk) »1° cottus gobio, 2° mala ribica« (ŽK) = *peša* f »cottus ferrugineus«. Od tal. *pesce* m < lat. *piseis.* Tal. apozitivne složenice: *pešikan,* gen. *-ana* (Perast, Risan, prezime) = *pešikan* (Budva) »(prevedenica) morski pas (Kostajnica, Boka, općenito)«, upor. *peshqén* (Ulcinj, ribari Arbanasi) < tal. *pesce-cane; pìsmolj* = *pišimoj* (Vrbnik) = *pišmôja* (Malínská), ak. pl. *pišmôlje* < tal. *pesce molo* i bez prvog dijela *mol,* pl. *moli* < *mugii* (v.). Na *-aria* > *-ara* H—*ia peskàrija* f (Dubrovnik, Cavtat) = *peškarija* (Korčula, općenito u Dalmaciji) < tal. *pesscheria.* Toponimi na *-aria* > mlet. *-era Piskara* (Budva; može biti i dalmato-romanski ostatak) = *Piškera* (Kornat) = *peškera* f (17. v.) »ribnjak«. Glagol na *-are* > *-ati peškāti, -am* impf. (Budva), kao brodski termin: *koliko peškai* »koliko brod duboko tone u moru?«. Pored tih recentnih talijanizama postoji još *pješak,* gen. *-aka* (jekaviziranje?) = *pesak* (Belostenec) »gobio vulgáris, fluviatüis, cobitis barbatula«. Da je zabilježeno u Dalmaciji, a ne u Varaždinu (Jurinac), zaključivali bismo da je dalmato-romanski leksički relikt, sa c^e > *k* kao u *piske* (Sardinija, Logudoro) a ovako je to teško kad se radi o hrv.-kajk. nazivu iz Hrvatskog zagorja. Lakše je to zaključiti za *peškelj* m ,(Kolombatović, ako je iz Splita?) »leuciscus rubella« < vlat. deminutiv **piscellus,* kllat. *pisculus.* Postavlja se pitanje kako se odnosi s tim leksemima sveslav. *piškor* m (Vuk, Dubrovnik) = *(sk > šK) piškor* (Hrvatska, Slavonija, Mikalja, Belostenec, Jambrešić) = *piskur* (prezime) = *piškur* (Senj, Srbija) »čikov, pijor, pijurak, phoxinellus croaticus«, deminutivi na *-ьc* > *-ac, -čić, -ič piskorac,* gen. *-rea, piskorčić, piskorić* (isto sa *šk* mjesto *sk),* prezime hrv.-kajk. *P'iškurić, Piškorović,* toponim *Piškorevci.* Nalazi se još u slov. *piškor,* ćeš. *piskof,* polj. *piskorz,* rus. *piskan.* Nijemci posudiše slav. *piškor* > *Beisker, Peisker* (također prezime). Sufiks *-or* ne može se objasniti iz latinskoga. Nema druge nego uzeti da osnova *pisk-* stoji u prasrodstvu s lat. *piseis,* germ. *Fisch,* srir. *iasc,* ili je u vezi sa slav. korijenom *pisk-* u *pištati* (v.). Isto se postavlja pitanje u kakvoj je vezi *pecati, -am* impf. (Vuk) *(na-, u-)* »hvatati ribu udicom«, odatle na *-alo pecalo* n, na *-aljka pècãljka,* koje se ne može objasniti sa *pecati* »pungere«. Suglasnik *c* je nespojiv s grupom *sk* u *piscare.* Najbliže stoji *pettseka* (Bari) »fischen«, koje Meyer-Lübke tumači unakrštenjem onomatopejskog korijena *pits* i tal. *pescare.* To bi značilo da *pecati* »fischen« ide medu dalmato-romanske leksičke ostatke, što je teško primiti zbog geografske raširenosti: *pecati* nije jadranski termin.

Lit.: ARj 9, 731. 588. 804. 805. 879. 878. 887. 917. *REW** 6532. 6533a. 6525. 6545. 6527. *Miklošič* 947. *Bruckner* 415. *Vasmer 2,* 360.

peštemālj, gen. *-álja* m (Vuk) = *peštemalj* (Kosmet) »l ° prostirač, ponjava (Stara Srbija), 2° ubrus, čaršav (Banja Luka), 3° vojnički ovratnik (Lika), 4° plavo platno, peškir kojim se ljudi opasuju kad goli ulaze u kupatilo (Kosmet)« = (s disimilacijom *m - l > m - n) pešteman* (Bella, Stulić) »ubrus što ga »ilirski« vojnici nose na ramenima (upor. značenje u Lici)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *puitmai* »Schürze« > -tur. *peştamal* »Schurz, Badeschurz, Lendentuch, Schultertuch /im Bad/«) iz terminologije odijevanja: rum. *peştiman* (Moldavija) »Schurzenartiger Rock der Bäuerinen«, bug. *testemai,* arb. *peshtëmall* = *pashtmall* (Skadar) »serviette, Tuch«, ngr. πεστεμάλι.

Lit.: ARj 9, 806. *Elezović 2,* 73. *GM* 330. *Tiktin* 1149. *Mladenov* 421. Korsch, *ASPh* 9, 662. *Lokotsch* 1674.

pet (Vuk,), ie., sveslav. i praslav. glavni brojnik, »quinque«. U narječjima (hrv.-kajk. i čakavskom) deklinira se po deklinaciji *i: na peti mesti, petim ljudem* (ŽK). Po postanju je apstraktum kolektivnog značenja »pet prsti na ruci«, koji su služiii pri primitivnom brojenju. Obrazovan je s pomoću sufiksa za apstrakta *-ti* (upor. *čast, vlast* itd.). Taj se kolektiv nalazi još u sanskrtu *panktih* i u stisl. *fimi.* Tako obrazovan kolektiv nalazi se još u *deset* i (analogijski) u *devet,* a nema ga u *dva* (v.), koji je duale tantum, ni u *tri* i *četiri,* koji su pluralia tantum. Znači da se šakom sa pet prsti počelo brojiti istom od pet dalje. S tim se slaže što njem. *Finger* < pragerm. **finlua~raz* < ie. **penquerós* znači »prst na raci«. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala * į;* upor. češ. *pět,* polj. *pití,* rus. *pjatb,* Značajno je što se u obrazovanju toga brojnika baltički jezici ne slažu sa slavinama nego s ostalim ie. jezicima, koji se slažu u **penдụe1* lit. *penki* f, lot. *pieci* jednako je kao u sanskrtu *pança,* avesta *panca,* toh. *pana,* arm. *hing,* gr. πέντε, lat. *quinque,* kimr. (Wales) *pimp,* njem. *fünf.* Baltički jezici jednako obrazuju kao slavine redni brojnik s pomoću sufiksa *-to,* ali to nije ništa zasebno jer je tako i u ostalim ie. jezicima: određeno *peti* prema stcslav. *peMъ* = stprus. *piënets,* lit. *penktas^* lot. *piektais,* lat. *quintas* itd. Taj se poimeničuje na *-ica petica* »1° ocjena u đačkom govoru, 2° banka od 5 dinara«, na *-ina petina* = *petinja* »peti dio«. Na *-ъk* > *-ák: petak?* gen. *-tka* označuje po bizantinskom brojčanom sistemu (v. *utorak, četvrtak) peti dan* u sedmici = *dies Veneris* u romanskim jezicima = *Freitag* u germanskim, računajući od ponedjeljka. Taj sistem posudiše Madžari *péntek,* dok Rumunji ostadoše kod romanskog naziva koji potječe iz poganskog doba: *vineri.* Upor. i kod Romana *quinta feria* u portugiškom. Kao u grčkom što παρασκευή znači i sedmični dan i sveticu, od *petak* m obrazovan je *Pêtka* f kao ime svetice. Odatle hipokoristik *Petkăna* (Kosmet), *Pětko* m (ovo može biti i od *Petar),* prezime *Petković** složenica *mrsipêtko* (Kosmet) »koji mrsi u srijedu i petak«. Rum. *pintoc* označuje samo novac, za sveticu se veli *Sfinta.* Na *-ák petak,* gen. *-aka* m znači »razne predmete koji stoje u vezi s brojem pet: dijete ili živinče od pet godina, novac, bure, opanak, gomilu od pet snopova«. Odatle *petakinja* f »daščica, greda«. Izvedenica na *-er, -or: peter* (Mulih, hrv.-kajk., npr. *pelerà kola* ŽK) »quincuplex«, poimeničen u sr. r. *petero* i prvi elemenat u složenim pridjevima i imenicama *peterogodac, -gadan, -gub, -Ijetan, -složan, -stran, -struk,* denominal na *-iti petenti* (Stulić), na *-ica petèrica* = *petorica.* Na *-ika petorika* (Hvar) »biljka potentilla anserina«. Na *-ka petorka* (Vuk) »bure od pet akova«. Denominal na *-kati petorkati se* (Saptinovac) »titrati se s. pet kamenčića«. Pridjev na *-ьn petoran* (najnovije *petorna konferencija).* Složenice: sveslav. i praslav. *pętь na desete* > *petnaest* = *petnăjes* (Kosmet), s kraćenjem u prijedložnoj sintagmi (tako i u ostalim brojnicima od 11 — 19). Sve ostale sufiksalne izvedenice kao i kod *pet.* Tu složenicu prevedoše Rumunji

(kalk) *cinci spre zece.* Sveslav. i praslav. *pętb desetъ* (gen. pl.) > *pedeset* = *pedeset* (Kosmet, ŽK), koji također prevedoše Rumunji *cinci zeci.* Dalje se izvedenice i od ove složenice prave prema tipu *pet.* Još su moguće složenice tih brojnika s imenicom kao *pedeset-dramče,* gen. *-eta* (Kosmet) »sud od lima koji zaprema 50 drama tekućine«. Za stotine: *pet-sto* pored *pěstouna* (Kosmet). I odatle se prave dalje izvedenice kao od *pet.* Udružiti se mogu još jedinice ispuštanjem prijedloga: *pèses* = *pesés* pored *pesés* (Kosmet) »pet do šest«. Za dalje etimologijske veze v. **pęstis* > *pest* (v.). Misli se da je rimska brojka V(= 5) uzeta od dva prsta ruku kao znak cijele šake. Tako se tumači X (= 10) kao dva takva znaka, što se *izražava u* slavinama kolektivom *-tb* od *desętb* > *deset* (v.). Slično se tumači i dual *octō* kao dva vrha šake, bez palca.

Lit.: ARj 9, 807. 809. 812. 813. 814. 819. 821. *Elezović 2,* 63. 70. Ćorović, *ASPh* 29, 509. Lalević, *NJ* 7, 173. *Miklošič* 238. *Holub-Kopečný* 271. *Bruckner* 412. *Trautmann* 213. *WP 2,* 25. *Mladenov* 240. Güntert, *IF* 27, 60. Joki, *Unt.* 112. Meillet, *RSI* 3, 166. *Boisacq*[3] 767-768. *GM* 329. Herbig, *KZ* 47, 218. Putanec, *Slovo* 13, 159. 169.

péta, ak. *petu* f (Vuk) = *pet* m (Istra), baltoslav., sveslav. i praslav., *pıta* »calx«. U osnovi se slažu praslavenski i baltički oblici, a razlikuju u rodu: stprus. *pentis* »peta«, lit. *pentis* m »dickes Ende, Rücken der Achst oder Sense, péta«, lot. *piêtis* »Sporn am Fusse des Hahns«. Pridjev na *-ьn:* određeno- *petnī* (~ *žila,* Vuk). Na *-je napeče* »oputa na peti od opanka«. Na *-bk: òpetak,* gen. *-tka* (Vuk) »komadić kože za opanak, gdje je razdrt«. Na -as *petaš* m (Sisak) »opanak sa peticama«. Deminutiv na *-ica petica* (Vuk, Istra), s raznim značenjima, pravim i prenesenim. Denominal obrazovan prema tipu *šepasati: petasati* »mit den Füssen anschlagen«. Baltoslav., sveslav. i praslav. prilog *opet* = *jopet* (Kosmet, ZK) = *jope* (Kordun, gubitak -í nastao u sandhi pred riječima koje počinju suglasnikom, upor. *vǎvije* > *vaje)* = (sa *jo* > *je) jêpet* pored *jepet* (Kosmet) = s priloškim *-a opeta* (16. v.) = na *-e opete* (jedna potvrda) i sa deiksom *õpetena* (Vuk). Stcslav. *opętb,* češ. *opět,* rus. *opjatb* = lit. *apènt* < *atpénti* »wiederum«. Odatle pridjev na *-ьn* > *-an õpetan,* denominal uzet iz češkoga na *-ovati opetovati, -ujem* i noviji školski neologizmi *opetovnjak, opetovnica,* koje prema Mareticu treba zamijeniti s *ponavljati.* Riječ posudiše Arbanasi: arb. *opet* »di nuovo, miovamente«. Riječ *opet* je nastala iz sintagmatskog priloga *na opętb* »rückwärts« ispuštanjem prijedloga. Mjesto *o-* stajao je u stcslav. *въреіь* = *vaspet (Proroci* 54 b.), odatle u hrv.-kajk. zamjenom prijedloga *na* mjesto *ъ naspet* (Vitezović) »opet, iznova«, upor. češ. *zpět.* Unakrštavanjem sa *opet* nastade hrv.-kajk. *zopet, nazopet, nazospet, izopet* (Kavanjin). Glede upotrebe prijedloga *na* upor. *nazad.* Denominal na *-iti toltemi, pòtpetìm* (Vuk) = *polpēlll, -étim* (Kosmet) »1° presaviti lub na obući oko pete tako da dođe ispod pete, 2° (metafora) podvaliti, oklevetali«, na *-ati napétati se, nopētām* (Dalmacija, Pavlinović) »(metafora) namučiti se«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę,* upor. stcslav. *pęta,* češ. *pata,* polj. *pięta,* rus. *pjatá* i baltičke usporednice (gore). Ie. podrijetlo nije nesumnjivo utvrđeno. Dovodi se u vezu s ie. korijenom **pent-* »1° stupati, ići (kao glagol), 2° staza, put (kao imenica)«. Ta postoji u prijevoju *put.* Ali se veže i s korijenom **(s)pen-* »vući, napinjati«, koji je zastupljen u *-peti (na-, raža-), spona* (v. *peti).* Na tu vezu upućuju i naši glagoli iz čakavskoga i kajkavskoga narječja *spetiți,* koje posudiše Rumunji *a speti* »lahmen« (upor. ŽK, kletva: *moje dítě, bog te spětí)* i *pripétiti, prìpetim* (Vuk, Hrvatska, 16. v.) = *pripetlti se, pripeti* (ŽK) »dogoditi se«. Ovamo ide hrv.-kajk. *napetiti se* (Belostenec) = *napečati se* (Belostenec) < *na-peti-a-ti* »namjeriti se«. Pridjevi na *-ьn:* prilog *pripelno* (Jambrešić) »slučajno«, na *-ljiv pripetljiv* (Jambrešić) »slučajan«. Na *-ica napetica* (Dalmacija, Pavlinović) »ono što se kome često događa«. Prilog obrazovan priloškim sufiksom *-će: napeče* < **na-pet-ce* »slučajno«. Semantički ovi glagoli i pridjevi idu zajedno s »nagaziti, ograisati«. Belostenec i Stulić imaju denominal na *-ati pelati, -am* u značenju »pipati« (za ovo značenje nema rečeničnih primjera iz kojih bi se moglo vidjeti koliko dolazi u obzir rad petom na nogama; Stulić navodi da je riječ uzeo iz Belos Lenca).

Lit.: ARj 4, 280. 7, 482. 483, 484. 639. 777. 778. 9, 27. 807. 808. 811. 12, 88. *Elezović 2,* 31. 113. 260. 264. *ASPh* 12, 184. *NJ* 1, 95. *Miklošič* 239. 430. *Holub-Kopečný* 266. *Bruckner* 412. 661. *Trautmann* 214. *WP 2, 21. Mladenov* 420. Ivšić, *Hjf* 1, 174. *GM* 315. 330. Matzenauer, *LF* 14, 173-175. Buga, *RPV* 72, 314. 187-202. (cf. *Slávia* 3, 577). Osthoff, *IF* 8, 50. Joki, *IF* 27, 305-306. Meillet, *El.* 322. Osten-Säcken, *IF* 24, 248. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127. si. (cf.· *IJb* 3, 151).

pètar[1]**,** gen. *-tra* m (Vuk) = *pètar* (Crna Gora), praslav., »1° najgornji kat pod same tigle (Ljubiša), 2° pod od pruća po gredama iznad ognja (Crna. Gora), 3° tavan od dasaka za sušenje žita (Kuci), 4° izba (Brda)«. Suglasnik α je nastao· iz palatalnog nazala *e,* upor. stcslav. *pętro,* češ. *patro,* polj. *piętro* n pored kaš. *przęter,* goťnjo-luž. *přatr* i rus. *pjaterb* m. U južnim slavinama izolirano u Crnoj Gori i Boci (Paštrovići). Riječ je morala biti nekada raširena i na ostalom hrv.-srp. teritoriju jer postoji odatle denominal na *-iti petriti se, -im* impf, *(na-,* M. Držić) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *pentrati se, -am* (Vuk, Dubrovčani) »1° penjati se, verati se, 2° miješati se u što (Lika)« = *pentrati se* (Virovitica, Krašić) = *pentánt se* (Kosmet). Praslavenska je izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-tro* za oruđe, od osnove *peti* (v.), jer se na *pelar* treba *popeti.* Meringer je dovodi u vezu i sa *pðiъ* > *put* (v.). Prvobitno je značenje »échafaudage, grušt (ŽK) < njem. Gerüst«. Promjena roda nastala je prema *pod* (v.).

Lit.: ARj 9, 811. 825. 773. *Elezović 2,* 65. *Miklošič* 239. *Holub-Kopečný* 267. *Bruckner* 412. Meringer, *WuS* 1, 192-199.

Petar[2]**,** gen. *Petra* m, lično muško ime (antroponim) prema f *Petra* (Vuk, 18. v.), od lat. *Petrus.* Pridjev *Petrov* m *(P~a stijena,* P~ *do),* prema f *Petřin, Petrinov,* poimeničen u m ili f *Petrovdan* = *Petrova* (ŽK) = *Petrovo, Petrova Gora* (oronim), *Petrovaradin* < **Petro* + *Varadin, ' Pelropolje* (haplologija), u prezimenima na *-ić Petrović, Petrinović,* u toponimima na *-ьc* + *-äc Petrovac,* gen. *-ovca,* pl. *Petrova,* gen. *-vaca,* na *-ina Petrovina* (Jaška), *petrovaca* (Kosmet) »biljka, jabuka«, na *-ka petrovka* (ŽK) »kruška«, na *-j* samo u toponimu *Petrinja* < *Petřina* (11. v.), *Petrinje* n, na *-bsk pètrovski,* poimeničen na *-jak pelrovštak* »koji slavi Petrovdan«. Deminutivi na *-ьc Pelrac,* gen. *-aca* = *Petre,* prezime *Petračić, Pelrčić,* pridjev na *-j Peirč,* toponim *Petrča Jama, Petrče* n, na *-bsk pelrčki,* na *-ica Petrica,* prezime *Pelričić,* toponim na *-janin Pelrčane* kod Zadra (kmetovi zadarske porodice *Petriço),* toponim na *-evac Petričevac,* gen. *-vca, Petričević, Petričani,* na *-bko Petričko,* pridjev na *-bsk Petričko selo* (ŽK), na *-ič Petrić* (također prezime), odatle na *-ević Pelrićević* i deminutiv *Petrićac.* Na *-iha Petriha.* Na *-ika Petriką.* Na *-ija Petrija* m i f (Kosmet), toponim *Petrijevac, Peirijevci, Petrijevo.* Na *-ilj Petrilj.* Na *-iš Petriševac, Petrišević.* Na *-ihna Petrihna.* Na *-oca Petrača,* prezimena *Petraać, Petračević.* Na *-ák Petrák,* toponim *Petrákovo brdo.* Na *-an Petrán,* prezime *Petranović,* pridjev *-bsk Petranska mala* < *mahala.* Na *-ai Petrai* (sufiks je možda romanski). Na *-ona Pèträna,* žensko ime, prezime *Pelranić.* Na *-anja Petranja.* Na *-as* (tip *Milas) Petras* (također prezime). Na -oš(tip *Miloš) Petraš,* prezimena *Petrašić, Petrašević,* toponimi *Pelraševići, Pelrašići,* prošireno na *-in* (tip *Milašin) Petrašin,* prezime *Petrašinović,* pridjev na *-bsk petrăškī,* na *-ko Petraška,* prezime *Petrašković.* Na *-ava *Petrava* žensko· ime, prezime *Petravić,* prošireno na *-ьc* > *-ac Petravac,* gen. *-avca.* Na *-eš Petrės,* prezime *Petrešević,* toponim *Petreševac,* gen. *-vea,* pridjev *Petreško polje.* Na *-os Petroš,* toponim *Petraška, Petroščica* < pridjev **petroški.* Ulazi i kao prvi član u staroslavenski dvočlani sistem *Petrislav.* Hipokoristik na *-e Petre,* gen. *-eta,* prezime *Petrelić* (slov. *Petre, Petretić).* Na *-un Petrun,* prezimena *Petrunič, Petrumja.* Na *-uš *Petruš* m prema *Petruša* f» pridjev *Petrušin,* toponim *Petrušinac, Petrušinovac,* prezime *Petrušić, Petruševo brdo, Petruševac.* Hipokoristici nastaju kraćenjem suglasničke grupe *tr* na í ili ŕ i odbacivanjem te· grupe, tj. reduciranjem na početni slog: **Pet-, *Per-, *Pe-.* Varijacija se dobiva dodavanjem hipokorističkih sufiksa koji su djelomice već gore navedeni. Od hipokorističkog korijena *Pet- : Petan, Petanić, Petanac, Petančić, Petak, Petakovič,* toponim *Petakovine, Petko* (14, i 16. v., Vuk), pridjev *Petkov* (P~ *do, brijeg),* poimeničenja *Petkovo, Petkovac, Petkovača, Pětková, Petkovica, Pelkovina,* prezime *Pêtković,* deminutiv *Petkovićak.* Na *-an Pet kan* (18. v.) m prema f *Petkana.* Na *-ija Petija,* toponim *Petijeviä.* Na -oi *Pêlos* (Vuk), pridjev *Petoševo,* prezime *Petošević,* toponim *Petoševci.* Na *-oje Petője* (Vuk, Daničić), toponim *Petojeviä.* U dvočlanom sistemu prema *Petisaljič* (15. v.) < pridjev **Petislavlj.* Od hipokorističkog .korijena *Per- : Péro* (15. v.), *Péra* (Srbija), *Pērn* (hrv.-kajk.), *Pére* (ŽK), *Pefica,* prezime *Peričić,* pridjev *Peričin, Peričinica,* njegova žena, prezime *Perette,* augmentativ *Perenna,* toponim *Perelovac, Perié* pored *Perić,* pridjev *Perićev,* prezime *Perićević,* toponim *Perici.* Na *-ina Perina, Perinac,, Perinák, Périnica,* žena *Perina, Perinka,* toponim *Perinovac, Perinuša* prema *Perinić,* pejorativni deminutiv *Perce,* gen. *-eta.* Pridjevi *Perov, Perín,* prezimena *Perović, Perovac,. Perovčić, Pérován, Perinović, Peron, Peranič,. Peranović.* Na *-acija Peracija* (Lika), na *-ák. Perak, Peraković.* Na *-ajko* (tip *Brajko)* ***Pe^***

rajković, na -os *Peras, Perašin, Perašinović,* na *-at Perat, Peratovac, Peratovci, Peratovica, Peratovići.* Na *-ča Perca,* -co *Perca, Perčević, Perciò, Percin, Perčinić.* Na -z's *Péris* (prezime, *2.K).* Na *-iz Périz, Perizova, Perizovac, Perozova, Perizovići,* na *-iša Periša, Perišak, Perisan, Perišić, Perišević, Perišak.* Na tur. *-ica: Peridžan* (Lika). Na *-ko Pérko* m prema *Pérka f, Perkić, Perkiš, Perkovac, Perkova,* gen. *-vaca, Perković, Perkovići, Perkuša,* na *-os Peroš, Perošić.* Na *-ota Perota.* Na -ία *Perša, Peršin, Peršun, Peršulinić,* na *-un Perun* (Prčanj, južna Srbija), *Perunović, -uš Perus* (15. v.), *Permié, Peruško, Perušević,* na *-üt Perut, Peruta, -uz Peruzović.* Ulazi u dvočlani sistem: *Perasav, Peroslav, Perisav, Pensarne.* Od hipokorističkog korijena *Pe-* izvedenice •su naročito brojne zbog velikog broja hipo-.korističkih sufiksa: *Peco, Pèdja, Pecović, Pecko,* gen. *-ota* (Vodice) prema f *Pecka, Peckinica', Pejo, Peje,* gen. *-eta,* pridjev *Pejov, Pejovac, Pejovica, Pejović, Pejovići, Pejovica, Pejić, Pejiă, Pejinović > Pejnović, Pejnovac, Pejinovci, Pe(j~)ak, Pejačević, Pejakovac, Pejakuša, Peačić, Pejko* m prema *Pejka, Pejkić, Pejkinci, Pejkovac, Pejković, Pejčić, Pejčinović, Pejcin, Pejcina voda, polje', Pejčenović, Pejušić, Pejušhovii; Pejat, Pejatović.* Na -co (tip *Mičo) Péčo* (Lika), *Pecan* m prema *Pecana* (Lika), *Pecović.* Na *-ko Péko, Pekovac,* odatle *Pekan, Pekanovac, Peketa,* pl. *Pekete* (toponim, selo), *Peković, Pèkica* (Lika), *Pekas* (Lika), *Pekić, Pekino brdo.* Na *-kula* (tip *Sekula): Pêkula* (Lika). Na *-ula Peula* prema prezimenu *Peulić* (Bosna, K). Na *-ura Peurača.* Na *-sa Pešo, Pešić, Pešika,* pridjev *Péšin,* toponimi *Pesino brdo, Pešinac,* prezime *Pešević,* augmentativ *Pěšina, Peško, Peškan.* Osnovni samoglas *e* može se pojaviti i u ikavskom i jekavskom vidu, što može biti i ostatak starog dalmato--romanskog jezika: *Piro* (13. i 14. v., Dubrov•čani), *Pirko* (15. v., također Dubrovčani, nadimak u Vodicama), *Pirkić, Pirkovac* (selo), *Pirkovci, Pirkovići, Pirotić* prezime, *Pirunova dubrava* prema *Pijerić* (Marin Držić), *Pijerin* ˬisti, narodna pjesma, Istra), *Pijero, Pijerović, Pijerko* (15. v., Dubrovčani), *Pjerota, Pjerotić.* Upor. još dubrovački plural *Petilovrijenci,* crkva koja se lat. zove *ecclesia Petri Lamentii* (od lat. genitiva nastao je dubrovački plural). Sa gr. καλός (upór. *Kalojan* < καλοιωχάννις) *Kalopetar* (1348?, Prizren), pridjev *Kalofetrov.* Upor. još arb. *Pérkola* (Sestáni, Bar).

Lit.: ARj 4, 775. 790. 815. 865-868. 917. *JElezović 2,* 69-70. Miletić, *SDZb 9,* 619. Siharić, *SDZb* 9, 175.

pétât, *-âm* pf. (Smokvica, Korčula, Kućište, Brač) »udariti« (primjer: *majka će reći djetetu: budi miran, petaću ti pljusku^)* prema impf, na *-iva- petívât se* (Božava) »attaccarsi«. Od mlet. *pelar,* furl, *peta* »battere«, od lat. *peditare,* obrazovano glagolskim sufiksom *-itare* od *pes,* gen. *pedis.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 117. *REW** 6357. *Pirana** 739. *Rosamani* 770-771.

peteče f pl. = *petećije (od kuge}* = *petici,* gen. pl. *petica* m (Vuk, Boka) = *petici,* gen. pl. *petíka* (Vuk, Paštrovići) »nekakva ospa po tijelu« = *petaći,* gen. *petaća* »ljuta bolest od ~«. Od tal. *petécchie* f pl. »crvene pjege na koži«, prema mlet. čitanju *eh* > *č* i zbog toga različitom adaptacijom dočetka, zamjena sufiksa *-ać, -ič,* novi m pl. na *-k,* od vlat. **petigula* za *petigo,* upor. i rum. *pétec* m »krpa, pjega« od *pată* < *pitta,* tal. *petazza* < gr. τηττάκιον. Mjesto *-ece* zamjenom sufiksa *-ča *petča* > *peča* f (Vuk, Perušić, Drvar) »mortis signum«, pridjev na *-av pečav* (Drndić selo kraj Jablanca, pod Velebitom, Smokvica, Korčula), poimeničen na *-ica pečavica* »vipera ammodytes«, *pečavčina / pečovčina* »isto« (Alan, Velebit) = *pecka* (Raška, Srbija) »macula«, pridjevi *pěchav, peckašt* = *pecka* »1° isto, 2° vipera bērus«. Od *peča* su još brojne izvedenice kao nazivi za zmije otrovnice (v. gore): kao *pečalica / pečarica* (Hrvatsko primorje, Zaostrog), *pečarka, pečulja, pečat, pečatica.*

Lit.: ARj 9, 809. 813. 734. 814. Hirtz, *Amph.* 106. *Boerio* 498. *REW*[3] 6547. *Prati* 757. *DEI* 2879.

petëgula f (Korčula, Žrnovo) »brbljavica«. Od mlet. *petégola* »isto«. Apstraktum na lat. *-ities* > tal. *-ezza petegùleca* f (ibidem) »brbljarija«.

Lit.: ARj 9, 900. *Rosamani* 771.

petenáli, gen. *-ala* m pl. (Dubrovnik, Zore, Pelješac) »žlijezde, inguines« = *petinali* m pl. (Stulić) »dio tijela između slabina i spolnog uda«. Po značenju i postanju isto što tal. *pettignone,* od lat. *pecten,* gen. *-ims* »pube«. Sufiks je isti koji i u napuljskom *pettenale* pored *pèttene.* Poimeničen lat. pridjev na *-alis: pectinalis.* Može biti i leksički ostatak dalmato-romanski, u kojem je grupa *ct* bila zamijenjena tal. *tt.* Prema *trakta* očekivalo bi se **pektenali.*

Lit.: ARj 9, 812. 814. *REW*[3] 6328. *DEI* 2884.

péti, *penjem* (Vuk, Radičević, Milićević, Martić), pored *-peti, -pněm,* samo u prefiksalnim složenicama *(ispeti, ispnem* pored *ispenjem* Vuk, *na-, nau-, o-, oba-, oda-, po-, poda-, pro-, ras-, raza-, s-; sa-, u-, us-, za-),* baltoslav., sveslav. i praslav. **peti, pьno,* »extollere, elevare, spannen«. Samoglasnik *ę* u *peti* nastao je iz palatalnog nazala *į:* stcslav. *pę-ti, propįti, raspeti* »σταυρόω« kao crkveni termin, polj. *piąć.* Upor. rum. *opinti* »drängen«, α ia *opinti* »sich anstrengen, sich bemühen«, *upinti* »sich antrinken« öd part. perf. pas. *upeiъ.* Prezentska osnova prenesena u infinitiv *penjati (se), - m* impf, pored *n* mjesto *nj* kod četiri čakavska pisca 16. v. prema osnovi *pen-* »1° dizati (se), 2° razapinjali«. Od *odapnem* pravi se infinitiv *odăpnut, -em* (Kosmet). Oblici konjugacije i izvedenice prave se od osam osnova: 1. ništičnog prijevoja *pn-* < stclav. *pъn-,* 2. ò > α: *pan-,* 3. duljenjem *ь* > *i,* 4. prijevoja na *e: pen-,* 5. *pe-* < stcslav. *pe-,* 6° prijevoja na *o: pon-,* 7° *pet-* < stcslav. *pęt-* (particip perf. pas. na *t* ili starije raširenje obnove s pomoću formantą *t),* 8° od prijevoja *put-* < stcslav. *pct-.* Osnova *pn-* zastupljena je u *opna* f (Vuk) »tanka kožica«, s pridjevom *opnen, opnast,* deminutivom *ôpnica, opničan, opničica,* naučnim Šulekovim neologizmom *opno-krilič* »hymenoptera«. Ovamo idu imperativne složenice *napniguša* (Vuk) »žaba« i prezirni izraz za momka *napnikur* (Lika). Samoglasnik *a* < *ь* iz te osnove nalazi se u *opanak,* gen. *-ãnka* m (Vuk) = *jopojnke* (Trebarjevo) = *opànak&en. -ãnka* (Kosmet, ŽK) < *opъnъHъ.* Ta je riječ kao kulturna ušla u balkanske jezike: rum. *opincă* s čitavom leksikologijskom porodicom, *opincar* »opančar«, *opincarime* »seljaštvo« = arb. *opingë,* u kojima je uzet genitiv singulara. Kako je bug. *(p)pinci* = ukr. *opynka,* ne može se znati da li arbanaska i rumunjska posuđenica predstavlja 6 ili prijevoj duljenja. Ovamo ide prilog prošli *razapam* (Baraković, Ančić) = *razapanši* (Vrančić) = *razapnavši* (Ančić). Prijevoj duljenja nalazi se u iteratīvu *-pinati, -am,* danas s *nj* mjesto *n* iz prezenta *-pinjati, -ëm* pored *-ãm,* samo u prefiksalnim složenicama *(is-, na-, oba-, oda-, raž/aj-, za-).* Odatle na *-äc sapinjač,* gen. *-oca* »sponica«, na *-oca uspinjača* (Zagreb) »Drahtseilbahn«, *zapinjača* = *zapinjača* (Kosmet) »na razboju štap kojim se zateže preda na vratilu«. Prijevoj *pen-* osim u *penati* = *penjati* na *-ač penjač,* gen. *-aia* m prema f na *-ica penjačica* »vjeverica«, na *-ača penjača* »deblo s okresanim granama«; Na *-alica penjatica* »biljka tropaeolum majus«. Na *-alo Penjala,* ime broda. Na *-avica penjavica* »biljka momordica balsamum«. Osnova *pe-* na *-dio raspelo* = *propélo* m »crucifix«. Poimeničen particip perf. pas. *zapeta* »virgula«. Ovamo bi išle *péta* i *petlja,* koje čine zasebnu leksikologijsku porodicu. Na *-ost napetost* od *napet.* Od part. perf. aktiva je *nêpelo* n (Vuk, Kosmet) »mjesto gdje se ne penje«. Prijevoj *pon-* dolazi u postverbalima *napon,* s pridjevom *naponski,* neologizam *naponokaz, prípon, raspon* m (tkalački termin) pored *raspona* = *rasponja, sápon, saponi* m pl. »valjci na kojima stoje stativice«, *zapon* m i f *òpona* (Vuk) »1° tanka kožica, opna, 2° zastor«, *spâna,* s deminutivom *sponica,* sve od *napeti, pripeti, sapeti* = *speti, zapeti.* Odatle na *-ka sapõnka* (Vodice) = *sponka* (Vuk), *zaponka, saponac,* gen. *-nca, saponjak,* gen. *-njka.* Na *-java ponjava* (v.). Ta se izvedenica smatra i kao posuđenica u vezi s *pannus.* Od te serije posudiše Rumunji *prípon* »konop kojim se životinja veže uz usađen klin (ţăruş) da se ne miče od mjesta gdje pase« < od *ргеропъ.* Glagola s ovim prijevojem nema. Osnova *put-* čini zasebnu leksikologijskiu porodicu jer se zbog fonetike više ne osjeća u jezičnoj svijesti veza s prvobitnom osnovom: baltoslav., sveslav. i praslav. *pcto* > *puto* na »1° pedica, Fussfesseln, 2° sartija (na brodu)«. = *puța* f (Posavina, Vinkovci), denominal na *-ați populați, -ãm sputati, sputavati, sputavam,* particip, perf. pasiva kao pridjev *sputan,* na *-iti putiti, -im* »stavljati u puta«, deminutiv s dvostrukim sufiksom *-ьcьce* > *-asce pütašce,* na *-iti sputiti, -īm* »sapeti, svezati«, na *-ilo putilo* n »sapon, okovi, puto, negve, bukagije« (također ukr.). Suglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç* stcslav. *pcto,* slov. *fota,* polj. *pıta.* Ovamo *àpula* f (Vuk) = *opüta* (Vodice, Korlevići, Istra, Krk) »dugi remen za opanke«, odatle denominal na *-ati oputati* »praviti opute«, na *-iti òputiti, -im* »načiniti opute«, *naòputiti** *-im* (objekt *opanak,* Vuk) = *naoputil* (Peć, Kosmet) »okolomatiti ga«. Odatle *òputãr* m (Šabac) »opančar«. Na *-as oputaš* (Bosna) »vrsta opanka«. Na *-ara òputara* = na *-ica òputica* = na *-ina òputina* »biljka troskot«. Riječ *oputa* je kao opančarski termin kulturna riječ koju posudiše Arbanasi *oputë* »Schuhriemen«. Važna je arb. posuđenica *pende* »Paar Ochsen (Ackermass)«. Ovamo još ide izvedenica na *-će puce* i iz terminologije konjogojstva *putalj* itd. Ali ovi termini čine u brojnim izvedenicama zasebne leksikologijske porodice (v.). Osnova je stcslav. glagola *peti* baltoslavenska u nižem prijevojnom štěpenu:

lit. *pinti,* lot. *pít.* Značenje nije isto koje i u slavinama nego »flechten, plesti« kojemu odgovara arm. *henum* »webe, nähe zusammen«. U slavinama to prvobitno značenje je prošireno u »spannen«. Upór. još *zapet* »eingespannt« prema lit. *pintas* »geflochten«. I za *puto* »Fusseisen« postoji potpuna baltička paralela: stprus. *panto,* lit. *pantis* m »Fesseln«. Ie. je korijen **(s)pen-* »ziehen, spannen, spinnen«. S početnim *s* potvrđen u germanskim jezicima got. *spinnan* i u lat. *sua sponte.* Dalje etimologijske veze v. u *pedalj* i u *puditi.*

Lit.: *ARj* 3, 138. 921. 7, 742. 484". 507. 722. 8, 307. 9, 773. 152. Belić, *NJ* l, 74. Maretić, *Savj.* 79. *Elezović 2,* 195. 196. 64. 30. 88. 93. 443. Ribarić, *SDZb* 9, 189. *Miklošič* 237. 238. 257. *Holub-Kopečný* 281. *Bruckner* 403. 404. 405. *Mlađenov* 383. 382. 384. 550. *Trautmann 2\9.-WP 2,* 660. Joki, *Stud.* 67. 112. *Boisacg*^{2} 780-784. 766-667. 947-948. 785. 669. *GM* 315. 330. Lidén, *IF* 19, 333. Meringer, *IF* 17, 163. sl. Vaillant, *RES 22,* 16-17.

petíción, gen. *-i* f (Dubrovnik, Cavtat) = *yetidjõn* (Potomje) = *peticijun* m (Istra) »tužba, optužba, parnica« = *peticija* f (Hrvatska, latinizam) »zahtjev na višu vlast«. Učen lat. apstraktum na *-io* od part. perf. *petitus* od *petére* > tal. *petizione.* S prefiksom *com-kompetirati, -pitirăm* impf, »natjecati se«, od lat. *comp t re* preko njem. na *-ieren,* poimeničen part. prez. *competem,* gen. *-tis* > *kompètenat,* gen. *-enta* m (19. v.) < njem. *Kompetent,* tal. *competente,* kao pridjev proširen je na *-ьn* + *-an kompetentan* »nadležan«, apstraktum na nenaglašeni sufiks *-ía kompetencija* (Budmanijev akcenat), upor. njem. *Kompetenz* f, tal. *competenza.*

Lit.: *ARj* 5, 250. 9, 814. *REW** 6444. *DEI* 1036.

petlja f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. riječ, »1° kopča, spona, zaponka na haljini ili obući (Crna Gora), 2° peteljka (Grgurevac)« = (sa *tlj* > *klj) pêklja* (Poljica, Kosmet, Palmotić) »kuka, zamka«. Varijanta *peteljka* »stabljika, stapka« = (sa *p* > *tr) trepeljka* pored *petelj* m (Borovo), botanički termin. Deminutiv na *-ica petljica* (Vuk), *petěljčica.* Na *-oca petljača* (Šulek) »dio petlje«. Na *-ar petljar* m »čovjek koji pravi petlje« prema f na *-iça petljàrica* (Vuk) »(metafora) Lügnerin, Ränkemacherin«. Na *-aš petljaš* »opanak sa velikom petljom«. Na *-arija petljanja* (Vuk) »vita misera«. Na *-anija petljanija f* (Risan) = *pekljanija* (Pavlinović) »(metafora) Ränke, nugae«. Denominai na *-ati petljati, -ām (za-)* impf. = *pekljati* = *zapekljât, -am* prema *zapekljǎvăt, -âvam, raspekljǎvăt* (Kosmet) »1° praviti petlje, 2° (metafora) pfuschen, kuburiti, blebetali«, *petljati se* »miješati se u nešto«, na *tar* + -май *petljarisati* (Lika) »okolišati«; *-aniti petljaniti* (Dalmacija) »blebetali, raditi zlovoljno«. Varijanta na *-elj(a)* nalazi se još u stcslav., slov., bug. i polj. Samoglasnik *e* je nastao od palatamog nazala *ę.* Upor. polj. *pįtla, pętelka, petlik.* Praslav. izvedenica na *-la* (upor. *metla)* od *peti* (v.). Suglasnik *lj* je nastao u suglasničkoj grupi sa sufiksom -ja. Upor. stvnjem. *fezzil,* nvnjem. *Fessel* i lit. *pinklas* »veza«. Glede značenja upor. *puce.*

Lit.: *ARj* 9, 811. 816. 761. *Elezović 2,* 64. 195. 256. *Miklósié* 244. *Holub-Kopečný* 271. *Bruckner* 404. *ASPh* 11, 137. *KZ* 42, 336. *Mladenov* 420. Matzenauer, *LF* 12, 336—338. Uhlenbeck, *PBB* 26, 290 (cf. *AnzIF* 15, 105).

petljar m (Belostenec, Voltici, Fužine) = *pêkljar* (ŽK) = *petljar* (Istra) prema f na *-iça petljàrica* (Istra) »1° prosjak, prosjakinja, 2° prosjačka torba«. Pridjev na *-ski petljarski* (Belostenec, Istra). Apstraktum na *-stvo petljarstvo* (Jambrešić). Denominai na *-ati pekljati* = na *-ariti petljariti* (Voltida) »prosjačiti«. Od njem. *Bettler.*

Lit.: *ARj 9,* 816. Jagić, *ASPh* 8, 317. Matzenauer, *LF* 12, 337.

petolancija f *(Spovid općena,* Senj, 1496) »nehotimićno upadanje u blud«. Od lat. apstraktuma na nenaglašen sufiks *-ia* od part. prez. *petulans,* gen. *-tis* > *petulantia* »objest, razuzdanost, bezobraznost«, tal. *petulanza* »arroganza«.

Lit.: *ARj 9,* 820. *Starine* 23, 146. *DEI* 2886.

petrà(h)ilj m (12. v., stsrp., Vuk) = *petraîl(j),* gen. *-il(f)a* (Kosmet) = (asimilacija *r - l* > *r - r) petrahir* »pravoslavni crkveni termin za dio svešteničkog ruha)«. Balkanski grecizam crkvenog podrijetla (srgr. ἐπιτραχήλιον > ngr. πετραχήλι, prefiks ἐπί i τράχηλος »vrat«, upravo »ovratnik«): rum. *patrahir* pored *petrahil,* bug. *patrahil* pored *petrahil* arb. *petrahil,* cine. *pitrăhile* f.

Lit.: *ARj 9,* 822. *Elezović 2,* 70. *GM* 330. *Mladenov* 415. *Tiktin* 1134. *Pascu** 76., br. 1411.

petrolej m (danas je općenit latinizam *petroleum)* = (prema stal. *aglio) petrol),* gen. *-ólja* (Istra, Dalmacija) = *petroljo* n

(Vrbnik, čist talijanizam) = (zamjena drugog dijela složenice sa *ulje) petròulje* (Lika) = *(ou* > *u) pètrulje* (Sarajevo) = *petruljîn,* gen. *-ina* (ŽK). Od lat. učene složenice *petroleum* < *petraeoleum* > tal. *petròlio,* kalkirano u njem. *Steinol* > u nas prijevod *kameno ulje.*

Lit.: *ARj 9,* 826. *DEI* 2883.

pevgl· m (crkveno-slav.) »omorika«. Pridjev na *-ov pevgov* (Stulić, iz glagoljskog brevijara) »omorikov, jelov« = *pivća* (glagoljski rukopis, 15. v.) »isto«. Rus. *pevga* »Edeltanne«, ras.-cslav. *pevg** (1095). Od gr. πεύκη »isto«.

Lit.: *ARj 9,* 830. *Vasmer 2,* 329.

pïc m (Hektorović, Muo, Račišće, Božava, Senj, Malínská) »morska riba sargus puntazzo, charax puntazzo«. Jedna vrsta zove se *fratar.* U Mulu se razlikuju *pici puntaci* od običnog *pica.* Od tal. *pizzo,* od korijena *pits-,* koji i u drugim jezicima znači »oštricu, puntu«; *pica* f (Vetranie, Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »koštica od masline, praskve, grožđa«, prošireno na *-at picat* m u poslovici, pridjev na *-ast picast,* u Šibeniku s tal. prefiksom za pojačanje *špica* »isto«, *špica* (Crmnica) < mlet. *spizza* (Miletić ne daje na žalost definiciju crmničkog značenja). Od stal. *pizza* »Spizze, Kante«, furl, *spiž* pored *piz* »punta«, *spizze* pored *pizze.* Na sufiks *-ilj,* koji može biti dalmato-romanski za lat. deminutiv *-ellus: picilj* m (Dubrovnik, Zore) »čipka, špice f (Hrvatska), mèrlo (Boka, Korčula, deminutiv *merlić* više se govori)«. Upor. tal. *pizzo* »čipka«. Denominal *napiciljiti, -im* »nakititi se piciIjima = čipkama«. Taj dubrovački naziv može biti u vezi sa *sepeya* u dubrovačkom statutu 1235, *cipeam sive orale de seta* 1328 (»velum capitis«;, ako se radi o metatezi. Na lat. deminutivni pridjevski sufiks *-olus* > *-ülj pìculja* f (Dubrovnik) »maslina tanka, a duga, nazvana po obliku koštica (= pića)«. Završno *-ulja* može biti i naš sufiks, ali upor. *picola* f (Hvar) »biljka cichorium endivia«. Riječ *piculja* je i »ono što ima zmija šamija na glavi, a zove se i bigica« = sa umetnutim я pred dentálnom afrikatom *pinculja* (Imotski) »verruca rostralis viperáé, kokulj«. Ovamo ide tál. intensivum na *-icare pizzicare,* mlet. *-gare* »štipati«, u imperativnoj složenici *picigamôrt* m (Vis) »grobar«. Nejasno je: *pitaju ga picigatom.* [Za *pića* v. i pod *pica].*

Lit.: *ARj* 7, 485. 9, 831. 832. *ASPh* 25, 436. Hirtz, *Amph.* 7, 107. Rešetar, *Štok.* 267. Cronia, *ID 6,* 118. Hraste, *Belićev zbornik 2,* 1937, 153. Miletić, *SDZb 9,* 358. *REW>* 6545. Matzenauer, *LF* 12, 338. *Prati* 777 Jireček, *MHISM 9, 459.* Skok, *ZRPh* 54, 471.

pica f (Vuk, Dubrovnik) »koštica od trešnje, šljive«. Ovamo ide slov. *pícek,* koje dolazi još u oba lužičko-srpska jezika i ukrajinskom. Varijanta sa *e* mjesto *i:* slov. i _hrv.-kajk. *pecka f* (Belostenec) pored *tećek* m = *pecka* (Belostenec, Jambrešić) »zrno u jagodi grožđa«, s pridjevom na *-ost pečkast* (Belostenec). Nalazi se još u češ. *pecka* »koštica«, polj. *pestka* pored *pecka.* Upor. njem. *Pechsen.* Miklošič postavlja praslav. *ptstka,* Holub **puj-bka* (prema *pták, ptica).* Varijanta sa *i* pretpostavlja prijevoj duljenja *y.* [Usp. i *pic].*

Lit.: *ARj 9,* 749. 804. 831. *Miklošii 269. Holub-Kopečny* 268.

płcikaruo, gen. *picikarula* m (Marin Držić: *pod u picikarula moga da ti da mortadela i salaca ho će biti za svu ovu nedjelju«)* »bakal, sitničar«. Od tal. (rimskog) *pizzicarolo,* tosk. *-cajuolo* = *pizzicagnolo.*

Lit.: *StPH* 7, 261. 7^{2}, 280. *REW** 6545. *Prati* 777. *DEI* 2962.

picinio m (Istra) »pile, pullus gallinae«, skraćeno *piai, fieli* m »malo muško dijete«. Ovamo idu prezimena *Pecinić* (~ *Marulić,* danas rašireno na Susku), *Pežinović / Piz-* (Dubrovnik, 12 — 13. v.) = lat. *Pisini, Pigini, P(f)ezenić* (Dubrovnik, 12 — 14. v.) = lat. *Pesana, Pezana, Pesagna, Pesegna.* Upor. slov. pridjev *picei* »exiguus, miser, vilis« i tal. *picciolo* »parvus«, istro-rom. *pizinìn* (Bele, Pula, Piran) »piccolinò« = *pičinein* (Rovinj) = *pekinèin* (Vodnjan) i rum. *pufin* »malo«. Uppr. dubrovačke uzvike *ìpic* »popola« = *ìnìpic* (kad dijete što nađe ili dobije, onda drugo odmah zaviče ove uzvike, što znači da će trebati dijeliti), prilog *ipacno* »malo«. Početno *i-* bilo bi prema Budmaniju kao u *iole, ipak,* tj. *i* »također«. Dalmato-romanski leksički ostaci od vlat. *pitzinnus* = *pisinnus.*

Lit.: *ARj* 3, 852. 826. 851. 9, 831. 832. 933. Skok, *PPP* 12, 10. *REW*^{3} 6550. Matzenauer, *LF* 12, 338. *Ive* 106. Jireček, *Romanen 2,* 49. 51.

picokara f (Poljica, Split, 17. v.) »1° re^ dovnica koja živi izvan samostana u redovničkom odijelu, 2° pobožna žena«. Pridjev na *-ski picokarski* (~a *kuća).* Od tál. *bizzocara* f (14. v.) »isto«, prema za muškarce *bizzocco* = *pinzòchera* »isto«.

Lit.: *ARj 9,* 832. *ASPh* 32, 470-471. *DEI* 538. 2905. 2932. 2963.

pičuO; gen. *picula* m (Buzet — Sovinjsko polje) »vrsta sočiva«. Od furl, *pizzûl* pored *pizzái* »cicer arietinum«, zacijelo etimologijski isto što lat. *pedalus,* koje se nalazi s promjenom sufiksa *pecalj,* gen. *-lja* m (Brihovo, Hrvatska) = *peteljka* (npr. trešnje, jabuke) = slov. *péce!],* gen. *-pija* »Obststiel«, prema Miklošiču od tal. *picciuolo.* Glede sufiksa upor. slov. *récelj,* gen. *réclja = recai],* gen. *-čija* (Vodice) »ručka na kosi«, *kvacelj* (od *kvaka)* i *rùcela* f (Sućuraj na Hvaru) »rukovet trave kao plašilo na fronžati« (v.). U rumunjskom lat. *pedalus* > *picior* znači »noga« (metafora), u narječjima *k'ičor.* Odatle ime Vlaha bosanskog kralja Tvrtka Tvrtkovica: *Kićurići* (1406).

Lit.: ARj 4, 945. 5, 845. 9, 730. *Pleteršnik 2,* 16. 413. *REW*[3] 6324a. *Pirana*[2] 772. *Рщсагiи* 1305.

Pićan, gen. *-ina* m (13. v., Istra), toponim, tal. *Pèdena* < lat. *Petina,* nekada sjedište biskupije. Etnik *Pićanac,* gen. *-anca* m. Augmentativ (uvredljivo) *Pićancura.*

Lit.: ARj 9, 833.

pidal m (Vrbnik) »hrast odsječena vrha« = *pidal* (Cres) »Baumstamm«. Deminutiv na *-ić pidalić* »quercula«. Od tal. *pedale,* furl, *pidal* »isto« < lat. *pedale,* od *pes,* gen. *pedis,* poimeničen pridjev sr. r. *pedālis.* Upor. *pedana* i *pagul.* Ovamo ide i stsrp. *pidah* (14. v.) »Steuerrader« < gr. πηδάλιον.

Lit,: ARj 9, 834. *REW*[3] 6341. Vasmer, *GL* 116.

pifar m (Maralić, Vetranie) »svirala«. Na lat. *-ata pimfarata* f (Vetranie; *m* umetnuto pred bezvučnim labiodentalem) »svirka«. Posljednje dalmato-romanski leksički ostatak od tal. *piffero ~ pífaro,* od franačke riječi koja se nalazi u srvnjem. *pifer,* nvnjem. *Pfeifer.*

Lit.: ARj 9, 834. 854. *REW*[3] 6486. *Prati* 767. *DEI* 2914.

piganb m (stsrp., 14—15. v.) »ruta, rutvica«. Od gr. πήγανον »isto«.

Lit.: ARj 9, 835. Vasmer, *GL* 116.

pih m (Mikalja, Baraković, *pijeh* nepotreban ijekavizam), postverbal od *pihatí* (Marulic) = *ptat* (ŽK) »dihati, dahtati, hripati«. Upor. hrv.-kajk. *píší mé v rit* (ŽK). Pseudojekavizam *pijehati, pijeham* impf. (Vuk) prema pf. *pijèhnuti, p'ijehnēm* (Vuk, Crna Gora) = *pénuti* (Srijem, pseudoekavizam). Pridjev *pijehav* (Stulić). Odatle na *-vac pijèfiavac,* gen. *-ovca* »čovjek sipljiv«. Apstrakta *pijèhnja* (Vuk, Dubrovnik) = na *-avica pijehavica* (Dubrovnik) »1° sipnja, 2° zaduha«. Suglasnik *i* je nastao od jery-a, upor. rus. *pyhatb.* le. je onomatopejska osnova **pū* raširena sa *s* jednako kao u *puhatii* od ie. prijevoja **pou-* (v.). Usp. *pahati.*

Lit.: ARj 9, 839. *WP* 2, 81. Matzenauer, *LF* 14, 415-417.

pihtija f = *pikuje* f pl. »drhtalice, pače, žaladija« = stsrp. *pihtija* (14—15. v.) »lijek protiv štucanja«. Pridjev na *-ast pihtijast.* Balkanski grecizam od stgr. πηκτή »aus geronnener Milch gepresster Käse« > πηχτή, poimeničen particip ž. r. πηκτός »geronnen«: rum. *piftie,* bug. *pihtija.* Part. perf. pas. *piktosan* pored *pltosan (pasûlj,* Kosmet, priređen kao pire), od *pitôsat.*

Lit.: ARj 9, 835. *Elezović* 2, 61. 536. *Tiktin* 1161. *Mladenov* 425. Vasmer, *GL* 116. *Rohlfs* 1689.

pijesak, gen. *-ska* m (13. v., Vuk) = (ekavski) *pésak,* djelomice i u čakavskom *pěšák* (ŽK, Rukavac u Istri) = (ikavski) *pisak* (Vodice) = *piska* f (Rukavac), sveslav. i praslav. **pes(bkb],* bez paralele u baltičkoj grupi, »pržina, salbun, mel«. Pridjevi na *-ov pijeskov,* proširen na *-it pjeskòvit* (Vuk), poimeničen na *-ača pjeskovača* (Vuk), na *-ica pjeskovica* »pjeskovita zemlja«, na *-nica pjeskovnica,* na *-ьn pješčan,* poimeničen na *-ik pješčanik,* na *-en pešćen,* poimeničen u ž. r. *Pišćena* za morske uvale u Dalmaciji, poimeničen na *-ica Pešćenica* toponim., na *-ast pjeskast.* Na *-arica pjeskarica* »pješčana ura«. Na *-ar pjeskar* (neologizam) »Sandstein«. Na *-ulja pjeskulja* = na *-uša pjeskuša* »pjeskovita zemlja«. Na *-jak Pešiak* (ŽK, toponim). Ovamo možda i hidronim *Pesnica.* Praslavenska je izvedenica s pomoću deminutivnog sufiksa *-bk.* Osnova *pes-* bez deminutivnog sufiksa postoji u rus. prefiksalnoj složenici *supesb* »sandiger Boden« i u poljskim narječjima *piach,* gdje je *s* prešao u *h* kao u *Mach* za *Moskal.* Jat je nastao od ie. *e,* ako se uzme kao paralela sanskr. *pãmsúk, pãmsuká-h* (nazalirano) »prah, pijesak«, avesta *pansnu—š,* arm. *p'oši* »poussière« prema sanskr. *pãmsúh* »poussière, sable«. le. je korijen tada **pēs-* »duhati, blasen«. Prvobitno bi značenje bilo »ono što se može oduhnuti«. Upor. toponim *Pometena Draga, Zamet* u jadranskoj zoni. Dalja je etimologijska veza *pahati* (v.), *zâpaha, pahalj.* Stvnjem. *fesa* »Spreu, Spelze«, nvnjem. *Fehse.* Miklósié je

drugog mišljenja. Po njemu jat je nastao od dvoglasa *ai* u korijenu **pais : *pis* »zerstampfen, zermalmen«, lit. *paisyti.* Taj je korijen zastupan u *pieno, pšenica* (v.) i u stcslav. *pbhati* »stossen«. Po tom tumačenju prvobitno bi značenje bilo »das Zerriebene, Zerstampfte«.

Lit.: ARj 9, 919. 840. Ribarić, *SDZb 9,* 167. 177. *Miklošič* 245. *Holub-Kopečný* 273. *Bruckner* 405. *W P* 2, 68. *Trautmann* 216. *Mladenov* 540. Meillet, *BSLP* 36, 110. Pedersen, *IF* 5, 47. Zubatý, *Slávia 6,* 273. Mikkóla, *IF* 8, 302. *Boisacq*[3] 749.

pijetat, gen. *-ť* f »milosrđe«. Od tal. *pietà* < lat. *pietate,* apstraktum na *-tas* od pridjeva *pius.* U školovanih ljudi francuzizam preko njem. *pieiet,* gen. *-téta.*

Lit.: ARj 9, 841. *Klaić'* 965.

pijuk m (Vuk) »kljuna, čakija, kljuka, objetelica, trnokop, mašklin«. Deminutiv na *-ić pijučić* (Vinkovci). Augmentativ na *-ina pijučina* (Radičević).

Lit.: ARj 9, 843.

pik[1] m (Belostenec) »nekako gvozdeno rude«, (fraza) *uzeti pik, imati pik na koga* na nišan« [ovo germanizam — kalk prema njem. *einen Pik auf jemanden haben* = »biti kivan na koga«] = *pika* f (Belostenec) »koplje, motka«. Oboje od njem. *Pik(e)* < fr. *pique.* Raširuje se sufiksom *-ač pikač* m, na *-ača pikoca* f (Samobor) »appositio serpentis«. Pridjev na *-ast pikast.* Ovamo ide i slov. prilog *navpîk* »senkrecht, lotrecht«, odatle pridjev *navpičen* < tal. *a picco.* Romanski leksički elemenat *pikk-* unakrstio se s domaćim *pik-* u *plknuti, -lm* pf. *(ŽK)* = slov. *piknoti* prema impf, *pikati (na-)* »1° stechen, 2° doticati (Vodice), 3° (objekt psa) drškati« = *piknut* (Cres, Mogorić Lika, Visuč, Hrvatsko primorje, Šestine, Visoče ŽU, subjekt *zmija)* = *picit* (Cres) *(za-)* = slov. *piati* »pingere, aufspiessen«, postverbal *pik* m pored *pika* f = *pika* (Vodice) »1° Punkt, 2° bijela ovca s crnim točkama na glavi (Vodice)«, odatle m *plkeš* »takav ovan«, *pikica = pičica, pikelj,* gen. *-klja,* na *-nja piknja* (ŽK, Bijenik, Zagreb, slov.) »Punkt«, *pikčast,popikniti se* (ŽK) = *popičiti se* (Vodice) »spotaći se«. Tal. imperativna složenica: *plka-tabăr* m (Boka) = *pïkatabări* m pl. (Dobrota) = *pikatàbări* (Korčula) »vješalica, klinčanica«, na mlet *-ad-* + *-in pikàđin,* gen. *-ina* m (Boka) »jedan klinac na vješalici«. Drugi je dio *tabar* (v.).

Lit.: ARj 9, 844. 846. 7, 487. Hirtz, *Amph.* 107. Ribarić, *SDZb* 9, 176. *Pleteršnik 2,* 34. 36. *GM* 337. Štrekelj, *DAW* 50, 41. 47. *REW*[3] 6495. *Miklošič* 246. *Striedter-Temps* 172. *Rosamani* 781.

pik[2] m (Vrbnik) »(brodski termin) konopac na lađi kojim se diže pedro«. [Od tal. *picco* »specie di mezzo pennone«].

Lit.: ARj 9, 844. *DEI* 2903.

píka f (Vodice) = *piknja* (Belostenec, Voltidi, Šulek) »točka«, postverbal, apstraktum na *-nja* od *pikati, -am* impf, (hrv.-kajk., ŽK) »1° bockati, 2° doticati se (Vodice)« prema pf. *plknuti* (hrv.-kajk.) = *-niti* ŽK, Vodice) =*pičiti, -im* (Sisak, slov.) »ubosti«, *poplkniti se* (hrv.-kajk.) »spotaći se«. Deminutiv na *-ica piknjica* »točkica«. Pridjev na *-äst piknjast,* na *-av piknjav.* Riječ *pika* znači i »maca, mrlja, pjega«. Odatle na *-ьc* > *-ac pikać,* gen. *-kca* »tamne pjege kao bolest na grožđu od vrućine«; također *pika* f (Vodice) »bijela ovca sa crnom točkom na glavi« prema m na *-eš pikeš* »takav ovan«; *pika* je svinja šarene boje, »šarulja, pirgasta svinja«, u Krašiću i Donjoj Kupčini. U Donjoj Kupčini na *-ьc pikać* »vepar ili nerast«. Na *-&// pikalj,* gen. *-klja* m ili *piklja* f (Brihovo) »bodljika u ježa«. Maretić i Štrekelj uzimlju za glagol da je posuđen iz njem. *picken.* Ali je osnova *pik-* veoma raširena i u romanskim jezicima. Za *pikalj,* gen. *-klja* »čukalj« Matzenauer uzima njem. *Pickel, Bickel* kao izvor.

Lit.: ARj 9, 845. 832. Ribarić, *SDZb 9,* 177. *Miklošič* 246. Matzenauer, *LF* 12, 339-340. Štrekelj, *DAW* 50, 47. *RES*[3] 6495. *Holub-Kopečný* 272.

pikat m (Vuk, Dubrovnik, Bella, Stulić, dubrovački pisci, Perast) »džigerica«. Deminutiv na *-äc* < *-ьc* + *-ić pikacie* m (Zore, Dubrovnik) »drob od sitne stoke sa džigericom; sinonim: rajžlić = rajžlec (Hrvatska)«. Pridjev na *-ьn* > *-an pikatan.* Radna imenica f na *-ar* + *-ica pikatarica* »žena koja prodaje pikate«, u dokumentima 1331. *fechatum.* Za razliku od tal. *fégato,* koje je očuvalo grčki sekundarni akcent (proparoksiton od ἧπαρ συκωτόν »/kulinarski termin/ jetra punjena smokvama«), dubrovački *pikat* < **pikăt* slaže se u pogledu akcenta sa krčko-rom. *fecuat,* mletačkim i rom. *fĭcatum* »snabdjeven smokvama«.

Lit.: ARj 9, 845. Budmani, *Rad* 65, 162. *Bnrtoli* 1, 263. Isti, *Croazia* 144. *REW* 8404. Skok, *ZRPh* 54, 471. *DEI* 1613.

piksa f (Hrvatska i Slovenija) »kutija, škrabnica«. Od njem. *Büchse* < gr. πυξίς. Grecizam je *piksid* m (Ančić) = *pikada* f »sud za posvećene hostije« = *pinda* f (Radovčić) »kutija« preko lat. *pyxis,* gen. *-idiş* kao katoličkog crkvenog termina.

Lit.: ARj 9, 846. 877. *REW*[3] 6892.

pïkula f (ŽK, samo u izrazu: *nima ni pikale, ni mu da ni pihule)* »1° ni krajcare, ništa, 2° loše vino koje se dobiva kad se na kominu od grožđa nalije vode, pa ta voda ukisne (Prigorje, Zagorje)«. Tal. *pìccolo.* Druga tal. varijanta *pìcciolo,* furl, *pizzul* »1° malen, 2° filir« nalazi se u *ptculja* (južna Dalmacija, Zore) »plod masline tanak i dug«, slov. pridjev *picei,* f *pičla* i prilog *piilo* »knapp, karg«, *pičen* »sparsam«, *puolat* »junger Truthahn« < furi, pridjev *pizzulàt* »fanciullo«. Korijen bez nenaglašenog deminutivnog *-ulus* nalazi se u slov. *ípinka* f »Bisschen«, *ne pinka* »gar nichts« = *pînka* (Vis) »jedro u omenduli«, deminutiv na *-ica daj mi pinkicu kruha* (Vis) »mrva«.

Lit.: Zore, *Rad* 114, 231. *Pleteršnik 2,* 34. 37. *Pirana*[11] 772. Štrekelj, *ASPh* 11, 365. *DAW* 50, 47. *REW*[3] 6494. *Prati* 765.

pila[1] f (15. v., Vuk) = *pila,* gen. *pīlē* (Kosmet), slov., bug., češ., polj. i rus., nije praslav., »(posuđenica istog značenja) *šega* (Crna Gora) < lat. *seca* preko tal. *sega, testera, turpija* (v.), *žaga* (ŽK, preko njem. *Säge, a* ovo iz tal.)«. Znači također isto što *pilana* (sinegdoha). Deminutiv na *-ica pilića* »serratuia arvensis«. Pridjev na *-ast pilast.* Denominali na *-ati pilati, -am* impf, *(is-)* = na. *-iti píliti, pílím (is-, na-, pre-}* = *pílit* (Kosmet) »testeriti«, iterativ na *-va- -piljívati, -pìljujem* pored *-piljivām,* samo s prefiksima. Deminutiv na *-uhati pilukati, -am* (Dalmacija, Pavlinović). Na *-otina / -evina pilotina* = *pìljevina* (Orahovica, Slavonija) = *opiljci.* Na *-jak piljak,* gen. *-aka* (Pokuplje, Hrvatska) »turpija kojom se gladi drvo«. Radna imenica na *-äc : pilāč,* gen. *-ača.* Poimeničen part. perf. pas. na *-ica piljenica* (Lika, Prigorje). Složenica sa perz. *hane: pilana* »Sägewerk«. Rumunji posudiše *pila* »Feile«, *a pili* »feilen«, arb. *pile* »Werkzeug zum Flachskämmen« (nije potvrđena u tom značenju medu slavinama). Nema jedinstvenog mišljenja o postanju. Bruckneru i Kiparskom je to posuđenica iz stvnjem. *fila* < *fihila* (9. v.). Prema tome ne bi bila praslavenska riječ. Upoređenje sa lit. *pettis,* lot. *peilis* »nož« govori za to da je *i* nastao iz Γe. dvoglasa *ei* i da nije posuđenica iz germanskoga, ako je to upoređenje ispravno. Mladenov izvodi od iste ie. osnove od koje je i *pismo, pisati,* što ne može biti. Lit. *pielà* je posuđenica iz poljskoga.

Lit.: ARj 3, 921. 7, 487. 9, 852. *Elezović 2,* 73. *Miklošič* 246. *Holub-Kopečný* 273. *Bruckner* 414. *Kiparský* 257. *Mladenov* 422. *Trautmann* 210. Joki, *Unt.* 69. Isti, *Stud.* 69. *Tiktin* 1162.

pila[2] f (Varaždin i okolica, Samobor) »lopata«. Možda ide ovamo i *pila* f (Istra) »kost koja se zov i kobilica, lomilica« < lat. *pila* »Ball, Kugelchen«. Deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula: pilula* f »medicinska kuglJica«, učen latinizam < lat. *pilula* = (disimilacija */ - / > n - l* ili *r - Γ) pinula* (Mikalja) = *pirula* (Rab, Vrbnik). Ovamo možda iz dječje terminologije za igru (upor. *špekula) piljak,* gen. *-Ijka* m »1° crjepić, 2° kamenčić (Bosna)«, deminutiv *piljčić,* deminutiv na *-ík > -dk* od *pilj,* gen. *pilja* »crijep od zemljana kakva suda (Crna Gora)«. Od važnosti je za etimologiju te riječi istoznačno arb. *pile* »Steinchen«, deminutiv na *-zë* = *-zk pilëzë* < lat. *píla* > stellet, *pela.* Može biti balkansko-latinska riječ. Denominál na *-ati pillati se, pîljăm se* impf. (Lika) *(is-, na-)* »igrati se piljcima«. [Za *piljak* v. i pod *pilka].* Možda je prijenos na drvo *piljcika* f »komad drveta kojim se djeca i čobančad igraju« = *pincika* (Vinkovci). Zbog posljednjeg oblika pitanje ostaje da li su *piljak* i *piljcika* iste riječi. Ovamo još internacionalni francuzizam *ploton* (Crna Gora) = *plotun, -Una* (Vuk, narodna pjesma, danas općenito) »vatra iz pušaka« = *flotun* »mala četa od 10—20 vojnika« < fr. *peloton.*

Lit.: ARj 3, 61. 921. 9, 846. 847. 851. 852. 854. 855. 868. 10, 85. *GM* 337. *REW** 6498.

pilastar, gen. *-stra* m (Dubrovnik, Cavtat) = *(str > str* kao u *oštar) pilastar,* gen. *-štra* (Jerković) = *pilaster,* gen. *-šira* (Buzet, Sovinjsko polje) »kameni potporni stup što drži teracu, stup kao podupirač zidu, kameni stupovi pod krovom od skadnja«. Od tal. *pilastro,* izvedenica na sufiks *-aster* od *pila.* Odatle na pridjevski sufiks *-ariš* poimeničen u sr. r. *pilare* > stvnjem. *philări* > polj. *filar,* nvnjem. *Pfeiler* > *filareta* f (Vuk, Srijem) »ograda od malih, drvenih, kamenih, gvozdenih stupova, kakvi bivaju najčešće uza stube«. Sufiks *-età* nejasan. Na augmentativni tal. sufiks *-one* > *-un : pilun* (Vrbnik) < tal. *pilone.*

Lit.: ARj 3, 53. *9,* 847. *REW*[S] 6497. 6500. *Miklošič* 58. *SEW l,* 281. *DEI* 2919.

pilat m (Poljica) »čovjek žuta mršava lica«. Ne zna se stoje li u vezi pridjevi *pilat* (Ljubiša) u rečenici *ne oziva se ni pilata duša* »nitko«, koji odgovara Vukovu *püüan* u izrazu: *nema ni piličnoga* »nikoga« [usp. i pod *pi-pi].* Taj je poimeničen na *-ik piličnlk* (Vuk) »kein einziger«, a ima i značenje »parvulus«. Zbog toga je očita etimologijska veza s *pile* (v.). U tim primjerima, gdje se pojačava negacija, služi u ŽK izraz *nima bõžega pilijana doma.* Ljubišin pridjev *pilat* (~α *duša)* i *pilijan* (ŽK) može se svesti također na *pile* »sitna životinja« kao jak izraz za pojačanje negacije. Možda je u vezi s time i *pilat* u Poljicima [usp. i pod *piljun].* U bug. *pilât* m i ngr. πιλάτης znači »mučitelj«, a u Kosmetu pridjev *pilât (insan)* »đavo, prepreden, okretan«, poimeničen na *-ik pilătnik* m prema f *pilătnica.* Tu se zacijelo umiješalo biblijsko ime rimskoga podrijetla C. *Pondus Pilatus.* Upor. slično *Lazar* (v.).

Lit.: ARj 9, 847. 849. *Elezović 2,* 73. 536. *Mladenov 422.·*

pilav, gen. *-dva* m (Vuk) = *piljăf* (Kosmet) »1° kuhan pirinač na masti s mesom ili bez mesa, 2° pir, svadba (sinegdoha)«. Balkanski (i evropski) turcizam (tur. *pilav)* iz kulinarske terminologije: rum., bug. *pilaf.*

Lit.: ARj 9, 847. *Elezović 2,* 74. *Mladenov* 422. *Tiktin* 1162 *Lokotsch* 1656.

Pīle f pl. (Dubrovnik, Krk) .»glavna vrata«. Na Rijeci *Viadelle Pile.* Gr. πύλη »vrata«.

Lit.: ARj 9, 848. Gigante, *Deputazione di storia patria per le Venezie,* Sez. di Fiume 1944, 8. Skok, *Slav.* 63. Isti, *Slávia* 10, 486.

pilka f (Belostenec) = *piljka* (Hrvatsko zagorje) »zaklop, čep, vranj«, upor. slov. *puika, piljka* »isto«. Možda je u vezi i *piljak,* gen. *piljka* »onaj vrščić na rogu srndaća što svake godine po jedan izraste« i *piljak,* gen. *piljka* (Stulić) »čekinja« kao i *piljak* gen., *piljka* m (Bosna) »1° crepić, 2° kamenčić«, očit deminutiv na *-ik* od *pilj,* gen. *pilja* »crijep od kakvog zemljanog suda«. Odatle denominal na *-ati pillati se, -pîljăm* »igrati se piljcima«. Prema Štrekelju slov. i hrv.-kajk. riječ u značenju »vranj« potječe iz njemačkoga. [Usp. za *piljak* i pod *pila*[2]*].*

Lit.: ARj 9, 850. 853. 852. Popović, *NJ 3, 252. Miklošič* 246. Štrekelj, *ASPh* 11, 465.

pilo n (Dubrovnik, Cavtat, Boka, Budva, Krtole, Konavli, Kućište, Dobroselo, Lika) »1° u kamenu izdubena posuda za ulje, 2° Gusstein in der Küche = kamenica, škāfa (Korčula), džāra (Tivat), 3° u nju se stavlja kŕga da se stuče (Budva), 4° jama za kućom za smetlište i izlijevanje splačina (Dobroselo), 5° goveđa mokraća (Dobroselo), 6° jarak za spremanje voćaka (Dobroselo; nejasan semantički razvitak)«. Od lat. > tal. *pila,* sa značenjem kao 1°—3°. Glede *-a* > *-o* upor. *vino* < lat. n pl. *vina* (v.). U talijanskom argou znači i novac, jer se stavljao u posude u rimsko doba, upor. *pilavi* m pl. »novac« u šatrovačkom jeziku.

Lit.: ARj 9, 851. *REW** 6497. Matzenauer, *LF* 12, 341. *Prati* 768. *DEI* 2919.

Pilot m, stsrp. horonim (13. i 14. v., Dušanova isprava) »predjel u planinama između Prizrena, Zete i Skadra«. Dva su *Pilota,* gornji i donji. Pridjev na *-bsk pilotski.* Srlat. *Põlatum,* gr. Πολάθ-οι, arb. *Pulati* m pl. »arbansfco pleme i njegova zemlja između Prizrena, Zete i Skadra«. Neobična je naša zamjena *i* za lat. i gr. o, dok je arb. *u* kao u *kuvënt-di* < *conventus, kunat* < *cognatus, cuq* < *cocceus* itd.; α > o je kao u *Drivastum* > stsrp. *Drivost.* Kraj je bio jako romaniziran.

Lit.: ARj 9, 851. Jireček, *Romanen* l, 59.

pilòza f (Istra) »neko grožđe«, kao da je tal. pridjev na *-osus peloso* od *pelo* < lat. *pilošus* od *pilus* »kosa« [usp. tai. *pelosina* f »varietà di vitigno bianco coltivato nei dintorni di Asti /Piemonte/«]. Vjerojatno nije u vezi s lat. *pilus* riječ *pilat* m (Poljica) »čovjek žuta mršava lica«. Taj je naziv nastao zacijelo po evanđeoskom *Ponciju Pilatu* < *pilatus* »kosmat«. To se prezime može shvatiti i kao part. perf. pas. *od pilare* > tal. *pelare,* odatle *(posò je ki opêlan,* Sutomore) »bez kose«. Ovamo ide splitski toponim *Pijate* m pl., teren uz more < *Pillatum* u dokumentima. Marin Držić ima *ckvaru opilaje* »uzimati«, & prefiksom *o-.* To može biti dalmato-romanski leksički ostatak. S » > *e* i sa *-iare* pored *-are* dolazi *peljati, -am* impf, (o-) (Mikalja, Stulić) »uzimati, grabiti«, koje može biti dalmato-romanski refleks od tal. *pigliare* (sa í > *e* kao u Istri i krčkorom.) »uzimati, grabiti, pljačkati«. Sa *e* mjesto *i* slaže se furl, *pea* < *pillare.* Samoglasnik *e* može biti i za vlat. *í.* Vetranie ima *delemoška* f »muscicapa« < tal. imperativna složenica *pigliamosche.* Tu je nejasno *p > d* i *í - e* mjesto a. Pavlinović ima *peljati se, -am* impf, u značenju »tući se, čupati se«. Tu stoji *e* < vlat. *ɛ* od *pilus.* U narodnoj pjesmi *peljati, -am* znači »ujedati«. Ovamo ide

još *opiljugati, -am* pf. (Ston) »očerupati kakvu pticu do posljednjih badrljica«, od tal. *piluccare* zamjenom *-uccare* našim *-ugati.* Druga je zamjena sa *-uškati opeljuškati, -om* (Dubrovnik) »oljuštiti«.

Lit.: ARj 9, 45. 56. 769. 851. Hirtz, *Aves* 84. Rešetar, *Štok.* 261. 267. *REW³* 6508. 6506. *DEI* 2828.

pil)ar, gen. *-ára* m (Vuk) »sitničar, bakai« prema f *piljarka, piljarica.* Denominál *piljáriti, piljārīm* impf. (Vuk). Apstrakti *piljarēnje* n, *piljàrina.* U Zagrebu i ostalim hrvatskim gradovima na sjeveru (hrv.-kajk.) sa / mjesto *p* u f *fil(f)arka* (1362) »1° sitničarka, 2° (metafora) brbljava žena, pravdašica«, odatle *JiKSlarSčina* (1321). Mažuranićevo izvođenje od *filir,* gen. *-ira* »stara najniža jedinica austrijske krune« < njem. *Vierer* preko madž. *fillér* (disimilacija *r - r > / - r)* nije moguće. Možda prije od starog bakrenog novca tal. *fòlaro* (14. v.) < bizantinski deminutiv na -αριον (nepotvrđen doduše), u dokumentima *follarius,* od biz. φόλλις (5—6 v.). Deminutivni dočetak -apioy bio je zamijenjen sufiksom *-arius > -ar* za radne imenice, *o > i* unakrštenjem sa srlat. *pila* »porticus nundinaria seu locus ubi mercês venum exponunťur, taberna > tovijerna (v.)«.

Lit.: ARj 9, 852. *Mažuranić* 305-6. *LEI* 1677. Matzenauer, *LF* 12, 340. Skok, *ZRPh* 54, 185-187. *DEI* 1677.

pîljug m (Lastva) »surculus, germen, sjeme i ona stabljika na kojoj počiva sjeme od čipule (= kapule)«. Uzrečica: *od straha sereš piljuge.* Kao da je naša izvedenica na *-jug* (v.) od gr. φύλλον »Blatt«? Upór. drugi elemenat složenice *karanfil, garoful, trandovilje.*

Lit.: ARj 9, 853-4. *Rohlfs* 2358.

piljūn n (Dubašnica, Dobrinj) = *pijun* (Istra) = slov. *pilun* (Dolensko), *pilunec,* gen. *-nca* »kumče, Patenkind«. Dalmato-romanski leksički ostatak. Od lat. *filialus* (disimilacija *l-l > l - n* kao u *láncún,* v.), deminutiv na *-olus* od *filius,* ie. podrijetla. Zamjenom su^ fiksa sa učenim *-ianus pilijan* (ŽK) samo u vezi *nima božěga pilijana* (pored *stvora) doma* »nema ni žive duše u kući« [usp. i pod *pilat].* Dalmato-romanski oblik potisnut je od mletačkog *fiozo* m prema *fioza* f > *fijôco* m (čakavski, Pag, Vrbnik) prema *fijòca* (Božava, Istra) = *filjôco* (Molat) = (latinizirano) *filiaco* (Veli otok). Zamjena deminutivnog *-olus* Sufiksom *-oceus* pojava je mletačka: tosk. *figlioccio.* U balkansko-romanskom služi za taj kršćanski termin izvedenica na *-ianus filianus* > rum. *fin,* m *fină* f, arb. *fiján* (upor. hrvatsko prezime *Pijan).*

Lit.: ARj 9, 844. 853. *Pleteršnik 2,* 37. *REW³* 3302. 3303. *DEI* 1636. Štrekelj, *DAW* 50, 17-18. *GM* 104. Skok, *RES* 10, 190. 197. ss. Isti, *ZRPh* 54, 475.

pimpinela f (Belostenec) = *pimpanela* (Šulek, Dalmacija) = (gubitak suglasnika *m) pipinjèla* »trava poterium sanguisorba« (Istra). Odatle *pimpanelica* »pimpinella saxifraga«. Od tal. *pimpinèlla* »isto«, srlat. *pipinella* (17. v.).

Lit.: ARj 9, 859. *REW³* 6508. Matzenauer, *LF 12,* 342. Šulek, *Im.* 294. *DEI* 2924.

pinça f (Lepetane) »jelo što se pravi o Uskrsu« = *pinça* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »fini kruh iz pšeničnog brašna za Uskrs, obično velik okrugao hljeb«, slov. *pinča* pored *pinica* »Osterbrot«. Zamjena dočetka *-ca* našim sufiksom *-ka -pinka* (Rijeka) »isto«. Od mlet. *pinza* = furi, *pinze* »sinonim fujazze < focacea, peta/pete«, varijanta s umetnutim *n* od tal. *pizza* (Rim) »focaccia«, a ovo izvedenica na *-ea* < kllat. *ea* od *pitta* (Kalábria) »focaccia«, *pitta* (Cividale) = furl, *pete* = gì. πίττα, koja je balkanska riječ (v.). Sufiks *-ea* došao je od *focacea,* a suglasnik *n* od *pinctiare* > tal. *pinzare* ili od tal. *pinzo* »voll gepfropft, pun puncat«.

Lit.: ARj 9, 854. 855. *Pleter'snik* 2, 37. *REW³* 6546. 6509b. *Prati* 777. Matzenauer, *LF* 12, 341. *DEI* 2961.

pinica f (Istra) »drveni sud za pravljenje masla«. U Buzetu (Sovinjsko polje) *penica* f je »cjedilo u obliku plitkog tanjura sa dugim drškom, da se iz kotla mogu vaditi krpice, makaroni i drugo«. To je izvedenica od *pjena* (v.). *ARj* ima tu riječ, ali joj ne daje značenje. Možda je istog podrijetla i brodski termin *pinica* f (Senj) »mauna pijäta, vrsta lađe koja ide uz gliboder i služi da se u nju baca blato u luci«.

Lit.: ARj 9, 772. 855.

pînokot m (Vuk, Srbija) »naćvice« = *pinokōti* m pl. (Kosmet) »daska s izdubljenjem, u kojem se redaju hljebovi, razmiješano tijesto, kad se nose da se peku u peć«. Balkanska riječ grčkog podrijetla: srgr. τιπλ/ακωτή f »Brodbrett«, izvedenica od πίναξ »tableau« > bug. *panakoda,* cine, *pinacuto* m »pelle pour enfourner les pains«. U hrv.-srp. došla preko Cincara.

Lit.: ARj 9, 855. *Doric* 263. *Pascu 2,* 74., br. 1378. *Papahagi* 844.

pínjav (Vuk, Rab, Boka) »tvrd, škrt«, pridjev na *-av,* od mlet. *pigna,,* zacijelo od značenja *pigna f* »pentola«, jer se novac stavljao u lonac. Odatle slov. *pínjá* f »1° Butterfass, stap, 2° leerer Kanal in der Mitte des Kohlenmeilers« < furl, *pigne,* pridjev na *-ьn > -en pinjen* (~O *mleko},* poimeničen *pînjenec.* Na tal. sufiks *-atto: pignatta,* krčko-rom. *pinat,* istro-rom. *pinata* »olla pineata« > *pìnjata* f (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *pinjăta* (Crmnica, Prčanj, Dobrota, s primjerom *pinjăta se prôvjeslu ruga, a obadva su omfčena druga;* Lastva, Sutomore, Smokvica na Korčuli, Rab, Božava, Malínská) »bakren sud za kuhanje, kotlić koji stoji na trpielji (Lastva), ima tortu, proveslö = provorslô Vrbnik), vješa se na kamastri (Dobrota)«, deminutiv na *-ica pinjatica* (Malínská). Prvobitno je to poimeničen pridjev u ž. r. od lat. *pьneus* > tal. *pigna* »pino« i značio je drvenu posudu od omorike. Riječ *pin* m »bor«, toponim *Pm* (Tivat, 14. i 15. v. *in contrada Pim) = pînj,* gen. *pínja* m (Dubrovnik, Bella, Stulić) »1° drvo pinus, 2° plod od bora«, deminutiv na *-olus pьnjuo,* gen. *-úla* (Dubrovnik) »plod od pinja ili čempresa, češer«, deminutiv na *-ić pinjulić* (ibidem) »plod bora za začin« = *pinjula* (Perast) »isto« = *pinjol* (Šibenik), *pinjole* f pl. (šibenski otoci) »1° isto, 2° (metafora, *pinjola,* Dalmacija, Lumbarda) neka vinova loza«. Riječi *pin, pinj, pinja* i *pinjuo* < lat. *pinus* leksički su ostaci iz dalmato-romanske terminologije raslina. Ovamo ide kao oronim *Pine's* (brdo, Ulcinj).

Lit.: ARj 9, 854. 855. 856. Zore, *Rad* 170, 203. *Pleteršnik 2,* 37. Šturm, *ČSJK 6,* 74. *NVj* 34, 379. si. (cf. *Ijfb* 12, 275). *Ive* § 114. *Boriali 2,* 213. Kušar, *Rad 118,* 24. 26. Budmani, *Rad. (,5,* 165. Miletić, *SDZb 9,* 235. *REW* 6511.· Miklošič* 246. Štrekelj, *ASPh* 28, 524-525. *GM* 338. *DEI* 2917.

pipa f (Potomje, Rab, Božava, Istra, Vrbnik) »1° lula« = *pipa* (Vuk) = *pípa* (ŽK, hrv.-kajk.) »2° naprava kojom se toči vino ili rakija iz bačve«. Deminutiv na *-ica pipica.* Nalazi se u oba značenja u slov. i madž. Od lat. *pipa* > njem. *Pfeife.* Upor. arb. *pip.*

Lit.: ARj 9, 856. *Pleteršnik 2, 38.* Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6,* 117. *REW³* 6520. GM 338. *Prati* 772. *DEI* 2937.

pipati (se), *-ām,* rijetko *pipljēm* (Vuk, Belostenec, Vrčević) *(is-, na-,* o-), samo južnoslavenska, možda praslavenska riječ, »palpare«, prema iteratīvu na *-vá- -pipãvati, -pipãvām,* samo s prefiksima. Pridjev na *-av pipav* »spor« (Kosmet)j poimeničen na *-ica pipavića* »djetinja igra«. Postverbal *napip, opip,* s pridjevima na *-ьn > -an opipan* i na *-ljiv opipljiv.* Radne imenice na *-vac pipavac,* gen. *-vca* = na *-lac pìpalac,* gen. *-aoca* (Stulić), na *-ko· pipavko* m prema f na *-ica pipavica* (Kosmet) »čovjek, žena, spori u poslu«. Podrijetla je onomatopejskoga, kako pokazuje suglasnička reduplikacija. Postoji i u rum. *pipăi* »isto«, koje nije posudenica iz južnoslavenskog jer je obrazovano sa *-ăi,* kako je obično kod glagola onomatope)skog podrijetla. Onomatopejom se označuje radnja. Sa promjenom akcenta *pipati, pipam* impf. (Vuk) (o-) stvara se novi semantem »čupati« = *pípat, pîpljem (gusku,* Kosmet), *ispitat, -гpam* (Kosmet) »očerupati, poskidati«. U tom se značenju nalazi i u slovenskom. Upor. gr. παπάω.

Lit.: ARj 9, 56. 57. 857. *Elezović 2, 74.* 237. Matzenauer, *LF* 12, 342. *Mladenov* 423. *Miklošič* 247.

pi-pi (ŽK, Lika, Turska Hrvatska, Slavonija, Vodice) »uzvik (onomatopeja) kojom se dozivlju, vabe pilići, kokoši«. ŽK dodávajú još *pica pica picică.* Razlikovati ga treba od uzvika za gađenje *pi* (Vuk, Voltidi, ŽK), koji se pojačava sa *sram te i pi te bilo.* To je varijanta od *fuj* (v.). Upor. i *pij* (Kosmet) za čuđenje. Kod Vuka glasi također *pu = pü* (Kosmet, također tur.) za gađenje i grdež. Prvi se nalazio već u ie. prajeziku, služio je u mnogo izvedenica: *pīle,* gen. *-eta* n (Vuk, također bug., u polapskom, lužičko-srp.), pl. *pilići,* koji posudiše Turci *piliç.* Odatle na *-ar pilar* (Istra) »koji čuva piliće«. Na *-ica pilića* (Lika), odatle pridjev na *-ьn piličan* »malen, sitan« [usp. i pod *pilat].* Deminutiv na dvostruki sufiks *plličica* (Vuk), *pilešce, pilicie.* S tal. deminutivnim sufiksom *-ino pilin,* gen. *-ina* (Dubrovnik) »pile«. Na *-jak pilićak,* gen. *-aka* = na *-ar piličar* = na *-nik pilićnik* = na *-njalt pilićnjak* »kočak za piliće«. Pridjevi na *-ji pileći* (Kosmet) od *pileta, pìlicjì* od *piUca.* Kolektivi na *-od pilad,* gen. *-i* (Vuk) = na *-ež pilež* m = na *-adtja piladija* (Kosmet) »(metafora) sitna djeca«. Na *-ka pílka* (Kosmet) »lanjsko žensko pile«, s deminutivom *pílčica.* Mjesto *pile* govore ŽK *pisce,* gen. *-età* n, pl. *plšćanci,* gen. *pišćenac.* To je izvedenica od osnove glagola *pískati, piskutati,* koji čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Upor. i *pišćenac,* gen. *-nca* (Tometići kod Kastva) »pile«. Odatle na *-enka piščenka* (Krašić) »mlada kokoš«. Izvedenica je baltoslavenska i praslavenska. U lit. *pylė,* lot. *píle* kao i u sjevernim slavinama *pače, patka, guščica,* kod Kašubą *pyla, pylę.* Uzvik

(onomatopeja) se udvostručuje *píp-,* odatle *pipie* n, pl. *pipliü* (Vodice) i *pipljica* »mlada kokoš«. Upór. bug. *pipe* »pile«, madž. *pipe* »junges Huhn« i *pípa î* (Vuk, Srijem) »kokošinja bolest« [usp. i *popita}*. Ovamo ide i izvedenica na *- ug, -juh: pìljug* (Vuk, Hrvatska) = *piljuga* f (Hrvatska, Vuk) = *piljûg* (Vodice) = *piljuh* (15. v., čakavski, Rab, slov., Pag, Dugi otok, Rava) = *piljuk* (Slavonija, Lukavac) = *piljim* (promjena sufiksa, Slunj) »astur palumbarius«. Deminutivi na *-ьc piljužac* (Stulić) = na *-bk piljuzak* = na *-ič piljužić*. Augmentativ na *-ina piljužina* (Krasno, Pazarište), s pridjevom *piljužinov*. S odbacivanjem sufiksa *pilj* (Divković). Denominal *piljužiti* »pištiti kao piljug«. S uzvikom *pi* stoji u vezi uzvik *piju* za glas pilića, koji se oformljuje sa *-kati pijùkati, -če* impf. (Vuk) prema pf. *pijuknuti*. Odatle postverbal *pijuk* (Vuk, Boka), s pridjevom na *-av pijukav,* poimeničen na *-ьc > -ac pijukavac,* gen. *-avca* »ptica tõtanus ochropus«. Upor. slov. *píjal* »laras marinus«, *pijui* »Seeente« i *pijuljača* (Srijemski Karlovci) »ptica circus aeruginosus«.

Lit.: ARj 9, 831. 847. 843. 844. 848. 849. 852. Hirtz, *Aves* 333. 336. Rešetar, *ASPh* 26, 362. 365. Ribarić, *SDZb 9,* 176. 177. *Elezović* 2, 73. 147. 356. *Miklošič* 246. 247. Bruckner, *ASPh* 11, 138. *WP* 2, 70. *Mladenov* 422. 423. *Trautmann* 217. Matzenauer, *LF* 12, 339. Iljinski, *KZ* 43, 179.

pìpun m (Perast, Grbalj, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) = *pìpun* (Vuk, Boka, Riječka nahija, BiH, Prčanj, Crmnica) = *pipūna* f (Korčula), gen. pl. *pipúnih* (Lumbarda) = *pepun* (Mikalja) »dinja, melone, cata (Šibenik)«. Pridjev *pipunski*. Deminutivi na *-ьc > -ac* i *-ić pipunac,* gen. *-nca, pipunić*. Na *-ište pipunište* n. Na *-ar pipunar* »čovjek koji sadi dinje«. Dalmato-romanski leksički ostatak. Od gr. participa πέπων »von der Sonne gekocht« > ngr. πεπόνι. Balkanski grecizam: bug. *pipon,* cine., megl. *pipon'u,* arb. *pjepër*.

Lit.: ARj 9, 560. Kusar, *NVj* 3, 332. Perušek, *ASPh* 34, 22. *REW*[3] 6395. *GM* 342. *Rohlfs* 1662.

pír[1] m (15. v., Vodice, ŽK, Kosmet, Lumbarda, homonīmija sa *pir* uklonjena je akcentom) = (pseudojekavizam) *pijer* (Bosna), sveslav. i praslav., »1° gozba poslije vjenčanja, 2° svadba, 3° esnafska slava«. Pridjev na -on > *-an piran = pijeran* (Ranjina), poimeničen na *-ik ptrnik,* gen. *-ika* = na *-jak pirnjak* (Baraković, Poljica), na *-njl pirnji(* Divković). Ovamo još s tur. sufiksom na *-džija pirdzija* m (Lika) »pustošvat, nabiguzica«. Deminutiv na *-bk pirak,* gen. *-rka*. Denominal na *-ovati piròvati, pirujēm* impf. Izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa r (kao *dar,* gr. δώρον) od ie. korijena *pi-* »piti«. Značenje' je isto kao u *pijanka*.

Lit.: ARj 9, 860. 864. *Elezović 2,* 75. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 246. *Mladenov* 423. Hirt, *PBR* 23, 336. Uhlenbeck, *PBB* 16, 536. 19, 333. (cf. *AnzIF* 3, 88). Matzenauer, *LF* 12, 342. Jokl, *Stud. 92.*

pir[2] m (Vuk, Hrvatska, Istra, Split, Smokvica, Korčula) = *pîro* n, ie., baltoslav., praslav., »far, triticum Spelta, ogropyrum repens, Spelt«. Deminutiv na *-ьc piree* (Cres) »agropyrum repens«. Na *-evina pirèvina* pored *pirevina* (Vuk) = *pirèvina* (Kosmet) »trava koja raste kao korov po njivama, triticum repens«, poimeničen pridjev na *-ev,* koji dolazi kao toponim sr. r. *Pirevo* (Srbija). Na *-avica piravica* (Istra) »tritici genus«. Na *-ika pinka* (Belostenec, Vrbnik, Bukovica, Dalmacija, Lika, Bosna) »triticum repens«. Samoglasnik ı je nastao od jery-a stcslav. *pyro,* a ovo od ie. *u*. Srednjeg je roda kao *eíto, yšeno*. Rumunji posudiše *pir* »triticum repens«. U baltičkoj grupi stprus. *pure* »bromus secalinus«, lit. *pūrai* pl. m »Winterweizen«, lot. *puri,* sanskr. *pura-h* »Kuchen, Gebäck«, gr. πυρός »Weizenkorn«, πυρήν, gen. -ηνος (mediteranski sufiks) »grain d'un fruit«, južno-ar. *bur, bor,* klasično-ar. *burr* »orge«. Riječ je prema tome pred-ie.

Lit.: ARj 9, 861. 863. *Miklósié 269. Holub-Kopečný* 307. *Bruckner* 402. *WP 2,* 83. *Trautmann* 232. *Mladenov* 483. Pedersen, *IF* 5, 74. *Boisacq*[3] 829.

pirata m »gusar«. Od lat. *pirāta* < gr. πειρατής, izvedenica na -ατής od glagola πειράω »poduzimljem«.

Lit.: ARj 9, 863. *Prati* 773. *DEI* 1941.

pïrgast, pridjev na *-ast* (Lika, Bruvno, ~ *pas;* slov.) »pjegav, šaren, s crnim i bijelim pjegama) = *pirgas, f -sta* (Kosmet) »pepeljiv« = na *-av pirgav* (Virovitica) »lećajiv, pjegav«, poimeničen na -ьc > *-ac pirgavac,* gen. *-avca* (Bosna) »vez na ženskim maramama«. Na -ice *pirgica* (Lika) »pirgasta kokoš«. Na *-o* (hipokoristik) *pirgo* m (Turska Hrvatska) »čovjek lećajiv«. Na *-a pirga* »1° koza, 2° krava (Kukuljanovo), 3° kokoš (Bosna), 4° ptica emberyza hortulana, 5° nadimak čovjeku (odatle *Pirgia)«*. Na *-as pirgas* m (Lika, Bastaji) »konj« prema f na *-ica pirgaKca* »kokoš«. Na *-asica*

pirğasica »ptica porzana maruetta«. Na *-an pirgān* = na *-alj* (upór. *putai}} pirgalj* »konj«. Na *-ulja pirgulja* (Hercegovina) »zmija«. Na *-eša pirgeSa* (Bastaji, Slavonija) »ime kozi«. Na *-ónja pirgonja '* »vb«. Denominal na *-ati pirgati se* (BiH) »šareniti se«. Suglasnik *g* varira ša *k: pirkosi* (Kurelac) »piegaste, *pirka* (Kukuljanovo) »ovca, kokoš«. Kako *pirihast* (Istra) znači i »šaren«, a to se značenje razvilo iz »crven, crvenkast«, možda je i *pirgast < pirkast* (glede sufiksa upor. *crvenkast)* u etimologijskoj vezi sa *piriti* »plamtjeti« (v.) i *pirKt* (v.). [Usp. *perka;* Vinja izvodi od gr. πέρκος >crnkast«].

Lit.: ARj 9, 863. 865. *Elezović 2,* 75. Vinja, *ZbRFFZ* 1955, 149.

pí ria f (Perast) pored *pirija* (Vuk, Budva, Crmnica, Crna „Gora, šćepan, Paštrovići, Božava), deminutiv *pìrica (i < iji) = pírja* (Rab, Kućište, Korčula, Boka) = (s tal. prefiksom j- < lat. *ex-} spîrica* (Potomje, Kućište) = (sa *l* prema furi. *piere* metatežom) *pirla* (Glamoč) = *pirlija* (Poljica) = *pilìrija* pored *pilîrija, piliêrija, pirìelica, pilîerica, piliernica* (Crmnica) »lijevak, tratur (ŽK), imbuto«. Upor. arb. *piri-ja* (Godin). Oblici bez / potječu iz mlet. pirta < gr. πειρία (Bruch) »Trichter« iz Jannarakisa od πειράω »durchbohre«, ako πειρία nije novogrčka posuđenica iz mletačkoga; istro-rom. pirta (Pasaпa). Oblici sa / nadovezuju se na slov. *plêdra* f (Goriško) < tál. dijai, *pledria* (Bormio), slov. *pierǎ* f < furl, *piere,* tršč.-tal. pl. *pierās* »imbuti«. Pretpostavlja se kao izvor nepotvrđeno vlat. **pletria*. Crmnički se oblici mogu objasniti unakrštenjem mletačkog i furlanskog oblika. Oblike sa *s-* upor. s istro-rom. *spiera* (Pula) »1° sfera, 2° piccola parte di q. c.« < *sphaera* i *sp'ijerlica* (v.).

Lit.: ARj 9, 864. 865. 866. *Pleteršnik 2,* 54. 57. Sturm, *ČSJK* 6, 82. Miletić, *SDZb 9,* 253. 394. Kušar, *Rad* 118, 22. *REW*[3] 6597. Štrekelj, *ASPh* 12, 465. Bruch, *ZRPh* 40, 315. *Ive 5,* 151. *Pirana"* 780. *FEW 9,* 63. Skok, *ZRPh* 36, 655. A. 2.

płrin(a)č, gen. *-Inča* m (Vuk) »1° žuta mjed« = *pirindža* (jedna potvrda, narodna pjesma), pored značenja 1° također »2° riža« = *pirinač,* gen. *-inča* (Kosmet) pored *perinač* »riža«. Pokušalo se ukloniti homonīmiju s pomoću metateze *in > ni,* promjenom suglasničke grupe *rn > rm* i uklanjanjem nepostojanog α u dočetku: *pirnič* (Bukovica, Poljica, Dalmacija) = pirmie .(Turska Hrvatska) »riža«. Uza sve to se ti oblici miješaju u oba značenja tako da homonīmija ipak nije uklonjena. Odatle na *-uša Pirničuše,* topoaitn (Turska Hrvatska), i na *-li pirmičlije* f pl. U bug. je *pirinč* isto tako u oba značenja. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *piriņğ* pored *hiring* »riža«, perz. *pirink* »Kupfer«, oboje u tur. *pirinç)*. Iz istoga je vrela *bronza, brunac* (v.).

Lit.: ARj 9, 864. 866. *Elezović* 2, 67. Skok, *Slávia* 15, 487., br. 598. *Mikloiič* 342. 247 *KZ* 64, 129. *Školjić** 518.

piriti[1], *-im* impf. (Martié, subjekt *oganj)* »gorjeli, plamtjeti«. Upor. češ. *pye, pym,* slvč., gornjo-luž., ras. *pye* »favilla«, polj. *pyrzyna* »glühende Asche«, ukr. *peryna,* iz čega izlazi da je i nastao iz jery-a. Na to upućuje i arb. *purrë* »topli pepeo«, koje je kao *matuke,* stara posuđenica iz južnoslavenskoga. Ovamo ide zacijelo i *pirih* m (Istra, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »1° uskršnje jaje crveno namazano, pisamca, 2° šaren vo« prema *piriha* f »krava s crvenom mrljom« = *piriha*. Odatle pridjev na *-ost pirihast* (Istra) »šaren«. Sufiks *-ih < -juh*. Ako se uzme da se pt'n'ři, *pirim* impf. (Vuk) *(na-, pot-, pro-, ras-)* najčešće upotrebljava u vezi s vatrom, a hrv.-srp. *propiriti* dolazi kao posuđenica u arb. *me perpurit* »isto«, može se uzeti da je *piriti* »flare« istoga postanja, tj. da je i u tom glagolu i nastalo iz jery-a. Sinonim piriri »duhati« može imati i onomatopejsko postanje. Kao *stid — stud, sirov — surov* ovamo ide i *puriti (p-, po-)* »rösten«, *zapuriti se* »erubescere«, *zajapuriti se, zajapuren* (sa prefiksom *ja-* kao *japad, jamuža)*. Dalje veze s gr. πυρ »vatra«, πυρόω »anzünden«, stvnjem. *fuir,* nvnjem. *Feuer.*

Lit.: ARj 9, 865. *Miklošič* 269. *Holub-Kopečný* 307. *Bruckner* 402. Matzenauer, *LF* 15, 161-163. Jokl, *ÄA* 1, 34-46. *Zbornik Miletič* 145-146. Barić, *JP* 3, 207. Štrekelj, *ASPh* 27, 57. *WP 2,* 14. Bartholomae, *PBB* 41, 294.

piriti[2], *pirim* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, pot-, ras-;* subjekt *vjetar)* »duhati« prema pf. *pirnuti, -e* (subjekt *vjetar)*. Ne govori se na zapadnom čakavskom i kajkavskom području. Štokavski je glagol. Deminutiv na *-kati pirkati, -ām* (Vuk, subjekt *vjetar)*. S prefiksima *do-, is-* ima metaforicko značenje *ispiriti, ispirim* (Lika) »izletjeti van«, *dopimi* (Vuk) »doći pušući«. Ovamo možda *dopirlati* (Vuk) »dotjerati«. Uporediti se može s rus. *pyritb* »vzdymatb, šerstb« i sa lit. *purstu* »topyritbsja«. Zacijelo je onomatopejskog podrijetla. Upor. pi-

riti, pihatí, puhati (v.)$_3$ za dalje veze onomatopeje.

Lit.: ARj 3, 922. 7, 488. *9,* 865. *Miklošič* 247. Buga, *RFV 67,* 232. si. (cf. ÄA 6, 271).

pirjan, gen. *-dna m* (Vuk, Bosna, Srbija), »temfano meso« = *birjäne,* gen. *-a* (Kosmet) »vrsta jela s -mesom, ćevap«. Denominál na *-iti pirjaniti, pirjanim* impf. (Vuk) »kuhati meso u zaklopljenom sudu«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bir j an / purjan* »arrostito nel forno«) iz oblasti kulinarstva.

Lit.: ARj 9, 865. Skok, *Slávia* 15, 487., 597. *Miklošič* 269. Matzenauer, *LF* 12, 342.

pirlit m (15. v., Marulić, narodna pjesma) »utkane šare«. Na *-anka pirlitanka f* (Martié), epitet uz *diljka,* poimeničen part. perf. pas. od denominala *pirlitati, -am* impf, *(is-, na-}* »l°utkivati pirlk, 2° *(na- se)* nakititi (se), ukrasiti (se)«. Maretić i Matzenauer izvode od tur. *purli* »šaren«, *türlü-türlü* »diversus, varius«. Glasovni odnosi *i* prema *u, ü* ostaju nejasni. Isto tako i dočetak *-t,* a naročito i' okolnost da dolazi već kod Marulića, što ne govori u prilog izvođenju iz turskoga. Upor. *pirgast.*

Lit.: ARj 7, 488. 9, 866. Matzenauer, *LF 12,* 342.

pirula f (Rab) »neka duguljasta naušnica (orecchino)«. Od mlet. *pìrola* »isto« < vlat. **pîrula,* deminutiv od *pirus* »kruška (metafora)«. Odatle toponim rum. podrijetla *Perii* (selo, Srbija, Timok) < rum. *păr* < lat. *pirus* »kruška«, obrazovan s pomoću sufiksa *-iş* (upór. *alunis.* »Ijeskovik, Ijeskovača«). Značenja kao naš *kruškovac.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 19. 20. *ARj 9,* 786. *REW*[3] 6523. 6525. Pascu, *Sufixele* 353.

pirustíja (makedonski) »tronog«. Balkanski grecizam (< ngr. πυροστιά): rum. *pirosteiu* m, *pirostie* f, búg. *pirostíja / pirustíja,* arb. *perustt* (gubitak suglasnika s nejasan).

Lit.: GM 329. Matzenauer, *LF* 12, 342. *Mladenov* 424. *Tiktin* 1171.

pīs[1] (Vuk, Kosmet) »1° uzvik (onomatopeja) kojim se tjera mačka« = *puis* (Bukovica) »isto« = *pīs pīs* (Kosmet) »2° glas kojim se oponaša dječje plakanje, 3° odgovor na kihanje«. U značenju 3° oformljuje se analogički prema *zdrav: pizdrav* pored *pizdrăv* (Kosmet). Onaj koji kihne odgovara: *da si živ i zdrav.* Značenje 2° oformljeno je u Vukovu glagolu *pizditi, pizdim* »plakati, derati se«.

Lit.: ARj 9, 869. 908. *Elezović 2,* 76.

pis[2] (Kosmet, Mostar), indeklinabilni pridjev »nečist, prljav, odvratan, ružan« (protivno *pac,* v.), komparativ *po pīs čcvek* (Kosmet) »prljav čovjek«. Pojačava se *pis i murdar* (v., Bašagić). Turcizam (tur. *pes* pored *pis* »mauvais, sale«) iz terminologije običnog govora. Varijanta *pes* raširena je na *-av pèsinav* = na *-ost pesinosi* (Sarajevo; glede *-in* uporedi *peksin)* »isto«. U turskom postoji još varijanta *peksi* »nečist«. Odatle na -от pridjev *peksin* (Vuk) = *peksin* (Riječka nahija) »pogan, nečist, gadan«. Unakrštenjem sa *christianus* > *kršćanin, hristjanin, rišćanin: peksijan,* gen. *-äna* (Bosna, Srbija) »1° Turčin, 2° hrišćanin«, s pridjevom *peksijanskłj paksiján* i *paksijanski.*

Lit.: ARj 9, 580. 762. 802. Skok, *Slávia 15,* 485., br. 584. *GIZM* 30, 299. *Elezović 2,* 76.

Pisa (mlet. *Piza),* talijanski grad (toponim) etruščanskog podrijetla. Etnik prema tal. *pisano,* pridjev (ktetik, prezime i etnik ujedno) na *-ьс* > *-äc Pizanac,* gen. *-nca* (Pavlinović), prema *-anin Pizanin* (Kavanjin), (čisti talijanizam) *Pizan* (Kožičić).

Lit.: ARj 9, 907.

pisati, *pı̄šem* impf. (Vuk), ie., baltoslav.,. sveslav. i praslav. **pbsati, pišc* »γράφειν, scribere« prema iteratīvu na *-va- -pisivali, -pìsujēm, piševati,* samo s prefiksima, isto tako *spisavati, -levati* (čakavski). Prema prezentskoj osnovi *pišc* stvoren je u hrv.-srp. infinitiv *pisati (do-, is-, na-, nat-, o-, po-, pot-, pre-, pri-, pro-, s-, sa-, u-, za-).* Upotreba prefiksa čini se kadikad prema stranom uzoru. Tako je *propisati lijek* rusizam, a *prepisati* prevedenica prema *verschreiben.* Osnovno značenje »praviti šare« očuvano je ц zapadnim krajevima i u part. perf. pasiva kao pridjevu *pisan* (ŽK) »šaren«, poimeničen na *-ica pisanica* »uskrsno jaje«, na *-ika pisariìka* »jabuka sa crvenim šarama«. Upor. *pisanje* »slikanje«, *upis* (Piva-Drobnjak) »slika«. Brojni su postverbali od glagolskih prefiksalnih složenica, osobito u uredskom govoru: *dopis, ispis, napis* (16. v.), *natpis, opis, popis, potpis, pr(ij)epis, prípis, propis = propis* (Kosmet, Peć), *spis* »akt«, *upis, zapis (ići na ~, dati ~).* Posljednji je folklorni termin. Femininum *ispisa (17.* v., jedna potvrda); *prepiska* je rusizam *per episka* »correspondance«. Postverbal *zapis* posudiše Rumunji u značenju rum. *zapis* »1° Akt, 2° folklorni termin«. To je to značajnije što su Rumunji posudili *a četi* < *čbtp* »legere«, a nisu posudili *pisati,* nego zadržaše lat, *a scrie* < *scribere^*

Odatle na *-ovati zapisovat, -újem* pored *-šüjem* (Kosmet). Od ovih izvedenica se prave i proširenja na *-īk: napisak, spisak.* Pridjevi: *pis* (Baraković) sa gubitkom *-ьn, napisan, propisan* (Piva-Drobnjak) »uredan, kako se traži«, *opisan (opisno mjerstvo* »darstellende Geometrie«), *ùpisan* (Piva-Drobnjak) »išaran, naslikan«, *ispisan* (18. v.), *dopisan (~sna karta),* poimeničen na zapadu *dopisnica,* na *-ik zapisnik.* Na *-anka pisanka* je čehizam *(písanka).* Radne imenice: na *-ьс pisac,* gen. *pisca,* s pridjevom *piščev,* na *-ar pisar,* gen. *-ara* m prema f *pisarica,* s pridjevima *pisarev, pisaričin,* na *-telj spisatelj,* s pridjevom *spisateljski,* apstraktum *spisateljstvo.* Apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-mo písmo,* gen. pl. *pisama* »l° Schreiben, 2° rum. scrisoare, Brief (upór. ŽK *biti vragu na pismu)«* je baltoslav., sveslav. i praslav. Odatle *pisme* n »Buchstabe« (upór. rusku posuđenicu *kirilskyj šrift), písma,* gen. *pisme* f (Kosmet) »1° Brief, 2° knjiga«. Pridjev *(ne)pismen,* s apstraktumom *pismenost.* Odatle Vukova prevedenica kao poimeničenje na *-ica pismenica* od gr. γραμματική. Složenice: *pravopis,* prevedenica prema gr. ορθογραφία i *Rechtschreibung;* neologizam *pismohrana* »arhiv«. Baltičke usporednice su zadržale dijelom bolje prvobitno značenje nego slavine: lit. *piešti, piešiu* »mit Kohle Linien ziehen, malen > schreiben«, iterativ *paišyti* »skicirati«, stprus. *peisai* »piše«, *peisaton* »pisano«. Praslav. i nastao je iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **peik-,* koji varira sa **peig-.* Pored *ei* > *i* dolazi u slavinama i niži prijevoj ř > ь : stcslav. *pbsati* > češ. *psáti.* U ostalim ie. jezicima dolaze ta dva ie. korijena s infiksom *n:* lat. *pingere* prema participu *pietus,* sanskr. *pinçáti* »schneidet, zurichtet, ziert«, awesta *paēs-* »schmückt, stperz. *nipistanaiy* »schreiben«, toh. B *pinkam* »pisati«, gr. ποικίλος »šaren«, stvnjem. *f h-.* Glede daljih etimologijskih veza koje čine zasebne leksikologijske porodice v. *pjega* i *pastrva.* Suglasnik s je nastao od ie. palatala *k.* Kako pokazuje engl. *write* »1° rezati > 2° pisati« i ie. **peik,* kako je predstavljeno u baltoslavenskom, značilo je prvobitno »bosti, stechen, uřezávati«. Odatle se razvilo »slikati«, kako je potvrđeno u svim ie. jezicima. Značenje »scribere« kao zadnji štěpen u tom razvitku očuvano je u slavinama. Zbog toga je moguće dovoditi taj ie. korijen u vezu s onomatopejom *pik-*(v.).

Lit.: ARj 2, 646. 4, 490. 7, 490. 9, 873. 881. 880. *Elezović 2,* 77. Vuković, *SDZb* 10, 400. *NJ 2, 223.* Radojčić, *NJ 6,* 78-93. *Miklošič* 270. *Holub-Kopečný* 273. 302. *Bruckner* 415. *Trautmann* 210-211. *Mladenov* 425. *WP 2, 9.* Buga, *IzvORJAS 17, l,* 1-52 (cf. *RSI 6,* 338). Meillet, *IJb* l, 18. Fraenkel, *IF* 50, 7. Schulze, *SBBA* 1921, 293. sl. Joki, *IF* 30, 198. Matzenauer, *LF* 15, 166-168. Maretić, *NVj* 3, 192. Jagić, *ASPh* 13, 630. *Tiktin* 1793.

piskati, *-am* impf. (Voltidi, Stulić, Jačke) = *pískat, pištím* (Kosmet) *(pre-, za-) = pískati* (Vodice), stcslav. *pískati, pisto,* slov., češ., polj., ruš., praslavenski glagol onomatopejskog podrijetla (zvuk *pisk),* nije zastupljen u štokavskom govoru, »trubiti, pijukati, svirati«, prema pf. *pisnuti, -ēm* (Vuk) pored *pisnuti, pisnem* »ciknutij vrisnuti, dreknuti, zviznuti«. Deminutiv na *-Mati* (upor. *cvrkutati, zviždukatf) piskutati, -čem,* s izvedenicama *piskutavac, piskutljiv,' piskutljivost.* Postverbali *pisak,* gen. *-ska* m(Istra, Vodice, ŽK, Levač—Temnić) »1° sibilus, 2° cijev u različnih muzičkih predmeta > 3° svirala, frula (sinegdoha)«, *piska* f (18. v., Kosmet) »1° sibilus, 2° vriska, plač« = *piska* (Split) »1° frula, 2° kukuta, 3° rakija od šljive piskuse = piskavca, 4° drvena frula (Krašić), 5° itd«. Deminutiv na *-bk: pišćak* m (Poljica, Dalmacija). Uzvik *ni piskać* »ni pisnuti«. Na *-ač piska!* m »trubač, svirač« prema f *piskačica.* Na *-vac piskavac,* gen. *-avca* = *pìskavac* (Kosmet) »1° anas penelopa, 2° riba, 3° biljka scabiosa pratensis, 4° šljiva, sinonim: piskuša« prema *-ica piskavica* »1° morska riba, 2° biljka foenum graecum, trava koja raste kao korov na močvarnom i neplodnom zemljištu, 3° toponim u sing, i pí.«. Na *-ala pískala* (Vodice) »trublja«. Na *-ika piskavika* »foenum graecum«. Deminutiv na *-ica piskica* (Iptra) »primula, sinonim: trobentica«. Arbanasi posudiše *pūkas.* Ovamo ide možda praslav. *piskor* (Dubrovnik) »l ° mala riba, čikov, 2° muraena« = *piskor* (Kosmet) »1° sitnež, 2° (metafora) sitna djeca« = (sa *sk* > *šk) piskor* (Hrvatska) = na *-ur ptškūr* (Srbija, ŽK) »Beisker«. Nalazi se još u slovenskom, češkom i poljskom. Deminutiv na *-ьс* > *-ac pïskorac,* gen. *-orca* (Vuk, Dubrovnik) = na *-čić* < *-ьс* + *-ić piškorčić,piškorac* (i prezime). Rumunji posudiše *piscariu* »cobitis fossilis«, upor. s istim sufiksom rus. *piskan.* I njem. *Beisker* pored *Peisker* (također prezime) potječe odatle. Za postanje ovoga apelativa od onomatopeje *pisk-* govori samo značenje u Kosmem »sitnež > djeca«, koje se osniva na semantičkom zakonu metafore. Inače se *piskor* i *piskavica* u značenju ribe izvode iz ie. korijena **pīsq-,* odakle je lat. *piseis,* njem. *Fisch,* stir, *iasc,* gdje svagdje znači »riba« [o svemu v. i pod *pês}.* U štokavskom je raširen samo baltoslav. i praslav.

na *-éti píštati, pištím* (16. v., Vuk) »zviždati, cicati, vrištati, vikati« = *pištiti* (Voltidi) »1° kapati« = *píštiti* (Vodice) »2° izvirati« prema pf. *pisnuti.* Glagol *napištiti se* »naduti se« kao rus. *pysčitb* »nadimati se« ne ide ovamo. Glagol na *-éti* ima veliku leksikologijsku porodicu. Postverbali: *put* m »tanak mlaz vode«, *pista* (Riječka nahija) »zla paša«. Praslav. na *-eh: piščal,* gen. -ť (Belostenec, Jambrešić) = *pištala* f (Stulić) »svirala«, s pridjevom *pištalan,* stcslav. *pištalb,* češ. *píšťala.* Deminutiv na *-ica pištalica* »sviralica«, na *-ičina pištaličina* (Lika) »slabo vrelo«, na *-ika pištaljika.* Augmentativ na *-ina pištalina* ļ *pištaljina* »1° izvor, 2° barovito zemljište, 3° toponim«. Na *-ka pištaljka.* Na *-nik pištaljnik* »sambucus racemosus«. Na *-vac pištavac,* gen. *-vca* »ptica, Mauerschwalbe« = *pištavac,* gen. *-avca* (Lika) »slabo vrelo«. Na *-ica pištavica* = na *-avina pištavina* (Stulić) »izvor iz kakve hridi«. Na *-et* (kao u onomatopejskim izvedenicama) *pištět* (Hercegovina) »1° malo vrelo, 2° toponim (u sing, i pl.)«. Na *-oljina: píštôljina* f (Kosmet) »1° mjesto gdje pišti voda, 2° podvodno barovito zemljište, 3° toponim«. Na *-uljak pištuljak,* gen. *-Ijka* (Slavonija) »curak«. Ovamo ide i posudenica *pištolj,* gen. *-ólja* m = *pistola* f (17. i 18. v.) = *pistola* (ŽK) = *pištolija* (Vuk) = *pištolja* (Hrvatska i Slavonija) iz njem. *Pistole,* a to preko talijanskoga (tal. *pistola),* koje je opet evropski slavizam iz češ. *píšťala* »oružje koje je ušlo u upotrebu za husitskih ratova« [usp. i posebno pod *pistòla}.* Korijen je prema Miklošiču ie. onomatopeja **pt(v.),* raširen inhoativnim sufiksom *-sk.* Rumunji posudiše *a pişti* »hervorsprudeln« = *pi/ti* (Moldavija, Muntenija pored *pisti* = *ghisíi* = *gisti.* U izmjenama *şt* > *st, ft, ρ* > *gh, gi* vidi se ónomatopeiziranje. Odatle *pişteln iță* »Sumpfloch, Pfahl«. U baltičkoj grupi odgovara lit. *piškéti, pisku.* Petersson izvodi *pískati* i *tištati* od ie. korijena **(s)peis-* »duvati«, raširenog formantom *-qo.* To se raširenje nalazi samo u slavinama, dok je lat. *spirare* bez toga raširenja. Odatle je internacionalna riječ *špirit.* Upor. još sanskr. *piccherà* »frula«, srvnjem. *visen,* nvnjem. *fişten.* Da je izvođenje iz onomatopeje *pi-* jedino ispravno, dokazuju hrv.-kaj. *pišle* > **piskį* »pile«, ukr. *pyskľa* »Küchlein«, rus. *pisklenok* »Hühnchen«, gdje se vidi isto inhoativno raširenje onomatopejske osnove *pi-.*

Lit.: ARj 7, 490. *9,* 870. 878. 889. *Elezović 2,* 76. 78. 127. 196. Ribarić, *SDZb 9,* 177. *Miklošič* 247. *Holub-Kopečný* 274. *Bruckner* 415. *Mladenov* 242. *GM* 339. Petersson, *PBB* 43, 149 (cf. *IJb* 7, 117). Zubatý, *KZ* 31, 13. Scheftelowicz, *KZ* 56, 194. Pedersen, *IF* 5, 72. *W P 2,* 11. *Tiktin* 1175. *Trautmann* 221. Petersson, *BGDS* 43, 149-153 *(cf.JF* 3,219). *DEI* 2953.

pistač m »pistacija, drvo i plod« = (f mjesto *p* prema turskom?) *fistać* m (Dubrovnik) »pistacia vera, oraščić« = *flstbk* (Kosmet, čist je turcizam), stcslav. *pistikí.* Balkanski grecizam (možda perzijskog podrijetla, gr. πιστάκιον), širen posredstvom Turaka (tur. *fıstiK):* rum. *fistic,* bug. *făstăk,* arb. *fëstëk.* Prvi oblik < stmlet. *pistacio.* Sačuvani su i čisti grecizmi *pistak* i *pestak,* a postoji i oblik *puštati* m pl. (Dalmacija) »sicilijanski orasi« s *pi-* >*pu-* ako nije južno-tal., usp. sic. *fastuca, pastuca,* s prebacivanjem vokala *u* u prvi slog.

Lit.: ARj 3, 58. 9, 885. *Elezović 2,* 416. Lukić, *Bog 4,* 140-150. Miklošič, *Lex.* 565. *REW* 6535. *Tiktin* 633. *Mladenov* 663. *GM* 104. *DEI* 2952. Šulek, *Im.* 542.

pišati, *-ãm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o- se, pre-* pri-, pro-, u-)* »mokriti (eufemizam), buriti (onomatopeja, upor. njem. *brunzen),* curiti, scati, mizaţi«, impf, na *-va- -pišávati,* samo s prefiksima, prema *pisnuti, -em* pf. Deminutivi: na *-kati, -uknuli piskali* impf, prema pf. *pišuknuti.* Ne nalazi se ni u jednom drugom slav. jeziku. Rum. *a pişa* »isto« ne može biti posudenica iz našeg jezika, jer rumunjski glagoli slavenskog podrijetla idu u kategoriju *-ire.* Upor. i madž. *pisalni* pored *peselni.* Podrijetla je onomatopejskoga. Onomatopejski korijen *ps* nalazi se u različitim jezicima za urin, kako je dokazao· Schuchardt. Zbog toga je moguće dvoje, ili je *pišati* domaći onomatopejski glagol ili je posuđenica iz romanskog ili germanskog, usp. tal. *pisciare.* Upor. francuzizam *pisoar,* gen. *-ara* m < *pissoir* (sufiks lat. *-atorium* > -oir), koje je izmijenjeno *upišura* »Nachttopf«. Vjerojatnije je da je posuđenica, jer za to govori geografska area riječi. Razlog posuđivanju je izbjegavanje pejorativnosti. I danas se govori strani latinizam za taj pojam: *urîn,* gen. *-ina* urinirati.* Upor. slav. riječ *pizda,* koju posuđuju okolni narodi, da izbjegnu pejorativnost. Apstraktum na *-oca* (upor. *mokraća) pisaća,* poimeničen ž. r. participa prez. *pisáéi* (upor. *pisaća žaba,* »Springfrosch«, Brčko). Sufiks *-a&a* varira: *pisaka* (upor. *pljuvaka,* Vrbnik, Mika-Ija), *pisak* m, *pišaga* (Vareš, Bosna) »1° urin, 2° žensko spolno udo (Slavonija)«. Na *-alo· pišalo* n »1° žensko spolno udo, 2° prorez na gaćama (Turska Hrvatska)«. Poimeničeni participi pas.: *popišanac,* gen. *-anca* prema f *popišanka* (Krašić) »1° dijete koje mokri u krevet, 2° derle, šmrkavac«. Na *-an pišan,* gen. *-ana* m »pišalo u djece«. Na *-anjak pisánjak* m (Vuk) .»urin«. Za *pisaća žaba* bilježi Hirtz ove varijante: *piSak* (Daruvar), *pisara* (Banova Jaruga), *piškor* (Grubišno Polje), *pišnjača, pišura, popisani Mariin* (Hrvatsko zagorje), *popišanka* (Velika Gorica), *popišura.* Od tal. imperativne složenice *pišakont* m »biljka leontodon taraxacum« < tal. *pisciacane.*

Lit.: ARj 3, 924. 9, 591. 886. 12, 92. 380. Hirtz, *Amph.* 116, Rešetar, *Stok.* 268. *Miklošič* 247. Schuchardt, *ZRPh 29,* 340. *REW** 6544. *Prati* 774. *DEI* 2949.

pišerma f (Kosmet) = *pišurma* (Srbija, Sarajevo) = *pešurma (e* mjesto *i* prema *peć, peći,* unakrštenje hrv.-srp. i turske riječi, Banja Luka) »pečenje hljeba, jela u pekarnici za plaću«. Turcizam: tur. apstraktum *pişirme* pored *pişurme* od kauzativuma *pişirmek* »faire cuire«, od *pişmek* »peći«. Osnova *piş-* nalazi se još u *piskîn* (Kosmet), indeklinabilni pridjev »iskusan (~ *čovjek,* ~ *žena)«* od tur. *pişkin* »pečen > (metafora) iskusan«, obrazovano s pomoću istog sufiksa kao *čališkan, sürgün, čapkun, ćeskin, jangin* (v.).

Lit.: ARj 9, 891. *Elezović 2,* 78. 537. Skok, *Slávia* 15, 486. *Deny* §§ 579. 866.

pišív (ŽK) = *pišljiv* (Lika) = *puSiv* = *pùiljiv* (Slavonija) »crvljiv«, praslav. pridjev kojemu odgovara rus. (dijal.) pridjev *pyščij* »prazan«. Izvedenice : *pušljivac* (Orahovica) »pušljiva voćka« = na *-otak pušljotak* (Vinkovci) »isto«. Slov. *piškav, piščiv* pored *piSiv* »isto«. Poimeničen na *-ьc* hrv.-kajk. *pišivec* »uvredljiv naziv za slaba čovjeka u tjelesnom i moralnom smislu« = *pišivac,* gen. *-г ca* (ŽK). Na *-ka pišivka* »kruška«. Upor. još ukr. *piska* f »rupa u buretima«. Pridjev *piSljiv* je prema tome nastao iz **piščljiv* s ispadanjem srednjeg suglasnika u grupi od 3 suglasnika. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, kako dokazuje ruska usporednica. Varijacija *pušljiv* je kao u *sirov* pored *surov.* Možda je pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ljiv, -iv* od *pysk,* koje u sjevernim slavinama znači »rilo, gubica«. Tu riječ posudiše Rumunji *pisc* »klin, vrhunac«, zacijelo iz južnoslavenskoga.

Lit. : ARj 9, 887. 12, 745. *Miklošič* 269 - 70. *Holub-Kopečný* 307. *Bruckner* 449. *Tiktin* 1173. Štrekelj, *DAW* 50, 47. Scheftelowitz, *KZ* 56, 206.

pišman (Vuk, BiH), indeklinabilni pridjev (uz *biti)* = *pišman* (Kosmet) »koji je promijenio mišljenje, koji se kaje što je nešto učinio«. Denominal (kauzativum) na *-iti: pismami (se), -anim* (Kosmet, Riječka nahija) *(po-)* »učiniti da se neko pokaje«. Apstraktum na *-luk pišmanluk* (Vuk) »žaobina (neologizam)«. Balkanski turcizam perz. podrijetla (perz. *päš-i-man* »koji donosi kajanje; koji se razmišlja poslije učinjenoga« > tur. *pişman)* iz terminologije običnog govora: bug., arb. *pishman.*

Lit.: ARj 9, 838. *Elezović 2,* 78. *Mladenov* 425. *GM* 340. Korsch, *ASPh 9, 662.*

pistòla f (Vrbnik, Istra) = *pistòla* (ŽK, Božava, slov.) = *pištolja* (Hrvatska, Slavonija), augmentativ na *-ina pištoljina* f, odatle *piito-Ijinka* = *pištolj,* gen. *-ólja* m (Vuk), pridjev na *-bsk pištoljskī* = *pištolj* (Kosmet) = *pištolija* (narodna pjesma). Femininum je iz tal. *pistola,* maskulinum može biti preko tur. *pisto, pištov* ili preko njem *Pištole.* Od češ. *píšťal* iz husitskih ratova (Štrekelj, Titz, v. i *pištati).* Upor. arb. *pisqollë.*

Lit.: ARj 9, 891. *Elezović 2,* 78. *Pleteršnik* 43. Cronia, *ID 6,* 117. *REW*[3] 6538. Štrekelj, *LMSl* 1894, 632. *ASPh 26,* 408-409. Korsch, *ASPh 9,* 663. *GM* 339.

pita f (1685, Vuk, Kosmet, BiH) »kolač, gibanica«. Balkanski grecizam: srgr. *πίτα.,* rum. *pită,* bug. *pita,* arb. *pite,* tur. *pita, pite, pide.* Deminutiv na *-ica pitica* (Vuk). Pridjev *pitin, putno dijete* »kao mali kolač od tijesta, što ostane iza pite«. Ovamo ide *opitnjak* m (BiH) »nekaka pita (kolač)«. Postoji i deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* lat. **pittúla* (usp. nap. *péttola* »pasta distesa dal matterello«) : *pitùljica* (Vuk) »nekakav nadjeven uštipak« = (asimilacija *p - t* > *t-t) titola* (Buzet, Sovinjsko polje) »pletenica od kruha sa upletenim jajetom (daje se djeci o Uskrsu)«. Na *-aria* > *-ara: 'pitara* f (Istra) »tabla na kojoj se mijesi tijesto (?)« = *petora* (Korlevići) »vrsta daske koja se upotrebljava kad se mijesi tijesto«. Važna je potvrda koja pokazuje *i* > *ь* > *a: pätica* (Vrbnik, Bakar, Rijeka) »nekakvo pecivo od brašna, četvrtina kruha, panettini uniti (u Istri se zove i *zdelnica,* u Vrbniku *ručica)«.* Trebalo bi detaljnijih podataka o značenju te riječi. Glede *ï* > *ь* upor. gore *petora.* Prema rum. *pată* < **peată* išla je u balkanski latinitet. S time se slaže i *pätica* u Vrbniku, u kojoj je *i* > *ь* > *a* kao u *Bast* < *Bist(on), Pazin* < tal. *Pisino, Bakar* prema tal. *Buccari* itd. Meyerovo izvođenje iz gr. πηκτή, poimeničenje u ž. r. od πηκτός (v. *pihtija),* ne može se održati.

• *Lit.: ARj 9,* 60. 700. 891. 893. 904. *Elezović 2,* 77. 536. Ribarić, *SDZb 9,* 176. *GM* 340.

Tiktin 1176. *Mladenov* 424. *ZbNŽ 6,* 14. *REW*[3] 6546. 6548. Vasmer, GL 117. *DEI* 2957. Skok, *ZRPh* 54, 488.

pitar, gen. *-ara* m (Perast, Dubrovnik) = *pitar* (Potomje, Božava) »1° noćna posuda, 2° lonac za cvijeće, 3° kamena posuda za čuvanje uljp., okrugla oblika«. Upor. prezime *Pitarević.* Istro-čak. *pitara* »tabula in qua massam depsunt (prema Nemaniću, prema Štrekelju sumnjivo)«. Dalmate-romanski leksički ostatak od gr. πιθανόν »botticelle« > srlat. *pittarium* > istro-rom. *pitier* »vaso«, mlet., furi, *piter, pitaro* (Padova), tal. (promjenom sufiksa) *pitale.* Unakrštenjem s našom riječi *plitica,* od *plit* »non profundus«, *plitak: piilar* m (Hercegovina), deminutiv *plitarica* (Vuk) »činija, plitica«.

Lit.: ARj 9, 893. 10, 65. *REW*[3] 6544 b. Štrekelj, *DAW* 50, 47. Matzenauer, *LF* 12, 342-343. *Ive* 68. *Rohlfs* 1696. *DEI* 1955. Skok, *ZRPh* 54, 488.

pitati[1], *-am* impf. (14. v., Vuk; homonīmija s *pitati, pītām* uklonjena akcentom kao u *muka* prema *muka) (do-, is-, na-)·,* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »hraniti, krmiti, toviti«, prema iteratīvu na *-va- -pićivati, -ujem,* samo s prefiksima. Stari particip prez. pas. *pitom* (Vuk, Kosmet) »1° (u stcslav.) fett, gemästet, *2°* zahm« je također sveslav. i praslav. Praslav. je i apstraktum na *-га pića* »1° krma, 2° veoma sitne ribe kao hrana većim ribama (Smokvica, Korčula)« < **pit-ia* > stcslav. *pista,* slov. *pica,* češ. *píce,* polj *pica.* Denominal od *pitom* na *-iti pripitomiti — dopitomiti* (Dubrovnik). Poimeničenje na *-ьc* > *-ac pìtomac* pored *pitámac* »alumnus« smatra Maretić rusizmom. Na *-ina pitomina* (Bukovica) »hrana za stoku«. Važna je potvrda iz 1436. *pitanje* u značenju »ispaša, oblast u kojoj Vlasi pasu stoku«: *da im* (se. Vlasima) *je pitanje poda Vsinenib (* = Sinj, Dalmacija), *a na nih pitanje da ne sida nijedan Hrvatin* (ban Ivan Frankopan potvrđuje Vlasima njihove stare zakone). Praslav. korijen *pi-* od *pitati* smatraju neki varijantom od ie. **pa(i)-* »pásti (v.)«, ie. **pei-, *pī-,* raširen s pomoću formanta *t* kao u sanskrtu *pituh* »hrana«, lit. *pietus* »objed«, ir. *ithim* »jedem«, njem. *feist, *pō(i)-* u got. *fôdjan,* nvnjem. *füttern* (odatle posuđeni germanizam *fütrati,* Hrvatska). V. još *pjestovati.*

Lit.: ARj 2, 677. 3, 926. 7, 485. 491. 9, 897. *Šurmin* 432. *Mažuranić* 920-25. *ZbNŽ* 15, 258. *Mladenov* 424. Ribarić, *SDZb 9,* 176. *Elezović 2,* 78. *Miklošič* 247. *Holub--Kopečný* 272. *Bruckner* 405. *ZSPh 4,* 217. *WP 2,* 72. 73. Meillet, *MSLP* 11, 6-21 (cf. *AnzIF* 12, 304). Rozwadowski, *RSI* 2, 102. Matzenauer, *LF* 12, 343. Osten-Säcken, *IF* 33, 238. Hirt, *PBB* 22, 223-237. (cf. *AnzIF* 8, 261). Uhlenbeck, *PBB* 26, 276. Reichelt, *KZ* 39, 12. Specht, *KZ* 63, 222. *Boisacq*[3] 751.

pitati[2], *-ām* impf. (Vuk) — *pitat* (Kosmet, ŻK; za homonīmiju (v.) *pitati*[1] *(do-, is-, izu-, na-, ot-, preis-, pro-, u-, za-),* sveslav. i praslav. **pyta-,* bez utvrđenih paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »scrutare«. Iterativ na *-va—pitívati, -pilujem, -pitavati, -ām,* na *-ovati -pilovati, -ujem* (16. v., *izu-* Antun Dalmatin) = *zapitôvat* (Kosmet), samo u vezi s prefiksima. Deminutiv na *-kivati propitkivati į zapitkivali, •-ujem.* Značajna je semantička varijacija u prefiksalnoj složenici *dopitati* »osuditi, dosuditi«, odatle *dopitati* (nekome nešto) »doznačiti«. Postverbal *ispit* m, uzet iz crkvenoga jezika, danas je općenit školski termin u značenju »examen (odatle posuđenica *ižamen* ŽK »ispit mladenaca o vjeronauku pred župnikom prije vjenčanja«)«. Odatle pridjev na *-ъn ispitni (odbor).* Poimeničen part. perf. pas. *ispitanik.* Radne imenice na *-lac ispualac,* gen. *-oca,* na *-vac ispilavac* gen. *-vca,* na *-telj isp'itatelj,* na *-ač ispitivač,* gen. *-aia.* Pridjev *neispitljiv* »inperscrutabilis« stvorio je Vuk u prijevodu Sv. pisma; *opit* je rusizam. Rumunji posudiše *ispită, a ispiti* »prüfen, erforschen«, pridjev *ispitit* »erprobt«. Samoglasnik *i* je nastao iz jerya: polj. *pytać,* rus. *pytálb.* U češkom dolazi u istom značenju u ništičnom prijevoju *ptáti se* prema stčeš. *pytati.* Taj prijevojni štěpen nalazi se i u hrv.-srp. *ptati* (Divković) u veoma značajnom semantemu »njušiti«. Bolje su potvrđene prefiksalne složenice: *naplati, -am* (Vuk) »nanjušiti, njušeći naći« = *optati, -am* (Vuk, Ljubiša) »isto«, *proptăt, -am* (Kosmet, Milutinović) »doznati, pronaći«. Čini se da je to bilo prvobitno značenje praslav. korijena/ **pyt- *pы-,* za koji se uzimlje ie. korijen **pu: *pu-* u poredenju s lat. *putāre* (odatle internacionalna riječ *amputacija, amputirati), pūrus,* gr. νηπύτιος »nerazuman«, νήπιος (τέκνον), sanskr. *punăli* »očituje«. Bruckner uzimlje kao prvobitno značenje »krojiti, schneiden« kao u *badać,* upór. *pyiкас* »ausnehmen, sezieren«, *pytwa* »Anatomie«, lit. *piauti* »rezati, sjeći« prema lot. *petit* »pitati«. le. korijen **peu-* »erforschen, begriffen, verständig sein« bio je u slavinama raširen formantom í.

Lit.: ARj 2, 647. 3, 925. 4, 305. 7, 539. 9, 142. 893. Iɫ, 142. 12, 385. *NJ* 1, 222-223. Moskovljević, *NJ* 3, 218-219. *Elezović 2,* 77.

143. 147. Krasovski, *NJ* 6-7, 87-88. *Miklošič* 270. *Holub-Kopečný* 174. 303. *Bruckner* 450. *KZ* 45, 49-50, *Mladenov* 424. *WP* 2, 13. Havránek, *Slávia* 7, 782. *Tiktin* 856. *Boisacıf* 1ili.

Pitaura, Porfirogenetov naziv za *Cavtat* (v.), < *Epidaurum,* predstavlja zacijelo dalmato-romanski izgovor polovine 10. v. antičkog naziva, u femininumu kaó *Nona, Scardona, Jadra* itd. pored kasnijeg *Cita veda* (1334. sl.) i *Cavtat.* Gubitak početnoga *e-* je kao u dubrovačkom grecizmu *pitrop* (v.), *d* > *t* je kao u *ranketiv* < *rancidus. Epidaurum* sadrži mediteranski naziv za **taura* »brdo«, koji se u južnoslavenskoj predrimskoj toponomastici nalazi u *Tauresion* > *Taor* kod Skoplja, u *Taurunum,* danas *Zemun* (v.) kod Beograda i u *Tovrljani* m pl. (1766, zaselak ili prezime ljudi iz jedne zadruge, Kosmet) < *Taurianum* s umiješanjem našeg sufiksa *-janin ъ* za etnika.

Lil.: Rački 278. 279. 401. *Elezović 2,* 324. Jireček, *Romanen l,* 60. Alessio, *Onomastica 2,* 193.

pīti, *pijem* impf. (Vuk) *(is-, iгna-, ižo-, naše, o- se, po-, u-, za-),* ie., sveslav. i praslav., »1° bibere, 2° *(pīti duvan,* Kosmet) puški (prèvedenica od tur. *tütün içmek,* upór. ŽK *nima ni kápi duvána)«* prema pf. *napinuti se* (M. Držić, Vetranie, Hektorović), iteratīvu *-pijali, -pijām,* samo u vezi s prefiksima, deminutivi *pijuckati, ispijucati, -am.* Ie., sveslav. i praslav. je i pridjev *pjăn* (upor. stcslav. *puc)* — (sa duljenjem *ь* > *i* pred /) *pijan* = *pijân,* f *-ana* (Kosmet), poimeničen na *-ica pijanica* m = na *-ьc* > *-ac pijanac,* gen. *-anca* m, u apstraktumu na *-ost pjanost,* denominai *opijànit se* (Kosmet). Sveslav. i praslav. je apstraktna izvedenica na *-vo* (upor. *pecivo) pivo* n = *ρίνα* f (ŽK) »1° (i stcslav.) što se. pije, ποσις, 2° Bier«. Odatle na *-ka nàptvka* (Vuk, Sinj, Lika) »napitnica«, radna imenica na *-ar* prèar,gen. *-ara.* Na *-ara pivara* pored složenice *pivovara* = *pivana* (Lika), sa *-äna* (tur. *hane).* Odatle kod Arbanasa *pive.* Stcslav. pridjev *pi ьnъ (piьna žrtva)* potvrđen je samo u poimeničenju na *-ica pivnica* = *pivnica* (ŽK) = *pilnico* (Bednja) »podrum, konoba«. To je kulturna riječ koju posudiše Rumunji *pivnifa* = *pimnila* (Muntenija) = *pigniță,* odatle *pivnicer* (dvorska čast) »chelar«, Madžari *pince* (13. v.). Od osnove *pit-* pridjev je na *-łk* (upór. isti sufiks u *sladak) pitak,* f *-tka.* Taj je zamijenio stcslav. *pitų'b,* upór. polj. *pity.* Osnova *pit-* nalazi se još u *pit* (Dubašnica, Krk) »suho ili razvodnjeno vino«, upor. slov. *pít,* gen. *pití,* zatim u *napitak,* gen. *-tka,, upicivatiį -čujem -avam* = *ispićevati* (čafcavci, 17. sv.), *napitnica* (Lika), prema *napit* m ili f (Pavlinović) »koliko se jednim duškom popije«, na *-je piće, napiće* (Mikalja, Ranjina). Na *-lo pilo,* odatle na *-iŠ piliš* »potus«. Od *upijati* neologizam *upijać* »Flusspapir«, na *-alo ispijalo* (Lika) m, na *-ač napijač,* gen. *-oca* (Vuk) = na *-lać napij aloc,* gen. *-oca* m prema *napijalica* = ná *-vac napijavac,* gen. *-vca* (hrv.-kajk.), na *-avica pijavica* f = *pijâvka* (hrv.-kajk.) »sanguisuga (i različita druga značenja, toponim *Pijavičino* na Pelješcu)«. Arbanasi posudiše *piavice, piskavice.* Složenice: *krvopija,* imperativna *ispičutura.* Izolirana je rum. posuđenica *a pili vin* = *a chili* »opiti se« = *a și pili măseaua, pilit* »nakresan«, izvedenica od part. perf. aktiva *pih.* Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. kauzativum (faktitivum) od *piti* pravi se prijevojem *pojiti, -im (na-, o-, za-).* Upor. prijevoje *dojiti, loj.* Postverbal *nápoj* (Vuk), pridjev na *-ьn* > *-an opojan,* na *-išt e nàpojïste,* na *-njak napojnjak* (Prigorje, Hrvatska), na *-nik supojnĭk* (Vuk, Boka) »koji s kime zajedno stoku pase i poji«. Sveslav. i praslav. imperfektiv kauzativuma (fa^-ktitivuma) pravi se prijevojem duljenja ō > α *napajati, napajam* prema *napojiti, napojim, zapăjât* (Kosmet) prema *zapojit* »dati kome malo vode da dođe svijesti«. Odatle na *-ište napajalište.* Rumunji posudiše *opaiț* < *opajbc* < bug. *opajac, upajać* »petit lumignon portatif à 4 branches«. U baltičkoj grupi postoji usporednica za prijevojni oblik *pojiti:* stprus. imperativ *poieiti* »pijte«, lit. *puotà* »Trinkgelage, Festgelage«, lat. *potuš* »napoj«, *pōculum,* gr. ποτήριον »posuda, kalež« (odatle crkveni termin *putir)* i romansko *pattus* (odatle naša posuđenica u Dalmaciji *pol,* arb. deminutiv *poc* < *pot* + deminutivni sufiks -JA). Ie. korijen **pi-,* u prijevoju **pei~* / **poi-* zastupljen je bez formanta ne. .samo ɥ slavinama nego i u arb. *pi·* i u sanskrtu *pati* »pije«, *pyãnah,* koje se potpuno slaže sa stcslav. *pyanъ,* gr. fut. πίομοα pored πίνω »pijem« i reduplicirano sanskr. *pihami* = lat. *bibo.* V. *pir* i *spojiti.*

Lit.: ARj 3, 926. 920. 921. 928. 4, 259. 280. 7, 476. 486. 490. 9, 898. 904. 906. 10, 470. Lalević, *NJ* 3, 54-55. 89. *Elezović 2,* 32. 73. 195. *Miklošič* 246. *Holub-Kopečný* 274. 275. *Bruckner* 405. *Mladenov* 425. *Trautmann* 228. *WP 2, 2. Tiktin* 1163. 1178. Vaillant, *BSLP* 31, 44.. Bernard, *RES 27,* 34-35. Kühn, *KZ* 1897, 313. sl. (cf. *AnzIF* 10, 213). Streitberg, *IF* 3, 387. Mohl, *MSLP* 8, 181-184. (cf. *AnzIF* 3, 104). *GM* 336. 339. 341. Joki, *Stud.* 113. Zubatý, *LF* 28, 24. sl. (cf. *AnzIF* 15, 122). Osten-Säcken, *IF 22,* 314. Prasík, *KZ* 35, 600. *Boisacq** 785-786. Lidén. *IF* 19, 329.

pitigôlj, gen. *-Šija m* (Rab) »leptir od svilene bube«. Prema Kušam od mlet. *petégolo,* što ne može biti ni po akcentu ni po značenju, v. *teleguia* f. Maretić, čini se, sumnja također u Kušarovu etimologiju, jer kaže da se Kušar domišlja da bi moglo biti iz tal. *pettégola* što znači »neka vodena ptica crvenih nogu«.

lit.: ARj 9, 900. Kušar, *Rad* 118, 27.

pitik m (stsrp., Aleksandrida, Novaković), pridjevna *-ov pitikovb* (odatle prezime *Pitiković),* »majmun, mojemuča«. Od gr. πίθηκος »isto«.

Lit.: ARj 9, 900. Vasmer, *GL* 117.

pitûr, gen. *-urǎ* m (Rab, Božava) »slikat«. Od tal. *pittore* < lat. *pictor,* gen. *-oris,* radna imenica na *-or* od part. perf. od *pingěre.* U vlat. sa *n* iz prezentskog korijena **pinctor* > *pentur* (Marulić) »isto«, može biti dalmato-romanski leksički ostatak, prezime *Penturić* (15. v., Zadar) = *pintur* (Mirakuli) < sitai, *pintore,* prezimena *Pintorić* = *Pinturić* (Zadar, 15. v.). Ovamo bi išlo i prezime *Pintorović-beg* u *Hasanaginici* (ali ta etimologija može biti sumnjiva za ovo prezime zbog toga što se spominje u muslimanskoj krajišničkoj pjesmi). Apstraktum na *-ura* od lat. part. perf. *pictura* > tal. *pittura* > *pìtura* f (Dubrovnik, Cavtat, Mljet) = *pitüra* (Crmnica) »boja, slika«, odatle denominal na *-ati: pitùrati,* -āra impf. (Perast, Korčula) = *piturat* (Rab, Božava) *(na-),* iterativ na *-va- pituravat* (Dubrovnik) »1° bojadisati, 2° (pejorativna metafora) nasamariti (Korčula; primjer: *dobro mu je pitùro* ili *ajme, što ovaj pitùrava* »laže, izmišlja«) = *pinturati* »isto«. U Ľ'ci postoji još *pinjurati, -am* impf, »šarati (npr. torbe, bisage)«, zacijelo unakrštenjem od *pinturati* i *(di)pignere — dipingere.* Kao leksički ostatak iz dalmato-romanskoga treba smatrati *péngati, -am* impf, (dubrovački pisci, Mikalja, Potomje) *(is-, na-* 1520, *po-, u-)* = *penjgati* (ibidem) (zs-), iterativ na *-va- pengavau, -am* = *pingati* (Glavinić) *(na-'),* s prefiksom *de depèngati* (17. v.) = *depingati* (17. v.), *depingavati, -ojem* = na *-ovati pingovati -ujem* (Glavinić, od postverbala) »1° slikati, 2° loše crtati ili bojadisati (Potomje)«. Odatle : naš postverbal *pên(j;ga* f (Dubrovnik, Divković) »1° slika, 2° Ölfarbe«; radne imenice na lat. *-atarem* > *-atur* dalmato-rom. *pengàtur,* gen. *-úra* m (Dubrovnik, Mikalja, Zoričić) = *penjgatur,* na mlet. *-odur pengadur* (Banovac) »šaralac«. Ne može se znati da li je hrv. ili dalmato-romanska kreacija. Postoji i s našim sufiksom *(p)pen(j}galac,* gen. *-aoca* = *pengač.* Prijelaz romanske glagolske kategorije *-ere* > *-ati* u *pengati* govori u prilog tvrdnji da je *tengati* dalmato-romanskim posredstvom došao u hrvatski jezik na Jadranu. Inače tu kategoriju zastupa *-iti* upór. *kűrit* < lat. *currěre.* Postoji još *pendati* u Ivana Držića prema prez. ^r > *d.* Pridjev na *-äst pingast* (~α *zmija žutulja)* »pietus« (Makarska). Poimeničen vlat. part. perf. **pinctus* za kllat. *pietus* nalazi se u hrv.-kajk.. *pint* m (ŽK, Hrvatsko zagorje) = slov. *pint,* gen. *pinta — pinta* f (Krašić, Kosmet, također bug.) »1° malen sud za rakiju, 2° (pejorativna metafora) tikva (rugalica za *glavu,* Kosmeť«, usp. furl, *pinte* f »misura di liquidi = bocal«, njem. *Pinte* f »Flüssigkeitsmass im Frankreich, Niederlanden«, fr. *pime,* prôv. *pinta î,* engl. *pint.*

Lit.: ARj 2, 338. 3, 919. 7, 483. 487. 9, 771. 773. 775. 854. 855. 856. 10, 787. *EUzovic 2,* 74. Hirtz, *Amph.* 107. Macan, *ZbNŽ 29,* 212. 213. Cronia, *ID 6,* 117. *Ђuamam,Kaa 65,* 162. *Pleteršnik 2,* 38. Kušar, *Rad* 118, 22. 25. *REW*[3] 6481 b. 6482. 6512. *Mladenov* 423. Rešetar, *Stok.* 266. *Miklošič* 247. *Pirana*[1] 757-8. *Weigand-Hin* 430. *DEI* 2930.

Piva f »l ° rijeka, pritok Tare (kad se *Piva* i. *Tara* sastanu, nastaje *Drina),* 2° predjel oko te rijeke, 3° manastir sagrađen kod nje (Crna Gora, nekada Hercegovina; 15. v. *u Pivě na planiněna Piscu,* Svetostefanski hrisovul))«. Pridjev na *-ski pivski (manastir).* Etnik na *-janin Pivljanin.* Pìsce n (1452) je selo pod planinom na desnoj strani *Pive.* Pridjev je odatle *pļšćanskī* pored *piščanski. Pisce* je nastalo zacijelo od **pivsk-je,* selo što pripada *pivskom manastiru.* Upor. za takvu tvorbu *Baošlje* (Boka), od *Balša,* »Balšino selo«. Hidronim *Piva* obrazovan je kao *Mlava* < **Malua, Pliva* < *Pelva.* Kao *Tara* i *Drina* što su predslavenski i predrimski hidronimi, tako je i *Piva.*

Lit.: ARj 9, 904. 886. 907. Vuković, *SDZb* 10, 395.

pizda f (Vuk, ŽK) = (čakavska narječja) *pizda,* slov., češ. i polj., opscena riječ, praslav., »1° cunnus, 2° (metafora) školjka, kunjka (Dalmacija)«. Deminutiv na *-ica: pizdlca* (ŽK) »(također) neka školjka«. S tal. deminutivnim *-alino: pizdulín* m (Lika) »čovječuljak«. Augmentativ na *-urina pizdùrina* (Vuk), na *-ina pizdina* (Vuk) = *pizdina* (Bakar) »(metafora) naziv izvora«. Pridjev na *-in pizdin* (~ *prilipak* »vrsta morske životinje«). Na *-an pizdân* (Bakar) »ništav čovjek«. Na *-arica pizdarica* »morski puž«. Na *-înka pizdînka* (Bakar) »psovka ženi«. Na *-ekara pizdêkara* (Lika) »jaka, zdrava, jedra žena«. Složenice *pizdoprez* (Zore, Crna Gora) »ljubomoran čovjek«, dragi dio *oprez; pizdoklek*

»caprimulgus europaeus, klek, leganj« možda i *pizdert* = *pizdrt* »vanellus eristatus«. Da se umanji opscenost, stvara se hipokoristik *pića* (Vuk, Slavonija), s pridjevom *piçin* i odatle deminutiv na *-bka pička* f (Vuk) = *piska* (Vrbnik, slov. i polj.), koji je izgubio deminutivno značenje. Odatle deminutiv *pleurica* (Vuk) i augmentativ *pičétina,* denominal na *-iti piati se* (Vuk) »cunnum naneisci«. Na *-an picon* (Vinkovci) »dječak razmažen, koji se rado igra i druguje s djevojčicama«. Na *-ar piekar* = (sa madž. sufiksom kao *džeparoš, pecar oi) piekaros.* Ovamo idu pejorativi *piždra* (Vuk) »pogrdna riječ za ženu«, *piždrika* f »čovjek slab, više nalik na žensko nego na muško«. Pejorativiziranje s pomoću *r* naliči na *cusra* (ŽK), pogrdno za *cura.* Nema jedinstvenosti u etimologijskom tumačenju ni riječi *pizda,* ni *pića·* ni *pička.* Kako je riječ opscena, okolni je narodi posuđuju da bi time izbjegli opscenosti. Upor. *penis* i *vulva,* učene riječi, koje se upotrebljavaju u finijem društvu iz istog razloga. Rumunji posudiše *pisdã,* Arbanasi *pisdë.* Sudeći po stprus. *peisda.* »Arsch«, koje značenjem i oblikom tačno odgovara polapskoslav. *peizda* »Arsch«, lit. *pyzda,* lot. *pizda,* riječ bi mogla biti baltoslavenska ako nije posuđenica u tim jezicima iz slavenskoga, kao rumunjska i arbanaska riječ. Jokl uporeduje i identificira sa praslavenskom riječi arb. *pith, pidhi* »isto«. Ako je to ispravno, onda je praslavenska riječ i ie., ili, tačnije, praslavensko-ilirski zajednički leksem. Ali ie. korijen nije tačno utvrđen. Bragmann, Pedersen i Rozwadowski pozivom na sanskr. *pídayati* »aufsitzen machen« < ie. *pī--zd-éieti,* gr. πιέζω < ie. *pi-sed-ıo,* tumače je kao prefiksalnu složenicu od **pī-s(e)d-ā,* u kojoj je prefiks *pl* kao u gr. επί, a drugi dio postverbal od **sed-* »sjedjeti«. Prema tom tumačenju bio bi to prvobitni eufemizam »sjedalo, Gesäss« u značenju »guzica« i »spolnog uda«. Ali se dovodilo u vezu i s ie. korijenom **pezd-* > *pazditi* (v.), Bruckner *pizda* s korijenom **pis-* > *pišati,* njem. *pissen,* a *pička* sa *pikati* »mingere«, ovako i Maretić, Miklošič, Nehring, Prusik, a Maretić i Štrekelj još s lit. *pisti, pišu* »coire«. Riječ *pica* i *pička* rastavljaju se od *pizda.* Maretić uzimlje za *pića* osnovu koja se nalazi u hrv-kajk. *picek* = *picié* = *piamč* »pile«. Bila bi to ista metafora kao *kurac* i *koka.* Traže se za *pića* veze s tal., sic., apul., sard. *pizza* »penis«. To je slabo uvjerljivo za žensko spolno udo. Vjerojatnije je vezati *pica* sa stnord. *fytta* »vulva«.

Lit.: ARj 9, 831. 832. 908. *Miklošič* 248. Bruckner, *AnzIF 26,* 44. 45. 52-53. Pedersen, *KZ* 38, 418. *Trautmann* 211. *WP 2, 69.* Gabei, *RIEB* 3, 555-566. (cf. *IJb* 24, 232). Nicholson, *RLR* 10, 187. Štrekelj, *ASPh* 27, 51-52 *IF* 20, 351. Jokl, *IF* 27, 314. 30, 198. sl. *GM* 336-337. Marstrander, *IF* 20, 351-352. Nehring, *IF* 4, 400. Rozwadowski, *IF 5* 353-354. *RSI 2,* 105. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340 (cf. *AnzIF* 25, 65). Prasík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269). *KZ* 35, 600-601. Scheftelow tz, *KZ* 56, 177. Pisani, *RAL* 6 (cf. *IJb* 15, 197). Matzenauer, *LF* 12, 344-345. *Boisacq** 782. *DEI* 2961.

pîzma f (Vuk, Poljički statut, Reljković,. Ljubiša, Banovac, Rapić, Došen; ne nalazi se ni u čakavskom ni u hrv.-kajk.; danas općenito i na zapadu) = *pîzma* (Kosmet) »srdžba, Ijutina, mržnja, inat«. Pridjev na *-en pîzmen* (Vuk),, poimeničen na *-ik pizmenik,* proširen na *-it pizmenit.* Denominali na *-iti pìzmiti (se), -lm* (Vuk) *(iz-, o-),* na *-ovati pizmovati, -ujem.* Prilog *popizmice* »od pizme«. Radne imenice na lat. *-ator pizmǎtor* m (Vuk, Crna Gora, Ljubiša, narodna pjesma) = *pizmǎtor* (Riječka nahija) »1° pizmen čovjek, neprijatelj, 2° čovjek koji čini omrazu među ljudima«, na *-atar pizmatar* (Novaković, Aleksandrida) < gr. πεισματάρης. Balkanski grecizam (gr. το πείσμα »isto«): cine. *pizmǎ* »haine, envie, dépit, basse jalousie«, odatle prema gr. aoristu cine. *pizmusire* < ngr. πεισμόνω, aorist πείσμοσα »se fâschero«.

Lit.: ARj 3, 928. 9, 61. 908. 10, 796. *Elezović 2,* 536. *Pascu 2,* 76., br. 1420. *Vasmer* 117.

pižma f (Belostenec, Stulić) »mošak«. Pridjev na *-en pizmen* »mirisav kao pižma«. Na *-enje pižmenje* n »mazanje balsamom«. Od njem. *Bisam* < srlat. *bisamum* < hebr. *besem,* iz njemačkoga i češ. *pižmo* > *polj. piżmo.*

Lit.: ARj 9, 909. *Holub-Kopečný* 275.. *Bruckner* 416.

pjävoía f (Božava) »bambola, lutka«. Od mlet. *piòvala de Franza,* stmlet. *puavola,* deminutiv na nenaglašen lat. sufiks *-ula* od *pua,* lomb. *püa* < lat. *pupa* »djevojčica, bambina«.

Lit.: Cronia, *ID 6,* 117. *Prati 762. REW**· 6852. *DEI* 2898.

pjëga f (Vuk), slov., češ., polj., oba luz.-srp., praslav. *p gъ,* »1° mrlja, 2° maca, 3° Sommersprossen = someršprosn / *zo-* (germanizam koji se govori u hrvatskim gradovima)«. Pridjev na *-ost pjegast* = *-αv pjegav* (Vuk, upor. polj. *piegawy),* poimeničen na *-ica pjegavica* (Vuk, Boka) »l ° neka vinova loza, 2° kruška (Srijem)«, na *-ьc* > *-äc plgevat* (Lumbarda) »nekakva stijena« *(e* = *a).* Deminutiv na *-ica pjegavica,*

s očuvanim *g,* sa *g* > *ž* možda ide ovamo *pježica* (Dubrovnik) »riba serranus scriptura«. Na *-uća* (v.) *pjeguća* f »pjega«, s pridjevom na *-av pjegućav* = *pigućav* (Habdelić). Na *-as pjegaš* »ime konju«. Na *-ulja* (Bruvno, Lika) »1° koza, 2° krava«. Na *-uša pjeguša* (Srijem) »vinova loza«. Riječ *pjega* je poimeničen pridjev ž. r., stcslav. *pegb* »šaren«, očuvan u rus. *pegyj.* Posudiše ga Rumunji *pag* < *peag* »scheckig (von Pferden und anderen Tieren)«, što dokazuje da je postojao i u južnoslavenskom. Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u ie. korijenu **peig-,* prijevoju **poig-* »buntfarbig«. Glede dalje etimologije v. *pisati, pastrva* i možda *pas.*

Lit.: ARj 9, 912. 933. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 245. *Bruckner* 407. *Tiktin* 1106. Brugmann, *Gr.* I², 545. Zupitza, *KZ* 37, 401.

pjena f (16. v.) = *pena* (ekavski) = (ikavski) *pina* (ŽK) = *spj'ěna* (Dubrovnik, s- unakrštenjem lat. ili tal. *spuma)* = *pjenja* (Zavalje, Hrvatska) = *pinja* (sa *nj* mjesto *n* analogijski prema *pjenjenje* ili kao u *sinja* ŽK za *sjena),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *péna,* »spuma«. Pridjevi na *-ast pjenast* = na *-av pjenav,* poimeničen *pjenavac,* gen. *-avca* »sapunjača, saponaria officinalis«, na *-iv pjeniv,* na *-ljiv pjenljiv,* na *-ušav pjenušav,* poimeničen *pjenušavac,* gen. *-avca* »saponaria«. Deminutivi na *-ica pj'enica,* na *-ušák pjenúšak,* gen. *-ška,* na *-ušica pjenušica* »chamaepytis«. Na *-jak pjenjak* (Šulek) »Schaumwurm«. Na *-jača pjenjača* »Schaumlöffel« = *-arica pènjarica* (Istra). Denominal na *-iti pjeniti se (o-, za-),* na *-ušati penušat, -sam* (Kosmet) = *-ušiti pjenúšili, pjenūšīm* (Vuk) »izbacivati pjenu«, *zapjenjavii se, -avim* (Kosmet) »zabalaviti«. Neologizmi *pjȇnica* »germa (hrvatski gradovi)«, *pjenušac,* gen. *-sca* »šampanjac«. Jat je nastro iz ie. dvoglasa oz'uie. **(s)poim-na:* stprus. *spoayno* »Schaum (des gährenden Bieres)«, lit. *spáinė* »pjena«, sanskr. *phēnah,* lat. *spuma,* stvnjem. *feim,* oset. *fing, finkhä, fynkh* »pjena«. Arbanasi posudiše *penak.*

Lit.: ARj 9, 912. 916. Stojićević, *ASPh* 34, 115-116. *Elezović 2,* 31. 65. Rešetar, *Stok.* 292. *Miklošič* 245. *Holub-Kopecný* 269. *Bruckner* 104. *Mladenov* 540. *Trautmann* 228. *WP* 2, 681. Pedersen, *IF 5,* 80. Uhlenbeck, *IF* 13, 218. 17, 94. *GM* 326.

pjenēz m (Vuk) = *penězi* (15. v., Vuk, Pelješac kod Dubrovnika) = *pìnezi* (Vuk, Pelješac "Kod Dubrovnika), sveslav. i praslav. *penįgb (-dzb),* u štokavskom istisnuto od *novac* (v.), živi još u hrv.-kajk. i čakavskom, u južnoslav. još slov. i bug. *penez,* deminutiv *pénezki* »sitan novac po jednu paru«. Pridjev na *-ьn* > *-an pjenezan,* poimeničen na *-iça pjenēznica* »blagajnica«, na *-ik pjenezmk* »blagajnik«. Apstraktum na *-stvo pineztvo* (Kavanjin). Dolazi i u antroponimiji: *Penezić* (Novi Pazar) = *Pinezič* (Krk). Madžari posudiše *pénz.* U Zagrebu 1413. potvrđen je madž. oblik *pynz (simul cum decimis frugum wlgo zyroto pynz dictis, Tkalčić 2,* 18, statut zagrebačkih prebendara}. Arbanasi posudiše *penes - zi,* Turci *penez.* Od interesa je konstatirati da Rumunji, koji imaju *bani* »novac«, ne posudiše ovu riječ. Praslavenski je naziv posudenica iz germ. *penning,* nvnjem. *Pfenning.* Dočetak *-edz* < germ, *-ing* je isti kao u *kuning* > *knez* Cv.). Teškoću pruža jedino jat za germ. *e,* za što ima paralela samo u lat. *sculetta* > *zdjela* (v.). Posudenica je važna sa kulturno-historijskog gledišta. Ona kaže da Slaveni u doba dodira s Germanima nisu poznavali izmjenu dobara s pomoću metalnog novca (germ, *penning* »römisches Metallgeld«).

Lit.: ARj 9, 913. Rešetar, *ASPh* 36, 540. *Miklošič* 245. *Holub-Kopeiný* 270. *Bruckner* 408. *Mladenov* 417. *Kiparský* 256. Janko, *Slávia 9,* 351. *GM* 327. Sobolevski, *RFV* 64, 92-95. (cf. *RSI 4,* 266). Melich, *MNy* 5, 172-174. (cf. *RSl* 3, 397).

pjestovati, *-ujem* impf, (dubrovački pisci; provincijalizam u današnjem književnom jeziku) »njegovati, gajiti, maziti, milovati« = *pěstovati* (Krašić, Zagorje, ŽK, objekt *dīca)* = *pestujem* (Timok-Lužnik) »čuvati, hraniti«, sveslav. i praslav. Odatle na *-yńi* > *-inja* (upor. *gospodinja* ŽK) *pêstinja* f (ŽK, ŽU) »Kinderwärterin« prema stcslav. *pestuni,* (sufiks *-un* kao u *bjegun-ac)* »paedagogus«, češ. *pěstoun,* odakle na *-ka* (upor. polj. *piestunka)* madž. *pestonka.* Neologizam: *pjestovnica* (Šulek), *pjestovalište.* Matzenauer, Bruckner i Los uzimlju da je od iste osnove od koje i *pitati* (v.), tj. od praslav. prijevoja **pet-* < ie. **poi- l *pei- / pi-,* raširenog formantom *t* (upor. njem. *feist* »debeo« < germ. **fait-taz)* ili **'pai-t,* tj. srodno sa *pā-s-* u *pasti* (v.).

Lit. : ARj 9,922. Miklošič 245. Holub-Kopecný 271. *Bruckner* 405. *ZSPh 2,* 309. Los, *Gram. stslow.* 1922 (cf. *Slávia 2,* 436). Matzenauer, *LF* 12, 343-344.

pješak, gen. *-aka* m (17. v., Vuk, slovački) »Fussgänger« izvedenica je stvorena s pomoću sufiksa *-ako* (kao *pustinjak, novak* itd.) od stcslav. pridjeva *pěšb,* koji je očuvan u hrv.-srp. samo u prilogu *pješē* (Vuk) = (ikavski) *piše* (Baraković), proširenom na *-kë pješke,*

na *-ice pješice* = (ikavski) *píšíce* (ŽK) = *pjeia* (Vetranie) i u denominalima na *-āti pješati* (Belostenec) = na *-iti pješiti, -im* impf. (Vetranić, Stulić), koji su danas zamijenjeni denominálom (od *pješak) pješačiti, pjeiāčīm* (Milićević). Pridjev na *-ski pješački.* Riječ *pje!* m (Palmotić) = (ikavski) *pii* (Marulić, Krnarutić) bila je i imenica, odatle na *-ьc* > *-ac pješac,* gen. -ica (upor. češ. *pěšec),* na *-nik pjesnik* i kolektiv na *-adija* (upor. *Srbàdija, Šokadija) pješadija* (Vuk) »infanterija«, s pridjevom, *pješadijski (puk).* Suglasnik *š* je nastao od *-h* (upor. češ. pridjev *péhy,* rus. *pěhyj)* dodatkom pridjevskog sufiksa *-го; -h* se nalazi u prilogu *pjehe* (Mostar), upor. češ. *pechota* »infanterija«, poimeničen pridjev s pomoću *-ota* za apstrakta kao *milota, dobrota.* Odatle rum. *pihata,* što dokazuje da je češka izvedenica postojala i u južnoslavenskom. Praslav. pridjev **pehb* (prema Bruckneru skraćenica, »Kurzform«, od **peda)* nastao je od ie. korijena *pēd-* »noga«, koji se nalazi u lat. *pes,* gen. *pedis* (upor. internacionalnu riječ *pedikird),* u sanskr. *pad-,* perz. *pa* (v. *papuča),* gr. prijevoju πους, gen. ποδός (odatle internacionalna riječ *antipodi),* got. *fotus* = nvnjem. *Fuss,* arm. *ot-k'.* Ie. korijen *pēd-* bio je samo u slavinama raširen formantom *s.* Prema tome nastadoše u slavinama tri inovacije: to raširenje i dvije semantičke specijalizacije: hodanje nogama i hodanje spojeno s posrtanjem. O toj trećoj specijalizaciji v. *pasti,* koja ide zajedno sa sanskr. *pádyati* »ide«. Te inovacije bile su izazvane time što je naziv dijela tijela *pês,* gen. *p dis* bio u slavinama zamijenjen novim leksemom *noga* (v.). Značajno je da kod te leksičke inovacije nisu sudjelovali baltički jezici. Upor. lit. *pėda* »noga ili cipela kao mjerilo, stopa, nogostup«. Za prilog *pjeike* ima i lit. *pėsčias* < ie. **ped-tio.*

Lit.: ARj 9, 925. Lalević, *NJ* 3, 57. *Miklošič 249. Holub-Kopečný* 271. *Bruckner* 406. *KZ* 43, 302. *Mladenov* 421. *Trautmann* 209. *WP 2,* 23. Körinek, *SbMS* 14, 34-47. (cf. *IJb 22,* 296). Vaillant, *RES* 16, 247-248. Matzenauer, *LF* 8, 18. Zubatý, *RSI 2,* 18. Endzelin, *ZSPh* 13, 76-80. Karstien, *ZSPh* 13, 113. Pedersen, *IF* 5, 52. Mikkola, *IF* 16, 97. Brugmann, *IF* 27, 236. 270.

pjetrica f (samo jedan primjer u poslovici, Dubrovnik, 18. st.) »kamen«. Naš deminutiv od lat. *petra.* Odatle na *-arium petrārium* > *petrãr,* gen. *-ara* m (Korčula) = *petrõra* f (Hvar, također toponim *Petrára)* »kamenolom« kao dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije graditeljstva. Sá *tr* > *dr Pedrara* (Cres) = *Fodrára* (toponim) je venecijanizam. Interesantan je bokeljski oblik *pentâr* m (Krtole, Lepetane) »kamenolom«, *penlar* u dubrovačkoj poslovici *liže svojno otare, a vuče tuđno pentare* te *pali mu su krila ili pentari.* Maretić označuje *pentar* u ovim izrekama kao tamna postanja. Da je refleks od dalmato-rom. *petrar,* očito je. Neobična je samo metateza, koja je nastala disimilacijom *n — r: *petnar* > *pentar.* U Budvi *tentai* znači '»tvrda zemlja ispod obradive zemlje, za razliku od *der* (v.)«. Tu je nastala zamjena sufiksa *-ar* sa *-al* < lat. *-olis* = *Veliki* i *Mali Petro,* gen. *-ala* (Mljet). Postoji i disimilacija *r - r* > *r - l Petrālje* n (Lepetane). Tu ima *pentara* s jedne i druge strane. Dalmato-rom. *petra* postoji i s našim sufiksom *-ovac,* gen. *-ovca petrovac* m, pl. *petrovci* (Muo) »okrugao ili dug probijen kamen korčulanski koji se stavlja ispod šaka na mrežu, a obješeni su na limu«. Denominal na *-icore petrikăti se* (Vodice) = *petrukàti se* (Korlevići, Istra) »kamenjem se igrati tako da se kamenčići ponajprije postave na dlan, onda se naglo prebace na gornju površinu ruke i jedan dio njih rukom uhvati (igra dječaka i djevojčica)«. Upor. katal. *(a)pedrigar* »Steine werfen«. Dalmato-romanski leksički ostatak u Istri, zbog očuvanog *tr.*

Lit.: ARj 9, 772. 928. Skok, *Slav.* 93. 96. 121. 206. 225. Ribarić, *SDZb 9,* 176. Hraste, *BJF* 8, 52. *REW«* 6447. 6445a. Putanec, *Filologija* 6, 146.

pjevati, *-am* impf. (Vuk) = (ekavski) *pevati* = (ikavski) *plvati (do-, is-, na-, se,. °-3 PO-, pre-, pri-, s-, za-)* »canere«, obrazovan s pomoću *-va-* od sveslav. i praslav. korijena *pê-,* koji se nalazi u arhaizmu *pj ti, pojem* impf, *(is-, o-),* stcslav. *pěti, pojç,* odatle novi infinitiv *pojati, -ēm (o-, za-)* (Vuk) = *pojat* (Kosmet), koji se upotrebljava u crkvenoslavenskom liturgijskom jeziku, *zapojăt, -em* (Kosmet). Raširenje na *-va-* nalazi se još u bug. *pevam,* češ. *zpívati.* Odatle impf, *-pijèvati, -ām,* samo s prefiksirtta *(ispijèvati, ispijevām).* Od imperfektivne osnove prave se: radne imenice na *-ač pjevač,* gen. *-aia* m (Vuk) prema f na *-iça pjevačica,* s .pridjevom na *-ski pjevački,* na *-lac pjèvalac,* gen. *-oca* m prema f *pjèvalica,* na *-ьc* > *-ac pijevac,* gen. *-vca* m »gailus«, stcslav. *pe ьсь* prema f na. *-ica pjevica,* danas u vezi *ptica pjevica* »Singvogel«. Na *-ka popivka* (ŽK, prema Banoviću kod Kačica »bugarštica« prema *pisma* »narodna pjesma u desetercima«), od *papival* (Smokvica, Korčula) »l ° pjevati prigodne narodne

pjesme, prigodom igranja kumpanjije ili u vrijeme pokłada, 2° plakati, kriviti se«. Na *-nica pijèvnica í* (Vuk) »u crkvi, gdje stoje oni koji čitaju i poju«. Postverbal *pjev* m, *napjev* m (Šulek) »melodija, arija«. Od iste osnove prave se još deminutivi na *-uckati, -ucati, -ukati, -uhnuti, -ušiti, -kati: pjevuckati, pjevùcati, pjevùkati, pjevúknuti, pjevušiti, spinkat* (Kosmet, u značenju »govoriti«: *divas K da spěvkaš boškačkit* »umeš li da govoriš boškački«). Na *-anija pjèvanija* f. Na *-anka* (upór. *igrankd) pjèvãnka.* Na *-aliste pjevalīšte* (Vuk). I od osnove *pê-* brojne su i stare izvedenice: sa sufiksom *-sn* za apstrakta (upor. *basna,* v.) *pjêsan,* gen. *-sni* f (13. v., upor. češ. *píseň,* polj. *pieśń,* rus. *pesnb)* s prijelazom u deklināciju *a pjesna.* Odatle Vukova *pjesnarica.* U tom obliku nastade asimilacija *p - n > p-m* {upor. rum. *basmé) pjesma* = (ikavski) *pisma* (Kačić), lik općenito u književnom jeziku. Od starog apstraktuma pravi se radna imenica na *-nik pjesnik* m. Na *-ar pesmãr* (Rasnik, Kosmet) »koji umije da sastavi pjesmu i pjeva«. Stara osnova *pê-* očuvana je još u *opijelo* n = (ekavski) *opélo* = *opelo* (Kosmet), kao crkveni termin. S pomoću sufiksa *-uъ* (upor. *-tel}}* stcslav. *peth > pijetao,* gen. *-tla* m (Vuk) = *petâo,* gen. *pêtla* (Kosmet: dijele se u *krivci,* ako pjevaju po zalasku sunca, tada predskazuju zlo; *pravci,* ako pjevaju poslije ponoći; tada ne predskazuju nikakvo zlo) »gallus$_3$ oroz (v.), kokot (v.), pijevac«, s pridjevom *pijetlov.* Deminutiv na *-če petlice,* gen. *-eta,* pl. *petliaći,* na *-ić pijetlić,* na *-Ieiъ pijèteo,* gen. *-tela,* upor. slov. *petelin, petelinček.* Rastavom sufiksa *-tbl l -tel* i zamjenom sufiksa *-ъi* sa *-eh* obrazovano je čakavsko *petêh* (Istra) = *petêj* (ŽK), sa deminutivima *petešić* (i prezime *Petešić), petešićak,* gen. *-ćka* (ŽK). Upor. polj. i rus. *petuh* sa sufiksom kao u *pastuh.* Osnova *poj-* služi manje u izvođenju: *sojka lepôpojka* (Kosmet), neologizam *slavopojka, milopojka,* postverbal *poj.* Nema izvjesnih uporednica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Praslav **pi-* nastao je iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **pei-,* prijevoju **poi-,* koji je potvrđen u gr. παιάν (odatle internacionalno *pèãn).* Upor. i got. *faian* »tadeln«. Taj bi korijen mogao nastati od prvobitnog korijena *pi-,* koji je u *pile, pištiti, pískati, pisak* (v.).

Lit.: AR) 2, 647. 3, 721. 928. 493. 9, 930. 928. 927. 841. *Elezavić 2,* 31. 68. 94. 196. 536. 538. *Miklošič* 431. *Holub-Kopečny* 271. *Bruckner* 540. *ZSPh 2,* 309. *Mladenov* 540. Banović, *Rad* 290, 224-30. Grünenthal, *KZ* 63, 277. Pedersen, *IF 5,* 67. Machek, *LF* 54, 233 -238. Nitsch, *RSI* 8, 83-89. Vaillant, *RES* 23, 156. Işti, *Zlătarii* l, 235. Uhlenbeck, *IF* 30, 273.

pjež m (Boka) »(pravni termin) jamac«. Od mlet. *piezo,* tal. *pieggio* < germ, *plewi.* Denominal na *-ati pježati, -am* impf. (Perast) »jamčiti«.

Lit.: ARj 9, 933. *REW*³ 6599. *DEI* 2909.

pjônbo (Potomje), prilog, »okomito«, slov. *pjomba* (Notranjsko) = *pjumba* »eine Kugel, welche beinahe senkrecht fällt«. Od tršć.-tal. *(a) piombo,* furl, *a plomb* < lat. *plumbum* »olovo«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino pjònbm,* gen. *-ina* m (Potomje) »željezo, obješeno na špag za određivanje okomitosti« = *fjunbin* (Vrbnik) »piombo attaccato alla lenza« = *vijunbin* (Poljica) »lenza su cui è attaccato un pezzettino di ferro o di piombo« < tal. *piombino.* Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije bit će *pljumča* (Me-Ijine) = *pljunča* (Sutomore) = *pjunča* (Špič, Đendinovići) »rićak, randák (v.)«. Postanje sufiksa *-ća* = *-ča* nije jasno. Upor. arb. *plum -i* (Ulcinj)« »olovo kod tratke« < lat. *plumbum.* Francuzizam je *plombt'rati, plombīram* (objekt *zube) — blombirati* (hrvatski gradovi) < fr. *plomber (une dent),* preko njem. *plombieren.*

Lit.: Stürm, *GSJK* 6,80. *REW*³ 6615. Ma er, *AR 6,* 253. *GM* 346. *DEI* 2933. 2934.

pjùtosto (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (unakrštenjem s prefiksom *pri-* < *pre-) priatôsto* (Rab), prilog, »radije; dapače«. Od tal. komparativa *piuttosto* < *più* < lat. *plūs* i *tosto* < lat. part. perf. od *torr re.* S lat. prijedlogom *de* > tal. *di,* mlet. *de plūs > più* govori se u Kućištu (Brač, primjeri: *daj j l malo depju; depjü ću ti ga dať)* »više«. U Lumbardi mjesto *pjutosto* govori se *prùpr'ésto* »radije« < tal. *più presto.* Latinizam *plus* često se upotrebljava u aritmetici, odatle i u običnom govoru. Latinski pridjev na *-alis plural,* gen. *-ala* »množina« gramatički je termin, proširen na *-ьn pluralni (sistem).*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25. *NVj* 3, 337. *REW*³ 6618. 6727. 8814.

placa f (Mikalja, Rab, Dubrovnik, Lika) »ravno mjesto gdje se drži sajam; sinonim: trg, čaršija, tržnica«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *platea* < gr. πλατεία »široka ulica«, poimeničen pridjev ž. r. πλατύς »širok«. Odatle: *placar* (Dalmacija) »1° glasnik, telai, 2° pandur« = na *-jar placar* (jedna potvrda). Upor. tršć., slov. *placa* < furi, *piazze.*

Preko njem. *Platz* m < fr. *place* > *plac* m (Hrvatska) »1° isto što pijaca, 2° ulica, 3° zemljište pred kućom, oko kuće, gradilište, 4° teatar, vojno polje, 5° predgrađe, 6° toponim (ime zemljištu, Srbija), odatle *tlačovina* = *placàrina.* Talijanizam: *pijaca* f (Vuk, Vojvodina, Srbija), odatle pridjev na *-ьn > -an pijačan,* na *-jar pijačār* m, *pijačarski, pijačarina* = *pijacovina, pijačevina* = *pjaca* (Marulić, Vrančić, Mikalja, narodna pjesma) = *pijac,* gen. *-aca* m (Belostenec, Jambrešić, Reljković, Slavonija, promjena roda unakrštenjem sa njem.) < tal. *piazza.* Francuzizmi su: *deplasiran, plasman, plasirati* (ovo preko njem. *placieren).*

Lit.: ARj 6, 441. 9, 933. 835. 909. 937. Šturm, *ČSJK 6,* 82. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW*³ 6583. Skok, *ZRPh* 54, 480. *Weigand--Hirt* 2, 431.

pladanj, gen. *-dnja* m (Senjsko zalede, Bačka, Mikalja, Bella, Stulić) = *pladanj,* gen. *-dnja* (Vodice) = *pladanj,* gen. *-dnja* (Istra, Lika, Sinac, Ogulin) »veliki tanjur, drvena tasa«. Deminutivi na *-ić pladnić* = (metateza *dn > nd,* upor. *plandište) plandić* (Bosanska krajina) = *pladnflć* (Lika), na dva deminutivna nastavka *pladnjićak,* gen. *-ićka,* na *-ica pladnica* f (Kavanjin). Augmentativi: na *-ka plàdānjka* = na *-enka pladanjenka* (Lika) »veliki pladanj, na kome se nosi na sto veća količina mesa«, na *-ina pladnjina* (Lika). Nalazi se još u slov. *pládenj,* gen. *-dnja* »Teller« = (zamjena sufiksa) *pladnik,* deminutiv na *-ič* s pomenutom metatezom *plandič.* Sa dalmato--rom. deminutivnim sufiksom *-ūceus > -uč; pladuč* m (Prčanj) »daska na kojoj se poredaju hljebovi, prije nego se lopatom meću u peć« < **pladnuč* (sa disimilatornim gubitkom *n* prema *l - n > 1-0).* U Lumbardi je dočetak *-en* u mlet. *piadena* zamijenjen mletačkim sufiksom *-er* < *-arius: pladēr* »tanjur za so«. U Krtolama se govori venecijanizam *piadèla.* Tu je mlet. *-ena* zamijenjeno deminutivom *-ella* prema *zdjela* (v.). Od gr. πλάθανον »plateau rond pour faire le pain ou la pâtisserie« > (femininum prema *scodella)* furl, *plodine,* mlet. *piadena.* Stara je posudenica iz furlanskoga.

Lit.: ARj 9, 942. 10, 1. *Pleteršnik 2,* 48. Šturm, *ČSJK* 6, 75. 81. Rešetar, *Štok.* 268. Kušar, *NVj* 3, 337. Ribarić, *SDZb 9, 111. REW*³ 6585. *Rohlfs* 1719. Vasmer, *BZ* 17, 108-120. (cf. *RSI* 2, 257). Isti, GL 118. Skok, *ZRPh* 54, 193. 203. *DEI* 1890.

plāh, pridjev (15. v.) »1° strašljiv, bojažljiv (Istra), 2° brz, hitar, 3° silan, jak«, sveslav. i praslav. **polhb,* bez paralela u baltičkoj grupi; *plah* m »plašenje, strah«. Prilog *plaho* »1° timide, 2° vrlo, jako (Banja Luka)«. Pridjev se proširuje na *-iv plašiv* (Vetranie), poimeničen na *-ьc* m prema f na *-ica plašivac,* gen. *-ivca* prema *plašivica,* apstraktum na *-ost plašivost,* na *-ljiv plašljiv, plašljivac, plaš-Ijivost.* Na *-ilo plašilo* n »strašilo«. Na *-ina plašina f* (Poljica) »avet«. Denominál na *-iti plašiti (se), -im (na-, po-, pre-, u-, za-)* »strašiti«. Odatle pridjev *naplašit,* apstraktum na *-я/a plašnja f,* radna imenica na *-telj plašitélj* prema f *plašiteljica.* Imperativna složenica *plašikrava* (Istra) »lupež«. Pored izvedenica, gdje je *h > š* po zakonu pred sufiksima koji sadrže *i,* ima dosta izvedenica s očuvanim *h:* pridjevi na *-ovan plahovan,* na *-ovit plahòvit* (Vuk), s apstraktumom *plahovitost; plahost* f = *plahoća,* prilog *plahom,* denominali *plăhnuti, -ēm* »uplašiti«, na *-ovati plánovati* »Mutwillen treiben«, na *-Mati plahutati* (Rijeka). Odatle je *h* prenesen i pred sufikse sa i: *plahiv, plahit* (narodna pjesma), *plàhîr* (Vuk, Srijem, upravo *plàîr,* Kurelac, sufiks *-ir* analogijs'ki prema *nemir)* »scheuer Ochs«. Odatle denominal *usplahiriti* »uznemiriti«. Ovamo ide još *saplăha* m »Windbeutel«, postverbal od *saplàhati, -ām* (Vuk) »svladati« pored *splakati, splavali,* prema Daničiću od *plah.* Slog *planastao* je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *plochy, ploszyć,* rus. *poloh, pološitb.* Ie. je korijen **pel-,* u prijevoju **pol-* »trepidatio«, od čega se izvodi i gr. πόλεμος (odatle internacionalno *polemika, polemizirati),* got. *usfilma,* lat. *pallidus,* s drugim sufiksima. Samo u slavinama bio je taj korijen proširen formantom *s:* praslav. **polse* > **poШъ.* Prema Mladenovu korijen je ario-finougrijski: fin. *pelko,* eston, *pelga* »strah, bjegstvo«, madž. *fél* »isto«.

Lit.: ARj 9, 942. 946. 10, 14. *NJ* 4, 160. *Miklošič* 255. *Holub-Kopečný* 275. *Bruckner* 421. *KZ* 43, 312. *Mladenov* 427. *Slávia l,* 737. Solmsen, *PBB 21,* 364. Uhlenbeck, *PBB* 30, 320. Vaillant, *RES* 6, 80. Petersson, *KZ* 47, 246. Pedersen, *IF 5,* 56. *Boisacq*³ 762. 744.

plaj m (Rab) »l' mala ravnica pod brdom, 2° toponim (Krk)«. Na *-ar* < lat. *-arius Plăjari* »stanovnici na plaju«. Dalmato-romanski leksički ostatak od gr. pridjeva πλάγιος »qui presente le flanc« > lat. *plágium, plagia* > grčko-rom. *piui* »strada in declivio«. Sagz > *ž:* toponim *Plaža* f pi. (Jelsa, Hvar) »sve što je

na južnoj obali Hvara«, etnik na *-janin Plažanin* m prema f *Ploška,* selo *Plaža* (Hvar, *Stara Plaža),* na specijalki *Blaža* (možda krivo zabilježeno). Ovamo idu talijanizam *spjaža* f (Perast, Budva) = danas francuzizàm *plaža* < fr. *plage,* i internacionalni učeni termin *plagijat,* gen. *-ata* »književna krađa, prvobitno krađa nečije robe na obali«, *plagirati, plagiram.* Iz rum. *plain* »1° Flur, 2° Gebirgsweg, Gebirgsbezirk«, sa nastavkom *-aş* je *plājas* < rum. *plăiaş* »Grenzwächter, Trabant« (također madž.). Riječi *plai* = *piui* i *Plaža* došle su, sudeći po zamjeni za *gì* > *j* > *ž,* kroz dva različita medija, *j* iz grčkog, *ž* iz romanskoga.

Lit.: ARj 10, 34. Skok, *JF*13,153.159. *ZRPh* 41, 152. Isti, *AGI* 24, 40. 25, 129. Isti, *ZRPh* 54, 488. Isti, *Slav.* 27. *Alexics, MNy* 4, 368. 403-406. (cf. *RSI* 3, 320). *Tiktin* 1180. *Banali 2,* 214. Vasmer, *GL* 118. *REW*[3] 6564 (greškom *plag).*

plajba f (ŽK, slov., hrv.-kajk.) »Richtschnur (s olovom na kraju)«. Od srvnjem. *bit,* gen. *blîwes,* nvnjem. *Blei* = *Bleiwage.*

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 534-535.

plājvaz m (Vuk, Srbija) »olovka« = *plajbas* (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Patačić) »1° bijela boja od olova, 2° olovka« = *plājbus* (ŽK) = *plajbac* (ŽK) = *flajbac* (Hrvatsko primorje) = *flājbas* (Podravina) = *klàjbas* (Karlovac) = *plăvez,* gen. *plāveza* m (Kosmet) »olovka«. Od njem. *Bleiweiss,* većim dijelom preko madž. *plajbasz.* Riječ *olovka* je prevedenica (kalk) odatle.

Lit. : ARj 9, 947. *Elezović* 2, 537. *Striedter--Temps* 173. Skok, *ASPh* 30, 308. ss. Strohał, *Rad* 146, 89.

plaka f (stsrp.) »ploča«, slov. (Solkam) *spljaka (igrajmo v spljake)* »ploščat, ne prevelik kamen, spilja (Voice)«. Od ngr. πλάκα, akuzativ od πλάξ, gen. -κός > stcslav. *plaka* »lamına«. Sa *a* > *o* (tip *Kotor) plâka* f (Supetar, Poljica, Mikalja, Bella, *napeti plohu, igrati se plohe,* odatle denominal *poplakati se)* »okrugla i glatka kemena pločica«. Odatle na lat. *-ata plakata* (Split, Korčula, Istra, narodna pjesma) »popločen trg u gradu«. U Splitu postoji još toponim *Plokita,* u kojem je *-ita* nejasno. Može biti deminutiv vlat. *-ittus* > tal. *-etta,* a može potjecali i od prijevoja u pí. **plokiti* (tip *Kimp* < *Campi* na Krku). Varijante od *ploha* sadrže umetnute suglasnike pred *-ka,* tako *n plângă* f (Žrnovo, za *nk* > *ng* upor. *planda)* »plosnat kamen«; *v: plávka f* (Vuk, Dubrovnik, Ston, Sinj), pl. *plávke,* gen. *plôvãkã* »komad plošná kamena ili opeke, kojim se djeca igraju«; *j: plôjka* f (Brač, Crna Gora) »isto«; *č: pljačka* (Vodice) »plosan kamen« = *plocha* (Vrčević) = *pljoška* (Vrgada) »plosnat kamen«. Odatle: *pločkati se* (Vodice) »igrati se plosnim kamenom« = *igrati se na pločke* (Krtole). Odbacivanjem dočetka *-ka,* koji je izgledao kao naš sufiks, nastade *pláva* f (Kistanje, Bukovica) »pločica, kamen za gađanje, žabica (Krašić)«, sa denominálom *plovati se, plovam* (ibidem, Pavlinović, *is-* Lika). Grecizam je ušao u jezik na Jadranu zacijelo preko dalmato-rom. *placca* (1191).

Lit.: ARj 3, 932. 9, 947. 10, 72. 86. 88.803. Novaković, *NJ* 3, 152. Skok, *AHID* l, 30. *Pleteršnik* 2, 63. 544. 546. *Rohlfs* 1720. Matzenauer, *LF* 13, 164-165. Vasmer, *GL* 128. Skok, *ZRPh* 50, 519. 520. 54, 488.

plakati, *-čem* impf. (13. v., Vuk; homonīmija sa *plakati* uklonjena akcentom kao u *muka* i *múka} (do-, is- se, na- se, o-, pro-, ras-, s-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »fiere, plorare«, prema impf, na *-va- -plakivati, -plàkujem, -ìvam,* samo s prefiksima. Apstraktum izveden od *plak-* s pomoću *-гo : plač* m, na *-bka plačka* f samo u izrazu *igračka plačka* (Kosmet) »utjeha za djecu kad se pobiju i rasplaču«. Pridjevi na *-ъn plačan,* na *-Ijiv plačljiv* = *plačljiv* (Kosmet), poimeničen na *-ko placljîvko* m prema f na *-ica plačljivica* (Kosmet). Imperativna složenica *plačidrug.* Baltičke usporednice kao i ostale ie. kažu da je prvobitno značenje bilo »udariti. u prsa, po rukama (čime se označuje kajanje, kazna)«: lit. *plàkti, plakù* »schlagen, mit der Rute peitschen, geisseln«. Ie. je korijen **plãq-* u gr. τλήσσω »udaram« (odatle internacionalni pridjev *plastičan),* lat. *piango,* sa nazalnim sufiksom, »1° schlagen, mit Händen auf die Brust schlagen, 2° laut trauern«, gót. *flakon* »beklagen«, germ, *flagils,* nvnjem. *Flegel,* svnjem. *fluohhõn* i odatle *Fluch,* arm. *alacem* »flehe, rufe an«. U stcslav. *plakati* značilo je »sich auf die Brust schlagen«. Semantički se razvijao glagol u pravcu terminativnom, u pravcu rezultata. U latinskom se nalazi ista osnova u pridjevu *duplex* koja je posuđena preko romanskog *duplus* u pridjevu *dupli, duplicirati,* njem. *doppelt* > *dupljit* (ŽK).

Lit.: ARj 2, 647. 3, 929. 7, 493. 9, 947. *Elezović 2,* 80. *Miklošič* 248. *Holub-Kopečný 275. Brücktier* 419. *Mladenov* 428. *Trautmann 222. WP 2, 92.* Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Hirt, *PBB* 23, 336. Meyer-Lübke, *WuS.* l, 236. Oštir, *WuS* 3, 205. *Boisacq*[3] 795-796.

plãkir m (Marin Držić, Kavanjin) = (pseudojekavizam) *plàkijer* (Ivan Dižić, Gradićj Zore, objekt *uzimati)* »radost, naslada«. Dalmato-romanski leksički ostatak od poimeničenog lat. infinitiva *plãcere* (očuvan velami izgovor *c*[e] kao ü *kimak, ketostac, lukijerna, rekesd).* Sa *c"* > *č plačir od svita* (Dž. Držić, štamparska griješka?). Kod Marina Držića *Plakir* je bog ljubavi, koji se zove lat. *Cupido (molte, primite Plakira, Plakiru je s vilama boj biti* . Kao imenicu upotrebljava M. Držić u igri riječi: *Plakiru platimo plakir* ili *Plakir je za plakir dat.* Od antroponima pravi Držić i hipokoristik *Plako.* Denominal na *-iti* kod Kavanjina: *plakiriti se* »veseliti se«. Od tosk. *piacere* > *piacer* m (Lumbarda) = *pjadžer* m (Dubrovnik), denominal na *-ati pjadžerat se* (ibidem). Sa *-ere* > *-ati* (dalmato-rom.?, upor. *parati* < *parere) pjãžat* (Božava). = *(Pl* > *P) pažäti, -ã* impf. (Prčanj; primjer: *pašalo ti kî majkino mlijeko!,* o jestvini koja kome prija). Upor. slov. *plažat* (Režija) < furl. *plase, piasi.*

Lit.: ARj 9, 727. 909. 937. 951. Budmani, *Rod* 65, 161. 166. Kušar, *NVj* 3, 330. Rešetar, *Stok.* 265. Sturm, *ČSJK* 6, 52. Zore, *Rad* 115, 164. Cronia, *ID* 6, 117. *REW*[2] 6557. *Banali 2,* 214. 298. 371. 377. 389. Skok, *Razprave* 5-6, 1-41. Muljačić, *Rad* 327, 327.

plana f (Potomje) »greda ispod krova na zidu kuće« = *plana* (Stuli) »puntello che sostiene il colmo della casa« = (prijelaz u deklinacijų *i) plan,* gen. -ı f (Vetranie) »isto«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat.· poimeničenog pridjeva ž. r. *planus. Iz* istog je jezika vlat. izvedenica na *-гa *plania* > *plánja* f (Dubrovnik, Perast, Stoliv, Božava) = (s tal. prefiksom *s-* < lat. *ex-) splănja* (Cres) »1° strug, oblić (hrv,), 2° dlijeto (Budva)«, denominal na *-ati planjatiį -am (is-, o-)* = *(pl* > *bl* kao u *Buzet,* v.) *blânja (Rab,* Punat, Krk), *blànjati, -am* impf.. (Lika) *(iz-, o-, po-),* na *-va- (is)planjavalĪ, -njivati* = *blanati, -am* (Belostenec). Elezović ima *blana* (Kosmet) »neka alatka kod kačara (koju ne opisuje)«. Apstraktum na *-at* + *-ura* > stmlet. *-adura: planjadūra* f (Korčula, Šolta) »ošćela (Dubrovnik)«. Taj je sufiks zamijenjen domaćim *-otina* (upor.. *ogrebotinu, strugotina) plànjotina* f (Potomje, Mljet). Ovamo ide po deklinaciji *i plănji,* gen. pl. *planji* f pl. (Dubrovnik) »kut između krova i rogova (rožnika)«. Upor. slov. *blánja* (Slovenska Gorica) »1° Brett, 2° Holzklotz, 3° Lagerbaum für Weinfässer«, deminutiv *blănjica* »Brettchen«.. Vlat. **plania,* koji ide u balkanski latinitet '(upor. arb. *pllauje),* postverbal je od *plantare* > *piagnar* (sjev.-tal., mlet., Como itd.) i zamjenjuje (kao i mlet. *piana* = istro-rom. *spiana,* furl, *plane* f glagol *plana)* tal. *pialla* < vlat. **planūla.* Talijanizam je *pjanàrot* m (Dubrovnik, Korčula) »prekid skaliņa, stupnica« < tal. *pianerottolo)* < lat. *planariiim* + dva deminutivna sufiksa. Njemački je francuzizam *plân* m = *plana f* (ŽK, Lika) »osnova, nacrt« < njem. (> fr.) *Plan,* odatle *planirati, planiram* impf, »praviti planove«. Slov. *plan* »Stockwerk« je iz furl, *plán* = tal. *piano* > *pjăn* m (Dubrovnik, Korčula) »kat, pod (Cavtat)«. Ovamo ide kao internacionalni muzički talijanizam složenica *pjanòforat,* gen. *-oforta* m (Dubrovnik, Cavtat), skraćeno *udara pjăno* — (Cavtat), *pijano* »klavir, glasovir« [odatle *pijanist, pijanistica, -istkinja, pijanistički.* Tal. *pianino* > *pijantno].*

Lit.: ARj 1, 424. 3, 929. 932. 4, 138. 8, 385. 9, 67. 910. 956. 10, 7. 8. 134. 797. *Pleteršnik* 1, 32. *Elezović* 1, 48. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Deanović, *BSLP* 39, br. 61. *REW*[a] 6567. 6568. 6569. 6573. 6581. Mussafia, *Beitrag* 45. *Ive* § 142. *GM* 343. Brückner, *KZ* 46, 206. *Klaić** 965. Skok, *ZRPh* 54, 437. Vinja, *ZbRFFZ* 1955, 151-2.

planet m (jedna potvrda) = *planeta* f (Belostenec, Vetranie) »1° nebesko tijelo koje se okreće oko koje stanovite zvijezde, 2° (na *-ta)* srećka, s astrološkim gatanjem (izvlači je obično bijeli miš)«. Deminutiv *planetica.* Pridjevi *planétán, planetovan, planetski.* Učeno od gr. πλάνης, gen. -ητος > πλανήτης m (se. ἀστήρ) »koji luta«, izvedenica od πλάνος »isto«. Prema zapadnom izgovoru ete (ìtacizam) *plànita* f (Dubrovnik, Vetranie, Marulić, stsrp.), *planitski.* Talijanizam *pianet* m " < *pianeta* m. Srlat. *planeta* = *pldnita* »3° misno odijelo, jarmica«. Istog je podrijetla u značenju »odijelo za put«.

Lit.: ARj 5, 910. 10, 2. 5. Budmani, *Rad* 65, 161. Vasmer, *GL* 118. *DEI* 2893.

planina f (12. v., Vuk), opća južnoslavenska, poljska, ukrajinska riječ, praslav. **poln- -\—ina* »1° šumom obrastao brdovit predio, mons, montanea, 2° toponim«. Apstrakt-na je izvedenica s pomoću sufiksa *-ina* od praslav. pridjeva **poInъ,* koji je zastupljen u svim slavenskim jezicima, češ. *planý* itd. Kod nas je očuvan poimeničen ü ž. r. u toponimima *Plana* u sg. i pl. i s pomoću sufiksa *-ica* i u *proplanak,* gen. *-nka* m »waldlose

Strecke«, na *-ika planika* »maginja, arbutus unedo«. Taj je pridjev poimeničen s pomoću *-java: plánjává* (ŽK) »mjesto u planini gdje nema drveća«. Od *planina* je izveden pridjev na- *stí planinski* = *planinski* (Kosmet), poimeričen na *-jak planinhak* (Sinj), na *-jar planištar* (Hercegovina) »pastir« = *planinar,* gen. *-ára* (Vuk) »(danas) alpinist«, odatle apstraktum na *-arsivo planinarstvo.* Na *-ьc* m prema f na *-ka, -kinja: planinac,* gen. *-inča* prema *planinka* (Vuk) »stanarica«, *planinkinja (vilą ~,* Branković). Deminutiv *plamnica* (Kosmet). Denominal na *-ovati planinovati* (Lika) *(na-).* Slog *pla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *plonina,* ukr. *polonina.* Taj južnoslavenski pastirski termin posudiše Novogrci πλανίνη, odatle bizantski izraz za porez *planinatiki, planiniotik* (Kadlec, *Valaši* 136. Novaković, *Zakonski spom.,* registar). le. je korijen **pel-,* u prijevoju **pol-,* odatle *polje* (v.), *poljana* (v.), rus. *pólyj* »offen, frei, unbebaut, hohl, leer«. Upor. isi. *feli, fjatt* »planina«, njem. *Feld,* lat. *planus* (ništični prijevoj) = lit. *plonas.* Ovamo s formantom *r* njem. *Flur* i ir. *lar* »njiva«.

Lit.: ARj 9, 956-7. 10, 3-6. 12, 382. *Elezovii 2, 79. Miklošič* 256. *Holub-Kopečný 216. Bruckner* 422. *KZ 45,* 45-46. *Mladenov* 427. Pedersen, *IF 5,* 67. Persson, *Beiträge,* 1. dio., br. 64 (cf. *IJb* l, 47. *AnгIP* 3, 200). *BB* 19, 257-283. Solmsen, *KZ* 34, 539. Joki, *Unt.* 171. Isti, *Stud.* 72. Matzenauer, *LF* 12, 346-348. *Boisacq*[3] 1120.

plánka f »ravno izdjelana daska«, odatle na *-aca plankača* (Istra, Vrbovsko) »velika sjekira za siječenje i tesanje plānāka«. Oboje također slov. Ovamo možda i hrv.-kajk. *planjek,* gen. *-njka* (Jambrešić) »kolac, proštica«. Tu je dočetak *-ka* zamijenjen našim sufiksom. Od lat. *planca* ili preko njem. *Planke,* koje je iz istog vrela. Lat, *planca* potječe od gr. φάλαγξ, gen. -αγγος, koje je i internacionalno *falanga,* u prasrodstvu sa *blazina* (v.) i *balkon* (v.). Upor. arb. *plank.* Kao tehnički termin ovaj je grecizam ušao vrlo rano u naš jezik, valjda kao brodograditeljski termin: *poluga* (15. v., Lovran) »1° Gerüste, worauf die Schiffe ins Meer gelassen werden (odatle poslovica: *maži mu poluge, će pojti),* 2° motka od drveta ili željeza, štanga, Hebel«, odatle sa *pod- potpoluga* f (Stulić) »podloga pod polugom«. U tom je obliku *on* + suglasnik zamijenjen velarnim nazalom *ç* > *u* kao u *sonetus* > *sut.* Iz kasnijeg je doba: *palanga* f (Vuk, Grbalj) = *palanga* f (Riječka nahija, Perast, "Lastva, Sutomore) »1° zasovnica, 2° željezna poluga za vađenje kamenja u kavama (= kamenolomima)«, denominal *otpalangăti / zapalangăti, -am* pf. »otvoriti (zatvoriti) vrata uklonivši palangu«. Preko turskog je *palanka* = *palanga* »1° oppidum, 2° pandurnica, stražara (Crna Gora, Hercegovina), 3° toponim *Bačka Palanka* i *Palanka na Krivoj reci, Krivorečna* ili kraće *Kriva Palanka«.* Odatle na *-li palankalija* (18. v.) = prezime na *-janin Falancanın.* Deminutiv na *-ica palancıca.* Zamjenom dočetka *-ka* našim sufiksom *-jak palanjak,* gen. *-njka* = *palanka* »ograda, valius«. Ovamo ide s gubitkom *n palage,* gen. *palaga* f pl. (Privlaka, Vinkovci) »male saoni koje se sastoje od 2 daske što po snijegu smucaju i od jedne koja je sjedalo«. Riječ *palanga* je balkanski grecizam koji se širi po Balkanu preko turskoga kao termin za kažnjavanje: bug. *folaga* pored *falanga* i *falaka* < tur. *falaka* »1° Bastonadenholz, 2° Bastonade, 3° Ortscheit (am Wagen)« > hrv.-srp. *falaké* f pl., *ciac, falangu* < ngr. φάλαγγας »1° pièce de bois percée dans laquelle on retient les pieds des criminels pour donner la bastonnade, 2° la bastonnade sur la plante des pieds«.

Lit.: ARj 3, 40. 8, 411. 582. 9, 411. 10, 6. 622. 11, 180. *Pleteršnik 2,* 9. 48. *ASPh* 34, 307. *Elezović 2,* 53. *REW*[3] 6455. *Rohlfs* 2291. Koisch, *ASPh* 9, 660-661. Novaković, *GČ 2. GM* 319. 344. Isti, *Stud.* l, 47. Skok, *ASPh* 30, 309. *Pascu 2,* 39., br. 688. *Mladenov* 659. *Heuser* 120. Skok, *ZRPh* 54, 198. 488-489.

planta f (Vetranić, narodna pjesma) »1° struk kakve biljke« = *planta* (Istra) »2° particella vineae (upor. slično značenje specijalizirano na vinograd u port, *chanta* »Setzling, grebenîca, ŽK)« = *planta f* (Posavina, latinizam) »3° taban«, pridjevi *plontav* (Virovitica) »hrom, šepav«, *plantasi* »onaj koji je ravnih plosnih nogu«. Značenje pod 2° slov. *planta* »Rebenreihe, Rebenhecke, Rebenspalier«, na *-ina piantina* »Weinheckenpfahl« < furl, *plante.* Sa *nt* > *nd* (kao u južnoj Italiji) *plânda* (Perast, Prčanj') »struk karanfila, karanfil, Nelkenstock«. Riječ *planta* i *planda* u Dalmaciji su leksički dalmato-romanski ostaci. Istarski i slov. *planta* je iz furlanskoga. Talijanizam je *impjàntat, -om* pf. (Dubrovnik, Cavtat) < tal. *inpiantare* (prefiks in- i *piantare* < lat. *plantare').*

Lit.: ARj 10, 1. 6. *Pleterínik 2,* 49. Stürm, *ČSJK* 6, 82. Rešetar, *Stok.* 268. *REW** 6575. 6576. Strekelj, *ASPh* 14, 535. Baric, JF 3, 209. Skok, *ZRPh* 54, 432.

plasä f (Istra, čakavski akcenat), također polj., rus., praslav. **polsa,* »1° zemljište, polje, 2° iskrčeno zemljište, 3° čistina u šumi (Breşei, Istra), 4° toponim u sing., u pl. *Plaše* (Hrvatsko primorje, dio grada Rijeke), pridjeVski toponim *Ploški* (od starijeg *Plaše)«* = *plas* m ili f (Vrbnik) »ravnica obrasla travom«. Metaforická značenja: *plasa* (Vuk, Ljubiša) »Г komad, grumen leda ili zemlje, 2° pahuljica snijega, 3° ploča od gvozda, olova, željeza, mjedi (upor. niže rus.), 4° toka na pojasu pločice od zlata ili srebra (Marulić, *Jud.* 4, 95)« = *plas* m »lim« (jedna potvrda: *skatula od plasa to jest pleha,* 18. v., Slavonija). Daničić uporeďuje stcslav. *plaha* »segmentům« za to značenje i pretpostavlja značenje u korijenu »cijepati«. Ovamo možda kao poimeničen pridjev ž. r. na -б« *plosnati* »jama, provalija« (jedna potvrda kod Kavanjina). Denominal *plašiti* (Bella, Stulić) »taracati, kaldrmiti«. Rumunji posudiše *plasă* f u značenjima koja je teško spojiti i sa gornjim metaforama: »1° mreža, preda, 2° Klinge«, *plasă de sanie* »Kufe«, u pl. *plasele* f, rum. deminutiv na *-ella* > *-ea pläsea* »Griff, Stiel, Heft«, s glagolom *a plasea* »mit Griff versehen*. Da se radi o *plasa* u prvobitnom značenju, dokazuje rum. značenje *plasă* »Kreis im Flachland, Bezirk, Abteilung«. Slog *pla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *plosa* »zemljište, zemlja, kraj«, rus. *polosd* »uzak podugačak komad zemlje«. Baltičke ie. usporednice ne postoje. Matzenauer uporeďuje s ags. *spelc -e* »fascia, lamina lignea«.

Lit.: ARj 10, 8. 9. *Мaгигaнic* 933. Ribarić, *SDZb* 9, 177. Tentor, *ASPh* 31, 152. *Miklošič 256. Bruckner* 422. *WP* l, 516. Matzenauer, *LF* 12, 348-349. *Tiktin* 1182. Daničić, *Kor.* 298. Pedersen, *IF* 5, 53.

plast, gen. *plasta* m (Vuk), sveslav. i praslav., »1° hrpa, naslaga sijena, stog (isto i u slov.), 2° hrpa uopće, svežanj«, češ., polj., rus. »sat meda«. Pridjevi na *-ьn* > *-an* određeno *plośní* (Piva-Drobnjak) »što pripada plastu«, na *-ost plostosi* (Srbija) »nalik na plast«. Deminutiv na *-ić plastic.* Na *-as plostos* m »mećava«. Na *-un plàstun,* gen. *-una* m (Lika) »ono vune što se najednom snimi s grebena«. Odatle deminutiv na *-ica plastunica* »snježna pahuljica«. Denominali: na -121 *naplastiti* »zdjesti u plast«, na *-ati plastunati* / *-Stunati* »sniježiti u gustim pahuljicama«. Izvedenica je s pomoću sufiksa *-to* od ie, korijena **plot-,* koji se nalazi u lit. *plotas* »ploha«, *platiš* »širina«, *platus* »širok«, gr. πλατύς. Za izvedenice od te osnove sa *~to* nema ie. paralela. Izvedenica je dakle praslavenska kreacija. Upor. još *plece* (v.), *plesati,* možda i *ploha* (v.), *ploia* (v.), *ploška* (v.).

Lit.: ARj 7, 493. 10, 9. 10. Vuković, *SDZb* 10, 396. *Miklošič* 248. *Holub-Kopečný* 276. *Bruckner* 427. Matzenauer, *LF* 12, 349-350.

plašt, gen. *plašta* m (15. v., Vuk, Dubrovnik) = *plašč* (hrv.-kajk.) = *plaSć* (čakavski), sveslav. i praslav. **plask-jb,* »Mantel«. Augmentativ na *-ina ploština.* Na - *nica plaštenica* =» stcslav., bug. *plaštanica* »συνδών, linteum, stragulum« = *plašćanica* (Liburnija) »remen kojim se veže breme da ga je lakše nositi« = *plascenica* (Istra) »fascia cocularia« = neologizam na *-aí* = *-enjak plaitaš — plaštenjak* (prevedenica od *tunicata)* »vrsta mekušaca omotanih kožnatim plastem«. Na *-enka plá-štenka* (Golać, Istra) »l ° široko platno, *2°* uže«. Stulićev denominai na *-iti isplaltiti* »krasti plašt« nije pouzdan. Riječ je kulturna. Madžari posudiše *palast,* Rumunji imaju izvedenicu na *-ka,* koja nije potvrđena u slavinama: *ploscă* »1° Mantel, 2° biljka alchenilla vulgáris« (Erdelj). Praslavenska je riječ izvedenica na *-IO* od pridjeva koji je očuvan u polj. *ploški* »plosnat, širok«. Da je taj postojao nekada i u hrv.-srp., dokazuje dalmatinski prilog *pla!-čimice (pasti'*-',* upor. polj. *leżeć na plask) iplainjaia.* Taj pridjev veže Bruckner sa *ploha* (v.), *ploča* (v.), sa *plahta* i *plat* (v.), Mladenov sa *plast, platno* i *ploskí* (v. i *ploška).*

Lit.: ARj 10, 10.14. Ribarić, *SDZb 9,* 177. *Miklošič* 248, *Ho.lub-Kopečný* 276. *Bruckner* 419. 420. *Mladenov* 428.

plat m (Dubrovnik, okolina) »1° (kulinarski termin) ein Blatt Teig, jufka kojom se pravi nadjevena pita, 2° Metallblech, lim, teneće« = *plat* (Kosmet) »tanjur«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz kuhinjske terminologije od vlat. *plattus* < gr. ττλατος »širok«. Iz istog je dalmato-romanskog vrela deminutiv na *-ulus platul* m (Sutivan na Braču) »daska za pranje rublja, za valjuške, za mrtvaca« = *plàtula* (Split) »viereckiges Brett womit man die Mehltruhe bedeckt und worauf man den Teig zerdeht und bearbeitet«. Talijanizmi su: *pjăt* (Vuk, Boka, Perast, Sutomore, Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Poljica, Vrbnik, Kosmet), deminutiv na -ic *pjatić* = *pĭjat* (Kučište, Šibenik) = *pijat* (Božava, Istra, Buzet, Sovinjsko polje, Malínská), odatle deminutiv *pijatić* <= *piat* (Rab) »tanjur«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino: pjàtin* (Šibenik, Potomje) =*

pijatîn (Kućište) »tanjurić«, deminutiv na -zc *pjatlnić* (Šibenik). Upor. krčko-rom. *piat.* Zabilježiti još treba da u Petranovićevoj narodnoj pjesmi *-piatto* glasi *l>ljat* = *piata* f *(pi > pl,* Srbija). Imperativna složenica *ližipjate* m (.18. v.) kao *ližisahan* (v. *sahan)* »čankoliz, lizozdjel (poimeničeno *lizozdjelac}«.*

Lit.: ARj 6, 132. 9, 839. 911. 10, 14. 94. *Elezović 2,* 78. 79. *Banali* 2,. 213. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, *21.* Skok, *ZRPh* 54, 488. Isti, *Slav.* 172. 179. £>£/ 2897.

Platamûn m, gen. *una,* pl. *-uni (ponta od Platamuna, banda Platamúna,* pošta od trata, Budva, tu ima ploča koja strši van iz mora; može se na njoj spavati), toponim. Nalazi se u južnoj Italiji, u nazivu ulice u Napulju *Chiatamone.* Dalmata-romanski leksički ostatak od gr. πλαταμών »breiter Raum, breiter Stein«.

Lit.: Rohlfs 1725.

plàtica f (Vuk, Boka, Lika) = *platica* (Šaptinovac) »1° daska, 2° brv preko potoka (Lika), 3° greda (Uzice), 4° toponim (u pl.)«. Deminutivna je izvedenica od stcslav. *platb* »latus, strana«, koji u hrv..-srp, dolazi samo u toponomastici: *Plat,* selo kod Dubrovnika, dalje na Korčuli *Plątać, Platāk.* (Mostar), sa *-ija Piatile* (Kragujevac, Bratonožići) i kao apelativ *plattja* (Morača) »nepristupačna stijena«. Odatle augmentativ na *-ina platina* (Vuk, Levač, Reljković) »1° cjepanica, 2° duga« = *platina* (ŽU) »3° Radfelge«. Bez sufiksa, ali s prefiksom *s-* (od unakrštenja sa *splav} splata* (Vuk) »mala splav na. Limu«. Upor. slov. *platič* »lapis šķistus«. Pridjev na *-ъn* samo u složenici *dvoplatan* »onaj koji. s obje strane siječe«. Poimeničen na *-ica platnica* f (ŽU) = *platnica* (Istra, ŽK) »Radfelge« = na *-ište piatisce* (Buzet, Sovinjsko polje) = *naplata* (također bug.) = *naplatak,* gen. *-tka* »gobelja« = *uplatnica* (Petrinja, Hrvatska). Odatle na *-ar naplatar* m »čovjek koji prodaje i pravi naplatke«, na *-njāk naplatnjāk* »svrdao za paoce na naplatku« i denominál na *-iti- oplatiti, oplatím* (Vuk) = *oplatiti* (slov.) »mit Felgen versehen«, s posțverbalom *oplata* f »okvir, ograda, obod oko čega«. Istog je postanja, i *naplata* i *naplatak, premda, naplatiti* nije potvrđeno. S prefiksom *na-* znači *.naplat* m »1° gornji dio noge, upravo stopala (Imotski, Bosna, Šulek), 2° dio cipele ili čizme koji je nad naplatom u noge« = *naplata* (južni čakavci, Smokvica, Korčula) »gornja koža na cipeli« = *naplata* f »stražnji dio košulje odozdo«. Dolazi i s varijantom *e* mjesto *a napШ.* (Mostar) »gornji dio noge«, *napletak,* gen. *-tka* (Belostenec) »naplatak«; i, sa *o* mjesto *a naplatak* »gobelja«. S prefiksom *pad: potplat* m (Stulić, Hrvatska, slov.) = *poplat* (ŽK) »1° Schuhsohle, 2° Schenkel« = *potplata* pored *poduplata* i *podoplata* (Vuk) »u košulje dio na ramenu«. Upor. bug. *podplata,* rus. *podplaty.* Bez prefiksa *plat.m* (Vrbnik) »stegno« = *plat* m (Dubrovnik, v.) »1° jufka od koje se pravi nadjevena pita, 2° ploča od gvozda, plasa«. Praslav. **polto* > hrv.-srp. *plat-* dolazi i u denominalu *răsplătiți* (Stulići »rasjeći, razrezati«.. U tom korijenu slio se i praslav. korijen *plat-,* koji se nalazi u slov. i polj. *przeplatać.* Ie. je korijen **(s}p(h}el-,* u prijevoju **pol-* »abspalten«. Miklošič razlikuje etimologijski u tim leksemima dvije grupe. U jednoj je već u praslav. *plau* (upor, gr. πλάτη »ploska« i arm. *lať »pezza* di panno«), a u drugoj **polt-.* Obje se teško razlikuju, a dadu se svesti na **polto,* tj. na ie. korijen **pol-,* raširen formantom *-to* (upór. toh. *spalt-k}.* Slog *pla-* je nastao po zakonu likvidne metateze: upór. rus. *polotb* »abgeschnittene Speckseite«. V. *platiti* i *platno.*

Lit.: ARj l, 494. 495. 498. 9, 67. 68. 10, 24. 16. *Pleteršnik 2,* 51. Ribarić, *SDZb 9,* 177. Popović, *Sintaksa* 39. *Miklošič* 249. *Holub-Kopečný* 276. Bruckner, *KZ* 42, .348. *Mladenov* 334. *WP 2,* 678. Matzenauer, *ĻF* 12, 352. 354. Oštir, *WuS 5,* 218. Mladenov, *SpBA 6,* 73. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Schneider, *IF* 58, 46. Uhlenbeck, *PBB* 29, 336. Skok, *Slav.* 172. 179.

platiti, *plātīm* pf, (Vuk, 13. v.) *(do-, is-, na-, ot.-, pod-, pre-, pret- se, u-}* = *platiti* (ŽK), sveslav. i praslav., »solvere«, prema impf, na *-a- plaćati, plaćam* (Vuk) *(is-,* 17. v., *na-},* iterativ na *-va- -plaćivati (sé), -plàcujêm* (Vuk, 15. v.), samo' s prefiksima. Postverbali *plata* f (također bug., polj., rus.), *doplata, isplata, naplata, prepiata, pretplata, uplata.* Pridjev na *-ъn* > *-an platan,* danas općenit u uredskom govoru *(platni spisak},* tako i od ostalih postverbala *isplatan* itd. Apstraktä na *-ıa plaća* f »isto što i piata«, na *-ež platee* m. Radne imenice na -oc > *-äc plątać,* gen. *placa* m (Vuk), na -zsa.Cupor. *radiša, štediša} platiša* (Vuk), na *-telj isplàtitelj,* itd., na *-nik pretplatnik.* Riječ je kulturna, koja je u rumunjskom zamijenila opću romansku izvedenicu *pacare* od *pax* (upór. za taj-semantem naše *namira,* postverbal od *namiriti., podmiriti} : a plăti, plată* f, pridjevi *platnic* »koji plaća, koji može da plati«, s apstraktumom *plătnicie.* Za rum. *răsplăti* »zurückgeben; vergelten, erwidern« nema složenice s istim prefi-

fcsom u hrv.-srp. Iz arapskih vrela saznajemo da su u 9. i 10. vijeku tkanine *plati* i *platke* bile vrsta novca kojim se plaćala druga roba. Prema tome se korijen glagola nalazi u *piaiъ,* kako je isprva učio Miklošič da je *platiti* denominai od stcslav. *plati* »pallium, pannus detritus«, riječ koja postoji i u dragim slavinama, samo ne u hrv.-srp., gdje je nestala zbog homonimije sa *plat* (v.) u drugim značenjima. Za praslav. korijen **plat-* u značenju »solvere« nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima, gdje taj korijen ima drugo značenje: lit. *piaim,* gr. πλατύς »širok«. U *platno* (v.), koje bi značenjem išlo ovamo, korijen nije identičan.

Lit.: ARj 2, 647. 3, 928. 930. 7, 494. 10, 17. *Miklošič* 248-249. *Holub-Kopečný* 276. *Bruckner* 420. *KZ* 42, 348. *Mladenov* 427. *Tiktin* 1182. Pogodin, *RFV* 33, 328. sl. (cf. *AnzIF* 7, 162). Matzenauer, *LP* 12, 353-354. Johansson, *KZ* 36, 373.

plátno n (Vuk) = *platno* (Kosmet), sveslav. i praslav. **polt-b-no,* »1° tkanina, 2° (metafora ili drugi korijen, koji v. u *platiti* ili možda posuđenica) zid oko grada, crkve ili manastira, 3° stijena, hrid«. Pridjev na *-en platnen=platnen* (ŽK) = *platnen* (Kosmet), poimeničen na *-ica plamenica* »gaće«. Na *-oca platnača* »platnena košulja« (može biti i haplologija od poimeničenja **platnenača}.* Radna imenica na *-ar plàtnar* (Vuk). Slog *pla-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upór. polj. *plotno,* rus. *polotno.* Glede sufiksa upor. *lukno* (v.). Riječ *platno* je s morfološkog gledišta praslavenski poimeničen pridjev na *-ъn* sr. r. od osnove **poltb,* koja se nije očuvala ni u jednoj slavini. Ta je osnova prijevoj od ie. korijena **pel-* »koža > Tuch, tkanina, odijelo«, raširenog s pomoću formantą *t.* To se raširenje nalazi u *got.falthan,* njem. *Falte,* odatle posuđenica *falde f* pl. (ŽK) i u gr. πέλτη »lagan štit«. Mladenov izvodi od *plat-* (v. *platiti},* što zbog poljske i ruske riječi ne može biti. Dopušta se veza korijena sa *pljeva* (v.).

Lit.: ARj 10, 21. *Miklošič* 256. *Holub-Kopečný 216. Bruckner* 422. *Mladenov* 427. *WP 2,* 59. Iljinski, *RFV* 74, 121. *IF 5,* 186. Uhlenbeck, *PBB 29,* 336. Hujer, *LF* 44, 224-226 (cf. *RSl* 8, 292). Hamm, *KZ* 67, 119. Hırt, *PBB* 23, 336. Matzenauer, *LF* 13, 161.

platonb m (stsrp.) = *platan* m (Dubrovnik, Lazić, Šulek) = *plàtanj,* gen. *-inja* (Dubrovnik) »makljen«. Dalmato-romanski leksički ostatak od gr. πλάτανος > *lat. platanus.* Sa г > *d* kotorski toponim *Pladanus,* danas *Plavda* (< **Plodna-* > **Pladva* ?) »mlini između Lepėtana i Donje Lastve«.

Lit.: ARj 8, 312. 10, 16. 27. *ZbNŽ* 8, 106. *REW** 6582. Vasmer, *GL* 118.

platuša f (Poljica) »pleuronectes solea, svoja (v)«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije, od lat. *platessa.* Deminutiv *platušica* »citharus lignatula«. Dočetak *-essa* zamijenjen je našim sufiksom *-uša.* Brojne su zamjene s drugim sufiksima: *-one* > *-un platim* (Košić) »mugil chelo«, sa *-ika, -ica platika* (Pančić) = bug. *platika* (> rum. *plătică]* = *platica* »Zobelpleinze«, na *-bk piatak* (Kolombatović) »rhombus (v. *rumbac}«.* Odbacivanjem sufiksa: *plat* »rhombus maximus«. Upor. slov. *plat(ri)ica* »Brachse, abramis (cyprinus), brama, leuciscus vergo«. Lat. *platessa* »Plattfisch, Platteise« očito je grčkoga podrijetla: πλατΰί »širok«. Belostenec ima iz njem. *platajzlin* »rhombus«, upor. madž. *plataic.* Upor. i vlat. *piatta* < gr. πλωτή (v. *plota}.*

Lit.: ARj 10, 14. 16. 17. 22. *Pleteršnik 2,* 51. *Miklošič* 249. *Vasmer 2,* 374. *ŽS* 16, 3, 67-10 (cf. *RSl 2,* 216). *Tiktin* 1183. *Mladenov* 427. *REW* 6607. 6586. 6584. *Rohlfs* 1728.

plâv, f *plava* (Vuk, Kosmet), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **poI ъ,* »blond, modar«, *naplav* »podosta plav«. Na *-ojka* (analogijski prema *djevojka} plavojka.* Poimeničenje na *-ka plavka* (Smokvica, Korčula) »vrsta grožđa sa okruglim jagodama plave boje« = *plávka* (ŽK) »ime krave«. Poimeničen femiriinum *plava* (Gojbulja, Kosmet) »vrsta ribe«, na *-ina plamná* (ŽK) »ime volu«, na -on/a *plavanja* (Kosmet) »l ° vo plave dlake, 2° plav čovjek«, na *-uša plavuša* f (Kosmet) »1° plava ženska, 2° krava plave dlake«. Poimeničenje na *-ъc plavac* (čakavski) »1° serpens quidam, 2° uva caerulaea, vino«, na -zca *plavlca* (Cres) »scomber eólias«. Složen pridjev *plavòok.* Denominál na *-éti plávjeti, -im (is-}* = *plāvêt* (Kosmet) (is-). Također ime kraja: *Plav i Gusinje.* Odatle na *-ъc Plavac* = na *-janin Plãvljane* pl. (Kosmet). U ŽU *Plavci* (pl.) potječu možda odatle, upor. u istom kraju *Bojanja* sa *Bojane.* Češ. *Plavci* = rus. *Polova* označuje *Rumane,* odatle makedonski toponim *Kumanovo* i lično ime *Kuman,* gr. Κόμανος, madž. *Kun,* polj. *Kunowie* i polj. toponim *Kunovjo,* koje odgovara mak. *Kumanovo.* Sjevernoslavenski naziv je prijevod tur. *kokman* »plavook čovjek« ili je možda na osnovi pučke etimologije prekrojen perz. *Pahlavi* »Perzijanci«. Slog *φΐα-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *pioг y,* rus. *polovo].* U stcslav. *pia ъ*

je značilo »bijel, λευκός«. Rumunji posudiše *plavit* »blond« *(-it* < lat. *-idus), plaviu* »hellfarbig« (-Ш < lat. *-ívuf); na -an plăvan* »weissgrau (govedo)«. Lit, *palvas, palva* »falb, blassgelb, weissgelb«, germ, *falwa,* nvnjem. *falb, fahl* < *falwaz.* Ie. je korijen **pel-* za razne tamne boje, sanskr. *palita* »greis«, gr. πολιός »isto«, lat. *palico, -ere* »blass werden«, *pallidus.* Prijevojni oblik **pol-* bio je u baltoslav. i germ, snabdjeven sufiksom *-ųo* (upór. lat. *solvus) *paluos.*

Lit.: ARj 3, 930. 7, 495. 10, 23. *NJ* 7, 61. *Elezovič 2,* 78. Tentor, *JF* 6, 210. *Miklósit* 256. Berneker, *IF* 31, 412. *Holub-Kopečný* 277. *Bruckner* 422. *Mladenov* 425. *Trautmann* 205. *WP* 2, 54. *Tiktin* 1134. Štrekelj, *DAW* 50, 39-40. Solmsen, *KZ* 38, 438. Boissin, *RES* 27, 44. *Brugmann, 2, l,* 201. Kienle, *WuS* 17,145. Hirt, /F22, 67. 93. Niedermann, /FIO, 229. *Boisacf* 760.

plavadurica f (Vrbnik) »cvijet poljskog maka, koji nije plav nego je crven«. U vezi je *plavénka* f »coccinella septempunctata, bubamara« (nije također plava nego crvena, kako kaže i latinski naziv). Deminutiv *plavenaca.* Bit će izopačenje lat. *papāver,* upór. ngr. παπαρούνα »mak« > rum. *paparoană,* bug. *paparuna.* Lat. *papāver* je i u romanskim jezicima preinači vano na razne načine.

Lit.: ARj 10, 25. *REW** 6210. *Rohlfs* 1613.

plavčati, *-am* impf. (Stulić, Zuzeri) »živjeti u obilju«. Maretić izvodi od *plavati* (v.). Upór. kod M. Držića *splaviti dinare u Rimu* »potrošiti« i tal. *sguazzare nella ricchezza.* Kod Voltiđija *plavšati* impf, »gozzovigliare«, koji Maretić označuje kao nepouzdan, valjda zbog toga što za nj nema drugih potvrda. Kod Stulića *isplavšati* znači »dissipare«, koji Budmani uporeduje sa »istrošiti« kod jednog pisca Dubrovčanina 18. v. (v. *plahnuti).* Odatle radne imenice na *-lac* m prema f na *-lica isplavšalac* prema *isplavšalica.* [Usp. i *pliti}.*

Lit.: ARj 3, 930. 10, 26. 31.

pleha f (ŽK, hrv.-kajk.) = *flêba* (Lika, Liješće, Krašić, Zagreb) »plavilo za rublje«. [Odatle glagoli *plêbati* »bläunen« = *flêbati.* Iz bav.-austr. *plebe* = *pUb* (Koruška). Izmjena *ρ > f* je hiperkorektan govor].

Lu..-Skok, *ASPh* 30, 309. *Sîriedter-Temps* 174.

pièce n (Vuk) = *pièci* f pl. = *pleć,* gen. -r (upor. češ. f *plec)* = *pleća* n pl. t. (ŽK) =» *plećeta* n pl. (J. S. Reljković), sveslav. i praslav. **ple(K)t-je,* »leda, humérus, tergum«. Pridjevi na *-ьn* određeno *plečni* (kajk.-hrv., Belostenec), poimeničen na *-ka plećanka* »mala puška«, na *-at plećat* (Vuk) = *plecat* (Kosmet) = na *-ast plećast* (Mikalja, Jambrešić, Voltiđi, Stulić). Deminutivi na *-ance plećance* n (Slavonija), na *-ica plećka* (Istra), na *-ka plećka* f (Vuk) »Vorderschinken«. Augmentativ na *-ina plećina* (Stulić, Turska Hrvatska). Na *-as piecās,* gen. *-asa* »1° konj širokih ramena, 2° prezime, 3° nekakav grah (Vuk, Dalmacija)«. Na *-ěnica plećanica* (Rađevina, Srbija) »jedno od dva drveta što vezuju jaram i potpletnjaču«. S prefiksima, koji dođoše od priloških sintagmi *(na pleću, o pleću) : naplećak,* gen. *-ćka* »dio odijela na plećima«, *upljećak,* gen. *-ćka* (Vodice, Istra) »vrsta ženske haljine«, *opiece* (ŽK), *oplećak,* gen. *-ćka* (Krašić) »dio na ramenu na ženskoj narodnoj nošnji«. Denominal na *-ati rasplećati, -am* (objekt *konja tovarima,* Piva-Drobljak) »pretovariti. konja toliko da nije više za upotrebu«. U baltičkoj grupi nema potpune usporednice za taj termin za dio tijela, ali ima naziva koji pomažu objasniti praslavenski termin iz ie. jezičnih sredstava, i to najprije lit. *isplesti* »ausbreiten, (die Augen) aufsperren«, lot. *plēst* »ausbreiten«, u prijevoju lit. *splisti,* što vodi do lit. pridjeva *platus,* lot. *plats* »širok«. Iz toga izlazi da se za praslavenski može pretpostaviti **plet-io* kao pridjevska izvedenica u sr. r. obrazovana sufiksom *-tom.* Ali u rus. postoji pridjev *běloplekij* »weissschulterig i *podopleka* »Fütterung des Bauernhemdes«, koji pretpostavljaju osnovu **plek-,* koja se nalazi u lot. *plecs* »plece«, u prijevoju *plakt* »plosnat«. Lit. *petys* = stprus. *pette* je isto što lat. *peetus* »prsa«, sanskr. *pakša-s* »krilo«, teško se veže sa praslav. **ple(K)t-je* kako hoće Pedersen, Mikkola, Korsch. Upor. još gr. (ώμο)πλάτη »os plat de l'épaule«·.

Lit.: ARj 7, 496. 10, 24. Ribarić, *SDZb 9,* 201. Vuković, *SDZb* 10, 400. *Miklośič* 250. *Holub-Kopečný 211. Bruckner* 417. *Mladenov* 429. *WP 2,* 3. 100. *Trautmann 225.* Lew, *PBB* 32, 138. *Boisacq*[3] 792. Pedersen, *KZ* 36, 105. 38, 364. (cf. *AnzIF 2l,* 78). Korsch, *AnzIF 1,* 51. Mikkola, *IF* 8, 303. Niedermann, *IF 26,* 48.

plëh m (hrv.-kajk., Zagreb, Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Stulić) = *pie* m (ŽK, Lika K) »teneće (Bosna), lim (kao književna riječ općenito) = *lima* (Lika K)«. Pridjev *-ovan pleovan,* f *-ovna* (ŽK). Deminutiv na *-tk plehek* (Belostenec) »lamella«. Na *-đr : plehar* (Belostenec) »koji tanki pleh dela«. Od njem. *Blech,* odatle češ. *plech,* polj. *blacha.* Njemačka je riječ u prasrodstvu s *blijesak* (v.)[5] njem.

Blick. Stcslav. *blbhbčij* = *blehbčij* »»τέκτων, faber, artifex« je, sudeći po neslavenskom sufiksu, turskog podrijetla: tur. *bilikči* = *bilgudzi* »artisan«.

Lit.: ARj 10, 38. Mikkola, *NMH* 1914., 172-173 (cf. *JP* 3, 211). *Sandfeld* 99. Vaillant, *BL* 14, 10. *PF* 18, 158.

plej ada f (učena riječ) »l ° veliki broj, gomila, mnoštvo, najčešće pisaca, 2° Vlašići (zviježđe)«. Od lat. *Pléiades* < gr. Πληΐάδες »sedam kćeri Atlanta i Plejone, pretvorenih u zviježđe; sinonim: Vlašići«.

Lit.: Car, *Ný 2,* 12. *Prati* 779.

pleme, gen. *-ena* n, pl. *plemena* (Vuk) = *plemen* (upor. *kamen,* Mikalja, Zoranie), sveslav. i praslav. *pleme,* gen. *-ene,* bez paralele u baltičkoj grupi i u drugim ie., »(danas stegnuto značenje) gens, tribus«. Prvobitno se značenje »Grossfamilie, koja potječe od praoca« očuvalo u Crnoj Gori: *plemena* su *Cetinje, Njeguši, Geklići, Bjelice, Cucę, Ozrinići* itd. Značenje »Grossfamilie« potvrđeno je g. 1447: *prokaraturi... oda v'sih četirih' kolen' plemena nebluškoga (Šurmin* 69). Izvedenice se prave od dviju osnova: *plem-,* koja ima feudalno značenje »član socijalno višeg privilegiranog društva«, *plemen-,* koja je uz feudalno značenje razvila i psihološko »viša moralna kvaliteta«, kao i lat. *nobilis, gentilis* u francuskom. Kraća osnova *plem-* nastala je haplologijom kao i u *vrem- (starovremski* pored *vremenski, plam* pored *plamen, kam* pored *kamen).* Semantičko razlikovanje razvilo se iz feudalnog pejorativnog gledanja, kao na zapadu *rusticus* prema *gens, gentílis* > fr. *rustre* prema *gentil (gentilhomme* = engl. *gentlemen),* njem. *Tölpel* prema stvnjem. *odal* »Geschlecht, pleme« prema nvnjem. *Adel* »plemstvo«. Imenicu *plem* upotrebljavaju dva pisca. Odatle na *-ьc* > *-ac plemac,* gen. *-mca* (Stulić i jedan pisac), koje nije prodrlo onako kao na sufiks *-ić* koji označuje pored deminutivnosti i potjecanje kao u *Mlečić, kučić, očić: plemić* m (Vuk, Hrvatsko zagorje, M. Držić, Gundulić, danas općenita riječ u književnom i saobraćajnom govoru[1]) »l ° čovjek plemenita roda (plemstvo po krvi za razliku od *vlastelin,* v.)«, feminినum na *-ka plemka* = *-kínja plemkinja* = *plemkinjica* = na *-ica plemića,* = *Plemić* »2° prezime (Hrvatska), 3 ° toponim *Plemići* (Crna Gora)«. Pridjev na *-ьn* > *-an* odatle *pieman* (Kavanjin), na *-ski plemski* (Kavanjin), *plèmićski (stalež}.* Apstraktum na *-stvo plemstvo* n (16. v.) »Adel«, *plemićstvo* (Vuk, Milićević). Na *-itina* < *-sk* + *-ina plemšäna* (1392) »hereditas nobilis«. Deminutivi na *-će plemce* n »paž, ičoglan« je zacijelo neologizam, na *-ka plemka* f »l ° komad pruta pitome vinove loze za kalemljenje (Smokvica, Korčula), 2° krava za rasplod«. Od osnove *plemen-* je pridjev na *-it plemenit* (Vuk) »1° (feudalno značenje) nobilis, 2° (psihološko značenje) generosus« (kao u svim evropskim jezicima)«, poimeničen u značenju 1 ° na -ai *pīememtāš,* gen. *-aša* (Vuk, Hrvatska). Na -osi *plemenitost* f poimeničuje značenje 2°. Pridjev na *-ski plemenski* (Vuk) zadržao je prvobitno značenje bez obzira na 1° i 2°. Poimeničen je na *-ina pleménština* f (15. v.) = (sa *nit* > *št, šč* kao u *Ivaštanin* od *Ivanjska) pleméština* »1° haereditas, 2° toponim«, na *-jak plemenštāk,* gen. *-aka* (Lika) »prezimenjak« = *(njšt* > *šnj* kao u *Trebišnjica) plemešnjāk* (Dalmacija) »plemić od starine«. Pridjev na *-ьn plemen* (Zoranie, Kašić) < *piemenьnъ* (upor. pridjev *kamen)* ima psihološko značenje kao *plemenit,* poimeničen je u feudalnom značenju na -бе > *-äc* prema f na *-ica plemenac,* gen. *-nca* prema *plemenica,* posljednje također ime kokoši. Deminutiv na *-ka plemenka* »1° krava za rasplod, 2° vrsta vinove loze«. Na *-stvo plemenstvo* (15. v.). Dočetno *-e* u *pleme* razvilo· se iz palatalnog nazala *ļ,* upor. stcslav. *pleme?* češ. *pleme,* polj. *plemię,* rus. *plemja.* Praslavenska je riječ apstraktnim obrazovan s pomoću sufiksa *-měn* (v.) od korijena **pled-,* koji se bez: sufiksa ne nalazi u jeziku, nego u prijevoju *plod.* Upor. *plešina* (v.). Prvobitno (etimologijske) je značenje »ono što se naplodilo«. Prema tome sadrži isti semantem kao lat. *națio* (odatle internacionalna *nacija, nacionalan),* *národ* (v.), *generația* (odatle internacionalna *generacija* i po· jednom tumačenju *rasa).* Etimologijsku se značenje još očuvalo u *plemka* = *plemenka* f i djelomice u denominalu na *-iti plemeniti* (ο-),. na *-va- oplemenjivati, -mènjujem (is-).* Praslav. korijen **pled-* nastao je od ie. korijena **phel-* »schwellen, sich verdicken«, proširenog formantom *d.* Upor. πίμπλημι.

Lit.: ARj 3, 931. 10, 49. 50. *Mazurami* 947. *Miklósit 249. Holub-Kopečný* 277. *Bruckner* 418. *Mladenov* 428. *WP 2,* 103. *Boisacq*[3] 783-784.

plesati, *plešem* impf. (Ston, 16. v., danas na zapadu, u književnom i saobraćajnom jeziku) *(is-, na- se]* = *plesati* (Slovinci u Istri), sveslav. i praslav. *plesati, plįšc,* bez baltičkih i drugih ie. usporednica, »1° (prvobitno značenje) gaziti, tlačiti, saltare, 2° (u današnjem jeziku) igrati, tancati«. Prvobitno se značenje očuvalo u prefiksalnoj složenici *poplesati (da ovu prepukla-*

sirotinju ne paplēšu Turci, Ljubiša; Vitaljić: *silu njihovu desnice tvoje krepostju popleíi)* i kod Palmotića *splesat me muke.* Postverbal *ples* m (Slovinci u Istri). Na *-ka pleška* f (Hercegovina) »neka igra«. Radne imenice na *-vac* prema f na *-avita, -avica plesavac* (Jambrešić) prema *plesavka* = *plesavica* = na *-lac plesalac* prema *piesauca* = na *-ьc* > *-ac plesač,* gen. *plssca* (Istra) = na *-äc plesač,* gen. *-ala* (današnji književni izraz) prema f *plesačica* = na tal. sufiks *-arino* (cf. *bailarina) plesarín* m prema *plesarínka.* Pridjev na *-ьn* određeno *plesni (vjenčić).* Neologizmi na *-aonica plesaonica* (Šulek) = na *-ište plesalište,* na *-stvo plesarstvo.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala, upor. stcslav. *plesati, plešc,* polj. *pla;a.ć,* rus. *pljasatb.* Praslavenski termin posudiše Goti *plinsjan* u isto doba kad i gotske riječi počinju prodirati među Slavene. Koreografska umjetnost nosi medu Hrvate i Srbe strane izraze, kao *bal* < ital. *ballo,* augmentativ u Istri *balűn, tanac* m (ŽK, Hrvatsko primorje), *tâncati* (ŽK\ Ali ima i domaćih kreacija kao *igranka* (v..[4]. Baltička usporednica lit. *plesti* »tanzen, frohlocken« stvorena je od suglasničke osnove, dok je praslavenska od preteritalne *plesa.* Rumunji posudiše *a plasa minile* »klatschen«. Glagol *plesati* je praslavenska kreacija kao termin za koreografsku umjetnost. Ie. usporednice pomažu pobliže utvrditi razvitak prvobitnog značenja »gaziti, raditi nogama«. le. je naime korijen **plet-* koji kao pridjev znači »širok, plosnat«, kao glagol »širiti se«, gr. πλατύς »širok« (upor. ime ribe *platica* < *platessc,* v.) i ime drveta πλάτανος (odatle internacionalna *platana),* stvnjem. *Flado* »Opferkuchen«, nvnjem. *Fladen,* lit. *plotyti* »falten«, lot. *plātit* »dünn auf streichen«. Ie. korijen proširen je u slavinama nazalnim infiksom i formantom *s.* Bez nazalnog infiksa očuvao se u stcslav. *plesna* »Fusssohle«, *plesno* n (Brusje, Hvar, Šibenik, Pavlinović) »stopalo« = *plesna* f (Stulić, Ivanovic) »donji dio stopala, taban, poplat«, deminutiv na *-ica plesnica* (Stulić) »1° sandala, 2° tarsus (ovo ì u slov.)« (Stulić naznačuje da je iz glagoljskog brevijara) i prezime odatle *Plesničar* (Srbija, Hrvatska). Upor. još *pljeskati* (v.).

Lit.: ARj 3, 931. 7, 496. 10, 52. 54. Hraste, *jfp 6,* 212. Ribarić, *SDZb* 9, 177. *Miklošič* 249. *Holub-Kopečný* 277. *Bruckner* 417. *KZ* 45, 323-324. *Mladenov* 429. *WP 2,* 100. *Trautmann* 225. Charpentier, *ASPh* 29, 3. Joki, *ASPh* 29, 13. *Tiktin* 1182. Loewenthal, *ZSPh 6,* 374. Zupitza, *KZ* 36, 55. Specht, *KZ* 36, 159. Hamm, *KZ,* 67. 122. *RSl* l, 267. Uhlenbeck, *PBB* 20,44. Hirt, *PBB* 23, 336. Loewenthal, *PBB* 54, 156.

plasmo n (Uzice, Vuk) = *presina* (Šabac), termin u građenju tora, »Latte, asser«, s *pr* mjesto *pl* kao u *prebanuš* (ŽK) pored *plebanuš* (15. v.). Sufiks *-mo* je isti kao u *pismo* (v.). Prema Matzenaueru od iste je osnove od koje i lit. *pliszti* »scindere, findere, dilacerare«. V. *plesati.*

Lit.: ARj 10, 35. Matzenauer, *LP* 13, 162.

pleso n (Šulekov čehizam ili slovakizam) »See, Landsee, lago«, praslavenski termin koji se nalazi u slovačkom *(Štrbské pleso, Blatno pleso* = *Blatno jezero,* madž. *Balaton),* češ., stpolj. *plosa,* rus. *plëso* »jezero, duboko mjesto u rijeci«. Da je ta današnja sjevernoslavenska riječ postojala i kod nas, dokazuje toponim *Pleso* (selo, aéroport kod Zagreba) = *Pleso* pored *Plesa* i *Plesa* (Bošānjevci, Ledînarëvci, u donjoj Podravini), slov. toponim *Pleso.* Upor. i ruski pridjevski toponim *Pskov* = njem. *Pleskali.* U baltičkoj grupi odgovara lit. *pelke,lot. pelkjis,* stprus. *pelky.* Pretpostavlja se u slavinama raširenje sa *-so *pelk-so.*

Lit.: ARj 10, 54. Hamm, *Rad* 275, 32. *Miklošič* 250. *Holub-Kopečný* 278. *Bruckner* 421.

plésti, *plètem* impf. (Vuk) *(do-, is-, ispot-, ižo-, ispre-, na-, nado-, o-, ot-, po-, pot-, pre-, ras-, raza-, s-, sa-, u-, za-}* — *ples, pletêm* (Kosmet) = *pletêm* (ŽK)ļ ie., sveslav. i praslav., »plectere, flechten«, prema iterativima: na *ã -pietāti, -am, ΏΆ e í i -plitati* (Hektorović) (prema Budmanijevoj rekonstrukciji *-plijetati)* = *-plitati* (ŽK) = *-plićati* (Hvar), na *-va-pletavati,* samo s prefiksima: *izòpletati, -cem* pored *-tām* (Lika), *ispòtpletati, -čem, nàpletati, sàpletati, razàplitati, -cem* (Martie), *oplltati, -ãm* (ŽK), *saplićati* (Hvar), *napletavati, ispletati* = *isplitati* (Hektorović), *uplitati (se u što}.* S prijevojnim stepenom za perfektum *o plot* m je praslavenski nomen actionis, znači »ono što je spleteno« i po semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) postalo konkrétum »saepes, Zaun«. Izvedenice se prave od tri osnove: *plet-, plit-, plot-.* Od *plet-:* postverbali *plêt* m (Korlevići, Istra) »živica«, *splet* m, proširen na *-ka spletka* f, *poplet* m (Vodice, Istra) »remen«, *náplet* (Vuk), Na *-njak upletnjak* »kojim se vežu pletenice (poimeničen part. perf. pas.) u žene i djevojke« = *ùpletnik* m. Na *-er pleter* (Vuk), s toponimom i hidronim *Pletérnica.* Na *-var* (upor. *šušnjevar,* ŽK) *Pletvar* (Makedonija). Na *-ivo pletivo* n (Vuk) = *pletivo* (Kosmet). Na · *-Uja pletilja* (Vuk) »prelja«. Pridjev *piètica (igla,* Vuk) = *pleticha* (Kosmet, opozicija *šićka igla,* od *šiti,* v.). Prilog *pletući* (-—< *zaspa,* Kosmet).

Od *plit-: spRìa* f (Vodice) »die Rinne (u koju se uvlači remen od hlača)«, *naplitak,* gen. *-tka* (Stara Srbija) = *uplîtak,* gen. *-tka* (Vodice) »crvena vrpca koja se uplete u pletenicu od kose«. Od *plot:* deminutiv na *-ii platie,* denominal na *-iti oplotiti, -im,* s postverbalom *oplot* (Marulić) »ograda«, augmentativi na *-ina plotina, oplotina,* toponim *Oplotnja,* na *-njak zaplotnjak* »busija«, s pridjevom na *-ski zaplotnjački (napadaj}.* Upór; stcslav. *Oplotь* »Gertenzaun, Hecke«. Rumunji posudiše *pleter, a pleti (impleti),* odatle rumunjski postverbal *pleată ï* »Haarflechte«, *pleteancã* f »Zopfband« < *pletenka,* na lat. *-tura împletitură,* pridjev na *-os* < 4at. *-osus pletos* »langhaarig«, Madžari *pletyka* »Klatsch«, Bizantinci πλωτή »Schwimmende Brücke« (u Strategika Maorikija, 6 v.). Začu^ duje da ne postoje baltičke usporednice. Suglasnik *-s* je nastao iz ie. palatala *k* u korijenu **plek-.* Suglasnik s očuvao se samo u praslav. infinitivu *plesti.* Prema *mesti, meto* i *gnjesti, gnjetem* stvoren je analogijskim putem końjugacioni sistem *plètem* itd. U sanskrtu *praçna-h* »Geflecht, koš«, gr. πλέκω, sa proširenjem s pomoću formantą *t* lat. *plecto* (ovamo internacionalne riječi *replika, komplicirati, komplikacija* i posuđenica *dupli)* i njem. *flechten.*

Lit.: ARj 3, 931. 942. 4, 281. 7, 496. 497. 10, 54. *NJ* 2, 269. *Elezović 2,* 80. 537. Ribarić, *SDZb* 9, 178. 179. 192. Vuković, *SDZb* 10, 391. *Miklošič* 250. Berneker, *IF* 31, 411. *Holub--Kopečný* 278. *Bruckner* 418. *Trautmann* 224. *WP 2,* 97. *Mladenov* 429. Belić, *Priroda* 229. *Tiktin* 1184. Wijk, *IF 28,* 126. Uhlenbeck, *PBB* 19, 517-526. (cf. *AnzIF* 5, 220). Lommel, *KZ* 53, 310. *Boisacq*[3] 793. *GM* 341. Kulakovskij, *VVr 1* (cf. *AnzIF* 13, 245).

plešina f (hrv.-kajk., ŽK) = *plešina* (Krašić) = slov. *plešina* »pasmina, genus, pleme«, augmentativ na *-ina* od *pleh* m: slov. *dobrega pleha živina* = *dobré je plešine* (ŽK, *-šíne* Krašić), *drevo rodovitega pleha** U slov. također u prijevoju *o ploha : svinjo za ploho imeti, človek bavarske plohe.* Zacijelo je u etimologijskoj vezi sa *pleme* < ie. **pledmen* i *plod.* Suglasnik *h* je nastao iz formanta s kojim je proširen **pled-s, *plod-s.* Upor. *palac* i *palica.* Nije u vezi sa *plah, ploha* »daska«, kako misli Iljinski.

Lit.: Mažuranić 948. *Pleterśnik 2,* 58. 63. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. (cf. *Slávia 5,* 413).

plijen m (Vuk) = (ekavski) *plén* (Kosmet) = *plijena* n (dubrovački pisci, Poljica, Kačić)[3] baltoslav., sveslav. i praslav. **pelnz,* »praeda (kao vojnički termin); sinonim: pljačka (koje je drugoga podrijetla, v.)«. Denominal na *-iti plijeniti, plijenim* (Vuk) *(na-, o-},* odatle noviji pridjev na *-iv pljeniv,* za koji nema potvrda u pisanim spomenicima. U baltičkom znači »zarada«, lit, *pelnasl* lot. *pelna.* Samo ukr. značenje »Ertrag, Ausbeute«, stčeš. pridjev *plenny* »rodan«, slvč. *pliena'* »davati plod« približujú se baltičkom, koje je prvobitno. Praslavensko je značenje specijalizirano na vojsku i rat. Upor. rus. *voénnoplenyj* »zarobljenik«. Slog *pie-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *pion,* rus. *polon.* Ie. korijen **pel-* »verkaufen, verdienen«, raširen je u baltoslavenskom formantom *-no,* ie. **pel-no-s* »Verdienst«. Upor. sanskr. *paņaķ* »oklada, versprochener Lohn«, *panate* (3. 1.) »handelt, tauscht ein, kauft«. U grčkom dolazi u prijevoju πωλεῖν »trgovati«, odatle internacionalne riječi *monopol, mono-' polizirati),* ovamo i lat. *spallare.*

Lit.: ARj 7, 496. 10, 61. *Elezović* 2, 81. *Miklošič236. Holub-Kopečný* 277. *Bruckner* 418. *Trautmann* 213. *Mladenov* 428. *WP 2,* 51. Lagerkrantz, *KZ* 34, 407. Pedersen, *IF 2,* 294. *Boisacq*[3] 830.

plijesan, gen. *-i* f (Vuk) = *plisanj* (J. S. Reljković) = *plesanj* = (ikavski) *plîsan* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. **peЬъ,* »mucor«. Odatle *pljesnoća* (Bella, Voltidi) = *pljesnost.* Pridjev na *-iv pljesniv* (Stulić) = *pl'isniv* (ŽK) = na *-ьn plijesan* (Stulić) = *piisan* (Mikalja), na *-av pljesnav* (Dubrovnik), *napljesnav* »podosta pljesniv«, poimeničen na *-oca pljesnivoča* (Belostenec), *pljesniva* (Vetranie). Na *-ina plesnina* (Jambrešić). Denominali *pljesnaviti se, pljesniti, pljesniviti, isplisnuti.* Upor. lužičko--srp. *pljesnyć* »schimmelig werden«. Slog *plije-* nastao je po zakonu likvidne metateze od ie. korijena **pel-,* koji znači »blijede boje = grau, schal, fahl, šaren«, proširenog formantom s u baltoslavenskom: lit. *palšas* »fahl (nur von Rindern)«, lot. *palss, palss* »fahl, gelb«. V. *peles* slov. i hrv.-kajk. »Blank (vrsta vinove loze)« i lit. *pelēks* »sijed«. Na baltoslav. **pels-* došao je još sufiks za apstrakte *-sm* (v.). V. *plav.*

Lit.: ARj 9, 62. 96. *Miklošič* 236. *Holub--Kopečný* 278. *Bruckner* 418. *Trautmann 212. WP 2,* 54. *Mladenov* 429. Osten-Säcken, *IF* 33, 238.

plima f (Vuk, Crna Gora; Baraković: *plimami vodními obtiče obtokd)* »1° poplava, 2° accessus aquarum (protivno *oseka, rekesa),* pravilno dizanje morske vode (Vuk, Mikalja, Bella, Stulić, Solin, Senj, Šibenik, danas općenita riječ u književnom i saobraćajnom govoru), 2° mnoštvo (Kosmet, Peć), 3° (Potomje) ženska

bağlama za vrata, prozore (trebalo bi i drugih potvrda za to značenje)«. Deminutiv na *-ica plimica* »mala, neznatna plima«. Denominal'na *-ati plîtnati, -a* (subjekt *more;* Vetranie: *more oseče i plima),* s prefiksom *od- otplimati, -a* pf. (Stulić) »exundantes aquas recedere«, postverbal *otplima* f »refluxus maris, oseka«, s prefiksom *a-* < lat. *ad: aṭlimăloje* (Smokvica, Čara) »voda je narasla (protivno *osekalo je = sekalo je,* Korčula)«, postverbal odatle *apttma* (Smokvica, Korčula, primjer: *àoïlàje aplîma i odvukla u more drva)* — (sa α > *o) optimáti* pf. (Potomje) »narasti (o vodi)« = *oplimiti* »poplaviti« = *opliniti (n* je nejasno) »biti poplavljen«, postverbal *oplima* (Sasso, u prijevodu Foscola). Na Jadranu je to dalmato-romanski ostatak od gr. πλήμ(μ)η (Polybios, Diodor, Strabo) »Flut«. Upór. cine. *plinara* < ngr. πλημμύρα »inondation«. [Usp. i pod *plití].*

Lit.: ARj 9, 71. 145. 419.10, 63. *Elezmné 2,* 81. *Pleterinik 2,* 60. *REW** 6594. *Rohlfs* 1737. Vasmer, GL 118. *Pascu* 2, 78., br. 1446. Skok, *Rad* 272, 10. 13. 15.

plín m »gas«. Denominal *raspliniti se* — *-nuti, -ne.* Na *-ara plinara* = na *-arnica plinārnica.* Čehizam *(plyn,* postverbal iz doba Jungrnanova od češ. *plynouti* = hrv.-srp. *plinuti,* od *pūti,* upor. i češ. pridjev *plynný),* koji je Sulek uveo u književnost. Glede etimologije v. *piiti* i *plitak.* Značenje češkog postverbala je metaforicko »ono što pliva, teče (po zraku)«.

Lit.: ARj 10, 63. 13, 193-4. *Holub-Kopečný* 280. Maretić, *NVj* 3, 192.

plint m (Stulić) »opeka, cigla«. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Stulić ima tu riječ zacijelo iz rus. *plint* = stcslav. *piinъia* »cigla«. Upor. bug. *plitá* i rus. *plita* »Steinplatte«, koje ne idu ovamo. Naše *plitica* »plitka zdjela« može se sasvim dobro tumačiti i iz *pIyIъHъ* (v.). Od gr. πλίν-9-ος »crijep«.

Lit.: ARj 10, 64. *Miklošič* 250. *Vasmer 2,* 372. 373. Prellwitz, *KZ* 47, 188.

plintit, *-lm* impf. (Dubrovnik) »uvijek plakati«. Odatle hipokoristici na *-e plinte* f »žen-.sko koje uvijek plače«, na *-o plimo* m (Korčula) »mekušac, efeminiran čovjek«, te na madž. *-o* > *-ov plìntov* m »onaj koji često plače, tal. piagnone, španj. *Horon«.* Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *planētus* > tal. *pianto,* od *piangere.* Glede *an* > *in* upor. krčko-rom. pi. *.sini* > *sancii,* prezimena *Sintie* = *Šintić* (ŽK, Krk, Cres) i varijacije *lancun/lincun* > *linteolum.*

Lit.: ARj 10, 64. *REW»* 6572.*Banali* 2, § 448.

plis m, pl. *pltsovi* (Kosmet) »kapa od uvaljane vune, keče (nose je Arnauti)«. Kod Mayera arb. *plis* znači »1° Erdscholle, 2° Jochkissen«. Semantička veza nije jasna. Meyer se pita nije li gr. πλίθος?

Lit.: Elezovit 2, 81. *GM* 345.

piiska f (Vuk, Dubrovčani) »ptica pastirica«. Ornitološki naziv varira: *f Uska, kliska* (ovako i pravoslavno prezime u Bosni), složenica (igra riječi) *pliska-liska,* na *-avica pliskavica.* Na -«*(α pliskuša* »isto«. Hirtz navodi još mnoštvo sinonimnih izraza kao *balegarka* od *balega* (v.). Naziv *piiska* raširen je i u drugim slavinama kao u češ., polj., gornjem i donjem luž.-srp., ukr. i rus., slvč. *blýska.* Sveslavenski je i mogao bi biti i praslavenski. Igra riječi kao *pliska-liska* upućuje na tal. naziv *cutrêttola* < lat. *cauda trepida* (kalk prema gr. σεισοπυγίς »Bachstelze«) = češ. *tfatořitka* = hrv. *migorep.* U Kosmeru *pljiskavica* znáči »1° ono što je spljeskano, 2° vrsta šljiva (Gojbulja)«; *pliskavica* je i naziv delfina, češ. *pliskavice* »vrsta morske životinje«. Maretić izvodi od ónomat ope j skog glagola *pliskati* impf, »praćati se, vrcati se«. Taj se nalazi još u slov. i bug., u sjevernim slavinama nema ga. Bruckner i Holub pomišljaju na sivu boju (upor. *plijesan,* v.l, po kojoj je ptica mogla biti nazvana. Unakrštenje je s onomatopejskim glagolom moguće.

Lit.: ARj 10, 64. 65. Hirtz, *Aves 6.* 350. *Mladenov* 430. *Miklošič* 250. *Holub-Kopečný* 278. *Bruckner* 418. *REW** 82. *DEI* 1199.

plisa f (Lumbarda, Korčula) »ledina«, etimologijski stoji u vezi s brojnim oronimima *Plješivica,* izvedenicom od stcslav. pridjeva *pleSivb* »ćelav«, očuvan u Vodicama *pKšív,* s denominálom *plišiviti* (ra-), *plješiv* (15. v.), koji se u štokavskom slabo govori. Poimeničen na *-äc plješivac,* gen. *-îvca,* augmentativ *plišivčina* (Vrbnik), denominal *plješiviti,* apstrakta *plješivoća, plešivost, plišivstvo.* Na *-ište plešivišće.* Taj je pridjev izveden od stcslav. imenice *plešb* »calvities«, sveslav. i praslav. Oronim odgovara romanskim fr. *Caйтoм, Chaumont,* tal. *Monte calvo,* kod nas *Golo brdo.* Sveslavensku imenicu istisnuo je turcizam *ćela, ćelav* = *cola* (ŽK). Iz južnoslavenskog potječe rum. pridjev *ples* (Moldavija, Banat), *please* »ćela«, *plene,* pridjevi *pleņu,* pored *pleşlv, pleşug,* odatle *pleşuvie* i *a pleşuvi* »oćelaviti«, Madžari *piliš* »tonsura«. Jat je nastao od dvoglasa *oi* u ie. korijenu **plei-* > **ploi-* »ćelav«. Taj dolazi s formantom *n* u lit. *plynas* i s formantom *k* u lit. *plikas* »ćelav«, *plikti* »calvescere«, lot. *pliks.*

S formantom s i sufiksom *ıo* dolazi samo u slavinama. Stcslav. *plěchí* »ćelavost« smatra Bruckner pokratom na *-êhb* od *plesnt* (v.). Ovamo ide bosanski toponim *Plehan,* gen. *-äna,* usp. rus. *plehan* »Glatzkopf«.

Lit.: ARj 10, 97. 98. Kušar, *NVj* 3, 326. Ribarić, *SDZb 9,* 178. *Miklošič* 250. *Holub--Kopečný* 278. *Bruckner* 418. Isti, *KZ* 43, 309. *Mladenov* 225. 429. *WP 2,* 93. *Trautmann* 226. *Tiktin* 1188. Matzenauer, *LF* 13, 168-170. Johanson, *IF* 14, 321. bilj. Meillet, *Et.* (cf. *AnzIF* 21, 68). Uhlenbeck, *PBB* 30, 289-90. *IF* 17, 176. Scheftelowitz, *KZ* 56, 185. *Vasmer 2,* 371-2.

plita f (Marulić u stihu, *Judita* 58: *žadi prst za putom, razmaknu zastora}* = *pleta* f »plicatura« pored *spleta* »ruga« *(s-* je tal. prefiks od lat. *ex-),* deminutiv *spiètica,* slov. *pleta* (Režija. Notranjsko) = *plëtva, pletvica* »Falte am Kleide«. Od furl, *plete* f »rimboccatura del lenzuolo, ripiegata sopra le coperte del lenzuolo, šlifer (hrvatski gradovi)«. Od mlet. *pieta* je deminutiv na *-ina pjètina* (Korčula) »krklić (Dubrovnik)«. Od poimeničenog vlat. part, perf. u ž. r. **plicta,* od *plicare.*

Lit.: ARj 10, 65. *Pleterinik 2,* 58. 59. Stürm, *ČSJK* 6, 82. *REW*⁵ 6602. *Pirana** 780. Štrekelj, *ASPh* 14, 535. *Rosamani* 786.

plitak, f *-tka,* određeno *plitki* (Vuk, 16. v., opozicija *dubok,* v.), sveslav. i praslav. pridjev na sufiks *-bk* (koji ne ostaje u komparativu *plići) plytíkb,* »non profundus, seicht«, bez sufiksa *plit* (Istra), odatle poimeničenje na *-āč plitāč* (Đakovština, rod nepoznat) = *plićak* (Dubrovnik) »plitko mjesto u vodi gdje se riba rado mrijesti«, na *-oca Plitača* (toponim, Poljica), na *-ica plitica* (Vuk, Dubrovnik) »plitka zdjela« = *plitica* (Smokvica, Korčula) = na *-ar plitar* m (Hercegovina) = na *-anca plitàrica* (Vuk) = na *-nica plitnica.* Mjesto *-bk* stoji i sufiks *-uo* (upor. *mrtav) plitav,* f *plitva* (Istra), poimeničen u ž. r. *Plitva* (toponim, 16. v.), na *-ice Plitvice* f pl. Od *plitak* apstrakta su na *-oca, -ost, -ina plitkoća, plitkost, pličina* (Vuk). Samoglasnik je nastao iz jery-a, upor. polj. *plytkí.* Uzimlje se da je izveden od glagolskog korijena koji *ıeu pliti — plovili — plivati.* Prvobitno bi značenje bilo »gdje se može plivati«. Ie. prijevoj **plu- : *plou-.* Taj se prijevoj nalazi i u glagolima *plivati* (v.), *plinuti* (v. *plin).* Vaillant zabacuje to vezanje. On izvodi *od ploskí : *plotbkb.*

Lit.: ARj 10, 65. 66. *Miklošič* 253. *Holub--Kopečný* 280. *Bruckner* 422. *Mladenov* 430. Vaillant, *BSLP* 31, 45-46.

plīti, *pRjēm* impf. (Vuk, narodna pjesma, Risan) (м-, *pre-),* stčeš. *plyti,* rus. *plytb, plyvu,* praslav. je arhaizam, zamijenjen imperfektivom na *-va- plívati, -ām* (Vuk) *(do-, iz-, pre-)* prema pf. na яр > *nu plinuti (rijeka je plinula, po-, ot-* Stulić), *isplinuti, -em* (kletva: *isplinula ti pamet!).* V. *plin.* Samoglasnik i je nastao iz jery-a, a taj duljenjem iz ». Riječi s tim prijevojnim stepenom nisu se očuvale u hrv.-srp. nego u češ., polj. i rus. *plť,* gen. *pliti,* polj. *plet,* rus. *plot.* Upor. gr. πλυτός. Prijevojni štěpen и nalazi se u stcslav. *pluti, piovo (pré-).* Prezentska osnova *plav-* prenesena je u infinitiv *ploviti, plovim* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, o-, pre-, u-,* ra-). Od tog se glagola pravi iterativ prijevojem duljenja ō > α već u praslavenskom: iterativ i faktitiv *plaviti, plavim* (Vuk) *(do-, po-, na-)* »inundare, navigare«, *splaviti dinare u Rimu* (M. Držić) »potrošiti« (usp. i pod *plavčati).* Homonimija sa *plaviti* od *plav* ukinuta je akcentom. Upor. polj. *plawić,* rus. *plavitb.* Na *-ati plavati, -am* (hrv.-kajk., *do-* Baraković, *is-),* već u stcslav., češ. i rus. Izvedenice se prave prema tome od pet osnova: *pli-* < praslav. **ply- *pliv-* < praslav. *plyv-, plav-, plav-* i *plu-.* Od *pli-* izvodi Trautmann i *plima.* To bi bila stara već ie. izvedenica, jer je sufiks *-ma* bio mrtav već u praslavenskom, a pomorski termin je riječ izolirana. Živi samo na Jadranu. Zbog toga je bolje izvoditi je iz gr. πλήμη, kako čini i Maretić. Stulić i Mrnavić imaju u istom značenju *plih* (usp. i pod *plima).* Nejasno je *h. Oapli-*nastaju i: *pliv* m »plivanje«, *upliv* m, s pridjevom *uplivan* (prema Marelicu Čehizam *vplyv,* kalk prema njem. *Einfluss)* postverbal je od *plivati, uplivati.* Od *plav-: naplav* m (Duvno, Bosna) »nanos, mulj«, *náplava* (Vuk) »alluvium«, *poplava,* od *naplavili / poplaviti;* odatle *naplovak,* gen. *-āvka, naplavica, naplavina.* Važan je brodski termin *plav* m »navis« = *plav,* gen. -t (Lika, Liješće, Sinac) »monoksil, iz jednog drveta izduben čamac, vozi po *Pučini* (ovako se zove *Gacka);* služi za lovljenje raka i zimi za dobivanje *rese* za stočnu hranu (krajnji dio, na kojem sjedi veslač, zove se *čun)«.* Homonīmija sa *plav* »modar« ukinuta je prefiksom s u *splav,* gen. *-i* »Floss«. Deminutiv na *-ča plavca.* Riječ *splav* znači i »crème«, kao metaforickí izraz. Odatle je stvoren deverbativ ispuštanjem prefiksa *-s plaviti (mlijeko)* »écrémer«. Ovamo idu rumunjski slavizmi *plava = plavala (-ala* < slav. *-eh)* »Zugnetz«, *plavca* »Ort, wo die Netze zum Trocknen aufgehängt werden«, *pluvie* »Treibholz, schwimmende Insel«. Upor. sa zadnjim značenjem *Plävnik* »otočić kod Krka«. V. niže *plavac.*

Od *plav-: plav,* gen. *plova* m »fluxus, natation je postverbal od *ploviti (na-)* kao i f *plova* »mnoštvo riba u gomili kad se viju ili dolaze sa strane«. Radna imenica na *-ьc* > *-ac plavac,* gen. *plavca* (Vuk) »1° natator, nauta«, složeno *moreplovac* »mornar, nauta«, ribarski termin *plavac,* gen. *plavca* »2° obračić na tri ugla koji se stavi na mrežu metnicu, te plovi povrh vode, 3° Flosse«. Pridjev na *-zk plovak* = na *-ьn plovan* »schiffbar«, *naplav* m »1° aliuvio, inundație, 2° tijek, tok, 3° val«, pridjev *naplován,* na *-ina naplavina* »aliuvio, inundatio, itd.«. Na *-ba plavba — -it + -ba plovidba.* Deminutiv *plavca* (Baraković) »plavca«. Na *-ka plávka* (Vuk, Niš, Negotinska krajina, Vetranie, bug.) »patka, šotka, raca« prema m *plovák* (bug.) »patók, patak«. Pridjev na *-ji piòvili* »pačji« (v.), deminutiv na *-če plavce,* gen. *-età,* pi. *piòvaci* (Srbija) »pačići«. Mladenov uporeduje sa sanskrtskim *pļavas* »patka«. Ovamo ide *plovućac,* gen. *-ućca* »purnex«, poimeničen particip prez. akt. s pomoću *-ьc* > *-ac,* s pridjevima *plovućan* (Bella, Stulić), *piovutasi* »šupljikast«, denominal *naplovućiti, -im* prema *-avati* (Stulić) »ugladiti plovućcem«. Isti kamen se zove i *plavac,* gen. *-vca,* od *plavati* »plivati«. Od osnove *plu-* je *pluto* n (Dubrovnik) = *pluto* (Vuk) = *pluto* n (Ložišće) = *plût* m = *pluta f* (Vuk) = *putvo,* gen. -a (Brač) = *puto,* gen. -a, gen. pi. *pút, putík* (Hvar, *pu-* mjesto *plu-* nastalo je zbog unakrštavanja sa lat. *pumex).* Na *-ьc* > *-ac plutac,* gen. *pluća* »pumex«, na *-bk* > *-ák plutah,* gen. *-tka* »1° quercus suber, 2° čep od pluta«. Na *-oca plutala* (Šulek) »gljiva«. Na *-ar plutar* (Šulek) »Korkschneider«. Na *-ić plutii.* Na *-anica plutanica* = *plutnica,* ribarski termin »komadić pluta na mreži«. Pridjev na *-en pluten* je Šulekov = na *-ьn* > *-an plutan.* Poimeničenja na *-jak plutnjak* = *plutnjica, plutnica* »vrsta biljke«, na *-ăst plutast.* Poimeničen sr. r. *plutno* »drži gornje uže mreže na površini vode«. Riječ *pluto* je kulturna riječ, koju su posudili Rumunji *plută* f »Kork«. Ovamo i glagoli α *pluti (lemne)* »flössen«, *plutár* »Flösser«, *plutäri* »Floss fahren«, öd *plutati, -ām* »natare, fluctare«. Odatle i rum. radna imenica na *-aš: plutaş* »Flösser« i ime biljke na *-ika plutică* (Muntenija, Ilfov) »limnanthemum nymphaeoides«, *plutniță* »nymphaea alba«. Ovamo glagol *pluti, plavém* (Jačke, Mikalja, Belostenec, Palmotić) »plivati«. Upór. češ. *plouti, plovu.* Odatle *plutva* (Kavanjin) »splav« = *pluti,* gen. *pluti* (Morača). Riječ *plutvar* »koji upravlja splavi« je Belostencú dalmatinska riječ. Osnova je ne samo baltoslavenska nego i ie. u morfološkim i semantičkim varijacijama: lit. stari kauzativum *plauti, pļauju, ploviau* »1° plivati, 2° prati, spülen, waschen«, lot. *plevinât* »flattern machen, bewegen (Haare, Flügel)«. Praslav. *poplava* u lit. *poplava* znači »Spülicht«. Arm. *luanam* znači također »prati«. Praslav. *plovili* odgovara sanskr. *piavate* (3. 1.) »pliva«, *plavayati* »lasse schwimmen«, a *plav* f toharskorn B *plewę* »brod« i sanskr. *plavá* »Boot, Nachen«, Tako ovdje imamo praslavensko-arijski leksem. Upor. još πλέω »1° plivam, 2° plovim«, πλοίαρχος »zapovjednik broda«. le. je korijen **pleu-,* u prijevojima **plou-, *plu-, *plü* u raznim značenjima koja se odnose na rad u vodi.

Lit.: ARj 2,6 48. 3, 930. 832. 7, 498. 495-6. 10, 24. 92. 86. 68. 66. 88. 87. Hraste *BJF* 8,. 24. Boskovic, *NJ* 1, 127. *ASPh 12,* 184. *Miklošič252.* Berneker, *IF* 10, *164. Holub-Kopečný* 280. *Bruckner* 422. *Mladenov* 426. *SpБA 6,* 73 (cf. *ljfb* 8, 198). *WP 2,* 95. *Trautmann* 223. *Tiktin* 1193. Fraenkel, *KZ* 51, 256. Schulze, *KZ* 51, 61. Vaillant, *RES 22,* 23. Petersson, *Balt. u. slav. Wortstudien* 1918. (cf. *ljfb* 8, 199). Osthoff, *IF* 4, 291. Streitberg, *IF* 3, 387. Osten-Säcken, *IF* 33, 247. Matzenauer, *LF* 13, 167. *Boisacq*[3] 794. Skok, *Slav.* pass, (reg.). Isti, *Rad 272,* 12. Maretić, *Savj.* 165.

ploča f (14. v., Vuk, Kosmet), južnoslav., »1° lamina, 2° kamen, Quader, 3° opeka, crijep, ćeremida, 4° *(školska ploča)* tabla, 5° toponim u sing. *Ploča* (ribarska pošta, Bijela, Boka), *Za Pločom* (Sutomore), *Na Ploču* (Budva, ribarska pošta), pl. *Ploče* (predgrađe Dubrovnika, luka, Hercegovina, Bar)«. Nalazi se još u slov. *ploča* »1° flacher Stein, 2° flache Schüssel, 3° riba platessa vulgáris« i bug. *ploča* »Rechentafel«. Odatle pridjev na *-ьn* > *-an plačan* (Dalmacija), toponim *Plačna glava,* poimeničen na *-ik pločnik* »1° toponim, 2° neologizam za fr. *trottoir* (koja je ušla u saobraćajni jezik kao *trotoar* = *trotoar* m)«, na *-jak pločnjak* (Šulek) »quaderstein«. Augmentativ *pločetina.* Na *-ost pločast* = *placas, f -sta* (~ *kamen,* Kosmet). Šulekovi neologizmi *pločanik* »lastrico« i *pločanica* »Pflasterziegel« nisu ušli u jezik. Deminutiv na *-ica pločica* (Vuk) »1° mnoga značenja: kamenčić, tablica, stupić, lamella, i si., 2° toponim«. Sa tur. deminutivnim sufiksom *-deik pločadžik* (objekt uz *igramo se* ~, Kosmet) »plojka (igrai«. Pored *ploča* postoji sa specijaliziranim značenjem *plâka* (v.\ Denominali *placati, -ām* (Lika), *popločati* (Ston) = *(po)pločiti, -im* (Bella,

Voltiđi, Stulić) = *popločati* perf. »lastricare, kaldrmati« prema impf, *popločivati* = *popločavati.* Ovamo: *popločnica* (Kolombatović) »riba accipenser sturio«, *glamoč placar* »gobius capito«. Na *-ak pločak* (Bosna) »kamen kojim se kuće pokrivaju«. Na *-ara placara* (Hercegovina) »kuća pokrita pločama«. Vjerojatno je *ploka* = *plaka* (v.) prvobitni oblik. Suglasnik *č* mjesto *k* došao je analogijom od izvedenica sa sufiksima na *.i* ili 6: *-ьn* > *-an, -iti, -bka.* Oblik na *č* postao je balkanska riječ, koju posudiše Rumunji *plăcea,* Cincari *plota, ploči* (pl.), Arbanasi *place, ploçkë* (Gege). Stcslav. *plaka* upućuje na grčko podrijetlo, na ák. sing, od πλάξ, πλακός »jede weite und ebene Oberfläche«. Sa gledišta semantičkoga *ploka* i *ploča* mogle bi se uporedivati s lot. glagolom *plakt* »flach werden, glatt niederfallen«, lit. *plakas* »Estrich«. Geografski razlozi govore ipak u prilog gornjem izvođenju iz grčkoga. Ovamo idu još dvije posudenice: gr. πλακοϋς »Kuchen« posudiše Latini: *placenta* > rum. *plăcintă.* Upor. u Dobroti *Plagenta* kao naziv obale. Odatle kod nas preko madžarskoga *palačinke f* pl. »vrsta gradskog jela«. Od gr. denominala πλακώνω »navaljujem, robim < spravljam u grob« izveden je apstraktum s pomoću našeg sufiksa *-bka pljačka* (v.). Ta naša izvedenica postala je također balkanska riječ. Gr. πλάξ potječe od ie. korijena **plaq-,* koji kao imenica i pridjev znači »breit, flach«, kao glagol »ausbreiten«.

Lit.: ARj 10, 71. 503. 803. *Elezović2,* 81.Ribarić, *SDZb* 9,178. Zore, *Rad* 1-14,*23'i.Pleteršmk 2,62.* Jurišić, *NVj* 46,18. Budmani, *Rad* 65,162. *Miklošič* 248. 251. *Mladenov* 430. *WP 2,* 90. *Trautmann 222.* Matzenauer, *LF* 13, 164 — 165. Skok, *ZRPh* 50, 521. 45, 480. 205. 215. Isti, *Slav.* 137. 187. 196. 224. 263.

plod, gen. *ploda* m, f (13. v., Vuk), ie., sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »fructus«. Pridjevi na *-ьn* > *-an plodan* (Vuk), *naplódon, rasplodan,* poimeničen na *-ica plodnica* (Vuk, također bug.) »uterus«, *plodnost,* složeno *plodonosan, plodorodan,* na *-ljiv plodljiv* (Boka), na *-ovit plodòvit,* s apstraktumom *plodovitost* Na *-ina plodina* »1° eufemizam za penis u životinja (Zore), *2°* (prema Marelicu čehizam) proizvod«. Denominali na *-iti ploditi, -im* (Vuk) *(is-, nar-, o-, pri-, ras-),* -S postverbalima *rasplod, naplód, priplod,* iterativ na *-va- -plodívati, -plòdujem,* samo s prefiksima. Postoje još izvedenice na *-va plodva f* (Vuk, zapadni krajevi) »plodnica«, odatle *plodvina* (Istra) »plod«, na *-ičina plodvičina* (Vrbnik) »ono u čemu j« živinče prije nego se izleže, uterus«. Taj je oblik nastao zacijelo iz deklinacije u. Praslav. *plodb* je prijevoj od **pled-,* koji se nalazi u *pleme* < **pled-men* (v.). Ie. **phlodo-s* nalazi se još u ir. *loth* »ždrijebe«. V. *įošplbkz >pük(v.).* To je prošireni ie. korijen **phel-* s pomoću formantą *-d.* Upor. lit. *peldu* »štitim«. Riječ je i crkveni termin, koji je ušao i u rum. jezik: *plod,* odatle pridjev na -os < lat. *-osus plodos.*

Lit.: ARj 3, 937. 7, 497. 10, 73. *Miklošič* 251. *Holub-Kopečný* 279. *Bruckner* 421. *Mladenov* 430. Meillet, *RSl 6,* 132. Maretić, *NVj 3,* 192. Petersson, *LUA,* n. f., l, 11, br. *5,* 171 (cf. *jfF* 3, 216). *Boisacq*[3] 783-784.

plogâr m (Rab) »1° Abhang, versante, 2° toponim (na istom otoku)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **plagare* n, poimeničen pridjev na *-ariš* od *plaga* »Fläche«. Upor. tal. (narječje u Velletri) *piagaro* »neplodno tlo« < lat. *plaga.* Upor. *plágium.*

Lit.: ARj 10, 81. *REW*[3] 6562a. *DEI* 2891. Skok, *Slav.* 57. 66. 259.

ploha f (Šulekov geometrijski termin, čehizam) »1° površina, površje, 2° ploča (Maretić, *Osvetnici)«.* Odatle apstraktum na *-je oplošje* n, Šulekov pridjev *plošan* i neologizam (prevedenica) *plohomjerstvo* »planimetrija« (koji nije ušao u jezik). Kao narodan izraz u Kósmetu *plôa* f »1° (kolarski termin) klanfa, 2° po tijelu kao pečat *(ovolika mu plôa iskočila na grb'inu)«.* Ovamo možda *ploh* m (Beloštenec, hrv.-kajk.) »kuglica olova kojom se djeca igraju, komad olova«. Hrv.-kajk. prilog *sploh* »universe« i pridjev odatle na *-ьn splôšan* (Vodice, Istra) »koji rado jede svaku hranu«. Riječ *ploha* je poimeničen pridjev ž. r. Nalazi se u češ. i polj. Upor. češ. pridjev *plochý* »flach, platt«, koji se nalazi u svim sjevernim slavinama. V. *plošan, plast* i *plahta.*

Lit.: ARj 10, 87. *Mazuranić* 1351. *Elezović* 2, 81. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Miklošič 251.* 431. *Holub-Kopečný* 279. *Bruckner* 421. *KZ* 43, 310. Schwarz, *ASPh* 41, 127.

plôjba f (Vis, primjer: *kolíkuje plôjbu ucinu dos!)* »veća količina vode, koju prolije kišaj po podu, na tavanu ili po kojoj drugoj površini, ako je na kući slab krov«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **plovia* < kllat. *pluvia,* apstraktum od *pluere.* .Lati poimeničen pridjev na *-alis pluvialis* u učenom vidu u crkvenom terminu *pluvijal* m (Vetranie, itd.) »plait za kišu i uopće, plašt

osobito svećenički pri službi božjoj« = *plovijal* (Kraljić) = *plovio,* gen. *-ala* (Dubrovnik).

Lit.: ARj 10,87. *92.NVj* 51, 179-181. (cf. *JF* 18, 373). *REW'* 6620. 6621.

Plomin (narodna pjesma, Istra) = *Plominj* (narodna pjesma, Istra), pridjev (ktetik) na *-bsk plominski zaljev,* etnik f *Plominka, Plominkinja,* tal. *Fianona.* U rimsko doba *Flanona,* ilirski (liburnijski) toponim na *-ona* kao *Glemana, Breona, Albana, Scardano, Salonae. Plomin* je od lat. lokatīva *Planonae* > **Flanūni* (vlat. prijeglas) > s disimilacijom *f-n-n* > *f-m-n* **Flamuni,* etnik *Flânâtes* (Plinije), s jednakim gubitkom sufiksa *-ona* kao *Delmatae* od *Delminium* = latinska tvorba *Flanonienses* = *Flamonienses* (oba oblika Plinije), pridjev odatle na nenaglašeni sufiks *-icus flanaticus (sinus,* Plinije).

Lit.: ARj 10, 82. Krahe, *GN* 24. *Mayer* l, 145. 2, 49.

plôsan, f *plošná* (Vuk), pridjev tvoren zamjenom sufiksa *-ьn* > *-an* mjesto dočetnog *-kb* u stcslav. *ploskz* »breit, flach«, koji je baltoslav., sveslav., i praslav. Bez *-ьn* govori se *plos,* u Istri *plosk.* Poimeničen u femininumu *ploška* f (Lika) »bukova daska«, u maskulinumu *plosk,* gen. *ploška* (Buzet, Sovinjsko polje, Istra) »drvena šipka na koju se pričvršćuju krpice sukna što služe močenju brusa za kosu«. Imenica: *plosan,* gen. *-sni* f (Martié, Pančić) »plosno mjesto«. U starijem jeziku, valjda unakrštenjem od *ploskí* i *plosan,* postoji bez palatalizácii e pridjev *ploskan, ploskna* (15. v.). Imenica *plosan* poimeničuje se na *-ica plôsnica* »1° plošná boca (Belostenec), 2° mreža većega oka (Zore), 3° plosno drvce (J. S. Reljković)«, na *-ina plosnina* (Vuk). Pridjev se proširuje na *-at plosnat* = na *-av plosnav* (Stulić) = na *-ost plosnast.* Denominal na *-iti plósniti, -im* (Lika) *(s-},* *splasnuti, -em* = *spljosnuti.* Brojne su složenice od sintagmi: *plosnoglav, plosnoglavac, -krilac, -nosač, plosnonosan, -noгac, -rožan, -sličan* itd. S palatalizacijom: prilog *ploštimice* (Lika, Bukovica) = *plastice* (Lika). Apstraktum na *-ina pUStina* (Vuk) »Г Fläche, 2° podvodna ravnica«. Denominal *ploštiti, -im* (Bella) (i-). Od stcslav. pridjeva *ploskb* potječe madž. slavizam *ploska, poloczka, palaczka, palaszk* = *palack* (16. v.), koji je postao balkanska vojnička riječ: hrv.-srp. *palacká* »pripojasnica« = *polaska* »isto« = *polaska* < tur. *palaska* »spremica za barut, patrontaš m (graničarski germanizam), fišeklija«, rum. *palanca,* bug., arb. *palaska,* ngr. παλάσκα »Patrontasche, Giberne«, hrv.-srp. i *palacká* = *palăske* (Kosmet) »(u bećarskom govoru) spolni organ«. Teže je pitanje što je *ploška* (Vuk, također bug.) »plosnata boca od drva« = stcslav. *ploskva* pored *vlaskunb,* s istim romanskim sufiksom kao *ploskūn,* gen. *-una* (Lika) »plošná drvena posuda za vodu ili vino«. Može biti poimeničen pridjev ž. r., a kao kulturna riječ može biti i posuđenica iz germ, */laska,* got. *fiasko,* nvnjem. *Flasche* (odatle germanizam *flaša,* deminutiv *flašica'),* kao tal. *fiasca* f, *fiasco* m, odatle *doživjeti fijasko* m u govoru književnih ljudi u značenju »neuspjeh«. Južnoslav. *ploška* posudiše Rumunji *ploscă,* s deminutivima na *-ufă* < lat. *-ucea ploscuță, plosculiță, ploschifa,* kol. *ploscărie,* na *-aș ploscaș* (Muntenija) »brbljavac«; *a pleoști* »zusamendmcken« je od *pljoštiti.* Budući da se *ploska* može dobro protumačiti iz slavenskih jezičnih sredstava, *ploska* u naznačenom značenju može biti i slavenska riječ i ne postavlja se s gledišta morfologije i semantike kao nužnost misao o posudenici iz germanskoga. Može biti da su se obje riječi unakrstile. Kulturno-historijski kriterij bio bi od važnosti kad bi se naučno (arheološki) postavio. Nazivi za sude, kao *kabao, žban,* su posudenice. To je samo lingvistička činjenica. Za praslav. pridjev *ploskъ* nalaze se paralele u lit. *plokščias* < ie. **plăšk-tjas,* lot. *plušķains, plāskains* »flach, platt«, lit. *plaštaka í* »1° flache Hand, 2° Handbreite«, lot. *plauksta* »isto«. Ie. je korijen **plāq-* kao pridjev »širok, plosan«, raširen je sufiksom *-sq *plaq-sqo* > praslav. **ploskb.* Bez tog sufiksa nalazi se kod nas (preko grčkoga?) u *ploča — plaka—plaka.* Bruckner stavlja ovamo i *ploha* (v.). V. još *plast* i *plaSt.* Od internacionalnih riječi ide ovamo *plaketa* < fr. *plaquette.* Prema Brückneru i *plahta* (v.), riječ koja se ne nalazi u bugarskom, za koju *Miklošič* 248 kaže »ein entlehntes Wort«.

Lit.: AR) 10, 82. 588. 9, 581. 583. *Miklošič* 251. *Bruckner* 419. *KZ* 95, 43. 48. *WP 2,* 90. *Mladenov* 426. *Trautmann* 222. *REW** 3355. *Tiktin* 1192. Joki, *uyь* 7 (cf. *IJb* 13, 96. sl.). Schwarz, *ASPh* 41, 125. Jagić, *ASPh* 1, 431. Rozwadowski, *RSl* 2, 108. Porzig, *IF* 45, 165. Hirt, *PBB* 23, 338. Machek, *Slávia* 15, 177. *Boisacq** 790. Scheftelowitz, *KZ* 56, 173.

ploška f (Vuk, narodna pjesma, Bukovica, Hercegovina, bug.) = *pljôska* (Vuk) »plošná boca«. S augmentativnim sufiksom *-one* > *-un* (upór. *bòcun) ploskūn,* gen. *-una* m (Lika) = slov. *ploskūn* (istočna Štajerska) »plošná drvena posuda za ulje i vino«. Arbanasi posudiše

pllockë. Od kslat. *flasca* (Isidor iz Seville), *fiasco,* gen. *-onis* (6. v.), a ovo iz gotskoga ili zapadno-njemačkoga, upor. nvnjem. *Flasche.* Južnoslav. *ploška* potječe zacijelo iz balkanskog latiniteta, kamo je došla iz gotskoga najprije u vojnički- jezik na dunavskom limesu. Kasnije se posuđuje isti germanizam iz triju vrela: iz tal. (tosk. ili mlet.) *fjašak,* gen. *-Ska* m (Bella) = *fijašak* (Smokvica, Korčula) »plosnata staklenica, zemljani sud sa grlom« < tal. *fiasco.* Kao potpun internacionalni talijanižam govori se *doživjeti fijasko,* upor. fr. *faire fiasco* (1835); iz furlanskoga *flascon* > *fraskun* (16. v., Vetranie, disimilacija *l - n* > *r - n)* = slov. *flaškuen* (Notranjsko); iz nvnjem, *Flasche* > *flaša* (ŽK, hrv.-kajk.), deminutiv *flašica* (v. i pod *plosan}.*

Lit.: ARj 3, 59. 69. 10, 82. si. 101. *Pleteršnik 2,* 64. *REW*[3] 3355. *DEI* 1630. Sturm, *CSJK* 6, 81. *GM* 343.

plota f (Čapljina) »Art Flussfisch«, deminutiv na *-ica pietica* (Neretva, Severin, Karlovac) »scardinius plotizza« =, *platnica* (Belostenec) »riba psetta«. Sveslav. i praslav. jer se nalazi još u rus. *pietica* pored *plotvica,* deminutiv od *plotva,* ukr. *plitka,* češ. *platiče,* polj. *pločica,* u oba lužičko-srp. jezika. Iz sjevernozapadno-slav. je njem. *Plötze.* Upor. *pyota* (Lombardija), *piotra* (Engandin) < vlat. **plotla,* gr. πλωτή »Plattfisch«. V. *platuša.*

Lit.: ARj 10, 84. si., 85. Rešetar, *Štok. 269. REW>* 6607. *Weigand-Hirt 2,* 441-442. *Vasmer 2,* 374. *Miklošič* 249. *Bruckner* 421.

plovan m pored *plovan,* gen. *-ana* (13. i 14. v., Vuk, Belostenec, Voltiđi) = *plovan,* gen. *-äna* m (Rab, Hrvatsko primorje, Lika K, građani, dok seljaci vele *pop;* Omišalj, 1465; Vrbnik, Istra) = slov. *plován* pored *plaván* = *pievon* pored *pelvàn* (Cres) »župnik, parok«, deminutiv *Piovami* (prezime), apstraktum na *-ija plovanija* f (Vuk, 15. v., Lika K, građani i seljaci, Istra, Vrbnik). Od furl. *plevan* < lat. *plebānus,* poimeničen lat. pridjev na *-ânus* od *plebs,* gen. *plebis* »1° puk, 2° (od 4. v.) seoska župa«. Samoglasnik o mjesto *e* u *plovan* je zbog labiodentala *v* kao u *ponistra* < *fenestra* (v.), upor. tal. *piovano* pored *pievano.* Može biti i dalmato-romanska riječ. Crkveni latinizam je hrv.-kajk. *plebanoS* (16. v.) = *plebanuš* (15. v., Belostenec). Prema madž. izgovoru dočetnog *-s,* pridjevi *plebanušev, plebanuški* = *plibanuš* (16. v.) = *plebanuš* (Voltiđi) = (zamjenom početnog *sloga, pie-* domaćim prefiksom *pre-} prebonoš* (17. v.) = *prebanuš* (ŽK) = (ispuštanjem dočetka *-us* kao u drugim latinizmirha) *pleban* (15. v.) »parok, župnik«. Apstraktum na *-ija plebanija* f »župa«. Prezimena *Plebanie* (17. νΛ, *Plabanović* (1540, vjerojatno greškom mjesto *Pleh-).*

Lit.: ARj 9, 933. 10, 34. 59. 11, 434. 834. Tentor, *ASPh* 30, 198. Kušar, *Rad* 118, 14. *Pleteršnik 2,* 65. 54. Šturm, *ČSJK 6,* 82. *REW** 6591. *Prati* 767..

Plovdin m (15. v., također bug., disimilacija *v - v* > *v - n)* = *Plovdiv* (bug., Mikalja, 16, v., Mrnavić, tako i u ispravi sa turskoga dvora) = *Plovdina f* (Palmotić, Kavanjin) »toponim tur. *Fűibe,* gr. Φιλιππόπολις, tj. grad Filipa Makedonskog«. Odatle od tur. *Filibe* također bug. *Filibe* m, etnikum na tur. *-h Filibelija* m prema f *Filibelijka* i *Filibelijíe* (također naziv vrste cvijeća). Turski oblik predstavlja haplologiju grčkoga naziva ποπό > πο našeg tipa *zakonoša* i odbacivanjem dočetnog *-li,* koji se u turskoj jezičnoj svijesti identificirao sa tur. pridjevskim sufiksom *-li (şehirli, istambollu* itd.). Prvi bugarski oblik predstavlja ne grčku složenicu nego tračku (jezik Besa) *Púlpudeva,* u kojoj je *Pulpu* isto što *Filip,* a *deva* je nenaglašeni oblik od *dava* (upor. *'Singidava* za *Singidunum)* »oppidum, (keltski) dunum, grad«. Gubitak dočetnog *-a* je kao u *Roma* > *Rim* itd., možda preko lat. lokatīva *-ae.* Bug. *o* zamjenjuje *u* možda preko ъ (kao u *psalomb).* Samoglasnik *i* je zamjena za zatvoreno *e* od *deva,* koje je nastalo u nenaglašenu položaju (upor. rum. *cînepă* < *canapa, Caeserís* za *Caesaris).* Kao opća riječ *plovdina* f (Srbija /?/, i bug.) znači »vrsta grožđa, kraljevina (Hrvatska), brina (ŽK)« = *plovdinka* (Srbija) = (odbacivanjem prvog sloga) *dînka* (Srijem, Srbija).

Lit.: ARj 10, 87. *Mladenov* 430. 661. Skok, *ZRPh* 54, 181. 441.

pluća n pl. (Vuk, Dubrovnik) = *pluća* (ŽK) = *pijúca* (Vodice) = *pluie* n (Bella, Vetranie), baltoslav., sveslav., i praslav. **pljutja,* naziv za dio tijela, »pulmo«. U praslavenskom obliku ispao je zbog disimilacije / (/ *-j* > *e - j),* odatle opće hrv.-srp. *pluća* prema stčeš. *pluce* > nčeš. *plíce,* stcslav. *pljušta* pored *piuita,* rus. *pljuča.* Prvobitno *plj-* očuvalo se u botaničkom nazivu *pljućak,* gen. *-ćka* (Lika) »biljka što pliva u potoku povrh vode. te služi za hvatanje pijavica«. Riječ *pljuča* na istoku je zamijenjena turcizmom *bijela, džigerica,* koja prodire i na zapad: *ngerica* (ŽK) »živo-

tinjska pluća«. Pridjev na -ьn > -an plućan, poimeničen na -jak plućnjak »biljka pulmonarià«, na -ica plućnica (Prčanj) = na -ênica plućanica (Dubrovnik) »džigernjača, Leberwurst«.- Deminutiv na -ica: plućica (Vuk), augmentativ na -ina plucina. Složeni pridjevi od sintagme: plućnobolan (Stulić), plućnobetežan (Belostenec). Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **plou-,* prijevoj od **pleu-,* koji se nalazi u *pluti, plovem* (v.). Upor. lit. *plaučiai,* lot. *plausi* pl. t., stprus. *plauti,* sve u značenju »Lunge«. Riječ *pluća* je metafora nastala zbog lakoće. Upor. polj. *lekkie,* rus. *legkoje.* Lakša su od vode. Metafora je ie. le. se riječi razlikuju prema sufiksu koji upotrebljavaju s tom osnovom. Dok je u baltoslavenskom upotrijebljen sufiks *-tlo* > ie. **plou-tlo,* u grčkom, latinskom i sanskrtu vrši istu funkciju sufiks *-mon,* prijevoj od *-men* (upór. *pleme}:* gr. πλευμών pored πνευμών (unakrštenje sa πνέω, upór. internacionalnu riječ *pneumatiK),* lat. *pulmo,* gen. *-onis,* sanskr. *kloman* ,m, n »die rechte Lunge«.

Lit.: ARj 10, 88. Ribarić, *SDZb 9,* 178. *Miklósié* 252. Berneker, *IF* 10, 154. *Holub-Kopečný* 278. *Bruckner* 422. *KZ* 45, 39. *Trautmann 226'. WP 2,* 95-96. Iljinski, *ASPh* 29, 494. Wirth, *ZSPh* 16, 14. *Boisacq*[3] 793.

plüg m (Vuk), sveslav. i praslav. poljoprivredni posuđeni termin, »ralo, aratrum«. Pridjev na *-ьn* > *-an plužan* (J. S. Reljković), poimeničen na *-jak plužnjak* (Šulek) »konj koji pluži«, na *-ica Plužnica* (Srbija, hidronim, u pl. toponim). Deminutiv na *-ica pluzica* »plug bez točkova«. Na *-evina pltiževina* (Kosmet) »ledina plugom preorana«. Na *-jar plužar* (Vinkovci) »čovjek koji pri oranju drži plug«. Na *-ište plužište* (J. S. Reljković) »oraće zemljište«. Denominai na *-iti plüžiti, -īm* (Vuk) *(is-)* »susţinere stivam«. Najstariji je praslavenski naziv za taj alat *ralo* (v.), koje je služilo pri oranju mekšeg terena. Za tvrđi teren posuđen je iz got. **plõgs,* germ. *Pflug* kao savršenije oruđe, onako kako su Istroromâni posudili langobardski oblik germanskog naziva *plovun* > *pyveina* za lat. *aratrum.* Upor. današnje *traktore* kao posuđenicu za plugove moderne industrijske proizvodnje. Posuđenica je već baltoslavenska. Upor. lit. *pliugas.* Od Slavena posuđuju mjesto lat. *aratrum:* Rumunji *plug,* s deminutivima *plugusor, plugulef, pluguţ* (Erdelj), radna imenica na *-ar plugar* »zemljoradnik«; s glagolom *a plugari* »baviti se zemljoiadnjom«, apstraktum na *-ărie plugărie* »zemljoradnja«; Arbanasi *pluar* < *plugar,* upór. *plugarina* u madžarskom.

Lit.: ARj 10, 891. 93. *Elezović^,* 81. Vuković, *SDZb* 10,396. *Miklósié 252. Holub-Kopečný* 280. *Bruckner* 422. *ASPh* 11,120. *Mladenov 431. Kiparsky* 258. *GM* 346. Joki, *Unt.* 131. *Stenđer-Petersen* 407. *Vasmer 2,*376. Janko, *Slávia* 9,375 -358. *WuS\,* 104-106. Chodźko,*BSLP5,*LI. Asboth, *Nýt 2,* 194-197. (cf. *RSl* 3, 394). Tagányi, *NMy 5,* 107-117. 153-165. (cf. *RSI* 3, 398). Schrader, *IF* 17, 32. Meringer, *IF* 17, 112. si. 18, 244. si. Krek, *Kres* 1884, 107-112 (cf. *ASPh* 12, 516). Filin, *Trudy Inst. jaz. i myšlenija* 6. ser., *Slavica* 1, 43 — 44. (cf. *RES* 16, 98). *Tiktin* 1192.

pljačka f (početak 19. v., Vuk, Srbija, Kosmet, danas općenita riječ, nepoznato starijim leksikografima) »1° (pejorativ) plijen, grabež, otmica, 2° stvari, roba (Kosmet)«. Na tur. *-dzija* m *pljačkadžija* = na *-āš pljačkaš,* gen. *-aša* m. Denominal na *-ati pljačkati, -am* impf. (Vuk) (o-, *na-, u-, za-).* Balkanska riječ slavenskog podrijetla što se tiče sufiksa, grčkoga što se tiče korijena. Korijen je sadržan u grčkom denominalu πλακώνω (od πλάξ, gen. -κός), kako je već Jagić uočio. Od aorista πλάκωσα potječe čine. glagol *plăcusire, plucusire* pored *pulcusire* »1° presser, comprimer, 2° attaquer à l'improviste, surprendre, envahir un pays«, arb. *plakas* »überfalle«. Upor. za dodavanje našeg sufiksa *-ka* na tuđe osnove *čipka* (v.). U arb. ima *plaçkë* najviše posebnih značenja, osim našeg pod 1° još 2° kao u Kosmetu »cosa, oggetto, roba, effetti d'uso, mercé, beni mobili, 3° prtljag«. Kod nas je riječ pejorativna, u arbanaskom nije : npr. *placka pê gra* »articoli da donna«, *placke per shtepia* »oggetti culinari«, *plaçkat e nusės* »il corredo da sposa«. Glede semantičkog razvitka u arbanaskom upór. naše *odora* (v.) i posuđenicu *roba* (v.). Cine. *pleaşcă* f »1° proie, butin (kao kod nas), 2° bagages, hardes (kao kod Arbanasa)«. Ngr. πλιάτσικο (Epir), πλιάσκα. Bug. *plećka, pljačka* f (samo naše značenje), denominal na *-os(v)am pljačkos(v)am.* Tur. *placka, plaçkacı.* V. *ploka.*

Lit.: ARj 7, 498. 10, 93. *Elezović 2,* 537. Maretić, *Savj.* 87. *Miklósié* 251. Skok, *RIEB 2,* 31-38. 3. *Kongr. slav.* 4, 79-92 (cf. *JF* 18, 377). *GM* 344. *Pascu 2,* 77., br. 1440. 150., br. 874. *Leotti* 1054. Jagić, *ASPh* 1, 159. Vasmer, *GL* 119. *Mladenov* 432.

pijaka f (tajni jezik, argot, Vranja) »žena«. Od iste je osnove s našim augmentaţivnim sufiksom na *-urána pljakurana* (tajni jezik

lončara = grnčara u Prištini) pored *pljakura,* »žena«. Od arb. *plakë* »starica«. Upor. i prezimena *Pijáka* i *Pljakić* (Srbija).

Lit.: ARj 10, 93. *Jireček, ASPh* 8, 202. Trojanović,JF 5, 222-223.

pljeskati, *-am* impf. (Vuk) *(is-, na-,* «-); baltoslav., sveslav. i praslav. onomatopejski glagol »1° applaudire, 2° agitare aquam« = *upljeskät, -ljeskam* .(Kosmet) »3° (metafora) ubiti« prema pf. *pljêsnuti, -ēm* (Vuk) = *pljaskati* (Kurelac, čakavsko- primorje) »4° blebetali (metafora)« = *pljăskăti, pljâskăm* (Prčanj) = *pljuskati, -ām* (Vuk) *(is-)* »5° izmētāti vodu, ćušati« = na *-éti pljúštati, pljúštím* (Vuk) *(is·-)* »(subjekt *kiša)* padati«, denominal od *pljusak,* gen. *pljuska,* prema *ispljuštati se* (Lika) i pf. *pljûsnuti, -ēm* (o-), na *-ovati zapljuskōvat, -ujem* (Kosmet). Varijacija samoglasa *e - a- u* objašnjava se onomatopejskim podrijetlom. Postverbali: *pljesak,* gen. *-ska* (Vuk), *pljeska* f = *pleska* (Istra) »ćuška«, *pljusak,* gen. *-ska* m, *pljuska* f. Riječ *pljuska* se pejorativizira unakrštenjem sa *prdjeti: prdèljuska* (Zore). Ne zna se razvitak značenja u *pljuske,* gen. *pljusākã* (Crna Gora) = *pljuskače* (Vuk) = *pljūskavica* (Srbija, Vuk) »1° svrab, kraste«, *pljuskaiac,* gen. *-vca* (Poljica, Dalmacija) »2° bogorodičina trava, hypericum perforatum, 3° (Dalmacija) crno grožđe«. Tako i u rum. *plescu(v)iţă, -grata* »l ° svrab, 2° travamalachium aqüaticum«. Upor. arb. *fuske.* Ovamo onomatopejski uzvici *pljās* i *piješ* = *pljesk* (Vodice) pored *pljêskac* (upór. taj sufiks u *makac).* Na *-aia pljeskača* (Lika) »dlan«. Na *-avica* možda naziv igre u kolu: *pljeskavica* (Levač, Temnić) = *pljaskavica.* Usp. suglasničku varijantu iste onomatopejske vrijednosti *bljuzga* (v.). Zacijelo ide u ovu onomatopejsku seriju i varijanta sa o i sa A mjesto *sk: ploha* f (Samobor, Krk) »nagla kiša, pljusak« = *plova* (hrv.-kajk., Trebarjevo), također slov. *ploha* »Gussregen«. Sa *h* mjesto *sk upljehati* »interimere, necare« uporeduje Matzenauer s lit. *plesti, plešću* »scindere«. Taj glagol uporeduje Pederson i s *plesncti.* Rumunji posudiše α *plesni* »schlagen, hauen et.«, postverbal *pleasna* »Geissel, Peitschenschnur«. Prema *pliscută* »Backenstreich« u južnoslavenskoj je osnovi bilo ĩ, koje u nenaglašenom slogu daje u rumunjskom *i.* To mišljenje ne potvrđuje rumunjski onomatopejski glagol *a plescăi* od uzvika *pleosc* prema rum. *a plioscăi* = *pljuska.* U baltičkoj grupi lit. *pleškėti* »prasseln, knallen«, lot. *plešk'is* m »brbljavac« prema lit. *pliauškėti* »pljuskati«, *pliaŭkšati.* Upor. još arb. *pëlcas,* aorist *plasa* »scoppiare, berste«, *plas;*

Lit.: ARj 10, 94. 95. 104. 105. *Elezović* 1,. 196. 2, 32. 392. Ribarić, *SDZb* 9, 178. *Miklósié* 249. 251. Berneker, *IF* 10, 154. *Holub-Kopečný* 277. *Bruckner* 419. *IF* 23, 217. *Mladenov* 429. 432. *Trautmann 225. Tiktin* 1157. Koštial, *ZSPh* 7, 380-381. Iljinski, *ASPh* 29, 493. Walde, *KZ* 34, 527. Scheftelowitz, *KZ* 56, 183-184. 195. *GM* 115. 344. Matzenauer, *LF* 12, 162-163.

pljeva f = (ekavski) *pléva* = (ikavski) *pliva* »ἄχυρογ«, sveslav. i praslav. **pel-va,* u. baltičkoj grupi ista osnova po deklinaciji *u:* lit. *pelus,* lot. *pelus, pelaęs* f pored stprus. *pelvio* f »isto«. Po osnovi i značenju riječ je baltoslavenski poljoprivredni termin. Pridjev na *-ьn pljêvan,* poimeničen na *-ica* stcslav. *pie ьnica,* očuvano u *pRjevnica* (Bella, Stulić, Ston) = *pjevnica* (Konavli) = *plivnica* (Voltiđi, Gradište u Slavoniji) = *plevnica* (Belostenec, Jambrešić) = *pliemnica* (ŽU) »pojata«, odatle *pljevničarica f* prema m *plijevničar* (Stulić) »rustica quae in casa habitat«, na *-ja pljêvnja í* (Knjaževac) = *plêmnja* (Kosmet) = na *-jăk pljevnjak* = na *-ara pljèvara* (Vuk) »plijevnica«. Pridjev na *-j* toponim *Pljêvlje* n sing. = *Pljêvlja,* gen. *Pljêvāljā* n pl. = tur. *Taslidža* = (stari naziv) *Vrhbreznica.* Toponim je nastao od manastirskih *pljevara.* Odatle etnik *Pljevljak* m prema f na *-uša Pljevljakuša* i pridjev *pljêvljanskî* = *pljêvaljskî.* Pridjev na *-it pljevit* (Šulek), na *-Ijiv pljevljiv* (Stulić), na *-ost pljêvast* = na *-av pljevav* (Stulić), na *-nat pljevnat.* Na *-arica pljêvarica* (Šaptinovac) »konjska vršaća mašina«. Deminutiv na *-ica plevica* (hrv.-kajk.) »válvula«. Augmentativ na *-ina pljevina* (Stulić). Praslav. na *-eh plevel* m (prijelaz iz deklinacije *i,* također slov.) = *plivelj* m (Vodice) »ljulj, kukolj«. Odatle na *-nica plevelnica* (Belostenec) »zaperak«, na *-nják plevelnjak* (Jambrešić) »pljevača«. Riječi *pljeva* i *plijevnica* poljoprivredni su termini, koje posudiše Madžari *pelyva* = *polyva,* Rumunji *pleava,* deminutiv *pleviţă* »xeranthemum annuum« = *plevaiţă, plevaniţă* = kod Cincara *pleanţă* < **pIe ьnica, plevele,* odatle novi sing. *pievīla* < stcslav. *pie eiь* f »kukolj«, Arbanasi *plevicë.* To je apstraktum koji je postao konkrétum. To je i *pljeva,* izvedenica na *-ųa* od praslav. glagola **pel-ti* > *píjeti.* Upor. *država* prema slov. *dežela* od *držati.* Sveslav. i praslav. *pljîti, plijèvëm* pored *plijem* (Vuk) *(do-, is-,* o-) = od prezenta inf. *plijèviti, plijèvîm* = (ikavski) *pliti, plijem* = *plijevsti, plijevēm* (Lika) *(do-)* — *plēvei, plēvīm* (Kos-

met) = *pliviti* (Vodice) prema impf, na *-υα~ pievoti* (hrv.-kajk.) (rs-) »runcare«. Radna imenica na *-ai* prema f na *-ačica pijevac,* gen. *-afi»* prema *pljevaäca,* s pridjevom na *-ski pljevački.* Apstrakta na *-idba* (upor. *vršidba) pljevidba.* Pridjev na *-aiьn plevatan* (hrv.-kajk.) = na *-tva pljêtva* (Crna Gora), na *-je isplíće* (Stulić), odatle na *-or pljètvar* (Vuk) »koji plijeve«. Rumunji posudiše i taj glagol *a plivi* prema prezentskoj osnovi *plijivim,* koja je sekundarno nastala unakrštavanjem od *plijem* i imenice *pljeva.* Na *-or plijèvor* (Vuk, bug. *pievar)* »ono što se ispljeve«. Jat je nastao po zakonu likvidne metateze u infinitivu od ie. korijena **(s)p(h)el-* »cijepati, otkinuti«. Upor. polj. *plowa,* rus. *polova.* Taj se nalazi još u *paljeno, polica, palica, polovina, opijen.* Dopušta se izvođenje i od ie. korijena **pel-* »koža«, s formantom *u, u* (u lit.) kao u lat. *pellis.* Upor. sanskr. *palavas* m pl. »Spreu«, got. */ilhan* »graben« (?).

Lit.: ARj 2, 648. 10, 99. 62-63. *ASPh 6,* 662. *Elezović г,* 80. *Miklošii* 235. 237. *Holub-Kopečný* 278. *Bruckner* 418. *KZ* 43, 316. *Mlađenov* 431. *WP 2,* 678. 59. *Tiktin* 1178. 1190. *Pascu 2,* 204., br. 355. Solmsen, *KZ* 38, 444. Brugmann, *IF* 17, 488. *Boisacg*[3] 306. 890. Petersson, *Balí. u. SI.* 1916 (cf. *IJb* 7, 115). Uhlenbeck, *PBB 27,* 118. Jokl, *Stud.* 67.

pljuvati, *pljujem* impf. (Vuk) *(is-, iza-, na-, po-, u-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »spuere«, prema pf. *pljunuti, -ēm* (Vuk) (is-). Suglasnik *lj* u infinitivu je analogickí prijenos iz prezenta prema stcslav. *phvati, pljuje; l* nije epentetsko u slavenskom jer se nalazi u češ. *plivati* i polj. *plvać, pluć* i rus. *plevatb.* Deminutivi *pljucati, -am (is-)* prema *pljucnuti, -em,* na *-ckati pijuckati,* na *-kati pljuvkati* = *pljùkati, -fen* (Vodice) impf, prema pf. *pljuknüti* (deminutivnost je nestala) »pljuvati«. Izvedenica na *-aia pljuvača,* odatle *pljuvačnica,* od imperfektivne osnove, na *-ačka* < *-łk* + *-bka pljuvačka,* postverbal *pljuvka,* na *-otina pljuvotina, pljuvotka, pljuvoće* n, *pljuvaka, pljuvača,* radne imenice *pljuvac,* gen. *-vca, pljuvavac,* gen. *-avca, pljuvatelj* prema *pljuvate-Ijica,* na *-aonica pljuvaonica,* na *-alo pljuvalo;* na *-bk* > *-ák* (prema *upljuvati) upljüvak,* gen. *-vka,* pl. *upljuvci* (Kosmet) »jaje od muhe«. Od pf. *sapljunac,* gen. *-unca* (Vodice), *pijuna* (Riječka nahija) »pljuvačka«, *pljùnak,* gen. *-nka* pored = *pljunka* f. Na *-je pljunuće,* od deminutiva *pijuk* na *-ъi pljukăt,* gen. -âta (Vodice) »pljuvačka«. Od deminutiva *pijúc- pijúca f* (Vuk) »bijelo grožđe«, *pluckalica* (Lika) »žensko koje mnogo pijúca«, *pljucavica* (Vuk) »1° sitna riba, 2° šljiva«. Hipokoristici *pljuco* m prema f *pijúca* od *pijuckalo;* na *-ara pljucara* »neka kruška«. Neobični su oblici *pljèvak,* gen. *-vka* (Podgorica) = *pljevak* = *plijevkl* (Prčanj) — *upljevak* »upljuvak«. Upor. rus. *plevok* prema inf. *plevatb,* gdje *e* zamjenjuje 0. U baltičkoj grupi ie. korijen **sp(h)ıeu-* zadržao je početno pokretno *s* lit. *spiauti,* lot. *spl'aut,* tako i u ostalim ie. jezicima lat. *spuō,* got. *speiwan,* nvnjem. *speien,* sanskr.· *Sthīvati.* Bez pokretnog *s-* kao u slavinama je gr. πτύω. Slavine imaju i tu zasebnost što sadrže u osnovi /, koje potječe od onomatopeiziranja riječi. Upor. *bljuvali.*

Lit.:ARj 10, 62. 100. 102. 105. 106. 107. Ribarić, *SDZb 9,* 178. *Elezović 2,* 391. *Miklošii* 251. Berneker, *IP* 10, 163. *Holub-Kopečný* 279. *Bruckner* 419. *KZ* 45,42. *Mlađenov* 431. *WP 2,* 683. *Trautmann* 276. Pedersen, *KZ* 38, 342. Kretschmer, *KZ* 31, 386. 436. 439. Streitberg, *IF* l, 513. Sütterlin, *IF 25,* 72. Collitz, *MPh* 15, 103-107 (cf. *IJb* 7, 52-53). *Boisacg*[3] 824.

po[1], baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog, nenaglašen, proklitika s dativom, »Überhin, längs«, distributivnog značenja *(jedan po jedan),* s akuzativom »nach, an«, s lokativom »überhin, gemäss«, nominalan *(pobratim* prema *posestrima, poočim)* i verbalan prefiks *(popisati* itd.), dok je prijevojni oblik *pa-* sveslav, i praslav. nominalan i verbalan prefiks *(pamet, pajasen, pastorka, pavitina, pabirak, pabirčiti),* nikada prijedlog. Služi za izražavanje komparativa (Kosmet, bug.). Pojačava značenje glagola, pridjeva i priloga (Kosmet; *sve po ne čuje, po tamo).* Uz pridjev izražava približnost: *povisok, pogolem, podebeo* itd. Cesto dolazi u toponomastici i nazivima za oblasti, obrazovanima od imena rijeka: *Podolje, Pomoravlje, Podrinje, Podunavlje, Posavina, Podravina,* dok *Pomorje* > njem. *Pommern,* što pokazuje da je to praslavenski način. Od *po* nastaje dodavanjem *d* (od *djeti, sud,* v.) prema *nad* i *pred* nov sveslav. i praslav. prijedlog i prefiks *pod* > *poda* »sub«. Taj se veže s drugim jednosložnim prijedlozima *na* i *iz napod* (Vuk) »naniz«, *Ispod, ispodan* (18. v., Vitaljić), *od podno,* odatle pridjev na *-nji ispodnji* »donji«, *ispodanji* '(Jedan čakavac). Dolazi i u toponimiji *Podgradec* > arb. *Põrades, Podgrađe, Poluze* < *Podlužje.* Rijedak je *ispod* kao glagolski prefiks *ispodmaknuti, ispodmicati, ispodmuče.* Rumunji posudiše pridjevski i glagolski prefiks *po* u značenju približnosti: *po roş, a ponegri* »ocrniti« od lat. *negru* »crn«, *a povīrni* -»auf Seite legen«, α *popri* — *propi* < *popretí.* Ovamo ide i ie.

**pos* »unmittelbar bei, hinter«, koji sadrži **pa* i priloško *-s* (upor. ie. **eghs* > lat. *ex,* gr. аф, łat. afa), u lit. *pas* prijedlog.s akuz. »an, bei«. I taj dobiva *-d* (od *djeti* kao u *sud,* v.) u stcslav. *pozdz* »spät«, odatle stcslav. prilog *pozdě* »spät, am Abend *(pozdě scštu* »als es spät war«), odatle stcslav. *poгaъnъ* »spät zur Hand, langsam« i naš pridjev na *-ьn* > *-an pózán,* f *pozna,* u kojem je *d* ispalo u ž. r., odatle analogijom *pozan* za maskulinum. Osnovno *pos-*je i rijedak prefiks: *pozder* (v.) = *pazdîr* (ŽK). Upor. i *pazuho* i *poz-.* U baltičkoj grupi lit. *po* s gen. i dat. »nach«, s instr. »unter«, kao nominalan i verbalan prefiks *pa-,* nominalan *po-,* lot. *pa* c. acc. »auf, durch«, c. dat. »gemäss«. U ie. jezicima u dva vida: *apo* i *po,* prvi oblik u sanskrtu i avresti *apa,* gr. *&πo,* απó, arb. *pa, prapë* < *per ape,* lat. *ab,* got. *af,* nvnjem. *von* < pragerm. **fa - na.* V. *opak.* Dolazi vrlo često i u internacionalnim riječima gr. i lat. podrijetla: *apologija, apoteoza, apostrof, apoteka, apstinencija, apstrakcija, abnormalan, apozicija, pozitivan, pošta* (tal., preko njem.), *depot* (fr.).

Lit.: ARj 3, 934. 7, 499. 10, 107. *Elezović 2,* 82. 537. *Miklósié* 253. *Holub-Kopečný* 281. 282. *Bruckner* 423. 400. *Trautmann* 203. *WP* l, 48. 2, 78. *Tiktin* 1193. Osthoff, *IF* 5, 320. Hermann, *IF* 34, 358. Wijk, *Donum natal. Schrijnen* (cf. *RES 9,* 274). Bělic, *JF* 18, 97. Solmsen, *KZ* 37, 592. *GM* 278. 317. Meillet, *Belićev Zbornik* 1921, 24-26. *Brugmann* 2[s], 2. 733 f.

po[2] (Kosmet) »ta, pa, ali, može«. Od arb. *po, por* (Gege) »sondern, gewiss, also, beständig«, koje Meyer izvodi od lat. *porro,* čemu isti dodaje i rum. *punire (a)* »beständig«. Zacijelo ide ovamo u prvom dijelu *ber-* od *bērākos* (Vrbnik) < mlet. *purassae,* istro-rom. *purassié* »sehr viel« <*lat. *porro ad satis.*

Lit.: Elezović 2, 83. *GM* 346. *REW*[3] 6669.

p8d m (Vuk), baltoslav. i praslav., »1 ° strop, tavan (ŽK), plafon, 2° Fussboden, patos, 3° boj, kat, 4° toponim« = *pôd,* gen. *poda* (Kosmet) »patos u kolima«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac podać,* gen. *poca* (Ston) »daska na tlima«. Augmentativ *podiņa* (Vuk) »1° boj, kat, 2° prostirač«. Na *-nica podnica* (Vuk, Kosmet) »daska kojom je što popođeno«. Denominal na *-iţi podiţi, -im* (Dobroselo) *(po-)* »metati pod, patosati«. Riječ *pod* je graditeljski kulturni termin, koji posudiše Rumunji: *pod* »most«. U tom značenju nije potvrđena u slavinama. To specijalizirano značenje nastade odatle što za značenje »tlo« Rumunji već imaju *panante,* od Jat. *pavimentum.* Odatle deminutivi *podeț* »mostić« = *podised* = *podiıor,* denominal α *podi* i apstraktum na *-eiь* > *-eală podeală* »pođenje«. Kod Madžara *pad* (15. v.). Baltičke usporednice obavještavaju nas o semantičkom razvitku praslavenske riječi: lit. *padaš* »1° noga, 2° potplat, đon«. Prema tome *pod* je etimologički identično s ie. korijenom **ped-,* u prijevoju **pod-* »noga«, koji se u ie. značenju očuvao u *pješak, pješice.* Značila je prvobitno »tlo po kojem se ide«. Specijaliziranje značenja nastalo je zbog istog razloga kao u rumunjskom, gdje je zbog postojanja latinske riječi došlo do specijaliziranja značenja. Zbog praslavenske inovacije *noga* došlo je i ovdje do semantičkog specijaliziranja.

Lit.: ARj 10, 192. 201. 242. 240. *Elezović ï,* 91. 2, 537. *Miklošif* 254. *WP 2,* 24. *Tiktin* 1199. Posch, *WuS* 16, 7. Matzenauer, *LP* 13, 172-173.

podestat (Perast) = *podestat,* gen. *-âta* (Rab) = *(st* > ft) *podestat,* gen. -αία (Istra) = *podestà,* gen. *-ada* (Cres) = *podestà* (Istra) = *potestât* (Kućište) »načelnik općine«. Od tal. *podestà,* starije *podestade* < lat. apstraktum *patęstas,* gen. *-ātis* »vlast«, koji je postao konkrétum (upor. *camerata).* Na složen sufiks *-ar* + *-ia* > *-arija: podestarija f* (Marin Držić) »područje kojim upravlja podestà« < tal. *podesteria.*

Lit.: ARj 10, 225. *REW*[3] 6697. Matzenauer, *LF* 13, 171. *DEI* 2984.

podija f (Saptinovac, Slavonija) »kad je suknja podugačka, onda se ušije, a ono ušiveno zove se *-^jdlja;* Saum«. Denominal na *-ati potpódljati, -am* pf. (Saptinovac) »načiniti podiju«. Od nvgr. ποδιά, možda preko čine. *puôeao,* pl. *puôeale* »pan, basque d'un habit« (izvedenica od gr. πους, gen. ποδός »noga«). Grčkog je podrijetla i talijanizam pomorski termin *podati, -am* impf, *(pri-)* od tal. *poggiare* »dirigere una nave allontanando la prora dalla direzione del vento« (primjer iz Vodopića: imperativ *pripodaljl* »okreni niz vjetar, jedri pod vjetar«), denominai *oà. poggia* f > *poza* (Tijesno) »konopčić kod donje Iantine« = *pojât, -am* (Božava) »veleggiare a poggia«.

Lit.:ARj 10, 268. 11, 180. Vodopić, *Tužna Jele* 217. Skok, *Term.* 143. Cronia, *ID* 6, 118. *REW*[3] 6625. *Pascu 2,* br. 82., 1532. *Prati* 781. *DEI* 2987.

podujka f (Kolombatović) »riba crenilabrus mediterraneus«. Upor. *podüstva* (Čapljina) »Art Flussfisch«.

Lit.: ARj 10, 336. Rešetar, *Štok.* 270.

pogača f (Vuk, Mikalja, Bella, Belostenec, Voltici, Stulić, slov., bug.) = *pogača* (Rab, Boka, Lastva, ŽK) = *pagai* m (Kavanjin, rus.) »1° hljeb plosan i nekvasan, 2° (metafora) istiještene masline u mlinu«. Deminutiv na *-ica pogačica* »biljka i voće, jabuka« = *popina pogačica* »taraxacum officinale = popino gumno«. Pridjev na *-ьn* > *-an pоğaçan,* poimeničen na *-ik Pogačnik* (prezime), na *-ica pogačnica* »naziv kruške i jabuke (Šulek)«. Na *-ar* < *-arius pogačar* m prema f *pogačarica* »Kuchenbäcker«. Prezimena *Pogaču, Pogačina, Pogačka.* Hipokoristik *poga* (Lika, djetinja riječ). S tal. (?) sufiksom *-one* > *-ona, -una pogačoňa î* (prema Šuleku u Podravini) »jabuka« = *pogačonka* = *bogačonka* (Šulek). Nepoznato preko kojeg vrela, madž. ili njem. Upor. slov. *pogačonka.* Riječ je postala balkanska: rum. (u maskulinumu kao kod Kavanjina i u rus.) *bogaciu* = *pogaciu* = *pohodu* (Moldavija) = *bohaciu* = *pohagiu* »Art kleines mit Zucker bestreutes ordinäres Gebäck, gâteau feuilleté au fromage«, pi. *pogače,* arb. *pogaçë,* ngr. πογάτσα, madž. *pogácsa,* njem. *Pogatscherl.* Od srlat. *focacea,* pridjev na *-aceus* od *focus* (v.), *panis focācius* (Isidor iz Seville) > tal. *focaccia* = (metateza) *co/accia,* istro-rom. *fogata* (Piran). Prijelaz *c* > *g* upućuje na sjevernu Italiju kao vrelo gdje se sonorizacija međusamog'asnih okluziva pojavljuje od 5. v. dalje. U Lici postoji još oblik *fukīca* (Gospić, sela i okolica, Liješće) »struca kruha«, u kojem je *a* > ι kao u krčko-rom. *Kimp* < *Campi, Bibinje* < *Vibiani* (primjer: *sutra Mile ide u drva, ispeći ću mu fuklcu).* Taj oblik dokazuje da postoji i posuđenica s očuvanim bezvučnim izgovorom međusuglasničkog okluziva. Upor. arb. *fuske.*

Lit.-.ARj ï, 149. 10, 363. 791. Kušar, *Rad* 118, 19. *Pleteršnik 2,* 103. Sturm, *ČSJK* 6, 57. *REW*[3] 3396. *DEI* 1102. 1672. Kretschmer, *KZ* 35, 605. *Tiktin* 206. *GM* 115. 347. *Ive* 77. *Vasmer* 2, 381-2. Skok, *ZRPh* 54, 204. 209.

pogan = *pogan,* f *-äna* (Kosmet), pridjev, »1° immundus, turpis, 2° opak (Perast), 3° toponim (poimeničen ž. r. *Pogana,* selo, Hercegovina, najčešće u vezi s toponomastičkim apelativima: *Pogana Glavica, Kruška, Vlaka, Pogana Jama /*ŽK/, *Pogani vrh)«,* odatle složeni naziv (sintagme kao apelativi) *pogana micino* »rak«. Poimeničen na *-ьc* > *-ac poganac,* gen. *-nca* m »1° poganin, 2° različite bolesti, 3° toponim (ime sela)«. Augmentativ *pogančina* »bolest rak«. Pridjev *pogančev,* sintagma kao apelativ *pogančeva trava* »biljka«. Poimeničen na *-ina pogančevina.* Deminutiv *Pogančar* (toponim). Na *-ica pòganica* = na *-ka poganka* »Γ različite bolesti, 2° biljke, 3° zmija«. Na *-ija poganija* f (Kosmet). Na *-ik poganih* = na individualno *-in poganin* prema f *poganka,, pogankinja* »Heide«. Ovo *-in* ostaje u izvedenicama *poganinka, poganinov, -ninski, -ninstvo, -ninstvovati* (ovo većinom u kajk. gdje i pl. *poganim)* prema *poganstvo, poganstvovati,* na *-luk pogànluk* (Vuk) = *pogãnlak* (Kosmet) »grijeh, bezakonje, mržnja«; na *-ost poganost.* Bez *-in pogan* m »1° poganin, 2° đavo«, pridjev *poganov,* prezime *Poganović,* toponim *Poganovci, poganski,* apstraktum na *-ina poganština* = *pogašcina* (Banja Luka, K), denominal *poganštiti.* Na *-uša poganuša.* Na *-ja poganja.* (Marulić). Prezime *Poganjević.* Na *-ulja poganûlja* (psovka, Kosmet, Crna Gora) »žensko· čeljade pogane naravi«. Apstraktum po deklinaciji *i pogan,* gen. *-i* f (15. i 16. v., Vuk) »1° gad, gnjus, nečist, 2° grijeh, 3° poganska vjera«. Denominál na *-iti pògan(j)iti, -im* impf, *(is-, o-, po-)* »kaljati, prljati«, iterativ na *-va- poganjivati, -ujem, -ivam.* Radna imenica na *-telj poganitelj.* Pridjev na *-iv poganiv (neo-), opoganac, -itelj, opoganjati.* Kao učena riječ *pagan* = *paganın* (Kašić, Bačić), na *-izam paganizam.* Prijelaz *ρ* > *b* u bug. *buganci* »böse Geister«, *bugani denje,* upor. sa gubitkom *ba-* (zbog tur. pokazne zamjenice *bü* »ovaj«) *ganaden* »schmutzig«. Parčić ima *buganac* »gelone«, koje je identično sa sjeverno-tal. *buganza* nepoznatog postanja. Nalazi se još u stcslav., bug. i slov. kao i u ostalim sjevernim slavinama. Posuđeno prije prijevoda Sv. pisma, vjerojatno iz balkanskog latiniteta, gdje je lat. *paganus* postojalo kao izvedenica na *-anus* od *pagus* »selo, ladanje«, kako svjedoče rum. *păgin,* cine. *pîngîn,* arb. *pëgërë.* U rumunjskom ide semantički razvitak u korak sa slavenskim »1° Heide, 2° nečist«, upor. *pingara* »Schandfleck«, postverbal od *a pângări* »besudeln, skrnaviti«. I u rum. i u arb. *poganb* je posuđeno u značenju »nečist«: rum. *pogan,* arb. *pügame* (Gege).

Lit. *ARj* 3, 936. 7, 936. 9, 76. 10, 370. 805. *Mažuranić* 244. Hirz, *Amph.* 100. 114. *Pleteršnik* 1, 837. Šturm, *ČSJK 6,* 57. *Elezović* 1, 237. 2, 86. *Miklósié* 254. *Mladenov* 437. *Vasmer 2,* 381. Isti, *GL* 119. *REW*[3] 6141. Jagić, *ASPh* 8, 322. *Tiktin* 1164. *Romanski* 125. *GM* 331. *IF* 3, 71. Grünenthal, *ZSPh 9,* 379. sl. (cf. *IJb* 18, 261). Kuljbakin, *IF 5,* 301. Matzenauer, *LF* 7, 176. *KZ* 58, 20.8. Keil, *Anzeige Ak.,* Wien, 79, 84-87. Altaver, *Zeitschrift fur Kirchengeschichte* 58, 130 — 141. Zeiller, *Accadèmie des inscriptions* 1940, 526 — 543. *DEI* 629.

pohartati, *-am* pf. (Vrbnik), primjeri : *guštirna je uzidana od kamena, melti i pohartana s porculanom,* a prvo je bivala *ohartana z japnon* [< tal. *incartare* »dare l'intonaco ai muri«, zamjena prefiksa].

Lit.:ARj 10, 438. *REW*[3] 3206. *Pirana** 436. 1105.

pohve f pl. (15. v.) = *pahvi* f pl. (okolica Dubrovnika, arhaizam, stari pl. f) = *pöfe* (Dubrovnik, upor. *Hvar* i *Far)* = *pôfi, povi* (Lika) »podrepina, kuskun (v.)« = (sa *o* > *u) puhvine* (Stulić). Augmentativ na *-ina pahvina* (Hvar, Vrbnik) »isto«. Nalazi se u svim slavinama osim u bugarskom, gdje je istisnuta od turcizma *kuskun:* češ. *pochwa,* polj. *pochwa,* rus. *pahva,* praslav. Upoređuje se s polj. *pacha* = *pazucha* == *paz* i rus. *pah* »Weiche, Leiste«, sa češ. i polj. *pošva.* Misli se da je u prasrodstvu s njem. *Fach, Fuge* i lat. *pango,* odatle particip *pactum* (internacionalno *pakt),* od ie. korijena **pãk-* ili **pãg-* »pričvrstiti«. Ako je tako, mora se pretpostaviti da je *h* nastalo od *sk* > *ks* i da je *-va* ili sufiks ili ostatak deklinacije *u.* Ovamo možda i *poha* f (Blato na Mljetu) »oka u mreži«.

Lit.: ARj 10, 463. 12, 626. *ZbNŽ* 29, 207. 209. *Miklošič254. Holub-Kopečny* 283. *Bruckner* 423. *Vasmer* 2, 327. Prusík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269).

Poisan m (nedovoljno potvrđen oblik; čini se da ga nije govorio naš narod nego možda splitski Talijani) = *Poisan — Pojišan,* gen. *-äna* = *Pojšan,* splitski toponim (zaselak). Potvrđeno *Panisana,* zacijelo greška mjesto *Pansiona,* jer od *Panisana* nisu mogli nastati hrvatski oblici. Rimski toponim na *-ianus* (oznaka funda, predila, vile) od imena nekoga *Panse,* sa *nš* > *s* kao u *-ensis* > *-esis* > tal. *-ese Pasiano,* sa *šį* > *iš,* upor. *Sukojišan* < *Sonetus Cassianus.*

Lit.: ARj 10, 466. 468. 487. 485. Skok, *NV'j* 23, 346. Skok, *AHID* 1, 23.

pojana f (Vuk, Kotor) »usko platno«.

Lit.: ARj 10, 472.

pojas m (Vuk) = *pSjes* pored *pojas* (Kosmet) = (na zapadu običnije sa. *oja* > *ă* kao u *ban* < *bojan,* tako i češ. i polj.) *pas,* praslav. *Уosб, »1° cingulum, 2° dio tijela (pas)«. Izvedenice su od jednog i drugog oblika. Pridjev na *-ost pojàsast* (koza) = *pasast.* Deminutivi na *-äc* < *-ьc pojasac,* gen. *-sca* (15. v.) = *pasāc,* gen. *-sca* (ŽK), u vezi s pridjevom *bozi pască* »duga, mâorica (Kastav)« = *bojzi pasič* (Vodice) = na - SA > *-ok bójzi pásák* = *božji pas* (Hrvatsko primorje, Cres) = *bozi pasbc* (Krašić, Prigorje) = *svete Marije pásec* (slov.) = bug. *zona* = ngr. της κυρας το ζουνάρι; na *-bk pojasak,* gen. *pojaska* (Ladimirevci, Slavonija) »crvena vrvca kojom se opasuju žene«, na *-ica pojàsica* (Vuk, Dobroselo, Lika) »pojasasta koza«, na *-ič pojasić* (Vuk), na *-inka pojasinka* f »pojasac«. Na *-ilo pojašilo* m (Dobroselo, Lika) »pojàsast jarac«. Augmentativ na *-ina poj àsina* (Vuk). Na *-nica pojasnica* f. Prilog *pojaske* (Vuk) »u pojas«. Denominai na *-ati* od stegnutog oblika *pásati, -šém* (objekt *sablju)* (Vuk, 16. v.) *(o-, ras-),* odatle *za sav opasani svit* (ŽK) »nikako«, postverbalni pridjev i prilog *raspas* (16. v.) »bez pojasa«, impf, na *-va- raspasavati, -pašāvām, -šivati, -pasujem, -sívám* (Lika), odatle *raspàsanka* »djevojka bez pasa«, od *pojas* part. perf. pas. kao pridjev *raspojasan* »(metafora) nepristojan«, na *-ovati pojasovati, -ujem* (Danilo, Stulić), *opasôva* (Kosmet) »pojasom obavijati«. Odatle na *-nica opasivnica* f (Vodice) »dugačko uže kojim se povezu po dužini kola natovarena sijenom«. Upoređenje sa lot. *juosta* »pas« i lit. glagolom *juosti,* lot. *juost* »opásati«, koji sadrži ie.' korijen **iōs-*, izvedenicu s pomoću formantą *s* od ie. korijena **eu-*, prijevoj **ιου-* »vezati«, kaže da je praslav. *pojas* prefiksalna složenica *po* + *jas.* Bez prefiksa samo *-jas* nije očuvano ni u jednoj slavini. Upor. stir. *yah-*. Gr. ζώνη (odatle internacionalna *zona)* sadrži isti prijevoj kao i baltoslavenska riječ s formantom *-na.* V. još *igo, igla* (v.).

Lit.: ARj 10, 473. 475. *Elezović 2,* 94. Ribarić, *SDZb 9,* 182. Tentor, *IP* 5, 205. *Miklošič* 100. *Holub-Kopečný* 265. *Bruckner* 398. *KZ* 45, 304. *Trautmann* 108. *WP* 1, 209. Schwyzer, *WuS* 12, 20. si. (cf. *IJb* 15, 201). Jokl, *IF* 27, 301-305. Uhlenbeck, *IF* 15, 210. Bartholomae, *IF S,* 235. Meringer, *WuS* 17, 144. Pedersen, *IF 5,* 46. *Boisacq** 312.

pojata f (Vuk, Srbija, Vetranie) = *pojata* (Kosmet) = *pojata* (sjeverna Dalmacija, Čilipi) = *pajāt,* gen. *pojata* m (Lika), južnoslav., »Γ staja, hlijev, tor, pljevara, vajat, koliba, sjenik (Čilipi), košara (sjeverna Dalmacija), kuća za slamu, sijeno i spavanje ljudi, 2° toponim (u sing. i pl.)«. Deminutiv na *-tk* > *-ák pojatak,* gen. *-tka* (Vuk, Srijem) »u zadružnim kućama spavaonica«, na *-ica pojatica* (Vrbnik) = *poj atica* (Kosmet). Augmentativ na *-ina pojatina* (Stulić), na *-ište* (upor. *derişte) pojatište* n (južno-moravskd narječje) »rđava pojata«. Na *-ar: pojatarin* (Stulić) = *pojatar* m prema f na *-arica pojatarica*

(Stulić) »kolibar«. Pridjev na *-ьn* > *-an* samo u toponimima *Pojatna, Pojatno, Pojatnik, Pojatnjak.* Bug. *pojata* »košara«. Čudno je značenje u Crmnici, ako je ista riječ, *poata f* »dio zemlje koji moba odjednom obraduje, kao u selu Rudarima (okrug toplički, Srbija), trpeza, sinija, sofra«. Miletić upoređuje s crmničkim značenjem i glagol *poàtìt* »uhvatiti dah«. Dade se potvrditi u kasnijim cslav. tekstovima *pojata* »Dach«. Riječ je građevinski termin koji se posuđuje: madž. *pajta* »štagalj, ambar«, sa sinkopom srednjeg α kao u *parna* < *perina, maina* < *malina, ponyva* < *ponjava,* dako-rum. *potata* (Moldavija) »1° staja za perad, 2° (Erdelj) staja za stoku«, čine. *pittata.* Miklošič upoređuje sa *jata* (v.) »šator«, *jatka* »Henkerbude«, čime se ne objašnjava *po-,* jer nema glagola *pojatiti.* Može biti praslav. i predrimska riječ, u vezi s alpinskom pastirskom *baita,* riječ koja je posuđena *băjta* (v.).

Lit.: ARj 10, 475. 476. 479. *Mladenov* 502. *Elezović 2,* 94. Miletić, *SDZb 9,* 615. *Miklošič* 254. *Tiktin* 1203. *Pascu* 2, 206., br. 374. Skok, *AA 4,* 138-43. Horn, *KZ* 32, 583. Joki, *ASPh* 37, 542-545.

poka f (hrv.-kajk.j Belostenec) = *puka* (Belostenec) »ćurka, pura«. Od madž. *yoka* »Truthahn«. Odatle uzvik za dozivanje pura: *puka, puka, pūka* (Križevci).

Lit.: ARj 10, 488. 12, 633. Štrekelj, *DAW* 50, 48.

poklisar, gen. *-ara* m (13. v., Vuk) prema f *poklisarica* = *pokljisar* (Vuk, jugozapadni krajevi) = *poklisijar* (Dubrovnik, 14. v.) »poslanik, legatus«. Od izvedenice na *-arius* od ἀπόκρισις »odgovor«, apstraktum od αποκρίνομαι »dati obavijest«; srgr. (bizantinski) ἀποκρισιάριος, s disimilacijom *r - r* > *l - r i* aferezom početnog a-. Ide u red zapadnih grecizama, kao *koludar, pedepsati* (v.). Budući da íj nije *š* kao u *Sukošan* = *Sukojišan,* mora se uzeti da je nastalo disimilatorno ispadanje prvog i. Kavanjin ima aferezi! prefiksa *klisar,* gen. *-ara.* Dalje su izvedenice: deminutiv na *-ič poklisarić,* pridjevi *pòklisãrev, pòklisãrskí,* odatle na *-ina poklisarština* apstraktum *poklisarbina, poklisarstvo.* Denominali na *-iti poklisariti,* na *-ovati poklisarovati, poklisurstvovati.*

Lit.: ARj 10, 514. *Miklošič*254. Vasmer, *GL* 120.

pokost m (Šulek) »Firniss« > *frnâjz,* gen. *-za* (ŽKX Odatle radna imenica na *-ar pokostar* »koji maže pokostom«. Čehizam: češ. *pokost* < srnjem. *koste* »Büschel, quast« = njem. *Quast* »dicker Pinsel«. Iz istog izvora i polj, *pokost, pokostować* »anstreichen, firnissen«, ukr. *pokost.*

Lit.: ARj 10, 542. *SEW* 1, 582. Bruckner, *KZ* 48, 187-188. Matzenauer, *LF* 8, 207.

pokundrija f (Dubrovnik) = *pokûndrija* f (Kućište) = (asimilacija) *kukûndrija* (Starigrad) »mlohavost, mučaljivost, slaba volja, neraspoloženje«. Od gr. υποχόνδρια (složenica od prefiksa υπό- i χόνδρος »cartilago«) > tal. *ipocondria* > *cocondrìa* (Valsugana).

Lit.: ARj 10, 568. *REW'* 4250a. *DEI* 2098.

pol¹ m (sjeverni i južni), učen internacionalni grecizam ili latinizam: lat. *polus* = gr. πόλος. Pridjev na *-arius,* proširen na -ьn: *polarni.*

Lit.: ARj 10, 577.

pol², gen. *-i f* pored m = (prijelaz u deklināciju α) *pola* f »1° dimidium, 2° sredina, 3ª obala (u m)« = *pòi* m (istočni krajevi) = *spôl* m (zapadni krajevi; dodan pokretni i- da se ukine homonīmija sa značenjem 1°, upor. *spuž* pored *puž)* »Geschlecht«. Uklanjanju homonimije služi i dodavanje *-ov-* (iz deklinacije *u* kao *syní,* gen. *synovi).* Izvedenice se tvore od triju osnova: *pol-, polov-* i genitiva i lokatīva sing. *polu-.* Od *poi-* prilog *pol* — *po, napa, nâispol* (ŽK) pored *napale* (Vuk),, *napolje* (Kosmet), *napoli, napola, napolak,. yapalak* i pridjev *napolan, spoli* (ŽK) »posvema, sve zajedno« *—se zaspali* (ŽK) »gänzlich« = *spolom* (Krašić) = češ. *spolu* »zajedno, skupa«, upor. i slov. *spolu* »halb, zur Hälfte« =ия *spoli* »halbweise« (donja Kranjska«. Na *-iça polica* (15. v.) »Hälfte«. Homonīmija sa *polica* (v.) uklonjena je akcentom. Prilog *ispolice* »nàpõ«, *năpolice* (Dubrovnik, Kosmet) prema *ispolica* (14. i 15. v.). Odatle *nâpolica* f (Lika, Kosmet) »davanje stoke na polovinu dobitka« i na *-jar napoličar,* s glagolom *napoličiti.* Pridjev na *-ьn* određeno *spolni* (organ, bolest). Poimeničen ná *-ik* u gramatičkoj terminologiji *spolnih* »član«, prevedenica prema njem. *Geschlechtswort.* Deminutivi na *-ič polii* m (Vuk, Hrvatska) »polovina kakve mjere« = *polić* (Lika) = *polič* (ŽK) »holjba < njem. Halbe«. Odatle *polička* f (Lika), na *-ce polie* (Vuk) »polovina, klize«. Na *-uš põlus* (Šibenik) »jedno od blizanaca«. Složenice: *poldan* m (ŽK) = *podne* n = *podne* (ŽK) »mendies« = (po likvidnoj metatezi) *plodne* n (< *poiъ aьne)* — (sa ıneṫatezom nazala) *plande* (Timok-Lužnik), odatle:

denominali na *-iti plandīti, -īm* — na *-ovati pladnovati* = *plandovati, -ujem* »1° meridiare (kao pastirski termin), 2° (metafora) počivati, besposličiti«. Pridjev na *-ьn poldnen* (Lučić) = *podnevan* = *podnevni,* odatle poimeničena prevedenica *podnevnih* za *meridijan.* Od *pol-* nadalje: *polnoc* f = *ponoć,* odatle crkveni termin *ponoćka,* pridjev *pónoćan,* poimeničen na *-ica polnoćnica* (Rijeka, Istra) = *polnõšnica* (ŽK). Složenice: *polokanïca* (Kosmet) = *polokanče τι* »sud koji hvata *poke* = pola oke«, *polvagànica* (ŽK) »posuda koja hvata po vagana (mjera)«. Denominai na *-ati palati, -ām* (Lika) *(is-)* »rezati na pola (jabuku)«. Od *polov-:* pridjev na *-ьn* > *-an polovan* (Hrvatska, Vodice, Kosmet) »rabljen«, poimeničen na *-ica polovnica* »mjera za žito«, na *-ik polovnīk,* na *-jak polòvnjãk* (Vuk) »žitna mjera od 20 oka«. Na *-ák polovak* (Kosmet), na *-oče polovače* (Vuk) = *polóvče* n (Vinkovci) »polovina akova«. Na *-ica polovica* (14. v.), s pridjevom na *-ьn polovičan,* poimeničen na *-jak polovičnjak,* na *-ost polovičnost.* Na *-jast polovnjast* (Vinkovci) »nisko položen«, na *-itan polovitan* (jedna potvrda). Na *-ilo spolovilo* (eufemizam). Na *-ina polovina* (također prezime). Denominal na *-iti polòvìti, -īm* (Vuk) *(pre-, ras-)* prema impf, na *-va- -polovljivati, -Ijujem, -ljavati,* samo s prefiksima. Od *polu-: ispolu* (u crkvenom tekstu) »napola«; u složenicama: *polubog, polùbrat, polusestra, polumjesec, polùoka, polukat,* odatle (sa *uo* > *u) polučanica* »mjera od po oke«, pridjevi *poludan* »južni« < *poiuaьnьnъ* (15. v.), određeno *poludanji, polucrni, polumantav.* Ovamo idu *polutak* (14. v.), pl. *poluči* (Kaštela) »blizanci«, odatle *polùtkinja* »mjera od po konata«, *polùtica* (Boka) »polovina«, neologizam *polutka,* na *-jak* (od *polutak) polučāk* »mjera za žito«, *palutina* (Vuk,) *polukarica* (Lika, Poljica) »neka bačva srednje veličine« (v. *kar).* Denominai *polutiti, -im* (18. v.), upravo *ras-* »spaccar per mezzo (Stulić)«. Osnovno *pol* je prvobitno osnova na *u.* Nema paralela u baltičkoj grupi. Ide etimologijski zajedno sa *paljeno* (v.), *palica* (v.), *pola* (v.), *pljeva, opijen,* od ie. korijena **(s)p(h)el-* »cijepati«, praslav. prijevoj *pol-.*

Lit.: ARj 7, 504. 498. 10, 62. 574. 612. 618. *NJ* \, 93. *Pleteršnik 2,* 549. *Elezović* 1, 444. 2, 96-99. 169. Ribarić, *SDZb* 9, 179. *Miklošič* 256. *Holub-Kopečný* 305. *Bruckner* 429. *Mladenov* 467. *Slávia* 7, 738-739. Ramovš, *ASPh* 36, 452-453. Uhlenbeck, *PBB* 29, 335. Mikkola, *IF* 6, 312. Rešetar, *IF* 3, 3. Fraenkel, *KZ* 53, 42. Pederson, *KZ* 38, 374. Jokl, *Stud.* 66 -67. *GM* 347. Matzenauer, Z.F 13, 176 — 177. Oštir, *WuS 5,* 217-222. (cf. *IJb* 1, 48. 120).

pola¹ f (Trpanj) »velika stijena«. Toponimi: *Pola,* ždrijelo kod Pive, *Pole* f pl., zaselak (kotar Makarska), pećine u Poljicima. Ovamo i *pola* f pored *pola* f (Korčula) »zemlja plitka koja nije dobra ni za sjetvu ni za masline«. Zbog *a* > *o* mora da je stara posuđenica, zacijelo iz predromanskoga na Jadranu. Poklapa se sa sjeverno-tal. *pala* »rupe« (Valsugana), *pala* (Cadore) »erto pendio "erboso«, furi. *pale* »prato in erto pendio«. Bit će predromanska riječ. Ribezzo veže *pala Ifala* »parete di monte« sa *falasco* »canne« i sa lig. *balniai palma.*

Lit.: ARj 10, 580. 592. *REW** 6154a. *Prati* 717. Ribezzo, *RIO* 1, 54. *Onomastica 2,* 45. Battisti, *StudieE* 17, 253. *DEI* 2724.

pola² f (Vuk, Orahovica, Slavonija) »komad, dio platna ili sukna kakve haljine«. Složeni pridjev *tropai,* određeno na *-ьn tràpani* -»od tri pole«, *obapol* (16. v.) »s obje strane«. Poimeničuje se na *-ьc* > *-ac* i *-ica tròpolac,* gen. *-oca* i *tropolica.* Nalazi se u stcslav., bug., polj., ukr. i rus., praslav. Rumunji posudiše *poală* u istom značenju kao i bug. »l ° gremium, Schoss, obrub, 2° Fuss des Berges, 3° biljke«, odatle deminutiv *policiara;* Arbanasi *pole* f »Blatt von Leinwand« kao u hrv.-srp. Imenica od praslav. korijena **pol-* (v. *po, polica, paljeno)* »scindere«, koji dolazi i u raširenju sa formantom *t:* stcslav., slov. *plat,* ukr. i rus. *polotb.*

Lit.: ARj 8, 307. 10, 579 g. *Miklošič* 255. *Tiktin* 1193. *GM* 547. Jokl, *Stud.* 66-67.

polej m (Mikalja) = *polaj* (također slov. *polaj* < stvnjem. *palaia)* »mentha palegium, vrsta metvice«, odatle na *-ьc* > *-ee polajec* = *palaie* »salvia pratensis«, odatle na *-ica polajcica* = (disimilacija *tš - ts* > *t - ts) pulajtica* (Belostenec, Šulek, Samobor, hrv.-kajk.). Odatle unakrštenjem sa *polje poljačac* = *poljačak* = (analogijom prema genitivu *poIjačka) poljašak* = *puljašek,* gen. *-ška.* Ti se oblici osnivaju na njem. *Polei(minze)* ili lat. *pūlējum* = *pūlēgium.* Upor. češ. *polej,* polj. *polaj,* ras. *palèi.* Prema tal. na *-eggio puleggia puiez* m (1449, Zadar) »sitna ili gorska metvica«, odatle zamjenom dočetka *-ež* našim sufiksom -rs *putiš* (Stulić) »isto«. Upor. još slov. *polžána* (Vrsno pod Krnom).

Lit.: ARj 10, 593. *Miklošič* 255. *ZbNŽ* 16, 198. *Pleteršnik2,* 126. 136. *REW* 6S15. Brückkner* 429. *Vasmer* 2, 392. Šulek, *Im.* 319.

polemika f »oštra prepirka, spor«·. Internacionalni grecizam, poimeničen gr. pridjev ž. r. na -ικος, gr. πολεμική, od πόλεμος »rat«. Pridjev na *-bsk polemički,* glagol na *-irati*

polemizirati < njem. *polemisieren.* Radna imenica na *-jar polemičar.*

Lit.: ARj 10, 594.

pбНса[1] f (Vuk, I. Držić, internacionalno) »mala pismena potvrda«. Od tal. *polizza,* a to od gr. ἀπόδειξιζ, apstraktum od ἀποδείκνυμι »pokazujem«, lat. kao filozofski termin *apodixis* > tal. *apodissi,* s aferezom početnog *a-* i prijelazom *d* > *l* (upor. obratno ἄμυλον > tal. *amido)* i zamjenom dočetka -ιш' sa lat. sufiksom *-īcea* > tal. *-izza.* Interesantan primjer promjena što ih doživljuje riječ kad prelazi iz učene sredine u narodski, pučki govor.

Lit.: ARj 10, 598. *REW** 528. *DEI* 160. Korsch, *ASPh 9,* 663.

polica[2] f (Vuk) = *polica* (Kosmet, ŽK), sveslav. i praslav. izvedenica na *-ica* od *pola*[2] »Rand« (v.), »1° daska, 2° Wandleiste, dolap, dolapče, ormar, musandra, stelažą, 3° kraj, ivica, rub, 4° toponim (u sing, i pl.)«. Deminutivni sufiks služi za uklanjanje homonimije s riječju *pola.* Upor. polj. *pola* »polica«, rus. *pol* m »podloga«. Tim dodavanjem stvorena je i semantička varijacija. Deminutiv na *-ica poličica* (ŽK) = *poličica* »podjarmica«. Deminutiv na *-bka* postoji u poljskom i rus. *polka.* Na *-jar policar* m »koji krade sa polica«. Na *-jārka: poličārka* f »ona od sestara koja je prva na redu da se uda«, nazvana prema Vuku *djevojka na polici,* tj. »na udaju«. Riječ ide među građevinarske termine. Posuđuje se: Rumunji *poliță,* Cincari *pulita,* Arbanasi *police,* Novogrci πολίτσα »kleiner Schrank«. Madžari *polc = poc* »Gestell«. Homonim je s trgovačkim terminom *polica* pored *polica* < tal. *polizza* (v. *polica*[1]*}.* Baltičkih usporednica nema. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava ie. korijen **(s)p(K)el-* »cijepati«, u prijevoju **pol-,* Upor. sanskr. *phalakam* »daska«, lat. *spoИμт,* njem. *spalten.* Glede daljih veza upor. *paljeno, pola, palica, pljeva, píjeti, opíjen.*

Lit.: ARj 10, 597.-598. *Elezović* 2, 98. *Miklošič* 255. 257. Berneker, *IF* 9, 364. *Holub--Kopečný* 285. *Bruckner* 429. *Mladenov* 467. *WP* 2, 678. *Trautmann* 204. Kretschmer, *KZ* 35, 605. *Dalametra* 178. Matzenauer, *LF* 13, 175. *G M* 347. *Boisacg*[3] 928-929. Uhlenbeck, *PBB* 21, 98-106 (cf. *AnzIF* 8,265).

policija f = *pulicija* (Crmnica) »oblast koja drži red i sigurnost, (neologizam) redarstvo (upor. madž. *rendőr)«.* U Lici *pulicija* f »mnogo djece«. Pridjev na *-bsk policijski* »(neologizam) redarstveni«. Od tal. *polizia* < kslat. *policia, politia* »država« < gr. apstraktum πολιτεία »državna uprava«, od *πολίτης,* na -ίτης od πόλις »grad (država)«. Riječ je postala internacionalna od doba francuske revolucije. Odatle na *-ar* < *-arius policijār,* gen. *-ara* m (Sarajevo) = *policar,* gen. *-ara* (Hercegovina) »redar, stražar na ulici«. Prema njem. *Polizei* < kslat. *policia* > *poticaj* (hrv.-kajk.) = *pulicaj* m (Istra) »čovjek koji pripada policiji, stražar«, prošireno na *-ьc* > *-ac policajac,* gen. *-ájca* (danas unakršteno sa *milicija* u *milicajac),* upravo skraćen njem. *Polizeidiener, Polizeimann,* ispuštanjem opće riječi *Diener,, Mann.* Upor. *pulícman* (Crmnica) = *polìcman* (ŽK) < engi. *policeman.* Pridjev na *-ьn* > *-an poticajan.* Poimeničen gr. pridjev na -ικός u m. r. πολιτικός > *politik* m »čovjek koji se bavi javnim poslovima«, rašireno na *-jar političar* m »isto«. Pridjev na *-ьn* > *-an političan,* Poimeničenje u ž. r. πολιτική > *politika* f = *pulitika* (Istra) = *pülitika* (Crmnica) »bavljenje oko državnih (javnih) poslova«. Pridjev na *-bsk politički.* Značajan je semantički razvitak u pejorativnom pravcu *poletika* f (Kosmet) »lagarija, podvala«, odatle *poletičar* m prema f *poletičarka* »prepredenjak, lukavac (čovjek, žena)«, prilog *poleňčki.* Denominal *poleūčiti, -lm* impf, »praviti politiku, ne govoriti iskreno, fino lagati udvarajući se onome koji se laže«.

Lit.: ARj 10, 598. 603. *Elezović* 2, 97-98. Miletić, *SDZb* 9, 263. *Prati* 783. *DEI* 3002.

polipa f (Poljički statut, čakavski) »stabulo ali negibuće, kućerica«. Augmentativ na *-ina polipina* (Dalmacija, Pavlinović). Zacijelo je postverbal i augmentativ na *-ina* od *polijepiti, -lm* (~ *ilovačom,* Martié). Usp. *lijepiti.*

Lit.: ARj 10, 601. 600.

polje n (Vuk), sveslav. i prasiav. **pol-jo,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° πεδίον, 2° toponim (sam i u vezi s pridjevima, tip *Mrzlo Polje* Ž)«. Deminutivi na *-će poljce* (Belostenec), *poljénce* (Timok-Lužnik). Praslav. je deminutiv na *-ice Poljica* (kod Splita i na Krku). Upor. *Politz* kod Stettina (Szczecin) i u Alpama na *-janin Poljičane* > *Paluchach* (stari lokativ pl. *PoIЦcanъ).* Augmentativ *pSljčina* f (Lika). Pridjev na *-ski poljski,* prema *poljski* (razlikom u akcentu ukinuta homonīmija) = *poljāčkī,* na *-evit poljèvit* »dives campis«. Na *-evina paljevina* (Timok-Lužnik) »polje«. Stare su toponomastičke složenice: *Vrhpolje* > *Vrpolje* (Slavonija), upor. po'j. *Opole* > njem. *Oppeln* < **Obbpolije, Prijepclje* (Sandžak) < **predbpolije, Dnopolje = Ne-*

polje (1780, Kosmet) < **Dbne -polije.* Prilog *napolje* (Vuk, 18. v.) »van«, *napolju* »vani, vanka«. Denominal na *-vati ispoljávati, -pò-Ijavam* (Milićević) »pokazivati na polju, javljati«. .Praslav. je izvedenica na *-äna poljana* (14. v.) »1° polje, ravnica, 2° toponim (u sing, i plur.· i sa pridjevskim dopunama)«, koju posudiše Dakorumunji *poiană* »livada u šumi«. I ta je riječ prvobitno značila »otvoreno mjesto izvan kuće«. Upor. rum. izraz *a eși la poiană* »izlaziti napolje da se obavi nužda«. Ma'džari posudiše u specijalnom značenju, također prvobitno *pojan(a)* »1° krčevina, 2° čistina u šumi«. Odatle hrv.-kajk. prezime *Polanšćak* (s disimilacijom *lj - šć* > *l - šć,* upor. ŽK *grablenjâk* »svrdao za grablje«). Na *-jak poljak,* gen. *-aka* (Vuk, Stara Srbija) = *poljak* (Kosmet) »rusticus, agrorum custos«. Arbanasi posudiše *polak, pojak* »Feldhüter«. Odatle deminutivi na *-bk* i na *-ьc: poljačac* = *poljačak* »biljke«, na *-ić poljačić* (J. S. Reljković) »grah«. Na *-ica poljačica* f (Dalmacija) »neka pšenica«. Na *-ina poljačina* »plaća poljaku«. Sa starodalmatskim sufiksom *-ata paljata* (Kanavelić) »poljana« = mletačkim sufiksom *-ada* (upor. *madinadd) poljada* (Kašić) »polje, poljana«, odatle dodatkom *-ija poljadija* (Mikalja) »planities«. Na *-ar poljar* (Hrvatska, Hercegovina) »1° bekčija, poljak, 2° miš« prema f na *-ica poljarica* »1° ptica, 2° zmija, 3° tvrď kamen«. Na *-ina poljarina* »plaća poljaru«, na *-bka poljarka* (Zoranić) »žensko što živi na polju«. Na *-avka poljavka* (Dalmacija) »neka vinova loza bijela grožđa«. Ovamo ide sa sufiksom *-ak* mjesto *-janiní* (kao u češ. *Slezák, Pražák, Slovák)* i etnik *Poljak,* gen. *-aka* m (16. v., Vuk) prema f *Poljakinja* i imenu zemlje na *-bska Poljāčkā* pored *Poljska.* Njem. *Pole* i ime zemlje *Polen* dolazi od izvedenica na *-janin PoЦamnъ* kao i lat. *Polonia* > stfr. *Poulaine, Polanie* > nfr. *Pologne.* Oni su stanovali nad Wartom sa Gniezdnom, nad Dnjeprom sa Kijevom. Naš stari naziv za Poljaka *Leh* je hipokoristička izvedenica od *ledina* kao i *ceh* i *Meh.* Odatle i madž. *Lengyel* < *lįd* + *-janim,* kao i naše *Ledanin* (v.). Deminutiv na *-ica poljanica* (Vuk, također toponim). Na *-bka poljanka* (Istra) = *poljankinja* (Stulić) »l ° žena koja živi na polju, 2° toponim«. Praslav. **poI-го* poimeničen je pridjev s pomoću kolektivnog sufiksa *-je.* Pridjev je očuvan u rus. *polyj* »offen, frei, unbedeckt, ausgetreten«. Naše *polje* očuvalo je u semantičkom pogledu prvobitno značenje u prilogu *napolje* »van«, *napolju* »vani«. Odatle proširenje značenja na »planities«, koje je pojačano sufiksom *-äna.* Praslav. osnova **pol-* nalazi se još s formantom -и» u **poInъ* > slov. *plân, plánjává* (ŽK v.), *planina* (v.).. Ta je osnova prijevoj od ie. korijena **pelā-,* koja kao pridjev znači »breit und flach«, kao glagol »raširiti, spljoštiti« i nalazi se u lat. *palam* »otvoren, javan«, svéd. *fala* »ravnica«, arb. *shpall* »objavljujem«, sa formantom *-to* mjesto slav. *-je* ie. *Apeito* > nvnjem. *Feld.* S formantom *n* gr. πέλανος »flacher runder Mehlteig als Opferspende«. Lat. *plānus* < ie. ništični prijevoj **plā-* ne smije se identificirati u morfološkom pogledu sa *planina,* (v.), koje je augmentativ na *-ina* od praslav. **polno~i*

Lit.: ARj 3, 938. 7, 504. 10, 632. 633. 634. 635. 636. *Elezović* l, 458. 2, 99. *Miklošič* 255. *Holub-Kopečný* 284. *Bruckner* 428. 429. *Trautmann* 204. *WP* 2, 61. *Mladenov* 466. *Tiktin* 1203. *GM* 347. Friedwagner, *KZ* 55, 198. Posch, *WuS* 16, 21. Matzenauer, *LF* 13, 178 -179. Osten-Säcken, *IF* 33, 237. Pogodin, *RFV* 32, 123. si, (cf. *AnzIF* 5, 260). jokl, *Stud.* 83. *Boisacq*[3] 763.

pòljeno f (Vuk, Crna Gora) »cjepanica, tešnjak (< *tesati,* jer služi za *tesanje* luče za rasvjetu)« = *poleno* (Cres, ekavski) = (unakrštanjem sa *paliti) palēno* (ŽK), sveslav. i praslav. **pol-eno,* termin iz primitivne rasvjete. Ikavski oblik nije potvrđen. Nalazi se u slov., bug., češ., polj. i rus. Deminutiv *poljénce* (Stulić). Kulturna je riječ, koju posudiše Cincari *pulianu.* Sufiks *-eno* je kao u *koljeno.* To je vjerojatno isti pridjevski sufiks kao *-ьnъ, -enъ, -ënъ.* Ako je tako, onda je to poimeničen pridjev od praslavenske osnove, koja je u *polica* (v.) i u *pol* = *spol* (v.). Trubeckoj tumači praslav. *poleno* kao poimeničen part. perf. pas. od stcslav, glagola *poleti* »brennen«. le. je korijen **(s}p(h~)el-,* u prijevoju **pol-,* koji se nalazi u nvnjem. *spalten.*

Lit.: ARJ1Q, 638. *Miklošič 255<Holub-Kopečný* 285. *Bruckner* 429. *Mladenov* 466. Durnovo, *Slávia* 6, 229. *Vandrák* l, 531. Uhlenbeck, *PBB* 21, 103. *WP* 2, 678.

pomeli m (Vuk) »l ° uspomena, 2° (crkveni termin, koji se danas govori kadikad i na zapar du) misa, služba za mrtvim (13 — 15. v.)« = *pamena* f (15.. v.) »recordado«. Postverbal od *poménuti, pomēnēm* (14. i 15. v.) »commemorare«. S prefiksom *s- spomen* m od *spomenuti, spomenem* »erwähnen«. Pridjev na *-ьn pomenьnъ* (15. i 16. v.) nalazi se samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Poimeničen je na *-ik pemenik* (14. v.) »popis darovatelja nekog manastira«, *spomenik* »monumentum«. Denominal na *-ovati pomenovali, -ujem* (13. i 14.

v.) = na *-rvati pomenivati* »commemorare«. Na *-je pomenúée* (15—16. v.). U živom govoru glagol *-měniti* dolazi samo s prefiksom impf, *spominjati, napominjati,* dok u slov. bez prefiksa *meniti* »meinen, glauben«, *pomeniṭi* »značiti«. Stcslav. *měniti, měnjc* je sveslav. (polj. *mienie)* i praslav. u značenju »spominjati, držati nečim, smatrati«. Kako je *pömen* posudenica iz crkvenog jezika pravoslavaca, nema potvrde ni za jekavski ni za ikavski oblik. Samoglasnik *e* je nastao iz jata, kako se vidi i iz rum. posuđenice *pomeană* prema glagolu *a pomeni.* Miklošič je još mislio da je praslav. osnova **men~* koja i u *mnjeti,* tj. da je *měn-* prijevoj duljenja *e.* Bruckner postavlja polj. *mienić* pod *miana,* o čemu v. *mijena* (v.). Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **moin-,* koji se očuvao u nvnjem, *meinen.* Prema tome je praslav. *men-* germansko-slavenski leksem.

Lit.: *ARj* 10, 668. *669."Miklošič* 188. *SEW 2,* 49. *Holub-Kopečný* 223. *Bruckner* 329. *WP* 2, 302. *Trautmann* 165. *Vasmer 2,* 142-3. 408.

pompa f (hrvatski gradovi) »raskoš«. Pridjev na lat. -OSMÍ > tal. *-oso ponpoz,* proširen na *-ьn* > *-an pompozan* (knjiški, učen pridjev) »raskošan«. Od lat. *pompa* < gr. πομπή »action d'envoyer, envoi, escorte, procession religieuse, pompe solennelle« (od πέμπειν »slati«).

Lit.: *ARj* 10, 714. 763.

pòrauii m (Istra) »dugme ili štogod nalik na dugme, bulla« = *pômuo* (Perast) = *pomija,* gen. *pomija* (Mljet) »(brodski termin) pri vrhu jarbola pričvršćen i napituran obično u modroj proza nj pásava merlin za bandijeru; ispod njega je bucijo (v.)«. Od furi, *pòmul,* trac. *pomalo* »capocchia«. Deminutiv na *-ulus* od *põmum* > tal. *pomo* u metaforickom značenju. Tal. *pomo* dolazi u sintagmatskim složenicama: tal. *pomodòro* < *põmum de auro* »rajčica prevedenica *paradajz* (hrvatski gradovi), patlidžan« za amerikansku (asteco) *tornati* > fr. *tomate : pomedur* (Božava) = *pomădară* (Dubrovnik, Cavtat) = *pomidor* (Vrbnik) = *pomidur,* gen. *-ura* (Rab, Poljica) = *pomidora* (Crmnica) pored *pamidõla; pomagrana f* (Belostenec) < *pomum granátům* (preko n pl.) »mogranj«, pridjev na *-bsk pomagranski; pomaranča* f (Karlovac) = *pomorandza* (Lazić) »naranča« < njem. *Pomeranze* < *sílat, pomaгancia* (apozitivna složenica *pomo* + *arancio}.*

Lit.: *ARj* 10, 645. 648. 663. 676. 711. 725. Kusar, *Rad* 118, 19. Budmani, *Rad* 164. Zore, *Rad* 110, 211. Miletić, *SDZb 9,* 263. 267. 370. Cronia, *ID 6,* 118. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Štrekelj, *ASPh* 14, 536. *REW>* 6645. *Prati* 785. *DEI* 3011.

pônat, gen. *ponta* m (Čilipi) = *pünat,* gen. *punta* (Korčula) »1° most za prijelaz sa lade, 2° mali molo za pristajanje lade« = *pünat,* gen. *pùnta* (Šibenik, otoci) »3° zapovjednički most na parobrodu« = *Pünat,* gen. *Punta* »4° toponim« = tal. *Ponte* (Krk), etnik *Puntar,* pridjev (ktetikum) *puntarski.* Od tal. *ponte* < lat. *pans,* gen. -its. Oblik sa *u* mjesto *o* može biti i dalmato-romanski. Ali i s tim samoglasom pojavljuje se noviji talijanizam: *pùnte* m (Božava), u kojem je na neobičan način očuvano dočetno *e* í maskulinum. Deminutivi na *-ellus: Punt'āl* m (i' = *ć,* dio obale, molo u Puntu) < lat. **pontellus* je krčkoromanski oblik, dok je *Punćele* f pl. (Lastva, Mrčevac) stariji dalmato-romanski bokeljskoga i dubrovačkog tipa *(- llus* > *-iel); puntizê,* gen. *-èia* (Božava) »piccolo ponte, mostić« je mletački deminutiv na *-içellus* > mlet. *puntiselo.* Ovamo ide byz. πόντιλον., ngr. πόντιλα < lat. *ponulis* (se. *stratus)* »mostovni« poimeničen na *-ílis* »eine brückenartige Vorrichtung in der Mühle« > mak. *pendila* = *põndila* (Skopska Crna gora) »Raum in einem einstöckigen Bauernhaus für das Vieh, Untergeschoss, odjeljenje u seljačkoj kući gdje počiva stoka« = stcslav. *ponъaiio* n.

Lit.: *ARj* 10, 735. Skok, *AGI* 24, 42. § 68. Cronia, *ID 6,* 118. *REW* 6649. *Romanski* 125. si. Vasmer, *GL* 120. Miklošič, *Lex.* 624. *Elezović* 2, 103. Tomić, *SDZb* 6, 442. *Dalametra* 174. *Papakagi* 871. *DEI* 3014.

poni[1], prilog (čakavski, Čubranović, Hektorović), »bar, barem, dajbudi, dakle«. Nalazi se još u stcslav. *pone* »wenigstens, wenn auch nur«, u bugarskim narječjima *pone,* češ. *pon(ě), aspoň, alespoň, poněvadž.* Praslav. *pone* < *po-* -\—*ně* sadrži prijedlog *po* (v.) i *ně* od zamjenice *ì, ja, je* (v.) kao *za nj, po nj.*

Lit.: *ARj* 10, 770. *Miklošič* 257. *Holub-Kopečný* 60. 62. 286.

SADRŽAJ — SOMMAIRE

Petar Skök
ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA
Knjiga druga, K—poni[1], *pretisak*

Izdavači pretiska
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI — ZAGREB
ČGP DELO, OOUR GLOBUS,
Izdavačka djelatnost — ZAGREB

Za izdavače
HRVOJE POŽAR
TOMISLAV PUŠEK

Izdanje pretiska
sufinancirale su
SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
ZNANOSTI SR HRVATSKE i
REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
KULTURE SR HRVATSKE

ISBN 86-407-0064-8

Tisak
Štamparski zavod OGNJEN PRIČA, Zagreb, 1988.

CIP — Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 801.322.2=861/=862

SKOK, Petar
Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / Petar Skok. — [Pretisak]. — Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988. — 3 sv. ; 25 cm

ISBN 86-407-0064-8 (za nakladničku cjelinu)

Knj. 2 : K — poni[1]. — 700 str.

Novi otisak izdanja iz 1972.

PETAR SKOK

DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE DE LA LANGUE CROATE OU SERBE

Rédacteurs
MIRKO DEANOVIĆ et LJUDEVIT JONKE

Collaborateur dans les travaux préparatoires
et l'établissement du texte
VALENTIN PUTANEC

TOME TROISIÈME

poni^2 — Z

ACADÉMIE YOUGOSLAVE DES SCIENCES ET DES BEAUX-ARTS
ZAGREB 1973

PETAR SKOK

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

Uredili akademici
MIRKO DEANOVIĆ i LJUDEVIT JÓNKÉ

Surađivao u predradnjama
i priredio za tisak
VALENTIN PUTANEC

KNJIGA TREĆA

poni' - Ž

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAGREB 1973

Djelo se objavljuje uz financijsku pomoć Republičkog fonda za naučni rad Socijalističke Republike Hrvatske

L'ouvrage est publié avec le concours financier de Fonds national pour la recherche scientifique de la République socialiste de Croatie

Dio predradnja i priređivanje djela za tisak izvršeni su u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu

Une partie des travaux préparatoires et la rédaction pour la publication ont été effectués à l'Institut philologique de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb

[poni², gen. pl. *ponijā* m »vrsta veoma niskih, malih konja koja se najviše goji u Engleskoj«. Od engl. *pony,* nepoznatog postanja].

Lit.: *Klaió** 991.

ponica f (Domentijan) »ćelija«. Nalazi se još u stcslav. i u bug. u značenju »pivnica«. Arbanasi posudiše *panice* »récipient en terre«, Cincari *pontă* »vaso di terra«. [Za bug. značenje usp. bug. *podnica* »cave«, a za arb. i cine. usp. *pànica}.*

Lit.: *ARj* 10, 739. *GM* 347. *Papahagi* 872.

-pònjat, *-ânı* (Dubrovnik), s lat. prefiksima, *dis-: dispònjat* »rasporediti, odrediti«*; post-: pospònjat* »zapustiti«; *pro-: propánját* »razložiti«; zajedno s našim *s-* i lat. *com-: skompònjat* »izmisliti«, sve u našoj glagolskoj kategoriji na *-ati* i sa *nj* mjesto lat. *n* u *ponere,* upor. krčko-rom. *-ar* < lat. *-ere;* zacijelo su dalmato-romanski oblici prema 1. 1. prez. na *-lo* (vlat. *ponio,* prema *legno* < *teneo, rimagno* < *remaned).* Inače lat. kategorija na *-ere* ide i kod tog glagola u ostaloj Dalmaciji po našoj kategoriji *-iṭi:* lat. prefiks *in-: imponiti* (Perast); tal. i- <.. lat. *ex-: spunit* < *exponere;* lat. *dis-: disponiti, -im* impf. (18. v.) »pripravljati«; *proponiti* (Kućište) »predložiti«; lat. > mlet. *de-: depôniti* (Molat, subjekt *talog)* »sleći se«. Od poimeničenog part. prez. tal. *ponente* < lat. *ṭonem,* gen. *-tis: panent* m »zapad« = disimilacija и — *n* > *l* — *n pùlenat,* gen. *-enta* (Korčula) = *pulènat,* gen. *-enta* m (Budva, Smokvica na Korčuli, Rab) »1° zapad, 2° zapadnjak (vjetar)« = *pulenta* f (Poljica) svitar od zapada«. Odatle izvedenice : mlet. *-ada* < lat. *-ata pulentăda* f (Božava, Primosten, Prvić, Zlarin) »furia di maestro« = *pulentăda* (Biograd na moru) »kad dugo vremena du va zapadnjak«; na mlet. *-era* < lat. *-aria pulentèra* (Lumbarda) »oluja«; na lat. > tal. *-ina pulentîna* f (Budva) »zvijezda koja se najprije vidi za zapadu (tada se baca mreža)«. Upor. arb. *panent.* Mnogo izvedenica pruža part. perf. u vlat. i kllat. vidu : vlat. *postus* = kllat. *positus:* prilog *aposta* (Perast, Čilipi) »navlas« = kroatizirano *na pošṭu* (Poljički statut) = *nāposto* (Riječka nahija) »baš, upravo«, odatle prilog na *-ice napôštice* (Lika) pored nejasnog *napošićar* (Lika) »nahvalice, hotice« = *opazilo* (Molat) »namjerice«. Poimeničen maskulinum tal. *posto* < njem. *Pošten* > *pošt* m »mjesto na kojem vojnik po dužnosti stoji«; s lat. prefiksima *prae-: prepošt* m (hrv.-kajk.) = *prepušt* = *pripast* = *pripust* (čakavski, 16. v.) < lat. crkveno *praepositus,* možda preko madžarskoga, odatle na *-ija* *prepustila* f, toponim *Prepuštovec, gen.-vca* (dva sela, Hrvatska), preko njem. *prost* (Istra, slov.) < njem. *Probst;* ovamo još *prof äz,* gen. *-oza* m »tamničar«, pridjev *prof oski,* prezime *Pr of ozii* < stvnjem. *profos* < stfr. *provost;* pridjev *sutòpos,* f *-sta* (Dubrovnik) »podložan na slabosti, nesreći« < lat., *suhtus* > tal. *sotto* + *postus.* Poimeničen femininum vlat. *posta* = kllat. *pasita: posta* f (Mljet, Smokvica, Korčula, Račišće) »(ribarski termin) mjesto gdje se mreža baca za ribolov« (npr. *posta šabakuna)* = *pošta* (Dalmacija, Poljica). Ovamo ide internacionalni talijanizam *pošta* f (Belostenec, Jambrešić, Vuk, Peć, 16. v.) = *posta* (Kosmet, cf. tur. *posta),* pridjevi na *-in poštin,* na *-anski poštanski,* na *-arius* > *-ar poštar* = tal. *-iere* < fr. *-ier pastir* (Potomje) = *poštir* (Božava, Kućište) = *postier,* gen. *-îera* (Crmnica) < mlet. *postier;* pridjev na *-ovj-ev poštárov (-ev), pdštarskī;* apstraktum *poslanstvo,* na *-ina poštarina ï;* složenica prema njemačkom *pošmajstor* (Lika) < njem. *Postmeister* = madž. *postamester.* Apstraktum na *-ura postura* f (Lika) »streha«. S prefiksom lat. > tal. *in-: inpošte* f pl. (Rab) »porezni ured« = *jinpôšte* f pl. (Božava) »porez« = *imposta* f (Dubrovnik, Cavtat) »porezni ured«, postverbal od tal. *impostare* > *impastai* (objekti: *pismo, knjigu, paket,* Dubrovnik, Cavtat) »poslati«, lat. *ad-* > tal. α-: *apostavati, -am* impf. (1401, *nekoga svojimi junaci)* »iz busije navaliti«. Ovamo još *raspostivati* (Molat) »ogovarati«. Na lat. *-ïdiare* > tal. *-eggiase* > *-ižati postizati, -am* impf, (od *posta* »mjesto ribarenja«) »bucati« < tal. *posteggiare; postizanja* f (Budva) »baca se mreža po noći, baca se (= buca), diže i opet baca na drugo mjesto (tako se radi svu noć, kad se riba)«. Od kllat. *positus* učene riječi: *požit* m (1591, Veprinac) »polog, pohrana«. S prefiksom *praena připažit* (Rab) < tal. *a proposito,* fr. *à propos; biti naprepozit* »baš u horu, vrlo zgodno«, *prepozit* m »predmet, stvar, svrha«, kroatizirano sufiksom *-ica prepôzica* f (Vodice) »primjer«; *dipôzito* (Kosmet, *svăkad mu po nekoliko lira sedí* ~, također tur.) »rezerva, depozit, ostava, poklad«, kao trgovački termin *depóéit* m (Zagreb) internacionalni je talijanizam < tal. *deposito.* Ovamo ide i amerikanizam *dita* f (ŽK) »kolodvor, stanica« < fr. *dépôt,* prema engleskom izgovoru.

Lit.: *ARj 2,* 416. 7, 511. 10, 738. 12, 117. 292. 444. 11, 13. 56. 46. 85. 86. 95. 675. 677. 688. *Pleteršnik* 2, 348. *ZbNŽ* 8, 208. Crania, *ID* 6, ПО. 118. Kušar, *NVj* 3, 337. *Rad* 118, 23. 24. Macan, *ZbNŽ* 29, 209. Miletić, *SDZb 9,* 256. *Elezović 2,* 110. 507. Jireček, *Sporn.*

46 *Mažuranu* 1071. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *REW** 6647. 6722. *GM* 347.

ponjava f (Vuk, Istra, Crna Gora) = *ponjava* (Buzet) »plahta, láncún, prostirao, prostirka, pokrivač, bijelj, jorgan, gunj (Buzet, Sovinjsko polje), 2° čilim, 3° guber, 4° (metafora, Rijeka) velik crn oblak« = *punjává* »tkani sag, čilim« = *panava* (Lovran, Istra) »Bettdecke«. Pridjev na *-ski ponjavski.* Deminutivi na *-ьc ponjavac,* gen. *-avca* (Vinkovci, Srijem, Đakovo, Podravina) »potik, pregača, kecelja«, na *-ica ponjavica* »biljka digitalis fuscescens«. Augmentativi na *-čina ponjavčina* (Lika), na *-etina ponjavètina* (Vuk), na *-ina ponjavina* (Istra). Na *-oca: ponjavača f* »prosta žena koja spava i rada u ponjavama« prema na *-ar pònjavar* m »koji je u prvoj godini vjenčanja«. Nalazi se u stcslav. sa značenjem »linteum, tunica«, u slov.jUkr. i rus. Praslavenska riječ, bez paralela u baltičkoj grupi. Da je postojala u panonsko-slavenskom i dakoslavenskom, dokazuje madž. posuđenica *ponyva,* rum. (Banat) *poneavă* »Betttuch«. Može se tumačiti iz ie. i slav. jezičnih sredstava, od praslav. korijena **pon-,* prijevoj od *peti* (v.), upór. *opona* »zavjesa«. Uzimlje se srodnost s lat. *pannus.*

Lit.: ARj 10, 769. 770. *ASPh* 34, 306. *Miklósié* 257. *WP 2,* 660. Osten-Säcken, *IF* 33, 238. Joki, *IF* 27, 308. *Vasmer 2,* 405.

pop, gen. *popa* (13. v., Vuk, Kosmet), pl. *popovi* (također Marulić: s *popovi pojde van)* pored *popi (ràspopi,* Kosmet), sveslav., »1° svećenik rimske *(upor. pop Mikula plovan Gole Gorice,* 13. v., *Balistrilić pop i prmančir)* i grčke crkve«, kod katolika na kopnu pejorativ (18. v.), na otocima ne. Može biti indeklinabile, kad se nalazi pred ličnim imenom, npr. *Pop Šimi, pop Dančetova popadija* (Kosmet). Metaforicko značenje: »2° vrsta kukca«. Pridjevi: *popov* (vrlo čest u toponomastici: *Popov Do, Popovo Polje* itd.), poimeničen sr. r. *Popovo* (toponim), na *-iça pòpovica* »popova žena«, na *-ača popovača* »duga dječija košulja«, na *-ina pòpovina* »parohija, nurija«, prezime *Popović* (pravoslavci i katolici), *Raspopović* (Srbija), na *-ka pòpõvka* »divlja patka«, na *-ovski popovski* (13. i 14. v., također u toponomastici), toponim *Popoštica.* Apstraktum na *-bstvo pòpovstvo* (Marulić). Hipokoristici *popa* (Vuk, samo u istočnom govoru), pridjev *popin,* poimeničen na *-ica popinica* f »1° popova žena, 2° duga dječja košulja«, na *-ьc Popinac,* gen, *-nca* (toponim), *popina kapa* »biljka«, toponim *Popina,* = *papo* (Vuk) = redukcijom na jedan slog s hipokorističkim sufiksom *pole* m »1° pop, 2° vrsta kukca« = deminutivi *popac,* gen. *-pca* = *potok,* gen. *-pka* = *popić* »vrsta kukca«. Deminutiv na *-če popče,* gen. *-četa,* odatle prezime *Popčetović,* na *-ić popić* (Dubrovnik, Lika) »1° prezime, 2° naziv ptica, kukaca«, na *-ica popića.* Augmentativi: na *-ina papina* (Vuk), *popèsina* (Slavonija), *popèskara* (Bačka). S prefiksima: *natpop* »kanonik«, *nepop* (Kašić) »krivi pop«, *arcipop* (18. v.) = *arhipop* = *arkipop* (17. v.). Složenica *jeropop* (18. v., Kavanjin, prvi je dio grecizam *jerej,* v.). Denominal na *-iti popiti (se), -im (ras-, za-),* impf, *raspapljati,^ -am,* na *-varaspopljavati.* Većina slavista smatra sveslav. *pop* posuđenicom iz stvnjem., manjina od gr. πάπας, gen. -άδος. Odlučuje u tom pitanju rum. *popă* pored *pop,* vokativ *popo,* koje se može tumačiti samo iz gr. πάπας. Glede -as > -a upor. gr. σατανάς > *sotona.* Femininum *popadija* (Vuk) = *popadija* (Kosmet), koji se nalazi i u bug., ukr. i rus., može se tumačiti samo iz ngr. παπαδιά. Pridjev *popàdijin,* toponim *Popadino* (18. v.), prezime *Popadić,* toponim *Popadići.* Hipokoristik *paša,* pridjev *pošin,* poimeničen na *-ica póšinica* »popadija«. Deminutiv *popàdijica* — *popadica* »biljke anthémis tinctoria (Niš), Aster chinensis« = na *-ika popadika* (Timok-Lužnik). Augmentativ *popadijésa f.* Postoji i balkanski turcizam kao čisti grecizam (tur. *papaz): pàpaz* »1° hrišćanski pop« pored *papaz* (Kosmet, bug.) »(metafora) 2° greda u krovu što drži sljeme«. Vuk ima iz Dubrovnika *papàz* m (Kačić) u turskom prvotnom značenju, a znači i »3° prezime (Sarajevo)«, s individualnim *-in* (kao *Srbin) papazin,* augmentativ na *-ina papazına.* Složenica *păpazjanija* f »vrsta gulaša« = *papazjánija* = *papazjahnija* (Bosna) < tur. *papazyahnisi,* v. *jahnija.* Prezime *Papazdglija* m, prijevod od *Popović.* Ovamo ide možda i toponim *Papažani* (Bosna, Banja Luka). Ista grčka riječ u latinskoj adaptaciji *papa* (3. v., »biskup«, od 6. v. »rimski biskup«) glasi *papa* m = *papa* (ŽK) *(protupapa)* »glavar rimske crkve«. Pridjevi *papin,* poimeničen na *-ьc* > *-ac papinac,* gen. *-nca,* odatle pridjev *papinački, papinov,* na *-bsk papski, papinski, papanski.* Apstrakti na *-stvo papstvo* n = *papinstvo* = na lat. *-atus* > *-at papat* = *papatstvo,* pridjev *papatski,* od tal. *papato.* Učene imenice: *papist(a)* — *-išta* m, na *-izam papizam,* gen. *-zrna.* Na lat. pridjevski sufiks *-alis* tal. *papale,* poimeničen na *-ino* tal. *papalino* »papin vojnik« > *papalin* (narodna pjesma) = *Papalin* (Kavanjin), isto što *Papalié,* prezime u Splitu i Dubrovniku. Denominál na *-ovati*

popovati, -ujem. Ista riječ je došla kao turcizam u mrskoj sintagmi *rimpapasi* (kod Aşıkpaşazade »1° Italija, 2° papina država«) > *rímpapa* m (Vuk, narodna pjesma) »1° rimski papa, 2° katolik, 3° m pl. *Rimpape* (selo,, danas muslimansko, Bosna)«. U Kosmetu je *rimpâpa* m dobila pejorativno značenje »1° osoba neobična i čudno obučena, 2° osoba kojoj vise dronjci sa svih strana, odrpanac«. To značenje nije poznato u Bosni. U slov., češ. i polj. *papa* je dobilo još dočetak *-ež: papež* m, odatle *papeževec,* gen. *-vca, papeševati, papežnik.* Usp. u hrv.-kajk. prezime *Papeš.* Tumači se na dva načina: pretpostavlja se mlet. i stfurl. **papeze* < vlat. **papece,* koje je nastalo unakrštenjem od *papa* i *pontifice* ili od složenice *papa* + *apex* (Stürm, Titz). To je tumačenje samo lingvistička kombinacija, jer u romanskom **papece* nije nigdje potvrđeno, a samo bi se tu moglo očekivati takvo unakrštenje: *apex* je potvrđeno samo u Lombardiji, ali nikako u vezi s *papa.* Na dlanu je drugo tumačenje, koje vidi u *papež* posudenicu iz stvnjem., stbav. *pahes — bâbes* (Notker) = stfr. nom. sing, *papes.* Taj su oblik raširili misionari iz Salzburga. U tom se obliku mogao dočetak *-es* lako prilagoditi našim imenicama na *-ež,* koje znače muško lice, upor. sveslav. *Iupeгь* (v.). Od važnosti je još zabilježiti činjenicu da ni balkanski ni zapadni latinitet nije poznavao ngr. παπ(π)ας u značenju »niži svećenik«, nego je imao za taj pojam vlat. *praebyter* (zamjena *pres-* lat. prefiksom *prae-)* =-- Mlat. *presbyter:* rum. *preot,* arb. *prift,* sthrv. *prvad* (preko furl.). Prema tome *pop* nije moglo ući u slavine preko balkanskog latiniteta. Moramo uzeti da su taj naziv uvela Sveta Braća kao misionari najprije u Moravskoj; odatle su riječ dalje širili njihovi učenici u Hrvatskoj i Bugarskoj, odakle je riječ ušla u madž. *pap* i u rum. *pop.* Njem. *Pfafe,* danas pejorativno (tako već od Lutherovih vremena), nije također došlo iz romanskih vrela nego preko gotskoga sa Balkana. Gr. παπ(π)ας etimologijski je istog podrijetla kao tal. *papa, papa* »otac«, djetinja reduplikacija.

Lit.: ARj l, 103. 107. 4, 602. 7, 698. 8, 3. 9, 625. 627. 626. 10, 86. 776. 779. 592. 805. 776. 778. 779. 785. 787. 792. 11, 77. 81. 12, 464. *Pleteršnik 2,* 7. 354. Šturm, *ČSJK 6,* 152. Strekelj, *DAW* 50, 48. Titz, *Bratislava* 4, 143-151. (cf. *IJb* 16, 305). *ZSPh* 13, 417. *Slávia 9,* 23. *REW*³ 6209 b. *Školjić* 1,388. 2, 596. *Holub-Kopečný* 264. 286. *Bruckner* 394. *Vasmer 2,* 311. 2, 405. Isti, *GL* 109. 121. *Miklošič* 231-232. Mikkola, *MSNH 7,* 261. sl. (cf. *IJb* 11, 467). Janko, *Slov. studie věnované Vajsovi* (cf. *JF* 18, 297). Schwarz, *ASPh* 41, 129. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). *Kiparský* 260. Budimir, *JF* 15, 159.

popećak, gen. *-ćka* m (Dalmacija, Brač, Ston, Šipan) = *popečok,* gen. *-čka* (Buzet, Sovinjsko polje) »ožeg, žarač, polovina razbitih mašica za podgrebanje vatře«, slov. *popeček,* gen. *-čka* »Ofenkrücke, Schürschaufel«. Izvedenica na -5k > *-ak* od sintagme *po peći.* V. *peć.*

Lit.: ARj 10, 786. *Pleteršnik 2,* 150.

popek m (hrv.-kajk., Belostenec, Križ Vojni) = *potok* (Velika Kopanica) »ptica vodena 1° mergus, podiceps fluviatilis, 2° upupa epops« = *pupac* (Bošnjaci, Županja) —- *pupak* (Koprivnica) »isto«. Varijacija *u — o* dokazuje da se ne radi o denominaciji prema *pop,* nego prema oponašanju glasa te ptice, koji Brehm čuje kao *bib.* Ta se ptica zove i bez sufiksalnog dodatka *pop* i *popić.* Ta je promjena nastala pod uplivom riječi *pop.* Ptica *carić* »Zaunkönig« zove se i *popić* (Crna Gora) i mogla je zaista dobiti ime po *popu,* kao metafora. Drukčije treba shvatiti imena insekata (kukaca), koji pjevaju, zuje kao *pop govnar* »scarabeo«, *pop zlatar* (Vuk) = *zlatni pop* (Dubrovnik)»gundelj«, *pop zuk* (Crna Gora), sa sufiksima *-ьc* > *-ac pòpac,* gen. *-pca* (Vuk) »cvrčak«, *pòpak,* gen. *-pka* (Vuk) »gryllus«. Ti su mogli biti metaforickí nazvani prema pjevanju popovskom. Kod vodene ptice ima očitih tragova izbjegavanja homonimije sa *pop* time što je ptica nazivana i po *poniranju* (od *nrěti,* v.): *pondir* (Grobnik), *pondirak, pondurak,* pl. *pondurci, pondurčica, pondurka,* pl. *ponjurci, ponjurak, gnjurac;* kao i metaforickí prema *tikva: tikvilj.*

Lit.: ARj 10, 777. c. 778. 779. Hirtz, *Aves* 367. 399.

popita f (Vuk, Belostenec, Dubrovnik) = *kopita* (Stulić) »kokošinja bolest pijuk« = (na nenaglašeni lat. sufiks *-ula) pipitula* (Božava) »isto«. Od tal. *pipita* < lat. *pituita* »isto«. Dubrovački oblik *popita* pokazuje istu promjenu kao *ponistra* < *fenestra* (v.). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak. [Usp. i pod *pi-pi].*

Lit.: ARj 5, 300. 10, 794. *REW** 6549. Matzenauer, *LP* 13, 180.

poplun m (17. v.", Sisak, hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, odatle Stulić; Zagreb, Varaždin) = *poplun* (ŽK) = *pjeplùn* (Bednja) = *poplon* (15. v., Vrbnik, slov.; u popisu razgrabljenih stvari Zrinskoga i Frankopana 1672)

»jorgan«. Madž. *paplan* (tegumentum turcicum *paplan* dictum), *papion.* U čakavskom (Istra) *popon* »pannus funebris«, slov. *pȕópn* »Ein Zeug der um den Sarg geheftet wird« neće ići ovamo, jer može biti kao *opona,* rus. *popona,* od *peti* (v.). Rum. *paplomă = platoma = plapămă* deminutiv *plđpomioarđ, plapomed* »Steppdecke«, radna imenica *plăpomar* (Moldavija) »minderigiu, jorgandžija«. Miklošič, *Lex.: popiunъ* »papilio, tentorium«. Najbliže srednjogrčkom (bizantinskom) i novogrčkom izvoru stoji rumunjski oblik: πάπλωμα (Cipar) »Bettdecke« = na Lezbu *papluma,* stgr. ἐφάπλωμα, prefiksalna složenica od ἄπλωμα (4. v.), od ἁπλόω »rastrti«. Taj se apstraktum bez prefiksa nalazi u Katanzaru *aprima* »1° grande coperta fatta di tela grossolana, 2° coperta di contadini«. Put, kojim je grecizam ušao u hrv.-srp. jezik, nije jasan, možda kroz bizantinsku Dalmaciju kao *koludar, pedepsati.* Nalazi se još u češkom, slovačkom i ruskom.

Lit.: ARj 10, 803. 807. *Pleterinik 2,* 153. *Starine* 41, 212. 213. *Mazuranić* 1004. *Miklošic* 258. Isti, *Lex.* 626. Štrekelj, *ASPh* 14, 635. Korsch, *ASPh 9,* 663. *Rohlfs* 19. *Tiktin* 1182. Vasmer, *GL* 121. *Pascu*[1] 70, br. 1297.

poprište n »1° potrkalište, tečaj, 2° polje, područje«. Prema Marelicu književna riječ ruskog podrijetla: rus. *poprišče* »Laufbahn«. Izvedenica na *-ište* od rus. *popry* »galopp«, nepoznatog postanja. Prema Macheku stcslav. *popbrište* je naziv za »borne milliaire«, koji je moravizam iz češkog dijalekatskog *prapisek* »pilier de pierre«. Prema Matzenauer-u *poprište* »1° stadium, 2° millia« potječe od korijena **pьı-* »currere, festinare« i nije isto što *przprište* »stadium«, koji je od korijena **pгъp-* »se movere, currere, circumagi«.

Lit.: ARj 10, 822. *Miklošič* 258. *Vasmer* 2, 406. Machek, *Slovanské studie J. Valsovi* 1918., 111-114. (cf. *JF* 18, 296. *RES 25,* 121). Matzenauer, *LP* 14, 165. Slawski, *Slávia* 18, 305.

pбr m (Vuk, Dubrovnik, Vetranie, Srijem, Punat) »vrsta luka«, pridjev na *-ast porast (porasti puric),* na *-j pôrji* (Krasić: *pôrji luk,* gen. *parjèga luka) >pori luk = luk pori = luk pôr,* gen. *luka pora* (Lepetane), odatle složenica *poriluk,* gen. *-luka* (Zagreb) = *porluk* (Reljković), pridjev na *-ьn > -an porlučan* (Belostenec). Zamjena drugog dijela složenice sufiksom *-jak porjak* m (Zagreb) = *purjak* »allium porrum« = *turján* (Vuk, Podgorica). Sa *o > u* još pridjev *purji (purje zelje, oko* »verbascum«, *pur j a trava),* na *-ić purić* m = *porté* (Mikalja) »1° poriluk, 2° heleborus niger (Samobor), 3° (Poljica) morska trava, 4° rrfjesto uz obalu gdje takova trava raste (Poljica)« = *purić* (Brač) »5° morsko dno obraslo lužinom (< *alga,* v.), 6° (Samobor) alon (< njem. *Alaun)* kojim se liječe od svraba«. Odatle na *-as purićaš* m u apoziciji *glamoč purićaš* »gobius ophiocephalus«. Upor. arb. *porr.* Od tal. *porro* < lat. *porrum.* Oblici na ö > *u* mogu potjecati i iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 10, 838. 859. 863. *ZbNŽ* 8, 199. *REW*[3] 6670. Matzenauer, *LF* 17, 412. *GM* 348.

porat, gen. *porta* m (Vuk, Perast, Dubrovnik, Mljet, Poljica, Rab, Božava, Šibenski otoci, Istra, Vrančić) = *poret* (Vrbnik) = (čist talijanizam u dočetku) *porto* »1° luka, pristan, 2° toponim (Malínská)«. Od tal. *porto* < lat. *portus.* Ovamo ide ime zemlje (horonim) kao prvobitna sintagmatska složenica *Portus Calae* (glede genitiva upor. španj. horonim *Galicia < Calaecia) > Portugal* m (Kožičić, Glavinić, Kavanjin, danas općenito), etnik na *-ьc > -ac Portugalac,* gen. *-Ica* = na tal. sufiks *-ese* > lat. *-ensis Partagez* (Mikalja) = *Portugez l-es* m prema f *Portugeskinja = Portugiz,* pridjev *portugeski, portugalski = Portogao,* gen. *-ala* (Bella, Kašić) = *Portogalo* (Mikalja) = *Portugala* f (Glavinić), na nenaglašeni sufiks *-ija* kao u drugim imenima zamalja (tip *Srbija) Portugalija.* Ime zemlje postalo je preko turskoga ime naranče: *pretukala* f (Hercegovina, narodna pjesma) = *prtòkall-kol* (Bosna) = *prtòkala* f (Mostar) = *protakai* (Kosmet). To je balkanski turcizam: rum. *portocal(ä),* bug. *portokal(e),* ngr. πρωτοκάλλι. Sa *portus* »luka« u vezi je zacijelo *portulata* (Božava) »barca leggiera che porta a vendere il pesce« te *portulàtica* f (Punat) »lagana ladica« < mlet. *portolata.*

Lit.: ARj 10, 839. 857. 876. 877. 11, 767. *Elezović 2,* 144, 539. Cronia, *ID* 6, 118. Kušar, *Rad* 118, 17. Budmani, *Rad* 65, 166. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. Skok, *Slávia* 15, 488, br. 613. *REW*[3] 6677.

porcijôn m (Potomje) = *porcion* (Reljković) = *porcijun,* učeni talijanizam *porzione* ili njem. *Porzion* < lat. *ponio,* gen. *-onis > porcija* f (latinizam prema nominativu, kao u madž.) »1° obrok jela, sijena, zobi, 2° (Vuk, Vojvodina) porez«. Odatle na *-aš porcijas,* gen. *-aša* m prema f *porcijašica* »oporezovanik, -ica«.

Lit.: ARj 10, 848.

porčelana f (Stulić, toskanizam *porcellana)* = *porcelana* (Rab, venecijanizam) = *porcelan* m (rod prema njem. *Porzellan)* = (običnije i danas književno *e > u) porculana f* (Pavlinović) = *porculan,* gen. *-äna* (Šulek), kulturna riječ, »1° osobita zemlja, od koje se pravi fino posude, 2° keramika uvezena iz Kine«. Od tal. *porcellana* < lat. poimeničen pridjev na *-anus* od deminutiva *porcellus,* od *porcus* »naziv dagnje, školjke«, metaforickí preneseno na *porculan* zbog sličnosti u sjaju i otvoru. Šulekove izvedenice *porculanača* (»porculanska zemlja«), *porculanar* »fabrikant porculana«, *porculanara* »tvornica porculana«, apstraktum *porculanština.*

Lit.: ARj 10, 848. 849. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW* 6660. *Prati* 788.

Poreč m (13. v., narodna pjesma), istarski grad (toponim). Ktetikum na *-bsk porečki* (~ *škof,* 13. v.). Od lat. *Parentium,* sa α > *o, en > į > e, tı > č.* Tal. *Faremo.*

Lit.: ARj 10, 849. 850. Skok, *GIZM* 32, 29-46. Isti, *AR 6,* 156-160. Isti, *ÄA* 1-26.

poreklo n (Vuk, Vojvodina) = *porijeklo* (pseudojekavizam) < stcslav. *poreklo,* odatle posuđeno rum. *poreda* = (metateza) *polecră,* »1° cognomen, 2° origó«, s promjenom prefiksa *podřeklo* n = *podřeklo* n (Kosmet) = *podriklo* i unakrstavanjem sa *řījeti* (v.) *podrijetlo* (Vuk.) Prema iteratīvu *ricatı* (v.) sa » mjesto *e podritolica* (Mostar) i *podrilo* (18. v.), posuđeno i u rum. *policră* (metateza *r — I > I —* r) = *porigla.* Za unakrštanje sa *řījeti* upor. dubrovačko *podrijet í* »isto«. Nalazi se još u bug. *poreklo* n »Spitzname, Beiname, prekor, prozvišče«. Južnoslavenska izvedenica s pomoću *-lo* od prefiksalne složenice *poreći,* iterativ *poricati,* stcslav. *paresti* »dicere, incusare, vituperare«. Promjena prefiksa izazvana je promjenom značenja toga glagola u značenju »nijekati«. Prefiks *pod-* izražava potajnost *(podmititi),* kako se i daju nadimci.

Lit.: ARj 10, 309. 311. 313. 856. *Tiktin* 1214. *Mladenov* 492, Skok, *Rad* 272, 21 —26. *Elezović* 2, 92. Matzenauer, *LF* 18, 253. Trubačev, *Etimologija* 1965, 10-11.

porfira f (stsrp., grecizam, Vuk u prijevodu Sv. pisma) »1° grimiz, purpur, 2° purpurno odijelo«, pridjev na *-ьn > -an porfiran* = (disimilacija *r - r >* r-dvećú tal. *porfido) porfìd* m (Mikalja, Kavanjin, Bella, Stulić) »vrsta mramora« = (latinizam) *purpira* (15. v., Kolunićev zbornik), pridjev *purpiran* (Korizmenjak) = *purpura* f (15—18. v.) »(boja) grimiz, skrlat, velut«, pridjev *purpuran.* Prezime *Profirović.* Upor. arb. *porfire.* Od gr. πορφύρα = lat. *purpura,* internacionalna riječ raširena Svetim pismom. Ovamo ide ribarski termin *pfpor* (Dubrovnik) = *prpor* (Prčanj, Bijela, Muo, Poljica, Stulić) »musija, školjka, koja živi na dnu mora (ima ih raznih vrsti, nalaze se po 200 do 300 zajedno na jednoj spužvi), lumaca grande marina« = (disimilacija *r — r > r — l) pfpolj* (Vuk) »spuž«, upor. tal. *porpora* »genere di molluschi gasteropodi da cui si trae la porpora« < lat. *purpura.* Rešetar ima *pfpor* još u značenju »glühender Aschenstaub« i *prpa s* disimilatornim gubitkom dočetnog -r u istim značenjima: *přpor* je zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije. Upor. još slov. *prpelíca = pûrpelica,* od *pûrpala — purpela = pumpala* »Klatschmohnrose« (disimilacija *r — r > r — l).*

Lit.: ARj 10, 859. 12, 292. Rešetar, *Stok.* 280. *Pleteršnik 2,* 368, *GM* 348. *REW* 6862. Vasmer, *GL* 121. *DEI* 3025.

porga f (hrv.-kajk., stari Zagrepčani, slov.) »zajam, vjeresija«, također u vezi *na porgu vzetí.* Od njem. *Borg* »zajam, vjeresija, poček«, *borgen* »(u)zajmitij uzeti na vjeresiju«.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 317.

pòriti, *-im* impf. (Vuk) *(is-, ot-, ras-)* »discindere, dissecare« pokazuje prema stcslav. *prati, porjc* prijenos prezentske osnove *por-* analogijskim putem u infinitiv, da bi se u infinitivu uklonila homonīmija s *prati, perem* »lavare« (v.). U *prati* »scindere« < praslav. **porti* slog je nastao po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *prać,* rus. *poroto.* Taj prijenos nastao je na hrv.-srp. teritoriju, jer se kod Kašica *(Is.* 66). čita *rasporiti ili razaprati,* kod Palmotića (3, 134b) *da. iz matere razaprane ne izvadiše živo dijete,* upor. slov. *razaprati',* interesantno je *rasprât, rasperem* (Kosmet, *nekoga sas nož),* koje sadrži *per-* u prezentuj *razaprati* nalazi se i kod M. Držića. Praslav. korijen **por-* je prijevoj od **per-.* Taj korijen označuje radnju u sadašnjosti, koju vidim i promatram, dok prijevoj **por-* znači svršenu radnju sa gledišta rezultata. Iterativ se pravi prijevojem duljenja *o — ō > a parati, param (is-, na-, ras-).* Izvedenice se prave prema tome od četiriju osnova: **per-,* u prijevoju *ь — i pir-, por-* i *par-.* Od *pir-* samo *ràspirati, -em* i *-am* (M. Držić, Budinić, Palmotić, Kožičić) »aufschlitzen«, u narodnoj pjesmi: *ία crnom ga sastavio zemljom / od jada ga Marko raspiraše.*

Odatle se vidi da *pariti* ide zajedno s *periti* (v.). Od *per-* samo prezent *rasperem* (Kosmet). Od *por-* postverbal stcslav. *pora* »vis«, od *ispariti, -lm* isporak, gen. *-řka* (14. v.) »živinče, što se izvadi iz materina tijela«, s deminutivom na *-e isporče,* gen. *-eta* (17. v., hrv.-kajk.) = *isporče* (Kosmet) »nedonošče, izmeče«, denominal *isporčiti* (18. v.), postverbalni pridjev *apor,* proširen na *-vn* > *-an* oßora^poimenicen na *-jak opornjak,* postverbal od *rasporiti raspor* (Vuk), s istim značenjem *raspon* (disimilacija r — r > j- — *n)* u terminologiji pluga »prečaga više plaža što kao raspinje ručicu od ručice«, odatle na *-bk rasparah,* gen. *-rka,* pridjev na -ĺí *rasporiti petak* = *raspeti petak* (oboje u Resavi) »veliki petak«. Poimeničan part. perf. pas. *rasporenka.* V. još *oporaviti se.* Od *par-:* postverbal *pára* f »zarez«, pf. *parnuti, parnem (nožem)* (Vuk). U hrv.-kajk. taj je glagol dobio značenje »krepati, crei«, cf. i slov. *párniti* »verrecken, verenden« [usp. i pod *pâra].* Na *-va- rasparívati, -párujem.* Deminutivi na *-kati parkali,* na *-akati* impf, *parakāti (ras-)* prema *paràknuti, parāknēm.* Interesantna je tvorba *isparakUsati, -isām* pf. (Vuk, Srbija, Milićević) »izderati, isparati«, koja nema ništa zajedničkog sa riječju grčkog podrijetla *paraklis* m »molitva« < παράκλησης, bug. *paraklis,* nego sadrži glagolski sufiks *-isati,* koji dolazi na turcizirani naš deminutiv *pārak-* od *parakāti* s pomoću *-K* (v.). Na *-otina* (upór. *brazgotina): parolina* (na licu). Još postoji glagolska izvedenica na *-imiti napariziti se, -parīzīm se (o što, o draču)* (Mostar) »nabosti se«; -tziti je zacijelo varijanta od *-izati* < vlat. *-idiare* u *(o)tvarizati* (v.). Na *-an* (tip *Milan) rasparan* = (pejorativizirano sufiksom *-enda,* upór. *Srbenda) raspârёnda* m (Lika) »poderan dječak« prema f *rasparanka.* Sa *prati* < **porti* upor. još *pram* i *pramac.* Ie. korijen **per-* nalazi se u reduplikaciji u sanskrtu *piparti* (3. 1. sing.) »hinüber leitet, fordert, übertrifft«, ugr.περάω »dringe durch«, πείρω »durchbohre«, koji posvema odgovara glagolu *periti* (v. *pero).* S prijevojem *o *por-:* raširen formantom í lat. *portare,* odatle tal. postverbal *porto;* arb. *shboroj* »durchbohre, durchsteche« prema *shpie* »führe hin« < ie. **sem-perō, got. farán, nvtuem. fahren ι* niski prijevoj **pṛ-tu* > gal. *rilu,* njem. *Furt,* lat. *portus,* gen.-ш > *parat,* gen. *porta* u jadranskoj zoni preko tal. *porto,* lat. *porta* u posudenici *přeprala* (v. *paprata)* < **proporta.* Za praslav. **porti, porjc* nema baltičkih usporednica.

Lit.: ARj 3, 916. 940. 7, 477. 10, 862. 13, 182. *Elezovič l,* 238. 2, 169. *MikloSii* 258. *Holub-Kopečný* 264. 292. *Bruckner* 437. *Mladenov* 493. *Trautmann* 206. *WP 2,* 4. 39. Matzenauer, *LF* 13, 150. 190-191. Reichelt, *KZ* 39, 22. Uhlenbeck, *IF* 17, 94.

porkoláb m (15—18. v., Lika, Sisak, Hrvatsko primorje) = *porkulab* (16—17. v.) »1° judex, 2° castellarne, 3° apparitor, 4° toponim (u pl.)«. Od madž. *porkoláb,* a ovo od stvnjem. složenice *burcgravio,* srvnjem. *burcgrave,* nvnjem. *Burggraf* »erwählter Oberherr eines Gauerbensschlosses«, disimilacija *r — r* > *r — 1.* Nalazi se još u češ. i polj. Za drugi dio složenice v. *grof.*

Lit.: ARj 10, 863. *Mažuranu* 1010-11. *Holub-Kopečny* 306. *Schneeweis* 98.

poroda f (stsrp., 1330; stcslav.) »raj«. Od ngr. παράδη (upor. za *a* > *o sotona),* skraćeno od παράδεισος »isto«.

Lit.: ARj 10, 868. Vasmer, *GL* 121.

Poroj, selo ili zaselak u staroj srpskoj državi (Dušanova isprava), vjerojatno, zemljište u drugoj Dušanovoj ispravi. Kao apelativ dolazi u bug. i u Makedoniji, kod Skočivira »suh potok stvoren od oborina u mekom zemljištu«. Upor. u Crnoj Gori toponim *Parojske njive,* s varijacijom prefiksa *po-, pa-* (v.). [Ovamo i istarski toponim *Peroj,* doseljenici iz Crne Gore]. Vasmer i Skok drže da potječe od arb. (-»' član m. r.) određenog lika *penai* pored *prroni,* od *përrua* »potok«, koje je u srodstvu s rum. *pârău* »isto«. Obje predstavljaju ilirotračku prefiksalnu složenicu **perrenu,* od ie. korijena **sreu-* (v. *ostrvo).* Postoji još *pòrôjka* (Tetovo, Skoplje) = *plrãjka* (Leskovac) = *pirèjka* (Makedonija) »pratljača« i denominal *porojiti, -im* (Timok-Lužnik) »pokvariti«.

Lit.: ARj 10, 873. Barić, *ÄA* 1, 213-218 (cf. *JF* 3, 200). Skok, *ZRPh* 50, 528. 54, 464-5.

porporëla f (Krk, Zadar, 1553; Split, Dubrovnik) = (disimilacija *r — r > n — r) pomporela o porporela* (Zadar) »lukobran«. Od mlet. *porporela* »isto« < lat. *purpurilla* »odjeljenje za prostitutke izvan vojnog logora rimskog«.

Lit.: REW» 6863. Alessio, *RIO* 5, 91-3. *DEI* 3025.

porta f (južnomoravsko narječje) »1° vrata, 2° dvorište, avlija oko crkve kod pravoslavaca, 3° dvor turskog sultana (15. i 16. v.), 4° turska vlada, 5° gostinjska kuća kakvog manastira, 6° (Kosmet) vrsta dasaka od čamovog drveta, 7° toponim«. Nalazi se i u bug., stcslav. *porttá;*

Na istoku kao termin pravoslavne crkve to je grecizam lat. podrijetla: biz. (srgr.) i ngr. πόρτα »vrata«. Riječ je pripadala i balkanskom latinitetu: rum. *poartă,* arb. *porte.* Na zapadu je *porta* f (također slov.) »vrata u samostanu« (latinizam). Pridjevi na *-ьn* > *-an portan,* na *-en porten, portanski.* Talijanizmi su augmentativ na *-one* > *-un portun,* gen. *-una* (Potomje) »glavna ulazna vrata« = *portun* (Crmnica) »hodnik« > »kućna vrata« < tal. *portone,* furl. *porton.* Odatle slov. *portoniér* »vratar« < furl. *portonir,* kod Marulića *portinar* < tal. *portinaro.* Deminutivi: na nenaglašeni sufiks *-ula* lat. *partida* > toponim iz predslavenskog rimskog vremena *Ad ponulas* > *Oprtal(j)* (Istra, 13.v.) = tal. *Portole* pl., pridjev na *-bşk oprtalski,* na naglašeni sufiks *-ellus* > tál. *-ettől -ella* mlet. *portello, portella* > brodski termin *purtei* m (Šilo, Krk) »četverouglast otvor kroz koji se silazi pod palubu«, deminutiv *purtelić — purtela* f (Draga Bašćanska) »vratašca, otvor, kroz koji se pušta voda na kotače« = *purtela* (Mljet, Račišće) »poklopac na otvoru na polubi, na škafu blizu prove na kuvijerti, na njoj stoji ribar, kad baca i salpava mrežu i kad hita ribu na dokec« = *pune* (Božava) »sportello che chiude il boccaporto o la cameretta di poppa«. I *purtei* m i *pia-tela î* mogu potjecali i iz dalmato-romanskoga. Na *-aria* > tal. *-iera: portiera* f (Boka) = *pontra* (Kućište) »staklena vrata«. Na *-ier* francuzizam *portir* (Zagreb) »vratar«, preko njem. *Portier.* Ovamo ide i izvedenica na *-icus* lat. *ponïcus* > tal. *portico,* mlet. *partego: portig* (Perast, Boka, Korčula). = *pôrteg* (Božava) = *pánik* (Čilipi, Poljica, Smokvica, Korčula, Crmnica) »hodnik, koridur (Dubrovnik)«. Usp. i *paprata.*

Lit.: ARj 9, 122. 10, 876. *Elezović* 2, 108. *Pleteršnik* 2, 162. Šturm, *ŌSJK* 6, 72. Cronia, *ID* 6, 118. Miletić, *SDZb 9,* 263. 267. Macan, ZWVZ29,212.214. Skok, *Term.* 139.140. *REW*[3] 6675. *GM* 348. Můrko, *WuS 2,* 128. 132. Vasmer, *GL* 121. *Romanski* 126. *Mladenov* 493.

posao, gen. *posla* m (13. v., Vuk) = *posai,* gen. *posla* (ŽK) »djelo, rad, labor, Geschäft, rabota (Kosmet)«. U tom značenju još samo u slovenskom, gdje je osim toga očuvano i prvobitno značenje »Bote, Dienstbote, Dienerschaft« kao i u češkom *(boží posel* »grom«) gdje je značenje »poslanik« također dobro očuvano. Pridjevi *poslen,* poimeničen na *-ik poslenik,* gen. *-tka,* od sintagme *besposlen, bres-pòslen* (17. v.), *uposlen, zaposlen (ne-)* koji su upravo part. perf. pasiva od denominala od *uposliti, -lm, zaposliti,* apstraktum na *-ost b(r)esposlenost* = na *-ica besposlica.* Odatle na *-jar besposličar.* Denominal na *-ati ispòslati, isposlj m* ima samo Stulić = na *-ovati oposlovati, -ujem* (Bella, Stulić), *isposlovati, ispòslujēm* (18. v., Vuk) »izraditi < svršiti posao«. U značenju »rad itd.« *posao* nije raširen na čitavom teritoriju. U Kosmetu je npr. to značenje nepoznato. Tu se zna samo *rabota.* Moderni se neologizmi prave od pluralske osnove *poslov-i:* pridjev *poslovan* (~ *čovjek* »homme d'affaires«), poimeničen na *-ik poslovnik,* gen. *-ika* m, na *-ica poslovnica* f »lokal«. Tako već u Dubrovniku *oposlovnica* (M. Držić), izvedenica od sintagme *od posla,* »žensko radljivo«. Što se tiče postanja v. *slati.* Miklošič ne spominje hrv.-srp. riječ *posao* u tom značenju, nego samo slov. *posel.*

Lit.: ARj l, 628. 9, 89. 10, 892. *Miklošič* 333. *Holub-Kopečny* 287.

poses m (15. v., Marulio) = (disimilacija í — í > *c* — s) *paces* (Split, Božava) = *(s > š) posés* (Istra) »posjed«. Od tal. *possesso* < lat. *possessus,* poimeničen part. perf. od *possidere.* Odatle na *-bşk* + *-ina* > *-šćina posešćina* (Istra) »isto«. Od lat. apstraktuma na -jo tál. *possessione > pošešion* m = *pošišijun* = *pošišion* (čakavci, 14. v.) = *posasion* (15. v.) »posjed, imanje«, slov. *požecjún.* Ovamo ide još *posedijo* n (Mikalja). Sa *dl* > *dž* prema 1. 1. prez. *posedžati* impf. (Ranjina, narodna pjesma) »posjedovati, imati«. Dalmato-romanski infinitiv bi bio **posedar* (prema *avar, sapar).* Odatle apstraktum na *-stvo posedarstvo* n (Kašić, Kavanjin) »posjed, imovina« i toponim *Posedarje* n (Zadar), pridjev *posedarski* (1527), *Posedarija f* (17. v.). Glagol *possidere* je kroatiziran u *posidovati,* jekavski *posjedovati,* odatle postverbal *posjed.* Oboje nepoznato na istoku, gdje se govori samo *imanje.*

Lit.: ARj 10, 898. 901. 902. 903. 904. 916. 11, 79. Šturm, *CSJK 6,* 63. Cronia, *ID* 6, 118. Matzenauer, *LF* 13, 182. *Banali 2,* § 453.

posiđžati, *-am* pf. (Dubrovnik, Rešetar, Zore) prema impf, na *-va- posidžavati* »povlađivati nekome, odobriti«. [Možda od lat. *assentari* »approvare«, s prefiksom *po-}.*

Lit.: ARj 10, 904. *REW** 7892. *DEI* 329. 330.

posjetiti, -fm pf. (13. v., u srp.-slav. tekstovima), danas gotovo općenita posuđenica iz ruskoga, za narodno *pohoditi* (v.) »besuchen«

prema impf, *posjećati, -am* i na *-va- posjećivati, -ujem* »pohađati«. Nalazi se u stcslav. *posetь* i *pošetiti,* ukr. i ras. Praslav. *sft». Odatle neologizam (prevedenica) *posjetnica* »vizitkarta (kako se govori po hrvatskim gradovima)«. Postverbali *posjet* m pored *posjeta* f »vizita, pohode«. Apstraktum na *-jaj posjećaj* (Martié). Radna imenica na *-telj posjetitelj.* Prefiksalna je složenica: *po-* i nepotvrđeno **setz* »drug, hôte«, a to prijevoj duljine od posvojne zamjenice *sve: se* (v. *svak, svat)* proširen formantom *-to.* Upor. gr. εταρος »drug«.

Lit.: ARj 10, 914. *Miklósié* 295. *WP 2,* 457. Schrader, *IF* 17, 21. Mariánovics, *MNyő* 38, 279 (cf. *RSI 3,* 396). *Boisacq** 291-292. *Vasmer* 2,414.

poskisti, *-tein* pf. (Marulio, upór. stčeš. *skysti, skytu)* = *poskititi, -em* prema impf. *poskitati* (16. i 17. v., Marulić) »pružiti«. U tom značenju ne postoji bez prefiksa kao u češ. *skytati* »darbieten«, u oba lužičko-srp. jezika *skiäc* »darreichen». Upor. stcslav. *podbskytiti* »inclinare«. U značenju »vagari« dao je stcslav. *skytati sę* dosta veliku leksikologijsku porodicu: *skitati se, skicēm* pored *šķītām* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, po-, prò-, ras-)* — *skītat* (Kosmet) »lutati, vrljati, klatiti se, potucati, tumarati, tepsti se«, sa *č* u infinitivu iz prezenta *skîcât se* (Kosmet) *(pro-},* faktitiv na *-ovati poskićovati, -üjem* (Kosmet) »činiti da neko skita«, iterativ na *-ariti skitariti se* (Popovo, Hercegovina). Postverbali *skit* m (Popović) »1° živinče koje se skita (Stulić), 2° vrsta kola (Popović)«, sa *-it* > *-ić* (kao u *Velebíc* za *Velebit}* *skić* »soko koludraš (koji se njem. zove *Wanderfalke)«.* Radne imenice na *-äc skitač,* gen. *-ača* m = *skitač* (Kosmet, nije pejorativ) prema f na *-ica skitačica* (Vuk), s pridjevom na *-ьn* > *-an skitačan,* f *-čna,* na *-ski skitāčkī* (Vuk), augmentativ na *-ina skitačina* (Vuk) = *skitačma* (Kosmet), na *-lac* (upravo poimeničen particip perf. akt.) *skûalac* m (Stulić) prema f *skitalica,* augmentativ *skitaličina* (Dalmacija) »ženski prosac«; na *-āš skitāš* m prema f *skitaša* (Marin Držić); na *-avac skitavac* (Karlovac); na *-ance skitanče* (Pavlinović), na *-arica skitarica* f; na *-ьc skitač,* gen. *-ča* pored gen. *skitača;* na *-nica skitnica* m (maskulinum kao *konjokradica).* Apstraktum *sktćnja* f (obratan govor sa *inj* mjesto *tnj* prema *kutnji* za *kućnji)* = *skitnja.* Nalazi se u stcslav., slov., bug., češ. i rus. Praslav. í nastao je od jery-a, a to od ie. и. Upor. lit. *kutēti, kutù* »aufrütteln, poltern«, *kusti, kutaü, kuntů* »okrijepiti se, oporaviti se, razonoditi se«, pridjev *kūtrus* »nagao«. U značenju »vagari« ne nalazi se u češ. i polj. Praslav. je. le. su paralele ags. *scūdan,* engi. *to scud, scuttle,* stvnjeni. *skunten* »antreiben«, nvnjem. *schütteln, schütten.* Dovodi se u vezu i ime naroda *Skythës.* le. je korijen **(s)qut-* »rütteln«.

Lit.: ARj 3, 883. 10, 923. Hirtz, *Aves* 435. *Elezović* 1, 109. 447. 2, 143. 233. *Miklošič* 306. *Holub-Kopečný* 335. *Mladenov* 583. Bruckner, *KZ* 50, 165-166. Johansson, *IF* 19, 126. *WP* 2, 602.

poskon f (Stulić, Šulek; nije potvrđeno u hrv.-srp. narodnom govoru; Šulek uzeo možda iz slov.). Ne govori se ni u bugarskom. U ostalim slavinama postoji. To je praslav. naziv za »cannabis mas, konoplja (muška)«. Da je postojala i u panonsko-slav., dokazuje madžarska posudenica *pa<szkoncа* »isto«. Prvobitni je oblik možda **ploskom,* upor. polj. *ploskou.* Bruckner misli da je biljka nazvana po širokim plosnatim cvjetovima, upor. pridjev češ. *ploský,* rus. *ploskij.* Ako je tako, *poskon* je izvedenica od *ploška* (v.). Gubitak laterala / nastao je prema rijetkom tipu disimilacije *l* ~ *n* > *0* — *n.* Kořínek drži da je *poskon* fino-ugrijska riječ.

Lit.: ARj 10, 925. *Miklošič* 260. Kořínek, *ČMF 26,* 136-143 (cf. *IJb* 25, 328).

posmag(a) m (14. v., stsrp., Daničić) »kolač«. Upor. stcslav. *posmagь, pasmaga.* Od ngr. παξημάδι kao dalmato-romanski leksički ostatak (?). Glede -δι > *g(a)* upor. *katriga(v.~).* Upor. rum. *posmag* (Moldavija) »1° Zwieback, 2° geriebene Semmel«, odatle denominal α *posmagi.* Pored tog oblika, koji nije potvrđen u današnjim govorima, postoji balkanski turcizam grčkog podrijetla *peksimet* m (Vuk; v.).

Lit.: ARj 10, 945. Miklošič, *Lex.* 636. *REW*[3] 6319. *Tiktin* 1219.

pösnuti, *-êm* pf. prema impf, *paskati, -am* (Vuk, Mostar, objekt *kravu, jagnje)* »vabiti (kravu ili jagnje) uzvicima *pos, post.* Oformljenje onomatopeje s pomoću *-kati* (v.), *-nuti* (v.).

Lit.: ARj 11, 2. Pedersen, *KZ* 38, 342.

pôst, gen. *posta* m (Vuk), pl. t. f *pòste,* gen. *pòsta,* sveslav.; kao kršćanski religiozni termin nije praslav. (jer kršćanstvo ne ide u praslav. doba) »νηστεία = jejunium > žežin (v.)«. Pridjev na *-ьn postan, f posna.* Poimeničen na *-ik postbnikb* »ασκητής« (u srpskom prijevodu Hamartola) = *pôsnîk* m (Vuk) prema f *paşnica.* Složena izvedenica na *-je sredopošće* n (Vuk, Crna Gora) »sred posta« s određenim pridjevom *sredoposm.* Denominal na *-iti póstiti, -im*

(is-, na-, za-) — *postiti se* (Vuk) »postom se moriti«, prema iteratīvu s prijevojem duljenja *o* — ō > *a -paštati, -om,* samo s prefiksima *is-, za-, na-, ispašćat, ispašćam* (Kosmet) »trpjeti zbog učinjenih grijehova«, bez prijevoja sa *-vá- ispoUăvât* (Kosmet) »postom i molitvom ugađati bogu«. Odatle postverbal *zapost* (Crna Gora) »početak posta«. Na -nife m prema f na *-nica isposnīk* prema *isposnica, napasnik* (Dubrovnik, Prčanj, Mostar). U stcslav. postoje za isti pojam *alkanije* (v., slov. *lačen* »gladan«) i *govenije,* očuvano u pridjevu *ugoveo* »nešto omršavio« (v.). Rumunji, koji imaju za ovaj pojam i *ajun* < lat. *jejunium,* posudiše crkveni termin *post.* Općenito se misli da je u Panoniji u doba Girila i Metoda posuđeno iz got. *(sici) faştan,* stvnjem. *fasta* (od lat. *fastus?)* kao izraz salcburških njemačkih misionara. Mladenov uzimlje prasrodstvo njemačke i sveslavenske riječi. Prema tom mišljenju riječ bi bila germansko-slavenski leksem. Za domaće podrijetlo govori činjenica što postoji prijevoj *o-a,* koji se kod posudenica ne pojavljuje. Miklošič je *paštati,* polj. *paszczać* stavljao (možda zbog te činjenice) pod *patiti,* a to ne može biti.

Lit.: ARj 3, 918. 941. 7, 510. 11, 2. 20. Horák, *ASPh* 12, 299. Čorović, *ASPh 29,* 509. *Elezović 2,* 237. *Miklošič* 233. 260. Berneker, *IF 9,* 364. *Holub-Kopečný* 306. *Bruckner* 432. *Mladenov* 496. *Kiparský* 261. Schwarz, *ASPh* 41, 126. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). Hamm, *KZ* 67, 122. Hirt, *PBB* 23, 338. *Vasmer 2,* 415-16.

postat, gen. *-i f* (Vuk, ŽK; Jastrebarsko: *postat vinograda,* 1593) »ono što u jedamput uzmu preda se kopači i žeteoci, kad rade«; upor. *postatb vinograda* u ispravi Dušanovoj; stcslav. apstraktum *postatb* »Bestimmung« deklinacije *i* od *postati* (v.). Nalazi se još u slov., rus. i ukr. Praslavenski poljoprivredni termin, koji posudiše na Balkanu Rumunji *postata f,* novi sing, od *postate* (-e < -ь) osjećan je kao plural »Breite, Mahd«, Arbanasi *postat* m »Beet«. V. *stati.* Praslav. korijen *sta-* sa sufiksom za apstrakta *-tb* dolazi bez prefiksa samo u rus. *statb* »Eorm« i od *nedostatí* »mangeln« u stcslav. *nedostatb,* odatle u hrv.-srp. *nedostatan* »nedovoljan«. Odatle *dòstatak,* gen. *-tka* »sufficientia«, *izòstatak* (18. v.), *nedostatak,* gen. *-tka* (Vuk). Ispuštanjem *ne: dostatan* »dovoljan«. Taj se pridjev smatra čehizmom. Na *-bk* obrazovan je od *ostati* — *ostane* »übrig bleiben« stcslav. *ostatìkz* > *ostatak,* gen. *-tka.* Može biti i analogijska tvorba prema *dodatak, podatak.* V. još *stativa.* Upor. lot. *statīs* pl. »Stillstand«. Za *nedostatak* upor. lit. *pastota.* Češkome *stačiti* od *statek* odgovara *nastačiti, -lm* »nadostačiti«.

Lit.: ARj 2, 681 11, 26. N? 2, 28. *Miklošič* 319. *Holub-Kopečný* 349. 350. *Bruckner* 432. *WP 2,* 605. *Tiktin* 1221. *Vasmer 2,* 416. *Mažuranić* 1039.

postećija f (Milićević) »sag, čilim« = *postecija* (Kosmet) »osušena ili učinjena koža s runom od ovce, koze ili od zvjerinja« = *pustèkija* (Banja Luka) == *pustàkija* f (Lika) = *pustećija* (Mostar) »srdžada (v.) ili kod siromašnih ovčija, jagnjećija koža, na kojoj se klanja«. Turcizam perzijskog podrijetla: tur. *posteai,* od perz. *post* »koža«.

Lit.: ARj 11, 40. 12, 700. *Elezović* 2, 111. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 617.

postelj f (slov., češ., rus.) = (prijelaz iz deklinacije *ť* u deklināciju *d) postelja* (ŽK, slov., bug., rus.) = *postelja* (Kosmet) »krevet, odar«, praslav. postverbal od *sulati, steljç* »sternere« koji se nalazi u češ., polj. i rus., bez paralele u baltičkoj grupi. Taj glagol potisnut je u zaborav u hrv.-srp. od sinonima *sterali, -em* (v.). Bez prefiksą očuvao se postverbal u *stelja* f »1° dio samara od klašnja i slame (stoji na konju), 2° talog, 3° slama i lišće što se ustire pod blago, 4° (ŽK) paprat (koja služi za istu svrhu)«. Odatle na *-ka stêljka* (Vuk) »kočić što na njemu stoji vitao, kad žena suce predu«. Pridjevi ná *-ьn* > *-an posteljan,* određeno *posteljni,* na *-ski posteljski.* Deminutiv na *-as posteljaš* (Šulek). Na *-nik posteljnih.* Denominal na *-ati posteljati* »prostrijeti«. Prema Miklošiču potječe od iste osnove od koje i *sto, prijestolje* (v.). Prema Brücknera od iste je osnove od koje i raširenja sa *r* mjesto / *strana* (v.) i *strijeli, sterali* (v.). U prasrodstvu je sa lat. *latus.* Ie. je korijen **st\h\d-* »stellen, aufstellen«. Lit. *pastalas* je posudenica iz slavenskoga.

Lit.: ARj 11, 40. *Elezović 2,* 111. *Miklošič* 520. *Holub-Kopečný* 287. 352. *Bruckner* 499. *Mladenov* 497. *WP 2,* 643. Meringer, *IF* 19, 449.

postema f (Mikalja, Kašić) = *poşuma* (Andrijašević, Ijekaruše 18. v.) = *postema* (Kašić) »čir, prišt« = *postuma mu je tukla* (Punat) »reče se kad mrtvacu izlazi krv na usta«. Denominal na *-āti pastūmāt se* (Cres) = *pastūmāt se* »zagnojiti se (o rani, zasjekotini)« (Krk, Punat). Slov. *pošten* m »Blutsturz«, *poštajna f.* Od gr. απόστημα, gen. -ατός »lat. abscessus« > tal. (učeno) *apostèma* — (sa aferezom *a-) postema* (narodski, mlet.). Slov.

potječe od njem. *Apostein* istog podrijetla. Usp. *zašteniti se* i *ošćeniti se* (o rani).

Lit.: ARj 11, 42. 44. 87. Štrekelj, *DAW* 50, 48. *DEI* 248. *Pleteršnik 2,* 180. *REW** 529a.

postila f (Tübingen, 1562) »ime jedne protestantske glagoljske knjige predika za sve nedjelje«. Latinizam: *post illa* (se. *verba textus)* > tal. *postilla* »nota in margine, chiosa, breve annotazione«.

Lit.: ARj 11, 44. *REW* 6692 a. *DEI* 3039.

Postire f pl., mjesto na Braču, toponim u pl. kao *Povja,* v. *Selca, Milje,* jer označuje više čestica, kuća, veličina. Ktetik na *-bsk pastirski* (~ *kurat).* Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. *pastura* »Weide«, apstraktum na *-tira* od part. perf. *postus,* od *pasco, pascere, pascer, pasci.* V. *pašta i pastinarti,* od kojih se drugi nalazi u slov. *pašje/n* = *pošten,* gen. *-sna* m (tršćanska okolica, Kras) »odijeljen i ograđen komad zemlje sa čokotima«, denominal *pašnati* »rigolen, das Land umarbeiten«.

Lit.: ARj 11, 45. *Pleteršnik 2,* 13. Skok, *Slav.* 172. 179., bilj. 5. *REW** 6277. 6282. Štrekelj, *DAW* 50, 46.

posto, gen. *póstola* m (15. v., Vuk, Hrvatska) = *pastal* (Lumbarda) = *postoi,* gen. *-ola* (Korčula) = *postola f* (Dubrovnik,femininum analogijski prema *cipela, crevlja)* »cipela, crevlja« = *postole* (ŽK). Nalazi se još u slov., polj., ukr. Praslavenska riječ. Deminutiv na *-ьс* > *-ac postolac* (Marulić). Radna imenica na *-ar postolar* (koja u Hrvatskoj zamjenjuje germanizam *šoštar),* pridjev *postolarski, postolàrija* »zanat« = *postolarstvo.* Riječ je kulturna. Turci posudiše na Balkanu *postal* odatle bug. *postal,* arb. *bastale,* gr. ποστάλι. Može biti praslav. prefiksalna složenica sa *pod-* kao *poplat* i *stali* od *stati* (v.) ili **tol* od *tlo* (v.). Misli se i na posudenicu od tatarskog i perz. *post* »koža«. Tadđ ostaje neobjašnjen dočetak *-ol.* Ta se teškoća uklanja pretpostavkom da je posuđeno iz južnoturskog (osmanlijskog), protiv čega govori lingvistička geografija. U slov. i hrv.-kajk. nema starih turcizama južnog podrijetla.

Lit.: ARj 11, 46. 48. Kušar, ЛГИ; 3, 338. *Pleteršnik 2,* 175. *Miklósié* 260. *Mladenov* 496. *GM 42. KZ* 41, 162. Pogodin (cf. *AnzIF 21,* 103). *Vasmer 2,* 416.

posuditi, *posudim* pf. (Vuk) prema impf, na *-va- posuđivati, -sudnjem* pored *posudati, -am* (Jambrešić) i na *-va- posudavăti, -am* (Vitezović) »mutuare, uzajmiti, pozajmiti«. U tom značenju i u slov. *posaditi,* s prefiksom i- u istom značenju rus. *ssudit.* Postverbal *posuda* f (Vuk) = *posuda* (Istra) »zajam«. Zbog homonimije s *posuda* »sud, vas« taj postverbal je iščezao iz književnog i saobraćajnog jezika i zamijenjen sinonimom *zajam.* U Istri je uklonjena homonīmija akcentom *posuda ï posuda.* Upor. rus. postverbal *ssuda* »zajam«. Pridjev *na -ъn* > *-an poşudan* (sulek, 16. v.). Sufiks *-ba posudba* (Hrvatsko zagorje, hrv.-kajk.) uklanja također homonīmiju. Radne imenice na *-lac* i *-telj posudilac* m, *posuditelj* m prema *posuditeljica* f. Slov. na *-ilo posojilo,* u Istri *posujilnica* »zajmovna blagajna«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala. Ne postoje ni baltičke ni druge ie. paralele. Završno *-da, -diti* je postverbal od korijena *děti* (v.). Upor. slov. *soda* »gerade Zahl«, *liš ali sodai* »paar oder unpaar«, češ. *sudý* (protivno *lichy)* »taki — lihi«, *suda* »Paar«, ukr. *bez suda* »unzählig«. Praslav. **sç-dt.* Prema tome *posuditi* sadrži dva prefiksa: *po-* (v.) u značenju redanja (jedno do drugoga), upor. češ. *počet* »broj«, slov. *upoštevati,* i *sc-* > *su-* (v.) u značenju zajednice (upor. *susjed).* Upor. u roni. jezicima **in- pro-mutuare.* Prefiks *po* je dodan da se ukloni homonīmija sa *sud* (v.) u dva značenja »1° judicium, 2° vas«. Riječ *posuda* znači prema tome »zbroj stvari (novca itd.) slavljenih nekome na raspolaganje«. Istrorumunji posudiše *posndi* u vrijeme dok su se u hrv.-srp. izgovarali nazali.

Lit.: ARj 11, 56. *Miklošič* 315.· *Holub-Kopečný* 360. *REW*[3] 4319. 5799. Puşcariu, *Istrorom.* 3, 231. *Pleteršnik 2,* 528. *Vasmer* 2, 712. *REW** 4319.

poš (Kosmet), pridjev i prilog (za pridjev ne daje Elezović primjer) »dolje«. Od arb. *posht* »dolje«, *poshtër* »donji«. < lat. *post,postenis.*

Lit.: Elezović 2, 118. *GM* 349. *REW** 6684.

pòsa f (Vuk, narodna pjesma) »1° turban (kod Turaka), *2°* (kod kršćana) crna marama što se nosi na vratu (Vuk za Srbiju, Lovretić za Otok u Slavoniji, u narodnoj pjesmi), 3° pojas« = *póse,* gen. *-eta* n (Vuk). Deminutiv *pôšica* (Čilipi) »bijeli mali rubac koji nose samo udate žene (preko njega dolazi drugi veliki bijeli *ubručić)«.* Slov. *posa.* Postoje i starije književne potvrde. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *puįu,* prostonarodski *pòsa,* perz. *poš* »velum«) iz oblasti nošnje: bug. *poš* »sudarium, lacinia«, arb. *pus,* ngr. πόσιον.

Lit.: ARj 11, 77. 79. Novaković, *ASPh* 28, 158-159. Kappus, *ASPh* 29, 626-629. *GM* 359. Matzenauer, *LF* 13, 182. *Školjić*[1] *522.*

pošip m (Dalmacija, BiH, Šulek) »neka vinova loza bijelog (ili crnog) grožđa« = *pôšip* (Smokvica, Korčula) »vrsta grožđa duguljastih žutih jagoda (i bijelo vino od takvog grožđa zove se *pošip)«.* Odatle *pošipanj,* gen. *-pnja* (Dalmacija) »isto«.

Lit.: ARj 11, 81.

pot, gen. *pota* m (Vuk, jugozapadni krajevi, Lika K, Crmnica, hrv.-kajk., ŽKU, Krašić) = *pot,* gen. *pota* pored *pota* (Hvar, Vrbanj) = *pat,* gen. *pati* (Vodice, Ljubiša) »znoj« = *pat,* gen. *poți* f te gen. *pota* m (Istra, Vodice), sveslav. i praslav., bez refleksa u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Pridjev na *-ьn* > *-an potan* (Hektorović, Lika, ŽK) »znojan, znojav«. Denominal na *-iti potiti se* (Vuk, Krašić) *(is-, s-, u-)* = *potiti se* (Vodice). Vjerojatno je tumačenje E. Zupitze, Iljinskog, Brücknera i ostalih da je to praslav. izvedenica na *-to* od ie. korijena **pequ-* »peći (v.)«, u prijevoju **pok-*. Prema tom mišljenju **pok-* bi značilo rezultat kod *pečenja* > »izlučivanje znoja«.

Lit.: ARj 3, 942. 11, 101. 112, 141. Miletić, *SDZb* 9, 615. Hraste, *JF* 8, 18. Popović, *Sintaksa* 182. Ribarić, *SDZb 9,* 182. *Miklošič* 260. *Holub-Kopečný* 288. *Bruckner* 432. *Mladenov* 497. *WP* 2, 18. Zupitza, *KZ* 35, 266-271 (cf. *AnzIF* 10, 82). Iljinski, *ASPh* 34, 9-10. 50 13. Osten-Säcken, *IF* 28, 413. *Boisacq*[3] 693.

potaca f (Kućište) »soda za pranje« < tal. *potassa* = *potaša* f »industrijski termin« < njem. *Pottasche* »Laugensalz im Töpfen hergestellt«. Složenica od *Pott* »lonac« (v.) i *Asche* »pepeo«.

Lit.: ARj 11, 115. *REW*[3] 6704. *Prati* 791.

potapšati, *-ām, -pšēm* pf. (Vuk, primjer: *~, npr. amanet . . . depositum abnego)* »potajiti, polomiti«. Grecizam od aorista glagola θάπτω »enterrer, inhumer«.

Lit.: ARj 11, 114.

Potirna f, seoce u kotaru korčulanskom na Korčuli kraj Blata i Vele Luke, toponim. Izgleda kao dalmato-romanski toponomastički refleks od lat. pridjeva *paternus* u ž. r. (sc. *villa).* Upor. u Italiji *Paterno,* u fr. *Payeme* (Švicarska).

Lit.: ARj 11, 136. *REW*[3] 6290.

poture, gen. *potura* f pl. (Travnik, Mostar) »čakšire sa dugačkim turom«. Balkanska riječ nepoznatog podrijetla (veza s riječju *tur* je slučajna; tur. *potur* »femoralia«) iz oblasti nošnje: bug. *paturi,* ngr. πατούρα »tibialium genus«.

Lit.: ARj И, 221. Matzenauer, *LF* 12, 323. *Školjić*[1] 615.

povâl, gen. *-āla* m (Vrančić, Rab) »najbolje, najfinije brašno, cvijet od brašna, paspalj« == *povala f* »brašno kojim se posiplje tijesto u naćvama da se. ne lijepi kad se tare«. Upor. *Pávaijai* m (16. v.), ime mlinu *(idosmo s kraljevim človikom na malin ki se zove Povaljač).* Na oko oba su oblika postverbali od pf. *povaliti* »sternere« prema impf, *povaljati* (odatle na *-ai Povaljač* u glagoljskom tekstu). Marelicu dolazi na misao pretpostavka (supozicija) da je *valjati* nekada značilo »mljeti fino brašno«, za što nema nikakva uporišta. Možda će prije stajati pretpostavka da se radi o lat. *pollen,* gen. *-iniş* (srodno s *polenta, pepeo,* v.) »fino brašno, Staubmehl«, u pučkom obliku potvrđeno u južnoj Italiji i na Sardiniji: **polne* > **ponle* > **povle* ili možda krčko-rom. **puala* (upor. sard, *poddá)* prekrojenu je prema *povaliti* u *povalíα/.* S obzirom na geografsku areu te riječi možda potječe iz dalmato-romanskog. Možda je još bolja etimologija od lat. *favilla.* Samoglasnik α mjesto *i* upućuje na krčko-romanski izvor, ako je *-lila* bilo zamijenjeno sa *-ellu* > *-al,* v. *poliska.*

Lit.: ARj 11, 246. 247. *REW*[5] 6636. *Ernout-Meillet* 748.

povije f pl. (Vuk, samo u narodnim pjesmama, gotovo u stalnom izrazu *pogodi . . . u pouije medu oči dvije)* »više nosa gdje se obrve sastavljaju«. Prema Marelicu bio bi to postverbal od *povijati* od *poviti* (v. *viti)* »gdje se obrve povijaju«, što značenju dobro ne odgovara. Bolje je ovu riječ shvatili kao prefiksalnu složenicu *po-* = *pa-* i *vjede* (v.) »nepravé vjede«: **vije* < *vjede* (v.) odgovara točno fonetski odnosu *'prije* < *prěžde* (v.). U sing. *Povija,* toponim i oronim, apelativ i onomastik, pridjev na *-ski povĩjnskī* (~α *ploča),* sa w kao u *àvlǐjnski.* Da li su apelativ i onomastik etimologijski identični leksemij ne zna se.

Lit.: ARj 11, 260-264.

povijèdati, *pòvijedãm* impf. (Vuk, Risan) *(is-, na-, ot-, pre-, pri-, za-)* = ikavski *povídati* (ŽK) prema pf. na *-eti povidjeti, povidīm* pored na *-iti pòvjediíi, -ïm* = *povídati* (ŽK) »1° govoriti, kazivati, reći, 2° javljati, 3° priznavati«, sveslav. i praslav. Postverbali: praslav. - *eaь: ispovijed* f = *spovid* (ŽK),

prevedenica od *confessio (s* od *spovid* prevodi *con-, cwri)* kao i *ispovijedati* od *confiteorı napovijed î, otpovijed, -zapovijed.* Prošireni na *-ka: pripovijetka* f. Apstrakta na *-Iь:* praslav. **ved-tb\ zapovijest, ispovijest* f, *povijest* f. Pridjevi na *-ъn > -an zapovjedan, ispovjèdan, povijestan.* Poimeničeni na· *-ik: zapovjednik,* s pridjevom *zapovjednički* i apstraktumom na *-stvo zapovjedništvo', ispovjednik,* prevedenica od lat. *confessor; povijesnih* »historik«, s pridjevom *povjesnički,* na *-ica povijesnica.* Na *-äc pripovjedač,* gen. *-ača,* s pridjevom *pripovjedački, povjedač,* gen.· *-ača* (Ljubiša). Glede praslav. *věděti* u smislu ie. perfekta u značenju »znam., jer sam vidio«, upor. *vinda, vidjeti* (v.), *vijest* (v.)· Prema tome prefiksalna složenica *povijèdati,* koja sadrži factitivum na *-ati* + věd- »poznati«, znači »redom saopćavati poznato, što se saznalo«.

Lit.: ARj 11, 258. 261. *Miklošič* 390-1. *Holub-Kopečný* 289. 410. *Bruckner* 433.

pòvjesmo n (Vuk) = (ikavski) *povismo* (Mikalja) = *pavesino* (ŽK, koji su inače ikavci) = *pojasno* (Makedonija), slov., bug., češ., rus., praslav. **pověsmo* »fasciculus lini«, apstraktum obrazovan sufiksom *-mo* (upor. *pismo, pasmo')* od glagola *pòvjesiti, -im, povješati, -ânı.* U Istri f *povestná* suzilo je značenje »lan prve vrste (sinegdoha)«. Kod Glavinića i Barakovića *povismo* je i ladarski termin. Definicija koju daje Glavinić »nav ima povisma, s kimi utvrdi se da vode morske va nju ne ulizu« objašnjava semantički razvitak. To ne znači »daske kojima je obložena lađa«, kako tumači Maretić, nego »kudjela kojom se začepljuju uske veze između madira«. Jat potječe od prijevoja *věs-* u *vjesiti,* od *visjeti.* Deminutiv je na *-će povjesamce* (Vuk) = *povesance* (Jačke) = *povesmajce* (Istra, *j* je dodatak pred *tš > c* kao u *bajs < bas,* ŽK). Na *-ãrka povjesmãrka (SEZb)* »preslica«. Prefiksalna složenica sadrži prefiks *po-* u značenju redanja, prijevoj *věs-* u značenju perfektuma (rezultata) »poredaj kudjeljnih vlakanaca«. V. *vj esiti* i *visiti.*

Lit.: ARj 11, 271. *Miklošič* 392. *Holub--Kopečný* 417. *Mladenov* 437.

povor m (Crna Gora, BiH, Poljica, srednja Dalmacija, Pavlinović) »(й)rieпica, kičmenica«. Maretić uzimlje ispravno isti korijen kao u *izvor, zavor, svora,* tj. prijevoj praslav. korijena *ver-* u *zavrtjeti, veriga,* ali ne može da objasni značenje. Rum. *pov(o)ra — pohara = povar* »Last, Bürde, Ladung, tj. ono što se nosi na leđima«, pomaže u tom pravcu. Od koristi je u ovom pravcu i značenje dalje izvedenice na *-bka povorka* »1° niz riba na uzici, 2° (metafora) mnoštvo ljudi u redu jedan za drugim«. Prefiks *po-* je nastao ovdje od *pro-* (v.) po zakonu disimilatornog ispadanja *r — r > 0 — r.* Prema tome su to prijevojni postverbali od *pròvrijeti, provre* pf. »protisnuti u bokovima«. Odatle postverbal *provar* (Vuk, Boka) »bolest koja se zove i protisli«, u kome nije došlo do tog ispadanja, sa refleksivom *pròvrijeti se,pròvrem se* »proturati se, progurati se«. Dobra je paralela i toponim *Prijevor* »staza utisnuta između dva brda«, apelativ *prijevor = prijevara,* deminutiv na *-ьc >· -äc privorac* (Dalmacija) »uvala medu dva brda«, pa *-nica prijèvõrnica* »zavornica, mandal«. Upor. obratno *poduvrijeti* »odozdo porinuti«. Razlika u značenju riječi *provar — povar,* koje su etimologijski iste, objašnjava se na osnovu djelovanja zakona disimilacije. Zbog disimilacije izgubio se u jezičnoj svijesti osjećaj prefiksalne složenice. Postverbal *povor* znači »1° ono što se proguralo kroz tijelo, 2° što se nosi na leđima > teret (rumunjsko značenje)«.

Lit.: ARj 11, 281. 940. 12, 480.

povreda f (knjiški postverbal) = *povrijed* m (Menčetić), postverbal od pf. *povrijediti, povrijedim* (15. v., Vuk) »laedere«, *uvreda* f od pf. *uvrijediti, uvrijedim* prema impf, *povrijeđati, pòvrijeđãm,* na *-va- povređivati, -vrèdujem* (Vuk) = *povredavati, -am* (Rajié). Poimeničen part. perf. pasiva na *-ik povredenīk* (Bogišić). Bez prefiksa dolazi glagol u književnom i saobraćajnom jeziku samo impf, *vrijeđati, vrijeđam,* odatle postverbal *vrijed,* u narječjima i pf. (sa *v- > u-*) uredit (se)* (ŽK) »povrijediti ranu ili rane«. Slog *vrě-* nastao je po zakonu likvidne metateze od praslav. korijena ** егаъ.* Upor. polj. *wrzód,* rus. *vered,* stcslav. *mЬIъ.* Madžari posudiše *meregy* »kužni čir«. Praslav. se osnova uporeduje s lot. *varde* »žaba« i njem. *Warze* »bradavica«.

Lit.: ARj 11, 291. 292. 293. *Miklošič* 383. *Holub-Kopečny* 424. *Bruckner* 635. *Vasmer* 1, 186.

povrijèslo n (Vuk, BiH) = *povreslo* (Istra, Prigorje, Hrvatska) = (ikavski) *povrislo* (Lumbarda, Korčula) = (bez prefiksa) *vrijèslo* n = (sa *vr > r* kao *Rišiką) riješio* (Gruža) = (bez sufiksa) *povrijes* (Stulić, nepouzdano) = (pouzdanije u dubrovačkoj poslovici) *povrijez* »Kesselhaken«. Ti se oblici gotovo ne čuju u književnom i saobraćajnom jeziku. Istoznačna je riječ *povraz* m (15. v., Crna Gora, Riječka nahija,

Vuk), koja je u književni jezik ušla iz školske terminologije: »funis, scapulus«. Odatle deminutiv na *-ьc > -äc povrazac,* gen. *-sca* (Lika). Na *-ača povrazača* f (Lika, Vuk) »uzica za lonac kad se nosi jelo u polje«. Denominal na *-iti povraziti, povrāzīm* (Vuk) »povrazom svezati lonac«. Odatle na *-nik povrazník* (Vrančić) »užar«. Oba se oblika nalaze i u drugim slavinama: češ. *povřislo,* polj. *powrósło,* rus. *pereveslo* prema češ. *provaz,* polj. *powróz,* rus. *pavoroz.* Praslav. su. Pored prijevoja *-vrijes-* i *-vraz* postoji u Lici još ništični prijevoj *povrslo* u istom značenju. U drugim slavinama taj prijevojni štěpen nije potvrđen. Oko Vinkovaca *pôvrza f* »isto«. Odatle augmentativ na *-ina povrzina* (Posavina) i u glagolu *povrsti, -vrzem* (Vuk) »povraziti«. Prema tome imademo da pretpostavimo kao praslav. *-*vorz* prema *-*verz* i *-*verz* sa sufiksom za oruđa *-slo* (v.), i bez njega. I ovdje prefiks *po* (v.) izražava redanje. Nije isključeno da nadomještava *pro-* (v.) s gubitkom r zbog disimilacije kao *povor* (v.). Nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Riječ je praslavenska kreacija. Ie. je korijen **uer-* »okretati, savijati«, proširen formantom *ğh > z.*

Lit.: ARj 11, 290. 293. 295. 297. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečný* 290. 296. *Bruckner* 433. *Vasmer 2,* 299. 338.

poz- ie., baltoslav, sveslav. i praslav. rijedak imenički prefiks u složenicama *pazuho* (v.) s varijantom *paz-* (upor. *pa-* pored *po-,* v.) i *pazder* m (Vuk) »1° festuculae lini, 2° (metafora) nevaljao čovjek, 3° glista u djece, 4° nadimak«. Završno *-der* je postverbal od *drijeti, derati* (v.). Pored *pozder* dolazi u narječjima postverbal od iterativa *-dirati (raz-}* (v.) i sa varijantom *paz- pazdìr* (ŽK). U slavinama isto tako: slov. *pozder* pored *pazder* i *pezdér,* bug. *pazder,* polj. *paździerze,* stcslav., ukr. i rus. *pazdir.* Pored *poz-|paz-* govori se još *pùzder* (18. v., Šaptinovac, Slavonija). Značajno je da se s tom promjenom nalazi i u rum. *puzderie* f »1° Schewen, 2° (metafora) zahllose Menge« < stcslav. *pozderije.* Ta se promjena tumači unakrštavanjem sa *puzdra.* Odatle pridjev na *-ljiv pozderljiv* (~a *kudjelja)* pored *pozderljiv = puzderljiv.* Deminutivi na *-ica pozderica* (Vrbova, Slavonija) = na *-bka pòzdêrka* (Vuk) »trunka pozdera« = *púzderki.* Na *-uša pozderuša* f (Bačka) »glista u djece«. Prefiks *poz-, paz-* značenjem i postanjem odgovara vlat. *pas* (tal. *poi),* kllat. *post, postea, posterus. Znači* dakle »nešto što se nalazi poslije nečega«. Proširen je već u praslav. postverbalom *-db* od *djeti* (v.) (upor. *pеeaъ* itd.) u stcslav. pridjevu *pozdb* očuvanom u slov. *pozd,* rus. *pozdyj* pored *pozdoj* »kasni«. Taj je opet proširen u hrv.-srp. općim pridjevskim sufiksom *-ьn > -an pôzan,* određeno *pažnji* (Ljubiša) = *puzati* (Divković, Lastrić, J. S. Reljković), u kojem se *d* izgubio u femininumu i neutrumu *pozdná > pozna,* odatle maskulinum bez *d.* Upor. *pozde* (Domentijan, češ.). Poimeničen je na *-jak pašnjak,* gen. *-aka* m »1° dijete koje se rodi poslije obična roka od 9 mjeseci, 2° (Medumurje) jesenski lan« = *pužnjak* m (Slavonija) »poslidnja dica«, na *-jaka pažnjaka — požnjakinja* (Vuk) »voćka koja pozno dozrijeva« = na *-ica pòznica* (Vuk). Apstraktum na *-ina poznina* (Belostenec). Denominál na *-iti < -éti opóźnili.* U lit. je *pas* prijedlog c. ace. Suglasnik *z* u slavinama nastao je asimilacijom prema dentalu *d* i odatle prenesen i pred samoglas u *pazuho < *paz\d\uha.* Upor. još lit. prilog *paskui paskui* »za tim, poslije« i u sanskrtu *pacca* »kasnije«. Taj je prefiks upravo prijedlog *po- (pa-)* proširen priloškim í. Upor. lat. *ex* < ie. **eghs,* gr. αψ, lat. *obs,* gr. πος (na natpisima u Frigiji), προς < ie. **per + s.* [Za *pozan* i *pozdě* usp. i *po-].*

Lit.: ARj 11, 302. 304. 305. 13, 812-3. 820. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *ASPh* 11, 461. *Miklošič* 253. *Holub-Kopečnv* 290. *Bruckner* 433. *KZ* 45, 54. *WP 2,* 78. *Trautmann* 208. *Mladenov* 407. *Tiktin* 1288. Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Nehring, *IF* 4, 400—401. Persson, *IF* 2, 215. Walde, *KZ* 34, 510. *Vasmer 2,* 387-8.

pozoj (hrv.-kajk., Belostenec, slov., Bela Krajina, Hrvatsko zagorje, Prigorje) = *põzôj* (ŽK) prema f na *-ica pozojica* = na *-ká pozojka,* »(eufemizam, tabu) zmaj, aždaja«. Pridjev na *-ъn > -an pozojan* (Krmpotić) »zmajev, zmajevski«. Deminutiv na -гќ *pozojak,* gén. *-jka* (Jambrešic). Prežime na *-evie Pozojevič* (16. v., upor. paralelu *Zmajevic).* Prefiksalna složenica *po-* (v.) i prijevojni postverbal *zoj* od praslav. korijena *zi-* u *zinuti, zijevati* (v.),. kao *loj* od *liti.* Bez prefiksa *po- zoj* je očuvano u ruskom.

Lit.: ARj 11, 325. 327. *Pleteršnik 2,* 205. *Vasmer l,* 460.

pozai, gen. *-ăla* m (Istra) = *požala* f = *požalo* n (ibidem), kod Stulića s promjenom dočetka *-al > -ar* < lat. *-arıim požar* f (s naznakom da je iz glagoljskog brevijara) »zublja, baklja, fax«. Izvedenica je na pridjevski sufiks *-alis* od pridjeva *fageus >* tal. *faggio* »bukva«. Stara posudenica zacijelo iz istro-rom., ali

dosada nije pronađen ekvivalenat u tim narječjima. Upor. sa *-alia* (pi. od *-alis) faglia* »frutto del faggio« < **fagalia.* Ná *-arium* > mlet. *-er fagêr* (Božava) »bukva« < vlat. **fagărium.* Ovamo još *fajét* m »bokobran« (pomorski termin) < tal. */aggetto,* deminutiv na *-etto* < vlat. *-ïttus.*

Lit.: ARj 11, 332. 334. Cronia, *ID* 6. *Tribuna* 1936, broj 416. *REW[3]Î142. DEI* 1582.

požôv m (Jezera kod Tijesna blizu Murtera, zamjena sufiksa *-ol* > *-ov)* »ono što se na otocima zove slar (v.)«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz terminologije kućnog uređaja od lat. deminutiva na *-olus podiolum* > mlet. *pózol,* od *podium* < gr. πόδιον, od πους, gen. ποδός. S disimilacijom *o — o* > *e — o* (v. *modioluni),* koja se javlja i u južnoj Italiji kod Grka (Otranto, Bova, Reggio) i Talijana (Calabria: *pi&éolu, pcźolu)* i u ngr. -εζοῦλι(ον) »1° Steinblock, 2° steinerne Türschwelle«, kod Cincara *pizul'u* »banc de pierre, terasse à côté à un mur«, bug. *pczulb,* arb. *pezúll: pizûl* m (Kućište, Lumbarda, Korčula, Hercegovina) = *pižuo,* gen. *-úla* (Perast, Risan, Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Čilipi) = *pižüo,* gen. *-úla* (Bogdašić, Dobrota, Prčanj, Krtole, Budva, Sutomore) = (zamjena sufiksa *-un* mjesto *-úľ) pižun,* gen. *-una* (Crmnica) = *piđuo,* gen. *-ula* (Bella) »kameno sjedište pred kućom, klupa pred kućom, dućanom, oko gumna ili tarace, slar« = *(p* > *f* nejasno) *fižul* (Smokvica) =F *pizuj* (Mljet), deminutiv *Pižulić* (lokalitet, ribarska pošta, Budva). Prezime *Pižula* = *Pidžula* (Hercegovina) nastalo je odatle što je prvonosilac prezimena imao nekakvu babu koja je neprestano sjedjela na *pižulu.* Ovamo ide učen latinizam *pòdijum* m.

Lit.: ARj 9, 909. Budmani, *Rad 65,* 165. Kusar, *NVj* 3, 330. 337. Gušić, *Mljet u JŠ* 22. *REW** 6626. *Rohlfs* 1645. Isti, *Diz. Cal.* 151. 156. *Pascu 2,* 76., br. 1425. Vinja, *ZbRFF* 1955, 150-1.

požúnac, gén. *-ma* m (Vuk) = *pôžunac,* gen. *-unca* (Banija) »1° mjera za žito, merov, Pressburger Metzen, 2° vinska mjera od jedne oke (Hrvatska)« = *pôžunac* (ŽK) »políc (v.)«. Značenje je »požunska mjera«. Od imena grada *Požūn,* gen. *-una* = madž. *Pozsony* — srlat. *Posonium,* njem. *Pressburg,* slvč. *Bratislava.*

Lit.: ARj 11, 350. *Mažuranić* 1071.

pra- ie., baltoslav., sveslav. i praslav. prefiks, prijevoj prema prefiksu *pro-* (v.), upór. *pa-* pored *po-*. Kao prijedlog nije potvrđen ni u jednoj slavini. Značenje mu je »velike, prvobitne starosti«, njem. *Ur-*. U tom smislu pojačava značenje pridjeva *stari: prastari.* Upor. i češ. *prastarý.* Upotrebljava se u izrazima za srodstvo da se označi »prvobitno koljeno«. Primjeri: *praotac, pradjed, prăbaba, praunuk, prasvckar* prema *prasvekrva, prastric* prema *prastrina* itd. Može se i podvostručiti *prapraunuk.* Varijante su *preko* > *prk-* u *prk-nevjesta* (Zore, južna Dalmacija) i *pre-* (v.) u *prenono* (v.) i bug. *prébaba.* Tako i u rum. *preasírabún* »prapradjed«. Čest je u prevedenicama za njem. L/r.-: *pračovjek* »Urmensch«, *pradomovina* »Urheimat«. *prolih* (Šulek) »Urbild«, *prašuma* »Urwald«. Ie. *pro,* lat. *pro-* (npr. *proavus* »Urahne«), lit. *pra* (uz pridjeve kao *prageltona* »osobite žutine«), gr. ττρο, lit. *pro.* V. *prav.*

Lit.: ARj 11, 351. *Vandrák l,* 675-6. *Vasmer 2,* 423. *Miklošič* 239. 264. *Holub--Kopečný* 290. *Bruckner* 433-4. *Mladenov* 502. Brugmann, *IF 6,* 81-82. Solmsen, *KZ* 35, 468. Rozwadovski, *RSI 2,* 94. si. *Boisacf* 814. Kawczyński, *ASPh* 11, 611-612. Wijk, *ZSPh* 14, 8. *Tiktin* 1237.

praća[1] f (Vuk), slov. *prača,* stcslav. *prašta,* bug. *prašivá, praščka, pračka — prečka,* polj. *proca,* rus. *prasca* (iz stcslav.), praslav. oružje za navalu **port-ta* ili **porktia,* bez paralela u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima, »funda«. Deminutiv na *-ica praćica* (Vuk) = na *-łka praćka* = *prečka* (Habdelić, sa *a* > *e* poslije *r).* Pridjev na *-ъn* > *-an praćan.* Radne imenice na *-nik pračnik* (Šulekov neologizam) = na *-ar pračar* »koji se služi pracom«. Na *-ište Praćašte* (brdo više Kotora). Denominal na *-ati praćati se* impf, »bacati se kao riba kad se živa izvadi iz vode (metafora)« impf, prema pf. *praćnuti se,* deminutiv na *-kati praćakati se, -am* (Vuk) impf, prema pf. *praćaknuti se* — *praćekati se* = *pračkati se.* Taj se glagol onomatopeizira varijacijom samoglasa α — *u pručati se* (Vuk, Kosmet) = *pruuti se, -lm* (Vuk) »pasti na zemlju, pružiti se ležeći«. Ovamo idu zacijelo još značenja *praća* (Aleksandrida) »1° toranj (semantički razvoj sinegdohe), 2° svađa, kavga«. U biografiji Stevana Lazarevića od Konstantina Filozofa *prašta* znači »top«. Kao praslavenski vojnički termin riječ je kulturna, koja se posuđuje: madž. *parittya,* rum. *praștie f* »Schlauder«,deminutiv na *-uța* < lat. *-ucea prastiufă,* na *-oară* < lat. *-ola praițioara«,* radna imenica *prăștiaș* »Schleuderer«, denominal *a împrăștia* »zerstreuen«. Tumačenje o ie. postanju nije jasno. Miklošič dovodi u vezu strus. *porokb,* češ. *prak* < praslav. **por-kb,* prijevoj od **per-q* (upor. lit. *Perkūnas* = *Perun).* Mladenov i dragi izvode od psaslav. korijena *per-,* koji se nalazi u *pero, perut* (v.), u prijevoju *por-* praslav. **por-tja.* Holub i Ivšić izvode od iste osnove od koje je i *prati, perem* (v.). Bruckner od *prapor* »zastava«. Iz praslavenske riječi razvilo se značenje »rad uopće« u češ. *práce.*

Lit.: ARj И, 352. 12, 518. Jagić, *ASPh* 31, 550. Dinić, *Glas* 161, 55-99. *Miklósié* 259. *Holub-Kopečný* 290. *Bruckner* 437. *ASPh* 14, 472. *Mladenov* 504. Ivšić, *HR* 1934, 193. Matzenauer, *LF* 13, 189-190. Lang, *LF* 43, 228-240. Horger, *PUP,* 12, 297. (cf. *ljfb* 1, 189). *IF 8,* 34. Osten-Säcken, *IF* 33, 243. *Vasmer 2,* 426.

praća[2] f (Vuk, Kosmet) »1° uzica na kojoj se drži noga kad se jaše, uzenđija, 2° konopac s jedne i druge strane samara na konju, mazgi ili magarcu za naslanjanje tovara i pritezivanje za tovar«. Deminutiv na *-ica praćica* (Vuk) »uzica, uže na samaru«. Ovamo možda i *praća* (Hvar) »ćemer, kožnati pas u kojemu mornari 1 putnici čuvaju novce«. Taj homonim etimologijski se razlikuje od *praća* »funda«. Etimologijski ide zajedno sa *prtan* (v.), koje sadrži niži prijevojni štěpen, dok *praća* < **port-ja.*

Lit.: ARj 11, 353.

präg m (Vuk), sveslav. i praslav. **porgъ,* bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »1° solium, gornji i donji prag, vratnica, dovratak, 2° željeznički prag, 3° veliki greben ti moru (metafora), 4° brzica u rijeci, 5° toponim (oronim)«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *próg,* rus. *porog.* Kao praslavenski graditeljski termin riječ je kulturna, koja se posuđuje: rum. *prag,* čine. *priak,* arb. *prak-gu, brak.* Praslav. **porgb* prijevoj je od ie. korijena **perg-* »Stange, Stamm«, koji se nalazi u stsas. *fereai* »Riegel, Verschlüsse, stisl. *forkr* »Prügel, Knüttel«. Uporeduje se i sa lat. *pergula* »odrina«, koja je posuđena u jadranskoj zoni: *pergula* = *prgula.* Mladenov i Bruckner uzimlju ie. korijen *per-,* prijevoj *por-* (upor. *potpora}* proširen formantom *g.* Upor. *prati* (v.).

Lit.: ARj 11, 255. *Miklošič* 258. *Holub--Kopečny* 291. *Bruckner* 437. *Mladenov* 503. *WP* 2, 48. Wiedemann, *IF* 1, 436. Petersson, *IF* 24, 261. 275. *PBB* 33, 191. Walde, *IF* 25, 162. Joki, *Stud.* 76. *GM* 350. Stokes, *KZ* 35, 596. Matzenauer, *LF* 13, 186.

prah m (Vuk) = prđ pored *prâ,* gen. *proa* (Kosmet), sveslav. i praslav. **porhb,* »1° pulvis, 2 barut«. Pridjev na *-ъn* > *-an prašan* = *prašan* (Kosmet), poimeničen na *-ik prašnīk,* gen. *-íka* — na *-ica prašnica* »1° čanak u puške, 2° kesica u bilja, 3° toponimi«, s pridjevom na *-bski prašnički,* na *-jara prašnjara* (Oriovac) »kruška«; na *-ljiv prašljiv* = na *-iv prošiv* »prašan«, na *-jast prosasi* (Stulić), na *-ovit prahovit* »prašan«. Toponomastički pridjev *Prahovo* (Srbija). Na *-ljika* (upor. *trepetljika) prašljika* »vrsta vrbe«, odatle na *-ovina prašljikovina* »salix pentandra«. Deminutivi na *-bk prašak,* gen. *-ška,* na *-bka praška* (Vuk,Kosmet), na *-ić prosić* (Istra). Augmentativ na *-ina prašina* (Vuk, toponim). Odatle deminutiv *prašinka* (Timok — Lužnik). Na *-ionica prašionica* (Vuk) »pjeskovnica«. Denominali na *-iti prašiti, prašim* (Vuk) *(is-, na-, pot-, za-)* prema iteratīvu na *-va- -prošívati, -ujem,* samo s prefiksima, odatle na *-nik naprasnih,* gen. *-tka* = na *-ljaj potprašljaj* (Vuk) »onoliko baruta za jedanput u pušku«, na *-njača naprašnjača* f »kutijica od roga za puščani prah«. Poljoprivredna su dva termina, prvi na *-ati pràhati, -am* (Vuk, objekt *zemlju,* Hrvatska) »1° orući ili kopajući mrviti zemlju, 2° (Dubrovnik) pudrați se«. Odatle postverbal *praha* (Zagorje, Prigorje). Na *-ača prahača* (Vuk) »ralica kojom se posijano proso preorava«. Prema Jagiću *praha,* koje dolazi i u slov. *(práho puščati* »Brach liegen lassen«) bilo bi njem. *Brache* f. Zatim drugi na *-iti prašiti, -im* impf, (o-) »brachen« (Hrvatska, slov *prášiti,* polj. *prószyć,* rus. *porošitb),* okarakteriziran akcenatskom varijacijom. Odatle na *-idba prašidba* = na *-bk prašak,* gen. *-ška* (Vuk) »vinogradska kopnja«. Radne imenice na *-lac prašilac.* Na *-tlo oprostio* (Crmnica) »prvo okopavanje«. Taj se kulturni termin posuđuje: rum. *a praši* »sarcler«, odatle *prosila* pored *prasa* »Hacke«, arb. *prashis, prashinj, caprashis* »behacke einen Weinberg zum zweiten Male«. Rumunji posudiše i *praf* »barat«, odatle *prafarie* »barutana«, s pridjevom na *-os* < lat. *-osus prafos,* također *prahaïfa* pored *părhaiță* < bug. *prahavica.* Na nižem prijevojnom štěpenu: *pfhavica* (Niš) »1° gljiva puhára, 2° brašno koje odskače i okuplja se oko mlinskog kamena (Ston)« = *prhàvica* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »rijedak vrući pepeo« = *prhâvka* (Vodice), slov. *prh, prhavka, prhavica* »Loderasche«; pf. *(s)prhnuti, -em* (Hrvatska) »truhnuti, gnjiliti« = *(s~)pfmt* (ŽK) = slov. *(s)prhnoti; popršati, -am* (objekt *jelo šećerom), opršati, raspršati* »razići se, raspasti se« = *ispršati,* odatle denominal *rasprskati, -om* prema iteratīvu na *-va- raspršávati, -pršāvām* = *-evati, -ujem — -tvati, -ujem.* Odatle postverbal *oprha f* »1° *snježana* ~, 2° scabies«, *opřlija* f

(Piva-Drobnjak) »snijeg koji tek pokrije zemlju kao prah« od *opŕliti,* na *-ina priina* »prašina u kojoj se kokoši prpuškaju«. Sa sufiksom *-ut* (upór. *peruť) prhut* »Haarschuppen«, slov., bug. *prăhut.* Od osnove glagola,, koji znači i »truhnuti, slov. *(s)prhnotit,* potječu kol. na *-ad prhlad,* gen. *-i = triad* (Crkveni Bok), s pridjevom *prlàdljiv* (Lika) »truo« od pridjeva **prъHъIъ* (sufiks *-ъi* kao u *truo,* v.) > *přha, prilla, pnio* (Vodice), na = *prli,* u izreci *u prlu zemlju pobjegoše,* upravo *prhla zemlja.* Odatle brojne izvedenice za oznaku zemlje: na *-ina prijma* (Kosmet) »1° zemlja pjeskovita, bez vlage, izložena suncu, 2° toponim (u sing, i pl.)« = *priina* (Stulić), na *-jaga přljaga* (Ljubiša) »zemlja mršava«, na *-juga přljuga* (Lika), s deminutivom na *-ica prljužica* i augmentativom na *-ina přljužina* (Lika) »loša zemlja, oranica«; na *-usa prijma* »Sanderde« = *aprijuša* (Vuk), s augmentativom *prlutina* (Vuk) i *prlac.* Ovamo ide i pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-bk (sladak) prhak* (Baraković, Jačke, Krk, hrv.-kajk. i slov. *prhek,* bug. *prăhăk) = prk* (ŽK) »mürbe«. Odatle na *-aca prhkača* (Sv. Petar, Hrvatska) »prhka jabuka«. Na *-oca prhkoća.* Slog *pra-* u *prah* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. polj. *proch,* rus. *paroh* »prah puščani«. Suglasnik *h* je nastao iz ie. *s,* kako se vidi iz lot. f pl. *pārslas* »Flocken von Asche, Schnee«, prijevoji lit. *purslas,* lot. *pèrsia f* »Schneeflocke«, *pèrslât* »in kleinen Flocken schneen«. Ie. je korijen **pers-* »štrcati, mrviti«. Dolazi u slavinama u oba prijevojna štěpena *e-o.* Upór. još sanskrt *priât* »tropfen«, avesta *paršnja* »Schneewasser«, sanskrt *punšam,* stisl. *fors* »Wasserfall«. Riječ *prah* je prema tome praslavenski nomen actionis od perfektuma *porh-* značenja »ono što se diglo«, koji je po zakonu rezultata (sinegdohe) dobio konkretno značenje.

Lit.: AKj 3, 918. 7, 513. 11, 356. 827. 12, 233. *Pleteršnik 2,* 219. 296. 711. *Elezović* 2, 118. 140. Miletić, *SDZb* 9, 614. Vuković, *SDZb* 10, 395. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Miklošič* 241. *Holub-Kqpečný* 291. 292. 297. *Bruckner* 410. 427. *Mladenov* 534. *Trautmann* 206. *WP* 2, 50. *Tiktin* 1234. *GM* 351. 449. Pedersen, *IF* 5, 74 (cf. *AnzIF 21,* 82). Charpentier, *KZ* 47, 177. Matzenauer, *LF* 14, 94-98. 161-164. Pedersson, *IF* 24, 248. 264. *Brisačf* 1120-1121. Jagic, *ASPh* 8, 317.

präin m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. brodski termin **poгть,* »ein Schiff grosser als ein Kahn, caicco«. Deminutivi na *-če pramce* »piccolo palischermo«, na *-ьc > -ac promoč,* gen. *-mca,* današnji neologizam za tal. *prova* u jadranskoj zoni. Ovamo zacijelo denominal na *-ati pramoti, -atri* (Vuk) »bježati«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. polj. *prom,* rus. *porom.ÏAt. prāms,* lot. *rāmis.* Upór. i lot. *pērle* »monoksil«. le. je korijen **per-* »hinüberführen, übersetzen«, u prijevoju **por-* perfektuma sa sufiksom *-mo* u značenju »ono što strši naprijed«. S istim sufiksom i prijevojem u stnord. *fartnr,* stvnjem. *farm* »čamac«. Riječ je prema tome germansko-slavenski leksem. Upor. *pre-, naperiti, pariti (v.}* i dalje *prud* i *prut.*

Lit.: ARj 11, 361. 364. *Parać* 736. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečný* 291. *Bruckner* 438. *WP 2,* 39. *Trautmann* 216. Wijk, *IF* 20, 342. Loewenthal, *WuS* 10, 195. Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. Hirt, *PBB* 23, 336. *Brisač?* 757-758.

pramen m (danas po deklinaciji *o,* nekada po suglasničkoj deklinaciji na *n* kao *karny,* gen. *kamene* i *plamy,* gen. *plamene}* = *prami,* gen. *-mena* (Baraković), sveslav. i praslav. **poг-мень,* bez paralela u baltičkoj grupi, »cirrus, uvojak«. Kao *kam* (v.) od *kamen* po jugozapadnim krajevima govori se *prám,* odatle deminutivi na *-bk > -ák prárnak,* gen. *-mka,* na *-ik pramik* (Krnarutić), sa složenim deminutivnim sufiksom *-ičak < -ik + bk pramičak,* gen. *-čka.* Upor. *kamičak* (v.). Kol. na *-je pramenje.* Denominál na *-iti pramiti, -im* (Krnarutić) »optočiti«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: polj. *promień.* Ie. je korijen **per-,* u prijevoju perfektuma **por-* (koji je u *pariti* i *praća),* sa sufiksom za apstrakta *-měn* (v.).

Lit.: ARj 11, 360. 364. 365. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečný* 291. *Bruckner* 438. *WP 2,* 39. Petersson, *LUA* 1, 12, 80. (cf. *JF* 3, 218). *RSI* 8, 300. *IJb 7,* 116. Loewenthal, *WuS 10,* 194. Ivšić, *HR* 1934, 193. 195. Hirt, *IF* 37, 227.

prânda f, pl. *prănde* (Vinkovci) »rojte, rese, pōtkite«. Fr. *frange* > tal. *frangia,* vjerojatno preko njem. *Franse* < lat. *fimbria.*

Lit.: ARj 11, 366. *REW*[3] 3308. *DEI* 1645. 1707.

prange f pl. (narodna pjesma) »okovi oko vrata« = *pranjge — pranga f* (Kosmet) »1° okovi oko vrata, 2° klade u koje se meću noge kažnjenika« = *pranjga* »3° priječnica, rampa (Popović)«. Balkanska riječ njemačkog podrijetla (njem. *Prange,* kasnije *Pranger,* gubitak dočetnog *r* zbog disimilacije *r — r > ř — è)* iz terminologije kažnjavanja: bug. *pranga,*

običnije pi. *frangi* »okovi«, odatle na *-dzija prangadžija* »verižnik, okovan u verige«, tur. *pranka* »okovi«, u tur. slavizam. U Vojvodini je njemačka riječ ušla prema madž. *pelenger < Pranger: pelengir* m »stup o koji se veže zločinac da ga svi vide i da ga mogu grditi«.

Lit.: ARj 9, 764. 11, 366. *Elezović 2,* 119. *Mladenov* 503. *Weigand-Hirt* 464. *Striedter--Temps* 177.

prangija f (Vuk, istočni krajevi, bez potvrda u drugim balkanskim jezicima) = *prangija* {Kosmet) »havan, možar, mužar, mortar, murter, maškulj« = *pranki* (15. v., u bosanskim utvrđenim gradovima) »vrsta topa«. Stoji zacijelo u vezi sa *frengija* pored *fr ndya* (Kosmet) »mazgala, puškarnica, uzan prozor, prozor na kuli«, koja potječe od tur. *frengi, firengi < Frankia.* Promjena *fren-, firen-* u *prán-* nalazi se u kronici 'Asikpaşazade 185 iz 15. v. To naše napuštanje turske fonetike nastalo je možda kod turciziranih Bošnjaka (?).

Lit.: ARj 11, 266. *Elezović 2, 119.* 412. H. Kreševljaković, *Prilozi povijesti bosanskih gradova pod turskom upravom, Prilozi* V, Sarajevo, 1952, str. 131.

präporac, gen. *-orca* m (Vuk, Kosmet, ŽK) = *prăporak,* gen. *-arka* (Perast), sveslav. i praslav. reduplikacija **poгpoгъ,* »tintinabulum«. Deminutiv *praporčič* (Vuk). Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *proporzec* »zastava«. Reduplikativna osnova znači u češ., polj. »zastava«. Značenje »tintinabulum« samo u hrv.-srp. Bug. *préparée* »zastava«. Upor. reduplikacijų za zvuk zvonca u rus. *kalakal,* a za množinu ljudskih zvukova *glagol* (v.). Prijevojni korijen *par-* je isti koji u *pero* (v.). Znači letenje i zvukove. Upor. arm. *pholpholim* »flattern«.

Lit.: ARj 11, 367. *Elezović 2,* 120. *Miklošič* 259. *Holub-Kopečný* 291. *Bruckner* 438. *Mladenov* 534. Ivšić, *HR* 1934, 193. Matzenauer, *LF* 13, 188. Brugmann, *Gr. 2, l, 2,* 127. *Vandrák l,* 497. si. Jokl, *Stud.* 24-25. Rozwadowski, *RA U* 123 (cf. *AnzIF 12,* 303-304).

pras m = *praz* (Vuk, Šulek, Pančić) = = *prasa í* (Mostar, Varoš, Kosmet, bug.) = (u apozitivnoj složenici) *prasiūk = prazluk* (18. v.) = *praziluk* (Popović, Srbija, bug.) »1° vrsta luka koja se zove i por (v.) i čapljan Λ·)> 2° oronim *Prasa* (brdo, Hercegovina)«. Pridjev *prazovb sok.* Stcslav. *prast* pored *pеагъ.* Balkanski grecizam: arb. *pros, prase,* cine. *prasiu,* gr. πράσον (prasrodstvo sa *porrum,* v.), rum. *praz, praj.*

Lit.: ARj 11, 368. 412. 418. 373. 420. 425. *Elezović 2,* 120. *GM* 351. Vasmer, *GL 122. Tiktin* 1236. *Mladenov* 503. *Boisacf* 810.

prase, gen. *praséta* n (Vuk, pl. *prasići;* ŽK pl. *praščići),* īe., baltoslav. sveslav. i praslav, **porsi,* »krmak«. Sadrži sufiks *-e* za mlado. Deminutiv na *-će praséce* n (ŽK) = *prasénce,* gen. *-eta,* s dva deminutivna sufiksa *-sce < -ьc + -ьce prasešce* (Lika). Pridjev na *-ьn >-an suprasan* »skotan«, na *-/ prasecí* (Vuk), poimeničen na *-jak prasećak,* gen. *-aka* (Lika) »mjesto gdje se prasad leže i goji«. Na *-ina prasetina* (Vuk) »praseće meso«. U antroponimiji na *-ič Prašétu* (13. v.), *Praščević,* možda prema lat. gentilnom imenu *Paretus.* Mocīja se izražava s *-ьc > -ac* m prema f na *-ica prasac,* gen. *prasca (15.* v.) = *prasoc,* gen. *-sca* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° krmak, 2° uvredljiva riječ za muškarce, 3° porcus marinus, 4° biljka cytinus hypocistis, 5° prezime (Hercegovina)«, prema f *pràsica* »1° krmača, 2° uvredljiva riječ za žene, 3° zaušnica (Rab, možda prema *prasak,* v.)«. Deminutiv *prasičica.* Augmentativ na *-ina prasieina.* Radna imenica na *-jar prasičar* (Jambrešić) »svinjar«. Kol. na *-ad prasad,* gen. *-i.* Na *-arica prasarica* f (Dalmacija, Pavlinović) »svinjac«. Od *prasac* pridjev je na *-ji prašci* (15. v.) = *praščiji = praščji.* Odatle na *-injak: pračinjak* (Cilipi) »svinjac« *(f <* ič kao u *ubručić* od *ubrušiić).* Deminutiv na *-ić praščić = praščić* (ŽK), na dvostruki deminutivni sufiks *prašćićak,* gen. *-ćka* (Odra, Hrvatska) = *prašćićak* (ŽK), na *-ьc prašćac,* na *-če prasce.* Augmentativ *prašana* »1° porcone, 2° caro porcina (Istra)«. Na *-jăk prosiak* (Lika) »svinjac«. Na *-jar praščar* »svinjar« prema f *praščarica,* s pridjevom na *-ski praščarski.* Na *-arija praščarija* »svinjarija«. Na *-evina praščevina* »svinjetina«. Na *-ište prasište* »1° mjesto gdje se drži prasad, 2° toponim«. Složenica *prvopraskinja* (Šaptinovac) »krmača koja se prvi put oprasila«. Denominal na *-iti prašiti, prăsi* (Vuk) *(is-, o- se").* Denominal je kulturna riječ, koja se posuđuje: rum. *a prăsi* »aufziehen, erzeugen, fortpflanzen«, odatle na *-ilo prašila* »Nachkommenschaft, Brut, Junge«, na lat. *-itura prastură* »Stute«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *prosię,* rus. *porosinok* »prase«, pl. *porosjăta.* To se vidi iz baltičkih paralela: lit. *prašąs* »Ferkel, männliches verschnittenes Schwein«, stprus. *parstian < *parsistian* »prase«. Suglasnik ï u baltoslavenskom nastao je iz ie. palatala *k.* Ie.

porkos očuvan je u lat. *porcus,* srir. *ore* (upor. ime otoka *Oreadės),* stvnjem. *farah,* odatle nvnjem. deminutiv *Ferkel* (upor. *španferkļ* u hrvatskim gradovima < njem. *Spanferkel* »odojak« < srvnjem. *spen* »majčino mlijeko« + *ferkel').* Ie. korijen **pork-,* prijevoj je perfektuma od **perk-* »aufreissen«, očuvan u sanskrtu *parçãna-h* »Kluft, Abgrund, Einsenkung«, lit. *pra-peršes* «Blanke im Eis«, *pra-paršas* »Graben«. Prvobitno značenje naziva za svinju »životinja koja ruje«.

Lit.: ARj 3, 948. 11, 369. 370. 375. 376. *Miklósié* 259. *Holub-Kopečný* 291. *Mladenov* 503. *WP 2,* 78. *Trautmann* 207. *KZ* 47, 177. *BSLP* 45, 1 (cf. *RES 26,* 141). *Tiktin* 1234.

praska f (Veprinac, Istra) »grana« = *(sk > šk) praška* (Suvodô, Banovac, Istra) »suho, granje«, kol. na *-je* (tip *granje) prasce* n (čakavci, Hrvatsko primorje, Rijeka, Istra) »suho granje, suvarei« = *prasce* n (Liburnija) »tanka grančica koja se kida« (primjer: *prnes'i malo prasca)«,* odatle na *-enica praščenica* »spona od vune za vezivanje prasca kao i za druge terete« = *prasce* (Cres). Slov. *práska, praščje* (Notranjsko) »Reisig«. Varijanta sa / mjesto *p: fraška* (Istra), odatle kol. *frašce* (Istra) »isto što prasce« = *fraška* (17. v., dubrovački pisci) »1° grančica od drveta sa lišćem što visi nad vratima u krčmama, 2° (Potomje) suho granje crnogorice«, 3° (Kućište) suho granje za gorivo«, odatle na *-ovina fraškovina* (Ston) »loza od jedne godine«, slov. *fraška* »Reisig«. Denominal *nafraskati, -am* pf. (Kavanjin) »namrštiti«, *zafraškatat* pored (metateza) *zafrakaštat* pf. (Žrnovo) »šušnuti«. Ovamo ne ide *fršt* m (Slavonija, 18. v.) »kelj, verža, brassica oleracea bulleta«, koje je možda od *brassica,* ali možda ide *braška* f (Vodice, Istra) »tanki posve razdrobljen drveni ugalj slabije kvalitete« i kao metafora (kao i u talijanskom) *fraška* (16. v., čakavci, upor. češ. *fraška* »farce«) »ludorija«. Od tal. *frasca* < **vïrasca,* prema Meyer-Lübkeu doduše označeno kao dvojbeno. Moguć je postverbal *vïresca* sa zamjenom sufiksa *-esca* sa *-asça* od inhoativa *vïrescere* = *vīrēre* »zeleniti«. To mišljenje otklanja Battisti kao morfološki nemoguće. To bi zacijelo i bilo tako ako bi se pomišljalo na izvedenicu na ligurski sufiks *-asca.* On veže sa lat. *brassica* i *safraxïnus* i zbog femininuma pomišlja na etruščansku areu i pretpostavlja mediteransko podrijetlo, dok Prati zabacuje također lat. **vîrasca* i pretpostavlja **fraxïcare* od *fraxus* mjesto *fractus.* Sve same puste kombinacije.

Lit.: ARj 3, 69. 7, 320. 11, 370. 371. 376. 377. Zore, *Rad* 170, 207. *Pleteršnik* 1, 202. 210. Ribarić, *SDZb 9,* 133. *REW** 9360. Štrekelj, *ASPh* 27, 58-59. Matzenauer, *LF* 13, 189. *DEI* 1708.

praskati, *-am* (Vuk) *(is- se~)* = na *-iti praštiti, -im* (Vuk) = *praštiti, -im* (Banija) = na *-éti praštět, -im* (Kosmet), sveslav. i praslav. onomatopejski impf, prema pf. *prasnuti, -em* (Vuk) »crcpare, pucati«. Pridjev na *-av praskav,* põimeničen na *-iça praskavica* f »1° muzička sprava, 2° ptica, 3° kruška, 4° (Šulekov neologizam) Knallsäure«, na *-ъc > -ac praskavac,* gen. *-vca* »1° ptica, 2° biljka pucavica«, na *-etljiv {-et* od onomatopejskih izvedenica, v.) *prasketljiv* (Jambrešić) »fragosus«. Postverbali *prasak,* gen. *-ska* = *prasak* m, *praska* f (Vuk). Na *-oč praskao* m (Vuk) »trava scabiosa transsylvanica«. Složenica *praskozorje* »osvit«, obrazovano prema sintagmi *zora puca,* tj. *praska.* Odatle uzvik *pras* (Lika, bug.) = (poimeničen) *pras* m. Onomatopejsko postanje dolazi do izraza ne samo u tvorenju uzvika nego i u ništičnom prijevoju *prskati, -am* impf, *(po-)* prema pf. *prsnuti, -ēm,* na *-iti prštati, -im* (v.). U lit. sa varijacijom suglasnika *l za. r: plaskoti* pored *braškėti.* Upor. njem. onomatopeje *platzen, prasseln,* lot. *prakškjet* »knistern«.

Lit.: ARj 11, 372. 379. Ivšić, *HR* 1934, 195. *Elezović* 1, 238. 2, 121. *Miklošič* 261. *Holub--Kopečný* 291. *Bruckner* 435. Scheftelowitz, *KZ 56i* 206. Osten-Säcken, *IF* 33, 249. Matzenauer, *LF* 13, 188-189.

prastina f (Kosmet) »talpa hrastova ili bukova, brvno, dugačka cjepanica«, bug. *prastini f* pl. Odatle rum. *prastina* »Stange, Rute, die auf einem Strohdach, Heuschober angebracht wird, damit der Wind das Stroh, Heu nicht wegführt«. Augmentativ na *-ina* od *priječka* f (Uzice) = (ikavski) *prieka* (Mikalja, Dalmacija), bug. *prečka* pored *pračka* i slov. *prêkla* pored *prella* (promjena *kl > Ü* kao u toponimu *Metlika* pored *Mehljika,* ŽK) = *prlklja* (ŽK) = *pretlja* (ŽK) »zašiljen prut za vezanje škope na krovu uz letvu«. Upor. *prečaga* (v.). Izvedenica od *prijeko, poprijeko* (v.). Od važnosti je arhaička zamjena > *a* kao u *orah.*

Lit.: Elezović 2, 121. *Pleteršnik 2,* 242. *Mladenov* 504. *Tiktin* 1235. *Miklošič* 242. *WP 2,* 21.

pratež m, f »1° (15. v.) tovar, teret, prtljag, 2° roba, trg, 3° svojina, blago, 4° pokućstvo, 5° (16. v.) jelo, 6° odjeća, odijelo, ruho, veš (Split m; samo tako ŽKU, Krašić kao f i kolektiv; *pratež* ŽK = *pratež* ŻU), 7° (17. v.) potrepština, 8° posteljina, 9° (18. v.) miraz, prćija«. Upor. ad 2° kod Đorđića ben. 33: *ostaviše putem svu prates koju bijahu zaplijenili.* Slov. *pratež* f (Bela Krajina) kao u ŽKU »Reisegepäck, tako u hrv.-kajk. Deminutivi na *-će pratešce* (Stulić) = *pratešca f* (Vetranie, Držić) »sarcinula«, na *-če pratešce* (ŽK) »komad odijela«, na *-ъc > -ac pratežac,* na *-čii prateščić.* Pridjevi na *-ski prateški,* na *-ьn > -an pratežan.* Praslav. je korijen isti koji i u *prtiti* (v.), *prtljag* (v.), češ. *prtak,* samo u prijevoju perfektuma *port-* sa sufiksom *-ež* za kolektiva. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, ali nema za to potvrda u poljskom i ruskom. Značenje »ruho, veš« nastalo je unakrštenjem sa *prati* (v.) »waschen«.

Lit.: ARj 11, 380. 381. *Pleteršnik 2,* 211. Popović, *Sintaksa* 40. *ASPh* 32, 472. Matzenauer, *LF* 13, 190. *Holub-Kopečný* 297.

prati, *perem* impf. (Vuk) = *perem* (ŽK) *(is-, iza-, izo-, na-, o-, oda-, ot-, po-, pre-, pro-, raza-, s-, sa-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **pыaii, perjç,* »lavare«. Isti se praslav. korijen nalazi i u *prèti, prêm* < praslav. **pbr-éti, pbrjo.* Homonīmija je uklonjena sa *-ati* pored *-eti* u infinitivu i sa prijenosom infinitivne osnove u prezent. Iteratív se pravi prijevojem duljenja *ь-i -pirati, -piram,* koji se upotrebljava samo s prefiksima. Izvedenice se prave od triju osnova: *pra-, per-, pir-.* Od *pra-* prema part. perf. pas. na *-ljača pratljača* f > (sa *tlj > klj) prakljača* (Srbija) = na *-jak tračak* m (Vuk, Slavonija), odatle denominai na *-iti praćačiti, praćačim* »praćakom udarati i prati rublje«. Na *-lja pralja.* Neologizam *praonica* »vaškuhinja (hrvatski gradovi, < njem. *Waschküche,* gdje je drugi dio zamijenjen s *kuhinja)«.* Particip perf. pas. kao pridjev *neopran* (Kosmet) »koji nosi prljavo rublje«. Odatle na *-štija < -sk + -ija = -itina < -sk + -ina neopranšt'ija = neopranština* »nečistoća, prljavština od neopranog rublja«. Od *per-:* na *-Uja pèrílja* (Vuk) »pralja«, odatle na *-ьc > -ac períljac,* gen. *-Ijca* »muž perilje«, na *-ilo parilo* n »l locus ubi lavant, 2° rublje (Vodice)«. Odatle neologizam *perionica* »praonica«; *opera* (Zaječar) »slabiji poplet ili nadvišene brane do visine vode (služi kao sigurnosni ventil da vode ne odnesu branu)«; složenica *sudopera* f. Od *pir- :* na *-ejka piréjka* (Skopska oblast) = *-ajka pir ajka* (Kosmet) »pratljača, Bleuel«; deminutiv *pirkati.* Prvobitno je značenje praslav. glagola »udarati« > »udarati daščicom (= pratljača, pirajka) po nečistom rublju da se opere > prati, lavare«. Upor. slov. *naprati* »išibati«. Značenje »udarati« je baltoslavensko: lit. *periu, perti* »udarati« pored »kupati«, lot. *pēru, pērt* »udarati motkom«. Upor. još *Perun* (v.). Ie. je korijen **per-* »udarati«, u praslavenskom i u nižem prijevoju **pы-.* Sa raširenjem osnove na *g: perg-* možda stcslav. *pngncti,* v. *prgav.* U slavinama se ne razlikuju dvije ie. glagolske osnove: *pere, pьгan,* koje se prema *pero* (v.) specijaliziralo u značenju »letjeti«. Odatle i brodski termin *pram* i *pramac,* kao i *naperiti* »nišaniti« i prijevoj *por-* u *pariti, porim* i *pj,rati, perjc* »lavare«, *prèti, prêm* < stcslav. **pbrêti, pbrJǤ* prema *prepirati se, spor, napor* (v.).

Lit.: ARj 3, 921. 948. 4, 420.280. 7, 313. 8, 556. 9, 862. 11, 283. 353. 385. *Elezović l,* 458. 2, 75. 143. 256. Ribarić, *SDZb* 9, 176. Moskovljević, *NJ 2,* 77. Stanojević, *NJ 6,* 88. *Miklošič* 239-241. *Holub-Kupečný* 392. *Bruckner* 434. *Mladenov* 418. *WP* 2, 42. *GM* 352. Lewy, *IF* 32, 164. Joki, *IF* 27, 311. Petersson, *IF* 23, 402. Bugge, *KZ* 32, 38. *Boisacq*[3] 757-758. 889-890.

pratik (Rab), pridjev, »vješt«. Od tal. *pratico* < lat. *practicus* < gr. πρακτικός, poimeničen u ž. r. *pratika* f < tal. *pratica* — slov. *pratika* »Bauernkalender«, odatle denominal na *-ati pratikau, -am* impf. < tal. *praticare,* internacionalan i učen pridjev je lat < gr. proširen na *-ьn > -an praktičan,* apstraktum na *-ost* f *praktičnost,* poimeničen part. prez. *praktikanjalt,* gen. *-anta* < njem. *Praktikant,* denominai na *-ovati, -ujem praktikovati* = na *-irati prakticirati, -ticiram,* apstraktum *praksa* f < gr. πρᾶξις.

Lit.: ARj 11, 359, 383. Kušar, *Rad* 118,24. *Pleteršnik 2,* 212. *REW*[3] 6706. Fraenkel, *KZ* 63, 61.

pratiti, *-im* impf. (15. v., Vuk) *(do-, is-, na-, po-, pro-, u-, za-),* južnosl^v. (slov. i bug. *praščam)* i praslav. **porti-* ili **prati-,* bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »1° comitari, begleiten (i slov.), 2° poslati (Kosmet, bug.)«. Iterativ *praćati, -ãm* (Vuk, Kosmet) *(do-, is-)* »slati« pored na *-va -praćivati, -pracujem,* samo s prefiksima. Apstraktum kol. značenja na *-nja* (v.) *pratnja* f (Vuk), *ispratnja* f (Vuk) »1° Abschied, 2° okrilje«; s crkvenim sufiksom *-enije ispraćenije* n (Kosmet). Radna imenica na *-lac* m prema f na *-lica pratilac* prema *pratilica,* sa *-džija pratidžija* m. U sjevernim slavinama ne postoji. Miklošič i Mladenov dopuštaju ipak vezu s češ. *práce,* polj. *proca,* danas *praca.* Kad bi to stajalo, slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze i praslav. korijen bi bio **port-.*

Upór. lat. *portare.* Prvobitno se značenje vidi još u *nàpratiti, -im* (Srbija) »navesti«.

Lit.: ARj 2, 162. 649. 3, 948. 7, 513. 11, 383. *Elezović* 1, 238. 2, 120. *Miklósit* 261. *Holub-Kopečný* 290-291. *Bruckner* 434. *Mía-Jenov* 504. Ivšić, *HR* 1934, 195. Matzenauer, *LF* 12, 163.

präv, f *prava,* određeno *pravi* (Vuk, Kosmet) = *pravi* (ŽK, protivno *kriv,* v.), *neprav* (16—18. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, u značenju »verus«. Prvobitno mu je značenje konkretno »upravljen naprijed«. To je značenje očuvano u poimeničenju na *-ьс pravac,* gen. *-vca* m »1° directio, 2° (Risan) prav veliki nož« kao i u denominalu *upraviti, -lm* pf. prema impf, *upravljati, upravljam* »1° dirigirati, davati pravac, 2° gubernare«, s radnom imenicom na *-telj* prema f *-teljica upravitelj* prema *upraviteljica* i s pridjevom na *-ьn* > *-an upravan,* poimeničenim na *-ik upravnik.* Preneseno značenje poimeničenja *pravac* nalazi se u nazivu *pravci* m pl. (Kosmet, protivno od *krivci}* »pijetli koji kukuricu poslije pola noći *(krivci* prije pola noći; *pravci* se zovu jer se dijeli noć od dana i jer tad prestaje vlast nečistih duhova, sve po narodnom vjerovanju)«. Apsolutni se superlativ od *prav* tvori redupliciranjem i izvođenjem na *-an, -can-, -cat, -cit, -ican* u drugom dijelu: *prav prăvan, -can* (Lika)., *prăvcit* = *prav právcat* (Kosmet) = *prav pravišan* (ŽK, od *pravica).*- Neodređeni se oblik govori u Kosmetu u izričaju *za prava boga — za pra boga* (ŽK, skraćeno) »na pravdi boga«. Ženski rod se poimeničuje *prava,* gen. *prave* (Kosmet) »pravda, isprava, odobrenje« = *prava* (Obrovac, Bosna) = *prav,* gen. -i f (14. v.) = sr. r. *právo* n »jus«, odatle pridjev na *-ьn pravni,* poimeničen na *-ik pravnik* »jurist«, s pridjevom na *-ski pravnički; bespravan,* složenica *pravobranitelj.* Prilozi *pravo* (razlika u akcentu prema *pravo), prav, nauprav(o), upravo, năpro* (Vodice) < **naprao* < *napravo* »pravo, dosta, vrlo«, *za spravile* (Vodice) = *za sprave* (Liburnija) »ozbiljno«, *zapravo* (Piva-Drobnjak) »pravo«, *poprav* (Dorđić); *neuprav* pridjev i prilog, poimeničen u ž. r. *neuprava* f »nepravilnost«, proširen na *-ьn neupravan, f -ovna,* odatle na -osi *neupravnost,* na *-ljiv neupravljiv; ispravan (ne-), ispravnost (ne-).* Poimeničenje na *-ica pravica (ne-)* = *nepravica* (Vodice, Cres, slov., ŽK) »jus, pravda, sud«, s pridjevom *pravičan (ne-)* = *pravišan* (ŽK, *čn* > *šn* iz f, v. gore), s apstraktumom na *-ost pravičnost,* na *-ilo* < *-dio pravilo, s* pridjevom na *-ьn pravilan (ne-),* s apstraktumom *pravilnost (ne-).* Rumunji posudiše *pravila,* Madžari *prauda,* oboje u pravnim spomenicima. Na -osi *pravost* (neologizam) »autentičnost«., *nepravost* (Voltici, Stulić). Na *-je bespravlje.* Složenice se nalaze u prevedenicama (calque) *pravopis* »ortografija«, *pravoslavan* i *pravoslavlje* »orthodoxes, -xia (od δόξα »vjera«, krivo prevedeno sa *slava)«, pravovjerje* »orthodoxia«, *pravileđa* (Vuk) »stare knjige kao na drugim mjestima knjige carostavne (privilegium)«, unakrštenje s tal. *privilegio* < lat. *privilegium.* Zasebnu leksikologijsku porodicu čini poimeničenje s pomoću sufiksa *-bđa* (upor. *krivda) pravda f* »1° justiția, 2° (običnije) raspra, parnica, kavga«; značenje 1° očuvano u negativnom *nepravda* f »injuria«; *napravda* (Ranjina) »parba, rasprava«. Odatle na -as *pravdaš,* gen. *-aša* m prema f *pravdašica,* s pridjevom na *-ski pràvdaški* i denominálom *pravdati se* »parničiti se«, *isprāvdati* (18. v.), *pravdati* (s objektom) *(o-)* »obrazlagati, justifier«. Značenje »justiția« očuvano je u part. perf. pas. kao pridjevu *opravdan (ne-)* i u pridjevu na *-ьn pravedan,* f *-dna (ne-),* poimeničen na *-ik pravednik* (Kosmet), odatle *pravednički* i u apstraktumu na *-ost pravednost (ne-),* u kojem zamjena *ь* > *e* nije nastala po fonetskom zakonu nego zbog izbjegavanja homonimije. Taj je pridjev izgubio u jezičnoj svijesti vezu s *pravda.* Zbog toga se zamjenjuje d sa t u *pravetan* (Radnić, Matović), odatle *pravetnik, pravetnost, i e sa i providan* (Pejkić), *pravilan* (Zaplanje-Svrljig). Pravilna se zamjena ь > *a* nalazi samo kod čakavaca 15 — 17. v. : *provadan, -dna (ne-)* i u poimeničenjima *pravadnik, pravadnost* (upor. g. 1592: *prega vsakoga provodnoga puta zaujal, Mon. croat.* 254). Potvrđen je i s ispadanjem *ь pravdan, î právána* u 15. v., *nepraudan,* f *-vdna.* Do reformi je moralo doći zbog toga što taj pridjev nije bio za jezičnu svijest dobar jer je u maskulinumu dovodio do semantičke konfuzije i fonetske nejasnoće, do prve, jer se vezao sa *pravda* u značenju »kavga«, do druge, jer je u femininumu i neutrumu mogao izgubiti *d* u grupi od tri suglasnika kao u *prazan.* To je moglo dovesti do maskulinuma *práván,* što je opet moglo dovesti do veze sa *pravni, ispravan, oprăvan* (ŽK) »odjeven«. Jezik se mogao toj konfuziji ukloniti na dva načina, da je uzeo mjesto *-ьn* > *-an* isti sufiks u višem prijevojnom štěpenu *-en pravden,* koji se ne gubi u femininumu. Taj je zaista i potvrđen kod Marulića *pravden* »justus«, *nepravden,* odatle poimeničenje na *-ik pravdenik.* Ali ni ta reforma nije potpuno uklonila vezu sa *pravda* »kavga«. Radikalnija je mjera bila metateza u femininumu *pravdena* > *pravedna,* i odatle m *pravedan.* Denominal na *-iti praviti, -im,* koji se nalazi i u drugim slavinama, a etimologijske mu je značen'e, »što 'e krivo, činiti pravim«, odatle »1° facere, graditi, činiti uopće, 2° (Dubrovnik) besjediti, govoriti, kazati« = *pravit* (Lumbarda), kao *facere* u romanskim jezicima, s prefiksima *dopraviti^ -im* (16. v.) »dokazati«, *ispraviti, napraviti, opraviti* (ŽK) »1° bdjeti, 2° postići«, *popraviti, napripraviti, pripraviti, prepraviti raspraviti, sapraviti, spraviti* (ŽK) »staviti na sigurno miesto«, *upraviti* (ŽK). Odatle postverbali: *isprava* pored *ispravak,* gen. *-vka, poprava* pored *popravak,* gen. *-vka, rasprava, oprava* (Vuk, ŽK) »1° isprava, uput, 2° odijelo«, s pridjevom *opravan* (14. v.) »instruētus, parātus, egregius«, *uprava,* s pridjevom *upravan,* s iterativima na *-va- -pravijau, -pravljam, -praljat (do-)* (Kosmet) i na *-iva- -pravljivati, -Ijujem,* samo s prefiksima, part, perf. pas. *nedopräljen* (Kosmet) »nedovršen«, *sprava* »1° haljina, 2° nakit, ures, 3° nagodba (Zakon vinodolski)«, *naprav* f »sredstvo«, *naprava* (14. v.), pridjev *napravan,* deminutiv *napravica.* Radne imenice na *-telj, -teljica popravitelj* itd., na *-ai ispravljač, upravljač.* Na *-üte: spravišće* »sabor«. Rumunji posudiše *a ispravi* »urediti«, odatle njihov postverbal *ispravă* »čin, Streich«, radna imenica *ispravnic* (upor. rus. *ispravnih* »šef političke uprave«) »upravitelj«, s glagolom *a ispravnici,* deminutiv na *-el* < lat. *-ellus ispravnicel* (Muntenija) »boljarsko (= bojarsko) dijete«; na lat. *-atus* > rum. *-at ispravnicat* = na *-ie ispravnicie* »uprava«, *a oprávni* (1688) »aufrichten« (upor. češ. *opravovati).* Zasebnu leksikologijsku porodicu čini glagol *praviti* s umetnutim *o* u početnoj suglasničkoj grupi (upor. *krak* pored *korak* v.) *por aviti, -im* (jedna potvrda) »upravljati«; *ispòr-aviti,-im* pf. (17. i 18. v.) »1° ispraviti se (Lika K), 2° isprazniti« prema impf. *ispòravljati, -ām* (18. v.), odatle pridjev *ispòravan,* f *-vna, zaporavan* (Brač). Vuk ima *oporaviti (se), -im* prema impf, *oporavljavati* i *oporavljati (se)* u dva značenja »1° upraviti, 2° objačati«. Odatle na *-ilište oporavilište* i postverbal na *-zk oporavak,* gen. *-āvka* i *oporav* f = *oporava* (Šulek). Iz zapadnih krajeva ima još Vuk *uporaviti, -im* »ovarisati, uputiti se u čemu«. Danas se govori impf. *uporavljati, -am* (npr. zakon) kao zamjena za tuđicu »aplicirati«, s pridjevom *uporavljiv* i postverbal f *uporav,* gen. -í. Zatim: *raspòraviti, -im* (Stulić) »upraviti, uputiti, popraviti, ispraviti«. Umetak *o* nalazi se samo u hrv.-srp. i učinio je da je u jezičnoj svijesti nestalo veze sa *praviti.* Prema tumačenju Matzenauerovu *oporaviti* je u vezi sa stcslav. *pora* »vis«, rus. *parnoj* »validus«. Ako je tako, onda se na još neobjašnjen način unakrstio glagol *praviti* s praslav. korijenom *por-* u *potpora, uporan* itd. Potpuna usporednica nalazi se samo u baltičkoj grupi: lit. *prova* »recht«, lot. *prāvs* »ansehnlich«. Praslav. samoglasnik α nastao je iz ie. *ō* u korijenu *pro,* koji se nalazi i u lat. *prabus, probare* (odatle romanizmi *proba, oproban, oprobati,* njem. *Probe, prüfen, from).* U prijevoju *pro-* dolazi u hrv.-srp. kao prefiks (y.). Upor. dalje veze još *pred* (v.), *proti* (v.). Na *prō-došao* je sufiks *-ųo.* Ie. **prōuos* je samo baltoslavenski. Srodno je i sa njem. *Frau.* Osnovno *pro-* u značenju »što naprijed strši« nalazi se i kod naših posuđenica *prova,* gr. πρώρα, lat. *provincija.* U daljem je srodstvu s ie. korijenom *per-,* koji se nalazi u lat. prijedlogu *per* (upor. internacionalno *perfektan).*

Lit.: ARj 3, 952. 938. 7, 520. 534. 641. 727. 8, 35. 15. 9, 85. 10, 840. 85. 11, 396. 394. 386. 408. 402. 405. 12, 394. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 1, 238. 456. 147. 197. 118. 2, 32. Ribarić, *SDZb 9,* 182. 170. 192. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Miklósié* 264. *Holub-Kopečný* 292-293. *Bruckner* 435. *Mladenov* 502. *WP* 2, 3. 38. *Tiktin* 837. Matzenauer, *LF* 12, 163. *IF* 49, 234. Brugmann, *IF* 27, 271. Lewy, *PBB* 32, 136. Osten-Säcken, *IF* 33, 250. Buck, *AJPh* 36, 1-18. 125-154. (cf. *IJb 4,* 74).

praz m (Vuk, Lika; 15. v., Marulić; Cres, Vodice, Istra) južnoslav. i rus., praslav. **рогzъ,* »1° jarac, 2° ovan neuškopljen«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *poroz* »1° vepar, 2° bik«, denominai *porozovatb* »coire«. Pridjev na *-ovit prazovit,* na *-j prazij* (Bella, Stulić) = *prazji* (Mikalja). Deminutiv na *-ič pražíc* (Istra) »1° ovnić, 2° (Cres, Vransko jezero) riba skardula«. Na *-ina prazovina* »ovneća ili jareća koža«. Ne nalaze se paralele ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Čini se da **porzb* < ie. **porg-* alternira s **pork-* > *prase,* lat. *porous.* Uporeduje se sa sanskrt. *spṛh-,* gr. σπέρχω (Petr), stvnjem. *paruk, paruc, parch* »majális«, srvnjem. *bare* »ein junges männliches Schwein«, hol. *barg, berg* »castratus« (Matzenauer), *varken, ferken* (Uhlenbeck).

Lit.: ARj 11, 418. *Miklósié* 260. *WP 2,* 78. Petr, *BB* 21, 207-217 (cf. *AnzIF* 7, 165). Uhlenbeck, *PBB* 22, 199. Petersson, *ASPh* 36, 146-147. Matzenauer, *LF* 4, 81.

prazan, *î prazna* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev **por-zdb,* »vacuus«. Prvobitni praslav. pridjev raširen je u svim slavinama općim pridjevskim sufiksom *-ьn* > *-an* jednako kao što tim sufiksom označujemo pridjevski karakter posuđenih pridjeva *fališan* < njem. *falsch* < lat. *falšus, moralan, nacionalan* itd. Bez tog sufiksa očuvao se u ž. r. *neprazda* (stbug.j 13. v.) »noseća, u drugom stanju« i u arb. glagolu *mbras* »ispražnjujem«, *mbrasë* »prazan«. U ž. r. sa negativnim prefiksom *neprazna* »breda, trudna« u N. Ranjine i u cslav., u obliku *nepraгaъnъ* > *neprázdna.* Na *-ljiv prazdljiv* (Kolunić) »lijen«. Poimeničen kao apstraktum po deklinaciji *i* stcslav. *prazdb* »otium«, odatle denominal na *-ovati prazdovati* »otiari«. Prvobitni je oblik, *praгaъnъ* Upor. češ. *prázdny.* Taj je u hrv. - srp. potvrđen sve do 15. v. Odatle *prazdbmstvo* (16. v.) »festivitas«. Suglasnik *d* je ispao (upor. *pozan,* v.) već i u najstarijem južnoslavenskom, kako dokazuju rumunjske posuđemce *a prăznui* < *praznovati* i madž. *prazna* f (se. *žena)* »kurviš, kurva«. Upor. *pļnica* > *punica* (v.). Pridjev je poimeničen na *-ik praznik* m < stcslav. *prazđbnikz* »dies festus«, kao radna imenica *praznik* (Habdelić, hrv.-kajk.) »fornicator«. Na *-ost praznost* (Habdelić) »bludnost«. Na *-ica praznica* f (Cavtat) »1° ženska koja dangubi« = *próžnica* (Vuk) »2° prazna košnica«, pridjev *prazničan* < *praгaъnьnъ* = na *-ski praznički,* s apstraktumom *prazničarstvo* n, na *-ina praznina,* na *-oca praznoča* = na *-ost praznost,* na madž. *-ó* > *-ov pràznov,* gen. *-ova* (Ljubiša, Petrović Njegoš, Pavlinović) »siromah«. Apsolutni superlativ pravi se na turski način: *prazprazan* »potpuno prazan« (Kola, Bosna). Prilog *naprāzno* (Vuk) »uzalud, bez koristi, bez svrhe, bez temelja«. Vrlo čest je *prazan* kao prvi elemenat u složenicama od sintagme: pridjevi *praznoćudan, praznoglav, praznòguz, praznogovorljiv, praznoruk,* itd., imenice *praznòglavac,* gen. *-avca, praznoslava, praznoslov* itd. Denominal na *-iti prazniti, -im (is-, u-),* s iterativom na *-ivati upražnjivati* prema pf. *uprazniti* »dokinuti« (prema rus. *upravdnitb),* na *-javati upražnjavati, -am se* (rusizam, prema rus. *upražnjatbsja)* »vježbati se«, na *-ivati ispražnjivati,* odatle pridjev *isprazan* pored *isprazan* (13. v.), s apstraktumom na -osi *ispraznost.* Na *-ovati praznovati* pored *praznovati, -ujem* (Vuk) = *praznovăt, -ujem* (Kosmet) »svetkovati«. Rumunji posudiše *praz/d/nic* »svetkovina, daća, Leichenschmaus«, odatle na lat. *-arius* > *-ar praznicar* (Erdelj) »Bildtafel in Darstellung der Festtage«. Slog *pra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *próżny,* rus. *poroznij,* stras, *poгoгaьnъ.* Etimologijski, čini se, stoji u vezi s praslav. prijedlogom **perzb* > *prez, brez* (v.), u prijevoju **porzz.* Glede *-d* upor. *brzica* pored *brzdica* (v.), *groziti* pored *grozditi* (v.), *stezda* < *steza* = *staza* (v.).

Lit.: ARj 3, 953. 7, 520. 8, 20. 11, 418. 420. 421. Jagić, *ASPh* 31, 549. 550. *NJ* 3, 224. Horák, *ASPh* 12, 299. *Elezović 2,* 119. *ZbNŽ* 13, 145. *Miklošii* 259. Isti, *Lex.* 436. *Holub-Kopečný* 293. *Bruckner* 439. *Mlađenov* 503. *GM 266.* Jokl, *Stud.* 76. Matzenauer, *LF* 12, 325. 13, 191-193. *Tiktin* 1237. *Vasmer 2,* 408. 3, 186. Maretić, Set;;. 165.

prcati, *-am* impf. (Dubrovnik, Ston) *(is-*Vuk, subjekt *luk)* »prorastati, ići u prorast«. To značenje može biti metaforicko. Postverbal *prca f* (Dubrovnik) »prorast«. Stulić ima ekspresivan glagol *prcati, -am* »gospodski se hraniti« *(na- se, pre- se), opfcät, -frcam* (Kosmet) »prožderati, pojesti« *napŕcati se, naprcam* (Stulić, Hercegovina) »najesti se, nabubati se, nalupati se«. Sudeći prema tim ekspresivnim izrazima za »najesti se«, možda ide ovamo i značenje »udarati stražnjom nogom«, koje *prcati, -am* ima na Korčuli. Odatle pridjev na *-at prcat* (o mazgi kad baca nogama). Za dalje veze v. *koprcati* (v.), *zakoprcati* (Piva—Drobnjak). Bez rijetkog prefiksa *ko*-upor. i *uprcat* (ŽK) »pobjeći«. Upor. i uzvik *prč* (Istra, Dubrovnik) »vox onomatopoeica de crepitu ventris«, od *pŕdjeti* (v.), sa različitim značenjima.

Lit.: ARj 3, 957. 7, 520. 11, 426. *Elezović 2,* 7. 33. 146. Vuković, *SdZb* 10, 385.

prč, gen. *prča* m (Lika, Istra, Vuk), južnoslav., praslav. pastirski termin »1° jarac (neuškopljen), praz (prema *koza) 2°* ovan (Lika), 3° glavonožac (Pašman, tako nazvan jer zaudara po mošusu), 4° patuljak, 5° (Sinj) čovjek koji se razmeće i junaci«. Pridjevi na *-ev prčev* (Bella, Stulić), toponim *Prčevi Do* (Hercegovina), *Prčeva* (stara srpska država), poimeničen na *-ьc* > *-äc prčevac,* gen. *-vca* (Šulek, Dalmacija) »neka vinova loza«, na *-evit prčevit* (Vuk) »smrdljiv (o prču kad hoće da se prca, o prču kad je već sposoban za rasplod: *prčevit jarac,* Lika)«, na *-iji* i *-ji* u toponimu *Prči Brijeg* (stara srpska država), *prćiji* (Stulić), *Prčija glava* (brdo, Kotor), *prćija brada* »biljka kozja brada« (Dalmacija). Deminutiv na *-ič prcić,* također prezime. Augmentativ na *-ina prčina.* Na *-etina pŕčetina* (Kurelac) »meso od prča«. Denominal na *-iti prčiti se* (JamKrešić)

»1° udarati rogovima kao prč, 2° coitum appetere, 3° biti obijestan kao prč (metafora), 4° *(prčiti se,* Zagreb, hrv.-kajk.) nadimati se, oholiti se«. U značenju 2° *č* je zamijenjen sa *c: pfcati se, -a* impf. (Vuk). U slov. stoji *k* mjesto *c: prkati.* Prema tome prvobitna je osnova *prk; prč* je odatle izvedenica na -jo. Glagol *prcati se* u vezi je zacijelo i sa praslav. deminutivom na *-kati:* slov. *prskati se* »brünstig sein« = češ. *prskati,* polj. *parsk, parskot,* stcslav. *prъskati,* ukr. *perčyty sja,* rus. *porskatb* pored *pryskatb,* u kojem se prema Macheku krije drugi korijen. Upor. lit. *birkšti* i sanskr. *spršáti (î.* lice) »toucher«. Riječ *prč* je balkanska riječ slavenskog podrijetla: rum. *pirčių* »Bock, Ziegenbock, Geissbock«, *a pîrci* »begatten, besteigen«, arb. *përç* = *përçak* »montone non castrato, caprone, becco«, ngr. προυτσιάδι. »unverschnittener Bock«.

Lit.: ARj 11, 427. *Miklósit* 242. *Holuh--Kopečný* 296. *Bruckner* 396 — 7. Meyer, *Ngr. St. 2,* 53. *IF 6,* 110. Jokl, *IF* 27, 307. Machek, *Slávia* 16, 188. Isti, *Rech.* (cf. Lekov, *Slávia* 13, 410). *Scheftelowitz, KZ* 56, 203.

Pŕčanj, gen. *-anja,* bokeljski toponim, tal. *Perzagno,* etnik na *-janin Prčanjanin* = tal. na *-ώτης* > tal. *-otto Perzagnotto.* Upor. u Hercegovini *Prčanje, Prčanci,* gen. *-anaca* m pl. Današnji dočetak *-anj* je sekundaran. Prvobitno je lat. pridjevski toponim na *-anum* u f *Parçan(ri)a* (1331), *Perçana, Parsiana* (1326), uz koji se podrazumijeva *villa.* Suglasnik *nj* mjesto *n* nastao je zacijelo od etnika, krivim odbacivanjem sufiksa *-anin* mjesto *-janin.* Pojavljuje se i u tal. *Perçagna.* Sonantno *r* može potjecali od *-ar, -er, -or. Zbog č,* koje može da potječe od *t}* (upor. *Poreč* < *Parentium, Brattia* > *Brač)* ili od *cl* (upor. *urceus* > *vrč),* najvjerojatniji su rimski gentiliciji *Ponius* ili *Porcius* kao imena posjednika te ville.

Lit.: ARj 11, 427. Jireček, *Romanen* 1, 59. Mayer, *Kotorski spomenici* (1326, 1335, index). Skok, *IC SAN 5,* 111-116.

prčkati, *-am* impf. (Zagreb, Kuhačević) »šuškati, raditi nevjesto i neozbiljno kakav neznatan posao« = *prskat, -am* (Kosmet) »prljati, mrljati« = *prskati, -am* (Crna Gora), isto što *prćakati, prćakam* (Dalmacija, Pavlinović) »trgovati u malom«. Ovamo *rasprškat* (Smokvica, Korčula) »razbacati«. Pridjev na *-av pfškav* (Kosmet) »mrljav, prljav«, poimeničen na *-ko* m prema f na *-ica prskavka* prema *prškavica.* Na *-arija* (v.) *prčkanja* (Dubašnica, Krk, Istra) »sitnarija«. Vjerojatno su to denominali od *prdac,* gen. *prca* (v.) na *-bkati* deminutivnih glagola. Upor. *rasprdécat,* sinonim od *rasprškat* (Smokvica, Korčula).

Lit.: ARj 11, 428. *Elezović 2,* 146.

prčiti, *-im* impf. (Lika) »usne stiskivati i time pokazivati nezadovoljstvo, gnjev« prema *napréiti, napfčim* pf. (Vuk) »ispružiti usne, kad ko plače ili se srdi«. Ovamo i raširenje u *ispŕćeknuti se, -prćeknem* (Lika) »pružiti se«. Pridjev na *-ost prćast.* Imperativne složenice: *prčikubura* m, f (Piva-Drobnjak) »ko se pravi, gradi da nešto vrijedi«, *prćiusna* f, odatle pridjev *prćeusnat* (Vuk) »koji je naprćenih usana«. Upor. onomatopejski glagol *pučiti se.*

Lit.: ARj 3, 958. 7, 520. 11, 429. Vuković,. *SDZb* 10, 400.

Pŕdač m, pí. *Prdáči* (Barsko polje, uz Banjol, voda iz rijeke Bunara, koja izvire ispod Rumije; u sredini *Prdača* je *Tabija,* turski artiljerijski položaj iz 1878, za vrijeme crnogorske opsade Bara). Bit će istog postanja kojeg i kotorski toponim, *terra de Pradoça* (1327), gen. *Pradoçe* (1326—1334), *Pradocia* (do konca 15. v.), danas *Plâzno* (Škaljari). Ne zna se da li je *Plâzno* fonetski isto što *Pradoce.* Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. izvedenice na *-aceus* od *pratum* »livada«.

Lit.: Jireček, *Romanen* 1, 92. *REW** 6732. Mayer, *Kotorski spomenici* 1, 328.

prdelj m (Brač?, Ostojić) »lepir macroglossa stellatarum« = *prdelj* (Stulić) »porcellio, kukac« == (sa umetnutim *n* pred dentalom) *prndēlj* (Vuk) »debeo leptir malih krila«. Oba oblika znače i biljke »polygonûm«.

Lit.: ARj 11, 431. 12, 235.

pŕdjeti, *-im* impf, na *-éti* (Vuk) *(is-)* prema. pf. *prdnuti, - m (is-)* = *pfnuti* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav., praslav., »1° furzen (s kojim je u prasrodstvu), 2° pejorativna metafora u ekspresivnom govoru« = na *-ati sprdati* se, *-am* impf, *(na-)* »rugati se, zbijati šale na račun nekoga« = *pošprdivati se* (Mostar) = *sprdat, sprdam* (Kosmet) »brbljatij govoriti koješta«. Odatle *poprdica* < *posprdica* (koju posudišc Arbanasi *popordhicë), zaprdica* (Sinj) »molesta interrogatia«, prema impf, *posprdavati se, -prdavam, posprdivati se* (Poljica). Odatle su izvedenice: pridjevi na *-ьn* > *-an posprdan* (Hrvatska i Slavonija), na *-ljiv pospfdljiv* (Reljković). Apstrakti na *-nja sprdnja,* na *-ež prdež.* Isto i *napfdati se, napfdam* »isto« prema *naprdtvati, -prđujem* = *nasprdati se* (Stulić). Na

-ovati potprdoval se (Kosmet) = potprdívati se (Vuk). Pejorativna ekspresivna metafora ima još ova značenja: spfd'et, -im (Kosmet) »staviti, strpati, provesti, proživjeti, utrošiti«. Na -cati kao kod onomatopeja spfcati (Vuk) = sprcăt, spfcâm (Kosmet) »1° gurnuti, oboriti, nabiti, 2° pojesti«, upfcât (ŽK) »pobjeći« (upor. zaprkenjati se »potrčati na koga«), napfđjeti se, -im (Vuk) = naprdjeti se (Lika) »najesti se, nabubati se, nalupati se«, isprdjeti (Lika) »izbiti«, prdéknuti, prdēknēm· (Vuk) »1° pasti onako da se čuje prdac, 2° udariti koga da se čuje kao prdac (Dubrovnik)«, prdécati se (Lepetane, Boka) »bacati se«. Ovamo ide i uprditi = upfdit (KŽ) »ubiti«. Postverbal na -tk isprdak, gen. -tka (Vuk). Na -avac prdăvac, gen. -avca (Kosmet) »vrsta pasulja pritkaša, koji se goji više radi ukrasa i cvijeta, jer mu je koprenica tvrda«. Apstraktum na -ačina (s)prdačina samo u poslovici: stari vuk pasja (s)prdačina. Na -alo přdalo (Vuk) »cülus«. Odatle stvoriše Rumunji svoju imenicu i pridjev pîrdalnic:, glede -al- upor. pol].pierdolić; -nic je rumunjski pridjevski i imenički sufiks, složen od slav. -ьn i lat. nenaglašenog -icus. Glagol se osjeća kao nepristojan, kad je bez prefiksa. Tada se zamjenjuje u Lici sa fúljiti. Kao u fr. recul, reculer što je lat. cülus izgubio pejorativno značenje, tako i pejorativna metafora, koja postoji samo u prefiksalnim složenicama. U zapadnim krajevima za isti pojam govori se druga ie., baltoslav., sveslav. i praslav. riječ: pbzdeti > pazditi (ŽK) = pezdeti (hrv.-kajk.), u bosanskim narječjima s asimilacijom p — zd > Ь - zd bazdjeti, -t »1° pedere, 2° .(subjekt rakija iz nekoga) zaudarati«. Upor. istu asimilaciju u stčeš. bzditi, polj. bzdić. Odatle postverbal na -ьc pazdăc (ŽK) = pezdec (hrv.-kajk.) »prdac«. Oba praslav. glagola imaju potpunu paralelu u baltičkoj grupi: lit. peršti, lot. pîrst i perdei poklapa se sa prdjeti, lit. bezdéti, lot. besdet sa bazdjeti (Bosna). Upor. lat. pedere, gr. βδέω sa pozditi, a sanskrt. pardale, gr. πέρδομαι, arb. pjerth, stvnjem. jerzan, kimr. rhech sa prdjeti. Oba ie. korijena *perd- i *pezd- onomatopeje su koje imitiraju zvuk. U stvari su isto. Sa prdjeti postoje još unakrštenja pljuska + prd- > prdèljuska (Vuk) = prdèljuska (Dalmacija, Pavlinović) »priušak, .zaušnica, ćuška«, odatle prdeljùskati, -dèljuskãm impf. = isprdeljúskalí (Vuk) = isprdeljùskali, -om (Dubrovnik) »izbiti zaušnicama« prema pf. prdeljusnuli, -ēm. Prema grdosija stvoreno je prdosija (Vuk). Upor. još tvorbe laprdàt 'I ćaprdati (Boka Kotorska) »ćaskati« i umetanjem лагаіа ų pred dental u deminutiv na -catiļ-kati prndècati, -am (Lika) (is-) = prndèkati, -am (Lika) »blebetali«, odatle pejorativi na -alo m prema f na -ica prndèkalo prema prndèkalica (Lika). Budmani upoređuje dubrovački glagol isprdeljakati drugog značenja. Upor. za takav pejorativni seman tem: ne seri »nemoj govoriti koješta, ne blebeći«.

Lit.: ARj 3, 958. 4, 5. 7, 641. 11, 431. 12, 235. Elezović 2, 44. 144, 259. Miklošič 241. 271. Holub-Kopečný 293. Bruckner 54. 410. Mladenov 533. 538. Trautmann 219. 221. GM 342. Petersson, LUA 1/12 (cf. JF 3, 218). Boisacq[3] 771. Perković, NJ 7, 235. Corovic, ASPh 29, 509. Lalevic, NJ 3, 54^57 (cf. JF 14, 255). Pavlovic, JF 16, 165-180. Trajanović, NJ 3, 88-89 (cf. JF 14, 258). Tomanovic, JF 17, 212-213. Vasmer 2, 337.

prdûn m (Korčula, poći na ~) »zavjet«. Od tal. postverbala perdono, od perdonare. Francuzizam je pàrdun, gen. -una (Lika) »oproštenje«, pardon (hrvatski gradovi; bez pardana, nema ~), postverbal fr. pardon, od pardonner > pardùnati, -ām pf. (Lika) prema impf, na -vapardunavati, -dunāvām = na -irati pardonírati < njem. pardonieren < fr. pardonner.

Lit.: ARj 11, 432. REW* 6405.

pré- (ikavski pri-} nominalan (pridjevski) i glagolski prefiks, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *per- »fr. trop, zu, sehr«, kod pridjeva (tipovi prejak, preblag, predobar, prestrog itd., upor. lat. permagnus i fr. très < lat. trans), dok kod glagola »1° hinüber, 2° ponovo obaviti radnju (tip predati, preraditi itd.) i prevršenje radnje (tip pretjerati, preplatiti itd.)«. Samoglasnik e je nastao iz jata: stcslav. pre-, sa.-je > e poslije r kao u vrijeme, gen. vremena. U jekavskim narječjima nalazi se u dva vida: prije- u dugim slogovima (tip prijegleď), u kratkim pre- (tip pregledati). Upor. rus. pere-. Rumunji posudiše južnoslavenski prě- > prea u funkciji pridjevskog prefiksa prea bun < pre- -l- lat. bonus »predobar«, prea puḷin »premalen«; prea je posvema istislo lat. per, koje je u funkciji pridjevskog prefiksa propalo u romanskim jezicima. Rjeđe se u rumunjskom javlja kao glagolski prefiks kod glagola latinskog podrijetla α preda < lat. dare + predati, a preface < prě—h facere »preraditi«, a prelungi »produžiti« < prě + lat. longus + -ire. Po fonetskom zakonu pred naglasom i glasi samo jednom a privesti »über etwas hinausreichen« < prevesti = -već(i). U stprus. per je i prijedlog c. acc. kao u lat. per i prijedlog i prefiks, lit. per, lot. par. Među slavinama je jedino u polj. prže prijedlog »durch, weg, vor«.

U ie. je *per i prijedlog i prefiks. Upor. got. fair-, nvnjem. ver-, gr. περί. Upor. perivoj i internacionalne riječi perifrază, peristil i lat. prefekt, prelat, perfektan. Kao glagolski korijen pojavljuje se u (na)periti i u prijevoju prăm (v.), pariti (v.), prijek, pred i u varijantama pra-, pro-, proti.

Lit.: ARj 11, 432. Moskovljević, NJ 2, 136-140. Miklošič 239. Isti, VG 4, 437. Holub-Kopečný 299. Bruckner 440. W P 2, 31. Mladenov 504. Boisacq[3] 772. Osthoff, 7F 8, 34. Wijk, ZSPh 14, 8. Słoński, SpTNW l, 22, 40-42 (cf. IJb 16, 277). Belić, JF 18, 97. Günther, IF 20, 62. Boisacq[3] 772.

prece čija f (Istra) »šala, lakrdija«. Od tal facezia, apstraktum na -ia < kllat. -ies, od facètia < lat. facéties < facētus (isti korijen koji u facere). Protoničko fa- zamijenjeno prefiksom pre-.

Lit.: ARj 11, 452.

-preći (samo s prefiksima: is-, ot-, poraza-, s-, u-, za-) pored -pregnuti, -něm (is-, o-, ot-, po-, ras-, s-, sus- se, us- se, u-, za-) prema impf, prezai, -zem (Kosmet, ŽK) (ü-) = -prezati, -prezem (is-, na-, ot- se, s-, us-, u-, za-), sprężali (ŽK) pored na -vanapregávati, -pregavam (Lika), naprezavali se, sveslav. i praslav. *prcg-, termin za stavljanje volova u jaram, »atteler«. U gramatičkoj terminologiji sprêzati je prevedenica od konjugirati < lat. conjunge.'e. Postverbali: sprega f, oprega, zaprega, opreg m (Vinkovci, Pavlinović) = na -ač pregač, gen. -àia (Vinkovci) = na -aia (o)pregača = pregača (ŽU, donja Podravina, Bosanska Posavina) = (poimeničen part. perf. akt.) preglača (Duvno, Bosna) = opregalj (Hercegovina) = opregljina — (p)pregljača (Vuk, Srbija) = preglača (Kosmet) = opredljača (glj > dlj) »kecelja, ponjavac (Vinkovci, Đakovo), Schürze«, na -iça prêgljica (gl >glj kao u gljiva pored gliva, ŽK) = predica (Vuk, Crna Gora) »fibula«. Na -ina opregljina, (o)prežina. Arbanasi posudiše prange < *pręga »pregača«, Rumunji opŕeg (Oltenija, Erdelj) »Fransenschürze der Bäuerinen«. Na -nik sprežnīk (Vuk), s pridjevom spréžnikov. Na -l + \o prlgalj, gen. -glja m (Dubašnica, Krk) »klin koji drži jaram i oje« = preganj, gen. -gnja (upor. za glj > gnj siganj < situlus, v.) = pregalj, gen. -glja (Vodice) = prégoj, gen. -gjd (Buzet, Sovinjsko polje) = slov. pręgelj, gen. -glja (Bela Krajina) »Jochnagel«. Drugog je postanja pregai], gen. -glja »Käsemade« (v.). Samoglasnik e je nastao od palatalnog nazala e: stcslav. presti, prtgc, polj. zaprząc, rus. prjač. Rumunji preinačiše značenje »conjungere« u »podupirati«: sprijini (Oltenija) = sprijoni (Banat) = sprejeni »stützen, halten, schürzen, verteidigen«, postverbal sprijin(e), apstraktum na -eală < -eh sprijineală »Stütze«. Praslav. korijen *pręg- dolazi u prijevoju perfektuma *prçg-: stcslav. prpgt »Joch«. Od tog prijevoja je i stcslav. prožiti te u nas na -ati pružati, pružam (o-, objekti: ruku, nogu, čašu), na -iti pružiti (se), -im (do-, is-, ispo-, po-, ras-), sprüžiti (Vodice) »pritisnuti kokot na puški«. Postverbal na -bk napružak, gen. -ška »šiljak na koji se nasadi ostan«, na -ka napruške, gen. nâpruzãkã f pl. »čimbari, prugla«. Postverbali praslav. pruga (Vuk) »1° paja, strēķa, strijeka, žilj, 2° (danas općenito) željeznička pruga, štreka (Hrvatska, germanizam), 3° autobus (Crna Gora)«, slov. proga, polj. pręga. U pl. prûge, gen. pruga je tkalački termin (Ston) »dvije tanke daščice«. Odatle pridjev na -ast prugast »šaren, s prugama« = prugal = prugarast (18. v.). Deminutiv prugica. Pridjev prüg (konj, zmija) »gestreckt«, pò(d)prug m (Čilipi, Lika, Buzet, Sovinjsko polje, slov.) »kolan, cingulum, tendicula«. Sveslav. i praslav. na -lō prņglo n > prúglo. Nalazi se i u drugim slavinama kao slov. proglo, češ. pruhlo. Deminutiv prugalce. Ovamo još prùgao, gen. -gla (Vuk) »klupko, petlja«. U Risnu je pruglo izmijenjeno u pružalo. U Sinju prugla n pl. je tkalački termin »čimbari«. Odatle i pruglatica —- pruglavica »vipera ammodytes (nazvana, stoga »što leži vavijek u pruglu«, u krugu, odatle i sinonimi za ovu zmiju kotarkinja, krugatica«). Prevedenica (calque) suprug m prema f supruga (Vuk) (rusizam?) »coniux = σύζυγος«. U Bednji pored proug govori se i trout. To je zbog unakrštenja sa prut. Na jednak će se način možda moći protumačiti pruda (Valjevo, Srbija) »pruga, trak, crta, vrvca«, kad o riječi budemo primjerima bolje obaviješteni. Isto tako pruglja »šiba ili prut« = (Pavlinović i) pruja. Interesantne su rumunjske posudenice: pîrghie f (Muntenija) »Stange, Baum, Hebel«, sinonim drug (Moldavija, v.)> koje je semantički i etimologijski srodno sa prăjină »1° lange Stange, Rute, 2° mjera za teren«. Posljednji oblik potječe zacijelo iz bug. prăzina, augmentativ ná -ina od prpga, Upor. češ. pružina. Docetak -ie u pîrghie nije jasan, dok bi pîrgh predstavljao metatezu od *prîg- < progi. Možda je sufiks -ie < gr. -ία. Rum. prăjină došlo je ponovno u jezik u pržina f (Podunavka) »motka u vajatu ispod grede obješena, preko koje se pređa, prostirke itd.

previsuju (ne kaže se gdje se tako govori, valjda u Banatu)«.

Lit.: ARj 3, 938. 959. 4, 2. 10. 7, 538. 9, 109. 10, 824. 11, 511. 515. 517. 185. 12, 525. 526. *Elezović* 2, 122. 123. 285. 392. Ribarić, *SDZb* 9, 193. 183. *Pleteršnik 2,* 92. 231. *IleSić, NJ 2,* 69-72. *Miklošič 262. Holub--Kopečný* 297. 298. *Bruckner* 436. *Slávia 5,* 425. *Vasmer 2,* 450. 451. 454. Hirtz, *Amph.* 123. 64. 75. *WP 2,* 675. *Trautmann* 178. *KZ* 50, 67. Vaillant, *RES 22,* 40-41. *Tiktin* 1091. 1168. 1475. Măreție, *Savj.* 148. Kaspret, *ČZN* 6, 152. sl. (cf. *RŠl* 3, 365). *GM* 34. 350. 353. Matzenauer, *LF* 14, 187-191. 403-405. Zupitza, *Gutturale* 26. Siebs, *KZ* 37, 301. Brugmann, *IF* 32, 180.

precipitat, *-am* pf. (Potomje, primjer: *precipito je od truda)* »smalaksati«. Od lat. *praecipitare* > tal. *precipitare.* Apstraktum *prećtpicija í* (Potomje) < lat. *praecipitium* > tal. *precipizio.*

Lit.: DEI 3053.

precīzo (Dubrovnik, Cavtat), prilog »točno«. Denominai *precizat, -ãm* (ibidem, primjer: *prećizaj mi vrieme)* »odrediti«. Talijanizam = latinizam: tal. *preciso, precisare* < lat. *praecisus* »tagliato« < *praecīdere.* Pridjev proširen na *-ьn* > *-an precizan,* na *-irati precizirati, -dzīrām.*

Lit.: DEI 3053.

pred (13. v.) = *preda,* uz enklitike *me, te, se, nj* = (ikavski) *prid,* sveslav. i praslav. **per-dl·,* prijedlog s ák. i instr., prilog *(na)prijed,* imenički i glagolski prefiks (tipovi *predgovor, predsijedati)* »coram, ante«. Veže se s prijedlogom *iz, s ispred* sa gen. (16. v.), *ispreda* (Vuk), *sprijeda.* U tom slučaju je pridjevskog podrijetla jer je *prijeda* genitiv. Tako i u prilozima *(u)naprijed* pored *napřede* (14. i 15. v.), *napredi (u-), naprido, naprijedu = naprije* (Ljubiša; *-d* ispao u sandhi pred suglasnicima, usp. *vaje* < *vavijek* < *vtvekb* na Kordunu). Neobični su ikavski oblici u prilogu *pridveče* i *pridjesen* (Kosmet), možda pozitiv prema komparativu *priđe.* Superlativ *najnapred* (Kosmet) »prvo«, upor. *najposle.* Ovamo ide još prilog *prec* (Prigorje, hrv.-kajk., upor. slov. *precej)* »mnogo, jako, daleko« < *pred se.* Stari se pridjev põimeničuje s *-ik predak,* gen. *-tka* »avus«, pl. *preci* = na *-ıo predi.* Upor. rus. *predok.* Pridjev se pravi na *-ьn* > *-an* samo od priloga *naprijed(a): napredan,* odatle i denominál na *-ovati napredovati, -ujem = naprìdovati* (ZK), odatle postverbal na *-łk napredak,* gen. *-tka* = *napredak* (Vodice) — *napređica* (Kosmet), poimeničenje (calque, prevedenica) *naprednica* (Terzić) »antiphona«, prilog na *-ka napretka* (južnomoravsko narječje), *unãpredak* (priloška deiksa *-K)* (Vodice), na *-iti naprijediti* (15. v.), *unaprijediti, -naprēdīm.* Poimeničenja *prednost* i *prednik* smatraju se kao čehizmi. Na *-ost napredljivost* (Jambrešić). Na *-stvo napredstvo* (Hektorović). Od priloga *pred* pravi se pridjev na *-nji* < *-ьn* -f *-j prednji,* koji se poimeničuje na *-jak prednjak,* odatle denominai na *-iti prednjačiti, prednjačim (is-),* na *-ьc prènjac,* gen. *-aca* m (Lika) »prednji dio prsluka«. Od priloga *prèdi* tvori se s pomoću sufiksa *-je* (upor. *poslije, slađe)* praslav. sr. rod komparativa **perd-je:* stcslav. pridjev *prežds, prežde* prilog = *pređe* (Vuk) = *priđe* (Vuk, pripovijetke, Dubrovčani), u muškom rodu *pređi* »preci« = *prije (is-, ot-)* (sa *di* > *j)* kao u toponimu *Ljubovija* < **Ljubovića,* na Drini, toponomastički pridjev u femininumu od ličnog imena *Ljubovid)* = u starijem jeziku *preje* > (ekavski) *pre,* prilog i prijedlog s gen. Odatle pridjev *prećni* (13. v.) = (s metatezom palatalizacije) *prednji* (v. gore), na *-alnji* (analogija od *sadašnji, prvašnji* itd.) *pređašnji.* Od stcslav. pridjeva *preЫьпъ* »prior« potječe interesantna rum. imenica *preajmă* »Gegend, Umkreis«, koja se upotrebljava s lat. prijedlogom *in preajчu* kao prijedlog s dativom *(cuiva* »pred nekim«) = *din preajmul grădinii* (Adoidava) »pred vrtom«. Prema Weigandovu uvjerljivom tumačenju *preajžma* je poimeničen ž. r. stcslav. pridjeva **prešdbna* (se. *zemlja* = rum. *fara* < lat. *terra); m* je nastao u disimilaciji *dn* > *dm* (upor. *nodilti, nadmein).* Upor. lat. priloški komparativ *prius* i vlat. *antius* > tal. *anzi,* stfr. *ainz.* Superlativ *najpređe* ~ *nâjpride* (Vuk) = *najprije* (Vuk) *(iz)-* = *najprije* (Piva-Drobnjak) »nedavno« = *najpre* -— *najpri* = *najpreg* (Bunjevci, Vojvodina, s nejasnim *g).* Prema prilozima na *-a prija* (Bosna, Brčko, katolici, Radovčić), *najprija* (Hektorović). Hrv.-kajk. prilog i prijedlog *pređi* = *pređe* nije komparativ nego sadrži lokativno > *eji,* upor. rus. *vperedi* i praslav. *radi* pored *гааъ.* Praslav. **per-d* sadrži ie. *per* kao u *pre* (v.) i *d* kao *nad, pod,* tj. postverbal od *djeti* (v.). Posljednje je praslavenska inovacija. Slog *pré-* je nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *przód* pored *przed,* rus. *pered, vperedi.*

Lit.: ARj 3, 845. 4, 3. 7, 522. 530. 533. 11, 485. 461. 465. 510. 874. Ivšić, *HR* 1934, 194. *JF П,122- 123.Ziruc, yP3,78.Elezomć* 1, 436. 444. *2;* 121. Ribarić, *SDZb 9,* 170. Vuković,

SDZb 10, 391. *Miklošič* 241. Isti, *Vgl Gr.* 1, 411. 2, 323. Isti, *Synt.* 237. *Holub-Kopečný* 299. *Bruckner* 442. *Mladenov* 506. Maretić, *NVj* 3, 187 Rožić, ib. Schulze, *KZ 42,* 45. Rozwadowski, *RSI 2,* 82. 86. 90. i sl. 93. *JF* 3, 268. Osthoff, *IF* 8, 34. Brugmann, *IF* 27, 236. Music, *JF* 4, 151-165. Rešetar, *Slávia* 11, 573-594.

predati, *-ãm* impf. (16. v.) »bojati se, strašiti se, plašiti se, prepadali se, drhtati« prema pf. *prênuti se, - m (dn* > *n* kao u *panēm* pored *padnem)* »naglo se probuditi iza sna«, u svim slavinama osim u polj. i bug., praslav. **pred-.* Pridjev na *-ljiv predljiv* (konj) »koji se plaši, koji preda«. Homonīmija je izbjegnuta razlikom u akcentu prema *predati* »transmittere«. Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *į,* upor. stcslav. *predati,* rus. *prjaảatb.* Isti korijen dolazi u praslav. i u prijevoju perfektuma *ç* u pridjevu na *-bk* (upor. *sladak) prudak* »pernix«, koji je praslav., upor. sjov. *pradek* »munter«, polj. *prędki,* češ. *prudký,* brus., rus. *prudkij,* bez paralela u baltičkoj grupi. Imenica *prud* m »1° Sandbank, Düne, 2° toponim (Zagreb, u Savi)« također je praslav.: stcslav. *prcdb,* češ. *proud,* polj. *prad* »Strom, Strudel, Wirbel«. Ovamo ide i srijemski glagol *pruditi, -im* (Vuk) »1° prvi rod roditi, 2° rasti iz korijena«; *prudljivica* (Šulek, Popović) »vinova loza koja se zove šišula (Vuk); čokot na kojem grožđe potjera, ali u cvijetu opadne, ospe se i zove se osipača«. Na *-nik prudnik* (Pančić) »biljka chenopodium botrys«. Ie. je korijen **sp(h)rend(h)-,* u kojem je raširen formantom *d(h)* nazalirani korijen **sp(h)er-* »zucken, schnellen«. U slavinama nema nepostojanog ie. *s* (upor. *kopiti* ŽK pored *škopiti* < *skopiti,* v.), koje se nalazi u germanskoj grupi: ags. *sprind* »lebhaft«, srvnjem. *sprinz* »Aufsperren der Blumen«, bavarsko (u prijevoju koji odgovara praslav. *predb) Spranz* »isto«.

Lit.: ARj 11,483. 468. 12, 524. *Miklošič 262. Holub-Kopečný* 296. 297. *Bruckner* 436. *WP 2,* 676. *Trautmann* 277. *KZ* 50, 66-67. Matzenauer, *LF* 14, 183-184. Zupitza, *KZ* 36, 61. 65. Wood, *KZ* 45, 62. Walde, *IP* 25, 163. Osthoff, *IF* 6, 17.

predga f (Posavina) »motka kojom se mlinsko kamenje diže i spušta«. Od lat. > tal. *pèrtica,* preko mlet. *pertega.* Trebalo bi ipak potvrda i iz narječja koja su bliže mletačkom nego što je Posavina. Na Pagu se govori *šperkie f* pl. »4 kukasta komada drva koji pomažu da se može naprtiti što više na sedlo«. Upor. furl. *pienie* f *(tl* > *kıe* kao u fr. *tabatière* mjesto **tabaquière).* Dodatak *š* < tal. *s-* < lat. exkao u tal. *smergo* < *tnergus,* tal. (Chioggia) *sperga* »lungo come una pertica«.

Lit.: ARj 11, 475. *REW'* 6432. *Olwieri* 531.

préfet m (Kašić, talijanizam) = (latinizam) *prefekt* m (Glavinić, i danas). Od tal. *prefetto* m = lat. *praefectus-,* part. perf. od *praeficere* (prefiks *prae-* i *facere).*

Lit.: ARj 11, 511. *DEI* 3058.

pregat m = *prgat* m (Dubrovnik) »dubrovačko vijeće koje se lat. zvalo *consilium rogatorum* — hrv> *vieče umoljenih«.* Od tal. poimeničenog part. perf. *pregato* < lat. *precatus,* od *precari* > srlat. *precare.*

Lit.: ARj 11, 512. 826. *REW*[3] 6733.

prekòlica f (Istra) »facetiae, šala«. Od tal. učenog *preconio* < lat. *praeconium* (disimilacija *r* — *n> r* — *l* i naš sufiks *-ica).*

Lit.: ARj 11, 557. Matzenauer, *LF* 14, 81.

prelat, gen. *-ata* m (knjiška crkvena riječ) = *perlat* (Kolunić) »svećenik višeg reda u katoličkoj crkvi, arhijerej kod pravoslavaca«. Apstraktum na *-ura prelatura f* »dostojanstvo prelata«. Od kllat. *praelatus,* poimeničen part, perf. *praeferre.*

Lit.: ARj 11, 578. *DEI* 3061.

prelo n (hrv.-kajk., Habdelić, Kupinec, Hrvatska) »prijelaz na plotu, prilaz (ŽK)« = *prelo* (Belostenec, Šaptinovac, Vinkovci) »otvor, rupa« = slov. *prelo* »1° Durchgang, 2° Loch, Spundloch«. Vjerojatno prefiksama izvedenica na *-lo; *prě-* (v.) + -ьа + *-lo,* od praslav. korijena glagola *ići* (v.).

Lit.: ARj 11, 583. *Pleteršnik 2,* 219. *SEW* 1, 421.

prema, sveslav. i praslav. *prema,* prilog i prijedlog = (ikavski, 15. v.) *prima* (Lumbarda, Korčula) = (s arhaičnom zamjenom «k > *a) pram(a)* = (bez priloškog *a) prem* (16. v.) = *prêm* (Kosmet) »1° pravcem, upravo, baš, doista, 2° contra, secundum, gemäss, 3° prvo, već (Kosmet *u prêm jutre, prêm danas)«.* Veže se s prijedlozima *iz-* > *s- i na- spram(fl), napram(a), naspram = nasprema,* odatle pridjev *naspraman, spràma* (Vuk, Kosmet), *üprema se* (Piva-Drobnjak) »uzajamno«. U ostalim slavinama je to i pridjev kao stcslav. *pгепъ,* slov. *prem,* češ. *přímo,* rus. *prjamoj.* JCod nas se pridjev očuvao samo u poimeničenju ž. r. *prema,* gen. *premi* (Istra) »1° orаća sprava,

2° cella« = *prèma* f (Vodice) = *prèma* (Golać) »prednji ili stražnji dio kola (također slov.)« i na *-ьc > -ac premac,* gen. *-mca* »takmac«, književna riječ. Prilog *prem* u vezi s veznicima *ako, da* dobio je koncesivno značenje : *prem ako* (nije štokavski) = *akoprem* (provincijalizam) »ako i«, *premda* (Vuk) = *primda* (ikavski, 16. v.). Dolazi i kao prvi elemenat u složenicama koje nastadoše iz sintagmi: *premaljeće* n = *pretna-Ijeto,* .s pridjevom na *-ьn premaljetnī, -tan* = *pramaljeće, pramàljetan.* Novi su neologizmi *premapotpis* »contrasignatura«. Denominal na *-iti* samo s prefiksima: *dopremiti, napr emiti, nàpremím, opremiti, opremim, spremiti, rastre-miti,* prema impf, na *-ati dopremati, opremati, spremati, spremam* (Piva - Drobnjak) »poslati«. Bez prefiksa postoji u stcslav. *premiti* »richten«, rus. *prjamitb.* Odatle postverbali *doprema, oprema* f, pridjev *opreman, sprema,* pridjev *spreman (ne-},* na *-ica spremica* (Dubrovnik) »cella« = *spremnica,* na *-ište spremište* »remiza«, apstraktum na *-ost spremnost; spremnut* (Kos-met) »spremljen«. Jat u slogu *pré-* nastao je iz ie. dvoglasa *ai* u **prai, *perai* (v. *pře),* čemu je dodan sufiks *-mo,* koji se nalazi u stnord. *framr,* stvnjem. *fram* »vorwärts« i u gr. πρόμος »Vorderster, Führer«.

Lit.:ARj 2, 650. 4, 1. 7, 528. 641. 9, 109. 110. 11, 592. 595. 597. 361, 364. Stevanović, *Ny* 2, 273-276. *NJ* 1, 94. Kušar, *NVj* 3, 326. *Elezović 2,* 126. Vuković, *SDZb* 10, 403-406. Ribarić, *SDZb* 9, 183. *Miklošić* 263. *Holub-Kopečný* 301. *Bruckner* 594. *WP* 2, 37. Zubatý, *RSI 2,* 18. Brugmann, *IF* 26, 271. Šachmatov, *IzvORJAS 6,* 267. sl. (cf. *AnzIF* 15, 121). Matzenauer, *LF* 14, 173-176. Wijk, *ZSPh* 11, 8. Durnovo, *Slávia 6,*220-222.

Premantura f (Istra), najjužniji rt — *Pro-muntûr* (Pula) = tal. *Premontar,* istro-romanski leksički ostatak od lat. *promontoriwn* »Vor-gebirge«. Na Cresu *Prantūr* = *Plantur,* naziv brda, na Krku krčko-romanski naziv lokaliteta *Prementour.* U Supetarskom kārtulām *pro-munctorium.*

Lit.: Skok, *Slav.* 38. *AGI* 24, 42. § 65. Skok, *SupK* 291.

premiti 3. 1. prez. *ne prema mi* pored *ne prèmi mi* (Kućište) »nije mi do nečesa«. Od tal. < lat. *premere.* Apstraktum na *-ura premura* f (Božava) »pressa«. Part. perf. lat. *pressus* > tal. *presso* u prilogu *prešapoko* (Istra) »gotovo, skoro« < tal. sintagma *pressappoco* < vlat. sintagma **pressum ad paucum.* S prefiksom lat. *sub* > tal. so- *supres* (Boka) = *supres* m (Rab, Lepetane) = *supras* (Kotor) = (s umetnutim *n* pred labijalom) *sunprês* m (Bo-žava) = *sumpreš* (Lepetane, Crmnica) »utija, pegla«, denominai *sunprešīvat* impf. (Božava) = *suprešat* (Crmnica) »sopppressare, stivare« < mlet. *sopresar.* Poimeničen part. perf. u ž. r. *pressa* ili izvedenica na *-ia *pressia* > tal. *prescia: preša* f (hrv.-kajk., slov., ŽK, Jam-brešić, Lika, Slavonija) »1° tijesak, Wein-presse« < tal. *pressa* ili njem. *Presse,* odatle denominal na *-ati prèsati, -am* impf, (objekt *pršute* Lika, ŽK, hrv.-kajk. i slov.; *grožđe,* Krašić) *(iz-, na-).* Na *-evina preševina* (Reljko-vić, Samobor) »mast, mošt, šira od najdonjeg grožđa u preši«, na *-nica prešnica* »preša, torcular«. Isto: *preša f* (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, Perast, južni krajevi, Rab, Bož va) »2° festinatio, žurba, hitnja *(nije preša, preše, radi na prešu),* 3° necessitas, Dringlichkeit, nužda« = *'priša* f (ikavski, Marulić; Hektorović u rimi *prise / htiśe;* Gazarović, Terzić, Lum-barda, Korčula) = (jekavski) *prješa* (Marin Držić, Vetranie). Pridjevi na *-ьn > -an pre-šan = (na* od.sintagme *na prešu) naprešan* »brz, hitan, nagao« = *naprišan* (Hektorović) = *prisan = prješan* »hitan«, na *-it naprášit = naprešit = naprišit* »hitan, požudan, plašljiv, strašljiv«. Prilozi *prešno* = (na *-imice) prešimice.* Na *-ьc > -äc prlšac* (Pavlinović) »onaj koji je prešan, kome se žuri«. Denominai na *-iti prè-siti, -lm* impf. (Vuk, Bella, Stulić, jugozapadni krajevi) ·= *přišiti, -гm = prješiti* (Dubrovčani). Osnovno *preša = priša = prješa = *praša* može biti i leksički ostatak dalmato-romanski.

Lit.: ARj 7, 529. 8, 26. 11, 738. 739. 741. *REW*[3] 6742. 6738. 6743. *Pleteršnik 2,* 279. Cronia, *ID 6,* 118. *NJ 2,* 219. Kušar, *Rad* 118, 21. 24. *NVj* 3, 337. Miletić, *SDZb* 9, 260. 390. Budmani, *Rad* 65, 166. 167.

prëmula f (Račišće) »(ribarski termin) uzica za udicu« = *prìmula* f (Potomje) »žila od loze, koja se veže uz vršvu« = *primula* (Mljet) »uzice na vrši, koje drže čepove i skandaj«.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 211.

prepelica f (Vuk) = na *-ōiu prepelka* (Ra-jić), sveslav. i praslav. reduplikativna onoma-topeja *per-per-* (kojom se imitira glas ptice), »1° coturnix, caille, Wachtel, 2° (metafora prema boji ptice) konj, ovca (Lika), 3° (metafora prema brzini) tane, 4° (sinegdoha, prema obra-đenoj njivi na kojoj živi) postat kad se kosi, žanje, kopa kukuruz (Vuk, Gradac kod Po-žege)«. Pridjev na *-/ prèpelicjī.* U neutrumu oronim *Prepeličje* (planina u Pivi). Deminu-tivi na *-ica prepeličica,* na *-ie prepeličić* (Vuk)

»mlada prepelica«. Na *-jār prèpelicãr* (Vuk) »pas koji ih hvata«. Na *-ište prepelište* (šuma, Uzice). Na *-bko prepelko* (Bruvno) »vo«. Su-glasnik / u slogu *-lica* nastao je disimilacijom *r — r > r — l,* a slog *pre-* po zakonu likvidne metateze. Upór. za oboje rus. *pereper* i polj. *przepiorą,* bug. *preperica* bez *-ica* češ. *prepelice,* sa disimilacijom *p — p > k — p* češ. *křepelka* (također prezime). Upór. *prpelica* (Istra). Slo-govi *pr-* u Istri i *kre-* u češkom .mogu biti i ono-matopejske varijante, izvanfonetske pojave. Ru-munji posudiše *prepeliță »cotütnix«, prèpelicãr = prepelifar* »Hühnerhund, Wachtelhund«. Drugi oblik iste onomatopejske denominacija nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *putpele* i *pepala,* lot. *paîpula,* stprus. *penpalo* »prepelica«, *pippalins = pepelis* »ptica«. Usp. arb. *potpolloshkë.* Upor. za onomatopeju, kojom se imitira glas ptice (Schallwort) *píp-: pípa* (v.), arb. *bibe* »junger Wasservogel«, stcslav. *pískati* (v.). Kako *pre-pelica* igra ulogu u basnama, može se uzeti da je odbacivanjem reduplikacije stvoren izraz već u ie. za boju: gr. πελίος »siv« = sanskr. *palitas,* lit. *pele* »miš«. Upor. sličnu ornitološku denominacijų *vjeverica* (v.).

Aii.: *ARj* 11, 657. *Miklošič* 243. *Holub--Kopeinji* 191. *Bruckner* 434. *Mladenov* 512. *WP 2,* 54. 70. *Trautmann* 204. *GM* 350. *Tiktin* 1244. Fraenkel, *LP* 2,111. Petersson, *KZ* 46, 232. (cf. *JF* 3, 215). Machek, *ZSPh* 20, 29-51 (cf. *RES 26,* 147).

prepišora f (Srbija) »neka igra«.

Lit.: ARj 11, 661.

presenetiti (se), *-im* pf. (hrv.-kajk., Hrvat-ska, Trebarjévo, slov.) = *presnetiti, -im = prisnetiti* (Kavanjin) = *presnijetiti, -im* (Crna Gora, Šulek), part. perf. pas. *prismećen* (Vule-tić) »nagnali koga u čudo, iznenaditi, očarati, opčiniti«. Bez prefiksa *pre-* nije potvrđeno, od drugih prefiksa samo sa *o- oseŕiétiti, osènètim* pf. *(čime, dobrotom, ljepotom).* S prefiksom *pre-* nalazi se u slov. *presenetiti, -étim* pf. prema impf. *presenečati, -am, presenečevati, -ujem.* I slo-venski glagol nije potvrđen bez prefiksa. Prema Pircheggeru od **prísbgnětiti sę,* valjda od *sbgnesti* »comprimere«, *sbgnetenie* »compresio« (Miklošič, *Lex.* 19), kod čega bi *g* u grupi od 3 suglasnika mogao ispasti.

Lit.: ARj 9, 191. 11, 699. 713. *Pleteršnik* 2, 272. *MikloUi* 291. Pirchegger, *ZSPh* 13, 342-343. 16, 115-121.

presentati, *-am* pf. »predstaviti koga komu« = *prezentați, -am* pf. (16. v., statut vrbanski) »prikazati, predočiti«· = *prezentat se* »pojaviti se«. Interesantan primjer zamjene lat. > tal. prefiksa našim *na-: nazentât se* (Brusje, Hvar) »doći nezvan nekomu na gozbu«. Na *-trati prezentirati, -zèntïram* (ŽK) »(vojnički termin austrijski) oružjem iskazati čast«. Od lát. *praesentare* > tal. *presentare.*

Lit.: ARj 11, 814. 699. *DEI* 3068.

presiđenat, gen. *-enta* m (jedna potvrda). U književni i saobraćajni jezik nije ušao ovaj latinizam ili talijanizam (poimeničenje part, prez. lat. *praesidens,* gen. *-tis* > tal. *presidente,* od prefiksa *prae-* i *sedere)* nego prevedenica *predsjednik.*

Lit.: ARj 11, 699.

presirätí, *-am* impf. (Riječka nabija. Crna Gora) »(nepristojna riječ) koješta govoriti, prtljati«.

Lit.: ARj 11, 701.

prešlo n (geografski termin), sveslav., osim slov. i bug.; praslav., **prtslo* »gradus«; »1° preslijež (Kosinj, Lika), 2° brežuljak između dva brda (Plitvička jezera), 3° sumeda na kakvom brdu (Vasojevići, Crna Gora)«. Sa-moglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ț.* Upor. polj. *prztslo,* rus, *prjaslo.* Korijen je isti koji u *predati* (v.): praslav. **pŗid-* < ie. **sp(h)renđ(h)* sa sufiksom *-tlo,* dok sláv. *prelo* »1° Durchgang, 2° Loch, Spundloch« pretpo-stavlja **prend- + -lo.* U ie. prijevoju perfek-tuma **sp(h)rond(h)* zastupljen je isti korijen u isl. *sprund* »Rith, Spalte«. Upor. za značenje fr. *crevasse* od *crever < crepare.* V. *preslap, preslop, slap.*

Lit.: ARj 11, 711. Škarić, *NVj* 20, 45-49. *Pleteršnik* 2, 219. *Miklošič 262. Bruckner* 440. *Vasmer 2,* 456. Matzenauer, *LF* 14, 401-402.

presti, *předem* impf. (Vuk) *(is-, na-),* sve-slav. i praslav. **pŗid-,* »neo, spinnen«, prema iteratīvu na *-a- -predati, -predam* (Vuk), samo s prefiksima *is-, ras-.* Praslav. su izvedenice na *-ıa pređa — prèja* (čakavski i hrv.-kajk., ŽK) »1° netum, Garn, 2° naprava za hvatanje ribe (sinegdoha, Otok, Slavonija)«; odatle deminutiv na *-ica prèdica* (Vuk), također me-taforickí) »preglica« (v.) = *prèjica* (Smokvica, Korčula) »prsten od gvozda u obali (rivi) i u kamenu za vezivanje barki, anel (Korčula), bijančug (Šibenik)«; na *-ivo: predivo* n (Vodice) »pletenje«, na *-tlo* (sufiks za oruđa) *preslica* (bez *-ica,* koje je izgubilo deminutivno zna-čenje, upor. češ. *přešlo) = preslica* (Lika, sa *šl* od *prešljen),* s deminutivom na *-ica presličica*

i augmentativima na *-etina presletina* i *presličetina,* na *-jar pr'esličār m,* hipokoristik *prela* f (Turska Hrvatska, Šaptinovac, Slavonija). Od *prešlo* na *-en* (pridjevski sufiks), također sveslav. i praslav., *prešljen* (Vuk) = (s odbacivanjem dočetka *-eri) prešalj,* gen. *-šija* — (s prijevojem nižeg štěpena) *pršljēn* (Vuk) »kost ili rog, koji se natakne na vreteno da je teže kad se prede, agršak (v.)«. Odatle na *-ka prešlenka* »gljiva nalik na prešljen«, na *-tk > -ak pršljénjak,* gen. *-njka* »drveni tanjure. Poimeničen sr. r. part. perf. pas. *předeno* n (Stulić, Šulek) »1° Strähne, motak, motovilo, 2° vreteno« (Jambrešić). Deminutiv na *-će předeme* (Vetranie) »1° pasmo, 2° biljka vilina kosa, mačak, cuscuta« = *predenica* = *predanica* (Belostenec). Suglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į*. Upór. polj. *prząść.* Riječ *prešljen* je poimeničen pridjev m. r., kao termin primitivne kućne radinosti je kulturna riječ koja se posuđuje: kod Madžara *pereselén* »Wirbel«, kod Rumunja *prisnel* = *pristnel* (s metatezom *l* — *n* > *n* — *l,* da bude bliže rum. deminutivu na *-el* < lat. *-eüus)* = čine. *přišine* »anneau de fuseau«. Radne imenice na *-ıa* od part. perf. akt. *prelja* (također slov. i rus. *prjahja),* pridjev na *-in prêljin* (Piva-Drobnjak), prema maskulinumu na *-ъc preljac,* gen. *-Ijca* pored *prelac* (Vuk) »1° čovjek mekušac, 2° (Lika) čovjek koji ide po prelima«. Apstrakti *prelo* n »predenje«, na *-aj napredaj* (Lika) od *napresti; naprelica* (Kapinei, Slavonija) »tkanina«. Baltičke paralele imaju nestalno s-i prvobitno značenje lit. *spręsti, sprendžiu* »eine Spanne messen, umspannen«, lot. *spriest* »spannen, strecken, messen«, *spredule* »preslica«. Prema ovim paralelama ie. bi korijen bio **(s~)pre-n-d-* »istežem«, nazalirano **sp(K)er-* i rašireno formantom *d.* Upor. stnord. *spretta* »razbacujem«. Tako misli i Mladenov. Bruckner veže s praslav. **preg-* čime se ne objašnjava osnovno *d.*

Lit.: ARj 3, 959. 7, 528. 522. 11, 723. 741. *ZbNŽ 2,* 227. Gavazzi, *Sienna* 3, 667-672. *Miklósi!* 261-262. *Elezović* 1, 238. 2, 123. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Bruckner* 440. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Mladenov* 506. *WP* 2, 672. *Trautmann* 278. *KZ* 50, 66. Vaillant, *Slávia, 9,* 491. 495. *GM* 353. Joki, *ASPh* 28, 15-16. 29. 46. sl. Reichelt, *KZ* 39, 76. Matzenauer, *LF* 14, 184-186.

presumłtača f (oko Dubrovnika) »seljački prsluk za svaki dan« = *presomttača* (Konavli, Čilipi) »isto što čérma < ječerma«. Bez prefiksa *su* (upor. *susjed) premitača* f (Risan, Vuk) »vrsta prsluka, džamadan«. Kako je praslav. korijen *mit-* (v. niže *sumitice)* gotovo iščezao iz narodnog govora, zamjenjuje se poznatijim *met-* (v. *metati) přemetala* (Vuk, Dalmacija, ŽU) »1° marama što žene nose na glavi i od koje se krajevi sa strane přemetnu jedan preko drugoga, 2° (Lika) komad platna na sredim prerezan, koji nataknu novorođenčetu preko glave mjesto košulje« = *primetača* (Sinj) »kamižola«. Sve su to izvedenice s pomoću *-aia* od glagola s prefiksima *pré-,· sç-, st-: presumítiti (se), -sunutím* (oko Dubrovnika) »1° prevrnuti, 2° razminuti se« = *presamititi, -samītīm* (Vuk) »1° presmotati, predvostručiti, 2° prebaciti (se)« = *presumiti* (Joljica) »prebaciti«, *presumiti se* »razminuti se«. Prilog *na presumit* (Travnik, *koparan i džemadan sapeti na presumit)* = *usumit* = na *-icē sumitice* »naizmjence«. O glagolu bez prefiksa vidi pod *mijena.*

Lit.: ARj 11, 612. 714. 733. *Miklošič* 198.

prešlic m (Dubašnica) »muško jagnje od godinu dana« prema f *preslica* (Dubašnica) »ovca od godinu dana«. Usp. *stijeg.*

Lit.: ARj 11, 741.

pretați, *precēm* impf. (Vuk, Baraković) (м-, *po-, s-, u-, su-, za-)* = (prijenosom suglasnika *ć* iz prezenta u infinitiv) *zaprecăt, -ēm* pf. = *uprećat* (Kosmet), »pokrivati pepelom, žeravicom«, sveslav. i praslav. *pręt-,* termin iz kulture vatre. Kako je nestalo primitivnog pečenja hljeba, glagol nije više općenit na hrv.-srp. teritoriju. Pridjev na *-ъn > -an* stcslav. *sípretbní > spretan* pored *spretan* (obratno *nespretan)* »1° (Vuk) što zaprema malo mjesta (opozicija *kabast), 2°* okretan (Daničić)«, s apstraktumom na *-ost spretnost.* Drugo se značenje razvilo odatle što baratanje pepelom i vatrom traži izvjesnu okretnost. Upor. još izraz *spretati pušku* »ispaliti pušku«. Postverbali: *popret* = *pupret* (Gornjoseljani, BiH), *ùpret* (Crna Gora), *sùpret* (Crna Gora), *zapret* (Vuk). Rumunji posudiše pridjev *sprinten* < stcslav. *зърeгiьnъ* »behend, flink, hurtig, leicht, leicht bewaffnet«, poimeničen na -oj (v.) *sprintenas* »leicht Bewaffneter«, denominal *a sprinteni* »behend, leicht machen«, apstraktum na *-ie sprintenie* »Behendigkeit«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala, kako se vidi iz rumunjskog slavizmą i iz polj. *sprzątać* »ausräumen«, rus. *prjatatb.* Isti korijen dolazi i'u praslav. prijevoju perfektuma u važnom terminu za primitivnu kulturu pletera, plota, vatre itd.: praslav. **protz > prüt* m »virga«, slov. *prôt,* polj. *pręt, pręcik, prącie.* Deminutivi na

-ьc > -ac prútac, gen. *prúca,* na *-tk prûtah,* gen. *-tka,* na *-ić prutić.* Pridjevi: na *-tk prütak,* f *-tka* »gibak«, na *-äst prütast* = na *-arast prûtarast* »šaren, gestreift«. Na *-ilo prùtilo* (Srijem) »prut za udice«. Na *-ovaca* (prema *jabukovača) prutovača* — na *-ulja prutulja* »prutasta jabuka«. Kol. na *-je pruće,* deminutiv na *-ice prućice* »šiblje«. Odatle na *-njak prućnjak* »lozovo pruće sakupljeno na hrpu«. Ovamo još *zaprûtnica* f (Smokvica, Korčula) .»jalov izdanak na prutu vinove loze, koji se otkida i služi za stočnu hranu kao branje«. Nema paralela u baltičkoj grupi, a i ie. veze nisu utvrđene. Matzenauer upoređuje sa stvnjem. *sprenzan* »exornare«, *ersprenten* »germinare«, engi. *sprunt,* lat. *spargere.* Uzimlje i srodnost s lat. *pertica.* le. korijen **perth-* bio je u tom slučaju u prijevoju nazaliran. Petersson rastavlja **pr-onto* i uzimlje isti korijen koji i u *pramen* (v.). Neuvjerljivo. Arbanasi posudiše deminutiv *prutekë* = *purtekë* »Rute, Gerte«.

Lit:: ARj 3, 2. 8, 79. 11, 744. *ZbNŽ* 1, 28. *Elezović* 1, 197. 2, 392. *Miklošič 262.* 265. *Bruckner* 436. *KZ* 42, 361. *Mladenov* 534. Iljinski, *Sb. Sreznevskij* 1924, 27. sl. (cf. *Ijfb* 11, 464). Matzenauer, *LF* 14, 402-406. *WP 2,* 49. Jokl, *Unt.* 299. *GM* 358-359. Petersson, *Balt. u. slav.* 1916 (cf. *IJb 'I,* 116), *KZ* 47, 273.

pretenditi, *-im* (Perast, statuti) »iskati, tražiti, zahtijevati« = *prtendit* (Lumbarda, Smokvica, Korčula) = *pritendi* (Korčula). U Dubrovniku i Cavtatu inf. je prema 1. 1. prez. na-jo *pretendžat, -ām* »isto«, zacijelo je dalmato-romanski leksički ostatak prema talijanizmu *prétendit* < lat. *praetendere* (prefiks *prae-* + *tendere).* Poimeničen part. perf. u ž. r. *prèteza* f = *pretieža* »Streit« (Dubrovnik, primjer: *kë preteze što ima Г)«.* S prefiksom *in-; intêndit, -lm* (Kućište) »shvatiti«, slov. *teza* »Vogelherd« < tal. *tesa* < kilát, *tensus,* upor. furi, *contese* (od *contendere):*

Lit.: ARj 11, 747. *Pleteršnik 2,* 667. Kušar, *NVj* 3, 337. Sturm, *ČSJK* 6, 71. *REW»* 8640. 8651. Budmani, *Rad* 65, 167. Cronia, *ID* 6, 118. *DEI* 3074.

prèti (se), *prêm* (13. v., *koga, s kime,* Vuk) *(do-, sa-}* = (ikavski) *priti se,* sveslav., praslav. **pw-,* pravni termin, »contendere«; *dòpreti, ddprein* »attingere, assequi«, *sàpreti, sàprem* (Vuk, *koga na sudu*)* »1° okriviti, 2° dokazati kome na sudu da je kriv«. Upor. *saprela ga so i hljeb* »kažnjen je za svoju nezahvalnost«. Iterativ se pravi prijevojem duljenja ь — *i: -pirati,* samo s prefiksom: *prepirati (se), -em, otpirati* (Dušanov zakon) »braniti na sudu«, *sapirati.* Prijevoj *o spor* m »controversio«. Izvedenice se prave od četiri osnove: **pr-* < **pы-*s nestankom palatalnog poluglasa *ь; *par-* s ь > *a; *pir-* (iterativna osnova); **por-* (prijevoj perfektuma). Od *pr-* > *рьг-* na *-ište poprište* (Stulić) je rusizam »1° potrkalište, 2° tečaj, 3° polje rada«, danas književna riječ u općoj upotrebi; *raspra* (Vuk) = bez prefiksa *pra* (Vinodolski zakon). Na *-ica priča* »1° accusator, advocatus, 2° prezime«. Rumunji posudiše *pira* »proces« > **pыa* > *pra.* To može biti i njihov postverbal od *a (sa) piri* »optužiti nekoga« < *pъгo, prèti,* odatle i *pîrîş* »tužitelj«, na *-itura pintura* »optužba«. Od *par-* radna imenica na *-ьc > -ac parać,* gen. *parca,* denominal *(ras)parčiti* (Stulić) »rastaviti parce«, *rasparan* (16. v.) »koji zameće raspru«. Apstrakti na *-ьba parba* f, s pridjevom na *-en parben*; na *-nja parnja* = hrv.-kajk. *perna* (Pergošić). Sa madž. sufiksom *-uš < -os peruš* (hrv.-kajk.) »optuženik« (Pergošić). Pridjev na *-ьn > -an: paran,* poimeničen na *-ica parnica,* s pridjevom *parnični,* denominal na *-ti parničiti se;* na *-ik suparnik* m prema f na *-ica suparnica* (Vuk) »protivnik«, *rasparnik* (Budinić). Upor. češ. *soupeř.* Od iterativne osnove **pir* nema imeničkih izvedenica. Od **por- spor* je postverbal od *í ъргeii > sapreti,* upor. češ. *sepfiti* (Rumunji stvoriše odatle *a sporovăi* »brbljati, odatle apstraktum na *-éh > -eată sprovăială* »brbljarija«), *raspor* m (16. v., Vuk) »razdor«; *suparnik* (Piva—Drobnjak) ima dva značenja: »1° suparnik« i »2° supōjn'k, stavljanje stoke na zajedničko čuvanje«. O tom drugom značenju v. *prijeti; ispor* (dubrovačka poslovica, 17. v.) »djelo kojim se iskali ljutina, pizma itd.«; *prijepor* m, s pridjevom *prijeporan.* Rumunji imaju bez prefiksa postverbal *poară* »dissensio«, koji ne postoji u slavinama. Ako se taj pravni sveslavenski leksem izvodi od ie. korijena **per-* »udariti«, onda ide u baltoslavensku zajednicu, ali pravno značenje nije se razvilo u baltoslavenskoj jezičnoj zajednici nego je to praslavenska inovacija. Odgovara stcslav. *prèti, рьгс.* Upor. lot. *piretês* »rixari«, got. *fairina* »accusatio, culpa«. Homonīmija u značenju prema *-prijeti* uklonjena je na tri načina: kvantitetom (kratkim u *priiți* prema dugom u *-prijeti); prijeti* dolazi samo s prefiksima, a *prèti* bez prefiksa; *prèti* dozvoljava izvođenje od prezentske osnove, *-prijeti* ne.

Lit.: ARj 2, 650. 3, 938. 11, 750. 847. Horák, *ASPh* 12, 299. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 239. *Holub-Kopečný* 302. 346. *WP 2,* 42. *Tiktin* 1474. Matzenauer, *LF* 14,

176-179. Persson, *Beiträge* str. 473 (cf. *IJb* 1, 68). *Boisacq** 889-890.

pretûr[1] m »posuda koja služi za prenošenje masta iz vinograda u vrijeme jematve« = *prttőr* (Vis) = *prïtûr* (Komiža), u Kaštelima *prítarak,* gen. *-arka* »koca (Brač)«. Upor. *korlata.* Čini se kao da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. riječi *praeiectorium* »posuda za pretakanje vina«, obrazovane kao *trajectorium* > *tratur* (v.). Glede *o* > *a* upor. *sudajma* < *festa Sancii Domnii.* Stsrp. *prêton* »namjesnikov stan« je lat. *praetorium* preko biz. πραιτώριον.

Lit.: Jadranska straža 17, 319. Skok, *Slav.* 194. Vasmer, *GL* 123.

pretûr[2] gen. *-ura* m (Dubrovnik, Cavtat) = *pretûr,* gen. *-ură* (Rab, pored narodne riječi *sudac;* Starigrad na Hvaru) »sudac«, *pretura* f (Boka) »sud«. Od tal. *pretore* < lat. *praetor.*

Lit.: ARj 11, 767. Kušar, *Rad* 118, 21. 26.

Prevalila (iz ljetopisa popa Dukljanina), etnik na gr. sufiks -ίτης > lat. *-ita* od imena rimske pokrajine *Praevalis.*

Lit.: ARj 11, 782.

prez (Kosmet) = *priz* (ikavski, Vetranie, Menčetić) = *preza* (pred suglasničkim grupama i pre'd enklitikama *tne, te, se, nj),* sveslav. i praslav. **peгеъ,* »1° trans, 2° sine, bez (15. v.)«. Veže se s prijedlogom *na.* U književnom jeziku istisnut od sinonima *bez.* U narječjima je živ prijedlog (ŽK) i unakrštava se sa *bez* u *brez* (ŽU). U arei *prez* oblik *bez* se očuvao u leksičkom arhaizmu: *ü bezan (se ti ... propalo,* ŽK), složenica od sintagme **bez dna.* U arei *bez* oblik *prez* se očuvao samo u neuljudnom izričaju: *ako neće, pres k . . .* (Kosmet) »ne marim«. Prvobitno je značenje »preko, trans«. To se očuvalo u *prizdan* »preko dana«. Može biti i imenički prefiks: *prezime* (v.). Sadrži dva elementa : *pre* (v.) i deiktička čestica *z(i),* koja se nalazi u *bez* (v.), *crez* (v.), *iz* (v.), *niz* (v.), *na-z-uti* (v.), *(s)kroz, do-z-voliti* (v.), *na-z-očan* (v.), *njoj-zi, nje-z-in.* Jat (> *e, i)* je nastao po zakonu likvidne metateze. V. *preko.*

Lit.: ARj 11, 810. *Elezović 2, 124.Miklošič,* 244. *Holub-Kopečny* 300. *Bruckner* 444. *Mladenov* 509. *WP* 2, 31. Lang, *ČMF 6,*113-118. si. Zubatý, *KZ 31,* 60. Nehring, *IF* 4,400 - 401.

prezati, *-ām* impf. (Vuk, slov.), praslav. **prçg-* pored **prez-* »1° trzati se iza sna > 2° bojati se, plašiti se«. Homonīmija sa *prezati, prežēm* (v.) uklonjena je akcentom kao u *muka* i *mūka* pored pf. *-prégnuti,* koji perfektivum za *prezati* ne postoji, ali je postojao u stcslav. *vbsprįgncti* »hervorspriessen«. Od praslav. korijena *pręg-* je izvedenica na -/ + *-io pregali, S*^en^*- -eb*^0^ »crv koji živi u siru«. Služi kao upoređenje za koprljanje, skakanje: *pren&ie se kao pregalj po siru.* Riječ *prêgalj* »Jochnagel« je drugog podrijetla (v.). Pridjev na *-ou prezou* (Srbija) »bojažljiv«. Postverbal *oprez* m (Vuk) = *opreza* f, s pridjevom na *-ьn oprezan,* apstraktum na *-ost opreznost.* Prijenosom suglasnika *ž* iz prezenta **prtzo* > *prezam* nastaje infinitiv *prezati (is-)* pored *prežiti, prezint* (Crna Gora) »vrebati« *(do-* Dubrovnik) = na *-iti (u)prēžat* (pored *prežit'), uprē&īm* (Kosmet) = *upréžati, uprēžām* (Vuk) »uvrebâti, sačekati«, *isprézati, ispréíim* pored *ìsprežātn* »svršiti .prežanjė tim što se. ugleda ili nade ili ulovi ono što se preži«, prema impf. na *-va- isprežívati, isprežujēm* pored *-živām.* Upor. slov. *oprezovati* »vrebati«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upor. stcslav. *oprężati.* U sjevernim slavinama nema zastupnika. Variranje *z* prema *g* u praslav. *prtg-* je kao u *potezati, potežem* prema *potegnuti.* Pod praslav. korijen **preg- (sprežmk,* v.) stavlja Daničić, *Korijeni* 294, i ime biljke stcslav. *sprežb* = *sprež* (Stulić) »helleborus« = *sprež* m (Vodice, Istra) = *sprež* (Vuk), koja se gr. zove σκάρφη > bug. *karp.* To ne može biti: kao u njem. *Nieswurz* što je dobila naziv od *nien* »kihati«, slično je nazvana i kod nas od *prezati* »skočiti«. Praslav. prijevoj perfektuma stcslav. *progb* > *prûg* m (16. v.) »1° skakavac, locusta, 2° skok, 3° rak locusta marina«, odatle impf. *prûgati, -am* (Brač) *(za-)* »skakati upropice«. le. je korijen **spreng-,* nazaliranje je raširenje na *g* od korijena **sp(h)er-* »zucken, schnellen«, koji se nalazi u njem. *springen.* V. *prgav.*

Lit.: ARj 4, 2. 11, 813. 511. 820. 823. 813. 12,. 524. 525. 526. Daničić, *Kor.* 294. *Elezović* 2, 123. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Mitdoiii* 205. 261. 263. Bruckner, *KZ* 42, 339. 361. *WP 2,* 675. 276. Matzenauer, *LP* 12, 163. 14, 192-193. Raić, *ASPh* 1, 620. Šuman, *ASPh* 30, 304. Zupitza, *KZ* 36, 65. Bernard, *RES* 23, 16'I. Uhlenbeck, *PBB* 22, 197. Hamm, *KZ* 67, 122. 227-228.

prgav (Srbija, Milićević), pridjev na *-αv,* »1° žustar, 2° gnjevljiv, koji se ljuti, 3° nestrpljiv«, s apstraktumom na *-ost prgavost.* Stoji zacijelo u vezi sa stcslav. *^s-prъgnoti* »herausspringen«, postverbal *prīga* »neuer Kornansatz«, rus. *terga.* U bug. *pragav* »elastisch, behend, schnell, geschickt«, s apstraktumom

na *-ina tralavina.* Po svoj prilici je metafora od *tržiti* (v.) »peći«. Upor. stcslav. *prbga,* češ. *prha, prhlava* »rastlina koja pali«. Osnovno bi značenje bilo »upaljiv«. Ovamo idu rumunjski slavizmi *pîrgă f* »plod koji je istom sazrio, prvijehac«, pridjev *pirgav* »früh reif«, glagol, na *-ovati, -ujç* > *-ui a să pîrgui* »dozreti«, odatle apstraktum na *-eh* > *-eală pirguială* f »dozrijevanje«. Moguće je vezati i sa praslav. korijenom *pręg-* < ie. **spreng-* kao niži prijevojni štępen bez nazalizacije. V. *prešati.* Riječ *prga* f (Vuk, Lika, Turska Hrvatska, Dalmacija) kao postverbal od *pržiti* (v.) znači kod Vuka »1° jelo od pržena sijerka kao pura (v.) ili kaša, 2° (sinegdoha) brašno od kojeg se pravi prga«. Odatle na *-onja pfgonja* m (Lika) »(šaljivo) čovjek koji rado prgu vari i jede« i prezimena *Pfgomelja* (od sintagme *prgu mljeti)* i *Prgomet* (od sintagme *prgu metati,* se. *u kotao, na vatru).* Ovamo može ići kao metafora augmentativ na *-ina pažina* »1° pospa, kovačina, kojom se pospe mokra čoha, kad se hoće da se crno oboji, 2° pijesak, saplun, salbun (Vuk, jugozapadni krajevi), 3° zemlja u kujundžinici, što upija vodu, 4° toponim«. Upor. dalmatinsko upoređenje *suh kao prga* za postanje metafore. Upor. još ukr. *perha* »Blumenstaub«, rus. *terga* »Blutenstaub«. Izvedenica: deminutiv na *-ica prsinica,* na *-ište prżinište,* na *-njäk pržnjāk,* gen. *-aka* (Bosna) »kamen sitan kao pržina«; *pržinaca* (Stulić) »renaccio, terra arenosa« sadrži tal. sufiks *-azza* < lat. *-acea;* pridjevi na *-ast pržinast,* na *-av pržinav,* na *-ski pržinski.* Složenica *pržinoša* (Stulić) »koji nosi pržinu« (haplologija *nono* > *no* kao u *zakonoša).* Voltidi ima i glagol *pržiti* »arenare, sandicht machen«.

Lit.: ARj 11, 826. 12, 569. *Elezović 2,* 133. *Miklostč* 241. *Holub-Kopečny* 294. 293. *Bruckner* 405. 411. *Tiktin* 1168. *WP 2,* 674. Matzenauer, *LF* 14, 94. 169.

pr̃hati, *prsem* impf. (Hrvatska, subjekt *ptica;* slov.) = *prati* (ŽK) prema pf. *prhnuti, -em (ot-)* = *pfnït, pŕne* (ŽK) i deminutivu na *-etati prhetati, -će,* iterativ na *-va- poprhavati, -prhāva (snijeg),* prijenosom suglasnika *š* iz prezenta u infinitiv *prsati, pfšēm, -ām, -trn* (16-18. ^v.^) *(po-,* subjekt *prah)* »1° letjeti, (davon) fliegen, flattern, svolazzare, 2° puhati, piriti, šuštati, šumiti« = *prsiti, prším* (subjekti *pčela, vjetar, miris, snijeg)* »letjeti, polijetati«. Postverbal *prh* (Baraković). Na *-alo prhalo* n (Cres, Gundulić) »trak, pantljika«. Pridjev na *-av prhav* »nestalan«. Ovamo možda *prhala* f (Zore) »rese ženske haljine«, odatle na *-ar prhalar* »koji ih pravi«. Glagol je onomatopejskog podrijetla. Zvuk, što čine krila ptice, kad leti, imitira se sa *prrr.* Glagol *prhati* u značenju »razzolare, scharren«, što ga daje Voltiđi, bit će unakrštavanje s nižim prijevojnim stepenom **prh* od *prah* (v.). Nalazi se i u drugim slavinama: stcslav. *pruhati,* polj. *pierzchać* prema *pierzchnąć,* rus. *porchatb* prema *porhnutb* »uzletjeti«, ukr. *perchaty* »flattern«. Ovamo još *lepršati (se), -am* (Vuk, subjekti *ptice, patke, svrake),* u kojem se unakrstilo *letjeti* i *prsati.* Upor. *lepetati* i *lepuhnuti* (v.). Metaforickí upotrebljava Gundulić *prsiti, prsim* sa subjektom *glas* u značenju »širiti se« i prenosi se na psihološko polje u pridjevu izvedbom od iste osnove s pomoću sufiksa *-ljiv pršljiv* (Vuk, Hrvatska) »iracundus«, poimeničen na *-ьc* > *-ac pršljivac* prema f na *-ica pršljivica* (Lika) i apstraktum *pr̃Šljivost.* Upor. češ. *prchlý* »irae praeceps, iracundus«. Matzenauer uporeduje s lit. *papurška* m, f »iracundus«, lot. *pirHis* »impavidus«.

Lit.: ARj 11, 827. 828. *Miklošič* 241. *Holub-Kopečný* 297. *Bruckner* 410—11. *Vasmer* 2, 411-13. Matzenauer, *LF*14,82. Osten-Säcken, *IF* 28, 149.

pri, baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog s lok., imenički i glagolski prefiks (tip *prilog, priložiti),* »apud«. Nalazi se u svim hrv.-srp. narječjima, za razliku od sinonima *kod* koji je samo štokavski i koji mu čini konkurenciju. Čest je u toponomastičkim složenicama: *Prlzren, Pridvorica, Prilužje* = *Prilaže* (Kosmet). Samoglasnik *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* u **prei* = **prai* — *parai,* u baltičkoj grupi lit. *prie* pored *pri,* stprus. *prei.* Upor. gr. παρά, koji je čest u internacionalnim riječima: *paragraf, paralela, parafraza* i u gdjekojim našim narodskim posudenicama *paralaža;* arb. *per,* gal. *are (Aremorica* »primorje«), stvnjem. *furi,* odakle *furisto,* danas *Fürst.* V. *prvi.* Kao pridjevski sufiks služi u deminuciji: *pripit* »malo pijan«, *prirêdak, priljut* (Kosmet). Upor. češ. *přičernalý* i u toj funkciji prefikse *na (nagluh), o (ovisok), po (pojeftino, povelik, ponajbolji, pozamašni).* U ikavskim narječjima došlo do izbjegavanja homonimije sa *pre* > *pri* na taj način što je za *prě* generalizirano jekavsko = ekavsko *pre,* npr. u ŽK *prejak, predobar,* a očuvao se *pre* > *pri* samo u *prilaz* »prijelaz u ogradi«.

Lit.: ARj 11, 829. *Moskovljević, NJ* 2, 136-140. *Elezović 2,* 133. *Miklošič* 263. *Holub-Kopečný* 300. *Bruckner* 444. *Mladenov* 516. *WP 2,* 34. *Trautmann* 230. Joki, *WuS* 12, 90.

Belić, *JF* 18, 97. Gauthiot, *IP 26,* 354. Rozwadowski, *RSI 2,* 93. *Boisacg** 813.

priča f (Vuk) = *pritač,* gen. *pritči í* (čakavski i stariji pisci; prema tome *priča* predstavlja prijelaz iz deklinacije » u deklinàciju *a;* upor. kod Barakovića *pritača),* stcslav., bug., polj., ukr. i rus., »pripovijetka«. Nije praslavenska riječ nego je kršćanska prevedenica od gr. παραβολή, stvorena od prevodilaca Sv. pisma za pojam Isusovih parabola od prefiksa *fri* i praslav. korijena **tbk-* od *taci, taknuti* (v.), upravo **pri-tik-},* -*{a.* Prvobitno je značenje »poređenje, prilika, primjer«, kao u pridjevu *tăkmen* od, **takma* + *-en* »jednak« u starijem jeziku, danas poimeničenom na *-ьc* > *-ac takmac,* na *-iça tàkmica* »natjecanje«, danas *utakmica,* odatle *takmičiti se.* Konkretno značenje vidi se još u slov. *na pričo biti* »biti nazočan, tj. u doticaju«. Kršćanski termin posudiše Rumunji *pritce f* »Gleichnis, Parabel«. Rum. *pritce* treba razlikovati od *priče* »Streit« (v.). Od *priča* pravi se denominal na *-ati pričati, pričam* impf. (Vuk) *(is-, za- se}* = *priečati* (hiperjekavizam, Vareš) »pripovijedati«; *ispričati (se)* dobio je po zapadnim krajevima značenje »opravdati, izgovoriti«, odatle postverbal *isprika* »izgovor«, analogijski stvoren prema tipu *krik(a)* (v.) od *kričati.* Odatle impf, na *-va- ispričavati* (18. v., Belostenec) = *-evati, -ujem.* To znači da je *priča,* dobivši značenje »pripovijetka«, izgubila posvema vezu s Isusovim parabolama. Deprefiksacijom od *ispričati se* stvoren je u slov. i na zapadu *pričati* impf, »excusare«. Deminutivi na *-ca pricea,* na *-ica pričica.* Radne imenice na *-lac,* gen. *-aoca pričalac* (Vuk) prema f *pričalica* = na *-alo pričalo* n (pejorativno), na *-nik pritačnik.* V. dalju etimologijsku vezu sa *taci, taknuti.*

Lit.: ARj 4, 4. 11, 848. 850. 12, 180. Vuković, *SDZb* 10, 385. Žuljić, *Školski vjesnik* 1908, 40. *Miklošič* 368. *Bruckner* 445. *Mladenov* 524. Vaillant, *RES 22,* 17.

prìdika f (Slavonija, Lumbarda, Potomje, Crmnica) = *prodika* (Vuk, Perast, Rab, Crmnica) = (umetnuto *n* pred dental) *prëndika* (Crmnica) = (promjena sufiksa) *prodika* (ŽK) = *prodeka* »propovijed«. Postverbal od *pridikati* (Ranjina) = *predikati, -am* impf. (Vuk, Mikalja) = *predikati* = *prodekan, -am* (Stulić) = *predikat, -am* (Božava) »chiaccherare«, na *-ovati -ujem pròdikovati, -ujem* (ŽK) = *prodekovati* (Belostenec, Jambrešić, Voltici) = *predikovati* »propovijedati«. Radne imenice na *-ator(em)* > *-atur: prédikátor* (Vuk) = *predikatür,* gen. *-ura* (Rab) = *pridikatûr* m (Potomje) = *prodekator* (Belostenec, Jambrešić) = *prdikator,* na *-äc predikat* = *prodikač* = *predikalac,* gen. *-aoca* (Dubrovnik). Na *-alnica* > *-aonica: predikaonica|pridik-* — *-kalnica* (Istra) = *prodikálnica* (ŽK). Apstraktum na tal. sufiks *-anza predikanca* f »predika«. Na *-bstvo prodičastvo* (Mirakuli) = *prodeštvo* (Belostenec, Voltidi). Deminutiv *predičica* (Banovac). Upor. slov. *prédga* = *pridiga* i arb. *predigoj.* Od lat. *praedicare.*

Lit.: ARj 11, 477. 12, 280. 281. 862. *Pleteršnik 2,* 225. 302. Cronia, *ID* 6, 118. Rešetar, *Štok.* 275. Kušar, *Rad* 118, 21. Miletić, *SDZb 9,* 265. *REW** 6718. *GM* 351-352.

prijati, *-am* impf. (Vuk), neosobno *prija mi (ne prija mi),* ie., sveslav. i praslav. *pri-* »prodesse, favere«,,upravo stcslav. *prųati, přej ç* sa г iz ı. pred У. Odatle apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-zm* deklinacije *i* (upor. *bojazan,* gen. *-zní)* stcslav. *prijaznb »1°* amor, 2° arhicus«, *neprijazrtb* »1° Bosheit (prevedenica, calque prema stvnjem. *unholda,* moravizam), 2° vrag«, *prijazan,* gen. *-zni* (14. v.). Posljednje značenje dalo je povoda da je apstraktum dobio značenje lica. Upor. tal. *podestà* »načelnik« < lat. *patęstas,* gen. -aris. Kad se to dogodilo, mogao je postati pridjev u hrv.-srp. *prijazan, f prijazna (ne^,* 15. v.) kao da je izveden s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-ьn* > *-an.* Apstraktum na -oii *(ne)prijaznost.* Možda je u tom pravcu bilo od kakvog značenja i njem. *unhold,* koje je i pridjev i radna imenica. Raširuje se s pomoću *-ljiv* (upor. *bojažljiv)* i *-iv prijažljiv* pored *prijažljiv* i *prijazniv.* Sveslav. i praslav. je radna imenica na *-telj* m (upor. stvnjem. *frindil')* prema f na *-teljica: prijatelj* m *(ne-;* u Dubrovniku, Prčanju i Ozrinićima *ne-)* prema *prijateljica* — *pretelj* m (Kosmet, ŽU Relići) = *prétyel (ne-)* (hrv.-kajk., u *Neuprezan* kod Nikolsburga), prema *preteljica,* sa *ne- neprêtelj* (Vodice, Istra) pored *neprijatelj* »1° amicus (sa *ne-* »inimicus«), 2° (termin srodstva) srodnik mladin ili mladoženjin«, pridjevi na *-ьn* > *-an, -ev, -in,--ski prijateljan* (u srp. prijevodu Hamartola), *prijateljev* = *prêteljev* (Kosmet), *prijateljičin* = *preteljičin* (Kosmet), *prijateljski* = *pretelj ski;* hipokoristici *priko* m (Vuk) prema *prika* pored *prîka,* gen. *prīke* (Kosmet). Apstraktum na *-stvo prijateljstvo* n *(ne-).* Denominali na *-iti sprijateljiti* = *sprêteljit, sprêteljim* (Kosmet), na *-evati^ujem prijateljevali.* Od *prijati* »uisati (Bosna, turcizam, v.)« pridjev je na *-ьn prijatan, f -tna,* stcslav. *pгyeiьnъ,* s apstraktumom *prijatnõst (ne-).* Riječi *prijati* i *prija-*

telj posudiše Rumunji: *a prii, prieten* (disimilacija *r-l* > *r-n).* Praslav. korijen *pri-* nalazi se u stčeš. bez raširenja *-ja- příti* (danas *přáti, pfeji),* odatle sa sufiksom *-zm přízeň,* s pridjevom na *-ivy pHznivý,* u sanskrtu *trinati* (3. 1.) »erfreut«, *priyate* »ist vergnügt«, *priyah-* »lieb«, got. *frijōn,* stvnjem. *Prija* »Wotanova supruga«, got. *frijönds,* stvnjem. *friunt,* nvnjem. *Freund.* U baltičkoj grupi samo lot. *prieks* '»veselje« pruža usporednicu obrazovanu sa sufiksom *-đo.*

Lit.: ARj 8, 30. 11, 907. 908. 912. 913. Janni, *ASPh 12,* 317-318. *Elezović 2,* 33. 130. 135. 259. Ribarić, *SDZb 9,* 171. Horák, *ASPh* 12, 299. *Miklošič* 264. *Holub-Kopečný* 299. 302. *Bruckner* 445. *KZ* 45, 46. *Mladenov* 525. *Trautmann* 231. *WP* 2, 87. Horálek Surota 18, 58. Bugge, *IF* l, 438. Machek, *IF* 53, 95. Hamm, *KZ* 67, 127. Fortunatov, *KZ* 36, 46. Hirt, *PBB* 23, 335. sl. Beer, *Slovanský sborník Fr. Pastrnkovi* 53-57. *Boisacq** 809.

prijek, f *prijeka,* određeno *prijeki, prijeka* (14. v., Vuk) = (ekavski) *prek* = ikavski *prik,* komparativ *preči,* ie. (?), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev na *-qo *per-kb,* »1° (konkretno) najkraći među dvije točke, 2° (metafora) brz, hitar, 3° toponim u sr. r. *Prijeko* (Dubrovnik, Ugljan) i u vezi s apelativima *bara, njiva, stijena«.* Glede alternacije *prijeklprek* u jekavskim govorima v. *pre-.* Poimeničenja: na *-ьc* > *-ac prečac,* gen. *-čca* = *priječac* (Vuk, Crna Gora) »1° prijeki put, 2° konjska bolest anthrax, 3° usov, smet snijega, 4° toponim«, odatle prilog *naprečac, napopriječac* (Lika), na *-ica naprečica,* na *-jaga prečaga* »daska ili motka položena poprijeko« = na *-ěnica prečanica* (Crna Gora), na *-enbkt prèianak,* gen. *-anka* (Ston) = (ikavski, sjeverna Dalmacija) *pričana* »opanak ispriječan oputom«, na *-janin prečanin* »stanovnik preko Save (Srbija, Bosna)«, na *-bka priječka* = (ikavski) *prička* (Dalmacija) = bug. *prečka* »1° prečaga, 2° jarak na njivi (itd.)«. Odatle denominal na *-ati přečkat se, -am* impf. (Kosmet) »prepirati se, svađati se«. Taj posudiše Rumunji: *a sã prici* »streiten, hadern«, odatle njihov postverbal *price* f »Streit, Handel, Wiedersetzlichkeit« i u strum, pridjev *pricelnic* »streitsüchtig« (> » je po zakonu u nenaglašeriom položaju). Na *-elina priječalina* (Dalmacija, Pavlinović) »star, loš opanak«. Pridjev na *-ьn* > *-an priječan* = *popriječan* (od priloga *poprijeko),* s *na-* u komparativu *naprečniji* (Osvetnici) u značenju »preči«, poimeničen na *-ica priječnica* = (ikavski) *prišnica* (Dalmacija) = *prišnjica* (Krk) »1° greda, 2° basamak, 3° prečaga, 4° toponim«, na *-ik priječnīk* m »1° verižnjača, 2° (neologizam) diametar«, na *-jak prlječnjak* (Vuk) »1° priječka, 2° paprčak, spinjatak, zaponjač«. Složenica: *prekonož* od sintagme *preko noge* sa sufiksom *-ló* »sápon preko noge (kod konja)«, dok *prekonož* (Dobroselo, Lika) u izreci *živjeti s kime u prekonož* sadrži *nož.* Denominai na *-iti priječiti, priječim* impf, »impedire« *(is- se, ispo-, o-, s-, za-),* s objektom *opanke, bičve* znači »okrpati opanke istom oputom«: *ispričala san ti bičve* (Korčula); odatle *oprečonica* f (Čilipi) »okrpljeni opanci istom oputom« = na *-ati prijèiati, prijecam* impf, *(is-),* iterativi na *-va- -prječívati, -prječuj m* pored na *-avati -trécavati, -prečāvām,* samo s prefiksima. Odatle postverbali *opreka,* s pridjevom na *-ьn* > *-an oprečan; zapreka.* Na *-la* slov. *prekla* = *prìklja* (ŽK) »motka kojom se pričvršćuje slama na krovu uz letvu«. Prilozi *poprijeko, isprijeka, nâprik* (ŽK) »đuture«, *prik* kao prilog za pojačanje pridjeva *prik dobar* (ŽK). Prilog i prijedlog, *preko* (Vuk) = *prijeko* »trans, per, contra, praeter, ultra (s gen.)«= *prěo* (Crna Gora *preodan, preonoć,* Vuk) = *pro* (Lika, Piva-Drobnjak, *prodan, pronoć).* Glede gubitka *k* upor. *kao* < *kako.* Veže se sa *iz: ispreko* (Vuk). Može biti i glagolski prefiks: *prekoračiti, prekohoditi* itd. kao i imenički postanjem od sintagme *Prekodrinje* n, *Prekodrinac* m prema f *Prekodrinka, prekodrinski, prekogorac* itd., *prekomjera,* s pridjevom *prekomjeran, prekogodišnji,* priloški *prekodnevice, prekojuče(-r, -ra).* U posljednjem slučaju gubi *-o prekjučē* = *prikljuće* (Vuk), *preklane (-i),* odatle pridjev *prek(o)jučerašnji, preklani.* Kako je praslav. pridjev **perkb* upravo raširenje s pomoću pridjevskog sufiksa *-kb* (upor. *sladak, gorak* itd.), *e* je дaslao po zakonu likvidne metateze: upor. rus. *(po)perek.* U baltičkoj grupi nalazi se samo u stprus. *ргьI (preiken).* Upor. «mbr. *perkam,* pl. *perkaf* »priječka«.

Lit'.: ARj 3, 938. 960. 4, 3. 5. 11, 551. 455. 456. 558. 637. 924. 7, 533. 12, 238. *NJ* l, 94. *Elezović 2,* 125. Vuković, *SDZb* 10, 399. Belić, NJ 1, 34-. *MikloSič 242. Bruckner* 443. *Mladenov* 534. Osthoff, *IF* 8, 34. *WP 2,* 31. Ivšić, *HR* 1934, 195. Rozwadowski, *RSI 2,* 94. Sütterlin, *IF* 25, 62.

prijesan, f *prijesna* (Vuk) = *prešan* (ekavski, Kosmet i kod čakavskih ikavaca ŽK *prešan, presná)* = (ikavski) *prisan,* sveslav. i praslav. *prés-* pridjev na *-ьn* > *-an* iz terminologije proizvodnje kruha, »ἄζυμος«. Poimeničen na *-ьc* > *-äc prijèsnac,* gen. *-aca* (Vuk, Vrbnik) = *presnac,* gen. *pr snaca* (Kosmet) »kolač nekiseo, kolač uopće« = na *-ica prijesnica* f (Voltidi),

na *-ik opresnik* m (Antun Dalmatin) = na *-jak oprešnjak m* (Kožičić) = *oprišnjak* m (Antun Dalmatin) »prijesan hljeb«. Na *-jar prijesničar* (Stulić) »koji pravi prijesnace«, odatle *prijesničarnica* (Bella, Stulić). Prilog *u opresno (is)pečen kruh, jesti opresno, blagovati kruh u opresno* (sve 18. v., Baćić, Kanižlić). Samoglasnik je nastao od *e* ili od dvoglasa *oi* u ie. korijenu **proisko-s* - pored **prisko-s,* koji se nalazi u stvnjem. /rise (nvnjem. *frisch),* odatle naš germanizam *vrisak,* f *vriska = frižak, frlSka* (ŽK), također u romanskim jezicima. Baltoslav. je osnova **prě-sk-* u lit. *prés-kas* »süss, ungesäuert«. Suglasnik í je nastao vjerojatno od *k,* u lit. kao u germ, zamijenjen sa *k.* Korijen je prema tome germanski i baltoslavenski.

Lit.: ARj 9, 111. 114. 11, 933. *Elezović 2,* 129. *Miklošič* 263. *Holub-Kopečný* 3004, *Bruckner* 440: *KZ* 45, 41. *Mladenov* 534. *Trautmann* 231. *W P 2,* 89. Matzenauer. *LF* 14, 176. *Tiž* 3, 488. *KZ* 50, 207. si. (cf. *IJb* 13, 301). Uhlenbeck, *PBB 22,* 536. Scheftelowitz, *KZ* 56, 181. Pedersen, *IF 5,* 44. 49.

-prijeti, *-prêm* (samo s prefiksima *do-, na-, o- se, oda-, odu- se, pri-, pod-, poda-, podu-, raza-, sa-, su-, u-, za-)* = (ekavski, Kosmet) *-prêt* = (ikavski) *-přîti* (ŽK, Vodice) pf. prema impf, na *ь-i -pirati, -em* (također samo s navedenim prefiksima, tako i *zapírati, -pírem* /Vuk/ = *zapírat* /Kosmet/ »sprečavati, smetati«), sveslav. i praslav. **perti, рьгд* (upór. stcslav. *роаърыс, -pretī),* »1° značenja: taknuti, pritisnuti, stići etc., prema prefiksima, 2° (s prefiksima *ot-, za-* ŽK, Vodice, hrv.-kajk., slov.) otvoriti, zatvoriti (kod štokavaca), 3° (s prefiksima *sa-, su-: suprêt se, suprem* (Kosmet) »ostati, zadržati se« = *saprei se* (Kosmet), *suprîti se* (ŽK) »opreti se«. Prezentska osnova u stcslav. *ръгс* prenesena je u infinitiv u *doprli* (Margetić, Reljković, Tomiković). Izvedenice se prave samo od prijevoja perfektuma *por-:* postverbali *otpor, nápor, raspor, upor, zápor* m (Vuk) »1° zasun, 2° *trava od zapora* ÍKosmet)«, *upora, potpora f,* na *-ka zaporka* »(neologizam) clausula«, s pridjevima na *-ьn* > *-an naporan, opor* pored *oporan, otporan, uporan, záporán* i apstraktima na *-ost napornost, otpornost, upornost, oporost.* Značenje »zatvoriti« nalazi se i u *zapornih* (Piva-Drobnjak) »stavljanje stoke zajedno na čuvanje«. Kako je tog značenja na štokavskom teritoriju nestalo, nastalo je prekrajanje te izvedenice prema *spojiti* u *supojnik* (Vuk). Tu je očuvan arhaizam u Pivi-Drobnjaku, tako i u *zapor* »zasun«. Poimeničen part. perf. pasiva *záport* (KŽ, čakavci), s pomoću *-ija* (v.) *zaparują = zaprtlja* (ŽK) = slov. *zapřtija* »kontumac«. Rumunji posudiše više južnoslavenskih prefiksalnih složenica, tako *pripřêti, priprc,* koji je očuvan u bug. impf, *pripirăm* »drängen«, odatle postverbal rus. *pripor* »Stütze, Damm«, ukr. *prypir,* gen. *-poru* »steile Berglehne«, odatle rum. α *pripi* »drängen, treiben«, s gubitkom *r* zbog disimilacije *r-r* > *r- 0,* apstraktum na *-eh* > *-ealǎ -pripealǎ (soarelui), pripor* »steiler Abhang«. Od *opreti: a (sã) opri* »an-, auf-, zurückhalten, verbieten, stehen bleiben«, s apstraktima na *-eh* > *-ealǎ oprealã,* odatle na *-iste oprelişte,* koje se ne nalazi u slavinama; sa łat. sufiksima *-itura: opritură — -forza opritoare* f, *opor* (Muntenija) = *opornifa (— perinoc)* »blazina osi«. Od *podbprêti: a potyri* »prisloniti« = (s metatezom) *a propti = propi = popi,* odatle na *-ię proptię* »Geländer«, na lat. *-ella* > *-ea proptea = poprea = propea = proprea* »potpora«, rum. postverbal *proptă* (Erdelj), na *-eh* > *-ealǎ poprealǎ* »kućni zatvor«. Najvjerojatnije će ovamo ići i rum. *a privi* »uzeti u obzir, betreffen«, koji se dosada različito tumačio: od *privideti, -ždp* (Miklošič), *prijaviti* (Tiktin), *praviti* (Tiktin), što sve ne objašnjava ni značenje ni fonetski oblik. Osnova je rum. slavizmą gerund (particip preterita aktiva) *v ъpee ь = uprijevši* (se. *pogled)* + rum. *-i* < lat. *-ire* sa > *i* u nenaglašenom položaju: *a privi,* odatle sa lat. *-torius privitor* »betreffend«, na *-işte* (upor. rus. *zrelisie* od *zříti,* v.), od poimeničenog infinitiva *privire (cu privire* » s obzirom na«) *prăvirişte* (Dosofteiu) = (s disimilacijom *r-r* > *r-l) privelişte* f »Anblick, spectaculum, Schauspiel«. Upor. rum. *strivi* < gerund *зыге ъ* (v.). Glede uklanjanja homonimije prema *prèti* v. tu riječ. U *-prijeti* čini se da su se pomiješala dva ie. korijena **per-* »udarati« i **sper-* »zucken, mit dem FUSS anschlagen, zappeln, schnellen« ili bolje **sper-* »sperren, Stange, Speer, verspreizen, stützen, stemmen«. U litavskom se održalo nepostojano *s- spirti, spiriu* »sich stemmen, stützen«, u svim slavinama je otpalo zbog identifikacije s prefiksom s б-. Slog *pré-* nastao je po zakonu 'likvidne metateze, upor. rus. *gaperétb = zapretí* »schliessen«, gdje ima i *peréti, pru* »stemmen, drücken«.

Lit.: ARj 2, 650. 646. 7, 488. 533. 509. Ribarić, *SDZb* 9, 184. *Elezović* 1, 196. 2, 32. 89. 201. 285. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 240. *Holub-Kopečný* 302. 432. *Bruckner* 441. *Mlađenov* 418. *WP 2,* 42. 666. *Tiktin* 1090. 1091. 1269. *Vasmer 2,* 341,

prijetiti, *prijetim* impf. (Vuk) (м-, *na-, za-)* = (ekavski) *pretili* = ikavski *napritïti se* (Marulić), nalazi se u svim slavinama osim u češ. i polj., praslav. *prêt-.* Apstraktum na *-nja prijetnja* f (Vuk) = (ikavski) *pričnja* (regresivna palatalna asimilacija). Možda ide ovamo kao postverbal *přijet* m (Vuk, Boka) = *prêt* (Lastovo) »Stich in der Schulter«. Za praslav. korijen *pret-* nije se našlo paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima.

Lit.: ARj 4, 4. 11, 935. 936. 938. 7, 534. *Miklošič* 263. Ivšić, *JF* 17, 118. si. *Vasmer 2,* 430.

prijètran, pridjev (~a *jegulja, jelo,* Vuk, Lika) »premastan, otužan, usovan«. S prefiksom *pri-* u stcslav. *pritranb (аьпъ, рсіь, mçka)* »amarus«, tako i u rus. *prt'tornyj* »zu süss, widrig, fade; süsslich (Rede)«. U Pivi-Drobnjaku *prijetravan.* Slog *tra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, od praslav. -řorwsjkoji Miklošič tumači prijevojem korijena *ter: tor,* koji je u *trti* (v.). Oblik u Pivi-Drobnjaku sadrži još sufiks *-uo: *tor* + *-ųo* + *-ьпъ.* Prefiks *prě-* ima isto značenje koje u *prejak, prevelik.* Bez prefiksa pridjev nije potvrđen.

Lit.: ARj 11, 938. Vuković, *SDZb* 10, 398, *Miklošič* 359. *Vasmer 2,* 435.

prikija f (sterp., 14. i 15. v., hrisovulji Dušanovi) = *pnhija* (1409) — *prćija* (15. v., Vuk, Perast, Turska Hrvatska, Korčula, Kotor, Vrančić, dubrovački pisci) »dota (ŽK), miraz, roba nevjestina koja se ponese onoga dana kad se vjenča, dio nasljedstva, oselina, armangân (Vasojevići, Bar), osebina« = *prćija* (Lika K, Crmnica) = *perćija* (Vrgada) = *perćiia* (Korčula u govoru starih ljudi). S prefiksom *nad- natprćija* (A. Kadčić) nije potvrđeno u narodnom govoru. Odatle na *-as prćijaš,* gen. *-aša* m prema f *prćijašica* (Vuk, Orahovica, Lika) »čovjek, žena iz zadruge, koji ima osebinu, osopštinu«. Na *-ar* < lat. *-orius prćijari* (Sutomore) »isto što poguzïelji (v.)«. Denominai na *-ati prćijati, -am* impf. (Lika) »kad ko u zadruzi samo svoj posao radi, tj. oko svoje prćije«. Balkanski grecizam: ngr. προικιό, pl. -ιά, προικί = πουρκί (Kios) = *precla* (Bova) = *prići* (Otrantq), bug. i stcslav. *prikija,* arb. *përqi* pored *prikë,* cine. *priție* pored *priča* < ngr. προίκα, akuzativ od προίξ, u dalmato-rom. *perchivium* (Dubrovnik, Kotor). Dočetak *-vium* nastao prema *lixivia.*

Lit.: ARj 7, 698. 11, 189. 429. 858. Miletić, *SDZb 9,* 604. *GM* 333. Jurišić, *NVj* 45, 180. *Rohlfs* 1790. Pokl, *Unt.* 78. Isti, *Stud.* 113-4. Vasmer, *GL* 123.

prim m (Zore, južna Dalmacija) »(brodski termin) prostor u lađi među prvim i drugim bankom«. Nije točno određeno gdje se govori. Potrebna su obavještenja i iz drugih krajeva. Upor. gr. πρύμνα »poupe« i pridjev πρυμνός »qui est au bout«. Ovamo ide možda i kolski termin *prema (prva, zadnja,* Vodice) »prednji ili stražnji dio kola, *škarić, naděl* (ŽK)«. Nije isključena veza sa *prěm (-o, -a)* i *pramac* (v.).

Lit.: ARj 12, 48. Ribarić, *SDZb* 9, 183.

primat m (Kašić, Rapić) »(katolički crkveni termin) prvenstvo među biskupima«. Apstraktum na *-atus* od brojnog pridjeva *primus* »prvi«. Na *-arius* > fr. *-ier,* tal. *-iera: primiera* f »neka vrsta kartanja« < tal. *primiera,* francuzizmi *premijera* f »prva predstava nekog komada«, *premijer* m »ministar predsjednik«. Ovamo ide i prevedenica *prvidan* (v. pod *prvi).*

Lit.: ARj 12, 52. 53. *REW*[3] 6754. Skok, *Slovo* 3, 58.

primencir m (Costa, koji prevodi u *prvopivalac,* gen. *-aoca) = (-en* pored *-an* kao u *láncún* pored *lencun) primancir* (Kavanjin) -- *primancijer = premancir = premancer = prernencer — prmancir* (~ *splicki,* Marulić) = *prmancer senjske crikve* (1487, pop Balaš) = *premencer = prvocir* (Kavanjin) »katolički crkveni termin) kanonik pojac, pivalac, gr. ψάλτης (prvi u koru za upravljat i učit ostale diake u pivanju)«. Najstarije su latinske potvrde iz Splita g. 1069, kada se pominju svjedoci *Petrus primicerius, Draganus scitonoša* i *Osrizzo podiupus* i g. 1171. *Duymuș lenita et ecclesiae beati Domnii primicerius.* To je latinska izvedenica na *-ius* od sintagme *primus cer ae* (= *tabulae ceratae)* «koji je prvi zapisan na ploči« > biz. πριμικήρι(ο)ς (της αυλής). Drugi dio složenice unakrstio se s gr. κύριος, odatle u stsrp. *ргетісигь,* dok se kod Kavanjina prvi dio crkvenog termina unakrstio sa *prvi.* Značenje stsrp. *primikjur = premikjun — pretnikirb* označeno je u Dušanovu zakonu »knezove i premicirije. . . koji se obrětajutb seli i katuni obladajušte«, što znači da su isto u katunima (= pastirskim vlaškim ili arbanaskimjnestalnim, nomadskim naseljima), što su selima (= stalnim naseljima) knezovi. Prema tome je *prěmikjurb* (po imenu se pominju iz 14. v. *Boleslav i Voihna)* balkanski grecizam latinskog podrijetla: arb. *përqyr* »Oberhaupt, Befehlshaber«.

Lit.: ARj 1, 49. 165. 11, 601. 607. 12, 54. 52. 56. 235. *Mažuranu* 1163. *CD 2,* 130. 144. 10, 393. 395. *Račkil9. Sunnin* 132. *REW*[3]

6750. Joki, *IF* 44, 62. sl. Kadlec, *Valaši* 146. sl. Vasmer, *GL* 123.

princip m 1° vladalac, knez, poglavica, vojvoda, prvak, 2° prezime (Bosna)«. Od tal. *principe* < lat. *princeps,* gen. *-ipis* (složenica od *primus* i *caput).* Preko njem. *Prinz* < fr. *prince* istog podrijetla *princ* m (Hrvatska, Istra) = *princa* m i indeklinabile *princi* m. Upor. arb. *prenk.* Na lat. pridjevski sufiks *-alis* poimeničen u m. r. *principal* m »(ribarski termin) onaj koji posjeduje orděnj (»alat«), za razliku : *patrím,* onaj koji upravlja (ostali su drugovi kod ribanja)«. Na lat. *-atus principat* m »zemlja kojom upravlja princip« < tal. *principato* < *la.t.prmcipatus* = na *-stvo principatstvo* n. Internacionalan je latinizam *princípium* > *princíp* m (hrv.) preko njem. *Prinzip.*

Lit.: AR} 12, 71. *REW** 6755.

pripojiti, *pripojim* pf. (Vuk) prema impf. *pripajati, pripajam* (Vuk, prijevoj duljenja *o-ō > a)* »conjungere«. Postoji još sa *s-* i *raž-: spojiti, spojim* pf. (Vuk) pored *sapòjiti, sàpojlm* (Vuk) prema impf, prijevojem duljenja *ö > a spajati, spajam* »conjungere, udružiti«, *raspaliti se* »kad se spone razlome«. Impf, na *-vá- pripojávati, -pajāvām.* Bez tih prefiksa ne postoji u hrv.-srp. Razlog je tome izbjegavanje homonimije sa *pojiti,* prijevoj od *piti, napajati.* U Kosmetu *zapājat zapájam* »spajati«, nije bilo izbjegavanja homonimije prema *zapojit* »davati nekome vodu, da mu se povrati dah ili svijest«. Postverbali *spoj,* odatle pridjev *spójni,* imenice *spojka, spojnica, pripoj.* Rumunji posudiše *pripoi* »loten«, *pripoiu* m »Lot«. Bez prefiksa dolazi u češ. *pojiti kovy, pájka,* ruš. *pajatb* »zataliti«. Prema tumačenju Peterssonovu *pojití* »udružiti« bila bi prajezična kompozicija *po-гu-,* od čega se korijen *-tu-* nalazi u sanskrtu *y auti* (3. 1.) »veže«, lit. *yautis* »voz«. Postoji i drugo tumačenje, po kojem češ. *pojiti kovy* znači »močiti ih u rastopljenom činu i olovu tanja (= pájka)« i zaista je prijevoj od *piti.* Po tom tumačenju bio bi *pojiti* u značenju »udružiti« prvobitna kovačka metafora, koja je, kad je izašla iz kovačke terminologije, dobila općenito značenje bez veze na močenje. Značenje rumunjskog slavizmą »loten« upućuje još na kovački zanat. V. *piti.*

Lit.: ARj 12, 96. *Miklošič* 254. *Holub-Kopečný* 274. 261. Petersson, *LUA* 1 (12) (cf. *JF* 3, 218. *RSl* 8, 300). Isti, *Balt. u. slav.* (cf. *IJb* 7, 117). Zubatý, *SbPil 2,* 19. Šuman, *ASPh* 30, 298-299. Jagić, *ASPh* 30, ibidem. *Tiktin* 1200.

přpsati, *přpšem* impf. (Menčetić; Srbija, Kruševac, subjekt *odijelo,* »dolikovati, dobro stajati«, 3. 1. prez. *prlpše ci da jès* (Kosmet) »izgleda da jest«. Balkanski grecizam od aorista επρεψε od πρέπει »treba«: arb. *preps* »es ist nötig«, cine. *pripsire* »falloir«, *prep* m »prestance«.

Lit.: ARj 12, 116. *Elezovič 2,* 137. *Pascu* 2, 79., br. 1482. *GM* 352. Vasmer, *GL* 124.

prisega f (Hrvatska i Slavonija), »juramentum, zakletva«, sveslav. i praslav. postverbal od *priseći, prisēgnēm* pored *prisegnuti* (Zakon vinodolski) i (čakavski) *prisegati, -gam, -žem* pf. »zakleti se« prema impf, *prisezati, -am, -žem* (12. v.) i sa prijevojem *e-i prisizati, -zem* (Baraković, ŽK, Vinkovci), *prisigati* (Vrančić) i na *-va- prisigavau,* na *-ovati prisigovati, -ujem* (Mrnavić). Odatle postverbali *priseža* (14. v.), apstraktum na *-ba prisežba.* Pridjev na *-ьn > -an prisežan,* poimeničen na *-ik přísežník.* Taj važan juridički termin zbog zasebnog semantičkog razvitka izgubio je u jezičnoj svijesti vezu s glagolom *ségnuti* (v.) *(po-},* od kojeg je prefiksalna složenica. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upór. stslav. *prisega, prisįšti,* češ. *přísaha,* polj. *przysega,* ruš. *prisjága.* Značenje se razvilo prema starom obavljanju prisege pružanjem ruke i doticanjem svetog predmeta pri zaklinjanju.

Lit.: ARj 12, 126. 129. *Miklošič 291. Holub-Kopečný* 301. *Bruckner* 444. *WP 2,* 483.

prîsnï, *f prisna* (13. v.), danas književni pridjev uzet iz crkvenog jezika, »1° pravi, iskren, 2° srodan«. U crkvenom jeziku (Domentijan) i historijskim tekstovima prilog *prisno* »uvijek, vazda«, iz završetka molitava: i *nynja i prisno i ъ věky vekovъ aminъ* = lat. *et nune et semper et per omnia saccula saeculorum amen.* Apstraktum ná *-stvo prisbnbstvo* (Danilo). Samo još stcslav. *pгisъnъ* i slov. *pristen,* određeno *prismi,* stcslav. složenica *prisbnoděva,* prevedenica od gr. αεί παρθένος »toujours vierge«. Ne zna se koji je oblik prvobitan, stcslav. bez í ili slov. sa *t,* koji je mogao ispasti u femininumu, odatle je analogickí stvoren maskulinum bez *t.* Ako se veže s *isti* (v.), s prefiksom *pri + iыьnъ,* onda je slovenski oblik prvobitan. Upor. češ. *přísný* s drugim značenjem »odlučan, ozhodný«.

Lit.: ARj 12, 125. Pedersen, *IF5,*44. Meyer, *IF* 52, 86. *Holub-Kopečný* 301.

priškorka f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »krivica«.

Lit.: ARj 12, 177.

příst m = *prise* (ŽK), sveslav. i praslav. **prysk* + sufiks -jo, »pústula«. Pridjev na *-ьn > -an pristan, prisna* (Stulić) »pun prišteva«, na *-ost pristaši* = na *-av pristav* (Stulić). Poimeničen na *-jak prišnjak* »biljka euphorbia, Wolfsmilch« nazvana ovako po soku. Zato i *prišt* (Bosna) »trava« može ići također ovamo. Deminutiv na *-īk prišćak,* gen. *-aka* (ŽK) = na *-ьc > -äc prištac,* gen. *prišca* (Stulić). Denominali na *-ati isprîštati se, ispuštam* (Lika) = na *-iti ispustiti, isprištim se = isprištit se, -prištim* (Kosmet), impf, na *-va- isprištivati se^pristujem* pored *-īvām {napo-}.* Samoglasnik t je nastao od jery-a, upór. polj. *przyszcz,* rus. *pryšč.* Prema tome je *prišt* izvedenica na *-to* (pridjevska?) od onomatopejskog glagolskog korijena **prysk-,* upor. stcslav. *prysncti,* češ. *pryskati,* rus. *pryskatb.* U južnoslavenskom postoji ta onomatopeja u nižem prijevoju *prskati* impf, *(po-}* prema pf. *prsnuti (ras-)* (v.). Upor. i *praskati* (v.). Sa samoglasom *i < y* nalazi se u onomatopejskoj varijanti *brizgati* impf, prema pf. *briznuti* (v.), polj. *bryzgać,* rus. *bryzgatb* »spritzen«. U baltičkoj grupi paralela je *prausti* »(das Gesicht) waschen«, lot. *prauslat* »spritzen«, u donjo-njem. *prusten,* s istim prijevojnim samoglasom *u,* kome u praslavenskom odgovara jery. Upor. još srvnjem. *brusche* = nvnjem. *Brausch(e)* »tumor, tuber«, sanskr. *prusnōti* »spritzt«. Ie. korijen **(s)per-* »sprühen, spritzen« bio je raširen na *-eu* i na í. Ovamo ide još ime rijeke *Prištevka,* desni pritok *Sitnice,* i ime grada na njoj *Priština.*

Lit.: ARj 4, 5. 7, 508. 12, 178. *Elezavić* 1, 239. 2, 139. *Miklošič 266. Holub-Kopečny* 298. *Bruckner* 440. *Mladenov* 525. 533. *Vasmer 2,* 452-3. *WP 2,* 28. 230. *Trautmann* 23. Matzenauer, *LP* 14, 172-173. Petersson, *Zwei sprachl. Aufsätze* 1917. (cf. *IJb* 8, 208). Sütterlin, *IF* 25, 70. Wood, *IF 22,* 156 160.

pritoka f (Istra) »furca, currus (prema Nemaniću)«, što Maretić prevodi »kolomija, kolovoz, vagaš«, čini se neispravno, jer je istarski kolski termin zacijelo identičan sa *pritoka* (Korlevići, Istra), koje Ribarić glosira »Langbaum, sûra (Vodice) < svora, švöra (ŽK)«. Upor. još *prtòka* f (Buzet, Sovinjsko polje) »stražnji rogovi u kola«.

Lit.: ARj 12, 196. Ribarić, *SDZb* 9, 184.

prìtrus m (Istra) »uzrok, causa«. Stulić ima *pritrus* m »1° mixtura, primjesa, mješavina, 2 aspersio, pokrop«. Lastrić ima *pritrusa f* u značenju 1°. Čini se kao postverbal *odpritrúsiti se* (Stulić) »adhaerere«, a u Vitaljića *pritrusenje* n, od nepotvrđenog *pritrusiti* »umijesiti«. Semantički razvitak i odnos nije jasan. V. *trus.*

Lit.: ARj 12, 198.

priur m (15. v., Kožičić, Gučetić) = *prijur* m = *prejur* (15. v., Mikalja) prema f *priura* = *prior* (danas) »1° manastirski starješina nekih katoličkih redova, *2°* knez, comes u srednjovjekovnom Splitu«. Od lat. *prior,* gen. *-oris.*

Lit.: ARj 11, 542. 942. 12, 204.

privati se, *-am* impf. (Perast) »lišiti se«. Od tal. < lat. *privare.* Od part. perf. *privātus* pridjev na *-ьn > -an privatan* (Šulek), prilog *privat* (kao u njem.) pored *privatno (učiti),* odatle na *-ist(a) privatista)* m.

Lit.: ARj 12, 207. *REW*[3] 6758. 6761.

prižuncijun f »preuzetnost«. Od tal. učenog apstraktuma *presunzione* < lat. *praesumptio,* gen. *-onis,* od part. perf. *praesumptus* sa sufiksom *-10,* od prefiksa *prae-* i *sumere.* Riječ *preuzetnost* je prevedenica odatle.

Lit.: ARj 12, 230.

prkát, gen. *prkāta* (Istra) »ovčarnica«, deminutiv *prkatić* »ovile« = *prkăt,* gen. *-âta* m (zapadni dio Kastavštine, Brgud, prema Žejanu, Vodice, Krlevići) »1° kotac, 2° mali prostor u štali za krave, odijeljen daskama za telad ili svinje, u staji za ovce odijeljen prostor za jagnjad« = slov. *parkot* (Malhinje) = *prekàt,* gen. *-ata* »isto«. Leksički ostatak iz starog istro-romanskog kao izvedenica na *-atus* (upor. *prnat)* od srlat. *parricus* > fr. *pare,* koje pripada pred-ie. supstratu. Internacionalno *park,* na *-irati parkirati, parkiram.*

Lit.: ARj 12, 231. Ribarić, *SDZb 9,* 184. *Pleteršnik 2,* 10. 241. Alessio, *RiO* 1, 250. *REW** 6253.

prkno n (Vuk, Istra) = *perkno* (Vrbnik) »(nepristojna riječ za eufemizam) zadnjica, stražnjica, guzica, dupe, šupak, rit (hrv.-kajk.)«. Slov. *prknja* f. Pridjev na *-ast prknast* »guzat«. Deminutivi na *-sce < -cьce pŕknašce* n (Lika) = na *-će prkance,* gen. *-eta* (Vuk). Augmentativi na *-jača prknjača* f (Đorđić) »debelguza«. S romanskim sufiksom *-atorius > -ador prknjadora* (Ston) »proždrljiva žena«. Upor. tal. *mangiador.* Pejorativna riječ može se upoređivati u pogledu sufiksa i sa *pijandura,* kako čini Maretić. Ovamo ide još na *-jāk pftnjāk,* gen. *-aka* m (Lika) »zao čir od koga se lako umre, poganac«. Glede *tn < kn* upor. *Knin* iz *Tenenum.* Matzenauer veže sa gornjo-luž.-srp.

impf, pórkać prema pf. porknyć »pedere, vissire«, s postverbalom pork »flatus ventris«. Ako je tako, pŕkno bi se dalo objasniti kao izvedenica na -no od nepotvrđenog deminutivnog glagola na -katí *prtkati impf, prema pf. *pnknuti, upravo kao postverbal od perfektiva. To ostaje samo kombinacija.

Lit.: ARj 12, 231. 516. Matzenauer, LF 14, 84.

prkos m (štokavska riječ bez paralela u dragim slavinama, Vuk) »1° inat, truc (ŽK), 2° toponim (Dalmacija, upor. Pravdáié, Pravdačice)«. Pridjev na -ъn > -an prkosan (Piva-Drobnjak) »koji prkosi«, na -it prkosu, na -ljiv prkošljiv (Lika). Prijedlog s dativom u(s)prkos »trotz« (na-, za-}, pored kojega se govori uskos (v.). Radna imenica na -džija (v.) prkoždžija — prkoščija m (Vuk) »inadžija«. Denominal na -iti prkositi, -im impf. (Vuk) (is-, na-). Ovamo ide možda pfkonja m (Lika), s deminutivom pŕkonjica m (Lika) i denominálom na -iti pŕkonjiti, -im (sé) (Vuk) (na-) »srditi se, mrgoditi se«. Korijen prk-, koji se nalazi u tim izvedenicama dolazi još u maskulinumu na -ica přčica (Vuk) »mali čovjek koji se lasno rasrdi« i na -bk prčak, gen. -čka (Dubrovnik) »gnjevljiv, năbušit čovjek«. Ekspresivnost tih izvedenica izražava se onomatopeiziranjem naprnjiti se, nàpmjîm (Lika) = naprnduljiti se, -prndūljīm (objekt gubičine, Lika), naprndišiti se, -prndīšīm (Lika) »zaintačiti dokazivanjem«, prndžati, -am (Piva-Drobnjak) »pričati unoseći ruke kome u oči ili mlatarajući rukama«. Uporedenje s ukr. prijedlogom navpereč »usprkos« daje nam mogućnost za tumačenje postanja: prkos je apstraktum na -ost, koji odgovara stcslav. prêkostb »protivnost«, od pridjeva prijek (v.), odatle pridjev na -ъn prèkostbnъ, u kojem je prema tipu prazan, praz(d)na ispao t u femininumu, odatle hrv.-srp. prkosan. Odbacivanjem općeg pridjevskog sufiksa -ъn nastala je štokavska imenica prkos m. Oblik *prkb mjesto prêkb je niži prijevojni štěpen, koji se može pravdati i ekspresivnom tendencijom.

Lit.: ARj 4, 5. 7, 535. 11, 427. 12, 232. 231. Vuković, SDZb 10, 399.

prie, gen. -eta n (Skopska Crna Gora) = prlo n (Stara Srbija) = prije, gen. -eta (Kosmet) »malo magare«, bug. prălja. Na -etina prietina f (Sasin, Dubrovčanin) »magareća koža«. Denominal opnjit, -i (Kosmet) »kad se magarica oždrijebi«. Možda ide ovamo i usprHcat se (subjekt djeca) »ustrčati se« (Smokvica, Korčula).

Lit.: ARj 12, 232. Elezović 2, 33. 139.

Priita f, selo (Srbija, Crna Reka) = Pr-Ijita f, selo u Crnoj Gori. Poimeničen rum. part. perf. pîrlit od α pirli »verbrennen, versengen« < priiți, přijití (v.). Ovamo ide ime brda (oronim) Pirlìtor = Piròtor (nalazi se više Tare iznad sela zvanog Selina, kod Međužvalja, u Drobnjaku, gdje su po narodnoj priči razvaline grada vojvode Momčila). Taj je od rum. glagolskog pridjeva pîrlitor kao Durmitor i Palator, sa sufiksom lat. -torius > rum. -tor. Nije istog postanja kojeg i Periilor = Peritvar (narodna pjesma) = Peritor = (disimilacija r-r > l-r) Pilitor, grad na obali Egejskog mora (14. v.) gdje je uistinu sjedio vojvoda Momčilo, ujak Kraljevića Marka, koga je ubio kralj Vukašin. U tom toponimu je od gr. Perith(e)orinon »kraj«, u kojem su pomiješane dvije grčke riječi περιθώριον »marge« i περιθεωρία »pogled«. Upor. za takovu denominacijų Prizren. Toponimi rumunjskog podrijetla idu semantički zajedno s našim Pōsega, Požarevac.

Lit.: ARj 9, 850. 865. 12, 233. 234. SEZb 4, 434. Tiktin 1171.

priiți, pflim impf, (dubrovački pisci) (is-) = přijíti, pHjim (Vuk, lj je iz prezenta -Uci) (o-, po-) = oprljit (Kosmet, objekt ruke, subjekt slana) »1° paliti, žeći, 2° pariti (Vranjski okrug)«. Nalazi se još u bug. oprăljam i češ. priiți (subjekt kopriva), može biti praslav. Odatle na -otina (v.): prljotina f »opeklina, ožeglina« = ispfljotina. Rumunji posudiše a pirli »1° an der Oberfläche verbrennen, 2° prevariti«, odatle na lat. -itifra pîrlitură — na -eh > -eală pîrleală, pîrlea. Ovamo možda s prefiksom $ъ- a spîrli = sparli pored ṣpîrli, sperii, a sprlichia = spurichia »davonlaufen«. Upor. ipak usprlicati (v.). Od rum. slavizmą nastadoše oronim Piriitor i toponim Priita (v. tu riječ). Prema Mladenovu nastalo je od rustičnog stepena *pr- od para, s formantom / kao u topliti pored topiti. V. para.

Lit.: ARj 12, 233. Elezović 2, 33. 107. Miklošič 242. Mladenov 385. 539 ASPh 34, 399-401. Tiktin 1468. Matzenauer, LF 14, 84.

přlj, gen. prlja m (Bukovica u Dalmaciji, Srbija) = pfj (Čilipi, Konavli) »1° kraći komad drveta, 2° motka, trklja, pritka, 3° zašiljeno drvo, klin, 4° stupac na kolima za lojtre« = pflj (Kosmet) »motka, proštac, kolac« =

špřlj m, pl. šptljevi (Novska) »na Ijestvama drvca na koja staje noga«. Glede dodatka š < s upor. slov. šprekla, šprίkla pored prekla = pnklja (ŽK). Deminutiv na -bk pŕljak, gen. -Ijka (Lika) = na -čić prljčić. Na -ač pŕljač, gen. -ala. Na -ale prljale f pl. (Vinkovci) »kosi plot«. Možda ovamo i ime ribe na -as prljaš »dentex filosus«. Prema Maretiću od istog je korijena od kojeg i prijeti (podu-, u-), tj. niži prijevojni štěpen pьг- raširen sufiksom -/ + -to.

Lit.: ARj 12, 233. Elezović 2, 139.

prljati, -am impf. (Vuk) »turati, npr. drva u peć ili u klačinu« prema pf. isprljati, -am »izvaditi iz vatre« = prijat, -ám (se) (Kosmet) »gurati, puniti (u usta, njedra, drva u koftor)«, zaprljăt, -am (pejorativno zalok u usta). Na -ala prljala f »od gvozda kao žarač čim se drva turaju u klačinu«. Usp. pflj.

Lit.: ARj 12, 234. Elezović 1, 197. 2, 139.

prnàt, gen. -âta m (Istra) »hrpa snopova« = prnàt, gen. -âta (Buzet, Sovinjsko polje), »u pravokutni stog složeni snopovi žita«. Od istro-romanskog pamato, istro-rum. (Čiči, nekroatizirani) pernat. Izvedenica na -ātus od stvnjem. pani, koje se nalazi u slov. parma = parna (tako i Hrvatsko zagorje, Virovitica) »žitnica, štagalj«.

Lit.: ARj 9, 653. 12, 235. Pleteršnik 2, 10. Štrekelj, ASPh 28, 525. DAW 50, 49. REW[5] 6248. Rosamani 739.

Prnîba f »poluotok kod Krka prema puntu (Krk), više tako nazvanih lokaliteta na Krku« = krčko-rom. Pornaibo (1305, 1323) = mlet. (u Krku) Pornibo = Pernibo (1579,1676, 1631). Dalmato-romanski toponomastički ostatak od vlat. *pronivius, pridjev koji je nastao unakrštenjem od promis + proclivus = -vius.

Lit.: Skok, AGI Î24, 38-93, § 58. Isti, Ste;. 22. 31.

prnja f (Vuk, Vodice, Istra) »cunja (ŽK, slov.), rita, dronjak, odrpina«. Pridjev na -av prnjav (zapadni krajevi, Slavonija, Virovitica), poimeničen na -ьc > -ac m prema f na -ica pfnjavac, gen. -avca (Riječka nahija, Virovitica) prema prnjavica (Lika) »odrlija, ritinar, rito, odrpanica«. Odatle hipokoristik prnjo m (Lika) prema f prnja. Kol. na -od pfnjađ, gen. -i f (Vuk) = prhlad (v.) »trulo drvo, trulež«, odatle pridjev na -ovit prnjadovit (~ panj, Vuk) = prlàdovit = prhladovit »trancus putris in tenebris lucens«. Na -jaga prnjage f pl., gen. prnjāgā (humoristickí, u izrazu otići u ~ »spavati«). Deminutivi na -SR > -ák prnjak, gen. -njka (Virovitica) »dronjak«, na -ica prnjica (Jačke). Augmentativ na -ina prnjina f (M. Držić). Na -eša pfnješa m (Lika) »prnjavac«. Na -ar prnjār, gen. -ara (Lika) »koji po selu kupuje prnje, cunjar (ŽK)«. Možda ide ovamo djelomično prnjavica (Pag, Zore, v. tu riječ) i prnjav (Istra) »prištast, pustulosus«. Uporište za etimologiju daje prnjad f = prhlad = prlad f (Šumadija, Srijem, Crkveni Bok) = slov. prhljăd »morsches Holz« — prhljâdina = prhljadovina, iz čega se vidi da je prnjad kolektiv od osnove glagola pŕhnuti, -ein — (s)pmlti (ŽK) (v.) »truhnuti, gnjiliti«. Prema tome prnja predstavlja nepotvrđeno *prhnja od iste osnove sa sufiksom -гa. Sinonim je od pfnjađ u višem prijevojnom štěpenu pranja f (Baranja, Šaptmovac, Požega), praslavenskog podrijetla, na što ukazuje stcslav. inhoativ prachněti, češ. próchen, slvč. próchno, poll, próchno i rus. porohno. Upor. slov. prahnéti pored prhneti,p<3\/. (s)próchnieć. Za etimologiju v. prah.

Lit.: ARj 11, 241. 12, 236. Pleteršnik 2, 297. 347. Ribarić, SDZb 9, 184. Miklošič 244. 242. Holub-Kopečný 291. Bruckner 437.

prnjavica f (Pag, Zore, Brusina) »morská mušia na rijezove, venus verrucosa«. Trebalo bi više potvrda. Čini se da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. perna u značenju »perla«, kako je u narječjima napuljskom i sicílskom. Sufiks -javica dobiven je unakrštenjem sa prnjav »prištast, pristav« (v. pod prnja). Od vlat. deminutiva *pernula > tal. perla je talijanizam perla f »biser«, pridjev na -en perlen (Gradić) = pria (narodna pjesma). Tal. deminutiv na -ino odatle perlín, gen. -ina m (Dubrovnik, Cavtat) « prlin (Split, Korčula) »plavilo, pleba (hrvatski gradovi)«. Denominal na -atiperlìnati, -ajen (Korčula). Usp.i pod prnja.

Lit.: ARj 9, 791. 12, 232. 236. REW[3] 6418. Prati 753.

pro, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. prijedlog te imenički i glagolski prefiks, u hrv.-srp. samo u funkciji prefiksa, ali da je i u hrv.-srp. bio prijedlog kao u strus., ukr. i ćeš. dokazuje proz (Crna Gora, Martié) »kroz« = prož pred palatalima, u kojem je -г istog postanja kao u kroz, Irez — lez (ŽK), prez — bez, niz, na-z-očan. U značenju strus. pro c. acc. »propter, ob, causa, per« istisnut je pro od sinonima zbog (v.) i postpozicije radi, poradi. Prvobitno značenje vidi se u nominalnom prefiksu u

proljeće (v.), gdje znači »ono što prethodi ljetu«. To značenje ima i u prijevojnoj varijanti duljine *o* — ō > *a pra* (v.) kao i u glagolskom prefiksu *proreci, prokazati ita.,* tj. »unaprijed nešto kazati«. Kao imenički prefiks dolazi najčešće u postverbalima kao u *prostor* od *prostrijeti* (v.), *prosvjeta* od *prosvjet(l)iti, proboj* od *probiti, prorok* od *proreci, prozor* od *prozrijeti* itd. Izvan te funkcije dolazi kao pridjevski prefiks u *pradjed, prosuh* (upór. lat. *subsiccus),* gdje izrazuje jednu vrstu deminucije »pomalo sijed«, itd. Kao glagolski prefiks izrazuje razne vrste svršenosti, početnu (ingresivnu) svršenost kao u *propjevali, probuditi, progledati* itd., prostornu (spacijalnu) svršenost kao u *prosuti, probosti, probiti, propasti* itd.,, posvemašnju (apsolutnu) svršenost, to će reći da se radnja osnovnog glagola ne može više vršiti, kao u *proći, pronaći, pronevjeriti, prodrijeti, proždrijeti, prodati* itd. Osnova od *pro* nalazi se još u *prvi* (v.), *prav* (v.), *prost* (v.), *prôč* (v.), *pre* (v.), *pri* (v.). Ie. je korijen **per,* koji dolazi također kao prijedlog i prefiks, *pro* je varijanta njegova. Upor. tal. *per* za kllat. prijedlog *pro.* U baltičkoj grupi lit. *pro* (prefiks) = stprus. *pra* c. ace. »vorbei«; sanskr. *pra-,* avesta *fra-,* gr. πρo, lat. *pro* > vlat. *por* (tako u fr. *pour,* španj. *por).* Čest je u internacionalnim riječima grčkog i latinskog podrijetla: *proporcija, proporcionalan, prò domo, procent, procentualan, proces, procesualan, procesija, prospekt, profesor, protekcija, propaganda, problem, problematika, problematičan, program, programatičan, programatičnost, proteza,* i u internacionalnim riječima iz francuskog jezika *proteže, promenada.*

Lit.: ARj 12, 227. 481. *Miklošič 264. Holub-Kopečný* 294. *Bruckner* 525. *Mladenov* 525. *Trautmann* 229. *WP 2, 36.* Belić, *Priroda* 425. *JF 18,* 97. Bugge, *KZ* 32, 407. *KZ 36,* 465. Matzenauer, *LF* 14, 84-90. Sloński, *SpTNW* l, 22, 40-82 (cf. *IJb* 16, 277).

próba f (Vuk) = *proba* (ŽK) »ogled, mustra«. Postverbal od glagola na *-ati probati, -am* impf. (Vuk) = *probati, -ãm* (ŽK) *(iz-)* »1° ogledati, kušati, 2° dokazati«. Pridjev na *-ьn probni* (~a *vožnja}.* Od lat. *probare* ili preko njem. *Probe* f. Talijanizam je *provati, -ãm* (Perast) = *provati, -ãm* impf. (Vuk) *(o-)* = *provát* (Crmnica), iteratív na *-iva- provivati* (Vrbnik), s tal. prefiksom *a-* < lat. *ad aprovavat, -ăjem* (Kućište) »odobravati«. Postverbal *prova* f »dokaz«. Na mlet. *-ada* < lat. *-ata provada f* (Zore, Dubrovnik) »spletka, intriga«.

Lit.: ARj 9, 121. 12, 238. 239. 466. 468. 475 *ZbNŽ 7,* 315. Miletić, *SDZb 9,* 260. 263. *REW*** 6764. Matzenauer, *LF* 14, 92.

proces m »1° parba, parnica, 2° izvid, izviđanje, 3° postupak«. Od lat. *processus,* od *procedere,* preko njem. *Prozess.* Odatle denominai na *-dráti processati, -cesīrām* impf, »voditi proces«. Talijanizam je *pročeš* m (Budinić, Držić, Kašić) = *proces* »isto« < tal. *processo,* denominal na *-ati procesati* impf, »parbiti se«. Apstraktum na *-ıo processio,* gen. *-oms* > (latinizam) *procesija f* = *procesija* (ŽK) = *procesija — (c* > *š* i *s* > *c,* neka vrsta metateze) *prošecija* = *prošencija* (Krašić) = (crkveni termin) »ophod«; talijanizam: *procešion* m = *procesiûn,* gen. *-uni f* (Rab) = *pročesijun,* gen. *-una* m (Dubrovnik) = *pročišijun* = (umetnuto я pred afrikatom) *prosinciôn* (Lepetane) = (asimilacija) *prošešjun* (Božava) = *prosesijūn* (Perast). Upor. *pročesūnon* (Kućište).

Lit.: ARj 12, 253. 265. 266. 268. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6,* 118.

procipina f (Poljica) »prase«. Maretić misli da bi prema južnom narječju bilo **prosjepina,* ali dodaje ispravno da je riječ tamna prema toj supoziciji. To bi bio augmentativ na *-ina* od *procijep* što ne daje nikakav smisao. Bit će prije od vlat. složenice **porcospinus* > tal. *porcospino* »Stachelschwein« kao dalmato-romanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 12, 257. *REW*** 6665.

prSč (hrv.-kajk., ŽK: *odi prôč odátlje;* slov.) prilog i uzvik, »van, dalje, udalji se«. Nalazi se još u polj., ukr. i brus., strus.,sa značenjem »unaprijed«. Praslav. To je upravo komparativ od pridjeva *prok* ъ »ostali«, koji znači poimeničen u stcslav., ukr. i rus. »ostatak«. Taj je obrazovan od *pro* (v.) s pomoću sufiksa *-bko.* Upor. *prijek* (v.) od *pré* s istim sufiksom. Nalazi se u gr. πρóϰα »odmah«, lat. *reciprocas* (odatle internacionalno *recipročan* i *reciprocitet).* Oblik *proč* je nastao iz **prokiom.* Pridjev na *-/ pròci, prôča* (samo u određenom vidu, 13. i 14. v., u hrvatskim spomenicima, jedna potvrda u narodnoj pjesmi; ne postoji u narodnom govoru) »drugi«.

Lit.: ARj 12, 264. 265. 266. *Miklošič* 264. *Holub-Kopečný* 300. *Bruckner* 437. *WP* 2, 37. *Mladenov* 532. Iljinski, *ASPh* 28, 457. Osthoff, *IF* 8, 45. 49. Thumb, *KZ* 36, 201. Matzenauer, *LF* 14, 90-91. Solmsen, *KZ* 35, 463-484. Brugmann, *IF* 14, 11 (bilj.). *Boisacq*[3] 814. *Vasmer 2,* 439. 449.

predio, gen. *-djela* m (Prčanj) »Haarscheide«. Od lat. *prōtelum* u metaforickom značenju »neprekinuta crta«. Upor. u pravom značenju

furl, *proděl, prádel, prudei, predel* »rudo nadovezano«.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 279. *Pirona** 804. *REW*[3] 6797α.

Prodromb (stsrp.), uz naziv manastira *Manastir Prodromi,,* tako i crkva u Prilepu. Od gr. Πρόδρομος »pridjevak sv. Ivanu Krstitelju«. Na osnovi disimilacije *r — r* > *r — 0* nastalo je odatle u dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima (Kotor, Dubrovnik, Split, Zadar, Rab) i na istoku lično ime *Prodan,* gen. *-äna* m prema f *Prodana.* Prezime *Prodanović* (Srbija). Upor. *Progon* kod Arbanasa. *Prodan* i *Progon* su imena Vlaha. Historijskih dokaza izvan lingvističkih upoređenja nema. Glede izmjene *d — g* upor. *ugič* < *vodič.* Ime *Prodan* smatra se i kao part. perf. pasiva od *prodati.* Upor. lično ime *Kupljen.*

Lit.: ARj 5, 804-5. 12, 276. 286. Vasmer, *GL* 124. Jireček, *Romanen 2,* 74. Skok, *ZRPh* 54, 478., br. 10, bilj. 1: 2. Šimčik, *HS* 1932-1938, bilj. 93.

prođukat se, *-am* impf. (Dubrovnik, prema 1. 1. prez. lat. > tal. *produco)* »izaći na javnost kakvim nastupom (igre)« = na *-trati producirati se, -ducīrām* (Hrvatska) < lat. *producere.* Odatle poimeničen part. perf. *pradučius* > *produkt* m »(prevedenica, calque) proizvod«, part. prez. *producent* m. Apstraktum na *-io* lat. *producția* > *produkcija.*

Lit.: Zore, *Tuđ.* 17.

proferit, *-im* pf. (Vrbnik) »iskazati«. Od lat. *proferre* (prefiks *pro- i ferre)* > tal. *proferire.*

Lit.: ZbNŽ 5, 218.

profes m »1° (fratarski termin) redovnički zavjet, 2° (Kašić, Glavinić) redovnik koji je učinio zavjet« = na lat. *-ıo professio* > *profesija* (latinizam) »1° redovnički zavjet, 2° zvanje« = (talijanizam) *profesion ma, f* — *profesijun* f. Denominal na *-ați profesați, -am* pf. = *profesați* »zavjetovati se. Na *-or,* gen. *-oris profesor* m »učitelj višeg reda« prema f *profesorica.* Od lat. part perf. *professus, professio,* gen. -orai, *professor,* gen. -ons, od *profiteri.*

Lit.: ARj 12, 291.

profet (Božava), pridjev »perfetto, savršen«. Promjena prefiksa *per-* sa *pro-* kao u *prosciutto.* Upor. prezime u Vrbniku *Prhet.* Internacionalni latinizam proširen sufiksom *-ьn* > *-an perfektan.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 118.

profont (1592) = *profun(a)t,* gen. *-ùnta* m (16. v., Vuk, Grbalj, Hrvatska, Slavonija, Belostenec, Jambrešić) = *profunt* (ŽK) = *pròfuntal-vunta* f (Vuk, narodne poslovice), pridjev na *-bsk profuntski* »vojnička hrana, hljeb« = *provijant* »priručna hrana na putu (npr. *izletnički, planinarski provijant).* Odatle na *-ar profumar* m = (njem.) složenica *profontverbolter* m (16. v.) < njem. *Proviantverwalter.* Na *-äna* < tur. *hane profuntana* f »pekarnica profunta«. Na *-arija, -arnica: profuntarija* = *profuntarnica* »1° ured koji ima posao oko profunta, 2° kuća u kojoj se drži profunat«. Od njem. *profánt* = *proviant* < lat. *praebenda* preko fr. *provende,* tal. *provianda.* Kao crkveni termin *prevenda* f = *prebenda* »kánonija, dohodak što ga imaju kanonici prebendari«. Odatle *prebendar* m = *prevendar* = *provendar* (~ *sv. Lucije,* 1499) < lat. *praebendarius.*

Lit.: ARj 11, 786. 484. *Šurmin* 427. *REW** 6708. *Prati* 792. *DEI* 3122.

profošina f (Kaštela, Pavlinović) »biljka skrobut, skrobutina«. Nalazi se poslije riječi *propor.* Prema tome moralo bi glasiti *propošina,* ali se ne nalazi medu popravcima.

Lit.: ARj 12, 383.

profund m (Dobrinj, u jednom rukopisu) »dubina«. Od tál. poimeničenog pridjeva *profondo* < lat. *profundus.* Latinizam je (prema crkvenom *de pr afundis) prof unais* m (Potom j e) »jaz, provalija«. Denominal na *-are. — -ati profondati, -ãm* pf. (Perast, Potomje) »baciti, strovaliti se u profund, propasti« = *propuntati* pf. »prosjesti se«, s tal. prefiksom J- < lat. *ex-* ili našim *st- sprofundàt se* (Rab, Božava) »prosjesti se« < tal. *profondare, sprofondarsi;* prevođenjem ili zamjenom tal. < lat. prefiksa *pro- s raz- rasfundât, -am* (ŽK) »potrošiti, profućkati imovinu« = slov. *sfûndati.*

Lit.: ARj 12, 292. 386. Skok, *ASPh* 33, 369. *Pleteršnik* 2, 475. Kušar, *Rad* 118, 25. Croniā, *ID 6,* 120.

Pròkljan m, toponim (zaselak, Šibenik, tako· i morski zaljev između Skradina i Šibenika) = *Prukljan* (Palikuća, 1771). Pridjev *prokljanski (Prokljansko* ili *Prukljansko jezero).* Starih potvrda nema, ali se čini da je istoga tipa kao *Jakiján,* itd., tj. pridjevski toponim na *-iānum* od rimskog kognomena *Proculus* > vlat. *Produs,* koji se kao lično ime očuvao i u srednjovjekovnoj Dalmaciji (Dubrovnik, 14 v.). Upor. odatle naša prezimena *Proklečić*

(Dubrovnik, 13. v.), od *Prokle,* gen. *-eta* i *Pruglović.*

Lit.: ARj 12, 324. 330. Jireček, *Romanen 2,* 53.

Prokop m, prezime *Prokopović = Prokôpije* (Kosmet), odatle *Prokopijević* i *Prokopić* (ako je í nastalo od *-ije-) = Prokopijo.* Pridjev na *-j* poimeničen u sr. r. u nazivu svetkovine *Prokoplje* n (Vuk) »dan sv. Prokopa«. Sa *o > u,* (upor. *putir* pored *polir): Prokup.* Odatle poimeničen pridjev u sr. r. u toponimu *Pròkuplje* f (Srbija, tu je bila crkva sv. *Prokopija) = Prokuplje* (Kosmet), etnik *Prokuplanin* m prema f *Prokupčanka* (Kosmet) pored *Prokupljanin,* ktetik *prokupskï, prokupački* (Kosmet). Od gr, Προκόπιος.

Lit.: ARj 12, 332. *Elezović 2,* 142.

prokopsati, *-šem* pf. (Srijem) pored *prokòpsati, prokopšem* (Vuk, Srbija) = *prokopsât* pored *prokopsat, -sam* i *-opšem* (Kosmet) »1° učiniti napredak u nečemu, 2° koristiti se, usrećiti se«. Balkanski grecizam od aorista πρόκοψα od προκόπτω: rum. *a procopsi,* bug. *prokops(v)am,* arb. *prokops,* čine. *prucupsire* »instruire; kao refleksiv: profiter, faire du progrès«. Apstraktum na *-ia prokopsìja f* (Kosmet, bug.) »napredak, blagostanje«, čine. *prucuchie* f »instruction« < gr. προκοπή.

Lit.: ARj 12, 332. *Elezović 2,* 142. *GM* 354. *Tiktin* 1266. *Pascu 2,* 80., br. 1501. *Mlađenov* 528.

prSkšen (14. v., Maretićev akcenat, hrv.-kajk., slov., Jačke, Reljković) = *peoШn* (~o *dite,* ZK) »1° razmažen, razuzdan, drzak, 2° izbirljiv (ŽK), dilikan < delicatus«. Apstraktum na *-ija: prohuja* (ŽK), odatle *prokeš* f (Habdelić: *na prokeš svecku).* Denominal na *-iti prokšiti se* prema impf, na *-va- prokšivati se,* part. perf. pas. kao pridjev *rasprakšen* (Liješće, Lika K) »razmažen«. Ime ovci *praksa* (Kurelac). U drugim slavinama ne postoji. Miklošič upoređuje sa stcslav. imenicom i pridjevom *prokb, proci* (v.). Ako je tako, to je pridjevska izvedenica na *-en* od komparativa na *-si* kao *liipav* (ŽK) = slov. *Uspav* od *l'ipši = ljepši: *prokši* ili **pročši* »koji neprestano drugo bira«. Glede *İs > kš* upor. *vekši < vętši.* Štrekeljevo izvođenje od lat. *procax* > tal. učeni pridjev *procace* ne objašnjava fonetsku stranu.

Lit. ARj 12, 334. *Mazuranić* 1169. *Pleter-Snik* 1, 523. 648. 2, 349. *Miklošič 265.* Jagić, *ASPh,* 31 550. *RBW* 2538.

prokùrat, *-am* impf. (Cavtat, Dubrovnik, Korčula) »1° nastojati, 2° pribaviti«. Radna imenica na lat. *-ator* > tal. *-atore,* stmlet. *-adore:* (crkveni termin) *prdkratür* m (Banja Luka K) = *prokuratur* »1° sakristan, crkvenjak, mežnar, šikutor (ŽK)« = prezime Bosanaca koji su se naselili 1677. u Petrijevcima *Pavel, Štipan Frakaratur = prâkatur* (Vinkovci), prezime *Prakaturović* — (disimilacija *r — r > n — r) prakanatur* (bosanska narodna pripovijetka) = *prekaratur* (Božava) »coadiutore, kod pravoslavaca klisar (Hercegovina), klisijarh, jeklizijarh (v.)« = (pravni termin) *prokaratur* (1535: ~ *Grgura satnika u rotnom stolu topuskom;* Poljički statut) = *prokorator — prokoratur — prokurator = prokuratur — prakaratur* (Senj, 1485) = *prokaratur* (Nebijusi, 1447) = *prokurátor* (1460) — *prokaradňr* (Crmnica) = *prokuradur* (Boka) »zastupnik, odvjetnik, staratelj«. [Od lat. *procurare, procurator,* tal. *procuratore,* mlet. i furl, *procurador].*

Lit.: ARj 5, 80. 11, 359. 12, 321. 332. 335. Cronia, *ID* 6, 118. Miletić, *SDZb 9,* 260. 263. 265.

prolog m »1° predgovor, 2° (stsrp., 1264) knjiga u kojoj su životi svetaca, synaxarion«. Od gr. πρόλογος.

Lit.: ARj 12, 345. Vasmer, *GL* 124.

Promin m (Vitezović, Kačić), toponim, danas *Promina* f (Vuk, Dalmacija) »planina kod Drniša (oronim)«, promjena u rodu nastala unakrštenjem sa *planina,* jer se naziv ne odnosi više na naselje. Odatle na *-janin Prominjanin* »čovjek koji živi na domak planine Promine«. Dočetak *-in* je kao u *Solin, Norin, Skradin, Stupin, Labin* za lat. lokativ *-onae > -Uni* u predslavenskim toponimima ilirskog (predrimskog) podrijetla. Predrimsko *Promona* je potvrđeno kod Ravennate, Appi j ana, u Tab. Peutingeriani i na natpisu. Grad se nalazio južno od Knina kod današnjeg sela Tepljuha.

Lit.: ARj 12. 356. 357. *Krahe* 33. *Mayer* 1, 280. 2, 74.

prônat, f *pronta* (Vrgada), pridjev, »spreman«. Od tal. *pronto* < lat. *promptus.*

Lit.: Jurišić, *NVj* 45, 178. *REW»* 6776.

pronatika f (Stulić, Šulek) »biljka l°athanasia tanacetum, 2° chrysantemum vulgare«.

Lit. : ARj 12, 368.

pronija f (stsrp., 1200, Dušanov zakon, 15. v.) = *pranja* (Ljubiša) »(bizantinski feudalni termin) zemlja data na uživanje za vojničku

službu, leno«. Odatle na *-arius > -ar pronljār* m = *pronjar* (Zore) »onaj feudalac koji ima proni ju«, pridjev *pronijarski* (~a *zemlja) i pronijarev, pronijarević* »sin pronijara«. Apstraktum na *-bstvo pronjarstvo* (Zore). Balkanski grecizam od biz. πρόνοια, προνοιάριος: rum. *pronie* »Vorsehung«, arb. *pranje.* Ovamo ide *prnjavor* m (Vuk) »1° manastirske selo, dobro, imanje, 2° toponim«. Odatle na *-ьс > -ac prnjavorac,* gen. *-rea* m »1° čovjek koji živi na prnjavoru i podružnik je manastirski, 2° prezime«, prema f *prnjavorka, prnjavorče.* kol. *-čađ* f. Od gr. složenice προνοιαφορά.

Lit.: ARj 12, 369. 379. *GM* 354. Zore, *Rad* 115, 148. Matzenauer, *LF* 14, 84. *Byz.* 19. Vasmer, *GL* 124. *Tiktin* 1268.

pronuncije f pl. (Kućište) »proglašenje u crkvi za vjenčanje, ozövi (ZK)«. Denominal *pronuncìjāti* (primjer: *on se pronuncila,* ibidem). Od lat. *pronunciare,* od *nuncius > nuncij* (latinizam) »papinski poslanik«.

*Lit.: Klaić** 883. 1024.

propacija f (jedna potvrda) »dio katoličke mise«, od lat. *praefatio* = (talijanizam) *prefacion* m, f (Divković, Glavinić, Kašić, Držić, Dobretić) < tal. *prefazione.*

Lit.: ARj 12, 372. 11, 511.

properîz, gen. *-rźa* m (Prčanj) »Rockschlitz«.

Lit.: ARj 12, 378. Rešetar, *Stok.* 279.

propije (Potomje, Kućište) »upravo, tačno, baš« = *propijo* (ŽK) »dobro, kako valja« = *(pi > pl) prõplju* (Crmnica) »prosto, naprosto« = (zamjena dočetka našim pridjevskim sufiksom -»t) *propito* (Dubrovnik, Kućište) »baš«. Od tal. *proprio* > mlet. *propto* (disimilacija *r — r > r — 0)*

Lit.: Zore, *Tuđ.* 17. Miletić, *SDZb* 9, 439. *DEI* 3018.

prosfor m = *prôsfora* f (Vuk) = *prosfura* »1° hostija, posvećen hljeb koji se prinosi u crkvi za službu božiju, 2° *Prosfori,* toponim«. Varijante i izvedenice od njih sadrže: zamjenu neobične suglasničke grupe *sf > sk* (upravo disimilaciju *ρ — / > ρ — K) prôskura* (Vuk, Paštrovići, Riječka nahija, Hercegovina, *Gorski vijenac;* krsno se ime slavi *punjeni i proskurom),* deminutiv na *-iça prõskurica* (Vuk, Risan), na *-njăk proskùrnjak,* gen. *-aka* (Risan) = (disimilaciju *r — r > 0 — r) pôskura* (Vuk), pridjev *pòskuran* (— *brašno},* poimeničen na *-jak poskùrnjak,* gen. *-aka* »naprava koja se utiskuje u poskuricu« = na *-4k poskurnik* (Temnić, Srbija); na *-jača poskurnjača* (Vuk) »jabuka«, deminutiv *poskùrica* f (Vuk) = *poskorîcal poskur-* (Kosmet) »1° od pšenična brašna kiseli kolači u obliku krsta ili kifle, koji žene prave i dijele na zadušnice, 2° (Dubrovnik, okolina) neka osobita palačinka, 3° toponimi *Poskurice, Poskuričine«,* na *-jara < -iaria poskuričara = poskurača* (Srijem) »baba što mijesi poskurice«, (disimilacija *r — r > r — l') proskulja* (Popović; nije potvrđeno u narodnom govoru). Balkanski crkveni grecizam biz. προσφορά »prinos« (prefiks προς i φέρω, upor. *oblata* od lat. *offerre* kao prevedenica ili calque): rum.,bug. *prosfora.*

Lit.: ARj 10, 927. 12, 399. *Elezović* 2, 109. Murko, *WuS* 136. Fraenkel, *IJb* 13, 301. Schwyzer, *KZ* 63, 61. Vasmer, *GL* 124. *Mlađenov* 531.

prositi, *prosím* impf. (14. v., Vuk) *(is-, na-, po-, u-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° freien (objekt *djevojku), 2°* ištem, molim (u tom značenju danas samo na zapadu)«, prema iteratīvu po prijevoju duljine *o — ō > a -prosati,* (hrv.-kajk.) i na *-va- -prošívati -ševati, -ujem* (Jambrešić), samo s prefiksima. Radne imenice: na *-ьс > -ac pròsac,* gen. -sca m »Freier«, па *-jāk prosjak* m = *prosjak* (Kosmet) prema f *prdsjakinja* (Vuk) = *-jàkinja* »Bettler«, s pridjevom na *-ski prosjački* i denominálom na *-iti prosjačiti, prosjăčīm (is-, na-);* na *-njāk naprošnjāk* (Vinkovci) »ječmičak na oku, koji se vračanjem naprosí«, *prošnjďk* (Kosmet) »prosjak«. Pridjevi: na *-ьn isprosni* (određeno, */-./í patrijar,* 18. v.), poimeničen na *-lk isprosnik* (Vuk) »Brautwerber«, na *-iv ispròsiv* = na *-Ijiv isprošljiv.* Postverbal *uprosi* (ŽU) »ugledi« = *iti na oprôse* (ŽK). Apstrakti: na *-nja prošnja* f (Vuk) = *prošnja* (Kosmet), na *-ьba pròzba* (Vuk) »molbenica«. Poimeničen part. perf. pas. *isprošenica.* Prema stcslav. *prositi, proso* prenesen je u hrv.-srp. suglasnik s iz infinitiva i u prezent. Praslav. *prositi* je iterativ od niskog štěpena (Tiefstufe), koji se ne nalazi u slavinama, nego u baltičkoj grupi: *piršti.* Prema toj usporednici prvobitno je značenje bilo »freien um ein Mädchen«. To se značenje očuvalo u hrv.-srp. Drugo značenje »bitten, precare« nalazi se također u baltičkoj grupi u prijevoju, koji odgovara praslavenskom: lit. *prašyti,* lot. *prăsit* »moliti, pitati«. Taj se nalazi i u sanksr. *pracná* — avesta *frasna* »pitanje«, *njem. fragen.* Suglasnik s je nastao od ie. palatala *k,* kako se vidi iz sanskr. *prêchait* (3. 1.) = avesta *pınsaiti* »pita-

ispituje, želi«. Tu je prijevoj niskog štěpena (Tiefstufe) *prk-, koji je raširen na -sco: lat. pasco, stvnjem. forscōn, nvnjem. forschen. Upór. još prijevoj u lat. precare, procus »prosac«.

Lit.: ARj 3, 948. 4, 9. 7, 535. 12, 403. Popović, Sintaksa 45. Elezović 1, 239. 2, 143. 145. Miklošič 265. Holub-Kopečný 295. Bruckner 438. Mladenov 531. Trautmann 216. WP 2, 44. Meringer, IF 18, 260. Fraenkel, IF 49, 217. Leumann, IF 58, 124. Uhlenbeck, PBB 30, 276. Boisacq» 339.

proskomidija f (stsrp., 1506, Vuk; Kosmet, 1772) = proskumidija »(termin pravoslavne crkve) 1° oltar, sveta trpeza, na kojoj se čini prikazanje, 2° offertorium kod katolika, 3° kaluđerska prošnja, 4° prilog koji se dava manastiru, da se priloženik sa svim njegovim ukućanima spominje na proskomidiji za vrijeme liturgije, 5° euharistija (1496. u ispravi vlaškog vojvode Joana Radula: v pomenìku svetoj proskomidiji')«. Balkanski crkveni grecizam: rum. proscomidie, bug. proskomidija, čine. proscomiđhie f < biz. i ngr. προσκομιδή. Stsrp. glagol *proskomisovati, -sujem < od aorista od προσκομίζω »missam scu sacriflcium peragere«, prefiks προς + κομίζω »mettre en lieu sûr«, κομίδη »soin«, što odgovara lat. offertorium od offene.

Lit.: ARj 12, 411. Elezović 2, 143. Pascu 2, 80., br. 1490. Tiktin 1270. Vasmer, GL 124. 125.1

proso n (14. v.) = proso (ŽK, Istra), sveslav. i praslav., »míliŭm, panicŭm, bar (v.)«. Hipokoristici: prosa (Srbija, Vojvodina) = praha (Vuk; glede 5 > h upor. Vlaho < Blasius) = prõja = proa. Upor. stprus. prosan »Hirse«. Pridjevi: na -en prosen (Vuk), poimeničen na -iça prosènica (Vuk) »1° hljeb od prosa, 2° slama od prosa, 3° biljka foenum graecum« = na -jak prosenjak, gen. -aka (Vrbnik, Orahovica, Slavonija, također biljka) = pròsenka (Šaptinovac) »kruška«, na -in prahin = projin, od hipokoristika. Arapska vrela 9. i 10. v. navode da je proso najvažniji slavenski poljoprivredni produkt. Kako nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima, proso je isključivo slavenski naziv za žito. Tumači se na razne načine, ipak iz ie. jezičnih sredstava, kao i pieno, pšenica (v.). Uzimlje se među inim ie. korijen *per- »udarati«, koji se nalazi u prati, perem, u liku pre- kao u lat. premo, u prijevoju *pro- rašireno formantom s, u sr.r. kao zrno i pšeno, s kojim se semantički slaže: »razmrvljeno zrno«.

Lit.: ARj 12, 398. 415. Miklošič 265. Holub-Kopečný 295. Bruckner 439. Mladenov 530. WP 2, 43. Niedermann, Symbolae gram, 1, 109-117 (cf. IJb 13, 301). Joki, Zbornik Jagićev 481-485 (cf. RSI 2, 242). Hirt, IF 21, 173. Loewenthal, ASPh 33, 97. sl. (cf. IJb 5, 192).

prosper (I. Držić, latinizam ili talijanizam), pridjev, »sretan«. Od lat. prosper > tal. prospero. Odatle denominal na -ati prosperat (Potoftije) = prosperaṭi, -am impf. (Riječka nahija, Crmnica, Rab) = na -iṭi prosperit, -lm (Rab) »koristiti, uspijevati«. Apstraktum na lat. -tas, gen. -tatis prosperitad, gen. -i f (Kašić) = Prosperität, gen. -i = (danas) prosperitet m »uspjevanje, cvjetanje«.

Lit.: ARj 12, 416. Miletić, SDZb 9, 612. Kušar, Rad 118, 25.

prost, íprosta (Vuk) = prost (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° slobodan, dopušten, oprošten, 2° vulgáris«. Proširen na -ьn > -an praštan, prosná (Stulić, Bella i pisci) danas se ne govori. Poimeničenja: kao apstraktum deklinacije i prost f »1° sloboda, 2° jednostavnost«. Na -ak prostak, gen. -aka m prema f prostàkinja = na -uša prostakuša = (si > št kao u oštar) prostak (Pavlinović) m prema f proštakinja »čovjek (žena) prost, neuglađen (uvredljivo)«, s pridjevima na -ov prostdkov, na -ski prostački, apstraktum na -ina prostačina f »Gemeinheit« = na -adija (prema Srbadija) prostàdija (Ljubiša), augmentativ na -ina prostačina m (Ljubiša), denominal na -iti prostáćiti, prosiacim (Pavlinović). Na -ьc > -ac: prosiac, gen. -aca (Belostenec, Jambrešić) = prostac, gen. prasca (Vuk, sa si > St kao u oštar ili prema kolektivu na -je) »prost neodjeljan kolac za plot«, na -ica prostica »1° prosta mreža (Hvar, Cavtat, Smokvica Korčula), 2° podebeo kolac za plot (Prigorje)« = prosinca (ŽK, umetnuto r poslije si, upor. Spalatro) »proštac«. Koi. na -je prosie (ŽK) = prasce (Vuk) »kolje za plot«. Apstrakti na -ina prastina »sloboda«, na -inja prostinja »oproštenje«, na -ost prostost »sloboda, bezazlenost, jednostavnost iskrenost«, na -ota prostota (pejorativno) = na -oca prostota. Dobiva prefiks pri- u hrv.-kajk. priprost (čovjek) »bezazlene. Prilozi prosto »jednostavno« = naprosto = prosto (Kosmet) »oprošteno«, oprösto (Kosmet). Čest je kao prvi elemenat složenica nastalih od sintagmi: prostodušan, prostonarodan (Vuk)

»pučki, narodski«, prostosrdačan (rusizam) itd. Denominal na -iti prostiti, prostim (o- se) = prostit (Kosmet, ŽK) prema impf, u prijevoju duljenja o — ō > a praštati (također bug.), praštam (o-, ižo-) = oprašćat, -ašćam (Kosmet), na -va- oprošćavat (Kosmet), oprošćivati, -ujem, proštavatij-scavati, -proseavam (Vuk). Odatle proštenje n = proštenje n (ŽK) »crkveni god, kîryaj«, pračka f (Kosmet, Skopska Crna Gora, Kosovo) = bug. praška pored prščka »1° oproštenje, 2° posljednji dan bijele nedjelje uoči pokłada, kad se u crkve traži proštenje«, postverbal na -ka od (o)prošćavam, prošćavat (Kosmet, bug.) Nadalje: upróštiti se, uproštīm »stajati kao proštac od čuda ili od straha, upanjiti se (ra-), preneraziti se (sr < st prema prošten)«. Madžari i Rumunji posudiše praslav. pridjev, Madžari kao feudalni termin za seljaka paraszt (opozicija nemes »plemić«), odatle opet kod nas parasnik »isto«. Pored toga posudiše Madžari i kol. *prost-je: prostya. Rumunji stvoriše od svoga pridjevskog slavizmą prost, proastă »1° (u starom jeziku) jednostavan, 2° (kao u madž.) gering, gemein > schlecht, ordinär > dumm« čitavu leksikolog!jsku porodicu: proštac, sa madž. sufiksom prostălan, praštan, prostănac, prostatic (unakrštenje prema lat. silvaticus > sălbatic), na -av (upor. grozav) prastav, apstrakti na -eh > -eală prosteală, na -ra prostie, na lat. -imen > -ime prostime î »Pöbel«, pridjev na -esc prostesc, denominal na -ire a prosti »1° dumm machen, 2° erlauben«, cine. prostu. Za praslav. prostъ postoji samo u lit. potpuna paralela prastas »1° neznatan, običan«. Ostali ie. jezici ne pružaju nikakvu identičnu usporednicu. Praslavenski se pridjev tumači iz slavenskih jezičnih sredstava, kao složenica od prefiksa pro- (v.) i postverbalnog pridjeva -sis od stati (v.). Prema tom tumačenju prvobitno bi značenje bilo »koji, što naprijed stoji > koji je oslobođen > koji nema ništa na sebi«. Takvih složenica ima u ie. jezicima: lat. prabus, superbus, koji sadrže pro- i ie. *&A«-, u Vedi prabhuh »eminent, puissant«, od ie. sí/ra- stvnjem. ew-ist »ovcarnica«, lit. at-stus od at-stoti »stajati u dolini«.

Lit.: ARj 4, 281. 7, 535. 257. 12, 416. 423. 445. Elezović 2, 144. 266. Đorđić, NJ 6, 25-29. Miklošič 266. Holub-Kopečný 295-296. Bruckner 439. KZ 45, 54. Mladenov 530. 533. Tiktin 1270. 1271. Pascu 2, 203, br. 369. Asboth, MNyõ 41, 94-95 (cf. RSl 6, 334). Solmsen, KZ 37, 20. Kretschmer, KZ 31, 386a. 397. 404. Uhlenbeck, PBB 27, 119. Brugmann, IF 17, 354. Niedermann, IF 10, 223. Prellwitz, BE 22, 76-114 (cf. AnzIF 8, 137). Fraenkel, Gioita 4, 21-49 (cf. IJb 2, 163). KZ 42, 244.

prostagma f (stsrp., isprave cara Dušana, kneza Lazara, despota Stevana) »decretum, edictum, praescriptum«. Od gr. apstraktuma πρόσταγμα »zapovijed«, od προστάσσω »zapovijedam« (prefiks προς i τάσσω), od koje je riječ povelja prevedenica.

Lit.: ARj 12, 418. Matzenauer, LP 14, 19. Vasmer, GL 125.

prot m (stsrp. -tì) »starješina nad manastirima u Svetoj Gori«. Od gr. πρώτος »prvi«. Ovamo ide i proto m pored prota m, hipokoristik od protopop m (Vuk) = protopopa (13. v., Kosmet) m < gr. πρωτόπαπας = πρωτοπρεσβύτερος; prezimena Protopopii, Protopopović; pridjev protopopin, protopopov. Pridjev protin, poimeničen prôtinica »njegova žena«, prezime Prolii i redukcijom na prvi slog s hipokorističkim sufiksom -jo projan m (Lika). S druge strane proto m (Dubrovnik, Cres) = proto (Potomje) skraćenica je od protomajstor (stsrp., v. majstor) »1° Aufseher bei einem Bau, 2° poduzetnik« < biz. πρωτομαγίστωρ. Kao prvi elemenat složenica u nazivima za državne i crkvene časti: protojeraj /-ej, protodakon, protomader, protonotar = protopisar, protosevasto (13. v.), protosïndel (Vuk) = protosinder »tajnik vladičin, vidar, koadutor (kod katolika)« < gr. πρωτοσύγκελλος; protobistar, gen. -ara (bosanski i srpski spomenici), pridjev protobistarev (15. v.), prezime Protobistarević = prototistijar (14. i 15. v.) = protovistijar (14. i 15. v.) = protovistar = protovestijar »blagajnik« < bíz. πρωτωβεστιάριος < lat. vestiarius, od vestis (v.); prolùder (15. v., v. niže), protomártir »(prevedenica) prvomučenik« = protomučenik (Budinić, Divković). Te složenice kao crkveni termini balkanski su grecizmi, kao -bug., cine. protosíngel, stsrp. protogen = protôder < biz. πρωτόγερος »načelnik, knez, kmet« = bug. protoger, prezime Protogerov, čine. prutofer. Ovamo i protokol m (Vuk) = protoka, gen. -ola (Zore) = protokul (18. v.) = protokola f (Vinkovci) = protokula (ibidem) = pratikai (ŽK, zamjena proto- domaćim prijedlogom proti) »zapisnik«. Od lat. protocollum < biz. πρωτόκολλον (složenica od πρώτος i κόλλα »kelja«, tj. »prvi prilijepljeni list papiru«), preko njem. Protokoli n ili tal. protocollo.

Lit.: ARj 12, 318. 447. 458. 459. 460. 318. Elezović 2, 144. 539. Vasmer, GL 125-127. Pascu 80., br. 1496. 1497. Weigand-Hirt 482.

protektur TM (Ančić, latinizam) = *protetur* (Kašić) »zaštitnik« = *protektor,* od lat. radne imenice na *-or* od part. perf. *protectus* od *protegere (pro* prefiks): *protector^,* gen. *-oris* > tal. *protettore.*

Lit.: ARj 12, 449. 450.

protest m = *proteSt* m (15 v., preko njem. *Protest) = protesta f,* postverbali od *protestati* impf. < lat. *protestări* (prefiks *pro* i *testőr, -art) =* tal. *protestare,* od čega *proteštivati* (15.) = na *-irati = -ovati protestirati, -testiram = protestovati, -ujem.* Odatle apstraktum na *-atio proteštacija* f (latinizam) »isto što protest« — (talijanizam) *protestodan* m. Od *testőr, -ari* je na *-irati testirati, testiram* »potvrditi semestar« (sveučilišni govor).

Lit.: ARj 12, 449. 450.

proti, prilog i prijedlog s gen. i dat., u književnom jeziku *protiv* s gen. = *protiva,* gdje je *-a* nastao iz su stcslav. *protivъ* »en face de«, kad *v* stoji pred suglasničkim grupama. Pored toga govori se i piše *protivu.* Tu je *-u* nastao iz *-ç* u stcslav. *protive,* što je ák. sing. f. od imenice. Vuk ima još *proću* (13. v., Kosmet) < **prot-ju* (instrumental), *sproču.* Veže se s prijedlozima: *na-, s-* i *su-.* U tim vezama može ispasti dočetno *-i: naprot, nasuprot* »1° nasusret, 2° protivno«, *nasproti* (15. v.), *suprot* (ŽK), *sprati* (ŽK, prijedlog s dat.), *sprot* (prilog), odatle *sprotnô* n (ŽK) »svakidašnje«, *sprotiv* (Kosmet), *nasuproć* (Obradović), *nasuproti,* prilog i prijedlog, *naprotiv,* prilog = *nasuprotna), suproć.* Završno *-č* mjesto -í u *proć* (Palmotić), *suproć* može se tumačiti na dva načina: ispuštanjem *-u* od instrumentala *proću,* kao u *med* pored *među* (v.) ili iz sandhi, kad je *suprot* kao prijedlog stajao pred zamjenicama *njemu, nje, njih.* Upor. *Brotnja < Bračno* (župa *broćanska},* *kutnji < kućni, pećnjak > petnjđk* (ŽK), *petnịlca* (ŽK) < *pećnica.* Upor. *Velebit* (Baraković) pored *Velebit,* gdje je ista pojava. Oblik *protu-* dolazi u neologizmima: *protunamira, protustavnik, protusloviti.* Upor. prezime *Protulipac* i *protivurječje* od *protivurječiti.* Od priloga *proti* tvori se imenica s pomoću sufiksa *-va-* : *protiva f* (Vetranie, Hektorović) »opreka«. Odatle pridjev na *-ьn > -an protivan* (Vuk), poimeničen na *-ik protivnik* m prema f na *-ica protivnica,* s pridjevom na *-ski protivnički,* s apstraktumom na *-ost protivnost.* Denominal na *-iti protiviti se, protivim* (Vuk). Odatle apstraktum na *-ba protimba* f (Prilišće) »prigovor, ustuk« < **protivba* (s disimilacijom *vb > mb).* Taj oblik ušao je s pomoću Šuleka i u uredski jezik. Dok se je prilog i prijedlog razvijao u hrv.-srp. u značenju neprijateljstva, kod posudenice u rum. nema tome traga. Rum. *potrivă* (metateza *r)* je »1° comparație, 2° passender Gatte oder Gattin«. Prilog *împotrivă* je »gegenüber, prema« u značenju poredenja, odatle *a potrivi* »in Übereinstimmung, Einklang bringen«; pridjev *potrivnic,* koji sadrži i slav. *-ьn* i nenaglašeni lat. *-ícus* znači »jednak«. Apstraktum na *-eh > -eală potriveală f* »Passendsein«. Neprijateljsko značenje dolazi do izražaja u vezi sa m- < lat. *in- a să împotrivi* »opirati se«, *împotrivitură = împotriveală* »otpor«. Prijedlog i pridjev *proti* je baltoslav., sveslav. i pràslav. **protb* ie. podrijetla: **preti,* ų prijevoju **proti* »prema«. U baltičkoj grupi *pret(ĩ) = pretie* je prilog i prijedlog s ak. i gen., u sanskrtu *prati,* gr. προτί (Homer), πρόσσω »βπισ&εν«. Praslav. je inovacija izvođenje pridjeva i imenice s pomoću sufiksa *-uo, -ua* kao u pridjevu *prav* od *pra-* < ie. *prouas.* U oba slučaja u *pro-* i proradi se o ie. korijenu *per-,* koji kao prilog i prijedlog znači »pokraj, preko nečega«, a kao glagol »prodrijeti«. Ie. **proti* je raširenje od *pro-* (v.) kao gr. Ζτι < ε + τι. Može biti i stari lokativ.

Lit.: ARj 7, 535. 641. 667. 12, 451. *Elezović 2,* 145. *Miklošič* 266. *Holub-Kopečný* 296. *Bruckner'* 441. *Mladenov* 531. *WP 2,* 38. *Trautmann* 231. *Tiktin* 1285. Niedermann, 7F 26, 48. Hermann, *IF* 34, 258. Brugmann, *IF* 13, 87. Jacobsohn, *KZ* 42, 283. *Boisacq*[3] 816–817.

provèntat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »prozračiti«, s glagolskim sufiksom tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare > -ižati proventuližat kamaru* (ibidem), od denominala **ventare* od *ventus* »vjetar«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak s našim prefiksom *pro-* (prema *prozračiti, provjetriti).* Talijanizam je *vèntola f* (Rab) = *vêntula* (Korčula, Boka) = *vlntula* (Božava) »mahača, moskar, lepeza« < tal. *vèntola,* postverbal od *ventolare* < srlat. *ventulare* < lat. *ventilare.* Latinizam prema njem. na *-irati ventilirati, -tilirām* (Zagreb). Etimologijski ide ovamo i *bantuza = ventuza = vintuza* (Dalmacija) »Schröpfkopf, kupica« < tal. *ventosa* (poimeničen pridjev na *-osus* od *ventus) =* lat. *cucurbita ventosa* (Juvenal). Usp. i pod. *bantuza.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 124. *REW** 9207. 9212. 9204. Mûrko, *WuS* 4, 196. 5, 2. 3. *DEI* 4013.

provêrbij m (Rab) »poslovica (možda prevedenica, calque odatle)« = *proverbijo* m, latinizam od lat. *proverbium* (prefiks *pro-* i *verbum,* lat. sintagmatska izvedenica) i talijanizam *proverbio;* bez nastavka *proverb* (Matović). Denominal na *-ați proverbjăt, -am* impf. (Božava) »dire delle arguzie« < tal. *proverbiare* »sgridare, beffare«.

Lit.: ARj 12, 468. Kusar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6, 118.

providadur m (Vrbnički statut) »mletački visoki upravni činovnik« < mlet. *provveđedor* = tosk. *provveditore* = (haplologijom *-dedo- > -do-} providur,* gen. *-ura* (15. v., Vuk), s prefiksom *sovra- < supra- sovraprovidur od Kotora* (u Vukovoj je narodnoj pjesmi od prefiksa načinjeno lično ime: *Od Kotora Sovru providurd).* Mletačka radna imenica stvorena je od osnove glagola *provvedere* (prefiks *pro- \ vedere* < lat. *vîderé)* s pomoću sufiksa *-tore,* mlet. *-dor,* ne od lat. part. perf. kao tal. *provisore > pròvizur* m (Vuk), pridjev *provizürov,* poimeničen na *-ica provizurovica* »njegova žena«, od lat. *provisus.* Od istoga part, apstraktum na *-ɾo provizija* f (latinizam) < lat. *provisio,* gen. *-onis* prema talijanizmu *provizijun* (1467, Hercegovina) = *provizijun* (15. v.), denominal *provižati* impf. = (kroatizirano) *providan,* iterativ *provižavati* »starati se«. Apstraktum na nenaglašen sufiks *-ia* od part. prez. *providencija* f (Kašić) »(prevedenica, calque) providnost« < lat. *providentia.*

Lit.: ARj 12, 470. 472. 475. Tomanović, *JF* 17, 206. *Mon. şerb.* 502 *REW*[3] 6793 a.

provincija f (latinizam) »1° pokrajina, 2° više samostana zajedno, (neologizam) redodržava«. Pridjev lat. *-alis provincijali* (određeno), proširen na *-ьn > -an provincijalan,* poimeničen *provincijal,* gen. *-ala* m (18. v.) = *prevencijai* (15. v.) < *páter provinciális* »poglavica redovničke provincije = redodržave«. Nekada, dok je postojala Vojna krajina = njem. *Militär-Grenze, Provincijal* m je značilo Hrvatsku pod banom, njem. *Provinzial-Kroatien,* proširen na *-bsk provincijalski.* Apstraktum na *-bstvo provincijalstvo.* Etimologijski ide ovamo *provenea* f (Vrbnik) = *provijenca* (Stulić, Pavlinović) = *provjenac,* gen. *-nca* (Stulić) »vjetar za koji se misli da dolazi iz južnofrancuske pokrajine *Provence* > tal. *Provenzai.*

Lit.: ARj 12, 468. 473. 474· 475.

pròzgavac, gen. *-avca* (Vuk, Slavonija) »pređa, tj. mreža na drvetu, za hvatanje ribe, čerenac«.

Lit.: ARj 12, 483.

prožudija (Ančić) = *prosodija,* učeni grecizam προσωδία > lat. *prosodia* (prefiks προς i φδή »pjevanje«) »pravila o ispravnom izgovaranju i mjerenju slogova u stihovima«.

Lit.: ARj 12, 494.

pFpat, *-am* impf. (Cres) »tasten«. Možda isto što *pfpati, -am* impf. (Ston) »raditi što brzo i nepomnjivo«. Pavlinović ima isti glagol u značenju »šuškati, raditi kojekakve sitnice«. Po svoj prilici onomatopejskog podrijetla, na što upućuje reduplikacija suglasnika *p.* Na Cresu je možda djelovao i tal. > lat, *palpare.*

Lit.: ARj 12, 495. *REW** 6175.

přpor m (Vuk, Crna Gora) »prašina, npr. gdje leže bravi, suprašica, supraška, supražina«. Na *-aia prporača* (BiH) »smjesa od koje se pravi sapun«. Na *-usa pf pórusa* f »1° kad se voda uspe u vruć pepeo, 2° (folklorni termin metaforički stvoren odatle zbog polijevanja vodom) neženjeni momci koji za suše idu od kuće do kuće igrajući i pjevajući, da bi udarila kiša; žene ih polijevaju vodom (Kotari u Dalmaciji, Vodice u Istri, kod svih Slovinaca, ne kod čakavaca) = *prporuše,* gen. *prporuš.* Odatle hipokorističkim kraćenjem *prpa f* (Vuk) »vruć pepeo pomiješan s vodom kao oblog«, odatle opet na *-ka prvka* (Trebarjevo), radna imenica na *-ьc > -ac pfpac,* gen. *-pea* (Vuk) »starješina prporuša«, na -of *pfpoš* (Riječka nahija) »brabonjci od ovce ili koze«, odatle opet na *-ka prpoška* (Vuk, Srijem) u izrazu *oparila ga, pfpoška* »vruć pepeo (koji u vis sukrţe kad se vrelo mlijeko ili voda prospe u žeratak)«. Reduplikativna onomatopeja tipa *paprat* (v.) izražena je prijevojem u oba svoja dijela kao naziv predmeta koji se sastoji od sitnih čestica kao kod pepela, brabonjaka, prašine. Odatle dalja metaforická upotreba. Takva onomatopeja može značiti i radnje koje se sastoje od opetovanja, tako rad riba: *přpor* (Vuk, Crna Gora) »coitus piscium«, s denominálom na *-iti pf pariti se* (Vuk, subjekt *ribe};* rad ljudi: denominai od kraćeg oblika, na *-ati pfpati, -am* (Ston) »1° raditi brzo i nepomljivo, 2° šuškati, raditi sitnice«, s radnom imenicom na *-vac prpavac,* gen. *-avca* »čovjek koji radi sitnice«, odatle na -oř *pfpoš* »vjetrenjak, vjetrogonja«, na *-oša* m *prpoša* (Stulić) »besposličar, mudrijaš, sve-

znalica«, s pridjevom *prpošan i* denominálom na *-iti pfpošiti, -im* (Pavlinović) »1° razmetati, 2° raditi bez pomnje, 3° biti obijestan«; rad kokoši: *pfpošiti* »čeprkati«., deminutiv na *-kati prpuškati se* »lepršati se«. Reduplikacijom izrazuje se i presadnica koja sadrži žilice *: tiporok,* gen. *-arka* (Vuk) »Wurzelrebe« = (sa disimilacijom) *pfpoljak,* gen. *-ōljka* (Vuk); puž sa svojim rogovima: *pfpor* (Stulić, Poljica) = *přpolj* (Vuk, Dubrovnik), školjka *pfpor* = *pfpor.* V. *pàprica, pàprcak, paprčina.* Upor. ngr. περπερίνα, περπερίτζα, arb. *dordoUc, peperone.*

Lit.: ARj 12, 494. 495. 496. Ribarić, *SDZb 9,* 185: *Miklošič* 242. 243. Slawski, *Slávia* 18, 300-305. Matzenauer, *LF* 13, 181. 14, 92. 93. *GM* 71-72. 327.

prsa n pl. (17., Smiljan, Lika, ŽK; analogijski na *-a* prema *koljena, ramena) = prsi f pi.* = *prsi* m pl. (prvobitno dual kao *oči, taf)* = *prse* f pl., ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »peetus, grudi (v.)«. Pridjev na *-ьn* > *-an prsan,* određeno *prsni,* poimeničen na *-jak pfšnjak* (Vuk) »am koji stoji preko prsiju, kožuh«, *naprsan* (Stulić), na *-ica prsnica* (Bistrac, Posavina) »1° prsna kost, 2° vrsta daske, krupne (metafora)«; *prsnice f* pl. »tavanica potkuplje (metafora)«, s denominálom na *-jati prsničati, -am = prsničiti* -гиг, na *-va- prsničavati* »potavaniti«; poimeničen na *-ikı náprsník* »dio odijela na prsima«, *poprsan (^sni lanac),* poimeničen *poprsnica* »igla«, na *-ast prsast* = na *-at prsat,* na *-ist prsist* (iz cslav., Stulić). Deminutivi na *-ašca* < *-ъсьса přsašca* n pl. (Sarajevo), na *-ice pršiće* f pi. (Bella, Stulić). Na *-če: natrice* n (Vuk) »dijete koje se nosi na prsima, koje sisa«. Na *-je poprsje* (neologizam) »portrait«. Augmentativ na *-ina prsina* f (15. v., Vuk) »remen na prsima jahaćega konja«, na *-erine prsèrine î* pl. (Lika). Na *-ãkprsak,* gen. *-aka* (Srbija, Trebarjevo, hrv.-kajk.) »dio ženskog odijela što se nosi na prsima«. Na *-luk prsàluk* »dio košulje što pokriva prsi«. V. *prsluk.* Složenice *pfsobran* (neologizam), *prsòbolja,* pridjev *prsobolan,* odatle *prsobonik.* Prilog na *-imicē: prsirnice (udariti na koga ~)* »okrenuvši mu prsi«. Denominali na *-iti prsiti se, -im (is-)* »1° udariti se u prsa, 2° razmetati se« (upor. njem. *sich brüsten)* prema iteratīvu na *-va- isprsívati se, -prsuj m* pored *-ivām* (Stulić), *poprsavati = poprsívati, -ujem* (objekt *pod')* »tavaniti«. Rumunji posudiše *présen* »Brustriemen des Sattels«, s mnogo varijanata *presin, -senă, -şină, preasenă, preseră, presură* < *prsina* ili pridjev *ръзънъ* (se. *remy); prîslea* (Muntenija) = *prîsnea* = *pîslea* »mezimac« < **prslja* (hipokoristik); *presură* je također »ptica emberiza«. Plural *prsa* = *prsi* objašnjava se time što se prsni koš sastoji od rebara. U baltičkoj grupi: lit. *ptrSis,* u narječju žemaitis *piršys* »anterior pars pectoris equini«. Suglasnik s je nastao od ie. palatala *k* u korijenu **per-k-* »rebro, prsa«, kako se vidi iz sanskrta *parçu-h* = avesta *parašu-* »rebro«, oset. *fars.* Stcslav. *prbsi* = *prbsi,* struś, *pnзб.*

Lit.: ARj 7, 535. 536. 10, 823. 12, 497. 498. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečny* 296. *WP* 2, 44-5. *Trautmann* 220. *Tiktin* 1246. 1261. *GM* 48. 322. *Boisacq** 805. Oštir, *Wus* 3,207. Güntert, *WuS* 11, 140. Hirt, *PBB* 23, 342.

prskati, *prskam* impf. (~ *vodom,* Vuk) *(is-, po-, ras-, u-)* prema iteratīvu na *-va- -prskávati, -prskāvām,* samo s prefiksnima »1° kropiti, skropiti, Conspergere«, i pf. na *-nu- pfsnuti, -ein* (Vuk) »stremiti«, na *-éti prštati, prštim* (subjekt *voda, mast) (is-, ras- se)* = *prštet, -îm* (Kosmet) »stridere« prema *pfsnuti, -ēm* (Vuk, Kosmet) *(is-, raz- se)* »pući, puknuti« = *prštiti, -im* (Vuk, Crna Gora, objekt *sirotinju)* »(metafora) tlačiti, ugnjetavati, gaziti«. Varijanta sa *sk* > *šk upfškat, -am* (Kosmet) (objekt *dête, ruke)* »uprljati« možda stoji u vezi s *prčkati* (v.). Glagol *prskati* nalazi se u slov., bug., češ., polj. i rus. Zbog toga ti glagoli onomatopejskog podrijetla mogu biti i praslavenski. [V. i pod *prč].* Odatle postverbal *pfsak,* gen. *-ská.* Na *-avac pfskavac,* gen. *-avca (od baruta)* »raketa«. Na *-alica prskalica* »rana koja se u jedan mah na više mjesta otvori« = *raspršnica,* na *-njaci raspršnjaci* (Vinkovci, Banija), na *-njača raspršnjača* (Šaptinovac). Glede *nj* upor. frekventativ *ispršnjivati* (Bella, Stulić). Ovamo i *prštalica* (Í834) »(neologizam) raketa«. Vezu s onomatopejskim glagolom *prskati* (v.) pokazuju ime biljke *prskoč,* gen. *-oca* = *praskoč* i *prsnuti* = *prasnuti.* Na *-ulja prskulja* (Vinkovci) »šljiva koja prsne«. Rumunji posudiše *a pîrsni* = *prísni* (subjekt *vatra)* »prasseln«, Arbanasi *perskdt.* Sveslav. i praslav. onomatopejski korijen *persk-* oponaša šum vode, glas koji nastaje kad se predmet raspukne. Akcenat je također u službi tog variranja. Upor. *praskati, prišt* (v.) Upor. lit. *purkšti* »wie eine Katze prusten«. Onomatopejski se korijen prenosi i na glas životinja: stcslav. *prъskamje* »mugitus«, rus. *porskatb* »Hunde hetzen«. Ovamo ide *oprskat se* (Smokvica, Korčula) »postati skotna«; *prskati se, -a* (Stulić, Ston, srednja Dalmacija, Pavlinović), također slov.

i češ. Upor. lot. *patiburškyt* »coire (de ovibus)«. To značenje može biti i praslavensko.

Lit.: ARj 12, 499. 509. *Elezović 2,* 146. *Miklošič* 243. 266. *Holub-Kopečny* 296. *Bruckner* 396. Iljinski, *ASPh 29,* 486-487. Osten-Sacken, *IF* 28, 149. Schmidt, *KZ* 32, 384. Scheftelowitz, *KZ* 56, 174-201. *KZ* 54, 236. Petersson, *LUÂ* l, 12 (1916) (cf. *JF* 3, 218). Matzenauer, *LF* 14, 165-167.

prsluk m (Vuk, danas općenita hrv.-srp. književna riječ) »gilet, kružat (Boka) = krožet (Dalmacija < fr. *corset,* lajbak (ŽK) < njem. *Leibeh* = *prusluk* (Vuk) = *prustluk* (Tekelija, 18 v., Vinkovci) = *prosluk* (donja Podravina). Deminutivi na *-ьc* > *-ac prslučac,* gen. *-ica* = na -ÒR > *-ak prslučak,* gen. *-čka* (Lika), na *-ić prslučić;* augmentativ na *-ina prslučina; napfslak* pored *napfshk* (Kosmet) »haljetak od platna, vezena ili nevězena, što pokriva prsi djevojaka ili udatih žena«. Od madž. *pruszlik,* a to od njem. *Brustfleck.* Interesantan primjer turciziranja njemačke riječi, koja je došla preko madžarskoga. Upor. rus. *arhaluk* pored *arhalyk* »kurzer Hauskleid« u pogledu sufiksa.

Lit.: ARj 12, 414. 499. Skok, *Slávia* 15, 612., br. 487. *Elezović 2,* 444. Hamm, *Rad* 275, 22.

prst[1] m, gen. pl. *přsta, prstí* (deklinacija г), *prstiju* (dual), baltoslav., sveslav. i praslav. **pbrstb,* »1° digitus, 2° parmak (upor. prezimena *Parmačević, Altiparmaković)«.* Deminutiv na *-ьc* > *-ac: prstac,* gen. *-sca* pored *-aca* (Belostenec, Stulić) = na *-ić prstić* (Vuk) = *prstac,* gen. *-sca* (Ston, metafora) »1° mala školjka (upor. tal. *dattero di mare* < gr. *dactylιs* za takvu denominacijų), 2° biljka, 3° gljiva (Istra)«. Na *-avac prstavac,* gen. *-avca* (Poljica) »školjka«. Augmentativ na *-ečina prstečina.* Pridjev na *-ьn* > *-an prstan, prsna,* određeno *prsni* ne govori se danas zbog izbjegavanja homonimije sa *prsni* od *prsa.* Poimeničen na *-jak: pfšnjak,* gen. *-aka* (Vodice) »naprstak«. Sveslav. i praslav. pridjev na *-en prsten* m (14. v., Vuk) »annulus, vilica, burma, vera, biočug« (poimeničen je u m. r. već u praslav.) = *prstan* (Jambrešić). Taj ima svoju leksikologijsku porodicu, jer igra veliku ulogu u folkloru: na *-ić prstenić,* deminutivi na *-ьc* > *-ac prsténac,* gen. *-nca* »1° anellus, 2° drago kamenje u prstenu, 3° školjka dattero di mare, 4° gljiva (Istra)«, na *-bk* > *-ak prsténak,* gen. *-nka* »biljke«, na *-čac prstenčac,* gen. *-čca* pored *-caca* »1° anellus, 2° cvijet«, na *-etc prstenčic.* Na *-dzija prstendžija* f »koji prstenuje djevojku«. Pridjev na *-en: prsteni* (Kašić), poimeničen *prstènica* »kutija za prstene, na *-ik prsteník* »prst na koji se stavlja prsten«, na *-ka prstenka* »1° vrsta veza, 2° biljka, 3° ime kozi, 4° tanac«. Odatle na *-ar prstènãr,* gen. *-ára* »koji pravi prstene«. Ostale izvedenice od *prst:* na *-njāk napršnjāk* (pored iza-)(Vinkovci) »dio obuće na prstima« = na *-bk naprstak,* gen. *-ska* (Vuk) = *napršnjak* »digitale« (Rumunji posudiše *năpărstoc); naprsci,* gen. *naprstaka* m pl. (Vinkovci) »kolači nazvani po načinu kako se prstima prave« — *naprsnici* m pl. »rukavice kod kojih prsti ostaju goli do pola«. Složenice: imperativna *kažiprst* »doigt index« = *kažiput* »prst kojim se kazuje put«, *prstoroščić* (Istra) »jare koje ima rogove prst duge«, *prstovet* m (Stulić, Šulek) »onoliko koliko se može uzeti prstom« < **prstojetb* (nije potvrđeno u narodnom govoru); *petoprsnica* (Vodice) »frula prizmatičnog oblika od jednog komada drveta sa 5 — 7 rupica«. Potpune usporednice postoje samo u baltičkoj grupi: stprus. *pirsten,* lit. *pirštas,* lot. *pirst.* U slavinama isti naziv postoji za ručne i nožne prste, tako već u stcslav. *prшу ręčbnyjį i nožwiyjt.* Tako i u baltičkoj grupi. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava kao složenica od ie. korijena **per-* koji služi kao prijedlog i prefiks u značenju »pokraj, van« i kao glagol »prodirati« i od ie. korijena **stha-* (v. *stati).* Ta je složenica ie. Upor. sanskr. *pṛṣtha* »hervorstehend, Rücken, Gipfel«, avesta *parsta* »Rücken«, stvnjem. *first* »zabát«, lat. *postis* »Pfosten«, gr. πάστας »isto«. Prema tome bi praslavenska riječ značila prvobitno »ono što strši«. Machek veže sa *prsa* jer se novorođenčetu daju u usta *prsti,* prije nego mu se poda sisa na grudima.

Lit.: ARj 7, 536. 12, 502. Zega, *Slavio* 9, 581. *Elezović 2,* 145. Ribarić, *SDZb* 9, 176. 185. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečný* 296. *Bruckner* 410. *Mladenov* 533. *Trautmann* 220. *WP 2,* 35. 604. Lewy, *PBB* 32, 137. Brugmann, *IF* 11, 285. 18, 130. Solmsen, *IF* 31, 464. Machek, *Recherches* (1934) (cf. *IF* 54, 282). Vaillant, *Slávia 9,* 494-495. *Boisacq*[3] 805.

prst[2], gen. *-i* f (13. i 14. v.), sveslav i praslav. **pbrstb,* »1° plodna zemlja (humus), 2° prah (upor. u *Náuku primudroga Akira,* 1520: *telo s prstju pomešano),* bez paralela u baltičkoj grupi. U hrv.-srp. narodnom govoru nema potvrda. Riječ se izgubila zacijelo zbog homonimije s *prst*[1] m (v.). U slov. je živa kao apelativ *prst,* gen. -í i kao toponim *(crna Prst* kod Krke). Nalazi se u svim ostalim slavinama. Miklošič uzimlje isti korijen koji i u *prah* (v.) u

nižem prijevojnom štěpenu, a Bruckner korijen koji je u pridjevu *prhak* (v.) i imenici *prhut.*

Lit · *ARj* 12, 502. *APJ 9,* 137. *Pleteršnik* 2 356 *Miklošič* 243. *ЏоІиЂ-Kopecny* 297. *Bruckner* 410. *Mlađenov* 534. *Walde* 99. 699. Osten-Säcken, *IF* 24, 248. Pedersen, *IF 5,* 54. 72. 74.

pi-sura f (šibenski otoci,_ Korčula) = *prsüra* (Rab, Pag, Brač, Šolta, Čiovo, Malínská, Kuhačević) = *pršura* (oko Splita, Senj, Vodjcg) _ (r > *ar) par s ura* (Split, Marulić, Brač, Šolta, Vis, Božava, Rab) = (disimilacija *, - r > 0 — r) pasüra* (Hvar) = (disimilatorni gubitak prvog sloga *pr-, izazvan* tom disimilacijom) *sura* (Krk, Cres) < **psura* (upor. *sovati < psovati) = (s > c od pc < ps,* upor. *pcovatf) cura* (Baška, Punat), deminutiv *curica — (r - r > r - lj) prsulja* (Visoko) = *(fre- >* metateza *fer- > for-* zbog labiodentala (upor. *ponistra) > pro-* (neke vrsti zamjena sufiksa) *pròsulja* (Dubrovnik, Crna Gora, Boka) = *prosulja* (Krtole, Dubašnica, Crmnica, Tivat) = deminutiv *prosuljica,* augmentativ *prosuljina,* na *-ar prosuljar* »koji pravi prosulje« = *prasują — prasują* (Kućište) = *fršora* pored *friúra* (Split, venecijanizam < *fersora),* slov. *prosara,* »Γ tava, tiganj, 2° (domaći proizvod, Visoko) zemljana posuda, okrugla, bez nogu, ručice i poklopa, plitka, dolje ravna, na krajevima svođena«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kllat. *frîxoria* od *frígere* (v.) > 1336. u Dubrovniku s očuvanim *ks frechsura,* 1376. *frechsora,* krčko-rom. *forsaura,* u tršćanskim dokumentima *frissoras, frissora, fresorium* (1350, Statut tršćanski), danas tršć.-tal. *fersora* (venecijanizam), istro-rom. *fersora* (Pula), *farsura* (Rovinj, Galezana), furl, *farsore* f. Odatle dalniato-romanska izvedenica na *-ata prsurata* f (Korčula, Šibenik) = *prsurata* (Hvar, Brač, Vis) = *pijàt prsurôat* (Šolta) = *paršurata* (Hvar) »žličnjaci, popriguša, baba ili fritaja« = *pišurata* (Kućište) »tijesto prženo«.

Lit.: ARj 12, 432. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik 2,* 351. Šturm, *ČSJK 6,* 73. Hraste, *Rad* 272, 35. Isti, *BJF* 8, 54. Ribarić, *SDZb* 185. *Bartoli 2,* 183. 299. *REW** 3524. *DEI* 1716. *Cavalli* 45. Matzenauer,, *LF* 14, 31. *GM* 103. 525. *Ive* 10. 129. 153.

pȑt[1] m (16. v., Kurelac) »1° haljina, 2° prtljag (1688), 3° (metafora) magarac = tovar (Poljica)«. Nalazi se u stcslav. *ръть* »pannus, platno«, slov., bug., polj. *part,* ukr., rus. *port,* sveslav. je i praslav. U hrv.-srp. je gotovo propala zbog homonimije sa *prt*[2] *î,* ali živi u izvedenicama: pridjev na *-en prten* (Vuk, Kosmet, Čilipi) »1° od lana i konoplje, 2° pamučni (Čilipi), 3° (metafora) rdav«. Poimeničenja toga pridjeva dala su leksikologijsku porodicu: u sr. r. *prteno* (Lopud), na *-jača pnenjača* »torba od lana« = na *-jara prtènjara.* Na *-Hica: pftilica* (Lika) »1° vunena uzica, 2° torba«, upor. *opna* (v.), na *-ьc > -ac prtenac,* gen. *-nca* »sve tkano od lana i konoplje«, na *-ica prtenica* (Stulić) »garderoba«, na *-ilo prtenilo* (Matavulj), »svako tkanje«, na *-ište prtenište* »rublje«, na *-ka prtēnka* (Vinkovci) »prtena torba«, na *-ar pПенаг* (Bella, Stulić) »lanar«. Denominal na *-iti prtèniti, -lm* (Lika) »smrdjeti, kao kad gori što prteno«. Na *-ište: prtlšte* n (Vuk) »prteno platno« (također stcslav. i rus.). Na *-eil-eš prteš* (Norini) »ruho«, odatle augmentativ na *-ina pretežina* (Kačić). Odatle na *-Uina <-bsk + -ina preština* (Retkovci, Slavonija) »prtenina«. Značajno je da i u ovoj leksikologijskoj porodici ima miješanja sa *prtljati* (v.) : *prtljanjak,* gen. *-njka* (Bistrac) »vrećica od 2, 3 oke žita«. U prijevoju perfektuma *tratez* (ŽU) = *prateš,* gen. *-ži* (ŽK) = *tratež* (Krasić, hrv.-kajk., slov.) »rublje, veš«. Odatle deminutiv na *-će pratešce* n (ŽK) »jedan komad rublja«, u ranijim potvrdama *pratež* (15. v.) znači »tovar, teret, prtljag, roba, trg, stvari uopće, svojina, imanje, blago, jelo«. Marulić, *Judita* 6, 112 *pratež* f »plijen asirski«. Zbog značenja »jelo« moramo staviti ovamo i *prtēnka* f (Sušnjevo Selo, Čakovec) »jelo od krumpira i kukuruznog brašna«. Taj prijevoj nalazi se još u izvedenici na *-ía praca* (Vuk) = *prace,* gen. *praca* (Čilipi) »na samaru uzica na kojoj se drži noga kad se jaši, kao uzengija«, s deminutivom *tracica* (Vuk). Značajno je da se taj prijevoj ne nalazi u ostalim slavinama. Děny je postavio tvrdnju da je stcslav. *ргыъ* »λĩνον« stara posuđenica iz tur. *pırtı* »nippen«. Kako posudenice ne pokazuju prijevoja, to se mišljenje mora zabaciti. Riječ *pratež* sama daje putokaz za etimologiju. To je isti praslav. korijen koji se nalazi u *prati, perem,* tj. ie. **per-* »udarati«, raširen formantom *t.* Praslav. **pen-1prтiъ! *port-* značilo je »rublje koje se pere«.

Lit.: ARj 11, 380. 12, 510. 511. 512. 513. *Pleteršnik 2,* 211. *Elezović 2,* 146. *JF* 11, 84. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečný* 297. *Bruckner* 397. Deny, *Mélanges Boyer* 1925, 104 (cf. *IF 26,* 104. *JF* 7, 257). Lehr-Splawiński, *Polono-slavica 26* (cf. *IJb* 25, 328). Matzenauer, *LF* 14, 168-169.

pȑt[2], gen. -i f (Vuk, Poljica, Sinj) = *pfta* f (prijelaz iz deklinacije i u deklināciju *a),* sveslav. i praslav. **рьПь,* »put ili staza po snijegu«, bez paralele u baltičkoj grupi. Da bi se bolje uklonila mogućnost miješanja sa stcslav. *ргьiъ < pȑt* »odijelo« (v.), *pri* f je dobila veću starije doba sufiks *-ina: prtina f* (također bug.) = *prtina* (Vuk) = *prtina* (Kosmet) »isto«. Upor. isti način izbjegavanja homonimije u *os(a) = osina* (v.). Deminutiv na *-ica prtinica.* Radna imenica na *-ar prtinār* »koji čisti državnu cestu«. Na *-ač prtač* (Istra). Na *-elj pftelj* (Vinkovci) »debeo snijeg podesan za sanjkanje«. Pridjev na *-ъk prćak,* f *prčka* -(snijeg) »sipak«. Suglasnik *ć* je od part. perf. pasiva *prćen,* od denominala na *-iti prtiti, -im* (Vuk, Sušnjevo Selo, Čakovac, Lika) *(pro-)* »1° praviti prtinu, 2° gaziti snijeg«. Rumunji posudiše *pirtie = pirle* (Moldavija) »durch Gehen oder Fahren im Schnee gebildete Spur, Fährte, Bahn«. Dočetak *-ie = -e* zamjena je za meki poluglas. Miklošič pozna rum. *pîrtă* f, koji odgovara našem *pria* f. le. je korijen **per-,* koji je prijedlog i glagol »hinüberführen«, a koji u slavinama dolazi u prefiksu *prě-,* u imenici *pramac,* u glagolima *pariti, periti (na-).* Od tog korijena stvoren je praslav. apstraktum na *-tb,* koji je postao konkrétum. Upor. ie. **pr-tu* »passage« = u zendu *pargtu,* u gal. *ritwn* = njem. *Furt,* stisl. *fiṇrdr* »zaliv« = nord. *Fjord.*

Lit.: ARj 12, 510. 513. 11, 428. *Elezović 2,* 146. *Miklošič* 243. *Bruckner* 402. *Mlađenov* 539. *WP 2,* 39. *Tiktin* 1172. Matzenauer, *LF* 14, 167. 168.

prtàbonjka f (Dubrovnik) = *bratabônka* (Lepetane, Boka) »vrsta lijepe jabuke unesene iz Italije«. Od tal. sintagme *bruttabuona* »isto«. Prvi je dio pridjev *brutto* (13. v.), od lat. *brütus > bruttus,* s geminatom afektivnog podrijetla kao u *tutto < totus.*

Lit.: ARj 12, 511. Zore, *Tud.* 18. Isti, *Rad* 115, 150. *DEI* 619. *Pirana*[2] 80.

prtiti (se), *-im* impf. (16. v., Vuk, slov.) *(do-, na-, nao-, o-, ot-, po-, pre-, pri-, ras-, s-, u-* /se/), prema iteratīvu *-prcati, -ām,* na *-va- -prèmati, -čujem = -prtivati,* samo s prefiksima, »1° dizati na leđa > tovariti, teretiti, 2° napredovati (subjekt *žito,* Bačka, Vuk; metafora, upravo »nositi plod«)«. Ista glagolska osnova s deminutivnim *-Ija- prtlati, -ām (na-)* »1° nositi (Martić), 2° tovariti (Stulić), 3° (metafora) blebetali« = (sa *tlj > klj) prkljăti, -ām* (ŽK) »biti neodlučan«. Na *-ovina prtljavina* (Jačke, Kurelac). V. još *seprtljati.* Postverbali: *uprta* f »remen za torbu« = *uprte* (ŽU) = *oprte* (ŽK) »Last-, Packstrick«, s pridjevom *ùprtni* (koš) »koji se nosi na uprtama«, poimeničen na *-jača torba uprtnjača,* i s deminutivom *üprtica* (narodna pjesma). Na *-ača prtača* f (Vuk) == *opřtača* »torba uprtnjača«. Na *-alo prtalo* n (Trebarjevo) »uprta«. *Na. -ivo prtivo* (Stulić, Martić) »prtljaga«. Na *-vα (s)prtva* »košara«, s deminutivom *pttvica* (Ston) može biti i posuđenica od lat. *sporta.* Pridjev na *-ljiv prtljiv* »teretan«, na *-ъn > -an naprtan.* Radne imenice na *-telj naprtitelj,* na *-as prtljaš,* gen. *-aša* (Vuk) »brbljavac, blebetaš«. Prilog *năuprt* (Vuk, *nositi što* ~). Na *-lište philist e = pr taliste* »mjesto gdje se mazge prte«. Od *prtljati* najvažnija je izvedenica na *-ag prtljag* (Vuk) = *prtljaga* (Vuk) »Gepäck«, s augmentativom na *-ina prtljažina.* Stulić ima varijantu *prtljavina = prtljačina* (Budmani) = *prtljužina* (Radnic) u istom značenju. Riječ *prtljavina* ima i metaforicko značenje »šeprtljanje«. Ovamo možda na *-ariti prillanti, prlljārīm* »jadno živjeti«. U ovoj leksikolog!jskoj porodici ima miješanja sa pridjevom *prten* (v.): *prtenjak* (Poljica) »továrni konj«.

Lit.: ARj 12,514.515. 516. 517. Vuković, *SDZb* 10, 397.

prud[1] m (14. v., Vuk, slov.) = *sprud* (istočni krajevi), sveslav. osim bug., praslav. *prodi,* »1° greda u vodi ili ritu duž suhe zemlje, 2° sitno kamenje kojim se drumovi posipaju (Vinkovci), 3° toponim (u sing, i pl.)«. Pridjevi na *-ъn > -an prudan* (hrv.-kajk., slov.), poimeničen na *-ik prudnik* »1° biljka chenopodium botrys, 2° ptica Strandläufer, 3° Schottergrund (Šulek)«, na *-jača prudnjača* (Popović) »sitna tvrda kruška«, na *-ica Prúdnica* (toponim), na *-ovit* (upór. *barovú) prudôvit.* Na *-ika* (sufiks za biljke) *prùdika î* (Vuk, Baranja) »šibljika koja na prudu iznikne«. Zbog homonimičke kolizije s *prud*[2] *f (v.)* riječ nije ušlau opći hrv.-srp. jezik. Odatle još kod Šuleka *prudina* »pučina«, *prudište* n »prud«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o.* Upor. slov. *pród* »Schotter«, *pródec* »pijesak«, stcslav. *prędb,* češ. *proud,* polį. *prąd.* Rumunji posudiše *prund* »isto«, odatle nazivi ptica *prundar, prundurel, -dunel;* na *-iş prundis,* pridjev na lat. *-osus > -os prundos,* glagol *a prundi — prundui (-ui < slav. -ujp, -ovati),* Madžari *porond* (16. v.) »pijesak«. Nema paralela u baltičkim jezicima ni ostalim ie. Tumači se iz slavenskih jezičnih sredstava, kao praslavenski prijevoj perfektuma od *predati, prênuti* (v.) < praslav. *pred-* »skočiti«, prema predodžbi da sitan pijesak »skače«.

Lit.: ARj 12, 519. 521. *Miklošič*265. *Holub-Kopečný* 296. *Bruckner* 436. *KZ* 42, 360.

Joki, *Zbornik Jagićev* 481-485 (cf. *RSl 2,* 242). Matzenauer, *LP* 14, 181 — 183. Bernard, *RES* 27, 25. Meillet, *BSLP 29,* 39.

prud[2], gen. *prùda* m pored gen. *prudi í* (14. v., slov.) »korist, probitak«. Kako je riječ došla u homonimičku koliziju s *prűd*[1] (v.), nije ušla u opći književni i saobraćajni jezik, nego je ostala u narječjima kao provincijalizam. Pridjev na *-ьn* > *-an trudan* (15. v.) (ne-) »koristan«. Denominal na *-iti truditi, -гm* impf. (15. v., Vuk, Primorje) *(na-)* »hasniti, koristiti« pored *pruditi* »hasniti, koristiti«, *raspruditi* pf. (hrv.-kajk., 16. v., Belostenec, Habdelić) »dilapidare« prema impf, *naprudati, -am = naprudevati, -dujem = naprudivati* i *rasprudivati.* Odatle postverbal *napruda* f »korist« i pridjev na *-ljiv naprudljiv.* Na *-ilo prúdilo* n (Stulić, Ston) »korist, probitak«. Semantički je istovjetna sa *prid* m (hrv.-kajk. i slov.) »korist«, odatle pridjev na *-ьn* > *-an pridan* (ŽK) »koristan«, slov. *priditi* pored *pruditi.* Promjena » > *u* nastala je možda unakrštenjem s rom. *prode,* lat. *prossimi, prodesse.* Schuchardt je izvodio iz *prode.* Miklósié je najprije identificirao stvnjem. *fruot(i)* »Klugheit, gedeihen« (tako i Hirt), zatim je stavio pod praslav. korijen *de-* kao i *prid* (v.). Upor. arb. *mbroth* »koristim«. Samo *prođe* je sadržano u *prdf (vazet na* ~, Rab) »kamate« < sttal. *prođe* > prò »Zins«.

Lit.: ARj 7, 338. 8, 42. 12, 519. 520. 521. *Miklošič* 43, 266. *REW*[3] 6766. Schuchardt, *KZ* 20, 242. *GM* 266-267. Joki, *Zb. Jagićev* 481-485 (cf. *RSl 2,* 242). Kušár, *Rad* 118, 17.

prùda f (Zore, južna Dalmacija) = *pruda* (Blato, Korčula) »kopriva«. Postverbal od *pruditi, -im* »žeći, paliti«, kaže se kad se pušta voda, pak peče, a o djetetu kad ga mokraća peče na žlijezdama da ga je *oprudilo.* S prefiksom *opruditi, -im* kod dubrovačkih pisaca u pravom i prenesenom smislu (Dalmacija, Poljica, Pavlinović: *mazga se oprudila* »izlizala joj se dlaka od velikog tereta«) prema *oprudivati, -ujem* (Stulić). Na *-eti isprudjeti, isprudim (plač oči).* Prema primarnoj grupi: *oprusti, oprudem* (Otok, Slavonija, subjekt *voćka u cvitu)* »metafora) 1° prvi rod roditi (subjekti *vinograd, šljiva,* Srijem, 2° rasti iz korijena ili iz stabla«, može ići i sa *pruditi* »koristiti« (v.). Odatle *prudljivica* (Slavonija) »neka vinova loza«. Na *-ilo prudilo* n (Blato na Korčuli) »grana od šipka s dračama za sušenje ribe na ognjištu«. Upor. rus. *prudilo* »štap s oštrim šiljkom«. Glagol se nalazi u češ. *pruditi,* varijanta od *prouditi,* rus. *pntditb.* Od istog je korijena pridjev slov. *pradek,* češ. *prudký, poll, prędki,* stcslav. *prpdbkb* »rapide, vif«, iz čega se vidi da je a nastao iz velarnog nazala ρ. Postanjem, ako je semantički i različita, riječ ide zajedno sa *prud*[1] (v.). Značenje »žeći« moglo je nastati u Dalmaciji i unakrštenjem sa lat. *ürere* > tal. *prudere.* Kao deminutiv od *pruditi* »žeći« na *-câți* (v.) može se smatrati *prücati se, -ã* impf, (subjekt *konj, maaga, tovar, riba,* kod zapadnih pisaca) *(raž-}* »ritati se«. Upor. značenje slov. pridjeva *pradek* »eifrig, mutig, munter«. Ovamo ide možda još *prūljat se, -ulja* impf, prema pf. *pruljnut se* (Kosmet) »bacakati se nogom, praćat se«.

Lit.: ARj 4, 122. 9, 10. 122. 123. 12, 519. 523. Zore, *Rad* 115, 151. *Pleteršnik* 2, 347. *MiЬIoШ* 265. *Holub-Kopečný* 296. 297. *Bruckner* 436. *REW*[3] 6802. Vaillant, *BSLP* 31, 44.

prùdi(j)es, gen. *-ésa* m (Dubrovnik, Zore) »uže kojim je lađa za kraj vezana«. Od tal. *prodere* — mlet. *pro(e)se* »ormeggio di cavo che lega la prua a terra o ad una boa«, a to gr. πρυμνήσιον (od πρυμνός) unakršteno s *proda, pro(v)a* (v.) < πρφρα.

Lit.: Zore, *Tud.* 18. Isti, *Rib.* 325. Maver, *AR 6,* 251. Skok, *ZRPh* 57, 472.

prûlva f (Krk) »neka duguljasta smokva«. Možda deminutiv od *prūnus* > **prunula,* upor. tal. *prunella, brunella* »crnjenac, brunella vulgáris«.

Lit.: ARj 12, 527. *DEI* 616.

prus m (16. v.) =· *průseč* (Belostenec) = *prusac* (Stulić, Zore) = *prusavac,* gen. *-vea* (Kurelac) »konj, gradarius, equus tolutarius«. Denominal na *-ați prusati* »visoko podizati noge pri hodu« = na *-iti prusiti.* Upor. bug. *prūsam* prema *trusna* »sitno hodim«. Prilozi: na *-će prusce = průseči.* Madž. *poroszka.* Mažuranić i Matzenauer izvode od imena naroda *Prus* (upor. njem. *Wallache),* gdje su se gojili konji, dok Mladenov tumači iz ie. jezičnih sredstava, od ie. korijena **preu-: *prou-* + *-d* + *-s, -t* + *-s* u stvnjem. *frao,* nvnjem. *froh,* sanskr. *právate (î.* 1.) »skače«. Taj se korijen nalazi u rus. *prytb* »brzo trčati«, *prytkij* »brz«.

Lit.: ARj 12, 527. *Mažuranić* 1187. Zore, *Rad* 118, 137. *Miklošič* 266. *Mladenov* 533. Matzenauer, *LF* 14, 93 — 94.

prüškva f (Istra) »iver, treska, ošćela«. Deminutiv na *-ica pruškvica.* Možda lat. **prosěca* f, postverbal od *prosecare.*

Lit.: ARj 12, 512.

pružina f (narodne pjesme, Drobnjak, Hercegovina) »1° koliba kraj tora za noćivanje čobana« = *plužina* (Vuk) »1° isto, 2° toponim (u sing, i pl.)«. Ne zna se šta je prvobitno, oblik sa *pl-* ili sa *pr-,* prema tome teško je odrediti etimologiju. Mogla bi biti augmentativna izvedenica od stcslav. *prcgb* > *prug* (v.). Upor. češ. *pružina* »GertCį Rute, prut«. Značenje bi bilo »koliba od pruća«.

Lit.: ARj 10, 93. 12, 535.

prvad, gen. *-(a)da* m, pl. *prvadi* (čakavski, 13—15. v., manje potvrda iz 16. v., Vrbnik, Senj, Novi, Modrus, Vinodol, Lovran, Baška, Ledenice, Dobrinj) »svećenik koji je primio prvi urdin, opći su nazivi *pop* (1321. *Ratko prvad i Radosav popove"), plovan (plovan prvad,* 1380. *senjski kanonici moraju biti prvadi)«.* Deminutiv na tal. *-ino* < lat. *-inus prvadin* »klerik koji primi presbiterat«. Veže se s *arhi-, arki-: arhiprvad* (15. v., ~ *modruški, vinodolski) — arkiprvad* »dekan« (1472. *pop Petar Vidaković, pleban crkve novljanske, arhiprvad vinodolski* 1499, *arhiprvad senjski* 1425, *arhiprvad prmancer).* Odatle na *-ija: arhiprvadija* f (16. v.) »podarcidakonat«. Godine 1490. lovranski plovan Rađen određuje za komisare svoje oporuke *prvadi ki su nine živi.* Godine 1423. *pr'vad, I anь Rambkovič, pisan općini Baš'ke.* Senjski kapitul određuje da *prvadi drže svoju septimanu nedilju va oficij zakanski.* Najstarija je potvrda u Zakonu vinodolskom (13. v.) u kojem se pominje *z Lederne Ratko prvad,* 1230. (?) u Dobrinju *od mojih sini i prevdi Marka.* Od stfurl. *prevede,* nfurl. *preidi* < vlat. *praebyter* < gr. πρεσβύτερος. Preko stvnjem. *erzipriestar* < lat. *archipraesbyter* < gr. ἀρχιπρεβύτερος > hrv.-kajk., slov. *jašpršt* pored *ješpršt,* upor. stčeš. *arcipřišt,* madž. *esperes* »archidiaconus, archipresbyter, děkan«, sa lat. *vice- vicijašpeš* (ŽK) = *vicijašpm — vicejašpriš* (Krašić) »podarhidakon«. Talijanizam je skraćenica od stfurl. *prevede* ili od tosk. *přete* oblik *pre-* koje se veže s ličnim imenom *Premate* (istarsko prezime) < *Pre Mate,* dok je samo *prete* u *arcipret* (17. v.) < tal. *arciprete.* Kod pravoslavaca i rjeđe kod katolika postoji grecizam: *prezviter/presv-* (17. v., koji upotrebljava jednom Kožičić) = (s promjenom prefiksa) *prezbiter, prozvitar* (15. v.), apstraktum na *-bstvo presviterstvo* (Danilo). Od runu *preot* je toponim *Pirot* (Srbija, Bosna), etnik i prezime *Piroćanac,* gen. *-anca* = pored *Piroćanin* = *Prijat* m (zemljište u okrugu Rudnik, Srbija). Upor. arb. *prift.* Rum. *preot* = arb. *prift* dokazuju da je grecizam u balkanskom latinitetu glasio jednako kao i na apeninskom poluotoku **praebyte,* s gubitkom dočetnog *r* zbog disimilacije *(r — r > r — e).*

Lit.: ARj 1, 103. 108. 5, 951. 9, 867. 941. 11, 737. 820. *Mažuranić* 8, 44. 53. 1187. si. *Mon. croat. 2.* 71. I11 *APJ 2,* 81 *Šurmin* 109. *SEZb* 4, 204. Skok, *ASPh* 33,372. Isti, *Slovo* 3, 54-55. *Pirana** 808. 804. Štrekelj, *DAW50,* 17. *Gombocz-Melich 2,* 50. *REW** 6740.

prvï (Vuk) = *prvi* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav.. pridjev, danas samo u određenom vidu, u stcslav. i u neodređenom *pгь ъ* = *pгъ ъ,* »πρότερος, primus«. Deminutiv *prvahan* (upor. *maljahan)* (Vetranie). Komparativ *pfvlji, prveii* (hrv.-kajk.), *prvši,* čak. *prvéji* »prior«, superlativ *najprvi.* Poimeničenja: na *-ьc* > *-ac prvac,* gen. *prvca* (Stulić) = na *-ák prvak,* gen. *-aka* m prema f *prvačica = prvakinja.* Denominal na *-iti prváčiti, přvačím* (Vuk) »prvi put preorati njivu ili zemlju« je od priloga *prvač* (Vuk) »najprije«. Na *-oca přvača* f, m (Vuk) »tiro«. Na *-ina prvina* »1° prva rakija, 2° prvi plod« prema *pfvina,* također pl. t. *přvine,* gen. *-īnā.* Pridjev na *-en prven* (Stulić) »primitīvus«, poimeničen na *-enьc, -ënьc pf venae,* gen. *-enea* pored *prvjenac* i *pf vijenac* i *pfvljenac,* (ikavski) *prvinac* m (Imotski) »1° prvo muško dijete (prema f *prvenica* »prva kći«), 2° prvi roj u godini od jedne košnice, 3° prva i najljuća rakija«. Deminutiv na *-e,* gen. *-eta prvēnče.* Denominal *prvenüti = doći ü prvjēnče* (Čilipi) »prvi posjet mlade svojim roditeljima«. Na *-ka pfvljënka* (ŽK) »krava ili žena«. Na *-stvo prvenstvo,* s pridjevom *prvenstven.* Na *-aja prvăja* (Kosmet, Peć, kalajdžijski izraz) »dio u kotlu od dna do povraza«. Na *-esina* (prema *starješina) prvešina* m (Jambrešić) »glavar«. Na -is *prví!* m (Kosmet) »prvak« = na *-as prvaš,* gen. *-aša* (Lika) »Obmann«. Na *-oškinja pfvoškinja* (Vinkovci) »ženska koja još nije bila s muškim«. Pridjev se proširuje drugim pridjevskim sufiksima: *-ost prvast* (Stulić), u poimeničenju na *-nik prvasnik* »primas«, *prvaskinja* (Istra) »ovca koja se prvi put objagnji« = *prvackinja* »žena koja prvi put rodi«, na *-èst* samo u poimeničenju *prveskinja f* (hrv.) »erst kalbende Kuh«. Upor. polj. *pierwiastka* i s-lov. *prvesnica = prvesmica,* Na *-ašt* < *-ost* + *-/: prvast* »prеđašnji«, odatle poimeničenja *prvaština,* na *-stvo prvaštvo* »prvenstvo«. Na *-anji prvanji* (15. v.) = na *-ašnji prvašnjī* (Vuk), upor. stcslav. *pгъ emъ,* obrazovano prema *sadanji — sadašnji,* superlativ *najprvanji = najprvašnji* (ŽK). Složenicev pridjevi od sintagmi *prvorazredni, prvoklasni,*

prvostolni, prvostepeni, prvobračni, prvovjenčani, prvobitan (iz rus.) = *prvotan* (iz češ.). Taj je od apstraktuma na *-ota* češ. *prvota* f »Vorzeit«. Odatle u Lici prilog *uprvotar* »u staro vrijeme« = M *prvotač* (Bukovica, Dalmacija), s nejasnim dočetkom *-ai* mjesto *-ar.* Imenice: *prvòkoska* »koza koja se prvi put okozi«, *prvorod, frvòrotka, -kinja,* s pridjevom *prvorođan* i deminutivom na *-če* i apstraktumom na *-stvo prvorodstvo* (prevedenice od lat. *primogénitas, -tura), pfvoroj* (Lika), *prvòsan,* gen. *-sna* (Lika), *prvotelka, -kinja* (Slavonija), *-tëljka* (Lika) = *-telj, -kinja* (Slavonija) = *-teoka* (Vuk, Gacko) = (sa *-eo* > *o* kao *preo* < *pro,* v.) = *-tôkinja* »krava koja se prvi put oteli«, *prvòzdrepkinja* (Šaptinovac) »kobila koja se prvi put oždrije-^ bila«, *prvoženac,* gen. *-enea — -ženik* (Lika, Vuk) »koji se prvi put oženi«. Kao sintagma govori se *prvi dan* (na Kvarneru, zadarski otoci, Split) = *prvi dan,* gen. *prvoga dnevi* (Prčanj) = kao složenica *prvídan,* gen. *prvídna* (Stulić, Trogir) = *pг iaъn* (Dobrota, u govoru starih žena) = *prvidan* (Lastva) = *prvídan,* gen. *prvidana* (i to u Prčnju) »ponedjeljak«, preve-^denica je (calque) od *primus dies* = *lunae dies* (u tal. i retorom, narječjima, furl, *prindi* »ponedjeljak«). Mnogobrojne su varijante priloške: komparativ *pfvlje* (Dobretić, ŽK) »prije«. Upor. slov. ime naroda *Prieki* u Štajerskoj, koji govore *prie* »prije«; *Isprva* = *sprva* = na *-ice ispîvice* = *ïsprvicê* (Vuk), *otprvîce* (17. v.) »odmah u početku«, s umetanjem sr. r. zamjenice *to istoprva* (jedna potvrda, 16. v.) »opet«, upor. *istonovice* »iznovice« i *najtomanje* (ŽK); *naprv* (Jačke) = *naprvo* (ŽK) »naprijed«, *naprvice,* poimeničeno *naprva* (Vuk, Dalmacija) »veza u košulji niz prsi«. Mnogobrojne varijante pruža složen prilog *to prvo* (Gučetić, Lastrić) = *topra* (Kanižlić). Upor. rus. *topervo* (na-Tječja) = *teper,* češ. *teprve;* obično s ispadanjem dočetka *-o* kao u hrv.-kajk. *ovăk, onak* i unakrštavanjem sa priloškom sintagmom *sprva: stoprv* (također slov., Zuzeri) = na *-ice stoprvice* (štokavski) = *stopař* (ŽK, sa f > čak. *-ar)* i zamjenom *prv* sa *prav* (pučka etimologija) *stoprav* (hrv.-kajk. i slov.) i dodatkom priloškoga *-om, -am* mjesto *-v stôprom* (Zagreb) »istom, erst« = *stopram* (Krašić) = *topram* (J. S. Reljković). Na *-č* < *-šbd-* (v.) *prvič* (slov., hrv.-kajk.) = *isprvič* (17. v.) »prvi put«. Odatle na *-je prvičje* > *přviče* (Vuk) »prve pohode« = *pfviče* (Kosmet). Na -oc (prema *drugoč) prvoč* (16. v.) »prvi put, istom, tek«. Završno *-če* zamjenjuje se sufiksom *-ište: prvišće* (Sarajevo) = *prvište* (Bosna). U antroponimiji *Prvoslav* (13. v.), s hipokoristicima *Prvan, Prven, Prve,* gen. *-eta.* Ie. je korijen *per-,* koji dolazi kao prijedlog u značenju »van, preko nečega itd.« i kao glagol u značenju »prodrijeti«, a koji je dobro zastupljen u slavinama: *pra-, pre-, pri-, pred, pro-, protiv, prijek, priklja, prst, prav.* U bazi set raširen je s pomoću sufiksa *-цo: рзгзцо* u slavinama, sanskr. *purva,* avesti *paurva* i u arb. *i pari,* dok je u baltičkoj grupi, lat. i germ. raširen sufiksom *-mo:* stprus. *pirmas,* lit. *pirmas,* lot. *pirmais* = lat. *primus* (odatle internacionalno *primaran* i crkveni termin *primas* te ciganski *primaš),* got. *fruma.*

*Lit.: ARj4,*11. 62. 7, 377.12, 539. 541-563. Maretić, *Savj.* 118. Jagić, *ASPh* \, 432. *Elesović l,* 238. 2, 44. 121. 538. *Miklošič* 244. *Bruckner* 410. *Mladenov* 538. *Tráutmann* 220. *WP* 2, 38. Prusik, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 268). Osthoff, *IF* 8, 32. 53. sl. Güntert, *IF* 27, 61-62. Bartholomae, *IF* 22, 108. *IF*56,126. Obrębski, *Studja nad sl. przysłówkom* (cf. *IF* 56, 126). *Boisacq** 819. Bruppader, *Die Namen der Wochentage im Ital. u. Rhätoroman (Romania helvetica* 28). Skok, *Slovo* 3, 58.

pŕzniti, *pfznèm* impf. (Vuk) »1° parajući svinjče tako mu drob zlijediti da se nečist ukaže, 2° nečistoću i nered činiti u kući (Bačka)« = *prznuti* (J. S. Reljković), nalazi se u češ. i polj., praslav.; denominal od pridjeva na *-ьn pfzan, pfzna* (Marulić) »1° nečist, prljav (upor. ukr. *prznyj* »isto«), 2° svadljiv«, određeno *Przni Tale* »Störenfried«. Poimeničen u ž. r. *przna* »1° nečistoća, 2° svadljiva žena«, na *-e* (?) *przne* m (Lika) = na *-ica prznica* f (Vuk) »svadljivo čeljade«. Raširen na *-av prznav* »nečist«. Ta se riječ unakrstila s participom prezenta kao pridjevom *pržeć(i)* »brz, nagao« od *pržiti* i participom perf. pas. *pržen,* pa se pored *prznica* govori u Srijemu i *przenica* = *prznica* »nalet, Stänker«, *naprženica f — napržica* (Vuk) »čeljade napržito, žestoko«. U *prznica* mogao je *ž* mjesto *z* doći od apstraktuma *prznja* (Vuk) i part. perf. pas. *zaprznjena* »nečista kuća, soba«. Upor. još sa *ž* mjesto *z* rasprźniti (objekt *pare}* (Riječka nahija) »potrošiti«. Povod za to unakrštenje dao je pridjev na *-ljivpržljiv* (žena) »koja se lako rasrdi«, poimeničen na *-ьc* > *-ac pržljivac* m prema f na *-ica przljivica.(v.).* Od tog unakrštenja potječu za glagol *pŕzniti i* semantičke metafore »3° raskidati mirno društvo (Vuk), 4° biti nestrpljiv (ŽK)«. Riječ je u ukr. ušla i u crkvenu terminologiju: *porznyj den* »Fleischtag«, *porznyty śa* »während der Fasten Fleischspeisen essen«. Praslavensku riječ tumači Bruckner od istog ie. korijena od kojeg je *praz* (v.), tj. prijevojem **perz-: *porz-.*

Što se tiče semantičkog razvitka, Bruckner upućuje na tal. *sporca* »nečist«, od lat. *porcus.*

Lit : ARJ 7, 539. 12, 567. *Miklošič* 244. *Holub-Kopečný* 298. *Bruckner* 397. Joki, *IF* 27, 307. Matzenauer, *LF* 14, 169.

pržiti, *-im* impf. (15. v., Vuk) *(do-, is-, na-, o-, ras-, za-),* južnoslav. i praslav. **prłg-,* »frigere«. Pridjevi *natržit* »(metafora) hitzig, heftig«, na *-iv prživ* (Stulić) »što peče«, poimeničen na *-cica prživčica* »biljka thymelea«, na *-ljiv přžljiv* »koji se lako raspali (metafora)«, poimeničen na *-ьc* > *-ac* m prema f *-ica pržljivac,* gen. *-tvca* prema *pržljivica* i apstraktum na *-ost pržljivost* (Lika), na *-evit prževit* »svadljiv«, particip prez. akt. kao pridjev *pfzeć(()* »1° (metafora) brz, nagao, 2° isprazan«. Na *-ьc* > *-ac pržac,* gen. *-sca* »zmija«. Postverbal *prga* i pridjev *prgav* (v.). Na *-ica napržica* m, f (Vuk) »čeljade žestoko« = *napržeńica* m. Na *-evina prževina* (Kosmet) »vrsta rđave zemlje«. Na *-ela* (upor. *držela, dezela) pržala* (Lika) »baklja iscjepkana od obla drveta«. Na *-mj* (upor. *nakovanj,* gen. *-ovnja) pfzanj,* gen. *-žnja* »sprava u kojoj se prži kava« = (s tal. sufiksom *-alino) pržalin* = (s tal. *-one* > *-unì) pržūn,* gen. *-una* (Dubrovnik, Srbija) = na *-ulja pržidja.* Na *-nica przniсa* (Vuk, Lika) = *przenica* (poimeničen part. perf. pas.) »četverouglasta tava za prženje zobi, ječma i prosa«. Na *-otina přžotina* (Bosna) »opeklina«. Unakrštenjem s tal. *braciola* nastade *pržolica* f »odrezak mesa za prženje, 'biftek (u našim jelovnicima)«. Upor. *brzala, bržolica* (Podgora) L; *bražolica* (Vrbnik) i *bružola* (Silba). Na *-avka* (upor. *žeravka* ŽK = *žeravica) pržavka* (Lika) »vruć pepeo pod kojim se može ispeći brašnenica«. Imperativna složenica *pržibaba* (Vuk) »pogrdno ime za podla čovjeka«. Riječ je kulturna, koja se posuđuje: Arbanasi *përxhis* »röste«. Rumunji *a prăji* »röste«, *pírjol* »incendium«, *pîrjolă* (Moldavija) »faširani biftek«, *pirjali,* Madžari *parazzolni* »pržiti«, *parázs* = *perasza* »favilla«. Postoji još od praslav. prijevoja *prag-* pridjev *napražit* »napržit«, glagol *naprašiti, -im* »malo spržiti«. Od nepotvrđenog **supraga* deminutivi na *-ica supražica* = na *-ka supraška* »vruć pepeo, prpor«, unakrštenjem sa *prah suprašica,* stcslav. kauzativum *pražiti* »frigere«, slov., bug. »isto«, na štokavskom teritoriju s prefiksom *zatraci* (< **prag-tf), zaprągnem* pored *zaprągnuti* »aufhören Mile! zu geben (von Kühen)«. Praslav. **prbg-* je rustični prijevoj prema **prag-.* Upor. još nazalizirani praslav. prijevojni štěpen **pręg-,* rus. *prjažitb, prjažmo* »Ofenkuchen«. Oba prijevojna štěpena nalaze se i u baltičkoj grupi: lit. *spragéti* »platzen, prasseln (beim Brennen des Tannenholzes)«, kauzativum *spraginti* »prasseln machen«, *sprogti* »platzen, einen Sprung, bekommen«, lot. *spragt* »bersten, krepieren, ausbrechen (von Knospen)«, lit. *spurgas* m »Pflanzenauge«. Baltičke su usporednice dragocjene, jer kažu koje je značenje praslavenska riječ imala dok se nije specijalizirala kao kuhinjski termin. le. je korijen **sp(h)er(e)g-,* koji je raširen j e obrazovano s pomoću formantą *g* od **sp(h)er-.* Onomatopejskog je podrijetla, oponašanje zvuka pri pucketanju. Upor. sanskr^ *sphūrjati* (3.1.) »prasselt, dröhnt«, stisl. *spraka* »prasseln«, dan. *strage* »krachen, knistern«. Na tom štěpenu ostadoše baltičke usporednice. Ovamo ide i gr. ἀσπάραγος »erster Pflanzenkeim«, internacionalna riječ, kod nas posuđena (preko tal.) *šparoga: spàrga;* njem. *Spargel.* Iz toponimije ide ovamo češ. *Praha,* polj. *Praga* > njem. *Prag* > naše *Prag* »upravo naselje nastalo na paljevini šume«, upor. *Požega, Poiarevac.*

Lit.: ARj 2, 653. 4, 11. 7, 520. 12, 569. Radojević, *NVj* 34, 379. (cf. *IJb* 12, 275). *Elezović* 2, 133. *Miklošič* 261. *Bruckner* 434. *Mladenov* 503. 539. *Trautmann* 276. *KZ* 50,. 67. *WP 2,* 673. *Tiktin* 1169. Matzenauer, *LF* 13, 184-186. 14, 169-170. *GM* 334.

psalam, gen. *-Ima* **m,** pl. *psaomi* (latinizam, 14. v., stsrp. *psahmb,* bug. *psalam) — salam,.* gen. *-Ima (ps* > *s* talijanizam *salmo)* — hrv.-kajk. *psalmus* (prema madž. čitanju dočetnog *-s).* Internacionalni grecizam lat. *psalmus* < gr. apstraktum ψαλμός od ψάλλω »1° gratter un instrument à cordes, 2° pjevam u crkvi«:: bug. *psalnuvam,* arb. *psal, psálonj,* cine. *psălsescu.* Grčka riječ je u prasrodstvu s *palac* (v.). Odatle pridjev *psalamski..* Na *-ist(a) (p)salmista* = *psaomista* < gr. ψαλμίστης. Kao termin pravoslavne crkve balkanski grecizmi na gr. -τος ψαλτός »pjevač u crkvi« > bug. *psalt(ec),* čine. *psalta;* na -τηριον ψαλτήριον > *psaltijer* (pseudojekavizam, Dubrovnik) = *sootier* (Dubrovnik) pored *sot(i)jer* (Đorđić,. Gučetić) = *psaltir,* gen. *-fra* (itacizam, danas općenito na istoku i zapadu) = *saltir,* gen. *-ira* (1450—60, Vuk, Stomorino selo, Vrbnik), hrv.-kajk. *žohar* < madž. *zsoltár* < stvnjem. *saltari,* nvnjem. *Psalter,* upor. češ.. *žaltář.*

Lit.: ARj 12, 571-74. Jagić, *ASPh* 8* 318. *Pascu* 81., br. 1513-1671. *Mladenov* 534. Vasmer, *GL* 127.

Pset m, starohrvatska župa, pisana kod cara Porfirogeneta (polovina 10. v.) Πεσέντα, *s -a* u dočetku kao i kod ostalih imena župa, što ih navodi car, valjda prema genitivu *Pbseta,* αϊ kasnijim historijskim potvrdama samo *Pzet, Pezet, Pset,* kako se zvao i župski grad: 1484. *iza Pseta* »iz grada Pseta«, sa *Pseta* 1501. Točna lokalizacija nije utvrđena. Uzimlje se zapadna Bosna. Naziv je zacijelo ilirski, predslavenski. Uporedivati se može s imenom južnotalijanskih Ilira (Mesapijaca) Πισαντίνοι = *Pissantini,* koji su stanovali na Apsusu, -čemu odgovara kod Guidona 48. *Pisandes, Pissandas,* s *nt > nd,* kako je i inače u staroj južnoj Italiji i u današnjim južnotalijanskim narječjima.

Lit.: ARj 12, 575. Skok, G/ZAf 31, 156-157. Ribezzo, *Croazia* 75. Mayer, *KZ* 66, 76.

psíkati, *psīčēm* impf. (Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) prema pf. *psiknuti* = na *-iti psičiti, -im* (Jambrešić) = (sa *ps > s* kao u *seto* za *pseto, Senica* za *pšenica) süiti, -im* (Jambrešić), sveslav. i praslav. **psyk-,* »sibilare, fućkati«. Postverbal *psík* m, *psíka* f = *sika* »bijela zmija«. Radna imenica na *-āč psikāč,* gen. *-aca* (Šulek) »Auspfeifer«. Varijanta s deminutivnim sufiksom *-tati: siktati, sikčem* (subjekt *zmija) = sikati, -čem* impf, prema pf. *siknuti,* na *-éti sičati, sičim = cičati* (asimilacija s — *č > č — č).* Na *-ot sikot* = na *-aj siktaj.* Bijela zmija zove se i *sikilj* (Imotski). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. polj. *psykać.* Onomatopejsko je postanje očigledno.

Lit.: ARj 12, 577. *Bruckner* 446. Hirtz, *Amph.* 133.

ptica f (13. v., Vuk) = (pseudojekavizam, Dubrovnik, Omiš) *tjêca = tica* (narječja) = *vuča* =·· *{tico* (Bednja, hrv.-kajk.) = *ihtlca* (Lumbarda, Korčula), baltoslav., sveslav. i praslav. **pъI-,* »avis«, prvobitni deminutiv na *-ica* (od stcslav., rus. *pzta)* koji je izgubio deminutivno značenje, tako da se prave novi deminutivi s istim sufiksom *ptičica,* na *-e ptice* n, na -5Ŕ *ptiček* (hrv.-kajk.) = *ptičak,* gen. *-čka* (Kanižlić) »regulus«, *ptičič, ptička.* Mjesto *-ica* stoji *-ič: ptić* m (čakavski i starija književnost) = *ptil* (hrv.-kajk.) = *tić* (Vuk) = *tič* »1° ptica, 2° muško spolovilo (Vrbnik, upor. *kurac, kokot)«,* deminutiv na *-bk plićak,* gen. *-ika = ptićić* (Istra), *ptičar,* denominal na *-iti ptićiti se* (Vuk) »1° puštati mladice, 2° razmetati se (metafora)«, stcslav. *puištb.* U drugim slavinama mjesto *-ica, -ič* govore se drugi sufiksi: češ. *ptak,* struś, *potka,* rus. *ptuh.* Augmentativi na *-ina pučina* (Vrbnik), na *-etina ptičetina* (Vuk), na *-urina ptičurina.* Kolektivi na *-je ptičje* (16. v.), na *-ija ptičija,* na *-jad f pučad,* gen. *-i,* na *-jadija ptičadija* f = na *-arija ptičarija* (Dalmacija). Na *-jar ptičar* m »1° koji lovi ptice, 2° grah, 3° zmija kravosac, 4° sačma« prema f *ptičarica,* s pridjevom *ptičarev,* na *-ski ptičarski,* na *-inac ptičarinac,* gen. *-nca* (Zagreb) »kobac ptičar«, na *ka ptičarka* »puška«, na *-nica ptičarnica* »koliba iz koje lovac strijelja ptice«, na *-ara ptičara* »veliki kavez za ptice«. Pridjev na *-ji ptičji = ptičiji,* poimeničen na *-jak ptičjak* »1° ptičji gnoj, 2° krletka«. Prvobitno značenje praslavenskog korijena **pы-* bilo je »mlado«, što se vidi iz praslavenskih izvedenica: *ptenac,* gen. *-ma* (14. v.) »1° ptice, 2° ždrijebe«, stcslav. *pъienъcъ,* rus. *ptenec* »1° Nestling, 2° kleines Kind«. Kao ovdje tako i u baltičkoj grupi ie. korijen je raširen sufiksom *-en, u* lot. *putns,* gen. *putna* »ptica« prema lit. *putytis* (sa deminutivnim sufiksom). Ie. je korijen **pu-,* u prijevoju **pou-\ *pзeu-, *pau-* značio »1° malen, neznatan, 2° mlado«. Upór. lat. *pullus, pauper.* Formant í kao u baltoslavenskom nalazi se još u sanskr. *pata* »mlado«. Od *ptica* pravi se u Kosmetu uzvik *tik = tiki — toko* za vabljenje kokoši. U Skopskoj Crnoj Gori *tlkejc* »ptica«.

Lit.: ARj 12, 589. Kušar, *NVj* 3, 328. *Elezović г,* 320. *Miklošič* 269. Berneker, *IF 9,* 362. *Holub-Kopečný* 303. *Bruckner* 446. *Mladenov* 535. *Trautmann* 233. *WP 2,* 76. Solmsen, *IP* 31, 474. 482. Meyer, *IF 6,* 122. Stolz, *IF* 15, 61. Petersson, *KZ* 47, 250. *Boisacq*[3] 739.

ptilica f (Marin Držić) »tanka kožica, osobito za pisanje, kvijer«. Naš deminutiv na *-ica* od gr. πτίλον »plume légère, duvet«.

Lit.: ARj 12, 598. *Boisacq** 820.

ptř (Lika) »uzvik, koji se opetuje, a služi za vabljenje janjaca«. Dodaju se još suglasnici *c* za ovcu: *ptrc.* Taj se oformljuje: *ptřcnuti, - m* (Mostar); *-se ptrše* »dalje, ća (uzvik za kljuse)«. U Kosmetu *ptus* pored *plusa* »uzvik za vabljenje ovaca«. Upor. Vukov uzvik *is* pored *isa* (v.).

Lit. : ARj 12, 598. *Elezović* 2, 147.

ptüta f (Kosmet) »dječija riječ za vodu; sinonimi: *vaša* (Vuk, hipokoristik od *voda},* pored *buma* i *búmba«.* Sa *ptüta* stoji možda u vezi *tuta* (BiH) »noćna posuda, nokšir (hrvatski gradovi) < njem. *Nachtgeschirr«.* Upor. kod Gega *tytë* »Mund eines Gerasses«, koje Gustav

Meyer izvodi iz lat. *dueta,* u niz. *teuta >* val. *tüt* »Krug«.

Lit.: Elezović 2, 147. *REW*[3] 2789. 8691. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 826.

publik (1496) pridjev = (asimilacija *ρ — b* › *p _ p) puplik (nodar* ~ 1465, Omišalj, Brusje, Dobrinj), određeno *publiki* (~ *put)* »javan«, proširen na *-ьn > -an publican* »isto«. Poimeničen u f *publika* f (BI). Lat. pridjev na *-anus* poimeničen u m. r. *publikán,* gen. *-äna* m (1520) »mitar, carinik«. Denominal na *-ati* = lat., tal. *-are publìkati, -am* impf. (Istra, Statut krčki) »promulgare, objaviti, (prevedenica) obnarodovati« = na *-ovati publikuvati* (hrv.-kajk., Vramec) = na *-irati publicirati, -blìcггam* (Rajić). Odatle lat. apstraktum na *-atio publicația,* gen. *-onis > publikacija* f *^publikacija* (ŽK, Lika) = (skraćeno) *puplicija* f (Lika).

Lit.: ARj 12, 599. 682. *Ma&uranič* 1196.

puč = *puci* (Požega, Slavonija, Levač u Srbiji) »uzvik koji se opetuje i služi za drškanje psa«. Oformljuje se na *-kati puckati, -ām* impf. (Vinkovci) prema pf. *(na)puckati, -ām* prema *napuckauati, -puckāvām* (Lika) »nadrškati psa na koga«. Suglasnik *c* varira u toj onomatopeji sa *ć, j* i *dj: napućkati* prema *napućkavati, -puckāvām* (Lika) = *napudikati, -ām* (Lika) prema *-đikavati = (na)pujkati* prema *-kovati* (Lika, Bačka). Slično *k* v.rira sa *d nàpujdati.* Ovamo zacijelo i varijanta *nauckati* (ŽK) [usp. ipak stcslav. *ústiti* »incitare« pod *usta].*

Lit.: ARj 7, 540. 541. 12, 607. 608. Stanojević, *JF* 6, 220.

puce, gen. *-eta* n (Peć), pl. *puca,* gen. *pútača = puca* f (Dubrovnik, ŽK) »1° gumb, dugme, botun, 2° gornji nišan u pušci, 3° vinova jagoda«, n. pl. *puca* »spone za noge ovcama, kravi (Punat, Krk)«. Odatle na *-enka pucenka* (Hajdenjak) = *pucenka,* gen. *-ki* (Istra, Hrvatsko primorje, Fužine) »čioda, gumbašnica«. Deminutiv na *-ica pučica* (narodna pjesma). Postverbal *zapučak,* od *zapučiti, -im* i *zapucali, zapiičam.* Denominali na *-iti pučiti, -im* impf. (Stulić, Kosmet) *(pt-, o-, pri-, raza-, s-)* »sapinjati, kopčati« prema iteratīvu na *-vaspučdvati, spučavam, otpučávati, spúćati, spučam (o-, ras-)* »confibulo«, *pucètati se, -ām* (Požega) »igrati se pucetima«. Ovamo možda ide *pučiti, pučīm* (Lika, zapadni krajevi, objekt *šljive)* »1° cijepati za sušenje, razbijati, kalati, 2° nadimati se« kao i *ispučiti, -īm* pf. »okomiti, oljuštiti«, glede kojih v. *pući.* Riječ *puce* je deminutiv od *puto* na *-će.* Upor. *-ьc pútač,* gen. *puca* (Istra) »puce«. Prijelaz u deklināciju *-a* prema *petlja, oputa.* Glede etimologije v. *petlja, peti* i *puto.*

Lit.: ARj 4, 11. 9, 148. 431. 12, 600. 601. 610-14. *Elezović 2,* 34. 194. 152.

puč m (13. v., Vuk, objekt uz *dupsti; üleşti u puč,* Mikalja, Muo, Kućište, Istra) = *puč* (? Potomje) »l studenac, bunar, 2° jama ispod morske razine gdje je voda salàmastrana, nije za piće, nego za kuhanje (par metara daleko od mora)«. Upor. *duboki puč je žena* (kod I. Držića), *jama aliti puč* (Orbin), *bunar Ш puč* (Kašić). Razlika od *bistijerne* (v.) je u tome što u *bistijernu* ide voda *kapavica.* U Istri kod Slovinaca služi *puč* selu kao rezervoar za vodu (Vodice), znači i »lokva« (Buzet, Sovinjsko polje). U Kastavštini je mala nepokrivena betonirana jama u koju se sabire kišnica. Zove se i *štambük.* U Medulinu je *puč* »izvor (= *zvir* u Kastavštini)«. U Razvodu istarskom (1274 — 1276): *quaedam aqua vacata Puch,* u talijanskom tekstu *sopra lago.* Riječ je i toponim: *Pod vodu, Na pontu, na potok od Puča* (Muo) = *potok o Puča* (ribarska pošta Muljana), *Puč ispod Škaljara, pania od Puča* između Kućišta i Orebića, gdje ispod Bjelopolja izvire voda. Odatle *pucenka* (Krtole) »riba nešto veća od düstre, mala šarena ribica«. Kod Slovenaca *poč,* gen. *poca* (Režija) »Brunnen« < furl. *pozz = boč* (Poljanska dolina) = *beč = buč* »mit einem hölzernen Kasten umzimmerter Feldbrunnen«. Riječ dolazi od balkansko-lat. *puteus >* rum. *puț,* arb. *pus* (Ulcinj) »ubao, bunar«, *Pusi limanu* (Ulcinj), *pūsi* (Zatrebao) »ubli«. Lat. deminutivna izvedenica na *-olus puteolus > Pučul* (u Razvodu istarskom: *ondi e zgora edan vrutak ...v ednoj rupi ka se govori Pučul,* u lat. tekstu *in una ripa quae nominatur Puchull (U* označuje prethodni hrvatski akcenat *Počul,* u tal. *una Ruppa nominata Pozul) = pòcuo,* gen. *-ula* m (Vuk, Boka, Vrčević, Risan) »1° ograđen prostor blizu mora za vodu, koja nije sasvim slana, služi za pojenje stoke i polijevanje baština, 2° živa voda u dubini 10—11 m« = *počuo,* gen. *-úla* (Prčanj, Dobrota, Lepetane) »isto što u Dubrovniku *puč,* izvor, isto kao *bistijerna* u koju ide kapavica, a u *počuo* iz mora i ispod brda (upor. u Bijeloj rečenicu: *dok je nama mora, ne će nam fali vode u počúlu«. Počuli* je lokalitet u Bogdašiću. U Paštrovićima se mjesto *počuo* kaže *ubo,* gen. *ùbla* (v.). Od tal. toponima *Pozzuoli <* kllat. *Puteoli* talijanska je izvedenica na *-anus pocolana* f (Mikalja) »zemlja crljena,

dobra za mišati s klakom«, odatle *pocolanača.* Dok je *pocolana* čist recentan talijanizam, *puč* i *počuo* idu u balkanski latinitet iz doba dolaska Hrvata u ove krajeve. S pridjevskim lat. sufiksom *-alis,* poimeničen u sr. r. *pulsale* ili *puteai,* gen. *-alis* (upor. kod Cicerona *putealia sigilata duo)* > tal. *pozzak* > *puco,* gen. *-ala* (Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Potomje) = *pocal,* gen. *-ala* (Korčula, Kućište) = *bucal* (Brač) »grlo od zdenca na vrhu gustierne otvoreno i izgrađeno do pasa, de se voda zaita, isklesano od kamena i snabdjeveno figurama (na pucalu je pokriv od drva napituran)«. To je također noviji talijanizam, u istro-rom. *pusál* »fondo di pozzo, tal. *pozzale« (v.* sliku rimskog *pucala* u *Enciclopedia italiana,* ed. Treccani, voi. 28, 137).

Lit.: ARj 10, 155. 184. 12, 609. 615. *Pleteršnik* 1, 15. 37. 69. 2, 72. Šturm, *ČSJK 6,* 61. Budmani, *Rad* 65, 162. Zore, *Tuđ.* 18. *Rad* 115, 151. Rešetar, *Rad* 248, 227. Ribarić, *SDZb 9,* 48. 85. Miklósié, *Alb.* 2, 51. 654. *REW** 6872. 6877. 6874. *Ive* § 43.

pučina f (Vuk), stcslav. *pǫčina,* slov. *počína* i rus. *pučina,* praslav. apstraktna izvedenica na *-ina* od *poh-* (v. *puknuti)* »1° otvoreno, široko more (s pridjevima *beskrajna, sinja, gnjevna, morska* ~), 2° (metafora) svod nebeski, 3° polje, 4° (?) sredina dana, ljeta, zime, njem. Hochsommer«. Interesantna je *Gacka pučina* (Lika), naziv rijeke, danas samo *Pučina* u narodu, a u knjigama *Gacka* (ponornica: protječe kroz Vrelo, Liješće, Sinac, Otočac, sliva se u Švici u ponore). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, kako pokazuju stcslav. i slov. Značenje 4° ne ide upravo ovamo, jer je 1493. potvrđeno sa sonantnim /: *v pl'čini polja.* Upor. kod Pavlinovića *pučino podne* »baš u podne« = *puntom podne* (ŽK), ovo od lat. *punctum.* Prvobitno apstraktno značenje, kako ga dokazuje sufiks *-ina,* potvrđeno je u značenju »prostranstvo, neizmjernost« *(pučina pakla).* Upor. kod Zoranića: *jidriti u strašne pučine.* Upor. i rum. metaforu *mare* u izrazu *atìta mare de ani* »poslije toliko i toliko godina«. Od iste je osnove na *-ilo pučilo* n (Kosmet) »nešto kao bara, jezero, mjesto gdje leži bara«. Od stcslav. *pcčiti se* »inflari« rus. *pučit sja* »anschwellen«, s postverbalom *puča* f »Blähung«, *napučiti se, -im* pf. (Crna Gora) »(metafora) rasrditi se« prema impf, *napucali se, napūčām.* Postverbal po deklinaciji *i puč,* gen. *-i f* »pukotina«, odatle deminutiv na *-bko pucah,* gen. *pučka* (Divković) »pupoljak«. Upor. polj. *pączek* »isto«, rus. *puk, puček.* Pridjev na *-ъn* > *-an* *pučan* nije ušao u jezik. Možda je od istog korijena i *pučica* (Dubrovnik, Vuk) »školjka što se jede«, deminutiv od *puča* f (Martié) »pukotina«. Denominal *pučiti, pučím* (Vuk) »cijepati *(šljive),* lomiti, nabreknuti (subjekt *pupoljak),* nadimati se«, *napučit (se), -im* (Kosmet) »namrštiti se«. Temeljni glagol *pući — puknuti, -em* (v.) ima također značenje »raširiti se« (subjekt *pogled, jezero, polje, more, selo).*

Lit.: ARj 7, 540. 12, 604. 611. 636. *Elezović 2,* 152. 445. *Miklošič* 257. *WP* 2, 6. Scheftelowitz, *KZ* 54, 225. 56, 185. Matzenauer, *LF* 15, 175-176. *Boisacq*[3] 798.

puć[1] (Kutjevo) »onomatopeja (uzvik) kojom se oponaša glas prepelice = coturnix«. Ta onomatopeja varira tako reći od sela do sela. Raširuje se reduplikacijom u *pućpuduć, pućpuruć, pućpurić, pućpulik.* Oformljuje se sufiksima *-a, -ka, -zk* > *-ák, -ič* kao naziv te ptice: *pućpur* m (Valpovo), *pućpura* (Otok, Slavonija), *pućpurak* (Vinkovci), *pućpuruća* (Smiljan, Lika), *pućpurka* (Ivánkovo), kraćenjem *pucka* (Vukovar), *pućpurić* (A. *Šenoa),pućpulika* (Martijanec). Denominal na *-kati puckati* impf, prema pf. *pućnuti,* na *-ikati pućpurikati.* Varijanta onomatopeje nastaje time što se čuje *d* mjesto *p* u drugom dijelu reduplikacije *pućpudem* (Šabac, Srbija), u Krašiću *putpudanjk.* To se asimilira u sintagmu običnog govora *pod podom, pod polje, potporanj.* Odatle oformljenja: *pojpoduška, pućpudajka, pujpudajka* (vranjski okrug, Srbija). Mjesto *ć* čuje se *t putpudača* (Zagreb), *putpudaljka* (niski okrug, također »naziv jarebice, perdix«). Čuvenjem samoglasa *o* mjesto *u* u onomatopeji *pod podom (-n, -uni), pod porom,* nastaju denominacije: *bošporača* (Zdenčac), *počporača* (Lipovčani), *potpodača* (Križevci, Kupčina, Brihovo, Sošice), *pptpođak* (Severin), *potpodanjka* (Čigoč), *potpodenka* (Prigorje), *potporac* (Duboka), *potpudača, potpudić, potprdac* (Gradište). Mjesto *t* čuje se *n: punpodac* (Ljeskovac). Glas *pućpur* krati se u deminutiv *purica* (Križ Vojni), riječ koja nema nikakve veze s *pura.* Da je i lat. naziv *coturnix* istog onomatope j skog podrijetla, dokazuju oformljenja *kotorna* (Omišalj, Vrbnik, Zrmanja), *kotorina* kao i rum. *potîrniche,* gdje je u latinskom nazivu izmijenjen *k* u *ρ* zbog istog razloga. Veoma interesantan primjer za varijabilnost onomatopejskih denominacija, za koju Schuchardt daje obilje primjera iz drugih jezika ie. kao i ne-ie.

Lit. : ARj 12, 810. Hirtz, *Aves* 19. 208. 354. 360. 365. 371. Schuchardt, *ZRPh* 40, 326-328. *Elezović 2,* 151.

puć[2] »1° uzvik koji se opetuje, *a* služi za vabljenje domaćih životinja (krmadi, pilića, ćuraka), 2° imitacija glasa prepelice, 3° imitacija zvuka, kad nešto padne u vodu«. Dodatkom *-a puca* nastaje uzvik za vabljenje mladih praščića (Lika). U upotrebi 3° počinje se opetovati sa suglasnikom *š: šuć puć pa za vrata.* Upor. *šuć muć pa prolij.* U upotrebi 1° oformljuje se sa sufiksima *-ъh, -bka, -an* i leksikalizira za značenje »prasac« *pučān,* gen. *-arla* (Lika) »prasac«, za značenje »budac« prema *budija, tukac* prema *tuka, indijot,* pa *intuša, vintuša, morac, tulj, misirka«: pućak,* gen. *-ćka* m prema f *pucka* (sa *ć* > *j* pred suglasnikom) *pūjka* (Vuk, Crna Gora). Ovaj posljednji naziv može da bude identičan sa rum. *puică* — bug. *pujka,* madž. *pulyka,* koji mogu da budu istog onomatopejskog podrijetla, ali i iz lat. **pullius* od *pullus* [usp. i pod *pura* i *put, put].* Upor. češ. *pıtta, putka* = *put'ka,* njem. *Puter* m, f *Pute.* Denominal *pućiti se (na-):* (metafora, ~ *usne}: pući se kao ćurak.* Upor. slov. *putiti* »inflari«. Taj se glagol upotrebljava kao metafora u dva značenja: 1° *napućiti se, napućim se* (Vuk, Srbija, Dalmacija, Pavlinović), *-2° pučiti se* »pokazivati Ijutinu nadimavanjem«. U ovim značenjima došlo je do unakrštenja Sa *pučiti* (v.) < stcslav. *pcčiti.* Onomatope)ski leksem za tukca izmjenjuje se na dva načina: *puran* m (ŽK) prema f *pura* i *ćurak* m prema f *cura* pored *ćurka.* U značenju 2° oformljuje se u reduplikaciji kao leksem u značenju »prepelica«, v. *puć[1].*

Lit.: ARj 12, 615. 616. 617. Matzenauer, *LF* 14, 407-412.

pući (analogija prema *maci — maknuti) — puknuti, - m* (Vuk) *(is-, na-, pre-, pri-, pro-, ras- /íe/)* = *puć* (Kosmet) = *pukniti* pf. (ŽK) prema impf, *pucati, -am* pored *-čem* (rijetko) *(doza-, is-, o-, ot-, po-, pre-, pri-, prò-, ras- se, za-, zao-)* i na *-va- -pučavali, -am* = *-pucívati, -pucnjem* pored *-ivam,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **pck-,* »1° otvarati se, 2° rad puške, 3° (ekspresivna metafora *napucali se)* najesti se, nabubati se, nalupati se (Kosmet, Bosna), 4° (tehnički izraz, objekt *vunu)* drndati, grgašati, čistiti«. Odatle deminutivi na *-arati pucàrati* (Vuk), na *-kati puckati (na- se),* s postverbalom *pucka* (Srbija) »poprženo kukuruzno zrno«, *puckàrati,* na *-etati pucketati,* na *-tati puktati.* Postverbali *puk* m, *raspuk* m »cicuta virosa« pored *puc* m, *puca* f »žigica«, *puca* f (dubrovačka okolica) »sprava za čišćenje i redanje vune, greben, gargaše«. Apstrakti: na *-ъщ pucanj,* gen. *-cnja,* proširen na *-ava pucnjava.* Na *-avac,* gen. *-vca pûcavac,* gen. *-avca* (Srijem) »vrsta grožđa«, i *pûcavica* »1° jagoda, 2° šljiva«, pretpostavljaju pridjev *pucav.* Na *-āljka pucaljka* = na *-alina pùcalina* »1° biljka, trava, 2° dječija igra (Srbija)«. Na *-Uca pûcalica* = *pucaljica* »1° biljka, 2° igračka od zove«, na *-lika pucalika* »biljka«. Na *-ānka pucānka* »vinova loza crna grožđa«. Na *-ara pucára f* »vrsta šljive«. Na *-ot pukot* m (Timok — Lužnik), na *-otina pukotina* (Vuk, slov.). Izvedenica od part. perf. akt. *pukl-: puklina (ras-)* »šupljina«, *raspukalj* m (Kavanjin). Na *-as puklaš,* gen. *-asa* »vrsta šipka«, na *-otina puklotina* pored *pùklosina* (s nerazumljivim s mjesto *t).* Složen pridjev od sintagme *puklòpet* »poderane pete«. Radna imenica od *pucati vunu* na *-ar pacar* m (Vuk) »1° drndar, tresac, grebenalac, gargašalac, 2° prezime« prema f *pucarica* (Tordinci, Vukovar) »riba«. Na *-orina pucarina* f »pučana vuna«. Prema tome izvedenice su od dviju osnova: *puč-,* gdje je *c* mjesto *k* po analogiji prema *micati — mikati, puk-* (etimologijska). Glagol *puhati, -čem* u značenju »pucati, praskati« potvrđen je kod Jambrešića, Voltiđija i Stulića kao i u češ., polj. i rus. Taj je praslav. Prema pf. *napucali se* (ekspresivna metafora) »najesti se« u Lici je impf, *puhati* »jesti«. Samoglasnik *u* je nastao od velarnog nazala. Upor. slov. *poh,* polj. *pęk.* Nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Postanjem je onomatopeja kojom se imitira zvuk pri rasprsnuću. Glagol se onomatopeizira u *puč,* koje se opetuje. Arbanasi posudiše *pokes* »Knallbüchse der Kinder«.

Lit.: ARj 2, 729. 4, 12. 7, 539. 540. *Elezović 2,* 152. *Miklošič* 258. *Holub-Kopečný* 305. *Bruckner* 403. *KZ 42,* 359. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Zubatý, *ASPh* 16, 408. Matzenauer, *LF* 15, 169-173. *GM* 432.

pūdati, *-am* impf, (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »besposleno hodati, girondolare (Parčić)«. Odatle na *-alina pudalina* f »1° noćna prikaza (upor. *pudilo), 2°* čeljade slabo, besposleno (Pavlinović, Parčić)« = *pudelina* »čeljade lijeno i neveselo«. Na *-ara pudara* f (Pavlinović) »žena trbušasta i besposlena«.

Lit.: ARj 12, 617. 618. *Parčić* 823.

puditi, *pudím* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, o-, ot-, po-, ras-)* = *pudlí* (Kosmet) prema iteratīvu *púdati, pudam (do-, is-, o-),* na *-va- -pudavati* = *-pudevalt* = *-pudivati,* samo s prefiksima, na *-kati pudikati, -am* (Lika) — *ispudãkàti* (ŽK), sveslav. i praslav. **ppd-,* »1° tjerati, 2° plašiti, 3° *(pudit se,* Kosmet ~

púdati /se/, pūdam = *pujatì* (narječja, Smokvica, Korčula) čistiti od nametnika, ušiju, 4° voditi se, coitum appetere«. Pavlinović je zabilježio *puljati* »čistiti od buha« sa *//·· < j.* To je zacijelo posudenica iz čakavskih krajeva, pa je prema y = *lj* (na Braču) krivo prenijeto u štokavski. Što se tiče *pújati se* = slov. *pojati se* u značenju »coitum appetere« treba upozoriti i na rum. *a puii* »brünstig sein«, *apuia* »(von Hunden) Junge werfen«, koje je öd *puiu* < vlat. **pulliu,* od lat. *pullus.* Postverbal (?) ili hipokoristik *puda* m (Slavonija) »zadnji kosac koji tjera pred sobom prednjake kosce«. Pridjev na *-ljiv pùdljiv* (konj) »plašljiv«, poimeničen na *-ьc > -äc puđljivac,* gen. *-ivca* m (Vuk) prema f *pudljivica.* Na *-ilo pudilo* n (Marulić) »strašilo, čime se pudi«. Radna imenica na *-ar pudar,* gen. *-ara* m (13. v.) »čuvar vinograda i polja, bekčija (istočni krajevi)« prema f na *-ica pudàrica* »žena njegova«. Na *-nica pùdarnica i* »njegova koliba«, s pridjevima *pudarevl-ov, pudarski, pudaričin.* Na *-ka pudarka* »praća«, na *-ija pudàrija* f »njegova služba«, na *-ina pudarina* »plaća za njegovu službu«. Denominal na. *-iti pudariti, pùdarïm.* Taj naziv za važnog poljoprivrednog funkcionara ne nalazi se u sjevernim slavinama. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç:* upor. polj. *pędzić.* I glagol i radna imenica na *-ar* kulturne su riječi, koje se posuđuju. Rumunji posudiše *a pîndi, raspîndi* »raširiti«, odatle njihov postverbal *pinda,* kao i *pîndar,* Madžari *pandur* (koje je u hrv.-kajk. opet ušlo: *pandur* ŽK »policaj«), Arbanasi *pëndar.* le. je korijen **pen-,* koji se nalazi u *(na)peti, -pnem, zapeta,* u prijevoju **pon-* u *puto* i u *ponjava.* U praslav. *pcditi* raširen je formantom *d* prijevoj **pon-.* U baltičkoj grupi s nepostojanjem *s- spensti, spendžiu* »ein Fallstrick legen, spannen, turam«, *spandýti, spándau* »napeti« u prvobitnom značenju, bez pomičnog i u lat. *pando, pendeo,* kao u slavinama.

Lit.: ARj 2, 653. 4, 11. 12, 619. 617. 618. *Elezović* l, 445. 2, 33. 56. 107. *Miklošič* 257. *Holub-Kopečný* 263. 304. *Bruckner* 403. *ASPh 42,* 146. *KZ* 42, 358. *Mladenov* 540. *WP 2,* 662. Matzenauer, *LF* 15, 175-177. Zubatý, *ASPh* 16, 408. Pedersson, *ASPh* 34, 370-377. Osten-Säcken, *IF 22,* 314. Alexics, *MNy 4,* 403-406. Papay, *MNy* 4, 248-251 (cf. *RSl* 3, 320-321). Joki, *Stud.* 112. *IF* 30, 192. *GM* 332.

pudlin m (hrv.-kajk., Belostenec) = (sa *dl > d* kao *Poluže* n < *Podlužje,* srez podrinski) *pudin* (BiH) »pas debeo a malen kao dežmek«. Od njem. *Pudel;* dodatak *-in* kao u *feljbabin, šratofljin, patokljin, šeragljin, šikljin* u ŽK.

Lit.: ARj 12, 618.

pudlovati, *-ujem* impf. (Šulek) »sirovo željezo čistiti od ugljika«. Od njem. *puddeln* < engl. *to puddle.*

Lit.: ARj 12, 618.

püf (Obradović, Istra, Kosmet, Riječka nahija) »uzvik kojim se označuje nagli mukli udarac i odbijanje dimova duhana«; odatle prilog *na puf* »olako, na brzu ruku, na veresiju«. Nalazi se i u drugim jezicima, njem., fr., tur.

Lit.: ARj 12, 619. *Elezović 2,* 152.

pûflak m (Vuk) »patuljak, patuljka, starmali, mališ, maljo, manjo, maljenica, izmetak, kepec, eškerica«. Deminutiv na *-ič puflačič* m (Vuk). [Bit će s *-ak* od tur. *pufla* ^bauschig, schwellend«, tur. *puflamak* »blasen«].

Lit.: ARj 12, 619.

pūga f (hrv.-kajk.: *pūga drugač Device Marije paseč,* Habdelić, slov. *poga)* »duga, iris«. Odatle *pugačica* (Belostenec) »ptica vodena spodobna k puge, arquata«. Slov. *ó* prema *u* pretpostavlja velarni nazal ρ. Upor. polj. *pęga, paga* »znak od biča, sam bič«, ukr. *puga,* zapadno-rus. *pugovbë* »Peitschenstock«, rum. *puha* (Moldavija) »grosse, lange Peitsche«. Prema Matzenaueru od stvnjem. *pogo, bőgő* »arcuș, iris«, nvnjem. *Regenbogen.*

Lit.: ARj 12, 619. *Kiparský* 54. Matzenauer, *LF* 14, 407. *Tiktin* 1276.

pugva f (13. v., Domentijan) »bubuljica, prištić na koži«. Deminutiv na *-ica pugvica* (Stulić). Ti oblici nisu potvrđeni u narodnom govoru. Za *pugvicu* Stulić veli da je iz ruskoga. U narodnom govoru unakrstila se ta riječ sa *püha* »mali prišt na koži«, postverbal od *puhati* (v.) i deminutiv *puhica* (Dubrovnik, bez *h — š)* > *pujica* = *puica* (Vuk, Crna Gora) = *puvica* (Vuk, Boka) (v.): *puhva,* potvrđena u deminutivu na *-ica pùhvica* (Mikalja, Bella, Belostenec, Stulić) »bubuljica, čibuljica«, sa pridjevom na *-jast puhvičast* (Zore) i novim deminutivom *puhvičica* = (sa *hv* > /, cf. *Hvar > For) pùfica* (Dubrovnik) »isto«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç:* stcslav. *ppgy, pçgva* »corymbus«. Ta riječ postoji i kod Rumunja, koji je, sudeći po značenju, posudiše ne iz stcslav., nego iz srednjogrčkoga: rum. *pungă* »Geldbeutel«, deminutivi na *-ufă, -uliță, punguță punguliță,* augmentativ na lat. *-oneus > -oiu*

pungoiu, ла. -aș pungaș (> bug. *pungas)* »Gauner«, *pungășie* »lopovluk« = na *-eh > -eală pungășeală, a pungași* »krasti«. Srgr. πούγγα »Tasche« govori se na Cipru i kod Grka u južnoj Italiji u istom značenju kao i rumunjskom, u novogrčkom i u deminutivu πουγγί η, odatle bug. *pungija.* U metaforickom značenju »podvoljak, pútača (ŽK)« u mlet. *ponga.* Metafora »prišt, bubuljica, čibuljica« je samo hrv.-srp. Izvor je balkansko-got. *puggs.*

Lit.: ARj 12, 619. 620. 812. 626. *Miklošič* 257. Isti, *Lex.* 764. *Bruckner* 401. *REW** 6849. *Rohlfs* 207. *Tiktin* 1280. *Mladenov* 536.

puh m (Vuk) = *püf* (Dalmacija) = *puj — püv* (15. v., Srijem) = *pelh* (Vrbnik), u starijim potvrdama *pelh, palh, plh* (14. v.), sveslav. i praslav. *pfahí* (stcslav.), »glis«. Pridjev *puSji* samo u toponimu *Prnja vas* za tal. *Venzone* u Furlaniji, na *-ov puhov,* poimeničen u sr. r. *Pohovo,* na *-ьc > -äc Puhovac* (toponim). Deminutiv na *-ič pušić* (Istra). Kol. na *-ovije: puhovje* (Jambrešić) = na *-injak puhinjak* (Stulić) = na *-ište puhiste* (Stulić), u toponimiji sa *h > š* (kako je ispravno) *Pušinjak* (kod Sjeničaka), 1286. *rivulus Pulsinak* (Petrinja). Još postoji oblik *pusi* i odatle *pušćina* (Lobor, Hrvatska) »puhova rupa« < **plh + -sk + -ina.* Od te izvedenice stvoren je primitivům *puši.* Na *-ina püsina* (hrv.-kajk., Fužine, 1346. *ad foveani Pulsina dictam)* »rupa puhova«. Toponim *Püsina* 1475 (Otočac), također u pl. Radna imenica na *-ar pûhar* (Lika, Istra), u Istri s tal. *-ino puhan'n = püvac* »čeljade koje lovi puhove«. Njem. *Bilch* smatraju Brückner, Palander, Schrader i WP posudenicom iz slavenskoga, dok germanisti, koji smatraju *Buch* srodnim s kimr. *bele* »Marder« i da je ta keltska riječ sadržana u stfr. *bele,* nfr. deminutiv *belette* »Wiesel«, što nije izvjesno, drže *puh* posudenicom iz germanskoga.

Lit.: ARj 12, 625. *Miklošič* 236. *Holub--Kopečný* 278. *Brückner* 413. *Mladenov* 431. *WP 2,* 177. Schrader, *IF* 11, 29. Pedersen, *IF 5, 56.* Matzenauer, *LF* 13, 168. Hirt, *PBB* 23, 338. Machek, *Slávia* 16, 165-166. *Vasmer 2,* 400.

puhati, *pusēm'* pored *püham* impf. (16. v., Vuk) *(is-, na-, o-, ot-, pro-, ras-, u- se, za-) = púvati — puât* (Kosmet) = (sa prijenosom š < *h* u infinitiv) *pusatı* (Stulić) prema pf. *Puhnuti, pūhneın (po-)* i iteratīvu na *-va- -puhávati (se), -puhāvām = -puMvati, -pùhujem = -puhnjívati, -pùhnjujem,* samo s prefiksima; baltoslav., sveslav. i praslav., »flare, duvati, piriti«. Na *-iti püsiti (se), -im* impf. (Vuk) *(is-, po-, za-* /se/ »1° dimiti, prašiti, 2° (objekt *lulu, duhan)* fumati, piti, duvaniti, rauchen«; na *-éti püšet, -im* (Kosmet) *(po-)* »ispustiti gas nečujno«, s imenicom *pušanjak, -njka* »puhanje«, *püüti se, pušim* »ljutiti se« (upor. polj. *puszyć się* »nadimati se«, upor. i *pučiti se* /također češ./). Odatle *puSljiv* (Lika) »koji se srdi«, poimeničen na *-ica pušljivica, pušljivčina =pusljîv,* f *-iva (čovek, žena,* Kosmet) »strašljiv (značenje prema *pušet)i,* poimeničen na *-ko* m prema f na *-ica pušljivko* prema *pušljivica*; *pusa f* (Lika) »koja se na svašta srdi«, *pusica* (Dubrovnik) »neuljudno, neodgojeno žensko«, apstraktum na *-hja púšnja* (Lika) »srdnja«. Na *-onja půšonja* (Lika) »koji se srdi«. S prijevojem *i,* koji je nastao iz jery-a (upor. *stid* pored *studen, sir* i *sirov* pored *surov* i češ. *pychati,* polj. *pycha,* rus. *pychatb): pihatí, -šém* impf. (slov. i hrv.-kajk., najčešće u izrazu *v rit me piši* ŽK) = *piat* (ŽK), *ispihnuti, -em* (Mikalja, Stulić) prema impf, na *-va- ispihnivati, -nujem, —* (pseudojekavizam) *ispijèhnuti, ìspijehnèm* (narodna pripovijetka) »(metafora) umrijeti, izdahnuti«. Onomatopeizira se unakrštenjem sa *letjeti* (upor. *lepršati) lepúhnuti, lèpuhnêm* (Vuk, Srijem) »(metafora) izginuti, umrijeti«, na *-tati puhtati = pùktati, pūķiem* (Vuk) »ključati, sukljati« = *puktiti, -im, zapùktati, zapukćem* (Piva-Drobnjak) »zadihati se«. Izvedenice postoje najviše od korijena *puh-,* manje od *pih-* i *puš-.* Postverbali: *puh* m »1° puhanje, 2° pepeo (upor. *puhor,* bug. *por),* 3° Mundmehl (Lovran)« = *püv* (Lika, Distrae, Prigorje) »peliska« (v. *poliska),* sa deminutivom na *-bko púšak,* gen. *-ška* »1° ~ *brašna,* 2° prašina od kamena«; *propuh* m, odatle na *-oj propuhaj, otpuh, zapuh, püha = pūva* f (Boka) = *püa* (Kosmet) »čibuljica«, s deminutivom *puhica* (Dubrovnik) = *püvica* (Vuk), v. *pugva.* Na *-ar puvar* (Srijem) == na *-or* (upor. *vihor* prema *vihor, vijor) pühor* (Vuk) »pepeo koji u vis suklja«. Na *-ara püvare* f pl. (Srijem) »geröstete Kukuruzkörner«; *puhára* (Vuk) »gljiva koja se zove hipokoristikom *pusa, pupa«,* na *-avica puhavica* i *prhavica,* slov. *puhalca.* Na *-avac,* gen. *-vca puhavac* »1° gljiva, 2° bolest, 3° trubač«. Na *-aia puhača* (Ston, apozicija uz *žaba}* = *pugača.* Na *-olina pùholina* (Dubrovnik) »1° ljuska od jagode grožđa, 2° dio klasa u kojem se nalazi zrno«. Na *-oljica puholjica* »sitne vrkice što se od vrućine izbace po koži«. Na *-oljbk: puhojak,* gen. *-jka* (Stulić) »prištić«. Na *-oljina:* (sa *j < lj) puhõjna* (Smokvica, Korčula) »mahuna od boba«. Na *-alo puàlo* (Kosmet) »mjehurić od

ribe«. Na *-alica puhălica* (Buzet, Sovinjsko polje) »cijev za potpirivanje vatre«. Na *-aljka puhaljka* pored *pušaljka* (Sinj). Na- *ьnica pušnica* f *»zgrada,* u kojoj se suši voće«. Pridjev *spúhel, í stuhla* (slov.) »viel leeren Raum enthaltend« = *štulo* (~ *zelje* ŽK) = stcslav., rus. *puЬlъ* »aufgedunsen«. Od osnove *puš-* pridjev na *-ljiv pušljiv* (Lika, Slavonija) »crvljiv (orah, kesten, jabuka, šljiva)« = (od osnove *pih-)* postverbal *pih* m (Baraković, Mikalja, bez potrebe jekavizirano u *ARf),* pridjev na *-iv pišiv,* poimeničen na *-ьc piSvac,* gen. *-vuča* (ŽK) »uvredljiva riječ« = *pušljivac,* gen. *-vuča* (Orahovica) »pušljiva šljiva« = *pušljotak,* gen, *-tka* (Vinkovci). Na *-ač zapušaí* »obturaculum« od *zapušiti* »začepiti«. Ovamo još *pusa* f »gljiva lycoperdon bovista«, sa deminutivom *pusica.* Na *-amca* = *-evica pušavica* (Poijica, Brač) = *puševica* »vjetar i kiša«. Deminutiv na *-ič pušić* (Vrbnik) »tanak ugarak«. Na *-ina pıâina* f (Gospić) »biljka silene innata«. Radne imenice od *püsiti:* na *-džija pušandžija* (Poijica), obrazovano prema *duvandžija* (v. *lulandžija)* = *pušendžija* (Lika). Na -or *pušar* »kukac pocadius«. U baltičkoj grupi lit. *pūsti* »wehen), lot. *pust* »isto«. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. onomatopejskoj osnovi **pu-* (odatle praslav. *pyh-), *peu:* prijevoj **pou-,* koja je raširena formantom *s,* odakle praslav. *h.* Upor. sanskr. *púšyati* »uspijeva«, gr. φυσά »mjehur«, lat. *pussula* pored *pústula* »Blase«. Rumunji posudiše postverbal *puf* »Daunen, Flaum(federn)«, odatle deminutivi *pufuleț* i *pufasor* u botaničkoj terminologiji, pridjev na lat. *-osus* > *-os pufos,* kol. *pufărie,* glagol na *-ăi* (onomatopejski glagolski sufiks < stcslav. -α/ρ) pored *-ui* (stcslav. *-ujo) pufăi* — *pufui* »blasen«. Arbanasi posudiše *zapushit* »soffocare«. Upor. još *pohati* (v.), *pšenica* (v.), *opah* (v.).

Lit.: ARj 3, 921. 4, 12. 21. 6, 13. 7, 54Z 549. 11, 839. 12, 620. *Pleteršnik 2,* 362. *Ný* 3, 126. *Elezović 2,* 33. 147. 153. 393. Vuković, *SDZb* 10, 385. *ASPh* 34, 307. *Miklošič* 268. *Holub-Kopečný* 304. *Bruckner* 449. *KZ* 42, 358-359. *Mladenov* 539. 536. *Trautmann* 233. *WP 2,* 81. *Tiktin* 1276. Johansson, *KZ* 36, 357. Matzenauer, *LF* 14, 407. 408. *KZ* 56, 194. Scheftelowitz, *KZ 56,* 168. 185. Mladenov, *RFV* 68, 373-388 (cf. *IJb* 1, 184. *RSl 6,* 278). *GM* 346. 356. Çabej *RIEB 3,* 535-566 (cf. *IJb 24,* 232). *Boisacq** 828. 1043. Wodd, *IF 22,* 155. Uhlenbeck, *PBB* 22, 538-539. *IF* 17, 94. Bernard, *RES* 27, 36—37.

puhoc m (Stulić) »sova«, nije potvrđeno u narodnom govoru, ali odgovara polj. *puchacz* i rus. *pugač* »isto«. Posljednje nadovezuje se na rus. *pugatb* »scheuchen, schrecken«, na onomatopeju *puh* = *hu,* oformljeno u *puhati, puše* (subjekt *sova).* Druga je varijanta te onomatopeje, koja je našla izraz u onomasiologiji, *bü, buhu, buj.* Odatle imena sove *buba* f, *bučok* m (Korčula), *buf, bukač* (Ralja, beogradski okrug), *bukača* f (Šabac), *bukoč* m (Krasno, Jablanac, Rab, Zaostrog), *bukočica, buhtavica* pored *buktavica, bucanj,* gen. *-cnja* (Vodopić), *bugvara* (Sali, Dugi otok), *bulina* (Zaostrog) = (sa *j* > *If) buljina* (Crna Gora) = *buljika* (Kutjevo) = *buljiva* = *buljuna,* s glagolima *bukati, buktati* impf, prema pf. *buknuti.* Ti se onomatopejski glagoli miješaju -s već ustaljenim kao *puhati,* ekspresivnim *buljiti* (upor. *bulji kao sovurind).* Nalazi se i u rum. *puhače* f = *bufniță,* u tur. *buhaç.*

Lit.: ARj 12, 625. Hirtz, *Aves* 30. 398. *Tiktin* 1276. *Zenker* 227 b.

pújavak, gen. *-ãvka* m (Vinkovci i okolica) »divlji luk«. Ovamo zacijelo *pujkica* (Srbija, Milićević, Šulek) »trava protiv groznice«, *pujanik* »vrsta ruže« = *pujanice* f pl. »ruže osmundeae« (kod Šlosera i Vukotinovića).

Lit.: ARj 12, 626.

pujuna f (Božava) »ricotta«. Od mlet. *poina, puma,* vjerojatno izvedenica na *-ina* od *potia.* Usp. srlat. *popinalpovina.*

Lit.: Cronia, *ID* 6, 118. *REW*[3] 6832. *DEI* 2988. *Prati* 781.

puk m, pl. *pukovi, puci* (Vuk), sveslav. i praslav., stcslav. *pliki,* »1° (u zapadnom govoru) narod, svijet, svjetina, 2° (u istočnom istisnuta od sinonima *narod* u značenju 1°) (vojnički termin) regimenta (rusizam), pukovnija (Šulekov neologizam)«. Pridjev na *-bsk pučki* (u zapadnom govoru) »narodski«, na *-ovski pukovski* = *pukovnijski* (prema Šulekovu neologizmu). Od vojničkog termina na *-ovnik pukovnik* (rusizam). Augmentativ na *-ina pučina* (Njegoš). U feudalnom značenju na *-janin* (tip *građanin) pučanin* (Dubrovnik) m »čovjek iz socijalne klase puka« (opozicija *vlastelin,* pl. *vlastela)* prema f na *-bka pučka* = *pućanka (-jan-* analogijom iz maskulinuma) (Dubrovnik) »žena iz socijalne klase puka« (opozicija *vladika,* v.), odatle pridjev na *-ski pučanski* (Dubrovnik, opozicija *vlasteoski).* Apstraktum na *-stvo pučanstvo* n (Dubrovnik) »1° opozicija *vlasteostvo, 2°* (na zapadu germanizam, calque) Bevölkerung«. Denominal *napučiti, napučim* (Ljubiša, Pavlinović) »bevölkern«. Odatle poimeničen

part. perf. pas. na *-ost napučenost.* Prvobitno je značenje vojničko, koje se očuvalo u svim slavinama. Dalji feudalni razvitak »δῆμος, populus« nalazi se već u stcslav. u zapadnim krajevima. Upor. iz 13. v. *isphči voje svoje.* Značenje »depopulari« od *ispučiti* kod Stulića. U sjevernim slavinama je i drugi elemenat dvočlanih praslavenskih ličnih imena. Upor. kod Porfirogeneta Σρενδοπλόκος, češ. *Svatopluk,* polj. *Świętopełk, Jaropelk, Przedpelk.* Upor. njem. *Volkmar.* Samoglasnik *u* je nastao od sonatnog /. Upor. stcslav. *pitki,* slov. *polk,* bug. *plak,* češ. *pluk,* polj. *polk,* rus *polk.* Nema jedinstvenog gledanja na postanje. Hirtu i Uhlenbecku je posudenica iz stvnjem. *fole,* danas *Volk,* got. *fulks* > *fulcus* u glosama iz Reichenau. Prema Daničiću je od istog korijena od kojeg i *pleme* (v.), tj. od ie. korijena *pel-* s formantom *-qo.* Prema Brückneru je od istog ie. korijena od kojega gr. πόλις i lat. *populus,* tj. ie. korijen **pelē* »puniti«. V. još *pun.*

Lit.: ARj 4, И. 7, 540. 12, 609-632. Maretić, *Savj.* 119. *Miklósié* 236. *Holub-Kopečný* 280. *Bruckner* 448. *Mladenov* 431. Vasmer, *ZSPh 2,* 56. *Kiparský* 208. *WP 2,* 64. Hirt, *PBB* 23, 338. Uhlenbeck, *PBB 26,* 311.

pukati, *-čem, -kam* (Slunj, Klanjec, Jačke, Trebarjevo, Banija, Njegoš / ? /, hrv.-kajk., slov.) =· *pukati, pučem* (ZU) = *pükati, pučem* (ŽK) *(is.-, s-* Mikuličić) prema pf. *ispukmti, -puknem* (ŽK) »čupati (is-)«. Radna imenica na *-vac pukavec* (hrv.-kajk., slov.). Poimeničen part. perf. pas. na *-ica pukanica* (Banija, slov.) »ženski ručni rad u kojem su vađenjem načinjene rupice«. Upor. slov. *pukanina* »iščehano platno«. U drugim slavinama ne postoji. Možda je iz njem. *pflücken* < tal. *piluccare.*

Lit.: ARj 4, 12. 12, 633. Popović, *Sintaksa* 41. *MгЫoШ* 267. *Weigand-Hin* 414. *REW*[3] 6506.

puki (~ *siromah, otac, mati,* ~α *istina,* Vuk, Mostar, Kosmet) = *pūķī* (Dubrovnik, Istra), određeni pridjev, »isti, pravi, istovetni, šušti«. Deminutiv na *-ahan* (tip *malahan, .maljahan) pûkahni.* Raširen na -asi *puhasti.* Značenjem odgovara mu part. perf. pasiva kao pridjev *pučeni (otac, mati),* od *putiti* (v.), denominal od *pût* (v.) = *puteni* (~ *otac,* Kosmet). Etimologija nije utvrđena. Upoređuje se sa češ. pridjevom *pouhý* »čist«, za koji nema paralela u drugim slavinama kao ni za *puki.* Miklošič stavlja *puki* pod dvije praslavenske osnove: *pck- (pučina)* i pod *pugí* (češ. *pouhý).* Matzenauer upoređuje oba pridjeva sa sanskr. *pu* »purificare, lustrare«. Bruckner izvodi iz *pçk-* > »puknuti«. Upor. mogućnost izvođenja od *put* (v.).

Lit.: ARj 12, 616. 633. 634. *Elezović 2,* 539. *Ćorović, ASPh* 29, 509. *Miklošič* 257. 267. *Holub-Kopečný* 289. Bruckner, *KZ* 42, 360. Matzenauer, *LF* 14, 409.

pûklja f (ŽK, hrv.-kajk.) = *pukla* (Križevci) »grba na leđima«. Pridjevi na *-av pukljav* = na *-ast pukljast* »grbav«. Od njem. *Buckel* »isto«. Prezime *Pukljak.*

Lit.: ARj 12, 635. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Weigand-Hirt* 1. Skok, *ASPh* 31, 474. Fancev *ASPh* 29, 385. *Striedter-Temps* 178-9.

pukša f (1486. u Kolunićevu zborniku, Frankopan, Kožičić), deminutiv *pukšica* (1527, Jačke) = (metateza *kš* > *šk) puška (* Marulić, M. Držić, Vramec; najstarija potvrda 1459—62. u Dubrovniku: *puschas sive spingardas,* za vrstu malog topa; apozicija: *arnautka; breša* = *brešakinja* = *brešanka* = *brešankinja* = *breška* = *breškinja', danicka* = *danickinja* = *daničkinja; dimiskinja* = *dimišćija; inglhica, latinka; ledenica* — *ledenik* = *ledenika* = *ledenjača* = *ledenjak; mletačkinja; njemačkinja, prekomorka, talijanka; srmalija, dževerdara, granajlija, paf talija, sedef lija;* apozicije se odnose na gradove i zemlje, odakle su, tko ih nosi i kakve su, »vatreno ručno oružje, tufek«. To nije prvobitno značenje. Prvobitnije značenje očuvalo se u *pukšica muškatna* (Proroci) »kutijica mirisna« (v. *piksa), pusa* (Vrbnik) »1° glavičina točka« == *puška* (slov., Istra), deminutiv *püškica* (ŽK) »1° Radbuchse, 2° solanum nigrûm (Istra), 3° u žrvnju trupić koji je usađen u sredim donjeg žrvnja«. Deminutiv od naziva vatrenog oružja: *puščica* (Vuk). Augmentativi: *puščetina, puščina.* Pridjevi na *-ani* < *-eni puščani* (Vuk) = na *-en puškeni* (Istra) = *puščen.* Na *-ar puškar* »1° nišandžija, strelјač, 2° vojnik naoružan puškom, 3° koji pravi puške« = na *-aš puškąs* »1° nišandžija, šícar, 2° prezime« = *pušketar* (Crna Gora), pridjevi *puškárov, -ev.* Na *-arica püškarica* (Vuk, Poijica) »dječija puška«. Na *-arnica puškārnica* (Vuk) »rupa kroz koju se puca«. Denominali na *-āti paskati se, -am (na-)* ~ *napuškati se* »najesti se«, na *-etati pušk tati, -am* (Piva—Drobnjak) = na -aroři *puškarati, -am* impf, »pucati puškom u borbi« = *püšati, -ām* (Vrbnik) »pucati«. Na mlet. *-ada* < lat. -ara *puškada* (Rab) »hitac iz puške«. Na mlet. *-aizza* > *-ajica* < lat. *-atida* (v. *mlakajica) puškajica* f (Lika) = naša složenica

puskámét (Bukovica). Na tal. *-om puškon* (Dubrovnik) »vatreno oružje«. Nalazi se i u drugim slavinama. Balkanska je riječ: rum. *puşcă,* glagol *a (în}puşca,* arb. *pushkë,* tur. *puşka,* madž. *puška* Od stvnjem. *buhsa* < lat. *buxís* < gr. πυξίς, gen. -ιδος, πυξός »šimšir« > »cijev od šimširova drva (Buchsbaum)«, značilo je najprije »1° sud sličan valjku, 2° spremicu od tog drva« > »3° (od druge polovine 14. v.) vatreno oružje«. Mladenov i Iljinski izvode od slav. korijena *puh(atf),* Preobraženski od rus. *puskát', pustítb, pušítb.* Čudno je doista da u romanskim jezicima *buxus* < πυξός nije ostavilo nikakova traga za pojam vatrenog oružja.

Lit.: ARj 7, 549. 12, *641.* 732-45. Vuković, *SDZb 10,* 400. *Elezović* 2, 153. *REW*[3] 6892. *GM* 359. *Miklošič* 268. *Bruckner* 449. *Vasmer* 2, 471. *Mladenov* 536. Iljinskij, *Slávia 9,* 585. Dement'jev, *Russkij jazyk v Škole* 1947, 39-40. Vaillant, *RES* 24, 209. Dinié, *GISAN* 161, 71-73. *Weigand-Hin ï,* 300.

pulac, gen. *-Ica* m (Kavanjin *pulac tovarice}* prema f na *-ica putića* »mlad magarac, tovar, osao prema magarica, tovarica, oslića«, na *-e,* gen. *-età pule* n (Smokvica, Korčula, bug.) »magare«. Mjesto mocijskog *-ъc* > *-ac* sa *-ak pùlak,* gen. *-aka* (Vuk), *-ić pulié* (Zadarski lekcionář: *tovarica i pulié;* Bernardin, Kašić, Ranjina, Parčić), na *-ъc* + *-ie* > *- čié puliié* (Poljica) = *pulićak,* gen. *-ćka.* Denominal na *-Hi (otputiti, -i* (Poljica, subjekt *magarica)* »okotiti«. Kol. *pulād,,* gen. *-i* f (Vuk) = na *-enje pulenje* (Hvarkinja, Kačić). Pridjev na *-inji pulinji* (~a *trava* »melissa«, Mikalja, Belostenec). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pullus* > tal. *pollo.* Upór. rimski naziv za Brione *Pullariae.* Ovamo može ići i lički kolektiv *pulīcija* »mnogo djece«. Lat. *pullus* znači »mlado životinje«, odatle značenje *putić* (Istra) »pile«, na tal. kolektivni sufiks *-ame* < lat. *-amen pùlam* m (Zaostrog) »pilad, piplad« < tal. *pollame* < kslat. *pullāmen* (Hiron). Upór. bug. *pŭlka* »Küchlein« i arb. *pule* »kokoš«. U tom značenju dobiva lat. sufiks *-aster* > tal. *-astro: pulastar,* gen. *-astra* (Vladmirović, Poljica) = *pulostar,* gen. *-stra* (Bukovica, Dalmacija) = *polaštar,* gen. *-štra* (Istra), odatle na *-evina polaštrevina* »piletina« = *polašter,* gen. *-štra* (Buzet, Sovinjsko polje) < tal. *pollastro* < lat. *pullastra.* Iz dalmato-romanskog je od lat. **pullius* > *pulj* (Parčić »uccello di nido, pulcino«, Jurišić), na *-ić puljić* (Vinkovci) »pile«. Osnovno **pullius* > rum. *puiu, puică* pripada balkanskom latinitetu, odatle bug. *pujak, puek* m prema *ipujka* = hrv.-srp. *pŭjka* (Vuk, Srbija) »puran prema pura (v.)« = *pul'ka* (Galičnik) »mala kokoš« = *pu'ák* (Timok—Lužnik) »ćuran, puran«. Odatle je stvoren uzvik za vabljenje tuka *pûj puj* = *puj púra* (Drenovci). Upor. još ukr. *pul'ka,* madž. *pulyka, páka.* Posljednje nalazi se kod Belostenca *puka* »pura«. Upor. uzvik *puka, pukice* (Križevci) za dozivanje purica. Vjerojatno odatle je i glagol rum. *a să pui* »sich begatten (von Hunden und Wölfen)«, *a puia, pųeг* »werfen« i naše *pújati se, -a* (subjekt *mačka")* = bug. *pülja se* (subjekt *magarica)* »rada pule« [usp. i pod *puditi].* Na *-ić pùljîc,* gen. *-ica* (Vinkovci i okolica) »prase«, na -SR > *-ák puljak,* gen. *-Ijka* »mješanac, melez, bastard«. Iz dalmato-romanskog je i lat. deminutiv na *-icella pullicella* > (disimilacija *II — l* > *n — Ï) pùncjela* (Dubrovnik) »1° djevojka, 2° dumna reda sv. Franje, *ulica od pùncjela,* 3° toponim *Puncjelino* (položaj, Prčanj)«, pejorativizirano unakrštenjem sa *cupa* f (Dubrovnik) »sluškinja, prosta i nevjesta, upor. gr. u Epiru τσούπρα »kći«, τσουπρουλα) i umetnutim *m* pred labijalom *čumprelica* (Dubrovnik) »djevojka prosta«. Ovamo ide *puntela* (Bernardin) = slov. *puntela* (Dolenjsko), odatle izmjenom deminutivnog romanskog sufiksa domaćim *-e,* gen. *-eta punče,-* i dodavanjem domaćih deminutivnih sufiksa *punčka* = *punčika, punica,* augmentativ na *-ara punčara, punca* (Bela Krajina, istočna Štajerska), *punčika* (hrv.-kajk., Prigorje) »beba, lutka«. Upor. kod Grimma njem. *Punze, Bunze.* Ispuštanjem *n* pred afrikatom (obratan, hiperkorektan govor) *puca* f (Istra, Slovinci, familijarni govor, slov. na hrvatskoj medi, sjeverozapadni krajevi Hrvatskog zagorja) »malo djevojče« = *pyco* f (Bednja) »1° djevojka, cura, 2° (Bastaji, Daruvar) nadimak koze«. Talijanizam je *pultrunija* f (Marulić) »lijenost« < tal. *pohrania* i *patrona* f (Božava) = *poltróna* (Boka) »naslonjač« od tal. *poltrona,* a to od lat. *pulliter* > tal. *poliedro.*

*Lit.:ARj*9, 149. 10, 589. 12, 642-650. *DEI* 3003—4. Rešetar, *Stok.* 267. Budmani, *Rad* 65, 165. 166. *Pleteršnik 2,* 361. 363. *Parčić* 824. Ribarić, *SDZb 9,* 185. Cronia, *W 6,* 177. *Mladenov* 535. *Tiktin* 1277. Belić, *Galičnik* 110. *GM* 357. Matzenauer, *LF* 13, 174. 14, 409. Koštiál, *JF 2,* 309-310. *Romanski* 126. *REW*[3] 6825. 6826. 6819. 6928. 6818a. Skok, *ZRPh* 54, 207. 208.

pŭlena f (Račišće) »ukras broda na provi«. Od tal. *polena.*

Lit.: DEI 2991.

pûli, indeklinabilni pridjev, epitet za *abaija* (v.), *duvak* (v.), *kapa, odaja, risovina, saftijani, vez* (Bosna), »šaren, nakićen pulijama ili pulicama«. Varijanta *purli,* pridjev indeklinabilni, epitet za *gaće, duvak,* istog značenja, odatle pridjev na *-at puriai (zekan).* Na *-ja* (v.), kojim turski pridjev postaje deklinabilan: *pulija* f (Vuk, Slavonija, Kralje, Turska Hrvatska) = *pulija* (Peć) »1° puce,.dugme, kopča, kliza, polče, veoma tanka pločica od kovine za ures, 2° litan (kaiš), 3° nadimak za šarenu ovcu (Poljica)«. Odatle: denominál na *-ati puliján, -ām* (Poljica, subjekt *duvari); pulinko (konj,* Bruvno), *kapica pulioka* (Dalmacija) »nakićena pulijama«. Od tur. pridjeva na *-h: pullu.* Varijanta na *rl* nastade disimilacijom od *II,* upor. *duine* (v.). Osnovna turska imenica *pul* nalazi se u *pul* m (Leskovac, Srbija) = *pul* (Kosmet) »1° dugme, puce, 2° poštanska marka, 3° para, novac« = *pula f* (Ključ, Duvno) »sitan kositren ili srebren nakit, koji se prišiva, puce«. S postpozicijom *-süz: pulsuz — parasuz* »bez pula (Kosmet)«. Deminutiv na *-ica pulica* f (Vinkovci, Bosna, Sušnjevo selo, Rakovac, Varoš, Slavonija) = na *-ka pulka* »1° šljoka, titrejka, 2° malo puce, 3° nadimak ovci, 4° zoološki termin: kornjaš« =-- *pulka* »biljka globularia vulgáris«, s pridjevom na *-jav puličav* »s pjegama ili mrljama na koži«. Na *-ika pulika* »biljka inula conyza«. Pridjevi na *-atast pùlatast* »šaren, pjegav«, upravo od složenice **pulat* »konj« kao *dorat* (v.). Deminutiv na tur. *-cigaz: pulčāz,* gen. *-aza* (Vuk, Dalmacija) »ploča ili kopča na ječermi od kovine za ukras«. Na *-an pûlan* m (Lika) »ime ovnu« prema f *(ovca) pulija,* s deminutivom na *-čić pulančić.* Denominal na *-ati palati (se), -am (na-, po-}* »kititi pūlama ili pulijama *(duhan se pula ili šuljka,* J. S. Reljković)«. Oblik *kapa pulàlija* f (Kralje, Turska Hrvatska) »kapa nakićena pūlama ili pulijama)«; turciziran je naš femininum. Na *-eška püleška* (Lika) »ime ovci«. S refleksom *lj* za tur. / (upor. *nj* za tur. *n binjedžija}: pülja* (Bosna, Srbija, Kosmet) »stari turski novac u vrijednosti 60 para ili 1 i 1/2 groša«, *pulje* f pl. (Vuk) »oble okrugle pjege ili šare od pulija«, odatle *napuljkati* »pulijama nakititi«. Radna imenica na *-ar: puljār* (Bosanska krajina) »koji pravi ili prodaje pulje (pule ili pulije)«. Pridjev na *-ast, -at: paljast, püljat (konj, dogar)* »šaren«. Deminutivi na *-ica puljica* (Šulek) »bradavica, pupuška«, f pl. *puljice* »izasutak od svraba«, s pridjevom na *-jav puljičav; na-ka Puljka f* (također slov.) »1° kugljica, 2° malo dugme (Bukovica), 3° vrst bilja«, s pridjevima na -así *puljkast* = na *-av puljkav* »1° pun mjehura, prišteva, 2° šupljikav«, poimeničen na *-ъc puljkavac,* gen. *-vca* »svrab, suga«. Denominal *ispuljčati* (Srbija). U Kosmetu izvedenice od *pШja* imaju metaforicko značenje »pljesniv«, tako pridjev na *-av piïljav* (~e *pare}.* Denominal na *-ati upuljat (se}* »upljesniviti se«, odatle *püljan, upuljan* »buđav, pljesniv«. Balkanski turcizam gr.-lat. podrijetla (tur. < ar. *pul,* iz gr. ἄβολος > internacionalno *obol* m ili vjerojatnije od biz. φολλις, φόλις »sitan novac«, ngr. φόλλα < lat. *follis,* upor. dubrovački *follar,* v.) iz oblasti novca i novčanog nakita: bug. *pul* »Knopf, Kopf (von Nägeln, Nieten, novac od 5 para, Stempel«, deminutiv *pulce,* arb. *pulle,* cine. *pul'ǎ.* U značenju »poštanska marka, Stempel, biljeg« turcizam potječe od tal. *bollo* < lat. *bulla.* Tako su se u balkanskom turcizmu unakrstile dvije riječi različitog podrijetla.

Lit.: ARj 12, 642. 644. 645. 647. *ZbNŽ* 4, 266. 6, 81. *Elezović, 2,* 118. 393. *Mladenov* 535. *GM* 356. *Miklošič* 267. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 614. i 615. *Pascu* 2, 877. *REW*[3] 1385. *Vasmer 2,* 463. Isti, *GL* 60.

pulit (Sasin), pridjev, »čist«. Od tal. part. perf. *pulito,* od *pulire* < lat. *palitus, polire.* Ovamo ide hrv.-kajk. stolarski termin na njem. *-ieren* > *-irati politirati, -litīrām* impf. (Lika, ŽK). Taj je nastao upravo od njem. *polieren* > fr. *polir* > **poliratļ* unakrštenjem s lat. apstraktumom na *-ura,* koji se dodaje na part. perf. njem. *Politur* < lat. *politūra* > *politura* f. Odatle je došao -ft- i u infinitiv.

Lit.: ARj 10, 603. *REW*[3] 6635 b. *Weigand-Hirt 2,* 447.

pulitânke f pl. (Božava) »specie di fichi«. Od pridjeva na lat. *-anus* > tal. *-ano: napoletano* (se. *fico},* od *Napoli* < gr. Νεάπολις »Novi grad«.

Lit.: Cronia, *ID* 6, 118.

puliti, *pūlim* impf. (Varoš, Slavonija) »čupati ili vaditi niti na marami, tako da naprave rese, cimati, čimkati svilu«. Također slov. *puliti (travo, plevel, lase}* »ausraufen«. Upor. još *jezik raspuliti* (16. v.) »ispružiti, isplaziti«. Sa *lj* iz prezenta u inf. *púljiti, puljīm* »1° čupati *(dlake, kosu},* 2° (metafora) perušati, pljačkati (u igri)«. Odatle *opuljkati.* U Dubrovniku part, perf. pasiva kao pridjev *paljena svila* »Zupfseide, očimci«. Usp. i pod *pàlj.* Razlikovati treba od *púljiti, pûEim* impf. (Vuk) *(is-}* »zaguljivatj isturivati, pomaljati (objekt *puzdru, oči)«,* varijanta od ekspresivnog glagola *buljiti*

(v.). Odatle hipokoristik *púljo* m (Vuk) »bu-Ijook, buljooka«. Ta se varijanta nalazi i u češ. *pouliti (oči) — bouliti,* bug. *piája se* »die Augen aufreissen«, ukr. *upulyty.* Upór. *Pulooča Gradoje* (Hvosno, Prizren). U Vodicama (Istra) postoji još *puliti, -in* (o djeci), s nejasnim značenjem »pressen«. Upór. još *pulkàti* (Virje) »das Getreide aus einem Holztroge worfeln«. Usp. *puljak.*

Lit.: ARj 12, 646. 647. 650. 651. *PleterSnik 2,* 363. *ZbNŽ* 16, 100. Ribarić, *SDZb 9,* 185. Fancev, *ASPh* 29, 385. *Miklošič* 267. *Holub--Kopečný* 74. 289.

púikra f »vrst hijacinta«. Od mlet. *pulcra* < lat. pridjev *pulcher* »lijep«, poimeničen u femininumu.

Lit.: ARj 12, 646. *DEI* 3143.

pulòglavac, gen. *-avca* m (Valpovo) — *poljoglavac* (Srijem) = *puljeglavac* (Poljica, Dalmacija) = *punoglavac* (Valjevo, Srbija, Gornja Bukovica kod Valjeva) = *poluglavac* = (s disimilacijom *l — l > n — Ï) ponoglavac* (Mihinica kod Valjeva) »mlada žabica, kad se izleže«. Prema Hammu prvi dio složenice sadrži osnovu od češ. deminutiva *pulec,* gen. *pulce* »larva žabe«. Kako ta riječ ne postoji više u hrv.-srp., bila je izopačivana zamjenom sa *polu-* (v.), *puno-* (v.). Kako te zamjene nisu semantički odgovarale, zamijenjena je i drugom riječi: *batoglavac* · (Brač). Hirtz daje još 33 razna imena za ovu žabicu. Ne zna se ide li ovamo (sa *j < lj) pujoglavica* »morska riba trlja, muilus barbatus«.

Lit.: ARj 12, 627. 647. Hirtz, *Amph.* 5, 115. 116. *Holub-Kopečný* 305.

pulpit m (17. v., Dubrovnik, Zore) = *pulpit* (Čilipi, Potomje) »uzdignuto mjesto u crkvi s kojega se čita sv. Pismo i propovijeda, obično mu je mjesto sa strane evanđelja, razlikuje se od ambona; sinonim: štionik«. Učen crkveni latinizam ili talijanizam, lat. *pulpitûm* > tal. *pulpito.*

Lit.: ARj 12, 647. *Setka 2,* 156.

puls m (Vrbnik) = *palas,* gen. *poisa* (Perast, Dubrovnik) = *pūlas* (Božava, genitiv nije zabilježen) = (zamjenom dočetka *-as,* gen. *-sa* našim sufiksom *-ьc > -ac) pulac,* gen. *-Ica* (Baška Draga, Poljica) »bilo (na ruci)«. Oblici sa *o* su talijanizmi < tal. *polso,* sa *u* mogu biti i dalmato-romanski ostatak od lat. *pulsus.* Talijanizam *pols,* gen. *-Isa* (Istra) »manžeta, taclija« govori se i s deminutivnim sufiksom *-etta, -ino: polsete* f (Muo), *polsini* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »manžete«, *polstn* m (Kućište) »donji dio košulje na rukavu, večica (Boka, v.)«. Razvitak značenja objašnjava se po zakonu sinegdohe »ono što stoji na bilu na ruci > manžeta«.

Lit.: ARj 10, 588. 617. 12, 642. 647. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW*[3] 6839.

pulverina f (Pazin, Istra) »prašak«. Od tal. deminutiva na *-ina polverina,* od *pólvere* f < lat. *pulvis,* gen. *-eris.*

Lit.: ARj 12, 647. *REW* 6842. Matzenauer, *LF* 14, 410.

puljak, gen. *-ljka* m (Šulek) »1° mjehur u vodi, 2° bobuk, klobuk u staklu, 3° vrsta kornjaša sphaerius, 4° vrsta puža«. Stulić ima iz rus. *pulja* »olovna kugljica«. Šulekov neologizam *puljkonoša* »biljka«, prevedenica od *sphaerophorus.* Usp. pod *půliti.* [Mlet. *pùliga].*

Lit.: ARj 12, 648. *Miklošič* 267. *DEI* 3144.

puljìzica f (Dubrovnik) »1° vrsta bundeva, 2° žena iz Apulije« prema m *Pùljïz,* gen. *-iza* »čovjek iz Apulije«. Od tal. pridjeva *Pugliese,* izvedenog s pomoću lat. *-emis > -ese* od *Puglia* (afereza a-) < *Apulia > Apulija,* odatle prezime *Puljizević* (u dubrovačkom kraju) i apelativ *puljiz* »neka vrsta vinove loze bijela i crna grožđa (u.Dalmaciji)«; talijanska provincija je naprama Dubrovniku.

Lit.: ARj 12, 650. Rešetar, *Štok.* 251. Matzenauer, *LF* 14, 410.

puljkati, *-am* impf. (Bukovica, subjekt *voda* kad vri) »ključati, gogoljati«. Onomatopeja. Usp. *puljak* i *puliti.*

Lit.: ARj 12, 650.

pùljpas m (Mrka Poljana, Srbija) »kotarica kao ćupić ili polovina školjke, u kojoj se nosi ćumur (meće se pod pazuho)«..

Lit.: ARj 12, 651.

puma f (Valpovo) »obućarski alat, ono na čem se rastuće potplat«.

Lit.: ARj 12, 651.

pumešce n (Lika) »mali pas«. Deminutiv na dvostruki sufiks na *-ьc + -ьce > -sce* (tip *janješce)* prema slov. *puma* < njem. *Pommer* »kurzer langköpfiger und langhariger Haushund«. Usp. furi, *pùmar* »botoló, cane piccolo e ringhioso«.

Lit.: ARj 12, 651. *Weigand-Hirt 2,* 450. *Pirona** 824.

pumpa f (hrvatski gradovi) »šprica, smrk«. = *pumpa* (Račišće) »mašina za sumporanje«. Denominál na *-ati pumpati, -am* impf, (hrvatski gradovi) »1° objekt *vodu, 2°* (preneseno, metaforickí) objekt *novce«.* Od tal. *pompa, pompare.*

*Lit.: Klaić** 1038-39. *Prati* 785-6.

pumpala f (Šulek) »vrsta maka, papaver Rhoeas« = *purpala,* = *purpava* = *purpelica* = *prpeluce* = *prpulice* (sve tri slov.) = *pulpola* = *purpola* (Koruška) = *purpava* (Maribor) == *pupulini* (Dubrovnik) »papaveri rossi« Osim *pupulini* sve slov. [Čini se prema lat. *purpura* = tal. *pórpora,* usp. hrv. sinonim *crljeni mak* »papaver Rhoeas«].

Lit.: ARj 12, 651. *Šulek* 319. 320. 539. Barle, *ZbNŽ* 31, 1, 221.

pumpava f (Šulek, slov.) »biljka češ. pumpava« = *pupava* (Pančić) »Karlsdistel, Kreuzdistel« sa umetnutim *m* pred *p,* usp. rus. *pupava.* Upór. *pupoljak* (v.). Oblik *pompava* (Šulek) odgovara rus. *popava,* ali za druge biljke.

Lit.: ARj 12, 651. 679. *Holub-Kopečný* 306. *Šulek* 303. 319. *Machek* 134-5.

pumpres m (Dubrovnik) »(pomorski termin) na kljunu od lađe položena lijenka«. Od tal. *bompresso* (16. v.) »albero sulla ruota di prua« < engl. *bowsprit,* hol. *boegspriet,* nvnjem. *Bugspriet;* u talijanski došlo preko španj. *bauprés.*

Lit.: Zore, *Tuđ.* 18. *DEI* 557.

pün (Vuk, od 14. i 15. v. sa *l > u) — pun* (Kosmet), negativno *nepun,* sa *pre- prepun* = *paln* (Cres) = *peln* (Krk), ie., baltoslav., sveslav i praslav., stcslav. *pьnъ* »pienus, voll«. Deminutivi na *-ahbn: pûnan, f -äna* < *pûnahan* (Vuk) = na *-jahbn pùnjahan* (Istra), na *-ačbk pūnačak, f -lka* (Vuk, Kosmet), dvostruko umanjen na *-ačbk + -bk punačačak* (južnomoravsko i timočko-lužničko narječje). Apsolutni superlativi tvore se reduplikacijom s različitim sufiksima u drugom dijelu: *pun pūncat* (Vuk) = *pūncat* (Kosmet), *pūnctt* (Vuk), *punišat* (Prčanj), *punàcan,* f *-cna* (Kosmet), *puncijan, punajat, punгjan.* Apstrakti na *-oca punoća f,* na *-oii punast* f (15. v.), na *-ina punina.* Prilozi *puno* »mnogo« (jugozapadni krajevi), pred pridjevima »veoma, vrlo, fr. tres«, *napuno, napunom, potpuno,* stari lokativ *napuni* (15. do 17. v.), na priloško *-oma punoma* (Istra), *potpunoma.* Prilog *puno* (Vuk) »blago«: *puno meni' (nene)* (Crna Gora) je prevedenica (calque) °d gr. εἰς πόλα ἔτη (v. *spolajti).* Veoma često dolazi u složenicama od sintagmi kojima se mnogo puta prevode analogne njemačke složenice: pridjevi: *punoljetan* »volljährige, punokrvan* »vollblütig«, *punovažan* »vollgihig«, *punovlastan;* imenice: *punomoć* f = na *-je punòmoćje = punamoć* (Stulić) < lat. *plentpotentia,* odatle radna imenica *punomoćnik,* denominal *opunomoćiti.* Sveslav. i praslav. denominál na *-iti puniti, -гm* (Vuk) *(do-, is-, na-, po-}.* Iterativi na *-a: -punjati, -ant,* na *-va- -punjavati, -ām (do-,* 18. v., Vuk, Dubrovnik) = *-punjivati, -ujem* = *-punjevati,* samo s prefiksima. Odatle postverbalni pridjevi *ispun* = *napun* = *potpun* (negativno *nepotpun}* »cio«, s apstraktumom *ispunost, potpunost,* na *-it ispunit, napunit,* odatle na *-ljiv ispunitljiv,* na *-iv ispuniv* (Stulić), *napuniv, ispunljiv,* s radnom imenicom na *-telj* m prema f *-teljica ispunitelj* prema *ispuniteljica, napunitelj* prema *napuniteljica.* Poimeničen part·. perf. pasiva *punjenice* f pl. »prutak, vodoravna crta, s nanizanim kao zupcima na pili, kao ornament«. Ovamo i *popûnice* f pl. (Smokvica, Korčula) = *poponica* = *popovnica* (promjene *u > o zbog* toga što se zaboravilo na vezu s *popuniti") »mreža za lov na ribu od kamena«. Samoglasnik *u* u *pun* nastao je od sonantnog /. Upor stcslav. *pьnъ* = *pьnъ,* bug. *palen,* češ. *plný,* polj. *pełny,* rus. *polnyj.* S tim se potpuno slažu baltičke paralele: stprus. *pilnan,* lit. *pilnas,* lot. *piha* »isto« < ie **pļnos.* Ie. je korijen **pel-* (upór. *puk),* pojavljuje se kao u baltoslavenskom u ništičnom prijevoju (Tiefstufe) i u sanskr. *purna-* »pun« kao i got. *fulls,* stvnjem. *voll.* U lat. zastupljen je u bazi **pэIe- pienus* i *pleo, plere,* koja u internacionalnoj terminologiji igra važnu ulogu *(suplent, suplirati, suplement, komplement, kompletan,* kao i *plus, plural, plebejac,* od *plēbs).* Ista je baza i u arb. *plot* »pun« i *plok-gu* »Häufe«, gr. πλούτος »bogatstvo«, odatle *plutokracija.* Gr. πολύς sadrži ie. prijevoj **pol-,* također je rašireno u internacionalnoj terminologiji: *politehnika, poligraf* itd. Pridjev *pun* igra ulogu i u antroponimiji: *Punoš < Plnoš* (14. v.), odatle prezime na *-ič Punošević,* toponim *Punoševac, Puniša.*

Lit.: ARj 2, 653. 4, 16. 8, 11. 43. 12, 651. 9, 543. 12, 651-75. *Miklošič* 236. *Holub--Kopečný* 279. *Bruckner* 402. *Mladenov* 537. *Trautmann* 218. *WP 2,* 64. *Boisacq** 783-784. Kretschmer, *KZ* 31,402. Jokl, *Stud.* 71. *SA* 87.

pünat, gen. *-ùnta* m (15—17. v., čakavci, zapadni krajevi) »točka, tacka« = *punt* (1708) »uslov, uvjet« = *punto* m *(prvi ~,* Kašić, čist talijanizam) = pl. *punti* (Komulović) »članci«.

Od tal. *punto* < poimeničen lat. part. perf. u sr. r. *punctum* od *pungere*. Prilog na *-om puntom podne* (ŽK). Latinizam *punkt* m (1575), pl. *punktovi* »uvjet, Satz, rečenica«. Oblik *púnkat* nije potvrđen. Poimeničen lat. f. *puncta* > *punta* f (Poljica, Vrbnik) »bolest pneumonia crouposa«, *punta* f (Poljica, Vrbnik, Rab, Korčula, Kućište, Istra, Dalmacija do Pelješca) »1° vrh, šiljak, 2° (obalski termin i toponim) rt, rat«. Pridjevi na *-en punten* (Istra) »šiljast«, na *-ast puntasi* »šiljast«. *Bunta* f (Brač, rt u Sutivanu). Taj oblik može biti i dalmato-romanski. Mletački maskulinum: *pSnat,* gen. *ponta* m (Korčula) »očica, bod u igri na karte«, *ponat,* gen. *-nta* (Mikalja) »1° točka, 2° članak, 3° zabod igle kad se šije, 4° čas, trenutak, zgoda« = *pònat* (Riječka nahija, primjer: *dobar ponat ima u ruci)* »5° snaga, jačina, 6° (Držić, Sasin) posebno značenje u govoru crevljara«. Mletački femininum *ponta* (Dubrovnik, Cavtat) »7° vrh, rt od olovke, 8° (kao obalski termin) isto što punta, rat«. U tom značenju (8°) govori se u Budvi, Baru *Ponta Voluica, Petrova ponta* Skadarsko jezero, Dubrovnik, Kućište, Muo, Potomje, g. 1347. *od pontam Stagni,* Dobrota, Lastva. Pridjev *pontast* »šiljast«. Denominal na *-ați pontat* (Mljet, subjekt *vrša)* »ići vrhom (obratno: *treso)« < tal. puntare.* Oblik *ponta* znači još »9° bodac, protisli, 10° žalost«, v. gore *punta.* Izvedenice su ove: na lat. pridjevski sufiks *-alis* poimeničen u sr. rodu vlat. **punctale > punto,* gen. *-ala* = *puntai* (Vodopić, Dubrovnik, u primjeru: *pregledajte sve redom puntale', ako je koji polaskal* v. *polaskati!, odgrnite zemlju i potvrdite ga klinom)* = *pantai* m »nekakav stup zabit u zid hercegovačke kuće« < tal. *puntale.* Na tal. *-ina pomina* f (Potomje) »čavao« < tal. *puntina.* Na lat. *-ellus* > tal. *-elio puntel* m (Vrbnik) »podupirač, potporanj« < tal. *puntello.* Odatle *puntelati, -am* (Vrbnik) < tal. *puntellare.* Izvedenica na isti sufiks lat. *-ella* > *-ttja puntiIja f* (Poljica) »čipka« je zacijelo iz dalmato-romanskog. Upor. i španj. *puntilla* »isto«. Na složen tal. sufiks *-arius* + *-olus* > *-eruolo: puntàrõl,* gen. *-âla* (Lika, Istra, Vrbnik) »(zidarski i klesarski alat) gvozden klin na vrhu zaoštren i zakaljen (služi za klesanje kamena)« = *puntarjal,* gen. *-óla* (Račišće) »alat za pravljenje rupe na obruču« = *pontarol* m (15. v.) = (asimilacija *o* —α > *a — a) paniamo,* gen. *-úla* m (Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Perast, Mikalja) »viljuška, perün (Korčula), pìnjùr, gen. -ura (Šibenik), p'irun (Boka, v.)« = *pantai'ülj',* gen. *-ulja* (Mostar, Hercegovina) = *pantaruo,* gen. *-úla* (Lastva) »isto« < mlet. *pontariolo,* tosk. *punteruolo.* Apstraktum na *-ura puntura* (Stolić, Lika) = *pontúra* (Crmnica) »pleuritis« < tal. *puntura.* Upor. još *ponturica* (dalmatinski rukopis, 18. v.) »neka maslina«. S tal. prefiksom i- < lat. *ex- : špunt* m (ŽK) »kod gradnje kuće od brvana, ako su uglovi tako učinjeni da brvno strši van« < njem. *Špund,* od tal. postverbala *spunto* od *spuntare,* češ. *špunt, spuntovati,* polj. *szpunt.* Mlet. pridjev *spunto* nalazi se u *spunto* (Rab) »zaošćeno vino«. Isto s deminutivnim tal. sufiksom *-ino špuntín (vino na špuntin,* Račišće) »kad naginje na Ijutinu«. Glagol na *-ati* = tal. *-are: spuntati* (Nalješković, Potomje; primjer: *nije ni spònto)* »započeti rad« = *spuntai* (Korčula) »izići na kraj, pojaviti se *(sunce je spuntalo).* S prefiksom *a-* < *ad-* apstraktum na lat. *-mentun* > tal. *-mento appuntamento* »rendez-vous« = *(alpuntàmenat,* gen. *-enta* m (Dubrovnik, Cavtat; primjer: *gubi vrime po puntamentima,* Korčula) »sastanak«. Imperativne tál. složenice su dvije: tal. *puntapetto* = mlet. *pontapeto* (drugi je dio *petto* < lat. *peetus) > puntapêt* m (Rab, Božava) »pribadača, fermaglio« = *pantapet* m (Crna Gora) »nekakav ženski nakit od zlata, srebra ili lošeg metala (nosi se u sredini prsiju)«. Dolazi i složenica u kojoj je drugi dio mlet. *pie* < tal. *piedi puntàpija* f (Dubrovnik, Čilipi) = *pantapije* (Konavli, Budva) »Querstange, womit die Tür inwenndig geschlossen wird, palanga (Boka)«, deminutiv na lat. *-ellus* + *-ica puntapjelica* (Šipan) »zaporanj od vrata«. Mletačka složenica znači: »zaustavi nogu, ne moš dalje«. Na lat. glagolski nastavak *-iare punctiare* nalaze se u njem. *punzen, punzieren > puncirati, puncīrām* »baždiräti (ŽK)« = *puncevati, -ujem,* pridjev *puncevan (puncevni ured* 1866, neologizam za njem. *Punzieramt)* = slov. *pünec,* gen. *-nca* »Punze«. Njemačka riječ potječe od tal. *punzone, ponzare.* Spomenuti još treba *jinputivat* impf. (Božava) »riempire« < *inpuntire* (od sintagme *in punto).*

Lit.: ARj 9, 618. 10, 589. 733. 763. *Pleteršnik 2,* 364. Rešetar, *Stok.* 264. Cronia, *ID* 6, ПО. 118. Zore, *Rad* 108, 230. 115, 138. Miletić, *SDZb* 9, 264. 384. Budmani, *Rod* 65, 165-66. Kušar, *Rad* 118, 20. 23. 25. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. *Mon. rag.* l, 217. *SEZb* 13, 160. *REW*[3] 6847. 6848. *Bruckner* 554. Rešetar, *JF* 12, 286. Matzenauer, *LF* 14, 410.

punča f (Vrbnik) »uzao s petljom na koju se objesi udica«. Teško da je u vezi sa *pûnjka* (Vuk, Sinj, Kralje, Turska Hrvatska) »spona, petlja, u koju se puce šapne«, koja je nastala od *sponka,* od *peti* (v.), unakrštavanjem sa

puce; odatle promjena *o* > *u.* Riječ *punča* bit će romanski postverbal od **punctiare* »bosti« > tal. *ponzare* »drücken, pressen, naprezati se«. Početak *-ča* mjesto *"ka* ne bi se mogao objasniti turcizmom *kopča,* u Vrbniku gdje nema turcizama.

Lit.: ARj 12, 663. 675. Daničić, *Osn.* 299. *REW*[3] 6845.

punčuh m (Hrvatsko zagorje) »ženske visoke cipele« = *pundžuka* f (Popović) »obuća koja se veže, cokula, opanak« = *pündžuke,* gen. *pundžuka* f pl. (Šabac, Čačak) »cipelice za djecu«. Odatle ispuštanjem dočetka *-uh* ili *-uka,* koji se osjećao kao pejorativni ili augmentativni sufiks (upor. *Maduka* za *Mađar) pûjnde* f pl. (Trebarjevo kod Siska) »obuća, cipele, crevlje«. Od njem. složenice *Buntschuh|Puntschuh,* u češ. *punčocha,* polj. *pończocha.* Prvi dio njemačke složenice *Bund* »*Kopfbinde«* nalazi se u *punt* m »kika, perčin, buć, kukma, pramen, čuperak«. Odatle kajkavski deminutiv na *-eh* < *-bk puntek* (Stubička župa, Hrvatsko zagorje) »čvor kose«. Glede drugog značenja u *punta* f »buna« < njem. *Bund* v. *buntovnik.* Složenica je još *puntvajn* m (Vuk) »neprovrelo slatko vino kojim se zaliva i zasladuje bermet«.

Lit.: ARj 12, 627. 664. 671. 673. *Holub-Kopečny* 305. *Bruckner* 686. *Striedter-Temps* 179.

pûndrati, *-am* impf. (Lika, objekti: *robu, salo, konce sa sukna)* »parati, čupati, grebati, česati«. Refleksiv *pundrati se* »česati se« možda stoji u vezi s parazitom *pündrav,* jer se govori u Lici »češe se kao da su mu pundravi u turu«. Ispuštanjem refleksīva moglo je nastati pomenuto gornje značenje »čupati«.

Lit.: ARj 12, 614. 663.

punga f (Vrbnik, Dobrinj) »kornjača«. Ne zna se ide li zajedno sa nazivom koji je Rešetar zabilježio za žabu krastaču: *žaba puhača* = *pugača.* Kako se kornjača zove i *bremenjača,* jer nosi oklop kao *breme, punga* može biti metafora od srgr. πούγγη (v. *puhva)* > stcslav. *P°gy, pogva* »corymbus«. Upor. mlet. *ponga* »Kröpf der Vogel«.

Lit.: ARj 12, 620-21. Hirtz, *Amph.* 125. *REW*[3] 6849. *Rohlfs* 1772. Johansson, *KZ 36,* 367. Jagić, *ASPh* 1, 431. *GM* 357. *DEI* 3014.

pùnica f (Vuk, 15. v.) = *pelnica* (Vrbnik) = *polnica* (slov.), samo hrv.-srp. i slov. »ženina taati, tašta«. Pridjev na *-in puničin.* Prema tipu mocije f *-ica* prema m *-ьc* (tip *Nijemac - Njemica)* stvoren je m *punac,* gen. *-nea* »tast, ženin otac«. Na *-evina punčevina* (Hercegovina) »tazbina«. Hipokoristici *puna* (Pavlinović) = *pune* f. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog *ḷ*, kako se vidi iz *pinica* (Mirakuli, 1507; Antun Dalmatin), *puonica* (Ranjina) i današnjih čakavskih oblika na Cresu i Krku. Već je Daničić, *Osn.* 524 i *Kor.* 288· ispravno uzeo da je to izvedenica od *pḷn,* ako i nije objasnio semantički razvitak. Maretić je objašnjavao *punica* onim što danas po Gilliéronu zovemo izbjegavanje homonimije: *tašta* »ženina mati« je homonim sa *tašta* »prazna«; da se izbjegne ta homonīmija, narod je stvorio *punica* »mulier plena«, izvedenicu od pridjeva obratnog značenja. Postavlja se pitanje da li je *punica* izvedenica od pridjeva ili je to radna imenica na *-ica f* prema m na *-ьc* od denominala *puniti* prema tipu *pijevac* = *pjevica* od *plvati* (v.). Upor. još *bogorodica, konjokradica.* Budući da se *punac* i *punica* nalaze na teritoriju nekadašnje oglajske patrijaršije, gdje se važnost od *cognatio spirituális* osobito isticala, kako se vidi iz crkvenog termina *sanctula* > *sutla* f prema *sutal, sudi* (v.), vjerojatno je da je *punac-punica* izvedenica od denominala *puniti.* Značenje bi bilo te radne imenice »onaj, ona, koja popunjuje duhovno srodstvo«. Ako se uzme izvođenje od pridjeva *pun,* ne dobiva se pravi smisao te lingvističke reforme. Kolika se pridavala važnost crkvenom pojmu *cognatio spirituális,* vidi se iz Metodijeve homilije, o kojoj v. Vaillant, *RES* 23, 34. U pogledu grijeha rodstva (= *grih rostva)* po ženidbi *punica* je u istom rangu sa *maćehom.* Spolno općenje s njome zabranjuju crkveni zakoni. Riječ *punica* igra izvjesnu ulogu i u ornitološkoj terminologiji: *careva, kraljeva punica* je ptica »sylvia rubecola, pyrrhula rubricilla«, *banj punica, trkova, trikova, vranjkova punica* i *puničica.*

Lit.: ARj 12, 660. 664. Hirtz, *Aves* 85. 213. 399. Maretić, *Rad* 102, 239. Koštiál, *JF 4,* 182-183. *Miklošii* 256.

punkač m (Samobor) = *punjkač* (Vidovec, Hrvatsko zagorje) »ognjena žaba«. Izvedenica na *-ač* od onomatopeje kao i lat. *bombinator,* njem. *Unke.* Zove se i *bulalica* (Dalmacija), *bukovac,* gen. *-vca* (Lika), nazvana tako što »vavijek buče«. Taj njezin glas različito se varira (onomatopeizira): *kunkač,* odatle ispuštanjem *n kučić, kukavica,* odatle *kumkač, kum;* kao u njem. *Unke'. unkać, unjkavica.* Mijenjanjem početnog suglasnika u *m: munkač, munkalica, mukica;* zamjenom sa *h: huntač, hupač;* sa *p:*

pupai (Počitelj, Lika) itd. Interesantan primjer onomatopejskog variranja.

Lit.: ARj 12, 667. 675. 676. Hirtz, *Amph.* 13.

punta f (Srbija) »laž, oblagivanje, opadanje, potvora«. Denominal na *-ati puntati, -ãm* impf. (Srbija) »lagati na koga, bijediti, potvorati«. Pridjev na *-ljiv: pùntljiv* »lažljiv, onaj koji oblaguje«. Upor. *punta f* (Banja Luka) < njem. *Bund* u značenju »uznemirivanje lažnim vijestima«. V. *bunt.*

Lit.: ARj 12, 671. 673. 674.

pùnj m (Istra) »1° šaka, pest, pesnica, 2° rukovet« = *punja* f (Jačke, Kurelac) »udarac šakom« = *punja* (Vodice, narodna pjesma: s *punjom mu je čavle zabijala jzûbi mu je nīti otkidala)* — slov. *punja* (Notranjsko). [Od tal. *pugno,* sitai, pi. *pugna* »1° mano serrata per prendere o colpire, 2° rukovet«]. Poimeničen lat. pridjev na *-alis* u sr. r. **pugnale* > *punjao,* gen. *-ala* m (Marin Držić) s= *punjo,* gen. *-ala* (Mikalja, Kašić) = *(u > i* nejasno) *pinjol,* gen. *-ala* (narodna pjesma) »bodež« < tal. *pugnale.*

Lit.: ARj 12, 673. Ribarić, *SDZb 9,* 171. Šturm, *ČSJK 6,* 74. *REW*[3] 6812. 6814. Barić, *ÄA 2,* 131. si. *DEI* 3141.

púnjiti se, *pûnjïm* impf. (Lika, *na koga)* »srditi se, ljutiti se, buriti«. Ekspresivan glagol kao *pnćiti se, buriti se* (v.).

Lit.: ARj 12, 675.

pup, gen. *pupa* m (Vrbnik), sveslav. i praslav. *pдръ,* »germen«. Deminutivi na *-ъk pupak,* gen. *pupka* »isto«, s akcentom *pupak,* gen. *-pka* (metafora) »umbilicus«. Upor. značenje: *razvio se pupak* »struniti se«, *prekinuti, uganuti pupak* (Srijem, Ljubiša) »okilaviti«. Odatle hipokoristik *pupa* f (Vuk) »1° germen, 2° (sinegdoha od *pupak}* trbuh« = *pupa,* gen. *pupe* (Kosmet, dječji jezik) »trbuh«, upor. za takav semantički razvitak rum. *buric* »trbuh, srce« < lat. *umbilicus,* v. *proburaziti = pupa* (Vuk, Boka) »3° biljka ornithogalum ombellatum«. Izvedenice su od *pup* i od *pupak.* Deminutivi na *-ьc pupac* (Šulek) »biljka«, na *-ica pupica* (Dobroselo, Lika, Šabac, Istra, Reljković) »germen«, na *-ič putić = pupčić* »isto«. Od *pup:* pridjev na *-av pupav* »(djeca) u koje je veliki trbuh«, na *-at pupat* »koji ima velike pupove«, poimeničen u femininumu *pupava* »biljka«, na *-ьc pupavac,* gen. *-vca* (Lika) »1° čovjek trbušav, 2° biljka phallus impudicus, 3° prosijek (Orahovica, metafora)«, na *-ica pupavica* »biljka«. Na *-olj: pupolj,* s deminutivom na *-bk pupoljak,* gen. *-õljka* »germen«. Na *-ulj pupulj* (Brestovac, Srbija) »izrastao nalik na pup (metafora)«. Na *-arica puparica* (Poljica) »ovca«. Odatle deminutiv na *-ica pùpuljica* (Vuk) »1° bubuljica, izrastao, oblutak, 2° bacca juniperi (metafora)«, na *-ka pupûljka* (Kosmet) »pupoljak«. Na *-uSka pupūška* (Vuk, Vukovar) »1° na hljebu guka, 2° mahuna koja pupa (Timok, Lužnik)«. Kol. na *-je: pûplje* (također slov.). Na *-njãk pupnjak* (Topolovac) »klin koji na saonama skąpca stražnji opijen, sa svorom«. Denominal na *-ati pupati, -ãm (na-}.* Ovamo možda i bosanski izraz *pupa hava* (Banja Luka) [< tur. *pupa hava* »povoljno vrijeme«, Škaljić]. Upor. prilog *pupa* (Kosmet) »dobro, divota«. Odatle sa lat. sufiksom *-atorem pupător* (Vuk, Rešetar, Milas) »cvijet od tikve, bundeve, ruže« [usp. i pod *pupa].* Sa tal. *-Uno: pupillini* m pl. (Šulek) »biljka omak, makalj, fratar, kukurijek, lala, pucalica« [usp. i pod *pumpala].* Denominal na *-iți pupili, -im (na-, o- se}* »pustiti pupoljke«, na *-uljati pupulj at, -am* (Kosmet), *napupuljiti se* (Ljubiša) »napeti se«. Od *pupak:* deminutivi na *-ьc pupčac,* na *-ič pupčić,* na *-cii pupakčić* »biljka«, s analogičkim sufiksom *-vica* (prema *metvica}* *pùpakvica* (Dubrovnik) »biljka umbilicus Veneris«. Pridjevi na *-ьn pupčan,* na *-ast pupkast, -jast pupčast,* na *-jat pupčat,* na *-en pupčen.* Na *-ěnica pupčanica* pored *-enica* (Sarajevo) »1° baba koja reže pupak, 2° divlja patka koja dolijeće u proljeće kad zenjiva pupak (Vodopić)«. Na *-elo pupčelo* »biljka«. Na *-ište pupčīšte.* Denominali na *-iti pupati, -im* (Vuk, Dubrovnik) = *pupiti (is- sé)* = na *-ati* mjesto *-iti pupčati, -am.* Odatle apstraktum na *-ina ispupčina* (Šapčanin). Ovamo sa *pč > č* (upor. *čela* za *pčela} : pučit (se), -im* (Kosmet, objekt *guzica} (is-}* »trćiti, pupčiti«. Složenica *pupkòreska,* s pridjevom *pupkorezan,* poimeničen na *-ica pupkoreznica* (Klanjec, Hrvatsko zagorje) »primalja«. Odatle apstraktum na *-ina puporizina* (16. v.) »rezanje pupka«. Rumunji posudiše *pup* (Banat, Erdelj) »Morchel«, Arbanasi *pupe* »Quaste, Weintraube, Hügel«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. stcslav. *рдрь,* bug. *pap,* polj. *pįp.* Baltičke uporednice dokazuju da je praslavenska imenica upravo postverbal od glagola koji je nestao u slavinama, a postoji u baltičkoj grupi: lit. *pampti* »nabujali«, lot. *pampt* »isto«. le. je korijen onomatopejski **pamp-,* lat. *pampinus, süsl.fifl.* U njem se *ρ* izmjenjuje sa *b:* sanskrt. *bimba-h* »Scheibe, Kugel«, lit. *bamba* »pupak«. Ista izmjena i u *bubuljica* »Blase, Pustel, Knoten, Erdhaufen«, *búban* »Art Bohne«. Upor. polj. *bąbel* »Blase«. Upor. rum *boboc* »pup, mugur« i arb. *bubukë* »pupoljak«.

Lit.: ARj 4, 19. 12, 676-683. Belić, *NJ l,* 230-235. *Elezović l,* 239. 2, 149. *Miklósié* 257. *Holub-Kopečný* 306. 403. *Mladenov* 540. *Trautmann* 205. *W P 2,* 108. *Tilkin* 1280. Kuzmić, *NVj* 39, 219-226 (cf. JF 11, 291). Jagić, *ASPh* 11, 304. *Festschrift Bezzenberger* 86. (cf. *IJb* 9, 217. *JF* 3, 249). *GM* 50. 358. Matzenauer, LF 15, 178-180. Meringer, *WuS* 5, 86. Loden, *KZ* 61, 19. *Boisacq*[3] 765. Skok, -2ЯPA 54, 447. *Škaljić** 526.

pupa[1] f (Božava) = *popa* (Marulić) »krma *(r^j od đrijeva)«.* Od tal. *poppa* < lat. *puppis.* Oblik sa *u* < *o* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak. V. *pura.*

Lit.: ARj 10, 778. Cronia, *ID* 6, 118. *REW*[3] 6855.

pupa' f (Mikalja, Belostenec) »libivo meso, libovina, meki dio kruha«. Deminutivi ná *-ica,* udvojeno *-ičica pupica, pupičica.* Samoglasnik *u* je nastao od lat. *-ul-* pred suglasnikom preko sonantnog / od lat. *pulpa,* rum. *pulpă,* arb. *pulpe -a* (Ulcinj, Zatrebač). Ide u balkanski latinitet. Talijanizam je *polpeta* < tal. *polpetta,* deminutiv na vlat. *-itta > -etta.*

Lit.: ARj 12, 676. 681. *REW*[3] 6834. *GM* 356. Matzenauer, *LF* 14, 410.

pupa[3] f (Vuk, Dubrovnik) »lutka«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *pupa* »isto« ili je latinizam. Odatle *-ьc > -ac pupac* (hrv.-kajk., Podravina, Hlebine) »malo dijete«, na *-ica pupica* (Mikalja, Stulić), *-aca pupaca* (Belostenec) < tal. *pupazzo.* Etimologijski suvise lat. *papilius > pupilj* (Lika) »siroče za koje se neko brine, štićenik« i *pupilla* »zjenica« > *pupilj* (Virje, Fancev). Ovamo ide s ekspresivnom geminacijom vlat. **puppa* = njem. *Puppe,* sitai, *pappina* »pupoljak«, u Dubrovniku (Zore) *pupător* »cvijet od tikve, vrh«. Sufiks *-tor* je od lat. *-torius,* koji dolazi u rumunjskim glagolskim pridjevima i u našim toponimima *Durmitor, Palator* [v. za *pupător* i pod *pup].*

Lit.: ARj 12, 676. 677. 679. 681. Zore, *Tud.* 18. *REW*[3] 6852. 6853. 6854.

pupati, *-a* impf, *(za-}* »wie der Wiedehopf schreien«, oformljenje na *-ati* onomatopeje *püp(u}* pored *bud* i *pud,* kojom se oponaša glas ptice *upupa epops = pupućati, -a.* Odatle imeničke izvedenice na *-vac, -ovac, -oljak, -ukalo, -unjac, -unjak, -ar,* uz reduplikacije: *püpavac,* gen. *-avca* (Vuk, bug.), *pupovac* (Kula, Gospić), *pupoljak puponjak* (Vlasotinci)> *pupukalo* (Krajina, Srbija), *pupunъc* (16 v.), *pupunjac* (Skopska Crna Gora), *pupünjak,* gen. *-njka* (Kosmet), *pupupak* (vranjski okrug), *pupar* »djetao«, *pupară* »žūna«. Iste se denominacije po onomatopeji nalaze i u rum. *pupai* »pu- rufen« (oformljen sa *-ăi* < slav. *-ajo},* odatle arb. deminutivnim sufiksom *-zã* = arb. *z pupăză* »upupa« = arb. *pupëzë* od *pupe* »Wiedehopf« (Christophoridi) = s dodatim rum. sufiksom lat. podrijetla *-ola > -oară pupagioară.* Upor. i gr. ποπίζω.

Lit.: ARj 12, 676. 679. *Elezović 2,* 149. *GM* 357-358. *Tiktin* 1281. Matzenauer, *LF* 14, 410. Miklósié, *Lex.* 755. Lukié, *Bog.* 4, 140-150. Skok, *ZRPh* 54, 447.

pupu = *pust,* onomatopeja kojom se oponaša u Podravini glas sove. Ta onomatopeja nije jedinstvena. Druge su varijante *ku, ćuk, cuvik, kivit, kev.* Za *pupu* v. *pupati.* Onomatopeja *pust* se oformljuje s pomoću *-aí* (v.): *pustać* m (Martijanec), na *-lavica pustlovica* (Janjina na Pelješcu) = *pustolovica* (Blato na Korčuli, Ston, Crna Gora, Bar), na *-ovka pustovka* (Torbar) »sova, strix noctua«. Te denominacije nemaju nikakve veze s praslav. pridjevom *pust* (v.).

Lit.: ARj 12, 669. 720. 726. Hirtz, *Aves* 400-401. 402.

pur (16. v., Hrvatsko primorje. Istra) prilog, »ipak, samo, samo da«. Od tal. vezice i priloga *pure, purché* < lat. *pūre,* od *pūrus* »čist«. Baraković· ima *pur* kao imenicu u složenom (sintagmatskom) prilogu: *po ta pur ne more ugovor imati s pogani nitkore; vidi sam po ta pur* »u taj par, momenat, sada«. Pridjev *pur (kolur, duša, čovik,* Dalmacija, Hrvatsko primorje, Marulić, Držić, Gučetić) = *puro* (Božava) < tal. *puro* < lat. *pūrus.* Na Rabu *puro* = *pür* (Šolta) kao pridjev znači »bljutav«. Nije jasan semantički razvitak. Upor. *pastar* »kiseo« (od prvobitnog značenja »čist«). Ovdje možda *čist — nezačinjen > bljutav.* Lat. > tal. *purificare > purifikati, -am.* Apstraktum na *-io: purifikacija* f (latinizam prema nominativu) = *purifikacion,* gen. *-i* f (talijanizam prema kosom padežu). Na *-atorium purifikatorij* = *purifikatur* (16. v.) = *profikatur* »ono čim se pokriva kalež kad se misa čita« < lát. *puŕificatorium.*

Lit.: ARj 12, 292. 684. 689. Cronia, *ID 6,* 118. Kušar, *Rad* 118, 24. Deanović, *Div.* 32. *REW** 6858.

pura[1] f (Mikalja, Bella, dalmatinski pisci 17. v. Gazarovic, Bettera, Đorđić, dubrovačka poslovica) »prova, kljun, (protivno: dümen, kormán, krma)«, možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *prora* < gr. πρῷρα (disimilacija *r — r > 0 — r).* Taj je oblik potisnut od mletačkoga, koji je postao općenit na Jadranu *prova* f (Šolta, Perast, Božava, Dubrovnik, Rab, Mljet, Potomje, Račišće) »prednji dio lađe, pramac« < sttal. *proda* (disimilacija *r — r >* r — *d* kao u *armadio < armarium}* > *prua, proa* > mlet. *(v* ukida hijat) *prova.* Deminutiv *pravica* (Vrbnik). V. *pupa.*

Lit.: ARj 12, 466. Hraste, *Rad* 272, 35. Cronia, *ID 6,* 118. Budmani, *Rad 65,* 166. *REW*[3] 6784. Štrekelj, *ASPh* 14, 537. Vasmer, *ZSPh* 14, 466. Kušar, *Rad* 118, 23. Macan, *ZbNŽ* 29, 209.

pura[2] f (Srbija, Milićević) »kamara drvlja koja se spaljuje i pretvara u ugalj«. Upor. gr. πυρά »Feuerstätte, Herd, Scheiterhaufen«. Odatle *purevina* »zemljište poznato po purama«, sufiks kao *krčevina,* toponim *Purevina* (Srbija). Upor. čine. *pira* »1° plamen, 2° pakao« < ngr. u Epiru πύρα = πυρά »vrućina«.

Lit.: ARj 12, 685. 686. *Pascu 2,* 74., br. 1384.

pura[3] f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »tuka, budija, pucka, ćurka, misirka« prema m na *-an puran,* gen. *-äna* (Vuk) = *puran* (ŽK, slov.) »budac, tukac, ćuran«. Upor. glede sufiksa *gican = gùcan* (v.). Maskulinum je i *pûrman* (1703, Istra, Rab, Rijeka); upor. glede sufiksa *răcman.* Odatle na *-etina* (upor. *teletina} purêtina* (ŽK) = na *-ovina purovina* (Istra) = na *-ina purmanina* (Rijeka) »meso od purana«. Deminutiv na *-ka purka* f (Vuk), onomatopeizira se u *pucka* (Vuk) = *pûjka* (Crna Gora), upor. bug. *puika,* madž. *pulyka.* Deminutivi: na *-ьc püranac,* gen. *-nca* (Slavonija) »1° spolno udo u djeteta, ,2° valjušci (metafora)« = odatle na *-ič purančić* (upravo eufemizam za *kurac* izmjenom prvog suglasnika, upor. *tičičica, vrabac > rąbać* u istom značenju), na -бḱ *půrek* (hrv.-kajk., Zagreb), na *-ić turanic,* na *-ica purica, puričica,* na *-če purče* (18. v.). Pridjevi na *-ji purji* (~e *jaje},* na *-in purin, purin nos* »biljka perjanica, črlena loboda, amaranthus caudatus«, poimeničen na *-ьc purinac,* gen. *-nca* (Slavonija) »purino jaje«. Na *-ič purii — -jak pürjak* (Vuk, Slavonija) »trava koja se purama daje«. Prema zemlji odakle dolazi *pura* se naziva *indijota = infusa = vintuša < India* (v.), *misirka* od *Misir* (v.). Zbog toga je vrlo vjerojatno da je *puran* < tal. *peruano,* od *Perù.* Upor. port, f *perua* prema m *perù.* Osnovno *pura* se onomatopeizira i u *cura* f (Vuk), *ćurka* prema m *ćuran* i *ćurak.* Riječ *tuka* je u vezi s njemačkom onomatopejom *Trut (-hahn, -henne}.* Za *ćurka* usp. i srgr. κούρκα. Manje je vjerojatno izvođenje od onomatopeje *pür pür = püre püre,* kojom se vabe tuke. Prema Matzenaueru u vezi je sa *zaputiti se* (v.), češ. *zapařiti se.* U Istri služi izričaj *po moju puru* »dušu mi« kao zakletva, koja je nastala odatle da se prava riječ, tj. »po moju paru = dušu« ne izusti uzalud. Denominal na *-iti purin se* (Istra, slov. *turiti se)* »pustiti nos kao puran«. Upor. i rus. *putbka* »pura«, slov. *púta* »kokoš«, nvnjem. *Putthahn, Putthenne, Pute* i *pul'ka* (v.).

Lit.: ARj 12, 684. 685. 689. 690. Hirtz, *Aves* 401. *MiklošU* 267. *Holub-Kopečný* 307. Matzenauer, *LF* 14, 410. Skok, *ČSJK* 4, 45. *Vandrák** l, 555. *Vasmer* 2, 466. *REW*[3] 6436 a. *Weigand-Hirt* 495. 1082.

purac, gen. *-rea* m (Baška) »grah prdozvek« = *půrek* (Podravina) »suvrsta pasulja« = *purak,* gen. *-rka* (Vuk, 17. i 18. v.) »1° grah slabo kuhan, tvrd, 2° napola pečeno, izbubreno, još tvrdo zrno kukuruza, 3° olovni metak (metafora), 4° naziv igre *{igrati se pure, puraka}«.* Odatle *purko* m (Srbija, Milićević) »onaj koji dijeli udarce, purke«. Glede postanja v. *puriti.*

Lit.: ARj 12, 685. 686. 689.

purča, indeklinabilni pridjev = na *-av purčaf* (oboje Virje) »nadut, trbušast« = *purdava* (Topolovac) »noseća«.

Lit.: ARj 12, 686.

purdijast (Vrgorac), pridjev »1° (žito) klasa prazna, varljiva, 2° (bravče) dlake na po bijele, na po žute«. Usp. *plrgast.*

Lit.: ARj 12, 868.

purga f (16. v.) »trávnik ki je u purge«. Nije moguće pobliže odrediti značenje apelativu. Zacijelo samo u feudalnom smislu »naselje zanatlija uz plemićki grad, trg«. Toponim u sjevernoj i zapadnoj kajkavskoj Hrvatskoj (nekadanje županije Varaždin, Modruš-Rijeka) : Lepoglava, Lobor, Bednja, Bosiljevo. Odatle na *-ar* < njem. *-er* (nenaglaženo, za razliku od *-ar* < lat. *-arius} purgar* (14—18. v.) = *purger* m (18. v.) prema f na *-ica purgarica.* Primjeri: *purgaromb novobrdscêm* (1388, Dubrovnik), *pur'gări slobod'noga trga O zija našega* (1457), *prêdb pur'gare* i *vlastele srebrničke* (Srebrnica, 1457). Od doba reformacije (16. v.) isto što

»1° sugrajan, varošec, varoščan *(purgare za•grebačkoga varaša,* 1589), 2° (sinegdoha) passer domesticus, 3° hrv.-kajk. prezime sa *-ić* i bez njega«. Kol. na *-ija purgarija:* 1569. *selo u purgariji ribničkoj* »1° obrtnici na trgu, 2° građanstvo«. Pridjevi· na *-ov prugarov,* na *-ski purgarski = purgerski.* Apstraktum na *-stvo purgarstvo = purgefstvo.* Od stvnjem. *burgâri,* srvnjem. *burgaere* i nvnjem. *Bürger* > madž. *polgár* (stmadž. *purgär,* s disimilacijom *r — r > l — r) > pulgır* (Banat). Osnovno *purga < Burg f* značajno je zbog feminina kao u njemačkom.

Lit.: ARj 12, 686. 687. 688. *Mažuranić* 1197. Taganyi, *MNy 4,* 451-457. Csura, *MNy 5,* 126.

purgati (se), *-ãm* impf, (objekt *grihe, krv} (is- 16.* v., dubrovački rukopis) »čistiti«. Postverbal *purga* (Božama) < tal. *purga.* Od lat. > tal. *purgare.* Poimeničen part. prez. *purgant* m (Vrbnik) »sredstvo za čišćenje«. Odatle na *-atorium >* kslat. (crkveni termin) *purgatorium* > (učeno) *purgatorij^}* m (16. v.) = *purgatorija* (17 — 18. v.) = *porgatori(j}o* = (zamjena *por-* domaćim prefiksom *pré-} pregàtõr(i}je* n (Dubrovnik, Korčula) = *prigatorje* (Šibenik) = *prigatorije* (Lumbarda) = *prigàtõrija* f (Žrnovo) »(prevedenica, calque) čistilište«.

Lit..- ZbNŽ 6, 182. Cronia, *ID 6,* 118.

püriti (se), *-im* impf. (Vuk, objekt *kukuruz,* Slavonija, *(do-* Dubrovnik, *o-},* praslav., »1° pržiti, peći, 2° kokati, torreo, 3° oblijevati vrelom vodorn, 4° *(purit, po-,* Smokvica, Korčula) bacati ribu (obično gerice ili drugu sitnu ribu) po žeravi (= metateza *ževari}* da se ispeče«. Između slavina samo u hrv.-srp. sa prijevojnim stepenom *u,* u ostalim slavinama, tako i u slov., dolazi isti korijen i u prijevoju í (upor. *stid* pored *studen, sir* pored *surov}.* Upor. slov. *zapiriti se* »erubescere«, češ. *pyřiti se.* Glagol se onomatopeizira promjenom *p > f o/uriti, -im* i reduplikacijom *ofrfuriti* (Belostenec) »loše skuhati« = na *-ati ofrfurati, -am* »loše načiniti«. Poimeničen part. perf. pas. *purenica* (Srbija, Milićević) »proja koja se rasiječe i prigrije uz vatru«, na *-jak pürenjak,* gen. *-ēnjka* (Vuk, Trpinja, Slavonija, riječ je promijenila dočetno *-ák* u -аи) »1° kuruz za pečenje, 2° kokica koja nije sasvim iskokana, nego se tek počela kokati (Slavonija, Vinkovci)«. Na *-njãk púrnjãk* (Lika) »otvor u peći, kuda dim izlazi kad se puri«. Na *-njava* (upor. *trdnjava* ŽK) *purnjava* (Lika) »sukljanje dima«, s denominálom na *-iti pùrnjaviti, -lm* (Lika) »sukljati«. Na *-oškinja: puroškinje* f pl. (Levanjska varoš) »zrna kukuruza koja se peku nad žeravicom«. Na *-ič* < tal. *-icchio (<* lat. *-iculum) purić* (Korčula) »brzo spremanje ribe za jelo (kad se riba stavi neposredno u žeravú)«. Na *-ilo pürilo* n »dugački komad vrîsa, kojim se riba ubode u oko *(izdilāt purila}«.* Postverbal od *òpuriti, -īm* (Kanižlić) »ožeći, obariti« je *opurak,* gen. *-rka — upurak,* gen. *-rka* »pogača«. Praslav. korijen *pur-* dolazi još s rijetkim sufiksom *ja-* (upor. *jàpād,* v.) < ie. *e: zajapuriti se* »zacrveniti se«. Berneker krivo stavlja ovamo *pura* (v.), a Miklošič *pirjan* (v.). Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *oų* u ie. korijenu **pęųoг* »vatra«: **pour-* pored **pur-* > praslav. **pyr-:* arm. *hur,* gr. πυρ (odatle internacionalno *pirotehnika},* ir. *ur,* siisi, *für,* stvnjem. *fiur,* nvnjem. *Feuer.* Tu ie. riječ zamijenili su u slavinama sinonim *ognb > oganj* i u južnoslavenskom još posudenica iz ilirskoga *vatra* (v.). Ali ni praslav. **pur-* ni **pyr-* ne propadoše, nego specijaliziraše značenja na »glühende Asche«, a hrv.-srp. *puriti* na pečenje na takvom pepelu, na rad vrelom vodom itd.

Lit.: ARj 2, 653. 8, 734. 735. 9, 151. 12, 689. 690. 686. *Miklošič* 267. *Holub-Kopečný* 307. *Bruckner* 402. *Trautmann* 232. *WP 2,* 14. *Boisacq*[3] 828-829.

pusat m (Vuk) = *pusat* (Kosmet) = *pulsat* (narodna pjesma, Bogišić, sa čudnim /) = *pursati mi pratila dogina* (narodna pjesma; možda griješka pjevačeva) = *puset* (Kralje, bihaćki kotar, Banja Luka) »1° oružana oprema, oružani pribor, oružje, 2° konjska, kolska oprema«. Denominal na *-iti pusàtiti se, -lm (na-, o-}* »metati na se pusat«. Balkanski turcizam, možda grčko-latinskog podrijetla, ako je od biz. φωσσάτον < lat. *fossatum* »logor« > ar. *pusat* »oružje« > tur. *pusat,* iz turske vojničke terminologije: bug. *pusat* »oružje«.

Lit.: ARj 12, 691. *Elezović 2,* 150. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 616. *Miklošič* 267.

púst[1] m f (Vuk), sveslav. i praslav. *pklstb,* »1° Filz, Filzhut, 2° prostirao svaljan od vune (Crna Gora), 3° Haarknäuel«. Pridjev na *-en pusten (šešir, ·—u cipela,* Šercer). Augmentativ na *-ina pustina* (Vuk, Crna Gora) »jastučić što se meće pod jaram da ne ubije vola u vrat« = *pustina* (jugozapad, Crna Gora, Boka) »debelo ćebe od valjane vune za spavanje«. Odatle pridjev na *-av püstinav* (Dalmacija, Pavlinović) »o vuni koja nema vlasa ili padežini«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /, upor. stcslav. *pltstb f,* bug. *plast,* češ. *plst,*

poli. piHn, ruš. polsi. Riječ je kulturni termin, .koji Rumunji posudiše *pîslă* f »Filz« (s metatezom suglasnika / iz naglašenog u nenaglašeni slog). Ne postoji u baltičkoj grupi. Upor. ipak s Endzelinom lit. *pulksts* »Klunker, Hede«. Ie. je korijen **pil-* očuvan u lat. *pilus,* gr. πῖλο^. Apstraktum odatle obrazovan sufiksom -ft nalazi se u slavinama i u germanskim jezicima. Riječ je prema tome praslavensko-germanski leksem.

Lit.: AR] 12, 692. 701. 703. *Miklošič* 236. *Holub-Kopečný* 280. *Bruckner* 413. ' *Mladenov* 431. *Tiktin* 1174. *WP 2,* 57. 71. Endzelin, *FBR* 8, 5. (cf. *IJb* 14, 334). *Boisacq** 783.

pust[2]**,** *ĩ pusta,* određeno *pusti* (Vuk, 12. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° desertus, 2° bez gospodara, slobodan, 3° veoma obilan, mnogobrojan, golem, 4° klet (puška), 5° toponomastički pridjev (u vezi s apelativima, tip *Pusto selo, Puste njive, Pustopolje)«.* Značenje 2° razvilo se iz denominala *pustiti* »verlassen, napustiti«. Odatle je *pust* postverbalni pridjev. Za značenje 3° paralela je *vastus* > fr. *vaste* »golem, nepregledan (prostor) > što se ne može duhovno obuhvatiti«. Da je tako, vidi se iz dodataka u narodnim pjesmama: *pusto nebrojano blago* (Vuk 4, 196), *mlogo pusto roblje pridobiše* (Vuk 4, 357). Odatle i značenje divljenja. Značenje 4° razvilo se iz kletve *ostao pust.* Poimeničen sr. rod *pusto* (Katančić, Vrančić) i u panonsko--slavenskom, odatle madž. slavizam *puszta,* koji je k nama opet došao iz madžarskoga: *pusta* f (Slavonija), također toponim potvrđen 1330. Na *-ęa pušća* f (1490, ŽK) »1° pusto zemljište, 2° toponim *Pušća Bistra* (drugi dio zacijelo pridjev, v.)«. Na -ьс > *-ac pustac* (Jačke) »livada«. Apstrakti na *-ina pustina* (Gundulić), stcslav. na *-yńi pustym* f > *pustinja* (Vuk) = *pustinja* (Kosmet, Istra) = *pušćina* (hrv.-kajk., prijenos, metateza palatalizacije, upor. *IjucM* prema *lučki* ŽK) »1° pusta zemlja, desertům 2° zajednički nastań pustinjaka«, odatle pridjev na *-ьn puiynьnъ* > *pustinj* (16. v., jedna potvrda) = na *-ski pustinjski,* poimeničen na *-ik pustinīk,* s pridjevom *pustinički* = na *-jak pustinjak* »eremita«; *pustinīk* pored *pustinjak,* gen. *-aka* (Dubrovnik) »1° zamršena kosa, 2° rak«; na *-oš* f *pustoš,* gen. -í f (također rus.) = *pūstoša* f, s pridjevom *pustošan,* augmentativom *pustošina* i denominálom na *-iti pustošiti, -im (is-, o-);* na *-ež pustés* m (Slavonija, 18. v.) »pust kraj, pustinja« = na *-ara pustara* (Vuk, Vojvodina), s pridjevom *pustarski;* na *-oca pustoća* f, na *-ika pustika* (1534) »1° pusto trsje, 2° toponim«, odatle na *-ara pustikara* »biljka«, na *-olina* (pejorativno raširenje sufiksa *-ola* s pomoću *-ina) püstolina* (Vuk) »1° polje napušteno, pustoš, 2° pl. f. razvaline, 3° toponim«. Isti sufiks *-ol* proširen na *-ka pustolka* = na *-ica pustolica* »ptica«, na *-ište pustolišče* n (Belec) »puste zemlje«, madžarskim *-ov* < *-ó pustolov* m (Stulić, Pavlinović) prema f *pustolova* »1° pustođak (Lika), 2° avanturista«, s pridjevom na 7Ì>n > *-an pustolovan.* Ta se izvedenica osjećala kao složenica od *lov,* postverbal od *loviti,* ili se unakrstila sa zaista takvom narodnom složenicom. Zbog toga glase izvedenice odatle *pustòlovac,* gen. *-ovca* m (Ston) »1° besposlen, 2° vilenjak (Kanavelić)« prema f na *--ica pustòlovica* (Bar, Crna Gora) »1° utvara, avet, noćnica, vilenica, 2° kobna ptica, 3° (Lika, Niš, Ston) žensko«, s augmentativom na *-ina pustolovičina* = na *-ka pustolovka* »ptica«. Apstrakti: na *-ina pustolovina* f (Ston) »1° opasan pothvat, 2° pusto, neobrađeno zemljište (Lika), 3° baština bez muškog nasljednika (Hercegovina, Crna Gora)« = na *-stvo pustolovstvo.* Pejorativne su izvedenice *pust kan* m prema f *pustekača,* augmentativ *pustekaćina* (Lika) = *pustelègan* (Lika) = *pustolegija* »nestašan seoski dječak«, s denominálom *pustelekati* (Bukovica) »skitati se«. Na *-orine pustarine f* pl. (Mljet) »vraćeni darovi nakon razvrgnuća vjeridbe«. Denominal faktitiv na *-iti pustoloviti* »činiti pustolovine«. Najviše izvedenica pokazuje sveslav. i praslav. denominal (kauzativ i faktitiv) na *-iti pustiti, pustim, pušću* (1253, prema stcslav. *pustç, pustiti) (do-, is-, na-,* o-, *ot-, po-, prò-, ras-, sa-, s-, u-, za-)* = (s prijenosom si iz prezenta u infinitiv) *pustiti* (Lika, Vuk) = *pustit* (Kosmet) pf. prema impf, na *-a- puštati, -ãm, pascati, puštati, puštam,* na *-va- -puštávati, -puštāvām, -puštajem* = *-šćivati, -ščevati, -ujem,* s istim prefiksima; na *-éti opustjeti, -im* = *opustêt* (Kosmet). Odatle postverbali *dopust* m, na *-zk dopuštah* i pridjevi na *-ъn* > *-an dopuštan,* na *-iv dopustiv (ne-), ispust* (Vuk), odatle na *-nik ispušnih* (jarac, 18. v.); *näpust* m, odatle na *-nik napusnik* »pastuh«; *otpust, s* izvedenicom *ctpusnica; raspust* (13. v., Vuk) »1° divortium, 2° *(raspust* Bakar, Grižane) srčanica na kolima«, *raspusta* f, *raspuštenost,* pridjev *raspuštan* (~na *knjiga* »Scheidebrief«, poimeničen na *-ik raspusnik,* na *-ostraspusnost', spust* m (ŽK) »strmina«; *pust* m (1490, Cres, Istra, slov.) »1° mesojede, mesopust, 2° čovjek od krpa koji se uoči Pepelnice nosi po gradu Cresu, karneval, fašinak (v.)«, upravo prijevod

od *carnelasciale* [kraćenjem od *mesopust,* v. niže], odatle određeni pridjev na *-ъn pusni (~a nedjelja,* 16. v.) = *pustni* (Istra) »mesopusni, fašinski«, poimeničen na *-ik pusnik* m (Vuk) = *pûsnik* (Kosmet) prema f na *-ica púsnica* (Vuk) = *pnsnьca* (Kosmet) »1° pustinjak (Habdelić), 2° prokletnik, -nica *(puška,* Vuk)«. Poimeničen particip prez. pas. **pustim* na *-ica püstimica* f (Lika) »štap ili komad drveta koji se baca na granu da se skinu plodovi, hävar (ŽK)«, odatle denominai na *-jati pustimičati se* (Lika) i prilog *pûstimicê (udariti buzdovanom;* 18. v., Sinj) = *pustimičke* (Vuk). Upor. *držimice, hotimice.* Poimeničen part. perf. pas. *pušćenica* f (Vrbnik) »1° grana vinove loze« = *puštenica* (Bosna, kod muslimana) »2° mulier dimissa, otpuštena žena po šerijatu« prema m na *-ik pušćenik* »pustinjak«. Kao prvi elemenat složenica od imeničkih i glagolskih sintagmi dolazi u *pustòsvat* = *pustòsvatica* »nabiguzica, poguzijelj (Sv. Stevan, Paštrovići)«, tu ima *pust* značenje »slobodan«; *pustođak,* gen. *-aka* »koji ne ide u školu«. Složenica *pustoleža* f (J. S. Reljković) = *pustòležina* (Pavlinović), nastala od sintagme *ležati pust.* Ovamo ide i *pustopolje* (Martić), s augmentativom na *-ina pustopoljina,* u kojem je izvedenica *pustoljina* preokrenuta u složenicu, da bude riječ jasnija; *pustoselina.* Izvedenica tipa *pustoleža* je prilog *pustopasno* (Pavlinović) od *pusto pasti* (Stulić) »slobodno, bez pastira pasti«, u metaforickom značenju »neobuzdano«. Odatle *pustopāš* (Vuk) »slobodan pašnjak«, *pustopaša* = *pustopašica* »slobodna paša«, s prilozima *pustopaš (-e, -ice)* i pridjevom na *-ъn* > *-an pustopašan* »1° bez pastira, 2° (metafora) neobuzdan (mladić)«. Ovamo još kol. *püstorāst* f »djeca odrasla bez roditeljskog nadzora« = (apstraktum) *pûstores,* gen. *-sti* (za *ra* > *re* upor. *resti,* Lumbarda, Korčula) »maženje, tj. rastenje bez nadzora, slobodno«. Pridjev *pustòruk* (Vuk) »praznih ruku«. Crkveni termin *mesopust* prevedenica je od tal. *carnelasciale* (v. gore *pust).* Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *au,* kako se vidi iz jedine baltičke usporednice stprus. *pausto* »divlji (mačka)« od ie. korijena **paus-,* koji je u gr. παύω, lat. *pausa, pausare* (odatle internacionalno *pauza, pauzirati).* Baltoslavenska je inovacija sufiks *-to* nadodan tome korijenu. Rumunji posudiše stcslav. *pustyni* > *pustinja* > rum. *pustie* f. Taj je femininum dobio u rum. apstraktne sufikse *-tate* < lat. *-tas* i madž. *-şag pustietate* =- *pustieşag,* kao da je *pustie* izvedenica stvorena s pomoću lat. pridjevskog sufiksa *-ivus.* Odatle Rumunji stvoriše svoj hibridni pridjev *pustiu* »verödet, wüst«, s glagolom *a pustii* »verwüsten«. Čišći slavizam je cincarski pridjev *pustu* »désert, stérile, inculte, solitaire«. Još treba zasebno govoriti o *pustà(h)ija* m (Vuk, Stulić, Vojvodina) »razbojnik, hajduk«, s pridjevima na *-in pustàijin,* na *-ski pustàij(n)skî,* apstraktum na *-luk pustaìluk.* U Kosmetu postoji slična imenica *pustaRja* f »pustinja, zapušten prostor«, koja ne sadrži isti sufiks kao *pustahija,* nego sufiks za apstrakta *-ija* < gr. *-ia* (v.), pa se može uporedivati sa *pustorija f* (Martić) »pustoš«. Tu riječ označuje *ARj* 12, 721. kao nepouzdanu, jamačno zbog toga što nema za nju drugih potvrda. Suglasnik / u *pustalija* može se objasniti sa *püstolina* (Vuk), koja sadrži sufiks *-ola* (upor. češ. *mrtvola).* Dočetak *-ahija* u *pustahija* bit će od unakrštavanja sa *dahija* (v.) < **pusta dahija.* To je turciziranje naše riječi tipa *češagija* (v.). Od interesa je još čista imperativna sintagma u obliku potpune rečenice: *pusti-bàba-kònju-krv* »biljka polygonům vulgare, troskot«.

Lit.: ARj 2, 654. 656. 4, 19. 7, 548. 12, 692. 699. 704. 706. 721. 746. *Elezović* 1, 239. 445. 2, 33. 107. 150. Tentor, *JF* 5, 213. *NJ* l, 144. 2, 27. 190. *Miklošič* 267. *Holub-Kopečný* 306. *Bruckner* 448. *Mladenov* 536. *WP 2,* 1. *Trautmann* 208. *Tiktin* 1284. *Pascu 2,* 206., br. 379. Hamm, *KZ* 67, 129. *KZ* 56, 201. Solmsen, *IF* 31, 483. *Boisacq*[3] 752-753. Putanec, *Ivšićev zbornik* 300-301.

pusti, *pužem* (Dubrovnik) *(s-)* = (na *-iti) puziti, -im* impf. (Vuk) *(is-, s-) ~- puziti* (ŽKU) = na *-ati puzati, -žēm* (Vuk) pored *-zām* (Lika) (is-) = *puzăt se* (Kosmet) *(u-)* prema pf. *püznuti, -ein (is-, na- se, o-', ot-, po-, ras-)* = (na *-éti) puzeti, -im* (hrv.-kajk.) = *ispuzjeti, -im* (18. v.), impf, na *-jati puzati, -am* (Srijem, Bačka, Banat) prema iteratīvu na *-va- -puzí- •vati, -pùzujěm, -pužnjivati, -pužnjujern,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **puz-,* »gmaziti, gamizati, repere, labi, klizati, omicati se«. Odatle sveslav. i praslav. izvedenica na *-IO* koja ima leksikologijsku porodicu: *puž* m (Vuk) = *pelž* (Vrbnik) = *spuž* (Vodice, prefiks *s-* od *spuziti* kao postverbal) = (asimilacija *s - ž > š - ž) špuž* (Vodice) = *špug* (Vuk, Boka, sa značajnom promjenom *ž > g* po analogiji *mogu — možem,* upor. *brgo* pored *brzo)* = *puža,* gen. *puže* f (Kosmet) prema f *pužarica* (Istra) »puževlja ženka«. Odatle na *-alina* (upor. *skrižalina, -olina) spùžalina* (Stulić, Ston) = *spužolina* »ljuska spuževa«; odatle na *-aljka pužaljka* (južnomoravsko narječje) »školjka«. Pridjevi na *-ъn > -an pužan* (Belostenec), na *-ev (s)pužev,* na *-evlji*

puževlji (Vuk). Deminutivi na *-tk* > *-ek pužek* (hrv.-kajk., Belostenec) = na *-ič pužić* (Belostenec) = na *-ič pužić* (Vinkovci) = *pelžić* (čakavski). Na *-ar pužar,* gen. *-ară* (Istra) »1° koji skuplja puževe, 2° palica za hvatanje puževa«. Na *-ara pužara f* (Vinkovci) »(metafora) svinjac sagrađen na njemački način, tj. tako da se daske jedna u drugu uklapaju i potpuno sastavljaju«. Na *-arka pužarka* »biljka isopyrum thalictroides, sasa«. Na *-nik, -njak, -arnica: pužnih = pužnjak = pužamica* (Šulek, neologizam) »mjesto gdje se nalaze puzi«. Na *-ina tuzina — pelžina* (Krk) »puž bez kućice«. Denominai na *-iti pužiti se* (Voltidi, Jambrešić) »vući se kao puž«. Odatle Šulekov apstraktum *pužnja* f »hod kao u puža«. Složenica *pužokret* (Šulekov neologizam) »Schneckengetriebe«. Od te riječi stvara se onomatopeja reduplikativnog tipa, koja je izazvana time što se djeca igraju njime, dirajući ga. Tada on sakriva rogove: *püžmuž* (vokativ, Jaska, Križevci, ŽK). Odatle poimeničenje *pužimuž* (južnomoravsko narječje) »puž«. Tu reduplikaciją posudiše Gege. Arbanasi skopske kotline posudiše bug. deminutiv *plažek* > *pixhlak — ku.* Madžari posudiše hrv.-srp. oblik *púzsa.* Ostale hrv.-srp. izvedenice izvode se od dviju osnova *puž-* i *puž-.* Od *puž-:* na *-ina puzlna* (ŽK) »sve živo što plazi«. Postverbal *puzi* m pl. »gljive«, *puža* f (Lika) = *puža* (ŽK), Karlovac,Našice) = *poιa* (3 = *dz,* Buzet, Sovinjsko polje) »1° (kolski termin) podložanj (Vuk), 2° (mlinski termin) Hebeleiste«, 3° podjarmica (Posavina), 4° naprava za navijanje prede (Slavonija), 5° (metafora) riba, 6° gljiva, 7° ptica«. Od posljednje metafore nastadoše kolektivni nazivi ptica *puzačice = puzavice,* jer puzaju, odatle i kao naziv ptica *puzavac,* gen. *-avca* (Vuk) »sitta europaea«, *puzaljka.* Na *-alo puzalo* (Vinkovci) = na *-alina puzalina* »vrsta trave, koja puža«. Deminutiv na *-ica pusica* »1° gljiva, 2° školjka«. Na *-aljka puzaljka* (Kosmet) »klizalište«. Pridjevi na *-ьn > -an puzan* »(s)klizak«, na *-av püzav* (biljka, čeljade), *puzaviv* (Turlot), na *-iv puziv (po-},* poimeničen na *-ište puzivihe* (Stulić) »puzivo tlo«, na *-ost puzivost,* na *-ljiv puzljiv (po-).* Na *-ija puzija* f »vrste slatkovodnih riba«, na *-jak puzjak* (Ježevo kod Siska) »cottus gobio«. Poimeničen particip perf. aktiva *puzl-* na *-ьc > -äc puzlac* (Brač) »opuznuto = plješivo čeljade«, na *-ić puzlič* »odojak«, na *-ika puzlika* (Šulek) »ahornblättriger Wippacher«; apstraktum na *-ina puzlina* (Stulić) »puzivost«, na *-nica puzalnica* (Istra) »skliska staza na ledu«. Odatle na *-javac puzljavac,* gen. *-avca* (Slunj) »ptica certhia familiáris«. Poimeničen part. perf. pas. na *-jak: opuzenjak* m prema f *opuzenica* (upor. toponim *Opuzeri)* = *opüzenjok* (Hvar) m »ćelavac«. Prilozi na *-imice puzimice* (Dalmacija Pavlinović), *puzećke (-i)* (Vuk). Apstraktum na *-je puznuće* n (Mikalja, Stulić). Osnova *puž-* raširuje se na *-gati puzgati se* »klizati se (također slov. *polzgati,* bug. *plăzgam), pluzgav* »glissant«. Odatle *puzgavac,* gen. *-avca* »ptica puzavac ili puzljavac«. To je onomatopeiziranje riječi unakrštavanjem sa *bljuzga, muzga.* Upór. u tom pravcu *popljužnuti se* (Vuk) prema *popuzivati.* Od *puž-: puža* (Šulek) »strma staza«. Na *-avac puzavac,* gen. *-vca* »puzavac«, *puzavice* (Šulek) »puzavice (ptice)«. Na *-aljka puzaljka* (južnomoravsko narječje) »školjka«. Na *-íjak pužljak* (Glina) »vrsta vinove loze«. Pridjev na *-ljiv puzljiv* »klizav, sluzav«. Na *-njak pužnjak* (Slavonija) »dijete koje još puža«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog */,* upor. stcslav. *plzzati, plbsti, piъ&c,* bug. *plăzja,* polj. *pelsać,* rus. *polzatb.* Od praslav. prijevoja **polz-* za perfektum po zakonu likvidne metateze *plaz* m »pedale aratri, Pflugschleife«, postverbal od glagola na *-ati plázati, plâzãm* (Vuk) = na *-iti plaziti, -lm* impf. (Vuk) *(is-* objekt *jeziK), oplaziti* »ogoliti«, iterativ na *-va- -plaživati, -plažujem* pored *-vam,* samo s prefiksom *is-.* Upor. polj. *ploz, plozić sie,* rus. *polozitb* »rutschen«, *poloz* m »1° saonice, 2° zmija«. Postverbal s prefiksom *òplaza* f od *òplaznuti, -ēm* (Vuk) »plugom preskočiti komad zemlje«, *òplaznuti se* »okliznuli se«. Odatle augmentativ na *-ina òplazina* (Vuk, Srijem). Na *-nica oplaznica* (Hrvatsko zagorje) »gvožđe što se nalazi na plažu od pluga«. Pridjevi *plaziv* »klizav«, *plazljiv* »popuzljiv«, *oplazit* (Dalmacija, Pavlinović) »sklizak«, *plazòvit* (Crna Gora) »pužjiv«. Na *-ajica plazàjica* (Vuk) »točilo«. Na *-alica plázalica* (Srbija, Milićević) »zmija«. Na *-ilo plazilo* n (Dalmacija, Pavlinović) »srednji dio ιezika«. Na *-ina plâzina* (Vuk) »1° bronza što na njoj stoji kolo vodenice ili ostance, 2° ono mjesto na loparici koje uhvati raonik kad se nabije (Srbija), 3° taban (Dubašnica)«. Na *-ica plazica* »ptica vuga, parus pendulinus«. Na *-nik plaznik* (Kotor) »riba mugil saliens«. Na *-onja plazonja* »puž«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğ.* Za to nema potvrda u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima jer ne postoje usporednice. Uzimlje se da je tim formantom proširen ie. korijen **pel-* »vrtjeti«, odatle u prijevoju gr. πόλος »osovina« (odatle internacionalno *pol,* sjeverni i južni, pridjev *polarni).* S raširenjem *-q* bez prijevoja **pelq-* u stvnjem.

felga, u nvnjem. složenici *Radfelge* »gobelja« i sanskr. *pariu* »côte, nervure«.

Lit.: ARj 2, 537. 3, 930. 4, 22. 7, 550. 641. *9,* 68. 152. 153. 10, 32. 33. 12, 812. 813. 815-820. Hraste, *BJF* 8, 22. *Elezovič* 1, 445. 2, 33. 107. 147. 169. *Miklosič* 287. *Holub-Kopečny* 277. *Bruckner* 402. 422. *WP* 1, 516. *Mladenov* 537. *Trautmann* 218. Vaillant, *RES* 22, 17. Hamm, *Rad* 275, 50. Scheftelowitz, *KZ* 54, 243-244. *ZSPh* 9, 406. Petersson, *Bah. u. sl. Wortstudien* 1918. (cf. *IJb* 8, 199). *GM* 360.

pustica[1] f (Senj, Šulek) = *pustvica* (Šulek) = *pu ica* »1° biljka kadulja, kuš, žalfija, salvia argentea, 2° podbjel, tussilago farfara«.

Lit.: ARj 12, 701. 726. 727.

pustica[8] f (Draga Bašćanska, Kavanjin) = *pustíce f* pl. (Seget, Trogir) »umjetna kosa, vlasulja«. Od lat. *postidus* (od *postīcus)* > tal. *posticcio* »vještački, umjetan«, mlet. *cavei postizzi.* Kao apozicija (uz *kapetan) pustica* m (Dobrota) = *kapetan pustii* (Dubrovnik) »koji nema svoga broda, nego za plaću (60 florina) zapovijeda tuđim brodom, kojemu se gospodar zove armatur«. Na Lastovu je *pustica* m »drug, koji drži mjesto patronovo, kad se ide na ribanje« (Zore, Bogišić). Od *postīcus* je *pošćik* m (Blato na Korčuli) »vještak, perito, emissario«.

Lit.: ARj И, 95. *REW*[3] 6691. 6692. *Prati* 791. Skok, *ZRPh 54,* 209. *DEI* 3038.

Pustierna f (Dubrovnik, Zore) »(danas) južni dio grada Dubrovnika, nekada u srednjem vijeku: mala vrata grada (opozicija *Pile}«.* Dalmato-romanski (danas toponomastički, nekada leksički) ostatak od kslat. deminutiva na *-ula posterula,* od *postera* »tajna vrata«. Prijelaz *rn* < *rl* je disimilacija. *Potirna,* seoce na Korčuli, može biti drugog podrijetla zbog *t* mjesto *Л* (v.).

Lit.: ARj 11, 136. Zore, *Tuđ.* 18.

pusul m (Rajić) »dalekozor«, *pusula f* (Kosmet, Bosna, Crna Gora, Boka, Hercegovina »1° poziv (primjer iz Kosmeta *sas pûsulu ga zvali),* 2° svijest *(izgubijo pusulu,* upor. tur. *pusulayı şaşırmış* »obezumio se«). Balkanski turcizam grčkog ili talijanskog podrijetla (tur. *pusula* < gr. πυξίδα »šimšir, cijev od šimširova drva« = tal. *bussola):* bug. *pusula, púsulka,* arb. *posulla, pusulla* »Brief«. Usp. *puska, puksa* (v.).

Lit.: ARj 12, 726. *Elezovià* 2, 150. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 618. *Mladenov* 536. *GM* 349. *REW* 6892. *Školjić** 527.

pūš m (protivno *rat,* v. *rt,л vrSika)* (južna Dalmacija, Zore, Stulić, Parcie) »zatubast kraj od jajeta, parte ottusa dell' uovo, culatta dell" uovo«. [Usp. furi, *dispùs = pus* »dietro«].

Lit.: ARj 12, 727. *Farcia* 827. Zore, *Rad* 115, 152. *Pιгona*[č] 257. 829.

pusei m (1679) »svežanj (tivtika, sajtijanov)« = *pušelj* (Belostenec, hrv.-kajk., slov.) = *pūšbl* (Virje) »svežnjić, kita«. Deminutiv na *-ьc > -ecpušlec* = slov. *pūšeljc* »Blumenstraüss«. Od njem. deminutiva *Büschel,* od *Busch,* a to od rom. *boscus, buscus* > na Jadranu *bosak,* gen. *boska* (v.).

Lit.: ARj 12, 729. *Pletersnik 2,* 366. Jagić, *ASPh* 8, 317.

pušpan m (17. v., Belostenec, hrv.-kajk.) »bus, buks (Zagreb), zelenika, mrčela, šimšir, buxus semper virens«. Pridjev na *-oυ pušpanov.* Također polj. *bukszpan* »isto«. Od njem. složenice *Buchsbaum,* od lát. *buxus* < gr. πυξός i *Baum* »drvo«.

Lit.: ARj 12, 796. Karlowicz, *ASPh* 3, 662. Matzenauer, *LF* 14, 285.

pust m (Vuk) »1° psovka u Bosni po varošima, nitkov, nevaljanac, 2° pederast«, kao pridjev »nevaljan, pokvaren (Kosmet)«. Deminutiv na *-če pušče* (Vuk) »isto, švrća, švrćo«. Odatle odbacivanjem deminutivnog sufiksa hipokoristik *púšo, púša* m (Vuk, Crna Gora, Primorje) »svako muško dijete od 5—6 godina«, odatle opet augmentativ na *-ina pmina* (Dubrovnik) »neuljudan, neodgojen čovjek«. Apstraktum na *-luk puš(tu)luci* m pl. (Kosmet) »pokvarenost, podlost«. Riječ *pūstelėk* m (Kosmet) »sinonim pust« izazivlje uporedenje s Vukovim opscenim imenom biljke *lestèdaj* »primula vēris« (v.), tj. *pust* (homonim od *pusti) te leg.* Upor. još komparativ *puítij = puítbši* »vilior« (Mikošič, *Lex.* 756). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *puit* »leda, zadnjica«) iz oblasti terminologije za razvratan život (upor. *pezevenk, titmija, rospija* itd.) : rum. *puşt* »Lustknabe«, *puşchiu* »Schlingel«, bug. *pust,* arb. *pusht* »Schandbube«, ngr. πούστης.

Lit.: ARj 12, 746. 730. 728. *Elezovič 2,* 153. *GM* 359. *Mladenov* 537. *Tiktin* 1285. Korsch, *ASPh 9,* 663. *školjić** 527.

puštuba f (Belostenec, hrv.-kajk.) »slovo, pismo«. Odatle *poštabérati* (ŽU) = *-nati* pored *poštapirati.* Od njem. složenice srvnjem. *buochstabe* > *Buchstab(e)* > *buchstabieren* > (danas u nas) *buštabirati* »sricati«, provobitno »štap od bukve na koji su se urezivale rune u svrhu

proricanja«, danas »slovo, littera« kao znak fonema. Na *-frati poštabirati* ušlo kroz graničarske škole (Kompagnie-Trivialschulen).

Lit.: ARj 12, 753. Skok, *ASPh* 33, 368. *Weigand-Hirt l,* 300-301.

put[1], gen. *-i ï* (akcenat Ivekovićev), danas književna riječ u značenju »1° tijelo, meso (arhaizam), 2° boja kože (Poljica, Stupník kraj Broda, Istra), 3° (po kršćanskom shvaćanju) požuda (opozicija *duh)«* = (danas živi u Vrbniku, *ZbNŽ 5,* 78) *peh = puot* (Divković), baltoslav., sveslav. i praslav. *phtb.* Pridjevi: na *-en plten* (13. v.) = *puten (grijeK), puteni (otac,* Kosmet) »1° šušti, puki, 2° (apsolutni superlativ u: *go puten, gola putena)* sasvim go«, poimeničen na *-ik putenih,* apstraktum na -osi *putenost* (18. v. i dalje), na *-ьn* (14. v.) *pıьıьn = putni* (16. v.), upor. rus. *plotnyj* »dick, fest, kompakt« = sjeverno-rus. *platnoj* »sicher, gewiss, unzweifelhaft«, odatle prošireno na *-ski putalski* (Budinić, jedna potvrda) = *pultanski* »isto što puten«; na *-evan, -ovan putevanj'-tavan,* s apstraktumom *putevnost* (Stulić) »putenost«; na *-iv putivi* (Stulić, određeno), na *-ljiv* samo u *putljivost* (Šulek). Složenice *pltorodan (brat, sestra, otac,* Danilo), *putoproljac* (Kadčić) »koji *prolije put,* onanist«, *mekòput f* (Vuk), s pridjevom *mekoputast, mekoputan,* poimeničen na *-ik mekoputnīk* m prema f *mekoputnica, rnekoput(e)nost, -sivo.* Denominali *uputiti se* »incarnāri«; iz rusificiranog crkvenog jezika *ovaplotiti.* Part, perf. pas. od nepotvrđenog *putiti* kao pridjev *pučení* (Leskovac, Srbija) »šušti, pravi, istovetni, utjelovljeni«. Prema tome nije nevjerojatno da je *puki* (v.) određeni pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-bk* (tip *sladak)* od **pHt + -ík > *putki,* sa redukcijom suglasničke grupe *tk > k* prema *takt, onaki, ovaki.* To ostaje dakako kombinacija dok se ne nađu posredni oblici, ako postoje. Samoglasnik *u* nastao je iz sonantnog /. Upor. stcslav. *pìъь,* bug. *plat,* češ. *plet',* gen. *plti,* polj. *płeć,* gen. *płci,* rus. *plotb.* U baltičkoj grupi nije po deklinaciji *i* kao u slavinama, nego po deklinaciji *a:* lit. *plutá,* gen. *plutos* »Kruste, Schwarte vom Brot, Speck«. Bez usporednica u ostalim ie. jezicima. Prema Brückneru i Mladenovu bila bi od ie. korijena **plu-: *pleu-: *ρί-,* koji se nalazi u *pun* (v.) i *plav(anf)* (v.). Semantički neuvjerljivo. Matzenauer uporeduje uvjerljivije sa sankskr. *palam* »caro«, ir. *feol, feoil* »isto«. Prema tom upoređenju korijen bi bio *pьi-* proširen sufiksom za apstrakta *-u.*

Lit.: ARj 6, 592. 12, 616. 783. 789. 792. *ZbNŽ* 10, 254. *Elezović 2,* 151. *Miklošič* 253. *Holub-Kopečný* 278. *Bruckner* 420-1. *Mladenov* 431. *Trautmann* 227. Matzenauer, *LF* 13, 168-169. Oštir, *WuS* 5, 219.

put[2], gen. *púta* m (14. v., Vuk, danas maskulinum po deklinaciji *o,* stcslav. *pctb* m, prije f, po deklinaciji *i,* ostatak gen. pi. *púti,* upor. slov. *ta, tista pot* m i f), ie., sveslav., praslav. *pctb,* »1° (opći izraz za) cesta, klanac, nogostup, oputina, prt, prtina, putanja, putić, putina, puteljak, staroputina, prolaz, stranputica, ulica, utrenik, drum, šor, bogaz, sokak, 2° (16. v., izraz množenja, također bug., očuvan arhaički gen. pl. *puno put,* prema tome analogickí *dvaput, triput* pored *puta)* krat (upor. *via >* stfr. *veie > fois,* tal. *via,* cine. *una cale, d'o cale, d'ocalita,* tur. *yol'),* 3° (prijedlog s gen., 16. v.) geradenwegs > gegen (upor. tal. *vid), 4°* put i način (amplifikacija), 5° toponim *(Krivi Put, Bučij put, Prijeki put,* Ston, Dubrovnik)«. Pridjev na *-ьn > -an pûtan* (~α *ptica),* određeno *putni,* poimeničen na *-ik putnik, suputnik = saputnik* m, s pridjevom na *-ski putnički,* prema/na *-ica putnica, saputnica, suputnica,* »1"viator, 2° passeport«; *putnik* znači još u Splitu »3° jadranska riba mogil chelo, vrst cipola, platun (Dubrovnik), 4° mlada zmija (Imotski), 5° kukac roda carabidae«, *putnica* (Poljica) »otrovna zmija«. Glede značenja 3° ribe upor. njem. *Butte,* niz. *bot,* engi. *but.* Glede značenja »4° zmija« upor. *pütnjica* (v.) »nečistoća na tijelu«. Poimeničenje: na *-jača putnjača* (Šibenik) »zmija«; poimeničen određeni *m putni* (Jaská) »putnik«. Pridjevi: *pûtan* »ispravan, prav«, *sputan* »razborit« (Basic: *govorenje niti sputno niti razborito,* upor. rum. *am găsit cu cale}, uputan, neuputan* (Lika), *besputan,* odatle apstraktum na *-ost putnōst, neuputnōst* »nevještina«. Izvedenice *pùtljaka* (Ston) »uzak, neuređen put«, s deminutivom *putljačica* i augmentativom *putljačina* pored *pùtljaga* mogu biti također i izvedenice od *putan* (s disimilacijom *tnj > tlj).* Deminutivi na *-ьc > -ac pútač,* gen. *-aca* (Sinj, Lika), s dvostrukim sufiksom *putačac* = na *-ić putačić* (Stulić), na *-ič putić* (Šaptinovac) »staza u kosi«, na *-ić putić* (Lika, Rijeka) »stazica«, na *-ica putića* (Slavonija), *na -ъk > -ak putok,* gen. *-tka* (Vuk) »šara u narodnim vezovima (metafora)« pored *pútak,* gen. *-tka* (Vuk), gen. *-aka* (Sipan) »putić«, na *-eljak puteljak,* gen. *-Ijka* (Sarajevo). Augmentativi na *-ina putina* (Lika) »2° korov koji raste po dvorištu (Trebarjevo, sinegdoha)«, odatle deminutivi na *-ica pùtinica* (Vuk, Dubrovnik) »sitnica, mala stvar«, na *-ka putinka* (Niš)

»staza«, na *-ača pútača* (Dubrovnik, Bileća) »staza«. Na *-aljka putaljka* (Ranjina) »stazica«. Na *-anja putanja* (Vuk) »staza, nogostup«, s deminutivom *putanjica.* S prefiksom *raž-: rasput* (Vuk) = slov. *razpot,* odatle na *-ica rasputica* = običnije sa kôl. *-je rastuće,* koje je stara izvedenica, kako pokazuje rum. *răspîntie* »raskršće« = *rasputnica* (Boka). Apstraktum na *-ba* potvrđen je u pridjevu na *-en putbeni* i u daljoj apstraktnoj izvedenici *pudbinatlB,* v.), *popudbina* [prema lat. *viaticum,* usp. i slov. *obhájilo].* Složenice *putokaz* (neologizam), *putešestvo* (iz crkvenog jezika, drugi dio od *-hd-,* v. *hoditi).* Denominal na *-iti putiti, putim* impf, *(is-, na-, nao-, oko-, pro-, raza-, u-, za-)* »1° dati se na put, 2° (metafora) *(po-, na-)* učiti«,· *naòputiti, -im* »naići, nagaziti na što«, iterativ na *-va—pućivati, -putujem, -uputivati* (Stulić), *-ćevati,* samo s prefiksima. Odatle postverbali *uputa f, näputa* f, na -afe *naputak,* gen. *-tka,* s pridjevom *uputan, naputan,* poimeničen na *-ica naputnica = uputnica.* Radne imenice na *-nik naputnik* (Dalmacija) = na *-telj naputitelj.* Na *-ovati putovati, putujem* impf. Prilozi: *usput, nausput, pôtput, nà put* (Kosmet) »gore-dolje«, *poput* (15. v., također prijedlog), *stranputa (hoditi),* odatle *stràṅputica* f i pridjev *stranput (putnik), otput = od puta* (Poljica) »odmah, smjesta«. Ovamo još *trputac,* gen. *-uca* »biljka malva«, slov. *trpotec < *pri + putbc* ili imperativna složenica **teri pǴt.* Samoglasnik *u* nastao je od velarnog nazala p, upor. stcslav. *pctb,* slov. *pot,* bug. *pat,* češ. *pout,* polj. *pac* Od baltičkih jezika pruža usporednicu jedino stprus. *pintis* »put«, ali s prijevojnim vokalom *e* od ie. korijena **pent-,* koji se nalazi u njem. *finden* (glede značenja upor. lat. *venire — invenire).* Taj korijen znači kao imenica »staza, put«, a kap glagol »ići, stupati > naći«. U prijevoju perfektuma **pont-* nalazi se osim u praslav. još u sanskr. *panthā —* avesta *pantā* »staza, put«. Po deklinaciji i kao u slavinama nalazi se u lat. **pontis > pons* (upor. *pantiṇus;* glede značenja »put > most« upor. arb. *udhë* »put« prema *ure* »most«), dok u gr. πόντος »more« < (ako je od) »morski put«, u ništičnom prijevoju **pnt >* -παντός »staza«, od čega denominal πατέω »stupam« (odatle internacionalno *peripatetički* »šetajući«). Osim Rumunja posudiše Madžari *putnok* »mentha, pulegium«. Glede značenja upor. *trputac.* Upor. još rum. *potecă* < bug. *pateka* »Fusssteig«.

Lit.: ARj 4, 22. 7, 473. 550. 541. 723. 8, 116. 12, 753. 789. 790. 797. 798. 800. 808. *Elezović 2,* 25. 151. Lalević, *NJ 2,* 282. *ASPh* 11, 448. *Miklošič* 258. *Holub-KopeÎny* 289. *Bruckner* 401. *Mladenov* 540. *WP2,* 26. *Trautmann* 205. Vaillant, *RES 22,* 20. Šuman, *ASPh* 30, 300. Štrekelj, *DAW* 50, 72. Unbegaun, *RES 12, 45. Banali* 1, 292. *Boisacq*[3] 803. Meillet, *BSLP 22,* 17. Jokl, *Stud.* 32. Işti, *Unt.* 316. Lewy, *PBB* 32, 143. McKenzie *Class, quarterly* 18, 23 (cf. *IJb* 11, 276). Fraenkel, *KZ* 63, 178. Uhlenbeck, *IF* 13, 219. Meringer, *WuS* 1, 164-210 (cf. *RSI* 3, 338). Pedersen, *KZ* 39, 366.

put[3], reduplicirano *put put put,* onomatopeja za vabljenje kokosi, nije potvrđena kod nas nego u njemačkom. To je varijanta od naše onomatopeje *pi* (v.). Oformljena je ta onomatopeja i kod nas u imenu kokoši *pute* (Kurelac), deminutiv *putića,* u slov. također, tako i slvč. i češ. kao i u koruško-njem. *Putte.* Odatle je izvedenica na *-jbk pučak,* gen. *pucka* m prema f *pucka* »puran, pura« [usp. i pod *puč* i *pura].* S tom onomatopejom zacijelo nisu u vezi imena za domaće životinje (kobilu, kozu i ovcu), jer pomenuti uzvik ne služi za njih. Te denominacije možda su u vezi sa *puto* (v.).

Lit.: ARj 12, 616. 788. Štrekelj, *DAW* 50, 49. *Miklošič* 268.

puta f (ŽK, Križevci) »brenta«. Na *-ar putar,* gen. *-ara* »nosač pute, brente u berbi grožđa«. Druga je varijanta *putna* f (Belostenec, hrv.-kajk.) »isto«. Treća *pulunja* (Srbija) »kao sepet od dasaka za prenošenje gnoja, grožđa, pepela«. Nalazi se u češ. *putna,* polj. *putnia,* ukr. *putyno, putnja.* Stara posuđenica *putnia = putunja* < stvnjem. *putinna, budina,* nvnjem. *Butte > puta,* fr. *botte.* Dočetak *-unja* izmijenjen je u *-ura* (upor. *bokára* i češ.-moravsko *putyra): putură* (novopazarski sandžak) »posuda, sud za vodu, mlijeko, maslo«, deminutiv na *-ica puturica* (južna Dalmacija) »kablić u kom se tuče maslo«. Nije izvjesno da li su *putunja — putură* stari germanizmi, jer bi mogli biti i grecizmi: gr. πυτίνη = (u Tarentu) βυτίνη. Na to upućuje akcenat [vidi i s. v. *putar}.* Čini se da su se na Balkanu unakrstili pozajmica iz stvnjem. i grecizam. V. dalje veze sa *bačva* (v.) i *boca* (v.). I germanski se refleksi svode na gr.-lat. *butina.*

Lit.: ARj 12, 788. 800. 811. Skok, *ASPh* 33, 368. *Miklosič* 268. *Holub-Kopečný* 306. *Bruckner* 449. *Tiktin* 1287. *Wartburg* 1, 663. *Boisacq*[3] 829. *REW** 1427. *Weigand-Hirt* 1, 314-315.

pútača f (ŽU, Lika) = *pútača* (2K, Prigorje, Krasić, Šušnjevo, Čakovac kod Ogulina, Križevci, Šulek, slov.) = (na *-anja* mjesto

-aca) putanja f (Belostenec i slov.) »volja, volje, (pod)voljak, voljac, žvata, guša«. U slov. bez augmentativnog sufiksa *pût* m »Geflugelkropf« = *púta* f »isto što pútača«. Slovenski oblici odlučni su za etimologiju u pogledu *u*. Taj samoglas nije nastao u toj riječi od / ni od nosnog nazala *ç*, nego je iskonski. Zbog toga su to vjerojatno izvedenice od korijena slov. glagola *putiti se* »sich aufblasen, nadimati se«, s čitavom leksikologijskom porodicom: *putav* = *putast* »kropfig«, poimeničen *pútavec, putân* = *pútača.* Taj glagol nije potvrđen u hrv.-srp.; može se dobro objasniti ie. korijenom **pou-* »napuhnuti«, raširen formantom í. Upór. brus. *potka* < **pbtbka* »männliches Glied«.

Lit.: *ARj* 12, 789. 791. *Pleteršnik 2,* 367. *WP г,* 80.

pütalj[1] m »konj koji ima bijelu pjegu na nozi«. Odatle pridjev na *-ast pütast (konj, pas}* = *pūtas,* f *-sta* (Kosmet). Na *-ko putko* (konj, Po-Ijica) m prema *putka* f (kobila, krmača. Lika), s deminutivom na *-ica putkica^* Na *-ulja putulja* (BiH) »domaća životinja (koza, kobila)«. Na *-onja putanja* (Slavonija, Bosna, vo, jarac). •Na *-oša putoša* (Vinkovci) »svinjče«. Na *-ova putova* (Lika) »krava«. Složen pridjev *pùtonog* ~ *putonogast* (Vuk, *konj, pas)* = *putonogasį pütonogas* (Kosmet), metaforickí se prenosi i na čovjeka »lukav, verteufelter Kerl«. Poimeničuje se na *-ica putonožica* (ovca). Složen pridjev posudiše Rumunji *pintenog* pored *păntănog* »putast, weissfüssig (konj, pas)«. Rumunjski pridjev upućuje na vezu sa slavizmom *pinten(e)* »Sporn«, od stcslav. *peьno* »signum«, polj. *piątno.* Te riječi nema danas u južnim slavinama. To je pridjevna izvedenica od *peta* (v.). Mora se uzeti da se riječ unakrstila sa *puto,* koji se meće konjima tamo gdje je kod čovjeka *peta.* A i metafora može da bude na djelu. Bijela mrlja na dnu konjske noge može da izgleda kao *bukagije.* Treba ipak upozoriti na *fetilae equae* i na *equi albos tantum pedes habent pelili appelantur,* germ. *vizzelaz, fitilluott,* srvnjem. *vizzil* »balzan«. Može se raditi prema tome o pred-ie. riječi koja je u južnim slavinama bila na osnovi pučke etimologije dovedena u vezu sa *peta* i *puto.* Upor i rus. *pjatno* »macula«.

Lit.: ARj 12, 789-90. 799. 805. 806. *BI 2,* 290. *Elezović 2,* 151. Roques, *Mélanges Hoepfner 95.* Sievers, *PBB* 16, 363. Matzenauer, *LF* 14, 412.

Pütalj[2], brežuljak visok 323 m poviše Kaštel-Sućurca, kao obronak Kozjaka (oronim). U dokumentima iz 892, 1076, 1078. pojavljuje se u toponimu *Sanctus Georgius de Pútalo,* danas *Sućurac* < **Sot + jury* (pridjev poimeničen na *-ьc* > *-äc).* Pominje se kao *locus gui dicitur Pútalo,* ispravljano u *Putalio,* sa crkvom *ecclesia beati Georgii quae sita esse in Pútalo videtur,* pa *de Pútalo cum toto territorio suo a rupibus mantis usque ad mare.* Iz tih navoda izlazi da se današnje nastanjeno mjesto zvalo najprije *Pútalo,* a poslije je taj naziv istisnut od imena crkve, od koje je današnji toponim. *Pútalo* je zacijelo predrimski toponim koji se može uporedivati s trackim *Pautalia,* danas *Kjustendil* (Bugarska). Upor. glede *au — eu* > *u Busi, Biševo.*

Lit.: ARj 12, 790. 789. *Rolki 4,* 15. 106. 114. Barada, *CrS l* (1937), 33-4. 62. Skok, *AHID* 1, 38. 39. 40.

putana f »bludnica«. U Nalješkovića *umukni jedan čas, dezerta put ano* sadrži tautoloǵiju; *dezerta* se upotrebljava kao pridjev, u drugim primjerima je to imenica *dezerta* f »'meretrix«, a *putana* je talijanizam *puttana,* izvedenica od vlat. **puttus,* afektivna geminacija od kllat. *pūtus* »dečko«, f **putta,* po deklinaciji *putta,* gen.· *puttanis.* Ovamo ide kao izvedenica na *-ium *putium >pika f* (Slovinci u Istri, Vodice) »muško udo (kod posve male djece)«, vjerojatno posudenica od istarskih Vlaha (Cica) *pută,* usp. arom. *pută* »penis, membre virile«.

Lit.: ARj 2, 368. Ribarić, *SDZb 9,* 369. *REW*[3] 6881. *Papahagi* 901.

putar, gen. *-tra* m (hrv.-kajk.) = slov. *púter* »maslo, maslac«. Zore ima dubrovačku tuđicu *putara í* »sud u kojem se maslo tuče«, upravo od **butyraria* (upor. tal. *burraia,* fr. *beurrière),* stegnuto haplologijom u *putara.* Može biti i romanizam, u kojem je *p* < *b* nastao od unakrštenja s novijom posuđenicom iz njemačkoga. Kao južno-dalmatinska riječ zabilježen je deminutiv na *-ica pùturica* (Zore) »kablić u kom se tuče maslo«. Glede *u* mjesto *a* v. *putură* [pod *puta]. Zbog* sufiksa *-ara* < lat. *-aria* nije izvjesno da je dubrovačko *putara* izvedenica od germanizma *putar.* Izvjesno je da je to *pùtarnica* (Vinkovci) »sprava u kojoj se izbija putar«. Na *-aia putrača* (bjelovarski kraj) jer se ta kruška zove i *maslenka.* Od njem. *Butter* < lat. *būtyrum* < gr. složenice βούτυρον (gr. βοῦς, gen. βοός i τυρός »sir«), prema Pliniju i Hipokratu skitska riječ, prema Schraderu prevedenica (calque) stvnjem. *kuosmëro* »Kuhschmeer«.

Lit.: ARj 12, 791. 810. 811. Zore, *Tud.* 18. *Rad* 115, 152. *Pleteršnik 2,* 367. *Weigand-Hirt* 1, 315. *Boisacq*[3] 130. *Wartburg* 1, 664. *REW*[3] 1429. *DEI* 642. Štrekelj, *DAW* 50, 78. Beer, *KZ* 43, 382-383.

pütijer m (pseudojekavizam, Dubrovnik, Boka, Dub, Crmnica) = *putier* (Budva, Šćepan, Paštrovići, Sutomore, Crmnica) »čaša, got« = *putir,* gen. *-ira* (Vuk, pravoslavni crkveni termin za *kalež* kod katolika) = *poter* (15. v., *e* za gr. η) = *potir* »vrč, kalež«. Na *-ica pućerica* f (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »mali sud od duga«. Balkanski grecizam: gr. ποτήριον > rum., bug., arb. *potir,* cine. *putir* »verre à boire«, ngr. ποτήρι. U značenju »čaša« može biti u Dubrovniku i Crnoj Gori i dalmato-romanski leksički ostatak grčkog podrijetla. Odbacivanjem sufiksa -ηριον nastade od grčke riječi *pot* m, pl. *polovi* (u dubrovačkoj poslovici: *ioduri manjaturi, a pitropi potavi),* u Prčnju gen. *pota* (Prčanj, Sutomore, Dobrota, Krtole, Tivat, Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Šibenik i otoci, Korčula, zadarski otoci, Molat, Suba) »1° konata, 2° mjedena ili limena čaša s ručicom, kuto (Zore), 3° (Prčanj) ein Flüssigkeitsmass und das entsprechende Gefäss, kvartežin, mjera za vino (Šibenik), 4° lonac za kuhanje vode, 5° šalica za kavu«, deminutiv na *-ič patīc,* gen. *-ica* (Prčanj) = *potte* (Tivat), dok je *pata* (Kosmet) »lonac od grafita za livanje (kujundžijska alatka)« < arb. *pote* f »Schmelztiegel«, tur. *pota.* U arb. s deminutivnim sufiksom *-sh poc* »1° irdener Topf, 2° Flaschenkürbis«, *poci thēsit* »tikva za vreću na tratki« (Ulcinj), *paf* »flaša«, pl. *põçat.*

Lit.: ARj 6, 449. 9, 685. 11, 122. 134. 135. 102. Miletić, *SDZb* 9, 254. Rešetar, *Štok.* 281. *REW*[3] 6705. *GM* 349. 350. Matzenauer, *LF* 14, 412-413. Vasmer, *GL* 122.

pütnjica f (Vuk, Srijem, Bačka, Vinkovci) »nečistoća na tijelu, tjemenjača«. Pridjev na *-jav putnjičav* (Vuk, Srijem). Odatle denominal na *-iti putnjičaviti, -lm* (Vinkovci, subjekt *kokoši).* Vjerojatno poimeničenje pridjeva *putni,* od *put* (v. *put*[1]*).* Ako je tako, *tnj* mjesto *tn* ostaje neobjašnjeno.

Lit.: ARj 12, 804.

pütravac, gen. *-avca* (Maglaj, Bosna) »opanak izrađen od neučinjene kože«. Od iste je osnove od koje i *putranci* m pl. »opanci koji se zovu i pletenjaci« [= *putând »za* razliku od *kapičara«].* Ne zna se gdje je Hefele zabilježio taj naziv (Banija?). Naziv *pletenjaci* omogućuje etimologiju. Korijen **put-* = **putr-* sadrži *puto* (v.) od *peti,* dakle isti korijen koji i u *opanak* [i *oputa,* odakle se isti opanci zovu u Bosni *oputaši].* Suglasnik *r* je umetak poslije *t,* upor. *mirice* (ŽK) i *prosinca* (ŽK). Glede sufiksa *-avac* upor. češ. pridjev *poutavý.* [Ovamo i zagorsko (okolica Pregrade) prezime *Pulanec* (Kneginec kraj Varaždina, 1461 — 1462)].

Lil.: ARj 9, 152. 12, 810. Hefele, *Opančar i opančarija,* Sisak, 1910[2]. *Monumenta histórica civitatis Varasdini* t. II, 1 (1944), 201.

putriti m (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje, Istra) »ručna posudica u obliku bačvice, barilce (ŽK)e, slov. (Štajerska) *putrih* »Handfässchen«. Dočetak *-ih* zamijenjen je našim deminutivnim sufiksom *-ica putrlca* (Virje). Odbacivanjem tog sufiksa dobiven je simpleks *putra* (Virovitica) = *putra* (Virje) »zemljan sud široka trbuha, a uska grlića, za vodu, vino, sirce (ocat), krugla (ŽK))«. Od srvnjem. *puterich* »Schlauch, Fass«.

Lit.: ARj 12, 810. 811. Ribarić, *SDZb* 9, 185. *Pleteršnik 2,* 367. *Miklošič* 268.

putva f (Kralje, Turska Hrvatska) »komad pluta na mriži (ikavci)«. Zacijelo izvedenica od praslav. korijena **plъ-* (v. *plivati,* slvč. *plvati)* s pomoću sufiksa *-tva* (v. *britva).* Upor. češ. *plť* »radeau« od *plouti* = lit. *pluts.* Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /. [Usp. *putvo* i *plutva* pod *plití].*

Lit.: ARj 12, 811.

pûzdelek m (Srbija) »djevojče«. Nedovoljno je objašnjeno značenje riječi. Ne zna joj se pravo ni afektivna vrijednost. Zacijelo ide u red ekspresivnih riječi. Izgleda da je u vezi s ekspresivnim impf, *puzdèlekati se* prema pf. *puzdeleknuti se* (Srbija) »bacati se, baciti se«, ali se ne zna u kakvoj je semantičnoj vezi. U Lici postoji *puzdrlècali, -đrlecam* »odbijati, nabacivati se« prema *puzdrcili, -im* (Bukovica, Dalmacija) »baciti«. Upor. još ekspresivni pejorativ *pùzdrija* m (Lika) »visok, tanak i mršav čovjek«, koje je bez sumnje pejorativna metafora od *puzdro* (v.).

Lit.: ARj 12, 814. 815.

puzdro n (Vuk, Risan) = *puždra* (Vuk) »1° udo živinsko, 2° (metafora, Dubrovnik) dio košulje što odostrag proviruje kod djece« = *puzdra* f (Istra, hrv.-kajk.) »3° tetiva, 4° (Grobnik) žilavo meso = žilindra, žlundra (u Zagrebu), 5° praeputium«. Nalazi se još u slov., slvč., češ., polj. i rus. Praslav. Pridjev na *-av püzdrav* (Crikvenica, Novi Vinodolski) »sluzav (o ribi, metafora)«. Deminutiv na *-ica*

puzđrica (Hrvatsko primorje) »1° epagogium, suha njedra, 2° meretrix (Otočac)«. Na *-ija puzanja* (Lika) »(pejorativna metafora) visok, tanak, mršav čovjek (tj. kao životinjsko udo)«. Augmentativi na *-ina pùzdrina* (Istra) »1° vena húmida, 2° caro mala quasi spongiosa«, na *-etina puzdrètina* (Lika). U rus. postoji ista osnova bez sufiksa *-ro, -ra:* rus. *puzo* »trbuh«. Na *-угъ* ukr., rus. *puгугъ* »Blase«, brus. *puzyŕ* »trbuh«, slov. *puzêr (žolina ~)* »mjehur«. Stulić je uzeo iz rus., kako sam tvrdi, *puzir* »puholjica, mjehurić, prištić na koži«, te deminutiv *puzirek* i denominal *puziriti se* »dobiti puzire«. Suglasnik *d* ne pripada prema tome osnovi, nego je umetak (consonne de transition) u grupi гг. Litavska je paralela *buože, bāuse* »isto« od ie. korijena **bu-, *bhu-,* od kojega je *bujan* (v.). Buga üporeduje *puzdro* s lit. *pautas* »jaje, mudo« i pretpostavlja ie. **pout-* + *-dhro.* Bruckner uzimlje dubletu *ç : u* prema polj. *pįziec* i polj. *pyzać = pyskać* »rovati«. Moglo bi se pomišljati i na ie. korjen **pou-* »napuhnuti«, ali za raširenje tog korijena formantom | nema paralela. Madžari posudiše *puzdra.*

Lit.: ARj 12, 815. 819. *Miklošič* 268. *Holub-Kopečný* 289. *Bruckner* 404. 449. *ZSPh 2,* 309. *KZ* 42, 360. 45, 322. *WP* 2, 79. 115. 117. Iljinski,«^/6,225.Buga, *IzvORJASll,* l, 1-52 (cf. *RSI 6,* 338). *RFV61,* 232 (cf. *RSl*6, 271).

puža f (hrv.-kajk., okolica Tuhlja, Hrvatsko zagorje) »djevojka do udaje« = *púža* (slov., Pohořje, mariborski kraj) = slov. *poza* »1° Mädchen, 2° Puppe«. Matzenauer ima *puso* »dječak«. Upór. lat. *pusus* »puer«, deminutiv *püsinus* (Skok, *Pojave* 89, br. 4), *pusa* »djevojka«, *pūsio* iz familijskog govora kao i *pūtus* i *puer.* Nije jasan put kako bi taj latinizam, koji ne pripada crkvenom jeziku, ušao u slov. i hrv.-kajk. Od rom. jezika nalazi se samo u Napulju *puse.* Upor. tal. *pusillo* »piccolino«, furi, *poso* pored *poso* »pinzoc, grossolano e ignorante« i u Kalabriji *pusinnu* pored *pusillu* »piccolino«.

Lit.: Pleteršnik 2, 367. Koštiál, *JF 2,* 309-310. Matzenauer, *LF* 14, 412. *REW* 6868. *Pirona** 758. Rohlfs, *Cai.* 176. *DEJ* 3158.

R

rabàcati, -āra impf. (Stulić, Dubrovnik) »nešto raditi, poslovati, qui nugas agit«. Odatle pejorativ na *-alo* (v.): *rabačalo* m (Stulić) »vjetrogonja«. Prema Zori bilo bi od tal. *arrabattarsi* (16. v.) < španj. *arrebatarse* »accorrere in folla«, parasintaktička izvedenica od *rebate* »rissa«, *rebato* < ar. *ríbat* »assalto ad una fortezza«. Ako je romanska posuđenica, neobjašnjen je prijelaz *t > č.* Vjerojatnije je da je to naša izvedenica od crkveno-slav. *rab (božji)* »sluga«, s umetkom *-ač* (v. taj sufiks) pred *-ati* (upór. slične tipove *silàcati se, bacakati se, sakatatı se,* itd.). Upor. Stulićev *rabac* »rdav sluga« i *grešnik rąbać* u molitvi hercegovačkih Srba.

Lit: ARj 12, 831. *Maretić* § 387. *DEI* l, 299.

raban[1]**,** gen. *-äna* (Vramec) = *rabi* (Ranjina. Vetranie) = *rabin,* gen. *-ina* (danas općenito) = *ravuni* (Vuk, prema lat. tekstu evanđelja *rabbonì)* = *rabbun* (muslimanska narodna pjesma) »1° učitelj, 2° hebrejski svećenik, 3° gospod«. Od hebr. *rabb,* s postpozicijom *-ï* za prvo lice »moj učitelj, moj gospodine«, ar. *alah-rabum* = *-rabun* »gospod bog«.

Lit.: ARj 12, 832. 833. 949. 13, 426. *Lokotsch* 1678. *Holub-Kopečný* 398.

râban[2]**,** *írãbna* (Kosmet, uz *deca),* pridjev na *-ьn,* »pohlepan, proždrljiv«. Poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica : răbnîk* prema *rabnïca.* Složenica *rabnogûz, -a* »čovjek proždrljiv«, usp. *obloguz.* Zacijelo nije isto što pridjev *hrabán* (Voltiđi), koji Budmani označuje nepouzdanim, a znači isto što *hrabar* i, prema tome, sadrži disimilaciju *r — r > r — n.*

Lit.: ARj 3, 678. 12, 832. *Elezović 2,* 155.

rabija f (Perast) = *robija* (16. v., Dubrovnik, Božava; primjer iz Nalješkovića: *ali se je razbila po tebi rabijaY)* »jed, gnjev«, pridjev *rabijatan* (Zagreb, Krašić) »grub, oštar, svadljiv, raspaljiv«, usp. furi, *rabiàte* f »pejoratív: ràbie«. Denominai na *-ati: robijati, -am* impf. (16. v., Vuk) »bjesniti, goropaditi se«, *razrabijati, -am* pf. »rasrditi, razgnjeviti«. Part, perf. pas. kao pridjev *rabiján (pas,* Vetranie). Ovamo ide zacijelo i pridjev na *-eć* (od part, prez.) *rabeć* »1° ljut, srdit, zlovoljan, 2° nježan, osjetljiv (Đurdević, Stulić)«, ali mu je nejasna tvorba. Nejasan je donekle i part, perf. pas. *àradzãn* »isto«, koji, kako izgleda, potječe od *arrabbiare* = južno-tal. *arrangiare* (južno-tal. *raggia* = tosk. *rabbia},* jer od *bı* ne bismo očekivali *dž,* kao u južnoj Italiji, kad već postoji u Dubrovniku *rabija.* Ne zna se kojim je povodom došao u Dubrovnik južno-tal. oblik. Od tal. *rabbia* < vlat. *rabia,* kllat. *rabies.*

Lit.: ARj 12, 833. Budmani, *Rad* 65, 166. Cronia, *ID* 6, 118. Rešetar, *Stok. 224. REW*[3] 6980. *DEI* 299. *Pirona*[2] 839.

rabinjeri m pl. (Zagvozd, Vrgorac) »talijanski žandarmi, oružnici«. Od tal. *carabiniere* »vojnik oboružan karabinkom«, izvedenica na *-iere* < franc, *-ier* < lat. *-anus,* od *carabina* < španj. *carabina* > *karabina* f (narodna pjesma) »puška sa dugom cijevi«. Interesantno je ispuštanje početnog sloga *ka-,* koji je bio pomiješan s vezicom *kao — ka* < *kako* (v.).

Lit.: DEI 749.

rabot m (Vrbnik) »lub, dio postola iznutra na zadnjici«.

Lit.: ARj 12, 838.

rabota f (1471, Vuk) = *rabota* (Kosmet, Peroja, Vodice, Istra, bug.) = *rabota* (ŽK) »1° (kao feudalni termin) kmetski rad (sokalnička rabota, rabota crkvi, meropša rabota, od koje može osloboditi kraljevstvo), *2°* (danas) posao, rad (bugarski i ruski), radnja, rađa, delo (Istra, ŽK), Arbeit, 3° δουλεία, servitus, kulak, 4° stvar (15. v., u konkretnom i prenesenom smislu)«. Pridjev na *-ьn > -an roboton* (Vuk, Crna Gora, *~ dan),* potvrđen od najstarijih vremena, »1° radni, 2° radljiv (Crna Gora), 3° (zemlja) obradiv«, poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica ràbotnïk* prema

robotnica (slov., bug., rus.) »1° kmet, 2° sluga, pomoćnik, momak, 3° poslenik, težak, koji obraduje zemlju«. Radne imenice na *-ar ràbotãr* (Lika) = na *-as rabotas,* gen. *-asa* (Vuk, Hrvatska) »kulučar, radnik«, na *-atica rabotačica* (Lika) »radnica«. Na *-štija* < *-sk* -f-yVî *neraboštlja* (Kosmet) m, f »neradnik, lijenčina«. Deminutiv na *-ica robotica* (1501, Stulić). Augmentativ na *-ina rabotina.* Denominali: na *-ati rabatați, -ãm* impf. (13. v.) *(iz-, u-}* = *rabotât* (Kosmet) »1° služiti kao rob, sluga, 2° obavljati kmetski rad (subjekt *otroci},* 3° obrađivati zemlju, 4° raditi, truditi se«; impf, na *-va- izrabotavàt* (Kosmet) »dobivati novac za ručni rad«; na *-iti robotiti, -im* (Jamarica kod Požege). Postoji još pridjev *rabotežan* (17. v.), određeno *rabotežnji* (Daničić: *r*j dan)* »rabotan«. Ne zna se je li to pridjev na *-ьn* od složenice od *rab* i *teg* (v.) ili od nepotvrđenog apstraktuma na *-ež rabotez.* Varijanti *rob* (v.) odgovara varijanta *robota* (hrv.--kajk., Belostenec, Habdelić) »isto«, s pridjevom *robotan, robotar, robotas, robotati, robotnik, robotovati.* Riječ *rabota* je praslav. pridjevski apstraktum na *-ota* (kao *ljepota* od *lijep}* od praslav. pridjev **огЂъ* > (po zakonu likvidne metateze), stcslav. *гаЬъ,* najprije pridjev, onda poimeničen u značenju »rob« (v.). Ta se osnova nalazi u got. *arbaps,* u lat. *orbus,* gr. ορφανός < ie. **orbho-s.* Kulturna je riječ, koju posudiše Madžari *robot* »Frohndienst« pored *rabota,* Dakorumunji *robota* (Moldavija), *robot* (Erdelj), odatle *a roboti* »marljivo raditi« i apstraktum na *-eiь* > *-ealǎ roboteală.* O glagolu *rabiti* i ostalim izvedenicama v. i pod *rob.*

Lit. : ARj 13, 838. 841. 842. 843. 844. 14, 70. 71. *Mažuranić* 1215. *Elezović* l, 227. 459. 2, 156. 393. *Miklošič* 225. *Holub-Kopečný* 312. *Bruckner* 459. *Mladenov* 541. *WP* l, 183. 184. *Tiktin* 1333.

rabula f (Buzet, Sovinjsko polje) »kamena ploča koso položena pomoću 4 drvene šipke, da se ulovi ptica ili miš«. Možda stoji u vezi s mletačkim *ridalo,* sttal. *riavolo* < lat. *rutabulum* »Ofenkrücke, greblja«. Glede *v* > *b* upór. *Brtonigla, bolta.* [Usp. *lábúra* i tal. *tràppola* »arnese da pigliare topi e altre bestie«].

Lit.: ARj 12, 845. *REW** 7472.

raca[1] f (Rab, prema tal. *razza,* slov., Notranjsko) = *rasa* (prema fr. = njem. izgovoru *Rasse)* »pleme, genus«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Izvodi se kao učena riječ od lat. apstraktuma na *-atio generația,* odatle naša učena današnja riječ *generacija* f, a to od part. perf. od *generare.* Nije objašnjen nestanak prvih dvaju slogova. Spitzer izvodi *rasa* od *ratio,* oslanjajući se na prov. pejorativni izraz kod trubadura Bertranda de Born *rassa villana, tufana* »genus« i na *ratio* kod Tome Akvinca »Platonova ideja > tip (konkretizirano tako u skolastici) > ljudi, pleme«. [Contini: < ar. *baras* »konjarstvo« > stfr. *haraz* »isto«].

Lit.: ARj 12, 846. 13, 70. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW[3]* 3732. 7086. Matzenauer, *LF* 16, 162. Spitzer, *AJPh 62,* 129-143. G. Devoto, *Avviamento, 1967,* 349.

raca[2] f (ŽK, Lika K, hrv.-kajk.) prema m na *-zk* > *-ák racak,* gen. *racka, râcãk* (Hrvatska), *racman* (Lika K, Krašić, slov., glede sufiksa upor. *purman, ditman)* »anas, gen. *-tis* (prasrodstvo sa *utva,* v.), *anitra,* cane, canard«. Deminutiv na *-e rače.* Sa samoglasom *a* nalazi se u furi, *razze f* prema *razzai* (sufiks *-at* deminutiv je, koji se češće nalazi u sjeverno-tal. za mlado; upor. naš -ák *patak,* gen. *patka* i *racak), razzut* »rače«, deminutiv *razzine* »račića«, augmentativ *razzane.* Tako i u tršćansko-mletačkom. Na istoku dolazi s istim samoglasom u rum. *rața* f prema *rafoiu* m (sufiks le.t. *-oneu* > *-oiu}.* U arb. postoji isti naziv sa samoglasom *o rose* f prema m *rosa* (sa članom *rosóni}* pored *rosak* sa slav. *-ak* (upor. *racāk},* deminutiv *roske* »pače«. Odnos arb. *o* prema *a* u hrv., furi, i rum. je kao u arb. *mok(ë)rë* prema rum. *macina* < lat. *machina* < gr. μηχανή. Arb. *s* = *c* < vlat. *ti* kao u *puteus* > *puč,* rum. *puf,* arb. *pm.* Značajno je još da u slov. *raca* postoji i u varijanti *reca,* koja se nalazi i u rum. u Banatu *reață.* S tom varijantom poklapa se madž. *récza,* koji opet kaže da se tako govorilo i u panonsko-slav. Ta varijanta pretpostavlja u izgovoru *ıa* kao u *patriarcha* > *podreka* (Istra). Dvoglas *\a* mogao je nastati ako se pretpostavi romansko *r,* koje je sadržavalo elemenat palatalnosti, kako potvrđuje *Roma* > *Rim,* češki *Řím.* Osnovno *raca* se objašnjava riječju lat. *rätis* f »skela, Flösse, čamac«. Odatle **ratia* f, koje dade *raca* sa *ti* > *c* jednako kao *statio* > *štacun.* Glede prijelaza *ratis* u **ratia* upor. *retis* — *retia* (v.). Onomasiološki elemenat plovljenja je karakterističan za patku. Po tom momentu se zove i kod nas (Niš, bug.) *plávka, plovče.* Od *ratis* postoji u lat. i "pridjevska izvedenica na *-arius* kao toponim na Dunavu *Ratiaria* »mjesto prijelaza, mjesto dunavskih skela«. Odatle bug. *Arčer* = s disimilacijom *r — r* > *k — r Akčar.*

Upor. još naša naselja na rijekama *Rača.* Štrekelj je tumačio također *raca* iz romanskih = latinskih jezičnih sredstava. On je polazio od *anitra,* tal. *ànatra* = od *anas,* gen. *anatis* sa sufiksom lat. *-acea* > *-azza* ili unakrštenjem mlet. *anara* = tosk. *ànitra* = furl. *razza* = *anarazza* (Treviso). On je uzeo da je ta duga izvedenica pokraćena odbacivanjem prva dva sloga. To tumačenje ne zadovoljava albanologa, jer *a* > *o* dolazi kod Arbanasa samo u najstarijim njihovim latinizmima, a to ne mogu biti venecijanizmi sa *tr* > *r.* V. sinonime *satka, riga, ričak, patka, slezenka, beretuša, regetuša.*

Lit.: ARj 12, 846-52. *Miklošič* 271. Štrekelj, *DAW* 50, 50. *Mladenov* 430. *Pirana[1]* 856. *Tiktin* 1308. *REW[3]* 7088. *Godin 119.* Skok, *SOF* 17 (1958), 198-203.

raca[3] f (Crna Gora) »sprava kojom se žito smiče kad se prodaje«.

Lit.: ARj 12, 846.

races m (Crna Gora, u izreci: *races mu duša imala!}.* [Vjerojatno od sintagme *raj češtiti* (Palmotić) »raj, rajsko veselje«].

Lit.: ARj 12, 849. 956.

ráčiti se, *raci* impf. (Vuk, Hrvatska, 1420. u Dubrovniku) *(pro-, raz-}* — *ráčiti* (Vodice, Golač, svi Slovinci, Liburnija, Oraščići), sveslav. i praslav. **rak-,* modalni glagol »imati volju« prema pf. stcslav. *raknpti,* koji ne postoji u slavinama, pf. *razračiti se* prema impf, na *-va- razračívati se, -računjē* (Lika) »dobivati volju za nešto«. Postverbal stcslav., slov., pol;., češ. i rus. *rač* (~ *kraljevski,* Lovran, Istra) m »placetûm regium«. Pridjev *račen* (Stulić). Radna imenica na *-telj račitelj* (Stulić, slov.) »pontificie vicarius«, s pridjevom *račiteljan* »cupidus«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. le. je korijen *ra?-: ^req-* »zapovijedati«, u prijevoju *r0#-,* koji dolazi u *reći — rijeti,* u prijevoju duljine **roq-* > praslav. **rak-.* Upor. glede prijevoja i semantičkog razvitka *velim : volim : valjam* (v.): »od dobre volje nastojati > priželjkivati, dostojati se = sviđati se > (upor. *da se raci i dostają triti po me milost tvoja,* Sv. Katarina) blagoizvoljeti«. Postoje i druga tumačenja, tako spajanje s germ. *"rok* > stvnjem. *giruchen,* nvnjem. *geruhen.* Bruckner predlaže osnovu **ark-, *ork-.*

Lit.: ARj 12, 849. 850. 13, 962-3. *ASPh* 9, 471. 34, 306. *Mažuranić* 1215. si. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečný* 308. *Bruckner* 451. *KZ* 45, 108. *Mladenov S5S.-WP 2,* 362.

račun, gen. *-una f* (1400, Dobrinj, Vuk) = *račun* (ŽK, Božava) »1° razbor *(razbor od računa,* Naručnik 328 = kod Mrnavića *razbor pameti,* Transit *običaj od računa}, 2°* razlog (Kolunić, Antun Dalmatin), 3° način (Kolunić), 4° uvjet, 5° skupština (Vuk), 6° (danas općenito u hrv.-srp. i slov., trgovački i aritmetički termin) Rechnung, tal. conto«. Upor. slov. *rajtinga* »račun«. U dvije glagoljske knjige *račun* je pridjev (1642) *raiuni dijak* zacijelo od **гасиньпъ (пьп* > *n* kao u *stran}.* Taj pridjev poimeničen je na *-ih računik* = *računik* (1581, Ozalj) »vlastelinov računarski službenik« (usp. u tom značenju furl. *ragionai: Barzellini, prin ragionai des conteis di Gurizze e Gradisele,* 1800, danas u tom značenju furl, *rasonîr}* = na *-ar* < lat. *-arius računār,* gen. *-ára,* odatle pridjev na *-bșk računarski,* na *-džija račundžija* (Vuk), poimeničen na *-ica računica* »knjiga iz koje se račun uči«. Apstraktum na *-štva račúnstvo.* Jednom je potvrđeno *raca* f (1437: *učiniti racu š njim}.* Kako nema potvrde za druge padeže, nego samo za ák. sing., može se raditi o grješci. Denominál na *-ati računati, -am* impf. (16. v., Vuk) *(iz-, na-, ab-, od-, pro-, pred-, pri-, raž-, s-, za-},* impf, na *-va—računavati,sam&* s prefiksima, na *-iti račúniti, -im* (također s prefiksima). Odatle postverbali s prefiksima *odračun* (Šulek), *obračun, proračun, predračun, priračun.* Nalazi se još samo u slov. jeziku. Bugarski je *stmtka,* rum. *socoteală.* Od lat. *ratio,* gen. *-onts* u oba značenja. Krčko--rom. *rasaun.* Grupa *ti* > *č* kao u *Parentium* > *Poreč, Brattia* > *Brač. Zbog* toga je posudenica iz prvog doba kontakta s najzapadnijim Romanima. Značenje »conto« već u lat. kao i u tal. Ide u isti red kao *statio,* gen. *-anis* > *štacun, stačun* »trgovačka stanica«. Postoji u starijem jeziku i prevedenica *razlog* u značenju »račun«. Upor. prevedenicu *na razlog* od tal. *a ragione di.* To značenje prevedehice nije se održalo u jeziku zbog sinonimije. Riječ *razlog* je značila »uzrok, Grund«, koje je prevladalo.

Lit.: ARj 4, 284. 390. 7, 550. 8, 432. 650. 11, 495. 12, 118. 852-859. 13, 594. 693. Rešetar, *Štok.* 284. *Pleteršnik 2,* 940. Šturm, *ČSJK 6, 62.* Vuković, *SDZb* 10, 385. 387. *Miklošič* 271. *REW** 7086. *Prati* 811. *Pirana** 843.

račve, gen. *račāvā* f pl. (Vuk) »furca, rasoha, soha, vile«. Pridjev na *-at račvat* = na *-ost račvast* (Vuk) »bifurcus«. Deminutiv-na *-ica račvica* f (Šulek) »vratna kost«, *račvice*

f pl. (Vuk). Plural zbog toga što sadrži dva elementa, kao *gaće, makaze, škare ita.* Sufiks *-ve* kao u *ostve.* Taj nije prvobitan. Prvobitnije je zacijelo *racije,* koje nije potvrđeno, odatle sa *ülj > šíj rasija* (Dobroselo, Lika, Varoš kod Broda) = *rašlje* (Vuk, Prigorje, zapadna Podravina, ŽK) »1° isto, 2° vile kojima se lonac stavlja u peć (ŽK)«. Pridjev na *-astj-at räsijast* (Sinj, Slavonija), *rasijat.* Na *-ika* možda *rašljika* (Brinje, Lika) »biljka rašeljka«, ako nije od *rastljika.* To su izvedenice od *rak* (v.) ili od *krak,* kako pokazuje istoznačno *rakija* (Srbija), *rakije* (Vuk). Upor. *prêkla > priklja* (ŽK), *trklja — taklja, bodlja.* Pridjev *rohijast = rakljas,* f *-sta* (Kosmet), *rákiját.* Deminutiv *rakijice.* Upor. *rak* (Kosmet) »krak«, *krakljast* (v.), *škrakljast* i *škrakljma* (donja Podravina). Samo *rak* moglo je nastati i od **hrak* kao u *hlače < calcea, kruška* pored *hruška > ruska* (ŽK), disimilacija *k — k (č) > h* — &(?). Ovamo ide *rakač,* gen. *-ala* (Vuk) »priljubak, ljuba, lokač, soha u koju se tele metne kad se krava muze« < **hrakač < *krakač.* Na *-as: rakljas = raivar* »milvus«. Iz terminologije pluga nadovezuju se: *râljice* (donja Podravina) < *rahlje* (v. *rahao)* prema *rakije, rašlje* (u zapadnoj Podravini), na *-ulje ráülje = ravălje* »furca bipartita ad vehendum aratrum« = *slâf* (Veliškovci) < njem. *Schleife = vlačúge* (Satnica) = *sedlânica* (v. *sedlo} = rasové* (v. *rasohd) = ručice.* Zbog toga bi se ï u *rašlje,* barem u značenju »Pflugschleife«, moglo tumačiti i iz *h + -ъiia.* Treba pretpostaviti da su se izmijenila u izvedenicama od *rak* (prema Marelicu) dva sufiksa na / : *-u + -ıa* i *-ьi + -ia.* Upor. *mъdьlъ, ciьiъ > vutăl* (v.) prema *pъЫъ > pakao* i *ogüb > ugao.* Upor. još slov. *rahla* (Soča, jugoistočna Štajerska) pored *ràgia* (Bovec, Notranjsko), *raklovec* (Toimin) »Stangenbohne«

Lit.: ARj 12, 859. 13, 20. 390. *Măreții* 311., § 359. Hamm, *Rad* 275, 51. *Elezovič 2,* 165. 166. *Miklósié 272. Pleteršnik2,371.* 372.

rad (Vuk) *(né-'),* pridjev koji se danas upotrebljava samo uz *biti* u prezentu i kondicionalu i to samo u nominativu, u saobraćajno-književnom govoru zamjenjuje se prilogom *rado,* s tim glagolom i u tim oblicima, u narječjima kao ŽK u sva tri roda i u pluralu i uz druge glagole *(râd jî, radi jidu),* komparativ *radij, -jā, -jē,* u čakavskim narječjima kao ŽK *raji,* hrv.-kajk. *rajši* (sa *d > j* kao u *Captajka < -tka,* upor. češ. *radši* pored *rejši* u narječjima), *rasi* (ŽK), prilozi *rado* »1° gern, 2° po svoj prilici (gornja Slavonija)«, komparativ *radije,* u amplifikaciji *rad(o) i vese(l)o* (Vuk, Menčetić, Sasin), polj. baltoslav., sveslav. i praslav., »laetus, kail = kaio, frô (hrvatski gradovi)«. Homonīmija sa *rad* »labor« uklonjena je akcentom. Odatle pridjevski apstraktum na *-ost radost* f, s pridjevom na *-ьn > -an radostan, f radosna.* Sveslav. i praslav. denominal na *-ovati, -ujem: radovati se* (12. v.) *(iz-, ob-, na-, ne-, po-)* »1° veseliti se (s tim glagolom dolazi u amplifikaciji), uživati, 2° (upor. fr. *jouir)* posjedovati (Boka), imati, dobiti, steći«. Složenice: od sintagmi pridjev *zlurad = zlořád,* prilog *zlurado,* prilog *satnorad* (Vodice) »hotimice«, *radoznao,* pridjev, s apstraktumom *radoznalost* (Stara Srbija, Šapčanin). Neobično bogato je zastupljen u antroponomiji i toponimiji, i to medu praslavenskim dvočlanim muškim i ženskim antroponimima, i to kao prvi element: *Radomír — Radimir = Radmir, Radmil, Ra(d')oslav — Radosav = Radis(l')av* (upor. haplologiju *Radislov Laz < *Radislavljev laz,* 1243), *Radivoj.* Bez broja su hipokoristici odatle: *Radb* (srpske hrisovulje), *Rade, Rado, Radič, Radić,* na *-ák Rođak,* na *-an Radan,* na *-in Radin, Radinko,* na *-en Raden,* na *- n Rađen* (odatle hipokoristici *Rad, Rađa, Rađan,* Lika), *Radika, Radilo,* na *-ota Radota,* na *-eta Radeta,* na *-iša Radiša,* na *-uč Raduč* (13. v.), na *-uj Raduj,* odatle *Radujko,* na *-uka Raduka,* na *-ohña Radohna, Raduhna* (1256), *Radihna,* na *-un Radun* (Brač, 1250; Trogir, 1189), odatle *Radunko,* na *-ónja Radonja,* na *-usin Radusin,* na *-ušilo Radusilo,* na *-oš Rados,* na *-oje Radoje,* na *-uš Raduš* (13. v.), odatle f *Raduša, Raduśin,* na *-M Radut,* itd. Pridružuju se tom broju izvedenice od postverbala *Radov* od *radovati se,* koji se opet raširuje antroponimičkim sufiksima *Radovan,* na *-in Radovin.* Ima još i drugih, koje se dadu potvrditi u današnjim prezimenima na *-ić* i *-evie* kao **Raduha* u *Radunava Vas* (1338), *Raduhovič* (Grižani, 1474). Značajno je da dolazi i s rum. sufiksom *-ui Radul* (zacijelo prvobitno ime Vlaha). Odatle toponimi kao imena posjednika (njem. Besitzernamen) *Radujevac, Radovlje, Radonie, Radova, Radovanja, Radutovica, Radušnja* (se. *voda,* hidronim, potok), *Radunje* (se. *selo)* itd. Prezimena: *Radujković, Radotić, Radette, Radišić, Radujević, Radosavljević, Radovac, Radović, Radovčić, Radošević, Radovinović.* Još toponimi: *Radovica, Radovljica* (slov.), *Radovlje, Rađovnica* (Vranjska Pčinja), *Radevina, Radimlje* (Hercegovina) od nepotvrđenog hipokoristika *Radim* od *Radimir. Radovide* (toponim u Svetostefanskom hrisovulju) pretpostavlja složen antroponim *Radovid.* Dolazi i kao drugi element praslavenskih dvočlanih imena: *Milorad, Dragorad.* Ovamo i *Obrad* postverbal od *obradovati.* Odatle *Obradović.* Zatim kao prvi element u složenici *Radočaj,* ako je dragi element rostverbal od *lajati* »čekati«. Varijante bivaju još veće zbog fonetskih promjena *dk > jk Ratko — Rajko.* Odatle *Ratković = Rajković.* Svi ti antroponimi izražavaju roditeljsku radost i interes (njihove želje) na novorođenčetu. Idu u doba kad je riječ još imala magijsku vrijednost. U baltičkoj grupi odgovara lit. *rods* »isto«, lot. *raids.* Nalazi se još u ags. *rot* »veseo« i stnord. Prema tome riječ je germansko-baltoslavenski leksem. Upor. s time u vezi antroponim *Rad(o)gost* i u 6. v. *Ardágast* (slav. ili gotski?) == gr. φιλόξενος, **Radigoj* u toponimu *Radigojna* (selo kod Srpskih Moravica) = slov. *Radgona* = njem. *Ratkersburg.* Ie. je korijen *^ēd-* »razveseliti, veseo«, u prijevoju perfektuma **roa- >* praslav. *rad-.* Bruckner naprotiv dovodi u vezu sa sanskrtom *ardh-* »zadovoljiti«, gr. ἀλδαίνω »faire croître, fortifier«, što glasovno ne može biti. Niedermann veže s gr. ερᾰμαι »ljubim«. Značajna je za historiju značenja praslavenska riječ rus. *radunica 1 radonica* »Totenfest am Dienstage der Tomaswoche«, iz čega se vidi da *rad* zasijeca u slav. folklor kao termin koji kaže da se mrtav raduje donesenim darovima. Upor. s time zakletvu: *tako me zemlja* (subjekt može biti *zloba, zavist, šteta) neradovala.* Interesantna je još negativna složenica *nětoraj* m (Bakar, Grižane, Hrvatsko primorje) »nemaran čovjek« prema f *netoraja* (Zoranie), s augmentativima na *-ina netorajina* (Hrvatska) = *netorăjnica* f »nemarno čeljade«. To je upravo poimeničen pridjev na *-го* od *radí.* Zamjenica sr. roda *to* je umetak kao u *najtomanje* (ŽK), *istanova* (Kačić) < *iznova.*

Lit.: ARj 8, 103. 12, 860. 866. Moskovljević, *NJ* 1, 80. Ribarić, *SDZb 9,* 189. *Elezović 2,* 108. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečný* 308. *Bruckner* 452. *KZ* 45, 180. sl. *Mladenov* 541. Boissin, *RES* 27, 43. Niedermann, *IF* 37, 146. (upor. *Boisacq** 270. sl.). Uhlenbeck, *PBB 22,* 536.

rada[1] f (Kućište, Račišće) »sidrište (pomorski termin)«. Od tal. *rada* »isto«, a to ili od španj. *rada* ili od fr. *rade* < stengi, *rad.*

Lit.: REW[3] 6986. *Prati* 809. *DEI* 3192.

ráda[2] f (paraćinska nahija, *bijela, ljuta, žuta)* »1° (bijela) titrica, kamilica (hrvatski gradovi) < Camille, 2° (ljuta) anthemys pyrethrum, 3° chrysanthemum leucanthemum, 4° (žuta) chrysanthemum segètum, 5° anthemys arvensis«. Kako riječ ima hipokoristički akcenat a govori se u paraćinskoj nahiji, možda je hipokoristik od rum. *rădăcină (dulce, amară, lingoare, şerpilor)* »gentiana lutea, polygonům bistorta« < *radie- + -ina,* od *radix,* od koje je *rotkva* (v.)?

Lit.: ARj 12, 866. *REW** 6995. *Tiktin* 1292.

radati se, u pastorali M. Držića *Gŗiżułą,* glagol koji upotrebljava Dragić kad govori Radoju: *Rade, mojve Rade, radala se, Rade, tobom,* dakle u igri riječi. Drugih potvrda nema. Možda je u vezi s *naradati, naradam* (Vuk, Srijem) »fabulari«, odatle s pejorativnim sufiksom *-alo narddalo* m »Fabelhans« prema f na *-aljka naradaljka* '»Schwätzerin«, koje bi prema Matzenaueru odgovaralo stsas. *radan,* stvnjem. *redea,* nvnjem. *Rede, Rat,* stir, *radim* »dico«, što nije izvjesno s obzirom na značenje *raditi* (v.), koje je u srodstvu s tim njemačkim glagolima.

Lit.: ARj 7, 551. 12, 870. Matzenauer, *LF26,* 162. *WP1, 74-75.*

radeskîn m (Rab). Nije zabilježeno značenje. Bit će »vrsta novca«. Ne nalazi se u Akademijinu Rječniku. Od mlet. *radeschin* »a Venezia moneta da 10 soldi« < *Radetzky.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. *DEI* 3192.

ràdi (12. v., Vuk) = *ràdi* (s tim se akcentom često govori) = *rad* (16. v., odatle *rasta),* postpozicija u stcslav. s gen., u današnjem jeziku prepozicija i postpozicija s istim padežom, »propter, gratia«. Veže se s prijedlozima *iz, po, za: izradi* (16. i 17. v.), *izrad* (16. v.), *poradi, poradíj)* (Kosmet) = *zaradi.* Zatim s veznicima *da, (j)er~u* starijem jeziku : *radi da = radi jer* »zbog toga što«. Upor.. još s *tebe rad* (Ranjina), *za sta rad* (Radnic). Nalazi se još u slovenskom, bugarskom, ukrajinskom i ruskom jeziku. Praslavenski je lokativ od pridjeva *radi* »libens, laetus«. Semantički odgovora gr. χάριν = lat. *gratia,* a fonetski se poklapa s avestijskim *rădiy* »isto« > nperz. *rãi,* tako da avestijsko *avahya rădiy* odgovara sintagmi *sego radi = toga radi,* što nije poznato u sanskrtu, ni u baltičkoj grupi kao ni u češkom i poljskom jeziku. Prema Meiliem taj je izričaj dokaz da su praslavenski i perzijski činili neko vrijeme dijalektalnu grupu.

Lit.: ARj 12, 874. *NJ 6,* 139-151. *Miklošič 272. Mladenov* 542. *Slávia* 10, 249. *Donum*

nat. Schrijnen 414 (cf. *IJb* 15, 296). *WP* 1, 74. *Trautmann* 235. Meillet, .RES 6, 166. ДS/ 2, 66. Bruckner, ÍCZ 45, 108.

radice n (niski okrug) »bundeva ili tikva, cucurbita pyriformis«. Možda je deminutiv na *-e*, gen. *-età* od bug. *radika* »Löwenzahn«, •od lat. *radix*, v. *rotkva.*

Lit.: ARj 12, 878. *Mladenov* 542.

radika f (Dubrovnik, Zore) »duhan što se šmrka (pravi se od žila i korijenja duhanske stabljike)« dok se *radika* (Stulić) »rotkva« označuje u *ARj* kao nepouzdano. Upor. istro-rom. (Piran, Bale) od lat. *radix,* gen. *-ids* (prijelaz u deklinacijų *d)* i bug. *radika* »Löwenzahn«. Taj prijelaz potvrđuju i sve ostale hrv.-srp. varijante kao i arb. *rtlke -a* f »Rettig« i deminutiv *radīcula* > rum. *ridiche* i *radafina* < lat. *rādīcīna.* Može se prema tome staviti u balkanski latinitet. Po deklinaciji *-y,* gen. *-we: ràdakva* f (Dubrovnik) »Rettich« = (metateza *ra > ar) àrdakva* (Perast, Vasojevići, Crna Gora) = *ard'ekva* (Peroji, Istra) = *rdakva* (Vuk) »isto« = *rdãkva* (Kosmet) = (opetovanjem suglasnika *r* poslije dentala, upor. furl, *radricc, ladricc* »radicchio«, i odatle disimilacijom *r — r > n — r) ândrkva* f (hrv.-kajk.) »raphanus« (pisano *andrakva, andrikva).* Sa α > *o: ròdakva* f (Vuk, Poljica, Visoko, Mostar, Reljković) = (sa *l* > *ь,* koje zamukuje) *rotkva* (Vuk, danas općenit u književnom i saobraćajnom govoru), pridjev na *-en* određeno *rotkvenī (lisi),* na *-ast rotkvast,* deminutiv na *-ica rotkvica, rotkvište = (tkv > kv) rokva* (Vuk, Bosna, Pounje, danas provincijalizam) = *rokva* (Rab), deminutiv *rokvica,* augmentativ *rakvetina, rokvarević* »ptica serinus hortulanus«, *rokvište = roka* (Sutomore) »povřtnica (ŽK), Rettich m (koje je također) < lat. *radix* ags. *roedict.* Oblici *rdakva, ardakva, radakva, andrkva* mogu se tumačiti i iz stcslav. *rbdtky,* gen. *гьаъЪъ e = rbdbkva* (14. v., Srbija), *séme rbdbkveno,* zamjenom *ь > a* i sonoriziranjem *гъ > ŗ.* Oblici *rodakva, rotkva, rokva* to tumačenje isključuju. Njihovo *o* je iz lat. *a,* kao u *Kotor, Mosor, Poreč* itd. Taj se nalazi samo u hrv.-srp., dok je u drugim slavinama *ь > e,* tako u slov. *rétkev,* gen. *-kve,* češ. *ředkev,* polj. *rzotkiew,* rus. *redbka, redbkovb.* Upor. madž. *redek.* Zbog toga Loewe uzimlje *rzdíky* »betuca«, *redbky* posudenicom iz zapadno-germ. ili balkansko-germ., a Miklošič i Bruckner njem. *rédica.* Samoglasnik *e* u slavinama može se tumačiti kao *e > ía* u *rapa > repa* (v.). Prema tome ti oblici ne treba da su došli iz germanskoga. Tome se protivi *rzdbky.* Posuđenica je zaista sveslavenska, ali se ne može kazati da je praslavenska. Latinska riječ, koja je nastala u doba prvih careva, kada je biljka iz Sirije došla u Italiju, ušla je u slavine dvjema različitim putovima, preko germanskoga i preko balkansko-romanskoga. Kiparsky je stavio slavensku riječ u poglavlje gdje su navedene tobožnje posuđenice iz germanskoga, ali im se prema današnjem stanju istraživanja ne može odrediti postanje. Lat. deminutiv *radīculus* ušao je preko mlet.-tršć. *radico* = tal. *radicchio* u novije doba: *radić* m (Perast, Lika) = *radić* (Rab, Vrbnik, Sušnjevo selo, Čakovac) »divlja salata, cichorium intybus, centáurea cyanus, žutinica«, odatle *radionica* (istro-čakavski) »leontodon«, slov. *radić,* gen. *-iia.* Upor. arb. *radhiqe.* Iz furl. *Udrie — ridric* je slov. *jerdìk,* gen. *-ika* »Wegwarte«. Furl, početno *l* ispušteno je jer se shvatilo kao član. Zabilježiti još treba na Cresu *râdig* m u *izrazu, nac rôdiga* »Differenz«, koje može biti iz dalmato-rom. sa *će > k/g.*

Lit.: ARj 1, 86. 103. 862. 12, 867. 880. 13, 85. 149. 187. *Pleteršnik* 2, 370. 415. 422. Šturm, *ČSJK 6,* 79. Kušar, *Rad* 118, 19. Rešetar, *Štok.* 282. *Elezović* 1, 17. 2, 172. *ZbNŽ* 14, 172. *Starine* 10, 18. 112. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Zore, *Rad* 170, 221. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 321. *Bruckner* 477. *Vasmer* 2, 504. *Mladenov* 542. Loewe, *KZ* 39, 326. *Ive* 82. 167. Štrekelj, *DAW* 50, 24. 50. *Kiparsky* 276. Matzenauer, *LF* 16, 162. *REW*[3] 6988. 6996. 7000. *Godin* 291. *Tiktin* 1323. *GM* 360.

radīs m (Vuk, Baranja; Dobroselo, Lika; Srbija) »čigra, zujača, zvrk, 2^ derdan od Iješnika, grotulja« = *radiš* (Lika).

Lit.: ARj 12, 887. 899.

raditi, *radim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, naše, ob-, po-, pre-, pro-, raz-, sa-, su-, u-, za-},* praslav. kauzativum - intenzivum, »laborare, trachten, arbeiten«, stok. za čak. *dělati* (ŽK), kod čakavskih pisaca u prvobitnom značenju »brinuti se« (upor. slov. *roditi* »isto). To se značenje vidi još u izričaju: *radi mu o glavi.* Prema iteratīvu na *-va- -radivatì, -radujem,* samo s prefiksima, deminutivi na *-ukati radukati, -am* (Lika) *(iz-} = -uškati raduškati, -ām* »pomalo raditi«. Postverbali: *rad* m, *nerad, 'izrada, obrada, sarada,* na *bk izradak,* gen. *-tka* (Sinj) (danas neologizam za *elaborat).* Pridjevi na *-ьn rádní (dan), nêrãdan,* poimeničen na *-ih* m prema f na *-ica radnik*

(sa-, su-} prema *radnica (sa-, su-),* s pridjevima *radnikov, radnički, radničin,* apstraktum *radništvo (su-}.* Na *-en* (prema *posleri) rađen,* poimeničen *râdenik* m prema *rädenica f* (Slavonija), na *-in radin, (neradin),* s apstraktumom *radinost* — na *-ljiv radljiv,* na *-ići ràdici (dan,* Šaptinovac) = prošireno na *-ьn radićni (dan,* Kanižlić), poimeničen na *-ák radićak,* gen. *-âka* (Vinkovci) pored *radičak,* gen. *-čka* (Orahovica) »rabolni dan, težatnik, rabotnik«. U vezi: *ne radeći ni gradeći* (Ljubisa) = *ni rađeni ni građeni* (Vuk). Radna imenica na *-lac* m prema f *-lica ràdilac* (17. v., Lika) prema *radilica = radilica* (Travnik), na *-iša* (upor. *štediša) radiša* m, s pridjevom *radišan (ne-}.* Apstraktum na *-я/в radnja* f *(ne-}, predradnja* prema njem. *Vorarbeit* = poimeničen part. perf. akt. *radionica* (Dubrovnik, Dalmacija, Bosna), uz *rađa* »isto«. Danas je općenit tvornički termin *prerađevina,* koje nema Vuk, izvedenica od *prerađivati* na *-evina* prema tipu *očevina, građevina.* Stcslav. značenje od *raditi* bilo je »sorgen, brinuti se«, rus. *radétb* »avoir soin de, avoir du zèle pour«. Postverbal *rad* je prema tome značio »briga, soin > brižljiv posao«. Prema tipu *гаЬъ > rob* u slov. je *róditi, rodim* »sorgen, sich kümmern«. Da je takav oblik postojao i u hrv,--srp., dokazuje toponim *Nerodimlja* »zanemareno mjesto« u staroj srpskoj državi, izvedenica kao particip prez. pas. *(po}bratim, pitom,* s pomoću pridjevskog sufiksa *-ıa *rodim* od stcslav. *neroditi, nerodí* »Vernachlässigung«. Štokavsko značenje »arbeiten« nastalo je iz sintagme »raditi o poslu > brinuti se o poslu, poslovati«. Ie. je korijen set-baza **(a}re-* »fügen, pressen«, prvobitni termin za građenje drevnih konstrukcija, zatim preneseno na duhovno polje, u lat. rašireno formantom *t: ratio* (odatle internacionalno *racionalan, racionalist* i naša posudenica *račun* = got. *rapjō* »broj«, stvnjem. *girad,* nvnjem. *gerade.* Taj korijen bio je raširen i formantom *dh:* ie. *rэaй- u prijevoju *e: e:* perfektum *o* (slov *roditi),* u prijevoju duljine o> *a raditi.* To raširenje nalazi se i u gr. ἀριο-μός (odatle internacionalno *aritmetika)* kao i u sanskr. *rãdhyati* (3. 1.) »postavlja, uspijeva«. Arbanasi posudiše u prvobitnom značenju *radit* »procurare, acquirere«.

Lit.: ARj 2, 660. 4, 284. 7, 551. 8, 44. 12, 865, 868. 871. 883. 889. *NJ* 1, 57-58. 156. Moskovljević, ЛГЈ 1, 82. *BI 2,* 193. *Miklošič* 271. *Holub-Kopečný* 313. Brückner,íCZ 45, 108. *Trautmann* 235. *Mladenov* 542. *Donum nat. Schrijnen* 414. sl. (cf. *IJb* 15, 296.). *WP* 1, 74. *GM* 360. Uhlenbeck, JCZ 40, 552-561 (cf. *AnzIF* 24, 116). Osthoff, *IF 5,* 303. Suman, *ASPh* 30, 304-305. *Boisacq*[3] 267.

rađa f (Vuk, Dubrovnik) »(morska riba) raia elavata« = *raia* (Perast, Boka, Muo, Račišće, Poljica), odatle deminutiv na *-ica rasica* »raia miraletus«, augmentativ *ražina* (Zore) — *raža* (Božava) »raia punctata« = = *radža* (Sutomore, Budva, Kosić) »riba koja živi ná braku i u blatu, kamenica (Krk)«. Dalmato-rom. leksički ostatak od lat. *raia* iz ribarske terminologije. Upor. mlet. *raza* > tosk. *razza,* slov. *raza,* dok je u *raža* vlat. *j > ž* kao u *majus > maž.* Stulić ima još čudan oblik *rejnok.* Ne zna se odakle mu je.

Lit.: ARj 12, 942. 949. 13, 858. *Pleteršnik 2,* 378. *REW*[3] 7016. *Prati* 818. *DEI* 3214.

räf m = *răv* (18. v., Vuk, Srijem, Bosna, Srbija, Kosmet) = *rafa f = rova* (rod prema *polica)* »polica ispod plafona za bakreno sude«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *raff)* iz terminologije kućnog uređaja: rum. *raft (-t* zbog unakršlenja s tur. *raht)* = t)ug., arb. *raft,* ngr. ράφι.

Lit.: ARj 12, 947. 13, 406. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 619. *Miklošič* 272. Korsch, *ASPh* 9, 663. *GM* 360. *Tiktin* 1293. *Škalflć** 528.

rafa f (16. v., Dalmacija, Primorje) »(kartaški termin, nije potvrđen iz današnjeg govora) igra na kocke«. Od tal. *raffa,* postverbal od *raffare* < germ. *raffon.* S deminutivnim sufiksom *-etto* < vlat. *-ittus raf et* (Božava) »1° grafietto, 2° oruđe kojim se bilježi debljina drva« < mlet. *rafeto.*

Lit.: ARj 12, 947. Cronia, *ID* 6, 116. *REW*» 7005. *Prati* 810.

raf ijōl, gen. *-óla* m (Baška Draga, Dalmacija, Istra) = *rafiuli* (Šolta), na *-ьc rafiolci* (Kavanjin) »slatko jelo od brašna, maslaca, sira, bajama i droga, u obliku polukruga ili školjke«. Od mlet. *rafioli, rafioi,* furl, *rafiol,* tosk. *raviuòli,* od *rapa* »repa«.

Lit.: ARj 12, 947-48. *DEI* 3213.

rafoško, gen. *-a* m (Buzet, Sovinjsko polje) »vrsta crnog grožđa«. Od furi, *refòsc* pored *rafosc* i *rifosc* »una delle più antiche e migliori qualità d'uva della regione«. [Od lat. *refossus* »scavato fuori«].

Lit.: Pirone? 859. *DEI* 3221.

räga f (Vuk, Srbija, Vojvodina) »klıuse, kljusina, kurada«.

Lit.: ARj 12, 948.

ragastov m (Popović »Fensterkreuz«) »drveni ili kovinski okvir od vrata ili prozora, stup na vratima, prozorski križ«. Od madž. *ragasztó.*

Lit.: ARj 12, 948.

ragät m (Božava; primjer: *almo u ragat,* Cavtat, Zore) = *rägata* f (Korčula) = *regata* (danas općenito) »natjecanje u veslanju«. Denominal na *-ati ragàtat se, -am* (Dubrovnik, Zore) pored *ragatáva(t} se* (Korčula; primjer: *homo se rägata}.* Od mlet. *regata, regalar* (14. y.) = stfr. *regleter* u jednoj tal. redakciji djela *Buovo d'Anima.*

Lit.: ARj 12, 848. Cronia, *ID 6,* 118. *Prati* 821. Rajna, *ZRPhII,* 169. Mussarla, *Beitragt.*

ràgati, gen. *ragat* m. pl. (Istra) »1° sijeno prostrto da se suši na suncu, 2° *(na ragateh,* Mikuličić) ono na što se stavi sijeno, ostřva (ŽK, slov.)«.

Lit.: ARj 12, 948.

rağbet m (Banja Luka, narodna pjesma) = *rağbet* pored *rağbet* (Kosmet) »zadovoljstvo, napredak, sreća«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rağbet).*

Lit.: ARj 12, 948. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 620. *ŠkaĮjič** 528.

ragbul (Bosna i Hercegovina), indeklinabilni pridjev (uz *biti),* »dostojan«. Turcizam arapskog podrijetla.

Lit.: ARj 12, 948.

ragno n »motka što drži jedro. Iantina«. Šulekov čehizam *ráhno* = slov. *râh(l}a, ragia, râglica* »debela i duga palica, priklja (ŽK)«, polj. *reja.* Od srvnjem., bav. *Rahe(rì)* »Schiffsraa, Ree«. Ide u germansku leksikokologijsku porodicu, upor. nvnjem. *regen* < **ragjan,* lit. *rékles* »Stangengerüst zum Trocknen«; ie. korijen **reą-* »Stange«.

Lit.: ARj 12, 948. *Pleteršnik 2,* 371. *Holub -Kopečný* 308. *Bruckner* 457. *WP 2,* 361.

Ragusium, srednjolatinski termin (tako najčešće u dobro latinski pisanim dokumentima), odatle lokativni oblik *Răguşi* prema tal. tipu *Ariminum,* danas *Rimini.* U domaćem romanskom govoru zacijelo je nastao odatle f *Ragusa.* Paralela je za to *Epidaurum,* kod Konstantina f Πίταυρα. Taj oblik nastao je zbog toga što je dočetno -i moglo predstavljati u vulgarnom latinitetu i *-ae* > *-ț.* U našem narodnom govoru očuvao se taj femininum kao posudenica iz latinskog samo u Crmnici· *ko Vraguže,* što sjeća na *Triješće* u južnoj Dalmaciji, posudenica od tal. *Trieste,* prema starom našem toponimu *Trst* od *Tergeste.* Postavlja se pitanje da li se zvučni velar *g* pred *u* govori i u romanskom govoru Dubrovnika, jer ga ne piše ni Konstantin 'Ραούση = 'Ραούσιον (greciziran vlat. lokativ), koji prema tom izgovoru postavlja svoju etimologiju od dalmato-rom. *lau.* Bez toga *g* nastade u arb. *Rush* m (Bogan, *Cuneus prophetarum}* koje se posvema poklapa s **Rausium.* Kako se *Tragurium* očuvao u dva izgovora sa *g* kod Hrvata *Trogir,* bez *g* kod Talijana *Trau,* tako je moguće da su se i u romanskom jeziku Dubrovnika promiscue govorila oba oblika *Ragusa* — *Răguşi* pored *Rausą* = *Rausi.* Suglasnička grupa *sɛ* od *Ra(g)usium* toskanizira se u *Raugia.* Postojao je još oblik s protezom *a-* pred *r* (kao u cincarskom *armân* < *romanus* i u iberskoj riječi *arrugia* u španjolskom i gaskonjskom jeziku prema *rugia* u Alpama »vodovod, kanal«), *Aragus* kod Martina da Canal (1267—1272), u arapskom, *Aragusia* (Karlo Drački, 1322), *Arragouse* (1485). U hrvatskom jeziku nema traga tom nazivu, koji se odnosio samo na naselje na hridinama zvanim *Lau.* Potisnuo ga u zaborav posvema *Dubrovnik,* slavensko naselje na mjestu zvanom danas *Prijeko,* nekada *Dubrava,* a u srednjem vijeku *Burgus,* i to u doba kad su se oba naselja slila u jedno. Značajno je da su se oba oblika sa *g* i bez njega govorila i na zapadu, upor. sttal. *rauseo* pored *raguseo* »kajišar«. U portugalskom jeziku *rabusano* »isto« < **rausano* zatrpan je hijat s *b.* Sa protezom očuvalo se ime u engleskom *aragouse, araguza* = *argosy* (1577), *argose, -ie, argosiei* (Shakespeare) pored *ragusye* »nave răguşea«. Ktetik odatle pravi se s pomoću tri sufiksa; na *-inus Ragusinus* (upor. današnje etnike *Vrgadini, Murterini* na sjeveru, u Italiji vrlo obično npr. *fiorentino'),* na *-eus* (renesansni sufiks, ovdje može biti i grčkog podrijetla -ixtoc, upor. Ρομαΐοι > *Romei* »bizantinei«), kod Porfirogeneta Ραουσαΐοι, *raguseus,* na grčko-lat. složeni sufiks *-itanus* < gr. -ίτης > lat. *-ita* + *-anus Ragusitanus* (upor. na sjeveru *Arbitanus* od *Arbe* > *Rab,* u južnoj Italiji *Rigitano* od *Reggio}.* Što znači *Ragusium,* to se danas još ne može znati. Da je to predrimski, zacijelo i predhelenski toponim, to je izvjesno. Izoliran je na Mediteranu, jer sicilsko *Ragusa* ima sasvim drugo podrijetlo, kako je već Jireček utvrdio. To je ák. pl. 'Ρογούς (upor. Κόρφους > tal. *Corfu* > *Krf,* od κόριφοζ »vrh«) > arb. *Raghus.* Nije nemoguće da stoji u vezi s *Gravosium* > *Gruž,* ako se u *g-* sakriva kakav prijedlog iz nama nepoznatog predrimskog jezika. Svakako *Gravosium* i *Ra-(g}usium* dokazuju da se radi o'predrimskom naselju. [Odatle i nfr. *raguser* »trahir, izdati«' (1814), Jer je maršal A. F. Marmont 1814. izdao Napoleona, koji ga odlikovao titulom *duc de Raguse].*

Lit.: Jireček, *Romanen* 1, 60. Putanec, *AHID* 1, 172-175. Isti, *Filologija* 6, 159-160. Migliorini, *Rešetarov zbornik* 1931,438. Torbarina, *NE* 26, 223. Skok, *Slávia* 10, 449-500. Isti, *ZRPh* 57,480. *Joid,Slavia* 13,192. *REW³7010. Prati* 812. Muljačić, *ZR* 11 (1962), 147-154. Filipović, *Ivšićev zbornik* 56—60. *Mayer 2,* 94. *FEW* 10, 33. Deanović, *AIFZ* 10-11, 36-7

rahao (Šulekov š'tokavizirani oblik) = *rahal* (Istra) = *raha* (Vodice) = *rahļ* (Podravina između Koprivnice i Pitomače), f *rahla* = *rahla* (Vodice), slov. *ráh* pored *rahel,* pridjev na *-ъі* od praslav. korijena *гай- / **гъН-* »laxus, solutus«. S promjenom sufiksa *-ъі* na *-αv: rahav (kruh, zamka, maštija, petlja)* »klimav, klamav, razabran«. Sa prijevojnim samoglasom *e: r ehav* (Vuk, o ovci, vuni; Riječka nahija, Crna Gora), slov., bug. *rehav* »rijedak« od *reha* (Vuk) »rijetka vuna (opozicija *ruda),* šuplja i dugačka (protivno *kaba* »vuna oštra i nabijena«, v. *kabasťjt.* U nazivima sitne stoke raširena je ta riječ: *reha* (Bosna) »koza«. Upor. još bug. *rehkav.* Cincari posudiše *rehav* »clairsemé«. Na *-ulja rèhulja* (Vuk, Srijem) = *reulja* »1° 'rehava ovca, 2° vrsta kornjaša«. Sa / mjesto *h: rēja* (gornja Krajina, Lika, Crna Gora, Vuk) »isto«, *rejav* (Vuk, Vojvodina). Na *-ko rejko* m (Bastaji, Slavonija) »vo«. Na *-an rejon* (Požega) »jarac«. Sa *lj* mjesto *j reljka* (Kurelac) »ime kozi«. S prijevojnim samoglasom *o: rdhav* (Vuk, Srbija) »ospičav, boginjav, šorav« = *rõav* (Kosmet) = *rôšav* (Kosmet). U bug. također *rohov, róhkav, rohăk, rohki, rohlist* pored *rošav* »isto«, s glagolom *rosa se.* Odatle hipokoristik *róvo* m (Srbija). Imenica odatle nalazi se u rum. pl. f *rohii* pored *rofii* pored *roşii* (upor. bug. *rošav), ruhini* »Milchschork auf dem Kopfe und im Gesicht von Säuglingen«. U Crnoj Gori *razrohóliti, -roholīm* »promiješati npr. slamu, travu, sijeno«. S prijevojnim samoglasom *i rihla zemlja* (Smokvica, Korčula) »gornji rastresiti sloj zemlje, koji se nalazi iznad čvrstog sloja (= tarace); humus«. Sa samoglasom *u* mjesto *o* u Istri *rúhal, f -hla* »rahao«. Od pridjeva *rahal* postoje poimeničenja na *-ica rahlica* »motka sa dva zupca kojima se rahli zemlja«. Ovamo ide *răljica* (ŽK) »trokut od dva brvna za raskapanje snijega«. Na *-ost rahlost* »prhkost, sipkostj šupljikavost«. Denominali na *-iti* (faktitiv) *rahliti,* na *-jati rahljati* impf. (Rijeka) »presipati, pretresati, promiješati (žeravú po peći)«, odatle postverbal *ráhalj,* gen. *-hĵja* > *ralj* (Dalmacija, stezanje *aha* > *a)* »žarilo, žarač, vatralj« = *râj* m (čakavski, Lumbarda?) »komad drva kojim se potiče oganj«. Od praslav. osnove *rah-* na *-ulja: rahulje* f pl. (Dalmacija) »žarač, ožeg, vatralj«; *rahulja* (Crna Gora) »riba alburnus scoranzoides, uklјeva u proljeće kad baca ikru i omršavi (odatle ime)«. Faktitiv na *-iti* od *rah-* je *rasiti* (Krasić) *(na-)* (objekt *jastuke}* = slov. *rašiti* »lockern«. Nalazi se još u ruskom jeziku *rohlyj* »mekan, prhki«. Kako je pridjev *rahao* provincijalan (hrv.-kajk.), Maretić predlaže da se u što-kavskom zamijeni pridjevom *šupljikav, -kast.* Ie. vez.e nisu poznate.

Lit.: ARj 12, 949. 952. 13, 702. 857. Kušar, *NVj* 3, 388. *Pleteršnik 2,* 371. *Elezović 2,* 180. 183. *Miklošič* 272. 285. Matzenauer, *LP* 17, 170. 198-199. *Tiktin* 1335. Scheftelowitz, *KZ* 56, 182. *Pascu 2,* 206., br. 382. *Mladenov* 560.

rabat = *răat* pored *raăt* (Kosmet, Nenadović) = *rahèt* (Crna Gora) = *raet,* indeklinabilni pridjev (uz *učiniti se, biti},* prilog uz *stić* (Kosmet), maskulinum kao objekt uz *imati, nemati, učiniti koga* npr. *raju rahat,* »1° miran, ugodan, komod, 2° mir, bezbrižnost«. Kao pridjev dolazi u amplifikaciji (narodna pjesma, Vuk 6, 260) *svi svatovi rahat i veseli.* Postaje deklinabilan dodatkom sufiksa -4Й > *-an raetan (ćojk,* Lika). Apstraktum na *-luk rahãtluk* »mir, bezbjednost, komoditet« — (sa *aha* > *a) rátluk* (Kosmet). Denominal *razrahatUisati se, -eisern* »raskomotiti se«. Složenica *rât-lokûm* (Kosmet) »šećerlema, slatkiš«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *raka,* vulgarno *răkat* »mir«) iz terminologije običnog života: rum., bug. *rahat, glagol rahatjasvam,* arb. *re'hat,* čine. *(a}rihate* f pored *arăhate,* glagol s grčkim sufiksom *-ipsire* ~ *-isati arihătipsire,* ngr. (5αχάτι. Složenica *rahat-lokum* je evropski orijentalizam od ar. sintagme *rahat-ul-halkum* »ono što je grlu ugodno, prijatno«. Prvi dio složenice može se ispustiti: *lokum* (BiH) »vrsta kolača,

uštipaka« = *lokuma* (Vuk) »vrsta tvrdih uštipaka« < tur. *lokům.* Usp. *lokuma.*

Lit.: ARj 6, 140. 12, 946. 947. 949. 950. *Elezović 2,* 393. 476. *Pascu 2,* 159., br. 887. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 627. *Lokotsch* 1684. *GM* 364. Korsch, *ASPh 9,* 603. *Školjić'* 435.

rähl m = f pl. *rahle* (Bosna) »pult na kojem je kitab, Kuran«. Turcizam arapskog podrijetla tur. *rahle* < ar. *rahla* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 12, 950. Skok, *Slávia* 488., br. 621. *Škaljić** 529.

rahmet m (muslimanska narodna pjesma) (objekt uz *dati, ostaviti, predati, učiniti, zaželjeli}* »pokoj (kod kršćana)«. Na *-li rahmetli,* indeklinabilni pridjev pred ličnim imenom (npr. *rahmetli Hasan-aga),* na *-lija rahmètlija* m »pokojni, rajni, pokojnik (samo o muslimanima)«. Složenica od turske sintagme *alah rahmet ile* pored *ala-rahmet.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rahmet)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 12, 950. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 620. 622. Korsch, *ASPh* 9, 663. *Školjić' 529,*

rahor-gora = *rahur-gora* f (narodna pjesma) »(termin iz oblasti vezenja) sitna gora, grmlje, što ga vezilja naveze na platno, na kapu (kubakliju)«. Možda je u vezi s praslav. ra/r-u *rahal* (v.).

Lit.: ARj 12, 951.

räht m (Vuk, Srbija, narodna pjesma, varoši) = *rat* (Srbija) = *rakte* (pl.?) (Kanaveló) »konjska oprema«. Odatle" na *-li raktelija* f (Korenica, Lika) »oruđe«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. rahí) iz terminologije konja: rum. pi. *rafturi* »Pferdegeschirr«, bug., arb. *raft.*

Lit.: ARj 12, 951. 13, 24. *Tiktin* 1293. *GM* 360. *Škaljić" 529.*

raie m (Pelegrinović) = *rais* (Palmotić) = *raiz* (Gazarović) = *reiz,* u pridjevu *Reisova* (Pounje), *Reisova kula* (toponimi kod Izačića, Bosanska krajina), odatle muslimanska prezimena *Rejiz, Rejzović,* toponim pl. t. *Rejzovići* (Bihać). Složenica *rêis-ulèma* (Sarajevo) »muslimanski glavar«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ra'is* > tur. *reis* »kapetan, glavar«).

Lit.: ARj 12, 952. 954. 13, 857. 858. *Lokotsch* 1691.

raitar m (18. v.) »konjanik«. Od njem. *Reiter* »isto«.

Lit.: ARj 12, 954.

raj[1] m (Istra) = slov. *raj* »ples, kolo«. Od srvnjem. *rei(e), reije, reige,* bav. *Reihn,* nvnjem. *Reigen* »isto«, *Rey* (17. v.).

Lit.: ARj 13, 958. *Weigand-Hirt* 559.

raj[2], gen. *raja* m (Vuk), sveslav. i praslav., »paradis, dženet«. Pridjevi na *-ьn rânjnï* (Sarajevo) »pokojni, rahmetli«, poimeničen na *-ik rojnik* m prema f na *-ica rajnica.* Pretkršćansko (praslav.) značenje je bilo možda prema etimolozima (Bruckner, Kalima) »kraj bez zime«. Kalima traži to značenje vežući *raj* s prvim dijelom ruskog *rájduga (ravduga, roduga)* »duga, Regenbogen« i sa *sbrojb* »Zusammenflüsse, *rojb* »Schwärm«, sanskr. *rayas* »Strömung«, ie. **rei-* »affluer« i konstruira prema *krojb — kraj* semantičku skalu »Strömung, Meer > Meeresufer > warme Gegend > Paradis«. Uporeduje se i sa sanskr. *rayil* »dar, posjed, dragocjenost«. Izvjesno je da su slavenski prevodioci adaptirali grčko značenje gr. παράδεισος »(kod Ksenofonta) pare«, u Septuaginti »raj« s praslavenskim apelativom, koji je morao značiti »ugodno boravište, otok blaženih« kao što su gr. 58ης prema narodnim predstavama adaptirali riječi *pakao* »smola«. Upor. u tajnom jeziku prištevskih lončara (grnčara) izvedenicu *rajko* »sunce« i u ruskoj toponomastici *Raj-grady, Raj-gorodki* «naselje u lijepim mjestima« te *Rajna Frodo* (Krivošije, u Dalmaciji). Usp. i *races.* Riječ *paradis* je internacionalna riječ grčkog podrijetla, koja je iz zend. *pairi-dasza,* tj. prefiksalna složenica značenja »enceinte circulaire«, koja je po svojem etimologijskom značenju mogla dati povoda obrazovanju predodžbe o »otoku blaženih«. Na žalost za *rajb* u takvom značenju nema potvrde osim etimologijske konstrukcije. Za praslav. *rajb* kao ni za njem. *Himmel* nema utvrđenih ie. usporednica. Za lit. *rojus* i lot. *raja* ne zna se da li su u prasrodstvu ili posuđenice, kao rum. *raiu* »1° paradis, 2° daće, jelo koje se daje kod pokopa, isto što *pomană«.* Iz antroponimije treba spomenuti Jukićev navod da su se bosanski plemići *Rajkovići* zvali u tursko doba *Denetici,* perz. *Firduzi* (upór. bosansko muslimansko prezime *Firdus),* premda je *Rajko* hipokoristik od *Radoslav.* Isto tako Kreševljaković piše da su se *Rajiéi* islamizirali kao *Dzenetići.*

Lit.: ARj 12, 954. 960. 13, 5. Trojanović, *JF* 5, 223. Jukić, *Zemljopis* 142. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 452. *KZ 46,* 198. *WP* 2, 343. Sobolevskij, *Slávia* 7, 178. Kalima, *Slávia* 17, 33-37. (cf. *RES 25,* 119). Kreševljaković, *Radovi NDBiH* l, 111-164.

raja f (Vuk) »1° (kolektivno) podanici, 2° sirotinja« = *raja,* gen. *raje* (Kosmet) »(za tursko vrijeme) turski podanik nemusliman, kojf plaća porez (upor. izraz *kupiti po raji harale}«.* Jedan iz *raje* je *râjetin* (Vuk, upor. *turan* prema *rajetin).* Pridjev *rajski* (Srbija, Lika). Balkanski turcizam arapskog podrijetla, upravo arapski plural (ar. sing, *ra'ijje,* pl. *ra'aja* »žitelj jednog vladaoca koji plaća porez« prema *bērajā* »vladajuća klasa, borci, slobodni građani, koji ne plaćaju porez«) iz oblasti turske administrative terminologije: rum. *raid,* bug. *raja,* arb. *raje,* ngr. ρ" αιας.

Lit.: ARj 12, 958. 13, 9. *Elezović 2,* 164. *Mladenov* 558. *GM* 361. *Lokotsch* 1693.

rânjnlika f pored *rajnlika* = *răjnglika* (Krašić) = *ranjlika* (Lika) = *rajlika* (Varoš kod Broda) = *rantljika* (18. v., Slavonija, Srijem) = = *ranglja* (krv.-kajk., Belostenec) = (ispuštanjem *-ika) rantla* = *rajna* (Hrvatska, slov.) = (s deminutivnim sufiksom *-ék) rajlek* m (Trebarjevo kod Siska) = *răjglik* m (ŽK) »paděla, povna (ŽK), prsura, šerpa«. Od bav. deminutiva *Reindl* od *Rein.* Taj se germanizam nalazi i u češkom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

Lit.: ARj 13, 8. 54. 60. *Miklošič*272.

rajšpange f pl. (ŽK) »željezne spone na osovini«. Od njem *Reifspange.*

Lit.: ARj 13, 9.

rajta f (brv., prema Miklošiču) = slov. *reta* = *retra* (Toimin) »sito, Sieb«. Od njem. *Reiter f* < stvnjem. *ritera,* srodno s *cribrum.* Gubitak dočetnog *-r* nastao po zakonu disimilacije *r — r > r — 0.*

Lit.: Miklošič 277. *Pleteršnik 2, 422.*

râjtati, *-om* (Banija, Slavonija, Srijem, Lika, Krasić) *(pro-, za-)* »razbacivati svoju i tuđu imovinu, spiskati, profućkati, proćerdati«. Na *-alo: râjtalo* m (Banija) »raspikuća«. Od madž. *rajta* »frisch, auf, hallo, grabi« > rum. *raită* »(uzvik) pozor, naprijed, unutra«.

Lit.: ARj 13, 9. *Tiktin* 1294.

räk m (Vuk), sveslav. i praslav., prema f na *-ica rakica* pored *račića* »1° cancer, Krebs (s kojima je možda u prasrodstvu), 2° bolest«; *račića* znači također »1° vrsta raka, 2° kukac, 3 riba granceola (v.)«. Pridjevi na *-ov rakov* (13. v., ~α *juha, djeca,* čest u toponimiji u vezi s apelativnim *potok, do, bara, draga, noga, njiva;* poimeničen u f *Rakova),* poimeničen u toponimiji na *-ьc* > *-ac, -ica, -ik, -aca: Rakovac, Rakovica* (ali pridjev *rakovački,* što dokazuje da se sufiks mijenjao), *Rakovača, Rakovih; rakovica* (Stulić, Rijeka) »1° ženka, račića«, na *-nica răkovnica* (Vuk, Dubrovnik, Split) »1° maja squinata, 2° toponim«, na *-ina rakovina* »račja jama«. Pridjevi na *-j: račjī, гаéej,* koji dolazi poimeničen u f *Rača* (potok, rijeka, naselje na njoj) i u toponimiji; na *-irgi račinji.* Deminutiv na *-ьc rakac,* gen. *-kca* (Brod na Kupi, Hrvatska) = *-bk rakek* (hrv.-kajk.), *račac,* gen. *-ica* (Makarska krajina) »colica, nagla bolest u želucu«, na *-ić račić* (Belostenec, također prezime) = *racie* (Milna, Hvar, predjel uz obalu). Hipokoristik *raka sedmokraka* (narodna pjesma). Na *-äc rakač,* gen. *-oca* (Lika) »grane ilį štap kojim se love rakovi«. Radna imenica na *-jar račar,* s pridjevom *račārev* prema f na *-ica račarica* (Vuk) »koji hvata ili rado jede rake«, na *-ar râkãr* (Istra, Lika) »1° čovjek koji lovi rakove, 2° naprava kojom se love« prema f na *-ica rakarica.* Na *-ara žaba rakara.* Na *-ilo ráčilo* n (Slavonija) »pređa na drvetu za hvatanje raka«. Prilozi *račiće* »četveronoške« — *račimice* (Kanižlić) »kao rak«. Složenice *rakobolja* (Jambrešić) »carcinoma«, *rakolovac* (Jambrešić). Riječ je kulturna. Rumunji posudiše *rac,* Madžari *rak* i poimeničeni prodjev *racsa* »mreža za hvatanje rakova«. Ie. usporednice kao da ne postoje. Prusko *rakis* je posuđenica iz praslavenskoga. To može biti i norv. *roeke* < stnord. *rákion* ili obratno, praslav. je posuđenica odatle. Za identifikacije sa njem. *Krebs,* lat. *cancer* (odatle *čankir* preko fr. *chancre')* = gr. καρκίνος (odatle naziv bolesti *carcinoma),* koje predstavljaju reduplicirani korijen **qarqar-*qarqer-,* trebalo bi pretpostaviti disimilatorno ispadanje početnog *k* u **krakb,* za što nema nikakvih potvrda. Bruckner pretpostavlja **orkb* prema lit. *arke, erkė* »Zecke«.

Lit.: ARj 12, 847. 848. 849. 850. 851. 13, 10. 11. *Elezović 2,* 165. *Miklošič* 272. *Holub-Kopečný* 309. *Bruckner* 453. *KZ* 45, 108. bilj. *Mladenov* 556. *WP* \, 145. 354. Prusík, *Krok* 6 (cf. *AnzIF* 3, 104).

rakām, gen. *-ama* m (18. v., Vuk) = *rakām,* gen. *-mna* (Kosmet) »račun, cifra«. Na *-ica rakàmica* (Vuk) »školska računica iz koje se uči račun«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rakkam)* iz terminologije računanja: bug. *rakam* pored *nkam,* arb. *rëkom.*

Lit.: ARj 13, 11. *Elezović 2,* 165. *GM* 364. *Mladenov* 556. *Škaljić** 530.

rakanjel m (Zaječar) »hýla viridis, Laubfrosch«. Možda posudenica iz rum. *răcănel* »Laubfrosch«. Tiktin ima još varijante *răcăteț, răcămete* (Moldavija), *răchitei.* Ovamo ide zacijelo još *karakonjče* n (Svilajnac, Srbija). Hirtz navodi još 60 varijanata za tu žabu. Navedeni nazivi kao i *krekača, kreketača, krketuša* itd. naslanjaju se na već utvđeni vokabular kao *kraljevka* itd., *katalinka, gatalinka, katoličanka* itd. i potječu od oformljivanja onomatopeje *kräh kräa,* kojom se oponaša glas te žabe. [Usp. i tal. *raganella* »sorta di rana verde«].

Lit.: ARj 13, 12. *Hirtz, Amph.* 11. *Tiktin* 1290. *DEI* 3197.

raketa f (1759) = *raketa* (Bella) = *roket* m »praskalica, bomba«. Od tal. *racchetta* pored *rocchetto f* i *rocchetto* m, deminutiv od germ. *rocca* »kudjelja«. Naziv potječe odatle što kroz *raketu* ide štap koji naliči na preslicu < stvnjem. *rocc(K)o* »Spinnrocken«. Preko njemačkoga *raketla* f (Vuk, Milićević) = (metateza) *rakljeta* (19. v., Srbija) < njem. *Racketlein* > *regetlin* (hrv.-kajk., Belostenec, koji glosira sa *roketta).* Denominal na *-ati roketati, -am* impf, »bacati rakete«. Drugog je podrijetla današnji sportski termin za tenis *rèket* m (Zagreb) < fr. *raquette* (> tal. *racchetta),* prema engleskom izgovoru, od ar. *raka* »dlan«. Značajan je još hrv. naziv *raketa* »kostjela, ceitis australis, Zürgelbaum« < tal. *legno da racchette,* jer se *reketi* prave od tog drveta.

Lit.: ARj 13, 53. 14, 147. Schuchardt, *ZRPh* 35, 385-396. (cf. *RSI 5,* 291). *REW*⁴* 7013. *Lokotsch* 1683. *Weigand-Hirt* 2, 521. *DEI* 3190.

raketini, ak. pl. m (Vrbnik) »dječja bolest rahitis«, od tal. *rachitide,* nastalo od učenog liječničkog termina *rachitis* > (danas) *rahitis,* od gr. ῥάχις »kičma, spina dorsalis« i dočetka -mį. Disimilacija *ŕ — d* > *í — n.*

Lit.: ARj 13, 13.

rakija f (16. v., Vuk) = *rakija* (Kosmet, ŽK) = *racija* = *rakija* (čitava Istra, Vodice) »Schnaps, žganje (Brkini, prevedenica od *Brantweirì)«.* Pridjevi na *-ьn* > *-an rákiján* (~йо *bure, sud,* upór. bug. *rakijen),* proširen na *-it rakijaniti (sud,* Makarska), na *-ev rakijev (kotao,* Crna Gora), na *-av rakijav (sud),* na *-ski rakijski* > *ràkîskî* (Milićević) = *rakîski* (Kosmet) = (prema nepotvrdenom pridjevu *rakijin) ràkijnskî — ràkïnskî* (Vuk) = *rakínski* (ŽK) = *rakinjski* (Bukovica, Dalmacija). Deminutiv na *-ica rakij(i)ca.* Hipokoristik *raka.* Upor. *Oj rakijice, rakijo, rako* (Otok, Slavonija). Upor. humoristická imena *Raka šljivič* za *rakijaš* (prema *Vinko Lozić* za *vinopija).* Radne imenice: na *-dzija rakidžija* m, s pridjevom *rakidžijin* pored *(iji > i) rakidžin (* prezime *Rakidžija* u Dubrovniku), poimeničen na *-ica rakijdžinica > -id&inica* = *rakijačnica* = *rakijašnica* (ŻK) »pecara«. Na *-ai rakijaš,* gen. *-aša* m (također prezime) prema f na *-ica rakijašica* = *rakijàrica* (Lika). Denominali na *-ati rakìjati, -ãm,* na *-ariti rakijáriti, -kijārīm* (Lika), na *-leisati* (v.) *rakleisati, -šem* »piti rakiju«. Na turski *-li: rokli* (Pjevanija crnogorska: *tri su čelenke rakli, četiri ćekrkli),* nejasno značenje. U tom obliku još u složenici *rakli-sapun* (Elezović) = *rakli-safun* (narodna pjesma) pored ispravnijeg *rakili-sapun Isafun* (narodna pjesma). [Za Škaljića < tur. *irakli* »irački«]. Dolazi i bez sufiksa *-li raki--saplun* (Menčetić, Držić) = *raki-sapun* (Srbija, Milićević) = *raki-safun* (narodna pjesma) »mirisav sapun«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ḷalrakī,* pridjev od imenice *arak* »znoj«) iz terminologije pića: rum. *rachiu* m prema f *rochie* (Erdelj, preko hrv.-srp.), bug. *rakija,* pridjev *rakijen,* arb. *raqi,* ngr. ρακί.

Lit.: ARj 13, 13. 14. 19. *Elezović 2,* 165. *GM* 361. *Mladenov* 556. *Lokotsch* 92. *Školjić** 348.

rakita f (Vuk) = *rakita* (Kosmet, Peroj), sveslav. i praslav. **arkyta* ili **orkyta,* »1° salix caprea, viminalis, vrba, 2° veoma raširen toponim: poimeničen sr. rod pridjeva *Rakitno* (Hercegovina, etnik *Rakićanin* dokazuje da je toponim isprva glasio *Rakita,* pridjev *rakićski* sa *ć* od etnika; upor. polj. *Rakitno'),* na *-ica Rakitnica* (Kosmet, itd.)«. Pridjev stcslav. *raЂуiьnъ* nije potvrđen u današnjem jeziku, nego u navedenim toponimima. Poimeničen je na *-jača* u imenu ptice *rakitnjača* »psyloscopus rufus«. Na *-ov ràkitov* (Vuk), poimeničen je u toponimima na *-ьc, -ica, -oca, -ci: Rakitovac* (danas *Rakitovicaımijenıanıe* sufiksa), *Rakitovača, Rakitovci;* na *-ina rakitovina* »drvo«. Deminutiv na *-ica rahitica* (Lika). Koi. na *-je rakiće* n (Istra), toponim *Rakitje* (hrv.-kajk., 1229. *ad dūmus viminum Regetije dictorum,* 1292. *dumi horosth* (= hrast) *et rakatia,* prema madž. izgovoru). Biljka je kulturna, jer služi u kulturi pletera (koša, košarica). Stoga posudiše Rumunji *răchită* = *richită,* sa slav. deminutivnim sufiksom *richitiță, richițică,* kol. na *-iș rachitis,* Madžari *rakattya, rekettye, rakitya, rakoihya,* Arbanasi *rakite.* To je tim značajnije što i Rumunji i Arbanasi za vrbu imaju iz balkanskog latiniteta *salix, -ce* > rum. *salce,* arb. *shelk (pl.-qe).* Praslav. naziv nema ie. jednakih usporednica, ali se tumači iz ie. jezičnih sredstava: svode se na korijen **orq-* ili **arq-* koji se nalazi u lat. *arcuș,* gen. *-us* »luk«, gr. αρκευθος »borovica«. Taj je korijen značio »nešto savinuto«; u lotiškom *ërcis* pored *ecis* (< *eras')* »Wachholder«, s prijevojnim vokalom É, a u slavinama s α ili o. S obzirom na lotišku usporednicu posljednje je vjerojatnije. Slog *ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, samoglas *i* iz jery-a, a ovaj iz ie. u. Upor. polj. *rokita,* češ. *rokytí,* stcslav. *rakyta.* Za sufiks *-yta* nalazi se paralela u *korito* (v.), *kopito,* tako da bi to bio prvobitno pridjev **arą-ūta.* Bruckner dovodi praslav. **ork-* u vezu s *reka, r dbkb* i tumači *rakita* kao »die am Bach, Fluss wachsende«.

Lit.: ARj 13, 17. 18. 19. *Elezović 2,* 165. Ribarić, *SDZb 9,* 186. *Miklošič* 226. *Holub--Kopečný* 314. *Bruckner* 461. *KZ* 45, 104. *Trautmann* 71. *WP* 1, 81. *Boisacf* 78. *GM* 361. *Tiktin* 1291. Kienle, *WuS* 17, 144. Endzelin, *KZ* 44, 59. Pedersen, *KZ* 39, 475. Loewenthal, *ZSPh* 7, 407.

rakiti m pí. (istročakavski, haplologija tal. *-tide > -de) — rahitici* m pl. = *rakìtini* m pl. (augmentativ na *-ina)* »upala u zglobovima«, od učenog liječničkog termina, od gr. apstraktuma ἀρθρΐτι,ς, gen. -ιδος > tal. *artritíde î,* izvedenice od ἄρθρον »član«, tal. pridjev *artrìtico.* Istročakavski se oblik tumači disimilacijom *tr > t > r — t* bolje nego unakrštenjem sa ῥΟἱχϊ-ης, kako uzimlje Štrekelj. Upor. tal. *artètica* (14—18. v.) < lat. *anhritica.*

Lit.: ARj 12, 18. Štrekelj, *DAW* 50, 51. Matzenauer, *LF* 16,166. *DEI* 308. *3W.REW*⁵ 686.

Rakle f (16. v., Gundulić, Đurdević), ime vile s hipokorističkim sufiksom *-e* (tip *Jele,* itd.), deminutiv na *-ica Raklica,* također ime vile (Lukarević) = *rakla* (Bogišićeva narodna pjesma, opća riječ) »djevojka«. Sliči biblijskom imenu *Rahel, Rahela,* prema lat. grafiji *Rachele,* ali nije jasno kako je to ime došlo kao ime zaljubljenoj pastirici (vili).

Lit.: ARj 13, 19. 20.

raklo n (Korčula, Žrnovo, Trpanj) — *(a > o) roklô* (Vis, Komiža; primjeri: *odmotaj Á namotaj mi roklô, zavrti mi rõklõ) = roka,* gen. *roka* (Komiža; Brusje, Hvar, primjeri: *donês mi ono rako, ostàv se tèga rõkà, jer će ti donit palic;* suglasnik / ispao zbog disimilacije *r — Γ)* = (metateza) *la°kro* (Vrbanj, Hvar) »1° kolo, kotač (ali se u Korčuli ne može zamijeniti sa *rota* u karu /v./, *kotač),* 2° *(raklo konca)* rokêl (Rab), tal. rocchetto di filo«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rotulus* > vlat. **roclus* (kao u *vedus* < *vetulus).* Vlat. ρ > α bit će osobitost iščezlog romanskog narječja na Korčuli. Zore ima iz Dubrovnika *raklo* n u izrazu *kako čelo po raklu,* koje tumači: »uže po nekoj drvenoj spravi, po kojoj puze«. Pretpostavlja isto podrijetlo kao u tal. *raglio,* postverbal od *ragliare* < (onomatopeja) vlat. **ragulare* (za glas magareći). Nije jasno kazano značenje ni upotreba izreke. Ne zna se ide li ovamo. Značajno je još da se *raklo* upotrebljava u okolici Bjelovara (sela Pisanica, Grđevac, Gudovac, Prgomelji, Sretce, predgrađe Bjelovara) »čekrk«.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 22. *ARj 14,* 147. Zore, *Tuđ.* 18. Skok, *Slav.* 202. *REW*⁵ 7397. 7009.

rákno n (15. v., neutrum prema *sukno,* Vuk, Kaštela, Jadran, Primorje: 1473. *rakno crno* Zadar, 1487. Vrbnik, Vrh na Krku) = *rakno* (Cres) »1° kratki šal od plavetna sukna, što žene zimi nose oko vrata i dolje niz prsi, 2° (Lovran, Istra) das schwarze Tuch, womit die Totenbahre bedeckt wird, 3° zu hause bemachte Bettdecke aus Wolle (Cres)«. Nalazi se još u slov. *ráhno* »Regentuch, Leichentuch« i stcslav. *rakno* pored *гaЬIъ* »Kleid«. Pridjev na *-en rahnen* (Vrbnik, 17. v. uz *polica).* Deminutiv na *-ić raknia* (Vrbnik, slov. *raknič) = raknić* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° stolnjak od vune, 2° dugoljasta plahtica od vune kojom su se žene pokrivale preko glave da se brane od kiše mjesto kišobrana«; na *-ьc ràkanac,* gen. *-anca* (Kaštela, Dalmacija). Riječ *raknič* u Vrbniku znači »ormarić«. Možda ne ide ovamo, jer bi moglo biti da stoji mjesto *raklić,* a to od *arcula* (v. *rakva).* Najstarije su potvrde iz lat. dokumenta: 1090 (Split) *una racana,* s oslabljenjem penultime *račina* »posteljina ili kabanica«, sa sinkopom penultime 999. *racnas, rachna* (Dubrovnik, 1280). U istroromanskom *regánitsa,* sudeći po sufiksu *-ica,* potječe iz istro - čakavskoga. Prema Rohlfsu srlat. *racana,* koje je rašireno i u južnoj Italiji, a potvrđeno u lat. glosama, potječe od gr. ῥάκος »zerrissenes Kleid, Stück Zeug«. Nejasna je tvorba na *-äna.* Imao bi se pretpostaviti grčki sufiks -ιvός (kao κόκκινος itd.). Postoje još lat. varijante *raca, raga* (Georges).

Lit.: ARj 13, 20.21. *BI 2,* 298. *Pleteršnik 2,* 372. *Mažuranić* 1219. *Rački 26.* 153. *ASPh* 34, 306. *REW*⁴* 6983. *Rohlfs* 1839. *Banali 2,* 273-

4 *Miklósié 212.* Iljinski, *RFV* 74, 119-140 (cf. *Slávia* 3, 580). *JF 5,* 186. *IzvORJAS 20, 4,* 133. Skok, *ZSPh 2,* 395. Matzenauer, *LF* 16, 166.

rakım m (Vrbnik, Pančić) »procyon lotor, Waschbär«., češ. *rákon.* Od engl. *racoon.*

Lit.: ARj 13, 24. Matzenauer, *LF* 16, 166.

râlj, gen. *ralja* m (Stulić, Pavlinović, Dubrovnik, Rešetar) »dugački kolac kojim se peć ravnomjerno žari« = *(lj >f) rêj* m (Lumbarda) »komad drveta kojim se potiče oganj« = *raj* m (Smokvica, Korčula) »naprava za guranje šume u klačinu sa drškom 4 — 5 m dugom i gvozdenom viljuškom 1,50 — 2 m«. Denominal na *-ati raljati, -am* impf. (Stulić) »raljem žeravicu poravnavati, jariti«. Zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *radulus* m prema f **radula* (od *radere > rodirăţi}* »Kratzeisen«, preko **radlu > *raglu,* upor. furl, *rali* m »tirabrace, ferro ricurvo con lungo manico di legno per levar la brace, dal forno da pane«, fr. *raille* »Schürhaken«.

Lit.: ARj 12, 958. 13, 28. Kušar, *NVjì,* 338. Rešetar, *Stok.* 282. *REW*[3] 7001. *Pirana"* 845.

ralje f pl. (Pavlinović) »velika, obično životinjska usta«. Odatle hipokoristik *ralje* m »(pejorativno) nadimak čovjeku velikih usta«. Augmentativ na *-etina raljetine* f pl. (Lika) »čvälje (ŽK)«.

Lit.: ARj 13, 29.

räljin m (ŽK) = *raljen* (ŽU) »die Bretter, daska«, slov. *rajhelj,* gen. *-hĵja* pored *-heljna* (jugoistočna Štajerska). Od njem. skraćenice *Reichel — Reichladen.* Dočetak *-in — -en* kao u *feljbabin* itd. < *Feldweibel,* prema njem. pl. na *-en.*

Lit.: ARj 13, 29. *Pleteršnik 2,* 371. Skok, *ASPh* 33, 368.

• **rám**[1] m, pl. *rámovi* (Srbija) pored *ratna* f = *ratna* f (ŽK) »okvir«. Denominal na *-iti uramiti* »uokviriti«. Također češ., polj., rus. i rum. *ramă.* Ovamo možda i *rami* m pl. (Valpovo, Slavonija) »naprava s pomoću koje se izravnaju čizme kad su gotove«. Od njem. *Rahmen* m, stvnjem. *rama,* srvnjem. *ram(e)* f (u prasrodstvu s našim pridjevom iz ruskog *skroman,* rus. *kromy* »stan, krosne«.

Lit.: ARj 13, 29. 37. *Tiktin* 1295. *Holub-Kopečný* 309. *W P* 1, 487.

ram[2] m (Dubrovnik, Perast, Budva) = *râm,* gen. *rama* (Rab) = *râm,* gen. *râma* (Lumbarda) »mjed«. Odatle *ramina* (Šibenik, Split) = (unakrštenje sa *lama* »lim«) *lamina* (Žrnovo, Korčula) = *remilia* (Selca na Braču) »1° petrolejska kanta, 2° amper, otvorena široka posuda za vodu od lima«. Romanizam dalmatinske jadranske zone od tal. *rame,* a to od lat. *aerameli,* odatle na deminutivne *-ǝnus:* furl, *ramine,* tal. *ramino.* S deminutivnim *-olus ramijolica* (Vrbnik, 1639) »1° bakrena žlica kojom se grabi čorba, 2° bakrena posuda poput vrča« < tal. *raminolo.* Stara je posuđenica od iste lat. riječi u pridjevskoj izvedenici na *-eus* (sufiks materije) **aera/nanteus* (poimeničen u ž. r.) od **aeramentum* (nepotvrđen dosada u rom.): (jekavski) *romijenča* (Dubrovnik, Cavtat, Perast, Stoliv, Kotor) — *romijendža* (Vuk) = *rumijenča* = *rumendža* (Vuk) = (ikavski) *romīnča* (Žrnovo, Korčula) = *romīnča* (Smokvica, Korčula) = *romīnča* (Lumbarda, Kućište, Hektorović, Mikalja) = *rom nča* (1441) = *rumenca* (Jagićeva *Aleksandrida) — romenča* (Novakovićeva/l/gfoaKdnaa) = *rimenča* (14. v., Korčula) »amper, sic, lata, sigal, sidło, broka, bokar, bakren sud za vodu, iznutra kalajisan«. Pisano u stcslav. *гomenъca.* Deminutiv na *-ica romijenčica.* Augmentativ na *-ina romijenčina.* U ispravi iz 1441. *(Mon. şerb.* 408. *Sporn, srp. 2,* 98) spominju 2 *romenče felane, 2 romenče fruške.* Pridjevi nisu jasni: *fruški* je možda pridjev od *Frugi* < *Franki* (v.), kao u *Fruška gora.* Pridjev *felan* ostaje neobjašnjen. Riječ *romijenča* je jadranski romanizam, star, kako se vidi iz *a > o* i iz *Ц > č.* Od iste je latinske riječi s naglašenim lat. sufiksom *-ia, -mus* rum. pridjev *arămiu* »kupferfarben«, odatle poimeničeni f *arămie* »Kupferkessel«. Tu riječ unesoše srednjovjekovni balkanski Vlasi: *oranija* f (Vuk, Vukovar, Gradište kod Broda) »veliki kotao, kazan« = *aranija* (Bosna, Višegradski Stari Vlah) = *aranya* (Kosmet) »veliki bakarni legao, koji često služi i za pranje rublja« = *búg. haranija* »veliki kotao, kazan«, ngr. χαρανίον. Izmjena *m > n* je nastala valjda zbog izbjegavanja homonimije sa *arámija* (Kosmet) = *haramija* (v.). Upor. bos. izreku *Šalji Aliju po araniju, pa ni Alije ni aranije.* To je romanizam vlaškog (rumunjskog) podrijetla na Balkanskom poluotoku. Riječi *aeramen, *aeramentu/n* i **aeramenteus* latinske su izvedenice od *aes,* gen. *aeris* »mjed, bakar > imovina«, koje je u prasrodstvu s nvnjem. *Erz* »ruda«.

Lit.: ARj 3, 47. 9, 157. 13, 29. 37. 14, 154. Kušar, *Rad* 118, 19. *NVj* 3, 326. 337. Budmani, *Rad* 65, 164. *Elezovič l,* 17. *REW* 242. *Tiktin* 87. Matzenauer, *LF* 12, 164. *WP* 1,4.

Râma f, hidronim. Ta rječica izvire kod sela Varvare ispod planine Draguše. Utječe u Neretvu kod Udutskog (v. *uduť),* kod mjesta koje se zove *U siirama* (upor. *Ustiprača, Ustikolina, usti* »ušće«). Rječica daje ime kraju, horonim je i značila je »Bosna«. Od 1103. nalazi se u naslovu ugarsko-hrvatskih kraljeva. Tu je bio i samostan do 1689, kada je prenesen u Sinj : Gospa Sinjska je iz Rame. Tu su nađeni predmeti iz brončanog doba. Kao toponim dolazi još ime sela u kotaru Konjic i u općini Klis. Naziv nije izoliran. Odatle etnik *Ram-Ijanin,* koji kao toponim dolazi u Lici i u kotaru Podravska Slatina. Prezime i toponim *Ramljak.* Ovamo ide još kao ime planine (oronim) *Ramoćak* (duvanjska nabija), poimeničen pridjev *romski* na *-jak.* Kavanjin je objašnjavao postanje prema tipu pučkih etimologija: *Rama* je *arma pro gramaški* (štamparska grijeska *po gramaški = gramatički),* »latinski« tj. »oružan puk junački«. Budući da je ime rijeke, a hidronimi su od reda predslavenski i predrimski, može se o postanju reći tek toliko da pripada nepoznatom predrimskom (možda ilirskom ili čak još starijem) jeziku.

Lit.: ARj 13, 29. 37. 40.

ramaléz m (Riječka nahija, Crna Gora) »debela palica koja zatvara vrata, ulazeći s oba svoja kraja u zidove«.

Lit.: ARj 13, 30.

raman[1], gen. *-mna* m (Vitaljić) »drača vela (glosira Vitaljić), beli trn« = *ramna* f (16. v.). Od gr.-lat. *rhamnus,* biljka koja se pominje u psalmu 57, 10.

Lit.: ARj 13, 31. 38.

raman[2], gen. *-mna* m "(Vuk, Dubrovnik), odatle deminutiv na *-ъk> -ak rămenak,* gen. *-ēnka* pored *ramènak,* gen. *-énka* (Crna Gora, sufiks prema sinonimu *prsténak)* = *ruman,* gen. *-äna* ili *-mna* = *rman,* gen. *rmna* = hrv.-kajk., slov. *armen* = *jermen* = *ermen* (Belostenec) = *ärmanj* (Bakar) = *rmanj* = (možda s disimilacijom *m — n > m — Ī) rmel* (Jastrebarsko) »carev cvijet, titrica, kamilica, kamomila, bušinec, lipica«. Postoji još varijanta *revan* = *ravan* »chrysanthemum parthenium«. Raširenija je varijanta *romanika* f (Mikalja) = *romunika* (Paraćinska nahija) »titrica ili revan«, upor. sa *-ica* rum. *românită* (s mnogo varijanata) »anthémis cotula«, pored *roman* i slov. i češ. *rumánek,* polj. *rumianek), rumień.* Ta je varijanta dovedena u vezu s lat. pridjevom *romanus* od *Roma.* Upor. njem. *römische Kamille* i madž. *romaiszegfü* i rus. *rimskaja,* ali će Bruckner imati pravo kad tvrdi da je iz njem. deminutiva *Hermandel, Hermelchen,* a to iz srlat. *camomella* < gr. χαμαίμηλον > *kamomila* (v.). Sve te varijante nisu ipak objašnjene.

Lit.: ARj 13, 30-1. *Tiktin* 1335-1336. *Miklošič* 271. *Bruckner* 468. *REW*[3] 7371. Machek, *ČSR* 244-5.

ramazan, gen. *-dna* m (Vuk, Bosna i Hercegovina, Kačić) = *ramazan* (Kosmet) = *ramadan* (Kosmet) »1° glavni muslimanski post pred Bajram, 2° deveti mjesec muslimanske godine«. Pridjev na *-ski ramazanski.* U antroponimiji *Ramadan* »muslimansko ime i prezime«, odatle kršćanska prezimena i toponimi, odatle *Ramadanovići, Ramadanová.* Složenica *šehri ramazan* (muslimanska narodna pjesma). Upor. još dalmatinsko prezime *Robadan* s lomb. *rabodon* »galama«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *ramazan* < ar. *ramadan)* iz oblasti islama: rum., bug. *ramazan.*

Lit.: ARj 13, 30. 32. *Elezović 2,* 166. *Mladenov* 556. *Tiktin* 1295. *REW*[3] 7024. Korsch, *ASPh* 9, 664. *SkaïjiP* 532.

räme, gen. *-ena,* n. pl. *ramena* = *ramena* (Istra, po deklinaciji na *-n)* = *ramen* n (Jačke; Marulić, maskulinum po deklinaciji *o,* Hercegovina) = *ramo* n (po deklinaciji na *-o* kao *oko, uho, tijelo* već u stcslav., bug., rus. jeziku) = *râma* f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(formo, *огтёпь),* »spatula«. Izvedenice se prave od triju osnova: *ram-* (upor. *ime, vrijeme), ramn-* i *ramen-.* Od *ram-* na *-ъk* od sintagme *naramak,* gen. *-ārnka* m pored *naramak* (Vuk) »što se može metnuti na rame«, s deminutivom na *-ió naràmcié* i augmentativom na *-ina naramčina* (Lika), *dòramak,* gen. *-āmka* »ženski zobun bez rukava«, s deminutivom na *-e dòrāmce* n »muška haljina bez rukava«, *abramaca* (Bosna). Na *-ьc >-ac: rămac,* gen. *-mca* (Srijem, ćurčijski termin) »poklopac od crvene ili plave kože na kozunu (= kožuhu), koji pokriva šav ispod pazuha«, od genitiva *ramca > ranca* (upor. obratno gen. *Šanca* < njem. *Schanz > Samca,* s nominativom *Samac,* toponim) stvara se novi nominativ *ranac* (Hrvatsko zagorje) »1° poramenica, dio na ženskoj košulji od vrata do ramena, 2° (Lobor) rupa kuda se na ruke oblači košulja«; na *-ьca ranca* f (Šaptinovac) »bore na košulji na rukavu gdje je ušit, niza« upravo je postverbal od *rancati, rançam* impf, *(na-)* »činiti rancu, nábore na rukavima«. Ovamo još na

-ьce *ramce n (15. i 16. v.) potvrđen dva puta samo u pl. гатьса ostavšaa »pabirak u vinogradu«; (Bednja, hrv.-kajk.) rune m »ramenica na ženskoj košulji«. Pridjev na -ast ramasi »širokih ramena, pleća«. Deminutiv na -ica ramica, na dvostruki deminutivni sufiks -sce > -ъcъce rameice. U imenima domaćih životinja: na -ónja ronánja (Lika) »ime volu«, na -ulja ramulja (BiH) »ime kravi« = na -uška ramuška (Lika) = na -ašķa ramaška, na -eška rameška. Denominal na -iti obr amiti (pūskit). Od osnove ramn- (upór. slov. kamna, češ. náramný), koja se može shvatiti i kao pridjev na ъn od rám-, na -ica ramnica, naramnik (Stulić), naramnįak (Stupník), obramnica = (sa mn > vn kao vnogo < mnogo) òbrãvnica (Hercegovina) = òbrãvnica (Kosmet) = òbrãnica (Banat) = àbravnica (Vuk, Crna Gora, sa o > a, asimilacija prema idućem a, nastala zbog toga što je iščezla u svijesti veza s rame) »motka sa sudovima na kraju, nosi se preko ramena«, sekira naraunica (Habdelić) »securis od findenda ligna«, na -aca obramnjača (Vuk) = obravnjača (Srbija, narječje moravsko). Od ramen- na -ica ramènica, pòramenica = izaramenica, naramenica (Stulić) = na -ik ramenik, naramenik, okoramenica. Pridjev na -ast ramenast. Deminutiv ramence n. Augmentativ ramenina (Stulić). Kol. na -je rámenje n (Kosmet). Slog ranastao je po zakonu likvidne metateze. Ie. korijen *ar-, koji se nalazi u jaram (v.), u prijevoju možda i u remen (v.). Schnetz dovodi u vezu i ime Germana < pragerm. Dermana sa slav. гаmёпъ. U baltičkoj grupi niži prijevojni štěpen zastupljen je u stprus. irtno »Arm«, tako i u sanskr. irma-ķ dok u lit. irmede »Gicht«, a u lat. armus i u got. arms, nvnjem. Arm.

Lit.: ARj l, 30. 2, 660. 4, 120. 7, 551, 552. 8, 437. 438. 13, 30. 31. 32. 36. 51. Elezović 2, 166. 5. Miklósié 272. Holub-Kopečný 309. Bruckner 453. KZ 45, 107. WP l, 73. Mladenov 556. Trautmann 13. Schnetz, ASPh 40, 70-77. Mikkola 1/2 AnzIF 21, 107. Wijk, IF 20, 341. Hirt, IF 17, 291. 32, 296. Ebei, IF 6, 452. Persson, KZ 48. 122., bilj 1. Boisacq[3] 73.

rampas m (Bačka, križevački kraj) »1° novo mlado vino (Popović, bug.), 2° nevaljalo vino (Bačka, Križevci)«, također bug. »ovogodišnje vino«.

Lit.: ARj 13, 40.

rampīn, gen. -ina m (Dubrovnik) = rampin, gen. -Ina (Buzet, Sovinjsko polje) »(alat) kuka željezna«. Od tal. deminutiva na -ino < lat. -înus rampino, od rampa germanskoga podrijetla.

Lit.: ARj 13, 40. REW[3] 7032. Rešetar, Rad 248, 234. DEI 3204.

ran, određeno rani, î rana (Vuk, Kosmet) = rani (ŽK, opozicija kasni'), sveslav. i praslav., »δρ&ριος (s kojim je u prasrodstvu), matutinus«. Poimeničen na -ьc > -ac ranac, gen. -nca (Srbija, Rudnik) »rana kruška«, na -Ik raník, gen. -ika m (Vuk) »koji rano ustaje; na -ica ranica (Vuk, Srijem) = na -ika ranika (Budrovci, Đakovo) »rana trešnja«, na -ka ranka f = ranjka »1° rano voće, šljiva, vinova loza, 2° (Lika) ovca koja se prva s proljeća ojagnjila« prema m ranko (Lika) »1° takav ovan, 2° ime volu«, odatle poimeničen pridjev na -ovaca rankovača (Orahovica) »rakija od ranih šljiva« i na -uša ranjkuša (Makarska) »ptica planinska koja najprvo slazeći k moru kaže zimu«. Apstraktum na -ina ränina »rano voće«. Deminutiv na -će ranče n »prvo janje«, odatle rančica (Lika) »1° ime ovci od mila, 2° ime kokoši (Samobor)«, možda i rančuga (Pirot, Crnca) »raphanus raphanistrum«. Prilozi: rano (Vuk, opozicija dočkán, kasno), komparativ ranije »prije«, apsolutni superlativ rano rancato (Slovinac, južna Dalmacija?), ẓarana. Denominal na -iṭi răniṭi, -lm (.po-, pod-, u-) (opozicija docniti, kasniti). Odatle radna imenica na -lac (upravo poimeničen part. perf. aktiva na -ьc) rănilac, gen. -oca m prema f rmalica, ranoranilac·., na -ilo ranilo n (Vuk, ~ na vodu na Cvijetf), postverbal na - ik pòdranak = podrânak, gen. -ânka (Kosmet). Složenica od sintagme ranilist m »biljka betonica officinalis«, ranustajka (BiH), ranopad (Vuk) »eufemizam za govno«. Postanje prikazuje izričaj sunce se rada — bug. raida se^slănceto. Korijen je praslavenskog pridjeva prema tom izričaju u glagolu roditi se (v.). Upor. u rum. soarele asfinteįte »sunce zalazi«, upravo »sunce posvećuje«. Upor. niži prijevoj u baltičkoj grupi lit. rytas, lot. rīts »jutro«. Ie. je korijen *urōdhno, prijevoj perfektuma od *uredk- »rasti, dizati se, ići«, koji je u rod (v.), rašírenje korijena *er- »krenuti«, koji je u rinuti (v.)$_3$ roj, rijeka; *erei- rašireno je sufiksom t u baltičkoj grupi, dok je u slavinama rano upravo pridjev na -no od rod, u oba slučaja »ono što se odnosi na rađanje sunca«.

Lit.: ARj 13, 41. 57. 59. 60. NJ1, 106-110. 129-143. Elezović 2, 167. MiЬIoШ 273. Holub-Kopečný 309. Bruckner 453. WP \, 141. 290s Trautmann 246. Boisacq[3] 711. Oštiř, ASPh 36, 441-445. (cf jfF 3, 214). Šuman, ASPh 30, 305.

rana f (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkim jezicima, »πληγή, plaga«. Sveslav. i praslav. denominai ná -iti raniti, -trn pf. (iz-, na-) prema impf, na -a- rdnjati, rãnjãm (dubrovački i dalmatinski pisci), iterativ na -va- ranjavati, ranjavam (Vuk) = na -ivaranjivati, -īvām (17. v.) (iz-). Od rana na -ika ranika »biljka anthylis vulneraria«; pridjev rănav (16. v.), poimeničen ranavac, gen. -vea m (17. i 18. v.) prema ranavica f na -ast ranavast (Stulić), denominal na -iti ranaviti. Radna imenica ranar(nik) (Belostenec) »kirurg«, s pridjevom ranarski. Od osnove ranj- na -bk ranjak, gen. -njka »biljka anthylis vulneraria«, pridjev rănjav (Vuk), poimeničen na -ьc > -ac rănjavac, gen. -avca, na -ost rănjavost. Poimeničen particip perf. pas. ranjenik m (Vuk, 18. v.) prema f ranjenica (Lika) »1° ranjeno žensko čeljade, 2° ljekovita biljka« = na -ika ranjenika »anthylis vulneraria«. Složenica rak-rana prevedenica je prema njem. Krebs-schaden, Krebs-geschwür. Prema arb. varre »rana« riječ rana pokazuje gubitak početnog v- < ie. *vornă i rus. vor ona »Hennegatt, Öffnung im Hinterteil des Schiffes, in der sich der Ruder bewegt«, polj. wrona »otvor«, češ. vrana »Fassspund«, u hrv.-srp. sa sufiksom -ιο vrânj m »Spund«. Dodatkom sufiksa -ιο mjesto *vrana = vorona uklonjena je homonįmija s imenom ptice vrana. Upor. još sanskr. vranah, »rana«. Isti korijen u prijevoju uer- raširenom formantom -d uerd- nalazi se u impf, vrijeđati, vrijeđam prema pf. -vrijediti (po-, u-), s postverbalima povreda, uvreda i pridjevom na -ljiv uvredljiv. Početno v- u -vrijediti shvaćeno je kao prefiks ъ i zamijenjeno sa M- (fausse régression, Dauzāt) urediti (se) pf. (ŽK) »dirnuti u ranu, zadati sebi ozljeđu« prema impf, rediti »ranjavati, praviti žuljeve«. Madžari posudiše merégy »Pestbeule«. Slog vrě- nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. vered »laesio, vulnus«, polj. wrzód. Produljenje na d nalazi se u sanskr. avradanta »sie wurden weich, mürbe«, avesti varsává »weich, locker«, ags. wrotan »wühlen«, nvnjem. Rüssel. Ni za to produljenje nema baltičkih paralela. V. još rai.

Lit.: ARj 13, 44. 52. 55. 61. 62. 63. Miklošič 273. 384. Holub-Kopečný 309. Bruckner 453. 634. Mladenov 78. 557. RFV 66, 361. si. (RSl 5, 258). WP l, 286. Trautmann 236. Suman, ASPh 30. 305. Joki Unt. 194.

ranac, gen. -nca m, današnji vojnički izraz za ruksak m u hrvatskim gradovima. Od njem. Ranzen m, Rânzei.

Lit.: Schneeweis 122. Striedter-Temps 182.

randa f (Božava, Dalmacija), s prefiksom kontra (v.) kuntrarânda (ibidem) »brodski termin za vrstu jedra«. Od tal. randa germanskog podrijetla »sorta di vela di taglio a forma di trapezio irregolare«.

Lit.: ARj 13, 53. Cronia, ID 6, 118. REW* 7042. DEI 3205.

rânkati, -am· (Perast, afereza a-). Od tal. arrancare (13 — 16. v.) »iščupati«. [Usp. arankati »napasti, navaliti« (Nalješković)].

Lit.: ARj 1, 99. 13, 58. DEI 299.

rânketiv (na- Dubrovnik) = (-ljiv mjesto -iv) rânketljiv (ibidem) = rànketljiv (Cavtat) = rankativ (Mikalja) = rangljetiv (Ugljan) = (-6И > -an mjesto -iv, -ljiv) ranketan (orah, Vetranić), odbacivanjem sufiksa -etiv i zamjenom domaćim -av rănkav (Korčula), pridjev, »upaljen (o slanini, masti, ulju itd.), užežen«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. pridjeva na -ĭdus rancidus (od ranceo), sa ci > k (upor. sard, rankidu) kao u kimak, d > í kao u južnoj Italiji sic. rantíitu, graniselo (Napulj). Denominal oranketiviti se pf. (Stulić) »užeći se«. U Splitu je novija posudenica iz mlet. rancid, upor. istro-rom. ránzedo. Pridjevski sufiks -av zamjenjuje se varijantom -jav rančov (Split, Šibenik). Apstraktum na -eca < tal. -ezza < lat. -Mes rànkeca f (Dubrovnik, Cavtat). I u tal. narječjima lat. pridjev dobiva preda se g- unakrštenjem s lat. pridjevom crassus > grassus. To se opetuje i u hrv.: grancid (Rab), upor. krčko-rom. granzed. Zamjenom nenaglašenog sufiksa -jav nastaje grânčav (ŽK, Brač, Šibenik), na -ljiv grancljiv < mlet. granzio, na -iv grànciv (Malínská), garancîv (Pag) »pokvaren«. Denominál na -ati grančat (Božava) < granare. Hrv.-kajk. granah, f gronka (18. v., Belostenec, Kavanjin, Stulić) ne treba da ide ovamo, jer se može tumačiti kao i bug. grana, granilo, graniv »ranzig«, apstraktum granivost f = u ruskim narječjima goronit »isto« iz slav. jezičnih sredstava: *gor-no (upor. gorak, grk). Pridjev granah sadrži prema tome sufiks -tko kao sladak i ide zajedno sa hrv.-kajk. granuli, -em pf. »grknuti«. V. gorjeli. U Vodicama grank, f grä-aka »ranzig«, u Bednji (hrv.-kajk.) grunjek, određeno grunjki. U slov. i hrv.-kajk. odgovara tome grének, f -ka; grenko grenčen, f -čna, grenlina, gren, gen. -i f, denominali grenéti, gremii, grenčati, grenkoba, grenkost itd. Leksikološka porodica slov. gren velika je. Miklošič označuje slov. grének kao tamno u morfološkom pogledu (»in seiner Bildung dunkel«). Ako je granah od prijevoja

gor-, onda je *grenek* od nižeg štěpena *ger*-istog korijena. Sufiks je *-ъНо* isti i ista likvidna metateza u oba slučaja. I s te strane lat. *rancidus* moglo je kod nas dobiti *g* pred *r.* To bi bio slučaj unakrštavanja romanskog i slavenskog istoznačnog pridjeva.

Lit.: AR) 3, 385. 389. 9, 157. 13, 58. *Pleteršnik* 1, 250. Ribarić, *SDZb 9,* 149. Cronia, *ID 6,* 109. *Banali 2,* 186. *REW** 7040. *Ive* 97., § 119. Skok, *ASPh* 28, 467. 468. Kušar, *Rad* 118, 24, Budmani, *Rad* 65, 162. *Mladenov* 109. *Miklošič* 73. 273. *SEW* \, 333.

ranta f (Prigorje, Posavina, također slov.) »prečka, prečaga«. Od bav.-njem *Rante.*

Lit.: ARj 13, 60.

rânj m (Malínská) = *rãnj,* gen. *rãnjâ* = *rãnjo* m (Božava) »morska riba s otrovnim perajama«. Od tal. *ragno,* istro-rom. *arano* < lat. *arãnea, araneus.* Upór. u Malinskoj *ranjen* m »duguljasta plosnata riba do 25 cm duljine, isto što tal. *ragnon.* Dočetak *-en* nejasan.

Lit.: ARj 13, 60. Cronia, *ID 6,* 109. *REW*[3] 596.

ranja f (Makarska, Dalmacija) »kočak (u kome se hrani janje)«.

Lit.: ARj 13, 60.

ranjčki m pl. (Prigorje) = *ranjčki* (ŽKU) = *ranchi* (1774) = *rajnički* (~ *dukat,* 1588) = *pinez ranjičM* (1668) = *ranički (1592)* = *raniški* (1694), *rajnski (dukati, pinezf),* slov. *rajniš, ranjški.* S drugim samoglasima u poljskom i ukrajinskom. Naziv austrijskog novca prije uvođenja krunske vrijednosti, sinonim *forint(a)* — *vòrint, forent* (ŽK). Poimeničen njem. pridjev *rheinisch* (po rijeci *Rajni,* gdje se najprije kovao *Rheinischgulderi).* U Hrvatskoj se u latinski pisanim izvorima spominje *florenus rhenensis* od 1540. i 1542.

Lit.: ARj 13, 6. 62. Jagić, *ASPh 8,* 319. *Miklošič* 277. *Bruckner* 457. *Mažuranić* 1281. *Herkov* 1, 421-2. 2, 327-8.

ranjota f (Hrvati u južnoj Italiji, Molise) »žaba«. Od tal. *rana* s deminutivnim sufiksom *-otta.* Ta riječ zastupljena je u imenu biljke lat. *ranunculus* > *nàrãnkuo,* gen. *-ula* (Perast) = *granĩcula f* (Vodopić, Dubrovnik) »ranunculus asiaticus«. Glede dodatka *g-* upor. franc, *grenouille* i tal. *granocchia* pored *ranocchia* < *Jānočũlā* »žaba«. Glede izmjene *-uculus, -iculus* upor. *pediculus* prema *peduculus* > tal. *pidocchio,* fr. *pou.*

Lit.: ARj 3, 388. 7, 553. Wędkiewicz, *RSI 6,* 235. *REW*[3] 7046. *Prati* 814.

raolje n (Stulić) = *raoka* f (Popović) »biljka, stablo ricinus, Rizinusöl«.

Lit.: ARj 13, 63.

rap m, *rapa* f (Bella), deminutiv na *-ica rapica* (latinizam < *rapům, rapa* ili α za "k, upor. bug. *rápica* i rum. *rapita)* = *repa* (Istra, Bjelovar, Križevci, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru), *rjeta* (17. v.) = (ikavski) *řípa* (ŽK, Vrbnik, Božava, Sušnjevo selo kod Ogulina). Sveslavenska posudenica od lat. *rapa.* Sinonimi *blitva, broskua, mrkva.* Upotrebljava se i u narodnom liječenju *(bánját se u kûvanoj riti,* ŽK). Toponimi: *Repa* itd. Madžari posudiše *répa, repce.* Arbanasi *repe.* Pridjevi određeni *repní (^o sjeme"),* poimeničen *repnica* »mlado lišće od repe«, na *-jača repnjača* »jama za repu«, na *-jak repnjak* = na *-ište repiste,* na *-ast repast* »nalik na repu«. Deminutivi: na -бе > *-äc repac,* gen. *-pca* m »Rauke«, *repica* (Vuk) = *rjepica* — *rîpica* (Jačke), u Vinkovcima i okolici *repica* i *rlpica* znači »krumpir«, slično već Reljković: *repice* »Grundbirn«. Odatle pridjev *repični,* poimeničen *repičnica* »jabuka«; na *-j replja* f (poimeničen pridjev) »1° repa (Crna Gora), 2° vrst jabuke (slov.)«. Na *-ača repača* f (Vidovec, Varaždin) »jabuka nalik na repu«. Na *-ar* < lat. *-arius repar* = *ripar* (ŽK) »koji prodaje repu«. Na *-uh rèpuh,* gen. *-uha* (Vuk) = *repuv* (Lika) = *repušina* (Vuk) »tussilago petasites«. Glede sufiksa upor. *lopuh.* Odatle *repuš* »biljka u narodnoj medicini«, deminutivi *repušac,* gen. *-sca* »biljka prostjenak«, *repušak,* gen. *-ška* (Konavli) »mala repa«, *repušica* (Istra). Izvedenice od ikavskog oblika *ripar* (Hreljin) »carduelis cannabina«, *ritarica* »isto, sinonim: fazanel«, *ripnica* f (Sušnjevo Selo) »trava kao hrana za blago«, *ripnjak* »čičak«, *ripuh* »vrst čička«, *ripušnica* »rapunculus«, *ripilica* »sonchus oleraceus«. Složenica (madž.) *sárgarépa* »mrkva«. Slov. *répa, repušec* »Rapunzel« dok je slov. *repínceIj* < tal. *raponzolo* preko njem. *Rapunzel,* s velikom leksikologijskom porodicom. Jat u slavinama nastao je iz *}a* odatle što je romanski *r* bio mekši suglasnik od praslav. Upor. *Roma* > *Rimt,* češki *Rim* kao *řepa* i *patriarcha* > *podreka* (Istra). Osnovne riječi *r apum, raphanus,* gr. ραπυς mediteranske su biljke i pripadaju evropskom supstratu. Od deminutiva lat. *raphanela* > sjev.-tal. *ravanela* > *ravanele* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) »rotkvica«.

Lit.: ARj 13, 64. 875-885. 14, 32. *Pleteršnik 2,* 419. Hirtz, *Aves 2,* 417. *МіЫоШ* -277. *Bruckner* 475. *Vasmer* 512—13. *Mladenov*

557. *Boisacf* 836-837. Kretschmer, *KZ* 31, 411. Machek, *LP 1,* 158. *GM* 363. Osten-Säcken, *IF* 33, 252. Wijk, *ZSPh* 14, 11-12. *DEI* 3212.

rapa[1] f (Pančić) »riječna riba umbra Krameri, umbra canma, crnka«.

Lit.: ARj 13, 64.

rapa[2] f (Visoko, Bosna) »duhan šnjofanac, burmut«.

Lit.: ARj 13, 64.

rapina f (druga polovica 14. i prva 15. v.) »krađa, furto, latrocinio«. S umetnutim *in* pred labijalom *Tampina* (Marin Držić) »otimačina, grabež«. Učen latinizam ili dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rapina,* apstraktum od *rapere.* Ovamo možda prilog *narapice* (sjeverna Dalmacija) »naglo«, ako je od priloga *na* i *rap*-od *rapidus.*

Lit.: ARj l, 553'. 13, 40. 65. Rešetar, *Rad* 248, 234. *REW** 7054. 7055 a. .

rapõst m (Rab) »ponor (iza Tinjarose)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *repostum* < kllat. *repositmn,* tal. *riposta* »tramonto«. Na Lošinju (Malo Selo, Lussinpiccolo) ta stara posudenica glasi *rapoća* »ponor, provalija«, u kojem je nastala zamjena *č* mjesto si možda preko *št* > **šć* > *ć.* Samoglasnik *a* je nastao od nenaglašenog *e* > *ь* > *a* kao u *Nadin* < *Medium.*

Lit.: ARj 13, 65. 66. *REW** 7225.

rapsalj m (Srbija, Leskovac) = *rapsalija* (Pirot, Crnca) »bijela pšenica, triticum turgidum«.

Lit.: ARj 13, 66.

rarakati se, -čem pored *-kam* (Stulić, Rosa) »prepirati se, svađati se«. Možda je izvedenica na *-akati* (deminutivni tip *ljubakati)* od stcslav. *гагъ* »sonitus«. V. *rarog.*

Lit.: ARj 13, 66. Petersson, *KZ* 47, 259. Wood, *IF 22,* 157.

rárati, *râram* impf. (Gospić) »igrati se dječje igre *raranja,* tj. obnositi loptu oko igrača i bacati je na igrače«, u Travniku znači »zadirkivati, dražati«.

Lit.: ARj 13, 67.

rarog m (Senj) = *rarog* (Brusina, Cres, Trst, slov.) = (s disimilacijom *r* — *r* > *r* — *l~) ralog* (Krk). Pridjev na *-ov rãrõgov* (Senj). Deminutiv na *-ica rarožica* (Martinšćica, Cres). Sinonimi: *Map, kario, morski rak* »palinurus vulgáris«. S disimilatornim ispadanjem početnog *r arežica* (Bodulsko). Prema Brückneru izvedenica je na *-og* (upor. *oštrog,* v.) od stcslav. *гагъ* »sonitus«. Ne vidi se veza u značenju. S tom je riječju lakše spojiti *rarov* (Hrvatska, Vrančić) »vrsta orla, Habicht«. Augmentativ na *-ina rarovina* (Posilović). Na *-ъс* > *-äc rarovac* (Brač). Dočetak *-ov* je kao u madž. *raro* > rum. *rarău.* Stcslav. riječ *гагъ* obrazovana je s pomoću sufiksa *-r,* kao *dar, pir,* (v.) od onomatopejske osnove *ra-.*

Lit.: ARj 13, 28. 67. *Miklošič* 271. *Bruckner* 454. *WP* 2, 342.

rasa f (Vuk) »(termin istočne crkve) gornja haljina kaluđerska, (u katolika) kuta«. Balkanski grecizam. Nalazi se u većini slavina: stcslav. *rasa,* čak. i slov. *ras* m »žensko volneno krilo domaćega dela«. Bug. *raso* n prema srgr. i ngr. ράσον, dok je rum. *rasă* f kao u srp. U slov. je moglo doći preko lat. *rasům* kao i talijanizam *raz* m (Mikalja, Stulić, Marin Držić) »vrst glatke svile« < tal. *raso* »atlas«.

Lit.: ARj 13, 67. 426. *Miklošič* 273. *Bruckner* 454. Vasmer, *GL* 127. *Mladenov* 557. *Tiktin* 1299. *Románsky* 127. *REW*[3] 7082.

rasanatiti se pf. (Lika) »raspričati se, razgovoriti se«. Čini se da je složenica s prefiksom *raz-* ali se ne zna što je osnovni glagol. Možda je u vezi sa zamjenicom *ono,* s prijevojem duljenja *ō* > *a.*

Lit.: ARj 13, 70.

rascópati, *rascōpām* pf. (Vuk, Srbija, Hrvatska) = *rascōpat, rascōpām* (Kosmet) »razbiti, razmrviti, raskoliti, rastući, rascijepati«. Bez prefiksa glagol ne postoji. Osnova *cop-* nalazi se u izvedenici na *-at* (v.): *cotai* m »komad« = *cepać* m (Kosmet, *e* mjesto *o* prema *cepatf)* »veliki komad«. Zacijelo je od arb. *ćope* f »komad«. Ovamo ide i *raščupati, raščupam* pf. (Poljica, Dalmacija) (objekt: *glavu)* »rasici glavu (kad se prasne glavom o stinu ili kad ko udari kamenom o nju)«. Ne zna se ide li ovamo pejorativni glagol *zacópati se* »zatelebati se (Zagreb), zaljubiti se«. Svakako nema nikakve veze s osnovom *cop- côpanja î,* odatle na *-ica* i *-ka côpanjica* = *copanjka* (ŽK), također slov. »hölzerne Unterlage bei den Fässern«. To je germanizam od njem. *Zugbaum.*

Lit.: ARj 13, 77. *Elezović 2,* 171. 419. 423. Skok, *ASPh* 33, 360. *Pleteršnik* 1, 87.

rascozati, *-am pî.* (Lika, objekt: *obuću')* »rascokljali (v.), razderati« prema impf, *rascozavati, rascòzāvām* (Lika). Bez prefiksa glagol ne postoji. Vjerojatno od njem. *zerzausen,* stvnjem. *zerzûôn.* Njem. prefiks *zer-* zamijenjen je našim raž-. Germanizam je ušao u lički govor preko graničarsko-njem., kao *Kordun,* gen *-una* m, kraj uz nekadanju tursku granicu, koja se nije smjela prekoračiti, jer je tu bio *Militärkordon ı* pa *Lemùstranjga* f < *Allarmstange.* Glede *au* > *o* upór. *coprnica* (v.).

Lit.: ARj 13, 77.

raskoš, gen. *-i f* (bug., rus., češ. i polj.) = (prijelaz u deklināciju *a) raskola,* praslav., »luksuz«. Pridjev na *-ьn* > *-an raskošan* (Piva-Drobnjak) »rasipan, luksuzan«, poimeničen na -osi *raskošnost f,* na *-it raskošit,* na *-iv raskošiv,* deminutiv *raskošahan* (Stulić). Denominal na *-iti ráskošiti (se)* impf, »sich ergötzen« prema na *-iva- raskošivati se.* Na *-je raskošje* n = *raskošja* f, na *-aj raskošaj* (Stulić), s prijevojem duljenja ō > *a raskašati se, ràskāšām* pored *raskašivati se.* Bez prefiksa *raz—koš* nije potvrđeno ni u jednoj slavini, valjda zbog homonimije s *koi* »1° Flechtscheuer, 2° Korb«. Put za utvrđivanje etimologije pokazuje prilog *raskono* »raskošno« < **raz — koh — no, raskoniša* f ili *raskoniš* m (Kašić) »slast, uživanje«, koje je zacijelo izvedeno od *kohati se.* Taj glagol nije potvrđen u hrv.-srp., nego u češkom i poljskom jeziku u značenju »ljubiti se«. Možda ide ovamo i naziv trave *raskonjik* (Belostenec) »eupatoria«. Čini se da je u vezi s lat. *carus,* od ie. korijena **qa~* »ljubiti, željeti« raširenog formantom s.

Lit.: ARj 13, 103. 120. 125. 129. I33.*Mrklo'sič* 122. *SEW* 152. 491. 580. *Holub-Kopečný* 175. 316. *Bruckner* 242. *KZ* 43, 311. *Mladenov* 544. *WP 2,* 449. Sutnar, *Jagičev zbornik* 612-617. Pedersen, *IF* 5, 53. Schmidt, *KZ* 32, 361.

rästak, gen. *-aka* m (Kosmet) pored *răstbk — r ástak* (Vuk?) »crvena boja za vjede i kosu žena«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rasuht* = *ruisuht* > tur. *rastık* »mineralna crvena boja, koju ženskinje upotrebljavaju da vrane vjede i uopće kosu«) iz oblasti kozmetike (šminkanja): rum. *rastie* = *rîstic* (Moldavija) = míze, ngr. ῥ'Ιχστίκι..

Lit.: Elezović 2, 170. 539. *Tiktin* 1329.

rastalica f (Božjakovina) = *rastalka* »ptica querquedula, krčuga, krdža (v.), skrž«.

Lit.: ARj 13, 265.

rasti, *-ēm* impf. (13. v., Vuk) *(do-, iz-, na-, nedo-, ob-, od-, po-, pana-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, uz-, za-)* — (sa *a* > *e* poslije *r* u čakavskom i dalmatinskom, dubrovačkom) *rèsti, -ēm* (s istim prefiksima), na *-eti rastjeti* = *rašćeti* (Dubrovnik) *(do-, iz-},* *narastiti* = *restiti,* na *-ati izrastati, izrastam* prema **rasnuti, -em* (rekonstruirano prema *da mi porasneš,* narodna pjesma, Vranja) i iterativima na *-va- izraštávati, -rastavom* (18. v.), *izrašćivati, -rašćujem* pored *-vam* (18. v.), *narastivati, -ujem,* sveslav. i praslav. **orst-,* bez paralela u baltičkoj grupi, »crescere > krešiti, krešivati, (ekspresivni izrazi:) dikati, prtiti, titnjati«. Postverbali: *rast* m, f (16. v.) »1° rastenje, 2° dob, statura, 3° otok slezene (15. v.)« = *rasti* m pl. (Prčanj) »bolest jetre«. U značenju »bolest jetre« posudiše Rumunji *rast* i Madžari *raszt* »Anschwellung der Milz«. Ostali postverbali: *izrast, mdorāst* f (Lika) »(pejorativ) onaj koji je ostao malen«, *nerast* m (hrv.-kajk., s prohibitivnim *ne-}* »otok slezene«, *obrast* f, *narast* (Belostenec), *narasta* f, *porast, uzrast, zrâsti* m pl. (Vodice) »bolest u zglobovima zbog prebrzog rastenja«. Postverbal na *-bk* > *-ák: izrastah,* gen. *izraska* (18. v.), *narastah,* gen. *-ska* (Riječka nahija). Na *-ilo rastilo* n »rasadnik«. Na *-ěn raštan* (Primorje, Trebinje, Hercegovina) »kupus bez glavice« = (sa zamjenom dočetka *-an* sufiksom *-tka* za bilje) *raštika* (Mostar, Dalmacija, Hrvatska, Vuk). Apstraktum na *-(j)aj: narastaj* (Bella), *izrašćaj, naraštaj* (Vuk), odatle na *-ьc* > *-äc narastając* »jedan iz podmlatka u bivšem Sokolu«. Na *-je prorašće* n. Pridjev na *-ьn* > *-an rasan (pijetao)* (Kurelac), na *-iv rastiv,* poimeničen na *-ъk rastivak,* gen. *-vka* »1° virgultum, 2° svib«, na *-ljiv narast-Ijiv.* Particip pret. akt. poimeničuje se *izrastao,* gen. *-rasti* f »što izrasle na čemu«, na *-ica obraslica* (Vuk, Dobrota) »ono što na kočanu od zelja preko zime nanovo izrasle«, *odraslica* »žensko koje je već odraslo«. Na *-ina raslina* je prema Marelicu čehizam. Na *-ika obraslıka* (Šaptinovac) »brazgotina, požiljak«. Ovamo *obrašljica* (Ljubiša) i *obrašnjica* (Riječka nahija, Crna Gora), s gubitkom samoglasa *o-* u prefiksu *ob* (upór. *biskati, buliti, driješiti) brasùnica* (Hercegovina, Dalmacija) »obraslica« < po Daničiću **obrashnica* prema *obrasuniti se* (Zore) »postati brasunica«, *braš-Ijenci* m pl., toponim *Brašljevac,* gen. *-vca* (ŽK). Značajan je i rumunjski primjer, koji ide ovamo: *odraslă* pored *odrazia* f »Spross, Schössling«, s glagolom α *odrasli* < stcslav. *otrash.* Tu je i ír > ár upadljivo (prema

hrv.-srp. ili asimilacija kao u *si* > *zlï}.* Slog *r a-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *rosí,* rus. *roste.* le. Korijen nije posVe pouzdano utvrđen. Prema sanskrtu *rdháti* (3. 1.) »uspijeva, steže«, gr. ορμενος »tige, pousse, trognon de chou«, lat. *arduus,* știr. *ard* »visok« pretpostavlja se kao ie. korijen **ordh-,* prijevoj perfektuma od **er(g)dh-* »rasti«, koji je u slavinama raširen s pomoću *-to.* Pretpostavlja se srodnost i s lat. *arbor,* odakle je *jarbol.* Bazi **eredh-* pripada i *гоаъ* (v.). Brugmann veže naprotiv sa sanskrtom *ṛsva* »visok«, gr. δρος »brijeg« i pretpostavlja **ors-ti,* dok Johansson veže doduše također sa *rodb,* ali pretpostavlja **ordh-s-to* ili **rađh-.*

Lit.: ARj 1, 593-594. 2, 660. 4, 287. 7, 555. 821. 8, 46. 441. 442. 13, 260. 291. *Elezović 2,* 198. 445. Ribarić, *SDZb 9,* 206. Maretić, *NVj* 3, 111. *Miklošič* 226. Berneker, *IF* 31, 400. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 463. *KZ* 46, 209. *Mladenov* 557. *WP* l, 149. *Tiktin* 1306. 1081. *GM* 367. *Boisacq** 711. Johansson, *KZ* 32, 434. 512-513 (cf. *AnzIF* 2, 91-92). Brugmann, *Gr.* I[2] 734. bilj. Ehrlich, *KZ* 39, 566. Leumann, *IF* 58, 116. Wijk, *IF* 28, 132. Mikkola (cf. *AnzIF* 21, 107). Vaillant, *Zlătarii* l, 253-255 (cf. Rešelar, *Slávia* 8, 637). Wędkiewicz, *RSI 6,* 235. Putanec, *Filologija 6,* 158.

rasa[1] f (17. v., Urbar vinodolski, Sutomore, Bar, Dubrovnik, Boka, južna Hercegovina, Crna Gora, Konavli, Istra, Vodice, Almaš, Slavonija, Bosna, Dalmacija) »1° sukno u 4 niti, sukno plavetno za čakšire (17. v.), 2° ponjava od raše, 3° suknja (Crmnica), ženska haljina bez rukava, 4° nakit za glavu« = rasa, gen. rasi *f* (Rab) »panni crassi genus«. Najstarija je potvrda kod nas iz 1372. *drappo vacato rassa,* koje se izvozilo iz Dubrovnika u Jakin. Oblik *raš* m nije pouzdan, jer potvrda *tri kaveca (= kavetac,* gen. *-ča* »komad«) *rasa,* koja se čita u Jirečeka, *Spom.* 92. 94. glasi upravo *raža,* a to bi moglo biti tal. *(arrazzo* »čilim«. Naziv rasa nastao je po horonimu .Rasa = *Raška* (stara srpska država). Preko Dubrovnika, odakle se to vuneno sukno izvozilo na zapad, ušla je riječ ne samo u talijanski jezik i njegova narječja, nego i u španjolski i portugalski, u njemački, poljski i madžarski.

Lit.: ARj 13, 360. 361. Milelić, *SDZb 9,* 610. Ribarić, *SDZb* 9, 186. Kušar, *Rad* 118, 22. *Mažuranić* 1221. Jireček, Sťaaí 2, 57. *REW*[3] 7071. *DEI* 3209.

Raša[2] f (1325, Istra), rijeka. Ide zacijelo zajedno sa stsrp. gradom *Ras,* odatle etnik *Rašanin* (Palmotić, Vitezović), pridjev (kletik) *Raška* »rijeka na kojoj je .Ras, i zemlja kojom protječe«, tako da *Rašanin* znači »1° čovjeka iz te zemlje, 2° prezime u Dečanskom hrisovulju«. Od imena grada nastade kod Madžara *Rác* »1° čovjek iz Raške koji se naselio u Vojvodini, 2° Srbin uopće, 3° prezime«. Talijanski je naziv za istarsku Rašu *Arsia* (učeno prema antičkom nazivu). Prema tome je slog ranastao po zakonu likvidne metateze kao u *Skradin* < *Scardano, Labin* < *Albana.* Na Apeninu opetuje se kao toponim *Arsia* (silva, Rim), na natpisima u Picenumu arsz'a, u etruščansko-umbrijskom *arsie* »saneie«. Naziv je bez sumnje pred-ie. iz doba diviniziranja rijeka, šuma (lolem).

Lit.: ARj 12, 846. 13, 361-2. 388. *Mon. croat.* 16. *SEZb* 4, CLXV i CLXXXII. Loewenlhal, *Wus* 10, 162. 168. Melich, *MNy* 5, 387 (cf. *RSl* 3, 396). Ribezzo, *Onomastica 2,* 44.

rašāk, gen. *-ška* m (Vuk, 18. v., M. A. Reljković, Lipovo polje, Lika, Vinkovci, Virovitička županija, Varoš kod Broda, Dalmacija, Bosna i Hercegovina) = râsafe (ŽK) = *rašak,* gen. *-ška* (Islra) »1° molovilo, vilao, Haspel, 2° mjera za pređu, 3° oruđe kojim se kupi otava, 4° (metafora) vez na košulji, 5° vrsta puške«. Postanje nije objašnjeno. Možda je kao i *rašlje, račve* izvedenica od *rak,* s deminutivnim sufiksom *-bk,* sa *ck* > *šk,* ali **račak* u tom značenju nije nigdje potvrđen.

Lit.: ARj 13, 361.

rašedija f (Bosna i Hercegovina) = *rešedija* (Banja Luka, Mostar) »slaiko jelo od nišesle (= najfinijeg brašna)«. Turcizam arapskog podrijella (ar. *rešedlje* »rezanci«) iz terminologije jela.

Lit.: ARj 13, 377. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 629. *Školjić** 534.

raškvajät, *-am pí.* (Božava) »rastopiti«. Od tal. *squagliare* »isto« < lat. *ex-coagulare.* Upór. *kolada.* Tal. prefiks *s-* < lal. *ex-* bio je pojačan našim rar-,

Lit.: Cronia, *ID 6. REW*[5] 2005.

raspa f (ŽK, Buzei, Sovinjsko polje) = *raspa* (Božava) = *ra(j)špa* (Krasić), slov. *rajšpa* pored *raspa* »lürpija, grebuša (Konavli), strugać«. Denominal na *-ati: raspai* (Božava), *raspati, -am* (ŽK), slov. *raspati.* Od tal. *raspa,*

raspare < germ, raspon. Poimeničen part. perf. raspai m (Mikalja) »resko vino« < tal. vino raspato. Upór. arb. reshpë.

Lit.: ARj 13, 174. 392. Zore, *Rad* 115, 153. 138, 58. *Pleteršnik* 2, 372. 375. Cropia,Я> 6, 118. *REW³* 7077. *GM* 364.

rašpakati, *-am* pf. (Perast) »rascijepati«. S našim prefiksom *raz-* od tal. *spaccare* »isto« < germ, *spahhan,* upravo unakrštavanje domaćeg glagola s talijanskim.

Lit.: ARj 13, 392. *REW³* 8114.

raštel m (Krk) »1° dio krosana ili stana, 2° gradela, 3° grebljica« = *rasteio* n (Lika) »grebljice u tari« = *roštil* m (Kućište) »drvena vrata« = *raštio,* gen. *rašćela* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »vrata na dvorištu, gvozdena rešetkasta vrata« = *rašte,* gen. *-ela* (Božava) »cancello, raštelio« = *raštel* ili *rašteo,* gen. *-ela* »mjesto na tursko (= bosansko)-hrvatskoj granici gdje se vršila dozvoljena trgovačka izmjena robe«, odatle toponim *Raštel* (Korenica), *Rasteia* n pl. (Dalmacija). Na tal. *-ata* > *mlet. -ada raštelata f* (Dubrovnik, Cavtat) = *reštelada* (Korčula, Potomje) »drvena ograda dvorišta« = *rašćelađa* (Prčanj) »Schutzgitter, koji dijeli npr. konobu od spremišta zvanog *mező«.* Od tai. *raštelio* pored *rastrello* < lat. *raštelius,* deminutiv na *-ellus* od *rastrům.* Ovamo sa *a* > *o* (?): *roštilj,* gen. *-ttja* (Vuk, Vojvodina) = *roštelj,* deminutivi *roštelac,* gen. *-Ica* (Jambrešić) = (zamjena sufiksa *-ellus* sa *-arius* > mlet. *-er* ?) *rostir* (18. v., Slavonija) = *roster* (Belostenec), deminutiv na *-ьc* > *-äc rošterac,* gen. *-rea* »gvozdena rešetka na kojoj se što peče, gradela (v.)«. Nalazi se u madž. *raštely* i rum. *rosteiu.* Taj je kuhinjski termin nastao unakrštenjem iz germ. *Rost* > tal. *ròsta* (upravo iz langobardskoga) i lat. *raštelius.* Ali nije objašnjen problem kako se to unakrštenje dogodilo na arei madž., hrv.-srp., slov. i rum., a da nema za to traga ni kod Romana i ni kod Germana. Postoji i germanizam bez sufiksa *roš* m (Mikalja, Belostenec, koji kaže da je dalmatinska riječ) i u slov. *roš, rošt,* polj. *roszt,* češ. *rošt* < njem. *Rost.* Bella i Stulić imaju i *roz.*

Lit.: ARj 13, 393. 14, 177. 180. *генас* 11. *REW* 7078. 7385. *Prati* 844. Matzenauer, *LF* 17, 176.

rät m (13. v., Vuk) = *rat,* gen. *-i* f (Baraković *Vila* 204: *gdi s morem rati ni;* Marulić) = (prijelaz od deklinacije *i* u deklinaciju *a) rata* f (Kosmet) »bellům«. Danas nije općenita narodska hrv.-srp. riječ za taj pojam. Na zapadu se kaže *boj* (v.) od *biti.* U starijem jeziku također boj, *razmirica, razboj.* Rumunjska posuđenica je *răsboiu* za lat. *bellům,* koje se nije očuvalo ni u jednom romanskom jeziku. Ta je posuđenica ekvivalenat za franačko *wera* > tal. *guerra,* fr. *guerre,* itd. u zapadnoj Romaniji. U narodnoj pjesmi je *razboj* »bojište«. Od drugih slavina nalazi se još u stcslav. *ratb f* (tako i u prijevodu Hamartola), bug., ukr. i veliko-rus. (također femininum). Može se uzeti da je praslav. **or-tb.* Upor. sanskr. *rtiķ* »Angriff«, gr. ερις, gen. -ιδος »lutte«. Mladenov veže sa *rana* i *raž.* To je prijevojni štěpen perfektuma od ie. korijena **er-* sa sufiksom *-t.* Pridjev na *-ьn* > *-an ratan,* određeno (danas obično) *ratni,* stcslav. *гаіълъ,* pöimeničen na *-ik ratnik.* Na *-ište ratište* n (neologizam) »bojno polje, Kriegsschauplatz«. Denominali na *-iti rotiti, -īm (za- se},* na *-ovati ratovati, -ujem.* Složenica i neologizama ima dosta. Od tih je običan *ratoboran.* Iz antroponimije *Ratimir* i toponimije *Ratiboř* (češ.). Upor. i stcslav. *retb* »aemulatio«.

Lit.: ARj 13, 394. 399. 401. 404. 405. *Elezović 2,* 171. *Miklošič* 273. 284. *Holub-Kopečný* 310. *Mladenov* 557. *WP* l, 139. 2, 332. Pedersen, *KZ* 33, 367. Horák, *ĀSPh* 12, 299. *Boisacq** 280.

rátal), gen. *ratlja* m (ŽK) = (sa íí > *kl) raklič* (Sisak) »kolac za pričvršćivanje bacava na kolima (služi upravo za skraćivanje lanca)« = slov. *rájtelj,* gen. *-tija* ili *-teljna.* Denominal na *-ati raujat (za-* ŽK) — slov. *rajtljati.* Od njem.-bav. *Raitei.*

Lit.: ARj 13, 399. *Miklošič* 372. *Pleteršnik 2,* 372. Skok, *ASPh* 33, 369. 29, 478. Štrekelj, *ASPh 12,* 485.

rátati se (Vodice, Istra) »fieri, uspijevati« = *rátati se* (Krasić, hrv.-kajk., subjekti *svinje, deca}.* Pleteršnik ima iz Štajerske i Prekomurja *grătati, -am* »postati, posrećiti«, koje upućuje na njem. *geraten.* U tom značenju kaže se u ŽKU *rajtati se* (subjekti *dica, volavi)* »gut wachsen, uspijevati«. U slov. *rajtati* impf, znači još »računati, misliti«, *rajtati se* (istočna Štajerska) »sich besprechen«, *odrajtati* »entrichten«, *òbrãjtati* (ŽU). Odatle slov. radna imenica na *-avec rájtavec.* »Rechner«, apstraktum slov. *rajtinga î* = *răjtinga* »račun« (ŽU). U značenju *rátati se* — *rajtati (se)* unakrstila se dva njemačka glagola: *geraten* i bav.-njem. *raiten* »compter, cribler«, koje je očuvalo

u potpunosti ovo značenje u *rajtinga* (sufiks *-inga* kao u *falinga, füringa,* njem. *-ung)* itd., »račun, računati, platiti itd«. Do unakrštavanja je došlo zbog izgovaranja *ge-* > *}э,* koje je metatezom došlo u naglašeni slog.

Lit.: ARj 13, 9. *Pleteršnik l,* 246. 782. 2, 372. *Miklošič* 372. Popović, *Sintaksa* 41. Ribarić, *SDZb 9,* 186.

ratište n (Dubašnica, Krk) »polukružno držalo na *vrujama (—* koš, košarica), lucanj (v., ŽK)«, *izaziva* uporedenje sa slov. *ratíšíe* »Lanzenstiel, -schaft, Sensen-, Axtstiel« = (unakršteno sa *ranta* »Stange«) *rantišče* »Sensenstiel« i sa stcslav. *ratište* »hasta«, češ. *ratište* »1° isto, 2° držalo u kose, srpa«, ukr. *rátišče,* ruš. *ratovišče.* U značenju »sulica« kod Stulića iz ruskoga. Matzenauer uporeduje s lit. *arta* »antenna, Iantina (v.)«. Sufiks je kao u *kasiste* (v.), *toporište* (v.). Veže se i sa *rat* (v.).

Lit.: ARj 13, 401. *Holub-Kopečný* 310. Šuman, *ASPh* 30, 305. Matzenauer, *LF* 16, 171. Scheftelowitz, *KZ* 54, 252-253. *Vasmer 2,* 495-96.

Rava, otočić i seoce na njemu u zadarskom arhipelagu. Odatle deminutivni naziv školja na *-ica Ravica,* rt *Kunča rava* (prvi je dio neobjašnjen oblik od *konac).* Pridjev *ravski* (1464. *crikvi ravskoj}.* Predslavenski i predrimski toponim, koji kao opća riječ dolazi *rava* u južnoj Italiji u značenju »masa kamenja«. Prema Ribezzu »grande isoglossa mediterranea«. Mogućnost veze s keltsko-ilirskom *grava* »kamen« (odatle *gravosum* > *Gruž,* tal. *Gravosa}* postoji ako je početno *g* ispalo kao u rum. *řípa* »kamen, provalija« < *grippa* (v.).

Lit.: ARj 13, 406. *Mon. croat.* 87. Skok, *Slav.* 110—111. Ribezzo, *Onomastica 2,* 48. *Tiktin* 1328.

rävak, gen. *rävka* m (Vuk, Srbija) »med koji prvi isteče kod cijeđenja«. Usp. tur. *ravak* »reine Honig der von selbst aus der Wabe fliesst«.

Lit.: ARj 13, 406. *Heuser* 383.

ravän¹ (Kosmet) »vrsta konjskog hoda *(гае* ~)« = *ràvan,* gen. *-vna* m »čavkun, kljusač, prusac, jorga, konj dobronosac« = *ràvãn,* gen. *-âna* (Srbija) »krupan konjski hod« = *rahvan* (Bosna) »isto«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (perz. *rahvan* od *rahvar* »isto«) iz terminologije konja: bug. *ravan,* čine. *arivane* f »amble«, ngr. ραχβάνι.

Lit.: ARj 13, 407. *Elezović 2, 156. Mladenov 541. Pascu 2,* 109. *škaljić** 530.

ravan², određeno *ravni, f ravna* (Vuk) = (sa *vn* > *bn,* upor. *libac,* gen. *lipca* < *ЬІё ъ,* Lješće, Lika) *reben, rebna* (Lumbarda, Korčula) = (sa *vn* > *mn) rămân,* f *ramna* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn* > *-an *ог ьnъ,* »1° planus, aequus, 2° toponomastik (sam u femininumu i neutrumu i u vezi s toponomastičkim apelativima)«, *neravan* »hrapav, neupravan«. Poimeničenja: po deklinaciji i *ravan,* gen. *-vni* (Vuk) = *ravan,* gen. *-vni* (Volosko) »planities« = na *-ica ravnica* = *ramnîca* (ŽK), oboje toponimi, na *-ina ravnina.* Upor. bračkí toponim (složenica tipa *Carigrad) Vučeravan, Ravanjska.* Prilog *ravno,* u vez, *ravno kako (Proroci,* Budinić), *tako ravno, ako ravno,* prevedenice (calques) od *gleichwie* i *ebenso, wenngleich, izravno* »direktno«. Denominali na *-ati ravnati, -am* (Vuk) *(iz-, na-y ob-, po-}* = *ramnâti* (ŽK) prema iteratīvu na *-va ravnávati, ravnāvām,* samo s prefiksima, na *-iti râvniți (iz-, na-, s-)* =· *izramniti.* Radna imenica na *-telj ravnatelj,* s pridjevima na *-ev, -ski ravnateljev, ravnateljski,* apstraktum na *-stvo ravnateljstvo,* prevedenica od *direktor, direcția.* Na *-ište* samo toponim *Ravnište.* Upor. stari moravizam *rovnišče.* Složen pridjev iz sintagme (sveslav. i stcslav.) *ravnodušan,* prevedenica (calque) od ἰσόψυχος, usp. i lat. *aequaninius.* Pridjev posudiše Madžari *róna* (zacijelo prema panonskom *го ъnъ,* upor. češ. *rovny),* odatle madž. toponim i prezime *Rónai,* Rumunji *ravan* pored *revén,* pl. f *raveni* s interesantnim semantemom »vlažan (o zemlji)«, koji se ne nalazi u slavinama, apstraktum na -ê/ò > *-ealǎ revenealǎ* »vlaga«, od *a reveni* »feuchtig werden«, *revenos* (~ *loc* »vlažno mjesto«). Taj razvitak stoji zacijelo u vezi s rumunjskim nomadiziranjem u srednjem vijeku. Gorštaku je i ravnica vlažna. Arb. *rafsh* i glagol *rafshoj* »poravnavam« sadrži naš pridjev, u kojem je sufiks *-ьn* zamijenjen arbanaskim deminutivnim sufiksom. U drugim slavinama kao u češ. i polj. *rovny,* rus. *rovnyj (ravnyj* je iz crkvenog jezika) pokazuje istu likvidnu metatezu kao *rab* i *rob.* Sufiks *-ьnъ* već u praslav. je sveslav inovacija prema prus. *anais* »istinit, izvjestan«, lit. *arvas* »slobodan«, iz čega se vidi da su prvobitno konkretno (materijalno) značenje očuvali slavenski jezici, a u baltičkom je preneseno na psihološko (apstraktno) polje. Ie. veze nisu utvrđene. Neki gledaju prijevoj perfektuma od ie. korijena u bazi **ereu-* »širok, dalek«, odatle **reuos* »prostor, dalek«, očuvan u avesti *rawah* »prostor«, lat. *rūs,* gen. *rūris* »zemlja, selo«, got. *rum* = njem. *Raum.* Drugi dovode u vezu

i s *orati* (v.)· Upór. lat. *arvum* od *arare*. Sufiks *-uo* bio bi tada isti koji u *mrtav*.

Lit.: ARj 4, 289. 7, 562. 8, 47. 13, 406. 416. 417. 421. 422. Kušar, *NVj* 328. *NJ* 3, 127-128. *Elezovit 2,* 157. *Miklošič* 226. Яolub-Kopečný 315. *Bruckner* 464. *Mladenov* 581. Гійгія 1311. *Trautmann* 14. И^Р 1, 79. 2, 357. Unbegaun, ЯЯ5' 12, 30. Jagić, Л5РА 20, 539. 12, 184. *GM* 360. Jokl, *Unt.* 175. Mikkola, ZМГ *Etymologie der slav. Worte mit anlautendem rollo,* /a/ra (cf. *AnzlF* 21, 107). Meillet, *MSLP* 12, 213-238 (cf. Лпг/F 20, 5). Petersson, *IF* 24, 251. /F 25, 74. Otrębski, *KZ* 66, 247.

raz- = rara- (pred suglasničkim grupama, npr. *razabrati}* = rasi- (čakavski u istom položaju *razibrăti, raziznâti,* ŽK), sveslav. i praslav. **orz-,* prefiks, »dis- > fr. dé(s)-, zer-«, tako u slov. i bug., dok u sjevernim slavinama *roz-* (ruski *raz-* je iz crkvenog jezika). Sa južnoslavenskim posuđenicama ušao je i u rumunjski jezik, premda u tom jeziku postoji lat. *dis-* > *des-,* kao u *razlog, răscoală, răzmirifă* itd. Odatle je prenesen na lat. elemenat, npr. *a răzjudeca* prema *razscditi, răscoace, răsbate, a sa răzbuna* »osvetiti se«, *răscopt* »prezreo«, kao i na posuđenice iz madž. *răzgîndi* prema *razmisliti, răzneam* »Ururahn« itd. U hrv. (Pounje, Hrvatska), slov. i u hrv.-kajk. (Pergošić) *raž* je postao i prijedlog s gen. u značenju »bez, radi, poradi, za« = *raži,* s gen., »osim«. Unakrštava se sa *osim* u *razím* i sa *van razvan* »osim«, upor. slov. *razven, razun, ražen.* Upor. *razizemlje* n (čakavski na Krku) »prizemlje«. Upor. obratnu pojavu· u romanskim jezicima gdje prijedlog postaje prilog: *trans* > fr. *très.* U hrv.-srp. je odatle prijedlog i prilog *ràzma* (Vuk, narodna pjesma) pored *razmi* (u poslovicama) »osim, do, praeter« < stcslav. *razvě* pored *r ozvě,* rus. *razve* = *raže.* To je praslavenska izvedenica dobivena sufiksom *-ψ:* u lokatīvu. Upor. lokativ u sinonimu *svênê* > *osim, sem, sim, sin.* Prijelaz *zv* > *zm* može se tumačiti na dva načina, fonetski kao u *trezven* > *trizmen* = *crizmen* ili analogijom prema prilozima *većma, velmi.* Nepromijenjen oblik *razvi* nalazi se i kod čakavaca, u Vinodolskom zakoniku, u Bosni, kod Antuna Dalmàtina, *razve* u stsrp., u Dušanovu zakoniku, kod Obradovića i u hrv.-kajk. (Pergošić). Slog *ra-* / *ro-* (upor. *rob* pored roe) nastao je po zakonu likvidne metateze. Dočetak *-z* je kao u *niz* (v.), *iz* (v.), *bez* (v.). Osnovno *ra-* uporeduje se sa sanskr. *árdhas* »dio« i lit. *ardau, ardyti* »dijelim«. Ako je tako, *raž-* je bio prvobitno imenica i prilog, koji je u toku vremena postao prefiks. Upor. lat. *mīnus* > franc, *moins,* odakle prefiks *mes-* u *mesalliance, mégarde* itd. U značenju »bez« ima Miklošič hrv. pridjev koji je nastao iz sintagme *razrukavan* snudis brachiis«. Kao primjer za *raz-* u službi imeničkog prefiksa neka služi *raskorak.* Suglasnik *z* se tumači i iz sandhi iz ie. **or-dh* u **ord-tbrgati, *ord-dirati* > *raz-trgati, raz-dirati.* V. i *rozga* i *rasoha.* Ie. **or-dh* sadrži prijevoj perfektuma od ie. korijena **er-,* raširen formantom *-dh.* Upor. *raz-oriti* i *rijedak.*

Lit.: ARj 13, 427. 563. 637. 761. *Miklošič* 226. *Holub-Kopečny* 315-316. *Bruckner* 464. *Mladenov* 542. Matzenauer, *LF* 16, 174. Mikkola, *AnzlF* 21, 107. Pedersen, *IF 26,* 293. Słoński, *PF* 15, 1, 241-262 (cf. *IJb* 16, 277). Meillet, *RSl* 6, 126-127. Osthoff, *IF* 8, 17. *RSI 2,* 87. sl. 97. sl. *WP* 1, 142.

razačije f pl. (Mostar) = *razakija* (Mostar) = *razaklija* (Vuk) = *razaflije* = *razačije* = *rezakije* — *rezakija* (Bosna) = *rezaćija* = *rezaklija* »vrsta grožđa za pravljenje čereza, dinka, krkopetline (Kalnik), krukopetlina«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rezakf)* iz terminologije jela: rum. *răzăchie, rezichie* »ribes grossularia«.

Lit.: ARj (13, 435. 912. 913. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 632. *Tiktin* 1312. Korsch, *ASPh* 9, 664.

razàdur, gen. *-ura* m (Budva) »britva, brivača«. Talijanizam (venecijanizam) na lát. *-ator,* gén. *-atoris* od *rasare,* od part. perf. *rasus,* od *radere.* Postverbal od tal. *rasare* u značenju »ridurre grani o altri pari alla bocca della misura che li contiene« je *raz* m (Vuk, ne kaže se gdje se govori, hrv.-kajk. prema Belostencu i Jambrešiću) »predmet kojim se uravnava u kakvom sudu štogod vrhom napunjeno ili se ujednači štogod u prostoru, sinonimi omikač, silidžik«. Odatle prilog *ražom* (ŽK) = *strijom* (od njem. *Strich),* u sintagmi sa *pun.* Ovamo -ide možda *roska* f (Cetinska krajina, Dalmacija) »raboš«, ako je od *rosicare.* Od deminutiva toga glagola je vlat. *rosolare* > tal. *raschiare,* odatle *raschietta* > *rasketa f* (Šibenik) »isto što frontin (v.)«.

Lit.: ARj 13, 426. 14, 173. *REW** 7070. 7071. 7072. 7082.

rázan, određeno *razni,* f *razna* (Ivekovićev akcenat, potvrde 19. v.), sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn* > *-an *orr-ьnъ,* »diversus«. Nije rusizam, kako bi se prema Stuliću i Marelicu moglo misliti. Danas se često čita

u novinama apsolutni superlativ *raznorazni.* Prilog *nărazan* (Vodice) »auseinander« = *naražān* (Draga kod Mošćenica); upor. slov. *narazen, naroźnic,* kod Mažuranića u *Smail-agi: ter ih poljem narazance redi.* Rumunji posudiše stcslav. *гагьnъ* kao prilog na -a (upor. *gata) raznă* »abgesondert, einsam«, raširiše ga svojim sufiksom lat. podrijetla *-icius* > *-eţ răzneţ* »isoliert«, α *razni* »vereinzeln, auseinandersprengen«. Značajno je naročito da se kod njih slavenska suglasnička grupa *zn* disimilira u *zl* kao i kod nas u *znamenje* > *zlamenje: răzleţ,* s glagolom α *răsleţi* »absondern«. Može se stoga misliti da je ista disimilacija nastala i kod nap u raširenju na *-it rozlit,* od kojega je unakrštenjem sa *-lik* od *prilika, nalik* nastalo *razlik,* odatle dalje *različit, različan* i dalje *razlika* f, s denominálom na *-ovati razlikovati, -ujem.* Upor. *razlicati, -čem* prema *nalicati, prilicati.* Ta disimilacija vidi se još u složenom pridjevu nastalom iz sintagme *razloglav* »capite nudo«, gdje je prvi dio kao prijedlog (upor. slov. *razen* »bez«). Isto tako treba prosuđivati *raznook* = *razok* — *razrok* (Gundulić, ~ *pogled)* — *gverok* »heroglav, hiljav, škiljav«, koje sadrže u prvom dijelu prijedlog *ražen, razan* sa *zn* > *zr* prema *zl,* a u drugom *-ok* od *oko.* Upor. *razočno, razočice* prema *razočiti se na* »prijeko gledati«, na *-ast razokasto gledati* »razredno gledati«. Stulić ima *razročiti se.* Umetnuto *r* može se tumačiti i unakrštenjem sa tal. posudenicom *gverok: gv-* u *gverok* sadrži unakrštenje s tal. *guercio (č* je prema pluralu) < langob. *dverh- 1* njem. *quer-* > u Lombardiji *guère.* Sa *zn* > *zl* mogao bi ovamo ići i pridjev na *-ast razias, f răzlasta* (Kosrnet, ~ *lonac, kotao}* »širokog grotla«. Upor. bug. *razlat* »flach« koje Mladenov tumači iz **razstblatb* od glagola *razstelja.* Põimeničenja: *rožnica* (Nalješković) »razlika«, *raznjenac* (Lošinj, Unije) »trs (loza) prve godine«, *razanac,* gen. *-nca* (Sulek) »razmak prostorni«. Složenice su brojne, od kojih najobičnije *raznolik, raznobojan, raznomanjast, raznorodan, raznovrstan.*

Lit.: ARj 13, 436. 683. 685. *Pleteršnik 2,* 661. *NJ 2,* 95. Maretić, *NVj* 3, 192. Isti, *Savj.* 122. Ribarić, *SDZb* 9, 170. Daničić, *Osn.* 220. *Tiktin* 1311. *Mladenov* 547. *Holub-Kopečný* 319. *Miklošič* 226. *Bruckner* 466.

razi, indeklinabilni pridjev (uz *biti,* narodna pjesma, Petranović) «= *raži* (Banja Luka, Mostar) = na *-ja razija* (Kosmet), također indeklinabilni pridjev, »voljan, rad«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla tur. *razı* < ar. *rad}* »koji daje pristanak«) iz terminologije običnog govora; arb. *razí* pored *razini (-im* od lat. sufiksa *-interi)* »Ergebenheit«.

Lit.: ARj 13, 563. Skok, *Slávia* 15, 488, br 626. *GM* 362. *Elezović 2,* 162. *SkaƚjiP* 532.

razına f (Cres) »smola«. Od lat. *resina* > tal. *rèsina* »isto«. Glede *re-* > *ra-* upor. rum. *răşină.*

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 199. *REW»* 7244.

raziti, *razím* impf. (Kavanjin, Krmpotić, Kačić, Martié, Pavlinović; ne postoji bez. prefiksa u današnjem književnom jeziku) *(iz-, izob-, naob-, ob-, od-, po-, preob-, saob-, s-, sa-, u-, uob-, za-}* »sjeći, pobijati, obarati, percutere«. Postoji u stcslav., slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku; praslav.; na *-ati ražali, -am* (sjeverozapadna Hrvatska, Belostenec, Jambrešić, Habdelić) »klati, ubijati«, *srăzati* (ŽK) »uništiti« [usp. *ražati].* Postverbali: sveslav i praslav. *raž* m (Vuk, Srijem) »1° u pluga daska prikovana spolja za desnu ručicu, da dobije brazdu, silidžik«, 2° (Senjsko primorje) percussio, 3° Streichholz, 4° niveau, 5° (Lika, vremensko s pokaznom zamjenicom *ovaj)* put«. Odatle na *-ina razina* (Šulek) »niveau«, prilog na *-om ražom* (Bukovica, Dalmacija) = (16. v.) *razum* (Pergošić) »ravno« i denominal na *-ati ražati, ražām* (Vuk) »izravnati ražom površinu«. Taj postverbal posudiše Rumunji: *raz* m »1° Brechstange, 2° Eisen mit dem die Rinde gefällter Bäume entfernt wird«, odatle na *-ovati, -UJĢ* > *-ui a ražui* »sastrugati«. Daničić, *Korjeni* 17 mislio je da je taj postverbal etimologijski identičan s prefiksom *raž-.* Djelomice može to biti istina, kako pokazuju značenja 1° i rumunjska posudenica. Od prefiksalnih složenica su postverbali: *izraz* s pridjevom na *-it izrazit, izraziv, izrazivost,* apstraktum na *-jaj izražaj,* s pridjevom na *-ьn* > *-an izražajan; obraz,* s čitavom leksikologijskom porodicom: pridjevi na *-H obrazao, f -zla, bezobrazan,* deminutiv *bezobrahan, bezobraština* = na tursko *-luk bezobràzluk, bezobraznik* m prema *bezòbraznica, bezòbraznõst,* indeklinabilni pridjev sa turskim *-li obràzli* (Bosna, Piva-Drobnjak) »pošten, gostopriman«, deminutiv na *-ьc obrazac,* gen. *-sca* (neologizam) »formular«. Složen pridjev *jednoobrazan.* Denominali na *-ovati obrazovati, -ujem* »formirati«, na *-iti naobraziti (se),* s part. perf. pas. kao pridjevom *naobražen* »obrazovan«, *saobraziti (se), preobraziti,* iterativ *-obrazovati, -bražavam* (18. v.), samo s prefiksima. Riječ

obraz je kao i *raz* kulturna riječ, koja se posuđuje: kod Madžara *ábráz,* kod Rumunja *obraz,* s pridjevom *obraznic* »drzovit«, *obrajel.* Drugi postverbali: *odraz, poraz,* s pridjevom *porazan, sraz* »Zusammenstoss«. U femininumu *zaraza,* s pridjevom *zarazan* i part. prêt, kao pridjev *zaražen.* Prema Miklošiču i Brückneru *raziti* bio bi prijevoj prema *rezati* (v.), lit. *ruožas,* gr. ῥώξ, gen. ῥωγός» couloir, fente«, od ῥήγνυμι »briser«, atickí ῥάπτω, odatle internacionalna riječ *katarakta.* Srodan je i s arb. (Toske) *rrah = rraf* (Gege) »schlagen, zerstossen«. Suglasnik *z* potječe od ie. palatala *ğh.* Prema tome bio bi to baltoslav.-arb.-grčki leksem. le. je korijen **ųгаlħ-* »udariti«.

Lit.: ARj 4, 277. 290. 7, 469. 8, 453. 13, 426. 444. 566. 567. 787. *NJ 2,* 185. 3, 91. Maretić, *NVj* 3, 192. *Elezović 2, 5.* 108. Vuković, *SDZb* 10, 394. Đorđić, *JF* 12, 217. *Miklošič* 274. Berneker, *IF* 31, 401. *Holub-Kopečný* 310. *Bruckner* 454. *KZ* 46, 127-8. *WP* 1, 318. 2, 244. *Tiktin* 1072. 1311. *Mladenov* 367. 492. Schuchardt, *AnzIF* 5, 128. Rheden 1/2 *AnzIF* 8, 138. Jokl, *Stud.* 76. *GM* 35-36. 371-372. *Boisacf* 710-711. 837. Zubatý, *NŘeč* 1 (cf. *IJb* 7, 134). Matzenauer, *LF* 16, 172-173.

, razma f (Dalmacija) »(brodski termin) nogostup naokolo lađe iznutra pri vrhu, bordatura interna alla parte superiore della barca (per camminarvi in giro): *astu od prove i astu od krme spaja razma,* koja ide poviše cente (Mljet)« = *ražma* (Vrbnik) »onaj dio čamca na koji je utaknuta rasija za veslo, daščica koja pokriva korbame na krmi« = *rlzma* (Mošćenice) »kod čamca, na leutu rub koji malo strši, mala debela daščica iz tvrdog drva horizontalno položena, tal. *falchetta,* španj. *falco«.* Oblik iz Mošćenica odlučan je za etimologiju. To je poimeničen pridjev na *-ьn* > *-an гёгьnъ,* slov. *rézen* (-~гио *vino, jabolko),* odatle imenica na *-ıo* slov. *rézenj,* gen. *-unja* »Schnitt«, rus. *rëzvyj* »mutwillig«, *гёгень,* gen. *-znja* »ein abgeschnittenes Stück«, od *rezati* (v.). Upravo **гегьna dbska.* Prijelaz *zn* > *zm* je kao u *in > cm: -četi > (poměrném.* Samoglasno > *a* kao *orah* pored *orih,* on/ (ŽK).

Lit.: ARj 13, 640. 786. Macan, *ZbNŽ 29,* 212.

razmijed, prilog s prijedlogom *u* (Lika), primjer: *Bribir ani u razmijed smokve za vunu dávajú* »u zamjenu«. Usp. *razmijeniti.*

Lit.: ARj 13, 658.

razvog m (Šloser) »kornjaš koji živi u gnoju (štitić mu nije vidljiv)«.

Lit.: ARj 13, 767.

raž[1] m (1520, ~ *od sunca) = raža* f »zraka«. Nema potvrda iz današnjih govora na Jadranu. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *radius.* Za femininum ima potvrda u romanskom: rum. *rază,* furl. *raze.* Ovamo možda toponim *Rožato* n, selo u Rijeci dubrovačkoj. Ovamo *raj* m (~> *u bucjelu,* Lastva, Mljet) »(brodski termin) oko njega dolazi korda, preko njega provučen je gindac«.

Lit.: ARj 13, 778. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. *REW[3]* 6999.

raž[2], gen. *raži f* (Vuk) = *rž,* gen. *rži* (Vuk, ŽK, Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje, Crna Gora) = *fž,* gen. *ŕža* m (Kosmet) = (hrv.-kajk. i slov.) *hrž,* baltoslav., sveslav. i praslav. **rbgb,* »Roggen (s kojim je u prasrodstvu), segala (Istra)«. Ta dva oblika nastala su prema deklinaciji *raž,* gen. *rži* (upor. češ. *rež,* gen. ráz). Prvi oblik generalizira nominativni, drugi genitívni oblik. Pridjevi na *-ьn* > *-an : ražan,* f *razna, ražana = f źan, f ŕžana* (~a *slama, lêb,* Kosmet, Crna Gora, Vuk), poimeničen na *-ica ržanica* (Vuk) = *ržamca* (Kosmet) »1° slama od raži, 2° ražen hljeb, 3° toponim«, na *-en ražen* (Bukovica) = *ržen* (ŽK, Istra, Lavač, Temnić, Srbija), poimeničen na *-ica rženica* (Levač-Temnić, vranjski okrug) »1° raž, 2° slama, 3° hljeb, 4° toponim«, na *-jak rženjak* »kruh od raži«, na *-ov ražov* (Bukovica, Gospić), poimeničen *ražovica* »1° hljeb, 2° oranica«, na *-ište ražovište* »1° njiva na kojoj je bila raž, 2° toponim«, na *-ev ržev* (~a *slama,* Ljubiša). Na *-ište Ražište — Ržište* (toponim). Na *-ulja ràžulja* (Srijem) = *ržulja* (ogulinski kotar, Hrvatska, ŽUK, slov.). Složenica s prefiksom *su- : süržica,* s pridjevom *süržan, f sujžana* »mit Roggen vermischter Weizen« sjeća na lat. *consecale.* Kulturna je biljka, koju posudiše Madžari *rozs, rozsnak,* Rumunji *sârjiță* pored *sírjoacă.* Baltičke su paralele lit. *rugys,* lot. *rūdzis,* stprus. *rugis.* Osim germanskih paralela postoji još tračka βρίζα, za koju se pretpostavlja **urulia.* Biljka je došla već u ie. prajezik sa Istoka. Misli se da i ime otoka *Rügen,* na kojem su boravili baltički Slaveni, potječe od imena te biljke. Riječ je germansko-baltoslavenski leksem.

Lit.: ARj 13, 768. 780. 787. 14, 371. *Elezović 2,* 177. Ribarić, *SDZb 9,* 188. *MiklošiS* 285. *Holub-Kopečny* 312. *Bruckner* 458. *Mladenov* 565. *Trautmann* 246. *WP 2,* 375. Barić, *Alb.* 19 (cf. *JF* 3, 199). Mikkola, *AnzIF* 21, 107. Hirt, *PBB 22,* 223-237. (cf. *AnzIF* 8, 261). Bonfante, *KZ* 64, 127. 129. Uhlenbeck, *PBB 22,* 197. 540.

režanj, gen. *-źnja* m (Vuk) = *răžănj,* gen. *ražnja* (ŽK) = *ražen* (hrv.-kajk.) »1° šis, Spiess, 2° ptica ibis falcinellus«. Deminutiv na *-ьc* > *-äc ražnjac,* gen. -aca, toponim *Ražanac,* gen. *-nca* (obalski toponim u Dalmaciji, kome odgovara tal. *Punta Speo,* usp. mlet. *speo огаćanj«* = na *-ić ražnjić = Ražnjić* (istočni rt Korčule). Na -aca *ražnjača* f (beogradski okrug) »drvo što se pod plast podmeće kad se hoće da vuče«. Na *-ika ražnjika* (Kosmet) »šiljasti štapovi na lotrama«. Augmentativ na *-ina ražnjina.* Ne zna se ide li ovamo denominal na *-ati ražnjati* (Srbija, Vuk) »ići amotamo«, ili je od *razani* Nalazi se u stcslav., češ. *rožeń,* polj. *rożen.* Slog *ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Praslav. izvedenica od **orz-* (v. *raž-}* s pomoću pridjevskog *-ьnъ* poimeničenog sa *-го.*

bit.: ARj 13, 781. *Miklošič* 227. *Bruckner* 466. Matzenauer, *LF* 16, 175. Loewenthal, *ASPh* 37; 391.

ražati, *-am* impf. (1579, Dubovac, hrv,--kajk., Belostenec, Habdelić, Vitezović) »klati, ubijati«. Radna imenica na -теre *ražavec,* gen. *-vca* »klač, mesar« [usp. *raziti}.*

Lit.: ARj 13, 782.

ražđela f (Bosna i Hercegovina) »prigoda, zgoda«. Denominal na *-isati raždelisati se, -šem* pf. »dogoditi se, slučiti se«. Prilog *raždele* (uz *sretneš)* (Kosmet) »usput, slučajno«. Glagol: *razgeldisati nekoga* (Sarajevo) »(su)srestie. Balkanski turcizam (tur. složenica *rast gele* »slučajno«, od perz. rasi »susret« i od *gelmek* »doći«) iz običnog govora: búg. *rázgele* pored *razgeldísam,* arb. *rast* »Gelegenheit«. Suglasnik *d* u *razgeldisati* je od tur. aorista *geidi* (v.). Perz. *rast* je u prasrodstvu s njem. *recht,* avesta *raštam* »gerade Richtung«.

Lit.: ARj 13, 782. Skok, *Slávia* 15, 488., br. 625. *GM* 361. *Mladenov* 544. *Elezović 2,* 159. *Školjić[1]* 532.

rbaž m (Istra) »prištić, pustularum genus« = *rombaž* (Istra) »isto«. Štrekelj uporeďuje sa slov. *rubăd* (Kras, Notranjsko) »Masern, eine Art Frieselausschlag«, s pridjevom *rubadljiv,* kol. *rubadje.* Pleteršnik ima još u istom značenju *rbad* (Notranjsko), *rbadje, rebad.*

Lit.: ARj 13, 788. 14, 153. Štrekelj, *DAW* 50, U. *Pleteršnik* 2, 411. 412. 442.

rčina m (Hercegovina) »nagao, naprášit čovjek«.

Lit.: ARj 13, 789.

rčkati, *-am* impf. (Srbija, Zaplanje ili Leskovačko) »muvati, gurati po čkalji budžom (govor ribara)«.

Lit.: ARj 13, 789.

rdar, f *rdra* (Istra), ie. i praslav. pridjev **гъагъ,* »crven«. Toponim *Redri Dol* (13. v.). Poimeničenje *rdrina* (Istra) »rubor«. Od stcslav. iterativa na *-éti rzděti,* rus. *rdet'sja* = slov. *rdéti* »rot werden«, particip prez. akt. kao pridjev *rdeč* (Belostenec, hrv.-kajk.) = slov. *rdeč, -éča* »rot«. U slov. je odatle čitava leksikologijska porodica, od koje na hrv.-srp. teritoriju postoje samo relikti u botaničkoj terminologiji : *ardečovka* »cynara scolymus (biljka)« = *rdečovka,* poimeničenje na *-ina rdečina* »rubia tinctorum (biljka)«. Složenice od sintagme *rdobrad = hrdobrad* m = *hrdobrada î* (Poljica) »Rotbart, lactuca scariola«. Ovamo će ići i psovka staroj ženi (— vještici) *rdoroga.* Stcslav. *гъагъ* »rutilus« odgovara točno sanskr. *rudhirás,* lat. *ruber,* stisl. *rothra* »krv«, stengi. *ă-ryderan.* Glagol *ridėti* očuvan je u *rdíti se* (Kašić) »ljutiti se«. Od osnove **rbd-* bit će i *r dio* n (Dalmacija?, Pavlínovi ć) »samo meso bez loja«.

Lit.: ARj 13, 790. *Pleteršnik* 2, 411. Tkalčić, *Spom.* l, 43. 2, 210. *Miklošič* 284. *Holub--Kopečny* 310. Holthausen, *IF* 39, 69. Chadwick, *IF* 11, 145. Matzenauer, *LF* 16, 176. 177. Kretschmer, *KZ* 31, 455.

rdës m (ŽK) »Knöterich«, *rdesalj* m (Sulek, genitiv nije potvrđen) »Vogelknöterich«, *rdesan* (kotar ogulinski, genitiv nije potvrđen) »trava stoci za hranu« = slov. *rdésen = rdéselj* pored *ardeselj = andreselj = rdresen — rdres'elj = rdrič* »Knöterich«, češ., polj., rus. *rdest* stčeš. *rdesen,* oba lužičko-srp. *drost, drest.* Praslav. »polygonům, pullicaria«. Tvorba nije jasna. Oblici na *-an, -en* čini se da su pridjevske izvedenice na *-ьn* od *rdest.* Upor. češ. *rdesno.* Odatle disimilacijom *r — n > r — 1: rdeselj.* Samo *rdest* opet je možda pridjev na *-est,* varijanta od *-ast.* Upor. lit. *rėdėstas* »ruža«. Ako je ta analiza ispravna, praslav. osnova bi bila **гъа-,* koja se nalazi u *rđa, ruda, riđ, rumen.* Biljka je nazvana po boji. Na to upućuju i nazivi vola na *-eš* i *-onja rdeš = rdonja* i krave *rdeška* te *rdar* (v.).

Lit.: ARj 13, 790. *Pleteršnik 2,* 412. *MiklošiS* 284. *Holub-Kopečny* 310. *Bruckner* 455. *KZ 46,* 227. Matzenauer, *LF* 16, 176.

rđa f (15. v., Vuk) = *rja* (čak., hrv.-kajk., slov.) = (sa *h* pred sonantom *r) krda,* sveslav. i praslav. apstraktum na -ja **гъaia, »1°* aerugo, 2° (metafora) nevaljalac, kukavica«. Pridjevi: na *-av rđav* (16. v., Vuk) = *arđav* = *rjav* = *erjav* = *rejav* (Vrbnik), baltoslav., sveslav. i prastav, »1° aeruginosus, 2° zao, nevaljao«, poimeničen u ž. r. *rđava* f »suha bolest«, na *-äc rjavac,* gen. *-vca* (čak., upor. hrv. i slov. prezime *Erjavec),* na *-ica rđavica — jejavica* (Vrbnik) »1° zarđala sablja, 2° vrsta ilovače, 3° toponim«, na *-élj* (upor. *kukavelj) rđavelj* m prema f *rđaveljica* »kukavac«, na *-ka (h)rdavka* (Maruševac) »ridovka«, proširen *arđavski* (Hasanaginica), poimeničen na *-ina rdavština* = *rđa(v)-ština* (Kosmet) = na *-ost rđavost,* deminutiv *tđavušan* (Lika), na *-in rđin* (Došen). Deminutiv na *-ica rdica,* na *-ьc* > *-ac rđac* »žuta boja«. Na *-ák* (?) *hrđak* »mladić koji nije još stao na snagu«, odatle na *-ovič fđaković* (Vuk) »pogrdna metafora«. Hipokoristik na *-anko rdanko* (obrazovano prema ličnim imenfma *Branko, Stanko}* »nevaljalac«. Na *-as rđaš,* gen. *-dia* (Pavlinović), s augmentativom na *-ina rđašina* (narodna pjesma). Na *-enik rdenîk* m prema f *rđemca* i n *rđeniče* (Kòsmet). Apstrakti na *-arija* (kao *lugarija) rđarija,* na *-luk rđaluk* »rdavština«. Složenice *rđobitina* f »nevaljanac«, obrazovano kao *gradobitina,* od *rđom biti.* Denominali: na *-éti* stcslav. *гъаеzi se,* na *-ati taati, -om* (Vuk) *(iz-, ob*, po-, za-), perdati, -om* (Piva-Drobnjak) »oslabiti fizički«, složen *rđogrizati, rddgrīzām* (Vuk, Crna Gora) (obrazovano prema *čangrizati,* v. *čama* i *gristi)* »govoriti koješta«. Postanjem je niži prijevojni štěpen **гъа-* < ie. *rudh-* od *rudb* (v.) < ie. *^oudh-* »crven«. Taj se štěpen nalazi u lit. *rudas* »rotbraun«, lot. *ruds* »isto«. U grčkom je raširen sufiksom *r* ερυθρός »crven«, ερύθημα, sanskr. *rudhiras.* Upor. još *ггагъ* (v.) i sanskr. *fokita, i* lit. *rudis* »Rost, rđa«, s prijevojem *й* > *y* kao i *riđ* (v.) i *ris* (v.). S tim se prijevojem slaže i arb. *dryshk* »rđa«. Glede početnog *d-* upor. kaš. *dredza.*

Lit.: ARj 4, 290. 301. 13, 790-799. Vuković, *SDZb* 10, 397. *Elezovič* l, 199. 2, 109. 172. 184. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 312. *Bruckner* 456. *Mladenov* 565. *WP 2,* 358. 360. *GM* 76. *Trautmann* 239. Jenseh, *KZ* 39, 592. *Boisac<f* 276-277.

reálka f (opozicija *gimnazija),* kroatizirano njemačko *Realschule* našim sufiksom *-ka.* Od lat. pridjeva na *-alis* od *res,* gen. *rei* »stvar«. Odatle učeni pridjevi na *-ьn* > *-an realan (ne-},* apstraktum *realnost* f, literarno-historijski termini *realizam, realistka), realistički.*

Lit.: Ilešić, *JF 12,* 159.

reao, pridjev *(Zbornik,* 1520), u primjeru *biti u svem reao i slobodan* (jedina potvrda), možda od tal. *leale* (disimilacija *l — l>r— 1)* < stfr. *leél,* moderno fr. *loyal* < lat. *legális,* pridjev na *-alis* ód *lex,* gen. *-gis* »zakon« [ako nije *reao* < *real* < tal. *reale].* Odatle užeň pridjev na *-ьn* > *-an legalan* (19 V.) »zakonit« i francužizam *lojalan.* Prema tal. *legge* > *Už,* gen. -j (Marulić) »zakon«. Radna imenica na *-ist lejist* m (čak., 16. v., prema *đ* >/) »vješt zakonu«. Lat. pridjev od iste riječi je *legitimus,* odatle kao leksički ostatak iz dalmato-rom. *Kketãno vino* (Split) »masno vino, koje se drži staklenke«. Učen je pridjev odatle na *-ьn* > *-an legitiman,* internacionalno sa.njem. *-ieren* > *-irati legitimirati (se), leģitimācija,* prema tal. izgovoru *Uditimi (dijo}* »zakoniti (dio")«. Ovamo još poimeničen part. perf. *legatus* od *legare* > *legat,* gen. *-ata* m (17. v.) = *ligát* m (15. v.) »papin poslanik«, poadjev *legátov,* prema madž. izgovoru dočetoog *-s legatus* (16. v.). Juridički termin *legat* m (19. v.) »zapis« je poimeničen part. perf. sr. r. *legatum,* odatle na -er < *-arius legatar,* gen. *-ára* m < srlat< *legatarius.* Drugog je podrijetla toponim u pl. *Ligati* (Hercegovina), od rum. part. perf. *legat* »svezan«. Ne zna se da li je istog postanja i dubrovačko prezime *Ligatić.*

Lit.: ARj 5, 950. *6,* 54. 13, 799. *REW** 4968. 4971. *DEI* 2189. 2196.

reba f, gen. *-i* (Istra) »1° ime ovce, 2° mulier parva«. Deminutiv na *-ica rebica* kod Kurelca isto što *reva, revica* (v.) »sirotica«. Miklošič ima hrv. pridjev na *-ost rebast* (Istra) »sine cauda«, slov. »kratkorep, kusast«. Upor. rus. *rebëhok* »Kind«. Matzenauer uporeďuje s lit. *Tembeli* »male crescere (de-planta), pigrtím fieri vel esse«. Ako to stoji, *e* je nastao od palatalnog nazala *į.* Scheftelowitz uporeďuje sanskr^ *árbHas* »klein«.

Lit.: ARj 13, 799. 801. 802. *Miklošič* 274. Matzenauer, *LF* 16, 177. Scheftelowitz, *KZ* 53, 266.

rebega f (Zoranie: 1. *s rebeganii, 2. rebegii narediv kliče,* 3. *rebege i citare udriše)* »(pastirski muzički instrumenat) gusle s lukom i dvije žice«. Od tal. *ribeba* > *ribeca* > prôv. *rebec,* disimilacijom *b — b > b — k, g,* od ár. *rabab, rabeb,* importirano u Španjolsku, odatle u Provansu i preko sjeverne Italije do naših jadranskih obala.

Lit.: ARj 13, 801. *REW** 6978. *Lokotsch* 1675. *DEI* 3246. *Prati* 827.

rèbelija f (18. v., Vuk) = (disimilacija ,. _ *r > l — r) leberija* (Srbija) »ustanak, buna«, slov. *rebeljún.* Odatle na *-as rebelijãs,* gen. *-aša* m prema f *rebelijašica* = poimeničen lat. part, prez. *rebelijun(a)t* pored *rebellant* (Vuk) od *rebelųati, -am* impf. (Lika) = *rebelati se* pf. »pobuniti se«, *izrebeliti se, -im* pf. »uzbuniti se«. Učena riječ od lat. *rebellio,* gen. *-onis* > mlet. *rebelion,* apstraktum od pridjeva *rebellis* (prefiks *re-* i *bellům* »rat«). Usp. i *repéljak.*

Lit.: ARj 4, 290. 5, 944. 13, 801. Stürm, *ČSjfK 6,* 77. *REV?»* 7103.

rèbro n (13. v., Vuk) = *rebro* (ŽK) = (s disimilacijom *r — r> l — r) lebro* (sjeverozapadni krajevi) = *lebro* (Istra), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Rippe (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° madir (u brodogradnji)« = *rëbar,* gen. *-bri* (Vodice, Volosko) = *rebra* (Korlevići, Istra) = *rebra* f (Samobor) »grmlje (gdje ovce pasu)« = *rebar,* gen. *-bra* m (Krašić) = slov. *reber* »1° obronak, 2° brijeg bez raslina (Rijeka)« = toponim *Rebro* n (Zagreb). Ovamo *goveda rebra* (Srbija, Crna Reka) »trava koja se na beljani petak bere za zdravlje«. Pridjevi na *-ьn* > *-an rebarni* (Srbija, Milićević) = *rebrànî* (Vuk) »pobočni« = *rebmi* (Riječka nahija), poimeničen na *-jača rebranjača* »biljka papratnjača, blechnum«, na *-en rebren,* f *rebrena* (takoďer slov.), poimeničen na *-ica rebrenica* »1° obronak, 2° spoljašna duljina kuće (Zore)« = *rêbrnica* (Istra) »letva«, poimeničen femininum *rebrne f* pl. (Belostenec) »Ijesa«, na *ja rebrnja* »mala gorska kosa«, na *-jak rêbrnjãk* »klin u košulje«, *rêbrenjak,* gen. *-njka* (Kosmet) »latica od platna ispod pazuha ili fustana«, *zarêbrenjak* = *zalebrica* (Mošćenice) »Lungenbraten«; *polebrnja* f (Vrbnik) »gredica u kola sa strane«. Na *-ãn rèbrãn* »ime ovnu«. Na *-aca: rebrače f* pl. (Hrvatska krajina) »žaluzije«, na *-as rebraš,* gen. *-aša* (Lika) »mršavac, ličinka insekta zvanog brašnar (»Mehlkäfer«, Gradac, Slavonija)«. Na-ьc + *lo: relrč* (Istra) »biljka hydrometra lacustris«. Na-t'na *rebrina* »1° naličje, 2° prezime«. Na *-ište rebrište* »žice ili prutić na kišobranu«. Na -on/a *rebronja* »mršav vo«, na *-uša rebruša* (Levač—Temnić, Srbija) »biljka«. Produljen na *-ost rebrnast.* Na *-at rebrat,* odatle na *-atica rebratica* »biljka hottonia«; na *-ast rebrast* (Belostenec), na *-ovit rebrovit,* na *-ov* poimeničen samo u toponimu *Rebrovac,* na *-ičast rebričast.* Deminutivi na *-ьc* > *-äc rebrac,* gen. *-oca* = *rebarac,* gen. *-rea* »stolisnik, achillea millefolium, čuva(r)kuća«; na *-će rebarce* (Vuk) = *reberce* (hrv.-kajk.), slov. *rebrce,* bug. *rebarce,* ukr., ras. Augmentativ na *-usina rebrušina* (Lika). Poimeničen pridjev na *-ja rebarja* f (Draganići, 1538) »obronak«. Prilozi: *izrebar* (stari gen. pl., Lika, 18. v.) = *ïzrëbra* (gen. sing., Vuk) »sa strane«, na *-će reberce* (hrv.-kajk., Belostenec), *na rêbar* (Ston, 17. v.) »pobočke«, *porebarkc* (Obradović), *narebrice* (Pavlinović), *rebrimice* »sa strane«. Denominal na *-ati rêbrati, -am, polèbrati, -ânı* »opraviti kuću sa strane«, na *-iti rébriti, -im* (Vuk) »ići stranputice«, *zarebrniti.* Riječ *rebro* je praslavenski neutrum kao i ostali nazivi za dijelove tijela: *tijelo, čelo, koljeno, oko.* To je upravo poimeničen pridjev izveden s pomoću sufiksa *r* (kao *dobar, mokar* itd.) od ie. glagolskog korijena **rebh-* »überwölben, überdachen«. Taj se korijen nalazi i u stnord. *rifja,* stvnjem. *rippa,* nvnjem. *Rippe,* gdje mjesto sufiksa *-r* stoji *-lo* < **rebhio.* Upor. još gr. ἐρέφω »überdache«, u prijevoju ὀροφή »Bedachung«.

Lit.: ARj 4, 290. 5, 944. 7, 564. 10, 592. 13, 802. 803. 804. Ribarić, *SDZb 9,* 164. 186. Štrekelj, *ASPh* 28, 486-487. *Miklošič* 274. *Holub-Kopečný* 321. 443. *Bruckner* 654. *Trautmann* 241. *WP 2,* 371. *Mladenov* 558. Uhlenbeck, *PBB 22,* 539. Schulze, *KZ 42,* 233. Hirt, *IF* 32, 301. Wood, *IF* 18, 13. Matzenauer, *LF* 16, 177.

reca f (Vrbnik) »dermun, vrh, bok«. Od poimeničenog part. perf. *erectus,* od *erigere,* s pomoću -ta **erectia.* Od lat: *erigere* (prefik *ex-* i *regere}* > tal. *ergere* postoji još vlat. particip perf. **erctus* > tal. *erto,* odatle poimeničenje tal. *erta í* »salita, altura«, trać.—tal. *erta* »soglia«, istro-rom./erta (Šišan), /irta (Vodnjan) > slov. *jérta* »Pfostenstein bei der Tür«, trt »Türpfosten«, trta »Fensterstein oder Türstein«.

Lit.: ZbNŽ 4, 233. Štrekelj, *DAW* 50, 24. *REW³* 2899. *DEI* 1526.

rêcelj[1] m (Šušnjevo Selo, Čakovac kod Ogulina, Kralje, Turska Hrvatska) = *rucelj* (Vuk, Srijem, Vis, Brač, Cavtat) = *rucdlj,* gen. *-čija* (Istra, Varoš kod Slavonskog Broda) = (s disimilacijom *r — // > r — nj) rûcanj,* gen. -си/а (Vinkovci i okolica) »1° držak na kosištu ili na kakvoj spravi, kao veslo, babak, 2° go klip kukuruza (metafora, upor. slov. *ruček)«.* Upor. *ručka* (ŽK), *ručica* = ranca f (Buzet, Sovinjsko polje) »držak na tavi, Ujku«, *ručnik,* gen. *-ika* (ibidem) »držak od cijepa«, *rukunica.* Sufiks *-elj* < *-eh* je kao u *kvacelj* od *kvaka.* Ostaje neobjašnjena promjena *u* > *e* u *recelj.* Matzenauer uporeďuje s njem. *Ränkel,* deminutiv od *Ranke* »palmes«.

Lit.: ARj 5, 584. 13, 806. 14, 213. Matzenauer, *LF* 16, 177.

recel)² m (Levač i Temnie, moravski okrug, Srbija) »1° medovina, 2° pekmez« = *reiélj,* gen. *-êlja* (Kosmet) »žitki pekmez« = *redzei* (Bosna i Hercegovina) »kao pekmez, izrezane i izvarene tikve u pekmezu«. Turcizam arapskog (?) podrijetla (ar. *rečel}* iz oblasti jela.

Lit.: ARj 13, 806. 852. *Elezovič 2,* 176.

recelj³ m (Borci Gornji kod Daruvara, Bedenik, Lipovčani, Bjelovar, Ivanjska, Čazma, Križevci, Garešnica, Koprivnica) »ptica hariš (v.), kosac crex«. Glas te ptice čuje se kao da reže, zbog toga se zove i *rezovac,* gen. *-vca* (Daruvar). Upor. toponime *Rezova Bara* (Osijek) i *Rezovac* (Virovitica). Zove se još *rešć* i *breljuzga.* Ptica je dobila naziv po onomatopeji kojom se oponaša njezin glas, kao u lat. *crex* i u njem. *Wieseknarrer.* Ta onomatopeja približena je glagolu *rezati.* Hirtz donosi još dvadeset sinonima.

Lit.: ARj 13, 806. 897. 919. Hirtz, *Aves* 412.

recènsija f (Daničić) = *recenzija* f (Vuk) »ocjena«. Učen, knjiški apstraktum od lat. *recensio,* gen. -oras (prefiks *re-* i *censere).* Na *-irati: recenzirati, -cènzírãm, recenziranje* (Vuk). Poimeničen part. prez. *recenzent* m. Bez prefiksa *cenzúra* f i radna imenica *cenzor* m.

Lit.: ARj 12, 806.

reča f (Dubrovnik, okolica) »cijetka, vreća opletena od žuke, u koju se meće tijesto od masline u tisak« = *riča* (Neretva, Prvić-luka, Potomje, Ston) »isto«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *retta,* od *rėtis,* sttal. *rezza,* iz terminologije uljarstva. Deminutiv na *-ica rečica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »trbušna mrena kod svinje«. Taj se deminutiv nalazi i u hrv.-kajk. (Trebarjevo) u značenju »tanka kožica oko utrobe, jetara, mozga, opnica, prečaga, dijafragma«. Možda nije od uljarskog termina *reca = riča,* nego je identičan sa slov. *rédčica* »Netz im tierischen Körper, Zwerchfell, Magenhaut«, što je poimeničen pridjev *геаъЪъ* s pomoću *-ica.* Sa c mjesto *č* ima Zore *rita* ili *řičela* »tanki konop, koji se veziva za gasu (v.) (tj. na senjalima ili plutima kod mreže)«, *koliti rite-* »činiti u lijevoj ruci jednake kolače rićom (senjal služi da se drži mreža na onoj visini koju hoćemo)«. Ako stoji *ć* mjesto *č* kao *ćifli, ггШа* predstavlja dalmato-rom. *reticella* ili *reietta.*

Lit.: ARj 13, 809. 942. Rešetar, *Štok.* 284. *Pleteršnik 2,* 414. Zore, *Rib.* 34. 354. *REW** 7255. 7255a. *Prati* 826.

recēta f (I. Držić) »liječnikov zapis«. Od tal. *ricetta,* mlet. *recēta,* poimeničen pl. lat. part. perf. u ž. r. *recepta* od *recipére* (prefiks *re-* i *capere* »uzeti«), isto u učenom vidu kao latinizam *recep(a)t,* gen. *-pia* m (Vuk, Belostenec). Poimeničen tal. part. perf. u ž. r. *ričevuda* f (Boka) »obveznica, škrit < tal. *scritto« — (<* mlet.) *recenda* (Vrgada) f »namira«. Radna imenica na *-itore* prema književno tal. (tosk., službenom) *ricevitûr,* gen. *-urǎ* (Rab) »prijamnik« < *ricevitore.*

Lit.: ARj 13, 807. 809. 942. Kušar, *Rad* 118, 22. *REW'* 7112. 7113.

rečperin m (Poljanica, Klisura, vranjski okrug, Srbija) »stočni trgovac, palócija«. Završno *-in* je individualni sufiks kao u *kasapin, Arnautin.* Plural nije doduše potvrđen, ali uporedi prezimena *Rečperac* i *Rečperski* u istom okrugu. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (od perz. složenice *renčber* »svaki koji zaslužuje, nadničar, radnik« > tur. *reçber)* iz terminologije rada: arb. *rēshper* »Verkäufer, Händler, Krämer«.

Lit.: ARj 13, 811. *GM* 364.

rēcāt, gen. *-ata* m (muslimanska narodna pjesma) »kolektivni naziv za tri položaja tijela kod klanjanja · (objekt uz *klanjati}« = rekât* (Bosna). Turcizam arapskog podrijetla (tur. *rekât* < ar. *raka*⁰*}* iz oblasti islama.

Lit.: ARj П,' 811. *Školjić'* 533.

reći, *rečem* pored *reknem* (Vojvodina, Kosmet, Vuk) = *rečem* (ŽK) pf. *(do-, iz-, na-, ob-, od-, po-, pri-, pro-, u-, za- se),* sveslav. i praslav. **rek-ti* > stcslav. *resti, *rekç* »1° dicere« = *reu, rečem* (Piva — Drobnjak) »obećati«. Prefiksalne složenice dobivaju specijalna značenja: *poreći* »nijekati«. Tu prefiks *po-* kaže da se poslije prvog izricanja *reklo* na različit način protivno; *meci* (Lika, ŽK) *(u* kao u *ubog)* nastalo je u doba kada se mislilo da riječi imaju magijsku moć »riječju prouzročiti bol«; *nareči* (Vuk) »nazvati, imenovati, javiti«; *obreći* (čakavski, 15. v.) »calumniare«. Izvedenice se tvore prijevojem od sedam osnova: 1. *rek-, 2'.* duljina *e — e *rek- > rek = rijek-,* aorist stcslav. *rěhí = rijeh* u dugim slogovima; prema tome obliku stvoren je analogijski stcslav. *reti* = (dubrovački infinitiv) *řjeti = rijei* (Boka) = *rijeci = rît* (Babina Greda, Posavina, županjska i brodska = nova štokavština); 3. u kratkim slogovima **rjek-* (ekavski *rek-,* ikavski *rik-};* 4. *e — i: rik-; 5. rie-; 6.* prijevoj perfektuma *ro&-; 7. prijevoj duljine odatle *o> a *rak-* u izoliranom slučaju. Osim prijevoja 7. svi ostali tvore leksikologijske pocodice.

Od *rek-:* ostatak 1. lica prezenta stcslav. *rekp* očuvao se kao arhaizam *ja reku (da će*

dôjt, ŽK) »etwa«; pridjevi na *-iv izreciv (ne-}* (Stulić, danas općenit) = *neizreciv* (Mikalja) = *neizrekiv* (Kašić) = *neizrekljiv, rečeć* (Vuk), na *-ьn > -an izrečan* »koji se može izreći«; imperfektivi na *-va- -rečívati, -rečuj m* pored *-vãm* (18. v.), samo s prefiksima; na *-ovati narekovati, -ujem;* postverbal Šulekov *nareka* »Aussage«, *narečitelj* prema *narečiteljica* (Jambrešić); postverbal *izreka* (18. v.) = poimeničen part, perf. pasiva *rečenica* »Satz, phrase, proposition«; na *-nik obrečnik* (15. v.) »calumniator«. Prilozi: od participa pret. akt. *rēksi* (ŽK, slov.) = *rekše* (ŽU, Vita Methodii *rekíše) »*id est, naime, nämlich, in der Meinung«; prilog od sintagme • *velerei* (Smokvica, Korčula) »tako rekući, skoro«, *rekbi > regbi, birekō* (Piva-Drobnjak) »kao da, izgleda«, *šeknu* (Bosna) < *što no reknu.*

Od *rek-* u dugim slogovima (upor. stcslav. *rêkati}:* sveslav. i praslav. apstraktum po deklinaciji *i rije",,* gen. *riječi* (Vuk) = (ekavski, Kosmet) *reč,* gen. *reči* = (ikavski) *ríč,* gen. *-i* (ŽK, Vodice) < ie. **rekis* »1° Wort, 2° stvar (Marulić, Vodice), 3° (prema gr. λόγος) sin Božji (Belostenec, Stulić, Orbini)«. Prilog *izrijekom* (Vuk). Imenica *rénje* n pored *rtnje* (samo u izričaju *daj si rmja, on si ní da rênja* »nije se dao nagovoriti«). Sintagma *štonorijek* (Piva-Drobnjak) »poslovica«. Glagoli: *narijecati* (L jubiša), *riječati se, riječam* »nadmudrivati se«: I u ijekavskim krajevima ima duljenja bez *-ije-: recati* impf. (Piva-Drobnjak) »obećavati«. Od *-rek-* u kratkim slogovima: pridjevi na *-ьn > -an rječan,* na *-it riječit* (Vuk), s apstraktumom *rječitost,* na *-iv rječiv,* složen *slatkorječiv;* poimeničen na *-vac rječivac,* gen. *-ivca, rjsčljiv, rječljivac,* gen. *-ivca* prema f na *-ka rječljivka, rječljivost.* Deminutiv na *-ica rječica = ričica* (ŽK). Augmentativ *rječetina = rječetlna* (Prčanj). Denominal *rječkati se, -atn.* Na *-nik rječnik* (Belostenec *rečnik}.* Glagol *rjeftnati se* (prema *degmati se,* v.) = *ričvat se* (Brusje, Hvar, upor. *obědvati* ŽK za *-vati).* Na *-ovit rečovit* (Srbija, Milićević). Na *-je narječje* (< rus. *nárečie* ili češ. *nářečí}* »dijalekat«. Maskulinum na *-ko* prema f na *-ka rečko* prema *retka* »govorljiv(a) na jeziku«. Na *-uSa narekuša* f = na *-avica narekavica.*

Hrv.-srp. iterativ pravi se domaćim prijevojem *e — i: *rīk- -ricatı, -čēm,* samo s prefiksima kao *izricati, izričem* pored *-cam, naricati, naričem, obricati, proricati, proričem* itd., *srikati* (Vuk) =i *srikati, -čem* (Kosmet) »sabrati«, *nařikati, -am* pored *-čem* (Stulić), na *-ovati narikovati, -ujem* prema *narekati* (Istra), *narekovati, -ujem.* Odatle *obricanje* (15. v.) »calumnia«, na *-ača narikača* (Vuk), na *-uša narikuša* (Dalmacija) pored *naričuša — naricavica.* Na *-aj naricaj* (Martié), na *-jaj izričaj,* na *-ъk izričak,* gen. *-čka* »izgovor«. Pridjev *narikovni.*

Praslav. prijevoj perfektuma nalazi se najprije u postverbalu *rok,* gen. *roka* (Vuk) »termin«, s pridjevom na *-ьn ročni,* denominál na *-iti ročiti (se), -im, opriročiti* (15. v.) = (pseudojekavizam) *oprijeročiti* (1520) »pogrditi«, na *-ište ročište,* i ostale serije kao *obrok* m (također slov., češ., polj., ukr.) od *obreći* »obećati«, koji je ušao kao kulturna riječ u madž. *abrak* »Futter« i u rum. *obroc* pored *oboroc* »porcija«, odatle *obročiti, obrokovati, obročnica* »soba za obrok«; *porok,* s pridjevom*poročan (ne-); prorok,* s pridjevom *prorokov, proročki* s imenicom *proročanstvo; prirok* »prevedeniča za predikat«, *srok; nárok* (Vuk) »Bestimmung«, odatle pridjevi na *-it naročit* »bestimmt«, na *-ljiv narošljiv* (ŽK) »osjetljiv na bolesti«, na *-it* i prilog *naročito.* Taj posudiše Rumunji *nǎroc = noroc* »sudbina > sreća«, *noroc bun* »bog žegnja(j) (ŽK)«, *a noroci* odrediti sudbinu > usrećiti«, sa lat. *-osus > -os norocos* »sretan«. Iz folklora *urok* (ŽK), *uroci,* gen. *uroka = urok* m pored *oroka* (Kosmet), s pridjevom *urokljiv (~e oči, rod} = urokljîv* (Kosmet), *úročit, -im* (~a *žena},* od *ureći,* koji posudiše Arbanasi *urok* »Ziel, Absicht«. U stcslav. *uroki* »sententia«, češ. *ourók* »das Bestimmte«. Ovamo ide i hrv.-kajk., (slov., češ.) *otrok* (Kastav, ŽK) »dijete«, koje sadrži prefiks *od* u starijem obliku *ot-.* Ta riječ znači prema Janku »koji ne govori«. Odatle se razvila dva značenja »1° dijete, 2° rob (češ.)«. Ovamo još *zarok* (Cres) »šumska zabran, prepoved«. Pridjevi na -ьп > *-an izročan* (16. v., i stcslav.) = *izročit* (16. v.) »izvrstan«, s denominálom *izr'očiti se, -lm* »ispuniti se, dogoditi se«. Ovamo ide još i *uzrok = zrak* (hrv.-kajk., ŽK) »causa« < *vtzrokz,* pridjev *uzročan,* poimeničen na *-ik uzročnik, prouzročiti.* Osim *noroc < narokb* »Bestimmung« Rumunji posudiše iz crkvenog jezika *proroc* m prema *proroacă* f = *prorocită < prorokz,* odatle njihov apstraktum na *-ie prorade* (upor. *prorocestoui* »prorokovati« kod Dosofteja) i njihov pridjev ná *-esc prorocesc.* Pored toga *szrokb > soroc* »rok«, odatle *a soroci* »odrediti rok (= strus. *sročiti* »isto«)«, Arbanasi *rok.* Ne zna se ide li ovamo *urie* »Erbe«, odatle *uricar* »baštinik« sa *î < i* poslije *r* od *urikati = uricati,* koji nije potvrđen u tom značenju u hrv.-srp.

Prijevoj õ > *a* potvrđen je samo u *račati (se), răcani* impf. (Lika) »nagovarati, dogovarati

se« prema *ročiti*. V. još *porijeklo, podrijetlo.* Ie. korijen **req-* značio je »zapovijedati,, naređivati«. Nalazi se u sanskr. *racayati* (3. 1. prez.) »verfertigt^ bildet«., *racana* n »Betreiben«, got. *rahnjan,* nvnjem. *rechnen,* stvnjem. *regin-* u antroponimiji kao *Reinhart,* prijevoj *ē* (>) got. *garēhsns* »Bestimmung«. Značenje »dicere« nalazi se samo u slavinama. Nije izvjesno da li je u vezi s glagolom onomatopejskog podrijetla lit. *rēkti, rūkti* »rikati (v.)«. Upór. u toh. *reki,* pl. *rekauna* »paroles«.

Lit.: ARj 4, 290. 293. 295. 296. 298. 7, 4. 579. 584. 585. 586. 587. 593. 8, 456. 462. 9, 114. 115. 12, 849. 13, 807. .810. 811. 812. 959. 14, 51. 73. 74. 144. Rešetar, *ASPh 26,* 360-362. 365. Budimir, *JF* 15, 158. Hraste, *JF* 6, 213. Tentor, *JF* 5, 214. *Pleteršnik* 2, 413. Stevanović, *N1* 3, 173. sl., 158. *Elezović 2,* 262. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Vuković, *SDZb* 10, 407. *Miklošič* 247. 274. Berneker, *KZ* 57, 248. *Holub-Kopečný* 323. 313. 403. *Bruckner* 595. *KZ* 46, 232-233. *Mladenov* 559. 654. *Trautmann* 243. *WP 2,* 362. 343. *GM* 368. 459. *Tiktin* 1061. 1072. *Gombocz-Melich 1.* Škarić, *ZSPh* 13, 348-349. Hirt, *IF* 23, 336. 31, 13. Wood, *IF 22,* 158. Osten-Säcken, *IF* 33, 250. Scheftelowitz, *KZ 56,* 207. Bück, *AJPh* 36, 1-18. 125-154 (cf. *IJb* 4, 74). Meillet, *BSLP* 20, 28. si. (cf. *IJb* 8, 28). Lewy, *PBB* 32 142.

red m, loc. *redu,* pl. *redovi* m (Vuk, Kosniet, ŽK, Vodice) (protivno *neřeď) = red,* gen.-r f (Vodice) = *reda* f, baltoslav., sveslav. i praslav. *redb,* »1° ordo, niz, 2° čistoća«. Pridjevi od primitivuma, sintagmi i prefiksalnih složenica: na *-ъn > -an redan* (17. v.), određeno *redni (broj, čaša),* na *-ovan, redovan,* na *-ovit redovit, uredan* (protivno *ne-},* s apstraktumom *urednost (ne-),* poimeničenje *urednik,* apstraktum na *-stvo uredništvo, bèzredan* (15. v.), *nèredan,* poimeničen na *-jak nerednjak* (Poljica), *nèrednōst, neredovan, nesredan, naporedan, razredan,* poimeničenje *razrednik, razrednica, izredan* (također stcslav., rus.) »koji je izašao iz reda«; *naredan* »1° običan, 2° čestit, dobar, 3° lijep, prikladan« (također slov. *nareďen) — naredan* (ŽKU) = *naredan* (Vodice; Krašić: ra *mi naredno* »nije mi zgodno«) »spretan«, poimeničenje na *-ik narednik,* apstraktum *narednōst; poredan* »nespretan, spitzbübisch«, na *-ljiv naredljiv, neuredljiv,* na *-iv (raz)rediv,* na *-ovski redovski.* Prilozi: *ured* (Vuk, Banja Luka) = *ureda* (Kanavelić) »cito« = *vrêd(a)* (Vodice, Jačke, ŽK) = *vrijeďa* »malo prije«, *nikad vrijed* »nikad brže«, *me* (hrvatske kolonije u južnoj Italiji; (upor. *uput,* v.), *izred(a), izredam* (Vuk), *redom, obredom, redomicē = redimice, izređice, napored (-o, -a, -e,* također prijedlog) = *raspored* (Vrbnik), *nared* »odmah« == *nãred* (Vodice) »pripravno«, *(s-, u-}poređ* (također prijedlog s gen.). Radne imenice: na *-ar redar,* gen. *-ara* »policăj«, s pridjevima na *-ov, -ev redarov (-ev},* na *-ski redarski,* apstraktum *redarstvo,* s pridjevom *reďarstven;* na *-ara redara,* s pridjevom *ređarin* (Vuk), na *-usa redusa* f (Varoš, Slavonija) »ordinatrix«, na *-átélj redatelj* (kazališni neologizam) = *reditelj* (na istoku), s pridjevima *redateljev, redateljski,* na *-ítélj nareditelj* m prema f *narediteljica, razreditelj.* Na *-ovnik redovnik,* s pridjevima *redovnikov, redovnički.* Na *-Uja redilja* (Vuk). Deminutiv na *-ьc > -äc ređac,* gen. *réca,* na *-ík redak,* gen. *-tka,* na *-ka retka* »linija, crta«, na *-ica ridica,* na *-inče redinče* (Vuk) »prase (koje se po nekom redu kolje, u žiru)«. Augmentativ *ředina* f »l ° viva sepes, 2° toponim *Ředina* (ŽK)« [Gavazzi: < *rijedak}.* Na *-ač redač,* gen. *-oca* (Hefele) »figura u ornamentu, rolač (Dubrovnik)«. Na *-oca redača* (Pounje) »sto na kojem se žito redi«. Apstrakti: na *-nja rednja* »bolest koja ide po redu ili za redom, pošast, poslića« = *rêdnja,* gen. *rednjê* (Kosmet, bug.) »epidemija«, na *-ba naredba,* s pridjevom *naredben, náredbenik* m prema *naredbenica* f, *odredba, priredba, razredba, redidba, uredba, redba* »redenje redovnika«. Na *-ena redèna* (Vuk) »dodatak u pripjevu«. Na *-enik redenik, -ika* »fišeklija«. Na *-ica izredica* (Šulek). Na madž. *-ó > -ov rèdov* »gmajni (u nekadašnjoj Vojnoj Krajini), baka, obični vojnik«, s pridjevom *redovski.* Na *-ovaca redovaia* f (Niš) »zmija«. Na *-ғa reda* (ŽU) = *reja* (čakavski, hrv.-kajk., Lika, ŽK) »davanje stoke u najam, od koje se dijeli dobitak«. Odatle na *-ьc rêjac,* gen. *reca* (Vodice), s pridjevom na *-ov rečov < *rečev* »čovjek koji se priženi, uljez, domazet« prema f *reja* (Vodice) »djevojka koja se udala u kuću bez djece«. Denominali na *-ati redati, redam* (18. v.) *(iz-, ispo-, ob-, po-, raž-, raspo-"),* kauzativ i faktitiv na *-iti rediti, redim* (14. v.) »stavljati u red« *(iz-, ispo-, na-, ob-, one-, od-, po-, pre-, prena-, pri-, raz-, raspo-, s-, u-, upo-, za-},* odatle iterativi na *-a- redati, redam* (Vuk) *(na-, raž-, raspo-},* na *-va- -redivati = -ređivati, -ujem,* samo s prefiksima; na *-ovati uredovati, -ujem, redòvati, rèdujem, nareďovat* (Kosmet) *(po-}* »biti redara, redusa«. Od priloga *vřed* »brzo« denominal *navredit* (Cres) »naknaditi«. Odatle postverbali *náred* m (Hrvatska) »1° sprava, 2° pribor u kući (Piva-Drobnjak)«, *nareda f* »naredba« = *nareda* (Kosmet) »oprema, pribor«, *odred* m »vojnički détachement«, *obred* (i u drugim slavinama, polj. *obr zad},* *razred* (Vuk), *raspored, ured* s pridjevom na *-ski uredski.* Na *-jaj ras(po}ređaj.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala, upor. stcslav. *redb,* češ. *řád,* polj. *rząd,* rus. *rjad.* U baltičkoj grupi postoji potpuna usporednica: lit. *rinda,* lot. *rinda* »Reihe«. Ie. srodstvo nije točno utvrđeno. Pomišlja se na vezu s lat. *ordo,* gen. *ordinis,* gr. ὀρδέω »lege eine Gewebe ein«. Persson i drugi stavljaju pod ie. korijen **ar-* »fugen, pressen«, od kojega potječu ἄριστος (odatle internacionalno *aristokrat, aristokracija}* i *jaram* (v.), *remen* (v.), *raditi* (v.). Riječ *red* je kulturna riječ, koja se posuđuje. Mađari posudiše *rend,* s glagolom *rendelni,* Rumunji *rind,* prilog *perind* »nach der Reihe« *(pe <* lat. *per},* *orînd* m »(vom Schicksal zum Gatten) Bestimmter«, *orîndă* (Muntenija) »odredba, sudbina«, rumunjski postverbal od *urediti,* Arbanasi *rende* (starija posuđenica), odatle *rendar* (Šar-planina), i *red.* Praslav. korijen *redb* postoji još u prijevoju perfektuma: stcslav. *orcdue,* kolektivna izvedenica na *-je > oruđe,* u kojem je *u* nastalo iz velarnog nazala *p.* V. *oružje.* Madž. pridjev *rendes* »lijep (od slavizmą *rend}«* čini se da je ponovo ušao u naš jezik u imenu vola *rendes* (Sv. Peter kod Ludbrega) = *rendoš* (Srijem, Podravina).

Lit.: ARj 1, 275. 3, 940. 4, 293. 7, 509. 640. 723. 8, 57. 117. 13, 818. 833. 841. 835. 870. *Mažuranu* 1241. Ribarić, *SDZb* 9, 170. 186. 187. Popović, *Sintaksa* 38. Vuković, *SDZb* 10, 393. *Elezović 2,* 173. 227. NJ 1, 146. *Miklošič* 274. 276. *Holub-Kopečný* 257. 321. *Bruckner* 474. *Mladenov* 558. 559. *WP* 1, 75. 2, 368. Milosavljević, *GISND* 3, 94. 309. (cf. *IJb* 14, 94-95). Uhlenbeck, *PBB* 27, 120. *GM* 363. 362. Zupitza, *KZ* 36, 65. sl. Meillet, *RSl 6,* 132-133. Persson, *Beiträge* 1. dio, br. 73 (cf. *IJb* 1, 47). Jokl, *Vrit.* 280. Mikkola, *IF* 8, 303. Hoffmann, *BB* 21, 137-144 (cf. *AnzIF* 7, 12). *Tiktin* 1094. Gavazzi, *IvSićev zbornik* 154—155.

redifa f (narodna pjesma, Hercegovina) »rezerva«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *redif)* iz oblasti vojništva: arb. *radif.* Femininum prema *rezerva > rezelba* (ŽK).

Lit.: ARj 13, 834. *GM* 360. *Školjić** 533.

redigovati, *-ujem* impf. (Kastavski statut, objekt *fruii,* v.) »uzimati, oduzimati«. To se značenje razvilo zacijelo unakrštenjem lat. > tal. *redigere* (prefiks *re-* i *agere}* sa našom sintagmom *po redul* u današnjem knjiškom jeziku *redigovati = redigirati* znači »uređivati«, odatle radna imenica na *-or,* gen. *-oris* od part. perf. *redactus redaktor* »urednik«. Usp. njem. *redigieren.*

Lit.: ARj 13, 834.

rèduziti, *-im* pf. (Perast) »smanjiti«. Od stal. *reducere,* tosk. *ridurre* (prefiks *re-* i *ducere},* s mletačkim izgovorom prefiksa *re-* mjesto. tosk. ri- i *će > z.*

Lit.: ARj 13, 848. *REW* 2785.

refèna f (Vuk, Crna Gora) = *refêna* (Kosmet) = *revèna* (Vuk, Benkovac, Dalmacija, Boljevac, Srbija, Lika). Pridjev na *-bski refenački.* Denominai *porefènati se* (Banja Luka, Mostar, Turska Hrvatska) = *porevènati se* (Lika) = na *-iti porevèniti se* (Vuk, Riječka nahija, južna Dalmacija, Zore) »zajednički platiti, rasporezati se«. Za *revena* i *revènati se* kaže se u Lici *rezanja* f, *rešanjati se, -mn.* To je zacijelo drugog podrijetla. Balkanski turcizam perzijskog ili bolje arapskog podrijetla (perz. prilog *hifrene* »zajednički, složno« > turski *herilane, arifane, refene* »écot, cotisation«) iz trgovačke terminologije: rum. *refenealră-* f (Muntenija), ngr. ρεφενές.

Lit.: ARj 10, 856. 857. 13, 850. 897. 909. Skok, *Slávia* 15, 487., br. 602. Zore, *Rad* 115, 138. Popović, *NJ* 3, 151. *Tiktin* 1317.

referiti, *-im* pf. (1640, Vrbnik) »obavijestiti«. Od tal. *re-, .riferrire* (prefiks *re-* i lat. *ferre* »nositi«). Danas internacionalno od lat. *referre* na *-ovati referovati, -ujem* = na njem. *-ieren > -frati referirati, -ferirăm = -isati refèrisati, -šém.* Poimeničen lat. part, prezenta *referen(a}t,* gen. *-Ma* (Šulek, 'Milićević) »izvjestilac«. Na *-orius* od lat. gerundija *referendarius* (preko njem.) > *referendar.*

Lit.: ARj 13, 850.

refit m »(termin požeške narodne nošnje) ošvice (ŽK), uske taclije (v.), čime su opšiveni rukavi«.

Lit.: ARj 13, 850.

reflektor m (Šulek). Od učenog lat. *reflector,* gen. *-oris* od *reflectere* (prefiks *re-* \ *flectere}.* Od istog glagola *refleksija, refleksivan, reflektirati* (ovo iz njem. *reflektieren}.*

Lit.: ARj 13, 850.

refùdati, *-am* pf. (Perast) »odbiti, odbaciti«. Od mlet. *refudar* = tosk. *rifiutare* < kllat. *refutare* (prefiks *re-* nepotvrđenog **futare* od part, *fūtus* mjesto *fusus* od *fundere}.*

Lit. : ARj 13, 851. *REW** 7165. *Rosamani* 868.

rëful m (18. *v.*, Hrvatsko primorje, Rab) = rê/м, gen. *-ula* (Božava, Molai) »mah od vjetra, nagao i žestok udarac vjetra, rafica«. Deminutiv *refulić* (Kućište). Denominal na tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* > *-ižati refuližati, -a* (Kućište) »puhati na refule«. Od mlet. *refold* (prefiks *re-i *folo,* postverbal od vlat. deminutiva */lobulare,* od *flare* »duvati«, upor. *flabellum, flabrum).*

Lit.: AR) 13, 851. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 3341. *DEI* 1662. 3221.

regal[1] m »polica, pregrada, pretinac, raf«. Od njem. *Regal n* »isto«. Njemačka riječ veže se s langob. > tal. *riga* »linija«. Sufiks ostaje neobjašnjen. Upor. vinogradarski termin *rigòlati, -am* impf, »praviti pravilne jarke za sađenje vinove loze« < fr. *rigoler* > *regulați* (ŽK), unakrštenjem sa *regula* (v.). Talijanizam *riga* govori se u našem primorju: *na rige* »na potezu urnekovani latak«.

Lit.: ARj 13, 851. 949. *Weigand-Hin 2,* 546. 589. *Prati* 830.

regal[2] m (Hrvatska, Srbija) »porez«. Latinizam preko njem. *Regal* n »isto«, poimeničen pridjev na *-alu* od lat. *rex,* gen. *regis* (od *regere,* v.), prema lat. n pl. *regalile* f pl. »daća« < lat. *regalia.* Ovamo ide i talijanizam, tal. *regalare* »trattar bene uno, fargli dei presenti« > *regalat, -ãm* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Istra) »darovati«, odatle postverbal *rego,* gen. *-ala* (ibidem) »dar«, *regali* m pl. (Korčula) »darovi« < tal. *regalo.* Osnovna riječ *rex* dolazi samo kao posuđenica iz srednjogrčkoga stsrp. *riga (rize ugbrskomu, ryga Lazar* 1389) < srgr. ρῆγας.

Lit.: ARj 13, 851. 949. *REW** 7176. *Weid-Hirt 2,* 553. Vasmer, *GL* 128. *GM* 362.

regánac, gen. *-nca* m (Šaptinovac, Slavonija) »narezuckane čipke«, poimeničen particip perf. pas. na *-ьc* od glagola *regati,* koji je potvrđen u slov. *regati, -am* »aufbersten, sich Öffnen«, s postverbalom odatle *rega* »Riss, Spalte« i pridjevom na *-ast régast* »1° mit Kerbschnitten versehen, 2° gestreift«. Postverbal *rega í* (Vuk) »murmurado canis (Borac, Hercegovina, za medvěda)« ide također ovamo, jer pretpostavlja razvaljivanje gubice. Na *-eti režati, -im* (Vuk), pored *režiti — režat* (Kosmet) impf. »1° otvoriti usta, 2° kesiti zube (subjekti: *životinje')« (za-)* prema pf. *régnuti, régnem* (subjekt *pseto"),* impf, na *-va- poregivati, porègujem* (o psu) pored *poreživati, porežujem.* Apstraktum *režnja f.* Prema upoređenjima s lat. *ringi* (o zubima), lit. *susirengti* »incurvare, contrahi«, a nadasve prema stcslav. *regnati* i rumunjskom slavizmu *a se rînji (dinții)* pored *rânji* »grinsen, cerekati se«, odatle *rînjitură, ringet* »Grinsen« *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę.* Postanja je onomatopejskog. Upor. madž. *rés* »Öffnung im Zaune« i njem. *Grinsen, grausen,* stvnjem. **Grinen,* stfr. *grignier.* Praslav. je korijen *reg-,* očuvan još u slovenskom i bugarskom jeziku *rânză* »murren«. Prijevoj perfektuma v. u *ružiti, rugoba.*

Lit.: ARj 13, 851. 853. 920. *Pleteršnik 2,* 415. 416. *Elezović 2,* 173. *Miklošič* 276. *Tiktin* 1328. Matzenauer, *LF* 16, 178. 18, 261-262. *Boisacf* 274. 837-838. 844. Uhlenbeck, *PBB 26,* 570 (cf. *AnzIF* 15, 106). *REW*[3] 3870. Oštir, *WuS* 3, 208.

regetati, *regète* impf. (Koprivnica, Samobor, Krašić) »kreketati«, pored *regati, -a* (Kapela kod Bjelovara) »isto«, varijanta onomatopejskog *kreketati* (subjekt *žaba)* »coaxare«. Odatle na *-ača regetača* = na *-uša regetuša* = (bez onomatopejskog sufiksa *-et) regača* (Šestine) = *reguša* (Hrženica kod Ludbrega) = *reglica* (Božjakovina) »rana viridis, brylla arborea, gatalinka«. Varijanta *rekètati, rèkece* (Gračac, Hrvatska) predstavlja glas svrake. Ne samo glas žabe nego i zvuk, što ga daje zvrčak, oponaša se tom onomatopejom. Odatle *regètaljka* »klepalo, škrebetaljka, zvrčoka«. S onomatopejskim sufiksom *-ot* mjesto *-et* nalazi se u ukr. *regolati,* češ. *řeh(o)tati,* polj. *rzegotać.*

Lit.: ARj 13, 881, 852. 853. 855. 860. *Holub-Kopečny* 322.

registar, gen. *-stra* m »spisak«, odatle apstraktum na *-ura registratura* f »urudžbeni zapisnik«, radna imenica na lat. *-ator registrator* m = *registratur,* denominai na *-irati registrirati, -gistriram* (Hrvatska). Od lat. *registrum* preko njem. *Register, registrieren.* Disimilacijom *r - r> l — r legislar, -er,* gen. *-stra* (hrv.-kajk., 16. v., Belostenec) = *legislar* (16. v.) = (prema madž. izgovoru) *legištrom* (16. v.) = *legišter* pored *Ijegišter* (Kosmet) = (prema mlet. čitanju *gi > ji) lejistar* (čakavci, 17. v.) = *lejišlrom* »isto«. Sa *egi > i* slov. *listrom* »index« = *listre* f pl. (ŽK). Od kslat. *registrum (r* umetnuto poslije *st* kao u *anitra,* v.) od fcllat. *regesta,* poimeničen part, perf. od *regerere* (prefiks *re-).*

Lit.: ARj 5, 957. 13, 852. *Elezović* 1, 358. *REW** 7169. *Prati* 822. Pintar, Čas 2, 290 (cf. *RSl 2,* 281).

regrađ m (Šloser i Vukotinović, hrv.-kajk., slov.) »biljka maslačak, leontodon«. U slov. još dosta varijanata, koje sve predstavljaju njem. složenicu *Wegwart* (upor. za takovu denominaciju *trputac).*

Lit.: ARj 13, 853. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

regula f (15. v.) »1° pravilo, 2° (crkveni termin) samostanska pravila, 3° (vojnički termin, narodna pjesma: *na regulu carevi soldati)* redovita vojska«. Pridjev *regulán (kohidar).* Na *-ar* < lat. *-arius regular* m »redovnik«, s lat. privativnim prefiksom *in- iregùlar* (16—18. v.) »koji nije primio ili ne smije primiti svete redove«, odatle pridjevi *regularski, regularan* = (asimilacija) *regulalan* (Crna Gora). Na *-as regulaš,* gen. *-asa* m »redovan vojnik, nizam«, odatle pridjev *regulaški.* Deminutiv *regulica.* Na tal. *-etto* < vlat. *-ïttus rigulet* m (Dubrovnik, Marin Držić) »vrsta ženske kapice ili poculice, sinonim: kličak« je po svojoj prilici iz dalmato-romanskoga. Apstraktum na lat. *-tas,* gen. *-tatis* > tal. *-itade iregularhad,* gen. *-i* f (16—17., Budinić, Kašić). Denominali na *-ați regulați se, -ām* impf. (Perast, Mljet, objekt *jedro)* prema iteratīvu *regulovali,* na *-isati regulisati -išēm* = na *-irati regulirati, -gulīrām.* Učene knjiške riječi lat. *regula* ili tal. *regola.* Upor. arb. *régullë.* Preko njem. *Riegel > rìgalj* (v.). Ovamo ide *red* m (Mljet) »(brodski termin) konopčić provučen preko bucjela na kontraasti od prove te pásava uz razmu do krme, de se veže za žabicu«. Upor. *regia* (Milan, Trento) < *regula.* Mlet.

Lit.: ARj 3, 85.3. 13, 854. 949. 952. 953. Rešetar, *Rad* 226, 248. Macan, *ZbNŽ 29,* 214. Skok, *ASPh* 33, 369. Isti, *Zbornik iz dubrovačke prošlosti* 431. *GM* 362.

rêim m (Kosmet, Skopska Crna Gora: *ostaviti, dati u reim)* = *rehum* (18. v.) »zalog(a)« *rêum* (Bosna). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *rehin* < ar. *rehrí)* iz pravne terminologije (medele): bug. *rehim.*

Lit.: ARj 13, 857. *Mladenov* 560. *ŠkaljiP* 533.

reha f (Metohija) »mitska ptičurina ogromnih krila, zaštitnica aždahe (mužjak joj je *udor* m)«. Pridjev na *-in rekin.* Usp. *udor.*

Lit.: ARj 13, 859. 861. Hirtz, *Aves* 412.

rekàmati, *-ām* impf. (Dubrovnik, 1420; Perast) »vesti«. Odatle na *-ača (v.) rekemača* f (Travnik) »zarezi na ivici tkanine, jezičci, reske, die Zacken«. S asimilacijom *e — α > a — a rakamati, -am (zlatom, facol rakamani,* istarska narodna pjesma) »isto«, impf, na *-va-rakamavat* (Crmnica), odatle postverbal *rakam* n »naprava za prošivanje, za vezenje (Bosna), stig, orrîetica«, složenica *rakam(a)-kerice* »bosanske čipke rađene na igle za nakit košulje, peškira, bošče i čevrma« = *rikām,* gen. *-ama* (Rab) »vez«, postverbal od *rikamati, -am* impf. »vesti« (Istra: ~ *zlatom;* Poljica: *rikamani mirlići)* = *rikamat* (Buzet, Sovinjsko polje) »Isto«. Oblici *ri-1 re-* su talijanizmi arapskog podrijetla: *ricamo, ricamare.* Oblik sa α može potjecali iz arapskog *rakamo* preko turskog.

Lit.: ARj 13, 11. 859. 14, 17. Kušar, *Rad* 118, 20. Miletić, *SDZb 9,* 260. 266. *REW** 7066. *Lokotsch* 1694. *Prati* 828.

rekavica f (Orlec na Cresu, Nerezine na Lošinju) »grlica, lurtur, brgalica«. Kao *grlica* i *brgalica* bit će od' onomatopeje kojom se oponaša glas te ptice..

Lit.: ARj 13, 860.

rekek m (Lambì) = *rèkei* (Vuk, Dubrovnik) »biljka eryngiunij kotrljan poljski, vražji stric«.

Lit.: ARj 13, 860.

rèkesa f (Dubrovnik, Cavtat) = *rekeša* (Vetranie, Mikalja) »oseka«. Denominal na *-ati rekèsati, -am* (Trpanj) »oseknuli / usek-«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije od lat. *recessus mariš,* poimeničen pari. perf. od *recedere* (prefiks *re-* i *cedere).*

Lil.: ARj 13, 860. *REW** 7113a. *Bartolī* 2, 300. 438. Muljačić, *Rad* 327, 269. Skok, *Term. 22.* 26. 127. Isti, *Rad* 272, 8-15.

reketač, gen. nepoznat, m (Karlovac) »vrst tekstilnog ornamenta«.

Lit.: ARj 13, 860.

reketnica f (Zagreb) »krličnjak, krtorovina«. [Usp. *kft].*

Lit.: ARj 13, 860.

rekl m (hrv.-kajk., sa sonantnim /, Brezovački) = *rekla* (Vuk, Otok, Slavonija, Brod na Savi) = *rekla* (Poljanica i Klisura vranjskog okruga u Srbiji) = *rekla* (donja Podravina) = (sa *kl > klj) reklja* (Lika) »kaputić, haljetak«. Deminutiv na -ьc > *-ac rekljac* (Vojnić, Vukmanić, Hrvatska) »seljačko zimsko odijelo«, = *reklec* (hrv.-kajk.) »kaputić«, na *-ica reklica* (Varoš kod Slavonskog Broda) = *rekljica* (Lika). Od njem. deminutiva *Rockéi,* od *Rock**

stvnjem. *hroc(h),* odatle i *frak.* Femininum prema *halja, haljica* (v.).

Lit.: ARj 13, 861. Hamm, *Rad* 275, 22. *Weigand-Hirt* 598.

rekota f (Mikalja) »ugrušano mlijeko ili sir od pokvarene mlaćenice, tvarog«. Od tal.-mlet. poimeničenog part. perf. u ž. r. *ricotta* f = mlet. *recota,* od kilát, *recoctus* (prefiks *re-* i *cactus,* od *coquere).* Upór *skuta.*

Lit.: ARj 13, 861. *REW** 7125.

rektor m (latinizam) = *rektur* (1379) = *rehtur* »glava sveučilišta«, odatle na lat. sufiks *-alus > -at rektorat,* gen. *-ata, rektorstvo* n = (talijanizam) *retur* m (18. v., Crna Gora) »dubrovački knez« < tal. *rettore* = (disimilacija *r — r > l — r) Ietur* (ibidem) »isto«, *rištur* m (Bakar, 1485, *š* uneseno unakrštenjem latinizma sa *risiti,* v. niže). Od lat. *rector,* gen. *-oris* > tal. *rettore,* radna imenica na *-or* od kllat. part. perf. *reclus* od *regere* > tal. *reggere > režiti, -im* impf, »upravljati« = *rižiti (se)* (Kolunić), odatle radna imenica na *-itore režetur* m (Poljički statut) »glavar« < tal. *reggitore,* zamjenom tal. sufiksa našim *-itelj režitelj* m (Naručnik). Apstraktum na tal. *-mento* < lat. *-mentutn režiment* (1554) = *rižiment* (Bakar, 1558) < tal. *reggimento,* vojnički graničarski germanizam *(Regiment* < fr. *regiment) régenterait,* gen. *-nta* — *regèmenta* f = *regiment* m (1437, ŽK) = *regimenta f* (1646) »1° vladanje, vlast, 2° puk, pukovnija (hrvatsko domobranstvo)«, odatle pridjev *regemēntskī, -meski,* francuzizam *režim,* gen. *-ima* < franc, *régime,* pridjev *režimski,* sa turskim *-K režimlija* m »pristaša režima«. V. *regal.*

Lit.: ARj 13, 851. 922. 923. 14, 50. *REW*[3] 7168.

rekuperati, *-am* pf. (Zakon lige ninske, 1108?) »spasiti« = *rekupèrat se* (Dubrovnik, Cavtat) »doći k sebi novčano, povratiti dah«. Latinizam *recuperare* (prefiks *re-* i *-cupero,* od *capio)* »isto«.

Lit.: ARj 13, 862. *REW*[3] 7126.

relation *(storii u oficij kancelarije,* Trsatski statut, *ti* mjesto α latinizatorska grafija) »izvješće«. Od tal. *relazione* < lat. *relația,* gen. *-onis,* apstraktum na *-io* od *relatus,* part. perf. od *referre* > knjiški na *-frati referirati* pored *referisati;* po knjiški *relacija* f.

Lit.: ARj 13, 862.

religija f (Vuk, Njegoš) »vjera«, latinizam prema nom. *religio,* gen. *-onis* (od prefiksa *re- religo, -ere* i *lego, -ere* »poštivati«) prema učenom talijanizmu *religion,* gen. -z f (I. Držić). Pridjevi na *-bsk reliǵiski* (Milićević), na tal. *-oso* < lat. *-osus* proširen danas na -ьи *religiozan — relijoz* (14. i 15. v.), poimeničen u m. r., »redovnik«. Glede *gi > j* upór. *relijòn* (Režija).

Lit.: ARj 13, 862. Stürm, *ČSJK 6,* 67.

relikvije f pl. (17. v., obično u pl., jedna potvrda za singular kod Banovca) »moći, mosti svetaca«. Latinizam *reliquiae,* apstraktum na *-ia* od pridjeva *reliquia,* od *relinquere* (prefiks *re-* i *Unquere).*

Lit.: ARj 13, 862.

reljiti se impf. (Virje) »plakati, kreveljiti se«. Istog postanja kao i onomatopejsko *kreveljiti se* (v.), kojim se oponašaju glasovi i grimase plakanja.

Lit.: ARj 13, 864.

rembambiškat, *-am* pf. = *rebablškat* (Dubrovnik, Cavtat) »oslabiti pameću od starosti, išumijékat, podjetinjiti«. Pridjev na *-it rebambīt* (Korčula, Šibenik) »pobenavio, obezumljen«. Infinitiv je prema prezentu na *-isco* od tal. *rimbambire* (prema prezentu na *-isco)* složenog od prefiksa n- onomatopejskog korijena *bamb-,* koji je u deminutivu na *-ino bambino* »dijete«. Od istog će korijena biti *b mbelj* m »čeljade koje je nekada išlo po Dubrovniku 1. maja (kao Turiča 2. februara)«. Upor. tal. *bambolo* »Puppe«. Upór. u Lastvi ironickí izričaj *sretan kao bambina inati,* koji se kaže kad čovjeku nešto za rukom ne ide.

Lit.: ARj 1, 230. *REW*[3] 921. *DEI* 421.

remedij m (1486, Vrbnik) = *remedijo* m (1520, Marin Držić) = *rimedii* »lijek«. Denominal na *-ati = -are remedijat(i), -am* pf. (16. i 17. v., Dubrovnik, Kućište). Latinizam ili učeni talijanizam *remedium* > tal. *rimedio, rimediare* (prefiks *re-* i *medeor).* Štrekelj ima slov. *merežati* sa *di > ž* kao u pučkim našim riječima (upor. *žmulj)* prema furl, *rimedea.*

Lit.: ARj 3, 864. 14, 24. Štrekelj, *ZbJ* 711-714. (cf. *RSl* 2, 254).

remedijôna f (Brusje, Hvar) »sat na crkvenom tornju«. Primjer: *pogledaj na remedijoni, koliko je ûrih.* Učena riječ od lat. pridjeva na *-anus mertdiana* od *meridies* < **mediďies*

(v. *médius)* »tempo del mezzodì«. Metateza *meri > reme* (tip *gamazin, namastir).*

Lit.: Hraste, *JF* 6, 188. *REW* 5529.

rèmek m (Vuk, Vojvodina) »majstorsko djelo«, danas obično u apozitivnoj složenici *rèmek--djelo* n »majstorsko djelo«. Od madž. *remek.*

Lit.: ARj 13, 864.

remen m = (prema tipu *kamik* od nom. *karny) rèmik* (Crna Gora) = *remik,* gen. *-ika* (16. v., Kosmet) = *remik* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., »kaiš, Riemen (od kojega je prema jednom mišljenju posuđeno)«. Oblik na *-ik* nalazi se u stcslav. *remykt,* bug. *remăk,* polj. *rzemyk* i pretpostavlja deklināciju **remy,* gen. *remene.* Pridjevi na -ьи: određeno *remeni* (15. v.) < *геменьнъ* (upor. *stran),* na *-ast remenast,* na *-at remenat.* Deminutiv na *-ьс > -äc remenac,* gen. *-nca* (hrv.-kajk., Belostenec, također slov., ukr.) = *remenac,* gen. *-ènea,* pl. *remenci* »žnôra za cipele«, na *-čić remenčić.* Na *-ar remenar,* gen, *-ara* »koji pravi predmete od remena, ogrljar«. Kol. na *-je remenje* (Vuk, 16. v.) = *remenje* (ŽK). Slov. *jérmen* »1° remen za jaram, 2° remen uopće«, ukazuje put za etimologiju, koja prema Pedersenu i WP upućuje na vezu s *jaram* < ie. **aг(я)men* od korijena *ar-,* dok bi njem. *Riemen,* stvnjem. *riamo* < ie. **reu-ni* (upor. *ryti > riti)* bilo **rimen* u slavinama, a to se ne nalazi. Nije jasno kako je riječ ušla i u nazive za kravu *remenka, remenčica* (Lika).

Lit.: ARj 13, 864. 865. *Elezović 2,* 174. *Miklošič* 275. *Holub-Kopečny* 322. *Bruckner* 475. *Mladenov* 559. *Kiparsky* 262. *WP* 1, 73. 2, 352. Pedersen, *KZ* 38, 311. sl. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. Specht, *KZ* 68, 127. Mikkola, *AnzIF* 21, 107.

remeta m (14. v., Dubrovnik), pridjev *remetski* (Vetranie) = f pl. *remete* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *remita* (glagoljske knjige 15. i 16. v.j Zoričić, 18. v.) = *remet* (Kavanjin) »1° (prevedenica) pustinjak, 2° (Poljica, Dalmacija, Brusje, Hvar, Brač) zvonar, sakristam. Pridjev na *-bsk remeski* (Posilović, uz *pustinja}.* Apstraktum na *-stvo remestvo = remeštvo* (Kavanjin). Toponim: *Remete* f pl. (Zagreb, nekada samostan pavlina), poimeničen pridjev na *-in* s pomoću *-ьс > -ec Remetinec* (kod Zagreba), poimeničen pridjev na *-bsk Remetska = Mala Remeta* (Fruška gora). Prezime *Remeta, Remetio.* Učeni je talijanizam *romitorio > romitori]* »stan pustinjakov«, od *romita (e > o zbog m).* Od gr. ερημίτης > lat. *eremita (5.* v.), izvedenica na -ιτης od ζρεμος »pustinja«. Upor. arb. *j eremi.*

Lit.: ARj 13, 288-868. 14, 155. *DEI* 1515. *GM* 162.

remètak, gen. *-ètka* (Sinj, Stulić) »biljka eryngium maritimum«.

Lit.: ARj 1-3, 867.

remetiti, *-im* impf, (objekti *red, zakone)* »1° brkati, 2° (Martić, Skadarsku jezero, objekt *kuće)* popraviti, obnoviti«, *poremetiti, -im (se)* »(obično *red)* porogobatiti se«, danas obična riječ u književnom i saobraćajnom jeziku, prvobitno samo u istočnom govoru. Prvobitni se oblik nalazi u *meremet* (Kosmet) »1° opravka, 2° batine«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *meremet* »ispravljanje«): rum. *meremet* »Reparatur«, s glagolom *meremetisi* i na *-eiь > -eală meremetiseală,* bug. *meremet,* s glagolom *meremétja,* arb. *merahmet* (Skadar) »popravak«, s glagolom *tneremetoj,* gr. μερεμετίζω »popravljam«. Zbog haplologije nestalo je u hrv.-srp. početno *me-.*

Lit.: ARj 13, 867. *Elezović* 1, 399. *Mladenov* 294. *GM* 270. Matzenauer, *LF* 16, 181.

reméžiti (se), *remežim* impf. (Vuk, subjekt *koža, dlaka) (na-)* »kostriješiti se«.

Lit.: ARj T, 579. 13, 868.

remora f (Zuzeri, Dubrovnik) »riba ustavica«. Od tal. postverbala *rèmora* f, od kllat. *remorari.*

Lit.: ARj 13, 869. *REW* 7200. *DEI* 3228.

remué m (disimilacija *r — r > r — 0,* Dubrovnik, Zore, Žrnovo, Korčula, primjer: *uzmi me u remue)* »teglenje, vučenje«. Tal.-mlet. postverbal na *-are — -ati femućat(i)* (ibidem, Perast) *(po-)* = (metateza *r — l > l — r) lemure* m (Veli Otok), *lemurćat* (Božava). Pomorski termin od mlet. *remurćar,* tal. *rimorchio, -fare* < lat. *remulcum,* vlat. **remulculare.* Odatle na *-trati remorkirati* »vući, tegliti za sobom« i *remorkêr* m.

Lit.: ARj 13, 869. Cronia, *ID* 6, 113. *REW*[3] 7202. *Prati* 831.

rèndati, *-am* impf. (Ston, Dubrovnik,. Korčula) »teturati (pijan)«.

Lit.: ARj 13, 870.

rënga f (Vuk, Dubrovnik) = *ringa* (Senj) »riba iz Sjevernog mora, ciupea harengus«. Od tal. *aringa* < kslat. *karingus* < zapadno-njem. *haringa,* nvnjem. *Hering.* Početno *a-* otpalo u sintagmi s članom (sandhi). [Usp. *haringa].*

Lit.: ARj 3, 576. 13, 870. *REW*[3] 4046. *DEI* 288.

rëngati, *-am* impf. (Bjelovar, Jačke) »izgovarati nečisto glas r«. Pridjev na *-αv rêngav.* Od onomatopeje kojom se oponaša takvo izgovaranje.

Lit.: ARj 13, 871.

renu(n)cija f (1639, Vrbnik) »odreka«. Denominal *renu(n)cijati, -am* pf. (1640, Vrbnik, Trsat) »odreći se« prema impf, na *-iva- renuncijivati, -am* (Vrbnik, 1640), (haplologijom) *runcijati, -am* pf. (Vrbnik, 1641). Latinizam od lat. *renuntio,* gen. *-onis, remmtiare* ili talijanizam, prefiks *re-* > tal. *ri-.* S prefiksom lat. *ad-* > fr. *a-* francuzizam na *-irati anonsirati, anonsfrăm* pf., postverbal odatle *anonsa* = *ananca* < fr. *annonce.*

Lit.: ARj 13, 871. 14, 313.

rënja (Bogdašić, Boka) »koža koja spaja ralo s jarmom (od gvozda; na nju dođe željezni prsten kroz koji ide rudo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od **retina,* postverbal od *reţinere* (prefiks *re-* i *tènere),* upór. tal. *ředina, regna* u retoromanskom, provansalskom i katalánskom jeziku.

Lit.: REW[3] 7261. *Prati* 820.

renjakli (Belovic-Bernadzikowska), indeklinabilni pridjev, »šaren«. Ako je od perz. *rengin* »šaren«, nejasna je izmjena od **renginli.* Bit će prije < *renjak* (Bosna) što je od tur. *renk* »boja«, v. *renjf.*

Lit.: ARj 13, 871. *Školjić** 534.

renjč m, pl. *renjčovi* (Bosna i Hercegovina) »vrsta« = *rênk* m (Kosmet) »boja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rengj* > tur. *rengy, renky)* iz terminologije boja: rum. *renghiu* = *renchiu* »Porsen«, bug. *renk* pored *reng* »šar«, arb. *rrenkt* »blühend«, *rrēk* (Gege) »reife«, *renk -gu* m »hinterlistiger Streich (upór. rum. *a juca cuiva un renghiu)«,* ngr. ρέγκι.

Lit.: ARj 13, 872. *Elezović* 2, 174. *Mladenov* 559. *GM* 363. *Školjić** 534.

rêp m, pl. *repovi* (Vuk, 14. v.), sveslav. (osim bug., brus. i vrus.) i praslav. *гepь* (po deklinaciji *f),* »oćas, opaska, kuda, kurjuk, tug«. Pridjevi na *-ьn* određeno *repní* (Vuk, ~a *koža, dlaka, pera),* poimeničen na *-jak repnjak* »1° opanak od kože s repa, 2° (metafora ?) vrsta ribarske mreže«, na *-at repat* (Vuk), poimeničen na *-ica repatica* »komet«, u femininumu *reputa* (Bella) »kuda, dugi skut«, na *-ast repast,* na *-av repav.* Nerazumljivo je *p* > *b* u *rebast* (Vodice, Istra). Iz kaluđerskog jezika *rêp rèpustl* (Vuk, šaljivo). Deminutivi na *-zk répák,* gen. *-pka* (Vuk), na *-ič repič, repičak,* gen. *-čká* »biljka achillea millefolium« (upor. češ. *fepiček),* na *-uljica repuljica* (Crna Gora) »1° malen rep, 2° vrsta vinove loze«. Augmentativi na' *-ina rèpina,* »vrsta vinove loze (Cres, metafora)«, na *-etina repètina, repekanja.* Na *-ač repač,* gen. *-ača* (folklorni termin) »1° čovjek koji se rodi u krvavoj košuljici s malim repom, višćun (pripisuje mu se jačina. Boka, Poljica), 2° vampir (Istra)«. Na-aca *repača* (1652) »komet«, deminutiv odatle *repačica* »patka« = na *-ašica repašica* »1° patka, 2° ovca (Vetovo, Požega), 3° muha«. Na *-aljšica* < *-alj* + *-sk* + *-ica repaljšica* »ptica koja miga repom«. Na *-ija repija* m (Lika) = na madž. *-o* > *-ov repov* »ime psu«, na *-ulja repulja* »ime domaćim životinjama«. Na *-ešak repešak,* gen. *-ška* »dio na stupi za lan«. Na *-uša repusa* (Dubrovnik) »žena koja sabire dronjke«. Na *-usina repušina* (Bukovica, Dalmacija, Lika) »perušina«. Na *-uske repuške f* (Bela Palanka, Niš) »pletenice, kurjuci«. Na *-élj* (upor. *kocelj) rèpelj* m (Leskovac, Srbija) »pletenica«. Na *-ovnica repovnica* (Pavlinovićev neologizam) »Frack«. S prefiksima *orepak,* gen. *-pka* (upor. *otražak)* »žitni rep« (Varoš kod Broda, Slavonija), *podrepnica* (Buzet, Sovinjsko polje) »pas na samaru, koji seže ispod repa magarca«, *padrêpnik* m prema f na *-ica padrêpnica* »(pogrdna metafora) muško, žensko, koje podupire neprijatelja«. Složenica: *črnorep* (Hektorović) »riba melanurus« (prevedenica iz gr., calque), *repomiga* »ptica motacilla alba«, *repokusac* (Smokvica, Korčula) »zmija«. Denominali: na *-iti podrépiti se, podřepím* (Vuk) »haerere« = *podrepït, -rêpim* (Kosmet) »1° kad nekoga bole stražnji pršljenovi od kičme, 2° kad se nekome podavije repak«; na *-ušiti narepúšiti, -repūšīm* (Lika) »naprčiti se, rasrditi se«, *porépiti se* »von Glauben abfallen«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę,* upor. polj. *rząp', rząpia* »stražnjica«, češ. *řapék* »držalo od žlice«, *řepíček* (bot.). U baltičkoj grupi nema usporednica, a ni druge ie. nisu utvrđene. Scheftelowitz pretpostavlja ie. nazalirani korijen **ųгempг-* od **urep* prema arb. *vrap* »brzi hod« i kimr. (Wales) *gwrym* »Saum, Naht«, što ne uvjerava. Matzenauer uporeduje sa sved. *rümpa* »cauda«, hol. *romp* »truncus corporis«, nvnjem. *Rumpf.* U slavinama ne postoji jedinstven izraz za *rep.*

Lit.: ARj 7, 579. 13, 872. 877. 879. 880. 884. *ASPh* 25, 435. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. *Elezović* 1, 227. 2, 92. 175. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Miklošič* 275. *Holub-Kopečný* 321. 32-2. *Bruckner* 474. Scheftelowitz, *IF* 33, 143. *WP 1,* 277. 2, 589. Matzenauer, *LF* 16, 182. 18, 262-263. Vaillant, *RES* 21, 167. Schrader, *KZ* 30, 481.

repa f = (ikavski) *ripa* (ŽK), baltoslav. (?), sveslav. i praslav. (?), »Rübe, rapům, rapa (s kojima je u prasrodstvu, ?), 2° toponim (srednji Lab)«. Pridjev na *-ьn: repní* = *rìpni* (ŽK, *~o sime);* poimeničen na *-ica rëpnica* (Belostenec, Fužine) »1° mlado lišće od repe, 2° biljka barbarca vulgáris, 3° ptica (žuta kao cvijet od repe), 4° jabuka nalik na repu, 5° toponim«, na *-jak repnjak* »1° repište, 2° leptir«, na *-jača repnjača* »1° biljka repnica, 2° jama za repu (Prigorje)«, na *-ik repnik* »Leberklette«. Na *-in reyin,* poimeničen *repinac* »1° bodljikava trava, dikica, lappa maior, 2° toponim«. Deminutiv na *-ica repica* »sjeme, Repssamen«. Augmentativ na *-ina refina.* Na *-jak repjak* »biljka lappa minor«. To može biti i izvedenica od pridjeva na *-/,* koji je poimeničen na femininum u *replja* (Crna Gora) »1° repa, 2° (slov.) jabuka nalik na repu (metafora)«. Na *-ar rěpar* (ŽK) »prodavač sjemena za repu« prema f *reparica* ptica repnica«. Sveslav. i praslav. (?) na *-ište repište* n »1° mjesto gdje je bila posijana repa, 2° toponim«. Unakrštenjem sa *lopuh* — *lepuh* nastade *rêpuQi),* gen. *-u(h)a* »korov što raste po vlažnom mjestu«. Upor. *rêpar* (Istra) »lopuh«. Složenica od sintagme *rèposek* (Belostenec) »koji siječe repu«. Miklošič tvrdi da je sveslav. *l* prema *a* u lat. *rapa* teško protumačiti. Ta se teškoća uklanja ako se ima u vidu da je *repa* kulturna riječ, koja se posuđuje. Tako pored stvnjem. *ruoba* + *-ιa* > *Rübe* u bavarsko-njem. postoji *Kohlraben,* posuđeno kod nas *koràba* f (ŽK), u ostalim hrv.-srp. narječjima *koloraba* < madž. *kalarab.* Može se dakle misliti da je sveslav. *repa* posuđeno u 5. vijeku na donjem Dunavu od lat. *rapa* s mekim palatalom *ŕ* > *rapa,* tj. *rta-* > *re-.* Upor. bug. *rapica* > rum. *rapita* »Raps«. Sveslav. se oblici nikako ne poklapaju s baltičkim: lit. *ropė,* deminutiv *roputė* »krum-Pir« (upor. *repa* u bjelovarsko-križevačkoj županiji »solanum tuberosum«) u kojem *o* pretpostavlja ie. *a* i izvedenicu na *-гa* (upor. *replja,* Crna Gora). Značajno je da se lit. *ropienà* poklapa s lat. *rapina* < ie. **rãpeinã* »repište«. Osciliranje π : φ u gr. ράπος prema ράφος upućuje na to da je naziv te kulturne biljke došao u ie. iz nekog mediteranskog jezika ili da je praevropski. Madžari posudiše *répa* i deminutiv *repeze* »Raps«, Arbanasi *repe.*

Lit.: ARj 13, 875. 876. 879. 880. 882. *Elezović 2,* 175. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 475. *Mladenov* 557. 566. *Tiktin* 1298. *GM* 363. *Trautmann* 237. *WP 2,* 341.

repar m (Mljet) »niska ograda oko solara na stepenicama«. Od mlet. *reparo* = tosk. *riparo,* postverbal od *reparare* (prefiks *re-).* Odatle lat. apstraktum na *-io* od part. perf. *reparația,* gen. *-onis* > *reparacije î* pl., knjiška riječ, na *-ura reparatura* f, na *-irati reparirati* (hrv., 1733).

Lit.: Gušić, *Mljet* 56. *ARj* 13, 877. *REW*[3] 7214.

repät, *repam* impf. (Kosmet) *(iz-)* »lupati, tući«, nalazi se još u búg. *répám* »škubem kosu s lica nekome«. Ne nalazi se u drugim slavinama. Mladenov uporeduje arb. *rjep* »trgam«, lat. *rapio,* ie. korijen **rep-* »an sich reissen, raufen«.

Lit.: Elezović 1, 227. 2, 175. *SDZb* 3, 189. *Mladenov* 559. *WP 2,* 369.

repéljak, gen. *-ljka* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »zločinac«. Usp. *rèbelija.*

Lit.: ARj 13, 879.

repina f (Stulić, iz ruskog jezika) »javor, dub, platana«, stcslav. *rěpina* »isto«. Upor. makedonski toponim *Rapes* i arb. *rŗap,* pl. *rrepë* »platana«, *rrapishtë* »šuma platana«.

Lit.: ARj 13, 880. *GM* 372.

reprendžati, *-am* pf. (Dubrovnik, Marin Držić, *dž* je nastao od· *d}* u 1. 1. prez. na *-гo)* »ukoriti«. Od lat. *reprehendere* > tal. *riprendere,* možda dalmato-romanski leksički ostatak. Glagol lat. *prehendere* > tal. *prendere* ide po kategoriji *-iti: komprêndit, -im* pf. (Kućište) »shvatiti«. Part. perf. *prehensus* > vlat. **presus* > tal. *preso:* poimeničen u ž. r. *preša* = *preza* = *preža* (Vladmirović) = *priza* »čupak, šmrk«, *prljeza î* (pseudojekavizam, Prčanj) »mali kameni stup na morskoj obali, za koji se vežu lađe« < tal. *presa.* Na lat. -a/ti preko n pl. *represalija* f (Budinić, knjiški danas) < (latinizirano) tal. *rappresaglia.* Apstraktum na *-io*

(latinizam > talijanizam) *reprension* m (Marin Držić) »ukor«, **pr(a)ehensio,* gen. -oras > vlat. *^prestine* > tal. *prigione,* mlet., furl, *preson,* istro-rom. *parson* > *paržun* (Božava) = *peržun* (Cres) = *pržun,* gen. *-una* (Rab) = *u peržunü* (Vrgada) = *pržun* (Potomje, Crmnica) = *pržun.,* gen. *-una* (Lika, 1388), slov. *pržusn* »1° tamnica, 2° (Marin Držić) uznik, zarobljenik (semantički razvitak »zatvor > zatvorenik« kao u *camerata}«.*

Lit.: ARj 9, 801. 11, 739. 811. 941. *Mažuranić* 1241. Šturm, *ĞSJK 6,* 71. Miletić, *SDZb 9,* 263. 278. 357. Jurišić, *NVj* 45, 96. Kušar, *Rad* 118, 16. Rešetar, *Štok.* 277. *REW³* 6736. 6737. *Ive* § 56. 73.

reptati,, *-am* impf. (Budinić, Stulić) »1° gunđati, 2° klevetati«. Nalazi se još u češkom i poljskom jeziku, u stcslav. *гъpъiaii* i ruskom, s varijantom *o* u slov. *rapatati,* s leksikologijskom porodicom. Od stcslav. prezenta *rъpłštc* nastade rum. infinitiv *răpşti* »murren, gunđati«. Odatle rum. postverbal *răpste* f. Kako pokazuje infmitivni nastavak *-tati,* onomatopejskog je podrijetla, možda još iz praslavenskog doba.

Lit.: ARj 13, 883. *Tiktin* 1298. *Pleteršnik* 2, 438.

republika f (zacijelo Vukov akcenat prema dubrovačkom izgovoru, danas *republika)* »(prevedeno) *skupnovlada, posebina (dok su Poljica bila posebina)«.* Pridjevi na *-bsk republički* (danas), nekada *republikanski* prema radnoj imenici *republikanac,* gen. *-nca* »(također) ime ptice ploceus sočius«. Od lat. knjiške sintagme *(de) re bublica* < nom. *rés publica* (17. i 18. v.) »Gemeinwesen, opće dobro«.

Lit.: ARj 13, 883. 884. *Prati* 825.

repus m (Božava) »riposo«, *repozati, -am* pf. »počinuti«. Talijanizam *riposo* (mlet. prefiks *re-* i lat. *parnům,* odatle *pauzirati,* hrv. na *-ieren), riposare* < kslat. *repausare.*

Lit.: Cronia, *ID* 6, 119. *ARj* 13, 883. *REW³* 7218. *Prati* 833.

reputat se, *-am* pf. (Čilipi) »zapustiti se«. Primjer: *žena je repütana, kad nije čisto obučena.* Možda dalm.-rom. leksički ostatak od lat. *reputare* (prefiks *re-* i *putare).*

Lit.: REW³ 7232.

résa, pl. *rèse* f (15. v., Vuk) = *resa* (Kosmet), sveslav. i praslav. *resa,* »1° kita, 2° toponim *{Duga Resa)«.* Pridjevi na *-ьn* > *-an* *resan* (Zoranie) »nakićen«, u toponimu *Resna Glavica* (Hercegovina), *Resna* f (Crna Gora, Poljica), *Resno* n (15. v.), na *-ica resnica* (Delnice) »1° Juniperus communis, vaccinium myrthyllus, borovnica, 2° toponim«, na *-aí resnas* »gunj«, na *-ik Resnik* (toponim), na *-jača resnjača* »pšenica brkulja«, proširen na *-at rêsnat* (~a *grana, pšenica)* »na čemu su rese«, upor. toponim *Resnatac,* na *-at r'esat* »villosus«, na *-ast rèsasi* (Vuk) = na *-it resit* (Šulek) = *resav* (Stulić), poimeničen na *-ьc* > *-ac resavac* »ćilim«. Deminutivi na *-bk* > *-ák resak,* gen. *reska* (Stulić), na *-ica resica,* na *-ka reska* »1° ime kozi, 2° krmači (Bastaji, Daruvar)«. Augmentativ na *-ina resina* »vrsta trave«. Nejasno je *u* mjesto *e* u *rusina* (Vodice, Istra) »resa«, možda zbog unakrštenja *rusa* < *rosa* + *resa* (?). Kol. na *-inje resinje* (J. S. Reljković). Na *-ika resika* (Bastaji, Slavonija) »ime ovci«. Na *-ai resač* (Dalmacija) »gunj«. Na *-ača resača* (Crna Gora) »torba«. Na *-alj resalj* (Kosinj) »desni držak u kose«. Na *-an r'èsan* »1° kukac, 2° biljka polygonům«. Na *-äna resana* (Daruvar, Bastaji) »krmača«. Ovamo još *rèsãnlk* »resač, gunj« < **resahnik.* Na *-ulja resulja* »1° biljka euphorbia, 2° ovca«. Na *-ar resor* m prema *resarica* f »Fransenmacher«. Denominali: na *-ati rèsati (se), -am* (Vuk) »dobivati rese«, na *-iti rèsiti (se), resini* impf, *(na-, pod-,* w-) »kititi, krasiti« prema iteratīvu na *-va- -resivati, -resujem,* samo s prefiksima, sa *š* (iz prezenta *reso) resiti, narešiti, -im, narešivati, nareševati,* (pseudoikavizam) *narišiti* (Vrbnik). Odatle postverbali *res* m, f (Bunić) »naušnice, obočí, potkit, opšav, čipka, kerice«, *reš* (Mikalja), *üres,* pridjev na *-ьn* > *-an naresan* = *narešan, š* < *s* prema određenom na *-nji narešnji;* na *-ia nareša î* »nakit, ures«, apstraktum na *-aj naresaj,* na *-jaj narešaj;* na *-telj naresitelj.* Ovamo još možda *résmulj* (Riječka nahija, Crna Gora) »1° komad od haljine kad visi, 2° neuređeni prámoví kose kad vise«, s pridjevom na *-av resmuljav* (Bosna i Hercegovina). Dočetak *-mulj* nastao je unakrštenjem sufiksa *-ulj* sa *kosmura* (v.). Varijante sa *h* mjesto s (prema Jagiću kao u *'dresel* prema rus. *drjahlyj,* bug. *mehic* < *mesịc,* ukr. *prohati* < *prositi): reha* (Kavanjin) = *nareha, ureha, narehost.* Upor. i *Vlaho* < *Blasius* (prema gr. *b* > *v).* V. *reha.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę:* stcslav. *rịsa,* češ. *řasa,* poljski *rząsa,* rus. *rjasa.* Rumunji posudiše *rînsă* — *rînză* »isto«, deminutiv *rînzişoară* »biljka ranunculus sceleratus«. U arb. *rrecke* = (disimilacija) *lecke* »Lappen, Fetzen«, *resokër* i ngr. (epirotski)

ρέντσελος »zerlumpt« čini se da predstavljaju u arbanaskom hrv.-srp. deminutiv *reska* (Stulić),· a epirotski još stcslav. *(* sa nejasnim *-έλος.* Upor. toponim *Reseljevac* (Srbija) i gore **resahnikb.* Nema baltičkih ni drugih ie. usporednica. Ako uspoređertje sa sanskr. *racana* »uzica, remen, pojas«, stoji, možda praslav. *resa* pretpostavlja ie. korijen **renk,* nazalirano prema *rež-. Ali je pretpostavka tog korijena nesigurna.

Lit.: ARj 'I, 581. 586. 578. 579. 13, 886. 888. 889. 890. 891. *Elezović 2,* 175. Ribarić, *SDZb 9,*188. *Miklósié276. Holub-Kopečný* 321. *Bruckner* 477. *Mladenov* 560. *GM* 373. *Tiktin* 328. Jagić, *ASPh* 2, 400. Joki, *ASPh* 28, 9-10. *WP 2,* 362. Petersson, *LUA* n. f., avd. 1, sv. 18. (cf. *IJb* 10, 339). Matzenauer, *LF* 16, 182.

resan, f *resna,* pridjev na *-ьn,* »wirklich, wahrhaft, istinit«, potvrđen samo u pi. *resni sveti (= savjeti)* u Vatikanskom molitveniku iz 14. ili početkom 15. v. = slov. *resen* = *rjesni* (Stulić). Poimeničen na *-ik resnik* »vrač, gatalac« (Dušanov zakonik; neizvjesno, jer u drugim rukopisima mjesto *resnicêhb* stoji *ereticêhb),* na *-ost resnost* f (Kožičić) »istinito, pravo«. Prilog *res* »uistinu«, samo u pismu modruškoga biskupa Mikule (1479—1480), ako je ispravno Mažuranićevo čitanje. Važna je potvrda iz govora Cresa prilog *reska* »da, zbilja«, što dokazuje da je nekada živjela ta riječ onako kao u slovenskom. Samoglasnik *e* je nastao iz *e,* upor. stcslav. *гезьпъ,* a ovaj iz ie. dvoglasa *ai,* kako pokazuje lit. *raiskus* »offenbar«, *raiškšti* = *reikšti* »offenbaren«. Praslav. (očuvano samo u slov. jeziku)«.

Lit.: ARj 13, 886. 895. 888. 893. 895. *Miklošič* 278. Jagić, *ASPh 2,* 397. Matzenauer, *LF* 18, 252-253. Pedersen, *IF 5,* 44. 49. Scheftelowitz, *KZ* 56, 188. Putanec, *JZb* 4, 67.

resavac, gen. *-vca* m (Sinj) »zemlja, obično u biatini, koja kad po njoj ideš ugiblje se«. Poimeničen pridjev na *-av resav,* koji u tam značenju nije potvrđen, od imenice također nepotvrđene *resa* = rus. *rjasa* »mokro mjesto«. Pridjev *resav* poimeničen u femininumu je zacijelo u hidronimu *Resava* (14. v.), pritok Morave; tako se zove i nahija, odatle etnik na *-ьc Resavac,* gen. *-avca* prema f *Resavka* = *Resavkinja* i pridjev *resāvskī;* toponim *Resavci, Resavčina;* deminutiv na *-ica Resavica,* pritok *Resave.*

Lit.: ARj 13, 889. 890. *Vasmer 2,* 563.

rësim m (Kosmet) »taksa na naslijede«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *resm* »dažbina«) iz pravne terminologije: rum. *resm* = *rezm,* bug. *resim 1 -in,* arb. *rezm,* ngr. ρέσμι.

Lit.: Elezović 2, 175. *Tiktin* 1319. *Mladenov* 560. *GM* 364. *Škaljić** 534.

respekt m (1782, latinizam) = *respekt* (1698, Lika), denominal na *-ovati respektovati* (Lika) prema talijanizmu *restet* (17. v., Marin Držić, prefiks *me-* prema mlet.), denominal *respetati, -am* impf. '(Marin Držić) = *rešpet* (Lika: *rešpetom govoreći;* ZK u formuli *rešpeta prosim Boga i njih)* — *rispet* (Ivan Držić prema tosk. *rispetto), rispetat, -a* (Dubrovnik, Cavtat), na *-irati rešpetirati (se)* (Lika) »poštovanje, pošta, poštovati«. Poimeničen part. perf. lat. *respectus* od *respicere* (prefiks *re-* i *spedo,* usp. *speculum).* Odatle *rispetur* (Cres), *rešpetir,* gen. *-ira* »dalekozor«, poimeničen part. prez. *rešpicent* m »glavar financijske straže, priglednik«.

Lit.: ARj 13, 895. 903. 14, 37. *REW* 7245.·

respondžati, *-ām* pf. (Dubrovnik) = *respondžat* (Prčanj) prema impf, *respondžavati* (objekt *misu,* Konavli), također sa zamjenom tal. prefiksa *re-* našim *raž- raspondžat* (Prčanj), sa *od otpondžávat* (Konavli) »(crkveni termin) ministrirati (hrv.), domištrovat (hrv.-kajk.)«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak iz crkvenog govora prema 1. 1. prez. na *di* > *dž* i kategorije *-ati* prema *rešpondit* (Volosko, Istra, *na pismo}* od lat. *respondēre,* vlat. *respondēre* > tal. *rispondere.* Poimeničen part. perf. *restons* m (Kašić) »odgovor pri misi« = *rešpon* (kod glagoljaša). Odatle crkveni termin *rešponsorija* f = *responsaria* (14. i 15. v.). S prefiksom *co-* i sufiksom *-entia* (prema part. prez.) *korespondencija* (1871) »dopisivanje«, prema njem. *Korrespondenz,* talijanizam *rešpuđenca* f (Vrgada), s ispuštenim prefiksom < tal. *corrispondenza.*

Lit.: ARj 5, 321. 9. 421. 13, 895. 903. *ASPh 29,* 562. Zore, *Rad* 114, 228. Jurišić, *NVj* 45, 183. *REW³* 7247.

rëst¹ m (Zagreb, Srbija) »ostatak«, sa njem. deminutivnim sufiksom *rêstl* m »ostatak sukna (krojački govor)«. Od njem. *Rest* < tal. *resto,* postverbal od *restare* > *rèsto* n (inđeklinabile, Bmsje) »ostalo«, *rest* m (Vrbnik, 1638). Ovamo još apstraktum od part. prez. na *-ia restancija* (1596) »ostatak (duga)«.

Lit.: ARj 13, 896. 903. *RĘW³* 7248.

rest², gen. **-i f** (Cres) »Seil« = *rest* m *('--luka, kapule,* Brusje, Hvar) »vijenac« = *resta* f = *rèsta* f (~ *kapule,* Lika K) = *resta* (Vrbnik, Bukovica, Donji Kosinj) »isto«, slov. *rèsta* »isto«. Od tal. *resta* < kllat. *restis* »uže«. Oblici *rest, resta* mogu potjecali iz dalmato-romanskoga [Usp. i s. v. *krësta].*

Lit.: 13, 896. 903. *Pleteršnik 2, 422.* Tentor, *ASPh* 30, 199. *REW** 7351. Matzenauer, *LF* 16, 183. DB/3233.

res, indeklinabilni pridjev, »hrskav« (Varoš kod Slavonskog Broda, hrvatski gradovi). Od bav. *resch* = *rösch* u ostalim narječjima.

Lit.: ARj 13, 897. *Weigand-Hirt 2,* 605.

rešeto n (Vuk) = *rešeto* (Istra, Kosmet, ŽK) = (sa *e* > *a* kao u *orah}* *roséto* (Varoš kod Slavonskog Broda) = *rosete* n (Trebarjevo), sveslav. i praslav. **reh-eto,* poljoprivredni termin, bez baltičkih i ostalih ie. usporednica, »I° cribrum, 2° (metafora) čeljade koje ne zna čuvati tajne (Ston)«., Pridjevi na -6Я > *-an rešētan* (Lika) »1° trošan, 2° cribratus (Stulić)«, poimeničen na *-ica rešetnica* (Belostenec, hrv.-kajk.) »Ijesa, pleter«, na *-ljiv rešetljiv* »(metafora) koji mnogo brblja (Zore)«, na *-kost rešetkast* (Šulek) »poput rešetke«. Deminutivi na *-će rešece* (Belostenec), na *-ica rešeilca* (Istra), na *-ka rešetka* »mušebak«, upor. češ.-moravsko *rešetka* »mreža«. Na *-ača rešetala* »sitna kost«. Na *-alo rešetalo* m »cjepidlaka« = na *-alac rešetalac,* gen. *-aoca* prema f *rešetačica.* Na *-uša rešetuša* (Ston) »brbljava žena«. Na *-ar rešetar,* gen. *-ara* (i prezime). Denominal na *-ati rešetati, -âni (iz-, istro-, pro-}* »1° čistiti rešetom, 2° (metafora) opadati, ogovarati, kritikovati«. Riječ je kulturna, koju posudiše Madžari *rosta* = *resta,* ali ne posudiše Rumunji, koji posjeduju za taj pojam *ciur* < lat. *cribrum,* ni Arbanasi, koji posjeduju iz iliro-tračkoga *shoshë.* Upor. protivno kod *sito.* Dočetak *-eto* je zacijelo sufiks kao u *tenete.* Korijen *refi-* mogao bi se upoređivati sa *rêha* (Vuk) »lana rara« (v.). Ako ta riječ sadrži korijen *re-j moglo bi se dalje pomišljati i na vezu sa *rijedak* (v.) i sa lat. *rétis.* Ali za **r seto* nema potvrde osim *roséto.* Iljinski veže s lit. *regsti* »plesti, vezati«. Matzenauer s lot. *rekšis* »cribri genus«, *rekšēt* »cribare« i njem. *Risei* »ein grobes Sieb«.

Lit.: ARj 4, 6. 293. 13, 378. 897. 898. 900. *Elezović* 2, 176. *Miklósié* 277. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 476. *Mladenov* 560. Pedersen, *IP* 5, 53. Matzenauer, *LF 16,* 183. Iljinski, *Slávia S, 412. 11,* 349.

rešma f = (sa *šm* > *ini) rečma* (narodna pjesma) = *resma* (narodna pjesma; ako nije griješka, *sm* < *cm* unakrštenjem sa *resa* ?) = *resa* (narodna pjesma, hipokoristik ?; upor. *raskititi rešmu)* »uzda, ular, oglavnik, veza, mreža kao nakit«. Indeklinabilni pridjev na *-U resinali (~ sindžirf),* odatle na *-ja resinali]a uzda* = *rešmanlija* — *rešmanka* = *rešmakinja.* Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rǎsmǎ* > tur. *resme}.*

Lit.: ARj 13, 810. 894. 897. 902. *Miklósié* 277. *Lokotsch* 1705. *školjić** 534.

rešpet m (Jaská, Samobor) »omanja plitka ladica, škrinja četverouglasta oblika kao postelja djeci (danju stoji pod posteljom)«, slov. *raspet.* Od njem. složenice *Raspelbett.* Prvi dio od *Raspel f,* deminutiv od *Raspe,* od stvnjem. *raspon* »zusammenraffen«.

Lit.: ARj 13, 903.

reštalacija f (Stubica, Zagorje, disimilacija *r* — *r* > *r* — *l')* = *restauracija* »nekadanje obnavljanje županijskog činovništva« < lat. *restaurația,* od *restaurare* (prefiks *re* i nepotvrđenog *stauro* od *sto, stare,* v.) > ná *-irati restaurirati, -staurīrām* »obnoviti«. Odatle poimeničen part, prezenta prema francuskom izgovoru *restoran,* gen. *-dna* < fr. *restaurant.*

Lit.: ARj 13, 904.

restiti se, *-im* impf. (Lika) »ježiti se, kostriješiti se (od studeni)«.

Lit.: ARj 13, 904.

reteza f (Božjakovina, Hrvatska) »dio lokota, upor. turcizam *ereza* (v.)«. Zacijelo isto što i stcslav. *retęzb* »catena«, odatle madž. *retesz,* rum. *reteaz* m pored *reteazǎ* = *retez l rät-* »Türriegel«. Sveslav. (osim bug. i slov.) i praslav. **vertengju* (Miklósié). le. paralela nema. Samoglasnik *e* u dočetku *-eza* nastao je iz palatalnog nazala; upor. polj. *(w)rzeciadz* (16. v.), *rzeciadz,* stras, *retjazb,* češ. *řetěz,* slvč. *reťaz.*

Lit.: ARj 13, 904. *Miklošič* 385. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 633. Kluge, *IF 21,* 361. *Tiktin* 1320. *Vasmer, 2 516.*

retor m. (Belostenec) »govornik, učitelj«. Poimeničen pridjev u m. r. na -ιχος *retorik* m »znalac retorike«, u ž. r. *retorika f* pored *retorikija* (15. v.) < gr. ῥητορική (se. τέχνη) dodatkom *-ja* na grč. -í (upor. *čefalija,* v.). Knjiške (učene) riječi od gr. ῥήτωρ »govornik«.

Lit.: -*ARj* 13, 906.

rêva f (Istra, ŽKU, Zagorje, slov.) »1° bijednik, 2° bijeda, nevolja«. Pridjev na *-ьn* > *-an revan* (ŽK, slov.) »bijedan«. Apstraktum (kol.) na *-ež* + *-sk* + *-ina* > *-eština revештina* (ŽU). Upor. slov. *revež, revščina, revče, revček. Izraz* komizeracije kojom se pojačava izraz bijede: *je revu boljef* »ama, ništa mu nije bolje!« (tako u Istri i u ŽK). Akuzativ je kao u zaklinjanju »tako mene bijednika!«. Stvnjem. *hriuwa* »Betrübnissleid«, koji Pleteršnik predlaže kao etimon, ne zadovoljava fonetski. Upor. *štibra* < *stiura, Steuer.* Prije možda postverbal od prezenta *revo, rjuti, revati* »bellen, weinen«.

Lit.: ARj 13, 907. *Pleteršnik 2,* 422.

revan, f *revna* (Pavlinović, rusizam ili crkvena riječ primljena od Vuka i Daničića između onih 49, što ih je Vuk zadržao) »brižan, nastojan, pečalan, maran, marljiv, skrban«, raširen *-iv revniv* = na *-jiv révnjiv* »ljubomoran«, *surevnjiv,* s prefiksom *su-* (v.). Apstraktum na -osi *revnost* »govorljivost«, s pridjevom *révnostan* »gorljiv, pomnjiv, marljiv«. Poimeničen na *-ik revnih* (Stulić). Denominal na *-ovati revnòvati, rèvnujem.* Samoglasnik *e* je nastao iz ь u stcslav. *гь ьпъ,* odatle rum. *rîvnǎ* < sr. r. *гъ ьно* »Eifer«, s pridjevom *rîvnaciu* »gorljiv«, denominal *a rîvni* = *ramni* = *rîmni* (upor. za *bn* > *Rimnicul* < *Rybbnikî)* = *rähni* od *řevniti,* koji je u hrv.-srp. potvrđen samo u radnoj imenici *revnitelj* (14. v.). Pridjev je narodski u sjevernim slavinama. [U rus. *revnívyj, revnovatt,* stcslav. *n ъni ъ,* u rus. *sorevnovanie,* odakle *surevnjiv(ost')* prema *revnjiv,* ali sa značenjem »antagonizam«]. U prasrodstvu je s lat. *rivinus, rivális* (odatle internacionalno *rival, rivaliziratf),* od ie. korijena **er-* »pokret«, odatle baza *^erei-,* koja se nalazi u *roj, rijeka, rinuti.*

Lit.: ARj 13, 907. 910. 911. Maretić, *Savj.* 125. *Miklošič* 286. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 476. *WP l, 141. Mladenov* 558. Matzenauer, *LF* 18, 247-249. *Boisacf* 279-280. *Tiktin* 1330. *Vasmer* 2, 501.

revati, *-lm, -am* (Voltidi, bug. *reva,* subjekt *životinje) (na-, oda-, po-, pro-, razse, u-, za-)* pored *ruti, řevem, rovem* (17. v.) = *ruti, rujem* (prema Miklošiču hrv.), ie., sveslav. i praslav. *rjuti, revg,* »ručati, rikati (s kojima imaju isti korijen), bucati, kričati, njakati«; na *-éti* i prijevojem *e : o razrovet se, -îm* (Kosmet) »vikati, plakati u sav glas (upor. rus. *revú, revětb)«,* na *-iti rèviti, -im* (Lika, subjekt *potok,* kad nabuja). Prema stcslav. *rjuti, revo* prenesena je prezentska osnova i u infinitiv. Od te je osnove apstraktum na *-ež* (upor. *lavež) revež.* Složenica *revotoiina* (Ljubiša) »jarak kuda voda reve«. Ovamo ide i na *-ka révka* m (Vuk, Srijem) »vo rudonja«, s pridjevom *revkast* (Vuk) »crvenkast, sivkast, riđ«, sa istim značenjem koje je i u imenici *ruj.* Ta je drugog postanja (v.). To znači da su se fonetski unakrstila dva homónima. Pridjev na *-ьn* > *-an* od infinitivne je osnove praslav. *гiuьnъ* > *rujan* poimeničen u maskulinumu, gen. *rujna* (Vuk, Dubrovnik, hrv.), gen. *rujana* (Kašić), »septembar«, upor. češ. *fijen,* slovački. Odatle određeni pridjevi *rujni* »što pripada mjesecu septembru« = na *-ski rujanski.* To je mjesec parenja životinja, upor. polj.,ukr. *ruja* »Brunstzeit« i češ. *září* < **zarju* (postverbal prema inf.) prema rus. *гаге ъ* (postverbal prema prezentu) »august«. U hrv.-kajk. *rujan* ima još ove nazive: *jesenjak* (Patačić, prevedenica prema njem. *Herbstmonat), malomešnjak* (poimeničen pridjev na *-jak od Mala maša* »Mala Gospa«), *miholjšćak* (Belostenec, Jambrešić) = *miošćak* (ŽK), poimeničen pridjev na *-jak* od *miholjski,* od *Miholja* f »svetkovina sv. Mihovila«. Za *rujan* Alberti i Kavanjin imaju *ruj.* Baltičkih usporednica nema, jer je lit. *ruja,* lot. *ruoja* »Brunst« posudenica iz poljskog jezika. Ie. korijen *гйи- onomatopejskog je podrijetla. Nalazi se još u sanskr. *rauti* (3. 1. sing.) »zavija«, gr. ώρῦομαι »isto«, lat. *rumor,* s pridjevima *ravus, raucus.* U praslavensko doba ide semantem »rika > parenje«. Ovamo još frekventativ *revatati,* koji nije potvrđen, ali je zabilježen apstraktum *revatanje* (~ *tovara o Jurjevu,* Pol j ica).

Lit.: ARj 7, 582. 8, 557. 13, 907. 910. 912. *Miklošič* 279. Berneker, *IP* 10, 154. *Holub-Kopečný* 324. *Bruckner* 468. 477. *Mladenov* 558. *Trautmann* 241. *WP 2,* 350. Matić, *HJ* 1, 14. *ASPh* 2, 716. Ilešić, *ASPh* 27, 143. Jonke, *Rad* 275, 69. Grubor, *JF* 8, 29. Maretić, *Boskovic* (kalendar, 1920) 430. Štrekelj, *DAW* 50, 24. Matzenauer, *LF* 18, 257-259. *Boisacq*[3] 1083-1084. Wood, *IF 22,* 153. Vaillant, *RES 22,* 17. Holthausen, *IF* 20, 319. 328-329.

revendere f pl. (Lika, metateza iz **reverende* i haplologija, / > *v* kao obično u ličkom govoru pravoslavaca) »brbljanje (primjer: šio *slušate te njegove revenđere)«.* Od lat. n. pi. od gerundiva *referendum* (1781, iz fr.), danas poimeničen lat. neutrum kao naziv pučkog glasanja, od *referre* (prefiks *re-* i *ferre'}.*

Lit.: ARj 13, 909. *Prati* 820.

revènjati, *-ām* pf. (Perast, Potomje) »popraviti se u bolesti, a i u kritičkim prilikama« < tal. *rinvenire* (prefiksi *re-, in-* i *venire)', intravènjat, -am* pf. (Dubrovnik) »dogoditi se, nastupiti« < tal. *intravvenire* (prefiks *intra),* upor. latinizam preko njem. *intervenirati, -vènirâm* impf., pf. (Zagreb); *konvènjati, -ām* (Perast) < tal. *convenire* (prefiks *con-},* upor. latinizam preko njem. *konvenirati, -venīrām* (Zagreb); *rastravènjat -am (nekog vodom;* ili : /-^ se) (Dubrovnik, Cavtat) »osvijestiti« (prefiks *raz-* i tal. *tra-* < lat. *trans).* Postverbal tal. *convegno* od *convenire* »sastati se« > *kunvenjo jimit* (Božava) »prendersi libertà«. Od part. perf. lat. *adventus* > *advent* (crkveni termin) i *conventus* »samostan« > *kònvenat,* gen. *-enta* = *kùnvenat* (Perast); toponim *Kumenat,* gen. *-enta* (Biograd na moru, prema Jeliću *Konvenat), Kument'ić* (školj). Može biti dalmato-romanski relikt *(nv > m).* Denominai od part. perf. na *-are devèntati* (M. Držić, Perast) = *deventät, -am* < tal. *deventare,* mlet. *deventar; sventat se* (Lumbarda) = *izvēntat* (Korčula) »izmisliti« < *inventare,* sa zamjenom tal. prefiksa *in-* našim *s-, iz-.* Apstraktum od latinizma na *-io* > *-ija konvencija,* pridjev *konvencionalan, intervencija* f. Radna imenica na *-or aventûr,* gen. *-urǎ* (Rab) »kupac« < tal. *avventore* < lat. *adventor,* gen. *-oris.* Istaći treba tvorbu infinitiva na *-ati revènjati* itd. mjesto *-iti* prema 1. 1. prez. na *-io* > sttal. *vegno.* Može biti i ostatak iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 2, 362. 5, 280. 13, 909. Kušar, *NVj* 3, 337. *REW** 9200. Zore, *Tuđ.* 8. Croлia, *ID 6,* 108. 112. *Skok, NVj 22,* 442.

reverènda f (Hrvatska, Slavonija) »soutane«. Poimeničen lat. gerund u ž. r. *reverendus* »koji se ima štovati« od *revereor* (prefiks *re-* i *vereor).* Odatle na *-ača reverendača* f (Dubrovnik) »dumna sv. Frana«. Od istog glagola apstraktum od part. prez. na *-ia reverencija* f (Marin Držić) »štovanje, poklonstvo«.

Lit.: ARj 13, 909.

revers m (Zagreb) »pismena potvrda«. Francuzizam preko njem. < fr. *revers* < srlat. *reversům,* poimeničen part. perf. u sr. r. od *revetere* (prefiks *re-).*

Lit.: ARj 13, 910.

revitovo (15. v., u vezi sa *zrvno,* pridjev na *-ov;* stsrp., 14—15. v.) od nepotvrđene imenice *revit* »Kichererbse«. Od srgr. ρεβιδι(ον) ili ρέβιθος < ἐρέβινθος.

Lit.: ARj 13, 910. Vasmer, *GL* 128.

rezati, *režem* impf. (Vuk) = (ikavski) *rlzati* (ŽK) *(iz-, ispre-, ispro-, napre-, napro-, napri-, na-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, raspo-, sa-, s-, u-, za-),* baltoslav., sveslav. i praslav. *rezati, *rez-jṇ,* »putare, scindere, caedere«, prema iteratīvu duljine na *-va- sarijèzati, sàriježēm* (Vuk) = *rezívati, rèzujêm — -reživati,* samo s prefiksom u *-reživati, -rezavati, -am,* na *-ovati zařezávat, -ujem* (Kosmet), *oporezovati, obrezoväti* (16—18. v.), deminutivi na *-kati reskati* (Vuk) = (sa *sk > ck) reckati, -am* (Kosmet) *(iz-),* na *-uckati rezùckati,* s iterativima na *-va- -reskivati,* samo s prefiksima. Gubitak početnog *o* u prefiksu *u obřezat* (Crmnica): *brežēm loze.* Upor. *buliti, biskati.* Na *-iti réziti, -lm* (Vuk) »miriti, davati rezak ali ugodan okus«. Na *-nuti reznuti -em.* Postverbali: *rez* (Kosmet) = *rijez* = (ikavski) *TÌZ* (15. v.), s deminutivom *rijezac,* gen. *-sca, rijezak,* gen. *-ska,* s prefiksom *pa pariez* m (ŽU) »1° Stock, havar, 2° toponim *Parijezi* (Crna Gora, odatle hercegovačko prezime *Parežanin)«,* upor. češ. *pařez* »Stock«, sa negativnim prefiksom *ne- nerez* (Vrbnik) »1° zapuštena zemlja, pustopoljina, *2° toponim* (kod čakavaca i u Makedoniji)« = *Nerizi* (Hercegovina), odatle augmentativ na *-ina nerezina* (15. v.), također toponim, na *-ište Nerezišče,* toponim. Taj poljoprivredni termin kulturna je riječ, koju posuđiše Ro>-mani na Kvarneru *nerese* (Krk) i Arbanasi *nerés-zi.* Ostali postverbali: *nárez,* odatle *nãreznica* (Vuk) »režanj« = *zarez, razrez* pored *razrez; porez* m (16. v.) = *poreza f, s·* pridjevom na *-ьn porezni,* poimeničen na *-ik poreznik,* na *-ski poreski,* radna imenica na *-džija porejčija* (Kosmet) = arb. *porezxhí* (Gege); *srêz* »kotar«, s pridjevom na *-ski srèskï; obrez* (Bukovica, Dalmacija); *reza ĩ* »biljka achillea millefolium«, upor. rus. *porez-, obreza; riza* (ŽK) »odrezak«. Postverbal na. *-ík : rêzak,* gen. *-ska* (Kosmet), *narezak,* gen, *-ska* m (neologizam) »Aufschnitt« (kuhinjski termin), *odrezak,* gen. *-ska* »1° Schnitzel,. 2° kupon (neologizam)«, *òbrezak,* gen. *-ska,* na *-ka obrîske* f pl. (Vodice, Istra) »otpaci od jabuka, krumpira«, *reska,* gen. *reske* pored *rêcka* (može biti i deminutiv od *rez).* Pridjevi na *-ьn > -an,* određeno *rezní* (Belostenec) »koji je za rezanje«, poimeničen na *-ik rezník* (Prigorje) = *rizník* (ŽK) = na *-iça rêznica* pored *reznica* (Vuk, Srijem) »odrezan čokot loze«, *režnić* (Lika, *ž* mjesto *z iz* prezenta) »kriška«, *rezník = režuha* »nasturtium officinale«, na *-jača reznjača* »agaricus deliciosus«, na *-lo režanj,* gen. *-znja* (Fužine) = *režanj·,*

gen. *-žnja* (Vuk, slov. *reženj)* »kriška«, *obrežnja* f (Ston) »faša, pas od kože«. Pridjev na *-av rezav* (upor. bug. *rezgav),* poimeničen na *-ica rezavìca* (Bar) »smokva, koja se reže pa suši, 2° žgaravica«, *rezavac* (hrv.-kajk.) »rezač« = na *-iv reziv,* odatle apstraktum na -osi *rezivost,* na *-ljiv rezljiv,* na *-bk rezak,* f *reska* (također rus.) »oštar«, proširen na *-ast reskast,* na *-avica reskavica* »taraxacum officinale«. Radne imenice na *-ьc* > *-ac řezač,* gen. -sca = *rijezac* = na *-äc rezač,* gen. *-ača* m prema f *rezačica* = na *-lac rezalac* — na *-itelj rezitelj* (Belostenec) »1° koji reže, 2° *(rezač)* biljka achillea millefolium, 3° *(rezač)* dlijeto«. Odatle *rêzanica* (Dubrovnik) »salata endivia« < **rezalnica.* Na *-ačina* (Brač) *rezačina* = na *-anja rezanja* (Brač) = *rèzidba* (Vuk) »vrijeme rezanja loze«, *obrezāč* (Valpovo) »sprava«. Na *-alo, -ilo rezalo* (Šulek) »Messerklinge«, odatle deminutiv *rezalce = rezilce* »dlijeto«, odatle na *-njak rezilnjak* »maklice, nož, čime bačvari režu duge« = *rezivnjak (v < l)* (Buzet, Sovinjsko polje) »nož sa dva drška, a bez šiljka, za pravljenje drvenih obruča« = *rezivnik* (Vrbovsko). Na *-ina rezina* »mjesto gdje je tkivo prořezáno«, *òbrezine* f pl. »ono što otpada«. Poimeničen part. perf. pas. *rezanci,* gen. *-anaca* m pl. pored *-anjci = rizanci* (ŽK) = *rezanice* (Omiš, Dalmacija) = *rezalice* (disimilacija *r — n > r — 1)* (Banat) »Nudeln«, *rezan!,k* (Martié) »jelo«, *rezanac* (Rab) »kolač«, odatle *rezaničar — rezančar* »koji ih pravi«. Na *-anka rezanka* »biljka sedum acre«, na *-àmk obrezanih* (kod Hebreja). Na *-ba rezba* (također češ., polj., rus.) »Schnitzarbeit«, odatle na *-ar rezbar, -arija, -arski, -arsivo; riježba* »peteljka«. Na *-ovac rezovac,* gen. *-vca* »ptica hariš (njegov se glas čuje kao da reže)«. Na *-otok,* gen. *-otka rezotak* (J. S. Reljković) = na *-otina* (upor. *bljuvotina) rèzotina, obrèzotina.* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* kako se vidi iz baltičkih uporednica *raižyti* »ritzen, schneiden«, lot. *raîze* »kummer«. To su pridjevi od lit. *rëžti* »rezati«, lot. *régis.* Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ģ(h): *rē(i)ģ(h):* prijevoj perfektuma **raigh.* V. srodan praslav. korijen **raz-* u *raziti.*

Lit.: ARj Л, 6. 293. 294. 7, 581. 582. 13, 913-923. Lalević, *NJ 2,* 78-81. 282. (cf. *ЭР* 13, 286). Mīlētie, *SDZb 9,* 393. Ribarić, *SDZb 9,* 172. *Elezović* \, 173. 198. 2, 108. *Miklošič* 278. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 476. *Mladenov* 565. *Donum nat. Schrijnen* 414. (cf. *IJb* 15, 296). *Trautmann* 245. *WP 2,* 344. *GM* 147. 303. 348. Šimčik, *HS* 16. XI 1935 (cf. *RES* 16, 156). *RES* 18, 290. Vaillant, *RES 22,* 41. Schulze, *KZ* 48, 136 (cf. *JF* 3, 229). Pedersen, *KZ* 38, 398-421. (cf. *AnzIF* 20, 8). *AnzIF* 10, 47. Balzer, *Sveslav. zbornik* 143-153. (cf. *RES* 11, 266). Scheftelowitz, *KZ* 54, 248. Matzenauer, *LF* 18, 253-254.

rezeda f (Duvno) »biljka koja se zove i ljubimac (Šulek)«, u Varošu kod Slavonskog Broda na turski *-K rezetli* (indeklinabile i bez naznake roda) »isto«. Od lat. imperativa *reseda* od *resēdare* (prefiks *re-* i *sedare* »umirivati«, tako nazvana jer ublažuje ognjicu).

Lit.: ARj 13, 917. *Prati* 825.

rezîl (Vuk, Banja Luka, Mostar) = *rezîlj* (Kosmet), indeklinabilni pridjev uz *(u)ciniti nekoga* (Vuk, narodna pjesma) »posramiti« = denominál na *-ti reziliti, -im.* Apstraktum na *-luk reziluk* m = *rezilak, -lâk* pored *rezlhk, -ttk* (Kosmet) »sramota, pogrda, ruglo«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rezil* »honteux, vil, bas, ignoble«) iz terminologije svagdašnjeg života: rum. *rezillic,* bug. *rezil·, rezilăk,* arb. *rezili* »infamie«, cine. *rissile ţ* »honte, bassesse«, denominal *rizilire* = *rizilipsire* »blâmer«, *riziliche* »honte«, ngr. ρεζίλης »ridicule«, denominal ρεζιλεύω »ridiculiser«. Ovamo još *rezalet,* gen. *-aleta* (Kosmet) »pokora, bruka« < ar. apstraktum *rezalet.*

Lit.: ARj 13, 918. *Elezović 2,* 173. *Pascu 2,* 159., br. 891. *GM* 364. *Mladenov* 559. *Tiktin* 1331. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 633.

režar m (moravski Hrvati) »šešir s perjanicom«.

Lit.: ARj 13, 920.

reženṭati, *-ajem* pored *-am rezèntãm* impf. (Korčula, objekt *roba)* = *režentati* pf. (Perast) = *režentat* (Slovinac) = *ražentat* (Božava) prema impf, *režentavati, -am* = *ražentat* (Šibenik) »najprije lukšijom i sapunom oprati robu, onda je čistom vodom režentati i splahnuti, scialacquare«. Od mlet. *resentar,* furl. *rezentá,* a to od lat. *recens,* gen. *-tis* > rum. *řece* »svjež«. Kao knjiška riječ taj se pridjev govori proširen sa *-ьn* > *-an recentan.*

Lit.: ARj 13, 922. Cronia, *ID* 6, 119. *REW* 7110. *DEI* 3232.

řgati, *-ām* impf. (Vuk, Kosmet, objekt *sudove) (iz-, po-)* »habati, kvariti upotrebom«, refleksivno *fgat se* (Kosmet) »1° kvariti se, 2° vršiti preljub«. Matzenauer upoređuje s gr. ῥαγή »fissure«, ῥήγνυμι.

Lit.: ARj 13, 924. *Elezović 2,* 172. Matzenauer, *LF* 16, 185-186.

riba f (Vuk, 13. v., kolektiv i pojedinačno), • sveslav. i praslav. *ryba* »piseis«. Pridjevi na *-ьn* > *-an riban,* f *ribna,* poimeničen na *-ik* sveslav. i praslav. *r'ibnīk* > *Ribnik,* raširen toponim po svim slavinama, *Ribnic* (Erdelj), u rum. *rimnic* (Moldavija) »Teich, Weicher«, također rum. *Rîmnicul sărat',* na *-iça Rìbnica,* s pridjevom *ribničkī,* na *-jak ribnjak* »1° piscina, 2° lovišće (Poljički statut)«., na *-jača ribnjača* »čamac u kojem se riba«, raširen na *-/ rlbnjī,* sa *-j* na osnovu *riblji* (Vuk), poimeničen *ribjak* = *ribljak,* na *-ljiv ribljiv* (Ljubiša, Crna Gora). Deminutiv na *-ica ribica, ribičica,* na *-ič ribić,* na *-će ripče,* gen. *-eta* (Ķosmet). Augmentativi na *-ina ribina,* na *-etina ribetina,* na *-urina ribùrina.* Radne imenice na *-ič ribič* m prema f *ribička,* prezime na *-ič* mjesto *-ič Ribić,* pridjev *ribičkī* = na *-äc r'ibač,* gen. *-ača* m prema f *ribačica,* na *-ar ribar,* gen. *-ara,* na *-ák ribak,* gen. *-aka* (Stulić, iz rus., Virje) = *ribar* (Kosmet) prema f *ribārka* »1° piscator, 2° prezimena (bez *-ić* i sa -r'c')«. Odatle leksikologijska porodica (pridjev) n-*bãrov, ribãrev* (Vuk), *ribarija* »ribarenje« = *ribarina* od *ribariti, ribãrím* (Vuk), *ribarstvo, ribarica* »1° ptica koja se hvata iz lađe za ribarenje, 2° riba za jelo, 3° mjesto u vodi puno riba, 4° toponimi«, *ribarčić* »ptica koja lovi ribe«. Kol. na *-je riblje.* Apstraktum na *-nja ribnja* (Sipan) »ribanje«. S prefiksom *bèzribica* (Vuk) »cyprinus albumus minor«. Sveslav. složenica od sintagme *ribolov,* odatle *ribolovac* m prema f na *-ka ribòlovka* »ptica«, pridjev *ribolovski, ribolovstvo, ribomač* = *mač morski* »riba vlasulja«. Denominai na *-ati ribati, -ām (iz-)* »loviti ribe, pecati«, na *-iti òbribiti se.* Samoglasnik r je nastao iz jery-a, upór. stcslav. *ryba,* češ., polj., rus. *ryba.* Nema usporednica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Baltoslavenska se zajednica razilazi za taj važan termin. Za *ribu* imaju baltički jezici sasvim drugu riječ: lit. *žuvis f,* lot. *zuvs,* s glagolom *žuti* »loviti ribe« = žemaitis *Svieti,* lot. *zvejuöt.* Usporednica je za taj naziv arm. *jiikn* »riba«, gr. ἰχθῦς < ie. korijen **ǵhdū* »riba«. Praslavenski je naziv bez utvrđene etimologije. Polazeći od njem. *Aalraupe* »gadus lota«, Mikkola, Uhlenbeck, Pogodin, Sütterlin uzimali su da je praslav. *ryba* identična sa drugim dijelom te složenice, stvnjem. *rūppa,* lat. *ruheta.* Mladenov s pravom kaže da ta identifikacija ne zadovoljava. On kao i dragi (Vaillant, Mikucki), gledajući u *-ba* poznati sufiks za apstrakta, tumače *ry-* iz ie. prijevoja *rū-* od *^reu- > rjuti,* češ. *rychlý* »brz«, češ., polj. *ruch* < ie. **reus-, ^rous-, *rūs-,* Po tom bi tumačenju *ryba* prvobitno značilo »ono što se brzo miče po vodi«. Iljinski i Loewenthal daju sasvim druge pokušaje tumačenja.

Lit.: ARj l, 276. *4,* 294. 8, 461. 13, 829. 924. 931. 936. 938. 940. Štrekelj, *ASPh* 31, 199-200. *Elezović 2,* 177. 178. *Miklósié* 286. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 470. *Slávia* 13, 272. *Mladenov* 560. *Trautmann* 373. *Tiktin* 1324. Mikkola, *RFV* 49, 270-280. (cf. *Anzi F* 21, 86). Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. 26, 290. si. (cf. *AnzIF* 15, 105). Pogodin, *RFV* 33, 328-330. (cf. *AnzIF* 7, 161). Sütterlin, *IF* 25, 68. Schwarz, *ASPh* 42, 282. Vaillant, *RES* 9, 123-125. Iljinski, *RFV* 76, 243-249. (cf. *Slávia* 3, 582. *IJb* 8, 207). Kluge, *PBB* 34, 553. Loewenthal, *WuS* 10, 147. *WP* 1, 142. 664.

ribalta f (Buzet, Sovinjsko polje) »otvor u podu, kroz koji se po Ijestvama silazi u podrum ili stanu; kotorača« = *řeholte* f pl. (Dubrovnik, Cavtat) »revéri« = *rehalat,* gen. *rèbãlta* (Korčula) »drveni naslon uz stepenice, pasàman, gen. -ana«. Od tal. *ribalta,* postverbal od *ribaltare,* a to od denominala od part, perf. *rivolto,* s unakrštenjem sa *ribalzare.* Poimeničen lat. infinitiv je *revolver* = (metateza hrv.-kajk., bug.) *levôrver* = (kraćenjem, haplologijom) *levar* (Ćma Gora) = *livar* (Kosmet) = *levar* (narodna pjesma) < fr. (preko njem.) *revolver* (1848) < engl. *to· revolve* (1835, Amerika). Apstraktum od lat. part. perf. *revolutus* na *-io revolucija* f = slov. *ravolucjún,* na *-irati revolucionirati, -emīram',* odatle i *revolucionaran, revolucionarne).*

Lit.: ARj 13, 921. Sturm, *CSJK 6,* 63, *Elezović l,* 363. Kodov, *Slavio. 9,* 267. *REW*[3] 9443. 7284. *Dauzāt* 631.

ribaođ m (analogijski nominativ prema gen.) = *ribalad,* gen. *-aoda* m (Dubrovnik, M. Držić) prema f *ribaoda* = *ribota* f (M. Držić) »lupež, lopov, lupežica«. Apstraktum na složeni sufiks tal. *-ura* + gr. -ta > *-ija ribaldurija* f (Marin Držić) = na *-bstvo ribalstvo* n (1406). Od tal. *ribaldo* m, od stvnjem. *hrîba* »kurva«, s franačkim sufiksom *-aldo* pejorativne intonacije u imenicama za lica *(truffaldino, briscaldone,* fr. *-aud* < frnč. *-wald).*

Lit.: ARj 13, 927. 928. *REW** 4206. *DEI* 116. 3246. *Prati* 827.

ribati, *rībam* impf. (Vuk, Srijem, Lika, Slavonija, 17. v., objekti *kupus, sobu) (iz-, na-, o-)* = *ribati, ribljem* (ZK), iterativ na *-va—ribavati, -ribāvām* (Lika), samo s prefiksima, »na sitno

rezati ribežem, oprati, trti«. Od part. perf. akt. *ribaonica* f (Vuk, Gradište, Slavonija) = na *-ka ribaonka* (Gradište, Slavonija). Na *-ača ribača* f (srednja Slavonija, Varoš kod Broda). Sva tri sufiksa *-aonka, -aonica* i *-ača* zamjenjuju *-ež* u *ribež* »sprava za ribanje«. To nije naš sufiks *-ež* kao u *lavež* ud., nego je to refleks stvnjem. *îsen,* nvnjem. *Eisen,* u srvnjem. složenici *rîbïsen* > *ribeženj* (hrv.-kajk.) = (ŽK) *ribežanj,* gen. *-žnja,* u Buzetu (Sovinjsko polje) *ribežnik* »ribež za repu«, s metatezom *rižbenik* (Klana, Istra) »rakataža, grattacacio«. U toj metatezi je napokon ispušten sufiks *-enik* i stvoren je novi primitivům *rieba f* (Buzet, Sovinjsko polje) »ribež za sir i suhi kruh«. Interesantan je to primjer za prilagođivanje strane riječi domaćem leksiku. Glagol *ribati* je stara posuđenica iz njemačkoga: stvnjem. *riben,* nvnjem. *reiben.*

Lit.: ARj 4, 295. 7, 582. 13, 927. 929. 933. *Miklošič* 278.

ribiz m (Slavonija, Srijem) = *ribizi* m (sa sonantnim /, hrvatski gradovi) = *ribîzle* f pl. (Vojvodina) »ribes rubnim«. Od njem. *Ribisel* (1664), a to od kslat. *rybesium* < ar. *rības.* Nalazi se i u češkom i slovačkom jeziku.

Lit.: ARj 13, 936. *Holub-Kopečny* 320. *Weigand-Hirt* 583.

ricät se, *-am* impf. (Božava) »arricciare i capelli«. Od mlet. *rizzane,* (tosk.) *arricciare* od tal. *riccio* < lat. *erīcius* »jež«. Upór. i vlat. *rectiare.* U slov. *j enea f* »bodljikava koštunjava lupina« (Ipava, Goriško), femininum prema *ježića.* Ovamo i *ricasti vlasi, ricasta divojka, ~i momak* (Dalmacija, Hvar, Krk).

Lit. : Cronia, *ID 6. Pleteršnik* 2, 366. Sturm, *ČSJK 6,* 64. *DEI* 302. *REW*[3] 2897. 7132. Strekelj, *ZbJ* 711-714. (cf. *RSl 2,* 254).

ričet m (Hrvatska, Krašić, slov.) = *řičet* (Lika) »1° jelo od ječmene kaše, 2° (metafora) nesređen spis, knjiga«. Iz koruško-njem. *ritschađ(e)* »gekochte und mit Erbsen gemeugte Gerote« < s disimilacijom *r — r > r — d* iz bavarskog i austrijsko-njem. *Rutscher* pored *Rascher.*

Lit.: ARj 13, 642. Strekelj, *ASPh* 14, 540.

ricino n (Rab), *ridin* m (Vareš, Bosna), *ridina* f (Bosna), *ricina* (Duvno) »biljka ricinus«. Od tal. *rícino* < lat. *ricinus.*

Lit.: ARj, 13, 941. 947. Krček, *ASPh* 31, 626-627. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW** 7300.

ríčiti, πα impf. (Lumbarda, Korčula, subjekt *voda)* »teći«. Zacijelo onomatopeja, koja se slaže sa *ričiti, -im* impf. (Stulić) »rikati«, ali nije dovoljno potvrđena iz drugih narječja i sa drugim subjektima.

Lit.: ARj 13, 942. Kušar, *NVj* 3, 338.

rićaglo n (Muo, Boka) »(ribarski termin) mreža koju jedan čovjek baca na dubine l i pol m (opis: počinje cvijetom, tj. malim konopčićima okolo spletenim; mreža je'na konce, s olovnim kugljicama; vadi se rukom iz vode, u koju treba zagaziti do koljena; ako je slabo rićaglo, ribą pobjegne; ako mjesto olova stoje vereta (v.), zove se rićaglo na imbrulj; baca se na cipole)«. Samo se u Mulu mreža ovako zove, a po ostalim mjestima Boke govore se razne varijante. Dočetak *-agio* zamjenjuje se domaćim sufiksom: *-bk* > *-ák: ričak,* gen. *-ika* (Risan, Lastva, Lepetane, Stoliv, Bijela) = *rićak,* gen. *říčka* (Strp, Kostanjica, Morinje, sv. Srđ, Perast) = *ričak,* gen. *-čká* (Budva: *baciti rĩčak;* Ulcinj) = *-(i)jak rečijak,* gen. *-aka* (Dubrovnik) = *ričijak* (Blato, Mljet) »mreža na vrhu skupljena, a na dnu olovo (konopi se pritegnu, a mreža se zatvori)« = *ričjak* (Stulić, dubrovački psaltir) = *-ák ričak,* gen. *-aka* (Prčanj) = na *-aga ričaga* f (Dobrota) = (unakrštenjem sa *ruka) ručijak* (Dubrovnik, Zore kaže da je narodna riječ za tu mrežu *pritisak)* = (Krtole umeće se *n* pred palatalnom afrikatom i mijenja *ni > ndz) rindžak,* gen. *-aka* = *rinčak* (Pelješac) = (s metatezom) *ríćnjak* (Korčula) = (u Spiču se izmjenjuje *i > d) randžak.* Rijetko se govori za nj *pljumća, pjunča.* Na Lapadu se govori pseudojekavizam *riječak.* U srednjoj Dalmaciji, u Makarskom primorju, i po otocima. Na Cresu i Lošinju, korijen te riječi unakrštava se sa *art* (v.): *arcas* = *arćoš* (Brač) = *òrcãz,* gen *-äza* (Split) = *orcas,* gen. *-asa* (Hvar) »neka okrugla mreža« = *orćos* (Hvar) = (unakrštavanjem sa *oko, oči,* prema Maretiću) *olaš,* gen. *-aša* (Trogir, Pavlinović) »vrsta mrežice što se rukom baca na ribu«. Na Lošinju ta konická mreža zove se *arčuas,* na Cresu *arkjac.* U hrvatskom dijelu Istre, Kvarneru i Hrvatskom primorju ne postoji ova vrsta mreže zbog formacije tla, jer zã tu mrežu treba plitko i čisto tlo, kuda se može hodati. U istro-romanskom zove se ta mreža *rezajo* (Piran) = *rażąco* (Rovinj) = *rezaćo* (Pula) = *rizaću* (Fazana), iz čega se vidi isto što i iz *rićaglo* u Mulu, da je od latinske apozitivne složenice (v. *granariz) rete jaculum* = kod latinskih prevoditelja Sv. Pisma

retiaculum, u istro-rom. *cl* > */* > *j, č* prema mlet. *rezzaglio, retssalu* (Sardinija), *rusachio* (Tarante). Samo *jacùlum* (od *lacere* »baciti«) postoji u tal. također kao ribarski termin *giacchio* »isto što rezzaglio«. Južno-dalmatinski i srednjodalmatinski oblici leksički su ostaci iz dalmato-romanske ribarske terminologije. Glede unakrštenja sa *ars,* gen. *-tis* upór. *arćajo* u Apuliji (Bari). Još je Zore zabilježio da se u Cavtatu kaže za *čekati ribu s rečijakom na ramenu', stati na Kećevu (Kećevo* je toponim). Taj je izričaj nastao odatle, jer na Kećevu *cipoli i ukljate glavataju.*

Lit.: ARj 8, 161. 511. 13, 810. 941. 14, 27. Macan *ZbNŽ* 29, 208. Zore, *Rad* 115, 154. *REW*[3] 4570. 7255. 7257. Vaillant, *RES* 10, 303.

rida f (Vuk, Sinj) = *rida* (Hrvatska, Bosanska krajina, Pounje) = *rida* (Banija, Hrvatska) »1° maramica, ubrus, jaglak, jagluk, 2° nakit na glavi, šamija (Banja Luka), 3° peškir (Fojnica), 4° (metafora) listići pijevca na glavi, 5° podvoljak u vola i krave, 6° podbrada u purana (Barilović, Sisak)«. Deminutiv na *-ica ridica* »1° maramica, 2° podbradnjak u kokota«. Složenica *ridonačin* m »vrst bosanskog veza« (Belović-Bernadzikovvska, da li je narodska?). Postanje nije jasno. Matzenauer uspoređuje sa stfr. *ride* »espèce de grosse toile«, fr. deminutiv na *-ellus* > *-eau rideau* »zavjesa«, *ride* »nabori«, što je od stvnjem. *riđan* »okretati«. Tal. *ridda* »kolo, ples«, postverbal je od *riddare* »igrati kolo« í stoji još dalje u značenju. [Usp. tur. *rida* »šal, ogrtač«].

Lit.: ARj 13, 943. Matzenauer, *LF* 17, 186. *REW** 7301. *Školjić*[1] 535.

ridati[1], *-am* impf. (Vuk) *(iz-, za-),* sveslav. i praslav. *rydati,* »jaukati, kukati, vapiti, lelekati, jadikovati, naricati, tugovati«. Samoglasnik i je nastao od jery-a: stcslav. *rydati,* rus. *rydátb.* Ü stčeš. dolazi i u prijevoju *y (u* kao *surov* pored *sirov) ruditi* »betrüben«. Korijen **ry-* nalazi se još u stcslav. *rykati* > *rikati, riknuti,* s postverbalom *rika* (v.), a to također s prijevojem *rüka* »Brummen«. Dalja je veza praslav. *rydati* sa *revati* (v.), stcslav. *reve, rjuti* i *rovc, ruti.* Radi se u sva tri praslavenska glagola o ie. onomatopejskom korijenu **reu-: *ru-* raširenom jednom formantom *d* u *rydati,* drugi put formantom *qo* u *rikati* i bez tih formantą u *rjuti, ruti.* Proširenje ie. onomatopeje formantom *d* dobro je zastupljeno osim u slavinama još u sanskr. *rudati, roditi* (3. 1. sing.) »heult, jammert«, u avesti *raod-* »tönen«, lat. *rudere* »schreien (subjekt *magarac),* brüllen«. U baltičkoj grupi s ie. prijevojem *õu: rauda* »Wehklage, naricanje za mrtvim«, *raudoti,* lot. *raudat.* Razlika između slavina i baltičke grupe je samo u prijevoju.

Lit.: ARj 4, 295. *Miklósié* 279. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 477. *Mladenov* 561. *Trautmann* 239. *WP* 2, 351. Thumb, *KZ* 36, 197. Baudiš, *IF* 23, 142. Vondrák, *IF* 10, 116. bilj.

ridati[2] **(se),** *-am* (dalmatinski pisci Mrnavić, Vitaljić, Alberti; nema potvrde iz današnjeg narodnog govora, subjekti *nesreće, noge}* »commovere, pokretati, potezati, pomicati«.

Lit.: ARj 13, 944.

ridža m (Kosmet, objekt uz *cinini)* »molba«. Na *-džija ridžãdêya* »posrednik, koji moli za drugoga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *riğa,* tur. *rica etmek, ricacı)* iz administrativne terminologije: bug. *ridža,* arb. *rixhá,* cine. *(a)rige* m »demande *(fațire arigeaé).*

Lit.: Eieɀo ic 2, 539. *GM* 366. *Pascu 2,* 159., br. 886.

ridžal m (narodna pjesma) »1° velikaš, državnik, ministar, 2° (u pl.) toponim (Bosna)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rigai* »vojska, ljudi, pješaci«) iz turske administrativne terminologije: arb. *rixhall.*

Lit.: ARj 13, 953. 14, 50. *GM* 366.

riđ, f *riđa,* određeno *riđi, riđa* (16. v., Vuk) = *řiji* (čakavski. Istra) = (ali) *riđ* (ŽK), također slov. *ridža,* »1° (boje dlake domaćih životinja) između crvene i žute, 2° (u toponimiji) zemlja«. Nalazi se u većini slavina, baltoslav. i praslav. **rydjb.* Proširen na *-ast rìdasi* (Vuk). Poimeničen u f *rida* (koza, krava) = *riđa* (kobila, Vinkovci) = *rida* (Bolfan kod Ludbrega) »riđovka«, toponim *Riđa,* na *-ьc ridac,* gen. *-dea* »vo ridaste dlake«, na *-tk ridak,* gen. *-čka* »jarac, patka« prema *-bka říčka* (ŽK) »1° krava, 2° kobila, 3° koza, 4° patka«, od gen. *rićka* stvoren novi nominativ sing. *ričak* m prema f *ruka* »patka, anas boscas« [usp. i pod *riga], rićko* (Medak, Lika) »konj, vo«. Na *-an* (tip *Milan) riđan* m prema f *riđana* (Bosna i Hercegovina, Dalmacija, gornja Krajina, Ravni Kotari, ŽK) »1° konj, vo, krava, magarac, jarac, mačak, poskok, 2° (pl. t.) toponim i ime crnogorskog plemena (17. v., Onogošt, Nikšić, u dubrovačkim listinama *Regiane)«,* odatle prema toponimu na *-janin*

m prema f *-janka Riđanin* prema *Ridanka,* prezime *Riđanović;* slov. *rijan* (Bela Krajina); na *-anka ridanka* »1° krava, 2° riđovka (Zagreb)«; odatle hipokoristik *riđo; rìde* n (Bosna i Hercegovina) »jarac, koza«. Na *-ilo ridilo* (Bosna) »jarac«. Na *-ava ridava* (ŽK) »krava«. Na *-e!* m prema f *-eia rides* m »jarac« prema *r'ideša* (Vuk, Grbalj, upor, prezime *Riđešic)* »koza«. Na *-oš ridos* (Bastaji) »vo«. Na. *-ota ridata* (Lika) »vo«. Sa madž. *-o* > *-ov ridov* »pas«. Na *-ova ridava* (Bastaji, Medak) »krava«, s deminutivima *riđovčica — riđovkica* (Lika) »mala krava«, na *-ovica riđovica* »vo, krava«. Na *-ovka / -evka riđovka* = *riđevka* (Zagreb) »1° zmija (Kralje, Turska Hrvatska, Hrvatsko zagorje, Vinkovci), 2° krava«. Na *-ulja* (?) *riduja* »ptica porzana maruetta, pirgašica«, *ridulja* (Bosna i Hercegovina) »mačka«. Na *-uša riđuša* »1° kobila, 2° ovca, 3° koza, 4° crvenkasta zemlja, 5° jabuka«, odatle deminutiv na *-ka riđuška* (Vrhovine, Lika) »riđovka« = na *-va ridva* (ibidem). Na *-onja ridanja* »vo«. U toponimiji ima i drugih poimeničenja kao *Ridica, Ridevštica.* Na čakavskom teritoriju pridjev je slabo potvrđen: *rija* (Kukuljanovo kod Sušaka) »krava«, *rija vola* (Vrbnik, 1639; dual); *rijac,* gen. *-jca* m (gornja Krajina) »vo« ne treba da bude čakavizam, nego prema gen. *ricca* > *rijca* novi nominativ. Čest je u složeničama: *riđobijel, riđobrad,* poimeničen *ridobradac, ridòglav, ridòkos, ridorog, ridoresa* »koza«, *riđošija* »koza, kornjaš«; *riđoka* (Poljica) »ime kozi« je nejasno, *riđovka* ili *riđookai* Upor. još *riđovka* (Vuk; Golubac) za *riđovka,* gdje se vidi unakrštenje sa *riđ* »hrid«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a: češ. *ryzy,* slvč. *rýdzi,* polj. *rydzy,* rus. *ryžij.* Jery pretpostavlja ie. *u* kao i *rys* > *ríš,* s raširenjem *s,* dok je praslav. **rydıt* < ie. **rudios* (upor. u galskom *Campi raudu* s ie. dvoglasom *ou).* Dugo *u* potvrđeno je u lat. *r Hindus* i u lit. *rūdis* »rđa«. Upor. još *rđa i ruda.*

Lit.: ARj 13, 944. 945-948. 953. *Pleteršnik 2,* 429. *MikloŠič* 284. *Holub-Kopečný* 321. 310. *Bruckner* 471.

rif, gen. *rifa* m (Vuk, Vojvodina) = *rif* (Kosmet, Hrvatsko primorje, ŽK) = *rêf* (Belostenec, slov.) »mjera za tkanine dužine pola metra, lakat, endeze, aršin«. Nalazi se još u slovačkom i maloruskom. Balkanska riječ njemačkog (možda preko madž.) podrijetla za mjere: ngr. το ρίφι, tur. *rif* (Evlija Čelebija). Od stvnjem. *reif*> madž. *réf* = *r öf.*

Lit.: ARj 13, 850. 948. *Elesović 2,* 179. 539. *Mažuranić* 1240.

rifilati, *-ãm* impf. (Virje, slov., hrvatski gradovi, objekt *rublje")* »prati« = (sa *//* > *hlj) rihljati, -am* (Belostenec, slov.) »grebenati lan«, odatle nepotvrđen glagol **rihati,* od kojega na *-alo rihalo* n (Belostenec, Stulić) »greben, gargača«. Glede f > *h* upor. *Grahovo* (Rijeka) < *Grófovo.* Od stvnjem. *riffeln,* denominal od deminutiva *Riffel* f, od *Reff* »Reffkamm«.

Lit.: ARj 13, 949. 953. *Pleteršnik 2,* 426. Štrekelj, *DAW* 50, 52. *Weigand-Hirt i,* 551. 589.

rïg m (Kosmet) »1° sitan pijesak za sušenje tinte, 2° toponim (smederevski okrug)«. Turcizam (tur. *nh* »Streusand«).

Lit.: ARj 13, 949. *Elezović 2,* 177.

riga f (Mrkojevići, u crmničkoj nahiji kod Bara) »patka, anas boscas«. Upor. za mogućnost postanja od onomatopeje uzvik *liga liga,* kojini se u ŽK vabe patke, s promjenom *l* > *r* mogućom u onomatopejama. Vjerojatnije je ipak zbog geografske aree da stoji u vezi s arb. *rik(e~) f* »Ente« i sa *ričak,* gen. *-čka* (Neretva), *rička f* (Dubrovnik i okolica) pored *riđak* m, *riđka* f (Vodopić) = *rićka* (Gustav Meyer). [Usp. i pod *riđ].* Upor. njem. *Ratsch, Rätschente* i onomatopeju *ratsch,* koja izražava strah (Brehm, *Tierleben 6,* 233) i kajkavske nazive za patku *regija* (Hrvatsko zagorje, Podravina, Slovenija), *regetaljka, regetuša* od onomatopejskog impf, *regetati.* Vodopić ima za mužjaka od *patke* naziv *sljez* m, koji stoji u vezi sa *slezen* m (Kotari u Dalmaciji), *slezenjak* m (oko Nina, Dalmacija), *slezenka* f (ibidem), *slezenjača, slezinka* f, možda prema boji biljke *sljez* (v.) »malva«.

Lit.: ARj 13, 941. 949. *GM* 369. Hirtz, *Aves* 412. 416. 442. *Godin* 119.

rigai), gen. *-gija* m (ŽK) »(e)reza, kračun« = *rigla* f (Varoš, Slavonija) »zapor, zasun, kračun« = (sa *glj* > *gnj) riganj,* gen. *-gnja* (Ljubiša) »oruđe ili sprava za mučenje« [usp. *argon].* Deminutiv na *-ica riglica* (Belostenec) »lokotić«. Od nvnjem. *rigel,* danas *Riegel,* srodno s *Reck* »Stange«, koje se i kod nas upotrebljava kao tuđica za gimnastičku spravu.

Lit.: ARj 13, 949. 952. *Weigand-Hirt* l, 586. Skok, *ASPh* 31, 474. *Striedter-Temps* 185.

rigati, *-am* impf. (15. v., Vuk) *(iz-}* = *rigat* (ŽK, Kosmet) prema pf. *rignuti, -ēm (iz-, pod- se")* i iterativ na *-va- izrigavati / pod-, -rigãvãm, izrigívati, -rigujêm,* ie., baltoslav.,

sveslav. i praslav. *rygati*, »erügere, ruotare (s kojim je u prasrodstvu), aufstossen«. Unakrštavanjem *pòdrignuti se, podrigivati se* (Vuk) i *požderati* nastade u Kosmetu *poždrigôvat, -ujem*. Radne imenice na *-vac, -lac, -telj: rigavac*, gen. *-vea* (također toponim) = *rigalac*, gen. *-aoca* = *rigatelj*. Na *-avica rigavica* (također ime biljke »muscari botryoides«, usp. tal. *bulbo vomitório)*, postverbal *podrig* m. Na *-otina* (upór. *bljuvotina) rigotina*. Odatle pejorativna metafora na *-ot rigot* m (Kavanjin) »klevetanje«. Samoglasnik *-i* je nastao iz jery-a < ie. *u*, upór. stcslav. *rygati*, polj. *rzygać*, rus. *rygatb* »isto«. Prijevojni štěpen й od onomatopejskog korijena **reug-* potvrđen je u gr. ἐρυγή pored ἐρεύγομοα »pljujem, bljujem«, lat. *erügere*, dok je u baltičkoj grupi pored *rūgti, rūgstu* i prijevoj perfektuma **roug-* lit. *riaugėti* »isto«, lot. *atraugtiês*, iterativ *raûgâtiês* »isto«. Rumunji posudiše *rigai* pored *ragai*.

Lit.: ARj 4, 295. 13, 950. 951. 952. Ćorović, *ASPh 29*, 510. Matić, *SlRev 4*, 61. sl. *Elezović* 2, 93. 177. *Miklošič* 286. *Bruckner* 478. *Mladenov* 560. *WP 2*, 357. Schwyzer, *IF* 23, 308. Johansson, *IF* 8, 172. bilj. Chadwick, *IF* 11, 148. Schwarz, *ASPh 42*, 280.

rigëta f (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni obruč na kotaču, šina, sinja (u ŽK)«. Od furl. *righete, reghette* (= tosk. *reggetta*, deminutiv od lomb. *rega)* »ferro o nastro di varie misure per cerchi di botte, per imballaggi itd.«. Lomb. *ğ < l > j* izgubilo je palatalitet u furl., upór. tal. *traghetto* < lat. *trajectus*. Deminutiv na *-etta* od lomb. *rega < regula*.

Lit.: Pirone? 860. 877. *REW*^{3} 7177. *Prati* 821.

riglec ni (hrv.-kajk. ?, Šulek) »biljka bellis pérennise. Deminutiv na *-bk rigleček* (hrv.-kajk. ?). Nema narodskih potvrda. Možda ju je Šulek uzeo iz slov., gdje je potvrđena kao *rîgec, rîgljec, rígeljček*. Prema srvnjem. složenici *Ringelbluome* »calendula«, tako nazvana jer joj sjemenke naliče na male prstene. Od stvnjem. *ringila* »1° Heliotrop, 2° kreisförmiges Gebäck«, deminutiv od *(h)ring* »okrugao predmet« može da potječe *riglja* f »pokrovac na zemljanu loncu, givka (ŽK), poklјuka«. Tu riječ bilježe Belostenec (kao dalm.), Jambrešić i Stulić.

Lit.: ARj 13, 952. *Pleteršnik 2*, 426. *Weigand-Hirt 2*, 591.

rihta f (1507, Veprinački statut) »sud, suđenje, judicium«. Sa njem. *-er* < lat. *-arius: rihtar* (1465-1581, 1591, Samobor, Jastrebarsko, Lipnik, Krasić, Okić) »općinski glavar i sudac«. Odatle prezime na *-ević Rihtarevič* (Dobrinj, 1321), *Rihtarić (laska*, 1686). Pridjev na *-ov Rihtarovo*, potvrđen u sr. r. kao toponim (Hrvatsko zagorje). Riječ *rihta* nije od nvnjem. *Gericht* n, jer bi se moralo poći od stvnjem. *girihti*, od kojega se mogao *i* shvatiti kao dativ femininum, i odatle se opet doduše mogao stvoriti novi nominativ *rihta* sa *gi > ji, i* i ispuštanjem tog prefiksa, koji se shvatio kao veznik i. Ali to nije vjerojatno, jer se *rihta* f može identificirati sa stvnjem. *rihti* f »Rechtswaltung«. Tada ne treba objašnjavati ni rod ni gubitak prefiksa *gi-*. U Veprinačkom statutu stoji: *ovde na Veprince, moremo za vsaku reč pravdu sudit, zač imamo pun stol i rihtu; rihta* je dakle apstraktum. Naprotiv, *rihtar* je od *Richter*, stvnjem. *rihtari* »upravljač«, od *recht*, ie. podrijetla.

Lit.: ARj 13, 953. *Mažuranič* 1248.

rij m (1381, Srbija) »krčevina, proplanak«, postverbal od *rij ati, rijem* impf. (18. v.) »1° kopati zemlju rilom, 2° (Neretva) podorati (Pavlinović)«. Na *-avica rijavica* f »razrivena zemlja«. Toponim: *Ríja* f pl., krčevina u džematu Goduši visočke nahije (Bosna). Ne zna se ide li ovamo ili pod *riđ rijai*, gen. *-ača* »riba kaluđerka, ugljivka, chondrostoma nasus«. Samoglasnik *i* je nastao od *e* pred *j* kao u *prije* prema *prěžde*. Upor. stcslav. *rějati*, bug. *reja se*, rus. *геаıь* »gurati«, slov. *reja, rejãva* »Lichtung, leere Fläche«. Usp. *riti*.

Lit.: ARj 13, 953. *Pleteršnik 2*, 416. *Miklósié* 278. Brugmann, *IF* 30, 380-381. Meillet, *MSLP 9*, 137-141. (cf. *AnzIF 1*, 164). Holthausen, *IF* 35, 132. *Mladenov* 566.

rijedak, f *rijetka* (Vuk, *~ lešalj, platno) — redak* (ekavski) = *redak, retka* (ŽK) = *ridak* (ikavski; suprotno *gust, mnogi, čest)*, sveslav. i praslav. **rědъkъ*, obrazovan s pomoću sufiksa -afta (kao *uzak)*, koji nestaje u komparativu i nekim izvedenicama *redi*, »1° rarus, 2° neobičan, 3° dragocjen (Istra)«, s prefiksom *ob- őbrijedak* »dosta rijedak«. Apstraktum na *-ost rijetkost*. Prilog *rijetko, obrijetko (posijati), nãrêtko* pored *nãretko* (Kosmet). Denominal (faktitiv) na *-iti rijèditi, rijedīm* impf. (Hrvatska) *(ob-, pro-)*, na *-eti obrijèdjeti, òbrijedīm*, na *-ati prorējat* (ŽK). [Usp. i *redina* pod *red]*. Postaje od ie. set-baze **erē-*, od koje se korijen **er-* nalazi u prijevojnom štěpenu u *oriti* (v.), *raž-* (v.). Ta se baza nalazi u lat. *rārus, retis* »mreža«. U slavinama je proširena formantom *dh*, a u baltičkoj grupi

formantom *t:* lit. *rētas*, lot. *rets* »isto«. Madžari posudiše *ritka* = *retka*. V. još *reha* »lana rara«, *rehav, rehulja*. Jagić i Pedersen uporeduju i sa lit. *erdvas* »geräumig, weit«.

Lit.: ARj 8, 462. 14, 5. 8. *Kostić, NJ* 7, 229-233. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 323. *Bruckner* 473. *KZ 46*, 234. *Trautmann* 249. Jagić, *ASPh* 20, 48. *Boisacf* 73. Vaillant, *BSLP* 31, 44. Pedersen, *IF* 5, 56.

rijeka f (12. v., Vuk) = *rijeka* (Bosna, Gradačac) = *reka* (ekavski; čakavski u Liburniji, 1574; 1546. *na Reki svetoga Vida — Rika sv. Vida*, Glavinić, tako i 1458) = *reka*, gen. *rekê* (Kosmet) = (ikavski) *rika* (ŽK), sveslav. i praslav. *reka*, bez baltičkih i ostalih ie. usporednica, »1° flumen, fluvius, 2° toponim (u sg. i pl. : *Rijeka* na Kvarneru i *Reka*, oblast oko dečanske Bistrice, 46 sela = *Reka*, u Vuka, knežina u nahiji đakovičkoj, sliv rijeke *Radike)t* = (12. v., lat. dokumenat) *Roeka* (hrv.-kajk. područje). Pridjevi na *-ьn* određeno *njeinī* (Danilo, Milićević, Kanižlić, Slavonija), na -bife' *ryeSkï* (Đorđić) = (1640) *kapitan riški* (od ktetika toponima *Rijeka)*. Na *-janin* etnik (1598) *Andrej Jurković Ricanın*, »námestník« kapetanije kastavske = *Jurša Ričanin*, pod Trsatom = 1607. *Antun Ričan* m prema f *Rešćica* »Rječanka« (narodna pjesma istarska) pored *Reškinjica;* na *-li Rêkalija* (Vuk) = *Rekanac*, od *Rêka* (ne govore ni čisto srpski ni čisto bugarski), odatle prezime na -ič *Rekalić* i pridjev *rekanski*. Na *-avica rlkavica* (Vuk, Bačka, Banat) »vodenica potočara«. Deminutiv *rječica*, toponim u sg. i pl. *Ričica, Rečica* (Kosmet). S prefiksom *po- Poreč* (selo, kraj Virovitice i Požege; požeški g. 1702, 1733, ikavski *Poritsch;* 14. i 15. v., Srbija), izvedenica s pomoću pridjevskog sufiksa *-(o* od sintagme. Uz taj pridjev treba podrazumjeti *kraj*. Upor. i češ. kolektiv *poříčí* = hrv.-srp. *porječje* i isti prefiks u bugarskom *porój*. Složenica je od sintagme i 1451. *Vrh Rike*, lat. *Verchreka* (1185) = s disimilacijom *r — r > r ~ l Vrlika* (Dalmacija). Upor. drugu disimilaciju u slov. *Vrnika*. Jat u praslav. *reka* tumači se iz ie. dvoglasa *oi* i pretpostavlja se *^roi-qa* od prijevoja baze **erei-: *eroi-*, koja se nalazi u lat. *rīvus*, ags. *rith* »isto«. Bez sufiksa *-ða* ista se baza nalazi u stcslav. i aro/6 »conf luxus, Zusammenfluss, confluent«, *izrojb* »fluxus seminis« > češ. *zdroj* »izvor«, posuđeno u rum. *şiroi* »Strom, Bach, Flut« = (Banat) *şironiu* = *şilău* (Moldavija) = *şirboi*, s glagolom *a şiroi — şirui* »strömen«. Suglasnik j mjesto í tumači se onomatopeizacijom. Ovamo još *rojb* i stcslav. *narojb* »Andrang«, odatle rum. *noroi* »blato« i izvedenica na *-eiъ > -ealā noroialā* »blato«; glede *na- > no-* upor. *norod < narod*. Za prefiks *po-* u *Poreč i bug. porój* »1° Gebirgsbach, Giessbach, 2° Platzregen, 3° toponim« nalazi se paralela u arb. *perua*, određeno *peroni* »Flussbett, Bach« < ie. **per-* ili **pa-ren*. Upor. i arb. *ritē* »vlažan«. Drugi dio prve, iliro-tračke riječi bio je latiniziran na Balkanu u **parīvu* > rum. *parau*. Tako je mogao nastati i *paroj* (Crna Gora, u toponimu *Parojske njive)* = *poroj* (Makedonija) kao slavizacija iliro-tračke riječi **-renu* > **-ronu* > arb. *-rua*. Korijen te prefiksalne složenice sadrži i arb. *krua* »izvor« < *kë-* + *rua* < *-rēnu*. Upor. isti korijen i u hrv.-srp. *roniti* (v.). Što se tiče ie. pretpostavke **roi-qa* za praslav. *reka*, treba ipak istaknuti veoma značajne izvan-ie. usporednice, kao što su u južnokavkaskom jeziku andi i mingreli *rekka* »ravin« i u euzkara (Baski) *erreka* > (Gascogne) *arrec* (dočetak se piše i *-cq, -que, -gué)* »ruisseau«, iz čega izlazi da bi praslav. *reka* mogla pripadati pred-ie. supstratu. Arbanasi posudiše *rekë* »Bach« iz starosrpskog ekavskog narječja.

Lit.: ARj 14, 5. 8. 51. *Elezović 2*, 172. 176. Hamm, *Rad* 275. *Šurmin* 193. *Miklošič* 277. *Holub-Kopečný* 322. *Bruckner* 475. *KZ* 45, 104. *Mladenov* 566. *WP* 1, 139. 141. Joki, *IF* 37, 91. Isti, *Stud*. 74-75. *IJb* 10, 180. *Tiktin* 1062. 1437. Erekért, *Die Sprache des kaukasichen Stammes* 123 (cf. Bertoldi, *ZRPh* 37, 147). *GM* 363. *Boisacq*^{3} 712-713. Matzenauer, *LF* 18, 250. Brugmann, *IF* 19, 384. Diculescu, *DRom 4*, 491. (cf. *IJb 12*, 128). Vaillant, *Ivšičev zbornik* 389-90. Skok, *Rad 224*, 140-141.

ríjep m (Morača, Crna Gora) »biljka bodljikavi čičak«. Da nije u vezi sa stcslav. *rpêina* »Platane« ? (v.).

Lit.: ARj 14, 13.

riješiti (se), *riješim* impf., pf. (13. v., Vuk) = *rèsiti* (ekavski) = *risiti* (ŽK, ikavski) *(od-, raž-)* = (krivom deprefiksacijom ispuštanjem početnog *o-* i *raž-* u prefiksalnim složenicama) *drijèšiti, drlješim* impf. (16. v.) = *drièšlt* pored *drīēšat* (Crmnica) = *držit* (Lumbarda, Korčula; protivno *svezati)*, baltoslav., sveslav. (osim polj.) i praslav. *resiti*, »1° solvere, 2° poništiti, raskinuti, 3° osloboditi, oprostiti, mentovati (religijski jezik, *od grijeha)*, 4° (intelektualni, sudski jezik, objekti *pitanje, naučne zadatke, probleme)* odgonetati, doći do rezultata (u)«, iterativ na *-va- rješavati, rješavam*. U prefiksalnim složenicama na *iz-*,

raz- umeće se *d* kao prijelazni suglasnik već u stcslav. *razdrešiti* > *razdrešati* (Domentijan) > *razdriješiti* (Vuk), *izdriješiti, izdriješim* = (ikavski) *izdrišiti, razdrešivati, -drešuj m,* na *-ovati adresovat, -újem* (Kosmet). Pridjev na *-iv rješiv (ne-, raz-, neraz-},* apstraktumi na *-ost rješivōst (ne-, neraz-),* na *-idba rješidba.* Postverbal *razdrěh* (stari rukopis). Na *-ilo řešilo* (Istra) »otkupnina u vidu kobase, vina, novca, što momak koji uzima djevojku iz drugog sela, treba da dade tamošnjim momcima«. Arbanasi posudiše iz starog ekavskog *reshitunë, reshit* »opraštam«. Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u prijevoju perfektuma *rozs-: *reis-,* kako pokazuju baltičke usporednice: lit. iterativ *raisīti* »vezati« prema *rišti* »isto«, *rišls* »veza«, lot. *raisīt.* Taj se korijen nalazi još u sänskr. *resati* (3. 1. sing.) »povređuje se«, avesta *raēša* »pukotina«. To je raširenje s pomoću 5 > *h* u slavinama ie. korijena **rei- : *roi-* »ritzen, reissen«. Uporedenje s baltičkim usporednicama kaže da je prvobitno značenje od praslav. *resiti* nastalo deprefiksacijom od *razdrešiti* bilo »odvezivati, razvezivati = razlučivati (upor. zamjenu za *resiti* polj. *rozluszczyć')«.* Vrlo je vjerojatno da znači radnju Ijuštenja oraha i da je praslav. *oreiiъ* (v.) u vezi s osnovom glagola *resili.* V. još *rezali* i *lijeha.*

Lit.: ARj 2, 778. 4, 161. 13, 516-7. 14, 13. 53. Kušar, *NVj* 3, 325. Pintar, *ASPh* 30, 310-312. Miletić, *SDZb 9,* 392. *Elezović 2, 19.Miklošič2^^.Holub-Kopečný* 322. Bruckner, *KZ* 51, 241. *ZSPh* 4, 217. *Mladenov* 560. *GM* 363. Rešetar, *ASPh* 36, 543. Fraenkel, *Mnēma Zubatý* 11 — 12. Kurz, ibidem (cf. *Slávia* 7, 364). Vaillant, *RES 22,* 9. 26. 29. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). Pedersen, *IF* 5, 29. *WP* 2, 343.

rijobārbar m (Perast) = *rebarbara* f = *rabarbar* (Belostenec, Dubrovnik) = *rabarbarą* (Vinkovci) = *rabarbar* (Rab) »biljka rheum barbarům«. Od tal. *rabarbaro* = *reobarbaro.* Za tu ljekovitu biljku postoji i balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *ravend* < ar. *rawänd): rãvèn,* gen. *-ena* m (Kosmet) = *roven* (Pirot) = *ravent* = *ravend* (BiH) = (bez *n) raved* = *réved* (Vuk, Dubrovnik) = *revén* (Stulić, Šulek) »gentiana lutea, košutina brada, srčanik« = *revanj* = *rèventa* f (Bosna, Popović) = *revnik* (Zore); rum. *revent,* bug. *revén,* arb. *revençení* f, ngr. όοφέντι = ρεβέντι > cine. *rãvente.* Stulić ima *raved* »reum raponticum«. Sulek ima *ravandija* ï »gentiana pannonica«.

Lit.: ARj 12, 832. 13, 413. 415. 800. 907. 909. 910. 14, 16. *Elezović 2,* 156. Kušar, *Rad* 118, 19. Budmani, *Rad* 65, 166. Korsch, *ASPh* 9, 664. *GM* 361-362. *REW** 7273. *Školjić·* 532. *DEI* 3188.

rikati, *riče* pored -ara impf. (14. v., Vuk) *(iz- se, raž-, s-, za-)* prema pf. *říhnuti, -ēm* (15. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *rykati,* »rugire (s kojim je u prasrodstvų)«; pseudojekavizam *rijekati.* Prema prijevoju *si-rov-surov, stid-studen,* također *rúkati, rúče* (subjekt *vo, medvjed) (za-)* = *rúkati, rúče* pored *ruka* (Vodice) »isto« prema pf. *rúknuti, rûknëm* (subjekt *vÖ).* Deminutiv *rikoktati, -kće* (narodna pjesma crnogorska), možda umjesto *rikotati* [ARj]. Samoglasnik *ť* je nastao iz jery-a, upor. stcslav. *rykati,* rus. *rykať.* Postverbali *rik* m, *rika* f, *ruk* m, *ruka* f. Na *-avac rikavac* »1° kašalj, 2° toponim, hidronim«. Rumunji posudiše *a răcni* pored *ragni.* U baltičkoj grupi lit. *rūkti,* lot. *rūkt* »brüllen« pored lit. *rēkti* »kričati«. Ie. je onomatopejski korijen **reu-, *rū-,* koji se nalazi u *revati* (v.), *rujan* (v.), ovdje proširen formantom *-k : ^reuk-, ^ruk-,* stvnjem. *rohon,* sanskrt *ruvati* (3. L), lat. *rumor, rāvus, raucus.*

Lit.: ARj 4, 296. 14, 17. 19. 20. Ribarić, *SDZb* 9, 188. *Miklošič* 282. 286. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 472. *Mladenov* 364. 561. *WP 2,* 351. *Trautmann* 247. Iljinski, *ASPh 29.* 491. Wood, *IF* 22, 154. Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). Matzenauer, *LF* 18, 244-245. Kretschmer, *KZ* 31, 386. 389.

rikša f (15. v., *Spovid općena,* latinizam) »svađa, kavga, tučnjava«. Od lat. *rixa.*

Lit.: ARj 14, 20. *REW*[3] 7342.

rìktati (se), -ara impf. (Lika) *(na-, u-}* = *ríktati* (ŽK) = *rihtati* (Krasie) = *narihtati* (ib.), iterativ na *-va- riktávati (se), riktãvãm* (Lika) »popraviti, udesiti, urediti«. Od njem. *richten,* od *recht,* preko graničarsko-njemačkog.

Lit.: ARj 14, 20.

rìkula f (Dubrovnik, Mikalja) = *rigula* (Šulek) »pitomo zelje, kao salata, eruca sativa«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *erūcula (u > i* kao u *mir* < *murus)* prema *rukula* (Mikalja) = *rùkola* (čakavski, Istra) = slov. *rúkulja* »eruca saliva« < tal.-998ršć., tal. *rúcala,* koje predstavljaju učeni tip. Stara je posudenića i slov. *rûklja* f »rutica, Raute« sa sinkopom penultime. Važna je potvrda iz Vladmirovića *rukula aliti riga,* iz čega izlazi da je postojala sa *u* > г i *eruca* (njem. *Rauke*) > *riga* (Poljica, Vrbnik) = *riga* (Hrvatsko primorje) pored deminutiva na

nenaglašeni sufiks *-ula.* Upor. mlet. *ruča, ruchetta* »brassiea eruca«. Od lat. *eruca* > furl. *ru\e* je slov. *ruja* »Schafgarbe, achillea millefoluim«. Upor. polj. *rukiew, rukula* i arb. *rok ë.*

Lit.: ARj 3, 296. Zore, *Tuđ.* 19. *Pleteršnik* 2, 443. 448. *REW*[3] 2907. 2998. *Miklošič* 283. *Bruckner* 468. Matzenauer, *LF* 17, 187. Štrekelj, *ASPh* 12, 468. *GM* 368. *DEI* 3293.

Rím, gen. *Ríma* m (13. v., Vuk) = *Rím* gen. *Ríma* (Istra), toponim. Etnik na *-janin, Rimljanin* m prema f *Rimka, Rimljanka* »1° čovjek iz Rima (moderno značenje), 2° zamjena za poimeničen pridjev lat. na *-anus,* 3° čovjek iz Rimskog carstva (antičko značenje), 4° katolik, 5° hodočasnik u Rim«. Ktetik na *-bsk rímski.* Odatle na *-ice Rimljanice* »rupe više Prilitora (Crna Gora)«. Složenice: *rîmpapa* m (Vuk) »1° papa, 2° katolik« (< tur. *rimpapasi* »rimski papa«) = *latinin* »katolik«, u pl. toponim *Rimpape, Rimpapići* (Bosna), *rimpapovac,* gen. *-ovca* (Pavlinović) »pristalica rimskog pape«, *rimpapski, rimokatolik,* odatle na *-luk rimluk* = *latinluk* »katolici«, pridjev *rimokatolički.* Nalazi se u svim slavenskim jezicima. Nije posudenića praslavenska, jer je taj toponim kršćanstvo proširilo. Samoglasnik í mjesto ō > *u* nastao je kao u lat. *cruce* > rom. (furl., mlet.) *croze* > *križ* (tako izvodi Boháč), češ. *kříž,* tj. lat. *r* bilo je palatalnije nego slavensko (v. *repa); ŕu* je dalo isti rezultat kao u *judaeus* > *židov.* Ne treba pomišljati da je *Rim* došlo u slavine preko stvnjem. (germanskoga, Mikkola) *Rum.* Miklošičevo i Brücknerovo uporeďenje samoglasa i u *Roma* > *Rimi* sa *-ona* > *-in* u *Labin, Skradin* nije ispravno; to nije posve identična pojava jer se može dokazati da se *-ona* > *-in* u *Labin* razvilo preko *-un.* Tu treba pretpostaviti *ü* > *y* > *i,* što kod *Rim,* češ. *Řím,* polj. *Rzym* nije slučaj. Kao toponim *Rim* se prenosi i u naše strane. Tako se zove selo u kotaru Vrbovsko, mjesto u zagrebačkoj nadbiskupiji i mjesto kod Mirogoja (Zagreb). Od tog toponima postaje opća riječ (apelativ) u Istri *rím,* gen. *rima* »dan proštenja na porciunkulu«. Na *-ьc* > *-äc Rimac,* gen. -raca, prezime. Pridjev u sintagmi *rimska cesta* »Milchstrasse«, slov. *rimščica* »Orion«. Denominal *porímiti se* pf. (Kanižlić, Pavlinović) »polatiniti se, pokatoličiti se«. Rumunji posudiše etnik *Rimlean, Rimlean* (16. i 17. v.), pridjev *rimlenesc.* Lat. pridjev na *-ānus romānus* očuvao se u više vidova. Najprije kao etnik *Rumun,* gen. *-una,* pridjev *rumunskí* (Daničić, tako općenito kod Srba) — *Rumunj,* gen. *-unja* (Budmani, tako općenito kod Hrvata), *rumunjski.* Odatle na *-as Rumunjaši* »graničarski naziv za dva rumunjska graničarska puka«. Novija je posudenića za *Vlah,* kako se i sada nazivaju Rumunji u Banatu i Cincari u Makedoniji. Samoglasnik *u* je zamjena za rum. jery *î* < lat. *ă* pred *n.* Odatle u 14. i 15. v. na nenaglašeni sufiks *-ia Romanija* naziv je bizantinskog carstva (isprava cara Dušana 1348: *spisasmo imena metohijama po Srbljah i po Romaniji*) = *Rumānija* (1493: *baša Rumanije*), tako i u tursko-slav. dokumentima (1459. pismo cara Murata, gdje se pravi razlika između *Natalija* = *Anadol* i *Romanija* »evropski dio carstva oko Carigrada«, kod Vetranića *Slavna Rcmanija tér Turkom služi,* kod Pavića *blizu Carigrada gdi no jeste Romanija sada).* Upor. tur. *rumāni* »bizzntinsko-grčki«. Pridjev *romaniški (baša, kadija, car, zemlja,* 1483 — 1492). Pridjev *romanski'. Bajazit romanskijem zemljani gospodin.* U našoj toponomastici je *Romanija* (Vuk, narodna pjesma) gora u Bosni blizu Sarajeva, dvije mahale u sarajevskom kotaru. Ne zna se pravo što znači taj toponim. Upor. još lično ime *Roman* (13. v.), m pl. *Romani* (Foča, selo), prezimena *Romanic* (Hrvatska, Srbija), *Romanovu* (Srbija, 1666. Koprivnica), koje može biti od ličnog imena *Roman;* toponim *Romanovići* (sarajevsko polje), *Romanova* m pl. (dva sela, Vranja, dvije mahale kod Bosanske Gradiške). Livada *Rumanovica* (Bučje, Slavonija), *Romaniconji* m pl. (porodica, Požarevac). Toponim bi se mogao odnositi i na srednjovjekovne Vlahe, koji su u svom jeziku očuvali za sebe latinski naziv. Ovamo ide još pridjev na *-j Romanj dol* (14. v.), odatle poimeničen femininum *Romanja* f (džemat, sarajevski kotar), na *-ka Romanjka* (mahala, Ljubuški, Hercegovina). Od *romanus* potječe i ime biljke *romanika* »chamomilla romana«, njem. *römische Kamille,* madž. *romai szegfű.* Latinski pridjev *romanus* na 11 raznih načina prilagođuje se jeziku: *roman,* gen. *ramna* »chrysathemum leucanthemum«, *ramen* (Lika) »volovske oko, achillea millefolium, anthémis nobilis, jařmen (Šulek)«, *rămenak,* gen. *-ēnka* (Vuk, Crna Gora), *roman* (Mikalja), *rman* (Šulek), *romanika* (Mikalja), *ravan* = *revan, ramina* (Šulek). Tako je i u ostalim slavinama: slov. *armân(ec), erman* = *rmăn(ec), român,* rus. *ramen, romén, romaška,* češ. *rmen, rumenek, heřmánek,* slvč. *rumančok,* polj. *ruman(ek) ilâ.,* što sve Bruckner izvodi iz gr. ^αμαίμηλον > lat. *camomilla* (v.). Pridjev *ramanski* (Stulić) »camomillino«. Upor. još

rum. *roman* = *romon* (Erdelj) »matricaria«, *romanita ị romanità = mamoriță / mom-*. Od priloga *romanice (loquf)* > stfr. *romanz* > tal. *romanzo* nastade internacionalni naziv za književnu vrstu *roman,* gen. *-ana* m (19. v.) i naziv za književni smjer *romantika* f = *romantizam,* u 15. v. *rumanac (trójski,* rukopis 1468, ili još stariji iz 14. v.) = *sb bogomb pocimaetь готаньсь* (16. v.). Od *Roma* postoji još gr. pridjev na -αῖος Ῥωμαίος, koji je ostavio tragova kod nas: stsrp. pridjev *rumbskb, rumski* 1541. od *Rum* »Grk«, u tur.-slav. *zemljam rumskijem gospodin* (1512, 1513), u naslovu sultana, 1501. razlikuje se u naslovu *zemljam rumskim i romanskim,* kod Gundulića *beglerbeg rumski.* I stcslav. *ruminъ* (individualni sufiks *-in* kao u *Srbin).* Iz toponomastike ide ovamo po svoj prilici ime planine kod Bara *Rumija* (Vuk), blizu Skadarskog jezera. Odatle *rumijai* »vjetar u Skadarskom blatu«. Upor. navod Rešetarov da u okolini dubrovačkoj *Rnaut znači* »čovjek iż Romanje«. Upor. u Dubrovačkom statutu (II 18, 2) *de Duldnio versus Romániám. Rumska* f (selo, okrug Šabac). Značajno je što Trojanović veli da se seljaci ovoga sela sami nazivaju *Aromuni.* To bi značilo da se kod njih očuvao cine. *aromân* < *romanus.* To bi trebalo još provjeriti. Ovamo bi mogao ići i srijemski toponim *Ruma* (Reljković), odatle etnik *Rûmljanin* m (Vuk) prema f *Rümljanka,* pridjev *rumski.* Badrić ima *cesar od Romei,* a Miklošič *Romejaninb* i *rombskb,* Bella *Rum* »pokrajina Ilirika«. Ovamo ide ar. > tur. *Urum* i horonim *Urum-ili* »rumska zemlja« > *Rumelija* (Vuk) pored *urume(n)lija* (Bogišić), *spahije od Urumelije* (Vuk), etnik *Rumelijanin,* pridjev *rumelijski (vezir)* = *rumelski.* Od gr. pridjeva potječe lat. *rōmaeus* > tal. *romeo,* stfr. *romier,* prôv. *romieu* »peregrinus > (Dubrovnik) piligrin, hodočasnik«, tal. *vie romee* »ceste koje vode hodočasnike u Rim«. Značajno je i za slavistiku od važnosti da je dočetak *-ieu* bio zamijenjen sufiksom *-ier* < lat. *-arius* > slav. *-ar,* sttal. *ramerò,* upór. kod Du Cangea *romipeta* »hodočasnik«. Na **romarius* oslanja se slov. *romár,* gen. -r/a, hrv.-kajk. *romár* m *(samoborski romari* u Mariji Bistrici) = *rumar* (hrvatska narodna pjesma) prema f *romanca,* deminutiv slov. *romarček',* pridjev *rômarski,* na *-stvo romarstvo,* denominali *ramati (na-, o-, od-, po-, pre-, pri-)* = *ramanti* »hodočastiti«, *rômanje* n. Spomenuti još treba da se i tal. naziv *Marea* za *Peloponez* izvodi metatezom od **Romea.* Upor. tal. *Napoli di Romania* »Peloponez«. Taj je naziv ušao i u turski jezik, odakle sa *-li* bosansko muslimansko prezime *Moralii.* Za sve ovo usp. i *romandžati.*

Lit.: ARj 2, 264a. 13, 150. 151. 14, 23. 25. 302. 312. Jagić, *ASPh 9,* 121-136. *Pleteršnik* 1, 6. 664. 161. 2, 270. 328. 429. 437. *Novosti* 31, br. 214. Pirchegger, *ZSPh* 12, 303-308. Bruch, *ZRPh* 58, 343. Spitzer, *ZRPh 56,* 645. *REW** 7368. 7370. 7371. *Tiktin* 1335. Boháč, *LF* 35, 223-236. Vasmer, *ZSPh 5,* 410. Mikkola, *MSNH* 7, 261-279 (cf. *JF* 7, 243).

rima f (južna Dalmacija, Zore, Bilećke Rudine u Hercegovini, Potomje) »přitká, neistesana letva na kutnjem tjemenu ispod crepova, lata (Imotski), debela, dugačka, tri prsta de-, bela motka, što se pribije je na čabrun poprijeko da se može nastaviti ploča ili crijep na pokrovu«

Lit.: ARj 14, 24.

rimati, *-ã* impf. (Dalmacija, Pavlinović, subjekt *dijete")* »pomalo plakati jedući, cmizdriti«. Deminutiv na *-kati řinkati, -ā* (Lika). Ovamo ide i *ronjkati, -kā* (Lika, subjekt *prase).* Upor. *roktati.*

Lit.: ARj 14, 24. 28. 162.

rimes m (Božava) »impiallacciatura, špunt (ŽK)«. Od tal. *rimesso,* mlet. *remesso,* poimeničen part. perf. od *rimettere* (prefiks *-re* i *mitlere),* kilát, *remissus.* V. *misa.*

Lit.: Cronia, *W 6,* 119. *REW** 7433. 7197.

rinđa f »mrcina, skitnica, lola«. Od madž. *ringyó* »rdava žena«.

Lit.: ARj 14, 27.

rink m (Belostenec, hrv.-kajk.) »1° krug, kolo, prsten, vitica, 2° náušnice, 3° obruč, halka, 4° vrsta (Visoko, Bosna; ovdje nominativ nije potvrđen)« = *rinka* f (ŽK, Belostenec, slov.) »kolobarac, kolce, prsten«. Deminutiv na *-ica rinčica* (ŽK) = *rinčica* = *vindice* (Belostenec, Virje, Slavonija) »1° vitica, 2° ogrlica, 3° (u pl.) naušnice, minđuše«. Na *-äc rinkāč,* gen. *-ača* (Martijanec, Đurđevac, Koprivnica) »Ringeltaube«. Od njem. *Ring,* bav. *Rinken,* srvnjem. *rinke.*

Lit.: ARj 14, 27. 28. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

rintati, *-am* impf. (Vuk, Srbija, Lika) »teško raditi«. Na *-alo rintalo* m prema f *rintalica* (Lika). Upor. *rinuti, -ēm* (Vuk, Leskovac, Vranje, Srbija; Kosmet, Kosovo polje: *sas lopatu, sos motiku)* »izbacivati, grlati«. Ako

je to uporedenje ispravno, *rintati* je deminutiv na *-tati* odatle.

Lit.: ARj 14, 28. 29.

Rintina f, ovako prepisao Depope *(Starine* 35, 480) s naslova Divkovićeva djela iz 1616. gdje upravo piše *Bosne Arđentine* te treba čitati *Arjentine,* tj. *Bosne Argentine* (v. pod *Bosna}.*

Lit.: ARj 14, 53. 961.

rinuti, *-ēm* pf. (Vuk) *(iz-, na-, po-, s-, u-, za-)* prema impf, na *-va- rivati (se), -ãm* (Vuk, Lika) = *rivati* (ŽK) *(po-)* = (pseudojekavizam) *rilevati* (Ljubiša), sveslav. i praslav. **ri-,* »1° trudere, potisnuti, gurnuti, turnuti, 2° (rad ašovom i lopatom, Kosmet, Srbija, bug.) dizati, grepsti đubre ili zemlju«. Odatle na *-tati rintati* »teško raditi (v.)«, sa *-džit* nejasnog postanja *rlndžit* (Kosmet) »rinuti, gurnuti«; iterativ na *-va- rinjivati, rinjujem* (Stulić). Na *-javina rinjavina* (Dalmacija, Pavlinović) »gurnjava«. Nejasna je semantička veza s korijenom riu *úrivak,* gen. *-īvka* (Crna Gora) »uže što žene nose breme«. U Kosmem se ta riječ upotrebljava u poređenju: *debelo kaj urivak.* Sa *rinuti* stavlja se u vezu rum. glagoli *a porni* »in Bewegung setzen«, odatle rum. izvedenice *tornitura* = na -Й6 > *-ealǎ pornealǎ* < prema Tiktinu stcslav. *parinoti, a urni* »von der Stelle bewegen, wegstossen, aufschieben« < prema Tiktinu stcslav. *otırinçti.* Gubitak samoglasa j bio bi kao u polj. *wyrnąc.* Postoji mogućnost tumačenja tih rumunjskih slavizama i iz *gnati, ženem* > *renem* (v.). Samoglasnik » je nastao iz ie. dvoglasa *ei* u bazi **erei-* od korijena **er-* »krenuti«. V. *rijeka* i *roj, rijati, revan, roniti.* Upor. za prasrodstvo njem. *rinnen* i gr. ὀρίνω.

Lit.: ARj 4, 296. 7, 585. 14, 28. 30. 45. *Elezović* 1, 227. 2, 178. 393. *Holub-Kopečny* 324. *Bruckner* 461. *Mladenov* 561. *WP* 1, 141. *Trautmann* 243. *Tiktin* 1062. 1697. Schrijnen, *KZ* 39, 488. *Boisacq*[3] 1120. Matzenauer, *LF* 18, 250-251.

rinjkāš, gen. *-aša* m (Borojević) »rđavo kastriran ždrijebac ili junač« = *rnjkaš,* gen. *-aša* (Lika) »vo ili konj, koji se dobro ne ujalovi«. Od rum. *rîncacIu,* od lat. *hernia.* Odatle pridjev na *-ovit rnjkovit* (Kurelac) »isto«.

Lit.: ARj 14, 30. 57. *REW*[5] 4116.

ripa f (Riječka nahija, Crna Gora, Dragačevo, istočna Hercegovina, Guča, okrug Uzice) »1"veliki kamen, lit, litica, 2° busen zemlje (Srbija)«. Semantički odnos 2° nije jasan. Augmentativ na *-ina ripina* (Riječka nahija) »isto«. Kavanjin ima: *stienske ripe i gomile, u kih čovjek ne stanuje, nego miš, puh, gušćer, guje.* Toponimi: *Ripa,* stijena Ripnju na istoku (podunavski okrug), pl. f *Ripe (U Ripe),* položaji u gredi (Dobrota više Plagenata blizu Žiljeva). Toponomastičkeizvedenice: *Ripač* (ispaša, Visoko), nazvan po negdašnjem kamenom majdanu (genitiv nije zabilježen), *Ripač,* gen. *-pča,* stara hrvatska tvrđava na Uni (1447, sufiks nije jasan); jasniji sufiks u *Ripanj,* gen. *-pnja* (18. v., beogradski okrug), koji je od *ripa* (prema tome je sufiks naš *-ьn* + У). Sa istim je sufiksom *ripanj,* gen. *ripnja* (Poljica, Retkovci u Slavoniji) »lappa personala, biljka ljekovita«, ali neće biti od išle osnove, jer se nalazi u češkom *f epen* i pol), *rzepień.* Bil će od *repa* > *ripa* < lal. *rapa* (v.). Za *ripa* »kamen« nalazi se polpuna paralela u rum. *ripa* »abschüssiger Ori, Abhang, Schlucht, provalija«, megl. *ropa* »provalija, kamen«, istro-rumunjski (Čiči) *arpǎ* »stijena, kamenila provalija«. To je balkanska riječ: arb. *ripe* »Bergabhang«. Zacijelo je ilirskog podrijella. Rumunjski pastiri donijeli su preko Karpala lu riječ Poljacima *rupa* (Taire) »velika hrpa razmrvljena hridnog kamenja«, ukr. *rýpá* »steiler Abhang«. U hrv.-srp. može biti ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha, a može biti i od ilirskih slarinaca. U posljednjem slučaju može bili u vezi sa *gripa, fripa* (v.).

Lit.: ARj 14, 30. Koslić, *NJ* 3, 50-52. Vuković, *NJ* 3, 183-186. *Рщсaгiu* 1467.

ripar m (1555, Samobor) »vrsla groša«. Od srial, *ryparius,* njem. *gerippter Groschen.* Ali kako postoji i oblik *repar* (16—18. v.) vjerojainije je prema *repa* jer je taj novac imao lik repe; njemački se zove *Riibener,* dakle je kalk prema njemačkome.

Lit.: ARj 14, 31. *Herkov 2,* 344-346. 364.

ripati, *ripām* impf. (Leskovac, Pirol, isločna i južna Srbija, bug.) = *ripât, rîpljem* pored *-am* prema pf. *rípiti, rîpîm (na-)* = *rlpit* (Kosmel) *(pre-)* i *rlpnuti, -ēm* (Zaplanje, Leskovac, isločna i južna Srbija) = búg. *rípna* »skakali, skočili«. Prema Mladenovu korijen je išli koji i u *rinuti, rijeka* (v.), lj. od ie. baze **erei-,* raširen formantom p i u srodstvu je s njem. *reisen (reiten),* koje predstavljaju raširenje formantom í. Nije uvjerljivo, jer je riječ izolirana među slavinama. Njem. *reiten* ne ide zajedno s *reisen.* Elezović uporeduje sa *džlpit* (Kosmet), *dipiti* (v.), *•dipati* (ŽK), koje je zacijelo onomatope)skog

podrijetla. Suglasnik *r* mjesto *dž-, d-* može biti onomatopejska varijanta.

Lit.: ARj 14, 31. 32. *Elezovič 2,* 178. *Mladenov* 561. *WP* 1, 140-141.

rìpida f (Vuk) »okrugla na drvo nasađena ikona (crkveni termin pravoslavaca)«. Kod Stulića *ripina,* 1222 — 8 *rithida.* Ovamo *ripidij* m »lepeza, mahalica«. Od gr. ριττίς, gen. -ίδος, -ίδιον. Oblik *rìpida* je od grčkog akuzativa singulara.

Lit.: ARj 14, 32. 44. Vasmer, *GL* 128.

ris[1] m (Vuk), sveslav. i praslav. *гузъ,* »1° lynx, Luchs (s kojima je možda u prasrodstvu), 2° vampir (Istra)«. Pridjevi na *-jí risjí* (~a *koža)* = *risi,* na *-ov risov* (~o *oko),* čest u toponomastici u vezi s apelativima *greda, ljut, kose;* poimeničen na *-ovina risemina,* na *-ovski* (upor. *lavovski) risovski.* Složenica *risopas* = slov. *risopes* (glede drugog dijela v. *pās).* Rumunji posudiše *ris.* = *rîs, rîsop (-op* nejasno) »pārdalīs«. U baltičkoj grupi kao i u grčkom i germanskom mjesto *r* stoji *1:* stprus. *luysis,* lit. *lúšis,* lot. *lūša,* gr.-lat. λύγξ, gen. λυγκός, stvnjem. *luhs.* Ta varijanta tumači se iz ie. korijena **leuq-* »svijetliti, svjetlost«, od koje potječe *luč, luča, luna* (v.). Denominacija potječe od oštrih očiju risovih. Isti korijen postoji i u varijanti *k* mjesto *q:* v. *lisica, lisast.* Da bi se izbjegla homonīmija s ovim riječima, u slavinama je nastalo unakrštenje **lis* »lynx« sa pridjevom *rīs* (~ *riba,* Dragovci, Slavonija), proširen na *-asti rìsasi ^mačka,* Lika) »crvenkast, šarovit«. Taj je pridjev drugog etimologijskog postanja. Prijevojna je varijanta od *rus* (v.) < ie. **rudh-so* »crven«. Nalazi se u češ. *rysy, ryšavý,* polj. *rysawy* »crven« i čest je u našim nazivima za volove i krave: na *-onja* = *-ota risonja* m, deminutiv *risonjica, risota* m »1° imena volova, 2° šaren grah«, na *-ova risova* »krava«, s deminutivom *riska* i hipokoristikom *risa* f (Lika) »krava«, poimeničeno na *-ica risovica* »krava«. Na *-ulja risulja* (Vuk) »krava«. Toponim *Risovac* nejasan je u ovom pogledu. Može se odnositi na *risa* ili na boju zemlje (ilovaču). Upor. na *-ovka risovka* »crvenkasta jabuka«. Mjesto izbjegavanja homonimije Bruckner pretpostavlja dubletu *r -.1.*

Lit.: ARj 14, 35-37. *Miklošič* 286. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 473. *ZSPh* 4, 216. *KZ* 45, 46. *WP* 2, 412. *Trautmann* 164. Štrekelj, *ASPh* 28, 488. *Boisacf* 590. Pedersen, *KZ* 32, 252. *IF* 5, 39. Matzenauer, *LF* 18, 246-247. Loewenthal, *WuS* 10, 154. Śmieszek, *MPKJ 4,* 391. si. (cf. *RSl* 3, 348).

rîs[a], gen. *risa* m (Vinkovci, Slavonija) »dio: *raditi na ris,* Bačka, Baranja »na dio žetve«). Na *-ar: risãr,* gen. *-ara* m (Vuk, Vojvodina, Otok, Slavonija) prema f na *-ica risàrica* (Vinkovci) »žetelac, -lica, koji (-a) radi na dio žetve, na ris«. Odatle denominai na *-iti rišanti, risārīm* »raditi na dio žetve«. Od madž. *rész.*

Lit.: ARj 14, 34. 35.

risa f (Lika) »Filzborte, nakit za torbak«.

Lit.: ARj 14, 34.

risati, *-šern* pored *risati* (prema *pisati)* impf. *(na-, o-, u-)* »nekadašnji školski termin za (prostom rukom) crtati«, iterativ na *-va- urišivati, -ujem;* na *-ovati risovati* (Slavonija, također rus.). Postverbal: m m (Prigorje) »čarobni okrug učinjen .mačem, sabljom ili palošem za zaklinjanje (primjer: *moj pokonji ćaća... iial v* »ris«, Prigorje)«, pi. *rìsovi* m »uzorak« (Prnjavor, Vrbanja, Posavina); možda ide ovamo *riska* (Kavanjin) »bora, nabor, mrska«; *naris* (Šulekov neologizam) »nacrt«. Radne imenice na *-ar risar* m prema f *risarica,* s pridjevom *risarski* = na *-äc risač,* gen. *-ača* »1° crtač, 2° mjera ražom (Lepoglava)«. Na *-anka nsanka f* »(školski termin) teka za crtanje«. Apstrakti na *-arija risàrija* f (Šulek), na *-stvo risarstvo* n. Na *-etati:* part. perf. pas. *riskećan* (Šulek) »zickzackig«. Nalazi se još u slov., polj., ukr. i rus. jeziku. Od stvnjem. *rlzan,* nvnjem. *reissen.* Noviji je germanizam u školskoj terminologiji *râjzbret* < njem. *Reissbrett* »drvena tabla za crtanje«, *rajsnēgḻ* m (/ prema njem. pl.) < njem. *Reissnagel* »punaise«.

Lit.: ARj 7, 586. 14, 34. 35. *Starine* 23, 148. *NJ* 2, 29. *Miklošič* 279. *Bruckner* 472.

risîpula f (Rab, Mikalja, Vladmirović) = *risipila* = *resipila* (Terzić, Pavlinović) = *resiboia* (Mikalja) = *risipjela* (Dubrovnik, pseudojekavizam) = *rišipela* (Perast) = *rižipija* (Poljica) = *rešepina* (Bukovica, disimilacija *r — l> r — n)* = slov. *ražapila* < furl. *rosepile* »vrbanac, Rotlauf«. Od gr. ερυσίπελας, gen. -ατός > lat. *erysipelas* > tal. *erisìpela* preko *resìpola.*

Lit.: ARj 13, 890. 14, 36. Zore, Tud. 19. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW** 2911. *DEI* 1520. Sturm, *ČSJK* 6, 71.

riskati, *-am* impf. (Stulić) »plesati, skakati«. Ovamo možda *riskati se* (subjekt *goveda,* Peroj, Istra) »šćetiti se, tiskati se među sobom (kad se vuku kola)«. Upor. rus. *ryskatb* »bježati, trčati, skitati se«. Postoji varijanta *riskati, -am* impf. (Crna Gora, subjekti *svinje, divlja patka kljunom po vodi;* taj glagol može biti i deminutiv od *riti,* v.) = *riskati, rištem* (Stulić) »isto što riskati« = *ristati, rišćem* pored *rištem* (Topolovac, subjekt *voda)* »teći«. Posljednja varijanta upućuje na onomatopejsko postanje. Stcslav. *ristati, risto* »courir«, *riskanije* »cursus« upoređuje se s gr. ορίνω, lit. *ristas* »rapide«, *rišča* (instr. sing.) »au galop«, *raistas* »Brunstzeit«. To posljednje potječe od ie. baze **erei-,* raširene sa *s-,* od koje su *roj, rinuti, revan, rat, rijeka, roniti* (v.).

Lit.: ARj 14, 36. 40. Ribarić, *SDZb* 9, 196. *Boisacq[3]* 712-713. *WP* 1, 141.

rît[1], gen. *riti* f (Ivekovićev akcenat) = *rit,* gen. *riti* (Istra) = *rit* f (ŽK) »stražnjica (ovako u zapadnim čakavskim i hrv.-kajk. narječjima, u štokavskim istisnuta sinonimima) guzica, prkno (Lika)«. Nalazi se u stcslav. *ritb,* slov., češ. *řiť* i polj. *rzyć,* luž.-srp. *rit.* Praslav. **rìtb.* Pridjev određeni na *-ьn ritnī* (Belostenec, Vrbnik, Istra, *-tno crijevo),* poimeničen na *-ica runica* (također slov.). Složen pridjev *malorit,* poimeničen na *-ka maloritka.* Složene imenice od sintagme *ritognjet* (Istra) m »dosadan čovjek«, *ritogredac,* gen. *-greca* m (Psarjevo, Sv. Ivan Zelina) »o raku koji ide natrag«. Prilog *na rit* (2K) »natrag«. Na *-alo: ritale* n (Trebarjevo) »dno«. Denominal na *-ati ritati se, rītām* (Vuk, također bug.) = *ritati se* (ŽK) = *ritati se, rićem* (Vodice) »bacati se stražnjim nogama (subjekt *životinje)«* impf, prema pf. na *-iti řititi se, -lm* (Vuk) i *ritmiti (se), -ēm* (Vuk) = *rìtniti* pored (sa *tn* > *kn* upor. *Tnin* > *Knin) rîkniti* (Vodice). Odatle pridjev na *-av ritav* »koji se rita«, poimeničen na *-ьc ritavac,* gen. *-avca.* Samoglasnik *i* je nastao iz ie. dvoglasa *ei,* kako se vidi iz baltičkih usporednica koje se ne slažu ni u rodu ni u značenju: *rietas* m »gornje stegno«, lot. *rieta* f »noga«. Te su usporednice ipak dragocjene u pogledu semantičkog razvitka praslavenskog naziva. Kako pokazuje hrv.-srp. denominal, kojega se značenje poklapa s baltičkim usporednicama, praslavensko značenje »nates, podex« nastalo je sužavanjem sinegdohe. Usporednice iz ostalih ie. jezika nisu poznate. Bruckner dovodi u vezu s lit. glagolom *riesti* »kretati«, *risti, ristas* »brz«, *raiči-oti,* polj. *ryse,* stcslav. *ristati, rištc* (v.) »trčati, brzo ići«, koje je od ie. baze **erei-.* Ako to upoređenje stoji, onda je *ritb* praslavenski apstraktum na *-tb* kao *vlast* i infinitiv na *-ti.* Upor. sa sufiksom *t* lit. *rytas* »jutro < *dizanje, izlazak sunca«. Prvobitni apstraktum postao je, kako obično biva, u toku vremena konkrétum.

Lit.: ARj 14, 41. 42. 44. *Miklošič* 279. *Holub-Kopečný* 324. *Bruckner* 477. *Mladenov* 561. *Trautmann* 242. *WP* 1, 141. Grünenthal, *ZSPh* 13, 342. Matzenauer, *LF* 17, 162-163. Liděn, *Mélanges Pedersen* 88-94. (cf. *IJb* 23, 200). Loewenthal, *ZSPh* 7, 406.

rît[2], gen. *rita* m (Vuk) »1° trstenik, tršćak, 2° močvarno tlo, baruština, 3° toponim« = 1702. *swatiyurski (=* svetođurski) *ritt* = Va-Ijevo (donja Podravina). Augmentativ na *-ina ritina* »1° veliki rit, 2° toponim«. Deminutiv na *-ič Ritić,* toponim. Na *-ača ritača* »avis palustris«. Na *-uša ritusa* »sova«. Na *-av ritav f* (Lika) »tršćak, gusto šiblje, šikarje«. Od madž. *rét* »livada« < njem. *Ried,* stvnjem. *hriot* »Schilfrohr« pragermanskog podrijetla. Upor. toponim *Retfala* kod Osijeka < madž. *rétfalu* »selo na livadi«.

Lit.: ARj 14, 41. Hamm, *Rad* 275, 35. *Miklošič 219. WP\,* 481.

ritak[1], gen. *-tka* m (Belostenec, hrv.-kajk., Orahovica, Slavonija, Pounje) = *rîtăk,* gen. *ruka* (ŽK) »slama ražena kojom se pokriva krov, snop slame« = slov. *rîtek,* gen. *ruka.* Deminutiv na *-ъЪ* prema slov. augmentativa *ritina* »1° deblji kraj posječenoga debla ili snopa, 2° donji dio biljke« i kolektiva odatle *rîtinje.* Upor. još slov. deminutiv na *-ka rîtka* f »Γ Stengelende des Apfels, 2° der dicke Teil einer Garbe oder eines gefällten Baumes«. Sve su to izvedenice od *rît* »podex« u metaforickom smislu. V. *rit[1].*

Lit.: ARj 14, 42. *Pleteršnik* 2, 428.

ritak[2], gen. *-tka* m (okolina Bjelovara) »litra, polić (po oke)«. Bit će deminutivna izvedenica na *-bk* od *rît,* gen. *rîti* f (Trg, Ozalj) »zemljana posuda za vodu, iz koje se pije kad se radi na polju, krügla (ŽK)«. Krašićanci se rugaju Tržanima da *piju iz riti* »stražnjice«. Deminutiv na *-ka* nalazi se u slov. *ritka* f »ein kleines Gefäss«. Metafora od *rît[1]* »podex« f (v.).

Lit.: ARj 14, 42. *Pleteršnik 2,* 428.

ritenšpor m (Belostenec, hrv.-kajk.) = *rítinšpor* (isti) »biljka delphinium consolida, dragoljub«. Od njem. složenice *Rittersporn* »idem« (disimilacija *r — r > n — r).* Za njemački naziv usp. hrv. naziv *mamuzica* (Karlovac, Virovitica).

Lit.: ARj 14, 43. *Šulek* 221. 514.

ritež m (Belostenec, Habdelić, Jambrešić, hrv.-kajk.) »gibanica, gužvara« = slov. *rétes* (Valjavec) = rifei. Od madž. *rétes.*

Lit.: ARj 14, 43. *Pleteršnik 2,* 422. 428.

rīti, *rijem* impf. (15. v., Vuk) *(iz-, ob-, od-, pod-, pre-, pro-, raz-, za-)* prema iteratīvu na *-va- -rivati, -ām,* samo s prefiksima (nije isto što *rivati* od *rinuti,* v.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *rytì,* »cavare, suffodere«. Deminutiv *izriškat* (Kosmet). Na *-ъi* + *-to: ruj* m »1° ašov, zašiljeno drvo za kopanje 2° (metafora) krt«, s deminutivom *rtljac,* gen. *-Ijca* »1° biljka Schweinerüssel, 2° toponim«, Na *-(d)lo:* (praslav.) *rilo* n »životinjska usta, gubica, turin, njuška«, s pridjevom na *-ast rılast* (Crna Gora) »koji ima velika usta«; deminutiv na *-ьc rilac,* gen. *-Ica* = na *-ica rîlica* (Dubrovnik) i *riličici,* na *-će rilce,* augmentativ *rilčina,* s denominálom na *-iti riliti se* (čak., Cres) »kreveljiti se«, na *-jati rujați (se), -am* impf. (Paštrovići, Piva-Drobnjak) *(do- se, na-, od-, po-, u-)* »1° riti, 2° (pejorativne metafore) jesti, 3° vući se«. Na *-ača rivača* f (Vuk) »jama«. Na *-ina rivina* (Podgora, Dalmacija, Pavlínović) »1° *proda,* gen. *-oii î,* koju je voda izrila, 2° toponim u sing, i pl., 3° *(rivine* pl., Lika) strmi obronak«. Na *-otina: rivotina* f (Otok, Slavonija) = *rivojtina* (Dubica, Slavonija) »vododera«. Poimeničen part. perf. pas. *rita,* pl. *ritę* »dronjci«, augmentativ *ritina* (nepotvrđeno), odatle na *-ar ritmar* m (Vuk) »dronjo«, pridjev na *-av ritav* (Vuk, Kosmet) »dronjav, prnjav i otrcan«, poimeničen *ritavko* m, *ritavče* m, *ritavica* f (sve tri imenice potvrđene za Kosmet. Hipokoristik *rito* »dronjo«, augmentativ *riturina* f (Rajić) »dronjak«. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a: upor. stcslav. *ryti,* ry/p, *rylo,* polj. *ryć,* ukr. *ryty.* Kao *kuti, kovo* i od te osnove mora se pretpostaviti **ruti, rovc* u slavinama. Odatle *rovati, rujem* (Vuk, Istra) *(iz-, ob-, pod-, pro-, raz-),* s postverbalima *rov,* gen. *rova* (Vuk) »1° graba, 2° (poljoprivredni termin) trap, 3° toponim (u pl.)«, s pridjevom na *-ъn* > *-an rovan,* toponim poimeničen na *-ik Rovník* (toponim), na *-jača rovnjača* f pl. »kučine bez vrijednosti za pokrivanje rova«, deminutiv na *-ić rović* (Varoš, Slavonija, Orahovica), *rovićak,* gen. *-čka* »vrsta graha«, s augmentativom na *-ina rovina* »1° izrovana zemlja, 2° podrtina, 3° toponim« = pl. *rovine* »1° rov, 2° rovila, 3° toponim«; *obrov,* s toponimima na *-ьc Obrovac* i *Obrov* »opkop«; na *-iti raviti, -īm* impf. (Vuk) *(ob-, pre-, raz-, u-, za-),* iterativ *-ravljati (ob-, u-),* deminutivi na *-ariti rovariti, rovarim,* na *-ikati rovikati (iz-, raž-).* Na *-ača rovača* f »jama«. Na *-ьc* > *-äc rovac,* gen. *-vca* »gryllotalpa vulgáris, ronac«. Na *-ilo ròvila* n pl. (Crna Gora) »rovine, mjesto gdje se snijeg razgrne«. Na *-iça ròvica* (Šaptinovac, Slavonija) f »budak, trnokop« = *rovica* »1° srcasta mala motika, 2° kućica iskopana takvom motikom (Slavonija, Požega)«, odatle denominal na *-jati rovičati, -ām* (Orahovica) »kopati rovice«. Na *-anj* (prema *lokvanj) rovanj* (Hercegovina, Sinj) »lokva«. Na *-ište: rovišće* n (Baraković) »1° rov, 2° (Hrvatska, Bosna) toponim« = *Rovište,* pi. *Rovista,* toponim (Glina, Srbija), odatle hrv.-kajk. prezime *Romšćanec.* Na *-otina rovotina* »izrovana zemlja«. Složenica *krtorovina.* Ovamo ide još poimeničen part. perf. pas. **гъ en Ervenik* (Dalmacija), upor. stcslav. *nvenik* »puteus«. Prema *rita* s prijevojnim vokalom *u* pored *ť* (upor. *surov* pored *sirov, studen* pored *stid) rutina* (Boka, Vuk) »1° rita, 2° (metafora) nugae« (v. *rutav* od *ruta),* denominai *rutili, -īm* »unnützes Ding treiben«. Isti prijevoj prema *riljac: ruljac,* gen. *-Ijca* »rilo, gubica«. Za praslav. korijen **iy-, *ru-, го ъ* postoje paralele u baltičkoj grupi lit. *ráüti, ráuju* »ausreissen, ausjäten«, lot. *raûklis* »pljevilo«, lit. *rūtis.* Lit. *rāvas* »graba uz cestu«, stprus. *rawys* »rov« dokazuju da je praslav. *го ъ* baltoslavenska riječ. Od ostalih jezika upor. lat. *ruere.* Ie. je korijen **ru- :* *гои- V. još *rvati, rt* = *rat.*

Lit.: ARj 4, 299. 13, 700. 702. 14, 41. 43. 188. 189. Vuković, *SDZb* 10, 383. 393. 397. 401. *Elezović* 2, 164. 179. 180. *Miklošič* 285. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 471. *Mladenov* 562. Matzenauer, *LE* 17, 161-162. Hirt, *PBB* 22, 223-237. (cf. *AnzIF* 8, 261). Meringer, *IF* 18, 243. Iljinski, *RFV* 29, 494-495. Persson, *IF* 35, 212. Scheftelowitz, *WZKM 21,* 131. (cf. *RSI* 1, 278). Wood, *IF 22,* 147. *Boisacq*[3] 286.

ritual, gen. *-ala* m (Kašić) = *retuai* m (Dalla Costa, *ri* > *re* prema mlet. prefiksu ?) »obrednik, trebnik (katolički crkveni termin)«. Poimeničen lat. pridjev sr. r: na *-alis rituale,* od lat. *ritus* »obred« > *ritus* »obred«. Sa *-an ritualan* »obredni«.

Lit.: ARj 13, 906. 14, 45. *Klaić*[3] s. v.

riva f (Vetranie, Mljet, Kućište, Račišće, Rab, Poljica, Istra, Božava). Od tal. *riva* < lat. *ripa.* Denominal *arivali, -ãm* pf. (Perast) = *arivăli* (Kućište) »doći« = *rivati, -am* pf. (afereza *a-i* Vrgada) »doći« < tal. *arrivare* < vlat. *ad-rīpare.* Odatle na lat. *-aria* > tal. (< fr.) *-iera limerà* (Bijela, Boka) < tal. *riviera* < lat. *riparia.* Toponim *Ripànji* m pl. = krčko-rom. *Rapagno* je dalmato-romanski toponomastički ostatak, kome odgovara u zadarskom arhipelagu ime otočića *Rivanj* s mlet. *p* > *v* i sufiksom *-aneus,* koji zamjenjuje lat. *-arius.*

Lit.: ARj 14, 45. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Kusar, *Rad 119,* 23. Cronia, *ID* 6, 119. *Banali* 2, § 375. Skok, *Slav.* 100-103. *REW** 7328. *DEI* 303. Matzenauer, *LF* 17, 163. Jurišić, *NVj* 45, 183.

ȓíza[1] f (13. v., Vuk), stcslav., bug., češ., rus., praslav., »1° haljina (Risan), 2° nadramenica, štola, 3° svita, čoha (otočka regimenta), kupovno sukno za papuče (Perušić, Liješće), sitan odrezak čohe (Sarajevo), lang geschnittenes Stück Tuch (ŽK), 4° vez«. Pridjev na *-ъn* > *-an rlzan* (Stulić, Domentijan), poimeničen na *-iça riznica* (Vuk, 13. v.) »1° spremište za odijelo, 2° thesaurus«, odatle pridjev na *-ski riznički* (1445), na *-jar rizničar* (1401) »blagajnik«. Na *-anca rizarica* (Banija) »igla kojom se veze«. Riječ *riznar* m (1360) »suknar, krojač« prema f *riznarica* upućuje na njemačko podrijetlo, od njem. *Riesner.* U 15. v. postoji varijanta *striza,* valjda unakrštenje prema *srezati* (s umetnutim *t* u grupi *sr).* Riječ je kulturna, koju posudiše Rumunji *rîză î* (pejorativni Semantem) »Lumpen, Lappen«, Arbanasi *rize* »Taschentuch, Handtuch«. Postanje se razno tumači. Prema Iljinskom i Mladenovu potječe od ie. korijena **rei-g-,* koji je u *rezati* (v.). Prema Matzenaueru u prasrodstvu je s lit. *rizios* pl. f »apparatus, armatura«, lit. *ryzai* m pl. »laciniae, panni detriti«. Drugi izvode iz srvnjem. *Rise* »marama s kojom su se gospoda zamotávala«. Holub dovodi u vezu i sa srlat. *rasum,* srgr. ῥάσον, koje se time luči od njem. *Rasch,* tal. *rascia* < srednjovjekovna *Raša* (v.).

Lit.: ARj 14, 46. 47. *Mažuranić* 1009. 1249. Jireček, *Staat* 2, 66. *Miklošič* 279. *Holub-Kopečný* 324. *Mladenov* 561. *GM* 367. *Tiktin* 1331. Iljinski, *RFV* 74, 1, 119-140. (cf. *Slávia* 3, 579. *JF* 5, 186). Matzenauer, *LF* 17, 163-164.

riza[2] f (Kostajnica) »dječja igra na puceta, kod odraslih na novac«. Denominal *rizati se, rîzãm* »igrati se rize«.

Lit.: ARj 14, 47.

rizbok m (ŽKU) »vreća, Sack«. U vezi je s njem. *rüsten,* ali građevinarski izraz *Rüstbock* »échafaud« ne odgovara značenju.

Lit.: ARj 14, 47. Skok, *ASPh* 33, 369.

rizik (15. v.) = *riziko* (Božava, Vitezović), prilog, pridjev, »pericoloso«, *arìziko* (Vrbnik, *a* < *od},* prilog, »kako se čuje«. Proširen na *-ъn* > *-an rizičan, rizični* (Ljubiša) = (disimilacija *i — i* > *e — i) rezičan* (Kuhačević). Poimeničen *rizik* m = *rezik* »odvažnost, opasnost«. Denominal na *-ati rizikati, -am* impf. (Vuk) prema, pf. *riziknuti, rlziknem* (Lika) »usuditi se«. Upor. arb. *rizika* (grecizam po naglasu). Od tal. *risico* < gr. ῥιζικόν »Klippe«. Kao talijanski trgovački termin postao je internacionalan. Od fr. *risquer* istog grčkog podrijetla part. prez. proširen na *-ъn* > *-an riskantan,* na *-irati riskirati.* Od tal. *rischio* > *rìse* m (Istra) »pogibelj«, pridjev na tal. *-oso rišćoz* (Vrbnik) »pogibeljan«, na *-ъn* > *-an riscau,* f *-ana* (Istra). Denominal na *-ati riscați, -am.* pf. (Perast, Crna Gora) »izložiti se pogibelji« < tal. *rischiare (ch* > *č* prema mlet.).

Lit.: ARj 14, 47. 39. Cronia, *ID 6,* 119. *REW*[3] 7289. *Miklošič* 279. *GM* 367.

riziko, gen. *rizika* m (Dubrovnik) »mineralno sredstvo koje vrlo izjeda«. Od tal. *risigallo* »realgar«.

Lit.: ARj 14, 48. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 3263.

rìzma f »mjera papira, fišeka, baruta«. Od tal. *risma* < ar. *rizma.*

Lit.: ARj 14, 48. *Lokotsch* 834. *REW** 7343.

Rmanj, gen. *Rmanja* pored *Rmnja* i *Hrmanj,* potvrđeno 1448. *v Rmni.* Latinske su grafije *Ermen* (1449), *Ermeny, castrum Ermin* (1431). Piše se i *civitas Erman* (1494) i *civilas Orman* (1495), *Hermann, Herman], Ērmam.* . Sve te grafije predstavljaju u *er \ or* hrv. sonantno *ŗ,* a *u, e, i* poluvokal, dok je *h* dodan sonantnom r. Toponim je izoliran. Nigdje se ne opetuje ni u hrv.-srp. ni u slavinama. Teritorij na kojem se nalazi, označuje se u 15. v. *in* (ili *dé) Lappacz.* Iz navedenih se potvrda vidi da se tako zvao županjski grad plemena *Lapac.* Ime plemena očuvalo se do danas u ličkoj toponimiji *(Donji Lapac,* v.). U gradu (castrum) *Rmnju* sjedište je plemenskog *stola lapačkog.* Pridjev na *-ski* je *rmanjski:* 1448. spominje se *Dragovolja, grašćak (*= castellanus) *rmanjski i knez stola lapačkoga,* 1451. *Ivaniš sudách varoša rmanjskoga,* 1451. *Mi gospodin Domša z Vladihović, Dalmacije i Hrvat banovac, damo viditi Vam knězem našim irmanskim, županu i sudcem stola lapačkoga;* 1551. spominje se *manastirb Hгmanъ,* koji se piše i u f *Rmanja.* Kastrum (grad, varoš) *Rmanj* nalazi se na ušću *Unca* (deminutiv od *Una,* upor. u Ru-

munjskoj *Öltet,* pritok rijeke *Olta* < *Aluta,* rus. *Donee,* pritok *Dona}* u *Unu* < *Oneo, Oeneo* (kod pisaca, v.). Držeći se naziva *Maior Vlachia circa metas Bosnae et Corbaviae* iz g. 1373 (upór. Peisker, *Zeitschrift des Mstor. Vereins für Steiermark* 15, 197. i *CD 14,* 528) može se uporediti taj toponim s recentnim toponimima i oronimima *Romani* kod Foče, *Romanija* (planina kod Sarajeva), *Romanovci* kod Bosanske Gradiške, *Romanovac* (brdo na specijalki austrougarskog generalštaba 28/ХШ), nadalje sa *Roman* kod Vraća, kod Trnova -u Bugarskoj (Jireček, *Christ. Element* 46), tj. to je ostatak vlaške toponomastike, vlaških pastirskih kretanja po Balkanu, prema njihovu domaćem nazivu *romanus* > *rumin.* Ali može biti i drukčije. Hrvatski županski gradovi nastaju vrlo često na predslavenskim utvrđenjima, kako svjedoče *Nin, Skradin, Makar.* Nije isključeno da je *Rmanj,* jer se nalazi na ušću dviju rijeka, predslavenski toponim.

Lit.: ARj 14, 55. Skok, *ZRPh* 38, 552., br. 4.

rmija f (Crna Gora) »konjska bolest u grlu (u *BI l,* 348 daje se i opis bolesti)« = *armija f* (Vuk, Crmnica) »bolest mazge« = *armija* (Kosmet) »konjska bolest, teška kihavica kod ljudi, u ironickom smislu«. Glede *ar* > *r,* v. *Rbanija* s. v. *Arbanasin* i *rkalja,* s. v. *arkaj.*

Lit.: ARj l, 111. 14, 56. *Elezovič í,* 18.

robˡ, gen. *ròba* m (13. v., Vuk) prema f na *-yńi robinja* (15. v., Vuk), sveslav. i praslav., »1° (prvobitno) sluga, 2° sclavus, sužanj, tucak« = *rob,* gen. *roba* (Kosmet, Bratonožići) »3° domaće čeljade, 4° član zadruge, porodice«. Pridjevi na *-ъn* > *-an roban* (samo Kavanjin) = na *-ski ropski* (16. v., slov. i bug.), na *-ov robov* (Vuk, toponim), na *-ovski robovski,* na *-in rôbinjin,* na *-iv robiv* (Menčetić). Deminutivi na *-bk robak,* gen. *-pka* m (Vuk) prema f *ropkinja* (18. v.) »isto što rob i robinja«, na *-ica rdbinjica,* na *-če ropče* (Vuk, Kosmet). Ovamo može da ide *robak* m »čmolj, crv koji grize lozje (Mikalja)« (također rus., češ. i polj.), ako potječe od značenja *rob* »radnik«. Apstraktum na *-ija robija f* (Vuk) »1° kuluk, tlaka, rabota, 2° zatvor, 3° (kolektiv) roblje, captivi«, na *-je roblje* n (15. v., Vuk) »captivi« = *roblje* (Kosmet) »domaća čeljad«. Odatle na *-aí robijaš,* gen. *-áša* m (Vuk) prema f na *-ica robijašica,* s pridjevom *robijašev.* Apstraktum na *-stvo ropstvo* n. Denominai na *-iti robiti,* koji u sjevernim slavinama znači »raditi«, dolazi u tom značenju samo kod Belostenca. U tom značenju propao je u hrv.-srp. zbog homonimije s *robiti* »gušiti, gusariti, tolvajiti«, koje je drugog postanja (v.). Zbog istog razloga postoji faktitiv u značenju »učiniti robom« samo s prefiksima *porobiti, zarobiti, izrobīti, ìzrobim* (18. v.) pf. »povratiti u sužanjstvo« prema impf, na -те- *zarobljivati / izrabljivati, -robljujēm.* Odatle poimeničen part. perf. pasiva *rabljenih* m prema *robljenica* (Ivánkovo) »sužanj«, *zarobljenik,* gen. *-ika,* s pridjevom na *-ov zarobljenikov* i apstraktum *zarobljeništvo.* Denominál na *-ovati robovati, robujem (na-}.* Riječ *rob* u značenju 1° ima u stcslav. varijantu *гаЬъ* »1° sluga«, koja se u tom značenju kao crkvena riječ govori danas samo kod pravoslavaca, nekada je postojala i kod katolika: *rob* m prema f *rabina* 1520 = *robinja* (16. v., Proroci), protivno *slobodna,* s denominálom *rabovati* (Rosa) »služiti«. Znači još »2° feudalni podložnik episkopa, 3° feudalni podložnik župana«. Samo kod Ranjine potvrđeno je značenje *rob* »4° trud«. Upor. rus. *rob* »rad«. U 13. v. je *raba* f »1° robinja, 2° služavka, službenica, dekla, momkinja (opreka je *slobodna}«* = *räba* (Prčanj), u Dubrovniku je *roba* »sluškinja koja je stoprv došla iz sela u grad« prema m na *-ьc rabac,* gen. *rapca* »bijedan sluga (nije dovoljno potvrđeno)«. Augmentativ na *-etina rabètina* (Prčanj, Stulić) »rđava sluškinja«. Staro značenje od *rab* očuvano je prema tome u hrv.-srp. regionalno i u izvedenicama: apstraktum na *-ota rabota* (v.) i u denominalu na *-iti* od *rab* »trud, rad« *rabiti, rabim* (16. v., Vuk, također dubrovački pisci) *(iz-, ob-, po-}* = čakavski *rabıt* »1° raditi, djelovati, 2° tlačiti, beglučiti, kulučiti (Lika), 3° trebati, upotrebljavati (ŽK)«, u prefiksalnim složenicama *izrabiti, izrābīm* (Menčetić) »1° istrošiti radenjem, 2° dobiti radnjom, okoristiti se«, *obrobiti, obrobím* (Trpanj) »obraditi, izraditi vunu, tj. opreşti je«. Odatle postverbal *porob,* m, *poroba* f i radne imenice na *-lac rabilac* = na *-telj rabitelj* (Bella, Stulić) »radnik« i složenica *zlorabiti, zlorabim,* s postverbalom *zloraba* i *zloporaba* f. Fonetska dubleta *rob — rab* izazvala je semantičku varijaciju. Oblik *rob* posudiše Dako-Rumunji i Cincari *rob* m prema *roabă f* »Sklave, Leibeigener, Kriegsgefangener« prema f *robea,* pridjev na *-aciu* < *-ač robaciu* »radin«, prilog *robeşte,* apstrakti na gr. *-ia* > *-ie robie* i na lat. *-imen* > rum. *-ime robíme* f »robovi«, denominal *a robi* »1° učiniti robpm, kmetom, 2° služiti«. Pored toga posudiše Rumunji

i varijantu *rab* u izvedenici na *-ovati, -ujç: a răbui* »Stiefel mit Teer schmieren«, odatle apstraktum na *-eh* > *-ealã răbuială.* Arbanasi posudiše samo varijantu *rob: rop,* s članom *robi* »1° Sklave, 2° Diener« prema f *robinje,* apstraktumi *roberi.* = *robeni* (Gege) »Knechtschaft« od denominala *robëronj* »služim«. U *robinje* zamjenjuju Arbanasi naš sufiks svojim *robnesh ,* odatle prilog *robnisht,* i pridjev *robtar* »ropski«, s njihovim sufiksima. U madž. *rob* ne može se znati koja je varijanta posuđena. Značajna je njihova složenica *rabszolga,* u kojoj drugi dio *szolga* < *sluga* tumači značenje prvoga dijela. Upor. grčki toponim na Siciliji *Linguaglossa.* Oblik *rob* je prvobitni, od baze **orob-.* Varijanta α može se tumačiti na dva načina: likvidnom metatezom praslav. **orb* > *rab* ili prijevojem duljenja *ō* > *a.* Upor. istu pojavu u *latiti* pored *latiti* (v.) i hidronim *Almus* > *Lom* (bug.). U lit. postoji paralela *aprópti, -più* »obavljati poslove«. Ie. je pridjevski korijen **orbho-* »sirotan, bez roditelja«, lat. *orbus,* gr. ορφανός, upór. rus. *rebenók* »dijete«, *rebjáta* »djeca«, slav. paralela *otrok* »1° dijete, 2° rob (češki)«, arm. *arbaneak* »sluga«. U slavinama je poimeničen. V. *rabota.*

Lit.: ARj 4, 284. 297. 8, 432. 13, 827. 829. 831. 834. 14, 58. 62. 63. 65. 70. Vuković, *NJ* 4, 50-53. *Elezović 2,* 180. *Miklošič* 225. *Holub-Kopečný* 312. *Bruckner* 459. *KZ* 42, 40. *Mladenov* 54. *Pascu 2,* 206., br. 383. *Tiktin* 1294. Štrekelj, *ASPh* 31, 201-202. Wijk, *ZSPh* 16, 425. Uhlenbeck, *PBB* 16, 562. (cf. *AnzIF* 3, 58). 27, 116. 30, 261. Meringer *IF,* 17, 128. sl. Brugmann, *IF* 19,384. *GM* 368. Joki, *Stud.* 5. *Unt.* 85. Mikkola, *AnzIF* 21, 207. *Boisacq*[3] 719. Pedersen, *KZ* 36, 94. Kadlec, *Sborník věd právních a státních 22,* 294 (cf. *IJb* 9, 221). Matzenauer, *LF* 16, 161.

rob² m (16. v.) »1° sukno, 2° plátno«, *róba* f (15. v., Vuk, Perast, Rab, Buzet, Sovinjsko polje, ŽK, hrv.-kajk.) »1° Ware, hesnap, stoka, trg, 2° materija od koje se pravi rublje, odjeća, haljine; ruho, odijelo (Marulić), 3° baršun (Rab), 4° grabež«. Pridjev određeni na *-ьn robni.* Deminutiv na *-ica ràbica.* Augmentativ na *-etina robètina* Zaostrog), na *-uština räbustina* (Lika). Na -as *rôbaš* m (Maini) »poguzïelj«. Od tal. *ròba* < germ, *rauba* »1° (prvobitno značenje) grabež, 2° odijelo«. Upor. arb. *rrob* »odijelo«. Glede semantičkog razvitka »1° plijen« > »2° odijelo« upor. *odora* (v.). Slov. varijanta sa *p* mjesto *b rapati, -am (na-, o-, po-, u-}* znači samo »plijeniti«, predstavlja gotsku varijantu *raupa,* preko rom., upor. *ropa* (Arezzo) »roba«. Sa *o* > *u ruba* f (Vuk, Srbija, Hercegovina, Kosmet, bug.) »1° haljina, odjeća, rublje, 2° roba (Hercegovina)« balkanski je turcizam tal. podrijetla: tur. *uruba.* Na zapadu je starija posudenica možda iz dalmato-romanskoga: *rub* m (ŽK) »stonjak«, kol. *rublje* n. Na *-ača rubača* (ŽK) »1° košulja, 2° plijenidba«. Na *-ina rubina* f (Vodice) »pelene«. Na *-ьc* > *-ac rubac,* gen. *-pca* (ŽK) »maramica«. Prvobitno značenje očuvano je u glagolu na *-ati* i *-iti rubat, -am* (Cres) *(po-, ob-}* »pfänden«, juridički izraz (12. v., 13. i 14. v., *Istarski razvod}* »pravo poljskog čuvara da nekom na licu mjesta oduzme zalog, kad je in flagranti uhvaćen da štetu čini«. Odatle na *-ež rubež* m »zalog«, *rubaiina* f »pljenidba« = postverbal *poruba* (Petranović). Odatle u Skopskoj Crnoj Gori *porubnjače,* gen. *-eta* »ženska košulja«. Slov. *rubati* pored *rubiti, -im* »praedari, dispoliare«, *obrúbili* (Marulić) = *obrubati, rubanti* »plijeniti«. Upor. struś, *rubeźb.* Krivim rastavljanjem prefiksą об-: *brubati* impf. < *obrubati* »oplijeniti, opljačkati«. Upor. *buliti.* Riječi *rub, rublje, rubati* unakrstile su se s domaćim glagolom *rubiti (odrubiti,* v.) »odsjeći« jednako kao *roba* sa *robiti.* Za *rubača* i si. usp. i *rub.*

Lit.: ARj 8, 473. 10, 877. 14, 209. *Elezović 2,* 184. *Mažuranu* 1253. 1267 *Pleteršnik 2,* 731. 873. Jagić, *ASPh* 1, 435. 442. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Kušar, *Rad* 118, 22. *REW*[3] 7090. 7092. Korsch, *ASPh 9,* 664. Meyer, *Ngr.* 4, 77. Thumb, *IF* 14, 361.

robinja f (Pavlinović) »vrsta drveta, bagrema«. Od učenog naziva *robinia,* koji je Linné stvorio u čast *Jean Robin-a* (1550—1628), koji je *akaciju (— agacija,* v.) donio iz Pensilvanije, a *robiniju* iz Kanade.

Lit.: ARj 14, 65. *Prati* 837. *DEI* 3273.

recati, *-am* impf. (Lika) »činiti da se ko odluči na što, sklanjati, nagovarati nekoga na što«. Glagol je deminutivan na *-coti* (v.). Nastao je zacijelo od vokatīva *rôde* = *rođače,* koje se često govori od mila pri ulagivanju, kad se nekoga nagovara na što: *rode moj,*

Lit.: ARj 14, 72. 79. ss.

rod, gen. *rôda* m (13. v., Vuk), sveslav. i praslav., »Г Geschlecht, 2° Stamm, 3° Frucht, 4° srodstvo, 5° species, vrsta«, s glagolom na *~iti roditi (se},* *rodim* pf. (13. v., Vuk, subjekti *ljudska bića, rasline, sunce,* nikada životinje) *(iz-, na-, ob-, po-, prepo-, pri-, raž-, u-, za-}* »gignere, generare, parturire« prema impf, na prijevoj ō > *a* i *-jati rađati (se}, rađam (iz-,*

na-, po-, prepa-), na *-va- rođavati* (Otok, Retkovci, Slavonija). Postverbali *bèzrod* (Ljubiša), odatle *bèzrodnica* (Vuk) <= *bezrotkinja, izrod, narod, nerod,* odatle *nerodac,* gen. *-oca* m prema *nerotkinja* = *nerodiša,* apstraktum *nerodica,* (Vuk), *odrod, porod,* odatle *porodica,* s pridjevom *porodični, preporod, prirod, priroda, urod,* na *-zk zárodok,* gen. *-tka.* Pridjevi su na *-ьn* > *-an rôdan,* poimeničenja na *-ik radnik* »roditelj«., na *-ost rodnost* (Slavonija), *ìzr'odan, nèrodan, nerodnost, saradan* (Piva-Drobnjak) »milostiv«., poimeničen na *-ik sarodmk* »milostiv čovjek«, *srodan, srodnik* m prema *srodnica* »consanguineus«, *srodnost, prirodan,* odatle neologizam *prirodnjak* »naturalist«, *prirodnost, narodan, narodnost* (1835) i rusizam *obnarodovati* »publicirati«. Na *-iv rodiv,* na *-ljiv rodljiv* — *rodljivost,* na *-ovit rodovit, redovitost,* na *-ovan redovan* (neologizam Šulekov), poimeničen *rodovnik, rodovnica,* na *-ski rodski* (17. i 18. v., bosanski pisci), *narodski.* Particip perf. pas. kao pridjev određeno *rodení (brať)* »pravi«, koji se pojačava opetovanjem i sufiksom *rodenasti,* poimeničenje na *-ik* m prema f na *-ica rodèmk,* gen. *-ika* prema *rodènica* (uz *brat, kći).* Particip prez. pas. na *-im* (upor. *poočim, pobratim, posestrima) rodim* (12. i 13. v.) »rođak«, odatle lično ime *Rodím* i *Nerodím* u stsrp. pridjevskim toponimima *Rodimlja* i *Nerodimlja;* particip prez. akt. *rodeia* (upor. *noseća) žena* (16. v.). Brojne su izvedenice među terminima za srodstvo: za »cognatus, -a« na *-ača rodača* »rođakinja«, *rodačica* (Boka, Prčanj, Otok, Slavonija) »kuzina«; na *-jak* m prema f na *-jaka, -iça: rSdjãk* (Vuk) = *rodijak* (Sinj, Dubrovnik, 1466) = *rođak* (Vuk, ŽK, sa *du* > *d), s* pridjevom *rodákov,* poimeničen na *-ina rođakovina* »više domova nastalih iz jedne zadruge«, na *-ič rodakovič* (Posavina), denominal na -aii *rodakati se* = *rójak* m (Korčula) »kužin (Lumbarda)«, odatle hipokoristik *roćko, rodo* m i *roda* m prema *rođaka* f (Vuk), prošireno na *-yni rođakinja* — *rodica* (Kuhačević) = *rôjica* (Korčula) = *rodica* (16. v., ŽK, Poljica, Popovo, Hercegovina) »1° rođakinja, 2° duga, iris«, s deminutivom *rodičica* u značenju 2°. To značenje (2°) nastalo je zbog toga što se zove i *Majke božje pas* = *bogorodica.* Odatle na *-ić rodičić* m (Bosanska Posavina) »rodičin sin« prema f *rodična* »kći rodice«. Na *-ika* (prema *bližika) rodika* (17. v.) »rodica«. Apstraktum na *-ba rodba* (Istra, slov.); na *-ba* + *-ina: rodbina* (Vuk, Kosmet, ŽK) = *srodbina* — *rodbina* (jedna potvrda, 16. v., *đ* prema *rođen),* kod dubrovačkih pisaca (unakrštenjem prema crkvenom *roždbstvo) rodžbina* (16. i 18. v.). Sveslav. na *-telj* prema *-teljica roditelj* (13. v.) prema *roditeljica* = *roditeljka* (Vuk), pl. *roditelji* »parentes, otac i majka«, hipokoristik *rodo* (BiH) »roditelj, otac ili mati«, odatle od *roditelj, -ica* pridjevi na *-an, -ev, -in* i *-ski,* na *-stvoι* na *-lac* m prema f *-lica rodilac* prema *radilica.* Na *-sivo: rodstvo* (13. v.) = *rostvo* (Hercegovina), *srodstvo* = (sa *đ* od *rođen) rodstvo* = (čakavski) *rojstvo* (1325), s pridjevima na *-en rodstven* = *rojstven,* poimeničen *rodstvenik* m prema f *rodstvenica* = (prema crkvenom *roždbstvo') rostvo* (14. i 15. v.) »rođenje«. Iz crkvenog je jezika kod pravoslavaca *roždestvo, roždanik* — *roždenik, roždanica* (14. v., ~e *knjige,* narodna pjesma), *roždastvo* (12—15. v.). Tragova crkvenoj riječi ima i kod katolika: *rožan* (Blato, Korčula) »božični hljeb« = *rožanjak,* gen. *-njka* (ibidem). Glede *žd* > *ž* upor. *rožastvo* (Crna Gora) = *rožanstvo* (Vuk) »božić«. Na *-aja rodala* (Rab) »rađanje«, na *-jaj rodaj* (Vuk, Jamarica kraj Slavonske Požege) »rođenje«. Na *-ež rodez* m = na *-ina rodina* »plodnost«. Na *-ja róda* (Srbija, Ljubovija, Azbukovica, Ston) »1° plodnost, 2° (kol.) rod, rodbina«. Na *-Uja rodllja, porodīlja* f »1° žena u vrijeme poroda, 2° materica«, na *-ka rodiljka* = na *-ilo rodilo* »porodilja 2°«, pridjev na *-ski rodīljskī,* pseudojekavizam *rodijeljka,* na *-nica rodiljnica* »mati«. Na *-ivo: rSdivo* n (Vareš, Bosna, Varoš, Slavonija) »rađanje«. Na *-iSte rodilište.* Brojne su složenice od kojih nabrajamo samo neke tipove: *rodoljub* (druga polovina 19. v.) »1° patriota, 2° osobno ime« = *rodoljubac* (značenje 1°), s pridjevima na *-an rodoljuban* i *-iv rodoljubiv* i apstraktum na *-ost rodoljubivost* = *rodoljublje,* neologizam *rodoslovlje,* prevedenica od *genealogija, rodonačelnik.* Činjenica da u svim slavinama *roditi* ima za subjekte *sunce,* ljudska bića i biljke, nikako životinje, može se objasniti religioznom upotrebom glagola. Sunce se obožava, ono omogućuje nicanje i rast biljaka. Na upotrebu glagola djelovala je prema tome primitivna religija. Kao izraz srodstva riječ je kulturna, koja se posuđuje. Rumunji posudiše *rod, narod, nerod,* i s neobjašnjenom promjenom *o* > *u rudă, rudenie;* Madžari *porond, porongy, rodina, radina* »Geburtsschmaus«. Korijen ovoga glagola nalazi se u slavinama još u pridjevu *ran* (v.) < ie. *^rodh-no,* što je prijevoj perfektuma ie. korijena **ueredh-, nerdh-* »rasti, visok«, u sanskrtu *vardhatē* (3. 1. sing.) »daje, raste«, gr. pridjev όρθ.ός »uspravan«, koji je postao

internacionalan *(ortodoksija, ortografija, ortogonalan, ortoepija* itd.), u ništičnom štěpenu got. *gawrisqands* »fruchtbringend«. Oba stepena zastupljena su u baltoslav.: slov. *rediti* »hraniti«, *redit* (ŽK) »timariti, hraniti marvu«, lit. *resnas* »jak«, lot. *resns* »debeo«, lot. *raža* < **radiã* »bogata žetva«, lit. *rasme,* lot. *rašme* »isto«, sanskrt *rãdhuóti* (3. 1.) »bringt zustande«. Nekoji kao Bruckner vežu s ovom osnovom i *rad, radi* (v.). Za *narod* upor. paralelu lat. *națio,* arb. *polem* »Volk« od *lenj* »roden sam«. Upor. još prevedenicu *rodbstvo ogňbno* prema gr. γενεά < γεέννα.

Lit.: ARj 1, 276. 4, 285. 297. 7, 591. 8, 411. 14, 75-121. Vuković, *SDZb* 10, 399. Ribarić, *SDZb 9,* 179. *Elezović* l, 198. 228. 2, 181. Belić, *NJ* l, 66. Polívka, *ASPh* 14, 135-141. *Miklo'sič* 180. *Holub-Kopečný* 313. *Bruckner* 459. *Mladenov* 562. *Trautmann* 234. Belić, *Priroda* 399. Vaillant, *RES* 23, 252. *WP* 1, 290. Joki, *Stud.* 49. Boissin, *RES* 27, 43. Osten-Säcken, *IF* 33, 253. Frisk, *IF* 49, 103. Walde, *KZ* 34, 512. Wiedemann, *BB* 27, 221. Pedersen, *KZ* 39, 360. Lidén, *Ein baltos!. Anlautsgesetz* 21. sl. Uhlenbeck, *KZ* 40, 553. Scheftelowitz, *KZ* 53, 259-260. Meillet, *BSLP* 29, 38. Matzenauer, *LF* 17, 165-168. *Boisacq*[3] 274. 711.

róda f (Vuk, Otok, Varoš, Aleksinac; nije općenita riječ u narječjima, nego je književna i saobraćajna riječ) »1° štrk, lelek, ciconia, 2° biljka euforbia«. Pridjev na *-in rodin* (biljka *rodin kljun* »geranium«, toponim *Rodina Kosa, rodina koljesla* »zviježđe velika kola ili veliki medvjed«), poimeničen na *-ьc* > *-ac* u pl. *rodina i lastina* (v. *laste)* »proljetni snijeg:·. Deminutiv *rodii* m »mlada roda«, odatle kol. *rodičād,* gen. -i f (Vuk, *č* > *č)* «mlade rode«. Ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavini osim u stcslav., slov. samo u dječjoj pjesmi. Čini se da je srodna s lat. *ardea,* gr. (l)pcoS[,oį »heron, tal. airone, Reiher«, siisi, *arta,* sved. *arta* »Krickente, Bachstelze«. le. korijen (= formula za lingvističko srodstvo) bio bi **er-d,* prijevoj **or-d* > *roda,* s likvidnom metatezom kao u *rob* pored *rab,* ili **erōd-, *arōd-* prema WP. Značajni su još oblici *agirode* m (Trstenjak; ne zna se gdje se tako govori), koje podsjeća na *hadžiroda* (Đurašin), *hadžirode* (Kolombatović) = *hadžirodo* (Gacko, Hercegovina). Kako se ti oblici, koliko su lokalizirani, govore na jugozapadu, nije isključeno da se radi o unakrštenju s tal. *airone, aghirane* < germ. **haigiro* > fr. *héron.* Početno *aghi-* dovela je pučka etimologija u vezu sa *hadii* (v.).

Lit.: ARj 14, 84. 92-93. Hirtz, *Aves* l. 151. *Miklošič* 279. *WP l,* 147. *Boisacf* 287. Charpentier, *KZ* 40, 434. Loewenthal, *WuS* 7, 183. Matzenauer, *LF* 17, 165. Štrekelj, *DAW* 50, 51. *DEI* 103. 1524. *REW*[s] 3991.

rodlag m (Varoš, Slavonija) »vrbanac, risipjela«. Od njem. *Rotlauf.* Glede *au* > *a* upor. *râbar* < *Rauber, porábali, râbarski, sera/* < *Schraub* (ŽK, Karlovac).

Lit.: ARj 14, 107.

rôdula f (Budva) »ševa«. Možda od lat. deminutiva na *-ula *hirundula,* od *hirundo,* gen. *-iniş* ili vjerojatnije od lat. *alaudula* > tal. *lodala.*

Lit.: REW[s] 4146.

rofijan m (16. v., Dubrovnik) prema *rofijana* f (1520) = *rofijanka* (Habdelić), denominal *rofijaniti,* apstraktum na *-stvo rofijanstvo* n = *ruf j an* (Božava) = *rufiăn* (Rab) = *rufijan* m prema *rufijanica, rufijanka,* pridjev *rufijanski, rufijanstvo,* deminutiv *rufijančić* »svodnik, svodnica«. Od tal. *ruffiano, -a* = *ruffiano, -a,* izveden na *-iano* od *ruffa* »rozzo«.

Lit.: ARj 14, 121. 337. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 119. *REW*[3] 7424. *Prati* 849.

rofono m (?), iz 15. v., Novakovićeva *Aleksandrida: otrovnyj jedb ... u glikizmo (<* gr. γλύκυσμα »slatkiš«) *přímĕsi ježe naričetb se ref'ne (refene),* u' drugom rukopisu (M) *rofono.* [Usp. ngr. ρόφημα »Suppe, bouillon«?].

Lit.: ARj 14, 122.

rog, gen. *roga* m (13. v., Vuk), baltoslav. i praslav., »1° κέρας, Horn, 2° (metafora, građevinarski termin) Schiefer, Dachbalken«. Denominal na *-iti rositi, -im* »1° pružati rogove, bosti rogovima 2° rogoboriti« = *raziti, rozīni* »glasom krupnim kao u roga pjevati ili svirati u gajde«. Pridjevi na *-ьn rožan,* f *rožna* pored *rožana* < praslav. **ragena,* određeno *rožni,* poimeničen *rožnica* (ŽK) »1° Dachsparren, 2° muzički instrumenat« = na *-ik rôžnīk* (Dubrovnik, Hrvatsko primorje, Zagorje), (možda) na *-ьc rožanac* »1° luk, 2° toponim (moguć je i sufiks *-eri),* na *-jača rožnjača* (na oku), na *-jak rožnjak* (Vuk, Vinkovci) »prst kojim se na gajdama roži«, odatle denominal *rožnjačiti;* s prefiksom *raž-: rázrožan,* s apstraktumom *razrošnost,* raširen na *-at rožnat* (~o *dugme)* »od roga ili rožine«, na *-at rogat* (15. v., protivno *šut,* v.), određeno i poimeničeno *rogati* »đavao«, poimeničen na *-ica rogatica* f »1° svećenička kapa, 2° toponim«, na *-uša rogatuša* (Bizovac)

»žena s maramom na rogove«, denominál na *-ati rogatati, -am* (Šabac) »(poljoprivredni termin) u vršaju slamu prevrtati«, na *-ast rögast,* na *-en rožen* (Trumbita), poimeničen na *-ьc roženac* »lük«, na *-ica roženica* »greda«, pl. *roženice* (Vodice) »frula sa 2 cijevi«, s denominálom na *-jati roženičati.* Pridjev na *-ov* samo u toponimu *Rogova.* Deminutivi na *-ьc* > *-ac rožac,* gen. *-sca* (16. v.; Rekaš, Rumunjska) = *rožac* (Vuk) »1° poganac, natek, opnica, mrežica na oku, 2° pletenica, 3° trava«, s prefiksom *pa- parožac* (Zore) »u roga unutarnji i manji dio od roga«, na *-ъkъ* > *-ak rožak,* gen. *-ška* (Zoranie) »1° mali rog« = *rožok,* gen. *-ška* »2° kukac, 3° kučića«, sa *pa- parožak* »1° paroščić, 2° rog u vila« = *parušak* (Lika), na *-ić rožić,* na dva deminutivna sufiksa -6C + *-ić* > *-čić roščić* (Orahovica) »držak na kosištu« = *račić* (Dubrovnik), *roščići* »1° plodovi rogača, 2° nakit na findei ju«, sa *pa- paroščić* »roščić na rogu«, na *-ić* + *-bk* > *-ićak rožićak,* gen. *-ćka* »siliqua graeca«, na *-bka roška* f »1° biljka achenium, 2° ime ovce«, s pridjevom *roškast* »koji ima rožice« i denominálom *roškati se* (Lika) »bosti se rogovima«, na *-ika roščika* (Šapt novac) »neka bodljikava životinjica«, na *-jast roščast* »koji ima roške«, na *-enica roščenica* »Dachsparren«, na *-njak čir rošnjak* (Poljica) »anthrax«, na *-ьca rosea* f, na *-če rokče,* gen. *-ta* (Kosmet). Augmentativ na *-ina ražina,* pl. *rožine* »dječja igra sa pet piljaka«, *rögina* (ŽK) »ime volu«, odatle *rožinac,* gen. *-nca* »biljka glaucium«, *rožinčina* (metateza od *n)* od *rožnik* »Dachsparren«. Na *-ač rogač,* gen. *-ača* »1° siliqua graeca, karaba, 2° grah, pasulj, 3° kukac«, s deminutivima *rogačić* (Vuk, Dubrovnik, Vinkovci) »grah sa dugom mahunom, boranija«, na *-ica rogačica* »grah«, denominal *-rogačiti se, -rogāčīm,* samo s prefiksima (Vuk) *(iz-, raž-)* = s metatezom *razgoračiti, -im* (Crna Gora). Na *-aí rogas,* gen. *-āša* »vrag«. Na -б/ + *-го: rôgalj,* gen. *-gija* m (Vodice) »1° uha na suknu, 2° ćošak, ćoše«, *roglje* f pl., *rogljen* m, deminutivi *rogljić, rogljica; rogljača* »ime ovci«, na *-as roglas* m »rogač«, denominal *rdgljati, -am* (Lika) *(iz-)* »rogljama kopati krumpir«. Od varijante sa / mjesto *lj* je pridjev na *-av roglav* (Lika) »(metafora) razrok, kad ko glavu ne drži jednako već kao vo, gleda svakim okom na drugu stranu, kao što rogovi rastu«, odatle psovke *ròglavica* f, *roglāvša* (Lika). Vjerojatno se radi tu o haplologiji za **rogoglav.* Izvjesnija je varijanta *raglici* m pl. »rašaji na rogljama«. Na *-ulja: rogulja* f »1° krava, 2° (u pl.) grablje sa dva roga« = *rogulja* (Kosmet) »viljuška«, s deminutivom *ròguljica* (Vuk) »nakit na glavi fesa«. Na *-onja rogonja* m »1° vo, 2° ime ovnu, 3° naziv čovjeku s kvrgom na glavi, 4° čovjek koga žena vara, 5° mjesec u liku srpa«. Na *-oš(a) rogoš* m prema *rôgoša* f »ime ovci i kozi«, skraćeno *gasa* f (Kosmet) »ovca s rogovima«. Na *-usa: roguša* f »krava« = *roguha* (Mostar) = *rogüša* (ŽK) »mjera kao pedalj« = pl. *roguše* (Dubašnica) »rogato drvo na jarmu«, s deminutivom *rogùšica* »1° čeperak, 2° kolač na rogove (Ston)«, *rogušnjak* (Drežnica, Mostar) »kažiput«, s denominálom *rogúšiti se, rogūšīm (na-)* »dizati uši u vis, ćuliti« = (s metatezom) *nagorūšīt se* (Kosmet). Na madž. *-o* > -ov *rògōv,* gen. *-ova* »vo«. Na *-anjuša roganjuša* (Žrnovo, Korčula) »vrst kruha, koji ima rogove«. Hipokoristici *rogo* m prema *róga f* »ovca, koza, krava«. Brojne su složenice: pridjevi na *-rog: razrog* (koza), *vitorog, vrhorog, jednorog, dvorog, trorog, rog* kao prvi elemenat *rogoboriti, rogoborim* »činiti žamor, mrmljati«, s postverbalom *rôgobor* m — *rogòbora* f i pridjevom *ragoboran,* gotovo onomatopeja od sintagme *boriti se rogovima.* Da se osjeća kao onomatopeja, dokazuje varijanta sa *m* mjesto *b* *rogomor* (Kavanjin). Druga je složenica od sintagme *kopati rogom rogokop* (Makarska) »plitka zemlja, koja bi se i rogom kopati mogla«. Slična će tvorba biti *rogobatan* (Lika) s denominálom *rogobátiti se, rogòbãtím se (po-, raž-, uz-)* — *rogobašiti se* (Lika) »junačiti se, goropaditi se (v.)«, *rogobašan* = *rogobačan* (sa *č* mjesto í, obratan govor, Dauzatova fausse régression), valjda od *rogom, batom* (se. *boriti se),* (kao) *baša.* I *rog* ide medu riječi koje se posuđuju: kod Madžara *rag,* kod Rumunja *roșkov* »ceratonia siliqua«, *răduşcă* = *răgașcă, rugaciu* pored *rădaciu* < *rogač,* kod Arbanasa *rroçkë* f »metallene Brunnenröhre« < *roška.* U baltičkoj se grupi nalazi u sva tri jezika: stprus. *ragis* »lovački rog«, lit. *rägas* »1° rog kao instrumenat, 2° Landspitze (upór. ukr. *Krivoj Ruh* = rus. *Krivoj Rog)«,* lot. *ragaras* f. pl. U toj grupi postoji i paralela za pridjev *rogat:* lit. *raguotas* »vrag«, lot. *raguôts.* Ta se baltoslavenska paralela odnosi zacijelo na jelene u njihovoj pradomovini. U ostalim ie. jezicima usporednica nema. Kuša se ipak tumačiti iz ie. jezičnih sredstava. Tako ga Pick, Hoffmann i Prellwitz dovode u vezu s gr. ἀρχω »prvi sam, prethodim, vodim«, a Mladenov s njem. *ragen,* a ovo od ie. **reg-* »Stange«, Fraenkel s lat. *regere.* Riječ *rog* igra ulogu i u folkloru. Odatle fraze koje bi trebalo objasniti: *rog žgem na koga* (Belostenec, Marulić), *zapretati rog u vatru* (Bukovica) »imati opaz na ženu da ne bi letjela u vještice«, *rogom zatvoriti vrata* »kuću obilježiti kao osramoćenu«, *staviti koga u kozji rog* (Ljubiša; *u kadi rog,* ŽK).

Lit.: ARj 4, 298. 7, 592. 9, 657. 658. 660. 14, 122-140. *Mažuranu* 1257. *NJ* 3, 150. Bulat, *JF* 5, 147. Stojković, *ZbNŽ 29,* 60-73. Ribarić, *SDZb* 9, 183. 187. *Elezović* l, 107. 432. 2, 180. 182. *Miklošič* 280. *Holub-Kopečny* 313. *Bruckner* 460. *Mladenov* 562. *Trautmann* 235. *WP 2,* 367. 361. *GM* 375. Mũrko, *WuS* 12, 340. Fraenkel, *WuS* 12, 189. *Boisacq** 85. 505. *Tiktin* 1292.

rogàdija f (Vuk, Perast, Boka) »1° dar koji se pošalje kome s mora« = *rogatila »2°* darovi kad se djevojka isprosi«. Upor. starokampidanski (Sardinija) *arrobatia* — *roadia* (Logudoro, Sardinija) »Frohnleistung, rabota«. Apstraktum na *-ía* (v.) od part. perf. od *rogare* > arb. *me (r)rogue, (r)roge* = gr. ῥόγα, srlat. *roga* »Lohn, Sold«, postverbali od *rogare.* Dalmato-romanski leksički ostatak. Crkveni latinizam je pridjev *rogacioni* m pl. (Kašić, Glavinić) »prosni dani (tri dana prije Spasova)« od apstraktuma na *-io* lat. *rogatio,* tal. *rogazione.*

Lit.: ARj 14, 127. 129. *REW*[3] 7361. *GM* 367. si. *Godin* 94.

rògira f (Trpanj, Dalmacija) »lišće, lisnate grančice, koje se brste, brstina«. Dočetak *-ira* upućuje na lat. sufiks *-aria.* Možda je i osnova lat. *^radicaria,* od *radix,* gen. *-cis* »korijen«, »ono što raste iz korijena«. Osnovna *radicaria* je potvrđena u Logudoru na Sardiniji: *aligardza / ari-* »rodakva (v.)«.

Lit.: ARj 14, 130. *REW*[3] 6994.

Rogoljan, lično ime koje je stvorio S. Budmani (1759), kao poluprevedenicu od *Cornelius,* identificirajući početak toga rimskog imena s lat. *cornus* »rog«.

Lit.: ARj 14, 133.

rogor m (Belostenec, Stulić) »glasan, zvonak smijeh, grohot«. Onomatopeja obrazovana sufiksom *-or* kao *žagor, žamor.* Onomatopejski korijen *rog-* dolazi još u denominalu *rogatati* (Stulić) »grohotati, grohotom se smijati«. Upor. onomatopejsku varijantu *răzgâiați.*

Lit.: ARj 14, 134. 135.

rogoz m (Vuk) = *rovoz* (sa *g* > *v* pored *o,* Vrbnik) = *rogoza* (18. v., Slavonija; 12. v., Domentijan) »1° rogoz, 2° hașura, tapes« = *rogoza* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv za »typha latifolia«. Pridjev na *-ьn* > *-an rògozan* (Vuk), poimeničen na *-ica rogoznica* (13. v.) »1° sag ili pokrivač ispleten od rogoza, hasura, 2° toponim«, *Rovoznica* i *Rovoznik* (Vrbnik), toponim je i pridjev: *Ragozna, Rogôzno* (Kosmet). Na *-ia rogoza* »hasura« (postanjem možda pridjev na -/, upor. polj. *regoža* »sita, juncus«, rus. *rogoza,* odatle augmentativ na *-ina rogožina* (Vuk) »hasura«, na *-ar rogožār* = *rogožar* (Krašić) = *legežõr* (Bednja, disimilacija *r — r* > *l — r)* »torba, zembilj, saćer od rogoza«. Na *-ina rogožina.* Denominal na *-iti rògoziti, -lm (na-)* (Srijem, objekt *bure, grgeča)* »stavljati rogoz između dužica«. Biljka je koja se mnogo upotrebljavala u močvarnoj kulturi Praslavena. Na Balkanu je postala balkanska riječ slavenskog podrijetla ne samo kod Dakorumunja nego i kod Cincara i Novogrka. Bila je dakle posuđivana, dok je još bilo Slavena u Grčkoj i dok se Rumunji ne raspadoše u balkanske Cincare i sjeverne Dakorumunje sjeverno od Dunava. U panonskoj nizini posudiše je Madžari: madž. *rogosz,* rum. *rogojină* »Binsenmatte«, *rogoz* »Riedgras«, deminutiv na lat. *-ellus* > *-iel rogojel,* pridjev na lat. *-osus* > *-os rogozos,* čine. *ragoz,* ngr. ῥαγάζι, arb. *rogos-zi* »Matte«. Tumači se različito, kao izvedenica od *rog* s pomoću sufiksa *-oζ* (upor. za nj rus. *lomoz, lobzati),* jer je oštra kao rog. To je tumačenje neuvjerljivo, kako pokazuje uporedenje s lit. *ragazë* f »teges, scirpea«, koje će biti u vezi s glagolom *rezgių, regzti* »plectere«, kako misli Matzenauer. Hirt je upoređivao s got. *raus,* stvnjem. *ror,* grč. ὄροφος »Rohr«, sto se fonetski ne slaže. Protiv toga je Uhlenbeck.

Lit.: ARj 7, 592. *Elezović 2,* 181. *Miklošič* 280. *Holub-Kopečný* 313. *Bruckner* 461. *Mladenov* 562. *GM* 368. *Tiktin* 1334. *WP 2,* 367. 371. Matzenauer, *LF* 17, 169-170. Loewenthal, *ASPh* 37, 384. Hirt, *PBB 22,* 234-235. (cf. *AnzlF* 8, 261). Uhlenbeck, *ASPh* 5, 15. 151-158 (cf. *AnzlF* 11, 205). Jokl, *Unt.* 216.

rój, gén. *rója* m (14. v.. Vük) = *roj* (Vodice), sveslav. i praslav., »examen apum«. Pridjevi na *-ьn* > *-an rajan* (17. v.) »što se često roji«, poimeničen na *-ica rojnica* (Stulić) »naprava u koju se kupe pčele«, na *-ev ròjev* (Lika). Na *-ak rójak,* gen. *-oka* (19. v.). S prefiksom *pa- părojak,* gen. *-öjka* (Vuk, Crna Gora) = *parojka* f (Martié) »drugi ili treći roj«. Upor. slov. *paraj,* ukr. *parij, parojok.* Deminutiv *rajče* n pl., *rojčad,* gen. *-i f.*

Negativno *ne-: nèrõjka* (Vuk) = *neroja* (Đordić) »košnica s pčelama koja se preko cijelog ljeta ne roji«. Denominal sveslav. i praslav. na *-iti rojiti se (na-}, izròjiti se, izrojim* (Dubrovnik) »(metafora) izgovoriti svašta«; odatle apstraktum na *-ba rojidba* f, na *-ište rojište, parojčiti se.* Riječi *roj* i *paroj* kulturne su riječi koje se posuđuju: kod Madžara *raj,* kod Rumunja *roi,* glagol *a roi, paroi* »Nachschwarm«, *romita* »mélisse«, kod Arbanasa *rojiš* »rojiti«, *roike* »Bienenvolk« *(rojka* nije potvrđeno u hrv.-srp.). Riječ je priievoi perfektuma od ie. baze **erei-* (v. *rinuti): *eroi-,* praslav. **rei-,* kao u *liti — loj.* Taj prijevojni štěpen ne nalazi se ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima.

Lit.: ARj 7, 592. 8, 61. 9, 686. 14, 141-3. Ribarić, *SDZb 9,* 187. *Miklošič* 278. *Holub--Kopečný* 313. *Bruckner* 461. *Mladenov* 562. *Tiktin* 1125. 1335. Brugmann, *IF* 28, 354. sl. Bernard, *RES* 27., 33. Joki, *Unt.* 286.

rója f (Sočanska dolina, Gorensko, Kranjska gora, Savinjska dolina) »1° Wassergraben, Wasserkanal, besonders Wasserleitung bei Mühlen, Mühlgang, 2° Regenbach, der bereits ausgetrocknete Bett eines Wassergrabens oder Baches« = hrv.-srp. toponim *Roja-brijeg* (Trebinje) i *Roja-dolina* (dolovi, Trebinje). Deminutiv na *-ica rojica* »Bächlein, kleiner Wassergraben, trockener Kanal«. Denominal *rojati, -am* »rinnen«. Apelativ od furl, *roye > roe* »isto«. Postoji još izvedenica na *-arium > -ar* i sağı > *z* (upor. *Tergeste > *TьгсыIъ > Trst) rozar* (Cerklje), koje ne predstavlja posuđenicu iz furlanskoga, nego iz nepoznatog starog romanskog vrela (karnijsko-rom. ?). Sve od predrimske riječi *arrugia,* za koju ima refleksa i na iberskom poluotoku. Pripada evropskom supstratu.

Lit.: Pleteršnik 2, 435. Šturm, *ČSJK 6,* 67. 69. *REW*[3] 678. *ASPh* 8, 449. 9, 465.

rôjta f (Vuk, 18. v., Posavina, Trebarjevo, Vinkovci) »kita, resa«. Deminutiv *rojtica* (19. v.) »quaste«. Na *-anin rójtanin* »vinkovački starosjedilac«. Na -as *rojtaš* (19. v.) »Kragenblume«, tako nazvan cvijet jer mu s gornjega ruba vise kao rojte. Pridjev na *-ast rojtast* »fransenig«. Od madž. *rojt* »isto« u femininumu kao ostali madžarizmi (v. *bitanga, Kikinda).*

Lit.: ARj 14, 143.

rokêl, gen. *-èia* m (Brusje; primjer: *küp mi dvô rok'èla konca bttega, dva čornegd)* = *ròkel* (Korčula) = *rokêo,* gen. *-ela* (Boka) = *rokêl,* gen. *-ela* (Rab) = *roke* (Božava) = *rukélj* (Istra) »drvena cjevčica na koju se namata konac, mosur, roteia (Dubrovnik)«. Od mlet. *rokelo* = furl, *rochel* = tal. *rocchetto,* deminutivna izvedenica na sufiks *-ellus* od germ, (got.) *rukka.* Na drugi deminutivni sufiks *-etto* < lat. *-íttus raketa* f (Božava) »razzo«. Upor. slov. *róč* »Büschel von Weinrebenzweigen« < furl, *rocie.*

Lit.: ARj 14, 147. 286. Cronia, *ID* "б, 119. Kušar, *Rad* 118, 22. Sturm, *ČSJK 6,* 54. *REW*[3] 7433. *Pirana*[2] 891.

roket m (17. v.) »svećenička odjeća« = *raketa* f (u novije vrijeme). Od tal. *rochetto,* deminutiv na vlat. *-ittus > -etto* od frnč. *hrokk* nvnjem. *Rock.* Upor. polj. *rakieta.*

Lit.: ARj 14, 147. *REW* 4212. *Miklošič* 280. *Bruckner* 461. *Šetka 2,* 166.

rakija f (Vuk, Negotinska krajina, Otok kod Vinkovaca, Vojnić, Katančić) »ženska odjeća, dio te odjeće«. Pridjev na *-ast rohijast* (Slavonija). Deminutiv *rakijica* (Vuk). Od madž. *rokol(y)a,* dijalektalnu *rokoly* a ovo od njem. deminutiva *Rocklein* od *Rock,* stvnjem. *hroc(K),* odatle i *frak* < njem. *Frack.* Varijanta *rekla* f (Slavonija), deminutiv *reklica* f (Zagreb) = *reklja* (Lika) pretpostavlja točno njem. deminutiv *Rockéi.*

Lit.: ARj 14, 147. *Striedter-Temps* 183. 186-7.

rokoč m (Rab) »produžak, .dodatak na veslu«. S upoređenjem sa tal. *rocco* »1° kula u igri šaha, 2° biskupski štap« nije protumačen ni dočetak (sufiks ?) *-oč* ni značenje. Bliže stoji upoređenje sa *rúcelj* »1° držak vesla, 2° na kosištu (v. *ruka)«.* Glede *o < u* upor. *rokunica* (Tekelija), a glede sufiksa *-oč* upor. *lukoč* (v.).

Lit.: ARj 14, 148. 149. Skok, *Term.* 141.

roksel m (Hrvatska i Slavonija) »poredovnjak ili ketuš (v. *palanjaK),* suvlasnik ili ortak (Posavina) neke vodenice, mlina«. Od njem. složenice *Rohgeselle.*

Lit.: ARj 14, 148.

rolac, gen. *-Ica* m (Banija?) = *roljac,* gen. *-Ijca* (Duvno, Hercegovina, Srbija) = *roljak,* gen. *-Ijka* (Srbija) = *ralin* (Lika) »krpelj, krpuša, Schaflaus«.

Lit.: ARj 14, 149.

rolj m (Katančić) = *ralja* f (Vuk, Vojvodina) »naprava za glačanje rublja, pegla«. Denominal na *-ați rulați, rolam* (Lika) = *roljati, rôljãm* (Vuk) »peglati« = *rullati, rûIjam* »poslije pranja rublje sukati i metati«. Od njem. *Rolle\Ruüe* »Wäschemangelmaschine« < fr. *rôle* < lat. *rotulus,* njem. glagol *rollen.* Od iste njem. riječi izvodi se i *roljka* (Otok kod Vinkovaca) »modrastá jagodica na vratu purana ili pure«.

Lit.: 14, 149. 150.

roma f (Prčanj, *eu >* mlet. *o) = rema* (Kosme!, cine. *rema* ngr. ρέμα > bug. *hreama, hrema* »fluxio«). Od gr. ρεῦμα, apstraktum ná -μα od *ρέω* »tečem«. Odatle na lat. sufiks *-aticus ròmatika* f (Dubrovnik), dalje sa učenim sufiksom *-ismus > -izam* (koji zamjenjuje nenaglašeni *-iça) romàtizam,* gen. *-zrna* (Zore, Dubrovnik) = *romanzarti* (Rab), hipokoristik *róme* n (ibidem), od mlet. *romaturno* (Boerio) = *romatižen* m (Vrbnik, *m > n)* = (asimilacija o — *a > a — a) ramatizma* f (Crmnica). Danas učeno *reuma, reumatizam, reumatičan, reumatičar.*

Lit.: ARj 14, 150. 152. 153. Miletić, *SDZb* •9, 260. 264. Kušar, *Rad* 118, 19. *Miklósié* 283. *Pasai 2,* 82., br. 1544.

romandžati, *-am* impf. (19. v., Bosna i Hercegovina) u amplifikaciji *čekljaniti i romandžati* »nerazumljivo govoriti« == *romindžati, -ãm* »govoriti tuđim jezikom«, na *-alo romindžalo* n (Crna Gora) »podrugljiv izraz za crkvene knjige«. Upor. prezimena *Romandžija, Romandžić* kod Srba u Vlahinji kotara visočkoga (Bosna). Moga se još uporedivati prezimena *Romanic* (najčešće kod Srba, Križevci 1666, varaždinska krajina, Pakrac, Nova Gradiška, Glinica, Bihać), *Romanović* (Koprivnica 1666, Srbija, Valjevo, Bačka), oronim *Romanija* (Vuk, Bosna kod Sarajeva, narodna pjesma), toponim *Romani* (Foča, Bosna), toponimi (Sarajevo), na *-nj Rotnanb Doh* (niže planine Sinjavice, 14. v.), *Romanja* (džemat, Sarajevo), *Romanjka* (Ljubuški, Hercegovina). Izvjesno je da ovi antroponimi, toponimi i oronimi pripadaju istoku, a to ie najčešće stanovništvo koje se selilo. Sufiks *-džija* je poznat sufiks turskog podrijetla, odatle *Romandžija, -džii* i u glagolu *romandžati,* ispravnije *ramandžijati* nije potvrđeno. Osnovu je moguće tumačiti na dva načina, da je isto što lat. *romanus >* rum. *romín, rumîn > Rumunj* (taj je oblik potvrđen samo u novije vrijeme) ili naziv *romani (čhib)* »ciganski jezik u govoru Cigana«. Ovamo ide zacijelo *romiéi* m pl. (Martié) »cigančad«. Sa gledišta fonetike posljednje je tumačenje vjerojatnije. Svakako nije u vezi s nazivom zemlje *Romanija* »bizantinsko carstvo«, koji je kod nas potvrđen od 14. do 18. v. i sa imenom tal. pokrajine *Romanija* (Dalmacija, 18. v.) = *Romanja.* Naziv *Romania* dadoše bizantinskom carstvu križari. U vezi je s lat. *romanus* = gr. ρωμαίος, kako su sebe zvali i sami Grci. Odatle i tur.-ar. *rumâni, Urum, Urum ili* (= *ili* »zemlja«) > *Rumelija* »Tracija«. Za značenje »nerazumljivo govoriti« upór. *prkelati* (Bosna) od tal. *perché.* Usp. i pod *Rím.*

Lit.: ARj 14, 151. 154. Skok, *ZRPh* 38, 552. br. 4. Isti, *Hron.* 125 (bilj. 101 a). Isti, *Jezik 2,* 60.

romanêz m (Budva, Šćepan, Paštrovići) = *raman êz* (ibidem) = *romazin* m (Dubrovnik), deminutiv na *-ьс >* -ac *romazinac,* gen. *-nca,* na -ьс Н—ьс > *-iac romazinčac,* gen. *-čca* .(?), na -ьс + *ić > -čić romazinčić,* na *-ič romazinić* »kračun, privornica na vratima za zapatat vrata, skačatur, brava, katanac, bagenjača, lokot«. Denominál na *-ati romazinati, -am* impf. Dubrovački oblik osniva se na izvedenici s pomoću dva sufiksa *-aceus + -inus* od *ramus* »grana« < **гamacєnus* preko mletačkoga. Dočetak *-nez* je metateza od *-zin.* Nejasno je kako je nastala. Semantički odgovara našem *krakun* od *krak* i *kračun* (v.).

Lit.: ARj 14, 152.

romb m (Košić) = *ronab,* gen. *romba* (Dubrovnik, Zore), *romba* f, sa sufiksom *-ьс > -ac rumbac,* gen. *-aca* = *runbec* (Vrbnik) = (s gubitkom *m* pred *b) rubec,* gen. *-eca* (Krk) = *rûmbac* (Božava), na tal. *-one > -un rombúni* (Kostanjica, Muo, Boka) »riba, sfoj, obliš, rhombus maximus«. Odtál, *rombo* < gr. ρόμβος. Ovamo ide možda i *brùmbuljak,* gen. - *ūljka* m (Zore) »njeki lupar«. Sufiks *-uljak* sadrži lat. > tal. nenaglašeni deminutiv *-olo, b* odgovara tal. / u *frombola* f. Na tal. *-aglio > -aj rumbaj* m (Šilo na Krku) »pokrov za otvor na palubi, koji se zove *purtei* (v.), tako nazvan prema obliku«. Kao učena riječ *romb* m, odatle pridjev na *-icus +* -ъn > *-an rombičan* i na *-ski rompski.*

Lit.: ARj 1, 685. 14, 153. 158. 303. *REW*[3] 7291. 729. 2.

rominjati, *-a* impf. (Vuk, Kosmet, srednja Dalmacija, Pavlinović) = deminutiv na *-katí rominjkáti, -a* (subjekt *kiša)* »sipiti«. Pavlinović pozna i *romiti* »isto«. Slov. *romineti.* Mjesto *nj* onomatopejski glagol sadrži i grupu *zg : romizgati.* Mjesto *i* onomatopeja sa *o* odnosi se na glasove što ih proizvodi govor, zujanje, žubor:

românîți, romonīm, pored *-onim* = bug. *románja,* također slov. »govoriti na po jezika«; pridjev *romon,* proširen na *-it românit* (18. v.) »zvučan«, apstraktum na *-ost romonitost* (Stulić) »sklad«, postverbal *roman* m. Na *-isati* (v.) *romonisati, -sem* (Martié) »šumiti, govoriti«. Zbog disimilacije *m — n > m — r rómòriti, ròmorím* (Vuk, 16. v., Sv. Juraj kod Senja) = *romorit, -orim* (Kosmet) »1° žuboriti, 2° govoriti nerazumljivo«, s postverbalom *rdmor* (16. v.) »šum«. Ne treba da je posudenica iz lat. *rumor,* kako misli Matzenauer. Sa / mjesto *r: romuliti* (Belostenec) »tiho govoriti«. Sa *u* mjesto *o rumeniti, rumon, rumor* (17. v., Kašić) »žamor«.

Lit.: ARj 14, 154. 155. 156. 157. 158. *Elezović 2,* 182. *Mladenov* 563. Mohl, *MSLP* 7, 355-358. (cf. *AnzIF* 1, 80).

ròmulja f (Ston) »komad posječene grane«. Čini se kao da je lat. deminutiv na *-ula* od *ramus* »grana«. Upor. rum. *ramură* < lat. *ramulus* »grančica«. Trebalo bi još potvrda za tu stonsku riječ. Izvedenica na germ. sufiks *-ing* je tal. pridjev *ramingo,* sjeverno-tal. *ramengo* »nestalan < koji skače od grane do grane«, odatle u Božavi imperativna složenica *varamêngo* »al diavolo (eufemizam)« < mlet. *va ramengo.* U Dubrovniku i kod pisaca od tal. rečenice *ha un ramo = rameno di pazzia* nastade prevedenica (calque) *granuli, granem* pf. »poludjeti«, odatle pridjev *granui* »sulud«, *sugranut* (Šibenik) »isto«, *zgranut* (Livno).

Lit.: ARj 3, 388. 14, 158. Cronia, *ID 6,* 194. *REW* 7034. 7035.

róna f (Lika) = *róna* (Karlovac) »blitva« = *runa* (Varaždin) < njem. *Rone* ili furl, *rona* »isto«.

Lit.: ARj 14, 158. Šulek, *Im.* 502. 341. *Pirana** 895.

rondati (se), *-a* impf. (Lika, subjekt *kuća)* »klimati se«. Ne zna se ide li zajedno s pridjevom na *-av ronđav* »odrpan«. Možda je u vezi s madž. pridjevom *ronda* »prljav, klimav«, imenicom *rongyász* »odrpanac«. Upor. i mogućnost veze s *roniti se* »rušiti se« i sa *roncai, -an* (Korčula, subjekt *pijan Čovjek)* »tituber, chanceler«, s varijantom *rènda.* Postoji još varijanta sa *u* mjesto *o rundati, -a* (subjekt *svinja,* Prigorje) »rovati«, što se može uporediti sa *runec,* gen. *-nca* (hrv.-kajk., Trebarjevo) »gubica«.

Lit.: ARj 14, 159.

rongètat, *-am* impf. (Dubrovnik, subjekt *čeljade)* »rojiti, brujati«. Onomatopeja, upor. tal. *roncare,* mlet. *ronchizar* u rom. jezicima u značenju »schmarchen, hrkati«, tal. *ronzare* »zujati«. Završno *-etati* je naš glagolski sufiks za onomatopeje.

Lit.: Zore, Tuđ. 19. *REW*[3] 7292. 7293. 7372.

ropota f (rudnički okrug, Srbija) »stara igra, ples«.

Lit.: ARj 14, 163.

ropotarnica f (Posavina, Prigorje, gornja Hrvatska, slov.) »spremište za starudije, staro pokućstvo«. Prekrojena njem. složenica *Rumpelkammer, -kasten* ispuštanjem drugog dijela složenice i zamjenom s hrv. derivacijom.

Lit.: ARj 14, 163.

ror m (Belostenec, Habdelić, hrv.-kajk., slov.) »dimnjak« = (s disimilacijom *r — r > r — 1) rôl* m (ŽK), gen. pi. *rolòv* (Trebarjevo) = *rolj* (Virje) »spremica od debljeg lima sa vrataščima u peći«. Od njem. *Rohr,* srvnjem. *rare,* vjerojatnije kraćenje složenice *Röhrkasten.*

Lit.: ARj 14, 149.

rora[1] f (Mikalja) = *roraj* m (Mikalja, Belostenec) = *ror ej s* (Mikalja < češ. *rorýs, rorejs)* »ptica bregulja, čiopa, argić (Pag) = jargić«. Od njem. složenice *Rohrreisser.* Nema potvrda iz narodnog govora.

Lit.: ARj 14, 166. *Holub-Kopečný* 314.

rȍra[2] m (Zore, Pavlinović) »muž koji je došao ženi u kuću na njeno imanje, domazet, uljez, pripuz, dopuz«. Po svoj prilici pejorativna riječ jer je označena kao nadimak.

Lit.: ARj 14, 166.

rôrina f (Vuk, Hercegovina, glede sufiksa *-ina* v. *namorina)* »kihavica, hunjavica«. Hipokoristici *rora* (Vuk) = *roja* (Vuk, Srbija), s deminutivom *rajčica* (Vuk, negotinska krajina). Augmentativ *rajčina* ne nalazi se u *ARj* 14, 142. Usp. *rosata.*

Lit.: ARj 14, 166.

ròsa f (14. v., Vuk, bug. *rosa)* — *rosa* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. poljoprivredni i atmosferski termin, »roi (gen. *rōris,* s kojim je u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-ьn > -an rosan* (15. v., Vuk, bug. *rósen), narosan,* poimeničen na *-iça ròsnica* (Dubrovnik) »1° dimnjača, fumaria officinalis, 2° zrinja«,

u značenju 2° sa *po- porosnica,* na *-jača rošnjače* f pl. (Lika) »konoplje koje se kisele na rosi«, na *-jak čir roSnjak* (Poljica) »anthrax«, *rosnjak* (Ježevo, Hrvatska) »vrsta hrasta«, proširen na *-at* (upor. slov. *rosai) rosnat* (Vuk) »isto«. Deminutiv na *-ica rosica* (Vuk, 16. v.), *obrońca* »sitna rosa«. Augmentativi na *-ina rosina* (?) »vrst kornjaša«, odatle na *-jača rosinjača* (Poljica) »rosnica, zmija koja po rosi izađe«, *rosandura* (Vrbnik) »dež ki capa samo jeden kraj, i to još dobro ne namoči, rosa i sumprehada (v.)«. Na *-ika rosika* »biljka drosera rotundifolia«, odatle *rosičine* (Šloser i Vukotinović). Na *-ulj, -ulja ròsulj* m (Vinkovci) = *ròsulja* f (Crna Gora) »1° trava tanka i dugačka kao svila (metafora), 2° (Duvno, Kralje, Turska Hrvatska) sitna kiša, 3° zmija, 4° *(rosùlja* Kosmet) rijetka zemlja koja ne drži đubar« = *rošuja* »fumaria officinalis«, s pridjevom na *-av rosuljav* (Lika) »vlažan od rose«, poimeničen na *-ica rosuljavica* »slaba zemlja«, deminutiv na *-ka rosuljka* (Čakovac, Šušnjevo Selo, Ogulin). Hipokoristik *rósa* »trava«. Složenica od sintagme *rÔsopās* »biljka chelidonium majus« < »koja pase rosu«, s pridjevom toponim *Rosopasan* m (1471) = *Rosopāsno* (Krk), s varijantama *rosopad* (Poljica) = *rosopast* f, zove se i *zmijino mlijeko, pakując, krupnik, cingala, srbešćica, krzuljica, rosopast* m »zmija koja pase rosu«. Taj naziv posudiše Rumunji: *rostopască,* sa varijantama *rast-, lost-, rāsto-pastă.* Nalazi se još u· ukr. *rostopast, -pašć.* Značajno je još unakrštenje u Dubrovniku s romanskim **rosata* > fr. *rosée* (kolektiv na *-ata* od glagola *arroser* < vlat. *arrosare,* lat. dijalekatski oblik), **rosiata* > tal. *rugiada,* sa *ròsa: rosata* f = *rosada* (Risan) »slana«. Južnoslav. *rosa* posudiše samo meglenski i istarski Vlasi (Remer). Denominai na *-ěti: (pb)rosjeti, -im* (Vuk) na *-iti: rósiti, râsîm (iz-, na-, o-, ob-, po-, u-, za-)* »rosom skvasiti« prema pf. *rosnuti,* iterativ na *-vá- -rosívati/rosi-, -rošujēm* (Stulić), samo s prefiksima, s prijevojem ō > *a abrasati, abrasam* (Lika), *porašati,* deminutiv na *-kati ròskati, -ām* (Lika, gornja Krajina) = na *-ukati rosúkati, -ām,* možda s postverbalom *Rosuk* (toponim; 1200). Potpunu paralelu pruža lit. rasa »rosa« i sanskr. *rasah* »Saft, Flüssigkeit«, *rasā* »Feuchtigkeit, Nāss«. Lat. *ros,* gen. *rōris,* denominal *rōrāre* »rositi«, ne poklapa se ni u osnovi ni u prijevoju. Glede lat. prijevoja duljine upor. arb. *resh, reshën* »sniježi«. Dok je u baltoslav. i sanskrtu osnova na *-a, u* lat. je na suglasnik. Ne ide dakle u baltoslav. i lat. poljoprivredne lekseme kao *orati.* Ie. je korijen **eras-* > **ers-, *ras-,* koji znači »teći. vlaga, rosa«, koji se dalje veže sa **rei-: *roi-* i **reu-: ^u-.*

Lit.: ARj 4, 299. 7, 593. 8, 441. 468. 14, 166-177. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *Elezović* 1, 199. 2, 183. *MikloSil* 282. *Holub-Kopečný* 314. *Bruckner* 463. *Mladenov* 563. *Tiktin* 1339. *WP* 1, 149. *Trautmann* 237. Pedersen, *IF 5,* 46. Johansson, *IF 2,* 61. bilj. Schrijnen, *KZ* 42, 105. Kuzmić, *NVj* 25, br. 24. (cf. *IJb* 6, 95). *KZ* 54,235. Joki, *Stud.* 73-74. *Boisacq*[3] 68. 284., bilj. Hirt, *IF* 32, 239. Ehrlich, *KZ* 41, 301.

rosata f (Dubrovnik, Andrijašević, Potomje) »jutarnja rosa«. Ivan Držić piše *rozata,* Akvilini *rozata.* Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **rosata* (upor. fr. *rosée,* kat. *rosada)* ili **rosiata* > tal. *rugiada,* izvedenica od kllat. *ros,* gen. **rosis* > kllat. *roris (s > r),* s pomoću lat. kolektivnog sufiksa *-ata.* Ako je grupa *sı* osnovna, zamijenjena je našim suglasnikom s zbog unakrštavanja sa ròsa, koja je zbog toga dobila specijalizirano značenje »sitni dažd«. U Boci je *-ata > -ada: rosada* (Vuk, Risan) »slana, prikala«, *rosada* (Lepetane) »rosa«. Prema Matzenaueru išla bi ovamo *rôrina* f (Vuk, Hercegovina) »kihavica« (v. i pod *rôrina),* ali semantički to nije objašnjeno. Sufiks *-ina* je naš, ali može biti i unakrštenje s lat. pridjevskim *-ina.* Odatle hipokoristici *rora* i *roja* (Vuk, Srbija). Tu bi s > *r* bio pravilan kao u tal. *rorare* i španj. *rorar.* Upor. još složenice *rosmarinus* i *ros solis,* u kojima *ros* ima metaforicko značenje kao i u *rôrina.*

Lit.: ARj 14, 141. 166. 169. 171. *REW"* 7374. Matzenauer, *LF* 17, 175. 176. Štrekelj, *ASPh* 12, 462.

rostiéra f (Dubrovnik, Cavtat) = *rastjera* (Korčula, Žrnovo) »posuda, pleh (Zagreb) za pečenje mesa u roru«. Od tál. *rostiéra,* izvedenica na *-iera < -aria* od part. perf. *rosto,* od *rostire* < germ. **raustjan,* nvnjem. *rösten.*

*Lit.: REW** 7098. *DEI* 3287.

roš m (Mikalja) = *rož* (Bella, Stulić, *ž* mjesto s obratan govor, Dauzatova *fausse régression),* s deminutivom na *-ьc > -ac rožac,* gen. rosea (Stulić) = slov. *rošt* pored *roš* »gradela (v.)«, u istom značenju *raster* m (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.), s deminutivima na *-ьc > -ac* i *-ič rošterac* (Jambrešić) = *rošterič* (Belostenec) = (s disimilacijom *r — r> r — l, lj) rostéi* (Vramec), *roštelj* (Habdelić) = sa *-ilj* mjesto *-elj roštilj,* gen. *-Uja* (Vuk, Vojvodina) = sa *-ir* mjesto *-er roštir* (Tomiković). Glosira se

kod Dalmatina s *pekme* i *pečme í* pl., kod Belostenca i Stulića *pećma,* što će biti deformacija od *pekva* (v.) prema *peći.* Oblik *rošt* postoji još u češ. i polj., oblik na *-elj* u rum. *rosteiu* pored *restent* (Erdelj) »Gitterstab, Gittertür, Gatter« i u madž. *rostély,* odakle potječe *i* u *roštilj.* Osnovno *roš* = *rošt* odgovara njem. *Rošt,* koje je preko langobardskoga ušlo i u apeninska narječja. Oblici na *-er, -ir* > *-el, -ilj* osnivaju se na njem. *Rostier* (Jagić) < *rosta* + *-arius* (?). Osim *pećme, pekme* svi su naši izrazi za taj kuhinjski alat stranog (romanskog ili germanskog) podrijetla.

Lit.: ARj 9, 749. 14, 177. 180. 195. *Pleteršnik 2,* 439. *Miklošič* 282. *Holub-Kopečný* 314. *Bruckner* 470. *REW*[3] 7385. *Tiktin* 1339. Jagić, *ASPh* 8, 319.

rospo, gen. -α m (18. v., Kalić) »žaba zapuhača«. Od tal. *rospo* < kslat. *rospus.*

Lit.: ARj 14, 181. *REW*[3] 7462. *Prati* 84.

restati, *-am, -ćem* (Belostenec, Stulić, Rijeka, Krasić) = *rastati* (ŽK) »1° bucati, lupati, štropotati, 2° (eufemizam) coire«, slov. *rastati.*

Lit.: ARj 14, 180. *Pleteršnik 2,* 439.

rot m (Dubrovnik, 1247) = roía f (13—18. v.), sveslav. i praslav. pravni termin bez paralele u baltičkoj grupi, »juramentum« = *ròta* pored *rata* (Kosmet, Crna Gora, Riječka nahija) »svađa, prepirka, porodična nesloga« = *rot* m (Stulić) »zloća, opakost, nevaljalstvo«. Pridjev na *-ьn* > *-an rotan* »1° zaklet (14. v., '—' sudac, pristav, špan), 2°* rđav, zao, opak (1260), 3° težak (Lika, uz *kola),* 4° (u sr. r.) toponim«, poimeničen na *-ik ratnik* (1400) »1° prisežnik« prema f na *-ica ratnica* »2° taksa«, na *-ina rotnina* (Lovran, Istra) »Schwurgebühr«, na *-ost rotnost* f »pobuna«. Denominali na -aii *rotati se, -am* impf. (Zakon vinodolski) = na *-iti rotiti se, -lm* (Vuk, 13—14. v.) *(ob-, po-, s-, u-)* »zaklinjali se, zakleti se«, s postverbalima *porota f* (14. i 15. v.) »1° zbor sudaca koji se rote = zaklinju da će suditi pravo, 2° (danas ponovo uvedeno kao pravni termin za) žiri«, s pridjevom *porotan,* poimeničen na *-ik porotmk — porotac, porotnički, urota* f, *urotnik, urotnički.* Arbanasi posudiše *porote* (Gege) »vereidigte Zeugen«. Ie. je korijen **ųег-* »reći, govoriti« > gr. ε'ί'ρω »kažem«, *retor, retorika* (internacionalne riječi), lat. sa sufiksom *-dh verbum,* njem. *Wort,* lit. *vardas* »ime«; baza **ųеге-: *ųего-* i sufiks *-to:* ie. **vro-ta* > praslav. roia, sanskr. *vratom* »zapovijed, zavjet, zakon, sveta riječ, religiozna dužnost«. Upor. još rus. *vratb, vru* »sich in der Rede berichtigen«, *vrač* (v.), *reći, riječ, rok, urok* (v.).

Lit.: ARj 10, 874. 14, 183. 184. 185. 187. *Elezović 2,* 183. *ASPh* 34, 306. *Miklošič* 282. *Holub-Kopečný* 315. *Bruckner* 463-464. *ZSPh 4,* 217. Sabler, *KZ* 31, 283. Joki, *Stud.* 113-114. Pedersen, *KZ* 39, 356. *Boisacq"* 1097. 72. 239-230. Brugmann, *IF* 13, 157. Hoffmann, *BB* 21, 137-144. (cf. *AnzIF* 7, 12). Meillet, *MSLP 9,* 142. (cf. *KZ* 36, 89). Matzenauer, *LF* 17, 176-177. Trubacev, *Studia Mladenov* 338-9.

rota[1] f (Vetranie, Vodopić, Dubrovnik) »(pomorski termin) pravac, smjer lađe«. Od tál. roíťa < lat. *rupta,* poimeničen part. perf. od *rumpêre* > tal. *rompere.* Ovamo drugi dio njemačkog francuzizma *maršruta* < fr. *route, rutina, rutiniran* < fr. *routine.*

Lit.: ARj 1, 184. *REW*[3] 7452. *DEI* 3289.

rota[2] f (1520, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »1° kolo, kotač (primjer: *ti si zadnja rata ot kara), 2°* vrhovno crkveno sudište«. U značenju 1° leksički ostatak iz dalmato-romanskoga od lat. *rota,* u značenju 2° crkveni latinizam. Sa *t* > *d* mlet. *rôda* (Perast, Božava) »isto«. S lat. deminutivnim sufiskom *-ella* tal. *rotella: roteia í* (Dubrovnik, Cavtat) »cijevka od konca, rokêl (Korčula)« noviji je talijanizam, dok je *rotaljka* (Pavlinović, Sinjska krajina) »1° kotačić, kolasce, 2° kolce na krosnama, kroz koja se nita podižu i spuštaju, 3° dulac, drvena okrugla pločica na diplama«, u dalm.-rom. **rotal-* prošireno našim sufiksom *-ka.* Iz mlet. je *rodela* f (Lepetane, brodski termin: *bucio ima rodêlu), rudela* f (Marin Držić) »okrugao štit«. Od tal. denominala *rotare* bit će *radānča* f (Račišće) »kolut kroz koji se provlači konop« < poimeničen part. prez. na *-ia rotantia.*

Lit.: ARj 14, 84. 184. 229. Budmani, *Rad* 65, 165. Cronia, *ID 6,* 119.

rotočka f (Konavli, Lika) »čep za mijeh, oko koga se mješina veže«.

Lit.: ARj 14, 188.

rovan, f *-äna* (1642, Vrbnik, uz *suknja},* pridjev, »smeđ«. Od tal. *ro(v)ano* »grigio«, španj. *roano,* od lat. *ravus,* sa sufiksom *-anus.* Poimeničen na *-ica rovamca* (1640, ibidem) »suknja«.

Lit.: ARj 14, 189. *REW*[3] 7100. *Prati* 837.

rovāš, gen. *-aša* (Vuk, slov., češ., ukr.) = *rval* (okolica Zadra) = *rabos* m (18. v., Vuk, Srijem, Dalmacija, Bosna i Hercegovina, također bug.) = *rahus,* gen. *-úša* (Crna Gora) = *räbus* (Kosmet, bug., češ. *räbuse,* slvč. *rabuša)* »1° zarez na uhu (npr. svinjčetu), 2° Kerbholz, 3° račun, 4° pamet (1527)«. Deminutiv na *-ica rovašica* (Belostenec) »tessercula«. Na *-nik rovašnik* (Kurelac, Jačke) »tesserarius«. Denominal na *-iti rovášiti, rovāšīm* (Vuk, Srbija, 16. v., Baraković) = *rabošiti, -im* (Dalmacija, Bosna i Hercegovina) *(po-, u-, za-).* Oblik *rovaš* nalazi se u madž. *rovaš* i vjerojatno potječe odatle, ako se uzme da je madžarski naziv izvedenica obrazovana s pomoću madž. sufiksa *-as* za apstrakta od *ró* < slav. *rov* »zarez«, što je prema Miklošiču postverbal od *riti* (v.), odf.tle i rum. *răvaş.* Oblik sa *b* mjesto *v* nalazi se također u rum. *răboj* »Kerbholz«, arb. *rabūsh* i njem. *Rabisch.* U bug. se je taj oblik unakrstio sa domaćom riječi *гоЬъ* u *răboS.* Mladenov pristaje uz Miklošičevo izvođenje od *ryti* i uporeduje sa fr. *graver* (v. *gravirati)* < *graphum,* gr. γράφω. Prema Štrekelju *b* mjesto *v* je nastalo unakrštenjem na *rubež, rabota, rabiti.* Upor. sličan semantički razvitak u *ždrijeb* (v.).

Lit.: ARj 12, 837. 14, 189. Škarpa, *ZbNŽ* 29, 169-183. *Elezović 2,* 156. *Miklošič* 282. *Mladenov* 541. *Tiktin* 1290. 1311. Jagić, *SI. enc.* 3, 26-27. *REW*[3] 3847, Štrekelj, *DAW* 50, 53-57. Lacea, *DRom 5.* 401-403. Jokl, *IJb* 15, 193. 13, 167.

rovečan, f *-čna* (Vuk, Boka, uz *platilo, košulja),* pridjev na *-ьn* > *-an,* »neubijeljen, sirov, tela rozza, Leinwand«. Prema Daničiću, *Osnove* 183. riječ je tuđa, kao *raskalašen* (što ne stoji). Ne kaže koja bi to tuđa riječ imala biti.

Lit.: ARj 14, 190.

rovito *(""jaje)* (Vuk; ne kaže gdje se tako govori), pridjev, »jaje na umak obareno«. Proširen na *-ьn* > *-an rovitan* (~íno *jaje,* Crna Gora) = *r of ita jaja* (Crmnica) pored *rofltano* = *r of ito jajce* (Kosmet) = *r olita jaica* (15. i 16. v.). Od ngr. αυγά ρουφητά »weiche Eier«, ροφτόν (Trakija, upór. bug. *rovăk),* od stgr. ρc/φέω »srcem«. Grecizam je balkanski: bug. *rįivko laice* »Weiches Ei«. Došao je u jezik preko manastirske kuhinje.

Lit.: ARj 14, 192. 122. *Elezović 2,* 183. Miletić, *SDZb 9,* 361. *Dorii* 341. Vasmer, *GL* Ш. *Miklošič* 282. Matzenauer, *LF* 17, 178.

rozati, *-am* impf. (Divković, Belović—Bernadzikowska) *(na-)* »činiti nábore, nabírati, mrskati«, s prefiksima *srozati (se), srôzãm (bječve s nogu,* Vuk), (protivno) *zarezati (tijesne gaće, rukave)* »zavrnuti«. Part. perf. pas. *rozan* (Dalmacija: *drvce, skriňa, preslica)* kao pridjev »ispisan, išaran, urešen«. Apstraktum *rozanje* »Faltenknift«. Matzenauer uporeduje neuvjerljivo s gr. ρωγμή, »rima, fissura« od ρήγνυμι < ie. **ureğ-,* za koji nije utvrđena baltička paralela u *režiu, resti* »cijepati«.

Lit.: ARj 14, 193. *BI 2,* 462. 810. Matzenauer, *LF* 17, 178. *Boisacq*[3] 840. *WP* 1, 319.

rózga f (Vuk) — *rózga* (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *rožga* = *rôzgva* f (Vuk, sa *-va* kao u *bukva, smokva),* sveslav. i praslav., »1° přitká, trklja (Boka, Paštrovići), vrljika, stuba, palica, oštroga (Crna Gora), 2° ljestve (Srbija), 3° sarmentum, propago (Bednja), 4° trstika (Hvar), 5° suho granje (Bar), 6° palmes (Istra), mjera za dužinu (Poljički statut)«. Pridjev na *-en rožden* (Belostenec) »sarmentarius«. Kol. na *-je* stcslav. *roždųe* > *rožđe* (Belostenec) = *rožje* n (16. v., Vrbnik, Istra, Buzet, Sovinjsko polje, slov.) = *rože* (ŽK) »grana od trsja, čokota« = *rožje,* gen. *rójža* n (Istra) »rasad kod vinove loze«. Odatle *rožljika* (Slavonska Požega, Bosanska krajina) »suhe grane na drvetu«, sa *j* > *lj* kao naopaki govor, Dauzatova *fausse régression.* Madžari posudiše *rožduе* > *rasgye, rösgye.* Augmentativ na *-ina rozgìne* (ŽK) »vriježe«. Baltička paralela omogućuje utvrditi prvobitno značenje: lit. *regzti* »flechten, schnüren«, *rezgu* »ich stricke«, lot. *rezget* »isto« kaže da je praslavenska riječ išla prvobitno u terminologiju građenja pleterom. S tim se slaže sanskr. *rajjuh* »Strick, Seil« i lat. *restis* < **rezgtis* »isto«. Prema tome je *rózga* prijevoj perfektuma od ie. korijena **rezg-* »flechten, winden«, upravo postverbal (tipa *tok* od *teći)* glagola koji je nestao u slavinama. Miklošič i Walde uzimlju vezu s *raž-* (v.) < praslav. **orz-.* Protiv toga govore gornje usporednice kao srvnjem. *rusche* »sita, Binse, juncus« kao i arb. *rodhe.* Ima i drugih tumačenja.

Lit.: ARj 14, 193. 194. 197. 198. 199. *Miklošič* 227. *Bruckner* 465. *ZSPh 4,* 217. *Trautmann* 245. *WP 2,* 374. *GM* 367. Joki, *Unt.* 220.327. Meringer, *IF* 19, 448. Mikkola, *AnzIF* 21, 107. Nehring, *IF* 4, 399. Hoffmann, *BB* 25, 106-109. (cf. *AnzIF* 12, 167). Osthoff, *IF* 8, 17. Raić, *ASPh* 1, 620. Reichelt, *KZ* 39, 60-61. Rozwadowski, *SpKA* 25, 419-427 (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269.). Walde, *KZ* 34, 461-536 (cf. *AnzIF* 8, 126). Scheftelowitz, *IF* 33, 135. 54, 230. Sobolevski, *ŽM* 299, 84-93. (cf. *AnzIF* 7, 162).

rozgotäti se, *-gôcem* impf. (ŽK) »odviše glasno smijati se«. Postverbal *rozgot* (hrv.-kajk., Mulih) »grohot«. Ovamo apstraktum *rizgetanje* f »rzanje (konja)«. Onomatopeja je kao i *rez-*

gelati (se), -cem = rezgotati »1° smijati se (Volosko, Istra), 2° (subjekt konj') rzati«, izvedena s pomoću sufiksa -ot, -et, običnog kod onomatopeja, od onomatopejske osnove rozg-, koja se nalazi u rožditi, -im impf. (Prigorje., Hrvatka) »debelim glasom pjevati«.

Lit.: ARj 13, 917. 14, 47. 194. 197. Scheftelowitz, KZ 54, 242. Nehring, IF 4, 401.

ròzolija f (Vuk) »liker« = rozolija (ŽK) = rozolj (Kosmet) »slatko piće rumene boje (do 1880, iz Skadra)«. Odatle na -dzija rozoldžija (Vuk) »koji prodaje rozoliju«. Na tal. deminutivni sufiks -ino rozolin (Cavtat) »isto« = razulln, gen. -ina (Vuk) = rozulin (Kućište) = rožulin (Rab) = rožoliš < mlet. rosolin. Od tal. rosolio < lat. ros solis, učena kreacija, koja je postala balkanska riječ: rum, rozolie f, bug. rozălija.

Lit.: ARj 14, 195. 348. Elezović 2, 182. Kusar, Rad 118, 19. DEI 3285.

rpina f, upravo гьpina pored гьpinya, u stsrp. spomenicima, »mjera za površine«, od gal. arepennis (Columella) > arpentum (Lex Bajuvariorum), latinizirano stfr. arpent (12. v.). Dočetno t je od stfr. deklinacije nom. arpenz prema ák. arpent. Upada u oči stari dočetak ž. imenica na -a, -ija za lat. -is.

Lit.: Novaković, ASPh 30, 134-136.

ȓs m, f (srednja Dalmacija / ? /, Pavlinović, Vuk, Boka) »muška snaga« = rza f (Makarska) »snaga, jačina, rs«. Odatle zacijelo rzak, gen. -oka m (Makarska) »vrhunac sile«, po svoj prilici s prefiksom s- i s infiksom no > nu s'fznuti, -ēm (Vuk) »spannen, antreiben«, kako je već Daničić mislio, i možda prilog rzimice (Makarska) = vrzimice »potegnuti nož za nekim«. Turcizam hırs »Begierde, Habsucht, Ehrgeiz, Argen, Zorn«.

Lit.: ARj 14, 202. BI 2, 356. 462. Heuser--Sevket 170. Daničić, Kor. 221.

ȑt m (Vuk) = ȑt, gen. fia (Vodice, Istra, ŽK) pored rat, gen. rata (Vodice) = rôt (Hvar, čest toponim) = ret (Vrbnik, na, u reti, 1347) = Rat, gen. Rata (Ljubiša), dalmatinski poluotok, zvan Pelješac — Pelisac, gen. Pelica, sveslav. (osim polj.) i praslav. гъtъ »1° (Srbija) vrh brda između dvije padine, 2° nož (Hrvatska), 3° toponim (najstarija potvrda 1080: Pissi Rit)«. Ostali oblici: rto n (Mikalja) »rt od noža«, rive, gen. hava f pl. (Lika) »drvena naprava koja se zimi veže pod cipele ili opanke da se ide brže po snijegu«. Pridjev na -ьn potvrđen je samo u izvedenicama na -ik rtnlk, gen. -ika (Vuk, Srbija) »borac u prvim redovima«, na -ica rtnica (Vuk) »rakija, koja prva procuri, prvina, basica, evet (ŽK)«, možda na -ača *rtnača > (sa în > trn) ȑtmača (Vuk) »zalistak na hlačama, Hosenlatz«, na -го Rtanj, gen. -Inja, toponim (brijeg u Crnoj Rijeci, Srbija); na -ast rtast = na -at rtat. Deminutiv na -ьc: Пас, gen. rea (1379, Povija na Braču) = rtác, gen. rea (Istra) »šilo« = retec (Vrbnik) »vrh, bok« = Rotac, gen. Roca (na Rocu = Racu = Rtu, Ljubiša) = Ratac, gen. Raca, s pridjevom na -ski ratački (Majka Božja Ratačka, kod Bara i Špica), potvrđeno u dokumentima takode Rotecz; na -ič rtić (16. v., Istra), na dva deminutivna sufiksa rtićak, gen. -ćka (Belostenec); rčić, od rtac, »rtić«. Kol. na -je rèe (Lika) »slabo i nečisto žito«. Na -janin Rćanin »stanovnik Stonjskog Rata = Pelješca (1469)«, s pridjevom na -ski rćanskl (~cz zloba}. Odatle rćanac, gen. -nca »vrsta graha«. U toponimiji veže se s prijedlogom na: Narat, gen. -rta (Dalmacija, Hercegovina) = Nart (Hrvatska i Slavonija, Dalmacija) pored Narta, deminutiv na -ice Nartice. Upor. češ. nart »Oberfuss, Oberleder«. Odatle na -bk nàratak, gen. -tka (Sarajevo) »1° dio cbuće što pokriva vrhove prsta, 2° natakač, priglavak (Lika)«. Na -evina: rtevina (Srbija) »rtnica, proljenac«. Denominali na -iti naratiti pf. »1° načiniti rt, 2° naostřiti« prema impf, na -vanaraćivati, -čujem, na -iti od deminutiva rtac zarati (objekt opanah, Vodice) »1° urediti nos u opanka, 2° (uopće) zavinuti«; rtnuti, -em (15. v.) »(metafora) otresti se na nekoga«, odatle pridjev rtnitiv (15. v.) »otresit, naprziv«. Stcslav. гъtъ dekliniralo se nekada rat, gen. rta kao pas, gen. psa. Odatle generalizacija ft i rât. Upor. rus. rot, gen. rta i češ. ret, gen. nu, i Oštre pored Oštrac (toponimi). Dugim uzlaznim akcentom uklanja se homonīmija sa rät »bellům«. Upor. muka i muka. Rumunji posudiše rit »Rüssel«. Glede postanja Miklósié je pomišljao na praslav. korijen ry-, od kojega je rili i rilo. Nije u etimologijskoj vezi s njem. Rüssel, koje je od ie. korijena *nerd-, *ured-, koji se nalazi u vriježati i rana. Pott je upoređivao sa stvnjem. ori »Spitze, Ecke«, ali Brugmann. izvodi ovu riječ iz ie. *ud-dh-os, od ie. korijena *dhe- »setzen, stellen, legen«, v. djelo. Prema tome nema posve pouzdano utvrđene etimologije.

Lit.: ARj 7, 555. 594. 13, 397. 398. 789. 904. 14, 184. 203. 204. 205. 206. Mazuranić 1223. Ribarić, SDZb 9, 186. Miklošič .285. Holub-Kopečný 239. 312. Bruckner 356. KZ 45, 107. ЈУР l, 309. 827. Matzenauer, LF 17, 180. 199-200. Lidén, KZ 56, 223. Lewy, PBB 32, 137. GM 452. Lane, AnzIF 54, 64-65. (cf. IJb 19, 252).

rub m (Vuk, Hrvatska, Kosmet, Crna Gora) = rub, gen. -i f (samo u izrazu babine rubi = tucin dan, Crna Gora), baltoslav., sveslav. i praslav. гоЂъ, »1° Saum, okrajak, 2° Naht, šav, ivica šavom optočena, 3° stonjak (ŽK, sinegdoha)«. Pridjev na -en ruben (Turopolje), poimeničen u sr. r. rubeno = na -ina rubenina »Wäsche«, na -jača rubenjača = na -jar rubenjar (zmija) = na -jak rubenjak, gen. -aka »debela motka na kojoj se nose rubine na pranje«. Deminutiv na -ьc > -ca rubac, gen. -pca m (15. v., Hrvatska) = rubac, gen. rupca (ŽK) »marama«, s deminutivima na -ić rupčić (Lika), na dvostruki deminutivni sufiks rupčac, gen. -aca = rupčićak, gen. -ićka (ŽK), augmentativ na -ina rupčina (Lika), na -ik rupčimk, gen. -ika (Lika) = rupčenik, gen. -ika (Lika) »ručnik, otirač«, na -jar rupčar »turdus torquatus (ima na prsima kao bijeli rubac)«; na -zk rubak, gen. -pka (Kosmet) »ivica u kite« = rubàk, gen. -pka (Istra) »1° margo, 2° mix matura«. Na -ača rubaca (16. v., ŽK, hrv.-kajk., Hrvatsko zagorje, Lobor, Podravina) = slov. i hrv.-kajk. robača »košulja«. Upor. na -ač slov. robač »krojač«. Deminutiv na -ica rubačica. Na -etak, gen. -tka rubétak (Šaptinovac, Slavonija) »ručnik«. Na -elina rubètina (Vuk, Trebinje, Hercegovina, Njegoš) »Wäsche«, babina rubètina »veronica agrestis«. Denominal na -iti rubiti, rubim = rubiti impf. (Vuk, Varoš, Duvno) (iz-, o-, ob-, od-, po-, za-} prema impf, na -va- -rubljívati, -rùbljujem samo s prefiksima = na -ati rubati, -am (Pounje, također češ. i ukr.) »rezati, sjeći«, s ispuštanjem o- osjećanog kao prefiksa brubati (objekt kukuruz}. Postverbal òbrub m (Vuk) = obruba f (Lika), na -ik obrübak, gen. -pka (Vodice) »na sitno izrezana cjepanica«, porub »Sauni«, odatle na -ina porublna (ŽK). Na -r/o rubilo n »željezna sprava za rubljenje«. Na -ina rubina f (15. v., Hrvatsko zagorje, Sipan, Gradište, Šaptinovac, Slavonija, Bijelima, Crna Gora) »1° rub, 2° platnena odjeća (Stubica, Hrvatsko zagorje), 3° košulja, 4° zavijača, veo (Bella, Žica otaca}, 5° rubenina, rublje«, s deminutivom rubinica, na -äc rubināč »motka na kojoj se nosi rublje«, kol. na -je rubinje = rublje n (17. v., Vuk) »rubenina« = na -ište rùbîste n (Vuk, Hrvatska, 14. v.). Na -ar rubljar m (19. v.), »koji šije ili prodaje rublje«. Madžari posudiše glagol rombol »zerstören«, Novogrci možda ρουμπί »Lumpen, Fetzen«, Arbanasi rup. Samoglasnik u je nastao iz velarnog nazala p, upór. slov. rób, bug. rab, polj. rąb »Rand, Saum«, reb »Schlag, Einschlag«. To dokazuju i baltičke usporednice: rumbúoti »umsäumen«, rambus »träge«, rembēti »träge sein«, rumbas »Einfassung der Hosen, tajka (ŽK)«. Ie. je korijen rem- »stützen, Leiste«, koji dolazi bez proširenja u germanskim jezicima stvnjem. rama, nvnjem. Rahmen, koje posudiše hrv.-kajk. narječja râm m (ŽK) = ráma, uramiti, proširen na t u Rand. Taj je korijen proširen formantom bh: *rem-bh > sanskr. rambha »Stab, Stütze«. Isto značenje u prijevoju perfektuma pretpostavlja praslav. robi. Termini rubača »košulja«, rubac »marama«, rubenina — rublje, zarubiti predstavljaju osim toga isti kulturnohistorijski problem kao i romansko roba < germ. rauba, raubare. Možda je došlo i do unakrštenja tih dvaju leksema. Odijevanje je bilo na štěpenu primitivne kulture u vezi s vojnim plijenom. Usp. i pod rob[1].

Lit.: ARj 4, 294. 8, 473. 14, 207. 208. 209. 210. 211. 212. NJ 1, 95. Ribarić, SDZb 9, 173. Elezović 1, 199. 2, 183. Pleteršnik 2, 429. Miklošič 281. Bruckner 455. KZ 42, 361. MladenoO 566. Trautmann 236. WP 2, 372. Matzenauer, LF 18, 263-266. Peterssen, ASPh 34, 376. Iljinski, RFV 74, 121. (cf. JF 5, 186). Vasmer, ZSPh 13, 331. Stokes, IP 2, 171. Thumb, IF 14, 361. Mikkola, IF 23, 122. Uhlenbeck, PBB 35, 177-178. 22, 541. 40, 552-561. (cf. AnzIF 24, 116). GM 371. Joki, Stud. 34-35. Boisacq* 719-720.

rubalj, gen. -bǐja m (18. v.) »ruski novac«. Od rus. rubeh, istog podrijetla od kojeg i rubila (v.) ili u vezi sa rus. rubitb, v. rubiti. Uporeduje se i sa stčeš. rubik zlata.

Lit.: ARj 14, 209. ASPh 31, 314. Lokotsch 1730. Holub-Kopečný 317.

rubazinje n (16. v., Čubranović) »biljka koja se pominje uz devesinje, kaloper, rutu i mak«. Dočetak -nje je kao u devesinje, pridjev na -j u sr. r., uza što treba razumjeti bilje n, kao dopunu.

Lit.: ARj 14, 210.

ruben (ŽK, hrv.-kajk., Hrvatsko zagorje, Prigorje, Posavina), pridjev obrazovan s pomoću sufiksa -en, »kao drven, madig« (uz repa, rotkva, nevaljala za ribanje), proširen na -av, -jav rubenjav (Lika) = rubinav (~a rodakva, srednja Dalmacija, Pavlinović). Inhoativ orubenjaviti /po-.

Lit.: ARj 14, 210. 212.

rúbida f (Istra) »rūbus fruticosus, kupina« = slov. *rohida f* »Brombeere; brusnica«. Odatle na *-nica rubìdnica* f (Istra) = slov. *robîdnica* »isto«. Istro-romanski leksički ostatak od lat. *rubētum* preko n. pl., od *rubus* s pomoću sufiksa *-ētum,* koji odgovara našem *-ik.* Nije od pridjeva *rubidus,* kako je postavio Štrekelj. Glede *e > i, t> d* upor. *Kobarid < Caporetum.* Glede *v >* 6 upor. *bolta, Brtonigla, konoba* i *koliba.* Neobičnije je da je izvedenica na *-ētum* postala opet značenjem isto što primitivům *rubus.*

Lit.: ARj 14, 211. *Pleteršnik 2,* 430. *REW*[3] 7409. 7414. Matzenauer, *LF* 17, 182. Štrekelj, *DAW* 50, 53: 82.

rubija f (19. v., Bosna, gurgusovački ili knjaževački okrug, selo Niševci, svrljiški srez) »zlatni novac koji je služio kao nakit«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rubiyye* < sanskr. *rūpya* »verarbeitetes Silber«, odatle i rus. rubalj, v.).

Lit.: ARj 14,211. *Lokotsch* 1730. *Škaljić*[3] 536.

rubinét m (Dubrovnik, Cavtat) »slavina«. Od tal. *rubinettojrub-* < fr. *robinet,* od ličnog imena *Robin,* hipokoristik od *Robert,* franačkog podrijetla, u francuskom opća riječ »neznatan čovjek, čovuljak«. Dočetak *-et* deminutivni je sufiks vlat. *-ittus.*

Lit.: REW[3] 7349. *Prati* 848.

rùcela f (Sućuraj na Hvaru) »1° (ribarski termin) rukovet trave kao plašilo na fronžati (v.)«. Dočetak *-ela* je zacijelo rom. deminutivni sufiks *-ellus,* koji je došao na našu riječ *ruka.* To se moglo dogoditi samo prema **manucella,* deminutiv s naglašenim sufiksom *-ellus* prema nenaglašenom od vlat. *manuculus* za kllat. *manipulus.* U toj je vlat. izvedenici osnovna riječ u našoj sredini bila prevedena *(manus* »ruka«). Upor. *recalj,* gen. *-dja* (Vodice) »ručka na kosi« = slov. *recelj,* gen. *-čija* (hrv.-kajk. također) »Loffelstriel, Sensenhandhabe für die linke Hand, Blattstiel, Krautstengel«, u kojem se je *pecelj,* gen. *peclja* (v.) < tal. *picciuolo* < lat. *pedalus* unakrstilo sa *ruka.* U Daničićevim poslovicama (18. st., Zore) *rucela* znači i »2° najbolji kruh« u usporedenju *kruh rumen kao rucela* (Bogišić). Odnos značenja 2° prema značenju 1° nije jasan. Usp. i *rucelj*.*

Lit.: ARj 14, 213. Skok, *Rad222,* 123. Ribarić, *SDZb 9,*186. *PleterŠnik 2,*413. *REW*[3] 5306.

rucelj[1] m (hrv.-kajk., Belec u Hrvatskom zagorju, Lepoglava) »go klip kukuruza koji se sam orunio ili su ga ptice orunile, klasunac«. S deminutivnim sufiksom na *-ík* slov. *ruček,* gen. *-čka* »ein entkörnter Maiskolben«. Veoma je vjerojatno da je to metafora od *rucelj*[2] *= recelj* »držak, babák, rukunica« i da sadrži prijevojni štěpen **ręka* za opće-slav. **ronka > ruka.* V. *recelj* i *ruka.*

Lit.: ARj 14, 213. Pleteršnik 2, 442.

rúcelj[2] m (Vuk, Srijem, Brač, Cavtat) »držak na kosištu ili na drugoj spravi, babak, rukunica« = (s promjenom sufiksa) *rücálj,* gen. *-čija* (Istra, Varoš kod Slavonskog Broda) »isto«. Nalazi se još u slov. *rucelj,* gen. *-dja = rocelj* »1° Handhabe an der Weberlade, 2° držak na kosištu (Temeljine)«. Glede sufiksa upor. *kvacelj* od *kvaka.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o,* kako dokazuju slovenski oblici. Novija je izvedenica od lokatīva *rçce* od *rpka > ruka* (v.). Zabilježiti još treba *rùcela* f (Sućuraj na Hvaru) »rukovet trave kao plašilo na fronžati« (v.), što je slaviziranje romanskog deminutiva **manucella* »rukovet«. Veoma je značajno što se mjesto *u < o* nalazi *e* u *recelj* m (Sušnjevo Selo, Kralje, Turska Hrvatska, Lika). Ta se varijanta može objasniti samo uporeďenjem s polj. *ręka* »ruka«, gdje *ę* mjesto *ą* predstavlja prijevoj **renka* prema *ronka* u ostalim slavinama. V. *ruka, rùcela* i *rucelj*[1] »klip kukuruza«. Time je dokazano da je taj prijevojni štěpen postojao ne samo na sjeveru u poljskom, nego i na jugu u hrv.-srp. jeziku i da je prema tome ne samo baltički, nego i baltoslavenski.

Lit.: ARj 5, 845. 14, 213. 13, 806. *REW** 5306.

ručati[1], *ruci* impf. (čak. i hrv.-kajk., Habdelić, Jambrešić, Maralić, subjekti *oroslan,lav),* impf, na *-éti* pored na *-ati rúkati, rúče, -kā* prema pf. *rúknuti, rükne* (Vuk), istog značenja i postanja kao i *rikati* (v.). Nalazi se još u slov. (istočna Štajerska) *ručati = rukati, -če, -ka* (subjekti *krave, voli, jelen)* »brüllen«.

Lit.: ARj 14, 218. *Pleteršnik* 2, 442. 443.

ručati[2], *ručam* impf, i pf, (16. v., Vuk, Otok, Varoš, Slavonija, Kralje u Turskoj Hrvatskoj, Trebarjevo, Budak, sjeverna Dalmacija, Zaplanje ili Leskovačko, Srbija) *(do-, na-) = ru-čat* (Kosmet) *= ručati, -an* (Vodice, Istra) = na *-iti ručiti, ručím* impf. (16. v., primorski krajevi), samo hrv.-srp., »1° uzimati obrok u jutro, fruštikati, froštukati (v.), 2° jesti o podne, glavni obrok, objedovati«, iterativ na *-va-ručavati, ruçavam* (Vuk). Kako je u ŽK *ručati* samo u značenju »rikati«, izbjegnuta je neugodna homonīmija infiksom *-evati ručevati, ručujem*

(i Habdelić), upor. ukr. *ručevaty.* Postverbal na *-bk ručak,* gen. *-čka* (15. v.), s prefiksima *.dogučak,* gen. *-čka, predručak,* gen. *-čka,* s denominálom na *-ovati ručkovati, -ujem* (Kola, Banja Luka), *doručkovati, -ujem* »fruštikati«. Pridjev na *-ьn > -an ručan,* f *-čna (ručno doba,* Poljica, Dalmacija) »kad se ruča«. Kako je taj pridjev došao u homonimijsku koliziju sa *ručni* od *ruka,* čuje se *a* iz maskulinuma į u femininumu i neutrumu *ručano doba* (Vinkovci), poimeničen na *-ica ručanica* (Vuk) pored *ručnica* »veliki ručak, objed« ili je proširen na *-ski ručansko (doba)* ili *-ji ručanjl* (Lika) = *ručanjski,* na *-en ručen* (Mostar, *doba).* Na -n/a *ručnja* f (Istra, Rijeka, Trsatski urbar, 1610) »collazione«. Složenica od sintagme *ručkonoša.* Riječ *ručak* bez sumnje je izvedenica od *ruka,* kao organa koji skuplja hranu, upor. lat. *collatio* od *conferò.* Termin je nastao zacijelo u vrijeme kad se jelo bez žlice, viljušaka i noža, samo rukom.

Lit.: ARj 2, 663. 7, 595. 14, 214. 215. 217. 218. 223. 224. Ribarić, *SDZb 9,* 188. *Elezović 2,* 188. *Miklošič* 282. Matzenauer, LF 17, 182. Vasmer, *Ivšićev zb.* 393 — 5.

rud[1], f *ruda* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »rd, crven, crvenkast«, potisnut danas gotovo u zaborav od navedenih sinonima, očuvan u toponimima *Rudopolje* (Lika) »ilovasto polje«, *Ruda Bukva* (Uzice), *Ruda glavica, Rudo Brdo* (Crna Gora). Poimeničen *ruda* f »crveni kupus«, na *-ьc rudac,* gen. *ruča* (ovo može biti i od *rud* »kovrčast«, v.); *rúda* f (14. v., Vuk) »1° mineral, 2° mjesto gdje se kopa, 3° toponim (u sing, i pl.)«. Pridjev *rûdan,* određeno *rudni,* toponim u sr. r., poimeničen na *-ka rutka* f »ptica cyprinus rutilus, Rötel«, na *-ik rudnik,* također poznati oronim, pridjev na *-ski rudnički,* na *-ica Rudnica,* toponim, na *-jaca rudnjača* (Vuk) »1° gljiva, 2° jagoda« = *rudnjaja* »gljiva«. Neologizmi na *-ar rudar,* gen. *-ára, rudárov, -ev, -ski, rudari)a, rudarina, rudarnica, rudarnički, rudarstvo, rudstvo,* na *-aia rudača* »1° Erz, 2° crvenkasta jabuka«. Složenica (prevedenica, calque prema njem. *Erzgebirge) rudogorje, rudokop* »Erzgrube«, *rudòkopnja.* Inhoativ na *-éti rúdjeti, -ï* impf. (Vuk, subjekt *grožđe) (po-, za-) = rüdet* (Kosmet), iterativ *zarudnuti, -rùdujë.* Samoglasnik и je nastao od ie. dvoglasa *ou,* kako se vidi iz lit. *raudas* »crven (konj)«, lot. *raudat,* poimeničeno lit. *rauda* f »1° crvena boja, 2° Rotauge«, avesta *roobita* »crven«, got. *r-auįs* = nvnjem. *rot,* gr. ερευθος »crvenilo«, lat. *rubetis, ruber, rubidus,* galski *Raudus, Anderoudus, Campì Raudu.* Isti vokal nalazi se još u pridjevu *rumen* (v.), i *rus* (v.). le. je korijen *^eudh-* (upor. gr. £ρευθος, ἐρεύθω), u prijevoju perfektuma **roudh-.* Upor. sanskr. *loha* »rotes Metall, Kupfer, Eisen«, stvnjem. *aruzzi, erizzi, aruz,* nvnjem. *Erz.* Glede *ruda* postoji još interesantno mišljenje G. Ipsena, koji tvrdi da je praslav. *ruda* proto-ie. pozajmica iz sumersko-akadijskog jezika u Mezopotamiji.

Lit.: ARj 14, 224. 225. 227. 228. 229. 233. 234. 235. Hirtz, *Aves* 420. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 318. *Bruckner* 467. *Mladenov* 563. *WP 2,* 359. *Trautmann* 238. Ipsén, *IF* 41, 174-183. Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). Joki, *Unt.* 193. *Boisacq*[3] 276-277.

rúd[2], f *rúda,* određeno *rudi* (Dubrovnik, Perast, uz *kosa, vuna, vlasi, glava, čelo, perčin,* u metafori »zemlja brežuljasta«), praslav. **гоаъ,* »kudrav« = *rúd* (Kosmet) »rastresit, nezamršen, mek *(vuna, pogača)«.* Poimeničen *ruda f* (Vuk) »1° česta i kovrčasta vuna (protivno *reha,* v.), 2° ime domaćim životinjama, 3° planinska trava, 4° crven kupus (tu je unakrštenje s pridjevom *rud* »crven«)«. Proširen na *-ast rudast (ovca,* protivno *rehav,* v.), na *-ьn > -an rudan* (Sipan) »isto«, na *-av rudav,* (s umetnutim *n* pred dentalom) *ründav* »dlakav, runjav«, ovamo i *rudlast* »isto«. Poimeničenja na *-ьc > -ac rudac,* gen. *ruča* »1° čovjek rudast, 2° kovrčast kelj«, na *-ai rudāč, -ača* (Vrbovsko, Hrvatska) »čovjek rudast«, *rudača* (Crna Gora) »trava koja raste po utrinama, 3° toponim (može ići i pod *rud* »crven«)«, na *-ak rudāk,* gen. *-âka* »ime prascu po kovrčastoj dlaki«, na *-alo, -alce, -ilo rudalo* n = *rudalce* = *rudilo* »oruđe za kovrčanje kose«, na *-eš* = *-ež rudēš,* gen. *-éša* (Zlatarić) — *rudež* »]° čuperak, *2°* ime volu, 3° toponim«, na *-ica rùdica* (Vuk, Srijem, Srbija) »1° vuna najbolja za predivo, 2 ime ovci (Bruvno, Lika), 3° čuperak«, s pridjevom na *-jav rudičav* »vunat«, na *-an* (tip *Milan) rudan* »1° ime domaćim životinjama, 2° prezime«. Augmentativi na *-etina rudetina* f »rudeši«, na *-ine rudine* f pl. (Mikalja) »rudeši«, možda i geografski termin *rudina* »1° (metafora) tratina, utrina, polje, poljana« = *rudina* (Kosmet) »meka zemlja« = *Rudina* »2° veoma raširen toponim (u sing, i pl.)« = bug. *rudina* »planinsko pasište«. Pridjev na *-ăst rudinast* (Pavlinović), na *-ski rudinski,* poimeničen na *-jača rudišnjača* (Beograd, Leskovac) »vrst gljive«. Upor. *rudnjača* (Šumadija) »pečurka što raste po rudini, vilovnjača«. Deminutiv na *-ica rudinica* (Vuk) »1° rudina, 2° toponim«. Za *Rudiniai* (uz

more. Milna) pričaju da su tu stanovali ljudi kovrčaste kose, koji su se zvali *Rūdim (Māte Rüde,* upór. slov. prezime *Rode).* Možda ide ovamo deminutiv na *-tk rudinak,* gen. *-nka* (Ogulin) »kamen u njivi, gruntu«. Upór. bug. deminutiv *rudinká, rudnika* »ime ovci«. Na *-ónja rudonja* »ime domaćim životinjama«. Na *-ulja rudulja* (Bosna i Hercegovina) »radasta vuna«. Ovamo ide zacijelo na *-ika rudlika* = *rudtikovac,* gen. *-vca* (Bjelovar) »hrast sladun (nazvan tako prema formaciji lista)«. Složen pridjev od sintagme *rudokos* »kudrave kose«. Denominali na *-ati rudati* (objekt *kosti)* »kovrčiti« = na *-iti ruditi, -im* impf, *(na-)* »isto« prema iteratīvu na *-va- naruđivati, -ujem.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *G.* Upor. slov. *rod* »asper« i polj. *rįdzina* »fetter Boden«. Pridjev je potvrđen samo u hrv.-srp. (bug. ?) i slov. jeziku. Za *rudina* jedino postoji u poljskom jeziku usporednica. Ipak mislim da je praslav. Upada u oči da i bug. *rud, rudíca* »ovca rudaste vune« i terenski naziv *rudina* sadrže *u* mjesto refleks za *ç.* Arbanasi posudiše iz hrv.-srp. *rud* (Gege), *rudo* (f *lesh rudo}* »feine Wolle einer besonderen Schaffgattung, welche ebenso gennant wird«. Miklósié uporeduje pridjev sa stvnjem. *arandı* »asper«, Matzenauer *Budina* — polj. *rįdzina* sa lot. *randa,* lit. pl. *randawos* »niska morska obala«. Loewenthal s imenom nordijske boginje zemlje *Rindr.* Upor. i galsku složenicu *equoranda* u toponomastici i *rdês* (v.).

Lit.: ARj 7, 598. 14, 225. 227. 228. 229. 230. 231. 232. *Elezović 2,* 184. *Pleteršnik 2,* 481. *Miklošič* 281. *Bruckner* 458. *Mladenov* 563-564. Štrekelj, *ASPh* 11, 465-466. *GM* 370. Matzenauer, *LF* 18, 266. Loewenthal, *PBB* 55, 317. Petersson, *ASPh* 36, 142-143.

ruditi, *rudlm* impf. (Vuk, Crna Gora, objekt *surutka, mlijeko goruždom* i *»kutiom«)* »prelijevati, pošto se prevari, kao presipati, da se ne pokvari«. Možda je istog podrijetla kao *ruditi* od *rud[1]* »crven« (v.).

Lit.: ARj 14, 232.

rudo n (Privlaka i Komletinci, Slavonija, Varoš kod Broda, Topolovac, Hrvatska) = *ruda f* (Vuk, ŽK, Uzice, Kralje, Turska Hrvatska, Lika, Vinkovci) = *rûd* m (Virje, Lobor, Hrvatsko zagorje) »gubernaculum, procijep u kola«. Nalazi se još u slovenskom i ukrajinskom jeziku. Pridjev na *-ьn rudní (konji,* Vuk), poimeničen na *-jak rûdnjak* (Vuk) »Deichselpferd«. Na *-ar rudar* m »koji ravna rudom na kolima ili saonama«. Kao kolski termin riječ je kulturna, koju posudiše Madžari *rud* (15. v.), Rumunji *rudă* (Erdelj), s deminutivom slav. podrijetla na *-ica rudiță,* na *-oară* < lat. *olus, -a rudioară,* na *-ar rudar* m prema *rudăriță* i pridjev *rudăresc* »ciganin, cigánka, koji pravi razne predmete iz drva«. Miklošič uzimlje da je hrv.-srp. i slov. riječ posuđena iz madžarskog jezika. Protiv toga govori činjenica da je u hrv.-srp. obliku potvrđena i u rumunjskom. Što se tiče postanja, Miklošič pomišlja na stvnjem. *ruota* »Gerte, Rute, Stange«. Prema Gamillschegu bio bi to ostatak gepidskog jezika u rumunjskom, protiv čega govori geografska area. U užičkom okrugu *ruda* znači »gredica u koju stave vreteno«. Ne zna se kako se odnosi to značenje prema kolskom terminu. Isto tako nije jasan semantički razvoj od *rudnjak,* gen. *-aka* (Vuk) »kotarica, košara, sepet«, ako je od iste osnove.

Lit.: ARj 14, 225. 233. 234. *Miklošič* 282. Murko, *WuS 12,319.WP 2,* 368. *Tiktin* 1342.

rufet m (Vuk) pored *rufet,* gen. *rufèta* (Kosmet) = *rufet* (Crna Gora, Riječka nahija) = *rúvet* (Leskovac, Zaplanje, Poljanica, Klisura) »ceh, esnaf, obrtničko društvo«. Na *-li rufMija* = *ruvètlija* (Vuk) = na *-nik rufètnik* »ortak« (Crna Gora). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rufet* > tur. *ürfet, urfet')* iz zanatlijske organizacije: rum. *rufet / ruf-* »korporacija«, *rufetaș* »seljak koji je radio u solani«, bug. *rufet,* ngr. ρουφέτι(ον).

Lit.: ARj 14, 237. *Elezović 2,* 187. *Mladenov* 564. *Tiktin* 1343. Matzenauer, *LF* 17, 186.

ruga f (Šulek, latinizam ?) »nábor«. Pridjev *rugan* (zacijelo part. perf. pas?, Belostenec) »rudast, frkán (upór. *frkat* ŽK »savijati«. Denominal na *-ati rugati, -am* impf. (Belostenec, Voltiđi, Kanižlić, Krmpotić, Kurelac) »nabírati, kovrčiti, uvijati«. Od lat. > tal. *rūga, rugare.* Upor. arb. *rrūga* f s članom »put za Bar, ulica (primjer: *Rruga per shkua te prīfti Zatrebao)«.*

Lit.: ARj 14, 240. 241. *REW** 7426. *GM* 376. *DEI* 3294.

rugati se, *rugam* impf. (Vuk) *(na-, ob-, po-, pod-}* »illudere, špotati (ŽK *o-, na-)«,* na *-iti ružiti, ružim* impf. (Vuk) *(iz-, na-, ob-}* = *ružiti* (Vodice) »grditi, psovati, sramotiti«, prema pf. *podrugnuti se* i iteratīvu na *-va-narugavati, -am* (Belostenec), *podrugivati se / narug-, -rugujēm, -ruživati, -ružujēm,* samo s prefiksima, na *-ovati podrugõvat se, -üjem* (Kosmet). Baltoslav. i praslav. *rog-.* Pridjev

na *-ьn* > *-an ružan,* f *ružna* (16. v.), određeno *ružni* »grd, gadan (protivno *lijep}«* = *ružan* (ŽK) »golem« = *ružen* (hrv.-kajk.), stcslav. *гсгъпъ;* na *-iv rugiv* (Hektorović). Apstrakti na *-oca, -ost, -ilo: ružnoća* (17—18. v.), *různost, různilo* (južni krajevi). Inhoativ na *-éti o(b}rúžnjeti, -īm* (Lika). Postverbali *rüg* m, *ruga* f (Vuk) »1° sramota, 2° strašilo za djecu *(baba ruga}«, naruga, poruga* f, *rugo* n (čakavski, Dubrovčani). Prilog *rugo* (Split). Apstrakti na *-ba ružba* (Lika) od *ružiti,* na *-oba rugoba* f (Vuk), odatle (unakrštenjem s arapskim turcizmom *dženabet,* v.) *rugábet f* (Lika), na *-ota rugata* f (Lika), na *-av rugav* f (Lika), na *-lo ruglo* n. Radne imenice na *-alo rugalo* n (Lika) = na *-ač rugai,* gen. *-aia* (Stulić), s pridjevom na *-ev rugačev* = na *-lac, rugalac* m prema f *rugalica* = na *-vac rugavac,* gen. *-vca.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala o* upor. stcslav. *regati se.,* slov. *rogati,* češ. *rouhati,* polj. *urągać się,* stprus. *rãnctwei,* lit. *išrangóti* »illudere, ludibrio habere«. Ie. nazalizirani korijen **yreng-,* od **ųer* »savijati«, koji se nalazi u *režati* (v.), stcslav. *regncti* »hiscere« ovdje dolazi u prijevoju perfektuma **urong-* u psihološkom značenju. Prvobitno konkretno značenje nalazi se u lit. *ringuoti* »crispare, incurvare«, lat. *ringi.*

Lit.: ARj 4, 301. 7, 599. 601. 8, 470. *Elezović 2,* 92. Ribarić, *SDZb 9,* 188. *Miklošič* 276. *HoIuЬ-Kopecny* 315. *Bruckner* 595. *KZ* 42, 362. *Mladenov* 563. *WP* 1, 272. Matzenauer, *LF* 17, 186. 18, 267-268. Endzelin, *FBR* 19, 198. 293. (cf. *IJb 26,* 358). Osten-Säcken, *IF* 28, 421. 33, 254-255.

ruho n (15. v., narodna pjesma) = *rûvo* = *ruha* f (Habdelić) »odijelo, odjeća, odora, haljine, pratež« = *ruha f* (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »plahta«, sveslav. (osim ukr. i rus.) i praslav., s pridjevom *zlameno ruho* (hrv.-kajk. prema madž. *jegy-ruha}* »prćija, miraz«. Pridjev na *-ьn* > *-an rûsan* »1° koji ima dobro ruho na sebi (dubrovačka okolica), 2° koji nosi crno ruho za nekim (Uzice, Kosmet)«, poimeničen na *-ica rušnica* (Vrbovsko) »škrinja, sanduk za ruho«, odatle na *-jarka rušničarka* »žena koja trguje starim ruhom«, raširen na *-at ruinat* »koji sprema mnogo ruha« = na *-at ruhat* = *ruvat.* Deminutivi na *-će ruščē* (Vodice) = *rúšce* n (Varoš kraj Broda), na *-ica rušica* (Bednja, Hrvatsko zagorje) »plahta kojom se zaogrće žena kad ide od kuće«. Na -anca *ruvarica* »žena koja ima mnogo ruha«. Denominál na *-iti rušiti se, -lm* impf. (Slavonija) *(na-, po-, pre-}* »1° odijevati se, oblačiti se, 2° nositi crninu za nekim«, *narušiti se, -īm* (Lika) »snabdjeti se ruhom«. Upor. bug. *ruhvam.* Riječ je kulturna. Posudiše je Madžari *ruha,* Rumunji *rufă,* Novogrci ρουφά, ροῦχον (Rhousopoulos), čak i oni koji žive u južnoj Italiji kao ostatak Grka iz Magna Graecia ροῦχον »Wollstoff-kleid«. Ista riječ postoji u češ. i polj. *ruch* kao maskulinum u značenju »pokret«. Polj. *ruchno* pored *rúcho* i rus. *ruhlo* kao pridjev značilo je »pokretan«. Upor. istarski pridjev *rúhal,* f *ruhla* »rahao« (v.). Odijelo se smatra u terminologiji kao nešto što se promjenjuje. Upor. tal. izraz za »gaće« *mutande* (gerund od *mutare},* rum. slavizam *premeneală* »Wäsche zum Wechseln, Umkleidung«, od *a premeni* »preodjeti se« < *premeniti,* zatim hrv.-srp. *premetača* (v.) i rum. *promeană* »odijelo«. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu *^eus-,* proširenje formantom í (odatle *h)* od **reu-* »ausreissen«, u prijevoju perfektuma *^ous-,* u baltičkoj grupi lit. *rausti, rausiu* »scharren, wühlen«. Prijenos toga značenja na odijelo nalazi se samo u slavinama. Kako se radi o odijevanju, koje se dobivalo i ratnim plijenom, može se razvitak značenja uporedivati i s germ. *rouba* > *robe* u romanskim jezicima i sa arb. *plaçkë* »prtljaga« < *pljačka,* ne samo na *mutande.*

Lit.: ARj 7, 601. *Elezović 2,* 188. Ribarić, *SDZb 9,*188. Jagić, *ASPh* 31, 550. *Miklošič282. Holub-Kopečný* 318. 319. *Bruckner* 466. *Mladenov* 565. Rohlfs, *Grazitat* 1886. Meyer, *SAW* 130,*2, 55.* Mikkola, *RFV49,*270-280. *(AnzIF* 21, 86). *WP 2,* 356. *REW[3]* 5785. *Tiktin* 1255-1256.

ruina f (Marin Držić »propast«, danas općenito, latinizam) »ruševina, pogibija«, denominal *rumati, -am* impf. (Vrbnik) = *rujinăt* (Božava) = (sa *v* koje zatrpava hijat ili prema tal.) *ruvìnat (se}* (Kućište, Poljica) »pokvariti«, *ruvina* f (1585, Kastavski statut; Veprinac, 1590) »kvar, šteta«, *ravinât (se)* (objekt *slika,* Dubrovnik, Cavtat, Perast) »nagrditi se«, na *-irati ruinirati se, -inīrām, rovina f* (Šulek ?) »podrtina«. Od lat. *ruína* (od *ruere)* > tal. *rovina.* Upor. arb. metatezu *virane* (Ulcinj) »1° ruševine, 2° dio Ulcinja«, prema *rfêja kā rreinū mnaren* (Ulcinj) »grom je srušio mina-ret«. ·

Lit.: ARj 14, 191. 249. 347. *REW[3]* 7431.

Ruizvorb (1349, Skoplje), toponim, selo koje je car Dušan darovao crkvi u Arhiljevici. Današnji oblik nepoznat. Čini se da je kompo-

zitum od *rívus* > rum. *ñu*. Ako je tako, toponim je tipa kao na Siciliji *Linguaglossa*, tj. drugi dio složenice tumači prvi u drugom jeziku.

Lit.: ARj 14, 250. *REW* 7341.

ruj, gen. *ruja* m (16. v., Vuk, Kosmet, Vrbnik, Trebarjevo, Kralje, Turska Hrvatska) »1° biljka rhus cotynus L., 2° crvena ili žuta boja« = *Ruja* f (Lika, Srbija), toponim = *ruja* »boja rujeva«. Pridjevi na *-ъn* > *-an rujan* = *Rujan*, gen. *-jna* »staro ime za Zlatibor«, odatle etnik *Rujanac*, gen. *-nca*, s pridjevom *rujanski (manastir")ı rujno vino* (Vuk), upor. češ. *růjný* »žut, žutkast, crven, crvenkast«, poimeničen na f *Rujna*, toponim, u sr. r. *Rujno* (manastir na Zlatiboru), na *-ik Rujnik*, toponim, na *-ica rujnica* (Vuk) »1° žućkasta gljiva dobra za jelo, 2° toponim«, apstraktum na *-ost rujnost*, na *-en rüjen* (Cres), na *-ev, -ov rujev, rùjova î* (Lika) »ime kravi«, poimeničen na *-ina rujevina* (Krivošije) = *ruj'evina* (Kosmet) »rujevo drvo«, *Rujovina*, toponim. Na *-tka rujika* (Srbija, Milićević) »neka trava«. Na *-ьc rujac*, gen. *-jca* m »čovjek riđe crvene kose«. Na *-ák Rujak*, toponim. Inhoativ na *-iti* (preko *-eti) rujiti, -im* impf, »postajati rujeve boje«. Rumunji posudiše *ruen* = *ruin* = *ruian* »biljka scabrosa«. Nalazi se još u slovenskom i bugarskom jeziku. U bug. *rojní, rojno vino*, koje Mladenov stavlja pod *swój, poroj* od korijena **rei- : *roi-*, bit će posuđenica iz hrv.-srp. Za bug. *ruj* uzimlje Mladenov srodstvo sa *ruda* (v.).

Lit.: ARj 14, 250-56. *Elezović* 2, 185. 539. *Miklošič* 282. *Mladenov* 564. Steinhauser, *ZSPh* 16, 9. Korsch, *ASPh* 9, 664. Pečo, *PPP* 28, 101-4. Vaillant, *PPP* 29, 323-24. Boeglin, *PPP* 29, 324-31.

rûjba f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Ston, Korčula), običnije u pl. f *rûjbe* (Potomje) »upala i otvor na rukama i nogama od studeni, vašica, nazebine, bugance f pl. (Boka), buganci m pl. (Šibenik«), Deminutivi na *-ica rujbica*, na -ьc > *-ac rujbac* m. Augmentativi na *-ina rujbina* »rana od prozebe, promrzlost, ozeblina«. Pridjevi na *-ast, -av rujbast, rujbav*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. poimeničenog pridjeva u f *rubea* (m *rubeus)* »crven«. Glede grupe *bı* > *ıb* upor. *gujba, Olib*. Ne može se misliti na našu apstraktnu izvedenicu na *-ьba* od *пдь*, jer taj sufiks služi samo za izvođenje nomina actionis od glagolskih osnova.

Lit.: ARj 14, 252. *REW** 7408.

ruka f (12. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv *ryką*, »1° za dio tijela, manus, 2° termin pravne simbolike, vjera, Handschlag, 3° način (allerhand, *na brzu ruku*, fr. *manière* < lat. *mortuaria*, tal. u narječjima *d' ogni mano)*, 4° sreća (obratno *nerūką)*, 5° posrędstvo (upor. *poruka), 6°* strana, vlast (upor. *područje, u jednu ruku), 7°* radovi koji se rukom obavljaju *(ruka* »rukopis« u izrazu *ima lijepu ruku)*, 8° metaforickí prijenos na sude sa rukatkom, itd.«. Semantički zakoni metafore i sinegdohe izražavaju se kod ovog termina na razne načine. Pridjevi: na *-ъn* baltoslav. i praslav., stcslav. *гocъnъ* > *ručni (rad, posao,* protivno *tvornički, fabrički, mašinski)*, poimeničen na *-ik ručnik*, gen. *-ika* = *rušnjík* (ŽK) = *rušnik* (Šušnjevo, Čakovac, Ogulin) »1° otarak, ubrusac, peškir (istočni krajevi), tovàljuo (jadranska zona)«, s deminutivom *ručničić* = (metateza) *ručinčić* (Daničić, poslovica) = *ročník* (Buzet, Sovinjsko polje) »2° držak od cijepa, 3° jamac, poruk (Bosna, prije dolaska Turaka, 1380)«, na *-ica ručnica* (Poljica) »torba koja se nosi o lijevoj ruci«, s umetnutim *i* prema *ručinčić ručinik*, gen. *-ika* = *ručinak*, gen. *-nka* (oboje u Dubrovniku), na *-jak ručnjaci* m pl. (Rađevina, Srbija) »dva drveta što se meću pod plast kad se hoće nositi rukama«; na *-at rùkat*, poimeničen na -ьc > *-ac rukatac*, gen. *-kaca* (Ston) = *rukatac* (Smokvica, Korčula) »(metafora) vinova loza i grožđe, veličine ruke«, na *-ъk rukatak*, gen. *-tka* »držak«, na *-ka rùkatka* (Vuk, Srijem, Bačka, Futog; Kralje, Turska Hrvatska; Riječka nahija, Podgorica, Bosna, Lika, Varoš kod Broda, Slavonija) »1° držak, 2° vrsta lonca, mala pinjatica, 3° čaša sa drškom«. Odatle augmentativ *rukačina* (Lika). Proširen na *-ъn rukatni* »ručni«. Deminutivi na *-ica ručica* (Vuk) »1° parva manus, 2° držak, 3° količina manja od rukoveti (Kosmet), svežanj kudjelje ili lana, 4° *(ručice* pl., donja Podravina) obje ručice željeznog pluga« = *račića* (Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »5° uspravna Ijestva na seljačkim kolima, stranica (Golać), 6° držak na tavi, lijku«, na -ьc > *-ac rukac*, gen. *-kca* (Jambrešić, nesigurno) »biljka divizma«, odatle denominal na *-ati, -jati ručicati, -ām* (Otok, Slavonija, Đurđevac) = *ručicati, -ām* (Šaptinovac, Slavonija) »čistiti ručice«, na *-bka* (baltoslav., praslav.) stcslav. *rpčoka* > *ručka* »1° držak, na loncu, 2° *(ručke,* donja Podravina) ručice na plugu«. Odatle augmentativ na *-anj ručkânj*, gen. *-ónja* (ŽK) »veliki lonac«. Augmentativi: na *-ina račina* (Bella, Stulli, Vuk,

Bačka), na *-uljina ručuljina* (Piva-Drobnjak), na *-urina ručurina* (Vuk), na *-erina ručerina* (Lika), na *-erda ručērda* (Slavonija, Srijem, Bačka), na *-etina ručetina*, na *-etanja ručetanja*. Na *-ač: rukač* »sud sa rucnjem«, odatle deminutiv *rukačica* (Vuk) »lonac s ručkom«. Odatle hipokoristik *ruja*, koji G. Meyer krivo upoređuje s arb. *roge*. Na *-ača rukača* »ručno rebro«. Praslav. na *-av rukav*, gen. *-ava* (Vuk) »1° manicus, 2° toponim«, s deminutivima na *-ić rukavic, rukavčii*, na *-ьc rukavac*, gen. *-avca* »1° manica posticcia, 2° kožica na konjskoj puzdri, 3° lisnata cijev u biljaka, 4° dio različitih sprava, 5° toponim (Istra, Vis)« = pl. *rukavci*, gen. *-avaca* (Vojnić, Vukmanić) »ženska nošnja«, na *-ica rukavica* (Vuk) »gant«, zamijenjeno sintagmatskom izvedenicom od *na ruke* i unakrštenjem od *rukavica* u *narukvica*, deminutiv *rukavičica*, odatle na *-jar rukàvičar* = *narukvičar* »koji pravi rukavice«, *rukavičarnica*, augmentativ na *-enda rukavenda*, na *-ina rukavina* (Vuk, također ličko i bunjevačko prezime); na *-nica rukavnica* »1° Ärmelloch, 2° mreža za hvatanje ptica«. Na *-na rukna* (Kavanjin) »neki ures« (nepouzdano). Na *-unac, -unica rukùnica* (Vuk) »držak«, odatle na *-jar rukuničār* »konj koji vuče u rukunice«, *rukúnac*, gen. *-unca* (Orahovica, Slavonija) »držak na kosištu, rucel«. Denominali na *-iti ručiti (se), ručím* (Vuk) »1° u vezi s *ruka* kao unutrašnjim objektom: *ruke ručiti, 2°* zaručiti (djevojku), 3° uhvatiti se za ruke, 4° učiniti sefte (Risan)«, inače najčešće u prefiksalnim složenicama *iz-, ispo-, na-, napo-, ob-, od-, opo-, otpo-, po-, pre-, prepo-, s-, za-* i iteratīvu na *-va- -ručívati, -ručujēm*, samo s tim prefiksima. V. *ručati* > *ručak*. Te su složenice najčešće nastale iz prijedloških sintagmi, parasintaktičkim putem: *iz ruke, na rūke, za ruke, po ruci*. Značenja se osnivaju najčešće prema 2°, 5° i 7°: *izručiti, izručim, izručivati, -ručujem, isporučiti, isporučitelj, izručniklpo-* = *izručitelj* prema *izručnica*, postverbal *isporuka*, s različitim značenjima kao »1° predati u ruke, 2° objaviti, 3° podjamčiti se (prema *poruk)«, isporučnica* »sponsor femina«; *poručiti, poručim* »zapovijediti« = *naručiti* »commander«, odatle postverbal kao radna imenica *poruk* (15. v., ZK) »jamac« (semantički razvitak tog postverbala najbolje se objašnjava istoznačnim izrazom *tnanupreso, -priso* u Supetarskom kartularu iz 1080. *»rukom* = *po ruci* prihvaćen«, upor. i tal. *mallevadore*, od *mallevare* < lat. *manu levare); poruka* = *poruka* (Vodice) = *poruka* (ZK) »1° vjerenje, vjenčanje, 2° objava«, na *-nik poručnik* »lieutenant«, apstraktum *porudžbina* = *narudźbina; preporučiti* »recommander«, postverbal *preporuka; oporúčiti* »zavještati«, s postverbalom *oporuka* i pridjevom odatle *oporučan; naporučiti* »naložiti«, s pridjevom *naporučan; obručiti* ovjeriti«, *obručnik* prema *obručnica* = *obručnik* prema *obručenica* »zaručnik«; *odrūčit, -učim* (Kosmet) »isprazno dovoditi«, *odručivati; prerūčit, -rūčim* (Kosmet, objekt *crešnje); sručiti (se), sručim* (objekt *sranju na nekoga*, Vuk) »isprazniti«; *zaručiti se* »vjeriti se«, s postverbalom *zaruke* f pl. »vjeridba«, *zaručnik* m prema *zaručnica*. Neke imaju čitavu leksikologijsku porodicu, kao *naručiti* pf. (14. v.) prema impf. *naručati, -am, naručivati*, postverbal *nánika*, pridjevi *naručan* = *naručit* »zgodan«, *naručnik* »1° dio svećeničkog odijela, 2° knjiga«, *naručnica* (Dalmacija) »rukavica«, *naručnjak* »nakit na rukama«, *naručica* »(termin švelja) štogod zavraćeno na rukavima«, neologizam *naručnina* »provizija«, na *-ъk naručak*, gen. *-čka* = *naručaj* (sufiks prema *zavežljaj)* = *nàručalj*, gen. *-čija* (sa / > *lj*, obratan govor, fausse régression, Istra), na *-ba narudžba, narudžbina, narudžbenik, -ovni, -ovnik, -ovnica*. Denominai na *-ovati rukovati (se), rukujem* »1° ručiti se, 2° vjeriti, 3° upravljati«, odatle *rukovalac*, gen. *-oca* = *rukavac*, gen. *-ovca*. Imenice s prefiksima bez prefiksalnih glagola: baltoslav., sveslav. i praslav. s prefiksom *ob-* i sufiksom *-io:* bačvarski termin *obruč* (Vuk) »1° Fassreif, krug, okrug, obod, ovenjača, uçkurluk« < stcslav. *оЪєссь*, sa deminutivima na *-ъk obrúćak*, gen. *-čka*, na *-ič obručić*, pridjev na *-ъn obručan*, poimeničen *obručnjak* »nož«, *obručnjara* (Vuk, Slavonija) »kruška«, na *-an obručan*, gen. *-äna* »lonac«, kol. na *-je obrūčje* n (Vuk), denominal *obručati, -am (na-), obručavati* pored *naobrúćiti* (Vuk). S prefiksom *pa-* (v.) *paruka* (Ljubiša) »blizina«, odatle prilog *na paruka* (Kosmet) = *năparuka* (Smokvica, Korčula) »na meti« = sa sufiksom -го'(kao *obruč) na poruč* (Brusje) = *naruč* »zgodno«, *naruč* f (Vuk) »1° što je dobro, povoljno, 2° posuda«, *naporučtvo* (15. v., čak.) »promptitude«. Od sintagme *pri ruci: prirućan* = *naručan*, poimeničen *priručnik*, neologizam za *Handbuch*. Od sintagme *na ruci* na *-je naruče*, sa zamjenom sufiksa prema *zavežljaj : naručaj*. Od *pod rukom* pridjev *područni* i na *-je područje*. Pridjev *razrukovan* (riječko primorje) »praznih ruku«. Brojne su složenice od glagolskih sintagmi kao *rukom jịti: rukojat* f (Pavlinović) = *rukovet*, gen. -í = *rükoved* (Kosmet, *t* > *d* obratan govor,

fausse régression) = *rukoveta* f (Vodice, Istra), s deminutivom *rukovêtica,* deminutiv na *-ъc rukovetac,* gen. *-ča* < stcslav. *rckojetb,* češ. *rukojeť* »manipulus«, sa *j* > *v* kao u *nakoveđa* pored *nakojeđa',* odatle *rukovèdati, -ãm* (Bačka, Srijem), kol. na *-je rukoveđe* (Bukovica); *ruku dati: rukodaće* (Vuk, Crna Gora) »zajam« = *rukodavanje, rukodavac* ~ *-valac,* gen. *-oca* = *rukodavnik.* Tako nastadoše većinom prevedenice: *rukopis* = *sakopis, rukopisni, rukopisac,* prevedenica od *manuscriptum* = *Handschrift, rukodjelje* prevedenica od *Handwerk, rukodjelac* »zanatnik« = *-djelnik* = *rukodjelja, rukodjelo* »zanat«, prevedenica *rukopoloženje* od *rukopoložiti* = *hirotonisati* < gr. χειροτονίζειν; *rukojamiti* (Vetranie) od tal. *mallevare,* s prilogom *rukojamo* (1478), *rukojemlja* »držalo«, *rükodrž* f (Crna Gora, Riječka nahija) »držak«, *rukodržac,* gen. *-sca* (Ljubiša) »jatak«, *rukoljub* (hrvatski gradovi) od *Handkuss, rukopomoć* f, *rükosad* (Vuk) »vinograd saden rukom«, *rukòstãvmk* (Vuk, Ljubiša, Bosna) »krivac«, *rukotvor* od *Hadwerk, Handarbeit* (i kod pisaca kod kojih nema njemačkog utjecaja), *rukotvórac,* gen. *-rea, rukotvoran* (Poljica), *rukotvorina* (Vuk), *-stvo,* od *manufactura, rukovođ,* prevedenica od χειραγωγός, *rukovoditi, rukovodilac,* gen. *-oca',* pridjev *objeručan,* s prilozima *objeručke* = *objeručice.* Nejasne su složenice: *rukovelj* (Kralje, Turska Hrvatska) »držak«*; rukobojina* »ostatak«, valjda od *rukom biti,* možda je s tim u vezi i *rukobolj* (boljevački srez, Srbija) »nagrada, plaća čuvarima stoke, npr. 20 vijedara mlijeka«, sa *Ij* < / kao obratan govor, fausse régression; *rukomija ř* (15. v.) »1° vrst suda od 15 litara, 2° toponim (Srbija)«, od *rukom miti.* Kako je *ruka* glavni ljudski organ pri radu, nije čudo da se jezici slažu u frazeologiji s obzirom na *ruka.* Elezović je dao čitavu seriju usporednica kosovskog i metohijskog dijalekta s turskim. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. stcslav. *rcka,* slov. *roka,* bug. *raka.* To dokazuju i baltičke usporednice, koje se fonetski i semantički slažu s praslav.: stprus. *rancho,* lit. *rankà,* lot. *rùoka* »isto«. Te usporednice slažu se i u izvedenicama, tako deminutiv *ročbka* sa lit. *rankikė,* pridjev *гnсbnъ* sa lit. *rankinis,* tako i s prefiksalnom složenicom *оЪгссь* lit. *apìranké* »Armband«, lot. *apruõcis* »Umschlag um Ärmel«. Baltoslav. oblik nastao je iz prijevoja perfektuma **ronka* prema prijevoju **renka,* koji je očuvan u polj. *ręka, obrįcz.* Ti prijevoji postverbali su od glagola očuvanog u lit. *rinkti, renka* »skupljati«, lit. *surinkimas* »skupština«. Osnovno je značenje baltoslav. termina bilo »ono što sabire«. Upada u oči činjenica da se ni u jednom drugom ie. jeziku ne nalazi ista denominacija. Znači da je to samostalna baltoslavenska kreacija. Litavski glagol upoređuje se s ir. *comrac* »borba« < *com-ro-icc,* ali ni to nije pouzdano. Bonfante traži vezu baltoslav. riječi s predromanskom *branka* »patte, main, bras«. Mikkola pretpostavlja pragerm. **wronka.* Od mnogobrojnih gore navedenih riječi kulturne su *porсčiti i оЪгосъ.* Glagol i imenicu posudiše Madžari *parancsolni* »zapovijedati«, *poročbnikí* > *parancsnok* »zapovjednik«, *parancsnokság* »zapovjedništvo«, *abroncs* pored *abrincs* (posljednje uporedi s polj. *obręcz);* Rumunji *a porunci* »isto«, odatle njihov postverbal *poruncă* »zapovijed«, na *-eiь porunceală; porașnic* mladi rusizam; pored toga još *roanica* > *rîșniță* »Handmühle« = *rĵnifă* (Muntenija, Erdelj), s glagolom odatle *a rîșni* »mljeti s tim mlinom«. Arbanasi posudiše *porosit, por(é")sit, porëcit* < *porņčiti* »zapovijedam«, odatle arb. apstraktum na *-ta porsi* »zapovijed«.

Lit.: ARj 3, 940. 4, 299. 7, 469. 477. 509. 560. 594. 596. 598. 599. 8, 61. 370. 474. 14, 75. 213-300. Hamm, *Rad* 275, 51. Hraste, *JF 6,* 212. Jagić, *ASPh* 20, 540-541. Rešetar, *ASPh 26,* 362. 365. Belić, *NJ* 1, 45. si. *NJ* 3, 122. Aleksić, *Ný* 4, 90. Zega, *Slama* 9, 579-581. (cf. *RES* 10, 308). *Elezović í,* 443. 447. 539. 540. 2, 7. 60. 129. 188. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 172. 182. 188. 194. Vuković, *SDZb* 10, 399. *Miklósié* 276. *Holub-Kopečný* 318. *Bruckner* 372. 458-459. *KZ42,* 362-363. *Mladenov* 566. *Slávia 7',* 744. *Trautmann* 236. *WP* 2, 373. *REW*[3] 5338. Ułaszyn, *WuS* 2, 200-203. (cf. *AnzIF 29,* 18. *RS1 5,* 273). Bubrich, 1/2 *У Р l,* 238. *Tiktin* 1218. 1329. Mikkola, *IF* 23, 120-122. Blankenstein, *IF* 21, 106. Brugmann, *IF* 18, 131. Armin, *ZSPh 6,* 373-374. Osten-Säcken, *IF* 33, 267. Joki, *Unt.* 93. 109. 222. 266. Isti, *Stud.* 114. *GM* 348. 368. Bonfante, *IF* 23, 120. sl. Matzenauer, *LF* 17, 182-183.

rukarjel m (Vetranie) »ptica merops apiaster, Bienenfresser«. Hírtz daje etimon tal. *rocaireul,* koji ne postoji.

Lit.: ARj 14, 286. Hirtz, *Aves* 420.

rùljati, *-ãm* impf, (subjekt *dijete)* »vikati plačući« = na *-iti rúljiti, rûljlm* »roktati, hrokati«. Onomatopejski glagoli kojima se imitira ljudski glas. Ovamo i glagol kojim se oponaša zvuk izazvan trenjem: *ruliti, -im* impf. (Trebarjevo) »trti pšenicu«. Upor. slov. *rúliti, -i* (subjekti *bik, búrja}.* Postverbal *rülja* f

(Vuk, Lika: *otići ruljom)* »gomila, mnoštvo, gerga, povorka, trumpa (< njem. *Truppe,* s umetnutim *m* pred läbijal), dundar«, danas je obična pejorativna riječ. Dopunjuje se s gen. pl. ~ *ljudi,* a govori se i bez te dopune. Odatle deminutiv *ruljica* i augmentativ *ruljètina* (Lika). Možda ovamo na -se > *-ak rüljak,* gen. *ruljha* (Istra) »1° panj, 2° debelo stablo«. Upor. *šuljak,* gen. *šuljka* (ŽK) »panj«. Na *-ina rùlina* (Istra) »puer plorans«. Matzenauer upoređuje srvnjem. *rüelen* »rugire, hinnire, vociferări«, ako je i to onomatopejskog podrijetla. Svakako ne stoji Daničićevo pomišljanje na njem. *Rudel,* jer bi se iz te riječi prema njem. *Stadel* > *štagalj,* gen. *-glja* (v.) razvio drugi oblik.

Lit.: ARj 14, 301. *Pleteršnik* 2, 444. Daničić, *Kor.* 181. Matzenauer, *LF* 17, 187.

rum m »evropski naziv za jako alkoholno piće koje se dobiva iz rakije od šećerne trske, šećera«. U evropskim jezicima od 18. v. Potječe sa zapadnoindijskih šećernih otoka, engl. *rum.*

Lit.: Weigand-Hin 2, 622.

rumen, f *rumena* pored *rumena,* određeno *rumeni* (16. v., Vuk, Vrbnik), sveslav. i praslav. pridjev tvoren sufiksom *-menъ* od praslav. korijena *rud-,* »crven, crljen«, s prefiksom *na-narumen* (Stulić) »podosta rumen«, proširen na *-kast rùmenkast* »crvenkast«, na *-it rumenit,* zamjenom sufiksa *-enъ* sa *-ьn ruman, f -ana, ruman evet* (Vrbnik) »sljez«, na *-ija rumanija* (dalmatinski otoci) »cibik = cibib, vrsta bijela grožđa«; *rumen* m (ŽK) »ime vola«; *rumen ï* (jedna potvrda) = na *-ilo rumenilo* (Vuk). Poimeničenja na *-ъc* > *-ac rumenac,* gen. *-nca* »rumena boja«, na *-ka rumenka f* »1° krava, 2° ptica, 3° paprat« prema m *ramenko* m »vo«, na *-ica rumenica* (Prčanj) »cinober«, *-čiča rumenčica* f »žaba«, na *-ija rumenija* (Istra, Krk) »1° viola rubra, 2° (slov.) vinova loza«, na *-ika rumènika* f »1° crveno vino, 2° biljka«, s pridjevom *rumenikast* (~o *lice}.* Inhoativ na *-eti rumenjeti (se), -im* ··= *rumeniti* (16. v.. Vuk, i drugim slavinama). Hipokoristik *ruma* f »krava smeđe ili crvene boje«. Odatle na *-ilo rumilo* m »ime ovnu«, na *-ónja rumonja* »vő«, na *-ъc rumac,* gen. *-mea* »ime volu« i pridjev *rumasi* = *rumenkast,* na *-il rumil* = *rumélka* »grimiz« = *rumeljka* »cinober«. Samoglasnik *e* nastao je iz jata: stcslav. *rumem* m, polj. *rumiany, rumienić się,* rus. *rumjanec, rumjanyj.* Rumunji posudiše *rumen* »crven, dunkelrot«, s lat. sufiksom *-ivus* > rum. *-iu rumeniu* »rötlich«, *a rumeni* »crveniti se«, apstraktum na *-eh* > *-eală rumeneală.* Glede korijena *rúd-* v. pridjev *rud,* a glede sufiksa upor. *Crmnica* i *čermenika* u Arbaniji i lit. *raumuo,* gen. *raumens* »meso«.

Lit.: ARj 7, 601. 14, 301-11. *Miklošič* 284. *Holub-Kopečný* 318. 310. *Bruckner* 468. *Mladenov* 564. Zupitza, *PBB* 23, 238. Zubatý, *IF* 6, 156. Matzenauer, *LF* 17, 188-189. *Trautmann* 239. *Tiktin* 1345.

ťumeždavac, gen. *-avca* m (Vuk, Boka) »hrskavica«.

Lit.: ARj 14, 311.

rumor m (Kastavski statut, 1490, latinizam ili talijanizam): *halavanja ali rumor.* Od lat. *rumor* > tal. *ramare* m.

Lit.: ARj 14, 311. *REW*[3] 7441.

rùmpati, *-ãm* pf. (objekt *robu na sebi)* prema impf, na *-va- rumpávati, rumpāvām (гаг-,* Lika) »poderati, kidati«. Od tal. *rompere* < lat. *rumpëre.* Neobičan je prijelaz konjugacije lat. *-ere* u naš tip *-ati* u Lici.

Lit,: ARj 14, 312. *REW** 7442. 7455.

run m (17. v., Dubrovčani) = *runa* f (hrv.-kajk., slov.) = *runo* n (13. v., Vuk), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° vělius, vuna, 2° plod *(njiva pod runom,* metafora, upor. poljski *run),* 3° *(rund)* ime ovci«. Deminutivi na *-ъc runac,* gen. *гunса* »pokrivač«, na *-će rünce,* na *-ašče* < *-ъiъce runašce,* na *-ka rûnka* (Vuk) »1° pelin, 2° kruška (Lika)«, *runčica* »ovca«, *runčiće* (Vrbnik) »biljka«. Kol. na *-je rünje,* gen. *rûnja* f pl. »rute«, na -ja *runja* »1° dlaka na tijelu životinje, 2° runo, vuna, 3° hrapava strana sukna (Kreševo)«. Pridjevi na *-en runen,* na *-av runav* »rutav«, poimeničen *rúnává* f »krava«, (sa *nj* mjesto *n* iz kolektiva) *runjav* »dlakav, krastav«, poimeničen na *-ъc runjavac,* gen. *-vca* (Vuk, Crna Gora) »1° crno grožđe, 2° vrsta crva, 3° vrsta oblaka«, na *-ica rünjavica* »1° vrsta biljke, 2° praska, breskva, 3° toponim«. Inhoativ *rünjaviti, -im* (Lika, Bukovica, Dalmacija) *(ob-}* pored *obrunjavati, -runjāvām;* (unakrštenjem sa *rutav) runtav* (Kosmet), odatle *rûnto* m (Kosmet) »pseto«, na *-ost runjast* = na *-at rünjat; runkav* »kovrčast, kudrav«, poimeničen *runkavac.* Hipokoristik *rune* »ime ovce od mila«. Na *-as runās* m »1° jarac, 2° vrsta oblaka«. Složenice: *runolist* m »biljka gnaphalium, Edelweiss«, *runosvila* (Bosna). Glede denominala na *-iti: rúniti* = *rânjiți, -î* (Varoš, Slavonija) v. *truniti.* Ūpo-

reduje se sa stnord. *ryja, rūda* (set-baza) »den Schafen Wolle ausreissen«, norv. *ru* »Winterwolle«. Iz tog uporedenja izlazi da je *runo* poimeničena pridjevska izvedenica od prijevoja perfektuma ie. korijena **rou : *reu-* »čupati«. Upor. gallo-lat. *rēno.* V. *rilo, rov, rvati se.* Arbanasi posudiše *runs* »jagnje« < *^гиньс.*

Lit.: ARj 8, 475. 14, 312-19. *Miklošič* 283. *Bruckner* 468. *Mladenov* 564. *WP 2,* 352. Rozwadowski, *RAU 25,* 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269). Osten-Säcken, *IF* 33, 352. Machek, *KZ 64,* 261. Specht, *KZ* 68, 125. Joki, *Stud.* 43. *GM* 371.

runka f (Cres) »plodno zemljište«. Maskulinum je potvrđen samo u slov. *ranek,* gen. *-nka* (Goriška) »vinogradi«, sa zamjenom dočetka *-ek,* koji se osjećao kao deminutivni sufiks, drugim deminutivnim sufiksom *-ec ranec,* gen. *-nea* (Toimin) »abschüssiger Acker«. Upor. toponime *Runci m* pl. (Prezid, Gorski kotar, zemljište na Krku 1641), *Runak,* gen. *-nka* (Vrbnik, 1641). Na lat. deminutivni sufiks *-ula Rõnkula* (Barsko polje, blizu biskupije). Na augmentativ lat.-tal. *-one > -un rankún,* gen. *-ünâ* (istročakavskij Buzet, Sovinjsko polje) »securis adunca, kosiraš«. Od tal. *rane* (Piacenza) »urbar gemachtes Land«, postverbal od tal. *roncare* »sarchiare« < lat. *rüncare,* tal. *róncola, roncone* = furi, *roncon.* Ovamo ide još na lat. *-ellus* slov. *rončelica* »Abastmesser«, upór. furl, *roncèe, -eje* »strumento tagliante rustico a lama adunca, ad uso di potare, kosijer«, *roncèl.* Nejasne su slov. varijante *rocon* (Celje) »Hippe« = *ročim* = *rokun,* ako je od *roncone.* Ovamo ide zacijelo kao naš augmentativ na *-ina rončina* (Stulić) »koplje«.

Lit.: ARj 14, 59. 159. 313. 314. *Pleteršnik 2,* 431. 438. *REW*[3] 7444. 7446. Štrekelj, *DAW 50,* 51.

rimuti, *-em* (Lika) »nasrnuli« odgovara polj. *runać* »se précipiter avec bruit, cadere«. Prema Matzenaueru ide zajedno i *rúniti (se), rûnîm* (objekti *cvijet, list)* »kruniti (v.)«, *obrúniti, obrūnīm* (Vuk, Boka, subjekt *vjetar)* »okruniti, schütteln«, prema Brückneru sa češ., polj. *ruch,* rus. *rúhnutb* »fallen, stürzen«, od ie. baze **ereu-,* u prijevoju perfektuma **erou-* proširene formantima na *n* i na i > *h.* V. *rušili* i polj. *runić się.*

Lit.: ARj 8, 475. 14, 316. *Miklošič* 282. *Bruckner* 468. *WP* 1, 142. Matzenauer, *LF* 17, 190. *Boisacq** 714-715.

runja f (Vrančić, Mikalja, Stulić) »svrab, suga, lišan, lišaj«. Od tal. *rogna* »isto« < lat. *arama.* Prema *u* < rum. *î* u *Rumun, -nj > Român, Rumin* < lat. *romanus runja* bi moglo potjecali i od rum. *riie* < lat. *aranea.* Samoglasnik *o* mjesto α u tal. *rogna* tumači se unakrštanjem sa lat. *rodere.*

Lit.: ARj 14, 316. *DEI* 3277.

runjak, gen. *-aka* m (Posavina) »košić u kojem se može nositi trava, drvo, triješće«.

Lit.: ARj 14, 317.

rupa f (13. v., Vuk), slov., bug., ukr.j baltoslav. i praslav., »1° jama, vrtača, vrtotina, duplje, škulja, 2° trap, ambar, spremište pod zemljom, 3° toponim (u sing, i pl.)«. Pridjev na *-ast rupast,* na *-ьn* samo u toponimu *Rupna,* poimeničen na *-jak rüpnjak* m (Bačka) »1° oruđe čime se vadi žito iz rupe, 2° žitna mjera«, na *-ik rupnik* »1° rudar, 2° (slov.) prezime«. Deminutivi na *-ica rupica* (17. v., Vuk, toponim), s pridjevom *rupičast,* s dvostrukim sufiksom *-ičica rupičica.* Augmentativi na *-ina rūpina,* na *-aca rupača* (Hrvatska, Osijek) »1° rupa, najdublje mjesto u koritu vode, 2° toponim«, na složen sufiks *-ьc -Ą—aga rupčaga* (Vuk) »1° rupa, 2° toponim«, pridjev na složen pridjevski sufiks *rupčast,* na *-elina rupètina* (također toponim). U slovenskom na *-ovnica, -etnica rupovnica* = *rupetnica* »anemone nemorosa«. Na *-ar rupar,* također prezime i toponim. Na *-ulja rupulja* f (Kosmet) »(metafora) žensko proždrljivo čeljade«. U vezi je i denominal *orūpat, -ūpam* (Kosmet) »proždrljivo pojesti što«. Kol. na *-je Ruplje* (toponim). Osnovni samoglas varira na α : *rapa* f (Šolta, Čiovo, čakavci. Lučić, Hektorović, Kadčić, Crna Gora, Riječka nahija) = *râpa* (Hvar) »1° rupa, 2° škrapa (Erdeljanović), 3° morska draga (Zadar)«, toponim *Rape* (Hvar), *Rapšice* (Crna Gora). Augmentativ *rapina* (Crna Gora, Riječka nahija). Upor. kod Hektorovića 48 *u rilo* (se. ribe) *ko van rape bise.* Bug. *rapa* »dubina«. Osnovni je samoglas *o: ropa* (Tekelija, Mljet) »rupa«, s pridjevom na *-αv ropav* (Ljubiša), deminutiv *ropica.* Toponimi *Ropě* (selo na južnoj obali Mljeta), *Ropci,* gen. *-aça* (selo, Crikvenica), *Ropinje.* Hipokoristik *rósa* f (Srijem) »rupa u koju djeca tjeraju puceta«. Upor. još dubrovački opsceni nadimak *Ropoguz* (15. v.). Nalazi se još u bug. *ropa,* deminutiv *ropka* »dupka«, rus. (narječja) *ropa* »solník«. .Upoređenje sa rumunjskim, arbanaškim i sa južnotalijanskim narječjima još jače komplicira

pitanje postanja ove riječi, koja se odnosi na kulturu spilja. U rum. odgovara *groapă* f »1° Grube, 2° grob (sinonim lat. *mármint* < *monumentum)«,* sa slav. deminutivnim sufiksom *gropiță* »jamica«, *gropar* »Totengräber«, *gropilã* »Vertiefung«, s pridjevom na *-atus > -at gropilat* »vertieft«, na lat. *-osus > -os gropilos;* na *-iş gropiş* »Gegend voller Gruben«. Slav. *grobnica* unakrstila se s tom riječju *gropniță,* odatle *gropnicer* »Totengräber«. S rum. oblikom slaže se arb. *grope* »1° Grube, Graben, 2° grob« sa glagolom *groponj* »hohle aus, grabe aus, begrabe«, koji odgovara rum. *a îngropa* i čine. *ngropu.* U Kalabriji odgovara arb. i rum. obliku *grupu* m »Loch«, s glagolom *grupare* »bohren«, *grufa í* »buca« pored *grubu, grubbu,* imenica i pridjev. Glede izmjene početne suglasničke grupe *gr > hr > fr > r* upor. *gripa, fripa,* i *ripa* »kamen« (v.). Samoglas *u* u obliku *rupa* tumači se iz ie. dvoglasa *ou* prema lit. glagolima *raupýti* i *ruõpti* »graben, hohlen« (ie. prijevoj *au — õu),* istočno-lit. *raupas* m pl. »Masern, Pocken, kozice, boginje«, lot. *raupą* »Gänsehaut, ježnja«, stisl. *rauf* »foramen«. Prema ovim uporedenjima *rupa* bi bila postverbal od glagola koji se u slavinama očuvao samo u poljskom *rupii, rypać* »scindere, friare« (prema Rozwadowskomu), češ. *rýpati* »fouiller, enfoncer«, od ie. baze **ereu-* prijevoj perfektuma **erou-* raširene formantom *p.* Međutim varijante *rapa, ropa, gropa, grupa* kažu da su se s baltoslav. riječi unakrstile na Balkanu još i ilirotrački oblici, kojima možda (preko Mesapijaca) pripadaju i južnotalijanski. Upor. još *riti, rov, rilo, runo* (v.).

Lit.: ARj 13, 64. 66. 14, 162. 163. 319-25. *Pleteršnik 2,* 445. Hraste, *Rad* 272, 13. *BJF* 8, 7. 36. *Elezović 2,* 37. 186. *Miklošič* 283. *Holub-Kopečný* 320. *Bruckner* 472. *KZ* 42, 363. *Mladenov* 563. 564. *ASPh* 36, 124-125. *Trautmann* 240. *WP 2,* 355. *Tiktin* 703. *GM* 131. Rohlfs, *Diz. Cal.* 357. Skok, *Slav.* 186. Grappin, *RES 22,* 195. Buga, *RFV* 75, 141. (cf *IJb* 8, 198). Specht, *KZ* 68, 125. Rozwadowski, *SAU* 1, 8, 5. 25, 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269). Matzenauer, *LF* 17, 190.

rupac, gen. *rupca* m (Perast) »vrst smokve«.

Lit.: ARj 14, 321.

rüpati, *-am* impf. (Makarska) »skitati se, trčati na slijepo«.

Lit.: ARj 14, 322.

rupčenjak, gen. *-aka* m (Stubica, Hrvatsko zagorje) »vrč iz kojega piju svatovi«.

Lit.: ARj 14, 322.

rus[1] (15. v.; uz *bolest,* Crna Gora; *uzgláva, kosa, solufi)* baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »rumen, crven (o boji kose)«. Općenito se govori u epitetonu iz narodne pjesme *rusa glava.* Potisnut je od sinonima *crven, rumen.* Da je nekada bio običan, dokazuju lična imena iz doba hrvatske narodne dinastije *Rusin, Rusko* (11. v., Split, Dubrovnik, Prizren). Poimeničen je možda u m *rus* »1° divlji orah, ailanthus glandulosa, 2° antroponimo, u *rüsa* f (Vuk, Kosmet) »1° kožna bolest, ekcemi po glavi koje babe liječe travom od ruse i kupanjem, 2° biljka chelidonium majus«. Pridjev proširen na *-ьn > -an rusna glava, rana,* na *-av rusav* »crvenkast«, na *-iv rusiv* (Stulić). Deminutiv od *rusa* na *-ica rusica* (Srbija) »kožna bolest«, *rusiei* pl. f (Istra) »koža, kora na mlijeku«. Na *-ika rusika* (Poljica) »vino opolo«. Na *-osi rusost.* Na *-ulja rusulja* »ime kravi«. Pridjev na *-alji rusalja trava* (Riječka nahija; glede *-alja* v. *rūsaina)* »osuši se i služi za mazanje ruse«. Na *-ovina rusovina* f. Pridjev je došao pučkom etimologijom u vezu sa *rusalje* < lat. *rosália* (v.) u pridjevu *rūsaina nedjelja* »sedmica od Duhova do Petrovih pokłada (tada se ne radi ništa, da maloj djeci ne bi izlazila *rusa)«.* S tim u vezi bit će i složenica *sredorusa* »četvrta srijeda po Uskrsu«. U njoj je drugi dio apstrahiran od *rusalja.* U pravom je značenju kao prvi element u složenici *rusobradac,* gen. *-aca,* od sintagme *rusa brada* »crvene brade«. Denominal na *-iti rušiti, rusim* impf, *(na-)* »1° crveniti, rumeniti, 2° donositi kožnu bolest«. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u ie. korijenu **reudh-,* u prijevoju **roudh-.* Postanjem je od istog ie. korijena od kojeg i *ruda, rumen* (v.), tj. od prijevoja perfektuma **roudh-* raširenog s pomoću formantą *s: *roudh- + so.* Upor. isti formant s prijevojnim stepenom **rudh-sa* u löt. *rüsa* »(Rost, rđa«, *rausva* »crvena boja« > *rysí* > *risulja* »ime kravi« i lat. *russus* raširen u romanskim jezicima. Upor. još lit. *rausvas* »crven«, *rusvas* »rotbraun«. Slav, pridjev posudiše Dakorumunji *rus, rusav* »rötlich, blond«, *rusculeț* m prema *rusculiță* = *rușuliță* »biljka hieracium aurantiacum«, *rușef* »rötlich«, *гщсеа* »colchicum autumnale«, arb. *rus,* dok je ngr. ρούσιος možda od rom. *russeus* > rum. *roș* »crven«.

Lit.: ARj 14, 326-37. *Miklošič* 283. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 469. Vasmer, *RSl*

3, 280. *Trautmann* 239. *WP 2,* 359. Pedersen, *IF* 39, 41. 58. *Tiktin* 1347. *GM* 371. Matzenauer, *LF* 17, 193. Solmse^KZ 38,441. Scheftelowitz, .rCZ 56, 196.

Rüs[2] m = (s individualnim -z'n kao u *Srbin) Rusin* (Domentijan; kad je *-în,* ostaje i u pl. *Rusin* »Ukrajinac, Maiorus«) prema f na *-kinja Ruskinja.* Pridjev na *-ski ruski* (Vuk), *ruski* (Domentijan; 1347, car Dušan; upor. *pariški* od *Pariz);* od *Rusin rusinski.* Na *-nják Rušnjak,* gen. *-aka* (Slavonija) = *Rošnjak* (Kanižlić, 18. v.), također madž. *Rusznyák* prema *Rusnak* u prikarpatskoj Rusiji »Ukrajinac, Maiorus«. Ime zemlje *Rusija* (1349, toponim u Srbiji) = *Rosija.* Glede *o* upor. gr. 'Ρώς kod Bizantinaca, ali se piše ω i za *u,* upor. Κλαβώκα = *Klobuk* kod Porfirogeneta. Odatle *Rusijanac* (Jambrešić), f na *-ka rusijanka* »vrsta krumpira«; pridjev *rusijski.* Kol. *Rus'* »Rusija« u ruskom i poljskom (upor. glede sufiksa *Czudź* »Finska«). Madž. *orosz,* tur. *urus,* kod Estonaca *ruotslane* »Rusi«. U fin. *ruotsi* »Švedska«, upor. Šved. *Roslagen, Rospigar.* Njem. *Reussen.* Miklošič misli da je *Rus* prvobitno bilo ime švedskog plemena, s kojim su Finci došli u vezu. Prema Nestorovoj Kronici prenijeli su Vikinzi (Normani) to ime na kijevsku Rusiju.

Lit.: ARj 14, 179. *Miklošič* 283. *Bruckner* 469. *Mladenov* 564.

rusa (I) f (16. v., Vuk, Dubrovnik, Ranjina; dubrovačka poslovica: *na trnu se rusa ne rađa;* Pelješac), odatle pridjev na *-ьn* > *-an rusan* (~sиo *ulje, zelje),* poimeničen *rusnica* »biljka fumaria«, na *-at rusat (ocat, vodica),* dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *rosa; rusa* (Istra) »crusta láctea«. Upor. arb. *ruse.* Odatle na *-arium* > *-ar rusar* (Ranjina) »1° ruža, 2° ružičnjak« = *rùsar,* gen. *-ára* (Dubrovnik) »krunica«, *rusarij* (Vitaljić) »isto«. Hipokoristik na *-e Ruse f* (Dubrovnik) »žensko ime«. Deminutiv na *-ica rusica,* na lat. > tal. *-ula rüsula, rùsulica* (Split, Pelješac) »ružica«. Sa o i î (značajka daim.-rom.) *rosa f* (Perast, Boka), pridjev *rosat (—a kvasina), rosica* (15. i 16. v.).

(II) Talijanizam je sa *i, z.* mjesto í: *ruža* f = *Ruža* »žensko ime« = *rusa* »1° rešetka na kanti kojom se polijeva (srednja Slavonija), 2° krešte na kokotovoj glavi«; također u Dubrovniku, upor. kod Marina Držića, Palmotića: *na licu kë rusu nosite i bijelu ružicu.* Na *-ica ružica* (16. v.. Vük, Kosmet), deminutiv *ružičica,* prema Zori je »1° vrsta ruže«, također »2° žensko ime, 3° crkva u Beogradu«. Ostala značenja *ružica* »vipera ammodytesj vrst grožđa, vina (Srijem), šljiva, kruška, razne mirisave biljke, motivi u tkanju, ukrasi«. Odatle: pridjevi *ruiin,* na *-at ružati ocat* (Crna Gora), na *-ast ružast,* na *-jast ružičast,* na *-ьn ružičnī,* poimeničen *ružičnjak* (Vuk) »vrt«. Na *-evina ruževina* »1° (Dalmacija) vinova loza bijela grožđa, 2° slatko od ruža (Šabac)«. Na *-eoac ruževac / ružo-,* gen. *-vca* (Hercegovina) »vrst tetrijeba«. Sa *z* mjesto *ž: ruža* (Dubrovnik, Gučetić, Kaštela) »l"isto, 2° žensko ime, 3° vrst loze (Istra)«, žensko ime *Ruže.* Na *-ava ružava* (Kurelac) »kokoš«. Na *-arius* > *-ar ružar,* gen. *-ára* (1533) = *rusar* = *ružar* »cvijet«, *ružar,* gen. *-ara* (Rab) = *ružarij / ruzarij* (Dobrinj, 1631) = (disimilacija *r — r* > *l — r) luzarij* m (Istra) = *lužar* (Cres) »večernica« = *luzarji* (Pag); *luzõr* (Veli otok) »ruža« prema *luzorij* »krunica«; s umetnutim *n lonzar* (Božava); *Sveta Lozarija* (Lika K). Pridjev na *-ьn* > *-an ružan* (16. v., Menčetić, Vetranie), poimeničen sr. rod *ruževo* »slatko« (Šabac). Danas su likovi *ruža* i *ružica* općeniti u književnom jeziku.

(III) Na lat. *-ata ròzãta* f (1520, Dubrovnik) »vrsta slatkarija, začinjena vodom od ružica«, pridjev *ruzatan* (~na *voda).* Germanizam je *raža* (hrv.-kajk., Vodice, ŽK, slov.), *rožica.* (16. v., čakavci, Cres, Krk, Lika). Može biti i talijanizam (Cres). Pridjev određeni *rosni,* poimeničen na *-nj rožanj,* gen. *-žnja* (Vitezović) = *rožnjak* »svibanj, maj«. Tako i madž. *rozsa,* luž.-srp., bjelo-rus. i polj. U bugarskom *roza* pored *ruža.* Sa *z* mjesto *ž: roza* (Istra), *rozar* m (Baraković) »nekakav cvijet«, *rožica f* (Dubrovnik), *razno* (Mali i Veliki Bukovac, Dubovac) »ružičasto«, *rozarij* »krunica«.

Lit.: ARj 6, 230. 232. 14, 168. 192. 195. 198. 328. 333. 334. Hirtz, *Amph.* 132. *Pieteršnik* 2, 441. *Elezović* 2, 184. Ribarić, *SDZb* 9, 144. Kušar, *Rad* 118, 21. Budmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID 6,* 114. Mŭrko, *WuS 2,* 146. *Miklošič* 282. *Bruckner* 446. *Mladenov 562. REW*[3] 7375. *GM* 371. Matzenauer, *LF* 17, 192.

rùsag, gen. *-ága* m (14 — 19. v., Đurđević, Stulić) »1° kraljevina, država, zemlja > *2°* (po semantičkom zakonu sinegdohe) sud kraljevine, banov, 3° vojska kraljevinska (itd.)« = *orsag* (16. v., ~ *slovinskí, horvacki,* Kačić, Belostenec). Toponim *Orsagovica.* Pridjev na *-sk, rusaški* (15. v., ~a *gospoda,* ~r *gospodar, človiki,*

pravda] = *rusački* (1485) = *orsački* (hrv.-kajk.). Starija i mlađa posuđenica. Od madž. *ország.*

Lit.: ARj 9, 175. 14, 331--33. *Mažuranić* 1274. *Miklošič* 283. Bruckner, *ASPh 29,* 112.

rùsalje f pl. (Vuk, Dubrovnik, Kotor) = *ntsalji* m pl. (Vuk, Boka) = *(lj > /) rusăje* (Smokvica, Korčula) »Duhovi, Trojica, Trojaki«, *rusalja* f »trava koja se bere na Trojičinski petak«. Pridjev na *-ьn* > *-an rusăljan* (Stulić, ~»a *nedjelja)* = *rusalan, rusana (nedjelja, četvrtak, ponedeonik), rusōnā (subota),* poimeničen na *-ica rusalnica* (Srbija) »rūsaina nedelja«, na *-bsk rusalijska* (~a *groblja,* Vranjska pčinja). Leksički ostatak iz balkanskog latiniteta; poimeničen pridjev na *-alis* od *rosa* (v.) u pi. *rosolia* (upor. tal. *pasqua rosata),* u Boci i Dubrovniku preko dalmato-romanskoga, stcslav. *rusalije* pi. »pentecoste«, preko Bizanta, pridjev *rusahna (sçbota)* > rum. *rusalii* f pl., *sîmbată rusaliilor,* cine. *arăsalye,* arb. *rshajë, rrëshajë* f, srgr. ρουσάλια, bug. *rusal(i)ja,* pridjev *rusalski, rusalka* »najada«. To folklorno biće *rusalka* nalazi se i u rum. *rusalii* »Luftgeister die um Pfingsten ihr Wesen treiben, Stürme hervorrufen und Menschen leiblichen Schaden zuführen, besonders Schlagfluss«. Kod Cincara mjesto *rusalii* kaže se *albele* f pl. »njem. Elfen«. U slov. *rìsale* f pl. (Prekomurje), pridjev *risâlski* (~α *nedelja),* poimeničen na *-jak risalšćak* »svibanj, rožnjak«. Slovenski oblik značajan je s fonetskog gledišta, jer se poklapa u pogledu lat. *ro* > *rt* sa *Rim, križ.* Sa Balkana došla je riječ i u panonsko-slav.: slvč. *rusadla* n, pl. *rusadli,* gdje je lat. sufiks bio zamijenjen domaćim *-dio.* Upor. lat. *rosália* n pl., *ČIL* V 4489, »godišnje kićenje grobova ružama, escae rosales, gozbe tom prigodom«. Kristijanizirano djelomice i na Zapadu, upor. stval. *rosailhe mois* »lipanj«, posvema kao na Balkanu. V. *urša nedjelja.* Srednjovjekovna srpska adaptacija je *ružičalo* n (Vuk, Srijem) = *põhuseni ponedjelnik* (Vuk, Banat) »prvi ponedelnik poslije Uskrsa, kad se daje mrtvima daća«, unakrštenjem sa *družiti se družičalo* n (Vuk, Negotin, Ršava) »isti dan kad se bratime na godinu dana muško s muškim i žensko sa ženskim«, usp. i pod *ružičalo.* Adaptacija (Daničić, *Osn.* 123) nastala je na taj način što je dubr. *rusa* zamijenjena novijom posuđenicom *ružica* (v.) a dočetak stcslav. *-alije* ili dubrovačko *-Sije* domaćim sufiksom za oruđa *-alo* = češko *-odio* (upor. *rusadla* »Duhovi«).

Lit.: ARj 14, 332. *Ma&uranić* 1274. Ramovš *JF* 7, 193. *PleterŠnik 2,* 427. *Miklošič* 283. *Vasmer 2,* 549. *Mladenov* 564. *Romanski* 15, 127. *Tiktin* 1347. *GM* 369. Mŭrko, *WuS 2,* 142-150. *REW*[3] 7376. Schwarz, *ASPh* 42, 280. Tomaschek, *SAW* 66, 351. 46, 386. Merlo, *Stagioni* 142. Krek, *Einleitung* 407. Vasmer, *GL* 219.

Rüsko m (14. st., Dubrovnik), hipokoristik na *-ko* od *Rossinus,* danas za *Rôko* < *Rocchus.* U Zadru, Trogiru i Dubrovniku dade se potvrditi od 1183. po lat. deklinaciji na o i u hrv. obliku, kakav je danas. U Stonu je prezime. Kurelcu je *Rusko* ime psu. Samoglasnik *o* > *u* upućuje na dalm.-rom. izgovor. *Rok* (ŽK) kao lično ime dolazi od 16. v. kod čakavaca i kajkavaca i kao toponim.

Lit.: ARj 14, 144. 336. Jireček, *Romanen 2,* 54. 55.

rüsmarin m (Dubrovnik, možda dalm.-rom. oblik dok su oblici sa *zm* > *žm* talijazmi) = *ružmarin* (Vuk, Vojvodina, narodna pjesma, Vetranie, Hektorović, Varoš, Slavonija, Orahovica) = *ružmarin* = *ružmarin* (Rab) = *rozmarín* (Jačke) = *rozmarin* (Sarajevsko polje, Crna Gora, 18. v. Habdelić, slov.) = (disimilacija *r — r> li d — r) luzmarîn* (Božava, Veli otok) = *lužmarin* (Istra) = *rusmalînlruzm-* (Crmnica) = *duzmarin* (Lumbarda) = (zamjena dočetka *-in* sufiksom *-ija) rozmarija* (Kurelac) = *ruzmarija* (Stulić) = *razmarìja* (Kosmet). Od tal. *rosmarino* < lat. sintagma *ros marinus* »morska rosa«, pridjev na *-inus* od *ros maris* (pjesnička metafora). Čudan je oblik *žuromôtl-rum-* m (Vis), bez pridjevskog sufiksa, u kojem se vidi metateza *r — ž (z)* > *z — r* u prvom dijelu i disimilacija *r — r* > *r — t* te umetnut (svarabaktički) samoglas < *ros mare.* Na *-ka rozmarinka* f (Vinica, Varaždin) »vrsta jabuke«. Upor. arb. *rosmarī.*

Lit.: ARj 6, 233. 14, 194. 199. 336. 348. 358. *Elezović 2,* 163. Kušar, *Rad* 118, 18. *NVj* 3, 337. *PleterŠnik 2,* 441. Cronia, *ID* 6, 114. Miletić, *SDZb 9,* 260. 262. 267. 358. *Miklošič* 283. *REW** 7383. *GM* 369. *DEI* 3285.

rusomača f »biljka capsella bursa pastoris«. [Usp. što je rečeno pod *gusomača].*

Lit.: ARj 14, 337.

rust m (Stulić) »šuma niskog drveća, macchia mediterranea«. Odatle kol. na *-je rušće* n < *rustje* (Stulić) > (gubitkom srednjeg suglasnika) *rusje* n (Makarsko primorje) »1° gorska šuma niskog rasta, 2° toponim (Srbija)«. Upor. lat. *rŭstŭm* »Brombeerstrauch« potvrđen u napuljskoni na-

rječju. U vezi je sa slov. *ruš* m = *rusa î* »pinus mughus«, kol. *rûSje,* pridjev *ruíev,* poimeničen < furl, *russe* f = *aláz* »isto«, furl. *russeconz* = *rasecòn* = *rafacòn* »ilex aquifolium« > slov. *rusikonj* »isto«, *rusikonjevina ĩ,* zacijelo predromanske alpinske riječi. Slov. í = furl. ü potječe od *stı* (upór. furl. *Brossán* prema slov. *Brisée}.* Stoga se može postaviti u lat. **rūsteus* kao lat. *fageus* > tal. *faggio.*

Lit.: ARj 14, 337. 339. *Pleteršnik 2,* 445-446. *Pirana** 842. *REW*[3] 7467. 7469.

rüsten m (Niš) »1° jasenak, 2° *(R-)* ime planine (oronim)«.

Lit.: ARj 14, 338.

rusvaj, gen. *-aja* m (Vuk, srednja Slavonija) = *rusvaj* (Kosmet) = *rusvaj* = (s promjenom sufiksa) *rùsvan,* gen. *-ana* (Lika) »čudo, čudan događaj, skandal, gužva«. Na *-d&ija: rusvajdžija.* Denominali *orusmarìti* pf. (Riječka nahija) »nagrditi, naružiti«, *rusvariti* (Ljubiša) »uništavati«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rusvaj* »ruglo, javna sramota, komedija«).

Lit.: ARj 9, 178. 14, 338. Skok, *Slávia 15,* 489., br. 637. *Elezović 2,* 187. Matzenauer, *LF* 17, 193. *Škaljie** 537.

rušín m (Vrbnik, Buzet, Sovinjsko polje, Malínská, Istra) = *rusin* (slov.) »1° vô ruse, crvenkaste boje, 2° crvenkasta vrsta grožđa (Vrbnik), brina«. Od furl.-tal. deminutiva na *-ino,* od pridjeva *rosso,* furl, *ros* »ime vola«.

Lit.: ARj 14, 340. *Pleteršnik 2,* 445. *REW*[3] 7466. Štrekelj, *ASPh* 14, 541.

rušiti, *-im* (13. v., Vuk) *(iz-, na-, ob-, po-, raz-, s-, u-),* s umetnutim *d* u *razdrušiti* (1322), prema iteratīvu na *-va- -rušívati, -rušujēm, -rušavati, -rušāvām* (Lika), samo s prefiksima, baltoslav., sveslav. i praslav. kauzativum, »razarati, ništiti«, na *-ati razrušati, -am* (Stulić) stvoreno prema *rozrušovati* (Lika), *razruševati, -ujem* (sa j mjesto *š* analogijski prema *nositi, -nošen); narušiti, -impf.* (Srbija) = *narušit (se), -rušim* (objekt *oko,* subjekt *mléko) = narušiti* »natruniti«. Pridjevi na *-ьn* > *-an rušan* (narodna pjesma, Vuk) »trošan«, *razrušan,* na *-evan rûševan,* f *-ēvna* »koji se lako ruši«, *ruševnost,* na *-iv razrušiv, rušljiv* »koji se može rušiti«, s apstraktumom na *-ost rušljivost.* Na *-telj rušitelj (raž-)* prema f *rušiteljica.* Na *-evina ruševina.* Apstraktum na *-aj narúšaj.* Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u bazi **ereu-,* prijevoju perfektuma **erou-* raširenom s pomoću *s,* odakle je *h* pred *i;* upor. češ., rus., polj. *ruch* »gibanje«, češ. *rýchly* »brz«. To potvrđuju baltičke usporednice: lit. *raüsti* »rovati«, *ruošti* »besorgen, sich bemühen«, *ruleti* »geschäftig sein«, lot. pridjev *ruošs* »rührig«, lit. *rušus* »isto«, sanskr. *rósati* (3. 1.) »mrzak je«, Šved. *rusa* »sich stürzen«, got. *raus* = nvnjem. *Schilfrohr* »biljka koju vjetar giba«.

Lit.: ARj 4, 301. 7, 601 8, 476". *Miklošič* 285. *Holub-Kopečny* 318. 319. 320. *Bruckner* 466. *KZ* 42, 362. *Mladenov* 565. *Trautmann* 240. *WP* 1, 142. 2, 356. Iljinski, *ASPh* 29, 495. Vaillant, *RES 22,* 17. Joki, *IF* 43, 53. Matzenauer, *LF* 17, 193-197. Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561. (cf. *AnzIF* 24, 116). *Boisacq*[3] 714-715.

ruspa f (Vuk, Hercegovina, Srbija, Kosmet, narodna pjesma) »mletački dukat, starinski novac koji služi za nakit ženama u obocima«. Od tal. *ruspo* »ruvido, neugeprägt«, skraćeni part, perf. od vlat. **ruspare.* Upor. arb. *rusp* »isto«. Prema mlet. *rustia* < vlat. *ruspídus* > *riišpija î* (Vuk, Milićević, Martié, narodna pjesma) »isto«.

Lit.: ARj 14, 341. 342. *Elezović 2,* 188. *REW*[3] 7462. *Prati* 852. *GM* 371.

rüštik m (ŽU) »opijen (kolski termin)«. Od njem. *Rückstück.*

Lit.: ARj 14, 324. Skok, *ASPh* 33, 369.

rušvet m (Kosmet) »mito«. Na *-dzija rušvetčija* m »podmitljivac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *rišuvet)* iz terminologije običnog i administrativnog života; rum. *rusfet,* bug. *rušvét,* arb. *ryshfet.*

Lit.: Elezović 2, 188. *Mladenov* 365. *GM* 371. *Tiktin* 1347. *ŠkalflP* 537.

ruta[1] f (Vuk, srednja Slavonija) »1° čvrsta dlaka, runja, kudra, 2° prnja,' cunja«, *rute* f pl. (Rijeka) »okrajci kakve oprave«. Upor. stcslav. *ruta* »vestis«, slov. *rúta* f »Tuch, Tüchel«. Pridjev na *-ьn* > *-an rután,* na *-av rutav* (Vuk, Kosmet, uz *čovjek, nos, guša, životinja)* »čupav, dlakav«, poimeničen na *-äc rutavac,* gen. *-avca* (Makarska krajina, Bastaji kod Daruvara; Poljica, Dalmacija; također prezime), *rütavci* m pl. (Srbija) »kriške hljeba pečene na masti i umočene prije toga u jaje«. Na *-ača rutača* »ime kravi«. S umetnutim *n* pred dentalom: *runtav* (također bug.) »villosus«. Ovamo možda i *ründav* »dlakav, runjav«. Na *-ar rütar* »čovjek koji kupi prnje, krpe, cûnjar (ŽK), frullar (Istra)«. Augmentativi na *-ina*

rutina (Boka, Prčanj) = *rutina* (Prčanj, Makarsko primorje, Smokvica, Korčula) »1° krpetine, 2° (metafora) rđavo odijelo«, na *-ež* + *-ina rutežina* (Krk) »stare prnje«. Na *-aš rutinas,* gen. *-aša* (Perast). Upor. bug. *rútište* »ruho«. Denominal na *-iti rùtili, -гm* (Dubrovnik) »besposličiti«, *paratiti se* »cornière«. S prijevojem može da ide ovamo *rìtav* (Vuk) »dronjav, prnjav«, ali v. pod *riti.* Samoglasnik je nastao prema stcslav. i slov. od ie. dvoglasa *ou* u ie. bazi **ereu-:* (prijevoj perfektuma) **erou* proširenoj na *t.* Upor. *runo.* Za **rct-* nema uporišta. Zbog toga Matzenauerovo uporedenje sa lot. *runie* »Wulst« ne stoji.

Lit.: ARj 14, 343-6. Matzenauer, *LF* 17, 197-198.

ruta[2] f (Vuk, Vetranie, Marulić, Vrbnik, Visoko, Poljica), deminutiv *rutica,* pridjev *rutin, rutičan* — (po deklinaciji *y) rütva, rutvica* (Vuk, Otok, Slavonija, Gradiška i Brod), pridjev *rutvičin (list),* »ruta graveolens«. Nalazi se i u ostalim slavinama. Budući da je biljka ljekovita, radi se o posudenici, koja je kulturna riječ. Što se postanja tiče, dvije su mogućnosti: ili je iz lat. *rūta* (Bruckner) ili iz stvnjem. *rūta* (Miklošič) > nvnjem. *Raute.* Oblik sa *t* > *d ruda* (Istra) = *ruda* (Crna Gora, Prčanj, Kvarner) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) slov. *runda, rundica* pored *rúta* »isto« govori za furl.-mlet. posredovanje: furl. *rude.* Kako riječ ne pokazuje *u* > *y* kao *mūrus* > *mir* ili stvnjem. *hus* > *hiza,* ne radi se o staroj posudenici; *ruta* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak, a kao latinizam riječ se mogla širiti i neovisno od balkansko-latinskoga. Upor. još rum. *rută* i madž. *ruta,* arb. *rute.*

Lit.: ARj 14, 225. 343. 345. 346. *Pleteršnik 2,* 444. 446. Rešetar, *Štok.* 286. *Miklošič* 283. *Bruckner* 470. *Vasmer 2,* 552. *Tiktin* 1349. Jagić, *ASPh* 1,431. Uhlenbeck, *ASPh* 15, 490. Hirt, *PBB* 23, 340. *GM* 371.

rütbe, gen. *-eta* n (Kosmet) »položaj, rang, čin turskog državnog službenika« = *rútba f* (Bosna) »položaj, rang«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *rütbe* < ar. *rütbe* »štěpen«) iz administrativne terminologije : rum. *rutea,* arb. *rydbe* = *rybe* »Rang«.

Lit.: Elezović 2, 187. *GM* 371. *Škaljií** 537.

ruved m »biljka rabarbar (v.)«. Deminutiv na *-iça ruvedica* »biljka oxyria«.

Lit.: ARj 14, 346.

ruziđar, epitet uz ime *Hajkuna (Pjevanija crnogorska)* »vjetrovit, tašt«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rüzgârı* = *rûzgerî* = *rûzigari).*

Lit.: ARj 14, 347.

rüzina f (Vrgada, Božava) »rda« = *rûzina* (Šibenik, *čapat ražinu).* Odatle pridjev **ruzav* (sufiks kao u *rdav),* koji je potvrđen u inhoativu *zarüzavit* = *zaruzinâti* (Vrgada). Od mlet. *růzěná* < lat. *aerugine,* sa zamjenom dočetka *-ene* slav. augmentativnim sufiksom *-ina.* Lat. *aerugo* je izvedenica od *aes,* gen. *aeris.* V. *ram.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 119. Jurišić, *NVj* 45, 183. *REW*[3] 243. *Rosamani* 909.

ruždija f (Bosna i Hercegovina) = *ruzdya* (Kosmet) »muslimanska niža srednja škola, produženje osnovne (mektebe, v.) ili građanske škole«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *rušdijje)* iz školske terminologije.

Lit.: ARj 14, 353. *Elezović 2,* 184.

ružđiti, *-im* impf. (Jambrešić, objekt *kukuruz, grašak)* = *ružđiti, -im* (Vodice) *(na-),* bez *đ, d* slov. *ružiti, ružim* (objekti *fižol, grah, orehe, koruzo)* »Ijuštiti, lupiti mahunasto povrće«. Kol. na *-inje ružmje* (Kosinj, Lika) »suhe komuške«. Upor. slov. *ružina* »lupine« > *ružinje.* Glede postanja upor. *Ijuštiti, lūždíti* (ŽK).

Lit.: ARj 14, 353. *Pleteršnik 2,* 446. Ribarić, *SDZb 9,* 188. Matzenauer, *LF* 17, 198.

ružičalo n (Vuk, Srijem) »drugi ponedjeljnik poslije Uskrsa, koji se u Banatu zove i pobušeni ponedjeljnik (part. perf. pas. od pf. *pobusiti* »učiniti kao bus«, impf, *pokušavati,* tako zovu zbog toga što je tada običaj ići na grobove i *pobušavati* ih, snabdjeti ih *busenima',* tada se naime trava obnavlja)«. Daničić, *Osn.* 123 doveo je tu izvedenicu ispravno u vezu s *rosália* iz balkanskog latiniteta > *rusalje* (v.). To se ima shvatiti tako da je mjesto lat. *rosa* došao deminutiv *ružica* (v.). Sufiks *-ah* (tip *ogledalo, sjedalo)* pretpostavlja postojanje inhoativa na *-eti ružičati* »kad se priroda ružica, kad počinju rasti ruže«. Murko prevodi taj izraz na njemački sa »Montag des Rosenerneuerns, Fest an diesen Tage«. Sufiks *-alo* se objašnjava varijantom *družičalo,* što Vuk dovodi u vezu s *družičati se,* jer se tada momčad i djevojke *družičaju,* tj. opletu vijence od vrbovih mladica, pa se kroza nj ljube, mijenjajući ih itd. Muškarci postaju pobratimi, ženske druge. Vlasi kažu *kumača,* bit će zacijelo *cumătră, DLR* 976. Sve je to u vezi s balkansko-lat. *rosália* »godišnje

kićenje grobova ružama, escae resales, gozbe tom prilikom«. Usp. i pod *rùsalje.*

Lit.: ARj 2, 814. 14, 356. Mûrko, *WttS 2,* 89. 142 (cf. *RSI 5,* 123).

rvati se, *-lm* pored *-am* impf. (13. v., Vuk) *(do-, iz-, izu-, na-, nad-i ob-, obu-, po-, ot-, s-, sa-, su-, «-)* = (sa *h* pred sonantnim *r) hrvati se* — na *-éti rvjeti, -im* (16. v., u *rveća crkva* »ecclesia militane«, Budinić), sveslav. i praslav. rit;-, »1° čupati (Domentijan), 2° ringen, napadati, jurišati, 3° jačati se, 4° nastojati (Crna Gora)«, danas samo refleksiv, nekada s direktnim objektom *(četu, grad).* Ne nalazi se u hrv.-kajk. Stcslav. *гъ aii* »evellere«, tako i rus., slov. »mit der Wurzel ausreissen, čupati, pukati (ŽK) > raufen«. Suglasnik *r* gubi sonantnost u *urvati, oburvati, urvina, survali se* »stropoštati se«. Postverbal *rva* f (Kavanjin, Sasin, nepouzdano). Radne imenice na *-āž rvāč,* gen. *-ača* (Vuk), s augmentativom *rvačina* (Pavlinović), na *-lac rvalac* »borac«. Na *-alo rvalo* n (Dalmacija) »vrsta motike«. Na *-alište raaliste.* Na *-iça* (Dušanov zakonik) *rvalica f* »rixa«. Apstrakti na *-nja rvnja* f, na *-anja rvanja* »borba«. Na *-ina ürvina* f »1° strm obronak, 2° (u narodnoj pjesmi oronim) planina«. Poimeničen part. perf. pas. **rven:* na *-ik* stcslav. *nvenik* »puteus«, na *-ica rvenica* »1° jama, voda, 2° toponim (1364)«; *rvenik* »jarak« = *Ervenik* (Dalmacija), složenica *rvotočina* (također rus.) »izrovana zemlja« = *revotočina* »jarak kuda voda reve ili je revala, vodojaža (Ljubiša)«. Po pučkoj etimologiji izvodi se od istog korijena i etnik *Hrvat,* što je posve pogrešno, jer *h-* u toj riječi pripada osnovi, a *h* u *hrvati se* došao je naknadno (upor. bug. *otrava)* zbog jake aspiracije kod izgovora sonantnog *h* kao i kod samoglasa *a.* Dočetak *-at* nije sufiks identičan s pridjevskim *-ăt.* Rumunji posudiše *a zarvi* »streiten«, odatle njihov postverbal *zarvă* »Streitigkeit, Zänkerei«, pored onomatopejskog *zărvăi* »lärmen« *(-ăi* < stcslav. -α/ρ). Značajno je da *rvati* s prefiksom *za* - nije potvrđeno u slavinama. Postanjem je najniži prijevojni štępen od ie. baze **ereu-: *erou-: *eru-: *eru-.* Prema tome ide etimologijski u seriju *runo, ruho, ruta, rutav, runjav* (v.), *rovati* (v.), *riti* (v.), *rilo* (v.).

Lit.: ARj 2, 663. 4, 301. 8, 477. 602. 14, 358-68. *Miklošič* 283. 285. *Holub-Kopečný* 319. *Bruckner* 470. *Mladenov* 565. *Tiktin* 1797. *WP 2,* 352. *Trautmann* 247. Holthausen, *IF* 20, 319.

řzan, gen. *-ana* m (Vuk) »loj i vosak smiješan zajedno«. Ako je od turskog *rugan,* nejasno je *z* mjesto *g.*

Lit.: ARj 14, 368. Matzenauer, *LF* 17, 198.

rzati, *rže* impf. (Vuk, subjekt *konj) (na-, za-)* — (s prijenosom *ž* iz prezenta u inf., upor. češ. *rzáti) rzati, -e* pored *-a* i *-i,* posljednje zbog toga što se osjećalo *rzati* kao da je od *ržeti* = *ržiti, -i* (upor. połj. *rżeć),* sveslav. i praslav. "rar-, »njištati, wiechern«. Na *-ea ria* f »rzanje« = na *-nja ržnja.* Pridjev *rzljiv* »koji često rže«. Na *-ač rzal* (argot, boškački, Kosmet) »konj«, s pridjevom na *-ski rzački kalac* »ječam«. Na *-alica rzalica* f (Lika) »kobila«. Glagol se osjeća kao onomatopeja. Zbog toga dobiva onomatopejske nastavke *-et, -at, -ot* i sa zamjenom samoglasnika *z* sa punijom grupom *zg ržetati* = *rzatati* (Proroci) = *rzgotati* »isto«. S posljednjim oblikom upor. onomatopeju *rozgotati* (v.) »smijati se glasno« i polj. *rzegotać.* Stcslav. *rzzati.* Ie. je onomatopejski korijen **reu-, *reu-, *ru-, *ru-,* kojim se podražuje zvuk (upor. *revati, rujan, v.);* bio je raširen formantom *ğ* = slav. *z: *reuğ-: *ruğ-,* upor. lat. *rugire,* gr. ἐρεύγομαι, ἐρύγμηλος (o biku).

Lit.: ARj 12, 602. 14, 368-9. *Elezović* 2, 177. Miklošič 285. *Holub-Kopečný* 321. *Bruckner* 478. *Trautmann* 248. *WP* 2, 350. Scheftelowitz, *KZ* 54, 235. Nehring, *IF* 4, 401. Matzenauer, *LF* 18, 241-242. *Boisacq*[3] 285.

ržak, gen. *řška* m (Vinkovci i okolica) »1° sud za vodu načinjen od tikve ili bakra, 2° velika kašika, žlica«.

Lit.: ARj 14, 370.

ržun m (Stulić, Mateić; piše u Stulića *arzuri)* »munja, grom, trijesak«. Pridjev na *-ovit ržovit* (Stulić: *aržoviť)* »koji pripada munji, gromu«. [Isto što *ršum* »isto«, v. pod *heršum,* sa *rš* > *ì š,* kao *Persija* > *Perzija].*

Lit.: ARj 14, 371.

s, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **sbn-,* prijedlog s gen., ák. i instr. i prefiks. Pojavljuje se u hrv.-srp. jeziku u 12 likova: 1) s kao prijedlog i prefiks pred jednostavnim bezvučnim suglasnicima i samoglasnicima (tipovi: 5 *majkom, s ocem, steći), 2) (ъ > a) sa* pred suglasničkim grupama ili da se izbjegne palatalizacija ili asimilacija: *sasvim* (Vuk) = *sasvêm* (Kosmet) = = *vasvêm* (Kosmet), *sasrěd, sakriti se* pored *skriti se, sa njim* pored í *njim* ili í *njim, sačekati* pored *šćekati, savjet* pored *svit* (ŽK) < stcslav. *sbvetb, savjest* pored *svijest* (semantička varijacija), *sasipati, sastaviti, saseliti se, sasjeći;* 3) (asimilacija) *z* pred zvučnim suglasnicima: *zbor* »Versammlung« pored *sabor* »skupština« (tu je nastala i semantička varijacija), *zbog, zdrav;* u narječjima nastade generalizacija *z* »cum« (hrv.-kajk.) i zamjena prijedloga i prefiksa *iz* (upor. *zgubili* pored *izgubiti,* ŽK); 4) *ž* (asimilacija) pred palatalima: *ž njim* (hrv.-kajk.); 5) (asimilacija) ś pred palatalima: *šćeliti se* (Vuk) pored *sučeliti se, sljubiti* pored *sljubiti se;* 6) *si* pred suglasničkim grupama (glede *-i* upor. *izibrati* ŽK, *raziznăti* ŽK) : u starohrvatskom imenu župe *Sidraga* (upor. slov. *sódrag* »Schlucht«); 7) *zi* (čakavski) pred suglasničkim grupama (aí *krumpiri,* Krk); 8) reduplikacijom sās (Osijek, nekadašnja južna Ugarska — Vojvodina uz Dunav, Kosmet) = *sős* (NR Makedonija, i búg. *sas).* Reduplikacija se nalazi i u poljskom. Izazvana je težnjom jezika da izbjegne tim velikim mijenjanjima i da očuva neizmijenjen osnovni njegov suglasnik; 9) *sis* (Jačke); 10) *sn* samo kao arhaizam u *snimiti* = *slimiti* (disimilacija), *snětí, snămem* (ŽK) < stcslav. *sbneti, odjeti;* upor. češ. *sněm* prema hrv.-srp. *sajam* i prema čak. *serrienj* (čakavski; Krk, toponim); oblik *sn* nastao je iz praslav. *ssn- pred samoglasnikom; to je niži prijevojni štěpen od praslav. *so;* 11) *su*< stcslav. *SǤ-,* koji se upotrebljava najčešće kao pridjevski, imenički i glagolski prefiks (tipovi: *sulud, susjed, sudjelovati,* toponim *Sutiska* = *Sutjeska,* upor. polj. *Sąciask),* rjeđe u narječjima (Dobrota, Perast, Makarska, Crna Gora, Grgur iz Vareša, Martić, Pavlinović, narodna pjesma} kao prijedlog *su dva, su tri druga;* 12) u posuđenicama iz crkvenog jezika sa > *so-: sojedîmt se* (Kosmet), *sobranje, sočetanije, sačiniti* (samo Stulić). Kao prijedlog s instrumentalom s znači »cum«. Kao u rumunjskom jeziku može zamijeniti veznik *i,* upor. *Odolja z deliju* (Dečanski hrisovulj). Dolazi i u pleonazmu; tako 1198 — 1199: *priobretohb odb monske zemle Zetu i sb gradovi.* Upor. rum. *doi şi cu doi fac patru* »dva i dva su četiri«. Prijedlog s s gen. znači »dieseits, von oben herab«: s *ove strane,* upor. frazu î *kôlca s konopca* (Kosmet) »najgore«, s *reda* »od reda«. S akuzativom izraz *biti sa nj* (Marulić) »svladati, biti jači«, upor. češ. *nejsem s to* »ne mogu«; pravac kretanja od subjekta dalje, »jenseits«: *otišao s onu stranu brave.* Kao imenički i glagolski prefiks *s* znači blizinu (jedan uz drugoga) : *susjed;* zajednicu: *zbor, sabor, združiti, sudjelovati, zbivati;* kao pridjevski prefiks »napola, blizu nečemu«: *sulud, sugranut.* Dolazi i u prevedenicam, gdje mu je teško odrediti značenje sa gledišta naše tvorbe riječi. To se vidi iz prijevoda gr. συνειδός = συνείδησις = *conscientia* > *savjest* = lit. *sanžinė (žinoti* = *věděti* »znati«); *spovid* (čakavski) »confessio« od *confiteor,* gdje je književnom jeziku nerazumljiv prefiks pa je zamijenjen razumljivijim *ispovijed.* Kao u tal. *ex* > *s* što znači pojačanje značenja, npr. *sporco* »vrlo zamazano«, *sporchezza,* dogada se nešto slična i s našim prefiksom. To se značenje razvilo iz značenja zajednice. Tako u *srušiti* perfektiv s prefiksom s izražava potpuno izvršenu radnju. Isto i u *sakriti* = *skriti.* Tu se gotovo više ne osjeća zajednica u vršenju glagolske radnje. Praslav. sa nastao je iz sая- pred suglasnicima onako kako se saro razvio iz *saиo < ie. **kntom,* lat. *centum.* To *sm-* pretpostavlja za baltoslav. zajednicu **sun* < ie. **s̥m,* što je niži prijevojni štěpen od **som.* Litavski jezik ima *su* kao prijedlog i prefiks: *su broliu* »s bratom«, *sudië* »zbogom«, *sudéti* »spojiti«, stprus. *sem steimans* »s tima«. Ie. je korijen **sem-* »jedan, ujedno, zajedno«

zastupljen u grčkom brojniku εις, μία, ἕν, arm. *mi,* lat. *sem-per,* u prijevojnom štěpenu *srn* > gr. ἁ-παξ, lat. *sim-plex, semel,* sanskr. *sa-hd* »zajednički«. Taj prijevojni štěpen zastupljen je i u grčkom prefiksu συν < ξυν (nalazi se i u internacionalnim riječima *simpatija, sintaksa* itd.), a to je viši prijevojni štěpen **som* jednako u baltoslav. kao i u sanskrtu *sam* »zajedno, zugleich, mit, sa, cum«, prefiks u *samjogas* »spajanje« (glede *jogas* v. *igái), samplovas* »mnoštvo« (glede *pļavas* v. *plivati),* avesta *ham* (== perz *ham,* koje se nalazi kod nas u turcizmu perzijskog podrijetla, perz. *hämšehri* > *(h)emšerija* »sugrađanin«), gr. ὁμός »isti, jednak« (odatle internacionalno *homoseksualac).* Za ie. prijevoj **som-* postoji potpuna baltoslavenska paralela: praslav. *sę* = stprus. *san-insle,* lit. *san-* kao imenički prefiks, lot. *suo-* kao prijedlog i glagolski prefiks. Potpunu paralelu za semantički razvitak prijedloga iz pojma blizine pruža fr. *avec* < lat. *apud hoc* »kod toga, uza to, blizu toga > cum«, koji je nestao u francuskom kao prefiks, a očuvao se samo kao prijedlog. Prema Meilletu praslav. *st* odgovara gr. κατά (nalazi se često u internacionalnim riječima: *katastrofa, kataplazma,* itd.) »du haut de, von, heraus« < ie. **kņta.* Ako je tako, pomiješalo se u praslav. s više izvora. Prijedlog *sí* veže se s genitivom ili akuzativom imenice *bok* »latus« u nov prijedlog uzročnog značenja: *zbog* < *sb boka,* u kojem je dočetno *-a* otpalo, jer se smatralo varijabilno kao u prilozima. Dočetno *-k* > *-g* nastalo je pred zvučnim suglasnicima i odatle u pismu generazirano. Veže se i sa *proti* = *sprati* (ŽK) = *suprot* (ŽK, prilog), u sandhi **suprotj* > *suproć, suproću* < *spprotup.* Od prijedloga i prefiksa *sz-* treba razlikovati prvobitan prilog ss-, koji je posvema srastao s korijenom u *zdrav* (v.), *smrt* (v.) i *smjeti* (v.), a značio je »vrlo, veoma, dobro, jako«. Ne postoji u sintagmi. Paralela mu je u sanskrtu *su-* i *sva-: su-hrda* »prijatelj«, *su-kham* »sreća«, *su-taptas* »veoma topal«, *sva-dhitas* = *su-dhitas* »zdrav«, u gr. ὑ-γιής »zdrav«, u stperz. *hu-* »vrlo« i u stir, *su-, so-.* Odnos praslav. sr. premda mu odgovara značenjem, a možda i postanjem, prema lat. *com* (prefiks čest u internacionalnim riječima *konferencija, kooperacija, kooperativan* itd.) = *cum* (prijedlog), nije posve jasan; ni to kako s odgovara got. *ga- (gamains* > nvnjem. *gemein)* = lat. *communis* (internacionalno *komunist, komuna).*

Lit.: ARj 14, 372-397. 904. 15, 871. ЛГЈ 3, 82-83. 6, 139-151. Stevanović, *NJ,* n. s., l, 108. si. Belić, *JF* 8, 142-145. *JF* 18, 97. Kostić, *NJ* 5, 37-40. Rožić, *NVj* 39, 205-219 (cf. *JF* 11, 299). *Elezović 2,* 188, 203. 540. Matić, *ASPh* 31, 477. Jagić, *ASPh* 33, 611. 32, 620. Rendjeo, Krček, *ASPh* 34, 621. Pintar, *ASPh* 35, 608-610. (cf. *IJb* 3, 165). *Miklošič* 315. *Holub-Kopečný* 325. *Bruckner* 482. 641. *KZ 42,* 368. *Mladenov* 619. *Trautmann* 249. *WP* 1, 459. 2, 490. Štrekelj, *DAW* 50, 74. 76. Meyer, *Ngr. 2,* 100. Rozwadowski, *RSl 2,* 94. si. Curtius, *Grundzüge* br. 598 (cf. Schrijnen, *KZ* 39, 487). Jagić, *ASPh* 18, 267-268. Meillet, *MSLP* 9, 49-55. (cf. *AnzIF 7,* 164). *BSLP* 8, CX. Meillet, *Et.* n. 1 (cf. *AnzIF* 21, 81). Kretschmer, *KZ* 31, 416-417. *Boisacq** 680. 420-421. 702. Oštir, *WuS* 3,208. Baudouin de Courtenay, *Festschrift A. Brückner* (cf. *IJb* 13, 310). Blankenstein, *IF* 21, 113-114. Günther, *IF* 20, 62. 120. Pedersen, *IF* 5, 60. Zubatý, *Festschrift Baudouin de Courtenay* 78 (cf. *IJb* 9, 197). Putanec, *Slovo* 13, 162-3.

saanar m (narodna pjesma, Vranje, Srbija, Milićević) »carev poštovalac, koji se moli za zdravlje carevo«.

Lit.: ARj 14, 397.

saat m (Vuk, Kosmet) = *săhat,* gen. *šahta — (aha > á) sat* (Vuk, danas općenito u oba dijela književnog i saobraćajnog govora, prvobitno samo u istočnom), »1° mjera vremena, čas, 2° sprava koja to pokazuje, časovnik, (na zapadu) ura, vura (hrv.-kajk.)«. Pridjev na *-ьn satni,* poimeničen na *-nica satnica,* današnji školski termin, »raspored sati«, odatle *satničar,* isto tako industrijsko-privredni termin *satnica* »iznos plaće na sat«, i *satničar* »koji radi na sat«. Deminutiv na *-ić satić* (Kačić). Na *-džija: sahadžija* = *sadzija* (Vuk) pored *sačija* (Bosna i Hercegovina) = *saatč'ija* (Kosmet) = *satčija* m »urar na zapadu, časovničar« prema f *sātčinica* »1° urarska radnja, 2° žena urarova« = *sajdžija.* Prilozi u Kosmetu: *taj saat* »odmah«, *saat pre* »što prije«, *saat iz saata* »svaki čas«. Složenica *sâhat-kúla* (u bosanskim gradovima). S turskom postpozicijom *-ile* »cum« *sahtue* »uzvik, pozdrav onome koji ide na put, u dobri čas«. Veže se s uzvikom *(K)ej: ej sakatile,* što se često izgovara sa *d* mjesto í: *hej sadile,* na što polaznik odgovara *hej dovale* < *dova* (v.) + *-ile* »sa dobrom molitvom«. Prijelaz *tud* objašnjava se unakrštenjem sa ar. *saaaet* »sreća«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sa'at,* tur. *saatçi, saatçilik)* iz terminologije za vrijeme: bug., arb. *sahat,* cine. *saháte* f, *săhătci* »horloger«, *săhătcilîche* »métier d'horloger, horlogerie«, *sâhaffiar* (drugi dio je perz., v. *zuhim-car, šićar)* »personne qui, quelques heures avant la noce, annonce à la fiancée l'arrivée du futur«.

Lit.: ARj 14, 397. 490-93. 503. 698-9. *NJ* 3, 126. *Elezović 2,* 189. *JF* 14, 204. *GM* 377. *Mladenov* 570. *Pascu 2,* 160., br. 914.

sàbah, gen. *sabaha* (Bosna i Hercegovina: *prije sabaha)* = gen. *sabaja* m *(od sabaja jutrošnjega)* = *sabâ,* pored *saba,* gen. *-äa* (Kosmet) »1° zora, 2° jutarnja molitva *(hodža uči saba)«,* indeklinabile u apozitivnoj složenici *saba(h) zora* = *sâba-zôra* (Kosmet) »praskozorje« *(do sabah-zore, saba-zora je', saba-zorom uranile,* narodna pjesma). To se može smatrati i kao složenica tipa *dževiz--orah,* toponim *Linguaglossa* (Sicilija), u kojoj drugi dio prevodi prvi. Odatle pridjev na *-ski sabazorski vjetrovi.* Veže se u *ševk sabâ* »još ranije od sabaha« (< tur. *şafak* < ar. *šäfak* »crvenilo na nebu pri izlasku ili zalasku sunca«), *sabahajir, sabanäjrola* (Kosmet) < tur. rečenica *sabahın hair ola* »dobro ti jutro bilo (ironički)«. S turskom postpozicijom *-ile* »cum« prilog *săbaile* = *sabâjle* = *sobãjle* (Kosmet) »zorom, sutra u jutro«, veže se *jütre sabâjle* (Kosmet). Deminutiv *sabaščić* (Županjac, Duvno, Bosna) »cvijet koji se sadi u vrtu (jutrom)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sabah)* iz svagdanje terminologije: bug. *sábahle, sabáile,* arb. *sabah.*

Lit.: ARj 14, 397-99. *Elezović 2,* 189. 250. Korsch, *ASPh 9,* 665. *GM* 376. *Školjić*[2] 587.

sàbat m (Vinkovci) »četvrti dan vašara, kad je slobodno prodavati robu (prva tri dana prodaje se samo marva)«. Od madž. slavizmą *szabad* (v. *sloboda).*

Lit.: ARj 14, 399.

sabija f (Banja Luka) = *sabija* f, m (Kosmet) »malo muško ili žesko dijete« = *sabijan* (Travnik) = *sibjãn* (Mostar). Složenica *sibjan mektebi* = *mekteb-i-sibjan* (Kosmet) »muslimansko dječje zabavište«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sabi* < ar. *sabü,* pl. tur. *sibjan).* Usp. i pod *sibijān.*

Lit.: ARj 14, 399. *Elezović 2,* 190. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 639. *Školjić** 538. 562-3.

Sabin m (16. v.) prema f *Sabina,* dubrovačko lično ime (latinizam), odatle hipokoristik *Sábo, Sabe* (s tal. *v* < lat. *b) Savin* (1423), odatle hipokoristik na *-ko Savko* (14. v.). Od lat. *Sabinus* m prema f *Sabina, Savina,* vrlo rašireno lično ime u svim srednjovjekovnim gradovima Dalmacije od 12. v., jedan od rijetkih ostataka rimske antroponimije.

Lit.: ARj 14, 400. 731. Jireček, *Romanen 2,* 57.

sablûn m (Cres, Istra), pridjev na *-at sablunât* (Vodice, Istra) »pjeskovit« = (metateza) *salbun,* gen. *-una* m (Rab, Split, Marulić), odatle toponim (naziv uvale) na *-aria* > *-ara Salbunara,* slov. *sablûm* (Notranjsko) = (/ disimilacijom ispalo) *sabun* (Kavanjin) = (asimilacija / — *n* > *m* — *n) sambun,* gen. *-una* (Molat) = *sanbûn* (Božava) »pijesak koji se upotrebljava za pravljenje matterà, pržina (razlika prema *šljunak škalja)*»·. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. augmentaţivne izvedenice na *-one* od *sabulum,* tal. *sabbione* od *sabbia,* gask. *sablun,* pik. *sablõ.* Značajna je za Dubrovnik zamjena *b* oskičko--umbrijskim / (lat. dijalekatske *psaflom* > **safulum)* > hrv. *p saplūn,* gen. *-una* (16. i 17. v., Vetranie) »isto«, odatle naziv uvale *Saplunara* (Mljet) = (metateza) *salpun* (Belostenec, koji označuje tu riječ kao dalmatinsku). Upor. još slov. *sabra* = *sodra* »Schlo?-sen, tuča, grad« < *sabuļa* > tal. *sabbia.* Talijanizam je *sabjun* m (Kućište) i *sablja* m »pijesak u kojem živi riba zbôgula (v.)«.

Lit.: ARj 14, 406. 423. 534. 630. Skok, *Slávia* 194. 213. 228. *REW** 7484.

sablja f (15. v., Vuk) = *sabja* (Crna Gora) = (1417) *sabija* (Dubrovnik), sveslav., a ipak nije praslav., jer je ušla u slavine u 12. i 13. v. za mongolskih provala; iz slavenskih jezika riječ se raširila po čitavoj Evropi, »1° Säbel, corda, 2° (metafora) iris, perunika, 3° riba«. Samo u južnoslavenskom s početnim suglasnikom *s-,* u sjevernim slavinama *š* i / mjesto *lj.* Kao apozicija uz tu riječ dolaze imenice značenja odakle potječe *sablja: alamanka, dimiskinja — -šćija* (od *Damaska), -inja, madžarkinja, šamlijanka* (od tur. *samlı* »Damaszener«). Pored toga i novo stvorene apozicije *postalıca, navalija, oštrica, starokovka, rđavka.* Pridjev na *-ast sabljast.* Na *-as sabijaš.* Na *-ák sabljak* (Istra) »riba«. Na *-an sabijan* »perunika«. Na *-ar sabljar* »1° perunika, 2° ptica, 3° riba, 4° kornjaš«. Na *-ara sabljara* = na *-arka sabljarka* »1° ptica, 2° koza, 3° riba«. Deminutiv na *-iça sâbljica* »perunika«. Augmentativ *sabljètina.* S južnoslavenskim idu zajedno madž. *szablya,* rum. *sabie* f, s glagolom *a săbia,* arb. *sable — sobeje* = *cabëjë.* Podrijetla je po svoj prilici uralo-altajskoga,

upór. madž. *szabni* »rezati« (v. *sabol),* tursko-tatarski *sap-, sab-* »frapper«, kirg. *saba* »festschlagen«, *sapı* »vrsta sablje«.

Lit.: ARj 14, 406–411. *Miklošič* 287. *Holub-Kopečný* 367. *Bruckner* 538. *Mladenov* 566. R. van der Meulen (cf. *RES 23,* 167). *REW** 7484. *GM* 376.

sabol m (18. v., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Patacie) »1° krojač, šnajdar (ŽK, Krasić)« prema f *sabolica,* također slov. *sabol, sambolj, sabólek* (u Prekomurju); prezimena *Sabol* (1702, Osijek), na *-ič* (1697, Peteranci) i na *-ovii.* Pridjev na *-ski sabahki.* Na *-íja sabolija î* »krojački zanat«. Na *-nica sabolnica* »krojačnica«. Isto je *sàbov,* gen. *-ova* (1711, Vuk, Vojvodina) »abadžija«. Pridjev na *-Ijev sabovljev,* na *-ski sabovskî.* Složenica *smsabõv* m (Vojvodina) »krojač koji pravi haljine od prostog sukna«. Od madž. *szabó, szürszabó* (glede *szűr,* upór. *surka},* madž. particip prez. akt. od *szabni* »rezati«. Upor. glede tvorbe *lopov* < madž. *lopó,* od *lopni.* Dočetno *-l* nastalo je od bilabijalnog elementa u stmadž. dvoglasu *-ou* > *-ő.*

Lit.: ARj 14,416. Jonke, *Rad*275, 81. *Pleteršnik 2,* 448. *Miklošič* 287. Štrekelj, *DA W* 50,11.

sabor m (Hercegovina, Makarska) = *sabur* (Rab) »planinska biljka, aloj, santolina chamaecyparissus«. Od ar. *sabbara* »aloj« preko neodređenog talijanskog narječja ili preko turskoga. [Usp. pod *sabaroti].*

Lit.: ARj 14, 419. 423. *REW*[3] 7478 b.

sâboroti (Kosmet) »ljekovita istočnjačka biljka s otoka Sokotore«, gola neadaptirana turska sintagma, ar. *sabr* i tur. *ot* »trava«, s postpozicijom i. Balkanski turcizam iz oblasti botanike: rum. *sabor* »Aloe«, ngr. σαπούρ, σαπουρατή. [Usp. pod *sabor].*

Lit.: Elezović 2, 190. *Tiktin* 1350. *Lokotsch* 1745.

sàbur (Banja Luka, Mostar), uzvik, »pretrpi« = *sabor* (Kosmet, uz *činiti,* indeklinabile) »strpi se, strpljenje«. Sintagma *sabor selamet* (v.) »strpljen spašen«. Denominai na *-iti saboriti* (Pavlinović) = *prisaboriti* »strpljivo čekati«), imperativ *posàburi* (Banja Luka) »strpi se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sabr)* iz terminologije običnog života: bug. *sabur,* arb. *sabër* »Geduld«, ngr. σάμπρι.

Lit.: ARj 14, 423. Skok, *Slávia 15,* 489., br. 610. *GM* 376. *Elezović 2,* 190. *Mladenov* t ć. *Škaljić*[1] 539.

sac, gen. *sača* m (Vuk, Srijem, Mostar,. Riječka nahija, Crna Gora, Kosmet) = *sadž,.* gen. *sādža* (Dubrovnik) »peka, crijepanj, vrsnik«. Deminutiv na *-ica šačica* f (Bosna). Odatle *sadžāk* m (Kosmet, Crna Gora, Otok,. Varoš, Slavonija, Lika, Mostar) »tronožac od gvozda« = *sažak* (Divković) »Untersatz der Pfanne«. Balkanski turcizam (tur. *sac,* sintagma *sac ayak* »(upravo) noga od sača«) iz terminologije kuhinjskog suda: bug. *sac,* arb *saç.* Ovamo kao metafora *sac* m (Bosna) »biljka isatis tinctoria«.

Lit.: ARj 14, 424–3. 490. *Elezović 2,* 204. *GM* 379. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 641. 645. *Škaljić*[1]· 539.

sacerdot m (Ivan Držić) »svećenik«. Apstraktum na *-ium sacerdócio* n (isti) »svećeničko zvanje«. Latinizam prema tal. izgovoru *sacerdote, sacerdozio* < lat. *sacerdos,* gen. *-tis, -tium.*

Lit.: ARj 14, 424.

sačma f (Vuk) = *sačma* (Kosmet) »1° sitno zrno od olova za pušku, šrot, menecal, 2° (sinegdoha) mreža za hvatanje ribe, rečiiak (v.), 3° (metafora) lagarije, neskladne riječi, 4° *(sačma—vez}* svilen, zlatni ili pomiješan, vez koji se utkiva odmah tkanjem u burundžuk (v.), vez (muslimanska narodna pjesma«). Na *-U sitna sačmalija* (narodna pjesma), *gaće sačmalije, sačmali peşkir* prema značenju 4°. Na *-arica sačmarica* (Osijek) prema značenju 2°, nazvana tako jer ima olovo. Denominal na *-ati (gaće sačmalije zlatom) nasaimati.* Pridjev na *-en sačmen* (~a *košulja)* prema značenju 2°. Prilog: *(sijati) sačmom* (kukuruz) »ne štedeći zrnje« = *sejat na sačmu* (Kosmet), na *-iti usačmiti.* Od iste je osnove sa turskim sufiksom *-ák* (v. *konaK) sačak* (narodna pjesma muslimanska) »dimnjak, streha, potkrovno željezo«. Na *-ilo sàčilo* (Vinkovci) »na motki kesa koja se vuče po vodi i njom se hvata riba«. Balkanski turcizam (tur. apstraktum ili skraćeni infinitivi na *-ma saçma* od glagola *saçmak* »schleudern, unterstreuen«, *saçak* »ono što je rastureno, Franse«) iz terminologije puške: rum. *sageac* »Franse« (pomiješano sa *sacak,* v.), bug. *sačma, sačák,* arb. *saçm* m *(-a* odbačeno jer se osjećalo kao nastavak pl. *-a).*

Lit.: ARj 14, 425. *Elezović 2,* 204. *Mladenov* 570. *Lokotsch* 1748. *GM* 380. *Deny* д559.

saćin indeklinabilni pridjev = *saćim (n > m* kao u *bedem,* v.) (uz *učiniti se}* »miran, tih«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sak'in).*

Lit.: ARj 14, 429. Skok, *Slávia 15,* 489

saćura f (Vuk) »kotarica od slame« = *saćer* (ŽK) »košarica spletena od vitrica (v.); služi za branje graha, ima lucanj (v.)« = *saćerac* m (Jambrešić) »rogožarić«. Deminutiv na *-ica saćurica* f (Vuk, Srijem, upor. naslov Okrugićeve drame *Sačurica i subara}.* Od madž. *szatyor* »Zaine, Marktkorb, Zecker« = *szatyra* (Ballagi).

Lit.: ARj 14, 428–29.

säd = *sada* (Vuk) = *sadaj* (15. v., s deiksom i, Zoranie, upor. slov. *zdaj) — sadaja = sadaa* (15. v.) = (s deiksom *k} sadak* pored *sadaka* = (s deiksom *r* < *že} sadar = sadara — sadare = sadarica* (Vodopic) = *sadarice* = *sadakar = sedar* (hrv., narodna pjesma) = *sadaker* (Retkovci, Slavonija) = (prema *kade, onade, tade)* sòde (13. v.) = (s deiksama) *sàdek — sadéka = sadékar — sadeke = sader = soderà = sadekarena* = (s deiksom *n) saden = sadi* (14. v.) = (analogijski prema *odmah} sadah.* Veže se s prijedlozima: *do, od, po* (južni krajevi kao u *po danas), za,* ъ »u«. Upor. *odsele, dosele* (v.). Upotrebljava se distributivno *sad (ovo) sad (ono).* U korelaciji *sada tada* »od vremena do vremena«, *sada i vazda* »uvijek«. Može se opetovati *sad sad* »evo, evo«, *sad za sad* (Travnik). Upor. lat. *jam jam,* tal. *orora.* Samoglasnik *a* je nastao od mekog (palatalnog) vokala ь u stcslav. vremenskom prilogu **sb(gb)da* od pokazne zamjenice *sub = saj* (v.), s priloškim sufiksom *-(gb)da* = *-da* (v.), koji varira sa *-ga* (bug.). Najstarija je potvrda 1210. *seda* (Dubrovnik). Nema £б kao ni stcslav. *tъgъda* > *tada.* Mjesto *-da* nalazi se *-g(d)* u *sag* (Peć, Vlasotinci, Kosmet), *sage* (Gojbulja), *dosak = dosag, -e, -ena; segi* (Domentijan). Upor. bug. *sega.* Praslav. *(*sbda)* vremenski prilog za izraz momentanosti u značenju »nunc, jako (v.), odmah«. Pridjevi: *sadakan* (Istra, nastavak od deminutiva), s prilogom *sadahna = sadahla.* Na *-nji* (prema *danji) sàdanjï* (14. v., slov. *sedanji),* poimeničen u f *sadanja* (18. v., Dubrovnik) »sadašnji običaj«, prilog *na sadanju,* proširen na *-ski sadanjski* (Stulić), na *-šnji* (prema *današnji, jutrašnji)* stcslav. *sbdašbnb* > *sadašanj* (Stulić), danas samo određeno *sadašnji* (14. v.), poimeničen na *-ica sadašnjica,* na *-ost sadašnjost.* Jambrešićeva *sadašnjina* nije ušla u jezik. Prema *sadi* tvori se *sadinji* (14-18. v.) i *sadišnji* (1391). Od *šega* »sada« *segašbnb* (1253, upor. bug. *segášen), segašne vreme* (1512). Zabilježiti treba još vezu *i + sbda* > hrv.-kajk. i slov. *izda* »išće, jošće, jošte, joštere, još«.

Lit.: ARj 4, 146. 14, 431–4. 445–6. *Pleteršnik* 1, 304. *Elezović* 2, 148. 192. *Miklošič* 297. *Holub-Kopečný* 434. 329. *Mladenov* 577.

sadak, gen. *-aka* (Vuk, Dalmacija, Sinj, dolina rijeke Cetine) = *sadak,* gen. *-tka* m (Ravni kotari, Dalmacija) »izvezen prsluk od seljačke tkanine, plavetan ili crven djevojački zobun (Petrovo polje)«. Možda ide ovamo kao deminutiv na -ьс > *-ac sadačac,* gen. *-čca* (Stulić) pored *sadak,* gen. *satka* m »biljka (ako je riječ metafora)« [usp. tal. *piantacella* »isto«, dakle prema *sad, saditi?].*

Lit.: ARj 14, 436–7.

sadaka f (Banja Luka, Mostar) = *sadaka* pored *sadakaja (-ja* je dodatak kao u *odaja* < tur. *oda}* »milostinja, prosjak«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sadake).*

Lit.: ARj 14, 437. *Elezović 2,* 193. Skok, *Slávia 15,* 489., .br. 643. *Školjić"* 540.

sáde (uz *anterija, bez, platno,* Vuk) = *sadi-platno* »ravnik« = *sade* (uz *kava* »bez šećera«), indeklinabilni pridjev, »prost, koji nije složen, ili ukrašen (protivno *vezeno}«,* prilog u značenju »bloss, allein« *(sad' ostaše u ruke balčaci),* »nur, samo, salt (v.)«. Na *-luk sadeluk* (Kralje, Turska Hrvatska) »bez urneka za vezenje«. Na *-li sadelija f* (Kosmet) »puška ledenica (Crna Gora), srebrna puška«. Kako je pridjev indeklinabilan, razumljivo je da od sintagme nastaju složenice *sadibez* m (Slavonija) »bosansko runjavo pamučno platno«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sade},* termin iz običnog govora: rum. *sadea* »ohne Beimischung« pored *sadeticos* = ngr. σανδε-πκος, s grčkim sufiksom, arb. *sade* »einfach, nur«.

Lit.: ARj 14, 441–5. *Elezović 2,* 193. *GM* 376. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 644.

sadet (rod nepoznat, Pavlinović, srednja Dalmacija ?) »Ijuštra puščane naprave«.

Lit.: ARj 14, 443.

saditi, *sadim* impf. (13. v., Vuk) = *sădit* (Kosmet) = *saditi, -im* (2K) *(do-, na-, po-, pre-, raz-, sa-, u-, za-),* baltoslav., sveslav. i praslav. kauzativum *(d* u prez. iz inf. prema stcslav. *saždo),* «φυτεύειν, Pflanzen setzen«. Prefiksalna složenica sa *do-* promijenila značenje *dosaditi, dosadím* »injuria afficere« prema zakonu rezultata (sinegdoha), u neugodan

svršetak dugog sjedenja »dodijali, dojaditi, dozlogrditi«; *nasaditi koga* »(metafora) nasamariti«, *nasaditi kokoš* (ŽK) »postaviti kokoš na jaja da se izlegu pilići«, *nasadali* = *nasajat* (ŽK) »Bruteier legen«, postverbal *nasad* »Bruteier«. Iterativ na *-a sodati, šādām* (Vuk) *(do-)*, na *-va- -sadívati, -sađujem,* samo s prefiksima; na *-ovati dosađdvat, -ujem* (Kosmet) *(ras-)*. Sveslav. i praslav. postverbal najprije po deklinaciji *u* (upor. toponim *Sadoví, Sadovija, Sadāvina),* zatim s prijelazom u deklinaciju *o sad* m (pl. stcslav. *sadové, sađovt* (14. v., Vuk, Varoš kraj Broda; Vrbnik, 1487; Krk, Istra) »1° Pflanzung, 2° vinograd, 3° plod, rod, voće, 4° klip (Baráković), 5° istrapljeno zemljište, na kojem je posađena divlja loza koja će se kalemiti (Smokvica, Korčula), 6° toponim sam i s pridjevima *(Novi Sad,* s prevedeničama *Neusatz, Újvidék; Sál Barov* itd., Krk)« važan je stari poljoprivredni termin. U stcslav. značio je »stablo, plod«. Ostali postverbali: *dosada,* s pridjevima *dosadan* (17. v.) i *dosadljīv* (16—18. v.); *nasad* m = *nased* (Vodice) »Bruteier«, *nasada* f (Šulek), *posada* f »garnizon«, *rasad* m (Vuk) = *rasad,* gen. *rasada* (Kosmet) = *răsad* (Istra) = *rased* (Vrbnik) »broskva« = *rasod* (Kralje, Turska Hrvatska) »1° kupusovo sjeme, 2° mjesto gdje se zašije, 3° voda od kisela kupusa«. Odatle *rasadište* (Lika) »mjesto gdje je rasod«, *rasadnik* »eupatorium«, s pridjevom *r asadan,* poimeničen na *-ik rasadnik* (Vuk, također toponim), *prijèsad* = *prísad* (ŽK) = *prised* (Vodice, odatle *prisedište)* »Setzling«, također su razni poljoprivredni termini. Značajno je da je u *prised* očuvan oblik s prijevojem *sed.* Isti i u *nased* (Vodice) »Garbenschicht«. Deminutivi od *sad:* na *-ič sadio* (~ *vinograda,* 1538). Deminutiv na *-ъЪ sad* (Kaštela, Dalmacija) samo u izrazu *na saćima* »sjedalo« očuvao je etimologijsku značenje. Pridjev na *-ovit sadovit* (hrv.-kajk.) »plodan«, s apstraktumom *sadovitost* (Jambrešić), na *-ovan sadovan* »isto«, denominal *sadoviti se* fjambrešić) »premnogo roditi«. Na *-ovnik sadovník* (Stulić) »vrtljar«. Pridjev na *-ovan Sadovna sv. Marija,* poimeničen na *-ica Sadovnica* »Blagovijest«. Na *-ovina sadāvina* »1° vino, 2° mlad vinograd«. Kol. na *-je: sade* (ŽK) = *sajê* (Krasić) »voće«, upor. slov. *sadje;* na *-ovije sadovlje.* Pridjev na *-ьn: sadni stol* »sto na koji se nosi voće«, poimeničen na *-ica* > *-nica sadnica* »šljiva, loza« = poimeničen part. perf. pas. *sadenica* »Setzling«, na *-jak sađenjak* »zaoštreno drvce za sađenje kupusa«. Na *-ika sodíka* »1° zemljište gdje su sadenice, 2° toponim«. Na *-Ujka sadiljka* »motika (Zaplanje, Leskovac)« = na *-Hica sadilica* »šiljast štapić« = *sadalica* (Riječka nahija) = *sàdãljka* (Vuk). Na *-ište sadiste.* Radna imenica na *-telj* m prema f *-teljica saditelj* prema *saditeljica; nasaditelj;* na *-lac sadilac.* Apstraktum na *-idba sadidba* (Pavlinović) = *sadba* (Šulek), na *-nja sadnja.* Hrv.-kajk. složenice *sadonosan, sadorodica, sadotrzac* m prema f *sadotrška, -tržica.* Kao stslav. poljoprivredni termin *saditi, sad, nasad, rasad* idu u kulturne riječi, koje se posuđuju. Rumunji posudiše *a sădi* »pflanzen«, *sad* »Pflanze«, *răsad* »Schling«, *a răsădi* »verpflanzen«, *răsadniță* »Mistbeet, Baumschule«, apstraktum na *-eiь* > *-ealâ rãsãdealã.* Osim tih poljoprivrednih termina Rumunji posudiše još *dosada, posada, posãdnicã* »concubina«. Madžari posudiše *naszád, rasza* »Pflanze« *(-d* je ispušten, jer je smatran prema jezičnom osjećaju kao madž. deminutivni sufiks *-d).* Ie. je korijen **sed* »sjesti« u prijevoju perfektuma σ > α, upor. lit. *sodinti* »setzen Pflanzen«. Za praslav. kauzativum potpune su paralele sanskr. *sadayati* »postavljati« i stperz. *niyasadayam* (imperfekt) »postavljah«. Ovamo treba još spomenuti *sadio* n (1639, Vrbnik) »sedlo«.

Lit.: ARj 2, 663. 7, 602. 14, 429-50. *Mažuranić* 1279. 1433. Kostić, *NJ* l, 237. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* l, 148. 2, 167. 193. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 183. *Miklošič* 290. *Holub-Kopečný* 326. 328. *Bruckner* 478. *Mladenov* 567. *WP 2,* 483. *Trautmann* 259. *Tiktin* 1352. 1350. Meillet, *RSl* 6, 131. Pedersen, *KZ* 39, 460.

sádno n (17. v., Vuk, Posavina, Smokvica, Korčula) = *sadna î* (rod prema *rana)* = (s disimilacijom *dn* > *dm) sadmo* — *sadnja* f (Tordinac) »1° rana od sedla ili samara; sinonim: povozno, 2° (Poljica) ležaj, krevet«. Pridjevi na *-it sàdnit* (17. v.) »ranjav (uz *leđa, konj, rebra)«,* na *-ovit sadnòvit* (Brač) »koji je izranjen od sedla ili samara«. Značajan je još oblik *sanjevo* (Sv. Ivan Zelina) »isto«, koji sadrži *dnj* > *nj* (upor. *sklanje* ŽK < *skladnje)* i sufiks *-evo.* Inhoativ na *-iti sadniti, -im* impf, (o-) (Stulić) »postati ranjav«, *osadniti se* (subjekt *mazga,* Smokvica, Korčula). Riječ *sadno* postoji još u češkom i poljskom jeziku (pored *sedno}* »isto«. Ovamo još *podosaćina* f (Smokvica, Korčula) »krpa koja se stavlja na osjetljivo mjesto na tijelu mazge da se ne bi osadnila« < *pod* + *o* + *sadn* + *sk* + *ina* (gubitak prvoga *n* zbog disimilacije). Rumunji posudiše (s disimilacijom *dn* > *gn) sagnă* = *sočna* = *sahna* »Satteldruck«, *a sagni* »Satteldruck bekommen«. Riječ *sadno* je praslav. (?) pridjevska izvedenica na *-ьn* od praslav. korijena *sad-* < ie. prijevoja perfektuma **sod-,* od *^sed-, *sed-* (v.).

Lit.: ARj 9, 184. 14, 449-50. *Miklošič* 290. *Bruckner* 478. *Tiktin* 1353.

sâdra f (Bolić) = *sedra* »gips«. Usp. kod Popovića (1852): *gips se kaže u Rvatskoj sadra ili žest.* Nalazi se još u slov. i češ. *sádra* »isto«. Riječ *sadra* kod Hektorovića 48 nejasna je: *drugu* (se. *ribu) tuj vadri bolje, nego mnijaše, kojoj se pri sadri kuś repa vijaše.* Hektorović ima i izvedenicu na *-ina sadrına* »sadra«. Šulekove su izvedenice na *-äna* < tur.-perz. *hane sadrana* »Gipsbrennerei«, *sadrar,* pridjevi na *-en sadren,* poimeničen na *-ina sadrenina,* na *-jak sadrenjak,* na *-ast sadrast.* Maretić i Belić misle da je riječ k nama došla iz češkog, gdje je stara. Samoglasnik *a* = *e* je nastao iz palatalnog nazala *ţ,* upor. stcslav. *sfdra* od nazalirane osnove **send-* od *sed-ěti,* znači »ono što je sjelo«, jer je *sadra,* kako kaže Miklošič, »geronnene Flüssigkeit«. Sa *į* > *e, i sêdra* f (Vuk) »siga, kapnica, Stalaktit« = *sedro* n i *sidra* f »tuf, tu, gen. tuva (ŽK)« je praslav. *sįdra.* Pridjevi na *-ost sedrast,* na *-acЫ sidrački.* Na *-enik sedrenik* (hidronim, toponim, Foča), na *-ovac sedrovac* (Jajce, Bosna). Samoglasno *i* mjesto *e* potječe od unakrštenja sa *siga,* koja znači isto, ali se čini da nije etimologijski ista riječ. Za palatalni nazal *į* upor. rus.-cslav. *sjadry krovnyja* »geronnene Blutmassen«, polj. *zįdra.* Ta je riječ germansko-slav. leksem: stnord: *sindr,* stvnjem. *sintar* »Metallschlacke«, nvnjem. *Sinter.* Gr. ανθ-ραξ, gen. -xoc »ugalj« (odatle učeni termin *antracit)* nije izvjesno da je u vezi.

Lit.: ARj 14, 452. 799. Maretić, *Savj.* 128. Belić, *NJ l,* 66. Matić, *Rad 315,* 71. *Miklošič* 291. *Holub-Kopečný* 326. *Bruckner* 652. *WP 2,* 497. *Boisacq*[3] 63. 87.

sadrazam pored *-azem,* gen. *-ãzêma* (Kosmet) »veliki vezir, predsjednik ministarskog savjeta«. Pridjev *sadrazemov.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *sadr* »glava« + *a'azam* »veći«) iz turske administrativne terminologije: rum. *sadrazan* pored *sadrìazem,* bug. *sadrazam* (također sa individualnim *-in).*

Lit.: Elezović 2, 193. *Tiktin* 1352. *Mladenov* 567. *Škaljić** 540.

sadžada f (narodna pjesma) = *sejdžada* = *sedžade,* gen. *-âdeta* (Kosmet) = *serdžáda* (Mostar) = *srdžáda* (Banja Luka) = *sedžada* = *sidžada* = *serdžaza* (glede *d* > *z* upor. *burazer)* »ćilim od dva aršiną, služi kao Wandteppich i za klanjanje (kod muslimana)«. Složenica *ibrišim-serdžada.* Balkansk iturcizam arapskog podrijetla (ar. *seğğade* »ćilim za klanjanje«) iz oblasti namještaja ili islama: rum. *segéded,* bug. *sedžade,* arb. *sixhadé* = *sexhadé.* Oblici sa *r* nastadoše iz težnje da se izgovori arapska geminacija *ğğ.* Upor. *důlně* (v.).

Lit.: ARj 14, 490. 802. 865. *Elezović 2,* 221. Skok, *Slávia* 15, 494, br. 705. *Mladenov* 577. *GM* 384. *Tiktin* 1406.

sädžbag m (Vuk) »vrpca koja se uplete u perčin«. Turcizam (tur. sintagma *saç* »kosa«, *bağı* »vez«) iz terminologije nošnje.

Lit.: ARj 14, 490. *Školjić"* 541.

sada f = *saže* (istarski Slovinci) = *saje* f pl. (Hvar, Brač, Vodice, ŽK, Krašić, Korčula) = *sõjo* f (Bednja, hrv.-kajk.) = *sâje* (16. v., Lumbarda, Korčula), čakavski, hrv.-kajk. i slov. za bug. *saždi,* češ. *sáze,polj. sadze,* gornjo-luž.-srp. *sazy,* rus. *saia,* baltoslav. i praslav. **sad-ia* »čađa«. Pridjevska (ili apstraktna) izvedenica stvorena je s pomoću sufiksa *-ıa* od *saditi* »staviti«, od ie. korijena **sed-, *sed-,* u prijevoju perfektuma **sod-* (v.). Znači prema tome »ono što se naslagalo, naslaga«. Pridjev *sadav* (Vetranie) = *sajav* (hrv.-kajk., Poljica), poimeničen *sajavica* »1° riba, 2° ptica ardea, 3° toponim *(Sadavica,* Slavonija, 1660, *Sagauicha* 1378, danas *Čađavica)«.* U lit. *suodžiai* m pi., *súodžios* f pi., *suodys,* lot. *suodêji* i *suôdzeji* m pl. Razlika između baltičkih usporednica i slav. refleksa samo je u rodu. Slavenske su bez izuzetka feminina, dok su baltičke i maskulina. Posljednje govori za pridjevsko podrijetlo. Bez ."sufiksa *-го* postoji u stnord. i ags. *sat* »čađa«. Razlog zašto je *sada* propala u štokavskim govorima leži možda u izbjegavanju homonimije sa *sadje* »voće, plod«.

Lit.: ARj 14, 460-62. Ribarić, *SDZb 9,* 189. *Miklošič* 289. *Holub-Kopečný* 327. *Bruckner* 478. 479. *Mladenov* 567. *WP 2,* 485. *Trautmann* 273. Uhlenbeck, *PBB 22,* 541.

safalenisati se, *-Sem* (Bosna i Hercegovina) »izgubiti se«.

Lit.: ARj 14, 1962.

sáfárán m (Mikalja) = *safran* (Mrnavić) = *sapran* (Marulić) = *šafran* (Vuk, Hrvatska, hrv.-kajk. prezime) = *šavran* (Vuk, Kosmet) = *šafran,* gen. *-äna* (Kosmet) = *cafaran* (15. v..

rukopis, Sulek) = *caforan* (Sulek) = *coforan* (Sulek) = *caftan* (Popović) = *ča/ran* (16. *v.,* Dubrovčani, Kašić, Perast, Vis) = *džafran* Mikalja) = *dzufran* (Mikalja) »crocus«. Izvedenice na *-ika: šafranjika* (Vuk), *čafranika, cafranika* »carthamus tinctorius«. Denominal na *-iti sa/raniti* (Marulić) »začiniti sa šafranom«. Posudenica i u ostalim slavinama: slov. *žafran* (preko njem., kako pokazuje *ž < s* i akcenat), polj. *szafran,* bug. *šafran,* tur. *šafran,* arb. *zafora* < ngr. ζαφοράς pored ζαφράς. U tal. *zafferano,* mlet. *zafràn* < ar. *zafäran* »isto«. Oblici sa *c, č, dž* upućuju na tal. posredništvo. Marulićev *sapran* je možda prema dalmato-rom. obliku, koji nije potvrđen.

Lit.: ARj 1, 752. 818. 879. 3, 528. 540. 14, 463. 632. 17, 443. *Elezović 2,* 469. 543. *Pleteršnik 2,* 952. *Mladenov* 692. *Miklošič* 336. *Bruckner* 539. *REW** 9588. *Lokotsch* 2178. *GM* 480. *Prati* 1058. *Boerio* 804.

safer (u ispravi turskog cara pisanoj Mustafa-begu: *mêseca safera,* 1493) »dragi mjesec po muslimanskom kalendaru (29. II — 29. III)«, od tur. *safer.*

Lit.: ARj 14, 462. *Školjić** 541.

safir, gen. *-ira* m (Mikalja, Iveković) »dragi kamen modar«, deminutiv *safirić* = *safin* (zamjena tuđeg dočetka tal. sufiksom, dubrovačke isprave 15. v.) = stsrp. *samfirb* (16. v.j *Aleksandrida,* Novaković) = *(s > c* kao u *cijeć,* možda prema tal. *zaffiro) cafir* (16. v., Marulić) = *cafin* (16. v., Vetrame) =*safil* (Mljet). Deminutiv sa tal. deminutivnim sufiksom *safinet.* Evropski arabizam (ar. *safir* < sanskr. *saniprija* > arm. *sampir* > disimilacijom bez m u ar. i u gr. σάπφειρος). Oblici sa *c* mjesto *s* su iz tal. *zaffiro.*

Lit.: ARj l, 752. 14, 463. 582. *Lokotsch* 1830.

sàfra f (Banja Luka, Sarajevo, Mostar) = *safra* (Kosmet) »muka, nesvjestica, padavica, jed, žuč« =? *savra* »1° žuč, 2° (šatrovački, Priština) puška«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *safra")* »žuč«.

Lit.: ARj 14, 463. 746. *Elezović 2,* 542. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 647. Trajanović, *JF* 5, 224. *Škaljć** 541.

säg[1] (Banja Luka), indeklinabilni pridjev, »stalan«. Nije isto što *sag* m »inclinatio«, koje je postverbal od *sagnuti* (v.), kako krivo misli Matzenauer; *sag* je turcizam (tur. *sag* »droit, sain«). Upór. turske pozdrave *sag ola* »zdravo«, *sag olasınız* »hvala«.

Lit.: ARj 14, 465. Skok, *Slávia 15,* 459., br. 648. Matzenauer, *LF* 19, 241.

sag[2], pl. *sagovi* pored *sazi* m (15. v., stsrp., Vuk, Perast, Boka, dubrovački pisci, listine, Bosna, Baranja, danas općenito) »1° (stsrp.) grobe Dečke, 2° ćilim, krpeta, tepih, stonjak, 3° (preneseno, sinegdoha) prijestolje^ (Marulić)«. Slov. *sag* »der Teppich«, stcslav. *sagb* »cilicium«. U doba narodne dinastije lat. *tele de sagis.* Denominal *posažiti, -im* pf. (Sulek, »pokriti sagom«. Deminutiv na lat. nenaglašeni sufiks *-ulus sagula* f (Račišće) »(pomorski termin) mali konop« < tal. *sàgola.* Na tal. *-one > -un sajun* m (Dubrovčani, Vetranie, Nalješković *frapanı sajuni,* Kašić) »komad odijela od saje, saja < tal. *saia* »panno di lana spinato, leggiero, per abiti« < fr. *saie* < lat. *saga,* tal. *salone.* Unakrštenjem sa *zubun : sabun,* gen. *-una* (Stulić) »vrst vojničkog odijela«, deminutivi *sabunić, sabunčac,* apstraktum na *-bstvo sabunstvo* »trgovina«. Od lat. *sagum* »Kurzer Mantel«, galska riječ, upór. *sau* (Logudoro) »Decke aus groben Wollstoff«. Preko lat. i gr. σάγος, odakle u nekim našim krajevima.

Lit.: ARj 14, 423. 464. 572. *Pleteršnik 2,* 449. *Mažuranić* 287. *REW[3]1514.* 7515. Matzenauer, *LF* 19, 242. Matusiak, *RSl* 6, 277. *Miklošič* 287. Vasmer, *GL* 129. *Prati* 856.

säga f (18. v., Virje, Slavonija,. Podravina) »1° zadah, smrad, 2° magla, para«. I slov. *saga* »idem«. Od madž. *szag.* Glede dočetka *-a* upor. *bitanga.*

Lit.: ARj 14, 465. Matić, *Rad* 315, 71-2.

sagafilje n = *sagofilje* = *togafilje* = *sagasilje* = *sogasilje* »biljka različak, centáurea cyanus«; *sagasilje manje* »centáurea centaurium«.

Lit.: ARj 14, 465. 15, 878. *Šulek* 346. 370. 452. Matić, *Rad* 315, 72.

sağanak, gen. *-orika* m (Vuk) u izrazu *vjetar duha na sağanak* »na prekid«. Turcizam (obrazovan turskim sufiksom *-ak): sağanak* »pljusak, prolom oblaka, procella, tempestas, turbulentia, imber effusus«.

Lit.: ARj 14, 465. Matzenauer, *LF* 19, 241.

sağlam pored *sağlam* (Kosmet), indeklinabilni pridjev (uz *kodža, robota, pare)* i prilog, »zdrav, istinit«. Balkanski turcizam (tur. *sağlam* »koji nema tjelesnog nedostatka,

zdrav, nepokvaren«) iz svagdašnje terminologije: arb. *sagllam* (Skadar).

Lit.: Elezović 2, 192. *GM* 376.

sagrđum = *segrdum* (u izrazu *poći u ~, okrenuti u ~,* hrvatska narodna pjesma) »desno, lijevo i po srijedi, na sve strane«. Možda ide ovamo i *sagrdan* m (u govoru pijanica) »1° rum, 2° ime mahale«. Upor. toponim *Sagrden* u Donjoj Tuzli. Turcizam (tur. prilog *sağırdan,* upravo ablativ od pridjeva *sagîr* »sourd, le point de départ, l'extraction, l'origine«).

Lit.: ARj 14, 480. 801. *Deny* § 378. i, str. 171. Matić, *Slovo* 6-8, 292-4.

sagrila f »1° korica sablje ili noža, 2° fino učinjena koža«. Postoji i oblik *cagrije.* Balkanski turcizam (tur. *sağrı)* iz terminologije materijala za obuću: rum. *sagriu.* Taj je i evropski, upor. fr. *chagrin.* Usp. i *sorgila.*

Lit.: ARj 14, 484. *Tiktin* 1353. *Lokotsch* 1760. *Škaljić[2]* 542.

sagumantät, *-ân* pf. (Istra, Naša sloga) »(kao da znači) brundati, zanovijetati« = *sakomãntãt* pored *sakomantit* (Istra, Rukavac) »halabučiti, galamiti«. [Upor. tal. *sgomentare* »prestrašiti, turbare«].

Lit.: ARj 14, 489.

sahan m (Vuk, Dubrovnik, Bosna i Hercegovina, Dalmacija, Crna Gora) = *saân,* gen. *sauna* (Kosmet) = (stezanjem *aha > â* kao u *pojas > pås) sân* (Vuk) »bakarni sud, kao zdjela, leden, legen, leder«. Deminutiv na *-ić sànie* (Srbija, Milićević), na *-lié šančić* = *sahančić,* na *-če saanče,* gen. *-ta* (Kosmet). Složenica *kalajli sahan* (narodna pjesma, Jukić) (v. *kalaj).* Imperativna složenica *ližisahan* (upor. *čankoliz).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sahn* > tur. *sahun* »grosser Becher, Trinkschale«) iz oblasti posuda: rum., bug. *sahan,* arb. *sahan,* ngr. σαχάνι, madž. *szahany.*

Lit.: ARj 6, 132. 11, 212. 14, 491. 606. 610. 614. *Elezović* 2, 189. *Mladenov* 569. *Miklošič* 287. *GM* 37. Matzenauer, *LF* 19, 245. *Školjić'* 541.

sahara f (Bosna?, Belovic-Bernadzikowska) »(turski) drven sanduk za rubeninu«.

Lit.: ARj 14, 491.

sahi = *saji* (muslimanska narodna pjesma) = *sají* pored *sāji* (Kosmet), indeklinabilni pridjev i prilog, »1° istinit, 2° zaista, doista, upravo«. U arb. je ar. pridjev dobio arb. pridjevski nastavak *-te saktë* »sicher, erprobt«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sali* »vrai, exact, sain«).

Lit.: ARj 14, 492. *Elezović 2,* 194. *GM* 377.

sahinjak m (genitiv nepoznat, BiH) »žensko krzneno odijelo«.

Lit.:' ARj 14, 493.

sahtisati, *sahtišem* pf., impf, »osnovati i podignuti«, kod Daničića potvrđeno *sbhtisati,* iz čega se vidi da je riječ grecizam, aorist od κτίζειν, s prefiksom *sì-*. Glede gr. κτ > γτ v. *ktitor.*

Lit.: ARj 14, 503.

sahtli (muslimanska narodna pjesma), indeklinabilni pridjev, »neveseo, tužan, brižan« u amplifikaciji sa *kaharli* (v.) > *karli.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šaht* sa tur. postpozicijom *-K).* U Petranovićevoj pjesmi upotrebljava se: *tako satli nevesela,* u amplifikaciji.

Lit.: ARj 14, 503. *Škaljić** 543.

saibija m = *sahibija* (Vuk) = *sajbija* (Kosmet) »gospodar, vlasnik, pritežalac«. Pridjev na *-in sahibijin* = *sajbljin* (Kosmet). Složenica *čitluk-sahibija* m (Vuk) = *čiflbk-sajbija* (Kosmet) »vlasnik begovskog dobra, čitluka < tur. *çiflik«, muhur-sahibija, ilum-sahibija.* Balkanski turcizam arapskog podritetla (ar. pridjev i imenica *sahib* > tur. *sahip)* iz turskog feudalnog uređenja: bug. *saibîja.* Dočetak *-ija* nastao je prema *ciftlik-sahibi,* od tur: postpozicije *-i* u kompoziciji, ispuštanjem prvog dijela složenice. Inače se ne bi moglo objasniti naše dodano *-ja* zbog deklinacije.

Lit.: ARj 14, 492-3. *Elezović 2,* 194. *Mladenov* 567. *Škaljić[2]* 542-43.

sâj = *si* (13 — 16. v., kao *ovi, oni), sa, s'è* (ŽK), pl. n *să* (ŽU), pokazna zamjenica za 1. lice, baltoslav., sveslav. i praslav. **si,* »1° ovaj, hic, 2° anaforička kao *taj«.* Dobiva deiktički *ť saj, segaj,* gen. *sej* (i *-zi.* U stcslav. *sub,* glede *-jb* upor. *сцъ* »čiji«). Glede *saj* upor. *taj, ovaj, onaj.* Ova je zamjenica živa u Dubrovniku do 18. v., a danas kao arhaizam u vremenskim prilozima kao postpozicija u *danas* < stcslav. *сьньхь* (v. *dan), proljetos, ljetos, jesenas, zimus, jutros, noćas* = *noćas* (ŽK), u kojima je *se* akuzativ vremena, kao prepozicija u *snoć* (ŽK, Sušnjevo Selo i Čakovac kod Ogulina) = *snoćka* (Krasić), upor. slov. *snóć(e), snóčka, snočkaj,* bug. *snóšti* <

stcslav. akuzativ vremena *suç noštb* bez *-jç,* pored *sinoć* (Vuk), *sinoća, -ćka* (Belosťenec), *-che,* i kod čakavaca i kajkavaca u složenici samo *preksinoć.* Sintagma postoji još u čakavskim narječjima *šega leta, sê jeseni, se zime, šega prol'ića, k letu sê dobe* (ŽK), *šega jutra* (Stulić). Unijati, koji žive gotovo u simbiozi s katolicima u Jurkovu Selu, shvatili su *sê, séga* kao padeže od *sav, sve, svega* (kako katolici u Jurkovu Selu doista i govore ove_sintagmatske vremenske priloge), pa govore: *sve jeseni, svega ljeta.* Oblici *sê* i sa (upor. ία) postoje u Žumberku kao adverzativni veznici *sê* (ŽK, Krašić) i sa (ŽU) »tâ, ja«: *sê sam ti reka* »tâ, rekao sam ti«. U Kosmem je *se* »nego« kao komparativna veza. To se značenje zacijelo razvilo pod uplivom arbanaskog *se* poslije komparativa *mâ i madh se* »veći nego, od«. Značajna je semantička varijacija između *sinoć* i *noćas,* koja je nastala na osnovi različitog položaja pokazne zamjenice: *sinoć* »heri vespere« prema *noćas* »hac nocte (odnosi se na prošlu noć i na slijedeću)«. Na Krku i Lošinju postoji još prilog od genitivne sintagme *šego goda* > *sigoda* (haplologija) »ove godine« sa *e* > *i* prema *si, sim, šiji,* u Poljicima *segodišća* < *šego godišća.* Ovamo još *seletak,* gen. *-tka* od sintagme *se leto* (v. *ljeto* i *šiljeg).* Od gore navedenih priloga prave se i pridjevi s pomoću *-ьn, -nji* < *-ьn* + *-ji* prema *danji: smoćni* (Vuk) = *sinoćnji* = *sinošnji* (ŽK) = *sinotnji* (Kosmet); *jutrošnji, noćašnji, zimušnji, jesenašnji, Ijetošni, segagodišnji, segaljetni, segutrašnji* (Istra). Od *šega svita* pridjev je *segasvitan* = *segasvitnji* — *segasvićan* (obratan govor prema *tnj* > *ćnj,* upor. *petnj'ica* ŽK za *pećnjica,* od *peć).* Upor. slov. *snočnji.* Poimeničenje na *-ica smočnica* pored *sinotnjica.* S pomoću priloškog sufiksa *-amo, -mo* izvodi se prilog mjesta: *samo* »ovamo« (tako bug.), koji se u hrv.-srp. nije održao zbog homonimije sa *samo* »nur«. Nastavak *-mo* dolazi na lokativni oblik *se:* stcslav. *setno,* hrv.-kajk., slov. *sem* = (jekavski) *sjetno* (Nalješković, Gundulić) = *sim* (Nalješković, ovaj skraćeni oblik se govori danas gdje i *sitno)* = *šimo* (13. i 14. v., ŽK, Krašić, kajkavski pisci 16—19. st.) = *semo* (15—16. v., Istra), s deiksom *-ka simoka, semoka* (Istra). S pomoću sufiksa *-lik* (tip *tolik)* pravi se *selik* »ovolik« (Marulić: *vrimena selika),* koji se nije održao. Prema tipu *onude* od ák. sing, f *su* pravi se prilog *osude* (Marulić) »s ove strane«, *od sjudu* (13. v.) »otuda«. Sa *-dě* (v.) stcslav. *sbde* u hrv.-kajk. i slov. *zde, ózdi.* Složenica *sireč* < *si* f + *r č* »lj., tako reći«. Glavni razlog propasti ove pokazne zamjenice u današnjem saobraćajnom i književnom teziku jesu homonimija i sinonīmija. U narječjima gdje se gubi *v* u *vbsa, vbse* ne razlikuje se od zamjenice totaliteta (homonimija); u službi pokazne zamjenice za 1. 1. upotrebljavala se naporedo sa *ovaj* (sinonīmija). Prema tome nije imala nužne funkcije: *si muži* (1404, Bakar) postalo je nerazumljivo: »ovi« i »svi muži«. Dativ pi. *sim* značilo je kajkavcima dvoje: 1° ovima, 2° ovamo. N pi. *sa* došao je štokavcima u koliziju s prijedlogom sa »cum«. U baltičkoj grupi odgovaraju: stprus. *schis* »ovaj«, prilog *schai* »ovdje«, lit., lot. sis. Baltički je jezici poznaju samo kao prepoziciju u vremenskim prilozima: lit. *šiandien,* lot. *šuodien* »danas«, lit. *símet,* lot. *šuogalt* »ljetos«. Arb. *snijet* »ljetos«, soi »danas«, *sonde* »noćas«. U got. *himma* »huic«, nvnjem. *heuer* »ljetos«, *jetzt, hie(r)zu, her, hicher, hier,* gr. ἐκεῖνος, lat. *-ce* u *ecce, hic, citra.* Ie. je korijen **kō-, *ke-.* U stcslav. pojačan je praslav. *sb* sa *jb: sub,* odakle pravilno *saj.*

Lit.: ARj 14, 504-9. 800-2. 958. 15, 3-5. 29-30. 53. 856-7. Jagić, *ASPh* \, 432. *Elezović* 2, 211. 237. *Miklošič* 297. *Holub-Kopečný* 329. *Bruckner* 113. 486. *Mladenov* 577. *Trautmann* 304. *WP* 1, 453. Sobolevski *RFV* 71, 15-20. (cf. *JF* 3, 340-341. *IJb,* 3, 157). Dolobko, *Slávia* 5, 678-717. Gebauer, *LF* 10, 303-304. Zubatý, *SbFil 2,* 208-214 (cf. *RSI 6,* 285). Šahmatov, *IzvORJAS 6,* 269. sl. (cf. *AnzIF* 15, 121). Rozwadowski, *JF* 3, 268. Meister, *IF 25,* 317. bilj. Vaillant, *RES* 12, 230-232. Hujer, *SbFil 2,* 188-197. Meillet, *RSI* 3, 168-169. Leskien, *ASPh* 3, 211. *Boisacq*[3] 233. 369. 391. 458-459. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Hirt, *PBB* 23, 356-357. *GM* 383. Ivšić, *JF* 17, 117. si.

saja f (Vuk) »1° fino crveno sukno, 2° ženska haljina bez rukava, 2° lic; u haljine (Uzice), 3° haljina (Lika), 4° gornje lice papuče (Virovitica)« = (sa *h* mjesto *j,* obratan govor, fausse régression, prema *maja* pored *snaha) šaha* (narodna pjesma, Jukić) »isto, I°«. Na *-K čoha sajalija* »paragun (v.)«, u kojem je prekrojena turska sintagma *saya çohasi* »Art dicker Tuch«; *salali,* indeklinabilni pridjev kao epitet uz *haljine, čakšire.* Balkanski turcizam (tur. *saya* »1° Erheber der Schafsteuer, 2° Sarsche«, od *saymak* »brojiti«, v. *saisatí)* iz terminologije tekstila: rum. *saia* (Muntenija) »Art Bauernrock«. Turski termin je nastao ispuštanjem (elipsom) od *çohasi* iz gore spomenute sintagme. [Usp. tal. *saia* »vrsta tkanine«].

Lit.: ARj 14, 491. 509-10. *Miklošič* 287. *Lokotsch* 1778. *Tiktin* 353. *DEI* 3312.

sàjeta f (Korčula) = *sàjeta* (Lumbarda) »1° grom, 2° zločesto dijete, nestašno dijete (Žrnovo, nastalo iz kletve *ubila te* so/eia/)« = *saitą* (Rab) »strijela, trijes, munja« = *sajita* (Boževa) = *saeta,* odatle uzvik kao skraćenica *sajê* (Cres) = *SajSta* (Malínská). Talijanizam *saetta* < lat. *sagina.* Upor. krčko-rom. *sajaṭa.* Upor. cine. *săită* »1° flèche, 2° sorte de serpent« < ngr. σαΐτα, σαγίττα.

Lit.: ARj 14, 462. 504. Kušar, *Rad* 118, 23. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID 6. REW*[3] 7508. *Banali 2,* 259. *Pascu 2,* 83., br. 1554. *DEI* 3308.

sàjfãn, gen. *-ana* m = *sàjvãn,* gen. *-ana* »kišobran«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sājābān* »baldahin, Schutzdach« > tur. *sajvan)* iz terminologije svagdašnje. [Ovamo i *sajfan* = *sàjvant* = *sajvat* — *sajvan* (Bosna) »šator«].

Lit.: ARj 14, 411-12. *Školjić'* 543.

sājgija f (Kosmet, objekt uz *imat ~u)* »uživanje, poštovanje«; *sajdisat, -šem* »brojati, cijeniti« = *saisati, -šem* (Banja Luka, objekt *molbu)* »uvažiti«; *tegli mu saj* (Banja Luka) »drži njegovu stranu«, upor. sa izrazom *raste mu numera* = *diže mu numeru* (Srbija). Ovamo i *sāja* (Bosna) »prebrojavanje, broja«. Balkanski turcizam (tur. *saymak* »1° brojiti, računati, 2° uvažavati«, sa sufiksom *-gi* kao *burgija, vergija: saygı* »poštovanje«; *sayı* »broj«) iz terminologije običnog života: rum. sa *-ci saiggiu, saigibasa* »činovnik koji je kupovao za portu ovce prema cijeni oblašću ustanovljenoj«, s glagolom *a saigi,* apstraktum *saigie,* bug. *saigija* »poštovanje«, s glagolom *saiduvam,* arb. *saidis* »poštujem«, odatle *saidi* = *şahidi* »Ehrfurcht«, ovamo možda arb. *saijój* »überlege«. Glagoli sa d: *sajdisat* (Kosmet) = bug. *sajdisvam* = arb. *saidis* izvedenice su sa gr.-flav. *-isati* od turske aorisme osnove. Odatle apstraktumi stvoreni sa gr. *-ta* u arb. *saidi.*

Lit.: Elezović 2, 194. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 649. 650. *GM* 377. *Tiktin* 354. *Mladenov* 567. *GM* 377. *Školjić*[1] 543.

sajija m »1° knjigonoša« = *sahija* (Hercegovina, narodna pjesma) »1° glasonoša, pošta, listonoša, poštar, 2° poruka« = *saija* »isto, 1 «. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sai* < ar. saí').

Lit.: ARj 14, 493. 503. 511. *Škaljić** 543.

sajtica f (Vrbnik) »mezdrica koja se odlijepi od sala«. Iz krčko-rom. *saıta, sata* < lat. *s(a)eta,* s našim deminutivnim sufiksom *-ica* kao metafora. Upor. u pravom značenju slov. *zīda í,* pridjev na *-ьn zīdenļ-dan* preko stvnjem. *sida,* nvnjem. *Seide; šajā* (Kras) < tal. *saia* < fr. *saie.*

Lit.: ARj 14, 512. *Pleteršnik 2,* 615. 961. *REW*[3] 7498. *Bartoli* 2, 219., § 295.

sájtlik = *sajtljik* = *satljik* = *sâtljik* (ŽK) = *sajtlek* (hrv.-kajk. i slov.) = (turciziran dočetak kao u *prsluk,* v.) *sajtluk* (Otok, Vinkovci) »stakleni sud, rjeđe od politre, većinom od dva i po decilitra«. Od nvnjem. *Seidel* »bavarska mjera za tekućine, 1/21«, stvnjem. *sídel* > češ. *židlík,* od lat. *suulus* (v. *šidlo* i varijante). Njem. riječ proširena je deminutivnim sufiksom *-łk* > (hrv.-kajk.) *-ek,* taj je zamijenjen sa *-ik.* Glede zamjene njem. dvoglasa *ai* > α upor. *ratal]* (v.).

Lit.: ARj 14, 512. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Weigand-Hirt 2,* 836.

sak m (Vuk, Budva, Bijela, Muo, Mljet, Malínská, hrv.-kajk., Kralje, Pounje, Jačke, Vrbnik, Varoš kraj Broda, Uzice, Trebarjevo) »1° vreća na mreži (šabaka, trakta), sidnjak (Otok, Slavonija), 2° (Crna Gora) kotarica, krošnje, mrežale, tralje, na dva savijena drveta isprepletena uzicama, te se u njemu nosi slama«, pl. m. *šaci* (Cres) »bisage«, *saka* f (Račišće, Hrvatsko primorje, Sv. Juraj, Belostenec, Livno) »dio mreže«, *sag* m (Budva, *g* mjesto *k* je obratan govor prema *bok,* gen. *boga)* »vrsta mreže, galja (Split)«. Sveslav. posuđenica. Balkanska riječ. Nalazi se još u slov., bug., češ., polj. i rus. kao ribarski termin. Rum. *sac* »Sack, Sackgarnnetz«, madž. *zsák,* arb. *sak,* gr. σάκκος. Posuđenica možda iz balkanskog latiniteta. Ovamo još *sek* m (Omišalj) »na drvu mreža kao vreća za vađenje ribe«. Na *-uša sakatuša* f »pelikan, gem«, tako nazvan jer ima sa donje strane kljuna kožnatu kesu. Denominal na *-ati sakati* impf. (Marulić)" *(ob-, raz-)* »circumitio«. [Usp. i pod *sakati].* Prijelaz α > *e* je možda krčko-romanski prijevoj. Preko njem. *Sack* > madž. *zsák* > *džak,* gen. *džaka* m (18. v., Vuk, Slavonija, Srbija, istočna Bosna, Kosmet) »vreća koja nije od kostreti tkana«, deminutiv *dzakče,* gen. *-ta,* pl. *dzakčići.* S lat. deminutivnim sufiksom *-ulus:* stcslav. *sakuh* »Tasche«, *sakulj* m (15. v., Dubrovnik) »mrežica«, *sakulja* f (15. v., Dubrovnik), na *-ica sakuljica* f (Ranjina; *kapa sakuljica,* narodna pjesma). Arb. *shakull* »Käseschlauch«. Na tal. *-et* < vlat. *-tttus: sàket* m (Boka, Dubrovnik, Crna Gora, Potomje, Račišće, Korčula) = *sakėt* (Boževa) =

sähet (Bukovica) »škarnicl, škartoć«, *saketić (Crna.* Gora) »vrećica, kesica«. Na lat. *-aria* > mlet. *-era sakēra* (Božava) »sacco«. Na tal. *-one* > *-un sakûn* (Potomje) »vreća brašna«. Na dvostruki deminutivni tal. < lat. sufiks *-ül* + *-ino soklīn,* gen. *-ina* (Dubrovnik, Čilipi) »pletena vrećica, sacchetto«, dalm.-rom. leksički ostatak od vlat. **sacculinu.* Iz šatrovačkog jezika (argot) *sagnja* = *sagija* »Ranzen«. Od njem. deminutiva *Sockel* »vrećica za brašno« > slov. *žakelj,* gen. *-klja,* hrv.-kajk. *žakelj, žakalj, zaklja* (ŽKU), *džaklica.* Riječ *saccus* je istočnog podrijetla:' babilonski *šaqqu* »sac de blé«, hebr. *sag* > gr. σάκκος, lat. *saccus.*

Lit.: ARj 3, 97. 529. 9, 124. 13, 69. 14, 513. 515. 526. *Elezović 2,* 460. *ZbNŽ* 3, 235. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. *Pleteršnik 2,* 450. 952. Skok, *ASPh* 33, 374. Budmani, *Rad* 65, 161. Hirtz, *Aves* 422. *Miklósié* 287- 406. *Bruckner* 479. *Mlađenov* 567. *Vasmer 2,* 569. *Ernout-Meillet* 842. *Boisacg** 849. Woufe 2, 660. Я-БИ^3 7489. Jagić, *ASPh* 8, 318. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. GM 377. *Tiktin* 1351. *Lokotsch* 1781. £Ш/ 3305.

saka m (Kosmet) »1° bure za raznošenje vode, 2° vodonoša, 3° sprava kojom kovač prska vatru vodom«. Na *-džija sakadžija* m (kod Mrnavića *sakardžija,* upor. u Srijemu *Sakardžić)* = složenica *sakabaša* »čovjek koji u saki nosi vodu«. Pridjev *sokaci* (~o *odijelo,* valjda skraćeno od **sakadžijskf).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sako)* iz terminologije običnog života: rum. *saca, sacabaş, sacagiu,* bug. *saká, sakadžija.*

Lit.: ARj 14, 513. *Elezović 2,* 195. *Mlađenov* 567. *Tiktin* 1351. *Školjić*[2] 543.

sakàgija f (Vuk) = *sakaglja* (Kosmet) = *sakağa* = *sakaglija* = *sekendija* (Jablanci, nepouzdano) »konjska bolest koja se zove i gunturać, armija, rmija, saradža (v.)«. Pridjev na *-ljiv sakàgljiv* (konj). Turcizam (tur. *sakagt').* Upor. bug. turcizam *saća* »Rotzkrankheit«.

Lit.: ARj 14, 513. *Elezović 2,* 195. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 651. *Doric 345. Školjić** 544.

sakàluda m (Srijem) »čovjek sulud, bezjak«. Pridjev na *-ost sakàludast* »sulud«. Možda je u vezi s ironičkim turcizmom u Kosmetu *sakal'ija* »bradonja (< tur. *sakal* »Bart« > *sakalh* »Bart tragend«), unakrštenjem s *luda* (v.).

Lit.: ARj 14, 513-4. *Elezović 2,* 195.

sakalus m (1526, pismo Krste Frankopana) »puška zvana pyxis barbata«. Također rum. *sacăluş* »falkonet, vrsta topa«. Od madž. *szakállas.* To je madžarska izvedenica na *-as* (upor. *-as")* od *sokol* (v.). Upor. na *-os szakalos* »bradaš«. Ide u primjere za madžarske slavizme, koji se ponovo vratiše k nama (tip *ostal,* v.).

Lit.: ARj 14, 514. *Tiktin* 1351.

sakanđrak m (Leskovac, Srbija) »djevojački nakit na glavi, koji se zakopci iza oba uha pa ide ispod grla«.

Lit.: ARj 14, 514.

sakat, f *-a* (18. v., Vuk, Otok, Varoš kod Broda, Slavonija, Duvno, Bosna, Poljica, uz *ruka, noga, rukom, nogom = u ruku) = sakat* pored *sakat* (Kosmet), danas općenit u književnom i saobraćajnom jeziku, »kljast, knjäpav (ŽK), bogaljast, uzet«, jedini turski pridjev koji se mijenja. Ta je iznimka odatle što je svojim dočetkom na *-at* došao analogijom medu naše pridjevske izvedenice na *-at* (v.). Poimeničen na *-as, -eš, -elja, -ulja* u Kosmetu *sakataš, - eš* m prema f *sakatêlja, -ulja.* Apstrakti na *-luk sakatluk* (1678, Hercegnovi) »kvar, šteta« = na *-stvo sakatstvo.* Denominali na *-iti sakatiti, -im (iz-, o-).* Balkanski turcizam (tur. *sakat)* iz terminologije tjelesnih mana: rum. *sacatlîc* »Gebrechlichkeit«, bug. *sakat = vsakaten, sakatlăk,* arb. *sakat,* cine. *săcat* »estropié, mutilé«, *săcatliche* f »mutilation«, ngr. σακάτης, σακατλήκι.

Lit.: ARj 14, 514-15. *Elezović 2,* 195. *Tiktin* 1351. *Mlađenov* 567. *Pascu 2,* 160., br. 903. *GM* 377. *Školjić*[2] 544.

sakati, *-am* impf. (Marulić, Pirot, Srbija, mak., bug.) (raz-), praslav., »željeti, tražiti, iskati, pitati«. Nalazi se još u rus. *sakatb* »govoriti«. Prema Mladenovu u vezi je sa *sočiti,* prema Matzenaueru u prasrodstvu je sa lit. *sèkti, sekù* »sequi, vestigia«, bolje sa *seků, sèkti* »narrare«; *sakau, sakyti* »reći« kao i *sokí* »tužilac«, *sočiti.* Ne zna se ide li ovamo *sakati se* impf. (Crna Gora) »komešati se, vrpoljiti se«. Usp. i pod *sak.*

Lit.: ARj 14, 514. *Miklošič* 287. Mlađenov, *RFV63,* 308-321 (cf. *RS14,*264). Matzenauer, *LF* 19, 242. *WP 2,* 479.

säkaz m pored *sakbz* = *sàkrz* (Bosna) »1° smola od trišlje (mastix, pistacia lentiscus), žvatak, 2° tikva za filovanje, 3° (možda i) starinsko bosansko platno za ruho, grubo i oštro (ako je metafora ?)«. Na *-li sakàzlija f* »tikva za dolmu (filovanje)« = *sakbzlija* »koji sadrži säkaz u sebi«. Balkanski turcizam (tur. *sakız* »smola«) iz botaničke terminologije: rum.

sacas »mastix, Kolophonium«, bug. *sakăz,* arb. *sakes* »Pech, Schminke«.

Lit.: ARj 14, 515. *Elezović 2,* 195. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 652. *GM* 377. *Tiktin* 1351. *Mlađenov* 567. *Školjić*[2] 544.

sakija f (Vuk, Crna Gora) = *sùkija* »krpa kojom se zastupa puška«. Denominal *zasukijati (pušku).* Izmjena samo'glasa *a* > *u* pretpostavlja turcizam sa *ъ* (tur. jery).

Lit.: ARj 14, 515. 16, 921.

sakovati, *-ujem* (Dubrovnik, Zore, Stulić) »ispirati, prepirati, far la seconda lavata«, *osahávati, -ujem* (Dubrovnik, Rešetar). Od lat. *exaluare,* denominal od *aqua* »voda«. Mediteranski oblik *ap-* istog značenja možda je u toponimu *Mržep* gen. *-epa* m (voda, Prčanj, ispod Sv. Petra uz more), u 15. vijeku *Marçapium.* Iz te se potvrde vidi da je *e* nastao prijevojem od *a* (upor. na Krku *Kimp* < *Campi, Bibinje* < *Bibano).* Više *Mržepa* tri su potoka. U dokumentima se piše *Marzepo* i *Marzopo (a* > *o* bez prijeglasa). Pridjev na *-bsk mršepska vođa.* Prvi je dio *mrz-* nejasan. Može se uporedivati sa *Potok od Šilōpa,* pl. f *Šilōpe* (naziv baštine). Taj potok nastaje kad kiša pada. I ovdje je *šil-* nejasno, možda od lat. *exîlis.* Ako je uporedenje ispravno, **mrž-* bi moglo biti od *marcidus.*

Lit.: ARj 9, 184. 14, 516. Zore, *Tuđ.* 19. Rešetar, *Š tok.* 262. *REW*[3] 2939. 3014 a.

sakrafoč = *sakrafod* m (Gundulić, Kanavelić, Zuzeri, Bella, Stulić) »pokrovac na konju«.

Lit.: ARj 14, 516-17.

sakrarij m (latinizam) = *sakrario* n (isto prema tal.) »svetište«. Lat. na *-arium sacrarium* od *sacer, sacrare.* Složenica: *sakrilegij* = *sakrilegio* = *sakrilegijo* n < lat. *sacrilegium* (od sintagme *sacra* + *lego* »odnosim svete stvari /o profanatorima hramova/«), prilog *sakrilego* = *sakrileđo; sakrificij* m (objekt uz *opraviti, činiti)* < lat. *sacrificium,* od sintagme *sacra facere* > *sacrifico* > *sakrifikat se* (Dubrovnik, Cavtat) »žrtvovati se«. Poimeničen part. perf. u sr. r. *sacratum* od *sacrare* > furl. *sagràd* (femininum preko njem. *Sagret)* > slov. *zágrad, jagrež* (Bela Krajina), *zagród, žagred, zagreb* »Sakristei«, odatle *žagradar,* gen. *-rja* = *žagradnik* »sakristan«. Na *-ista* crkveno-lat. *sacrista* > *sakrist* m (Rab) < tal. *sacrista* »crkvenjak, mežnar«. Odatle na *-ija: sakristija* f (Rab, Božava, Dubrovnik) = *sakristija* = *sagrèstija* (Perast) = *sakreštija* (Brusje) = *sekrestija* (1380, Senj) = *sekreštija* (1577, Senj) = *sekristija* (18. v., čakavski) = *šekrstīja* (ŽK, Lika, Sinac, Lješće). Odatle na *-ianus: sakrištan,* gen. *-ana* m = *sakristijãn,* gen. *-äna* (Dubrovnik, Cavtat) = *sakrèstãn* (Perast, Korčula) = *sakarstăn* (Božava) < mlet. *sacrestan,* slov. *zakristan, zakristija.* S prefiksom *con- konsàkrati, -am* pf. (17. v., Dubrovnik) prema *konsakravati, -krívali* (16. v.) = *konsèkrati, -âm* < kllat. *consecrare, consacrare.* Apstraktum na *-io konsakracijon,* gen. *-oni* f (17. v., Dubrovnik) »dio mise«. Glagolski apstraktum na *-mention* > tal. *-mento* > *sakramenat,* gen. *-enta* m, pridjev na *-īvus sakramentiv,* na *-bsk sakràmentski,* odatle eufemističkim izopačenjem *sakrabôljski* = *sakrabojski* (Punat), *s akr abolì* uzvik = *salabolt, salaménski* »abominandus«, *sapramiš* < njem. *Sapperment, sapelotiranje* n (Obradović) < njem. *sapperlot.*

Lit.: ARj 5, 273. 14, 530. 517. 518. 519. *Pleteršnik* 1, 355. 2, 450. 460. 344. 952. Kušar, *Rad* 118, 21. Budmani, *Rad* 65, 166. Cronia, *ID* 6, 119. *REW*[3] 7492. 2155. 7494. 7494 a. *Miklošič* 405. Štrekelj, *DAW* 50, 75. 82.

sakrta f (Kolombatović, Split ?) »ptica gak zrnijar, ardea purpurea, (u Hirtza) garzetta garzetta«. Čini se da je od tal. *(s)garzetta,* deminutiv od *garza* < lat. **ardea, scorzetta.* Nije jasan odnos.

Lit.: ARj 14, 515. 524. *DEI* 1767.

sakrzma f (Bosna i Hercegovina) »narodno jelo: meso, luk, maslo i crvena paprika, vareno«.

Lit.: ARj 14, 525.

saksa f (Bosna i Hercegovina) »vrsta čohe, po finoći ni plaho dobra ni plaho rđava«.

Lit.: ARj 14, 525.

saksija f (Bosna i Hercegovina, Dalmacija) = *saksija* (Kosmet) = (sa zamjenom neobične suglasničke grupe običnijom) *sansija* (Dubrovnik) »1° pokrivač za pečenje hljeba, sac, peka (sjeverna Dalmacija), 2° sud od zemlje, stakla, metala za cvijeće, 3° u pl. bosanski urnek (uzorak, primjerak) za vez (Posavina)«. Deminutiv na *-ica saksîjca.* Augmentativ na *-etina saksijètina.* Balkanski turcizam (tur. *saksı)* iz terminologije suda: rum. *sacsie,* bug. *saksija,* arb. *saksi* »Blumentopf«.

Lit.: ARj 14, 525. 616. *Elezovič 2,* 196. *GM* 377. *Mlađenov* 567. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 653. *Lokotsch* 1800. *Školjić*[2] 544

saktijan m (Vuk) = *saftijân* (Kosmet) = *saplijan* = *sajtiján* (Mikalja, 1678) = *safijan* (Šulek) »sjajna dobro učinjena obojena ovčja koža«. Pridjev na *-ski safijanski* (~e *čizme).* Složenica *sâktijan^sèpet* (Crna Gora, narodna pjesma) »kotarica od takve kože«, *sahtijan hegbeta* (narodna pjesma muslimanska) »bisage od nje«. Upor. naziv ulice u Sarajevu *Sahtijanuša.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sahtijan* »Ziegenleder« od perz. pridjeva *säht* »čvrst«) iz terminologije obuće: rum. *saftian* = *sahtian* u starijem jeziku, bug. *sahtijan* m, arb. *saftian,* ngr. σαχτιάνι. Upor. još njem., polj. i rus. *safian.* Riječ se dovodi u vezu i s gradom *Saffi.*

Lit.: ARj 14, 463. 525. 526. 633. *Mažuranu* 1281. *Elezović 2,* 204. *Mladenov* 570. *GM* 376. *Lokotsch* 1769. *Miklošič* 287.

sàktisati, *-š m* pf. (Vuk, narodna pjesma) »uništiti, pokvariti«. Turcizam (tur. *sıkmak* »pritisnuti, ščepati«, od pf. *sıktı* + *-isati,* v.).

Lit.: ARj 14, 526. *Školjić*[1] 544.

sakundjed m (Ljubiša) = *šakundjed, -ded* (Boka) = *šekundjed* = *šikunded* (Vuk, Crna Gora) = (asimilacija *e, i — u > u — u) sukunded* (Vrbnik) = *šukundéda* (Vuk), također ime biljke = (metateza *š — k > k — ś) kušundjed* = *kušundida* (Korčula) = *(s >* cv. *cijeć) cukùndjed* (Berneker) = *(š > č) čukunded* pored *čukundeda* (Kosmet) = *čukundjed* pored *cukùndjed,* pridjev *čukundjedov,* »djedov djed, prapradjed, įritavus« prema f *šakunbaba* (Vuk) = *čukumbaba* (Vuk) = *čukunbaba* (Kosmet) »babina baba, atavia«, pridjev *čukumbabin.* Prvi dio složenice *sakun-* = *šakun-* = *šikun-* = *šukun-* = *cukun-* = *čukun-* postao je prefiks u značenju *pra-* < stcslav. *pre-* i nastao je prema Štrekelju od lat. *secundus.* Ta složenica može ponovno primiti pra- *prašukundjed* »šukundjedov otac«, *prašukumbaba* (Bosna i Hercegovina) »šukundjedova mati«. Može se i udvostručiti: *praprašukundjed* »šukundjedov djed«. Kod *praunuk* nije potvrđeno *šukun-* nego *kon-: konùnuk* m »sin praunukove prema f *konùnuka* (Măreție). Budmani uporeduje *kon-* sa *kušun-* i *šukun-.* Taj prefiks prema tome nastao je ispuštanjem prvog sloga *su-.* Romanskih paralela nema. Glagol *secundare* očuvan je kao dalmato-romanski leksički ostatak u *sekùnjat, -anı* (Kućište) »poduprijeti« *(nj < ndıo* u 1. 1. prez.); kao latinizam na -irait *sekundirati, -kundiram* impf. (Zagreb, Varoš, Slavonija, prema njem.) »1° pratiti u muzici, 2° biti svjedok u dvoboju«; poimeničen part. prez. *sekundant* m »svjedok u dvoboju«. Latinizam je i poimeničen pridjev u ž. r. *sekunda f* »časak«.

Lit.: ARj 2, 98. 5. 280. 836. 11, 367. 379. 14, 526. 812. *Elezović* 2, 457. Moskovljević, *SDZb* 11, 183. *Miklošič* 37. 344. Štrekelj, *ASPh* 12, 457. 14, 548. *REW* 7774. *SEW* 1, 163.

šal *m-^=-,Ja1a_* n pl. (muslimanska narodna pjesma) = *sale, gen. sala f* pl. (pl. prema *nosila,* koja se sastoje od više dijelova) »nosila za ranjene i mrtve«. Turcizam (tur. *šal)* iz terminologije oruđa.

Lit.: ARj 14, 528. 535. *Školjić*[2] 544.

sála (takav naglasak danas u Zagrebu, knjiška riječ) = *sala* f (Vinodolski zakon, 1250: *v Novom Gradu na sali knezi zgora imenovanih,* upor. *na palači)* = *v dvoru gospodskom na salu* (1309) = *sală,* gen. *sāli* (Istra) = *sala* (Perast, Dubrovnik, Čilipi, Kućište, Žrnovo) = *sela* (Mikalja, dva dubrovačka pisca, sa *a > e* kao u dubrovačkom *diesa < casa)* »dvorana, soba u sredini, kamara«. Sa dalmato-rom. deminutivnim sufiksom *-ūcea > -oca saloca* f (Dubrovnik, Cavtat) = *saloča* (Kućište) = *sálat'a* (Žrnovo) »1° predsoblje, dvornica, 2° popločen pod, soba u koju se ulazi izvana«. Primjer: *obidovati ćemo u saloči.* Od tal. *sala, salotto, salone* > fr. *salon* > internacionalno *salon,* gen. *-ona,* pridjev *salonski,* langobardskog podrijetla.

Lit.: ARj 14, 528. 542. Budmani, *Rad* 118, 165. *REW** 7522. Gamillscheg, *RG 2,* 67.

salaca f, kod Kavanjina potvrđeno samo u ák. pl. Uporeduje se s tal. *salacca* »sardela lojka, alosa communis«. Nije zrelo za etimologiju. Nema potvrda iz drugih narječja.

Lit.: ARj 14, 528.

saladžak m (muslimanska narodna pjesma) »život, zdravlje«. [Od tur. *sağlıcak* »isto«].

Lit.: ARj 14, 529. *Školjić** 545.

salaksija f (prema Belostencu dalmatinska riječ) = *salaksij* m (hrv.-kajk.) »remen, kopča«. Od madž. *szalaksij,* složenica od *szalag* »veza« i *szij* »remen«.

Lit.: ARj 14, 529. Štrekelj, *DAW* 50, 57.

sálam, gen. *-ama* (objekt uz *vikati, dati, nazvati, prifatiti, otprimiti)* = *salamać* = *salamaleć* = *salamalek* = *selâm,* gen. *-ama* m (Vuk) »pozdrav, mir« = *seljâm* (Kosmet, objekt uz *dade).* Uzrečica: *ni seljām ni čelám* (Kosmet) »niti pozdravi niti prozbori«. Prvi se dio ispušta: *alec* = *alejí* (narodna pjesma), *alećin* (narodna pjesma) = *alekim.* Prema Vuku odgovara se *alećimu selam* = *alee muselam.* Odatle impf, *selámiti, -īm.* Na *-luk selamluk* m = *seljâmhk,* gen. *-amlSka* (Kosmet, u turskim kućama, protivno od *haremluk)* »odjeljenje gdje nije živjelo žensko« = *selanuk* (Jukić). Složeno *maksuz-selam* = *selamluk* (Bosna) »poseban pozdrav, dobrodošlica, ožđeldija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *salām* »pozdrav, mir«, *as-salām 'alaik* »neka spas bude vama, mir s tobom«, *selom 'aleiq,* s odgovorom *'alejqim es-selam)* iz terminologije društvenog života: rum. *selamtc* »Grass nach türkischer -Art«, bug. *seljâm.* Uzvici *selamaleć* = *alećimu selam* = *selâm alećim* = *selâm alèkim* naš su izgovor navedene arapske pozdravne i odzdravne sintagme.

Lit.: ARj 1, 65. 7, 164. 14, 529. 815-16. *Elezović 2,* 216. 217. Skok, *Slama* 15, 491. b., 681. *Mladenov* 578. *Tiktin* 1406. *Lokotsch* 1803. Korsch, *ASPh 9,* 667. *škaljif* 545. 557.

salamandar, gen. *-dra* m (Jambrešić) = *salamandra* f (Vetranie i ostali dubrovački pisci koji ističu srednjovjekovno vjerovanje da u vatri ne može izgorjeti) »daždevnjak«. Odatle pridjev na *-st salamandras,* f *-sta* (čovjek) »nerazmjerno, nezgrapno velik«. Od perz. *samand* »feuerrot«, koje je ušlo u gr. σαλαμάνδρα i lat. *salamandra,* a odatle u ostale jezike.

Lit.: ARj 14, 529. *REW*[3] 7525. *Prati* 856.

salamànkez, gen. *-éza* (17. v., Dubrovnik), poimeničen tal. ktetik na *-ese* < lat. *-enses* od španjolskog toponima *Salamanca* < lat. *Salamantica.* Tako su se zvali oni pripadnici dubrovačke vlastele, koji su, čini se, pohađali škole u *Salamanki.* Opreka prema *Sorbonezi.*

Lit.: ARj 14, 530. Muljačić, *Filologija 2,* 161-73.

salamét (Banja Luka, asimilacija *e — α > a — a)* = *selâmet* (Mostar) = *seljamet,* gen. *-ometa* (Kosmet, objekt uz *imat)* »dobro, sreća, uspjeh«. Ovamo zacijelo i *salamećijaf* »trava koja se pije kao lijek, senna«, s nejasnim *ć* u dočetku. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *salama* > *selâmet)* iz terminologije običnog života: rum. *selemet* »Rettung, Heil« = *silimet* = *silemet,* bug. *selemet, seljamet* »pomoć, spas«, arb. *selamet* »Glück«.

Lit.: ARj 14, 529. 530. 815. 816. *Elezović 2,* 217. *Mladenov* 578. *Tiktin* 1407. *GM* 380. Skok, *Slavio* 15, 490., br. 654. Ćorović, *ASPh* 29, 509-510. *Školjić** 545. 557.

salamura f (Vuk, Vojvodina, Velika Kikinda, Dubrovnik, Potomje, Osijek, Bosna i Hercegovina, Otok u Slavoniji, Krk) = *salamura* (Cres, Vodice, Kosmet, Lepetane) = *salamura* (Perast) »raso, gen. -li« = *salamora* (Sutomore) < mlet. *salamora.* Odatle na *-ina salamurina* (Krk) »so nerastopljena, koja se istrese u čabrić«. Balkanska riječ mletačkog podrijetla: rum., bug. *salamura* pored *solomúra* (unakrštenje sa *sol* v., upor. rum. *saramura* prema *sare < sal).* Slov. ima varijante pored *salamórja, slanamúrja, slanomur, solomurja, murnica.* Oblici sa *o > u* mogu biti i posuđenice iz balkanskog latiniteta, u Dalmaciji iz dalmato-romanskoga. Glede umetka (anaptikse) *a* u suglasničkoj grupi *lm* upor. *salanum.* Od vlat. složenice **salmuria* < *šal* + *rnuria.*

Lit.: ARj 14, 531. *Elezović* 2, 196. *Pleteršnik 2,* 506. 450. 534. Ribarić, *SDZb 9,* 186. *REW** 5756. 7545. *Románsky* 128. *Mladenov 599. Tiktin* 1355. *DEI* 3314.

salana f (Kosmet) »kla(o)nica«. Balkanski turcizam arapsko-turskog podrijetla (tur. složenica od ar. *selh* »derati« i perz. *hane* »kuća« /v. *-anal* > tur. *salhane* »strvoderica«) iz terminologije gradskih uređaja: bug. *salkana* »Schlachthaus, šlöprog (hrvatski gradovi)«.

Lit.: Elezović 2, 196. *Mladenov* 567. *Doric* 345. *Škaljić** 545.

salàndãr, gen. *-ára* m (18. v., Vuk, Crna Gora, Kosmetj disimilacija *r — r > l — r)* = *sarandar* (18. v., Kosmet) = *salendar* (Badrić) »prilog kaluđerima da se Bogu mole za pokojne 40 dana između Uskrsa i Spasova«. Upor. i toponim *Salandır* (Hercegovina). Nalazi se i u stcslav. Balkanski crkveni grecizam (ngr. σαραντάρι od τεσσαράκοντα »40«): bug. *sarandar* m »molitva za mrtve na 40-ti dan«, odatle *$andos(v")am,* čine. *sarandare.*

Lit.: ARj 14, 531. 535. 643. *Elezović 2,* 196. 202. *Miklošič* 288. Vasmer, *GL* 129. Murko, *WuS 2,* 135-136. *Pascu 2,* 83., br. 1564.

salandžāk, gen. *-aka* m (Vuk, Mostar, narodna pjesma) = *salandžāk* (Kosmet) »Ljuljajka, Ijuljaška, culjajka, culjka, gegaljka«. Turcizam (tur. *salıncak* »Schaukel, Wippe«).

Lit.: ARj 14, 531. *Elezović 2,* 197. *Školjić*[1] 545.

salàngur m (Bosna i Hercegovina) »platno vrlo tanko, bosanski fini bez, na kojem muslimanke vezu suhozlatice, čevre; sinonim: batist«.

Lit.: ARj 14, 531. *ZbNŽ 19,* 347. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 655.

salapan m (Rab) »vrsta kukuruza«.

Lit.: ARj 14, 531. Kušar, *Rad* 118, 28.

salaš m (Vuk, Vojvodina, Reljković) = *salaš* (Orahovica, Slavonija) »majur, bačija, bacına, konak, mandra, stan« = *salaš* (Kosmet) »veliki koš gdje se čuva kukuruz u klipu« = *saloš* (Visoko, Sarajevo) = *salož* (Gabela, Hercegovina) = *salad* (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »isto«. Nalazi se još u bug. *salaš* »koliba od dasaka«, sivě., polj., ukr. i rus. kao i u rum. *sălaș* »Herberge, Quartier, Zigeunerfamilie, Sarg«, *a sălășlui* »ukonačiti nekoga« i u tur. *salaș* »baraka za prodavanje voća, bostana«. Od madž. *szálas.* Ako je ista riječ *salaš* (Varoš, Slavonija) »1° vrsta kvasca, 2° kolač (upor. *salikada,* v.)«, ne zna se kako se odnosi značenje prema gornjem.

Lit.: ARj 14, 529. 531. 532. 543. *Elezović 2,* 197. *Lokotsch* 1805. Menšík, *SbMS* 3 (1925), 1-22.

salāta (Vuk, Dubrovnik, tako danas općenito) = *salata* (Rab, Božava) = *salata f* (Zagreb, slov.) = *salata* (Zagreb) = (sa *a* > ou nenaglašenom slogu) *solata* f (ŽK, slov. *solata)* — *salata* (Istra) = *salat í* (Reljković, Varoš, Slavonija) = *salata* (Kosmet) »loćika«. Pridjev određeni *salatni.* Riječ *salata* je balkanska riječ talijanskog podrijetla (mlet. *salata,* tal. *insalata,* poimeničen part. perf. od *insalare* prefiks *in* i *salare,* od lat. *sal,* gen. *salis* > tal. *sale,* prasrodstvo sa so, v.): rum. *salata,* bug. *salata* pored *salatka,* arb. *saliate* pored *solate,* eine, *salata,* ngr. σαλάτα. Izvedenice od *sale* kao talijanizmi: ná *-aria* > tal. *-iera* < fr. *-ière: salirà* f (Kućište) = (unakrštenje sa *ső) solferà* (Potomje) »posuda za so, solјenka« = *saler* (1420, Dubrovnik) < tal. *saliera,* slov. *solarla î* (Bovec) »Salztrog (za ovce)«; *salcijer* (Dubrovnik, 1441) pored *salsijer* < od lat. *salsus* + *-iera.* Apstraktum na lat. *-amen* > tal. *-ame* od glagola *salare: salama* (tako danas općenito) = Božava *salama* pored *salán* = *salam* m (Rab) < tal. *salame.* Apstraktum na lat. *-uměn* > *-ume salum* m (Mikalja) »stvari soljene« < tal. *salume.* Tal. sintagma *sale omaro* > *salamâr* (Božava) < mlet. *salamaro.* Rum. apstraktum na *-atura* toponim *Saratura* f (Uzice) < rum. *sărătură* »Würze«, zacijelo toponomastički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Tako se zvalo mjesto gdje se davala so ovcama. Na sufiks *-aster* od tal. *salame* tal. *salamastare* > *salamastrăt* (Budva) »jedan dan držati meso u soli«. Part. perf. pas. kao pridjev *salamăstran* (Budva, Potomje) »1° meso koje još nije posve usoljeno, 2° čovjek koji je malo nastran (metafora, pejorativno)«. Upor. još *sugrănut* (Budva, Boka, rijetka riječ) »na pola lud«, koje upor. sa fr. *saugrenu* < **sale granulu,* od *granum* (v.).

Lit.: ARj 14, 544. 532. *Elezović 2,* 197. *Pleteršnik* 2,450. 532. 616. Budmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID 6,* 119. Kušar, *Rad* 118, 17. 19. *GM* 378. *Tiktin* 1355. *Mladenov* 567. *REW*[3] 7521. *DEI* 2045.

sätauk m (Orahovica, Slavonija) = *salahuk* = *salàuka* f (Vuk) »velika bura, veliki vjetar sa kišom«. Na *-ovina salàukovina* (Vuk, Banja Luka) »mećava, vijavica« = *salaupovina* (Bulat) »demon zlog vjetra«. Prema Matzenaueru u vezi je s gr. σαλαγάω »hučiti (o vjetru)«.

Lit.: ARj 14, 529. 533. Bulat, *JF 5,* 142. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 656. Matzenauer, *LF* 19, 243.

salavat m (Bosna, Martić) »blagoslov«. [Od tur., *salâvat].*

Lit.: ARj 14, 533. *Školjić*[1] 545.

salavinjati, *-am* »predati, predobiti«, čini se da je u vezi s turcizmom *salovindžati, -am* »progutati«.

Lit.: ARj 14, 533. 543.

salcıca f (Marin Držić) »kobasica«. Od tal. *salsiccia* (složenica *sale* + **īsicium).* Štrekelj izvodi slov. *cik* m »Leckerbissen, bestehend nämlich aus einem Stück Fleisch« od mlet. *ciz(z)a* > tosk. *ciccia* < **īsicium* (po drugom tumačenju djetinja riječ). Ako je ispravna ta etimologija, slov. *-k* mjesto mlet. *z* opominje na rum. *copac* < slav. *kopač.* U oba slučaja *k* je nastao na taj način što je strano c, *č* bilo shvaćeno kao domaća karakteristika plurala *(junak — junaci)* i odatle stvoren novi singular.

Lit.: ARj 14, 534. Rešetar, *Rad* 248, 230. Štrekelj, *DAW* 50, 10.

sálep m (Vuk, Bosna i Hercegovina) = *salep,* gen. *sālèpa* (Kosmet) = *salip* (Bosna i Hercegovina) »1° piće toplo (kao čaj) s medom i brašnom od planinske biljke, koja se suha melje, 2° biljka orchis moria, kućun«. Na *-dzija salebdžija* — *salepčija* (Kosmet) »prodavač i .kuhar salepa«, *salepcinica* »dućan gdje se pravi i prodaje salep«. Složenica *salepkaćunak,* ako se govori u Crnoj Gori, tipa je kao *Linguaglossa,* apozitivna složenica. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sa'leb)* iz terminologije pića: rum. *salep, salepgiu,* bug. *salép, salepčija.*

Lit.: ARj 14, 535. 538. *Elezović* 2, 197. *Tiktin* 1357. *Mladenov* 567. Matzenauer, *LF* 19. 243. *Školjić** 545.

salež m *(Pjevanija crnogorska}* = *salidž,* gen. *-i* f (Vuk, Risan) = *saliž* pored *säliž* (Crna Gora, Riječka nahija) = *sălii* (Dubrovnik) = *-idš* (Prčanj) = *saliž* (istročakavski) = *saliž* (Rab) = *saliž* (Kućište, Potomje) = *soliš,* gen. *-za* (Buzet, Sovinjsko polje) »kaldrma, pločnik, taraca, pod od kamenih ploča u kuhinji, podrumu, pred kućom«. Denominal na *-ati saližati, -am* (Klana) = *posalidzati, -am* pf. (Vuk, Risan) = *posaližati* (Bianković) = *posaližat* (Potomje) »popločiti«, u Pivi-Drobnjaku *satidžati, -am* impf, »slagati bez reda nešto jedno na drugo (objekt *drva")« (na-).* Upor. slov. *seliš,* gen. *-iza* (Notranjsko). Od mlet., furl, *salizo,* istro-rom. *seleizo,* denominal furl, *saliza,* tosk. *selce* < lat. *sïlex,* gen.-CM.

Lit.: ARj 10, 892. 14, 336. 540. Novaković, *NJ* 3, 253. Popović, *NJ* 3, 253. Šturm, *CSJK* 6, 52. Vuković, *SDZb* 10, 401. Kušar, *Rad* 118, 20. Rešetar, *Štok.* 286. Štrekelj, *DAW* 50, 57. Matzenauer, *LP* 19, 344. *REW*[3] 7911.

sàlgija f (Mostar) »njihaljica na zidnom satu«. Turcizam (tur. imenica *salgı,* od *salmak* »agiter, mouvoir«) iz terminologije urarstva. Sufiks *-gi* je kao u *burgija, češagija, uzenđije, čalgija, sàrgija, vergija.* Taj sufiks služi za obrazovanje oruđa, kao kod nas *-Io* (v.).

Lit.: ARj 14, 536. *Deny* § 868. *ŠkaljiP* 545.

šalica f (ne zna se gdje se govori) »ptica grmuša (v. *grm),* bazgovica (v. *bazga),* Sylvia cinerea communis«.

Lit.: ARj 14, 536. Hirtz, *Aves* 422.

salì) an (Banja Luka, Mostar), indeklinabilni pridjev (uz *biti,* objekt *učiniti se)* »koji se oslanja«. Turcizam (tur. *salyan* »renvoi«).

Lit.: ARj 14, 537. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 658.

salikada f (županjski kotar, Slavonija) »ammonium carbonicum (služi za nabujanje tijesta)«. Upor. *salaš* (v.).

Lit.: ARj 14, 537.

salitar, gen. *-tra* m (Mikalja), pridjev *salitren, salitran, -tarški* = *salitra f,* neologizam na *-ača salitrača* (Šulek) »zemlja u kojoj ima salitre« = *salitra* — (sa *In* > *n) sanitar,* gen. *-tra,* odatle denominal *posanitriti* pf. (Stulić) = *sanitra* f (Bella, Stulić) = *salnitar,* gen. *-tra* (Vrančić, Mikalja) = (metatezom *n) šalintra.* Od lat. složenice **salnitrum.*

Lit.: ARj 10, 892. 14, 538. 541. 614. Mićović, *NJ l,* 173-175. *REW*[3] 7546. Štrekelj, *DAW* 50, 15.

šálkům m = *sàlkum-tõp* (Bosna) »vrsta turskog oružja za navalu, top«. Upor. *salma.*

Lit.: ARj 14, 540. *Školjić*[1] 546.

salma f »tursko oružje za navaljivanje, kao topuz, buzdovan«. Turcizam (tur. *salma,* od *salmak* »agiter«). Sufiks kao u *sarma* (v.). Upor. *salkum* (v.).

Lit.: ARj 14, 540. *Ška'jić** 546.

salo n (Vuk), sveslav. i praslav. **sad-lo,* »adeps«. Pridjev na *-an salan, -lna* (Voltidi, Stulić), *salni* (Belostenec; danas se ne čuje); poimeničen na *-iça sălnīca* (Jačke) »jelo od sala«. Složenica selo i prezime *Salopek* (15. v., Modrus) i prevedenica *salokrôfna* f (Vinkovci i okolica) »kolač sa salom«, stvorena prema njem. *Schmerkrapfen.* Izvedenica je od osnove glagola *saditi* (v.), pomoću *-dio* (češ., polj., oba lužičko-srpska jezika) = *-lo* (stcslav., bug.). Znači »ono što se nasaduje na meso« (Mladenov i ostali). Oštir uporeduj« neuvjerljivo sa stir, *saiu* »slanina« < **saldi* »so«. Matzenauer bolje sa lit. *sodrus* »pinguis«, od lit. *sodinti, sodinu* »saditi«.

Lit.: ARj 14, 541-542. *Miklošič* 287. *Holub-Kopečný* 326. *Bruckner* 479. *Mladenov* 567. Oštir, *WuS* 5, 222. Matzenauer, *LP* 19, 244. *WP 2,* 453. 483.

salpa f (Rab, Sutomore, Račišće, splitska okolica, Poljica, Vrbnik, Hektorović, Krk, Dubašnica) = *săpa* (Budva, Brač, Božava, Ljubiša) = *saopa* (Mikalja) = *šopa* (Vuk, Dubrovnik, Perast, Muo) »morska riba box salpa«. Ovamo ide i *săpa î* (Sarajevo) »sitna riba u Miljacki«. Tu se vidi da je prijenosom iz morskog u slatkovodno ribarstvo riječ znatno promijenila značenje. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *salpa,* mediteranskog pod-

rijetla. Ná dalm.-rom. deminutivni sufiks *-üceus* > *-oč: salpai* (Smokvica, Korčula) = *sapôči* m pl. (Muo) »jedna vrsta gambora«.

Lit.: ARj 14, 543. *REW** 7549. *MiЬIoШ* 316.

salpati, *-am* pf., impf, prema impf, na *-vasalpavati, -am* (Mikalja, Vrbnik, Blato na Mljetu, Kašić) = *salpai* pf. (Smokvica, Korčula) »dizati iz vode« (primjer: *Marko, salpaj to sidro)* = *salpai* (Šolta; primjer: *onda smo salpali* »digli sidro«). Od tal. *salpare* »isto«, stal. *sarpare,* u Genovi *serpare.* Upor. tal. *serpe* »dio prove gdje se smješta sidro«.

Lit.: ARj 14, 543. *REW** 7612. 4054–4057. *Prati* 859. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 211.

salsa f (Potomje, Vrbnik, Mikalja) »umak«. Talijanizam *salsa* f, poimeničen lat. part. perf. na *-sus salsus.* Francuzizam *sos* m < fr. *sauce.* Glede *sahijer* = *salijer* v. *salata.*

Lit.: ARj 14, 543. *REW*[3] 7550 a. *DEI* 3322.

salt (Vuk, narodna pjesma; torlački u Pirotu), prilog i indeklinabilni pridjev, »1° sam, 2° samo«: *salt samšesti bio osvanuo* (narodna pjesma), *salt ljude voziti* »same ljude voziti«, odatle na *-d'šija saltadžija* (Bačka) »vozar ljudi bez robe, prtljage«. Glede *-a* upor. rum. *saltasingurel* »sam samcat« (složenica tipa *Linguaglossa;* drugi dio je lat. *singidus* > rum. *singur* »sam, osamljen«) i *đeladžija* (v.). U Kosmem i u narodnoj pjesmi gubi dočetno -ŕ, valjda zbog toga što se identificiralo zamjeničkom deiksom *-ti* u *kanoti* = *kaoti, Hiti,* ali postoji i s priloškim dodatkom *-e sàlte* i deiksom *-n sahen* (muslimanska narodna pjesma). Nejasna je promjena *a* > *o* u Kosmetu: *šal* pored *sol* = *sol* (Peć) »samo«. Ima li se uzeti ukrštavanje s tal. *solo* < lat. *solus?* Turcizam se slavizira dodatkom priloškog sufiksa *-icē* i s prefiksom *o-* prema *osebi: osahice* (Srbija) = *osatice ići* (sjeverna Dalmacija) »sigurno, čvrsto ići« = *osoltice* (Lika) »odmah«. Balkanski turcizam (tur. *sali,* pridjev »jedinstven«, prilog »samo«) iz oblasti sintakse: rum. *sah* »ohne Truppen, ohne Begleitung, allein«, bug. *salt* pored *sal.*

Lit.: ARj 9, 184. 188. 244. 14, 528. 544. *Elezović 2,* 196. 252. 198. *Tiktin* 1357. *Mladenov* 567. *škaijič** 546.

salta f (Mostar, Fojnica, Duvno) »žensko gornje odijelo, također muško u hodža« = *săltica î* (Bosna) »isto«; *saltan* m (Banja Luka, Sarajevo) »ženska gornja haljina s rukavima«. U vezi je i *saltamarka f* (Sarajevo) »muški haljinac od crne čohe, bez gajtana i uresa, malo širih rukava«, također bug. [Od tur. *salta* »Art kurze Jacke (bis zur Lende)«]. Talijanizam u turskom, upor. tal. *saltambarco* »casacca, kabanica«.

Lit.: ARj 14, 544. Skok, *ZRPh* 36, 653. 19. Subák, *ZRPh* 30, 175. *REW*[3] 7551. *DEI* 3322. *ŠhaljW* 546.

saltanat m (Srbija, Milićević) = *saltanat* (Kosmet) »gospodstvo, otmjenost, raskoš« = = *saltànet* (Mostar) »raskoš u opravi«, *pod pusatom i pod saltanetom* (Smailagić Meho). Na *-li saltanètli* (Mostar), sa *-ija saltanatllja* m »koji živi raskošno«; *saltànet* je »vrsta opreme u kojoj se nose palacké i džebane«. Ovamo još metatezom *l* — *n* > *n* — *l sántáiét* (Bukovica) »kruna koju vile nose kao izvor svoje moći«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *saltànet* »vladanje, sjaj, svečan izgled«) iz terminologije običnog života, odijevanja: rum., bug. *saltanat* »Gepränge«, bug. *saltanatlíja.*

Lit.: ARj 14, 544. 617. *ZbNŽ* 7, 291. 22, 302. *Elezović* 2, 197. *Mladenov* 567. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 660. *Tiktin* 1357.

saltàrela f (Perast) = (asimilacija *l* — *r* > *r* — *r) šartarela* (Risan) = (disimilacija *l* — *l* > *n* — *l') santarêla* (Lastva) »izvana malena kvačica kojom se diže i spušta poluga, kao zasun, zasunka, mandal«. Deminutivni sufiks *-ella* zamijenjen drugim tal. deminutivnim sufiksom *-ino saltarîn* (Budva, Prčanj; primjer: *stavi katanac i zaključaj saltarin)* »zatvor koji se diže i spušta«. Od tal. *saltarella* = *saltarino,* od *saltare.*

Lit.: ARj 14, 544. *REW*[3] 7551. *Prati* 860.

saluma f (Vranjic) »vrsta ribe«.

Lit.: ARj 14, 545.

salutale, gen. *-tka* m (Vuk, Vršac) »povelik šljunak«. Sufiks *-utak* kao u *bjelutak.* Prema Daničiću osnova *šal-* bila bi kao u *saliňac, saone* (v.), što nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 14, 545. Daničić, *Kor.* 217.

salutati, *-am* pf. i impf. (Dubrovnik, Sasin) »pozdravljati«. Od tal. *salutare.* Preko njem. -irai» *salutirati, -Iuțirăm* pf. i impf. (Lika, ŽU) »vojnički pozdraviti«. S umetnutim *n* pred dentalom i *nt* > *nd* (kao u *planda) salìmdati, -atn* (Perast) »pozdraviti izmećući top, pušku«.

Lit.: ARj 14, 545. *REW*[3] 7556.

salvac m (Popović; ne zna se gdje se tako govori) »kadulja, kuš«. Od., lat. *salvia* sa zamjenom dočetka *-ia* našim sufiksom na *-ьc* > *-ac.* Odatle i *slavlja* f, na *-tka slavljika, slavulja* f (Visovac, Split, sufiks prema *kadulja)* »pelin«, *slavulj* m (Popović), predstavlja prekrajanje na našu latinskog naziva. Možda su stare posudenice. Preko njem. došlo je *žalfija* f (Vuk) »salvia officinalis« < nvnjem. *Salvei, Salbei.* Upor. slov. germanizam *žajbelj,* gen. *-blja* (južna Štajerska). Ispuštanjem njem. dočetka *žalj,* s kojim upor. madž. *szálya.* Nejasan je odnos od *doba* f (Dubrovnik, Stulić) »parthenium«, s varijantama *colpa, zioba, čopa* (Šulek) i *ćopa,* ako potječu od *salvia.* Pravi dubrovački oblik nije utvrđen. Moglo bi biti da potječu iz dubrovačko-rom. oblika od lat. *salvia (s* > *c* kao u *ciguran, çiğlin, a* > *i* kao u *Bibinje, vi* > *b* kao u *keba* < *cavea, gujba, gajfun, o* < *l* pred suglasnikom).

Lit.: ARj l, 801. 14, 545. *REW*[3]*~755S.*

salvat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, ·—· *iz duga,_ neprilike)* »spasiti«. Talijanizam od tal. < lat. *salvare.* Složenica od sintagme *salvakonđut* m (16. v.) -»pasoš« < tal. *salvacondotto* < lat. *solvus conductus.*

Lit.: ARj 14, 545. *REW*[3] 7557. 7559.

sâm[1], f *sama* (Vuk), određeno *sārnī* (provincijalizam), sveslav. i praslav. pridjev bez komparativa i bez paralele u baltičkoj grupi, »1° zamjenica isticanja αύτχς, ipse, rom. **metipsimus* > fr. *même,* glavom, selbst, 2° solus, unus, allein«. Proširuje se ria *-ъn* > *-an saman, sanma* (narodna pjesma, Bosna), na -erai *samenit* (Kavanjin). Poimeničenja u značenju 2°: na *-ьc* > *-ac samac,* gen. *-mca* (Vuk, 15. v.) »1° mužjak, usamljenik, 2° penis, 3° neženja, 4° prezime, 5° toponim« prema f na *-ica samica* »1° žena bez djece, 2° žensko samo, 3° životinja ženka, 4° ženski sram (Vrbnik), 5° prostorija za pojedinca u zatvoru«, *samac i samica* (Istra) »(metafora) panti, baglame, šarke«, apozicija *drozd samac,* odatle *samština* (Riječka nahija) »osama«. Ovamo i sa *mč* > *nč šančić* m (Kralje, Turska Hrvatska) »penis u djeteta«, na *-ina sančina* f (Vrbnik) »penis u goveda«. Apstrakta na *-ost samast,* na *-oca samoća* (17. v.), s pridjevom *samoćan* i denominálom na *-ovati samoćovati, -ujem,* na *-oćina samoćina* (Istra), na *-ota samota,* s pridjevom *samotan,* poimeničen na *-ik samotnik,* prevedenica od *monachus,* i s glagolom *šamotovati* (Kosmet), na *-atinja samòtinja* (Vuk) = *samotïnja* (Kosmet), na *-ina samına* (Rijeka), kol. na *-čađ samčad,* gen. *-i* f (Dobroselo) »bliznad«. Na *-ovina samovina* »vilina kosa«, upor. niže *samovila.* Apsolutni se superlativ izražava opetovanjem i sufiksom *-cat, -cit, -isaf. sâm sâmcãt(i), sâm sămcît* (Vuk), *samišat* i složenicom *somosam* »posve sam«. Denominali na *-iti samiti, -im (o-),* s postverbalom *osama,* poimeničen part. perf. pas. *usamljenik, usamljenost,* na *-ovati samovati, -ujem.* Prevedenica *samim tím* od *eo ipso.* Prilozi *samo* »nur« = *samol* (Krk, *-/* < *li,* upor. *ili)* = *samoć* (Istra) = *samor (r* < *že), nasamo, na samu, na sami, na osami.* Nejasan je *na- samběče* (Bella, Stulić, Zlatarić) u izrazu *priskočiti na sambeče* »stojeći na jednoj nozi (preskočiti, za razliku: *skočíce,* objema nogama)«. Brojne su složenice imeničke i pridjevske i od njih izvedeni glagoli. Kao prvi elėmenat pojavljuje se *sam,* koji se ne deklinira i prilog *samo* u oba značenja. U značenju 1° *sam* ili *samo* u vezi s rednim brojevima *sàmdrug(i)* — *samodrug* »sam kao drugi = osim onoga, koji govori, još jedan«, *samodrúga* (ZK) »noseća«, *samotreći* = *samotrèt* (ŽK), *samočetvrtį samopet, samosēdmī, sàmõsmí, samotrideseti* (Ljubiša), *samastati, samšesti, sampētī* itd.; *sam* u ostalim pridjevima i imenicama je rijedak: *(u) sampas* (Vuk, Crna Gora) »1° kad stoka pase sama bez pastira, 2° (Srijem) uzalud, 3° (Dubrovnik, Prčanj) tko sam sa sobom govori, 4° šteta, gubitek (Ston)«, s pridjevom *sampasan* (Pavlinović) »beskoristan«, odatle analogijom (prema *mason* = *mostan) üsampast, samdòkas* (Vuk) = *sandokas* (Otok, Slavonija) »cvijet koji se sadi u vrtu«, od *sam dokasati* (v.), *sanserica* »ime ovci«. Golema većina takovih složenica sadrži *samo-* kao prvi elemenat. Od tih spominjemo samo neke: *samohran* (Vuk), s izvedenicama na *-äc, -ica, -ka, -ski, samòkis* (Lika) = *samokiš* »sir od mlijeka u koji se ne meće sirište«, *samoklop* (Vrbnik) »zaklop koji se ,ne može otvoriti bez ključa«, *samokov* »1° pridjev (~a *sablja), 2°* oruđe, sprava kojom se kuje, 3° ruda, toponim u Bugarskoj i Srbiji«, *samokovac,* gen. *-vca* »ključ koji nije šupalj«, *samòkruh* »ječam hordeum vulgare nudum«, *sămontk* (Vuk) = *samorast* m i pridjev (Vuk) = *samorest* (Dalmacija) »sponte crescem«, *samopah* (Istra) »vrsta ječma«, *samotíš* (Hercegovina, Foča) »1° rukopis, 2° olovka«, *samoprelka* (Varoš, Slavonija) »svečana ženska odjeća«, *samoraska* (Istra) »češnjeva glavica«, *samogor* (Lika) »ono što rado gori«, *samoherni* (Cres) »samcat«, *samostalan* = *sâmostavan,* s apstraktumom. *samostalnost, samostojan* (Milićević), *samosvojan, .samovlastan,* poimeničen na *-ik*

samovlasnik, samosazdani, samòtvor, s izvedenicama na *-ьn > -an, -ina, -iti,* na *-ьc > -ac* (čest obalski toponim na Jadranu: *Samotvorac, Veli S., Mali S., Samotorac,* s *tvo > to), samouk* m i pridjev i izvedenica na *-e* gen. *-eta, samoubojica = samoubica* pored *-lac, -bojstvo = -bistvo, -ubilački, samoteg* m (Šumadija), postverbal od *samotežiti, samotok* (Vuk), *-tek* (Belostenec) »mošt koji sam ističe, prije nego grožđe dođe pod tijesak (i o drugim tekućinama koje se dobivaju od plodina)«, *samòdošlica* (Vuk) = *samodošljanica* »žena koja sama dođe mužu«, *samodav* »vrsta mreže«, *samodáviti se, samodāvīm* (Vuk, Crna Gora), *samodavnik,* odatle kletva *samodavicaı samovolja,* s izvedenicama *-äc, -ka, -nik, -nost, -stvo, samozvan.* Kako se vidi, složenice ovoga tipa, veoma su omiljene. Nije čudo što dolaze i u neologizmima za strane riječi kao *samoljubac, samoljublje = samoživ, -an, -ac, -vnost, samoživlje, samoživstvo, samosilnik, samosila, -an, -silstvo, -nosí, -suje, samosioni* »tiran(in), tiranija«, *samoglas(nik)* za *vokal,* s pridjevom *samòglãsan, samokres* »revolver«. Prema ovom tipu prave se i prevedenice *samostan* »manastir« < μοναστήριον, s izvedenicama na *-äc, -ski, samodršac, gen. -sca* < αυτοκράτωρ, *samosazdani* (bog) αυτογενής, αύτόκτιστοζ, pridjev *samodržan — samodržavan^ samouprava* za *autonomija, samovladalac,* gen. *-aoca* »monarh«, *samovlašće, samovlađati* i postverbal *samovlada, samosvijest,* s pridjevom, prema njem. *Selbstbewusstsein.* Nejasno je značenje u *samovila* »biljka cuscuta; sinonim: vilini vlasi« i folklorni termin makedonski i bugarski *Samovila,* koja kod Rumunja glasi *Sila Sămindilă, Samodiva, Samca,* odatle biljka *samcufa* »sisymbrium«. Od složenica ovoga tipa Rumunji posudiše *samuraslă* »divlje bilje«, *samavolnic,* odatle apstraktum na *-ie, samoderjeţ.* U toponimiji dolazi ovaj tip u *Samograd, Samobor* »bor na osami«. Rusizam je *samovar.* Nejasno je ime biljke *samobajka* (Pančić, Šulek) »glechoma hederaceum«. Praslav. *samb* predstavlja ie. prijevoj *ō *sōm-,* od korijena **sem-,* koji je prvobitno značio »jedinstvo iz više dijelova > jedno, ujedno«. Nalazi se i u lat. prilogu *sem-per* »uvijek«, u prijevoju *sm* u *simplex, simul, similis,* gr. εις, μία, εν »jedan«. Prijevoj **som-* nalazi se u stcslav. *SĢ > su* (v.), gr. δμος »zajednički« (u internacionalnom pridjevu *homogen, homonim),* got. *sama,* njem. *zusammen,* sanskr. *šamas,* avesta *hāmō* »le même«. le. **som-* nalazi se samo u slavinama.

Lit.: ARj l, 604. 14, 546-598. *Elezović 2,* 37. 189. 199. *Miklósié* 288. *Holub-Kopečný* 326-327. *Bruckner* 480. *Mladenov* 567. *Trautmann* 273. *Tiktin* 1359. Schiefner, *ASPh* 3, 212. Meillet, *RES 6,* 167. Schulze, *KZ* 40, 417. Schmidt, *KZ* 32, 372. Meyer, *KZ* 7, 137. Johansson, *IF* 3, 217. Michelson, *IF* 23, 235. Wood, *MPh 2,* 471-476 (cf. *AnzIF* 24, 27). Skok, *Slav.* 8. 30. 59. 64. 83. 87. 119-20. 122. 205. 266. Putanec, *ZR* 13, 311-13. *Boisacq*[3] 702. 230-232.

sám[2] m (Orahovica, Slavonija) »podija, šav za skraćivanje«. Od njem. *Saum,* stvnjem. *siuwan* »štiti (s kojim je u prasrodstvu)«. Kako za početno njem. *-s* ne stoji *ž,* kao u *žaklja* (ŽK) < *Sackel, žetarka* (hrv.-kajk.) < *Sechter* < lat. *sextarius,* nego *s,* mora se uzeti da je riječ ušla u govor Orahovice ne posredstvom kontakta s Nijemcima, nego preko knjiga i izgovora naših ljudi koji su u školi naučili njemački. Glede *a* za dvoglas *au* upór. *rabár* (ŽK) < *Rauber.*

Lit.: ARj 14, 546. *WP 2,* 515.

samânlak pored *samânhk* (Kosmet) »plemnja« = *samaluk* m (18. v., Slavonija, sa zamjenom / za *ni,* jer ta suglasnička grupa ne postoji u jeziku) »pojata«. U Visokom (Bosna) zabilježena je ista riječ u obliku *samurluk ili sudurma* u značenju »štagalj, šupa, pojata«. Riječ *sudurma* je zacijelo drugog postanja; *samurluk* bi mogla biti tiskarska greška mjesto **samanluk.* To je turski apstraktum na *-lik* od tur. *saman* »slama«. Upor. rum. *samaniu* »strohgelb, boje kao slama« < tur. *samani* »strohgelb«.

Lit.: ARj 14, 558. 599. *ZbNŽ* 8, 91. *Tiktin* 1358. *Elezović 2,* 198. *Školjić** 546.

samar, gen. *-ara* m (Vuk, Dubrovnik) = *samar* (Krtole, Zatrebao, Lastva, Kosmet) = *samar* (Vis) »1° vrsta sedla, 2° (metafora) ljuska od raka, kornjače (Uzice)« = *samara* (Šabac) »isto«. Deminutiv *samarie* (Vuk). Augmentativ na *-ina somarina* (Vuk). Na *-ьc > -äc samarac* = na *-nik samamik.* Na *-ica samarica.* Na *-usa samàrusa* (Vuk, Uzice, Ostružnica, Srbija) »1° kornjača, 2° velika igla kojom se samari šiju«. Pridjev određeni *sàmārnī ('—a štica"),* poimeničen na *-jača samarnjača* (Čačak, Bukovica) »kornjača« = *šamarnjača* (Ervenik) = na *-inka samarinka* (Uzice) »isto«, na *-sk samarski* (Belostenec). Na *-oca samarača* (Dubrovnik) »dicke Nadel, womit die Saumsattel genäht werden«. Na *-džija samardžija* m (Vuk) »koji pravi samare, sedlar, sotlar, 2° prezime«. Pridjev *samardžijin, samardžinica,* prezime *Samardžić.* Denominai na *-iti samáriti, samārīm* (objekt *konja) (na-, -o, pre-, ras-)* »1° (pravo značenje) sedlati, metnuti samar, 2° (pejorativna metafora) nasanjkati, navesti na tanak led, prevariti (Lika, Vinkovci)«, iterativ na *-ivati -samarivati,* s prefiksima. Balkanska riječ grčkog podrijetla (srgr. σαγμάριον > ngr. σαμάρι, denominal σαμαρόνω), stcslav. samara, rum., bug. *samar,* arb. *samárjsomár,* cine. *samaru,* tur. *semer,* slov. *samár, somár* m »továrni konj ili magarac« prema f *somarica.* Madž. *szamár* »magarac«. Latinska je to izvedenica od gr. σάγμα »teret«, odatle u dubrovačkom latinitetu *samatare* < srgr. σαγματόω > *sąmatai* (Vrčević, Cres) »schwer verletzen (eine Person)«. Upor. u Napulju *sarmatare* »Kehrichtsammler«, *samatare,* stfr. *sometier* »Maultiertreiber«. Upor. istro-rom. *sameler* pored *samerér* »somariere«.

Lit.: ARj 1, 604. 9, 785. 11, 696. 14, 558. 560. 561. *Elezović 2,* 198. *Mažuranić* 1283. *Pleteršnik 2,* 451. 535. Kostie, *NJ* 1, 237. Ćorović, *ASPh 29,* 509. *Him, Amph.* 132. 146. Jireček, *Romanen* l, 91. *GM* 378. *Tiktin* 1358. *МШоШІ I.* Vasmer, *BZ* 17, 108-120 (cf. *RSI 2,*257). Isti, GL 129. #£1^7512. *Ive* 98, § 139. Capidan, *DR* 3 (cf. *ljfb* 11,200). Korsch, *ASPh 9,* 667. *Pascu 2,* 83., br. 1555. 1556.

sambak m »1° bogiša, macie, perunika (Popović; ne zna se gdje se tako govori), 2° (prema Šuleku) sambucus, iris germanica (i opet bez naznake gdje se govori)«. Lat. *sambucus* i *iris germanica* su dvije različite biljke.

Lit.: ARj 14, 561.

samirao m (genitiv nije zabilježen, tako ni mjesto gdje se govori; Pančić, Šulek) »chenopodium ambrosioides«.

Lit.: ARj 14, 562. *Šulek* 346.

sarait m (Antun Dalmatin, Jačke) »svila«, odatle na *-njak samitnjak* (1475) »crkveno ruho od samita«, *samata î* (Mostar) »samet« = *samet* = *somét* = *somot* m. U slov. preko njem. *Sammt* > *zamet,* s izvedenicama. Od gr. ἑξάμιτος »sechsfadiger Stoff« > lat. *hexamelus.* Oblici sa so- preko njem. *Sammt.*

Lit.: ARj 14, 564. 15, 913. 914. 915. *Pleteršnik 2,* 953. *REW** 4123.

samolja f (Bosna) »biljka lycopodium clavatum«.

Lit.: ARj 14, 574. *Šulek* XXII. 347.

sàmpas m (Crna Gora, Riječka nahija) »glib, blato, gdje raste razna travurina«. Ako je identična s prilogom *u sampas* (Crna Gora, v. *sam*[1]*)* »kad stoka pase bez pastira«, nije jasna semantička veza.

Lit.: ARj 14, 594.

sàmsõv, gen. *-ova* m (Vuk) = *sarnsov* (Kosmet) = *samosov* (Mikalja, Bella) »cane mastino«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *samsun* »vrst krupnih pasa uvježbanih za rat« < ngr. σαμψόνι, σαμψών): rum. *sam(p)son* »buldog«. Turski dočetak *-un* zamijenjen madž. sufiksom *-á > -ov,* koji je običan kod imena pasa.

Lit.: ARj 14, 597. *Elezović 2,* 199. 252. *Tiktin* 1359. *Škaljić*[2] 547.

sàmun, gen. *-una* m (Vuk, Risan, Perast, Kanižlić) = *samün* pored *somun* (Kosmet) = *somun,* gen. *-una* (Bosna, Lastrić, Čilipi) »okrugao kruh«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (ngr. ψωμίον > tur. *somun)* furundžijske terminologije: rum., bug. *somun,* arb. *samunë* pored *somun* »Laibbrot«, cine. *sumuna* pored *somuna.* Upor. gr. ὕψωμα > bug. *ipsoma,* cine. *ipsumă* »pain bénit« i *psumă* < ψωμας »pekar«.

Lit.: ARj 14, 598. 15, 915. *Elezović 2,* 200. 253. *Mladenov 599. GM* 389. Pasш 2, 164., br. 979. 54., br. 975. 81., br. 1530.

samunjêr m (Punat) = *samunêr* (Dubašnica, Krk) »hermafrodit«. Od sttal. sintagme *senza mogliera,* tosk. *moglie* < kllat. *mulier.*

*Lit.: REW** 5730. *Prati* 662.

sàmur m (Vuk) »zerdav, Zobel < rus. *sobolb,* zibelina«. Na *-li samurii,* indeklinabilni pridjev {uz *kalpak, ćurčić); kapa samùrlija,* na *-ov sàmurov,* poimeničen na *-ina sàmurovina* »krzno, koža od samura«. Složenice: *samur-ćurak,* gen. *-rka, sàmur-kàlpak.* Balkanski turcizam, od tur. *samur* (prema Mladenovu srodno s rus. *sobolb),* iz terminologije krzna: rum., bug., arb. *samur.*

Lit.: ARj 14, 598-9. *Mladenov* 568. *Tiktin* 1360. *GM* 375. *Lokotsch* 1820.

san m (Milićević, stsrp. spomenici; nije narodna riječ; rus., bug.) »dignitas, classis, čast, red«. Na *-ovnik* (upor. *činovnik) sanovnik* (Popović, narodna pjesma, Petranović; rus., bug.) »čovjek koji je u službi«. U tur. se nalazi također ta riječ kao i glagol *sanmak* »croire, penser«, ali kako je potvrđena iz predosmanlijskog vremena, bit će avarskog podrijetla. Lokotsch stavlja krivo ovamo rum. *sameș* »Kassenverwalter«, koja je od madž. *szam* »broj«.

Lit.: ARj 14, 606. *Doric* 346. *Miklošič* 288. *Lokotsch* 1821. *Vasmer 2,* 575.

sanatati, *-am* impf. (Lika) »naklapati«, na *-alo* m prema f na *-alica sanatalo* prema *sànatalica* »koji naklapa«.

Lit.: ARj 14, 609. *ZbNŽ* 17, 173. b.

sancati se, *-a* impf. (Makarsko primorje, Pavlinović, subjekt *smokve: mncale su se masline u badnju)* »svenuti«.

Lit.: ARj 14, 609.

saiićim (Srbija, muslimanska narodna pjesma) = *sanćim* pored *sancì* i *sancita* (Kosmet), prilog, »tobož(e), bajagi, doja, kođoja, fr. admettons«. Tim prilogom označuje kao supoziciju onaj koji iznosi neku tvrdnju. Balkanski turcizam (tur. *sanki,* koje je imperativ *san* od *sanmak* »croire, penser« i od postpozicije -fa »que, da«) iz oblasti turske sintakse: rum. *sanche* »sozusagen«, bug. *sankim* pored *sanki.* Dočetak *-m* nalazi se i u *balćim* (v.), *barem.* To je naša deiksa kao u *elem, daklem.*

Lit.: ARj 14, 610. *N1* 3, 187. *Ehzovič 2,* 540. *Mladenov* 569. *Lokotsch* 1832. *Deny* § 470.

sandal m (Vuk) = *sandali* »polusvileno platno«. Na *-li sandalije* f pl. = složenica *sandal-gaće.* Balkanski turcizam grčkog podrijetla (?) (tur. *sandal* < ar. *sendal* < gr. σινδών kod Herodota i Tukidida, iz nekog istočnog vrela) iz terminologije tkiva: rum. *sandal* »Taft, Art Stoff«.

Lit.: ARj 14, 610. *Tiktin* 1361. *REW** 7935. *Škaljić** 547.

sandalîc m (Božava) »sandaliho (brodarski termin)«. Tal. deminutivni sufiks *-ino* od *sandalo* »vrsta barke« zamijenjen domaćim deminutivnim sufiksom *-ič.* Stsrp. *sanbdah* m (Domentijan) < srgr. σάνδαλον, -λιον > turcizam *sandal* »navigli genus«.

Lit.: ARj 14, 610. Cronia, *ID 6,* 119. *Prati* 862. Vasmer, *GL* 130. Matzenauer, *LF* 19, 245.

sandalija f (Kosmet) »stolica strane i domaće izrade«. Nije isto što i Vukovo *sandàlija,* na koju se Elezović poziva. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *sandali* »prijesto evropskog vladara« < ar. *sandal* »indisches farbiges Holz < perz. *čändäl* < sanskr. *candana}.*

Lit.: Elezović 2, 200. *Lokotsch* 1825.

sanduk m (Vuk, narodna pjesma) = *sandák,* gen. *sãndàka* (Kosmet) pored *sanduk* (Peć) i *sănđbk* = *sandek* (Banja Luka) »kovčeg, škrinja, škrinja, kofer«. Deminutiv na *-ič sandučić,* na *-e sanduče* (Srbija) = *sanduče* (Kosmet). Augmentativ na *-ina sandučina* (Vuk) = *sandučina* (Kosmet). Složenice s pridjevima koji se ne mijenjaju: *sepetli-sanduk* (narodna pjesma, v. *sepet), bojali-sanduk* (v. *boja), sandak-emîn* »sreski blagajnik«. Indeklinabilni pridjevi: *sandukli (sepet, čékmedza, urnek),* na *-ov sandukov (ključ,* narodna pjesma, Istra), na *-jast sandučast.* Na *-dzija: sandbkčija* (Kosmet) »koji ih pravi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sanduk* pored *sunduk* > tur. *sandık,* podrijetlom iz Indije) iz terminologije spremica: rum. *sanduc,* búg. *sandák, sandače,* arb. *sënduk,* cine, *sinduche f* »coffre, caisse«, ngr. σεντούκι. Samoglasi *a, e,* ъ u dočetnom slogu zamjena su za tur. *ı* (jery).

Lit.: ARj 14, 611-12. *Elezović 2,* 200. 540. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 663. *Mladenov* 569. *GM* 382. *Lokotsch* 1826. *Miklošič* 288. *Pascu* 2/162., br. 948. *Školjić** 548.

sandulov, pridjev na *-ov* u izrazu *sandulovo jaje.* Upor. prezime *Sandulović.*

Lit.: ARj 14, 612. Novaković, *Srpske narodne zagonetke,* 1877, 36. 64 — 6.

sandžak m (Vuk, Kosmet) »1° okrug, pokrajina, kotar, prefektura, u posljednje vrijeme turske uprave upravna jedinica između kaže i vilajeta pod upravom mutesaiifa, 2° ime kraja (horonim)« = *sančak* (1481, 1537) »2° zapovjednik, upravitelj sandžaka« = *sanžak* (15. v.) = *mostarski vojvoda aliti sanžak* (1527). Značenje 2° nastalo eliptičkim kraćenjem složenice *sandžakbeg, sandžak--alajbeg* (Vuk). Izvedenica na *-at* < lat. *-atus sandžakat,* gen. *-âta.* Složenica *sandžak--barjak.* Balkanski turcizam (tur. *sancak* »(prvobitno) zastava«, izvedenica s pomoću sufiksa *-ák* kao *jatak, batak, konak, kočak, binjek, ulček, bičak, dernek* od glagola *sancmak* »planter, ficher«) iz turske administrativne terminologije: rum. *sangeac,* bug. *sandžak,* arb. *sanxhák,* cine. *sangeache* f, ngr. σαντζάκι(ον).

Lit.: ARj 14, 609. 612-13. *Mazurami* 1256. *Elezović* 2, 541. *Pascu 2, 162.,* br. 951. *Deny* § 859. *GM* 378. *Mladenov* 569. Korsch, *ASPh 9,* 665. *Miklósié* 288. *Školjić** 548.

sandžija f (Vuk, Sarajevo, Otok, Slavonija, Srijem, Kralje, Turska Hrvatska) »probadi, prosadí, pretisci, protisli«. Turcizam (tur. *sanci* »prsna bol«).

Lit.: ARj 14, 613. *Školjić** 549.

sâni f pl. po deklinaciji *i,* pl. t. kao *kola,* slov. *saní — sane* f (sjeverozapadna Hrvatska, Slavonija, Podravina) = *saoni* f pl., gen.

saoni = *sõne* (Podravina) = *saone* (srednja Slavonija, Kralje, Turska Hrvatska) = *savne* (Mikalja), sveslav. i praslav. **sam,* »Schlitten«. Deminutiv na *-bka sanjke* = *sanke* (Kosmet) = *sance* (Bjelovar), na *-ice sadnice* f pi. = *sonice* (Podravina) = *samce* (Podravina, Kosmet) = *savnice* (Mikalja), odatle denominai na *-ati sânkati se (is-), sanjkati se, -ãm,* (metafora) *nasanjkati nekoga* (Orahovica) »prevariti, nasamariti«. Pridjev na *-ьn* potvrđen je samo u polj. jeziku *droga sanna,* kod nas u poimeničenju na *-ik sanık,* gen. *-ika* (Stulić) = *saòmk,* gen. *-ika* = *savnik* (Mikalja) = na *-in* + *-ьc (-in* od augmentativnog sufiksa *-ina) — sàninac,* gen. *-inča* (Velika) = *samnac,* gen. *-înčă* (ŽK, Podravina) = *saoninac* = (s disimilacijom и *— n > l — n) salinac,* gen. *-inča* (Vuk) »1° utrt put za saoni, Schlittenbahn, 2° snijeg preko kojeg mogu dobro voziti sani (ŽK)« = augmentativ na *-ina sanina* (Sušnjevo Selo i Čakovac kod Ogulina). U Kosmetu *sănik* znači isto što slov. *sanînec* »u saonama onaj dio što se vuče po snijegu, Schlittenkufe«. Protumačiti treba odakle *ao* = *av* (Mikalja) mjesto *a.* Ta se pojava objašnjava najlakše pridjevom **$anьnъ,* koji je dao dva rezultata, *san-* kao *stran* < *зіганьпъ* i disimilacijom (kao u rum. *stelniță* < *stĕmnica) *salnz,* najprije u poimeničenjima *saonik — savnik* (Mikalja). Odatle je *ao* prenesen i u primitivům *saoni.* Upor. za takvu disimilaciju još *sionica* »sjenara« < **semmca* (v.). Riječ *sani* je kulturna riječ, koju posudiše Madžari *szán,* Rumunji *sanie* (sa *-ie* < *-ь* kao u *trestie,* v. *trstika),* Arbanasi *saje — sanice* (Gege). Baltičke usporednice lit. *šónas* m, lot. *sani* m pl. pomažu objasniti postanje praslav. **sanb* fonetski i semantički. Opće je značenje baltičkih usporednica »strana, bok, rebro«. Praslav. se značenje slaže s ugrofińskim: lapski *č'onne,* vogulski *šun,* iz čega izlazi da su baltički jezici napustili to značenje i stvorili naziv prema građenju saonica. U ostalim ie. jezicima nema paralela. Bruckner i Iljinski vežu sa praslav. *sam* i stcslav. *sanz* »drace«, upór. arb. *sana.* Matzenauer uporeduje *sani* sa Šved. *kana,* dan. *kane* »male saonice s jednim konjem«, a *saone* s lit. *šuolys* m »cursus equi, galop«, dijeleći tako ta dva naziva. Ni uporedenja ni dijeljenje nije ispravno.

Lit.: ARj 3, 855. 7, 604. 14, 612. 613. 614. 615. 621. 622. 623. 745. *Elezović 2,* 200. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič* 288. *Holub--Kopečný* 327. *Bruckner* 481. *KZ* 45, 106-107. 48, 170. *ASPh 11,* 138. *Mladenov* 569. *Trautmann* 298. Kalina, *WuS 2,* 182-185 (cf. *RSI* 4, 166. *5,* 255. 6, 82-85). Zubatý, *ASPh* 16, 410-411. Matzenauer, *LF* 19 245. 247. *WP 1,* 535. 2, 600. Hirt, *Indogermanen* 699. Šuman, *ASPh* 30, 305-306 *Boisacq*[3] 851-852. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245 (cf. *Slavio S,* 413). *GM* 348. 377. *Vasmer 2,* 576-7.

sanice n (Niš) »biljka thlapsi perfoliatum«.

Lit.: ARj 14, 614.

šansa f (Dubrovnik, Stulić, Zore, Rešetar), »drveni ispolac, palj«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **sassa,* upor. tal. *sessa* 1587, primitivům od *sassola* (Sicilija) = *sessola,* sttal. *sàssera,* s umetnutim *n* pred dentalnim spirantom. Talijanizam je *sesula* f (Dubrovnik, Čilipi, Mljet, Račišće, Potomje, Korčula, Rab, Božava) »1° drvena naprava za izbacivanje vode, ispolac, 2° mala posuda za pretakanje mašta (Potomje)«. Upor. slov. *šeš-Ija* f (Kras, Ipava).

Lit.: ARj 14, 616. Macan, *ZbNŽ* 29, 214. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6, 121. *Pleteršnik* 2, 626. *REW** 7881. *Prati* 866. 904.

sànseg m (Vuk, Dubrovnik, Mikalja, Stulić, Belostenec) »origanum majorána, mažurana«. Upor. *sanseca* (Lecce) < gr. σάμψυχον. Zamjenom dočetka *-eg* sufiksom *-one* < *-un sansun* (Popović; ne zna se gdje se tako govori) »valeriana officinalis«. Odatle deminutiv na *-ič sansunić* »pelin, artemísia annua«. Kao stara posuđenica ime otoka *Sušak,* gen. *-ska,* etnik *Sujcan, Sansagus* (844) u doba hrvatske narodne dinastije, tal. *Sànsego,* etnik *Sansegotto* (sufiks *-otto* < gr. -ότης) > *sansigSt* m (Božava) »vrsta grožđa«.

Lit.: ARj 14, 616. 617. Skok, *Slav.* 46. *ZRPh* 54, 491. *REW** 7565. *Rohlfs* 1917. -

sânta f (Vuk, Posavina, Slavonija, Srijem, Bačka) »plasa leda koja plovi po rijeci«.

Lit.: ARj 14, 617.

santiz m (1380, Modruš, 1423: *pred popom Ricem, santizom haškim;* Omišalj, Vrbnik) »svećenik koji upravlja gospodarstvom koje crkve«. Prezime *Santizić* (Klis, 1506). Od sttal. *santése,* srlat. *sanctensis* < *sanctus* »svet«.

Lit.: ARj 14, 617. *DEI* 3335.

santižan m (Rab) »ime velikom krijesu, vatri«. [Usp. mlet. 5. *Zuane* (24. VI) »ivanjski kriješ«].

Lit.: ARj 14, 617. Kušar, *Rad* 118, 27. *Rosāmam* 932.

sàntrãc, gen. *-aca* m (Vuk, ~ *od bunara)* = *santrač,* gen. *santraca* (Kosmet) »1° kvadrat od hrastove ili bukove grede na koji se stavlja kamen, 2° sanduk od dasaka ili šupljeg kamena, koji služi kao ograda na bunaru, 3° (metafora) platno karirano debelom osnovom ili prutkom (Srbija, Makedonija, Kruševo, Crna Gora)«. Na *-li: santračlija* (Kosmet) (bošča) tkana sa šarama kao na šahovskoj tabli« = *santračlija* »košulja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sadrenğ* »šahovska tabla« > tür. *sajnjtranf* »šahovska tabla«, prema tome balkanska su značenja metafore) iz terminologije oruđa: bug. *santrač.*

Lit.: ARj 14, 617-18. *Elezović 2,* 378. *Mladenov* 569. *Školjić** 549.

santunîna f (Rab) »lijek protiv glista« = *santonin* »biljka artemísia maritima«. Od tal. *santonina,* učena riječ obrazovana s pomoću sufiksa *-in* (njem.) = tal. *-ina,* fr. *-ine,* koji se često upotrebljava u učenim nazivima za lijekove, od galskog etnonima *Santanes.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 3335.

santura f (Kosmet) »muzički instrumenat sličan tamburi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *santur* > tur. *santur* »vrst kanona«) iz terminologije glazbala: bug. *sanlar* »Art Pauke«, arb. *samtur* »Ein Saiteninstrument«.

Lit.: Elezović 2, 201. *Mladenov* 569. *Doric* 346. *GM* 378. *Školjić** 549.

sáp m (Vuk, ~ *od nad&aka, topuza)* »držalje, držalo, držalica« = *sapa* f (Bella, Stulić) = *sape,* gen. *sāpa* f pl. (Makarsko primorje) »držalica noža«. Kako *sapi,* gen. *sapi f* pl. (Vuk, Kralje, Turska Hrvatska; pl. t. kao *krsta, slabine* itd.) »u konja stražnji dio hrpta blizu repa« ide po deklinaciji *i,* bit će etimologijski druga riječ. Odatle augmentativ na *-ina sapina* (Istra). Na *-ište* (tip *toporište) sapiste* n (narodna pjesma) »držak od topuza«. Denominali od *sapi* na *-iti nasapiti se* (Bella, Stulić) »uzjahati na sapi« prema impf, na *-va- nasapivati se* (isti), *podsapiti, pòdsāpím* (objekt *kljuse)* (Piva-Drobnjak) »metnuti ispod sapi podremenicu tovarnom kljusetu da mu ne bi, kad ide niz stranu, samar spadao sa vrata«. U značenju »držak« *sap* je balkanski turcizam (tur. *sap):* bug. *sap* »Axtstiel«. Rum. *sapă* »Kruppe des Pferdes« je posuđenica öd hrv.-srp. imenice *sapi î.* Pretpostavlja prijelaz iz deklinacije *i* u deklinâciju *a.* U tom značenju ne može biti posuđenica iz turskog, jer ni jedna imenica posuđena iz turskog jezika ne ide po deklinaciji *i.*

Lit.: ARj 7, 604. 14, 624. 626. 628. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Doric* 346. *Tiktin* 1362.

sapa f (Hrvatsko primorje, ŽK, Istra, Slavonija, hrv.-kajk., slov.) »dah, para«. Denominal na *-ati šapati, -am* impf. (16. v.) »puštati dah«. Prema Brückneru u vezi je s praslav. onomatopejskim glagolom *sopiti, -im* (v.), s prijevojem duljine *o* > *a,* koji se nalazi u polj. *sapać,* češ. *sápati (se) (roz-)* »se courroucer, s'attaquer à«, lit. *šapas.* V. i *sipati.*

Lit.: ARj 14, 624. *Holub-Kopečný* 345. *Bruckner* 481.

saparına f »biljka smilax medica«. Čini se da je u vezi s *radix sarsaparillae* (Pančić).

Lit.: ARj 14, 624.

sapog m (16. v.) = *sapogā* f (17. v.) »cipele, postole, čizme«. Stcslav. *sapogъ* i u rus. *sapóg* »Stiefel«. [Usp. mong. *sah* »Schuh«, mandž. *sabu* »isto«].

Lit.: ARj 14, 631. *Vasmer* 2, 578.

sapsara f »neka biljka, cvijeće, cvijet koji se rasađuje« = na *-ovina sepsarovina* (oboje potvrđeno za Otok, Slavonija) »isto«.

Lit.: ARj 14, 633. 858. *ZbNŽ* 2, 278.

sapun^1, gen. *-una* m (15. v.. Vuk, Galičnik) = *sapun,* gen. *-una* (ŽK, hrv.-kajk., Rab, Božava, Vodice, Kosmet) = (e > o) *sopun* = *(P > /) sofun* (18. v., Slavonija, Hercegovina, Brotnjo) = *sa/un* (donja Podravina). Taj kulturni romanizam zastupljen je samo u južnoslavenskim jezicima. 'Slav. je naziv *milo, midlo.* Balkanska je riječ: rum. *săpun* (Banat, Erdelj), *sopon, -un* (Banat, Muntenija, Moldavija), stcslav., bug. *sapun,* arb. *sapun, sapua, -oi* (Gege), ngr. σαπούνι, tur. *sapun, sabun,* madž. *szappan.* Lat. *sapo,* gen. *-onis,* krč.-rom. *sapaun,* tal. *sapone.* Izvedenice: na *-ar* < lat. -antu *sapunar,* gen. *-ára, sapunarev (-ov), sapunarski* = na *-džija sapùndžija* m = *safundžija, -džijin, sapundžinica, -džijinski.* Pridjev na *-jav sapùnjav, sàp unski.* Na *-iça sapunica* »pjena od sapuna«, na *-jača sapunjača* »1° .voda, 2° biljka«. Na *-ka sapunka* »biljka«. Na *-ičar safunićar* »bosanski vez na jastučnicama«. Deminutiv *săpunii.* Denominal na -iii *săpuniți, sapūnīm* (Vuk) *(na-)* = na *-ati sapunati, -ām* (Lika, Vodice, ŽK) *(na-, po-), -jati sapùnjati* (Srbija). Složenka *ràki-sàpun* (Vuk) pored *ràkli-sàpun — ràkli-sapûn* (Kosmet) = *rakli-safun* »mirišljiv sapun za umivanje, za pranje rana, krasta«. Prvi dio sadrži ar. *raiha* »miris« (unakršteno sa *raki,* v. i pod *rakija.* U južnoj Dalmaciji postoji oblik, koji potječe zacijelo iz dalmato-romanskoga, s umetnutim / (upor. gask. *sablun, savio),* koje potječe od *sabulum* (v.). Unakrštenje *sapo* i *sabulum* nastalo je zacijelo odatle što se pijesak miješao pri pranju: *sapi un,* gen. *-una* (Vuk, Dubrovnik) »vrst sapuna za pranje« = *saplun,* gen. *-úna* (Žrnovo, Potomje, Lumbarda).

Lit.: ARj 7, 605. 10, 898. 14, 463. 630. 634. Ribarić, *SDZb 9,* 189. Belić, *Galičnik* 247. Hamm, *Rad* 275, 22. *Elezović 2,* 166. 541. Kušar, *Rad* 118, 22. *NVj* 3, 337. *REW** 7589. *GM* 378. *Tiktin* 1363. *Mladenov* 569. ЛШойс 288. Korsch, *ASPh 9,* 665. *DEI* 3337.

sapun^2, gen. *-una, -una* (Istra), deminutiv *sapunica* f (Vodice) = *sapûn* m (17. v., Vodice, Vrbnik, Rijeka) »velika motika, mašklin, trnokop, budak« = *sapon,* gen. *-ona* (Buzet, Sovinjsko polje) »motika« = *càpun,* gen. *-una* (Vuk, Crna Gora, Sutomore) = *capûn* (Božava). Slov. *sapôn* (Kras) pored *capín, cepín.* Od tal. augmentativa na *-one zappone,* od *zappa* (furi, *sape)* > *capa* f (Vuk, Crna Gora) »motika«, ilirskog podrijetla. S promjenom sufiksa (prema *mašklin) càpin* (tako je slov.) »služi u šumi za valjanje balvana«, *cepín* (Bosna, Hrvatska, Slavonija) »planinarski štap«. Zamjenom sufiksa *-one* sa *-ica* ili naš deminutiv od *capa: capica* (Crna Gora, Bar, Maini, Crmnica) »trnokop«. Riječ je postojala u balkanskom latinitetu, kako dokazuje rum. *sapă,* odatle ukr. *sapa,* arb. na lat. *-ata šepate.* Ngr. τσάπα, τζαπί je talijanizam kao i tursko *capa.* Varijacija *s* sa *c* = ζ (tal.) karakteristična je za hrv.-srp. i tal. narječja. Ovamo ide još *pròsapina* (Srbija) »jama koju voda načini, otičući sa planine« (naš prefiks *pro-* i naš sufiks *-ina).* Iz rum. je toponim *Săpătura* (Srbija ?) < rum. *săpătură* »Ausgraben«, od *a săpa.* Ovamo još možda pf. *čapnut* »stati nogom«, koje Kušar stavlja uz tal. *zappare.* Bit će prije ekspresivna riječ. Upor. arb. *cap* »Kramp«, *du capa* (Ulcinj) i *Sappa,* toponim u srednjovjekovnoj Albaniji.

Lit.: ARj l, 755. 12, 398. 14, 634. *Pleteršnik* l, 74. 80. 2, 460. Ribarić, *SDZb 9,* 189. Cronia, *ID 6,* 124. *REW** 2232. 9699. *Prati* 1060. *GM* 382. *MikloSič* 27. *SEW* l, 121. Matzenauer, *LF* 19, 247.

sapur m (15. v., *ali ribe ali ini sapuri,* glagoljski spomenik) »miris, tek, slast, ukus« = *sàvur,* gen. -lira m »miris« (od mlet. *savore)* = *sàpur,* gen. *-úra* (Dubrovnik) »isto«, od tosk. *sapore* ili iz dalm.-rom. < lat. *sapor,* gen. *-oris.* Part. perf. kao pridjev *samīt* (Božava) »saporito«, krč.-rom. *savorait.* [Usp. i pod *saur].*

Lit.: ARj 14, 636. 750. *Starine* 23, 147. Budmani, *Rad 65,* 166. Cronia, *ID 6,* 119 *REW** 7590.

sára f (Vuk, Vojvodina) = *sâora* (Virje) = •iar f (Varoš kod Broda) = *sâri f* (ŽK, prijelaz iz deklinacije α u deklinâciju *i,* neobično kod madžarizama; pl. kao *čizme,* jer su u dvoje) »1° ùsmina u čizme, 2° cijev oko stabljike (Crnogorac)«. Ovamo ide i *sare* f pl. (Ivánkovo, Slavonija) »čest koja drži stroj (= tkalački stan), a sastoji se od 4 daske«. Deminutiv na *-içe: sarice* f pl. (Virje) »na tkalačkom stanu, na kolima«. Nalazi se još u slov. i češ. jeziku. Ide u istu kulturnu sferu kao i *čizme* (v.). Od madž. *szár* »Rohr, Schaft«, femininum na *-a* kao i ostali madžarizmi: *bitanga, Kikinda* < *Kökönd.* Joki veže s tim izvorom i alb. *saruge.*

Lit.: ARj 14, 636. 648. Jokl, UJb 7 (cf. *IJb* 13, 167).

sarabaita m (Belostenec, Dalla Costa) »redovnici koji su živjeli zajedno bez odobrenja crkvenih vlasti«. [Isto što *šarbuita* (14. v.). Od crkv.-lat. *sarabaita* < hebr. *sarab* »ribelle«].

Lit.: ARj 14, 637. *DEI* 3338. *Mažuranić* 1287. 1422. dod. 9. *Starine* 31, 273. Malie, *Jezik najstarije hrvatske pjesmarice, 1972,* 60.

šarac, gen. *-ača* m (Vuk) = *šarac* (Kosmet) »1° sedlar, 2° prezime«. Pridjev na *-ev* i *-ski saráčev, sarāčkī.* Na *-nica saračnica* (Kosmet) »sedlárska radionica i prodavaonica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *serǵ* > tur. narodski *saraç)* iz zanatske terminologije: rum. *sarādu* »Sattelknecht am Hofe des Pascha«, bug. *saráč,* arb. *şeref* »sedlo« (pored *shalë*), *serefxht* pored *shalëtar.*

Lit.: ARj 14, 637. *Elezović 2,* 202. *GM* 381. Korsch, *ASPh 9,* 667. *Školjić^2* 549.

saradža f (Vuk, Srijem, BiH, Lika) = *saradža* (Kosmet) »1° srdobolja, dizenterija, 2° konjska bolest, sakagija, 3°, škrofule«. Na *-ika* (sufiks za biljke, ovdje zamjena turske imenice na *-ot* »trava«) *saradžika f* »nekakva trava kojom se saradža liječi« < tur. *stracaotu* »scrofulaire«. Ovamo zamjenom turskog sufiksa *-ca* na *-andja* (v.) *sarandja f* (Ijekaruša, Medie) »isto«. Balkanski turcizam (tur. *sıraca)* iz turske medicinske terminologije: bug. *saradža,* pridjev na *-liv saradzaliv,* arb. *saraxhë*

f (Gege) »geschwollene Drüsen, Skrofeln«, eine. *särägeae* f.

Lit.: ARj 14, 639. 643. *Elezović 2,* 203. *GM* 379. *Pascu 2,* 161, br. 926. *Školjić** 549.

sarâf m (Kosmet) »1° mjenjač, 2° prezime (upór. bug. *Sarafov),* 3° toponim (u pl.)«. Na *-luk: sarãflbk* m (Kosmet) »mjenjačeva zarada, agio«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sarraf)* iz monetarne terminologije: rum., bug. *sarâf (in),* arb. *sarraf,* ngr. σαράφης.

Lit.: ARj 14, 638. *Elezović 2,* 541. *GM* 379. *Mladenov* 569. *Pascu 2,* 160., br. 923.

saràhor m = *saràor* »kulučar« = *saràori* m pi. (18. v., Vuk, narodna pjesma) »1° koji rade drum, 2° argaţi (Kačić), 3° brojenica (narodna pjesma)«. Kol. na *-íja sarahorija* f (16. i 17. v., Mrnavić, Karnarutić) »rod vojske, tobdžije«. Toponim na *-ьc* u pl. *Saraorci* (selo). Na *-ina saràorina* f »posao, radnja saraora«. Balkanski turcizam (tur. *salahhor* = *serahhor* = *silahhor) :* rum. *salahor* »Fronbauer, Taglöhner«.

Lit.: ARj 14, 639. 644. *Tiktin* 1354.

sarāj, gen. *-aja* m (Vuk) = pl. t. *sarāji* (narodna pjesma) = *seraj* (Gundulić) = *sarāj,* gen. *-aja* (Kosmet) »1° dvor, palača, 2° zgrada u kojoj su turska nadleštva, 3° toponim (prema turskom *Bosna- Seray,* danas *Sarajevo)«.* Na *-ka sarajka* f »1° pokrivač kupljen u Sarajevu, 2° bedevija koja se zove i *saraj-bedevija,* 3° koža« = na *-kinja šarajkinja* »uzda kupljena u Sarajevu«. To su upravo izvedenice od imena bosanskog glavnog grada, od kojega je pridjev bio nekada i danas je još u Travniku *sàrajskï* (17. v.) = *sarajevski* (17. v.) i m na tursko *-li Sarajlija* (Vuk, 17. v., također prezime) = *Sarajlija* (Kosmet) = *Serajlija Mujo* (narodna pjesma), pridjev *serajlijin j sar-* < tur. *Saraylı* »iz Sarajeva« = *Sarajac,* gen. *-jca.* Odatle *Sarajli* (upór. *Sarajli Ilija* (narodna pjesma, prezime na *-ič Sarajlić),* indeklinabilni pridjev *sarajli-kula,* na *-ika sarájlika* (Vuk, užička nahija) »jabuka«. Noviji je femininum *Sarajevka* prema m *Sarajévac,* gen. *-évca* mjesto *Sarajlija.* Bosanski glavni grad dobio je sufiks *-evo* kasnije, kad je trebalo razlikovati apelativum od toponima. To se dogodilo najprije u pridjevu, gdje je trebalo razlikovati, npr. *sarajska ruža* »ruža koja pripada dvoru vladarevu, pašinu, itd.« od *sarajevske ruže* »ljepotice, djevojke«. To se razlikovanje u pridjevu moglo lako učiniti proširenim sufiksom *-evski* (upor. *kraljevski* prema starijem *kraljski,* koji se više ne govori). Iz pridjeva *sarajevski* izvukao se novi primitivům *Sarajevo,* koji je zamijenio starije istoznačno *Šaraj.* Ne treba tumačiti taj sufiks iz turske sintagme *Seray ovası* »Sarajevsko polje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šaraj* > tur. *saray) iz* turske terminologije građevinarstva: rum. *sarai = serai, saraïlie / ser- î* »Blätterkuchen« < tur. *serayh pıtası,* bug. *sarai,* arb. *šaraj* »Palast«, ngr. σαράι = σεράγι, cine. *sărae f* »palais, palais de justice, tribunal«.

Lit.:· ARj 14, 639-42. *Elezović 2,* 202. 541. *GM* 379. *Mladenov* 569. *Lokotsch* 1842. *Tiktin* 1365. *Pascu 2,* 161., br. 925. Korsch, *ASPh 9,* 668. *Školjić** 550.

särak, gen. *sarka* m (Dubrovnik, Perast, Ston, Muo: *fanfan je vrsta sarka, sarku je sličan kantor)* = *sàrag,* gen. *sárga* (Rab) = *sàrag* (Budva, »živi pri kraju«) — *sarzg* (Krtole »plošná riba«) = *šarg* (Hektorović) = *šärag,* gen. *šarga* (Split, Korčula, Račišće, Hrvatsko primorje) = *sêrag* (Božava) = *serg* (Vrbnik, krč.-rom.) = *sărgo* (Malínská, talijanizam), pl. *sórgavi* (Sutomore). U femininumu (s umetnutim *a* u penultimi kao u južnoj Italiji) *saraka* (Dubrovnik, 14. i 15. v., također prezime od 14. v.; Skadarsko jezero) = *saraga* (Vrbnik; Kosmet, »dobavlja se iz Skadra)« = *carága* (s članom, Ulcinj, arb.) »ukljeva«. Arb *särage* »Sardelle«. Ovamo ide s nejasnim sufiksom *sargac* m (Kolombatović) »morska riba *arkaj* (v.) ili ovčica, pagelius mormyrus«. Sufiks *-ac* može biti naš *-ьc* ili tal. *-aceus* > *-azza, -accio.* Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *sargus* < gr. σαργός »sparus sargus« = *mujil* »salmo«.

Lit.: ARj 14, 639. 642. 647. Cronia, *ID 6,* 120. *Elezović 2,* 541. *ASPh* 25, 436. Kušar, *Rad* 118, 18. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW*[3] 7605. Matzenauer, *LF* 19, 247. *GM* 379. Vasmer, *GL* 130. Skok, *ZRPh* 50, 526. 54,201.

saramsāk, gen. *-âka* m = *saràns̃āk* (BiH, Mostar) »češnjak«. Turcizam (tur. *sarımsak, sarmısak)* iz botaničke terminologije.

Lit.: ARj 14, 643. Skok, *Slaoia* 15, 490., br. 665. *Škaljii** 550.

sardanica f »ševa«, na *-ica sardaničica* (Bella, Stulić) »isto«. Hirtz nema.

Lit.: ARj 14, 645. 16, 234.

sàrgija f »1° dolmadžik (Banja Luka)« = *sārglja* (Kosmet) »2° vrsta šala od pamuka (Mostar), 3° korice od sablje (narodna pjesma)«. Turcizam (tur. *sargt* »povoji, Verband, Binde«, od istog glagola kao i *sarma* /v./, od *sarmak* »povijati«) iz terminologije običnog života. Glede sufiksa *-gi* v. *čalgija, šalgija, burgija, bičkija, češagija, uzendije, vergija.* Usp. i pod *sagrila.*

Lit.: ARj 14, 647. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 666. *Deny* § 668. *Školjić** 542.

sarhoš m = *sàrhos* (Mostar) = *saroš* pored *saro!* (Banja Luka, Kosmet) »pijanica«. Na *-luk saroSUk* m (Kosmet) »pijanstvo«. Augmentativ na *-ina sarosina* m (Bosna), pridjev *saroški.* Složenica *saroš-karānfil* (Kosmet) »vrst cvijeća (v. *karanfil)«.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *sär* »glava« + pridjev *hoš* »prijatan«, v. *hošaf, hošđeldum,* tur. *sarhoį)* iz terminologije običnog govora: cine. *saraoş* »ivrogne, soûlard«, *saraoşliche í* »ivresse«.

Lit.: ARj 14, 648. 651-652. *Elezović 2,* 541. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 668. *Pascu 2,* 160., br. 905. 906. *školjić"* 550—51.

sarìluk m (Sarajevo) »žuta bolest, žutica«. Turski apstraktum na *-luk* od pridjeva *san* »žut« (tur. *sanlık).* Taj dolazi u složenici *sari-sabor* = (s disimilacijom *r* — *r* > *l* — *r) sali-sabor* m »biljka aloj« < tur. *sarı-sabır* »Aloe«. Ovamo možda i *sarlaisati, -se* (narodna pjesma) impf, »svjetlucati«. Glede *-laisati* upor. *rahatleisati.*

Lit.: ARj 14, 538. 648. 649. 651. *Školjić** 511. 551.

Sáriak m, oronim, gorski ogranak, hrbat, nad Pirotom (Srbija). Toponomastički turcizam, prema Milićevićevu mišljenju od *Isarlak* (glede gubitka t- upor. *Zvornik)* < *hisarlık,* raširen turski toponim u značenju »gradište«, od tur. *isar* »Festigung«. Upor. *Hisarlık,* mjesto nekadanje *Troje.*

Lit.: ARj 14, 649. *Školjić** 551.

sarma f (Vuk) = *sârma* (Kosmet) = *salma* (Gradište, županjski kotar), danas općenit turcizam na cijelom području, »isjeckano meso zavito u listove od vinove loze ili kiselog kupusa«. Balkanski turcizam (tur. skraćeni infinitiv *sarma* »zavijanje«, od *sarmak* »oviti, saviti«, v. *sargija)* iz kulinarske terminologije: rum. *sarmatie),* deminutiv *sărmăluţă,* bug. *sarma,* cine. *sârmă,* ngr. σαρμάς.

Lit.: ARj 14, 649. *Tiktin* 1367. *Mladenov* 569. *Pascu 2,* 161., br. 927. *školjić** 551.

sarmarîda f (Baošić, Bijela) = *sarmanda* (Boka, Stoliv) »bukva šareno-zelena, mènola (Bokelji je love na četiri pošte: Bijela, Pijesak; pod Tomanovića; Plavda, Lepetane; Vodice pod Baošića; i to, samo u aprilu i maju; nije dobra, teško omršavi)«. Upor. *samarita* (Catanzaro) »cantharus lineālus«, mlet. *marida, mandola.* Od gr. akuzativa σμαρίς, ngr. σμαρίδα. *Slovinac* potvrđuje iz južne Dalmacije *samar* = *samar,* »velika gera što se zimi hvata, bez dočetka *-ida* smaris alcedo«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 14, 559. *REW** 8049. *Rohlfs* 2004. Matzenauer, *LF* 19, 244.

saroksa f = *sarohsa* (17. i 18. v., Dubrovnik, Slavonija) »smola, paklina«. Pridjevi na -6Я > *-an, -av* i *-ast saraksan,* f *-ana, -ná* itd. Denominai na *-iti saroksiti* »mazati tom smolom«.

Lit. : ARj 14,650. Putanec, *Čakavska* rie 2,15.

sarp (Kosmet), indeklinabilni pridjev (Uz *sirce")* »ljut, oštar«. Balkanski turcizam (tur. *sarp)* iz oblasti običnog govora: bug. *sarp* »isto«.

Lit.: Elezović 2, 541. *Mlađenov* 569.

särtije f pl. (Božava, Mljet) = *sortige* (Račišće, Hrvatsko primorje), obično pl., rijetko sing. *saruja, soniga* (Senj), »nategnuti konopi koji učvršćuju (drže) jarbuo, katarku«. Od tal. *sartie f* pl. < gr. ἐξώρτια > lat. *exartia.*

Lit.: ARj 14, 651. Skok, *Term.* 143. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. *REW** 2940.

sartûr, gen. *-ura* m prema f *sarturîca* (Rab, Božava) = (disimilacija r — *r* > *l* — *r) saltur* m (Cres), *šartora f* (Milna), *sarta f* (Dubrovnik, Cavtat prema tal. *sarta)* = *sarta* — *šarturica* = *sartorela, sartùrica* pored *šalturica* (Šibenik) »krojač (krojačica)«. Od tal. radne imenice *sartore* (od lat. kosog padeža) = *sarto* m (od lat. nominativa *sartor,* prema disimilaciji *r* — *r* > *r* — *0)* prema f *sarta,* na lat. *-or,* gen. *-oris* od part. perf. *sartus,* od *sarcire.* Oblik *sartûr* može potjecali od dalmato-romanskog.

Lit.: ARj 14, 545, 651. *REW** 7614.

sàruk m (Vuk) »turban, čalma«. Augmentativ na *-ina sarmina* (Vuk, narodna pjesma). Na *-ăî: sarukaš* »onaj koji nosi saruk«. Vjerojatno (sa » > *a* upor. *kazlar,* v.) na *-li saraklija*

m (Bogišić, narodna pjesma., jedina potvrda) »neki od turske vojske«. Turcizam (tur. *šank,* od *sarmak, v. sârma,* »ono što se ovija«) iz terminologije odijevanja. Glede turskog sufiksa *-ik* upor. *-bozuk* u složenici *bašibozuk, jàzuk, buljuk, bešika, karišik.*

Lit.: ARj 14, 642. 651-52. *Škaljić** 551.

sàrum (Vuk), u pripjevu narodne pjesme: *ja podranih jutros rano, aj sarum didi bre* (varijanta, iskvarena: *aj ridi sarum de!}.*

Lit.: ARj 14, 652.

sarun m (Vranjic kod Splita) = *sarun* (Muo) = *sarun* (Božava, šarun se lovi na udice) »acciuga, sardon« = *širūn, -una* (Budva, Dubrovnik) = *strun,* gen. *-una* (Senj) = *šnúr* (Lastva) = *înjur,* gen. *înjura* (Perast, okolica Mula, Korčula, Mljet, Račišće, Bijela, Smokvica »vrsta plave ribe«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **surone* (Dubrovački statut *suro,* gen. *-onu,* nenaglašeno *u* > *ъ* > *a* i iščezlo u **sbrun* > *sarun* u metatezi **snur* > *šnur* > *šnjur).* Oblik *sirun, širun* predstavlja disimilaciju *o — u (o)* > **seron* > *širun.* Bit će lat. izvedenica na *-o,* gen. *-onis* od grčkog naziva za morsku ribu σαθρός, σαύρα, koji postoji u južnoj Italiji. Prijenos je od σαύρα »zelembać« na morsku ribu. Odatle *savar,* gen. *-vra, Savar,* toponim na Velom otoku te *suro, šur* (Bazioli), *šuvar* (isti). Glede alternacije *au — ó > u — ó* upor. *uğursuz.* Upor. *sura î* (Malínská) < tal. *suro, sduro.*

Lit.: ARj 14, 652. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. Skok, *Slav.* 118. Isti, *Term. 51. REW*[3] 7627. 8357. 7626. *Rohlfs* 1920. Bazioli, *Morsko ribarstvo* 15, 7-8, 14-15. *DEI* 3674.

sarva m (Bastaji) »ime vola«. Od madž. *sarv* »rog«. Dočetak *-a* kao u *bitanga.* Ovamo i *šarvas* m (Otok, Slavonija, Bruvno, Lika, Sv. Petar, Ludbreg) »1° ime domaćih životinja (konj, vol, krava), 2° toponim (selo, Osijek)«. Od madž. *szarvas* »jelen«.

Lit.: ARj 14, 652.

sása f (Vuk, narodna pjesma, Pančić, akcenat kao u hipokoristiku, upor. češ. *sasanka)* »biljka anemone, pulsatilla pratensis, djedovec, šukundéka (upor. s posljednjim sinonimom rum. *dedifei,* od *dedb)«.* Hipokoristički akcenat upućuje na *sase* (3. 1. sing. od *sati* < *usati* »sisati«).

Lit.: ARj 14, 653. 694. *Tiktin* 517. *Holub-Kopečný* 327. Machek, *ČSR* 47. Duridanov, *Mélanges Lehr-Splawinski* 81 — 86.

Sasiiib, pl. *Sasi (-in* je kao u *Srbin,* v.) (1240—1272, Dušanov zakon, Kreševska kronika 15. v.) = danas *Sas* (bez individualnog sufiksa, Novo Brdo, Srbuljica, 16. v.) »1° Saxo (upor. današnje *Saksonya* pored *Saska),* 2° (bug. apelativ) rudar«. U češkom i poljskom jeziku kao i rumunjskom *Sas* i u madžarskom *szász* (13. v.). Rudari u starosrpskoj državi nose naša imena: *Sasinb Inoševićb* i *Kraislav.* Prezime u Dubrovniku *Antun Sasin* (16. v.), slično *Toloje Sasinović* (Dečanski hrisovulj). Toponim *Sasina* (Sanski Most), *Sasinovb studenbc* 1348 (međa katunu Drago-Ijevcima). Pridjev na *-/ šaš (crbkva šaša* u Novom Brdu, 16. v., Srbuljica 16. v.), odatle je í u *sašbkyj* (Svetostefanski hrisovulj, 14. v..). Za pridjev *saski* koji se danas govori, nema starih potvrda. Značajan je prijelaz *s* < *ks,* koji se nalazi i kod Rumunja i Madžara.

Lit.: ARj 14, 653-656. *MaSuranić* 1288. *Dorii* 346.

sašiti, *-im* impf, (hrv.-kajk.) »tažiti, blažiti, umirivati«. Pridjev na *-Ijiv sasljiv* (Belostenec).

Lit.: ARj 14, 657. 659.

sasluk m (Bosna, narodna pjesma) »biljka lathyrus tuberosus«. [Od tur. *sazlık* »ršćak«].

Lit.: ARj 14, 658. *Školjić*[1] 551.

sat m (Vuk) = *sat* (Kosmet) = *sat,* gen. *sati* f, praslav. saís, »ravak«. Habdelić ima *sit,* koje nije potvrđeno ni u jednoj drugoj slavini. Deminutiv na *-ič satic* (Vuk). Kol. na *-je saće* n (Vuk), s pridjevom odatle na *-ьn sačan* (Mrnavić). Taj je mogao nastati i kao obratan govor od f **satna,* prema *kutnja* = *kućna.* Na *-ina satina í* (Belostenec) = *setina* (Varoš kod Broda, Prigorje), odatle kol. na *-je satinje* n = *satine í* pl. (ŽK). Samoglasnik *a* je nastao od velarnog poluglasa *ъ:* upor. stcslav. *5ЪIъ,* slov. *set,* bug. *sat,* rus. *sot.* Hrv.-kajk. *sit* pretpostavlja praslav. prijevoj du-1jenja **sytb.* Ne postoji ni baltoslav. ni ostale ie. usporednice. Iljinski izvodi praslav. *sztz* iz onomatopejske izvedenice **bs-ītt.*

Lit.: ARj 14, 691-92. *Miklošič* 335. Iljinski, *RFW* 62, 253-259 (cf. *RSl* 3, 335).

satan m *(Žica otaca,* hebrejski oblik) = *satana* (16. v., u apokrifima *sathana,* bug. *satana,* rum. *satana* prema gr. na -ας) = *satanás* (1586, Bernardin, Marulić), *satanajilo* (pogrdna riječ obrazovana prema *Mihajilo).* Pridjevi *satanasov, satanskí,* slov. *satan* m, deminutiv *satanček,* gen. *-ika,* ία-

tonski »vrag«. Knjiški oblici od hebr. *sātan* »neprijatelj« preko gr. Σαταν, Σατανας i Vulgate i Sv. pisma novog zavjeta, internacionalna riječ. Pučki oblici pokazuju zamjenu α > *o* u naglašenom i nenaglašenom položaju (tip *Mosor, Kotor)* već u najstarijim potvrdama u hrv.-srp., stcslav., slov., stčeš. i ukr. jeziku. Prema Kiparskom ta se zamjena nalazi svuda kuda su dopirale grčke misije: *sotona,* vok. *sotono* (Vuk, Dubrovnik, Zore) = *sotona* m (Vodice) = *sotona* (Kosmet) poklapa se sa σατανάς (-ας hipokoristički grčki sufiks u Novom zavjetu). Pridjevi *sotònin, sotonski.* Na *-jak sotònjāk,* gen. *-aka* »(šaljivo) đavolan, vragolan, vragulin«. Oblik *sotona* nalazi se u stcslav. i u bug. *sotona.* Ovamo i selo i ime plemena u Crmnici *Satanici* (od 15. v., Vuk). U Zadarskom lekcionářů i 1496. *setena* s nejasnima *a* > *e.* Denominal na *-iti presotoniti* pf. (Bella, Zore) prema impf, *presotonivati* »zavesti«. Preokrenuto eufemistički domaćom riječi *supară* f. Preko bosanskih muslimana ušao je u jezik i arapski oblik *šejtan* (Bosna), koje je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šaitan* < etiop. *sajeţăn):* bug. *šeitan,* arb. *šeitan.*

Lit.: ARj 11, 714. 14, 692. 876. 15,930-31. *Elezović 2,* 287. 253. *Pleteršnik 2,* 460. Ribarić, *SDZb 9, 192. Miklošič* 317. Vasmer, *GL* 135. *Mladenov* 569. *Kiparský* 130. *Tiktin* 1370. Schwarz, *ASPh* 41, 129. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). *GM* 401. *REW*[3] 7615 b. *Lokotsch* 1867. *Prati* 866.

satara f (Vuk) = *satar* m (Kosmet) = *satura* (Martié) »mesarska sjekira, težak kuhinjski nož za razbijanje kostiju i sjeckanje mesa«. Denominal na *-iti satariti, sàtãrím* pf. (Vuk) prema impf, na *-va- satarivati, satàrujem* »gubiti« = *satarisati* (Palmotić, Konavli). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *satur* > tur. narodski *satir)* iz terminologije oruđa: rum. *satir,* bug. *satar,* arb. *satër,* cine. *satire* f pored *satra.* Ne zna se je li istog podrijetla *satar* m (Crna Gora) »graja, vika na koga«.

Lit.: ARj 14, 692-694. 704. *Elezović 2,* 203. *Tiktin* 1370. *Mladenov* 569. *Pascu 2,* 161., br. 928. *GM* 379. *Lokotsch* 1873. *Škaljiff* 551.

satin (izgovara se i *saten,* Zagreb, prema francuskom) »atlas« = (s umetnutim *n* pred dentalom) *santin,* gen. *-ina* (Kosmet) »pamučna materija od koje se gradile dimije, mintani«. Od fr. *satin* < španj. *aceituni, setuni* < ar. *zaitunï* < kin. *Tsiatung* (izvozna luka). Arapski naziv te luke je po pučkoj etimologiji upravo arapski pridjev od *zait* (v. *zejtin).*

Lit.: Elezović 2, 540. *REW** 9596 a. *Lokotsch* 2188. *Gamillscheg* 787.

satir, gen. *-ira* m prema f *satirica,* pridjevi *salirov, satirski,* književni mitološki grecizam (Gundulić, Reljković), koji nije bio ponašen; *satira* f (Vuk) (literarno-historijski termin) također je bez zamjene u jeziku, pridjev na *-ilan satiričan.*

Lit.: ARj 14, 695.

satisfati, *-am* impf. (Dobretić) = *satisvati* = *satisfai se* (umiješanje našeg prefiksa *za-,* Božava) »saziarsi«. Od tal. učenog *satisfare* < lat. *satisfacere,* prefiks *satis* »dosta«. Apstraktum na *-to* od part. perf. *sattsfactus satisfacţia* > *satisfakcija î* (latinizam prema nominativu) »zadovoljština«, prema tal. *satisfacijon,* gen. *-** f (Andrijašević, latinizam prema talijanskom).

Lit.: ARj 14, 696. Cronia, *ID 6,* 122.

satnjica f (1759, Dubrovnik, S. Budmani) »sanduk u kojem se sprema žito«.

Lit.: ARj 14, 699.

satrast (~ *pas,* Zore), pridjev na -osi, »šaren«.

Lit.: ARj 14, 699.

satrmač, gen. *-oca* m (Zore) »vrst odebela tijesta, kao makaroni«.

Lit.: ARj 14, 700.

sauk-basma f (BiH) »tanka basma, malo vrijedna«.

Lit.: ARj 14, 708.

saůl (Srbija, Milićević), uzvik, »makni se«. Turcizam (tur. *savul, savul-un, savul-α, varda varda soûl, saûl;* uzvici kočijaša i nosača).

Lit.: ARj 14, 709. *Lokotsch* 1874 (?). *Deny* str. 728.

saur m (Riječka nahija, Crna Gora) »1° neugodan zadah, 2° neugodan zadah od stare slanine (koja se ne da jesti)«. Pridjev na *-it saurit (slanina, salo)* »koje pregodišnji, te je teška i neukusna vonja« (ibidem). [Usp. *saurit* pod *saptar].*

Lit.: ARj 14, 709.

sav, f *sva,* n *sve* pored *svo* (provincijalizam); *sav* prema *vas* dolazi u spomenicima od 15. v., nastade metatezom prema stcslav. *ьзб, vbsa,*

vbse zbog toga što je u femininumu i neutrumu u kosim padežima i u izvedenicama zamukivanjem palatalnog poluglasa ь nastala nemoguća početna grupa *л>s > fs,* koja se u narječjima ukida i odbacivanjem *v > /,* upor. *sav, sã, sê* (ŽK); bez metateze *vas,* hrv.-kajk. *ves* očuvao se pored f *sva i* n *sve,* tako i u prilozima *vazda, usud;* od f *sva* po analogiji od *ovaj, onaj, taj* stvoren je *svoj* (Slavonija, Đakovo, Županja, Vinkovci, Brod); baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenički pridjev koji izražava »1° univerzalitet: svi predmeti ili jedinice zajedno, savkolik, omnis, 2° totalitet: jedan predmet ili jedinica u cijelosti, *totus* u romanskim jezicima«. Pojačava se turcizmom *vazbūtum* (Mostar). Izvedenice imeničke: *svatko* = *sǎgdo* (ŽK), *svašta* = *svasto* = *sašto* (ŽK), na *-ako* određeni pridjev *svaki* pored neodređenoga *svak* = *saki* (ŽK) = *seki* (Vrbnik), *svakoji* (Crna Gora) »quisque«, prilog *svakako, savkolik(f)* = *vǎskolik, svàkolika, svekoliko* (Vuk, 15. v.), *svakakav* = *sekakov, svejedno* = *seje(d)no* (hrv.-kajk.), *svakojak.* Brojni su prilozi: *sasve* (Voltiđi), *posve, sì vbsimb* > *sàsvïm(a)* (Vuk), *sàsvijem,* ja *vbsma* > *sǎsma* (Vuk) > *vesma, svasma* (16. v., Dubrovčani), *zevsema* (hrv.-kajk.), *savasvêm* pored *sasvêm* (Kosmet) = *sasvema* (Voltiđi); mjesta: *svagdje* = *sǎgdi* (ŽK), *vbscde* > *usud* (narodna pjesma), *svùd(a), -de* > *svuder(orn), od(a)svud(a), posvuda, svukud* (Vuk), *òdsvakud(a), odvbsaküe* > *od(a~)svak(a)le* (Lika, Virovitica); vremenski: *svagda(r)* = *svakad, odsvagda,* s pridjevom *svagdašnji* pored *svagdanji, vbsbgda* > *vǎzda; vǎzde,* s pridjevom *vazdašnji* (Crna Gora), s umetnutom deiksom *-ka vazdakanji,* ili umetnutim *kad vazdakadnji; sigdar* = *sigdarice* (narječje nije određeno); sa *аънъ* mjesto *-da: vazdan* (Vuk), upor. češ. *všední, polį. powszedni,* upravo »na sve dane osim nedjelje«; odatle *vàzdanak,* gen. *-anka,* pl. *svêdni* »svagda«; *vbsežde* (s deiksama *-že* + *-de,* upor. *takoždere* > *takođe(r)* > *sved* (Dubrovnik), *svede* (Crna Gora), *svеđer* (jugozapadni krajevi i književni jezik) = *svejer* (čakavska narodna pjesma). Neologizam *svesebica* »egoizam«, s pridjevom *sveseban* »egoista«. U baltičkoj grupi paralela je potpuna stprus. *aiissa* f nőm. sing., lit. *visas* m prema f *visa,* lot. *viss* m prema f *visa.* Upor. u sanskrtu *višu* »nach verschiedenen Seiten«, *viçva* »jeder«, avesta *vispa* »ein jeder, omnis, quisque«. Izvedenica je od ie. korijena **ui-* »auseinander«, koji se nalazi u sanskrtu *vi,* avesti *vi* »isto«, stvorena s pomoću formantą *í.* Zabilježiti treba još neutrum *sve* u koncesivnom vezniku *uza sve što* »premda«, koji je balkanizam: rum. *cu toate că i M* arb. *me gjithe që, me gjit atë* »isto«.

Lit.: ARj S, 689. 14, 710-24. *NJ* 1, 338. si. Tomanović, *JF* 17, 207. *Elezović 2,* 390. Rešetar, *Slávia* 11, 594. *Miklósié* 398. *Holub-Kopečný* 413. 415. *Bruckner* 635. Vasmer, *ZSPh* 15, 469. *Trautmann* 362. *Mladenov* 81. 82. *WP* \, 312. Lorentz, *KZ* 37, 264-267 (cf. *AnzIF* 15, 120). Vaillant, *RES* 21, 171-172. 27, 288-289. Pedersen, *KZ* 40, 133. Meillet, *MSLP* 11, 6-29. (cf. *AnzIF* 12, 304). Hamm, *KZ* 67,124-125. Otrębski, *LP*·2, 281. Mikkola, *Ursl. Gramm. 2,* 178.

Säva[1] m (14. v., Vuk), deminutiv na *-ica Sǎvica,* pejorativni augmentativ *Savùrda* (Lika). Hipokoristici *Sáva, Sávo* (Vuk, 15—18. v.), na *-ota Savata, Savko.* Pridjev na *-in Sǎvin* (~-ífe« »svetkovina«), toponim *Savina,* na *-ьc > -äc Savinac,* gen. *-nca,* vrlo često u vezi s toponomastičkim apelativima. Prezimena *Sàvie,* u pl. toponim, *Savićević,* na *-ov Savov,* toponim *Savovo.* Prezime *Savović, Savković.* Veoma rašireno lično ime kod pravoslavaca. Od *Sabbas* prema grčkom izgovoru *b.*

Lit.: ARj 14, 724. Schwyzer, *KZ* 61, 239.

Sáva[2] f (12. v., *Zoa,* 1422. *Zawa),* hidronim, pridjevi *Savin,* poimeničen *Savinac* (Daruvar), *savski* (1465, Vuk), u toponomastičkim sintagmama *(Savski lug, Savski Potok, Savski Potes, Savski Mar of, Savska Ves}.* Pritoci : deminutiv na *-ica Savica* (1266, kod Zagreba, narodna pjesma), *Savinja* < njem. *Sann* (Slovenija). Na *-ište: Savišće* (1346. *Zauische),* otok, rukav rijeke Save, naročito kod Mahova. Horonimi: *Posavina* (Reljković, *bosanska i slavonska* ~) = *Posâvlje* n (15. v.), odatle etnik *Pòsavac,* gen. *-avca* prema f *Posavka, Posavčica,* pridjevi *posavski, posavački,* toponim *Posavci* m pl. Prezime *Posavčič.* Opća riječ u Vodicama *sava* »rijeka«, upor. polj. *dunaj* »rijeka«. U lat. *Savus* m predstavljalo je muško božanstvo, u slavenskom poganstvu žensko (prema *reka].* Pretpostavlja se kao ilirska ili keltska riječ od ie. korijena **seu-,* prijevoj **sou-* »tekućina, vlaga, sok«, u daljem raširenju **seuq-, *suq-, *sug-, *seup-, *seub-,* od prvobitne onomatopeje **su-.* Upor. našu pučku etimologiju *Drava druje, Sava suje,* a kod Plinija *Dravus Noricis violentior, Savus a Carnicis placidior.* Turska složenica *Savamala* f (Beograd) < *Sava mahalasi* »savska mahala, četvrt«.

Lit.: ARj 10, 899. 14, 724. 749. 728. 731. Ribarić, *SDZb 9,* 189. Kretschmer, *Mélanges Pedersen* 87. *Mayer* 1, 297. 2, 101-2.

sàvak m (Vuk) = *savak* (Kosmet) »1° jaz, jaruga, žlijeb (Slavonija), 2° mali rezervoar česme odakle se voda dijeli (Kosmet), 3° toponim«. [Od tur. *savak* »vodeno razvode«].

Lit.: ARj 14, 725. *Elezović 2,* 192. Skok, *Slávia* 15, 491. *Školjić** 551-52.

savan; m (Dalmacija, Pavlinović) »neka trava koja ima, kao simbulja, bobolj, žile poput krumpira«.

Lit.: ARj 14, 725.

savarđak m (Martié, Hercegovina: stoku odagnale na planinske ljetne savardake) = *savrndak,* gen. *-aka* (Vuk, Hercegovina) »kupasta koliba, zeltartige Hütte«. Toponim u pl. *Savardaci* (Crna Gora).

Lit.: ARj 14, 725. 748.

savat m (Vuk) »staklo metalno, emajl« = *savat* (Kosmet) »naročit rad u srebru nalik na tula-srebro« = *safat* (Pjevanija crnogorska). Na *-li savatlı* (Banja Luka, Mostar) »emajliran«, epitet uz *tabak* (v.), *lenger* (v.), *čelenka* (v.), odatle denominál na *-isati savatlèisati, -eisern* »savatom prevlačiti, emajlirati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sivad* > tur. *savat* »dessins noirs sur l'argent«) iz terminologije filigranskog rada: arb. *savát* (Gege) »Schwärze«.

Lit.: ARj 14, 462. 726. *Elezović* 2, 192. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 671. *Škaljii** 552.

savi (uz *svila"),* indeklinabilni pridjev = *safî* (Kosmet, uz *zrno, maslo")* — *safi* (Banja Luka) = *safi* (Mostar, uz *budala}* »čist, suh«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *safî)* iz terminologije običnog života: bug. *safi* »netto«, arb. *safi* »rein«.

Lit.: ARj 14, 462. 728. *Elezović 2,* 204. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 646. *Mladenov* 569. *GM* 376. *Školjić[1]·* 541.

sávijest, gen. *-i* f, upotrebljavaju Vuk i Daničić, prema Budmaniju je iz ruskog jezika, a akcenat bi bio prema njegovu mišljenju *sâvijest,* u stcslav. *stvëstb,* složenica je od prefiksa *st* > *sa* i *věstb* »znanje« od *védeti* »znati« i u cijelosti prevedenica kao i istoznačno lat. *conscientia* i njem. *Gewissen* od gr. συνείδησις. Pridjev na *-ьn savjestan* i apstraktum na *-ost savjesnost.* Značajno je kako je jezik stvorio semantičku varijaciju time što je u prefiksu *sb* poluglas jednom zamijenjen *s a, a* drugi je put ispao u *svijest* »Bewusstsein«, pridjev na *-ьn > -an* od sintagme *bez svijesti besvjestan, besvjesna,* s apstraktumom *nesvijest, besvjesnost.* Denominali na *-iti osvijestiti se, onesvijestiti se.* Književno *savjest.*

Lit.: ARj 8, 91-4. 9, 3-4. 308-9. 14, 738-39. 17, 260-766.

saz[1] m (18. v., Visovac, Šulek) »orašćić lathyrus tuberosus«. Upor. rus. *sazan.* Odatle Šulekovi nazivi *sazanice* »calycanthinae, čaškovice«, *sazanike* »calycantheae«, *sazanik* »calycanthus«. Možda i *sazenica* f »parietaria officinalis«, *saiinica* f (Orfelin) »trava agrimonia«.

Lit.: ARj 14, 750. 753.

sâz[2] m (Kosmet) »turski muzički instrumenat, prvobitno od trske«. Na *-li Saziila* f, selo, srez nerodinski, u blizini su bare, odakle potok i dalje *Sitnica,* pritok Ibra kod Mitrovice. Upor. sinonim *Rogozno.* Balkanski turcizam (tur. *saz* »1° rogoz, 2° muzički instrumenat«) iz muzičke terminologije: rum. *saz,* bug. *saz, sazeč, sazlǎk,* arb. *sas -zi* m pored *sáze* f.

Lit.: ARj 14, 756. *Elezović 2,* 194. *Tiktin* 1373. *Mladenov* 567. *GM* 380. *Škalflć* 552.*

sazno n (Vrančić) »puhor, favilla«.

Lit.: ARj 14, 757. Putanec, *čakavska rič 2,* 16.

scat, *sci* (Baška) = *scat (šć* u infinitivu prema sci, Punat, Krk, subjekt *krava, žena)* = *scali, ščim* (hrv.-kajk., varaždinska okolica, Međimurje, slov.) = (s prijevojem *ь* - r) *sicati* (prema Miklošiču hrv.), sveslav. i praslav. **sbk-,* bez paralele u baltičkoj grupi, »pišati, mokriti«. Suglasnik *c* mjesto *k* je kao u *micati* pored *mikati.* Na *-lo sac* m »mokraća, urin« = *saž* (Vrančić) = *seč* (hrv.-kajk.) = *sac* (slov.), stcslav. *sbčb.* Na *-alo scalo* n »puzdra«. Na *-alina î* (Belostenec) »mokraća«, s pridjevom na *-ost scalinosi* »pun scaline«. Upor. slov. na- *-ava scava* (slov.), *scâvka* »pišanje«. Ie. je korijen **seik-* koji se nalazi u sanskrtu *secate* (3. 1.) »polijeva«, avesti *haēk,* lat. *siat,* stvnjem. *sīhan,* nvnjem. *seihen, sickern; ь* < i je niži prijevojni štěpen. Ovamo ide možda *(po)curàt, curam* (Punat, Krk, subjekt *muškarac)* »isto što scat za ženske i kravu«, tj. **sc + ur + + ati.*

Lit.: ARj 10, 899-900. 14, 424. 758. 763. 17, 509. *Miklošič* 336. Isti, *Lex.* 969. *Holub-Kopečný* 326. 327. 375. *Bruckner* 490. 545. *WP 2,* 466. *Boisacq** 370. Matzenauer, *LF* 19. Pedersen, *IF 5,* 61. Solmsen, *IF 31,* 469.

sëbar, gen. *-bra,* stsrp. *зеЪъг* (14. i 15. v.) == slov. *seber* = *sreber* i *sebar* (Belostenec, Habdelić, sa anticipacijom suglasnika iz drugog sloga), stcslav. *sebrz* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *sember* (Reljković) »rusticus, kmet, Freibauer, gr. ευτελής, u 14. i 15. v. stanovnici Srbije osim plemića i pripadnika klera (Jireček, Novaković)«, f *sebarica* (nepravilno) prema prezimenu u Dubrovniku 1348. *Boguša kći Mathaše Sebrica.* Nalazi se još u ruskom *sjabrb* »susjed«. Prema Vuku govori se u Dubrovniku *težak.* Pridjev na *-ov sebrov* (Dušanov zakonik); na *-ski sêbarskî* (Bella) »ignobile, triviale, prost, neugladen« pokazuje isti semantički razvitak kao *rusticus* > fr. *rustre, villanus* > fr. *vilain,* njem. *Tölpel* od *Dörfer.* Apstrakti isto tako: *sebrost* = *sebroća* (Stulić) = *sebarstvo* (1520) »vilainie, prostota«. S tim razvitkom stoji možda u vezi i ime biljke »vermicularia, sedum«: *sebrica í* = (s nejasnim varijantama) *sebrijez* = *sobrijez* = *soberika* = *sobrica* — *zebrica* = *sèbrva, -ica* (Cavtat) »vrsta cvijeta«. Deminutiv na *-ič sebrić* (Mikalja, Bella). Na *-nják sebrnjak* (ogulinski kotar) »drug u oranju kroz cijelo ljeto« jedina je potvrda iz današnjeg narodnog govora. Varijanta s umetnutim *m Sêmber* m (Vuk) »čovjek iz *S'emberije* (dio zvorničke nahije)«, s pridjevom *sêmberskï.* Upór. u brodskom kotaru brijeg *Sember.* Kako je riječ oznaka staleža, kulturna, posuđuje se. Arbanasi posudiše *sember* »Teilhaber am Vieh, Halbspänner, Genösse«, Rumunji *ùmbra* »Gemeinschaft«, na *-ie simbrie* »plaća, mazda«, na *-aş sîmbriaş,* pridjev i imenica, »Söldner«, *a sã sîmbrălui* · »drugovati«, Madžari *cimbora* »1° (nekada) društvo, zadruga, 2° (danas) Genösse, drug«. Ngr. σέμπρος »colonus«. U lit. i lot. posuđeno iz ruskog jezika. Rus. *sjabrb* = *sjaber,* gen. *sjabrá* kao i posudenica arb. *sember,* rum. *sîmbră,* madž. *cimbora* dokazuju da je e u *sebar* nastao iz palatalnog nazala *e.* To saznanje isključuje etimologijske vezanje sa ie. **sue-* > *se* (v.) kao *sloboda* (v.) < *svoboda,* što je apstraktum od prijevoja **suo-,* v. *svoj.* Ne postoji jedinstvena etimologija. Prema Joklu potječe od istočno-germ. **sem-bar* »Halbzinsmann«, što Budmani s pravom otklanja. Prema Sobolevskom, Vaillantu i Mladenoviću stoji u vezi s rus. *sem'já* »obitelj«, got. *haims* »village«, lot. *saime,* lit. *šeima* »obitelj« < ie. **koim-ro.* Prema Uhlenbecku i Schulzu u srodstvu je sa germ. *Sippe* < *sibja,* sanskr. *sabhä* »Versammlung der Dorfgemeinde«. Prema Šmitsu bila bi tursko-tatarskog ili mongolskog izvora. Prema J. M. Rozwadowskom identična je s imenom naroda *Cimbri* itd., a prema Budimiru bila bi pelastička.

Lit.: ARj 14, 768. 779. 842. 15, 868-70. *Mažuranić* 1295. *Pleteršnik 2,* 560. Jireček, *Staat* 1, 69. *ASPh* 22, 211. *Miklošič* 289. 297. *ASPh* 11, 633. *WP 2,* 456. *Gombocz-Melich* 694. Novaković, *ASPh 9,* 521-522. Cancel, *RES* 1, 238. Mladenović, *III kongres* 3, 73. (cf. *JF* 18, 367. *IJb* 25, 227). Oštir, *Etnolog* 4, 1-29 (cf. *IJb* 16, 272). Ljapunov, *Festschrift Sobolevskij* 257. si. (cf. *IJb* 14, 275). Thumb, *IF* 14, 348. Johansson, *IF 2,* 6-7. Uhlenbeck, *PBB* 19, 327-333. (cf. *AnzIF 5,* 220). Schulze, /*CZ* 42, 233 (cf. Hirt, *IF* 32, 301). Kalina, *ZSPh* 17, 342-350. Pedersen, *ANPh 26,* 377-379 (cf. *RSI* 4, 265). Rozwadowski, *SbORJAS* 101 (1929), str. 361. Joki, *Sborník Miletića* 118-146. 659-666. (cf. *IJb* 19, 149. i Vaillant, *RES* 14, 89). *Tiktin* 1426. Šmits, *FBR* 7, 6-9 (cf. *IJb* 13, 373). *Bruckner, ZSPh* 4, 213. Solmsen, JCZ 37, 393. si. Vaillant, *Slávia* 11, 38-40. Budimir, *Rad* 309, 81-194. Isti, *AHID* 3-4, 181-211. *Vasmer 2,* 61-62.

Sebastijan = *Šebaštijan* = *Šébastijan* = *Sebestijan* — (asimilacija *e — a* > *a — a) Šabaštijan* = *(stj* > *šć) Sabašćan* (Poljica) = (ispuštanjem sloga *Se-, Se-) Baštijan* (1463), prezime *Baštijan* (Istra, ŽK), *Baštijančić,oaaU£ baštijanec,* gen. *-nca* (Cres) = *baštijančič* »vinova loza crna grožđa«, *Sebestijanović* (Međumurje, 1592) = prema grčkom izgovoru *b* > *v* (upor. *Sutvara) Sevastijan* (15. v. — 17. v.) = *Sevestijan* m (1663, iguman u Peći). Upor. madž. *Sebestyen.* Od lat. *Sebastianus,* na *-ianus* od gr. σεβαστός »respectable, honoré, auguste«, stsrp. *sevastb* (14. v.), naslov velikaša, sudija; u stsrp. složenici *sevastokratorb* m u srednjovjekovnoj Srbiji i Bugarskoj »naslov velikih župana, vojnih zapovjednika« prema *sevastokratorica* »njegova žena«, pridjev *sevastokratorov,* poimeničen *sevastokratorović* »sin njegov«. Toponim *Sivastovice* (Prilep, lokalitet), *Sevastov Lug.* Upor. kod Kavanjina: *jesi l' sada već obašo, sevestajo Dioklecijane, Solinjanei* Neobično je njegov vokativ *sevestajo.* Od f *Sevastija* pridjev je *sevastinski* (1389-1399).

Lit.: ARj 1, 200. 14, 770. 878. 17, 518. *ZbNŽ* 41, 268. Vasmer, *GL* 130. *Cadastre* 103. 164. 179. 180.

sebenj, u vezi sa *da* (Klana, Istra), koncesivni veznik s korelatom *tantor* < tal. *tanto* < lat. *tantum* sa *-r* < *-že;* primjer: *sebenjda si bedast, tantor pametno govoriš.* Sintaktička posudenica od tal. *sebbène* < *si,* pojačano sa *bene.*

Lit.: ARj 14, 775. *REW*[3] 7889..*Prati* 894.

sèbep m (Mostar) = *sebêp* (Kosmet) = *sèvep* (Banja Luka) = *seveb* = *sebét* (Kosmet) = *sèvet* (Mostar) »1° uzrok 2° (prijedlog s gen.) zbog, radi«. Na *-li sevèpli* (~ *ruké),* indeklinabilni pridjev. Na *-džija sevedžija* (Banja Luka) = *sevebdžija* (Kosmet) »uzročnik«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sebeb* »1° konopac, 2° uzrok«; upor. za takav semantički razvitak tur. i perz. *uc-u* i perz. *ser-rište,* tur. *sebeb-i-ile* »à cause de«, *t* mjesto *b* nastalo je unakrštenjem s ar. *sebat* »Grund«): bug. *sebéb,* arb. *sebép, sebét,* cine. *sibepe f.*

Lit.: ARj 14, 775. 879-880. *Elezović 2,* 212. Skok, *Slávia 15,* 492., br. 687. *GM* 380. *Mladenov* 576. *Pascu 2,* 161., br. 938. *Deny* § 954, str. 1049. *škaljič** 552.

sebètati, *sèbecem* impf. (Zore, južna Dalmacija ?) »krivudati tijelom u hodu«.

Lit.: ARj 14, 776.

sebi, ie., baltoslav.j sveslav. i praslav. dativ sing. *sebe,* naglašene refleksivne zamjenice bez nom. i bez razlikovanja roda i broja, prema kojem je kao praslav. inovacija obrazovan gen. sing. *sebe.* Dativ i genitiv *sebe* glase jednako u Kosmetu i ŽU. Instrumental sing, *sobom* sadrži prijevoj *o* od *seb-.* Praslav. korijeni *seb-, sob-* služe za dalje izvođenje. Od *seb-* pridjevi na *-ъn* > *-an poseban, priseban, zaseban;* imenice na *-unjak,* gen. *-unjka sebunjak* m (stubička župa, Hrvatsko zagorje) »dio koji u zadruzi ima porodica za sebe, i koji ne pripada cijeloj kući« = na *-ujak osebujak,* gen. *-ujka* (ŽK); pridjev *osebujan.* Na *-ica sebica* f (Vuk) sa različitim značenjima: »1° bez prekida, 2° prvo kopanje vinograda, 3° vrsta lana, 4° vrsta rakije, 5° neuko žensko čeljade«, nastalo možda od priloga *(za)sebice* = *uzasebice.* Pridjev na *-ičan sebičan* »1° svakidašnji (košulja, nedjelja), 2° (Milićević, *ine-)* samoživ«, poimeničen na *-ost sebičnost (ne-)* »egoizam«, na *-nják sebičnjak* »egoist« = na *-iv nesebiv, -ost sebivast (ne-)* (Pavlinović), denominal *sebičiti, -im* »prvi put kopati vinograd«. Složenice *sèbirad* m i pridjev (Lika) »koji želi da sve njemu služi«, proširen na *-ъn* >. *-an sebiradan* (Pavlinović), apstraktum *sebiradost; sebèznao,* f *sebèznala* (Vuk, Šumadija) »ohol«; *sebeljublje* n »egoizam«; *svesebica* »egoizam«, pridjev *sveseban* (Promina, Dalmacija); toponim *Sebevranje* (selo preko Morave na protivnoj strani od *Vranje),* upor. u Grčkoj Ἀνασέλιτζα »*Selce* na protivnoj strani«, u Italiji *Capri* i *Anticapri.* Prilog *(sâki) zôsebi* (ŽK), *izàsebice* (18. v.). Rumunji posudiše *o sebe* > s lat. prijedlogom *deosebi,* odatle glagol *a deosebi* »razlikovati se«, pridjev *deosebit.* Prijevoj *sob-* s prefiksom o- *osoba* f »persona«; pridjev *osoban,* poimeničen na *-ost osobnost;* na *-it osobit, osobitost,* prilozi *osobno, osobito;* na *-enjăk osobenjak,* gen. *-aka* »Sonderling«. Upor. slov. *osobênik* »inquilino, advena«. Iz crkvenog je jezika *sobbstvo* »Eigenart, Wesen«, pridjev *sopstven* »vlastit«, poimeničen *sopstvenik* »vlasnik«. S prefiksom *po- posoba* f »1° samostalnost, 2° republika (država poIjička), 3° seoska organizacija, 4° globa u seoskoj organizaciji, 5° svojstvo (upor. stcslav. pridjev *sobb* »Eigenart, Charakter)«. Deminutiv na *-e pospče,* gen. *-eta* (Kosmet) od *pòsobak,* gen. *-pka* (Vuk) = *pòsobac,* gen. *-pca* m prema f na *-ica pòsobica* (Vuk) »jedno od muške ili ženske djece rođeno jedno za drugim«. Upor. *posoblje* »pomoć«, *posobnik* »pomoćnik«, stcslav. *osobb* »auseinander«, *posobb* »nacheinander«. Arbanasi posudiše *mbosë* »getrennt, besonders«. Pridjev sa dva prefiksa s-, *po- sposoban (ne-)* »podoban, vješt«, poimeničen na *-jak nesposobnjak* (Pavlinović), *sposobnost (ne-),* semantički ide zajedno sa *posoba* »auxilium«. Prilozi: *izdsob* (Dubrovnik), *naosob, izasobice* (18. v., Dubrovnik), *zásobíce* »nacheinander«, *posoba* (Baraković). Nenaglašeni (enklitični) su oblici *si* (dativ, hrv.-kajk.), *se.* Odatle su samo priloške složenice: *ponose* (Vetranie) = *naponasē* = *napose* (18. v., Perast), *nose* »natrag«, *naposam, naposamce,* pridjev *naposán, pred se* > *preče* (hrv.-kajk., Dubašnica, Krk) »statím, valde«. Upor. slov. *trecej.* Samoglasnik *-i* u *sebi* stoji mjesto jata u stcslav. *sebe* = *sebje* kod naših starih pisaca. Instrumental *sobom* je hrv.-srp. analogija prema deklinaciji *o* mjesto stcslav. *soboje,* polj. *sobe* i rus. *soboju; e u se* nastao je iz palatalnog nazala *ξ,* stcslav. *şĭ,* polj. *się,* rus. *sja.* U baltičkoj grupi paralela je potpuna samo za praslav. *sebe,* stprus. *sebbei,* tako i u lat. *sibi,* pelignički *šefei,* oskički *sifei.* Gen. je u lit. *save* i odatle dativ *savez.* U tim je oblicima ie. **se,* koje je pokrala od **sue-,* prošireno nastavkom *-bhos* (upor. gr. posesivno σφός i glede sufiksa još oskički *esuf,* lit. *es-y-ba, es-a-ba* »Existenz« i praslav. sufiks *-ba): *se-bho-s* »eigene Art habend, eigen«, čemu je dodan nastavak ie. *-oi* > *-ě* za dativ. Za genitiv i akuzativ *sebe* nemá paralela u baltičkoj grupi kao ni u drugim ie. jezicima. Praslav. *se* slaže se s oskičkim *siom.* Potpuni ie. korijen **sue : *suo-* v. u *svekrva, svoj, sloboda, svat, svasi, svak* pored *sestra* (v.), *posjet* (v.).

Lit.: ARj 4, 120. 7, 474. 507. 510. 605. 8, 63. 14, 770-79. *Elezović 2,* 110. Perković,

NJ 7, 233-235. *Miklósit* 331-332. *Holub--Kopečný* 327—328. *Bruckner* 488. *Mladenov* 576. *Trautmann* 251 -252. *WP 2,* 455. Grubor, *JP* 12, 187-198. Rarnovs, *ĞSJK 7,* 170. si. (cf. *IJb* 14, 291). Dolenc, *CZN* 24, 90-94. (cf. /Je 15, 311). *Tiktin* 521. Curtius, *KZ 4,* 236-237. Sobolevski, ÄFJ/ 71, 449. (cf. *IJb* 3, 158). *GM* 266. *Boisacq*[3] 208. 928.

secovati se, -w/ew (subjekt *štagalj,* Varoš kod Broda, Slavonija) = *secati se* (Krašić) »1° sleći se, 2° taložiti se« = *secovati* (objekt *što, na nešto,* npr. na koju kartu, u igri karata, općenito u hrvatskim gradovima) = *secati* »postavljati«. Od njem. *setzen.*

Lit.: ARj 14, 780.

sedam (Vuk) = *seam* (dalmatinski pisci; glede ispuštanja upor. *dest* < *deset),* ie., sveslav. i praslav. *sedmo,* brojna imenica (danas indeklinabilna), »septem (s kojim je u prasrodstvu)«; *a* je umetak koji uklanja grupu *dm.* Deklinira se u hrv.-kajk. i čakavskom *(sedmim Ijudem,* ŽK). Određeni je pridjev redni brojnik *sednu* (14. v., Vuk, Kosmet) = *sedmí* (ŽK), koji se poimeničuje: *sedmá,* gen. *-** f (Istra) »septennium«, na *-ače sedmáče,* gen. *-ta* n »nedonošče, koje je bilo u utrobi 7 mjeseci«, na *-kínja sedmakinja* »djevojka od 7 godina«; na *-âk sedmak,* gen. *-aha* prema f na *-kinja sedmakinja* »1° sve što može sadržati broj sedam, životinja od 7 godina, novac, vinska mjera, itd., 2° prezime«, na *-ica sedmica* f »1° broj sedam, 2° tjedan (u ovom značenju prevedenica od gr. *hebdomas* = rom. *septimand),* nedjelja (sinegdoha)«, s pridjevom na *-ьn sedmičan*; na *-ina sedmina* (Vuk) »sedmi dan čega« = *sedmina* (Kosmet) »sedmorica« = *sēdmlnja* (ŽK) »pomen na sedmi dan od smrti nekoga (upravo poimeničen pridjev u ž. r. od *sedmina)«.* Pridjev na *-er, -or: sedmeří* (ŽK), *sedmor,* poimeničen u sr. r. *sedmoro* — *sedmero* (ŽK), na *-ica sedmorica* = *sedmerlca* (ŽK) »čega sedam na broju«, na *-ka sedmorka* »bačva od 7 hl«. Složenice: pridjevi *sedmerostruk, sedmogub, sedmokrak, sedmogodišnji, sedmoglav; sedmolist* »biljka aegopodium podagrana«. Prilog *sedamkrat (krat* je gen. pl.). Složeni brojevi: stcslav. *sedmo na desete* > *sedamnadeset* pored *sedamnadeste* (Vrančić), *sedamnadest* (Jambrešić), *sedamnaesti), -te* = *sedamndjst* (ŽK) = *sedamnes(t')* = *sedamnajest,* pridjevi na *-i sedàmn(a~)estî,* na *-er, -or,* poimeničenje na *-orica, -ica, -ina, -ák; sedamneščan, ï -äna* (Srbija) »koji ima čega 17 na broju«. Rumunji prevedoše *şapte spre zece* < *septem super decern,* īsto tako *sedamdeset* *(deset* je gen. pl.) pridjev *sedamdeseti* (Vuk), *sedam sto* pored *stotina* = *stotín* (15—16. v., ŽK), pridjev *sedamstoti, sedam hiljada (tisuća}, sedamhiljaduti,* s pridjevskim izvedenicama na *-ьn* > *-an* poimeničen *sedamdesetnica,* prevedenica od *septuagesima,* na *-ák, -er, -or, -orica, -ina.* Prilozi *sedamsatiš, sedmoč* »sedam puta« = *sedmič.* I tu konstrukciju prevedoše Rumunji *įapte zeci.* Kçd ovog brojnika nema baltoslavenskog jedinstva. U lit. *septyni,* lot. *septini* očuvano je ie. **septm* = gr. επτά, novo-perz. *haftum,* koje je kao turcizam perzijskog podrijetla ušlo u Bosni u *héfta* »tjedan, sedmica, nedjelja«. Praslav. *sedms* odgovara doduše stprus. *septmas,* lit. *sekmas,* ali to je pridjev kao lat. *septimus,* sanskr. *saptama,* ir. *sechtmad.* Grupa *dm* nalazi paralelu u gr. ϊβδομος < ie. pridjev **sebdmos.* Glede praslav. gubitka» *b* u trosložnoj grupi *bdm* upor. krčko-rom. *misedma* < *media hebdomas,* koja je nastala disimilacijom dvaju labijala *b* — *m.* Praslav. je glavni brojnik prema tome poimeničen pridjev u m. r., ili apstraktum kao sanskrt *saptati* »Anzahl von 7« prema *sapta.*

Lit.: ARj 14, 781-786. *Elezović* 2, 214. *MikloŠič* 289. *Holub-Kopečný* 329. *Bruckner* 488. *Mladenov* 577. *Trautmann* 257. *WP 2,* 487. Meillet, *BSLP 29,* 29-37. (cf. *IJb* 14, 15). Belić, *JF* 8, 279-281. Güntert, *IF 21,* 61. *GM* 415. *Boisacq*[3] 211. 269-270.

sedan, gen. *-ana* m (Dalmacija, Visani, Šulek) »biljka apium graveolens«. [Od tal. *sèdano* »isto«].

Lit.: ARj 14, 786. *DEI* 3438-39.

sèdef m (Vuk) = *sedef* (Kosmet) = *sedev* (18. v.) »Γ biserna školjka, 2° biljka rutva, -ica (Jagodina, Srbija)«. Pridjevi na *-ьn* > *-an sedefan,* na *-ov sèdefov,* na *-ast sedefast j sedevast,* na *-li sedefli* = *sedèpli* = *sedelfi* (Pjevanija crnogorska), indeklinabilni epitet uz *tambura, šargija, nanule, tron, kutija, tahta; -lija sedef lija* f *(puška, puce, sedlo).* Deminutiv na *-ič sedepiići* m pl. »vrsta ženskog nakita«. Na *-ica sedevica* f »leptir argymis aglaia«, na *-nica sedevnica* »školjka mytilus margaritifera«. Složenice: *sèdefet* m »vrsta biljke, sinonim: rutvica (tur. *-ot* »trava«), *sedefčičegi* (Kosmet) »džbunasta biljka 'koja ima kao plod bijele bobice«, *srmsedefli nolane (srma* »srebro«), *po nalunam sandufdefle* (= *sandul defle* f pl. »ženske našarane gaće«). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sadaf* > tur. *sedef)* iz terminologije nakita: rum. *sidef* =

sedef, pridjev na *-iu* < lat. *-îvus sidefiu,* bug. *sedef,* ngr. σιντέφι.

Lit.: ARj 14, 786-7. *Elezović 2,* 214. *Mladenov* 577. *Tiktin* 1422. *Lokotsch* 1750.

sèdlo, n pl. *sedla,* gen. *sedala* (Vuk) = *sedlo* (Cres) = (metateza) *seldo* (Risan), sveslav. i praslav. **seduo,* »sella (s kojom riječi je u prasrodstvu), samar, 2° Bergsattel«. Deminutivi na *-ce sedàlce* = *sediace,* gen. *-ča* (Istra) = *sedaoce,* gen. *-četa* »školjka anomia ephippium, Sattelmuschel« = *sedoce* (narodna pjesma, *al* > *ao* > *o), sedošce,* (metateza) *seldoce* (Luka na Šipanu kod Dubrovnika), na dvostruki sufiks *-ъcьce sedlašce,* na *-ić sedlić,* na *-ica sèdlica* (Vuk) »puževa kućica«. Augmentativ na *-ina sedlina* f, toponim (u pl.). Pridjev na *-en sedlen,* određeno *sedlènï (konj),* poimeničen na *-ica sedlenica f* »1° veliko sedlo, samar, 2° toponim«, na *-ik sedUnīk,* gen. *-ika* (Vuk, Crna Gora, Bosna) »konj« = *sedlanih* (poimeničen part. perf. pas.). Na *-ište sèdKšte* n (Pjevanija crnogorska). Na *-eš sedleš* m »ime jarcu«. Na *-ьc* > *-ac sediac,* gen. *-aca* m (narodna pjesma) »jahač«. Na *-nica sedlõnica* (donja Podravina) < *sedlanice* »sprava na kojoj se vozi plug na njivu, ráülje, vlačúge, makäre«. Denominal na *-ati sedlati, -am* impf. *(o-, od-, ras-)* prema iteratīvu na *-va—sediavati, -sedlovom,* samo s prefiksima, (metateza) *osèldati, -ām,* na- *isati osèdlisan* (Vuk) »osedlán«. Praslav. je izvedenica na *-ъio* ili *-ъio* od praslav. korijena *sed-.* Lot. *sedli* > *segli* m pl. ide u ie. doba, kako se vidi iz got. *sitis,* gr. έλλά, lat. *sella* < ie. *sedla.* Riječ *sedlo* se u pogledu osnove razlikuje od praslav. *selo* »Grundstück > Bauernhof > Dorf«. Riječi *seldoce* < *sedalce* i *sedlonica* < *sedalnica* pokazuju unakrštavanje primitivuma *sedlo* sa prvobitnom izvedenicom.

Lit.: ARj 9, 190-191. Hamm, *Rad* 275, 52. Tentor, *JF 5,* 209. *Miklošič* 289. *Holub--Kopečný* 328. *Bruckner* 491. *Mladenov* 577. *WP 2,* 485. Uhlenbeck, *PBB* 26, 307. *IF* 18, 438. *Boisacq*[3] 244.

sedžde n (muslimanska narodna pjesma, objekt uz *učiniti)* = *seđžda* f (Bosna) »přikloň, sagibanje«. [Od tur. *secde* »rituelle Prosternation«].

Lit.: ARj 14, 802. *Školjić*[1] 553.

sef m (Banja Luka, Mostar, uz *biti u računu)* »prevariti se«. Na *-luk sef luk* m (Bosna i Hercegovina) »zabuna«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sehv* > tur. *sehiv,* tur. *sehivliK).*

Lit.: ARj 14, 799-800. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 675. *Školjić** 553. 554.

sefa, gen. *sefäa* m (objekt uz *čini,* Kosmet) »uživanje, zabavljanje«, u Banjoj Luci samo u odzdravu *safà geldum* (v. *hožđeldurri),* koji odgovara našem *bolje našao.* Na *-li sefäjlīja* m, f (Kosmet) »dokon, koji uživa«. Glede anticipiranja suglasnika *j* upor. *novajlija, dugajlija.* Toponim *Sefāvīja* (Peći, dio čaršije). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sefa'* > tur. *sefa* »bezbrižnost«) iz terminologije običnog života: bug. *sefa* »zadovoljstvo«, arb. *sefa* »Ruhe, Lust«.

Lit.: ARj 14, 799. *Elezovič 2,* 220. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 560. *GM* 380. *Mladenov* 579.

sëfer pored *sefêr,* gen. *-èra* m (Kosmet, objekt uz glagole *objaviti, krenuti na sefer)* »put, red (npr. *ovaj sefêr* »ovaj put«)«. Složenica *sefer-tăs.* Prezimena (muslimanska): *Seferagić, Seferović.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sefer* > tur. *sefer* »putovanje, rat«, tur. *sefer tası* »Essmenage, Schüsselkorb«) iz terminologije običnog života: rum. *sefertas* (Muntenija), bug. *sefer,* arb. *sefer* »Feldzug, Krieg«, ngr. σεφέρι.

Lit.: ARj 14, 799-800. *Elezović 2,* 220. *Mladenov* 579. *GM* 380. *Tiktin* 1406.

sèfta f = *şefte,* gen. *-ta* n (Vuk; objekt uz *uliniti,* Kosmet) »prvi posao, pazar u jednom danu, prvi novac od prodaje, prvine«. Na *-diija seftedžija* m »prvi kupac«. U Kosmetu: *ajerlija sefte* »sretno neka je prva proda«. Denominal na *-isati, -leisati, -šem sefteisati* = *seftelèisati* = *seftellsat* (Kosmet) »početi prodavati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *istiftah* > tur. *siftah, siftahlamak)* iz trgovačke terminologije: rum. *saftea* = *sefteá,* bug. *şefte* n, *seftos(v)am,* ngr. ό σεφτές.

Lit.: ARj 14, 799-800. *Elezović* l, 7. 2, 221. *Mladenov* 579. *Tiktin* 1352. *Školjić** 554.

sege (poriječje Drine; rod i broj nepoznat) »poluotok na rijeci«.

Lit.: ARj 14, 801.

segednjača f (Otok, Slavonija) = *segetnjača* (Nijemci, Slavonija) »vrsta jabuke«. Od imena madž. grada *Szeged* = *Segedin.*

Lit.: ARj 14, 801.

seget m (1531, Kožičić: *telo v sêget padše nigdire nest obreteno).* [Značenje je »bara, baruština«; Kožičić piše o caru Deciju (+ 251) koji je zajedno s dijelom vojske, prema pričanju historičara, potonuo u baruštini za vrijeme

rata s Gotima (v. *Pauly-Wissowa 29,* 1273). V. *Siget* (v.). = *Seget].*

Lit.: ARj 14, 801. Kožičic, *Od žitija rím. arhij.* 38, redak 10.

seğmenin pored *sèjmenin* m (Vuk, *-in* je kao u *kasapin, Srbin)* = *sëjmênin* (Kosmet) = (metateza) *senjem* (Bogišić, narodna pjesma) »vojnik, redov, žandar (Makedonija)«. Pridjev na *-ski sejmenskí.* Kol. *segmemja.* Glede izmjene *g + j* upór. *beg* prema *bej.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *segbān* »psar, onaj koji se u otmjenim kućama brine o lovačkim psima«, izvedenica od *säg* »pas«, > *sağman* > tur. *seymen* »vojnik u janjičarskoj organizaciji«, glede *-ban* upor. *čoban, baštovan)* iz turske vojne terminologije: rum. *seimean* — *segban* = *sigman* = *sîimen* »pješak u turskoj vojsci i u rumunjskim kneževinama«, bug. *seimen(in)* = *seğmen* »stražar«, arb. *seimen* »redov«, cine. *seimen* »sergent de ville«.

Lit.: ARj 14, 801. 804. 853. *Elezovíč 2,* 215. *GM* 380. *Mladenov* 577. *Tiktin* 1406. *Lokotsch* 1758. *Škaljic** 556.

sëgnuti se, *sêgnêm* pf. (14. v., Vük), *ségnuti, ségnem, s* prefiksima *do-, po- dosegnuti, dosëgnëm, posegnuti,* prema primarnoj grupi *šeći* (bez prefiksa samo Martić, slov. *seif)* dobiva se *doseći, poseći, priseći, opseći* prema impf, *sêzati, sêzëm (do-, po-),* kod pisaca *doségati,* prema prijevoju *e — i sizati* (Marulić), pa *dosizati, opsizati, posizati, prisizati, -zem, dosigati,* na *-va- dosegnjivati, -njujem* (ova dva impf, nisu ušla u saobraćajni govor), sveslav. i praslav. **sįg-,* »pružiti ruku, die Hand ausstrecken«. Prefiksalna *složenica prùéci se, prisëgnëm* (Hrvatska) *(za-)* = *prisegnuti (se)* (Hrvatska) pf. prema impf, *prisezati, prisēžēm* (Hrvatska) dobila je značenje »zakleti se«. To značenje razvilo se iz osnovnoga »ispružiti ruku do zemlje«, kako se zaklinjalo kod poganskih Slavena. Ta je zakletva bila kristijanizirana pružanjem ruku do svetih knjiga, kod muslimana do Korana. Postverbali *seg* m (Pavlinović) »pružanje«, *doseg* m, *prisega f* (Stulić) »zakletva«, *poseg* m (1639) »zaposjednuće, posizanje«, *doseg, opseg.* Miklošič ima još kao hrv. (s oznakom »unsicher«, nema *ARj* ni Mažuranić) postverbal *poseg* m »nuptiae« prema strus. *posagati, -am* (Domentijan) »udavati se«, *posagmiti, posazati,* što su crkvenoslavenske riječi i ukr, *posah* »dos«, brus. *posáh* »id.«, češ. *posah,* »id.«, to će biti druge etimologije. Na *-ьn* + *-ıo:* stcslav. *вєгьнъ,* polj. *sążeń* = *sežanj,* gen. *-žnja* m (14. v.) = (asimilacija) *sežanj* = *žezanj* = *sežanj,* gen. *sežnja* (Smokvica, Korčula) »mjera za dužinu od vrha srednjeg prsta desne ruke do vrha istog prsta lijeve; sinonimi: pas, koračaj, rastegljaj (Crna Gora)« = (zamjena sufiksa na *-jaj) seéaj* (Habdelić, Vramec, Pergošić, hrv.-kajk). Tu mjeru posudiše Rumunji: *stînjân* = *stinjen* »Klafter« < stcslav. *зегьнъ* > bug. *stanzen,* s í od ukrštenja sa stcslav. *rostęsti, -tįgp.* Upor. *a stînjeni* »1° mit der Klafter messen, 2° zapriječiti«, *stînjaniță* »biljka orlovi nokti, kozja krv, lonicera caprifolium«, od part. perf. pas. *sztežent* od *sbtegncti.* Od *sežanj* na *-jak sežnjak* (Pančić) »hvataljka kod kukaca«. Na *-vae segavae* (Belostenec) »koji upada u riječ«. U Lumbardi *dosés* konjugira se и prezentu — prema *počet, počmen* i prema *nadu(ť) se, nadmen: dôsmen, dõsmu,* part. perf. akt. *dòse, dosela, doselo.* Ie. korijen nije pouzdano utvrđen. Prema baltičkim usporednicama lit. *sègti* »heften, schnallen«, lot. *segt,* s kojim se veže *šeći,* a lit. *séksnis* sa *$e&ьnь,* bio bi ie. korijen **seg-.* Taj se nalazi još u sanskrtu *sajāti* »hängt«, u kauzativu *safijayati, saagal},* kao i u stperz. *hanı* »aufhängen«, gdje ima nazalni infiks kao i u slavinama (stcslav. *sįgnpti,* polj. *siįgac, sięgnąć,* rus. *dosjači).* S istim nazalnim infiksom nalazi se još u stir. *sen-* »Fangnetz« i u nvnjem. *Senkel.* WP izlučuju praslav. *sįg-* odatle i vežu ga sa sanskrtom *saghnçti* »ist erwachsen«. Ako je tako, ie. bi korijen bio **seguh-,* nazalirano **sengyh-.*

Lit.:· ARj 2, 667. 9, 124-26. 10, 891. 901. 902. 914. 12, 126-129. 14, 801. 802. 881-82. *Mažuranić* 1032. 1033. JVJ 2, 220. Kušar, *NVj* 3, 335. *Miklošič* 287. 291. *Bruckner* 432. *KZ* 43, 317. 45, 318-320. 46, 234. Matzenauer,iF 13,181. *Trautmann* 252. *WP* 2, 480. 483. *Mladenov* 615. Brugmann, *IF* 32, 320-321. Güntert, *IF* 30, 121. *Tiktin* 1498. Jagić, *ASPh* 31, 550. Reichelt, *WuS* 12, 112. Vaillant, *Slávia 9,* 495. Mikkola, *IF* 8, 302. *Vasmer, 2,* 413. 434.

segregacija f (1853, Hrvatska) »dioba zemljišta«. Od lat. *segregația,* gen. *-onis,* apstraktum na *-io* od *sēgregātus,* part. perf. od *segregare* (prefiks *se-* »bez« i *grex* »stado«).

Lit.: ARj 14, 802.

sèhir m = *sejir* = *sèir* (objekt uz *činiti)* = *seîr* (Kosmet) »čudo, prizor«. Denominál na *šetřiti* = *seīrīt* (Kosmet) = *sèhiriti, -ïm* »promatrati, gledati od besposlice«, *siriti, -im* impf. (Vuk) »lijeno i polagano raditi«, *ošetřiti* (narodna pjesma) »razgledati, pregledati«, *prošetřiti* »pogledati (npr. po svijetu)«. Na *-džija seirdžtja* m prema f *setrdžtka* (Kosmet) »bes-

posličar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (u kojem su se pomiješale dvije arapske riječi : *seir* »polazak na put, šetnja, teferičenje« i *sihr, sihir* »madija« > tur. *seer* »čudo«): rum., bug. *seir,* deminutiv *seirec,* arb. *sehir* »Unterhaltung«, cine. *sire* = *štíre* f »contemplation«.; *seir činiti* = cine, *fafire siire* prevedenica je od tur. *seir etmek.*

Lit.: ARj 9, 190. 12, 398. 14, 802. 804. 15, 55. *Elezović 2,* 215. *GM* 380. *Mladenov* 577. *Tiktin* 1406. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 678. *Pascu 2,* 163., br. 957. *Škaljič*[2] 555.

sehum m = *seum* (Bosna i Hercegovina) »dio«, *na sehumove* »od časa do časa«. [Od tur. *sehim* »Pfeil, Los« < ár. *sähm].*

Lit.: ARj 14, 803. *Školjić*[1] 554.

sèiz m (Srbija, Bosna i Hercegovina) = *sējis* — *sèiz* m (Kosmet) »1° momak koji služi u staji, koji pazi, timari konja, 2° konjušar, vojnički termin«. Složenica *seizbaša* m (narodna pjesma) »prvi konjušar«. Prezime *Seizović.* Kol. na *-íad sejiščad* f (muslimanska narodna pjesma). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sais* »isto« od glagola *sosa* »vladati, biti na čelu« > tur. *seiz)* iz terminologije o konju: rum. *seiz* »Stallknecht bei den Türken«, bug. *seiz(in),* arb. *sēs,* ngr. σεήζης. Složenica sa perz. *hana* »kuća« > *han: se(j)isàna* f (Vuk, Palmotić) = *sejsana* značajna je zbog semantičkog razvitka; po zakonu sinegdohe dobila je uz značenje »vodič u mladinoj povorci na svadbi« (BiH) i značenje »továrni konj«, tj. »iz staje kojom upravlja seiz (= turski narodski *seyshane)«* = (zamjenom dvoglasa *ei > i, e) sisana* (narodna pjesma. Vuk, Boka) = *sēšana* (Gundulić) »isto« = *sēšana* (Blagojević) = (s metatezom *zh* > fa, *ks) sehsana* = *seksàna* f (17. v.) »jak krupan továrni konj, koji nosi kovčege, sanduke za robu« = *sejksana* (narodna pjesma, Bogišić) »djevojačko ruho«. Na *-ka seisănka* f (apozicija uz *cesa,* Vuk) »kesa u kojoj ima svašta«. I ta je složenica balkanski turcizam iz iste terminologije: rum. *sacsanđ,* bug. *seksàna* pored *seisana* »konj natovaren robom«.

Lit.: ARj 14, 803.-809. *Elezović 2,* 214. *Tiktin* 1406. *GM* 382. *Mladenov* 577. *Lokotsch* 1777. *Školjić*[1] 555.

sejač m (Budinšćina, Hrvatska, hrv.-kajk.) = deminutiv *sejačec* (Budinšćina, Odra) = *sijai* m = *sijačec* (Križevci) »ševa, čančerka, alauda arvensis«. Naziv je nastao prema oponašanju, *šibanju* njezina glasa, koji se identificira iz oformljena govora sa *sijati* i imperativom *sij* (Sošice). Taj se veže s objektom *luk* i tako nastaju nazivi *sijlukac* (Jasenovac) — *sijlukač* »columba oenas« = *seluk* (đurđevačka' Podravina) = *siluk* = *pliluk* »columba oenas, Hohltaube«. Na isti će se način tumačiti i *sellino.* (Kavanjin) = *jejina* »sova« kao oponašanje njezina glasa.

Lit.: ARj 14, 909. 921. Hirtz, *Aves* 424. 426. 427. 428.

sejtarïja m, f (Kosmet) »glupi august, klaun, čovjek koji se čudnovato obuče da društvo razveseli«. Na *-luk: sejtarllak* (Kosmet). Denominal na *-isati: sajtarlsati, -šem* impf. »šaliti se, tjerati sprdnju«. Balkanski turcizam (tur. *soytan):* rum. *soitariu* = *suitariu* (Moldavija) »Hanswurst«, bug. *soitará, sojtarїja.*

Lit.: Elezović 2, 194. 215. *Tiktin* 1455. *Mladenov* 598.

sekati, *-čēm* pored *-am* (Vuk, Perast, Boka, Dubrovnik, objekt *barku)* = *sêkat* (Budva, Račišće) »izmētāti vodu iz lađe«, iterativ na *-iva- schivai* (Božava), *osekati, -am* pf. (Stulić; *iz-, pre-* Mljet) »ispljuskati vodu iz lađe, exhaurire«; *pâlj služi za sekât barku* (Budva). Od sttal. *seccare, asseccare* < lat. denominal *assicare* od *sïccus* (v. *sika).* Postverbal *sek* m (Vrbnik, Žirje) »velika torba od mrlže za sekat ribi iz gripa«. Ovamo ide na *-iti* od part. perf. akt. *(o)sekao, (o)sekla* od *(o)sekati, sekliti* pored *osekliti, -im* pf. »restar a secco, nasjesti, nasukati se (o lađi)«. Taj pomorski izraz u Crnoj Gori, daleko od mora, dobiva drugo, metaforicko značenje: *nasekali* (Riječka nahija, subjekt *potok,* objekt *pijesak)* »1° nasuti, 2° (refl.) nagaziti (na zlo, čovjeka, ili kakvo drugo zlo)«. Ta metafora u Pivi-Drobnjaku u *nasekali, -am* (objekt *drva)* znači »navaliti«. S prefiksom *po-, u- posekati, -am* pf. »ponijeti nešto teško«, *usekati se, -am* u istom kraju »porvati se«, gotovo je teško dovesti u semantičku vezu. Upor. u romanskim jezicima semantiku od prvobitnog pomorskog termina *adripare* > fr. *arriver* od *ripa.* Odavle i *sika* (Božava, Rab) = *seká* (Vetranie, Smokvica, Korčula, Budva, Paštrovići) »greben u moru«, opća je riječ na Jadranu od tal. *secca* < poimeničen lat. pridjev *sïccus* »suh«. Arbanasi posudiše *sike* »isto«. Ovamo ide na *-ada* < tal. *-ata* (upravo poimeničen part. perf. pas. od *seccare) šekada* (Cres, južna Istra) »oseka (v.), *kala* (Dobrota), *rekesa,* (prevedeno u Budvi) suša«. Unakrštanjem sa *šukati* i denominálom na *-ati* od *seka* — *sīka* stvoren je *nasukati barku* (Dubrovnik, Prčanj) »eine Barke sitzen machen«.

Postoje još refleksi od apstraktuma na *-tas siccitas* »sušica, suva bolest (prevedenica), *jêtika* (ŽK), *tižika > tiška«* > stlomb. *secca,* preko mlet., *sičija* (Dubrovnik, Perast, Benkovac, Bukovica) = (unakrštenjem sa *sušica) sućija* (Šibenik) = (asimilacijom í — *č > č — č) ci- cija* (Vuk, Grbalj), složenica *polusičija.* Pridjev na *-av sičijav* »sušičav«, poimeničen na *-ьc > -äc sičijavac,* gen. *-avca* m prema f na *-ica sičijavica,* augmentativ na *-ina sičijavčina.* Denominal *sičijati, -am, -em* impf, »padati u sičiju«, *osičijati, osičijaviti* pf. (Hercegovina). Iz toponimije Jadrana ide ovamo *Sakatur < siccatorium.*

Lit.: ARj 2, 21. 9, 190. 191.7, 605. 10, 628. 11, 697. 14, 805-808. Vuković, *SDZb* 10, 393. 397. *REW*[3] 727. *DEI* 328. Matzenauer, *LF* 19, 248. *ZbNŽ* 29, 214. Rešetar, *ASPh* 36, 544. Kušar, *Rad* 118,23. Skok, *Slav.* 44.95.139. 232. *REW*[3] 7894. 7896. 7897. *GM* 384.

sekavati, *-am* impf, na *-va-* (Račišće, Brač) = *sekirati (se), sekiram* impf. (Hrvatska, danas u Bosni i Hercegovini, Varoš, Slavonija, Srijem, Srbija) = (unakrštenjem sa *sjekira > sikira) sikirati* (Bosna, katolici) »dosađivati, ljutiti se, zadirkivati«. Apstrakti na *-adja* < lat. *-atio sekirácija* f = na *-atura sekatúra* f. Ód lat. > tal. *seccare* (u prasrodstvu sa *sječi),* preko njem. izgovora *sekieren.*

Lit.: ARj 14, 807. *DEI* 3436.

sekeruš m (1733) »vozar«. Od madž. *szekeres* (odatle prezime *Sekereš,* Slavonija). Glede zamjene madž. sufiksa *-es* za radne imenice > *-uš* upor, *btruš* (v.). Kod Rumunja *sechiraș* »Fuhrmann«.

Lit.: ARj 14, 806. *Tiktin* 1405.

sekeš m (Vuk, pejorativ, pogrda) »stari lakouman čovjek«. Pomišlja se na madž. *szökés* »plav, plavokos (Matzenauer)« ili na turski *seki}* »hod ponosit« ili *sikis* »stuprato«. Ne zadovoljava ni jedno ni drugo. Od madž. *szökés* možda je *sekuš* (Ludbreg) »riba cobitis taenia«.

Lit.: ARj 14, 806. 812. Matzenauer, *LF* 19, 248.

sekilarija m *(-ja* kao u *ćefalija* dodan na novogrčki dočetak *-f)* — stcslav. *sakelarij* m (pravoslavni crkveni termin) »nadzornik manastira u eparhiji i odvjetnik pred građanskim vlastima«. Od srgr. σακελλάριος, izvedenica na lat. *-orius* od gr. σακέλλα, rum. *săchelar.*

Lit.: ARj 14, 806. Miklošič, *Lex.* 818.

sekivaš m (Peteranci), jedan izolirani sinonim od mnogobrojnih naziva za pticu *futač, pupavac* u gimnazijskoj terminologiji, naučno »upupa epops«.

Lit.: ARj 14, 807. Hirtz, *Aves* 12-13. 426. Isti, *NVj 7,* 152.

seknuti, *sêkném* pf. (Vrančić, Belostenec, objekti *svijeću, nos)* »1° obrisati *nos«; seknutí, - m* »2° jako povući, 3° pustiti vodu, mokraću« (semantička varijacija s pomoću akcenta kao u *muka* prema *múka) = secati, -ām* impf. (Srbija) »vući koga za haljinu«; s prefiksom *u-* i *o-: useknuti, useknem* (Vuk, *svijeću)* pored *oséknuti, òseknem* »emungere« (upor. slov. *usekovanje nosa)* — *osekmti se* (ŽK) »isto« = *(zašto ne sfj sekneš?* (Makedonija); *usekati se, usēiēm* (Vuk) »emungere« prema impf, na *-ovati sekavati, -ujem* (Mulih, hrv.-kajk.); (sa *c* mjesto *k* kao u *micati* za *mikati,* v.) *secati se, sēcām* (Stulić, Ston) »brisati nos«. Na *-alo sekalo* n = na *-ač usekač,* gen. *-ača* »oruđe kojim se usekne svijeća, emunctorium«. Na *-avica secavica* (Stulić) »nahlada«. Zacijelo je od iste osnove *sęka* f (Gračani kraj Zagreba) = *sekáča = sekáča* »kornjača, rana agilis« od *seknuti, -em* (Hercegovina) »pustiti vodu, mokraću, pisnuti«, jer ta žaba štrcne mokraću iz sebe. Ovamo ide iz pomorske terminologije *oséknuti, - m* (Ston) = *osēknuti* (Vrgada), pf. prema impf, *osekati, -čem* (Stulić, Vetranie), sa *-aj osekaj* m prema *oseknivati se* (Voltidi), u pomorskom izrazu *oseklo je more,* odatle postverbal *osek* m (Ston), *oseka* (Senj, Brač, Brusje, Hvar) = *oseka* (Šolta, Vrgada) = *osjeka* (pseudojekavizam tipa *kupjena)* »mariš recessus > rekesa (Dubrovnik)«, *biti na oséki* »in der Ebbe sein«, *čésmata sékna* (Makedonija) »voda u česmi prestat će da teče«. U tekstovima pisanim crkvenim, jezikom *iseknuti* »isušiti«. Ovamo ne idu *sekati* »aquam prolicere e navi« kao posuđenica iz tal. *seccare* < lat. *siccus* i *sīka* »Untiefe« < tal. *secca.* Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *e:* stcslav *sękngti* »fluere«, polj. *siąknać, sączyć,* rus. *sjaknutb* »tropfen, (u narječjima) versiechen«, češ. *sakati,* bug. *sakvam.* Glagol je sveslav. i praslav. s usporednicom u baltičkim jezicima: lit. *sekti, senku* (nazalni infiks u prezentu) »fallen, sich senken, niedrig werden (vom Wasser)«, lot. *sīkt* »isto«, *sekls* »plitak«. Ie. je korijen **sek-* pored **senk-,* bez nazala u sanskrtu *a-sak-ra* »koj'i ne otiče«, gr. Ζσχετο, njem. *seicht.*

Lit.: ARj 3, 858. 9, 201. 190. 14, 805-808. Jurišić, *NVj* 45, 176. Hraste, *Rad 272,* 13. *JF 6,* 182. 10, 17. *Miklošič 227.* 291. *Holub-Kopecrrļ* 326. *Bruckner* 483. Hirtz, *Amph.*

133. *Mladenov* 577. *WP* 2, 473. *Trautmann* 256-257. Lorentz, *ASPh* 18, 93. Bartholomae, *IF* 7, 94. 104. Osthoff, *IF 27,* 184. Holthausen, *IF 25,* 153. *Boisacq*[3] 89-90. Pogodin, *RFV* 33, 328. si. (cf. *AnzIF* 7, 162). Skok, *Rad* 272, 8-15.

sekret m (Vetranie, Korčula, Lumbarda; primjer: *nīman ja sekreta -prljt/ tabori)* »1° tajna«, *sekret* m (Šušnjevo selo; čakavci, Ogulin) = *sekret,* gen. *-età* (18. st., Požega, Vrbnik, Brod, ŽK) »2° zahod«. Prilog *sekreto* »tajno, potajno«. Od lat. *sēcrētus* > tal. *secreto* pored *segreto* (part. perf. od *secernère* »odijeliti«, prefiks *se-* i *cernere).* Odatle na *-orius > -ar sekretar, -ára* m (1527) = *sekretar* (Habdelić, Badrić) prema f *sekretarica = sekretarka* (u Srbiji ime igre) = (disimilacija *r — r* pored *e — e > a — e) sakletar,* gen. *-ara* (narodna pjesma), odatle prevedenica *tajnik, tajništvo, otajstvenik* (Kanižlićev prijevod, koji nije ušao u jezik). Učen apstraktum na *-io sekrecija* f (mokraće).

Lit.: ARj 14, 516. 808-809. 17/528.

sekser m = *zêkser* (Hrvatska i Slavonija, BiH) »austrijski srebrni novac od 6 pfenigą, kasnije 10 novčića (krajcara)«. Na *-as sekseraš* m (Bosna) »Art Packleinwand«. Od njem. izvedenice na *-er < -artus Sechser,* od *sechs* »šest«.

Lit.: ARj 14, 809.

seksi j a f (Bukovica: *ona seksija što prate mrča)* »ljudi što prate mrtvaca«.

Lit.: ARj 14, 809. *ZbNŽ* 19, 354.

seksus m »spol«, potpun latinizam *sexus,* gen. *-us* m »muški i ženski spol«. Pridjev na -a/и proširen na *-ьn > -an seksualan.*

Lit.: ARj 14, 809.

Sekul m = *Sekule (-e* je vokativ mjesto nominativa), *Sêkula,* junak narodnih pjesama, bugarštica, koji se inače zove *Sibinjanin Janko,* a historijski *Hunyadi János,* 1446, *Janko Sêkula* je ban Slavonije: *ban, banovic, banovac Sêkula.* Veže se i s prezimenom rumunjskog podrijetla *Sêkula Drakulović* (v. *Drakula* < rum. *drac,* s članom *dracul* »zmaj«). Odatle je i lično ime (zacijelo je došlo u običaj iz narodnih pjesama): *Cerović Sekula,* još danas ima *Sekula* (Crna Gora). Iz ličnog imena nastadoše prezimena na *-ić Sekulić* (pravoslavno i katoličko prezime). Na *-ovu Sekulović,* čime se poimeničuje pridjev *Sekulov.* Postoji i ime i prezime sa *lj* mjesto / *Sekulja* (15 — 17. v.), kod Srba a i u Vinodolu. Na *-ići* u pl. toponim je *Sekulići* (najzapadnije ŽU) »zadružno naselje porodice toga imena«. Pridjev na *-in Sekulin,* poimeničuje se na *-ьc* u sing. i pl. *Sekulinac* (toponim). *Sekula* je isto što starije *Sekel = Sekelj,* ime plemića hrvatskih i štajerskih u 16. i 17. vijeku, od kojih je *Ivan Sekel* vojevao pod svojim ujakom *Sibinjanin Jankom.* Naziv *Sibinjanin* od erdeljskog grada *Sibinj* = rum. *Sibiu* = madž. *Nagy Szeben,* jasno kaže da je *Sekel = Sekelj = Sekela* isto što rum. *Săcuiu,* pridjev *săcuesc* = madž. *székely* = njem. *Szekler,* lat. *Siculi,* koji su erdeljski Madžari, oaza među erdeljskim Rumunjima. *Sekula* je prema tome isto što *Sikulac,* Madžar iz tog plemena. Upoređenje sa *Drakula, Drakulić* kaže da je došlo u našu narodnu pjesmu rumunjskim posredovanjem. Madžarsko *Szék* dobilo je rum. član *Secul,* ili bolje, madžarsko *-ely* u *Székein* bilo je rumunjizirano tim . članom. Početno -a u *Sekula* je kao u *Drakula,* od strum, *draculu, *seculu.* Taj je oblik naša jezična svijest identificirala s našim akuzativom imenice muškoga roda na *-a* i odatle stvorila nominativ na *-a.*

Lit.: ARj 14, 809-10. *'Tiktin* 1351.

šekular, gen. *-ara* m (Vuk) »svjetovnjak«. Danas se ne govori. Pridjev na *-bsk sekularski (svećenik).* Od lat. pridjeva na *-arius odsaeculum, saecularis.*

Lit.: ARj 14, 811.

sekvèstrati, *-ām* (Dubrovnik) »1° zaplijeniti, staviti zabran, pinjùrat (Korčula)«, 2° (metafora) *sekvèstralo nas vrijeme* »spriječilo nas vrijeme, te nismo stigli« = *(str > str,* tip *oštar) sekveštrati* »isto«, *sekverati* (Jačke), na -traft' *sekvestrirati, -kvestrīrām* (Hrvatska). Latinizam, lat. denominal *sequestrare,* od pridjeva *sequester, -tra, -trum* ili *-tris, -e* (od *secus* sa sufiksom kao u *magister, minister).* Poimeničen u *sekvestar,* gen. *-stra* m »zapljena« < lat *sequestrum,* tal. *sequestro.*

Lit.: ARj 14, 812. 813.

selamor m (Bosna) »momak«. Usp. *saràhor.*

Lit.: ARj 14, 816.

sele (Vetrame, 17. st.), prilog »sada« = *seli* (Vodice, Istra) pored *sêlin* s deiksom *-n* (v.) »semper«, veže se obično s prijedlozima *do, od* i *po : dosele, òtsele = òsele, od selu* (Dubrovnik, 14. v.); analogijom prema *dotle > dokle, dovle, donle* gubi se *e došle* (Vuk), na zapadu *došli* (17. v., Dubrovnik); *doseli, odbseli napreda*

(1349) > *oceli* (1404). Mjesto dočetnog *-e, -i* pojavljuje se jekavski *-ije: doslije* (17. v., Vuk), što ipak ne dokazuje da je *-e, i* < : *sele (od-, do-}* (12—16. v.), jer je to *-ije* moglo nastati analogijom prema *prije.* Upor. *podija* prema *prija.* Zamjenjuje se prema *ovda, onda* sa *-a došla, od sela* (13. i 14. v., Dubrovnik) = s ispuštanjem (kao u *sad') od selb* (Dubrovnik, 1304, 1395). Dodaju se deikse *-j, -k, -ka, -n > -m od selej-*(1387), *došlej, osiek, dosiek, dôsleka, dôslen, poslijem = poslim* prema *poklem; poslije* ima i superlativ *nãj-päsle = najposleka — năjposlije = năjpoUje* (Vuk). Analogijom prema *slijediti,* prema *najzad* dobiva *i* prema *pređi* i *-d poslijedi* (13. i 14. v.), *poslijed, najposlijed* (Crna Gora), s pridjevom *najposljednji.* Miklošič pozna kao hrv. *dosai* »hucusque«. Sveslav. i praslav. priloška složenica sadrži dva elementa: *se,* srednji rod demonstrativa za 1. 1. (v. *saj)* i deiktičku česticu *-le* (v.).

Lit.: ARj 2, 673. *7,* 375. 376. 8, 559. 673. 10, 934. 14, 819. Ribarić, *SDZb 9,* 189. *Miklošič* 297. Brugmann, *IF* 27, 236. Music, *jfF* 4, 153-165. Sobolevski, *KFV* 71, 451-452.

selèmbet m = *silèmbe,* gen. *-eta* n »konjski náprsník lijepo iskićen« = *silèmbe,* gen. *-eta (Pjevanija crnogorska)* »kajiš na prsima jahaćeni konju«. [Od tur. *sinebend* < perz. *sine-bend* »veznik za prsa«].

Lit.: *ARj* 14, 820. 943. *Škaljić** 557.

selemija f (Niš) »šareno tkanie za zavjese na prozorima« i u složenici *selemija-anterilak* m (također Niš, *-lak = -luk,* turski sufiks u nazivima za odijela kao u *tepeluk)* »starinska svilena materija za turskih vremena, od koje se pravila anterija (v.)«.

Lit.: ARj 14, 820.

seien m pored *selen,* gen. *-i f* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Split, Prčanj, Poljica, narodna pjesma *selen kara đuzel), seleną f* (Stulić), *sèlin* (15. v.)j stsrp. *selim* pored *selina,* slov. *ièlîn,* gen. *-ina, zelena* f (Goriško, Toimin) »opih (v.), čereviz (Bosna, v.)«. Nalazi se još u stcslav., rum. *selina, teliņā,* u zapadnim gradovima običnije *celer* »apium graveolens«, tako i češ., polj. *seler,* rum. *ţeler, seler* < njem. *Zeller,* mlet. *seleno.* Od gr. σέλινον »isto«.

Lit.: ARj 9, 55. 14, 820. 823. *REW** 7794. *Miklošič* 290. *Tiktin* 1574. Vasmer, *GL* 130.

sèletak, gen. *-tka* m (Lika, Ősik, Krbava, gornja Krajina) = *selek* (Srbija, analogija prema gen. *tk > K)* »jednogodišnje jare kojemu se u drugoj godini kaže dvize (v.), proljetošnje jare«. Deminutiv na *-ič seletić* = na *-čić* < *-ьc* + *-ič selefić* m prema f *selečica, seleče,* gen. *-eta* n. Izvedenica je nastala od sintagme *se leto* »ovo ljeto«; *seletak* znači dakle »ovogodišnje jare«. Prezime *Seletković* (Vrpolje, Đakovština). Ta izvedenica postade balkanska pastirska riječ: arb. *shilek,* određeno *shilegu = shelegu premnishilege = shelege* »junges Lamm«. Budući da su Arbanasi u staroj srpskoj državi bili pastirski nomadi kao i Vlasi = Rumunji, njihov slavizam došao je u našu pastirsku terminologiju kao *stijeg* m (Vuk) »mlad ovan« prema f *šiljegvica* pored *šiljegbica (v — b* nejasno) »mlada ovca« (Poljički statut, Zakon lige ninske, *meso od šilegvice),* kôl. na *-je šiljež* f, u Livnu za mladu ovcu oko dvije godine *uljeze,* gen. -eia. Prezime na *-ovio Šiljegović;* bug. *šile,* deminutiv *silence,* s ispuštenim *-k > -g,* koje se pojavljuje u *šilegar* »pastir«. [Usp. i pod *šiljeg].*

Lit.: ARj 14, 819-21. 17, 593-95. *Mažuranić* 1298. 1425. Zore, *Rad* 115. *Miklošič* 339. *Mladenov* 693. *GM* 406. Škarić, *NVj* 15, 737. si. (cf. *AnzIF* 27, 146).

selo n (Vuk), sveslav. i praslav., »1° fundus, 2° Dorf« = *selo* n (Liburnija) »3° kuća (npr. *Bakarčićevo selo),'4°* (16. v.) naselje kmetovske vlastele (npr. 1598: *Tomáša Budaka ćelo selo jedno; na tom stoje dva seljara),* sessio, 5° toponim (u sing, i pl., samo ili u vezi s toponomastičkim pridjevima)«. Pridjevi na *-ski seoski* (16. v.) =*selski* (Vuk) =*seljski,* poimeničen na *-ina seoština* (Vuk) »cijelo selo«, na *-ьn* samo u toponimiji *Seona = Selna* (Krašić), poimeničen *Seonica,* vrlo star toponim, jer se nalazi i u Grčkoj, gdje nema Slavena možda već od 10. v. Σελενίτζα. Upor. i *seonski.* Deminutivi na *-će •sélce* (i toponim u sing, i pi.) = *seòce,* gen. *-ćeta* n = *sejace* n (Šibenik), s pridjevom *selački (gaj, brdo),* na *-jar seočar* (Sinj) »seljak«, na *-ina seočina* (Stupník, Slavonija) »zemlja koja pripada selu kao cjelini«, pridjev *seočki; selištance* n, *selance, selašce* n, na *-asce* < *-ьсьсе.* Od sintagme *za selom zaselak* i *zaseoce.* Na *-ište selišće = selište* n »1° gdje je bilo nekada selo, 2° vrsta dobre zemlje (Vučitrn), 3° toponim (u sing, i pl.)«. Augmentativi na *-čina selčtna* (Kosmet), na *-ina selina* f (Riječka nahija, Crna Gora) »1° služi za seosku ispašu, 2° toponim«, na *-endra selendra* f. Kolektiv na *-ija selija* f »1° praedium (Pergošić), 2° toponim *Novoselija* (Banja Luka)«. Na *-janin sèljanin* m prema *seljanka* f (14. v.) »suprotno od građanin, päor, pâur (u nekadanjoj Granici, stanovnik građanske Hrvatske), parasnik, sebar, ratar, muž, težak«; *Seljan* hrv.-kajk. prezime, odatle na *-ьc seljanac* (Sinj, hrv.-kajk.), na *-ica seljančica* »vrsta kola«, pridjev *seljānskī,* hipokoristik *seljika.* Sinonim na *-jak seljak,* gen. *-aka* m prema f *seljàkinja = seljakuša = seljakača,* s pridjevom na *-ski seljački,* augmentativ *seljačina,* deminutiv *seljače = seljänče* (Kosmet), *selja(n)štya* (Kosmet) »(pejorativno·) seljaci«, hipokoristik *seljo = selja* (Vrančić); na *-ák* samo u antroponimiji *Selāk,* gen. *-aka* (15. v.), odatle *Selaković,* u Bosni toponim *Selākova Kula.* Na *-ьc* > hrv.-kajk. *-ec selec,* gen. *-Ica* »1° kmet, 2° prezime, 3° *selac,* apozicija uz *ptica* (npr. *drozd, golub)«* izvedenica je od *seliti se.* Upor. još prezime *Novosel* pored *Novoselec.* Na *-bk seok* m prema f *seoka, seokinja* (Bella, Voltiđi) = *seljkinja* (Sarajevo). Novu leksikolog!jsku porodicu stvara glagol *seliti (se), -lm* impf. (14. v., Vuk) *(do-, is-, na-, o-, ot-; pre-, raz-, sa-, u-),* koji nema semantičke veze sa *selo* i predstavlja možda prvobitno značenje osnove *sei-;* iterativ na *-va- -seljívati (se), -séljujem, -seljávati se, -am,* samo s prefiksima; deminutiv na *-akati seljakati, seljakam* (Vuk) »više puta seliti se«. Apstrakti na *-ba, -idba: seòba* f = *selidba.* Postverbali *saselak,* gen. *-lka* (15. v., Rudnik, Srbija), *naselak,* gen. *-oka.* Na *-je naselje* n, *rasēlje.,* Na *-ica dòselica, naselica* m »čovjek koji se doseli, naseli«. Pridjevi *naselan, nàseoskî* (Vuk). Na *-janin naseljanin* (Vinkovci) prema *naseljanka.* Na *-ьc nàselac,* gen. *-oca* »seljak ratar«, pridjev na *-ski naselački,* izvedenica od sintagme *(koji živi) na selu, raselac,* gen. *-Ica* (Dalmacija) m prema f *ràselica* »koji se iseli«. Na *-telj naselitelj* (Stulić). Na *-ica, -ina, -ište, -bina: naselica = naselina = naselište — naseobina.* U stcslav. *selo* je značilo »σκηνή, σκήνωμα, προαστείον (u srp. prijevodu Hamartola)«, zatim u hrv.-srp. i slov. »Baugrund, Bauhütte, Ansiedelei, Wohnsitz > Dorf, Ortschaft«. Glagol *seliti (se)* znači pokrete koji se moraju izvršiti da dođe do onoga što znači *selo.* Prema tome *selo* ne potječe od *sedjeti* (v.). Zbog toga je riječ vrlo lako dobivala feudalno značenje »sessio, zemlja na kojoj sjedi vlasnik vlastelin i njegovi kmetovi«. Tako je i u Dušanovu zakoniku. Odgovara prema tome potpuno lat. *villa* u srednjem vijeku na Zapadu i kod nas u Dalmaciji. S tim se značenjem slažu hrv.-kajk. izvedenice *selec* »čovjek koji stoji na selu, imanju feudalnog gospodara«, odatle prezimena *Novosel = Novokmet, Novoselec* i kolektiv *selija.* Kasnije postaje *selo* naziv za ograđeno seosko naselje. Za taj pojam služilo je stcslav. *vbsb,* gen. *vbsi,* koje se na zapadu dobro očuvalo *vas,* gen. *vaši,* ali je kasnije potisnuto u zaborav, kad je i *selo* dobilo značenje stalnog kmetskog naselja. Prvobitno je to bilo pokretno naselje. Značilo je vlasništvo feudalnog gospodara, na kojem je on po svome nahođenju naseljavao kmetove. U češkom i poljskom jeziku došlo je do kontaminacije sa *sedëti: sedlák,* polj. *siedlce.* Miklošič je još držao da *selo* i *sedlo* potječu od praslav. korijena *sed-.* Danas se može tvrditi samo za *sedlo* da potječe od tog korijena, a za *selo* bolje je pretpostaviti ie. korijen *sel-.* Na to upućuju i baltičke usporednice: istočno-lit. *sala,* istočno-lot. *sola* »Dorf«. Tu je ie. prijevoj *sol-,* koji nije potvrđen u slavinama. Baltički se nazivi mogu uporeďivati sa langob. *sala* f »Hof, Haus, Gebäude«, riječ koja je preko romanskoga postala internacionalna: *sala, salon.* S tim korijenom ide zacijelo i lat. *solum* »tlo«.

Lit.: ARj 2, 669. 3, 858-9. 7, 605-608. 8, 252-53. 673-74. 9, 191. 11, 697-98. 13, 81-82. 14, 655. 813-15. 816-41. 854-56. *Elezović 2,* 216. 217. *Miklošič* 289. *Holub-Kopečný* 328-329. *Bruckner* 491. *WP* 2, 503. *Trautmann* 248. Komból, *NJ 6,* 131-132. Hraste, *NJ 6,* 266-268. Strohal, *NVj* 36, 49. sl. Vaillant, *RES* 12, 234-235. 22, 17. Horák, *ASPh* 12, 299. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI 6,* 271). Solmsen, *KZ* 32, 286. Stokes, *IF* 12, 192.

sèlvija f (Vuk) = *selvìja* (Kosmet) = *sèvlija = sevlìja = selva* (narodna pjesma) pored *sefltja* (Crmnica, Crna Gora) »1° čempres, 2° (metafora) širit, vrpca, pantljike oko fesa«. Deminutiv *sevlijica.* Indeklinabilni pridjev *selvi stas* (narodna pjesma), na -asi *sèvlijast* »stasit«. Ovamo možda i *selvin* m (Boljevac, Srbija) »nekakav cvijet«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serw* > tur. *selvi)* iz botaničke terminologije: bug. *selvija* pored *sevlija,* pridjevski toponim *Sevlijevo,* arb. *sellvi,* ngr. σελβίνι, cine, *sirvil'u,* megl. *silvie.*

Lit.: ARj 14, 836. 881. Miletić, *SDZb 9,* 361. *Elezović* 2, 216. *GM* 381. Skok, *Slávia* 15, 492., br. 688. *Škaljič** 558.

semenáři m (Dalla Costa, *i < ij) = seminarii* = danas *seminar* m »1° sveučilišni zavod, 2° (danas) vježbalište za izvjesna pitanja, 3° škola za katoličke svećenike«; *šimunarija* f (ŽK). Latinizam na *-arium* > tal. *-ario > -arij, -ar* od *semen,* gen. *-iniş, seminarium.* Prevedenica (calque) *sjemenište.* Na *-ist(a) seminarista)* m.

Lit.: ARj 14, 842. 844.

semestar, gen. *-stra* m (1874) »polugodište«. Pridjev na lat. *-alis* proširen sa *-ьn* > *-an semestralan (ispit, svjedodžba).* Latinizam poimeničen pridjev u m *semestris* < **semenstris,* složenica od *sex menses,* proširena starim sufiksom *r.*

Lit.: ARj 14, 843.

sèmsuz (Banja Luka) = *sénsuz* (Bosna), indeklinabilni prilog i pridjev (uz *biti),* »sebičan, neotesan, sam za se, čovjek koji odbija od sebe ljude«, obrazovan s pomoću turske postpozicije *-suz* »bez« (v.) i od tur. *semi* »slušanje«.

Lit.: ARj 14, 845. Skok, *Slávia 15,* 491., br. 682. *Školjić** 558.

sen m (Bar, Istra, Vrbnik, Punat: *gré va papricu)* »željezna motka oko koje se vrti gornji mlinski kamen«, *senį* m (Dalmacija, Pavlinović) »drži papricu (ide u mlinici kroz drvo, na kojem stoji grivna; oko senja je tulac)« = *sejën* ili *sen* (Malínská) »os, kod mlina, koja služi za dizanje i spuštanje, prema tome hoće li se finije ili prostije mljeti« = *sinj,* gen. *sinja* (Vuk, Otočac, Otok, Slavonija) »četverouglasto gvožđe, pruženo kroz vretenku u gradnji mlina suvarė ili vodenice (na njemu stoji paprica)«.

Lit.: ARj 14, 845. 15, 43. Matzenauer, *LF* 19, 249. *ŽbNŽ 2,* 237.

sena f (Mikalja, Belostenec) »ljekovita trava cassia officinalis, za čišćenje«. Evropski arabizam, tal. *sèna, senna; senāmecīja* f (Kosmet) je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *sana^mekki* > tur. *sena meai* »list od biljke sina«, upravo »biljka sana iz Mekke«): rum. *senemecine* = *sinimichie* »Sennesblätter«.

Lit.: ARj 14, 845. *Elezović 2,* 281. *REW*[3] 7815. *Tiktin* 1409. *Lokotsch* 1822.

senari) m (Zlatarić) »šesterac«. Latinizam iz metričke terminologije, lat. *seňorita* (se. *versus)* > tal. *senario* od lat. *sēni* (od *sex)* »što se sastoji od šest elemenata«.

Lit.: ARj 14, 846.

senàtur, gen. *-ura* m (Vuk) = (mlet. *t > d) senadur* (1400, *Žica otaca)* < tal. *senatore* < lat. *senator,* gen. *-oris* > *senator* m (Vuk), pridjev *senátorov* (latinizam). Sa *e > i sìnàtor* m (Vuk, preko Morave) »birov, zamjenik kneza, kmeta«, pridjevi *sinătorov, sinatōrskī,* preko bizantskog. Na *-ātus* > *-at senat,* gen. *-âta* m (Vuk), pridjev *senatski.* Od lat. *senātus,* od istog korijena od kojeg *sĕnex* »star(ac>.

Lit.: ARj 14, 846. 15, 21.

senčati, *-am* pf. (Dubrovnik, Stulić, Zore, Parčić) »prepasti se, portarsi curvo (per malattìa)«. Postverbal *senča î* (Stulić) »horror«. To značenje nije potvrđeno u drugim romanskim jezicima. Dalmato-romanski leksički ostatak od 1.1. prez. *sentio; konsèncati, -am* pf. (17. v., jedan Dubrovčanin) »pristati na što« < *consentia* (prefiks *con-)* prema *kameňmi, -īm* (15. v., čakavci), koje je talijanizam prema infinitivu. Apstraktum od part. prez. na *-ia* lat. *sententia* > tal. *sentenza* > *setenca* (Hercegovina, Boka, Crna Gora, asimilacija *n — n > e — n)* »presuda« = *sentença* (Hektorović) = (latinizam) *sentencija* (1486, Senj) = *Sentencija* = (disimilicija *n — n > k — n) sektencija* (Srbija). Odatle denominai tal. *sentenziare* > *sentencijati* prema *sentencijavati, -jevati* (Vrbnik, 1639), *-jtoati* (1599, Vrbanski statut) »presuđivati«. Ovamo ide lat. *sensus:* tal. *sensato, insensato (in-* negativni prefiks) > *inšenšan* »budalast«; lat. pridjev *sensitívus* > *sensitiv* (I. Držić, *strana sensitiva duše)* »čulan«, učen pridjev, danas proširen na *-ьn* > *-an sensitiva».*

Lit.: ARj 5, 273. 810. 847. 849. 14, 840. 847. 849. 850-851. 17, 535. 849 (s. v. *senso). REW*[3] 7824. 7822.

senef m (Vuk) »gorušica, slačica, muštarda«. Od srvnjem. *senef,* nvnjem. *Senf* < gr.-lat. *sinăpi* n > (grecizam) *sinap* (15. v., stsrp., Vranje), pridjev *sinatav (^zrno).* Od stvnjem. *senaf>* slov. *žénof* »isto. Upór. arb. *sinap* < ngr. σανάττι.

Lit.: ARj 14, 847. 15, 21. *Pleteršnik 2,* 958. Jagić, *ASPh* 8, 318. *REW*[s] 7933. *GM* 385. Vasmer, *GL* 132.

senega f (1853[5] apotekarski termin) »biljka za lijekove« [prema lat. nazivu *polygala senega.* Biljka je američke provenijencije. Riječ je indijanska].

Lit.: ARj 14, 847. *Simonovié* 367. *DEI* 3453.

senet m (Crna Gora, Boka, objekt uz *učiniti u učumatu)* = *sènet* pored *senêt* m (Kosmet, objekt uz *potpisat, dat)* »priznanica, namira, š.krit, ričevuda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sened* »uporište, tapija«) iz turske administrativne terminologije: rum. *sínét* »Schein, Quittung«, bug. *senétj-éd* »zapis«, cine. *sinete f* »créance«.

Lit.: ARj 14, 848. *Elezović* 2, 218. *Tiktin* 1429. *Mladenov* 578. *Pascu 2,* 162., br. 950.

sënsa[1] f (Smokvica, Korčula) = *sensa* (Kf.stav, 1490; Vrbnik, 1636) = *sènza* (istročakavski). Od mlet. *sensa,* istro-rom. *sénsa,· fuň. sense* < lat. *ascensio (Christi in coelitm)* »Spasovdan,

Spasovo, Uzašašće«, tal. *ascènsa* > mlet. *assenza, ascensione, ascesa.* U Splitu već u 7 — 8. st. zabilježeno kao *ascensa.*

Lii.: ARj 14, 849. 851. Štrekelj, *DAW* 50, 58. *Ive* § 24. Matzenauer, *LF 19,* 250. *DEI* 315. 316. Kniewald, *Ephemerides líturgicae* 71, 414. Putanec, *Slovo* 13, 164.

sensa[2] f (Cres) »hebes«, u izrazu *onje na sensu* »smiješan čovjek«, učinjeno prema mlet. sintagmi *andar alla sensa,u* tal. preinačeno prema *insensato.*

Lit.: ARj 14, 849. Tentor, *ASPh* 30, 200.

sensal m = *senzal* m »posrednik, mešetar«, internacionalni trgovački talijanizam *sensale,* sa *en* > *an* kao u sttal. *sansale* > *sansal,* gen. *-ala* (Rab) = *sensã* (Božava). Od mlet. *sensèr* je *sànsir,* gen. *-ira* (kotar Senj, Hrvatsko primorje). Balkanski je turcizam arapskog i perzijskog podrijetla *sansar* m (Sarajevo) = *samsar,* gen. *-ára* (Vuk, Bosna i Hercegovina) = *šamšal* m (Popović) »isto«, odatle pridjev na *-bsk sàmsãrskl (posao),* na *-ina samsàrina* (Vuk) = *šamšalina* f (Popović) »plata posredniku«, denominal na *-iti samsáriti, sàmsãrím,* prema ar. *simsar* je *simsar* (Kosmet) »komisionár«, apstraktum na *-luk simsărhk* »posredništvo«, rum. *samsar, simațar, -esc, -ie, -lîc, samsari* »Makler«, bug. *samsar(in) (-in* kao u *kasapiri).* Tal. se riječ izvodila iz *censualis,* ali mletački oblici *sansèr, sensèr, sensaro* mogu se objasniti samo od ar. > tur. *simsar,* a to opet iz perz. složenice *säpsar,* od glagola *suparđan* »povjeriti« i *sār* »glava« (v. *serasker).* Tal. *sensale* predstavlja prema tome latiniziranje u dočetku: zamjenu tur.-ar. *-ar* sa *-ale* < lat. *-alis.* U Sarajevu *sansar* = *samsar* znači »kuna« < tur. *sansar* »Marder«.

Lit.: ARj 14, 597. 616. 17, 461. *Elezović 2, 225.* Kušar, *Rad 118, 22.* Cronia, *ĪD* 6, 119., *REW*[3] 1836. 7930 a. *Lokotsch* 1836. Skok, *Slávia* 15, 661. *Tiktin* 1359. *Mladenov* 568. Krček, *ASPh* 31, 627. *Školjić'* 549.

sent m (Vuk) »zavičaj, domaja, postojbina« = *semt* (Kosmet) »strana«. Prilog na *-imice* (muslimanska narodna pjesma) *sentimice na Široku Liku* »krajem, uz kraj, pravcem«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *semt* »strana, kraj« < ar. *samt* »Weg, Richtung«). Od ar. pl. *simut, sumut* potječu evropski termini *azimut, zenith* (protivno *nadir* < ar. *nașir* »entgegengesetzt gelegen«). Ne zna se ide li ovamo kao denominal na *-ati sentati, -a* impf. (Bosna i Hercegovina, subjekt *pas)* »stajati na stražnjim nogama«.

Lit.: ARj 14, 849. 850. 851. *Elezović 2,* 218. *Lokotsch* 1818. Korsch, *ASPh 9,* 668. *ZbNŽ l,* 313. *Škaljić"* 524. 558.

sentina f (Rab) = *sentina* (Račišće, Dubrovnik, Vetranie) = *(en + in* kao u *lincuo) sintina* (Perast) = *(en > an* kao u *láncún) santino* (Punat, Hrvatsko primorje) »1° (brodski termin) dno kod čamca ili lađe, 2° (metafora) ološ«. S anticipacijom suglasnika *t* (prema *stiva) stentina* (Dubrovnik, Zore) »dno od broda, gdje se usmrdi voda«. Od lat. > tal. *sentina.* Oblici sa *an-, in-* mogu biti i dalmato-romanski.

Lit.: ARj 14, 851. 15, 38.

senj[1] m (Marin Držić) »1° znak u cimeru, 2° cimer (Lika, Otok, Slavonija)«. Od tal. *segno* < lat. *signum.* Upór. arb. *shenj (kalit, gomárít,* Ulcinj). Denominál na *-evati, -ujem senjevati* (Istra). S nejasnim promjenom í > *č činj* (Vuk, Crna Gora) »biljega (kamen ili drvo, u što se gada plojkom)«. Od tal. *segnare,* mlet.-tršć. *segnar,* furl, *seita* < lat. *signare: sinjăt, -am* (Božava) = *sinjati, -am* (Poljica, Hrvatsko primorje), slov. *sènjat (za-)* (Notranjsko) »obilježavati, označivati«, *zasiníâti* pf. (Vodice) »označiti«, *nasinjàt, -ām* (ŽK) »uperiti puškom«. Na lat. *-alis: sinja,* gen *-ăla* m (Vodice, Božava) = *sinjâl,* gen. *-âlâ* (Rab; Dobrinj, 1633) = *sinjal,* gen. *-ala* (Dubašnica, Poljica, Hektorović, Istra) = *senjdl,* pi. *segnali* (Budva, ribarski termin) = *sènjāl* (Račišće) = *senjao,* gen. *-ala* (dubrovački pisci) = *sènjõ,* gen. *-ala* (Mljet) »1° znak kod konfina (1395), 2° velika pluta kod mreža, vrša, da se zna gdje su, 3° (na pušci, Vrbnik) cilj«, slov. *senjáu* (Notranjsko) »znak, znamenje«. Upor. *sinjal (kod mreže,* Ulcinj, ribar Arbanas). Toponim *Vrsenjal* (Budva, pri zidinama) < *vrh senjala.* Sa w < *gn: senal* m (15 — 17. v., Mošćenice) »znak, obilježje međaša«, može biti i dalmato-romanskoga sa zamjenom tal. sufiksa našim *-jaj: senjaj* m (Vuk, narodna pjesma) »cilj« *(uzeti na senjaj džeferdaru)* — (jekavizirano) *sjênjaj (gornji i donji,* Crna Gora) »isto što senjal na pušci, likšan, nišan donji i gornji, očnik, puce, mušica«. Deminutiv na tal. *-etta: sineta* f (Stolić) »modrica«. Nije dovoljno potvrđeno. Zbog *gn > n* moglo bi potjecali iz dalmatoromanskoga. Iz dalm.-rom. je možda *samir* m ili *samira* f »pečat, zlamenje«, potvrđeno u *Zadarskom lekcionářů* samo u ák. pl.: *odrišiti samire njih* kao prijevod od *aperire signacule ejus (Otkrivenje Ivanovo 5, 9),* ako je od **signarium* > stfr. *seignière* »dicker, fester Stoff aus Goldbrokat«. Elezović ima iz Kosmeta nedovoljno objašnjeno *sbmnarlja* f (Vučitrn) »kalajdžijska sprava za šaranje«. Možda je rum.

semn < *signum.* Potreban bi bio točan opis toga alata. Lat. *signare* u crkvenom značenju došlo je preko stvnjem. *segan, seganon* > nvnjem. *segnen* > *zêgnjati* (ŽK), slov. *zegnali.* Nalazi se i u sjevernim slavinama osim u ruskom jeziku.

Lit.: ARj 2, 37. 14, 562. 846. 852. 853. *15,*24. 44. 163. *ZbNŽ* 19, 2. 159. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *VHZH* 12, 117. *Pleteršnik 2,* 955. *Elezović 2,* 205. Kušar, *Rad* 118, 24. Macan, *ZbNŽ 29,* 211. *Miklošič* 407. Matzenauer, *LF* 20, 5. Štrekelj, *DAW* 50, 58. Sturm, *ČSJK 6,* 74. *REW*[3] 7905. 7904a. 7908. Deanović, *Ivšićev zb.* 37 — 43.

Senj[2] m (15. v., Vuk), *v Senji* 1409, 1445, toponim, tal. *Segna,* njem. *Zengg* (prema hrv. izgovoru sa *s* > *č),* također n *Sénje* (epitet *bijelo Senje na Krajini,* narodna pjesma). Pseudojekavizam *Sijenje* n (narodna pjesma) zbog stiha *ka Sijenju.* Etnik na *-janin Sènjanin* m (16. v., narodna pjesma; *Senjanin Ivo, Tadija), Sijènjani.* Znači također »đogat iz Senja«; u Jukićevoj pjesmi *Senjković Ivane;* prema f *Sènjãnka djevojka, Sênjka* (Vuk), *Senjkinja, Senjkinjica* (istarske narodne pjesme). Upor. kod Vitezovića *Senjčica aliti djačka od senjskoga na mora junaštva učinjenoga.* Prezime *Senjanović.* Pridjev *senjski* (16. v., Vuk; u toponomastici *Senjska Draga, Rijeka) = sîjenskî (junaci).* Oblici *Senje, Sijenje* kreacije su narodnih pjevača najčešće zbog deseterca. U narodnom govoru ti oblici nisu potvrđeni. Treba razlikovati *Senje* n u aleksinačkom i ćuprijskom okrugu (Srbija) i blato u poljičkoj krajini kod Splita. Toponomastički toponim postoji još kao ime selu u motovunskom kotaru (Istra), kao ime zaselka u buzetskom. Upor. i *Senske Reke* (južna Srbija, Poljanica). Teško je znati da li su to sve toponimi istog podrijetla. Primorski *Senj* je predslavenski i predrimski toponim, koji bi mogao biti u vezi s keltskim ili etrurskim *Sena gallica* > *Sinigaglia* (Italija), *Sena* > *Siena,* pridjev *senese* (Toskana). Japodska ili liburnijska *Senia* potvrđena je veoma dobro kod Ptolomeja, Plinija, Tab. Peut., Itin. Ant. kao i na natpisima, etnik na *-ensis Senienses* na natpisima. Toliko je to bio važan grad u rimsko doba.

Lit.: ARj 14, 849. 852. 853. 854. 917. Krahe, *GN* 36. *Mayer l, 299. 2,* 103.

sep, indeklinabilni pridjev uz *bogatstvo* (Palikuća, Prokljanin, Dalmacija 1771), *sep lipa čer* (isti pisac), jedine potvrde. Od madž. *szép* »lijep«.

Lit.: ARj 14, 855. 858.

sèpet m. (Vuk, Bosna i Hercegovina, Srbija, Čilipi, Konavli, Korčula) = *sepêt* (Kosmet) = *sapet* (Crmnica) = (prijelaz u deklinaciju *-e) şeye,* gen. *-eta* (Valpovo) »kotarica, košarica, košara, korpa, koš«. Na *-li sepetli* kao indeklinabilni pridjev *sepetli sanduk* --= *sandukli sepet* »kofer, kufer«. Deminutivi na *-U sepètić,* na *-ka sèpetka* = *sepĕtka* (Kosmet). Augmentativ na *-etina sepètina* (Vuk). Na *-ar sepetar* m »koji pravi sepete«. Balkanski tur-'cizam perzijskog podrijetla (perz. *säpäd* > tur. *sepet}:* rum. *sipet* (Moldavija) = *sepet,* bug., arb. *sepet* m, *sepete* f, ngr. σεπέτι η. Ovamo neće ići iz *Žica otaca,* jedina potvrda: *i potegnu jedno* (mrtvo) *telo pod glavu sebi kako sepeto* (var. *sepito),* na drugom mjestu u istoj priči *blazinu od baturja,* za lat., *tanquean plwnatium de scirpo.*

Lit.: ARj 14, 857. *Elezović 2,* 218. Miletić, *SDZb 9,* 266. *GM* 381. *Lokotsch* 1753. *Starine* 40, 209. 132. *Školjić** 559.

sēpija f (Vuk) »kaca krznarska, ćurčijska« = *sēpija* f (Kosmet). Turcizam (tur. *sepi* »činjenje kože, štavljenje kože za postavu«, izvedenica na -í od *seplemak* »štaviti«). Glede turskih izvedenica na *-i* upor. *bùsija, jàpija, jàzija, kapija, komšija.*

Lit.: ARj 14, 858. *Elezović 2,* 218. Matzenauer, *LF* 19, 250. *Deny* § 869. *Školjić** 559.

septembar, gen. *-bra* (Dobretić: *septembra oliti rujna)* pored *september* — *septembar* (Crmnica), latinizam od lat. pridjeva *september,* od *septem,* obrazovanog s pomoću sufiksa *r.* Grecizam je stsrp. *sepbtembbrii* (1485), *-vrii* < srgr. σεπτέμβριος. Zamjenom *pt* > *kt* odnosno ispuštanjem suglasnika *m,* oboje analogijom prema *oktobar: septebar,* gen. *-bra* (1349), *sekteber* (Vrbnik), *sektebar, sektebrije,* bez disimilacije *sektembar, sektembrij* (1393), *sektemvar,* gen. *-vra* (1466), *sektemvrije* (1406). Talijanizmi su *(pt* > í): *setêmbar* (17. v., dubrovački i dalmatinski pici, Rab, Cres), *setênbar* (Istra, Kastav), *šetembar, šetenbar,* pridjev *šetembarski,* prema tal. *ottobre setebar* (Crna Gora). Poimeničen pridjev u ž. r. na *-anus* od *'septem* je lat. *septimana* > tal. *settimana,* mlet. *setemana* > *setemana* (Perast, Dobrota, Dubrovnik) = *šetemona* (Hvar, Brusje) = *šetimana* (Split) = *setimàna,* gen. *-ani* (Istra) »tjedan, (prevedenica) sedmica, héfta (Bosna)« = *setemán* (Crna Gora, Crnojevića Rijeka) »doba, vrijeme«. Nema' primjera iz kojih bi se vidjelo to čudno značenje. Latinizam je *septimana nedilja* (15. v., Senjski

kaptol) kao i *predika u nedilju septuagežime* (Banovac), *nedjeljni dan od septuagežime* (Gučetić), prema tal. čitanju *nedjelja septuađežime* (Divković) »(prevedenica lat. pridjeva) sedamdesetnica«. Složenica *septemvir* m (Zagreb) »sudac stola sedmorice«, na *-alis* proširen na -MI > *-an septemviralan,* na *-at septemvirat.* Ovamo još lat. *septentrio,* gen. *-onis* > *septentrion* (Glavinić) »sjever, upravo zviježđe Sjeverni medvjed, koji ima sedam zvijezda«.

Lit.: ARj 14, 809. 858. 876. 877. *REW*[3] 7830. 7832. 7833. *Románsky* 91. Matzenauer, *LF 19,* 251. Vasmer, *GL* 130.

sepurina f (18. v.: *uzmi oni sisaka štono se nadu na šepurim}* »vrsta ljekovite biljke«. Upor. obalski toponim *Sepurina = Sepurina* (Zadar) = *Šipurina* (Zlarin, Prvić). Usp. *sepurina.*

Lit.: ARj 14, 858. 17, 541. Skok, *Slav.* 149.

serafim pored *-in* f (16. v.), m (15. v.) »1° šestokrili anđeo«, hebrejski plural *serafim,* koji se upotrebljava kao sing, u lat. i gr., odatle tako i kod nas, upor. naš plural *serafini na nebesih* (Margitić), »2° muško ime (17. v.)«, prema f *Serafimą* (15 — 18. v.) = *serafin,* pridjev *serafinski* pored *šerafinski;* prema hebrejskom singularu *seraf* (Glavinić) lat. *seraphicus* > *serafik, serafski* (16. v., Vetrame), *serabiti* m pl. (Kavanjin) na *-iti* < gr. -ίτης, »ordo seraphicus (= franjevački red)«, žensko ime *Serafa, Serafija.*

Lit.: ARj 14, 859.

serašćer m (Vuk, narodna pjesma) = *serašćer* pored *serâsker* (Kosmet) = *seraskijer* (Ljubiša) = *seraskir* = *serašćil* (disimilacija *r — r* > *r — l')* = *serašćir* = (asimilacija *e — a>a — a) sarašćer* (narodna pjesma) = *saras-ker — saraskjer* (Kavanjin) »1° glavni zapovjednik, 2° ministar vojni«. Balkanski turcizam (od perz. *sär* »glava« i ar. *'asker* < lat. *exercitus* »vojnik, vojska«) iz turske vojne terminologije: rum. *serascher, serascherpasă* »ministar vojni«. Upor. ostale složenice od perz. *sär* »glava« u prvom dijelu: *serbez, serdar.*

Lit.: ARj 14, 644. 860. *Elezoviâ 2,* 219. *Tiktin* 1409. *Školjić** 559.

serați, *-am* impf, (dubrovačka poslovica: *sera konja uz Brgat!)* »podržavati, zaustavljati«. Od tal. *serrare.* Odatle *serraculum* »zapor, Verschlüsse > tal. *serraglio,* istro-rom. *saraia* »chiuso di rovi« > *sarāja* (istročakavski) »terra varus arboribus consita«, prošireno na *-evica sarȁjevica* »isto«. Na *-atorium senatorium* (od pridjeva *senatorius)* unakršteno sa *salire *saliatorium* > mlet. *sağaor,* kao dalm.-rom. leksički ostatak *saljatūr,* gen. *-ura* (Dubrovnik) »ključanica, mandal, brava, saliscendi, krakun«, danas *sajatūr,* gen. *-ura* (Čilipi), *saladür* (Muo, nalazi se izvan na vratima, skače i zatvara). Oblik sa / mjesto dubrovačkog *lj* može se tumačiti i disimilacijom *r — r* > / — *r* od *serratorium.* Od dalm.-rom. imenice *sajatur* stvoren je u Dubrovniku glagol *osăljati* = *osàjat* »otvoriti«, *zasàljati, zasàjat (vrata)* «zatvoriti, zakrakunati (Korčula)«. Glagol *serrare* značio je u lat. »piliti«, odatle lat. postverbal *serra f* > *šara* pored *šara* f (Kosmet) »testera«, posuđenica iz cine. *sară* »scie«, odatle *şiruire* pored *nsirare* »piliti«, arb. *sharrë* f »pila«, *sharronj* »pilim«, sa turskim *-ci sharëxhi* »koji pili«, u Ulcinju *sharra* (s članom) pored »pila, žaga« znači i »morska sika« *(ka rra ner sharra).* Odatle u južnoj Srbiji folklorni termin *šaronjanje* n »Schädeltrepanation«. Riječ *serra* u značenju »testera« pripada prema tome balkanskom latinitetu. Iz dalmato-romanskog potječe izvedenica od part. perf. *serrata* > sufiks *-ïceus* > *sarātie* m (18. v., Kačić, Zore, Pavlinović) »jelova daska, upravo piljenica, žaganica (ŽK>.

Lit.: ARj 2,· 185. 14, 546. 644. 861. Budmani, *Rad* 65, 165. *Elezović 2,* 473. Zore, *Rad* 138, 65. Trojanović, *Južna Srbija* l, 53-60. *REW* 7540. 7861. 7867. 7862. *Pascu* l, 165., br. 1513. *GM* 400. Štrekelj, *DAW* 50, 60.

serbati, *-jem* impf. (Vrbnik) »kao srkati, udisati zrak tako da se čuje šištanje, da se čuje glas s«. Odatle na *-alo serbalo* n (ibidem) za čovjeka koji tako govori; *posrbati* pf. (Krk, objekt *mleko)* »posrkati«. Domaća onomatopeja (upor. ruski i bugarski istoznačni glagol) unakrstila se s rom. *sorbire* < lat. *sorbĕre.* Odatle tal. deminutiv *-oĺo* < lat. *-ulus: (jaje u) sōrbulu* (Dubrovnik, Cavtat) = *(u) šorbulu* (Korčula), odatle *sorbulano jaje* = *ušōrbulano jaje* (Šibenik) »jaje na umak«. Unakrštenje ar. *šarbät* (v. *šerbet')* i rom. onomatopeje nalazi se u tal. *sorbetto* > *sorbet* m (Rab) »ledovina«.

Lit.: ARj 11, 11. 14. 14, 861. 15, 925. *REW>* 8094. *Prati* 921.

serbes pored *serbez* (Vuk, BiH, Varoš, Brod, indeklinabilni pridjev uz *biti* i prilog uz glagol *ići, večerati* itd.) = *selbez* (Riječka

nabija. Crna Gora) = *serbez* pored *serbez* (Kosmet), s općim pridjevskim sufiksom -ьn -ı. -an *serbesan* (Visoko), prilog *serbezno* = *srbezno* »slobodan, bez brige i straha«. Na *-luk: serbêzlbk* m (Kosmet) »sloboda, smjelost«. Denominal *osrbeziti se.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serbest)* iz terminologije običnog govora: bug. *serbez* i *serbest.*

Lit.: ARj 9, 249. 14, 861-62. 16, 187. *Elezović 2,* 219. *NJ,* n. s., 1, 155. *ZbNŽ* 8, 200. *Mladenov* 578. *Školjić*[1] 559.

serčica f (Vrbnik) »biljka capsela bursa pastoris«.

Lit.: ARj 14, 862. *ZbNŽ* 5, 70.

serdâr, gen. *-ára* m (Vuk, Srbija, Crna Gora, Hercegovina, južna Dalmacija, narodna pjesma) = *serdar* (Kosmet) = *srđar* (narodna pjesma) = *sardar* (Mrnavić) »1° poglavar, vojvoda, 2° nahijski starješina, 3° prezime (Lika, Krbava)« prema f *serdàrica* »žena serdareva«. Pridjevi na *-ev, -ov serddrev, -ov* (Vuk), poimeničen na *-ič Serdarović* (prezime) = *Srdarovič,* na *-ski serdārskī* (Vuk). Na *-ija serdarija* f (Vuk) »1° područje njegove vlasti, 2° njegova služba«. Na *-stvo serdárstvo.* Augmentativ *serdârına* m. Složenica *krsèrdar* (prvi dio *krk,* v.). Denominal na *-ovati serdarevati / -ovati* (Martié). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sär* »glava« i *-dar* »koji ima« kao u *mühürdar, tefterdar)* iz turske vojne terminologije: rum. *serdar į sar-, sar-* m prema f *sedareasă* »1° general, 2° naslov bojara«, *serdăresc, serdărie,* bug. *serdar.*

Lit.: ARj 14, 863. 15, 234. *Elezović 2,* 219. Skok, *Slávia* 15, 360., br. 433. *Tiktin* 1410. *Mladenov* 578. *Školjić** 559.

serdeđenčaga m = *serdendeč-aga* m »čast i dostojanstvo u turskoj vojsci i upravi«. Složeniča tipa *ičaga.* [Od tur. *serdengeçti ağa].*

Lit.: ARj 14, 863. *Školjić*[1] 560.

serenak, gen. *-nka* m »trava satureia«.

Lit.: ARj 14, 864.

sèrgen m (Banja Luka) = *serden* (Mostar) »ormar u zidu s rezbarijama, služi za posteljinu, stalaža«. Balkanski turcizam (tur. *serken* »Gesims für Küchengeschirr«) iz terminologije namještaja: arb. *sergen.*

Lit.: ARj 14, 864. Skok, *Slávia* 15, 491., br. 683. *GM* 381. *Školjić** 560.

sergija f »prostirka na kojoj se što broji« = *sergija* (Kosmet) »izložba«. Balkanski turcizam *(sergi* »boutique provisoire, exposition«, od *sermaK)* iz terminologije običnog života: bug. *sergija* f, arb. *sergjí* f »capitello«. Glede sufiksa *-gi* upor. *burgija, bičkija, češagija, uzendije, šargija, vergija.*

Lit.: ARj 14, 864. 865. *Elezović* 2, 219. *GM* 381. *Mladenov* 578. *Školjić** 560.

serhat m = (metateza) *sehrát* = *serai* (Vuk) = *serhad* »1° krajina, granica, graničari, krajišnici; (amplifikacija, narodna pjesma) *serat i krajina, 2°* (kao horonim) krajina između Bišća i Kladuše«. Na *-li: serhatlija* = *sehratlija* m = *seratlija* m, f (Vuk) »krajišnik prema krajiškinja«, (sa *ti* > *kl) seraklija* (narodna pjesma): *seraklije Turci* (pejorativno), *Sehradlije* pl. (mahala u gračanskom kotaru). Pridjev na *-ski seràtli(jin)skí* (Vuk, ~o *ruho)* »krajiški«, na *-in serhàtlln.* Deminutiv *serhatlinče,* gen. *-eta* n (Kosmet) »mladi serhatlija«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *serhad,* tur. *serhat* »Grenze«, *serhatli)* iz turske vojne terminologije: rum. *serhat, serhaılıu* »turski vojnik na krajini, graničar«.

Lit.: ARj 14, 803. 860. 861. 865. *Tiktin* 1410. *škaljiP* 569.

serma f (Zaplanje, Srbija) »reumatizam« = *sijèrma* (Ston) »nekakva bolest u ramenu«.

Lit.: ARj 14, 866. 918.

sermača f (Niski okrug, Srbija) »biljka convallaria verticillata, jasenak, pečatnik«.

Lit.: ARj 14, 866.

sèrmija f (Vuk, BiH) = *serrmja* (Kosmet) »1° imovina, imanje (pokretno), prćija, stoka (ovce, koze, goveda), kapital, 2° (metafora uvredljivog tona) laka roba, kurva«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *sär* »glava« + *maye* »imetak, bogatstvo« > »osnovni kapital«) iz turske trgovačke terminologije: rum. *sermaia / sir-* pored *sermiá, sermeá,* búg. *sermíja,* deminutiv *sermijka,* arb. *sermajë f,* čine. *sirmae,* ngr. σερμαγία, σερμαγές/σιρ-, συρμαγές. U hrv.-srp. i bug. jeziku dočetak *-aja* bio je izmijenjen prema ostalim brojnim turcizmima na *-ija.* Usp. pod *sergija.*

Lit.: ARj 14, 866. *Elezović 2,* 219. *NJ 2,* 47-50. Vuković, *NJ* 3, 22-26. Skok, *Slaoia* 15, 491., br. 684. *Mladenov* 579. *Tiktin* 1411. *Pascu 2,* 163., br. 960. *Školjić** 560.

sermun m (17. v., I. Držić) = *sermon* (17. v.) »propovijed«. Latinizam: *sermo,* gen. *-onis* > tal. *sermone.*

Lit.: ARj 14, 866. *REW*[3] 7853. *DEI* 3461.

sermušćak m (Belostenec, veli da je dalmatinska riječ) »šljuka, šnef, volić (Dubrovnik)«. Ne nalazi se kod Hirtza.

Lit.: ARj 14, 867.

serpentin m (1466, Dubrovnik, Kavanjin) »dragi kamen sa šarama kao u zmije«. Od tal. *serpentino (pietra* ~<z), poimeničen lat. pridjev m r. na *-irtus* od *serpens,* gen. *-tis,* u ž. r. *serpentina* »vatreno oružje u Dubrovniku«.

Lit.: ARj 14, 867. Dinić, *Glas* 161, 55-99. *REW*[3] 7855. *Prati* 902.

serpillo m (Vladmirović, dalmatinski pisci 18. v.) »biljka popunac < pepolino«. Od tal. učenog *serpillo,* pučkog *serpollo, sermollino* < lat. *serpullum, serpyllum* < gr. ερπυλλος (izvedenica od ἕρπω »penjem se«). Ovamo ide zamjenom dočetka *-ullum* sa *-ьc* > *-ac sfpăc* (ŽK) = slov. *sŕpec* »betonica officinalis« i arb. *snerpi,* kao i daim.-rom. toponomastik *Siròbulja* kod Splita.

Lit.: ARj 14, 867. Skok, *ASPh* 33, 370. Isti, *AHID* 1, 30. *Pleteršnik 2,* 564. *REW*[3] 7860. *Prati* 903. *IF 26,* 1.

sèrsān, gen. *-äna* m (Vuk) = *sersam* (Slavonija) »konjska oprava, sedlo, uzda itd., orma«.

Lit.: ARj 14, 867.

sersem pored *sersem* (Kosmet, uz *čovek),* indeklinabilni pridjev, »ljut, prgav«. Na *-luk: sersemhk* m »prgavost, nabusitost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica jar »glava« i *sam,* koje Mladenov uporeduje sa sanskr. *çama* »šut, bez rogova« > tur. *sersem* »smućen, opojen, lud, nepametan, zaboravan«) iz terminologije običnog govora: bug. *sersem,* indeklinabilni pridjev, *sersemin* (imenica, s individualnim sufiksom *-in).*

Lit.: Elezović 2, 219. *Mladenov* 579. *WP* 1, 386.

sert (Banja Luka, Mostar, Kosmet), indeklinabilni pridjev (Kosmet, uz *duân, kamen, gvõjzè),* proširen na *-li senli* »ljut, tvrd, oduran, mrzak, antipatičan«. Balkanski turcizam (tur. *sert* »hart, raub, heftig« < možda perz. *serd* »hladan, neprijatan, neljubezan«) iz terminologije običnog govora: bug. *sert,* arb. *sert,* glagol *seriliş* »reize«.

Lit.: ARj 14, 867-68. *GM* 381. *Mladenov* 579. *Elezović 2,* 220. Skok, *Slávia* 15, 492., br. 685. *Školjić*[2] 561.

sèrtme n (Srbija) = *sêrtme,* gen. *-eta* (Kosmet) = *serptnje* n (Zaplanje u Srbiji) »ribarska mreža za hvatanje riba, ostriga, sačmarica«. Balkanski turcizam (tur. *sürütme}* iz ribarske terminologije: bug. *serime* n, deminutiv na *-će sertmence.*

Lit.: ARj 14, 868. *Elezović 2,* 220. *Mladenov* 579. *ZbNŽ 5, 96.*

servati, *-am* impf. (Ranjina, Bernardin, Sasin, dubrovačka poslovica) »dvoriti«. Od tal. < lat. *servare.* Na *-irau servirati, serviram* pf., impf, preko njem., iz fr. *servir.* S prefiksom lat. > tal. *con-: konservati, -ām* (17. v., zapadni krajevi) < tal. *conservare* prema *konservirati / konz-, -serviram* (Zagreb) < fr. *conserver.* Odatle postverbal *konserva* ï (1853), danas običnije *konzerva* (Zagreb), usp. i *kuserba* (v.). Radna imenica *konservai ūr,* gen. *-úra* < tal. *conservatore,* latinizam *konservátor j kone-* (Zagreb). S prefiksom *re- rezervirati, -zèrviram* preko njem. iz fr. *réserver,* isto sa *-isati rezèrvisati, -Sem.* Postverbal *réserva* (Lika) = *reselba* (Otok, Slavonija, Vinkovci) = (disimilacija r — *r* > *r — l') rezêlba* (ŽK) »vojnički termin, (neologizam) pričuva«, odatle na *-ist rezervist* m »pričuvnik«. Particip prezenta lat. *serviens,* gen. *-tis* > tal. *sergente,* mlet. *serzente,* odatle prezime *Srzentić,* pleme paštiovsko. Od osnovne imenice *servus* »sluga« prezime *Šerbula* < rum. *ıerbul (-ul* postpozitivni član) kao ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide možda kao leksički ostatak dalm.-rom. *ziurum* »servitium« (kod Račkoga, *Doc.* 77: *ab servicio, scilicet ab ilio quod vulgo ziurum dicitur)* ako je metateza mjesto **sirurum* < lat. **servium* i ako je *-er* > *-ir* kao u dalm.-rom. *mirculano* i *nantir žal* (Petar Crni) < lat. **manutergiale,* od *manūtergium.*

Lit.: ARj 14, 868. *REW*[3] 7872. 7873. 7874. 7876.

sesam m (latinizam) = **sisam* (grecizam), pridjev *sisamov* (~o *maslo,* 14—15. v.) »vrsta sočiva, leća«. Od lat. *sēsamum* < gr. σήσαμον, arb. *šišam.*

Lit.: ARj 14, 869. 15, 70. *GM* 385. Vasmer, *GL* 133. *Prati* 904.

sesija f (latinizam prema lat. nominativu *sessio)* = *sesion* m (17. v., učen talijanizam *sessione* prema lat. kosom padežu) = *sesiona* f (17. v.) »1° zasjedanje sabora, 2° posjed, zemljište«. Odatle pridjev na lat. *-edis,* proširen na *-bsk sesionahki,* poimeničen na -ьс > *-ac sesionalac,* gen. *-Iça* m »osoba koja uživa sesiju zemljišta«. Lat. apstraktum na *-io* od part, perf. *sessus,* od *sedere: sessio,* gen. -oras.

Lit.: ARj 14, 869.

sestra f (Vuk, bug. *sestra), nesestra,* prema *brat nebrat,* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. termin krvnog srodstva, »soror (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-in sestrin* (Vuk) = *sestrin* (Kosmet, ŽK), poimeničen na *-ьc > -ac sestrinac,* gen. *-nca* m (18. v.) »sin sestrin« prema f na *-iça sestrinica* »kći sestrina«, na *-stvo sêstrïnstvo,* proširen na *-ski sestrinski.* Upór. slov. *sinici* rus. *sestren(n)ica.* Hipokoristici *seka* f, s deminutivom *sèkíca* i pridjevom *sékin ; sekina* f (Šaptinovac), *sèkuna* (Vuk, narodna pjesma) pored *sekina; sela f* (Vuk) = *sele* f (Vuk, 16—18. v.; u istarskoj narodnoj pjesmi indeklinabile), s pridjevom *selin; seja* (Konavli, narodna pjesma), *nesēja, séša* f (Vuk), s deminutivom *seška* (Vuk, Bačka). Deminutiv na *-ica sestrica* (Vuk), odatle augmentativ na *-ina sestrićina* (Vuk, Kosmet) = *sestričinja* (Kosmet). Na *-an* (tip *Milan) sestràn* m (Istra) prema f *sestràna* (Istra) »sin, kći sestrina«. Na *-ica sestranice* (f pi.) *i bratimi* (Sinj) »članovi vjerskog udruženja«. Na *-enica sèstrenica* f »1° rođena sestra, 2° rodica, 3° termin u tkanju (metafora)«, *sestreničar* m »tehnički naziv u tkanju i samo tkanje«, *sestreničarcije* f pl. »vrsta košulje«. Na *-ič sestrić* »sestrin sin, nećak« prema f (koji je pridjevska izvedenica na *-ьn* od deminutiva *sestrica} sestrična* »sestrinica« prema *sestričan,* gen. *-ina* m = *sestricu* m »nećak« prema f na *-ka sestrička.* Prema part, prezentu pas. *bratim, pobratim* tvori se *šeširima* f »žena koja je primljena u bratovštinu, među bratime«, *posestrima (vila)* pored *posestrina* (prema *pobratin, poočin).* Denominal na *-iti sêstriti, -im (po-} = sêstrimiti, -im (po-)* (Vuk). Baltičke se usporednice ne poklapaju fonetski ni morfološki sa slavinama u ovom terminu. Stprus. *swestro* pokazuje doduše istu deklināciju kao *sestra,* ali u korijenu ima *sue-* kao sanskr. *svasar-,* stir, *sitar,* got. *swistar,* nvnjem. *Schwester* i gr. êop, -dok se lit. *sesuõ,* gen. *sesefs* deklinira Rao *dukters, moters* (upór. *kćeri* i *matert),* ali pokazuje u osnovi kao i slavine *se-* mjesto *sue-.* Lat. *soror,* pridjev *sobrlnus, consobrinus* (odatle fr. *cousin,* koje postade internacionalna riječ i kod nas *kuzên* m prema f *kuzina)* pokazuju u osnovi prijevoj **sue-: *suo-,* Uzimlje se da je ie. termin za prvo koljeno srodstva složenica tipa bahuvrihi od refleksivnog korijena **se-, *seu̯e-* (v. *sebi)* i od glagolskog korijena **ser-* »pridružiti«, koji nije zastupljen u slavinama, nego u gr. εἴρω »pridruživati«, lat. *sero* (odatle *series,* internacionalna riječ *serija), sors* »sudbina«. Značenje te složenice bilo bi »sebi pridružen«. Prema Meilletu deklinacija -α za razliku od litavske paralelna je deklinaciji na *-o* od *bratrъ.* Upór. paralelnu tvorbu u arb. *velia* »brat«, koje je prema uvjerljivom Joklovu tumačenju slična ie. bahuvrihi-složenica **sue-loudha,* u kojoj je drugi dio od arb. glagola *lenj* »rađam se, nastajem«. Sa *šeširima, posestrima* upor. rum. *surata* od *sor(a)* < lat. *soror.* Upor. još druge sveslav. izvedenice od *seu̯e- > sv^* pod *svekar, svekrva, svat, svast.*

Lit.: ARj 8, 63. *Pleteršnik 2,* 592. *Elezovii 2,* 220. Budimir, *JF* 15, 160. Jagić, *ASPh* 3, 727. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 330. *Bruckner* 492. *Mladenov* 579. *Trautmann* 258. *WP* 2, 500. 534. Meillet, *JF* 2, 296. *Boisaaf* 261-262. Strekelj, *ASPh* 14, 528.

šesta (I) f (Dobretić) »jedan od kanoničkih sati (katolički crkveni termin), crkveni obred njezin«. Od tal. *sesta,* kllat. pridjev *sextus* »šesti«, poimeničen femininum prema *hora.*

(II) Značenja od *sextus* kao izrada za mjeru i alat. Od tal. *sesto* »misura, ordine« istog lat. podrijetla (postverbal je od *šestare* »aggiustare«, *assestare) > ses,* gen. *sèsta* -(Dubrovnik) »urednost, skladnost«, protivno s negativnim prefiksom *nešes,* gen. *nesèsta,* odatle pridjev na *-ьn > -an šešan, f šešna* ($ibenik, *t* ispao analogijom prema f *šestna)* »pristao«, prilog *šesno* (Korčula), *nešestan* (Poljica) »neuredan«, *nišestan* (Istra) »nevaljao« *(ni-* prema *nikakav),* s prefiksom *u- ušēsan* pored *ušestan,* f *ušesna* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »pristojan, skladan«, apstraktum *šesnost* f, denominal *ušésniti* (Šibenik). Tal. prefiks *a-* u *assestare* zamijenjen je našim *u-, na-, po-: mestati, -am* (Perast, Dubrovnik), *našestati* pf. = *pošestati, -am, poušestati* »urediti, načiniti kako treba«. Pejorativizira se tal. imenica u m pl. *šesti,* gen. *šesta* (Dubrovnik) »djetinjarija«, *čini šeste* (Potomje) »razmeće se, pravi gluposti«.

(III) Tal. *sesto* u značenju »Zirkel« nalazi se u glagolu *Ustati, sēstām* (Vuk) »šestarom izmjeriti«, *ošestati* (Vrbnik), *šesta f* (Marčana, Istra). Upor. arb. *sheste* »šestar«. Ispuštanjem s i

dodatkom našeg sufiksa *-ka* nastade *šetka f* (Stulić, *Zakon Lige ninske}* < **šestka,* odatle *ošetati, -am* »setkom naokolo izmjeriti dno bačve«. Naši nazivi za alat *Zirkel* sadrže možda domaće ili odomaćene sufikse *-ar* < *-arius* i *-ilo: šestar* m (Vuk) *(polu-)* »cirkl (u gradovima)«, odatle denominai *sestanti, šestārīm (o-)* (Vuk) »šestarom izmjeriti«, slov. *šestar,* gen. *-rja* = *šesttlo* m (ŽK, Moslavina, Vodice, slov.) »isto«, denominai *ošestlliti (korbāčem)* »(metafora) udariti bičem«.

(IV) Lat. se pridjevska izvedenica *sextarius* »šesti dio *(modius* -a)« nalazi u nazivu za »posudu kojom se mjeri žito, tekućine« < mlet. *staro, star,* furl, *star,* tosk. *staio* > u jadranskoj zoni *star,* gen. *stára* (Vuk, Dubrovnik) ili *stara* (Perast, Prčanj, Budva, Lastva, Rab, Malínská, Cres, Senjski statut, Vodice, slov.), deminutiv *starle* (Buzet, Sovinjsko polje, slov.), *polùstarica* (Ston, Hercegovina), u dalmatinskim dokumentima *starius.* Taj je oblik nastao haplologijom. Može biti i dalmato-romanskog podrijetla. Dijelovi *stara* su *bukila* (v.) i *bagas.* Ista je lat. riječ došla preko njem., stvnjem. *schiari,* bav. *Sechtel* > *žetarka* (hrv.-kajk., Varaždin), slov. *šehtar,* upor. madž. *zsejtár, zsajtar.*

Lit.: ARj 7, 671. 8, 191. 9, 119. 140. 319. 10, 628. 629. 11, 79. 240. 14, 876. *Mažuranić* 1367. 1424. *Pleteršnik 2,* 567. 624. 955. *ASPh* 24, 233. 35, 348. Ribarić, *SDZb* 9, 193. 196. Rešetar, *Štok.* 293. Kušar, *Rad* 118, 24. Budmani, *Rad* 65, 162. *Miklošič* 338. 407. Jagić, *A SPh 2,* 397. Pintar, *ASPh* 36, 586-587. *GM* 402. *REW*[3] 7887. 7888. *Prati* 904. 936.

sēstat pored *sēstat* (čakavski, Istra) »često« = *set* (Jačke) »isto«. Prema tome bi *sēstat* nastalo od *set krāt* (v.), čime se ne objašnjava *št* mjesto *tkr.*

Lit.: ARj 14, 876.

set f, upravo *setb* (18. v., Rajić; stsrp. 3 puta), »mreža, zamka«. Nalazi se u stcslav., češ., polj., rus., u baltoslav. i praslav. Deminutivi na *-ca: v set'ću (Rogovske regule,* 15. v.) »zamka, klopka«; na *-ka: setke ... raspu se* (Kavanjin, Terzić). Augmentativ na *-ina* možda *setina* f (Prigorje) »duga trava od koje pastirice kite pletu, a pastiri kočije prave«. S prijevojem stcslav. *sitbce* n »konop, štrik« i možda *sita* f »juncus« (v.). Samoglasnik *ê* nastao je od dvoglasa, upor. lit. *saitas* »puto«, lot. *saite* »isto«. le. je korijen **sêi-: *sī-* »vezati uže, remen«, lat. *saeta,* nvnjem. *Saite.*

Lit.; ARj 14, 877. 15, 171-74. *Starine* 7, 88. *Miklošič* 295. 2. *Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 488. *WP 2,* 463. Reichelt, *KZ* 39 51. Brugmann, №18,131.

setla f (narodna pjesma, Vuk) »ruho«. *Lit.: ARj* 14, 877.

sevāp, gen. *-ά̄ρα* m (Vuk, BiH, bez razlike vjere, objekt *uz.učiniti) — sevãp* (Kosmet) = *sèvâb* (Bosna) »zadužbina, dobro djelo«. Na *-dzija sevapčija* m (Vuk, narodna pjesma). Denominal na *-iti osevāpīt se* »steći zaslugu za dušu«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sevab* > tur. *sevap* »nagrada koju Bog daje za dobro djelo«) iz oblasti islama: arb. *sevάp* »gutes Werk«.

Lit.: ARj 14, 877-78. *Elezović 2,* 213. *GM* 381. *NJ 2,* 92. *Školjić** 561

sevdah, gen. *-aha* m = *sevdag* = *sevda,* gen. *-äa* (Kosmet) »ljubav, ljubavna čežnja, dobro raspoloženje«; na *-li: sevdal'ija* m, f (Kosmet) »vesele naravi čovjek, žena«, s individualnim sufiksom *-in sevdalın* m (Levač, Srbija) »ime što ga nova mlada nadjene kojem muškarcu u kući« = *Sevdelin* (okrug knjaževački, Srbija) »muško ime«, *ptica sevdèlija* (Vuk, narodna pjesma), denominál na *-isati sevdalisati, -šem* »činiti sevdah«. Od pridjeva **sevdalijin,* koji nije potvrđen, izvedenica je na *-ka sevdalinka* (Bosna i Hercegovina) »ljubavna pjesma«. Na *-luk sevdăluk* (narodna pjesma) »ljubavna želja«, s denominálom na *-iti sevdalučiti, -im* impf, »gorjeli sevdahom«. Složenice: *kara sevda* (Kosmet) »Ijubomor, ljubavna melanholija, merak«, v. *kara; sevdi--dul(a)* m, f, v. *đul, sevdi-seko, sevdi-srce* (narodna pjesma). Denominali na *-iti sèvditi, -im* impf. (Vuk) »ljubiti, milovati« prema na *-isati sevdisati, -šem* (koga) pf. »zaljubiti se«. Balkanski turcizam (tur. *sevmek* »ljubiti«, *sevdah* »zaljubljen«, *sevda* »ljubav«) iz osjećajne terminologije: rum. *sevda* (stariji jezik) »heftiges Verlangen, Begierde«, bug. *sevda, sevdica, sevdiğim* = *sevdim* »moja draga (postpozicija *-m* »moj«, upor. *džanum,* BiH), arb. *sevdalëzë* »aimé«, cine. *sivdae î* »amour«, *sivdălă* = *sivdali* »aimé, agréable«.

Lit.: ARj 14, 878-79. *Elezović 2,* 213. Gesemann, *PPP* 21, 682-687. Korsch, *ASPh 9,* 668. Skok, *Slávia* 15, 492., br. 686. *ASPh* 35, 345, bilj 1. *Pascu 2,* 163., br. 964. 965. *GM* 382. *Mladenov* 576. *škalj^* 561-62.

sfolj m (Kosić, Dubrovnik?) = *sfoj* »morska riba lis(t), romb« = *švôlja* f (Senj) = *svoja* (Budva, Malínská) = *svola* »tanka i široka riba, oba pka s jedne strane, dobra za friganje.

solea vulgáris«. Od stmlet. *sfògio* »foglio«, *sfoglio,* furi, *sfuei, sfoja* (Bologna i Rim), unakrstenje od *solea* (upór. tal. *sògliole!)* + *folium* > *foglio.*

Lit.: *ARj* 14, 883. 17, 920. *REW** 8060. *Prati* 906. 917.

sforcin m (Muo) = *švorcin* = *(s* ispušten) *forcin* (Račišće) »tanki konop jako zavijen«. [Od sttal. *sforzino].*

Lit.: Skok, *ZRPh* 50, 525. Kahane, *Terms* 339. *DEI* 3479.

sîba f (Hvar) »mlado žito na livadi«. Trebalo bi više potvrda s različitih strana. Možda je u vezi s gr. σίλφιον, lat. *sirpe* »leserpidium«.

Lit.: *ARj* 14, 898. *Boisacq** 865.

sibijān, gen. *-äna* m (Mostar) i *sibjan* »djeca, porodica«. Upór. prezime *Sibijanović* (Koprivnica). Turcizam arapskog podrijetla (< tur. *sibyan* < ar. *sabi* »dijete«, pl. *sibjan). [Osp.* i pod. *sabija].*

Lit.: *ARj* 14, 898-99. *Školjić'* 562-63.

sickati se, *-a* impf, (subjekt ribe kao *crvići bez vode}* »praćakati se«.

Lit.: *ARj* 14, 900.

sičan, gen. *-äna* m (Mikalja, Bella, Stulić, Vuk, Kralje, Turska Hrvatska) »arsenik, mišomor«. Složenice: *şicanat* m (Mikalja) »isto«; dočetak *-at* je možda tursko *otu* »trava«; *sičan-jol* m (narodna pjesma) »podzemni prokop« < tur. *jol* »put«. Turcizam (tur. *sićan* »miš«). Od tog turcizma Šulek je napravio *stana* (kemijski izraz za *Anschwängerung)* i *sļčunac,* gen. *-nca* »Arsensuboxyd«.

Lit.: *ARj* 14, 900-902. *Školjić"* 563.

sičio, gen. *-ila* m (Divković, Ančić) »pečat«. Odatle denominal **sičilati* = *sidžilat, -am* (Korčula), part. perf. pas. *sičilat (knjige sičilate,* Ančić), s umetnutim *n* pred *dž sindžilat, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) »zatvoriti pečatnim voskom«. Tal. učeno *sigillo* < lat. *sigillum (č* < *dž* < tai. *gi), sigillare.* Upór. *še-γíľ* (slov.) < furl, *sigil.* Balkanski je turcizam, lat. > tal. podrijetla, *sidĚil* m (Bosna) = (jednom) *sindžir* »registar, sudski zapisnik« < tur. *sicil,* dok tur. *sicttlat* < ar. *sicilat* > *sindžilat,* gen. *-ata* m (Vuk) »1° pismena potvrda, 2° toponim (šabački okrug)«, denominal na *-iti sindžilátiti, -džilātīm* (Vuk) pored *sindželatiti* »potvrđivati (narodna pjesma)«, arb. *sidžilis* »bestimme, verteile«. Bizantskog je podrijetla pravoslavni crkveni termin *sinđelija f* (Kosmet) = *singelija* (stsrp., 17. v.) »1° vladičino pismo, dekret svećeniku za vršenje dužnosti, 2° (pí.) edikt vladičin, 3° plaća za vladičino pismo, 4° (narodna pjesma) salvus conductus« < srgr. σιγίλλιον, σιγγίλιον »charta sigillo munita«.

Lit.: *ARj* 14, 384. 908. 15, 24. *Elezović 2,* 226. *REW** 7903. 7904. *GM* 384. Vasmer, *GL* 132. *ŠkaljiĚ*· 563. 566.

sídlo n pored *sigio* (Vuk, Dubrovnik, glede *dl* > *gl* upor. *dlijeto* pored *glijeto)* = *stgalj,* gen. *-glja* (Šibenik, Poljica, Dubašnica, Parčić) = *sīgai,* gen. *-gla* (Rab) = *siga,* gen. *sigla* (Božáva) »drveni sud za vodu, šavolj«. Upor. ngr. σίγλος i σίκλα »isto«. Zamjenom *glj >gnj šiganj,* gen. *-gnja* (Polača). Deminutivi *siglić* (Bella), *siglošce* (s. v. *siglić,* Stulić). Parčić ima još *segalj.* U Vrbniku mjesto nepostojanog *a* stoji *u segul* pored *segui (ali pinjatica za kalat vodu, Notárska knjiga* Stašića). Upor. u krčko-rom. *sedla, siegln* »secchia«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *suulus* sa *t* > *d* kao u *zdur* i *kundur* i kao refleks romanskog jezika iz Ogiąja (furl.). Isti oblik postoji još sa í > *c cigal,* gen. *-già* m (Mikalja, Pag) »urna, vjedro kojim se voda vadi, kabao (primjer iz Paga: *pol cigla je popi}«, cigal,* gen. *-gla* (Smokvica, Korčula) »posuda za pranje rublja sa dva uha od drvenih duga (do 1 hl sadržine)«, deminutiv *ágiié* (Lumbarda) »sud za vodu«, na tal. *-ino çiğlin,* gen. *-ina* rn (Brač) »(ribarski termin) biljeg (pluto ili žbanja) po kojem se ribar vlada kad se oba krila mreže potegnu na suho, da riba ne bi prodrla mrežu«. Na *-ar* < *-arius* prošireno našim sufiksom *-ica ciglarica* f »(ribarski termin) brodica koja stoji do ciglina« = *ciglarica* (Korčula). Bez našeg sufiksa *-ica* i s očuvanim í *sigljâr* m (Prvić-Luka) »(ribarski termin) Fässchen, die am Zugnetze *trata* befestigt werden, um an der Oberfläche kenntlich zu machen, wo es am Meere liegt«. Metatezom i umetanjem *n* (valjda prema *signal)* nastade odatle u Smokvici (Korčula) *slingar,* gen. *-ară* »1° u sredini trâjte zavezano pluto koje pokazuje, dok se mreža nalazi u moru i dok se poteže, gdje je sredina mreže, 2° čovjek koji drži slingar«. Odatle na *-ica slingańca* »barka koja gre na slingar«. Stariji oblik *sigio* potisnut je u zaborav od mlade mletačke posuđenice *stí* (Vuk, Grbalj, Boka, Krtole, Budva, Prčanj, Paštrovići, Poljica, Zaostrog, Rab, Lumbarda, Duvno, Imotski, Vrgada, Vrbnik, Istra) »bakreni sud za vodu, romijenča, lata, amper«. Deminutiv na *-ellus sičela* (Kućište) »mali maštil«. Upór istro-rom. *sťća* (Rovinj). Ovamo zacijelo i *sil* (Vrbnik) »vrećica iz mreže kojom se ubita riba vadi iz mora«. Preko arb. *sheqe* »hölzernes Milchgefäss« (< tal. *secchia)* > *Seka* f (Metohija) »mjera za žito, kolomboć«. Usp. i *sajtlik.*

Lit.: *ARj l,* 778. 780. 14, 698. 802. 900. 902. 904. 906. *Mažuranić* 1304. Budmani, 65, 161. Zore, *Tuđ.* 20. Kušar, *Rad III,* 14. 24. *NVj* 3, 337. Jurišić, *NVj 45,* 19. Cronia, *ID 6,* 120. *Banali 2, 22. Ive* 29. *Elezović 2,* 476. *REW*[3] 7962. Jagić, *ASPh* l, 157. Matzenauer, *LF* 19, 254. Meyer, *Ngr.* 3, 59. Skok, *ZRPh Ï6,* 653, br. 20. 54, 434.

sidro n (1451, Vuk, Perast, Dubrovnik, Šibenik, Ilovik, Srbija; objekt uz *salpai,* Vetranić, danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku, slov.) »(brodski termin) lenger, ãnkora (Šibenik), železná mačka (Belostenec), kotva«. Glavinić: *ankara ili sidro.* Pseudojekavizam *sjedro* (Mikalja). Denominal na *-ati, -iti: osidrati* pf. (Vuk, narodna pjesma, s priloškim instrumentalom *sidrom)* »utvrditi lađu na mjestu, bacivši sidro«, *usidriti se.* Na *-enjak sidrenjak* (Vrbnik) »uže ili lanac kojim je privezano sidro«. Deminutiv na *-će sidarce* n (Baraković), *sidrešce* (Vrbnik). Na *-ina sidrina* (Brač) »konop kojim je vezano sidro«. Sufiks u toj riječi ne može biti naš augmentativni sufiks *-ina,* kao ni sufiks za apstrakta. Možda je romanski pridjevski *-inus.* Na *-ište sidrište* n (Šulekov neologizam kao i *kotvište).* Upor. još dubrovački izraz *stat na sidru* »vor Anker gehen«. Potječe bez sumnje od srgr. σίδερο(ν), stgr. σίδηρος »željezo«. Grčka je riječ. U pomorskoj terminologiji specijalizirano na kotvu samo na našem Jadranu. Kako se taj grecizam u fonetskom pogledu razvio na Jadranu na jednak način kao lat. proparoksitona *situlu* > *sidlo, sigio, Duculum* > *Diklo, Decimum* > *Dicmo,* tj. samoglas u penultimi ispao je, a očuvao se u ultimi. Treba pretpostaviti da je riječ *sidro* ušla u naš jezik posredstvom dalmato-romanskoga.

Lit.: *ARj* 9, 191. 14, 904. 905. *Pleteršnik 2,* 476. *Mazuranié* 1304. *Rohlfs* 1940. Vasmer, *GL* 131.

sldžim m (Bosna, Srbija) = *sidi* (narodna pjesma) »konqp, uže, jedek«, deminutivi na *-ka* i *-če sidžímka* i *sidžímče* (Kosmet); *sidž'ima* f (Kosmet) »tanja ili deblja od konoplje ispredena vrpca«. Na *-aljka sid&imâljka* (Kosmet) »(termin mutavdžija) naprava za razbijanje i rastresanje kozine«. Balkanski turcizam (tur. *sicim)* iz terminologije oruđa: bug. *sidzim,* arb. *sixhim.*

Lit.: *ARj* 14, 901. 908. *Elezović 2,* 231. *Mladenov* 579. *GM* 384. *škaljić** 563.

sifat m (Trebinje) »božja pravda«, u zakletvi: *mojega mi dina i boiijega sıfata* (pravdanje pred medžlisom trebinjskim). [Od tur. *sıfat* »atribut, svojstvo«].

Lit.: *ARj* 14, 905. *Školjić** 563.

siga[1] f (Vuk, slov.) »1° sidra, sedra, kapnica, stalactites, 2° tanki dugi uokolo rubovi u vodi, kad se odbija od obale, prema matici (Posavina), 3° sitna pržina (Sinj), 4° (u pl.) toponim«. Na *-ovac Sigovac,* gen. *-vca* m (hidronim i toponim, izvor, potok, oranica, Pakrac, Brod, Hrvatska). Rumunji posudiše *siga* »Kalk, Tuff(stein)«. Postanje tamno. Postoje razna upoređenja. Miklošič pominje zajedno sa *sedra* (v.), ali se ne vidi mogućnost kako je nastalo *g* mjesto *dr.* Upor. ipak gr. καλόγερος i *koludar* (v.) za obratnu zamjenu gr. γ sa *d.* Matzenauer uporeďuje sa skand. *sîg-a* »cadere, delabi«, Loewenthal sa stvnjem. *gisig* »Sumpf, See«, ir. *seig* »Milch«, gr. ἰχώρ »Götterblut, Lympfe, Molken«.

Lit.: *ARj* 14, 905. 906. Matzenauer, LF 19, 213-214. Loewenthal, *PBB* 53, 303. *W P 2.* 467. *Tiktin* 1422.

ł[2] f (Kosmet) »inje na gvozdu ili na suknenim stvarima«. Pridjev na *-av sigav* »siv, boje kad vuna osijedi«, s umetnutim *n singav* »mrk, siv«, poimeničen na *-ica* u apoziciji *struka singavica* (narodna pjesma) pored *struka singašica* »vuneni ogrtač sive boje«. Prema Elezoviću turcizam arapskog podrijetla (ar. *süga* »boja za mašćenje platna, bojenje«).

Lit.: *ARj* 14, 905. 15, 24. *Elezović 2, 222.*

sigati, *-am* impf. (Vrančić, Belostenec) »crpsti«. Usp. *sugati.*

Lit.: *ARj 14,* 905.

Siget m (Slavonija, Daruvar, Jasak), toponim (pustara, polje). Deminutiv na *-ec Sigetec,* gen. *-ča* (Koprivnica), odatle novi deminutiv na *-ica Slgečica* (Zagreb). Od madž. *sziget* »otok, ostrvo«.

Lit.: *ARj* 14, 906.

siglati, *-am* impf. (Stulić) »napinjati«.

Lit.: *ARj* 14, 906.

siglina f (Stulić) »trava, tal. glasto, guado, lat. glastrum, isatis tinctoria«.

Lit.: *ARj* 14, 906. 946. *DEI* 1826. 1880.

Sigùrata f (Dubrovnik) »crkvica posvećena Preobraženju Gospođinu«, latinizam *(Maria) Transfigurata,* s neobičnom promjenom *sf > s i* aferezom početnog sloga *tra-*.

Lit.: ARj 14, 907.

sihar, gen. *sihra* (muslimanska narodna pjesma) = *sihir* m »čar, čaranje, vračanje«, pl. *sihiri* (Hercegovina) »uroci«. Radna imenica *sihirbaz* »vračar, čarobnjak, gatar« prema f na *-ica baba sirbazica* (muslimanska narodna pjesma) *(ihi* stegnuto u *i)* »koja udari sihir na nekoga«. [Od tur. *sihir* »Zauber«, *sihirbaz* »Zauberei«].

Lit.: ARj 14, 908. *ZbNŽ 9,* 165. *Škaljić** 563.

sija (Bosna) = *sijah* (~ *soluf,* narodna pjesma, Bosna), indeklinabilni pridjev, »crn, mrk«. Na *-luk sijàluk* (Vuk) »jagnjeća crna kožica, bağana (v.)«. Složenica *sija-jelek* (Vuk; v. *jeleK).* [Od tur. *siyah* »schwarz«, *siyahlık* »1° Schwärze, 2° schwarze Fleck«].

Lit.: ARj 14, 909. *Školjić** 564.

sijaset m (Vuk, 1733) = *sijaset* (Kosmet) »1° bijeda, nezgoda, neprilika, napast, 2° bezbroj, sila, čudo, 3° toponim (Lika)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *sijaset* »država, kazna, politika« > tur. »izvršenje smrtne kazne«). Elezović tumači značenje 2° »što se kod izvršenja smrtne kazne kupi svijet«. U stvari, to je značenje isto kao u *sila, čudo.*

Lit.: ARj 14, 910. *Elezović 2.,* 396. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 691. *Škajjtc** 564.

sijati, *šljem* impf. (Vuk, jekavski i ikavski) = (ekavski) *sijati, sejēm (do-, na-, po-, ras-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **se-,* poljoprivredni termin u dva značenja »1° säen (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° sieben, cribrare (u tom značenju obično s prefiksom prò-)«; od prezentske stcslav. osnove *sejo* stvoren je infinitiv na *-a-ti.* Stcslav. infinitiv primarne grupe *séti* živi još u *séti* (Senjska Rijeka) i *set* (Vrbnik). Iterativ se pravi na *-va- sê-va-ti > -sijevati,* samo s prefiksima: *dosijèvaii, isijèvati, -am; -sijavati, -am,* samo s prefiksima. Izvedenice se prave od šest osnova: *se-, sej-, sel-* (particip perf. aktiva), *set-* (infinitiv), od *sev-* (osnova iterativa), *sijan-* (part. perf. pas.). Od *se-* sa starim, danas neproduktivnim sufiksom *-men* ie., sveslav. i praslav. *sjeme,* gen. *-ena* n = *séme* (ekavski, Kosmet, Buzet, Sovinjsko polje, Istra) = *sime* (ikavski), kol. na *-je sjemenje* n = *semënje* (Kosmet), na *-jača sjemenjača = semenjača* (krastavic, Kosmet) = na *-ăjka semenjâjka* (Kosmet), na *-ka sjemenka = sêmka* (Kosmet), izvedenica *sjemenište* za lat. *seminarium.* Od *sej- sijač,* gen. *-oca* m (Mikalja, Habdelić, Bella, Belostenec; za ovu riječ veli Vuk da je jedna od 84 koje je on »skovao«) prema f *sijačica* (Stulić), *rasijač* m (Stulić) prema *f.rasijačica,* na *-oca sijača f* »sto za sijanje«, f pl. t. *sijače,* gen. *-oca = nasijača* (Vinkovci) »dvije letve prek» kojih se vuče sito kad se brašno sije«, na *-ьc sijačac,* gen. *-čca* m (sjeverna Hrvatska) »šljiva«, pridjevi *sijăčkī* (~α *vreća), sijači,* poimeničen na *-ica sijačica* f »zemlja podesna za sijanje«, *sijatni* »sjetveni« = *sejatni* (hrv.--kajk.), poimeničen na *-ica sijatnica* — na *-alo sijalo* n »1° sanduk za prosijavanje žita ili brašna, 2° mašina za sijanje«; na *-telj sijatelj* m »sijač«, na *-lac sijalac,* gen. *-aoca* »isto«; na *-alica sijalica* »stroj za sijanje«; *sejatva* (hrv.--kajk.) »sjetva«. Od *sei- sionica* (Konavli) »rasadnik«, upor. slov. *sêlnica* »Säekorb«. Od *set-* na" *-va sjetva* (16. v.) = na *-ьba sjèdba* (16. v.) = *sêdba* (Vrbnik, također bug., češ., polj.), pridjev *sjetven, setnik* (hrv.-kajk., Belostenec) »sijač«. Od postverbala *sêv- sjevo* »sjetva« (također polj. i rus.), *usjev,* na *-ьc isijevci,* gen. *isjevaka* pi. m (Vuk) »brašno po drugi put isijano«; *osijevci,* gen. *osjevaka = nedosevci* (Kosmet), *nedosevak,* gen. *-vka;* na *-oca sjevača* f = *šivača* (južna Dalmacija), na *-aljka* (upor. *kazaljka) sjevaljka* = (ekavski) *sevaljka = nasevaća* f pl. »dva drveta što se metnu uzduž naćava k°d se brašno sije«; *nasevnica* f (Piva-Drobnjak) »dio uzorane njive što ga sijač zašije, bacajući žito ispred sebe u jednom hodu s jednog kraja njive na drugi« = *nasevnica* (Kosmet). Od *sijan-* na *-ьc sijanac,* gen. *-nca* (Vuk) »crven ili crni luk za sijanje«, na *-ica sijanica* f (Dubrovnik, Poljica, Makarska) »polje za sijanje«, *sijanice* f pl. »stabljika od kelja ili druge zeleni, koja se spremi za zimu u podrum, pa se u proljeće zasadi kad potjera mladica«. Upor. slov. *séjanica* »»Säekorb«. U baltičkim usporednicama uklonjena je homonīmija u značenjima 1° i 2°: lit. *séti,* lot. *set* »säen« prema lit. *sijati,* lot. *sijat* »sieben«. Samoglasnik *ë* (jat) = *i* (štokavski, ikavski) nastao je od ie. *e* u korijenu **se(i)-,* koji je značio »baciti, pasti«. To značenje bilo je suženo u zapadnim ie. jezicima na poljoprivredni rad sijanja. Upor. sanskr. *sãyata* »strelica«, dok lat. *sero < *siso, sevi,* apstraktum *satio* (preko fr. *saison > sezóna,* internacionalna riječ) »sjetva«, njem. *säen,* kimr. *hodu* »sijati«. V. još *sito.* Da je već u ie. doba

postojala homonīmija značenja 1° i 2° u korijenu **sei-,* dokazuje gr. ἤθω = ἠθέω i arb. *shosh* »siebe«.

Lit.: ARj 2, 669. 3, 869. 7, 609. 614. 14, 909-912. 15, 141-148. 174-176. *Elezović l,* 447 456. 2, 217. Vuković, *SDZb* 10, 393. Ribarić, *SD Zbg,* 190, *Miklošič244. Pleteršnik 2,* 466. 467. *Holub-Kopečný* 329. 332. *Bruckner* 487. *Mladenov* 626. *WP* 2, 460. *Trautmann* 253. Osten-Säcken, *IF* 33, 258-259. Janko, *IF* 20, 285. Porzig, *IF* 42, 226. Hamm, *KZ* 67, 122.

sijed, f *sijeda,* određeno *sijedi,* komparativ *sjedi* (Vuk) *(pro-)* = (ekavski) *séd* = (ikavski) *siđ, prosjed — prosid,* sveslav. i praslav. pridjev *sedz,* bez paralele u baltičkoj grupi, »siv (koji pridjev je od istog korijena i koji ga istiskuje u narječjima)«. Prvi elemenat u složenim pridjevima *sjedobrad, sjeaobrk* (Martić), *sjedòglav, sjedokos, sjedòlik.* Poimeničenje na -ьc > *-ac sidac* m (Hektorović), na *-ina sjedina f = šedina* (Kosmet) (također slov. i rus.) = *šedina* (Istra, Hrvatsko primorje) »1° sijeda kosa, 2° vinski cvijet (metafora)«, s pridjevima na *-ost, -av sjedinast* (Belostenec), *sjedinav;* na *-onja sidonja* (Poljica) »starac«, na *-ike sedike* f pl. (Valpovo) »vrsta jabuka«. Denominal na *-iti* (kauzativ) *sijèditi, -lm (po-)* »činiti koga sijedim«, na -eri (inhoativ) *sijedjeti, sijedim (o-) — sēdēt* (Kosmet)· »postajati sijed«. Ovamo se može staviti i *usedelica f* (Kosmet) »djevojka koja osijedi, a ne dočeka da se uda« = *osijeđelica* (Vuk, Boka). Unakrštava se i sa *sjedjeti: usidjelica (i* mjesto *je* zbog disimilacije *e — e),* augmentativ *usiđeličina / -sidje-,* upor. još *osediličina* »sustalıca« [v. i pod *sjesti].* Jat je nastao od ie. dvoglasa u prijevoju korijena **kei-, *koi-* koji znači tamnu boju; *-d* je došao od *blijed* (v.) i *smedt* »smeđ«. V. *sijer = sir, siv* i *sinji.*

Lit.: ARj 9, 191. 14, 913-14. 15, 113-18. 131-134. *Elezović* 2, 395. *MikloŠič* 294. *Holub-Kopečný* 367. *Bruckner* 538. *Mladenov* 577. *WP* 2, 360. Uhlenbeck, *IF* 17, 97. Torp, *NTF* 16, 143-150. (cf.*RSI 2,*256). Brugmann, Gr. 2^2, 3, 435. Niedermann, *IF* 37, 146. Petersson, *KZ* 46, 128 (cf. *УР* 3, 215). *WP* 1, 360.

sijeno n *(14.* v., Vuk) = *séno* (ekavski, i kod čakavaca, ŽK, Vodice, Istra) = *sino* (ikavski), baltoslav., sveslav. i praslav. *seno* n »fenum«. Na pridjevsko podrijetlo upućuje *sijen* m (Stulić) i f *sijena* (Dobroselo, Lika) »ime ovci kad joj vuna odskoči od tijela (metafora)«. Deminutiv na *-će šijeme* n (Vuk). Augmentativ na *-ina sjènina.* Pridjevi na *-ski sijenski* (--O *kolje, stožina,* Vinkovci, Vukovar, Zemun); pridjev na *-ьnъ *5enьnъ* nalazi se u poimeničenju *sionica* (Crna Gora) > **senbnica,* s disimilacijom *n — n> l — n* = na *-ara sjènara* »fenile«, na *-jak sjènjãk,* gen. *-oka* (Srijem, Srbija, također bug.) »1° više sijena svučeno na jedno mjesto, gdje se obično stoka zimi hrani, sjenik, 2° toponim *Senjak* (Srbija)«. Poimeničenje pridjeva **зëньnъ* na *-ica* je možda toponim *Sjenica,* varoš u Starom Vlahu, kao što je to *sjenik* »fenile«. Naziv ptice *sjenica* = (ikavski) *sinica* je drugog podrijetla (v.). Na *-ar sjènãr,* gen. *-ara* »trgovac sijenom«. Na *-jušnica senjušnica* (18. v., Obradović) »fenile«. Složenica: *sjenòkos* m = *senokõša* (Buzet, Sovinjsko polje) »livada na obroncima brežuljaka« = *sinokoša* (ŽK) »1° pratum fenarium«, toponimi *Sinokos* (zadarski kotar) = *Senokos* (uz Ibar, Srbija), *Sinokoša* (Jablanac, senjski kotar) »tu je ljetni stan pastira«, *Senožet,* ime brda (upor. polj. *sianożeć), Sinozeci,* gen. *-taca* (zaselak, Rudnik, Srbija; upada u oči. + *i), Sinožetva* (visočki kotar, u Bosni, mahala u selu Goranima). Arbanasi posudiše *sane,* koje upada u oči refleksom > *a* kao u rumunjskom. Samoglasnik *e* je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* upor. gr. κοινά- χόρτος kod Hesiha »fourrage, herbage«, koje je možda n pl., što predstavlja ie. **koino-* »trava«, izvedenica od korijena **ek-* »jesti«. U baltičkoj grupi lit. *šienas,* lot. *siens* »Heu«, lit. *šienauti* »Heu machen«. Ako stoji upoređenje sa Hesihijevom glosom, *seno* je baltoslav.-grčki leksem.

Lit.: ARj 14, 849. 854. 916-17. 15, 38. 159-164. Ribarić, *SDZb* 9, 165. *Miklošič* 294. *Holub-Kopečný* 330. *Bruckner* 487. *Mladenov* 626. *Trautmann* 297. *W P* 1, 455. Persson, *BB* 19, 257-283. (cf. *AnzIF.* 3, 200). Niedermann, *AnzIF* 20, 108. Jokl, *Unt.* 109. *GM* 378. *Boisacq*[3] 481. 934. 1061.

sijer *(~e oči, brada)* = *sìr* (ikavski, Lumbarda, Brusje) »1° žućkast kao sumpor, 2° modrobijel, bjelomodar, zelenkast, 3° siv (Lumbarda, Brusje)« = *sjer* (Stulić) »croceus«. Baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev sers. Poimeničen u *sijer* m (Dubrovnik, Zore) »1° osvit, praskozorje, 2° slatka rosa koja pada po dreveću i bilju, kao medljika što pada u proljeće na lipu, a u jeseni na vrijes, dobra za pčele (Crna Gora, Vuk)«, *sijeri,* gen. *sijeri f* pl. (Vuk) »3° praestigiae«, *sfera f* (Vuk) = (ekavski) *sera* »voda u kojoj se vuna prala« = *sera* (Piva-Drobnjak) »1° u vuni na ovcama žutocrvenkasta materija, koja

ljeti nastaje znojenjem, a upotrebljava se za pranje rublja, 2° (metafora) snijeg pomiješan s vodom«. U Kosmetu pridjev *sera u vezi* sa *vođa* »u kojoj je bila potopljena nepraná vuna« Pridjev se proširuje na *-ljiv sèrljiva vođa* »isto«, upor. toponim na Kajmakčalanu *Suserljiv Argač*. Značajno je što u Kosmetu dolazi isti pridjev u ikavskom liku: *sirljiva vuna* (Peć) »nepraná vuna«. Izvedenice su na *-uša serüša î* »korov (Kosmet, Drsník, Gojbulja)« i (sa Φ > *t)* na *-ina sirina ĩ* »voda u kojoj je potopljena nepraná vuna« = (Piva--Drobnjak) *šerljiva vuna* »koja nije oprana od *sere«*. Upor. *sirov* (Kurelac) »ime volu«, sa sufiksom *-ov* < madž. *-ó*. Ovamo ide sa zamjenom > *a* i sufiksom *-ište: sarišće* n (Vrbnik) »1° sud za mlijeko, stara burica, bukaletica, stari vrčić ili lonac, 2° tekućina koje se nekoliko kapi ulije u mlijeko da se zasiri (Krk)«. Upor. polj. *siara, szara* »Bistmilch, mljezivo«. Pridjevi na *-av sjêrava vuna* »neoprana«, na *-nat* < *-ъn* + *-at sernat* (~α *vuna*, Srbija, Milićević) »neopran«. Ovamo još prefiksama složenica *zasera* f (Piva-Drobnjak) »voda u kojoj je sjera«, valjda koja služi kao *sera* = *za šeru*. Ako je tako, prefiksalna je složenica nastala iz sintagme. Riječ *sera* je kulturni termin, koji se posuđuje. Arbanasi posudiše *serë* »1° Theer, Hölle, 2° sumpor {upor. bug. *sera* »kjukjurt«)«. Na *-ka sijerka f* (Jagodina, Uzice) »1° vrst kruške« = *sirka, serka* »1° ime kobile«. U baltičkoj grupi lit. *séra,* lot. *sērs.* Jat je nastao od ie. dvoglasa *oi* u prijevoju korijena **kei-* (v. *sijed, siv) : *koi-* sa sufiksom *-r* kao u *dobar, mokar:* ie. **koiros,* upor. gr. χοίρος »cochon, porc«, ags. *har* »grâu«, sanskr. *căra-* »šaren«, srednjo-ir. *clar* »taman« < *keiro-*. U ngr. σαραγοδίνα. V. *sijed, siv, sinji.*

Lit.: ARj 14, 859. 917-18. 961. 15, 66. 164. 165. Hraste, *JF 6,* 182. 185. Kušar, *NVj* 3, 326. Milićević, *NJ,* n.s., l, 208-209. Vuković, *SDZb* 10, 386. 402. *Elezović 2,* 218. 228. *Miklósié* 295. *Holub-Kopečný* 368. *Bruckner* 489. 541. *KZ* 45, 48-49. *Mladenov* 626. *ASPh* 26, 116-135. (cf. *JF* 3, 211). Petersson, *KZ* 46, 128-129. (cf. *JF* 3, 215). Pedersen, *KZ* 38, 291. (cf. *AnzIF 21,* 78). 40, 173-181. *(cf. AnzIF 24,* 44). Uhlenbeck, IF 17, 97. *WP l,* 360. *GM* 381. Stokes, *Urkelt.* 64. (cf. Zimmer, *KZ* 36, 434).

sijéra f (Dubrovnik, Zore) »vrsta ribe«. Jekavizirano tal. *serra* »buka, Gedränge«, postverbal od *serrare* > *sera* f (Kosić) »riba scomber saltator, koja skače i stvara buku kad se lovi«. Ovamo kao izvedenica na *-anus *serranus* »Sägefisch« > *šaranj,* gen. *šaranja,* pl. *šaranji (Škrge od šaranja, obed od šaranji), šaranj kamenjak* (Senj).

Lit.: ARj 14, 859. 917. *REW** 7866. 7867.

sijèrak, gen. *-rka* (Vuk, Hrvatska) »metlas, sorghum saccharatum vulgare, milium indicum«, odatle pridjev na *-ъn* > *-an* određeni *sjerčanl* pored *sjeriànï* (poslovica: *sjerčana tojaga slaba uzdanica)* = *sjerčeni* (poslovica: *tuđa obrana sjerčena tojaga),* poimeničena na *-içá sjerčanica* f »hljeb od sijerka«, na *-ina sijerčina* (Dubrovnik) »strnjina od sijerka«, toponim *Sijerkovina* (Bosna). Denominal *posjerčaniti* pf. (Stulić) »pomiješati« = (ikavski) *sîrăk,* gen. *-rka* (ŽK, najstarije potvrde 1309, 16. i 17. v., također kod istočnih ekavaca; prema tome taj je oblik normalan, a *sijeräk* je pseudojekavizam) = hrv.-kajk. *sirek* (Belosteriec, Habdelić, Voltiđi, Stulić), pridjev *sirkem,* na *-ište sirčište* (.Istra) = *širok,* gen. *strka* (Buzet, Sovinjsko polje). Miklošič označuje kao hrv. još *sarh* (Istra), upor. bav. *Sürch.* Pridjev na *-en srčen* (Istra). Oblik **srk* sa sonantnim *r,* koji je moguć prema tal. *sorgo,* nije potvrđen. Na *-arica sirkarica* »avis quaedam«. Nalazi se još u slov. *sirek, serka, sržet* pored *sršeta* (Goriška). Ovamo ide dubrovačko prezime tal. *Sorgo,* kroatizirano u *Sorkočević, Serković* (vojvoda). Može potjecali iz balkanskog latiniteta kao pridjev na *-icus* od *Syrus* > *Surus* (tako vrlo često na natpisima) > *syriens say* > *i, o* tal. *sorgo, širękę* (Abruzzi), španj. i port, *cilgo, sirgo.*

Lit.: ARj 10, 920. 14, 917-18. 15, 55. 164-65. 925-26. 16, 226. *Pleteršnik 2,* 480. 565. *Ma&uганic* 1309. *Miklošič* 296. *REW*[3] 8503. *Prati* 922.

sik, čakavski pridjev (Krk) »takav«, proširen na *-ov* (analogijski prema *takov) sikov* (13. v.), praslav. *sikt* > *sin.* Prilozi *siko* (1321) »ovako, tako« (prema Miklošiču hrv.) = s deiksom *-i sikoj* (Dubrovnik) = s deiksom *-zi sikozi* (14. v.), na *-oć sikoć* (Istra) = *sikuć* (Istra) »tako, kao što«. Dočetno *-t* je kratica od *reći.* Nalazi se u slovenskom i češkom jeziku. Prilog *sice* (13 — 15. v.) dade se potvrditi u Aleksandridi do Kožičića. Odatle pridjev *sicev,* koji živi do 15. v. S deiksom *-ze siceže* (1414, 1493) = slov. *sicer.* Izvedenica je od pokazne zamjenice *sb* (v. *saj)* s pomoću sufiksa *-ko.*

Lit.: ARj 14, 899. 900. 921-22. *Mazurami* 1305. *Miklošič297. Holub-Kopečný* 331. Meillet, *MSLP* 11, 8-9. (cf. *AnzIF 12,* 304).

sikalina f (Vrbnik) »neka bodljikava biljka«, *sikavec,* gen. *-vca* m (Vrbnik) »biljka carduus«. Ide zajedno sa *sikalina* / *-ljina* f (Mikalja, Vitezović) = *sjekalina* (Bella, Voltiđi, Stulić) »guba, trud, užega«.

Lit.: ARj 14, 921. 15, 136.

sikati, *sK m* = *sijkati, -čem* impf, (subjekt *zmija).* Postverbal *sik* m (Belostenec, Jambrešić) pored *psik* »fučk (v. *fućkati),* uzvik za tjeranje i vabljenje jaganjaca«. Na *-éti sičati, -čim* impf, (hrv.-kajk., Vugrovec, subjekt *kačec, guska).* Na *-vac sičavac,* gen. *-vca* (Belostenec). Na *-tati* (onomatopejski glagolski nastavak) *siktati, -ćem* pored *slkčem (raž-, za-)* (subjekt *zmija).* Prijenosom *ć* iz prezenta u infinitiv *sïkcat, -am* pored *sikćem* (subjekt *zmija,* u poređenju i *žena).* Na *-ot* (onomatopejski imenički nastavak) *sikot* m »siktanje« = na *-aj siktaj.* Na *-utati* (upor. onomatopeju *cvrkutati*) *sikùtati, sikućem* (subjekt *zmija, sablja).* Prema *putiti* obrazovan *sistiti, -i* (Srbija, Čačak, Malevae) (subjekt *naprtka, zmija}.* Ovamo ide sa *c* mjesto *k* kao u *micati* (za *mikati) sičati* »špricati« (prema Miklošiču hrv.). S varijantom *š* mjesto $ *sikati, šiče* impf, (subjekt *gusak)* prema pf. *šiknuti, šïknē* (Vuk). Samoglasnik ť u *sikati* nastao je iz jery-a, upor. polj. *syczeć,* mrus. *vysykaty,* ukr. *sykać,* rus. *sykatb, šiknutb.* Praslav. onomatopeja. U nekadašnjoj hrvatskoj gramatičkoj terminologiji pridjev *siini* (suglasnici), prevedenica od *sibilantes.*

Lit.: ARj 12, 577. 14, 921-22. 923. 15, 73. 17, 585-87. Hirtz, *Amph.* 133. *Elezović 2,* 223. *Miklošič* 335. 339. *Holub-Kopečný* 365. *Bruckner 528.*

sikīlj. gen. *-ttja* m »dražica, klitoris«. Ako je od turskog *sik* »muško spolovilo, penis« (od *sikmek,* v. *sikler),* nejasno je podrijetlo sufiksa *-ilj,* koji ne dolazi uz turske riječi. Na Braču je to *kicelj,* koje naliči na njemačko *Kitzler,* od *kitzeln,* onomatopejskog podrijetla. Sa *sik* »penis« dovodi Elezović u vezu *usîcit se, usićim se* (Kosmet) (subjekt *rana)* »1° ukrutiti se, stvrdnuti se, 2° (metafora) naljutiti se, uzeti hladno držanje« = *usićiti se, usićim* (Vuk) »kao opizmiti se na koga«. Bez prefiksa *u-* ne postoji. Uspoređivati se može riječ drugog značenja, koje može biti i metafora i izvedenica od *sjeći: sekilj* m (Popović) — *sjekilj* (Babić, Dubrovnik, zadarski otoci) »klin od broda«. Ne zna se gdje se tako govori, niti je na precizan način dano značenje, kad se radi o brodskom terminu. Šulek ima još kao ime biljke *sekiljača* »linaria vulgáris«.

Lit.: ARj4, 942. 14, 807. 922. 15, 136. *Elezović 2,* 395. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 692.

sìkter (BiH, Slavonija) = *slkter* (Kosmet), uzvik »napolje, marš, odlazi«. Na *-isati* (v.) *siktèrisati, -šem* pf. (BiH) = *sikterlsat* (Kosmet) prema impf, *sikterlsovati, -ujem* (Kosmet) »otjerati nekoga«, *sikturìsati* impf, i pf. »isto«. Balkanski turcizam (tur. imperativ *sıktır* od kauzativnog ili faktitivnog oblika *sıkdırmek,* od *sikmek* »futuere«) iz terminologije opscenog govora, ali se opscenost ne osjeća, jer se ne zna postanje: rum. *sictir* »schwere Beschimpfung, Marsch, von einem Stoss in den Hinteren begleitet«, *a (să) sictiri* »zum Teufel jagen, sich scheren«, eine, *sictirsire* »chasser, éloigner«. Sa tur. sufiksom *-zľ* (tip *ališ-veriš,* v.) u složenici *sićišana* f (Kosmet) »javna kuća« < tur. *sikiį hanesi.*

Lit.: ARj 14, 922-23. *Elezović 2,* 223. 231. Skok, *Slávia* 15, 493. br., 692. *Deny* §§ 577. 582. 713. *Lokotsch* 1960. *Pascu 2, 161.,* br. 939. *Školjić*[1]· 564.

sikuć (Istra), prilog »tako, kap što«. Nema primjera upotrebe. Predlaže se lat. *siculi* sa *ti* > *ć* (valjda u sandhi?). U Dubrovniku prema Zori *sikùternica* »žena koja se uvijek povraća na istu pogrešku«. Prema Bujasu *sikùtjerica* f u Dubrovniku znači »sijelo starih ljudi«. Zore izvodi od lat. *sicut erat* u molitvi *Gloria patri* »Slavaocu« [upór. tal. *sicutera* »ponavljanje«].

Lit.: ARj 14, 932. *DEI* 3489-3490.

sikūr (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, u Dubrovniku odatle i naš komparativ: *tako mi para sikurije,* Držić), prilog *sikûro* (Božava, Rab), apstrakti na lat. *-tas sikurtâd,* gen. -i f (Rab) »pouzdanost, sigurnost« = na lat. *-ïties* > tal. *-ezza sikùreca* f (Korčula, Dubrovnik, Cavtat) = *sigurêca* (Boka) = tal. sufiks zamijenjen našim *-aca igla sigurača* »ziherica (Zagreb)« < *ago di sikùreca* (Šibenik). Denominai *asikùrati* (Perast). Toskanski talijanizam *sicuro* < kllat. *securus* (prefiks *se* »bez« i *cura* »briga«). S mlet. *c* > *g sigur (14.* v., Perast), *sigur biti* 1527, prilog *sigaro* (Cres), proširen je našim *-ъn* > *-an siguran* (Vuk, zapadni krajevi, slov. *siguren)* »pouzdan«, gotovo općenit u književnom i saobraćajnom govoru, s negativnim prefiksom *nerièsigurfln,* apstraktum na *-ost sigurnost* (Relj-

ković), *nesigurnost î* »pouzdanost (ne-)«, na *-andja sigurancija,* u Kosmetu pridjev znači »imućan *(mlôgo sigurni ljudi)«,* prilog *na sigurno.* Apstraktum *sigùrtat,* gen. *-ti* (Potomje) »osiguravajuće društvo«, *sigurta* (Ančić). Denominal *sigùrati, -ãm* (objekt *ručak,* narodna pjesma) = *sigurăt* (Crmnica), s tal. prefiksom *asiguraţi, -am* pf. prema impf, *osiguravat, -gurāvām,* isto s našim sufiksom *o- osigurati, -am (mir, kuću}, osiguravati, -gurāvām, rasigurati se* pf. (Lika) »osigurati se« (sadrži dva prefiksa *re-* i *a-* ili naš *raž-}.* Semantički je interesantan *sigùrati se, -ãm* pf. (Piva-Drobnjak) »izgubiti stoku na taj način što je vuk zakolje«, *posigurati se* pf. (objekt *ovce, goveđa).* Oblik *siguran, osigwa(va)ti* postao općenit zbog modernog ekonomskog *osiguravanja (osiguravajuće društvo}.* Odatle neologizam *osiguranih, osiguratelj* itd. Krivo se jekavizira *sjêgūran.* Sa í > *c clguran, cigùrati* (Srbija, Nenadović). Na *-acija* < lat. *-atio osiguracija l asig-.* Oblik sa *g* je balkanska riječ tal.-mlet. podrijetla: rum. *de sigur,* bug. *síguren,* arb. *sigur,* prilog *síguro* »sicherlich, gewiss«, na *-ia siguri* »Scherheit«, *siguréps* »bringe in Sicherheit« < ngr. aorist od σιγουρεύω = cine. *siguripsi,* tur. *sigurita, sigorta* < tal. *sicurtà;* prema tal. *sicurare* ngr. σιγουράριω, σίγουρος »siguran«. Čisti venecijanizam je *segurân,* f *-urna* (ŽK, hrv.-kajk., slov.), *segûrnost* f, *segurirăt* (ibidem), *segurstvo (Transit,* 1485), *asegùrati, -ām* impf. (18. v., Pávic), pridjev bez *-ъn* > *-an segur* (1496), *segurăti (se)* (Božava, Belostenec, *Kastavski statut}* »usuđivati se, poticati, hrabriti se«. U hrv.-kajk. također *sekmen.*

Lit.: ARj 1, 115. 781. 8, 64. 9, 192. 14, 802. 906. 923. *Mažuranić* 1305. Jagić, *ASPh* 31, 551. Cronia, *ID* 6, 119. *PleterŠmk* 2, 465. Miletić, *SDZb 9,* 358 Vuković, *SDZb* 10, 402. *Elezović 2, 22.* Tomanović, *JF* 17, 205. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. *Mlađenov* 579. *REW*[3] 776. *Miklošič 296. GM* 384.

sila f (13. v., Vuk) = *sela* (1399, Dubrovnik, hiperekavizam), baltoslav., sveslav. i praslav., »Eile, Kraft, Stärke«. Pridjevi *sil* (Kavanjin) = na *-ъn* > *-an silan, f silna,* određeno *sīlnī,* pored *silan, silna* »1° jak, 2° mnogi, 3° otužan (Kosmet)«; od f *suma* analogijski m *sioni* (Poljički statut) > *sijeni* (istarska narodna pjesma; oblik se nije zacijelo govorio, nego je došao s pjesmom sa štokavskog područja); (od priloga *na silu) nasilan* »žestok«; poimeničen na *-ik silnik* »1° vrag, 2° tiranin« > *słonik* (14. v.), apstraktum *sionstvo; nasilnik* »tiranin«, s pridjevima na *-ov,* na *-ski násilníkov, nasilnički',* na *-ost silnost* f (18. i 19. v., Dubrovnik, Dalmacija) proširen na *-ovit silnòvit* (Vuk); na *-ovit silovit* (Vuk, Dalmacija, Slavonija) = *silovit* (Kosmet) »1° nasilan, 2° bujan«, odatle apstraktum *silovitost,* na *-o ьnъ silovan,* f *-ovna* (Vuk) *(u)* »jak, žestok«. Apstrakti na *-ost silost* f (16—18. v.), na *-ota silota* (Sinj), na *-stvo silostvo,* na *-je suje* n (16. v., Vuk), *nasilje* (Vuk, Crna Gora), *posilje, svesilje,* na *-ina silina,* na *-ica* od sintagme *na silu, po sili: nasilica* »zulum«, *posilica* f (Divković) »nasilica, sila«. Prilozi: *sila* »mnogo«, upor. sličan semantički razvitak u češ. *moc* i fr. *force* (bez člana), *sila* »vrlo« (Cres, npr. *sila teško* »vrlo teško«, *sila študijan,* Istra), *silom,* na *-imice, -ornice silimice* pored *silomice* (14. v.), *na silu, usilno* »con sforzo«, *naposile* (Dalmacija), *silu* (ák.), *sile* (gen.). Denominali na *-iti siliti (se), -lm* impf. (14. v.) *(o-, pri-, u-, za-},* iterativi na *-a- -siljati, -am,* na *-va- -siljavati, -siljāvam,* samo s prefiksima, na *-ovati, -ujem silovati (u-).* Prema Miklošiču, *Vgl. Gramm.* I[2], 128 ide ovamo *dosinuti se, dòsinem se* (Vuk) »dočepati se, dokopati se«. Prema *prionuti* očekivali bismo / *>o,* a ne ispadanje. Turciziranje: na *-dzija siledžija* m »nasilnik«; prilog *sila* »mnogo« na *-esija silèsija* »sijaset« (upor. *grdosija* i toponim *Kalesija* od *kal,* v.). Dočetak *-esija* odgovara turskom sufiksu *-esi,* koji se upotrebljava u kletvama *yere geç-esi* »bogda ga zemlja pojela«; prema turskom apsolutnom superlativu prilog *simula* (Banja Luka, opetovanje početnog sloga) »mnogo«. Rumunji posudiše glagol *a sili,* odatle sa lat. sufiksima *-entia* > rum. *-inţă silinţă* »Eifer«, *-torius* > *-tor silitor* »marljiv«, pridjev *sihnz* + lat. *-icus silnic* »mächtig«, *násilnic,* odatle rum. glagoli *a silnici,* apstraktum na *-ie silnicie; a silui* < *silovati, -uję.* Arbanasi posudiše *sille* f »Gewalt, Drohung, Hitze«. U baltičkoj grupi samo stprus. daje usporednicu *seilin* »Eifer, Fleiss, Anstrengung (upor. rum. *silitor* »marljiv«)«, *no-seiUs* »duh«, *seüiska* »vjera«. Lit. *šyla, syliti* su posuđenice iz poljskoga. Od drugih ie. jezika služe za uporedenje stnord. *seilask (=* got. *saujon)* »die Hand, den Arm wonach ausstrecken, wonach seichen«, got. *saiwala* = njem. *Seele* (Mikkola), njem. *Seil* (upor. stcslav. *silo).* Samoglasnik *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **sei-,* koji znači u radu rukom »ispružiti, napeti, baciti, snaga«. Taj se korijen u višem prijevoju nalazi u *sijati, sjeme.* U baltoslav. bio je raširen formantom *—lo,* dok je u stir, raširen na *-no: sinim* »pružam«. Upor. s time litavsku negativnu složenicu *ne-seî nyti* »ne doseći«.

Lit.: ARj 2, 670. 4, 315. 7, 510. 610. *ZbNŽ* 3, 266. *Elezović* l, 199. 2, 233. Bulat, *JF* 5, 147. *Miklošič* 296. *Holub-Kopečný* 331. *Bruckner* 490. *ZSPh 4,* 217. *Mlađenov* 579. *Trautmann 252. WP 2,* 460. 464. *GM* 384. Skok, *Slávia* 15, 492, br. 689. *Deny* §§ 519. 890. 695. 792-797. *Tiktin* 1424. Solmsen, *KZ* 32, 281. Brugmann, *IF* 32, 1. Lidén, *BB* 19, 283. (cf. *AnzIF* 3, 199). Persson, *BB* 19, 257-283. (cf. *AnzIF* 3, 200). Mikkola, *BB* 21, 218-225. (cf. *AnzIF* 7, 14). Pedersen, *BB* 19, 276. sl. Loewenthal, *PBB* 54, 316. sl. (cf. *IJb* 16, 86). *GM* 384. Iljinski, *RPV* 74, l, 119-140. (cf. *Slávia* 3, 579).

silâh, gen. *-aha = silāj,* gen. *-aja = silãv,* gen. *-ava* m. = (unakrštenjem sa *svila) svilāj* (Hrvatska) »pašnjača« = *siljăf,* gen. *-afa* m (Kosmet) »kožni pojas koji sprijeda ima više listova, gdje se zadijevaju male puške, jatagan, harbija (v.)« = *sujă,* gen. *-äa* m (Kosmet) »oružje«. Na *-dar (kâo tefterdar, mühürdar,* v.) *silikdar = siliktar* (Popović, Elezović) = *selektor* (Kavanjin) »koji ima oružje, službenik sultanov, vezírov, beglerbegov«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *silah* »oružje za borbu«, perz. *silahdar)* iz terminologije oružja: rum. *silihtar* »Hofmarschal«, *seleaf* »Waffengürtel«, bug. *seljak* »oružje«, arb. *silah* »ledernes Waffengürtel«.

Lit.: ARj 14, 937. 942. 945. *Elezović 2,* 224. *Mlađenov* 58. *GM* 384. *Škaljić** 564.

Silba, otok u zadarskom otočkom skupu = *Šiba* (domaći izgovor). Etnik na *-janin Sibenjane į Sibinjane* pl., pridjev (ktetik) *šibenski.* Tal. *Selve* f pl., kod Konstantina Σέλβω, zacijelo prema dalmato-romanskom izgovoru **selba.* Daim.-rom. toponomastički ostatak od lat. *silva* »šuma«. Upor. *Lêsno* > tal. *Lesina* za *Hvar* (v.). Talijanizam *salva* f »šuma«, jedina potvrda u *Zborniku* 1520. za apelativ.

Lit.: ARj 14, 837. 943. Skok, *Slav.* 85-89.

sile n = *silne* n = *sinla* f = *sila* f (Bosna) (objekt uz *udariti,* narodna pjesma) »šamar, pljuska, zaušnica«. Turcizam perzijskog podrijetla (tur. *sille* < perz. *sīlī).* Glede disimilacije *И* > *In* upor. *đjulne* (v.).

Lit. : ARj 14,937.943.948.15,29. *Školjić** 565.

silencija f (narodna pjesma u vezi s *ban,* v.) = *selencija* (u nerazumljivoj vezi sa *straža,* Hrvatske narodne pjesme 4, 720) = *(kanonická} želencija* (hrv.-kajk.). Od lat. *excellentia.*

Lit.: ARj 14, 820.

siliđžik m (Bačka, Otok u Slavoniji) »daščica kojom se žito skida s mjerica, kad se mjeri, omikač, raž«. [Od tur. *silicik].*

Lit.: ARj 14, 945. *Školjić' 565.*

^ **Silvan** (1496, Ivančićev zbornik; Kavanjin, *Žica otaca,* Ranjina). Prezime *Silvanić* (Istra). Od lat. *Silvanus.* U toponomastici *Valsalbana* na Rabu pored *Väisabana,* s prijelazom *lv* > *lb* kao u *Silba.* Glede *г* > *a* upor. *Salvestar.* U stsrp. tekstovima *v* se vokalizira *Šilojam, Siloan* (prizrenski spomenik 14—15. v., Pećki 15-17. v. *Siloanb,* 1612. *Kyr Siloan,* Vrdnik), *Šiltum* (Peć, 15 — 17. v.). Odatle možda naš hipokoristik *Sílaje* u Dečanskom hrisovulju. U srednjovjekovnoj Dalmaciji taj antroponim nije zastupljen.

Lit.: ARj 14, 951. 956. Skok, *Slav. 56. Prati* 910.

Silvestar, gen. *-stra* (15. v.) = *Silvest(e)r = Silvestro* (1520) = *(str > str) Silveštar.* Odatle hipokoristici *Sile* (srednjovjekovna Dalmacija), *Silko* (Trogir, 1233), *Silve* (Bella), danas sa *lv* > *lb* > *b Šibe* (upor. *Silba* > *Šiba).* Prezime *Silvestrić, Silvestrovu* (1454), *notar bnetački i kanžilijer kotorski.* Vrlo često se ukida grupa *lv* umetanjem samoglasa i (svarabhaksa, anaptiksa): *Silivestar, Silivestro, Siliveštar, Silivestro.* S romanskom zamjenom *e, a* < kllat. *i: Selvistar (Istarski razvod}, Selvestar (Novljanski blagdanar,* 1506) = *Salvestar* (Kožičić), *Salbestar,* upor. *Şaveştro* (Šišan, istro-romanski). Od lat. *Silvester,* zastupljeno vrlo dobro u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. [Za *Šibe* usp. i *pod Josef].*

Lit.: ARj 14, 545. 837. 948. *Ive* 167. Jireček, *Romanen* l, 58.

silj m »biljka zob«, slov. *sitį* »peucedanum«. Na *-je* slov. *silje* n »poljsko plodovito žito«. Na *-evina siljevina* »peucedanum cervaria«. Pridjev na *-ev* potvrđen samo u toponimu *Siljevo Brdo,* poimeničen na *-ьc* > *-oc* i *-ica Siljevac, Siljevica* (toponimi). U Vodicama (Istra) *saj,* gen. *säja* je biljka 1 m visoka, neugodna mirisa, vrlo raširena na livadama. Plod joj je nalik na kim. Prema tom značenju odgovaralo bi fr. *sermontain* < lat. *sili montanum* »Rosskümmel«. Ribarić uporeduje još *Шj,* gen. *šilja* »vrsta žita u Konjicu«.

Lit.: ARj 14, 957. 958. *PleterSnik 2,* 477. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *REW** 7918.

siljati, *sujam* impf. (Vinkovci, *po gori siljo!,* tako se kune) »lutati«.

Lit.: ARj 14, 957.

sím f (Vuk) »riba accipenser glaber«.

Lit.: ARj 14, 958. *Miklošič* 396.

simbol m (danas općenito), odatle pridjev na lat. *-icus* (tal. *simbòlico)* proširen na *-bsk simbolički,* literarno-historijski termin na *-izam simbolizam (fr.,* 1843), *simbul* (16. v.) = *šimbuo* (Kavanjin), prema madž. *simbolom* (Vramec, hrv.-kajk.), prema biz. *b > v simvol* (1733) = *sinvol* (Budinić). Od crkveno-lat. *symbolům* < *gr.* σύμβολον »znak«.

Lit.: ARj 14, 959. *Prati* 910.

Simeon m (13. v.) prema f *Simeonq* (15 — 17. v.), pridjevi *Simeonov,* poimeničen u prezimenu *Simeorumić,* na *-/ Simeonj (dub,* oznaka mede u stsrp. državi) i *Simèun* (Vuk, 18. i 19. v.) m prema f *Simeuna.* Na *-ьc > -ac Simeúnac,* gen. *-nca* (Vuk), prezime *Simeunović, Simian* (1621), *Simionović.* Stezanjem *eo > o: Simon, Simonovac, Simonović, -on > -un Simun* (14. v.) m prema f *Simuna, Simunić, Simunović,* pridjev *Simunj* u oronimu *Simunja* (planina, Crna Gora), ' na *-ućko Simučko* (Lika) prema augmentativu *Simanda* (Lika). Brojni hipokoristici: *Sime = Sime,* gen. *-eta, -ete* (IS-IS, v.), *Simo, Sima* (Vuk), pridjevi *Simov, Simović, Simin* (toponim *Simin han,* Bosna), prezime *Simić,* odatle *Simićević, Simeta* (prezime, Valpovo), pridjev *Simetin,* prezime *Simetići.* Na *-ica Sirnica,* odatle prezime *Simičić.* Na *-ьc > -äc Simac,* gen. *-mca* (Krk), odatle *Simčić* (1395). Na *-an Siman* m (Lika) prema f *Simana* (Vuk), *Simanica, Simanka,* prezime *Simanić.* Na *-at Simat* m (Lika) prema *Simata,* prezime *Simatović.* Na *-ko Sîmko* m (13 — 14. v.) prema f *Simka, Simković* (15. v., Dubrovnik, Korčula). Na *-en *Simen,* odatle *Simenii* (ŽK), pridjev na *-j* u toponimu *Simen* (mjesto *-«/*) *dol* u stsrp. državi. Augmentativ **Simenda* prema prezimenu *Simendić* (Srijem). Na *-sa Simša* (Vuk), *Simšić.* Većina ovih tipova govore se na zapadu sa í > *š: Simun* (ŽK), *Šime* (Dalmacija, Vodice), *Šimdni* pl. (Krašić), *Šimunac, Simunčić* (hrv.-kajk.), *Simunić, Simunović* (Dalmacija), *Sînkovic* (ŽK), *Simat, Šimatić* (Krašić). Sa gr. *y > e: Semijun* (1169 — 70, Dubrovnik), pridjev na *-/ Semijunj, Semljen* (1369, Cetina), *Semjanić* (15. v.), *Semko* (Bihać, 1338), *Miletta scriptor sclavicus quondam Semichi* (1374, Konavli), odatle *Semković* (15. v.), *Semša* (1285), *Senko* (1348, Dubrovnik), *Senkovci,* toponim pl., *Senković, Senčić* (Istra), *Senčević* (hercegovačko prezime, Kačić), (hrv.-kajk.) *Seneković.* Reduplikativni tip hipokoristika: *Mēma* f (Lika, Kosinj) za *Simeuna.* Hebrejsko ime (biblijsko) *Symeon.* Apstraktum na *-ija* (v.): *simonija* f (15—18. v.) = *simonija* (15 — 16. v.) = *šimunija,* odatle poimeničen gr.-lat. pridjev *simonijak* < iát. *symoniacus.*

Lit.: ARj 5, 599. 844. 845. 960. 6, 599. 14, 959-960. 15, 1-6.

simetrija f < **gr.** συμμετρία > lat. *symmetria.* Pridjev na lat. *-icus* < gr. -ικός proširen na *-ьn > -an simetričan,* poimeničen na -osi *simetričnost* f.

Lit.: ARj **15, 1.**

simit m (Vuk, BiH, Kosmet), *simita* f »bijel pšenični hljeb, cípov (ŽK)«. Na *-džija simidžija* m »koji peče simit«, pridjev *simidžijin,* poimeničen na *-ica simidžijnica* »njegov dućan«, na *-bsk simidzijski (kvasac,* Kosmet). Deminutiv na *-ič simitić* (Vuk). Balkanski turcizam grčkog podrijetla preko ar. *samīd* > tur. *simít* < gr. σεμίδαλις) iz terminologije prehrane: rum. *simit* (Muntenija, Moldavija) »perec, Brezel«, bug. *simít* pored *simtđ, sémid, semolina* pored grecizma *semidál* »gris«, arb. *semit, simile, semitçihanë* »pekarnica«, grecizam *simidhallë* »žemlja«, cine. *simile.* Ovamo ide *zemička* f, *žemlja* f < njem. *Semmel,* polj. *žemla* < lat. *simula,* fr. *semoule.* Gr. σεμίδαλις posuđeno je iz sredozemnog jezika (egejskog ?). Grecizam je očuvan u stsrp. *simidal* (Aleksandrida, Jagić) pored *simidarb* (zamjena dočetka *-ah* sufiksom *-агь),* varijante *migdalb* < σεμίγδαλι, ispuštanjem početnog sloga zbog zamjenice *se* »to«.

Lit.: ARj 15, 2. 3. *Elezović 2,* 224. *Mladenov* 580. *Tiktin* 1427. *GM* 381. *Lokotsch* 1814. *Bruckner* 664. *Boisacq*[3] 859. *Škđljić** 565.

simpatija f, internacionalni grecizam συμπάθεια > lat. *sympalhia.* Denominali na *-isati simpatisali, -šém* impf. (Milićević) prema *-izirati* (prema njem.) *simpatizirati, -tizírãm* (Zagreb). Šulekov na *-ovali simpatovati* nije prihvaćeno.

Lit.: ARj 15, 7. *Prati* 910.

simplik (Dubrovnik) »nevin, naivan«, dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *simplicem.* Ovamo možda prema lat. *simplus > simpal* (14. i 15. v., jedina potvrda) »neuk«. Ali može biti i latinizam kao i pridjev *simplic* (Radovčić, Kraljić) što je od lat. *simplicius.* Odatle ime *Simplicio* m i *Simplicijan.* Talijanizmi su od *scempio* < lat. *simplus : šempio* (Dubrovnik) m »ludo čeljade«, odatle naš pridjev na *-ost šempjast* (Šibenik) = *šenpjast* (Božava) »lud, munjen (šibenski otoci)«, na *-av šempijav* (Rab), denominai *inšempijati, -ām* (Dubrovnik) »pobudaliti« = *išempijat nekoga* (ibidem) »zaluditi nekoga«, *pošempjat* (Split), *šempjat, -ám* (Rab) »budaliti«. Ovamo *šenpjati* m pl. (Božava) »sorta di pasta«.

Lit.: ARj 15, 6. 7. 532. Kušar, *Rad* 118, 17. 25. Cronia, *ID* 6, 121. *REW*[3] 7930.

sìinsila f (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora) = *sinsija* (Vuk, narodna pjesma) = *sinslja* (Tivat, Prčanj) = *simula* (Kosmet) = *si(y)sia* (Crmnica) = *sinja* (Crna Gora, Riječka nahija) »lula na dŭljem ili kraćem prutu ili kamišu, zajedno čibuk i sinsija«. Balkanski turcizam (tur. *simsi)* iz terminologije duhana: arb. *sipst, supsi, sumst,* ngr. σιψί.

Lit.: ARj 15, 7. 38. *Elezović* 2, 225. *GM* 385. Miletić, *SDZb 9,* 602. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 964. *škaljiČ* 565.

simsile, gen. *-eta* n (Kosmet) »pleme, soj, rod«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *silsile* »lanac, spisak o potomstvu«), s disimilacijom *l - l >- m - 1.*

Lit.: ARj 15, 7.

sín m (12. v., Vuk), danas po deklinaciji *o* prema *otac,* upor. *kći,* gen. *kćeri* prema *mati,* nekada po deklinaciji *u* (stcslav. *synb,* gen. sg. *synu,* dat. sg. *synovi,* nom. pl. *synove,* odatle dvije osnove za izvođenje u današnjem jeziku *sin-* i *sinov-'),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *synb* »filius«. Pridjevi: od osnove *sin-* na *-ov sinov* (Vuk, Kosmet), poimeničen *sinov* m »bratov ili sestrin sin« (tako i cslav., starije listine,, Domentijan, 13. i 14. v.), kasnije samo na *-ьc > -ac sinovac,* gen. *-ovca* = *sinovac* (Istra, 13. v.; tako i u stcslav. i u ostalim slavinama, osim u bugarskom jeziku) »fratruelis, bratan, bratanac, bratanic, nećak«, pridjev *sinôvčev,* deminutivi *sinovie,* gen. *-eta* n (Vuk) prema f *sinovčeva* = na *-ica sinovčica* f »sinovčeva kći«, na *-ič sinovčić* (Ljubiša) »l sinovčev sin, 2° prezime« = *sinovičič* »isto«; na *-ča, -ica, -ika, -ka sinòvica* (Vuk) = *sinovica,* s pridjevom *sinovičin* (Hrvatska) = *sinovca* (Bella) = *sinovika* (Stulić) = *sinōvka* (također slov. i rus.) = *sinovkinja* (Novi Vinodol). Pridjevi od osnove *sinov-* na *-ьn > -an sinovan* (stcslav., danas ne postoji), na *-j sinovalj,* f *-vlja (~ kruh), sin sinovalj* (Baraković), određeno *sinàvljî* (15. v., također stcslav., slov.), na *-ьn + -j sinovnji* (Bella), proširen na *-ev sinovljev* (ŽK), na *-en sinovljen* (Korizmenjak), na *-ski sinòvski* (tako slov., češ. i polj.) = *sinòvski* (Kosmet). Deminutivi se tvore samo od osnove *sin-* na -ьc > *-ee sinec* (Istra), na *-ii sinic* (1679, jedina potvrda), na *-tk > -ák sinak,* gen. *sinka* (lS.v., Vuk, u drugim slavinama), vok. *síňko,* s pridjevom *sinkov* (Zoranie, Divković); *sinak* je hipokolistik koji govori mati za kćer ili žensko čeljade koje nije u srodstvu; na *-čio sinčić* (17. v.) = *sinčić* (Istra), na *-ček sinček,* gen. *-čeka* (hrv.-kajk., Zagreb). Na *-ák sinak,* gen. *-aka* m (16. v., u dvije glagoljske knjige naziv za župljanina i vjernika), na *-an* (upor. *kuman, sirotan), sinan,* gen. *-ana* (BiH). U Kosmetu *sindrăk* u određenim izričajima i *sînkole* < vok. *síňko* + deiktička čestica *le,* oboje zacijelo u osobitoj afektivnoj vrijednosti. Apstrak-. tum na *-stvo* od obje osnove *sinstvo* (Ančić) = *sinovstvo* (stcslav., polj., rus.) »filiatio«. Denominal na *-iti* od *sin- siniti, síním* impf. (Vuk) *(obez-, po-, pri-,* raz-), iterativ na *-va- -si-njivati,* samo s prefiksima, odatle postverbal na -aи *posinak,* gen. *-nka,* također od osnove *sinov- posinoviti.* ï riječ *sin* je hipokoristik, kao gore *sinak,* koji upotrebljava starije čeljade za kćer, snahu (Riječka nahija, Crna Gora). Prijenos roda daje tom hipokoristiku naročitu vrijednost. Riječ *sin* igra ulogu i u psovkama: *pasji, kurvin sin.* Sintagma: *goli sin* (Vuk) = *golać* »bećar, vojnik na Drini, dobrovoljac za platu«. U terminologiji bilja: *sin* (Šulek) »šimšir, buxus sempervirens«; *sina Majke božje cvijet* »pulmonaria officinalis, plućinak«, *sina Majke Božje zaklonišle* »pasji jezik, mali gavez, cynoglossa officinalis«. Prevedenica *afin sin* ili *brat* (Pergošić) od madž. *atyafi.* Samoglasnik ť je nastao iz jery-a (stcslav. *synb,* češ., polj., rus. *syn)* koji potječe iz ie. dugog и: stprus. *soūns,* lit. *sūnus,* u sanskrtu sa sufiksom *-t sutah,* od ie. korijena **seu-,* u nižem prijevoju **su-.* Prvobitno je značenje bilo apstraktno **rađanje, porođaj«.* Apstraktum je postao konkrétum prema semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha) kao lat. *fetus* »plod utrobe« u rum. *fat* m »dječak« prema *fată* »djevojka«. Upor. sličan razvitak u *sluga* (v.).

Lit.: ARj 15, 8-38. *Elezović* 2, 225. *ZbNŽ* 3, 78. *Miklošič* 335. *Holub-Kopečny* 365. *Bruckner* 528. *Mladenov* 580. *WP* 2, 470. *Trautmann* 292. Brugmann, *IF* 17, 483. sl. Hermann, *IF* 53, 99. sl. Sütterlin, *IF* 25, 70. Kluge, *ZDWf* 7, 164. (cf. *AnzIF* 24, 17). Meillet, *IJb ì,* 14. *RSl 6,* 133. *Boisacq*[3] 999-1000.

sinábija f (Vuk) = *senăbija* (Vuk, Bosna) = *senàbija* (Mostar) = *sanabija* (Banja Luka, Bosanski Petrovac, Podrinski okrug, Srbija)

»vrst ružičastih jabuka«. Glede *-obija* upor. kod Vraza *đulabija* (v.). Tur. *sinobi,* od toponima *Sinob.*

Lit.: ARj 14, 607. 845. 15, 16. Skok, *Slávia* 15, 490., br. 662. *Školjić** 558.

sinagoga f (Marulio, Kolunić, Bernardin, Zadarski lekcionář), različito se prevodi: *sinagoga ili sajmište evrejsko* (Budinić), tj. *skupština* (Petrovic), *zbornica* (Vuk). Od gr. συναγωγή > lat. *synagoga.*

Lit.: ARj 15, 17.

sinaksar m (stsrp.) = *sinaksarb* (stsrp.) = *snaksar* (stsrp.) = *seksar* (1733) »(termin pravoslavne crkve) 1° crkvena knjiga u kojoj su životi i službe svetačke za svaki mjesec u godini, 2° crkveni kalendar«. Od srgr. συναξάριον »isto«.

Lit.: ARj 14, 809. 15, *21:* 835. Vasmer, *GL* 132.

sindik m (16. v., Dubrovnik) »1° skrbnik, zastupnik, sudac, općinski starješina, načelnik, 2° dubrovačko i bokeljsko prezime« = (s > *š) šinđik* (Kavanjin: *procurator ali šindiK).* Na *-atus* > *-at sindikat,* gen. *-ata* »njegova služba«, u moderno vrijeme »radničko udruženje«. Od gr. σύνδικος > lat. *syndicus* »advokat«.

Lit.: ARj 15, 22-23. *REW*[3] 8499.

sindulja f (Makarska i okolica) »trava savanj«. Usp. *simbulja* (pod *savanj).*

Lit.: ARj 15, 23.

sindžef m (Vuk) = *sindžev* (1733. ~ *od platna ili svile)* »na suknji postava odozdo iznutra (oko jedne podlanice široka)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla.(ar. *singab* > tur. *sincef)* iz terminologije nošnje: rum. *singeap* pored *singifl singef* »Einfassung, Besatz«.

Lit.: ARj 15, 24. *Tiktin* 1430. Korsch, *ASPh* 9, 668.

sindžīr, gen. *-ira* m (16. v., Vuk, Slavonija) = *sindžīr* (Kosmet) = *sinder* (Vetranie, 1653) = *sinžir* (Marulić, Zoranie, Divković, Karnarutić, Vitezović, Kačić) = *sindžijer* (Dubrovnik, pseudojekavizam) = *sandžír* (Crmnica) »lanac, veriga, bukagije«. Deminutivi na *-ьc sindžirac,* gen. *-rea* »Kettenstrich«, na *-ič sindžirić* m (Vuk) »1° srebrno puce na kružatu, prsluku, 2° *(sinđirići)* derdan od srebrnih lančića u više redova, alčica s prikovanim talirima ili drugim srebrnim novcem«, na *-če sindžírče* (Kosmet), na *-ъk* > *-ak sindžirak,* gen. *-rka* (Kralje, Turska Hrvatska) »biljka maslačak«, na *-čić sindžirčić* (Jablanac, narodna pjesma). Indeklinabile na *-li sindžirli zrno* (narodna pjesma) = na *-lija sindžtrlija* (narodna pjesma) = *sindzirlїja* (Kosmet) »koji je u lancu svezan«. Složenice: (u narodnoj pjesmi) *sindžir-halka, sindžir-gvožde.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zändžir* »isto«, srodno sa *zindan,* v.) iz terminologije oruđa: rum. *zingir,* bug. *zindži'r,* arb. *zinxhir — zixhir* = *sënxhir* = *sixhir* (gubitak *n* zbog disimilacije *n — r).* Upada u oči promjena *z-* > *s-* u hrv.-srp. i djelomice u arbanaskom jeziku.

Lit.: ARj 15,24-27. *Elezović 2,* 399. Miletić, *SDZb 9,* 268. *MikloSič* 403. *GM* 485. *Mladenov* 192. *Školjić** 566.

šindel m »vladičin tajnik«. Prezime na *-ić Sindelić.* V. *protosindel.* Od biz. σύγγελος < gr. σύγκελος.

Lit. ARj 15, 23.

Singur, upravo *Simgun,* ime Vlaha 1222—1228. u darovnici Stefana Prvovjenčanog manastiru Žici. Od rum. *singur* »samac« < lat. *singulus.* Ostatak govora srednjovjekovnih Vlaha. Upor. prezime *Samac* (Lika) i slov. *Samec.*

Lit.: ARj 14, 557. 15, 24. *REW** 7945.

sìnigla f (Stulić), običnije u pl. *sìnìgle,* gen. *-galā* (Dubrovnik) »šuljevi, hemeroidi«. Pridjev na *-αv sìniglav.*

Lit.: ARj 15, 28. Budmani, *Rad* 65, 169.

sìnija f (Vuk, Leskovac, radevski i azbukovački kotar) = *sīnlja* (Kosmet) pored *senya* = *senija* (Retkovci, Slavonija; broćanska župa, Hercegovina) »1° velika bakarna tepsija koja služi kao sofra, trpeza, sto, astal, 2° plitki pjat, plitica (Grbalj)«. Deminutiv na *-ica sinijca* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sini* = *çini* »Kina, Kitaj«, ar. *simya* »porculan«) iz terminologije kuhinjskog suda: rum. *sinie* »Grosse runde Platte, dient als Unterlage für grosse Kuchen, auf den Balkan vertritt den Tisch«, búg. *siníja* »sofra«, arb. *seni,* cine. *sinie* »tourtière«, ngr. σινί.

Lit.: ARj 15,28. *Elezović2,*218. 226. Mŭrko. *WuS 2,* 120. sl. *Mladenov* 580. *GM* 382. *Pascu 2,* 954. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 696.

sinklit, upravo *sinbklitb* m (stsrp.) »1° državno vijeće, zbor, 2° član državnog vijeća«, prema *sinklitika* f »žena, supruga (Domentijan)«, od gr. σύγκλητος »senat«, gr. συγκλητική »conjux«.

Lit.: ARj 15, 29. Vasmer, GL 132.

sinkopa f (Ančić) »izostavljanje slova u riječi«, od gr. συγκοπή.

Lit.: ARj 15, 29.

sinod m = *sinod* (Kožičić) = *Sinot* (Naručnik) = *sinoda* f »zbor«. Od gr. σύνοδος. Pridjevi na lat. *-alis,* proširen na *-ьn* > *-an sinodalan,* na *-bsk sinodalski* (Budinić); bez *-alis sinodski.* Denominal na *-ovati, -ujem sinodovati.*

Lit.: ARj 15, 30-1.

sinohija f (~ *ili kauzan,* Naručnik) »neka bolest«. Od gr. συνοχή > sttal. *sinoca* »febbre persistente«.

Lit.: ARj 4, 903. 15, 31. *DEI* 3506.

sinor, gen. *-óra* m (Vuk, Kosmet, stsrp., 1348; Jablana, Slavonija?) = (я > *nj) sinjor* (Makedonija) »1° meda sela, granica, kunfin, mrgin, 2° toponim (Srbija)«. Pridjev na *-bsk Sinorska reka,* hidronim u Poljanici (Srbija). Denominal na *-iti sinariti, -im* (18. v.) pored *sinjoriti (o-, pro-}* (Vuk, Srbija, Slavonija). Značajna je semantička varijanta u Vinkovcima: *on če mu osinjoriti taj komad zemlje* »preoteti«. Balkanski grecizam: rum. *a să sinorisi,* bug. *sinor,* arb. *sinuar,* čine. *sinur,* tur. *sinor,* gr. σύνορον. Zabilježiti treba još na *-ьc* > *-ac sinjorăc* m (Rab) »ime trave«. Neobičan je taj naziv na zapadu, kad je primitivům samo na istoku.

Lit.: ARj 9, 196. 197. 12, 401. *Elezović* 2, 226. Kušar, *Rad* 118. 28. *Mladenov* 580. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 697. *GM* 385. *Tiktin* 1422. Korsch, *ASPh* 9, 668. *Pascu* 2, 87., br. 1635. *Rohlfs* 2108. *SEZb 6,*143. Vasmer, *GL* 132.

. **sinti** (Popović), pridjev (uz *otac)* »posve isti, puki, šušti«.

Lit.: ARj 15, 38.

Sinj[1], gen. *Sinja* m (Vukov akcenat) = *Sinj,* gen. *Sinja* (Rešetarov akcenat), toponim, etnik na *-janin Sínjanin,* pridjev *sinj ski* (~a *alka).* Najstarija mu je potvrda 1345. *castrum regale Zyn,* ali hrvatska potvrda iz 1434. kaže da je prvobitni oblik *V sinj: crikvi svete Marije podb Vsinem* = 1436. *poda Vsinemb.* Pridjev *vsinjski* (1446). Prema tome današnji je oblik nastao odbacivanjem *v* u teškoj i rijetkoj početnoj grupi (upor. *sav, sa, sê,* ŽK). Čini se da taj toponim ide, sudeći prema najstarijem hrvatskom obliku, u kategoriju predrimskih toponima na *-inium (Ulcinj, Delminium* > *Duvno, Rizinium* > *Risan).* Kao *Duvno,* što se dade tumačiti iz arbanaškog, tako bi se *Vsinj* mogao uporediti sa arb. *vise* m pl. »mjesta« (u prasrodstvu sa *vbsb* > *vas).* Ako je tako, *Vsinj* bi bio toponomastički ilirski ostatak.

Lit.: ARj 15, 41-46. *Mažuranu* 1618. *Šurmin* 136. 432. *CD* 11, 250. *GM* 473.

sinj[2], običnije *sinji* (Vuk, Kosmet, 14. v.), određeni pridjev (u stcslav. i neodređen *sim),* kao oznaka boje uz *more, grom, kamen* (epitet uz *kukavica),* sveslav. i praslav. pridjev »1° plav, caeruleus, boje između ljubičaste i zelene ili između žute i mrke, 2° toponomastički pridjev s apelativima *(Sinje more* »Jadransko more« kod Vitezovića, uz *Glava, Vir, Vrh)«.* U istarskoj narodnoj pjesmi *sin* = *sini sokole* »siv«. Poimeničen *sinja* f (Bruvno) »ime ovci«, na *-ьc* > *-ac sinjac,* gen. *-njca* »riba oko donjeg Đerdapa«, toponim *Sinjac,* gen. *Sinjca* (Crna Gora, zaselak, izvor; rječica više manastira Pive, Lješanska nahija, polje) = *Sinoć,* gen. *SInca* (Lika, izvor Gašćice pod brdom Koren; selo, u pirotskom okrugu, Srbija, također vrelo, я mjesto *nj* nastalo u genitivu, odatle analogijski nom.), s etnikom *Sinčaranin* m prema f *Sinčarka;* na *-aia sinjača* (Gundinci kod Đakova, Otok) »riba deverika, abramis brama« [za ovu ribu usp. i *senj],* odatle na *-juša sinčuša* »vrst vinove loze«, na *-ák sinjak,* gen. *-aka* »ptica parus major«, na *-ar sinjar* m (BiH) = *sinje* n »ovan ili ovca s malo bijelom malo crnom vunom«, na *-a! sinjaši* m pl. (Dalmatinska Zagora) »obojci ili nazuvci opleteni od vune i kostreti«, na *-je sinje* n (Čubranović) »crnina«. Prošireni pridjevi: na *-ast sìnjast* (»-o.*sukno,* Ljubiša) »sivast«, na *-av sinjav,* poimeničen *Sinjava, f* (potok, pritok Miljacke), na *-ina sínjavina* (Smokvica, Korčula) »fosforescencija«, na *-ьc* > *-ac sinjavac,* gen. *-avca* m (Karlovac) = *sinjevac,* gen. *-evca* »riba dever, deverika [usp. gore *sinjača]«,* na *-ina Sinjavina* = *Sinjajevina* (ріапіпч), denominai na *-itisìnjaviti, -im* impf, »gubiti boju«. Isti pridjev s umetnutim *g* mjesto *k* (nepoznata podrijetla) *sïnjgav* (Crna Gora) »isto«, poimeničen na *-ica sinjgavica* f »sinjgava struka«. Upor. bug. *sinkav.* Inhoativ na *-éti šinjeli, -im* impf, »modřiti«. Rumunji posudiše *sein* (vuni) = *sain* »hellgrau«, postalo, kao *strein* < *зіганъпъ,* od **$ininъ,*

proširenog pridjeva na lat. *-īnus,* odatle na *-eh sineală* (Moldavija) »Waschblau, pleha«, s glagolom *a sineli, -ili* »plebati«. Dva su tumačenja o postanju. Miklošič i Berneker izvode od praslav. korijena **si-,* od kojega je *sinuti* (v.) i *prosinac,* drugi od istog ie. korijena **kei-* od kojeg je *sijed, sijer, siv* (v.). Upor. sanskr. *çyenî* f. Prema Meyeru arb. *thinjë* pl. »graue Haare« imala bi biti posuđenica iz *sinji,* što se ne čini pouzdano jer za *s- > th-* nema primjera u arbanaskim slavizmima.

Lit.: ARj 15, 16-46. *ZbNŽ l,* 308. *Miklošič* 295. *Holub-Kopečný* 331. *Bruckner* 491. *ASPh* 13, 418. *Mladenov* 580. *WP* l, 295. *Tiktin* 1406. *GM* 383-4. Osten-Säcken, *IF* 33, 193. Baric, *Uzaj.,* reg. (cf. Joki, *IJb* 24, 230). Charpentier, *IF 25,* 243. Pedersen, *IF* 36, 318. CM 91.

sinjat f (Stulić, prema njegovu navodu u glagoljskom brevijaru) »koprenica, byssus«. Pridjev na *-ьn > -an sinjatan* »byssinus«.

Lit.: ARj 15, 44-45.

sinjur m (Marulić), *sinjora* f = *sinjora* (Istra) = *šinora* (Dobrinj, 1100) »gospodin, gospoda«. Talijanizam od *signore* (< lat. komparativ *senior,* gen. *-oris)* »gospodin, gospoda«. Tal. deminutiv na *-ina sinjorina* (Istra) < tal. *signorina* »gospođica«. Apstraktum na gr.-lat. *-ia sinjorija vostra* (Marin Držić) »vi«. Tal. pokrate: *ser* (Dubrovnik, 16. i 17. v.), indeklinabile pred ličnim imenom *(ser Pero)* ili pred *imperadur* (Nalješković). Ta je skraćenica, iako je došla s Apenina, starofrancuskog podrijetla fr. *sire* (nom.). Veže se sa stfr. posvojnim pridjevom u nenaglašenoj poziciji nom. *mes* < lat. *meus messire* < lat. *meus se(n)ior* > tal. *messere* > *meser* m (16. v.), indeklinabile pred ličnim imenom talijanskim *meser Ludovico, Andrea,* = *misir* (Slovinac) »popov otac«. Prezime *Meserie.* Talijanska je skraćenica *šior* m prema *siara* f (Rab) »gospodin, gospoda« < mlet. *siar* m prema f *sióra', šjõr* pored *šjer* m prema f *šjora* (Hvar); može biti deklinabile i indeklinabile u vezi s ličnim imenom: *šjer Perëtu* pored *šjeru mestru* (ak. fém), *po šjor dojtūra, šjor mestru* prema *Sjori Mari.* Upor. još krčko prezime *Sormilić* (1734, Dubašnica, notárska knjiga glagoljska).

Lit.: ARj 6, 759. 760. 14, 858. 15, 46. Hraste, *BJF* 8, 48. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 7821. *Prati* 909.

sipa f (Vuk, Budva, Bijela, Krtole, Muo, Dubrovnik, Vetranie, Račišće, Šibenik, Krk, Senj, Ulcinj kod ribara Arbanasa, slov.) »vrsta morske ribe (hvata se *na ulignjăre,* vele u Mulu), crnilica, crnokrvka, krakatnica«. Samoglasnik » je nastao od lat. *e > i,* spajanjem sa *pi > ip.* Tako i u istro-rom. *sipa* (Rovinj), *sipariola* (Fazana) »attrezzo da pesca da pigliar seppie«. Odatle deminutiv: na *-ьc > -ec sipec,* gen. *-pca* (Vrbnik) = *sipac* (Brač) »meko od sipe«, odatle denominai *sipati, -am* impf. (Brač) »vabiti sipe sipcem«, na *-ica sipica* = mlet. *sepolina* (Ćozoti ih love kočama; male su, duguljaste i uske), na *-ić sipić* »sepia elegáns«. Dalmato-rom. i istro-rom. leksički ostatak od lat. *sepia* < stgr. σηπία > mlet. *sepa,* tosk. *seppia* iz ribarske terminologije. Latinizam je *sēpija f* (Vuk) »tekućina, koju izlučuje sipa, voda« > tur. *sipi.* Upor. arb. *supjé, cúpije* (Gege) < ngr. σουπιά. Stsrp. *sipija* (15. v.) je grecizam < σηπιά.

Lit.: ARj 3, 603. 15, 47. 48. *Pleteršnik* 2, 470. *REW*[3] 7828. *Ive* 150. Vasmer, *GL* 132. *GM* 396. Štrekelj, *DAW* 50, 58.

sipati[1], *-ãm* pored *sitijem* (Vuk, ŽK, upor. rus. *syplju, sypati) (do-, is-, iza-, izrās-, ispo-, na-, o-, op-, oba-, ot-, oda-, po-, pot-, poda-, prę-, pri-, pro-, ras-, raza-, sa-, u-, za-),* sveslav. i praslav. impf, od *syp-,* prijevoj duljenja б > *y* od baltoslav., sveslav. i praslav. korijena **szp-,* »spargere, rundere«; iterativ na *-va- -sípávati, -apāvām, -sipivati, -sipujēm,* samo s prefiksima, prema praslav. prijevoju **sup-ti* u *-suti, -spêin,* koji postoji samo s prefiksima *do-, is-, iza-, na-, o-, oba-, op-, ot-, oda-, po-, pod-, pro-, pri-, pro-, raz-, raspo-, raspro-, raza-, sa-, u-, za-) :* primjeri : *dosūti, dospēm, izasūti, īzaspēm, nasūti, náspem* itd. i prema pf. na *-nu- sunuti, sünem* (Vuk) »kao usuti«. Na *-ovati sipôvatl-u-vat, -ujem* (Kosmet) *(izrās-).* Suglasnik *-p* korijena **sup-* gubi se pred suglasnicima kao u *san < *Sъpnъ* (v.). Poluglas » korijena **stp-* gubi se i pojavljuje kao pun glas *a, eu* hrv.-kajk. i čakavskom u deklinaciji postverbala. Prema tome izvedenice se prave od pet hrv.-srp. osnova: *sip-, su(p)-, sep-, sp-, sāp-.* Od *sip-* postverbali *síp* m (Slavonska Požega) »1° odvaljena zemlja ili kamenje, 2° gat, slap, 3° crvotočina, 4° toponim (na Dunavu ispod Tekije, na donjem Đerdapu)«, odatle pridjevi na *- łk > -ak sipak, f sipka* (Prigorje, *zemlja, kruška, jabuka, brašno)* »prhak«, na *-ulja sipkulja* f (Otok, Slavonija) »kruška«, augmentativ na *-ina sipina* f »prud, pržina«, na *-ljiv sipljiv* (Bosna, hrv.-kajk.) »koji se može lako sipati«, na *-ar sipar* (Istra) »pjeskovita obala« = *sipor* m (Bosna) »pržina, pijesak za nasipanje puta«; *nasip* m, pridjev *nasipan* (Belostenec), *osip* m (Vuk),

prosip, rasip m, pridjev *rasipan,* poimeničen na *-ik rasipnik* m prema f na *-ica rasipnica,* odatle *rasipnički,* na *-stvo rasipništvo.* Postverbal od *'*sзp: sap* m (1500) = *násap,* gen. *náspa* pored *nasata* »Damm«, augmentativ na *-ina nasapina, sep* (1333, Turopolje, Baraković; nalazi se i u češkom, lužičko-srpskom, rus. *sop), sep* (Varaždin, 1550—1660) »pregrada kod mlinova koja zadržava vodu«; pridjevi *sapan, sepen* (u toponomastici); *rasap,* gen. *raspa* pored *rasapa* m (17. v.) i *rasap,* gen. *-spi f* (Baraković) »Zerstreuung«, pridjev *rasapan,* poimeničen *rasapnik.* Postverbal u femininumu: *ospa* f (Vuk, Srbija, Srijem) »1° Hautausschlag, 2° toponim *Ospa* (1470, Hrvatsko primorje, Vinodol)«, deminutiv *ospice* f pi.; *raspa* f = (sa nejasnim *o > a* upor. *abravnica) aspa,* pridjevi *ospičav, ôspičast,* augmentativ na *-ina ostina,* pridjev *ospinast.* Upor. bug. *prespa* »Schneeverwehung«, toponim *Prespa* i polj. *wyspa* »otok, ostvro«. Od osnove *sip-* još na *-ai rasipač,* gen. *-oca* m (Vuk) »rasipnik« prema f *rasipačica,* pridjev *rasipāčan* (Lika), *sipănice* f pi. (Kosmet) »male boginje«, pridjev na *-jav sipaničav,* poimeničen part. perf. pas. *rasipanac,* gen. *-nca* (Lika) prema f *rasipanica,* part. perf. akt. *ràsipalac,* gen. *-aoca* m »razmetnik«; *sipalica* f (Dubašnica) »žena koja siplje«, na *-onjica < -alnica siponjice* (Lika, Slavonija) »žljebić preko kojega brašno sipi (dolazi ispod žrvnja)«. Apstraktum na *-и/a*: *sipnja* f (Stulić) »skerlet«. Postverbal na *-ka pòsipka* (Vuk), *posîpka* (Kosmet) »ašov«, deminutiv *posipče,* gen. *-eta* »služi za vađenje pepela iz kotlova«. Na *-er + -ak siperak,* gen. *-rka* m »ubrus za djecu pod bradom, na koji siplju hranu kad jedu«. Na *-ьc > -ac sîpac,* gen. *-pca* (Kosmet) »crv koji pravi crvotočine u drvu«. Od osnove **sbp- razaspitelj* (Bernardin) »rasipnik«. Od osnove **sup- :* poimeničen part. perf. ipas. *rasutak,* gen. *-tka,* pridjevi *rasutan,* poimeničen *rasutnik, rasutiv* = *rasutljiv, rasulo* n, na *-je rasuće, razasuće* n, *izasuće* (Stulić), možda *sup* m (Vuk) »zagrada u vodi gdje se hvata riba, daljan, garda, jaz« (usp. gore *sip, sep).* Madžari posudiše *iszap* »syrtis«, Rumunji *nasip* = *năsăp (sap < зъpъ)* = *nisip* »pijesak«, α *răsipi* = *risipi* (Moldavija) »zerstreuen«, odatle rum. postverbal *risipă* f »Zerstreuung«, *risipariță* »cobitis taenia«, *nisipernіță, -pornită* (Moldavija), *-parita* »Streusand«, na *-iș nisipiș* »Sandflache«. Baltičke usporednice upućuju na prvobitno značenje glagola kao i na fonetsku stranu praslav. glagola *(ъ = ui p) :* lit. *sùpti* »wiegen, schaukeln«, iterativ *šūpoti,* prijevoj u *apsiaū-pti* »jemanden mit etwas bedecken, belegen«, *šauti.* Prema tome praslav. je značenje nastalo po zakonu rezultata od ie. korijena **suep-: *sup-* »schwingend werfen, schleudern, ausschütten«. Prijevoj **sųep-* nalazi se još u stcslav. *svetiti se* u prvobitnom značenju »agitare«. Praslav. prijevoju **síp-* odgovara lat. *supare,* »werfen«, *dissipare* »zerstreuen«.

Lit.: ARj 2, 698. 4, 120. 7, 604. 668.. 8, 559. 9, 197. 15, 46-50. *П, 23. Elezović ï, 227. 2,* 38. 44. 109. 227. Bělic, *Príroda* 301. Jeretov, *NJ* 3, 58. *Tentar, JF* 5, 214. *Miklošič* 334. *Holub-Kopečný* 365. *Bruckner* 524. *Mladenov* 581. *Trautmann* 293. *Tiktin* 1329. Kadlec, *Sborník věd právních a státních 22,* 294. si. (cf. *IJb* 9, 221). *Boisacq** 526. 1006. Lorentz, *IP* 8, 91. Osten-Säcken, *IF* 33, 204. Štrekelj, *ASPh* 28, 485.

šípati[2], *šíp am* pored *sípljem* impf. (Orahovica, Slavonija), na *-iti sipiti, -im* (Habdelić) prema pf. *sipnuti, -em* (Niš, Srbija) »1° teško disati«, *osīpnut, -sípnem* pf. (Kosmet) »2° promuknuti«, stcslav. *osipncti* »raucescere«. Postverbal *sip* m »naduha, nedüa (ŽK)«. Pridjevi na *-av sipav,* poimeničen na *-ьc sipavac,* gen. *-vca* »zadušljivac (konj)« prema f *sipavica.* Ovamo možda (prema zvuku što ga čini) *sipavac* (Šloser) »kornjaš anoplus« = na *-ljiv sipljiv* (Vuk) »asthmaticus« (bug. *sipliv), sipljaiv* (Vuk). Apstraktum na *-и/a sipnja* f (Varoš, Slavonija) »asthma«. Hipokoristik *sipo* m (Mostar) »koji ima sipnju«. Na onomatopejske sufikse *-of. sípot* m, pl. *sipati* (Otok, Slavonija) »sipnja«, pridjev značenja 2° *sipotljiv* (Voltiđi) »vaporoso«, na *-ut siputi* m pl., odatle pridjev *sipùtljiv* (Banija), poimeničen na *-ьc siputljivac,* gen. *-vca, siputljivost, siputati, siputanje* (Belostenec), na *-etljiv sipetljiv* (Lika). Onomatopeja je sveslav. i praslav., u prasrodstvu s lat. *sibilo,* tj. od ie. korijena **suei-,* kojim se oponaša zvuk disanja, zviždanja. Postoji i sa onomatopejskirn glagolskim sufiksom *-tati siptati* (o zrnju, iz puške), *-lati siplati, -a* impf. (Dalmacija, Pavlinović). V. i *sopiti, sapa.*

Lit.: ARj 15, 46-50. *Elezović 2,* 38. *Miklošič* 296. *Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 492. *Mladenov* 581. *WP 2,* 517.

sípiti, -í impf. (Vuk) (subjekt *kiša,* štokavski i čakavski; hrv.-kajk. nepoznat; Otok, Slavonija; Crna Gora) »curiti, daždjeti«. Uporedenje sa *šííiti, šíší* (Podgorica) i *šišuljati* istog značenja upućuje na onomatopejsko podrijetlo. Upoređuje se i sa ags. *sipam,* srvnjem. *sifen* »stillare« (Matzenauer) itd., te se svodi na ie. korijen **seip-* »ausgiessen«, što nije nužno ako se uzme onomatopejsko podrijetlo. Može se uporedivati i sa gr. ὕει »kiši, dažđi« < ie.

*seu- »daždjeti, curiti«. U tom slučaju pretpostavlja se proširenje osnove sa *ρ* i prijevoj **sup-.*

Lit · *ARj* 15, 49. *Miklósié* 296. Matzenauer, *LF* 20, 2. Wood, *IF 22,* 153. *WP 2,* 467 469. *Boisacq*[3] 987.

sir m (14. v., Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *зугъ* »caseus«. Pridjev na *-ъn* > *-an sírni* (~α *kaca,* Vuk), *sírnã* (ili *bijela) nedjelja* = *sírna nedêlja* (Kosmet) »posljednja nedjelja mesojeda prije Časnog posta, gr. τυρινή = ἑβδομάς της τυρινής,υρΟΓ. rum. *collegi;* na *-ast sirast.* Poimeničen na *-jak sirnjah* (Budinšćina, Konjšćina, Martijanec) »ptica sitta europaea caesia«, koje se glas čuje kao *sir;* na *-jača sirnjača* f (ŽKU) »1° košara, Ijesa za sušenje sira, 2° pita«, na *-ica sirnica* f »1° mjesto gdje se drži sir, 2° tvorilo za sir, 3° pita« = na *-ik simik,* na *-jaja sirnjaja* f (Srijem) »gljiva koja se sirova jede«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac s'irac,* gen. *sirca* m (Vuk, Istra) »1° gruda sira, 2° (.metafora) kruška, 3° (Privlaka, Komletinci) vrsta momačke igre«, na *-bk* > *-ák sírok,* gen. *-rka* (hipokoristik kao *darak),* na *-ič sirić* (Istra), na *-čii slrčić* (Vuk). Na *-ar sirãr,* gen. *-ara* m prema f *sirarica,* s apstraktumom *sirarstvo.* Na *-ovaca* (prema *makovača) sirovača* »pita sa sirom«. Važan termin: *sira* f = *sirutka* (ŽK, J. S. Reljković, Bosna, Slavonija, Banat) = *sirotka* (Šušnjevo Selo) = *sjerutka* (pseudojekavizam) = u prijevoju *suroti* f (Vrbnik) = *surotva* (Zoranie, Krk, Istra) = *sürutka* f (glede sufiksa upor. *šeputkd),* pridjev *sirutkov* (-—o *mlijeko).* Deminutiv *siručica* (Vinkovci) = (prijevoj) *suručica* »biljka spiraea filipendula«. Odatle denominal *prosuručiti se* (subjekt *mlijeko').* Složenice *suzbijalo* m »dokono čeljade«, *siropust* m »Käsefasten (usp. rus. *syropustie)«,* s pridjevom *siropustan, muktesir* (Turska Hrvatska) »sir koji ostaje nakon što je sirutka istekla«. Prvi dio *mukte* (v.). Denominal na *-iti siriti se, -í (na-, o-, sa-, u-}.* Na *-enje sirenje* n (14. i 15. v., Vuk, Valjevska nahija, srpske listine, Vetranie, Marin Držić, Varoš, Slavonija, Dubrovnik, Babina Greda) »1° sir koji se prodaje na mijehove, 2° sir spremljen za zimu«. Na *-ište ariste* n (Vuk) »coagulum«, odatle pridjev na *-ъn* > *-an sirutan,* koji se poimeničuje na *-nica sirišnica* (Riječka nahija) »sprava za sirenje«, na *-njak sirišnjak* »1° sud sa sirištem, 2° trava lunaria minore«. Na *-ara sirištara* »biljka gentiana cruciata«. Na -if *siriš* m = deminutiv *sirišca* »trava angelica domestica«. Riječ *sir* kao termin za mliječni produkt nastala je iz ie. pridjeva **suros,* koji je značio »kiseo, slan«, koji se u tom značenju očuvao u stvnjem. *sur,* nvnjem. *sauer.* U metaforickom značenju očuvao se i u slavinama proširen pridjevskim sufiksom *-ov: sirov* i u prijevoju *surov* = *sirov (na-}* = (pseudojekavizam) *sjerov* »prijesan, nekuhan, nesušen (protivno *suh}i, surov* »neotesan, grub« = hrv.-kajk. *sirov.* Poimeničenje na *-ьc* > *-ac sirovac,* gen. *-vca* »1° mast (< lat. *muştum)* što curi iz grožđa prije gnječenja« = *sirovac* »2° tvrda jabuka, 3° toponim«, na *-anjka sirovanjka* = *sirovinjka* »gljiva Bratling«, na *-ica siròvica* f (Vuk), na *-ina sirovina* »1° sirovo drvo, 2° Rohprodukt, 3° prezime«, na *-ost sirovost, surovost.* Denominal na *-eti* inhoativ *sirovjeti, -im,* na *-iti siroviti, -im* (faktitiv). Samoglasnik *ì* je nastao iz jery-a < ie. и, upor. stcslav. *syrъ,* češ. *sýr, syrový,* polj. *ser,* ruš. *syroj, Á uu surov* od ie. dvoglasa *ou,* ie. **souros.* Upor. stisl. *saurr* »feuchte Erde«. Baltičke su paralele potpune: lit. *súris* »sir«, *suras* »slan«, lot. *sûrs* »papren«. U praslav. *sur-* nastalo je od ie. dvoglasa *эй* ili *ou.* Razlika između *surutka* i češ. *syrovátka* itd., osniva se na unošenju pridjeva *sirov* mjesto *sur-.* Druga je izvedenica poimeničenje. Arb. paralelu *hire* posudiše na istoku *hira.*

Lit.: ARj 7, 611. 15, 50-68. *Elezović 2,* 227. 229. 542. Vuković, *SDZb* 10, 403. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Miklošič* 335. *Holub-Kopečný* 366. *Bruckner 526. WP* 2, 513. *Tratumann* 293. *Mladenov* 581. Pedersen, *IF* 5, 59. 36, 277. Kretschmer, *Gbtta* 14, 98. Vaillant, *BSLP* 29, 40. sl. (cf. *IJb* 14, 270). Baric, *Alb.* 1, 28. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI* 6, 271). 75, 148. (cf. *IJb* 8, 198). Jokl, *Unt.* 273. Janko, *WuS* 1, 97. Loewenthal, *ASPh 9,* 187. *GM* 152. *Boisacq*[3] 846.

sirada f (Vuk) »plavetan gajtan kojim se optaču seljačke haljine«. Denominál na *-iti uraditi, -im* impf. (Vuk) *(o-}.* Turcizam arapskog podrijetla (ár. *sirat).*

Lit.: ARj 15, 51.

sirce n (Vrbnik) »plod od crvenog sljeza«.

Lit.: ARj 15, 52.

sirce, gen. *-eta* n (Vuk, Otok, Slavonija, Srbija) = *sirce* (Kosmet) = *sirke* (.Kralje, Turska Hrvatska) = *sircet* m (BiH, Bella) »ocat, kvasina, jësij (ŽK)«. Pridjev na *-ъn* > *-an sirćetan* (J. S. Reljković). Na *-äna* < perz. *hane sirćetana* f — na *-ara sirćetara.* Na *-ar sirćetar,* na *-ara sirćetara* f »ostenica, musca mosillus cellarius«. Denominál na *-iti sìrcetiti (se), -im* impf, *(u-)* »octiti«. Turcizam (tur. *sirke')*

Lit.: ARj 15, 52-55. *Elezović* 2, 230. 395.

sirena f (Vetranie, Kavanjin, Zrinski, latinizam) = *sirina (Starine* 23, 73, grecizam). Od kslat. *Sirena* < gr. Σειρήν > lat. *Sirēn(a),* gen. *-enis.* Ovamo i *serena* (15 — 17. v., Vetrame, Ivančićev zbornik) = *se-* »isto« < sttosk. i mlet. *serena.*

Lit.: ARj 14, 864. 15, 53. *Prati* 912.

siriđžik m (Vuk) = *saradžik* (Bosna) »bjelilo za lice«. [Od tur. *sıraca* < perz. *siraga].*

Lit.: ARj 15, 53. *Škaljiŕ* 567.

sirijđae f (Šulek, Popović) »vrsta gljiva«.

Lit.: ARj 15, 54.

sirnijamli m pl. (Alefcsandrida; upravo: *sir'niam'K)* »trube koje imaju 3 tisuće piskov, kojih su glasovi različiti«.

Lit.: Starine 3, 322. *Gì SUD 9,* 140.

siròp m = *sirup — (s > š") sirup* (Mikalja, Habdelić, Belostenec, zapadne strane), deminutiv na *-ić siropić* (Istra), *šaropić* (Božava, *a* nejasno) »sciroppo«. Evropski (internacionalni) arabizam: fr., njem. *Sirop,* lat. *syropus, sirupus,* tal. *s(c)iroppo,* od ar. *šarah* »piće« preko srednjovjekovne farmacije. Varijanta *šurup* m (Bosna) je balkanski turcizam (tur. *şurup* < ar. deminutiv juré) arapskog podrijetla: cine. *şurup.* V. *šerbet.*

Lit.: ARj 15, 61. 67. 17, 632. Cronia, *ID* 6, 121. *REW** 7594b. 7675. *Lokotsch* 1838. *Prati* 886. *Pascu 2,* 166., br. 1020.

sirota f (14. v., Vuk i drugi leksikografi) — *sjerota* (1520, Martić, pseudojekavizam) »1° orphanus, 2° pauper (i pren.)«, sveslav. i praslav. apstraktum, koji je postao konkrétum za muško i žensko lice (upor. *sluga* i tal. *podestà* »načelnik« < lat. *patęstas}.* Obrazovan je s pomoću sufiksa *-ota* (v. tip *dobrota)* od ie., praslav., stcslav. pridjeva *згеъ* »orbus«, koji još živi u 13. i 14. v. u značenju »sirotan«, u češ. *siry* i rus. *siryj.* U hrv.-srp. je propao zbog homonimije sa *sir* (v.). Poimeničuje se na *-ák,* stcslav. *sirakb,* na búg. *-íja siračija.* Ta izvedenica postoji u hrv.-srp. kao arhaizam i u *sirak,* gen. *-aka* (Vuk, Dalmacija, Riječka nahija, Paštrović, Njegoš, kao i 13. i 14. v.) »sluga, miser«, deminutiv na *-ić siročić* (također prezime). Rumunji je posudiše *sărac, sărăcie,* odatle na hipokoristički sufiks *-man* (tip *Radmari)* rum. *sărman,* u ukr. sa dva hipokoristička sufiksa *-oh* (upor. češ. *kmoch* od *kmotr* < *commater)* i *-man syrochman.* Od tog konglutiniranog sufiksa nastade stcslav. i hrv.-srp. štokavsko *siromah* m prema f *siromaha,* gen. *-hi* (Istra, 15. v.) = *sirama* (Kosmet) »potrebnik, ubogać« = *siromasi* (Lastovo) = (pseudojekavizam) *sjeròmah* = hrv.-kajk. *siromâk,* gen. *-aka* (ŽK). Brojne hrv.-srp. izvedenice prave se od *sirota* i *siromah.* Od *sirota:* pridjevi *sirot, sirota* (~o *dijete,* Kosmet) = na *-ъn sirotan,, siratna* (Vuk, Vinkovci), na *-ski sirotskí.* Deminutiv na -SA *sirôtok* = *sirotek,* na *-če siroče* n, pl. *siročići,* prema f na *-ica sirotica,* odatle na *-ik siročik* m (Zaplanje, Leskovačko, Srbija), kol. na *-od siročad,* gen. *-i f,* na *-inja* (upor. *bosotinja) siratinja f (Vuk),* s pridjevom na *-ski sirotinjski,* apstraktum *sirotinjstvo.* Hipokoristik na *-an sirotan,* gen. *-ana* (Vuk, Otok, Slavonija), s deminutivom na *-če sirotanče,* gen. *-eta,* s pridjevom *sirotanov.* Augmentativ na *-ina sıratına f* (Istra) »femina misera« prema *sirotina.* Na *-ište sirotište* »Waiserhaus« (neologizam). Denominali na *-éti osirotet* (Kosmet), na *-iti sirotiti se, -im (o-),* na *-ovati sirotòvati, -ôtujem* impf. (Vuk). Od *siromah* (koji je postojao i u hrv.-kaik./kako pokazuju izvedenice) : pridievi na *-ъn* > *-an siromašan* (hrv.-kajk.) »ubog«, na *-ov siromahov* = *siromakov* (ŽK), na *-bski siromaški* (16. v.), poimeničen *siromaška f* (Istra), s apstraktumom na *-ina siròmaština* »zlopata« = *siromašić* (Bella). Odatle na kol. *-jad siromašćad* f. Deminutivi na *-ьc* > *-ac siromašac,* na *-e siromaše* n, prema f na *-ica siromašica,* na *-ić siromašič,* na *-bk siromašak,* gen. *-ika,* s pridjevom *siromaškov.* Augmentativ na *-ina siromašina* m »mot de commisération«. Kolektivi na *-lo siramas* f, na *-jad siromašad f.* Na *-luk siromašluk* m = na *-stvo siromaštvo* (Vuk) = *sjeromaštvo* (pseudojekavizam). Denominal *osiromašiti, -im.* Baltičke su paralele za praslav. pridjev *siru* lit. *šeirys* »udovac« prema f *Seire* »udovica«; avesta *sae* »verwaist«. To je ie. izvedenica **kheiros,* obrazovana s pomoću sufiksa *-r* (v. *dobar}* od **khei-* »nedostajati«, koja se nalazi u sanskrtu *jahati* (3. 1. sing.) »napušta«, avesta *zazãmí* »otpuštam«, gr. χῆρος »verwaist«, lat. *hērēs,* gen. *herēdis* (složenica **ghero* + *ē-do)* »das verwaiste Gut an sich nehmend, baštinik«.

Lit.: ARj 15, 51-65. 165. *Elezovič 2,* 38. 229. Oblak, *ASPh* 16, § 32. *Miklošič 296. Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 489. *Mladenov* 581. *WP* 1, 543. *Brugmann* II, 2, 353. Zupitza, *KZ* 37, 388. Pedersen, *KZ* 38, 391 (cf. *AnzIF* 21, 78). 40, 173-181 (cf. *AnzIF* 24, 44). 21, 78. Pascu, *AR 6,* 212 (cf. *IJb* 10, 180). Bartholomae, *[F* 11, 138. Miller, *ÍF* 21, 332. Uhlenbeck, *IF* 17, 95. Lohmann, *KZ* 58, 208. Nitsch, *RSl* 1, 22.

Sisak, gen. *-ska* m (16. v., Vuk) = *Šišek,* •*v Šiške* (hrv.-kajk-, Belostenec, Vramec, prema tome njem. *Sissek* i madž. *Sziszek),* toponim, etnik na *-janin Siščanin, Siščani* m pl. (selo, bjelovarski kotar), pridjev na *-bski sisački* (1567). Lat. *Siscia,* predrimski toponim keltskog podrijetla, vjerojatno femininum od keltskog ličnog imena *Siscius* (upor. u Galiji *Sisciacum).* Taj toponim zamijenio je stariji predkeltski *Segestica,* naziv utvrđenja na otoku što ga čine Kupa, Odra i Sava. Taj se naziv očuvao i kod nas u narodu u raznim grafijama, koje treba čitati *Sitec. Segestica* je pridjevska izvedenica (možda gr. -ικός) od *Segesta,* koje se opetuje na Siciliji *(Segesta* — "Εγεστα, utemeljena od Elima, koji dođoše iz Male Azije ili Fokide), u Liguriji *(Segesta > Sestri)* i u Hispaniji i odnose se vjerojatno na kretanje Maloazijaca (upor. Etruské) na evropski zapad. Dočetak *-esta* uporeduje Bertoldi s etruščansko-lat. *finestra, genėsią* (v. *brnistra), lepesta. Sisak* pretpostavlja izgovor **Siskia* u panonsko-lat. 7. v. (upor. gót. *faskja, biz.* φασκιά, arb. *fashkë,* ar. *fasqija; faska,* Logudoro, Sardinija, < lat. *fascia,* od *faseis).*

Lit.: ARj 15, 69. Skok, *ZRPh* 36, 659., br. br. 21. 54, 210. Isti, *IG* 3, 32-35. Isti, *Quatrième congrès* vol. 2, 498—499. Alessio, *Onomastica 2,* 192. Bertoldi, *ZRPh* 37, 153. Bošnjak, *GGD* 15, 37. *REW*[3] 3208.

sisati, *-ãm* pored *-Km* impf. (16. v., Vuk, Kosmet) *(iz-, ispo-, na-, po-, za-),* sveslav. i praslav. **s.ys-* »sugere«. Pridjev na *-av sisav* (Stulić), poimeničen na *-ьc > -ac sisavac,* gen. *-avca* m (Lika) »1° (metafora, pejorativna) činovnik, 2° ptica, 3° kraosac« prema f na *-ica sisavica* »1° žaba, 2° riba echeneis remora«, na *-ka sisavka* »kraosac«. Na *-ar sisar — sisavac* (Šulek, Pančić). Na *-ance sisānče, -eta* n (Srbija, Levač — Temnić, Orahovica) = sz'šče n (Vuk, Srijem) »odojak, odojče, prase koje još sisa«. Postverbal, koji je postao konkrétum *sisa* f (Vuk, Kosmet) »dojka«, odatle pridjevi na *-ast sïsast* = na *-at sisat* (Slavonija). Deminutivi na *-ica s'isica,* na *-ič sisić,* na *-ka siska* f (Brod na Kupi) -ma vimenu krave onaj dio kroz koji se muze mlijeko«. Augmentativ na *-ina sisina, sisètina* (Vuk), na *-urina sisurina,* na *-ura sisura.* Hipokoristici *sika* f = srsa = na *-tk sisak,* gen. *-ska* m »cijev na kanti, nosač«. Na *-aï sisač* (Šulek, Pančić) = *sisalac,* gen. *-oca* pored *sisaoc* m (18. v.) prema f *sisalica.* Na *-oca sisača* f (Levač — Temnić) »trava koja se bere na Biljni petak«. Na *-alo sisalo* n = *sisalje* (19. v.) = *sisaljka* (Vuk). Na *-otina sisotina* f (narodna pjesma) f »muško u mladog živinčeta«. Složenica *sisokravac,* gen. *-avca* m »zmija elaphe longissima« nastala preinačenjem *kravosac* (v.), riječi koja je postala slabo razumljiva. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, upor. stcslav. sisari, polj. *sysać.* U istom značenju postoji prijevojni oblik a mjesto jery-a, koji je ispao: stcslav. *sbsati* > rus. sosar» > *sasati, -am, -em, posasat* (Mošćenica) = (sa -słs- > -s-) > *sãli, sem* (Vuk), *sišem* (Foča) impf. *(iza-, ispo-, na-, po-, popo-), posât, pose* (Crmnica) = *sati, șasen* (Vodice), koji se ne govori u književnom i saobraćajnom jeziku; u narječjima je stezanje -sas- > -s- uklonjeno disimilacijom *s — s > s — c: scat, sein* (Cres, slov., hrv.-kajk., Zagorje, Međumurje), bez stezanja i sa ъ > ou sasuz' (18. v.) i u pf. *samuti, -ēru* (15—18. v., Bosna, Slavonija) *(iz-, na-)* kao i u prezentu *șasen* (Vodice) = *șasem* (Fužine); u part. prez. akt. *sasući* (Alberti), sás, gen. sasa m (Istra) = sasa »sisa«, *preza ssą* (Marulić), upor. stcslav. sass, slov. *ses,* deminutiv sasāc, gen. șasea (13. v.) = sasec, pl. sascz' (Istra) = *sesec* (Vitezović), na -a& *sasak,* gen. *-ska* f »1° sisanče (Pavlinović), 2° grožđe koje ima bijelo duguljasto tvrdo zrnce (Pavlinović)«, na *-ujka sàsíljka* (Bribir) »trava što je tobože zmije šašu«. U složenicama je i srsбc dao *sac,* gen. sca: *kravosac* pored *kraosac,* gen. -sca m »zmija« pored turciziranoga *kroosalija* f, na -z'ca *kra^osica.·* Deminutiv *sesçe* n (Vrbnik) »sisa«, *šaščić* (Istra) »mala bradavica od sise«. Glagoli sjysaíz *isisati* onomatopeiziraju se zamjenom s > *c: cicati, -ãm* (ŽK), *cica* (ŽK, 16. v., Zoranić, Jačke, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk., Lika K) »1° dojka, 2° (metafora) čutura (Crna Gora), 3° zaobljen kamen«, na -afe *cicák,* gen. *-cha* (Vitezović). Isto i kod sas-: hrv.-kajk. cěcařz (s-), na *-zk cecek,* gen. *-cka* »sisa«. Daničić uporeduje i *cee* »neko grožđe u kajkavaca«. Upor. onomatopeju koja pripada djetinjem govoru: íz-íz, rom. *titia,* tal. *zizza,* njem. *Zitze,* rum. *fifa,* arb. *cice* pored *thithë,* bug. cz'ca, ngr. τσιτσίν. le. je korijen, koji pripada također djetinjem govoru, **seu-* »sok, mokar«, prijevoj **su-,* *su- proširen formantom s (slavine), *k:* lat. *sūcus,* njem. *saugen.* U toj onomatopeji mijenja se i vokal *i > u: cucat* (čak., češ.).

Lží.: *ARj* 3, 855. 4, 120. 7, 605. 611. 14, 653-57. 662-64. 694. 15, 68-72. *Elezović 2,* 230. Ribarić, *SDZb 9,* 189. Miletić, *SDZb 9,* 368. *ZbNŽ* 5, 75. Tentor, JF 5, 203. *Miklo-Ш* 334. *Holub-Kopečný* 87. 327. 348. *Bruckner* 511. *ZSPh 2,* 307. *Mlađenov* 581. Vasmer, *RSl 2,* 28. *WP* 2, 469. *Tiktin* 1611. Schulze, *Aufsätze E. Kühn* 193-197. (cf. *IJb* 5, 69. *RSl* 8, 302). Jokl, *Slaoia* 13, 325. Prusik,

Krok (cf. *AnzIF 4,* 143). Wood, *IF 22,* 156. Domaschke, *Jber RI* 21-25, 65 (cf. *IJb* 9, 67). *GM* 90. íCZ 56. 204. *Boísacf* 999.

sisobaka f »riba Jadranskog mora petromyzon marinus, paklara«.

Lit.: ARj 15, 72.

sistema f (Daničić, istočni krajevi), od gr. σύστημα, gen. -ατός = *sistem* m (zapad, prema njem.), pridjev *sistematićki* < lat. na *-icus* < gr. -ικός συστηματικός, proširen na *-bsk;* denominai na *-iz-irati sistemizirati, -mizīrām* (1853), danas *sistematizirati, -tizīrām,* uz *sistematizovati, -ujem,* jednom *sistemovati, -ujem.*

Lit.: ARj 15, 72-3.

sit (13. v., Vuk) (n«-), pridjev sveslav. i praslav. sjyía, »satt, satullus (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Proširen na *-ьn > -an sitan, sitna* pored *sitana* (protivno *gladan,* narodna pjesma, pripovijetka; Ljubiša, Crna Gora, upor. rus. *sytnyj* »hranjiv«; *sitan toga putovanja,* Grbalj; zbog homonimije sa *sitan* »neznatan« nije ušao u književni i saobraćajni jezik), na *-zk sitak, f sitka* »zasitan«. Apstrakti na *-ina sítina,* na *-ost sltost (ne-'),* na *-oca sitoća,* na *-ošća* (upor. *milošta) sitošća.* Prilozi *dosita* (uz *jesti)* prema *dôsta, zadôsta* (Kosmet) pored *dosti* (14. v.), *zadosti, dosti puta* (narodna pjesma), »fr. assez < lat. *ad satis«.* Upor. stcslav. *do syti »dl* κόρον«, sa sinkopom od *-i-,* koja podsjeća na rum. sinkopu *ă* u *destul* < lat. *de satullu,* ali se ta može objasniti i unakrštavanjem latinske sintagme sa slav. glagolom *dosta(ja)ti* »sufflcere«. Upor. takovu sinkopu u prilogu *zaldo* pored *žalu* (Crmnica) »zaludu«. Sinkopa *dosta* može se tumačiti prijevojem ;y : a; *-sta* pored *-ști* su genitivi, prvi po deklinaciji *o,* drugi po deklinaciji *i.* Upor. *riesīt,* gen. *-i* = *nèsitõst.* Dočeci *-a, -i* shvaćaju se od jezične svijesti kao deikse pa se u narječju odbacuju: *döst* (ŽK), *zadost* (ŽK), *dostakrāt* (17. i 18. v., *krat* je stari genitiv plurala) pored *dostkrat,* upor. češ. *dost, poll. došć.* Nesinkopirano *dosit* (14. v.). Od sinkope apstraktum *dostīna* (Kosmet) »priličan, dovoljan broj«. Denominal na *-iti sítiti, -im* impf. (16. v.) *(na-, za-) = sítit se* (Kosmet) »uživati u tuđem zlu«, na *-ati nasitati, -am.* Odatle pridjevi *zasitan (ne-), nenasilan;* poimeničenja : *nenāsit,* gen. *-anta* (Kosmet) »proždrljivac«, *nenasilnih* m prema f *nenāsitnica,* n *nenásilníce; nenosit* m (Gundulić, Đordić) = *nesit* (Míkalja, Bella, Stulić) = *nesič* (Pavlinović, sa *-ît > -ič* kao u *Velebíc)* »pelikan, gem«, pored *nejāsit* m = *najaset = najasil* (Stulić) = *najazet = najazit* (Alberti, Vitaljić u prijevodu psalama; *z* od unakrštenja sa *jaziti),* iz ruskog *nejasytb* f = (10. St.) σκλαβινιστί νεασήτ (s prefiksom *ja- < jį-* od *jeti,* koji dolazi u ruskom antroponimu *Javoloďí)* »(upravo) životinja koja ne uzimlje sitost«. Poimeničeni part. perf. pas. : *nasićenik (ne-), nasićenost (ne-).* Iterativ na *-a—sičati (se), -am,* na *-va- -sićavati, -neāvām,* samo s prefiksima *na-, za-.* Samoglasnik *ť* je nastao od jery-a, upor. stcslav. *sytb,* češ. *sytý, pol), syt,* rus. *sytyj.* Prilog *došli* pretpostavlja postojanje stcslav. *sytb,* gen. *syti* »sitost« i u hrv.-srp. prema pridjevu *sytb.* Sinkopa *dosta, dosti* pretpostavlja postojanje prijevoja u imenici **sUb* f pored pridjeva *ssia. Kao dokaz za postojanje tog prijevoja služi i svatovski termin *nadoslaćilo =* nastačilo* m (Istra) »svatovski starješina«, od *nastačiti = nadostačiti, -im* (Vuk, Osijek) »dobro nabaviti«. Postoji još sa krivim *ć* mjesto *č stacilo* m, u istom značenju, u Belostenca *stačilo,* u Fortisa *stačeo,* Lovrića *stáčel.* Zatim *sat: sit meda* (Belostenec) = *sita* f (Vuk) »vrsta meda, samotok, med bez saća«. Madžari posudiše *paszita* »Taufschmaus« < slov. *pasita* »isto«. U pogledu osnovnog samoglasa *y* prema ъ u slavinama nema potpune suglasnosti ni s baltičkim ni s ostalim ie. jezicima: lit. *sótis* je osnova na *ť* kao stcslav. *sytb,* ali je samoglas ō < ie. α kao i u pridjevu sõras »syts«. Isti je samoglas u gr. άαται »zasićuje se«, lat. *satis, satullus, satur* (odatle internacionalne riječi *saturirati, satira < lanx satura),* stir, *sãith,* got. *sops,* nvnjem. *sall,* prema sankrtu *si* u *á-si-nvan* »nezasitan«, koje pretpostavlja ie. korijen sa- kao i gr. ααтоς pored *sa-* u ostalim ie. jezicima. Mora se prema tome uzeti da je ie. э (sva) bio zastupljen ü praslav. sa a, odatle prijevojem duljenja *ы (y).*

Lit.: ARj 2, 670. 679. 681. 6, 867. 7, 367. 611. 923. 8, 64. 15, 73-88. *Elezović l,* 146. 457. 2, 230. Miletić, *SDZb 9,* 388. *Miklósié* 336. *Holub-Kopeíný 366. Bruckner* 94. 429. 528. *KZ 46,* 213. *Mlađenov* 582. *WP-2,* 444. Iljinski, *ASPh* 28, 460-461. Osten-Säcken, *IF* 33, 256. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340 (cf. *AnzIF* 25, 65). Trautmann, *Lb GR* 98-99. (cf. *RSI* 6, 342). Hirt, *PBB* 23, 338-339. Vaillant, *Mel. Mosse,* 1959. *Mažuranić 56* (dodaci). Stojković, *ZbNŽ* 27, 82-84.

sita f (16. v.. Vuk) = *sit,* gen. *-i* f (sjeverni krajevi Hrvatske) »1° juncus > žuka, žukva, blura = brula (v.), vaoga, šaš, ševar, rogoz, 2° toponim«, *sit,* gen. *-i* »3° mreža, zamka (2 pisca 17. v.)«, slov. sít m, tako i češ., rus. pored *sitb* i *sita,* praslav. Pridjevi na *-ьn > -an*

sitan »rogozan« zbog homonimije sa *sitan* od *sit* (v.) i *sitan* (v.) »neznatan« nije se održao u jeziku; sa dvostrukim pridjevskim sufiksom *-nen* < *-ъn* + *-en* (upór. *mesnen,* ŽK) *sitnen* samo 1871. u službenom govoru; põimeničenja *silnik* »1° sitište, 2° toponim«, na *-ica Sitnica* (hidronim i oronim, desni pritok Ibra), na *-ina siinina* »pleter«, na *-ov sitov* (Mikalja), poimeničen na *-ača sitovača* (Poljica) »sprava od site za procjeđivanje«, na *-ica Sitovica* (toponim). *Šitovo, Sitovnik, Sitovnjak* (toponimi), na *-ovit sitovit* (Šulek), na *-ost sitast.* Deminutiv na *-će *sitbce* > *síce* »Seil«. Na *-aca sitače* (Šulekov termin za botanički *juncaceae).* Na *-ika sitika* (Mačkovac na Savi) »kao pluto na udičine niti, koje drži da udica ne potone sasvim«. Na *-ina sítina,* na *-ьc* > *-ac sitinac* = na *-ište sitište,* kol. *sitje* (također toponim) = *siće* (Mikalja) »1° bunčevje, 2° toponim (Donja Tuzla, Rab)«, odatle *SUac* (Rab). Izvedenica je s pomoću formantą *t* ie. korijena **sei-, *s3İ-, *sī-, *sì-* »vezati, remen, konopac«. S istim sufiksom ali drugim prijevojem nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *sieti,* lot. *siet* »vezati«, lit. *sietas, saitas* »negve«, *pasaitas* »konopac«, lot. *sēta* »ograda, Bauernhof«, sanskr. *setu-* »negve«, avesta *hāētu* »jaz«, lat. *saeta* »čekinja«, njem. *Saite.* Prvobitno značenje »vezati« vidi se još u izvedenici na *-dio* (sufiks za oruđa) polj. *sidlo* = rus. *silo* »Schlinge«, koja se nije očuvala u hrv.-srp. Prema tome je *sita* označivala prvobitno »materijal za vezanje«, specijaliziran na biljku koja je za to služila (sinegdoha). To odgovara kulturnom značenju u upotrebi predmeta.

Lit.: ARj 14, 902. 15, 75. 79–88. *Mažuranić* 1311. *Miklošič 295. Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 487. *WP 2,* 464. *Vasmer 2,* 624.

sitan, f *sitna* (15. v., Vuk, Kosmet), bug. i sva tri ruska govora, praslav. pridjev na *-ъn* > *-an,* »1° malen, droban (protivno *krupan), 2°* dosadan (hrv.-kajk., Zagreb, Samobor), 3° toponim (u ž. i sr. r. i zajedno s apelativom *mjesto, šuma, gaf)«,* deminutivira se na *-jahan sićahan, sićahna* = (stezanjem *aha* > *a) sićan, sićana,* s dva sufiksa *-zk* Ч—*tk* > *-čak sitačak, sitačka* (Kosmet), na *-uljav sitnùljav,* na *-jušbnb sićušan,* na *-jahbm sićašan, sićušna,* na *-jurav sićurav* (Vinkovci i okolica) »vrlo sitan«. Poimeničuje se na *-ica: sitnica* pored *sitnica,* deminutiv *sitničica,* pridjev na *-jav sitničav,* na *-jar sitničar* »1° bakal, 2° cjepidlaka, 3° prezime«, pridjev na *-ski sitničārskī,* na *-jarija sitničarija,* na *-stvo sitničarstvo,* na *-ež sitnež* m »1° male stvari, 2° mala djeca (Dobro Selo)«, na *-iš sitniš* = *sitnīž* »sitan novac« = *sitnežḷ-až.* Na *-arija sitnàrija* (Vuk) »sitnica«. Augmentativ na *-jur sitnjūr* (Poljica) »veoma sitan snijeg«, na *-uriia sitnurija* (Varoš, Otok, Slavonija, Nevesinje, Hercegovina, Srbija). Apstraktum na *-ina sitnina* (Vuk). Složenice *sitnògorica* f (Vuk), pridjev *sitnòklas.* Denominal *sitniti, -im (iz-)* — *simit* (Kosmet) impf, »drobiti, mrviti«. Prilozi *nasitno* (Piva-Drobnjak), *ûsitno* (Kosmet). Odbacivanjem pridjevskog sufiksa *-ъn síta,* gen. *site* (Kosmet) »sitnež, sitna djeca«. Od korijena *si-,* od kojeg je i *sito.* Prvobitno je značenje »što je prošlo kroz sito, prosijan«. Upor. i rus. *sitnyj* »gesiebt«, koje je očuvalo semantičku vezu sa *sito,* a hrv.-srp. i bugarski nije.

Lit.: ARj 3, 869. 14, 902-3. 15, 75-85. Vuković, *SDZb* 10, 393. *Elezović* 2, 230. *Miklo'sič* 296. *Mladenov* 581.

sito n (Vuk, uz *gusto, često; izraz biti na situ i rešetu;* Buzet, Sovinjsko polje, Kosmet), sveslav. i praslav. »cribrum«. Pridjev na *-ost sitast.* Deminutivi na *-će síce* n (ŽK, Belostenec) »za mlijeko«, na dvostruk sufiks *-asce* < *-ьc* + *-ъce sitašce,* na *-ance* (upór. *mjestance) sitãnce,* na *-ica sitica* (Istra). Na *-ar sitar* m (također prezime), s pridjevom *sitarski* prema f na *-ica sitarica* = na *-ka sitarka, sitarica* »marama za ogrtanje«. Na *-arnica sitarnica* = *sitarija* (također toponim), na *-stvo sitarstvo.* Na *-nica sitnica* — na *-ka sitka* f (Rab, Kralje, Bosna) »sito sa napetom mrežom od konjske dlake«. Denominal na *-ati sitati,* -õrn »sijati kroz sito« > madž. *szitáim, sitkovanje* (od nepotvrđenog *sukovati)* »ručni rad na mrežotini, podnjak, filet, kraj«. Praslavenska je izvedenica od istog korijena od kojeg je *sijati* < stcslav. *sějati* s pomoću formantą *-to,* kao i lit. *sietas,* lit. *sijoju, sijoti.* Značenje »cribler« od osnove *sz'-* očuvalo se kod glagola *sijati* (v.) samo u vezi s prefiksom *iz-, pre-, pro-,* iterativ *-sijevati,* s istim prefiksima. Ie. korijen **sêia-* / **s(i)ıa-.* Riječ *sito* je kulturna riječ koju posudiše Madžari *szita,* Rumunji *sită,* Arbanasi *site* i Novogrci σίτα.

Lit.: ARj 15, 79-87. *Elezović 2,* 231. *Holub-Kopečny* 332. *Bruckner* 493. *Mladenov* 582. *WP 2,* 459. *Boisacq** 374. *GM* 385. Wijk, *IF* 20, 342. *Boisacq*[3] 315.

siv (16. v., Vuk) = *sîv, f siva* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev »canus, sijed«, proširen na *-ast sïvast* (Vuk) i na *-kast sivkast,* na *-uljast sivuljast.* Apstrakti na *-ina, -oca, -ost: sivina, šivača, sivost.* Poimeničenja na *-ъc* > *-ac sivac,* gen. *sîvca* m »1° sijed čovjek,

2° konj«, s pridjevom *sivčev,* na *-tk* > *-ák sivak,* gen. *sivka* »ime mačke«, na *-alj sivalj* »equus canus«, na *-aca šivača* (Lipovci, Hercegovina) »zmija tropidonotus natrix, 2° vrsta patke«; na *-an šivan* m »životinja sive dlake, konj, pas, prasac«, na *-as šivaš,* gen. *-asa* »konj, tukac, orao, golub«, na *-iac sivčac* »sivi golub«, na *-eš siveš* (Istra) »ovan«, na *-ura sivura* »čaplja ardea cinerea«, na *-ónja sivonja* m »siv vő«, s pridjevom *sívonjin,* na *-üg* m prema f *-uga* (upor. *bjeljug) sivug* prema *sivuga* »krmak, krmača«, na *-ulja sivulja* f »siva krava«, s pridjevom *sivuljin.* Složenica *sivogrivac,* gen. *-ivca* m (sjeverna Hrvatska) »(pejorativ) sjedoglav, sekeš«, pridjev *sivoper,* poimeničen na *-ka sivoperka* »ptica«, *siv-zelen (sako)* (narodna pjesma). Cincari posudiše *siv* »gris«, Novogrci σίβα »nom donné à un mulet«, σίβον »μελα-νόφοαον«. U baltičkoj grupi stprus. *sywan* »sijed«, lit. *šyvas* »isto«. Upor. sanskr. *şyavas* »crnkast, schwarzbraun, dunkel«. Izvedenice su to od ie. korijena **kei-,* varijante **kie-, *ki-* za oznaku boja, stvorene s pomoću pridjevskog sufiksa *-uo.* V. *sinji, sijed, sijer* i lat. *'cîmex,* u Dubrovniku *kimah,* gen. *kimka,* na sjevernom Jadranu *čomož, čemež.*

Lit.: ARj 15, 89-93. Bune, *NJ 2,* 213. *Miklošič* 297. *Holub-Kopečný* 332. *Bruckner 492. Trautmann* 306. *WP* 1, 360-361. *Mladenov* 579. Meyer, *Negr. 2,* 57. *IF 6,* И3. *Pascu 2,* 207., br. 402. Kretschmer, *KZ* 31, 383. *Uhlenbeck, PBB 22,* 537. Matzenauer, *LP* 20, 3. Kienle, *WuS* 17, 145. *Boisacq*[3] 436.

síža f (Paštrovići) »vrsta, fêla, ruka, sorta, struka«. Primjer iz narodne pripovijetke: *otvoriće ti se silnovite i od svake siže aspre.* Daničić veli u *Osnovama* 63: *rijei tuđa.* Ne kaže odakle je. Ako se uporedi sa rum. glagolom *eıeza* < vlat. **adsediare* od *sedere* u značenju »postavljati u red, rediti, sređivati«, dobiva se oblik i značenje koje odgovara. To je dalm.-rom. leksički ostatak od vlat. **sedia,* postverbal od **sediare,* obrazovan od *sedere s* pomoću *-iare.* Upor. *desiježa.* U Božavi *seja* »seggiola del camino« naša je riječ, nije tal. *seggio;* upor. slov. *seja* »sjednica«. Tal. *seggia* ili *seggio* »sjedalo« nalazi se možda u *sac* m (Pavlinović) »sjedalo«. Nejasno ostaje *e* > *a.* Takvo *e* > *a* pokazuje *sodo* pored *sedo* n (u *Žicu otaca).* Samoglas *i,* koji se očekuje za tai. *į* u *sede* < lat. *sedes,* nalazi se u *sido* n (Vrbnik) »katrida ali bančić«; *sido* znači u Trsatskom statutu (1640) »sjednica«, tako i u senjskom kotaru *sido* »sijelo, sjednica«. Doccino *-o* je prema našem *sijelo* ili prema mlet *-e* > *-o,* upor. *pallido.* Oblik *sečija* f (Banja Luka, Mostar) »minderluk« je turcizam tal. podrijetla tur. *sece* < tal. *seggio.* Dalmato-romanski leksički ostatak je *sidita* f (Kućište) »klupa pred kućom ili na obali«, part. perf. **sedita* mjesto tal. na *-uta seduta,* poimeničen part. perf. od *sedere.* Moglo bi se pomišljati i na *u* > *y* > *i* kao na *mūrus* > *mir.* Latinizmi ili 'učeni talijanizmi su: *asedij* m (Kuhačević) »opsada« < tal. *assedio, sedicijon,* gen. *-i* (Kašić) < lat. *seditio,* gen. -oras > tal. *sedizione* »buna«, *rezidenca* f = *rezidencija* f »boravište« < tal. *residenza,* apstraktum na *-ia* od part, prezenta lat. *residem,* gen. *-tis* > tal. *residente.*

Lit.: ARj 1, 115. 14, 424. 787. 781. 15, 93. *Starine* 40, 215. *ZbNŽ* 7, 319. Cronia, *ID 6,* 120. *REW*[3] 7780.

sjäti, *sjâm* pored *sjajem* impf. (Vuk, niski prijevojni štěpen stcslav. *su-) (oba-, za- se, u-, raža-, ras-)* pored *sijati (se), sijām* (Vuk, Crna Gora, prijevojni štěpen duljenja *ь* > *i* pred *j,* upor. rus. *sijatb),* sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »lucere«, prema pf. *sinuti, sínem* (16. v., Vuk) *(ras-)* »illuscere«, *sjânuti* (narodna pjesma, subjekt *sunce},* iterativ s prijevojem *ë* > *ije, e,* i na *-va- sijevati, sijevam* (Vuk) *(do-, iza-, o-, ot-, nat-, pro-, ras-, za-), slvãt, sêvam* (Kosmet), a pf. *sijèvnuti, sijevnem* (Vuk) pored *sjevnuti,* te *-sjavati, -sjâvăm, -sjajivati,* samo s prefiksima *oba-, iza-, ot-, pré- se, pro-, sijavati* (Slavonija, jedna potvrda). Pored navedenih prijevojnih štěpena postoji još so/ (upor. od *liti* > *loj}.* Taj se nalazi samo u imeničkim izvedenicama. Izvedenice se tvore od sedam korijena: *si-, sin-, sj-, šij-, sijev-, sjev-, soj-.* Osnova si- je zastupljena samo u *sinuti* (također stcslav., slov.), postverbal odatle *sin-* u praslav. imenu mjeseca decembra *prosinac,* gen. *-inča* (14—15. v.) = (češki, kod Hucuła u Galiciji; sa disimilacijom *ρ — n > ρ — m) prosimac,* gen. *prosimca* = *prosinec* (hrv.-kajk., također češ.), prema tumačenju Patačića »kajti onda sunce prosívati ili više iti počinja, znači decembér ili januarius«. V. još *sinji.* Osnova *sj-* < **sbj-* daleko bolje je zastupljena: apstraktum na *-aj sjaj* m, s pridjevom na *-ъn* > *-an sjajan* (Vuk) = *sjajan* (Kosmet), određeno *sjajni* (Vuk) »svijetao«, poimeničen na *-ača sjajnača* f »1° zlatara, zlatnica, Fleischfliege, 2° danica (Požeški kotar), krijesnica«, apstraktum na -osi *sjajnost* (Šulek, Pavlinović) »svjetlost«, denominal na *-éti sjájati (se), sjajim* (Vuk) = *sjajSt* (Kosmet), *zasjaet* (Kosmet), iterativ

-sjaivati, samo s prefiksima. Ovamo ide možda na *-ič sjajio m* »puran« prema f na *-ka sjajka* »pura« (Daruvarski kotar), na *-alo sjalo* »svjetlilo«, na *-ište sjalište n* (dvije potvrde) »svijetnjak, svjetionik, svjetlište«. Složenica *sjajoka* m »čovjek sjajnih očiju«. Deminutivni glagoli na *-ukati sjajukati, -čem, -kam* (Stulić) = na *-uskati sjajuskati se, -am* (subjekt *zlato,* Dalmacija, Pavlinović), od imperativa u čestici *»sjaj bože i božicu«* impf, *sjakati, sjačem* (Vuk) prema pf. *sjaknuti, sjaknēm* (Vuk), (i sa *kt > hf)* na *-eti sjakťet, -im* (Kosmet) »sijati jače«, *sjàhtiti se, -im* (Vuk, Crna Gora) »sjati se«, pridjev od part. perf. pas. *sjatan* (Sinj) »sjajan«, prilog *sjatno* »lijepo«. Osnova *sij-* samo na *-avica sijavica* (Vuk) »1° trganje u kostima, zubima ili očima, 2° grmljavina, 3° kiša koja ukoso pada (Crna Gora)«. Neologizam *sijalica* »1° Glühlicht, 2° žarulja, električna kruška«. Bolje je zastupljena osnova *sijev-:* postverbal na *-ik > -ák sijevah,* gen. *-vka* m (Vuk) »1° blijesak, 2° sijevanje očiju«, na *-alica sijevalica* (Bosna) »bol koja nastaje kao posljedica uboja, kad se pokvari krv«, na *-avica sijevavica* f »sijavica«, *sivaljka* f (Slunj) »krijesnica, lampyris noctiluca«. Osnova *sjev-:* na *-alica sjevalica* (Bukovica) »varnica«, deminutiv na *-kati sjevkati, -am* impf. (Radičević). Ovamo zacijelo *sjetovina* f »sijevanje u slabinama« (Popović; nema potvrde u narodnom govoru), *sètevce* n »ivanjska krijesnica«. Deminutiv *sjećati* (Gundulić) = *sicati* (subjekt *kriješ, munja)* »sijevati, bljeskati«, *sjeckati* (subjekt *riba)* »bljeskati se«. Glede redukcije suglasničke grupe *vc, vck > c, ck* upor. *senuti, -em* (Srbija) »sijevnuli«. Osnova *soj-* samo s prefiksima *u- >* o-, *pri- : òsoje* n (Vuk) = *Ssoje* (Kosmet), *osoja f* i *osoj* m, *soje < osoje,* gen. *soj f* pl. (Vodice) »1° strana koja nije prema suncu, 2° toponim (u sva tri roda)«, pridjev na *-ьn > -an òsojan, osòjna,* poimeničen na *-ik Osojnik* (toponim), f *osojna* = na *-ina osòjina* (Istra) = (sa *j > v* kao u *rukovet* za *rukojet')* *osovina* f »isto što osoje« = *osovina* (Vodice), unakrštenjem oba oblika nastaje *osôvje* (slov.; to može biti i disimilacija *./' — j > v — /)* = *Òsovlje* (Dalmacija, Hrvatska, Slavonija, toponim) = *Òsolje* »ime šume«, s pridjevom *osõvštiv* (sufiks *-bsk + -iv)* (Vuk). Kako prefiks *o-* ne objašnjava značenje, mora se uzeti da je prvobitni prefiks bio *u* negativnog značenja kao *ubog; o* mjesto *u* je asimilacija prema starom naglasku *usoje.* To je nastalo u momentu kad taj prefiks nije više bio živ u jezičnoj svijesti. Još se nalazi u *usojnica = usojkinja* »vipera«. Prvobitno *usoje* nalazi se i u njem. toponimu *Amsel.* Oblik *osoje* je kolektivna izvedenica na *-je* od *osoj,* upor. stcslav. *osoije* »locus opacus«. Protivna je izvedenica s prefiksom *pri- prisoije* »locus apricus«. Bez sufiksa *-je : prisoj* m (čakavski) = *prisoje* n (Vuk), *prisoj* (Istra), *Prisoja* f (toponim), na *-bk Prisojak* (Srbija), pridjev *prisojan,* poimeničen na *-ica prisojnica* (Vuk) »1° zmija, 2° toponim«, *prisojkinja* (Vuk) »zmija«. Sa *j > v. Prisovik* (Dalmacija) »prisojna glavica«, *prisovje* (Pjevanija crnogorska). Za praslav. korijen **si-* nema baltičkih paralela. Ie. je korijen **skai-, *skn-, *ski-,* u sanskrtu *choya* »svjetlost«, avesta *asaya* »koji ne baca sjenu«, arb. *híjé* »sjena« = gr. σκιά, u got. *skeinan,* nvnjem. *scheinen* pokazuje formant *n* kao *sinuti.*

Lit.: ARj 2, 669. 4, 121. 9, 244. 13, 139. *Elezović l,* 199. *2,* 39. 137. 213. 232. *Miklošič* 295. *Holub-Kopečný* 295. *Bruckner* 335. *Mladenov* 582. Matić, *HJ* l, 14. Jonke, *Rad* 275. 68. *Pleter'snik l,* 859. *ASPh 2,* 716. *WP 2,* 536. *Trautmann* 304. Hirt, *PBB* 23, 353-354. (cf *AnzIF* 11, 203). Petersson, *Balt. u. slav.* 1916. (cf. *IJb* 7,114). Iljinski, *Zbir Bahalija* (cf. *IJb* 14, 298. si.). Kałużniacki, *ASPh* 27, 272. *Boisacq*[3] 392. Joki, *Unt.* 63. Sommer, *IF* 11, 203-204.

sjeći, *sijècëm* impf. (14. v., Vuk) (w-, *iza-, izod-, ispro-, na-, o-, od-, po-, pod-, pre-, pro-, ras-, sa-, u-, za-}* = (ekavski, Kosmet) *seci, secem* — (ikavski) *sīci, sīčem* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *sěk-ti,* »secare (s kojom riječi je u prasrodstvu«, iterativ stvoren u hrv.-srp. prijevojem duljenja *-sijècati, -sîjecam* = (ekavski) *-secati, -am, sjekati, -čem* (Stulić) = (hrv.-kajk., Belosten.ec) *sekati, presekali* »haštriti« = (ikavski) *-sīkāt* (ŽK), samo u prefiksalnim složenicama *(ispo-, ispre-, ispro-, izo-, izod-,* uz navedene), na *-ovati -sekovati* (Belostenec), također s prefiksima, deminutivi *-sjećati, -am* »sjeći na tanko«, s prefiksima *(sa-* itd.), proširen na *-koti sjeckati, -ãtn,* s prefiksima, na *-ucati sjekucati, -am* (Dalmacija?, Pavlinović), pf. *sjêknuti, -ent* (15. v.), *sjêcnuti, -em.* Izvođenju služe četiri osnove: *sjek-, sjec-, sjeck-, sijek-.* Pridjevi: na *-ьn > -an sječan,* f *sječna (šuma,* također slov., češ., polj., ukr.), poimeničen na *-jak sječnjaci* »koljači, sjekači (zubi), odojci (februarski)«, proširen vjerojatno već u praslav. na *-j* i poimeničen *siječanj,* gen. *-čnja* m (Dubrovnik, prvobitno pridjev s dopunom *mjesec)* = *síčanj* (Brusje) = sisan/, gen. *sišnja* (analogijski prema gen?, ŽK) = *sečen* (hrv.-kajk. i slvč.), upor. *silenj* kod Hucuła »januarius, februarius«, u posljednjem sluč?ju u hrv.-kajk. i *svěcen*

(Belostenec, Habdelić) zbog unakrštenja s imenom svetkovine *Svijećnica* (v.), stcslav. *sečbnz,* strus., upor. lit. *siekis* za isti mjesec. Bella i Stulić imaju određeni oblik *siječnji.* Prema *siječanj* nemaju određenoga oblika ni *svibanj, lipanj, srpanj.* Hipokoristici od imena mjeseca *siko* m (Otok, Slavonija, subjekt u izreci *siko zasilę),* i na *-ko sečko* (Srbija, Galičnik). Glede tumačenja značenja upor. ko.d Kavanjina *silanj siječe drvo svako; sićanj misée od sičenja ima svoje ime* (J. S. Reljković); *sečen (kajti se onda led tali ali seče,* Patacie). Pridjevi na *-iv* i *-ljiv: sječiv, sečljiv* (Belostenec, Jambrešić). Postverbali: *sijek* m »udarac od siječenja, rez, perda«, *sèk,* gen. *sèka* m (Istra) »sectio«, *sjêk* m (Vuk, *slijepi sjek), kuća od sjeka, sjek od grede,* hrv.-kajk. *sek, sasjeći kuću = načiniti na sjek* (graditeljski termin, Pounje, Bosanska Krajina, Lika, Uzice) »špunt (ŽK), zgrada na ćertove«, *sjeka* f »siječenje drva u šumi«, po deklinaciji ι *sijel* f, *sjel* f. Stare su složenice s prefiksima *o-, pro-, prě-,* i *pa-: Osijek* m = *osik* (Hvar, Lastovo) »1° obor, tor, ovčara, 2° raširen i star toponim«, *Osijek >* madž. *Eszek >* njem. *Essek, Osić* (Poljica, s izmjenom *-ik > -ič* pod uplivom mletačke grafije *-ich), prések,* gen. *preseká* m (Kosmet) »1° pregrada u žitnici oko ambara, odjeljak u kojem se drži brašno«; *rdsjek* (Hercegovina) »određivanje poreza«; *prosijek,* star toponim u Dalmaciji i Slovenskom primorju kod Trsta (odatle naziv vina prema tal. izgovoru *prošeka)* = furi, *prossèc* »vinova loza iz koje se dobiva prošeko«; *presjeka* »1° Verhau, 2° dolina« = *preseká* (ŽU) »Graben im Weinberg zum Ansammeln vom Wasser« = *prêsika* (ZK) »1° dio vinograda odijeljen grabom, 2° (Vodice) isječena, očišćena pruga u šumi, 3° toponim (Kosmet)«; s prefiksom *pa-* praslav. *paseka* (češ., ukr.) > *pásika* samo na čakavskom teritoriju »mjesto gdje se šuma siječe i pali, pa se onda sije žito«. Miklošič ima *paseka* u značenju »alvearium«. U tom značenju posudiše Rumunji *preseká > prisacă* »pčelinjak«. Ovamo i *pocik* (ŽK) < **podsekb* »osnovno brvno kuće«. Apstrakti na *-ia: sječa* f (također stcslav., ukr.) »1°sj'eka, 2° pokolj«. Odatle na *-ina sječina* »dio šume gdje se sijeku stabla«. Ostale izvedenice od *sjek-:* složenice *drvosječa* (također stcslav.), *kolosjek = kolosik* »1° mlada šuma, 2° (u današnjem jeziku) binario, željeznički termin (jer se krivo shvatio prvi dio *kolo* kao u *kolodvor)«, sječinbaša* (Bosna) »mesar«, *sjekomăn* (Crna Gora) »čovjek koji prijeti i sramoti«, odatle denominál na *-iti sjekomàniti* »psovati koga«, s nejasnim drugim elementom *-man.* Na *-bka sjecka* f »1° isječena ili sasječena slama« = *sička* (ŽK) »stroj (mašina) koji siječe slamu«, na *-aí sjekač,* gen. -oca m (Vuk) »1° oruđe za siječenje, 2° zub u nerasta«, na *-avac,* gen. *-ãvca sjêkavac* m »badelj«, na *-avica sjehavica* (Vuk) »biljka carduus«, na *-ovina sekavina* (Srbija) »reumatizam«, na *-ivo sječivo = sečivo* (Kosmet) »Art Hammer« (također stcslav. i bug.) = *sjeiiva* pl. »alat za siječenje«, odatle na *-ica sječivica* »oruđe kojim se siječe i kleše vodenični kamen«, na *-otina sjekotina* (Ljubiša) »zarez, rovaš«, *usjekovanje (glave Jovana Krstitelja,* crkveni termin), na *-ьc sječac,* gen. -cea (1721) »bolest u glavi«, *sjeklić* (Martić) »čovjek koji siječe«, na *-útiéi l -otići sjekotići = sjekutići* »zubi prednji, gornji i donji«, na *-jak sječāk,* gen. *-áka* »zub u nerasta«, na *-janica sječanica* (upor. *gibanica}* (Bosna) »neko tvrdo jelo«, poimeničen pridjev na *-en sječena* f »stijena«, na *-ica sječenica* »oštrica«, na *-ik Sječenik* (toponim), na *-evina sječevina* »oštrac«, na *-ica sječica* »izrezano mjesto na platnu«. Prilog na *-imice sječimice* (Makarska) »oštrimice«. Od korijena *sjec-:* na *-alo sjećalo* n »oruđe kojim se kreše kamen«, proširen na *-ica sjecalica* (Vuk) »nož za sjeckanje«, na *-anac,* gen. *-nca sjecánac* = na *-avac,* gen. *-vca sjêcavac* (Vuk) »tanko izrezani kupus«, na *-avica sjêcavica* (Mostar) = *secavica* (Kosmet) »1° kuhinjski nož, 2° drvo na čemu se siječe meso«, na *-ivo sječivo* »oruđe za siječenje«, na *-ьc* + -ac *sječac* m »čovjek koji siječe«. Od osnove *sjeck-:* na *-alo sjeckalo* n »sprava za rezanje krpa«. Od osnove *sijek-:* na *-avac,* gen. *-avca sijekavac* »1° kupus, 2° badelj«, na *-avica sijekavica* »čičak«, na *-avina sijekavina* »reumatizam«, na *-bka sečka* (Kosmet) »vrijeme kad je najljuća zima«. le., sveslav. i praslav. je izvedenica *sjekira* f (12. v., Vuk) = (ikavski) *sitära* (ŽK, čuje se i kod štokavaca) = (ekavski) *sekira* (Kosmet) = (metateza *e — i > i — e) sikera* (Osijek, Varoš, Vinkovci) »1° securis (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° oronim, 3° antroponim, 1198, Krk: *Sechira, Sichira«* = *sikir* m (Vrbovsko) »sjekira za raskretanje kusavih komada u stablu *(-ir* mjesto *-ira* analogija je prema *kosir,* v.)«. Pridjev na *-ьn sjekirni* (Vuk; neodređeni oblik nije potvrđen) = *sikerna držalica* (Varoš, Slavonija), na *-in sjekirin.* Poimeničenja na *-jak sekirnjaki* (1646) »kmetovi za sječu gore«, na *-ik Sêkirnik* (stsrp. država, toponim). Deminutiv na *-tea sjèkirica* (16. v.) (koji posudiše Madžari *szekerce)* = *sikirica* »vrsta variva plosnata zrna« = *sikerica* (Privlaka, Komletinci, Gradište u Slavoniji), s

pridjevom *sikerični, s* dvostrukim sufiksom *sjekiričica, sikiričica* (Kurelac) »1° Schopflerche, 2° prezime i nadimak«; na *-će sekirče,* gen. *-eta* (Kosmet), na *-tka sjekirka,* odatle na *-ica sekirčica* »biljka viola odorata«. Augmentativ na *-etina sjekirètina* (Vuk). Na *-ište sjekirište* »držak«. Na -ai *sjekirāš,* gen. *-aša* »čeljade oboružano sjekirom«. Na *-janin:* sthrv. toponim *Sekerani* (1079), znači možda veliku porodicu koji su krčili šumu (?). Na romanski sufiks *-ata* > *-ada sikirada* f (Rab) »udarac sjekirom«. Na *-uša sjekiruša* (Koska, Banija) »ženska koja nosi šamiju nalik na sjekiru«. Složenice *sjekironos, sjekironosac,* gen. *-sca, sjekironoša, sjekironosac* pored *sjekironošica* m. Denominal na *-ati sjekirati, -am* »ubiti sjekirom«, na *-iti sjekiriti se, -im* (Vuk) »kočiti se«. S obzirom na činjenicu da se *sekira* > *sikera* javlja i u ikavskim narječjima kao i u slavinama (polj. *siekiera,* rus. *sekera, sokéra,* češ., oba lužička jezika *sekera},* jat je u *sjekira* sekundarna pojava, nije praslav. kao stcslav. *šesti,* nego je kasnije unesen, kad je riječ dovedena u etimologijsku vezu sa *sjeći,* u kojem je jat nastao prijevojem duljenja u-ie. korijenu **sek-: *sek-:* lit. *i-sékti* »eingraben«, *iššekti* »sculpere« *e* nije produljeno kao ni u lat. *secare.* Samoglasnik *i* u *sjekira* nastao je iz jery-a < ie. *u:* lat. *sec uris.* Između praslav. *sekyra* i lat. *sec ūris* razlika je u deklinaciji; praslav. je na *-a,* lat. na *i.* Riječ je prema tome kao i *arare* prema *orati* slav.-italski leksem. I *sječivo* slaže se s lat. *secīvum* »litům est quod secespita (»žrtveni nož«) secatur«. Madžari posudiše osim *szekeréé* još *.aszag* »segmentům« < *osěkí* i *szuszék* »Mehlkasten« < stcslav. *sosěkí* = *susěkъ,* češ. *soušek,* polj. *sąsiek,* rus. *susek,* ali ne s nazalom, nego sa *ç* > *u,* što upućuje na južnoslav. vrelo gdje ta riječ danas više ne postoji. Posljednje glasi kod Rumunja *sîsîiac* (Moldavija, Erdelj) = *sîsîu* »kukuružnjak, Maisspeicher«, s neobičnom fonetikom. Arbanasi posudiše slavizam *salice* < **sekyrica,* pokazuje neobjašnjeno ispadanje sloga -n'-. Lat. *secare* živi kod nas u internacionalnom pridjevu *sekantan* »dosadan, pedantan« i u glagolu *sekirati, sekiram* »ujedljivo prigovarati«, koje naša jezična svijest prekraja u *sikirati, sjekirati* prema *sjekira.* U *osjetí, ősijeié* pf. (subjekt *voda)* »opasti« prema impf, *osijècati, òsijecã* »opadati«, s postverbalom *ösjeka* »rekesa < recessus mariš« pokazuje unakrštenje sa *oseci, oseče, osecati* < praslav. *sfk-* (v.).

Lit.: ARj 3, 941. 4, 6. 121. 278. 281. 7, 613. 614. 9, 201. 15, 99-100. 135-141. *Mažuranić* 1313. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Elezović* l, 233. 447. 2, 129. 215. 216. 220. 221. 592. Jonke, *Rad* 275, 69. Šamšalović, *NVj* 33, 200. si. (cf. *IJb* 11, 464.). *N3 6,* 223. Veselinović, *GĞ* 26, 229-238. (cf. *RSI* l, 299). Jagić, *ASPh* 31, 551. Dulčić, *HJ l,* 60-61. *Miklošič* 290. Isti, *MN* 89. *Holub-Kopečný* 329. *Bruckner* 488. *KZ* 42, 352. *Mladenov* 625. *RES* 4, 193. *Trautmann* 255. *WP 2,* 475. *Tiktin* 1261. Štrekelj, *ASPh* 12, 484. Kałużniacki, *ASPh* 27, 272. Ilešić, *ASPh* 27, 143. Czekanowski, *Slávia* 7, 676. Brugmann, *IF* 28, 370. Vendryes, *WuS* 12, 244. *Boisactf* 933-934. *GM* 378. 400. *KZ* 64, 13, i bilj. Reichelt, *IF* 32, 24-25. Merlo, *Stagioni* 115. *Tiktin* 1436.

sjën m, f (Vuk) = *sjena* f = *sinja* (ŽK, Jačke, Glavinić, Repić, Tomiković), sveslav. i praslav. *senb,* bez paralele u baltičkoj grupi, »umbra, hlad«. U slavinama s drugim značenjima: češ., polj. »Hausflur«, koje značenje ima i madžarski slavizam *szín* »átrium«. Pridjevi na *-it sjenu,* na *-ovit sjenòvit.* Deminutiv na *-tka sjenka* = *senka* (Kosmet) (tako i bug.). Upór. slov. *senča.* Na *-ica sjenica* f »1° koliba od granja, 2° toponim *Sjenica* (Vuk)« = *Senica* (Kosmet) »varoš u Starom Vlahu«, etnik *Seničanin* ni prema f *Seríćčanha,* pridjev *semčanski* pored *senički (ovnovi, sirenje).* Značajan je oblik *semnica* (Trebarjevo, hrv.-kajk.) »sjenica«, koji pretpostavlja izvedenicu na *-nica sěn-nica* s disimilacijom *nn* > *mn.* Upór. slov. toponim *Sevnica* = njem. *Lichtenwáld.* Denominal na *-iti sjêniti (se), -Im* impf, *(p-, ob-, za-),* odatle postverbal *zasjena.* Pored *s j en* dolazi u hrv.-srp. oblik *stijenj* m = *stijenje* n =-= *stinja* (ŽK) »fr. mèche," fitilj«. Deminutivi na *-zk stijènjak,* gen. *-njka* »isto«. U stcslav. značio je taj oblik isto što i *sjen* »umbra«, tako u slov. i češ. Upór. polj. *saśćenić,* rus. *stenk* f »Schatten«. Kao treći oblik postoji u stcslav. i slov. *tênja,* hrv.-kajk. *tenja f* (Habdelić, Jambrešić, Brezovački) »umbra«. Milićević je zabilježio *tenja na staklu* (da se ne vidi kroza nj). Miklošič pretpostavlja za sva tri oblika isto podrijetlo. To bi mogao biti ie. korijen **skai-* s formantom *n* (v. *sinuti), bez* formantą u sanskrtu *chãyã* »svjetlost, svjetlucanje, sjena«, arb. *híjé* »sjena«, gr. σκιά. Time bi bio objašnjen praslav. jat iz ie. dvoglasa *ai,* a i varijanta s pored sř dala bi se objasniti paralelom rum. *reteza* < *recaediare,* gdje je *t* kao zamjena za *c* nastala na osnovu disimilacije *ť — ď* > *t — z* gubitkom palataliteta. U slavinama ie. **skai-ni* > **stenb* pored *sěnb: ť — n'* > *t — n'.* Oblik *těnb* predstavlja oblik bez pokretnog *s,*

koji je mogao ispasti kao suvišan prefiks jednako kao u *kopiti* (ŽK) < *skopiti.* WP uzimlje za *těnb, stěnb* ie. korijen *Iem(э)* (v. *tama, tmina)* kao osnovu: **tem-ni-s,* upor. lit. *uštemis* »zasjenjen«. Ako je tako, onda je moguće unakrštanje *těm* + *sénb.* Značenje *sjenica* »koliba« dobro se slaže s gr. σκηνή »tente, cabane, échoppe«, odatle internacionalno preko lat. *scéna, scenski.*

Lit.: ARj 15, 148-163. 16/562. 18, 203. *Elezović* 2, 218. *Miklošič* 323. *Holub-Kopečný* 331. 352. *Bruckner* 489. *Mladenov* 625. *Vasmer* 2, 11. *WP* l, 721. 2, 536. *REW** 7106. *Boisacq** 874-875. Machek, *Slávia* 16, 189. Iljinski, *RFV* 63, 322-341. (cf. *RSI 4,* 262). Jokl, *Unt.* 61. 64. Vondrák, *BB* 29, 173-178. 248. (cf. *AnzIF* 24, 47). Rozwadowski, *Jagićev zbornik* 304-309. (cf. *RSl 2, 252).* Endzelin, *ZSPh* 16, 113.

sjenica f = *senica* (Srbija) = *sinica* (ŽK, Zaostrog, Omiš) = *sìnica* (Poljica, također slov., bug., ukr. i rus.), možda praslav., »parus«; postoji 26 raznih prekrajanja ovoga naziva. Svi se osnivaju na jezičnom oponašanju i gramatičnom oformljenju njezina glasa *sitzida, cici — sicigunj, štiti, sizi, zidi, sitidu.* Evo najvažnijih tipova toga interesantnoga postupka: pridjev na *-ji sjeničji* pored *-iji,* poimeničen na *-jak sjeničak* »koji ih hvata«, na *-in sjeničin.* Deminutivi na *-ica sjeničica* = *seničica* (Matevac, Srbija), na *-ić sjeničić,* na *-bka senická.* Na *-jarka sjeničarka* = *senićarka* = *sinčarka* (Otok, Slavonija) »bundeva«. Budući da jezična svijest može dovesti te izvedenice u vezu sa *sena* (v.), što daje nesmisao, ime se prekraja prema *jesen,* jer se u jeseni ta ptica najviše vida po poljima: *jesenica* (Lika) pored *jasenica.* Početak se izmjenjuje u *pšenica* (Škrljevo), *ženica, ženičica* (Skrad), *ženica* (Gėrovo), *stjenica* (Sošice, Žumberak), *šćeničak.* Izmjenjuje se i sufiks na razne načine: *sijena* (Pivnica), *sinac, sinda* (Mostar), *sinika* (Gabrovac, Niš), *sinderica* (Sv. Jelena kod Crikvenice), *sjengerica* (Prosičen kamen), *sinider* (Matevac, Niš). Upor. bug. *sim'ger, sinigir.* Sva ova prekrajanja potječu od onomatopeje *si-,* koja se pojekavljuje ili poekavljuje. Druge izvedenice uzimlju za bazu onomatopeju *ci: ciciban* (Polača, Dalmacija) = *cicibaj* = *cicibag* = *cicigoj* = *cicmiga* (Vrapče) = *cicikur* (Kõlasin, Crna Gora). Ta se onomatopeja dovodi u vezu sa *cvijet* (pučka etimologija): *cvetarić* (Grobnik), *cvijetak* = *cvitak* = *cvinjak* = *kvinac* (Vetranie) = *cvinčič;* sa *snijeg: snježarica.* U denominaci)! ove ptice na djelu su dva jezična činioca: onomatopejski (oponašanje fonemima glasa ptice) i približavanje onomatope)skog materijala leksičkom materijalu, koji postoji u jezičnoj svijesti (pučka etimologija). Naziv te ptice je prema tome tipski za ornitologijske termine. Ima narječja koja posuđuju naziv za ovu pticu: *majdžica* (Fužine) = *majžica* (Begovo razdolje, Delnice, Gėrovo) = *majžica* (Zelin mrzlovodički), od njem. *Meise.* Nema smisla s Uhlenbeckom vezati ove termine sa *sim* »plav« (v.). Taj pridjev dolazi u obzir samo za djelovanje pučke etimologije.

Lit.: ARj 15, 157. Hirtz, *Aves* 167. *Mladenov* 580. Uhlenbeck, *PBB* 20, 328. (cf. *AnzIF* 7, 101).

sjesti, *-dem* pored *sjednem* prema *sjêdnuti,* part. perf. akt. *šio, sjela* (13. v., Vuk) *(na-, o-, od-, op-, po-, pot-, pre-, pri-, pro- se, raz- se, sa-, u-, za-, zapo-}* — *sisti* (slavonski pisci) = *sjestit* (Dubrovnik) = *sèsti* (čakavski ikavci, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pf. *sėd-, sįd-,* »sedere (s kojom je riječi u prasrodstvu)« prema impf, na *-eti, -iti sjèdjeti* = *sjediti, -lm* (13. v.) *(na-)* = (ekavski) *sèdèti* = (ikavski) *šiditi* (ŽK), i iteratīvu na *-ati sjedati, -am (na-, o-, od-, pot-, pre-, pri-, sa-, u-, za-)* = (ekavski) *sedati* = (ikavski) *sidati* (ŽK), *sjedăt* (Prčanj), *sidjeti* (Perast). Deminutiv na *-kariti* (upor. *spletkariti) sjektariti, sjètkarîm* (Srbija, Milićević). U poredenju sa stcslav. *sesti, sedo* (prezent s infiksom kao u *bçdç, lęgp),* samo oblik *šesti* pokazuje samoglas *e,* koji predstavlja infinitivnu ili prezentsku osnovu. Prema tome *sjesti* predstavlja prijevoj *sēd-* > *sēd-,* koji je u stcslav. *seděti* karakterizirao imperfektiv. Na taj je način ujednačena perfektivna i imperfektivna osnova u hrv.-srp. književnom jeziku. U vezi s infinitivom *sjesti* znači »početi, uzeti, stati«, npr. *sjede care kazivati Marku* (narodna pjesma 2, 403). Postverbali: *nasjed* »mjesto gdje lađa može nasjesti«, *posjed* »imanje«, odatle na *-nik posjednik; sjed* = *sijed* (Katunska nahija, Crna Gora, pčelarski termin) = (ekavski) *sed* = (ikavski) *sid* »sjedenje, sjedište, prijestolje«, *sjeda* f »1° sjednica, 2° ovca (u zagoneci)«, f pl. *dobre vi sijede* (Vuk, jugozapadni krajevi, pozdrav). Postverbal na *-tk posêdak* (Kosmet) »sjedenje uveče«. Na *- га sjeda* f (Vuk, Baranja, također madž. i rus.) »odar ili kolibica nad vodom, odakle se riba hvata i bije ostvima«. Na *-nik sjednik* m (Crna Gora, Riječka nahija) »sijelo, prelo« = *posjednik* »večernji sastanak«, *sldnjak* (Otok, Slavonija) = *sèdnjak* (Vinkovci, Dalj) »ribarska mreža kojom se lovi sjedeći«.

Na *-nica sjednica* (19. v., Vuk) »1° Sitzung, 2° stolica«, s pridjevom *sjednički.* Na *-lo sijelo* n = *posijelo* »sjedenje u društvu«, s denominálom na *-iti sijèliti, sijelīm* »držati s kime sijelo«; *sido* ή (Senj) »sijelo«. Apstraktum na *-ba sidba* (Kavanjin), koji je inače propao zbog homonimije sa *sidba* = *sjedba* od *sijati* (v.), održao se samo u Lumbardi *silba.* Na *-je sedete* n (Kosmet) »sjedenje«. Poimeničen part, perf. akt. *rasjelina* (Vuk) »velika pukotina, jama u zemlji«. Na *-ačica sjedačica* f (Slavonija, Vinkovci) = na *-alica sjedalica* (Varoš, Slavonija) »daska u tkalačkom stanu«. Na *-alo sjedalo* n, sa deminutivom *sjedalce.* Na *-ište sjedište,* na *-oliste sjedalīšte* n (13. v.) Na *-lac,* gen. *-aoca sjedalac* m »čeljade koje sjedi«, na *-Hac sjedilac,* gen. *-oca* (Vuk), složen *starosjedilac.* Na *-ište sjedilište.* Na *-ka sjedilka* (Stulić) = *usidelica* = *usjedilica* [v. i pod *sijed].* Na *-ilo sjedilo* n. Na *-Ujka sjediljka — sedeljka* (Srbija) »sastanak, sijelo«. Prilozi *sídce* (Jačke) = *sjede* (Šulek) = *sídé* (ŽK), *sedećke = sedêàki* (Kosmet). Pridjev *sjedećiv* »koji rado sjedi«. Uzvik *síd síd* (ŽK), kojim se uveče tjeraju kokoši u kokošinjak. Praslav. složenica s prefiksom *SĢ- > su- susjed* m = *sused* (ŽK) prema f *susjeda,* s pridjevom na *-ьn > -an susjedni* i na *-ski susjedski,* na *-in súsjedin.* Madžari posudiše kao starinom nomadi *szomszéd,* a ne posudiše Rumunji, koji zadržaše lat. *vīclnus > vecin.* U istočnim krajevima posudiše Srbi i Hrvati turcizam *komšija* m (v.). Povod posuđivanju je možda turski zakon o šefiluku (v.). Ie. je korijen **sed-,* koji je u baltičkoj grupi bez nazalnog infiksa u prezentu: lit. *seđu, sesti,* lot. *sežu, sēdu, sēst* kao i u lat. *sedeo.* Prijevoj duljenja *sēd-,* praslav. *sēd-,* generaliziran je u hrv.-srp. književnom jeziku. Osnova *sed-* nalazi se na čitavom teritoriju samo u *sedlo* (v.). Ima u narječjima ostataka od *sed-,* tako na *-je selje* (Pjevanija crnogorska) »sijelo, vijeće«. Za prijevoj *sad-* v. *saditi, sada.*

Lit.: ARj 10, 917-20. 14, 915-16. 15, 110-17. 166-71. 174. 17, 53-56. *Elezović* 2, 91. 109. 129. 213. Kusar, *NVj* 3, 326. *MikloUl* 289. *Holub-Kopečný* 328. *Bruckner* 488. *KZ* 45, 320. 323. *Mladenov* 577. *WP 2,* 483. *Trautmann* 258. Bartholomae, *IF 7,* 94. Iljinski, *ASPh* 34, 12-13. Tedesco, *BSLP* 24, 197-204. Moor, *UJb.* 7, 122. si. (cf. *IJb* 14, 278). *Boisacq** 216-217. 230-232.

sjetiti se, *-īm* pf. (Vuk) *(do-, na-, o-, pod-, pri-, sa-, sao-")* = (ekavski) *setiti se* = (ikavski) *sítiti se* (ŽK) prema impf, na *-α- sjećati se, -ãm (do-, o-, pod-, sa-, pri-, sao-)* »sich erinnern«, iterativ duljenjem osnovnog samoglasa *ť* na *-a- osećati, ošēcām* pored *oćećati* (asimilacija *ǵ — ć > ć — ć,* Piva-Drobnjak) »pomalo osjećati, primjećivati, naslućivati«, *sīcāt se* (ŽK) »izmišljavati«, na *-ovati sjêtovati, -ujem* = *sêtovat* (ekavski, Nevesinje) = *silovati (Judita,* Marulić) (također stcslav., ukr. i rus.) »tugovati«, stcslav. *setiti se,* slov., bug. i praslav. Postverbal *sjeta f* (16. v., Perast, Prčanj, također stcslav. i rus.) »1° tuga, žalost, kondolencija, 2° (danas u književnom i saobraćajnom jeziku) melanholija« = *seta* (Nerezine) »3° odijelo za korotu, vrijeme korote«. Pridjev na *-ьn > -an sjetan* »tužan, žalostan« = *sjetan* (Vrčević) = *selon, setna* (Kosmet), *'dosjetan* (Vuk), poimeničenje *sjetnica* (za žensko čeljade) »nesrećo!« (Držić). Neologizam *podsjetnik.* Na *-o ьn sêtovbnb* (jedna stsrp. potvrda), na *-ljiv dosjetljiv.* Na *-jaj osjećaj* m, s pridjevom *osjećajan, saosjećaj.* Jat je nastao iz dvoglasa, kako se vidi iz lit. *saisti, saičiu* »proricati«. le. je korijen **soi-to,* koji se nalazi s drugim prijevojnim vokalom u stnord. *sida* »čaram«, kelt. *hűd* »čarolija«. Kako se vidi, praslav. se značenje razvilo iz magije (proricanja, čaranja). Izašlo je vjerojatno iz terminologije vještica u opći govor.

Lit.: ARj 2, 670. 7, 614. 15, 106. 172-74. *Mažuranii* 1314. *Elezović 2,* 220. Vuković, *SDZb* 10, 395. Ribarić, *SDZb* 9, 189. *Miklošič* 295. *Mladenov* 625. *WP 2,* 509. Brugmann, *IF* l, 177. Lane, *Language* 11, 191-195. (cf. *IJb* 21, 320). Zaręba, *ZbFL* 4-5, 312-68. Vaillant, *RES 42,* 161.

sjever m (13. v., Vuk) = (ekavski) *sever* pored *sever* (Kosmet) = (ikavski) *slver* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. *severъ,* »1° vjetar, bura, boreas, tramontana (Primorje), madžaraCj sremac (Donje Dragačevo), 2° strana svijeta«. Pridjevi na *-ьn sjeverni* (16. v., Vuk), na *-j* (?) *sjeverljī* (Vuk, glede *j > lj* poslije *r* upor. *Jurljeva* ŽK < *Jurjeva,* ali može biti i *-rlji* mjesto *-rnji),* poimeničenje *sjevērnica* »1° sjeverna zvijezda, 2° kompas (to je značenje nastalo zbog toga što su se mornari ravnali po sjevernoj zvijezdi, dok nije bio pronađen magnet)«. Na *-jača sjevernjača* »zvijezda«. Na *-ja sjevernjak* (Pavlinović) »čovjek sa sjevera«. Na *-ov sjeverov (vjetar,* Vetranie, narodna pjesma, Petranović), poimeničen u toponimu *Sjeverovo.* Na *-ski sjeverski* (Stara Srbija), poimeničen u toponimu *Sjeversko* (Bosna). Složen pridjev *sjeveroistočni, sjeverozapadni.* Na *-ьc > -ac sjeverac,* gen. *-vērca* (Daničićev neologizam) »koji je sa sjevera«, *sjeverac* gen. *-érea* »suh snijeg s

burom«. Na *-ača sjeverača* = na *-ka sjeverka* (Bosna) »dinja«. Na *-ija sjeverija* (Đorđić) »sjeverna zemlja«. Na *-ina sjeverina* (Vuk, Baranja) »inje«, augmentativ na *-ina sjeverina* (Stulić) *=f sjeverina* (Brač) »kad ujedno bura duva i kiša pada«. S tal. sufiksom *-ino > -in* (prema *neveriri) sjevèrìn,* gen. *-ina* (Boka) »bura«. Rumunji posudiše *seaver, sever* »bura«. U baltičkoj grupi: lit. *šiaurys* m »bura«, pridjev *siaurus* f »bijesan, žestok, buran«, *šiaure* f »sjever kao strana svijeta«. Jat je nastao iz ie. *e, s* iz ie. palatala *k: *keuero-,* koje se nalazi u lat. *caurus* = (dijalektalnu) *carus* »sjever«. Prema Brückneru srodno je i sa stvnjem. *skūr* »nevrijeme«, *skūra* »vjetar«, nvnjem. *Schauer,* jer pretpostavlja i za te riječi *sk.* Naziv je prema tome lat.-baltoslav. leksem.

Lit.; ARj 15, 176-80. *Elezović 2,* 213. *Miklošič* 295. *Holub-Kopečný* 330. Bernecker, *IF* 10, 145. *Bruckner* 490. *Mladenov* 576. *Trautmann* 303. *WP* l, 377. Mikkola, *IF* 16, 100. Hirt, *IF 22,* 77. 37, 224. Streitberg, *IF* 3, 315. Johansson, *IF* 8, 172. bilj. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI 6,* 271).

skabą f (Kukuljanovo) »ime ovci« = *skābe,* gen. *-eta* m »crn ovan« prema f *škaba* »crna ovca« (Vodice).

Lit.: ARj 15, 184. Ribarić, *SDZb 9,* 196.

skablica f (Risan, Boka) »gornji ljepši dio košulje, košuljac«.

Lit.: ARj 15, 184.

skâblje n (Virje) »mrlja od masti«. Upor. slov. *skāba, skâbica, skâbljica* »Fettropfen auf der Suppe, škvare, škvare (ŽK)«.

Lit.: ARj 15, 184. *Pleteršnik 2,* 483.

skaca f (Mljet) »brodski termin, da jarbuo stoji fermo, inkonja se u skači verom« [tal. *scassa, scazza].*

Lit.: Macan, *ZbNŽ 29,* 213. *DEI* 3378. 3380.

skačatūr = *skačatūr,* gen. *-ura* (Vuk, Dubrovnik, Zore, Poljica) »sinonim saljatur (v.), obex serrae, skakavica (kroatizirana romanska riječ s pomoću sufiksa *-avica* i identifikacijom osnove sa *skakati,* kako biva u pučkoj etimologiji), vrsta brave kojom se otvaraju i zatvaraju vrata«. Deminutivi na *-ьc > -ac škačaturac,* gen. *-rea, -turčac, -čić, -rić.* Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **ex-captiatorius,* glagolski pridjev na *-atorius* od glagola **excaptiare* od part. perf. *excaptus* na *-iare >* sjeverno-tal. *skatsàr,* u Dubrovniku *oskačati, zaskačati* »otvoriti, zatvoriti«. Zore ima mlet. *scazzator,* što nije potvrđeno. Upor. *šćakadur, šćekadur.* [Usp. i pod *skok].*

Lit.: ARj 15,184. Zore, *Tuđ.* 20. *REW*[3] *2954.*

skädan, gen. *-dna* m (Vinkovci) »1° u mlinu, vjetrenjači, hambani onaj dio u koji se sipa žito ili u kojem se drži brašno, 2° hidronim kod Durđenca (đakovački kotar)« = *skädanj,* gen. *-dnja* (Vodice) »3° gumno pod krovom, zgrada gdje se nalazi gumno« = *skadonj,* gen. *-dnja* (Buzet — Sovinjsko polje) »4° natkriveno mjesto za spremanje stvari, kola, pred kišom, pojata, suša, šupa« = *skedanj, škedanj, škeden* (Petruševac, Zagreb 1589} »žitnica, hambar«, slov. *skedenj, škedenj, škeden, škegen* = *šćedm* (Brkini) »isto«. Od sjevernih slavina u drugom obliku u kašupskom i polapskom jeziku. Toponim na *-šćina* < *-bsk* + *-ina Skadanšćina* (Istra). Iz stvnjem. *scugin(a)* preko stbav., nvnjem. *Scheune.* Suglasnička grupa *dn* nastala u slov., hrv.-kajk. i u istarskom iz njem. *gn* nakon prijelaza *u >* б i *ŕ >* ь. Čudno je što *ť >* 6 nije izazvalo palatalizaciju. Njemački je termin nastao iz ie. korijena **sqeu-* »pokriti, zastrti«.

Lit.: ARj 15, 185. 211. 17, 646. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Miklošič* 298. Schwarz, *ASPh* 41, 127.

Skadar, gen. *-dra* m (Vuk, Crmnica, Kosmet), stsrp. *Skbdbrb, v Skbdrê* (1386), iz čega izlazi da je *a* nastao iz poluglasa, a taj iz *o.* Najstarija je potvrda za *a* 1395. *Skadn, Skađan* (14. v.), Vramec *Skadar na Bujani.* Toponim na Bojani, tal. *Scutari,* tur. *Isqenderijje,* od *Aleksander,* kako su Turci zvali *Skenderbega — Jurja Kastriotića',* *-ijje* je arapski pridjevski sufiks. Turski je naziv ušao u jezik Kosmeta *Skenderija,* pridjev *skenderiski.* Skadar se zvao i *Rosafa,* arb. *Shkodër.* Taj toponim prenosi naše stanovništvo, koje se seli iz sjeverne Arbanije. *Skadar* je zaselak u okrugu podrinskom, zemljište pod Čemernicom u Lici. Etnik *Skâdranin* m (Vuk) prema f *Skadarka* »žena odatle«, u narodnoj pjesmi *Skadarka djevojka.* Upor. arb. *Mishkodran (mi- = mbi* »oko«). Etnik postaje apelativ: *skadarka* je i »2° vrsta loze i grožđa (upor. bez *s- kadarka* »vrsta vina«, Brod na Savi), 3° puška izrađena u Skadru«. Pridjev *skadarski (jepiskop,* 1320), *Blato skadarska* (Kotar, 1454). *Skadrice* f pl., livade i oranice u Ostrovici (gospićki kotar). *Skadar* reflektira rimsko i grčko *Scadrà,* također pl. t. *Scodrae* kao *Salonae,* što znači da je u rimsko doba bio

veliki grad. Etnik na *-ensis Scodrensis,* na *-mus* gen. pl. Σκοδρίνων. Odnos tal. oblika *Scutari* prema lat. nije lako objasniti. Glede *u* upor. Σκυδρέων πόλις kod Prokopija. Glede í mjesto *d* upor. *Skàtar* u narodnoj pjesmi. Arb. *Shkodër* kao maskulinum bolje se slaže sa *Skzdbr* nego s lat. femininumom.

Lit.: ARj 15, 185. Miletić, *SDZb 9,* 228. *Elezović 2,* 233. Tomanović, *JF* 17, 207. *Krake* 36. *Mayer* \, 315-16. Skok, *ZRPh* 54, 203.

skâdit, *-i* f (Dubrovnik, Cavtat) prema impf. *skadìvati, skàdivati, skadati* (subjekti *dozvola, vrijeme, isplata,* osobito posuđenog novca) »istjecati, prispijevati«. Od lat. *cadere* (upor. za takav prijelaz u glagolsku kategoriju *-iti: kmit* < tal. *correre')* prema romanskom **cādēre* »pasti«, srlat. *excadere,* tal. *scadere.* Prefiks tal. i- < lat. *ex.*

Ut.: ARj 15, 185. Zore, *Tuđ.* 20. Kušar, *Rad* 118, 25. *DEI* 657. 3361.

skaf[1] m (Cres) »prednji krov na barci« = *(sk > šk) škaf* (Dubrovnik, Blato na Mljetu, Muo) »1° (brodski ribarski termin) dio ribarice lađe na kontracenti (u nj spremaju ribari stvari da ih more ne skvasi; tu spavaju kad su na ribanju; kad se mreže salpavaju, slažu se na škafu; na njemu je purtela, zatvara se parapetom)« = *škaf* (Rab) »2° kamenica za izlijevanje vode« = *škaf* (Korčula) »gdje se pere sude« = *škafa* f (Božava) »1° scafo d'una nave, 2° vaschetta dell' acquaio« = *škafa* (Korčula) »2° pilo (Dubrovnik)« = *škafa* (Buzet, Sovinjsko polje) »2° malo kameno korito ispod prozora u zidu, u kojem se pere sude« = *skaf* (ŽK, hrv.-kajk.) »3° poveći kabao od drveta za vodu, vino«. Ovamo još *škaf* pored *škav* (Crmnica) »4° fijoka«, *škava í* »5° ormar«. Deminutiv na tal. *-etto* < vlat. *-ïttus škafet* m (Potomje) »ladica«. Od tal. *scafo* »guscio della nave« < gr. σκάφος > lat. *scaphus, scapha.*

Lit.: ARj 15, 185. Miletić, *SDZb* 9, 261. Macan, *ZbNŽ* 29, 212. Kušar, *Rad* 118, 21. Tentor, *ASPh* 30, 20. Cronia, *ID 6,* 121. *REW** 7653. 7655.

skaf[2] m (Srijem) »krznarsko oruđe nalik na po elipse, od gvozda s drškom na ravnoj strani, zaokružena strana je naoštrena«.

Lit.: ARj 15, 185.

skak m (Belostenec, Jambrešić, Vetranie) = *skaka* f, slov. *skáká î, shaki* m pl., *skako* n (Belostenec), pridjev na *-ov skokov* (~α *igra,* Jambrešić) »šah (igra)«. Odatle na *-nica skaknica* f »tabla na kojoj se igra šah«. Od tal. *scacco,* fr. *échec* < srlat. *scaccum,* prema njem. danas općenito *šah* < perz. *šah* »kralj«.

Lit.: ARj 15, 186. *REW*[3] 7517a.

skala f (Vuk, 1305-7, 1520, Crna Gora, Dušanova listina, Vrbanski statut) »1° stijena, 2° kriška (Slavonija), 3° iver (sjeverozapadna Hrvatska), komadi iverja«, na *-la skălja* (Vuk) »iver, treska (Slavonija, obično u pi. *skàlje)* = *skâljā* (srednja Slavonija) »4° nabor na suknji (Slavonska Požega, Vinkovci), 5° način češljanja, 6° nakit na glavi (Slavonija)«. Pridjev na *-ьn skálán* »koji je kao stijena«, poimeničen *skâlnica* f (Istra) »šupljina u stijeni koju kišnica učini« = na *-jenica skaljenica* »šupljina u stijeni«. Deminutivi: na *-će skalce* n (Otok, Slavonija) »služi za češljanje glave«, na *-ica školjića* (Slavonija) »mala kriška *(krumpir se reže na školjiće,* Vinkovci)«, na *-ík > -ak skâljak,* gen. *-Ijka* (Krasić) »mala treska, mali iver«. Augmentativ na *-ina skaliņa* »velika stijena«. U značenju 1° je toponim. Baltoslav., sveslav. i praslav., prijevoj *ō > a* od ie. korijena **(s)kel-* »rezati«. Lit. *skala* »Holzspan, Splitter«. U prijevoju *o* v. *kaljem, klati, prokole, raskol,* s pokretnim *s-* u *školjka.* V. i *čun.* Što se tiče značenja 1° treba upozoriti na ligursko *calma,* **calmis* »haut plateau dénudé« < **cala* »rocher«. [Usp. i *skala].*

Lit.: AŔj 15, 192-96. *Miklošič* 298. *Holub-Kopečný* 332. *Bruckner* 493. *Mladenov* 582. *REW*[3] 1532. *Wartburg 2,* 100. i si. Alessio, *Onomastica 2,* 188. Schwantner, *PBB* 48, 309. Brugmann, *IF 5,* 377. Sommer, *IF* 11, 327. *Boisacq*[3] 189. 868-869.

skaldin, gen. *-ina* m (Dubrovnik) »grijalica« = *skaldin* (Istra) »olla cum favilla ad calefaciendos artus«. Od tal. poimeničenog deminutivnog pridjeva *scaldino* »Wärmtopf« *(s- < ex, caldo* < lat. *calidus,* vlat. *caldus* + *-ɜnus).* Imperativna je složenica *skaldalet* m (Mikalja) — (disimilacija / — *l > n — Г) skandalēt* (Dubrovnik, Potomje) = *skandalēt* (Cres, Lepetane, Boka) = *skandalēt* (Korčula) = *škindzkt* (slov.. Kras) »sprava za žeravú kojom se grije krevet«, od tal. *scaldaletto* < tal. *scaldare* < *ex-cal(i)dare* i *letto* < *leetus* »krevet«.

Lit.: ARj 15, 194. 198. Zore, *Tuđ.* 20. Sturm, *ČSJK* 6, 55.

skale f pl. (Vuk, Perast, Prčanj, Korčula. Čilipi, Dubrovnik, Crmnica, Šibenik; primjer: *po skalama se ide na slar,* v.) = *skala* (14. v„

Račišće, Dubrovnik; Cavtat: *ispô skala* »spremište«; *idem uza skale,* Ančić) »1° basamaci, stepenice, ljestve, stube, merdevine, stengė, 2° pristanište (Poljica, *morska, ribarska, zadarska skala, na skali sv. Martina,* Vrbnik, 1638; *na Maltu skalu daše,* Zanoti; *od novbske skale amaldari,* 1456, Hercegovina)«. Deminutiv na *-ica skalica* f »mala Ijestva, male stube«, *skalice* f »ljestvice, Leiter«, na *-ići skalici* m pl. »(termin vezilja, ne zna se gdje se govori) osobit način u porubljivanju u liku stupnjevanja«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino skalin,* gen. *-ina* m (Vuk, Perast, Boka, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Varoš kod Broda, *skalin Hiti kolic)* = *skolina* f (Kanižlić) = *skaline* f pl. (Ludbreg) »stepenica, stuba, basamak«. Zamjena tog sufiksa sa *-ija* (v.) *skalíję,* gen. *skalija* f pl. (Bosna, Foča) »stube, stepenice«. Može biti i od ngr. σκαλί, pl. σκαλιά. Odatle deminutiv na *-će* ili *-ьc > -ac skulince* ili *skalinac* (Baraković). Ovamo i prevedenica *skalinik* za crkveni termin *graduale. S* mlet. pridjevom (sintagma) *skala levàjica* (Dubrovnik, Zore) »ljestve« = *skăla lăjavica* (Prčanj) »ljestve, stepenice otvorene za nasloniti s.. < vlat. *levatīcia,* od *levare.* Sa *sk > Sk : skala* (Rab, Božava), *skale* f pl. (ŽK, Crmnica) »isto što skale«, *škalin* (Buzet, Sovinjsko polje), *skaline* f pl. (ŽK) »pojedini dijelovi stepenica, basamaci«. Stara je posuđenica na *a > o* izvedenica na naš sufiks *-ka: škôlke* f pl. (Trebarjevo, Zagreb, hrv.-kajk., sjeverne strane; slov.) »mrtvačka nosila, Tragbahre«. Upor. arb. *shkalc* »Tragbahre«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scala* > tal. *scala.* Ta riječ pripada i balkanskom latinitetu, kako se vidi iz rum. *scară,* bug. *skala* »Treppe, Leiter«, arb. *shkallë,* stcslav., bug. i ngr. σκάλα Posuđenica iz rum. je *skara* (Stulić) »roštilj«. Kao balkanski turcizam talijanskog podrijetla preko grčkoga pokazuje *a > e* (tur. *iskele} : skela* f (Vuk) »1° brod, lađa, na kojoj se prevozi, čamac, kerep, komp(a), 2° łaziła, koze, makare, grušt (ŽK)« = *itela* (Crna Gora) = *(sk > ck) ckèla* (Kosmet) »2° naprava majstorima na građevini, 3° (metafora) prigoda, zgoda *(ako mi dođe na skelu},* 4° pristanište«. Toponim na *-janin Skeldni* (Bosna). Odatle na *-ar < -arius skelar,* odatle na *-ina skelarina* f (Vuk) »plata skelaru«. Na *-džija: skeledžija* m. Pridjevi *skeledžijin, skeledžijski.* Rum. *schelă,* bug. *skélje, skelica, skelička,* arb. *skele* pored *saele, shqele,* cine. *schele* f »échafaudage, 2° port«. Samoglasnik *a > e* objašnjava se u tal. preko ngr. deminutiva σκαλί, pl. σκαλιά. U slov. također *skêle — skele* (Bela Krajina) »hölzernes Sattelgestell«. Oblik *skela* pripada prvobitno istočnim krajevima. Odatle je došla i u slovenski jezik.

Lit.: ARj 15, 192-96. 211-12. 17, 647-49. *Pleteršnik* 2, 485. 631. *Elezović 2,* 422. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. Miletić, *SDZb 9,* 260. 358. Cronia, *ID 6,* 121. *REW** 7637. Wagner, *ZRPh* 39, 96. sl. (cf Baric, *JF* 3, 203). *IJb* 13, 161. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *Ijb* 13, 161). *Romanski* 128. *GM* 406-407. *Mladenov* 582. 583. *Pascu 2,* 161., br. 927. *Miklošič* 297. 298.

skâlnica f (Istra) »putamen, testa, concha, patera, phiala, cratera, lanx« = slov. *skâlnica* »voda ki se ob deževju nabere po globelih na skalnatém svetu« = (sa *v < f) škavnica* (Buzet, Sovinjsko polje) »lokvica u kojoj se pere šareno rublje, blatna mrkva, zelenje za svinje, pelene, stare krpe«. Ovamo ide još *skaljenica* f (Zoranie) »kamena zdjela na kojoj fontani«, *skâvca* (južna Dalmacija ili otoci, prema potvrdi u *Slovincu)* »sud koji služi za prenošenje ulja s mlinice kući«. Upor. slov. *skalna* pored *škalba,* koja se sa *lv > lb* slaže s rus. *skalva* (Miklošič, *Lex.* 842) »globei v katero se nabira voda«. Od stvnjem. *scala,* danas nvnjem. *Schale,* od ie. korijena **skel-* »rezati«, prema tome u prasrodstvu sa *školjka, kolac, klati* (v.).

Lit.: ARj 15, 192-96. 211-12. 17, 647-49. *Pleteršnik 2,* 484. 630. *Miklošič* 297. *.Kiparský* 159. Matzenauer, *LF* 20, 6.

skàlonja f (Dubrovnik) = *skalõnja* (Smokvica, Korčula) = *škalonja* (Boka, Crna Gora, Crmnica) pored *škaljuna* (metateza *l — nj > l — n* palataliteta, Lepetane) = *škanjula* (Lika, metateza */ — nj > nj — l')* = *škanjola* (Lješće, Otočac, Sinac) »ljutika«. Od tal. *scalogna* pored *ascalogna* < *ascalonia* »alium ascalonicum«.

Lit.: ARj 15, 195. 17, 649-50. *REW** 694. *DEI* 314. 3366.

skàncija f (Dubrovnik, Zore, Potomje) »pregrada u policama« = *(sk > šK) škancije* f pl. (Korčula, Split, Šibenik) »police« = *skàncija* (Buzet, Sovinjsko polje) »polica koja visi o zidu«. Od mlet. *scanzía, scansia,* franačkog podrijetla (frnč. *skankjari),* prema jednom mišljenju.

Lit.: ARj 15, 197. *REW** 7974. 7968a. *Prati* 871.

skandal, gen. *-ala m,* f = *skandal* (Korčula), *skandala* f (Perast) = *skandao,* gen. *-ala* (Kašić) = *skândõ,* gen. *-óla* (Dubrovnik, Cavtat), *skandal* (Hvar) = *skandal* (Crmnica) = (zamjena gr. početka *-al* sufiksom *-ellus) skãndel* (Božava) = *skândeo,* gen. *-ela* (Potomje) = *skandēja* f (Zaostrog) = *(sk > šk) skandal,* gen. *-ala* (Zagreb) »1° sablazan, 2° sramota, bruka« = *skandal* (Crmnica) »nesloga u kući, smutnja, smetnja«. Pridjev na tal. sufiks *-oso* < lat. *-osus skandaloz,* proširen na -MZ > *-an skandalozan* (Zagreb). Na *-ша skandaluša* f (Ivan Držić) »žensko čeljade koje čini skandal«. Denominali na *-icati skandalicati, -am* impf. (Ivan Držić) < tal. *scandalizzare, skandaližati se* (Kašić), na *-idiare* < tal. *scandaleggiare,* na *-frati skandalizirati se (Zagreb').* Od lat. *scandalum* > tal. *scàndalo* < gr. σκάνδαλον.

Lit.: ARj 15, 197-98. 17, 650. Cronia, *ID 6,* 120. *ZbNŽ* 23, 21. Hraste, *BJF 8, 6. JF* 6, 181. Miletić, *SDZb* 9, 358. *Prati* 872. Skok, *ZRPh* 54, 194.

skandal) m »konop s olovom na kraju, kojim se mjeri dubina mora« = *(// > j) skàndaj* (Smokvica, Korčula, Blato na Mljetu) »naprava od plivaće tikve na kojoj je namotan kanap, uzica (na donjem kraju kanapa nalazi se kamen zamotan u mrežu; veže se na primulu na vrši; služi za mjerenje dubine mora kod lova na plavu ribu, dok tikva plovi na površini mora i služi kao signal svićarici da je ne bi odnio kurenat sa jednog mjesta)«. U Račišću govori se *skandaj* pored *skãndel* i znači »tanki konop za vezivanje velike lađe«. Denominal *skandaljati, -am* impf, pored *skandaljávati, -àljãvam* (Mikalja) »mjeriti dubinu«. Brodski i ribarski termin od tal. *scandaglio,* denominal *scandagliare* < lat. *scandaculum* (od *scanderé).*

Lit.: ARj 15, 197-98. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. *REW** 7649a. *Prati* 872.

skangàlati, *-am* impf. (Srbija) »zbijati šalu i lakrdiju«.

Lit.: ARj 15, 199.

skapati, *-ljem* pored *-am* pf. = *skapisati, -Um* (Bosanska vila, 1887; Bosna) prema impf, na *-va- skapavati, skapavam* (Vuk) »od muke, gladi, itd., poginuti, pogibati«.

Lit.: ARj 15, 199.

skąpiiiati (se), *-am* pf. (Perast, objekt *nekoga, glavu;* Marulić, Marin Držić, Crna Gora, narodna pjesma) = *škapulat* (Božava, Kolunićev zbornik. Mirakuli, Transit, Cres, Bukovica u Dalmaciji, Zaostrog, Lika) »spasiti, osloboditi (se)«. Od tal. *scapolare* »liberarsi, disimpacciarsi«. U Šibeniku *spapulat* »isprazniti (bocu)« je od tal. *spappolare* »ridurre in pappa«. Ovamo i pridjev *skapui* (Transit, Obrovac, 1527) »slobodan«, od tal. *scàpolo* (14. v.) »libero da vincoli, non ammogliato, libero da catena (sulle galere)«, déverbal od tal. *scapolare,* srlat. *scapulus* (Mleci; 1255), Po pučkoj se etimologiji ovamo veže *skapùlar,* gen. *-ára* (Dubrovnik, poslovice 17. v., Zore) = *skapùlar,* gen. *-ara* (Belostenec, Jambrešić, Gućetić, Zaostrog u Dalmaciji, Slavonski Brod) »1° dio redovničke haljine koja seže do koljena, a pokriva prsa i leđa (nose je npr. benediktinci, karmelićani, dominikanci), 2° dva komadića vunene robe koje vezane vrpcom nose na prsima i leđima članovi nekih bratovština (npr. bratovština Majke Božje Škapularske)« = *škapuljír* m (ŽK), pridjev *škapuljirski (Majka boza škapuljirska,* ŽK). Dolazi od lat. *scapulare* n > tal. *scapolare,* od srlat. *scapula* »pleća (odjeća je prvotno odgovarala kod Sv. Benedikta gr. ἀνάλαβος)«, s prijenosom značenja za članove bratovštine pridružene redovničkoj braći koji su kao znak pridruženosti dobili sličan predmet u manjem obliku. Oblik sa *-ir* od njem. *Skapulier.* Ovamo ide i *sklopar* = *skoplar* (v.). Od lat. *capulus* m, deminutivne izvedenice na *-ulus* od korijena glagola *capere* > tal. učeno *capalo* m »manico dell'aratro« dolazi s prefiksom 5-. < *ex-* denominal *scapolare* > gore *skapulati,* dok od sinkope penultime **caplu* i metateze *l *clapa* slov. *čap* m = *čap* (Notranjsko) »creda ovaca« > furl, *dap,* mlet.-tršć. *ciapo.* Odatle denominal *čapat, -am* impf. (Hvar, Kvarner) »uhvatiti«, *ščapit, -im* (ŽK)i »uhvatiti«, slov. *capii* »ergreifen«, *capat* (Režija). V. i *skapuo.*

Lit.: ARj 15, 200. 17, 650-51. *Setka. 2,* 177. 184. *DEI* 3372. Hraste, *BJF* 8, 51. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* 1, 93. Stürm, *ČSJK 6,* 79. *REW*[3] 2955. Zore, *Tud.* 20.

skapuo = *skapui* = *škapuo* = *skapui* (Transit, Obrovac, 1527), pridjev, »liber, solutas«. Od tal. *scapolo* »isto« < lat. prefiks *ex-* > i- ı *capulus* > *capalo* (od korijena glagola *capere).* Usp. *skapulati (se).*

Lit.: ARj 15, 200. 17, 650-1. *Pletersnik 2,* 630. *REW*[3] 2955. *DEI* 739. Matzenauer, *LF 20,* 6.

skärač, f *skarcą* (Dubrovnik, Ranjina) »1° škrt, 2° nedovoljan, kratak (u starim dubrovačkim spomenicima)«. Denominai na

-ati skàríat (s pameti) »svrći s pameti (prevedenica od tal. *scarseggiare di cervello)«,* na *-iti skarcili, -im* (Voltidu) »kratiti, pokratiti«. Opominje na tal. pridjev *scarso* > *skars, -a* (Istra, Krk) »slab, nepotpun«, ali se ne poklapa u početku. S tim se potpuno slaže slov. *skŕš — škrš,* upór. furi, *s'ciàrs.* Oblik *scarso* je part, perf. *excarpsus* (prefiks *ex-* i *cartere).* Ovamo ide možda na deminutiv *-élla', škaršela* f (Šibenik) »zet (Korčula), špag (Dubrovnik)« < tal. *scarsella.*

Lit.: ARj 15, 200. 201. 202. *JF* 11, 85. Stürm, *ČSJK 6, 55. REW** 2961. 7989. *DEI* 3377.

skaram[1]**,** gen. *skarma* m (Mikalja, Primorje, Potomje) = (najčešće *sh > šk) skaram,* gen. *-arma* (Budva, Mljet, Račišće, Dubrovnik, Cavtat, Poljica) = *škaran* (Korčula) = *(a > é) škeran* (Božava) = *škeram,* gen. *škerma* (Senj) »palac utvrđen na skalamaru, koji je pričvršćen na razmu (za nj se veže veslo stropom, kad se vozi)«. Apstraktum na lat. *-atura* > mlet. *-adura škarmadüra* f (Račišće, Korčula) = *skermadûra* (Senj) »postolje za skaram«. Brodski termin od tal. *scarmo,* mlet. *schermo* pored *scalmo* < lat. *scalmus,* gr. σκαλμός. Oblici sa *l > r su* kao u ngr. αδερφός < stgr. αδελφός.

Lit.: ARj 15, 200. 17, 651-652. 655-56. Cronia, *ID 6,* 125. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. *REW*[3] 7640. *Prati* 870. Štrekelj, *ASPh* 28, 528.

skaram[2] (Komiža na Visu) = *skaram* (Dubrovnik, Budva, Zadar) »morska riba sphyraena = *škeram* (Mali Iz) = *škaran* (Lorini) »sphyraena vulgáris«. Od tal. *(pesce) schermo* (Abruzzi). Za naziv usp. sinonim *jaglunič* i njem. *Pfeilhecht.* V. gore *skaram*[1].

Lit.: ARj 15, 200. Matzenauer, *LF* 20, 6. Hirtz, *Pisces* 373. 408.

skarambēž, gen. *-éža* m (Dubrovnik), odatle deminutiv na *-ьc > -ac skaranbezac,* gen. *-Sca* (Stalić) = (bez umetnutog *m* pred labijalom) *skarabeža* f (Vetranie) »žohar«, *skarabež* m (Daničićeve poslovice) »govnovalj«, *(sk > šk* i zamjenom *ž > č) škarambēč* (Vuk, Perast, Crna Gora) »nekaka bubina«, *škarambēč* (Prčanj, Budva, Šćepan, Paštrovići) »crni žohar«, (zamjenom početka *-ež* deminutivom *-ella) škaràmbela* (Korčula) »žohar, popić (Šibenik)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od osk. **scarafaius* > tal. *scarafaggio,* kllat. *scarabaeus* sa *a > e* pred palatalom (prijevoj). Oblik sa *-eč* odgovara početku mlet. *scarafazo, scaravazo* »Mistkäfer«, stpad. *sgaravazo, zgravaz* (Valmaggia). Tu je oskičko *-aius* zamijenjeno sufiksom *-aceus.* Početak u *scaràmbela* upor. s početkom u *skaraver* (Rovinj). Sa *a >* ou nenaglašenom položaju *skórovala f* (Vrančić) »scarabaeus« = *(sk > šk) škorovača = skrovaía* (Zaostrog) »gusjenica« pokriva se posvema s gore spomenutim mlet. *skaravazo,* premda nije posuđeno iz mlet., kako pokazuje α > o. I to se ima smatrati dalmato-romanskim leksičkim ostatkom od **scarabaceus.*

Lit.: ARj 15, 200. Budmani, *Rad 65,* 164. *BI 2,* 531. *REW*[3] 7658. *Ive 2. Prati* 873. *Miklošič* 340. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Skok, *ZRPh 54,* 470.

skarduia f »riba u Vranskom jezeru na Cresu, prazić (deminutiv od *praz* m »jarac«, glede prenošenja na ribe upor. *oslič)«.* Od sttal., mlet. *scàrdola.* Na dva tal. deminutivna sufiksa *-гnus* + *-ulus: skardînulal-noia f* (Rab, Molat, Božava) »scardola« < mlet. *scardinola«.* Od lat. *scarda* (Polemius, Silvius) > fr. *écharde* »Stichling«. Ako je *scarda* »Art Fisch« isto što franc, *skarda,* onda bi se moglo upoređivati i sa slav. *skrada* »1° Gemeine Quecke, triticum Tepene, 2° Geissklee, cytisus sagittalis« = (s umetnutim *f) skräjda* »Ginster, genista sagittalis«.

Lit.: ARj 15, 201. *Pleteršnik 2, 495. REW** 7660. 7979. *Gamülscheg* 335. Skok, *ZRPh 54,* 472. *DEI* 3375.

skaredan, f *-dna* (Vrančić, Stulić, Srijem, Bačka, Banat, Srbija), sveslav. i praslav., pridjev *škaredí,* »gadan, gnusan, smradan, nečist« = *skaradan* »bestidan, ružan, nepristojan«, zamjenom sufiksa *-ыг* sa *-ljiv skaredljiv (~a djeca),* apstraktum na -osi *skarednost.* Samoglas *e* je nastao iz palatamog nazala *ę:* stcslav. *škaredí,* polj. *szkaradny.* Rumunji posudiše sa sufiksom *-av,* kome dodaše svoj *-icios* < lat. *-iceus* + *-osus: scarăndavicîos* »scheusslich« = *scarăndavos, scarăndavitură* »Abscheu«, *a scarăndivi* »angewiedert werden«. Arbanasi: *shkar(e)-zonj* = *shkarzenj* »ziehe durch den Schmutz, verachte, beleidige«. Od ie. korijena **sker-,* u prijevoju **skor-, *skor-,* gr. σκωρ »gnoj«, proširenog sufiksom *-eđb,* koji odgovara lat. *-andus, -endus.* Upor. još lit. *škara* »laciniae« i lat. *suscerđa, muscerda.* V. *skvrna.*

*Lit.: ARj 15,*201. *Miklošič39S. Holub-Kopečny* 370. Bruckner, *KZ* 45, 312. *Tiktin* 1378. *GM* 407. Matzenauer, *LF* 20, 6—7. Niedermarm, *IP* 10, 233. Heinsius, *IP 12,* 180. Gray, *BSLP* 25, 80. Scheftelowitz, *WZKM 21,* 128. (cf. *RSI l,* 278). *Boisacf* 883. *WP2,* 587.

skarlát m (Stulić, Kašić, Mikaila, slov.), pridjev na *-ьn* > *-an skarláton* = *skèriai,* pridjev *skèrlatov* (Gradić) '= *skèrlet* (Vuk, Mikalja, Divković, Bukovica, Martié), *skèrletan* (Vuk, Kašić), poimeničen *skerletnik* (Bakšić), na *-bk* > *-ák skerletak,* gen. *-tka* (Stulić) »vrst trave« = *skrlat* m (Vetranie, Kavanjm), *skrlatan* (Bernardin) = *skriet* (Daničić), *skrletan,* indeklinabilni pridjev na *-li skrletli,* koji se pokračuje *skrli-merdžan* = *ckrli-merdžan* = *skerli-merdžan* »koralj«; *skrletak,* gen. *-tka* »vrst žalfije«, denominal inhoativ *skŕletiti se, -ï* impf. (Vuk, narodna pjesma) »postajati crven kao skriet« = *(sk > šk) skrlat* (Dalmatin, Proroci, Istra, narodna pjesma, Jačke), slov. *skrlat,* pridjev *skrlatan* (Istra) = *skriet* (narodna pjesma), *skrlato* n (1234, Dubrovnik, Dušanov zakonik) = *skrlato* n (Vodice). Od tal. *scarlatto* < kslat. *scarlatum* < perz. *säkirlat.* Ovamo možda sa í > ci metatezom *crklet* (Bella, Stulić) »klobodan, šik, varak, zlato, kozar«, koje Daničić izvodi od turskog glagola *silkmek* »tješiti«, što ne može biti ni fonetski, ni semantički, ni morfološki. Usp. i *skrlatak.*

Lit.: ARj 1, 826. 15, 201. 214. 337-38. 17, 653. 685-86. *Pleteršnik 2,* 630. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *REW*³ 7661. *Prati* 874. *Lokotsch* 1791.

skarpa f (Radman, Palikuća) »cipela, postoli, obuća« = *škarpa* f (Dalmacija, Lika). Tal. deminutiv na *-ino skar pin* m »prteni nazuvak«. Na *-ar* < *-arius skarpar* »cipelar, obućar«. Na tal. augmentativni sufiks *-one škarfuni* m pl. (Lumbarda) »crevlje« = *škarpúni* (Korčula) = *škrafúni* (Kućište) »cipele«. Slov. *karpa* »Schneeschuh«, *škarpa f* »abgenützter Schuh«, *škrpet* »Pantoffel«. Od tal. *scarpa, scarpetta, scarpino, scarpone,* od germ. **skarpa,* stvnjem. *scharpe.*

Lit.: ARj 15, 202. 17, 653. *Pleteršnik 2,* 630. 389. *REW*³ 7981c. *Prati* 875.

škarpina f (Mikalja, Gazarović) = *škárpma* (Božava) = (običnije sa *sk > šK) škřpina* f (Perast, Dubrovnik, Mljet, šibenski otoci) = *škrpina* (Krtole) = *škarpina* (Paštrovići) = *škrpina* (Rab, Budva) = *škrpina* (Kostanjica, Boka) = *škrpina* (Stoliv, Muo, Malínská, H ektorović). Dalmato-romanski leksički ostata k od lat. *scorpaena* < gr. σκορπάινα, krč.-rom. *škarpama.* Zamjenom gr. dočetka *-aena* domaćim romanskim sufiksom *-one* > *-un s karpun* (Božava) = *skrpun,* gen. *-una* (Racišće), rom. deminutivnim sufiksom *-ūceus škarpoc* (Rab) »mala škrpina« = *skarpoč* m (Hrvatsko primorje) »scorpaena notata« = *skarpoć* (Bakar) = *skrpôč* (Krk, Budva). Ovamo još na *-jača skorpinjaia* (Brusina) »helicolenus dactylopterus«. Ne zna se da li je ta varijanta zabilježena prema narodnom izgovoru. U Sutomoru se ta riba zove *skropit* pored *stropit,* m. Tu je početak izmijenjen na nerazumljiv način.

Lit.: ARj 15, 202. 290. 17, 653-54. 689. *Bartoli 2,* 224. *A SPh 25,* 435. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. Kušar, *Rad* 118, 16. *REW** 7740. *Rohlfs* 1981. Matzenauer, *LF 20, 6.* 16. Skok, *ZRPh* 54, 209. *DEI* 3418.

skas m (Mošćenički statut) »(pravni termin) poteg uzetom, konopom (kod kazni)«. Od tal. *scasso,* postverbal od *scassare* < vlat. *exquassare* (prefiks *ex-* i *quassare,* intenzivum od *quatio),* s našim prefiksom *raz- raskasat* (objekt *pušku,* Vrbnik). Dalmato-romanski je leksički ostatak s prefiksom *in- inkasa* f (Dubrovnik) »škrob, amido, nišeste« = *inkaš* m (Mikalja), denominal *inkašati* pf. prema impf. *inkasavau* »poškrobiti rublje«, od vlat. *inquassiare* > *'ncasciare* (južna Italija) »calettare, connettere«.

Lit.: ARj 3, 840. 15, 202. *Mažuranić* 1315. *ZbNŽ 'I,* 298. *REW** 6359. 6942. Rohlfs, *Diz. Cal.* s. v.

gen. *skāsā* f pl. (dalmatinski otoci) »u ženskom odijelu dio od pasa ozgor na prsim? i leđima, na kojem su prišivene poramenice«.

Lit.: DEI 3421. [s. v. acosso?].

skätula f (1558, Bijanković, Filipović, Palikuća, Velikanović) = *skâtula* (Vuk, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, ŽK, Hrvatsko primorje, Rab, Božava, Cres) = *škatulja* (danas književno) »kutija, škrinjica«. Deminutiv na *-ica škatulica 1 -ljica.* Nalazi se još u slov. sa sinkopom penultime *škatla* (Notranjsko). Od tal. *scàtola,* u Režiji *scattila* < furi, *sciattile.* Riječ je zapadno-germanskog podrijetla *kasto* s lat. deminutivnim sufiksom *-ula,* srlat. *castula,* s metatezom *k — st > sk — t.* Riječ je kulturna, očuvana i u «stalim slavinama, s očuvanom penultimom kao u hrv.-srp. Madžari ispustiše s- *katulya.* U rurn. deminutiv na *-ka scatolcă, scatulcă.* Germanska riječ bez tal. posredovanja očuvana je u *kasta* f (hrv.-kajk., ŽK) — *kasta* (slov., jugoistočna Štajerska, Gorensko) = *kašča* f = *kašća* (Samobor) pored *kašt,* gen. *košta* m = *košt* »Getreidekasten, 2° Getreideboden, 3° Scheune« < bav. *Kaischt, Kaescht* »Getreidebehälter«, toponim *Kašt* (unijatsko selo, ŽU) > furl, *ciast* m »Kukuruzkammer«.

Lit.: ARj 4, 885. 889. 15, 203. 17, 654. *Pleteršnik 2,* 630. Stürm, *ČSJK 6,*54. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6. Miklošič* 340. *Tiktin* 1379. *REW*³ 4682. *DEI* 799.

skečati, *-im* impf, (hrv.-kajk., Belostenec, Virje) »uzdisati, stenjati« ide zacijelo zajedno s praslav. *skíćati, -em* impf, (subjekti *životinje, ljudi}* (Vuk), oba na *-éti,* prema pf. *skîknuti, -ëm* »krepati«, *skičati* pored *škičati* (Vodice) »vikati, plakati«, *ušklkniti,* postverbal *skîk* m, *üškika,* na *-ija uškiknija* (Vodice), *skîka f* (o svinji). Samoglasnik ť je nastao iz jery-a: stcslav. *skyčati* »bellen, grunzen«, ukr. *kyknuty* »krepieren«, lit. *kukuoti* »aufheulen« prema *kaukti* »heulen« pored *sukti, sukauti* »isto«. Zacijelo onomatopeja kao i varijanta također na *-éti skvičati, -Im* impf, (subjekt *pas}* prema pf. *skvìknuti, - m* (Stulić). Postverbal *skvïka* f. Ta se varijanta nalazi i u slovenskom, češkom i poljskom jeziku. Upor. *kvečati* (v.) i češ. *kvičeti.* S umetnutim *o* (upór. polj. *skowyt) skovičenje* n »(pejorativno) piskutav govor«. Četvrta je varijanta sa « i s umetnutim *n skunčati, -im* impf. (ŽK) »winseln«. Upor. rum. *a seiend,* na *-et scíncet.* Možda ide ovamo kao ekspresivni glagol i *zaskutlt(i), -skutím* pf. (ŽK) »nešto velikim i neprestanim moljakanjem zahtijevati«. Prema prijevoju *sir — surov* još na *-éti:* slov. *skucati,* češ. *skučeti,* polj. *skuczeć* »gemere«, kod Belostenca *skucati* »jaukati«. Postverbal *skuk* m = *skakanje* (u prijevodu psalama). V. *kukati.* Na *-amca skukavica* (Ribnik kod Karlovca) »napitak što se daje kad se pomaže spuštati vino s kola«. U istu seriju onomatopejskih glagola može da ide i *skucati, -am* impf, »stenjati, gemere«. Upor. i *skucati* pored *skučiti* (Vinodol) »oglasiti se poput žabe mukače«, s varijantama *cukati, bukati, kunjkati, mukati* (Karlovac). Za *skucati* »gemere« i za *skucavica* (Istra) »štucavica« dolazi u obzir upoređenje sa slov. *kolcati* »eructare, singultire«. V. *hučati, šćucati.*

Lit.: ARj 15, 211. 214. 216. 300. 301. 359-61. 364. 388-89. *Mažuranić* 1320. Popović, *NJ* 3, 151-152. Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Miklošič* 304. 305. *Vasmer 2,* 563. Bruckner, *KZ* 42, 364. 46, 233. 51, 227. 239. *Holub-Kopečný* 196. 335. Matzenauer, *LF* 8, 176. 9, 47-48.

skelci, gen. *skelaca* m pl. (Zore, Dubrovnik) »vrsta školjaka«.

Lit.: ARj 15, 212.

skelencija f = *skelentija* (Mikalja, Kašić, Slovinac za južnu Dalmaciju) »gronica, grlovica, angina, jašćer«. [Upor. sttal. *squinanzia,* tal. *schenanzia* »isto« < gr. κυνάγχη].

Lit.: ARj 15, 212. *DEI* 3384.

skender m (Marulić, *svieni* ~, *Judita* 1, 241; Lučić, Krnarutić), g. 1561. *pas ili skender* (Senj) »pojas«. Ako je isto što i tur. *iskender* < *Aleksander* > *Skender,* upór. prezime *Skênderović,* i na *-ija Skenderija* (Kosmet) = *Skènderija* (BI) »Arbanija, Skadar i okolica«, upravo *Skenderbegova zemlja* = *Jure Kastriotića* kod Kačića, nejasan je semantički razvitak.

Lit.: Mažuranić 898. 1315. *Elezović 2,* 233.

skenđža f (Kosmet) »kolarski alat za stezanje, kolarski mengeli«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla *(iškendže')* iz terminologije alata: rum. *schingiuri* pl. »Folterqualen«, glagol na *-ujo* > *-ui schingiui* (Moldavija) »foltern, martern«.

Lit.: Elezovič 2, 233. *Tiktin* 1382.

skerpelina f (Vrbnik, Krk) »slaba zemlja«. Sufiks *-ina* može biti náš augmentativni, a može biti i romanski *-tnus.* Za posljednju mogućnost govori *-el* < *-ell* + *-ina.* Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **exstirpus* = gr. στέριφος »neplodan«.

Lit.: ARj 15, 214. *ZbNŽ 4,* 236.

skina f (Cres, Budinić) = *skînâ,* gen. *skini* »dorsum« = *(sk > šk) skina* f (Perast, Prčanj, Dubrovnik, Bozaya, Rab, Trsatski urbar, Vrbnik, Žrnovo, Korčula) »hrbat, kosti (Šibenik)«. Slaže se s krčko-rom. *skaina,* istro-rom. *skina* (Pula), mlet. *skena,* od langob. *skina,* nvnjem. *Schiene.* Tosk. *schiena* odstupa jer pretpostavlja **sklena* sa /, možda je deminutiv **skenula* > **skenla* > **sklena* prema *spïnula* »kleines Rückgrat« (Apuleius). Te dvije istoznačne riječi mogle su se unakrstiti. Upor. fr. *échine* < *skina* + *spína.* Arb. *shpinë* f »Rückgrat«. Prema tome je *skina* > *skina* dalmato-romanski leksički ostatak kao jedan od rijetkih izvjesnih germanizama u romanskom jeziku. Zore stavlja ovamo još *pataškina* f »govedina od hrpta put grudi, nekako kao pobočina, što je niže« i postavlja složenicu tal. *petto* + *schina.*

Lit.: ARj 9, 699. 15, 216. Zore, *Rad* 138, 60. 63. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 18. Rešetar, *Stok.* 297. *ZbNŽ 5,* 79. Cronia, *ID 6,* 121. *REW*³ 7994. *Prati* 879. Matzenauer, *LF* 20, 8.

skip m (Nalješkovićj Bella, Stulić), deminutiv na *-ьc* > *-ac skipac,* gen. *-pea* (Ranjina) »piatto grande, vaso largo e cupo« = *(sk > šk) skip,* gen. *škípa* (Vuk, Hercegovina, Crna Gora, Boka, Kućište) »kopanja, šmur, karlica, poveća drvena zdjela, korito za pranje rublja, korito za odnošenje škalje, za pranje djece (Lika)«. Lingvistička geografija protivi se izvođenju Miklošičevu od stvnjem. *scif,* nvnjem. *Schiff.* Bolje je uzeti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scyphus* < gr. σκύφος »čaša«, tal. *schifo* »vasoio«.

Lit.: ARj 15, 218. 17, 657. Skok, *ASPh* 35, 341. *REW** 7760. *Prati* 879. *Miklósié* 340.

skipek, gen. *-pka* m (Hrvatsko Zagorje) »šiška, šišarica, žiška (ŽK)«. Glosira se: »jer iz žira kao skipi«.

Lit.: ARj 15, 218.

skiptar, gen. *-tra* m (Daničić; Danilo *skiptry)* = *skyptro* n (stsrp., 1400, Domentijan) = *(pt>ft* prema ngr.) *skiftn* (1348), *skiftro* (15. v.) = *skiftros* (stsrp.) = (s umetnutim *e* u suglasničkoj grupi *pt,* anaptiksa) 1405. *skipetrěe cariske utvrždajut se = (sk > šk) skiptar* = (metateza *sk > ks) kbsifetn* (14. v.) = *ksiftra, kbsifbtrb.* Složenica *skiptronosac* (16. v.). Sa ι > *y, u* zbog labijala *ρ* (v. *ponistra) skupetar,* gen. *-tra* — *skufetro* m (1419). Odatle ispuštanjem početnog *s-,* koji se mogao osjećati kao nezgodan naš prefiks: *kupetar,* gen. *-tra* (1399). Tako i *kyftrê cansei* (14. v.), koje je bez potrebe restaurirano u ARj u *afiar,* gen. *-tra.* Prema lat. *sceptrum* ili prema njerri. *Zepter* > *elfter,* gen. *-tra* (Jačke). Od srgr. (biz.) σκηπτρον »žezlo«.

Lit.: ARj 1, 768. 2, 136. *5,* 714. 794. 15, 218. Vasmer, *GL* 133-134.

skiț m »sedes eremitae« = stcslav. *skitz* »desertům, habitatio anachoretarum (termin pravoslavaca)«. Istog podrijetla kao internacionalna riječ *asketa* m, apstraktum *asketizarit.* Aferezom α- od gr. ασκητής > lat. *asceta,* upravo skraćenica, ispuštanjem gr. sufiksa -ηριον u άσκητήριον »cella (u katoličkoj terminologiji)«, *askeza* < οσκησις.

Lit.: ARj 12, 219. Matzenauer, *LP* 20, 8. *DEI* 316.

sklat (Parčić) = *sklat* (Vuk, Božava) = *sklad,* gen. *sklada (t > d* prema *rât* f, *rada* u narječju) = (dočetno *t > ć* kao u *Velebíc) sklâé* (Perast, Prčanj) = *(skl > skl) sklat* (Račišće, Brač) = *(skl > si* ispadanjem srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi) *slać* (Krtole, Muo) = *slat,* gen. pi. *slãtov* »riba koja nema ljuske nego kožu«. Mreža je kojom se hvata na *-aria* > *-ara sklatâra* (služi i za jastoge, Malínská). Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. deminutiva na *-ulus* od *squatus : squatulus.* Upór. *squatina,* tal. *pesce squadro.* Upor. slov. *skat* = *skat* »Rochen« < *squatus.*

Lit.: 15, 223. 226. 224. *Pleteršnik 2,* 484. 630. Skok, *Term.* 54. 56. *ZRPh* 50, 526. 54, 475. *REW** 8204.

sklata f (Vuk, Srijem) »budala«, *nèsklat,* gen. -í f (Lika), s pridjevom na *-ьn* > *-an nêsklatan* »ružan (o čeljadetu)«, poimeničen na *-iça nèsklãtnica.* Varijanta s prefiksom *su-* mjesto í- *süklata* (Vuk) »dug, lijen i budalast čovjek«. Upor. isti prefiks *su-* u pejorativnom (uvredljivim) riječima *sümlata* (Vuk, v. *mlat'), suUtnja* »lijen čovjek, kao da se ulitao (v.)«, u pridjevu *sulud, sugranut* (v.). Glede osnove *-klata* v. *klatiti, mlatiti.* Matzenauer uporeduje bez potrebe sa sanskr. *svath-* »debilem, laxum, solutum esse«. V. *sklat.*

Lit.: ARj 8, 67.

sklavb m (stsrp., 1470, 1485) »rob«. Od srgr. σκλάβος »isto« < kslat. *sclavus.* Talijanizmi su: *šćavet* m (Istra) = *šćavet* (Smokvica, Blato na Korčuli; primjer: *štije iz šćaveta)* »latinički hrvatski lekcionář«, tal. deminutiv na *-etto* od *schiavo* > mlet. *scavo* (tako u Istri) > *schiavetto;* s tal. pridjevskim sufiksom *-ino* (zamjena za *-ěn* u *3io ëninъ)* ili gr. *-ēnos: šćavina* f (Smokvica, Korčula) »pokrov za krevet, ćebe, gubica (v. *guber)«,* od kslat. *sclavus* > tal. *schiavo.* Prema lat. *-o,* gen. -oпí, drugoj zamjeni za slav. *-ěn,* od kosog padeža je *schiavane* (Mleci) »Hrvat iz zadarskog kraja«. Najstarija je potvrda u Italiji 968. kao dodatak uz langobardsko ime *Ildeprandus Sclabus et Joseph Sclabus, qui sunt Sclavi de Marsi,* od 937. *sclavus* »rob« u južnoj Njemačkoj u vrijeme Otonovih veza sa Slavenima. U 11. i 12. v. riječ *sclavus* ima etničko značenje. Importom neslobodnih Slavena trgovalo se u južnoj Italiji i naročito u Mlecima. U značenju »rob« postaje evropska riječ u 13. i 14. st. *Slavus* u balkanskom latinitetu ima još etničko značenje, kako se vidi iz arb. *Shqa,* pl. *Shqe* m prema *Sham, shqenisht* »srpski« (Ulcinj), i rum. *Schei.* Prema tome je srgr. σκλάβος posuđenica iz Italije preko Romanje.

Lit.: ARf 15, 241. Vasmer, *GL* 134. Verlinden, *ALMA* 17, 97-128. (cf. Kühn

Romanische Sprachen 63). Pascal, *Saggi linguistici* (cf. *AnzIF* 5, 181). *REW** 8003a. *GM* 410. Petkanov, *Mel. Mladenov* 389-392.

sklencati impf. (Dubašnica) = *sklincat* (Rijeka) »zvonom tako udarati da bat zvona samo jednu stranu udara.« = *klingat* (ŽK). [Usp. *klecati* »isto« i *brecati,* pod *bréknuti].*

Lit.: ARj 15, 241.

sklënza f (Vuk, Paštrovići) »svađa«. Možda je dalmatoromanski leksički ostatak, koji stoji u vezi s furl, *skleze* »iver« < vlat. *schïdia* > tal. *scheggia,* postverbal od gr. σχίζω > vlat. **schidiare* »cijepam«. Umetnuto *n* pred zvučnom dentálnom afrikatom nalazi se i u *šćenza f* (Cres) od mlet. *sienāža,* istro-rom. *zǵenza, šćenza, zǵendza* (Verona). Bez umetnutog nazala slov. *skleža f* »Achei, Splitter« < furl. *sclèse* »scheggia«. Sa *šć > št štendza* (Korčula) »iver koji uđe u kožu, jelovina (Šibenik)«. Dočetak *-za* zamijenjen je sa *-dra* u slov. *Шпаєа* f (Toimin, Túrjak, Ig) »Steinsplitter«, pridjev *škíndrav,* denominai *škindrati* »in Splitter zerschneiden« = *Sandra* (Toimin, Crnice, Goriško) »pozder«. Posve nejasno je slov. *škofíndra* »isto što škindra«. Dočetno *-dra* se osjećao kao pejorativni sufiks (upor. *selendra)* i odbacio se u slov. *ščína i* »isto što ščindra«. Zamjena *-dra* pojavljuje se i u istročakavskom *žlendra* f »assula, Špan«. Ta zamjena nije naša kreacija. Prototip joj se nalazi u furl. *sclèndare* »assari, strisce o linguette di legno pieghevoli, di che si fanno corbe, scatole od altro«. Početno *ži* je nastalo od starijeg istro-rom. *sgl-* > danas *zǵ-* ispadanjem srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi. Promjena **schidia* u **schidira* ostaje neobjašnjena. Gr. σχίζω nalazi se u učenom grecizmu čitanom prema njem. i tal. u apstraktumu *šizma, šizmatik* m (poimeničen pridjev), u prevedenici *raskol, raskolnik,* zatim u *šušmatik* m, *-ka f,* pridjev *šušmatikast* (Žrnovo) »luckast«.

Lit.: ARj 15, 241. 17, 644. *Pleteršnik 2,* 632. Štrekelj, *ASPh* 14, 470. *DAW 50,* 58. *REW*[3] 7689. 7693. *Ive* 61., § 100.

sklèptati (se), *-tem, -tām* (Vuk) »kao navaliti, uhvatiti se oko nekoga, slaptati se« = *skleptât, -am* (Kosmet) »uhvatiti, spodbiti«.

Lit.: ARj 15, 242.

sklibiti (se), *shlîbïm* impf. (Vuk, objekt *zube}* »ceriti se«. Odatle Šulek napravio postverbal *sklib* kao neologizam za *karikatura.* Miklošič uporeduje sa stcslav. *sklabiti se* »subridere«, u rus., češ. i slvč. s prijevojem *e šklebiti se, šklibiti se.* Čini se da je onomatopeja kojom se oponaša rad lica i zuba kao i *ceriti se,* ali se dovodi u vezu s ie. korijenom **sqel-* proširenim formantom *b,* koje se nalazi u stir. *scalp* »Lücke, Kluft, Spalte«.

Lit.: ARj 15, 242. *Miklošič* 301. *Holub--Kopečny* 370. *WP 2,* 595. Bernard, *RES 42,* 134.

sklipica f (Vodice) »1° otvor na svodovitoj kuhinji kuda izlazi dim, *2°* pod od dasaka u svodovitoj kuhinji (1 — 1,5 m pod svodom) gdje se čuva drvo za gorivo«. Ide možda zajedno sa slov. *úepíca* »Art Brett, Fournirbrett«, od *slijep* (v.), *sl > skl* je utjecaj romanske fonetike. Upor. *skl'ìz* (ŽK) < *sljez.*

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 190. *Pleteršnik 2,* 509.

sklizak, f *skliska* (Vuk) = (s odbačenim *s-,* koji se osjećao kao nepotreban prefiks, upor. *kopiti* ŽK = *škopiti,* v.) *klïzak, kliska,* sveslav. i praslav. pridjev na *-bk* od glagolske osnove *skliz-* < *sliz- (k* umetnuto u suglasničku grupu *sl,* upor. *skllz* / Ž K / = *sljez),* »lubricus«. Mjesto sufiksa *-bk* > *-ák* stoji *-av klizav* (Vuk, Srbija, ~ *put},* poimeničen na *-ica (s~)klizavica* »klizav put«, na *-iv skliziv.* Na *-ati, -iti: (s)kUzati (sé), (s)klîzam* pored *-šëm* impf. (18. v., Otok, Slavonija) *(o-, ras-), (sfilziti, -fm* (Vuk) prema pf. *(s)kliznuti, kliznem (is-, o-)* iterativ na *-va- oblizivati se, -klìzujem.* Na *-aljka: sklízaljka* (Orahovica, Slavonija), na *-avka sklizavka* (Šulek), *klizaljka* »u snijegu uglačana staza, tociljaljka« = *kliska;* Πa *-oliste (s)klìzalìste* (neologizam). Postverbal (neologizam) *kliza* — *kliska* »slíčuhe (f pl., u gradovima)«. Na *-otina oklìzotine* f pl. »slatkiši«. Ovamo možda još *sklizak* m »malo parčence sapuna kojim se već ne može prati«. Sa sonantnim / > *u* (upor. stcslav. *slbzzkí,* ruski *skolzkij) skuzek, skúška,* hrv.--kajk. pridjev (Belostenec, Stulić), »isto, puz-Ijiv«. Samoglasnik *u* < *į* je mogao nastati i unakrštenjem sa sinonimom *puziti, puzljiv* (v.). Umetnuto *k* nalazi se i u rus. *sklëzkij* pored *slizkij, skolzkij;* ne nalazi se u slov. *slízek,* u bugarskom *slizb,* češ. *sliz,* polj. *slizkí.* Upor. još ukr. *kołzko,* polj. *kielzko* i češ. *skluzký i klouzati.* Samoglasnik *i* je nastao iz ie. dvoglasa u korijenu **(š)lei-* (v. *slina)* proširenom formantom *ğ > z,* upor. stir, *slige* »česalj«, gr. λίγδος »mortier à piler«, δλισ&ος, stvnjem. *slihtan,* nvnjem. *schleichen,* lit. *šlizis* »vrsta gljive«, lot. *slīkt, slīdēt* »glisser«.

Lit.: ARj 3, 884. 5, 83. *NJ* 3, 251. *Miklošií* 300. *Holub-Kopečny* 337-338. *Bruckner* 531.

KZ 45, 325. 51, 225. *Mladenov* 590. *Gorjajev* 328. *Waide-Hofmann* 430. *WP 2,* 391. *Trautmann* 270. *PBB* 32,150-152. Meillet, ßi. 327. Matzenauer, *LF* 8, 177. *Boisacq*[3] 580. Vaillant, ÓSLP 31, 45. Scheftelowitz, *KZ 54,* 248-249.

sklopac, gen. *-tea* m (Srbija) »crven otok na koži od uboda komarca, stjenice, buhe«, *sklopci,* gen. *sklopaca* m pl. (Otok, Slavonija) »grč u vilici (bolest u djece)«. Možda stoji u kakvoj vezi s osnovom i ekspresivni glagol *sklopat, sklapam* (podrugljivo, Peć, Kosmet) »pojesti« i sa *klop* (v.) = *šklopac.*

Lit.: ^Я/15,245-46.17,659.Ш«гоотс2,234.

skoba f (Vuk), sveslav. i praslav., »fibula, retinaculum, engeča (Vojvodina), kvačica, spona«. Deminutiv na *-ica skôbica* (i slov.). Glagol na *-iti* nalazi se samo u ruskom i kod Šuleka, u književnom i saobraćajnom jeziku ne postoji, zacijelo zbog homonimije sa *skobiti se.* Prošireno je sufiksom *-la skobla* (Vuk) »isto« = na *-гa šķobīja* (Srbija) »sprava za kopanje«, s deminutivom *skobljica* »poseban alat tesara za pravljenje žlijebova u stupovima«. Denominai *iskòbliti (se), -im* pf. »iskriviti se, izvitoperiti se«. Bez tog prefiksa nije potvrđen. Glede sufiksa *-la* upór. stcslav. *skobh* »Schabeisen, makija«, rus. *skobeh* »blanja, hoblić«. Kao alatski termin riječ je kulturna, koju posudiše Madžari *észkaba, (i)szkaba* »Klammer«, (Dáko) Rumunji *scoabă* »isto«, glagol *a scobi* »šupljiti«, *scobit* »šupalj«, *scobitură* »prošupljivanje«, *scobitoare* f »1° Stemmeisen, 2° (~ *de dinți)* čačkalica«. Početno s- u *skoba* je prefiks, kako se vidi iz baltičkih usporednica: lit. *kabe* »Haken«, *kabėti* »visjeti«, kauzativ *kabinti* »hängen«, lot. *kablis* »kopča« (upór. *skobla* i *skobh* glede sufiksa), durativ lit. *kyboti* »visjeti«, stprus. *kabīuns* »gehangen«. Upór. još sanskr. *skabh-* »učvrstiti« i lit. *skobti* »schaben, pflücken«. Ie. je korijen **(s)qep-,* s prijevojima **(s)qop-, *(s)qap-* pored varijante s formantom *bh,* kako je u slavinama, **(s)qeb(h)-, *(s)qob(h)-, *(s)qab(h)-* »oštrim alatom (kamenim nožem) strugali, rezati, dupsti, itd«. U sferu tog korijena idu *škopiti, kopati, koplje,* i možda *čep* (v.) i *štipati.*

Lit.: *ARj* 3, 886. 15, 250-52. *Miklošič* 300. 301. *Holub-Kopečný* 333. *Bruckner* 494. *KZ* 51, 238. *Mladenov* 584. *WP 2,* 540. 563. *Trautmann* 112. 262. *Boisacg*[3] 488. 504. 871 — 872. Matzenauer, *LF* 20, 11.

skòbâlj, gen. *-álja* m (Vuk, Crna Gora, Riječka nahija, Bar) = *skòbâlj,* gen. *-álja* »1° vrsta ribe u Skadarskom jezeru (20—30 cm duga, 3/4 kg teška; dok je mlada, zove se *bjeliš,* v. *bijel),* chondrostoma nasus, 2° antroponim i toponim«. Vuk ima još varijantu *skoboj* »vrst morske ribe«. Pridjev na *-ьn* određeni *skobaljni (grib,* v.). U bug. sa *-ar* mjesto *-alj skobár* »Art Fisch«, kod Mladenova i *skober* pored *skobar.* U rumunjskom s oba sufiksa *scobaiu* = *scobariu.* Postanje nepoznato. Pripada zacijelo predslavenskom supstratu na Balkanu.

Lit.: *ARj* 15, 251-2. 17, 661. *SEZb* 13, 191. *Tiktin* 1388. *Mladenov* 584. Matzenauer, *LF* 20, 11.

skočiporka f (Varoš kod Slavonskog Broda) »kruška žute boje, dozrijeva oko Velike Gospe, zobenka (ŽK)«.

Lit.: *ARj* 15, 254.

škodit, *-im* pf. (Rab) prema imperfektivu na prijevoj *o — a* i na *-jati skađat, -am* »utjerati, utjeravati porez«. Jedini primjer takvog imperfektiva kod talijanizama. Palatalno *đ* od imperfektiva analogijom je ušao u pf. *skođati, -am* (Mikaija) prema impf, *skođavati* (Dubrovnik, poslovice). Odatle poimeničen part. perf. akt. *skodalac,* gen. *-aoca.* U Dubrovniku postoji infinitiv *skòdzatì, -am,* s odbacivanjem tal. prefiksa í- < lat. *ex- kodžati* (upór. *kopiti* ŽK < *skopitï), nakodžati* (Dubrovnik) »stresti, potresti«. U Perastu *ž* mjesto *dž skužati.* Suglasnik *dž* = *ž* nastao je prema dalmato-romanskom prezentu na *-ıo* (upór. sttal. *veggio* < *video"*). Od mlet. *scader* < tosk. *scuotere* < lat. *exquatere* > *exctttere* (prefiks í- < lat. *ex-* i *quatere).* Poimeničen part. perf. *excussus* > tal. *scosso* > *ultimi skōsi* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »zadnji trzaji«, *skos* m (Kavanjin, Hrvatsko primorje) »udarac, sudar, trzaj, muka, *(skosi)* rastezanje na spravi za mučenje«, denominai tal. *scossare* > *skosăti (se), -am* impf. »1° trzatij 2° svadati se (Senj i okolica), 3° (Dugi otok) ribariti skosavicom«, odatle na *-avica skosavica* f »(ribarski termin) vrsta tunj'e ili povraza za îov liganja«, pf. na *-nu-* (rijedak slučaj kod talijanizama) *skSsnuti (se), -em* »1° naglo povuci fc sebi, 2° porječkati se (Senj)«. Odatle *excussanum* > *skošur* (termin za alat).

Lit.: *ARj* 7, 399. Budmani, *Rad* 65) 167. Zore, *Tuđ. 22.* Rešetar, *Rad* 248, 219. Kušar, *Rad* 118, 25. *REW* 2995. 2997. 2998. Skok, *ZRPh* 54, 203. *DEI* 3431.

skojivuza f (Čazma) = (metateza) *skovijuza* »ptica vanellus vanellus«. Druge su varijante za istu pticu *kajivuga* (Šumanovci), *kavijuga* (metateza), *kavijuza* (Novska), *kuviz* (Ivančani), *kuviza, kuvica* (Gornji Sjeničak, Topusko, Gomirje), *huvizac, ovizac,* sve oformljenja njenog glasa *skotu, kuivit.*

Lit.: *ARj* 15, 300. Hirtz, *Aves* 175. 245. 315. *Fink* 33.

skok, gen. *skoka* (16. v.. Vuk) = (prema akcentu u gén.) *skok* = *skok,* gen. *skoka* (ŽK, samo prezime), sveslav. i praslav. postverbal u značenju »1° saltos, 2° prezime«, od glagola na *-iti skočiti, skočim (do-, is-, na-, nad-, pre-, pri-, u-, za-),* pf. *skoknuti, -em* (Vuk) *(do-)* prema prijevojnom impf. *skákati, skačem (do-, iz-, ispre-, o-, od-, op-, po-, pre-, pri-, ras- se, sa-)* »saltare«, iterativ na *-va- -skakívati, -skàkujem,* samo s prefiksima; s prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv *iskáíât, iskačem* (Kosmet), pf. *skoknuti, -em* (Topolovac) i deminutivi na *-utati skakutati, skakućem* (Vuk), na *-otati skakutati, -čem,* s prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv *skakućati, -am,* na *-oljiti skakoljiti* impf. (Sisak), na *-ljati škakljati, -am* (Vinkovci) »skakati na jednoj nozi«, na *-tati skaktati, -čem* (Hektorović). Tri osnove služe za izvođenje: *skok-, shak-, skakut-.* Od *skok-:* postverbal· *poskok, neposkok* (Ranjina) »otrovna zmija«, *náskok* m, *naskoka, uskok,* pridjev *uskočki.* Na *-ica doskočica* f, *naskokica* (Krmpotić). Na *-ьc* > *-äc* (upor. *ni makac) skakač* »uzvik«, na *-bk* > *-ak skóčki,* gen. *skočākā* m pl. (Dubrovnik) = *skošci,* gen. *skošākā* (južna Dalmacija, Dubrovnik, Ston, Orahovica) = (zamjena teške suglasničke grupe sa *Ijc) školjci* = na *-ići skočiči* (Srbija) = *škokci,* gen. *skočākā* (Sinj, sa *sk* > *šk* kao u *škornje)* »(tkalački termin) kolotura na razboju, na stativi«, *skočac,* gen. *-čca* m (Vuk) »1° morska riba cipal, ćifal, 2° krpuša, krpelj, klop, 3° biljka iz koje se dobiva ricinusovo ulje«; pridjev na *-ьn* > *-an skôčan,* f *-čna* »brz i lak na skoku«, poimeničen f *Skočna* (selo, Kosmet, 1765), danas *Skočina.* Na *-telj naskočitelj,* na *-bnik naskočnik.* Prilozi na *-imice skóčimice — skočíce = skokce — skokče* »skokom«, *na preskokce.* Prezime *Skok* rašireno je u Istri, Sloveniji, kod Bjelovara, Srbiji, u Gackom, Poljicama, kao hipokoristik *Skoka* (Hercegovina), na *-an Skokan,* hidronim *Skok* »slap«. Složenice: *noroskok* (Belostenec) »petaurista« (v. *nor), vodoskok* m (Morača, Crna Gora) »Wasserfall«, kao hidronim u ispravi iz 1280. *Vodoskok potok(a).* Prezime *Skok* može biti u vezi i sa *uskok,* koji se u tal. dokumentima zovu *gli Scocchi,* odatle u Istri tal. prezime *Scocchi.* Također s rum. deminutivnim sufiksom *-šor Skokšor* u stsrp. državi. Od *skak-:* na *-avac,* gen. *-vca skakavac* (hrv.-kajk.) »1° koji plaši, 2° toponim, 3° locusta, 4° mali kućni miš« prema f na *-ka skakavka,* na *-ica skàkavica* »1° igra skoka, 2° toponim, 3° riba, cīpō, skočac (Skadarsku blato, s varijantom *skakovica,* Riječka nahija), 4° (Srbija, Slavonija) Riegel« = *skăkavica* (mlinarski termin), na *-bk* > *-ák skačak,* gen. *-čka* (Kosmet) »locusta«. Na *-ač skakač,* gen. *-ača* (Vuk) = *skàkalac,* gen. *-oca* m prema f *skakalica,* augmentativ *skakaličina* (Stolić). Na *-ište skakalīšte* (Vuk) = na *-ača skakača* (Dobroselo) »mjesto odakle se skače«, na *-alo skákalo* (Vuk, Crna Gora) »mjesto gdje se voda prelazi skakanjem od kamena do kamena«. Na *-aljka skakaljka* »igra«. Na *-ara skakara* »kukac, amphipoda«. Na *-ič poskakalčić* »onaj koj, skače« *(lancici poskakalčići,* narodna pjesmai Istra), *poskakalce* n »puer dilectos« (Nemanić, Istra). Na *-va shăkva* (Budva, Ljubiša) »riba skočac, skakavica, cīpō«. Hipokoristik *skako* m »motka kojom ravna hod onaj koji skače po užu, latranculus vulgo scaccus«. S romanskim sufiksom *-atorem* > *-atur skačatūr,* gen. *-ura* (Dubrovnik) »saliscendi, Schlossriegel«, prevedenica od *saljàtur* < vlat. *salire* za *serratorem* [usp. i pod *skačatur].* Složen pridjev *skakonor* (~ *hod,* v. *nor).* Prilog na *-bke skačke* (Martié). Od *skakut-* na *-avac,* gen. *-avca skakutavac* m prema f *skakutavica, skakutka* (Niš) »locusta«, na *-ica skakutica* »potočna stjenica«, *skakotavac* (Stolić). Pravo značenje od *skočiti, skakati* zamjenjuje se sa *aitati* (ŽK), *džīpnut, rlpnut* (Kosmet), zbog toga *skočit* dobilo je u Kosmetu značenje »ustati, navaliti«, *iskačat, -ačam* impf, prema *iskočit, -očim* »izići«. Rumunji posudiše *scoc* »Mühlgerinne«, *a născoci* »izmisliti«, odatle *născocitură* »izmišljotina«, Arbanasi *skakavac* > arb. *karkalec, kacalec* »Heuschrecke«. Značenjem se poklapa u baltičkoj grupi lit. *šókti* »skakati«, ali zamjena *š* za *sk-* u slavinama pretpostavlja *sk.* Ie. je korijen **(s)qeq-,* koje se s tim prijevojem nalazi u gr. κηκίω »jaillir«, κεκηνας »zec«, stir. *scen* »Streich« (s formantom *n),* stvnjem. *scehan* »juriti«, nvnjem. *geschehen, Geschichte,* s prijevojem u slavinama stir, *scuchim,* stnord. *skaga* »hervorspringen«, *skagi* »rt«.

Lit.: *ARj* 3, 886. 7, 615. 8, 5. 10, 922. 15, 186-92. 252-64. *Elezović 2,* 233. 236. 515. Ribarić, *SDZb* 9, 182. Rešetar, *Stok.* 308. *Miklošič* 301. *Holub-Kopečný* 333. *Bruckner* 494. *KZ* 51, 226. Vasmer, *RSl* 6, 192. *Mladenov* 582. *Trautmann 262.* Fraenkel, *Slávia*

14, 507. *Tiktin* 1037. 1388. Mikkola, *IF 16,* 100. Sütterlin, *IF 29,* 125. Matzenauer, *LF* 20 11 — 12. Agrell, *Zwei Beiträge. LUA* 1918 (cf *IJb* 3, 203). Wood, *JEGPh* 13, 499. sl. (cf. *IJb* 3, 105). Brugmann, /F 19, 385. *GM* 178. 189. *Boisacq*[3] 429.

školka f (stsrp.) = *školjka* (Miklošič, Mulih) = (sa *sk* > *šk* kao u *škopitf) školjka* (Vuk) = *čkôljka* (Vuk, Kosmet) »concha > kučića (v.), Muschel«. Deminutivi na *-ica školjčica* = *čkoljkica* (Kosmet). Nalazi se u stcslav. *skohka,* bug. *skojka* pored *školka* i u strus. s prijevojem *skalka.* Praslav. prijevoj na *o* od ie. korijena **sqel-* »cijepati, rezati«. Prvobitno je značenje »ono što se dade cijepati«, kao što je i *skala* »saxum«, prvobitno »Riss, Spalte«, upór. rom. postverbal *crepa* od *crepare* > *škrapa, Crìapis* (Kotor). Dalje etimologijske veze v. *Mati, prokola, čun.* Upor. stvnjem. *scala,* danas *Schale,* koja u srednjonizozemskom *schaele* znači također »školjka«. Rumunji posudiše *scoică.*

Lit.: ARj 2, 53. 15, 266. 17, 670-71. Daničić, *RjeS.* 10. 87. *Elezović* 2, 453. *Miklošič* 301. Brückner, *KZ* 51, 235. *Mladenov* 584. *Slávia* 7, 741. *Boisacf* 519. 1048. Sommer, *IF II,* 327. Brugmann, *IF* 5, 377. Pedersen, *KZ* 30, 436. 39, 422. Schwantner, *PBB* 48, 306-308.

skombri m pl. (Perast), običnije sa *sk* > *šk škômbar,* gen. *-bra* (Lastva, Račišće) = *škombvr* (Krtole), ak. pi. *skômbre* (Risan), *skombri* (Kostanjica, Boka) »lokarda, làncarda, skuš m, skuša f (Poljica, Kavanjin), vrnut, pravić (Muo)«. Noviji talijanizam od tal. *scombro, sgombro* < gr. σκόμβρος, koji je u Boci istisnuo dalm.-rom. *lokarda* (v.). Od ngr. deminutiva σκουμρί potječe *skùmrija f* »alausa vulgáris, ciupea aiosa, sardun, čipa«, koji je balkanski grecizam: rum. *scumbrie, srîmbie, scumbriță* = *scumbrioară* »ciupea«, bug. *skùmrija* pored *skăbrica,* cine. *scumbrie.*

Lit.: Tiktin 1394. *Mladenov* 587. *GM* 387. *Pascu 2,* 85. 1593. *REW* 7733.

skomicati, *-ca* (Stulić) »izvoditi glas kao štene«, *skomlicati* (Martié) »cviljeti«, *skomnicati* »isto«. Postverbal *skomlić* m (~ *jazavacah,* Martié). Varijanta sa *u* mjesto *i skomucati* (Krašić) »skečati (vrst cmizdrenja)«. Slov. *skomucati* »mit den Achseln bewegen« odstupa u značenju. To značenje tumači Matzenauer sa *mbk-* (upor. *mokrati,* ŽK) »movere« i prefiks *sko-.* Neuvjerljivo i ne pristaje za ostala značenja. Bliže stoji veza sa stcslav. *skomati* »gemere«, *skomljati* »grogner«, *skumati* (Krašić) »isto«, stčeš. *skomlili,* rus. *skomlitb* »tiho plakati«. Odatle metaforická značenja *skomlili* (Martié) »govoriti ni u kola ni u saonice«, *skomol(f)ati, -am* pf. (Bačka) »oslabiti«. Brückner veže s time polj. *chomik,* rus. *homjak* »Harnster«. Zacijelo onomatopeja. Boisacq spominje *skomati, skomljati* uz grčki naziv ribe σκόμβρος »maquereau, scomber«, ali pametno dodaje »m'échappe«.

Lit.: ARj 15, 266-67. *Pleteršnik* 2, 493. Brückner, *KZ* 51, 230. *Boisacq*[3] 878. Matzenauer, *LF* 20, 10.

skòmine f pl. (hrv., objekt uz *dobiti)* = *skommi* (Cres) = *oskomina* (Hrvatska, Varoš, Slavonija), *skomma mi je* i *skomino imeti* (Virje) = *skumlna* (18. v.) »otupjelost, stanje kad utrnu zubi, kad se npr. jedu zelene šljive«. Pridjev na *-ast skomìnast* (Istra) »utrnuo, neosjetljiv«. I u ostalim slavinama s prefiksom i bez prefiksa *o-*. Praslav. U hrv.-kajk. znači »zazubice«. Odatle *skomati — skominati* »željeti«, tako i slov. Upor. češ. *dělají se mi laskominy* »mich wassert den Mund«. Korijen je **skem-,* prijevoj **skom-* sa sufiksom *-ina* u pejorativnom značenju. Prema Brückneru u vezi je s rus. *ščemitb* »drücken, quetschen«, prema Mladenovu sa *čamiti* (v.).

Lit.: ARj 9, 206. 15, 267. *Pleteršnik 2,* 402. Tentor, *JF 5,* 210. *Miklošič* 301. *Brückner* 384. *Mladenov* 389. Prusík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269).

skomunika f (16. i 18. v., Nenadic) »(prevedenica) izopćenje«. Od tal. *scomùnica,* postverbal od *scomunicare* > *skomunikati* pf. prema impf, *skomunikavatí, -ām, -ajem,* denominal na *-icore* od pridjeva *communs* (v.), prefiks lat. *ex-* > tal. *s-*. Poimeničen particip perf. *skomunikanik* m »scomunicato«. Internacionalni latinizam na njem. *-ieren* > *-irati ekskomunicirati.*

Lit.: ARj 15, 268. *DEI* 3411.

skòpiti, *-lm* impf, (м-) = (sa *sk* > *šk* kao u *škrôp* ŽK za *skropiti, strojiti* za *strojiti) skòpiti, -lm* (Vuk) *(is-,* и-) »castrare, strojiti, strojiti« = *uchopit* (Kosmet) = (deprefiksacijom, jer je *s-* bio krivo shvaćen kao prefiks) *kopií* (ŽK, Belostenec) *(po-),* iterativ prijevojem duljenja ō > α i na *-a- skupljati, -am; priškopit* pf. (Smokvica, Korčula) »kidati jalove izdanke na stablici boba« prema *priškapjat* impf., na *-va- iskupljivati.* Nalazi se u stcslav. i polj. *skopie,* baltoslav. i praslav. Od *-ьc* >

-ac sveslav. i praslav. izvedenica *skopać,* gen. *-pea* m (Vrbnik, Marulio, Trsatski urbar) »čovjek, ili muško od živadi koje je uškopljeno« = *skopać,* gen. *-pea* »škulj«, s pridjevom na *-ev skopčev* (~o *meso,* Poljički statut), poimeničen *skopčevina* (1526, Krčki statut, Vrbnik) = *skopčevina,* na *-ji skopčji* (~a *koža,* Vrbnik 1639). Na *-ina skopčina* (Istra) »skopčevina«. Imenica *skopbcb* ušla je i u njem. *Schöps,* u rum. *scopeț.* Rumunji i Arbanasi posudiše i glagol, rum. *a scopi* = arb. *skopit,* Cincari *scupat* »châtré«. Na *-jar kopljâr,* gen. *-ara* m (ŽK) = složenica m *skopisvinji* (Nemanić, Istra;, prevedenica od tal. *castraporcelli.* Na *-ica škôpica* (Čilipi) »mali nož, keba (Lika)«. Poimeničen part. perf. pas. *skopljenac,* gen. *-nca* (Belostenec), *uškopljenik,* gen. *-ika.* Možda jde ovamo iz argoa (boškačkog govora u Siriniću, Šar-planina, i u Kosmetu) *skôpak* »djevojka«. Upor. bug. *skopak* »ustrojen konj«. U lit. *skopti, skopiu* »dupsti«, *skabiu* »hauen, ästen«, *skaptas* »couteau recourbé«, lot. *skabît* »schneiden«, ukazuje na prvobitno značenje od praslav. *skòpiti.* S tim značenjem slaže se *kopati* i *skoba.* Ie. korijen **(s)qep-,* prijevoj **sqop-* gr. σκάπτω, gr. κοπάς, gen. -άδος »olivier, figuier taillé«, lat. *căpuș, capo* > *kopun* (v.). Prema Peterssenu dalja je veza sa *čepiti* (v.). V. *čep.* U prasrodstvu je i sa gr. σκόπελος »rocher« < upravo »taillé à pic« > lat. *scapulas* > tal. *scoglio* > *škôíj, Skupjeli* (Dubrovnik); gr. κόμμα »Einschnitt«, odatle prevedenica *zarez* kao ortografski termin.

Lit.: ARj 3, 891. 4, 86. 15, 200. 278-81. 17, 672-73. Kurelac, *Rad* 20, 132. *Elezović* 2, 325. 400. Trojanović, *JF* 5, 224. *Miklošič* 302. *Holub-Kopečny* 333. *Brückner* 494. *Mladenov* 584. *WP 2,* 561. Brugmann, *IF* 28, 371. Petersson, *IF* 23, 394. *GM* 287. Schrader, *IF* 17, 33. Solmsen, *KZ* 37, 584. Štrekelj, *DAW* 50, 27. *Boisacq*[3] 492-493. *Pascu 2,* 207., br. 394. Fraenkel, *Slávia* 13, 10. Matzenauer, *LF S,* 199-200. Vaillant, *RES 22,* 10. *Tiktin* 1389.

Skopje n (mak., bug.) = *Skôplje* (Vuk) = 1357. *ъ slavnom gradu Skopi carskom* (lokativ), *u Skopi* 1369, *v grade glagolemêmb Skopbli* (1349) = *Skopija* (Kožičić) = *Skopije,* toponim. Etnici na *-jak Skòpljăh,* gen. *-aka* m *(Skopljak paša Sulejman)* prema f *Skopaljka* = na *-janin Skôpljanin* (1774) m prema f *Skopljânka, Skopljanče,* gen. *-eta* (Kosmet), pl. *Skopljančići,* odatle na *-ьc* > *-ac Skopljănac,* gen. *-nca* (Kosmet), *skopljanka* »vrsta jabuke«. Pridjevi: *{-je* odbačeno) na *-bsk skopski,* 1186-96. *skopbskaa hora,* 1293-1302. *jepiskopomb skopbskym, -íjé* očuvano *skopljanski (~a nahija*)* prema *Skôpljanin, skopaljski (pašaluk, polje},* na *-ьc* + *-bsk skopački* (Kosmet, uz *bostan),* poimeničen *Skôpačko* m »predio gdje je Skoplje«. Od lokatīva *Skopi* (1357, 1369) = *Skopiji* (1349) nastade tursko *Üsküb* i gr. Σκόπιοι (čitaj *Skopii).* [Bizantinci pišu i Σκόπια, Idrisi 1154. *Skopia].* Toponim nije izoliran: *Skoplje* pored *Uskoplje,* polje i naselje u dolini na gornjem Vrbasu kod Travnika i selo (Trebinje) *(u* je prijedlog koji se srastao s toponimom, v. *Ugljan).* Ne može se tvrditi da je bosanski i hercegovački toponim identičan s makedonskim, jer za nj nema starih potvrda, a za makedonski ima iz rimskih vremena *Scupi, -orum* m pl. t. Samoglasnik *o* je prema tome nastao iz lat. *u* > *ъ* > *o* kao u rum. *dobitoc.* Bosansko *Skoplje* moglo bi prema tome biti samo prenesen toponim. Za to nema potvrda.

Lit.: ARj 15, 278-81. 19, 868. *Elezović 2,* 235. *Mayer ì,* 317. Barjaktarevic, *PPP* 32, 122.

skoplar m (Marulić, Žica otaca) »plašt, ogrtač, pallium« = (metateza *sk — pl* > *skl — p)* (Marulić, Kavanjin, Grgur iz Vareša) *sklopar* »komad haljine koji nose neki redovnici povrh habita«. Stara posudenica od lat. *scapularium.* Usp. pod *skapùlati.*

Lit.: ARj 15, 246. *Mažuranić* 1426. *Starine* 40, 120. *REW* 7657.

skopnica f (hrv.-kajk., Belostenec) »spremica, škrinjica, ladica«.

Lit.: ARj 15, 281.

skopōst, gen. *-i* (Vuk, Crna Gora, Makarska, Martié) »1° ćud, narav, 2° snaga, krepost, 3° zgoda, prilika«. Pridjev na *-ьn* > *~an skõposlan,* f *skôposna* (Crna Gora) = *skôposan* (Piva-Drobnjak, *čoek, dèca, goveda)* »snažan, jak«. Daničić, *Osnove* 227, misli da je riječ tuđa, ali se nejasno izrazuje »koja sama nije u običaju«. Rešetar tvrdi da nema veze s dubrovačkim grecizmom *skopos* (Vetranović, Bunic, Gundulić) »pjevanje, pjesma, melodija, arija« = *skopas* (Marin Držić) »pjevanje, pjesma«. Matzenauer dopušta vezu sa gr. σκοπός »1° propositum, finis (upor. tal. *scopo*),* 2° arija, napjev«, ali uporeduje i sa stisl. *skap* m »Gestalt, Beschaffenheit, Geisteszustand«, riječ kojoj odgovaraju nvnjem. sufiks *-schaft* i *schaffen* »stvarati« (ie. korijen **sqep- / *sqab(n)-*).* Mora se ipak dopustiti mogućnost da je iz kaluđerskog jezika *skopos* »arija, napjev« prešao

u narodski govor. Dočetak -os u krajevima gdje se *skopōst* govori, mogao je dobiti rod i dočetak *-t* prema deklinaciji *rodos,* gen. *radosti,* kao što je mletačka tuđica *doge* > *duž* dobila *-d dužd* prema deklinaciji *dаž,* gen. *doida.* Što se značenja tiče, muzički termin tal. *aria* (odatle naša *arija* »napjev«) < lat. *aer,* fr. *air* dokazuje da može prijeći u značenje 1°. Upor. fr. *débonnaire* »dobroćudan«. Značenje 2° i 3° metafora su odatle: »dobra pjesma > pristala, jaka krepka«.

Lit.: ARj 15, 278. 281. Matzenauer, *LF* 20, 14. Rešetar, *JF* 12, 208-210. *Pascu* 2, 85, br. 1597.

skôr, određeno *skori (odgovor, pobjeditelj),* sveslav. i praslav. pridjev, danas rijedak u hrv.-srp.j »1° brz, 2° nedávan, recentan«. Poimeničen ž. r. *skora f* (Volosko) »1° preša, brzina (Kavanjin), 2° abnormalno, prerano dozreo plod šljive« = *-ьc šķorei* m pl. (Belici kod Kastva), *skôrac,* gen. *-rea* (Crna Gora) »1° brz, hitar čovjek, 2° kukac«, na *-bk* > *-ák skôrak,* gen. *-rka* (Vuk) »kukac scolopendra«, na *-ič skořic* m (Makarska) »rani ječam«, na *-ina skorina* f (Menčetić), na *-ost skorost* »brzina«. Pridjev se proširuje na *-ьn* > *-an skoran, -rna* »nedavni«. Bogato je zastupljen prilog *skoro, tu skoro* (beogradski književni jezik) »nedavno«, *sad skoro* (Kosmet), *skoro dana* (Kosmet) »brzo«, na *-ma skorma, doskoro, uskoro, naskoro,* u gen. s prijedlozima *doskora, odskora, skorom, skorim,* na *-ice skarice* (Vuk) »nedavno«. Četiri priloška oblika *skora, skore* (lokativ) = *skori, skoru* mogu se vezati i s prijedlozima *uskora, uskore, naskore, iškorę, naskora, doskore* (1400). Od priloga tvore se pridjevi prema tipu *sadanji* i *sadašnji: skoranji* (Kola, Bosna, Reljković) = *skorašnji* (Vuk) »nedavni«, poimeničen na *-ica skorašnjica* (Vuk) »voda malo prije donesena«; *skorišnji.* Složenice: *skorovečernji (delija,* Ljubiša), poimeničen na *-jak skorovečernjāk* (Vuk, Crna Gora) »koji je stekao skoru večeru, parvenu«, • *ikoroteča* »teklić, štafeta, kuiir«, *skoropisan, skoropisac,* gen. *-sca* (1550), *skoropošavši.* Vrlo je raširen u antroponimiji: *Skorosav(a),* odatle prezime *Skorosavljević, Skoromir,* hipokoristici *Skaroša, Skarota,* prezime *Skorobogati* (Rab, 1177, 1237). Prema tipu prezimena na *-ević* stvoren je neologizam *skorojević* »parvenu«. Denominali na *-iti skoriti, -im* impf, »ubrzavati«, inhoativ na *-éti skorjeti, -im* (Martié) »brzo ići«. U baltičkoj grupi postoji isti pridjev u prijevoju *e: skérys* m »fcobilica, skakavac«, kao i u stvnjem. *scerõn,* nvniem. *sich scheren,* gr. σκαίρω »skačem, plešem«. Prijevoj *e* nalazi se kao drugi dio složenice u *gušter* (v.), *gušterica* (v.). le. je korijen **(s)qer-,* prijevoj **(s)qor-* »skočiti, skakati«.

Lit.: ARj 2, 477-86. 672. 7,617. 15, 281-90. *Elezović 2,* 235. Ribarić, *SDZb 9,* 191. *Miklošič* 303. *Holub-Kapečný* 333. *Bruckner* 495. *KZ* 51, 233. *Mladenov* 585. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Joki, *IF* 37, 110.

şkorânca f (Lastva) = *skoranča* (Zore) = *(sk > šK) skoranča* = *skurijenča* f (Dubrovnik, Zore) »ukljeva (Crna Gora, Paštrovići; lovi se u Maloj rijeci uz Prahovo blizu Prčaiija; dolazi iz Skadarskog jezera gdje se stalno nalazi)«. Upor. *skmīn,* gen. *-ina* (Dubrovnik). Od. mlet. *scoranza.*

Lit.: ARj 15, 285-6. 382. *REW** 7664.

skòrosati, *-Sēm* pf. (Crna Gora) »izginuti, propasti, izgubiti snagu«. Ne zna se kako se odnosi, prema bug. *podskorós(v)am* »hetzen« i prema *skór(nu)vam* »wacken, (refl.) erwachen«. Možda su to denominali od *skor* (v.) obrazovani s pomoću *-os* (upór. *žigosati)* iz grčkoga aorista.

Lit.: ARj 15, 289.

skorup m (Vuk) = *(sk > šk* kao *škváre,* ŽK, < *škvare) skorup* = *škarup* (ŽK, upor. češ. *škraloup* pored *skořápka),* sveslav., osim bug., praslav. **skorlup(d),* »pavlaka, povlaka, kajmak, miliram (Srbija, germanizam)«. Pridjev na *-ьn* > *-an skorupan* »izvanji, spoljašnji«. Na *-oca skontpača f* (Bosna i Hercegovina) »kolač sa skorupom«. Možda ide ovamo na *-an skorupan,* gen. *-äna* m (Dobroselo) »vrsta bube ili kukca«. Denominai na *-iti skorupiti se* (Vuk) = (zamjena sufiksa; *skorušiti se, skorušim* (Vuk) »kad se malo smrzne«. Belostenec bilježi kao dalmatinieam *skraljup.* Prvobitno je značenje *skralup* m (također slov.) »kora«. [Usp. i *skrlut'].* Ovamo ide *skralupa* f (Pavlinović, Dalmacija) »morska životinja roda polipa, scyphozoa«. Upor. stcslav. *skralupa.* Augmentativ na *-ina skralupina* f »smradna kora poput sluzi, na mrtvoj vodi, na pokvarenom vinu«. Pretvaranjem sloga *ra* u sonantno r *skrlúp,* gen. *-upà* (Istra) »tjenica, skorup«. Iz ove druge serije izlazi da su oblici *skorup, škarup* sekundarni, nastali disimilacijom iz redukcije neobične suglasničke grupe *rl* > *r* (upor. rus. *skorlupa;* tako i u polj. *skorupa).* Glede varijante *o — a* upor. *ozgor* pored *ozgar* ili likvidnu metatezu *skorlup* > *skralup.* Gubitak početnog s kao u *kora* (v.) potvrđen je kod Mrnavića *korup* (nepouzdano). Postanjem je praslav. složenica od *skora* i postverbal *lup(a)* od *lupiti* (v.). Prema Bruckneru *-up* je sufiks kao u *Gorup* < *gorjup* od *gore.* To tumačenje otpada jer ne objašnjava ni *skralup* ni postanje suglasnika */.*

Lit.: ARj 5, 549. 15, 291-93. 310. 338. 17, 675. *Miklošič* 302. *HoIuЪ-Kopecny* 333. 371. *Bruckner* 495. *KZ* 51, 225. Mladenov, *ASPh* 36, 125. Matzenauer, *LF* 20, 16.

skBt m (13. v., Vük), pl. *skoti* i *skoti* (19. v.), *skotovi,* sveslav. i praslav. *skotb,* »1° živina (Vrbnik), životinja, pecus, 2° (metafora, uvredljivo) zločest čovjek (Kosmet)«, unakrštenjem s glagolom *kotiti* (v.) kao postverbal »nākot, ono što se okoti, rod, vrsta, pasmina, traga, rasplod«; *kot,* gen. *-i* f (1533, Budinić, Baraković, Banovac) je također postverbal od *skouti, -ín* pf. (Vodice) »oprášiti« prema impf, na *õ* > *a skatati* (Kurelac) »postati skotan«; *skota* f (jedna potvrda, Mateić) »porod«. Kol. na *-je skotje* n (Kašić, Radnić, Dražie), na *-ad skotad* »živad« = *skotat,* gen. -j (jedna potvrda, Kavanjin), prošireno na *-ija skotadija* »stado« pored *skotija* f. Deminutiv na *-če skoče* n (Vuk), odatle kol. na *-nje* (upor. mak. *sirenje* »sir«) *skočēnje n* (Bunjevci, sjeverni Velebit) »štenad«. Augmentativ *skatina* »marvinče, živinče, beštija, beštija«. Pridjevi na *-ьn* samo u f *skdtna* (Kosmet, ~ *krmača, pseto, mačka}* »bređa« (od *kotiti),* upor. polj. *kotna* prema rus. *sukotnaja (koska),* na *-/ skotiji* Cdvije potvrde;, na *-ski škotski* (Crna Gora, Kavanjin). Rumunji posudiše izravno iz južnoslavenskog *scolina* »životinja« i preko mađarskog glagola *szokotalni* > *a socoti* »auf etwas achten, schätzen, bedenken«, odatle s lat. *-entia* > rum. *socotinţă* »Meinung«, postverbal *socoată* f (Erdelj) = na *-eh* > *-eală socoteală* »Rechnung, Beachtung«. Arbanasi posudiše *skote ï* »Rasse, Geschlecht«. Taj semantički razvitak potječe od brojenja i timarenja stoke. Općenito je mišljenje da je u vezi sa germ. **skattaz* > nvnjem. *Schatz.* U pogledu prirode veze, kakva je, postoje tri mišljenja. Prema Miklošiču ne zna se tko je od koga posudio. Praslaveni od Germana (Gota, got. *skaits* »novac«) ili obratno Germani (Goti) od Praslavena. Mladenov je za prasrodstvo germanske i slavenske riječi. Kiparský zabacuje mišljenje da su Germani posudili taj poljoprivredni termin od Praslavena. Schrader, Schröder, Schwarz, Stender-Petersen, Weigand-Hirt zastupaju mišljenje da su Praslaveni posudili od Germana, držeći uz to da je praslavensko značenje najstarije i da je to značenje germanska riječ imala u pragermanskom. U staro^frizejskom je imala još to značenje. Od slavina samo u strus. znači uz »pecus = posjed«· još i »novac« kao u germanskom. Četvrto mišljenje zastupa Iljinski koji uzimlje prasrodstvo (prijevoj) sa *ščetina* (v.).

Lit.: ARj 15, 203. 254. 294-98. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Elezović 2,* 235. *Miklošič* 303. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner* 495. *Mladenov* 585. *Kiparský* 303. *Stender-Petersen* (cf. Janko, *Slávia* 9, 347. sl.). *Tiktin* 1391. 1453. Iljinski, *RFV* 73, 281-308. (cf. *Slávia* 3, 578. *IJb* 8, 206). Matzenauer, *LF* 20, 16-17. Janko, *WuS l,* 103-104. Jokl, *SAW* 168, 114. Schröder, *KZ* 48, 273. Kretschmer, *KZ* 31, 437. *SO* 13. Schwarz, *ZSPh 2,* 115. *ASPh* 41, 126. Schrader, *IF* 17, 33. Meringer, *IF* 18, 234. Osthoff, *IF 6,* 21.

skòvija f (Vuk, narodna pjesma »kapa«) = *skùvija* (narodna pjesma) = *Skûfja* (Božava, Korčula) = *skufija* f (Vetranie), odatle *skufinjik* »vrsta turskog vojnika *(zlatoskufinjik)«* = *skufija* (Rab), deminutiv na *-ica škufijica* (Dubrovnik, Cavtat) »dječija kapica« = na tal. deminutivni sufiks *-etta* < vlat. *-itta škufijeta* = *skuja* (preko **skuija,* narodna pjesma). Balkanski talijanizam. Tur. *iskufa* »naziv turskih lovaca za kapicu koju meću na glavu ptice«. Nalazi se još u slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku, od neslavenskih u rum. *scufă,* deminutiv *scufiţă, scufie,* bug. *skufă,* arb. *skufjë* »Haube«, ngr. σκούφια, madž. *szkofia,* tur. *üsküf.* Od lat. *cofea* (6. v.) > tal. *cuffia,* rum. *coif,* s neobjašnjenom protezom *scuffia* > stfr. *escoife,* španj. *(es)cofia.* Bez te je proteze mlet. *chefa,* odatle *kêvica* (Bosna, Travnik) »Backfisch, djevojčica« (promjena značenja po semantičkom zakonu sinegdohe).

Lit.: ARj 15,300. 363. 364. 386.17,690. *Pleteršnik 2,* 632. 638. Hirtz, *Aves* 160. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. REW'* 2024. *Tiktin* 1395. *GM* 387. *Miklošič* 304. *Bruckner* 494. *Mladenov* 387. *REW'* 2024. *DEI* 1185. Stürm, *CSYK 6,* 74.

skoza f (Šulek, i ~*jesenska)* »vrsta gljive« = na *-oca skozača* »gljiva agaricus melleus«.

Lit.: ARj 15, 301.

skozi, prijedlog s ák. (1309, 1380, Senj) = (s gubitkom lokativnog -i, koji se osjećao kao fakultativna deiksa) *skoz* (13. v., Belostenec, Glavinić, Antun Dalmatin) = (sa *vo* > *u) skûzi,* s gen. (ŽK), sveslav. i praslav. lokativ *skvoze* »1° kroz, črez (s kojima je riječima u srodstvu), 2° radi, zbog«. S *vo* > *o* također

u slov. *skozi Bog, za skozi Bog* (Notranjsko, Primorsko), prevedenica od tal. *per Dio.* Pridjev na *-ьn* > *-an skozan* (Belostenec, Dalmacija, također slov.), određeno *skozni (~ san,* Dž. Držić) »tanak, koji je lakog sna«, s apstraktumom na *-ost skoznost* (Jambrešić), proširen na *-iv skozniv* (Jambrešić). Možda je u kakvoj vezi *skôzanj,* gen. *skôznja* m (Lastva) »mala pregrada, "prèdijel u velikoj škrinji, ladica (ŽK)«. Upor. slov. *skôžnja* f »Loch, luknja«. Denominal na *-ovati skoznovâti* (kajkavski pisci; leksikografi; akcenat u ŽK; Virje) »bdjeti, probdjeti noć bez sna«. U književnom i saobraćajnom jeziku ne postoji taj prijedlog, ni od njega izveden pridjev i glagol nego prilog *skroz,* koji je nastao unakrštenjem sa *črez* (v.), i prijedlog *kroz,* koji je izgubio početno i prema *črez.* Bez *r* očuvao se u stcslav. *skvoze* pored *shoze, skosě,* u ruskom prilogu *skvozb* »durch«, *skvoznöj* »durch und durch gehend (von Rissen, Löchern)«, s brojnim drugim izvedenicama. U ostalim slavinama samo sa *r* od **črez-* < praslav. **(s)kerz-* (v.), polj. *skros,* u nižem prijevojnom štěpenu češ. *skrze.* Postanje od *skvoze* neobjašnjeno.

Lit.: *ARj* 15, 301-303. 389. *Pleteršnik 2,* 495. *Miklósié* 306. *Holub-Kopečny* 334. *Bruckner* 496-497. *ASPh* 29, 578.

skrabljati, *-am* impf. (Voltidi) »čegrtati, klepati«.

Lit.: *ARj* 15, 303.

skrada f (Istra) — *skrada,* gen. *-ê* (Golać, Istra) »stara suha trava« = slov. *skrada* »triticum repens« pored *skrajda* »genista sagittaria«. Augmentativ na *-lina skrăcina* »zelena supstancija koja se pravi na vodi muljavih lokava« (Vodice), na *-elina skradelina* (Makarska) »trava mekušica što raste ispod bukava«. Deminutiv na *-šica skrašica* (Šulek) »triticum ramosum«.

Lit.: *ARj 15,* 307. 312. *Pleteršnik 2,* 495. Ribarić, *SDZb 9,* 191.

Skradin, gen. *-ina* m (Vuk, Baraković, narodna pjesma: *rujno vino iz bijela Skradina),* predslav. i predrimski toponim, etnik na *-janin Skradinjanin — na -čanin Skradinčanin* (Vitezović) m prema f *Skràdínka.* Pridjev (ktetik) *skradīnskī* (Kavanjin). Tal. *Seardona,* koji upotrebljava Pavić. Kod Porfirogeneta Σκόρδονα, gdje je *o* mjesto *a* nejasno, griješka ili izgovor dalmato-romanski ili čak predrimski. Upor.. ipak *Scordus mons* kod Livija i Σκόρδον kod Poubija za *Mons Scardus.* U staro doba vrlo dobro potvrđeno ne samo kod pisaca geografa nego i na natpisima, znak da je bio *oppidum* osobite važnosti. Etnik i ktetik pravio se od gr.-lat. složenog sufiksa *-itanus Scardonitanus* (Plinije i natpis). Kao *Salonae* potvrđen je i pl. t. *Scardonis* na natpisu, znak da je bilo veliko naselje. Ide u kategoriju iliro-venetskih imena na *-ona* (od *Glemona,* najzapadnija potvrda, do *Salonae,* najjužnija na Jadranu, i *Jakin* na Apeninu). Hrvatski oblik pokazuje likvidnu metatezu i lokativ *-ōnae* > vlat. *-ūnę* (upór. Σκάρδώνα kod Ptolomeja za otok) > **-yn* > *-in* kao i ostali. Ne samo za sufiks nego i za korijen može se pretpostavljati da je ilirskog podrijetla. Bez sufiksa *-ona* dolazi *Mons Scardus* = Σκάρδον ορός (Ptolomej, Polibije, Strabo) = danas *Šar-planina.* Čini se da je **Skard-* prijevoj prema Σκερδά kod Porfirogeneta za čakavsko *Skarda,* otočić između Silbe i Paga, koji je u polovici 10. v. bio od daleko veće važnosti nego danas, kad ga spominje Porfirogenet. Uporeďivati bi se mogao i toponim *Skrad* u Gorskom kotaru, s likvidnom metatezom. Ali za nj nema starih potvrda. Riječ je u dalmato-romanskom mogla biti apelativ, budući da se kod Dobrote (Boka) spominje oko 1435—1440. *in contrata scar delii (territórium in Dobralo},* danas toponim *Škrďio,* gen. *Škrđela* u Dobroti poviše mora (u blizini *Sv. Vrača);* ribarske pošte Muljana: *Na škrdto gornji* i *donji.*

Lit.: *ARj* 15, 201. *Krahe* 35-36. *Mayer* 1, 310-12. Mayer, *NVj* 40, 27. ss.

skrakavica f (Hvar) »žaba bufo bufo, hýla arborea« = *krakavica* (Zoričić-selo, Vinodol), nazvana ovako jer *krokije,* od *krakljati* »pigre reptare«. Može biti i izvedenica od glasa *kra — kre — krákati* (žaba *kráče), krečati, kreketati.* Od toga glasa Hirtz ima još mnogo izvedenica: *krekača, krekavica, krekećalica, krekelica, regetača* itd., *kraljevka, kraljeva žaba.*

Lit.: *ARj 5,* 448. 15, 310. Hirtz, *Amph.* 11. 70-71. 65. 136.

skraklić m (Blato, Korčula) »ptica velike debele glave, debela kljuna i bijelih krila, možda pica caudata«.

Lit.: *ARj* 15, 310.

skrama f (Dubrovnik, Makarska, Parčić) »gocce di grasso ed olio (nuotanti sull'acqua)« — *skrama* (Hvar) »mast koja se skupi na juhi,

škvára« = *skrâ* = *skrâma* (Korlevići, Istra) »oko masti u mlijeku ili juhi« = (sa *skr-* < *skr-* kao *škopiti) skrama* (Vodice, Istra) »isto«, odatle deminutiv na *-ica škrămica* (Vuk, Srijem) »mrva (u izrazu *nema ni škramice)«.* Pridjev na *-en* poimeničen u m r. *skramen* »Fettauge«, na *-ost škramast* (prema Miklošiču hrv.) »non purus«. Denominal faktitiv na *-iti skràmiti* (Brač) »činiti da se stvaraju skrame«. Praslav. **skormb.* Slog *skra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *skrom,* ukr. *skoroma* »Fettspeise«, bjelo-rus. *skorom* »zu Fastenzeit verbotene Speise«, rus. *skoronib* »Fett«. Prema Brückneru istog je postanja kao *krma* (v.), samo u prijevoju *o-* i s nepostojanim *s-* kao *skora* pored *kora.*

Lit.: *ARj* 15, 310-11. *Parčić* 917. Hraste, *BJF* 8. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Miklo'sič* 362.

skrami m pl., ak. pl. *skrâme* (Bijela, Dobrota; Muo, ovdje također *skrami) — (s > c,* upor. *cmilje) ckrâmi* (Lastva) »riblje ljuske (primjer iz Dobrote: *gerica je puna skrami; siać nema skrâme,* Muo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *squama; r* je umetnuto unakrštenjem sa *škrlup* (Paštrovići).

Lit.: *ARj* 15, 310. *REW* 8199.

skranje f pl. »sljepočice«, slov. *skranje* n »Schläfe, čeona kost«, *skrănj,* gen. *-i* »Kinn, Kiefer«, *skranja* »isto«, *skranjača* »Kinnlade«, *skrânji* m pl., *skranjiSče.* Deminutiv na *-ica skranjîce f* pl. (Vrbnik) »slepočice, tempije (Vrbnik, uporedna riječ)«; na *-ьc škranjci* m pl. (Vodice, Istra). Nalazi se u svim slavinama osim u bugarskom jeziku. Praslav. **skornija.* Slog *skra-* nastao po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *skroń, skronie.* Ie. usporednice nisu utvrđene. Bruckner pomišlja na vezu sa gr. κρανίον, što ne ide. Drugi vežu ispravnije sa stíši, *kvarmr* »paupière«, dan. *kvarn* »die beiden bootförmigen Knochen im Fischgehirn«, got. *hvairnei* »lubanja«. Ie. korijen bio bi **quer-,* u prijevoju **quor-* »Schüssel-, Schalenartiges«, proširen formantom *n.*

Lit.: *ARj* 15, 311. *Pleteršnik 2,* 496. *Mi-.klošii* 302. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner* 496. *WP* 1, 405. 518.

skrap m (Niš) »gusjenica gastropacha quercifolia«, čini se da je u vezi sa stcslav. *skrapii* > arb. *shkrap, krap* (Gege), cine. *scrapu,* rum. *şcrac,* sa likvidnom metatezom (upor. strus. *skoropij),* od lat. *scorpius* < gr. σκορπιός > *škorpija* (14. v., Vuk, bug.), pridjev *skòrpijin,* stsrp. *skorbpü.* Sa *p* > / *skorfija,* pridjev *skorfijin* (Aleksandrida). Sa metatezom *sk — p> sp — k i o > uiz* dalm.-rom. *špúrak,* gen. *-řka* m (Vuk, Crna Gora, Stulić) »isto«. Sa romanskim augmentativnim sufiksom *-one > -un* i *or > r iz* tal. ili dalm.-rom. *škrpijūn,* gen. *-Una* (Perast, Dubrovnik) = *škrpiun,* gen. *-una* (Rab) = *škarpjun* (Božava) = *skarpun* (Bernardin) = sa očuvanim *-or- škorpijūn,* gen. *-una* (Dubrovnik, Ranjina, Zadarski lekcionář, Hektorović) = *škorpijôn* (ŽK) = *škorpion* (hrv.-kajk., Belostenec, slov.). Upor. još slov. *strupijăn.*

Lit.: *ARj* 15, 290-91. 311. 17, 675. 689. *Pleteršnik 2,* 494. 596. 633. Budmani, *Rnđ* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *ID* 6, 121. *Mažuranii* 955. 1428. *REW*[3] 7741. *GM* 409. *Mladenov* 585. *Miklósié* 303. 342. Vasmer, *GL* 134.

skř̀b, gen. *-i* f (zapadni krajevi) = (sa *skr-* > *škr-* kao u *škvare* ŽK < *škvare) skrb* (Lika) »briga, kâr, peka«. Nalazi se u svim južnoslavenskim jezicima, od sjevernoslav. u češkom, poljskom i ruskom. Baltoslav. (?), sveslav. i praslav. Pridjev na *-ьn* > *-an skrban, fskrbna* = *skrhan.* Poimeničen na *-ik skrbnik,* neologizam za *tutor.* Denominál na *-iti skrbiti (se)* (Lika, Crna Gora, Hrvatska) *(na-, o-, op-, pri-).* Postverbal *o(p)skrba* f. Rumunji posudiše *scîrbă* f »gadljivost, Betrübnis, žalost«, pridjev na lat. *-osus* > rum. *-os sdrbos* »gadan«, *a să sârbi* (Muntenija) »gaditi se«. Od baltičkih jezika pruža usporednicu lot. *skurbt, skorbt* »pasti u nesvijest«. Prema Mladenovu čini se da je ie. korijen **sqer-* »rezati«, proširen na *bh.* Upor. glede razvitka značenja bug. *griza* > rum. *grijă* »briga« od *gristi* (v.), *peka, pečal* od *peći* (v.). V. dalje etimologijske veze pod *škrbav.*

Lit.: *ARj* 7, 617. 673. 15, 316-23. *Miklo-Ш* 306. *Holub-Kopečny* 334. *Bruckner* 493. *KZ 51,* 233. *Mladenov* 586. *Sborník Miletií* 263-287. (cf. *IJb* 1, 188. *RSI 6,* 293). Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). *Tiktin* 1384.

škrinja f (Vuk, narodna pjesma, zapadni krajevi, Perast, Šćepan, Krtole, Hvar, Dubrovnik, Cavtat, Crranica, Smokvica, Korčula, slov.), deminutiv na *-ica skrmjica,* (sa *n* mjesto *nj* možda preko stvnjem. *scrini) skriňa* (1466) = *skriňa* (Potomje) »kovčeg, sanduk«. Složenica *skrinjenoša* (Dubrovnik) »Kistenträger«. Upor. arb. *škrinje* »Kasten«, S odbacivanjem s- (koj'e se osjećalo kao nepotreban prefiks) *krina* (Srbija, bug i u ostalim slavinama, upor. polj. *krzynia* pored *skrzynia,* slov. *krínja* /Kras/ »Mehlkübel«). Upor. sa *rí* > *г*

slov. *krníca* »Presskufe«, deminutiv *krínčica* (Dubrovnik). Vrlo često sa *skr-* > *škr-: škrinja* (Rab, Božava) = *škrinja* f (Vuk, jugozapadni krajevi, ŽK, Istra, slov.). Deminutiv *škrmjica* (1566), s tal. protezom *iškrinja, iškrinjica* (Vrbnik). Odatle na *-ar škrlnjār* »koji pravi škrinje«. Prezime hrv.-kajk. *Škrinjarić*. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scrīnium* > tal. *scrigno,* femininum preko n pl. Iz panonsko-slavenskog rnadž. *szekrény* > rum. *sicriu* pored *scrin* (upór. rus. *skríň).* Izvor u balkanskom latinitetu riije isključen.

Lit.: ARj 5, 549. 15, 328-30. 17, "682. *Pleteršnik* l, 468. 2, 474. 498. 635. Rešetar, *Štok.* 289. Ribarić, *SDZb 9,* 48. *Mazurami* 1318. Kušar, *Rad* 118, 21. Miletić, *SDZb 9,* 358. Hraste, *BJF* 8, 12. 26. *Miklósié* 304. *SEW* l, 617. *Bruckner* 498. *Vasmer 2,* 651-2. *Mladenov* 586. Štrekelj, *DAW* 50, 61. *GM* 387. *Tiktin* 1392. *REW** 7746.

skrivan, gen. *-äna* m (Perast, Dubrovnik, I. Držić) = *(skr-* > *škr-) škriban* (ŽK) = *skrivan.* Prezime *Skrivanić* i *Škrivanić.* Od tal. *scrivano* < lat. *scriba* prema vlat. deklinaciji gen. *-anis.* Glagol *scribere* u *proskríbit* (Korčula) »jedva, teško ozdraviti«. Semantički razvitak je neobičan. Poimeničen part. perf. tal. *scritto* > *skřit* (Boka) »obveznica«. Odatle na *-orium škritōrijo* n = *skrhorij* (Dubrovnik, Cavtat) »pisaći sto«.

Lit.: ARj 15, 335. 17, 685. *REW** 7745.

skrfcnuti se, *-e* pf. (Vuk, subjekt *tarana u loncu)* »1° zgusnuti se, 2° (subjekt *lišće,* srednja Dalmacija) potarrmjeti«. Bez prefiksa *s-* nije potvrđen. Prilog *skrkno* (Rijeka) »(živjeti) štedljivo«. Ide zajedno sa *skrkačiti se* pf. »saviti se«, *skrkuljiti se* pf. »uviti se«, *skrljati se, -am* (Poljica) »satrti se (kad se obori kamenje ili zemlja na koga)«, *skrkljúšiti se, skrkljūšīm* pf. (Vuk) = *skrljušiti, -im* »pritisnuti«. Upor. prezime *Krkljuš.* Sve od onomatopeje *skfk,* kojom se oponaša škripac brave ili kad se netko uhvati u škripcu.

Lit.: ARj 15, 337-38.

skrlátak, gen. *-tka* m (Dobroselo, Lika) = *skřlotak,* gen. *-tka* (Lika) »komadić sukna koji štiti prste žene kad se sa vretena pređa mota u motovilo ili u klupko (termin prelja)«. Usp. i *skarlát.*

Lit.: ARj 15, 337-8.

skrlut m (Hrvatsko zagorje) »poledica«. Usp. *skorup.*

Lit.: ARj 15, 338.

škrob, gen. *škroba* m (Vuk, Kosmet, ~ *ovsení)* = (sa *skr-* > *škr-* kao u *skrb* < *skrb) škrob* (Vuk, Sentandrija) = *škrob,* gen. *škroba* (Istra) »1° rijetka kaša od brašna, jelo za djecu od rumetinova (= kukuruznog) brašna (Istra), bonika (Riječka nahija, Crna Gora), 2° (Srijem) pomaz od pšenična brašna i masti, 3° štirak, štirka, sterką (hrvatski gradovi, < njem. *Stärke)«.* Nalazi se još u bugarskom, češkom i poljskom jeziku. Praslay. Deminutiv na *-ič škrobíc* (Istra). Denominal na *-iti škrobiti, -im* (Vuk, objekt *predu) (o-, za-)* »škrobom mazati, štirkati, štěrkati«. Na *-inac,* gen. *-nca skrobinac* m »biljka maranta arandinacea«. Riječ je kulturni termin, koji se posuđuje. Rumunji posudiše *scrob,* deminutiv *scrobușor* »Rühreier«, *a scrobi* »Wäsche stärken«, na -e/ь > *-ealā scrobealā* f »Stärke« < bug. *skrobéla* »nišeste (v.)«, s pridjevom *skrobelen.* Prema Brückneru potječe od prijevoja praslav. korijena **skrob- : *skreb-,* koji se nalazi u stcslav. *oskrebç* »radere« = lit. *skrebėti* »rascheln (von tro'ckenen Stroh)«, od ie. onomatopejskog korijena **ker-, *kor-, *kr-,* proširenog s pomoću *b.* V. *skrobot.*

Lit.: ARj 15, 338-39. *Miklošic* 304. *Holub-Kopečný* 371. *Bruckner* 496. *Mladenov* 586. *WP* l, 416. 2, 589. *Tiktin* 1394. Petr, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 165). Zubatý, *ASPh* 16, 412-413.

skröbut m (Boka, Vuk) = (sa *m* < *b* kao u *somina* < *sabina,* v.) *skromūt* (Hercegovina) »pavitina, clematis vitalba«. Glede *-ut* upór. *brskut.* Ovamo možda *skrobuč* m (Smokvica, Korčula) »trava koja se bere i savija u trubice te se daje životinjama« = *škrobut* m (Hvar) »neka trava«. Augmentativ na *-ina skrobùtina* (18. v., Hrvatsko zagorje) = *skrabutina* = *skromutina* (Crna Gora) = *škrěbutina* (ŽK) = *škrobotina* f = *skrabutina* »clematis vitalba«. U slovenskom, sa gubitkom *k* u suglasničkoj grupi od tri elementa: *srebot, srobot, srabot(a);* u bug. *skreba, skrébâr* »isto«. Stcslav. *skrobotъ* »strepitus« sadrži sufiks onomatopeja *-ot* kao *topot, sopot.* Upor. *škrobotatí* (Krasić), *škrebetati,* polj. *chrobotać.* V. *škrob.* Matzenauer upoređuje s ags. *srobb* »frutex«.

Lit.: ARj 15, 339-40. *Mažuranu* 1319. 1428. Hraste, *BJF* 8, 19. *Miklošic* 304. *SEW* l, 403. *Holub-Kopečný* 371. *Bruckner* 184. *KZ* 51, 223. *Mladenov* 585. Uhlenbeck, *PBB* 26, 287. sl. *(AnzIF* 15, 124). Matzenauer, *LF* 20, 24. Holthausen, *IF* 39, 64. *Boisacq** 514. *WP* l, 416. 2, 582.

skrofula f (Kašić) »glanda« = (običnije, *skr* > *škr) skrSfule* f pored *škrovule* (Crmnica, Božava) »učen medicinski termin«. Odatle pridjev na tal. *-oso* proširen na *-ьn skrofulôzan* (Hrvatska). Od tal. *scròfola* < lat. *scrofülae,* deminutiv na *-ulus* od *scrofa.*

Lit.: ARj 15, 339. Miletiç, *SDZb 9,* 262. 264. *REW*[3] 7750. *DEI* 3427.

skroman, f *-mna* (Pavlinqvic, Sulek, Popović) »čedan«. Apstraktum na -osí *skromnost.* Nije narodski pridjev na *-ьn,* kao ni u bug. *skromen,* nego posuđenica iz češkog ili ruskog jezika *skromnyj.* Prvo vjerojatnije nego drugo, jer se ne upotrebljava na istoku nego na zapadu. Izveden je na *-ьn* > *-an* od ie. korijena **ąrom-* »Gestell aus Latten, Holz, Umzäunung«, koji se nalazi u stcslav. *kromiti* »krotiti«, polj. *skromić* »isto«, ukr. *prykromyty,* prema V. Macheku sanskr. *Íramayati* »müde machen«. Prvobitno je značenje toga pridjeva bilo konkretno »ukroćen« < (po zakonu rezultata, sinegdohe) »čedan«. Razlikovati ga treba od *skroman* (Martié) »sakriven, tajan *(skromnih tajna)«,* gdje je *mn* nastao iz *vn,* upor. 1466: *hotêje ukazati... neskrovnu ljubav* (Dubrovnik, *Mon. şerb.* 495.). V. prijedlog *krom, okromina.*

Lit.: ARj 15, 340. Maretić, *Savj.* 133. *Mladenov* 586. *WP* l, 488. Machek, *IP* 53, 93. *Sleevia* 16, 188. *Holub-Kopečný* 143. 334. *Bruckner* 496.

skrováda f (Smokvica, Korčula) »1° plitka tepsija sa drškom, u kojoj se peče pogača u žaru pod pepelom, 2° čest toponim u otočkoj Dalmaciji«. Upor. slov. *škrovôda* f »Hornklee, hornus corniculatus«. Upor. furl, *scrovade* f = *porcada.* Od *scrofa* ili *scrobis.*

Lit.: ARj 17, 689. *Pleteršnik 2,* 637. Skok, *Slav. 96. 99.* 102. 153. 154. *REW*[3] 7747. -7748. *Pirono?* 990.

skrpelj m (u Barakovićevu marinističkom stihu: *Na skrpelju oštra jada mogle bi se 1=* subjekt: ploče konju pod kopitih/ *porazbiti),* od tal. *scarpello* »nož koji služi cipelarima« (disimilacija *l — l>r — l)<* lat. deminutiv na *-ellus scalpellum,* od *scalprum* (od glagola *scalpere* »grepsti«). Nema potvrde iz današnjih govora. Kao metaforickí toponim moglo bi se odatle tumačiti ime bokeljskog otočića, školja *(Gospa od) Škrpjela* kod Perasta (ňom. *Škrpio),* ako nije od **scrupellus* za *scupellus* (v.). [Usp. i pod *Skupio}.*

Lit.: ARj 15, 349-50. Skok, *Slav.* 242. *REW*[3] 7642.

skrpuša f (Dubrovnik, Zlatarić) »zvrčka, udarac prstima u čelo, nos, lice«. Prilog na *-ice skrpušice.* Denominai na *-ati, -iti skrpušati, skrpušiti* »dati takav udarac«. [Usp. rum. *a carpi cuiva o palmă* »jemanden ohrfeigen«].

Lit.: ARj 15, 350.

sküba f (Vuk, Crna Gora) »domaća, domaćica, stopànjica, gazdarica, gospodinja (ŽK)«. Prema Daničiću imala bi biti tuđica, ali ne kaže odakle. Ne vidi se veza s nazivom sove *skuba* »strix flammea L., drijemavica, drijemavac, surina, surka, hrija, namiguša«.

Lit.: ARj 15, 359. Hirtz, *Aves* 94. 437. Daničić, *Osn.* 36.

skubanj, gen. *-bnja* m (Parčić) »1° pennello da impeciare (le navi), runasta mješina kojom se brod pakli (Pavlinović), 2° *(skubanj* m = *skupanj)* na nju se može sjesti (Pavlinović), 3° na manjim brodovima glava obložena runastorn mješinom«. Glede etimologije upor. možda *skupsti* (v.). [Usp. i pod *skupanj}.*

Lit.: ARj 15, 359. 371. Skok, *Term.* 147.

skuda f (Kašić, Filipović) = *(sk* > *šk) šküd* m (Dubrovnik) = *škuda f* (Vuk, ŽK) = *škuda* (Šibenik) »nekada srebrn novac vrijednosti 2 forinte«. Denominal *oškuditi se* (Lika) »dobiti škuda«. Od tal. *scudo* < lat. *scutum* »novac zlatni ili srebrni s likom štita«.

Lit.: ARj 9, 323. 15, 362. 17, 690. *Mažuranić* 1428. *REW** 7759. *Prati* 893.

skudlą f (Vuk, Crna Gora) »daska što se njom kuće pokrivaju« = *skudlą* (Istarski razvod: *za skudli hiše krit),* slov. *škodia* = *škodia* (Istra, Šurmin 13, Istarski razvod, prijepis 16. v.). Stari romanizam, potvrđen u dvama, danas prekinutim, teritorijima: u Crnoj Gori i Istri, sa Slovenijom; od lat. *scandula* iz terminologije gradnje kuća (tip *mūrus* > *mir),* s *an* pred suglasnikom = *0* > *u* kao u *sanctus* > *šut;* nalazilo se i u balkanskom latinitetu kako dokazuje rum., čine. 1 megl. *scîndură* »Brett«. Začuđuje što se nalazi i u poljskom *szkudla, skudlą* »gont, szendzioly«, koji Bruckner označuje kao praslav., ali ne pokazuje zamjenu *ç* > polj. *ą.* Taj stari romanizam balkanski bio je istisnut od nvnjem. *Schindel* < lat. *scindula* > stvnjem. *scintila l -ta- l l -tu-,* stnord. *skindula* (upor. lit. *skiňdelis, -ulis).* Od *Schindel* nastade *šimla* f (Vuk, Lika, Hrvatska), *šindra* f (1733, Kosmet), odatle na *-ika šinđrika* f (Vuk) »jedinica onoga što znači šindra kao kolektivum«, s tur. *-li šindra-*

Uja f (Srbija) »kuća pokrivena sindrom«; *šikljin* (2K) = *šikljen* (ŽU) »isto« pokazuje disimilaciju *n — n > 0 — n, tlj > klj* i dodano *-in* kao u drugim germanizmima. Ta njemačka riječ postala je balkanska proširivši se srednjoevropskim načinom gradnje kuća do bugarske granice: rum. *įindra, şindrilă, şindilă, a şindrili* »pokriti sindrom«, arb. *schindrë* (Gege), tur. *lindere.* Nalazi se još u madž., češ., gornjo-lužičko-srpskom, polj. i ukr. jeziku.

Lit.: ARj 15, 260. 362. 17, 599. 604. *Pleteršnik 2,* 491. *Mažuranu* 393. 1392. *Elezović 2,* 479. *G M* 406. *Tiktin* 1428. *REW** 7652. *Miklošič* 301. *Bruckner* 550. *KZ* 51, 231-232.

skuisati, *-sem* pf. (narodna pjesma, Vuk) »poginuti« = *skojisati* (Ljubiša) »uginuti (o kravi)«. Zbog tog značenja i prefiksa *s-,* kojeg nema u glagolu iz turskog, nije u vezi sa *kùjisati, -šēm* »vikati sa munare kao mujezin, učiti s munare«.

Lit.: ARj 15, 261. 364.

skula[1] f (Lika) = *skula* (Virje, slov.) »oteklina, čir, krasta, bolest na govedima i kozama« = *skula* (Dubašnica) »bolest vola, ovce na papku, te šepaju«. Deminutivi na *-ica skulica* »mala brazgotina« (slov. *skûlica, skuleć).* Pridjev na *-av skûlav* »krastav«, odatle inhoațiv na *-eti skulavem* (Belostenec) »dobivam čirove ili oteklinu«, faktitiv na *-iti skuliti, -im* »ogrepsti, raniti«. Upór. češ. *skulina* »fente, fissure«. Sa *sk > šk* (upór. *škvare < škvare)* ide ovamo *škulja í* (Lika, ŽK, Vodiče) = *Skuja* (Buzet, Sovinjsko polje) »luknja, rupa, sorta«. Pridjev na *-ast škŭljast* (Vodice) »rupičav«. Denominal na *-ati preškuljati* (Vodice) »probušiti«. Upor. slov. *škulj* m i *škulja* f »isto«. Prema Peterssonu u prasrodstvu sa srvnjem. *schiel* < ie. **sqeulo-* »Splitter, abgesprungenes oder abgerissenes Stück«. Ako je to uporeďenje ispravno, *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u prijevoju **sqoulo-,* od ie. korijena **sqeu-* »schneiden, stöbern itd.«.

Lit.: ARj 15, 364-366. 17, 691. *PleterSnik 2,* 501. 638. Ribaric, *SDZb 9,* 197. *Miklošič* 304. *Holub-Kopečny* 335. Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). Petersson, *Zwei sprachliche Aufsätze* 1917. (cf. *IJb* 8, 206). *WP 2,* 552.

skula[2] f (15. v., Dubrovnik, Vuk, Račišće, Šibenik, Rab, Cres, Božava, Marulić, Baraković, Kašić, slavonski pisci, Reljković, objekt uz *učiti},* odatle na *-anus > -an skulan* (Marulić) »učitelj«, na *-ar < -arius skülar* (Vuk, Dubrovnik, Rab, Cres, Margetić) »đak, đak student« prema f *skülarica* »učenica (ibidem)«, pridjev na *-ьn > -an skulan (^lne regule).* Odatle denominali na *-ati skularăt* (Božava) »insegnare, battere«, na *-iti skulariti se, -im* »školovati se«. Part. perf. pas. *skülan* (Potomje) »školovan«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *schola* < gr. σχολή, tal. *scuola,* mlet. *scolaro.* Pod uplivom učenog ili talijanskog jezika očuvan *o* u *škola* (narodna pjesma, Prčanj, Perast, Ozrinići), odatle *skő-lār — skolar* (Perast) »učenik, đak«, *skò-lãrstvo, školati, -am* (narodna pjesma), part. *školan* (~ *čovjek),* toponim *Po(d) školu* (Muo, ribarska pošta) = (sa *sk > šK) škula* (Cres, Reljković) = *Škola* (Vuk, danas općenit u književnom i saobraćajnom jeziku) = *škola* (ŽK), na *-nik školník* (1550, Hrvatska) »učitelj«, *skolar* »đak«. Deminutiv *skalica.* Denominali *školati, -am* = *školati* (ŽK), *uškólati, uškolam* (objekt *volove,* Piva-Drobnjak) »naučiti nekoga nečemu«, *školovati.* Pridjev *školski.* Sa *šk > čk čkola* (Vuk, Crmnica, Ozrinići, Peć, Gojbulja, Kosmet), odatle *ekolar.* Upor. slov. *škola* = *sóla, solar,* gen. *-rja.* Glede *šk > š* upor. *škopa, šopa* zacijelo pod njem. uplivom kao i luž.-srp. *šul'a.* Rum. *şcoală,* madž. *iskola,* bug. *škola,* polj. *szkolą.* Arb. *skolí* = cine. *scolie* < gr. σχολεΐον prema *shkolë* (Gege).

Lit.: ARj 2, 417. 15, 265. 364-66. 17, 667-69. 690. *Pletersnik 2,* 640. 632. *NJ 2,* 269-270. Vuković, *SDZb* 10, 406. Miletić, *SDZb* 9, 363. *Elezović 2,* 453. Budmani, *Rad 65,* 165. Kušar, *Rad* 118, 14. Rešetar, *Štok.* 289. 297. *REW** 7703. 7704. *GM* 387. *Miklošič* 340. *Bruckner* 549. *Vasmer* 3, 407. *Mladenov* 694.

skulab m (Štuli, Šulek, Sinj, Visovac, Zadar) »ljekovita biljka eryngium campestre, scolymus hispanicus, sinonim sikavac« = *školah* (Dubrovnik, 18. st.) »isto« = *skulob* (Brač). Od *scolymus* »Art Artischocke«. Zamjena dočetka *-ymus > -ab* nije jasna.

Lit.: ARj 15, 365. *REW*[3] 7732. Schuchardt, *ZRPh* 39, 721-722. *Šulek* 355. 357.

skùlar, gen. *-ara* m (Hercegovina, Trebinje, Sinj) »torbica za pribor što služi za potkivanje konja«.

Lit.: ARj 15, 365-66.

skuluf m (Vuk) = *sòlufi* m pl. (Bosna) = *şalupe* ak. pl. (ŽK) = *žuloví* »Backenbart«. Pridjev na *-at salupăt* (ŽK). Balkanski turcizam (tur. *zuluf, zulf)* iz terminologije kulture tijela: bug. *skulufi* = *zulufi.* Usp. i pod *solufe.*

Lit.: ARj 14, 545. 15, 366. 911. *Mladenov.* 587. Skok, *ASPh* 33, 369.

skumenb m (Stulić, iz glagoljskog brevijara; stsrp.) »mlado od životinje, lavić, vučić«, sa v > *u* od gr. σκύμνος. Upor. stcslav. *skimonb* sa ť < υ. Piše se i sa *a.*

Lit.: ARj 15, 366. Miklošič, *Lex.* 845.

skunábiti, *skunābīm* pf. (Vuk) = *skonobiti, -im* »opskrbiti«. Pavlinović (srednja Dalmacija?) ima u tom značenju varijantu *stanatiti.* Upor. *kunatoriti* (Vuk) »kuburiti« (v.), odatle *skunatoriti* (Vuk, Srbija) »pomalo nabaviti«. Osnovno *skonobiti* može da stoji u vezi s Vukovim *konòbati se,* koji su možda od *konoba* (v.), dok je M u *skunabiti* možda prema *kunatoriti.*

Lit.: ARj 15, 277. 366-67.

skup, f *skupa* (Vuk, Kosmet, Lumbarda), sveslav. i praslav. pridjev *skĢpъ,* »1° (prvobitno značenje) tvrd, škrt, džimrija (opozicija: podašan, podatljiv), 2° dragocjen, drag (opozicija: cjen, jeftin)«. Ova dva značenja razlikuju se akcentom (2° *skup;* akcenatska varijacija u službi semantike, upor. *múka* i *muka).* Poimeničenja: na *-ьc > -ac skúpac,* gen. *-pea* »tvrdica, cipija, cicija«. Augmentativ na *-ina skupčina* (Lika). Apstrakti: *skupa* f = na *-oca skupoća,* na *-inja skupinja* (upor. *draginja,* ŽK) = *-ost skúpost* = s dvostrukim sufiksom *-otinja skupotinja* (Vuk, Kosmet) = *-ošćina < -ost + -sk + -ina skupošćina* (Bernardin) = na *-stvo skupstvo* (Voltiđi). Na *-arina skuparina,* s pridjevom *skuparinski.* Denominal na *-iti poskupiti* pf. prema impf. na *-va- poskupljivati, -Ijujem.* Složen pridjev *skupocjen* obrazovan prema *dragocjen* od sintagme gen. *skupe cijene.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala, ç,* upor. stcslav. *skopt,* slov. *skop,* bug. *skăp,* češ. *skoupý,* polj. *skąpy* i i u rum. posuđenice *scump* = cine. *scumpu* »1° drag, dragocjen (protivno *jeftin), 2°* tvrd (protivno *zgîrcit,* Moldavija)«, apstrakta sa lat. *-tate scumpătate* »skupoća«, na *-eiь > -ea-lă scumpeală* »poskupljivan;e« od *a scumpi* »poskupiti«, sa crkvenoslav. sufiksom *-enie scumpenie* »škrtost«, s analogijskim sufiksom (prema *foamete* »glad« < vlat. *fames,* gen. **fametis) scumpete* (također cine.) »skupoća«. Ie. usporednice nisu utvrđene. Prema Bruckneru bilo bi raširenje s pomoću formantą *p* korijena **skom-,* koji se nalazi u *skomine* (v.), prema Mladenovu raširenje ie. korijena **sek-* »rezati« u vezi s lit. *kumpas* »kriv« i gr. κάμνω »savijam«. Odnos prema lit. *skupumas* »štedljiv« i lot. *skops* »lakom« nije jasan. Loewenthal pretpostavlja prasrodstvo s lit *kuopa* »Pfandgeld« i lot. *kampju, k'epju* »greife«.

Lit.: ARj 10, 926-27. 15, 367-380. Kusar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 2, 237. 238. *NJ* 3, 88-9. Lalević, *NJ* 3, 56-57. *Miklošič* 301. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner* 493. *KZ* 42, 364. 51, 230. *Mladenov* 588. Loewenthal, *WuS* 11, 63. si. (cf. *IJb* 14, 333). Lane, *AJPh* 54, 64-65. (cf. *IJb* 19, 252). *Pascu 2,* 206-207., br. 391.

skûpanj, gen. *-pnja* m (Brač) »držak kome je na vrhu privezan komad jagnjeće kože (služi za podmazivanje broda katranom i paklinom)«. Sa *p > b* (kao u *kobertuo,* v.) *skubanj,* gen. *-bnja* (Sipan, Parčić; primjer: *dati paklinu barci pomoću skubnja)* »pennello da impeciare le navi, kirla (v.)« [usp. i *skubanj].* Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scopula,* deminutiv na *-ula* od *scopa.* Glede *pl > pnj* upor. *Kopranj* kod Zadra < *caprulae.* Upor. španj. *escobon* s augmentativnim sufiksom *-one.* Noviji venecijanizam je *škovacéra* f (Molat, Buzet, Sovinjsko polje, Boka) = *skovaciera* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »lopatica· za smeće, dubrovnik, mišćafl (Zagreb)«. Od mlet.-furl. *scovazzera* f, na *-aria > -ere* od *scovazze* »spazzatura« < vlat. **scopacea,* poimeničen pridjev na *-aceus.*

Lit.: ARj 15, 359. 371. *Parčić* 919. Skok, *Term.* 147. *REW** 7734. *Pirana*[1] 985.

Skupio, gen. *-pjela* m, pl. *Skupjeli* kod Lapada. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scopùlus* < gr. σκόπελος, tal. u Umbriji *scoppio* »školj«. S umetnutim *r* možda prema *scrūpulus* (upor. internacionalno *skrupule, skritpuo,* gen. *-ula* Dubrovnik, *skrupul* Kašić), sa *sk-* i *skr- > škr- škrpio,* gen. *-pjela* (Perast, dva otočića, *Gospa od Perasta* ili *od Skrpjêla,* izgovor u Mulu) = *Gospa od škrpjela* m (narodna pjesma, Bogišić). Upor. slov. *škrpelj* (Bela Krajina) »kamenito tlo«. U Dubrovniku *škrpio,* gen. *-pjela* m (Dubrovnik) »prag od prozora i vrata«, *šk -pio* (Potomje) »bijeli kamen« [usp. i *skrpjel].* Posvuda je kao pomorski termin prevladao stariji venecijanizam (danas *scogio > scoglio > škojo,* upor. istro-rom. u Rovinju *skujo* i ngr. σκόγιος, arb. *skoj* »Felsen«) *skolj* (Marulić, Glavinić) = sa *sk > šk škôlj* m (Perast, Dubrovnik) = *Skolj,* gen. *školja* (Rab) = *Skõj* (Korčula, Lumbarda), deminutiv na *-it školjić,* na *-ič škojtc* (Komiža, Vis), Vitezović na *-ar < lat. -arius* *škôljar* m »otočanin« = *škojór,* gen. *-ara* (Brač) »Hvaranin«. Potvrda u značenju »otočić«, samo u Crmnici *sitdlj* »rupa u kamenu«, *škülj* »časka

iznutra«. Slov. *Skôlj* m »pećina, oveći kamen koji strši« < furl. *scoj.*

Lit.: ARj 15, 266. 350. 353. 17, 669-70. 689-91. Skok, *Slav.* 240. *NVj* 30, 139. *Romania* 57, 465-476. 610. *Pleteršnik 2,* 632. 637. Šturm, *ČSJK* 6, 79. *REW** 7738. Miletić, *SDZb* 9, 264. Budmani, *Rod 65,* 166. Kušar, *NVj* 3, 332. Hraste, *SDZb* 10, 37 *Beticev zborník* 154. *MiklošiS* 340. *GM* 387. Vasmer, Gb 134-135.

skupsti, *-bem* impf. (Vuk) (is-, *na-, o-, po-, pro-·)* = s&tķis, *škubem* (Kosmet) = sḱшrr (Zoranie, Baraković, Istra, upór. stčeš. *skusti)* = (deprefiksacijom, jer je *s-* jezična svijest krivo shvatila kao prefiks koji ne pristaje imperfektivu; upor. *kopiti* ŽK < *skopiti > škopiti) kupsti, -bēm* (Stulić, 18. v.) prema na *-iti skubiti* (jedna potvrda), na *-ati* impf, *škubati, -ām* (Poljički statut *is-,* Nalješković, upor. češ. *škubati),* i pf. na *-no- škubnuti, -ēm* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **skub-ti* »veliere, čupati«. Apstraktum na *-anja skubanja f* »tučnjava«. Na *-avac skobavac,* gen. *-avca* (Bandulavic, *o < u* nejasno) = *skubavac.* U baltičkoj grupi *skùbti* »genügend eilig sein«, istočno-lit. *skubyti* »žuriti se«, lot. *skubinat* »zur Eile eintreiben« stoje bliže ie. značenju, koje je u got. *af-skiuban* — nvnjem. *weg-schieben,* nvnjem. *schupfen,* stvnjem. *scuf(a)la,* nvnjem. *Schaufel.* U slavinama je ie. opće značenje bilo specijalizirano na čupanje kose, perja. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu **sqeubh-,* u prijevoju **sqoubh-.* Infinitivni dočetak -sĺz mjesto *-ti* nastao je po analogiji primarnih glagola koji se u osnovi svršavaju na *-t* ili *-d (jesti, mesti, cvasti).*

Lit.: ARj 3, 907. 7, 617. 9, 209-10. 10, 927. 12, 411. 15, 351. 359. 379-80. *Elezović* l, 343. 2, 38. 96. *Miklošič* 304. *Holub-Kopečnji* 371. *Bruckner* 498. *Mladenov* 589. *Trautmann* 263. *WP 2,* 556. Vaillant, *RES 22,* 10. Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). Uhlenbeck, *IF* 17, 98. *Boisacq** 526.

skȗr (Perast, Dubrovnik) = *(sk > šK) škur* (Istra, Potomje, Brusje, Hvar, ŽK, slov., Jačke, Kurelac, Vodice, južna Italija, ovamo doneseno sa sjeverne Cetine), prilog *škuro,* s prefiksom *pre- preškur* (Istra) »taman«. Amplifikacija: *škuro i tamno* (Fancev, *Rad* 214, 75). Poimeničen u *škur* m (Budva, Poljica, Božava) »imposta della finestra, *grilje* u Dubrovniku, koje se dižu i spuštaju«. Poimeničen *f škura* (Dubrovnik, Zore), pl. *škure* »drveni pritvor iznutra na prozorima, u Boki izvanka« = *škura* (Lastva, Muo) »zatvor na prozorima bez kapaka, žaluzije od drva«, također slov. Denominal na *-éti* (inhoativ) *poskuriti* (Marulić) = *poškurjeti* (Antun Dalmatin), *škuriti se* (Vodice, Istra) »tamnjeti«. Apstraktum na *-ina skurina* CProroci) = *Skurina* f (ŽK, Lika, naš sufiks prema *tmina)* = *skurina* (Hvar) »Γ tmina, kmica (ŽK), 2° toponim (1490, 1495, *Sv. Juraj na Skurini,* Lika, na Rijeci *Val Scurigna)t.* Na lat. *-itas* > tal. *-ta(de) skuritad,* gen. *-i* f (Rab) »mrak* < tal. *oscurità.* Na *-nik < -ьn + -ikb škurnici* m pl. (istro-čakavski) »tabulae fenestrales«. Sa *Sk > Sć pošćurnica* (istro-čakavski) »jentaculum operariorum«, slov. *ščúra* (Banjščica) »uska ulica između dviju kuća«, *ščurka* (Erjavec) »crna ovca«. Od lat. *obscurus* > tal. *oscuro.* Gubitak početnog *o-,* koji je nastao u sandhi, dogodio se već u tal.-tršć. *scuro,* istro-rom. *škur* u pridjevu kao i u poimeničenju *scuro* »imposta, persiana«.

Lit.: ARj 10, 928. 929. 11, 79. 84. 741. 15, 382. 17, 691-92. Budmani *Rod* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *Šurmin* 385. 419. Hraste, *JF* 6, 186. Ribarić, *SDZb 9,* 48. 197. *Ive* 128. Štrekelj, *DAW* 50, 62. *REW** 6020. Matzenauer, *LF* 13, 182.

Skurdą f (Muo), hidronim kod Kotora uz lokblitet *Na Benövő.* Druga *Skurdą* izbacuje vodu od Crvene stijene, kad je velika kiša. Danas se ovaj toponim zove i *Skurdą.* Historijske potvrde: *Schurda* (1473), *Scurda* (1483). [Za etimologiju usp. pod *Skradin].*

Lit.: Mayer, *NVj* 40, 27. ss. *Mayer* l, 311. Skok, *ZRPh* 54, 203.

skurija f *(žeži skuriju i reži felije čista hljeba; polagaj na skuriju i polivaj octom,* stsrp. Ijekaruša 14.—15. v.) »1° rđa i svaki talog, 2° toponim (Kosmet)«, *skorîja* pored *izgorlja (i-* tur. proteza ili unakrštenje sa *izgorjeti),* stcslav. *skorija* i *skurija,* búg. *egorîja, sgurija* (Gerov) pored *sgur.* Arb. *škuri,* rum. *zgurie.* Od gr. σκωρία, ngr. σκουριά »Rost«. Preko lat. *scoria* > rum. *zgură* < arb. *zgyrë* kao kovački termin došla je *zgura* (Rajkov Potok, Stepanovac, Srbija) = *zgura* (Kratovo) »Schlacke«. Upor. prezime *Žgurić.* Balkanska riječ.

Lit.: ARj 15, 382. *SEZb* 5, 476. *Elezović* l, 222. 2, 235. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *IJb* 13, 161). *Miklósié* 852. *GM* 387. *IP* 37, 116. *REW** 7739. Vasmer, *GL* 134. 135. Jokl, *IF* 37, 112. *IJb* 11, 228.

skuša f (1520, Dubrovnik, Ranima, Nalješković) »izgovor, opravdanje«, postverbal od *skušati, -am* pf. (1496, kod istih pisaca) »ispričati« prema impf, *skušavati, -am* (s toskanskim

izgovorom s > *š)* = (s izgovorom r > 2) *skuža* (Perast, Dubrovnik, Rab, Božava; poslovica: *svaka skuža ima muža,* < tal. *muso* »gubica«), *skužati (se), -am* (Vuk, Crna Gora) = *skužat* (Božava) = (sa *z* samo jedna potvrda) *skužati* (Komulović). Od tal. postverbala *scusa,* od *scusare* < lat. *excusare.*

Lit.: ARj 15, 382-83. 386. Budmani, *Rod* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Šimčik, *ZbNŽ* 27, 255-6.

skut, gen. *skuta* m (Vuk), stcslav., bug. i praslav., »1° ora, orub, 2° limbus, krilo (jedro, čador imaju *skute,* Baraković, *Vila* 250), leto, 3° košuljac, plašt, pregača, 4° suknja«, *skúta* f (ŽU) »Kittel, suknja od bijelog platna«, ák. pl. *skute* (jedna potvrda) »1° kite, rese, rojte, 2° potkošuljak«, *skuti* m pl. (Leskovac i jedna potvrda iz Daničićeva Rj.) »1° suknja, 2° *(skuti,* Srijem, Bačka, Otok u Slavoniji) donji kraj košulje, osobito ženske«. Pridjevi na *-ьn > -an skutan* (Stulić), na *-ast skutasi* (Bella, Stulić) nisu prodrli u saobraćajni i književni jezik. Deminutivi: na *-asce < -ъcЬce skutašce,* na *-ič skutići* m pl. (Zore, Dubrovnik, Čilipi) »donja suknja«, na *-ьc > -ac skutac,* gen. *skúca* (Vuk, narodna pjesma), na *-bk > -ák skutok,* gen. *skutka* (Baraković). Augmentativ na *-ina skutina* f. Na *-anja skutanja* (Srbija, Milićević) »pregača«. Na *-ara skùtara* f (Slavonija) »1° ženska haljina, 2° dugačka košulja«. Složenica *skutonoša* (neologizam, prevedenica od njem. *Schleppträger).* Glagol *skutati* < stcslav. *síkçtati* »verbergen«, *kutatb* nije denominal odatle. Samoglasnik *u* nastao je od germanskog dvoglasa u balkansko-got. *skauts* u 5—6 v. (ista riječ koja i *šôs* u hrvatskim gradovima). Mladenov uzimlje prasrodstvo s tom riječi, pretpostavljajući u germ. ie. **skoud-,* u južno-slav. **skout-.* Općenitije je mišljenje da je južnoslavenska posuđenica iz gotskoga. Bruckner drži naprotiv da nije iz gotskoga, nego je u prasrodstvu s lit. *skiautas* »Schale, Hülse, Gewölbe, Schlösse (upor. njem. *Hütte)* = polj. *chusta* »Tuch«, koje ide po njegovu mišljenju uz lit. *skutu, skusti* »schaben, scheren«. Iz južnoslav. posudiše Arbanasi augmentativ *skutinë* »Wickelzeug für Kinder«, Rumunji deminutiv *scutec* »pelene«, Novogrci σκουτί »habit, vêtement«.

Lit.: ARj 15, 383-86. Skok, *ASPh* 33, 369. *NJ* 3, 31. *Miklošič* 304. Bruckner, *KZ* 51, 238. *Mladenov* 387. *Kiparsky* 221. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 351). Iljinski, *RFV* 76 (cf. *IJb* 8, 207). Hirt, *PBB* 23, 340. *GM* 387. *Tiktin* 1399. *WP* l, 450. 2, 550.

skuta f (Bukovica, Rab, Cres, Vrbnik, Istra, Rijeka, Krašić, ŽK) = slov. *skúta* »1° ricotta, provara (Boka), 2° sirutka kuhana sa kukuruznim brašnom (Krašić), 3° Topfen, Quark, Steichkäse (Režija, Notranjsko, Goriško, Toimin), 4° geronnene Biestmilch (Savinja, Gorensko, Dolensko), 5° Art Brei, 6° butyrum (Istra)«. Od tal. *scotta* < lat. *ex-cocta* (poimeničen part. perf. od *coquere* > stvnjem. *scotto,* austr.-njem. *Schotten).* Ovamo ide možda kao imperativna složenica *škotarica* f (Milná, samo u starim kućama) »gvožđe koje se ugrije da se prave lokni« < *excocta* > tal. *scotta,* od *scottare* + *riccio* < *ericius.*

Lit.: ARj 15, 385. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik* 2, 502. *REW*[3] 2977. 2897. *DEI* 3422. 3423.

skutražan, f *-žna,* pridjev (Bella, Voltidi) »nizak, prezren, odbačen«. Poimeničenje na. *-ik skutražnik* m prema f na *-ica skutražnica.* Apstraktum na *-ost skutražnost.*

Lit.: ARj 15, 386.

skutura, imperativ u šatrovačkom jeziku (argot) kalajdžija u Prizrenu »ukradi«. Od rum. imperativa *scutură* od *a scutura* < lat. *ex-cutulare,* deminutiv na *-ul-are* od *excutěre* (v.).

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 225. *REW** 3000.

skužaica f (Vuk) = *pòbravica* (Crna Gora, Vuk, ova riječ se ne nalazi u *ARj* 10, 146, nego u *BI 2,* 55) »nekoliko bráva što je manje od 50«. Oba su pastirska termina tamna. Prvi sadrži sufiks *-aica,* koji je mletački (upor. *rebatajic, mlakajica,* v.) < lat. *-atida,* na nejasnoj osnovi. U drugoj je jasna osnova *brav* (v.), ali nije jasna tvorba.

Lit.: ARj 15, 386.

skvadrati, *-am* pf. = *škvadrati, -am* (Mljet, objekt *kus, škvadrana banda)* »tesati«, impf, na *-va- škvadrávat, skvàdrāvām* (Dubrovnik) »gledati nekoga sa svih strana, mjeriti«. Od tal. *squadrare* < lat. *exquadrare.* Na *-ellus skvadrê* (Božava) »pifferello«.

Lit.: ARj 17, 692. Cronia, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ* 29, 210. *REW*[3] 3060.

skvàrtati, *-am* pf. (Dubrovnik, Hektorović) »ubiti, raščetveriti«. Od tal. *squartare* < vlat. *exquartare* (prefiks *ex-* > tal. s- i denominai od rednog broja *quartus).* Taj se prefiks pojačava ili razjašnjava našim *raž-: raskvartati, -ām* (Dubrovnik) = *raskvartati* (Perast). Da se stvori imperfektiv, odbacuju se oba prefiksai

kvàrtati (Dubrovnik). U Bosni *kvartali, -am* (Banja Luka) znači »miješati se u što«. Upor. slov. *škvartati = škvertati* »vierteilen«, postverbal *škvart* m »temperament (Notranjsko), Schlag, Sorte«. Ovamo ide i *škart* m (Zagreb).

Lit.: ARj 5, 850. 13, 151. 390. 15, 387. Budmani, *Rad* 65, 167. *REW** 3061.

skvažina f (Popović, Martié) »pora, rupa«.

Lit.: ARj 15, 388.

skvila f (Bella) »luk pasji«. Od lat. > tal. *squilla* »Meerzwiebel«.

Lit.: ARj 15, 389. *REW*[3] 8204. a. *DEI* 3610.

skvipa f (Mrka Poljana, Srbija) »gvožđe u obliku čunka kojim je držalo od mlata stegnuto«.

Lit.: ARj 15, 389.

skvorac, gen. *-rea* m (Dubrovnik, Kostajnica, Bjelovar) »čvorak« = (sa *vo > o* kao u *skozf) skorac* (Niš, Srbija) = (sa *skv > škv* kao u *škvare* ŽK < *škvare) skvorac* (Hrvatska) = (sa *s > c) ckvórac* (Mikalja) = na *-tk > -ák* (s ispadanjem srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika) *čvorak* (Vuk) = (u nižem prijevoju) *čvrljak* (Marulić) = *čvrljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, Lič) = *cvorac* (Mikalja), sveslav. i praslav., »sturnus vulgáris«; *čvrljak* se prenosi i na ribu »labras festivus«. Upor. još na *-ik cvrljik* (Split), bez *-bk čkvrlj* (Vuk, Crna Gora) = *čvrlj = prlj* i *skrlj* »sturnus vulgáris«. U istu vrstu denominacije ide i *skovranj* m = na *-ьc skovranac* (okolica Leskovca, Srbija) pored *skovranjac,* gen. *-njca.* Denominacija se nalazi i u bug. *skvorec* i polj. *skvorzec.* Varijanta *škvar* m (Split, Trogir, Skradin) = *škvor* (Šestine) stoji najbliže glasu te ptice: *stoär, squär.* Upor. *škvrkac* (Ugrini, Vinodol). Iz toga se vidi da sve gore navedene varijante počivaju na oponašanju jezičnim fonemima glasa te ptice. Ta se onomatopeja oformljuje deminutivnim sufiksima *-ъc > -äc, -bk > -ák,* već od praslav. doba. U vezi je i arb. *zborak.*

Lit.: ARj 1, 121. 816. 2, 53. 15, 389. 17, 692-93. Hirtz, *Aves* 51. 71. 72. 438. 483. *Miklošič* 305. *Bruckner* 499. *Mladenov* 583. Osten-Sacken, *IF* 28, 151. *GM* 482.

skvrn, gen. *-i* f (stcslav., ukr.; danas ne postoji u književnom i saobraćajnom jeziku) = *skvrna f* (14. v.) »1° nečistoća, 2° grijeh, 3° (prema Zori narodna riječ za) mana« = (s gubitkom suglasnika *v* u tročlanoj grupi) *skrna* — (vokalizacija *v > u,* prijenos vokalskog izgovora od *r* sonans na *v* < **skvrna) skruna* (hrv.-kajk. i slov.) = (sa í > *c,* upor. *cijeć) ckvřn* f = *ckvfna* f. Nalazi se u stcslav., slovenskom, češkom, poljskom i ruskom jeziku, u bugarskom bez *v skārņa,* odatle u rum. *scîrnă.* Praslav. Pridjevi na *-ьn:* stcslav. *iiг гъньпъ > skvrn* (upor. *stran) = skvrnan* (Georgiceo) »okaljan, ružan, griješan«, *neskumi obraz* (Martić, Vrčević, narodna pripovijetka), poimeničen na *-ik skvrnik* (15. v.) »griješnik«, odatle apstraktum na *-ost skvrnost* (također stcslav. i rus.) = *cvrnōst* (Mikalja); na *-av skrnav* (jedna potvrda, Martié) > rum. *scirnav* »dreckig, nečist«, s apstraktumom *skrnavost* (Popović), proširen na *-ьn > -an skrnāvan,* f *skfnāvna;* na *-oban skrunoban* (također slov.). Apstraktum na *-ta: skvrnja* f »oskvrnuće«. Denominali na *-iti skvrniti, skvrním (is-, o-)* (također stcslav. i rus.) = (sa *nj* u inf. iz prezenta) *cvmjiti, cvrnjīm (o-)* »mrsiti«, iterativ na *-vaskrnjivati, -am (o-) = ocvrnjivati, -njujem* »kaljati«, *(ni* zamijenjeno sa *nu) skvrnuti, -em* (jedna potvrda), odatle na *-telj skvrnitelj (o-) = skruniti (-o)* (također slov.) ; *skvrnaviti, -im—skrnaviti, skrnāvtm~skvrnjaviti* (Pavić), rum. *a scirnavi* »bedrecken«. Gundulić ima *skrnjigati* mjesto *-vati,* što je nejasno. Stoji u vezi sa stcslav. prijevojnim oblikom *škvara* »sordes«, upor. češ. *škvár(a),* polj. *skwar(a), skwarna.* U prasrodstvu je s gr. σκώρ, σκατάς, stisl. *skarn* (Pedersen) i sa *cvreti, čvariti* (v.). Znači »ono što je izgorjelo u želucu« > »nečist, govno, excrementum«, preneseno na psihološko polje (metafora) »grijeh, mahna«.

Lit.: ARj 1, 816. 876. 3, 913. 8, 508. 9, 210-14. 15, 338. 353. 390-91. Štrekelj, *ASPh* 27, 42. *Miklošić* 303. *Holub-Kopečný* 335. 371. *Bruckner* 498. *KZ* 51, 237. *Mladenov* 583. 587. *WP 2,* 588. *Tiktin* 1384. 1385. Hujer, *LF* 48, 112. (cf. *IJb* 9, 196. Belic, *JF 2,* 342). Pedersen, *KZ* 32, 246. Trubecki, *Sb. Zlatarski* 1925, 481-483. (cf. *JF* 7, 266). Sobolevski, *RFV* 64, 92-95 (cf. *RSl* 4, 269). *Boisac<f* 883.

-si, sufiks, upravo *-sh* (apstraktum deklinacije *ï), -slo, -sia* (imena oruđa), neproduktivni sveslav. sufiksi ie. podrijetla, koji služe za izvođenje od primarnih glagola. Danas se više ne osjećaju kao takvi, jer su se srasli s osnovom u jedan korijen, koji jezičnoj svijesti ne dopušta nikakvo dalje rastavljanje u korijen i nastavak: *misao,* gen. *misli* (v.), *čislo* (v.), *veslo* (v.), *jasle, gusle.* Kadikad je mogao nastati i od *-tlo,* jer se *maslo* (v.) može tumačiti i od **маз-tlo, povrijeslo* od *po- гьго.* Maretić ih još meće kao hrv.-srp. sufikse, što se može osporavati.

Lit.: Maretić 306, § 355 f, g. *Vandrák* \, § 533. 568. § 658. 644. Bruckner, *KZ* 46, 208-209. *Holub-Kopečný* 472.

slab, f *slaba* (Vuk), sveslav.- i -praslav. pridjev »schwach« (protivno *jak).* Poimeničen u *slaba* f »srdobolja«. Deminutivi: na *-ahan slabahan,* f *-hna* (Bakšić, Zuzeri, Radnic), na *-ašbnz slabašan* (Pavlinović), na *-ačbk slabačak,* f *-čka* (Vuk, Kosmet), na *-unjav slabunjav.* Poimeničenja: apstrakti na *-ina slabina* (Vuk) = *slabina* (Vodice) »nesvijest« = *slabina* (Kosmet) »die Weichen«, na *-ost slabost f* (Vuk, Vodice) »1° Schwachheit«, 2° zloća« = *slábos,* gen. *-sti* (Piva — Drobnjak) »bolest«, na *-oština < -ost + -bsk + -ina sloboština* (Radnić) »nedostatak«, na *-ota slabota* (Matović), na *-otinja slabofinja* (Kosmet, Srbija, Milićević) = na *-ič slábli,* gen. *-ića,* na *-ićbk > -ićak slabićak,* gen. *-ika,* na *-ušbk slabušak,* gen. *-ška* m prema f *slabuška* (Orahovica), na *-onja slãbônja* (Kosmet) »slab, mršav čovjek«, na *-ica slabica* = na' *-iš slabiš* »slaba košnica«. Kol. na *-ez slabež* f (također slov.). Denominali (inhoativi) sveslav. i praslav. na *-éti slabjeti, -im* (Divković, Belostenec, stcslav., bug., rus.) = *slabiti, -im* (Vuk) *(is-, o-),* iteratív na *-va- -slabljavati, -slabljivati,* samo s prefiksima *o-, ras-* (Lika). Složenice od sintagmi: pridjev *slabouman* (također slov., bug., rus.), s apstraktumom na *-je slaboumlje,* na *-ost slaboumnost, slaboruk* (Stulić), *slăbănog,* poimeničen na *-ьc slabonožac* m prema f *slabonoška* (Stulić), *slabomoćan, slabodūšan* (Kosmet). Rumunji posudiše *slab* »1° schwach, 2° mršav (upor. to značenje u Kosmetu)«, deminutiv *slābāt,* apstrakti na gr. sufiks *slābie* f = na lat. *slăbiciune* i *slabătură,* denominal *a slabi.* Pridjev *slab* je praslav.-germanski leksem. Poklapa se s nvnjem. *schlapf.* Ne može se kazati da je baltoslav. leksem, jer su lit. *slabnas, slābti,* lot. *slabs* »isto« posuđenice iz poljskog jezika. Upor. ipak lot. *pa-slepenes* »slabine«. Samoglasnik α je nastao iz ie. ō u pridjevskom i glagolskom korijenu **(s)lob-, *(s)lob-,* koji se pojavljuje u prijevoju **leb-, *leb-, *lab-, *hb- >* lat. *labor, labi, lapsus* (odatle izrečica *lapsus linguae}, labilan, labes* (odatle internacionalno *lavina), labor,* gen. *-oris* (odatle *laborirati* »bolovati«).

Lit.: ARJ3, 913. 9, 215. 13, 152-53. 15, 393-99. Ribarić, *SDZb 9,* 191. Vuković, *SDZb* 10, 403. *Elezovič 2,* 238. *Miklošič* 306. *Holub-Kopečny* 335. *Bruckner* 499. *Mladenov* 588. *Trautmann* 270. *WP 2,* 431. Mermger, *IF* 18, 323. Strachan, *IF 2,* 369. Brugmann, *IF* 6, 96. Bartholomae, *IF* 3, 164. Reichelt, *KZ* 39, 25. Scheftelowitz, *KZ* 53, 257. Uhlenbeck, *PBB* 22, 536. *Boisacf* 595.

slabekovati, *-ujem* impf. (Belostenec, Voltidi) »sricati« = *slabekovati* »isto, poštabirati (ŽKU)«. Naš denominal od lat. pridjeva na *-icus syllabícus* od *syllăba >* tal. *sìllaba <* gr. συλλαβή »slog«.

Lit.: ARj 15, 395. 17, 693. *Prati* 906.

sladak, f *slatka* (Vuk), pored analogije (prema femininumu) *slâtak* za maskulinum (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev **sold-tkb,* »1° süss, γλυκύς, suavis (protivno *žūk, grk, gorak), 2°* toponomastički pridjev *(do, potok, brdo)«.* U komparativu gubi se sufiks *-bk slađi = slăji* (čak. i hrv.-kajk.). Proširen na *-ast slatkast* (jedna potvrda, 19. v.). Poimeničen u određenom f *Slaikajā* (Srbija, Kragujevac, naziv livade), u sr. r. *slatko,* gen. *-oga* (Prčanj, istočni krajevi), prevedenica od gr. γλυκό. Poimeničenja s pomoću sufiksa na *-aća slatkača* f »vrsta jabuke«, na *-ica slàtkica* »trešnja«, na *-iš slatkiš,* gen. *-{Sa* (19. v., Vuk) »Г vrsta jabuke, 2° grožđa, 3° (19. v.) kolači, bombom«, na *-arija* (Makarska, narodna pjesma, Ljubiša). Apstrakti na *-ost slatkast* f (14—18. v.) = na *-oca slatkoća* (18. v.). Na *-ovina slatkovina* (Vuk, Kosmet) »biljka poponac, convolvulus arvensis, sepium, hedysarum, neke trave (Pounje)«. V. *slačkovina* (pod *slak).* Vrlo često se upotrebljava u sintagmama, ne samo u toponomastici, nego i u botanici *(drvce, januš, granica, korica, paprat, trava, stelica)* i u odatle nastalim složenicama: *slatkògrm* m (Vuk, Crna Gora) »jer su mu grane slatke«, *slatkoglas, slatkoglasje, slatkoglasan* (prevedenice za *harmonija, poezija, melodija), slatkogovor, slatkogovorenje, slatkogovornik* m prema f *-govornica* (prevedenica za *retorika'), slatkòjeđa* m, f (Stulić), pridjev *slatkòkus = slatkòkusan* (Prčanj), *slatkopevan* (Obradović) »melodičan«, *slatkorječiv* (19. v.) pored *slatkorek, slatkosmijeh* (Makarska) »koji se slatko smije«, *sladbkověštanb* (1413, Mon. şerb. 278., drugi dio *věštb* »věc, stvar«) »suavis«, *slatkožuhak* (Belostenec), *slatkobuzan,* pridjev prema *slatkobuzac,* gen. -sca m prema f *slatkobuska* (Belostenec) »parasita«. Naročito treba istaći izvedenice sa sufiksima koji sadrže palatalne vokale zbog *k > c* reduciranja *dč > č:* apstraktum na *-ina slacina* f (Stulić, Menčetić) »slatkoća«; ти-*-ica slačica* f (Vuk, Dubrovnik) »1° gorušica, muštarda, senf, 2° slatko dalmatinsko vino

(Lika), 3° vrsta jabuka, 4° vrsta povrća (Prčanj), 5° mendula (Marulić), 6° poslastica«; na *-ika slačika.* »vrsta jabuke« = *slanca* pored *sločica* (Drsník, Kosmet), pridjev na *-ьn* > *-an slačan* (Luka Bračanin), poimeničen na *-ik slačnik* m »vrsta kolača«, na *-jast slačast* (Popović). Denominai na *-iti -slačiti -slāčim,* s prefiksima *o-, ras-,* na *-jati slačati, -am.* Brojno je i danas živo izvođenje od *slad-* bez sufiksa *-tk: slad* m »Malz«, zastupljen u slovenskom, bugarskom, češkom jeziku, praslav. kulturni termin koji posudiše Madžari *szalad* (16. v.) »isto« i Rumunji *slad* i odatle *sladnifă.* Apstraktum na *-tb* praslav. **slad-tb > slast,* gen. *-i* f = *slās,* gen. -ft' (Kosmet), s pridjevom na *-ьn* > *-an slastan, slasna;* odatle *naslastica* (Lastrić), *poslastica* (moderan neologizam) »šećerlama (Bosna), bonbon«, odatle na *-jar slastičar* m, *slastičarna, -nica.* Na *-ost slâdōst f.* Na *-un* (upór. *medurí) slàdun,* gen. *-una* m »blagun, slatka granica = slatkògrm (Crna Gora), quercus pedunculata« = *slàdun* (Dubrovnik), s pridjevom *sladunov,* »sladak šipak, malum granátûm«. Rumunji posudiše *șlădun, dedun, slădun* (glede *ș* upór. *štedun).* Neologizam *slador* »šećer«, sa sufiksom *-or* prema madž. *czukor.* Denominal na *-iti sladiti, sladim (na-, o-, pre-, u-,* ra-), iterativ na *-va- -sladívati* (dubrovački pisci, 18. v.) pored *-sladívati, -ujem,* samo s prefiksima. Odatle postverbali: *naslad* m (Baraković) pored *naslada,* na *-bk* > *-ák nasladak,* s pridjevom *nadodan,* poimeničen *nasladnost* = *nasladost,* na *-ljiv nasladljiv,* na *-iv nasladiv, nasladitelj,* na *-jaj nadodaj,* sve od *nasladiti, nasladim* »delektirati se«, *nasladovati, nasla-đevati I -divati, -dujem.* U antroponimiji *Slădoje,* odatle prezimena *Sladojević* = (sa *oje > o) Sladović.* Uporedenje sa lit. *saldus,* lot. *salds* »isto« pokazuje da je sufiks *-bk* kasnije ušao u pozitiv slavina. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih usporednica i iz poljskog *słodky,* rus. i ukr. *sotodkyj,* rus. *sólod* »Malz«. Ie. je korijen **sald-1*sald-,* koji je u njem. *Salz* očuvao prvobitno značenje »slan, začinjen, wohlschmeckend«, u prijevoju njem. *Sülze,* pored *Salzwasser, Salzbrühe* (odatle posuđenica u hrv. gradovima *züljica* pored *hladetina, žaladija, pelte).*

Lit.: ARj 7, 620. 623. *Elezović 2,* 239. 395. *Miklošič* 313. *Holub-Kopečný* 335. *Bruckner* 499. *Mladenov* 589. *Trautmann* 248. *Tiktin* 1438. *Meillet, RES 6,* 172-173. *GM* 10, 125. Fraenkel, *KZ 42,* 234. sl. Uhlenbeck, *PBB* 30, 311. Vaillant, *RES 9,* 8. Johansson, *IP 4,* 144-145.

slak m (Dubrovnik, ŽK) »convolvulus arvensis«. Na *-ovina slakovina.* Na *-ika slačika* (Pounje, Bosna) »vrsta trave«. Na *-ьc slačac,* gen. *-čca* (Popović) »biljka Ackerwinde«. Pridjev na *-ьn* samo u toponomastici *Slačno brdo* (Stonsko primorje), poimeničen пr *-ica slačnica* (Ivanic-Kloštar) »gusjenica sphinx atropos«. Na *-bka slaška* (Smokvica, Korčula) »vrst žutinice«. Odatle je možda izvedenica *slačkovina* »vrsta trave« (Crna Gora, poslovica: *gleda ka slačkovina uz plot}.* Početno *si-* je nastalo zacijelo od *svi-* kao u *slačilo* (Grobnik, Kačje), *slacina* = *slak* (Daruvar) «= *slakotina* (Prnjavor, Bosna), od *svlak,* »exuvia serpentis«. To znači da je u grupi od tri suglasnika srednji, kao obično, ispao. To potvrđuje *slovka f* (Lika) »convolvulus arvensis«, na *-ovina slavkovina* (Bosna, Otok, Slavonija) »poponac«, gdje je *v* metatezom uklonjen iz iste grupe. Odatle potječu zacijelo s promjenom sufiksa *slavac,* gen. *-vca* m »convolvulus arvensis« i *slavak,* gen. *-vka* (Poljica) »biljka hieracium pilosella«, također *slava* (jedna potvrda u Petranovićevoj narodnoj pjesmi). Neobično je da se ista biljka zove na Cresu *dlak* (Šulek), odakle je po svoj prilici nastalo hrvatsko ime otoka Premude *Dlačnik > Dlašnik > Dlasnik, Lasnik.* Te denominacije ove biljke su ne samo hrvatske nego i slovenske: Miklošič ima slov. *zlăk* »Zaunwinde«, hrv. *slak* »Glockenblume, Knöterich«, češ. *svlak* »Winde«, Pleteršnik *slak.* Čakavski oblik mogao je nastati zamjenom grupe *zi* sa *dl.* To bi trebalo još istražiti. Suglasnik *č* u deminutivu mogla je jezična svijest krivo interpretirati kao *tč* i zamjenom deminutivnog sufiksa *-ьc* drugim deminutivnim *-ica* mogla je nastati *slatica* f (Orfelin) »biljka kojom se može načiniti rakija«, ako je isto što *slatak* = *slačac* »poponac«; odavle i *slatike î* pl. (Donja Kupčina) »vrsta jabuka«.

Lit.: ARj 2, 469. 472. 15, 399-401. 418-19. 437-38. 457. *Pleteršnik 2,* 505. 922. Hirtz, *Amph.* 137. *Miklošič* 379. Skok, *ASPh* 33, 369. Skok, *Slav.* 90.

slama f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **solma,* »Stroh«; folklorni termin *Kumôvska* ili *Kumova slama* (Kosmet) »mliječni put«, upor. tur. *saman ogrısi* »slamna putanja«. Pridjev na *-ьn* > *-an slaman,* određeno *slämm (~ šešir),* poimeničen na *-ica slămnica* (Boka) = (sa *mn > vri) slovnica* (Krk) = na *-jača slamnjača,* na *jak slămnjak* »što se meće na sto po čaršavu«; na *-en slămen.* Deminutiv na *-ica danaca* (ŽK), na *-bka slamka, slamčica.* Riječ je kulturna. Madžari posudiše *szalma,* No-

vogrci u Epiru σάλμα > Cincari *salma,* Novogrci u Tesaliji σάλομα, s grčkim sufiksom u Epiru σαλματηρή »chaumière des bergers valaques«. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *sloma,* rus. *soloma.* U baltičkim i ostalim ie. jezicima: stpras. *salme* »isto«, lot. *salms* »slamka«, gr. κάλαμος (odatle *kalem, kalemiti* preko turskog) > lat. *calamus,* odatle toponim dalm.-rom. *Calumet,* preveden sa *Trstenik* (v. *trska),* lat. *culmus,* nvnjem. *Halm.* le. **kobmo-sl*kohmã,* koje će biti pred-ie. podrijetla, kako se vidi iz Trombettijevih usporednica. Manje je vjerojatno da je to izvedenica od ie. **kel-* »dünner Schaft, Pfeil, steifer Halm«.

Lit.: ARj 15, 419-23. *Miklošič* 314. *Holub--Kopečny* 336. *Bruckner* 500. Vasmer, *RSl* 6, 182. *Mladenov* 589. *Trautmann* 298. *WP* l, 431. 464. Trombetti, *Glott.* 86., § 111. Wijk, *IF* 20, 343. *Walde-Hofmann* 186. 208. Joki, *Stud.* 10. *Boisacf* 397. *Pascu 2,* 206., § 388. Skok, *NVj* 29, 333. sl. Isti, *Slav.* 243-44.

slana f (Vuk), baltoslav., južnoslav. i praslav. **solna,* »srijež, pruina«. Potpuni je homonim s pridjevom f *slana,* od *slan.* Ali ta homonīmija djelomice nije bila »nepodnosiva«, jer se pridjev drukčije mijenja u rodu i dijelom u deklinaciji i zahtijeva dopunu. Ipak je zamijenjen drugim leksemom *srijež* i ne postoji u sjevernim slavinama. Upor. na Cresu posuđenicu *bersîna* »slana« iz dalmato-romanskog. Poklapa se oblikom i značenjem s lit. *šalna.* Uporedenje s lit. dozvoljava utvrditi dalje veze i prvobitno postanje: lit. *šalna* je prvobitan pridjev na *-no* od istog korijena, od kojeg je lit. *šalti* »smrznuti«, *šaltas* »hladan«, *šaltis* »svježina«, lot. *șaft* »mrznutí«, *salts* »hladan«, *saldināt.* Riječ *slana* je prema tome prvobitan pridjev na *-no* kao *strana* (v.) od baltoslav. korijena **sal-* »mrznutí«, prijevoj od ie. korijena **kel-* »kalt«. Bruckner izvodi manje uvjerljivo baltoslav. riječ od pridjeva **sol-* »grau«.

Lit.: ARj 15, 424. *Miklošič* 314. Bruckner, *KZ* 45, 46. 51, 238. *Mladenov* 589. *Trautmann* 298. *WP ì,* 429. Skok, *ZRPh 54,* 469., nro 1. Pedersen, *KZ* 40, 179-180. Uhlenbeck, *IF* 17, 99. Vaillant, *RES* 26, 132. Peterssen, *Vermischte Beiträge* (cf. *IJb 4,* 214). Machek, *Slávia* 16, 189. Agrell, *Zwei Beiträge 6.*

slanútak, gen. *-tka* (Smokvica, Korčula) »specie di čeče (Parčić), cicer arietinum, naut (Niš), leblebija«. Varijante *sianie, slanik.* Glede sufiksa *-utak* upor. *bjelutak.*

Lit.: ARj 15, 426. 429. Trojanović, *NJ* •3, 151. *Parčić* 923.

slap[1] m (Srbija) »(geografski termin) prijevoj = prevoj (Rudnik), prijesad, planinsko sedlo«. Unakrštenjem sa *prijevoj, preslijež* ili *prešlo, presedao,* gen. *-dla* dobila je riječ još prefiks *pre- preslăp* (Srbija, Kopaonik) »1° između dva vrha, 2° toponim (selo, Pirot)«. Čini se da predstavlja prijevoj tipa *rob: rob,* jer toponim glasi i *Prijeslop* (dva sela u Hercegovim) = *Prêslopb* (14. v., Dečanski hrisovulj, Vranjska Pčinja, Poljanica i bezbroj· puta u NR Makedoniji *présloptd).* Upor. ukr. *vysolopyty (jazyk)* »hervorstrecken« i u prijevoju stcslav. *víslěpati, vbslbpěti* »salire«. V. *slap*.*

Lit.: ARj 11, 708. 711. 934. 15, 430.

slap[2] m (Vuk),,baltoslav., južnoslav. i praslav. **solpb,* »1° Wasserfall, cascade, skakavac, skokac, Schwall, Woge, 2° hidronim (planina *Rončislap,* Dalmacija, s izopačenim pridjevom mjesto *roški,* od *castrum Rog,* odatle *Rogavo)«.* Pridjev na *-ьn* > *-an* samo u poimeničenju na *-ica Slapnica* (protok, ŽK). Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kafco pokazuje litavska usporednica *šalpas, salpa* »Bucht, Busen«, sa specijaliziranim značenjem. U stcslav. postoji u prijevojnim stepenima *sbshpéti* »exilire« i *Vbslepati, vbsleplјo* »άλλομαι, άλμα«, lat. *salire.* le. je korijen **sel-* »skakati«, u prijevoju ^o/- raširen formantom *p.* Upor. ribarske termine *salpa* (v.), *salmo > som* (v.) i *slati* (v.).

Lit.: ARj 15, 429-31. *Miklošič* 291. 307. *Mladenov* 589. *Trautmann* 256. Ljapunov, *ZbJ* 675-680. (cf. *RSl 2,* 264). Specht, *KZ* 68, 124. *WP 2,* 505. *Boisacf* 46. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSl* 6, 271). Pedersen, *IF* 5, 69.

siar, gen. *siara, na Mru* m (Šibenik, šibenski otoci, Prvić, Vodice) ı= (metateza) *sral* »balkon, mala teraca na koju vode stube, ispred glavnih vratiju, shod (Kastav), na shodu (Krk) = škôd (Kastav), peron«. Dalmato-romanski leksički ostatak od *solàrium,* poimeničen pridjev sr. r. *sol* »sunce«. Taj oblik *(o > ǝ)* potisnuo je venecijanizam *solare: solar* (brdo, Krtole, Korčula) = *solar,* gen. *-ara* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Poljica, Mljet) = (sa mlet. oblikom sufiksa) *soler* (Lumbarda) = *(o > u) sular,* gen. *-ara* (Korčula, Potomje) = *sular* (Kućište) = (metateza) *surol,* gen. *-õla* pored *sulár, gen. -ara* (Brusje, Hvar) »terasa, doksat, shod, balkon pred ulazom u kuću, balatura (v.), kamene stepenice uz vanjski zid kuće (Potomje)«. Upor. istro-rom. *solar* pored *soler* (Bale) »soffito«. Drugog je podrijetla slov. *zelar,* gen. *-rja* (istočna Štajerska) prema f *želarica, ee-*

larka »Inwohner, Häusler, Kaischier«., *zelarîja f, zelarstvo* < austr.-njem. *Söller, Söl-Iner* < lat. pridjev m. r. *sõlãrim,* od *solum* »tlo«, upór. mlet. *solara, solerlo)* »pavimento«.

Lit.: ARj 15, 900-01. 16, 928. *Pleteršnik 2,* 956. Gušić, *Mljet 56.* Kusar, *NVj* 3, 337. Hraste, *3F 6,* 188. *REW** 8063. *Prati* 917. *Ive* 106. Štrekelj, *ASPh* 14, 554. Jagić, *ASPh* 8, 318. Trstenjak, *Kres* 1885, 169-170. (cf. *ASPh* 12, 518). Kühn, *ZRPh* 57, 329.

slati, *Šljem* pored *šaljem* impf. (Vuk) *(do-, iza-, isto-, na-, oda-, otpo-, po-, ras-, raza-, raspo-, sa-),* sveslav. i praslav. *^sbl-ati,* »schicken, senden«, s > s je hrv.-srp. inovacija i nastao je asimilacijom prema palatalu *Ļ* u *Šljem, Sijah,* odatle analogijom u *Šaljem, Saljah,* i u iteratīvu koji se pravi prijevojem duljenja ъ > ы stcslav. *sylati* > u starijem hrv.-srp. *sílati, -am: dosíljati, dòsttjãm* (15. v., danas ne postoji), *nasilali, -am, odasilati, -am* (Bella, Stulić), danas samo *nijati -Ijēm* (Vuk, // mjesto / je iz prezenta), *isposíljati, -pošīljam, (iza-, na-, po-, oda-, otpo-, raža-},* na *-va- slavati, slavām* (Crna Gora, Bar). Izvedenice se prave od triju osnova: *sъi-, sil-* i *ülj-.* Od *sbl-:* sveslav. i praslav. *sol,* gen. *sia* m (upor. slov. *sel,* stras, *sol),* koji posudiše Rumunji *sol,* s apstraktumom na *-te* < gr. на *solie* — slov. *selstvo,* i Arbanasi *postale, pusule* »pismo, poslanica«, *sülem* »trčim«: 1234. *sbh,* gen. *sia,* 1247. *siu,* apstraktum na *-stvo salastvo = salstvo* (Domentijan, Proroci)*; šal* je postverbal od *slati,* koji je postao radna imenica kao *sluga* ili lat. *patęstas* > tal. *podestà* »načelnik«. Zamijenjen je drugim postverbalom od *poslati > posblì* (upor. češ. *posel),* odatle hrv.-kajk. *posalstvo* (Habdelić) »Botschaft«, *posel* »nuntius«, na *-bina < -ba + -ina posaobina* (Dubrovnik, 1483, *Mon. șerb.* 319) »poslanstvo«. To značenje poznaju osim hrv.-kajk. još *Jauke.* U književnom i saobraćajnom govoru očuvao se postverbal u apstraktnom značenju *posao,* gen. *posla* m »djelo, labor«, koji je u jezičnoj svijesti izgubio vezu sa *slati* i tvori zasebnu leksikologijsku porodicu (v.). Na taj način stvorena je homonimijska borba između dvaju leksema: *sal,* gen. *sia, posai,* gen. *posla* »nuntius« i *posao,* gen. *posla = pasai,* gen. *posla* (čakavski, ŽK) »labor« (v.). Prvo je značenje propalo, jer se moglo zamijeniti poimeničenim part. perf. pas. *poslanik,* gen. *-ika* (16. v.) i posuđenicom *poklisar* (v.) i *glasnik.* Tako još *izaslanik,* gen. *-tka.* Odatle apstrakti na *-stvo poslanstvo, izaslanstvo.* Na *-tea poslanica.* Od *-sil* postoji samo određeni pridjev *posilni* u prošlom vojničkom govoru za nekadanji *purš* < njem. *Bursche* (austro-ugarska zajednička vojska) i *služāk,* gen. *-aka* (hrvatsko domobranstvo). Ovamo ide još prezime *Posilović.* Od *Silj-* stvaraju se neologizmi: postverbal na *-ka pošiljka f* (poštanski termin), na *-αϊ odašiljač, pošiljač, razašlljač.* Baltičke usporednice ne postoje, a ni druge ie. nijesu utvrđene. Dovodi se u svezu s gót. *salján* »darbringen, opfern«, stvnjem. *seilan* »überliefern«, ags. *seilan* »übergeben«, od kojih ie. usporednice nisu također utvrđene. Ie. korijen **sel-* dolazi u četiri značenja, od kojih ni jedno ne pristaje praslav. **su-:* »1° uzeti, 2° skočiti, 3° puzati, 4° učiniti dobrim«, u 1° gr. ἑλεῖν, 2° lat. *salire,* 3° lit. *seleti* »šuljati se«, arm. *solim* »serpo, repo«, 4° njem. *selig.* Petersson tumači í*ъiь* > rus. *sol, szlati* prema lit. *sumců* < ie. **su-nto* »šaljem« od ie. **su-lo* prema sanskrtu *suvati* »pokreće«, van Wijk uporeduje s hol. *hallen* i stavlja pod ie. **kul-l*kul-.* Boisacq sa gr. ἑάω »puštam«.

Lit.: ARj 2, 672. 3, 941. 4, 121. .7, 610. 623. 671. 14, 528. 531. 15, 429. 435-38. *Elezović 2,* 156. Jagić, *ASPh* 31, 549-550. *Miklósié* 333. *Holub-Kopelný* 287. *Bruckner* 499. *WP* 2, 272. 505. *Trautmann* 292. Petersson, *LUA* 1 (1916) (cf. *JF* 3, 218. *IJb 7,* 117). *GM* 349. 396. *Jokl,* Unt. 59. 331. Meillet, *MSLP* 8, 236-238. (cf. *AnzIF* 4, 143. *RSl* 8, 300). Pedersen, *KZ* 39, 458. Wood, *IF 22,* 163. Wijk, *IF* 24, 238. Oštir, *WuS* 4, 217.

slav, pridjev (uz *vino,* Stulić) »razblaženo vodom«, poimeničen u sr. r. *slavo* = sa sufiskom *-ъH > -ak slavak* m (Bella, Stulić, srednja Dalmacija) »ocat zaslađen ili raslađen, kvasovina vina«. Denominal s prefiksom *raž- raslaviti, -im* pf. (Stulić, Pavlinović, Dubrovnik, okolica Splita). Stoji u vezi s lombardijskim pridjevom *slavi* < vlat. **ex-lavitus* (prefiks *ex- > s-),* particip od *lavare.* Ne zna se ide li ovamo *slavina* f (Hrvatsko primorje) »1° vrsta grožđa i vinove loze (bijela), 2° (Kalnik) crno grožđe«. Glagol *lavare* dolazi još s prefiksima *ex-* i *per-* u poimeničenom rumunjskom glagolskom pridjevu *pălător* »umivaonik«, odatle toponim *Palàtõr* na Drini. Ovamo ide tal. imperativna složenica *lávámon,* gen. *-ana* m (Dubrovnik, Cavtat, Račišće) »umivaonik«; drugi dio *mano* < lat. *manus* »ruka« < tal. *lavamano* »catinella« < kslat. *lava manus.* Glagol *lavare* je ie. riječ. Ovamo francuzizam *lavor,* gen. *-óra* < fr. *lavoir* < lat. *lavatorium* > tal. *lavatorioļ-toio.*

Lit.: ARj 13, 155. 15, 449. 457. 468. 474. 478. *REW* 3020. 3044. 4951. Rešetar, *Stok.* 283. 290. Budmani, *Rad 65,* 167. *DEI* 2186.

slavei) m (Levač, Srbija) »konjić na kraju cijevi kroz koji se toči rakija iz kotla kad se peče (služi da rakija po njemu curi u žban)«. Sa sufiksom *-ič* mjesto *-elj slavic* m (Levač, Temnic, moravski okrug) »rakljasto drvce kojemu duži krak strci napolje'iz lule (cijevi), niz koji klizi rakija i kroz jednu lanenu krpu ide ili pada u džban«. Na *-ina* mjesto *-elj* i *-ič slavina* f f (Vuk) »1° (u definiciji: račvast trn koji se metne pred slavinu, da ustavlja kominu, da bi moglo samo vino teći), pipa, šedrvan (Bosna), kantula (Dubrovnik), točak, također kod mlina (iz nje udari voda u žlicu)«. Deminutiv na *-tea slàvinica.* Hidronimi na *-ьc > -ac Slavinac,* gen. *-nca* (potočić u selu Rijencima, kotar Slatina, Slavonija; ime kladencu u selu Lopušniku, požarevački okrug, Srbija)$_f$ *Slavinski potok* (Visoko), *Slavitšnica* (rječica) i mjesto), *Slavina vođa* (kotar Visoko). Bit/ će od ie. prijevoja **klou-* (korijen **kleu-* »spülen, rein machen«), koji se nalazi u *lit/Slúoti, šluoju, slavu* »fegen, wischen«, stíáť. *duo* »purgo«, gr. κλύζω »spüle«, κλυστήρ (odatle internacionalno *klistîr).* V. *slata.* Ovamo može još da ide i glagol *slaviti* »razvodniti vino«; semantička veza s time od *oslaviti, oslaví* (Vuk, subjekt *snijeg,* kad zapadne) »uzeti mah« nije jasna, još manje ako je subjekt dan (Milićević) »osvanut?«. Usp. i.pod *slav.*

Lit.: ARj 9, 218. *WP* 1, 495-496. Budimir, *Zbornik Belio* 1921, 107-112.

Slaven, gen. *-éna,* pl. *-eni* m, hrv. naziv za ukupnost slavenskih naroda *(a* mjesto *o* je prema ruskom akanju, rusizam, ili prema krivom etimologiziranju od *slava) = Slavjanin* (Martié, čisti rusizam) = *Sloven* pored *Slòvenin* (s individualnim *-in* kao u *Srbin),* pl. *-eni,* srpski naziv za isti pojam prema f na *-ka Slavenka = Slovenka — Slovenjanin* (Istarski razvod, prepis 16. v.: *Petar Slovenanin z Gračišća) = Slovinjanin* (Jagić, šezdesetih godina) = *Slavenin* (Šulekov neologizam). Pridjev na *-ski slavenski = slovenski.* Apstraktum na *-stvo slavenstvo = slavenstvo.* Najstarija je potvrda Σουοβηνοί kod Ptolomeja za »puk u Halanskim gorama u Sarmatiji«. Sufiksalna varijacija služi za oznaku pojedinih slavenskih naroda: na *-ьc > -ac Slovenac,* gen. *-nca* m prema f na *-ka Slovenka,* s pridjevom na *-ski slovenski* kod Hrvata (posuđenica iz slov.) = *slovenačkī* ili *slovenačkī* kod Srba, tako i ime zemlje *Slovenija = Slovenačha* (neologizam); na *-ak* (prema češkom *Pražák, Slezák, Poljak, Moravák) Slovak,* gen. *-aka* m (14—15. v., posuđenica iz češ.) prema f *Slovàkinja,* s pridjevom na *-ski slovački* (češ. *slovenský).* Samoglasnik *e* u navedenim oblicima nastao je iz », upor. stcslav. *Slovēnim,* češ. *Slovan,* polj. *Slowian,* rus. *Slavjanin.* U ikavskom izgovoru pojavljuje se na dvije točke: *Slovinac,* gen. *-nca* (Dubrovnik; u Istri doseljenici iz kraja Andrije Kačića), s pridjevom *slovinskí* (Kačić), označuje dalmatinske Hrvate od Makarske na jug, i na sjeveru *Slovinci* (1526) »1° stanovnici oko Zagreba, 2° kajkavski Hrvati u zemlji između Sutle, Drave i Save (dio panonskih Slavena), u imenu zemlje u sr. r., (upor. slov. *Koroško)* na *-je* (pridjev sr. r. upor. *Slovenjgradec* »Windischgrätz«) *Slovinje = Slovinska zemlja,* madž. *Totorszag* (jednako kao i *Slovačka),* danas *Slavonija* (Mikalja). Ikavski se oblik dade potvrditi u tom značenju od 15. v.: 1484. *slovinskí ban,* 1493. *zemlje hrvatske i slovinské do Save i Drave,* 1527. *slovinskí rusag* (pismo Krste Frankopana). Upor. još toponim *Slovinja,* 1763 (selo, općina Dobrotina, kotar Gračanica). Upotrebljava se i u značenju ukupnosti slavenskih naroda. *Slovinskí narodi* uzeše ime od *slave* (Đurđević), *Slovinci* ili *Slavina* (M. A. Reljković). Pod uplivom etimologije od *slava* upotrebljava i Kanižlić oblik *Slavinac, Slavinkinja, slavinski* (Nenadić), *Slavim* (Kavanjin). Upor. *slavîn* m (Vodice) »ime volu«. Hrv.-kajk. se zove *Slovinje* sa *e* mjesto *i Slovenje* (na *Slovenjeh,* Vramec), *slovenski* (Belostenec), *slovenski jezik = slovenščina* (1640, Krajačević) »hrvatsko -kajkavski govor«. Može se uzeti da je *Slovinje = Slovenje* bilo u madž. latinitem obrnuto prema madž. vokalnoj harmoniji u službeni naziv *Slavonija* (13.—16. v.), *Slavonac,* gen. *-nca, Slavonka, -kinja, slavonski,* odatle opet prema madž. čitanju í = *š* u narodnom govoru *Slavonija* (1708, 1766) (ŽKU), *Slavonac* m prema f *Slavonka, slavonski.* Jekavski izgovor *slovijenski* itd. nije nigdje potvrđen u narodnom govoru. Zabilježiti još treba oblik *Slovan,* što ga upotrebljava renesansni pjesnik Baraković u djelu *Vila Slovinka* (Mleci 1613) u 13. petju: *Slovan, praotac slovinskoga naroda, sin Plaukite i Neptuna.* Etimologiziranje imena od *slava* dovodi do upotrebe kraćeg pridjeva *slavski* (Kavanjin, Komulović). Upor. toponim *Slavsko polje* (Hrvatska, Topusko), odatle *Slavopoljac,* gen. *-ōljca* m prema *Slavòpoljka, slavòpoljski* i složenicu *slavobosanski jezik* (Lastrić). Kraći je oblik mogao nastati pod uplivom tal. *slavo* i njem. *slavisch* kod pisaca (Palmotić, Kavanjin, M. A. Reljković), koji upotrebljavaju i *Slav* za *Slaven,* odatle opet pridjev *slavni* (Belostenec, Kačić): *narod*

slavni, slovinskí oliti ilirički. Kreacija 19. v. je složenica *Jugoslavenom)* = *Jugosloven(in), jugoslavenski* prema *južnoslavenski* od sintagme *Južni Slaveni, Jugoslavija* (Njegoš, 1851 ; Pavlinović, 1876; prvi svjetski rat). U pogledu etimologije ne postoji jedinstvo mišljenja. Sufiks *-enin* pravilna je varijanta sufiksa *-janin* za tvorenje etnika, *-ênin* poslije osnova na tvrdi suglasnik, *-(j)anin* na meki (> *a* kao u *bježati):* upor. *Ledeninb* > madž. *Lengyel* (disimilacija *n — n > n — 1)* »Poljak«, *Drevene* prema *Poljane.* Osnova *slov-* tumači se na šest i više raznih načina. Nsjobičnije i najprihvatljivije je mišljenje da je to korijen apelativa *slovo* »riječ« (upor. *ní reka Боѓе slovo,* ŽK), da *-eninъ* označuje jednog pripadnika naroda koji govori tu lijeć (upor. *gošćan* ŽK od *gost)* i da je to paralelan naziv stvnjem. *diutisc* (> tal. *tedesco* > *tudešak,* Dubrovnik) > nvnjem. *deutsch* od got. *ţiuda* »narod« (v. *tuď)* i arb. *shqipë,* ako je ispravno Treimerovo izvođenje. Bruckner identificira osnovu *Sloven* s polj. *slowien* »limun vulgare«, tj. s ie. korijenom **sleu- 1 *slou-* »schlaff« / **slei-,* u našim riječima *sluz, slina, sljez, slota, sluga,* Postoji i tumačenje prema kojem *Slaven* znači pripadnika »slobodnih ljudi«. Veže se i sa ie. **s1au̯-os* > gr. λαός »narod«. I to tumačenje uzimlje za paralelu naziv *piudisk* > *deutsch.* Budimir i Rozwadowski identificiraju osnovu sa ie. **kleu-* »teći, plaviti, prati, čistiti«, prijevoj **klou-* »voda« i nalaze paralelu u nazivu Slavena *Poljane* i *Drevene.* Denominacija bi bila prema vodenoj zemlji gdje stanuju. Taj ie. korijen vidi Budimir u riječima *slavina* (v.), *(p)slaviti* »razvoditi vino« [usp. i pod *slav].* Masing vidi u korijenu *slov* riječ identičnu sa got. *slavan* < ie. **sleu-* »šutjeti, biti nijem, miran«. Paralela bi bila naziv *Nijemac.* Iljinski identificira *slov-* s gr. ἀλωή »obrađena zemlja« < ie. **sз1оџа.* Prema toj etimologiji *Sloveninz* znači »čovjeka koji živi na obrađenoj zemlji, zemljodjelac = težak«. Endzelin uporeduje *Зіо eninъ* sa stprus. *smunentinan* »hominem«. Pomišlja se i na vezu sa *-slav,* elementom prvim ili drugim u slav. antroponimiji itd. Posebno treba promatrati nazive kako stranci nazivaju *Slavene.* Oni polaze od dva termina. Prvi je u preuzimanju naziva koji su sami *Slaveni* upotrebljavali za sebe. Bizantinski Grci adaptiraju slav. sufiks *-en* svome -ηνός i uklanjaju grupu *si* umetkom suglasnika *k* ili S· Σκλαβηνός/Σ-9-λαβηνός (Prokop), *Sclavenus* (Jordanes) ili preuzimlju romansku adaptaciju σκλάβος/σ&λάβος, u kojoj je slavenski sufiks bio identificiran s vulg.-lat. deklinacijom *-us,* gen. *-onis sclavus,* gen. *sclavonis* > tal. *schiavane,* furl. *Sclavons* (upor. isti dočetak *-onia* u *Francamo).* Na bizantinskom osniva se ar. > tur. *saklab, siklab(a),* pl. *sakalibet,* tur. *isklavun.* Na vulg.-lat. nominativu osniva se na Balkanu arb. *shqa,* pí. *shqe,* odatle *Shqiniqë* »Makedonija«, rum. *Schei* pl. I kod Grka i kod Romana reflektira se slav. *o* jednako sa *a.* U tajnom jeziku (argot, boškački) grnčara (lončara) u Prištini iz arb. *shqã* stvara se *ikavac* »1° čovjek, 2° 'Srbin«, odatle opet u gegavačkom (iz arb. pl. *shqé) kevac* »otac«, a u tajnom zidarskom govora u Bracigovu (Rodope) *škjau* »1° čovjek, 2° Bugarin« *[usp.ikeva].* U kin. se skraćuje u složenici *Si-kue* ili *Silu-kue* < početak *SI-* i *kue* »zemlja«. Zaseban problem predstavlja naziv koji daju *Slavenima* Nijemci i Ugrofinći; njem. *Wenden* pl., pridjev *windisch,* kod austrijskih (alpskih) Nijemaca »Slovenac«. Finci *Veneja,* Estonei *Venelane,* Madžari *Tot* (također »Slovaci«, u starije doba i »Hrvati između Drave i Save«). Naziv *Wenden* = *Veneja* potječe očevidno od naziva keltskog plemena *Veneti,* koji su, prije nego se odseliše na zapad, stanovali u blizini Slavena ili možda s njima živjeli u simbiozi ili su možda njima vladali. Za prijenos imena jednog naroda na drugi ima dosta primjera, upor. ime romanskih *Francuza, Burgunda, Langobarda, Bugara* itd. Madžarski naziv *tat* identificirao se sa (sr. r. pokazne zamjenice) češ. i slvč. *toto.* Takva je denominacija kod imena naroda doduše moguća, upor. *Prieki* od *prie* < *prvlje* ŽK »prije«, *Mijaci,* ali se ne može upotrijebiti kod naziva *Tót* »Hrvat kajkavac«. Vjerojatnije je da je identična s germ. *ţiuda* = kelt. *teuto* »narod«. Još treba objasniti opće riječi koje nastadoše na Zapadu od *бio eninъ.* Vlat. nominativni oblik *Sclavus* postade u doba Karla Velikoga, koji je vodio borbu i protiv Arapa i Slavena u znaku obrane kršćanstva protiv Islama, a u doba kad je cvjetala trgovina robovima, kojoj su slavenski zarobljenici davali materijala, postade opreka nazivu *Francus* »slobodan čovjek«, tj. oznaka »rob uopće«. Upor. podatak mletačkog kroničara Martina da Canal o uvredljivom nazivu *Sclavons,* koji su μροtrebljavali Denovežam za Mlečane. Oblik *sclavina,* u kojem je sufiks *-ina* lat. zamjena za *-ěn* (upor. *saracėnus* pored *saracinus)* ušao je u gotovo sve romanske jezike, osim u rumunjski, u značenju »grober Pilgerrock«, tal. *schiavina,* furi, *sklovine* »Grobe Decke«. Oba oblika nominativni *sclavus* i akuzativni *sclavone* dali su na Apeninu u lat. narječjima razlici

značenja kao »1° sluga, 2° dijete, 3° osoba smeđe puti, 4° divlje proso, 5° vrsta jela, 6° oznaka vjetra«.

Lit.: ARj 15, 447-485. 585-596. *Mažuranić* 1329. 1450. *Elezović 2,* 242. Trojanović, *JF 5,* 222. Murko, *Nova Evropa* 19, 45-67. *Sborník Bidlùv* 1928. 392-412. Đorđić, *NJ 2,* 200-201. Bělic, *SKGI* 41, 344-345. Ilešić, *PPP 9,* 145-165 (cf. *JF* 9, 349). Kostić, *NJ 2,* 200-201. Jagić, *ASPh* 31, 531. *Miklósié* 308. 932. *Holub-Kopečný* 339. *Bruckner* 501. *ZONF 2,* 147. sl. (cf. *IJb* 13, 305). *Mladenov* 588. *REW** 3483. 8003. Skok, *Mélanges Thomas* 413-146. Isti, *Zbornik B. Popovića* 287-94. *Niederle* 1, 35-37. Sutnar, *ZbJ* 612-617. (cf. *RSl 2,* 254). Mikkola, *RSl l,* 17. Jireček, *ASPh* 8, 101. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 141-148. (cf. *Slávia* 5, 657. *IJb* 10, 342). Rozwadowski, *Zb. Belić* 129. si. (cf. *IJb 9,* 202-203. *JF* 3, 221). Masing, *Festschrift* (Prace) *Baudouin de Courtenay* 84-92. (cf. *IJb 9,* 800. *JF* 3, 209). Budimir, *Zborník Belíc* 1921, 97 -112. Endzelin, *FBR* 11 (cf. *Slávia* 11, 210). Steinberger, *ASPh* 37, 116-122. Aebischer, *AR* 20, 484-90. (cf. *IJb* 23, 219). Brugmann, *IF* 15, 141. 146. 19, 378-379. Putanec, *AHID* 1, 17'6—77. Petkanov, *Mélanges Mladenov* 1957, 389-392. Otrçbski, *Slowianie,* Poznan, 1947. Isti, *BNF* 1, 175-78. Durković-Jakšić, *Bibliotekar* 15 (1963), 253-65. Kahane, *Studi in onore lo Gatto, G. Mover,* 345—360.

Slavīr m (Otok, Slavonija) »ime šume sa sedam bara, od kojih svaka ima svoje ime (npr. *Utuš, Blàca, Topoličina, Macevo)i.*

Lit.: ARj 15, 468. Lovretić, *ZbNŽ 2,* 94.

slavuj, gen. *-úja* m (glede sufiksa *-uj* v. *kraguj* i *kragulj')* = *slavul]* m prema f *slavuljica* — *slavuljka,* deminutiv *slavuljče* = *slavaj,* gen. *-vja* (Dubrovnik) = *slavalj,* gen. *-vija* (Gundulić) = *slavėj* (vranjski okrug, također bug.) = *slavelj* (Levač, Kosovo) = *slāvčlj* (Kosmet) = *slavele* n (Gornje Podrinje u zagoneci) = *slavja* f (Vuk, narodna pjesma) = *slavlja* = *slâvje* n (Vuk, narodna pjesma) = *slavjo* m (jedna potvrda) = (promjene sufiksa) *slovak,* gen. *-vka* (Vinkovci) = *slavíc,* gen. *-ica* (dubrovački pjesnici prema deminutivnom tipu *konjic),* odatle dalji deminutivi *slavica, slavicica, slávičie, slavičac,* gen. *-čca, slavičak,* gen. *-lka, slavujić* = *slavuljić, slavujica, slavújak,* gen. *vújka* (Vuk) = *slavur* (Bijelo Polje, Hercegovina) = *slavíc,* gen. *-ita* (Velebitsko podgorje, Omiš), s deminutivom na *-bk* > *-ák slavUak,* gen. *-ćka* (Jačke, Prigorje) = *slavií* (Vodice) = *slavij* m (Daničićev *Rječnik),* s pridjevom *slavijev* = *slavjić* (Lučić) = *slavlić* (vračarski kotar), sveslav. i práslav. pridjev **soluo-,* »1° luscinia, bulbul, bumbul, 2° antroponim«. Hipokoristici *sláva, slovka* f (Gundulić), *slavno* m. Pridjevi na *-ev slavujev* = *slavuljev,* na *-ski slavujski.* Augmentativ na *-ača slavuljača* (Dvor na Uni). Kol. *slavuljčad* f. I u drugim slavinama karakterizira ovaj naziv mnoštvo sufiksalnih varijacija kao i u hrv.-srp. i razne varijacije. Slog *sia-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *słowik,* ukr. *solovij,* rus. *sólovej.* Osnova je hrv.-srp. varijacijama pridjev na *-j* kao i ukrajinskom i ruskom, upor. ras. *solovoj* »isabelfarben, gelblich mit hellem Schwanz und heller Mähne (vom Pferde)«, ukrajinski denominal *posolovity* »düster werden«. Ptica je prema tome nazvana po boji perja. Upor. još stcs'lav. složenicu *slavoočije sirečb seroočije* γλαυ^ότ^ς. Praslav. pridjev na *-uo* uporeduju Miklcŗšič i Mladenov sa stnord. *solr* »schmutzig«, stvnjėm. *salo* »dunkelfarbig, trüb«, dok Solmsen sa stvnjem. *swalawa,* danas nvnjem. *Schwalbe.* Stprus. *saloms* je prema Bruckneru posuđenica iz poljskog.

Lit.: ARj 15, 464-67. 485-86. *Elezović 2,* 239. Ribarić, *SDZb* 9, 191. Rešetar, *Š tok.* 289. Hirtz, *Aves* 438. sl. *Miklošič* 314. *Holub--Kopečný* 336. *Bruckner* 401. *KZ* 48, 179. 51, 238. *Mladenov* 588. *Trautmann* 249. Holthausen, *IF 25,* 150. *Boisacq*[3] 45-46. 485. 699. Zubatý, *ASPh* 16, 413-414. Uhlenbeck, *PBB* 20, 564.

sleđić, gen. *-ića* m (Istra) = *sled* (Cres) »mala količina, malenkost«.

Lit.: ARj 15, 491. 504. Tentor, *ASPh* 30, 200.

sied m »Hering«, preko češ. *sleď* iz polj. *Шаг,* ras. *sélbdb,* gen. *séhdu* < nord. *Sild,* sved. *sill,* lit. *silke.* Novija posuđenica. Upor. arb. *loc.*

Lit.: ARj 15, 491. *Holub-Kopečný* 336. *GM* 249.

slènio m (srednja Dalmacija, Dubrovnik) »Dummkopf« = *slêma* m (srednja Dalmacija) »nadimak čovjeku lijena i teška tijela«. Na *-onja slemonja* m (Dubrovnik) = na *Butina slemutina* m (srednja Dalmacija). Pejorativ. Upor. lat. pridjev *stlembus* »gravis, tardus, sicut Lucilius »pedibus stlembum« dixit equum pigrum et tardum« < germ, *slimb* »schief, kriv«, nvnjem. *schlimm.* Ako je s tim pridjevom u vezi *slěmo* itd., dalmato-romanski leksički je ostatak, dok je *zgèmbav* (Prčanj) = *škembav* od tal. pridjeva *sghembo* = *schimba* —

sclimbo (1005) talijanizam istog podrijetla proširen našim sufiksom *-av*.

Lit.: ARj 15, 493. Rešetar, *Stok*. 290. 298. Skok, *ZRPh* 54, 496. Vasmer, *ZSPh* 13, 332. *Emout-Meillet* 937. *REW*[3] 8027. *Prati* 906.

slezena f (ŽK) = *-Ina* = *slezina* (Vuk) = (jekavski) *sljezena* = (asimilacijom *šije* < *sije)* *šljezina* (Paštrovići) = (deminutiv na *-ka)* *slezenka* (Kosmet), sveslav. i praslav. **selz-*, »σπλήν (s kojom je riječi u prasrodstvu), pjaštanica, dalak (v.)«. Slog *sie-* = *šije-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. stcslav. *slezena*, strus. *selezenja, selezënka*. Ekavski oblik dolazi i u jekavskim i ikavskim narječjima. Ikavsko-čakavski *slizena*. Završno *-ina* mjesto *-ena* je zamjena augmentativnim sufiksom (upor. češ. *slezina)*, koji se ispušta u bug. *slezb* f (upor. češ. *slez)* i *slézá* pored deminutiva na *-ka slezka*. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğh;* slaže se sa ž u lit. *blužnis, blužnė*, stprus. *bluzne*. Baltički se oblici ipak ne pokrivaju s praslav. Zbog toga se riječ ne može označiti baltoslav. Pretpostavlja se ie. korijen **sp(h)elğk(en, -â), *splengh-, *splenğh-* i **spleğh-*, za koji nema suglasnosti u ie. jezicima: sanskr. *pllhan,* avesta *spanzan,* lát. *lien,* stir. *selg,* arm. *p'aicatn,* od kojih se stir, potpuno poklapa sa praslav. što se očituje čak i u gubitku suglasnika *p*. Grčki σπλήν postao je internacionalna riječ po engleskoj grafiji *spleen* kod dekadentskih pjesnika.

Lit.: ARj 15, 495-97. 657. *Elezović 2,* 241. *Miklošič 291. Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590. *Don. nat. Schrijnen* 414 (cf. *IJb* 15, 296). *WP 2,* 680. Meillet, *Etymologies* no 1 (cf. *AnzIF 21,* 86). Pedersen (cf. *AnzIF 21,* 82). Foy, *IF 6,* 319. Petersson, *IF* 23, 158-160. Walde, *IF 25,* 160. si. *Boisacq*[3] 899.

slijediti, *slijedim* impf. (Vuk, Dubrovnik, 18. v.) *(iš-, na-, po-, pro-, u-)* = (ekavski) *slediti* = (ikavski) *slíditi,* baltoslav., sveslav. i praslav. faktitiv denominai od **sledz,* »sequi«, iterativ na *-va- -sljeđivati, -ujem,* samo s prefiksima, na *-ovati nāslīdovati, -ujem* (ŽK) »naličiti«, *sljedovati, -ujem* rusizam kao i apstraktum odatle *sljedovanje* (vojnički termin) »Fassung« i *islijèditi, ìslijedim* »istražiti« pf. prema impf, *isljeđivati, -dujēm*. Praslav. *slijed* m »Spur, trag, Reihe, Folge«, *naslijed* f »sekta«, na *-zk* > *-ák nàsljedak,* gen. *-tka, posljedak,* gen. *-tka* »rezultat« = stcslav. *posledbk** »Ende«. Pridjevi: *sljedan (pas),* određeni *slijednji* (/--a *molitva,* Radnic), *slední* (hrv.-kajk., Belostenec) = *slidni (~o pivanje,* Kavanjin), poimeničen *sljidnik* = (asimilacija) *šljeđnik* (Vuk) m prema f *slĭjednica,* prevedenica od lat. *sequentia* (u katoličkom bogoslužju), *nasljedan, nasljednik* m prema f *nasljednica, posljednji* = *posljednji,* čak. *poslijnji, dosljedan* (možda iz češkog), prevedenica od *konsekventan*. Na *-lac sljedilac,* gen. *-oca* (Radnić, Dobretić, Ivanovic) »pristaša« nije ušlo u jezik (kao ni na *-telj sljeditelj* m prema *sljediteljica); nasljedovalac,* gen. *-oca* — *nasljedovatelj*. Apstrakti na *-ba: sljedba* f prevedenica od *sekta* — *nasljedba* (nije ušla u jezik), odatle pridjev na *-en sljedben,* odatle *sljedbenik* »pristaša, privrženik«, na *-je naslijede* n (13. i 15. v.) »potomstvo, djeca, baština«, na *-ica posljedica,* s pridjevom *posljedičan* (gramatički termin), na *-stvo nasljedstvo* n, *slidenje (od mrtvih,* Ančić) »1° prevedenica od *sequentia, 2°* sekta (Kačić)«. Imperativna složenica *sleđiboga* = *bogomoljka* »kukac mantis religiosa«. Prilog i prijedlog *uslijed, poslijed, naposlijed* »najposlije, napokon« izgubio je *-d* u sandhi kao *jope* (Lika) < *opet, ōpame dojt* (ŽK) < *o pamet doći* »izgubiti pamet«, prevedenica od njem. *um den Verstand kommen*. Taj se prilog unakrstio i sa prijedlogom i prilogom *po* + *sele* (v.) *poslije* »nakon, post, postea«. Upor. slov. *poslêdi* (lokativ), bug. *sled plodne*. Prilog *posle* prevedoše Rumunji *cel de pe (pre) (— din) urmă*. Jat nastade iz ie. dvoglasa *oi:* upor. polj. *ślad,* lit. *slaids* »gladak«. Ie. je korijen **sleidh-* (od **slei-* sa formantom *dh,* v. *slina),* koji je u gr. όλισθάνω (σ-9- < S--8-), ags. *nidan* »gleiten«, lit. *slidus* »glatt«, *slysti* »klizati«; u prijevoju perfektuma **sloidh-*. Upor. još sanskr. *sredhati* (3. 1.) »gleitet«, njem. *Schlitten* (u hrv. gradovima *šl'ičuhe)*.

Lit.: ARj 3, 913. 7, 636. Maretić, *S óvj.* 136-37. Ivšić, *JF* 17, 122-125. *NJ* 1, 66. *Miklošič* 306. *Holub-Kopečný* 336. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590. *Trautmann* 269. *WP 2,* 708. Schrijnen, *WuS* 5, 196. Reichelt, *KZ* 39, 75. Brugmann, *IF* 27, 270-271. Scheftelowitz, *KZ* 54, 252. 56, 179. Kuzmić, *NVj* 24 (cf. *IJb* 6, 97). *Boisacq** 697.

slijep, f *slijepa* (14. v., Vuk) = (ekavski) *slēp,* f *šlepa* = (ikavski) *slip, supa* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev **$Iepъ,* »caecus«. Poimeničenja: na -ьc > *-ac slijepac,* gen. *-pca* m = *slepac* = *mpac* (ŽK) »1° caecus, 2° prosjak, 3° varalica«, s pridjevom na *-ev slijepčev,* poimeničen u prezimenu *Slijepčević* — *Slipčević* (Istra), prema f na *-ica sljepica* s pridjevom *šljepičin,* na *-jav slipičav* (.—*a loza,* Dalmacija) »koja malo grožđa rodi«, na *-ič sljepić* = *sljepić* m »anguis fragilis«; na *-ski sljepački* = (asimilacija) *Sljepački,* složenka *sljepčovođa* (Vuk), na *-ák šlepak* (Šaptinovac), stari pridjev *Slepbč potok, Slepče* (Makedonija), na *-bk* > *-ák slijepak,* gen. *-pka* (Srijem). Značajan je oblik sa "k > *a siąpić* (Jesenica, Dalmacija) »anguis fragilis«. Na *-ar šljepar* = *slîpar* (ŽK) »varalica«. Deminutiv prema *slijepac -čič slepčić* (Istra) »varalica«. Poimeničen m. r. *sklîp* m (s umetnutim *k* u grupi *si* pod uplivom tal. izgovora); u fern, *šlepa* (Cres) »zaušnica«. Apstrakti na *-ost sljèpost* = *slijepošća,* na *-oca, -ota, -ilo sljepoća* = *sljepòta* = *sljepilo* (također sa *Пj-* < s//'-). Denominal faktitiv *slijepiti, slijepim (o-, za-)* »1° činiti koga slijepim > 2° (metafora) varati« = *slīpu* (ŽK) »varati, bezobrazno govoriti laži«, inhoativ na *-éti slijèpjeti, slijepim (o-, za-)* »postajati slijep« = *oslipit* (ŽK), iteratív *zasljepljivati, -ujem,* na *-ariti šljepariti, šljepārīm* (Lika) = *slipōrit* (Hvar) »slabo vidjeti, žmiriti«, s apstraktumom na *-ija sljeparija* »1° sljepoća, 2° prevara, švindl (u gradovima)«, na *-ati sljîpati* (Zaostrog) »hodati kao slijepac«, *doslijèpati* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »doći kao slijepac, pipajući«. Složenica: *sljepouš* m = *sljepovuž* (Topolovac) »sljepić«, na *-ka sljepouška* (v. *uz),* od sintagme *slijepo oko* (upor. madž. *vakszem,* rum. *ochiul cel orb,* Erdelj, »timpla«) *slepočnica* — *sljepočica* (Kralje, Turska Hrvatska), s pridjevom *sljepočan (~očna kost),* na *-jača sljepočnjača* = *sljepočina, sljepočje*. Sintagma *slijep na jedno oko* (Belostenec, Marin Držić, Kašić, Palmotić) zamijenjena je turcizmom *ćorav*. U vezi s apelativima *slijep* izražava jednostavne pojmove: *slijepi miš, slijepi guž* (v. *sljepouš), slijepa komora, badža, prozor* — *panjega* (v.), *slijepo sunce* = *jaro sunce* »parelium«, *slijepi zid* »zaslon, zaslonik«, *slijepa noć* »gluha noć«. Prijevojni štěpen **osh(p)nçti,* kojemu odgovara češ. *oslniti* »éblouir, aveugler«, nalazi se i kod nas u *osonuti, -em* (Baraković, Vetranie, Kašić, Travnik, Stulić) = *osunuti* (Stulić) »oslijepjeti« i s očuvanim *p* u *osupnut, -im* (Belostenec) prema impf, *osupnivati* (Jambrešić) = *osupnuti (se), -em* (Lika) »(metafora) stupefacere« pf. prema impf, *osupnjivati se, -ujem,* slov. *osupnoti*. Ie. usporednice nisu utvrđene, zbog toga se ne zna odakle se razvio jat, da li iz ie. *e* ili *ai*. Trautmann pretpostavlja *a-i,* ali ne navodi primjera za potvrdu. Miklósié je uspoređivao praslav. pridjev sa lit. *slēpti* »verbergen«, lot. *slept, slepet,* koje je u prasrodstvu s gr. κλέπτω »kradem« (odatle internacionalno *kleptomānija'),* od ie. korijena **klep-* (v. *zaklopiti, po-, zaklenïti,* ŽK). Baltičko *sl-* razvilo se u toj riječi iz *skl* gubitkom srednjeg suglasnika. Odatle pridjev *slapus* »tajan«. Semantički je ta usperednica neuvjerljiva. Vjerojatnije bi bilo da je *slepb* nastao iz ie. korijena **sel-* »šuljati se, puzati«, koji se nalazi u lit. *seleti* = sanskr. *išarati,* arm. *solim* »isto«, stir, *selige* »kornjača«. Taj bi korijen mogao biti u slavinama produljen formantom *ρ: *selp-*. Za to produljenje nema doduše potvrda u drugim ie. jezicima. Ako je tako, jat je nastao po zakonu likvidne metateze, za što opet nema mogućnosti medu sjevernim slavinama, upor. ukr. *Шрyj,* rus. *slepoj.* Lit. *žlibis* »slijepac« ne daje fonetske uporište za upoređenje. Zbog toga praslav. *slepb* ostaje bez etimologije, jer ni Uhlenbeckov ie. **kloipo-,* prijevoj od **kleip-* »bedecken, verhüllen« > got. *\hleibjan,* nije zastupljen u drugim ie. jezicimay a ni značenje ne objašnjava. Upoređenje M. .Pavlovića s lit. *šelpiu, šelpti* »pomoći«, stvnjem. *helfan* fonetski nije moguće kao ni **selp- zbog* odsustva potvrde za likvidnu metatezu u sjevernim slavinama, a ni semantički nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 2, 673. 9, 244. 293. 15, 515-21. 653-56. Ribarić, *SDZb 9,* 190. Hraste, *JF 6,* 213. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 379. 531. *Mladenov* 592. *Trautmann* 268. *WP 2,* 505. Pedersen, *IF* 2, 305. 5, 69. Uhlenbeck, *PBB* 30, 291. Pavlovic, *Naš život* 4, II, 291-296. (cf. *JF 20,* 504).

slîjez m (Dubrovnik, Vuk) = *sljêz* — (ekavski) *sléz* (Kosmet) = *sléz* (Vodice) = (ikavski) *slîz* (Golać, Istra) = *skl'iz* (ŽK, glede *k* upor. slov. *skiez)* »malva« = *sleza* f (tako i bug.). Na *-ovina šljezovina* (Vuk) »althaea officinalis«, na *-ovaca šljezovača* »malva silvestris Linn«. Nalazi se u svim slavinama osim u ruskom jeziku. Praslav. i stcslav. *slezb.* Prema Brückneru srodna je sa *duž* (v.).

Lit.: ARj 15, 523. 657. 17, 695. *Elezović, 2,* 241. Ribarić, *SDZb 9,* 191. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 530. *Mladenov* 590.

sline, gen. *slina* f pl. (Vuk) = *slina f* (Dubrovnik, Kosmet, ŽK, slov.), baltoslav., praslav. i sveslav., »saliva (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-av slinav,* poimeničen *slinavko* m prema f na *-ica slinavica, slinavče,* gen. *-eta* n, Hipokoristik *slino* m. Na *-ьc* > *-äc slinac,* gen. *slînca* »ono što visi iz nosa«. Denominal na *-iti sliniti, -im,* deminutiv na *-kati slìnkati, -am.* Kao lit. *slienas* »isto« izvedenica je na *-na* (kao *strana,* v.) od ie. korijena **slei-,* koji se nalazi s formantom

-*mo* u gr. λείμαξ (upór. rus. *ślimak* »escargot«), λειμών, λεϊοζ, lat. *lima,* srvnjem. *slim* (upór. *žlimat* ŽK, posuđenica odatle), nvnjem. *Schleim,* lat. *salwa.*

Lit.: AR) 15, 534-37. *Elezović 2,* 242. *Miklósié* 307. *Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 531 *Mladenov* 590. IFP 2, 390. *Trautmann* 269. Воиас«[3] 565. Zubatý, SLFií 3, 183-193. (cf. ДО 1, 185). Stadie α Яаяку 1, 189. Charpentier, *KZ* 40, 464. Machek, *Rech.* 77. Ramovš, *SlRev 2,* 3-4. 301. Śmieszek, *MPKJ* 4, 391-408. (v. ÄS/ 3, 348).

sloboda f (Vuk) = *slobod* f (Marulić, Zoranie), sveslav. i praslav. apstraktum na -*oda* (v.) od praslav. korijena **suobz* (v. *svoj),* »1° libertas (protivno: ropstvo), 2° prvobitno: neovisnost od gospodara sela i vlastelina (feudalno značenje), 3° (u pl.) privilegije, 4° ono što je dopušteno«. Pridjev: (po deklinaciji *i,* stcslav.) *slobodb* (indeklinabile očuvan u madž. *szabad* (13. v. i u rum. *slobod,* fin. *vapaa,* est. *vaba),* proširen na -*ъn* > -*an slobodan* »liber«, feudalno značenje očuvano u poimeničenju na -*jak slobodnjak* »1° seljak koji nije kmet, 2° (protivno od *sužanj, rob)* koji je slobodan od tlake, robije, kuluka, 3° prezime (ŽK)«, slvč. *dobodnak* »lediger Mensch«. Deminutivi: na -*iça slobodica,* s dvostrukim sufiksom *slobodičica.* Apstraktum na -*ština* < -*bsk* + -*ina sloboština* »privilegij«. Na -*ija* samo u Kosmetu i bug. *slobodïja* »Zügellose Freiheit«. Taj apstraktum posudiše Rumunji *slobozia* »1° = szabadság, 2° Kolonistendorf, čest rumunjski toponim«. Denominal na -*iti slobòditi,* -*гm (o-)* prema impf, prijevojem du-Ijenja *o* > *a oslobađati, oslobađam.* Posudiše ga Rumunji *a slobozi,* odatle sa crkvenim sufiksom *slobozenie.* U stcslav. i u sjevernim slavinama općenit je oblik *svoboda,* u polj. pored *swoboda* postoji i *sloboda.* Taj oblik pozna i slovački. Dva su tumačenja varijante i/o- pored *swa-.* Jedni smatraju prvi starijim oblikom, a drugi mladim. Prvi uporeduju s korijenom u *Sloveni,* -*slav* i *sluga.* Po drugom tumačenju (Budimir) / mjesto *v* nastao je u disimilaciji anticipiranjem dentalnog izgovora u slijedu *v - b — d* > *l — b — d.* Oblik *svoboda* je očita izvedenica na -*oda* (upor. *svobota,* Supr.), od ie., baltoslav. i praslav. pridjeva **svobt,* koji se može rekonstruirati iz stcslav. *svobbstvo* »osoba« < ie. **sye-bhu-os,* u prijevoju **suo-bh^os* »koji pripada plemenu ili stanuje na vlastitoj zemlji«, a tačno odgovara stprus. *subs,* ak. *subán* »vlastiti, svoj«. Nalazi se još u slovenskom *slabost* = *slábnost* »fiducia«. Upor. *slobo vzetí,* promijenjeno u *slovo vzetí* »Abschied nehmen, oprostiti se«. Pod uplivom *osoba* pojavljuje se stcslav. *svobbstvo* bez *v* u *sobbstvo.* Odatle iz crkvenog jezika na istoku pridjev *sòpstvem* »vlastit«, poimeničen na -*ik sopstvenik* »vlasnik (na zapadu)«, s pridjevom *sopstvenīčkī.* Elemenat -*bhu* je u ie. značenju »stanje«. S obzirom na germansko ime *Suēbi,* stvnjem. *swaba* »slobodan« (odatle *Schwaben* i kod Srba i djelomice na zapadu naziv *Švaba,* pridjev *švapski* za Nijemce i Austrijance), sanskr. *sabha* »Versammlung der Dorfgemeinden«, stvnjem. *sippea* »Sippe«, pridjev **svobt* je ie. Apstraktum *svoboda znači* prema Iljinskom »pripadanje slobodnoj općenitosti, plemenu, skupštini, udruženju«. V. *svoj, osoba.*

Lit.: ARj 15, 552-76. 922-24. Jagić, *ASPh* 1, 430. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 364. *Bruckner* 528. *ZSPh* 2, 306-307. 4, 218. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 573. 591. *Trautmann* 291. *WP 2,* 456. Johansson, *IF* 1, 5. sl. Solmsen, *Untersuchungen* 200. Kretschmer, *IP* 45, 267. Pogodin, *AnzIF* 24, 43. Budimir, *IČ S AN* 1, 255-261. *Vandrák* l[2], 379, 601. Endzelin, *FBR* 16, 24. Fraenkel, *LP 2,* 264. si. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). Brugmann, *Grundriss^* II, 1, 388. Much, *WuS* 6, 215-216. Bonfante, *Annuaire,* Bruxelles, 7, 41—46. (cf. Vaillant, *RES 22,* 203). Benveniste, *BSLP* 58, 1, 1963, 41-57.

slôn m (BI) = (običniji akcenat na zapadu) *slon* prema f *slonica* (Stulić), sveslav. i praslav. (?), »elefanat, filj, vilj«. Pridjev na -*ov slonov* = *slonov* (~a *kost').* Rumunjski pridjev *slonovnu (Psaltirea Schema,* Gorèsi). Slon i lav su životinje koje ne žive na slavenskim teritorijima, a ipak svi Slaveni imaju za njih svoje nazive. Prema srednjovjekovnom prírodopisu (bestijariju) postojalo je vjerovanje da *slon* ne može da sagiba koljena, već spava u uspravnom položaju, prislonjen na drvo. Odatle nastade mišljenje da taj naziv potječe od postverbala *slon* od *sloniti* (v.). Činjenica da se *slon* zove u lit. **šlapis* pored *Šlajus,* navodi na mišljenje da je *n* nastao od *pn* (kao u *san,* v.) te pretpostavlja praslav. **slopnb.* Oštir identificira taj suponirani praslav. oblik s gr. ἐλέφας, gen. ἐλέφαντος i pretpostavlja iliro-tračko posredovanje. Ako je -έφας posuđenica kao i lat. *ebur,* kako izlazi iz uporedenja sa egipatskim *âb, âba* i koptskim εβου, εβυ »slon, slonova kost«, onda i Oštirova supozicija visi u zraku. Iljinski pretpostavlja kao i Oštir isti praslav. **5Iop-nъ,* pozivajući se na stpolj. *stopień* »stopa«, *slapać* »treten, stampfen, topotati«. Štreke-Ijeva hipoteza da je *slon* od tur. *arslan* »lav«

(v. *oroslan)* je najmanje uvjerljiva. Tu treba pretpostaviti aferezu sloga *ar-* i prijelaz a > *o,* koji ne dolazi u turcizmima..,

Lit.: ARj 15, 582-83. *Mažuranic* 1029. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 500. *Mladenov* 591. Iljinski, *IzvORJAS* 22, 2, 180-245. (cf. *Slávia 5,* 412). Qštir, *Slávia 6,* 1-17. Štrekelj, *DAW* 50, 59. 82. Vasmer, *ZS* 17, 141-149. (cf. *RSI 2,* 258). Sobolevski, *RFV* 65, 409. si. (cf. *RSI* 5, 265). *Boisacq*[3] 243.

sloniti, -*im,* dolazi u hrv.-srp. samo u prefiksalnim složenicama *nasloniti, osloniti (se), prisloniti, zasloniti* pf. prema impf, *naslanjati, isprislonjati, -am,* s prijevojem duljenja *ō* > *a* na -a- *naslanjati, -am, oslanjati se, zaslanjati,* na -*va- naslonivati.* Bez prefiksą nalazi se u slov., stcslav., češ., polj., brus. i rus. Praslav. Postverbal *slon* postoji u bugarskom jeziku »podslon, sušica, Hütte«, odatle rum. *slon* (Muntenija, strum, *slomnu)* »1° Wetterdach, 2° Vorhalle (u crkvi isto što *pridvor),* 3° Schlagbaum«j *naslon, zaslon* = *zaklon* »Zufluchtsort vor Wind und Regen«, koji dokazuju da je *slon* i -*klon* istog etimologijskog podrijetla, jednom sa ię. *k,* drugom sa *k* (kao u *zvijezda* pored *gwiazda) ; zaslon* (Lika, K) znači »bijela ili šarena vunena kecelja = pregača (Lika, u pravoslavaca)«. Izvedenice se prave od dvaju korijena *slon-* i *slanj-.* Od *slon- : naslonica, nasloňište, naslonjač.* Od *slanj- : naslonjača* (Šulek) prevedenica od *enklitika, naslanjalica* (Gradiška, Slavonija) »na postelji, da ne padnu uzglavači«. Suglasnik i je nastao iz ie. palatala *k,* upor. sanskrt. *çrajati* »naslanja«, *çrita* = avesta *srita-* »naslonjen«, lat. *cimo (inclino), clīvus* »brežuljak«, gr. κλίμα »sklonost, kraj« (odatle internacionalna riječ *klima),* stvnjem. *(K)leitara,* nvnjem. *Leiter* > *lôjtre* (v.). le. je korijen **klei-* »sloniti«,, koji se s formantom *n,* kao i u slavinama, nalazi u lot. *slienu, sliet* »prisloniti, poduprijeti«. Odnos praslav. *o* ostaje neobjašnjen. Za ie. **kle (i)-,* u prijevoju **klo(f)-* nema potvrda u drugim ie. jezicima.

Lit.: ARj 7, 623. 625. 9, 217-18. 224. 12, 133^35. 15, 582-83. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 500. *Mladenov* 389. Machek, *Slávia 6,* 189. *WP* 1, 490-491.

slota f (Vuk, Banat, Kosmet), sveslav. i praslav., »lapavica, feiner Regen mit Schnee«. Možda je odatle i pridjev na -*ьn* > -*an nesklotan* (Kosmet) »neskladan, nezgrapan«. Kao riječ za atmosferske prilike (stcslav. *slota* »zima«), kulturna je to riječ, te se posuđuje (kao *klima),* kod Rumunja *sloată,* kod Arbanasa *sqotë* (sa *skl* > *sq* kao u pridjevu u Kosmetu). Ie. veze nisu jasne. Najbliže stoji ie. korijen **lat-* (upor. galski toponim *Are-late* > fr. *Arles),* koji kao pridjev znači »vlažan, mokar«, a kao imenica »močvara, mlaka«. S početnim (nepostojanim) i nalazi se u norv. *slatr, sletta* »Schneeregen«, nvnjem. *Schlaft* »blato, blatno vrijeme«. Petersson izvodi od ie. korijena **kleu- l *klo(u)-,* koji znači »spülen, rein machen, teći, plaviti«, pa pretpostavlja **klok-ta* ili **klop-ta,* u kojem se ie. korijen proširuje formantom *k* ili *p.*

Lit.: ARj 15, 584. *Elezović* 1, 459. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 509. *Mladenov* 591. *Trautmann* 298. *WP* 1, 496. 2, 382. Petersson, *LU A* 1 (cf. *IJb 7,* 115. JF 3, 218). Osten-Säcken, *IF* 33, 194. Machek, *Slávia* 16, 190. *GM* 388. *Tiktin* 1440.

sluga m, f (Boka, muško i žensko, Vuk) = *sluga,* gen. *sluge* (Kosmet) = bug. i rus. *sluga,* baltoslav., sveslav. i praslav. apstraktum po deklinaciji *a (a* istog podrijetla kao u *gospoda)* kolektivnog značenja, koji je postao radna imenica kao tal. *camerata* > *kamarád, podestà* < *patęstas, regrut* (v.) prema f na -*bka* (upor. *služka)* + -*inja* < -*yni sluškinja* = na -*avka služavka* (Vuk) »1° servus, serva (opreka *gospodar, stopanin), 2°* koji služi goste o prazniku ili slavi (Kosmet), 3° (feudalno značenje) podložnik vladara, nekmet, *vazal,* župan, podknežin, miles, (stsrp.) *pincerna,* 4° (u trubadurskoj = petrarkističkoj poeziji u Dubrovniku) zaljubljenik«. Pridjev na -*in slúgin,* na -*ьn služno* n (se. *pravo)* u poimeničenju u madž. slavizmu *szuluzsma, szolozsma* »descensus bani« (upor. češ. *služný},* odatle natrag *žaluzina* f; na -*ik služnik* m, *poslušnik,* na -*inski* (sufiks od *družinski) služinski.* Deminutivi: na -*če* gen. -*eta slušče* (Vuk), na -*inče* (prema *družinče* od *družina) slúžime,* s kol. na -*ad služinčad f,* na -*ica služica* f (Vuk, Boka). Augmentativ na -*an slugan,* gen. -*dna.* Sveslav. i praslav. faktitiv na -*iti služiti, služim* (Vuk) *{do-, na-, po-, pri-, za-)* impf, prema iteratīvu na -*va- -služívati, -dušujem,* samo s prefiksima; na -*ovati zaslužôvat, -ujem* (Kosmet). Postverbali *posluga* f, *pñsluga* f (Čilipi) »svečanost pored krsnog imena«, *usluga,* s pridjevom na -*ьn* > -*an uslužan, üslužnõst; zasluga,* s pridjevom *zaslužan.* Na -*bba služba* f »1° servicium, 2° (Dubrovnik) kol. za sluge i sluškinje, 3° (kod Srba i Bugara) religiozno značenje: Gottes Dienst, održavanje krsne slave«, s pridjevom na -*en služben,* poimeničen na -*ik službenik* m (Dubrovnik,

Hrvatska) prema f na *rica službenica,* s pridjevima na *-ski službenički, službeničin, služabnica* (Proroci) sadrži sufiks *-ьnica* na *službb-,* upor. češ. *služebník.* Na *-avnik (po)služāvnīk* m *»tas,* Kredenzteller« (od *poslužavati,* upor. *služavka).* Na *-ák služak,* gen. *-aka* (hrvatsko domobranstvo) »posilni«. Na *-ar služār,* gen. *-ara* m (Grbalj) »koji služi kod crkve«. Riječi *sluga* i *služiti* su kulturne riječi, koje se posuđuju: Madžari posudiše osim *szuluzsma* još *szolga* (12. v.j, protivno *gazda < gospoda),* u feudalnom značenju *szolga biro* »kotarski predstojnik« i *szolgálni;* Rumunji posudiše *slugă* (protivno *stăpîn),* s čitavom leksikologijskom porodicom, deminutiv *slugaliță, slugărie* f = *slugărit* »Bedienung«, pridjev *slugarnic* (kao m) »Knecht«, odatle *a slugarnici* »Knecht sein«, s apstraktumom *slugărnicie,* augmentativ sa lat. sufiksom *-oneus > -oiu, slugoiu; slujbă* f (danas neologizam *serviciu),* odatle *slujbaș,* »činovnik« m prema f *slujbuliță; a sluji,* odatle *slujitor* (danas *servitor),* s pridjevom *slujitor esc, slujitorie, slujnic* m »Knecht« prema f *slujnică* »kućna pomoćnica«. U pogledu postanja ne postoji jedinstvenost u nauci. Prema Zubatom kol. *sluga* »Hausgenossenschaft, Dienerschaft« je posudenica iz keltskog pozivom na stir, uspoređnicu *sluag* »četa«, *teg-lach < *tego-slougos* »Familie, Hausgenossenschaft«, kimr. *Uu* »vojska«. Prema Mladenovu u *sluga* je isti korijen koji i u *sluh, slovo* (v.), tj. ie. **klou-* »slušam«, sa sufiksom *-ga,* koji je rijedak. Beliću je *sluga* apstraktum »ono što sluša, služi«. Po tom tumačenju *sluga* ima semantičku paralelu u internacionalnoj riječi lat. podrijetla *klient, klientela* (opozicija *patronus}* prema staroj pučkoj etimologiji od *clueo.* WP navodi kao uspoređnicu spomenutu staroirsku riječ i galsku složenicu *Cataslogi.* Brückneru je *sluga* izvedenica od ie. korijena **sleu- / *dou-* (upor. *lutati,* v.) »vlastit«, od kojega potječe po njegovu mišljenju i naziv *Slaven.* Taj se korijen nalazi u lit. *slaugyti* »pomagati«, *paslaugýti* »zastupati u radu«, *slauga* »služenje, služba«, *paslauga* »pomoć«. Litavska usporednica *slauga* dokazuje zaista da je praslav. *sluga* prvobitni apstraktum.

Lit.: ARj 2, 673. 7, 628. 15, 613-20. 629-50. Jagić, *ASPh 31,* 549-550. *MP 6,* 1-22. 7, 27-32. *Elezović 2,* 199. 243. Radojčić, *Kongres* 3, 77-78. (cf. *IJb 25,* 337. *JF* 18, 368). *Miklósié* 308. *Holub--Kopečny* 339. *Bruckner* 502. *KZ* 45, 106. Vasmer, *RSl 6,* 195. *Mladenov* 591. *Trautmann* 268. *WP 2,* 709. 716. Zubatý, *ASPh* 15, 479. (cf. *AnzIF 4,* 143). Pedersen, *KG* 1, 84. *Vandrák l'* 502. *Tiktin* 1443. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb 8,* 198). Fraenkel, *WuS* 12, 196. Brugmann, *IF* 19, 377. bilj. Mikkola, *RFV* 49, 270-280. (cf. *AnzIF* 21, 86). *RSl l,* 17-18.

slušati, *-am* impf. (Vuk, *-ati < -eti,* upor. češ. *slyšeti) (po-, pre-, sa-}* prema iteratīvu na *-va- -slušavati, -nuiavam,* samo s prefiksima; s prijevojem duljenja *ŭ > ы > i sl'išati, -am* (Vuk, Dubrovnik) (a-), *susat* pf. prema *slišāvat, -avam* (Kosmet), na *-éti doslišati, doslišim* pf. (Menčetić, Lučić), na *-iti slišiti, -im* (Menčetić, Stulić) (и-), *naslikati, -šém,* na *-ovati oslňovat, -ищем* (Klina, Kosmet) = deminutiv *~s1u-kívati, -sluškujēm (o-, pri-},* pf. *poslūmt* (ŽK), sveslav. i praslav., »hören, anhören, gehorchen«. Postverbali: *sluh, pôslu(K)* (ŽK), *neposluh,* s pridjevom na *-ьn > -an poslušan (ne-},* poimeničen na *-ik (ne}poslušmk,* na *-ost (ne)posluinost,* neologizam *príslušník,* prevedenica od *auskultant.* Na *-äc slušač,* gen. -aca, na -a/ac, gen. *-aoca slušalac* m prema f *slušalica,* neologizam za dio telefonskog aparata. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u ie. prijevoju **klou-* od **kleu-* (v. *sluti}* i jery > i od prijevoja **klu-* (upor. sanskr. *çrósati* »hört«), proširenom formantom s. To raširenje poznaju i baltički jezici, ali u korijenu sa velarom *k* mjesto *k:* lit. *klausyti, klausau* (v. *gluh}.* Upor. avesta *sraōša-** = praslav. *sluhí.* Baltoslavensko- iranski leksem.

Lit.: ARj 2, 673. 7, 623. 8, 5. 15, 620-29. *Elezović 2,* 38. *Miklošič* 309. *Holub-Kopečný* 340. *Bruckner* 501. *KZ* 43, 316. 46, 232. *Mladenov* 592. Vasmer, *ZSPh 2,* 57. *Trautmann* 308. *WP* 1, 494. Eulenburg, *IF* 15, 168. Brugmann, *IF* 21, 320. Jokl, *Unt.* 275. *KZ* 56, 196. Preveden, *Lg* 8, 146-151. (cf. *IJb* 18, 254-255). *Boisacq** 467. 794.

siu siliti se, *-e* (Dalmacija, Pavlinović) »okoriti se, poći u se (o kruhu što ne uzađe, o obući što se okori, o suhu kukuruzu)«.

Lit.: ARj 15, 630.

sluti, *slovem* = stcslav. *sluti, slovo* »heissen, berühmt sein«, praslav. glagol primarne kategorije, »dicere«; očuvao se samo kao arhaizam u dubrovačkoj poslovici 17. st.: *daj da sloveš.* Odatle stari postverbal **slov* »λόγοσ« u dvije prevedenice (calques) iz grčkog teološkog govora: *blagoslov* m = gr. ευλογία = lat. *benedictio,* odatle denominal *blagosloviti* pf. prema impf, s prijevojem duljenja *ŏ > a blagoslavljati* (13. i 14. v.), prema duljenju *u > y* od *sluti blagoslivljati* (nije potvrđen prije 16. v.), odatle na osnovu disimilacije

l — lj > 0 - lj blagosiljati pored *-lati, blagoslivati, blagosivati, -vam, -sivljem', bogoslov* m = gr. θεολόγος, s pridjevom *bogoslovni,* na *-ija bogoslovija.* Od prezentskog korijena stvoreni su infinitivi na *-éti slovjeti, slovem* impf. (Dubrovnik) i *-iti* je denominal *sloviti, -im (na-, pre-, pro-, u-}* »glasiti«, odatle opet *naslov* (čehizam), s pridjevom *naslovni,* poimeničen na *-ik naslovnik; proslov; uslov* (rusizam: *uslovije}* »uvjet«, s pridjevom *uslovan* (< rus. *uslovnyj}, bezuslovan, uslováš,* gen. *-aša,* glagol *uslovljavati* (sve neologizmi), *poslovica* (1787; rus *poslovica* »Sprichwort«). Praslavenska je izvedenica od istog korijena po deklinaciji *-es slovo,* gen. *slovese,* danas po deklinaciji *ō slovo,* gen. *-a* »littera«, odatle prevedenica *slovnica* prema grecizmu *gramatika,* s pridjevom *slovnički; slova* f (ŽK) »riječ« samo u izreci *ní reka bože slove* »ni riječi«. Prevedenica je *slovesnost* f (< rus. *slovesnostb* prema *slovesnyj* »λογικός, litterarius«) »literatura«, koja se govorila nekada na istoku. Neologizmi su još na *-ka slovka* »syllabus«, na *-je -slavlje* u *jezikoslovlje, mudroslovlje, sluvoslovlje* (17. i 18. v.) »laudes«, radne imenice *-slovac,* gen. *-ovca prirodoslovac, mudroslovac, bogoslovac,* s pridjevima *prirodoslovan, mudroslovan, bogoslovan.* Prijevoj duljenja ō > *a* od istog korijena je baltoslav., sveslav. i praslav. nomen actiopis *slava* f (12. v., Vuk) »1° fama, gloria, dika, hvala, 2° krsno ime«. Pridjev na *-ьn > -an slavan,* određeno *slavni,* poimeničen u f *slavna* f »molitva na slavski ručak«, na *-ik slavnih* m »onaj koji govori tu molitvu«, na *-ost* f *slavnost* (malo potvrda u starijoj književnosti), denominál na *-ovati slavnovati, -ujem,* na *-ski slâvskl* (~ *kolač}.* Deminutiv na *-ica slavica* f, s pridjevom na *-ьn slavičan* (Šulek) i denominálom na *-jati slavičati* »zvoniti u slavu«, na *-iti naslavičiti* (sjeverna Dalmacija) »razglasiti u puku«. Iz crkvenog je jezika *vaslava* »slavska molitva« < iz sintagme *ъ slavo* u izrazu *tako mi slave i vaslave* (Vuk) »krsnog imena«. Na *-je slavlje* n. Sveslav. i praslav. denominál na *-iti slaviti, -ini* impf, *(na-, pro-}, slăvit* (~ *u zvona,* Smokvica, Korčula) »udarati komadima gvozda u dva ili tri zvona istovremeno (da se proizvede muzički efekat)«. Impf, *proslavljati.* Postverbal *proslava.* Brojne su složenice: stariji neologizam *slavodobitan,* poimeničen *slavodobitnik* prema f *slavodobitnica* »triumfator«, *slavodobit* f = *slavodobiće* n = *slavodobitak* (Leaković) »triumf, victoria«; noviji neologizam *slavohlepan* od *slavohleplje, slavoluk* (Šulek), *slavoIjuban = slavoljubiv, slavoljubivost, slavoljublje; slàvopoj* pored *slavopojka* »himna«; *slavoslov* m (Perna, Banija) »koji čita slavsku molitvu«; prevedenica *pravoslavni* = gr. ỏp-8-όδοξος, u kojem drugi dio od gr. δόξα f ima dva značenja »1° vjera, dogma, 2° slava«. U antroponimiji kao prvi ili drugi elemenat *slav-* u dvočlanim imenicama *Miroslav, Vladislav, Dragosav, Slavimir, Slavoljub, Slavka,__ Slavata.* U baltičkim jezicima odgovara *lit. klausti* »pitati«, *šlove,* lot. *sluvêt* »im Rufe stehen (upor. *sloviti}*«, djelomice s ie. velarom prema *k > s* u slavinama. Ie. je korijen **kleu-,* u prijevoju **klou- / *klou- >* praslav. *slu-, slav-, slav-* »entendre«. Prvi je štěpen očuvan u gr. *κλέ-*(f)oÇj arb. *quhem* »zovem se«, mesapski *klao-(hizis}, klohi,* drugi u sanskr. *çrávah,* avesta *sravō* — slov. *slovo* »parole«; *slovo* je praslav.--iranski leksem. Oblík *slu-* u *sluti* nastao je od ie. dvoglasa *ou,* koji pred samoglasom daje *-ov- (slovo}.* Rumunji posudiše *slovă ĩ* »Buchstabe«, *slovesnic* (Dosofteiu) »riječit«, *slavă* f, s glagolom α *slăvi,* s lat. sufiksom *-ine slavine f* »ekscelencija« = *slăvire,* složenica *slavoslovie* f, i glagol *a slăvoslovi;* Arbanasi *silabe* f »Buchstabe«.

Lit.: ARj 1, 412. 7, 628. 10, 939-40. 15, 584-600 .15, *popravci i dodaci* 4—7. Belić, *NJ í, 66. NJ* 7, 248. Miletič, *MP* 6, 1-10. 7, 27-32. (cf. *IJb* 17, 145). *Miklošič* 309. *Holub-Kopečný* 338, *Bruckner* 501. Vasmer, *ZSPh 2,* 56-57. *Mlađenov* 591. *Trautmann* 307-8. *WP* 1, 495. *Boisacf* 467-469. Meillet, *RES* 6, 168. *RSl* 2, 66. Bück, *AJPh* 36, 1-18. 125-154. (cf. *IJb 4,* 73). Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Machek, *Slávia* 16, 188. Uhlenbeck, *PBB* 22, 189-190. Mikkola, *IF* 16, 95. *Tiktin* 1442. *GM* 389. Leskien, *IF* 10, 262. Maretić, *Savj.* 97. 167.

slutiti, *slutim* impf. (Vuk) *(do-, na-)* = *slūtčt, slutim* (Kosmet) prema iteratīvu na *-va--slučívati, -slučujēm, -ivam,* samo s prefiksima; unakrštenjem sa *sluh* (v.) *sluhtiti, -im > slùktiti, -trn* (Vuk, ta varijanta nije ušla u književni i saobraćajni jezik) »ahnen, soupçonner« denominal je od stcslav. *slutt* »koji sluša«, upravo particip perf. pas. na *-t,* koji se nalazi još samo u slov. *slût* m »soupçon. Verdacht« i u *sluta* (Vuk) »koji na zlo sluti, ominator«, s madž. *-ov slùtov* m (Vuk) »zlokobnik«. Odatle pridjev *zlô-slut* »zloguk«, proširen na *-ьn > -an zloslutan,* poimeničen na *-ik zloslutnih* m prema f *zlòslutnica.* Ovamo još možda prema Daničiću *sluta* m (Vuk, Kosmet, Srijem, Bačka) »stupidus, sklata, suklata«, kod Miklošiča i Nemanića hrv. pridjev na *-av Ujutav* (Istra) »inbecillus«. Te riječi idu zajedno s rum. pridjevom *slut* »verstümmelt, krüppelig, verunstaltet,

hässlich (sinonim: *ürít)«*, deminutivi *sluților, siutut,* apstrakta s crkvenim sufiksom *sluțenie* (Moldavija), *sluție* »Verstümmelung«, *sluțitură* »Vogelscheuche«. Ostaje ipak neobjašnjena semantička veza između »koji sluti« i »stupidus«. Apstraktum na *-nja slutnja* f = *slućenje* n (Vuk) pored *slutenje.* Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **kleu-,* u prijevoju **klou-* »entendre, čuti«, o kojem v. *slovo, slava* i *slušati.*

Lit.: ARj 2, 673. 15, *popravci i dodaci* 4—7. *Pleteršnik 2,* 515. *Elezović 2,* 243. *Miklošič* 308. *Tiktin* 1444. *Boisacq*[3] 468-469. Osten--Sacken, *IF* 33, 200.

slúž m, f (Vuk) = *slûz,* gen. -»' pored *slûza* f (Rosmet), sveslav. i praslav., »Schleim«. Pridjev na *-av sluzav.* Augmentativ na *-ina duzina* (Bella, Stulić) »ea pars carnis glutinosae quae cartilaginibus adhaeret«. Denominal na *-iti službiti* impf. »1° triefen, rinnen, 2° (subjekt *krava,)* koja će se skoro oteliti«. Mjesto *z* dolazi u slovenskim narječjima *g slug* »puž bez kućice«, *sluga* »go puž«, rus. *slizb* »Schleim«, pl. *slizy* »eine Art Schleife«. Rumunji posudiše *solz = salt* »squama«. Baltičke paralele lit. *šliaužti* »kriechen«, *šliaužai* »Schlittschuhe«, lot. *šlúzat* »rutschen« kažu da je slav. *u* nastalo od ie. dvoglasa *ou* i da »Schleim« nije prvobitno značenje, što potvrđuje i glagol *služiti,* nego »ono što se vuče, gmiže, klizi«, *z* je nastao od ie. palatala *ğ,* kojim je proširen ie. korijen **sleu-,* u prijevoju **sloug-* »gleiten, schlüpfen«. To raširenje potvrđuje nvnjem. *Schlauch, niz. sluiken* »schleichen«, bez tog proširenja nvnjem. *schlau.* Prema Brückneru je od istog korijena *slina* (v.). Prema Mladenovu srodna je sa *sklizak* (v.). Proširenjem osnove **sleu-, *slou-* formantom *n* i sufiksom *-го* može se tumačiti toponim *Slunj* m (kod Trnskoga *Slovinj)* (upor. rus. *sljuna* »slina«) odatle ime rijeke koja *Slunjem* protječe: *Slušnica* (ovako i selo plaščanskog protopresviterata) = *Slunjčica* < *Slunj* + *-bsk* + *-ica.* Upor. imena rijeka *Sava, Savica.*

Lit.: ARj 15, 622—23. 15, *popravci i dodaci!. Elezović* 2, 243. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 337. *Bruckner* 532. *KZ 45,* 49. *Mladenov* 592. *Trautmann* 306. *WP 2,* 711. Iljinski, *ASPh 29,* 495. *Boisacq*[3] 591. Machek, *Slávia 16,* 189.

sljeme m, gen. *sljemena* = *Ujeme* (Vuk) = (ekavski, također čakavski u Istri) *sleme* = (ikavski) *slîme* (ŽK), ie., baltpslav., sveslav. (osim rus., ali prikarpatsko rus. *selemeno)* i praslav. **selmen-,* »1° culmen tecti, 2° oronim *(Sleme,* najviši vrh u Medvednici: 1201. *zelemen;* vrh blizu Požege također *Zelemen,* 1250; brežuljak kod Lobora; *Slemen,* vis nad selom Milutinac, Srbija; *demen* kao *kamen,* u Srbiji i prema visu u blizini *Ozren).* Madžari posudiše *Szelemen.* Slog *sije-* je nastao iz likvidne metateze, upor. prikarpatsko rus. *selemeno.* Baltičke usporednice *šelmuõ* »Giebel, Dachfirst, Griff des Steuerruders«, *salma* »langer Balken« pokrivaju se s ags. *selma* = *sealtna* »Bett«, gr. σέλμα, gen. -ατός »charpente«, gr. εὔσελμοζ = ἐΰσσελμος (Homer) »mit guten Buderbânken versehen«. Dalje su veze s lat. *solium,* stvnjem. *swelli,* nvnjem. *Schwelle.* Ie. jé korijen **sel-* »Balken«, s ie. sufiksom *-men.* V. još *šuljak* (ŽK).

Lit.: ARj 15, 493. 652-53. *Miklošič* 290. *Holub-Kopečný* 336-337. *Bruckner* 531. *Mladenov* 590. Porzig, *IF 42,* 234. *Boisacq*[3] 679. 858. Schmidt, *KZ* 36,102. bilj. Isti, *Vokalismus 2,* 78. Pedersen, *IF 5,* 59. Mikkola, *BB* 21, 218-225. (cf. *AnzIF* 7, 14). Joki. *Stud. 29. WP 2,* 503. Štrekelj, *ASPh 11,* 466.

smag m (Stulić) »slabost, nesvjestica od gladi«, *smaga í* (Dalmacija) »živinska pohlepa od koje se smagne« i *posmaga* f (Pavlinović, ~ *za službama}* »požuda, čežnja«, postverbali su od *smažiti, -im* impf, prema *posmagnuti* pf. »požudjeti« od impf, *smagnuti, -em* »čeznuti, žudjeti, željeti« prema impf, *smagnjati* (jedna potvrda), na *-va- smagnjivati, -ivam.* Pridjevi: na *-ljiv smagljiv* »željan, požudan«, *posmagao,* f *-gla* (Dalmacija, od *posmaga)* »pohlepan«. Sve su to metaforickí semantemi, koji se razviše iz crne tamne boje. Osnovno se značenje nalazi u *smàgnuti, smagnēm* (Vuk) *(o-, pri-}* »pocrnjeli«, *prismagnît* (ŽK) »ansengen«, *pošmagnut* (Smokvica, Korčula) »izblijedjeli (za boju)«, *prišmagnut* (ibidem) »svisnuti«, upor. stcslav. pridjev *smagh* »fuscus«. Ovamo još na *-avica smagavica* f (Gradac, Slavonija) »kruh čim se miš vabi u mišnjak«. Sveslav. je i praslav. korijen **smag-,* upor. češ. *smažiti* »faire frire« prema *smahnouti,* polj. *smagly.* Slov. *smaga, smagati* »rasten«. Odnos prema ie. usporednicama nije jasan. Nema suglasnosti među uspoređivačima (komparatistima). Loewenthal uspoređuje sa sftord. *mar* »Steppe, Heide« < jsragerm. *mōhaz* < ie. **smōghos,* što ne ide (v. *WP 2, 226),* Gray uspoređuje sa srednjo-ir. *maigre,* Rámovi sa sanskrtom *samā* »vruće ljetno vrijeme«, stvnjem. *šumar,* nvnjem. *Sommer* (v. *WP 2,* 492-493). Peterson stavlja zajedno stcslav. *smaglb* i rus. *smúglyj* »schwarzbraun« i pretpostavlja ie. korijenom **smeuã-, *smau-* »gorjeti« od ne-

proširenog korijena **sem-* »gorjeti«, odatle kod *Wf *smeugh-* »rauchen, Rauch«. Prema Brückneru stoji u vezi sa lit. *smogis* »udar« od *smagiu, smogti* »schlagen, werfen« i dalje s polj. *śmignąć, smohor* »Torf«, toponim *Smagar.*

Lit.: ARj 9, 226. 10, '953-54, 11, 712. 12, 136. 15, 659-60. *Pleteršnik 2,* 517. *Miklošič* 309. *Holub-Kopečný* 340.' 341. *Bruckner* 502. *WP 2,* 493. 685. 688. Petersson, *LUÅ,* n. F., */„, br. 5 (1915), 171. (cf. *JF* 3, 216-217). Ramovš, *ĞSJK 2,* 63-71. Gray, *AJPh* 49, 343. (cf. *IJb* 14, 19). Nahtigal, *ČZN* 12, 1. si. (cf. *IJb 5,* 269). Loewenthal, *ASPh* 33, 97. si. *(IJb 5,* 192). *Boisacq'* 886-887.

smaboliti, *-im* pf. (Ston) »zgrčiti«.

Lit.: ARj 15, 660.

smaknež m (Niš) »biljka hypericum perforatimi, gospin cvijet, žuta metlica, pljuskavica, smicaljka«.

Lit.: ARj 15, 661.

smakovina f (Riječka nahija, Crna Gora) »posoljena surutka«.

Lit.: ARj 15, 663.

smalta f (Šulek) = *smalto* (Sulėk, Popović), pridjev na *-ost smaltasi.* Učeni mineraloški termin na učen sufiks *-it smaltii.* Tal. *šm* > *&m* (v. *žmdka): Smaida* f (istročakavski, primjer: *grde je žmaldi* »spederà aegrotantis habet«), *zbalda* »Emailschmuck (?)« (narodna pjesma, nepouzdano; primjer: *drugi der dan zbalde i kamenja).* Glede *U* > *Id* zbog *žm* upor. *maska* pored *mazga.* Od tal. *smalto* > njem. *Smalte, Schmälte,* mlet. *smalto* »esteriorità, apparenza« < germ, *smalts,* nvnjem. *Schmelz.*

Lit.: ARj 15, 664. *REW** 8040. Štrekelj, *DAW* 50, 76.

smaragd m, grecizam σμάραγδος > tal. *smeraldo, smiraldo* > talijanizam *smarald* (Banovac) = *smirald* m (Krnarutic, Kavanjin), pridjev na tal. *-ino* proširen našim *-bsk smiraldinski* (~a *duga,* Kavanjin).

Lit.: ARj 15, 672. 723. *REW** 8041. *Prati* 913.

smarlama f (Vuk) »narudžba, porudžbina«= *smarlama* (Kosmet), indeklinabilni pridjev i prilog »naručeno«. Glagol na *-isati smarlaisati, -îem* pf. (Vuk, Bosna) »naručiti«. Turcizam (tur. *ısmarlamak* »bestellen, empfelen«, *ısmarlama,* pokraćeni infinitiv kao apstraktum »ono što je izrađeno ili dobavljeno po narudžbi«) iz trgovačke terminologije. Ovamo s promijenjenim značenjem *smrlaisati, -šem* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »opremiti kojekako kakav posao«, značenje zbog unakrštenja sa *(s~)mrljati.*

Lit.: ARj 15, 672. *Elezović 2,* 244.

smast f »osveta«. Samo jedna potvrda (Zrinskoga *Sirena).* S prefiksom *s-* od stcslav. *mbstb* f »isto«, usp. stcslav. *szmbstbnikz* m (15. st.) »ultor«. Praslav. apstraktum na -Ib (upor. *vlasť)* od glagolskog korijena **mu-,* koji nije potvrđen u slavinama nego u lot. *mît, mijù, meluot* »mijenjati«, a u stcslav. prilogu u prijevoju *mite* »abwechselnd« (upor. *sumiticé).* Prefiksom *s-* uklanja se homonīmija sa *mast f.* Upor. slov. *moscati se, mestiti, maščeváti.* V. *možda.*

Lit.: ARj 15, 672. *Miklošič* 209. Isti, *Lex.* 937. *Bruckner* 347. *Vasmer l, 124. WP 2,* 248.

Smĕderevo, *-ovo* n, toponim (ekavski, Srbija, 16.—18. v.) = (ikavski) *Smiderevo* (Kožičić, Mrňavić, Kačić), s pridjevom *smiderski ban* (Baraković, poimeničan pridjev sr. r. = *Smederov grad* (Palmotić), bez pridjevskog sufiksa *Smeder* (Palmotić, Kanavelić), odatle etnik na *-janin Smederani* pl. (Bogišićeve bugarštice). Kod stranaca pridjevski se sufiks zamjenjuje sa *-ia: Samandria, Semendria,* tur. *Semendra,* odatle *Semertdranski pašaluk.* Odatle *Smederija* (narodna 'pjesma, jedna potvrda) i *Semendra* (u Hormanovoj narodnoj pjesmi). Taj pridjevski toponim nije izoliran: *Smĕderevo* (Kuci, Crna Gora, zemljište sela Zlatice), polje *Smĕderevo* (Pjevanija crnogorska), *Smederovo polje* u selu Mala Popina (ispod Velebita). Na *-ik* mjesto *-evo Smederik* (Pakrac, vinograd). Izvedenice: etnici: na *-ьc* > *-ac* m prema *-ka Smederévac,* gen. *-évca* m prema *Smederēvka* »1° žena odatle, 2° vrsta vinove loze, 3° vrsta plesa«. Pridjevi (fctetici) *smederski, smederēvskī, smederevačkī.* Horonim na *-ina Smederemna* (Vuk, kraj). Osnova toponima čini se da je lično ime *Smeder,* koje je potvrđeno 1514. *Smederević* (Bečkerek). Sudeći po ikavskom obliku, čini se da je izvedeno od *Smĕdb* (1300) u stsrp. državi, odatle poimeničen pridjev na *-ьc* > *-ac Smedovac,* gen. *-ovca* kao ime sela (Srbija, Krajina). Sufiks *-er,* koji proširuje *Smĕdb,* nije jasan. Najstarija je potvrda iz g. 1020. u povelji cara Vasilija. τo Σμεντέρομου (sa μ mjesto β kao κίαμα mjesto κέαβα = *Kijev),* u Dubrovniku 1364. *Nicolaus Nenadich de Smederua.* U madž. vrelima *Szendrö (Zendrew* kod Thurócza) ili *Szenderõ, Veg-Szendrö.* Madžarski oblik je bio tumačen prema *szent* < slav. *svet: 1456.*

castrum Sancii Andreáé alias Senderovia (Thomas Ebendorfer, Pez, *Scriptures rerum austriacarum 1,* 879). Veoma se značajna potvrda čita u Kuripešićevu putopisu (1530), gdje se govori da u Bosni pored starih Bošnjaka katoličke vjere i Turaka ima još i »Surffen, die nennen sich Walachen und wir nennen sie Zygen (= *čin)* oder Martholosen, die körnen von dem Orte Schmedrav und Griechisch Weissenburg (= Beograd) und haben St. Pauls-Glauben«. U 16. v. spominju se *smederevski, braničevski* i *vidimski Vlasi* (1687), koji imaju posebne katune. Dakako, hipoteza je da je lično ime *Smeder* od rum. *Sîmedru, Sumedru,* meglenski *Som-Medru* < *Sanctus Demetrius* »svetkovina sv. Dimitrija«.

Lit.: ARj 14, 843. 15, 678-680. 704. Skok, *GIZM* 30, 302. *BZ 2,* 43. Skok, *ZRPh* 38, 562., br. 10. *Spomenik* 18, 63. Draganu, *Românii* 100., bilj. 1.

smeđ (Vuk), pridjev, »brunet, fuscus«, proširen sufiksom *-ıo* prema sveslav. i praslav. *smedb* (upor. češ. *smědý,* s asimilacijom *m > n zbog d snědý, pol), śniady,* 17. v. *śmiady).* Ikavski i jekavski oblik nije potvrđen. Proširen na *-ost smêdast,* f -ira = *smêdas, f -sta* (Kosmet). Rum. *smäd* (Moldavija) = *smead* »fahlbraun, hellbraun« točno reproducira stcslav. *sniědb.* Ne *nalazi* se u bugarskom i ruskom jeziku, Veza s *medb* (v.) je vrlo vjerojatna. Ovdje se pokretno ie. í- očuvalo kao u stvnjem. *smid,* nvnjem. *Schmied,* dok je u praslav. imenu metala ispalo. Ima i drugog tumačenja kao uporedenje s lat. *macula,* gr. μίνθος »Menschenkot«, lot. *smaidīt* »laskati«, ags. *smittian* »beschmieren«, ie. **smeid,* u prijevoju **smoid-* zastupljeno samo u *smedb.*

Lit.: ARj 15, 680-81. *Elezović* 2, 245. *Miklošič* 310. *ЦoIuЪ-Kopecny* 341. *Bruckner* 533. *WP* 2, 685. 686. *Tiktin* 1445. *Boisacq*[3] 639.

smijati se, *- m* impf. (Vuk) *(is-, iza-, na-,* o-) = (ekavski) *smejati se = smējāt se, smejem* (Kosmet), sveslav. i praslav. refleksiv medijalnog značenja, faktitiv *nasmējat, -ējem* »izazvati nekoga da se smije, nagnali na smijeh«, prema iteratīvu na *-va- nasmijavati (se),* ie., sveslav. i praslav. **smuati,* niži prijevojni štěpen u infinitivu prema **smejp se* u prezentu. Jat odatle prenosi se i u infinitiv i imenicu obrazovanu s pomoću -As > *-s.* Odatle impf. *nasmjehavati se, pot-, -Hvati se* (Vuk) prema pf. *nàsmjehnuti se,* sa *-h* od *směhí > smijeh,* gen. *smijeha, osmijeh.* Odatle dalje na *-iti smiješiti se, -im* i deminutivi na *-kati smješkati se,* na *-ušiti smijúšiti se, smijūšīm, smijuljiti se.* Deminutiv *smiješak,* gen. *-ška,* pridjev ns *-ьn > -an smiješan* »lächerlich, tamásán«, poimeničen na *-ik smiješnih* m prema f na *-ica smiješnica* »1° komično žensko čeljade, 2° smiješna stvar«, na *-ost smiješnōst f.* Part. perf. pas. *nasmijan* je pridjev kao *načitan.* Samoglasnik *i* u *smijati se* može se tumačiti na dva načina, od i> u stcslav. *smųati se* kao u *pijan* pored *pjan.* Zbog ekavskog oblika *smejati se* vjerojatnije je tumačenje od kao u *prije* < stcslav. *prizde.* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi > ai,* koji se nalazi u lot. *smaidi* »smijanje«, koji je prijevoj od ie. korijena **smei-* »lächeln, erstaunen«, sanskr. *smdyate* »smješka se«, gr. μειδιάω »smijem se«, lat. *mīrus, mīraculum,* gdje je *r < s* kao u praslav. *smēķi,* nvnjem. *schmeicheln;* í < «fe u *smijati* u jekavskim narječjima može se tumačiti kao fr. *lit < *lieit < leetus* ili iz *smějo > *smieJQ* (prema Meilletu) disimilacijom.

Lit.: ARj 4, 121. 7, 638. 9, 229-30. 15, 704-714. *Elezović* 1, 447. 2, 38. 244. *Miklošič* 310. *Holub-Kopečný* 340. *Bruckner* 532. *Mladenov* 596. *WP 2,* 687. *Trautmann* 270. Uhlenbeck, *PBB 26,* 570. Pedersen, *IF 5,* 41. 51. Meillet, *MSLP 9,* 137-141. (cf. *AnzIF 7,* 165). *Boisacq*[3] 620.

smtkävac, gen. *-avca* m (ZK) »jagorčika, jaglac«. Upór. pod *smilj* (v.).

Lit.: ARj 15, 714. Skok, *ASPh* 33, 370.

smilj, gen. *smilja* m (16. v., Vuk) = *smilje* n = (sa j > *c* kao u *cijec) cmîlj* m (Vetranić, Gazarović, narodna pjesma, Stulić) »helychrysum«. Nalazi se još u slovenskom *smilj* i u bugarskom *srnu, smile* pored *smin.* Deminutivi na *-će smiljce* (Aljmaš) »nakit za glavu u djevojke«, na *-ъk smiljak,* gen. *-ljka* (Otok, Varoš, Slavonija), *smilah* (genitiv nepoznat) »naziv veza«, na *-ica smilica* f (Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik) »koeleria«. Na *-ika smuiką* »devesilje, runolist, smilje«. Pridjev na *-ev smttjev* (Vuk, također u toponomastici), poimeničen na *-ъc > -ac smttjevac,* gen. *-vea* (Vuk) »1° djevojačka kapa smiljem nakićena, 2° toponim«. U rum. na *-ъЪ, -ih siminoc, seminic* (sa и mjesto / kao u bug. *smiri)* »gnaphalium arenarium«. Dočetak *-Uje* rimuje sa *hostije < basilicum* i *kovilje* (v.). Upor. *smikavac* (v.).

Lit.: ARj 1, 817. 15, 714. 719-22. *Pleteršnik 2,* 519. *Miklošič* 311. *Mladenov* 594. *Tiktin* 1426. Štrekelj, *ASPh* 27, 42.

smiljati, *-am* impf. (Poljica) »nalikovati«, *sumèljati, -am* (Perast), *samiljãt, -am* (Božava) »addirsi, star bene«. Oblik u Perastu je od tal.

somigliare prema mlet. *someğar,* ostala dva mogu biti i dalm.-rom. leksički ostaci od lat. *similiare,* denominai od *similis* > tal. *simile > simile* (Božava) »specialmente«, prilog pokvaćen od tal. *Slmilmente.*

Lit.: ARj 15, 720. Cronia, *ID 6,* 119. *REW** 7925.

smjeti, *smijem* impf. (Vuk) = (ekavski) *smèt, smêm* (Kosmet) pored analogijskog *smednut, -ēm* (Kosmet, prema prezentu *imádnem)* = (ikavski) *smíti, smím* (ŽK) »usuditi se«, sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi. Pridjevi: na *-ьn smjên — smin* (Marulić) »drzak, otvoren, junačan, odvázán«, odatle apstrakti na *-je sminje* n = *smjenje,* na *-ost sminost = smjenost* f, na *-Iъ smjel > smio, f smjela,* odatle na *-ost smjelost,* na *-ica nesmjelica, osmjeliti se,* na oba sufiksa *smehnz > smjelan,* f *smiona,* odatle analogijski m *smion,* koji je danas postao općenit, s apstraktumom *smionost,* koji se rjeđe govori od *smjelost* »odvažnost«, na *-stvo smionstvo,* poimeničen na *-ik smionih.* Nejasan je rum. pridjev *semeţ* m prema f *semeaţă* pored *sumeţ, simăţ, simeţ* »smion«, s denominálom (faktitiv) *a semeţi* »Kühn machen, verwegen werden« i apstraktumom na *-ia > -ie: semefie* »smjelost, odvažnost«. Čini se da su u ovoj posuđenici Rumunji postupili na isti način kao u *išbūti < izbyti,* gdje su posudili čitav infinitiv prema svojoj konjugaciji na -i < *-īre,* pred kojim *t* postaje *ţ: szmêti > semeţi* i da je odatle stvoren rum. postverbal *semeţ.* Uzimlje se da je *sbmëti* prefiksalna složenica od *-míti, -mějp,* koji kao *-četi* ne postoji bez prefiksa *sì-.* Taj u ovom slučaju ima priloško značenje »dobro, veoma, uvelike« kao u *zdrav* (v.), *smrt* (v.). Jat je nastao iz ie. *e* koji se nalazi u korijenu **me-* »kräftig sein«, upor. gr. μαίομαϊ, Homerov μηνις »gnjev«, got. *mops,* nvnjem. *Mut.*

Lit.: ARj 15, 722-23. 739-42. 748-50. *Miklošič* 310. *SEW* 2, 47. *Holub-Kopečný* 341. *Bruckner* 532. *Mladenov* 596. *Tiktin* 1408. Schmidt, *KZ* 37, 45. *Boisacq*[3] 403-404, 601. Hirt, *PBB* 22, 229.

smògur n (Grandie i Vrhovac, kajk.-ikavski, sela kod Ozlja) »bor, jelica kao božično drvce« = *smagar* (Jurkovo selo) »jela«, *šmogor* (Lika K) = slov. *smagar* (Bela Krajina) »1° Astbeule, Astknorren, Tannenharzarte, 2° (metafora) Hitzbläschen im Gesicht«. Pridjev *šmogorljiv* (~α *daska).* Čini se da je u vezi s alpinskom *mugo > bugo, pinus mūgus,* koje pripada ie. supstratu. Upor. *šmogor* m = *samogor* »luč« (Lika). [Usp. i pod. *smăg].*

Lit.: ARj 15, 755. *Pleteršnik* 2, 520. *REW** 5721. Tagliavini, *ZRPh* 46, 46-48.

smok, gen, *smaka* m (14. v., Kosmet, Vuk) »1° začin, 2° salo i loj rastopljeni kao začin, 3° mliječni proizvod (Kosmet)«. Nalazi se još samo u slov. *smok* »1° Zukost, 2° Gemüse, 3° Saft, dicke Brühe, 4° biljka rumex obtusifolius« i u stcslav. i bug. *smok* (prema Miklošiču, nema Mladenov) »nasoljeno meso«. Pridjev na *-en smôčan, f -ana,* na *-ьn > -an smočan,* slov. *smočen,* poimeničen na *-ost smôčnost* f, na *-ica smočnica í* pored *smočanica* »špajza, garde-manger«. Deminutiv na *-ъc smočac,* gen. *-ica* (Vuk, Zore). Denominai na *-iti smočiti, smočim* impf, *(dc-* Lika, *na-, o-, pre-, pri-, za-}, osmočit* (Kosmet) »uzimati što od smoka s hljebom (sir, kajmak)«, odatle *prismok* »meze« (poslovica: *lojnu mesu ne treba prismoka},* iterativ prijevojem duljine *ō > a -smakoti (se}, -am,* samo s prefiksima *(pre-, pri-,* za-). Odatle možda *smač* (Popović) »apetit« = *smak* (Stolić). Upor. glede etimologije *smaš.* Upor. *cvakati* (v.). Vjerojatno posuđenica iz stvnjem. *smac,* gen. *-ches* < ie. **smeg(K)-* »schmecken«, koje nema utvrđenih ie. veza. Glede prijevoja *ō >* α u starim posuđenicama iz njem. upor. *postiti — ispaštati.*

Lit.: ARj 2, 673. 7, 638. 9, 227. 230-31. 11, 712-13. 12, 137. 15, 753-54. 755-58. *Pleteršnik 2,* 520. *Miklošič* 311. *Bruckner* 503. *WP* 2, 689.

smokva f (Vuk, danas po deklinaciji *a,* nekada kao u stcslav. po deklinaciji *u smoky,* gen. *smokbve* kao *bukva, tikva, mrkva* itd., očuvano) = (u Vrbniku) *smoki* f, južnoslav., bug., praslav. (?), »1° ficus, 2° (metafora, Dubrovnik, Vrbnik) riba stromateus fiatola, 3° (eufemizam) govno, nečist«. Pridjevi na *-ov smôkov* (upor. *bukov),* raširen u toponomastici: *Smokova jama, Smokova, Smokovac, Smokovača, Smokovljani.* Na *-ih smokòvik,* toponim *Srnoko-VÎC* (Dalmacija, po mletačkoj ortografiji *-ich* krivo čitan sufiks *-ik);* na *-ovina smòkovina* »lišće od smokve«, na *-en smokven,* poimeničen *smokvenik* »košara za smokve«. Deminutiv *smokvica,* čest toponim (Dalmacija). Na *-ara smòkvara* (Vuk, Crna Gora) »kolač s medom«, *smokvarica* »grmuša, beccafico«. Na *-inja* bug. *smokinja,* upor. hercegovački toponim *Smokinje,* odatle na *-ka smokinka* i rum- *smochin(a),* s lat. *-etum > -et smochinei* »smokòvik«. Na *-je smokõvje* (Perast, Vuk) = na

-*ište smokvište* pored *smokovište*. Poklapa se fonetski s gót. *smokká*. Ne treba da je odatle posuđena; got. *smakka* je izolirana u germanskim jezicima, jer Nijemci i Holanđani posudiše rom. *ficus,* stvnjem. *figa,* nvnjem. *Feige,* hol. *viig* kao i Arbanasi *fik* i Baski *biku*. Po geografskoj arei sudeći, got. *smakka* i južnoslav. *smoky* posuđene su na Balkanu neovisno jedno od drugog. Iliro-tračko posredovanje nije Isključeno. Ali za to nema dosad drugog lingvističkog dokaza, osim ako se pretpostavi mogućnost veze s gr. σῦκον = τῦκον = lat. *ficus,* arm. *ťûz,* tj. da su to neovisne posudenice jedna od druge iz pred-ie. mediteranskog supstrata. Značajno je da *līčus,* koje je postojalo u Dalmaciji, kako dokazuje ime rta *Caput fīci* > *Kantafig* kod Dubrovnika i *pikat* (Dubrovnik) »jetra« < *fīcātum jecur* < gr. συκωτόν, nisu posudili Hrvati, a Arbanasi jesu.

Lit.: ARj 15, 756-763. *Miklošič* 311. *Holub-Kopeiný* 341. *Mladenov* 594. Hamm, *KZ 67,* 123. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 351). *Kiparský* 222. Johansson, *KZ* 36, 383. Schwarz, *ASPh* 41, 125. *DEI* 3, 1633. *Ernout-Meillet* 341. *Boisacq*[3] 924. *Weigand-Hirt* 1, 513-14.

smòla f (Vuk) = (sa *cm* < *sm,* upór. *cijeć) cmola* (Ljubiša), sveslav. i praslav., »pix, Pech, Teer, paklina«. Pridjevi na *-ьn* > *-an smolan,* poimeničen na *-jača smonjača* = *smolnjača* »vrsta zemlje« = *smanjica, smanica* (Kosmet) »1° (metafora) vrst zemlje, teška za oranje, 2° toponim«, na *-en smolen,* poimeničen *smolènica* »baklja od smole«, na *-ast smolast, smolov, smolàvit, smolav.* Augmentativ *smolina,* toponim u pi. Denominai *(p)smòlitì, òsmolim* pf. »smolom namazati« prema impf, na *-va- osmolivati, -ujem* (Bella) i *osmoljavati, -am.* Čini se da je drugog postanja pf. *osmoliiti, osmōljīm* (Vuk) = *ocmoIjiti* (Popovic) »pokunjiti nos«, odatle hipokoristik *smoljo* m (Vuk) »koji pokunji nos« i da nema veze s njem. metaforom *Pech haben — imati peh = smolu,* češ. *mít smůlu,* njem. *Pechvogel* »ne uspjeti, propasti«, koja se govori u hrvatskim gradovima. Za to govore varijante *ocvónjiti se* »pokunjiti se«, *cmôliti* impf. (Lika) »plakati tiho ili za najmanje što«, *rascmoliti se* »rasplakati se«. To je ekspresivna onomatopeja. Ali je ipak značajno da je *smola* već u starini zastupljena u antroponimiji: *Smolącъ* 1250. u Povljima, odatle od takvog antroponima *Smolča Vrh* (1572, i selo kod Pirota), odatle i današnje hrvatsko prezime *Smolčić,* hipokoristik *Smole* (Bosiljevo, 1461, prezime, Visoko), *Smòljan* (hercegovačko prezime), *Šmolko* m prema f *Smoljka, Smolonja, Smolla* (žensko ime), *Smoljana* (Vuk, žensko ime) i toponimi *Smoljani,* itd. Riječ *smola* je zacijelo ie. riječ, premda nema ni baltičkih ni drugih ie. usporednica, jer je lit. *smala* posudenica iz poljskog ili ruskog. To može biti i kum. *samala,* s kojom Miklošič uspoređuje praslav. riječ. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Mladenovu je prijevoj od istog korijena od kojeg i lit. glagol *smilkti, smilkstu, smilkyti* »püsiti se« < ie. **smel-,* njem. *schmelzen* itd. Brückneru je prijevoj kao u luz.-srp. *smalić* »opaliti u vatri« < ie. **smel-,* koje se veže i sa Ht. *svįlu, svilti* »bez plamena gorjeti« i njem. *schwelen, Schwalm* < ie. **suel-* »gorjeti«. Endzelin uspoređuje sa lot. *smels* »harziges HolzstüCK«, *smeļams* »harzig«.

Lit.: ARj l, 818. 8, 508. 9, 231. 15, 763-68. *Miklošič* 311. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 503. *Mladenov* 594. Endzelin, *KZ 52,* 119. *WP* 2, 532.

smŕčak, gen. *-čka* m (Vuk), sveslav. i praslav., »gljiva morchella, phallus esculentus Linn.«. U češ., polj. i oba lužičko-srp. sa *ž-* < *g-* mjesto *č-*. U češ., polj. i ukr. bez deminutivnog sufiksa *-bk,* češ. *smrk* pored *smrž.* Rumunji posudiše *zbirciog* (Moldavija) »morchella esculenta«, s promjenom *zb-* mjesto *sm-* zbog unakrštenja sa α *zbirci* »runzeln«. Bez baltičkih usporednica. U prasrodstvu s kasnim svnjem. deminutivom *morhila,* nvnjem. *Morchel,* odatle botaničko-lat. *morchella,* od stvnjem. *moraha* »daucus carota«, gr. βράκανα. Dolazi i u južno-fr. *murigulo,* fr. *morille.* Kao i *mrkva* (v.), pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: ARj 15, 775. *Miklošič* 310. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 503. *Tiktin* 1802. *WP 2,* 313. *REW*[3] 5681a.

smŕdjeti, *-im* impf. (Vuk) *(u- se, d* iz infinitiva prenesen i u prezent prema stcslav. *smnždņ)* = *usmŕdet* (Kosmet) = *smrdit, -ï* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **smvrd-,* »stinken«. Radna imenica na *-elj* = slov. *-el* < *-eh smrdelj* »puant« = *smrdijelj* (Zore) m »1° prostak, 2° drvo trišlja, 3° tvor, 4° toponim, 5° antroponim«, pridjevi *smrdèljav, smrdèljiv.* Sufiks *-elj* varira sa *-ulj smrdulj* (Slavonska Požega) »futač«, *-ulja smrdulja* »1° strvina, 2° smrad«. Pridjevi na *-ljiv smrdljiv,* poimeničen na *-äc smrdljivac* »tvor«, na *-ica, -oca smrdljivica, smrdljivoća,* na *-eć* (upravo part. prez. akt.) *smrdět,* poimeničen u f *Semerdenchia,* furlanski toponim slov. podrijetla < **smbrdtča,* na *-ъc* > *-ac Smrdečac,* gen. *-čca* kod Splita. Na *-ika smŕdljika* (Vuk, Crna Gora) = *šmrljika* »bifora«. Na *-uša smrdusa* »1° biljka, 2° crv«. Na *-an Smrdan-banja* (Srbija). Imperativni kompoziti: *smrdibaba* (ptica), *smrdibuba, smrdivrana.* U prijevoju *smrad* m (Vuk), gdje je slog *smra-* nastao po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *smród,* rus. *smórod.* Pridjev na *-ьn* > *-an smradan.* Rumunji posudiše oblik koji odgovara obama prijevojnim stepenima pridjev *smird* »schmutzig, unflätig« (upór. *smrdoća* za postojanje pridjeva *smrd* i kod nas te složenicu *smrdòulje* »petrolej«), kome dadoše lat. sufiks *-ore* > *-aore* (unakrštenjem prema *putoare* < lat. *tutor] smîrdoare f* (Moldavija) »schmutziges Zeug«; glagol *a smredui* sa *-ui* < *-ujo,* upućuje samo na izvedenicu od *smrad.* Oba pijjevojna štěpena пaiare potpunu paralelu u baltičkoj grupi: lit. *smirdēti, smirdžiu,* lot. *smirdēt* prema lit. *smārdos* »Geruch«. Ie. korijen **smerd-,* prijevoj perfektuma **smor'd-* nalazi se još u lat. *merda* »govno«.

Lit.: ARj 15, 771-74. 776-780. *Elezović* 2, 395. *Miklošič* 310. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 532. *ZSPh 4,* 214. *Mladenov* 595. *WP* 2, 691. *Trautmann* 271. *Boisacq** 886. Lewy, *PBB* 32, 146. *IF* 32, 164. Kuzmić, *NVj* 24. (cf. *IJb* 6, 35). Boiling, *Studies Collitz* 43. sl. (cf. *IJb* 16, 163. 183). Pedersen, *IF* 5, 68. Thurneysen, *IF* 21, 178. Vaillant, *Slávia* 11, 37-38.

smreka f (Vuk, Cres, Kosmet, pored *smreka,* gen. *smreke)* = *smrekva* (Istra) = (ikavski) *smrikva* (Vodice, Istra) = (s metatezom i nejasnim *io* < "k, Bar K) *smiorka* = *šmrika* (čitava čakavska Liburnija, ikavska i ekavska) »1° kleka, juniperus communis, 2° toponim«, *smrek* (Belostenec) = (sa *cm* < *sm) cmrêk* m (Belostenec, Šulek) »abies pedinata« = *smrijek* (Vetranie, toponim). Upor. niže *smrok* (Popović, Šulek) »bor« i toponim *Cmrok* (Zagreb). Pridjev na *-ьn Smriječno* (toponim, Bosna), na *-ov smrekov* (~α *šuma, drvo),* poimeničen na *-ъc* < *-ac smrekovac,* gen. *-vca* »1° drozd, 2° toponim«, na *-ača smrekovača* »klekovača rakija«, na *-ina smrèkovina — smrekovnjača* (Prčanj) »klekovina«. Kol. *smrečje* (Poljica). Na *-jak smrečāk,* gen. *-caka* (Hercegovina) »smreková šuma«. Na *-inja smrèkinja* (glede sufiksa upor. *brekinja)* = na *-ulja smrekulja* (Istra) »bacca juniperi«. Na *-ar smrèkār* = *šmrekuIjar* = *šmrekuljar* (Jablanac) = *smričarica* = *šmrekarica* ~ *šmrikarica* (Lič) = *smrikvar* (Tribalj, Hrvatsko primorje) = *smrikovac* »1° ptica borovnjak, bravenjsk, branjug, venjar, 2° prezime *Smrekar«.* Sa sufiksom -ja, *-ļo* stcslav. *smrěla* »ceder« i *smrečb* > *smreč* m (Popovic) = *smrič* (Baraković, Brač, Smokvica, Korčula) »vrsta šumskog drveća«. Naziv istog drveta pojavljuje se i u nižem prijevojnom štěpenu: *smrk* (Ston) = *smrká* (Šaptinovac, Slunj), *smrkovina* (Šaptinovac, Ston) i sa sufiksom *-ļo smrč* m »juniperus oxycedrus«, na *-ъa šmrca* f (Mikalja, Stulić, narodna pjesma, Brač) »juniperus«, na *-jak smrčāk,* gen. *-aka* »isto« = *smrečak,* na *-ka smrička* f (Poljica) »1° drvo, 2° trava« = *smreka* = *smrska* (Smokvica, Korčula) = *smrèkinja* (Vuk) »acina ex junipero«, *šmrcah,* gen. *-čka* »ptica loxia curvirostra«, pridjev na *-ev smrčev* (~o *drvo*)* — poimeničen na *-ina smrčevina.* Šulek ima još *cmrôk* m »1° strobilus, abies pettinata, 2° toponim u Zagrebu«, Miklošič još kao hrv. *smráká* »Fichte« (-k > *a* kao u *orah}.* U bug. oba oblika *smreka* pored *smriká* i *smarč.* Jat je nastao po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *smeréka.* Veza s *omorika* (v.), bug. *molika, morika,* rum. *molid* (f), moguća je, ali se ne razabire kakva je. Bugge uporeduje s arm. *mair* »cedar«. Možda pripada pred-ie. supstratu. Mladenov dovodi u vezu sa njem. *schmieren,* što nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 815. 15, 775. 780-83. 785. *Elezović 2,* 247. Ribarić, *SDZb* 9, 192. Hirtz, *Aves* 446. 486. *Miklošič* 310. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 537. *Mladenov* 595. Bugge, *KZ* 32, 17. Weigand, *JbRI* 17-18, 111-112. (cf. *RSI 6,* 342). Lidén, *IF* 18, 491-493. *AnzIF* 10, 48.

smúditi, *smûdim* impf. (Vuk) («α-, *o-, pri-},* sveslav. (osim bug. i rus.), praslav. **smpd-,* »1° amburere, opaliti, 2° (metafora) globiti«. Nema izvjesnosti da li je od iste osnove i naziv ribe na *-ъo smuđ,* gen. *smuđa* m (Vuk) = *smuč* (Patačić), sa sufiksom -pí > *-ut smùdut* m »morska riba koja nije svijetla, perca lucioperca, brancin, zubatac«, za koji nema paralela među slavinama. Pored praslav. korijena **smpd-* postoji niži praslav. prijevojni štěpen s varijantom *sm — sv *sved-,* koji je bez nepostojanog *s-* zastupljen u *venuti* (v.). Odatle na *-ati* stcsiav. *prisvędati* »marcescere, torrefieri«, u Crnoj Gori i Dalmaciji na *-éti* (inhoativ) *prisvèdjeti se, prisvedím* »nagorjeti« = sa pseudojekavizmom *prisvijeđeti, -edīm* (Vuk, Crna Gora) »prigrìjati«, *posvédjeti, -im* (Dalmacija, Dubrovnik, Rešetar) »1° malo se zapaliti, 2° (metafora) živo, žestoko požudjeti, poželjeti«, *razvediti se* »poboljati se«. Miklošič spominje još srp. postverbal *svud, smuđ.* [Usp. i *navuditi].* Samoglasnici *e, u* nastadoše

od palatamog odnosno velarnog nazala *ę, ç;* upór. češ. *smoud,* polj. *smąd* pored *swąd* »dim«, *swędzić.* S nazalnim infiksom i u njem. toponimu *Schwende* »Požega., ispaljena šuma«. U ostalim ie. jezicima bez nazalnog infiksa lot. *świst, svidet* »znojiti se«., lat. *sudare.* le. je korijen **uendh-* »durch Hitze dorren, welken«, prijevoj perfektuma **uoridh-.*

Lit.: ARj 7, 628. 11, 65. 71. 12, 137. 172. 15, 818-19. *Miklósié 329. Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 527. *WP* 1, 262. Ramovš, *ČSjfK* 2, 63. sl. Meyer, *IF 2,* 369.

smügorica f (Lumbarda) = *smú-* (Dubrovnik) = (s anticipiranim *r* iz slijedećeg sloga **smurgorica >)* *smr̃gorica* (Smokvica, Korčula) »stonoga, galija (Korčula)«. Upor. pridjev *smûgar, f -gra* (Kosmet, *~gra pšenica brašno, pogača).*

Lit.: ARj 15, 819. Kušar *NVj,* 3, 338. *Elezović 2,* 248.

smûk m (Vuk, Slavonija, Kuršumlija, Svilajnac, Raška, Kosmet, Crna Gora, Vodice, Istra) = *smok* (Lužnica, Smederevo, Šumadija, Kraševac, Valjevo, Niš, Kumanovo, bug.) »coluber longissimus Laur.« Varijanta *smokí* »Drache« i u stcslav. i u struś. U izvedenicama postoje još varijante i sa samoglasnicima *a, i* pored *u,* o i sa suglasnicima *k, č, c, g.* S osnovnim samoglasnikom *u:* pridjev *smukov,* na *-ara smukara* (Čačafc, Gornja Bukovica kod Valjeva, Polom na Rudniku), na *-urica smukurica,* s varijantom *smugurica* (Dubrovnik), na *-ulja smukulja* (Uzice, Resnik kod Beograda), s varijantom *smuculja* (Duvno, Imotski, Koprivno, Sinj, Županjac, Brač, Makarska, Zaostrog) i s augmentativom *smuculjetina* (Studenci, Imotski), na *-alka smucalka* (Split, Šibenik) = *-aljka smucaljka.* Mjesto *k, c* dolazi jednom *d: smuđ* (Ljubovija). Iste varijante s osnovnim samoglasom *o: smocej* (Drežnica u Hercegovini), *smocelj* (Jablanica, Hercegovina), *srnoaca* (Niš) = *smokica* (Piroť) = *smokulja* (Kumanovo). S osnovnim samoglasom *a: smak* (Poljica), *smačalina* (Blato na Korčuli), augmentativ *smačina* (Poljica). S osnovnim samoglasom **: smicalica* (Drniš, Dalmacija), *smičalina* (Smokvica na Korčuli). Unakrštenjem sa *zmija* mijenja se u *zmičalina* (Dubrovnik, Konavli). Jer »siše kravi mlijeko« nastade unakrštenje *mliialina* (Mikalja), odatle zbog disimilacije *l — l > r — l* varijanta *smričalika, smričaljka* (Brač) i *smričalina* (Hvar). Oblici na samoglase *a, u, i* najlakše se objašnjavaju kao postverbali i izvedenice od *smaknuti* (v.), *smuknuti* pf. »schnell dahingleiten«, stcslav. *smucati sę* »kriechen«, slov. impf, *smukati* = (sveslav. i praslav. prijevoj duljenja u > ы) stcslav. *smykati sę,* češ. *smykati,* polj. *smykać,* rus. *smykatb* »kriechen«; *smucati (se) (is-)* »1° vagari, 2° (u najnovije doba) skijati se (od skandinavskog *sky)«.* Variranje sa *c* za *k* kao u *micati* pored *nukati* (v.). Ta zmija, premda nije otrovna, *izaziva* bojazan u narodu, jer siše kravlje mlijeko i straši djecu. Zbog toga nastadoše brojne varijante, koje se otjjašnjavaju kao tabu. Tako će se objasniti i varijanta sa *o* mjesto *u,* gdje je mjesto prve riječi uzeta druga *smok* (v.). Postoji još postverbal *smúc* m (Smokvica, Korčula, Stulić, Ljubiša, Dubrovnik) »vozilo u obliku slova A, s prstenom na vršku, za koji se uprežu volovi (služi za potezanje tereta na putovima koja nisu za kola)« = *smug* m (Brač) »isto«. Rumunji posudiše *a smuci* pored *a smici* (Damé) »arracher«, s apstraktumima ná *-eaia < -êh* i *-itură smiceală = smicitură.* Glagolski korijen *smukle* baltoslav. i praslav., upór. prijevoje slov. *presmakmti* »durchstechen, durchbohren«, češ. *smeknouti* »abnehmen«. Baltičke su paralele lit. *smukti* »rutschend oder gleitend sinken«, u prijevoju *smaukti,* bez pokretnog *s- mukti* »entwischen«, lot. *mukt* »fliehen«. Praslav. *u* je prema tome nastalo iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **meuq-,* prijevoj perfektuma **mouq-,* koji kao pridjev znači »sklizak, sluzav« (ovamo ide i hrv.-srp. pridjev *mùkljiv* »vlažan«), kao glagol »otkliznuti«. Za prijevoj **smuq-, *smuq-* potvrde se nalaze ne samo u slavinama nego i u drugim ie. jezicima kao lat. *mūcus,* gr. μύκης »gljiva«.

Lit.: ARj 3, 914. 15, 659. 661. 704. 753. 757. 759. 811-13. 819-20. Ribarić, *SDZb 9,* 191. Rešetar, *Štok.* 291. *Elezović 2,* 248. Hirtz, *Amph.* 138. 139. 140. 141. *Miklósié* 311. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 504. *ASPh* 11, 138. *Mladenov* 594. 595. *WP 2,* 254. *Trautmann* 271. *Boisacq*[3] 71. 653-654. Scheftelowitz, *KZ 56,* 203. Bugge, *KZ* 32, 20.

snaga f (Vuk, Kosmet) = bug. *snagă,* »1° jačina, jakost, krepčina, 2° tijelo (bug., kao sjedište snage), 3° čistota (ŽK, Vodice, hrv.-kajk. i slov., češ. i polj.)«, sveslav. (osim ruskog), praslav. apstraktum značenja »nastojanje, naprezanje«, koje se nije očuvalo u južnoslav., nego u češkom jeziku. Pridjev na *-ьn > -an snažan,* određeno *snažni* »1° jak, 2° čist, 3° lijep (Vodice)«. Protivno *nesnaga* f »1° slabost, 2° nečistoća, 3° vrag (eufemizam, hrv.-kajk., ŽK)«, s pridjevom *neznažan* u oba značenja. Denominál na *-iti snažiti, snažim*

impf, »(hrv.j čistiti«, *isnažiti* (Voltiđi) »očistiti«, *osnažiti, osnažim* pf. »(u književnom jeziku i štokavskom faktitiv) 1° dati snagu, krepost, 2° očistiti«, *nasnažiti, -im* (Stulić) »pokrijepiti«, *nesnažili* (Belostenec) *(o-)* »onečistiti«. Rumunji posudiše *snaga* »Kraft«. Bez paralele u baltičkoj grupi. Prema Brugmannu u prasrodstvu s Homerovim epitetom νηγάτεος (χιτών) »lijep«. Prema Briickneru od istog je korijena od kojeg stcslav. *snadb* »lako, glatko«, češ. *snad,* polj. *snađe,* rus. *snasi (korabehnyja snašli* »brodska užeta, Takelwerk«, uvodilo se u novije vrijeme i u našu pomorsku terminologiju), tj. u *snad* je formant á, a u *snaga* formant *-ga* (v. *sluga).* V. *snovati.*

Lit.: ARj 3, 914. 7, 638. 8, 75. 15, 829-33. 837-39. Ribarić, *SDZb 9,* 192. *Elezović 2,* 248. Ćorović, *ASPh 29,* 510. Bulat, *JF* 5, 147. *Miklósié* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 504. *Mladenov* 596. *WP 2,* 694. *Brugmann* I« 572. *Tiktin* 1448. Vasmer, *RSl 6,* 195. *Boisacq*[3] 668. Joki, *IF 49,* 290-291. Matzenauer, *LF* 11, 178.

snaha f (Vuk) = *snăa,* gen. *snaê* (Kosmet) = *sna,,* gen. *sna ê* (ŽK) = *snbha* (Krasić) = *snàja,* sa *j* iz genitiva *snàje,* ie., sveslav. i praslav. porodični -termin *snzha* (rus. *snaha)* »1° bratova žena, 2° sinovlja žena (u odnosu prema *svekar* i *svekrva),* nurus (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-in snàhin = snaîn* (ŽK). Na *-ia snaša f — snaša,* gen. *snaše* (Kosmet) = *snaša,* pl. *snaše* (Donja Podravina) = *snaša (ZV),* nema hipokorističke vrijednosti. Deminutiv na *-ica snašica* (Vuk) = *snasεca* (Kosmet, ŽK), *dosnašica* (Jačke) = *posnašica* »djeveruša, pirnica, jenđibula«, s turskim deminutivnom sufiksom *-čik igrat snašadžik* (Kosmet) »igrati se mlade«. Za značenje »djeveruša, Brautjungfer« postoje još ove prefiksalne izvedenice u hrv.-kajk.: *dosnašica* (Jačke), *pôtsneš* f (Varaždin) = *posneš* (Zagorje) = na *-nica posnešnica* (Habdelić, Prigorje) »djeveruša« = na *-alja posnehalja* (Krašić, Pitomaca) = na *-ulja posnahulja* (Jačke) »die verheiratete Brautführerin«, također slov. *podsnéha = podsnehálja* (Štajersko) = *posnašnica* (Bela Krajina) = *posnehalja* (istočna Štajerska) »Brautmutter«. Nema baltičkih paralela, ali su dobro utvrđene ostale ie. Prema lat. *nurus,* gen. *-us,* koje slijedi deklinacijų od *socrus,* gen. *-us i* prema gr. νύος, koje slijedi deklinacijų *o,* praslav. *snbha* nije prema *svekry,* gen. *svekrvue* (v.), nego je po deklinaciji -o kao ł sanskr. *snuša,* stvnjem. *snur,* nvnjem. *Schnur* »Schwiegertochter«. Brugmann pretpostavlja ie. maskulinum **snasos* po deklinaciji *o* kao prvobitan oblik prema grčkom u značenju »verwandschaftliche Verbindung«. Kako je riječ značila žensko lice, postala je femininum ili prema tipu *svekry* ili prema *žena.* Samoglasnici *a = e* nastadoše iz velarnog poluglasa a, a taj iz ie. *u* u prijevoju korijena **sneu-* »spajati«, proširenog formantom *s,* koji je u prijevoju perfektuma **snoub- > snúbili* (v.). Ima i drugih tumačenja, kao Budimirova »pokrivena«, Loewenthalova i Kořínekova vezanja sa sanskrtom *snauti* »entlässt Muttermilch«, Pedersenovo sa *sūnus > syn*.*

Lit.: ARj 2, 674. 11, 1. 15, 833-34. 836-37. *Pleteršnik* 2, 97. 170. *Elezović 2,* 248. Hamm, *Rad* 275, 22. *Miklósié* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 504. *Mladenov* 597. *WP 2,* 701. *Trautmann* 273. Budimir, *JF* 6, 174—179. *GM* 312. *Boisacq*[3] 674-675. Brugmann, *IF* 21, 315-322. (cf. *RSI* í, 267). Kořínek, *LF* 44, 316. 59, 125. Loewenthal, *WuS* 10, 165. Pedersen, *IF* 5, 34. *BB 19,* 293-298. (cf. *AnzIF* 3, 199-200).

snijeg m (Vuk) = (ekavski) *sn eg* = (ikavski) *sntg* (ŽK), ie., baltoslav.j sveslav. i praslav. *sněgb,* »nix, gen. nivis, Schnee (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Pridjev na *-ьn > -an smježan,* poimeničen na *-ica sniježnica* (Crna Gora, Hercegovina, Vuk) »1° voda od snijega, 2° jama u kojoj i ljeti ima snijega (topi se u kotlovima za napoj stoke), 3° toponim« = na *-jača sniježnjača* (Lika). Ovamo naziv ptice »fringilla coelebs« *snigarica, snigavac,* gen. *-avca, snižnica = snježnica, smješka, snjegľšica, snježarka.* Pridjev poimeničen u femininumu kao toponim *Pod snižnü* (Krk). Na *-ik Snježnik* (oronimi). Na *-uljica Snjeguljica* (u dječjim pričama); *snjegulica* »fringilla coelebs« = *snjegulika.* Denominal na *-iti snižiti, -ï* (Vuk, Dubrovnik, Kosmet) *(na-, za-).* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi* u korijenu **snoiguhos,* kako se vidi iz baltičkih usporednica: stprus. *snaygis,* lit. *sniegas,* lot. *sniegs,* got. *snaiws,* stvnjem. *sneo,* nvnjem. *Schnee,* avesta *snaēžat* »padat će snijeg«, prema prijevoju *ei* i lat. *nix,* gr. νίφα.

Lit.: ARj 7, 638. 15, 844-48. 864-66. Šoć, *NJ,* n. s., l, 255. *Elezović* l, 199. Hirtz, *Aves* 447. *Miklósié* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 533. *Mladenov* 577. *WP 2,* 695. *Trautmann* 273. Osthoff, *IF* 4, 230. 275-6. 27, 162. *Boisacq*[3] *6.* 671.

snijet, gen. *-i* f (Vuk) i m = *snít* (ikavski, ŽK), sveslav. (osim bug. i rus.), praslav. *snetb,* »uredo, Getreidebrand«. Pridjev na *-Ijiv: snetljiv* (prema Miklošiču hrv.) = *snitljiv* (ŽK). Ie. paralele ne postoje. Nema ni ozbilj-

nijih pokušaja tumačenja iz ie. jezičnih sredstava. Možda je prefiksalna složenica na ss- u vezi sa *gniti, gnoj* (v.) i sufiksom *-Iъ za* asptrakta: **stgnetb,* s gubitkom srednjeg suglasnika u grupi od tri elementa. Ovamo ide još *smètljika* f (Vuk) »Maisbrand« (s disimilacijom *n* — *t* > *m* — *t* i gubitkom *j* u **smjetljika* iz istog razloga). Ovamo možda kod Antuna Dalmatina *sneta f* »trun«.

Lit.: ARj 15, 845-46. 864. *Miklošič* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 533.

snop, gen. *snòpa* m (Vuk, Kosrnet, ŽK), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez paralele u baltičkoj grupi, »Garbe«. Deminutiv na *-ić snopić.* Kol. na *-je snõplje* (Vuk) = *snôplje* (Kosmet) = *snóplje* (ŽK). Prema Bruckneru od istog korijena od kojeg je polj. *snuć, osnova, snovati, snujem* (v.), polj. *nić, nitka, niti* »Webertrumm«, *nit* »Padén«, koje Bruckner stavlja pod lat. *neo, nere,* njem. *nähen* < ie. **snē-, *nē-, *snēi-, *nēi-* »šiti, plesti«. Taj bi korijen bio u prijevoju perfektuma raširen formantom *p.* Tako i Mladenov. Za to nema potvrda u drugim ie. jezicima. Ie. korijen **snop-* dolazi u stvnjem. *snuaba* »vitta«, lat. *naturae* »Strohseil«. Prema tome bi prijevoj **snop-* značio prvobitno »zu einem Strick zusammen drehen, Bund > Garbe«.

Lit.: ARj 15, 857-59. *Elezović 2,* 249. *Miklošič* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 504. *Mladenov* 597. *ASPh 36,* 126-135. (cf. *JF* 3, 211). *Trautmann* 272. *WP 2,* 698. Specht, *KZ* 68, 123. Lidén, *KZ* 41, 398.

snovati, *snujem* impf. (Vuk; (rs-, *na-, o-, ros-, za-)* = *snovat, snovém* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. tkalački termin **snoų-* »1° zetteln, 2° (metafora, iz tkalačkog konkrétuma psihološki apstraktum) namjeravati«. Prefiksalne složenice imaju specijalna značenja: *osnovati* »utemeljiti«, *isnovati* »izvaditi crijeva iz zaklanog janjeta«, *rasnovati* (Mrnavić) »otkriti«. Od stcslav. *snuti, snujo zadními* je prezent, dok je infinitiv prema prijevoju *snov-* pred vokalskim nastavkom *-ati;* u Kosmetu je prezent analogijski prema infinitivu. Iteratív se pravi duljenjem prijevoja **snīv-* > **snyv-* (u stcslav. *osnyvatf)* > *-snivati, -snivam,* koji se upotrebljava samo s prefiksima *na-, o-, za-.* Samo *snivati* ne govori se zbog sukoba homonīmija sa *snivati* (v.) »spavati«. Praslav. postverbal *osnova* »1° preda navijena na vratilu, koja se uvede u brdila na razboju za tkanje, 2° fundamentum, temelj«, s pridjevom na *-ьn* > *-an* određeno *osnovni (~>a škola),* odatle na *-ъc* > *-ac osnovac,* gen. *-vca* (Srbija) »učenik osnovne škole«, *nasnov* m »preda«, *nasnova* »tjelesna građa«. Od baltičke grupe pruža paralelu samo löt. *snauja* f »Femerband«, *snaujis* »Schlinge«, iz čega se vidi da je praslav. *u* u *snuti* nastalo od ie. dvoglasa. Ie. korijen **sneu-* »drehen, Faden zusammendrehen, knüpfen« nalazi se u sanskrtu *snãvan* »Band«, gr. νεῦρον (odatle internacionalne riječi *nervi, nervozan, nervirati se},* got. *sniwanjsti&l.snûa-* < pragerm. *snõwan,*stvnjem. *snuor,* nvnjem. *Schnur* (odatle posudenicažwora, »žica«, ŽK), arb. *nus* »Bind, Faden, Schnur«. Upór. još *nevodb* »grosses Zugnetz«.

Lit.: ARj 3, 914. 7, 638. 9, 234-36. 13, 157. 15, 861-63. *NJ* 3, 50. *Elezović 2,* 39. *Miklošič* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner* 505. *Mladenov* 597. *WP 2,* 696. *Trautmann* 272. Brugmann, *IF 21,* 320. Uhlenbeck, *PBB* 30, 309. Iljinski, *IF* 50, 61. Pedersen, *KZ* 39, 421. Streitberg, *IF* 3, 328. Joki, *Stud.* 65. *Boisacq*[3] 655.

snúbiti, *snûbı̏m* impf. (Marulić, zapadna narječja, hrv.-kajk., slov., stcslav., na zapadu književna riječ) = *snûbiti, snübin* (Vodice) *(na-},* praslav. **snub-* pored **snçb-,* s nazalnim infiksom, bez paralele u baltičkoj grupi, »1° prositi djevojku za nekoga, 2° (metafora) vrbovati pristaše za neku stranku«, iterativ na *-va- nasnubivati.* Na *-ok* (kao u *svjedok)* m pl. t. *snubSki* (ŽK: *ide u snubSke;* Vodice) »prosci (gen. prosaca) koji prave definitivni ugovor o ženidbi«. Nejasna je promjena *u* > *e* u *snèbok,* gen. *-oka* »prosac« u Šaptinovcu (Slavonija). Ne postoji ni *snubiti* ni *snubok* u Vuka ni u bugarskom jeziku, ali *dĕvisnopove* pl. kod Pomaka dokazuje kao i u Mladenova potvrđeni oblici: *devosnobb, -bnikb, -bnica* da je glagol nekada postojao i u bugarskom. Upor. polj. složenicu *dziewosłęby* = ukr. *d'ivosnub* pored *d'ivosl'uby.* U slov. su *snobiti* (Maribor) i *snőboki* potvrda za velarno *ç* pored *snúbili, snubáč, -cica, snubíc, snubič, snubîtev, snubok* za *u.* Posljednje ne može biti kroatizam. Ie. je korijen **sneubh-,* koji se nalazi u lat. *nubėrė,* gr. s nazalnim infiksom νύμφη, u prijevoju perfektuma **snoubh-,* proširenje formantom *bh* korijena **sneu-* »Faden zusammendrehen, knüpfen«.

Lit.: ARj 7, 638. 15, 841. 856. 863. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Miklošič* 312. *Holub-Kopečný* 343. *Bruckner 111.* 504. *KZ* 43, 364. 45, 311. *ASPh 11,* 118. 139. *WP 2,* 697. Brugmann, *IF 2l,* 320. Iljinski, *IF* 50, 61. *Boisacq** 665. 673. 675.

soba f (Vuk, Kosmet) »1° odaja, klijet, komora, konoba, Zimmer, 2° (prvobitno) soba koja se loži iz peći, 3° (Kosmet) sobna peć, 4° klijet gdje se zimi loži i sklanja cvijeće da ne promrzne, 5° zimska bašča (kao u turskom)«, istočno-štokavska riječ, danas općenita u književnom i saobraćajnom jeziku. Pridjev *sobni.* Deminutiv *sobica,* na *-če sSpie,* gen. *-četa* pored *sôpče* (Kosmet), *sobičak,* gen. *-čka* (Srbija). Moderni neologizam *sobarica.* S-tur. sufiksom *-džik sobadžik* m (Srbija, Bosna) »sobica za sanduke i odijela, uz veću sobu«, *sobadžak* (Livno) »sobica«. Augmentativ *sobetina.* Balkanska riječ, prema Miklošiču od madžarske posuđenice *szoba* iz stvnjem. *stuba* »1° soba koja se loži iz peći, 2° kupaonica«, prema Simonyiju i Murku iz stcslav. *istzba* < stvnjem. *stuba,* srp. *izba* (v.): arb. *sobe,* bug. *soba, sobička, sobica* »peć, odaja s peći«, rum. *sobă* »1° peć za grijanje (prema *cuptor* < lat. *coctorium* »peć za pečenje hljeba«), 2° (Erdelj i Banat) Zimmer«, odatle na *-ar* < *-arius sobar* »pećar«. Ako u stčeš. *soba,* hrv.-srp. *soba,* slov. *soba,* búg. *sóba* može da znači i »familia«, to ne znači da se s Pelikánom mora uporeďivati sa sanskrtom *sabhā* »Versammlungshaus, Gesellschaft«. Dovoljno je misliti na tal. *camerata.* To značenje odgovara semantičkom zakonu sinegdohe.

Lit.: ARj 15, 867-69. *Miklošič* 97. *SEW l,* 437. *GM* 389. *Mladenov* 598. *Elezović 2,* 250. Pelikán, *LF* 45, 19-23. 88-92.173-178. (cf. *JF* 3, 214. *IJb* 8, 243). Jokl, *UJb* 7 (cf. *IJb* 13, 167). Vasmer, *RSI 5,* 139. *Tiktin* 1450. *Pascu 2,* 229., br. 3. Skòk, *Slávia 15,* 493.

sóbet m (Vuk) = *sôbet,* gen. *sõbêta* (Kosmet) »1° gozba, čazba, čazbina (objekt uz *činiti}, 2°* razgovor, vijeće«- = *sohbet* m (Bosna, narodna pjesma). Izvedenice: pridjev *sobetan (dvaritelj'},* imenica *sobetnik* m »gost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *suhba* > tur. *sohbet}* iz terminologije mondenog života: bug. *sobot.*

Lit.: ARj 15, 868. *Miklošič* 312. *Škaljić** 569.

sobota f (Rab, Rijeka, Stara Baška, ŽK, sjeverna Dalmacija, hrv.-kajk.) = *sobota* (Cres) = slov. *sobota* pored *sabota, velika sobota* (ŽK), pridjev na *-ьn* određeni *sobotni,* slov. *saboten.* Tako i češ. i polj. i u oba lužičko-srpska jezika. Iz zapadnog latiniteta iz splitske metropolile i oglajske patrijaršije od lat. n. pl. *sabbata* prema sing. *sábbātwn* > sitai. *sabbaio,* latinizirano hebrejsko *šabbafr* »dan odmora poslije šest dana u tjednu (sedmici)«. Femininum je nastao prema *dies dominica* »nedjelja«, u krčko-rom. *sabata,* lad. *sonda,* furl, *sabide* i istro-rom. (upór. *saba* Bale, *sabita* Pula, *sabida* Milje). Dok se romanski oblici osnivaju na proparoksitoni *sábbata, zapadni* južnoslav. zahtijevaju pomicanje akcenta na penultimu *sobbata.* To je nastalo prema tal. sufiksu *-ata.* Za to pomicanje nema romanSkih potvrda. Taj je oblik važio i za jedan dio panonsko-slav., kako se vidi iz madž. toponima *Szabadka* < **sobotka.* To je slav. deminutiv na *-ka* od *sobota* u značenju »mjesto gdje se subotom održava sajam«. Upor. madž. *Szombathely, Nagyszombat.* Upor. i *sobótka* u češ., slvč., polj., gornjo-luž. u značenju »Sonnenwendfeuer«. Novo pučanstvo bunjevačko izmijenilo je prvobitni slavenski deminutiv na *-ka* sufiksom na *-ica* i samoglasom *uza o Subotica.* Upor. takvo mijenjanje toponima od novih doseljenika *Sjeničak* < *Steničnjak, Stoj draga* za *Stoj draž, Crna Vlast* za *Crna Vas.* U balkanskom latinitetu latinski oblik imao je *m* pred labijalom (upor. naše *dumbok za dubok,* i stvnjem. *samba^tag; nazal* i u orijentalnim jezicima, na gr. natpisima σαμβαθιχή) *sâmbăta,* kako dokazuje rum. *sâmbătă* i možda arb. *shëtunë, shëtundë* < **shumbëtë* metatezom nazala (upor. za *am* > *um Shkumbi* < *scamptcus* od *Scampa).* Iz tog oblika nastade velarni nazal *ç* u slogu *samb-* > *sçb-* (upor. *sanctus* > *suť)* stcslav. *scbota,* bug. *sabota,* naše *subota f* (Vuk), pridjev *subotnī (darí)* = *subota* (Kosmet). Značajno je da je bug. *sabota* očuvalo prvobitno lat. mjesto akcenta kao proparoksitona. Oblik sa *ç* nalazi se u madž. *szombat,* u ukr. i rus., kamo je mogao doći sa Balkana. Posuđenica nije praslavenska, jer je došla kršćanstvom u slavine.

Lit.: ARj 15, 869. 16, 868-72. *Mažuranić* 1344. Oblak, *ASPh* 18, 590. Rešetar, *ASPh* 36, 540. Čajkanović, *SEZb* 31, 43-55. Tomanović, *JF* 17, 214'. *Miklošič* 314. Berneker, *KZ 57,* 248-9. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 505. *KZ* 42, 347. *Mladenov 626.* Vasmer, *GL* 138. Durnovo, *RES* 6, 108. Hujer, *LF* 35, 221-222. Melich, *ZbJ* 212-217. (cf. *RSI 2,* 265). *GM* 405. *IF* 4, 326-334. Pereferkovič, *ŽMNP,* n. s., 47, 260. si. (cf. *IJb 2,* 165). Schulze, *ZRPh* 17, 562-566. (cf. *AnzIF 4,* 98). *KZ* 33, 384. Schwarz, *ASPh* 41, 129. Schwyzer, *KZ 61,* 239. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). Titz, *Bratislava 4,* 399-407. (cf. *ZSPh* 13, 417. *IJb* 16, 305). Mikovski, *Indiana slavic studies* 1 (1956).

Soča (s takvim se akcentom govori taj slovenizam) f, hidronim, pridjev na *-bsk Soški* (prezime), *Soška dolina, Suзca* (Notranjsko), *Suca, Soča* (asimilacija s — *č* > í — č), tal. *Isonzó,* furl. *Lisunz* = (metateza) *Lusinz* (sa sraštenim članom). U fonetskom pogledu pokazuje kao slov. *roka* zamjenu za velarni nazal *ç* = rom. *on* pred suglasnikom i vlat. *tι* > *č* kao u *Parentium* > *Poreč, Ratiaria* > *Arčer* na Dunavu. Mora se prema tome uzeti da je taj hidronim ušao u jezik već u 6. i 7. v. Bez početnog *i-,* koji se nalazi u tal. i u furl., dolazi već u lat. *Pontem Soniti.* Prema Alessiju gubitak početnog *i-* nije moderna pojava, nego morfološka činjenica iz predrimskog supstrata kao u Ἰμάχαρα prema Μακώρα (Eraclea, Minoa), **ibaica* (iberska riječ od baskičkog *ibai* »rijeka«) > stšpanj. *bega, vega* »vlažna i plodna ravnica«. Rastavlja se u *is-i-ont* + -jo. U *is*-gleda se hidronimička baza, koja se nalazi u hidronimima kao što su *Istros* (donji tok Dunava od Oršave do ušća), *Oescus* > *Iskăr* (bug., pritok Dunava), Ἱστώνη (Coreyra) > *Ostuni,* u Galiji *Išara* > *Isère, Oise, Isarcus* (Raetia) > *Eisack,* ime ribe u Rajni *isox* — *esox* »som ili lucius«. Upór. *Esanti* za *Sontius.* Za uporedenje nameće se još slov. i hrv.-kajk. hidronim *Soția* > *Șokla, Sutla* < **Sont-ula* (lat. deminutivni sufiks ili možda bolje pred-ie. elemenat kao u *Visitile* > *Wisla). Soča* je femininum prema lat. maskulinumu. Ista je to pojava kao u *Drava, Sava, Una, Mura i Tisa* itd. Kod Rimljana su rijeke muška božanstva, kod Slavena ženska.

Lit.: Šturm, *ČSJK 6,* 59-60. Alessio, *RIO 2,* 105. Niedermann, *ZONF 'I, 1-2. Pirana.*[1]· 1490.

soć m (Pavlinović, Parčić) »sessitura o ripiegatura (sulla veste da donna)« = *soč* m (Šolta) »krklo (Dubrovnik), alceta (Šolta)«. Denominal *opsočiti* (Stulić, Belostenec) »obmrežiti, mrežom zastlijeti«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **saccium* (upor. *satssula* Logudoro, *saččula* Galura), od *saccus,* upor. glede *-ium bissacium* > *bisage* i arb. *thesi tratkës* (Ulcinj) »vreća od trate«, pi. *those, poci thēsit* »tikva za vreću tratke (Ulcinj)«. Ovamo ide možda stsrp. *soć* m, *soče* n »1° daća u žitu i novcu, 2° carevi perperi«, odatle denominal na *-ati posoćati* pf. (Dalmacija) »1° učiniti soć, tj. uštedjeti, ustegnuti, otkinuti od kakva troška, 2° (prelazno) pokárati koga, npr. ženu radi duga jezika«. Preko srednjo-gr. σακκί(ον) < lat. **saccium,* tako i σακέλλη < **saccella,* deminutivi od *saccus.* Od σάκκρς je stsrp. *sokolník* s našim složenim nastavkom *-al* + *-nik* »seljak (u stsrp. državi) manje oterećen od meropha (v.)«. V. *sak.*

Lit.: ARj 9, 135. 11, 2. 15, 870. 873. *Mažuranić* 1344. 1346. *Parčić* 937. *REW** 7489. *Rohlfs* 1902.

sofa f (Bosna, narodna pjesma; Kosmet) »1° kao kanape, 2° divanäna, predsoblje, čardak zastrt za sjedenje (Kosmet)«. Balkanski i evropski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sufla* »klupa od kamena oko česme, gdje se sjedi i odmara« > tur. *sofa* »1° Diele, 2° Halle, 3° Gang«) iz terminologije kućnog uređaja: rum., bug. *sofà,* arb. *sofe,* čine. *sufae* f, ngr. σοφας. Ovamo vjerojatno i *sofa* f (Vuk, gornje Primorje) »1° lijeha, lija, 2° slog«, prijenosom značenja, usp. *gredica.*

Lit.: ARj 15, 874. *Elezović 2,* 253. *GM* 389. *Mladenav* 600. *Tiktin* 1454. *Lokotsch* 1935. *Pascu 2,* 164., br. 973. *Školjić*[2] 568.

Sofija f = *Sofija* pored *Savija* (Crmnica). Hipokoristik *šófe* (ŽK), *Soka, Sosa; Sokna.* Od gr. Σοφία (> lat. *Sophia).*

Lit.: ARj 15, 874-75. Miletié, *SDZb* 9, 360.

sofra f = *sõvra,* gen. *sovrê* (Kosmet) = *sopra* (Vuk, Došen, Baraković) »sto, trpeza, sinija, astai«. Kratkosilazni akcenat kod Vuka začuđuje. Očekivao bi se *sòfra* prema turskom dočetnom naglasu i prema rum. i bug. *sofra.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sófra* »table servie« za kl.-arapski *sufratun)* iz kućne terminologije: rum., čine. *sufra* pored *sufră,* bug. *sofra,* arb. *sofrê, safer, sufrë, sufra,* ngr. σοφρας.

Lit.: ARj 15, 876-77. Murko, *WuS* 2, 120. si. *GM* 389. *Elezović* 2, 251. *Mladenov* 600. *Tiktin* 1454. *Pascu* 2, 164., br. 974. Sköld, *LUA,* n. f., l, 18, 58. 59.

softa m (Bosna, Kosmet) = *sapta* (Bosna, narodna pjesma) = *sohta* (Škaljić, Bosna) »islamski bogoslov učenik medrese«. Muslimansko prezime na *-ič Softić* (Bosna). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sohta)* iz oblasti islama: rum., bug. *sofia.*

Lit.: ARj 15, 878. *Elezović* 2, 254. *Mladenov* 600. *Tiktin* 1454. *Škaljić*[1]· 568.

sogan m (Mostar) »luk«, *sogani* m pl. t. i^Banja Luka) »meso umotano lukom i pripravljeno kao gulaš«. Na *-lija sogãnRja* f (Kosmet) »1° koji sadrži crnog luka, 2° (Bosna) jelo od graha s prženim lukom, biberom i sre-

zanim hljebom«, *sâganlija f* (Vuk, Popović, Srbija, bosanske varoši) »grah, pasulj prebranac« (nejasan semantički razvitak, možda grah za jelo pod 2°). Složenica *sògan-dòlma* (Banja Luka).

Lit.: ARj 15, 878. *Elezović* 2, 251. Skok, *Slávia* 15, 493., br. 702. *Školjić** 569.

sòha f (Vuk, Smokvica, Korčula, bug. *soha)* = *sôa,* gen. *soe* (Kosmet) = *soja* (odatle *sojenica)* = *soha* (Vodice), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° račve, rakije, rašlje, pertica bifurca, 2° motka, kosište (Kosmet), 3° vješala, mrtvački lijes (Vodice), 4° drveni potporanj (Smokvica)«. Deminutiv na *-ica sošica* (Vuk), *Sošice* f pl. t. (toponim, ŽKU, zamjena novijeg stanovništva za *Sušica,* potok). Denominal *osošiti, -im* »abscindere«. S prefiksom *raa-: rósone* f pl. (16. v.) »1° račve, 2° vile (Varaždin)« = *rõsuha* (Bednja; »vile«, *ràsoha* = *rasova* (Lika) = *rasoja* (Lika) = *rãsôhe* pl. (Virje, Koprivnica, Pitomaca) = *rastihe* (Hrvatsko zagorje) = *rasové* (Crna Gora) »1° vile, 2° dva velika direka spojena gredom (= brnicom < brvnicom) (Mrka Poljana kod Leskovca)«, *rasoje* f pl. t. (Vuk, Posavina do Požege, oko Drniša) »ručice u plugu« = *rasové* (donja Podravina) »obje ručice u željeznom plugu zvane i *raljice* < *rakijice, ručke* ili *ručice«, rasoha* (Mikalja) »štaka, štula«. Prefiksalna složenica *raz-soha* je također sveslav. i praslav. Potvrđena je u stcslav., polj. *rozsocha,* ukr. *rosoha.* Toponim. Pridjevi na *-ost rasovast* (Boka) »račvast«, na *-ist, -it rasovist* = *rasovit* (Timok — Lužnik), na *-at răsohat* (~e *gaće),* poimeničen na *-ьc* > *-ac rasovac,* gen. *-vca* »1° rasporak u gaća« < **rasohatac* (sa *h* > *vi* sa *a* u gen. *rasovaca* shvaćenim kao nepostojanim) (narodna pjesma: *i rasporih džidovku divojku od rasovca sve do graca),* »2° *Rasovac* (toponim), 3° *Răsovatac* (oronim), Kamenita planina, Paštrovići), Na *-ica Rasohatica* (toponim, uvala). Deminutiv *rasošica* »pedalj«. Augmentativ na *-oca rasovaca* (Mrka Poljana kod Leskovca, Srbija, Timok-Lužnik) »rakija«. *Rosoša* (1369, potok, Križevci, Pakrac). U baltičkoj grupi odgovara sa *k* za praslav. *h:* lit. *šaka* »grana«, lot. pl. *sakas* »vile za gnoj«, što se slaže sa sanskr. *cakha* »grana«, arm. *cox* »isto«, got. *hoho.* Prema tome je *soha* bez sumnje ie. riječ. Teškoće pruža praslav. *h* mjesto *k.* Niederleu je *soha* iranska posuđenica, čime se ne objašnjava *h.* Bruckner shvaća *h* kao hipokoristički sufiks u poljskom *brach* »brat«. Vasmer i Pedersen pretpostavljaju ie. *kk* > *h,* Osten-Säcken osnovu na s. Ie. je korijen **kak- lkak-* ili **kok-lkok-,* s palatalnim *k* > praslav. *s.* Nazalirani oblik **kank-* ili **konk-,* koji je potvrđen u polj. *se k* i rus. *suk* »grana«, nalazi se samo u hrv.-kajk. prezimenu *Suk* = slov. *sok* »grana«, s pridjevom *sokát, sókelj, sokâvina,* sanskr. *šankus* »Pfahl, Pflok«. Uhlenbeck upoređuje sä stvnjem. *sahs* < **soksa* »nož«. Štrekelj i Janko pretpostavljaju ie. **saksā* »das Schneidende« i sa sanskr. *Sasami* »režem« (Pedersen), sa ξίφος »mač«, sanskr. *casti, casati* (Kretschmer).

Lit.: ARj 13, 158-62. 15, 879-81. 928-29. *Pleters'nik 2,* 531. Murko, *WuS* 12, 341. *Elezović 2,* 250. Ribarić, *SDZb 9,* 192. Hamm, *Rad* 275, 51. *Miklósié* 313. *Holub-Kopečný* 344. 360. *Bruckner* 505. *KZ* 43, 302. 311. *Mladenov* 600. *RES* 4, 192. *Trautmann* 297. *WP* l, 335. 2, 474. Vasmer, *ZSPh* 4, 144-145. (cf. *JF* 7, 266). Štrekelj, *ASPh* 28, 488-494. Osten-Säcken, *IF* 33, 257. Pedersen, *IF 5,* 49-50. *KZ* 40, 173-181. (cf. *AnzIF* 24, 44). Niederle, *Manuel* 1. Ghodzko, *BSLP 5,* L. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 351). Machek, *Slávia* 16, 165-166. 186. 189. *Boisacíf* 424-425. Meillet, *BSLP* 36, 111. Jokl, *Unt.* 135. bil). Janko, *WuS* l, 106. Kretschmer, *KZ* 31, 414. Meringer, *IF* 17, 116. sl. 19, 279. sl. Uhlenbeck, *IF* 17, 99.

sój, gen. *soja* (Vuk, narodna pjesma, Kosmet; protivno *ríêsoj* kao *nebrat, nečovjek)* »1° dobar rod, koljeno, pleme, bagra, fajta, pasma, pasmena, pasmina, vrsta, 2° pridjev indeklinabile *soj pile, soj djevojka«.* S tur. postpozicijom *-suz sojsuz* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »lošeg podrijetla« *(sojsuz-magăre)* = *sójsuz* m (Bosna) »l"nikogović, prostak, 2° nitkov«. Pridjev na *-li sojli* »plemenita roda«. Odatle na *-aca sojsuzača* (Kosmet) »1° žena koja nije dobra roda, 2° paprika, krastavac rđav«. Balkanski turcizam (tur. *soy, soylu, soysuz)* iz terminologije srodstva: rum. *soi,* bug. *soj,* arb. *soj* pored *sua* '(jer je prvi oblik u jezičnoj svijesti bio kao određeni oblik), ngr. σοι, cine, *soe* f »1° race, famille, lignée, 2° espèce, sorte«.

Lit.: ARj 8, 76. 15, 881-82. *Elezović 2,* 251. *Mladenov* 598. *GM* 389. *Školjić'* 569. *Pascu 2,* 163., br. 968.

sojka f (Vuk, Srijem, Kosmet), sveslav. (slov., češ., polj. sa sufiksom *-ka,* stcslav., gornjo-luž. i donjo-luž. bez *-ka soja),* praslav. == (sa s > *ś) sojka* (ŽK), *Soja* (također slov.), *švojka, svojka, sojkača, šajka* »kreja, kreštelica, kreštalica, maruša«. Uzimlje se da je ptica dobila ime po boji perja i korijen **soj-* uzimlje se kao prijevoj od korijena **si-* »siv, sinji«.

To mišljenje komparatista ne treba da bude točno. Hrv.-srp. varijante i činjenica da se nalazi u tur. kao *soyga,* u madž. kao *szajko* = *zajgó,* u rum. kao *zaică, zaiță* upućuje na mogućnost izvođenja od onomatopeje kojom se oponaša glas ove ptice.

Lit.: ARj 15, 881-82. 932-934. 17, 710. *Elezović 2,* 251. Hirtz, *Aves* 449. *Tiktin* 660. *Miklósié* 313. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 506.

sök[1] m (Vuk, Crna Gora) = *zog* (Vuk, Dalmacija; nejasna izmjena suglasnika, upor. prezime *Zogović),* sveslav. i praslav., »prokazivač, onaj koji pronađe lopova«. Radna imenica tipa *coquus* od *coquere.* U stcslav. *sokb* »AnKläger«. Denominal (faktitiv) *sočiti, -lm* (Vuk, Crna Gora) *(na-, -o, pro-')* »1° pronalaziti lupeža, 2° pronalaziti kome ženu, 3° kazati (Marulić, *Judita 4,* 243)«, u stcslav. »4° indicare«, »5° (Belostenec) *po morju zver sočiti* »in mari venari« (upor. rusko *sočitb* »tjerati zvijeri«)«. Ovamo *nasočiti klin u rupu* (Šaptinovac) »udesiti kako treba«. Apstraktum na *-ъБа* + *-ina sodžbina* f (Vuk, Crna Gora) = *sožbina* (Zakon lige ninske) »nagrada soku«. Složenica od sintagme na *-äc, -ica sokodržac* = *sokòdrzica* m (Crna Gora) »posrednik koji u dogovoru sa sokom okrivi krivca (jer sok neće javno nastupiti)«. U baltičkoj grupi postoji s prijevojem *e:* lit. *sekti* »reći«, *sekme í* »priča«, u prijevoju *o* > *a* lit. *sakyti,* lot. *saat* »reći«. Ie. je korijen **sedų-* »reći, pokazati«, gr. ἐνέπω »pripovijedam«, odatle ξπος (odatle internacionalne riječi *ep, epos, epopeja),* stkimr. *hepp* »inquit«. Prema tome predstavlja *sokī* prijevoj perfektuma ie. **sodų-,* Upor. göt. *sakan* »gerichtlich streiten«. Prema Hirtu i Uhlenbecku *sokz* bi bila posuđenica odatle. To je nepotrebna supozicija. U bug. i mak. u prijevoju duljenja *ō* > *a šakam* »hoću, zahtijevam«. Homonīmija sa *sok*[1] uklonjena je akcentom.

Lit.: ARj l, 638. 639. 12, 415. 15, 871. 879. 885. 892. *Miklošič* 290. 313. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 506. *Mladenov* 598. *Mažuranu* 1345. *Trautmann* 254. *WP 2,* 476. 479. Osten-Säcken, *IF 26,* 324. 33, 257-258. Hirt, *PBB* 23, 338. Uhlenbeck, *PBB* 29, 337. Šufflay, *DAW* 63 (cf. *IJb* 11, 193). Brugmann, *IF* 12, 28. 32. Scheftelowitz, *KZ 56,* 173. Boisacq[3] 63. 89. 255-256. Vasmer, *ZSPh* 3, 189.

sôk[2], gen. *soka* m (Vuk; homonīmija sa *sok* »indicateur« uklonjena akcentom), baltoslav., sveslav. i praslav., »smok, sucus (s kojom je riječi po jednom mišljenju u prasrodstvu)« = *sok,* gen. *soka* (Kosmet) »presolac u kome se čuva sir«. Pridjev na *-ьn* > *-an sočan.* Na *-ivo* (upor. *jedivo) sSčivo* n »leća, leće, varivo (Dubrovnik: bob, grahorica, grašak, lećak, itd.)«, dalje rašireno na *-ica sočlvica,* biljka. Denominali: *nascati, -im* pf. (Belostenec) »napuniti sokom«. Od nepotvrđenog **osočiti, -im* postverbal je *Ssoka* f (Vuk, Kosmet, također rus.) »sok, žičina, sok iz đubreta (Kosmet)«, upor. *osaka f* (M. Držić) »neko piće«. Miklošič stavlja ovamo kao izvedenicu na *-äc* (upor. *kuhač): sokai* (Hrvatsko zagorje) »1° kuhar, 2° prezime«. Tu kulturnu riječ posudiše Madžari *szakács,* koja je opet došla u govor Bačke *sakai,* Rumunja *socaciu* (Erdelj) prema *socacifă* »kuharica«, *a socaci* »visiti kuharski zanat«. Prema odnosu **smend-: *svend-* stavlja se ovamo i *smok* (v.). Upor. stsrp. *sokahnik* »podložnik kuhar ili pekar, nešto više od meropha«, *sokalnica* »kuhinja« u stsrp. prijevodu iz sintagme Matije Vlastara (ako je prema Novakovićevu tumačenju u vezi sa *sokač,* nejasna je tvorba). U baltičkoj grupi odgovara lit. *sakat* »Harz«, stprus. *sakis* »smola«, lot. *stveki* pored *smakas.* Bruckner i Osthoff (protivno Waldeu) uzimlju kao srodnu riječ lat. *sucus,* gr. οπός, njem. *saugen,* arb. *gjak* »krv«. Ie korijen je **suek-,* u prijevoju perfektuma **suok-,* prema Waldeu **sųaauos.* Uporeduje se i gal. *sappinus* »jela«, kimr. *sybwudd* »Föhre«.

Lit.: ARj 7, 638. 14, 513. 9, 184. 243-44. 15, 870-73. 883-87. *Mažuranić* 1345. 1346. Novaković, *GĞ* 26, 118-128. (cf. *RSI* 1, 297). *ASPh* 27, 175-181. *Elezović 2,* 39. 251. *Miklošič* 313. *Holub-Kopečný* 375. *Bruckner* 506. *Mladenov* 598. *Tiktin* 1450. *WP 2,* 515. Foy, *IF 1,* 314. Osthoff, *IF* 4, 284. Charpentier. *IF* 28, 180. bilj. 2. Mikkola, *IF* 23, 126. *GM* 136. *Boisacq*[3] 708. 1096. Račkus, *Lietuvių tauta* 4, 27. sl. Pedersen, *KZ* 36, 285.

sokak, gen. *-âka* m (Vuk, Bosna) = *sokak* (Kosmet) »ulica, šor«. Deminutivi na *-ić sokačić* (Vuk), na *-e sokače* (Kosmet), pl. *sokačići.* Pridjevi na *-ski sokački* (~e *lakrdije),* na *-nji sokāknji* (~<z *vrata,* Kosmet). Na *-jara sokačara* f (Kosmet) »besposličarka«. Složenice: *ćor-sokak* (v. *ćorav), mermer-sokak* (narodna pjesma), *divor-sokak.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zekak* > tur. *sokak)* iz terminologije orijentalnog urbanizma: bug. *sokak,* arb. *sokak,* čine. *sucache,* ngr. σοκάκι.

Lit.: ARj 15, 886-87. *Elezović 2,* 251. *Mladenov* 598. *GM* 377. Korsch, *ASPh 9, 666. Pascu 2,* 164., br. 972. *Škaljié** 569".

šoko, gen. *-ola* m (Vuk) = *soka,* gen. *-ola* (Kosmet, samo u uporeduenju) m prema f na *-ica sokolića,* sveslav. i praslav., »1° falco (gen. *-onis),* atmadža, sahin > šajin, 2° (metafora) junak, 3° (19. v.) društvo za tjelovježbu (preuzeto iz češkog), 4° toponim (u maskulinumu i femininumu, 1420. tvrđava *Sokol,* upor. *Monfalcone-* kao feudalno ime za utvrđenje)«. Pridjevi: stari na *-ji sokolji,* na *-ov sokolov,* poimeničen na *-ьc* > *-ac sokòlovac,* gen. *-ōvca,* na *-ić sokolović* (staro prezime), proširen na *-ski sokolovskí.* Deminutivi: na *-ьc sokolac,* gen. *-oca,* na *-bk* > *-ák sokòlak,* gen. *-lka* (Vuk), na *-ić sokolić* (također prezime), na *-če sokolče* (Jablanac). Augmentativ na *-ina sokolina,* pl. t. *Sokoline* (toponim, Bosna). Na *-ar sokòlãr,* gen. *-ara* (Stulić) »1° Sperber, 2° starohrv. i starosrp. dvorska čast prema franačkom uzoru ili prema biz. ἱερακάριος > stsrp. *derakar* (v.)«. Zvanje u latinski pisanoj ispravi *socolaristich* (konac 11. st.: *Aprico SocolaristicK)* = (<) *sokalarski.* Na *-as sokòШ,* gen. *-áša* »pristaša ili član udruženja (Sokol) za tjelovježbu«. Denominál na *-iti sokoliti, -lm* impf, »bodriti«. Arbanasi posudiše *sokol* i glagol *sokëllas* »sokoliti«. Uzimlje se da je *-ol* sufiks kao u *topola.* Osnovu *sok*smatra Bruckner onomatopejom kojom se oponaša glas te ptice, upor. polj. *sokotati* = *strekotati* »Schrei der Elster, vom Zirpen, Schnattern«. Uporeduje se i sa ie. jezičnim leksemima, tako sa sanskr. *çakma* »velika ptica«, sa got. *saihzan,* nvnjem. *sehen* < ie. **sequ-* »reći, kazati (v. *sočiti*)«.* Pomišlja se i na tursko-tatarsfco i mongolsko podrijetlo kao i na podrijetlo iz pred-ie. supstrata. Lit. *sakalas* ruska je posuđenica, nije prasrodstvo.

Lit.: ARj 15, 888-98. *Mon. şerb.* 302. *Mažuranić* 1346. Hirtz, *Aves* 449—452. *Elezović 2, 252. Miklošič* 313. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 506. *ZSPh 2,* 309. *KZ* 48, 179. *Mladenov* 598. Šmits, *FBR* 7, 6-9. (cf. *IJb* 13, 373). Petersson, *LU A,* n. f., avd L, Bd. 18. (cf. *IJb* 10, 339). Pogodin, *AnzIF* 21, 103. *Wiedemann, IF* 1, 258. Uhlenbeck, *PBB* 21, 98. 35, 171. *Boisacq*[3] 532. *GM* 389.

sòl = iô (Kosmet), gen. *sóli* f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. sr. r. na *-ь,* »sal (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Predslav. suglasnička osnova **sol-* (upor. gr. ἅλς, gen. αλός, arm. *al)* raširena je formantom *n:* praslav. pridjev **solnz* > odatle *slan, f slana, nadan* »podosta slan«. Tu je slog *sia-* nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *słony,* rus. *sólonyj,* poimeničen već u praslav. na *-ina slanina* »Speck (odatle *špek,* posuđenica u hrvatskim gradovima)«, kulturna riječ, koju posudiše Madžari *szalonna,* Rumunji *slă(n)ină.* Od *slan* još su hrv.-srp. poimeničenja na *-ik slanih,* gen. *-ika* (Vuk) = *slanih* (Kosmet), na *-ica slanica* »Salzfass« (također toponim), složenica *slanopaćka* (Kosmet) »divlja kruška«, s nejasnim drugim dijelom. Dalje je raširenje predslavenske suglasničke osnove s pomoću -í u praslav. pridjevu (?) **soltb* (upor. stsas. *salt* > njem. *Salz,* rus. *sólotb* »močvara«), odatle praslav. augmentativ na *-ina slatina* (Vukov akcenat) = *slatina* (BI, ovako stcslav., slov., češ.) »1° Salzquelle, 2° kupatilo, 3° zemljište gdje je zemlja istančana sa pomalom šumom (Drobnjaci), 4° veoma čest toponim (13. v.)«. I tu riječ posudiše Rumunji *slatina* »Salzwasser«, le. korijen ιττο je i osnovu na *-u* (upor. gr. ἁλυκός »slan«, αλυκή »saline«). U slavinama ta je osnova potvrđena u izvedenici na *-d,* praslav. **solđtkb* > *sladak* (v.). Mjesto *d* nalazi se u lit. *saldus* »sladak«, ali *saldinãt* »zašećeren«. Pored ovih predslav. izvedenica postoje još ove izvedenice od *soh:* pridjev na *-ьn solní,* poimeničen na *-ica sunica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »posuda u kojoj se drži so« < *solnica* »soljenka«, češ., slov. i polj., i odati.: madž. *szelence* (16. v.), rum. *solniță,* unakrštenjem sa rum. *sáre* »so« *sarniță.* Denominal na *-iti sòliti, -гт* impf. (Vuk) *(o-, na-, po-, pre-, ras-, za-),,* iterativ na *-va- nasoljivati, -Ijujem,* sa prijevpjem duljenja *ō* > *a nasaljati* (Belostenec). Praslav. postverbal *ráső(l),* gen. *-a* = *rasol,* gen. *rasola* (Vodice) »salamura«, koji posudiše Rumunji *rasol* sa semantičkom varijantom »im Wasser gekochtes«, *rasol de carne* »meso kuhano u juhi«, *rasol de pește* »kuhana riba«, *a rasoli* »u vodi kuhati«, odatle na *-eh* > *-eală răsoleală,* Arbanasi *rasoj* »Kraut, Kohl«. Odatle *rãsônica* (Kosmet). Na *-ilo solilo* n »gdje se pravi so«. Odatle pridjev *Sòlioskõ polje.* Na *-ina soline î* pl. »Salzlake (za ovce)«. Razlikovati treba *Soline* »mjesto gdje se pravi so«. To je posuđenica iz lat. *salina* (v.). Na *-ьc* > *-ac presolac,* gen. *-olca* (Kosmet) »salamura«. Pl. t. poimeničen part. perf. pas. *sòljenka.* Sa turskim sufiksom *-ana* < perz. *hane* (v.) *solana. Soli* je toponim u srednjem vijeku kod Porfirogeneta u vlat. lokatīvu pl. *Salenes* = kllat. *Salinis,* danas tur. *Tuzla* (od tur. *tuz* i sufiksa *-la,* koji znači mjesto). Staro Porfirogenetovo ime još se održalo u imenu potoka *Solina,* koji izvire kod sela *Dôknja* (nom. *Dòkanj)* ispod Majevice, a utječe u *Jalu* u Tuzli. I samo ime rijeke *Jala* moglo bi biti od ie.

suglasničke osnove saí-, ako se pretpostavi i ovdje kao u armenskom (frigijskom) *al*, ista glasovna promjena i gr. αλς (s > *h* > *0)*. Upor. još njemačke toponime *Hall, Halle, Saale, Reichenhall*, koji je na rijeci *Salzach*. Ovamo još kao metafora *solja* (Vojvodina) = *selika* (Hrvatska) = *šačica* »cigáni (prema vjerovanju kod Bugara da pokojni Cigani iz snijega čine grad), sugradica, krupa«. Praslav. suglasnička osnova nalazi paralelu u stprus. *šal*, a praslav. sr. rod na *-i* u lot. *sals*, u lat. *sal*, gen. *salis, salina*, stir, *sailchùhen* »salinariim«. Ostaci suglasničke osnove kao u gr. ἅλς, gen. ἁλός i arm. *al* vide se i u praslav. izvedenicama *soinъ* > *slan* i u *slatina*, rus. *salatina*. Ie. **sal-* ne nalazi se u arijskim jezicima. Jedini izuzetak čini toharsko B gdje postoji *sãlyi*. Uzimlje se da je *šal-* prvobitno označivalo blatnu boju. To značenje očuvalo se u rus. *solovoj* »blatno-žuti«, stcslav. *slavoočije* »modre oči«, stvnjem. *salo* »kalan«. Upor. *slavuj*. Upor. i posuđenice iz rom. *salata* > *solata, solata, sos* < fr. *sauce*.

Lit.: ARj 7, 604. 622. 639. 9, 214. 11, 6. 714. 12, 140. 13, 157-160. 15, 423-29. 866-67. 899-901. 905-10. 912. *Elezović 2*, 168. Ribarić, *SDZb 9*, 192. Maretić, *NVj* 1, 83. Jagić, *ASPh* 31, 532-533. *Miklošič* 314. *Holub-Kopečný* 360. *Bruckner* 506. *Mladenov* 598. *Trautmann* 248. *WP 2*, 242. *Boisacq** 47. Meillet, *Prace Baud*. 1921. 1-3. (cf. *IJb* 9, 198. Bělic, *JF 2*, 336). *GM* 361. Miller, *IF* 21, 324. *Tiktin* 1303. 1438.

soląc m (Komulović), denominal *solàcati se* (Perast) = *sulac* m (I486) = *sulâc* (Rab, Božava, Istra) »šala«, denominal na *-are* — *-ati sulacati* (Transit) = *sulacât* (ibidem) »šaliti se«, *saloc*, gen. *-aca* m (Dubrovnik) »slast, naslada«, *salacati se* (1520), pridjev na *-iv sulacljiv* — *salačiv* (Marin Držić) = na *-ljiv salailjiv*. Od tal. *solazzo, solazzare* < lat. *solatium*.

Lit.: ARj 14, 528. 15, 528. 16, 927. Cronia, *ID 6*, 120. *REW** 8060. Štrekelj, *ASPh* 13, 477. 478.

gen. *solda* m, pl. *soldi* (Dubrovnik, Cavtat, Ston, Rab) »novac« = *sálat*, gen. *solta*, gen. pi. *solata* pored *solada* (Crmnica) »isto«, slov. *sold* m »Goldmünze«. Deminutiv na tal. *-ino soldin* m (Zakon vinodolski). Na *-üla* tal. *saldala* > *sadula* (Dubrovnik) »ljekovita trava consolida«. Od tal. *soldo* < vlat. *sõidus* < kllat. *solidus*, mlet. *soldin*. Odatle na *-atus* (nastavak part. perf. pas.) *soldato* m »vojnik«, upravo part. perf. od tal. *saldare*, internacionalni vojnički talijanizam: *sódat*, gen. *-ata* m (stari dubrovački spomenici) = *soldat* (Rab) = *saldai* (Istra, Cres) = *soldat* (ŽK), odatle *soldačija* (ŽK, slov.) »vojna služba«, *č* iz pridjeva), *soldački* (na *-bsk*, od *soldak)*, kol. *solđatlja* »soldati«, slov. *soldak* m (promjena sufiksa prema *vojak)* prema f *soldača* »Soldatenweib«, arb. *soldat*. Od *saldare* > *nasadali, nosodām* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »nekoga, npr. da ide prosit divojku«. Isti tal. glagol unakršten sa *validas saldare* (postverbal *saldo)* > *saldati, -am* (1488, Senj) »1° platiti«, *saldávati, saldavam* (Lika) »2° pričvršćivati«, *saldati* (Mljet, objekt *mriješe)*, »3° krpati i omastiti«, *rasaldati, -am* pf. prema impf, *rasaldavati, -am* »4° potrošiti, izdati novac«, *šaldavai* (Potomje) »5° lijepiti cinčano posude«, prilog *saldo* »čvrsto«, komparativ *saldije* (— *stoji*, Vrbnik). Na *-amen* > tal. *-ame*, mlet. *-am saldarne* »saldatura«, furl, *saldam* > *saldam* (istročakavski) »arena«, slov. *(a > o) soldan* »lapor«, upór. tal. *terra saldona*. Na *-atarem* > *-otur: saldàtur* m (Potomje) »željezo za kalajisavanje posuđa« bilo bi iz dalmato--romanskog, sudeći prema sufiksu. Ovamo ide još kao dalmato-romanski leksički ostatak *saldım* m (Zore) »1° konop na koji je nanizano olovo na mreži«, deminutiv na *-ič saldunić* = (sa / > *r* kao u *skaram* < *scalmus) sardun* (Račišće) »2° deblji forcin«, *sardun ili podmet* (dolazi na migavici iza murêla, Bijela) »3° gornji dio mreže ispod pluta gdje su velika oka (Vrbnik), 4° konopčić na -kojem su nanizana pluta (Zore)«, *sardunić*. Ovamo još *saldo, saldirati, saldiram* kao internacionalni trgovački talijanizam i *konsolidirati, konsolidiram* kao internacionalni latinizam ili francuzizam (kod nas preko njemačkog jezika).

Lit.: ARj 7, 639. 9, 701. 13, 69. 70. 14, 534. 647. 15, 534. 647. 874. 899-904. *Pleteršnik* 2, 532. 533. *Rad* 190, 102. *JF* 11, 85. Budmani, *Rad 65*, 163. Zore, *Tuđ*. 20. Kušar, *Rad 22*, 24. Miletić, *SDZb 10*, 230. 263. *REW** 2168. 8069. Štrekelj, *DAW* 50, 162. *ASPh* 12, 468. *GM* 389. *Prati* 858. 918.

Solin, gen. *-ina* m, toponim, naseljeno mjesto kod Splita, pi. t., u rimsko doba *Salonae*, gen. *-arum* = *Salona f.* Predrimsko naselje ilirsko karakterizirano sufiksom *-ona* > *-in* preko lokatīva *-onoe* > vlat. *-uni* > **-yn* > *-in* kao u *Gumin, Plomin, Labin, Skradin* i *Stupin*. Ktetik na gr.-lat. *-itanus salonitanus* »solinski«. Prema Alessiju od mediteranskog korijena **sala* »cours d'eau, marais«. U južnoj Francuskoj *Salon* (Bouches-du-Rhone), *villa*

Salone (9. v.), deminutiv na *-ittus* > *-et Salonet*. Rostaing zaključuje da je od oronimičkog korijena **sal-* i da je *Salon* bio naziv za *oppidum*. Ali *Salon* može biti i od langob. *sal*, upór. *Upsala* (Švedska):

Lit.: Rostaing 250. Alessio, *RIO* l, 243.

soline f pl. (Dalmacija, Parcie) = slov. *solina* »1° saline, 2° toponim (u pl. *Soline* čest u Dalmaciji)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *salina* > cine, *sirina, sarine*. Porfirogenet potvrđuje toponim Σαλέ-νες > lat. lokativ pl. *Salīnīs* za *Soli* = *Tuzla*.

Lit.: ARj 15, 908. *Pleteršnik 2*, 533. Skok, *Slav*. 65. 71. 117. 118. 121. 189. *REW*[3] 7535.

solito, prilog (Dubrovnik, Cavtat) »obično«. Učeni talijanizam *(al* = *di) sòlito*.

Lit.: DEI 3537.

solo (Božava), prilog »solo, solamente«. Od tal. priloga *solo* < lat. *solus*.

Lit.: Cronia, *ID 6*, 120. *REW*[3] 8080.

sòlufe, gen. *solūfā f* pl. t. (Vuk, Varoš, Slavonija) »kovrčice, vitice, uvojci, zülovi« = *sohifi* m pl. t. = *salufe* f pl. t. (uz *uho*, Varoš, Slavonija) = *şalupe* f pl. t. (ŽK) »Kaiserbart« = *zelju}* m (Kosmet) = *zuluf*, gen. *-ufa* »pramenovi kose, koje ženskinje spuštaju s obje strane lica« = *zül* m, pl. *zülovi* (Vuk) »vitice, boucle de cheveux« = *zulufi*. Pl. tantum kao *brci* (v.), *mustăci* (v.), *obrve* itd. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zulf* > tur. *zülf*, s pomoćnim samoglasom *zülüf* »kovrčica kose koja ostaje na glavi, nakon što se obrije«) iz terminologije nošnje: rum. *zulúf*, s rum. deminutivnim sufiksom *zulufel* »kovrčica kose«, búg. *zulúf*, arb. *cullúfe, dzulufe*, ngr. τσουλοῦφι. Turski pl. dočetak *-/, -uf* bio je u našoj lingvističkoj svijesti identificiran s pluralnim nastavkom *-ovi zulovi*. Odatle načinjen novi singular *zül*. [Usp. i *skuluf].*

Lit.: ARj 14, 545. 15, 366. 911. *Elezović l*, 208. 213. *Tiktin* 1831. *Mladenov* 195. 587. *GM* 442. *Lokotsch* 2230. Vaillant, *RES* 22, 32. Korsch, *ASPh* 9, 679. Skok, *ASPh* 33, 369. *Školjić** 569.

soluk m (Kosmet, objekt uz *űzné)* = *soluk* m (Bosna) »dah«. Balkanski turcizam (tur. *soluk)* iz terminologije običnog govora: bug. *solúk, sulúk*.

Lit.: Elezović 2, 252. *Mladenov* 599. *Školjić** 570.

Solun, gen. *-una* m, predslavenski, predrimski, grčki toponim. Nalazi se u stcslav. *Solunì*, bug. *Solun*, kao i u ostalim slavinama, kamo je dopro zbog akcije Svete braće. Etnik na *-janin Solúnjanin* m prema f *Sòlunka*. Pridjev (ktetik) na *-bsk solunski* (upor. bug. *solunski trän* »akcija, salkām«). Taj je oblik nastao u prvom slogu *So-* po zakonu haplologije novogrčkog tipa τεσσαράκοντα > σαράντα i u balkanskom latinitetu odbacivanjem dočetka -ικη od Θεσσαλονίκη kao u *Tarsatica* > *Trsat* (v.). Da su se ta dva procesa dogodila u balkanskom latinitetu, dokaz je čine. oblik *Sarunā*, koji nije posuđen iz južno-slav. *Solunъ*, jer pokazuje / > *r*, kako je po zakonu u svim rumunjskim narječjima u riječima latinskog podrijetla (tip *sare* < *sale* »so«, *păr* < *pilus* »vlas«). Prema tome južno-slav. *Solum* nastalo je od balkansko-lat. **Salona* > čine. *Sarunā*, i to od lokatīva **Salonae*. Što *o* nije prešlo u r kao u *Solin*, tome je razlog što je grčko *o* u tom toponimu kratko, a to prelazi u *u* (tip *drum*, v.). U ostalim jezicima tal. *Salonichi* < ngr. Σαλονίκη > tur. *Selanik*, dativ *Selaniye* > *Seljānīk* (Kosmet) provedena je samo haplologija. Pridjev *seljanîckï* (~α *čaršija*, Kosmet). U turskom je otpalo dočetno gr. *-TI* kao u *Kirit, Midili* zbog toga što se identificirao s turskim padežnim nastavkom za akuzativ *-i*.

Lit.: ARj 15, 911-12. *Elezović* 2, 217. *Mladenov* 599. *Miklošič* 314. Vaillant, *RES* 7, 268. Skok, *ZRPh* 54, 178. 441.

som, gen. *sòma* m (Vuk) »silūrus glanis«. Deminutiv *somié* (Srijem) »Kaulquappe, Froschlarve«, *somče*. Pridjev *somov*, poimeničen *somovina*. Kol. *somiad*, gen. *-i f.* Sveslav., u stcslav., slov., bug., ukr. *(sim)* i rus. sa samoglasom *o*, u češ. (stčeš. *sum*, češ. *sumec)*, slvč. i polj. sa samoglasom *u*. Odatle rum. *somu*. Takoder u baltičkoj grupi: lit. *šamas* i lot. *sams*, gdje može biti posudenica iz slavenskoga. Prema Mladenovu praslav. u prasrodstvu sa lat. *salmo*, gen. -oras. Ali bi mogla biti posudenica iz balkanskog latiniteta sa redukcijom grupe *lm* > *m* kao *balneae* > *baneae* > *banja* (v.) i kao u *Almusa* > *Omiš, tomač* = *tumač* (v.) pored *tolmač*, i to od nominativnog oblika, jer je i u balkanskom latinitetu postojala deklinacija od dva padeža, upor. *sclavus* > arb. *shqã*, rum. *schiau* prema izvedenici *Shqinikë* < *sclavinica*. Iz dalmato-romanskog je *salàmun*, gen. *-una* m (Zore, Dubrovnik, Poljica) = *solomun* (Muo) »morska riba salmo obtusirostris, pastrva (Poljica)« iz kosog pa-

deža lat. *salmone,* s umetnutim *a* u suglasničkoj grupi (anaptiksa, v. *salamura),* kao u južnoj Italiji. Upor. tal. *salamene* (16. v.). Prema Alessiju ide kao i pritok *Moselle Salmana* > njem. *Salm* pod mediteranski korijen **sala* »cours d'eau, marais«. Nije isključen pred-ie. supstrat koji dolazi u obzir i kod drugih ihtioloških termina. Samoglasnik *o* > *u* u češ. i polj. *sumlec* nije jasan.

Lit.: ARj 14, 530. 15, 913. Zore, *Tuđ.* 19. *Pleteršnik 2,* 535. Hirtz, *Pisces* 142. *Miklošič* 315. *Holub-Kopečnji* 361. *Bruckner* 535. *Vasmer 2,* 694. *Mladenov* 593. *Tiktin* 1457. *REW** 7544. Alessio, *RIO* 1, 243. *Prati* 859. Skok, *ZRPh* 50, 526.

somiņa f (Mljet, Smokvica, Korčula) »vrst šumskog drveća, kojega pruće služi za pletenje vrše, juniperus sabina (Parcie)« = *savina* (Šulek < sttal. *savina)* = (sa zamjenom tuđeg dočetka našim sufiksom -rar) *savica. Somiņa* ima Vuk kao ime planine u Hercegovini. *Sumina* je položaj ispod brda Čoka (nom. *čok)* i više Rape kod Bara; *samina* je od lat. *sabina,* s predslav. promjenom *b* > *m,* leksički ostatak od predslav. i predrimskog supstrata.

Lit.: ARj 15, 728. 731. *Pariié* 938. *BI 2,* 444. *REW»* 7482. *DEI* 3302.

sopa f (Vuk, Kosmet) »batina, kijača, motka, ošćak (ŽK)«. Balkanski turcizam (?, tur. *šopa* »grösserer Knüppel, Prügel« od tur. gkgolr *sap-* »hauen, schlagen« ?) iz terminologije oruđa: rum. *šopa,* bug. *sopa.* Mažuranić, pozivom na *šopa* »fustis crassior« kod Du Cangea., misli ispravno da bi riječ mogla biti zapadna. Za to govori akcenat na osnovnom slogu, što se ne slaže s turskim naglaskom na zadnjem slogu.

Lit.: ARj 15, 916. *Mažuranić 599. Tiktin* 1458. *Lokotsch* 1925. *Elezović* 2, 253.

sopiti, *-im* impf. (Vuk) *(za- se), zasopïti se* (ŽK), pored *sopsti* (prema Miklošiču za srp. i hrv., po primarnoj grupi glagola), sveslav. i praslav. **sop-,* »anhelare«. Odatle s onomatopejskim sufiksom *-öt sápot* (kod Vuka samo u zagoneci bez određenog značenja; bug. *sopot* »drvena truba, koja propušta vodu« < stcslav. *sopotъ* »canalis«) = (sa *s* > *c,* upor. *cijeć* i onomatopejiziranje) *cdpot* (Dalmacija, Pavlinović) »slap«. Čest toponim za izvore i mjesta kod njih u svim slavenskim zemljama (selo u nahiji beogradskoj; mjesto gdje Kup•čina izvire, ŽU; *Sopoćani* na vrhu Raškė, *Sopoćane,* Kosmet; upor. *Zoppok* kod Gdanjska). S onomatopejiziranjem *s* > *š Šopõt* (Vuk; Benkovac u Dalmaciji, izvor u selu Malom Crnicu kod Požarevca u Srbiji; rijeka kod Križevaca u gornjoj Hrvatskoj). Na *-eh* > *-ela* (čakavsko-ekavski, upor. isti sufiks u *deželd)* = *-ila* (čakavsko-ikavski): stcslav. i rus. *sopêh : sopile* f pl. t. (Krk). Upor s istim sufiksom *svirala* < *svirêh* i češ. *popelice,* polj. *popielice.* Vuk ima zacijelo iz nekog ikavskog kraja *sòptlka,* upor. ovakvu izvedenicu u bug. *sópelka,* ukr. *sopiłka,* odatle lit. *sapelka.* Od stcslav. *sopsti, sopç* »tibia cancre« je i postverbal na -бс > *-ac зорьсь* »αυλητής« > *sòpac,* gen. *sopcă* (Krk) »gudač, svirač«. Značajna je arbanaska posudenica *sop* »Röhre, Hahn am Pass« bez sufiksa, kako nije potvrđeno u južnoslav. jezicima. Ovamo ide na *-ol, -el, -l sopolj* m (Stulić), stcslav. *sopoH* »mucus«, sveslav. i praslav. Odatle augmentativ *sopòlina* (Smokvica, Korčula) »nalik na putanju golog puža na rukavu djece, koja mjesto maramicom očiste nos rukavom«. [Ovamo iz Belle *sapolast* i imenica *sopolina* »sluz, slina«]. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k,* prema Meilletovoj pretpostavci u ie. onomatopejskom koiijenu (Schallwurzel) *kopso-* pored *kopso* > *kos* (v.), koja se nalazi još u sanskr. *çab-d-a* »glas, zvuk, riječ«, *capati* (3. l.) »kune«, *capate* (3. l.) »zaklinje se, obećava«. V. još prijevoj *sapa* i *sipnja.*

Lit.: ARj 1, 820. 15, 916-21. 17, 715. *Elezović 2,* 253. *Miklošič* 316. *Holub-Kopečný* 344. *Bruckner* 481. 507. *Mladenov* 599. *Tratamam* 299. *WP* 1, 457. *GM* 389. Karlowicz, *ASPh* 3, 663. Machek, *Slávia* 16, 189-190. *Boisacq*[3] 1116.

sõrad, gen. *sorda* m (Parčić) »martello«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac sôrdac* (Nemanić), na *-ič sordić* (Punat) = *sortie* (Molai) »čekić«.

Lit.: ARj 15, 925. *Parać* 939.

sòraja f pored *sorca* (Split, okolica) »mlat, Dreschflegel« = *sorača f* (Poljica, Dalmacija) »isto«.

Lit.: ARj 15, 924-25. Rešetar, *Štok. 292. ZbNŽ* 10, 235.

saramân m (Božava) »sorta di pialla«. Od mlet. *soramàn* »pialla lunga«.

Lit.: Cronia, *ID* 6, 120. *Rosamani* 1053.

sordav (Rab, Božava) »gluh, sordo«, pridjev na *-av,* od tal. *sordo* < lat. *surdus.* Preko arb. *(dh* > Z) *sûrla* m, f (Kosmet) »gluhać«, sa

-ân surlân, gen. *-âna* (ibidem) »isto« < arb. *shurth,* s članom *shurdhi, shurdhër* < lat. *surdus.*

Lit.: ARj 15, 925. 17, 895^-6. *Elezović* 2,289. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 120. *REW*[3] 8474. *GM* 420.

sòrta f (Dubrovnik) = *sorta* (ŽK, Vodice, Crmnica, slov.) = *sorta* (Božava) »vrsta«. Od tal. *sorte,* u hrv.-kajk. i slov. preko njem., kako pokazuje *sortirati, sortiram* (Zagreb) »razvrstavati«. Ovamo ide današnji francuzizam *asortiman* m < fr. *assortiment* (prefiks a- < lat. *ad-); sórta f* (Dubrovnik) »šupljina, rupa« je postverbal od *sortire* »herauskommen«; *šôrak,* gen. *šarka* (Vuk, Crna Gora) »ždrijeb, kocka« < tal. *sorte* sa zamjenom tal. dočetka *-te* našim sufiksom *-zk* > *-ák.*

Lit.: ARj 15, 925. 17, 716-7. *Pleteršnik 2,* 537. *REW** 8107. *Miklošič* 341. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (cf. *IJb* 13, 161). Štrekelj, *DAW* 50, 62. *DEI* 3560.

sôto (Božava), prilog, talijanizam *sotto* < lat. *suhtus,* poimeničen *šoto* (Baška Draga) »ples«. Denominal na *-ati posatoi, -ãm* (Žrnovo, objekt *krevet) »s* obje strane povući posteljinu pod stràmac«, upor. slov. *sõvtati* impf, »füttern (z. B. ein Kleid)«. Na *-anus: sàtana* f (Dubrovnik, Cavtat) »podsuknja« < tal. *sottana.* Upor. slov. *sâvt î* = *sovtâna* f »Brandsohle«. Složen pridjev *sutòpos,* f *sutòposta* (Dubrovnik, Zore) »podložan nemoći, slabosti, nesreći«, proširen na *-ьn* > *-an sutoposan* (Mljet, primjer: *a pri salpavanju sutoposnoje da špica ne izleti)* < tal. part. perf. *sottoposto,* od *sottoporre.* Na *-iliș* tal. *sottile* < lat. *subtīlis* > *šuūl* (Božava). Ovamo ide na *-arius* > *-aer* kao dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije *sotàer* m (Muo) »Taucher, ronilac«, *šototaer* m (Šibenik i okolica) »isto«.

Lit.: ARj 15, 929. 17, 80. *Pleteršnik 2,* 540. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. Cronia, *ID* 6, 120. 122. Zore, *Tuđ.* 21. Rešetar, *Štok. 292. REW* 8402. Skok, *ZRPh* 54, 184.

sSva f (Vuk), sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, »noctua«, s brojnim varijantama *saura, saurika* (Brod na Savi) = *savura* (Varoš, Slavonija) = *sovara* = *savuljaga* = *sovuljaga, savùrina* (Otok, Banovci, brodski kotar) = *sovurina, savuljka* = *sovuljka, sovrlenda,* U tim se varijantama ističu augmentativni sufiksi *-ura, -uljaga, -uljka, -enda,* kojima se ističe neugodnost te noćne ptice, i promjena *o* > *a,* kojom se oponaša glas što ga ona izvodi. Riječ je prema tome onomatopejskog postanja. Od ie. jezika paralelu pruža gal. *cavannus* > fr. *chouan* i današnja keltska narječja stbret. *couann,* kimr. (Wales) *cuen* f. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie. onomatopejskom korijenu **kau-, kāu-, *kēu-, *kŭ-,* u sanskr. *kauti* »viče«, gr. *κόκκυ,* »ku-ku«, stvnjem. *huwo* »Eule«, lit. *kaukti,* lot. *kaukt.* V. *čavka.*

Lit.: ARj 15, 931 — 35. Hirtz, *Aves* 425. 453. 454. *Miklošič* 317. *Holub-Kopečný* 346. *Bruckner* 508. *W P* 1, 332. *Trautmann* 300. Machek, *Slávia* 16, 189. *Boisaca*[3] 422. 532. Kořínek, *Studie z oblasti ónomat.* 133. sl. 137. (cf. *LP 2,* 110). Lidén, *ASPh* 28, 36-37. Charpentier, *IF* 28, 186. Petersson, *KZ 47,* 241.

sòvrnja f (Vuk, Sutomore, Dubrovnik, Sasin, Konavli, Šibenik, Račišće, objekt uz *krcati na brod,* za održanje ravnoteže) »1° balast, 2° smeće, otpaci«. Denominal *sovrnjati* (Zuzeri: *đrijevo sovrnjano).* Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **saburna* (etruščanski sufiks) < kllat. (dijalekatskog) *saburra (rn* > *rr)* iz brodske terminologije. Oblik sa *rn* nalazi-se i u mlet. *saorna,* te u istro-rom. *savurna* (Rovinj, Vodnjan), sttal. *savorna,* ali dalmatski oblik ne može potjecali odatle zbog *a* > *o,* koje se ne nalazi u mlađim posuđenicama iz mletačkoga. Od mlet. je *sagûrna* (Cres), *sàvornja* (Miklošič, hrv.), odatle na *-jak savornjak* »brod sa savornjom«, denominal na *-ati savornjati se* »uzimati sovrnju na dno broda« = *saurna* (Vrgada). Na lat. *-artum* > *-ar, -or* (Hvar) *Sovurnõr* pored *Savurnõr,* gen. *-oră* (Brusje), toponim, naziv čestice, na kojoj se nalazi sitno kamenje, tj. »sovrnja«, također je dalmato-romanski toponomastički ostatak. Talijanizam ili latinizam je *savura* (Korčula, Rab, Šibenik, Mikalja) = (rr > *rd) savūrda* »isto« < tal. *zavorra.* Unakrštenjem od *sabulum* i *saburra* nastao je slov. oblik *solobòr,* gen. *-orja* »grober mit Steinen Untermieter Sand« < furl, *savalón.* Glede furl, *v* > *b* upor. *rabida, konoba.* Možda ide ovamo Stulićev pridjev *cabrn* »insipidus«.

Lit.: ARj \, 752. 14, 489. 746. 750. 15, 935. Jurišić, *NVj* 45, 181. *REW** 7487. Rešetar, *JF* 12, 287. *Ive* 114. Štrekelj, *DAW* 50, 59. 82.

spacëta f (Malínská) »sprava za čišćenje«, mlet. *spazeta* »četka«, od *spazàr* »čistiti«, denominal od *spazzo* < lat. *spatium,* s deminutivnim sufiksom *-etta* < vlat. *-itta.*

Lit.: DEI 3582. *REW* 8129. *Pirana"* 986. 1085. *Rosamani 1066.*

spačati, *-am* pf. (Perast), s prefiksom *raz-raspačati* »rasprodati« (Perast). Od tal. *spacciare* < vlat. *ex-pactiare,* od *pungere.*

Lit.: AR) 13, 162. Ï5, 936. *REW** 3048.

spàhija m (Vuk) = *spaïja* (Kosmet) »1° gospodar zemlje darovane od sultana > 2° bogat, imućan posjednik,· 3° zakupnik državne desetine, 4° (kao *beg* preneseno na srodstvo, *spahija,* Vuk, Boka) muževlji stric, 5° apozitivni naziv uz muslimansko ime: *Aďži Asan spaïja* (Kosmet)«, *spàija* (Piva--Drobnjak) »muževljeva rodbina (uz lično ime *spàija Mášo, Šćepari)«;* hipokoristik *spaho* (Vuk) »1° djever, 2° muslimansko prezime«. Pridjevi na *-in spàhijin* = *spaìjin* (Kosmet); poimeničen na *-iça spàhijnica* »žena spahijina«, na *-ski spàhïjnski* = *spàhijsM* = *spaîski* (Kosmet), poimeničen sr. r. *spàhijsho* n »dacija koju spahija uzima od seljaka«. Na *-luk spahiluk* (Vuk) = *spalluk* (Kosmet) »spahijnska država«. Prezimena muslimanska i kršćanska *Spaii* = *Spahić.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. pridjev *sipahi* »konjanički«, avesta *aspya-,* od perz. *äsp,* avesta i stperz. *aspa-,* u prasrodstvu s lat. *equus,* sanskr. *açva* < ie. **eћụo-* »konj«) iz terminologije turskog agrarnog uređenja: rum. *spahiu* »turski konjički vojnik«, bug. *spahija,* ngr. σπαχής. Naziv odgovara feudalnom viteštvu (fr. *chevalerie}.* Konjički vojnici u staro--turskom vojnom uređenju dobivali su kao *timar* (v.) desetinu od izvjesne zemlje kao naknadu za vojnu službu.

Lit.: ARj 15, 939-41. *Elezović 2,* 255. Vuković, *SDZb* 10, 403. *Mladenov* 400. *Tiktin* 1463. *Lokotsch* 1914. *WP* 1, 113.

spanać, gen. *-òca* m (Vuk) »spinacea oleracea« = *spanai* = *spanak* = *spanjak* — *sponjak,* balkanska je riječ grčkoga (a ova perzijskog) podrijetla: ngr. σπανάκι > rum. *spanac,* bug., arb. *spanak,* tur. *İspanak* < perz. *äspänah.* U hrv. gradovima *špinat* m < njem. *Špinat* ili *spínača* f (slov. *spínača,* Notranjsko) < tal. *spinace* > furl, *spinaze* > slov. *španaža.* Ostali su oblici : *spinać* (Habdelić, Belostenc), *špinjak* (Duvno u Bosni) = *spanjak* (ibidem) = *spanjak* (domaćice u Zagrebu). Orijentalna je riječ ušla u sve evropske jezike.

Lit.: ARj 15, 944-45. 17, 733-34. *Pleteršnik 2,* 642. Šturm, *ČSJK 6, 52.* Rešetar, *ASPh* 34, 539. *Miklo'sič* 317. *Bruckner* 554. *GM* 390. *Lokotsch* 126.

spanb, stcslav. pridjev, »barbam raram habens«, stari balkanski grecizam (gr. σπάνιος »rare«, ngr. σπανός »unbärtig«), očuvan u nas samo u prezimenima *Spanović, Spanačević* (Trebinje, s grčkim deminutivnim sufiksom -αχης, v. *-äc):* rum. *špín,* arb. *sperk* »barblos«.

Lit.: ARj 15, 944-45. Miklošič, *Lex.* 871. *REW** 8118 c. *GM* 391. Jokl, *IF* 44, 60.

spanžati, *-am* pf. »potrošiti« *(rukama spanžati skarsiju,* Strohal, *Cvêt,* s prilogom *prostrano").* Od vlat. *ex-pandere* > tal. *espàndere* (14. v.) > *spandere; ž < d}* mjesto d objašnjava se 1. 1. prezenta na *-to* (tip *video.> veggio)* kao ostatak dalmato-romanske konjugacije.

Lit.: ARj 15, 946. *DEI* 1541.

spar m (Budva, Perast, Dobrota, Prčanj, Krtole, Muo) = *spar* (Molat) = *(sp > šp) spari* m pl. (Kostanjica, Boka) = *špar* (Budva, Dobrota) = *špar,* gen. *-ară* (Rab, Malínská, Račišće) »morska riba koja živi na braku i u blatu«, *spar-kamenjak* »ima oko glave i na repu crnu štriku (Muo)«. Na tal. augmentativni sufiks *-one: šparun* (Dobrota) »oveći špar«. Ovamo još *špáram,* gen. *šparma* (Dubrovnik, Zore) »vrsta ribe«. Ako je u vezi s tal. *sparlo,* koje sadrži deminutivni sufiks *-ulus,* nejasna je promjena *l > m.* Dalmato-rom. leksički ostatak ili talijanizam od lat. *sparus* > tal. *sparo.*

Lit.: ARj 15, 947. 17, 725-26. *REW[3]* 8124. *DEI* 3578.

spara f (Božava, Parčić, Dalmacija, Srijem) »kotuljac, svitak (gen. svitka, ŽK), gužva od ki'gle što se meće na glavu kad se što nosi«. Denominal na *-iti naspořiti* pf. (Stulić) »sparu komu na glavu nataknuti« prema impf, *nasparivati, -ujem.* U istom značenju *pöspa f* (Ston). Dalmato-rom. leksički ostatak kome odgovara *spera* (Sicilija), *spare* (Abruzzi), *sparra* u južnoj Italiji, od gr. σφαίρα (Bartoli) = lat. *sphaera* (danas *sfera,* internacionalna riječ), σπείρα (Meyer-Lübke, Rohlfs). Samoglasnik *a > e* je prema gr. σπάργανον »Windel« ili od *fascia,* kako pokazuje oblik *pòspa* (Ston), koji je nastao unakrštavanjem od *fascia* + •*spera* ispuštanjem *-ra* od *-ara.* To ispuštanje nastalo je odatle što se *-ara* osjećalo kao hiV.--srp. augmentativni sufiks.

Lit.: ARj l, 639. 10, 7. 15, 947. **Cro**nia, *ID* 6, 120. *REW** 8138 a. *Rohlfs* 2017. *Bartoli* 1, 294., § 157. Skok, *ZRPh* 54, 490.

sparènjat, *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) = *šparanjät, -am* (Rab, Božava, Šibenik) *(za-)* »štedjeti«. Od tal. *sparagnare* »isto«, od germ, *sparan,* nvnjem. *sparen* >

sparati, sparam (ŽK), na *-avac šparavac,* gen. *-avca* m (ibidem) »kesa za kupljenje milostinje u crkvi«. Tal. glagol nastao je unakrštenjem dviju germanskih riječi *guadanjan* < *zvaidanjan* + *sparan.* Pridjevi na tal. *-ino šparanjín* (Božava) < mlet. *sparagnin* = na tal. *-evale* < lat. *-ibilis sparanjîvul* (Rab) < tal. *sparagnevole* »economo, štedljiv«.

Lit.: ARj 15, 947. 17, 725-26. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 121. *REW[3]* 8119.

spàrog m (Stulić, Dubrovnik), odatle prezime *Sparožić* (Vrbnik) = *šparog* (Perast, Sutomore, Rab, Božava) = *čparog* m (14. i 15. v.) = *šparoga f.* Augmentativ na *-ina sparožina f* »spingtum«. Na *-ište sparožište* (Stulić). Od tal. *aspàrago* m, s aferezom *a-,* koje je već u kslat. *sparagus.* Od njem. je deminutiva *Spargel* > slov. *špargelj,* gen. *-gija* pored *šparglin* (Miklošič). Oblik *sparga* f (hrvatski gradovi, slov.) = madž. *sparga* > rum. *sparga* (Erdelj) pored *spargă* i *sperghe* i neobičnih oblika *sparanghel* (Muntenija i Erdelj)" = *sparanga* (Moldavija), s umetnutim *n* pred *g,* koji su od gr. ἀσπάραγος.

Lit.: ARj 2, 11. 15, 947. 949. 17, 726. *Miklošič* 341. *Pleteršnik 2,* 542. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW** 707. *DEI* 323. *Tiktin* 1465.

spasti, *špásem* pf. (Vuk) = *spas, spasem* (Kosmet), *spasiti, spasim* prema impf, na *-vaspasavati, spašavam* (također sa *š* mjesto s), na *-ovati spašavati, -ujem,* imperativ *spàsuj se,* sveslav. kršćanski termin, praslav. (?), »salvare, izbaviti, kurtalisati«. Postverbal *spas* m = *spas* (Kosmet) u istom značenju kao radna imenica na *-telj spasitelj* m, koji odgovara gr. *Satir* < Σωτήρ= lat. *Salvator.* Postverbalni apstraktum *spas,i/K>ịi* se još upotrebljava u tom značenju *(nema mu spasa),* postao je radna imenica kao tal. *podestà* »načelnik« < lat. *patęstas.* Pridjev od značenja *Sotir* na *-ov Špásov dan* = *Špásov dan* (Kosmet) = poimenîen sr. rod kod katolika *Sposavo* »ascensio Christi«, rum. *Ispas* za današnje *înălțarea Domnului, Ispașenie* f, iz crkvenog jezika; *į* mjesto í nejasno možda prema *pasti* »Uskrs«, tako i u glagola *a ispăși* »1° von den Sünden erlösen, 2° sahnen, büssen«; rum. postverbal *ispașă* f »spasenje«. Na *-ište spasovīšte* »mjesto gdje kršćani spasuju, svetkuju Špásov dan«. Složen pridjev *spasonosan* (potvrđeno od 16. st. kod hrvatskih pisaca, Stulić) ušao je u književni jezik, kalk prema lat. *salutifer* > tal. *salutifero.* Iz crkvenog je jezika *spāsenije* n, kod pravoslavaca. Prema tipu ličnih imena lat. i grčkim *Pascalis, Anastasius* stvorena su lična imena *Spásaje* m prema f *Spasènija,* hipokoristik *Spáso* m prema f *Spasa, Spasija,* odatle prezime na *-ič Spasič.* Glede etimologije v. *pasti, pasem* »čuvati«, *pastir.* Prefiks *Sъ-* služi za perfektiviranje kao u *smotriti, smatrati* (v.). Termin je stvorilo kršćanstvo.

Lit.: ARj 15, 950-60. 16, 1-2. *NJ* 1, 62. *Elezović 2,* 255. *Miklošič* 232-33. *Holub--Kopečný* 346. *Mladenov* 400. Grivec, *AAV* 18, 81. *SIRev 2,* 130. *Tiktin* 856. Putanec, *Slovo* 13, 164.

spati, *spím* impf. (Vuk) *(na- se, pre-, pro-, ras-, za-}* = *spati* (ŽK) impf., na *-va- spavati, spavam* (Vuk) *(is-* i ostali prefiksi), na *-ivati uspavljivati, uspavljujem* (Vuk), *uspavljôvat* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. **stp-ati,* »dormire«. Postverbal *nêspãv* f, *nespává* (Lika); *nestašica* f (Ljubiša) »nesan« stvoreno je prema *nestašica.* Na *-lo nespávalo* n »nespavanje«. Particip perf. pas. kao pridjev *pospan,* poimeničen na *-ьc > -äc pospanac,* gen. *-nca, zaspanac,* gen. *-nca.* Prilog *na speć.* Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica na *-n: san,* gen. *snă* m (Vuk, 13. v.), gen. *sana* (Vuk, narodna pjesma, Bunić, Hektorović, Krmpotić, Došen, Martié), pl. po deklinaciji *u sańové* (Kosmet, Bukovica), *sní* pored *snovi,* gen. *sána* (protivno *jav / aj)* = *san* (Kosmet) »somnus (odatle internacionalno *somnambul, somnambulizam),* ύπνος (odatle internacionalno *hipnoza, hipnotizam, hipnotizirati)* (sa *somnus* i ΰπνος je *san* u prasrodstvu)«; *nesan,* gen. *nèsna* (Vuk). Pridjevi na *-ьn > -an sanan* (13. v., Marulić, Kašić, narodna pjesma) > *san* (Vuk) < *зънънъ* (upór. *stran),* poimeničen u *nesan,* gen. *nèsna* »koji nema sna«, na *-ica nesanica* (Srbija) = *nesanica* (Kosmet); na *-en sânen* (Slavonija, Podgorje, Bosna) = *sanen* (Vodice) = *snen;* na *-iv sanjiv,* poimeničen *sanjivost;* na *-ljiv sanljiv* »dremovan«, poimeničen na *-ьc > -ac sànljivac,* gen. *-ivea* m, imenica na *-ost sanIjivost* = na *-ežljiv sanezljiv* (Stulić); na *-/ sanji* (Bandulavić). Deminutiv na *-zk > -ák sanak,* gen. *sanka* = *senka,* gen. *senka* (Vuk, narodna pjesma; *ARj* veli da je tiskarska pogreška), na *-ić sanie* (Istra). Augmentativ *sanetina.* Na *-or sanar,* gen. *-ara* m prema f *sanàrica* –– *sanar ka* »koji tumači sne«. Na *-ovnik sanōvnīk.* Denominal na *-iti saniti, -im* = *sníti, -îm (sa-, u-)* = *šnjěti, sním (sa-,* Crna Gora, Luka na Šipanu), *řasnit se* (Kosmet); pf. *usnuti, usnem* < stcslav. *ustncti.* Na -jo, *-la: sanj,* gen. *snja* pored *sanja* m (Mikalja, Habdelić, Kanižlić), *sanja* f = *senja* f (hrv.-

-kajk.). Odatle pridjev na *-en sanjen* (Istra), na *-iv sanjiv* (Kosmet). Kol. na *-je sanje* n (1452, Hrvatsko primorje). Deminutiv *sanjka* (Pleternica). Denominal na *-ati sanjati, sanjam* (Vuk), iterativ *sanjavati, -am* = *sanjati* (ŽK) = *senjati* (hrv.-kajk.). Radna imenica na *-aí sànjãc,* gen. *-óla* = na *-lac,* gen. *-oca sànjalac,* gen. *-Ica -aoca* m prema f *sànjalica* = na *-alo sanjalo* m, na *-vac sanjavac,* na *-ar sanjar,* gen. *-ára,* odatle *sanjariti, sanjarim* »fantazirati«, na *-arija sanjarija* f, *sanjárstvo* n. Samoglasnik α je nastao iz velarnog poluglasa *ъ*, stcslav. *5ъnъ,* češ., polj. *sen,* rus. *son.* Taj je nastao iz ie. *u* u prijevoju **sup-* od ie. korijena **sųep-,* sanskr. *svapiti, svapnab,* Jat. *sopor, sopire* < ie. prijevoj **sųop-,* stvnjem. *swep* »Schlaf«, arb. *g jum ë* < ** šupno — зъnъ.* Ovamo ide još *snatriti, -im* (hrvatski pisci) »fantasticare, sanjariti«, odatle *snatrilac,* gen. *-oca* »sanjar«, nastalo unakrštenjem *sniti* + *batriti* (v.). Za *spati* nema baltičke usporednice, ali ima za *san:* lit. *sapnas,* lot. *sapnis.* Odatle se vidi da je *n* u *5ъnь* nastao iz grupe *pn,* koja je i u gr. ὕπνος i u lat. *somnus* < **sopnos.* Iterativ po prijevoju duljenja postojao je u stcslav. *usypali, zasypati,* polj. *sypiać,* rus. *zasypatb* («-). U hrv.-srp. je propao zbog homonimije sa *sipati* (v.). Oblik prezenta *spim* za cslav. *síplję* nastao je analogijom prema *spisi.* Madžari posudiše ime biljke *zaszpa* »helleborus«.

Lit.: ARj 3, 918. 4, 121. 7, 639. 8, 62. 76. 11, 7-8. 14, 599-621. 622-64. 846. 16, 2-9. 12. 15, 837. 945-47. Maretić, *Savj.* 139. *Elezović 2,* 167. 200. 396. Ribarić, *SDZb 9,* 189. *Miklošič* 334. *Holub-Kopečný* 330. 346. *Bruckner* 508. *Mladenov* 604. 622. *WP 2,* 523. *Boisacf* 1004. *GM* 142. Meillet, *RSl* 6, 132. Güntert, *IF* 30, 89.

spedii, *-īm* pf. (Potomje, prema tál. infinitivu *spedire"), speđiškat, -ām* (Dubrovnik, Potomje, prema tal. 1. 1. prezenta *spedisco')* »1° o(t)premiti, požuriti«. Od tal. *espedire* > *spedire* < lat. *expedire* (prefiks *ex-* > tal. s- + denominal od *pes,* gen. *pedis* »noga«). Apstraktum na *-го* od part. perf. *expeditas: spedicija f* »otprema«, radna imenica na fr. *-eur* > *-er špediter* (Zagreb). Latinizam od srednjovjekovnog kancelarijskog *expeditorium* > *espeditorija į isp- j -pid-* (15. v., u historijskim dokumentima; *dati za ispiditoriju)* = *je(K)speditorija 1 -spid- (-um* > *-ija* kao u *gimnazija)* »1° otpravno pismo, 2° namira«. Od iste je osnove internacionalni pridjev na lat. *-ivus* proširen našim *-ьn* > *-an ekspeditivan.* Ovamo ide i *spećat, -am* (Smokvica, Korčula) »1° udariti, 2° (metafora) odbrusiti«. Od *expeditare.*

Lit.: ARj 3, 32. 919. 4, 573. 622. 16, 12. Zore, *Tuđ.* 20. *DEI* 1541. *REW*[3] 3040.

spèngati, *-ām* pf. (Dubrovnik) *(o-, po-,* Mikalja) = *spengati* (Prčanj) »otrti sunđerom, spužvom«. Dalmato-romanski leksički ostatak od *expingere* > *spìngere* (Umbrija), *espingere* (14. v.). Odatle postverbal *spenga* f (Dubrovnik, Prčanj) »spužva«. Taj postverbal istisnuo je u Dubrovniku grecizam *spužva* < *špongia* i unakrstio se s njime, davši u Dalmaciji i **sponga* > *spuga.* Kako tal. glagoli na *-ere* prelaze gotovo redovno na Jadranu u *-iti* (v. *kuriti* < *currere,* itd.), ima se uzeti da se *g* pred *-ere* izgovarao velarno i zbog toga prešao u klasu *-ati.* Usp. *spužva.*

Lit.: ARj 9, 247. 11, 8. 16, 15. 145. *REW** 3048. *DEI* 1543. 3605.

spenjgati, *-ám* (Martié: *spenjgajte mu naopako ruke}* »sputiti ruke«.

Lit.: ARj 16, 16.

špica f (Vuk, Kosmet, južna Dalmacija, Zore, slov.) = *(sp* > *šp) špica* (Vuk, Mljet, Buzet, Sovinjsko polje) = *žKca f* (Vuk, Vodice) »1° palac, zaponac (u točku, kotaču), 2° tanka paličica suhog drveta (Zore), slov. palisada, drvena šipka (Vodice), 3° *(špica")* sjemenka od bundeve, lubenice, dinje, tikve (v. *košpica),* 4° (Crna Gora) *spica mesa,* ćevap, 5° plijen od 100 goveda ili ovaca«. Odnos značenja 3° — 5°' prema značenju 1° nije jasan. Glede značenja 2° v. *pića.* Kao naziv za »radius, Speiche« riječ je praslav., jer se nalazi u slov., polj., ukr., brus. i rus. (tu u značenju »strelica«). Značenje pod 1° nalazi se i u rum. posuđenici *spiță* »1° Radspeiche« pored »2° Holzstab, 3° Verwandschaftsglied«. Denominal na *-iti spičit, -im* (Kosmet) *(na-,* objekt *kola)* »staviti špice«. Mladenov pomišlja na postanje od stcslav. deminutiva *stbpica* »tkalački čunak«, gluž.-srp. *sipica* > *stvica.* Upor. i *stīptka* »Holzpflock an der Wand«. Denominal *ispicati, -am* pf. (objekt *volove}.* Vjerojatno je u vezi s lit. *stipinas* »Radspeiche, Leitersprosse, Knüttel«, lot. *stupe, stups* »Besenstumpf, das nachgebliebene Ende von etwas gebrochenen«, *stupas* pl. »kleine Ruten«, prijevoj od ie. korijena **(š)teup-* »Stock, Stumpf«, od **steu-, *sta-* (v. *stajati)* pored ie. **stip-, *stib-* »Stange, Stecken, steif«. Sonoriziranje *sp* > *zb* može se objasniti i drugim etimonom **stbbica,* od *stablo* < *stbblo* (Štrekelj). Zabilježiti treba semantičku varijantu od *žbica* u Dalmaciji i na Kvarneru: kol. *ěbičje* n (Krk), *zbičje* n »prasce, suha grana, suho granje od praska (v.)«.

Lit.: ARj 4, 86. 16, 20. 17, 729.-31. Ribarić, *SDZb 9,* 205. Macan, *ZbNŽ 29,* 211. Zore, *Rad* 115, 163. *Pleteršnik 2,* 544. 642. *Miklošič* 317. *Holub-Kopečný* 374. *Bruckner* 553. *Mladenov* 601. Iljinski, *RFV* 65, 212. si. (cf. *RSl* 5, 255). *IzvORJAS* 24, 1, 131-140. (cf. *Slceoia* 5, 656-657.). Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8,198). *WP* 2, 619. 647. *Tiktin* 1471. Štrekelj, *DAW* 50, 14. *ASPh* 27, 61.

spicij âl, gen. *-ăla* m (Rab) = *spicjâ* (Božava) »ljekarnik, apotekar«. Od tal. *speziale* »farmacista«, poimeničen pridjev na *-alis* od *species.* S promjenom sufiksa *-arius* > *-ar, -ijar* < *-iere spičār,* gen. *-ara* (Dubrovnik, Zore) = *špicijēr* (Milna) »isto«. Odatle prezime *Spicijarić* (Malínská) = *Specijarić* (16. v., Vinodol). Na *-ila: špicarija f* (Dubrovnik) = *spicijarlja* (Rab) = *spicjarija* (Božava). Lat. *species* > *spêcija* (Sušan, Şutomore) »mirodija, začin« < tal. *spezie· f* pl., lat. > arb. *speca* (Zatrebač) »paprika«. Postoje i oblici: *špecija, spečija* (1558, Hlivno). Internacionalno na *-alis* prošireno na *-ьn* > *-an specijalan, specijalist(d), specijalizirati se, -lizīrām.* Dubrovačko *spičar* može biti i iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 16, 11-12.20. Cronia, *ID 6,* 120. Kušar, *Rad* 118, 22. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW*[3] 8131. *GM* 390. *DEI* 3582. 3588.

špijun, gen. *-una* (1760, Kačić; Dubrovnik) = (općenito *sp* > *šp) špijun* (Vuk, Perast, Crmnica, književno, narodna pjesma) = *špjun* (Božava) = *(šp* > *čp~) čpijūn* (Srbija) = *čpiūn* (Crmnica) = *špijôn* (ŽK, Kosmet) = *čpijon* (Kosmet) »1° uhoda, 2° *(špijun,* usp. *vrebača* »vipera ammodytes«, Tinj u Dalmaciji) vrsta zmije (Imotski)«. Pridjev *špijunski, špijúnov.* Denominal na *-iti špijúniti, špijūnīm* (Vuk). Od tal. *spione, spia* > *spija* m (1527, Mažuranić), od germ, *speho,* nvnjem. *Späher.* Taj talijanizam postao je internacionalna i balkanska riječ: ngr. σπιούνος, arb. *spjun,* čine. *spjunu,* bug. *špion(in).* Odatle preko njem. na *-ier en špijunirati, -ònirãm* (Zagreb) = *špijunirati, -jùniram.* Tal. *spiare* < germ. *spehōn,* nvnjem. *spähen* > *špijati* (Habdelić), odatle *špijavec,* gen. *-vca* (isti) = *špihavac* (Vitezović) = *špijalnik* (isti) = *špijat, -am* (Crmnica, Božava) = *špiat* (Rab) »uhoditi, prokazati«. Upor. slov. germanizam *špeǵati* (u-). Germ. *spehōn* je ie. riječ.

Lit.: ARj 2, 77. 16, 21. 17, 731-32. Miletic, *SDZb* 9, 261, Kušar, *Rad* 118, 25. *Elezović 2,* 455. 543. Hirtz, *Amph.* 154. Cronia, *ID 6,* 121. Budmani, *Rad* 65, 165. *Pleteršnik* 1, 868. 2, 641. *Mažuranić* 1429. *Miklošii* 317. *Bruckner* 553. *WP 2,* 660. *REW*[3] 8136. *GM* 391. *DEI* 3589.

spila f (1250 na Braču; Perast, Muo, Crmnica, Risan, Stoliv, Dubrovnik, Nalješković, Dalmacija, Katić, Kanavelić) »1° pećina, stijena, 2° čest toponim: *Po(d)spila* (ribarska pošta, Muo), *Špila* ispod ruševine *Gradine* (Risan), *Spile,* gen. *Spila* (Škaljari), *Miove Spīle* (ibidem), *Spila* (jama, Stoliv), *Spila sozinska* (Sözina) (jedna buža pod Malom Vrsutom), *Špila* (planina grahovska)«. Deminutiv *Ispo Spllica* (toponim, Budva, dio polja na putu za Kotor). S *lj: spilja* (Vuk). Običnije u književnom jeziku sa *sp* > *šp: špilja* (Tomiković). Slov. *špelja* (Kras) pored *špila, špelovje* n. Balkanski grecizam: bug. *spila* »pestera, karpa«, arb. *spilë / -le* pored *shpellë* »Höhle, Felsen«. Arb. oblik sa *e* pored *1,* koji je pravilan kao itacizam, dolazi u Ulcinju kao toponim: *Shpēlla qelpt,* lokalitet iza Suke *(qelpt* »smrdljiv«), *Shpēlla pllumave* »pećina golubova, ispod grada«, *Shpēlla pllumave ege'r iza* Suke. Od gr. σπήλαιον preko ngr. σπηλιά. Grecizam je zamijenio slav. *peć* — stcslav. *peštb,* koja se očuvala u slov. *peč* »pećina«, čest toponim. U Dalmaciji je grecizam zacijelo postojao već u dalmato-romanskom.

Lit.: ARj 16, 21-2. 17, 732-33. *Pleteršnik 2,* 642. *Mladenov* 601. *GM* 391. *Miklošič* 317.

spína f (Dubrovnik, Zore) »1° konjštak, spina ventosa (bolest)«, *špína* (Božava) »2° spilla«, *špína* (Lepetane) »3° mali čep«, odatle denominal *špinat, -am* (ibidem, primjer: *idem špinat bačvu, da kušam vino}, špína* »4° (Kućište) cijev kroz koju izlazi voda (primjer: *ajde na špínu uzest, utočiti vode, vina;* poslovica: *nekome voda teče 1,1 špinu, a nekome na klokun,* Lepetane)«. Na lat. *-alis spinal* m (Budva) »divlja riba«. Može biti dalm.-rom. leksički ostatak od lát. *spína.* Slov. *špina* f »Wurstspeiler«, denominal *Spiniti* »Wurst speilen (Dolensko)«. Na lat. *-ātus špenát m* »zarte Leinwand« < furl, *spinat* »diagonale«. Lat. deminutivna *-ula: spínala* > tal. *spilla* > slov. *špila* (Notranjsko, Savinjska dolina) »Wurstspeilen« < stvnjem. *spinala, spinila,* srvnjem. *spille* > *špilj* m (Lašče) »Felsenspitze, scharfe Kante, Stein«, upór. u ostalim slavinama (češ., polj., ukr., brus. i rus. *spilja,* rum. *spelea,* Moldavija) »Haarnadel« pored deminutiva *spelcuță; išpilja* (Vuk, Srijem, Bačka) »drveni šiljak kojim se probada dva kraja, npr. na šarpelju i u ćebetu,

kad se u njem što zavije«. Protezu í- objašnjava madž. Ovamo sa *U* > *Id* (upor. *keldar* ŽK < *Keller}* *špioda* f (Vuk, Baranja) = *špijuda* (Bukovica) = *(pš* > *pč,* upor. *pčenica* < *pšenica)* *pilada* (Banat) = *Hoda* (Vuk) »igla bez ušiju a sa glavom, batišnjica (ŽK), babljača, babuška, bočka«. Upor. arb. *shpine* »Rückgrat«, *shpina* (sa članom, Ulcinj), *shpida e kam;* (Zatrebač).

Lit.: ARj 4, 86. 9, 730. 17, 733-32. *Mažuranić* 1201. *ZbNŽ* 13, 181. *Tiktin* 1469. Zore, *Tud.* 22. *Pleteršmk 2,* 642. *Miklošič* 317. Tomanović, *JF* 17, 205. *REW*[3] 8150. 8154. *GM* 414. Skok, *ZRPh* 36, 655., br. 27.

spingarda f (Dubrovnik, spominje se od 1363) »vrsta lakšeg topa, (često sinonim) taras«. Od tal. *spingarda* (13. st.), stfr. *espringarde* »stroj za rušenje zidova«, od *spingere* < vlat. *expingere* (Prati), od franačkog *springen* (Meyer--Lübke), s germ, sufiksom *-arda.*

Lit.: Dinié, *GISAN* 161, 58. 70-71. *REW*[3] 8155. *Prati* 931. *DEI* 3593.

spìzma f (Dubrovnik) »mršavo, jadno čeljade«. Od mlet. *spisima.* Usp. furl, *spíšíme* f »persona mingherlina, stentata, ma vivace«.

Lit.: ARj 16, 26. Zore, *Tuđ.* 20. *Pirana*[3]1095. *Rosamani* 1075.

spjëgat, *-ãm* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »objasniti«. Od tal. *spiegare* < lat. *explicare* (prefiks *ex-* > tal. *í-* + *ptičare").*

Lit.: REW[3] 3052. *DEI* 3590.

splata f (Vuk) = *spíjala* (Miklošič) »1° skela, ponton, plošná ravna sprava za převoženje na vodama, 2° na Limu, kao mali splav od dasaka, na čemu se prevozi«. Od srlat. *piatta* > fr. *plate* > stvnjem. *pletia* »prora«, nvnjem. *Platte* pored *Plätte* »Wasserfahrzeug mit platten Boden«, öd srlat. *plattus* »plosan« < gr. πλατύς (v. *plat');* *s-* potječe ne, kako je Miklošič mislio, od tal. *s-* < lat. *ex-* (njegovo tal. *spiatta* nije potvrđeno), nego od našeg unakrštenja sa *splav* f. Iz hrv.-srp. je tur. *isplata* pored *ispilata.*

Lit.: ARj 16, 29-30. *REW>* 6586. *Miklošič* 432.

splendor m (Budva) »(ribarski termin, *ribanje na splendor* je najbolje) to je vrijeme kad počinje izlaziti mjesec«. Može biti latinizam ili dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *splendor, -oris,* apstraktum na *-or* od *splendere.*

Lit.: REW&165.*

Split m = *Spljêt* (Dubrovnik) = (ekavsko-čakavski) *Spięcia* (1240) = danas *Splicka* (Brač), etnik *Splićanin,* pridjev (ktetik) *splitski* = *Sápiét* (Vuk, zacijelo je zbog deseterca *U Sapletu gradu bijelome').* Svarabaktičko *a* nije nigdje potvrđeno u narodnom govoru. *Hravoje duk spalicki* (1404, *Mon. şerb.* 252) je također samo grafija koja se i inače javlja u tom tekstu. Fonetski se problem vidi kad se uporede hrv. i tal. oblik: *Split* prema *Spalato* (proparoksitona) = *Spalatro* (sa *r* poslije *t* kao u tal. *scheletro}.* U predromanskim proparoksitonama naglašeno *a* postaje *o: Massarum* > *Mosor, Catarum* > *Kotor, Apsarus* > *Osor, canapum* > *konop.* U romanskom razvitku njihovo *a* u penultimi oslabljuje se kao i u istočnoj i zapadnoj Romaniji u *e: Spaletum* (srednjovjekovni historijski dokumenti), Δεκάτερα (Porfirogenet) = *Kotor,* tal. *Ossero,* rum. *cînepă, aripă* < *alata. Split* = *Spljet* pokazuje isti fonetski razvitak kao proparoksitona *Melita* > *Mljet,* tj. pokazuje likvidnu metatezu i *e* mjesto naglašenog romanskog *a,* kakav je bio i u rimsko doba: *(A)spalatos.* Znači da je *é* nastao od *a* na jednak način kao u krčko-rom. *Campi* (pl. od *campus* »polje«) > hrv. *Kimp, Bibano* > *Bibinje* < küat. **Vibianum,* tj. prijevojem se naglašeno *a* mijenja u *e* pred dočetnim -r. Upor. slično tumačenje : õ > *u* u ilirsko-romanskom dočetku *-ona* > **-un* > **-yn* > *-in* u *Skradin, Labin, Nin, Solin* < Mlat. lokativ *Scardonae, Albonae, Nonae, Salonae* > vlat. *-e* > *-i.* Ima se dakle pretpostaviti i za romanski govor Splita u 7. vijeku, u vrijeme dolaska Hrvata **Spalatum* > *Spaletum,* lokativ *Spolēti* > **Speletī* > *Split, Spljet.* Za razliku od naziva planine *Massarum* > *Mosor,* koje je predrimski leksički relikt, *Aspalathos* je grčki naziv bil-jke, živ je još i danas u južnoj Italiji. Prvobitno je to naziv čestice, položaja (Flurname, lieu-dit), na kojem je Dioklecijan sagradio svoju palaču, a iz koje je nastao srednjovjekovni i današnji *Split.*

Lit.: Rešetar, *Program spljetske gimnazije* 1886/7. Isti, *Sloboda* 7, sv. 78. Skok, *NVj* 26, 17-29. Isti, *AHID* l, 23-25. Mayer, *NVj* 38, 33. 41, 134-40. *VAHD* 50, 104. ss. *Mayer l,* 319-20. 2, 108-09. Krähe, *GN* 4. 37. 100. 115. Lozovma,NK/18, 278.CZ) 4, 112. *ARj* 14, 630. 16, 34-36.

spòjat, *-ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »okrásti«. Dalmato-romariski leksički ostatak od lat. *spõliãre* > tal. *spogliare.*

Lit.: REW 8169. *DEI* 3518.

spôndza (Dubrovnik) »zgrada za republike gdje je bila carinarnica«, prvobitno samo *korta* u *Divom,* gdje su bili magazini i gdje se činila »stima dei prodotti industriali per commisurare le imposte e i dazi«. Na teritoriju republike bile su još 2 *spondze,* ná Krscu *(Krstac, Cresta* = *Brgat')* i ná granici hercegovačkoj kod Neretve (Gabela). U dokumentima se ta riječ piše *sponzia sive cesterna, sponca, špongia.* Odgovara sic. *spodza* < pridjev **spondea,* od *sponda,* koja kao pomorski izraz znači »mjesto za iskrcavanje«, upor. glede *dt* > *dz* u narječjima fr. *éponce* (Rhône), *spense* (lorenski), *ispunza* (Logudoro) »sponda del letto«, mlet. *sṇonzariola.* Dalmato-romanski leksički ostatak od poimeničenog pridjeva **spondea,* koji upravo znači »tezga na kojoj se istovarivala roba za ocarinjenje«.

Lit.: Zore, *Tud.* 21. Skok, *Slávia* 10, 490. Horning, *Romania* 191 — 192. *Hrv. Dubrava* 5 (1936), broj 68. 6: *Odakle potječe naziv Sponza. REW** 8170.

spȍr (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev, »trom, polagan (obratno : nagao, brz)«. Apstraktum na *-ost sporost* f. U stcslav. imao je još prvobitno značenje »uber, izdašan, obilan, berićetan«. To značenje očuvale su ostale slavine, a u nas nalazi se još u sintagmi *spor lieb* »hljeb koji je izdašan (protivno *riêspor),* u denominalu na *-iti sporiti, -im (na-)* (Vuk) »umnožiti, augeo«, odatle postverbal *naspor* m »1° napredak, sreća, berićet, 2° *(naspor,* Dubrovnik) posljednji komad u zdjeli«, na *-ъЪ nasporak,* gen. *-rka,* pridjevi na *-iv, -it naspořiv, naspořit* »berićetan, obilan«, na *-ъn* > *-an nasporan,* poimeničan *naspornik* m prema f *naspornica; nasporitelj, nasporitost,* prema impf, na prijevoj *ō* > *a nasparati,* odatle *nasparalac,* gen. *-aoca* m prema f *nasparalica.* Unakrštenjem s germanizmom *sparati* < *sparen šparavac,* gen. *-āvca* (ŽK) »kutijica za kupljenje milostinje u crkvi«. S prefiksom *usporiti* pf. »učiniti polaganim« prema impf, na *-vausporavati* (objekt *vožnju).* Miklošič ima hrv. *přispořeno* »reichlich«. Prvobitno se praslav. značenje nalazi i u imenu biljke *spôr* m »paprac« = na *-iš sporiš,* gen. *-{Sa.* Nazvana je tako jer buja. Staro se značenje očuvalo i u posuđenicama: madž. *szapora* (15. v.) pridjev »plodan«, kao imenica »Vermehrung«, kod Dakorumunja dobio je hibridan sufiks *-nic* < *-ъn* + lat. *-icus spornic* »gedeihlich, ergiebig«, *a spori* »umnožiti«, biljka *'sporiș* »verbena officinalis« = madž. *szaporafü.* To značenje opravdava i etimologija. Sveslav. i praslav. (bez paralele u baltičkoj grupi) *spor* obrazovan je s pomoću ie. sufiksa *r (dobar, mokar)* od ie. korijena **spo-,* koji je prijevoj od **spe-* (v. *dospjeti).* Upor. sanskr. *sphira-* »reichlich«, njem. *sparen* (upor. češ. *spořitelna),* i stvnjem. *spuot,* nvnjem. *sich sputen.* Hrv.-srp. značenje je sekundarno. Razvilo se po zakonu rezultata: rast, koji buja, postaje trom.

Lit.: ARj T, 641.8, 8.77.16, 71-74.6. *Miklošič* 318. *Holub-Kopečný* 347. *Bruckner* 510. *Mladenov* 602. Pedersen, *ANPh* 24, 299—303 (cf. *RSl* 2, 250-251). *KZ* 39, 411-412. *AnzIF* 21, 82. Brugmann, *IF* 16, 503. 27, 245. Hirt, *IF* 32, 285. Lewy, *IF* 32, 159. Persson, *IF* 35, 215-216., bilj. Joki, *Unt.* 127. Murzyński, *ŁudSl* l, 54. sl. (cf. *IJb* 15, 319). Mikkola, *IF* 16, 96. Uhlenbeck, *IF* 17, 94. Reichelt, *KZ* 39, 11-12. Bugge, *KZ* 32, 24. *WP 2,* 657.

spot m (Rab) »mnoštvo (primjer: *spot dice)«.*

Lit.: ARj 16, 78. Kušar, *Rad 118,* 28.

spȑciti, *-lm* pf. (Vuk, objekt *haljinu;* Kosmet) »suziti, stisnuti, smanjiti, unakaziti, smežurati«. Možda stoji u vezi sa *spručit* impf. (Brusje, Hvar) = *spručiti, spručim* (Brač) »trošiti nešto bez potrebe«, odatle *spruča* m, f (ibidem) »onaj koji bez potrebe troši novac ili drugo što«.

Lit.: ARj 16, 109. 139. Hraste, *JF 6,* 313.

spȑtva f (Vuk, Kotor) »kotanca«, *šprta (Mirakuli,* Rab, Pag, istročakavska narječja, u južnoj Italiji kod Hrvata, kamo je donesena sa sjevera Neretve) »košara« = (s čakavskim *ar* < *f) sparta* (Božava) »sporta« = (s odbacivanjem početnog *s-,* koji je bio identificiran s prijedlogom *sb) priva* (Stulić, Bella, Kačić), deminutiv *prtvica* (Ston, Bella, Stolić), augmentativ *prtvina* (Stulić) »sporta«. Dalmato--romanski leksički ostatak od lat. *sporta.* Talijanizam je *sporta* f (Malínská) »(termin u produkciji ulja) kao prazna kugla spletena od konoplje ili lana, u koju *se* meće maslina koja se ima samljeti« = *športa* (Buzet, Sovinjsko polje) »isto«. Upor. arb. *shportat* pl. (Ulcinj) *pei xhugë* »od brnistre«. Na *-enjača spurtenjača* f.

Lit.: ARj 12, 517. 16, 138-39. Kušar, *Rad* 118, 22. Rešetar, *JF 12,* 286. *Mažuranić* 1356. Ribarić, *SDZb 9,* 48. *REW*[3] 8179. *Miklošič* 317. Štrekelj, *DAW* 50, 59.

spud m (12. st., darovnica Stevana Nemanje Hilandaru; *spud soli,* 1492; 9 *spudov vina,* 1460; statuti Kastav, Trsat, Novi) »modius,

mjera za so, pšenicu, tekućine (Hrvatsko primorje, Kvarner; danas ne postoji)«, slov. *spod* »Art Eimer«, češ. *spoud,* polj. *spąd,* ie., baltoslav. i praslav. Pridjev na *-o ьn spudovni* (1445, Vinodol). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, kako se vidi i iz baltičkih usporednica, lit. *spandis* »Eimer«, lot. *spaňnis,* stšved. *spander,* lat. *pondus* (odatle naš germanizam *funt, funta* preko njemačke posuđenice); *spud* se tumačio i kao posudenica iz germ, ili lat. *pondus.* Bruckner uzimlje prasrodstvo sa gr. σπεύδω, čemu treba dodati i prasrodstvo s germanskim nazivima i sa arm. *p'und* »Gefäss, Behälter«.

Lit.: ARj 16, 144-45. *Mažuranić* 1356. *Miklošič* 318. *Bruckner* 508. *WP 2,* 662. *Kiparský* 84. Petersen, *KZ* 47, 270. *Boisacq** 888-889. 893-894.

Spuž m (Vuk), toponim, gradić u Zeti (Crna Gora), etnik na *-janin Spúžanin,* pridjev *spuškī* (~ *kapetan).* Možda je u vezi s balkanskom riječi bug. *spuza* (Górno Džumajsko) »goreći pepeo s još te svijetlim ugljenom u njemu« = (s odbačenim *s,* koji se identificirao s prijedlogom) *puža,* rum. *spuză* — (s umetnutim *r) spruză,* arb. *shpuzë* (Gege) < lat. *spodium* preko n. pl. *spõdia* = gr. σποδιά »Aschenhaufen, Asche«, od σποδός »cendre, poussière, scorie«.

Lit.: ARj 16, 151. 156-7. Capidan, *DR* 3 (cf. *IJb* 11, 200). *Romanski* 129. *Mladenov* 604. *GM* 415. Štrekelj, *DAW* 50, 59. 82. Vasmer, *ZbJ* 271-278. (cf. *RSI* 2, 257). *REW** 8166.

spužva f (Senj, Dubrovnik, *Cvêt,* Račišće, danas općenito u književnosti i u saobraćajnom govoru) = *spuža* (Cres) »sunder«. Slov. iz hrv.-srp. školskog *spužva.* Dalmato-romanski leksički ostatak od lát. *špongia* < gr. σπογγία. Od atičkog σπόγγος je mlet. *sponga* > *šponga* (istročakavski) = *špunga* (Crmnica), unakrštenjem sa starijom posudenicom *spûga* (Mikalja, Stulić), odatle pridjev na *-ast* kod Jambrešića *špugast.* Denominai *pospugati* (Bandulavić) »očistiti spugom«. Unakrštenjem mletačkog oblika sa *spengati,* glagolom dalm.-rom. podrijetla od lat. *expingere,* nastade u Prčnju i Dubrovniku *spènga* »isto«. Odatle kod Jambrešića *spenga, spenžica.* Denominal *pospengati, ospengati* (Mikalja). Latinizam je hrv.-kajk. *špongja.* Upor. *shpuzë* (Skadar), koje je zacijelo posudenica iz hrv.-srp. V. *sunder, spengati.*

Lit.: ARj 9, 247. 10, 8. 11, 13. 16, 145. 156-57. *Pleteršnik 2,* 557. Miletić, *SDZb 9,* 262. 357. Strohal, *Cvêt* 27. Rešetar, *Štok.* 292. *GM* 415. Štrekelj, *DAW* 50, 59-60. *REW>* 8173. Maver, *AttiIV* 74, 765. Sturai, *CSJK* 6, 69. *Boisacq»* 899.

Sracin (1188), upor. stcslav. *sracinint* (s individualnim sufiksom *-in* kao *Srbin), Sracinъ, sračinskij, sracinsRij* »orientalisch«. Lično ime u Dalmaciji: 1201. *Saracènus,filius Saraceni comes Nonae;* u Dubrovniku, 1278. *Saracına, ser Sarachinus* 1440. *(eh — k* kao u *kimaK)* = *Sarakîn* na Rabu (lokalitet). Prema tal. (mlet.) izgovoru *Sarazin* (15. v.) »Arapin«, *Зanac Sarazin,* sastavljač Vinodolskog zakona. Ovamo ide ime otoka *Srakane* kao dalmato-romanski toponomastički ostatak, tal. *Canidele* kod Lošinja **cannetulae* od *canna* na složeni sufiks *-ētum* + *-ula.* U Sutomoru *saracînka* f »žuta tikva od koje se čini slatko« (razlika od *bambelàìa* »bijela tikva«). Upor. istro-rom. *şerezein* (Bale) »sorgo saraceno«. Od kslat. *saracènus,* izvedenica na sufiks *-Inus* < gr. -ηνός od ar. pridjeva *šarki* »istočni«, od *šark* »Istok«.

Lit.: ARj 14, 637.645. 16, 158-59. Jireček, *Romanen 2,* 57. *Mažuranić* 1287. *REW*[3] 7595. *Ive* 91., § 21-23. Skok, *Slav.* 47. 50. 59. *Miklošič* 316. *Prati* 864.

sraga f (ŽK: *niš popil bože srage rakije;* Šulek) »1° kap, kaplja«, slov. pored 1° i »2° kâp, damla«. Miklošič uporeduje sa sanskr. *sárgák* »Strahl vom Flüssigem, Entlassen, Schiessen, Giessen«, što WP zabacuje pozivom na Schmidta, *KZ* 25, 115., jer arijski jezici pretpostavljaju **selg-,* a Miklošič pretpostavlja za praslav. **sorga.*

Lit.: ARj 16, 160. Skok, *ASPh* 33, 370. *Pleteršnik 2,* 557. *Miklošič* 316. *WP 2,* 508.

sram m (Vuk, Kosmet, ŽK, Vodice) = *srem* (Lumbarda), ie., sveslav. (osim češ.) i praslav. **Ѕoгmъ,* »pudor, stid«, *nesrãm* m »impuditia«. Pridjevi: na *-ъn* > *-an sraman (ne-, bes-},* s apstraktumima *(né)sramnost,* part. prez. akt. kao pridjev *srameć* (Vuk) = *srameć* (Kosmet, ŽK), na *-ežljiv sramežljiv.* Denominali: na *-iti sramiti se, sramim* (Vuk) *(po-, za-),* s postverbalom *zasram* f (Kosmet), na *-ovati sramòvati se.* Apstraktum na *-ota sramota* f (Vuk, Kosmet) »Schande«, u amplifikaciji *špot i sramota* (ŽK), kojoj odgovara u Vodicama (Istra) *od stida i srama.* Pridjev *sramotan,* poimeničen na *-jak sramotnjak* (Crna Gora). Denominai na *-iti sramotiti, sramotim* (Vuk) *(o-),* na *-ovati sramotovati, -ujem.* Izvedenica od sintagme na *-ica nasramotica f* »sramota«. Prilozi na *-ice šramotíce,*

nasramotice. Slog *sra-* nastao po zakonu likvidne metateze; upor. polj. *srom,* rus. *šorom.* Bez paralele u baltičkoj grupi, jer je lit. *sarmata* »isto« posudenica iz poljskog i ruskog. Nije u prasrodstvu. Suglasnik s je nastao iz ie. palatala *k* u ie. korijenu **kormo,* upor. avesta *fšarama,* nperz. *šarm* »isto«. Nvnjem. *Harm,* koje je u prasrodstvu svojim značenjem »Betrübnis, Kummer«, upućuje na konkretno ie. značenje, od kojega se u slavinama razvilo duhovno »čega se čovjek stidi, što prezire«.

Lit.: ARj 7, 641. 8, 80. 16, 161-79. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezović* 1, 199. 2, 39.260. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *MikloSič* 316. *Bruckner* 511. *KZ* 42, 48. *Mladenov* 604. *Trautmann* 299. Luft, *KZ* 36, 145. Uhlenbeck, *PBB 22,* 541. Meringer, *WuS 5,* 129-171. (cf. *IJb* 1, 48). Loewenthal, *WuS* 10, 160. si. (cf. *IJb* 13, 170). Benveniste, *MSLP* 23, 403-405. (cf. *IJb* 21, 326). Jokl, *WuS* 12, 90. *GM* 88. Rozwadowski, *ROr* 1 (cf. Machek, *Slávia* 16, 189). *WP* 1, 463.

sräti, *serem* impf. (Vuk Kosmet) *(iza-, na-, o-, oba-, po-, pro-, raza-, sa-, u-, za-)* = *srat, serem* (ŽK), isti tip primarnog glagola kao *prati, perem,* u kojem je korijen u infinitivu u nižem prijevojnom štěpenu *ъ,* u prezentu u višem prijevojnom štěpenu *e,* stcslav. *sbrati, serc,* prema iteratīvu prijevojem duljenja *ь* — *i -strati, -ām,* samo s prefiksima *na-, pro-, za-;* ie., baltoslav., sveslav., praslav., »(pejorativno = nepristojno) cacare«. Izvedenice se prave od dviju osnova *sr-* i *ser-,* u oba slučaja pejorativno s eufemističkim zamjenama. Od *sr-* poimeničen part. perf. pas. na *-ьc* > *-ac posranac,* gen. *-nca, zasránac,* gen. *-nca,* odatle hipokoristici *usro* m, *usrânko* (Kosmet), *usrSnja* m (Kosmet). Na *-ka sračka* f »Durchfall, diáre (eufemizam), otvor, protoč«, prošireno na *-avica sraćkavica.* Suglasnik *č* mjesto infinitivnog *t* nalazi se još u *srácára* > *(s* umetnutim *t* u grupi ÎT) *straćara f* = *strać* m »neugledna kućica« = (bezj-) *trocara* [usp. i *tratiti}.* Odierna *-nica sernica* f (Vuk) »(eufemizam) zahod, nužnik, hala, destar (ŽK), sekret (ŽK, srednja Lika), äptrit (ŽK), water-closed > klozet«, *séra* f »1° sračka, 2° mast u uhu« = na *-ina serina* (Krk); na *-oliste seralište* n (Bella, Voltidi, Stulić) = na *-njāk sernjāk* »nužnik«. Hipofcoristifc *sero* m = na *-ónja séronja.* Na *-ovka serovka* (Belostenec) »biljka cacalia«. Suglasnik *s-* je nastao iz ie. *síi* u ie. korijenu **sker-,* koji u prijevoju dolazi u gr. σκωρ, gen. σκατός, nalazi se u lot. *sarni* »Schlacken«, lit. *širtas* »fimus«, stvnjem. *horo* »lutum«, avesta *sairya* »gnoj«, siisi, *skám* »isto«. Prijevoj *0* potvrđen je u rus. *sor* m »Mist«. Prema Škariću odatle su pridjevi *osoran, osorljiv* (v,), semantički neuvjerljivo.

Lit.: ARj 4,121.7,611.641.16,181-82. *Elezović,* 2,260. 396. *Miklošič 292.* Bernecker, *IF* 8, 284. *Holub-Kopečný* 370. *Bruckner* 510. *Mladenov* 578. *WP 2,* 587. Štrekelj, *ASPh* 28, 513-514. Mikkola, *IF 6,* 350. Pokrovski, *KZ* 35, 233, Matzenauer, *LF* 19, 250. Schnlze, *Sitzber. AB* 1910. 787. i sl. (cf. *RSl* 4, 334). Persson, *Beiträge* (cf. *IJb* \, 59). *Boisacq*[3] 495-496. 883. Škarić, *ZSPh* 13, 346-349.

Srbin m (Vuk), s individualnim *-in,* koji ispada u pl. *Sfbi* i u pridjevskim izvedenicama *srpski* itd. prema f na *-ka* + *-yňi* > *-kínja Srpkinja.* Naziv *Srpska* (oko 1503) za zemlju kod nas potvrđen samo kod Šafárika, *Pam.* 55: *vsa Srbbska idolu služaše Dagonu, otbsudb 1 Dagoni i Daky imenщШь se; oiь Sera že Srbblje.* Po deklinaciji *Ijudue* pl. je glasio stsrp. *Srbije,* tako i ime zemlje (13. i 14. v., upor. češ. *Cechy* i *Hrvati* »kraj oko Zadra, danas *Ravni kotari«)* u naslovu srpskih .vladara *(kralj Srbljem;* 1348. car Dušan kaže: *spisasmo imena metohijama po Srbljah i po Romaniji, Mon. şerb.* 140). Takav naziv zemlje čita se još 1417: *Dmitarb Skambša poslah iz Srbalj* 70 *Utar srebra,* u Dubrovniku *(Spom. srpski* 88 — 89). Pod *Srbije* razumijeva se majdan *Trepča.* Od tog pl. pravi Porfirogenet gr. Σέρβλοι i naziv balkanske *Srbije* u Tesaliji Σέρβλια. S lat. nenaglašenim sufiksom *-ia* u imenima zemalja *Srbija,* kreacija je iz doba srpskog ustanka. Odatle današnji nazivi *Srbijanac* m = *Srbijanac* (Kosmet) prema f *Srbijanka* — *Srbijanka, s* pridjevom *srbijanski* = *srbijanski* pored *srbīјskī.* Kod pisaca 17. i 18. v. (Gundulić) prema krivoj lat. etimologiji *Servija, Servijanin, servijanski.* Odatle naziv *servijan* m »latak narodni u žena oko Almaša (Slavonija)«. Od starog pl. *Srbije* stvoren je analogijom novi singular *Srbalj,* gen. *-blja.* Suglasnik *lj* za *j* poslije labijala nastao je i u izvedenicama na *-janin* (v.) (upor. *Hrvaćanin), Sfbljanin* m, na *-jak* (v.; upor. češ. *Pražák* »Pražanin« i *Slovak,* gen. *-ako) Sřbljak,* gen. *-âka* »sřbulja, trebnik pisan jezikom bližim narodnom govoru negoli crkvenoslavenskom«. Bez individualnog sufiksa *-in Srb* govori se u Kosmetu, pl. na *-ovi Srbovi.* Odatle hipokoristik *Srbo* m, deminutiv na *-će Srpče,* gen. *-eta,* augmentativi na *-enda Srb nda,* na *-ekanja* (upor. *momčekanja, štarčekanja,* veza od *-eka Radeka* + *-anja* za *-onja) Srbèkanja.* Kolektivi na složeni sufiks *-acKja* < *-od,* gen. *-ť* + *-ija* grčkog podrijetla *Srbadija,* na *-čađ f Srpčad.*

Individualno *-in* može ostati u pridjevu: *sfbinjski,* odatle opet *Srbinj.* Ti oblici nastadoše po svoj prilici u zapadnim narječjima, gdje je pod uplivom analogije plurala nestao sufiks *-in* u sing., pa kad je opet došao u govor, izmijenjen je *-n* u *-nj.* Za ime zemlje ima i poimeničen femininum pridjeva (tip *Hrvatska, Mađarska) Srpska* (v. gore). Moderni apstraktum na *-stvo srpstvo.* Denominali na *-ovati srbovati, -ujem,* na *-irait srbizírati, -ām.* Naziv balkanske (tesalske) *Serblia* postade u novogrčkom toponimu *Servia* (11. st. : επίσκοπος των Σερβίων καΐ της Κοζάνης). Turci su ga zvali našim deminutivnim sufiksom *-ica Srbica,* po njihovoj fonetici *Serfice. Srbica* kao toponim dolazi još kod Skoplja, a bez deminutivnog sufiksa u Lici *Srb.* Postoji još isti toponim sa rum. deminutivnim sufiksom *-sor* u pl. kao ime selišta *(i сгьК ь svetago Georgija, što jestb zidah Berislavb na sdisti Snbbšori,* 1293-1302), zacijelo naziv srednjovjekovnih srpskih Vlaha, *Mon. șerb.* 24. Riječ *srb* u Loškom Potoku (Slovenija) znači banknotu od 1000 dinara, izdanje stare Srbije. Na Labi kao ostatak polapskih Slavena postoje još gornji i donji *Srbi,* jezični rođaci Čeha i Poljaka. I njihovo se ime mijenja po deklinaciji na *i: Srbja, Srbjo.* Spominju se u staro-francuskom epu *La Chanson de Roland* prema srednjovjekovnom lat. *Sorabi,* njem. *Surben, Sorben.* Ime je ušlo i u etnike okolnih naroda. Arbanasko *serp, serbi* m (s članom) prema f *sërpkë* »Srpkinja«, *Serbi* »Srbija« su zacijelo noviji nazivi naprama starijem *shqã,* pl. *shqe* < *sclavus* iz balkanskog latiniteta, *shqinikë* < *sclavinica* »Makedonija«. Kod Dakorumunja *Sîrb* m prema f na *-oaică* < složenica od lat. *-oneus* + *-ka Sîrboaică* »Srpkinja«. *Sírba* je ples. Madžarsko *szerb* itd. je novija riječ za starije *Racz* (također prezime kod Hrvata), od stsrp. *Ras,* naziva grada, odatle ime rijeke *Raška* i grada na njoj. Taj naziv preuzeše i Bunjevci. Turci preuzeše *Sîrf,* u Bosni *sîrfmilleti* »pravoslavni« prema *latinmilleti* »katolici«. Što se tiče etimologije, nema suglasnosti u nauci. Bruckner dovodi ovaj etnonim u vezu s *polį. pasierb* m »pastorak« prema f *pasierbica,* ukr. i rus. *paserb* m prema *paserbica* »isto«. Taj naziv iz terminologije srodstva sadrži prefiks *pa-* »nepraví« i ie. i baltoslav. korijen onomatopejskog podrijetla **serbh-, *srebh-, *surbh-, *srubh-* očuvan kod nas samo u narječjima i u slov. *srbati* (v.) »srkati«. Ako je tumačenje ispravno, *pastorak* je ovako nazvan zbog toga »što se ne služi majčinim mlijekom«. Ne vidi se kako je takav naziv mogao postati etnik. Po drugom tumačenju praslav. **8гъЬъ* u prasrodstvu je sa *sebrt* (v.) »slobodan seljak«. To je nazalirani oblik **sebrt.* Ali je gola pretpostavka metateze odatle u **8гъЬъ.* Masing dovodi *Srbin* i *servus* u vezu sa starim nazivom *Serbi* kod Plinija St. iz 1. v. naše ere i sa Σέρβοι, Σίρβοι kod Ptolomeja iz 2. vijeka naše ere, koji su dovođeni i prodavani kao sluge i robovi. Odatle kasnije značenje *Srbin* = *servus* »rob«. Iljinskome znači *Srbin* »član zadružnog i plemenskog saveza«.

Lit.: ARj'll, 14. 14, 868-69. 16, 185-93. 319-22. *Elezović 2,* 261. 263. Filipović, *SKGl* 1937, 612-625. (cf. Vaillant, *RES* 17, 288). Radojčić, *PPP 9,* 199. Bune, NJ 2, 213. *Miklošič* 292. *Bruckner* 485. *Slávia* 3, 193, sl. (cf. *IJb* 11, 471). *WP* 2, 456. *Boisacq*[3] 844. *GM* 382. Zupanič, *Novi život* 9, 60-61. (cf. *IJb* 10, 359). Sutnar, *ZbJ* 612-617. (cf. *RSl* 2, 254). *Niederle* \, 34. 94. 97. 211. Iljinski, *IzvORJAS* 24, 1, 113. si. (cf. *IJb* 10, 341). *JF* 12, 204-208. *Slávia 5,* 657. Masing, *Prace Baud.* 1921, 84-92. (cf. *JF* 3, 209). Respond, *LP* 10 (1965), 15-28.

srce n (Vuk), sveslav. i praslav. deminutiv na *-će* (v. tip *sunce)* od ie., baltoslav., sveslav. i praslav. neutruma na *-i *swdb-* + *-ьce,* niži prijevojni štěpen od **serd-* (v.), »1° cor, gen. cordis, Herz, καρδία (s kojim je riječima u prasrodstvu), 2° stomachus (Kosmet), u izrazu *na ste srce* (Ljubiša) = *ná tašće* (v., ŽK), 3° u tkalačkom čunku cijev, 4° Mark, jezgra«. U značenju 4° sufiks *-će* je u prijevoju *-ko srka* n »jezgra u badema«. Izvedenice se prave od dviju osnova: *srd-* < *snd-* i *srbdbc-.* Od *srd-* pridjevi *usrdan, svesrdan, milosrdan,* prevedenica od *misericors* = got. *armahairts* (stvorena prema Meilletu prije prijevoda Sv. pisma), poimeničen na *-ica milosrdnica* (časna sestra). Na *-je usfđe* n (Vuk), *milosrđe* n. Na *-an* (tip *Milan) Srdan,* ime. Složenica *srdòbolja* »dysenteria«, s rum. paralelom *mă doare inimă* »grize me u želucu« < lat. *anima* dokazuje da je *srd-, srce* značilo »centralni tjelesni organ«, što je etimološki razumljivo, jer je *srd-* niži prijevojni štěpen od praslav. **serd-* > *sred-* (v.). U ruskom *serdobolie* znači naprotiv »Mitleid«, u ukr. *serdobol'a* »consanguineus« = stcslav. f *sndobol'a f* (Supr.) »die Verwandten« praslav. korijen **srbd-* je također u metaforickom značenju *srce.* Tako i u pridjevu *srdòbolni, srdòbõni* (Vuk, *~a šteta)* »herzzerreissend«. Prema *srdòbolja* stvorena je *srdònosa* (Futog, Srijemsko Podunavlje) »bolest u nosu«. U metaforickom je značenju i rum. *osîrdie* < stcslav. *osndije* »Eifer«, s pridjevom na *-ьn* + *-icus osirdnic* »eifrig«, *a osîrdui* < *-ujņ* »eifern«, te denominal na *-iti srditi (se), srdim* (Vuk) *(na-, raž-)* »zürnen« prema pf. na *-nu- rasrdnuti, -em* (Vuk), *rasrđivati, -ujem, rasrdati* (15. i 16. v., Lika), *rasrdan* (Sinj, dubrovačko-dalmatinski pisci 17. i 18. v.), postverbal *rasrdba* »gnjev«; apstraktum na *-ъЬa* slov. i bug. *sraba,* hrv.-srp. *srdžba* = *sržba* (Dubrovnik) *(č > dž* od unakrštenja sa *srce), sŕdnja* f, *srdōst* (Bosna), *nasrdstvo;* praslav. pridjev na *-it* (usp. *ljutit, ponosit) srdit (na-), s* imenicom *srditost,* poimeničen na *-ko sr dítko;* hipokoristik *sŕda* (Palmotić) »furija«. Od osnove *srbdbc-* deminutiv je na *-ьce: srdašce* (Vuk) = *sfdakce, sŕdahce.* Pridjevi na *-ьn* > *-an srčan* pored *srdačan, -čna,* oba od *зrъаьсъпъ,* bug. *sārdečen,* ali različitog fonetskog razvitka različita značenja, prvi »animosus, kuražan«, drugi »herzlich«; odatle *rasrčan* »jako srdit«; prvi može imati značenje koje i *srce* kao »središnji elemenat nečega« u imenu biljke *srčano zelje* »artemísia abrotanum, Stabwurz«. U tom značenju je pridjev *srčan* poimeničen u ž. r. *srčana* (Vuk, Boka) »srdòbolja, saradža (Srijem)«, sa *-ica srčanica* (Vuk, Donja Podravina, Vinkovci, Đakovo, Nova Gradiška, Boka) »1° sovra, direk u kola koji drži osovinu jednu za drugu, 2° klin u prednje osovine koji prolazi kroz osovinu, 3° glavna krvna žila, 4° srdebolja (Srbija, Boljevac), 5° a) biljka leonurus cardiaca, b) potentilla tormentilla, c) plantago, d) verbascum thapsus«, na *-ik srcànїk,* gen. *-ika* »trava od srdobolje« = na *-jak srčenjak,* gen. *-aka* (Lika) = na *-jaca srčenjača* (Dalmacija) »1° klin gvozdeni, 2° bolest kod nule djece«; na *-enica srčemca* »1° sovra, 2° trbušna bolest«. Na *-ka srdačka* f = *srdačke f* pl. (Kosmet) »cijev u tkalačkom čunku«. Na *-tka srčika* »1° srž, 2° jezgra, 3° vrsta jabuke«. Denominali na *-iti nasrčiti* (Kožičić) pored *nasrčiti, nasrčīm* »rasrditi«. Nejasna je veza rum. *sîrg* »žurba«, koju Miklošič stavlja u vezu sa *srce,* sa stcslav. *osbrđije* > rum. *osîrdie* »Eifer«, odatle na *-ujç a sirgm* »požurivati«, na *-eh* > *-eală sîrguială* »žurba«, na lat. *-entia* > *-ință sîrguință* »marljivost«, s pridjevom odatle na *-osus* > *-os sîrguincios* »marljiv«, *desîrg* = *degrabă* »žurno«. Sufiks *-će* u *srce* ima kao i u *sunce* ne toliko deminutivnu koliko afektivnu vrijednost. Za nj se ne nalazi paralela u baltičkoj grupi, samo za praslav. *srtd-* u značenju »srce«: lit. *Sirdis* »srce, jezgra, Mark von Baum, Kernholz«, lot. *sirds, sef de* »isto«. le. je korijen **kerd-/*kerd* »srce«, koji se nalazi u arm. *sírt,* gr. κηρ, καρδία (odatle internacionalno *kardiolog),* lat. *cor,* gen. *cordis,* stir. *aide,* got. *kairio,* nvnjem. *Herz.*

Lit.: ARj 7, 642. 13, 251-60. 16, 193-245. 292-97. *Elezović* 2, 261. 263. Hraste, *JF* 10, 40. Hamm, *Rad* 275, 40. Aleksić, *NJ 4,* 89-90. *Miklošič* 292. *SA* 124. *Holub-Kopečný* 348. *Bruckner* 534. *KZ* 43, 317. *Mladenov* 623. *Trautmann* 302. *W P* 2, 423. Meillet, *RES 6,* 40-41. *Prace Baud.* 1921, 1-3. (cf. Bělic, *JF 2,* 336). Vaillant, *RES* 12, 90. *Tiktin* 1096. Specht, *KZ* 62, 140. Buga, *JRFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Boùacf* 412. Hirt, *IF* 31, 13. Krähe, *IF* 52, 71. Šanskij, *Etimologija* 2, 1962, 7-1-77.

srč m (Vuk) = *srč* f = *strž* m (Imotski, Drsník, Kosmet, otoci) = *starz* m (otoci) = *stīž* f (Crna Gora) = (s gubitkom *t* u suglasničkoj grupi *str,* upor. *Sracimir* pored *Stracimir* > *Stratimirović) srž* f (Vuk) = *srš* f (s gubitkom sonorizacije u dočetku) »1° hrast, 2° (imenica f) sŕčika, Mark des Holunders, 3° *(srž* u čiru, metafora) pus«. Upor. brus. *sírízen* m »Geschwür«. Pridjev na *-en starzeń* = *stržen* »(h)rastov«. Odatle *strž'evina* (Kosmet). Izvedenica na *-tka srčika* znači »1° Mark des Holunders, 2° jabuka«. Pored ovih oblika postoje još slovenski oblici *svfg* i *svfž,* koji nastadoše unakrštenjem sa *kvrga* (v.) i *hrga* (v.). Od *srč* ima Vuk pridjev na *-ev srčev* = *strčev,* f *-èva* (Kosmet, ~e *grede),* poimeničen na *-ina srčevina* (Crna Gora) = *srčevina* (Kosmet). Oblici s dočetnim *-č* > *-š* пчіаre se samo u hrv.-srp. Ovamo još na *-aja stržaja* f (Hrvatska) »končići na kraju vinove loze«. Za oblike na *-ź* nalaze se paralele u stcslav. *strbša, s1гєém* »medulla«, slov. *stržen,* s izvedenicama, češ. *stržeň,* ukr. *strýžen,* brus. *stryzeň,* vrus. *steržem* »Mark«, i u stprus. *strigeno* »mozak«. Riječ je prema tome baltoslav. i praslav. **stng-enb.* Upor. još toponime *Stržin* m, *Stržino, Stržná glava* (vrelo, Kosmet). Suglasnik *-ι* u *srč* i *srčika* mjesto *-i* objašnjava se unakrštenjem sa *srce* (v.). Upor. slov. *sfdek* »Holzstern« pored *svfg* m, *svfž* f i *streika* »Baummark«, *svržíka* »Baumknorren«, s pridjevima *svŕžast* = *svŕžav* = *svržat* »knorrig« i rus. *serdčevina* »Mark eines Baumes, Pflanzenmark«. Hrv.-srp. oblici bez *-en* nastadoše odbacivanjem dočetka *-en,* koji je bio u praslav. **stbrg-em,* zbog toga što se mogao u jezičnoj svijesti identificirati s pridjevskim sufiksom *-enъ.* Upor. i češ. *střež,* gen. *strži* »Mark«. Kod Indoevropljana izvjesno utvrđenih usporednica za ovu riječ izvan baltičke grupe nema. Petersson upoređuje

avesta *mastaradan* »mozak«, rastavljajući u *mosta i stṛgan-*.

Lit · ARj 16, 216. 228. 322–23. 328. 790–91 17, 432–33. *Elezović* 2, 276. 279. *Plĕteršnik 2,* 560. 597. 615. *Mažuranić* 1361. *Miklošič* 322. 292. 330. *Holub-Kopečny* 356. Bruckner, *KZ* 51, 222. *Vasmer* 3, 13. *WP* 2, 637. Kalina, *AASF,* ser. 3, .30, 549-51 *Trautmann* 290. *FFF* 4, 114-146. (cf. *JF* 3, 217). *IJb* 4, 214. *RSl* 8, 301. *LUĀ*, n. f., avd. l, sv. 18, br. 2. (cf. *IJb* 10, 340). Vaillant, *Slávia* 9, 492-493. Torbiörnsson, *IJb* 7, 120. Schmidt, *KZ* 32, 391., bilj 1.

sȑča f (Vuk) = *sȑča* (Kosmet) = *serča* (18. v.) »parče stakla ili kakvog suda od stakla, staklo, džäm, staklenka«. Na *-e,* gen. *-eta sȑče* n (Vuk) »boca od stakla«. Na tur. *-li* indeklinabilni pridjev *srčali* »staklen«, epitet za *durbin, pendžer* (narodna pjesma). Balkanski turcizam (tur. *sırça)* iz terminologije materijala: búg. *sarca.*

Lit.: ARj 16, 216-17. 224. *Elezović 2,* 263. *Mladenov* 624. Skok, *Slávia* 15, 494., br. 704. *Školjić*[1] 571.

sȑdjela f (Dubrovnik, Pelješac) = *srdjelja* = *srdela* = *srdela* (Split, Drvenik) = *srdelja* = *srdela* (Brač) = *serdela* (Vrgada) = *sardjela* = *sardela* (Perast, Bijela, Kostanjica) = *sardela* (Hvar, Rab, Božava, Malínská, Muo) = *sardei* (Ulcinj, arb.) = *sardila* (Račišće) »morska riba ciupea sardina *(sardela mota* ima velike i svijetle skrami; kosteljava je, ima drače)«. Upor. arb. *sardhelle.* Deminutivi na *-ica sardelica,* (disimilacija *r — l > r — n) Sãrdenica,* ribarska pošta Bijeljana kod Lastve; na tal. *-ina sardellna* (Vrbnik, = *saraga).* Naziv je mreže na *-aria > -ara,* mlet. *-era: sardelara* (Božava) = (disimilacija *r — r > r — n) sarđenara* (Dubrovnik, Mljet) = (metateza) *sardèlãna* (Bijela, »kojom se zakoli ili agera«; Muo, »ili svićarica«) = *srdèlãra* (Račišće, Hrvatsko primorje) = *srdjelara* (Božava) = *sardei era* (Vrbnik) = *srdèlãra* (Budva, »ima senjáli, velika pluta, svaki senjal ima rićelu od tri paša«) = *sardelara* (Špič). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva na *-ellus* od *sarda* (od *Sardinia)* iz ribarske terminologije. Odatle i augmentativ na lat. *-o,* gen. *-onis > -un: sardun,* gen. *-una* (Perast, Kostanjica, Muo; »mali sardun zove se šílj«, Makarska) = *sardun* (Parčić) = *sardun* (Krtole) = *sardun* (Malínská: »modra riba selica, ne ide na dno; naliči sardeli; dug je i okrugao; po Istri ga zovu *anco = iniun, minčan;* lovi se noću; pun vjetar treba za nj; mreža za nj sardunêra«, slov. *srdûn* »Haring«. Na Mljetu i u Vrbniku se zove *sardun* dio krila na mreži zvanoj šabaka ili trakta. Tako i u katal. i u južnoj Francuskoj. Odatle na Mljetu deminutiv na tal. složeni deminutivni sufiks *-dno: srduncin (plutnji ~).* U tom značenju riječ je grčkog podrijetla *sardane.*

Lit.: ARj 14, 534. 645. 646. 647. 16, 242. 245. *Plĕteršnik* 2, 560. Hraste, *Rad 272,* 25. *SDZb* 10,18. *Juiisić,NVj45,*180. Macan, *ZbNŽ 29,* 207-209. Zore, *APJ 2,* 362. Cronia, *ID 6,* 119. Budmani, *Rad* 65,164. *REW*[3] 7603. 7604a. *GM* 279. Schuchardt, *Bulletí de dialectologia catalana,* Barcelona, 11, 112. Matzenauer, *LF* 19, 247.

Srd m (Dubrovnik), lično omiljelo ime u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima, od lat. *Sergius,* gr. Σέργιος (sirski svetac), odatle u starodalmatskom deminutiv na lat. nenaglašen sufiks *-ulus* u dva vida: *gì > z Serzolus* i prema tome latiniziran primitivům *Sercius* i *Sersius,* sa očuvanim velarom *Sergulus,* odatle na naš sufiks na *-ica Sergoliça* 1339. i primitivům **Srg,* koji je potvrđen u imenu predjela krša *Srgovica* (Dobrota), i u *Sergha f* (1348). U Dubrovniku je naš najstariji oblik glasio prema dalm.-rom. **Serzu > *Sfz,* odatle prezime *Zrbzovikb* (1253). Oblik *Srđ* = *Srtgb* je polovičast latinizam sa *đ < gı.* Dalm.-rom. *g <* lat. *gi* može se uporeďivati sa gr. αιγιαλός (v.).

Lit.: ARj 16, 245. Jireček, *Romanen* l, 57.

srebro n (Vuk) = (disimilacijom *r — r > l — r,* kao u *lebro* za *rebro) slebro* (Vodice), ie., baltoslav. i praslav. *swebro,* »1° Silber (s kojom je riječi u prasrodstvu), srma, đumiš, 2° novac«. Pridjevi na *-ьn* i na *-en srebrn — slebaran,* f *slebrna* (Vodice) pored *srebren.* Poimeničen na *-īk srebrnik* pored' na *-jak srebrnjak,* gen. *-aka,* na *-jača srebřnjača* »puš-ka«. Deminutiv *srebàrce* n. Augmentativ na *-uština* (upor. *baruština) srebruština.* S pridjevom *živo srebro* »živa (v.)«. Složenice *srebròkos, srebroljubiv, srebroljubac,* gen. *-tea,* apstraktum na *-je srebroljublje* n. Denominai *srèbriti, -lm (na-, po-).* Neutrum kao nazivi metala *zlato* i *olovo* i kao svi latinski nazivi metala. Poluvokal ь između *sir* očuvao se u ruskomu *serebro.* U baltičkoj grupi pokazuje drugu vrstu disimilacije r — *r > d — r* (upor tal. *armadio < armarium):* lit. *sidabras,* koje nema stprus. *sirablis;* u gotskom kao u nvnjem. je disimilacija *r — r > / — r* got. *silubr,* nvnjem. *Silber.* Tumačenje ovisi dijelom od toga što

se drži prvobitnim oblikom, bez disimilacije ili s njom. Prema jednom mišljenju je složenica u kojoj je prvi dio u vezi s imenicom gr. σέλας »sjaj«, a drugi je glagol **bner-* »nosim«. Prema Hehnu potječe od imena pontskog grada Σαλύβη > Ἀλύβη u Ilijadi. Prema Budimiru je riječ pelastička. Prema Ostini i Macheku pred-ie. Svakako je· baltoslav. i germanski kksem za razliku od lat. *argentum,* kelt. *argante-,* gr. ἄργυρος, arm. *arcath,* avesta *anzata,* sanskr. *rajatam,* koji predstavljaju leksem drugog podrijetla. Nema zajedničkog ie. naziva za srebro i zlato.

Lit.: ARj l, 642. 16, 246-58. *Miklošič* 336. *Holub-Kopečny* 357. *Bruckner* 511. *Vasmer 2,* 613. *Mladenov* 605. Budimir, *IG í,* 1-2. 235-261. Meillet, *BSLP* 32, 55. Oštir, *Razprave* 8. Uhlenbeck, *PBB* 20, 43. (cf. *AnzIF* 7, 100). 26, 308. (cf. *AnzIF* 15, 106). Machek, *LP 2,* 148. Mikkola, *IF* 6, 350.

sresti, *-tem* pored *sretnem* pf. (Vuk) *(pre-, pri-, sa-, su-)* = *srês, sretnem* (Kosmet) = (jekavski) *srjesti* = (ikavski) *(su)sristi,* prema impf, *sretati (se), -ām (pre-, su-) i srètnut* (Kosmet), *sùsretnutì (se), -em* »obviam fieri, begegnen«. Iterativ se pravi duljenjem *srijètati, srljetam* pored *srijećem* (Vuk). Nije općenit glagol u hrv.-srp. Zamjenjuje ga *sastati (se)* (ŽK, hrv.-kajk.). Sadrži prefiks *sъ-* (v.) u značenju »dobar«, ali ne dolazi bez prefiksa (upor. *-ćeti).* Postverbal *susret,* s pridjevima *susretljiv* i *predusrètljiv,* koji su prevedenice (calques) od njem. *zuvorkommend.* Radne imenice na -бe od part. perf. akt.: *srêtalac,* gen. *-aoca, sretilac,* gen. *-ioca.* Prilog *na susret, u susret.* Apstraktum na *-itina* također od part. perf. akt. *sretaoština.* Stara je izvedenica s pomoću *-ıa: susreća* (Vuk), *sreća* f (Vuk; tako i u ikavskim narječjima) *(ne-)* = *srića* (Hrvatsko primorje) *(ne-)* »Glück«, odatle pridjevi na *-ьn > -an sretan (ne-)* = *srican (ne-},* *nesretnjf* (Timofc-Lužnik) i poimeničenja na *-ik (ne)sretnik* m prema f *nesretnica, nesretnjica, -njih, -njić* (Vuk). Riječ *sreća* se posuđuje. Madžari posudiše *szerencse* (16. v.), Rumunji *strînste,* danas u pučkom govoru *trişte* f (16. v.). Taj je oblik nastao iz prvoga ispadanjem početnog *s-,* zbog toga što postoji u rum. ista riječ i s prefiksom *raz-* (v.) *răstrişte* »nesreća«, kako ni u jednoj slavini. Odbacivanjem toga prefiksa izgubilo se i početno *s-,* s kojim se slio. Grupa *nṣtr* izgubila je *n* kao *gîsca* iz *gtnsca* »guska« (v.). Madžarski i rumunjski slavizam važan je za prosuđivanje samoglasa *e* u *sreća.* Taj je mogao nastati iz palatalnog nazala *į,* koji se nalazio u prezentu **sbrįšto* prema infinitivu **sbręsti.* Oblik *srića* pretpostavlja prema tome izvedenicu od infinitivnog *svret-,* a *szerencse* i *strînşte* od prezentske osnove **srent-.* Ovamo ide s prefiksom *ob-obrěsti, obreštc = obresti, obretem* »invertire«, koji je kod nas rusizam u istočnom književnom govoru. Samoglasnik *e* u *sresti, obresti* nastao je od "k, a taj od dugog ie. *e.* Praslav. je korijen *r«i-, koji se nalazi u slov. *srečati, sreča,* bug. *sreštam, srešta,* češ. *střetnouti se,* polj. *sratać,* rus. *vstretitb.* Možda je srodno s lit. *rasti, randu* = lot. *rast* »naći«. Od drugih ie. jezika za upoređenje daje gr. ευρίσκω za *obresti.* Zbog toga se pretpostavlja ie. korijen **ųeг-,* u prijevoju **ur-et, -nt.*

Lit.: ARj 7, 667. 8, 80. 11, 505. 716. 12, 142. 14, 665. 16, 258-64. 283-90. 17, 57-61. *Elezović* l, 459. 2, 262. Vuković, *SDZb* 10, 402. *NJ* 1, 100-110. 129-143. (cf. *IF* 12, 307). Ivšić, *NVj* 18, 667. si. (cf. *RSl 4,* 295). *Miklošič* 278. *Holub-Kopečny* 357. *Bruckner* 534. *Mladenov* 606. *WP* 1, 280. 2, 367. Barić, *Alb.* 1, 89. *Tiktin* 1307. *Boisacq*[3] 1i1i. Moskovljević, *NJ 2,* 271-273. Machek, *ZSPh* 7, 378. Vaillant, *RES 9,* 183. Cronia, *JF* 7, 69-110. Baudouin de Courtenay, *IJb* 23, 310. György, *Nýt* 3, 280. Brugmann, *IF* 30, 376. sl. Horák, *ASPh* 12, 299.

sȑg m (Vuk) = *srk* (Kosmet) »přemet (v.), motka u kući ili pred kućom za vješanje rublja, haljina«. Turcizam (tur. *štrik* »Stânge«) iz terminologije kućnog oruđa. Nema veze s rum. *sire* (v.), ni sa *sȑgati se, -ãm* (Vuk) »sleći se«.

Lit. : ARj 16, 291-92. *Elezović 2, 262.* Skok, *Slávia* 15, 494., br. 706. *Miklošič* 293.

srijeda f (Vuk) = *srêda* (ŽK, Kosmet; čakavski akcenat ne poklapa se sa štokavskim; čakavski pretpostavlja poimeničen određeni pridjev ž. r. fcao *lijepa* = ekavski *lêpã* — ikavski *lípa,* štokavski poimeničen neodređeni pridjev kao *lijepa.* = ekavski *lepa* = ikavski *lipa)* = *srida* (Vodice), sveslav., praslav. **serda,* »1° Mitte, sredina (stcslav., Vodice), 2° mercredi, τετάρτη« = *sréde* f pl. (Buzet, Sovinjsko polje) kotačić od kože između ročníka i čepića na cijepu«. Nije praslav. podrijetla (iako je sveslav.) u značenju 2° kršćanska izvedenica od *média hebdomas* ili got. *midja wiko,* stvnjem. *mittazuecha* (prema Rohlfsu i Kranzmeyeru u gotski došlo iz grčke tradicije, kao naziv srednjega sedmičnoga dana između utorka i četvrtka kida brojčani sistem sedmičnih dana grčkog podrijetla. Pridjev na *-nj sredanj, -dnja* = *srednji (o-)* pored *srMnjī* =

srìdnji (ŽK), poimeničen na *-jak posrídnjak,* gen. *-jaká* (Vodice) »uže kojim se povezu kola sijenom natovarena po širini«, pridjev od imena dana na *-ьn* > *-an srìjedm* (~ *sajam,* Hrvatska, Zagreb), neodređen *posredan (ne-"),* poimeničen na *-ik posrednik* (hrvatski pisci 16—18. v., usp. rus. *posrédstvennyj', posrednik},* na -osi *neposrednost.* Na *-iça srèdica* (Dubrovnik) »1° medulla, srce, 2° salata ona iz sredine«; na *-ina sredina* pored *sredina* (Vuk) »milieu«. Na *-lo srijed,* gen. *srijeda* (Vuk) »srednja duga u buretu«. Apstraktum na *-stvo sredstvo, posredstvo,* jedan i drugi iz ruskoga. Na *-ište srediste* »focus« (iz češ. *stfediště),* s pridjevom *središnji,* poimeničen na *-ica središnjica* f. U antroponimiji hipokoristik na *-oje Sredoje* m. Denominali na *-ovati, -ujem posredovati, -ujem,* s glagolskom imenicom *posredovanje* (usp. rus. *posredničatb).* Prijedlozi *sred, isred* (16. v.) = *izasred* (.17. v.), *nasred, odsrěd* (Kosmet), *sasrêd,* odatle *sasredni* (Popović) »koncentričan«, *posred, usred, sredi* (narodna pjesma, *-i* iz lokatīva sing.). Prilozi *na (po') sred srede* (Kosmet, ŽK), *u srijedi, na sredu* (Kosmet) »javno, uoči«. Složenice: od sintagme sa *srijeda* (= što je u sredini) *sredoposni, sredopošće* (Crna Gora), *sredòrusa* »po Uskrsu četvrta srijeda« (glede drugog dijela v. *rusa); sredozemni, sredozemski, Sredozemlje, sredòzīmnī* (Vuk, ~ *mjesec), sredozīmci,* gen. *-māca* »sveci prvoga i trećega februara«, *sredokraća* »centrum« (za drugi dio v. *kratak}, usredotočiti* (neologizam iz rus. *usređotoči/valtb), usred-srijediti,* prema imenici *sredsrijeda* f (Crna Gora) »središte«. Slog *srě-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kao što dokazuju bug. *srjada* pored *sreda,* polj. *środa,* rus. *screda.*

Lit.: ARj 4, 22. 121. 7, 510. 641. 8, 7. 11, 16-18. 14, 665. 16, 264-81. 299-305. *Elezović 2,* 20. 261. Ribarić, *SĐZb 9,* 182. 193. *NJ* 1, 186. Ivšić, *JF* 17, 121. si. *Miklósié 292. Holub-Kopečný* 356. *Bruckner* 534. *KZ 42,* 48. *Mladenov* 605. Buppacher, *Die Namen der Wochentage in hal. und Rätoromanischen* 1948. Stender Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 352). Specht, *KZ* 62, 140. *Boisacq** 412-413. Melich, *ZbJ* 212-217. (cf. *RSI 2,* 265). Maretić, *Savj* 98. 141. 167. Budimir, *Rad* 309, 89-90. Putanec *Slovo 13,* 148. 169.

Srijem, gen. *Srijema* (Vuk) = *Śrem,* gen. *Srêma* (ekavski) = *Srîm,* gen. *Srima* (ikavski), danas horonun. Etnik na -бс *Srijemac,* gen. *Srijemca* m prema f *Srijemka* = *Srémac,* gen. *Srémca* m prema *Srèmica* pored *Sremkinja,* deminutiv *Sremičica.* Pridjevi na *-bsk srijemski, srèmaZkî.* Madž. *Szerem* iz današnjeg hrv.-srp. ekavskoga ili još vjerojatnije iz *Sremt,* njem. prema kllat. *Sirmien.* Slog *srě-* nastao je iz likvidne metateze vlat. lokativa **Sermi* (upor. *Sermenses* na natpisima) < **Sïrmïi* (rodno mjesto cara Proba). Prvobitno je to toponim, ime velikog rimskog grada na mjestu gdje je današnja *Mitrovica,* koji je propao u 4. v., a ostalo samo slavensko naselje oko crkve *sv. Dimitrija.* Bio je i glavno mjesto slavenske županije prije dolaska Madžara, odatle *Szerem megye* »meda grada Srijema«. Preko županijskog grada pretvorio se rimski toponim u horonim. Ime je predrimsko. Nameće se upoređenje sa *Sirmio,* gen. *-onis* na Gardskom jezeru *(lacus Benacus),* danas *Sermione,* grad koji leži na poluotoku ili jezičku u najjužnijem dijelu toga jezera. Horonim *Srijem* je postao preko Turaka balkanski turcizam: *strêm,* gen. *strèma* pored *strèma,* pl. *stremavi* (Kosmet) »konjska kola s arnjevima, konjska pokrivena kola, kočija«. Odatle *stremenjãk* m (ibidem) »neki dio na kolima«. Na *-dzija strémdžija* »kočijaš«, s pridjevom *stremdžíski* (~a *kola),* u bug. bez umetnutog *t sr em* (narodna pjesma) »kočija«, pridjev *sremski, sremdžija,* tur. *serem arabası* (Evlija Čelebija). U selima *Klinovac, Zlokućani, Istok* govori se i čisti turski oblik *serem.* Čini se da se može uspoređivati i *Srima,* poluotok kod Šibenika, odatle *Srimač,* gen. *Srimča,* naš stari naziv za (tal.) *Murter,* etnik *Srimčanin,* 1285. *Srimaz.*

Lit.: ARj 16, 305-308. *Elezović 2,* 219. 275. *Mladenov* 605. Radonie, *GĞ 29,* 72. Skok, *Pojave* 24. 26. Isti, *Slav.* 146. Jurišić, *Rad 293,* 243-51.

sriješ m (Vuk) = (s umetnutim *t* u grupi ir) *strriješ* (Vuk, Crna Gora) = *stres* (Bolić) »1° birsa, birza«, nalazi se u stcslav. *srešb* »faex«. Drugo značenje ima *sri!* (Vrančić) »2° museus« = *srîš,* gen. *srīža* m (ŽK) = *striš* f (Lika, Liješće) = *srež* m (Vodice) = slov. *srež* »3° jaki mraz zimi, na drveću«. Ta tri značenja idu zajedno, prva dva su metafora od trećega. Drugo značenje ima slov. *srên* = *sfênj* »Gefrorener Schnee, Reif«, rus. *serén* »Reif«, polj. *szron.* Ta varijanta nije zastupljena u hrv.-srp. U sve tri varijante slog *sré-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Početak -á je nastao iz *-g* i sufiksa *-ıo* < ie. **sergio, š-* iz proširenja na s : *-šio* < ie. **sersıo,* dok *sren* pretpostavlja **sernos.* Korijen je baltoslav. Upor. lit. *šerkšnas* »inje«, *šarma* »givre«. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie.

korijenu **ker-* raširenom u baltoslav. sa *s *kers~,* u slavinama na *g.*

Lit.: ARj 16, 307-08. 741-42. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Miklósié 293. 294.* 318. *Holub--Kopečný 359.* Bruckner, *KZ* 45, 21. 238. *WP* 1, 409. 2, 705. Vaillant, *RES 26,* 132-133. Zubatý, *ASPh* 15, 480. (cf. *AnzIF* 4, 143). Scheftelowitz, *KZ* 53, 268. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Hirt, *PBB 22, 232.* Liedén, *PBB* 15, 516. *Boisacf* 840-841.

srîtva f (Lumbarda, Pavlinović, Poljica) »crvena trava, beskorisna biljka, troskot (Korčula)«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od n pi. *serta,* sing. *šertum* (od *serére).*

Lit.: ARj 16, 290. 309. Kušar, *NVj 3,* 338. *REW*[3] 7844.

srkati, *sŕčem* (Vuk) i *srkám* impf. (Crna Gora) *(iz-, na- se, po-)* = *srkat, sŕčem* (ŽK) prema pf. *-srknuli, sfknēm (od-, pri-},* iterativ na *-va- posrkívati, -ām, -srkujēm,* deminutiv na *-Mati srkùtati, srkučēm,* sveslav., praslav., »sorbSre (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Postverbal na -SÄ *sŕćak,* gen. *-čka* m (Vuk, ~ *rakije)* »što se jedanput srkne«. Od osnove stvara se dupliciranjem nova onomatopeja *sŕke sŕke* (Kosmet) »oponašanje srkanja«. U narječjima postoji sa *b* mjçsto *k srebati, -am* (Vodice, Istra, Cres), slov. *srbati, srebati,* bug. *sărbam.* Sa *k* i u češ. *srkati,* polj. *sarkać,* Upor. arb. *surbonj.* Izmjena *k / b* objašnjava se onomatope j skim podrijetlom. Onomatopejski korijen **srbh-* je ie., baltoslav. i praslav.: lot. *strebt, strebju.*

Lit.: ARj 4, 23. 7, 642. 16, 309-10. Radojević, *NVj 34,* 380. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Elezović 2,* 481. *Mladenov* 605. 623. *Miklošič 292. Holub-Kopečný* 348. 356. *Bruckner* 481. GM 139. 396-397. *Boisacq*[3] 844. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. *WP 2,* 704.

sŕklet m (Vuk, narodna pjesma; *učiniti na koga srklet,* Bosna i Hercegovina) = *sakiet* (Vuk, *izdati, činiti* ~, Kosmet) = *crklet* »1° ein drohender Befehl, jussus, 2° tegoba, nelagodnost, dosada (Kosmet, subjekt uz *faca me),* 3° nervoza (Bosna i Hercegovina)« = *seklet mu je do* »stalo mu je do«. Na tur. *-li srkletli,* indeklinabilni pridjev, »nervozan«. Denominal na *-isati sakletisat se, -išem* (Peć, Kosmet). Možda ide ovamo i *sekljăti se* (Crna Gora) »vrpoljiti se, mučiti se«. Balkanski turcizam *(sıklet)* iz psihološke terminologije: rum: *sielet* »Beschwerde«, ngr. σεκλέτι.

Lit.: ARj 1, 826. 16, 310. Skok, *Slávia* 15, 494., br. 707. *Tiktin* 1422. *Elezović 2,* 195. *Školjić** 571.

srljati, *-am* impf. (Vuk) *(is-* Lika; *na-)* znači isto što i *sŕtati, -tem* pored *-tam* (Stulić, ~ *u propast) (iz-, na-, po-), snati na koga (na-)* impf, prema pf. *srnuti, srnēm (iz-, na-, po-),* iterativ na *-va- isrnjívati, isŕnjujem* pored *-njivãm,* samo s prefiksima *(na-)* pored *na-srnivati, -ujem, nasrtivati, -ujem* »juriti« = (s umetnutim *t* u grupi *sr) strljăt (se), -am* (Kosmet) »pästi, srušiti se«, s prijenosom analogijskim *č* iz prezenta u inf. *nasrćati, nasrčem, nasrćivati, -čujem.* Pridjevi na *-ljiv nasrtljiv* (Vuk), na *-it nasrtit.* Postverbali: *nasrt* m, *nasrta* f. Apstraktum na *-oj nasrtaj* (Lika). Radne imenice na *-äc nasrtač,* gen. *-oca* prema f *nasrtača;* na *-nik nasrtnik,* na *-alo nasrtalo* m prema f na *-ica nàsrtalica* (Lika). Prilog na *-ice nosnice* »nasatice, porebarke«. Nalazi se osim u hrv.-srp. što-kavskom još samo u bug. *posama.* Oblici sa *lj* mjesto *i* nastadoše možda unakrštavanjem sa *hrliti (v.)* i *srtati.*

Lit.: ARj 4, 23. 7, 641-45. 11, 18-20. 16, 310. 313-14. 324-25. *Miklošič* 294. *Mladenov* 497.

sŕma f (Vuk, Kosmet, Bosna) »najčistije srebro«. Indeklinabilni pridjev na *-li srmàli* (epitet uz *košulja,* narodna pjesma) = *srmajli* = *srmari* (Dalmacija, epitet uz *marama), -lija srmàlija* (epitet uz *puška)* = *srmajlija.* Razne složenice: *srma-džuzdān* »kao kesica od srebra za zapis«, *bakani-sŕma, sŕma-jelek* (Kosmet), *sirbma* = *sirma* (1419) »1° isto što srma, 2° (Posavina) remenci od kozje kože za prepletanje opanaka«. Pridjev na *-en sirmena haizma* (Aleksandrida). Balkanski grecizam (stgr. σύρμα »robe traînante«, apstraktum od σύρω »vučem« > biz. »filigrane, Goldsilberdraht«) : rum. *sîrmă* »Silberfaden«, bug. *sarma,* pridjev *sărmen, sănnalija,* arb. *serme* pored *s erma,* cine. *sîrmă* »svila«, tur. *sırma.*

Lit.: ARj 15, 55. 16, 310-11. *Elezović 2,* 263. *Mladenov 623. Tiktin* 1435. *GM* 382. *REW*[3] 8505. Novaković, *ASPh* 31, 476-477. Vasmer, *GL* 133.

srna f (Vuk) = *sfnja* (Kosmet, *nj* mjesto *n* prema *srnjak)* prema m *srndać* (glede *-dać* v. *crvendać* i bug. *srãndák* m prema f *sarna)* = *srndać* (Kosmet) = na *-ьc sŕnac,* gen. *-nca,* slov. *srnec* = na *-jak srnjak,* gen. *-aká* (Hrvatska), baltoslav.j sveslav. (osim ruskog) i praslav. **$ьгna,* »caprea«. Pridjevi: na *-in sŕnin,* na *-eti* (analogijom od *jagnjeći,* v.) *srneći.* Deminutiv *sŕnče,* gen. *-eta.* Kao *teletina* na *-etina sŕnetina.* Pridjev *srneći* pretpo-

stavlja *srne,* gen. **srnela,* upor. toponim *Srnetica* (Bosna), koja se uporeďivala sa *Sarnade* ili *Sarnade* (po drugom čitanju). Na *-avä srnava,* ime kravi, na *-ka srnka* (ŽK), ime kravi. Potpuna je usporednica u lot. *sirnas* »isto«;, stprus. odstupa u sufiksu *sirms* »jelen«, koje se slaže s lat. *cervus,* a lit. s umetnutim *t stirna.* Suglasnik *s* je nastao od ie. palatala *k* u koiijenü **ker-* »vršak na tiielu rogate životinje«, proširen formantom *n,* koji se nalazi i u njem. *Hirn* i *Horn.* Upor. stvnjem. *hirus,* danas *Hirsch* i nepalatalni korijen u prijevoju sa sufiksom *-ya *korva > krava* (v.). U kambrijskom (Wales) isti prijevoj carro znači »jelen«.

Lit.: ARj 16, 311-14. *Elezovii* 2, 263. *Miklošič* 294. *Holub-Kopečný* 348. *Bruckner* 482. *KZ* 43, 313. *Mladenov* 623. *ZSPh* 3, 189. Prusík, *Krok* (cf. *AnzIF 4,* 143). Iljinski, *TiŽ 4* (cf. *IF 46,* 374). *Boisacq*[3] 437.

srp m (Vuk, Kosmet, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **$ъгръ,* »faix«. Poimeničen praslav. pridjev m. r. na *-ьп > -an Ą—io > j srpanj,* gen. *-pnja* (se. *mjesec,* Dubrovnik, hrv., *~ mali* i *veliki) »(mali ~)* juni, *(veli ·—)* juli«, tj. »mjesec žetve srpom«, upor. srvnjem. *hawersnit;* rukom dopisano u tekstu kalendara glagoljskog prvotiska brevijara iz 1491. za juli *mali tráven (s)arpe(ri),* za august *(ve) l (i) (sharpen ali... = sörpanj* (Brusje, Hvar) »juni«, hrv.-kajk. *srpen* pored *jakošćak* (ŽK) = *jakopovščak* (Habdelić) = *jakopovčak* (Jambrešić), od *sv. Jakov = jăkovlja* f (ŽK). Taj se naziv nalazi još u bug. *sărpen* »august«, stcslav. *згърепъ* i češ. *srpen* (14. i 15. v.), polj. *sierpień,* rus. *šerpėm.* Deminutivi: biljka *sřpac,* gen. *-pea* (ŽK) = *sřpac,* gen. *-pea* (Dubrovnik) »betonica officinalis«, na *-bk > -ak sŕpak,* gen. *-pka* »1° mali srp, 2° nekakva trava« = *sfpak,* gen. *-pka* (Drsnifc, Kosmet) »šumska zeljasta biljka nazupčana, upotrebljava se za mašćenje predе«. Od sintagme na *-ica nasrpica* »posao srpom«, upor. *nakosica* (v.). U baltičkoj grupi lot. *sirps* m, *sirpe ţ,* gr. αρπη, lat. *sarpio, sarpa,* predstavljaju ie. korijen **ser-,* koji se nalazi u *same, sarculum* »Jäthacke«, proširen formantom *p,* dok je u sanskrtu *srní* »srp« proširen na *и.* Riječ *srp* je ie. poljoprivredni termin za alat.

Lit.: ARj 7, 644. 16, 317-22. Maretić, *NVj* 5, 241-53. *Elezović* 2, 263. Jagić, *ASPh* 31, 551. *ASPh 2,* 716. Jonke, *Rad* 275, 69. Samšalović, *NVj* 33, 200. si. (cf. *IJb* 11, 764). *Miklošič 294.* Isti, *MN* 54. *Holub-Kopečný* 348. *Bruckner* 489. *Mladenov* 624. *WP 2,* 501. *Trautmann* 260. Zupitza, *KZ* 35, 264. *IF* 12, 462. 18, 527. (cf. *KZ* 47, 290-291). Lidén, *KZ* 56, 217..Uhlenbeck, *PBB* 27, 121. Scheftelowitz, *KZ* 54, 248. Veckenstedt, *ASPh* 3, 722-726. Schröder, *IF* 17, 463. sl. 18, 527. *Boisacq*[3] 81. Stefanie, *Rad* 285. 62. Matić, *НУ* 1, 13-16. Dulčić, *HJ* 1, 60. Spaho, *GIZM 42.*

srsi m pl. (subjekt: *srsi me prolaze, podilaze) — srhovi me prolaze* (prema Miklošiču hrv. singular je potvrđen u čak. *serh* m »drhtaj« i slov. *sfK)* »brivido di febbre«. Augmentativ na *-ina seršina* (Vrbnik) »lakša groznica«. Up'or. prezime na Krku *Seršić.* U slov. ima ova riječ, koja u hrv.-srp. životari samo u pomenutom izričaju, potpunu leksikologijsku porodicu: glagol *sršati* »wollartig sein (subjekt *lasje)i, nasršiti se* »die Federn streuben«, pridjev *usrhel, strhel.* Zastupljena je i u ostalim slavinama. Baltoslav. i praslav. je **swhb* i ima u istočnom litavskom potpunu paralelu *sfšas* »Schauer«, što je prijevoj od lit. *šiurkštus, šiurgždius* »rauh, hart, grob«. Suglasnik *-h* je prema toj usporednici nastao iz *s,* bez kojeg dolazi u lit. u *šerys* »Borste«, lot. *sari* pl. »isto«. U stcslav. zastupljena je sa í i sa sufiksom *-tb* u *srbstb* »Haare«, češ. *srst,* polj. *sierść,* rus. *šerstb* »Wolle«. Upor. lit. *šerstis* »Haare« i stvnjem. *hursti.* Kao metafora ide ovamo Vukov glagol *stršiti, strši* impf, (subjekt *kosa)* »naježiti se, erigere comam«, *nasŕšiti, nasrsĩm* (Baraković, Pavlinović), upoi. češ. *sršeti,* s umetnutim *t* u suglasničkoj grupi *sr* (tip *straniata)* i bez *t* kod Marulića *Judita 4,* 259. *telo srsi mahom (izraz* za Zidove koji su se prestrašili), *nasršiti, -im = nasršiti* (Dalmacija, Pavlinović, za asimilaciju *s — š > í — š* upor. fr. *chercher).* Stulićev *nasršati se* nepouzdan je. Upor. slov. *sršati.* Prema *nejezuriti se* stvara se *(na)-sršuriti se* (Lika, Rijeka) ; *nasrhnuti, -em,* koji znači isto što *nasršiti,* slaže se sa stcslav. *vtsnhnpti* »erigi«. Kao dalja metafora ide ovamo postverbal *srh* (Brač) »1° spigolo o angolo d'un cantone (Parčić), 2° (brodski termin) linija gdje se gornji rub palube siječe s vanjskom oplatom ili bokom«. Početno *s-* je nastalo iz ie. palatala *k* u korijenu **ker-,* proširenom na *s* »Borste, steife Haare, rauh«. V. *kostrušiti se.*

Lit.: ARj 7, 663. 674. 14, 867. 16, 298. 322-24. 768. *Parčić* 949. *Miklošič* 293. *Holub--Kopečný* 348. *'Bruckner* 490. *WP* 1, 427. *Trautmann* 305. Schmidt, *KZ* 32, 388. Ehrlich, *RSI 4,* 260. *Boisacq*[3] 497. Sürterim, *IF* 25, 65.

sršljen, gen. *-ena* m (Vuk) = *stršljen* (s umetnutim *t* kao u *siramata) =* (unafcrštenjcm sa *oštar* »oštar«) *ostršen* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **$ъгпепъ,* »crabro, Hornisse (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Mikalja i Stulić imaju još *strmĕl) (Dubrovnik,* i sa značenjem »2° otok od uboda stršena«), sa sufiksom *-elj* kao u *brzelj, smrdelj, Bokelj* (u posljednjem je lat. podrijetla *-ellus).* Glede *m* u *strmĕl]* upór. *сьmеi'ь* i *Hummel.* Upór. još *serien* (Vrbnik) »crvić«. Dočetak *-íjén* prema *-šen* u ostalim slavinama nastao je unakrštenjem stcslav. *зiгъсыъ + зiгъсепъ.* U baltičkoj grupi lit. *širšuo* »Wespe« pored *širšuonas, širšys* itd., lot. *siřsins, sirsenis* »Hornisse < stvnjem. *hornul«,* lat. *crăbro < *crasrō.* Suglasnik s- je nastao iz ie. palatala *k* u korijenu *ker-,* koji je u *krava* i *srna,* ovdje proširenom na s *(-šljen* je asimilacijom iz *-sljen).* Glede dalje srodnosti v. *srh.*

Lit.: ARj 14, 867. 16, 323. 324. 768-69. *Miklósié 293. Holub-Kopečný* 348. *Bruckner* 490. *WP* 1, 407. *Trautmann* 305. Kalima, *IJb* 21, 326. Zubatý *RSI 2,* 4. Vasmer, *ZSPh* 2, 57. *RSI* 4, 159. Uhlenbeck, *PBB* 35,174. Vaillant, *Sićana* 9, 492. Specht, *KZ* 59, 247. 248. Leskien, *IF* 28, 137-138. Osten-Säcken, *AnzIF* 28, 36. 33, 201. Pedersen, *IF 5,* 53-54. *Boisacf* 438-439.

stabanj, gen. *-bnja* m (Varoš, Slavonija) »drveni sud u koji se meće pepeo«.

Lit.: ARj 16, 329. *ZbNŽ* 24, 28. 54.

stàbar, gen. *-bra* m (Vuk, Crna Gora) »Baumstamm, stablo (sinonim koji je istisnuo staru riječ)« = *stabăr,* gen. *stábra* (Vodice) »stup« = slov. *sieber,* gen. *-bra* »Säule, Pfeiler«, baltoslav., stpolj. *steber,* praslav. kao stcslav. *stzbri,.* Deminutiv na *-ič', stabric* (Vodice) »1° mali stup, 2° sličan zarez u uho ovce kao znak za raspoznavanje«. Na *-ka stàbărka* f »1° stap, bučka, bućka, 2° (u pecari za rakiju) badanj kroz koji je provučena kazanská lula«. U toj riječi početno *s-* bilo je shvaćeno kao nepotreban prefiks. Zbog toga je odbačen u *tabarka* f. Poklapa se potpuno sa baltičkim usporednicama: istočno-lit. *stuburas,* lot. *stuburs* »Baumstamm, Pfeiler«. Kako ta usporednica dokazuje, α je nastao iz *ъ,* a taj iz ie. *u* u ie. prijevoju **stŭ- : *steu-* »stossen, schlagen«, v. *taknuti,* njem. *Stock* i *taptati.* Taj korijen bio je proširen formantom *b* ili *bh* i starim sufiksom *-r,* upor. stisl. *stufr* »Stumpf«, norv. *stūv* »stablo«, ags. *stybb* »isto«. [Usp. i pod *stobor].*

Lit.: ARj 16, 329-332. 17, 926-27. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Miklošič* 320. Śląski, *PF* 10, 319. si. (cf. *IJb* 12, 300). Trautmann, *Festschr. Bezzenberger* 167-168. (cf. *IJb 9,*193).

stablo n (Vuk) = (s metatezom *st > tš > c* kao *caklo* za *staklo) cablo* (16. v., kod pisaca), sveslav. i praslav. *sublo,* »1° caulis, 2° hrek«. Unakrštenjem s *debeo* (v.) *stéblo* (ŽK), slov. *steblo* »isto«. V. glede promjene sufiksa *stàbar,* gen. *-bra* (Vuk) < stcslav. *зlъЂгъ.* Deminutiv na *-ić cablić,* na *-će cabalce.* Na *-ika stabljika* (Srijem, Vuk) »caulis« pored *stabaljika (a* je od kolektivnog oblika) pored *stabadljika,* s *d* koji je prema Tomanoviću od unakrštenja sa *badrljica.* Augmentativ na *-ina stabilna* »kukuruzno stablo«. Kol. na *-je* stcslav. *sublije* (pored *steblije) > stabalje* n. Riječ je kulturna. Posudiše je Rumunji *stebla, stíhla,* sa zamjenom *e I i za.* palatami poluglas. Upor. lit. *stipti* »1° steif werden, 2° (metafora) umrijeti«, lot. *stipt* pored lit. *stiebtis* »sich hoch stellen«, *stiebas* m »Stock, Pfeiler, Mast«, lot. *stiba* »batina«, gr. στιβαρός »fest, stark«, lit. *stabarai* »suhe grane«, lot. *stobrs* »Halm«. U ie. korijen **stip-l*stīp-* (lat. *stipes,* odatle *Stipendium <* haplologija **stipi-pendium > stipendija, stipendija, stipendist, stipulirati,* njem. *steppen > Iprojštēpat /*ŽK/, *Stiff),* varira suglasnik sa *b, bh.* Prema tome je praslav. riječ izvedenica na *-lo* od ie. **stibh-.*

Lit.: ARj 1, 752. 16, 328-32. Tomanović, *JF* 17, 207. *Miklošič* 320. *Holub-Kopečný* 351. *Bruckner* 650-651. *KZ* 45, 45. *Mladenov* 615. *Trautmann* 287. *WP 2,* 648. Siebs, *KZ* 37, 309. Reichelt, *KZ* 39, 48. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Boisacif* 905-906.

stačun m (í406, Zadar, Poljički statut; Ivančićev zbornik: *tržnici od sukan, ki čine stačuni tamni)* »dućan«. Odatle na *-aríus > -ar stačunar* (1473, Zadar), pridjev *stačunski* (Poljički statut). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *statio,* gen. *-onis,* apstraktum na *-io* od part. perf. *status,* od *stare,* sttal. *stazzane* »bottega > butiga (v.)«. Toponim *Stačuline* (Split), s našim sufiksom *-ina,* koji upućuje na ruševine (upor. *Crkvine, Manastirine).* Upor. krčko-rom. *stasaun.* Grupa *Ц > č* kao u *palača < palatia, račun < rations* i *Poreč < Parentium.* Varijanta sa *st > št* i *ti > c* kao tal. *stazzane* stari je talijanizam: *stačun,* gen. *-Una* (ŽK, sjeverno-hrv., hrv.-kajk.; 1449. Bosna: *u teh štacunih) = štocyn* (Bednja, hrv.-kajk.), slov. *stačun* m pored *štacúna* f. Odatle na *-arius > -ar stačunar* m (ŽK, hrv.--kajk., slov.) prema *štacunarica* f, »dućandžija«. Upor. 1394. iz starog Zagreba *unam lopam seu stationem.* Oblici *stačun* i *stačun* mogu potjecali iz iste dobe, iz vremena naime kad su Talijani sa Apenina obavljali trgovačke po-

slove kod nas. Upor. *račun* (v.). Varijanta *štacím* može se objasniti metatezom ir — *tš (stocuri) > št — st (štacun).* Zbog toga i ta varijanta može da potječe iz dalmato-romanskoga. Talijanizam je *stajım,* gen. *-ûni* f *(Rab,* Božava, Lumbarda, upor. krčko-rom. *stajauri)* = *stađon,* gen. *-oni í* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Split) = *stađun* (Budva, primjer: *plovuća riba ima svoj stađun) — stađun* (Bijela) »vrijeme, hora, godišnje doba« < tal. *stagione* < *statione.* Učen je talijanizam *stáción,* gen. *-óni f* (Dubrovnik, Cavtat) »željeznička stanica (neologizam, prevedenica, calque)« = *štacijun* m (Crmnica) = *štacijõn* (Kosmet, upor. tur. *istasiori) = (št > či) čtacijun,* gen. *-Una* (17. v.), latinizam *stacija* (Hrvatska, Vojvodina) »1° stanica poštanska, 2° razmak puta, 3° općinska, 4° željeznička« < lat. *statio.* Riječ *stanica* (Bella, Stulić) »ćelija« predstavlja doslovan prijevod od *statio-status* = *stan-* + *-ica.* Upor. još arb. *shtatka* (Zatrebač, slav. sufiks *-ka, -a* je član) = *binãri i dẽrš* (Ulcinj) »drvo što dolazi oko vrata kozi, konablja«.

Lit.: ARj 2, 79. 3, 62. 16, 333. 335. 17, 745. *Pleteršnik 2,* 643. Cronia, *ID* 6, 120. *Mažuranić* 1861. *Elezović 2,* 485. Miletić, *SDZb 9,* 261. Kušar, *NVj* 3, 330. *Rad* 118, 17. *REW*[3] 8234. Joki, *Unt.* 93. Štrekelj, *ASPh* 14, 545. Sturm, *ČSJK 6, 62. Miklošii* 320.

stado pored *stado* n (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica sa sufiksom *-do* od korijena *sta-* (v.) »αγέλη, ποίμνη«. Razvitak značenja objašnjava *stad* m »Štand«, na *-ъћ > -ak nestadak* »Mangel«, *pristãdãt, -adam* (Kosmet) »pridruživati se«, *postádat, -adam* impf, »umarati se« od pf. *postãnut, -em* »umoriti se«, *stãdãt, stãdam* (Kosmet) »stajati, zaprematі« i germanske paralele stvnjem. *stuot* f »Herde von Zuchtpferden« > nvnjem. *Stute* »ko-.bila«, stnord *stođ* n »1° Standort, 2° Herde von Stuten mit einem oder mehreren Hengsten«, ags. *stõd* »Pferdeherde«. Baltičke su usporednice lit. *stãdãs* »Pferdeherde«, lot. *stàds* »Pflanze, Setzling«, s denominálom *stadií* »setzen, pflanzen«. Sve su to izvedenice na *d* (upor. i *creda, krdo)* u značenju »mjesta, obora gdje se nalaze domaće životinje«. To je prvobitno apstraktum koji je po semantičkom zakonu sinegdohe dobio kolektivno značenje »životinje što se na tom mjestu nalaze«.

Lit.: ARj 16, 334-335. *Elezović 2,* 137. 203. *Miklósié* 319. *Holub-Kopecný* 350. *Bruckner* 512. *KZ* 45, 54. 48, 194. *ASPh 29,* 119. *Mladenov* 606. *WP 2,* 605. *Trautmann* 280-281. Hirt, *PBB* 23, 350. *IF 22,* 62. Fraenkel, *IF* 50, S.sl. (cf. *AnzIFT,* 162).

stagna f (Vrančić, Marulić, *Transit,* Alberti, Baraković) »1° platea«, kod Barakovića 168: *pokrih sobom mrzlu stagnu, vrh kë mi se život sagnu,* »2° toponimi *Stagna* (strmi dio Bola, Dalmacija), *Stagna* f (vrlo strma ulica, Smokvica, Korčula)«. Nalazi se u slov. *stegne* f pl. »Triebweg für das Vieh«, odatle prezime *Stegenšek, polj. sdegno* pored *stegno* »Spur«, rus. *stagna* »ulica«. Praslav. *stьgna.* Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluvokala. Glede etimologije v. *staza, stignuti, stići.*

Lit.: ARj 16, 336. Skok, *Etnolog* 10-11, 347. *Miklošič* 328. *Bruckner* 515. 529. *KZ* 67, 125. Scheftelowitz, *KZ 56,* 178. Pedersen, *IF 2,* 331. *WP 2,* 615. *Vasmer* 3, 17.

stähor m (Vuk) = *stãor* (Vuk) = *stàvor* (Banja Luka) = (sa ir > *št* kao u *oštar* i *h > K) štakor* (ŽK, hrv.-kajk.) = (sa umetnutim *r* poslije *st* kao u *prostrlca* ŽK prema *prosiac} strãôr,* gen. *strãõra* (Kosmet) »pacov pored parcov, veliki miš«. Ne zna se je li ista rijeo *strãor* u pjesmi koja se pjeva uz časni post, a znači »slutnja na rat«. [Usp. i pod *strah].*

Lit.: ARj 16, 336. 502. 669. 17, 747. 748. *Elezović 2,* 274.

stajati, *stojim* impf. (Vuk) *(do- se, na- /sej, nedo-, n-, od-, odu-, po-, pre-, pri-, sa- se, za-}* = *stati* (Dubrovnik, stezanje *a* < *oja* 'kao u *ban, pas} (oba-, obi-,* ŻK), sveslav. i praslav. (stcslav.) *stojatí,* *SÍOJG* = *stajat, -im* (Kosmet) *(a* u *stàjuti* je nastao kontaminacijom sa *stati* ili je) prema pf. *stali, stanem* (v.) »stehen, bleiben, consistere«, deminutiv na *-k postajkivati (za-}, -stajkujem,* na *-ovati zastäjkovati, -ujem* (Kosmet) *(po-).* U *dostajati (izo-, na-}, dostajem* itd. »sufficere« pomiješalo se s prilogom *dosta* pa je *a* iz infinitiva prešlo i u prezent. Iterativ na *-vanastajavati, -stàjãvãm.* Samoglas *o* mjesto analogijskog *a* nalazi se još u izvedenicama na *-ъk stojak,* gen. *-jka* (Crmnica) »držak cijepa« = na *-alo stajalo* n (Crna Gora), u pridjevu *stojní* »postojan, stalan, čvrst«, poimeničen na *-ica stojnica* = *stòjnica* (Crna Gora) »stolac«, na *-ača stojaca,* (Hercegovina) »stolac«, u prilogu *stojke* (Risan) = *stojèckï;* u poimeničenju part. prez. akt. **stoječak > stećak,* gen. *-ćka* (Vuk, Imotski) i mnogobrojnim ličnim imenima starog dvočlanog tipa i u hipokorističkim izvedenicama: *Stòjis(l}av* m prema f *Stojisava,* odatle prezime *Stojsavljević, Stojdrag* (upor. toponim slov. *Stojdraž, Stojdraga,* ŽU), prezime *Stoidragić, Stójko* m prema f *Stojka, Stojíljko,* s prezimenom *Stojiljković;*

Stojan m prema f *Stojana* i *Stojánka,* s prezimenom *Stojanović, Stojaković, ' Stojković; Stajo* m prema f *Staja,* s prezimenom *Stojić, Stojin,* (sa *oja > a) Stajko* m prema f *Štaka; Stôjša,* s prezimenom *Stojšić; Cóle',* zatim u prefiksalnim složenicama *dostojãt, -jí* (Kosmet, subjekt *jabuka, hljeb), nastojati, nastojim, dostòjati se, -ji (u-}* pored *udostojiti se* (Vojvodina), *postojati, opstojati* = *postojat, -im* (Kosmet, *bilo i postojalo},* postverbal *dostaj* (18. v. i rus.) > *dostojastvo, pristojati se, prestajali,* s pridjevom na *-ъn dostojan (ne- 12.* v.j, apstraktum na *-stvo dostojanstvo* (Vuk) *(ne-},* s pridjevom *dostojanstven,* imenica odatle *dostojanstvenik* m (Hrvatska) »dignitaire«, *pristojan (ne-},* s apstraktumom *dóstõjnost, pristojnost (ne-},* poimeničenje na *-ik dostojnik* m prema f *dostojnica, velikodostojnik* m (Srbija) »dignitaire«, stcslav. pridjev *dostoi-nъ,* koji posudiše Rumunji *destoinic.* Zatim: *sastojati* (14. v.), *sastojan, sastojak, sastojina.* Od *stajati* su izvedenice na *-oči stajaći* »feierlich«, poimeničen na *-ica stajaćica* »1° stajaća košulja, Feiertagshemd« = (izmijenjeno prema *-aćica} stajaćica* »2° Fixstern«. Stegnuto *aja > a* kao (u *stati} staćica* »prostor što ga zapremaju dva trsa loze idući uporedo«. Upor. još *nestaćica* (Vodopić) »nestašica«. Od *nastajati, -lm* (Vuk), pridjev *nastajan (—ni blagdani,* Konavli) = na *-ast* (prema *dosasi) nastajast* »što ima nastati«, na *-ost nastajnost.* Od part. perf. akt. u neologizmu *stajalište (sa-, po-}* = *sastajalište* (Pavlinović) i zamjenom našeg sufiksa s tur. *-luk sastaluk* (Pavlinović) »često sastajanje«. Postverbal u *vodostaj* = *vodostaj* »Wasserstand«, *naštoj* m od *nastojati, -im* (Vuk) = *nástojili* (Vinkovci) prema iteratīvu *nastojávati,* s pridjevom *nastojan* (16. v.), poimeničen na *-ik nastojnīk* m prema f *nastojnica, nastojništvo,* na *-bina nastojbina* (Ljubiša) »čuvarina«, *nastojljiv, nastojstvo* = *nastojanstvo* = *nastojnost, nastojalac* = *naštoj'atelj'; zastoj; postojan,* s imenicom *postojanost* f, *postaja.* Ovamo i kalkovi: *nadstojnik* m (18. v.), *nadstojnica f* (18. v.) (usp. *suprastare, praeese, soprastante},* *predstojnik* m (19. st.), *predstojnica* f (usp. njem. *Vorsteher},* pridjev *predstoječi* (usp. njem. *bevorstehend}.* Postverbal *na.~łkizostajak,gen. -ājka* (18. v.) od *izostajati.* Upor. još arb. *zastal* »staja« i stcslav. *stailo* »staja«. Rumunji posudiše *a ostoi* (Moldavija), s prijelazom u konjugacijų *-are a (sa) osteia* »stillen, beruhigen« < *obstojati; ostajati* »obsidere«, *postojan* »jak«.

Lit.: ARj 1, 681. 7, 306. 307. 653-661. 822-24. 8, 311. 696-7. 682-83. 9, 137-38. 250-62. 11, 22. 23. 502. 716-17. 12, 143-45. 14, 665-72. 16, 337-53. 452-69. 600-613. *Elezović* 1, 148. 199. *Miklošič* 319. *Holub-Kopečný* 350-351. *Bruckner* 512. *Mladenov* 610. *Trautmann* 281. *WP2,* 603. Vaillant, *Zlătarii* 1, 303. Rešetar, *Slávia* 8, 639 — 640. *Tiktin* 1097. Maretić, *Smij.* 60. 104. 204.

staklo n (Vuk) = (s metatezom *st > tš* > c_y upor. *Cóle,* hipokoristik od *Stojan;* nije književno nego provincijalizam) *cáklo* = (sa zamukivanjem palatalnog poluglasa 0 > a) *sklo* (Vuk) = *cklô* (upor. stčeš. *stklo > sklo* i bug. *cáklo* pored *staklo)* = *scaklo* (Blagojević, unakrštenje književnog i dijalektalnog oblika) »vitrum, gläž (posudenica iz njem. *Glas}«,* sveslav. (bug. i rus. *steklo}* i praslav. *stbkló.* Pridjevi na *-en staklen,* poimeničen na *-ka staklenka* f »flaša, nasica (ŽK)«, *caüm* = *eklen,* poimeničen na *-ica sklènica* (Vuk, upor. češ. *sklenice}* »čaša« = *caklenica, cklenica,* na *-jača caklenjača* »biljka«. Na *-ar staklar,* gen. *-ara* = *çoklar* = *cklâr,* s pridjevom *caklarev.* Na *-arija staklàrija* = na *-arnica càklãrnica* = *cklarnica* = *scaklarnica* (Blagojević). Deminutiv na *-će stakalce* (ŽK, bug. *stakalce}* »čašica, čokan« = *caklàce* (Kavanjin), *staklence.* Apstraktum na *-ina caklina* »splendor«, *ocaklına* (Šulek) »Glasur, vernis«. Denominal na *-iti càkliti se* »svijetliti se« *(o-,* prešlo i u književni jezik) = *sklíti se, -im* impf. (Vuk, Gundulić). Praslav. je po općenitom mišljenju posudenica iz got. *stikls* m »Becher, Kelch«, stvnjem. *stehhal* »Becher«, s razlikom u rodu. Praslav. je neutrum kao nazivi metala *srebro, zlato, olovo, nado,* dok je gotsko maskulinum kao naziv posude. Ako je posudenica, praslav. je riječ generalizirala i proširila značenje, jer gotska riječ znači »čaša, vrč«. Mladenov zabacuje mišljenje o posudenici i tvrdi da su obje riječi u prasrodstvu, s .tom razlikom što ie. korijen **steig-,* niži prijevoj **stig-* (prema Uhlenbecku **stek-* »fest, stark«), koji je zastupljen u lit. *stigti* »an einem Orte ruhig verbleiben«, u gotskom sadrži raširenje na *g,* u slavinama na *k.* Rumunji posudiše od južnih Slavena *stida* pored *steclă,* sa zamjenom *i / e* za palatalni poluglas, odatle *sticlar, sticlărie,* pridjev *sticlos,* deminutivi *sticlişoară, sticlită, a sticli.* Značajno je da se i u baltičkoj grupi nalazi gotska riječ kao posudenica lit. *stiklas* »Glas, Trinkglas«, lot. *stiklis.* Prema tome je to baltoslav. posudenica iz vremena neposredno prije naše ere, dok Slaveni i Balti nisu bili rastavljeni.

Lit.: ARj 1, 753. 814. 8, 501. 16, 354-55. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Miklošič* 328. Bernecker, *IF* 31, 411. *Holub-Kopečny* 333. *Bruckner* 549.

Mladenov 615. *Trautmann* 286. *WP 2,* 613. Rešetar, *ASPh* 36, 541. *Tiktin* 1494. Hamm, *KZ* 67, 123. Jülg, *KZ 4,* 208. Hirt, *PBB* 23, 336 349. Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. 22,188-193. (cf. *AnzIF* 8, 272). 30, 310.

starnati, f *-mna* (Vuk, Dubrovnik, uz *čeljad,* također u ruskim narječjima) »star *(stamna čeljad* »stari ljudi«)«, pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ьn* od praslav. osnove **stam-,* raširenje na *m* od *stati* (v.) »stare«, na *-en* (usp. *rumen, üşmen) stamen* (Paštrovići, Vuk) »pouzdan, tvrd, čvrst«. Odatle imena *Stamen* (15—18. st.), *Stamena* f (15—16. st., Lika), hipokoristik *Stamenko, Stamenka* (15 — 17. st., Srbija), s prezimenom *Stamenković.* Miklósié ima kao hrv. *ustameniti* »constituere«. Potvrđeno samo u hrv.-srp. le. i praslav., upór. lat. *stamen* »Aufzug auf den Webstuhl«, odatle *staminea* > *slamanja,* gr. στάμνος »(Wein)krug«, odatle posudenica u Makedoniji *stomna,* lit. *stomuo* »Statur«. Upór. rus. *štátnik* »eine Art Holzsäule«.

Lit.: ARj 16, 359-61. *Miklošič* 319. *KZ* 68, 128. *W P 2,* 606.

Stàmbol m (Vuk) = *Stâmbol* (ííosmet), toponim, sinonim *Carigrad.* Na tur. *-li Statnbolija* (Vuk, narodna pjesma) = *Statnbolija* (Kosmet) »1° Carigradanin, 2" što potječe iz Carigrada, stambolska zobnica, vrst šamije«. Odatle prezime *Statnbolić* = *Stambolić* (Kosmet) prema f *Stambôlka* (Kosmet) = *Stàmbōlka* »žena iz Carigrada«, na individualno *-in Stambolīn,* Na *-ьc* > *-ac stambolac,* gen. *-olca* (Bačka) »pijetao velikih nogu« prema f *stàmbõlka* »kokoš«. Piidjev na *-bsk stàmbolslkl.* Bug. *Stàmbol, Stambid, statnbòlski, Stambolija,* prezime *Stamboliski.* Giecizam, koji je došao preko turskog *htambol* < ngr. sintagma (ει); την πάλιν *(ηρ > mb).* Cine. *Pole,* skraćenica od gr. Κωνσταντινοοπολις > lat. *Constantinopolis,* odatle internacionalni naziv fr. *Constantinople,* itd. Kod nas i turcizam *Istambul* za isti grad.

Lit. : ARj 16, 359 - 60. *Elezović 2,* 264. *Miklošič* 320. *Mladenov* 606.

stambôrje n (Prčanj, Lepetane) »prostor oko crkve zidom ograđen« = (bez kolektivnog sufiksa *-je) stombõr* (Krtole) »prostor pred crkvom« = izgovara se (po pučkoj etimologiji miješanjem sa *Stambol,* v.) i *stambol, vrata od stambola* (Krtole) = (početno s- ispušta se, jer se u jezičnoj svijesti identificira s prijedlogom *sb) tamborje* (Dobrota; primjer *na tamborje odlagalo se oružje,* kad se ulazilo u crkvu; tu su bile grobnice; nalazi se pred crkvom u *sv. Vrača,* tako i u Lepetanima) = *tamborē* n (u Bogdašiću, govore stari ljudi: *sjedi na tamborē, doso sa t ambara).* Promjena sufiksa: *tambuć* m (Dubrovnik, Zore) »prostor između dvaju vrata na ulazu, npr. u crkvu«. Ovamo ne ide *tambuč* »na krmi mala kućica za krmilara« [< tal. *tambucio* »casotto per riparo di boccaporto«]. Drugo značenje ima *štāmbuk* m (Marčelji, Kastavština) »puč (v.)«. Deminutiv na *-ić štanbučić* (u vinogradu). Ovamo možda dalmatinsko prezime *Stambuk.* Stoji zacijelo u vezi s tal. *stamberga* = *stambargo* (Arezzo) »taverna, casa o stanza in malo stato, albergo«, *stambugio* = *tambus'o* (Verona) »nascondiglio«. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od langob. **stentberga, -burga.* Riječ *štambuk* u Kastavštini sadrži u drugom dijelu langob. *bac,* nvnjem. *Bach* »potok«. Upor. flamanski toponim *Steenput* < *stein* + *putelis, Estiembecque* (Pas-de-Calais), 1084. *Estainbecca.*

Lit.: ARj 16, 360. 18, 55. Skok, *Term.* 140. Zore, *Tud.* 21. *REW*[3] 8239. *Prati* 937. *DEI* 3616. 3807. Kahane-Koshansky, *RPh 7,* 340.

stan m (Vuk), baltoslav., sveslav. praslav., »1° (općenito, termin za naselje) mjesto gdje se boravi, kuća, boravište, 2" (tkalački termin, također bug.) krosna, razboj, stative, tara, natra, 3° (pastirski termin) bacija, bačina, bacilo, katun, konak, mandra, majur, salaš, 4° (krojački termin) dio košulje koji pokriva tijelo (upoi. rus. *stan* »Statur, taillle«)«. Na *-ar stanar* »1° koji se negdje nastanio, 2° bač«, pridjev *stanarev,* na *-na stanarna* f (jedna potvrda) »bačija«. Na *-arina stanarina* »plaća za stan«, s pridjevom *stanarīnskī.* Na *-ište stanište* »gdje je b'la bač'ja«. Na *-je stanje* n = *stanje* (2K) = *stanje* (Vod'ce) »1° *zgrada,* 2° (apstraktum) status«. Na *-nik stanbnik* (Dušanov zakon'k) »incola«, na *-janin stanjanin* »Gastwirt« (Dušanov zakonik). Deminutiv na *-ica stanica* »stacija, kolodvor«, s pridjevom *stanični.* Denominali na *-iti staniti (se), -lm (na-),* iterativ na *-va- nastanivati, -njívati, -ujem, -stanjati,* odatle *nastanište, nastanite!]* m prema f *nastaniteljica.* Nerazumljivo je ironicko značenje u *nastanlt se, -stáním* »upropastiti se (Kosmet)«. Apstraktum *nastamba,* na *-ovati stanovati, -ujem,* odatle na *-nik stanovnik,* apstraktum *stanovništvo.* Neologizmi *stanovište* »gledište«, na *-oviti stanoviti, stanovím,* samo s prefiksom *u-,* »feststellen«, čehizmi su. Pastilski termin *stan* kulturna je riječ, koja se posuđuje: arb. *stan,* čine. *stane* < ngr. το στάνι, u dakorumunjskom una Krstila se s trako-ilirskom **stana* f (upor. staroiranski *stana-,* sanskit. *sthanam)* > *stína* »isto«, odatle posuđeno *slina* (Bavanište) »btčija«, dok rum. *stan* kao krojački tei min »Oberteil des Hemdes bis Hüfte« ne pokazuje *-anъ* > *-în.* To je fonetska značajka samo lat. i predromanskih riječi. Upor. i naše posuđenice *Afganistan, Turkestan* (preko tur.). Izvedenice od prezentske osnove *stan* u vezi s osnovnim značenjem korijena *sta-* (v.), na - SÃ > *-ak stánok,* gen. *stanka* u dubrovačkim dokumentima latinizirano *stanicum* »diplomatski sastanak, ročište«. Od toga se razlikuje praslav. *stan-* u izvedenici na *-ьc stanąć,* gen. *-nca* (Vuk, Crna Gora), apozicija uz *kamen* »koji je stalan, kao iz zemlje iznikao« = pridjev na *-ovan stanován,* poimeničen na *-jak stanòvnjak* = na *-ovit stanovit (kamen).* Pridjev *stanovit znači* na zapadu »neki«, tj. »(upravo) ono što bi se moglo ustanoviti«. Postverbali sa sufiksom -гќ > *-ak* od prefiksalnih glagola *izostati, opstati, nastati, postati, nestati, pristati, ustati, rastati se* prema prezentskoj osnovi *izostanak, opstanak, nastanak, postanak, nestanak, pristanak, ustanak, rastanak* (16. v.), obrazovani su tako da je uzet prezentski korijen *stan-.* Staru prefiksalnu složenicu *pristati, pristanem* posudiše Rumunji *a pristani* »dabei stehen«. Od *pristati* je nastao deverbal *pristan* m i na *-ište pristanište,* koje također posudiše Rumunji. Postverbal od prezentske osnove vidi se u *pristanište* (Vodice) »odmor«. Za praslav. *stanb* postoji potpuna baltička paralela: lit. *stonas,* sanskr. *sthana,* avesta, stperz. *stana* »Standort«, dor. δυστανός. Sranje veoma raširen prvi elemenat u starim složenim antroponimima i od njih stvorenim hipokoristicima: *Stanimir, Stanislav, Stanale, Stanko* i u prezimenima na *-ić, -ovii Stanic, Stanojević, Stankovu.* .

Lit.: ARj 4, 288. 6, 648. Ribarić, *SDZb* 9, 184. 193. *Elezović 2,* 265. 448-81. Unbegaun, *RES* 12, 31. Jireček, *ASPh* 14, 75-77. Novaković, *ASPh* 10, 570-580. Jagić, *ASPh* 10, 571. 581. *Miklošič* 319. *Holub-Kopečný* 349. *Bruckner* 513. *Mladenov* 606. Bogišić, *ASPh 2,* 570-593. *GM* 391-392. Foy, *KZ* 35, 48. *Boisacq*[3] 205. 384. Joki, *Unt.* 247. 249. *Tiktin* 1262. 1483.

stanai, gen. *stanta* m (Kućište) »priruč na stubama«. Talijanizam: *stante* m, poimeničen part. prez. (upor. 1255. *stantus,* u Mlecima) »pezzo di costruzione che fa da supposto«. Može biti i dalmato-romanski leksički ostatak. Zamjenom tal. dočetka *-te* našim sufiksom *-ьc* > *-ac stanci* m pl. »(termin iz uljarstva) makimi kroz cijelu visinu drže gvozdeni stupovi zvani stânci«. Postverbal od prefiksalne složenice *contrastare, contrasto* > *kontreštat* impf. (Smokvica, Korčula), *kontrešt* m »prepirati se povišenim tonom, pravdati se«. Glede *ra* > *re* upor. *resti* < *rasti.* Od *substantia* > *sustãnca* (Smokvica, Korčula) »biljka koja se daje magarcima kao sustãnca, kad su deboli«, *circumstantia* prevodi se: *okolostanje* (Dobretić).

Lit.: ARj 17, 61. *REW** 8231.

stando, gen. *-ala* m (Dubrovnik, Cavtat) »stup za zastavu« < tal. *stendale; standard* (1520) = *štandarac,* gen. *-arca* (Split) = *štandalac,* gen. *-alca* (Šibenik) »isto«, bez proširenja ili s njim odnosno zamjena na *-ьc* > *-ac* dočetka *-do* u tal. *stendardo,* Upor. i na *-arius stantarius.* Talijanizam franačkog podrijetla *stendale* (zamjena gen. sufiksa *-ardo* latinskim *-ale), stendardo* < stfr. *estendart,* danas fr. *étendard* < franačka složenka **Standord.*

Lit.: ARj 16, 377. 17, 753. *REW*[3] 9714. *Prati* 940.

stânj (Smokvica, Korčula, uz *sudovi},* pridjev, »koji ne propušta vodu«, slov. *Stanį* »nepropustan«. Denominal slov. *štanjat* (Notranjsko) »nepropusno držati (tekućine)«. Od tal. *stagno,* furl, *stagn* »isto«, *stagna,* mlet.-tršć. *stagnar,* retorom. (Gornji Engadin) *stani* = (Donji Engadin) *sten* »fest« < lat. *stcìgnum* »cin, kalaj«; *stanj* može biti dalmato-romanski leksički ostatak. Isto tako i *stànjati, -ām* (Perast) = *stanjati* (Lika), impf, *stanjívât* (Božava) »kalajisati«. Na *-arius* > *-ar stanjăr* (Božava) = *štanjar,* gen. *-ara* (Rab) »kotlar« = na tai. *-iēre* < *-arius stàniјêr,* gen. *-éra* (Dubrovnik, Zore) »kalajdžija«. Na *-accus* > *-aco: štanjak,* gen. *-akā* (Buzet, Sovinjsko polje), slov. *štenjak* (Komen na Krasu) < furi. pi. *stagnàcs* »secchie di latte«. Na *-ata* > *-ada: stanjada* f (Cetina) »kotlenica« = *štanjôda* f (Buzet, Sovinjsko polje) »kotao pri dnu širi, a gore uži, s pokrovom, u kojem se kuha za svinje« < furl, *stagnade* f »calderotto«. Ovamo ide još kao internacionalna riječ *staniol* m (hrvatski gradovi) preko njem. *Stanniol,* srlat. *stanniolum,* deminutiv od *stannium* »Blatt-zinn«.

Lit.: ARj 16, 414. 17, 754. Zore, *Tuđ.* 21. *Pleteršnik 2,* 644. Kušar, *Rad* 118, 22. *REW*[3] 8217. b. 8228. Štrekelj, *DAW* 50, 62. Sturm, *CSJK* 6, 74. *DEI* 3614.

star, f *stara,* određeno *stari* (Vuk); ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan ie. sufiksom *-r* (kao *dobar)* od korijena *sta-* (v. *stati"),* »vetus«, znači upravo »ono što je dugo stajalo (smegdoha rezultata); što čvrsto stoji«. S prefiksom *pra- prastar* »uralt«. Poimeničenja: m *stări* = na *-ьс starac,* gen. *starca* »1° ostario čovjek, 2° stari vinograd«, pridjev na *-ski starački.* Deminutivi na *-ić starac, staračac,* gen. *-čca* (Vuk) = *staračak,* gen. *-čka* (Kosmet) = na *-ić stařic* (Kosmet), na *-iče starice,* gen. *-eta* (Kosmet), *starûnak,* gen. *-njka* (Kosmet) m prema f *starùlja* f, pridjev *starčev,* poimeničen na *-ié* u prezimenu *Starieme,* na *-kelja starkelja.* Augmentativ na *-kanja* (upór. *momčekanja, Srbekanjd) starčekanja,* na *-čina starčina,* na *-ača staraca* f (Kosmet) »malora djevojka«, na *-ica starica,* na *-ka starka* (hrv.-kajk.) »podex«, upór. polj. *stara pani; stārka* (Vodice) »1° stara ovca, 2° ženka kod ptica«. Apstrakti na *-ež starei* f, odatle na *-ar starèíãr,* na *-ina starina* f (kao m »star čovjek«), odatle pridjev *starinski,* na *-udija starudije* f pl. = na *-etina staretine* f pl. »stare stvari«, odatle *starudar* = *stareținar* (Zagreb), na *-ost starost,* na *-iš starts,* na *-evina* (upor. *carevina) stărevina* »imanje čije od starine, država«. Od komparativa *starějši* mjesto današnjega *stariji* na *-ina starješina* = (ikavski) *starišina* (Mrnavić, Filipović) = (ekavski i kod čakavaca u 2) *stařešina* = *stařešina* m (Kosmet) prema f *starješica* »nastojnica«, s denominálom *starješovati, -sujem.* Na *-enik starenīk,* gen. *-ika* »stari put«. Posudenica iz češkog *starosta* m. Složeni pridjevi: *staròlik* = *starolik* (Kosmet), *staròkov, starodrevan, starodavni, starovjerskī, staravi-êmski* (Kosmet), *starovremešan, starostován, staroslavné knjige — staroslavné* < *carostavne* (v. pod *cèsar), starmali;* složene imenice: *stari svat* (posudenica u arb.), odatle hipokoristik *starojko* = *starêjko* (Kosmet); *starògnojica, starodužina, staròputina, starosjedilac,* gen. *-oca,* kalk *starogorica* (1876) < njem. *Altholz.* Denominali na *-ati starati se (iz- -se,* po-) »brinuti se«. Za prosuđivanje tog značenja od važnosti je rum. *a stărui* »1° beharren, 2° urgieren«, apstraktum na *-entia* > *-ința stăruință* »1° Beharrlichkeit, 2° dringende Bitte«. Na *-iti* inhoativ *stariti, -im (p-, za-}* = na *-éti starjeti* = *stareț* (Kosmet), particip perf. akt. *ostario, f ostarjela* »stari«. Postverbal na *-zk* > *-ak zastărak,* gen. *-arka* (Kosmet) »nešto kao starmali«. Litavska paralela fonetski je potpuna, semantički se razlikuje: *storas* »debeo«. Upor. stnord. *storr* »gross« < ie. **sthāros.* Upor. sanskrt. *sthāviras* (v. *stav)* »stari«, *sthiras* »čvrst«.

Lit.: ARJ \, 762. 9, 256-57. 11,25-26. 16, 425-50. Ribarić, *SDZb* 9, 193. Belić, *Priroda* 431. *Etezović 2,* 267. *Miklósié* 320. *Holub-Kopečný* 349-350. *Bruckner* 514. *Mladenov* 607. Iljinski, *Prace Baud.* 234-241. (cf. Belić, *JF 2,* 333). Osthoff, *IF* 19, 234. Pogodin, *IzvORJASi,,* 206-211. (cf. *AnzIF* 21, 109). Hujer, *LF* 50, 319-320. (cf. *IJb* 10, 372). 42, 430. 43, 253 (cf. *RSl* 8, 291). *Boisacq*[3] 919. *GM* 392. Grappin, *JPol,* 23, 52-53. (cf. *IJb* 24, 387). Johansson, *IF* 3, 232. Brugmann, *IF 6,* 98. Fortunatov, *KZ* 36, 46. Iljinski, *ASPh24,* 227-228. Birkenmajer, *JPol* 21, 174-176. (cf. *IJb 22,* 332). *Regulacija Save* 1876, p. III.

stâs m (Vuk) »rast, taille«, izvedenica dobivena raširenjem na -s korijena *sta-* (v. *stati).* Upor. značenje rus. *stan* »taille« i *statb* »1° Statur, 2° Grund, Ursache, Art u. Weise, 3° (dijal.) Möglichkeit, Gelegenheit«. Pridjev na *-it stasit* (Vuk) »robustus«. Složenica *gorostas* m (Sulek) »gigas«, upravo »stas kao gora«, s pridjevom *gorostasan* (Bella, Stulić, Vuk, Gundulić, od 17. v.). Značenje »rast« nije prvobitno: *stasb* znači u stcslav. »regio pastorům« (Miklošič, *Lex.* 882). Odatle na *-ina stasino* f (Morava, Miava u Srbiji) »vajat, klijet«. Druge je prirode sufiks *-ša* (v.) u *ustaša* m. Taj sufiks došao je na osnova glagola *ustati* kao u *radiša* na korijen od *raditi,* u *sledila* prema *štedjeti.* Hipokorističkog je podrijetla. Nalazi se još u pridjevu na *-ьn nestašan* (Vuk) »obijestan«, poimeničen *nestašnih,* odatle apstraktum na turski *-luk nestašluk* m »obijest«. Pozitiv *stašan* ne postoji. Vuk ima i apstraktum s tim sufiksom *nestaša* f = sa *-ica nestašica* »penuria, nedostatak«. S time je u vezi *nestašan* (asimilacija *st — š* > *št — š,* Kosmet) »oskudan, siromašan, nedostatan«. Prema *nestašan* Ljubiša je od *nedostatan* stvorio unakrštenjem sa *ne dosta nedostašan* »slab« *(nedostašne sve ljudske javne i tajne sile).*

Lit.: ARj 3, 292. 7, 823. 8, 86. 16, 450-451. *Elezović2,* 110. 268. 461. *Miklošič* 319. *Vasmer* 3, 3. 6.

stasati, *-am* pored *-šēm* pf. (Vuk, narodna pjesma, Srbija, Crna Gora) »prispjeli« *stasai, -šém* (.Kosmet), impf, na *-va- stasatati* (Srbija) »1° odrasti (subjelt *sinovi,* Peć), 2° dozreti (subjekti *crešnje, višnje),* 3° utisnuti (subjekt *testo)«.* Upor. mak. (Povardarje) *kë te ftasa* »stići će te«. Balkanski grecizam od gr. aorista ερθασα, fut. φθάσω od φθάνω »arriver, atteindre, gagner«: bug. *ftàs(v)am* »fertig werden, ankommen«. Zamjena gr. suglasnika φ sa našim *s-* nastala je unakrštenjem sa *stati, stas.*

Lit.: ARj 16, 451. *BI 2,* 469. *Mladenov* 663. Štrekelj, *DAW* 50, 60.

staterà f (Dubrovnik, *MHISM 9,* 445) = *stadèra* (Lepetane, Boka) = *studierà* (Muo) — *statîra* (Hvar) = *stàtijêrna* (Mostar) pored *staționa* (zamjena dočetka *-erna* domaćim sufiksom *-iona* < **ilna;* ne zna se za razlog zamjene *-era,* sa *-ijerna)* = *studira* (Lovran Istra) = *(a* > *o) stodira* (Proroci; 1638, Krk) »vaga koja se objesi, mala ručna vaga, einhebelige Wage«. Slov. *stodira* »Schnellwage« = *stedira, štedír,* gen. *-rja, stodira, studira, šteder.* Može biti djelomice i dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **staterea* = kllat. *staterà,* od gr. στατής > sitai, *statara, stadera* (Dante), sttal. *stătea* »sorta di bilancia grande«. Upor. istro-rom. *stadera* (Rovinj), *studierà* (Milje, Pula).

Lit.: ARj 16, 598. *ASPh* 34, 307. *Pleteršnik 2,* 577. 643. Ćorović, *ASPh* 29, 510. *Ive 4, 151. REW*[3] *8233. DEI* 3612.

stati, *stanem* pf. (Vuk) *(do-, iz-, izo-, na-, ne-, nedo-, o-, od-, oda-, odu-, ob-, oba-, obi-* /čakavski/, *po-, poda-, pone-, posu-, pre-, pri-, raž-, raža- se, sa-, sau-, su-, u-, za-, zao-),* refleksiv *stati se* (2K) »ustati«, glede razlike u akcentu prema impf, *stati* (Dubrovnik, *obistâti* 2K) v. *stajati,* impf, na *-va- sastavati se* (Kačić), *odastavati, odustavati* (Obradović), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **sta-,* »stare, stehen (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Gdjekoje prefiksalne složenice pokazuju znatne razlike u značenju, tako *ostati* »bleiben«, *nedostatí* »mancare«, *šuštati* »umoriti se, utruditi se«. Od prezenta *stanem* nastade analogijski infinitiv *stanuti, -ēm* (Vuk) *(do-, izo-, na-, o-, odu-, po-, sa- se, u-, za-).* Izvedenice se prave od dvaju ie. korijena očuvanih i u praslav. **sta-* i od redukcione *sty-* > praslav. **sto-.* Prva se raširuje na *-đ, -j, -k, -l, -m, -n, -r, -s, -t, -v.* Svako raširenje stvara svoju leksikologijsku porodicu, od koje su neke, kao *stado, star,* izgubile u jezičnoj svijesti vezu s korijenom. Praslav. *sto-* pruža samo jedno raširenje koje stvara leksikologijsku porodicu. Korijen *sta-* ide među glagole koji pružaju najbrojnije prefiksalne složenice (21 u svemu) i najbrojnija korijenska raširenja (9 u svemu). Tome broju prilaze još korijen *sto-* i postverbal -jír, što čini u svemu 34 morfološke varijacije. To daleko nadilazi broj mogućih morfoloških varijacija što ih pružaju *biti* »esse«, *dati, djeti, ležati, sjediti, vidjeti,* koji u slavinama pružaju najviše varijacija za tvorbu riječi. Glede raširenja na *d* v. *stado.* Glede raširenja na *j* v. *stajati, stojim.* Sufiks *-ъЂ* zastupljen je samo u jednoj izvedenici *stăk* n (Brusje, Hvar) »čas, trenutak«. Izvedenice na -/ obrazovane su poimeničenjem part. perf. akt. na *-ьс* > *-äc stolac,* gen. *-Ica* m »Gängelwagen«, na *- bk* > *-ák* u *stalak,* gen. *-lka,* apstraktum na *-ež stalež* m (Hrvatska), na *-iš stališ* (Hrvatska); pridjev na *-ьn stalan (ne-),* s apstraktumom *stalnost.* Glede raširenja na *m* v. *staman,* na *-n stan,* na *-r star,* na *-s stas,* na *-t* v. *postat,* na *-v* v. *staviti.* Praslav. je raširenje na *-ɛa staja* f (Vuk, Kosmet, Čilipi) »1° stabulum (također rus.), 2" (Vodice) otvoreni ljetni prostor pod sjenovitim stablima za ovce i goveda«, *nestajā.* Tu praslav. izvedenicu istisnuo je germanizam *štala* »isto«, ie. podrijetla. Postverbai -sĺz. v. u *prost* (v.), *prostiti (u-), praštati* (v.). Rum. slavizam *a pristeni* »consentire« < *pristanç, a osteni* »truditi se«, odatle apstraktum na *-eiь ostenealǎ* — na lat. *-entia* > *-ință ostenință,* na *-itură ostenitură* »naprezanje« pomaže objasniti hrv.-srp. *šuštati, sústanēm.* Tu je hrv.-srp. prefiks *su-* zamijenio prefiks *u-* > rum. *o-.* U Sarajevu *saustati — suustati* pf. prema impf, *sustajati, -em* »utruđivati se, umoriti se«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ica sustalıca* f (Vuk) »1° živinče koje odmah sustane, 2° usidjelica«. U baltičkoj grupi lit. *stoti* »sich stellen«, lot. *stāties* »sich stellen, aufhören (vom Winde)«. Sanskrt. *tišthati* »stehen«, gr. ἵστημι, lat. *sisto* (s reduplikacijom od *sti-* i *sta-),* arm. *stanom* »erstehe, erwerbe«. Gički i latinski oblik čest je u evropskim (internacionalnim) riječima: *stacija, konstitucija, sistem, sistematičan, statut, statika, statistika, konsistorija,* kao i u posuđenicama iz romanskog *štacun, stačun* »dućan«.

Lit.: ARj 8, 83. 16, 333-504. v. *stajati. Elezović 2,* 533. Ribarić, *SDZb 9,* 193. *Miklo-ŠĺČ319. Holub-Kopečný* 350-351. *Bruckner* 512. *Mladenov* 606. *WP 2,* 603. *Trautmann* 281. *Tiktin* 1097. 1262. *WP 2,* 603. 606.

stativa f (.Hrvatska) = *stativa* (Kosmet) »1° stanica, 2° rama, 3° (tkalački termin) zabrdnjača, mala greda, od koje vise šipila i brdila, 4° kamen (Guča)«. Deminutiv *stativica.* Toponim u pl. *Stative* »selo kod Karlovca«. Također sa sufiksom *-va* mjesto *-iva statva* »(tkalački termin) greda u razboju«. Glede značenja »kamen« upor. *stanąć.* Oblik *statva*

»Webstuhl« nalazi se još u slov., polj. *staciwa* »Webstuhl, Stellwerk«, dluž.-srp. *stasivy* = *stašidla* »Webstuhl«. Praslav. Rumunji posudiše *stative* f pl. (Moldavija) »rasboiu (v.), Webstuhl«. Glede sufiksa *-tiva, -tvá* upor. *tetiva, jestvine, jestivo.* Glede značenja »Webstuhl« upor. *stan.* Praslav. je izvedenica od korijena *sta-.* Glede raširenja na í upor. *postat* (v.).

Lit.: ARj 16, 470-71. *Mažuranić* 1369. Kostić, *NJ* 3, 50-52. *Elezović 2, 269. Miklošič* 319. *Bruckner* 512. *Tiktin* 1486.

stav, gen. *-i* f (Lika) »(poljoprivredni termin) četiri snopa skupa, npr. prosa«, postverbal deklinacije *i,* narodna je riječ prema *stav* m »stajalište, svojstvo«, koje je današnji novinarski postverbal, stcslav. *stavb* »compages«, na *-bk stavak,* gen. *-vka* (Vodice) »stajanje na nogama (kod djece)«, tako na *-ka stavka* »pozicija u računu« je također neologizam, od baltoslav., sveslav. i praslav. faktitiva *staviti, -lm* (Vuk) *(do-, iz-, iza-, isto-, na-, o-, obu-, odu-, yo-, pre-, pretpo-, pri-, priu-, raz-, raza-, sa-, su-, u-, za-, zău-)* prema iteratīvu na *-ja stavljati, stavljam* = *stăljat* (Kosmet), s istim prefiksima, »statuere, constituere«. Značajnija je semantička varijacija u refleksīvu *stavit se* »akōržiti se, poć za tin, primijetiti (Smokvica, Korčula)«. Složenice *zlostaviti* pf. prema impf, *zlostavljati.* Odatle prefiksalni postverbali *sastav* m, f (zacijelo prevedenica od σύστημα ili σύνστασις) »1° pismeni sastav, 2° sklop, 3° termin narodnog veza«, s pridjevima na *-ъn sastavan,* na *-ljiv sastavljiv,* na *-ina sastavina* »sastavni dio«, *sustav* »sistem«, s pridjevom *sustavan* < rusizam rus. *sastav* ili čehizam *sústavný* »continuus (u stčeš.)«, *ustav,* s pridjevom *ustavni (ne-),* složenice *ustavotvoran* (~a *skupština), ustavobranitelj.* Pridjevi na *-ljiv (ne)ustavljiv,* od *ustaviti,* na *-ъn* > *-an nestáván* (17—18. v.) »dubilis«, *nestavnost.* Sveslav. i praslav. je postverbal kao radna imenica *pristav* ъ > *prístav* »1° adjunkt u staroj administraciji hrvatskoj, prije Jugoslavije, 2° (u pravnim spomenicima) apparitor, izvršilac sudskih presuda«, latiniziran prema *castaldus* u *pristaldus.* Rumunji posudiše taj pravni naziv *pristav* »Aufseher, Herold«, Madžari *poroszló* = *porosztó.* Postverbali ž. r. *ostava* (Kosmet) »što se ostavlja radi čuvanja«, *nastava* f (Vuk) = *nastava* »institutio, pouka«, s pridjevom *nastavni (plan, program),* poimeničen na *-ik nastavnik* (13. i 15. v.) »1° učitelj, 2° nasljednik« prema f *nastavnica,* s pridjevom na *-bsk nastavnički.* Glagol *nastaviti,* od kojeg je *nastava* postverbal, ne upotrebljava se u značenju u kojem *nastava* »Lehre«, nego u značenju »continuere«. Zbog toga je *nastavnik, -ica* zacijelo rusizam istočnih krajeva od rus. *nastavnik, nastavnica* »Lehrer, Lehrerin«, a to su prevedenice od fr. učene riječi *instituteur, institutrice.* Prema Bernekeru stcslav. *nastaviti* »einführen, lehren« *(auiгъ istinbny nastaviti vy na vbsěkn istinp)* je prijevod od gr. όδηγειν^θ)'ί se u stcslav. prevodi i sa *voditi.* Od važnosti su za prosuđivanje riječi *nastava, nastavnik* i rumunjski slavizmi postverbal *nastav* n »Antrieb, Impuls, Trieb«, *nastavi* »führen, antreiben«, *nastavnic* »Leiter«. Kod nas je od radne imenice stvoren apstraktum *nastava.* Kao prava narodna riječ *nastava* ima isto konkretno značenje koje i glagol »komad sukna ili platna koji se nastavlja na kakvoj haljini«. Sveslav. i praslav. prcfiksalna složenica je stcslav. *postav* ъ = *postava* (Mostar, ŽK) »Unterkleidfutter«. Deminutiv *pōstavica* (Kosmet) od *postaviti* »podmetač, što bačice podmeću ispod karlice, kad razlivaju mlijeko«. Stcslav. *postavb* posudiše Rumunji *postav* »Tuch«, odatle na *-ar postăvar* »trgovac suknom, tkalac sukna«, na *-ie postavarie* f. U Munteniji i Olteniji *postava f znači »l"* kopanja«, deminutiv na *-ica postavita* »2° Mehlkasten«, što se donekle slaže sa značenjem *postava* u Dubrovniku »Art Gefäss«. Kod Arbanasa *posta/ -i.* Stari je postverbal i *zastava* f, od *zastaviti* u dva značenja »1° zaustavljanje, 2° kolac koji se udari u zemlju, i na njemu je platno, stijeg«; taj postverbal posudiše Madžari *zászló; rastava* f (17. v., danas obična riječ) »divortium«, s pridjevima *raštavau, rastavljiv.* Noviji je postverbal (neologizam) *predstava,* prevedenica od *Vorstellung,* od *predstaviti (se);sastava* f (15. v.) »statura, rast«. Isto takove su prevedenice *pretpostaviti,* s postverbalom na *-ka pretpostavka* »Voraussetzung«, *ispostaviti* »(her)-ausstellen«, *ispostava* »ekspozitura«. Postverbal na *-bk* > *-ák nastavak,* gen. *-vka* »continuatio«, od *nastaviti, rastavak,* gen. *-ăvka, sastavak,* gen. *-ăvka* (17. v.) od *sastaviti,* u pl. *sastavci,* gen. *-ăka* »confluem«, na *-ka ostavka* (rusizam, upor. rus. *ostafcă), predstavka* »promemoria«. Stcslav. *stava* f »Glied, Stand« kao postverbal od *staviti* nije se očuvao u hrv.-srp. nego u rum. *stava* (Erdelj, Oltenija) »Gestutt, herghelie = ergela«, odatle na *-ar stăvar* »1° pastuh, 2° sluga u ergeli«, i Arbanasi *stave* »Häufe«. Rumunji posudiše i glagol, od koga je *stava* postverbal, *a stavi* »aufstellen«, *a să stavi* »sich halten«. Odatle je na *-ilo* stcslav. *stavilo* »Wage«, u rum. *stavila* »Damm, Seitenbrett«, odatle *stăvilar* n »zapreka«, α *stăvili* »Einhalt tun«.

Odatle na *-ьc stavihc* u srednjovjekovnoj Srbiji i Bosni »starješina nad hljebarima«. Od *stavljati* je *stavljah* »(u vinogradu) brajda« (Krk, 1490). Radne imenice na *-ai stavljač, dostavljač, nastavljač,* na *-telj dostavitelj, nastavitelj* = *nastavilac, sastavitelj, ispostavitelj, zaustavitelj.* Prilog na *-imice rastavimice* (Sinj, Bosna) »napose«. S praslav. faktitivom uporeduje se u baltičkoj grupi lit. *stovėti, stovim,* lot. *stavět, stavu* »stehen«, lot. *stãws* »1° stan, postat, 2° Steile (zum Ufer), 3" Wuchs, Gestalt, taille«. Ie. je korijen **st(K)āu-,* nvnjeřn. *stauen.*

Lit.: ARj 2, 684. 3, 941. 7, 649. 8, 118. 16, 471-502. *Elezović* 2, 39. 137. 203. 264. 397. lvic, *JF* 18, 334. Radojičić, *Kongres* 3, 77 (cf. *JF* 18, 368). Đordić, *NJ* 3, 248-251. (cf. *JF* 14, 253). *NJ 2, 92.* 127. 155. 219. 3, 94. 4, 94. *MHISM* 6, 342. Vuković, *NJ* 3, 290-292. *Mažuranić* 1149-54. *Miklošič* 319. Berneker, *IP* 31, 404. *Holub-Kopečný* 346. 350. 514. *Mlađenov* 606-607. *Tiktin* 1038. 1221. 1262. 1487. *GM* 277. 349. 392. *Boisacq*[3] 902-903. Joki, *IF* 49, 288. Wood, *IF 22,* 154. *ML* 1905, 41-44. (cf. *AnzIF* 21, 20). Janów, *SO* 6, 287-290. (cf. *IJb* 13, 311). *WP 2,* 607. *Banal* 525. *REW** 4681.

Stâvra m (Kosmet) = *Stavra* m (Negotin), pridjev na *-in Stavrîn,* f *Stăvrlna (ćerka,* Kosmet) prema m *Stauer* (1318, 1330, 1348), hipokoristik *Stavro* (Vrdnik). Lično ime od σταυρός »krst«. Upor. *Krista, Rista.*

Lit.: ARj 16, 476. 502. *Elezović 2,* 264.

staza f (Vuk) = *staza* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje), ie., baltoslav., sveslav. (osim bug.) i praslav. **stbga,* »1° (prvobitno) puteljak koji je nastao nogostupom u polju, šumi, Pfad, semita, 2° toponim«. Samoglasnik *a* je nastao iz kratkog ie. *i,* kako pokazuju baltička uporednica lot. *stiga* »Pfad, Fusspfad, durchgehauener Weg im Walde«, stcslav. *stbza,* rus. *stezja.* Suglasnik *g,* koji još postoji u rus. *stega* pored *stezjá,* nastao je iz *g* poslije palatalnog poluglasa. Upor. isto *g* u *stagna* (v.). le. je korijen **steigh-* »koračati«, ovdje u nižem prijevoju **stigh-.* Stvnjem. *steg* m, *stega* »Stufe, Leiter (> lojtre), Treppe«, nvnjem. *Stiege* predstavljaju ie. prijevoj **steigha,* arb. **shtek-,* sa članom *shtegu* »Durchgang, Eingang, Weg, Haarscheitel«, gr. στίχος (odatle internacionalno *stih* »vers«) »Reihe, Zeile, Linie«. Glede dalje etimologijske veze v. *stići* i *stagna.*

Lit.: ARj 16, 502-504. *Miklošič328. Holub-Kopečný* 351. *Bruckner 529. Trautmann* 286. *WP 2,* 615. Hirt, *IF* 32, 302. Matzenauer, *LP* 12, 325. Fraenkel, *WuS* 12, 193. *Boisacq** 907. *GM* 415.

stegno n (Vuk, upor. rus. akcenat *stegno),* pl. *stegna,* sveslav. (osim bug.), praslav. **stbgno,* »bedro, bedra, krak«. Izvedenica na *-ica* od sintagme *dostègnica* pored *dostegnjača* »bječva, čarapa«. Mjesto *e,* koji je prema usporedenju s polj. *ścięgno* nastao iz palatalnog nazala *e,* stoji u stcslav. **stbgno* = češ. *stehno,* rus. *stegno.* Prema toj potvrdi *stigno* nije praslav., nego **stbgno; e* je nastao sekundarnim putem, unakrštavanjem sa *stíegnçti, stegnuti, nategnuti, o-, stezati.* Miklošič uči da je rum. *stinghie* pored *stinghe* f i *stinghiu* n »1" »Querleiste, barre de bois, 2" (metafora, anatomski termin) Schamleiste, aine, pli inguinal« posuđeno iz južnoslav. *stigno.* Rumunjski dočetak *-ie, -e f, -iu* n ne slaže se s time, jer južnoslav. *-o* daje redovno *-a,* upor. *sito* > *sută.* Rum. oblik ne poklapa se ni sa *stíega* > *stega* (v.) postverbal od *stegnuti,* jer i za dočetno slav. *-α* ima rum. uvijek *-ă,* upor. *grădină.* Izvjesno je prema tome da je korijen rum. riječi doista od *stíegnoti* »spannen« i da nije od stcslav. **stbgno* ni značenjem ni dočetkom. Rumunjski dočetak ostaje zasad neobjašnjen. Teško je uporedivati tú riječ i sa stvnjem. *scincho,* nvnjem. *Schincke* (odatle *šunka,* od gornjo-njem. *Schunke)* od ie. **sqeng-* »kos«. Lakše je uporedivati sa arm. *ťěkn* »Schulter, Achsel, Arm« < ie. **toiguno-* od ie. **(s)teigu-* »Schulter, Arm, Schenkel«, ako se postavi za praslav. niži prijevoj **stigu-.* Lewy uporeduje s lat. *tignum* »balvan« od **(s)teg-,* koji se u prijevoju perfektuma **stog-* nalazi u *stog* i *stožer* (v.). To uporedenje ne zadovoljava.

Lit.: ARj 2, 682. *Miklošič* 328. *Holub-Kopečný* 351. *Bruckner* 529. *Tiktin* 1498. Lewy, *KZ* 40, 561. *WP 2,* 564. 614. 622.

stelja f (Vuk) »1° Fütterung des Saumsattels, umeci na samaru od klašnje naložené slamom a stoje ispod drvenica po konju, 2" (metafora) talog (jer stoji na dnu), 3° paprat, jer služi za nastir u staji (upor. slov. *nastelj* »Streu«, bug. *stelja* »Unterlage des Daches«)«, postverbal je öd stcslav. *stblati, stelje* (upor. češ. *stláti, stelu,* polj. *siać, ścielę,* tip primarne klase kao *brati, berem,* v.) »sternere«, koji se u hrv.-srp. nije očuvao. Prijevojem duljenja *ь> i* imaju Jačke odatle *nastiljati, -am,* odatle postverbal *nastilj* m (Belostenec), kod Jambrešića *nastelj, nastilje* n »u kući mjesto do strehe«. Od prefiksalne složenice *postblati, posteljc* »στρώννυμι«, koji se očuvao u slov. *postlati, posteljom* pf. prema impf, *postttjati, -am* »aufbetten, das Bett machen«, postverbal je sveslav. i praslav. *postelja* f (Vuk, Volosko) = *postêja* (Buzet,

Sovinjsko polje) (slov. i *postelj,* gen. *-i* f) »1° Bettwäsche, *2"* Bett, krevet«. Riječ *postelja* je kulturna riječ, koju prevedoše Rumunji *asternut,* particip perf. pas. od *sternere.* Izvedenicu na *-nik posteljnih* »naziv dvorske časti« preuzeše posvema *postelnic.* Arbanasi posadiše *stele f* »Unterlage des Bettes«. Ne zna se ide li ovamo *silija* f (Vrgada) »kist za mazanje broda paklom (obično na štapu zavezana kudjelja)«. Koliko se dosada zna *stblati, steljc* očuvao se samo u Kosmetu s prefiksom *za- zast'èljat, zasteljem* pf. »zatvoriti punu vreću zastorkom«, u kojem je *e* iz prezenta prenesen i u infinitiv, kod Vuka sa » od imperfektiva *zastiljati, -am* (Srijem) »zaklanjati«. Odatle je postverbal *zâstilj* m pored *zāsttlj* m »krpa kojom se zástere otvor u punoj vreći i kanapom ušije, da se brašno, žito ili drugo što ne prosipa, *zăstorak,* gen. *-orka* (Vuk, v.)« = na *-ъk zastïljak,* gen. *-ttjka* (.Kosmet). Od sveslav. i praslav. *stel-jc, stbl-ati* postoji ie. prijevoj pērfektuma *stol-* u sveslav. i praslav. *stolb > sto,* gen. *stola* (Vuk) = *stôl* (Kosme!, ŽK) »1° mensa, àstãl, trpeza, 2° sudnica (hrvatski službeni nazivi *banski stol* »sud druge molbe«, *stol sedmorice* »vrhovni sud«), 3" oronim i toponim *(Generalski stol, Stolovi* u Velebitu, *Stologlav,* planina u Crnoj Gori), 4[U] (prvobitno značenje) sella, θρόνος (očuvano,u srä, *stola,* Buzet, Sovinjsko polje, »komad panja ili debele daske sa tri noge, na kojem se sjedi« i u izvedenicama)«. Metaforom prenosi se značenje i na šumu. U Kastavštini *jescnov stol* znači »šuma gdje raste jasen, a nema nikakvog drugog grmlja«. Pridjev *stani* = *stolni,* unakrštenjem sa *stojatí* preokrenuto u *Stojní Biograd', nastolan,* poimeničenje *nastolnik* »nasljednik«; poimeničen *stolnik* »architriclinium«, na *-jak stôlnjãk* ("jugozapadni krajevi) = *stalnjak* (ZK) »Tischtuch«, na *-ica stolnica* (ŽK) »ladica u stolu«. Deminutivi na *-ič* i *-čić stolić = stolić* (Buzet, Sovinjsko polje) »mali tronožac, na kojem se sjedi kad se krava muze«, *stočić,* na *-ica stolica»* stolac, Stuhl«, s pridjevima *stolični, stoličkī* i denominálom *ustoličiti,* na *-cь > -ac stolac,* gen. *stoca — stolac,* gen. *stolca* »Sessel«. S prefiksom *prijefto,* gen. *prijèstola,* na *-je prijestolje* n (upor. u st-morav. *pfestolice* »thronus«), odatle pridjev *prijestolnī,* poimeničen *prijestolnica,* i složenica *prijestolonasljednik.* Na *-ar stolar,* gen. *-ara, stolárev, stolarski* »Tischler«. Denominal na *-ovati stolovati, stolujem (na-,* Stulić) »regnare«. Riječ *sto* je kulturna riječ, koju posudiše Litavci *stalas,* Madžari *asztal* (1293), koja je opet došla k nama *ăstãl,* gen. *-ala* (Vuk), odatle pridjev na *-ski àstãlskí (ubrus)* i deminutiv *astalčić.* Madžarski slavizam posudiše Rumunji premda imaju svoj lat. *masă < mensa,* bug. *ástál,* Arbanasi (u Srijemu) *ostai.* Tako postade preko Madžara praslav. riječ balkanskom. Rumunji posudiše *prestol* »oltar« i *stohnikt* kao izraz dvorske časti *stolnic* m »sénéchal, écuyer tranchant, domestique qui sert à table« prema f *stolniceasă* »njegova žena«, kod Madžara . *astolnok* (14. v.). Ni za *steljc, stilati* ni za *stolí* nema usporednica u baltičkoj grupi. le. je korijen **st(h)el-* »stellen, steif, Pfosten, Stamm«. Taj se nalazi u stprus. *stallït* »stehen«, lot. *stalts* »Stall«. Riječ *stoH* ide zajedno s got. *stōls* »prijestolje«, nvnjem. *Stuhl* < ie. **stā-* proširen formantom /. Za *stblati, steljc* pruža sigurnu usporednicu arb. *shtie, shtjel* »wickle auf, lege hin, werfe«, gr. στέλλω, lat. *latus* »širok« < ie. **stelitcs* ili u prijevoju **stlatus > latus,* gen. *-eris* (odatle internacionalno *bilateralan,* prevedenica *dvostran) ; sto* se tumači i iz ie. **stilos* od korijena **sta- v stati* (v.); kako mu je prvobitno značenje »sjedište«, a to je još živo u izvedenicama, Bruckner izvodi od korijena glagola *stati* (v.X Značajno je što Rumunji ne posudiše *stolí.* To dolazi zacijelo odatle što je romanska *mensa > masă* bila savršenija od praslav. *stoh,* ako je u doba prvih dodira Slavena i Rumunja uopće to značila. Južni Slaveni čine također pozajmice za taj pojam: Slovenci romansko *miza,* Srbi grčko *trpeza,* Bugari rumunjsko *masa.*

Lit.: ARj \, 116. 7, 653. 11, 40-42. 44. 934-35. 16, 525. 526. 602. 603. 614-623. *Pleteršnik* 2, 175. Jurišić, *NVj* 45, 93. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Elezović* l, 200. *Miklósi!* 320. *Holub-Kopečný* 352. 353. 359.' *Bruckner* 499. *Mladenov* 497. 608. 610. *WP 2,* 607. 643. 645. *Trautmann* 286. *Gombocz-Melich* 163. Foy, *IF 6,* 319. Joki. *Stud.* 84. Scheftelowitz, *KZ* 53, 253. Posch, *WuS* 16, 19. *Boisacq[3]* 901. 907-9. 966-7. *GM* 19. 392. 416. Joki, *Unt.* 121-122. Reichelt, *KZ* 39, 71. Baric, *ZSPh 2,* 554. *ASPh* 12, 184.

stenjati, *stenjēm* impf. (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »stöhnen (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Sa *nj* mjesto *n* u infinitivu još u slov., tamo je došao analogijom iz prezenta, prema stcslav. *stenati, stenję* i u ostalim slavinama. U češ. i rus. jeziku s prijevojem *o:* češ. *stonati,* rus. *stonato* pored *stenatb.* Ie. je korijen onomatopejski, **(s~)ten-,* u baltičkoj grupi lit. *stenēti,* lot. *stenēt,* gr. στένω »jaučem«, sanskrt. *stanati* (3. 1. sing.) »grmi«, lat. *tonare*

(odatle internacionalno *detonacija),* njem. *stöhnen, Donner.*

Lit.: ARj 16, 528-29. *Miklósié* 321. Berneker, *IF* 8, 287. *Holub-Kopečný* 351. 353. *Bruckner* 515. *Mladenov* 608. *Trautmann* 286. *WP 2,* 626. *Boisacf* 909-910. *Vasmer* 3, 10.

stepa f (s tim se akcentom govori književna riječ), evropski rusizam nepoznatog podrijetla, rus. *stepb* f, tako češ .i polj., u zapadnim jezicima fr., engl. i njem. *Steppe,* tal. *steppa,* odatle i u našem naučnom i književnom jeziku.

Lit.: Miklošič 321. Iljinski, *RFV* 63, 322-341. (cf. *RSl 4,* 262). *Vasmer* 3, 11.

Stepan (1435, Dubrovnik) = *Stjepan,* gen. *-ana* m (Dubrovnik, danas općenit književni oblik, jekavski) = *Sćepan* (Hercegovina, Budva, Ljubiša, Crna Gora, Crmnica) = (disimilacijom *šć > č) Čepan* (Crmnica) = (ikavski) *Štipan* (1478, Lapač; u kalendaru prvotiska glagolskog brevijara 1491; Vodice, Rab) < lat. *Stephânus* < gr. Στέφανος »vijenac«. Ime prvomučenika je posvuda očuvano u narodskom fonetskom obliku. Pored toga u učenom obliku kod katolika *Štifan* (1433) = *Štefan* (ŽK, hrv.-kajk.), *Sťevan* (pravoslavni, Kosmet, Lika) < *Stêfon.* Hipokoristici *Stijèpo* (Dubrovnik) = *Stìpe, Stípe* (Vodice) = *Stipe* (Rab), *Stepa* (Srbija) = *Stéfo* (ŽK) = *Stevo* (i kajk.), *Stćva.* Pridjevi *Stévov,* prezime *Stevović, Stipin.* Deminutiv (pejorativni) *Štefunče,* gen. *-eta* (ŽK). Hrv.-kajk. hipokoristik *Št êf* = *Štief.* Pridjevi *Stjepanov* = *Stlpanov* = *Stêvanov,* prezimena *Stjepanović* = *Stipanović* = *Stevanović* = *Stefano-vii.* Pridjev na *-/ Šćepanj-dan* = (također *njd > nd) Sćepandan* (Ljubiša) = *Stlpanja* f (Vodice) = *Štefanja* (ŽK). Prezimena na *-ьc > -ac Stefanac,* gen. *-nca* (Pazin, Bosna), *Štefánie* (Krk). Toponimi *Štipan* (Hrvatska, zacijelo od pridjeva *Stipanj), Vala od Stepaná* (Budva) »Sv. Stevana«. Opća riječ *Štefan* m (Hrvatska) »dvolitra«; *istifan,* gen. *-äna* (18. v., Vuk) = *istivan* (narodna pjesma) »ženski nakit za glavu, vijenac«, preko turskog grecizma *isfifan.* Prema madž. *István* (16. v.), odatle *Ištvanović.* Madž. hipokoristik *Pista* (Slavonija). Upor. istro-rom. *Stiefano, Stievano.*

Lit.: ARj 4, 36. 91. 9, 889. 16, 529-33. 538-40. 567-71. 581. 586-88. 17, 770-71. 790. 794-95. 806. *Elezović 2,* 269. Miletić, *SDZb 9,* 382. Ribarić, *SDZb 9,* 81. *Ive* 6. Zore, *Tuđ.* 21. Popović, *ZSPh 24,* 32-44. *ZRS AN 44,* 117-57. 59, 77-98. Putanec, *Slovo* 13, 137-75.

štěpen, gen. *-ena* m (Vuk) »stupanj, grad«, u stcslav. *stepenb* f > bug. *štěpena,* rus. *stepem* f, dok u poljskom u prijevoju *stopień* kao u *stopa* (v.), tako i u ukr. Unakrštenjem sa *stupati stepenb* je obrnuto u *stupanj,* gen. *-pnja* m, kako se piše na zapadu u hrvatskom dijelu književnog jezika, upor. ćeš. *stupefį* »isto«, rus. *stupenb* f, dok je na istoku više u običaju *st'êpën.* Prema Marelicu *stupanj* je rusizam ili čehizam. Praslav. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Na *-ice stepenice f* pl. »1° skaline, 2° toponim (dio obale u Opatiji, upor. lat. *Gradus* > tal. *Grado,* slov. *Gradez* < lat. *Gradensis* za *Aquileia,* u južnoj Francuskoj *grau* »kanal«)«. *Moždi* je u vezi s korijenom te imenice čak. pridjev na *-en štěpen* (Brusje, Hvar) »pristao, jak (djevojka, mladić, čovjek)«. Ie. je korijen **step-* koji se u prijevoju pērfektuma nalazi u *stopa* (v.), s nazalizacijom u *stcpiti > stupiti* (v.).

Lit.: ARj 16, 531-32. 817. Hraste, *JF* 6, 213. Maretić, *S avį. 144.* 146. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 360. *SEW* 517. *Mladenov* 668. *ASPh* 36, 127. (cf. *JF* 3, 211). Wood, *IF 22,* 137. Vaillant, *Slávia 9, 494. Vasmer* 3, 11. 36.

sterika f (Potomje) = *suriką* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Božava, Vrbnik) »lojana svijeća, čerožina, candela«. Od tal. *(candela) steàrica* »isto«, poimeničen pridjev na *-icus* < gr. -ιχός, od στέαρ, gen. στέατος »graisse, lard, suif«, ie. podrijetla.

Lit.: ARj 17, 721. 776. Cronia, *ID 6,* 122. *Boisacq[3]* 904. *'DEI* 3623.

stići, po primarnoj konjugaciji (samo hrv.--srp.), *stignuti* (tako i u ostalim slavinama), *stignem* pf. (Vuk) *(do-, po-, pre-, pri-, sa-, su-)* prema impf, na *-ati* i prijelazom *g > z* poslije *i stizati, -žěm* (Vuk) (isti prefiksi), *stigati* potvrđeno u *dostigati* (18. v.); iterativi na *-va- stizívati, stìzujem, -am = stigavati, -sügavam* (hrv.-kajk.) *(do-) = stigívati, stìgujēm, stigivām* (16. i 18. v., nisu ušli u književni jezik); ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *stig-,* »1° (neprelazno) kommen, 2° (prijelazno) erreichen«. Postverbali *stîi,* gen. -í f *(dobra ~ = dobra kob,* Vuk)= *stiža* f (Hercegovina) *»(dobra ~)* reče se kad ko stigne koga«, *nedostíž f* (Vuk), s pridjevom na *-ьn > -an dostižan (riè-),* *nepostižan* je rusizam *(nepostižný)), stīga* f (Brčko, samo u izreci: *malo uradi, malo prikradi, pa meni stiga).* Baltičke usporednice lit. *steigtis* »sich beeilen, sich bemüten«, lot. *steigt* »eilen« imaju prvobitno značenje, iz kojega se razvilo slavensko po zakonu rezultata, sinegdohe (semasiologijski tip rum. *cţştiga*

»postići« < lat. *câştigare)* i kažu da se praslav. i u ovoj riječi razvilo iz ie. dvoglasa *ei* u korijenu **steigh-* »koračati, uspinjali se«, sanskr. *stighnôti* (3.1.) »penje se«, gr. στείχω »koračam, idem«, got. *steigern,* nvnjem. *steigen,* stir, *tiagn* (bez pokretnog *s)* »isto«. Praslav. se značenje razvilo u gornjem pravcu zbog toga što za pojam »ići« postoje leksemi *kročiti,* od *krok = koračati* od *korak, ići, hodati, hoditi.* Prvobitno ie. značenje očuvalo se u *staza* (v.) i *stagna* (v.).

Lit.: ARj 2, 683-686. 7, 824. 11, 44. 724. 12, 157. 14, 684. 16, 553-58. 582. 17, 65. 66. *Miklošič* 323. *Holub-Kopečný* 352. *Bruckner* 529. *Mladenov* 608. *Trautmann* 285. *WP 2,* 615. Fraenkel, *WuS* 12, 193. *IF* 52, 147. *Boisacq*[3] 907.

stih m, danas općenito, također stcslav. i rus., bug., arb., rum. i čine., »vers, verz, veras«; Deminutiv na *-ič stišić.* Složenice *polustih* (Stulić), *stihotvórac,* gen. *-rea,* apstraktum *stihotvarsivo.* Kulturni (književni) grecizam balkanski, gr. στίχος (od στείχω »koračam«, prasrodstvo sa *staza,* v.), ie. podrijetla.

Lit.: ARj 10, 628. 16, 558. 559. 580. *Mladenov* 609. *GM* 393. *Tiktin* 1495. *Miklošič* 323. *WP* 2, 614. *Pascu* 2, 89. 1681.

stiharb (stsrp.) = *stihar* m (Kosmet) = *stijar* (1733) »(termin pravoslavne crkve) vrst odežde koja odgovara albi u zapadnoj crkvi«. Deminutiv *stiharak* (1733). Balkanski grecizam: rum. *stihar* »Chorrock«, srgr. στιχάριον.

Lit.: ARj 16, 558. 559. *Elezović* 2, 271. *Tiktin* 1495. Vasmer, *GL* 136.

stihija f (stsrp., Vuk u prijevodu Starog zavjeta, Daničić u prijevodu Novog) = *stuhija* (Aleksandrida) »elementûm«, izvedenica *stihijski* »elementaran«. Nalazi se u stcslav. *sluhija, stihija, stihio.* Balkanski grecizam: rum. *stafie, stahie* »Gespenst«, *stihie,* bug. *stihija,* arb. *stuhf* pored *stihl* »orkan«, čine. *stihiu, stifă* »fantôme, revenant«, od gr. στοιχεῖον, preko pl. στοιχεία. Ovamo ide još sa οι > *u stuha,* f, *stuhe i vukodlaci* pored *zdüha* »vjedogonja«, odatle na *-ać* < -άκης (tip *gluhać) stukać* (Vuk, Hercegovina) »vila ili đavao u velikoj planini« = *zduhač,* gen. *-ača* (Vuk, Crna Gora) »vjedovit čovjek, vjedogonja« (si > *zd* unakrštenjem sa *vǎzduh).* Ostali oblici: *stuva, stuhja, zduva, stuvač.* Variranje *i — u* nastalo unakrštenjem sa στύξ, gen. στυγός »monstre«.

Lit.: ARj 16, 558. 807. *Miklošič* 327. *Mladenov* 609. *Tiktin* 1405. *Pascu 2,* 89., br. 1683. Joki, *Unt.* 82. sl. Skok, *ZA* 1, 18-24. Vasmer, *GL* 137.

stijeg m (Vuk, Boka, Dubrovnik) = (ikavski) *stig* (Menčetić, po Miklošiču hrv.) »zastava, barjak«. Nalazi se u stcslav. *stěgí* i sva tri ruska jezika. Bez baltičke paralele. Praslav. Rumunji posudiše *steag,* što dokazuje da hrv.-srp. i bug. ne mogu biti posudenice iz stcslav., kako tvrdi Kiparsky. Ni njegovo izvođenje iz stnord. *stengr* (pi.), sg. *stong* »Stânge« ne zadovoljava fonetski. Semantički i fonetski bolje odgovara ie. prijevoj **steg-* »kolac, batina, greda«. Tako *stijeg* dolazi u prijevojnu vezu sa *stog, stožer* (v.).

Lit.: ARj 16, 559. *Miklošič* 323. *Mladenov* 616. *Tiktin* 1489. *WP 2,* 622. *Vasmer* 3, 36.

stijena f (Vuk) = (ekavski) *sténa* (bug. *stenâ,* tako i kod čakavaca ŽK, koji su ikavci) = (ikavski) *stíná,* pí. *stíne,* gen. pl. *stînâ* (Dalmacija, Bosna), sveslav. i praslav. *stěna,* »1° Fels, 2° Wand, Mauer, 3° Stein (s kojom je riječi po jednofti mišljenju u prasrodstvu), 4° toponim«. Pridjev na *-ьn* samo u stcslav. *зienъnъ* »praeruptus«, upor. češ. *nástěnný;* odatle poimeničenje *stjènica* f = *stenica* ŽK »lat. cimex (posuđena u jadranskoj zoni *kimak* Dubrovnik, *kimac* Vasojevići, iz dubrovačko-romanskog *čimavica, činko* krč.-rom., *čemež* Vrbnik, *čomož* Dobrinj iz mletačkog)« < *stěmnica* »zidna životinja«, kako se vidi iz rum. *stelniță* (Erdelj, Banat), u kojem je *-nьn-* disimilirano u *In.* Kod Arbanasa *stenice.* Drugo je poimeničenje u *greda našćenica* (Vasojevići, Crna Gora) = *nasjenica* (Vuk) »Seitenbalken«. Maretić misli da je taj oblik krivo zabilježen mjesto *nastjenica.* Može biti. Deminutiv *Stinica* (toponim kod Karlobaga, preveden *Muruld).* Na *-je Postinje* (Dalmacija, toponim) < *pod stěnije,* složenica *Đevišćenje* »djevojačke pećine«, obalski toponim u Pastrovićima. Osim *stelniță* Rumunji posudiše *stěna* > *stană de piatră* (Moldavija, Erdelj) pored *stan* n < *stean* »Felsenblock«, **st nb* (izvedenica na *-io) steiu* (Muntenija) »Felsen, Felsenblock« = *steny* (Hațeg) i deminutiv na *-ka* (koji nije potvrđen u južnoslav.) *stinco* f »Fels, Klippe«. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *at,* ako se uzme da je *stěna* u prasrodstvu sa got. *stains,* nvnjem. *Stein.* Ako se uzme sa Kalimom i Brücknerom da je u prasrodstvu s lit. *siena* »Wand«, jat je nastao iz ie. *e.* Ako se uzme prvo mišljenje kao vjerojatnije, ie. je korijen **stai-* od *stā-* »stajati (v.)« i prvobitno bi značenje bilo

»stanąć kamen koji se otrgne od pećine i stoji u polju, kakav se danas vidi po SR Makedoniji«.

Lit: ARj 7, 614. 653. 10, 329. 330. 16, 560-63. 585-86. *Miklošič* 323. *Holub-Kopečný* 351. *Bruckner* 529. *ZSPh 4,* 217. *SEZb 5,* 528. Novaković, *NJ 3,* 253. *Mladenov* 608. *WP 2,* 611. *Trautmann* 281. *Hin, PBB* 23, 336. Holthausen, *KZ* 47, 307. *Tiktin* 1483. 1490. 1497. Rosetti, *GrS 5,* 158-172. (cf. *IJb* 18, 265). *Boisacq*[3] 904. *GM* 184. 892. Kalıma, *AASF* s. B, t. 30, 551-552. *Vasmer* 3, 10.

stijenj m (Vuk, Hrvatska, Čilipi, Konavli) = *stènj,* gen. *stenja* (Buzet, Sovinjsko polje) = (ekavski) *stenja f* (Vuk) = *stinja* (ŽK) = *sten* (Volosko, Liburnija, Cres), slov., »fitilj, vitilj, Docht«, u drugim slavinama »sjen, sjena (v.)«, praslav. *stěnb.* Miklošič stavlja ovamo *stinjati se* (subjekt *vatra),* koje ide zajedno s *tinjati* (v.), i zbog *ť* ne može se vezati sa *stijenj,* nego sa *sjati* (v.). Deminutiv na *-tk* > *-ák stijenjak,* gen. *-njka* »isto« = na *-je stijènje* n, na *-ka* s gubitkom početnog s- shvaćenog kao nepotreban prefiks *tenka î* (Poljica blizu Lukavca, Bosna) »zasjenjeno mjesto pod šljivama u hladu«. Upor. rus. *lenь* i *zatin* »zatišje, tiha voda pod brijegom«, koje Buga uporeduje s lit. *at-tienis* »kraj strujanja rijeke s vodom koja tiho teče«. W. Schulze veže gr. σκιά »sjena« (odatle internacionalno *skioptikon),* arb. *he, hie* »isto«, σκηνή »šator« (odatle internacionalno *scéna,* pridjev *opsceni).* Ie. korijen **skai-,* proširen na *-ni.*

Lit.: ARj 16, 562-63. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 323. *Holub-Kopečný* 352. *WP2,* 535. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSl* 6, 271). Schulze, *KZ* 27, 426. Rozwadowski, *ZbJ* 304-309. (cf. *RSl* 6, 252).

štika f (Božava) »stecca«, *šćíka* (ŽK), deminutiv *šačica* (ŽK) »Keil«, *štika* (Vodica) »kijača«, denominal *zasukati* (ibidem) »verkeilen«, (sa *ь* > *a) zašćakati* pf. (Kućište) »zatvoriti«. Od tal. *stecca* < got. *sukka,* nvnjem. *Stecken, steccare* »ograditi koljem«. Poimeničen glagolski pridjev *-atorius* > *-adur* (može biti i *-atorem): šćekadur* m = (zamjenom stranog sufiksa domaćim) *šćekavica* f = *štekavica* »saliscendi« = (asimilacija *e — a* > α — *d) šćakadur* (Kućište) »zasun«, *štakador* (istročakavski) »dentiscapium«. Upor. *skačatūr* (Dubrovnik) i *zaskaćati* (v.).

Lit.: ARj 17, 790-91. Cronia, *ID* 6, 120. Štrekelj, *ASPh* 14, 546. *Parčić* 989. Ribarić, *SDZb 9,* 198. *REW** 8256. *DEI* 3624.

stimati, *-am* impf, i pf. (Dubrovnik, Perast, Prčanj, Paštrovići, Potomje, Piva-Drobnjak) = *stimat* (Kosmet) *(ohne-, po-, prò-)* = *stimati (se), -am* (Dobrinj, 1400; ŽK, hrv.kajk., slov.; Rab) *(ohne-, pre-, pro-)* prema impf, na *-vastitnávati, stimāvām* (Piva-Drobnjak, Potomje) = *preštimavati* (16. v., Jambrešić) *(obne-, pro-),* na *-iva- šumívat* (Rab), »1° cijeniti, poštovati, 2° držati, misliti, 3° (refl.) dičiti se (ŻK)«, *restimati* (Dobrinj, 16. v.) »nanovo procijeniti«. Postverbali *stim* m, *stima* f (Dubrovnik) »čast«, *neštím* m (Lika, objekt uz *trpjeti), neslima* f (protivno od *stima,* tal. *disistima), prostima* f (.Kuhačević) »štovanjes«, *tima* (ŽK) »dika«. Apstraktum *stimǎnje* n pored *sumace* n (Kosmet) »poštovanje«. Particip perf. pas. kao pridjev *proštiman* (ŽK, ~ *čovlk)* »cijenjen, ugledan«, *nepreštiman* (Belostenec) »koji nije čašćen«, *štimánost* f (slov., Gornja Štajerska) »Stolz«, *nepreštimanost* (Jambrešić). Radna imenica na *-atorem* > *-adur: štimadur,* gen. *- urǎ* (Rab) = *štimadur,* gen. *-ura* (Crmnica) = *štimatur* »procjenitelj«. Apstraktum na *-ija štimadurija f* (Rab) »procjena«. Arb. *sthimë.* Od tal. *stimare* < lat. *aestimare.*

Lit.: ARj 8, 26. 87. 96. 413. И, 742. 12, 419. 446. 16, 565-66. 17, 791-93. *Mažuranić* 1372. 1433. *Pleteršnik 2,* 280. 645. Miletić, *SDZb 9,* 260. Rešetar, *Š tok.* 294. *Elezpvić 2,* 111. 271. Kušar, *Rad* 118, 22. 25. Vuković, *SDZb* 10, 403. *Miklošič* 323. *GM* 416. *REW*[3] 246. *DEI* 3635.

stipendi) m = *(st* > ír) *stipendii* m (Brusje, Hvar) = *stipendija* f (Hrvatska) = *stipendija* (Hrvatska) = *štependija* (ŽK). Latinizam *stipendium* »pomoć novčana za školovanje«. Na *-ist(a) stipendist* (Hrvatska) »l"koji je uživa, 2° (ironická pejorativna metafora) nekadašnji zastupnik u ugarsko-hrvatskom saboru u Pešti«.

Lit.: Hraste, *JP 6,* 186.

stipsa f (Vuk, Kosmet) »kocelj, slanac, šap, alúmen«. Denominai na *-ati stìpsati, -pšem* impf, *(o-)* »variti u stipsi«. Identifikacijom početnog í- s našim prefiksom nastade odbacivanjem (deprefiksacija) *upsati (o-),* odatle *tlpsa.* Moguće je i tumačenje disimilacijom sr — *ps* > *t* — *ps.* Balkanski grecizam (gr. ἡ στῦψις »contraction«, od στύφω) : bug. *stĺpca,* pridjev *stipčav, stipcos(v)am,* arb. *stipes, síyps* »Alaun«, cine. *stipse* f, *stipsusescu.*

Lit.: ARj 9, 275. 16, 570. *Elezović 2,* 474. *GM* 393. *Pascu 2,* 89, br. 1686. *Mladenov* 609. Vaillant, *RES 22,* 10.

sto n (Vuk), pi. *sta (trista ŽK, dvje sti,* upór. češ. *dve sté,* ostatak duala, pored *dvje sta = dvesta,* Kosmet), brojnik, sveslav. i praslav. *stío,* »centum (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev *stoti, stomi* (Stulić). Na *-er: staterò (cijepati dlaku na staterò}.* Apstraktum na *-ina stotina* f, *četiri stotine* itd. Odatle na *-ar slatinar* — na *-aš stotinas* »centurio«, na *-jak stotinjak,* na *-(j)arka stotin(j)-arka* »banknota od 100 dinara«. Deminutiv *stòtinica.* Denominai na *-iti stôtiniti se.* Stara izvedenica na *-nik satnik,* gen. *-ika* pored *satnik* i *satnik,* kod kajkavaca i nekih čakavaca *setnik,* u lat. ispravama 11. v. *selenico, sitinicus, setnico,* 13. v. *sbtbnik imotbski.* Kao služba *satnik* se navodi u statutima Vinodolskom zakonu, vrbničkom, kastavskom, veprinačkom i trsatskom; funkcija im se označuje već kod popa Dukljanina. Oni su *nad sto* ljudi. Sude. Svaki ban ih ima po 7. U listinama pominju se uz naziv mjesta gdje vrše službu. Prema srpskim dokumentima vrše vojničku službu. U Lovranu (Istra) znači »Gemeindediener, Gerichtsdiener«. Hrvatsko domobranstvo dalo im je čast kapetana. Riječ se prevodi na lat. *centurio.* Vjerojatno je prevedenica od kslat. i srlat. *centenarius,* od *centena.* Stari pridjev na *-_;' зъіъnіс* (Domentijan), novi na *-ov šatníkov.* Na *-ijá satnija* »četa, kumpanija u austrougarskoj vojsci« uzeto je iz ruskog *sotnja,* polj. *setnia.* Na *-ija* je *satničija* »služba satnika«. Prezime na *-ič Satničić* 1434 (~ *z Gvoznice, z Bužan).* Na *-nik* je neologizam *stòt(i)ník* »kapetan«, koje je bilo u maloj upotrebi. Tuđica *procent = percent* prevodi se *postotak,* gen. *-tka,* s pridjevom *postotni; nastotan,* s poimeničenjem *nastotnica* nije ušlo u jezik; odatle *deset-* itd., *stopostotni (kamat).* Složenice *staklasta)* »biljka nalik na ovsik«, nalazi se u češ. *šiokias* i polj. *stokłos,* slov. *stoklasa* pored *strklasa,* prevedenica od lát. *centumspica; stoljeće* »vijek (na istoku)«, prevedenica od njem. *Jahrhundert,* s pridjevom *stoljetan (kalendar); stonoga* »scolopendra«; *stòkoza* (Crna Gora), *stokuća,* s izvedenicama na *-anin, -anka* »garrulus«, *stodramíe,* gen. *-ta* (Kosmet) »sud koji zaprema sto drama, mjera težine od sto drama«; *stogodišnjak,* itd. Baltičke usporednice lit. *šimtas,* lot. *simts* ne poklapaju se posvema sa praslav. *stia.* Prema baltičkim usporednicama očekivalo bi se u praslav. *seto* ne *suo.* Najbliže stoji lit. *šimtas* i got. *himd.* Velami poluvokal zamijeniše Rumunji sa *u sută* (iz gen. pi. *sotb?).* Vasmer, Mikkola i Jakobson tumače *suo* kao posuđenicu iz iranskoga *sata* (sanskr. *šatám,* stiran. *sateni,* oset. *sata),* odakle je možda madž. *szaz.* Meillet s pravom sumnja u to izlaganje. Iljinski uzimlje unakrštavanje nepotvrđenog **selo* s nepotvrđenim **suu* = lit. *Šutiš* »massa«. Ništa nije s tim protumačeno. Bruckner pretpostavlja dubletu *ç: u* i ovdje. le. je korijen **tmtom,* koje je nastalo od ie. pridjeva *dkmtom,* izvedenica od *dékm* »deset (v.)«, tj. »deseta desetica«, lat. *centum* (odakle su internacionalne učene riječi *centlal, centimetar),* gr. εκατόν (odatle internacionalne učene riječi *hekti* =? *hektovi, hektolitar, hekatomba).*

Lit.: ARj 7, 662. 16, 590-600. *Elezović 2,* 271. 272. *ASPh* 34, 305. *Holub-Kopec'ný* 352. *Bruckner* 516. *KZ 42,* 368. *ZSPh 2,* 296-7. *Mladenov* 609. *WP \,* 786. *Trautmann* 305. Meillet, *RES 5,* 149. 6, 173. *RSl 2,* 67. 3, 166. Jakobson, *Arier und Ugrofinnen* 1922. Vasmer, *RSI 4,* 161. 6, 176. Caracostea, *MRIW* 1, 79-137. Machek, *Slávia* 16, 189. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. (cf. *Slávia 5,* 412-413). *Boisacq?* 232-233. Mikkola, *RSl* 1. Fraenkel, *KZ* 53, 41. Štrekelj, *DAW* 50, 35.

stöbor = *stobor* (Crna Gora, Srbija, bug., Vuk) »1° ulica (Srbija), 2° aviija, dvorište (po varošima u Srbiji)« = *stombor* m (Bratonožići) »ozidana ograda oko dvorišta«. Pridjev na *-ьn* određeno *stobōrnī* »avlijnski, dvorišni«, poimeničen *stobornica* = na *-je stobōrje* n »taraba oko kuće«. U stcslav. *stoborъ* »columna, Säule«. Isto znači i rusko-cslav. *stoborije.* U slov. očuvana je ista riječ u prijevoju *e stebèr,* gen. *-brà* »Säule, Grenzsäule«. Prvobitno je značenje bilo »stupovi koji služe za ograđivanje prostora oko kuće«. Odatle se razvilo srpsko i crnogorsko značenje »1° dvorište, 2° ulica«. Ovamo ide možda i ime starohrvatske župe (toponim) zabilježeno u hibridnom slav.-lat. pridjevu g. 1070. *Jakobizo zastobriscico teste,* koji se pominje uz druge svjedoke pri darivanju imanja Radovana nećaka *(nepos Lilid},* g. 1088 — 9. *s(astobrinš)cici,* pridjev *zastobrbsk-* + lat. *-icus* (se. *jupanus)* od sintagme **zastobbr-* (tip *Začretje, Zadvarje).* Takvom imenu mjesta ili kraja .nema traga u današnjoj toponimiji *Ravnih kotara (= Hrvati,* u 15. v.). Riječ je baltoslav. i praslav. Prvobitno se značenje nalazi u baltičkim usporednicama lit. *stabaras* »trockener Baumast«, *stabarai* »trockene Gerte, Stengel«, lot. u istom prijevoju (kao u slov.) *stebere* f »Schwanz, Stumpf«. Ie. korijen pokazuje varijacije **steb-, *stebh-, *step-,* duljenjem samoglasa i prijevojem *o-* i nazalnim sufiksom. Znači kao imenica »Pfosten, Pfeiler, Ständer, Stamm, Baumstumpf«, kao glagol »stutzen, versteifen, itd.«. Nalazi se u dan. *stafaer,* sved. *staver* u značenju »Zaunpfal«, koje stoji najbliže baltoslav. i praslav. riječi. V. dalje etimologijske veze sa *stopa, stupati, štěpen, tup.* Sufiks *-огъ* dolazi u prijevoju *-er* u *stožer* (v.). [Usp. i pod *stabar].*

Lit.: ARj 16, 596. 623. *Miklošič* 323. *Trautmann* 280. *Mladenov* 609. *ASPh* 34, 396. *WP* 2, 625. Krogmann, *IF* 48, 268. Lewy, *KZ* 40, 420. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Vandrák* 1, 432.

stofa f (Kosmet) »nekakva vrst crvene materije«. Talijanizam koji je došao preko tur. *istofa* < tal. *stòffa.* Preko njem. *Stoff (* > stfr. *estoffe,* nfr. *étoffe)* > *štôf* m (Kuhačević, Milićević) »1° sukno, 2° predmet«.

Lit.: ARj 17, 834. *Elezović* 2, 273. *REW*[3] 8332. *DEI* 3639.

stog, gen. *stòga* m (Vuk, Kosmet)) = *stog,* gen. *stoga* (ŽK), ie., baltoslav. (?), sveslav. i piaslav., »1° Getreideschober, 2° veliki kup sijena oko drveta u sredini«. Deminutiv na *-ьс* > *-äc stožac,* gen. *stošca* (geometrijski termin). Na *-ište stožlšće* n (Rukavac, Istra) »ravan prostor pored kuće gdje se suši trava«. Denominal na *-iti nastožiti, -im* (Ljubiša) »sadjeti u stog«. Na *-je ostažjl,* gen. *-ja* n (Buzet, Sovinjsko polje) »okomita okrugla greda oko koje se slaže sijeno ili slama u stog«. Upor. slov. *stežje, stožje* »perde«. Riječ *stog* je kulturna riječ koja se posuđuje: kod Madžara *asztog,* kod Dakorumunja *stog,* kod Cincara *stugu,* kod Arbanasa bez početnog *s-* (zbog toga što ga je arbanaska jezična svijest identificirala s negativnim prefiksom í »ne«, prema *ska* »nema«, *ka* »ima«) *tok,* s članom *togu.* Ide prema Hujeru zajedno s baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenicom na *-er, -ar, -or, -aj stožer,* gen. *-era* m (Vuk, Draščići, Istra, slov., bug.) »1° Baum auf der Dreschtenne, 2° čvrsto zabito u zemlju drvo oko kojega se naslažė sijeno u kopu (v.) (Draščići), 3° Türangel, cardo, 4° (kod hrvatskih domobranaca, neologizam) generalštab« = *stožár* (Kosmet, bug. *stožár,* češ., rus. *stožár).* Pridjev *stožerni* (Stulić), *stožerni časnik,* domobranski neologizam za *Generalstabsofficier,* poimeničen *stožernih* (Bella, Stulić, neologizam) »kardinal«. Dolazi i u prijevoju *e: šćež r* m (Smokvica) »drvo na gumnu u sredini« = *stežēr* (Vuk, Paštrovići) »Stamm«, stcslav. *stežarz* »cardo«, u oba lužičko-srpska jezika *šćežor* (gornjo-luž.) »Mast«, (donjp-luž). *sćažor* »Heustange«. Ovamo ide na *-ar stežar,* gen. *-ara* (između Gole i Bjelovara) »hrast«. Ta semantička specifikacija nalazi se i u rum. slavizmu *stejar* »quercus«, strum, *steajer, stăjar,* deminutiv *stejerel* »hrastić«, *stejăriș = stejeret* »hrastik« (Oltenija); *slejerițe* f »hrastova šuma«. Završetak *-aj* mjesto *-er, -ar* je zacijelo zamjena sufiksa *stožaj* m = slov. *stežāj* pored *stržaj, stežajnik, stržajnik* »Türangel«. Postoje dva mišljenja o postanju. Oni, koji praslav. *stog* identificiraju sa stprus. *stogis,* lit. *stogas* »krov«, u prijevoju stprus. *steege* »Scheuer«, vide u *stog* prijevoj na *o* od ie. korijena **(s~)teg-* »pokrivati«, koji se nalazi u gr. στέγω »pokrivam«, lat. *tegėrė, teetuni* (internacionalno tektonski), *toga* (također internacionalna), sanskr. *slhagati* (3. 1.). Ta je etimologija bez greške u fonetskom pogledu, ne u semantičkom, jer nije »krov«, nego je prvobitno značenje 2", koje se slaže sa *stožer. Zbog* toga se *stožer* mora usporedivati s lit·, *stagaras* »dürrer längerer Pflanzenstengel«, *stagarys* »dürrer Krautstengel«, izvedenica od ie. imeničkog korijena **(s)teg-* »Stange, Pfahl, Stock, Knüttel, Balken«, u prijevoju stisl. *stjaki, stakkr* »Schoter, Kugelförmiger Haufen«, što se potpuno slaže sa *stog.* Prema tome *stog* je germansko-praslavenski leksem.

Lit.: ARj 7, 662. 16, 546. 598-99. 653-37. *Pleteršnik* 2, 575. 596. *Elezović 2,* 271. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 323. 324. *Holub-Kopečný* 352. *Bruckner* 516. *Mladenov* 609. *Trautmann* 285. 288. *WP 2,* 622. Kalima, *ZSPh* 13, 80-83. *Tiktin* 1490. Hujer, *SbPast* 48-52. (cf. *IJb* 10, 342. *JF* 3, 227. *ZSPh* 5, 213. *LP* 68, 101. Iljinski, *Slávia 5,* 481). Fraenkel, *WuS* 12, 186-187. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Meringer, *IF* 18, 265-267. Lidén, *IF* 18, 499. sl. Wood. *ML* 20, 41-44. (cf. *AnzIF 24,* 28). *GM* 431. *Boisacq** 904. 905.

stola f (Mikalja, Dubrovnik) »1° svećenička naramenica, 2° široka vrpca oko vrata (ženski nakit)« = *Stola* f (1600) »1° (katolički crkveni termin) značenje kao *stola, 2°* crkveni dohoci, v. *štolarina«.* Na *-arina štolarina* »župnička pristojba«. Od lat. *stola,* njem. *Stole,* austr. *Stola.*

Lit.: ARj 16, 614. 17, 814. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 3639. *Weigand-Hirt 2,* 977.

Stoliv m = *Stolivo* (1553), bokeljski toponim, od 1326. lát. *vinea de Stativo ad latus Catari* (i tako često). Najstarije naselje bilo je tamo gdje je Sv. Bažilio i sv. Tripun. Zbog gusara stari stanovnici, kmetovi *perăski (Perast), Stolivjani* pobjegli su u *Stôliv Gornji.* Pridjev *stolmski* (~a *voda,* glede *-inski* upor. *Đurinska montănja* od *Đurici).* Dalmato-romanski toponim. Kao lat. pridjevska izvedenica na *-ivus* od germ, *stall* »stanza, dimora«, čest toponim u Italiji, npr. *Guastalla* < *wardistalla.* Upor. toponim *Štale, Poštalu* (Muo) kao novija po-

suđenica. Prijelaz *a > o* kao u *Catarum > Kotor*. Upor. 1331. *iumentae sub stallone* »cavallo da monta« i sttal. *stallia* »(pomorski termin) scarico delle merci«. Latinizam *stalium agendi, instalirati, -am.*

Lit.: ARJ 16, 612. *REW** 8219. *Prati* 937. *MSHSM* 11, 48. Mayer, *Kotorski spomenici*, br. 13, itd., 799. Putanec, *Slovo* 13, 166-7. Nakićenović, *SEZb* 20, 395-97. *DEI* 3615.

stomak, gen. *-aka* (Dubrovnik; Bosna: *u stomaku}* = *stomak* (Perast) = *(o > ti) stümak*, gen. *stûnka* (Marulić, Rab, Božava) = *stumek*, gen. *stûnka* (Cres, Istra) = (s oslabljenjem penultime *a > e, ì* kao u mlet.) *stumik* (Split, krčko-rom.) = *stomig* (Rijeka) = (zamjena sufiksa) *stūmio* (Poljica) = (si > si) *stomak*, gen. *-aka* pored *štomka* (Crmnica) = *humak*, gen. *-mka* (Šibenik) = *humak*, gen. *hûnka* (Rab) = *štumig* (Vrbnik, Vodice) »želudac«. Miklošič ima kao srp. *stomak* (stsrp.) te pridjev *stomižljiv* »fastidium creans« kao hrv. talijanizam. Može biti djelomice i dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stomachus* > gr. στόμαχος, tal *stomaco*, mlet. *stòmego*. Grecizam je samo stsrp. *stomahb*, upor. arb. *slamah* i balkanski rum., bug., arb., čine. *stumah*, ngr. στομάχι.

Lit.: 16, 623. 17, 840. 856. Miletić, *SDZb* 9, 357. Ribarić, *SDZb* 9, 198. Kušar, *Rad* 118, 5. 18. *ZbNŽ* 5, 210. *Miklošič* 324. *GM* 393. Cronia, *ID* 6, 120. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW** 8276. a. Vasmer, *Gl* 137. Skok, *ZRPh* 54, 194.

stomânja f (17. v., Cres, Istra, Mrnavić, Vlašići, Miletić, Borg, Puliéi, Katun, Krk: Dobrinj, Omišlja; Vrbnik, 1639; Stašić, Hrvatsko primorje, Vinodol, 1480), deminutiv na *-iça stomànjica* (Istra) = *stomajnica* (hrv., Miklošič) = *stumanja* (istarska narodna pjesma) »košulja«. U Omišlju crkveno ruho: *peče dublene stomanje* »alba«, prema Crnčiću. Razlikuje se od *crna i svakidanja suknja*. Dalmato-romanski leksički ostatak, poimeničen lat. pridjev u ž. r. na sufiks materije *-eus stamtneus*, od *stamen*, gen. *-inis* > tal. *stame* »češljana vuna, la parte più fine e consistente della lana«, tal. *stamigna* = mlet. *stamègna* »1° tela di stame o di pel di capra, per colare, 2° saia stameţata, 3° veste di stamigna«. Hrvatski je naziv nastao od sintagme *casulla staminea* = *veste di stamigna* ispuštanjem općeg naziva ili po semantičkom zakonu sinegdohe.

Lit.: ARj 3, 39. 6, 51. 16, 623. 808. *Mažuranić* 1374. Crnčić, *Starine* 33, 525. *Miklošič* 324. Štrekelj, *ASPh* 14, 542. Tentor, *ASPh* 30, 201. Malecki, *ANPh* 1, 26-30. (cf. *IJb* 16, 285). *REW*[3] 8221. Bąrtoli, *ZbJ* 40. *DEI* 3616.

stòmna f (NR Makedonija) = stsrp. *slovna* (1685) = *slovna* (Srbija, Pirot) »krčag«. Stcslav. *stambm, stamvna* »isto«. Balkanski grecizam: bug. *slovna* pored *stómna, stomnička*, arb. *stamne*, cine. *stamnă*, gr. στάμνος, ngr. στάμνα.

Lit.: ARj 16, 635. Vasmer, *GL* 137. *GM* 391. *Mladenov* 610. *Pascu 2*, 88, br. 1666.

St8n, gen. *Stona* m (1333. i dalje, Vuk), toponim u Dalmaciji, tal. *Stagno* < lat. *stagnum, Veliki* i *Mali Ston* rastavljen klancem, koji se zove *Međugorje*. Pridjev *stonski (Rat Stonski* 1334, 1358-1377, za *Pelješac)*. Potvrde su dvostrukoga tipa: zamjena *mn* kao u rum. za kllat. suglasničku grupu *gn: Stamnum* (1238, tako dosta često); zamjena *nn* za *gn* (kao u južnoj Italiji): *porta Stannú*, 1245. Na tu varijantu smjera *Ston*. Obje su varijante iste starosti i pripadaju dalmato-romanskom govoru u Dubrovniku: *a* > o je kao u *Kotor* i *Mosor*. Po jednoj informaciji *ston* je u Dubrovniku opća riječ u značenju »kaljuža, santina«. Dalmato-romanski toponomastički ostatak od lat. *stagnum* »bara«, koja se u hrv. upotrebljava u internacionalnom latinizmu na *-ieren stagnirati, stagniram* (subjekt *poslovi*, kad nema zarade, česatluk).

Lit.: ARj 16, 624-626. Zore, *Rad* 170, 211. *REW** 8217a. Skok, *NVj* 30, 129-30. *AGI* 24, 46. *ZRPh* 54, 429. Deanović, *Ivšićev zb.* 38. Muljačić, *Rad* 327, 265-67. 318. 328.

stopa f (Vuk), sveslav. i praslav., »1° Tritt, otisak tabana, 2° (u priloškoj sintagmi) î *ove stope* »odmah«, 3° (kao metrički termin) pes, 4° primitivna mjera duljine kao pedalj, lakat«. Deminutiv na *-ica stòpica*. Augmentativ *stopùrina*. Na *-alo stopalo* »pes, najdonji dio noge«. Na *-injica stapinjica* (Vodice, Istra, *o > a* pred naglasom) »stepenast znak na uhu ovce za raspoznavanje«. Prilozi na *-icē stopici, uzastopce* = *ustòpce* = *ùstopice* < *vbzstop-*. Arbanasi posudiše *shputë î* (metateza, *o > u* nejasno). Ie. je prijevoj perfektuma od korijena **step-*, nazalirano **stemp-* »rad nogama, mit den Füssen aufstampfen, treten«, koji se s prijevojnim samoglasom *e* nalazi u *supěn* (v.), s nazaliranim prijevojem *ç* u

stupiti (v.). Prema Brückneru osnovni je korijen **tep-* »udarati«, s nepostojanim *s-*.

Lit.: ARj 16, 626-29. Ribarić, *SDZb 9*, 193. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 353. *Bruckner* 517. *WP 2*, 624. Wood, *IF 22*, 137. Lewy, *KZ* 40, 420. *ASPh* 36, 116-135. (cf. *JF* 3, 211). Joki, *IF* 27, 304. *GM* 415. *V astner* 3, 19.

stòpanin m (Vuk, jugozapadni krajevi, *-in* individualni sufiks) »domaćin, domadar, gazda« prema f na *-iça stopànica* (Vuk) »domaćica, skuba (Crna Gora)«. Nalazi se u bug. *stapan* i s individualnim sufiksom *-in stòpanin* m »Herr, Gemahl« prema f *stopànica, stopánka* »Gemahlin«, s apstraktumom *stopanstvo* »gospodarstvo« i glagolom s gr. *-is(ati)* (v.) *stopanis(v)am* »gospodarim«. Te dvije izvedenice ne postoje u hrv.-srp. jeziku. Hrv.-srp. i bugarska imenica m. r. nalazi se kao posuđenica u arb. *stapan* »praefectus pastoribus« s prvobitnim značenjem, s kojim se slaže izvedenica na *-ik stopanik* (Rosa): *stado pusto bez stopanika*. Prema ovom značenju, *stapan* je prvobitno pastirski termin. Riječ se nalazi još kod Rumunja *stăpîn*, ne kao posuđenica iz hrv.-srp. ili bugarskog, nego kao domaća latinska, sa svim fonetskim karakteristikama domaćih riječi (nenaglašeno α > *ã*, naglašeno *a* pred nazalom *ï*, upor. *veteranus* < *bătrîn* »star«). Hrv.-srp. i bugarski oblik ne može biti posuđenica iz današnjeg rumunjskoga jezika, nego može da predstavlja samo balkansko-lat. **stapanus*, zacijelo iliro-tračkog podrijetla. Arb. *stapan* ne može isto tako da potječe ni iz rum. ni iz balkansko-lat. **stapanus*, kako se vidi iz uporedenja sa *paganus > pëgërë* »poganin«: *stăpîn* i *stapan*, neovisno jedno od dragoga, predstavljaju derivate iliro-tračke riječi ie. podrijetla. U rumunjskom ima dosta veliku leksikologijsku porodicu: *stăpîn* je »onaj koji zapovijeda (protivno *slugă, supus, calfa)«* prema f *stapina*, glagol *a stăpîni* »vladati«, *stăpînire* f »vladanje« = na *-ia stăpănie* »država«, pridjev na *-esc stăpânesc* »vladarev, vladarski«. Iliro-trački **stapanus* semantički i fonetski slaže se sa sanskrtskim kauzativom *sthapăyami* »činim da nešto stoji, postavljam«, *sthāpanam* »postavljanje«, *sthapatis* (upor. lit. *stapýtis* »stojatí tiho, mirno«). Sufiks *p* postojao je u iliro-tračkom, kako se vidi u imenu naroda *Derrio-pes* prema *Derrii*. Iz arbanaskog može da ide ovamo kao izvedenica na gr. *-ία > -í shtepí> shpi, shpai f* (Makedonija), sa članom *shtëpija, shpija* »kuća« < iliro-trački **stap-ia*, kojoj korijen točno odgovara praslav. *stani* (v.) = balkansko-lat. iliro-tračkog podrijetla **stana* < rum. *stína* »pastirsko naselje, bačija«. Dosadašnje tumačenje iz lat. *hospitium* > gr. το σπίτι ne odgovara fonetici, ako se i slaže semantički. Vjerojatno je da su Arbanasi očuvali prvobitno slavensko značenje riječi *stòpanin*. Ako je tako, balkansko-lat. **stapanus* bio je »glavar pastirske organizacije«, ono što slav. izvori zovu *čelnik* (v.), a što preuzimlju i Balkanci; *bač* »drugi glavar pastirske organizacije« označivao je po svoj prilici »onoga koji se bavio proizvodnjom sira«. Već u stcslav. (Menaeum, Prologus) *stopanz* znači »dominus«. To značenje slaže se s rum.; Barićev iskonstruirani **hospitanus* izvedenica od *hospes, hospitem*, s metatezom **hostipanus* ne udovoljava slavenskoj fonetici, a ni semasiološki prema gornjim izvođenjima. Mišljenje Mladenova da je *stòpanin* od korijena **sta-* »stojatí« može se prihvatiti; *stòpanin* kao balkanska riječ ie. podrijetla stoji in ultima analysi u vezi sa *stati, stajati, stan*. Budimirov **statanus* (prema gr. στάσις) o.dgovara doduše semasiološki, ali je fonetski teško prihvatljiv.

Lit.: ARj 16, 628-29. *Miklošič* 324. Isti, *Lex.* 885. *Mladenov* 610. *ASPh* 33, 16-19. *GM* 393. Barić, *Alb.* 93-94. Capidan, *DR* 3, 149. sl. (cf. *IJb* 11, 200). Giuglea, *DR* 3, 610. Paşcu, *AR 6*, 212 (cf. *IJb* 10, 180). Budimir, *IČ 1*, 1 -2,255-261. *Kongres* 2, 181. (cf. *JF* 18, 364). Rosetti, *GrS* 5, 158-172. (cf. *IJb* 18, 265). Skok, *ZRPh* 54, 442. 462.

Stošija f žensko ime (Zadar; Novi, 1422), *crkva sv. Stošije* (1466, Zadar) = *sv. Stosa* f (Kašić), muško ime *Stosa* (Velika Hoca, kraj Prizrena), odatle prezime *Stošić* (Zagubica, Lika, Pag, Istra), zaselak *Stasici* (Srbija) = *Stasija* f žensko ime (Lika, Krbava), hipokoristik *Stas* m, muško ime i ime sveca (Dalmacija, Kavanjin), odatle hipokoristik *Staško*, prezime *Stašić* (17. st., Vrbnik, Istra). Sa *šut-* prema svecu: *Sustas*, zaselak kod Bara. Dosta raširena imena u srednjovjekovnoj Dalmaciji i Srbiji prema imenima svetaca: *sv. Anastasije > Anastas* (mučenik, Glavinić) = s tal. *-io Anastasia* (Glavinić) = *Anastázia* (18. st.) = *Anaštažij* (Alberti), od lat. *Anastasius*, ime solinskog mučenika, *Anastasius presbiter* (461, natpis kod Slanoga, Dubrovnik), Imena *Anastasius* (918, Zadar), *episcopus· Anastatius* (986), *Anastasius Birfi* (1187), *Anastasius presbiter* (1080, Dubrovnik), odatle latinski hipokoristik *Stasius* (1258, Split) prema *sancta Anastasia > Anastasija* f (srp., Glavinić) = *Anastaze* f (Ančić, Kanavelić), sve imena za srijemsku mučenicu kojoj su.

kosti za napada Huna prenesene iz Srijema u Carigrad, a 807. u Zadar gdje se i danas štuje. Hipokoristici: *Nastas m* (Srbija), *Našta f* (Srbija), *Nastasija* (Srbija), *Staza* (Krašić), prezimena odatle *Anastasijević, Nastasijević, Nastasić,* vjerojatno *Stazić* (1662, Poljica kraj Splita). Crkva *sv. Anastasije* postojala i u Splitu (najstarija potvrda 14. st.). U Dobroti *crkva sv. Stasila* od imena *Eustahije.* Lat. *Anastasius* je od gr. Αναστάσιος.

Lit.: ARj l, 83. 7, 645. 648. 16, 451. 632. Jireček, *Romanen l,* 51. 2, 22. *Opći šematizam* 230. Stefanie, *Slovo* 6—8, 55. Putanec, *Slovo* 13, 143. 148. 153.

stradati, *stradam* impf. (Vuk) *(na-, po-, sa-)* »trpjeti, nemati« = *sirajat, sirojam* (ŽK, *j* < stcslav. *žd* je iz prezente analogijom prenesen u infinitiv iz *strazdo > strojaru)* »trpjeti na nestašici hrane, Hunger leiden«, sveslav. i praslav. Nije baltoslav. jer je lot. *strádat* rusizam. Radne imenice poimeničenja part, perf. akt. na *-nik stradalnik,* gen. *-ika* = na *-ьc* > *-ac stradálac,* gen. *strádaoca.* Od istog je korijena stcslav. češ., rus., sveslav., praslav. apstraktum na *-tb strast,* gen. *strasti* f < **strad-tb* »pasija«. Semantički je razvitak isti koji i u njem. *Leidenschaft,* prema Budimiru je prevedenica (calque) od gr. πάθος (internacionalno *patologija, patološki).* Pridjev na *-ъn* > *-an strastem, strasna jevandelija,* koja se čitaju na veliki četvrtak, *strasna sveta nedêlja* (Kosmet) »velika nedjelja«, *pristrastan* (Stulić) »partajičan«, *bespristrastan,* apstraktum na *-ost pristrasnost,* rusizam, ali je "ušao i u narodni govor *pristrasan* (analogija prema f *pristrasna)* (Piva-Drobnjak) »naklonjen kome (da učini što na štetu drugoga)«. Rumunji posudiše *strădanie f* »muka«, *a să strădui (ui < ujo)* »trpjeti«, odatle apstraktum na lat. *-enfia > -ință străduință* »nastojanje«, *strašte* f »bijeda«. Paralela je u lot. *stradat* »raditi«. Ie. je korijen **stro-,* prijevoj od **str&-, *stre- s* raširenjem *dh,* za koje nema potvrda u drugim ie. jezicima. Upor. kambr. (kimr.) *trin* »rabota«, upor. rus. *strada* »težak rad«, stengi, *stymie* »strog«, gr. στρηνος »tvrd«, lat. *str nuus,* njem. *starr.* V. *strah.*

Lit.: ARj 12, 165. 16, 638-39. 648. 669-70. *NJ* 1, 28. Vuković, *SDZb* 10, 399. Miklósié 324. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 518. *Mladenov* 611. *WP 2,* 628. *Boisacq*[3] 843. 938. Wood, *IF 22,* 138. Endzelin, *IF* 33, 117. Sütterlin, *IF* 25, 65. Solmsen, *IF* 31, 505. *KZ* 56, 205. Pedersen, *IF* 5, 59. 60, 72. Charpentier, *ASPh* 29, 9. Jokl, *ASPh 29, 28.*

Stradioti m pl., otočić, između Prevlake i Otoka (Boka). Zvao se *Insula S. Gabrielis.* Prozvan je tim grčko-mletačkim nazivom (gr. στρατιώτης »vojnik > stradiot«, na -ώτης od στρατιά »armad?, vojska« < στρατός, mlet. *stradiotí)* 1548—1698, kada ga je okupirala vojnička kolonija Grka, dovedena ovamo od Mlečana s jonskih otoka, Cipra i Moreje. Među njima bilo je i Arbanasa.

Lit.: Nikićenović, *SEZb* 20, 381. 384. 388.

strah, gen. *straha* m (Vuk) = *stra* pored *stra,* gen. *strãa* (Kosmet) = *strâ* nom. i gen. (ŽK), sveslav. i praslav., »timor«, *vráží stra* (u izrazu *ima ji vrazi strâ,* ZK) »bezbroj, mnogo«. Pridjevi na *-ьn* > *-an strašan* = *strašan* (Kosmet), *strašni sud* »sudnji dan (ŽK)«, na *-en strašen* (Lumbarda, Korčula) »teško bolestan«, na *-iv strašiv* (također polj.), poimeničen na *-ьc* > *-ac strašivac,* gen. *-īvca* — na *-ica strašivica* m, apstraktum *strašlvost,* gen. *-i* = na *-ljiv strašljiv,* poimeničen na *-ьc* > *-ac strašljivac,* gen. *-ivca,* na *-ost strašljivost,* na *-ovit strahovit.* Na *-or stră(h)or* (Srijem, narodna pjesma), ide u folklor. Ne zna se ide li ovamo *strãôr* (Kosmet) »veliki miš, pa(r)cov«, v. i *stahor.* Na *-ilo strašilo,* upor. češ. *strašidlo,* polj. *straszy dio.* Na *-ić strahu* (Grbalj) »strašivac«, bez *h* > *š* kao i u antroponimu *Strahinja.* Apstraktum na *-ota strahota* f (Vuk), kao indeklinabile »mnogo«, upor. češ. antroponim *Strachota* i naše prezime *Strašimir;* prošireno na *-inja strahotinja,* pridjev *străhotan* = na *-oca strahoća* (Dubrovnik), na *-ovinja (ov-* od *strahovati) strahovinja* f »strašilo«, na *-oba straSba* (Kosmet). Denominai na *-iti strašiti, -lm* impf, *(pre-, u-, za-)* »plašiti, prepadali, puditi«, na *-ovati strahovati, strahujem* impf, *(na-)* = *straovât, -újem* (Kosmet). Zbog *strava,* koja se činila 454. nad grobom Atile, a znači »hrana« te možda i nije slav. riječ, zasebno treba promatrati *strava* f (Vuk) »veliki strah, teror« gdje je *v* zamjena za *h.* Taj izraz ide u folklor, kako se vidi iz *izlivati deci strău* (Piva-Drobnjak); *strãa* se uklonjuje od bolešljive djece ako se leteće zrno olova rastopi i metne u hladnu vodu, tako da se dobije kakvo živo biće ili kakav predmet, i onda se vjeruje da se dijete od toga lica ili olova preplaši. Odatle na *-aruša: stravaruša* »žena koja salijeva stravu«. Pridjev na *-ičan stravičan* »užasan«. Denominal odatle *stráviti se, strávím* impf. (Vuk, Crna Gora, Dalmacija) *(pře-)* = *strávit, strávim* (Kosmet) prema iteratīvu *prestravljivati, -Ijujem* pored *-ivom* »plašiti se«, odatle déverbal *prèstrava f* (Dobro-

selo) »fras«. Suglasnik *-h* u *strah* nastao je iz s, upor. rus. *ostras(t)ka* »prijetnja«. Nema jedinstvene etimologije. Prema Bruckneru ista je osnova koja i u *stradati* (v.), *strah* je hipokoristik (Kurzform) od *strast.* Prema Mladenovu je korijen onomatopejski koji i u *treperiti* (v.), upor. amplifikaciju *strah i trepet,* a upoređuje ga s lat. *strāgēs,* stperz. *tarsatiy* »boji se«. Uporeduje se i s lit. *trišu* »treperim«, lat. *terror, terribili!, terreo,* sanskr. *trasați* (3. 1.) »dršće«, gr. τρέω »isto«, srir. *tarrach* »plašljiv«, s nazalnim infiksom *trısç* > *tresem* (v.). Može se pomišljati i na srodstvo sa *srsi* (v.). Bez početnog *s-* kao lat. *terreo* nalazi se u oba lužičko-srp. jezika *trach.* Nije izvjesno da li pripada istom korijenu kojemu i lit. *stregti* »erstarren, zu Eis werden« < ie. **ster-g,* niti da je srodno s lat. *străges.* Rumunji posudiše južnoslav. pridjev dodavši mu lat. nenaglašeni sufiks *-tcus strajnic,* odatle apstraktum na *-ie strășnicie* i glagol *a strașnici,* Arbanasi *shtravis* »erschrecke« (Jokl). Zasebno treba spomenuti Marulićev *ustrhal* »prestrašen« *(Judita* 3, 218: *Ozija ustrhal stase meju njima),* za koji nema druge potvrde, a izgleda kao ništični prijevoj od *strah.*

Lit.: ARj 7, 662. 11, 725-26. 16, 639-47. 670-84. 688-691. *Elezović 2,* 273. Vuković, *SDZb* 10, 404. Kušar, *NVj* 3, 338. *Maretić*[2] 419. 484. *Miklošič* 324. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 517. *KZ43,* 302-303. 309. *Mladenov* 611. *WP 2,* 629. *Tiktin* 1509. *Walde*[2] 776. Arnim, *ZSPh* 13, 100. sl. Jagić, *ASPh* 23, 617. Kulakovski, *VVr 'I* (cf. *AnzlF* 13, 245). Laudi, *Bull, du Cange 5,* 50—51. Iljinski (cf. *Slávia 2,* 121. *IJb* 10, 341). Jakobson, l/Z 2 (cf. *Slávia* 2, 121. *IJb* 10, 298. 341). Joki, *ASPh* 28, 7. Fraenkel, *KZ* 53, 41. Joki, *Unt.* 331. Mikkola, *IF 6,* 351. *Boisacq*[3] 984.

stramac, gen. *-aca* m (Perast) = *stramăc,* gen. *-aca* (Božava; Krtole, *stramac je ispod lencúla;* Rab, Muo, ak. pi. *stramăce pokrivamo sa lencúlom;* Malínská) = *(str > str* kao u *oštar) stramac,* gen. *štramca* (Šibenik). Upor. krčko-rom. *strămoș* »materasso«. Od sitai, *stramazzo* »madrac«, od *strame* < lat. *str amen* »slama«, sa *-azza,* unakrštenjem s *materazzo* (v. *madrac).* Zbog očuvanog *str* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak kao *kopto, lencuo* itd.

Lit.: ARj 16, 648. 844. *Banali 2,* 227. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6,* 120. *REW*[3] 8287. *DEI* 3648. v

strämica f (Vuk, Dalmacija) »1° lojtre (ŽK), lotra, 2° uspravne ljestve na seljačkim kolima (Golać, Istra), ručica (Vodice), 3" na razboju stupac sa strane (Krašić), 4° stražnja noga u konja«. U Istri *širama* f »ljestve na kolima« = slov. *stroma* (Gorensko) »Stützholz am Schlitten«. Nejasna je semantička veza.

Lit.: ARj 16, 648. 844. *Pleteršnik 2,* 583.

strana f (Vuk) = *strana* f (Kosmet) = *stran,* gen. *strani* f (Vodice, također slov.), sveslav. i praslav. **storna,* »1° latus, Landstrich, χώρα, 2° polovina konjskog tovara (Kosmet), 3° brdo, obronak (naročito kao toponim), 4° *(muška strana,* Kosmet) muškarci, 5° pagina, 6° pravac puta, 7° tuđina (sa *strane, na svaku stranu* »svud«, Kosmet)«. Pridjev na *-ьn:* stcslav. *вїганьнъ* > *stran* »tud«, poimeničen *stranac,* gen. *stranca* (Vuk) »tuđinac, jabandžija«, složen *inostrani, inostránac,* gen. *-anca, inostranstvo.* Rumunji posudiše *stranbnb* i izmijeniše mu dočetak prema lat. *vicinus* > *vecin* u *străin.* Taj je pridjev dao u rum. veliku leksikologijsku porodicu, glagol *a instreina,* na *-tate străinătatels trein-* »inostranstvo«, *străinatic* »nastran«, prilog *straineįte* »tuđinski«, *strainic* »hodočasnik«, s glagolom *a străinici* »hodočastiti«, na lat. *-imen* > rum. *-ime străinime* »tudina«, na učeni sufiks *-izm străinism* »tuđica, Fremdwort«. Pridjev *stì-anъnъ* > *stran* proširen na *-ski strãnjski* (Vuk) = *stranjskî* (ŽK) »tuđ«; *nj* mjesto *n* nije jasan, upor. *săstranskl* (Dobretić, Velikanović), od sintagme. Pridjevi na *-ьn* od sintagme *nastran,* poimeničen *nastranac,* gen. *-nca* »čudak«, apstraktum *nastranost,* proširen na *-av nastranav* (Riječka nahija), *nastraničav* (Timok-Lužnik) »nastran«. Ovamo može ići i *pristran (ne-)* »neobjektivan«, od *pri strani, (ne)pristranost,* ali ne može ići sveslav. i praslav. *prostran* (polj. *przestroń,* ukr. *prostoran},* praslav. **prostornb* koji je staii pridjev od *prostor (v.).* Pridjev na *-ovit* (upor. *barovit) stranovit* »strmenit«. Deminutivi na *-ica stranica* »1° pagina (za značenje 1° Stulić veli da je iz rus.), 2° strana samara, 3" strana kreveta, 4° u korpi, košu, košari, 5° *stranice okvira«,* na *-ka stranka* f »1° partaja na sudu, 2° partija« i *strančica,* s denominálom na *-iti straniiti se (na)* »tuđiti se, kloniti se«. Na *-ik straník* m (Kosmet) »bure udešeno za tovarenje na konja mjesto mijeha«), na *-ika straníka* »jedan tovar konjski«. Denominai od *strana* na *-iti* zastupljen je s prefiksima *zastraniti, zastraniti',* pf. prema impf, *zastranjivati, -strànjujēm, -ivăm, obi-, obu-, oba-straniti* (16. i 17. v., danas se ne govore i ne pišu) »opkoliti«, n? *-α-ti nastrànjati se* (Lika) »naputovati se«. Složenica *stranputica* »Seitenweg« sadrži u

prvom dijelu pridjev *stran,* upravo izvedenica na *-ica* od pridjevske sintagme *вiганьпъ pftb,* odatle glagol *stranputičiti.* Prilozi *stran, nastran* (Kosmet) »skroz«, *stranputice, na stranu, nastrance* »odjelito«. Još postoji i u češ. izvedenica na *-ea, -eo stráň* »coteau«,, koji u rum. ima drugo značenje *strain* n (Muntenija, Banat) »1° pokrivač na krevetu od vune, 2° vunena čoha, 3° odijelo (Moldavija i Makedonija)«., čine. *strany,* deminutiv *sttaite.* Čini se po značenju da je to druga riječ koja sa *strana* nema nikakve veze. Suzvučno *strânja* f (Dubrovnik) »krčma, gostionica, mehana« nije izvedenica od *stran,* kako je mislio Daničić, nego je rom. *suterranea.* Slog *stra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upór. polj. *strona,* rus. *staraná.* Osnova *stor-* je prijevoj od korijena *"ster-* »širiti«, koji je u *strijeli* (v.), lat. *sternire* "internacionalno *konsternacija}* i u prefiksalnim složenicama *prostor, zastor.* Formant *-no* nalazi se u gr. στέρνον »prsa«, sanskr. *stīrnaķ*»rasprostranjen«, stvnjem. *stirna,* nvnjem. *Stirn* »čelo«,

Lit.: ARj 3, 845-48. 7, 662. 8, 38. 311. 359. 489. 12, 165. 425-27. 16, 648-669. *Elezović 2,* 274. Ribarić, *SDZb* 9, 194. *Miklošič* 321. Berneker, *IF* 31, 400. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 519. *Mladenov* 611. *WP 2,* 639-*REW*[3] 8397b. *Tiktin* 1505. Reichelt, *KZ* 39, 37. 74. Lehmann, *KZ* 41, 393. Person, *AnzIF* 12, 17. Brugmann, *Gr. 2,* 135. 140. Pedersen, *IF 2,* 331. Foy, *IF 6,* 319. Petersson, *IF* 23, 391. Lewy, *PBB* 32, 138. Jokl, *Unt.* 164. *Boisar.tr* 911.

stranj m (Dubrovnik, Sutomore, Čilipi, Šibenik, šibenski otoci, Mikalja) = *stran* (Potomje) »podrum gdje se sprema vino, konoba (prizemna), kućica u kojoj se drži vino, îs (ŽK)«, *strănja í* (Vuk, Dubrovnik) »prosta krčma«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. poimeničenog pridjeva u m. i ž. r. *subterraneus,* od sintagme *sub terra* »pod zemljom«, sa sufiksom *-eus,* haplologijom od **sotran* > *stranj, stranja.* Upor. internacionalni francuzizam *souterrain* > *suteren.* Upor. još dalmato-romansku toponomastičku sintagmu *Subbrennum* (14. st.) = 1372. *Srebrno,* neutrum prema *igalo* (Dubrovačka župa). Osnovno *stranj* može se izvoditi i od *extraneus* (upór. *Sestrunj,* ime otoka kod Zadra). Bez detaljnijeg obavještenja o dubrovačkim *stranjima* ne može se odlučiti koja je etimologija ispravnija. U tom značenju nije dosada potvrđena u ostaloj Romaniji. Kao *uliganj* itd. ide u red naših specifičnih romanizama.

Lit.: ARj 16, 249. 256. 667-668. Zore, *Tuđ.* 21. *Rad* 115, 166. Daničić, *Osnove* 66. *REW** 3098. 8397. b. *Miklošič* 324. Skok, *Slav.* 100-103.

štrapác m (Rab, Božava[4]) »muka, sofferenza« = *(str* > *str* kao u *oštar") štrapác* (HrvatsKa). Denominai na *-ati strapàcati, -ãm* impf. (Potomje, Lastrić) »naružiti nekoga«, (preko njem.) *Strapacirati, štrapacīrām* (Zagreb). Talijanizam: *strapazzo,* postverbal od *strapazzare* »malmenare« < prefiks *stra-* < lat. *extra-* i možda *pazzo* »budala« < lat. *patiens* (Salvioni) ili' < vlat. **pactiare* (v. *pačati se).* Upor. i *spazzare* »čistiti« (v.). Usp. i pod *štrapác.*

Lit.: ARj 16, 669. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6,* 120. *REW*[3] 4290. 6292.

straža *î,* baltoslav., sveslav. i praslav. vojnički termin **storgb* (prijelazom iz deklinacije ı u deklinãciju *a),* »1° Wache, 2° toponim«. Denominal na *-iti strážiti, strážím* impf. (Vuk) »vigilare«. Odatle radna imenica na *-ar stràzãr,* gen. *-ara,* s pridjevima *stražárev, stražárov, stra&ārskī,* denominal na *-iti stražáriti, stràzãrím* = na *-janin stražanin* »jedan od straže« = na *-nik strážník,* gen. *-ika* (također toponim, Prizren, 1348; brdo kod Gomiria u Gorskom kotaru; brdo kod Samobora = 1280. *Strážni verK).* Na *-as stražaš,* gen. *-áša* m (Vuk) »pismonoša«. Apstraktum na *-ba stražba* (narodna pjesma). Na *-ara strazara* = na *-nica strážnica* (Boka) = na *-arnica stražarnicaḷ Wachmeister* slavizirano je u *stražmestar* = *-mester, -mestar* m (Hrvatska, Nenadović, Srijem, Banat, Bačka), usp. češ. *strážmistr,* slov. *stražmešter, -majster,* madž. *strázsamester.* Riječ *straža* je kulturna i posuđuje se: Rumunji posudiše *strajă,* odatle njihov denominal na *-uje* > *-ui străjui,* Arbanasi *straže* pored *shtrezë* (Gegi) »Schildwache«. Slog *stra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *stráž,* rus. *stórožb* »stražar«. Femininum po deklinaciji r nalazi se u sjevernim slavinama, češ. *stráž, poll.,* rus. Prijelaz u deklinãciju *a* je južnoslav. Praslav. **storgb* je prijevoj od *sterg-* koji postoji u stcslav. glagol primarne kategorije *stresti, strego* i u ostalim slavinama češ. *stříd,* polj. *strzec,* rus. *stereč,* očuvan u slov. *streči, strežem* »erwarten, auflauern« i u čak. *prestrići, prestriga me je* (ŽK) »er hat mich ertappt, aufgefangen, aus dem Hinterhalt überfallen«, *strici, střižen* (Vodice, objekt *mašu)* »ministrirati«, *postrići komu* »nekoga poslužiti«, *postrîc postelju* (Volosko) »pripraviti krevet«, *nostre*

gôvat (Rukavac) »uhoditi nekoga kod krađe«. Postoji još ništični prijevoj *(da me} strgu* (neprijatelji Nijemci, po kopnu i po moru, 1527, Senj, *Mon. croat.* 219). Ovamo ide možda (prema *rob* = *rob}* stcslav. *ostrogi* »vallum, castrum« očuvan na hrv.-srp. teritoriju u toponimima *Oštrog* (tako već kod Porfirogeneta), deminutiv na *-ьc* > *-ac Ostrožac,* gen. *-sca.* Augmentativ na *-ina,* kojim se označuju ruševine (tip *gradina, Manastirine) Ostrožine f* pl. Postavlja se pitanje da li je *t* u grupi *str* primarno ili sekundarni umetak kao u *stramota.* Prema lit. *sergėti* »stražiti«, *sargas* »stražar«, *sarga, sarktis* »straža«, lot. *sargāt* »čuvati« baltoslav. je osnova bez *t: *serg-* je ie. **ser-* (lat. *servus, servare)* proširen formantom *-g.* S tim se slaže i irsko *serg-, sergaim.* Bruckner i Hujer uzimlju da je *str* prvobitno. Prema Hujeru **sterg* se objašnjava unakrštavanjem dvaju korijena **sergi *steg-* »pokrivati«. Prema gr. στέργω »ljubim«, στοργή »ljubav« pretpostavlja se i korijen **sterg-.*

Lit.: ARj 9, 279-281. 16, 691-710. Maretić, *Savj.* 146. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 293. *Holub-Kopečný* 354. 357-358. *Bruckner* 518. *Mladenov* 611. *Trautmann* 257. *WP 2,* 499. 642. *GM* 394. Jokl, *Stud.* 105. Hujer, *LF* 41, 430-434. (cf. *JF* 3, 227). Siitterlin, *IF* 4, 101-102.

stře m (Smokvica, Korčula) »dio vrše na lijevku kroz koji riba ulazi u vršu«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. postverbala na *-ium *strictium* od **stríctiãre* > tal. *strizzare,* furl, *strusa* »stisnuti«, od *strictus* »uzak«.

Lit.: REW[3] 8302. *DEI* 3657.

štrcati (se), *-ām* impf. (Vuk) *(is-)* = (običnije sa sír > *str* kao u *oštar) štrcati (se), -ām* (Lika, Hrvatska) *(is-, u-, za-* Dubrovnik) prema pf. *strcnuti, - m* (Vuk) = *štřcnuti, -ēm* (Lika, Hrvatska) *(u-)* i deminutiv na *-kati strckati, -am* impf. (Vuk) *(is-)* = *štrckati,* iterativ na *-va- uštrcavati, uštrcavam* (Lika) »1° spritzen« = (sa očuvanim prvobitnim *k* mjesto *c) strhnut, -em* (Kosmet) = *štrkniti ovcu* (Sali, Dugi otok) = *uštrknuti, -ēm* (Vuk) »2° parum mulgere« = *(i)střcati, -ãm* (Piva--Drobnjak) »u jesen musti ovce ili krave, kad ponestane mlijeka«, *oštrknuti, -em* (Ljubiša, Zore) »strcnuti, strcnuti«. Na *-aljka štrcaljka* = *štrcaljka* (Kosmet) »Spritze > *šprica* (germanizam)« = poimeničen part. perf. akt. *střcalica* (Vuk) = *štrcalica* f (Budmani, Dubrovnik) = (sa *str* > *cr) cnaljka* (Kosmet). Postoji još u prijevoju češ. *štrikati,* polj. *strzykać* »isto«. Prema tome je praslav. onomatopeja **strik-,* koja se može uporeďivati s lit. *štrukle* »vodoskok«. Onomatopejsko podrijetlo vidi se i odatle što se samoglas » mijenja u *u,* češ. *struk,* u *y* polj. *strzykać* pored *strukać,* kašub. *strzikovka* »pumpa«. Praslav. Arbanasi posudiše s prvobitnim *k* mjesto *c sterkas* = *stërkis* »besprítze«.

Lit.: ARj 4, 66. 91. 9, 279. 16, 710-11. 749. 17, 846. 849. *Elezović 2,* 277. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 325. *Holub-Kopečný* 358. *Bruckner* 523. *GM* 392-393. *WP 2,* 640.

streha f (Vuk, Vodice, Istra) = *strêa,* gen. *stre ê* (Kosmet) = *střeva* (Boka) = (ikavski) *strija* (ŽK), sveslav. (osim rus.) i praslav. *streha,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Dachvorsprung, 2° krov od slame (Vodice), 3° (Boka) Dachtraufe, stillicidiurn«. Deminutiv na *-ica strêica* (Kosmet). Na *-je* od sintagme: *podstrēšje* n (Vuk) »kapnica« = *podstrišlje* n (Vodice) »prostor pod slamnatim krovom«; *nastrih* m = *naštrih* m (Vrbnik) »dio kuće«, odatle deminutiv na *-bk nastrešak* (Sulek) »appentis«, *nastrešnica* = *nadstrešnica* (Vuk). Riječ je postala balkanska: arb. *strehe* f »Dachvorsprung, krov«, *shtrehë, shtrë,* deminutiv na arb. *-zë shtrezë* »Dachtraufe«, cine. *striahă, streahă* »krov«, ngr. άστράχα, άστριάχα »Dachvorsprung«, u Epiru i Peloponezu (ο)στρέχα, kod Dakorumunja s augmentativnim sufiksom *-ina streașină, strașină* kao i u slov. *strešina* = *strišina* (ŽK) = *strešina* (ŽU), kod Madžara *eszterha, eszterje, eztrgya* pored *szerha.* Za *streha* nema jedinstvene etimologije. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* ako se pretpostavi da potječe od prijevoja ie. korijena **st(e)rei-* koji je u *stroj* (v.), s istim sufiksom *s* > *h* kao u *smijeh.* Mladenov uzimlje ie. korijen **ster-* > *strijeli* (v.), s ršširenjem i. Taj je otklonio Miklošič. Za likvidnu metatezu nema potvrda, češ. *střecha,* polj. *strecha.* Prvobitno je značenje u stcslav. *streha* »krov«. Taj je bio spleten, »strojen«, od slame i pruća (v. *príklja).* Agrell i Machek uzimlju kao prvobitno značenje »Halm, slama« i uporeďuju sa stprus. *craysi* »Halm« < ie. *(s)дгоr's-. Petersson pretpostavlja ie. **krois-ā.* Jagić uporeďuje (prijevoj *e — o)* sa *strošina* (Stulić) »stillicidium«, *prostrošek* (Belostenec) »porticus«, što je vrlo uvjerljivo : ima i *straha* f (Belostenec, Jambrešić) »pristrošek, protectum, krovek ki odbija dežd«.

Manje je uvjerljivo vezati Vukovo *stravo* »acervus decussorum pomorum« sa *streha.*

Lit.: ARj 7, 307. 662. 675. *10,* 331. 16, 712-15. 721. 761. *Elezović 2,* 275. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklósié* 325. *Holub-Kopečný* 356 *Bruckner* 522. *Mladenov* 614. Koštial, *ASPh* 37, 397. Oštir, *ASPh* 36, 441. (cf. *4P* 3, 214). Mikkola, *IF* 6, 351. Agrell, *Zur b.-sl. Lg.* 30. Machek, *Slávia* 16, 190. *GM* 394. Petersson, *LUÅ,* n. f., avd. 1., sv. 18, br. 2. (cf. /Je 10, 340). Jagić, *ASPh* l, 429. H7P 2, 572. 640.

strëmen, gen. *-ena* (Vuk, bug.) = (s ništičnim prijevojem) *strměn* (Vuk, tako već u stcslav. *sinmem) — starmeni* (Vrbnik, 1639) »uzenđija, bakarlija, bakračlija«. U bug. *strame* n. Sonantno *r* još u deminutivu na *-asce* < *-ъcъce strmašce* n, na *-bk* > *-ák strmênak,* gen. *-ênka* (Vodice, narodna pjesma) i učeš. *strmen* pored *třmen,* stčeš. *střemen,* u slvč. *strmeň* i oba lužičko-srpska. Sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi. Rus. *sirenja,* polj. *strzemię,* i bug. *strame* upućuje na praslav. **stremį* ili **strntį.* Miklósié zna za hrv. *strumenak* (sa *u* mjesto *e* valjda zbog labijala *m).* Mladenov izvodi od ie. korijena **ster-: *str-* »prostirem«, sa sufiksom za apstrakta *-men.* Semasiologijski neuvjerljivo. Možda je prije u vezi sa **streup-* »Steigbügel« u romanskim jezicima., u glosi *strepus: *strep-men.*

Lit.: ARj 16, 717. 753. Ribarić, *SDZb* 9, 194. *Miklošič 325. Holub-Kopečný* 359. *Bruckner 522. Mladenov* 612. *REW*[3] 8299.

stric, gen. *strica* m (upor. češ. *strýc)* prema f *strina* (Vuk) = *strina* (ŽK, upor. stčeš. *stryna)* (glede izražavanja mocije upor. deminutivni sufiks *-ъc, -bk* za m *ujac,* gen. *ûjca* ŽK = *ujak,* gen. *ujaka* prema f na *-ьn ujna,* ŽK), sveslav. i praslav. naziv iz terminologije srodstva, bez paralele u baltičkoj grupi, »očin = očev brat, amidža«, prema »očina, očeva brata žena«. Hipokoristici *striko* m prema f *strika,* na *-an* (prema *brajan) stričan* (Boka). Pridjevi na *-ev stričev,* poimeničen na *-ie stričević* (također prezime), na *-ić stricié* »patruelis, sin stričev« prema *stričevitnja î (tnj < ćn,* Kosmet) »kći stričeva«. U Vodicama (Istra) *strnïc* m »sin očeva brata, stričević« prema f *strmina* »kći očeva brata« < **strinić (stri- > str-).* Femininum na *-ka strínka* (ŽK) je prema m na *-ъc* (prema tipu *Slovenac: Slovenka)* unakršten sa *strina,* pored čega se i tako govori. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, stcslav. *stryjb* prema *stryka, stryn(j)a,* češ. *strýc,* pol), *stryj,* a taj iz ie. *u,* upor. lit. *strūjus* »starac«. Sufiks *-ъc* > *-ac* je hrv.-srp. dodatak prema stcslav. f *stryka,* koja ne postoji. Od ie. jezika pruža paralelu stir, *smith* »stari, poštovanja vrijedan, dostojan«. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Prema sanskr. *pútrvya-,* avesti *patūirya-,* lat. *patrům,* gr. πατρυιός Vey pretpostavlja **p(3)truįos* (sa *pt* > *sf),* tako i Mikkola, a Barić **sí(p)tryjb* < **somptrūio* sa prefiksom *som-* kao u gr. ανεψιός, αδελφός. Sve smjele pretpostavke.

Lit.: ARj 16, 723-26. 743-46. *Elezović 2,* 277. Ribarić, *SDZb* 9, 195. *Miklošič* 327. *Holub-Kopečný* 356. *Bruckner* 521. *Trautmann* 290. Zubatý, *ASPh* 25, 258. Mikkola, *IP* 23, 124. Foy, *IP 6,* 318. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Vey, *BSLP* 32, 65. (cf. *IJb* 17, 257). Baric, *Alb.* l, 123. (cf. *JF* 3, 199).

strici, *střiženi* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, o-, sa-),* sveslav. i praslav. glagol primarne kategorije **strig-,* »tendere, šišati, šiškati (ŽK, Lika)«, stcslav. *stristi, strigç,* impf, *strízati, strîžām,* samo s prefiksom *do-, is-, ispre-, na-,* deminutiv *istrickati, -ām* (Ljubiša). Postverbali: *striga* f (u pjesmi) »l" ostrižena ovca«= *striga* f (također prezime) pored *striga,* gen. *-ige* (Kosmet),, odatle na *-ulja štrigulja* f (Kosmet, *str* > *str* kao u *oštar)* »onaj koji je grubo makazama ošišan, koga nije berberin šišao nego neuk«, *striga* f »stonoga, scolopendra«, usp. rum. *cărcăiac* < tur. *kırkayak* »četrdeset nogu«; *striza* f (Vuk, Kosmet) = *triza — riza* »1" Tuchschnitzel, 2° svita (Crna Gora)« = na *-bk ústrižok,* gen. *-ška, istrižak,* gen. *-ška* (Šulek) = *ostrižak,* gen. *-ška* = *ostrižak* (Vodice) »malo vune«. Augmentativ na *-ina ostrižine* f pl. Poimeničen part. perf. pas. *istrizanica.* Samoglasnik *ť* je nastao iz ie. dvoglasa *ei* u ie. korijenu **streig-,* koji se nalazi u lat. *striga, strigilis,* gr. στρίγξ, gen. -γγός, nvnjem. *streiden.* Taj je korijen stvoren formantom *g* od **ster-,* koji se nalazi u *struna.*

Lit.: ARj 2, 697. 3, 2. 4, 48. 7, 662. 663. *Elezović 2,* 487. Ribarić, *SDZb* 9, 173. *Miklošič* 326. *Holub-Kopečný* 358. 359. *Bruckner* 523. *Mladenov* 612. *WP 2,* 637. *Boisacq** 919-920. Scheftelowitz, *KZ* 56, 186. Reichelt, *KZ* 39, 23. Walde, *KZ* 34, 526. Sütterlin, *IF 4,* 95-96. 25, 63. Brugmann, *IF 30,* 375.

strigliata f (Mikalja) »mliko usireno, presïklo (ŽK), koljata = guagliata (v.)«. Ne zna se gdje se tako govori. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *strigulata,* od *stringere.*

Lit.: ARj 5, 220. *REW>* 8315.

strijèka f »1° pruga na ženskoj haljini, Riss, Streifen, Ritz« = (ekavski) *strēķa* »1° Streifen, 2° pukotina na ledu ili stolu kao žica«, *nastrijèkati, nàstrijekãm* je jekaviziran Marulićev ikavski *nastříkati* »načiniti po čemu pruge, notīs distinguere«, upor. brus. *strěkatyj* »šaren«. Stcslav. *str kati, -ajo* »pungere«, od čega je *strijèka* postverbal, nalazi se u rus. *strekatb* »1° springen, 2° stechen«. Odatle rusizmi *pòdstrek, po(d)strekavati* »stimulare« i stcslav. *streki* »oestrus«, koji se unakrstio s lat. deminutivom *oestriculus* > rum. *streche* »obad«. Upor. češ. *střelek* »obad«. Ovamo ide *střehnut, -em* pf. (Kosmet) »žacnuti« prema impf, *strêcat, -a* (subjekti *prst, zub, ruka,* Kosmet) »kad na zdravo čovjek osjeća neko kucanje«. Pored toga lika postoji niži prijevoj *strikr,* > (sa *str* > *str* kao u *oštar) štrk* m (ŽK), postverbal od *strkati se (blago se strka,* također slov.) »οἴσραν«., na *-ālj* (upor. *bogalj) štrkalj* (Bačka) »obad«. Ovamo ide možda iz Zoranićeva jezika *nastrkati, -am* (objekt *tamnicu cvijećem),* ali je, kako Maretić ispravno kaže, tamno i značenjem i postanjem. Jat je nastao iz ie. *e* u ie. set-bazi **stere-* > **stre-* od korijena **ster-,* koji je u *prostrijeti* (v.), *strana,* raširena formantom *q : *strēq-,* upor. ags. *stregdan* »streuen, springen«.

Lit.: ARj l, 662. 663. 10, 330. 11, 50. 16, 732. 712. 715. 17, 848-49. Maretić, *Savj.* 91. *Elezović 2,* 275. 397. *Miklošič* 325. *Holub-Kopečný* 356. *Bruckner* 519. *WP 2,* 638. *Trautmann* 289.

strijela f (Vuk, rus. *strela)* = *strela* (ekavski kod ikavskih čakavaca, ŽK) = *strela* (Kosmet, samo u ženskoj kletvi *strela te ustřelila,* upor. istu kletvu *strela te boza začKla* ŽK, inače turcizam *dzida)* = *strii* m (kod dubrovačkih pisaca: *i ovi jadan strii od gorke ljubavi,* Vetranić l, 181), sveslav. i praslav. *strela,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Pfeil, 2" Blitz, 3° Strahl (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutivi na *-ica strelica* f »flèche« = *strelica* (Kosmet) »iz zemlje iskopani kristal o kojem se vjeruje da ga je sv. Ilija izbacio grmljavinom« = na *-će streoce,* gen. *-a* (Kosmet; također toponim, Peć). Na *-nica strelnice î* pl. (ŽK) »(metaforickí termin iz gradnje kuća) Dachsparren«. Pridjev na *-ovit strelovit.* Radna imenica na *-ьc* > *-ac strijelac,* gen. *-Ica* m. Prilog na *-imicē strelimice.* Metafora je u značenju «plaz« *strêlja* (donja Podravina, Bizovac, Valpovština, Davor, Nova Gradiška) = *strilja* (Baranja, Bački Brijeg, Stupnički kuti kod Broda). Prefiksalna složenica *prostrei* m (Milićević, Srbija) »lumbago, héksenšus« = *pròstrijel* m (Lika) = *pròstreo.,* gen. *-la* (Vuk) = *prostrée,* gen. *-ela* (Drsník, Kosmet) »1° svinjska bolest, 2° trava kojom se liječi«, postverbal metaforičkog značenja od *prostreljati.* Denominai na *-jati strijeljati strijeljam* impf. = *strēljat, streljani* (Kosmet, *očima) (is-, iza-, na-, pro-, sa-, u-),* (ikavski) *ustriljat* (ŽK), odatle *lj* u *strilja* f; na *-iti is-, iza-, u-, istrijeliti, istrijelīm* pf., *ostrelit -êlim* (Kosmet). Jat je nastao iz ie. *e,* koji se nalazi u pragerm. **strelo î* > stvrtjem. *strâla,* nvnjem. *Strahl.* Riječ je prema tome praslav.-germ, leksem. Ie. je korijen **ster-* »streifen«, koji se proširen na *n* nalazi u *struna* (v.), upor. njem. *Strähne* i lot. *(saulesstars* »Sonnenstrahl«.

Lit.: ARj 4, 69. 121. 7, 662. 11, 51. 12, 428-29. 16, 715-17. 732-41. *Bratanic,* 58-60. Hanım, *Rad* 275, 50. Stojićević, *ASPh* 34, 115-116. *Elezović 2,* 144. 275. 276. *Miklošič* 325. *Holub-Kopečný* 356 — 357. *Bruckner* 522. *Mladenov* 612. *Trautmann* 289. *WP 2,* 637.

-strijèti, *-strêm* = *-stret* (Kosmet), prezent prema stcslav. *stvrç,* u hrv.-srp. kao *-četi,* samo s prefiksalnim složenicama, i u ostalim slavinama rijetko bez njih: *ispro-, na-, oda-, pro-, raza-, za-;* sveslav. i praslav. ** steni, *stbrç,* »hinbreiten, sternere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Infinitiv se pravi i analogijom prema prijevoju u part. perf. pas. **strt (pro-, na-, za-) -strii (pro-, raza-, za-)* < stcslav. *strbti.* Imperativ se pravi prijevojem duljenja ь — i *-stirati, -am* (Kosmet) *(ispro-, oda-, pro-, na-, raza-, za-).* Odatle u narječjima analogijski prema *prati — ispirati, perem: nasterăti* (ŽK, Baraković) prema *nasûrati* impf. (ŽK). Postoji još prijevoj perfektuma *-stor* u prefiksalnim složenicarha: ie., sveslav. i praslav. *prostor* »spatium«, odatle na *-ija prostorija* f, *nastor* m (Lika) »slama za stoku«. Izvedenice se prave od tri osnove: *str-, stir-, stor-.* Od *str-:* particip perf. pas. *prostrt,* stcslav. *prostrai, zastrt.* Ovaj štěpen nalazi se u lit. *stirta,* lot. *stirta* f »Heuschober«, u sanskrtu *sírta-* »bestreut, hingeworfen« i lat. *stratus* (internacionalno *supstrat).* le. je. Od *stir-* postverbal *nastir* m (Jambrešić) »nastelj (v.)« od *nàstirati, -ēm* impf. (Lika) prema pf. *nastrijeti, nastirat* (ŽK), postverbal na *-ka prostirka* f = *prostirka* (Kosmet) »stragulum«, na *-ač prostirač* m (Marulić) »čador, šator«. Od *stor-* praslav. pridjev na *-ьn *prostornt* > *prostran* »latus«, odatle denominal na *-iti raspròstraniti, -lm,*

noviji pridjev *prostoran,* v. *strana; zastor m* — *zastor* (ŽK) »fertun«, na *-bk zastorak,* gen. *-orka.* Postverbal *nastor* m »(metafora) mržnja, omraza, neprijateljstvo, proganjanje«, s pridjevom na *-ьn* > *-an nāstôran, nastôrna* »opak« = *nástoren* (Bela Krajina) »prkosan, trotzig«, *prenastaran* »koji suviše mrzi«, poimeničen na *-ih nastornīk* m (Lika), denominali na *-iti nastoriti, -im* (Glavinić, Vitezović) »mrziti, prognati«, na *-ovati nastorovati, -ujem* (Glavinić). Rumunji posudiše *prostire* f (Moldavija) »čaršaf«. Slog *strije-* nastao je po zakonu likvidne metateze od praslav. **ster-ti,* upor. stcslav. *stretí, stbrp,* češ. *-síŕiti, -stŕu,* polj. *-strzec,* rus. *-sterétb.* Ie. je korijen **ster-* očuvan u prvobitnom značenju u slavinama, proširen na *n* u sanskrtu *stṛnati* (3. 1.) »bestreut«, particip *stirna-,* avesta *star,* gr. στέρνον »čelo«, στόρνυμι, lat. *sternere; prostor* se nalazi u sanskr. *prastarak* »Streu«, arb. *shtrinj* »širim«.

Lit.: ARj 4, 6. 7, 11. 626. 653. 662. 8, 559. *Pleteršnik* \, 670. *Elezović 2,* 144. 271. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 388. *Bruckner* 522. *Mladenov* 531. *Tiktin* 1271. *Boisacq** 916. *Trautmann* 287-288. *WP 2,* 639. Wood. *Class. pЫI.* 7, 302-334. (cf. *IJb* 1, 110). Hirt, *IF* 32, 240.

strííjež, gen. *striježa* m (Mikalja, Bella) = *střež* (Srbija) »(ptica) carić, popić, troglodytes« = (može, ali ne mora biti ikavski) *strii* (Kutjevo, Mitrovac) = *striš* (u krajevima gdje se gubi sonorizacija u dočetku, ali i ne mora da je tako; Miklošič ima *striš* kao srp.)«. Deminutivi na *-ić striježić* (Vetranie) = *strišić* (Starigrad na Hvaru) = *strižić* (Kutjevo, također prezime), na *-ica strežica,* upor. češ. *střízlik.* Nalazi se u svim slavinama osim u bug., najviše sa samoglasom í. Praslav. Prema Brueckneru od onomatopejskog korijena **strei-, *stroi-* (upor. lat. *stridere),* kojim se imitira glas i pokret te ptice. Brehm bilježi taj glas *zerr, zerz,* koji se nalazi i u denominaciji *carić,* gdje je identificiran s jednim uobičajenim leksemom u hrv.-srp. jeziku i oformljen s deminutivnim *-ič* (jer je ptica malena, upor. češ. pridjev *střizlý* »sitan«). Upor. i, njem. *Zaunkönig.* U rum. *carić* se prevodi *împăraţel,* a zove se i *sfredelelus;* deminutiv od *sfredel* (v. *svrdao).* Jače je izraženo onomatopejsko postanje sonantnim *ṛ* u *strtež* (Nin) = *strtoć* (ibidem), *strkić, strko, crčak, treak, trđak, trtak, trvoč.* Sva se ta oformljenja osnivaju na onomatopeji *cr* > *tr,* kojom se imitira glas te ptice.

Lit.: ARj 16, 742-43. 749. Hirtz, *Aves* 462-464. 466. 503. 507. 512. *Miklošič* 326. *Holub-Kopečný* 339. *Bruckner* 523.

strm (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev **5&ьmъ,* »declivis, steil«, proširen sufiksom *-en strmen, -enit strmenu* »isto«. Poimeničenja: sr. rod *strino* n (Crpa Gora) = apstraktum na *-ina strmina f* (ŽK) »déclivité, montée, arduitas« = *strmina* (Vodice) »précipice« (uper. rus. *stremnina),* od priloške sintagme *na strmo nastrmina,* na *-ača Strmača* f (ŽK, oronim); *strměn,* gen. *-i* = na *-ica strmenica* — na *-ьc* > *-äc strmac,* gen. *strmca* (Slavonija) »1° strmenito mjesto, 2° toponim, 3" prezime, 4° (strmac) vodenična klada, kroz koju teče voda te okreće kolo na kašičari vodenici, tako nazvana jer leži strmo«. Na *-ka strmke* f pl. (Vuk) »Beutelschnur«. Prilozi: *strmo* »deorsum, glavačke«, *strmor* (l:l. v. urus.-cslav. *зiгьmo* »gerade aus, direkt«) sadrži *-r* < *že,* što se zaboravilo, pa se dodávalo u Srijemu još priloško *-om strmorom koga okrenuti.* Ovamo *nastrmičiti, -4* (subjekt *vrime)* pf. »(metafora) sprema se snijeg«. Složenice: pridjevi *strmoglãv* (također češ. i rus.), koji se upotrebljava i kao prilog, poimeničen *strmoglăvac,* gen. *-avca* (donja Podravina) »klin, koji se zove dĕdak, palac, kűrdelj, fűzov«, proširen na *-će, -ice strmoglavce* = *strmòglavice* »praeceps«, odatle denominal na *-iti strmoglaviti se, -oglāvīm* (Lika); *strmoglēd* m (Crna Gora) = *strmogrēd* m »jadikovina, Trauerweide«; *strmòguz (konj),* pridjev. Ovamo možda još *strméknuti, -em (iz ruku),* unakrštenje sa *maknuti.* U rus. u prijevoju *stremitb* »mit Gewalt fortreissen, treiben«, odatle u istočnom književnom jeziku rusizam *stremiti, stremim, stremljenje* n. U češ. i polj. postoji još prijevoj *o stromy* »steil«. Praslav. *зiгьmъ* je prijevoj nizine prema drugim ie. uspoiednicama. Iz baltičke grupe uporeduje se lit. *pa-straměno* »erschreckte ein wenig«, gr. στερεός (Odatle internacionalno *Stereoskop),* u dubrovačkom latinskom *astarea* »kopno«, στέριφος »neplodan«. S formantom *-mo* kao u slavinama στερέμνιος »neplodan« i nvnjem. *stramm,* bav. *bestremmen* »suziti«, sve od ie. korijena **ster-* »čvrst, ukočen predmet«. Machek uporeduje *stremiti* s lit. *remti* »podupirati«.

Lit.: ARj 7, 663. 16, 718. 750-59. Ribarić, *SDZb 9,* 195. Hamm, *Rad* 275, 50. *Miklósié* 325. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 519. *Mladenov* 612. 614. *WP 2,* 628. *Trautmann* 290. Zubatý, *RSI 2,* 18. *Boisaaf* 910. Machek, *Rech.* 41-43. *LF* 68, 100.

strň, gen. *strni* f CVuk), sveslav. i praslav. poljoprivredni termin, bez par-lele u baltičkoj grupi, isto što apstraktna izvedenica na *-ina strnina* f (Lika) = *strnina* (ŽK) »kolektivni naziv za pšenicu, raž, žito«. Pridjevi: na *-ьn* (sa *пьп* > *n* kao u *stran,* v.) *strni* = (s disimilacijom *пьп* > *vn) strvni, sifona* CBačka, Lika), *struno žito* (protivno *sitno* ili *meko žito)* »kolektivni naziv za zob, pir, pšenicu, kukuruz, raž, ječam«, na *-en strnên (kruh,* ŽK). Od sintagme *po strni postrnak,* gen. *-nka* »pozni kukuruz«. Na *-ište strnište* (bug. *stanaste)* n »Stoppelfeld« = na *-ika sttnjika,* glede *n* > *nj* upor. *strnjište* (Kosmet). S tom riječi veže se ime ptice *emberyza,* koje ime varira u početnom slogu *str-* prema *sr-.* Sa *str-* *strnad* m (Fužine, Delnice, Lokve, slov., češ.), *strnadarica, strnadica, strnãjka (jk* < *dk,* Levač--Temnić, Srbija, Kosmet), *strnarica, strnašica* (Kutjevo), *strnatka* f (Zagreb, Sisak, Križevci, Zagorje), *strnotka* (Stubica), *strnutka* (Remete), *strnjak, strnjara, strnjarica, stmjarka, strnjak* — sa ír- : *srnad* m (Sošice, Žumberak), *srnadica* (Kalje, Žumberak, Plitvice, Rakovica, Kolašin), *srnajka (jk* < *dk,* Krapina, Srb), *srnatka* (Prigorje) = *sernatka* (Lobor) = *irnotka* (Ludbreg) = *srnutka* (Klanjec) = *srnjarka* (Kalje, Žumberak). Bez í- v. *tfn.* Uporeduje se sa sanskr. *trnarn* »stabljika u trave, slama, trava«, gr. στερεός »tvrd« (upor. *asterea* u dubrovačkom latinskom »kopno«). Ie. je korijen **(s)ter-* »steif, starr«. Petersson veže s lat. *stirps,* pretpostavljajući *ri* < *pn* kao u *san;* Persson sa stprus. *strambo* »Stoppel«.

Lit.: ARj 16, 312. 759-61. 789. *Elezović 2,* 277. Hirtz, *Aves* 457. 464-465. *Miklošič* 322. *Holub-Kopečný* >355. 259. *Bruckner* 529. *Mladenov* 616. *WP 2,* 631. 633. 641. Persson, *AnzIF* 12, 16. Petersson, *KZ* 47, 252.

strog, pridjev (Vuk: *plašiti s takovijem strogijem pravilima)* »rigorozan«. Posuđen je iz ruskog *strogij* »streng, scharf, genau« kao i bug. i češ. *strohý.* U polj. jeziku bez *t srogi* »bijesan«. Tako i u stcslav. *sragъ* »austeros« pored *sraga* f »bolest«. Apstraktum na *-ost, -oca strogost (* i rus. tako) f = *strogoća.* Oblik bež *t* uporeduje se s njem. *Sorge,* lit. *sergu, sirkti* tkrank sein«, stir, *serg* »nemoć«. Prema tome slog sra- u stcslav. *sragъ, sraga,* poljski İTO- nastao je po zakonu likvidne metateze od prijevoja perfektuma u praslav. **sorg-.* Oblik s *t* uporeduje se s nvnjem. *streng,* engi. *:trong,* u kojem je korijen **sterg-* nazaliran. Glede *str-* i *ser-* v. *straža* i rus. *storoškoj* »budan«.

Lit.: ARj 16, 761. *Miklošič* 293. *Holub--Kopečný* 355. *Bruckner* 511. *KZ* 42, 48. *Mladenov* 612. Mikkola, *IF 6,* 350-351. Uhlenbeck, *PBB* 30, 281. Brugmann, *IF* 28, 364. *Boisacq*[3] 411. 917. *WP 2,* 650. Maretić, *Savi.* 168.

strojiti, *strojím* impf. (Vuk, objekt *kožu) (raz-, u-)* = *strojit, -ojím* (Kosmet) = (sa *str* > *štr* kao u *oltar, škopiti) strojiti, -îm* (Vuk) *(u-),* sveslav. i praslav., bez paralele u baltičkoj grupi, '»1° škopiti *(strojí müe,* Kosmet, »besposličic), 2° gerben«, kao pridjev pari. perf. pas. *neustrojen* (~ *bik,* Kosmet). Ovamo rusizmi: *ustroj, ustrojstvo,* odatle glagoli *ustrojiti* pf. prema impf, *ustrojavati,* čehizam *stroj* »mašina, mehanizam«, s radnom imenicom na *-ar strojar,* gen. *-ara* »masinist«. Uzima se s J. Schmidtom da je u vezi sa *-strijeli* (v.). Mladenov uporeduje lat. *(con)-struere.* Berneker veže s ovim glagolom rusko ime božanstva *Stribogb,* imperativna složenica »Walter des Gutes«, što pretpostavlja **striti, *strup,* prema čemu je *stroj* prijevoj kao *liti : loj.* Samoglasnik *ť* je prema tome nastao iz ie. dvoglasa *ei* u ie. korijenu **st(e)rei~:* prijevoj perfektuma **stroi-.* V. dalju vezu sa *streha.*

Lit.: ARj 16, 761-64. *Miklósié* 326. Berneker, *Kühn's Festschrift* 176-182. (cf. *JF* 3, 200. *IJb* 5, 260). Maretić, San/. 168. *Holub--Kopečný* 355. *Bruckner* 519. *KZ* 50, 195. *Mladenov* 612. *GM* 362. Petr, *AnzIF 2l,* 133. *WP 2,* 633.

straka f (Vuk) »nekakve ovčje kraste, koje udaraju na ovce više po ravni nego po brdovitim mjestima« = (sa *str* > *štr* kao u *oštar, strojiti) široka* »2° (Boka) nekaka svinjska bolest«. Pridjev na *-av strôkav* = *štrokav* (~a *ovca).* Denominai *òstrokati se, -ã* (Vuk, subjekt *ovca).* [Usp. arb. *stroke* f »rogna, .scab[v]ia« (Leotti)].

Lit.: ARj 16, 764. 17, 850.

stronžati, *-am* impf. (Potomje) »rezati prijeske na mesu koje se ima soliti«. Od. tal. *stronzare* »diminuire, restringere troppo«.

Lit.: REW' 8322. *Prati* 949. *DEI* 3659.

strop, gen. *stropa* m (ZU, slov.; nema Vuk, obična riječ u književnom i saobraćajnom govoru; Maretić misli da je u književnom jeziku rusizam ili čehizam) »Dachboden, plafon« = (sa *štr* < *str* kao u *strojiti, oštar) strop* (Korčula) »plafūn (gen. -Una)«. Nalazi se u stcslav. *stropb* »tectum«, bug. »kat«, češ.,

polj. i rus. u sličnim značenjima u kućnoj terminologiji. Praslav., bez baltičke paralele. Uporeďuje se sa stir, *era* »Gehege, Verschlag, Stall, Hütte«, bret. *craou* »étable«, stisl. *hŕof* »Dach, unter welchen Schiffe gebaut werden, Decke«. Suglasnik *s* je nastao iz ie. palatala *k* u ie. korijenu **krₒpo-; t* J[e] prijelazni suglasnik u grupi *sr* kao u *stršen, ostrvo* itd.; *s-* je pokretno Macheku, koji *strop* uporeďuje sa gr. υροφος »Dach«, prijevoj od ἐρέφω, od korijena *^reph-* »überdecken, überdachen«. S tim korijenom se veže *rebro* (v.) i njem. *Rippe.* Prema Meyeru Arbanasi posudiše *shtrof* »Höhle, Tiernest« (s varijantama). Nejasno je *p* > /. Nije izvjesno da li je od *strop.*

Lit.: ARj 16, 764. Popović, *Sintaksa* 43. *Pleteršnik 2,* 594. Kaspret, *ČZN 6,* 152. si. (cf. *RSI* 3, 365). *Miklošič* 326. *Holub-Kopečný* 355. *Bruckner* 520. *Mladenov* 613. *WP l,* 477. 2, 371. *Trautmann* 309. Machek, *LF* 68, 94-101. *Slávia* 16, 190. Zupitza, *AnzIF* 13, 51. Fraenkel, *WuS* 12, 187. Wijk, *IF* 28, 122. *GM* 418. Maretić, *SavJ.* 146.

strove n (Vuk, Milićević) »gomila od vihora strovaljena voća« = *strôv* m (Kosmet) »žito, voće, slive, kad se prospe, popada«. U vezi su s glagolima na gr. *-osât* (upór. *-isatf) strovôsat se., -ose* (subjekt *zito,* Kosmet) = *stravasiti* (Miklošič, »ung.«, valjda *Jačke* ?), unakrštenjem sa glagolom *-valiti (po-, s-} strovaliti, strovalim* (Vuk) pf. prema impf, na *-va- strovaljivati (sé), -valjujēm* pored *-īvām,* bug. *stropovaljávam,* onomatopejom *tropot* (v.) i odatle glagol *stropoštati se.*

Lit.: ARj 16, 766. *Elezovíč* 2, 277. Tomanović, *JF* 17, 203. *Miklošič* 326. *Mladenov* 613. *WP 2,* 640.

strpia f (Nemanić) = *stŕplja* f (Vodice, Slovinci, Istra) = *stŕplja* (slov., Senožeče) »jednoljetna, još neplodna ovca, mlada ovca počevši od drugog proljeća«, bit će poimeničen pridjev u ž. r. slov. *strpel, f -pla* (uz *ovca).* Odatle *strpliš* m (Kuielac) »ime ovnu u Istri«, *strplišica* f (Nemanić) »zimi ojagnjeno janje«, apstraktum na *-ina štrpljina* (istročakavski) 1° arbusculae putatae, 2° terra ubi arbusculae putatae šunt«. U slov. postoji i poimeničen m *stirp,* gen. *stirpa* m (Loška dolina) »jednoljetni kozlić«. U Tršćanskom statutu 1350. *capra stirpa.* Od vlat. **exstirpus* (prefiks *ex* > tal. *s-* i *stirps,* gen. -is), postverbalni pridjev od lat. *exstirpare* > tal. *estirpare* ili gr. στέριφος > mlet. *sterpo.* Odatle na lat. *-ētum* (hív. ekvivalent *-ik* u *borik) štrped* (istro-čak.) »1[u] frutex, fruticetum, 2° ime sela (Istra)«, koje se poklapa s istro-rom. (Bale) *strope, stropeai* < vlat. *stir* pētum.* Na hrv. sufiks *-oca* ili rom. *-acea strpaća* f (Kastav, Buzet, Sovinjsko polje; Belostenec »maritime«) »trnokop, krampica (ŽK)« (usp. istro-rom., Fazana, *strupása* »sorta di piccone«) = *strpáča* (slov., Malhinje, Kras, Klanec) »schmale, etwas gebogene Hand«. Denominal na *-ati* s prefiksom *po- poštrpati, -am* (Kastav, *'drmûn se poštrpa* »šuma se siječe«).

Lit.: ARj 16, 766. 767. 17, 851. *Pleteršnik 2,* 594. 576. 594. Ribarić, *SDZb 9,* 195. *REW** 3071. 3072. Štrekelj, *DAW* 50/64. *DEI* 1549. *Ive* 150.

stručati, *-čam* impf. (Vuk, Boka) »u kadi gaziti grožďe« = *stručati, -am* impf. (Lastva, Tivat, objekt *grožďe)* = *stručati* (Prčanj) »gnječiti grožďe nogama i rukama«, *ostručati, -om* (Vuk) »grožďe u kadi, izgaziti i iscijediti (vinogradarski termin)«. Štrekelj izvodi od mlet.-tršć. *strucar* < vlat. *trudicare,* s prefiksom í- < lat. *ex-,* upór. i tal. *struccare,* što bi moglo biti ako se potvrdi pretpostavka da je postojala i konjugacija *stručati, -čim,* prema tipu *bježati, bježim* < *-eti,* u kojoj je *ĩ* iz prezenta prenesen i u infinitiv.

Lit.: ARj 9, 281. Štrekelj, *ASPh* 12, 468. *REW[3]* 8943.

struga f (Vuk, Kosmet, Srbija, Bačka, Crna Gora, Šar-planina) »1° mali torić u kom se ovce, kad se iz tora izgone, dočekuju i muzu, 2° veliki tor, torina od 300 - 400 ovaca (Crna Gora), 3° dera gdje je plot provaljen (Srbija), 4° tjesnac, ždrijelo (Kosmet)«. Točan opis Milosavljevićev iz Šar-planine. Deminutiv na *-ica stružica.* Denominal: *õdstružiti, -lm* (Vuk, Crna Gora) »otvoriti strugu da izlaze ovce na polje«, *zastružiti, -im* (ibidem) »zatvoriti strugu«. Toponim: *Radičeva Strunga,* zemljište u Kucima (Crna Gora). Balkanski pastirski termin u kojem je *u* nastao iz velarnog nazala, kako se vidi iz rum. *strungă* f »1° Melkpferch, 2° schmaler Durchgang, Pass, Spalte, enge Lücke«, odatle na *-arius* > *-ar strungar* m »Hirt der die Schafe in den Melkpferch treibt«, *a strungari* »činiti tu službu«, na *-ie strungărie,* na *-ities* > *-eață strungăreață* »Melkeimer«, arb. *shtrungë* f »Abteilung des Pferches, in dem die Ziegen gemolken werden«, ngr. στροῦγγα »Hürdeplatz, Pferch« < cine. *strungă,* bug. *straga,* (metatezom) *starga* »pregrada«. Iz rumunjskog preko Karpata proširio se taj balkanski termin u polj. *straga,* slvč. i ukr. *strunga* »isto«. G. Meyer, slijedeći Miklošiča, ističe s pravom mogućnost veza s arb. *shtrëngonj* < lat.

stringere »drücke, presse aus, nötige«. Ali treba istaći da današnji balkanski oblici pretpostavljaju kao osnovnu riječ **stronga.* To bi bio ilirotrački prijevoj prema lat. *stringere,*upor.gr. στραγγός »sich durch eine schmale Öffnung vorpressend«. Riječ ide prema ovom tumačenju u ilirski supstrat, iz kojega su crpili tu riječ južni Slaveni kao i Rumunji i Arbanasi, možda neovisno jedni od drugih. Ima se naime pretpostaviti da je postojala već u balkanskom latinitetu.

Lit.: ARj 8, 684. 16, 773-76. 788. Milosavljević, *GISND* 3, 209. si. (cf. *IJb* 14, 95). *Elezović 2,* 278. 542. *GM* 418. *Isti, Ngr.* 2, 79. Jokl, *SAW* 168, l, 89. *SEZb* 8, 102. *Mladenov* 614. 615. Vasmer, *RSl 2,* 26-28. *WP 2,* 650. *Pascu* l, 191., br. 1798. *Miklošič* 326. *Tiktin* 1520. *REW[a]* 8315.

strugali, *stružēm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, raz-, sa-),* svesläv. i praslav. **strug-,* »radere«, prema pf. *strugnuti, strûgmm* »1° paulum radere, 2° (metafora) pobjeći« i prema iteratīvu na *-va- -strugávati, -strugāvām, -strugivati, -ujem* pored *-ivam,* samo s prefiksima. Prema stcslav. *strigati, struze* glagol je pravio infinitiv po niskom prijevoju. Samoglas *u* iz prezentske osnove prenesen je analogijski i u infinitiv. Oblik *strgati* postoji u slov. *strgati, strgam, -žem,* tako i u hrv.-kajk. (Krašić), *dostrgati.* Miklošič daje kao hrv. *strgnuti* i *strzati.* Upor. bug. *stargają* i prezime *Strgačić* (Iz). Postverbal *strûg* m (Vuk, Kosmet) »stolařsko rende, blanja, Hobel«, kod Rumunja *strug* (Moldavija i strum.) = (s umetnutim *n) strung* »Drehbank«, *strungar* »Drechsler«, *strungărie* f »Drechslergewerbe«, *a strungari* »baviti se tim zanatom«, kod Arbanasa *struk,* s članom *strugu* »Hobel«; *răstrug* (Istra) »crta gdje se dotiču dvije dobro istesane duge, daske«. Odatle deminutiv na *-bka struška* (Kosmet) »tup nož za struganje«. Postverbal *îrastruga* »rastrojstvo«. Pridjev na-äw *strugav (~o brdo)* »(tkalački termin) zupci na brdu nisu lijepo i umjetno složeni«. Na *-aia strugača* f = *strgulja* (Vodice) = *sirguja* f (Dobrinj) »gratakaša (mlet., Krk)«. Radna imenica na *-äc strugać,* gen. *-aia* »1° rasor, 2° oruďe za struganje«. Pridjev *rastrug* (~α *kaca)* »kojoj duge nisu dobro sastrugane«. Na *-otina strugotina* = *ostružina* »Abschãbzel, oblínje (ŻK)«. Na *-ьnica strúžnica í* (Vuk) »Hobelbank«, odatle rum. *strujniță* »1° Kratzeisen, 2° Drehbank«. Od prezentske osnove *struze* Rumunji stvoriše *a struji* »schaben«, odatle na lat. sufiks *-itura strujitura* »Hobelspan, oblínje (2K>. Unakrštenjem sa *cocean* nastade rum. *strujan* m »klip, klasünäc (ŽK)«.Od baltičkih jezika pruža usporednicu lot. *strūgains* »gestreift«. Samoglasnik *u* je nastao od dvoglasa *ou* u ie. korijenu **streug-:* prijevoj perfektuma **stroug-,* baza obrazovana s pomoću formantą *g* od korijena *ster-* »streifen, Strich«, s foimantom и u *struna, strunja* (v.); **streug-* nalazi se u gr. στρεύγομαι »werde entkräftet, schmachte hin«, stisl. *strjūka, strauk* »streichen«, nvnjem. *streicheln.* Glagol je termin rukotvorstva. V. varijantu **streig-* u *strici.*

Lit.: ARj 2, 697. 4, 71. 7, 663. *Elezović 2,* 278. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 327. *Holub-Kopečný* 355. *Bruckner* 520. *ZSPh 2,* 298-299. *Mladenov* 615. *Trautmann* 288. *WP 2,* 628. *Tiktin* 1520. Reichelt, *KZ* 39, 23. 66. *KZ* 56. 205. Jokl, *Stud.* 43. *GM* 395. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF 5,* 260). *Boisacg[3]* 918-919. Wood, *IF 18,* 5.

struja f (Vuk, subjekt: *voda u kotlu),* danas se osjeća kao postverbal od impf, na *-éti strujati, struji* (Vuk) = *strūjat, str uji* (Kosmet) »strömen«, pomorski termin *morska struja.* Nalazi se u stcslav. u značenju »rijeka«, i u ruskom. Baltoslav. i praslav. je izvedenica stvorena s pomoću sufiksa *-ia* (tip *plaća* pored *plato)* od ie. korijena **sreu-* »fliessen«. U baltičkoj grupi odgovara *srauja* = lot. *strauja* »rijeka«. Samo glasnik *u* je prema tome nastao iz ie. dvoglasa *ou* u prijevojnom obliku **srou-* za perfektum. Iz lit. se oblika vidi da je *t* umetnut u grupi *sr* kao u *oštar* i u drugim sličnim primjerima. Od iste je prijevojne osnove stvorena s pomoću sufiksa -#(3 stcslav. *struga* f »fluctus, navigium«, očuvana u toponimu *Struga* na Ohridskom jezeru, u drugim slavinama kao apelativ. Za ovu praslav. izvedenicu nema paralela u baltičkoj grupi. Od istog je ie. prijevoja i ie. izvedenica (raširenje) s pomoću sufiksa *-mo:* češ. *strumen,* polj. *strumień* »potočić«. Ta izvedenica ne postoji u hrv.-srp. nego u bug. *struma* »rijeka«. Očuvano je iz Iračkog (predrimskog) doba ime rijeke *Struma,* u deminutivu *Strumica,* gr. Στρύμων. Da je to proširenje ie., vidi se iz lit. *sraumuo,* lot. *straumes* »struja, rijeka«, stir, *sruaim,* njem. *Strom.* Od niskog ie. prijevojnog štěpena (Tiefstufe) **sru-* u pridjevskoj izvedenici na *-uo* nastao je sveslav. i praslav. termin za »insula« *òstrvo* n (Vuk), pored rijetkog *oštra* m (možda prema rus. *ostrov* i prema *ostrov* u srp.-slav. tekstovima 13. i 15. v.) = *ostrova* n (Mikalja, Popović; toponim, Slavonija, Banat), deminutiv *ostfvce,* gen. *-a* (Vuk), na *-ica dstrvica f* (Ljubiša, neobično prema neutrumu), možda i na *-ьc* osiŕ-

•*vac* *(narodna* pjesma) u nejasnom značenju »kao čamac vilin koji plovi po jezeru«. Pridjev na *-ski ôstrvskî* (Vuk). Etnik na *-janin ôstrvljanin* m prema *òstrvljãnka* (Vuk). Kol. *ostrvlje* (Šulekov neologizam) »arhipelag«. Složenica *poluostrvo — poluotok,* prevedenica od njem. *Halbinsel.* U drugim slavinama maskulinum. Značajno je da se taj praslav. termin posuđuje: Rumunji *ostrov,* Novogrci "Οστροβον. Početno *o-* je prefiks kao i u *otok* m od *teći.* Danas je *ostrvo* karakteristika istočnog govora, a zapadnog *otok.* Bez prefiksa nije riječ potvrđena ni u jednoj slavini. Za nj nema paralele u drugim ie. jezicima. Praslav. je inovacija. Neutrum *ostrvo* objašnjava se pridjevskim podrijetlom riječi. Podrazumjeti se pridjevu ima *mjesto.* Maskulinum se objašnjava prema apelativima *brijeg* »obala«, *prud* (v.). Značenje je prema tome »optočeno mjesto, optočen prud«. Ie. su usporednice za izvedenicu na *-uo* brojne: lit. *srovė f* »Giesbach, Bach, Strom«, lot. *strava* »isto«, lit. *sravėti* »strujati«. Glede prefiksa *o-* upor. lit. *prasravas* »Blanke auf dem gefrorenem Wasser«. U sanskrtu *sravati* (3. 1. sing.)»tece«, gr. ῥόος »rijeka, struja«, ῥεῦμα (odatle medicinski internacionalni termin *reumatizam).* Riječi *ostrvo* i *otok* nijesu jedine slavenske denominacije za *insula.* U poljskom postoji još *wyspa* f za stpolj. *wysep* m, koje je prefiksalna složenica od sveslav. i praslav. glagolskog korijena **szp-* (v. *sipati).* Ali i ta inovacija unutar slavina nastala je mjesto starijeg *ostrów.* Upor. i polj. toponime *Ostrówek, Ostrowiec.* I zapadna hrv.-srp. inovacija *otok* m zamijenila je prvobitno *ostrvo,* kako se vidi iz neutruma jadranskih otoka *Lastovo* i *Sansikovo,* danas *Sušak* u Kvarneru. Ta inovacija nalazi se još u češkom, i poljskom jeziku. Nastala je zbog homonimijskog sukoba sa pridjevom *ostrz,* koji pokazuje isto umetnuto *t* kao i *ostrvo. Otok* i *Ostrvo* toponimi su i na kopnu. Prema tome obje riječi nisu isključivo pomorski termini. Preneseni su s kopna na more. Prvobitno označuju »riječno optočeno mjesto, riječni prud«. Značajno je još da nema ie. semantičke paralele za značenje »ostrvo, insula«. To se može objasniti činjenicom što se praslav. naseljivanje vršilo uz rijeke. Zbog toga prema imenima rijeka Hrvpti nazivaju najčešće svoje župe: *Gacka, Cetina, Pliva.*

Lit.: ARj 9, 284. 286. *Elezović 2,* 278. *Miklošič Ш. Holub-Kopečný* 258. 355. *Bruckner* 385. 520. 521. *Mladenov* 391. *WP 2,* 703. *Trautmann* 279. Niedermann, *JF 5, 229.* Meillet, *RES 7,* 5-8. *Boisacq** 839. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Pedersen, *IF* 5, 70. Skok, *Slav.,* prema reg. Isti, *Gioita* 25, 217-22.

struk m (Vuk, Kosmet) »1° stabljika s korijenom, badrljica, 2° (metafora) stas, 3" *(strukovi)* kukice na udici, 4° u Kosmetu pojačanje negaciji u prilogu: *ni struk* nimalo, *sve do struk* sve do posljednjeg«, *struka* f (Vuk) »1° vrsta, fela, ruka, sorta *(svake struke),* 2° (metafora) nauka, posao, resor, 3° *tri struke derdana, kandžija od tri struke* = trostruk«. Odatle pridjev u značenju prema 2° na *-ьn > -an stručan (ne-)* »fachmännisch«, poimeničen na *-jak stručnjak* m »Fachmann«. Pridjev *-struk* u složenicama nastalim od sintagmi *tri struke* itd. kao drugi elemenat: *dvo-, tro-, četverostruk,* itd. »duplex, triplex, itd.«, (sa *str > Str* kao u *oštar) -struk* (ŽK), *dvoje-, troještruk* itd., *kolikòstruk, mnogostruk* »-gub«. Deminutiv na *-bk: stručak,* gen. *stručka* m (Vuk, *stručak feslidžana)* »kitica«, na *-ica stručica,* na *-ič stručić.* Augmentativ na *-ina stručina f* (Vuk). Denominali: na *-ja-ti stručati, -am* impf. (Vuk, Boka) *(o-)* »u kadi gaziti grožđe«, *ne ustručati se,* odatle impf, na *-va- ustručavati se, -učāvam* (Crna Gora, danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) »(tj.) govoriti nisam od te struke > žapati se, ustezati se, ženirati se, ne ozvati se (ŽK)«, odatle pridjev na *-ьn > -an neustručan* (Bella). Rumunji posüdiše *strugure* n »grozd« (novi sing, iz pi. *struguri,* upor. gore značenje u Boci *stručati).* Sveslav i praslav. **strokb.* Miklošič je našao u slavinama za ovu riječ tri različita izvora, sya tri s velarnim nazalom *o:* slov. *strõk,* bug. *strák,* polj. *strąk.* Bruckner ih ne razlikuje, izvodeći ih od praslav. korijena **strek-* (upor. *strēķa, štrk,* v.) s nazalnim infiksom. Mladenov od ie. korijena **ster-* »starr«: **stron-k,* s uporedenjem s njem. *Sírunk.*

Lit.: ARj 8, 119. *Elezović* l, 462. 2, 278. *Miklošič* 326. Berneker, *KZ 42,* 365. *Holub-Kopečny* 355—356. *Brüchner* 518. *Mladenov* 614. *Trautmann* 240. *Preobrašenski 2,* 402. Machek, *Rech,* i *LP* 41-43, 68. 100. Lekov, *Slávia* 13, 414. *GM* 438. *WP 2,* 651.

struna f (Vuk, bug. *struna,* prema rus. *struna)* = (na *-ıa* prema *strunjav,* upor. *runja) strmija* (Vuk) »1° kočet, kociņa, kostrijet, kozina, kozjevina, kozlina, 2° žica, Saite (tako stcslav., slov. i bug.)«. Miklošič rastavlja ta dva značenja. Sveslav. i praslav. bez paralele u baltičkoj grupi. Pridjevi na *-ьn strun* < stcslav. *strunbnb >* bug. *strunen* (upor. *stran)* = na *-jav strûnjav,* poimeničen na *-ica strûnjavica* = *strunjica* »tornistar«, odatle na *-jar strunjičar* m »koji ih pravi«. Na *-jara strunjara* »torba

od kostrijeti« = *strunjača f* »1° idem, · 2° štrozak < Strohsack«. Na *-ar strunār* »mutavdžija, dlakar«, odatle hipokoristik *strúnja* m. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **strou-,* prijevoju perfektuma od baze **st(e)reu-,* raširene formantom *n* (upor. njem. *Strähne),* od **ster-.* Upor. dalje veze u *strijela, strici, strojiti.* Strekelj, držeći se Miklošičeva dijeljenja značenja »žica« od značenja »kostrijet«, pretpostavlja **stroupna.*

Lit.: ARj 16, 783-86. *Miklošič* 326-327. *Holub-Kopečný* 356. *Bruckner* 521. *Mladenov* 613. Štrekelj, *ASPh* 28, 494-496. *WP 2,* 637.

strûp m (Vuk, Crna Gora) »krasta u djece po glavi, grinta (Hrvatska)« = *strûp* (Vodice) »otrov (također slov.)«. U drugim slavinama »rana«. Sveslav. i praslav. Bez pokretnog *s*-stavlja Bruckner ovamo *trup* i *truplo* (v.). Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **sreup-* zastupljen u gr. ῥύπο^, prijevoj perfektuma **sroup-.* Nema jedinstvene etimologije. Najviše jedinstvenosti ima samo u gledanju na prirodu suglasnika í, koji ne pripada etimonu, nego je umetak u grupu *sr,* upor. *ostrvo.* Zupitza, Uhlenbeck i Agrell uporeduju s lot. *kraupa* »Grind«, lit. *nukrùpes* »schorfig« < ie. **qreup-,* v. *krupa;* Solmsen s gr. ῥύπον, ῥύπος »nečist« < ie. **sreup-;* Machek s lit. *raupas* »boginje« < ie. *^eup-,* v. *rupa;* Petersson, Iljinski i Boisacq gr. στρυφνός »âpre« < ie. **ster-* »starr«, s labijalnim raširenjem. Mladenovu je raširenje na *p* korijena **sroutеći«* (v. *ostrvo).*

Lit.: ARj 16, 786-87. *Miklošič* 327. *Holub-Kopečny* 356. *Bruckner* 521. *KZ 42,* 365. *Mladenov* 613. *ASPh* 36, 128-129. (cf. *JF* 3, 211). Solmsen, *KZ* 37, 575. si. 600-601. (cf. *AnzIF* 15, 124). Machek, *LP* 68, 100. Isti, *Rech.* 41. *Slávia* 16, 190. Agrell, *Zur b.-sl. Lg. 29. Boisacq*[3] 920-921. Uhlenbeck, *PBB* 26, 290. sl. 307. (cf. *AnzIF* 15, 106). Petersson, *IF* 24, 266. sl. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). *WP* 1, 481. 2, 355. 635. 703.

stȓv m (Vuk) = (u narječjima po deklinaciji j) *stȓv,* gen. *stȋvi* f *(níma mu stȓvi ni glâsa,* 2 K), sveslav. (osim češ.) i praslav. **stirv-,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° Aas, 2° trag«. Pridjev na *-ьn > -an strvan (~ pas).* Na *-ina* (tip *mrcina) strvina* f. Denominali na -j *stŕviti se, stfvim* (Vuk) = *obestrviti se* »propasti bez traga«, *strutti, stȓvím* (Vuk, Srijem) = *stȓvlt* (Kosmet) »napraviti đubre«, *rastrviti, - tfvīm* »bez reda što razbacati« mogu se vezati i sa *trti,* part. perf. pas. *trven, a* mogu biti i metafore. Rumunji posudiše *stîrv* »Leichnam, Aas«, Arbanasi *stërvinë* »isto«. Izvedenica s pomoću sufiksa *-ųo* od ie. korijena *(s)ter-* »unreine Flüssigkeiten, Mist, Dünger«, koji se nalazi u lat. *stercus;* lit. *teršiu, teršti* »beschmutzen«, bez *s-* kao i *tor* (v.).

Lit.: ARj 16, 789-90. *Elezović 2,* 170. *Miklošič* 322. *Bruckner 529. Mladenov* 613. *WP 2,* 641. *Tiktin* 1502. *GM* 393. Bardhi, *Leká 6,* 237. sl. (cf. *IJb* 20, 136-137). Holthausen, *PBB 66, 266.* Uhlenbeck, *PBB* 20, 328. (cf. *AnzIF* 7, 101).

stu (Vuk, Kosmet) »uzvik volovima da idu natrag« = *štu* (ŽK) »isto«. U Lici uzvikom *stu* tjeraju se volovi da idu. Oformljuje se s pomoću *-kati stukali, štucem* pored *stukali, -ãm* impf. (Vuk) *(na-* Lika) prema pf. *stuknuti stuhnem* (Vuk, Kosmet) pored *stuknuti* (Vuk), iterativ na *-vá- nastukávaii, -stukāvām* (Lika). Upor. stcslav. *stukt* »Schall«, *štukz* »strepitus«, dubletu *stck-', stuk-* »tönen«, polj. *stukać* »klopfen«, hrv.-kajk. *štučiíi* »kucati«.

Lit.: ARj 7, 663. 16, 791. 807. 808. *Elezović 2,* 279. Pedersen, */F* 5, 81. *Bruckner, KZ 42* 364-365.

stuba f (Vuk, Kosmet) »1° kao Ijestva od debla koje nije sasvim okresano, ostroška, rozga, ostrva, penjača, 2° *stube f* pl. (južna Srbija, Hrvatska) merdevine, skale, stepenice«, na *-ište stubište* (Šulek) »stepenište«, toponim *Stubište* (njiva, Valjevo). Deminutiv na *-ica stûbica* (Vuk) = *stubice* (Kosmet, Peć) »(metafora, mutavdžijski termin) šare na čarapama i pokrovcima«, toponim potvrđen u doba hrvatske narodne dinastije 1080. *Stilbiza = Stubica,* vrlo raširen toponim u Srba i Hrvata (1293. *Sthbica).* Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. *stelba* (Krk), stcslav. *sil-ώα,* slov. *štolba* »Stufe«, bug. *stălb, sîlaba* pored *slaba,* rus. *stolb.* Baltoslav. i praslav. **stzlbb.* Nalazi se još u ukrajinskom u značenju »plug«. Baltička je usporednica u lit. *stulbas* i u lot. *stulbs* »Pfosten«. V. varijantu *stup'* za dalje etimologijske veze.

Lit.: ARj 16, 792-796. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 502. *Mažuranu* 1383. *Mladenov* 615. Specht, *KZ* 43, 321. 68, 123. Petersson, *IF 24,* 275. *Trautmann* 290-291. Prellwitz, *KZ 42,* 90.

stubao pored *stubai,* gen. *-bia* m, odatle na *-ina slûblina f* (Risan) »šuplje veliko drvo koje se meće u zemlju gdje voda slabo izvire, pak se iz nje voda hvata«. Ovamo ide s umetnutim

m kao u *đumbok stumbol* m (Varoš, Slavonija) »(svaki bunar ima *stumbol}* to je od dasaka sasita, u četvrte napravita prazna polica poviše bunara«. U stcslav. *stubH* »puteus«, za koji Miklošič veli »vocabulum obscurum«. Glede značenja v. *ubao,* gen. *ubla.* Značenjem stoji u vezi još *stuga* (Risan) »od šuplja drveta sud, kao kaca, za žito«. Unakrštenjem sa *stublina* nastade u Risnu *stuglina* »debelo šuplje drvo«.

Lit.: ARj 16, 792-97. 807.

stucigïvat, *-am* impf. (Božava) »stuzzicare, bockati«. Venecijanizam *stuzegàr,* prefiks s- < lat. *ex, -icore* > *-egar* od *tozzare,* u narječjima, s našom tvorbom imperfektivnog aspekta na *-iva-.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 120. *Prati* 1015.

stûd f, gen. -í (Vuk) = *stud* m, f (Kosmet) »zima, hladnoća«, *nestud* m (Hrvatsko primorje) »nestidljiv čovjek«. Pridjev na *-ъn* > *-an stûdan, f studna* (Boka) = na *-en studen, istudena* (Vuk) = *studen* (Kosmet) »hladan«, poimeničan u m određenom vidu *studem* (se. *mjesec,* Bella, Dubrovnik, Hrvatska) »novembar« = *studen* (Belostenec, Jambrešić) = na *-jak studenjak* (Patačić) »zimec, Wintermonat, sesvešćak (ŽK) = vsesvešćak (Patačić, Habdelić, poimeničen pridjev od *svi sveti, sesvêtski* + *-jak)«,* apstraktum po deklinaciji *i studen,* gen. *-i* (Vuk), na *-ъc* > *-ac studenac,* gen. *-nca* = *zdenac,* gen. *-nca* (prijevoj **stbd-,* koji nije inače potvrđen) »1° izvor, 2° toponim«, na *-ica studenica* = *studenlca* (Kosmet) »1° hladna voda, 2° toponim«. Denominali (inhoativ) na *-éti stúdjeti, studi* impf. (Vuk) = *studēt* (Kosmet) *(do-, na-, o-, po-, za-}* »hladnjeti«, *dostúdjeti* (Pavlinović, Dalmacija) »(metafora) dotužiti, dogrdjeti«. Odatle postverbal *nastud* m, *nástuda î* (Pavlinović, Dalmacija) »nahlada«. Prijevoj duljine *stid,* gen. *stidi* f (Vodice) očuvao je prvobitno značenje »oštra zima«. Tu u Vodicama je *Studenac* ime izvora. Tako i postverbal *nastida* f (Mikalja) »nahlada«. U štokavskom *stîd* m (Vuk, Kosmet) dobio je na osnovi semantičke varijacije osnovane na fonetskoj razlici značenje »sram« (općenita riječ na zapadu). U Vodicama se kaže u amplifikaciji *od stida i srama,* tako i u Kosmetu *nema ni sram ni stid.* Pridjevi na *-ъn* > *-an stidan,* određeno *stidni* (Vuk) = *stidan* (Kosmet) »sraman«, odatle apstraktum na *-oca stidnoća, stidan* (Vodice) »hladan«, od sintagme *bez stida, za stid, bestidan,* poimeničen *bestidnik, bestidnica, bestidnost, zàstidan* (Piva-Drobnjak) »onaj koji treba da se stidi ili zbog koga se stide srodnici (od psovke *zastide jedno,* od sintagme), na *-ljiv stidljiv,* s apstraktom na -osi *stidljivost.* Denominál na *-éti, -iti* (inhoativ) *stidjeti, stiditi se, -im* impf. (Vuk) »erubescere«, pf. na -ир- stcslav. *stynçti* > *strnuti se, -ē* (subjekt *loj, hladetina') (iz-, na-, o-,* Lovran) »ukočiti se (Lovran), mrznuti, sastati se (2K)«, impf, na *-va- nastinivati, -ujem* (pored *nj* mjesto *n)* »nazepsti se«, apstraktum *nastinuće.* Upor. semantičko variranje s pomoću prijevoja *ü* — tu *surov, sirov.* Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u prijevoju *^stoudh-: *steudh-,* raširenju s pomoću formantą *dh* od ie. korijena **steu-* »sich verdichten, sich ballen«; r je nastao od ie. *u* od prijevoja **stūd-.*Glede semantičkog razvitka »hladno, zima > sram« upor. *mrziti, mržnja* i *mraz, omražen* (v.). Persson uzimlje vezu korijena **stoud-, *stud-* sa **sta-* (v. *stajati);* s time upor. *sastati se* »gerinnen« (ŽK). Izvedenice postoje samo u slavinama. Od baltičkih jezika pruža usporednicu samo lot. *studīus, studi* »hladetina« i raširenjem sa *g* gr. Στύξ, gen. Στυγός »ledena studen, rijeka u podzemlju«, στύγος »mržnja«, στυγεω »mrzim«. Upor. glede *g* rusko *istygnut, stugnutb* »zepsti«. Ovdje je moguće i *dn> gn.*

Lit.: ARj l, 252. 2, 697. 4, 46. 7, 653. 663. 8, 90. 9, 274-75. 285-86. 11, 43-44. 52. 16, 548-553. 566-567. 800-807. *ASPh* 34, 307. Veselinović, *GČ 26,* 229-238. (cf. *RSl* l, 299). Jonke, *Rad* 275, 70. Bulat, *jfF 5,* 142. Ribarić, *SDZb 9,* 194. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Elezović* l, 200. 2, 40. 111. 279. *Miklošič* 327. Berneker, *IF* 10, 154. *Holub-Kopečný* 359. 360. *Bruckner* 523. *KZ 42,* 332. *Mladenov* 614. Persson, *Beitr.* 714. Meilľet, *Slávia* 9, 492. Uhlenbeck, *PBB* 26, 290. 309. (cf. *AnzIF* 15, 106). *Boisacq*[3] 921. Rarsten, *AnzIF* 15, 103. Hirt, *IF* 12, 197. Wood, *IF 22,* 148. *WP 2,* 620.

student m (Ivan Držić, danas općenit latinizam) = *študent* (hrv.-kajk.j Zagreb) »visokoškolski đak«. Poimeničen lat. part. prez. *studens,* gen. *-tis,* od *studere* > preko njem. na *-ieren studirati, studiram/štud-,* s umetnutim *n* pred dentalom *stundirăt* (ŽK). Apstraktum na *-ium studium* > latinizam *studij* m, *studija* f preko lat. n: pl. Odatle denominal *studijai, -am* (Perast, Ivan Držić, objekt *lekcioni)* = *študijati, -am* (Glavinić).

Lit.: ARj 16, 806. 807. 17, 853. *REW*[3] 8325. *DEI* 3663.

stûnj (ŽK, Prigorje) samo u priloškoj sintagmi *za'stûnj* — slov. *zastónj* »badava, mukte«, *tunje* (Pavlinović, Dalmacija) »isto«. Dodaje se

tòga zastûnj boga (ŽK) »bambadâva (koje se također govori, ŽK)«. Odatle pridjev *stunjski* (Belostenec) »gratuitus« = slov. pridjev na *-ski zastônjski.* Valjavec ima *stunja* (hrv.-kajk.) »psovka osobi koja ne će da radi«. Na *-ik* slov. *zastonjik* »ko badava što je, dobiva«. Miklošič ima hrv. prilog *stunje.* Mažuranić donosi priloge *stuna, stunja, stun* (Zadar, 16. v.) »bez naplate duga«. Na Krku s prijedlogom *o* mjesto *za: ostunj (Proroci: oni ne te ostunj rabiti),* 1497. *ozthwny.* Početno í- je dodatak kao u *strašák,* gen. *-ška* m (ŽK) prema *trošiti (po-)* (ŽK) pored *trošak,* gen. *-ška* u štokavskom (književnom jeziku). Prema Miklošiču j- je umetnut u prilogu *ob-s-tunj,* ali taj nije potvrđen. Da je í dodano, vidi se iz uporeďenja sa stcslav. pridjevom *шнъ,* koji Miklošič prevodi »qui gratis datur, bez plijena«, odatle apstraktum na *-ьЂа шньЂа* »donum«, prilog *tunje* »gratis«. Taj pridjev postoji u bug. **tun* u izrazu *tuna beda* »falsche Beschuldigung«, *tunejádec* m »Schmarotzer, Tagedieb«, prilog *tumma* »gratie«. Mladenov izvodi *tun* od iste osnove od koje je *tzštb* (v.) > *tašt* < **tus-* + *k* + *-lo,* što može biti; samo za *шнъ* treba pretpostaviti *u* < ie. *ou* od ie. prijevoja **tous-* sa raširenjem *n *toun-* mjesto prijevoja *trn-* od **teus-.* Za nj nema ni baltičkih ni drugih ie. usporednica. Osnovno *tunj* je praslav. pridjev, jer postoji u ukr. *tunij,* brus. *tunnyj* »prazan« i u oba lužičko-srpska *tuni* »jeftin«. Usp. i pod *zastûnj.*

Lit.: ARj 9, 286. 16, 809. *Pleteršnik 2,* 598. 880. Rožić, *NVj* 3, 187. *Mažuranić* 1383. *Miklošič* 365. *Mladenov 642.* Isti, *Geschichte* 190. *WP* l, 714. *Doric* 386.

stup, gen. *stúpa* m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **stupb,* »1° columna > kelovna, kelomna (Dubrovnik), 2° toponim«. Deminutiv na *-ъc* > *-ac stupac,* gen. *-pca* (Vuk) = *stupac,* gen. *stupca* (ŽK) = *stupac* (Kosmet) »(kolski termin) Wagenrunge«, na *-ica stûpica* »Mausefalle«. Na *-nik stupník* m (Vuk) »čovjek koji živi na stupu, στυλίτης«. Riječ *stup* je kulturna riječ koja se posuđuje: Dakorumunji *stup,* deminutiv na *-щог* < lat. *-uceolus sttlpuįor,* denominai *a stttpi* »postaviti«, *stilpnic* »glava crkve«. Rumunjska posuđenica dokazuje da je M nastao iz sonantnog *l,* upor. slov. *stolp,* slvč. *stl'p,* češ. *sloup,* polj. *siup.* Madžari posudiše *oszlop* < *osztlop* (13. v.). Arbanasi posudiše U dva maha, sa sonantnim *l stulpa,* i iz hrv.-srp. *zdup* »grosser Stab« i *stupe* < *stupbc.* Riječ pripada i ilirskom (liburnijskom), koliko .se može zaključiti iz toponima *Stolpona* = Konštantínov το ΣτόλΛον > *Stupin* (Rogoznica, Dalmacija). Baltička je paralela potpuna: lit. *stulpas* »Pfeiler, Pfosten«. le. je korijen **st(h)el-* »postaviti«, proširen s pomoću *ρ* ili *b.* Glede raširenja *b* v. *stuba.*

Lit.: ARj 16, 809-814. 820. 822. *Elezović* 2,280. *Miklošič* 321. *Holub-Kopečný* 338. *Bruckner* 502. *ASPh* 42, 140. *KZ* 43, 321. 45, 43. Mladenov, *ASPh* 36, ΙΓ6-135. (cf. *JF* 3, 211). *Trautmann* 290-291. *WP* 2, 646. *Tiktin* 1496. Joki, *Unt.* 75. 84. 234. *GM* 394. Meringer, *WuS* l, 164-210. (cf. *RSl* 3, 339). *IF* 18, 279. sl. 21, 300. Specht, *KZ* 68, 123. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 347). *Mayer* l, 324. 2, 110. Krähe, GN 38.

stupa[1]·!!'(Vuk, Dubrovnik, Mljet) »kučine«= (sí > sí) *stupa* (Cres) »isto«. Denominal *zastupati, -am* (Mljet; primjer: *luže između madijera zastupane su stupom}.* Upor. slov. *postupati* »pfeffern, pudern«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stappa* > tal. *stoppa, stoppare* > *zašlapati* pf. (Zagreb) »zatrpati šupljinu«.

Lit. : ARj 16, 813. *Pleteršnik* 2,181. Budmani, *Rad 65,* 162. Macan, *ZbNŽ 29,* 212. *REW»* 8433. *DEI 3641.*

stupa[2] f (1373, Split: *de stuppis sive gualguatiis;* Crna Gora, Peroj, Istra) »l" havan, 2° sprava za nabijanje kudjelje; trepača, trlica, 3° tijesak, 4° sukija (Crna Gora, krpica kojom se naboj u pušci pritvrdí, odatle denominal *zastupati* = *zasukijati pušku),* 5° valjarica, -lica, -Ijaonica, 6° toponim (u pl. *Stupe,* ŽK)« = *stapa* f (Buzet, Sovinjsko polje, posuđenica iz slov.) »1° kamena sprava u kojoj se tuče mokar kukuruz, ječam ili pšenica, da izgubi vanjsku kožicu, a kasnije se kuha i jede u maneštri, 2° sprava za valjanje suknja«. Denominál na *-ati stupati, -am* (Peroj) »ječam tući u stupi«. Deminutiv na *-ica stupica.* Augmentativ na *-ina stupina.* Poimeničen part. perf. pas. na *-ik slupanih* (Peroji) »ječam«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o* (slov. *stopa, stopati,* bug. *stapa,* poljski *stepa).* Sveslav. posuđenica iz stvnjem. *stamp/on* < germ. *štampan.* Novogrci posudiše στουπίζω. Kako je taj germanizam općenit i u zapadnoromanskim jezicima, nije nemoguće da je u jadranskoj zoni *stupa* < *štampa* preko dalmato-romanskoga. Talijanizam pokazuje očuvano *am* pred labijalom: *Štampa* f (Dubrovnik; 1482. u Izoli: *štampa naša gori gre}* »(neologizam) tisak«, na *-ar Štampar,* gen. *-ara* »1° tiskar, 2° prezime«, pridjev *štamparski, štamparija* »tiskara«, *štampati* (Perast, Dubrovnik), *štampati, -am* impf. *(iz-, na-, od-, pre-)* = *stampat* (Bru&je> Hvar),

impf, na *-va- preštampávati; naštampati* »iša- rati,, isprljati«. Põimenicen part. perf. pas. na *-ice štampamce* (Malínská) »svečane kiklje s raznim ornamentima koji nisu rukom izvezeni«. Na *-atorem* > *-adur štampadür,* gen. *-Ura* (Brusje, Hvar) = *štampador* (Obradović). Talijanizam je i *stampilja* = *štambilj* m (istočni krajevi, prema *mp* > ngr. me) < tal. *stampiglia* < španj. *estampilla* (lat. deminutivni sufiks *-ella}.* S umetnutim *r* poslije grupe *št: strampą f* (Kosmet) »otisak kad se na tijelu čovječjem otisnu i pokazuju neke šare od čvrstog predmeta«. Denominal *strampai* (ibidem) »praviti otiske«. Upor. arb. *stambe* (preko ngr. στάμπα) = *shtampë* (Skadar, preko hrv.-srp.).

Lit.: ARj 4, 87. 7, 674. 8, 690. 11, 742. 16, 812-22. 17, 750-53. Ribarić, *SDZb 9,* 195. Budmani, *Rad 65,* 163. 167. *Pleteršnik* 2, 579. Lalević/N? 2, 78-81. 280-281. Hraste, *IF* 6, 186. *Mažuranić* 1384. *Elezović* 2, 486. *Miklo'sič* 324. *Bruckner* 315. *Mladenov* 616. *Kiparsky* 266. *REW** 8224. *Prati* 938. *GM* 391. Geramb, *WuS* 12, 38. Meringer, *WuS* l, 8. *DEI* 3617.

stupiti, *stupim* pf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, od-, po-, pre-, pri-, ras- se, sa-, u-, za-) = stupit* (Kosmet, ŽK) prema impf, na *-ati stupati, stupam* (razlika u naglasu prema *stupati,* denominal od *stupa,* upor. razlikovanje s pomoću naglasa *muka* i *múka)* (isti prefiksi), iterativ na *-va- -stupljivati, -otupljujem* pored *-vam,* samo s prefiksima, na *-ovati nastupovati, postupovati,* sveslav. i praslav. **stçp-* bez paralele u baltičkoj grupi (lot. *stupat* je rusizam), »treten«. Na *-ьпь stupanj,* gen. *-pnja,* odatle *stupnjevit, stupnjevati* (rusizam ili čehizam, v. *štěpen).* Postverbali m *istup, nastup, odstup, prestup, pristup,* s pridjevima na -M» > *-an nàstupan (r-^pno predavanje),* poimeničenja *nastupnik, nastupnica* (Srbija) »groznica«, *postupan,* prilog *postupno,* imenica *postupnih* (pravni izraz), *odstupan,* s poimeničenjem *odstupnica, prestupan (—pna* godina), s poimeničenjem na *-ik* m prema f na *-ica prestupnik* prema *prestupnica, zastup* (Marulić, *Judita* l, 163) »četa, šereg (stari vojnički izraz)«, s pridjevima *zástupní (boj, vojska),* poimeničenje u današnjem jeziku na *-ik zastupnik,* apstraktum *zastupništvo,* od stcslav. *zastąpili* »protegere«, *zastcpati* »defendere«, koje posudiše i Rumunji *zăstîmpi* »braniti«; *rastup* (Belostenec), s pridjevom *rastupan,* koje posudiše i Rumunji *răstimp* »Zwischenraum« < stcslav. *rastopi; rastupiti se* »separare, divergere«, *sastup* »mnoštvo«, s pridjevom *sastupan.* Postverbal u f *nastupa* (Šulek), na *-bk* > *-ák postupak,* gen. *-pka, prestupak, nastupah, ustupak,* pridjev *pristupan, pristupačan (ne-, -ačan* je prema f *-očna).* Na *-oj rastupaj* (Bella). Prilozi na *-ice nastupice, postupice.* Radna imenica na *-lac, -telj nastupalac,* gen. *-aoca, nastupitelj.* Prefiksalne složenice imaju posebna značenja: kao gore *zastupati* tako *sastúpati, sást ūpām* prema *sastúpiti·* »zgrnuti se«, *zastūplt* (ZK, tako i slov.) »razumjeti«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, slov. *stopiti,* bug. *slapja,* češ. *stoupati,* polj. *stąpić.* Prema Mareticu čehizmi su u književnom jeziku na zapadu: *postupan, postupnost, postupice; stupanj, zastupnik,* rusizmi ili čehizmi. le. je korijen isti koji i u *štěpen, stopa,* samo s nazalizacijom osnovnog samoglasa **stomp-* u prijevoju kao u njem. *stampfen* pored *Stapfe* (odatle *štafeta* < tal. *stufetta)* prema gr. στέμβω »fouler aux pieds«. V. *štěpen, stopa, tup.*

Lit.: ARj 2, 697-98. 4, 73-74. 7, 663-65. 8, 684-86. 9, 286. 11, 52-56. 728-31. 12, 166-70. 13, 333-35. 14, 686. 16, 809-828. Maretić, *NVj* 3, 192. Kostić, *NJ* l, 232. *NJ l,* 223. *Miklošič* 324. *Holub-Kopečný* 353. *Bruckner* 515. *Mladenov* 616. *WP2,* 625. Meyer, *IF 6,* 122. 416. 432. 444. Lewy, *KZ* 40, 420. Meringer, *WuS* l, 21. Cuny, *BSLP* 32, 49. *Boisacq*[3] 909. Maretić, *Savj.* 98. 146.

stura f *(Regule sv. Benedikta,* 14. v.; Vuk, Crna Gora, Dubrovnik, Perast) »rogožina, hasura, prostirka«. Nalazi se još u slov. *storja* = *storja* kao latinizam ili furl, *stuerie.* Upor. arb. *štura* (Zatrebač, s članom) = *regōsta* (Ulcinj). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *starea.*

Lit.: ARj 16, 829. 830. Budmani, *Rad* 65, 162. Sturm, *CSJK 6,* 73. *REW* 8279.

stuža f (Cres) »ein Fisch«.

Lit.: ARj 16, 831. Tentor, *ASPh* 30, 201.

-stvo, sveslav. i praslav., živ i produktivan sufiks, bez paralela u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima. Ide u grupu sufiksa koji služe za tvorenje apstrakta od imenica i pridjeva, izvedenih i neizvedenih, kao *-ost, -osta, -ota, -oca, -ïja, -adija.* Složen je od dva elementa, pridjevskog *-bşk (t.)* i od *-tvo* (v. *ţip batvo).* Zbog toga je imao pred sobom u praslav. i stcslav. palatami poluglas i>, pred kojim prelaze *k, g, h v. č, ž, š.* Primjeri: *pješak — pješački — pješačbstvo > pješaštvo* (upor. češ. *pěhota), junāk — junački — junaštvo, zapovjednik — zapovjednički — zapovjedništvo, ubog — uboštvo, drug — društvo*

(Sarajevo *društvo), mnog — mnoštvo, bog — božbstvo > božastvo > boštvo, siromah — siromaštvo,* itd. Pred njim se kadikad gube nastavci: *načelnik — načelstvo (gradsko ~).* Ako izvedena imenica sadrži u sufiksu *k, g,* dobiva *n* pred *-stvo: bog — božanstvo, vladika — vladičanstvo, velik — veličanstvo, čovjek — čovječanstvo.* Tako nastaju dublete *boštvo — božanstvo, čovještvo — čovječanstvo,* koje se semantički variraju: *čovještvo* znači svojstvo »humanitet«, *čovječanstvo* kolektiv »ljudski rod«. To variranje ne nalazi se u drugim slavinama. Nastalo je analogijom prema pridjevu *-ansia hrišćanski = kršćanski — hrišćanstvo, kršćanstvo,* i prema pridjevima na *-an, -ьп > -an: pijan — pijanstvo, poznán — poznanstvo, dostojan — dostojanstvo.* U stcslav., češ. i rus. mogao je primiti još *-ųe molebbstvųe,* koje je ostalo kod pravoslavaca na istoku kao crkvena riječ *molepstvije.* Upor. češ. *-štvi, -civí: bratrství* prema hrv.-srp. *bratstvo.* Znači stanje *(siromaštvo, pijanstvo, drugarstvo* itd.), čast *banstvo,* zanimanje, oblast *kapetansivo, kraljevstvo, carstvo, pòpõvstvo* itd., ukupnost (kolektiv): *susjedstvo, društvo, mnoštvo, tuđinstvo, ljudstvo* itd. Dozvoljava praviti denominale na *-ovati, -ujem (izdējstvovatí)* i pridjeve na *-en redarstven* (neologizam, 18. v.). Veže se s pridjevskim sufiksom *-ov, -ev, -in, -inji* u *-ovstvo, -evstvo, -instvo, -injstvo: pòpõvstvo, kraljevstvo, materinstvo, djetinjstvo.* [Usp. i pod *-anski].*

Lit.: Vandrák 2, § 563. *Maretić*[2] p. 306. § 354. i *Leskien* §§ 511-513. *KZ* 58, 211-212. *NJ* l, 15. si. Iljinski, *AnzIF* 15, 122. *ASPh* 24, 226-227. Jagić, *ASPh* 24, 229. *Bruckner 2,* 308. Lalević, *NJ l,* 116-118. (cf. *JF* 12, 302).

sübaša m (15. v. i dalje; Vuk, Kosmet, Bosna i Hercegovina) »1° spahijski povjerenik, špan (Hrvatsko zagorje), čaja, poljar, 2° prvi među aginim momcima, 3" (u beogradskom pašaluku) upravnik sela (policijski činovnik)« prema f *sübašica* »njegova žena«. Značenja 1° i 3° vežu se s prvobitnim »1° lice koje je dijelilo vodu za pojenje stoke i navodnjavanje, 2° policijski činovnik koji se brinua za održavanje reda«. Pridjev ш> *-in subašin.* Prezimena *Subašić* (17. st.) = *Šubašič* (16. st.), ime mjesta *Subašić* (Bosna). Balkanski turcizam (od tur. *su* »voda« i *baş* »glava«, sintagma *subaşı)* iz turske administrativne terminologije: rum. *subăşă* »Polizeimeister«, bug. *sübaša* pored *súbašija* i *súbaš,* arb. *subash* »Verwalter«.

Lit.: ARj 16, 865-66. 17, 860. *Elezović 2,* 281. *Mladenov* 616. *Tiktin* 1523. *GM* 395.

súbito (Dubrovnik), prilog od knjiškog tal. < lat. *subito,* »naglo«. Odatle na *-anus subitan* (~a *bura, smrt,* Pavlinović), *subitana* f (Perast, Pavlinović) »bolest koja naglo nastaje« (< lat. *subitan/ejus* > tal.), pridjev *subit (od sùbite smrti),* prijedložno *u subit* (Marulić: *Akior u subit přenu se)* < tal. *in un sùbito* »u tren oka«.

Lit.: ARj 16, 867. Budmani, *Rad* 65, 167.

sučedit se, *-i* pf. (Vuk za Dubrovnik, Smokvica, Korčula; primjer: *što mi se je sinoć sučedilo)* »dogoditi se«. Učen talijanizam: tal. *succèdere* < lat. *succedere.*

Lit.: ARj 16, 874.

sud[1], gen. *suda,* pl. *sudi* pored *sudovi* m (Vuk, Kosmet) (od homónima *sud* »judicium« razlikuje se akcentom u gen. *suda* i pl. *sudovi),* sveslav. i praslav. *sbscdb* (stcslav. pored *scďt), »1°* vas (upor. *ni u loncu druga, ni u Vlahu suda,* Banja Luka), 2° bačva (ŽK), 3° košnica (Crna Gora)«. Odatle: na *-ar sudar* m »koji pravi sudove«, deminutiv *sudić,* složenice *sudoper(d), -perka,* pridjev na *-ovan sudován* »nach dem Fass riechend«, prezime *Sudar, Sudarevič.* Kako je *sud* »ju'dicium« postala općenita u književnom i saobraćajnom jeziku, *sud* u značenju »vas« čuje se samo u narječjima (ŽK), a i tu se uklanja homonīmija posudenicom *lăjt* m (ŽK, Banija), deminutiv *lajtić* — slov. *lăjt* < srvnjem. *Leite f.* Homonīmija se uklanja od prvog početki s pomoću prefiksa: stcslav. *sъsдаг, sbsudy* (Domentijan) > *sasud (Proroci,* 139a, 13 — 18), deminutiv na *-ьc* > *-ac sasudac,* gen. *-dea* (15 — 16. v.) »staklena ampulica«, složenica *sasudohranilnica* (Milićević) »đakonik«. Prema tome *sud* je nastao stezanjem í- < *sis-.* S punom vokalizacijom *ъ* > *a* nije se očuvala kod nas, nego u rus. *sosud* »Gefäss«. Upor. i poimeničen pridjev sr. rus. *sudno* »Gefäss« prema *súdno* »Schiff« sa češ. *sud* »Schiff«. U hrv.-srp. očuvalo se općenito drugo izbjegavanje homonimije s pomoću *po- posuda* f = *posuda* (ŽK) = *posada* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° vas, 2° sude (Buzet)«, odatle deminutiv *posudica f* (Slavonija). Izbjegavanje homonimije nije bilo u kolektivu na *-je suđe, posuđa* f = *posuđe* n (ŽK). Riječ *sud* je prema tome prefiksalna složenica od 3 elementa: prefiksi sг-, *so-* i *-db,* postverbal od *đjeti* (v.). Upor. *nad, nada, nado* (?). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,*

upór. polj. *sąd,* slov. *sod, bug. sad.* Prefiksi ii-, *SĢ-* znače kao u *zgrnuti, smetati* »zajedno«. Nemaju isto značenje kao u *sud* »judicium«.

Lit.: ARj 11, 56-58. 14, 687. 16, 844-890. 893. 906. *Elezović* 2, 281. *Miklosič* 315. *Holub--Kopečný* 360. *Bruckner* 483. *Vasmer 2,* 702. 3, 39. 40. *Mladenov* 627. Joki, *Unt.* 145. Osten--Sacken, *IF* 33, 266-267. Scheftelowitz, *KZ* 56,176. *ASPh 29,* 573.

sud[a], gén. *suda* m, pl. *sudovi* (Vuk, homonīmija sa *sud* m »vas« uklonjena je akcentom u gen. *suda* prema *suda* i u pl. *sudovi* prema *sudi* i *sudovi;* u Kosmetu nema ni tog razlikovanja: *sud,* gen. *suda* je za jedno i drugo značenje), sveslav. i praslav. *sodt,* »1° iudicium«, 2° zgrada suda«. Pridjevi: *sûdnï* (Vuk), poimeničen *sudnik* (Vuk), *rasudan, sudnica, s* pridjevom na *-bsk sûdmikï,* od sintagme *bez suda bestidan* (16. v., čakavski), na *-ьn + -j sudnji = sudnji = suim* (~ *dan,* Crna Gora, Hrvatska), na *-bsk sudski,* na *-Ijiv rasudljiv.* Imenice na *-ij* (kao u sanskr. *rathi-* »Wagenlenker«) stcslav. *sodui > sudija,* s pridjevom *sudijin, suda* (Paštrovići), odatle na *-aja sudaja (-ja* dodano na *suda* kao u *ćehaja,* v.) = na *-ьc > -äc sudac,* gen. *súca* m, odatle na *-ija sudčija* prema f na *-uja sudilja,* na *-telj rasuditelj.* Apstrakti: na *-ьЬa sudba,* s pridjevom *sudben* (~z *stol},* sa složenim pridjevom *sudbonosan,* prošireno na *-ina sudbina* = na *-я/a sudnja.* Na *-stvo sudstvo* (Vuk) = *sudstvo* (Kosmet). Na *-ovina sudavina* (od *suda)* »sudska vlast«. Na *-je* od sintagme *besude* n (Vuk) »gdje nema suda«, složenica od sintagme *pravosuđe* (19. v.) »iustitia«, prema Marelicu rusizam. Denominál na *-iti suditi, sudim* impf. (Vuk) = *sudit* (Kosmet, ŽK) *(do-, na-, o-, pre-, raz-),* iterativi na *-va- -sudivati, -sudīvati, -sùdujem, -sudovati,* samo s prefiksima, na *-ja -sudati, -sudăm,* također samo s prefiksima i odatle postverbali: *dosuda* f (18. v.) »sententia«, *osuda* f, *rasud* m (Stulić), *rasuda* (Stulić), na *-a/fe rdsudak,* gen. *-tka* (Milićević). Part. perf. pas. poimeničen na *-ik suđenih* m *(o-, ne-}* prema f na *-ica suđenica (ne-, o-) = suđenica* (Kosmet), na *-jak nesudenjak.* Folklorni termin *sudenice f* pl. = *sudale f* pl. (Kosmet) »Parkę, koje 3. ili 7. večeri po rođenju kroje sudbinu djetetu (zato se dijete tih večeri čuva)«. Ovamo ide još folklorni termin postverbal *Usud* m »fatum« *(tako ti je Usud usudio«),* pridjev *Usudov,* od *usuditi, usudim* pf. (Vuk, narodna pripovijetka) »bestimmen«, koji sadrži prefiks ъ- > *u-* (v.) od sintagme *u súdu* (tj. *na suđenju,* gdje vila sudi), dok je refleksiv *usuditi se* (Vuk, Vojvodina, Hrvatska) prema impf, *usuđivati se* »audere« prefiks ъг- > *uz-.* Postverbalom *vísçdí > usud* prevodi se gr. Ζγκρισις »approbatio, sanctio« (u Kijevskim i Bečkim listićima i u Životu Metodijevu, Šahmatov), s čime se ne slažu Jagić i Nahtigal. Za Jagića nije ъ + *spdb,* nego prilog *vbsçdu,* »ubivis, ubique«, a Nahtigal izvodi ъзраъ »communio« iz stvnjem. *wizzõd* »loi, eucharistie«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog *nazala ç,* upor. stcslav. spás, *spdbji, spditij* polj. *sod, sędzia* (= *süda, sudija), sądzić. S* tim samoglasom također i u rum. *asîndă, a osindi,* strum, *sendi* i u arb. *sundoj = šumnoj* (Skadar) »upravljam«, *sundatar* »zapovjednik« pored *sudit* »brinem se«. Praslav. *sp-db* sadrži prefiks *sp- > su-* (v.) kao u *susjed* (v.) u značenju »uz nekoga, jer se sudilo u skupu, u krugu više ljudi, kao u poroti« i postverbal *aъ* od *dati* kao u *prîd* »agio« i slaže se prema Meiliem sa sanskr. *samdha, samdhih* »convention, traité«. Ako se uzme da je *-dt* postverbal od *děti,* onda se mora pretpostaviti značenje koje je u *diti* »reći« (v.).

Lit.: ARj l, 254. 2, 698. 7, 666. 8, 90. 9, 287-92. 11, 415. 7-23-33. 13, 346-49. 16, 874-75. 879-907. Ivšić, *JF* 17, 119. sl. Strohal, *NVj* 36, 49. sl. Măreţie, *NVj* 3, 192. Isti *Savj.* 102. *Elezović 2,* 40. 281. *Miklósié* 315. *SEW* l, 178. 483. *Holub-Kopečný* 345. *Mladenov* 627. *Trautmann* 48. *WP* l, 827. Meillet, *RES 6,*169. Vasmer, *ZSPh* 10, 96-97. *Tiktin* 1096. *GM* 396. *KZ* 57, 278. Šahmatov, *ASPh* 27, 1-2. 141. Jagić, *ASPh* 27, 141 -142. *ASPh* 14, 286. Nahtigal, *Starocerkvenoslovanske studije (Rozprave* 15) 77. (cf. Vaillant, *RES* 17, 99. Wijk, Stena 15, 231-232. Kuljbakm, *JF* 16, 225. sl.).

sudra f (Vodice) »tuča, gräd«. Nalazi se još u slov. *sódra* »isto« pored *sődrag = sodrah* (Ig), *sadragā, sodražica, sódrga, sódrica.* Početni slog *su- = so-* je prefiks u značenju »na pola« (upor. *sulud, sugunjica),* koji je u *sùgradica* (Dubrovnik) »sitan grad«. Zacijelo je *sudra = sodra* pokraćeno od *sódraga,* a to metateza od **spgrada-,* v. *grad.* Metateza je *izazvana* uklanjanjem homonimije sa *grad* »castrum, urbs«, *sugrađanin.*

Lit.: ARj 16, 909. Ribarić, *SDZb* 9, 152. 195. *Pleteršnik 2,* 530.

sudurma f (Visoko, Bosna) »štagalj, šupa, jara, samanluk (v.)« = *sudurma* (Kosmet) »nastrešnica, naslon«. Balkanski turcizam (tur. *sundurma* »zgrada sprijeda otvorena«) iz terminologije graditeljstva: rum. *şandrama* »1° Betterbude, Baracke, 2° (metafora) stari ljudi«, bug. *sundurma* »1° Rumpelkammer, *T* Korridor«, cine. *şandarmae,* arb. *sundurma* »Schutzdach«. Hrv.-srp. turcizam pokazuje disimilatorno ispadanje *n — m > 0 — m.*

Lit.: 16, 905-906. *Elezović 2,* 282. *ZbNŽ* 8, 91. *GM* 396. *Mladenov* 617. *Tiktin* 1361. *Lokotsch* 1948. *Pascu 2,* 165., br. 991.

sudžuk m (Vuk, Bosna i Hercegovina) »1° kobasica, djevenica, 2° (Vojvodina) djevenica sa maštom, širom« = *suđuka f* (Visoko u Bosni), na *-ara sudžukara* f (poslovica: *pokaži Turčinu sudžukaru, iskat će i kobasicu).* Prezimena *Sudžuka, Sudžuković.* Balkanski turcizam (tur. *sucuk, sucuk* ili *cücük* »goveđa crijeva napunjena sjeckanim mesom«) iz terminologije jela, hrane: rum. *sughium* pored *sugium* u značenju 2° i *sugiuc* u značenju 1", bug. *sudžúk,* arb. *suxhúk* »isto«.

Lit.: ARj 16, 907. 910. *GM* 395. *Tiktin* 1528. *Mladenov* 617. *Lokotsch* 1938. *Školjić*[1] 573.

sufit m (Perast, Tivat) = *sufit* (Stoliv, Lepetane) = *softt* (Božava) = *šufh* (Krtole, *gornji* ~; Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Rab, Hvar) = *šofit* (Buzet, Sovinjsko polje) = *ćufit* (Šibenik, sjeverna Dalmacija) »tavan, potkrovlje, potkuplje«. Talijanizam *soffitta* f, poimeničen part. perf. vlat. **sufflctus,* od *suffigere* (prefiks *sub-) za* kilát, *suffixus,* koji postoji kao internacionalni gramatički termin: *sufiks.*

Lit.: ARj 16, 908. 17, 863. Kušar, *Rod* 118, 20. Hraste, *JF 6,* 186. *REW»* 8429. *DEI* 3526.

sugati impf. (Istra, Vodice ?) »sisati«. Nedovoljno potvrđeno. Latinizam ili dalmato--romanski leksički ostatak ili rumenizam u jeziku Cica od lat. *sugere >* tal. *suggère* (knjiški za *succhiare),* rum. prez. *sug,* inf. *suge.* Od istog je glagola na *-ovica sügovica* f (Vodice) »narcisa, nazvana tako po slatkom soku, što sadrži, a djeca ga sišu«. Rum. (-megl.) *sugár* »Lamm, welches noch saugt«, na *-orius > -ar* od istog lat. glagolskog korijena balkanska je pastirska riječ: *sugare,* gen. *-eta* (Vuk, Novaković) »crno jagnię« (sufiks *-e,* gen. *-eta za* mlado) = *sugare* m (Kosmet) »1[u] jagnje ili jare, koje se ojagnji pozno u ljetu, 2[U] (metafora) posljednje dijete u roditelja koji su već zašli u godine«, deminutiv na *-če sugarče,* gen. *-eta,* na *-ence sugarence* n (Zaplanje u Srbiji), bug. i mak. pridjev *sugárén (kukuruz, žito, jagnje)* »posljednji, spät, spät geboren, spät reifend«, *sugare,* arb. *(s > c) cugár* »jare sisanče«. Usp. i *sigati.*

Lit.: ARj 16, 908. *Elezović* 2, 281. Ribaric, *SDZb* 9, 195. *REW* 8438. *Godin* 78. *Lukaj* 87. Novaković, *GČ 26,* 221-228. (cf. *RSI* l, 227). Skok, *ZRPh* 36, 656., br. 29. Popović, *Slávia* 7, 23. *Mladenov* 616. *Doric* 370.

sûh, f *suha* (Vuk) = *sû, sua* (Kosmet) = *sû, sůva* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »siccus«; *nas uh* »podosta suh«, u toponimima sam i u vezi s toponomastičkim apelativima *(Suho* kod Soluna, *Suhopolje, Suvi L,K, Suhi Dol* 1772, *Sui Do* u Kosmetu pored *Suhodol)«.* Poimeničen u sr. r. *suho* »1° kopno, 2° toponim«, na *-ьc > -ac sušac,* gen. *suíça* m = *sušac,* gen. *sušca* (ŻK) »mart, greguršćak, ožujak«, nazvan tako »kajti se onda počinje zemlja sušiti od vetrov« (Patacie, Habdelić, Jambrešić, dopisano u sačuvanom kalendaru prvotiska glagoljskog brevijara iz 1491), na *-ica suvica* f »getrocknete Weintraube« (palatalizacija otpala prema odredenom pridjevu *suhi > suvi) = säica* (Kosmet) »suho mršavo žensko čeljade« prema *sušica* f »1[u] suvi beteg (ŽK), *sičija* (< lat. *siccitas* preko mletačkoga), 2° hidronim«. Proširen još pridjevskim sufiksom *-ьn > -an sušan, sušni (~šna godina),* poimeničen na *-ıo sušanj,* gen. *-šnja* — (asimilacija) *Шanj* (ŽK) »suho lišće kao nastir za staju«, odatle kol. *šušnjevar,* gen. *-ara* (ŽK, glede sufiksa upor. *Pletvar)* »suho granje«; *nepresušan, rásušan (sud)* (Dobroselo, Lika) »(.metafora) čovjek koji dugo nije pio vina«. Deminutivi: *suvinjar* (Piva-Drobnjak) »prilično mršav«, *savacak,* f *-čka* (Vuk) = *suačak* (Kosmet) »prilično suh«. Apstrakti na *-}a suša f* (Vuk, Kosmet, ŽK), na *-ha sužba* f, prošireno na *-ina sû&bina* (Crna Gora) »oljvina kukuruzne slame«, s glagolom *sužbati, -am* impf. .(Vuk, Crna Gora, objekt *kukuruz) (o-)* »korubati, Ijuštiti, komiti«, na *-ota suhdta* (Vuk) = *suvata* (Kosmet), dalje rašireno na *-inja suhòtinja* (Vuk) = *suotinja* (Kosmet) »tad se osim hljeba nema nikakva mrsa«, kolektiv na *-ad suvad,* gen. *-i = suvárak,* gen. *-arka* (Vuk) = *suãrak* (Kosmet) = *suvatka* »dürrer Holz«. Na *-aca suvača* = na *-aja suvaja — suvarija* (Vuk, Bačka, Banat) »mola equaria, tako nazvana jer je ne tjera voda«, odatle radna imenica na *-jar suvačar* = na *-dzija suvájdžija* (Srijem, Bačka) »mlinar koji ima suvaču«. Na *-ovina suvòvina f* (Piva-Drobnjak) »naslage suhoga drva«. Ovamo îde na *-bka sučka* f (Kosmet) »suvarak, suva grana za potpalu«, koje je nastalo iz **suška* (u kojem je obratan govor *£k < šk).* S pravilnim *šk* nalazi se u *saskor* (Kosmet, Šumadija) »sušanj,

súšlje, listopad, šljam, ono što se baca od ploda, kukuruza, kad se klip oljušti«. Sa *-or súhrn,* gen. -í f (Brusje) »1° suho tanko lišće i granje, 2° toponim«. Kol. na *-je šušlje* n (asimilacija kao u *sušanj)* < **sušje (šj > šlj* analogijski i unakrštavanjem sa *drvlje).* Ovamo i *suhva f* (Mikalja, Ston) »suho grožđe« = *sûhvica* f (Ston) »uva passula« = Šulekove *suhvice* f pl. »cvéba, Rosinen«. Prilog *nâsuho* (Vuk) »badava«. Denominal na *-iti sušiti (se), suši* impf. (Vuk) = *sušiti* (ŽK) *(is-, na-, o-, pre-, raz-, sa-) = sūšit* (Kosmet) prema iteratīvu na *-va- -sušívati, -sušujēm,* samo s prefiksima. Odatle postverbal na *-tk şaşmak,* gen. *-ška* (Vuk, Srijem). U prijevoju *ъ > a,* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., stcslav., *sbhncti > sáhnuti (se), -ēm (o-, po-, pre-, raz-, sa-, u-) = saniti* (ŽK), prijelaz u primárnu grupu *sasti, sahnem* (Poljica, Dalmacija). Pridjev *prísašan* (Tuzla) »suh«, *sāo, ĩ sala, ùsao, usala < sâhao,* f *şahla, mahao, presahao.* Postoji i prijevoj duljenja *ъ > ы > i: presihat (ja* »uze« *^jazik)* (Marulić, *Judita* 3, 179) »presušivati«, upor. *istočnik nepresihajemi.* Samoglasnik *u* u *suh* nastao je iz ie. dvoglasa *au,* kako se vidi iz baltičkih usporednica stprus. *sausai,* lit. *sausas,* lot. *sauss* »suh«. le. je korijen **saus-:* niži prijevoj **sus-,* u sanskr. *cosa* »trocken machend«, gr. (atickí) αὑος »suh«, ags. *sear* »suh, neplodan«. Prijevoj a > *a* zastupljen je u lit. *susti* = lot. *sust* »trocken werden« i u sanskr. *çusyati* (3. 1.) »isto«.

Lit.: ARj 4, 77. 7, 668. 8, 26. 9, 184. 293-94. 10, 891. 11, 61. 695-96. 699. 734-35. 12, 172. 432-33. 13, 350-51. 14, 493-95. 16, 875. 910-18. 17, 68-76. 83-91. Lalević, *NJ 2,* 78-81. 278-283. (cf. *JF* 13, 286). Marjanović, *NJ* 3, 217. Jónké, *Rad* 275, 69. Hraste, *JF* 6, 213. *Elezović 2,* 41. 280. 287. 490. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 333. *Holub-Kopečný* 330. 360. *Bruckner* 524. *Mladenov* 618. *WP 2,* 447. *Trautmann* 250. 251. Endzelin, *ZSPh* 13, 79. Korsch, *ASPh 9,* 669. Bartholomae, *KZ* 28, 525. Pedersen, *IF 2,* 305. 5, 34. 68-69. Nahtigal, *ČZN* 12, 1 (cf. *IJb 5,* 269). Niedermann, *IF 26,* 50. Bugge, *KZ* 32, 29. Charpentier, *KZ* 47, 178. *GM* 88. Joki, *Stud.* 61. *Boisacq** 102. Stefanie, *Rad* 285, 62.

sujeta f (iz rus. i cslav.) »ispraznost, taština«, od *sujb* »prazan«, stcslav. pridjev koji ne postoji danas ni u jednom južnoslav. jeziku. Apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-eta* (upor. *-ota, v.)* od tog pridjeva, s pridjevom na *-ьn > -an sujetan* »isprazan, tašt« i s denominálom *osujetiti, osujetim* pf. prema impf. „ *osuječívati, -jećujem* »vereiteln« uzetim iz rys. *osuetítb, -ćú.* Postoji još složenica od sintagme *sujevjera* f = na *-je sujevjerje* = na *-stvo sujevjerstvo* »praznovjerstvo«, s pridjevom *sujevjeran* »praznovjeran«. Odatle možda u Crnoj Gori (Vuk) *sùvjerica »l"* mala vjera, 2° homo ambigua fide«. Ali ne mora da je u vezi sa *sujevjerje,* jer se može dobro objasniti i sa prefiksom *su-* (v.). Miklošič je stavio ovamo *sujma* (Vuk, ŽK) »Angst«. Ali se ta riječ bolje tumači iz *sumnja* (v. *mníti).* Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **keu-„* prijevoj perfektuma **kou-,* lat. *cavus* (u narječju *covus),* lot. *šava* »Höhlung am Zaum«, u slavinama sa sufiksom *-ıo.* Pridjev se nalazi još u bjeloruskom i ruskom. Praslav. je. Uporeduje se i sa arm. *sin* »leer, eitel«, gr. κενός »isto«, sanskr. *cuna* »praznina«.

Lit.: ARj 9, 293. 16, 918-19. Maretić, *Savj.* 81, 147. *NJ* 1, 192. *Miklošič* 328. Jokl, *IF* 27, 315. Pedersen, *KZ* 39, 428. Brugmann, *IF* 27, 268. Iljinski, *RPV* 74, 128. Wijk, *KZ* 48, 157. *WP* \; 367. 390.

sujma f (Vuk, jugozapadni krajevi), u izrazu *sujma me je* »es schaudert mir« = *sújma me fáta, poduzela* (ŽK) »strah« = *sujma* (ŽU) »sumnja«, *ná sujmu.* Miklošič izvodi od pridjeva stcslav. *sujb* »tašt, vanus«. Sufiks bi bio *-ma.* Fonetski i semantički može biti i od *sumnja* (v. *mníti),* disimilacijom i metatezom kao u lat. *Domnius > Dujom,* gen. *Dujma < *Dumnja > *Dumja.*

Lit.: ARj 16, 919. Skok, *ASPh* 33, 370. Popović, *Sintaksa* 43.

suk m (Marulić, *Judita 6,* 307) »1° Wurfspies, kolac, ražanj kao vojničko oružje« = *suk »2°* neotesano drvo, od kojega se djelaju palice za motike, 3° (hrv.-kajk.) prezime (upor. prezimena *Mačuga, Batučić)«.* Sveslav. i praslav. *spkb.* Nalazi se u stcslav. *sckb* »surculus«, slov. *šok,* bug. *sak,* češ. *suk,* polj. *sęk.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç.* Ie. je korijen **kak-/kak-* ili **kōk-,* nazaliran **kank-* ili **konk-,* u sanskr. *çankú -m* »kolac«. Taj je korijen zastupljen još u armenskom, keltskom i u baltičkim jezicima. Mladenov i drugi vežu i sa *soha,* ali se ta veza i otklanja (WP).

Lit.: ARj 16, 919. Zore, *Rad* 170. *Miklósié* 316. *Mladenov* 627. *Holub-Kopečný* 360. *Bruckner* 476. *WP* 1, 335. *Boisacq** 389. 451. Pedersen, *IF* 5, 48. Foy, *IF 6,* 324. Mikkola, *IF* 8, 312.

sukatí, *sūcēm* impf. (Vuk) *(iz-, na- se-o-, od-, po- se, pri-, raž-, sa-, u-, za-)* prema pf *súknuti, suknem* (Vuk) i iterativ na *-va—šuká*

vati pored *-sukivati,* samo s prefiksima, baltoslav., sveslav. i praslav., »drehen, hervorwallen, zücken«. U ruskom pojavljuje se i u prijevoju *ъ skatb, sku* »zusammen drehen« i prijevoju duljenja *sykatb,* čega nema u hrv.-srp. Rumunji posudiše *a suci* »drehen« s prefiksom *raz- a răsuci* — (asimilacija *s — č > č — č) raciuci* (Moldavija) »drehen, winden«. Na *-dio > -lo šukalo* n (Vuk, Hrvatska) »čekrk, na čemu se pređa suce«. Na *-aljica sukaljlca* f (ŽK) »Walker (kuhinjsko oruđe za rastezanje jufki)«. U rum. *sucală* f je »l" (tkalački termin) Spulrad, 2° Bohrwinde«, odatle *a sucăli* »quälen« i deminutiv na *-ьc sucălete* f (Oltenija) »Rolle« (glede *-ьc > -et* upor. *castravete < krastavac).* Sveslav. i praslav. (pridjev) *sukno* n (Vuk; rus. *sukno) = sukno* (Kosmet) »Tuch, pannus«. Neutrum označuje materiju. Pridjev na *-en suknen* — (disimilacija *n — n > l — n) sukien* (Čilipi) »vunen« = *suknen* (Kosmet), poimeničen na *-jača suknenjača* (Crmnica, Vuk) »košulja vunena«. Rumunji posudiše *sucnă = sugna.* Na *-ia suknja* f (Vuk), sveslav. i praslav., »tunica«, jedina sveslav. riječ koja je iz poljskog i južnoslav. prodrla (za vrijeme križarskih ratova) na zapad preko sjeverne Italije i Njemačke: istro-romanski *suchigna* (Trst, 14. v.), stfr. *soucanie, souscanie* (12. v.), nfr. *souquenille <* srvnjem. *sukenîe, suggenie* »Kleidungsstück, das über dem Rock und unter dem Mantel getragen wird«. Sa zapada vraća se u ngr. σουκανία i rum. Ovamo ide još *sukman* m (knjaževački okrug) »eine Frauenjacke«, bug., rus., isto tako rum. *sucman* »Art Bauernrock«, na *-ar sucmănar* »prodavač sukmana«. Turcizam *sakija* f (Vuk, Crna Gora) »krpa kojom se zastupa puška« unakrštava se sa *sukati,* odatle *sùkija* (Vuk). Glagol *sukati* onomatopeizira se glagolskim sufiksom *-tati* i *-ljati: sùktati, -kćem = sukljati, -am* »hervorwällen«. Suglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u prijevoju **sou-,* od korijena **seu-* »biegen, drehen«, raširenom formantom *q.* Upor. sanskr. *suváti* (3. 1.) »setzt in Bewegung und Tätigkeit, pokreće«. Raširenje *q* nalazi se i u baltičkoj grupi : lit. *sùkti* »drehen«, lot. *sukt* »schwinden«.

Lit.: ARj 4, 75. 7, 666. 8, 688. 9, 292. 11, 58-9. 12, 171. 13, 349-50. 14, 687. 16, 919-24. *ASPh* 6, 662. *Elezović 2,* 283. 397. *MikloUč* 333. *Holub-Kopečný* 345. 360. *Bruckner* 525. *ASPh* И, 139. *Mladenov* 618. *WP 2,* 470. *Trautmann* 291. *Tiktin* 1307. 1523. 1524. Haškovec, *ČMF* 5, 454-456. Korsch, *ASPh* 9, 495. Caprin, *II trecento a Trieste* 194. 199. Leger, *BSLP 2,* LXXXIX. Štrekelj, *ASPh* 26, 421. Wood, *IF 22,* 169. Holthausen, *IF* 48, 266. Zupitza, *KZ* 36, 66., bilj. Reichelt. *KZ* 39, 78.

sul m (muslimanska narodna pjesma) »mir« = *sul* (Kosmet, objekt uz *učiniti)* »poravnanje, izmirenje« = *sula f* (hrvatska narodna pjesma) »mir«. Odatle denominali na *-iti nàsuliti, -im* pf. (Vuk) »nagoditi se, namiriti«, *našaliti se* (Crna Gora, Kosmet), *pòsuliti se* »nagoditi se« = *posûlit* (Kosmet) »odlučiti se«. Bez prefiksa *suliti* nije potvrđen. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sulh* »izmirenje«, tur. *sulhetmek* »pomiriti se«) iz sudačke terminologije: arb. *sull, syll* »Übereinkunft«.

Lit.: ARj 7, 666. 11, 59. 16, 927. *Elezović 2,* 111. 283. *GM* 395. *Školjić"* 573.

sulàisati, *-sem* pf. (Vuk, objekt *peć, zid)* »ugladiti«.

Lit.: ARj 16, 927. Korsch, *ASPh 9,* 669.

Sulet m (Hektorović), naziv otoka, danas tal.-mlet. *Solta = Soluta* (Toma Arhiđakon) > hrv. *Šolta,* kod Scylaxa *Olynta, Solenia* (Ravennas), *Solentia* (Itinerarium Antonini, s varijacijom *Soletia, Solinicia, Solenitià),* Tab. Peutingeriana *insula Solentii.* Predrimski toponim, koji se opetuje varijacijom samoglasnika *a > o Şölenlini* (Plinije), *Salluntum* (Ravennas, Tabula, Itinerarium Antonini), u Umbriji *Sallentini,* kod ilirskih Messapijaca u južnoj Italiji *Sallentini,* u Etoliji lično ime Σαλύνθιος, bez *n* i bez *-ium Soletum oppidum* u Apuliji. Dočetak *-un, -tum* (upor. *Molunat, Spinűt < Spinuntum), -entum* (v. *Piquentum > Buzet),* gr. -υνθ(ι)ος karakterizira predgrčka i predrimska imena, zacijelo mediteranskog podrijetla. Tal. je naziv *Šolta* možda prekrajanje antičkog naziva na osnovu pučke etimologije: *isola solta* od *solvere* = lat. *insula soluta,* tj. odriješena od veze (geografske ili druge kakve) od Brača i Hvara.

Lit.: ARj 16, 927. 17, 713. Skok, *Slav.* 168. Ribezzo; *Croazia* 75. *Krähe* 33. 37. *Mayer* 1, 317. 318. 2, 97. 98.

sulica f (nema Vuk u *Rječniku,* ali ima u prijevodu Sv. pisma), sveslav. i praslav. termin za vojničko oruđe **sudl-o, -ica,* bez paralele u baltičkoj grupi, «koplje, džilit«. Madžari posudiše *szuca,* Rumunji *suliță,* deminutiv *sulițică* »Bartklee«, *sülitas* »kopljanik«, pridjev *sulifos.* Bez deminutivnog sufiksa *-ica* nije potvrđen ni u jednom slav. jeziku, osim u Bakru *sul* m. Izvedenica je sufiksom za orada *-dio > -lo* od iste osnove od koje i stcslav.

sovati, sujç (v. *sunuti),* ie. je korijen **skeu-:* u prijevoju **skou-* »werfen, schiessen«.

Lit.: ARj 16, 927-30. *Miklošič* 328. *Mažuranic* 1400. *Holub-Kopečný* 360. *Bruckner* 525 *WP* 2, 553. *Tiktin* 1531. Pedersen, *KZ* 36, 281. Petr, *BB 22,* 273-279. (cf. *AnzlF* 8, 136. 205). *GM* 419.

sulimén m = *suliment* (Kosmet) »sičan«. Baîkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *sulaimānī,* od *Sulatman = Salamo >* tur. *sülümen)* iz terminologije kozmetike: rum. *sulimon* »Schminke«, *a sulimeni* »schminken«, bug. *sjulemen,* ngr. σουλιμας.

Lit.: ARj 16, 930. *Elezović 2,* 283. *Tiktin* 1531. *Lokotsch* 1942.

sultan, gen. *-ana* m (13. st.. Vuk) = *sultan* (Kosmet), *sultan-care gospodare* (apozicija u narodnoj pjesmi) prema f na *-íja sultánija* (Vuk) »1° sultanova djevojka, 2° *(sultāmja,* Kosmet) ime škole u Cp.rigradu *(meqteb-i-su-Itani, uči sultaniju u Stambol),* 3° žensko ime (pored *Sultana* /15—18. st./ = *Sultana,* Vuk, s hipokoristikom *Šuta,* gen. *Šute,* na *-ka Sutka* i pridjevom *Sutîn, Sûtkin)«.* Evropski i balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sultan* »gospodstvo > vladar«, posudenica iz aramejskog *šalat* »vla'dati«, tur. *sultan, sultaniye).* Žensko ime nastalo po počasnom nazivu za princeze *(valide sultan).*

Lit.: ARj 16, 931-32. *Elezović 2,* 283. *Deny* § 1163. Korsch, *ASPh* 9, 669. *Lokotsch* 1945.

sulundar, gen. *-ára* m (Vuk) »cijev na peći, kuda izlazi dim« pored *sulènãr* »isto«, sa nejasnim *d* i *u.* Prema Novakoviću od srgr. deminutiva σωληνάριον, ngr. σουληνάρι, od σωλήν »cijev, kanal«.

Lit.: ARj 16, 933. Novaković, *ASPh* 29, 622. Vasmer, *GL* 139.

sul) m (1351) »travarina, pašarina«, određeni pridjev *suljni, suljski (vol),* na *-evina suljevina* (1565), na *-ište sulišće* (1642, Lopašić, *Hrv. urbari, Kolunićev zbornik* 25). Od lat. *solium (Du Cange* 4) kao ostatak panonskog latiniteta (?). Upor. kod Du Cange-a *solagium* < lat. *solaticum,* od *solium* »tlo«. Nije istog postanja kojeg lat. *solium* »labrum, alveus, Wanne« > slov. *sülj* m (Gorenje, Soška dolina, Tolmin) »Wasserschaff, Butte« = *sülj = sülj* (Bednja) »miraz« = *suj* (Režija) pored *soj* »martello« < furl. *suej.* Upor. arb. *sule* »piccola barchetta«.

Lit.: AR) 16, 933-35. *Mazuranić* 1401. *Pleteršnik 2,* 600. Sturm, *ČSJK* 6, 75. *REW'* 8074. Maver, *Slávia 2,* 42-43. (cf. *IJb* 10, 178). Skok, *ZRPh* 41, 152., br. 27. Mladenov, *SpBAN* 6, 96-98.

suma f (1441, Dubrovnik; 1457, Smederevo; latinizam ili talijanizam) »svota« = *(s > š) šuma* (ŽK, Belostenec, Pergošić) »isto«. Preko njem. na *-ieren sumirati, sumiram* (Zagreb) »1° zbrajati, 2° (Lika) premišljati (primjer: *sve sumira kako Ы napravio}«.* Od tal. *somma* f < lat. *summa.* Prilog *ìnsoma* (Dubrovnik, Cavtat) u vezi sa *ma* »međutim, utoliko, intanto« < tal. *in somma.* Ovamo ide kao posudenica iz arb. pridjeva na *-ьn šumni* »dobar« u osaćanskom govoru < arb. *shumë* < lat. *summa* »mnogo«, poimeničen na *-jak sumnjah* »bogataš« u istom govoru.

Lit.: ARj 16, 935. 938. 17, 874. Jireček, *ASPh* 8, 102. Trojanović, *JF 5,* 223. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. ОБ/3540.

sumoran, f *-rna* (Vuk, Bačka, uz *čovjek, vrijeme),* pridjev na *-ьn,* »natmuren, namršten, namrgođen, natmušten«. Odatle *nasumoriti, -im* pf. (Vuk, Dalmacija) »namračiti, naoblačiti« = *nàhumoriti se, -lm, nàhmuriti se* (Dubrovnik) »isto«, *nahomuriti se* (Stulić). Odatle déverbal *sumor* m (Radnić, Rapić) »tuga«, imenice *sumornost* f, *šumarstvo.* U rum. sa prefiksom *po- à (sa) posomori* »potamniti«, u madž. *szomor, szomorú* »betrübt«. U drugim slavinama mjesto s dolazi *h* i bez samoglasa *u:* češ. *chmurný,* polj. *chmura, chmurny, chmurzyć się,* rus. *chmuryj, chmuřit'.* Upór. još bug. *smurtjd se,* pridjev *smurtén* »runzelig, böse, faltig«, koje Mladenov uporeduje sa *murava* (v.), rus. *hmyritbsja* »sich ärgern, schmollen«, češ. *chmara, chmura* »dunkle Wolke«, rus. *smuryj* »dunkel, grau«, češ. *smoufiti* »trüben«, kaš. *smura* »magia«. Prema tome je JM- u *sumoran* sekundarno prema prefiksu *su-* (v.) jer se mjesto *mur-* umiješao glagol *moriti.* Odatle je došao и i u kompromisni oblik *nàhumoriti.* Upór. još onomatopejski glagol *hmúriti* impf. (Brač; subjekt *prase* u koritu, kad se mute *vode, more* kad se muti ili koja druga tekućina). Machek uporeduje još rus. *mar* »Nebel, aufsteigende Sonnenglut«. Praslav. Ie. korijen bio bi **smour-,* s kojim bi se upoređivao gr. μαύρος/μαύρος »crn«. V. *mrak* i *mrk.*

Lit.: ARj 3, 636. 7, 352. 359. 16, 954-55. *Miklošič* 311. *SEW* 1, 391. *Holub-Kopečný* 140. *Bruckner* 180. *Mladenov* 595. *Tiktin* 1220. Machek, *Slávia* 16, 202. 210-211. *WP* 2, 223.

sumpor m (Dubrovnik, ŽK, hrv.-kajk., danas kao književna riječ općenita je; Kosmet) = *sumpur* (Kosmet) = *sùnpur* (Božava) = *sumpor* (Vuk) = *sûnfar* (Cres) »žveplo (ŽK)«. Pridjevi na *-ьn > -an sumporan,* na *-it sùmporit,* na *-ljiv sumpurljîv* (Kosmet). Denominali: na *-ati sumporâti, -am* (ŽK) = *sumpurât* (Božava) = na *-iti sûmporiti, -im (na-, o-, po-).* Na *-aca sumporača* »šibica, žigica«. Na *-alka sumpdralka* »užižalica«. Nalazi se još u slov. *sumpor, sumper,* bug. *sumpor* pored *sinpur,* stcslav. i strus. S romanskim sufiksima: na tal. deminutiv *-ino: Suferini* (Budva u gradu) pored *vulminânti = fulminanti* »šibice« = *šuferln* (Šibenik) = *šulferín* (Rab) = *cuferin* (Lumbarda, pored *f uimiri}* < tal. *solferino* pored *zolferino* = kroatizirano *sumporini* m (Dubrovnik, Cavtat) = na *-ellus zolfanel* (Dobrota) < tal. *zolfanello.* Na *-ata* > mlet. *-ada sumporãda* (Crmnica). Ovamo ide još u Dubrovniku *šdlfica* »doskočica« < tal. *solfa* »nota musicale«. Upór. arb. *Ūji súrfullit* (Ulcinj) »sumporna voda, odmah iza luke«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. nominativa *sulphur* s disimilacijom *l — r > m — r.* Može biti i iz balkanskog tannitela. Iz njem. je hrv.-kajfc., slov. *žveplo* n (ŽK) < njem. *Schwefel,* stvnjem. *suëfal.*

Lit.: ARj 7, 667. 9, 292. 11, 60. 16, 955-56. 17, 16. 713. *Pleteršnik* 1, 883. 977. *Elezović* 2, 284. *Mladenov* 627. Zore, *Rad* 115, 169. Budmani, *Rad* 65, 162. Tentor, *ASPh* 30, 201. Kušar, *NVj* 3, 337. *Rad* 118, 22. Miletić, *SDZb 9,* 358. 384. *REW'* 3443. *Miklošič* 329. £»£74119. *Prati* 918.

.sunce, gen. *-ča* n (Vuk), sveslav. i praslav. deminutiv na *-ьce *зъIn-ьce,* »sol (s kojom riječi je u prąsrodstvu.)« = *sence* < **selnce* (Vrbnik) »biljka suncokret«. Praslav. korijen *sün-* bez sufiksa *-ьce* očuvan je u izvedenicama koje su iščezle iz današnjeg književnog i saobraćajnog govora. Pridjev na *-ьn *5Iъnьnъ > sunj,* koji je proširen s pomoću -jo, određeno *sunji,* u toponimima *Sünja, Osûnja* (ŽK, kod Budinjaka), u složenici *sunovrat* m (Dubrovnik) »narcissus, zelenkada (upor. slov. *solnovràt, slanóvrat* /Tolmin/ »okrenut prema suncu«, češ. *slunovrat);* u prilozima *oposum = naoposum* (Pavlinović) = *naoposun(o)* (Poljica, Dalmacija) = *oposon* (asimilacija *o — o — u> o — o — o),* izopačeno unakrštavanjem, iz vremena dok je još bilo *-sin,* sa *posao,* gen. *-sia naopòslo* (Kosmet, Trnovica na granici Dalmacije i Hercegovine, Ston) = *naopòslen* (Vuk) = *naoposlo* (Srbija) = *naoposlom* (Vuk) = *naoposlôm — naoposUnty)* (Kosmet) »u napredak (opreka od *naopako),* sretno, kako treba« < tj. »okrenuto kao što sunce ide«, postalo od realnog značenja »od istoka na zapad«, *okrenuti tri puta na oposum* (Poljica) »od lijeva na desno (Stojković)« (sveslav., usp. rus. *posolom,* adv. »nach dem Lauf der Sonne, von Osten nach Westen« < **po-$ъInъ,* v. niže, upor. i engl. *to coil with the sun);* u složenici *suton* < **slínbnuon > *sunton* (s disimilacionim gubitkom *n — n > 0 — n;* postverbal od *tonuti,* v.) »sumrak«, upravo »zaton sunca«. Izvedenice od *sunce,* gdje je izgubilo deminutivno značenje: novi deminutiv na *-ьce sünašce,* gen. -α n, na *-ić zasunčići* m pl. »oblačići koji se izgomilaju i rumene kad zalazi sunce (od sintagme *za sunca)«.* Pridjevi na *-j sunai* (~ *zrak,* Ranjina), *sunai zapad* (1507, Draganići, Hrvatska), još danas se govori u Vodicama *sunči zahod,* na *-ьn > -an sùnainï* (Paštrovići) = *sunašnjī = sunčani,* f *-ana (dan),* poimeničen na *-ik sunčanih,* gen. *-ika* »1° Sonnenuhr, 2° herbą Solaris (Mikalja), 3° vrtež u glavi (Paštrovići)«, na *-ica sunčanica* »Sonnenstrahl« = *sunčanica* (Boka) = *suniarica* (Boka) »vrtež u glavi«, na *-ev sunčev,* poimeničen na *-ič sunčević* (Vuk: *prosi sunce za svog sunčevića;* Tin Ujević u pjesmi). Složenica *suncokret* m (neologizam, prevedenica *heliotropos) = suncegled* poi ed *suncôgled* (Kosmet); *ispodsunčaník* (Vuk) »vjetar ispod sunca s istoka, eurus, istočnik, üstoka«. Denominal na *-jati sunčati se, -am* impf. (Vuk). Zabilježiti još treba tragove ie. kulta *sunca* u jeziku: *sunce se rada* (upor. *Orient = istok, sol oritur).* Tome oogovara rum. *soarele apune — soarele asfinteţte* »sunce zalazi«, upravo »sunce posvećuje (se. zemlju)«, upor. gr. ó ήλιος βασιλεύει = arb. *dieli perëndon* »sunce vlada«, odatle imenica *peredimi idiellit* »zapad sunca«; rum. *sfîntul saare* »sveto sunce«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. stcslav. *ŭъnъce,* slov. *solnce,* češ. *slunce,* polj. *sionce.* U poređenju sa lat. *sol,* gen. *soliš,* gr. ήλιος slavine pokazuju raširenje ie. korijena **sul-* na *n,* što može biti i stari deklinacioni element. To raširenje nalazi se i u germ., got. *sunno,* nvnjem. *Sonne,* ali upor. ie. korijen **suen-, ^sun-* u avesti *xveţg* (gen.) »sunce«. Praslav. JŁ/T < ie. **sul-* prijevoj je prema ie. **suel-,* koje, kao i **sųen-,* sadrži u dočetku deklinacione sufikse *-él, -en* (Stammbildungssuffixe); *sul-* stoji u vezi s korijenom **sųe1-,* koji nije zastupljen u slavinama, nego u gr. Ιλη »Sonnenwärme, Sonnenlicht«, u njem. *schwül,* i u lit. *svilti* »ansengen, ohne Flamme brennen«, lot. *sveli* »isto«. Osnovno je značen):

riječi *sunce* »ono što stvara toplinu = izvor topline«. Afektivni odnos pučke psihe prema *suncu* izražava se deminutivnim sufiksom *-ьce,* čemu odgovara u vlat. *soliculum* > fr. *soleil* prema rum. *soare,* tal. *sole,* španj. *sol.* Značajno je što nema baltoslav. zajedništva u nazivu *sunce,* naročito u prijevoju. Dok je praslav. **sbl-* (ie. *ü),* u staropruskom je *saule,* lit. *saulė,* lot. *saule î* < ie. **sāuel* + sufiks *-ia.* Nema doduše prijevojne jedinstvenosti ni u ostalim ie. jezicima: got. *sauil* < ie. *salvila,* lat. *sol,* neutrum **sāuel- > *sāuol, *sāol.* Izvedenica na *-io* je gr. ἥλιος < **sāuil-* + *-io,* dok arb. *hýl* < ie. **sūlo* »zvijezda«, u sanskr. *súvaru* = avesta *hvaň* »sunce, svjetlost, nebo«. Praslav. pridjev **5ЪIn(mъ)* "nalazi se još u polj. m *slonie, podslon* = rus. i ukr. *posoloń* (v. gore) »mit der Sonne gegen Westen gehend«, *vôdsone* »sonnige Seite«, rus. *solnopëk* »heisser Tag«, *solnosjad* »Westen«. Unakrstenjem sä *sunuti, šuljati sunovrat, sunovralicē* »über Hals und Kopf«, *sunovratiti se* »baciti se u ponor« prvobitna složenica sa *sun* »sunce« u prvom dijelu izgubila je vezu sa *sunce* i promijenila značenje.

Lit.: ARj 3, 936. *l,* 473. 667. *9,* 89. 16, 957-60. 17, 1-22. Belić, *NJ l,* 45. *NJ 2,* 64. Budimir, *NJ 2,* 233. *VHZA 12, 62.* Koštiál, *JF* 5, 192. *ZSPh* 13, 296. Solovjev, *PPP 2,* 265-67. *ZbNŽ 5,* 70. Stojković, *ZbNŽ* 27, 25-42. 91. (cf. *RES 9,* 192. *IJb* 15, 310). *Elezović* 1, 442. 2, 285. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Miklošič* 334. *Bruckner* 500. *ZSPh 4,* 217. *Mladenov* 592. *WP 2,* 446. 531 — 532. *Trautmann* 251. Matzenauer, *LF* 12, 163. Fraenkel, *KZ* 63, 169. *Boisacf* 321. Petersson, *IP* 43, 75. *GM* 460. *Vasmer 2,* 415. 690.

sunder m (18. st., Vuk, Bosna i Hercegovina) = *s under* pored *sunder* (Kosmet) »spužva, spenga, spuga«, pridjev na *-ast sunđerast.* Balkanski turcizam grčkog podrijetla (gr. σπόγγος = σφόγγος > cine. *sfungu,* gr. deminutiv σφογγάρι > tur. *sünger)* iz terminologije oruđa (škole): bug. *sünger, sjunger, sjungerlija* prema arb. *sfëngar* = čine. *sfungare,* koji su iz novogrčkoga. V. *spužva.*

Lit.: ARj 17, 15-16. *Elezović 2,* 284. *Mladenov* 617. 626. *GM* 382-383. *Pascu 2,* 85, br., 1609. 1610. *Miklošič* 297. Vasmer, *GL* 139. *Škaljic** 574.

sunet m (Vuk) = *sinet* pored *sunet* i *sunet* (Kosmet, objekt uz *činiti)* »circumcisio«. Na *-li sunetlija,* na *-džija sunedžija,* denominal na *-iti sùnetiti, -im* impf, (po-) = na *-l(e)isati* (prema *sunetlf) sunetlelsati, -Sem* (Kosmet) = *sunetlisat* »obřezati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sünnet)* iz oblasti islama: búg. *sünét* pored *sjunét,* arb. *synét,* ngr. το σουνέ-π.

Lit.: ARj 17, 16. *Elezović 2, 226.* 284. 288. *Mladenov* 617. 626. *GM* 397.' *Školjić** 574.

sûnica f (Vuk, Boka), praslav., »jagoda, malina«. Nalazi se još u bug., ukr., brus. i veliko-rus. jeziku, bez paralele u baltičkoj grupi. Uporeduje se sa sanskrtom *çona-* »crven« < ie. korijen **keu-,* u prijevoju **kou-* »svijetliti, jasan«, s formantom (pridjevom) *-no.* Biljka je prema tome nazvana po crvenoj boji.

Lit.: ARj 17, 16. Radojević, *NVj* 34, 379. si. (cf. *IJb* 12, 275). *Miklošič* 329. Bernard, *RES* 27, 36. Rozwadowski, *ROr* 1, 94. (cf. *IJb* 4, 214. *RSI* 8, 301. *JF* 3, 221). *WP* 1, 368.

sunuti, *süne* pf. (Stulić, *sunuti ü glãvu) (ao-, na-)* »ruere« = *suniti, - m* (ŽK) »stossen« prema impf, na *-vá- suvati, -ãm* (ZK) i iteratīvu na *-iva- -sunjívati, -sunjīvām, -ujem,* samo s prefiksima = *sunivati se* (Rosa), upor. slov. *suniti, sünem* »stossen, verstossen«, praslav.; u stcslav. *sovati, sujo,* rus. *sovátb, suju* prema *sūnoti.* Postverbali *üsov* m (Crna Gora, Vuk) »lavina«, s pridjevom *üsõvan* pored *osõvan* »oporit«, odatle *zasovnica* (Vuk) = *zasovnica* (Kosmet) »drvo kojim se iznutra zatvaraju vrata, 'kračun«, *zasun* (Hrvatsko zagorje) = na *-ka zasunka* f = na *-гa zâsunja* (oko Zagreba) »repagulum«, od *zasunuti, zasūnēm* (objekt *vrata),* upór. polj. *zasuwa, zasuwka.* Na *-elo: sòvjelo* n (Dubrovnik) = *sovjela* f = (ikavski) *sòvilja* f (gornje Primorje) = na *-ka soveljka* f (Boljevac u Srbiji) = *sovãljka (a* < , Kosmet, upor. bug. *soválka)* »1° Weberschiff, čunak na razboju, cijevnjak, lajdica« = *savila, sòvilica* (Trpanj) »2° dvopek, jer ima oblik čunka na razboju« (upor. i naziv *kunac* za isti pojam). Zamjenom sufiksa *suvanica, suvaljca* (Parčić). Rumunji posudiše *suveică* f (Muntenija i Oltenija) pored *suvelniță.* Maver misli da je od lat. *subella = subula* »šilo«. Praslav. korijen *su-* navedenih glagola, koji se još nalazi u *sulica* (v.) i *sukati* (v.), *sukljati* (v.), jest baltoslav., upor. lit. *šauti, šauju* »Brot in den Backofen schieben, schiessen«, istočno-lot. *saut* »schiessen«, lot. *šaut* »schieben«. Ie. je korijen **skēu-: *skou-* »werfen, stossen«; *suvalica* nalazi se samo u baltoslav. i ni u jednom drugom ie. jeziku.

Lit.: ARj 2, 698. 7, 667. 9, 246-47. 15, 932-34. 17, 17-19. Jagić, *ASPh* 1, 431. *Elezović 2,* 251. *Miklošič* 328. *Holub-Kopečný* 361. *Bruckner* 526. *Mladenov* 598. *WP 2,* 553. *Tiktin* 1542. Škarić, *ZSPh* 13, 349-351. Machek, *Slávia* 16, 189. Endzelin, *ZSPh* 16, 114. *Boisaca** 211. 874. Wood, *IF '22,* 147. Pedersen, *IF* 5, 71. Uhlenbeck, *IF* 25, 145. Johansson, *'IF* 3, 238. Maver, *Slávia 2,* 628.

sûp m (Vrbnik, Krk, Mikalja, Bella, Stulić) »vultur, šilec, kokošar, lešinar, 1er, kraguj«. Odatle na *-in* (možda romanski sufiks) *supin* m (Rab) »gyps fulvus«. Augmentativ na *-ina supina f* (Vrbnik na Krku, Zaostrog) = *(s > c,* upor. *cijeć) cupina* (Lika: Alan, Sirnica, Vlake). Samoglasnik *u* je nastao od velarnog nazala *p,* upor. stcslav. *scpг* »vultur«, polj. *sept.* Postoji i oblik *sep* m (Mikalja, Bella, Stulić), nedovoljno potvrđen; u Hirtza se ne nalazi. Odatle izlazi da je postojao praslav. prijevoj **sepb,* Bolje je potvrđen oblik *sip* m (Jablanica, Konjic), odatle augmentativ *sipina f* (Hercegovina), *sipinar, siparica* (oko Nina ?). Taj je oblik teško dovesti u vezu, ako *-sup* i *sep* pretpostavljaju stare nazale *ç, ę.* Možda stoje u vezi sa *osupnuti sa = osupniti se* »začuditi se«, slov. *osupnoti,* polj. *sępić* »finster machen«, ukr. *nasupyty colo,* rus. *sup, supitb* »die Stime runzeln«. Svakako praslav.

Lit.: AR}'9, 293,. 14, 856. 15, 47. 49. 17, 23. 25. Hirtz, *Aves* 47. 430. 467. *Miklošič* 315. *Holub-Kopečný* 361. *Bruckner* 485. Bernard, *RES* 42, 96.

supa f (Mikalja »kruh umočen u vino«; u književnom jeziku) »juha« = *supa* (slov., Goriško) »Brotschnitte in der Suppe«, odatle denominal *nasupiti* (ibidem) »das Brot durchweichen«. Od sttal. *suppa,* mlet. *supa,* tal. *zuppa* »1° minestra di pane nel brodo, 2° pane intinto nel vino« < germ, *suppa.* Balkanski talijanizam, arb. *supe,* ngr. σοῦπα. Odatle nadalje: *zupa* f (hrv.-kajk., ŽK), slov. *župa* (Dolensko, jugoistočna Štajerska) »1° juha, 2° mošt od šljiva za rakiju«. S fr. sufiksom *-iera* < *-aria* preko tal. *supīra* f (Potomje) = *supîra* (Kućište) = *šuplera* (Boka) = *suplema* (Crmnica) < tal. *zuppiera* »porculanska zdjela za čorbu«.

Lit.: ARj 17, 23-4. Miletić, *SDZb 9, 264. Pleteršnik 2,* 975. *REW*[3] 8464. Štrekelj, *ASPh* 27, 526-527. Jagić, *ASPh* 8, 318. *GM* 396. *DEI* 4123. *Rosamani* 1121.

superab, f *supèrba* (Rab), pridjev = *sūperab* (Lumbarda) = *superab, f superba* (Korčula) = *superb* (Nemanić) = *(s > š) superab* (Božava) »ohol«. Od tal. učenog *superbo* < lat. *superbus* »ohol«. Sa *-iv superbiv* (Ivančićev zbornik). Ovamo i *superbija* f (Kolunićev zbornik, Nemanić) »oholost« < tal. *superbia* < lat. *superbia.*

Lit.: 17, 25. Cronia, *ID 6,* 122. Kušar, *Rad* 118, 19. *NVj* 3, 330. *DEI* 3679.

superati, *-am* pf. (Potomje) »nadmašiti, nadvisiti«. Od tal. učenog *superare* < lat. *superare.*

Lit.: DEI 3678-79.

supùrdisati, *-išēm* pf. (Piva-Drobnjak, objekt *živo, svoje}* »upropastiti« = *supurdìsat* (Kosmet, objekt *kolombotnjicu)* pored *supürdisat, supürdisovat* i *supurisati* »1° izbrisati, 2° naglo pojesti, potrošiti«. Turcizam (tur. *süpürmek, -di* je od određenog prošlog *süpürdü)* iz terminologije običnog života.

Lit.: Vuković, *SDZb* 10, 414. *Elezović 2,* 285. *Deny* § 621. *Školjić*[2] 575.

sûr, f *súra* (Vuk, Kosmet, uz *ptica, sukno, čoha, čakšire, koparan),* južnoslav. pridjev (slov., hrv.-srp., bug.), »canus, blijed«, s tur. *-li* indeklinabilni pridjev (?) *surli (orle,* narodna pjesma, Vuk), proširen na *-kast sürkast* »albidus«. Poimeničen na *-ьc > -ac súrac,* gen. *-rea* (Vuk, Boka) »nekaka loza i grožđe«, na *-ka surka* f »haljina«. Na *-ina surina* f (Lika, Vuk) »muška haljina od crnog sukna sa rukavima, gunj (Srbija)«. Ovamo možda *suručica* »biljka spiraea filipendula«. Rumunji posudiše *sur* »grau«, deminutivi sa lat. sufiksima *-icel, -ei, -ițor: suricel, surel, surițor.* Miklošič izvodi iz sjeverno-tal. *soro* »grau«, čemu se protivi geografija. Tiktin misli da je od imena naroda *Syrus* > stcslav. *Sūrint.* Upor. rum. prezime *Suru.* To ime naroda nigdje nije potvrđeno kao naziv boje. U romanskim jezicima je od *Syria, syriaca {fába)* ime drveta *syricus > sijerak* »lodonja, kopriva, ceitis australis«. Mladenov veže sa *siv, sěryj, sera* (v.), prihvaća Miklošičevo mišljenje i zaključuje da je korijen ario-altajski.

Lit.: ARj 17, 40-50. *Elezović 2,* 286. *Miklošič* 329. *Mladenov* 618. Korsch, *ASPh 9,* 669. *Tiktin* 1537.

surat m (Kosmet) »izgled lica, spoljašnjost lica, (prezrivo) njuška, gubica« = *sîret,* gen. *șireta* (Kosmet) = *suret,* gen. *sureta* (Kosmet) = *suret* pored *suret* (Drsník, Kosmet) »slika«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *suret* »fizionomija«) iz terminologije običnog života: rum. *suret* »Schrift, Kopie«, bug.

surat, s tur. postpozicijom *suratsăz* »bezobrazan«, arb. *suret* »Portrait, Maske«, *surat* »Angesicht«.

Lit.: ARJ 17, 43. *Elezovič* 2, 228. 286. 288. *Tiktin* 1538. *Mladenov* 618.

sürđîsat, *-sem* pf. pored *sîrdisat* i *sirdisdvat, -ujem* (Kosmet) »protjerati«. Odatle *sürdiso-vânje* n (Kosmet) »proliv«, na tur. sufiks *-kim, -gün sürgün* m (Vuk, Bosna i Hercegovina, objekt uz *učiniti nekoga sürgün)* = *slrgîn* (Kosmet) = pored *sürgün* i *sürgün* »progonstvo«, odatle na *-isati surgunisati, -šẽm* (Vuk) = *sirgimsat* »prognati koga kazne radi u Anadol«. Na *-jača sirginjača f* pored *sirginjajka* (Kosmet) »1° potjernica, 2° žensko čeljade lošeg vladanja«. Balkanski turcizam (tur. *sürmek* »1° tjerati, 2° imati protiv, *-di* je od određenog preterita *sürdü, sürgün* »exilé«, sufiks kao u *čališkan, jangin, ćeskin,* v.) iz administrativne i medicinske-terminolog!je: rum. *surghiun* m pored *surghiună* f »Verbannter, Verbannte, Verbannung«, *a surghiuni* »verbannen«, na *-ire surghiunire í* pored *sürgün, surgunlîc;* bug. *sjurdis(v)am, surgjún,* arb. *syrdis* (Gege) »verbannen«, *syrgyn* (Gege) = *surjun, surjunís;* ngr. το σουργούνι. Od iste je turske osnove još *sürüklenmek* > *süreklenısat, -išem* (Kosmet) »vući se«, *surma* = *sirma* (v.), *suruntija* (v.).

Lit.: ARj 17, 44-45. *Elezovič 2,* 227. 232. 288. *GM* 397. *Mladenov 626. Tiktin* 1538. *Deny* § 866. *Lokotsch* 1950.

surgät, *-am* (Cres, objekt *sidro,* Budva, obratno *salpai sidro,* Mljet *ãnkoru,* tako Dubrovnik, Cavtat), *surgat ankoru* »spustiti sidro« ı subjekt *brod: sürgõ je brod; surgõ sam se ü more* (Korčula) »strovalio, bacio sam se u more«; svaka *barka* ima svoje stalno mjesto, *gdje se surga* (Budva); *surgati brod* »den Anker lichten«. Impf, na *-va- surgavati:* (Mljet) *ankora se po krmi surgava, fondava u more; barka je surgana, fondana* (kad je na ankori); *surgati, -am ãnkoru* (Šibenik) »baciti sidro«. Zapovijed: *sùrgaj* (Dubrovnik). Unakrštenjem sa domaćim glagolom *vrći: sidro se svrguje na dnu mora* (Poljica), *svrgavati* impf. (Korčula) »baciti sidro«. Odatle s mlet. sufiksom *-adina* < lat. *-at* + *-ina svrgadina ĩ* (Korčula) = *svrgadìna* (Vela Luka) »konop kojim se svrg-wa ili baca sidro«. Nerazumljivo je *sürget* (Vrbnik) u zagradi kao sinonim (?) za *sidro (ZbNŽ 1,* 303: *mriža ... na zadnjoj glavi ima doli na olovih sidrišce lsurgetj; no tada imaju mriže po dva surgela i dva senjald).* Dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije od lat. *surgĕre* (sa *-ere* > *-ar* = *-ati* kao u krčko-rom.). Upór. isti termin u katal. *sorgir, surgir* »ankern« > fr., španj., port, *surgir* »landen, eigentlich aus dem Meer erheben«. Značajno je da taj termin nije potvrđen na Apeninima.

Lit.: ARj 17, 44. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Skok, *Term.* 80. Rešetar, *JF* 12, 287. *REW*[3] 8475. *Banali* \, 272. 2, 254. 302. Skok, *ZRPh* 54, 203. Kahane, *RPh* 4, 199-200. 209. 211. 7, 340. *DEI* 3557.

surija f (Kosmet) »čopor, krdo rogate marve« = *surija* f (Bukovica u Dalmaciji) »mnoštvo životinja« = *sürek* m (Bosna) »stado«. Balkanski turcizam (tur. *sürü* »stado ovaca ili koza, koje čuva jedan ili više čobana, 2° gomila«, tur. *sürek* »veliko stado«) iz pastirske terminologije: bug. *surija* = *sjurija.*

Lit.: ARj 17, 45. *Elezović 2,* 286. *Mladenov* 618. *Školjić'* 575.

surma f (Vuk) »crna boja kojom Turkinje mažu obrve«, *sürme* n (Kosmet) »1° fiioka, 2° poluga za zatvaranje vrata iznutra mjesto brave, kračun«. Na turski *-K sirmelija,* indeklinabilni pridjev, »1° prevučen crnom bojom, čakarast, 2° (imenica f) sjeme od lubenice sa crnom bojom«, na *-anast surnumast* »grahorast«. Balkanski turcizam (tur. *sürme* »Anstrich, Linie, Schminke«, apstraktum od *sürmek* > *surdisati,* v.) iz kozmetičke terminologije: rum. *sîrnıae* »Spiesglanz«, bug. *surma* »crna boja za mazanje«, arb. *sunne* »geschwärzte Augenwimpern«.

Lit.: ARj 17, 48. *Elezović* 2, 229. 288. *Tiktin* 1435. *Mladenov* 618. *GM* 398. Skok, *Slávia* 15, 494., br. 720. *Školjić*[2] 575.

sürtük, gen. *suṇuka* m (Kosmet) »čovjek razvijen a neradan, koji baza besposleno«. Augmentativ na *-ina sūrtučina* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *sürtük* »žena koja cio dan besposlici, sokačara«) iz terminologije običnog života: bug. *sürtük* pored *sjurtúk,* cine. *surtuc* »flâneur, oisif, désoeuvré«, ngr. σουρτούκης.

Lit.: ARj 17, 50. *Elezović* 2, 286. *Mladenov* 618. *Pascu 2,* 164., br. 903.

suruđžija m (Srbija; muslimanska narodna pjesma: *Tatar vrišti, suruđžija pišti, a puca im pletena kandžija)* »poštanski kočijaš, postillon«. Balkanski turcizam (tur. *sürücü* »isto«) iz poštanske terminologije: rum. *surugiu* »Postkutscher«, bug. *sjurjudžíja,* cine. *surugi,* ngr. σουρουτζής.

Lit.: ARj 17, 50-51. *Školjić*[1]· 576.

surùntija f (Banja Luka) »slaba roba« — *sirmtija* (Kosmet) »isto«. Denominal *usuruntijati* pf. »porazbacati«. Turcizam *sürüldü',* pasivni oblik od *sürmek* > *surdisati* (v.), *sürünmek* »vući se po zemlji«, v. *siriklenisati.* O sufiksu *-hi* upor. *Deny* § 858.

Lit.: ARj 17, 51. *Elezović 2,* 229. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 722. *Školjić*[1] 576.

susak, gen. *-âka* m (Vuk, Srijem, Dosen) »krbanj, tikvanj, tikva«. Prema Daničiću riječ je tuda. S nepostojanim α mjesto *a susak,* gen. *suska* m (Benkovac, Stankovci, Dalmatinska zagora i Ravni kotari) »drveni vrč za vino (2—3 litre, zavrnutog drška, koji ne siže do dna posude, domaće izrade)«.

Lit.: ARj 17, 52. Daničić, *Osnove* 269. *Partić* 974. Zore, *Rad* 170, 224. *Školjić*[3] 576.

susanı m (Kosmet) »biljka od koje se pravi ulje šarlagan, sesamum oleiferum«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *susam — samsam)* iz terminologije biljki: rum. *sušan,* búg. *susám,* ngr. σησάμι = σουσάμι.

Lit.: ARj 17, 52. *Elezović 2,* 287. *Mladenov* 618. *Tiktin* 1541. *Školjić** 576.

susmat = *susmast* (Jagić, označuje kao hrv.), pridjev na *-at, -äst,* »zersaust«. Jagić ga upoređuje s lit. refleksivnim glagolom *šiaušti, šiaušiu* »sich emporsträuben, zu Berge stehen«; korijen bi mu bio SMÍ-, unakršten sa *kosmat(v.).*

Lit.: ARj 17, 56. Jagić, *ASPh 2,* 397.

Sušan m pored *Sušan* (asimilacija *s* — *š* > s — j) (Sutomore),. toponim. Tu je crkva sv. Petke, za koju se veli da je iz 9. vijeka. Prema dočetku *-an,* koji je kao u *ínján, Jakiján,* čini se da je rimski posjedovni toponim na *-anum* od gentilicija *Sostus.*

Lit.: ARj 17, 71. 900.

Šut-, indeklinabile pred muškim i ženskim svetačkim imenom (upor. dubrovačku poslovicu: *maha se na šut Peci maškarom),* s kojim čini potpunu cjelinu, koja se razvila iz latinske sintagme; i danas je vrlo čest obalski toponim u Dalmaciji sve do Istre, običan za naseljena mjesta koja su se razvila iz naselja oko crkve; rjeđe za brda (oronim): *Sutandrija* < *sanctus Andreas, Sutvara* (Grbalj, Morinje) < *sancta Barbara, Sukošan* (Zadar) i *Sukojišan* (Split) < *Sanctus Cassianus, Sućidar* (Split, brdo) < *sanctus Isidorus, Sutiel'* (Ulcinj, Arbanasi stanovnici *Sutiel'as), Sutilija* < *Sanctus Elias, Sutomišćica* (Ugljan) < *sancta Euphemia, Sustai* (brdo, Sutomore) < *sanctus Eustachius, Sudur ad* (Dubrovnik) = *Sućurac,* gen. *-rea* (Split, poimeničen pridjev na *-j* s pomoću *-ьc)* < *Sanctus Georgius, Sutôrman* (kod Rumije) < *Sanctus Germanus, Sutivan, Sutomore* (Budva) < *sancta Maria,* u blizini *Velja* i *Mala Vrsuta,* čunjast brijeg < *vrh* + *Sancta* (se. *Marija), Šuta velja* i *mata* (Zupci), *Sutomõrje* (njive), *Po(d) čukmarok* (Premuda) < *pod sut marok* < *sanctus Marcus, Sumratin* (Lapad) < *Sanctus Martinus, Sukmasin* (Poljica) < *sanctus Maximus, Sutmiho* < *sanctus Mihael, Supokrač* (Dubrovnik, brdo) < *sanctus Pancratius, Supetar* (Brač) < *sanctus Petrus, Sustipan, Sutvid, Sutikva* < *sancta Tecla* (brijeg, Split). Femininum *sancta* samo u *Sutomore, Sutomišćica* i *Sutikva.* U općim riječima samo jedan primjer *sudamja* f (Split) »dan sv. Duje < *festa sancii Domnii«. Sut* m, *suta* f krati se u *St-, sto-* (možda pod uplivom lat. grafičke kratice): *Stivanje polje* (Veli otok) < *sanctus Johannes,* s našim pridjevskim sufiksom -/, *Stomôrska* (selo, Solta) < *sancta Maria,* s našim sufiksom -bife, etnikum *Stomôrčanin* m prema *Stomorčanka f, Stom(l>)rate* f pl. (njive, Trogir) < *sancta Martha.* Jedan apelativum *stomdrina* (Liburnija) »blagdan Marijina uzašašća na nebo« < *sancta Maria,* s našim sufiksom *-ina* = *stõmôrina* (Vrbnik) »lanac od žukve (»vrbe«), na koji se nešto meće (nazvan zato tako što se pravi u vrijeme Vele Gospe, kad se žukve pobiru)«. Samoglasnik *u* je nastao od lat. *an* pred suglasnikom. Prema tal. *san, santo* nalazi se *sat-* u *v Savičentu* (1546), danas *Svetvičenat, Satlovreč, Sativanac* (Istra), možda od istro-rom. Ostatak iz krčko-rom. *Sansidro* (Krk) > *sanctus Isidorus,* dok na Cresu *Sveti Sidar; Sanfila* (Bar) < *sanctus Philippus, Šantalija* = *Šentelija* (Zupci) < *sanctus Elias.* Apelativi *šamptero* (Račišće, Budva) »(riba) kovač«. Ispuštanjem 5мг-: *Majsan* (Korčula) = *Pod Maksan* (Prčanj, ribarska pošta na Glavatom, s crkvom nekada *Sanctae Мазамae), Podujan* (baština, Škaljari). Upor. kod Slovenaca *sen, sent, sem* i skraćeno ś-: *šenčur* < *Sanctus Georgius, šenčurka* »caltha palustrius«; *Šempetar, šenmaren dan* = *smarni den, Smarna detelja, šmarnica* < *sancta Maria, Šmarje, Škocijan* < *Sanctus Cantianus, šentjakobščtca* »kruška, jabukacı *Šent-jfanž, šentjanževec,* gen. *-vca* »hypericum perforatum«, *šmarčica* f = *sumarčica* »daň sv. Martina«, *šmihelščnik* »rujan«, *Šempolaj* < *sonetus Pelagius* i *šmarjetnica* »kruška«; *števerjãn* = tál. *San Floriano.* Slov. *sent* nije posuđeno direktno iz lat. kao *sut-* iz dalmato-

-romanskoga, nego je preko lat. genitiva u stvnjem. *sankti* > *sent.* Odatle u ŽK *sent* »vrag«, slov. *sentati* »lastern«, *po-, pre-: presentovati.* Odatle eufemističku prekrajanje *hent,* uzvik, »Teufel«. Upór. kod Rumunja *sanctus* > *sínt-, sím-, sì- Sîmpietru* »Petrovo«, *síndimitiu* »Mitrovdan«, *Sîntămăriă* »Velika Gospa«. U imenima svetkovina očuvala se starina, dok sveci primaju *sfinì* < slav. *svętb,* odatle *a să sfinți* »posvetiti se«. Isto je kod Arbanasa *Shnjerđi* »katoličko selo (Ulcinj)«, *Shinjerđ* (do Bojane), *Fūsha Shinjerdjit* < *Sanctus Georgius, Shinkôl* (Budva, na Bojani), *Shinkoli* »katoličko selo do ušća Bojane«, *Suka Šhinkolit* (malo brdašce) < *Sanctus Nicolaus.*

Lit.: ARj 17, 77. ostalo s. v. *Mažuranić* 1405. *Pleteršnik í,* 265. 2, 179. 623. 639. Šturm, *ČSJK 6,* 63. 67. Bulat, *JF 5,* 138-139. *REW** 7569. Ribarić, *SDZb* 9, 27. Hraste, *Rad* 272, 10. Jireček, *Romanen* l, 58. Isti, *SAW* 136, 1-98. Skok, *NVj 22,* 44-45. Isti, *AHID* l, 19—62. Isti, *Slav.,* pass. Šimčik, *HS4. 9.* 1937., 4-5. *Pinka, RIJ AZ UZ 2,*402-12. Putanec, *Slovo* 13, 137-176.

sütal, gen. *sutla* m (Krk, Punat, Baška) = *sutlb* (14. i 15. v., u glagoljaškoj knjizi) = *sutli* m (Krk) prema f *sutla* (Rab, Krk, Malínská) »1° kum, kuma na krstu ili firmi, 2° iz pošto-vanja mladi zove starijeg muža ili ženu *(sütle Ive* m prema *sutla Mare,* skraćeno *sia Măre}«.* Stari dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *sanctulus.* Od mlet. *sàntolo, -a,* furl, *sântul su: santu* m prema *sântula* (Božava) = *santol, -a* (Istra) = *šantulo* m prema *šantula* (Cres), *šior šantulo, sântul* m prema *sôntula* (Sušak).

Lit.: ARj 17, 77. 79. 80. 466. *Mažuranić* 556. 1406. Cronia, *ID* 6, 119. Kušar, *Rad* 118, 16. *REW** 7569. Pintar, *ASPh 22,* 525. 30, 310. Milčetić, *Starine* 33, 160. Skok, *Slovo* 3, 56-57.

sútlija f (Vuk) »hladno jelo od riže i mlijeka«. Turcizam na *-K sütlü* od *süt* »mlijeko«. Složenice: *sùltipita* (Vuk) »na gužvu savita« (metateza *ti* > *h), sutlijaš* m = *sitlijač* = *sitli-permač / -pir-* (Kosmet). Drugi je dio tursko *aş* »čorba, jelo« (tur. narodski *sütlaç).* Složen pridjev indeklinabile *slt-mavi* (Kosmet, drugi dio *mavi,* v.) »boje otvoreno plave, modrikast *(díndüsi sit-mavi).*

Lit.: ARj 17, 79-80. *Elezović* 2, 230. 288. *Škaljić*[2] 576.

suvar, gen. *-vra* (?) (Cres) = *šuvar,* gen. *šuvra* (Šibenik) = *šuvor,* gen. *-vra* = *suvra f* (Vodice) »pluto, Kork« = *šuvro* n (Malínská) »pluto za mreže«. Od sttal. *súvero, sovero* (Sannazaro) < kllat. *sūber,* dijalektalne **sober,* istro-rom. *sur* (Galežan) > *sur* (Buzet, Sovinjsko polje). Treća je varijanta istro-čakavska *surga* f (Istra) = *sugar* m (Vitezović) koja se poklapa sa *sùghera* f (Davanzati), sa sinkopom antepenultime i metatezom. Zbog toga može biti starija posudenica. Značajna je četvrta varijanta dubrovačka *ohšubra* f (Držić, *Plakir)* = *ošubra* (Mikalja, Stulić) »papuče«; *oh-* > *o-* predstavlja lat. prijedlog *ab,* upravo »crevlje od pluta«. Posljednje je možda dalmato-romanski leksički ostatak kao i *suvar.*

Lit.: ARj 8, 799. 9, 337. 17, 44. 85. 864. 912. *REW*[e] 8357. Skok, *Rasprave* 5-6, bilj. 22. *Prati* 953.

suvarija f (Milićević, narodna pjesma, Bosna) = *suvarija f* = *suarija* (Kosmet) »1° konjik, konjanik, 2° mlin suvača (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *süvari* »1° konjica, 2° konjanik, vojnik ili žandarm, 3° kapetan na državnoj lađi«) iz turske vojničke, terminologije: bug. *süvari* m pl.

Lit.: ARj 17, 85. *Elezović 2,* 280. *Mladenov* 616. Marjanović, *NJ* 3, 215-217. (cf. *JF* 14, 215). *Školjić*[2] 576.

sùvat m (Vuk) »mjesto gdje se ljeti goje goveda« = *sùvat* (Posavina) »pašnjak, ograđena njiva koja se ne kosi«. Na *-ište suvaliste.* Denominal *suvatovati* impf, »sa govedima biti gdje na planini i gojiti ih«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *suvad* »abbeveratoio«) iz turske pastirske terminologije: rum. *suhat* »Fettweide«, na *-ie suhăfie* »Mästen auf einer Fettweide«, bug. *suvát* pored *savat* »1° krdo goveda, stado ovaca, koje se hrani za klanje, 2° paša za to«.

Lit.: ARj 17, 85-86. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 725. *Mladenov* 598. 616. *Tiktin* 1529. *Ška-*

sùza f (Vuk) = *selza* (Vrbnik, Istra, narodna pjesma), sveslav. i praslav. **shza l *sHza,* bez određene paralele u baltičkoj grupi, »Träne«. Pridjev na -MI > *-an suzan,* na *-ovit suzòvit.* Denominal na *-iti suziti, -im* impf. (Vuk) *(iz-, na- se, raž-).* Razlika je u akcentu prema *suziti, suzim,* od *uzak* (v.). Stmòglasnilc *u* je nastao od sonantnog /, upor. stcslav. *sizza l shza,* slov. *solza,* bug. *släzá,* češ. *slza,* poljski *łza,* rus. *slézá.* Od ie. jezika bliže ili dalje stoje lit. *žliugti, žliungu* »biti promočen«, sanskr. *sfiati* (3. 1.) »izlijeva se«, srvnjem, *selken* »kapati«, gr. λύζω »habe den Schlucken«.

nvnjem. *schluchzen.* Prema sanskrtu i srvnjem. ie. korijen bio bi **selg-* »izlijevati«.

*Lit.: ARj4,*77. 7, 668. 13, 356. 17, 92-104. *Miklošić* 309. *Holub-Kopečný* 340. *Bruckner* 316. *Mladenov* 621. Nehring, *IF* 4, 402-403. Machek, *Rech.* (cf. Lekov, *Slávia* 13, 412). Petersson, *LUA,* n. f., 1/12, nro 2 (cf. *IJb l,* 115). *WP* 2, 508. 711.

süžanj, gen. *-šnja* m (Vuk, 1572. *u suznjih)* prema f *suzna* (D. Držić, u rimi sa *tužna),* na *-ica süžnjica* »rob, robinja, captivus, -a«. Nalazi se još u slov., gdje je iz hrv.-srp., i bug. *sažni.* Pridjev na *-ev süžnjev.* Na *-ica süžnjica* »tamnica«. Na *-ara sužnjara.* Na *-ičar suźnjičar.* Apstraktum na *-stvo süžänjstvo* n (Vuk). Denominal na *-iti osužnjiti se, zasužnjiti, -гm,* na *-evati sužnjevati, -njujem.* Praslav. Samoglasnik *u* je nastao iz *p,* upor. cslav. *sczbm* m prema *sožbnica,* bug. *sažni.* Korijen je isti koji i u *uzak, uže, vezati* (v.); *s-* je prefiks зъ^. Prvobitno pridjev na *-ьn.*

Lit.: ARj 9, 295. 17, 105-114. *Miklošić* 56. Murko, *WuS* l, 109-111. (cf. *RSl* 3, 365).

sužúr m (istro-čak.) = *sazúr* (ibidem) = *sušür* (Božava) »šum«. Od tal. onomatopeje *sussuro, susurra* < lat. *s uss urus.*

Lit.: ARj 14, 758. 17, 115. Cronia, *ID 6,* 122. *Prati* 956. *REW'* 8490. a.

svaditi (se), *-гm* pf. (Vuk, Kosmet) *(na-, o-, po-)* prema impf, *svađati (sé), -ām,* baltoslav., sveslav. i praslav. *^ad-,* »streiten«. Postverbal *nasvada* = *osvada* »tužba«. Apstrakti na -ja *svađa f* »čegrst, inat, kavga, klanje, raspra, sklenza, zađevica, zadorica«, na *-nja svadnja* (Vuk). Pridjev na *-ljiv svadljiv* (Vuk), poimeničen na *-ьc* > *-äc svadljivac,* gen. *-ivea,* na *-ost svadljivost.* Bez prefiksa *s-* glagol je potvrđen kod Belostenca, u češ. *vaditi se* »se quereller, se disputer« i polj. *wadzić,* tako i kod Kašubą, u oba lužičko-srpska, i u rus. jeziku te u izvedenici na *-lja* < *l* + *-ıa vadīja* (ŽK, hrv.-kajk.) »Wette, opklada«, odatle *zavadljati se* (ŽK) »okladiti se«. Miklošič zna za hrv. *voda.* U južnoslav. je gotovo općenit prefiks *sb-,* stcslav. *swada,* slov., bug. *svada* kao i u rum. posuđenici *sfadă* »Streit, Zank« i u denominam odatle *a sfădi,* pridjev *sfădalnic* = *sfadnic* = *sfadicios* »zänkisch«. Mjesto prefiksa *sb-* stoje drugi: *na- navoditi, ob-, obaditi, -гm* pf. »optužiti, okriviti« prema impf, *obadati, -am* (Ranjina), *obadivati, -ujem, obadati, -om* (Palmotić), pridjev *obadljw,* postverbal *obada f* »tužba«, na *-telj obaditelj* (Mikalja) prema f *obaditeljica* = *obadilac* »tužitelj«, poimeničen part. perf. pas. *obađenik* m prema f *obađenica* »optuženik«. Ovamo može da ide i *obad* pored *ovad* »strk, oestrus«, jednom s prefiksom *ob-,* drugi put sa *o-.* Odatle na *-ьc obadać,* gen. *obaca* m (Mikalja, Stulić) »koji ujida«, *knjiga obaduša* (Mikalja) »lettera pongente«, kod kojih je veza sa *bosti, badati* (v.). S prefiksom *za-: zavaditi (se), -im* pf. prema *zavadati, -am* (Vuk), *ispozavaditi, -zavadati* (oboje Lika). S *raž-: razvoditi (sé), -гm* (Vuk) pf. »razmiriti one koji su se svadili« prema impf, *ràzvadati, -ām,* na *-ač razvađač,* gen. *-oca.* Jedan od razloga za prefiks sa- bio je izbjegavanje homonimije s glagolom *vaditi,* koji drugo znači (v.i. U lit. *vadinti* »zvati, vikati«, sanskr. *vodati* (3. 1.) »glasno govori«, *vodaš* »zvuk«, *vàdayaíi* »igra«, gr. αὐδάω, nvnjem. *Wette* < srlat. *vádium,* koje se unakrstilo sa *vadla.* Ie. je korijen **yed-* »govoriti«, u prijevoju duljine **lfōd-* u slavinama: stcslav. *vada* »calumnia«, *vaditi* »accusare«.

Lit.: ARj 3, 948. 7, 668. 8, 297-99. 302. 9, 295-99. 11, 62-63. 13, 745-46. 17, 117-26. *Mažuranić* 1534. *Elezović* 2, 205. *Miklošić* 373. *Holub-Kopečnj* 406. *Bruckner* 598. *Mladenov* 570. Uhlenbeck, *PBB* 30, 282. Pedersen, *ANF* 24,'299-303. (cf. *RSl 2,* 351). Osten--Sacken, *IF* 33, 266. *Walde* 808. *WP* l, 217. 252. *Tiktin* 1412.

svâk, gen. *sváka* m (Vuk, *â* je nastao stezanjem od *-oja-* kao u *ban* i *pas')* = *svõjăk* (.također bug.) »(u gradovima) šogor (Hrvatska), badžanak (Bosna), beau-frère«. Stcslav. *svajoki* »affinis«, polj. i rus. »Landsmann«. Stezanje je potvrđeno u slov., češ., slvč., polj. i kaš. jeziku. Femininum je *svasi,* gen. -i = na *-ika* (glede sufiksa upor. *vladika* u Dubrovniku) »belle--soeur«. U toj riječi α nije od stezanja, nego od palatalnog poluglasa », upor. stcslav. *svbstb,* češ. *svest',* polj. *świeść,* rus. *svestb,* bug. na *-ka švestka.* To je prvobitno apstraktum deklinacije». Pridjev na *-ov svòjakov* = *svákov,* na *-in svăstin, svástičin.* Deminutiv na *-ič svastičić* m (Boka) »svastičin sin«. Denominali *svastìkati se, svojahati* = *svojakăt* (Kosmet) = *svojačiti koga* »nekoga svojak zvati«. Osnovno *svak* = *svõjăk* = *svojăk* (Kosmet) je poimeničen pridjev *svoj* (v.) s pomoću sufiksa *-ako.* Upor. kol. *svôjăt,* gen. *-í* = *svojta* (v.). Apstraktum *svast* je naprotiv izvedenica od prijevoja ie. korijena **sue-* (v. *sebi).* Sufiks *-st* je kao u *tast* (v.). Svi su ti izrazi stvoreni u praslav.

agnatskoj porodici. Upór. za izvođenje srodstva od *sue- arb. *velia* »brat«.

Lit.: ARj 17, 115. 130-31. 139. 148-49. 376-77. 380-82. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 361. 362. *Bruckner* 527. 537. *Mladenov* 571. 573. *WP* 2, 457. Schrader, *IF* 17, 26. *Boisacg*[3] 320. Iljinski, *ASPh* 27, 455-457. GAÍ 469-70. Jokl, l/rcr. 41. si.

svál m (Čapljina, Ljubuški, Hercegovina) = *svão,* gen. *svála* (Jablanica, Konjic, Hercegovina) = *(s > c* kao u *cijeć) cvao,* gen. *evala* (Vuk, Mostar, Hercegovina) »slatkovodna dlakava riba«. Od lat. *squalus* »stachelige Roche«, koje u *REW* nije potvrđeno.

Lit.: ARj l, 860. 17, 140. Rešetar, *Štok.* 295.

svanuti, svane pf. (Vuk) *(o-, ras-, raza-)* = (metateza *sv > sav-) sàvnuti, săvne = (vn > mn* kao u *vnogo < mnogo, damno < davno} sămnuti* (Vuk, subjekt *sunce}* = *samnüt, osamnüt* (Kosmet) »tagen, razdaniti se« prema impf, na *-va- svanjivati, svànjiva* pored *svànjuje* (Dubrovnik), *rasvanjivati.* Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluglasa ь: upór. stcslav. *svbnoti,* bug. *săvne, săvnuva = sanine.* Suglasnik *n* je nastao asimilacijom od *tn > n.* Praslav. je korijen **svbt-,* od kojega se vidi suglasnik *t* u prijevoju duljenja *ь— i *svit-.* Viši prijevojni štěpen je **svět-.* Sve tri praslav. osnove zastupljene su u hrv.-srp.; k tome dolazi još kao četvrta pridjevska izvedenica na *-ü *svetbl-; *svbt-* se *nalazi* u hrv.-srp. još na *-je* u *svanuće* n i u hrv.-kajk. *rasvečen* (Brezovački), u stcslav. na *-éti sv.ztěti >* stčeš. *stvieti se > skvíti se.* Prijevoj duljenja **svit-* dobro je zastupljen: na *-ati svitati, -će (o-, ras- se)* pf. prema impf, na *-va- svitávati, svitãvãm,* samo s prefiksom, odatle postverbal *osvit* (Crna Gora, Vuk), *osvitak,răsvît,* na *-je rasviće* n (17. v.). Od *svet- svijet* m »1° (danas samo) mundus, 2° (prvobitno, još u praslav.) lumen (sa demonstrativima *taj, onaj svet = svu* razlikuje se zemaljski i zagrobni život, Kosmet, ŽK), 3° mnoštvo«. Pridjevi na *-ovni svjetovni,* na *-ski svjetski = svechi* (Kosmet) »tud«. Na *-ina* (upor. *tuđina) svjetina — švitina* (ŽK) »vulgus, mnoštvo«. Značenje 2 vidi se još u praslav. izvedenici na *-гa svijeća* f = (ikavski) *svića* (ŽK) = (ekavski i hrv.-kajk.) *sveca,* odatle pridjev na *-ъn > -an* u imenu mjeseca februara *svečan* (Vitezović, 1677) = hrv.-kajk. *svěcen* (se. *mjesec,* zbog svetkovine *fešta Candelarum),* odatle hrv.-kajk. prezime *Svečnjak* »čovjek rođen o toj svetkovini«, poimeničen na *-ica Sviječnica* = (ikavski) *Svísnica* (ŽK) »Kandèlõra (Bosna, Lika)«, na *-jak svijećnjak* »Leuchter«, na *-ar svjećar,* na *-arica svjećarica.* Zatim u denominalu *svijetiti* (Stulić) = *svititi, svítím* impf. (ŽK) *(po-, pro-, ras-)* »svijetliti«, u *prosvijètiti,* u postverbalu odatle *prosvjeta* f, koja je dobila metaforicko značenje, odatle impf, *prosvjećivati; rasvjeta.* Pridjev na *-ъi svijetao, f svijetla* (Vuk) = *svijeta* (Piva-Drobnjak) = (ekavski) *svêtao* (Kosmet) = (ikavski) *svīta!* (ŽK). Poimeničen na -ьc > *-äc svjètlac* (Vuk) = *svêtlac,* gen. *-aca* = složenica *svetlobăba* (Kosmet), sr. r. *svijetlo = svjetlo* (Hrvatska) = na *-ost svjetlost* f, na *-ica svjetlica* (Piva-Drobnjak) »fulgur«, na *-ika svjètlika* (Crna Gora). Denominal na *-iti svijetliti, svijetlim* impf. (Vuk) *(o-, po-, pro-)* prema iteratīvu *prosvjetljivati > -čljivati* (regresivna asimilacija), deminutiv na *-ucati svjetlucati se.* Neologizmi *svjetionik* »lanterna (pomorski termin)«, *svjetiljka* f »lampa«. Na *-nica svjetionica.* Radna imenica na *-Uja svjètlîlja.* Složena imenica *polusvijet* m je prevedenica od fr. *demi-monde.* Složeni pridjevi u nazivu boja *svjetlosiv, svjetlocrven, svjetlomodar* itd. Složen glagol *svjetlomŕcati* impf, prema pf. *svjetlomřcnuti* (glede drugog dijela v. *mrk, mrknuti).* Dalje etimologijske veze v. u *cvijet* i *cvasti* te u *sunica.* Stcslav. značenje *svetb* »1° φως, φέγγος, Tageslicht, 2° αιών, mondus, Welt« od važnosti je za semantiku Madžara i Rumunja. Madž. *világ,* ugrofinskog podrijetla, dobilo je pod uplivom slav. riječi osim značenja »1° svjetlost« još i značenje *2°;* isto tako rum. *lume* od lat. *lumen* »1° svjetlost, 2° svijet«, premda je lat. *mundus* još očuvano u cine. *mundă.* Slav. se značenje 2° objašnjava slavenskim paganizmom: *svijet* se shvaća kao zemlja koju obasjava sunce. To sveslav. značenje nije se očuvalo jedino u rus. *mir (svemir,* v.). Baltoslav. se zajednica kod ove riječi očituje u prijevojima *ы* lit. *šviesti* »leuchten«, *švintu* »werde hell«, *švitėti* »glänzen«, lot. *kvitēt* »flimmern«; prijevoj *ě: i* lit. faktitiv *švaitau, švaitýti* »hell machen«. Ie. je korijen **ḱueí-:* prijevoj perfektuma **kuoitos >* stcslav. *svetb* kao i arm. *šek* »crvenkast«. Jat je prema tome nastao iz ie. dvoglasa. Upor. avesta *spaēta-.* Ie. korijen sadrži formant *to.* U nvnjem. *weiss* očuvao je još pridjevsku vrijednost. Upor. stnord. *hitna* »weiss werden«. Raširenje je ie. s pomoću í korijena **keu-,* odnosno **ћцег-* »svijetliti, svijetao«, koji se nalaži u proširenju na *n* u *sunica* (v.), upor. sanskr. *cveni* f pored *çvetá-* »bijel«.

Lit.: ARj 9, 300-301. 310. 11, 71. 12, 435-39. 13, 357-360. 17, 142-45. 213. 321-23. 344-64. *Elezović* 167. 199. 206. 2, 37. 542. Vuković, *SDZb* 10, 402. Ivšić, *JF* 17, 114-116. Moskovljević, *NJ ì,* 19. *Miklošič,* 332. *Holub--Kopečny* 363. *Bruckner* 535. 538. *ZSPh 4,* 216. *Mladenov* 574. *Trautmann* 310-311. *WP* 1, 368. 470. Hirt, *IF* 12, 201., buj. 1. Pedersen, *IF 2,* 306. Osten-Säcken, *IF* 23-, 383. Vaillant, *RES* 19, 304. 22, 21. Specht, *KZ* 63, 93. Petersson, *LU A,* n. *f.,* 1/12, 2 *(IJb* 7, 114). *LUĀ.,* n. f., 1/11, br. 5, 171. (cf. JF 3,216). *GM* 469.

svar m (Danilo, Vinodolski zakon 11, 28) pored *svar(a) f* (Stulić) »rixa«. U hrv.-srp. i bug. jeziku iščezla zbog sinonima *borba, svađa, psovka.* Inače sveslav. i praslav. Da je postojala i u svim južnoslav. jezicima, dokaz je slov. *svariti, -im* »verweisen« (gdje ima leksikologijsku porodicu) i rum. slavizam *sfarà f* »Streit, Zank« i izvedenica na *-nik svornici* m pl. (glagoljski rukopis, 1468). S ovom riječi veže se ime *Hefaistą* u slavenskom Olimpu *Svarog,* u kojem je prema Brückneru nastavak *-og* (v.) kao u *brlog, tvarog, talog.* Njegov sin je *Sunce.* Deminutiv odatle *Svarožišt = Svaro&ić, Svarožic.* Nalazi se i u poljskoj toponomastici. Značajno je da rum. pridjev *sfarog* znači »suh, izgoreo (uscat), steinhart«. Praslav. *svar, svariti* upoređuje se s got. *swaran,* nvnjem. *schwören,* lat. *sermo,* od ie. korijena **sцег-* »govoriti«, a ime božanstva s niz. *zwerk,* sanskr. *svargá-* »nebo«. Brückneru *Svarožišt znati* »bog vatre«. To se slaže sa značenjem rumunjskog pridjeva.

Lit.: ARj 17, 146. 148. *Mašuranić* 1410. *APJ* 9, 115. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečnį* 361. *Bruckner* 527. *KZ* 46, 218. *WP* 2, 527. 531. *Tiktin* 1413. Bulat, *JF 5,* 136. Machek, *RES* 23, 59. Korsch, *Jagićev Zb.* 251-261. (cf. *RSI 2,* 264). Uhlenbeck, *PBB* 22, 193-201. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. *Boisacq*[3] 282—283.

svat m (Vuk, *debeli ~, rani ~, pravi ~, stari ~*), sveslav. i praslav. termin iz agnatske porodice, bez paralele u baltičkoj grupi, »jedan od pratilaca mladoženje pri dovođenju djevojke, krcan«, prema f na *-ıa svaća* »žensko koje pođe sa svatovima po djevojku«, na *-ica svätica* f (Sarajevo) »(u muslimana) žena koja momku prosi za plaću djevojku«. Na *-nica svătnica* f (Vodice) »pratilica mladoženje«. Pridjev na *-ovski svatovski.* Ostale izvedenice: *svatovac, svalovati, svatija.* Kol. na *-ıa svaća* f (Vodice, Istra) pored *svačova* f (Istra, *Jivina svaćova,* nejasna tvorba, možda *svatovi,* štokavski plural unakršten sa *svaća,* kompromisni oblik) »svatovi«; *svaća* je apstraktum od stcslav. glagola *svaliti* »für sich oder einen anderen werben«, obrazovan kao *plaća* od *platiti.* Od istog je glagola apstraktum na *-ьЬa svadba f,* odatle pridjev na *-en svadbeni,* na *-ina svadbina* (Kosmet) = na *-arina svădbarina* (Vuk) »plata za svadbu«; denominal na *-ovati svădbovali, -ujem (o-)* »provesti svadbu, biti na svadbi«. Složenice : sintagma *stări svăt* (Kosmet, upor. češ. *starosvat)* ili *starêjko* m prema *starêjkovica;* tu sintagmu posudiše Arbanasi *starisvat* »erster Hochzeitsgast«; *pustosvat* m (i rus.) = *pustosvatica* m, f (oboje Vuk, Paštrovići, Slavonija, Dubrovnik, Konavli) »svat bez posebne službe« = *pustosvat* m (Kosmet) »koji nije pozvan u svatove, nego je došao da se najede«. U stcslav. *svati* je značilo »affinis, rođak«. Kao i *svojak > svâk* tumači se iz istih ie. jezičnih sredstava. Rastavlja se .u *sv-,* koji je refleksioni korijen kao u *svoj,* i u sufiks *-at,* koji je u *svojat,* gen. -i > *svojta* (v.), prvobitno zacijelo isti koji i u pridjevima na *-at* (v.). Bruckner tumači i ovdje *a* iz kontrakcije kao u *svak,* ali tome se protivi činjenica, što **svojatt* nije potvrđeno u značenju *svat* i što je *a* kratko.

Lit.: ARj 12, 722. 17, 117-21. 151-57. *Elezović 2,* 205. Ribarić, *SDZb 9,* 195. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 361. *Bruckner* 527. *Mladenov* 571. *WP 2,* 457. *GM* 392. Joki, *Stud.* 76. Johansson, *IF 2,6 —* 7, bilj. Delbrück, *Verwandschaftsnamen* 531. 534. Schrader, *IF* 17, 20. sl. *Sprachvergleichung und Urgeschichte* IP 316. *Reallexikon* II[2], 375. (cf. *IF* 50, 17). Osten-Säcken, *IF 26,* 315. *Boisacq*[3] *291-292.*

sväža f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Bosna; slov.) »okvir«. Denominal na *-iti ùsvažiti, -im* (ibidem) »uokviriti«. Od mlet. *svasa,* furi, *soaгe — suaze f* »curnîs« < stfr. *souage,* poimeničen pridjev na *-aticus* od lat. *soca* »konop« > tal. *soga.*

Lit.: ARj 17, 157. *Pletersnik 2,* 605. *REW* 8051. *Prati* 917. *Pirana** 1062. 1146 *Rosamäni* 1126.

svedûro (Cres), poluprevedenica na pola od *tutto duro.* Inhoativ s prefiksom *in- induriti* (Perast), od tal. *(in)durire* < lat. *dūrēscere,* od *dūrus; induriti se* (Lepetane), odatle prevođenjem prefiksa *in- = u- uduréčiti se* »ukočiti se«, sa nejasnim *-ečiti,* koje bi moglo da zamjenjuje, ako je staro, inhoativni nastavak *-ēscere.* Prema *uduréčiti se* obrazovano je istoznačno

ukorečiti se (Lepetane), inhoativ od *kora*. Na deminutivni sufiks *-ellus durello* m (mletački naziv) = furi. *durei (duran, durian)* »prćak, gen. prčka (ŽK), ventriglio« > *durèlac*, gen. -é/ca, sa *-ьc* > *-ac*.

Lit.: 17, 167. Tomanović, *JF* 17, 206. Štrekelj, *ASPh* 14, 522. Tentor, *ASPh* 30, 201. *Pirana"* 272. *REW*[3] 2808. *DEI* 1404.

svekar, gen. *-kra* m prema f *svekrva* (Vuk) = *svekrva* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. naziv iz ie. agnatske porodice *svekrt* m prema f *svekry,* gen. *-ъ e* »socer (m) prema *socrus,* gen. *-üs,* vlat. *socra, socera,* Schwiegervater (Vater des Mannes) prema Schwiegermutter (Mutter der Frau), tâst, gen. tasta m prema tašta, punac m, starac, prema punica, mariti pater prema mariti mater«. Žena dobiva od *svekra* zapovijedi : *Ja se mlada boljem dobru nadam: Od svekrova mudroj zapovijedi; svekrovima hitno poslušanje.* Pridjevi na *-ov svokrov,* na *-in svekrvin.* Deminutiv na *-ica svêkrvica.* Hipokoristici su od drugih korijena: *baca, basa, cala, tale* (v.). Mocija je neobična. Femininum pripada deklinaciji *u.* Upor. još *jetrva* (v.). Prema Meilletu m *svekar,* gen. *-kra* nastao je kasnije. Prvobitno, tj. u prvom periodu ie. f *svekry,* gen. *-ъ e* predstavljao je oba roda. Upor. u kllat. *socer* m prema *socrus,* gen. *-us,* dok je u vlat. analogijom nastalo f *socra* i *socera,* i gr. ἑκυρός m prema f ἑκυρά. Ista mocija kao u slavinama nalazi se osim u kllat. još u sanskrtu *çvaçuras* m prema *çvaçruh,* u avesti *xvasura* — nperz. *хшгн*, pragerm. **suезгн* > got. *svaikra — svaíhro,* stvnjem. *svehur — swigar.* Za prvobitno nerazlikovanje roda upór. *ljuby,* gen. *Ijubvue* (v.), *kokoš,* gen. *-í* (v.), **vlady* > za oba roda • *vladika* »episkop, vladar« i *vladika* (Dubrovnik) »vlasteoska kći«. Za femininum nema paralela u baltičkim jezicima: lit. *šešuras.* Slog. *sve-* suglasno se tumači od ie. refleksivnog korijena **sue-,* koji se nalazi u *svoj, sebi, sestra, svat, svast, svak* (v.). U pogledu sloga *-kar,* gen. *-kra,* stcslav. *-kry,* gen. *-krzve* > hrv.-srp. *-krva* nema suglasnosti. Ponajprije u poredenju sa sanskr. *-çuras, -çruh* slavine ne pokazuju í nego *k.* Ta se razlika uklanja pretpostavkom asimilacije *s — k > s — k.* Taj se dio uporeduje sa gr. κύριος i sa *šurjak* (tako Bernecker). Prema tom drugom tumačenju *svekry,* gen. *svekrvue* bi prvobitno značilo autoritet oca i majke muževljeve u ie. agnatskoj porodici. Mlada bi ušla udajom pod njihovu vlast. Upor. gornje citate iz Vuka.

Lit.: ARj 17, 173-75. *Miklošič* 332. Berneker, *IF* 31, 407. *Holub-Kopečný* 362. *Bruckner* 536. *KZ* 43, 316. 46, 232. *Mladenov* 571. *WP* 2,260. 366. 522. 502. *Trautmann* 295-296. *REW*[3] 8054. Hirt, *PBB* 23, 336-7. Jokl, *Unt.* 48. Loewenthal, *WuS* 10, 164. (cf. *IF* 13, 170). Hamm, *KZ* 67, 123. *Boisacq*[3] 235. *GM* 475. Machek, *Slávia* 16, 187.

svēra f (Potomje) »kazaljka« = *švera î* (Sali) »isto«. [Od tal. *sfera* f (19. st.) »lancetta dell'orologio«].

Lit.: ARj 17, 918. *DEI* 3473.'

svêt, f *svéta* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev *svetī,* »sanētus, sacer«. Poimeničenja na *-ьc* > *-ac svetac,* gen. *sveca* m (i u drugim slavinama) prema f na *-ica svetica,* na -б&a *sveták,* gen. *-tka* (i u drugim slavinama) »Feiertag«, odatle denominál na *-ovati, -ujem svetkovati* »feiern«, apstrakti na *-ynia > -inja svetinja* f (upor. češ. *svatyně,* polj. *śwatynid),* na -osi *svetost* f (upor. češ. *svatost), svetba* (Domentijan, Budinić, Radovčić, Velikanović, Kašić, Bella, Kavanjin) »sakramenat, žrtva, hostija«, s pridjevom *svetben,* poimeničen *svetbenica.* Denominal *svetiti, svetim* (Vuk) *(o-, po-)* »sanctifier« prema impf, *posvećivati, posvećujem.* Postverbal *posveta.* Značajan je semantički razvitak prefiksalne složenice *osvetiti (se), osvetim* pf. (Vuk) »vindicare« prema impf, *osvećivati se.* Odatle postverbal *osveta* f »Rache«, s pridjevom *osvetijiv.* Radne imenice na *-nik osvetnik,* na *-telj osvetitelj.* Narodna poslovica stavlja *osvetiti* u značenju »vindicare« u isti red sa *posvetiti* »sacrare, sanctificare«: *ko se ne osveti, taj se ne posveti.* Prema toj rečenici *osveta* je *sveta* dužnost. Taj semantički razvitak je samo hrv.-srp. Od južnoslavenskih jezika ne poznaju tu riječ slov. *(maščévati se)* ni bug. *(mast').* Ni u hrv.-srp. nije općenita. Upor. *odmazda.* Rumunji stvoriše od lat. *bonus > bun* i slav. prefiksą *raz-* (v.) svoj izraz *a și răzbuna* »osvetiti se«, Arbanasi, kod kojih je *krvna osveta* dužnost prema plemenu (obitelji), imaju *me marre gjakun* »uzeti krv > osvetiti se«. Čini se ipak da rumunjski slavizmi pružaju podatke za razumijevanje hrv.-srp. semantičkog razvitka: kod Dosofteja strum, *asfinți cuiva* znači »pomoći nekome«, odatle apstraktum na *-eh > -eală osfinteală* »pomoć«. To značenje ide zacijelo zajedno sa značenjem »osloboditi«, koje ima *osvetiti* u: *osveti hristijanstvo od nasilija poganihz.* Kad í pred » prelazi u *f, osvetiti* znači u rum. isto što *svêtit (o-) > (o)sfinfi* »mit Weihwasser

besprengen«, a *sfinți* »heiligen, heilig werden«, refleksiv *a să sfinți* »den Sieg davon tragen«, na *-ie sfinție-* »Heiligkeit«, na *-itură sfințitură* »Osternspeisen«. Prema tome razvitku postaje *osvetiti* į *posvetiti* u hrv.-srp. poslovici jasnije. Tome doprinosi i značenje pridjevske posudenice u rumunjskom *sfint,* koje znači »1° heilig, svêt, 2° mächtig, gewaltig, jak, silan«. Vidi se da je *světí* u južnoslav. moralo imati značenja: 1° heilig, 2° isto što i got. *swinths* = silni, jak«, kao i u rumunjskom slavizmu »koji može pomoći«. U denominalu na *-iti* od *svetъ* s prefiksom *o-* *izražava* se isto što i u *obogatiti (sé), osiromašiti* »postīti, biti jak = koji može izvršiti dužnost, što je naláže osveta«, dok u vezi s prefiksom *po-* znači intensivum (kao u *slati — poslati — posao, pokora).* Značenje jačine mora da je sadržavao *svıtb* i u dvočlanim imenima *Svetoslav, Svetomir, Svetopįk;* možda i u imenu božanstva na Rujani *Svetovid,* koji je na Balkanu bio kristijaniziran u kultu *sv. Vida (Vidova gora,* na Braču), *Vidimir, Viđaš. Světozor* izmislio je Dukljanin. Orbini ga je prenio kao *Svetorad.* Poimeničen part, perf. pasiva na *-ik svećenik* na zapadu = *sveštenik* (iz crkvenog jezika) na istoku, gdje je uzet iz istog izvora i *osveštati, -om* (Vuk, Daničić) = *osveštat, -am* (Kosmet). Odatle *preosvešten* (13. st.) kao naslov »sacratissimus«, kod Rumunja *preasfinții,* ali na *-ujo osfeįtui* »mit Weihwasser besprengen«. U rumunjskom se je slav. pridjev *svetz* unakrstio sa lat. *sanctus > sínt,* koji se nalazi u imenima svetkovina *Simpietru* »Petrovo«, *Sindumitru > Sîmedru* »Mitrovdan«, *Sîntămăria* »Gospojina«. Odatle i gore pomenuti prijelaz *t > f* pred *ï,* koji se nalazi samo u latinskim leksikalnim elementima kao *sentire > simți,* tako i u denominalu od *sint < sanctus > *sînți,* ali se je taj unakrstio s južnoslav. *svetiti.* Još je od interesa zabilježiti rum. pi. t. *sfinți* i deminutiv *sfințișori* »Art Gebäck« a naročito *sfinte* f pl. »Art weibliche Dämonen, die dem Menschen Schaden zufügen«, što izaziva upoređenje sa *sent < sanctu* (slov., ŽK) »vrag«. Madžari su posudili također *svıtb > szent.* Još treba spomenuti ime mjeseca oktobra prema svetkovini *Svi sveti: svesvečak* (Habdelić) = *sisveti* (Krk) = u tiskanom glagoljskom kalendaru iz g. 1491. rukom dopisano *sesveščak — sesveščak* (ŽK), izvedenica na *-jak* od *sesvetski.* Potpunu paralelu pruža baltička grupa: lit. *šventas,* stprus. *swenta.* Kako se vidi, *e* je nastao iz palatalnog *nazala ę,* upor. stcslav. *svįtt,* češ. *svaty,* polj. *svnįty, święcić,* rus. *svjatój, svjatitb.* Postanje se tumači iz ie. jezičnih sredstava. Iz uporedenja izlazi da je baltoslav. pridjev izveden s pomoću sufiksa *-to* od ie. korijena **kuen-* »feiern, heiligen«, koji se nalazi u lot. *svinēt* »isto«, a u avesti *span-yah* (komparativ), *spzništa* (superlativ) »svetiji, najsvetiji«; *spänah* »svetost«. Budući da se kao pridjev na *-to* nalazi i u avesti *spmta, sveti* je baltoslav.^iranski leksem. Upoređuje se još sa got. *hunsl* »žrtva« (Uhlenbeck). Ie. korijen **kuen-* veže se i sa ie. **keu-* »sjati«, čak i sa *ponți-* u *pontifex* (Bezzenberger), što se nije prihvatilo.

Lit.: ARj 9, 303-308. 11, 66-71. 650. 17, 158-164. 191-234. *Elezović 2,* 37. 208. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečný* 362. *Bruckner* 537. *Mladenov* 571. Jagić, *ASPh* 31, 551. Maretić, *JF 2,* 296-297. *ASPh 9,* 136. *WP* l, 471. Petersson, *LU A,* n. f., I/IX, 171 (cf. *JF* 3, 216). Vaillant, *RES 22,* 21. Meillet, *RES 6,* 169. *RSI* 2, 66. Junker, *UJb 5,* 411. si. (cf. *IJb* 11, 166). Uhlenbeck, *PBB* 30, 293. Loewenthal, *WuS* 10, 163. Bezzenberger, *KZ* 42, 87. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Stefanie, *Rad* 285, 62.

svîba f (Vuk) = *sviba* (ŽKU) = *svib* m (Reljković, Istra) = (sa disimilatornim gubitkom *v) sîba,* južnoslav. i praslav., »cornus sanguinea«, valjda isto i *šiba f* (Rudnički okrug, Srbija) »oblica drveta od kojeg pastiri prave sibare«. Pridjevi na *-ьn > -an* poimeničen u imenu mjeseca hrv.-kajk. *sviben* (se. *mjesec,* nazvan po cvatnji drveta), najstarija potvrda rukom dopisana u tiskanom glagoljskom kalendaru iz 1491. *sviben aliti klas'n* »juni«, proširen na ·*-j svibanj,* gen. *-bnja* (najstarija potvrda u glagoljskoj ispravi 1442: *pisan miseca maja na dan 12. svibnja;* Vuk, Dubrovnik, hrv.) »maj, filipovščak«. Ovamo· ide i hrv.-kajk. prezime *Sviben* »(црга o) čovjek rođen mjeseca svibnja«. Na *-ov svibov = sibov = sibov, -ova* (Kosmet), poimeničen na *-ina svibovina = sibovina = sibovina* (Kosmet). Na *-ast sîbast* »prugast«. Na *-ara stbara f* (Srbija) »koliba ed- siba«. Složenka. *sïboklica* (Lika) »nedosega, podraslica«. Oblik bez *v* raširen je u toponomastici: *Sibak* (Ćuprijski okrug, Srbija), *Sibovac,* gen. *-ovca* (Kosmet), *Sibavata, Sibovica* i *Sibovik, Sibošćica, Šiblje* (Kosmet), *Sibine* (šuma, Slatina), *Šibenik* (Grubišno Polje), *Sibnica,* možda i *Sibinj* (Vuk, brodski kotar). Teže je odrediti ide li ovamo hidronim *Sibin* (Erdelj). Po toj rijeci dobio je ime grad *Sibinj >* rum. *Sibiu,* madž. *Szeben,* njem. *Hermanstadt.* Grad se piše lat. *Cibinium,* u našoj narodnoj pjesmi zove se *Sibinje* n. Odatle junak naše narodne pjesme *Sibinjanin Janko.* Mjesto *b* stoji *d* u.

slov., bug., češ., pol), i u oba lužičko-srpska, ukr., ruš. *svid(a),* ruš. *svidína.* Taj oblik nalazi se i u stprus. *sidis* m i dade se dovesti u vezu s lit. pridjevom *svidùs* »jasan« od *svidéti* »svijetliti«, lat. *sidus,* ags. *svttol* »jasan«. Ie. **sueid-* »glänzen, schimmern«. Prema Brückneruj drvo je nazvano tim imenom prema crvenoj boji kore. Ako je tako, prvobitni je oblik *sviđa; sviba* je sekundarno, nastalo analogijom od **svidva* = **svidba* (upor. polj. *swidwa* > *swidba)* prema *vrba.* Stulić je zabilježio *svid* za sasvim drugo drvo, za *ilex* (fr. *yeuse,* tal. *elee),* mediteransko drvo.

Lit.: ARj 14, 989-99. 17, 247-49. 251. Jonke, *Rad* 275, 69. Ivšić, *HJ* 1, 15. *JF* 11, 293. *Elezović 2,* 222. *Miklošič* 330. *Holub--Kopečný* 363. *Bruckner* 535. *Trautmann* 296. *WP* 2, 471. 520. Stefanie, *Rad* 285, 62.

sviđa f (Perast) »provocado« < tal. *sfida.*
Lit.: Brajković 5. *DEI* 3475.

svila f (Vuk) = *svila,* gen. *svile* (Kosmet), bug. *svila,* južnoslav., »sericum, saeta > Seide (s kojim je riječima u srodstvu), ibrišim«. Pridjevi: na *-ьn* > *-an svîlan, f svïona* < *sviino.* prema f analogijski m *svìon, sviolni* (u čakavskoj narodnoj pjesmi, preneseno iz štokavskog *svionf),* poimeničen na *-ik sviomk* (Bella, Stulić) = *-iça svionica* (Stulić), *svilnica* »koja pravi ili prodaje svilene tkanine«, na *-en svilen — svilen, -ena* (Kosmet). Na *-ьc* > *-ac svilac,* gen. *-Ica* m »krpa što se meće na ranu«. Na *-ača svilača* »svilena košulja«. Na *-a(J)ica svilàjica* »vrst kruške«. Na *-äna* < perz. *hane svilana* = na *-ara svilara.* Na *-ar svilar* (Kosmet), odatle apstraktum *svilarstvo.* Na *-arica svilarica* »čibuljica«. Složeni pridjevi od sintagme *svilòkos, svilòrun, svilengaća.* Denominal na *-ati svílati, svilām (iz-,* Vuk, Crna Gora) »bradati (metafora)« = *svilāt* (Kosmet), subjekt *kolomboć, kukuruz].* Prezime *Silobrčić* (Dalmacija) kaže da *svila* stoji mjesto **sila; v* je ušao na osnovu pučke etimologije, unakrštavanja s glagolom *sviti* (v.). U slov. jeziku *svila* znači i »drot«. Prema Miklošiču *svila* bi bila izvedenica odatle. Ali se nikako ne vidi kako bi se značenje *saeta* > *Seide* moglo razviti odatle. Upor. slično unakrštavanje i u *silaj* > *svilaj* (v.). Vjerojatnije je da je **sila* > *svila* istog podrijetla kao engi. *silk,* stcslav. *šelkb,* rus. *Solk.* To je kineski naziv za *svilu.* Kineska složenica *se-or* označivala je kineskog trgovca svilom. Odatle gr. naziv pl. Σήρες, lat. *Seres. S* lat. sufiksom *-īcus Serica* naziv *Kine* i *sericum* »svila«, u latinitetu dalmatinskih gradova smeo. Od kineskog *se* izvodi se *saeta* = *seta* > *Seide.* Uporedenje **sila, svila* sa *seta* također je moguće, upor. *pelisat* pored *pedisat* (v.) za *d* > *l.*

Lit.: ARj 4, 77. 17, 290-99. 310. Leskien, *IF* 31, 416. *Elezović 2,* 208. *Miklošič* 331. 338. *Mladenov* 572. *REW*[3] 7848. *Lokotsch* 1878. Thumb, *IF* 14, 357.

svilac, gen. *-aca* m (Dubrovnik) = *svilac* m (Perast) »charpie«. Od tal. *sfilaccio* > mlet. *sfilazo,* lat. poimeničen pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-aceus* od *filum,* s prefiksom *ex-* **exfilaceus.*

Lit.: ARj 17, 292. *REW*[3] 3292. *Brajković* 5. Rešetar, *Štok.* 296. *DEI* 3476. *Rosamani* 1014.

svinja f, sveslav. i praslav. *svinz* (pridjev), »Schwein (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-in svínjin,* na *-ski svinjski* = *svinjski* (Kosmet), poimeničen na *-jak svinjštak* = *švinjštak* (Vodice). Radna imenica *svinjar,* pridjev *svinıarev,* poimeničen na *-it* u prezimenu *Svinjarević.* Na *-ьc* > *-ac svtnjac,* gen. *-njca* m = na *-ák svinjăk* (ŽK) = *svinjak* (Podravina). Složenice: *svinjomdrac,* gen. *-órca* (Švrljig-Timok, Kosmet) = *svinjarac,* gen. *-rea* (oko Skoplja) »vjetar od kojega pogibaju svinje«, *svinjogojstvo* (neologizam). Osnovno *svinja* < stcslav. *svinųa* je poimeničen pridjev *svinb.* Prvobitno je značenje bilo *stado svinoje* »αγέλη των χοίρων«, odatle sinegdoha »sus«. Upor. rus. *svinoj.* Taj pridjev točno odgovara lat. *suínas* i got. *swein,* ie. sufiks **-eino* > *-ino.* Sufiksom se razlikuju baltičke usporednice: lot. *suvēns, sivēns* »Ferkel«, stprus. *seweynis* »Schweinestall«. Ie. je korijen **sū-,* koji se nalazi u avesti *hü* »svinja« i u gr. δ\ς, gen. ύός »isto«, arb. *thi,* njem. *Sau.* U slavinama samo u pridjevskoj izvedenici. Korijen **su-* je oponašanje zvuka svinje (Schallwort, onomatope)a).

Lit.: ARj 17, 299-309. *Elezović 2,* 209. Ribarić, *SDZb* 9, 196. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič 331. Holub-Kopečný* 363. *Bruckner* 537. *Mladenov* 572. *Trautmann* 294. Fraenkel, *Gioita* 4, 21-49. (cf. *IJb* l, 163. *RSI* 6, 272). Hamm, *KZ* 67, 123. *Boisacq*[3] 863. 1006-7.

svírati, *svirām* impf. (Vuk, *po-, pro-, za-)* = *svíriti, svírítn* = *sviňt* (ŽK) = *svírjeti, -im (za-)* (gornje Primorje) = *svírêt, -im* (Kosmet) *(po-, za-},* sveslav. (osim· češ. i polj.), praslav. na *-éti)* prema pf. *svirnuti, -em,* »muzikali«. Radne imenice na *-ьc* > *-ac svirac,* gen. *-rea* (Vuk), s pridjevima na *-j* samo u toponimu *Svirče* (Hvar), na *-ev svirčev,* na *-äc svirač,*

gen. *-ača,* s pridjevom na *-ev sviračev,* prema f *sviračica.* Na *-êh, -ela', svirala* = *svirala* (ŽK), deminutiv *sviralica* = na *-aljka sviräljka* = *svirãjka* (Kosmet). Apstraktum na *-bka svirka.* Rumunji stvoriše odatle onomatopejski glagol na *-ajo* > *-ăi sfîrîi* = *sfirăi.* U baltičkoj je grupi paralela stlit. *surma.* Ie. je korijen onomatopejski **suer-* »surren«, koji se nalazi u sanskrtu i u lat. *susurra.*

Lit.: ARj 17, 310-17. Jagić, *ASPh* 1, 160. Moskovljević, *NJ* l, 19. *Elezović* l, 199. 2, 109. 542. *Miklošič* 331. *Mladenov* 572. *WP 2,* 527-28. *Boisacq*[3] 1006.

svirep (18. st.. Stulić; nije zabilježen u drugim rječnicima), pridjev, koji se govori na istoku, ruski je *svirépyj* »grozan, divlji, brutalan«, u Ljubiše *svirepan.* Nalazi se još u stcslav. *serêpb,* slov. *sr ep* pored *srp,* češ. *sveřepý,* polj. *świerzepa* i ruskom. Praslav. Poimeničen na *-iça srêpica* = *svirepica* (1486, Urbar modruški, prijepis 16. v.; Ozalj) »kobila«, preneseno *sirjepica* f (o ženi, Vetranović), upor. stčeš. kol. *svefěpicě* »divlje kobile«; *sferepčina* »psovka«. Apstraktum na *-ost svirepost* »brutalnost, grozota«. Denominal (inhoativ) na *-éti rasverépěti se* »răzbijesniti se, razdražiti se«. Rumunji posudiše *sireap* »wild, feurig«, apstraktum na *-ie sirepie* »Wildheit«. Praslav. je pridjev izveden s pomoću rijetkog sufiksa *-ep* (upor. varijantu *-up* u slov. i hrv.-kajk. prezimenu *Gorjup* > *Gorup),* prema tumačenju Brücknerovu. Mladenov izvodi od ie. korijena **seue-: *sue-,* s determinantom na *-r,* upor. lat. *sevērus,* got. *swers,* nvnjem. *schwer,* lit. *svarus* »težak«, prema tur. *sarp* »rude, dur« > bug. *sarp* »strog«, što je iranska posudenica u turskom jeziku.

Lit.: ARj 13, 358. 16, 282. 17, 183-84. 315-316. *Mazurami* 1360. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečný* 363. *Bruckner* 536. *Mladenov* 572. *Slávia 2,* 26-31. *Tiktin* 1434. Bernard, *RES 42,* 96.

svîsla n pl. (Kastavština) »1° tavan na slamnatoj staji, 2° (Vodice) zid kuće sa strane, bez prozora«, *svisle* f pl. »1° ime kućnom začelku iz dasaka (u Zagorju), 2° zabat (Stojdraga)«, slov. *svisla* n pl. = *svisli f* (Štajerska, Notranjsko) »Strohboden, Heuboden, Scheuer«. Graditeljski termin. S drugim varijantama upor. bug. *visia, visio* »Weinrebe«, s drugim značenjem. Miklošič ima još češ. *svisel* m »der herabhängende Teil des Daches«, gornjo--luž.-srp. *svisle* »Giebel, zabat«. Upor. češ. pridjev *svislý* »pendant«, polj. *zwisly,* ruš. *svisly],* od *viseti* (v.).

Lit.: ARj 17, 317. Ribarić, *SDZb* 9, 196. *J>leteršnik 2,* 612. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečný* 364.

svisnuti, *-Srn* pf. (Vuk, *od jada, plača, žalosti, zime}* »prsnuti«. U suglasničkoj grupi *sn* ispao je srednji suglasnik *k,* koji se pojavljuje u aoristu *svïskoh,* impf, na *-va- sviskavati* (~ *od plača,* Milićević), slov. *svískati.* U stcslav. impf, stoji *t* mjesto *k svistati* »sausen, zischen«, postverbal *svistъ.* Tako i u ostalim slavinama: češ. *svištěti,* polj. *Świszczeć,* rus. *svistatb.* Upor. ukr. *hvyškaty.* Varijanta je *zviždati* (v.). le. je korijen onomatopejsfci **suei : *sui-.*

Lit.: ARj 17, 317-18. *Miklošič* 331. *Holub--Kopečný* 364. *Bruckner* 538. Petr, *BB 21,* 207-217. (cf. *AnzlF* 7, 165). Kretschmer, *KZ* 31, 419. Vasmer, *ZSPh 2,* 57. Petersson, *PBB* 43, 152. Schwentner, *PBB* 48, 77-78. Pedersen, *IF* 5, 62.

svita f (Vuk, Crna Gora), sveslav. i praslav., »1° čoha, 2° striza, riza«. Pridjev na *-ьn svítán, svitni зь ьсь* = na *-ar svitar, svitbnoje Sbvenije* »στολισμός« u srp. prijevodu Hamartola. Poimeničen pridjev na *-jak svhnjāk* m (Vuk) »gatnjik, gašnjak (ŽK)«. Na *-ice svítíce ï* pl. (Primorje) »gaće«. Rumunji posudiše *sfită* »casula«.

Lit.: ARj 17, 318-27. *Mažuranić* 1448. Horák, *ASPh* 12, 297. *Miklošič* 331. *Bruckner* 538. *Mladenov* 572. *Vasmer 2,* 595.

svjež (19. st.; nema Vuk), pridjev posuđen iz češ, *svizi* ili rus. *svežij,* da zamijeni talijanizam ili germanizam *frižak,* f *friška* (ŽK, općenit u hrv.-kajk.) < ital. *fresco* ili stvnjem. *frisk.* Apstraktum na *-ina svježina.* Denominal na *-iti osvježiti, -im* pf. prema impf, *osvježivati, -svježujēm, -vam.* Baltoslav. i praslav. je pridjev potvrđen u sjevernim slavinama. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* kako se vidi iz lot. *svaigs* »frisch (vom Butter, Gebäck, Wasser, Luft)«. Ie. veze nisu pouzdano utvrđene.

Lit.: ARj 17, 364-65. *Miklošič* 330. *Holub--Kopečný* 363. *Bruckner* 537. Zupitza, *BB* 25, 89-105. (cf. *AnzlF* 12, 170). Mikkola, *IF* 23, 126. Machek, *Recueil linguistique* 1918, 93-116. (cf. *RES* 25, 119). Iljinski, *RFV* 5, 73. (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia* 3, 582). *Vasmer 2,* 587.

svôj, *ï svoja* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. posvojni refleksivni pridjev, »suus (s kojim je u prasrodstvu)«. Poimeničen na *-ko svojho* m (Podunavlje i Futog) »sebičnjak«. Proširen na *-ski svojskí* u prilogu. Apstrakti

na *-ina svojina* f »vlasništvo«; na *-stvo svojstvo* n »osobina, proprietas«, pridjev *svojstven,* na *-tb* (kao u *vlast,* v.) stcslav. *svojtb* f »affines«, s prijelazom u deklinãciju *a svojta î* (Vuk), prošireno sufiksom *-ina svôjtina* (Sarajevo) i sufiksom *-ьBa svôjdba* (Boka, Vuk), *svôjbina* (Hrvatska) »rođaci«. Upor. slov. *svojita* f. Pridjev na *-ljiv svôjtljiv (ne-')* »koji mari za svoje« = *svojetljm* (Kosmet). Apstraktum na *-ština* < *-bsk* + *-ina svojština.* Deminutiv na *-če svoče,* gen. *-četa* n, pl. *svočići* (Kosmet) »djeca od 2 majke, jedan otac«. Kol. na *-at,* gen. *-i svôjãt* »die Verwandten«. U kompozitima tipa bahu-vrihi (od sintagmi) : *svojeglav, svojevôljan^vojeručni.* Denominal na *-iti', svòjiti, -im* impf. (Vuk) *(o-, po-, pri-, pre-, u-},* odatle neologizam kao gramatički termin *posvojni,* apstraktum *svojidba,* iterativ *-svájati, -svâjam,* samo s prefiksima. Deminutiv na *-atati svojatati, svojatam* (Vuk) = *svojatăt se* (Kosmet). U baltičkoj grupi pruža potpunu paralelu samo stprus. *swais, swaia* prema lit. *savas.* le. je korijen **sųe1o- : *sųoro-,* u kojem je od refleksivnog korijena stvoren pridjev sufiksom *-ιο* (upór. *moj, tvoj}.* Taj korijen igra veliku ulogu u terminologiji ie. i praslav. agnatske (velike) porodice: *svojak* > *svak, svasi, svat, svekrva, sestra, svat* (v.); u terminologiji ličnosti: *osoba, sposoban, sloboda',* i možda u terminologiji plemenskih naziva i pripadništva plemenu: *sebar, Slaven, -slav (-sav)* kao drugi dio ličnih imena.

Lit.: ARJ9, 94. 299. 313-16. 11, 63. 74-76. 736. 12, 172-73. 17, 373-83. *PleterŠnik 2,* 614. Vušović, *NJ l,* 238-240. *Elezovič* 2, 210. Aleksić, *NJ 4,* 89-90. *Miklošič* 332. *Holub-Kopečný* 364-365. *Bruckner* 528. *Mίαdenov* 573. *WP 2,* 456. *Trautmann 295.* Niedermann, *AnzIF* 20, 109. *GM* 468.

svòra f (Hrvatska) = *svára f* (ŽU) = *svára* f (Krasić) = *švara* (ŽK) »srčanica, Langwagen«. Na *-nica svòrnica* (Granica) »1° svora (Cerna, Slavonija), 2° u kola klin u srčanici, 3° povozič u pluga«. Miklošič ima kao hrv. *zvora.* Odatle rum. posuđenica *sfoară* »Bindfaden«, s glagolom *a sfori* »vermessen«, ngr. σφόρα. Sveslav. (osim bugarskog) i praslav. prijevoj na *o* od korijena *г>гг- sa prefiksom í»-, v. *vrtjeti se.* Upor. njem. *Schwirren,* lot. *sawãre* »Rute zum Binden beim Dachdecken, priklja«. Isti prefiks ia- s nižim prijevojnim stepenom *ъг-* nalazi se u Beloj Krajini u *svrkniti, svrkîvali* = *saffkmt se* (ŽK) »krümmen, saviti se«; *k* je nastao od í u participu pret. pas. Upor. slov. *svrêti se, sverati se* »skrčiti se«, *svrl se je.*

Lit.: ARj 17, 382-83. *Miklósié* 382. 383. *Holub-Kopečný* 364. *Bruckner* 528. *WP* 1, 263. Skok, *ASPh* 33, 371. *Vasmer 2,* 596.

svräka f (Vuk, Kosmet) = (s gubitkom *v* u grupi *svr,* v. *srab) sraka* (također bug.) = (sa *švr-* < *svr-,* upór. *švora) švraka* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **s(v)orka,* »Elster, pica«. Deminutiv na *-bko svráčak,* gen. *-čká* = *srácok* = *smračak* »Gartenammer«, na *-ič svračić,* na *-bka sračka.* Prezime *Švrakić.* Pridjev na *-ji svračji* = *svrači* (Kosmet, ~a *noga), svraća načva* n pl. »naćve sirotinjske puste (Kosmet)«. Toponim *Svračak* (Kosmet). Slog *s(v)ra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *sroka,* rus. *soroka.* Rumunji posudiše *šarca* = *ţarcă,* odatle pridjev *tărcat* »šaren« < **svrakatz,* češ. *strakatý,* Madžari *szarka* pored *tarka* < češ. *straka* (ispuštanjem početnog *s).* Na madž. oblik nadovezuje rum. *tărcuş* i ukr. *farkastyj.* Složenice: *srakoper* (Zagreb), na *-ьс* > *-ac srakoperac* = *srakoperka* (Vodice) = (s umetnutim *t* kao u češ.) *strakoper* (Crni lug), *strakopirac* (Mali lug) = *svrakoper, svrakaperac* (oko Slunja) = (s disimilacijom *r — r > l — r) slakopêr* (Golać, Istra) = *slăkoper* (ŽK, Samobor) = *slakaper* (Vrginmost) = *slukoper* (Vrapče) = *slakoper* (također slov. *srakopèr* pored *slakopêr,* Dolensko) »lanius, Würger«, sadrži u drugom dijelu postverbal *-per* od *prati, perc* (v.) »ferire«. Madž. *szarka* došlo je opet k nama *sarka* f (Vuk) »fulica atra, divlja patka, gnjurac, ronac«. U posuđenici iz madž. unakrstile su se dvije madžarske riječi *szarka* »pica« i ugrofinsko *szárcsa* »fulica atra«. Arb. *sórre* »Krähe« nije posuđenica iz hry.-srp., nego je u prasrodstvu sä *svraka.* Praslav. **svorka* je prijevoj, prema stcslav. *svrbčati* »einen Laut von sich geben« = *svrbkati,* odatle *cvrčati, cvrčak cvrkutati, cvrkut* (v.). Za praslav. **sorka* nalazi se potpuna usporednica u lit. *šarka,* stprus. *sarke* »svraka«. le. korijen nije posve jasan zbog *v* u suglasničkoj grupi, zbog koje Miklošič pretpostavlja **sverk-.* Prvobitan oblik može biti i **sorka* > *sraka,* čemu se pridružuje arb. *sórre* »svraka«. Zbog toga ie. korijen može biti i **&iiarka,* varijanta od **ker-, *kor-, *kr-* (onomatopeja), raširena sa *q.* Onomatopeiska je osnova zastupljena u lat. *corvus,* gr. κόραξ.

Lit.: ARj 16, 159-61. 17, 384-86. 920-21. *Pleteršnik 2,* 505. Hirtz, *Aves* 438. 457. 462. 470. *Elezović 2,* 210. Ribarić, *SDZb* 9, 193. *Miklošič* 288. 330. *Holub-Kopečný* 354. *Bruckner* 511. *Mladenov* 573. *WP* 1, 414. *Tiktin* 154. 1562. Pedersen, *KZ* 36, 337. Uhlenbeck, *ASPh* 17, 629. Loewenthal, *PBB* 52, 457

(cf. *IJb* 14, 21). Petersson, *KZ* 47, 270. *GM* 390. Wichmann, *PUF* 11, 173-290. (cf. *RSl 6,* 342). Pogodin, *RFV* 33, 328. (cf. *AnzIF* 7, 162). *Boisacq** 493-494.

svŕbjeti, *svrbí* impf. (Vuk) = (gubitak srednjeg suglasnika u grupi *svr) srbjeti (za-)* = *srbiti, -ì* (ŽK) »jucken« = *şerbeti* (Istra, hrv.-kajk.). Apstraktum na *-ež* (v.) *svrbez* m = bug. *sărbez.* Pridjev na *-iv serbljiv* (hrv.-kajk.), põimeničen na *-ee serbljivec* = *svrbljivac,* gen. *-vca.* Na *-ačica* = *-ečica srbačica* = *serbečica* (Stolić, Habdelić, Voltiđi) »svrbez«. Imperativna složenica *svrbiguz* pored *svrboguz* »Hagebutte«. Nalazi se u stcslav. *svrtbeti,* ćeš. *svrbeli,* polj. *świerzbieć,* rus. *sverbetb.* Baltoslav., praslav. Sveslav. i praslav. je i prijevoj **svorbt : svrâb* m (Vuk) = (također s ispadanjem srednjeg suglasnika *v) srab* (ŽK) »suga, scabies«. Pridjev na *-ljiv svrabljiv* = *srabljîv* (ŽK) »šugav«. Poimeničen na *-ьс* > *-ee srabljivec* (hrv.-kajk.). Slog *svra-* nastao je po zakonu likvidne metateze : rus. *svorob.* Ie. usporednice nisu jasno utvrđene. Baltičke paralele lit. *skverbti, skverbiu,* iterativ *skvarbyti* imaju drugo značenje: »mit einem spitzigen Werkzeug bohrend stechen«, lot. *svafpst* »Bohrer«. Upoređuje se i sa stisl. *swarfa* »stechen«, stvnjem. *swerban.*

Lit.: ARj 16, 157. 185-93. 17, 384. 387-88. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečný* 364. *Bruckner* 536. *Mladenov* 623. *WP 2,* 473. 529. 602. *Trautmann* 295.

svŕdao, gen. *-dla* m = *svrdlo* n (Boka, Vuk) = *svrdli* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. **5 ыа-ъIъ, -ъio* ili **зъ- ьn--lo* > rus. *sveria, sverlit* »vrtati«, »1° burgija; brojne posebne denominacije prema svrhama: brnačnjak, burmenjak, cvečnjak (Buzet), čivinjak, grablenjâk (ŽK), jarmenjak, kambenjak (Buzet), lastavičnjak, lešnjak (Buzet), natožnjak (Buzet), paličnjak, 2° (metafora) oroz, orlić u puški (Crna Gora)«. Deminutiv na *-ić svŕdlii.* Augmentativ na *-ina svŕdlina.* Na *-ar svrdlãr.* Ovamo još na *-nica svrdōmce* f pl. »instrumenat od jedne cijevi poput frule (Čilipi, Konavli)«. U narječjima postoji još prijevojni oblik praslav. **sverd-rb* > (ikavski) *svidar,* gen. *-dra* (ŽK) = slov. *sveder,* polj. *šweder,* češ. *svidřík,* s disimilatornim gubitkom prvog *r* u slogu, koji je nastao po zakonu likvidne metateze: *svrě-.* Deminutiv *svidrícâk,* gen. *-íčka* (ŽK). Bug. *sfrédel.* Taj posudiše Rumunji *sfredel.* U bug. i rum. može biti disimilacija *r — r > r — l* prema slov., češ. i polj., ali i ne mora da je tako prema praslav. **sverdblł.* Pretpostavlja se i sufiks za orude *-dio,* što bi se očuvalo u *svrdlo* (Boka). Ime tog praslav. alata ne nalazi se u baltičkoj grupi, a ni u ostalim ie. jezicima. Tumači se ipak iz ie. leksičkih sredstava. Veže se sa ie. korijenom **kuerbh-* »drehen« + *-dio* sufiks za oruđa (Hirt), njem. *Schwert* (Schrader), što se ne prihvaća, sa *vrtati* (Holub), što pristaje samo za ruski.

Lit.: ARj 17, 251. 389-90. *Miklošič* 330. *Holub-Kopečný* 363. *Bruckner* 535. *Mladenov* 573. *WP* \, 473. Sperber, *WuS* 6, 39.

Š

š-, prefiks pred bezvučnim suglasnicima = *ž-* pred zvučnim, u riječima domaćeg i stranog podrijetla, u slučajevima kad se ta riječ pojavljuje i bez tog prefiksa. Primjeri za í-: *štrem* pored *trem* (čakavski, Istra), *škrampalj* pored *krampalj* »unguis«, *špranjak* = *špraljak* pored *pàrljak,* slov. *parkelį* »ungula«, *špižijun* pored *pizijun* (čak., Istra) »pensio«, *škroculi* pored *kroculi* (Istra) »grallae«, *škrtača* pored *krtača* (Istra) »copula setacea«, *škrljetka* pored *krletka.* Primjeri za *ž-: žlómbrt* (Istra) »pars carnis porcinae dorsalis«, *žvik* (Istra) »animus« < *věkь* (?), *žvrljast* (Istra) »non longe videns, stupide circumspectans«, upór. slov. *brljàv, vrljook, zbula* (Istra) »bulbus« < *bula,* slov. *žlabrati* pored *labrati.* Štrekelj upućuje na istu pojavu u novogrčkom. Pojava je identična s tal. prefiksom *ex-* > *s-,* koji se pojavljuje u imenicama i glagolima da pojača značenje: *mer go* pored *smergo.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 76.

-ša, neproduktivan hrv.-srp. sufiks. Tvori radne imenice m. r. od glagolskih osnova i hipokoristika od ličnih imena, sasvim rijetko imenice ž. r. i apstrakta: *dosa, nèdasa, ustaša, izdīrša, izješa* m, f, *nehtješa, nebōjša; neznājša;* apstrakta samo u *nestaia,* odatle *nestašica, ž. т. seka dáša.* U pridjevu je potvrđen samo **nestaša* u *nestašan* »obijestan«. U hipokoristicima *Ivša, Jakša, Lukša, Miksa, Nikša, Prvša,* od *Ivan, Jakov, Prvislav.* Odatle prezimena na *-ič Ivšić, Jakšić, Lukšio, Mikšio, Nikšič, Prvšić, Sáša* od *Aleksandar.* Prema ovima i od pridjeva *Plavšić, Mř̀kšić.* U hipokoristicima ima u m. r. i oblik *-šo: prišo* od *prijatelj, Glišo* od *Gligorije, Toso* od *Teodor, Miso* od *Mihajlo, Péso* od *Petar, Raso* od *Radoslav.* Zastupljen je obilno i u femininumu: *snaša, séša* od *sestra, Maša* od *Marija, Raša* od *Radojka, Dáša* od *Dàfina, Jéša < Đeša,* od *Anđelija.*

Lit.: Măreție 306. j. *Leskien* 372. 442. *Holub-Kopečný* 473.

šabaka f (Dubrovnik) »1° duga ribarica lada na mnogo vešala, 2° (Mljet) šabaka ili trakta, velika mreža duga 100 do 150 pasa, duboka do 2 — 5 pasa (na sredini ima sak)«. S rom. sufiksom *-one* > *-un šabakun* (Smokvice) = *šabakun,* gen. *-una* (Muo, Račišće) »manja mreža *(cipolada* je vrsta *šabakúna,* Muo)«. Kačić ima za značenje pod 1° *šambek turski* < tal. *sciabecco, sciambecco, stambecco, zabecco, zambecco* < ar, *šabbāk.* Glede *ă.* > *ê* (imla) upór. španj. *jabeque* »stara ratna lada«. Tal. *sciàbica* (14. v.) < ar. *sabaca* ima oba značenja »1° rete, 2° barca« kao i daim. *šabaka.* Kako nema slabljenja α > *e* u penultimi, nije posudenica od *sciabica.* Arabizam je neovisan od Apenina kao i *orsan.* Ne zna se ide li ovamo kao onomatopeiziranje strane riječi *šabakati* impf. (Kućište, subjekti *kokoš, malo dijete)* »prčkati«.

Lit.: ARj 10, 587. 17, 440. 459-60. *Mažuranić* 1422. Macan, *ZbNZ 29,* 208. *REW** 7478a. *Lokotsch* 1737. *Prati* 881.

š ab ân j m (Vuk) »vodena ptica, malo veća od divlje patke, a manja od čaplje«. Ne zna se pravo gdje se govori. Nije određena ni vrsta.

Lit.: ARj 17, 441. Hirtz, *Aves* 471.

š acati, *-ãm* impf. (ZK) *(pro-}* »procijeniti (štetu)«. Na *-ar sacar* m (ŽK) »štimadur (na Jadranu)«. U gradovima *šecovati, -ujem* impf. »procjenjivati«. Prvi od srvnjem. *schätzen,* drugi od književnog *schätzen.* Istog je podrijetla *sac* m prema f *šôca* (ŽK i hrv.-kajk.) = *šóca* f (Kralje, Slavonija), na *-ika Šociką f* (Slavonija, Lika K) »draga, ljubavnica«, od njem *Schatz* (kao nagovor drage).

Lit.: ARj 17, 442. 708.

šáin m (Vuk) = *šahin* »1° soko, 2° prezime (Istra), 3° toponim (Kosmet)« = *šajin - tica* (Brač). Pridjev *šainov* (<~e *obrve)* »sokolov«, poimeničen na *-ič* u prezimenu *Šajnović* (i kod kršćana, Bosna), na *-äc Šainovac,* gen.

-ovca (izvor kod Tršića). Muslimansko prezime *Sahinagić* (Sarajevo). Na *-džija Sahindžija* »sokolar«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šāhīn* »épervier«, izvedenica od *šah* »kralj«) iz ornitološke terminologije: bug. *šahin,* cine. *şain* »faucon«, ngr. σαΐνης, σαγίνης; rum. *şoim* ne ide u turcizam, to je iz madž. *sólyom.*

Lit.: ARj 17, 444-45. *Pascu 2,* 164., br. 987. *Lokotsch* 1764. Hirtz, *Aves* 471. *Tamás* 738-39. *Škaljić** 579.

sait m (narodna pripovijetka) = *sait* pored *sait* (Kosmet) = *šahít* (Bosna) »svjedok kod suda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šahid* > tur. *şahit}* iz turske sudske terminologije: bug. *šahu,* arb. *shahit.* Ovamo složenica *šadet-name,* gen. *-eta* n (Kosmet, objekt uz *uzeti)* »svjedočanstvo« < tur. *sehadet* + perz. *name.* Uzvik *sditola* (Sarajevo) = *scatola,* upravo tur. sintagma *šahid* + optativ *ola* »neka bude«. Uzvik se upućuje prisutnima koji se hoće imati za svjedoke: *šajtola, ljudi.* Ovamo ide i varijanta *šeit* (Kosmet) = *šehit* (Mostar) »islamski mučenik za vjeru«.

Lit.: ARj 3, 781. 17. 444. 526-527. *Elezović 2,* 469. 475. *GM* 398. Skok, *Slávia* 15, 495. *Školjić*[2] 579.

gen. *Sajka* (Vuk), gen. *sājāka* (Kosmet, Crmnica) »1° čoha domaće izrade (kao kazimir)«. Pridjev na *-ъn šajčan,* f *-ana.* Na *-ača šajkača* (Srbija) »1° vojnička kapa, 2° gunj (Crmnica)«, odatle *sajka* f (narodna pjesma) »(vojnička) kapa«. Balkanski turcizam (tur. *şayak* »étoffe d'un tissu léger, espèce de serge«) : bug. *Saj ák* = *šaek,* pridjev *šajačen,* cine. *sзac* »drap grossier, serge«, ngr. σαγιάκι.

Lit.: ARj 17, 445-46. *Mladenov* 692. Miletić, *SDZb 9,* 603. *Elezović 2,* 469. *Pascu 2,* 165., br. 995. *Školjić** 579.

sâjka f (Vuk, 17. i 18. v.; Kosmet) »ladica, barka plosnatog dna, služila za prijevoz na rijekama (danas ne postoji više; u Povardarju još u upotrebi); dravka, murka, patrolica«. Na *-āš šajkāš,* gen. *-aša* m (Vuk) »1° ladar, 2° čovjek iz tzv. „šajkaškog bataljona" na granici Banata«, s pridjevom na *-bsk šajkāškī.* Nalazi se još u slov., bug., ukr. *(š* > č) i rus., madž., njem., rum., ngr. i tur.: bug. *šaika, šaikadžíja,* rum. *şaică* = *şeică,* ngr. σαΐκα [sttal. *sàica* »specie di bastimento levantino« < tur. *şajka* »barca«]. Mladenov uzimlje korijen arioaltajski, koji se nalazi u *šavom* »kretati se«. Lokotsch ima srp. *šiki* »Waschtrog«, koji ee nigdje ne nalazi. Vuk ima samo *šiká,* lok. *sici,* postverbal od *Uhati, sīkām* (jugozapadni krajevi, subjekt *dijete u bešici).*

Lit.: ARj 17, 445-46. 585. *Miklošič* 336. Vasmer, *ZSPh* 3, 86. Korsch, *ASPh 9,* 670. *DEI* 3312.

šajtōv, gen. *-ova* m (Vuk, Sarajevo) »zavrtanj, burma, šaraf (hrv.-kajk-, istočni krajevi) = *šeraf* (ŽK), *šraf* (Hrvatska) = *íràjf* (ŽU), slov. *šraob, šraof* (u sjevernim slavinama preko srvnjem. *schruba)«.* Vukov oblik je iz madž. *sajtó.* Samoglasnik *o* > *a* potječe iz unakrštavanja sa posuđenicom iz njem. *Schrauf* = *Schraube* (posuđenica iz lat. *sero-fa)* > *šaraf* = *šeraf* (preko madž., kako pokazuje umetnuto *a, e,* upor. rum. *şurup* = *şurub* < srvnjem. *schruba* = *srof* < nvnjem. *Schrauf,* sa slav. sufiksom *-elniță şurupelniță* »Schraubenzieher«). Denominal na *-iti šaráfiti, šarāfīm* impf, (ra-) = *šerafiti* (ŽK).

Lit.: ARj 17, 475. 542. 744. Popović, *Sintaksa* 44. *Tiktin* 1450. *Weigand — Hirt 2,* 787. *Pleteršnik 2,* 643. *Miklošič* 342. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Jagić, *ASPh* 8, 319.

šájtruge f pl. (Lika) = *šajtruge* (ŽK) = *šajntruge* (ŽU) »tačke«. Plural zbog toga što imaju dva držala. Od njem. *Scheibtruhe.*

Lit.: ARj 17, 446. Skok, *ASPh* 33, 370. *Strieďter-Temps* 219.

šaka f (Vuk, Kosmet, Vodice), stcslav., bug., samo južnoslav., u sjevernim slavinama ne postoji (praslav. ?), »1° palma, pregršt, pest, dlan, ruka, 2° (metafora) šamar, pljuska (Kosmet), 3° (mjera) pedalj«. Prilozi na *-bsk šakački* (Vuk) = *Sakalu* (Kosmet) = sa tur. postpozicijom *-ile* »sa« *šakaile* »šakama (jesti)«, *šakom* = *šakom* (Kosmet); (s haplologijom) *dvošački* (Bačka, Srijem, Futog) »dvjema šakama«. Složenica *šaka ruke* »pozdrav, rukovanje«. Deminutiv na *-ica šačica* »pregršt« pored *šakica* »mala šaka« (semantička varijacija osnovana na fonetskoj *c* pored *K),* na *-ec šakīc,* gen. *-ica* »u ruke pet prsti do šake«. Augmentativi na *-etina šaketina,* na *-jūrina šačurina.* Složenica *sakopis* m (Vuk) »rukopis (šaljivo)«. Denominal na *-ati šakati se, -am* impf, »šakom se hvatati«, na gr. *-osati sakašāti, -šēm* »čušiti«, na *-tati sakatatı, -ām* »šakama udarati, biti«. Etimologija nije utvrđena. Štrekelj tumači iz *Şapka* od *šapa* (v.).

Lit.: ARj 17, 446-49. *Mažuranić* 1422. *Elezović 2,* 469. Ribarić, *SDZb* 9, 196. Aleksić, *N34,* 89. *Miklošič 336. Mladenov* 691. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Štrekelj, *ASPh* 27, 67-68.

šakadžija m, f (Kosmet) »šaljivdžija«, izvedenica na -a tur. *şakacı,* od tur. *şaka* »šala«; *Salaja* m, f i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »raspoložen za šalu, smijeh, koji izaziva šalu«. Osnovna se riječ nalazi i u *šoka* (Crmnica) »šala«, s nejasnim prijelazom a > *o.* Za izvedenicu na *-ija* nema turske paralele. Vjerojatno je stvorena u Kosmetu prema ostalim turcizmima na *-ija,* da bi se izbjegla homonīmija sa *šaka* (v.). Riječ *šaka* je balkanski turcizam (tur. *şaka)* iz terminologije običnog života: bug. *šaka,* arb. *shaká* pored *shake* (Gege) »Scherz, Witz«, *shakaxhi* »Witzbold«, cine. *sică* »plaisanterie, badinage«, *şicagi* »plaisant«, ngr. (epirotski) σιακαλίζω »verspotte«. Glede dalje veze upor. *šega.*

Lit.: Elezović 2, 470. *GM* 398. *Pascu 2,* 165., br. 997. Miletić, *SDZb 9,* 615.

šakal m »canis aureus«. Evropska i balkanska orijentalna riječ perz. *šägal,* sanskr. *ergalas:* rum. *ceacal,* bug., arb. *cákali* < tur. *(akal.* Usp. i *čagalj.*

Lit.: GM 443. *Holub-Kopečný* 366. *Lokotsch* 1929. *Školjić*[2] 159.

šal m (Vuk) = *Sai* (ŽK) »sukno za vrat, panni indici genus«; Od tal. *sciallo, scialle* ili od fr. *châle* preko njem., a na istoku i preko turskoga. Ovo je evropski i balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *şal* »1° svilena marama, 2° pokrov preko tabuta«, prvobitno prema nazivu grada *Šahijat* u Indiji, gdje se je izrađivao), iz perz. i tur. terminologije nošnje: rum. *şal,* bug. *šal,* arb. *shall,* cine., ngr. σάλι. Tomanović pominje još oblike: *šjal,* koji se osniva na čitanju tal. grafije, *šalpa* i *šjalpa* (Dubrovnik, Cavtat, Boka ?), koje tumači unakrštenjem sa tal. *sciarpa* »marama za vrat« < fr. *ěcharpe* (v. *šarpelj).*

Lit.: ARj 17, 449. Skok, *ASPh* 33, 370. Tomanović, *JF* 17, 207. *Prati* 882. *Lokotsch* 1802. *REW*[3] 7989. *Elezović 2,* 470. *GM* 398. Isti, *Neugr.* 4, 79. *Školjić*[3] 579.

šála f (Vuk) = *Sala,* gen. *Sale* (Kosmet) »jocus, šega, maškara (Kosmet, također u vezi *šala maškara)«,* sveslav., praslav. Općenito je južnoslav. značenje »jocus« prema značenju »bijes« u sjevernim slavinama. Obično je objekt uz *zbijati.* Upor. rum. složenicu *batjocuri* pl. »šale«, od *a bate* »zbijati«, *joc* »šala«. U stcslav. potvrđen je samo pridjev *šalenı* »furens«. Riječ nije baltoslav., jer je lit. *Sela* posuđenica iz polj., gdje *sela* dolazi pored *šala.* Pridjev na *-jiv šaljiv,* poimeničen na *-ьc* > *-ac šaljivuc,* gen. *-Ivca* m (Vuk) prema f na *-ica Saljimca,* augmentativ na *-ina Saljivčina* m. Sufiks *-čina* zamjenjuje se tur. *-dzija Šaljivdžija* m, koje se govori pored *šaldSija* m, f (Kosmet, Riječka nahija u Crnoj Gori) i prema denominalu *šalidžija,* prema Marelicu ispravnije. Denominai (faktitiv) na *-iti šaliti se, -fm (iz-, na-, od-, po-, pro-}.* Na *-äc Salac* m (15. v., u svim rječnicima, osim Vuka). Od prefiksalne složenice *odšaliti* je postverbal na *-ica òdSalica,* samo u izreci *kakva šala onakva i odšalica.* Upor. češ. *Saliti* »varati«, *Salba* »varanje«, stčeš. *šieliti, šíleti* »ludovati«, polj. *szaleć,* rus. *šalitb* »ludovati«. Prilog *Sale* nije genitiv, kao u *zbilje* = *zbiljski,* nego u dočetku sadrži *-e* kao *glede* (v.), tj. nastavak starog participa sadašnjosti. Rumunji ne posudiše tu riječ, nego *glumă* »šala«, što znači da značenje »jocus« nije prvobitno u južnoslav. Arbanasi posudiše *shallatem* »zerstreue mich«. Odatle postverbal *shallatëje* f »zabava«. Upor. i arb. pridjev *shallavrik* »blödsinnig, tölpelhaft«. Nema utvrđene etimologije. Mladenov izvodi od ie. **(s)kel-,* prijevoj **(i)/bo/-* »režem«. Neuvjerljivo. Matzenauer veže sa češ. *chláchol* »blandia, adulatio« i sa stnord. glagolom *hjala* »colloqui, exhilare«. Machek sa gr. κηλέω »charmer, corrompre« < ie. **ЫI- / *kol-.* Naročito treba pomišljati na vezu *Sah* »Mutwille«, odakle je stcslav. pridjev *Salent* »furens«, koje E. Lewy veže sa arm. *xal* »ludus«, a Pedersen sa *ohol,* rus. *nahal* »frecher Mensch« i sä gr. άλλομοα »skačem« < ie. **sel-.*

Lit.: ARj 4, 78. 7, 670. 8, 690. 11, 77. 12, 439-40. 17, 449-458. Maretić, *Savj.* 151. *Elezović 2,* 470. *Miklošič* 336. *Holub--Kopečný* 139. 366. *Bruckner* 539. *Mladenov* 691. Matzenauer, *LF* 7, 219. *GM* 398. *Boisaccf* 447-448. *WP* I, 444. 446. 2, 505. Machek, *Slávia* 16, 184-185. Lewy, *ZSPh* 1, 416. Pedersen, *IF 5, 64. Vasmer 3,* 368.

šalabázati, *-lábazãm* impf. (Lika, Lastrić, Vladmirović, Vinkovci) *(iz-)* »vrljati, tentati«. Upor. *našalavrdati, -am* pf. »slagati«. Složenice su od *šala* (v.), *bazați* i *vrdati.*

Lit.: ARj 1, 78. 7, 670. 17, 450-51.

šalgan, gen. *-äna* m (Kosmet) »biljka kao suncokret, korijen kao krumpir jede se kao rotkva«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Salgam* > tur. *şalgam* »rote, weisse Rübe, brassica rapa«) iz botaničke terminologije: bug. *šalgan — šalgun,* ngr. σαλγάμι.

Lit.: Elezović 2, 470. *Mladenov* 691. *Heuser--Şevket* 437.

šalica f (ZK, Belostenec, hrv.-kajk.; Srijem, Banat, Bačka, Bosna, Slavonija, Lika) = *šolja* f (Srbija, Milićević), češ. *šálek,* gen. *-lka.* Iz njem. *Schale.*

Lit.: AR} 5, 182. 17, 453. 713. *Holub-Kopečný* 366.

salvare, gen. *salvarǎ f* pl. (Vuk, pl. zbog toga što su u dvoje, kao *gaće, puntale, dimije, nogavice,* itd.) pored *šarvale* (Bosna) = *salvare* (Kosmet) »muške gaće od čohe ili satina«. Deminutiv na *-ica šalvarice* (Vuk) = *šalvarice* (Kosmet). Augmentativ na *-etina Salvaretine* (Vuk). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *îâlwar* > tur. *şalvar* < složenica sanskr. *saravara* »što pokriva but« < awesta *(raona* »but« i glagol *vr* »pokrivati«, odatle ar. *sarwal,* pl. *sarãwil,* odatle ušlo i u srednjovjekovni latinitet, u romanske jezike, i u druge evropske i slav. jezike) iz terminologije nošnje: rum. *şalvari* pl., *şalvaragiu* m i *şalvaragie í,* arb. *sharvár* = *shandervár,* eine. *şilvari* »pantalon bouffant«, ngr. σαλβάρι, σαιλβάρι, σαραβάρα (tako i lat.).

Lit.: ARj 17, 456-57. *REW** 7596. *Tiktin* 1358. *GM* 400. *Mladenov* 691. *Miklošii* 337. *Bruckner* 540. *Lokotsch* 1849. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Pascu 2,* 165., br. 1003. *Školjić*[2] 580.

Sam, gen. *Sama* m (Vuk) = *Sama f* (jednom) »1° Damascus, 2° Sirija, 3° (bug.) damast«. Pridjev na *-ski šďmski.* Na tur. *-li Sámlija* »1° čovjek iz Sama«, odatle na *-janka šamlijãnka* »epitet za sablju, koja se zove sablja *dimišćija* (v.) < *Damascus«;* na *-alija* (upór. *dugajlija) šamajlija* »epitet za sedlo«. Arapski pridjev *sānā, sommi* m prema f *šaminije* »mit dunkelfarbiger Seide durchwebt« > *šámija* (Vuk) = *šamija* (Kosmet) »1° ubrus, maramica, 2° ženska kapa«, deminutivi *samīca,* na *-če samice* (Kosmet). Složenice: *šamaladža* f (Vuk, Kosmet) »polusvileno tkivo, *damast* > *demašak* (Dubrovnik), ćitajka«; v. *aladža; šam-dud* (Kosmet) »krupan crven dud, prijatna ukusa« = *šamdud* = *šandud* m (Bosna) < tur. *şam dudu.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *Sam,* pridjev *šammi,* tur. pridjev *samlı,* tur. sintagma *şam alacası* »gestreifter Stoff, der in Damascus gewebt wird«) iz turske terminologije tekstila: rum. *şamalagéa* »polusvileno tkivo«, *şama* »sorte d'étoffe«, bug. *šamija* »Kopftuch«, *šam* »damast«, arb. *shamt* »Kopf-, Har-, Tischtuch«, cine. *sarnie* »mouchoir«.

Lit.: ARj 17, 458--61. *Elezović* 2, 471. *Lokotsch* 1810. *Tiktin* 1358. *Doric* 419. *Mladenov* 691. *Pascu 2,* 164., br. 989. Korsch, *ASPh 9,* 670. *GM* 399. *Školjić'* 580.

šämak m (Kosmet) »1° bara, blato, zemljište podvodno, obraslo trskom i ševarom, 2° toponim i hidronim (kod Skoplja)«. Turcizam: *Samek* (Evlija).

Lit.: Elezović 2, 471.

šamar, gen. *-ara* m = *šamar* (Kosmet) (objekt uz *udariti)* »ćuška, šaka, šljaka, šljakavica, plesnica, zamlatnica, zaušnica«. Denominal: *šamarati, šamarom* impf, prema pf. *ošamariti, ošamarim.* Balkanski turcizam (tur. *şamar* »udarac otvorenom šakom«) iz turske terminologije svagdanjeg života: bug. *šamar.*

Lit.: ARj 9, 317. 17, 459. *Elezović* 2, 471. *Mladenov* 691. *Školjić*[2] 580.

samata f (Kosmet) »larma, galama, žurma«. Na *-džija šamatadžlja* m, f (Kosmet) »larmadžija«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *şamata)* iz terminologije običnog života: rum. *şamata,* bug. *samata* pored *šemet,* arb. *shamata,* cine. *şamata* »bruit, tapage, vacarme«, ngr. σαματας.

Lit.: Elezović 2, 471. *GM* 398. *Mladenov* 691-692. *Pascu 2,* 165., br. 990.

samdan = (disimilacija *n — n > n — l')* *sandal* = *Sândan,* gen. *-âna* (Kosmet) »svijećnjak = svijetnjak, čirak, crkveni svijećnjak = ripida«. Balkanski turcizam (tur. *şemdan* pored *şamdan,* od ar.-perz. složenice *samca* »svijeća« i *-dan,* sufiks za mjesto) iz terminologije rasvjete: bug. *sandan* = *sandal* »Leuchter«, arb. *shaldan* pored *shandan* »isto«, cine. *şindane* f »chandelier, flambeau«, ngr. σαντάλι.

Lit.: ARj 17, 463. *Elezović 2,* 472. *GM* 398. *Pascu 2,* 165., br. 1005. *Škaljić'* 585.

šamšala m, f (.Kosmet) = *šamšula* (Beograd) »nespretna osoba«. Prezime na *-ovič Šamšálovic* (Srijem, Slavonija) može biti odatle, ali i od *šamšal* m (v. *sensal').* Turcizam tipa *budala* (tur. *şabşal* »prosut, lijen«).

Lit.: ARj 17, 461. *Elezović 2,* 471.

šänac, gen. *-nca* m (16. st., Vuk) »opkop» obrov, reduta, šarampov« = *samac,* gen. *-mca* (18. st., narodna pjesma) *(ne > me)* »1° isto što šanac, 2° toponim (Bosna)«. Deminutiv na *-ić šančić.* Denominal na *-itiušančiti se,* na *-jati šančati, -am* impf, »opsjedati što, činiti kao šance i u njima čekati (Makarsko primorje, Pavlinović)«. Bug. *Šanec,* rum. *şanţ* »prekop«, polj. *szaniec,* češ. *šance.* Od njem. *Schanze* (15. v.).

Lit.: ARj 17, 458. 462-63. *Tiktin* 1362. *Holub-Kopelný* 367. *Doru* 419.

sanitaria f (.Šibenik) »lučki ured«. Od tal. *sanità, san(ı)tade,* lat. apstraktum na *-tas,* gen. *-tatis* od pridjeva *sano* < lat. *sānus* »zdrav«.

Lit.: DEI 3333.

šäntav, pridjev na *-av* (Vuk, Vojvodina, Slavonija, Dubrovnik, Kosmet, Samobor; 1368, Zagreb: *Ivan šantavi;* Virje, Lika; Crna Gora, Srijem; Vramec, hrv.-kajk., bug.) »cotav, šepav, topalast, sakat u ruku ili nogu, hrom«. Za taj pojam brojne su posuđenice. Ná *-eša šanteša.* Denominali na *-ati šantati, -am, -čem* impf. (Dubrovnik, Mostar, Lika, Prigorje, Srijem, Slavonija; slov.) *(do-, iz-),* iterativ na *-va- došantávati, -šantāvam,* deminutiv *sanjati* (Vinkovci) »pomalo šantati«. Od madž. *santa* »isto«, koje Mladenov tumači iz praslav. korijena *iet-* (v. *šetati),* ali to ne potvrđuje madž. slavizam *sétálni.*

Lit.: ARj 2, 699. 4, 78. 17, 464-66. *Miklošič* 337. *Mladenov* 691. *Mažuranu* 1422.

šäp, gen. *šapa* m (Vuk, Kosmet, istočna Srbija, danas književna riječ i na zapadu) »1° marvena bolest na svinjama i govedima, od koje otpada papak, 2° (s)tipsa, kocelj slanac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šabb* > tur. *şap* u oba značenja).

Lit.: ARj 17, 466. *Elezović* 2, 476. *Školjić*[1] 580.

šapa f (Vuk) = *šapa* (Dubrovnik, Krašić) = = *sapa,* gen. *šape* (Kosmet) »1° noga u psa, mačke, lisice, 2° (uvredljiva metafora) šaka čovječja«. Deminutiv *šapica.* Na tur. *-li šapallja* m, f (Kosmet, ~ *čovek, petao, kokoška, píle).* Nalazi se još u bug. *šap.* Denominal na *-iti ošapiti, -im* = *ušaptt, -ăpim* pf. »dograbiti, ščepati nekoga«. Prema Mladenovu korijen je ario-altajski u prasrodstvu s njem. *Huf* i s *kopyto* (v.). Upór. avesta *safa-'*»konjsko kopito«. Upór. *capa* (v.). le. korijen **kăpho-* ili **kopho-.* Upór. i bug. *Sepa* »Handvoll«.

Lit.: ARj 17, 467-69. *Elezović 2,* 472. *Miklošič* 27. *Mladenoî'* 691. Iljinski, *Slavio* 9, 587. *WP 2,* 346. Bruckner, *KZ* 51, 230.

sapka f (Marulić, Vrančić, Habdelić; Vuk čuo u pjesmi; nema potvrda iz narodnog govora, osim u Kosmetu, valjda preko tur.) »1° kapa, šešir koji je obuhvatio potpuno gornji dio glave, pileolus turcicus (Habdelić), 2° slamnati šešir (Bar)« = bug. *Sapka* »kačket, kapa zapadnih zemalja (koja nije jednaka kapi što se u Turskoj nosi)«. Sa *š* nakzi se još u ukr. i rus., u češ. i polj., sa *í < š Sapka,* češ. *čepiće,* polj. *czapa,* upór. hrv.-srp. *cepoe* (v.). Praslav. Kao posuđenica iz južnoslav. tur. *şapka* »šešir, kapa, koja ima suncobran raznog oblika u zapadnjaka«, rum. *şapcă* »Mütze«, odatle *şepcar* »koji ih pravi«, arb. *shapkë* »Mütze, Hut«. Na tur. *-li šapkalija* < tur. *şapkalı* »koji nosi šešir ili kapu«. Prema Mladenovu riječ je ario-altajska, u prasrodstvu sa *cappa.* Upór. lit. *kepurė* »klobuk«, lot. *cepure* »šešir«, gr. σκέπας, σκέπη, σκεπάζω »Decke«, od ie. **(s)kep-,*

Lit.: ARj 17, 468-69. *Elezović 2,* 473. *MikloSič* 337. *SEW* l, 143. sl. *Holub-Kopeíny* 89. 91. *Bruckner* 72. *Mladenov* 691. *GM* 399. Korsch, *ASPh 9,* 669-670. *WP 2,* 559.

šaptati, *Sapč m* impf. (Vuk) *(do-* Dubrovnik, *na-, pri-, prò-, sa- se)* = *šbptati, -čem* (hrv.-kajk. u Krašiću), sveslav. i praslav. glagol onomatopejskog podrijetla *šbp-,* »susurrare«. Sadrži í deminutivnih glagola na *-tati.* Taj sufiks varira sa *-utati šaputati, šapućem* impf, »isto«, prijenosom *ć iz* prez. u inf. *Sapdćat, -čem* pored *Sapućat* (Kosmet). Osnovni vokal *a,* koji je nastao iz palatalnog poluglasa *ь,* varira sa « i sa o: *supūti, -în* (Vodice, Istra), *šaptanje* n (ibidem). Ta zamjena, koja se sa *σ* pojavljuj'e i u rum. *a şopti, sopoti* (Moldavija), uzvik *sopa, a şopăi* pored *şopoi,* odatle na *-eh* > *-eală şopăială* i postverbal *şoaptă* »isto«, najbolje dokazuje onomatopejsko postanje. Suglasnik *t* u deminutivnom glagolskom sufiksu varira sa *lj šapljati* (Kavanjin, Bella, Prčanj, Grižane), *saŠapljati se, sašapljem* (Sinj, Dalmacija) = *prišapljati* (Kačić); *-utati* varira sa *-uriti šapúriti* (Stulić, Dubrovnik, Makarska), na *-katí Sapurkati (patke ... Sapurkaju tiho,* Hirtz). Iterativ na *va: -šaptavati, -am,* samo s prefiksima; pf. *šapnuti, -něm* pored (sa *pn > n* kao u *san) šanuti, -em.* Postverbali: *Šapat* m = *Šapat,* gen. *Sapta* < stcslav. *šbpttb,* na *-ut šaput* (Vuk"!. Na *-ač* *šaptač,* gen. *-oca* = poimeničen part. perf. akt. *šaptalac,* gen. *-aoca* m prema f *šaptačica, šaptalica.* Upor. lot. *svepstēt* »isto«. Osnova su onomatopeje suglasnici *s* i *p,* upór. *susurrare* i njem. *lispeln.*

Lit.: ARj 2, 699. 7, 670. 12, 174. 440. 14, 689. 17, 466-72. *Elezović* 2, 473. Ribarić, *SDZb 9,* 198. *Miklósié* 345. *Holub-Kopečný* 368. *Bruckner* 547. Machek, *Slavio 16,* 218.

šara f (Vuk) »1° ures na marami, kapici« = *Sära* (Vuk) »2° puška, ovca« = *šara,* gen. *šare* (Kosmet) »1° crtež, urnek, 2° loj«. U značenju »testera« *šara* (Kosmet) ne ide zajedrio, nego je to posudenica iz arb. *sharrë* — cine. *sară* < lat. *serra.* Deminutiv ш *-bk* > *-ak šárak,* gen. *-řka* m »šara«. Sveslav. i praslav. pridjev *šar, f šara* (ŽK, Vodice), u štokavskom raširen na *-en šaren,* f *šarena* (Vuk) = *šaren, -ēna* (Kosmet) »1° varius, 2° u toponomastici *šarengradt,* Poimeničen na *-ica šarenica* »1° čilim, 2° dio oka uz zjenicu i bjeloočnicu«, na *-ika šarenika* (Užička nahija) »jabuka pisanika (ŽK)«, na *-uša šarenuša* »kokoš«. Na *-ilo šarenilo* n. Složenica *šarengaće* (upor. *svilengaće), šarentrba f* (Vuk), psovka, obrazovana kao *golotrb, zlotrbica.* Denominál na *-iti šareniti, -ï se.* Pridjev proširen na *-ovit íaròvit,* na *-kast särkast.* Poimeničenja pridjeva *šar:* na *-ьc* > *-ac šárac,* gen. *-rea* »1° konj Kraljevića Marka, 2° grožđe nejednake zrelosti, 3° prezime«, pridjev *šárčev,* deminutiv *šarčić,* augmentativ *Šárčina,* hipokoristici *šaro, šare* (ovca, Grbalj; prezime, Dalmacija), odatle *šarín,* gen. *-ina, šarun,* gen. *-Una,* u m pi. *sarei* (Vodice) »struk crne i bijele vune«, na *-an* (tip *Milan) šaran* m = *šaran,* gen. *-äna* (Kosmet) »křáp, cyprinus«, s deminutivima *šaranac,* gen. *-nca, sąrančio;* na *-ilo sàrtia* (Crna Gora), f na *-ka. šarka* »1° zmija, 2°" šarena kokoš« prema m na *-ko šarko* (Vodice) »ime psu sa mrljama«. Na *-onja šaranja* m = *šaranja* (Kosmet) »šaren vô«, s pridjevom *šaronjin,* na *-ov* < madž. *-o šarov,* gen. *-ova* »pas«, s pridjevom *šarovljev;* na *-ulja šarulja* »krava«, s pridjevom *šaruljin,* na *-unica šarùnica* (Crna Gora) »zmija«. Složeni pridjev *šarolik,* s imenicom *šarolikost, šaroper* (ptica), *šarometan* (upor. *vragometan).* Denominal (faktitiv) na *-ati šarati, šaram* (Vuk), *sarat* (Kosmet) impf, *(iz-, na-, pro-)* »1° činiti šare, 2° (metafora) lagati«, na *-iti našariti* (samo jedna potvrda). Postverbal na *-bk: šarak, prošarah,* gen. *-arka* (Kosmet) »grožđe što počne da crni, zri«, *prošarica* f »1° (Lika, Uzice) snijeg što tu i tamo zastane kad kopni, 2° (Ogulin) oblaci tu i tamo razasuti«. Na *-alja* (upor. *tkalja, prolja) Sáraija* f (Kosmet) »čeljade što umije lijepo da šara«, na *-aljka* (upor. *pisaljka, kazaljka) šarāljka* (Vuk) = *šaraljka* (Kosmet) »sprava domaće izrade za šaranje uskršnjih jaja«. Bez paralele u baltičkoj grupi. Mladenov uporeduje sa *sěryj* »siv« i tursko--mongolskim *sari* »žut«, Bruckner vidi isti korijen kao u polj. *siara* »prvo mlijeko«, *siwy, szady* = *sijed* (v.). Prema Brücknerovu uporedenju *a* je nastao od , a *š* od *st.*

Lit.: ARj 4, 78. 7, 670. 12, 440. 17, 473-95. *Elezović 2,* 145. 473. Ribarić, *SDZb 9,* 196. *Miklošič* 337. *Bruckner* 541. *Mladenov* 691. *SpBA 6,* 73. (cf. *IJb* 8, 198).

šarabatati, *-am* impf, »kritzeln«, pf. s prefiksom *iz- išarabatati, -am* (Srbija, Milićević) »izmiješati, staviti u nered«. Upor. arb. *xharavís* (Gege) »bekritzle«.

Lit.: ARj 4, 78. 17, 475. *GM* 488.

šaraglje, gen. *šarāgljā* f pl. (Vuk, Srijem) = *šerägljin* m (ŽK, *-in* je dodatak u njem. deminutivima na *-el* tipa *ladljin* < *Ladeľ)* = *särage* f pl. (Otok, Slavonija) = *sarūga* f (Lika) »stražnja ili prednja pomična napráva u kolima«. Od njem. *Schrägel* = *Schrägen* m, srvnjem. *Schräge* (u prasrodstvu s *krčiti, grliti,* v.), upor. *i šreg (ZK) <щem. schräg<ie. *sqreq-.* Rumunji posudiše *şireglă, şeriglă* »Gestell, deren Wand aus einanderstehenden Stäben besteht«. Njem. naziv ušao je u hrv.-srp. i rum. preko madž. *saraglya.* Time se objašnjava umetnuto *a* i *e* u suglasničkoj grupi ír (v. *šaraf).* Na *-aš šaragljāš* m »stolica« (Donja Podravina).

Lit.: ARj Π, 476. *Tiktin* 1410. *Tamás* 732 -33.

šarampōv, gen. *-ova* m (Vuk) = *šarampôv l šaranpôv* (Kosmet) »šanac, opkop, utvrđenje«. Deminutiv na *-ić šarampović* »šančić«. Ne zna se ide li ovamo *šarapod* m (Boka, narodna pripovijetka) »trijem (u izrazu *kućica na tri šarapoda, pred kućom opleten šarapoď)«.* Dočetak *-ov* upućuje na madž. *-o:* madž. *sarampo* »isto«. Ta je riječ postala balkanska. Posudiše je Rumunji *şorompău* = *şarampoiu* (Moldavija) »eingerammter Pfal«, Bugari *şarampol* »Festung, Feste« iz tur. *įaranpol* pored *şaranboj,* kod Evlije Čelebije pl. *şarampaolar* »palanka«, iz tur. je arb. *sharapól* »SchutzweKr«. Na *-ka šarapoljka.*

Lit.: ARj 17, 477—79. *Elezović 2,* 473. *Tiktin* 1365. *Mladenov* 691. *Doric* 419. *GM* 400. Joki, *Ujo* 7. (cf. *IJb* 1-3, 167). *Tamás* 720.

šargada f (Šibenik) »(termin uljarski) probušen ograđeni dio tla (korito) u koji ulje curi iz makine (lijeska), pokriven je pajolima«. [Sufiks je mletački].

Lit.: DEI 3375.

sargani m pl. (Muo), naporedno je ime za *trupe* (m pl. *trupi), trup* (v.), »riba slična palamidi, samo ima šarene strike«. Je li to metaforickí naziv ribe prema tal. *sargano* »sorta di panno da coperte di carri, muli (itd)«, koje se izvodi od lat. *sarica, serica* »svila«? Ovamo ide možda *saldošpanja* (Muo), usp. *karala.* [Usp. *fildišpanja* (Dubrovnik) < *fil de Spagna* (Poreč) »togna«].

Lit.: REW[s] 7848. *Prati* 865. *DEI* 3342. *Rosamani* 377.

sárgarépa (Srbija, Slavonija) »Morrube«. Od madž. složenice *sárgarépa.*

Lit.: ARj 17, 486. *Miklošič* 337.

šargija f *(Bosanski prijatelj* 1, 35; narodna pjesma) = *sarkija* (Kosmet) »tambura« = *sarkija* (Vuk). Odatle *sorkijas* m »svirač u šarkiju«. Promjena *k* > *g* unakrštanjem sa tur. *çalgı* »muzika«, koja se nalazi u bug. *čalgadžíja, čalgadžilak.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *şarkı* »orijentalski«, odatle i *saracënus* u romanskim jezicima) iz turske terminologije muzičkih instrumenata: arb. *sharqt* »Cither«. Tur. *çalgı* sadrži isti sufiks koji je u *burgija, bičkija, češagija, uzendije, vergile.*

Lit.: ARj 17, 486. 489. *Elezović 2,* 474. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 731. *Deny* 574. *GM* 400. *Škvljić*[2] 580.

särke f pl. (Vuk) »baglame, pant (hrv.-kajk.), brtvjele, samäc prema samica (Istra)«. Od madž. *sarok, sark.*

Lit.: ARj 17, 489.

šarlagan m (Kosmet) »ulje od sezamová sjemena«. Balkanski turcizam (tur. *şırlağan, sırlıgan* pored *stragan,* Evlija Čelebija): bug. *šarlagan* »isto«, *šarlagamdžija* »koji ga prodaje«.

Lit.: ARj 17, 490. *Elezović 2,* 474. *Mladenov* 691. *Doric* 419. *Školjić** 581.

šarpelj m (Vuk) »1° primetača što se nosi na ramenu da ne bi puška haljinu trgala, 2° (Banja Luka) lederne Tasche die die Bauern am Riemen über die Schulter tragen, (Trebižat, Brotnja) torba od kože koja se u Kočerinu zove- tòrbak«, *šarpelj,* gen. *-elja* (Kosmet) »kožna pregača majstora (kovača, grnčara, obućara), da ne oprlja odijelo radeći (nosili su ga najjači momci u turskoj vojsci na čelu bataljona)«. Postanje nejasno. Alexi ima rum. *şarpău* »Strick«. Te riječi nema Tiktin. Zbog dočetka *-elj* teško je misliti na stfr. *escherpe* »um den Hals hängende Tasche« > tal. *sciarpa,* arb. *cërp ë- a* »Stern, Reif« = *kunorë.*

Lit.: ARj 17, 497. *Elezović 2,* 474. Skok, *ZRPh* 36, 654., br. 23. *REW** 7989.

gen. *šaša* m (Vuk) = saí, gen. *sása* (disimilacija *š — š* > *s — š,* Riječka nahija, Čína Gora) = *šaša* f (Crna Gora) »1° carex, oljivna (Srbija, k jugu), 2° toponim«. Na *-bk* > *-ak šášak,* gen. *-ška* »isto«. Na *-anca šašarica* (Hrvatska, »ókornak, klas, klasunäc (ŽK)« = na *-arika Sašarika* (Boka) »klip«. Na *-ovina šašarovina* »kukuruzovina«. Osnovno *šaš* nalazi se još u slov., ukr. i madž. sas. Upor. búg. sasara »Meisstroh«.

Lit.: ARj 14, 689. 17, 495-500. *Miklošič* 337. *Doric* 420.

šàskin m (Vuk) »nevaljanac« = *šaškín* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, m »smušenjak, vitropir«. Balkanski turcizam (tur. *şaşkın* »začuđen, zabezeknut, étourdi«, od *şaşmak* »s'étonner«, s istim sufiksom koji u *čališkan, čapkun, sürgün, jangiri)* iz terminologije svojstava čovjeka: bug. *šaškan(in).* Sa slav. pridjevskim sufiksom *-av* (upor. *ćorav, ćelav) šašav* »budalast, slab« = bug. *šašav* »krivogled, schiel, schielend«, rum. sasrи < tur. *şaşı* »louche«. Glagol *şaşmak* ušao je također u sve 'balkanske jezike (osim u hrv.-srp.) u aoristu sasiz: bug. *šaštis(v~)am,* arb. *şaştis* »s'étonner, s'épouvanter«,, odatle, cine. *şişţimară* »étonnement«, ngr. σαστισμάρα = σάστισμα »confusion«. Tur. kauzativ na *-ir- (v. haterisatf) şaşırmak* »perdre la tête, s'affoler (= *şaşmak),* zabuniti se«: nalazi se također u balkanskim jezicima: *šašarlsat* pored *šašbrlsat, -šem* pf. (Kosmet, objekt *puť)* »isto«, u bug. od tur. aorista *šašardisu(v)am* »irre mache«, apstraktum (skraćeni inf.) *šašarma* »Wirrnis«.

•*Lit.: ARj* 17, 497-99. *Elezović 2,* 475. *Mladenov* 692. *Donc* 420. *GM* 400. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 732. *Deny* 579. 869. *Pascu 2,* 166., br. 1012, 1013, 1014.

šat pored sár (Vuk, Vojvodina) »valjda, možda, helbetena, zar«. Prema tumačenju Iljinskoga ostatak konjunktiva **siēt* (lat., sanskr. *sjat).*

Lit.: ARj 17, 500. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245.

scapiti, *-īm* pf. (ŽK) = *scapiti, -īm* (hrv.--kajk., · Habdelić) »naglo uhvatiti«, *oščapiti* »übervorteilen«, na *-ьc* > *-ac šćapac* (čakavski) »quod extremis digitis comprehendi et teneri potest«, upor. slov. *šlep, slepce, slepec* »was. mit Fingern erfasst werden kann«. Upor.

slov. *šiet, ščepa, ščepek* »Holzspann« i lot. *šķēpele* »abgeschnittenes Stück Holz«. Praslav. *skbp-, prijevoj od ie. *($)?#>-. Usp. *cap'*.

Lit.: ARj 17, 512-13. *Pleteršnik 2,* 619. Jagić, *ASPh* 31, 552. Štrekelj, *ASPh* 27, 67. Buga, *RFV* 67, 232. s. (cf. *RSI 6,* 271). *WP 2,* 560. *Miklošič* 299.

šćapun m (istro-čak.) »caryophyllum majus«. Od istro-rom. *sćupoń* (Rovinj); [Usp. *scopeti].*

Lit.: AR) 17, 513. Štrekelj, *DAW* 50, 61.

sci m (Dubrovnik, *imamo ~*), gen. *Soja* »mlijeko bijelo, tal. cento in bocca, u ostaloj Dalmaciji *mlijeko* i *mliko,* bezbroj sitnih ribica«; *Sij,* gen. *šija* m (kolektiv, Čara/Smokvica, Blato, Vela Luka) »male gere, gerice, kojih se hvata u ogromnim količinama u prvim mjesecima ljeta (dužina najveće ribice je do 8 cm); *mušej,* gen. *-seja,* milost božja (Korčula)«. Imenica je nastala vjerojatno od duala *stíê (aъ e sítě)* ili prema *tri, četiri *stíi* > *dvjesti,* rus. *dvésti,* polj. *dwieście.*

Lit.: *Vandrák* 1, 68.

šcíg m (Vrgada) »naglo dolaženje morske vode (nije periodična prirodna pojava kao plima i oseka)«, odatle na *-äc,* koje može biti sufiks *-aceus* identificiran s našim sufiksom *-ьc* > *-äc, šćigac* (primjer: *veliki je šćigac* »naglo nadolazi more«), s mletačkim sufiksom *-aizzo* < *-atidus šćigalca* f (Vrgada) »isto«, *šcīga* f (Smokvica, Korčula) »dizanje i spuštanje mora koje uzrokuje talasanje trave po morskom dnu *(šcīga se zapazi po ašprmu jer se vidi morsko dno i kretanje travel* primjer: *nisu mogli tuč ribu er je bila vela šćiga* »jer se je trava na braku pomicala«) = *süga* (Novi Vinodol) »isto«. Pridjev u toponimu *Šćigovi bok* (Hvar). Denominal na *-ati šćigat, -am* impf. (Hvar, subjekt *more}* »more se ıako diže i spušta«. [Od mlet. *stigaso, stigo,* den. *stiassa* »isto«], valjda od langob. *stiga,* nvnjem. *steigen.*

Lit.: ARj 17, 515. Belić, *Zametki* 247. *REW** 8254. *Rosamani* 1093.

scopeti m pi. (Vetranie, u primjeru *scopeti kako grad budu sasuti), scapita* (Lucie) »puška«, talijanizam prema mlet. izgovoru *schioppetto,* deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus* od lat. onomatopeje *stloppus* »udarac« (upor. hrv.-kajk. *klopiti),* u Režiji *Sklop* »Flinte« < fur. *sclop, sclòpe.* Ovamo ide glagol *skopijat, -a* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »naglo izbiti, proizaći, nestati« (primjer: *skopijala mu je febra Spànjōla, rât)* < tal. *scoppiare.* Ovamo ide *šćapun* m (istro-čak.) »caryophyllum majus« < istro-rom. *scupon* »garofano«, mlet. *Kopo.*

Lit.: ARj 17, 516. Stürm, *ĞSJK* 6, 82. *REW*[3] 8270. *Rosamani* 974.

šebōj m (Vuk) = *íêbôj,* gen. *-Sja* (Kosmet) = *Sebuį* (Hercegovina) »cheiranthus«. Balkánski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska sintagma *šeb* »noć, vece« + *buj* »miriše« > tur. *şebboi)* iz turske botaničke terminologije: rum. *şiboi,* bug. *Siboj,* arb. *shëboje* f.

Lit.: ARj 17, 518. *Elezović 2,* 475. *Tiktin* 1421. *Mladenov* 693. *GM* 401. *Pascu 2,* 165., br. 996. *Školjić'* 591.

šećer m (Vuk, istočni krajevi, BiH, danas književna riječ i na zapadu) = *šećer,* gen. *-era* pored *šíćer* (Kosmet) »cükar (gen. -kra), cukor (ŽK), slador (Šulekov neologizam 19. v., izvedenica od *slad-,* v. *sladak,* dodatkom dočetka od madž. *cukor,* upor. slov. *sládkor)«.* Pridjevi na *-ьn šećerni* »sladorni« (~a *repa),* na *-ov šećer ov,* na tur. *-li šećer li* (indeklinabile, *kava, voda), šećerlija (jabuka).* Deminutivne metafore na *-ьc* > *-ac šečérac,* gen. *-rea* »grah višnjak, višnjica, merdženac«, *šećerče,* gen. *-eta* = *šećer če* (Kosmet) »šećerno čeljade«, odatle hipokoristik *šeća* (Piva-Drobnjak) »žensko ime koje mlada nevjesta daje odrasloj čeljadi u kući«. Na *-ona* < perz. *hane šećerana.* Složenica *đulbešećer* (Banja Luka), glede *be* upor. *bigajrihak.* Denominal na *-iti šećeriti, -im* impf, *(po-, u-, za'-).* Na *-džija šećerdžija* m (Kosmet) »confiseur, koji izrađuje slatkiše«, *šećerdzinica* »njegova radnja«, pridjevi *šećerdzijin, šećerdžijski.* Odatle tur. izvedenica *šećerlama / šekerlema f* (Banja Luka) = *šećerlema* (Mostar) = *šećeriêma* (Kosmet) »bonbon«. Oblik *sahar* potvrđen je samo jednom 1350: *vše mi je platil ... koliko mi je bil dlžen za pipeгь i za шпагъ* (Jovan despot Komnin, Aviona, 1350), upor. niže. Pored *šećer* govori se *Seker* (Belostenec), *šekeriti.* Kajkavski oblik *cukar,* gen. *-kra* germanizam je; *cûkarj* gen. *-ara* (Dubrovnik, Perast, Božava, Rab, Crmnica, Cavtat), odatle na *-aria* > *-iera cukàriera* (Boka) je tal.-mlet. *zùcchero, -aro; cukor* (ŽK, hrv.-kajk., Beiostenec, Jambrešić) je iz madž. *cukor.* Oblici *šećer, Seker* su balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Sakar* > tur. *şeker.* Evropski se oblici osnivaju na ar. *sukkar,* prakrtu *sakkara* > gr. σάϰχαρον, upor. arb. *zahăr,* hrv. prezime *Žohar,* noviji termin *saharin):* bug. *Seker* arb. *sheqer,* cine, *sicher,* složenice bug. *nebet*

šeker = cine. *nebetşicher* < tur. *nebat şekeri* »sucre candi« (г u *sic er,* Kosmet, preko cincarskih trgovaca). U Dubrovniku *dzàhara* = *zahora* (Zore) je stara narodna riječ u značenju »confetto«. Bella, Belostenec imaju *cahar* m = *càhara* (Mikalja) = *çakara* (Mikalja), sve prema gr. σάϰχαρον > lat. *saccharum* sa í- > *z-, c-* (kao i u oblicima koii potječu iz arapskoga).

Lit.; ARj 1, 752. *11,* 79. 14, 491. 17, 519-20. 528. *Elezović 2,* 478. 479. 523. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 754. *Pascu 2,* 165.,'br. 999. Vuković, *SDZb* 10, 406. *GM* 401. 480. Korsch, *ASPh 9,* 670. *Lokotsch* 1855. *REW*[3] 8441. a. Zore, *Rad* 115, 185. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6, 124. Miletić, *SDZb* 9, 264. 369. *Školjić** 581.

šedrvan, gen. *-dna* m (.Vuk) = *šedrvän* pored *šadrvan* (Kosmet) = *šadrman* m (Vrčević) »1° vodoskok, skakavac, skokavac, 2° toponim (Lika, izvor kod Novoga, utječe u Novčiću)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šadirwan* > tur. *şadırvan)* iz terminologije uređaja za vodu (bunar): bug. *šadravan* »Springbrunnen«, ngr. σαρδφάνι.

Lit.: ARj 17, 442. 521. *Elezović 2,* 475. Skok, *Slávia* 15, 495., br. 735. *Doric* 419.

šefak pored *šefk,* gen. *-fka* m (Kosmet, u izrazu *šefk sabâ kad bidne* »u čik zore«) = *šefak,* gen. *-fka* m (objekt uz *bacati,* Banja Luka) »prelijevanje u više boja (svila)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ševk* »večernje rumenilo po zalasku sunca > /tur./ jutarnje rumenilo pred rađanjem sunca«): arb. *shefk* (Skadar) »Morgen«.

Lit.: ARj 17, 521. *Elezović 2,* 478. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 736. *GM* 401.

šefija m (BiH) - *šefija* (Kosmet) = *Sef lija* pored *ševllja* (Crmnica, hiperturcizam zbog *-lija* < tur. *li)* »(pravni termin) prvi susjed, međaš do nekoga, koji ima pravo prvokupa«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šefi, šefie* »anziano, più prossimo alla compra«).

Lit.: ARj 17, 521. *Elezović 2,* 478. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 737. Miletić, *SDZb 9,* 360. 393. *Skazić** 582.

šefija f (hrvatski gradovi) = deminutiv na *-ica šef lica* ^hrv.-kajk.) = na *-zka šefrka* (ŽK). Od prvog dijela njem. složenice *Schöpflöffel* i od deminutiva drugog; *r* u *šefrka* može biti od / u *-löffel.* Ovamo i *šef* (ŽK) »teglica« < njem. *Schöpfe.*

Lit.: ARj 17, 531-22. Jagić, *ASPh S,* 321-322. Skok, *ASPh* 33, 370.

šeftelija f = *šept lija* (Slavonija) = *ševtelija* (Slavonija, narodna pjesma) = *šeftelija / / šept- l Sevt-* (Crmnica) = *Sêntelija* pored *SeteKja* (Srbija) = *Sefteltja* (Kosmet) »Г breskva, 2° kajsija«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *šeft* edebeo« + *alu* »mesnata šljiva« > tur. narodski *şefteli)* iz terminologije kulturnog stabalja. Pridjev na *-in šeftelījin Us* (Kosmet).

Lit.: ARj 17, 522. 540. *Elezović 2,* 478. Miletić, *SDZb* 9, 363. 391. *Školjić** 582.

f »Г šala (Srbija, Kosmet), 2° običaj *(šega* ŽK, *Sago* Bednja), 3° lukavstvo (14. v.)«. Pridjev *šegav,* poimeničenje (apstraktum) na *-ost segavast.* Na *-arija šegarija,* odatle denominal na *-iti seganti se, -im* impf. (Kosmet) »komendijati«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę,* upor. stcslav. *šega* »scurrilitas«. Južnoslav.: bug. *saga* pored *šega,* s lekšikologijskom porodicom *šegadžija* m, *šegobijec, šegobija,* pridjevi *šegoven, šegovit, šeguvan.* Rumunji posudiše *şagă* = *glumă* »šala«, iz hrv.-srp. ili iz novobug., zbog toga što nema zamjene za *ę* kao u *oglindă;* pridjev *şagaciu* = *şăgalnic* (glede sufiksa upor. *-ăi* i *pîrdalnic)* »šaljiv«, denominal na *-ujn* > rum. *-ui ịugui* (Moldavija) = *segui* (Erdelj, Bukovina) »šaliti se«, odatle apstraktum na *-eh* > *-ealǎ şuguialǎ* »šaljenje«. Kako u ie. jezicima nema oblikom i značenjem srodne riječi, možda je u vezi sa tur. *şaka* »šala«. Mladenov uzimlje za *šega* ario-altajski korijen. U srodstvu je možda i *šagara* f (Kosmet) »šala, smijeh«, s denominálom *šagarit se* impf, »tjerati komediju«.

Lit.: ARj 17, 522-24. *Mažuranić* 1423. *Tiktin* 1529. *Elezović 2,* 469. 475. *Mladenov* 692-693. *Doric* 420. *MikloSič* 338. Wijk, *ZSPh* 13, 327. *-Školjić** 582.

äc m (Božava) = *šegac,* gen. *-oca* (Kućište, Šibenik, Perast, Crmnica) pored (tal. dočetak *-äc* asimiliran našim sufiksom *-ьc,* upor *čanak) šegac,* gen. *-kca* (Crna Gora) »pila sa jednom ručkom«. Od mlet. *siegazzo,* na Krku *segoso,* izvedenica s pomoću pridjevskog sufiksa *-aceus* > mlet. *-azza,* tosk. *-accio* od *šega* f (Vuk, jugozapadni krajevi, Crmnica, Perast, Božąva, Dubrovnik, Cavtat) »pila, testere (f pi.)«, od tal. *sega* < vlat. postverbal *$*seca_j$* od lat. *secare* > tal. *segare* »piliti« > *Segati* (Krtole) *(od-, pre-)* »piliti«, na *-ana* < tur.-perz. *hane seguna* »pilana«. Preko nvnjem. *Säge,* stvnjem. *saga* istog podrijetla > *žaga f* (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »pila«,

gagati, -am impf. (ŽK, hrv.-fcajk.; *(iz-, na-, pre-)* »piliti«. Odatle *na. -ar* < njem. *-er êãgar,* gen. *-ara,* također prezime. Poimeničen part, perf. pas. *zagoraca* f (ŽK) »daska«. Latinizam je impf, *sekavat, sêkāvãm* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »smetati, sinonim: zakidivat (ibidem)«, na *-iruti sekirati, sekiram* (Zagreb), koje se krivo jekavizira u *sjekirati,* kao da je izvedenica od *sjekira;* apstraktum na *-atura sekàtura* f (Korčula, hrv.-kajk.) »dosađivanje, smetnja«.

Lit.: ARj 8, 690. 11, 740. 17, 522-23. Cronia, *ID 6,* 121. Miletić, *SDZb 9, 266.* 356. Budmani, *Rad 65,* 163. 165.

segala f pored *rž,* gen. *rži* f (Vodice) = *segala* f (Buzet, Sovinjsko polje) »raž«. Pridjev na *-an* < *-ьn šegalan* (Istra) = *šegdlen* (po Miklošiču hrv.) »secalinus«. Od mlet. *segala,* tosk.- *ségale* f < lat. *secale,* furi, *siale î; segala* akcentom se poklapa sa reto-rom. oblicima. Taj je akcenat nastao pod uplivom izvedenica na *-ãlis.*

Lit.: ARj 17, $22-23. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *REW*[3] 7763. *Miklošič* 337. *DEI* 3441.

šegrt m (Vuk, Kosmet) »učenik u privredi, naučnik (hrv., neologizam), djetić« prema f na *-ica šegrtica.* Koli na *-čađ šegrčad,* gen. *-i.* Denominal na *-ovati šegrtovati, -ujem* impf. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šagird* »učenik« > tur. *şakirt)* iz turske esnafske i zanatske terminologije: rum. *şagărt* (Banat) pored *ucenic* (v.), bug. *segar* = *segar (t* ispušteno zbog identifikacije s bug. članom) = *šegart,* s individualnim *-in šagertin,* arb. *shagért, shegért* (Godin).

Lit.: ARj 17, 525. *Elezović* 2, 475. *Tiktin* 1352. *Doric* 420. *GM* 403. *Školjić** 583.

šeh m (Vuk, Bosna) = *lejh* m (Bosna) = šě (Kosmet) »tekijski, derviški starješina«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šeih* > tur. *şeyh* »starac, starješina«, upor. gr. πρεσβύτερος, komparativ od πρέσβυς »star«) iz terminologije islama. Složenica tur. *şeyh-iil-islâm* > *sêjkulislâm* (Kosmet, BiH) = *šejhul-islam* = *šehislam,* gen. *-ama* (oboje Bosna) »vrhovni poglavar islamske vjere«. Od iste arapske riječi *šeik* m »starješina arapskog plemena«, evropski arabizam.

Lit.: ARj 17, 525-27. *Elezović* 2, 475. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Školjić** 584.

šeher (epitet uz *Sarajevo),* gen. *-era* i *-hra* (kad treba za deseterac: *šehru Sarajevu)* = *seher* (Jufcić, narodna piesma) = *šeer* (Vuk, Kosmet) »1° varoš = grad, 2° toponim«. Na tur. *-li šeherli,* indeklinabilni pridjev, epitet uz *ahari* (narodna pjesma) = *še rlija* = (stezanje) *šerllja* m »građanin, čeljade iz varoši (opozicija selu, kasabi)« = *šerlija* (Kosmet). Pridjev na *-ski šSerski* (Kosmet). Ovamo ide *šehrija* f (Sarajevo) »Spagatnudeln«, *ešerîja* (Banja Luka), *šehri ramazan* (narodna pjesma muslimanska), složenica *hemšerija* »Landsmann« (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *sehr, şehir, ıehrijje,* s arapskim sufiksom *-ijjé)* iz terminologije urbanizma: bug. *šeer,* arb. *sheher.*

Lit.:ARj 14, 802.17, 521. 525-27. 547. *Elezović 2,* 475. 477. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 247. 738. *Rad* 122, 129. *GM* 401.

šejbek, gen. *šějbeka* m (Kosmet) »majmvuv mojemuča«. Balkanski turcizam (tur. *şebek)* iz terminologije tuđih životinja: rum. *şubec,* bug. *šebék,* η§£.σεμπέκα »singe à longue queue, guenon«.

Lit.: Elezović 2, 475. *Mladenov* 692. *Pascu 2, 166.,* br. 1015.

šéjtan m = *šeitan* m (BiH) = *sějtân,* gen. *-äna* (Kosmet) »1° vrag, đavo, sotona, 2° (metafora) obješenjak, prepredenjak«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šejfan* > tur. *şeytan)* iz terminologije islama: bug. *šeitan,* arb. *shejtdn.*

Lit.: ARj 17, 527-28. *Elezović 2,* 476. *Mladenov 692. GM* 401. *Školjić*[2] 584.

sèma[1] (Buzet, Sovinjsko polje) »praznina nad vinom u bačvi«. Poimeničen tal. pridjev u ž. r. *scemo* < lat. *sēmus* »scemato, umanjen«. Ovamo ide *ošmanjiti, -im* pf. (Dalmacija) »umanjiti, otjesniti«, unakrštenjem tal. *scemare* i *umanjiti,* prefiks *o-.*

Lit.: ARj 9, 324. *REW»* 7799. *Prati* 876. 7811.

lema[2] f, učen grecizam izgovoren prema njem. čitanju lat. *schema,* gen. *-otis* < gr. σχῆμα, gen. -ατός, odatle pridjev na nenaglašeni lat. *-icus* < gr. -ιϰος proširen našim *-bsk šematički.* Učeno *shema.* Na učen sufiks *-izam šematizam,* gen. *-izma.* Prema itacizmu stcslav. *skima,* arb. *saime* »kaludersko odijelo«.

*Lit.: REW** 7684a.

šemet m (Stulić, Dubrovnik, Mljet) »drvo sa više kuka kojima se salpavaju vrše«. Denominal *iemētāti, -čem* (Stulić).

Lit.: ARj 17, 530. Macan, *ZbNŽ 29,* 211

šemišljika f (Vuk, Crna Gora) »trava centáurea cyanus = medvěda lijeska« = *šemešljika* (Sinj). Pridjev *šemišljikov listák* »po kojem se može pisati«.

Lit.: ARj 17, 531. *Šulek* 388.

sena f (M. Držić) »pozornica« = *sène* f pl.- (Kućište, primjer: *što činiš sène* ?) »ludosti«. Talijanizam od lat. *scena (Jare una scenata}* < lat. *scarna,* a to iz gr. σϰηνή. Kao kazališni (teatarski) termin prema lat. izgovoru *scéna* (Gundulić, Kuhačević) »pozornica«, pridjev *scenski.* Rjeđe se čuje u prenesenom smislu. Kao pravoslavni crkveni termin grecizam *skinija f* (stsrp., Prilep, 1348) »ćelija, šator« < σϰηνή + *ja* (upor. *ćefalija).*

Lit.: ARj 14, 763. 15, 216. 17, 532. *Prati* 877. Vasmer, *GL* 133. Miklošič, *Lex.* 845.

seniuk m (objekt uz *Hiniti)* = *šemluk* (Kačić) = *šamluk* = *šamlak* (Crna Gora) = *šemlak* (narodna pjesma) = *šenhk,* gen. *šenttka* (Kosmet) »veselje«. Denominálni glagol *šemulčiti, -im* »činiti veselje, veseliti se« = *šenlučiti, -im.* Indeklinabilan pridjev *šen* (Kosmet) »veseo, radostan, napredan«, na *-li šenli* (u amplifikaciji sa *veselo,* muslimanska narodna pjesma). Pridjev je raširen sa *-ъn* > *-an seman, i šemna* (disimilacija *nn* > *mri); prilog seno i veselo ići.* Balkanski turcizam *{şen, şenlik)* iz terminologije običnog života·: rum. *şenlic,* bug. *šen, senlik,* arb. *shent (-t* je arbanaski sufiks).

Lit.: ARj 17, 460. 531. 534. *Elezović 2,* 476. *Mladenov 692.* Skok, *Slávia* 15, br. 729. *GM* 401-402. *Školjić*[3]· 585.

šepav (Vuk, ŽK), pridjev na *-av,* »hrom, šantav, topalast«, od korijena glagola *šepati, -om (do-* Lika) koji nije zabilježio Vuk, a ima na *-eljiti* (upor. *bekeljiti) šepeljiti,* na *-eljica šepeljica;* na *-osati šepasäti, -asam* (ŽK) »hinken« = *šepesati.* U slov. *šepati* »hinken«, *šepiti* »schief treten«, *pošepiti crêvlje* »Schuhe vertreten«, *šepa* »die Hinkende«. Miklošič ima još,pridjev na *-ast sepast.* Upor. još *šebećot se* impf. (Brusie, Hvar) »teturati se zbog bolesti (ili pijanstva«. Pf. ima *pn* > *n* (upor. *san, šanuti) šenuti, sēnēm (s puta, pameću, petom)* »maci se«, *zaošenut, -ošēnēm* »turati na stranu«, *pošenuti rukom* ili *nogom* »ištetiti«. Štrekelj izvodi od njem. *schief,* bav. *schepp, scheppbeinig,* Noha drži da je u prasrodstvu s gr. σϰαμβός »krummbeinig«. S umetnutim *m* pred labijalom ide ovamo pridjev *sampljiv* »koji ima noge poput x (iksa)« (Vodice, Istra), poimeničen na *-ьc* > *-ac šampljivac,* gen. *-vca.* Upor. slov. *šamljati* »ungeschickt gehen, herumstöbern. Unakrštenjem sa *prtljati, -am* (v.) i *šepati* stvoren je *šeprtljiti, -im* impf. (Vuk) *(u-)* »zapasti u šeprtlju«, *šeprtlja f,* m »1° palijativno sredstvo, 2° onaj koji šeprtlji, Pfuscher«.

Lit.: ARj 11, 79. 17, 535-40. *Pleteršnik* 2, 616-624. Hraste, *JF* 6, 213. Ribarić, *SDZb 9, 196.* Noha, *Sborník prací Janu Machalovi^* Prag, 1925, 358-360. Machek, *Slávia* 16, 217. *Miklošič* 338. Štrekelj, *DAW* 50, 61.

šepēr, gen. *-era* m (Vuk) »debeli kraj od pruta, što ostane kad se suce gužva (a tako i od obruča kraj preko onoga gdje je obruč sastavljen)« = *siper* (Banja Luka) »plot olijep-Ijen, duvarić od šepera« = *séper,* gen. *-pra* (slov.) »Holzscheit, Stange, Spiess, Reitende«. Denominal *sašeperati, -am* pf. (Maretić) »napraviti pojatu od šepera«.

Lit.: ARj 14, 689. 17, 538. *Pleteršnik 2, 624.* Skok, *Slávia* 15, 496., br. 741.

šepíriti se, *šepīrīm* impf. (Vuk) *(raz-)* pored *šepuriti se* (Vuk, Srijem) *(na-* Lika) »se pavaner, činiti se gizdav, ohol«, u slov. sa *č* mjesto š *čeperiti se* »sich wichtig tun«. Nalazi se s istom promjenom u češ. *čepýřiti* »sträuben« i sa š u oba lužičko-srp. Praslav. Upor. češ. *čiperný, čipera, čipernost* »habileté«, *čupryna* »touffe de cheveux« i ukr. *čepuryty* »verschönern«, rus. *čopornyj* »geziert«. Variranje či i objašnjava se iz ič u prefiksalnoj složenici *raščepiriti.* V. *čuperak.*

Lit.: ARj 7, 671. 13, 377-78. 17, 538. 541. *Miklošič* 32. *SEWÍ* 1, 143. *Holub-Kopečny 9.* 93. 95. 96. Bruckner, *KZ* 48, 182.

šeput m (Vuk) »zamka, mašlija«. Deminutiv na *-ić šeputić* (Vuk), na *-bka šeputka* »1° savijeno drvo na lijevči oko osovine, tulija, 2° obruč i ručica zajedno na tikvi (Otok, Vinkovci)« = *šeputka* pored *šiputka* (Kcsmet) »na opancima od remena kao žabica gdje se provlači vrvca ili remen za stezanje oko nogu«.

Lit.: ARj 17, 541. *Elezović 2,* 476. *ZbNŽ 2,* 119.

šer m i indeklinabilni pridjev (.Bosna, Kosmet, objekt uz *učinim)* »1° zlo, 2° lukav *(dij&e)«,* superlativ *najmladija najšerija, šerbudăla* m, f »potpuna budala, koji se pravi budala«. Denominal *iSîèrit se, -im* (.Kosmet) »ne biti budala više«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *šerr* > tur. *ser* »zlo, rđav posao, zločest«): arb. *sherrt* »lukavstvo«, *sherrexht* »pretvaralica«, cine. *sără* »astuce,

fourbeiie«. Ovamo ide i arapski apstraktum na *-et Sirret* > tur. *şerret, şirret* »malice« > *seret* m (Srbija, BiH), odatle na *-luk* tur. *şerretlik* > *šeretluk* m (Bosna) »lukavstvo,, prepredenost« = *širetluk* m (Vuk) »laźnost«, rum. *şiret* »rusé«, sa crkveno-slav. sufiksom *-ente şiretenie* (Moldavija) = *şiretlic* »lukavstvo«, bug. *šijretin* »rusé«, *šijretlak, šeiretka,* arb. *sherret* (Gege) = *sharret* »streitsüchtig«, cine. *şiret* »rusé«, = *şiretlîke î* »ruse«, ngr. σερέτης »chicaneur«. Ovamo i *šerluk* m (Bosna) »zloba, vragolija« < tur. *serlik.* Ovamo ne ide *seremet* u zagoneci (Vuk): *seremet kmet kraljev zet za vratima stoji,* itd. (odgonetava se: mačka i miš, metla ili prsten). Uporedi bosansko katoličko prezime *Seremet.* Postoji i *Šeremetovič.* U Kosmeru *dete šeremete.* Sve od tur. pridjeva i imenice *seremet* »nevaljao, rdav, neposlušan«, a to je od perz. *šīrmerd.* Bug. *šeremétka* »biljka Eberwurz, Silberwurz«.

Lit.: ARj 17, 542. 545-46. 620. *Elezović l,* 245. 2, 476. 477. *GM* 402. *Pascu 2,* 165., br. 992. *Tiktin* 1434. *Mladenov* 692. 693. *Doric* 420. *Školjić*[2] 585-87.

sèrbe, gen. *-eta* n pored *Serbet* m (Vuk) = *Şerbet,* gen. *Serbeta* (Kosmet) »medovina«. Na *-ka šērbetka* »jabuka«. Na tur. *-li šerbetlija* (Vuk, Crna Gora; »jabuka« = *šerbetlija* m ı indeklinabilni pridjev. Složenica *šerbetašče,* gen. *-eta* n »napojnica«. Upor. *binjašče* i *-aSče* (v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *şerbet* »sok od voća pomiješan sa vodom i šećerom«, od ar. *šarah* »piće«, glagol *sáriba* »piti«) iz terminologije pića: bug. *šerbét,* arb. *sherbet* »gelato, sorbetto, latte di calce« = *sherbet* »sorbetto, gelato, bevanda, limonata con ghiaccio«, cine. *şirbet,* ngr. σερμπέτι, evropski orijentalizam *sorbet* (Rab) (sa *e > o* prema *sorbire).* Od istog ar. glagola je i evropski arabizam *sirup — šurup,* gen. *-üpa* (Kosmet), ngr. σουρούπ < ar. *šurub.*

Lit.: ARj 15, 67. 925. 17, 542-43. *Elezović* 2, 476. 477. 489. *Mladenov* 693. *Pascu 2,* 165., br. 1007. 166., br. 1020. *GM* 402. Korsch, *ASPh* 9, 671. *Leotti* 1339. 1351.

sereg m (Mamiié) = *cereg* (Kavanjin) »četa«. Na *-janin* (upor. *gošćan* ŽK »jedan od gostiju«) *šereźanin* (16. v., Vuk) = *serešanin* m (1577, Varoš u Slavoniji, disimilacija *š — ź > s — z)* »1° nekada stalni voinik, 2° kao pandur u Hrvatskoj na suhoj međi, oružnik, žandar (Varoš kod Broda)«. Nalazi se još u slov., polj. *szereg* (naziv Batorijeve pješadije), rum. *sireag,* rus. *šerenga* (iz lit., gdje je riječ dobila *n).* Od madž. *sereg.*

Lit.: ARj 14, 864. 17, 546. *Mašuranić* 1324. *Miklošič* 338. *Bruckner* 547.

šerí j at, gen. *-ata* m (BiH) = *serijai* (Kosmet) »zakon zasnovan na Kuranu (v.)«, *suditi po šerijatu.* Pridjev na *-ski šerijātskī {sud}.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *sériât* > tur. *seriar)* iz terminologije islama: bug. *sériât,* arb. *sheriat.*

Lit.: ARj П, 547. *Elezović 2,* 477. *GM* 402. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Škaljić** 586.

šerpenja = *šerpinja f* (Vuk; rod i *-nja* prema *tiganj* pored *liganja,* ŽK) »tiganj, prosulja, tava«. Deminutiv na *-ica šerpinjica.* Hipokoristik *šerpa* f. Od njem. *Scherbe f* ili *Scherben* »zemljani lonac« (u prasrodstvu sa *crijep,* v.); i madž. *serpenyő* »Pfanne, Schale«.

Lit.: ARj 17, 547-48. *Striedter-Temps* 193.

šest (Vuk) = *ses* (Kosmet) = *šejst* (ŽK), sveslav. i praslav. glavni brojnik, »sex (s kojim je u prasrodstvu)«. Redni brojnik i&tfje određeni pridjev, poimeničen na *-ak šesták,* pored *šesták,* gen. *-aka* (Kosmet) »turski srebrni novac«; na *-ina šestina = šestina* (Kosmet) »šest duša muškoga roda«, na *-ica šestica, šestica.* Pridjev sa sufiksom *-er, -or: šesteri,* poimeničen u sr. r. *šestero,* na *-ica šestorica.* Složeni brojnici *šestb na desete > šesnaest, šestb deseti* (gen. pl.) > *šezdeset, šest sto* ili *stotina.* Od tih složenica mogu se praviti određeni pridjevi na *-ï, -eri* kao od *šest* ili *deset, stoti* (v.). Riječ *šestoper,* gen. *-era* pored na *-ьc > -äc šestoperac,* gen. *-rea* (Kosmet) »buzdovan« izgleda kao naša složenica od sintagme *šest pera.* Kako i Evlija Čelebija upotrebljava *šešoper,* a to je perzijska složenica od *šeš* »šest« i *per* »pero, krilo«, vjerojatnije je uzeti s Elezovićem da je perzijska složenica bila prekrojena sa *šest.* Madžari posudiše *suszták < šesták;* Rumunji i Arbanasi građenje složenih brojeva: rum. *sase spre zece* = arb. *gjashtë mbë dhjetë,* rum. *şase zece* = arb. *gjashtë—dhjetë,* rum. *şase sate* = arb. *gjashtë qint.* Praslav. = stcslav. *šestb* je apstraktum izveden s pomoću istog sufiksa -гь kao *častb* (upor. arb. *gjăshte}* i znači »ukupnost od šest predmeta«. Određeni pridjev izveden je odatle s pomoću sufiksa *-t.* Upor. isti način u arb. *gjashtëtë,* u sanskr. *şaştha,* gr. εκτός, lat. *sextus,* got. *saíhsta,* nvnjem. *sechster).* U pogledu ovog brojnika nema potpune suglasnosti baltoslavenske. Glavni brojnik je u lit. bez sufiksa *-гь* kao i u ostalim ie. jezicima lit. *šeši,* lot. *šeši* kao sanskrt *sat,* gr. εξ (odatle

internacionalni naziv stiha *heksametar},* lat. *sex.* U pogledu rednog broja baltički jezici slažu se s praslav. kao i s ostalim ie. jezicima: lit. *šeštas,* lot. *sestais* = praslav. *šestb.* Suglasnik *ś* u *šest* nastao je prema Pedersenovu zakonu *iz h* < fes: ie. **ksesti* < **ksveks* (upor. avesta *xšvaš}* + *ti.* Posuđenica je *šeš-beš* m »naziv igre tabla ili triktrak (objekt uz *igramo,* Kosmet)«. Ta složenica sadrži perz. brojnik *šeš* »6« i tur. *beş* »5«. V. *sēšana.*

Lit.: ARj 17, 548-562. *Elezović 2,* 477. 478. *Miklošič* 338. *Holub-Kopečný* 368. *Bruckner* 548. *Trautmann* 144. Meillet, *BSLP* 29, 29., sl. (cf. *IJb* 14, 16). *Baisaef* 260. 678. Machek, *Slávia* 16, 218. *GM* 138. Charpentier, *IF 25,* 244.

Sesti m pi., u izrazu *činiti šeste* (Dubrovnik) »praviti razne izrazne pokrete, geste, gestikulirati (internacionalno na njem. *-teren)«.* Od lat. > tal. *gesto* (od lat. *gerere),* preko mlet. *sèsto.* Usp. *činiti sène* (Dubrovnik, Boka) »praviti skandal«, od tal. *scena.*

Lit.: Tomanović, *JF* 17, 205. *REW** 3749.

sēšana f (Vuk, narodna pjesma, s epitetom *vezena = harešli}* = *šišana* (Vuk, Kosmet) = *šeišana* (Crna Gora, epitet za *puška}* »duga starinska puška prednjača, u kojoj je cijev šestostrano izolučena«. Hipokoristici *šiša, šica.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *Sei hane* »upravo šest stanova«) iz turske vojničke terminologije: rum. *şişanea* f »Gewehr mit langgezogenem Lauf«, bug. *šišane* n, arb. *shishane.*

Lit.: ARj 17, 562-63. 635. *Elezović 2,* 481. *GM* 406. 526. *Mladenov* 694. *Tiktin* 1435. Korsch, *ASPh* 9, 671. *Skalßc** 587.

šeše f pl. (Vuk, Dubrovnik, Mikalja, Bella, Stulić) »boginje, ospice, kozice, kraste« = *šešve* pl. f (Dubrovnik, gdje i *šeše,* ali gen. pl. za oba oblika samo *šešāvā}.* Ne nalazi se nigdje drugdje među slavinama. Miklošič uporeduje s lit. *šašas* »Grind, Rende, Schorf«, za koje također nema ie. veza.

Lit.: ARj 17, 563. 565. *Miklošič* 338. *WP* 1, 334.

šešir, gen. *-ira* m (18. st., Vuk, A. Reljković, Slavonija, Srbija, Bar) »klobuk, škrlak (hrv.-kajk.), kriljâk (ŽK) pored kriljäva i krljäva (ŽK), šiljak, gen. -áka (Sjeničak)«. Deminutiv na *-ič šeširić.* Augmentativ na *-ina šeširina.* Na *-džija šeširdžija* m, s pridjevima na *-in šeširdžijin* i na *-ski šeširdžijskī.* Riječ *šešir* je danas književna riječ na istoku i na zapadu, prvobitno je bila ograničena samo na štokavska narječja. Nema je ni u jednoj drugoj slavim. Možda je od ar. *ťäKja* »kapa, Mütze«. Time nije objašnjen dočetak ni osnovni samoglasnik.

Lit.: ARj 17, 564. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 743. *REW*[3] 7677. *Lokotsch* 1865.

šetati, *sētām* pored *šeć m* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na- se, od-, po-, pre-, pro-, sa-, u-}* »ambulare, špancirat (ŽK)«, južnoslav., praslav. *sent-,* u sjevernim slavinama *šat-:* češ. *salati,* rus. *šalatb* »kretati se«. Deminutiv na *-uhati šetukati, šetūkām.* Postverbal *seta ī* samo u unutarnjem objektu *setu šetati* ili *setom šetati.* Apstraktum na *-nja šetnja* f = na *-ьЬa šedba* (narodna pjesma). Na *-nica šétnica* (Dubrovnik) = poimeničen part. perf. akt. *šetaonica* = na *-ište šetalište.* Na *-ač šetač, -ьc > -ac* prema f na *-ica Setalac,* gen. *-aoca* prema *Sétdlica* = na *-aljka šetaljka.* Na *-ka šetka* (Poljica) »1° ko razmeće nogama simo - tamo, 2° prezime«. Uzvik *set u kuću* (dubrovačka poslovica) = *šet* (Kosmet), *set tamo set ovamo,* obrazovano kao *trč.* Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala, stcslav. *šetati se* »fremere«. U madž. i arb. posuđenici ne nalazi se *ę* nego *e:* madž. *sétálni,* arb. *shetit.* Machek pretpostavlja nazalirano ie. **sket-,* koje se nalazi u lit. *skasti, skaniu* pored *skataü* »springen, hüpfen« < ie. **sqat-* lat. *scaleo* sa *sk > *ks > h,* kako pretpostavlja i Mladenov.

Lit.: ARj 2, 701. 4, 85. 7, 671. 8, 690. 11, 79-80. 740. 12, 441-43. 14, 689. 17, 519. 562-72. *ZbNZ* 8, 234. *Miklošič* 337. *Mladenov* 693. *GM* 403. Machek, *Slávia* 16, 217. *WP 2,* 538. *Vasmer 2,* 379.

ševa f (Vuk), ptica za koju se vjeruje da donosi nesreću i smrt, hipokoristik od *ševŕ-Ijuga* (Vuk) = *šavrljuga* (Daruvar) = *šovr-Ijuga* = *čevrljuga* (Duvno, Županjac, Niš), deminutiv *čevrljugica* pored *-žica* (Imotski) = (bez parazitskog *e} švrljüga* (također prezime, Vodice) = (sa *čvŗ < švŗ) čvrljuga* (Vodice). Ostali oblici ovog naziva iz Hirtza: *čaprljuga, čavrljuga, čeprljuga, -uzica, četrkulja, čvrketusa, čvrluga, čvrlj, -ica, -iga, -uga, -uzica* te *čeva, ćeva, čevra* i *ševerljuga.* Brojni sinonimni nazivi *čančerka, krunica, kukuljača, kukuljava, ladvica* (Istra, od lat. *alauda).* Sa *c* mjesto *č* u bug. *cevrăliga.* Hrv.-kajk. (Božjakovina, Ježevo, Vrhovec, Vidovec kod Varaždina) je naziv *škrlec* (također prezime) = *škrlac* (Zdenčac, Čakovac, Sušnjevo Selo) = *skrljac,* koji Miklošič veže sa *skvorac* (v.). Sufiks je *-juga*

(v.). Korijen *skvrl-* je onomatopejski, kojim se imitira ševin glas: *gerc-gerl.* Usp. rus. *M-voronok* »alauda«. Upór. *čvnčo* (v.). Slov. *šega* prema Štrekelju ne postoji. Upor. rum. *cio-cârlie f = ciocârlan, ciocărleț* »alauda«. Posljednje dočetkom se poklapa sa hrv.-kajk. *škrlec.*

Lit.: ARj l, 918. 2, 18. 17, 570-75. 692-•93. 922. Hirtz, *Aves* 61. 473. 474. 476. 482. Ribarić, *SDZb* 9, 142. *Miklošič* 305. 339. *SEW* l, 164. Strekelj, *DAW* 50, 65. *Tiktin* 355. *Fink* 14. *Vasmer* 1, 408.

ševār, gen. *-ára* m (Vuk, Mikalja, Bella, Stulić, Gundulić, Gledević) = *ševār* (.Kosmet) »1° arando arenaria, 2° grm« = na *-ikaševaríka* f = *Savarika* (toponim, Požarevac, Srbija). Na *-īk ševarík,* gen. *-ika* »mjesto obraslo tom biljkom«. Kol. na *-je ševarje* n. Deminutiv na *-ić ševarić.* Augmentativ na *-ina Ševarina* (toponim, Kosmet). Denominal *poševariti, -im* »pokriti ševarom«. Pojavljuje se sa *o* ili *u* mjesto *e* u korijenu: u polj., ukr. i rum. *șovar, șuvar* »typha«, zacijelo zbog susjednog labio-dentala, upor. *punjestra, ponistra < fenestra.* Varijanta *šavar* (Kosmet) slaže se s Miklošičevim uporedenjem sa slov. *šar* »Riedgras« < bav.-njem. *Saher* i sa češ. *šachor* »sita«, koje je od stvnjem. *sahar* »Riedgras« (od ie. **seq-* »sjeći«). Oblik *iever* ne postoji kod Vetranića, krivo je čitanje mjesto *ševar.* Ako je stari germanizam, upada u oči činjenica što nije raširen na zapadu taj kulturni termin (upotrebljava se za hasure i pokrivanje staja) nego na istoku, odakle je bez sumnje ušao u rum. jezik. Upor. rus. *osóka* »carex«.

Lit.: ARj 2, 18. 11, 80. 17, 507. 572-74. *ASPh* 27, 597. *Pleteršnik 2,* 617. *Elezović 2,* 468. 475. *Miklošič* 337. *WP* 2, 475. *Holub--Kopečný* 366.

ševéljiti, *-гm* impf. (Vuk) »mahati, micati se amo-tamo, ljuljati se, okretati se«. U poređenju sa rus. *ševelitb* »bewegen« i češ. *ševeliti* (objekt *rty, větvemi} lj* u inf. *ševeljiti* je iz prezenta **ševelJĢ.* Na *-ājka ševeljājka,* apozicija uz *guska* u pripjevu (refrenu). Unakrštenjem sa *vrdati* (v.) istog značenja *ševrdali, -ām* impf, prema pf. *ševrdnuti, - m* (Vuk) »amo-tamo micati se«. Upor. češ. *šelestiti* »murmurer«, slov. leksikologijsku porodicu *švedráti* od *švéder = ševéder, ševeliti* »hinken«, od *sever* »s iskrivljenim nogama«, *ševa* f »schief«, *iemērīti (po- se;* ŽK) »nestalno hoditi«. Svi ti glagoli predstavljaju onomatopejski korijen *šev-·, šel-, šém-,* koji znači buku kao rezultat nespretne radnje.

Lit.: ARj 11, 79. 17, 530. 574-75. *Pleteršnik 2,* 626. 651. *Holub-Kopečný* 368. Bruckner, *KZ* 51, 241. Loewenthal, *ZSPfi* 7, 406. Strekelj, *DAW* 50, 65. Tomanović, *JF* 17, 203.

šíb, gen. *šiba* m (Vuk) »ševar«, ide zajedn» sa *šiba* f (Vuk, Vodice, ŽK), sveslav. i praslav.,, »ferula«. Pridjev **šiben* potvrđen je u poimeničenju na *-îk* u *Šibenik,* stari toponim koji se opetuje na više strana i u poimeničenju brus. *šiben* »batina«, slvč. *šibeń* i u češ. poimeničenju na *-ice šibenice* »vješala« (tako i polj., u oba lužičko-srp., brus. i ukr.). Pridjev na *-bk šipak,* f *šipka* (m analogijski prema f, Vodice) »savitljiv«. Upor. rus. *šibkij* »brz«. Na *-an: šiban (s onu bandu Šibenika šiban—trava do koljena,* Vuk). Deminutivi na *-ica šibice* f pl. (ŽK) »žigice«, na *-ić šibić* m (Buzet, Sovinjsko· polje) »nisko stabalce ili njegov plod, iz kojega se pravi zelenkasto ulje«, na *-zk šibak,* gen. *šipka* m (Crna Gora) »cijep«, na *-ъЪa šipka* f, na *-čiča šlpčica.* Na *-ika šibika = šibljika,* sa *lj* od kol. na *-je šiblje — na -jak šibljak.* Ovamo : *šibe,* uzvik za tjeranje psa. Na *-ut* (upor. *smudut) šlbut* (Vuk), nepoznatog značenja. Sa tur. *-luk šibaluk* »šipka na đermu za kabao«, *šipčaluk* (Crna Gora) = *šlpčište* (od *šipka)* »spremica za šipke za pušku«. U *šipčaluk* tur. sufiks zamijenio je *-ište.* Na *-alo šibalo* n. Arbanasi posudiše *shiblë* f »Splitter, Hamı«. Denominali na *-ati* od *šiba: šibati, -ām* (Vuk) *(iz-, na-}* »1° udarati batinama (kazna), 2° (metafora) gađati, ciljati«, na *-iti sibili se* (Vodice) »savijati se«, od *šibika šibikati* (Dubrovnik, Piva-Drobnjak, Crna Gora) = od *šipka šlvkati* (ibidem) »kazniti šibikanjem. kroz postrojen bataljon« *(iz-* Dubrovnik); pf. *ošinuti, -em (po-, pri-, prio-)* »udariti«; zbog *bn > n* u svijesti izgubilo je vezu sa *šiba.* Bez prefiksa ne postoji **šinuti.* Šulekov je neologizam *našibljati* »šibljem oplesti«. Pored *b* postoji još varijanta na *p* (upor. *šipak)* s umetnutim r (upor. *prostrica, intrice* ŽK, ali može biti i prvobitno, upor. sanskr. *kšipras* »brz«) na *-āg* (upor. *prtljag) šiprāg,* gen. *-aga* (Vuk, Srijem) »šib, ševar«, na *-zka šipraška* f (Bačka). Kol. na *-je šipražje* n. Upor. slov. *šipračje.* Varijanta sa *k* mjesto *b, p: šikara* (Vuk, Hrvatska) = *šikara* (Vodice; slov. *šikara)* »ševarik, ševarje, grmlje, šibljak, šiblje«. Kol. na *-je šikarje.* Varijante na *ρ* i *k* nalaze se samo u hrv.-srp. Za *i* postoji u polj. i prijevoj *szybać* (upor. *chybać)* i *szubienica.* Prvobitno značenje

orijena **šib-* bilo je »bacati, udarati«, koje se očuvalo u rus. *šibatb;* upor. stcslav. *ošibati, -šibuje* »sich abwenden« pored *Siti < *ši-ti, *šibo.* Litavska uporednica pokazuje obje varijante *b* i *p: siūbuoti* pored *suõpti.* Suglasnik *š* je nastao prema Pedersenovu zakonu od *eh- <* ie. *qs,* upor. sanskr. *kšipati* »wirft, schleudert«, od ie. korijena **qseip-, *q*

Lit.: ARj 4, 86. 7, 671. 9, 319-21. 11, 80-81. 12, 176. 443. 17, 576-81. 585-86. 610-17. *Pleteršnik 2,* 627. Ribarić, *SDZb 9,* 196. Vuković, *SDZb* 10, 407. *KZ* 51, 233-34. 241. *Miklošič* 339. *Holub-Kopečný* 368. *Bruckner* 559. *Mladenov* 693. Machek, *Slávia* 16, 203. 207. 218. Zupitza, *BB* 25, 93. sl. *WP* l, 501. Strekelj, *ASPh* 27, 44. Zubatý, *SbFil* 4, 249. si. Machek, *SbFil* 59, 393. Scheftelowitz, *IF* 33, 142. *GM* 405.

sicar, gen. *-ára* m (18. st., Vuk, BiH, Dosen) = *sicar* (Kosmet) »dobit(ak)«. Denominal na *-iti šićarili, šičārīm* impf. (Vuk) *(u-) = sicarii* (Kosmet). Na *-džija šićardžija* m = *šićardžya* (Kosmet) »koji je lakom za dobitkom, muftadžija«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sigar* »plijen« > tur. *șikâr).*

Lit.: ARj 17, 582. *Elezović 2,* 481. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Školjić** 588.

šija f (Vuk) »vrat«, sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima (osim u arb. *Shį, shįu Ц* je nazal; kod Gega/, *shir < shi — ni* /Kalabrija/ »Nacken« gdje može biti posudenica iz južno-slav.). Antroponim *Krivošije* pl. Bez etimologije. Miklošič i *ARj* uporeduju sa *ošijati (za-), -ām (se)* pf. prema impf, na *-va- ošijavati, -šijavam* (Srbija), *ošljavica* (Srijem) »kao iskrivljena prtina«. To je uporedenje nesigurno jer ti glagoli mogu biti u vezi sa *sijati* (Dalmacija) »ići natrag« < tal. *sciare* »rückwerts rudern«.

Lit.: ARj 9, 320. 17, 583-84. *Miklošič* 339. *Holub-Kopečný* 369. *Bruckner* 694. *GM* 405. Machek, *Slávia* 16, 218. *Vasmer 3,* 396. Barié, *Alb. 96.*

sijati, *-am* impf. (Dalmacija, Račišće) = *Uját* (Šolta, Božava) »1° (pomorski termin) veslati natrag, 2° (metafora, u Dalmaciji općenita riječ) odstupiti od svog mišljenja«, *ošijati, -ām* pf. (Vuk, *čime, koga)* »zaokrenuti *(ošijaše se kola)«* prema impf, *ošijavati, -šijāvām.* Vuk ima odatle iz Srijema *ošljavica* »kao iskrivljena prtina gdje se ošijavaju saonice«. Teško je misliti da je pomorski termin sa Jadrana došao u Srijem. Zbog toga zacijelo Maretić izvodi od *Šija,* kako je već Miklošič upoređivao. Ali ni tada nije riješena semantika te imenice. Radna imenica na *-vac šijavac,* gen. *-vca* m (Trpanj, Račišće) »vrsta veslača na ribanju«. Talijanizam tal. *sciare,* mlet. *siar indrìo* (16. st.), *dar la s(c)ia* (Pantera, 17. st.; upor. imperativ *sijoj), ziari* (Sicilija). Postanje nejasno. Prema fr. *siller,* prov.-mod. *scia, sia* »sjeći (voda), sillage«, možda od *sellare,* galskog podrijetla. U tom slučaju tal. *sciare* bio bi francuzizam ili provansalizam. Tim nije objašnjen oblik *zia-.*

Lit.: ARj 9, 320. 17, 584. Hraste, *Rad* 272, 35. Cronia, *ID* 6, 121. *REW** 7793a. *Miklošič 339.* Milas, *Rad* 103, 81. *DEI* 3397. *Prati* 883. Deanović, *AR 21,* 271. Skok, *Term.* 154. Tagliavini, *Croazia* 444. Kahane, *Terms* 339.

šík m (1733, Vuk) = *Sík* (Risan, Vuk) »klobodan, kozar, telej, varak« = *šika* f (Bosna) »varak, suho zlato, staniol«. Na tur. *-li šikli = sikali,* indeklinabilni pridjev, »varakli«, epitet u narodnoj pjesmi uz *bešika, odaja.* Denominali : na *-ovati šikom šikovati,* na *-osati šikosati,* na *-isati šiklisati, -šem (ogledalo šikli šikom šiklisalo,* Hercegovina, narodna pjesma), upor. bug. *ň-kósvam* »schmücken mit Flittergold«; na *-ati pošikati = požikati žikom* pf. prema impf. *nažikivati.* Ovamo možda *nasikali, -am* (istarska narodna pjesma) »navesti, -žem«, *nasikani rubac* »koga je moja mati tri leta *šikala* (metafora?), bug. *šihosvane.* Turcizam: *sık.* Nalazi se još u slov., češ., madž., polj. *szych* i rum. glagolu *ticlui* (prema Miklošiču; Tiktin nema), *șicui <* polj. *szykować.* Hrv.-srp. je osobitost *š > ž.*

Lit.: ARj 7, 783. 671. 11, 80. 343. 17, 585. 587. *Miklošič* 339. *Bruckner* 560. *Mladenov* 693. Korsch, *ASPh 9,* 671. *Tiktin* 1422. *ŠkalflP* 589.

šikati, *sīkām* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi, subjekt *dijete u bešici) (pri-, u-* Bačka) »1° njihati, ljuljati, s ciljem da se uspava, nunati« prema pf. *šiknuti, šíknem* (Crmnica). Onomatopejski glagol je djetinja riječ kao *nunati.* U metaforickom značenju refleksiv znači »2° vući se, tornjati se, prtljati«, *došikati, došīkām* (Lika) »(pejorativno) doći«. Odatle *ušikati se* (gornje Primorje) »1° kao uvući se, 2° zaspati«. Takt u gibanju (šuštanju) bešike amo-tamo metaforickí se prenosi na takt disanja: *ušikat se, ušíkam* (Kosmet) »teško disati od debljine (uporedenje: *kaj vepar)«.* Postoji i u reduplikaciji *šišikati, -am* impf. (Piva-Drobnjak) *(u-)* »uspavljivati«, prefiksom *za- zasikali (se), -šikām* »zakloniti, utopliti (ibidem)«. Vuk ima *šiškati, -am* impf, *(u-)*

(objekti *dijete, doni)* »einschläfern, usníti«. Onomatopeja svojim elementom *si-, ši-* označuje i zvuk gusaka, zmija, kad su subjekti od *Stkáti, šíčē* (ne *šikā}.* Odatle postverbal *ūka (stoji ga sīka)* »sibilus«. Uzvikom *šík, ūke* (Vuk) gone se svinje. Onomatopejski se glagol unakrštava sa *sukljati, -a* (v., subjekt *dim, pčela)* u *šikljati, šikljā* impf. (Crmnica, subjekt *krv, vino)* prema pf. *šíknuti, šíkněm* (Crmnica) = *Síknut, -e* (Kosmet, subjekt *krv)* »1° naglo teći, 2° naglo zannuti (nož, jer i kod te radnje stvara se zvuk, kao i kod uspavljivanja)«. Upor. rum. onomatopejski glagol istog značenja α *ţtşui.* U hrv.-srp. *pat* »znoj« *podšikava* (metafora). Onomatopeja je samo hrv.-srp.

Lit.: ARj 2, 702. 7, 671. 17, 585-87. 637. *Elezović* 2, 401. 479 Vuković, 5ŰZ6 10, 386. 417.

šikutor m (ŽK) »crkveni otac« = *šekutor* m (1555) »izvršitelj oporuke«. Od lat. *exsecutor,* radna imenica na *-or* od *ex-sequere,* part. *exsecutus.* Apstraktum na *-ïo exsecutio > egzekucija — šikūcija* f (ŽK) »ovrha« = *eškucija* (Vuk, Vojvodina), unakrštenjem lat. riječi i ugrofmske *eškut* (v.), prema tal. *esecuzione > sekucijon j še-* m (Istra).

Lit.: ARj 3, 32-33. 14, 810. 17, 529. 588. *LEI* 1534.

sîle-bîle, prilog (Kosmet), »riječima zavaravati nekoga i ne dati mu da dođe na stvar«. Upor. slične priloške kreacije *cue-mile, mîle-lăle.* Elezović izvodi prvi od tur. priloga *şöyle böyle* »ovako onako, i ovako i onako«, *şöyle böyle* »ni bien ni mal, tant bien que mal, •couci couça«.

Lit.: ARj 17, 588. *Elezović 2,* 479. *Deny* 403.

šilok, gen. *-òka* m (Mikalja, Dubrovnik, Cavtat) = *šiloko* n (Korčula) = *šilog* (Trebinje u Hercegovini) »jugo, jugoistočni vjetar« = *široko* m (Hrvatsko primorje, Vrbnik) = *široko* (Zagreb), *tremai od šiloka* (Smokvica, Korčula). Na *-ina šiločina mrtva* i *gnjila.* Talijanizam: < *scilocco* pored *scirocco* < ar. *šalūk* pored *šuluk* (Magreb »zapadni«) = *Surūk* »isto«. Upor. arb. *shorok.*

Lit.: ARj 17, 589. 630. Sindik, *SEZb* 38, 7-8. *REW³* 8478a. *GM* 412. *Lokotsch* 1856. Rešetar, *JF* .12, 287. *Prati* 885.

šiljak, *-ljka* m (Vuk, Mikalja, Bella, Belostenec, slov.) »1° drveno šilo, zašiljasto drvce, kakva god zašiljena stvar, da se njome može bosti, 2° prezime«. Pridjevi na *-ost Šiljast* (bug. *Sílest')* »protivno: zarubast, zatubast, tup«, *šiljkast,* na *-at šiljat* (Vuk), *zaošiljat.* Deminutiv na *-ić Siljčić.* Na *-āš: šiljkáši* m pl. »opanci šiljkasti«. Denominali na *-iti šfijiti, -im* impf, *(za-},* iterativ na *-vazašiljívati, -Siljujēm,* na *-ovati zašiljSvat, -újem* (Kosmet). Izvedenice su od *šilo,* od *šiti* (v.). U jezičnoj svijesti ne postoji veza sa *šilo zbog* toga što je korijen *šilj-* iz prezenta **šiljo'* ušao u infinitiv i u deminutiv na *- bh.*

Lit.: ARj 17, 590-96. *Elezović* 1, 203.

šiljeg m (Vuk) »mlad ovan« prema f *šiljegvica* »mlada ovca« = (sa *gv > gb* kao u *negbe < negvė) šiljegbica* »mlada ovca« = *šiljeg* m (Kosmet) »lanjsko muško jagnje« prema f *šiljegica* (1761) pored *šilegica* (sa / mjesto *lj* kao u bug.). Upada u oči nepalataliziranje *g > ž* pred í u femininumu. To je zbog toga što je ta fonetska pojava rezervirana za kolektivum i deminutiv. Ovamo ide još bosansko pravoslavno prezime *Šiljegović.* Upor. istoznačno *Janjatović \ Janjetovič.* Zore je zabilježio u južnoj Dalmaciji bez dočetnog *-g* (kao u bug.) *slije — šiljevica* »ovca kad se još nije ojagnjila«. Kušar potvrđuje za Rab *šiljica* »mlada ovca što se nije ojagnjila«. Kolektivum je *šiljež f* po deklinaciji *i.* Govori se u Bukovici s vrijednošću plurala: *šiljež zimi krepavaju.* Deminutiv je sa sufiksom *-e,* gen. *-eta* (mlado) *šilježe* (u proljeće *jagnje,* u jesen *šilježe) = šileže* (Kosmet). U bug. *sue,* pl. *sílela* n, s deminutivima *šileže = šüeze = silence* n »Lamm von sechs Monaten«. Dočetno *-g,* koje se nalazi u hrv.-srp. i arb., pojavljuje se u bug. u radnoj imenici na *-ar šilegar* pored *šiletar* »pastir koji ih čuva«. Riječ je južnoslavensko-arbanaski leksem, bez paralele u ostalim balkanskim jezicima. U arbanaskim oblicima varira u nenaglašenom slogu *e-i: shilék, shelék,* sa članom *-gu* m prema f *shilege, shelége, shellige, -a* (Godin) »junges Lamm«. Etimologija nije utvrđena. Srpsko-hrvatski pastirski termin je zacijelo predslavenska riječ arbanaskog podrijetla, nastala u srednjovjekovnim' arbanaskim katunima. Do ispuštanja arbanaskcg dočetka došlo je najprije u kolektivu *šiljež* f, gdje se *-ež* osjeća kao slav. sufiks *-ež,* koji služi za apstraktà (tip *mladež),* zatim u deminutivu *šilježe* i na koncu u *šiljeg.* To je povuklo za sobom gubitak *-g* u *Ulje,* bug. *šile.* Miklošiču je također korijen *šil-* u' hrv. nazivu za jagnje prve godine na Rabu. Prema nazivu *mrkalj* »mršavo jagnje« od *mršav* i *mrhav* mislilo se

(Skok) na lat. podrijetlo, na izvedenicu na *-acus* od *exïlis.* Upor. arb. *mildk* »junger Hase« i *mileu* »mlad« na Korzici i Sardiniji. Glede sufiksa upor. još arb. *ftujak < ^ituleus.* Na koncu, mislilo se na posudenicu iz *seletak,* gen. *-ika* (v.), ali hrv.-srp. í ne prelazi u arb. u *sh,* upor. *site, strehe, postąp* itd. Moguće je još upoređenje sa bask. *seguila* = aragonsko *segallo* »junge Ziege«, na Sardiniji (Logudoro) *sakayu* »einjähriges Lamm«. Prema tom upoređenju arb. *shelek-gu* pripadalo bi protoevropskom supstratu i osnivalo bi se na metatezi *g — l > l — g.* Za sve ovo usp. i pod *seletak* i *ljeto.*

Lit.: ARj l, 59. 832. 17, 593-95. *Elezović* 2, 479. *Mladenov* 693. *Doric* 121. *GM И*3. 406. 278. Zore, *Rad* 115, 151. Kušar, *Rad* 118, 53. *Miklošič* 339. Skok, *ZRPh* 36, 654., br. 25. *LbGR* 37. Kühn, *Die romanischen Spr.* 47. Wartburg, *Entstehung* 24. Lohmann, *KZ* 58, 208.

šiljte, gen. *-eta* n (Banja Luka) »1° dušečić za sjedenje, 2° vuneni madrac koji se stere po sećiji« = *šīljte* (Kosmet) = *silita* f (Mostar) »na minderluku dušečić (jastučić) na kojem sjedi starije ugledno lice« = *šilte,* gen. *-eta* (narodna pjesma) = *šilta (nego staru na šilti sideti,* narodna pjesma), jednom *po šilteku* (greškom mjesto *-etu* ?). Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *şilte)* iz terminologije kućnog uređaja: rum. *saltea* f (neobjašnjeno *a* mjesto í), bug. *šilte* »Steppdecke«, arb. *shilté* pored *shilte* f »Matraze, Teppich«, ngr. 6 σελτές = σιλτές »mala slamnica«.

Lit.: ARj 17, 589. 596. *Elezović 2,* 479. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 744. *GM* 406. *Tiktin* 1357. *Lokotsch* 1908. *DoriÎ* 421. *Škalji&* 589.

šimija f (Rab, Božava, Istra, Dubrovnik) »majmun, opica, jopac (hrv.-kajk.)«. Od tal. *scinda <* lat. *simia,* od lat. pridjeva *simus <* gr. σιμός »koji ima zgnječen nos, camus, railleur«.

Lit.: ARj 17, 598. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6, 121. *Prati* 884.

šimšir m (Vuk) = *šimšir* (Kosmet) = *simšir* (Varoš, Slavonija) »buxus sempervirens, bus, zimzelen, zelenika, mrčela«. Odatle *šimširika* f (Bosna) »žutikovina, berberis vulgáris« = *divlji šimšir.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šimšäd >* tur. *çimSir = şimşir,* u rus. sa *-d* kao u perz.: rus. *samšłt, šamšit')* iz terminologije ukrasnih biljki: rum. *timiįir = cemșir = cimșir, cimșer = simcir,* bug. *anuir = šimšir,* cine. *şimşir,* ngr. τσιμσίρι.

Lit.: ARj 15, 7. 17, 600. 601. *Elezović 2,* 479. *Mladenov* 685. *Lokotsch* 1909. *Tiktin* 350. *Pascu 2,* 165., br. 1004. *Školjić*[1]· 589 *Sulek* 391.

šina f (18. st., Vuk, Srijem) = *Sinja* (ŽK, Habdelić, Belostenec, Jambrešić, Otok u Slavoniji) »1° tračnica (željeznički neologizam), 2° željezo na platnici (gobelji) od kola«. Nalazi se u polj. *szyna* i rum. *lina.* Od njem. *Schiene* f (u prasrodstvu sa *cijev,* v.).

Lit.: ARj 17, 603. 606. *Bruckner* 561. *Tiktin* 1428. *Strìedter-Temps* 194.

sinik, gen. *-ika* m (Hercegovina; Mikalja, Stulić, Vuk) »žitna mjera razne veličine, od 10 oka do 80 oka, bagaš«. Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *şinik <* gr. χοϊνιξ > ngr. χοινίκι, stgr. OL > biz. *i,* upor. *ikonom)* iz terminologije mjera (upor. *terazije, kantar):* bug. *Sinik,* arb. *shinik, shenik* (= 45 oka). Kako gr. *h* i pred palatalnim samoglasnikom ostaje neizmijenjeno (upor. *hiljada),* χοι- > *ši*-nije nastalo kod nas, nego kod Turaka.

Lit.: ARj 17, 604. 605. Vasmer, *GL* 139. *Mladenov* 694. *GM* 406. Bruckner, *KZ* 51, 241. Novaković, *ASPh* 28, 464. *Miklošič* 340.

sinter m (Vuk, Vojvodina) = *sîntar,* gen. *-ara* (ŽK, Krašić) »živoder«. Pridjevi na *-ov šinterov = štntarov* (ŽK), na *-ski šinterski = šîntarskī* (ŽK). Od njem. *Schinder* = bav.--austr. *schinter* »Abdecker«, od *schinden* »derati« (prasrodstvo s *oskudan, štedjeti).* Madž. *sinter.*

Lit.: ARj 17, 605. *Strìedter-Temps* 195.

šíp m (Vuk, Šumadija, Gundulić, Stulić) »acumen, trn, šiljak, vrh, šik«. Nalazi se u češ. *šíp* »flèche, trait«, rus. *sip* »ostan, Rosendorn«, u polj. *szypułka.* Praslav., bez paralele u baltičkoj grupi. Ne vidi se pravo razvitak značenja u *šíp,* gen. *šípá* (Smokvica, Korčula) »ušica od sjekire, obidlice (v. *objételied)«.* Kod *šipka* je teško razlikovati deminutiv od *šiba* (v.). Upor. rum. *şipcă* »Latte«. Postoje još dva leksema koji izgledaju kao izvedenice odatle, ali zbog značenja (kulturna biljka, naziv ribe) možda i nijesu izvedene od *Şip:* na deminutivni sufiks *-ък šipak,* gen. *šipka* m (Vuk) = *šipak* (Vodice) = *šipak* (ŽK) »1° mogranj, glavaš, Ijutak, medun, puklaš, sladun, 2° ruža, Rosenstrauch, 3° Hagebutte, 4° toponim, 5° (u junca) vrh roga koji otpadne«. Od zna-

čenja 5° eufemizam za negaciju *hoćeš šipak* »ništa«, usp. ipak *hoćeš figu.* Nalazi se u stcslav. *iipъЪъ,* češ. *šípek.* Praslav. Pridjev na *-ъn šipčanī* (~o *zrno),* poimeničen na *-ica šipčanica* (Lika) »ruža«, pridjev na *-ov* poimeničen u toponimu *Šipovo* (Bosna) i *Šipovik* (Kosmet). Na *-inja* (upor. *gloginja}* *šipkinja f* (Kosmet) »plod od divlje ruže«. Na *-ar šipār,* gen. *-ára* (dunavska riba dolje od Poreča) »1° moruna muškoga roda, 2° (metafora) poodraslo muško dijete«, na *-ica šiparica* f »Backfisch, poodraslo djevojče«. Deminutivi na *-ъc* > *-ac šipárac,* gen. *-rea* (Jesenica) »klen manji od oke«, na *-čić šiparčić.* Iljinski uspoređuje *šip* sa gr. ξίφος »mač«. Macheku je *sipa* »églantier« (< ie. **keipă, *keupą)* u prasrodstvu ša stvnjem. *huffa,* nvnjem. *Hiefe, Hiffe,* pred-ie. riječ. Slično i Matzenauer. Loewenthal stavlja *šipak* u vezu sa rus. *šipnutb* »zwicken« i slov. *Săpa* »Hundsrose«.

Lit.: AR) 17, 607-16. *Elezović 2,* 480. Ribarić, *SDZb 9,* 196. *Miklošič* 340. *Holub-Kopečný* 369. *Mladenov* 694. *WP 2,* 380. *Tiktin* 1432. Matzenauer, *LF* 7, 219. Machek, *Slávia* 16, 218. *LP* 2, 149. Loewenthal, *PBB* 53, 463. Iljinski, *RFV 69,* 12-23 (cf. *IJb* l, 164).

Sipan m, dubrovački otok, prema tal. *Giuppana* (= 1222. *vineae Juppanae)* koje se bez sumnje osniva na dubrovačko-romanskom izgovoru, predstavlja u početnom suglasniku *š-* za rom. *ç, dž.* Očekivali bismo *z, ž, dž.* Upor. *Zore, Džore* < *Georgius.* Slično *š* mjesto tih suglasnika nalazi se i u *Šumet* za *Gionchetto* < *juncētum,* od *juncus.* Tu se zamjena *š* i *m* < *nk* objašnjava pučkom etimologijom, koja je dovela dubrovačko-rom. oblik **zonketu* u vezu s onomatopejom *zumiti,* jer su na tako nazvanom mjestu izvori. Samoglas *ť* u *Sipan* prema *Giuppana* lako se objašnjava refleksom *iu* za gr. u. Dalja zamjena sa *i* je kao u *judaeus* > *Židov* prema *žudio* (Dubrovnik). Dubrovačko-rom. **Zupana* pretpostavlja grčko podrijetlo < *γυπάνη, od γύψ »orao« ili možda od γύπη, s lat. sufiksom *-anus.* Bokeljsko *zumba* f (Vuk) »mala jamica, rupica, na koju se jedva može vidjeti, žbugara« možda je gr. γύπη sa υ > *ιu* i umetnutim *m* pred labijālom, *mp* > *mb* kao u *planda.*

Lit.: ARj 17, 609. 610. Skok, *Slav.* 235. 238. Skok, *Slávia* 10, 485.

šípit (Dubrovnik), pridjev »1° bljutav, 2° (metaforickí) lud«. Od tal. *sapido* < lat. *insipidus* (privativno *in-* »bez« i *sapidus,* v. *sapor).*

Lit.: ARj 17, 612. Zore, *Tud. 25. DEI* 3402.

Šipnäta (Brbinj), odatle deminutiv na *-ica* *Šipnatice* f pl (Savar, Dugi otok), *Šipnate* f pl., s varijantama *Čifnata, čihnata, Cifnata,* obalski toponim na otocima sjevernog Jadrana, naročito zadarskog arhipelaga na točkama uz živu vodu; dalmato-romanska izvedenica na lat. *-ata* od gr. σίφων »conduite d'eau« > lat. *sipho,* gen. *-onis* > *šíp un* (Dobrota) »nagla kiša«, *Šipun* »ime spilje kod Dubrovnika«, s promjenom dočetka *-un* sa *-ul* *síp ül* (Lumbarda) »pljusak«; *s* > *š* objašnjava se onomatopeiziranjem. Kao grecizam očuvana je riječ u Srbiji sa î > *c cip un* m (Vuk) »manja cijev koja se udara u kablinu uglavljenu u badanj kad nema dosta vode, šedrvan, tuljac« = *cifun* pored *cîfun* m (Kosmet) »slavina, čep«. To je balkanski grecizam: bug. *cifun* »Hahn«, preftia *cev* snabdjeveno deminutivnim sufiksom *cifka* pored *cifara* i *cafâra* »Flötenbein«, zamjenom dočetka domaćim sufiksom *-ara,* ngr. σίφουνας. Onomatopeiziranje dalm.-rom. oblika *šipun* učinjeno je umetkom suglasnika *r* poslije labijala *šefrun* m (Liješće, SinaCj Lika) »nagla velika kiša, pljusak« = *šibrun* (ŽK) »isto« = *sabran* (Volavje kod Jaske, hrv.-kajk.) »prolom oblaka«, *šibrica* f (Istra) »tempestas cum nive«. Ovamo ide sa naprijed spomenutim, *-ata* > *-ada* i s umetnutim *m* pred labijalom *sumprehada* (Vrbnik) »nagla kiša koja capa samo jedan kraj, i to još dobro ne namoči« < **siphonata;* dalje prerađeno *šumprešada f* (Krk) »pljusak s vjetrom«. Dalmato-romanski leksički ostatak zamijenjen je talijanizmom: *šjun* (Budva) = *šijun* (Marin Držić, Dubrovnik, Palmotić, Vrbnik, Poljica) = *šijun, -una* (Božava, Rab) = *šijun* (Kućište) = *šijun* (Vrgada) = *šijun* (Lika), slov. *šejuen* (Notranjsko) »vihor, morska vijavica, ôšmrk (Budva), tromba marina > trumba (Kućište), ciklon« < tal. *sciane,* mlet. *sión* »ttomba marina«. Ovamo ide i hrv.-kajk. i slov. *šéf,* gen. *šéfa* »Weinheber«, s ispuštenim dočetkom. Osnovno *sifon* je internacionalna riječ.

Lit.: ARj 1, 182. 803. 17, 19. 581. 584-85. *ZbNŽ* 4, 240. Skok, *Slav.* 129. Jurišić, *NVj* 45, 96. *Elezović 2,* 422. Kušar, *NVj* 3. *Rad* 118, 23. *PUteršnik'2, 622.* Šturm, *ČSJK 6,* 77. Vukičević, *SHPr* 1895, 42-45. *REW*[3] 7950a. *Prati* 885. *Mladenov* 677. *Dorii* 407. 408. *Rohlfs* 1949.

šipuš m (Habdelić, Vitezović, Belostenec, Jambrešić, Žumberak; i u polj.) »tibicen, trumbetaš« = *šipoš* m (Tekelija, Kurelac) »isto«, izvedenice pridjevi *šipušji, šipuški,* femininum *šipušica,* prezimena *Šipuš, Šipušić, šipoš* (1567). Od madž. *sipos* »isto«.

Lit.: ARj 17, 615. 618.

šira f (Vuk, Slavonija, J. S. Reljković) = *šira.* (Kosmet) »1° slatko neprovrelo vino, must, mušt (ŽK), mošt (hrv.-kajk.), mast (Dalmacija), mastika, vinkot, 2° (metafora) don rđave kvalitete (Kosmet)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šire* > tur. *sira »1°* sok od grožđa, 2° slatko vino«): bug. *širá* »most, süsser Wein«. U šatrovačkom govoru u Siriniću za *vino* se kaže *šore,* možda prema madž. *šor.*

Lit.: ARj 17, 618. *Elezović 2,* 480. *Mladenov* 694. *Doric* 421. Trojanović, *JF* 5, 224.

šířit m (Vuk, BiH, Kosmet) = *šerit* »gajtan, galun, merđuo, galoš«. Odatle *širitaš* m (Bosna) »vrsta fesa«. Balkanski turcizam 'arapskog podrijetla (ar. *sarit* »Tresse, Franse« > tur. *şerif)* iz terminologije nošnje : rum. *şiret — įirit,* bug. *širít,* arb. *sherít,* cine. *sint,* ngr. σε(0ρήτι.

Lit.: ARj 17, 547. 622. *Elezović 2,* 480. *Lokotsch* 1886. *Pascu 2,* 165., br. 402. *Miklošič* 340. *GM* 402. *Školjić*[2] 587. 590.

širok, f *široka* (Vuk) = *širok, f široka* (Kosmet) = *širok, f široka* (ŽK), sveslav. i praslav. pridjev, bez paralele u baltičkim i drugim ie. jezicima, proširen je sufiksom *-ok* (v. *visoK),* koji se gubi u komparativu, stcslav. *širi,* »1° breit«, 2° u toponomastici u sintagmama sa *Ledine, Brijeg, Vir* i sam *široke* (f pl.)«. Upor. češ. *širý.* Ostatak neproširenog pridjeva je poimeničen m *široj* (Vuk, Srijem) »vő koji u širinu tjera rogove«, sa *-ęj* > *-aj* kao u *Blagaj, Staraj* (prezime u Istri), slov. *Sedej* »sijedi«, odatle pridjev na *-ost sirajast (vo, krava).* Izvedenice se prave samo od *sir-.* Apstraktum na *-ina širina* (upor. *visina).* Denominal na *-iti širiti, širim* impf. (Vuk) *(do-, pro-, raz-),* iterativ na *-va- -šírívati, -sírujēm,* samo s prefiksima *pro-, raz-.* Postverbal *sir* m samo u prilogu *šírom* = *šírom* (Kosmet) = *sircem* (Kosmet) = *širimice,* upor. u ŽK *vráta su diparta sím sírom.* Interesantna je složenica *širovolja* m »širaj«, hipokoristik na *-ja* (upor. *góljo, séljo* »seljak«) od sintagme **širb oiъ.* Pridjev *opširan* i imenicu *opširnost f* smatraju Maretić i Belić rusizmom,- odnosno čehizmom, rus. *obširnyj, -nost,* češ. *obšírný, -nost.* U šatrovačkom govoru (argotu) prilepskih i širinićkih zidara i u Kosmetu *širok* znači »varoš«: *Sirakana* »Bitolj«, *Širokija* »Prilep«. Bruckner i Loewenthal identificiraju *širb* »breit, offen« s got. *skeirs* »klar«, nvrijem. *schier* i rus. *Шmyj* »lauter, ehrlich«, češ. *čirý,* češ. *čiré pole* »otvoreno > široko polje«, od ie. **skji-, *ski-* proširenog formantom *r* (kao *dobar, mokar).*

Lit.: ARj 2, 702. 9, 140. 12, 443. 13, 380-87. 17, 618-32. Belić, *NJ* 1, 66. *Elezović 2,* 480-1. *Miklósié* 340. *Holub-Kopečný* 369. *Bruckner* 547. *Mladenov* 594. Machek, *Slávia* 16, 218. Iljinski *IzvORJAS* 23, 2, 180-245 (cf. *Slávia* 5, 413). *WP 2,* 536. Maretić, *Savj.* 80.

šīs m (Vuk, BiH, Kosmet) »1° gvozden ražanj, 2° sprava za prženje kave (Mostar)«. Složenica *šīs—ćevap* (v. tu riječ) = bug. *šiš—kebap.* Izričaj (sintagma) fif » *gòtti* »sirotinja« (Travnik). Balkanski turcizam (tur. *şiş* »1° épée mince et pointue, 2° broche, brochette«) iz terminologije oruđa: rum. *şiş* »in den Stock verborgener Dolch«, bug. *iii,* arb. *shisht* = *shish* (Gege) »Dolch«, eine. *şiş* »canne à poignard«.

Lit.: ARj 17, 633. 636. *Elezović 2,* 481. *Tiktin* 1435. *Mladenov* 694. *Pascu 2, 165.,* br. 1009. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 745. Korsch, *ASPh* 9, 671. *GM* 406.

šišak, gen. *-aka* m »crnogorska i hercegovačka kapa, kariklija (Srbija)«. Nalazi se u slov., češ., polj., ukr. i rus. te madž. *sisak.* Ne zna se tko je od koga posudio taj naziv i predmet, Slaveni od Madžara ili Madžari od Slavena.

Lit.: ARj 17, 634. *Miklošič* 340. *Holub-Kopečný* 369. *Bruckner* 562.

šišati, *šišam* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, pro-),* slov., hrv.-srp., slvč., praslav. (?), »strići« = *slikati, -om* (ŽK, upor. u čakavskom, *Proroci* 282 b: *hodi šiškav) (o-),* tako i slov. *ošiškati* »kurz scheren«, slvč. *ošiškať.* Metafore: *našišati se, našliam* (Lika) »opiti se«; *šišati* »guliti, tražiti velike svote, kamate«. Upor. bug. *šiškám* »1° stechen, 2° hetzen, reizen«. Na *-ak šišāk,* gen. *-aka* m prema f *šišakinja* (Vuk) »odraslo ždrijebe muškoga, odnosno ženskoga roda, kojemu se šiša griva«. Na *-ko šiško* m (Lika) »kaže dijete jedno drugome kad se ošiša«. Na *-ka šiška* f »jagnjeća mješina poslije sisanja«. Na *-ulja šišulja f* »(metafora) vinova loza, čokot, na kojem grožđe potjera,

ali u cvijetu opadne = ospe se, osipača«. Glagolska složenica *štšobrk* m (Vuk, Crna Gora) »koji podsijeca brk«. Radna imenica *šłšitelj* m »kum koji prvi put šiša dijete«. Miklošič stavlja ovamo i *šišmiš* »Fledermaus, slijepi miš, ljiljak«. To nije vjerojatno jer je ta složenica obrazovana od *miš* prema tipu onomatopeje *šuć muć pa prolij,* od *mutiti* (v.).

Lit.: ARj 2, 702. 4, 86. 7, 672. 9, 321. 11, 81. 17, 633-42. *Miklošič* 340. *Dorii.* 422.

siše[1] gen. *-eta* n (Vuk) = *siše* (Kosmet, pl. *šišići)* »boca, staklo od rozolije, lampe, flaše« = *šiša f* (Bosna, narodna pjesma; Crna Gora) »staklena boca«. Deminutiv *šišence,* gen. *-eta* ŕKosmeť). Balkanski turcizam (tur. *şişe* »bouteilK, fiole, verre«) iz terminologije posuda: bug. š;»V, arb. *shiihe,* cine. *şişă* »bouteille«.

Lit.: ARj -17, 633. 637. *Elezović 2,* 482. *Mladenov* 694. *Pascu 2,* 165., br. 1010. *GM* 406. Skok, *Slávia* 15, 496.

siše[2] n (Banja Luka, Travnik) = fife[f] (Mostar) = *Ušet* m (Hercegovina) »gornji pod, strop« = *siše* i fifa (Škaljić, Bosna) »tavanica, plafon«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šīše* > tur. *şişe):* bug. *siše* »dünnes langes Brett«.

Lit.: ARj 17, 633. 637. Skok, *Slávia* 15, 496., br. 747. *ZbNŽ 3,* 165. *Doric* 422. *Škaljič** 590.

šiška f (Vuk) »galla«. Mjesto deminutivnog sufiksa *-bka* stoji *-arka* = *-arıca šišarica* = *šišarka* (Vuk) »isto«. Sa *e* mjesto *i šešarica* = *šešarka (borova)* (upor. češ. *sesule")* »isto, sinonim: babuška (Boka)«. Oblici *šiška* i *šišarka* i u bug. »1° Beule, 2° Knollen, 3° Tannenzapfen«. U Kosmetu je *šišarka* »čokot od kukuruze, kočuša«, *šiška* »šišarica od prekomorskog rastová drveta što žene kupuju za mašćenje kose«. Još postoji varijanta *śliska* (Dubrovnik, Dalmacija) »žir, šišarka«. Ovamo ide deminutiv na *-li sliščīč* m (Srbija) »vrlo mali i tanki komadić sapuna pošto se sapun skoro sav potroši«. Još se mijenja samoglas u *a šaška* slov. »isto«, u madž. u *suska.* Pored *šiška* slov. ima *žiška* (disimilacija f — f > *ž* — f), tako i ŽK. Pored sufiksa *-ka* polj. *szyszka* i bez njega *szysz(a).* Prema Brückneru korijen je **ših-,* koji sadrži elemente od *šija* i *šišati.* Znači mu prvobitno »oštar«. Mladenov misli da je korijen isti koji u prvom dijelu složenica *šiš-ćevap* (v.). Lokotsch stavlja pod tur. *şiş* »Geschwulst«. Prema tome riječ je bez utvrđene etimologije. Ne zna se da li je praslav. Nema utvrđenih paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima.

Lit.: ARj 15, 545. 547. 17, 563. 635. Rešetar, *Štok.* 290. *Miklošii* 340. *Holub-Kopeinj* 369. *Bruckner* 562. *Mladenov* 694. Machek, *Slávia 16,* 218. Schulze, *KZ* 43, 252. Štrekelj, *ASPh* 14, 520. *Doric* 422.

šiško m (Kosmet, bug.) »1° debeljko, dežmekast čovjek, 2° nadimak Turčina«. Odatle prezime *Šišković* (Vučitrn). Pridjev na *-av šiškav* (Popović; i bug.) »dickbäuchig, wohlbeleibt«, poimeničen u apstraktima fif-*kavina* = *šiškavost f* »Wohlbeleibtheit«. Odatle denominal na *-iti ošiškavit, -avim* (Kosmet) »ugojiti se, udebljati«. Premda je sufiks slavenski (hipokoristički *-ko),* riječ je turskog podrijetla: tur. *şişko* »1° feist, fett, dick, 2° Dicke, Dickwanst«, od tur. *şişmek* »naduti se«, i balkanski turcizam: cine. *şişcu* »personne grosse et grasse«. U tur. je *şişko* pridjev i imenica. Pored *-ko* postoji i izvedenica sa slav. hipokorističkim sufiksom *-man* (tipovi *Vukman, Milman) šišman* m (Kosmet) i indeklinabilni pridjev »debeo, debeljko«. Također balkanski turcizam (tur. *şişman):* bug. *šišman* »isto što i šiško«, arb. *shishman* »grosser, starker Mann«, ngr. (epirotski) σισυμάνης »grosser, starker Mann«. Odatle bug. prezirne *Šišmanov.*

Lit.: ARj 17, 639. 640-41. *Elezović* 2, 48. 482. *GM* 406. *Pascu 2,* 166., br. 1011. *Mladenov* 694. *Doric 422. Škaljić*[1] 590.

šiti, *šijem* impf. (Vuk) *(do-, na-, istre-, ispro-, oba-, obi-, obu-, po-, pre-, pri-, raž-, raža-, sa-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »suere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«, prema iteratīvu na *-va-: šivati, sīvām* (Vuk) *(ispre-, ispri-, na-, ob-, pod-, pri-, pro-, raz-, raza-, sa-, u-); pocit cipele* (Cres) < **podšiti* znači »pedoniti«. Part. perf. pasiva stcslav. *šbvenb* očuvan u *sašven* (ŽK). Izvedenice se prave od četiri korijena: praslav. *si-, šiv-* od iterativa, stcslav. *šbv-* (pred samoglasnim nastavcima, upor. stcslav. perf. pas. *зъ enъ — sašven,* ŽK), (prema ь > α) *šav,* (sa zamukivanjem *ь) šv-.* Od korijena fi- s pomoću sufiksa za oruđa ie., sveslav. i praslav. *šilo* n »1° subula (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° toponim (ime rtova i školjeva, upor. u jednom tumačenju i tal. *Lesina* »šilo« za *Hvar)«* < ie. **sudhla,* stvnjem. *siula* »igla«. Ovamo još poimeničen part. prez. aktiva *šićka* > (sa *ck* > *tk) šitka* f »šivaća igla«. Ovamo postverbal *šasije f* pl. (Almaš) »pršnjak, vezenje

vunicom na prsima u obliku grane i drveta« i poimeničen part. perf. pas. *sašitak,* gen. *-tka.* Korijen *siv-* u postverbalu *našiv* m od *našívati,* sa sufiksom *-oči* pridjev *šivaći (stroj, igla"),* poimeničen na *-bka siváčka* (ŽK), *-aćka* (Krašić) »igla za šivanje« > *šivatka* (sa *ćk* > *t k,* upor. *pećnjak* > *petnjäk,* Ž K), odatle zamjenom sufiksa *šivatica* »isto«. Od korijena **šbv-* > *šav-* praslav. radna imenica na *-ьc šavac,* gen. *šavca* (Dubrovnik) »krojač«, koje odgovara češ. *švec;* postverbal *šav,* gen. *sva,* pl. *šavovi — šav,* gen. fam (Vodice, Istraj »sutura« (s prefiksima *na-, oba-, po-, pod-).* Na *-ka šavke* f pl. »išarane kape (muslimanska narodna pjesma)«. Brojnije su izvedenice od *šv-:* radne imenice na *-alja* (prema *pralja, tkalja) švalja* f »krojačica«, s pridjevom *švaljin, švaljin* (Piva-Drobnjak) = (prema *prelja) švelja* (Zagreb), *švelac* (Vitezović) »šavac« i prezime *Švelec,* postverbali ž. r. *ôšva* f (^ Vodi će) »crveno ili plavo sukno za obrađivanje vunenog odijela stare narodne nošnje«, pl. *öšve,* gen. *osava; obašva* (Slavonija) = *obašvica* = *obišve* f pl., gen. pl. *òblsãvã* »narukve, kapaci u rukavu« = *ôšvice* f pl. (ŽK), *našva* f, odatle *našvavati* impf., *našvica f* (Vojnić, Hrvatska) »galun, širit«, *prišva* (Hercegovina, metafora) »sloj slame na krovu«. Ovamo i *prtšvarak,* gen. *-arka* m »nadimak, sumom« od metafore *přišiti nekome ime.* Baltičke su uporednice potpune: lit. *siūti, siuvu,* lot. *šūt;* stprus. *schuwikis* »postolar« = lit. *siuvìkis* »krojač« odgovara potpuno praslav. *зъ ъсь* > hrv.-srp. *šavac,* češ. *švec.* Ie. je korijen **siū-: *sīu-,* sanskr. *sivyati* »šije«, lat. *suere, sūbula* = *šilo, s utor,* u nvnjem. *Saum.*

Lit.: ARj 3, 2. 4, 9. 7, 671. 675. 8, 313. 315. 359. 9, 338. 12, 176. 14, 689-90. 17, 506-507. 642-44. 915-18. *Elezović 2,* 8. 481. 205. Ribarić, *SDZb 9,* 173. 196. 198. Tentor, *JF* 5, 207. Boskovic, *NJ,* n. s., l, 123-128. Japunčić, *NVj* 14, 618. *Miklošič* 339. *Holub-Kopeiný* 370. *Bruckner* 548. 560. *Mladenob* 693. *WP 2,* 515. *Trautmann* 261. Machek, *Slávia* 16, 218. *Boisacq*[3] 420. 878. 1001. Zubatý, *SbFil.* 4, 232-262 (cf. *IJb 2,* 166). Meringer, *IF* 17, 156. Pedersen, *IF 5,* 65. Petr, *BB 22,* 273-379 (cf. *AnzIF* 8, 205). Sütterlin, *IF* 25, 73. Sievers, *IF* 4, 340.

šitosat, *-šém* pf. (boškački, argot, Kosmet) »prodati«, obrazovano s pomoću gr.-slav. *-osati* = *-isati* od arb. korijena **shit-* u *shiturë* f »prodaja«, *shites* »trgovac, prodavač«. Od iste je osnove na *-arnik šitarnik* m (Kosmet, argot) »dućan«. Kao kod Osaćana tako i ovdje u argotu se prave izvedenice s pomoću naših sufiksa od arbanaskih riječi.

Lit.: Elezović 2, 481.

šjôla f (Perast, Split, Korčula, Šibenik) = *sjala* (Božava) = *sijala* (Smokvica, Korčula) »poplat, đon«. Denominai *sjòlat, -ãm* (Dubrovnik, Cavtat) »pedoniti«. Složenica *mezò-šõla* (Potomje) »poplat, don«. Talijanizam (dvoglas *io* < *гю):* tal. *suola,* mlet. *sola* < lat. *solum, solea.*

Lit.: REW[3] 8064. 8079. *Prati* 954.

skabei m (Korčula) »noćni ormarić«. Od učenog tal. *sgabello, scabello,* furl, *scab l* »comodin« < lat. *scabellum,* deminutiv na *-ellus* od *scamnųm* (v.).

Lit.: REW[3] 7633. *Pirana**951. *Rosamani* 1018.

škäf, gen. *škafa* (Vuk, Srijem, Varoš, ŽK, slov.). Od stvnjem. *scaf,* nvnjem. *Schaff.* Od njem. deminutiva *Schaffel* > *šavolj* m (Vuk, Vojvodina) »škaf, sidlo, sigio«. Upor. češ. *škopek, škopík* »baquet, cuveau«. Od ie. korijena **(s)qep-, *sqop-,* od čega je i *skobia* (v.).

Lit.: ARj 17, 508. 646. *Miklošič* 302. *Kiparsky* 159. *Holub-Kopečný* 370. *WP 2,* 562.

škafetín m (Kućište) »ladica«. S dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom *-etto* i *-ino* od *scaffa* (Lucea) »palchetto di armadio«, *skafeta* (Bologna) »Schlüsselbrett«, od langob. *skafa.*

Lit.: REW[3] 7965. *Prati* 869.

škafun m (Božava) »calzerotto« = *škafún* (istročak.) »canalis tibialis, bječvica«. Od sitai. *scaffone, scoffone,* istro-rom. (Piran) *skofóm* »calzerotto«, srlat. *scuffones* (1261). Tal. *a* < *o* objašnjava se unakrštenjem sa *scafa* (v.), *scafarozzi, scalferotti, scarpa* (v.). Sa / > *p škapíni* m pl. (Dubrovnik, Cavtat) »muške čarape«, deminutiv na *-ič dječji škapinići;* isto s umetnutim *m* pred labijalom *škampini* m pl. (Konavli).

Lit.: ARj 17, 646. Cronia, *ID* 6, 121. *Prati* 870. Štrekelj, *DAW* 50, 61. 82. *REW*[3] 8004. *Gamillscheg 2,* 21.

škäkalj, gen. *Škaklja* m (Orebić, Pelješac) »mala morska musija, narikla (v.)«. Ako se uporedi sa korzikanskim deminutivom na *-olus kuskól'ulu* < lat. *cuscuKum* = *cuscolium* (Plinije) »leere Kastanien und Muschelschalen«, *škakalj* bi moglo biti metaforickí naziv

za *musiju; a* < lat. *u* preko s (v. *mast* < *muştum),* metateza *k — sk* > *sk — k.*

Lit: *ARj* 17, 647. Zore, *Rad* 170, 125. 213. *REW** 2424.

škakljati, *škakljam* impf. (Vuk) (Ir-) = *(sa šk* > *čK)* *ckàkljati, -ãm* (Vuk) = na *-iti čkakljiti, -im* (Vuk) »golicati«. Pridjev na *-iv škakljiv* = *čkakljiv* (Vuk). *Sa ź* mjesto *šk žakljati, -am* (ŽK), *žaklj'iv.* Miklošič ima kao hrv. pridjeve *šahljiv, žehljiv.* Voltidi ima *škakljati* pored *skakljiti.* Daničić izvodi od *čkali, čkám.* Prema stcslav. *sktkbtati* »titillare« prvobitna je početna grupa *sk. Zato* je *Sk* kao u *škopiti* za *skopiti, a čk* za *šk* je obratan govor (upor. *škalja* > *čkalja,* Dauzatova fausse régression). Za taj pojam postoj e onomatopeje u svim jezicima: lat. *titill(ic)are,*gr. γαργαλίζει, bug. *godei, gadeličkam* > rum. *a gîdili,* njem. *kitzeln,* fr. *chatouiller.*

Lit.: *ARj 2,* 52. 17, 647. *Miklošič* 306.

škäl), gen. *škalja* m (Bukovica) »tučenac« = *škalja* f (Dubrovnik) »krhak kamen što se umeće u građevinu« = *škalje* f pl. (Božava) »schaglie di pietra« = *škalje* (Zore) »odbijotine« = *škalje f* pl. (Vuk, Crna Gora, Crmnica, Sutomore, Dalmacija) »krupni šoder« = *škalja* (Crna Gora) »komad od kamenja«. Toponim *Škaljari* m pl. (Boka; 1451: *Petrem filius Ratici de Scagliarís).* Deminutiv na *-iça školjića.* Denominal *zaškaljati se* (Kistanje) »okupiti škaljem jedan drugoga«. Od tal. *scaglia* »scheggia«, gotskog podrijetla *škalja,* u prasrodstvu sa slav. *skala* »pećina«. Bolje očuvano tal. značenje u slov. *Skaje f* pl. »Abfälle beim Schmieden« = *škája, škála* (Dolensko, Štajerska) »Holzsplitter«. Iz furl, *ščalja* (Podkrnci) »Splitter«. Deminutiv na lat. *-olus* > tal. *-nolo škajôla* »sadra« (Primorsko) < furl. *scajole.* Upor. arb. *hale* »scaglia«.

Lit.: *ARj* 17, 648-49. *BI 2,* 531. Miletić, *ŞDZb* 9, 261. *REW³* 7971. *GM* 145-146. Štrekelj, *ASPh* 12, 469. Cronia, *ID* 61, 121. Zore, *Rad* 138, 62. 65. *Pleteršnik 2,* 483. 630. Sturm, *ČSJK 6, 54.* 56. Novaković, *Ný* 3, 152. *DEI* 3363.

škalja f (Vuk) = (sa *šk* > *čk,* upor. *maska* < *mačka) čkalja* (Vuk, Kosmet) »rupa, racija rupa, rupa uz obalu kakve vode gdje ribari hvataju rakove (Kosmet)«. Deminutiv na *-ica čkäljica.* Nalazi se u stcslav. *skala* »Fels, Stein«. Prema tome je *šk* > *sk* kao u *skopiti* za *skopiti.* Prijevoj **sqol-,* od **(s)qel-* »rezati«. Upor. lot. *skala,* lit. *skala* »trijeska«. V. *školjka.*

Lit.: *ARj* 2, 53. *Miklošič* 297. *Holub--Kopečný* 332. *WP* 2, 594.

škamp m (Malinska) »crvenkasti morski rak«. Od tal. *scampo,* furl, *scamp,* krčko-rom. *skinp* »astacus norvegicus« *(a* > *i* prema pluralu *scampi, risotto con scampi).*

Lit.: *Bartoli 2,* 224. *DEI* 3368.

škampat, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »pobjeći«. Od tal. *scampare* »salvarsi«, furi. *sciampâ* pored *s'ciampâ* < vlat. *ex-cappare* (s umetnutim *m* pred labijalom). Ako je od *cappa* (v.) »kabanica«, kako neki misle, nije jasan semantički razvitak. Upor. na *-ïnus* > *-ino:* slov. *ščapín* »ein elender Kerl«, od furl, *s'ciapin* pored *sciate* »abborraciatore, guasta-mestieri«, ako je u vezi sa sintagmom **ex-cappa* > tal. *scappino* (upor. naslov Molièrove komedije *Les Fourberies de Scapin).*

Lit.: *DEI* 3368. 3372. *Pleteršnik 2,* 618.

škanata f (Bella) »piškota« = *škanjata f* (Korčula) »dvopek« = *škanjeta* f (Dubrovnik, Konavle) »biscuit« = *škanatica f* (Mikalja) »mali biškot, dvopek (kruh, kolač)« — *škanatica f* (Bella; Dubrovnik, »suhi plošní kolač ... prořezán vodoravno«) »biscottino«. Ovamo i glagol *škanatati, -ãm* (Dubrovnik) »rezati kruh ili kolač na dvije pole«. Ovamo ne ide *nema škanjata* (Korčula) »nemoj rastezati, otezati«, što je očito preokrenuto od *skanjivati* promjenom glagolskog sufiksa *(-atati* mjesto *-ivati).*

Lit.: *ARj* 15, 197. 17, 649-50.

škäiij m (Perast, Crmnica, Krtole, Bogdašić) »1° klupica bez naslona, karïega (v.)« = *škanj* (Smokvica, Korčula) »2° klupa za sjedenje u kominu (uz ognjište), 3° (metafora) podmorski greben sličan klupi (primjer: *potegnu sam ostima za jednim škrplnom, alije uteka pod škanj)«.* Deminutiv na *-ić škanjlć* (Buzet, Sovinjsko polje) »podnožac, šamṛl (Zagreb)«. Deminutiv sa tal. sufiksom *-etto* < vlat. *-ïttus škanjet* (Korčula, Rab, Božava) »podnožje«. Isto na łat. *-ellus skánjêl* (Lumbarda) »tobilica pored tòvilica, tovjelica (Dubrovnik) sa tri noge, šamrle, podnožje« = *škanjel* (Šibenik) »maleni stočić bez naslona, za sjedenje« = (disimilacija *nj — l* > *nj — r) škanjer* (Nerezine) »stolac bez naslonjača, s prošupljenim otvorom«. Talijanizam od sjeverno-tal. i furl. *skaň(o)* < vlat. **scamnium* od *scamnum,*

scagnato, furl, *scagnel.* Dalmato-romanski leksički cstatak od lat. *scamnum* je *skamao,* gen. *skamla* (?) *(Nauke Brnarda,* 16. st.: *skamao nogu,* se. *božjih)* »podnožje«, *skamblja* f (Rijeka) »malena niska stolica«, deminutiv odatle *skamb-Ijica* (Rijeka) sa *nm* > *ml* i dočetkom *-a* preko n. pl. *scamna* = *(sk* > *šK) škama,* gen. *skamla* (Božava) »banco«. Odatle deminutiv na *-ellus škamēl* m (Smokvica, Korčula) »klupa za sjedenje u kominu (kuhinji)« od lat. *scamellum.* Upor. slov. *škamlja* f (mariborska okolica) preko stvnjem. *seamal,* nvnjem. *Schemel* < lat. *scamnum* i preko biz. (srgr.) σκάμνον, -ιόν, ngr. σκάμνος,-ί > bug. *skómen, skómenče* < stcslav. *skormnb* »Stuhl«, bug. *shánĕn, skanéjka.* Riječ *scamnum* je prema tome pripadala i balkanskom latinitetu: upor. arb. *shkom -i* (Zatrebao) »velika ploča, stijena«, *shkamīne* (Ulcinj) »stijena«, rum. *scaun.* Preko ngr. σκαμνί > hrv.-srp. (Vuk, Vojvodina) *skamija* = *(mn* > *ml) skãmlíja* (Kosmet) »školska klupa«. Odatle balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *isqemle* »četveronožni stolac bez naslona, sa sjedištem rogozom opletením«) : *skèmlija* (Bosna) = *šćemlija* (Mostar) = *skemlija* (Kosmet) = *ščemija* (narodna pjesma, Petranović); rum. *schemni agasi* »Portin komisar za instalaciju rumunjskog kneza«, *schemni -ceauş* »rumunjskom knezu dodan kurir«, bug. *skénúe, skémlja, skemlénce.* Preko njem. *šamlica, šamrle, šamrl* (Zagreb) < srvnjem. *schamel,* nvnjem. *Schemel.*

Lit.: *ARj* 15, 196-97. 213. 17, 416. 513. 649. 650. *ASPh* 12, 184. Korsch, *ASPh 9,* 504-505. *Románsky* 128. *Mladenov* 582. 583. 584. Miletić, *SDZb 9,* 261. 356. Kušar, *NVj 3,* 338. Isti, *Rad* 118, 21. *Elezović 2,* 283. *Pleteršnik 2,* 630. Cronia, *ID 6,* 121.

skapui, pridjev *(Transit,* 1508: ... r *skapui mu bi život;* 1527: *dajmo kaštel Turkom da su naše glave škapuli)* »slobodan«. Od tal. *scàpolo* »isto«, postverbalni pridjev ili skraćeni part. perf. od *škapulati* »osloboditi« < tal. *scapolare* < vlat. *excapulare,* denominai od *capulum* > tal. *cappio* i prefiks i- < lat. *ex-.*

Lit.: *ARj* 17, 650-51. *Mažuranić* 1426. *Prati* 872. *REW⁵* 2955.

škár m (Dubrovnik, Vrbnik, Omišalj) »1° mjesto gdje se grade brodovi (Vodopić: *kupiti ošćele na ikaru), 2°* (Omišalj) izdubina u kamenu gdje se stječe voda; sinonim: šćamba«. Od gr. ἐσχάριον > kslat. *escharium.* Ovamo ide možda i gr. ἐσχάρα, kslat. *eschara,* ngr. σχάρα > bug. *skara,* stcslav. *shara,* arb. *škare* »Bratrost«. Nejasan je razvitak *škver,* gen. *-era* m (Božava, Rab, u Dalmaciji općenito) < mlet. *squero,* stmlet. *squadro,* ako ide zajedno sa *skar.* U Poljicima *šker (svako selo ili župa. . . . ima. . . . svoje škere, malice ili konšiluke), a* to je od tal. *schiera* »hrpa, red čega«.

Lit.: *ARj* 8, 318. 17, 651. 655. 692. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID 6. ZbNŽ* 8, 188. *REW³* 2915b. Miklošič, *Lex.* 906. *Mladenov* 582. Rešetar, *jfF* 12, 287. *DEI* 3610.

škaránbela f (Lumbarda) »skuša«. Je li to prijenos na ribu naziva *škarambela* f (Korčula) »žohar«? Čini se da je prekrajanje učenog tal. *scarabèo* < lat. *scarabaeus,* s umetnutim *m* pred labijalom i zamjenom dočetka *-beo* sa *-bello* ili *-až* sa *-elio"?*

Lit.: Kušar, *NVj* 3, 337. *Prati* 873.

škare f pl. (Vuk, Slavonija, ŽK) = *škara* (Vrančić) »nožice, makaze«, plural zbog toga što su u dvoje. Deminutivi na *-ice škarice* f pl. (ŽK) = *škarice* (Mikalja) »nožice«, u sing, prezime *Škarica,* na *-ić škarić* m, *škarići* pl. m »(kolski termin) u rude stražnji kraj, koji je račvast (sjeverna Hrvatska)«. Slov. *škarje.* Od stvnjem. *skāri,* pl. od *skar, skara,* nvnjem. *Schere* < ie. **sqer-,* od čega je u slavinama *kora, crijevo, krnj* (v.).

Lit.: *ARj* 17, 651-53. *Miklošič* 298.

škarpa f (ŽK, slov.) »Böschungsmauer«. Od tal. *scarpa* (skraćeno od *muro a scarpa),* prema Pratiu istog etimologijskog podrijetla kao i *scarpa* »cipela« > *skarpa — skarpa* (v.), prema *REW³* od got. **skrapa* »potpora«.

Lit.: *ARj* 17, 653. *Pleteršnik 2,* 630. *REW³* 8009a. *Prati* 875. *DEI* 3376.

škartoć m (Potomje) = *škartoc* m (Sali, Dugi otok) »papirnata vrećica, škarnlcl (Zagreb)«. [Od tal. *scartozzo* = *scartoccio* »cartoccio«].

Lit.: *ARj* 17, 954. *DEI* 3378.

škata f (Buzet, Sovinjsko polje) »mjerica od 2ịl, za masline i drugo zrnje«. Od furi, *scàta* »misura per farina«, možda od got. *shafts.*

Lit.: *ARj* 17, 654. *REW³* 7968. *Pirana"* 959.

skej m (Božava) »denaro«. Od mlet. *skeo* < stvnjem. *sceida* (nvnjem. *Scheidemünze).*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 121. *REW³* 7682.

škeletro n (Potomje) »kostur, skelet (kao 'učena riječ koja je došla preko njem. iz fr.

squelette). Od tal. *schèletro* < *scheletto* »isto«, od gr. σκελετός »desséché«., pridjev od σκέλλω. Ovamo možda i termin iz narodnog vjerovanja *skentra* f (BiH) »utvara,, utvorica«.

Lit.: ARj 14, 212. 213. *Prati* 877. *DEI* 3384.

škembe, gen. *-eta* n (Vuk, Mostar) = *čkemba,* gen. *ekembe* f (Peć) = *šķemba* f (Banja Luka) »1° burag, želudac u živinčeta, fileid, tripe, 2° sramota, golemo poniženje«, odatle *škembići* m pl. (Bosna) »fileki«. Pridjev *čkembav* (Kosmet, *~e slívě)* »mek, mlitav, izgnječen«, na *-ast škembast* (Bosna) »trbušast«, hipokoristik *škémbo* m »trbonja«. Na *-ar čkembar* m (Kosmet) »čovjek koji od buraga kuha jela i prodaje ih, koji crijeva i škembeta pere i prodaje«. Složenica *škembe-čorba.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šikenbe* > tur. *işkembe — sikembe)* iz terminologije dijelova tijela: bug. *škembé,* čine. *schimbeu,* ngr. σκεμπές »homme de rien«. Glede mijenjanja roda i deklinacije turcizma na *-e* upór. *ćebe* i *cesa* = *kesa* (v.).

Lit.: ARj 17, 655. *Elezović* 2, 452. *Pascu 2,* 161., br. 930. *Miklošič* 340. *Mladenov* 694. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 749. *Školjić*[2] 591.

škiljiti, *-im* impf. (Vuk, *na-* Piva-Drobnjak pored *načkiljiti, nočkīljlm)* »žmiriti, žmirati« = *šklljit* (ŽK) = *škiljiti* (Vodice) = na *-éti čkīljēt, čkīljīm* (Kosmet) »žmiravo gledati ili gorjeli« = *skiljeti, -im* = *ckiljeti* (Dubrovnik) = *ckiljiti* (17. v.) = *skiliti,* -ï (Ljubiša) »slabo svijetliti«. Pridjev na *-av škiljav* = *čkzljav* (Kosmet), poimeničen na *-ьc* > *-ac škiljavac,* gen. *-vca* (Parčić) = na *-ost skiljast* (Habdelić) »razrok, losco«. Odatle *Skilj* m (Vrančić) »strabo« prema f *škilja* »ženska koja škilji« = slov. na *-ъc škilec* = *škilje,* gen *-eta* m (Vodice) »žmirkalo« = *škiljeta* m (Lika). Prezime hrv.-kajk. *Škiljan.* Miklošič stavlja ovamo sa *h* = *sk* (potvrđeno u *ckiljiti* < **skiljeti~) hiljav,* koje je praslav. podrijetla. Upor. češ. *šilhati* < srvnjem. *schuhen,* nvnjem. *schielen,* polj. *szylawy* = češ. *šilhavý,* slov. *šilasto gledati,* od njem. *schiel* = *scheel,* stvnjem. *scelah.* Njemačka posuđenica unakrstila se sa *hilili, hiljav* (v.). Daničić stavlja ovamo još *čiljeti, Îüjîm* impf. (Vuk) »extingui, interire«, *iščíljeti, -lm* (Vuk) »izginuti, nestati«. Suglasnik *č-* u obliku *čiljeti* mogao je nastati deprefiksacijom iz suglasničke grupe *šćk-* > *šč-* > (odbacivanjem prefiksa *$ъ) č-.*

Lit.: ARj 2, 25. 4, 82. 7, 673. 15, 216. 17, 656-57. *Pleteršnik* 2, 627. 631. *Elezović* 2, 452. Vuković, *SDZb* 10, 393. Ribarić, *SDZb* 9, 197. *Miklošič* 340. *Holub-Kopečný* 369. *Brüchner* 560. *KZ* 51, 241. *WP 2,* 598.

skînkat, *-am* pf. (Korčula, objekt *noga}* »iščašiti nogu«. Glagol je izveden od mlet. *schinco* > tal. *stinco* »osso della gamba dal ginocchio in giù«, *schincare una gumba* (Padova) »isto«, od langob. *skinko;* nvnjem. *Schinken* > *šunka* (Zagreb).

Lit.: REW[3] 7995. *Prati* 942. *DEI* 3636. *Rosamani* 968.

škīvat, *-âm* impf. (Božava) »čuvati se, paziti se« = *škivat se* (Rukavac), od *tal. schivare* < frnč. **skiuhan,* nvnjem. *scheuen.*

Lit.: Cronia, *ID 6,*121. *REW*[3] 8002. Tagliavini, *Croazìa* 444. *DEI* 3391.

šklat m (Klana, Vodice) = *Udata* f (Medulin) »vrsta, podrijetlo, rasa«, slov. *šklat* m (Notranjsko) »isto«, pridjev na *-ьn* > *-an šklatan* (uz- *govedo,* Vodice) »oplemenjen«. Denominal na *-āti prešklatati* pf. (ibidem) »promijeniti rasu«, slov. *sklátiti se* impf, »ploditi se«. Na složen sufiks *-arija: sklatarija* (Vrbnik). Ovamo ne ide *nèsklãt,* gen. -i f = *msklatnica* f, pridjev *nêsklãtan* (Lika) »ružan«, koji vidi pod *sklăta.* Od langob. *slahta* > tal. *schiatta* preko istro-rom. **sklata.* Od stvnjem. *slahta* »Geschlecht« (koje se nalazi i u polj.) > *žlakta* f (ŽK) »rodbina« (primjer: *ni srnu* ·~).

Lit.: ARj 17, 658. Ribarić, *SDZb* 9, 197. Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik* 2, 631. Šturm, *ĞSJK* 6, 82. *REW*[3] 8019. Gamillscheg, RG 1, 372-3. Štrekelj, *ASPh* 14, 543.

šklјet (Zore, Dubrovnik) = *šklet* (Budmani), pridjev »prost, nepomiješan«, prilog *skieto* (Kućište) »jednostavno« = *skieto* (Andrijašević) »čisto, ispravno, iskreno«. Dalmato-romanski leksički ostatak od germ, (langob. ?) *slihts* > tal. *schietto,* furl, *seiet* > *šklet* (Režija) »hurtig«. Kao čist venecijanizam *šćet* (Istra) pridjev »vilis«, prilog *šćeto* (Rab, Punat, Božava, Vrgada) »upravo, schiettamente« < mlet. *šćeto.*

Lit.: ARj 17, 658. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 121. Zore, *Tuđ.* 25. Jurišić, *NVj* 46, 19. *REW*[3] 8026. Štrekelj, *ASPh* 14, 543. *Miklošič* 243. Tagliavini, *Croazia* 408. *Rosamani* 967. *DEI* 3388.

škoda f (1275, Vuk, Vojvodina, ŽK, hrv.-kajk., slov., čak., zapadno-štok.) = *škoda* (16. v. do 18. v.) = *čkoda* »šteta, šćeta, kvar, čkvar, jazuk, zijan, pačariz, zarar«. Pridjevi na *-ljiv škodljiv (ne-")* = *škodljiv* (Mikalja),

na *-ьn* > *-an skodan* (16. i 17. v.), iz sintagmi *naskodan* = *naskodan* (Voltiđi), *poškodan* (ŽK). Prilog *skodnić* obrazovano prema *zadnič.* Denominal na *-iti škoditi, -lm* impf, *(na-*)* »uditi (na-), páčiti (na-)« = *naškoditi* (Voltiđi, Baraković), *naškodivati* (Belostenec). Nalazi se u svim slavinama, osim u bug. Nije praslav. U rus. je iz polj. Posuđenica je iz stvnjem. *scado,* nvnjem.. *Schaden.* Ova svegermanska riječ u prasrodstvu je sa gr. ἀσκηθής »neoštećen«, koju je kršćanstvo učinilo internacionalnom. Stvnjem. riječ nalazi se i u baltičkoj grupi: lit. *iškada,* lot. *skade.*

Lit.: ARj 2, 53. 7, 617. 673. 11, 82. 15, 260. 17, 661-66. Ivšić, *HJ* 1, 125. *Mažuranić* 1427. *Miklošič* 340. *Holub-Kopečný* 370. *Bruckner* 549. Schwarz, *ASPh* 41, 127.

škSpa f (ŽK, slov.) = *Skupa* (ŽU) = »slama od raži, pšenice, ječma za pokrivanje krova« = *škop* m (Sulek) »svežanj slame, snop od slame« = *škop* m (slov). Pridjev na *-at škopnat* (ŽK, *~ krov, kriljâk).* Na *-nik škõpnik* (ŽK) = na *-njāk škopnjak* (hrv., Miklošič) »svežanj slame za pokrivanje krova«. Od stvnjem. *scoub,* nvnjem. *Schaub* < ie. **(s)qeubh-,* u prasrodstvu sa *čupa* (v.). V. *šapa.*

Lit.: ARj 17, 671-73. *Pleteršnik 2,* 632. *Mažuranić* 1428. *Miklošič* 341.

skota f (Mljet, Račišće, Božava) »konop koji veže donji rogalj jedra prema krmi i drži se kod upravljanja prema vjetru, kraj je grativa (brodarski termin)«. Ovamo i *škotina* < tal. *scottino* »scotta dei velacci«. Od tal. *scòtta* < španj. *escota* < stfr. *escote,* zacijelo od normanskog (skandinavskog) *skaut* »donji ugao jedra«.

Lit.: ARj 17, 675-76. Macan, *ZbNŽ* 29> 213. Cronia, *ID 6,* 121. Skok, *Term.* 143- Isti, *ZRPh* 54, 499. Deanović, *AR* 21, 274- *REW*[3] *П07. Prati* 890. Kahane, *Terms* 339.

škrabija f (Vuk, Bosna, Crna Gora) »Schublade« = *skrabijica* f (Bernardin, Hektorović) »skrabica«. U drugim slavinama i baltičkim usporednicama bez *š-,* upor. češ. *krabice* »boîte«. Proteza i- > *š-* pred suglasnikom *k* dolazi još u slov. *škrabija* (upor. stcslav. *krabui)* i u *skrabica f* (Stulić, Bernardin, Vetranie, *Naručnik plebanušev)* »posudica, kutijica« = *skrabica* f (Bella, Vitezović, Stulić, Zoranie, Antun Dalmatin, Nemarne, Dubrovnik, Prčanj, sjeverna Hrvatska) »kutija, sklenica, fijoka« =*škrábica* (slov., *~ poštanska).* Slog. *škra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih usporednica lit. *kārbas* »košara«, löt. *karba* »kuzo« (v.). Upor. polj. *krobia,* rus. *korobka.* U baltičkim usporednicama nema refleksa sa *-ija.* Bez proteze í- i bez *-ija* kao u baltičkom postoji u hrv.-srp. s drugim značenjem sa sufiksom *-ulja* (v.) *kràbulja* »larva, maska«, s pridjevom *krabuljni (pies')* i denominálom *zakrabuljiti se.* Bez sufiksa *-ulja,* u slcženici *krabonos* = (asimilacija α — *o* > *a* — a) *krabanos,* u dubrovačkom latinitetu *carbanossus* = *era-* = *carbo-* »koji nosi krabulje, maškare > mačkâra (ŽK)«. Praslav. Postoji više mogućnosti tumačenja etimologije. Može biti posuđenica iz lat. *corbis* na dunavskom limesu. To je doduše teško pretpostaviti za baltoslavensko· doba oko prvog stoljeća naše ere, kada je baltoslavenska zajednica postojala. Vjerojatnije je da je baltoslav. riječ u prasrodstvu s latinskom i da nije posuđenica iz njem. *Korb,* jer je ova riječ posuđena iz lat. Na to mišljenje upućuju prave posuđenice iz njem. *Korb.* To su *kȑbulja* f »košarica, kuzō (v.)« iz stvnjem. *churpa,* bav. *Kürpen* i *hȑbanj,* gen. *-ánja* m »Schöpfgefäss aus einem Kürbis«, koja pokazuje u pogledu sufiksa unakrštenje sa *cvanj* (v.), pored *krbao,* gen. *krbla* (upor. sufiks u *kabao,* v.), *krba* f »sud od stare mješine kojim se bravi poje iz lokve« [za *kȑbulja* i *krba* usp. i pod *krba].* Radi se o kulturnoj latinsko-germanskoj riječi koja se raširila čak u finski. Upor. i madž. *karába, garabó.* Njemačko *Korb* bilo je posuđeno i u novije doba (putem Vojne granice) *korpa* f. U riječi *škrabija* ima se prema tome protumačiti proteza *š-* i dočetak *-ija.* Kako *škrabija* ide u sferu *škrinje* < lat. *scrinium,* njem. *Schrein, š* je mogao doći odatle. Upor. češ. *škraboška* »maska« glede *š-.* Što se tiče *-ija,* upor. stcslav. *krabui* i stprus. *carbio* »mlinski ormar« i lit. *krabija* »košara«, bav. *Kürben* < stvnjem. **korbia.* Taj dočetak govori najviše u prilog mišljenju da bi baltoslav. riječ mogla biti posuđenica iz germ. Ie. korijen **sqerebh-* »okretati, savijati«, upor. rus. *korabiu* »krümmen« i *krupa* (v.).

Lit.: ARj 5, 428. 490-91. 15, 303. 17, 676. Jireček, *Romanen* 1, 89. *Miklošič* 130. *SEW* 1, 568·. *Holub-Kopečný* 184. 371. *Bruckner* 267. *Trautmann* 117. *WP 2,* 588. Schwarz, *ASPh* 40, 290. *Pleteršnik 2,* 633.

škrätal), gen. *-alja* m (čak., Istra, Nemanić) »daemon quidam« ide zajedno sa hrv.-kajk. *Škratec* m »divlja žena, ženski vrag« i slov. *škrát,* gen. *škrata* »Kobold, Bergmännchen«,

s deminutivima *škrätec* »Windwirbel«, *škrätek* »Kobold«, češ. *skŕítek* »dobar šumski duh, stvor«, polj. *skrzat.* S istarskim se oblikom slaže slov. *škratelj,* gen. *-Uja,* deminutiv *škratljec.* U Vukovu obliku izgubio je početno í *kràtelj* m »mora, kolera«, zacijelo zbog toga što je riječ bila dovedena u vezu s pridjevom *kratak* (v.). Taj folklorni termin iz narodnog vjerovanja posuđenica je iz stvnjem. *serata* »Kobold, zao šumski duh«, u deminutivu na *-el* nvnjem. *Schratte!.*

Lit.: *ARj* 5, 479. 17, 678. *Pleteršnik 2, 634.* Ivšić, *JF 2,* 135., bilj. Bulat, *JF* 5, 139. *WP 2,* 565. *Miklošič* 303. *Holub-Kopečny* 335. *Bruckner* '497.

škPba f (Vuk, Vodice) = *Stfba* (Vodice) »krnj zub«, baltoslav., sveslav. i praslav. **ščbrb-,* poimeničen je pridjev u ž. r., stcslav. *iГзЪъ* »mancus«, koji postoji u bug. *štrab* »abgezackt«. Rumunji ga posudiše *ştirb,* odatle rum. glagol *a ştirbi* »oštetiti«, sa rum. sufiksom lat. podrijetla *ştirbitură* pored slav. apstraktuma *ştîrbină = škrbina.* Naša promjena *škr-* jiastala je iz *str-,* koja potječe disimilacijom (i — *tš > š — ť)* iz *sir-*. Grupa *ščr-* očuvana je u slov. i hrv.-kajk. *ščrba* »Scherbe, Scharte, Zahnlücke« i u madž. *csorba* (disimilacija *íl > č)* »Scharte«. Odatle rum. *dorò* pored *ciob* »Scherbe«. Pridjev *hrb* pored *skrb* nalazi se u Ķosmetu (zub), s pf. *štrpnut, -em,* deminutivom *štřpkat* impf., na *-ovati oštfpkovat* »otkidati od nečega što je cijelo«. Odatle apstrakti na *-ina, -otina škrbina, škrbõtina* »krnji zubi«. Prezime na *-ьс Štrbac.* Odatle toponim *Štrpce* (1762, Kosmet), na Krku *Skrbe = Škrpčič.* Odatle u Kosmetu *oškrbet, -im* »okruniti«, deminutivni glagol na *-kati štrpkat, -am* impf, »krnjiti« prema *štrpnut, -em.* Pridjev na *-av škřbav = ščrbav* (hrv.-kajk.) = *šrbav* (Krašić), na *-ost škrbast* pored *štrbast* (Vodice). Denominai *iškrbati, -ãm.* Još postoji prilog *na uštrb (raditi nekome}* koji odgovara rus. *uščerb* »Nachteil«, a možda je i posudeлica odatle. Varijante su dvovrsne. Suglasnik *s,* koji pred *k* često postaje *š* (upor. *škopiti — škopiti),* uzrokom je da je *š-* u *škr-* smatrala jezična svijest prefiksom i odbacila.Tako Bastade u Kosmetu pridjev *kfbav* »krnj, štrb, krezav«. Odatle *krbãnjak,* gen. *-ânjka* »krnjadak, krnj lonac ili kakav drugi sud«. Prema Briicknerovu učenju *sk-* varira sa *h.* Tako nastade **hbrb* »Scherbe«, odatle na *-ina Шna* »Scherbe«, *fb, rbovlje* (ŽU). I taj oblik dolazi u rum. *Mrb* »Scherbe«, s glagolom na *-UJQ- > -tei hărbui, härbuit* »zertrümmern« kao i u bug. *hãrbel,* *-av.* Upor. arb. *vorbë* »irdener Kochtopf«. Baltičke usporednice potpune su i fonetski i semantički: lit. *šķirba* f »Ritze«, dok lot. *šk'erbs* »herb (vom Bier), bitter, sauer«, žemaitis *skurbeí* »Gram«, lot. *skurbt* »ohnmächtig werden« predstavlja prijelaz značenja prema *skrb* (v.) »cura«. le. je korijen **sqer-* »rezati« proširen na *-bh* kao i u srir. *cerb* »oštar«, njem. *scharf,* lot. *skarba* »trijeska«. Upor. dalje etimologijske veze istog korijena u *kora, crijevo, krnj, crtati, črijeslo, okrom, kremeň, krojiti.*

Lit.: *ARj 4,* 86. 13, 788. 17, 678-79. 851. Maretić, *Savj.* 168. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *Elezović* l, 324. 248. 482. 487. *Miklošič* 300. *SEW l,* 405. *Holub-Kopečny* 375. *Bruckner* 698. *KZ 51, 239.* 52, 224-225. *Mladenov* 698. *WP 2,* 582. *Tiktin* 350. 731. 1499. *Trautmann* 266. *Boisactf* 485. Patrubány, *SF 14,* 57. Niedermann, *AnzIF 19, 32.* Buga. *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *GM* 477. *Gombocz-Melich* 1151.

skrëbut m (Božava) »scorbuto«. Talijanizam *scorbuto* < rus. *skorbut.* Promjena ò > *e* nastala je zbog fonetskog unakrštenja sa *škrebut* f, *škrebutina,* koje je drugog postanja i značenja. [Književno *skorbut.}*

Lit.: Cronia, *ID 6, 121. REW*[3] 8012. *Prati* 888. *DEI* 3417.

škrge, gen. *škfga f* pl. (Vuk, Šulek; pl. jer su u dvoje) »krelje, brenke«. Danas je kao Vukova riječ postala općenita u književnom i saobraćajnom jeziku. Pleteršnik označuje *škrge = škrge* kao hrv. riječ. Ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavim. Možda je od istog korijena od kojeg je *krelja, kreljušt, krljust, kraljušt,* tj. ie. korijen **sqer-* »rezati«, sa sufiksom *-ga* (v. *sluga}.*

Lit.: *ARj* 17, 679. *Pleteršnik 2,* 497. 635.

škrgutati, *škrgućem* impf. (Vuk, ~ *zubima}* prema pf. *škrgútnuti, škrgutnem* »frendere«, varijanta *k* mjesto *g skrkotati, škrkoćem* impf. (Vuk) »isto«. Postverba-1 *škrgut* m (Vuk). Početno *škr-* stoji mjesto *skr-* (upor. *škopiti* mjesto *škopiti}, -utati* je deminutiv. Korizmenjak ima *skrzat zubom;* odatle *sknžbtb* (13. v.) = *skr žit* m (Ranjina), postverbal od *skr Sitati, -ām* (subjekti *zubi, tarante, žabé).* Bez *s- kržit* m (Vetrame). Onomatopeja je zastupljena u svim slavinama. Onomatopejski je korijen **ker-, *kor-, *kr-* zastupljen i u drugim ie. jezicima. Upor. varijantu *krcati* (v.), slov. *skrzak* »Singcićade« i *škripati* (v.).

Lit.: *ARj* 5, 713. 17, 679-80. 685. 690. *Miklošič* 303. *Holub-Kopečný* 334. *Bruckner*

'632. *KZ* 48, 179. *Mladenov* 586. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245 (cf. *Slávia 5,* 414).

škrilj m (Budinić, Nemanić; 1475: *na škrilji)* »vrsta plosnatog kamena, Schiefer«. Deminutiv na *-ica, -ka škriljica* i *škriljka.* Pridjev je poimeničen na *-ьс škriljevac,* gen. *-vca,* također toponim (Varaždin), danas petrografski termin »Schiefer«. Ovamo i *škrilja* f (Rapić, Cres) »ploča« = *škrilja* f (Bella) »trijeska« = *skrila* f (Baraković, Vitezović) »ploča (kamena, leđna)« = *škrilja* f (Lika, Kistanje) »plosnati kamičak kojim se čobani vježbaju u škriljanju«, denominal na *-ati škriljati se, škrīljām se* impf, »(čobanska igra) bacati škrilje u vis ko će dalje i ko će pogoditi«. Početno *škr-* stoji mjesto *skr-: skrilj* (Zoranie; upoi. *škopiti* pored *škopiti)* = *skrila = škrilja* (Proroci, Kavanjin), *škriljka* f (Radovčić), toponim *Skril Velika* (Istra, 1325), slov. *škrtí, skrila, skrilav, skrilast, -avec* pored *skrio* n = *skfl,* gen. *-i* »Schiefer«. S reduciranim *ť* poslije *r* potvrđen je pridjevski toponim *Škfljevo* n, koji se piše i *Škriljevo* (Hrvatsko primorje i u Sloveniji). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a: brus. *skryl* »Stück«, rus. *skryh* »Splitter«. Praslav.

Lit.: *ARj* 15, 328. 17, 680-81. 686. Novaković, *NJ 3,* 152. *Miklošič* 304. Petersson, *ASPh* 34, 379.

škríma f (Božava) »scriminatura, dirizzatoio dei capelli«. Od tal. *scrima,* postverbal od *scrimare* < lat. *discriminare* »discernere«, denominal od *discrīmen,* gen. *-iniş* (s ispuštanjem *di-).* Ovamo ide novija internacionalna riječ na lat. *-MÌO > -acija diskriminacija* f. Prefiks *diş-* i *erimen,* gen. *-iniş,* apstraktum od *cernere,* odatle internacionalan pridjev *kriminal(an),* imenica *kriminalista).*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 121. *DEI* 1157. 1333.

škrümati se, *-am* impf. (Dubrovnik) »biti na megdanu, vârkati se (Zore), uklanjati se vješto zamahu«. Postverbal *škrima* f »mačevanje«. Od sttal. *schermare* (Dante) pored *schermire,* postverbal *schermo, scherma,* mlet. *scrima* »acume, acutezza d'ingegno« < germ. (langob., frnč.) *skirmjan,* nvnjem. *Schirm.* Miklošič ima kao srp. *skaram,* koje uporsduje sa stcslav. *čremz* > stvnjem. *skirm.* Ne zna se odakle mu je *skaram,* koje je na Jadranu samo u značenju »palac u barke« < gr.-lat. *scalmus* (v.)«. U Dukljanskom ljetopisu *skaramučati, -am* impf, »čarkati« je talijanizam, od *scaramucciare,* denominal od *scaramuccia, -cio* m, koje je iz tal. prešlo u španj., fr. i njem., u vezi je također sa *skirmjan,* premda je promjena samoglasa nejasna.

Lit.: *ARj* 15, 201. 17, 681. Budmani, *Rad* 65, 167. Zore, *Rad* 115, 182. *REW*[3] 7998. *Prati* 873. 878. *DEI* 3366. 3385.

škrip m (Vuk) »procijep«. Deminutiv *škripac,* gen. *-pca* m »stvar koja škripi« (također slov. i češ. *skřipec).* Kao termin posudiše Rumunji *skripet* m »Rolle« (sa *t* mjesto /, koje je bilo shvaćeno kao plural, odatle novi sing, na *-t)* pored *scripef* (Moldavija), *script.* Na *-uška skňpuška* (Kosmet) »(tkalački termin) na razboju sprava sa kolutom preko kojega su prebačene vrpce pritvrđene za niti, skočki, gen. skočaka« = *škripa.* Denominai *škripati, škripam* pored *skrîpljêm* pored *skŕípiti, -im (za-)* impf, »stridere« pored pf. *skŕípnuti, -ēm* pored (sa *pn > n* kao u *san) škrtnuti, -ēm (öd-,* objekt *vratà)* »malo otvoriti«, na *-utati škriputati,* na *-otati škripotati.* Postverbal *Škripa* f (Vuk), na *-я/a škripnja (zuba).* Na *-avac škripavac,* gen. *-ovca* »friški sir«. Pridjev *škripov* u izričaju *Škripov dan* (obrazovano prema *Špásov dan)* »nikada«. Na *--Ijevina škripljevina (vratiju) = škripljavina (zubiju,* Knezović) »škripanje«. Početno *škr-* je nastala iz *skr-* (upor. *skripuška),* stcslav. *škripati,* češ. *skřípiti,* polj. *skrzypać,* rus. *skripatb.* Onomatopejski se korijen nalazi u svim slavinama. Baltoslav., praslav. i ie., upor. lit. *skriëbti,* lot. *skřípat* »einritzen«, *skribināt* »glodati kost«> lat. *scribere.* Veže se sa **sqer-* »rezati« proširen sa *-p, -bh.*

Lit.: *ARj* 8, 690. 17, 681-85. *Elezović* 2, 236. *Miklošič* 304. *Holub-Kopečný* 335. *Bruckner* 498. *KZ 51,* 225. *Mladenov* 586. *Tiktin* 1393. *WP 2,* 586.

škrSkati, *-ām* impf, (subjekt *puška,* Vuk, Crna Gora) prema pf. *škrdknuti, -ēm* i *štrôcati, -am* impf, (subjekt *puSka)* prema pf. *štrocnuti* »slagati, frznuti, versagen« idu kao onomatopeja zacijelo zajedno. Nisu posudenice iz tal. *croccare.* Hipokoristik *Strāca* f (Lika) »starog, sistema puška«. Usp. tal. *scoccare > = scroccare* »scattare«.

Lit.: *ARj* 17, 687-88. 849-50. *REW*[3] 4780. Pedersen, *KZ* 38, 342. *DEI* 3426.

škrt, pridjev (štok., Reljković, Martie) »skup«, odatle izvedenice: *škrtac* m, *škrtica* m i f, *škrtariti, škrtarenje* n, odgovara rum. *a cruţa* »siediti«, odatle glagolski pridjev na

-ator cruţător »štedljiv«, od lat. *excurtiare* od *curtus* > tal. *corto,* stvnjem. *skurz,* engl. *short; cruţa* je denominal izveden s pomoću *-iare* (upór. tal. *raccorciare)* s prefiksom *ex-* > rum. *s-* od rum. *scurt* »kratak«. Početno s- ispalo je na osnovi disimilacije *s — tš > 0 — tš.* Prema tome se *škrt* fonetski poklapa s rum. *scurt,* koje nije doduše potvrđeno u našem (metaforickom) značenju. Ne zna se koliko i Jcako ide ovamo pridjev na *-ast šćirkast* »škrt«.

Lit.: ARj П, 689. REW 2994'.

škrtäca f (istročakavski, Buzet, Sovinjsko polje) = *škrtača* (Vrbnik) = *krtača* (Istra) »kefa, bruškin, gruba kefa za pod, scopula setacea«. Deminutiv na tal. *-ino škrtacin* (Buzet) »mala kefica kojom se mažu cipele laštilom«. Od furi, *scartàzza* f (Gorica) pored *scartàz,* mlet. *scartasa,* glagol *scartazza, skanoša* (Parma), stpiem. *skartača.*

Lit.: ARj П, 689. Štrekelj, DAW 50, 76. *Pirana*[2] 959. *Rosamani* 964.

škulj m (Hercegovina) »uškopljen ovan, Schöps, vervex«. Odatle na *-evit škuljevit ovan* (Vuk) »kastriran«. Prema tal. *scagliato* činilo bi se da je *škulj* skraćeni particip bez *-ato* kao *capo chino.* Vjerojatnije će biti da je balkansko-romanska pastirska riječ od lat. *ex-cōleus* »bez muda«, upor. rum. *coaie* < *cōlea,* tal. *coglia, coglione.* Geografska area riječi nije dovoljno poznata. Ovamo ide francuzizam *kujon* m »čovjek koji predbacuje sitnice«, na *-ieren kujonirati, -jamram* (govorilo se u nekadašnjoj austrijskoj vojsci). Fr. *couillon,* posuđenica iz sjeverne Italije. Možda su odatle tu riječ donijeli graničari kao vojnici Radeckoga.

Lit.: ARj 17, 690-91. Štrekelj, *DAW* 50, 61. *DEI* 1003. 1004.

škuteljka f (Banja Luka, Sarajevo, disimilacija r — *l> 0 — /)* = *škurteljka* (Sarajevo), bug. *skurtéika,* metatezom *šk — t > k — it kušteljka* »gornja ženska haljina sa dugim rukavima, koji vise, orubljena oko rukava zlatnim širitom (siže do pojasa; Bosna, kršćani)«. Ide zajedno s rum. *scurteică,* s varijantama *coteică, jubeică, cujeică, şubeică, ciubticâ.* Sufiks *-eljka* > rum. *-eica* je naš, korijen *skutz* (Miklošič 306) < germ. *skot* (v.), koji se unakrstio s rum. *scurt* i sa *dšuba* (v.i.

Lit.: Skok, *ZRPh* 38, 551., br. 30. *AAR 29,* 113. *Tiktin* 425. *Mladenov* 587. Barić, *JF* 3, 224.

šlaf m (Veliškovci, gdje je bilo Nijemaca) »sprava na kojoj se plug vozi na njivu, ravulje, sedlônica, vlačuge, koze (Torjanci), makäre«. Od njem. *Schleife* f »Schlittenartiges Gestell zum Fortschleppen von Lasten«. Isti germanizam je u ZK *zläjf* »Bremse«, s glagolom *žlajfati (za-}* »bremza, bremzati (u hrvatskim gradovima)«, *žläjfar* < *Schleifer.* Njem. *Schleife* je u prasrodstvu sä *sklizak* (v.).

Lit.: Hamm, Äaa 275, 52. *WP 2,* 391. 431.

šläknja f (Vuk, Margitić) = *šljaknja* »troska, truska, tara, copina«. U dubrovačkim izvorima javlja se također ova riječ (Jireček). Njem. od saskih rudara na Balkanu *Schlacken,* danas nvnjem. *Schlacke* > *ujaka* f (Popović).

Lit.: ARj 17, 693-94. *Mažuranu* 1428. Jireček, *Staat* 2, 45. *Miklósié* 341.

slatati, *-am* impf, (hrv.-kajk. i slov.) pored *Matati, šlahtati* »pipati«, 1657. *pipati ili slatati* (Zagreb). Miklošič ima još pridjev na *-av slátav* »tardus«, koji uporeduje sa *pipav* »segnis«.

Lit.: ARj 17, 693. *Miklošič* 341. Bruckner, *KZ* 51, 241.

sleja = *slēja* f (Pounje) »priječka u prèslu (v.), na kojoj su pribijene daske«.

Lit.: ARj 15, 493.

šlingovati, *-ujem* impf. (Vuk, Vojvodina) = *šlīngati, -ām* (ŽK, Lika) *(iz-,* Lika *-na-)* »(varoška riječ za) vesti, vezem«, *šlīngati* (Drenovci). Od nvnjem. *schlingen.* Iz istog izvora *šlingeraj* < njem. *Schlingeret; stinga î* (Prigorje) < njem. *Schlinge.*

Lit.: ARj 4, 86. 7, 673. 17, 694. *Schneeweh* 16. 58.

šljápati, *šljápam* impf. (Vuk, ~ *po blatu)* »gaziti« prema *šljapiti, -im* pf. (Vuk) »udariti« = *šljaplt* (Kosmet), s postverbalom *Sljap* pored *šljap* »uzvik kojim se podražava radnja toga glagola«". Odatle *šljäpavica* (Drenova) »nastaje kad se *šljapa* po blatu«. Pored suglasnika *ρ* postoji *k* u *šljaka* f (Kosmet) »udarac šakom, šamar«. Mjesto *-lja* stoji prijevoj *o — u,* koji je mogao nastati iz sonantnog / u *sopiti, -ini* (Vuk) = *šupiti* (obično u Hrvatskoj, Slavoniji, Crnoj Gori). Onomatopeja. Ne zna se ide li ovamo pridjev *šopav* »plosnat, prćast«.

Lit.: ARj 17, 694-95. 714-15. 888. *Elezović 2,* 534. 482.

šljem m (Stolić, Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma) = *šlem* (ek., 1817) = (ikavski) *šlim* (14. v.) »kaciga, kacida«. Nalazi se u stcslav. *šlemb,* nkr. i rus. *selom, šalom.* Praslavenska riječ. Slog *šle-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Stulić ima na *-ar, -nik šljemar — šljemnik* »koji nosi šljem«. Po općenitom mišljenju praslavenska je riječ posuđena iz pragerm. *uelmaz* > got. *hilms,* ili bolje iz franačkog (zapadno-rgerm.) > stvnjem. = nvnjem. *Helm* (u prasrodstvu sa *koliba").* Maretić uzimlje da je *šljem* posuđeno iz rus. Protiv toga govori činjenica da je ikavski oblik potvrđen u 14. v.

Lit.: ARj 17, 695. *Mazuranić* 101. Maretić, *Savj.* 151. *Miklošič* 338. *Kiparsky* 188. Loewe, *KZ* 39, 317. Rarsten, *IF 22,* 300. Bruckner, *ASPh* 42,138. Hirt, *PBB* 23, 338. 347. Lidén, *PBB* 31, 602. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 346).

šljiva f = *šljiva* (Konjic), sekundaran štokavski oblik prema primarnom *sliva* (štokavska narječja, kao i Kosmet, Dubrovnik, Vodice, čak. i hrv.-kajk.) »prunus«, sveslav. i praslav. poimeničeni pridjev ž. r., koji ima Vrančić *sliv* »coluber«, slov. *sШ* »plavkast«. Pridjev na *-ov šljivov* = *slivov* pored *slivov* (Kosmet), poimeničen na *-ica šljivovica* (Vuk), hipokoristik *šljiva* (Bosna, Banija) = *slivovica* (ŽK, Kosmet) »1° rakija od šljiva, 2° toponim (s pridjevom *slivovački,* etnikom *Slivovčanin* m prema f *Slivōvčanka')«,* na *-in šljivin,* na *-ьn* samo u pridjevskom toponimu *Slivno* i u poimeničenju *Slivnica,* na *-/ divlji,* poimeničen na *-jak divljak* (ŽK) = na *-fk šljivlk,* gen. *-ika.* Deminutiv na *-ica: šljivica.* Složenice *crno-, trna-, bilošljiva* (Travnik). Pridjev *sliv* ima paralele u lat. *lîvidus* »plavkast«, *livēre* »poplaviti« (upor. kod Ovida *pruna liventia), Hvar* »plava boja«, od ie. korijena **(s~)li-,* u stir. *lì* »boja, sjaj«, s formantom *-ko* stvnjem. *deha,* nvnjem. *Schleche* »tmina« < ie. prijevoja **sloi-ka* »plava«. Ne može se kazati da je *šljiva* baltoslav. riječ jer su stprus. f pi. *sliwaytos* i lit. *slyvà* prema Brückneru posudenice iz polj. *śliwa.* Riječ *šljiva* je nastala po plavoj boji ploda. Glede *si-* > *šlj-* upor. *šljuka.*

Lit.: ARj 15, 548-52. 17, 695-98. Ribarić, *SDZb 9,* 191. *Elezović* 2, 241. Miletić, *SDZb 9,* 359. *Miklošič* 307. *Holub-Kopečny* 337. *Bruckner* 531. *Mladenov* 590. *WP 2,* 716. *Walde*[1]· 437. Solmsen, *KZ* 37, 357. sl. 598-600. (cf. *AnzIF* 15, 128). Hirt, *IF 22,* 72. Niedermann, *IF* 15, 120. Osten-Säcken, *IF* 33, 229. *AnzIF 10, 49. Trautmann 269.*

šljóka f (Vuk, Bosna, Slavonija, Srbija) »jasprica; titreika, Flitter«. Deminutiv na -»ča *šljokica* ili *granata* »Perl-, Flitterstickerei« = *sijačica* (Belovic-Bernadzikowska). Značenje *šljōka* (Kosmet) »rupa (u podrugljivom tonu)« ne slaže se. Denominal *šljakati, -am* impf, »metati šljoke«, *našljokati, našljōkām* pf. (Slavonija ?) »prišiti Šljoke«.

Lit.: ARj 7, 674. 17, 698. *Elezović 2,* 483.

šljuka f (Vuk) = *sluka* (otok Rava, Zagreb; glede *si* > *šlj* upor. *Šljiva)* = *sloka* (Martijanec, Hrvatsko zagorje) prema m *šljukac* i *šljukan* »scolopax rusticola, balina, kovač, kokoška, bécasse > bekacin, Schnepfe«. Nalazi se u slov., češ., polj. i rus. Bàltoslav. i praslav. Pridjevi na *-in šljukin,* na *-ji šljučji.* Deminutiv na *-ica šljučica* pored *šljukica,* na *-e šljuie* n »mlado«. Na *-jar šljučar* pored *šljukar* »koji lovi šljuke«. Samoglasnik *u* nastao je iz velarnog nazala *ç,* upor. polj. *slanka, słomka,* madž. posuđenica *szalonka,* kao baltičke paralele, stprus. *slauke,* lit. *slanka,* lot. *slùoka* »isto«. Slov. *sluka* mjesto *sloka* upućuje na hrv.-srp. vrelo. Upor. *suzanj.* Varijanta *llj-* čini teškoće, upor, polj. *sieka* pored *slanka.* Bruckner smatra praslav. **slçka* prijevojem od polj. *ślęczeć* »lijeniti se nad nečim«, koje odgovara lit. *slinkas* »lijen«, *slinkti,* nvnjem. *schlingen* i *Schlange* < ie. **slenq-, *sleng-* »uvijati se, puziti«. Ime bi značilo »ptica što puzi, lijena ptica«. Neuvjerljivo. Vjerojatnije je da je *sloka* imitacija njena glasa, koji ornitolozi pišu različito *jurrk, juark, krrr, krk, kvar,* rare, *psip, pst.* Iz Grabarja više Jablanca Hirtz ima: *šljuka se krivi »šljuk, šljuko.* To je i uzvik kojim pogoniči upozoravaju lovce kad krenu šljuke.

Lit.: ARj 15, 579. 622. 17, 698-99. Hirtz, *Aves* 443. 485. *Miklošič* 308. *Holub-Kopečný* 339. *Bruckner* 500. 531. *Trautmann* 268. 269. *WP* 2, 714.

šljunak, gen. *-unka* m (Vuk, Slavonija, Srijem, Bačka; danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru), »sodar (hrvatski gradovi) = sudar, gen. šudra (ŽK) < Schotter (u prasrodstvu sa *skitati se)«.* Izvedenice: *šljunčić, šljunkovit* te *šljun* (ovo samo u Šuleka). Ta je riječ, koja se raširila blagodareći prestižu Vukova jezika, potisla u zaborav staru riječ *prud,* koja se nalazi u toponimiji i u rum. *prund.*

Lit.: ARj 17, **699.**

šmärn m (gradski germanizam) »1° tijesto razdrobljeno, 2° eufemizam za negiranje: *jest*

štnarn!« = (čak.) *čmarn* = *smarne f* pl. Od bav.-austr. *Schmarn* = *Schmarren* m »Art Speise, auch : schlechtes, unbrauchbares Ding«.

Lit.: Štrěkelj, *DAW* 50, 14. *Weigand-Hirt 2,* 744. *Striedter-Temps* 198.

šmignuti, *-em* pf. (Vuk, áo- Dubrovnik) »kradom pobjeći, (fr.) filer«, s varijantama *šmugnuti* (Srbija, Milićević), *šmúknuti, šmuknēm, šmúrnuti, šmurnēm* (Vuk), *smaknuti, smuknēm* »isto«. Varijante dokazuju da se radi o onomatopeiziranju glagola *smucati se* (v.). Sa *u* prenosi onomatopeja brzinu kretanja na proždrljivo gutanje: *šmūkat, smukam* (Kosmet) (po-) »gutati, halapljivo jesti« impf, prema *smaknut, -em* »progutati, pojesti«. Na *-ulja šmuhülja* f (Kosmet) »proždrljivo žensko«.

Lit.: ARj 2, 702. 15, 819-20. 17, 700. 704. *Elezović 2,* 483.

šminka f (gradski germanizam), od nvnjem. *Schminke* < srlat. *(s)migma* < gr. σμήγμα > σμήμα »substance pour dégraisser«. Denominal na *-ati šminkati (sé), -ām* impf, prema pf. *našminkati se.*

Lit.: Striedter-Temps 199. *Weigand-Hirt 2,* 751-752.

šmŕdati, *-ām* impf. (Dubrovnik, Parčić) »annusare, fiutare« prema pf. *išmrdati, -am* »naći šmrdajući, ritrovar fiutando«. Možda je u vezi sa *smŕdati, -am* impf, (hrv.-kajk.) »vući se nekuda«.

Lit.: ARj 4, 86. 15, 776. 17, 702. *Parčić* 999.

šmŕkalj, gen. *-kija* m (Banija, Hrvatska, ŽK) »bala, mucus«, sveslav. i praslav. **smvrk-\ šm-* mjesto *sm-* samo hrv.-srp. i slov. *šmrkelj* pored *šmrkelj.* Sa sufiksom -a/У također samo hrv.-srp. i slov. Izvedenice su od *šmrk-*. Pridjevi na *-av šmŕkav* = *smrkav* (Belostenec, Habdelić), poimeničen na *-ьс šmfkavac,* gen. *-avca* »(uvredljivo) Rotzbube« = hrv.-kajk. *šmrkljivecļ šmrk* m »Spritze«, *ôšmfk* »Wasserhose«. Denominali na *'-ati smrkati, smičem* impf. (Vuk) »uzimati burmut, schnupfen« prema pf. *smrknuti, šmfknēm* (Vuk), deminutiv *smrčkati, -am (nosom)* impf. (Ljubiša), s promjenom naglaska u semantičkom variranju *smrknuti, -em* (Piva-Drobnjak) »propasti odjednom u voden snijeg ili vodu« pored *smrknuti* u Vukovu značenju; *ošmrknut se* pored *ošmrknut se* (Kosmet) »useknuti nos, dete«. S promjenom *sm* > *cm cmŕkati* impf. *(na- se,* ŽK, slov.) »schlürfen«. Tu onomatopeju posudiše Rumunji *smârc* — *smíre* »Springbrunnen, Saugheber«, na *-ajo* > *-î* *-smirdi* = *smarcai* (Muntenija) pored *smird.* U baltičkoj grupi nalazi se ista onomatopeja sa varijantom *g* mjesto *k* u slavinama: lit. *smùrgas, smurglis* m »Rotz«, *smurglaiža* »Rotzbube«, lot. *smuĪga* »Schmutz«, *smuîgul'i* m pl. »Rotz«. Upor. rus. također sag: *smorgatb* pored *vysmorkatbsja.* Ргопцепа'йи- < *sm-* je onomatopejske prirode kao u *Sopot* za *sopot.* Oblik *smrk* »štrcaljka« ima samo Šulek, odatle *smrkalica, smrkalo, smrkal]* m »sgorgata«, *smrkati* »pumpati«. Ovamo ide i Vukov ihtionim *smŕkiš,* gen. -fife m »riba balavac«.

Lit.: ARj 1, 818. 9, 324. 15, 783. 17, 702. 703. *Elezović 2,*48. Vuković, *SDZb* 10. *Miklósié* 310. *Holub-Kopečný* 342. *Bruckner* 503. *Mladenov* 595. *Trautmann* 272. *Tiktin* 1447. *Boisacq** 645. Schmidt, *KZ* 32, 384.

šnajdar, gen. *-ara* m (ŽK, Lika) = *Snjajder* m (Slavonija, Zagreb) »1° krojač, 2° (šatrovački) junger Ziegenbock«. Odatle na *-iça: šnajdarica, -erica* f. Od njem. *Schneider* m.

Lit.: ARj 17, 705. Grünenthal, *ASPh 42,* 316.

šnofati (Brezovački, hrv.-kajk.) = *šnopati* = *šnupati* = *šnjôfati, -am* (ŽK) »Tabak schnupfen«. Odatle *(duhan) šn(j}ofdnac* = *šnuf* »burmut«. Od njem., upravo bav.-austr. *schnopfen* = njem. *schnupfen.*

Lit.: ARj 17, 705. 706. Jagić, *ASPh* 8, 319. Štrekelj, *DAW* 50, 42-43. *Striedter--Temps* 200. *Schneeweis* 133.

šnjuriti impf. (Parčić) »annusare, fiutare, šmrdati«, *išnjuriti, -lm* pf. (Dubrovnik, Stulić) »naći šnjureći«. Ima i *šnjutiti* (Pavlinović) »njušiti«.

Lit.: ARj 4, 86. 17, 707.

Šoć m, crnogorsko prezime (Bar), od arb. *shok* »Genösse«, *shog* m prema f *shoqë* »Ehemann, Ehefrau« < lat. *sodus* »drug«, *shoqi* s elanom (Ulcinj), balkansko-lat., kako pokazuje i rum. *sof.* Internacionalno *sociologija* (nauka), pridjev na *-alis* proširen na *-ъn* > *-an socijalan,* na *-ist^a") socijalist,* pridjev *socijalistički,* na *-izam sodjalisam,* gen. *-zrna,* na *-adja socijalizacija.*

*Lit.: REW** 8056. *GM* 412.

Šokac, gen. *-kca* m prema f na *-ica Šokica,* pored *Šokčica* (Slavonija, Srijem, Vojvodina, gdje izraz nema pejorativno značenje) »naziv dijela Hrvata starosjedilaca ikavaca u Slavoniji, Baranji, Bačkoj i Bosni«. Najstarija je potvrda iz g. 1644-1698, 1702: (žiteljstvodakovske biskupije): *katolici, Šokci jali Slovinci ... Šokci rehuć Slovinci katolici.* U Hrvatskoj, naročito u Lici i u bivšoj Vojnoj krajini, *Šokac* je opozicija nazivu *Vlah* za *Srbina.* Ti ga govore u pejorativnom smislu, za *Hrvate.* Pridjevi: na *-ev Šokčev,* poimeničen лa *-ić* u prezimenu *Sokčević,* na *-bsk šokačkī.* Hipokoristik *Šoko* m. Deminutiv na *-e šokče* (Vuk), pl. *Šokčići* (upor. *pile — pilići).* Augmentativ na *-ina Šokčina.* Kol. na *-adija* (upor. *Srbadijd) Sokadija* f. Denominal na *-iti šokčiti (sé), -im* impf, (íz-) »katoličiti«, na *-etati šokétati, šok ć m* impf, »govoriti ikavski«. Tumačenja o postanju ima više. M. P. Katančio (1750—1825) kao profesor budimpeštanskog univerziteta u *Pravoslovniku* (pisano 1815—24) izvodio je od *šljivov sok.* Daničiću u *Osnove* 335 je neznana postanja. Truhelki se čini da je od arb. *shoq* < lat. *sočius.* Upoređenje sa crnogorskim prezimenom *Šoć* kaže da je to izvođenje nemoguće. Drugi su izvodili od tal. pridjeva *sciocco* »lud« (tako Vuk i u BI), Skok od tursko-perz. imenice *šoh* ~ *suh* »veseo, bezobrazan, nečist« proširene s pomoću *-gin, -kin* »nečist«. Škariću je *Šokac* adaptacija našem izgovoru njem. *Sachsen* > *Sasi* u srednjem vijeku, za što nema historijskih dokaza. Najbliže stoji rum. *şoacăţ* »1° miš, 2° poruga za zapadnog Evropejca, naročito za Nijemce, koji su na gradsku obučem«, odatle pridjev *şoacăfesc* »njemački«, apstraktum *įoacăţie.* [Za prijenos na Hrvate (katolike) naziva za druge narode usp. pod *Madžar].*

Lit.: ARj 4, 86. 17, 710-12. *Mažuranić* 1330. Truhelka, *Nada* 1903, br. 5. Skok, *GIZM* 30, 299. Isti, *ZbMS 2,* 57-65. *Tiktin* 1449. Škarić, *PPP* 11, 86-88. (cf. Vaillant, *RES* 12, 288).

šoko m prema f *šoka* (Potomje) »glupan«. Pridjev na *-av šakav* (Korčula, Kotor). Apstraktum na lat. *-Mes* > tal. *-ezza şokece* f pl. (Korčula) »gluposti«. Denominál na *-ati sókat, -am* (Dubrovnik, u korenju: *što šôkaš l')* »neozbiljno govoriti«. Od tal. *sciocco,* koje se tumači od lat. *exsuccus* »bez ukusa«, što ne uvjerava.

Lit.: REW[5] 3075. Tagliavini, *Croazia* 408. *DEI* 3401.

šolfica f (Dubrovnik) »doskočica«. Od tal. *solfa, zolfo* »muzičke note«. Nejasan· semantički razvitak.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 21. *Prati* 918. *DEI* 3534.

solj in m (prema Miklošiču hrv.) = *šolin* (Valjaveo, hrv.-kajk.) ide zajedno sa slov. *šolen,* gen. *-Ina* m = *šōlinec* = *šolinič* (Prekmurje) »cipela«. Miklošič upoređuje s njem. *Sohle,* što ne objašnjava dočetak *-in* niti deminutiv na *-ьc,* bolje stvnjem. deminutiv na *-lin,* nvnjem. *-lein scuochlin,* srvnjem. *schuoMin.* Kao *sâtljik* što je dobio naš deminutivni nastavak, tako i *šoljin.* Dvoglas *uo* u srvnjem. *schoueh* zamijenjen je sa *o* kao u *šoštar* m (hrv.-kajk., slov.) < srvnjem. *schuochstoere,* nvnjem. *Schuster* (složenica od *Schuh* i lat. *sūtor).* Pridjev *šôštarov, šôštarski.* Apstraktum na *-ija šoštarija* (hrv.-kajk.).

Lit.: ARj 17, 717-18. 897. *Pleteršnik 2,* 640. *Miklošič* 341. Jagić, *ASPh* 8, 319.

sonati se, *-am* impf. (Habdelić, Belostenec) »respecto, paziti se, čuvati se, izbjegavati, uvažavati«. [Od njem. *sich schonen].*

Lit.: ARj 17,714. Jagić, *ASPh* 31, 552.

§8p m (Kosmet, uz *čovek)* »1° prost, neotesan, prljav, 2° ime zapadno-bugarskog naroda oko Sofije«, odatle na *-luk Šopluk* »kraj oko Sofije« = *Šopsko* n (Milićević). Čine. *şop* također u dva značenja »1° budala, 2° zapadni Bugarin«, odatle na *-ărie Şopărie* »zapadna Bugarska«. Makedonsko prezime *Šop-Trajanov.* Različito se tumači postanje: tur. *šopa, Sofija, Schwabe.*

Lit.: ARj 17, 714-15. *Elezović 2,* 484. *Mlađenov* 695. *Pascu 2,* 209., br. 424. Trinov, *SpBA 22,* 122-129. (cf. *IJb* 9, 214. *JF* 7, 266).

šopati, *-am* impf. (Slavonija, Vitje, Krašić, hrv.-kajk., objekt *guska, pura}* »hraniti posebno da se udeblja, kljukati«. Od nvnjem. *schoppen,* intenzív od *schieben.*

Lit.: ARj 17, 714. *Striedter-Temps* 201.

sőr¹, gen. *šora* m (Vuk, Vojvodina) »linija, sokak, ulica«. Denominal na *-iţi soriţi, -îm* impf, *(u-,* objekt *sela)* »u liniju postavljati kuće«. Od madž. *šor* »linija, niz, red, vrsta«, glagol *sorolni.* Nalazi se još u ukr. Pridjev na *-av šôrav* (Kosmet) »koji ima velika usta« bit će drugog postanja. S tim pridjevom upor. u argotu Bracigova (Rodopi) *šoropojka* »Dachziegel«.

Lit.: ARj 17, 716-17. *Elezović 2,* 484. *Miklošič* 241. Jireček, *ASPh* 8, 101.

-šor², deminutivni sufiks rumunjskog podrijetla, složen od iliro-tračkog *-(i)!* (upor.

arb. -*sh* u *shtergysK) i* lat. *-olus* > *-or,* nalazi se u rum. *Negrişor* »Crnac, Crnčić« od *negru* »crn«; dolazi jednom i na našu osnovu u toponimu *Skokbšor* (1381), međa crkve sv. Pantelejmona: *Koritnik na SkokbŠbrb i ot Skokbšora,* upor. toponim *Skočac.* Na Krku u Dubašnici prezime na *-ić Petršorić,* od deminutiva *Petrşor* »Petrica«. Ovamo još *klîndžor* (Sutomore) »stijena koja strši kao jedan klin u terenu«, od *klin* + *-Šor (nš > ndž* kao *nt > nd* u *planda),* toponim *Kllndžur* (sika, Sutomore). Usp. i pod -cor, *-šor.*

Lit.: ARj 15, 252. 264.

šoška f (hrv.-kajk., Belostenec) »trifolium acetosum«. Od madž. *sóska* »Sauerklee, Sauerampfer, Säuerling«, izvedenica od *sós* »kiseo«.

Lit.: ARj 17, 718. Štrekelj, *DAW* 50, 63.

šot (Kosmet) »glas kojim se vabe i tjeraju patke« kao i *liga* (ŽK), *bïl* (Slavonija), *vili-vili* (Kosmet). Oformljuje se s pomoću sufiksa *-an, šotan,* gen. *-äna* m CKosmet), na *-ar šotar* (Matevac, Srbija) = *šator* (Ohrid) »mužjak od patke« prema f na *-ka šotka* (Vuk, Srbija, Vranje, Niš) »plovka, patka, raca«. Deminutiv na *-e šoče,* pl. *šačici.* Arb. *shatî* m (Gege u Dakovici) »patak« prema *shote* f »patka«. G. Meyer uzimlje da je srp. riječ posuđena iz arb. Ne daje etimologije arb. riječi. Piema gornjem izlaganju to je nepotrebna pretpostavka. U Kosmetu se prema glasu *vili* govori *vílce,* gen. *-eta* »šoče«. V. sinonime *patka* i *raca.*

Lit.: ARj 17, 718-19. *Elezović 2,* 484. Hirtz, *Aves* 473. 488. *GM* 413. Joki, *Unt.* 301. sl. *Godin* 119. Skok, *SOF* 17, 198-203.

špáda f (Vuk) = *spada f* pored *špaga* (Vuk) »nekaki mač, vučac«. Vuk ne kaže gdje se ta dva oblika govore. Glede *-da > -ga* upor. polj. *szpaga* pored *szpada,* rus. *špaga,* ukr. *špaha,* rum. *şpagă,* lit. *špogas.* Svakako talijanizam tal. *spada* prema stcslav. *spala* = arb. *shpatë* »mač«, koje ide u balkanski latinitet, rum. *spate* »leđa«. Upor. arb. deminutiv na *-zë shpădza* f (Zatrebač, s članom) »obluk na samaru (drvo u znaku x)« = *shpatëzë* < lat. *spatha* < gr. σπάθη. Ovamo i *spada* f (Vrbnik) »(tal.) pesce spada«, *spadun (pas .—)* < tal. *spadone.* Od tal. *spadino > špadin* m (Vrančić).

Lit.: ARj 15, 937. 17, 720-21. *MikloSič* 317. *Bruckner* 552. *Vasmer 2, 422. REW*[3] 8128. *GM* 413. *Prati* 925. *DEI* 3573.

špag[1], gen. *špaga* i *špaga* m (Rab, Božava, Mljet, Dubrovnik) = *Špaga* f (ŽK; 1639, Zagreb) = slov. *špaga* »kanafa (v.), žnora«. Od tal. *spago,* nepoznatog podrijetla. Akcentom se razlikuje domaći homonim *špag* (Budva, Krtole, Dubrovnik, Cavtat) »džep, škarsela (Šibenik)«, od *čbpagb* (v.). Upor. arb. *sfango.* Ovamo i *špagát* m »Bindfaden« < bav. *Spagat* < tal. *spaghetto* »dünne Schnure. Tal. deminutiv na *-etto špageti* m pl. < tal. *spaghetti* za *makaruni* je metafora.

Lit.: ARj 17, 720-21. Macan, *ZbNŽ 29,* 210. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 521. *Pleteršnik 2,* 641. *REW*[3] 8113. *GM* 390. *Miklošič* 341. *Bruckner* 552. *Striedter-Temps* 201. *DEI* 3575.

špag[2], gen. *špaga* m (Vuk, Dubrovnik. */špagj,* Prčanj, Crna Gora, narodne pjesme) = *čpag,* gen. *.čpaga* (Vuk; ne zna se gdje se u narodu govori) »džep«. Danas je turcizam. *džep* postala općenita riječ mjesto te domaće. Na *-arica špagarica* f (Risan, Crna Gora) »pištoljić, kratka puška (što se nosi u džepu)«. Stcslav. *сьра^ъ* »Brustharnisch«. Nema paralele u ostalim slavinama ni u ie. jezicima. Prema Sobolevskom niži prijevoj od *серь, pričepiti* (v. *cijepati}* < ie. **kaip,* sa sufiksom *-agb;* prema Iljinskom od korijena **kip-,* s prvobitnim značenjem »razrezb ъ platbě«.

Lit.: ARj 2, 77. 17, 720-21. *Miklošič* 169. *SEW* l, 169. Sobolevski, *RFV* 71, 431. si. (cf. *IJb* 3, 157.). Iljinski, *RFV* 73, 218-308. (cf. *Slávia* 3, 579. *IJb* 8, 207).

špajs m (ŽK, Prigorje), samo u izrazu *za špajs »za* šalu«, hrv.-kajk. i slov. pridjev *špajsan* »lustig, smiješan«, prilog *špajsno.* Glagol odatle *špajsati se* (Prigorje) »šaliti se«. Od njem. *Spass* m, bav. *(g)spa0ssig,* od tal. *spasso,* postverbal od *spassarsi* < lat. **expassare.* Glede umetnutog *j* pred *s* upor. *hajs* (ŽK) < tal. *basso.*

Lit.: ARj 17, 721. Jagić, *ASPh* 8, 320. *REW*[3] 3033. *Weigand-Hirt 2,* 902. *Schneeweis* 133. *DEI* 3580.

špajza f (Hrvatska, gradovi, slov.) = *špajza* (Benešić) = *špajz* m (Vojvodina). Od njem. složenice *Speisekammer* ispuštanjem drugog dijela: bav.-austr. *Speis* »Speisekammer«. Upor. za takav postupak *majur* (v.) < *Mayerhof.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 391. *Striedter-Temps* 202.

špancirät, *-iram* impf. (ŽK) »šetati se«. Postverbal *španclr* m (ŽK, Varaždin) = *špancér* (hrv.-kajk.) »šetnja« = *špacír* m (Slavonija, Vojvodina, Obiadović, Radičević) »šetnja«, *spakirati, -am* (Crna Gora, Obradović) = *našpaarati se* (Obradović). Od nvnjem. *spazieren,* s umetnutim *n* srnjem. *spancéren,* od tal. *spaziare* < lat. *spatiari,* denominai od *spatium* »prostor«.

Lit.: ARj l, 674. 17, 719. *Weigand-Hirt 2,* 904. Jagić, *ASPh* 8, 319.

špánj m (istro-čak.), deminutiv na *-ić španjič* (ibidem) »davi lignei genus«. Od istro-rom. *spano* »cavicchio di legno«.

Lit.: ARj 17, 723-24. Štrekelj, *DAW* 50, 63. 82.

Španjolac, gen. *-Ica* m prema f *Španjolka,* pridjev *španjolski,* horonim poimeničen pridjev ž. r. *španjolska* pored *Spānija* (na istoku), s nenaglašenim sufiksom *-ija* (kao *Srbija),* etnik i ktetik (na istoku) *Spanac, španski.* S tal. deminutivnim sufiksom lat. *-ittus* > tal. *-etto španjulet* (~ *svile,* Dubrovnik, Cavtat) »1° namotan svilen konac, 2° cigareta« = *španjoleta* f (Vrbnik) »cigareta« < tal. *spagnoletta.* Tal. etnik *Spagnuolo > Španjol = Španjul* (Mikalja, 16. st.) = *Španjur* (Belostenec, oblik sa *-ur* < madž. *spanyor),* kao opća riječ *špa-ijol* (Notranjsko) »vinska trta, Gutedel«, toponim *Španjol* (tvrđava, Korčula). Odatle: *španjulka, -inja, španjulski, španjurski.* Od lat. *Hispánia* > tal. *Spagna* (afereza početnog sloga *hi-* nastala u sintagmi sa članom) > *Španja* (pisano i *Špana)* f (Mikalja, 1511) = *španjsko* n (Vitezović); pridjev i etnik obrazovan s pomoću deminutivnog sufiksa *-olus spagnuolo* (upor. *romagnolo, Corniola* »Kranjska«). Ovamo i naziv za vrstu pasulja *Španjolac* = *španjur.*

Lit.: ARj 17, 722-25. *Pleteršnik 2,* 641. *Tamás* 743.

sparet m (Hrvatska, Srijem, Bačka, Slavonija) = *šparket* (Lika) = *sparet* (ŽK, Krašić; • ovaj se oblik govori u Hrvatskoj, Slavoniji, Srijemu, Bačkoj i u Bosni) = *sparet* (Srbija) = *šporat* (Šušnjevo selo, Čakovac kod Ogulina) = *špaker* (Punat). Od nvnjem. složenice *Sparherd,* prevedene (calque) *štednjak.* Ostali oblici: *šporhert, šparkent, šparhet, šparert.* Gubitak suglasnika *r* u dočetnom slogu nastao je disimilacijom *r — r > r — 0.*

Lit.: ARj 5, 399. 17, 726. 738. *Striedter-Temps* 204.

sparta f (Vuk) »neka dječja igra«: *igrati se Sparte.* Denominai: *ispàrtati, -ãm* pf. (Vuk) »špartanjem zabilježiti«, *Spanati* (Popović, Srijem), *prešpartati* (Sarajevo) »linije, crte povlačiti«.

Lit.: ARj 4, 86. 17, 726.

špatula f (Vrbnik), u izrazu *pieci z lopaticami ali špatulami.* Latinizam ili talijanizam *spatula* > tal. *spàtola.* Tal. *spalla* »pleća« nalazi se u *trešpalj* m (Lastva; primjer: *stavi to u trešpalj)* »u sredini na samaru konja ili tovara mjesto između slame«. Glede *treupor. trešelj* za *antrešelj.* Čini se da se *trešelj* iz jezika Vlaha unakrstio s tal. *spalla.*

Lit.: ZbNŽ 5, 79. *REW*[3] 8130.

špegalj, gen. *špeglja* m (ŽK) = *špegal,* gen. *špegla* m (Nemanić) = *špegoj,* gen. *špegja* (Buzet, Sovinjško polje) »ogledalo, zrcalo«. Istro-rom. leksički ostatak od lat. *speculum* > furl, *spięli* < **spiegli.* Upor. njèm. *Spiegel.* Slov. *spègli f* pl. »naočnici, Augenspiegel«. Venecijanizam je *spec* pored *speč* m (Božava) < *spedo* < lat. *speculum* < stlát, *specěre, spicěre* u složenicama *(con-, re-* v. *respekt).*

Lit.: ARi 17, 727. Skok, *ASPh* 33, 371. Cronia, *ID 6,* 121. *REW*[3] 8133.

špekulati, *-am* impf. (Perast), latinizam ili učeni talijanizam od *speculare,* preko njem. *špekulirati, -huliräm* (Lika, Zagreb), zamjenom sa *-isati špekulisati.* Postverbal lat. *specula > spêkula* »igra odraslije djece«.

Lit.: ARj 17,.728. *Prati* 928.

šperůn (Božava) = *špīrūn* (~ *od lādē,* Crmnica) = *špirun* (Smokvica, Korčula) »(brodski termin) produženje pramca trabakula na kojemu stoje trougla jedra, pramac lađe«. Od tal. *sperme > sprone* < frnč. *sporo* (disimilacija *o — o > e — o,* upor. *podiolum > pižuo, mezona,* v.). Ovamo ide još *špiljūn* m (Maršić) »nos na opanku« (disimilacija *r — n > l - n).*

Lit.: Miletić, *SDZb* 9, 263. 267. Cronia, *ID 6,* 121. *REW*[3] 8130a. Skok, *Term.* 136. *Prati* 934.

špetakul m (Brusje, Hvar) »javna predstava«. Talijanizam *spettàcolo* < lat. *spectaculum* (od *spedare).*

Lit.: Hraste, *JF 6,* 186. *Prati* 929.

* **špica** f (Hrvatska, slov.) »1° šiljak«, *špice* f pl. (ŽK, Bosna, Hrvatska) »2° čipke«. Prid-

jev na *-ast špīčast.* Denominal na *-iti špičiti, -im* impf, (objekt *olovku)* (ra-). Od nvnjem. *Spitze,* stvnjem. *spizzî.* Upór. češ. *špic τη, špicatý* »pointu«.

Lit.: ARj 17, 730. Štrekelj, *DAW* 50, 13–14. Skok, *ASPh* 33, 371.

špijerlica f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, hiperjekavizam) = *ipîrlica* (Parčlć) »lijevak, pirja (Boka, Korčula) = *pırla* (Brotnjo, Trebižat, Travnik). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *sphaerula,* od *sphaera* < gr. σφαίρα, koje se nalazi kao učena riječ *sféra* »orbis«, složenica *sferokružje (ь planitskomu sferokružija kolu)* u jednoj staroj bosanskoj ispravi, *polusfera* f. V. *tirija, spara, svera.*

Lit.: ARi 10, 628. 14, 883. 17, 731. 735. Zore, *Tuđ. 26. REW** 8143. 8144. Skok, *ZRPh* 36, 655., br. 26.

špika f (Vuk, Crna Gora, Crmnica) »vrsta noža, žaoka, bajonet«. Latinizam od *spīca* > tal. *spiga.* Upór. slov. *špik,* gen. *Spíkd* »gebirgige Spitze« = *špíkelj,* gen. *-klja* < njem. *Spickel.* Talijanizam: deminutiv na *-etta* < vlát. *-itta* mlet. *spighetta* > *špigeta* (Božava), *spigete f* pl. (Dubrovnik, Cavtat) »žniranci, trakovi, stringa«. Ovamo ide još ime biljke *despik* (Šulek) = *deštík,* gen *-ika* (17. v., Dubrovnik) = *dešpík* (Perast) »lavandula špica«, pridjev *despički,* zamjenom dočetka *-ik* našim sufiksom *-ić* (upor. *Bukovih* > *Buković* u Ravnim kotarima) *despić* »artemísia abrotanum«. Riječ *despik* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak od lat. sintagme *de špico.* Upor. slov. *špajk* m pored *špajka* < njem. *Speik* »valeriana celtica« i *speknârda* = *špiknarda* = *špikinarda* i tal. *spigo* »Lavendel«, *espie* (Béarn) »Kornblume«.

Lit.: ARj 2, 360. 357. 17, 732. Miletić, *SDZb 9,* 267. Cronia, *ID 6,* 121. *Pleteršnik* 2, 641. 642. *REW** 8145. 8148. *DEI* 3591.

špirit m (Rab, Božava, ŽK) »žesta« = *spirit* m (Šulek) = *špiritus* n (preko njem.). Ovamo i *špirit* m (Nalješković, M. *Orzici* »demon«. Od lat. *spiritus* > tal. *spìrito.* Odatle na *-njača špiritnjača* f (Lika) = na *-anka šplritānka* (ŽK) »vještačka rakija«, na *-uša špiritusu* f »lambik (sprava i piće)«. Preko tal. *spiritijera* f »kuhalo na špirit«. Hipokoristik *spira* f. Posuđenica je iz arb. *shpirt* sa članom *-i* »duša« < crkveno-lat. *spiritus: spirta* f (Kosmet), samo u vokatīvu *ô špíno.*

Lit.: ARj 16, 23. 17, 735. Kušar, *Rad* 118, 19. *Elezović 2,* 484, Cronia, *ID* 6, 122. *REW*[3] 8158. *GM* 414. *DEI* 3595.

šporák, *fšpôrka* (Potomje) = *šporák, íšporka* (Crmnica), pridjev »1° zamazán, gnjusan, gadan, 2° nepristojan«, prilog *šporko* (Dalmacija). Poimeničen na *-ica šporktca* f (Vodice), na *-ulja šporkülja* (Rab) »gnusnica«. Denominal na *-are* = *-ati šporkati* (Perast) = *šporkat, -am* impf. (Dubrovnik, Cavtat) = *šporkat* (Božava) »prljati« = *ošporkati* (Vrbnik) »uprljati«. Talijanizam *sporco, sporcare* < lat. *spurcus.* Unakrštenje domaćeg glagola *prljati* (v,) s. tal. : *špŕljati se* (Dubrovnik), *šprljentati se* (Dubrovnik) »rugati se«. Postverbal *špŕlja* (Dubrovnik) »žena koja se ne umiva«. Odbacivanjem početnog s- možda u *prka f* (Zore) »ovca crnog runa, gdje ter gdje na pečate bijela, a navlas na čelu«. Ako je tako, *prka* je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. **spurca**

Lit.: ARj 9, 324. 12, 230. 17, 737–38. 742-43. Miletić, *SDZb* 9, 264. Ribarić, *SDZb 9,* 123. Kušar, *Rad* 118, 24. Crania, *ID 6,* 122. *REW'* 8193. 6666. *DEI* 3600.

špôrtel, gen. *sportela* m pored *špúrtil* (Smokvica, Korčula) »kesasta mreža na štapu«. Odatle na *-njača* < *-ьn* + *-jača špurtmjače* f pl. (Smokvica, *Inj* > *nj)* »vrsta mreže za sardele«. Od tal. deminutiva na lat. *-ellus* > tal. *-elio sportello,* od part. perf. *sporto,* od lat. *exporrigere.*

*Lit.: REW** 3055.

špotati, *-am* (od 16. st., Habdelić, Bella, Belostenec, čakavski i kajkavski pisci, Krasić) »karati, grditi, napadati« = *špôtat, -am* impf. (ŽK, čakavski) *{iz-, na- se, o-, po-}* »rugati se, šimfati (hrv.-kajk., hrvatski gradovi)« = *čpôtat se, -am* (Kosmet) »šegačiti se, podsmijevati se, rugati se«. Postverbal *spot* m (ŽK) »sram«, u amplifikaciji *spot i sramota* (ŽK); *špotb činiti,* 1496; *čpota* f (Kosmet) »podsmijeh, ruganje«. Pridjev na *-ьn bespolan* (Stulić) »bêšalan« (upor Daničićevu sintagmu *bez stote),* na *-ljiv čpotljîv,* f *-iva* (Kosmet) »podrugljiv«. Od nvnjem. *spotten,* stvnjem. *spotton.* Nalazi se i u valonskom (fr. u Belgiji).

Lit.: ARj 4, 86. 7, 674. 11, 85. 17, 739–41. *Starine* 23, 134. *Elezović 2,* 455. *REW** 8182.

špranjäk = *špraljak* = *pàrljak,* gen. *-aka* (istro-čak.) »ungula« = *parkalj,* gen. *-klja* (hrv.-kajk., Belostenec) »kopito«, slov. *párkelj* »Klaue«, biljka *pesji parkéi* »berberis« = *pȑkalj,* gen. *-klja* (Krašić) »prst« (pejorativno, obično u pl. *pŕkljf)* = slov. *šparkelj.* Miklósié upoređuje slov. *parkéi)* sa cslav. *čbparogz* = *čparogb* »ungula«. Ako je tako, *š* je nastao iz *č.* Bio je

-zamijenjen sa í kao *skopiti* > *škopiti* > *kopiti* (ŽK) i odbačen. Ostalo je nejasno.

Lit.: ARj 9, 652. 653. 17, 741. Štrekelj, *DAW* 50, 76. Miklósié, *Lex.* 1128. *Pleteršnik 2, 9.* 641.

sprî, gen. *šprǐja* m (ŽK) = *špríh,* gen. *špríha* (Habdelić, Vitezović, Belostenec, Vrbnik, slov.) = *šprǐja* f (Lika, Slavonija) »sačma, Hasenschrott«. Denominal na *-ati šprījat, špríše* (ŽK) = slov. *šprihati* impf, »spritzen« prema pf. *šprīnit* (ŽK) = slov. *špríhniti.* Iterativ na *-va- našprijevati, -am* (Ogulin, subjekt *kiša)* »daždjeti«, *zašprüvat, -špriüje* (ŽK). Od nvnjem. *Sprühe, sprühen,* srvnjem. *sproejen* (srodno sa *šprica, sparati}.*

Lit.: ARj 7, 674. 17, 741–42. *Pleteršnik 2,* 642.

spüre, gen. *špüreta* n (Bosna, Lika, sjeverna Dalmacija) »1° jagnje, tele prije reda okoćeno«, *spare* n· (ŽK) »2° vanbračno dijete« (sufiks *-e,* gen. *-eta* kao u *dijete},* na *-janin spùrjanin* m (Vuk, Dubrovnik) »kopilan« = *špurijanin ΊΑ* (Budinić), na *-če spurjānče* n (Dubrovnik) »kopile«, na *-jan spurjan* (Mikalja, Vetranie, Konavli), na *-ijan spuriján* m (1555). Na *-ica špurica* f (Hrvatska) = *špurica* f »nezakonito žensko« = *špurica* f (Lika) »junica koja se vodi već u drugoj mjesto u trećoj godini«. Denominal na *-iti (p}špuriti se, ošpurl* (Vuk, subjekt *junica, šilježe, puran;* Lika, Uzice, Baranja, Kurelac) »oteliti se prije druge godine«. Zoranić ima *pospuriti* u primjeru *jazik kim općimo pospuren jest latinskim* »nagrđen«, Baraković *pošpuren sin.* Od lat. *spūrius* u značenju 1° kao pastirski termin prema rum. *spuriu* je možda balkansko-lat. U značenju 2° je zacijelo crkvenolat. podrijetla. Od lat. *spurius* > tal. *spurio* > *spurio* m (Dugi otok) »vanbračni sin«. Upor. na Sardiniji *isporula* (Logudoro), *spurra* (Campidano) »unechte Rebe«.

Lit.: ARj 9, 324. И, 13. 85. 16, 174..17, 743–44. Skarić, *Zbornik Belio* 145-146. *REW*[3] 8195. Skok, *ZRPh* 36, 655., br. 28. *REW** 9195a. *DEI* 3607.

štafa f »stremen« (1640) = *Stafifpl.* (Vrbnik, u primjeru: *štafi stoje na čenturinu, u koje dolaze noge, glavica zač se ruka drží)* »stremen«. Od tal. *staffa* laiigobardskog podrijetla. Odatle deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta: štafeta* f (1529, i danas) < tal. *staffetta* »skoroteča«.

Lit.: ARj 17, 746. *REW*[3] 8213. *Prati* 936. *DEI* 3613.

štagalj, gen. *-gija* m (1579, Vitezović, Vuk, Slavonija) = *štagalj,* gen. *hagija* m (ŽK) »sjenik, suša« = slov., hrv.-kajk. *štagelj,* gen. *-glja* »Tenne«. Odatle *štaglinec* m (Belostenec, Jambrešić) »mali štagalj«. Od nvnjem. *Stadel,* stvnjem. *stodol,* odakle je češ. *stodola.*

Lit.: ARj 17, 746. Skok, *ASPh* 30, 309. *ZbNŽ 2,* 275. 24, 52. *Holub-Kopečný* 352. *Pleteršnik* 2, 643.

štaka f (Vuk, Kosmet) »1° episkopska palica, 2° (Mikalja, Vitezović, Bella, Stulić) štap na koji se opire hrom čovjek, štula« = sa *šć* < ft *šćaka* f »štaka« (Poljica) = *štake* f pl. (Popović) »hodulje«. Prema Miklošiču posuđenica iz tal. *stacca* »motka« < got. **stakka* = langob. *stahha* (upor. got. *staks* = στίγμα). Iz hrv.-srp. je arb. *stage* f »Stock, Dreschflegel«, upor. *shtang* (Gege) »werde starr vor Staunen < werde Holz«. Elezović pominje aib. *shtage* sa članom *shtaga.* Te riječi nema GM. Kāko pokazuje *s* > *š,* nije iz hrv.-srp. Važne su za posuđivanje postanja varijante *škljaka* (Vuk) = (s gubitkom srednjeg suglasnika u tročlanoj grupi) *šljaka* (jugozapadni krajevi), koje predstavljaju lat. deminutiv na *-ula *stakkula.* Za nj nema potvrde u romanskim jezicima; prema tome pripada balkanskom latinitetu. Odatle sa *št* > *šč* i sa složenim sufiksom *-un* < tal. *-one* + *-ica ščakúnica* f (Vinja, Korčula) »drveni zasun na vratima staje za koze« = *šćakunica* (Smokvica) »komad drveta kojim se zatvaraju vrata, kračun«. Ovamo ide zacijelo s nejasnim sufiksom *stokoj,* gen. *štakója* m (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni klin za žrvanj«. Upor. i frnč. *skatja* »Stelze«.

Lit.: ARj 17, 512. 659. 694. 746–47. *Elezović* 2, 484. *Miklošič* 342. *GM* 392. Gamillscheg, *RG 2,* 161. 190. 203. *REW*[3] 8218.

štala f (Vrančić, Habdelić, Belostenec, Marulić, *Proroci,* Novi Vinodol) = *štala* f (ŽK, Vojvodina) = *stola* (Buzet, Sovinjsko polje) »staja« = *štalo* n (Mikalja iz tal.) »obor, štala«. Od nvnjem. *Stali;* ali može biti u Dalmaciji i iz tal. *stallo, stalla: Po štalu* (Muo, Boka kotorska) »ribarska pošta Muljana«. Na *-ara italara* f (Vuk) »krava koja se drži u štali«. Unakrštavanjem sa *brlog* (v.) nastade *stalag* m (Vuk) »isto«.

Lit.: ARj 17, 749-50. Tomanović, *JF* 17, 215. *REW*[3] 8219. *Prati* 937. *DEI* 3615.

štanga f (Habdelić, Belostenec, Jambrešić, Novi Vinodol, Varoš u Slavoniji, hrv.-kajk.)

»pertica, motka« = *štajnga* (ŽK), od nvnjem. *Stange.* Tal. *stanga,* koje potječe iz germ, (gotskog ili langobardskog) nalazi se u *stanga f* (1520) = *stanga* (Tivat) »drvena poluga kojom se silom tišti (utakne se u strop)«. Odatle denominai *stangati, -am* (objekt *orah)* = *stangavati* iterativ (Tivat) »zašarafljivati«, (sa sř > *c* kao u *cáklo* < *staklo") canga* (Prčanj) »eiserne Stange, womit die Tür von der inneren Seite befestigt wird, kračun«, *štanga* f (Buzet, Sovinjsko polje) »poluga koja spaja lemeš sa gredeljem«; *štäjnga f* (Vodice) »rudo kod kola u koja se upregnu konji, oje«. Sa tal. sufiksom *-one* > *-un štangun* (Malínská). Iz talijanskog su i balkanske posudenice arb. *stânge* »Hebebaum«, ngr. στάγγα.

Lit.: ARj 16, 378. 17, 753. Ribarić, *SDZb* 9, 173. Rešetar, *Stok.* 229. *GM* 392. *REW'* 8227. *Prati* 938.

štänt m (Vodice, ŽK, Virje, Zagreb) »1° prodavaonica na sajmu, 2° stajalište potkivača (Vodice)«. Od nvnjem. *Stand.*

Lit.: ARj 17, 754. Fancev, *ASPh 29,* 388. Ribarić, *SDZb 9,* 198.

štap, gen. *Stapa* m (Vuk) = *Scap* (ŽK) »baculum«. Pored *št-* stoji i *st- stâp,* gen. *stapa* {Kosmet) = *stap,* gen. *stapa* (Zeta). Tako i u stcslav. *Stapb* pored *stapb* »Steigbügel«, (mak.) *stap* »toljaga«. U arbanaskoj posudenici također ii: *stap* = *zdap,* dok madžarsko *št istap.* Nalazi se samo u južnoslavenskim jezicima. Deminutiv *štapac,* gen. *-pca,* pl. *Stàpci,* gen. *štapdca* = *Stopi* (Dubrovnik, Vuk) »(tkalački termin) cijepci«, na *-tea Seapica* (ŽK), na *-oče,* gen. *-ačeta Stapate* (Kosmet), na *-ič Štapić* (Vuk). Augmentativ na *-ina štapina* = *šćaptna* (ŽK). S prefiksom s«- *sùStapica* (srijemsko Podunavlje, Futog) »omanja palica«. Denominal na *-ati Stapati se* (Vodice) »1° skakati s pomoću štapa« = *stapati se, Stapam* pored *štapljem* »ići o štapu« *(do-, is-, na-, po-),* odatle *poštapalica.* Suglasnik *a* je nastao iz kao u *bježati* < **běgěti* od ie. **sqepos,* od korijena **(s)qep-,* koji se nalazi u gr. σκήπτρον (odatle internacionalna riječ *skiptar),* stvnjem. *shaft,* nvnjem. *Schaft,* u baltičkoj grupi lit. *škepsné* f »Stück Stoff«, lot. *šķips* »bajoneta«, *šķēpele f* »odsječak«. Slov. *oslep* rn »Spiess, Speer, Lanze« stoji na istom prijevojnom štěpenu kao polj. *szczepać* »spalten«, rus. *ščepatb* »isto«. Bez ie. pomičnog s nalazi se isti korijen u *cijepiti,* u prijevoju *o koplje, škopiti, kopati.* Varijanta ii mjesto ir može se objasniti unakrštenjem sa pozajmicom *stapb* < stvnjem. *stap* (-6), nvnjem. *Štab* (u prasrodstvu sa *stobor).* Stvnjem. *st* ostaje neizmijenjeno, v. češ. *stodola* prema *štagalj.*

Lit.: ARj 2, 702. 4, 87. 7, 674. 11, 86. 16, 423-25. 17, 76. 754-60. *Elezović* 2, 266. Ribarić, *SDZb 9,* 198. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Miklošič* 320. *Bruckner* 543. *Mladenov* 607. *ASPh* 36, 127. *WP 2,* 561. 624. *Trautmann* 265. Bulat, *Slávia 2,* 626-627. Joki, *Studien* 76. Isti, *Unt.* 75. 84. *GM* 392. *Boisacq** 873. Štrekelj, *ASPh* 27, 65. 28, 499-501. Zubatý, *ASPh* 16, 414. Uhlenbeck, *PBB 26,* 308. 290. si. (cf. *AnzIF 15,* 106). Schwarz, *ASPh* 41, 128.

štaviti, *-vím* impf. (Vuk, bug.; objekt *kőid) (u-)* »kiseliti kožu u vodi«. Korijen je sveslav. i praslav. Postverbal *Stava f* (u tehničkom značenju) = (hrv.-kajk.) *Scava* »Spülicht« = madž. *csáva* »colluvies«. Ovamo praslav. ime biljke nazvane po kiselom soku *štavalj,* gen. *-vlja* m = *štavelj* (Dubrovnik, bug.) = *hav élj,* gen. *-èlja-* (Kosmet; = *Stâvlje* n < stcslav. *štavbje,* od *štavz* »kiselica, štavjak«, upravo poimeničen pridjev u m. i s. r. na *-j* > rum. *ftevie, įteghie, șteava* »rumex«, upór. rus. *Sčavelb* pored *ščavej.* Upor. toponime *Šćavnica, Štavica* (Makedonija) od *stavz.* Prvobitno je značenje korijena »kiseo«. To se značenje očuvalo u madž. *csevice* < *sivi. št'avica* »kisela voda, kiselica«. Dosada nisu utvrđene ni baltičke ni druge ie. usporednice.

Lit.: ARj 17, 509. 513. 761-64. *Mažuranu* 1431. *Elezović 2,* 484. *MikloSič* 342. *Holub-Kopečný* 375. *Bruckner* 542. *Mladenov* 696—697. *Tiktin* 1483. *Gombocz-Melich* 891. 1011. *Machek* 85.

štedjeti, *-im* impf, *(do-, na-, po-, pri-, u-, za-)* prema iteratīvu *-štedivati, -ujem* pored *-ivam,* samo s prefiksima, praslav. **skend-,* »parcere«. Na zapadu djelomice potisnuto od germanizma *Sparai, Špáram* < *sparen.* Pridjevi na *-ljiv štedljiv,* na *-ьn neštedan* (Lika, Rosa), *neproštedan,* prilog *nepoštedno* (oboje rusizam: rus. *nepoščadnyj, nepoščadno), bespoštedan* < rus. *bespoščadnyj.* Praslav. pridjev na *r štedar, f -dra (pri-)'* »darežljiv, izdašan«. Poimeničen u sr. r. *Ščedro* (se. *ostrvo)* kod Hvara. Upor. češ. *Шагу,* stcslav. *štedrb, polį. szczodry,* rus. *ščedryj.* Radna imenica na *-iša* (upor. *radiša) štediša* m. Apstraktum na *-nja štednja* f. Neologizam: poimeničen part. perf. akt. na *-ica štedionica* »Sparkasse«. Prilog na *-ice neštedicē* (Vuk), na *-imice neštedimicē.* Samoglasnik *e* nastao je od palatalnog nazala *ę,* stcslav. *štęděti,* bug. *stadjá* pored *štedar.* Pridjev *oskudan*

(v.). Prvobitno značenje korijena **skend-* bilo je »cijepam«, upor. nvnjem *schinden.* le. korijen je **(s)qen-,* koji se nalazi bez *d* u lit. *skinu, skinti* »pflücken«. U slavinama je raširen s pomoću formantą *d *sqend-,* tako i u avesti *sk&nda-* m »Zerspaltung«. Persson uporeduje s gr. σκεδάννυμι, od ie. korijena **sqed-,* s nazalnim infiksom **sqend-.* Upor. lot. *Sk'edēns* »odsječeno parče drveta«.

Lit.: ARj 2,. 702. 7, 674. 8, 96. 11, 87. 12, 178. 17, 513. 764-70. *Miklošič* 298. *Holub-Kopečný* 375·.. *Bruckner* 545. *KZ* 51, 231. *Mladenov* 697. *WP 2,* 564. Persson, *IF* 35, 134-135. Pedersen, *KZ* 38, 389. (cf. *AnzIF* 21, 78). Lewy, *IF* 32, 159. Persson, *IF* 35, 199-216. (cf. *JF* 3, 214). Maretić, *Savj.* 66. *Vasmer* 3, 443. Skok, *Slav.* 71. 185. 189. 228. 233. 234. 262.

štektati, *štekće* impf. (Vuk, subjekt *pas)* = *stentati, štešće* (Crna Gora) *(iz-,* Lika) »kevkati, čevkati, zevkati«. Ovamo *štektanje, štehtanje, štehta* f (Vuk, Crna Gora) »lajanje«. Kao sinonimi tako je i taj glagol onomatopeja na *-tati,* kojom se imitira glas psa. Onomatopeja *štek-* nalazi se u češ., polj., ukr. i rus. Upor. još kao varijantu *ceketati.*

Lit.: ARj 4, 87. 17, 764.771-72. *MikloSič* 342. *Holub-Kopečný* 375. *Bruckner* 543.

štene, gen. *-eta* n (Vuk), sveslav. i praslav. izvedenica na *-e,* gen. *-eta* za mlado, bez razlikovanja roda, »kuče« (danas štokavska riječ)«. Deminutiv na *-ьc štenac,* gen. *-nca,* pl. *stenči,* gen. *stenoca* — *šćenac* m (Kavanjin) = *šćenac (psići ili šćenci,* Podravina) »1° mladi pas, 2° (metafora) pero u bravi«. Kol. na *-od* (upor. *kučad) štenad,* gen. *-i* (Vuk). Denominal na *-iti šteniti, itenim* impf, *(iz-se, na-, o- se,* subjekt *kučka),* sa *ič : vsi zvíri zemaljski se oščenivahu pod njega kitami* »hatten Junge unter seinen Zweigen« *(Proroci).* Nema usporednica u baltičkoj grupi. Korijen je isti koji u *čedo.* Upor. gornjo-luž. *sceno* »zadnje dijete«. U *štene* nema raširenja ie. korijena na *d,* ali ima ie. nepostojano *s-:* ie. **sken-.*

Lit.: ARj 4, 87. 7, 674. 9, 330. 17, 510. 771-74. *Miklošič* 342. *Holub-Kopečný* 375. *Bruckner* 543. *KZ* 51, 227. *Mladenov* 697, *WP* 1, 398. *Boisacq³* 391. Pedersen, *KZ* 38. 197. Fancev, *ASPh* 33, 45.

Stenge f pl. (hrv.-kajk., slov.; pl. kao *ljestve, merdevine* itd.; Habdelić, Belostenec) = *stìnge* (ŽKU) = *štige* (ugarski Hrvati) »stepenice, stube«. Od srvnjem. *stege,* nvnjem. *Stiege f,* s umetnutim и, u prasrodstvu sa *staza, stagna* i *stignuti* (v.).

Lit.: ARj 17, 774. *Pleteršnik 2,* 644. Popović, *Sintaksa* 44. Štrekelj, *DAW* 50, 11. *Miklošií* 342.

stentati, *-am* impf. (17. v., ŽK, hrv.-kajk., slov., Vodice, Lika) = *stentati, -am* (1400, *Žica otaca,* primorski pisci) »krzmati, otezati, zaustavljati se, oklijevati, popostajati, dangubiti«, impf, na *-va- poštentavati* prema pf. *poštentati* (Belostenec), *zaštentati se* (ŽK). Postverbal *Stenta f* (ŽK) »oklijevanje, Zeitverlust«, pridjev na *-ljiv neštentljiv* (hrv.-kajk., Jambrešić). Talijanizam *stentare* < lat. *extĕntare,* od *extendere.* Izvođenje od tal. *stento, stentare* < lat. *extemptare* nije semantički jasno. Jasnije je od part. perf. *extentus* od *extendere* > tal. *estèndere, stendere.*

Lit.: ARj 6, 510. 8, 96. 10, 91. 16, 527-28. 17, 774-75. *PleterSnik2,* 644. *Mazuranič* 1432. Skok, *ASPh* 33, 371. Ribarić, *SDZb 9,* 198. *Miklošič* 342. 352. *REW'* 3083. 3084. 8633. *Pirana?* 1117. *Prati* 941. *DEI* 3629.

šternät, *-am* pf. (Rab) »povaliti lozu, propaginare«. Odatle postverbal *Stema î* »povaljenica, propàggine«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *stern re* iz terminologije vinogradarstva (upor. *bandıma* < *vendemia* i prevedenicu odatle *jematva,* v.) sa zamjenom *-ere* > *-are* = *-ati,* dok je u mlađim talijanizmima *-ere* > *-iti kűrit* < *correre.*

Lit.: ARj 17, 777. Kušar, *Rad* 118, 15. *REW³* 8248.

šteta f (Vuk, Kosmet, bug., istočni štokavski hrv.-srp.) = *čfeta* (13-15. v.) = *šćeta* (Bosna, muslimani, upor. muslimansko prezime *šćeta)* = *čbketa* (1240-1272, s *k* = *č,* upor. pisanje *hokete* = *hoćete)* »(na zapadu istisnuto od riječi germ, podrijetla) škoda«. Ne nalazi se u ostalim slavinama. Apstraktum je obrazovan s pomoću sufiksa *-eta* (upor. varijantu *-ota* u *čistota, milota* za izvođenje pridjevskih apstrakta) od praslav. pridjeva *tbštb* > **tľšteta, s* gubitkom nenaglašenog a kao u sintagmi *na ste srce.* Upor. za fonetski razvitak *dìstica* (od *dtska)* > *šttca.* Tim gubitkom je izvedenica za jezičnu svijest izgubila vezu sa *tašt* i čini svoju zasebnu leksifcologijsku porodicu. Pridjev na *-ьn* > *-an štetan,* poimeničen *(po)štětník* m prema *sietnica* (Kosmet, Crna Gora) »koji čini štetu«, deminutiv na *-če štetniče,* gen. *-eta* n. Složenica od glagolske sintagme *štetočinja, štetočinac,* gen. *-nca,*

pridjevi *štetočínčev,* na *-ast štetočinjast.* Denominali na *-iti štetiti, -lm* »kvariti« *{iz-, o-, od-, sa-),* déverbal *odšteta,* na *-ivati oštećivati* (Bella), odatle na *-telj ištetitelj* m prema *ištetiteljica* (o-), poimeničen part. perf. pas. *oštećenih* m prema *oštećenica* f, na *-ovati štětovati.*

Lit.: ARj 2, 80. 4, 87. 122. 8, 697. *9,* 330-31. 14, 690. 17, 777-89. Ivšić, *HJ* 1, 124-126. (cf. *JF* 17, 290). *Elezović 2,* 485. *Miklošič* 369. *Mladenov* 697. Štrekelj, *ASPh 27,* 42.

stî (Vodice, Prigorje) »uzvik kojim se goveda tjeraju natrag« = *štis* (ŽK, Krašić; opozicija *ăjs, âjs* ŽK za tjeranje naprijed). Oformljen u *šukniti* (Vodice) »povesti govedo malko natrag« = *štuknīti* (ŽK) »potjerati natrag govedo koje vozi«. Odgovara istoznačnom uzviku *tos — toz* (v.), i bit će u etimološkoj vezi. Upór. u drugom značenju *štuknut* pf. (Cavtat, Dubrovnik, objekt *prdeljusku)* »šućnuti«.

Lit·.: ARj 17, 789. Ribarić, *SDZb 9,* 198·

štibra f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) = *stima* {Mošćenički statut, 1661) »1° porez, daća, 2° (1427, *stybra)* dohodak«. Pridjev na *-en štibren* (ŽK, ~a *knjižica}.* Od srvnjem. *stiure* = *Stewre* (Luter), nvnjem. *Steuer* (u prasrodstvu sa *stati, stajati).* Prijelaz *ų* > *b* kao u *bermet* (v.).

Lit,: ARj 17, 789. *Mažuranić* 924. 1432. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Miklošič* 343. *WP 2, 699.*

stigliò m (Zrmanja ?; i u književnom i saobraćajnom jeziku) = *štiglec* (Šestine, hrv.-kajk., slov.) = *štiglic* (Gradište, Slavonija) = *štigljac* (Žumberak) = *štigljic* = *štigulinec* (Stubica) = *štikljac* (Sošice, Žumberak) = *štikljenac* = *štrgulinec* (Prigorje) = *staglic* (Svinišće, Dalmacija) = *stagljic* (Makarska) = *staglićuša* = *stagljica* (Zaostrog) = *stagljic* (šopronjska županija, ugarski Hrvati) = *staglin* (Dalmacija, Zore) = *staglimi* (Vetranie) = *steglić* (Mikalja) »fringilla carduelis«. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluglasa, upor. češ. *stehlík* i rus. *ščegol* pored polj. *szczygieł.* Upor. i lično ime *Stiglizo* (1080) u Supetarskom kārtulām gdje » može biti za ь kao i za ». *Štiglic* (Bakar, 1554; Istra) je i današnje prezime. Rumunji posudiše sa *i sticlete* (Moldavija, *t* mjesto / u singularu je kao u *castravete)* = *stigleţ* (Erdelj) pored *tenghelìţă,* koje je zacijelo iz 'madž. slavizmą *tengelicbe).* I tu mogu biti *e, i* iz slav. poluglasa ь. Onomatopejski naziv ptice po glasu, koji ornitolozi pišu *stiglit, stihlit,* a medu slavinama oformljena je prema korijenima **(s}kig-, *skīg-, *stig-, *stīg-,* Upor. *čižak.*

Lit.: ARj 16, 335-36. 17, 790. Hirtz, *Aves* 458. 490. *SupK* 105. 259. *Miklošič* 342. *Holub-Kopečný* 351. *Bruckner* 545. *Tiktin* 1395. Štrekelj, *ASPh* 27, 60-61. *DAW* 50, 35. *Fink* 17. Zore, *Tuđ.* 21.

-ština = *-šćina* (ŽK) = *-Sana* (hrv.-kajk.), živ sufiks, složen od pridjevskog *-bsk* (v.) i od *-ina* za apstrakta (v.). Služi za tvorenje apstrakta, koja su upravo poimeničeni pridjevi na *-ski gospodarski* > *gospoština* = *gospošćina* »gospodstvo, gospodski život«, *neimaština* (v.) = *siromaština, ita..,* neologizam (prevedenica, calque) *potrepština* (Zagreb) za njem. *Bedarfsartikel* kao i za tvorenje imena krajeva od imena važnijeg grada: *Buzet* (Istra) — *buzetski* > *Buzeština, Pazinština* od *Pazin, Đakovo* — *đakovski* > *Đakovština, Valpovština* od *Valpovo,* itd. »kraj oko Buzeta, Pazina, Đakova, Valpova«. Kako *-ina* služi za tvorenje augmentativa, tako i *-ština: Ciganin—ciganski — cigánština, kaluđer — kaluđerski — kaluđerština,* prema ovima od *lijen — lijenština.* Za nazive jezika: *slovenski (= hrvatski) > slovenščina* (1640, Krajačević), *kajkavština, čakavština, latinština, francuština* (u 19. st. vjerojatno prema češkom: češ; *čeština, francouština).* Usp. i pod *-ina.*

Lit.: Maretić 306. *Leskien* §§456. 497. Maretić, *Savj.* 196. Ivšić, *Щ* 1, 92.

štipati, *stīpām* pored *štipljem* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, sa-, -u-}* = *štípat* pored *štípat* (Kosmet) = *šćipat* (ŽK), *šapati* (Krašić), sveslav. i praslav., »vellicare«, prema pf. *štípnuti, - m* (Vuk, Kosmet) *(u-)* = *(sa pn > n* kao u *san) uštinuti, ušttnēm* (Vuk, Kosmet) *(na-),* odatle iterativ na *-va- naštinivati* (Stulić), deminutiv na *-kati štipkati* — na *-utati stipulati, štipućem.* Na *-aia štipača* (prema Miklošiču hrv.) »Zange«, *štipačice klište* (Reljković), na *-aljka štipaljka* f »1° Lichtschere, 2° Klammer, 3° Pinzette«. Na *-avac štipavac,* gen. *-ovca* »škorpijon, špurak«, na *-avica šupavica* f (Vuk) »sprava za štipanje«. Postverbal *šćip, oščip* (slov.) »eine Traubengattung«, na *-bk* > *-ak uštipak,* gen. *-pka* m (Vuk) »kolačić, priganica«, prevedenica od njem.-austr. *Zwickkrapfen,* s deminutivom na *-ić uštipčić,* radnom imenicom na *-jar uštipčār* m prema f *uštipčara* »1° koji, koja mijesi i prodaje, 2° koji, koja rado jede uštipke«. Na *-âvka šćipavka* (Istra) »palus in extrema parte deffissus, quo poma de arboribus leguntur«. Praslav. korijen

postoji i na prijevojnom štěpenu ь **štbp- : uštap,* gen. *uštapa* (Vuk, Kosmet) = *ušćap* (ŽK, ь > *a* ostaje u deklinaciji zbog suglasničke grupe) »ptemlunium« = slov. *učep* (sa *šč* > c) = (sa gubitkom *u-) štap,* gen. *štapa* (Vodice), pi. m. *Stapi* (Vodice) »neko zviježđe«. Odatle *uštapit se* (Kosmet, subjekt *mjesec).* To je upravo praslav. postverbal od **uštbpncti* > *ušnuti se* (subjekt *mjesec),* stcslav. *štbnpti* »minui«. Jagić stavlja ovamo kao postverbal ž. r. *užba* (Lika, Vrbnik) »isto što uštap« < **uštpa* < **uštbpa* > *ušpa* (Mikalja i Bella), sa sonoriziranjem kao u *gdo* < *kto,* polj. *źdźbło* < *stbblo.* Kako je *užba* upravo apstraktum, vjerojatnije je uzeti umiješanje sufiksa *-ьba* za apstrakta. Prefiks *u-* ima u toj složenici negativno značenje kao u *ubog: uštap* znači »ono što nije otkinuto > što je potpuno«. Rumunji posudiše " *a ciupi* »zwicken«, sa *u* mjesto *i,* kako je u madž. *csípni.* Upor. i u polj. *szczypać* pored *szczupać* i *čupati* (v.). Rumunji imaju još na *-eh* > *-ealǎ ciupealǎ* »mala krađa«, s glagolom *a ciupeli* »einen Vogel rupfen« = *dupera* »rupfen«, na *-iturǎ ciupiturǎ* »čupanje«. Baltičke i ostale ie. usporednice nisu utvrđene.

Lit.: ARj 4, 89. 7, 675. 9, 331. 14, 69. 17, 515-16. 756 759. 793-95. *Elezović 2,* 401. 485. Ribarić, *SDZb 9,* 198. Jagić, *ASPh* 1, 433. *Miklošič* 344. *Houb-Kopečný* 376. *Bruckner* 545. *KZ* 51, 226. *Mladenov* 344. *Tiktin* 368. Zubatý, *ASPh* 16, 415. Štrekelj, *ASPh 26, 422.* Fraenkel, *Slávia* 14, 507-508. Reichelt, *KZ* 46, 339. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164).

štír m (Vuk, Kosmet) = *Štír* (Kosmet), sveslav. i praslav. naziv biljke važne za hranu, »amaranthus, dipan«. Oronim *Štirdvnik* (brdo u Lovćenu), *Šurnīk* (planina), *Štíra* (potok kod Ložnice). Rumunji i Cincari posudiše *ştir* »isto«, Turci *iştir.* Etimologija nije utvrđena. Prema Bruckneru posudenica je iz stvnjem. *stiuro* »isto«. Mladenovu je ista riječ koja i češ. ary, polj. *szczery,* rus. *Sčiryj* »čist«, koji se ne nalazi u južnoslav. jezicima, a prema Kiparskom je posudenica iz stvnjem., stsas. *skir,* nvnjem. *schier,* prema Hirtu gat. *skeirs.*

Lit.: ARj 17, 511. 514. 516. 795-96. *Miklošič* 343. *Holub-Kopečný* 93. *Bruckner* 546. *Mladenov* 598. Hirt, *PBB* 23, 338. *Pascu 2,* 209., br. 429. *Elezović 2,* 486.

štírak, gen. *-řka* m = *štirka f* (Vuk, Vojvodina) = *štirka* (hrvatski gradovi) = *štěrká* (ŽK, Belostenec, Vitezović) »škrob, škrob, pomaz«. Od nvnjem. *Stärke,* od *stark,* u dijalektima *štirk, štirkn.* Denominal na *-ati štirkati* (Vojvodina) *(po-, u-)* = *štirkati* (hrvatski gradovi) = *štěrkati* (ŽK, *po-;* Belostenec).

Lit.: ARj 17, 776. 796. *Miklošič* 343. 5m-*Sdter-Temps* 209.

štirkinja f (Vuk; Budmani, 1759) = *štirka* pored *štirkinja* (Kosmet) »1° žena nerotkinja« = *štirka f* (Budmani, 1759; Lika) »nerotkinja, jalovica (žena, kokoš)« = (si > *šč) surka* »2° domaća životinja koja se ne plodi« ide zajedno s bug. *štirica* »1° unfruchtbares Weib, 2° neplodna krava« pored *sierica;* sa kojim se slaže arb. *stërce* f »altes Weib«. Unakrštenjem sa *star: stárka* ,f (Pag) »stara ovca koja više ne plodi (otuste je i sole)«. Rumunji imaju pridjev *ştir* (Moldavija) »unfruchtbar«, koji se slaže sa gr. στεῖρος »isto«, a taj je u prasrodstvu sa lat. *sterilis* (internacionalna riječ *sterilan, -Inost, steriliziratf),* arb. *shtjerrë* pored *shterpë* »unfruchtbar«, *shqerrë î* »Lamm, junge Kuh«. Arb. *shterpë* slaže se sa slov. *stìrp* m (Loška dolina) »jednogodišnje kozle«, v. *strplja.* Obje riječi iz istog su lat. vrela: **exstirpus.* Hrv.--srp. i bug. pastirska imenica i rum. pridjev su iz grč. στεῖρος, a to iz ie. korijena **ster-.* Upor. gr. στέριφος, u Engadinu *steh'* »unfruchtbare Gemse«.

Lit.: ARj 17, 796. *Pleteršnik 2, 576. Elezović 2,* 486. 543. *Miklošič* 322. *Mladenov* 698 GAT 416-17. *WP* 2, 640. *REW*[3] 3072. 8246. Daničić, *Osnove* 199. Mirčev, *BP 2,* 118—122 (cf. *IJb* 19, 259). *Rohlfs* 2059.

štít, gen. *štita* m (Vuk), sveslav. i praslav. vojnički termin »οπλον, θυρεύς, scutum« = *šćit* (hrv.-kajk.) = *šćit* (čak.) = *scita* (Vuk, Baranja) »Regen-, Sonnenschirm«; u značenju »kišobran, suncobran« govorio se *štit* u Baru, po Srbiji, Bosni. Na *-ъka štitka* (Kosmet, Peć) »(samardžijski termin) bočna daščica izvijena, od koje se grade samari«. Denominali: *štititi, -im* impf. (Vuk) *(o-, za-), sćítati* (Marulić), *estuati, zašticivati.* Postverbal *zaštita f, oštit* m. Na *-nik štitnik,* neologizam »1° tutor, 2° zakrpa na cipeli; naprava na očima (i si.)«, *zaštitnik, zaštitnica.* Složenica *štitonoša* m, god. 1069. gen. *Dragani scitonose.* Na *-ar* radna imenica očuvana u toponimiji *Stilar,* pridjevski toponim *Ščitarjevo* kod Zagreba. Prvobitno je značenje bilo »daska«, očuvano u *štitka* (Kosmet). To potvrđuju baltičke usporednice: lit. *skietas* »1° Querbalken, 2° Weberkamm« = lot. *šķiets* »isto«. U stprus. prijevoju *staytan* znači »Schild«. Ie. je korijen **sqei-* »rezati«, proširen na *-to.* Isti se formant nalazi i u

stir, *scīath* »Schild«. Prema tome je *štit* kelto-slav. leksem. Lat. *scutum* slaže se semantički i morfološki s praslav. riječi, ali se ne slaže u korijenu, jer lat. riječ predstavlja ie. **sqeu-tom* »ono što pokriva«. Upor. sa praslav. riječi got. semantičku paralelu *skildus* »daska«, od ie. korijena **skel-* »spalten« (v. *koliti)*. Kako Miklošič veli za opću slav. riječ da je od **skjutī*, može se misliti da se unakrstio sa praslav. riječi i lat. *scutum,* upór. *Poljudi. V.* dalje etimologijske veze u *cijev, cijepiti, čist, cijediti.*

Lit.: ARj 9, 332. 17, 516. 790. 796-805. *Ehzović 2,* 486. *Mažuranić* 1433. Rački, *Doc.* 79. *Miklošič* 343. *Bruckner* 546. *Mlađenov* 698. *W P 2,* 543. *Trautmann* 264. Pedersen, *KZ* 40, 175. Vasmer, *RSI 6,* 192. Uhlenbeck, *IF* 17, 94. *GM* 388 — 389. *Boisactf* 882.

štiva f (Božava, Račišće, Rab) »unutrašnji dio broda za teret« = *stiva î* (Poljica), na Rabu *hrpa ili štiva (drva)*. Denominali *stivati, -am* impf. (Perast), *nastivati, -am* pf. (Poljica, objekt *pun naramak cipotina* »(kao da znači) naslagati«. Talijanizam od *stiva, stivare* < lat. *stipare*. Upor. u Bukovici: *i budu štive sve gotove,* slov. *stiva* f, hrv.-srp. *štiva* = *istiva* < tur. *istife* »morska pjena«. Romansko-dalmatski leksički ostatak je možda *tipa* f (Smokvica, Korčula) »blazinica, jastuk ispunjen (koji dođe između samara i leda životinje i služi za to da obluk od samara ne dere kožu životinji), flazïnica (Hvar)«, od lat. *stīpa* »cosa interposta tra i vasi carricati nella nave« (početno *s-* ispalo jer je na Jadranu bilo identificirano s našim prefiksom íб-). Odatle *tipănac,* gen. *-ânca* (ibidem) »fakultativan dodatak ispod tipe«. Glede gubitka početnog s- upor. na Siciliji *tipu* »pun«.

Lit.: ARj 4, 47. 7, 653. 16, 581. 17, 806. 18, 336. *ZbNŽ 2,* 15. 255. Cronia, *W 6,* 122. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 8263. Koštial, *ASPh* 37, 395. *Prati* 943. *DEI* 3638.

stivala f (Perast, Vrčević, Dubrovnik, Hrvatsko primorje) = *stivali* m pl. (Korčula) = *stivali* (Lumbarda) = *stivale* pored *stivale f* pl. (Brusje, Hvar) = *štivaleta* f (Rab) = (sa *v* > *f* prema njem. *Stiefel* i tal. deminutivnim sufiksom *-etta* < vlat. *-itta) štifaléte* f pl. (ZK) pored *štifljéte* = *štifljetne* u finijem govoru, *štifljete* (ŽKU) = *štifljetne* (donja Podravina). Talijanizam *stivale, stivaletto* < stfr. *estivel, estivalei* > nvnjem. *Stiefel* nejasnog podrijetla, kslat. *stivalis, stivalus* < kllat. *estivalis* (?) »ljetni«. U slov. preko njem. ili preko furl. *Stihala f* £Notranjsko)j unakrštenjem sa *postoi* m: *stobâle.*

Lit.: 17, 790. 806. Kušar, *Rad* 118, 24. 20. *NVj* 3, 337. Budmani, *Rad* 65, 164. Hraste, *JF* 6, 186. Skok, *ASPh* 33, 371. *Pleteršnik 2,* 577. 645. *REW*[3] 8264. *Prati* 943.

štSpati, *-am '* impf, (hrv.-kajk., gradski germanizam) = na *-ovati stopovati, -ujem* (Vojvodina, objekt *čarape'}*. Od nvnjem. *stopfen* > bav.-austr. *stoppen* < vlat. *stuppare,* od *stuppa* »kučine«.

Lit.: Striedter-Temps 210. *Sehneeweis* 16. 185. *REW*[3] 8332. *Weigand-Hin* 2, 978.

štopela f (Vuk, Dubrovnik; Rešetarov akcenat; Marin Držić; Sasin: *zapovíjejte nam, gospoje, itotele da vam se skroję;* Kašić, Bella, narodna pjesma) »ošubra, pantofola« = *šćopele* f pl. (Lumbarda) »nekakve crevlje otvorene«, deminutiv *štopelica* (Mikalja, Vuk, Stulić, Blato na Korčuli, Mljet). Odatle na *-arius> -ar štopelar* m (Mikalja, Stulić) »crepidarius«. Jasna je samo morfološka strana. Romanska je izvedenica na *-ella*. Korijen je nejasan: *stuppa* ili *stoffa*. Odnos je prema *stivale* i prema *cipela* nejasan.

Lit.: ARj 17, 841. Rešetar, *ASPh* 36, 542. Kušar, *NVj* 3, 337. Deanović, *Div.* 46.

štos m (hrv.-kajk., Krašić, gradski germanizam) »hrpa« = *štos darva* (Mikalja, sa *st* mjesto *št* možda iz polj. prema Štrekelju). Od nvnjem. *Stoss.*

Lit.: Striedter-Temps 210. *Sehneeweis* 78. 107. *Weigand-Hirt 2,* 980. Štrekelj, *ASPh* 31, 202. *Bruckner* 517.

štráda f (Smokvica, primjer: *uz Baborovu stradu)* »cesta«..Talijanizam: *strada,* poimeničen part. perf. lat. *strata,* od *sternère.*

Lit.: REW[3] 8291. *DEI* 3647.

straja f (Belostenec, Varoš u Slavoniji) = *straja* f (ŽK) = *straja* (hrv.-kajk., slov.) »prostirka za stoku«, denominai *poštrajiti, -im* (Krašić) »staviti blagu štraju«. Od nvnjem. *Streu f,* njem. postverbal od *streuen.*

Lit.: ARj 17, 843. Jagić, *ASPh* 8, 319.

štrajnga (ŽK, Slavonija, Lika) = *stranjga* (Vuk, Vojvodina, Slovenija, Lika, = *štranjka* (Vuk) = *strângă* f (Belostenec, Gradište u Slavoniji) »uže, konopac, uzica«. U šali: *štranjgov* m (Srbija) »obješenjak«. Od nvnjem. *Strang* m.

Lit.: ARj 17, 844. *Miklošič* 343.

strâmb (Smokvica, Korčula; primjer: *ovi će mladić deventat strâmb poradi vlasih)*. Talijanizam: *strambo* »1° chi ha occhi storti, 2° stravagante« < kslat. *strambus* (s umetnutim *m* pred labijalom) < kllat. *strabus* »isto«. Pridjev *strambasi* (Sali) »neuctiv, grub, nespretan«, *strambo* m (ib.) »nespretno čeljade«.

Lit.: ARj 17, 844. *REW*[3] 8281. *Prati* 946. *DEI* 3648.

štrapác, gen. *-aca* (Brusje, Hvar) »posao koji umara«. Od tal. *strapazzo,* preko njem. hrv.-kajk. *štrapác* m, na *-ieren* > *-irati štrapacirati*. Semantičku varijantu pokazuje *štrapàcat, -ãm* (Split) »psovati«, s prefiksom *iz ištrapacat, -ãm* (Dubrovnik, Cavtat, cijela Dalmacija) »opsovati«.

Lit.: ARj 17, 844. Hraste, *JF 6,* 186.

střena f (Vodice, slov.) = *štrin(j)a* (Korlevići, Istra, ŽK) »fasciculus«. Od stvnjem. *streno,* nvnjem. *Strähne* (u prasrodstvu sa *struna)*.

Lit.: ARj 17, 847. Ribarić, *SDZb* 9, 198. *Pleteršnik 2,* 647. *WP 2,* 637.

striga f (Boka, Božava, Dobrota, hrv.-kajk.) »1° vještica, 2° crni leptir (Golać, Istra, Božava), 3° hrv.-kajk. prezime« = *striga* (Korčula) = (umetnuto *n* pred *g) strìnga* (Korčula, Brač, Zaostrog) »vještica« = *strega* (Korčula) = (metateza) *strìgna f* pored *strïgna* (Crmnica). Mocija se pravi na dva načina: domaćim riječima *ténac,* gen. *ténca* m (Dobrota) »muška vještica«; *kodlăk* = *kudlak* (Istra) »vukodlak«, s romanskim sufiksom *višćun* (Dalmacija, v.) < *věštb* + tal. augmentativni sufiks *-one,* koji se nalazi u *štregün* (Korčula, Božava) = *štrigún* (Istra). Deminutiv na *-ica štrižica* (Istra) »1° venefica, 2° papiliunculus«. Slov. *štrigôn* m »vampir« prema f *striga,* u Režiji *štrija* < furl. *strije*. Arb. *shtrigë*. Od tal. *strega, stria* (Lombardija, Furlanija) < lat. *striga*. Kako je *str-* > *štr-* i hrv.-srp. promjena, *štriga* može biti i dalmato-romanski leksički ostatak, koji je ušao u naš folklor na Jadranu, kao *coparnjica* (ŽK) iz stvnjem. *zoubar* u hrv.-kajk.

Lit.: ARj 17, 847-48. *Pleteršnik 2,* 591. 647. Šturm, *ČSJK* 6, 57. Miletić, *SDZb 9,* 267. Cronia, *ID 6, 122.* Ivšić, *JF 2,* 134. Jagić, *ASPh 6,* 620. Hraste, *SDZb* 10, 28. *REW** 8308. *Prati* 947. *GM* 418.

štrigoj, gen. *štrigja* m (Buzet, Sovinjsko polje) »željezni češalj kojim se češljaju goveda, češagija, cesalo«. Denominal na *-ati štrigjat, -dm* »čistiti kravu štrigljem = štrigoj«. Ovamo i *štrigalj* m (Nemanić) »strug«, *Strigliati, -am* impf. (Belostenec: *strigliati konja;* Lika). Dalmato-romanski i istro-rom. leksički ostatak od lat. *strïgîlis* > tal. *strégghia* = *streglia* — *strìglia.*

Lit.: ARj 17, 847. *REW*[3] 8312. *Prati* 947. *DEI* 3653. 3656.

štrk m (Vuk, Miljkovac, Niš) = *štrk* (Kosmet) = *štrh* (Vrbanovec) prema f *štrkica* (Trebarjevo) »roda, lelek« = *strk* (Belostenec, Jambrešić, *Fiziolog}*. Mikalja: *štrkonoga* = *bočan*. Početno *str-* je nastalo iz *str-* kao u *oštar*. Upor. stcslav. *striki*. Nalazi se još u slov., bug. i rus. Praslav. Rumunji posudiše *stirc* = *stile·* i *cocostîrc,* koje je prema Tiktinu unakrštenje od *cocor* »ždral« i *stfk,* Madžari *isztrag* = *esterag,* Cincari *ştircu,* Arbanasi *stërqok* (Gege) »Dohle, Krähe«. Na *-bka štrčka* (Slatina) »cypselus apus«. Na *-ölj štrkalj,* nejasno *štrkoban* (usp. sinonim *bočan)* i složenica *štrk-papa*. Od istog je korijena pridjev na *-äst štrkast* (Otrovanec) = na *-ljast* (v.) *štrkljast* (Slatina) »dugonog«. Odbacivanjem tog sufiksa nastade imenica *štrklja* f »gralla«. Denominal *ištrkljat, -a* (Kosmet, subjekti *zelje, dété)* »nekorisno izrasti«, *preštrkljat, -a* »kad zelje prve godine klasa«. Prema Mladenovu u prasrodstvu je sa nvnjem. *Storch*. Miklošič ne zna tko je od koga posudio. Vasmeru i Hirtu je posudenica iz germ. (stnord. *storkr)*. Unakrštenjem praslav. *strbkb* i stvnjem. *storc* nastade u hrv.-kajk. *štrõk* (Habdelić, Belostenec), slov. *štôrklja* »roda«, odatle čitava leksikologijska porodica *štorkljač* »ungeschickt einhergehender Mensch«, *štôrkljast* »plump«, *štorkljati* »ungeschickt einhergehen«, *štorklje,* gen. *-eta* = *štorklјež* = *štorkljín* »štorkljač«. Upor. u Tirolu *storkeln* »mit langen Beinen einherschreiten«, u Westfaliji *storkeln* »straucheln, stolpern«.

Lit.: ARj 16, 748. 17, 846-50. Hirtz, *Aves* 491. sl. *Pleteršnik 2,* 646. 648. *Elezovič* 1, 246. 2, 133. 487. *Mlađenov* 698. *Pascu 2,* 209., br. 430. Hirt, *PBB* 23, 338. Vasmer, *RSI 6,* 199. *ZSPh 2,* 56. *GM* 393. *WP 2, 629.* Štrekelj, *DAW* 50, 63-64.

štrkalj m (Vuk, Bačka) »obad«. Izgleda kao naša izvedenica na *-alj* (tip *bogalj)*. Protiv te supozicije govori denominai *štřkljati (se), -ã* impf, »obadati se« (Lika, subjekt *goveda, blago, vő, krava) (do-, iz-, uz-)*. Primjer: *müve abùrdale ka slīpē, pa se krave štrkljaju čitav dan*. Upor. stcslav. *stríklêti* pored *strzknoti* »pungi«. Prema glagolu bio bi *štrkalj*

postverbal·, u kojem je *-üj* zamijenjen sufiksom *-ãlj*. Za *obad* ima Vuk *štrk* m. Odatle *strkati se, -a (po-") = strkati se, -če (krava se strče,* Vodice, Istra, Krasić). U Istri znači glagol i »2° valjati se«, tako i u ŽK. Postverbal *štřk* m (Vodice) »Rollen«. I glagol i imenica također u slov. U ŽK *strkati se, u štrk.* Suglasnik *š* je nastao u grupi *str* kao u *oštar,* stcslav. *strbk** »oestrus«. Miklošič stavlja ovamo još *streka = strijeka f* (v.) »1° pruga na ženskoj haljini, 2° ono što pukne na ledu ili na stolu kao žica«. Čini se da se radi o unakrštenju dviju riječi različitog postanja. Riječ *štrkalj* poklapa se sa rum. *streche* < lat. deminutiv *oestriculus,* možda kao pastirski izraz (upor. *onukle, mošuna)* iz balkanskog latiniteta, *štrk < oestrus.* Denominal na *-éti* i *-ati* naše su kreacije, dok *strēķa = strijeka* možda je od stvnjem. *strthhan,* nvnjem. *streichen* (prasrodstvo sa *strižem,* v.), engl. *strike,* odatle internacionalno *štrajk.*

Lit.: ARj 2, 702. 4, 91. 16, 732. 17, 848–49. *Pleteršnik* 2, 647. 648. Ribarić, *SDZh 9,* 198. Popović, *Sintaksa* 44. *Miklošič* 325. *REW*[3] 6040a.

štrof m (hrv.-kajk.) = *štrof* (Varoš u Slavoniji; 1733, izvještaj egzarha M. Ratkovića) »globa, kazna«; *štrofāti, -ām* (Sarajevo), *štrafovati, -ujem* (Srbija), *ostrojiti, -im* (Sarajevo). Od nvnjem. *Strafe, bestrafen; strafati* (slov.) *(po-),* arb. *pishtraf* »kazna«.

Lit.: ARj 17, 850. *GM* 340. *Striedter-Temps* 211–12.

štrok m (ŽK) »uleđena nakapljevina pod strehom, ledeni mosur, ledenica (Lika, pravoslavci)« = na *-uj > -alj šlrôkalj,* gen. *-kija* pored *štrukalj,* gen. *-Uja* (Lika, katolici). Izvedenica na *-ok* (v.) od praslav. korijena **sru-,* ie. **sreu-* »fliessen«, od kojega je *ostrvo* (v.). Prijelaz *str < str* kao u *oštar* prema *ostrvo.*

Lit.: ARj 17, 852. *WP 2,* 703.

strop m (Marulić, Lastva, Tivat, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Račišće, Božava, Mljet) »uže kojim se veže veslo za skaram (brodarski termin)«. Dolazi *strop* oko bucjela (Lastva) i prolazi kroz stangu (Tivat). Talijanizam, tal. *stròppo* < lat. *stroppus.*

Lit.: ARj 17, 850-51. Cronia, *ĪD 6,* 122. *REW** 8321. *Prati* 949. Štrekelj, *ASPh* 28, 530. Zore, *Tud.* 26. Deanović, *AR* 21, 275. Skok, *Term.* 140. Kahane, *Terms* 340.

štrpljína f (istročakavski) »1° arbusculae putatae, 2° terra ubi arbusculae putatae sunt«. Naša augmentativna izvedenica na *-ina* ili romanska na *-ina* od istro-rom. refleksa od vlat. deminutiva **sterpulu* < kllat. *stirps,* gen. *-pis* > tal. *sterpo; štřmpalj,* gen. *štřmplja* (Vodice, *m* umetnuto pred labijalom) »panj od stabla koji preostane kad se stablo otpili«. Ovamo ide dalmato-romanski toponomastički ostatak *Strp* (Boka) i na *-ētum* > (istrorom.) *-ed Štrped* kod Buzeta (Istra); u Kastavštini (kao uopće u istročakavskom) ie to opća riječ (appellativum) *štřped* »frutex, fruticetun« = *štrpēd* m »šuma, grmlje, u kojoj ima različita drveća«. Primjer: *Va štřp de san nasal njãzlõ* (opozicija *stol,* npr. *jesênov stol* »gdie ima jedna vrsta drveća«) < istrorom. *stropeai* »Gestrüpp«, od *stroppus,* vjerojatnije od *stirps zbog e > o* pred labijalom (upor. *ponistra,* v.).

Lit.: ARj 17, 849. 851. Ribarić, *SDZb* 9, 21. 198. Štrekelj, *DAW* 50, 64. *REW*[3] 8268. *Prati* 941. 8267. 8321.

strúc m (slov. i hrv.-kajk.; Bosna /?/; Belostenec, Vitezović, Radnic /?/) »noj«. Talijanizam od tal. *struzzo < struthio* < gr. στροῦθος. Istog je podrijetla i njem. *Strauss; pštros* (Mikalja, Jambrešić, Bella, Stulić) je čehizam.

Lit.: ARj 12, 584. 17, 851. *Pleteršnik 2,* 648. Štrekelj, *ASPh* 31, 198-199. Šturm, *ČSJK* 6, 61. *REW»* 8323. *DEI* 3662.

struca f (ŽK, Istra, Lika, Bosna; hrv.-kajk., slov.) »panis oblongus, ruka kruha = vekna (Srbija)«. Od nvnjem. *Strutz, Strutzen.*

Lit.: ARj 17, 851. Štrekelj, *ASPh 26,* 421. *Pleteršnik 2,* 648. *Schneeıaeis* 32.

štrükalj, gen. *-ktja* m (Istra, ŽK, obično u pl. m, tako i u Varaždinu, hrv.-kajk.) = *štrukle* f pl., pored *štrucalj* (Istra) »kuhana povitica sa sirom, gužvara, savijača«. Deminutiv na *-ić štrukljić* (Istra). Od nvnjem. *Strudel* (sa *dl > klj* upor. *gleto* za *dlijeto,* s tim prijelazom opet prešlo u bav.-njem. *Struckel) > štrudl* (hrvatski gradovi) »povitica sa sirom pečena u tepsiji« = *štrudla f.*

Lit.: ARj 17, 852. *Pleteršnik 2,* 648. Štrekelj, *ASPh* 12, 485–6. 26, 428. Skok, *ASPh* 29, 478. *Schneeweis* 31. 186. 188. *Striedter--Temps* 212.

štufät, *-ă* (Malínská, Pag, Sali; *stufalo mi je, stufa san se,* neosobno *stufa mi-se, stufalo mi se čekat ga)* »dodijali, ne da se«. [Pridjev *štüf* »ljutit, srdit, dosadan«. Od tal. *stufare* »stuccare, seccare«, *stufo* »seccato, annoiato«. Sa / > *v : štuv* (Bukovica), *štuvatí se* »snuždIti se« (ib.)].

Lit.: ARj 17, 853. 858. *Prati* 951.

štük m (Dubrovnik, Rab, Božava) »1° nebo od sobe poklačeno, strop, strop (Korčula), piafűn, soffitto, 2° stucco« = *(št > ić) šćuk* (Lumbarda) »strop« = (metafora) *šćuk* (Smokvica) »kost sa malo mesa, kad se na pršutu isiječe deblje meso«. Denominal na *-āti štūkati, -ām* impf. Odatle apstraktum na *-atura: štukadura* (Lika: *štukadurom rêbrati), štukadūr,* gen. *-ura* (Lika), *štokator* m (ŽK) < njem. *Stukkatur.* Složenica *ferodestûko* (Božava) < tal. sintagma *ferro de stucco.* Talijanizam tal. *stucco* < langob. *stuhhi.*

Lit.: ARj 17, 854. Kušar, *Rad* 118, 23. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID* 6, 122. *REW*[3] 8327. *Prati* 950.

štuka f (Vuk) = *šcuka* (hrv.-kajk., Patacie, Belostenec, Habdelić, Jambrešić), sveslav. i praslav. naziv ribe »lucius«, bez baltičkih i drugih ie. usporednica. Deminutiv na *-ica štučica.* Pridjev na *-/ štitčji.* Madžari posudiše *csuka,* Rumunji *ţtiuca, ştiaucă* (glede promjene *štu- > ştiu-* upor. *ştiulete < štulec;* može biti i stcslav. **štįuka) = ştucă* (Erdelj i Muntenija). Ako se uporedi s nazivom te ribe u polj. *szczubut, szczupak* i gornjo-luž. *ščipel',* mora se uzeti s Mladenovim da je praslav. korijen **Stju- > štu-* bio raširen različito, na *-p, -b, -k.* Iljinski pretpostavlja ie. korijen **skeu-* »rezati«, s determinantom *k,* s prvobitnim značenjem »riba koja štipa i uopće grize«. Dovodi se u vezu i sa korijenom **skjuk > štucati* (v.) »koja otvara usta«.

Lit.: ARj 17, 853–54. *Miklošič* 343. *Holub-Kopečny* 372. 376. *Bruckner* 545. *Mladenov* 698. Iljinski, *RFV* 73, 187-211 (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia* 3, 484).

štúkati se, *stuče* impf. (Vuk, Boka) = *štücati se, -a* (Vuk) = *skucati* (Vodice, s nejasnim prijelazom *Stu- > šku-,* upor. ipak *škrbav* pored *štrb,* v.) = *šćucati se, -a* (ŽK, Jačke) prema deminutivu na *-tati štuktati se, štukće* (Risan) »icati se, podrigivati se, eructare« prema pf. *štüknuti, -em* (Vuk) sa tri značenja, koja su možda metaforična, »1° nestati, 2° *(huknuti pameću)* poludjeti, 3° (Dubrovnik) glasno poljubiti«. Od južnoslav. jezika samo u hrv.-srp., od sjevernih u svima: upor. češ. *skytati, štěkati, stkáti,* moravski *ščukat,* polj. *szczkąć, szczekać,* rus. *ščekotátb.* Onomatopeja.

Lit.: ARj 17, 516. 852-55. Ribarić, *SDZb* 9, 197. *Miklošič* 300. *Holub-Kopečný* 372. *Bruckner* 372.

štuket m (Dobrota) »kvaka«, *štuketa f* (Korčula) »tanka uska letva, kantinela (Čilipi)«. Talijanizam, deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus* od frnč. ili langob. *stock.*

Lit.: REW[3] 8281. *DEI* 3639.

štula f (Vuk) »drvena noga«, *štule,* gen. *štula* f pl. (Kosmet, Bosna) »1° hodulje, gigalje, štake, 2° (Prčanj) Beine und Hände an einem Skelet, 3° (u šatrovačkom, argot) Beine« = *(št > šć) scule* (Poljica) = *scule* (Belostenec). Pridjev na *-av štulav,* određeno *štulavi (~e noge),* odatle na *-ko štülavko* m prema f na *-ica štülavica* »koji ima takove noge« i n *štulavče,* pl. *-čiči.* Upor. arb. *shtylla* (Ulcinj s članom) »soha«. Grecizam στδλος (υ = *u, iu) >* tal. *stelo* »colonne, soutien; appui«) koji je ušao u balkanski latinitet: rum., čine. *štur* »stâlp, direc«, arb. *shtyl, shtylë* »Säule«, odatle i u hrv.-srp. kao metafora. Internacionalni je grecizam *stîl* m, *stilist(a), stilistika, stilizirati.*

Lit.: ARi 17, 855-56. *Elezović 2,* 487. Rešetar, *Štok.* 299. *ZbNŽ* 8, 234. Grünenthal, *ASPh 42,* 316. *Prati* 940. Štrekelj, *ASPh* 27, 59-66. Skok, *ZRPh* 38, 551., br. 31. *Puscariu* 1664. *Dalametra* 199. Barić, *JF* 3, 224.

štumfa f (ŽKU, Zagreb; obično u pl., jer su u dvoje) = *štumf* (Habdelić, Belostenec) = slov. *štumf,* gen. *štúmfa,* »bječve, čarape« = *štrinfa* f (Otok u Slavoniji) = *štrinfla = štrumfa* (Krašić).Od nvnjem. (bav.) *Stumpf* pored *Strumpf,* bav.-austr. *S trumpf le;* pl. *Strümpfe.*

Lit.: ARj 17, 848. 856. 857. *Pleteršnik 2,* 649. *Miklošič* 343. *Striedter-Temps* 211.

štur, f *štúra (Vuk,* uz *žito, ječam,* opozicija *jedar) = šćur* (Dalmacija, Pavlinović) »prazan, marcidus, verkümmert«, na *-ljiv šturtjiv* (Držić, Lika) »kržljav«, *-av šturav* (prilog *sturavo,* apstraktum *šturavost)* »dumm, verwirrt, verrückt (metafora)«, bug. složen pridjev *šturogláv* »isto značenje«. Denominal *sturiti se* (Pavlinović) »postajati štur«, na *-éti oštūr'èt, -urî* pf. (Kosmet) »opustjeti, opustošiti (objekt *čašire,* v.)«, bug. *stūrēja* »umherirren«. Apstraktum na *-ina šturmja* f (Kosmet) »püstolina«. Nalazi se još u donjoluž.-srp. *šćurny* »iscrpljen«. Izvedenica je od stcslav. *ttšt > tašt* (v.), s pomoću sufiksa *-ur* kao *tmuran* ad *tama* (v.).

Lit.: ARj 17, 857-58. *Elezović 2,* 48. 488. *Mladenov* 698. *Doric* 426. Iljinski, *UZ* 2, 3-9. (cf. *Slávia 9,* 587. *IJb* 10, 341).

štúrak, gen. *-řka* m »gryllus«, sveslav. i praslav; mjesto deminutivnog sufiksa *-bk* na *-io šturić;* sa *šč, ši : št : šćurak* (Istra), *source* (Čučerje, kraj Zagreba), *Sćurčić* (Istra), na *-ič šćuric* (Vitezović, Budinšćina u Hrvatskom zagorju). Stcslav. *štuncb* > bug. *šturec,* slov. *ščurek.* Ovamo možda *Stur* m »Molch«. Upór. arb. *toroléc* »Heimchen« i slov. *ščiriček* za onomatopejsko postanje.

Lit.: ARj 17, 571. 857. *Miklošič* 343. *Holub-Kopečny* 376. *Bruckner* 545. *Mladenov* 698. Iljinski, *ASPh 29,* 496. Loewenthal, *ZSPh* 8, 129. *GM* 433.

šuba f (Vuk, Piaski, Hrvatska, Habdelić) »dugačka ženska haljina s rukavima od plavetne čohe postavljena krznom«. Na *-ica šubica* f (1555, Samobor; Habdelić, Vitezović, Belostenec, Lika) »maleni krzneni kaput«, *-ara subara* f (Vuk) »kapa od krzna«. Augmentativ na *-etina šubaretina.* Na *-aš subarąs* m (Vuk) »koji nosi šubu«. Nalazi se *Šuba* u slov., bug., polj., oba lužičko-srp., rus., madž. *suba,* rum. *șubă,* deminutiv *subulifă,* na *-dea* (upór. *įcurteica, cațaveică) șubeică = ciubeică,* srvnjem. *Schuhe,* nvnjem. *Schaube* > slov. *sávba* »Weiberjacke«. Mada je sveslav., nije praslav. Za križarskih ratova ar. *ğubba* »baumwollenes Unterkleid« ušlo je u fr. *jupe* (12. v.), odatle u srvnjem. *schuhe* i dalje na istok medu Slavene *suha.* Druge su varijante nazivi za vrste unutarnjeg odijela: *jupa f,* deminutiv *jupica* (ŽK, hrv.-kajk., polj.) = slov. *jita, jopica, jopič* »wollener Leibrock« iz nvnjem. *Joppe; župa* (Cres), *župica* (Istra, Omišalj), *šupět* (Lastva, Dobrota), *požupić (pod-) m* (Vrbnik), *župan* »langer Rock«, i *zubun,* gen. *-una, zohunić* (1652), *zùbunac,* gen. *-unca* (Dubrovnik), *zobunčac, podzobunčac* (Jambrešić), bug. *zabunče,* madž. *zuhany,* rum. *zahun = zobon;* na *-džija zubundžija* = madž. *zubbonyai;* < tal. *giubba, giubbone* (14. v.) preko mletačkoga, (sa zamjenom tál. *dž* prema tur. izgovoru) *džup* m, *džuta* f, *džupet* (17. v.), *džupelata* (Riječka nahija, Vuk). Glede *ρ* mjesto è upór. srlat. *giuppa, giuppectus* > tal. *-etto* i napokon preko tur. *cube* > *džube,* gen. *-eta* (Vuk, Srbija, bug., arb.). Centri iradijacije tog evropskog arabizma su Francuska > Njemačka, Mleci i Turska. Hrv.-srp. *zubun* ušao je medu Slovence: *zabunec,* gen. *-nca* (Bela Krajina) = *zobun.* Mletački oblik ušao je i u tur. *zıbın* »kratki kaputić koji se oblači ispod kaftana«. Tako postadoše venecijanizam *giubbone ì* germanizam *Suba* opće balkanske riječi. Peterssonova misao da *fuba* nije posuđeno nego ie. **gheu-bha* pusta je lingvistička konstrukcija.

Lit.: ARj 3, 341. 540-41. 9, 693. 10, 359. 11, 350. 17, 859-60. *Mažuranić* 552. 1691. *Pleteršnik 2,* 618. 819. Rešetar, *Štok.* 314. 316. Jagić, *ASPh* 31, 550. *MikloSič* 344. 404. 412. 413. 459-460. *SEW* 1, 460. *Mladenov* 170. 695. Vasmer, *RSl* 14, 182. *REW** 3951. *Tiktin* 1523. Gombocz, *MNy* 7, 28. (cf. *RSl 5,* 321). Korsch, *ASPh* 9, 679. Matzenauer, *LF* 7, 171. *GM* 82. Krček, *ASPh* 31, 626. *DEI* 1817. Schrader, *IF* 17, 29. sl. Petersson, *KZ* 47, 283. *Škaljić** 655.

šu-bu *(šu-bu pa ništa,* Kosmet) iz tur. pokaznih zamjenica JM »onaj«, *bü* »ovaj«, *bü* »celui-là ou celui-ci, toute sorte de choses ou de gens, des personnes inconnues ou indifférentes«. Taj tur. izričaj dao je povod stvaranju hrv.TSrp. *šuč muč pa prolij* u istom značenju. Taj naliči i na tur. složenice *kitab mitab.* Upor. i izričaj *sjaši Kuna da uzjaši Murta* »ništa se nije promijenilo«. Tur. pokazne zamjenice dolaze još u vezi s postpozicijom za kvantitet *kadar* u prilozima količine *šukadar* (Banja Luka) = *bukadar* (Mostar) »mnogo« < tur. *șukadar* »toliko, eto toliko«, *bukadar* »ovoliko«. U Kraljama i u Lici bez *-r šukada bukada,* uz negaciju za pojačanje: *šukada bukada više neću nikada;* usp. na Braču: *šukadar bukadar kuga u Povije nikadar* (u legendi Ivana Povaljskoga). Upor. rum. *șucada,* indeklinabilni pridjev »enorm«. U vezi s upitnim *ne kadar* »koliko?« upotrebljava se u Imotskom u vezi sa *šukadar — bukadar — nikadar* »nigda za nigda«. V. turcizam *kadar.*

Lit.: ARj 17, 861. 867. *Elezović 2,* 488. *Deny* §§311. 476. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 754. *Tiktin* 1523. *Školjić*[1] 592. Putanec, *ZbNŽ* 40, 412.

šućur (Vuk; Kosmet, uz *bogu),* uzvik »hvala«; opetuje se uz prijevod *Jalah šućur, milu bogu hvala = šućur* m (Vuk) »nekakva tikva«, *šućurče,* gen. *-eta* n = (asimilacija *š — ć > š — ί) šušurče* (Kosmet) »vrst minuskulnih tikava, čiji se plod drži po sobi kao ukras« zvana i *šućurica, šućurčić, šućurak, šućurka.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *šequr* »koji zahvaljuje za učinjeno dobročinstvo« > tur. *.şükür)* iz terminologije običnog života: bug. *šúkjur,* arb. *shyqyr* = *shiqyr,* cine, *șuchiur.*

Lit.: ARj 17, 861-62. *Mladenov* 696. *GM* 421. *Pascu 2,* 166., br. 1018. *Školjić*[2] 511.

sudar, gen. *-ara* m (Imotski, Ključ i Duvno u Bosni, Poljica, Bukovica, Banat, Kikinda, narodna pjesma) = *šuduar,* gen. *-ara* (Mplat) »1° rubac, rupčić, marama, 2° *(odića bila oli sudar,* Matović) veliki ubrus, ručnik, kao plahta, toga, 3° ženski težak šal (koji se stavlja pcvrh pûnde) = kunkun (Šibenik) = kinkin«. Učen talijanizam i latinizam: tal. *sudario* < lat. *sudarium.* Ovamo i *sudarij* (Bernardin, Ranjina) m »ručnik, ubrus (za brijanje)«, sa *n sundar* m (Dalmatin) »ubrus«.

Lit.: ARj 16, 891. 17, 862. *ZbNŽ* 10, 73. 260. *ASPh* 42, 16. *REW** 8423. *DEI* 3672.

suga f (Vuk, Bosna, Slavonija, Srbija, Srijem, Kosmet) »1° scabies, 2° propao čovjek (uvredljivo)« = *šoga* (Crna Gora)«. Pridjev na *-av šugav* (Vuk, Kosmet) = *šogav* (Crna Gora) »svrabljiv«, poimeničen *šugavac,* gen. *-avea* m prema *šügavica* (također hidronim, pritok Dunava kod Baje). Denominal na *-iti šugaviti, -im (o-),* na *-ati sugati (se), -õrn (o-, po-).* Balkanski turcizam (tur. *suga)* iz medicinske terminologije: slov.; rum. *suga* »rđava stvar«j bug. *suga* »svrab, Krätze, Grind«, arb. *xhugë.*

Lit.: ARj 17, 709. 863-65. 708. *Elezović 2,* 488. *Mladenov* 695. *GM* 488. *Tiktin* 1527. *Miklósié* 344. Korsch, *ASPh 9,* 670.

sugati, *-am* impf. (Potomje) »sušiti«. Od mlet. *sugar,* tal. *asciugare* < lat. *exsücare* (prefiks *ex-,* i denominal od *sucus* »sok«). Pridjev na *-av sugava karta* (Dubrovnik) »Löschpapier, bugačica«, prema tal. *carta suga, carta sugante,* mlet. *carta sùgara, carta sugarina.* Ovamo ide i tal. imperativna složenica *asciugamano,* mlet. *sugamàn* (drugi dio *mano* »ruka«) > *sugàmãn, -ana* (Potomje, Sutomore, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Račišće) = *šugaman* (Boka, Rab, Božava, Vrbnik) »ručnik, peškir = pešćir (Sutomore)«.

Lit.: ARj 17, 863-64. Kušar, *Rad* 118, 17. Cronia, *ID 6. REW* 3072. *DEI* 317. 347. *Rosamani* 1119. *Olivìeri* 674. *ZbNŽ* 5, 235. Zore, *Rad* 115, 172. *Rosamani* 1119.

sugàvelo n (Potomje) »tiho vrijeme iza oluje« [= *šugavela* (Dalmacija) < mlet. *sugavele* »kratkotrajno lijepo vrijeme«, imperativna složenica od tal. *(asciugare* »sušiti«, *le vele* »jedra«].

Lit.: Rosamani 1119.

šuj, f *šuja* (sv. Sava; apokrif, 15. v.; *Proroci,* Kožičić) = *śujb,* stcslav. pridjev, ie., sveslav. i praslav., potisnut je u zaborav od sinonima *lijevi.* Očuvao se poimeničen u toponomastičkim i apelativnim izvedenicama *šujica* f (Mikalja, sv. Sava, Kožičić, Rajić) »ljevica«, toponimi, horonimi i hidronimi *Šujica = Šüica* (Hercegovina, Bosna, Slavonija) = prezime *Šujica* (Lika) = *Švica* (1444, Lika, kod Otočca), upor. stcslav., slov. *šujica* »lijeva ruka«, na *-aka* i sa zamjenom *v* mjesto *j* (upor. *rukovet* za *rukojętb,* i obratno *Lojišće < Lovište,* Dalmacija) *šuvaka* f (Vuk) »ljevica«, na *-ák šuvak,* gen. *-aka* (Otok, Šaptinovac u Slavoniji; Vuk) »ljevoruk«, na *-lija šuvaklija* »isto«, prezimena *Šuvak, Šuvaković* (Srbija) = *svaga* (ŽK; glede sufiksa *-aga* upor. rus. *šuhga* »ljevoruk«). Ie. je korijen **seuios,* očuvan u sanskrtu *savyáh,* avesta *haoya* »isto«.

Lit.: ARj 17, 865-66. 912. 918. *Miklósi!* 344. Berneker, *IF* 10, 155. *WP 2,* 472. Lane, *Language И,* 191. sl. (cf. *IJb* 21, 320). Machek, *Slávia* 16, 218. Iljinski, *ASPh 29,* 495. Jagić, *ASPh* 30, 458. Zupitza, *KZ 40,* 250-255. (cf. *AnzIF 24, 42).* Giintert, *IF* 27, 24. Pedersen, *IF 5,* 65. Meillet, *MSLP 9,* 137-141. (cf. *AnzIF 7,* 164). Sommer, *IF* 11,1.

šulén m (istročakavski) »cytisus laburnum«. Odatle na složen sufiks *-ovina šuUnovina* »lignum cytisinum«. Istroromanski leksički ostatak, koji odgovara furlanskomu *solen, solegn* pored *salen, salene, sarandı* »gialuzzar, acàzie, zale«, predromanskog podrijetla.

Lit.: ARj 17, 870. Štrekelj, *ASPh* 14, 548. *Pirana*[2] 1065.

šulj m (Vuk, Crmnica), deminutiv na *-bk > -ák šuljak,* gen. *-ljka* »ćutak, krlja, hreb, hrek, klada, panj«. Ovamo ide zacijelo i slov. *sülj* »hölzernes Gefäss«, možda i *ošuj* m (Buzet, Sovinjsko polje) »metla od grabrovog granja«, postanjem od sintagme *od šulja.* Na *-ara* (upor. *badnjara) šuljkara* (Vuk, Bačka) »rupa gdje stoji šuljak«. Nalazi se još u ukr.,rus. *šula* »klada«. Miklošič uporeduje s lit. *šulas* »Pfeiler, Ständer, Eimer, Fassdaube«. Može se upoređivati i sa gr. ξῦλον »drvo«. Problem postanja kompliciraju semantičke varijacije, za koje se ne zna kako se odnose prema značenju »klada«. U Bačkoj *šuljak = šuljak* (Kosmet) znači »u vijanju najdonje s pljevom pomiješano žito, očinjak«, odatle na *-ovina šuljkôvina* (Kosmet) »ovejci (Vuk, v. *vijati),* počinjd (Kosmet)«. Odatle pridjev *šuljaiv* (~o *žito)* »u kcga na vrhu ostanu dlačice«. U Baranji *šuljevi* m pl. su »šišarice, koje rastu u vodi, pa se pečene ili kuhane jedu«. Problem postanja komplicira slov. varijanta *ščuljek,* gen.

-*Ijka* »abgesägtes Stück von einem Baum« = *Šuljak* (ŽK), koje Štrekelj izvodi od *š* + *čuljek* < **čula, *čola* od nvnjem. *Zoll, Zollen* »Klotz«. Na tu se imenicu nadovezuje slov. *esuliti = ostului = oSčuliti* »stutzen, prikratiti«, *stuliti* »stutzen«, od čega je postverbal «lov. *štula* »Stumf«, *štula* f (ŽKU) »Berggipfel«, *Oštřčka Štula* (oronim, ŽK), *štulak* m (ŽU), *štulast* »einem Stumpf ähnlich«, *štulasta gláva,* slov. *štulec* »kegelförmiges Ding«. Na te riječi nadovezuje se rum. *st(i~)ulete* m *(de porumb, -te* od pi. *-fi)* »klas, Maiskolben«. Za ove varijante ne važi gornje baltičko uspoređenje. Teško ih je spojiti sa *šulj.* U Kosmetu još *preštulfit* (objekt *koljeno)* »prignječiti«. V. *šuljati* i *štula* »Stelzen«.

Lit.: AR) 17, 871-72. 855. *Pleteršnik 2,* 868. Popović, *Sintaksa* 44. *Elezovii* 2, 488. *Miklošič* 344. *WP* 2, 503. *Tiktin* 1502. Štrekelj, *DAW* 50, 61.

šuljati se, *šuljam* impf, (nema Vuk, ali je danas općenito u jeziku) *(do-* Lika, *iz-)* »ići polagano neopazice« = *šújat* (Smokvica, Korčula) »valjati kuglu po zemlji (u *igri na obuće)*, sašũljati* pf. (ŽKU) »zerdrücken, wälzen«. Slov. *šúliti* »streichen, kratzen«, *šúliti se* »sich duckend schleichen«. Varijanta na *nj* mjesto *lj šúnjati se, šunjäm* (Vuk) *(iz-}* »schleichen«. Na *-alo šúnjalo* m (Vuk). Semantička varijacija izražava se naglaskom *šünjati, -am* (Vuk) »kao njuškati, njušeći tražiti«. Odatle na *-ka šünka* f (Hrvatska, Dalmacija) »njuška«, *šunja,* gen. *sünje* (Kosmet)· »zamlata, zanesenjak«. Pridjev *šünjav* (Vuk, Boka) »1° koji govori kroz nos, 2° (prema Miklošiču hrv.) stultus«. Upor. *hunjkav* (v.). U sve tri semantičke varijante radi se o onomatopeji. Kod *šuljanja* stvara se zvuk *šuškanje.* U govora kroz nos čuje se šum. Budala ne govori jasno.

Lit.: ARj 2, 703. 4, 91. 17, 871-72. 884. *Pleteršnik 2,* 650. *Elezovii 2,* 489. *Miklošič* 345.

šúljevi m pl. (Vuk, Daničić, Slavonija, Klana u Istri) »majasil, sinigle, marojde < hemeroidi (učeno u gradovima)« = *šulj* m (Mikalja: *krvavnice, šulji)«, odatle šuljevnost* f (Klana u Istri) »hemeroidi«, *šuljiv* »tko ima šuljeve«, *šuljiva trava* (Slavonija). Miklošič uporeduje sa rus. *süljata* pl. n »muda«. Petersson nalazi prasrodstvo sa arm. *xoyl,* gen. *xuli,* instrumental *xulio* »scrofula«. Upor. *žulj.*

Lit.: ARj 17, 871-72. *Miklošič* 344. Petersson, *KZ* 47, 277. *WP* 1, 371.

šuma f (Vuk, bug., Kosmet) »1° silva, forestis, prvobitno niska šuma, Buschwald, loza, gora, dubrava, planina, lug, gaj, kneja (v.); zabran(a), 2° lišće od šumskog drveća (Kosmet), 3° suho granje s lišćem ili bez njega (Vodice, Imotski)«, s pridjevom *živa šuma* (Drežnica) »gora u kojoj nije bilo sječe od pamtivijeka«. Pridjevi na *-ьn* potvrđen u poimeničenju na *-jača šumnjača* f (Vuk) »koliba šumskim lišćem pokrivena«, proširen na *-at šümnat* »frondosus«, na *-ski šumski* (Vuk, Kosmet) pored *šumski* (Kosmet) *(~o cvijeće, drveće}.* Deminutivi *šumica,* na *-łka šumka* (Kosmet) »grančica od hrastova drveta s lišćem«. Kolektiv na *-ar šumar* m (Vodice) »grmlje od niže bukovine«. Radna imenica na *-ar šumar,* gen. *-ara* »lugar« prema f na *-ica šumarica* »1° žena šumareva, 2° brassica hirta, 3° anemone nemorosa«, na *-ija šumarija* f, s pridjevima *šümõrev, šumaričin,* deminutiv *šumaričica,* na *-nik sumarnih* (neologizam) = *nadšumar* »šumski upravitelj«. Na *-adija Šumadija* »ime kraja«, s izvedenicama *Šumadijnac,* gen. *-ijnca* m prema f *Šumadījnka* i pridjev na *-ski šumadíjnskí,* s *-iji* > *-i- Šumadínac, -īnka, -inče.* Upor. češ. *Šumava,* toponim iz kojeg izlazi da je *šuma* postojala i u češ. U drugim slav., osim slov. i bug., nema joj traga. Pod turskom upravom nastade tursko-hrv.-srp. složenica *šumag l* (Vuk) = *šumangelē* (Srijem, Slavonija, Hrvatska) »neka ide u šumu, bježi u šumu« (optativ ili 3. 1. impf, *gele,* od *gelmek}.* Ni za *šuma* kao ni za *šum* nema baltičkih ni drugih ie. usporednica. Najraširenije tumačenje kaže (Miklošič) da je to postverbal ž. r. od *šumiti,* jer u *šumi* zaista *šumi* i lišće i granje. Kad se promotre izrazi za *šumu,* takvo tumačenje je pučka etimologija ili kako bi Vendryes rekao »etymologie statique«. Kako za *šumu* imaju naročiti interes vlasnici zemlje, nazivi za *šumu* mogu biti posuđenice (primjeri u romanskim jezicima fr. *bois* = tal. *bosco* od frnč. *busk,* dok je lat. *silva* u mnogim romanskim jezicima kao u fr. propala, kod nas turcizmi *ormán, korija,* iz gr. *drma, drmun).* Šumom upravlja feudalni gospodar (odatle *forestis* > fr." *forêt* od *forum* ili od priloga *foras;* ta riječ znači upravo »Baumwald«; kod nas stsrp. *zabeh,* odatle *aib.zabel* i rum. *zabeal).* U hrv.-srp. se *šuma* naziva arhaizmima, primjeri praslav. *gaj, dubrava, gvozd, lesb, lijes,* topomm *Lesbno, lug, loza, gora.* Riječ *šuma* je ograničena na istok. Nalazi se još samo u bug. Na zapadu (Imotski, Vetranie, Kačić, Zuzeri, Trpanj, Visoko u Bosni, Klana i Vodice u Istri) ima specijalna značenja. Area riječi

upućuje na iliro-tračko podrijetlo. Za to podrijetlo bi govorio arbanaski **shem* u *proshem* »Gehölz, Gebüsch«, kad bi doista bio u prasrodstvu sa *šuma,* kako hoće Barić: ie. **kseumã.* Machek je označuje kao tamnog postanja.

Lit.: ARj 17, 873-882. *Mažuranić* 1435. *Elezović 2,* 489. Ribarić, *SDZb 2,* 49. *Miklošič* 345. *Holub-Kopečný* 377. *Mladenov* 696. *GM* 355. Jokl, *Unt.* 173. Barić, *Alb. l,* 75. si. (cf. *JF* 3, 199). Machek, *Slávia* 16, 218.

šúmiti, -í impf, (subjekt *vjetar,* Lika, nema u Vuka, općenito danas) »1° šuškati, šuštati, rauschen« = (metafora) *šuměti* (Hrvatsko zagorje) »2° ludo govoriti«, stcslav. *Sumeti* »rauschen«. Postverbal *šum* m, *šuma* (Lovran, Istra) »Halbnarr«. Pridjev na *-ast sumast* »sulud«. Prilog *šumkē* pored *šumkē* (Boka) »ići na vrh prsta da se ne bi čulo«. Složenka od sintagme *ošumoglavit, -avim* pf. (Kosmet) »kad nastupi stanje da u glavi nekome šumi«. Sveslav. i praslav. Ne postoje usporednice ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Tumači se od ie. onomatopejskog korijena **keu-,* s formantom *-mo,* prema Brugmannu **keu-mo-s.* Upor. (prema G. Meyeru) arb. *proshmoj* »calunniare, diffamare, verleumde« (·?), postverbal *proshëm* m.

Lit.: ARj 17, 872-73. 875. 877-78. 880-81. *Elezović 2,* 49. *Mažuranić* 1435. *Miklošič* 345. *Holub-Kopečný* 'ìli. *Bruckner* 557. *Mladenov* 696. *WP 2,* 332. *Boisaaf* 542-543. Pedersen, *IF* 5, 76. *GM* 355. Bulat, *Slávia 2,* 618.

šundrati (se), *-am* »1° (Krk, Istra, Lika) potrošiti, uništiti, upropastiti į 2° (Poljica) zgronjati se, ruvinati se«, *šundrati* (Split, Šibenik, ŽK) »jako udariti« = slov. *šundrati* »bucati, lupati«, *šundrati* (bika K) »uništiti«, *sašundrati* (ŽK), trajno na *-ava- šundrávati, -āvām* (Kralje, Lika), imenice *šundranac* m, *šundranica* f »čeljade koje bezobzirno troši«, *pošundranac* (Lika) »isto«. [Semantički odgovara mlet. *sfondrar* »affondare, sfondare«].

Lit.: ARj 12, 446. 17, 882-83. *Pleteršnik 2,* 650. Skok, *ASPh* 33, 371. Rešetar, *Štok.* 299. *Rosamani* 1015.

šunka f (Vuk, Srbija, Slavonija, sjeverna Hrvatska) »pršut, kukovina (ŽK) = *kučānjak* (ŽK)«. Rum. *șuncă.* Od austr.-njem. *Schunke* f, nvnjem. *Schinken.* Takoder češ. i polj.

Lit.: ARj 17, 883. *Tiktin* 1533. *Holub-Kopečný* 377. *Striedter-Temps* 213.

šup, pridjev (prema Miklošiču hrv.) »çavuş«, *šup* f (Kavanjin) »cavitas«, proširen na *-kast šupkast* »(metafora) budalast«, poimeničen na *-bk* > *-ak šupák,* gen. *-pka* m »stražnjica, anus« = (metateza) *pušak,* gen. *-ška* (Orahovica). Deminutiv *šupčić.* Augmentativ *šupčina.* Na *-ina supina* (Istra) »1° vanitas, 2° homo stultus« prema f na' *-ka šupka* (Istra) »femina stulta.« Proširen je na -r/ + *-ıo* > *-alj šúpalj,* f *šuplja,* određeno *šuplji* = *šupalj* (Kosmet) »utao (v.)«, poimeničenja na *-jak šupljāk,* gen. *-âka* = na *-an* (tip *bukvan) šupljan* »šuplja tikva, bezjak, budala«, apstraktum na *-ina šupljina.* Na *-ika šupljika* »vrsta veza«, s prilogom na *-bsk šupljički* (·—' *porubiti maramu),* pridjev na -asi *šupljikast.* Na *-jača šupljača* (Sinj) »1° (tkalački termin) mala izbušena daščica na razboju za držanje vratila, 2° duboka šuplja žlica (Split), 3° pogrdno za ženu«. Denominál na *-iti šupljiti, šupljim* impf. *(iz-, ispro-, pre-, pro-},* iterativ na *-va- išuplјívati, -šupljujēm* pored *-šupljīvām,* na *-ovati isprošupljôvat, -ujem* (Kosmet), na *-ikast išupIjikati* (Radníc). Pridjev *šupalj* nalazi se u stcslav., slov. i bug. *šupljiv.* Ne nalazi se u sjevernim slavinama. Praslav. Paralela je lit. *sušiupęs* »gnjio (o drvu)«. U srodstvu je sa *šut* (v.). Suglasnik *p* je proširenje ie. korijena **(s}keu-,* koji se nalazi u gr. κυλά, avesta *sūra* »rupa«, arm. *soil* < **keulo* »Höhle«. G. Meyer izvodi arb. *sh(u}plakë* »1° pesnica, 2° ćuška, šamar« iz *šuph.*

Lit.:ARj4, 91. 11, 742. 12, 447. 17, 885-92. *Elezović 2,* 239. *ASPh* 36, 130. (cf. *JF* 3, 211). *Miklošič* 345. Berneker, *IF* 10, 155. *Mladenov* 696. Machek, *Slávia* 16, 218. *GM* 419-420.

šupa (ŽK, Vojvodina, Srbija, Slavonija, Vuk, hrv.-kajk.) = slov. *šupa* »pojata, suša«. Na *-ina šüfina* (Lika K) = *šuvina* (Lika, pravoslavci) »dugačka pojata za kola i konje na Vratniku kod Senja«. Od nvnjem. *Schöpfen* m, *Schuppe* f, austr.-njem. *Schupfen* m »vorn ohne Wand errichteter einstöckiger Schutzbau«, odatle u Lici *šüfina* = *šuvina* (iz graničarskog njemačkog govora). Upor. polj. i ukr. *šopa.*

Lit.: ARj 17, 885. 888. *Pleteršnik 2,* 650. *Miklošič* 341. *Bruckner* 551. *Weigand-Hirt 2,* 802. Štrekelj, *ASPh* 28, 530-531. *Striedter-Temps* 213.

super m (Vuk) »koji sùperi ladu, kacu, popravlja smoleći je, kalafat«. Na *-njak šupernjak* »martello de calafati«. Na *-ilo superilo* — na *-ka superka* »tagliuolo dei calafati«. Ná *-aš superas* (Posavina) »super«. Denominal na

-iti superiti;, -im impf. (Vuk, Gornje primorje ?, Posavina) »kalavatiti lađu«. Brodski termin. Prezime *Superina* (Istra, Rijeka), *Super* (kod budimskih Srba, 1706-07) = *Super* (katolici Hrvati, Brušani, Novi, Oštarije, Lika).

Lit.: ARj 17, 887-88. *Pariié* 1007. Vítkovic, *GISUD 3,* 76. *ZbNŽ 25,* 335.

šup rkati, *-ām* (Lika) »razgovorom se zabavljati«, potvrđen i s prefiksima *iz-, na-: išuperkati se, -am* (Lika), *našuperkati se* »našaptati se«. Onomatopeja.

Lit.: ARj 4, 91. 17, 888.

šurāk, gen. *-aka-rn* (Vuk) pored *Šurjak* = *Šurjak* (ŽK) »(terminologija srodstva) uxoris fráter« prema f *šurakinja* »njegova žena«, bug. *šurekinja, Sumaja = šurnjaja* (Vuk) = *šurnjaja* (Kosmet) »isto«. Pridjevi *Snrakov, šurnjajin.* Hipokoristik *sûra* m. Odatle na *-ovati šuravati, ïùrujem* impf. (Vuk, .~ i *Mme}* »potajno se dogovarati«. Sveslav. i praslav. Prema polj. *szurzy,* gen. *szurzego* »šogor« prvobitno je praslav. pridjev *(sun,* stcslav. srpske redakcije), koji je bio u hrv.-srp. poimeničen s pomoću sufiksa *-jak* (v.). S individualnim sufiksom *-in Surin* m, tako i stcslav. i rus. Teže je protumačiti morfologiju femininuma *Šurnjaja,* koje se čini kao proširenje prvobitnog pridjeva na *-ьn.* Tome je dodano *-aja* piema *maja* (v.). Bez usporednica u baltičkoj grupi. Od drugih ie. jezika pruža usporednicu samo sanskr. *syalá-h* »isto«. Ako je to uporeďenje ispravno, *u* je nastao od dugog dvoglasa *au.* Prema tome može se pretpostaviti za ie. *.>jauro-,* prijevoj od *svekar* (v.).

Lit.: ARj 17, 892-97. *Elezović 2,* 489. *Miklošič* 345. Berneker, *IF* 10, 155. *Bruckner* 558. *ZSPh* 4, 217. *Mladenov* 696. *Trautmann* 261. *WP 2,* 514. Hoffmann, *BB* 21, 137-144. (cf. *AnzlF* 7, 12). Brugmann, *IF* 21, 319. Iljinski, *ASPh* 29, 496. *Boisacq** 235-236. 1001. Machek, *Slávia* 16, 218. Fraenkel, *LP 2,* 266.

šurđSk m (Kosmet) »stočna bolest, kad Tnokri krv«. Upór. složenu imenicu *krvomoč f* (Krašić), pridjev *krvomõšan* (ŽK, od *močiti* u drugom dijelu). Od arbanaske složenice *shurr* »mokrim«, *shurrë* f »mokraća« i *gjakiu* »krv«.

Lit.: Elezović 2, 489. *GM* 136. 420. Jokl, *Stud.* 89-90.

šurin j ati se, *-ām* impf. (Dubrovnik) »hladiti se na vjetru« = *šurinjati, -am* (Stulić, Ston) »puhati (o vjetru: *Surinja kadpuSe hladan vjetar}«.* Od tal. *sciorinare* (Dante) »1° sollevarsi per prendere riposo in aria, 2° vibrare«. Izvedenica od lat. *aura* < gr. αυρα na *-înare (nj* mjesto и iz prezenta), s prefiksom *ex-* > *š-.* Ovamo ide možda i *trija od vjetra,* koje Rešetar i Zore izvode od tal. *ira* »srždba«, ali se time ne tumači *-ija.* A i značenje, koje je psihološko, ne prenosi se u rom. jezicima na vjetar. Prije, će biti romanski postverbal od *auridiare* > *orear* (Alenitelo, Portugal), port, *ourejar.*

Lit.: ARj 17, 894. Zore, *Tuđ. 26.* Rešetar, *JF* 12, 287. *REW* 788. *DEI* 364. 3402.

suriti, *surim* impf, *(o-)* = *Sűríti* (Slavonija, Srijem, Hrvatska, Bosna) »vrelom vodom polijevati, prljiti, (o)furiti, (o)pariti«.

Lit.: ARj 9,338. 17, 893-94.

šūsta f (Potomje) = *šūsta* (Božava, Šibenik, Crna Gora) »1° opruga, 2° Federmadratz«. Talijanizam, tal. *susta* f < lat. *suscita,* postverbal od *suscitare.* Tal. deminutiv na *-ino suština ï* (Dubrovnik, Cavtat) »druker« = *šuštīna* (Korčula).

Lit.: 17, 897. 907. Cronia, *ID* 6, 122. *REW** 8482. *Prati* 956.

šuškarija f (Potomje) »limarske prerađevine«. = *Šuškarija* f (Vitezović, Belostenec, Crna Gora) »sitna trgovačka roba«, *šuškariti, -im* (Vitezović) »trgovati sitnom robom«. Kol. na *-arija* < *-ar* - < *-arius* + *-ία.*

Lit.: ARj 17, 901-902.

šuškati, *-am* impf. (Vuk, subjekt *gušter, mačka,* uopće živi stvor) *(iz-, za-}* »strepere« prema pf. *šušnuti, -em (iz-).* Prenosi se na glas u deminutivu *šuškétati, SuSkētām* pored *-čem* impf. = *šušljétati, šušljētām* »govoriti šapćući«, s prijenosom suglasnika iz prezenta u infinitiv *SuSkećat, -ećem* impf. (Kosmet) »frskati u govoru«. Isti glagol na *-eti šuštati, -im* impf, *(za-,* subjekt *voda, lišće).* Iterativ na *-va: poSuštívati, pošuštujēm.* Na *-avac,* gen. *-avca SûSkavac* m »amaranthus major L.«. Poimeničen part. perf. akt. na *-iça šuškalica* f (beogradski argot) »banka«. Na *-or* (upór. *zagor) šuškor* (Šumadija) = *sušanj,* gen. *-šnja* (Vuk, ŽK) = *šušlje* n »suho lišće koje je spalo sa drveća«. U toj se riječi unakrstio pridjev *suh* i onomatopejski glagol. Osnovna je metafora *Sus-,* koja se nalazi u *nešuS* m »ono što idući ne šuška«. Raširuje se ne samo deminutivom na *-kati* nego i sa *nj* u pridjevu *šušnjat* »šumnat (uz *grana)«.* Na *-ar poSušnjar* m (Kosmet} »zamiata, tumaralo, koje svakuda zavirkuje«. Onomatopeja se nalazi još u slov.

Lit.: ARj 4, 91. 17, 901-908. *Elezović 2,* 118. 480. Trojanović, *IF 5,* 223. *Miklošič* 345.

šuveli (Banja Luka) = *šuvheli* (Bosna) = *Şüpheli* (ib.) = *Subhèli* (Mostar) = *šuhveli,* indeklinabilni pridjev, *šibelija* m = *Sübettja* (Kosmet) imenica i pridjev »sumnjiv, sulud«. Turska izvedenica na *-K* od ar. *šubhe* »sumnja, dvoumica« > tur. *şüpheli,* koja se nalazi u *Sub* m (Banja Luka, *biti pod šubom* »pod nadzorom policije«) = *šíbe* pored *šiibe,* gen. *-eta* n (Kosmet) = *Subha* (Mostar) »sumnja« = *šupha* = *šuvha* — *šuhva* (Bosna), od tur. *şüphe, şübhe* < ar. *Subha.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla iz terminologije običnog života: bug. *šjubj, Sjubelija* m, arb. *shubehé* = *shy bé,* cine, *subie* f, pridjev *şubiili* »douteux«.

Lit.: ARj 17, 912. *Elezovič 2,* 479. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 757. *Pascu 2,* 166., br. 1016. *Škaljié** 591.

Švába m pored *Švabo* (Vuk, Vojvodina, Srbija, Bugarska; naziv, koji je danas općenit, nastao je najprije u Srijemu i Vojvodini, gdje su se Nijemci sa Rajne naselili već u 17. v.) prema f na *-ica Švabica,* deminutiv *Svabičica.* Pridjevi na *-in Švabin* (toponim *švabin brijeg* u Zagrebu), *Svabičin,* na *-ski švapski.* Deminutiv *Švapče,* pl. *Švapčići,* kol. na *-čađ švapčad* f, gen. *-i.* Na *-urija* (pejorativ) *švaburija* (Srbija) »Srbin iz austrijske države«. Značenja je »1° Nijemac uopće, 2° austrijski državljanin bez razlike narodnosti (također u Bosni za vrijeme okupacije)«. Unakrštenjem tog narodnog imena i njem. *Schabe* f »blatta« (od *schaben,* u prasrodstvu sa *skobla* »oblić«) nastade *švába* f (Vuk, Hrvatska), češ. *šváb* »žohar«. Unakrštenje dogodilo se već u njem. *Schabe* > *Schwabe* »blatta«. Prema tom nazivu nastade za istu životinju naziv *rus* (također u njemačkom: *Russen, Preussen).* Nalazi se već u stcslav. *3 aЬIпъ* (Vita s. Methodii). Od *Suēbi,* od korijena **sue-,* proširena formantom *-bh(b),* upór. *sebar, Srbin, osoba,* ie. naziv za narod i slobodne ljude.

Lit.: ARj 17, 913-14. 916. *Mladenov* 692. *WP 2,* 456. *Miklošič* 329. *Holub-Kopečny* 377. *Weigand-Hirt 2,* 659. 807.

svagati (se), *švagām (se)* impf. (Vuk, Lika) *(do-, iz-)* »gegati se«. Na *-alo* m *svagalo* m »gegavac«. Slov. *švígati, Svîgam* »sich schnell hin und her bewegen«, prema pf. *svigniti; Sviga — Svaga* m »eine unbeständige Person«;. prilog *Svigoma.* Onomatopeja.

Lit.: ARj 2, 703. 4, 91. 17, 914. *PleterSnik 2,* 652.

švánjiti (se), *švánjtm* impf. (Vuk, Hrvatska) *(o-)* = *oSvanjìt se* (Kosmet) = (sa *šv* > *Sm) ošmánjiti se, ošmāhjīm* (Lika) »sramotiti (se), panjkati, (o)brukati«. Postverbal *Svđnja f* »sramota, bruka«. Ovamo ide *pianiti, -im* »psovati, grditi«, koje je nastalo (kao *biskati* < *obiskati, buliti* < *obulitf)* krivim rastavljanjem prefiksa *ob-* prema *o-* od *opšaniti, -im* pf. *(v* nestao disimilacijom) »osramotiti« prema impf, na *-va- opšanivati, -ujem,* pridjev *opSanljiv, -ljivost, opšanitelj, opšanovati, opšanjivati* (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Stulić), *obšanost f* (Habdelić). Nalazi se još u stcslav. *sveniti sę* »abstinere«, bug. *sven* m »stid«, *svenja se* »non audere«, *svenliv* »schamhaft, schüchtern«, *svenuvam se* »sich schämen«, rum. *α se sfii* »scheuen, genieren«, s čitavom leksikološkom porodicom, pridjev *sfieț* (lat. sufiks *-ictus)* = proširen na *-cios sfiicios* »scheu«, apstrakti na lat. sufikse *sfiiciune* f = *sființă* »Schüchternheit«. U vezi je sa stcslav. lok. *svenje* »bez, praeter« > *osim (v.).* Suglasnik *nj* u infinitivu je analogijom prenesen iz prezenta **svenjo* > rum. *a sfii (nj* > rum. *i* po pravilu); stcslav. > *ja, a* je kao u *orah.* Nastao je prijevojem duljenja od ie. **sue-* (isti korijen kao *se, svoj).*

Lit.: ARj 9, 140. 324. 338. 17, 915-16. Jagić, *ASPh* 31, 551. *Elezović 2,* 48. *MikloSii* 332. *Mladenov* 574. *Tiktin* 1415-1416. *WP* 2, 495.

svarba f (Stulić, Šulek, Hrvatska i Slavonija) »bradva, Bartaxt«. Ovamo i *svarba f* »riba bjelica, albumus albumus, Uckelei« = *švijerba* f (okolica Varaždina), nazvana tako zbog toga što nalići na bradvu (v).

Lit.: ARj 17, 916. Hirtz, *Pisces* 419-20.

šverc m (danas općenito) »nedopuštena trgovina, zakutna trgovina, šmúgl«. Od nvnjem. *Schwärze* f, 1780. u značenju »schmuggeln«, upravo gornjo-njem. argot (rotwelsch) »noć (14. v.)«, u evropskim prevedenicama (calques) *marché noir* = tal. *mercato nero, schwarze Börse* > *crna burza,* odatle *crnoburzijanac, crnoburzijanski* (~a *cijena, posao).* Denominal na *-ati švercati, -am* = *švercovati, -ujem* (Varoš u Slavoniji) impf. Radna imenica *švercer.*

Lit.: ARj П, 918. *ZbNŽ 25,* 277. *Striedter-Temps* 214-15.

švigār m (Vuk, Otok u Slavoniji) »ono na donjem kraju biča što puca«; *švikniti* (Vodice) »udariti bičem«, s postverbalom *šmk* »udarac bićem«. Zacijelo je od onomatopeje *švīkati, švíčem* (Vodice) »zviždati ustima« prema pf. *svîkniti,* postverbal *švík* m »zvižduk«. Miklošič uporeduje sa češ. *švihati* »peitschen«, *švihlý* »geschmeidig«. Upór. slov. *švígljast* »lang und dünn oder schlank«, *šviglja* »lange Rute«, *švigljáti* »hin und her schwingen«. Arb. *zvigë* »Fächer«, koji G. Meyer (s upitnikom), uporeduje sa *švig* »Streich, Luftzug, frustata, sferzata (Parcie)«.

Lit.: ARj 17, 919. *Pleteršnik* 2, 659. *Miklošič* 345. *Holub-Kopečný* 378.

švógor m (Habdelić, Belostenec, Jambrešić) = *svagar,* j'en, *-ara* (Vitezović) = *švugor* (Trebarjevo) = (običnije sa *vo > o) šogor* m (Hrvatska, gradovi; Vojvodina) prema f na *-ica š(v)ogorica.* Od stvnjem. *sivagur,* nvnjem. *Schwager* (in Rücksicht des Bruders oder der Schwester meiner Frau), u prastrodstvu sä *svekar, svekrva.* Madž. *sógor* također. Kao u Bosni što turcizmi istiskuju često domaće izraze srodstva, tako je taj germanizam istisnuo u hrv. gradovima domaći izraz *svãk,* gen. *svaka < svojak* m prema *svastika.* Upor. tuđicu *kuzên* m prema *kuzina f <* fr. *cousin <* lat. *consobrmus* u gradskom jeziku u Hrvatskoj.

Lit.: ARj 17, 920. *Schneeweis* 95.

švôra f (Šibenik, općenito u Dalmaciji, Istra) »koludrica, časna sestra, dumna«. Od mlet.--tosk. *suora,* sttal. *suora <* lat. nom. *soror.* Tosk. deminutiv na - *llus sorèlle* (prema *fratello)* u nazivu rta *Punta Tre sorelle* (Prčanj) = Nα *Rđakovo* (ribarska pošta Muljana, Boka), u srednjem vijeku *Do Arđakova < гЫъ đakov,* od *đak* (v.).

Lit.: REW[3] 8102. 8103.

švrća m (istočni) = *švrćo* (južni oblik, Vuk) »mekan, mekoputan čovjek, pust«.

Lit.: ARj 17, 921-22.

švrljati, *švrljam* impf. (Vuk, Srijem) = *švfljat* (ŽK) »1° po kući koješta raditi, 2° (ŽK) besposleno kojekuda hodati«, u vezi je sa *švrndati, švrndam* impf. (Vuk, Srijem) »po kući koješta přemetati, tražiti«. Očite su dalje veze sa *vŕljati, vŕljiti* (v.), *vrdati* = (s umetnutim *n* pred dentalom) *vrndati* (v.), *vrludati, kovrljak* (v.). Suglasnik í može da potječe od prefiksa sa s prijelazom u í kao u *škopiti < skopiti.* Značenje prefiksu bilo bi kao u *smiješati, smrskati, spiskati* itd. »posvema izmiješati«. Sposobnost perfektiviranja izgubio je prijelazom u *š,* kao u *škopiti, skropiti* pf. prema impf. *skrápati* (ŽK). Tomanović misli da potječe i od unakrštanja sa sinonimom *ševeljiti* (v.). I ta mogućnost postoji.

Lit.: ARj 17, 922. Tomanović, *JF* 17, 203.

T

-t, mrtav ie., praslav. sufiks : *mlat <* praslav. **moI-Iъ, plast* m < praslav. **plat-tt* po deklinaciji *o.* Veže se sa samoglasima *o, e topot, trepet.* Po deklinaciji *i -tb > -t,* gen. -ft' služi za tvorenje apstrakta od glagolskih korijena: *vlad-ati:* praslav. *^vold- + -tb > vlast,* gen. *vlasti;* praslav. *ıы- (počítati): *ča-tb > cast; maz- > *maz-tb > mast; mrijeti: smrt; mog-tb > moć* itd. I taj je sufiks ie., baltoslav. i praslav.j danas mrtav. Upor. lat. *mors,* gen. *-tis,* lit. *admintis* i praslav. *pamet.* Veže se sa samoglasom *o, e: -ost, -est* (v.), *-stvo.* U lokatīvu *-ti* baltoslav. infinitivni nastavak, koji se veže sa samoglasima *a, e, i* u *-ati, -eti > ati (bježati, lebdjeti), -iti* (v.) *trošiti.* Kao nastavak za treće lice singulara očuvao se u hrv.-srp. samo u *jest* pored enklitike *je.* Postoje paralele u izvan-ie. grupama.

Lit.: Maretić 72. 307. *Leskien* 291-2. 571-2. *Vandrák* l, 368-69. 576-600. *Holub-Kopečný* 473. Meillet, *MSLP* 18, 232-238. *Trombetti 4,* 49., § 64.

taân m (Kosmet) »proseno brašno, pomiješano sa šarlaganom (služi za alvu, v.)«, *tan* = *tam* (Kosmet) »ulje od sezama«. Ovamo *tàhan--hàlva* f (Bosna) »vrsta halve«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahin >* tur. *tahan, tahin, tahan helvası, tahin helvası}* iz terminologije hrane: rum. *tahîn* »Sesam«, bug. *tahan* pored *tahan* m, cine. *tahine* f = *tarhune,* ngr. ταχίνι.

Lit.: .Elezović 2, 288. 299. 303. *Mlađenov* 630. *Tiktin* 1548. *Školjić*[2] 595.

tabak[1] m (Rab, Božava), slov. *tabak* i *tobák > tubák,* gen. *-âka* (ŽK, rijetko mjesto *duvđn,* gen. *-dna,* koje je danas općenito) »duhan«. Talijanizam *tabacco* (17. v.) < španj. *tabaco* iz karaipskog. Odatle na fr. sufiks *-ière <* lat. *-aria: lábakéra* f (Belostenec, Lika) = *tabakéra f* (Vojvodina), dem. *tabakerica* f (Belostenec), slov. *tobakëra, tobakira <* tal. *tabacchiera,* rum. *tabacheră,* ngr. ταμπακιέρα. Na *-ač fumai ali tabakač* (Vrbnik).

Lit.: ARj 17, 925. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6, 122. *REW*[3] 8508a. *Pleteršnik 2,* 672. *Tiktin* 1542. *DEI* 3689.

tabak[2] m (Vuk, Kosmet) »arak«. Na zapadu se ne govori. Balkanski turcizam (tur. *tabak* »isto«) iz trgovačke terminologije: bug., arb. *tabak.* Razlikovati treba drugi balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dabbak >* tur. *tabbak* »piatto«) *tàbak* m (Banja Luka) »bosanski pladanj od metala, na kome se nosi jelo, poslužavnik«. Treći je balkanski turcizam također arapskog podrijetla zanatski termin iz štavljenja kože: *tabak,* gen. *-âka* (Kosmet) »onaj koji se bavi štavljenjem kože, kožar«. [Ovamo u Dubrovniku toponim u Pilama *Tabakarija* f, nekadašnja kožarnica]. Prezime na *-ović Tabaković* (Bosna). Pridjev *tabački* (Kosmet, ~a *vuna).* Složenica *tabakana* »kožarnica« < ar. *dabbag,* perz. *dibegchane >* tur. prostonarodski *tabakhane,* bug. *tabak* »Gerber«, *taba(ha)ná,* arb. *tabák,* ngr. ο ταμπάκης, rum. *tabak* pored *tăbâcar* (s lat. sufiksom), *tăbăcărie* »kožara«, *a tabaci* »štaviti kožu«, na *-eh > -eală tăbăceală* »Beize«. Riječ *tabak >* slov. *tabak, tubák* m (ŽK), upor. engl. *tabak* = njem. *Tabak* (17. v.) »duhan«, nema nikakve veze s balkanskim turcizmima. To je evropski amerikanizam (iz jezika Karaiba): španj. *tabaco,* fr. *tabac >* njem. *Tabak,* od imena biljke »herba Nicotiana«. U stvnjem. *Tobak trinken, sauffen,* kasnije *rauchen* »püsiti«. Odatle *nimam ni kapi duvána* (ŽK). [Usp. i pod *piti].*

Lit.: ARj 17, 924-26. *Elezović 2,* 289. *Mlađenov* 627. *GM.* 421. *Tiktin* 1542. *Lokotsch* 453. Korsch, *ASPh* 9, 672. Skok, *Slávia 15,* 497., br. 758. *Weigand-Hirt* 1015-1016. *REW*[3] 8508a.

taban m (Vuk) = *taban* (Kosmet) »1° stopa, 2° (Dušanov zakonik: *da se bije* 100 *po tabani)* udarac po tabanu (Boka), 3° oganj na pušci«. Ovamo *tabandže,* gen. *-eta* (Vuk) »oganj na pušci«. Složenica *(lustában* »ravno stopalo«

(prvi dio složenice tur. *düz* »ravan«), odatle na *-lija tabanlija* m (Srbija) »koji ima taban ravan«; *taban-sablja* (Miklošič) je drugog podrijetla; prvi dio te složenice nalazi se u rum. i polj. *taban* »Art Damaszener Stahl« (od tur. *taban* »glänzend«). Denominali na *-ati tabànati* (Kurelac) »kad konji udaraju nogom o žito na gumnu«, na *-čiti* (upór. *bančiti) tabanćiti, -im* (Popović) »pješački«, *natabanČiti se* »dosta se nahodati«. Balkanski turcizam (tur. *taban)* iz terminologije za dijelove tijela, bug. *taban.*

Lit.: ARj 7, 675. 17, 925-26. *Elezovič 2,* 289. *Mladenov* 627. *Tiklin* 1543. *Miklošič* 346. Korsch, *ASPh 9,* 672.

tàbãr, gen. *-ára* m (Perast, Dubrovnik, Potomje) = *tabar,* gen. *-arǎ* (Rab) = *tabar* (Božava) »debeli kaput, zimski kaput«. Sa *m* pred labijalom i našim augmentativnim sufiksom *tamburina* f (Vuk, Crna Gora) »kao gunj veliki podstavljen jagnjetinom«. Talijanizam: *tabarro,* koji je postao balkanska riječ: bug. *tabarin* »Mantel«, *tabarina* »dugo gornje odijelo do peta«, arb. *taban* (Skadar) »Mantel mit Ärmeln«, ngr. ταμβάρι(ον). Na tal. *-one* > *-un tabarün* (Božava) »modo di pescare, pescare a saltarello, frugatoio«, semantički nejasno. Ako je u vezi sa *turbare* (prema Schuchardtu), morale bi se pretpostaviti da je *-arım* nastavak, a **turbarun* > (disimilacijom) **tubarun* da se unakrstilo sa *tabar* po fonetskoj analogiji (sličnosti).

Lit.: ARj 17, 926. Budmani, *Rod* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6,* 122. Schuchardt, *Rom. Etym. 2. (SAW* 141). *Miklošič* 346. *GM* 421. *DEI* 3690.

tabati, *-ām* impf. (Vuk) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *tombali, -ām (iz-, na-, u-)* (Vinkovci, Otok u Slavoniji) »calcare«. Deminutiv na *-kati* (up. *pipkati} tapkati, -ãm* impf. (Vuk) (ao-, *iz-, po-, pri-, u-, za-*).* Od deminutiva odbacivanjem *-kati* nastaje *natapati, -am* pf. (Vinkovci) »nagaziti«, *rastapati, -ām (kravlju balegii)* »razgaziti«, sa *-tati taptati, -dm* (Glavinić: *~ z noganu).* Ovamo zacijelo zamjenom deminutivnog *-kati* sa *-sati, -šiti lapšali (po-, po ramenu), tápšiti, tapsim* impf. (Vuk) »milovati nekoga«. Unakrštenjem sa *vrljati dòtapkati* »doći tapkajući« izmijenjeno je u *dotavrljati se* (Bosna) »doći pipajući po mraku«.

Lit.: ARj 2, 705. 4, 23. 7, 675. 678. 11, 102. 114. 12, 181. 13, 269. 17, 926-27. 18, 54. 106. *Elezović* 1, 240. *ZbNŽ 2,* 274.

tâbija f (Sarajevo, Bar) = *tablja* (Kosmet) »utvrđenje, opkop«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *taᶜbije* > tur. *tabiye, tabya)* iz vojničke terminologije: rum. *tobie,* bug. *tâbija,* arb. *tabe f* »Schiesscharte«, ngr. ἡ ταμπία.

Lit.: ARj 17, 927. Skok, *Slávia* 15, 497. *Elezović 2,* 289. *Tiktin* 1543. *Mladenov* 627. *GM* 421. *Školjić** 594.

tābijât m (Kosmet, s pridjevima *rãav, dobar, pogan)* = *läbijat* (Mostar) »ćud, narav, priroda«, *sve po tabijatu* (BiH) »sve po volji«. Na *-li tabijatli* (Mostar) »ćudljiv«. Sa postpozicijom *-suz: tabija(f)suz* (Mostar, Bosna) = *tābijatsSz* (Kosmet) «zle ćudi«, indeklinabilni pridjev. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tabīᶜat* > tur. *tabiat, tabiatli, tabialsiz)* iz terminologije običnog života: rum. *tabiet* »Gewohnheit«, *tabietliu* »Feinschmecker«, bug. *tabehét — tabiet* = *tahiját* »Brauch, Gewohnheit«, *tabihetlīja.*

Lit.: ARj 17, 927. *Elezović 2,* 289. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 760. *Tiktin* 1543. *GM* 421. *Mladenov* 627. *Škaljić** 594.

tābinja f (Vuk, Dubrovnik, Mljet) »ugorova mati, morska riba phycis phycis«.

Lit.: ARj 17, 927.

tabir m (objekt uz *učiniti,* narodna pjesma muslimanska) »protumačiti«. Na *-iti sanak tabiriti* »tumačiti«. Na *-džija (hodžd) tabirdžija.* Složenica *tabirnáma* f (Bosna) »sanjarica« = *ćitab-tabirnama — sanak-tabirnama* »sanovnik«. Od tur. *tâbir, tâbir fi, tabirname',* < ar. *taᶜbìr.*

Lit.: ARj 17, 927. *Škaljiff·* 594.

tabla f (Hrvatska, ŽK, BiH, slov.) = *tábla* (Vuk, Vojvodina) »1° školska ploča, 2° stol (sudski termin: banski stol)«, također slov. Deminutiv na *-ica tablica.* Denominal na *-ati tablait, -am* (Belostenec) »contabulo«, *potablāti* (ŽK) = slov. *potablāti* »zataškati«, na *-iti ρotabliti* pf. »popoditi«. Od lat. *tabula,* ali ne može se točno odrediti medij, njem. *Tafel* ili madž. *tabla.* Nalazi se i u búg. *tábla* »Schultafel, Wandtafel«. Oblik *tabla* (Kosmet) »poslužnik«, deminutiv *tablenče,* gen. *-četa,* balkanski je turcizam ar. ili tal. podrijetla (tur. < ar. *tabla* »daska u obliku tepsije«): rum. *tabla* (Muntenija), deminutiv *tăblăluță,* bug. *tábla,* ngr. τάβλα. Istog je podrijetla i *tabla* (Kosmet, objekt uz *igramo)* »vrsta igre«. Grecizam lat. podrijetla je stsrp. *tavla* f < srgr. τάβλα. Talijanizmi su: *tàvula* f (1400) »1° indeks, 2° vrsta igre«, deminutiv na *-ino tavùlïn,* gen.

-ina (Dubrovnik, Čilipi) = *tavulin* (Kućište, Rab, Božava, Crmnica) »mali sto« < tal. *tàvola, tavolino; lavulât, -âm* (Božava) »tavolare, intavolare (pravni termin)«. Odatle na *-arius* > *-ar tavulãr,* gen. *-ara,,* (Dalmacija) »gruntovnica, zemljišnik«. Talijanizam je i mlet.-sttal. *tola* < *tabula* > *tola* (Riječka nahija, Martié, Jukić, Nalješković, *vlaška tola i trpeza,* uz glagole *postaviti, kurisati, zametnuti, k toli posjedati, okićena, nabrizgana tola;* primjer: *posred kuće posadi se velika tola,* sastavljena od jedne daske u duljim, oko nje sjednice).

Lit.: ARj 11, 102. 17, 927. 18, 132. 136. 434-35. *Pleteršnik 2,* 182. 652. *Mladenov* 627. *Tiktin* 1544. *ZbNŽ* 13, 250. Crmnica, *SDZb 9,* 261. 262. 267. *Elezović 2,* 289. 542. Budmani, *Rad 65,* 164. Kušar, *Rad* 118, 17. Cronia, *ID 6,* 128. *REW*[3] 8514. Vasmer, *GL* 140. *DEI* 3733. 3810.

tabor m (Marulić, svi leksikografi, Vuk, Kosmet) = (s umetnutim *m* pred labijalom kao *dumboK) tambor* (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma) = *tǎobor* (Vuk, narodna pjesma, *ao* < *â* prema *pisao* = *piša,* nastalo zbog stiha) »1° oko, logor, 2° bataljon turske vojske pod komandom binbaše (»majora«, Kosmet), 3° parlatorija, mjesto gdje se rastavljeni ljudi razgovaraju s onima koji su u lazaretu«. Denominal na *-iti táboriti, -im* impf. (Vuk) *(is-, u- se)* prema iteratīvu na *-va- istaborívati se, -ujem* pored *-ivam, utábořit, -im* (Kosrnet) »poredati, svrstati u vojni red, stroj *(kaj nizame)<t.* Na *-je tamborje* (narodna pjesma) »tabor«. Nalazi se u svim slav. jezicima. Zacijelo nije zbog toga praslav. Kako je riječ i turski vojni termin, postala je i balkanski turcizam u značenju »bataljon«: bug. *tabor, tabur,* arb. *tabor, tabor* »bataljon«, *tabuar* »Verschanzung«, ngr. ταμπόρι, ταμπούρι, madž. *tábor, tábornok* »general«, rum. *tabăr(a), tăbăraș* »vojnik«, *a taban* < *tábořiti.* Izmjena *o* — *u* upućuje na unakrštavanje starijeg i novijeg turcizma. Prema naglasu *tabor* sudeći, riječ nije ušla u hrv.-srp. za vrijeme turskog perioda na Balkanu, jer takav naglasak ne pokazuju turcizmi, nego kao u madž. *tabor,* odakle je ušla u češ. i pclj. Husitskí ratovi prostrili su tu r'ječ kao i *houfnica* > *obica* (v.). U češ. je i toponim *Tabor* iz husitské dobe. Titz misli zbog toga da riječ nije tursko-tatarska, nego da je prema nazivu brda *Tabor* u Sv. pismu. Vjerojatnije je da su taj turcizam donijeli u Srednju Evropu Madžari i da je kod njih iz vremena njihova nomadiziranja s Turcima. Tur. *tabur* < džag. *tabkur.*

Lit.: ARj 4, 23.1 7, 928-29. 18, 54. 55. *Elezović* 2, 289. 397. *Miklošič* 340. *Holub-Kopečny* 378. *Bruckner* 563. *Mladenov* 627. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Korsch, *ASPh 9,* 672. *GM* 421. Titz, *LF* 59, 245-257. 62, 284-285. *Lokotsch* 1974. *Tiktin* 1543. *Školjić** 594.

tâbut m (Mikalja, Varoš kod Slavonskog Broda) = *tabut* m (Kosmet) = *tahbat* (Bosna, narodna priča) = *tâbut* (Banja Luka) = *tâbut* (Mostar) »1° naprava na kojoj muslimani nose mrtvaca do groba, 2° sprava iz jednog komada izdubena drveta za čišćenje žita (Banja Luka)«. Balkanski turci/am arapskog podrijetla (ar. *tâbut)* iz terminologije islama: arb. *távút* (Kalabrija) »Totenbahre«.

Lit.: ARj 17, 629. 946. *Elezović 2,* 290. Skok, *Stavia* 15, 497., br. 762. *GM* 425.

tacadõra f (Buzet, Sovinjsko polje) »daska na kojoj se sjecka slanina za začin«. Možda istro-rom. leksički ostatak od izvedenice na *-atorium, -atoria* > furi, *tazza,* mlet. *tazàr* »tagliare minutamente, tagliuzzare« > *tocați, -âm* impf. (Vodice) »sjeći u komadiće« < (možda) vlat. **tactiare,* od *toetus,* particip od *längere,* upór. *tangedor.* Upór. furl, *tazzadizze* f < **tactiaticia.*

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 199. *REW»* 8519. *Pirona** 1178. *Rosamani* 1143.

taći (samo štokavski po primarnom razredu glagola < **takti)* = *taknuti, taknēm* pf. (Vuk) *(do- ļsel, iz-, na-, po-, pods-, pri-, ras-, s-, spo-, uz-, za-)* = *tahniti* (ŽK, Vodice, Istra) = (s gubitkom poluvokala ъ > *a* i srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika, samo s prefiksima) *nàtnuti, nǎlnem* (Vuk, Kosmet) i *izütnul, -em* (Kosmet, protivno od *udenuli, -em* (objekt *učkur), spotnut* (Kosmet, objekt *oganj),* iterativ na *-va—taknivati, -ujem* pored *-ivam,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **tbk-* (stcslav. *nknęli)* »längere«. Izvedenice se prave od korijena: *(t > a) lak-,* (gubitak poluvokala &) *lk-,* (prijevoj duljenja ъ - ь > *i) tik-,* (prijevoj *u) luk-,* (prijelaz *t* > *c,* sekundarna palatalizacija) *tic-, tk* pred *i* > *č, lk* > *t* pred suglasnikom *u.* Od *tbk-* > *tak-* v. postverbal *tak, natakač* m (Istra) »cipela«, *takmjat, -am, -em* impf. (Kosmet) »dirati«. Ovamo ide i Vukov rusizam *tačka* = *točka* (Vitezović) »punctum«, s pridjevom *točan (ne-)* = *tačan (ne-"),* apstraktum *točnost* f = *lačnosl (ne-).* Od *tbk* > *tk* : postverbal *přitká* (Vuk, Kosmet) = *prhka* f »tačka, taklja«, odatle *přitkáš,* gen. *-áša* (Vuk, Srijem) »grah«. *Sıka* f (u terminologiji pluga, Vuk, ŽK, Buzet, Sovinjsko polje, Smokvica, • Korčula) »sprava za čišćenje pluga«. Taj termin posudiše Rumunji sa ъ > *i otic* »rallum«;

potka î < slcâlav. *potъka* (Dušanov zakonik) »1° svađaj sukob, boj, prepirka« = *potka* (Crna Gora) »2° grana koja se udari u livadu da se zna dokle je zabran«. I taj naziv posudiše Rumunji i stvoriše odatle leksikologijsku porodicu: *potcă* f »1° naglo pozlilo, koje nastaje po narodnom vjerovanju od čaranja, 2° Verdruss (Muntenija, Erdelj)«, pridjev na *-aş potcaş* (Erdelj) »der Widerwertigkeit bereitet«, glagol α *poci* »durch den bösen Blick verunstalten«, *a sä poci* »entstellen, unakaziti«, apstraktum na *-eiь* > *-ealä pocealä* »nakaza«; *zátka í* (Vuk, Crna Gora) »Herausforderung«. G. Meyer izvodi odatle (s upitnikom) arb. *zis, žit* »fordere heraus«. Od **tyk-,* stcslav. *tykati* (i češ., polj., ruš., slov.) »pungere, längere, trudere« > *tikati, -am* (dobro potvrđeno kod pisaca i leksikografa čakavaca i kajkavaca) > *tik-* postverbal *tik,* koji se upotrebljava kao prilog u *tik do* (Hrvatska); *ôtík* m, *otikač* (Crmnica), *sutika* (Boka) »Ereignis«, *tíhnuti, - m* (narodna pjesma, objekt *dogať).* Ovamo ide i stcslav. *tyky,* gen. *-vue* > *tikva,* koje je u prasrodstvu s gr. τύκος i galskim **tuca* > južnofr. (Languedoc) *tučo* »Kürbis«. Zatim: *tíkati* (ŽK, slov.), *dotíkati, dòtíkãm, natikača* f (Lika, Turska Hrvatska, Vodice, Krnica, Vuk) »kao galoše, papuče«, deminutiv *natikačica,* augmentativ *natikačina, natikač* m (Lika) »nazuvica«. Rumunji posudiše *a zăticni* »behindern« pored *zătigni, zătihni* »stören«, *a potigni* »posrnuli«, s apstraktumom na *-eh* > *-ealä poticnealä* »posrtaj«, *potricală* »Locheisen«, s glagolom *a potricali* »praviti rupe« (< *protykalo* n), *poticala* f »Skandal«. Od **tuk-* stcslav. *istukati* »sculpere« *tükati se* (Bosna, Banja Luka) »sresti se«, *sutuka* f »udes, sudbina, nesreća, neprilika«, *nàtukati, -am* (Lika) »naći«. Ovamo možda još *sastučiti, -im* pf. prema impf, *sastučívati, -stučīvām* »sastavili, skalupilij složili«, ako je *sas* < ssss. Od **tyk-* stcslav. *tycati* > *tic- ticati (se), tičem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, po-, pona-, pods-, pri-, s-, spo-, uz-, za-), poticište* (1436, Dubrovnik, Priština) »mjesto gdje se obavljala neka srednjovjekovna igra (alka?)«, postverbal *tīc* m (Vodice) »stanje doticanja«, pridjev *dotični* (čehizam), deverbali *poticaj* m, *doticaj* m. Od *tbk-* pred palatalnim samoglasom > *č:pritik+ь* (ili*-ia)* > *priča* (v.), prijelaz iz deklinacije » u deklinaciją *a pritač* f (Mamiié, Baraković): *pričanīk,* gen. *-ika* (Vuk) »grah«, poimeničenje nepotvrđenog pridjeva na *-ěn* od *přitká.* Ovamo još *ispričati* (Hrvatska) »izviniti se«, s poslverbalom *isprika.* Od í < *tkn* v. gore preflksalne složenice od *-tnuti.* Kao osmi hrv.-srp. korijen moglo bi se smalrali **tek* prijevoj prema tipu *teći — isticati* *leknuti, teknem* pf. prema impf, *ticati,* sa *kn* > *gn tegnuti, -em* (Dubrovnik) »anfallen, beruhten«. Prema G. Meyeru arb. *takonj* »begegne« (Gege) je od *taknuti,* upór. gore *tukati.* Ni za praslav. **tiknņti* nema baltičkih usporednica kao ni za *tkati.* le. je korijen **steu-* »slossen, schlagen«, s raširenjem na *-q *steuq-,* koje je zastupljeno u gr. τύκος »vrsla dlijeta, malja (v. gore *tikva)«,* τυκάνη, odatle posuđenica *čokanj* (v.). U slavinama je kao i u gr. í- otpao i nadomješten brojnim drugim prefiksima. Samoglas *eu* zastupljen je u slavinama prijevojima *u* > a, й > »i, *ou* > *u.* Zabilježiti još treba Vukov uzvik *tita,* koji se govori u djetinjem govoru (i u Kosmetu) u značenju »nemoj, ne diraj«. Taj je naslao reduplikacijom sloga *ti* od *ticati* prenesenog u dječji govor.

Lit.: ARj 2, 703-05. 709. 710. *4,* 24. 25. 35. 36. 72. 7, 675-76. 684. 685. 692. 706. 8, 103.10, 327. 329. 11, 107-09. 132-34. 144. 145. 12, 180-81. 195-96. 13, 264. 14, 686. 16, 78. 333. 355-56. 547. 17, 82. 930-31. 18, 322-27. 896. Maretić, *Savj.* 156. *NVj* 3, 104-105. *Elezović l,* 138. 228. 236. 258. 294. 322. 449. 538. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 194. *NJ* 1, 100-110. 129-143. 2, 79. si. *93. Miklósié 321. Holub-Kopečny* 398. *Bruckner* 571. *Mladenov* 633. *WP 2,* 615. *Tiktin* 1195. 1222. 1223. 1225. 1798. *GM* 422. 485. *Boisacf* 989-990. Scheftelowicz, *KZ* 54, 233. Foy, *IF* 6, 330. Wood, *IF* 18, 5. Jireček, *ASPh* 14, 73-75. *Trautmann* 331.

-tâd, gen. *-âdi,* sufiks lal. podrijetla *(-tas,* gen. *-tatis)* raširen u svim romanskim jezicima, dolazi u jadranskoj zoni najprije u romanskim učenim posuđeničama kao *univerzitad,* gen. *-adi* (Dubrovnik), *kvalitad* (Rab), *kuriozitad* (Rab), *novitad* (Rab), rijetko u domaćim: *mokritad,* gen. *-adi* (Rab), poluprevedenica od tal. *umidita(de).*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. 26. Štrekelj, *DAW* 50, 62.

tafta f (Kosmet) »neka svilena tkanina« = *taft* m (Bosna) »vrsta džanfeza«. Balkanski turcizam perzijskog podrijella (perz. *tafte* > tur. *tafta)* iz terminologije ikiva: rum. *tafta* »Taffel«, ngr. ταφτας. Takoder evropski orijentalizam fr. *taffetas* = lal. *taffeta; tafet* m (1733, izvješlaj egzarha M. Ralkovića) < njem. *Taflet, Taft* ild.

Lit.: ARj 17, 944. *Elezović 2,* 303. *Tiktin* 1517. *Lokotsch* 1981. *Škaljii** 595.

tahta f (Banja Luka, Moslar) »daska« = *jata* f (Bosna, Varoš u Slavoniji, Makarska) »1° daska, 2° željezna ploča« = *tâta f* (Kosmel)

»polulka stavljene kože« = *tatka* f (Polimlje, Potarje) »daska« (sa *h* > *k, kt* > *tk).* Složenica *tatabii* pored *tatabit* m »sljenica«, drugi dio *biti* »uš«, odatle ispuštanjem dočetka *-it* (koji je činio utisak pridjevske izvedenice na *-it) tatába* pored *tatába* f (Kosmel) »(prevedenica, calque) drvenica« = bug. *tahtata* f »dărvenica«, *peştahta* (Sarajevsko polje) »polica za razne slvari, klupa za knjige«, *kimetahta* »kuhinjska daska za kosanje mesa« < prvi dio tur. *kıyma* »siječenje«, *koltahta* f »(abadžijski termin) daska na kojoj se utija« (prvi dio *kol* »ruka«). Izričaj *bîr tahta èksik* (prevedeno: *fali mu daska u glavi).* Balkanski turcizam iz oblasti zanatskih *izraza* (lur. *tahta, tahtabiti):* rum. *taftaluc* (Moldavija) »Baumslamm«, *taft* »Tron«, búg. *tahidba.*

Lit.: ARj 5, 217. 9, 806. 17, 947. 18, 122. 126. *Elezović 2,* 302. Skok, *Slávia* 15, 359. 497., br. 419 i 763. *Tiktin* 1547. Korsch, *ASPh 9,* 672. *Škaljić** 596.

táin m (Vuk) = *tájin* (Banja Luka, Mostar) = *tain* (Kosmet) »1° vojnički hljeb, profunl (u nekadašnjoj Vojnoj krajini) < proviant < lat. praebenda, 2° redovno sljedovanje, obrok«. Na *-džija taindžija* m (Vuk) = *taindzija* (Kosmet) »činovnik koji dijeli sljedovanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tafjin* »određivanje« > tur. *tayın)* iz turske vojne lerminologije: rum. *tain, taingiu* »Fourier«, bug. *tain* »Ration«, arb. *tajiš,* ngr. ή ταγή, το ταγί, odatle denominal ταΐζω »hranim«.

Lit.: ARj 17, 947. 18, 9. *Elezović 2,* 291. Skok, *Slávia* 15, 497., br. 765. *GM* 422. *Doric* 377. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1550. *skaliu?* 596. 597.

taîr m = *teîr* (Kosmet, samo kao objekl uz *učiniti)* »odlaganje, čekanje« = *tehir,* gen. *-ira* į *téîr* (Bosna) »olezanje, odgađanje«. Denominali *potami, -irim* pf. (Kosmel) »odgodili počelak, polrpjeli«, *pjitajirit* (ŽK) »primirili se (?)«, u Bosni *tehiriti* »olezali, odgađali«, *otehiriti* = *oteiriti* »slrpili se«, *pritehiriti* »pričekali«. Balkanski lurcizam arapskog podrijetla (ar. *tehir* > tur. *tehir* »odlaganje« ili *dehr* »Zeitalter«) iz terminologije običnog govora: arb. *tehir* (Skadar) »Zeit«.

Lit.: ARj 17, 947. *Elezović 2,* 111. 292. 307. *GM* 425. *Škaljic** 504. 525. 607.

taj[1], f *tâ,* n *to* (I) (Vuk, Kosmel, ŽK), ballo-slav., sveslav. i praslav. demonstrativni pridjev za drugo lice *Iъ* (stcslav.), »dieser da«, usp. *va t račun* (Ozalj, 1572, *Mon. croat.* 271). Za maskulinum postoji *ta* kao u slov., gdje je *a* nastalo u naglašenom položaju iz » u čakavskom u vezama kao šio su *po tz put* > *po ta put,* da bi se izbjeglo homonimiji *poput* »na način« ili prijedloškoj sinlagmi *pod put;* lako uvijek pred suglasnicima *(razbiti ta pečat,* Radovčić), *ta beteg* (Baraković). I danas se još govori *ta človek* (Vrbnik), *tâ* (Peć, *nepomenîk, bor, zet, prag, put).* Upor. kajk. *vu..te sak* (Trebarjevo, Hrvalska) »u tu mrežicu«. Maskulinum *ta* nije bio dobar za jezičnu svijesi jer je bio jednak femimnumu. Zbog toga je jezik morfološkim putem morao izbjeći homonīmiju. Ta se mogla uklonili na dva načina, dodalkom deikse *-i* (upor. *celui-ci, celui-là): tai* > *táj* (Jagićevo, Marelićevo i Belićevo tumačenje) ili prijelazom pridjeva na -í u određeni oblik *ti* kao u *ovi, oní* (v.): *po, na ti način* (Posilović, Kanižlić); *u koga je u ruci uzda, ti vlada konja* (poslovica) *ko se prije javi, ti pomeljavi.* Ta jezična mjera bila je najradikalnija, jer dodavanje deikse nije uklonilo homonīmiju u femininumu; Palmotić piše *taj naprava; taj čestita družba* (Gučelić). Deiksa se dodaje i u neulrumu: *što ti od mene, toj bog od tebe; da toj srce ne bi se raspalo* (A. Gučelić). Druga je allernaliva bila radikalnija. Prema toponomasličkom tipu *Blagaj* < *blagbj* (upor. rus. *Tolstoj), Belej y* u zamjeničkoj (određenoj) deklinaciji dao je i *-oj: ovaj, ònãj, saj. Táj* je prevladao u književnom i saobraćajnom jeziku, a *ti* kao i *ovi, oni* ostade provincijalizam. Oblik *ti* = *taj* ušao je u književni jezik u izričaju *u, za tili čas* (Vuk; Hrvalska: *tili)* u značenju *taki* »odmah«. U loj vezi *li* je deiklička čestica išle prirode kao u *ili, ali* (v.). Kako je jezična svijesi izgubila vezu sa *taj* i sa *li* u *ili, ali,* izmijenjen je *-li* u *-nji u tinji čas* (Vuk). Po analogiji od *ovaj, onaj* i *taj* može dobili *o: otãj, otā, otā* (lako i u ŽK). Dodalak *o* morao je doći najprije u prijedloškoj sinlagmi *od toga,* da bi se dobro istakao prijedlog *od otoga* prema *o- toga.* Upor. isto dodavanje u prilogu *odozgo', odozdo* pored *ozdola, ozgora.* Od dativa sing. ž. r. *tej* s deiksom *zi* i sufiksom--» nastaje posvojni pridjev *têjzin* (Kosmet), upor. *njezin* u književnom jeziku. Od važnosti je složenica *tjedan,* gen. *-dna* > *kjeden, keden, ćedan,* gen. *-dna* (ŽK) = s prijelazom ь > *a tajedan* »(termin za mjerenje vremena) sedmica, nedjelja, hefta« u zapadnom govoru. U ŽK posloji u islom značenju i *taj dan,* koja se upolrebljava samo u vezi *rodí se je po Mioļji, po Petrovi taj dan* »u sedmici poslije Miholjdana, Pelrovdana«. Početno *tje-* potječe od ak. pi. *tue. Veza.* je praslav., jer se nalazi u svim slav. jezicima u različitim oblicima demonstrativnog pridjeva. Ovamo idu i priloške sinlagme *taj dan* »za

vazda«, *taj dan i danas* (Kosmet) »nikad«, *taj dan i petak* »više nikada«, *taj put* (Kosmet) »tada«. Od interesa su nadalje hrv.-kajk. sintagmatski prilozi *veto, vetomadne,* koji stoje u vezi sa *eto,* gdje je *e* kao u *ecce,* vlat. *eccum, ecum ille* > stfr. *cil,* rus. *etot,* * ъ *eto,* ъ *etom(a) dme,* stok. *netom* < ъn+etpm s odbacivanjem ъ > *u.* Prilog *ò tom pò tom, po tom toga,* upor. *posemsega; najpotom* »novissime«. Stcslav. *pòtom* služi u derivaciji imenice na *-ik potomak,* gen. *-nika* (također češ., slov., rus.) = na *-ьс potomac,* gen. *-mea* (narodna pjesma, Jukić), na *-stvo potomstvo.* Prema *sàdanjt, tadanji* od priloga *potom* tvori se analogijski pridjev *potonji, nâjpòtonji* (narodna pjesma, Ljubiša). Upor. neologizam *medutomnica* »potvrda interim«. Srednji rod *to* dobiva pojačanje í (upor. rus. *tot* »dieser«) u Sv. Jurju (Velebit): *tòt san ti ja rêkal.* Služi za rastavljanje: *najtomanje* (ŽK) »najmanje«, *istonovice* = *iznovice,* sveslav. *(s)toprv, topfv* (Kosmet) »vixdum« < *sprva* s gubitkom *-a, stoprvo* (Pavlinović) = *stopař* (KŽ) = (s priloškim *-om) stoprom.* Upor. češ. *teprve.* Pokazno *to* se veže sa *bože: tobože* (zapadni krajevi) »đoja, bajagi«, s pridjevom *tobožnji,* s *korsem* (v.) *tòkorse(m), tòkorínji.* Služi za uvođenje rečenica izgovorenih tonom čuđenja: *To si se ti pàsci* (ŽK), *to si ti dola prekasno* (ŽK). Pojačava upitno *kí: kvto* > *tko, ko; dì* < *kbdě* > *dito* (ŽK) pored *dì; tu totu* (v.). U pluralu ία »tarnen, sane« postaje veznik adverzativnosti (upor. *se* ŽK, sa ŽU), s priloškim *-e te* »et« (v.), veznik uporednosti i insistiranja i relativnih rečenica (Crna Gora, upor. njem. *dass,* arb. *dhe),* s deiksom *k(ar) tek, tekar* (ŽK). Deiksa *-ti* u *niti, iliti,* hrv.-kajk. *kakti,* dok je u *mòni* (hrv.-kajk.) = *morat* = *mařit* (ŽK) od *biti.* Potpunu paralelu pruža baltička grupa lit. *tas, tà, tal* »derselbe, der«, lot. *tas, ta.* le. je *to* m, *ta* f »der, die«, u sanskrtu *tád* »to«, gr. το, arb. *keta* »to«, got. *pata,* nvnjem. *das, dass,* lat. *-tum, -tam, -tud* u vezi sa м, zatim *tam, tum, tune, tantus.* Suglasnik í kao karakteristika pokazne zamjenice nalazi se i u nekim izvan-ie. jezicima. *Upor.giljak ti daf pil-d* »ta kuća je velika«, *tágan veur-d* »taj pas dobro bježi«.

Lit.: ARj 7, 276. 11, 168. 169. *Elezović 2,* 288. 292. 307. Belić, *Priroda 59.,* § 49. *Miklósit* 366. *Holub-Kopečny* 382. *Mladenov* 635. *WP* l, 742. *Boisacq*[3] 974. Vaillant, *RES 27,* 289. Meillet, *RSI* 3, 168. *Gorjajev* 277. Zubatý, *ZbFil* 3, 183.-189. (cf. *IJb* \, 185).

(II) Korijenom pokazne zamjenice i suriksom *-ako* (v.) pravi se baltoslav., svesíav. i praslav. pokazni pridjev kakvoće stcslav. *takt* > *taki, taka* (određeni) »tališ«, koji se proširuje sufiksom *-uo takav, takva, takvo — takvi* (ŽK) pored *takov* = *takov* (ŽK), *takovi* (upór. polj. *takowy).* To se raširenje nalazi u stcslav., bug., polj., ukr. Neodređeni oblik *tak* (Vuk) u opoziciji je sa *Uh, fíha* pored *lij* »parni — neparni«, prilog *(igrati se) tako i lího* (v.). Denominal *Uhati se, takati se* »jouer à impair ou pair«. Značenje *taki* »par« razvilo se u igri gdje se imalo pogoditi da li se nalazi *takav* predmet. Prilozi *tako* »sic«; *taki* (1592, Vuk, Vojvodina, Osijek, slov., hrv.-kajk.) »odmah, sad, valje, valjem mân (ŽK), stante pede«. Razvitak značenja je kao u sinonimnoj sintagmi *u tili* = *tinji čas.* Upor. *taj čas* (Kosmet) »odmah«, tal. *avale* »sogleich« < lat. *aequalis,* strf. *en es le pas, isis(a)* (Bergell), *intsis* (Veltlino) < *in ipso.* Dubrovački prilog *tal* »tko« može se objasniti uporeďenjem sa *inako, inače,* tj. s pomoću priloškog *-e:* bug. *tace,* koje može i otpasti. Prilog *tako* dobiva deiksu stcslav. *-žde* (upor. *tbžde* »idem«), koja se proširuje sa *-re* < *-še* stcslav. *tako&dere* (= rum. < slav. hibridno *aįijdere* < lat. *atque sic* + *-zderz)* > *tàkõde(r)* pored *takóde(r).* U hrv.-kajk. prema pl. sr. r. *takăj* (Belostenec, ŽK). Dočetno *-j* može biti = *žd* ili'-». Proširuje se komparativnim nastavkom *-si,* prilog *-Se: takajši isti* »idem«, *(gliti) takajše* (1592, Nedelišće). Potpunu paralelu pruža lit. *toks.*

Lit.: ARj 18, 18-35. *ZbNŽ* 16, 129. *Mažuranić* 1438. 1439. *Elezović 2,* 293. 326. *Miklošič* 567. *Holub-Kopečny* 379. 382. *Bruckner* 564. *Mladenov* 628. *REW** 238. 4541. Meillet, *MSLP* 20, 108. si. *Boisacq*[3] 320.

(III) Korijenom pokazne zamjenice i sufiksima *-ol-* i *-tko* pravi se sveslav. i praslav. pokazni pridjev količine *tolik, -a, -o,* određeno *toliki, -a, -o, — toliki* (Kosmet), koji prema gr. τηλίκοζ »so alt« može da ide i u ie. period. Za sufiks *-iko* nema baltičke paralele. Samoglas *o* varira prema kosim padežima od *tí.* Sa akuzativom *tu* obrazovano *tulik* (ŽK, Lika K), sa pl. n. *ta toliko* (Kosmet). Upor. polj. *tylko* »samo«. Sufiks *-iko* varira sa *-ko* i gubitkom / (upor. bug. *tolkav, tólčav): toke ruke* (Marulić). Apstraktum se pravi sufiksom *-ina: tolicina* (Vuk), upor. *nekolicina.* U priloškoj složenici na *-krat* nastaje haplologija *tolikrát* prema *kolikrát.* Od demonstrativa količine mogu se praviti deminutivi *tolicak* pored *toličak* (Kosmet), *toliem* = *taluni, tojušni* = *tojušnjī* kao i augmentativ *tolikački.* S odbačenim priloškim *-e* obrazovani prilog vremena *tòlti* (Dalmacija) = *tdliž* (ŽK) = *otolič* (Vuk, Dalmacija) = *otdič* — *otoič* (Sarajevo), *otoičke* (Vuk) »malo prije, netom, nedavno« = *tolička* (Barban, Melnica, Istra), s pridjevima *otoičan, otoičašnji; otoč* »malo prije«, s pridjevom *otočanji* (Kosmet) »maloprijašnji«. Bez sufiksa *-ko* od stcslav. *toli* »in dem Grade« nastaje disjunktivní veznik *toli ja tSti ti* (ŽK); *toli* (Vuk) ne ide ovamo (obrazovano je od *to* sa *li,* upor. *a-kamoli, nekmoli}.* Veoma komplicirane oblike daju priloške izvedenice od ŕr sa *le* (upravo niži prijevoj od **tbl-,* s prijedlozima *do-, po-, od-)* > *dotle* (15. v., Vuk) pored *dotla* (15. v.), s deiksama *dotlej* (15. v.), *dollaj, dotlan, dotlek* (18. v.), *dotleka, dotiem, dotlen, dotlesi, dotlezi* (s *ti* > *tlj, klj) dotlje* = *doklje* (ŽK), *dotale, otâlek* (Kosmet) pored *odatle, bile,* skraćeno odbacivanjem *-le dot,* (Marin Držić), *(năj~)potlam* (Vinkovci) = *najpotla, najpotle, najpotli* (Vinkovci), *nãjpotlem, najpotlim, najpotlje, pokle, pdklje* (ŽK), *poklám, -an, napätiam* (16. v.), *odatle* pored *odatle* < *odítble* > *otale, odatle* pored *odatle, odatlek* (Kosmet), (sa *e* kao u *eto) etôtole, etòtãle, etotale* (Piva — Drobnjak). U književnom i saobraćajnom govoru ne upotrebljavaju se puni prijevojni oblici: *dotol(a, -e, -aj, -i), dotolu, dotolj, dotale* (Dubrovnik). Odatle f pl. *potôlice* (Kosmet) u izrazu *puSća mu* <~, koji se gavori kad stariji mlađeg vidi da griješi, a ne kažnjava ga. Potpunu paralelu sa praslav. pruža lit. *tõlei* »bis dahin, solange«, bez sufiksa *-ko.*

Lit.: ARj 2, 703. 712. 714. 7, 376. 511. 8, 561. 9, 347. 402-03. 406. 408-09. 11, 503. 505. 508-09. 18, 436-47. *Elezović 2,* 43. Vuković, *SDZb* 10, 384. Ribarić, *SDZb 9,* 199. Belić, *jfF* 3, 81. Rešetar, *ASPh* 36, 548. Jagić, *ASPh l,* 157. *Miklošič* 367. *Holub-Kopečný* 387. *Bruckner* 589. *KZ* 45, 302. *Mladenov* 635. *Trautmann* 312. Brugmann, *Gr. 2,* 250. 256. 274. Lambertz, *IF* 34, 113. *Boisacq*[3] 320.779.

(IV) Od korijena pokazne zamjenice is pravi se praslav. prilog mjesta za mirovanje lokativnim nastavkom *-u: tu* (Vuk) »istic«, s deiksama *tüj'(ZK)* = *tûj* (Vuk), *tujke, tuka* (Rijeka, Vučitrn, upor. slov. *tukaj), tun* (Kosmet), *ttmdk* (Kosmet), *tuna* (Vuk) = *tună* (Kosmet), *tune, tute, tuteņa, tetu* (Krasić). Veže se *tu skoro* (Kosmet, Srbija) »nedavno«, *tu (malo) pre* (Kosmet), *tu prvo* (ib.). Upor. još izričaj *tu duša* (Kosmet) »jedva« prema tur. *can ağız gelmek* »duša u usta došla«. Od *tuka* je pridjev

tukavski (govor). Tâka-tüka je vučitrnski naziv za Srbe istočno od Šar-planine i Skopske crne gore, jer *oni zbore taka — tuka.* Dobiva preda se *to* ι,v.) *totu* (Aleksandrida, upor. rus. *tuto),* izmijenjeno prema *tute, tutèkaj* (Krasić), u *tote* (ŽK), *tatika* (ŽK, Baraković, Vitaljić), *toten* (Liješće, Lika). Od istog korijena pravi se dodavanjem *-de, -da* prilog prostora: *tud, tùda(r), tuđe — tuđe* (Kosmet), *tudje(r), tudijer, tudêr* (Kosmet), *tuderom, tuđena* (Kosmet), *tuđu.* Upor. *kud(a).* Veže se s prijedlogom *od: otud(a), (o)tude, otudek(a), otuđi, otudje, otudu, otudare,* pored *otud* (Kosmet), *otut* (ŽK, Peć), *otutke, otuđena* (Kosmet). U Kosmetu u vezi sa *bud* nastaje disjunktivno *bud — tud (búd ne zna niita, tud mì se još pandža* »pravda se«). Za *tuda* postoji potpuna baltička paralela, stpr. *stwendau* »von dannen«; prema tome je a nastalo od velarnog nazala *o* (stcslav. *tõde, todu, toda,* slov. *tod,* bug. *tădiva,* polj. *tędy, tad),* za razliku od *tu,* gdje je od dvoglasa.

Lit.: ARj 9, 454-56. 18, 839-41. 858-66. Jagić, *ASPh* 31, 532-533. *Elezović 2,* 45. 294. 344. 351. *Miklošič* 367. *Holub-Kopečny* 378. 382. 395. *Bruckner* 570. 583. *Mladenov* 642. 646. Hirt, *IF* l, 30. 17, 48. *IF 2,* 230. 248.

(V) Od korijena pokazne zamjenice *Iъ* sufiksom *-amo* (v.) pravi se sveslav. i praslav. prilog mjesta za pravac gibanja *tamo* (Vuk), hrv.-kajk. *tam.* Veže se *amo-tamo, tom-amo·* (narodna pjesma), *tam-ovamo.* Raširuje se deiksom *tamokarce, tárnoka.* Odatle pridjev *tamošnji,* obrazovan prema *tadašnji* (v.). Upor. stcslav. *tamošbnt.* Uporeduje se sa gr. ήμοζ, τημοζ.

Lit.: ARj 18, 68-74.*Miklošič367.Bemekei, IF* 37, 371. *Holub-Kopečny* 379. 382. *Mladenov 629.* Hirt, *IF 2,* 350. Kozlovskį, *ASPh* 10, 657-658.

(VI) Od koriiena pokazne zamjenice *tí* nanastaje sveslav. i praslav. prilog vremena s pomoću priloškog sufiksa *-da (v. kada)* stcslav: *tłda* > *tāda, tad,* s deiksama *tadar, tàdaj, tàdijer.* Ovamo ide hrv.-kajk. *teda-negda* »napokon«. Veže se s prijedlogom *od: otad* (Kosmet) = *otada.*

Lit.: ARj 9, 342. 17, 931-38. 941. 943. *Elezović* 2, 41. *Holub-Kopečny* 381. *Bruckner* 567.

(VII) Od praslav. pokazne zamjenice гг pravi se slovenski i hrv.-srp. prilog mjesta (pravac kretanja u daljinu) sa sufiksom -ja: *ttja* (Vuk, Hrvatska, slov., hrv.-kajk.) = *tja* (Hrvatska,

slov.) = cã (ŽK) = *că (Vuk,* 18. v.) »hine, longe, procul, usque, dori, deri, proč, dalje«, s deiksom *čak* (Ljubiša). Posljednji oblik pomiješao se s istoznačnim turcizmom *çak* »usque«.

Lit.: ARJ 2, 123. 125. 18, 360-2.

-taj[2] neproduktivan baltoslav. sufiks, kojim se tvore radne imenice od glagolskih korijena: *rataj* m (svi leksikografi), danas samo u narječjima *rataj* = *rătaj* m »poljodjelac« (ŽK) < sveslav. i praslav. **or-tajb* = lit. *artojis.* Sulek je adaptirao još *vozataj* = češ. *vozataj* = madž. *vezető* »voditelj«.

Lit. : ARj 13, 398 - 99. *Măreţie* 307. Bruckner, *KZ 46,* 236. *ZSPk* 2, 307. *Holub-Kopečný* 474.

tăjati, *taje* impf. (Vuk) *(iz-, raz-},* sveslav. i praslav., »stillare, kapati, prokapljivati« = *tajali, taje* (srijemsko Podunavlje, Futog) »kad bure ili korito propušta tečnost polako« = *tãjêt, taji* (Kosmet, subjekt *burilo)* »kad sasvim pomalo curi«, stcslav. *taj f, lajati* »dissolvi, τήκεται«. U saobraćajnom i književnom jeziku ne upotrebljava se zbog homonimije sa *tajiti, -гm* (v.). Zamjenjuje ga *topiti (se).* U zapadnim krajevima od iste je osnove *taliti (se), -fm* (obično s objektom *željezo) (iz-, гаг-)* »schmelzen, topiti«, denominal na *-iti* od pridjeva *шiъ* »liquidus«, obrazovanog od istog korijena *ta-,* od kojeg je i *lajati,* sa sufiksom *-Iъ* kao *topal, mrzal,* slov. *tal* »aufgetaut«, rus. *tályj.* Neologizam., poimeničen part. perf. akt. *talionica.* Ie. je korijen **ta-,* koji se nalazi u oset. *thayun* »schmelzen«; arm. *t'anam* »benetze«, stir, *tām,* proširen sa *-bh* lat. *tabes,* gr. τήκω. Taj korijen varira: ie. **ti-,* s formantom / u *tlo* < stcslav. *tblo* (v.), *nl ti,* odatle postverbal *íblja* »Verwesung« > *tijă* > *Inja* > *knjă* (v.), *tijesto* (v.), *tiskati;* ie. **tu-,* u prijevoju **tū-: pretio* (stcslav. *tytí* »debljati se«) (v.).

Lit.: ARj 4, 24. 25. 13, 262-65. 18, 6-8. 43. 46. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. *Elezović* 2, 292. *Miklósié* 346. *Holub-Kopečný* 380. *Bruckner* 563. *Mladenov* 630. *WP* 1, 701-703. *Trautmann* 312. *Boisac/f* 965—966. Wood, *IF 22,* 140. 142. Strachan, *KZ* 33, 307. Petersson, *IF* 23, 404. Zupitza, *KZ* 37, 388. Lidén, *IF* 19, 350. 356.

tâjfa f (Kosmet) »rod, red, vrsta ljudi« = (metateza u pejorativnom značenju) *fajta* (Kosmet) »1° isto, 2° soj(ta)« = *tojva* (Pirot) »društvo koje ide na pečalbu« = *taipa* (Đorđević, za zapadne krajeve; gdje?). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tarife* > tur. *tayfa* »grupa, vrsta ljudi, općina, džemat, stalež, pleme, soj, narod, mornari«) iz terminologije običnog života: rum. *taifa* »Mannschaft, Personal, Hofstaat«, bug. *taifa* »Haufen, Menge«, *taifalîja,* arb. *taife* f »Partei«, ngr. ταϊφάς »banda, trupa, posada jednog broda«.

Lit.: Elezović 2, 293. *Mladenov* 628. *Doric* 377. *Tiktin* 1550. *GM* 422.

tajiti, *-im* impf. (Vuk) *(pri- Isel, za-)* = *tajit (se)* pored *tajit* = *tajali* (Vuk) = *táját* (ŽK) (ra-), sveslav. i praslav., »1° kriti, sakrivati, 2° cutaţi (Kosmet)«. Ovamo ne ide djetinja riječ u Kosrrietu *tãjèt* pored *tājit,* koja se kaže kad dijete još ne umije ići, pa mu majka kaže *àjt, taji, taji,* nego je zacijelo od *stajati,* jer dijete još ne može da izgovara suglasničku grupu *st.* Pridjev na *-ьn* > *-an,* stcslav. *Iainъ* »secretus«, *tajan,* određen *tajni, potajni,* poimeničen na *-ik tajnik* (upravo prevedenica od lat. *secretarmi,* upór. češ. *tajemník),* s pridjevom na *-bsk tajnički,* apstraktum *tajništvo;* apstrakti na *-ost tajnost f,* na *-bstvo tajanstvo* n, s pridjevom *tajanstven;* (crkveni termin) *otajstvo* = *otajstvo* (16. v.), »mystérium, sacramentum«, s pridjevom *ôtãjstven (-taj-).* Prilog *tajom* »krišom«, *tajno, potajno, nataj'no,* (stcslav. *tajbna,* rus. *tajna,* polj. *tajnia,* češ., slov.) »1° misterij, 2° sakrament (crkveni termin)«. Od pridjeva *potajan* obrazovana je imenica *potaja* f. Rumunji posudiše crkveni termin *taină,* odatle rum. čitava leksička porodica: pridjev na *-icus* > *-ic tainic* »geheimnissvoll, verschwiegen«, apstraktum na *-ie tăinicie* f, glagol *a taini* »zabavljati se«, s apstraktumom na *-eh* > *-eală laineala* »zabava«., na *-ica tainiţă,* »dunkler unterirdischer Raum«, rum. pridjev na *-osia* > *-os tainas* »das Tageslicht scheuend«, glagol na *-ujç* > *-ui tăinui* »verheimlichen«. Arbanasi posudiše *lines* »heimlich«. Interesantna je praslav. izvedenica s pomoću sufiksa *-16* za apstrakta *talb* f »kradljivac«, koja je prvobitno bila apstraktum kao *sluga* (v.). Kako je značila muško lice, promijenila je deklināciju već u stcslav. *Iaiъ* m > *lál* (ŽK). Pridjev na *-bsk točki* (ŽK). Apstraktum na *-bina* < *-ьЬа+ina tadbina* = (sa *c* od pridjeva) *ladzbina* (2K). Toponomastički pridjev *Tatinja (= gusarska,* se. draga) veoma je raširen na dalmatinskim otocima. Nema baltičkih usporednica. Ie. je korijen **(s)tai-* »krasti«, zastupljen u sanskrtu *stãyal* (pridjev) »heimlich, verborgen«, *(s)tayúh* »kradljivac«, gr. ιητάω »beraube«. Riječ *tal* je praslav.-keltski leksem; irski *laid* < **tati.*

Lit.: ARj 'I, 675. 9, 343-46. 11, 102-107. 12, 180-81. 18, 4-16. 121-27. Kostie, *NJ*

7, 19. 102. *Elezović 2,* 292. *Miklósié* 345. Berneker, *IF* 31, 405. *Holub-Kopečný* 379. *Bruckner* 663. *KZ* 51, 240. *Mladenov* 630. *WP 2,* 610. *Trautmann* 313. Iljinskį, *ASPh* 28, 160. Wijk, *IF* 17, 309. *Baisaccf·* 968. Vasmer, *RSl-6,-192.* Ludwig, *KZ* 10, 449. Brugmann, *IF* 11, 105-106. Wood, *AJPh* 21, 178-182 (cf. *AnzIF* 13, 122). *GM* 431. *Tiktin* 1550.

tajka f (Vrbnik, Prigorje, Lika, Topusko »nábor, zárub, rub« = *tăjka* (ŽK) »orub u gaćama u koji se udija gãšnjak, učkur« = slov. *tăjka* »rob pri ženském krilu«. Izvedeno: *tajkali, -am* (Lika) »praviti nábore na suknji«, odatle *tajkanica (suknja,* Vitezović). Postverbal od praslav. glagolskog korijena **tbk-* > *zataknili, utaknili* (upór. *tacka* »Stütze der Rebe«, v. *taci, taknuli)* na *-bka,* s prijelazom *č* > *j* pred suglasnikom kao u *vojke* (v.).

Lit.: ARj-íS, 12. *Pleteršnik 2,* 654. *Mažuranić* 1437.

tak[1] m, pl. *taci* (Perast, Prčanj, Crna Gora, Lastva, Račišće) »1° Klotz, auf dem das Fleisch zur Schnitt wird, 2° direk što drži gredu, Balken, trabs, na kratko šegana greda u mlinu za masline, 3° podmetak«; slov. *tak* m (Notranjsko) »Stiefelabsatz« < furl, *tac,* tal. *tacco* »rialzo sotto la scarpa«; *tak* odgovara donekle značenjem tal. *tacca î* »legnetto su cui si facevano delle tacche, raboš«. Odatle bi bio lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus tăklja* (Zadar) = *tokija* (Split) »Pflock, přitká« = *takalj,* gen. *tăklja* (Vodice, Istra), ovamo još deminutiv na *-ica takljica* (Bella, Stulić, Sali, Dugi otok) »procijep«. Denominal *takljati, -am* (Poljica, Dubrovnik) »zabijati kolce uza što« = *polàkljali, -am* (Vuk, Zadar) »udariti taklju = trklju za grah«. Kako **laccula* nije potvrđeno u romanskim jezicima, vjerojatnije je da je *tokija* nastalo unakrštenjem od *trklja* (v.) sa *tak.* Oblik *tak* može biti dalmato-romanski leksički ostatak od got. **taikka* »znak«. Talijanizam je *dislakal, -am* = impf, na *-va- dislokavai* kao pomorski termin »iskrmiti, kad lađa izmiče s jednog kraja na drugi protivno luki«, s prefiksom *dis,* koji kaže protivno od *attaccare, staccare.* Prema Jokiu bio bi postverbal od *tzknoti* > *taknuti* (v.), ali se izgubila veza s tim glagolom, tako da se /načenje specijaliziralo. Jokl tumači arb. *take* »Boot« kao posuđenicu od crnogorskog *tak.* U varijanti *tȑklja* (Vuk, Hrvatska) »1° přitká, tăklja, 2° rózga (Paštrovići, Boka)« *r* mjesto a > *a* došao unakrštavanjem sa romanskim *torculum.*

Lit.: ARj 11, 107. 18, 21. *Pleteršnik 2,* 654. Zore, *Rad* 110, 206. Ribarić, *SDZb* 9, 199. Hirtz, *Amph.* 156. Rešetar, *štok.* 299 *REW** 8558. *DEI* 1355. Jokl, *Unt.* 161.

tăk[2] (Kosmet), uzvik za oponašanje kucanja: *tâk-tăk zacuká na vrata.* Onomatopejski prijevoj *tik-tak* za kucanje zidnog sata. Oformljen u rum. sa slav. *-α/ρ* > *ăi: a locai* »klopfen«.

Lit.: Elezović^, 293. *Tiktin* 1545.

takaldîsat se, *-lsem pí.* (Kosmet, subjekt *kašalj)* = *takildísai* = *lakldisat* prema impf. *lakaldisõval se, -ujem* »kašalj se je prilijepio uza me, ne napušta me«. Balkanski turcizam (aorist od pasivnog glagola *takmak* »accrocher«: *takıldı)* iz terminologije običnog govora: ngr. ταϰιλδίζω. Apstraktum obrazovan sufiksom *-im* (upor. *dunum, kaldrma)* od istog nepasivnog glagola je *tăkum* m *(konjski ~,* Vuk) »orma, sedlo, uzda itd.« = *takum* m (Srbija) »dio čibuka koji se stavlja u usta« = *takam* pored *takbm* (Kosmet) »pribor, oprema, garnitura«, također balkanski turcizam (tur. *takım)* iz terminologije konja: rum. *laam* »Ausrüstung, Rüstzeug, Zubehör«, bug. *takam* »Gerät, Besteck«, arb. *takom* pored *lakem,* cine. *laame* f »couvert« (pored druge tur. varijante pasivnog glagola *takınmak* > *tadnsire* »se quereller, se chamailler«), ngr. το ταϰίμι. Glede zamjene tur. jery-a sa *u* upor. *koduna,* sa *a* v. *kazlar.*

Lil.: ARj 9, 279. 18, 35. *Elezović 2,* 294. 295. *NJ 2,* 47-50. *Tiktín* 1545. *GM* 422. *Dorii* 378. *Pascu 2,* 167., br. 1041, 1042. *Školjić*[2] 597. 598.

takât m (Kosmet) »snaga, moć, imanje«; pridjev s našim prefiksom *po-* (jedini primjer u turcizmima) *patakat* (Banje) »srednjeg, malo slabijeg stanja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *takat)* iz terminologije običnog života: arb. *takat* »Macht, Vermögen«, sa postpozicijom *siz: taksēs -zim* »Übelkeit,malessere, nausea«, cine. *tocate* f »force, pouvoir«.

Lit.:: Elezović 2, 112. 294. *GM* 422. *Pascu 2,* 167., br. 1040. *školjić* 597.

takati se, *tácem* impf. (ŽKU) = *takati* (Vodice, objekt *bačva)* = slov. *takati* »valjati, wälzen«, *dotakali, -čem* pored *-kam.* Psovka *božja te bô takala* (Vodice) »epilepsija te valjala«. Sa rijetkim prefiksom *ko-* (upor. *kotrljati se) kotakati se* (Habdelić: *gol seje po trnju kõlakal).* Prijevoj *ō* > *a* od praslav. korijena *tek* (v. *teći,* usp. slov. *solze je takala* »točila«) nalazi se samo u slov. i hrv.-kajk., Istri i Žumberku.

Lit.: ARj 9, 199. 18, 17-18. Skok, *ASPh* 33, 371. Ribarić, *SDZb* 9, 199. *Pleteršnik* 2,

654. Jagić, *ASPh 31, 552.* Iljinski, *ASPh 34,* 14. *Miklósié* 347.

takladzîn m (Kosmet) »vrsta goluba prevrtača«. Balkanski turcizam (tur. *takla* »Purzelbaum«., *taklacı* »pehlivan«) iz terminologije igranja: rum. *taclale î* pl. »Plauderer«, bug. *takla* »Purzelbaum«, ngr. ταχλας »culbute«.

Lit.: Elezović 2, 294. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1546.

taklîd (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »patvoren (opozicija *pravi,* npr. *biser)«.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *taklid* »preudešenje, falsifikat«) iz trgovačke terminologije: bug. *taklit* »isto«. Sa drugim značenjem ar. riječi u rum. *taclit* »schalartiger Gürtel, Turbantuch der Türkmen«. Drugi je balkanski turcizam ar. podrijetla *takrir* »amtlicher Bericht, Protokoll, procès-verbal«, koji se miješa sa *taklid* »rappresentamento«, *takrir* m »prevođenje, prijenos u gruntovnici, zemljišniku (BiH)« = *takrir* (Kosmet) »izjava data pred kadijom, predstavka sudu«, iz tur. sudske terminologije: rum. *tacrir,* bug. *takrir,* cine. *tăcrire* »ordre d'un patriarche«.

Lit.: Elezović 2, 294. 295. Mladenov 628. *Tiktin* 1.546. Skok, *Slávia 15,* 497., br. 766. *Pascu 2,* 108., br. 1049. *Školjić*[2] 597.

taknuti (se), *-im* impf. = *takmêt se, -im* (Kosmet) *(iz-},* sveslav. i praslav. *tīk-,* »1° jednačiti, 2° natjecati se, 3° spremati se, udešavati se, namještati se (Kosmet)«, imenica *takma f* (Šulek, Pavlinović) = *tekma î* (Vrapče) »utakmica«. Pridjev stcslav. *IъЪътъ* »aequalis« očuvan u *tokmo* (Kosmet, govor varošana), bug. prilogu *takmo* »gerade, genau«, koji posudiše Rumunji *tocmai* (dočetno *-i* iz unakrštenja sa lat. *magis* > rum. *mai);* proširen na *-en takmen* »kome nema para, jednak« (protivno *netakmen), istakmen* »aequalis«, *neistakmen* »sine comparatone«, *istàkmiti, -im* pf. »izjednačiti, isporediti«, impf, na *-vaistakmljívati, -tàkmljujem, -ivom* (18. v.), na *-it netakmenit* (Bella), apstraktum na *-ost netakmenost* f, prilog *utakmice* »gegen einander«. Poimeničenja na *-ьс* > *-ac takmac,* gen. *-aca* m »1° rival (Belostenec: *tekmec), 2°* koji se natječe oko djevojke (Lika)«, s pridjevom *takmačev,* denominálom na *-iti iàkmaciti se, -im* (Lika) »otimati se oko djevojke«, na *-ica tăkmica f* »natjecanje«, s denominálom *takmičiti se, -im* impf., *utakmica f* (sportski termin). Osim priloga Rumunji posudiše denominai *a (în)tocmi* »ujednačiti«, odatle rum. apstraktum na *-eh > -eală tocmeală* »ugovor«, Madžari *tokma, tukma, tukmálni* »ugovoriti«. Praslav. je korijen isti koji u *taknuti* (v.). Sufiks je *-ma* kao u *kosmat,* od *kosa.*

Lit.: ARj 4, 24. 8, 99. 18, 21-25. *Elezović 2, 294. 326. Miklósié* 368. *Mladenov* 644.

täksa f (Vuk, Kosmet, danas općenito) »1° utvrđena cijena, 2° pristojba, 3° porez (1597, ban· Draskovic traži od Varaždinaca: *da bi imali dati taksu na krajnsku potribšćinu)«.* Pridjev na *-en tâksen* (~α *marka).* Denominal na *-ati tàksati, -am* impf, »procijeniti«, na *-irati taksirati, -ãm* < njem. *taxieren.* Prilog na lat. *-ãtivus* proširen na *-ьno: taksativno* (~ *navesti).* Internacionalni grecizam; kao balkanski gredzam ima specijalnije značenje: bug. *taksam* pored *tuksuvam* »promettre«, arb. *taks* »ordnen, versprechen, geloben«, tako i eine, *taxire* »1° promettre, 2° outrager«, *taxe f* »ordre, régularité, classe d'école«. Upor. još u Režiji, Toiminu i Idriji slov. *tasa f* »Haufen aufgeschichteten Holzes« < furl, *tasse î* »Holzstoss«, tal. *tassa,* gr. τάξις. Ovamo još učena složenica *taksametar / takso-,* gen. *-tra,* odatle skraćeno *taksi,* od fr. *taxametre, taximètre, taxi* (riječi íz 1904). Usp. *taksim.*

Lit.: ARj 18, 34-35. *Elezović 2, 295. REW** 8603.

taksim m (Kosmet, ~ *učiniti* »podijeliti«) = *taksim* m (Bosna) »1° podjela, 2° turska melodija«. Denominal *rastaksīmlt* (Kosmet) pf. »razdijeliti, izvršiti podjelu«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *taksim* »Präludium« < ngr. το τάξιμον »voeu, promesse«): rum. *taxim* »Art Musikstück der Volksmusikerinen«. U drugim balkanskim jezicima čisti grecizam: bug. *táksuvam* pored *taksam* »promettre«, arb. *taks* »fordere«, eine, *taxire* »promettre«· < gr. τάσσω, ζταξα. Usp. i *taksa.*

Lit.: Elezović 2, 295. *Tiktin 1596. GM* 422. *Mladenov 628. Školjić*[1] 597.

taksirat, gen. *-ata* (Banja Luka, Mostar) = *taksirat* m (Kosmet, subjekt uz *ufâti me)* »nesreća«. Na *-li: taksiratllja* m, f (Kosmet) »koji nije srećne ruke, donosi sobom nesreću«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *taksirat* < ar. pl. *taksirat,* od sing. *taksir* »skraćivanje, grijeh«) iz terminologije običnog života: bug. *taksirat, -lija,* arb. *taksërat* »Verhängnis«, cine. *taxirate ï* »malheur«.

Lit.: ARj 18, 35. Elezović 2, 295. Skok, *Slávia 15, 499.,* br. 785. *Mladenov* 628. *GM 422. Pascu 2,* 167., br. 1035. *Školjić"* 597.

takùîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *takujîn* (Dobrota) = *takulîn* (Crmnica) »novčanik, šajtof (Banija)«. Talijanizam *taccuino* < ar. *takwim.*

Lit.: Miletić, *SDZb 9,* 261. 264. 267. *REW* 8535b. *Prati 959.*

tal m (1592; Vuk, hrv.-kajk., Belostenec; Banat, Krašić, Varoš, Slavonija, Kosmet), pl. *talovi* = *tălj,* gen. *tálja* (Ozaij, 1686; Lika, ŽK, slov.) »dijel, dio«, ra *moj tolj* (ŽK, *tal* Krašić) »što se mene tiče«. Deminutiv *talac (na talee* »na mahove«, Sinj) = *talee* m (Belostenec) »particula«. Od nvnjem. *Teil* (prasrodstvo sa *dijel).* Stčeš. *tale* »Teil, Pfand«.

Lit.: ARj 18, 35. 36. 46. *Elezović* 2, 295. Skok, *ASPh* 33, 371. *Miklošič* 346. Bruckner, *ASPh* 11, 140.

tala f (Vučitrn) »šaša = šaš, kukuruzovina, hrana goveda, šarovina«. Deminutiv na *-ka talka* (Kosmet, primjer: *nesam mu uzeo ni jednu talku).* Vjerojatno posuđeno iz arb. *tal* f »Strunk des Maiskolbens« < lat. *talla* »Zwiebelhülse«. Nije potvrđeno u ostalim romanskim jezicima.

Lit.: ARj 18, 35. *Elezović* 2, 295. 297. *GM 423.*

talac, gen. *taoca* m (Vuk) »1° zalog mira, 2° jamac, poruk, sužanj«. Izvedenica je na *-ьс* > *-ac* od stcslav., rus. *talb,* gen. *-li* m, očuvano još u ukr. Prvobitno apstraktum deklinacije i kao *tatb, sluga.* Izvedenice su još *talić* (1423), *talenik* (1330), *tahniki.* Na *-ьЬa tahba* f, na *-stvo tăostvo* (Vuk) = *talstvo* (Pelegrinović) = *talištvo* (1597). U 16. v. definira se: *jako carbskyj b talb, sirečb mira zalogb.* Prema toj definiciji zacijelo je prijevoj ō > *a* od *taliti* (v.). Drugojačije Much, koji dovodi u vezu s lat. *talea,* gr. ταλις i *talij* »ramus virens« (v. *talija).*

Lit.: ARj 18, 45. 36. 38. 39. 40. 105. *Mazuranić* 1439. *Miklošič* 346. Isti, *Lex. 983.* Much, *WuS* 1, 47. *Mazuranić* 1439. 1440. *NJ l,* 247.

talàmbas = *talànbas* m (Vuk, narodna pjesma) »tympanum, Pauke« (opis kod Vuka odnosi se prema Elezoviću na turski muzički instrumenat *dunbelek)* = *talambds* (Kosmet, bug.) = *tulumbası* m pl. (Kosmet) = *dalùmbas* (narodna pjesma, Petranović) = prema pl. nom. sg. (tip *siromasi - siromah) tálamban* (1520, M. Držić) = *tambalas* (Gazarović, Kačić). Balkanski turcizam (tur. *tulumbaz* »bubnjar«): arb. *tollombás.* Upor. polj. *tolumbas* pored *tulumbas* (17. v.) »turski bubanj sa zvončićima«, rus. *tulumbas.* Zacijelo je složenica. Prvi dio upor. tur. *tulum* »Schlauch, Dudelsack«, koji je balkanski turcizam: *tulum* m (Vuk) = *tulum* (Kosmet) »mješina za vino«, augmentativ *tûlumina* (vina) »porez na vino«; složenica *tulumbaša* m (Vuk> narodna pjesma) »onaj koji toči vino«, točibaša (v.)«, rum., bug. *tulum* pored *tolum.* Drugi se dio nalazi u *daùlbas* (v.) »bubanj, doboš« < tur. *daulbaz* »bubnjar«. U *talambas* — *dalumbas* izmjene samoglasnika nastale su unakrštenjem s tur. *davul* < ar. *tabi* »bubanj«, upor. tur. *taulumbaz.* Danas je *talàmbas* ušlo u književni i saobraćajni jezik zapada u metaforickom značenju i izrazu *udariti u talambase* »prekomjerno hvaliti«. Prvi je dio dao povoda obrazovanju onomatopejskih riječi: *talabukati* = *tarlabúkati* »lupati« (unakrštenje sa *bukati, buka), talàndara* f »žensko koje svašta govori« (unakrštenje sa *landàrati* »brbljati« i *lobarăţi), talančat, -am* impf. (Kosmet) »ogovarati«, *talavanja* f (Županja) »blebetuša« = *talavânja î* (Kosmet) »graja, galama«.

Lit.: ARj 2, 243. 306. 18, 35-37. 110. 111. 904. *Elezović 2,* 295. 296. 297. 345. 346. *Mladenov 642. Miklošič 346.* 365a. *Bruckner* 573. *Lokotsch* 1971, 2103. Korsch, *ASPh 9,* 675. *GM 432.* Tomanović, *JF* 17, 210. 211. *školjić*[1] 207.

talar m (Dubrovnik, Vrbnik) = *tolor* (Poljica, Podgora, Dalmacija, stari dubrovački spomenici) = *talar* (Rab) = *tàlijer* (Perast, Crna Gora, Hercegovina, Bukovica u Dalmaciji) = *talir* (Karlovac, 1604; Kostajnica, Dubica, Reljković, Srbija) = *talir* (Kosmet) = *taler* (Istra; Zagreb, 1589; Sisak; Habdelić, Belostenec) = *toljar* (Vitezović, Jačke) = *tolar* (Stašić) < mlet. *ίαtoro, talari* (1589), furl, *talar, tolar* = tal. *tàllero* < njem. *Taler* (od *Tal* »dolina«), u dijalektima *toler* (usp. češ. i slov. *tolar),* skraćenica od njem. *Joachimstaler* »čovjek iz Cheba, koji potječe iz Cheba«, od toponima *Joachimstal* = češ. *Cheb,* gdje su se kovali 1519. prvi *taliri.* Usp. arb. *talir* (Skadar), rum. *taler.* Prema engleskom *dollar* > *dolar,* gen. *-ara,* > *toljar* (ŽK).

Lit.: 18, 37. 40. 42. 43. 452. 454. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Elezović, *JF* 11, 86. *Prati 962. Mazuranić* 1439. *GM 423. Elezović 2, 296. Tiktin 1553. DEI* 3704.

talas m (Mikalja, Bella, Belostenec, Radnic, Pavić, Pavlinović, Ljubiša) = *tālās* m (Vuk) = *tālas* (Kosmet) »val«. Denominal na*·

-ati talasati se, -a impf, (subjekt *voda, žito na polju)* »prelijevati se«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *talaz, -s* < gr. θάλασσα, gubitak dočetnog *-a* kao *Kirit, Midih, Ohür* < *Ohrida):* rum. *talaz, a să tălăzui (-ui* < slav. *-ujo),* bug. *talaz,* arb. *tallas,* s članom *-zi,* cine. *talaza.*

Lit.: ARj 18, 37-8. *Elezović 2,* 296. *Miklošič* 346. *GM* 123. Meyer, *Türk.* 1, 84. *Tiktin* 1552. *Mladenov* 628. *Pascu 2,* 91., br. 428. *NJ 6,* 112. *Školjić*[2] 598.

talija f (Vuk) = *talija* (Kosmet) = *talih* m (Vuk, Crna Gora) »sreća«, omi se da su se pomiješale dvije riječi različitog podrijetla: stcslav. *talija f = talij* m »ramus virens«, koja je u prasrodstvu (Fick, Bezzenberger, Much, Uhlenbeck) ili posuđenica (prema Leskienu) od gr. deminutiva θαλλίον, od •9-αλλός, ταλις, lat. *talea* i balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pridjev *talī* »koji se rađa, rodi« > tur. *talih* »sreća, sudbina«) iz terminologije narodnog vjerovanja (folklor): arb. *tallih* »Glück«. Bug. *talija* »taille« je galicizam. Upór. rus *talb* »salix arenaria«. V. *talpa.*

Lit.: ARj 18, 40. *Elezović 2, 296. GM* 423. Leskien, *IF* 19, 207. Bezzenberger u. Fick, *Beitr. 6,* 238. Much, *WuS* 1, 44. *Boisacg*[3] 939. Uhlenbeck, *IF* 13, 218. 17, 95.

talog m (Vuk, bug.) »sedimentům«. Augmentativ na *-ina táložina* (Vuk, Boka) »osoj, zapad (suprotno *prisoje)«.* Denominál na *-iti (s)taložiti (se)/ utaložiti.* Madžarski slavizam *tályog* »Geschwür« ima isto značenje kao češ. *talov,* gornjo-luž-srp. *talug = tamug,* ali se ne poklapa posvema u sufiksu. Bez utvrđene etimologije. Mladenov uzimlje isti korijen, koji u *talz, lajati* (v.). Miklošič upoređuje s bug. *utaložvam (se)* »umirujem«. Prema tom upoređenju bio bi korijen prijevoj õ > α od **tel- taliti* (v.), a sufiks *-og,* koji je rijedak (upor. *oštrog, tvarog).*

Lit.: ARj 18, 44. 45. *Miklošič* 346. *Mladenov* 629.

talpa pored *talpina f* (Vuk, Kosmet) »kao debela daska što se meće poprijeko kad se ćuprija gradi«. Na *-ara talpára f* »kuća od talpi sagrađena«. Nalazi se još u bug. *talpa* i rum. *talpă* u istom značenju, s izvedenicama: lat. *-onea > -oae tălpoae, tălpică,* madž. *talp.* Mladenov upoređuje sa stbug. *talii* »grana, štanga«, *talija = talij e* f pi. »grane« (v. *talija),* rus, *tal* »salix cinerea« i pretpostavlja **talbpa,* korijen ario-altajski sa starim sufiksom *-pa* kao *dripa, krupa.* Elezović ima iz turskog beogradskog dokumenta 1822. *talpa tahtası.*

Lit.: ARj 18, 45. *Elezović 2,* 297. *Mladenov* 629. *Tiktin* 1554. *Tamás* 761-62.

tálum m (Banja Luka, muslimanska narodna pjesma) = *talîm* pored *talūm* i *talim* (Kosmet, objekt od *igrău)* »vojnička vježba, egzercer, manevar«. Denominal na *-iți tălumiti se* (Bosna, subjekt *asker), utālumit, -im* (Kosmet) »disciplinirati«. Na tur. *-li: talumli* (Bosna) »(u)vježban, dresiran«, *talimatlïja* (Kcsmetj Peć), pridjev »disciplinován, uvježban«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ta^ellim* »vježbanje u pisanju« > tur. *-talim* »vježbanje vojske, manevar«, poimeničen infinitiv 2 od *"alima* »znati, učiti«; tur. *talimli* iz turske vojne terminologije: rum. *talim* »Verbeigung, Zeremonie, Förmlichkeit«, bug. *talim,* arb. *talim* m »Truppenübung«, *tale* pl. »bukvar«, čine. *tilime f* »instruction des troupes«.

Lit.: ARİ 18, 45. 46. *Elezović 2,* 296. Skok, *Slávia* 15, 498., br. 768. *Lokotsch* 1008. *GM* 423. *Mladenov* 629. *Tiktin* 1553. *Pascu 2,* 170., br. 1075. *školjić** 598.

tàljige, gen. *tăljigă* f pl. (Vuk) »1° kola u koja se upreže samo jedan konj, 2° tralje za prijenos kamena sa 4 ručke, za dvojicu (Lika)«. Plural kao u *kola,* jer se sastoje od više samostalnih elemenata. Deminutivi *taljiške* f = *taljižice.* Na *-as taljīgāš* (konj). Sveslav. Samoglas i suglasnik variraju. Sa *o* < *a* slov. *talige,* sa / mjesto *lj taliga* hrv., bug. i češ., sa *e* mjesto *a* stcslav. *telega,* rum. *teleagă,* deminutiv *teleguță, telegar* »junges Pferd«, polj. i ukr. Sa *lj* u madž. *talyiga.* Nalazi se i u tur. Sa *e* mjesto *a* i kao singulare *tèljig* m (Srbija, Kosmet) = *teljiga* (Crmnica) ima drugo značenje: »1° drvo, široko dobra dva prsta, kozi oko vrata za zvono, konablja (Hrvatsko primorje), 2° savijen prut kojega se krajevi zabodu u jaram volu oko vrata (Hrvatska) 3° (po zakonu sinegdohe) jaram uopće (Hrvatska)«, *teljiga* f pl. (Mikalja, Bella, Belostenec) »dvokolice«, *teljuge* (Belostenec, »sclavonice«), pridjev *teljlgov* (Kosmet, ~o *drvo); tellešnjok* (Bednja, hrv.-kajk.) »palica na jarmu«. U tom značenju arb. *tevlik -gu* (član) »Runge«. Glede umetnutog *v* v. *valjati.* Nema utvrđene etimologije. Odnosi između ovih oblika nisu utvrđeni. Mladenov uzimlje ario-altajsko podrijetlo. Ako je tako, riječ je došla u slavine u avarsko doba. Iljinski

zabacuje tursko podrijetlo i stavlja *Ulega* u vezu sa rus. *steljúga* »langer, dünner Balken, Brett, Rüstbock«, izvedenica od **(s)tel- stlatb* {v. *postelja),* nvnjem. *stellen,* gr. στέλλω. Time nisu objašnjeni oblici sa *o — a* ni odnos sufiksa.

Lit.: ARj 18, 40. 46. 47. 189. 190. *Elezović* 2, 310. *Miklošič* 348. *Bruckner* 568. *Mladenov* 628. *Tiktin* 1574. Iljinski, *Slávia* 5, 656. *IzvORJAS* 24, 1, 117-140. Wędkiewicz, *RSl* 7, 113. Barić, *PPP* 1, 234-236. (cf. *JF* 3, 203. *IJb* 12, 121). Đerić, *PPP* 7, 21. si. (cf. *IJb* 13, 161). *GM* 428.

taljur m (Marulić) = (disimilacijom *lj — r > nj — r) tanjur,* gen. *-ura* (Vuk, Kačić, Reljković, Hercegovina, danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) »pladanj«, s metatezom / *— r > r — l tarul = tárulj* (Rab, Bakar) = *tarul* »pladanj« = *taruj* (Omišalj) »drveni plitki tanjur (služi za palentu)«, usp. furl, *tarioie* f »piatto«. Talijanizam stal. *tagliadore* preko mlet. **tağaor* (upor. *taļou* u Liguriji) = fr. *tailleour* < vlat. *taliatorium,* od *toliare* »rezati«. S gubitkom palataliteta *tanur* (14. v., Mikalja, Dalmacija, Srbija) »pladanj« = = *tanúr* m CKosmet) »lopar«. Sa zamjenom sufiksa *-or* francuskim *-iere* tal. *tagliere > tànjîr,* gen. *-ira* (Vitezović, Slavonija, ŽK, Vuk), odatle na *-ača tanjirača* f (Vuk) »vrsta jabuke« = *tanjîr* (ŽK, hrv.-kajk.) = (bez disimilacije) *taljer = taljar* (Zadarski lekcionář) = *taljir.* Bez palatalizácii e *taler,* gen. *-era* (Buzet, Sovinjsko polje) »veliki drveni pladanj, na kom se reže kuhano meso« = *talir* (Lumbarda, Istra). Glede / mjesto *lj* upor. *talare* < germ. *talan* »wegreissen« i *tăia* (v.). Taj talijanizam postao je balkanski: rum. *talér,* bug. *taler* pored *talur, tanúr, talir, taler ka,* arb. *talúr* m, *-re* f pored *tanúr,* ngr. ταλέρι. Upor. još madž. *tányér,* njem. *Teller,* polj. *talerz.* Glagol *taleare* je denominai od *talea* > tal. *taglia,* furl, *tae* > slov. *tálja* »còla, Klotz, Baumstamm«. Ovamo francuz'zam *detalj,* gen. *-alja* (prefiks *dis-);* talijanizam *intàjati, -ãm* (Stoliv, primjer: *koni su sfrontâni — intãjani),* stariji venecijanizam *detăjo* (Božava) »sorta di vela« < mlet. *vela a tágo.* Upor još slov. f pl. *talabârie* »Feuerzange« < tal. *tagliaborse* »borsaiolo«.

Lit.: ARj 18, 40. 43. 46. 47. 103. 104. 112. *Elezović 2,* 300. *Pleteršnik 2,* 655. Stürm, *ČSJK* 6, 75. Cronia, *ID* 6, 108. Kušar, *NVj* 3, 330. *Pirana"* 1165. Štrekelj, *ASPh.* 28, 531-532. Mûrko, *WuS 2,* 126. *REW** 8542. Vasmer, *RSl* 3, 256. *GM* 424. *Miklošič* 346. *Bruckner* 564. *Tilkin* 1553. *Mladenov* 628-629. *Prati* 961. Vinja, *SRAZ* 7, 33. Gavazzi, *Ivšićev zbornik* 83-4. *DEI* 3697. 3698. 3699.

tama[1] f pored *trna* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *Iьma* (tako i stcslav. pored *Iьma zbog -a),* »σκότος«. Izvedenice se prave od dviju osnova, od *tam-* (prijelaz *ь > a* u obliku s novijim akcentom) i *tm-* (gubitak *ь* po starijem akcentu *Iьma).* Sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn > -an* stcslav. *Iьmъnъ > taman* pored *taman* (Vuk, Kosmet) »σκοτεινός« = *(mn > vn) tavan,* f *tȁvna* (Piva-Drobnjak, uz *dèca)* »nesrećan, tužan« = *taman, tovna, tovno* (Brač) »zloćest« (značajno zbog semantičke varijacije izazvane fonetskom). Hidronim *Tavná* (rijeka). Složenice: *tamnomodar, -zelen* itd. Poimeničenja: na *-ik tàvmk,* gen. *-ika* (Srijem) »1° okrugla kotarica, s rupom odozdo, 2° prokop, lagum«, kod Rumunja *temnic* »Bienenkeller«, na *-iça tamnica* f = *tavnica* »zatvor« (stcslav. *Iьmьnica* »Kerker, Gefängnis«), pridjevima *tamničkī, tamničnī* (stslav. *Iьmъnicъnъ* »des Gefängnisses«), s radnom imenicom na *-jar tamničar = tavničar,* neologizam *nadtammcar* m prema f na *-ka tamničarka,* s pridjevima *tamničarev, tamničarkin.* Tu riječ kao pravni termin posudiše Rumunji *temniță,* deminutiv *temnicioră, temnicer,* Madžari *tõmlöcz.* Na *-ilo tamnih* n, apstraktum na *-ina tamnina* f. Na *-ava Tamnava* (hidronim i knežina oko te rijeke), *tàmnavskï, Tamnavac = Tamlavac.* Denominali na *-iti, -éti tàmniti, -īm, tanniti (iz-, po-, s-), stãvnit* (Kosmet), *tàmnjeti — tàvnjeti, -īm* (Vuk), *potāvnet* (Kosmet), na *-ovati tamnovati, -ujem (na- se).* Od **tm-* pridjevi na *-ast tmast* (oblak), glagol *potmastiti, -im* (Ljubiša) »obscurare« = (sa *tni > km) kmãst* (Vrčević), na *-uhav tmüav* (Kosmet), m *ima, tmô,* f *tmôla,* n *tmolo* (Kosmet) »taman, koji nije svijetao«. Poimeničen po deklinaciji *i tmast,* gen. *-i* (Baraković). Na *-ica tmlca f* (Dubrovnik) = *kmica* (ŽK, Krašić) = apstraktum na *-ina tmina* f (Vuk), s pridjevima *kmičan, kmičav.* Na *-uša tmuša* (Srbija, Milićević) »tmina«, s pridjevom *tmušav* »nedotupavan«, poimeničen *tmušavac,* gen. *-avca* m prema f *tmušavica,* denominal *natmušiti se, -īm* (Vuk Crna Gora). Na *-ora tmora* »tmurno vrijeme« (Vuk) »ne ide kiša već tmora«. Na *-ura:* izvedenice od **tmura* pridjev *natmuren* (Srbija) »ijedak«, *natmurenost* (Jambrešić), *nàtmuriti (se), -īm* (Vuk, Kosmet) »namračiti, namrgoditi se, namrštiti se«, na *-oca natmurača* (Rab) »žena uvijek namrgođena«. Prilozi: *odàtme* (Dubrovnik, u izrazu *stati* ~) »stajati sa strane neo-

pažen (metafora iz ribarskog života: *dječarci neki voze sa strane gdje je tamno)«, dôtmã* (Lika) »dosta«. Prijevojni štěpen **tom-* nije izvjestan. Uzimlje se u *suton* »Dämmerung«, složenica od **sin-tomm,* (glede *su- upor. sumrak),* slov. *zaton* »Sonnenuntergang«, u prilogu *utomã* (Vuk, ŽK) »utaman, badava, nasumce = šumice, za stünj (ŽK)«. Još treba zasebno spomenuti metaforu *tama* kao izraz za »veliku množinu« (stcslav. rama f »Grosse Menge, zehntausend, ungeheur viel«, *гьтami* »zu lausenden«), *tusta i tama* »od svake vrsti ljudi«. Paralela se nalazi u toh. B *fumane, imam* »dix mille«, tur. *tuman* »Nebel = myriade«. U baltičkoj grupi odgovara lit. *témti* »dunkel, finster werden«, sa *e* mjesto praslav. nižeg štěpena б, lot. *timt,* prema prijevoju *o > a* lit. *tamsà* pored *timsà, tumsa* »Dunkelheit«, pridjev *tamsus* = lot. *tumšs* »taman«. Ie. je korijen **tem(ş)-* zastupljen u sanskr. *tarnas* n »tama«, avesta *temah-,* lat. *tenebrae < *temafra* = sanskr. *tamisra* »Dunkel«, lit. *timsras* = stvnjem. *dinstar,* nvnjem. *finster,* stir, *temel* »tama«, stvnjem. *dentar,* nvnjem. *Dämmerung,*

Lit.: ARj 2, 713. 4, 25. 7, 692. 8, 561. 11, 162. 16, 361. 17, 80. 18, 47-69. 73-74. 129-135. 400-411. Jagić, *ASPh* 1, 157. *Elezovic* l, 449. 2, 111. 264. 297. 324. Hraste, *BJF* 10, 27. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklósié* 349. *Holub-Kopečný* 382. 386. *Bruckner* 65. *Mladenov* 644. Meillet, *MSLP* 17, 281-294. (cf. *RSI 6,* 277). *IJb* l, 19. Zupitza, *KZ* 37, 388. Nehring, *WuS* 12, 282. Fraenkel, *KZ* 54, 293. Sköld, *LUÂ,* n. f., avd. l, 19. *(IJb* 10, 343-344.). Specht, *KZ 66,* 50. Prusr'k, *Krok* 11 (cf. *IJb* 10, 269). Hirt, *IF* 21, 168. Jokl, *ASPh* 29, 39. si. *IF* 27, 321.

tama[2], gen. *-áa* m (Kosmet) »škrtost, cicijašenje«. Na *-car* (upór. *zulumćar) tamačar* m prema f na *-ka tamaćarka* »škrtac, tvrdica«. Apstraktum na *-luk: tamaćarhk* (Kosmet). Ovamo i *tamah* m (BiH) »dobitak«, *tamašćar = tamahćar* (Bosna) »gramzljivac, pohlepnik«, *tamašćarluk, — mahćarluk* (ib.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tama*[c] > tur. *tamah, tama(ać)* »Gier, Habsucht«, *tamahkăr* »habgierig, Nimmersatt«, *tamahkârlık)* iz terminologije običnog života: arb. *tamah* m »Geiz«, *tamahçar* (Gege) »škrtac«.

Lit.: ARj 18, 48. *Elezovic 2,* 297. *GM* 423. *Škaljić** 599.

taman (Vuk, BiH, narodna pjesma) = *taman* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, prilog »kako i koliko treba, na mjeru, upravo, čim, upravo kad«, turski apstraktni superlativ (upor. *bambadava, busbalun, bezbeli) taslaman* (Kosovo). Dočetno *n* nastalo iz *m* po zakonu disimilacije. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. imenica *tamom,* »okončanje, svršavanje« > tur. *tamam* »fertig, beendet, vollendet, vollständig, total, ganz, Vollständigkeit«) iz terminologije običnog života: rum. *taman* »tocmai, genau, gerade, eben«, bug., cine. *tamam* »justement, précisément, exaxtement«, ngr. ταμάμ. Ovamo i tur. *tamammı* »stimmt es? (beim Geldauszahlen)« > *na tamanu — na tamahu* (Bosna) »kao što je ugovoreno«. Od hrv.-srp. priloga *utaman* (Vuk) »badava, utomā« stvoren je glagol na *-iti utamaniti, -im* pf. (Vuk) »učiniti nešto da bude bez svrhe > (na zapadu) zatrti, uništiti«, odatle deprefiksacijom *tamaniti, tamanim* impf, *(na-, po-, za-").* Moguća je veza toga glagola i sa rum. *a vătăma* »raniti, oštetiti, ubiti« < lat. *victimare.*

Lit.: AR) 7, 677. 11, 109. 18, 48. 49. 53, *Elezović 2,* 297. 302. *GM* 423. *Mladenov 629. Pascu 2,* 167., br. 1029. *Tiktin* 1555. Moskov-Ljević, *NJ* 3, 220. *Lìkotsch* 2010. *MiklošiS* 346. Grünenthal, *KZ* 63, 277. *Školjić*[1]· 599.

tamaris (Hektorović, Šulek) = *kamariŠ* (Sabljar, Pag) = *kamariž* (Pag) = *tamaric* (Mikalja) »tamarix gallica«. Talijanizam, tal. *tamarite* pored *tamerice = tamerige.* Najobičnije drvo na primorju. Voli more. Služi za omeđenje, gorivo i za *deško* (= dršku) *od motike.* Promjena *ta- > ka-* možda prema *komorika* (v.). Riječ *tamarix = tamaricus* je libijska (berberska), u kojoj je srašten berberski član *ta-.* Upor. još *mrič* (v.). Nije nevjerojatno da ovamo ide ime polja blizu Raba (obraslog tim drvetom) *Kom(o)rčar,* gen. *-ara,* koje Kušar izvodi od *campus Manius,* što ne odgovara fonetici. Jireček donosi za nj potvrda iz 1229. *salinae in capite Comorcarii* i pita se nije li to lat. *commerciarius,* što se opet ne slaže potpuno s fonetikom: *or* nije refleks za *er* a prema *kumjerak* očekivali bismo *o > u; tamariciarium* odgovara potpuno, pod pretpostavkom iste promjene *ta- + ča-* kao na Pagu.

Lit.: ARj 4, 784. 18, 53. 54. Kušar, *Rad* 118, 15. *REW*[3] 8548. Jireček, *Romanen* l, 64. Skok, *NVj* 24, 661. 29, 329-330. Isti, *Slav.* 61. 66. *Prati* 963. *DEI* 3708.

tambura f (Vuk) = *tambura / tanbura* (Kosmet) = *tambura* (Hrvatska) »vrsta gitare, čalgije«. Deminutiv na *-ica tamburica* (Vuk). Na *-āš tamburaš,* gen. *-áša* = na *-džija tamburdžija* (Vuk) = na *-ija tamburija* m (Bosna)

(< tur. *tanburi),* nije ušlo u saobraćajni jezik. Denominal na *-ati tamburati, -am* impf. (ra-). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *tanbura* < perz. *tabyr* = ar. narodski *tombar = tambur,* ar. *tabi,* pi. *tabul,* v. *Dabulhanif)* iz terminologije muzike: rum. *tambura* pored *tambur, tambur,* bug. *tambura,* arb. *(mb > m) tamura,* cine. *tămbără,* ngr. ταμπουράς. Madž. *tambura.* Nalazi se i u zapadnim evropskim jezicima, kamo je došlo preko španjolskoga. Talijanizam-je *tambur* m (Mikalja) »1° liuto, 2° bubnjar (Držić, Slavonija)« = *tanburo* n (Cres), *tamburín* m (narodna pjesma) < tal. *tamburo, tamburino.* Preko hrv. ušlo i u slov. *tamburica, tambūrai* pored *tambor,* gen. *-rja = tambur* m (ŽK) »bubnjar«.

Lit.: ARj 18, 55. 56. 90. *PleterSnik 2,* 655. *Elezović 2,* 297. *Mladenov* 629. *Tiktin* 1555. *Lokotsch* 2015. *MikloSič* 346. *REW* 8513. 8516a. Gržetić-Gašpićev (cf. *AnzIF* 13, 245). Korsch, *ASPh 9,* 673. *Pascu 2,* 168.₃ br. 1049. *Prati* 963. *Školjić' 599.*

tamburić, gen. *-a* m (Dubrovnik, Cavtat) = *tamburić* (Ston) = *tambuč* (okolica Stona) »pržionik za kavu, bruštulm (Korčula, Boka)«. Možda je naš deminutiv od tal. *tamburo,* s metaforickom promjenom značenja. Usp. ipak tal. *tamburlano* (1879) »tostino per il caffè«.

Lit.: ARj 18, 55. 56. *DEI* 3807.

tàmîn m (Vuk, s netočnim značenjem, doduše s upitnikom) »misao(?)« = *tămîn* (Kosmet) »prilika« (također netačno značenje; bolje u izrazu: *na moj tamin* »po mom zaključivanju«) = *tàmìn* m (Banja Luka) »vjerojatnost« = *tàhmin, -ina* (Bosna) »provjera od oka, pretpostavka«. Prilozi *tãminâ, -â = tärnina* »otprilike«, *tarnina, -ina* (Banja Luka) = *tàhminã* (Bosna) »vjerojatno«. Denominal *ία-miniti, -im* »procijeniti, misliti« = *tahminiti* (Bosna) »pretpostavljati, nagađati« = *temi-niti, teminim* impf. (Vuk, Risan, *e* mjesto a nejasno) »misliti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahmin* »pretpostavka, ocjena otprilike, od oka« > tur. prilog *tahmina* »beinahe«) iz terminologije običnog života: rum. *tahmin* »ungefähre Schätzung«, bug. *tahmin* »approximativement«, arb. *tahmin* m = *tafmé* (Gege) »Absicht«, cine. *tahmine* f »conjecture«.

Lit.: ARj 18, 56. 196. *Elezović 2,* 298. *GM* 422. Skok, *Slávia* 15, 498. *Tiktin* 1548. *Pascu 2, 166.,* br. 1026. *Školjić* 595.*

tamis m (Kosmet) »taksa za prženje kave« = *tahmis* (Bosna) »dućan za prodaju pržene kave«, toponim *Tahmis,* čaršija u Sarajevu. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tahmis,* od *hams* »prženje kave, prodavaonica pržene kave«) iz terminologije običnog života: rum. *tahmu* »Rösten und Stampfen des Kaffees«.

Lit.: Elezović 2, 298. *Tiktin* 1548. *Školjić*[2] 595-6.

Tärnis m (1501, Vuk), hidronim, rijeka u Banatu, madž. *Temes,* njem. *Temesch,* srlat. *Temesis,* u rimsko doba *Tibiscus* (Ptolomej), odatle madž. složenica *TemeSvar = Temiivar* (1680) = *Tamiivar* (1680) = *Temesvár* »grad na Tarnisu«, rum. *Timişoara.* Samoglasnik a je nastao od *i >* ъ*;* rum. *Timiş* i madž. pretpostavljaju slav. izgovor *i >* ь. Gubitak *-cus* je kao *Moriš* = madž. *Moro! < Mariscas* (upor. i *Transmarisca).* Pred-ie. sufiks *-cos* zamijeniše đački Slaveni sa *-io: *Tbmih > Teme!* (madžarska glasovna harmonija), Tamir. Alessio uporeduje sa *Tiberis >* tal. *Tevere,* gr. Θύβρις i imenom biljke τύφος »massette, plante aquatique«, τίφη, lat. *tiphula* »araignée d'eau«, τῖφος »marais« i pretpostavlja mediteranske alternacije i/m, *blp,ph, i- u.* [Usp. i *Tisa].*

Lit.: ARj 18, 56. 196. Alessio, *RIO l,* 237.

tamjan m (Vuk) pored *tìmjan* »Weihrauch«, *tamjan* (slov., hrv.-kajk.) = stsrp. *Iьmiaнь,* odatle na *-ika tamjànika* f »vrsta grožđa«, na *-ka tàmjãnka* »jabuka«, denominal *natamjaniti j potamj-, -int* pf· (Stulić) »nakaditi tamjanom«, impf, na *-va- potamjanivati* (Stulić), *mj > mlj) tàmljan* (Vuk) = *tamljàn* (Crmnica), *tamljànika, (mj > mnj) tàmnjan* (Perast), *famnjànika = tamnjàn* (ŽK, Crmnica) = *tamjan,* gen. *-äna* (Kosmet), *tamnjanika* »baštovansko cvijeće«. Samoglasnik *a* u prvom slogu nastao je od ь za gr. u, upor. stcslav. *Iьmyanъ,* u Krašiću *tîmjan,* slov. *temjan, temjén* (bezjački govor, Slum, Istra), búg. *temenúga.* Dočetno *-n* nastalo je disimilacijom *m — m > m — n* u gr. θυμίαμα (apstrakturn od θυμιάω »faire brûler des parfums«), u stsrp. bez te disimilacije *timijamb* (15. v.). Madžari posudiše iz panonskoslav. *tömjén,* dok je rum. *tămâie* f samostalna prerada grecizma. Grecizam je balkanski: bug. *tamjan,* arb. *thymiamë — thimiamë,* cine. *thimneamă = timiamă.* Upada u oči istí rod kao u njem. učenoj riječi *Thymian.* Na vezu je teško misliti.

Lit.: ARj 7, 677. 11, 109. 18, 56. 57. 67. 68. *Pleteršnik 2, 655. Elezović 2, 298.* Miletić, *SDZb 9,* 233. *Mladenov 629.* 631. Ribarić, *SDZb 9,* 14. *Miklósié* 370. Jokl, *Unt.* 119. *GM* 92-93. *Vasmer 3, 92.* 209. Isti, *GL* 202. *Pascu 2, 96.,* br. 1821.

-tan m, f *-tnq,* neproduktivan pridjevski sufiks složen od -í (v.) i *-ьn* (v.). Izražava mogućnost. Od glagolskih osnova: *prijati — prijatan,* od sintagme *verç jeti — vjerojatan, orati — aratan* »arabilis«, *(ne)dobitan* »(in)vincibilis«.

Li.: Havránek, *Slávia* 7, 769. 779-780.

tanac, gen. *tanca* m (1493, Vuk, Dubrovnik, M. Držić, Gundulić, ŽK, Hrvatsko primorje: *tanac na vidulice;* Krk: *dubašćanski tanac;* Šolta) = *tânac,* gen. *tonca* (Hvar), deminutiv na *-ьc > -äc taričac,* gen. *-aca* »igra, igranka, ples, bal«. Postverbal od *tancaii* (ŽK) = *tàncati, -ãm* (1488, *-iz-, na- se* Lika, *po-, pro-)* »igrati, plesati«. Poimeničen part. perf. akt. *tàncalac,* gen. *-aoca.* Na *-alo tàncalo* m (Stulić). Složenica *tancovođa* m (Vuk, cf. stčeš. *tancivoda) = natanac,* gen. *-nca.* Sveslav.: polj. *taniec,* rus. *tanec,* bug. *tanec,* mak. *tanec,* češ. *tanec.* Sveslav. posuđenica od srvnjem. *Tanz,* postverbal od *tanzen.* Ovamo i graničarska prezimena njemačkog podrijetla *Contraltar* (Kostanjevac) < *Tanzreiter, Šikatanc* (Karlovac) < *Schicketanz.* Od tal. postverbala *danza* »ples«, od *danzare > dança* f (17. v.) = (m prema *tanac) dànac,* gen. *dança* m (Antun Kadčić, 1729, Trogir), *dàncati* (17. i 18. v.), deminutiv na *-ica dančica* f (16. v., M. Držić). Upada u oči da je talijanizam u jadranskoj zoni daleko rjeđi od germanizma. Razlog za to nije jasan. Etimologija nije utvrđena. Tal. *danza, danzare* potječe iz stfr. *dander >* mod. fr. *danser,* postverbal *danse,* za razliku od *ballare* znači »plesanje vitezova«. Pripada srednjovjekovnom viteštvu. Odatle potječe i srvnjem. *Tanz, tanzen.* Battisti predlaže i za *dander* latinsku etimologiju, od kslat. složenog priloga *de ante + -iare* »kod dvaju redova plesača dolaziti naprijed«. Franačko **dintjan* nije potvrđeno. Uzimlje se da potječe od lat. *cadentia* i nepotvrđenog franačkog *dintjan,* a i fr. *danse* = tal. *danza* tumači se iz franačkoga vrela.

Lit.: ARj 2, 259.263. 4, 25. 7, 677. 11, 113. 12, 447. Hraste, *Rad* 272 i *BJF* 8, 20. *REW** 2646b. *DEI* 1211. *Holub-Kopečný* 379. *Mladenov* 629. *Elezović 2,* 299. *Bruckner 565. Weigand-Hirt* 1024. *DEI* 1211.

tanak, f *-nka* (Vuk, Kosmet), ie., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan sufiksom -sfe > *-ák* (kao *sladak),* koji se gubi u komparativu *tanji,* »dünn (s kojim je u prasrodstvu)«. Samoglasnik *a* je nastao od ь u stcslav. *tbmkz,* dok rus. *tonkij* pretpostavlja ъ (asimilaciju poluglasova). Poimeničuje se kao naziv rta *Tenka* f, *Tenkí* m (kod Omišlja, Pag) i *tanka* f »paniš subtilis«, na *-ica tančica* (puška). Izvedenice se prave od tri osnove *tan-,* (komparativ) *tanj-* i od pozitiva *tank-.* Deminutiv na *-ahan* (upor. *maljahan) tanahan, f -hna > tanan, f tanana,* na *-usan tanjusan,* na *-ušan* (upor. *lagúšan,* ŽK), *tanušan* pored *tanjusan, -Sna.* Proširuje se na *-ovit tankòvit.* Apstrakti na *-oca, -ota, -ost: tankoća, tankota, tankost;* na *-ina: tančina.* Složenice: *tankòvija* (kudelja), s pridjevom *tankovijast* (drugi dio složenice *viti), tankovrh* pridjev, *tănkoprelja,* ženska imena *Tankosa* (1754) < haplologija **Tankokosa,* sa sufiksom *-ava* (cf. *Bjelava) Tankosava,* odatle prezime *Tankodé,* književni pridjev *tankoćutan, tankokorke* (tikve, Kosmet). Denominal *taníť, tanim* (Kosmet) *(iz-, raž-)* od *tan-* pored *tanj- tânjiți, tânjim* (Vuk) *(iz-, o-, raz-, u-), istanjívati, -tànjujem* i *istančati, -am* (Vuk) *(raž-),* impf, na *-vaistanćavati, -am = istančívati, -tancujem.* U baltičkoj grupi dolazi sufiks *-yo* (upor. lat. *tennis,* sanskr. f *tanvi)* mjesto praslav. *-bk* i vokal *e* mjesto ь: lit. *tėvas,* lot. *tievs.* Upor. u slavinama s tim vokalom *tetiva* i stcslav. *teneto.* le. je korijen *tenu-s,* koji pripada glagolskom korijenu **ten-* »dehnen«, koji predstavljaju sanskr. *tanóti, tanú-h,* gr. τανυ- (u složenicama: τανύγλωσσοζ), lat. *tenere,* stir. *tanae.* Sa istim sufiksom -гД; i u sanskrtu *tanukah.*

Lit.: ARj 4, 25. 26. 9, 348. 13, 266-67. *Elezović l,* 240. 2, 170. 299. *Miklo'sič* 350. *Holub-Kopečný* 383. *Bruckner 62. Aíladenov* 644. *Trautmann* 319. Iljinski, *IzvORJAS* 20, l, 88-204. (cf. *LP* 47, 256. *RSl* 7, 292. *JF 2,* 333). *Boisacq*[3] 941. Reichelt, *KZ* 39, 66. Brugmann, *IF* 19, 216. Osten-Säcken, *IF 28,* 412. Patruány, *IF* 13, 164.

tane, gen. *-eta* n (Vuk, *puščano, topovsko ~)* »zrno, purak«. Balkanski 'turcizam (tur. *tane):* rum. *taned* = búg. *tané* »Stück, komad«.

Lit.: ARj 18, 97. 98. *Tiktin* 1557. *Doric* 378\ Korsch, *ASPh 9,* 672. *Školjić** 600.

tănjasf (Vuk) »mjesto gdje se riba suši«. Od *m&dz\tanya* »stan, majur«.

Lit.: ARj 18, 104. *Miklošič* 347.

tapa f (Kosmet) »zapušač od pluta«. Balkanski talijanizam tal. *tappo* »isto«, od frnč. *tappo,* nvnjem. *Zapfen,* rum. *tapă* »Spund«, bug. *tapa,* deminutiv *tápica,* tur. *tapa.* Akcenti *tapa* u Kosmetu itd. dokazuju da nijesu posuđenice iz turskoga. Talijanizam na sufiks *-one > -un: tapun* m (Mikalja, Vitezović) = *tàpun,* gen. *-una* (Lika) = *tapun* (Božava, ŽK, Krašić) = *tapun,* gen. *- una* (Hvar, Brusje, Vis, Brač, Istra) < tal. *tappane,* furl, *tapon.* Odatle na *-ica tapùntca* f (Račišće) »veliki čep na sredini bačve, vranj«. S umetnutim / poslije labijala (v. *saplan* Konavli < *sapone) tap!ün,* gen. *-una* (Konavli, Dubrovnik). Možda ide ovamo još *tampan,* gen. *-âna* m (Buzet, Sovinjsko polje) »vijci oblika okruglice pričvršćeni kravi na vrhu rogova (da ne bode)«, unakrštenjem sa *campana* (v.).

Lit.: ARj 18, 106. Jagić, *ASPh l,* 159. *Elezović 2,* 300. *Mladenov 629.* Zore, *Rad* 170, 225. Cronia, *ID 6,* 123. *REW*[3] 8565. Štrekelj, *ASPh* 14, 549. *DEI* 3716.

tâpanj, gen. *-pnja* m (Bella, Stulić; u govoru starijih ljudi, Dubrovnik, Cavtat, Split) »tintarnica, kalamar (Korčula)«.

Lit.,: ARj 18, 105.

tapija f (Vuk, BiH) = *tapija* (Kosmet) »isprava o posjedu kuće, miljka = zemljišta (turska zamjena za *gruntovnicu = zemljišnih,* u bivšoj Austro-UgarskojX Balkanski turcizam (tur. *tapu)* iz turske administrativne terminologije: bug. *tapija,* arb. *tapt* f »Urkunde«.

Lit.: ARj 18, 105. *Elezović 2,* 300. *Mladenov 629. GM* 421. *Školjić** 600.

tapît, gen. *-ita* m (Dubrovnik, Cavtat) = *tapît* (Kućište) = *tapid* (Rab) = *(-it > ić* kao *Velebíc < Velebit) topic* (Perast) = *tapić* (Boka, Potomje), *Punta od Topica* (kod Gruža) = *tapet* (Korčula, Šibenik, danas tako općenito) »sag, ćilim«. Kavanjin ima *sagi i tapliti* (s umetnutim / kao u *saplun < sapun, taplun< tapun;* nejasno). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tapetum* < gr. τάπης, gen. -ητος > tal. *tappeto,* mlet. *tapeo.*

Lit.: ARj 18, 106. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 21. *REW*[3] 8563. *Prati* 965.

tara f (Božava), internacionalni trgovački termin arapskog podrijetla, ar. *tarh,* od *taraha* »dignuti«.

Ut.: Cronia, *ID 6,* 123. *REW*[3] 8568. *Prati* 965.

taraba f (Vuk, Slavonija, BiH, običnije u pl. prema *vrata) = taraba* (Kosmet) »1° ograda, 2° zagrada od dasaka, letava u dvorištu ili bašti, 3° (daska za pokrivanje krova (Dragačevo u Srbiji)«. Balkanski turcizam (< tur. vulg. *taraba = darába)* arapskog podrijetla (?) iz terminologije građevinarstva (kućnih uređaja): búg. *tárába* »Bretterzaun« znači isto što i hrv.-srp., dok rum. *tarába f* »Verkauftisch (na sajmovima), Ladentisch, Schanktisch«, deminutiv *tărăbufă = tarabioară.* Prema Rudowu od ar. *darabah,* koje znači isto što i rum. riječ. Prema Lokotschu to bi bio ar. glagol *darába* »schlagen, prägen«, odatle tur. *tarab.*

Lit.: ARj 18, 107. *Doric* 378. *Tiktin* 1559. Rudow, *ZRPh* 19, 407. *Lokotsch* 489. *Škaljié*[1] 600.

tarac, gen. *-aca* m (Vuk, Slavonija; Habdelić, Vitezović, Belostenec; hrv.-kajk., Zagreb *tarâcı* i slov. *tarâc)* »kaldrma«, denominál na *-ati taracati, -am (po-)* (Mikalja, Belostenec) »kaldrmisati«, *put potaracan* (Mikalja), odatle na *-ovina taracovina* »plata za kaldrmisahje«, *tarac* m (Rab, Božava) »1° zaravanak, 2° testaccio«, *taraca f* (Mikalja, Vuk, Dalmacija, Konavli, Hercegovina, Crna Gora) »isto«, *taraca f* (Perast, Korčula) = *taraca* (Lumbarda) »1° tlo« = *taraca* (Smokvica, Korčula) »čvrsti sloj zemlje na kojoj je naslaga rahle zemlje«, *taraca* (Konavli) »2° podvolat u oboru, prostorija što ostane ispod volta na kome je ograđena«, *taraca* (Bar) »prostor pred kućom«. Od mlet. *terazo* = tal. *terrazzo,* pointeničen lat. pridjev m. r. na *-aceus* od *terra, terrazza < f terracea,* sitai, *terrazzare.* Upor. arb. *derrasë* »Steinplatte«, slov. *traca f* »irdene Bratpfanne« i arb. *rrasa* (Zatrebač, s članom) »ploča, stijena« i *drrãsa* (ibidem) »daska, letva, koja spaja prvi i drugi obluk na samaru«.

Lit.: ARj 11, 114. 18, 107. 108. *Pleteršnik 2,* 182. 656. Cronia, *ID 6,* 123. *ZbNŽ* 8, 106. 10, 352. Kušar, *NVj* 3, 338. Isti, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 8668. Štrekelj, *ASPh* 28, 533. *GM* 66. *DEI* 3765.

tàraf m (Bosna) »1° strana, kraj, pravac, 2° stranka, partija« = *taraf* m (Kosmet) »stranka«, kao prilog udvojeno (prema turskoj sintaksi) *tarăf-tarâf* »kud koji, na sve strane«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *taraf, taraf-taraf,* također postpozicija mjesto *doğru* »prema«) iz terminologije običnog života: rum., bug., ar. *taraf,* cine. *tarafe* f, ngr. ταράφι »parti, secte, société«.

Lit.: Elezović 2, 301. *GM* 424. *Pascu 2,* 168., br. 1054. *Deny* § 951. *Tiktin* 1559. *Školjić*[2] 600.

tarak, gen. *-arka* m (Vuk, gen. kao u *čanak,* gen. *čanka,* tur. *a* u dočetnom slogu shvaćeno kao nepostojano *a)* »Art Flachsraufe« = *tarak*

pored *tarak,* gen. *-aka* (Kosmet) »vrsta grebena u mutavdžinici, čunak«. Balkanski turcizam (tur. *tarak* »češalj, greben, grebenast alat u raznim zanatima«) iz terminologije alata: rum. *tarac* »Grundpfal«, búg. *tarák* »peigne, carde, râteau, herse«, cine. *taraca f* »gouttière«, ngr. *ταράκι* »fourchette«. Daničić, *Osnove* 283 krivo od *trti.*

Lit.: ARj 18, 108. *Elezović 2,* 300. *Tiktin* 1559. *Pascu 2,* 168., br. 1053. *Doric* 378. *Školjić** 600.

tarákat, *-am* (Kosmet, ~ *po kuće) (pre-)* »preturati, preturajući tražiti«. Balkanski grecizam, koji je ušao u jezik Kosmeta preko arb. *taroké* f »Aufregung« < gr. *ταραχή* »smetnja«, arb. pasiv *taraksem* »bin aufgeregt« < gr. aorist ἐτάραξα od ταράσσω »umrühren, in Verwirrung bringen« > bug. *taráškam, taraíůvam* »herumstöbern, herumwühlen«.

Lit.: Elezović 2, 300. *GM 424. Rohlfs* 2143. *Doric* 378.

tarana f (Vuk, Slavonija, BiH) = *tarana* (Kosmet) »tijesto satrto u mrve, satìrica, trenci (ŽK), trinica /tren- (bug.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tāryāne* »Suppe oder Brei von sauerem Milch und Graupen« > tur. *tarhana,* prema Janku u vezi sa turko-tat. *tálkán)* iz terminologije hrane : bug. *tarhana* »grumeaux«, cine. *tarhana* »bouillie préparée avec du lait caillé et de la viande«, ngr. τραχανάς »semoule, pâte de la plus pure farine réduite en petits grains«. Balkanska je riječ ušla i u madž. *tarhonya,* odatle u slvč. *tarhoňa.* Janko veže sa tursko-tat. *tálkán* i češ. *(v)ďolek* »galette«, rus. *toloknâ* (v. *tlačiti),* polj. *tlokno* i bav. *Tőiken, Dalken.*

Lit.: ARj 18, 108. 109. *Elezović 2,* 301, Skok, *Slávia 15,* 498., br. 770. *Pascu 2,* 168., br. 1055. *Mladenov* 629. Janko *NVČsl 24.* 7-15. (cf. Mázon, *RES 12,* 266). *Miklošič* 347. Mikkola, *WuS* 3, 87. *Školjić** 600-601.

tarântula f (Rab) = *tarentola,* izmjenom deminutivnog sufiksa *-ula s* naglašenim *-ella tarantela* (Prčanj i Poljica, bez akcenta) »1° domaća siva gušterica, gekač, hemidactylus turcicus, 2° *(tarantela,* Lepetane) vrsta masline«, odbacivanjem sufiksa *taranta f* (Mikalja, Bella) »1° tarantola, 2° vrsta ribe«. S pridjevskim sufiksom lat. *-īnus > -ino, -ina tarantîn* m (Budva) »3° riba, otrovnih drača, kao i škrpoč i žutuga, đraganja (Boka)«, *tarantına* f (Tivat) »4° maslina vrlo sitna ploda, a osobito finog ulja (sada gotovo iskorijenjena jer se ne isplati)«. Sve izvedenice od južno-tal. toponima *Tarantum > Taranta* (tal. *taranta, tarantola, tarantella),* kojemu ne odgovara bokeljski predrimski toponim i hidronim *Darantum, -ndum* (14. v., ~ *vicus ét fiúmén),* danas *Orašac* na Ljutoj (Boka). Ribezzo veže s *Tarantum* ilirski hidronim *Tara, Tarus* (Ligurija) i *Taras* (Sicani).

Lit.: AR) 18, 109. Kušar, *Rad* 118, 18. Hirtz, *Amph.* 34. Mayer, *Kotorski spomenici* l, 598. Ribezzo, *Onomastica 2,* 46. *REW*[3] 8569. *Prati* 966-967. Skok, *Quatrième congrès 2,* 501-502. *DEI* 3717. 3718.

tarapana, gen. *-e ї* (Kosmet) = (BiH) *taraphàna, tarapana, tarafàna, tarafhana* »kovnica novca«. Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (tur. *darbhane, zarbhane* »isto«, od ar. *darb* »das Prägen, kovanje«, od glagola *darába >* tur. *tarab)* iz terminologije novčarstva : rum., bug. *tarapana,* arb. *taratane.* V. *taraba.*

Lit.: Elesomi 2, 301. *Mladenov* 629. *GM* 424. *Lokotsch* 489. *Školjić»* 600. *DEI* 3718.

tarator m (Kosmet) »sitno isjeckani svježi krastavci u kiselu mlijeku ili octu sa bijelim lukom« = *tarator* m (Popović) »vrsta umaka, sosa«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *terator)* iz terminologije hrane: bug. *tarator* m »beliebtes Gericht aus Gurken, Knoblauch, Nüssen, Sauermilch«.

Lit,: ARj 18, 109. *Elezović 2,* 301. *Doric* 378. *Mladenov* 629.

tarifa f = *tarifa* (Kosmet), internacionalni (evropski) arabizam; pridjevi na *-ni .tarifni,* na *-bsk tarifski,* bug. također f *tarifa;* zbog f zacijelo preko tal. *tariffa* < ar. *tahrif* »objava«, połmeničen infinitiv II od "aro/a »znati«.

Lit.: ARj 18, 110. *Elezović 2,* 301. *REW*[3] 8583. *DEI* 3721.

tarkast (Belostenec), hrv.-kajk. pridjev na *-ast,* »discolor, versicolor«. Od madž. *tarka* »bunt, buntfarbig, fleckig«, a to od stcslav. ili češ. *straka* »svraka (v.)«, pridjev *strakatý.* V. *svraka.*

Lit.: ARj 18, 110. Štrekelj, *DAW* 50, 66. *Holub-Kopečný* 354.

tärkati, *-am* impf. (Vuk, objekt *oganj) (iz-, s-)* prema *tàrnuti, -ēm (s-,* objekti *ugar ke, vatru)* »sricati, čarkati, (prema) staknuti, čarkati, (prema) carnuti«. Ovamo i *tarkati (zube,* Lika), *tarkalica* f (Lika) »čačkalica«, postoje i oblici *starnuti, starkati* (vatru); Šulek ima *ìstarkati, -ãm* pf. (objekt *zube)* »iščačkati«.

Lit.: ARj 16, 443. 18, 110. 111.

tarma f (15. v., Bernardin) »1° moljac, tinea« = *tarma* (16. st., Cres, Istra) »1° isto, 2° (metafora) osoba koja neprestano mrmlja zbog nezadovoljstva«, pridjev *netrmatan, f -tna* (Istra) »nezgodan, nespretan« < furl, pridjev *tormát,* »von Motten zerfressen«, proširen sufiksom *-ьn > -an,* sa negativnim prefiksom *ne-,* Denominai *inarmati se, -am* pf. (Bernardin) »izgristi se« < furi, *tarma.* Upór. slov. *tornja* f (Toimin) »Wachsmilbe«. Od mlet.-furl. *tarma* < lat. *tarmes,* gen. *-itiş* »tarlo«.

Lit.: ARj, 4, 26. 8, 104. 9, 104. 18, 111. 695. *Pleteršnik 2,* 656. *REW*[3] 8586. Štrekelj, *ASPh* 14, 549. *Pirone?·* 1174. *ASPh 4,* 428. 30, 202; *DEI* 3722.

tàrpos, gen. *-òsa* m (Vuk, Jadar, Rađevina) = *tārpos* (Kosmet) »ženska kapa, nosi se ne odozgo, nego straga, slična obruču, preko koje se prebacuju razni pokrivači, služi za zabadanje ukrasa (ukinuta 1803—4)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *torpoį, tarbu?,* perz. *şerpui)* iz terminologije nošnje: rum. *tarpuz* »Käppchen der Griechinen«.

Lit.: ARj 18, 111. *Elezović 2,* 301. *Tiktin* 1565. *Školjić*[2] 601.

tas, gen. *tasa* m (Vuk, Kosmet, BiH) »1° čaša od metala za vodu, s drškom, 2° tanjur za kupljenje milodara u crkvi«. Deminutivi na *-ič tasić,* na *-če tašče,* gen. *-eta,* pl. *taščići* (Kosmet). Složenica *jòltas* m (Banja Luka) »Kostschale« (prvi dio tur. *yol* »put«, upór. *Dórcol).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tast* »Becken, Untertasse« > ar. *ţăsjsaj)* iz terminologije kuhinjskog suda: rum., bug., arb. rai, ngr. τάσσα. Evropski orijentalizam (nvgr. *τάσσα. — tasa,* gradska riječ).

Lit.: ARj 18, 112. *Elezović 2,* 302. *Mladenov* 629. Skok, *Slavio 15,* 356., br. 374. *GM 424. Lokotsch* 2044. *REW*[3] 8594. *škaljie** 601.

tasîlj, gen. *-ilja* m (Kosmet) »naplaćivanje«. Na *-dar* (v.) *tasildär* pored *taslidâr* m (Kosmet) »1° poreznik, 2° koji naplaćuje dug, inkasator«. Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (ar. iaAiî7»skupljanje poreza, duga, prihoda« i perz. *-dar* »koji drži«) iz turske administrativne terminologije: rum. *taxii (a face* <~) »ubirati porez« = tur. *tahsil etmek), taxidár,* bug. *tahsildar,* cine. *taxildar.*

Lit.: Elezović 2, 302. *Tiktin* 1569. *Pascu 2,* 167., br. 1034.

taška f (Marulić; *Zadarski lekcionář: ne htijte nositi vrićicu ni tašku), taška f* (Ranjina, A. Dalmatin, Habdelić, Vitezović, Belostenec, danas općenito u hrvatskim gradovima) »kesa, mošnja«, *taika* (Božava) »tasca«. Nalazi se još u slov.i ukr., rus. i madž. *táska,* rum. *tosca.* Odatle na *-ar* < *-arius taškař* »mošnjar«. Od stvnjem. *tasca,* u Dalmaciji od tal. *tasca* < frnč. Od nvnjem. *Tasche* je *tašna* (Srbija). Radna imenica *tollár* pored *tašljar* (14. v.) »mošnjar« pretpostavlja primitivům **tašla* od nvnjem. deminutiva na -/. Oblik *taška* f (Lumbarda) »kruh sa jajetom, što se umijesi o Uskrsu« nalazi se u slov. *taška* »Art Kuchen«, ide također ovamo; *tašci,* gen. *tasaka* m pl. (Vuk, Vojvodina) »oesterreichische Brotstrudel, placentae genus« odgovara njem. *Taschkerl > taškerli* = *tačkerli* (Zagreb).

Lit.: ARj 18, 112. 113. Kušar, *NVj* 3, 338. Cronia, *ID 6, 123. REW*[3] 8592. *Mazuranić* 683. 1443. *Tiktin* 1566. *DEI* 3726.

taslak m (Vuk) »1° neobrađeno drvo, od kojeg se prave kolske osovine, držala, žlice, vesla, 2° (BiH) skica, forma« = *taslak* (Čačak) »1° otesáno drvo za držalicu sjekire, kašike, itd., 2° (metafora) čovjek grub i neuglađen« = *tashk* (Kosmet, Peć) »(samardžijski izraz) neizrađena daščica za samar«. Augmentativ na *-ina taslačina* m (Lika) »čovjek grub i neuglađen«; denominal *taslačiti, -im* (BiH) »1° grubo tesati, 2° spolno općiti«. Ovamo idu *tăsle f* pl., deminutiv *tăslice* f pl. (Banja Luka) »ošvice na košulji« = *taşlıca* f (Kosmet) »manšeta na rukavu od košulje« i glagol *taslaisati, -šem* pf. (Banja Luka, Visoko) »biti ponosan«, pridjev bez mocije *tosiamoli (biti).* Balkanski turcizam (tur. *taslak* »non dégrossi, rude, esquisse, vantard«, *taslamak, taslama)* iz terminologije običnog života: rum. *tasma* (Moldavija) »schmales Band zum Einfassen, Besetzen«.

Lit.: ARj 18, 112. *Elezović 2,* 302. Skok, *Slavio 15,* 498., br. 773. 774. *ZbNŽ* 8, 98. *Tiktin* 1566. Škarić, *JF* 5,' 183-184. Ivšić, *NVj* 33, 236-237. *Deny* 565. *Škaljie** 176. 601-602.

tast, gen. *tasta* m (1475, Vuk, Dubrovnik) prema gen. *tasta* (Virovitica), sveslav. i praslav. izraz srodstva шгъ (tako i stcslav.), »punac, ženin otac« prema f *tašta* »punica, ženina mati«. Pridjevi na *-ov tãstov,* na *-in taštin.* Apstraktum na *-bina* (upor. *družbina)* < *-ьБа* + *-ina tazbina* f (Vuk) »porodica, kuća tastova«. Samoglasnik *a* je nastao iz palatalnog poluvokala *ь,* upor. stcslav. *tbstb,* hrv.-kajk. *teit* prema *tešča,* češ. *test,* polj. *test,* ukr. *testʹ,* rus. *téstb,* gen. *-ja, tešča.* Prvobitno po deklinaciji *i,* kao u *kokoš* (v.). Označivalo se time lice bez razlikovanja muškog i ženskog. Kasnije je *tbstb*

kao izraz za muško lice prešlo u deklinaciju *o*, a za žensko u deklinaciju *a*. *Izraz* je bio prema tome prvobitno apstraktum obrazovan sufiksom *-tb* (upor. *svasi)* od djetinjeg reduplikativnog korijena tipa *ta-* (upor. *deda, čiča, tata, teta)*. Nema usporednica ni u baltičkoj grupi, ni u ostalim ie. jezicima. Upor. češ. izvedenicu od istog korijena *tchán* m prema *tchyně* »tast, tašta«.

Lit.: ARj 18, 113. 116. 136. Rešetar, *JF* 3, 4. *Mažuranić* 1442. *Miklošič* 370. Berneker, *IF* 31, 407. *Holub-Kopečný* 380. *Bruckner* 569. *Mladenov* 646. Osten-Säcken, *IF* 26, 315. Schrader, *IF* 17, 14. si., 27. Hirt, *IF* 22, 81. 85. Endzelin, *ASPh* 32, 285. si. Iljinski, *ASPh* 34, 14-15. *Vasmer* 3, 100. 102.

tašak, gen. *-aka* m (Banja Luka), gen. *taška* »ovnovsko mudo za jelo, (slov.) brizlec, jaje«. Ovamo možda *tašak,* gen. *-âka* m (objekt uz *igraš,* Kosmet) »šega, Sala«. Na *-li: tašakltja* m i pridjev »moćan, snažan, bogat«. Balkanski turcizam (tur. *tasak, tasakli* »1° koji ima muda, 2° (opscena metafora) hrabar, junak«) iz terminologije za dijelove tijela: bug. *tašák*.

Lit.: ARj 18, 113. *Elezović 2,* 303. Skok, *Slávia* 15, 498., br. 775. Trojanović, *JF 5,* 223. *Doric* 378. *Školjić** 602.

tašt, *-a, -o* (Vuk), *-o* u sr. r. je po analogiji pridjeva s nepalatalnim suglasnikom pred *-o* (tako i u *vješt* i *okošť),* ispravno dočetno *-e* u *notaste* = *natašće* (ŽK), *na ste* (Kosmet), *na Ш srce; tašć* (Vitezović), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »1° prazan, pust (Bistrac, Novska), 2°isprazan, sujetan, 3° nüchtern, jejunus«. Samoglasnik α je nastao iz velarnog poluvokala »: stcslav. *ttštb,* slov., hrv.-kajk. *tešč* (Habdelić), ukr. *toščyj,* rus. *toščij*. Poluvokal a gubi se u slavinama (upor. stpolj. *tszczy* > polj. *czczy,* brus. *tščyj), a* u nas samo u arhaizmu, u sintagmi *na ste srce* (narodna pjesma, Jukić) = *na šće srce* (negdje u Bosni) = *na čte srce* (bug. *na ste sarcé)* »auf nüchternem Magen«, *na ste ruke* = *na ste ruku* »praznih ruku, impune«. Osjećaj za ispravnu sintagmu izgubio se, pa je *srce* izmijenjeno u irca: *na ste srca* (Ljubiša) kao genitívni dodatak (prema *na dnu sela)* ili je priloško *-a,* kako misli Rešetar; dalo je i samo *na ste* = *našte* (Stulić), dodano uz *ruka* (v. gore). Sintagma se kao nerazumljiva iskrivljuje u *nastresice, naštešrice,* i zbog toga što se zaboravilo da *srce* (v.) ovdje znači »Magen« kao u *srdobolja*. Od *našte* (v. gore) stvoren je apstraktum na *-ina naština* (Vuk) »jejunitas«. Ispuštanje poluvokala nalazi se i u složenoj izvedenici s umetnutim *m* pred labijalom *štamboČina f* (Vodice) < íafta *bočina* = *tašta bočina* (Baderna) = *tăfti bok* (Varvari kod Poreča) = *tašće bočine* pored *praznine* (Vrbanja, Hvar) = apstraktum na *-ina fascina* (ŽK) »Rippe, Weichgegend«. Možda ovamo i *šta* u rimi sa *ništa* u Daničićevoj poslovici *kad sam sit i šta, nijesam gladan ništa,* ako *šta* nije turcizam *ištah* (v.). Od *tašt* je apstraktum na *-ina taština* (Dubrovnik) »1° ispraznost, sujeta, vanitas, 2° jejunitas«, na *-od,* gen. -i *tašćad, täitad* »venitas« (kod Miklošiča kao hrv.). Denominai na *-ati* < upravo *-eti istaštati, -am* pf. (u zapadnom govoru *šć* za *šť)* < stcslav. *isttštati* prema impf, na *-va- istaštavati, -tostavam,* na *-iti ìstastiti, -гm* prema impf, *istaštívati, -taštujēm* pored *-ivam* »evanescere, evacuare«, jednom (16. v.) *izataštiti (—sciti); otašćati se* = *otSijati se* (Krašić), slov. *oteščáti se* »Frühimbiss nehmen«, odatle postverbal na *-tk* > *-ak otašćak,* gen. *-aka* = slov. na *-ilo oteščilo*. Dalje etimologijske veze v. u *šteta* i *postiti se*. Baltičke usporednice kažu da je prvobitno značenje »prazan« i da je a nastalo iz *u:* lit. pridjev *tuščias* »leer«, lot. *tukš, f tukša* »isto«. Te paralele objašnjavaju i postanje praslav. -ft*. Morfologiju toga fonema preciziraju i ostale ie. paralele, kao sanskr. *tucchyá* pored *tuccha* »leer, öde« < ie. *tus-* + (inhoativno) *-sk +-10*. Samo **tus-* nalazi se u avesti *tusm* »verlieren die Fassung« i u afganskom *tąš* »prazan«. Ie. **tus-* je niži prijevojni štěpen od *^eus-,* koji se u višem prijevoju perfektuma *ioz«- nalazi u kauzativu avesta *taošayėiti* »ispuštati«.

Lit.: ARj 2, 80. 4, 27. 122. 7, 662. 674. 675. 17, 764. 18, 113-120. Jagić, *ASPh* 31, 551. Rešetar, *ASPh* 36, 543. Ribarić, *SDZb 9,* 198. 199. *Elezović* 1,. 453. *Miklošič* 369. *Bruckner* 74. *ZSPh* 4, 214. *Mladenov·* 697. *Trautmann* 333. *Vasmer* 3, 130. Osten-Säcken, *IF* 33, 262-263. Zubatý, *KZ* 31, 13. Endzelin, *ZSPh* 13, 78-79. 16, 108. Bartholomae, *IF* 8, 252. Pedersen, *IF* 5, 72. Petersson, *IF* 20, 367. Matzenauer, *LP* 11, 178. 334.

tastati, *-am* impf. (Perast) = íeříatť *(hranu,* Sali) »okusiti«. Od tal. *tastare* < vlat. *^tastare*.

Lit.: ARj 18, 116. *REW** 8595. *Prati* 970. *DEI* 3729.

tata m, djetinja riječ, »otac«; nalazi se u svim jezicima. U hrv.-srp. zadržala taj karakter. Pokazuje reduplikaciją karakterističnu za onomatopeje. Prijevojni samoglasi iskorišteni su u drugim nazivima srodstva. Ispuštanjem prvog Sloga reduplikacije nastade već u praslav. oblik

ata za isti pojam, koji je oformljen s pomoću *-ьc* u svim slavinama (v. *otac)* i napustio karakter djetinje riječi. Od *tata* prave se brojni hipokoristici s pomoću akcenta i nastavaka kao ίάία (akcenat *Péra, Pére),* *tato* m = *täte* m (Kosmet), ία/Ό (upor, *Pájo),* odatle na *-ko* (tip *Miko, Jako, Niko) tako, tajka, tájko* pored *'tâjko* (Paštrovići, tip *brajko, ujko,* v.), na *-le tale* m (Dubrovnik, tip *brale),* s pridjevima na *-ov, -in*. Deminutiv na *-iça tatica* m. Hipokoristik na *-ko* posudiše Rumunji *taică*. Njihova zamjena *tată* za lat. *pater* nije posuđenica iz slav., jer se nalazi već na vulgarnim natpisima dalmatinskim *tatae benemerenti* mjesto *patri,* gdje je iară izgubilo djetinji kolorit. Od prijevojnih samoglasa, koji su iskorišteni u denominaciji srodstva važna je sa *e* mjesto *a* u sveslav. i praslav. *teta* (ŽK, Kosmet) = *teta,* gen. *tete* (Kosmet) = *tetă,* gen. *tete* (Hvar) »Tante«, u književnom jeziku i u štokavskim narječjima prošireno sufiksom *-ka tetka* (Vuk, Kosmet), što je imalo za posljedicu m *tetak,* gen. *-tka* (Vuk) = *tetak* (Kosmet) = *tetãc,* gen. *teca* (ŽK, upor. isti sufiks *ujac,* gen. *ûjca,* ŽK) = *têtac,* gen. *teca* (Vodice), odatle hipokoristik *teća* (Srbija) pored *teća* m (Vuk, Vojvodina) prema *téta* (Vuk), deminutivi na *-ič tetkić* = *tečić* (Vodice) = *tetič* (Vodice) = *tetić* (Lovran) »filius amitae«, na -ica *tetića, tética,* pridjevi *tétkov, têtkin, tetin*. Prema *bratična* obrazovano je *tetišnja* (ŽK) = *tetićna* (Stulić) = *tečićna* (Stulić) = *tellina* (Vodice) »consobrina« = *tetkičinja* (Kosmet), u gradskom govoru zamijenjeno francuzizmom *kuzên* m prema *kuzina* < fr. *cousin, cousine* < lat. *consobrinus, -a*. Pejorativne metafore (tabu): *tetak* »budala«, *tetka* (upor. *dobrica)* »groznica«, čudna je složenica *tetognjet* (Lovvran, Istra) »der Mann der Tante«. Arbanasi posudiše *tete, teto* »Tante von väterlicher Seite«. Interesantna je morfološka pojava da je *teta* na Hvaru indeklinabile, ako se nalazi pred ličnim imenom: *dô son teta Mariji*. S tim vokalom je riječ baltoslav.: lot. *teta,* lit. *tetu, tete*. Ali ovdje ne znači isti štěpen srodstva kao u hrv.-srp., nego stprus. *thetis* »Grossvater«, pored stprus. *taws* »otac«, *thewis* »očev brat«, lit. *tėvas,* lot. *tēvs* »otac«, ali lit. *teta* f »tetka«, u narječju žemaitis *titis* m »otac«. Drugi štěpen prijevoja v. u *tast*.

Lit.: ARj 18, 12. 33. 39. 122. 125-127. 147-149. 250-255. *Elezović 2,* 317. Ribarić, *SDZb 9,* 199. Hraste, *BJF* 8, 27. *JF* 6, 207. *Miklošič* 347. 355. *Holub-Kopečný* 380. 384. *ASPh* 34, 306. Bulat, *JF 3,* 41. *Bruckner* 64. 567. *Mladenov* 632. 633. *WP* 1, 704. Zimmermann, *KZ* 50, 148. *GM* 424-425. Schrader, *AnzIF 9,* 172. Brugmann, *IP* 5, 378. *GM* 428 *Boisacf* 962.

tatarın m (Vuk) »kurir, ulak«. To značenje nastade odatle što su *Tatari* vršili kurirsku službu kod Porte; iaiar pored *tatărin* (Kosmet) »poštonoša«. Za naziv naroda najstarija je potvrda [u latinskoj ispravi *exercitum Tartarorum,* 1241], 1493: *Tatarin* (gen. pi. *Tatárov)* = *Tatar* (ime naroda u narodnoj pjesmi), u Vramca *Tatar*. Pridjev *tatarski, tatarski* (Vïamec). Složenica *tatáron,* gen. *-ana* < *tatar-han* (Gundulić) »tatarski vladalac« = iatar*-kan* (Kavanjin), odatle *tatàrãnka* (Vuk) »strijela, uzda«, *tatarkandžija* (Vuk) = na *-ka tatarka*. Balkanski turcizam iz terminologije naroda: rum. *Tatar* m, *tatarca, tătaroaică* (ime biljke i kapa), *tătarnică* »echinops«, bug. *Tatarin* m prema *Tatarka* f, *tatarsko proso* »Besenhirse«.

Lit.: ARj 18, 122-125. 495. *Mažuranić* 10. *Elezović 2,* 302. *Mladenov 629.* Skok, *Slávia* 15, 498., br. 777. *Miklošič* 347. *Bruckner* 567. *CD* 4, 128. *Škaljić** 602.

tatula f (Vuk, Slavonija, Kralje u Bosni, Kosmet, bug.) »datura stramonium«. Stoji zacijelo u vezi s učenim lat. *datura,* koje potječe iz sanskr. *dhattitra,* u Evropu došlo preko portugiškog, dok je *tatula* < tur. *tatula*. Usp. i pod *datai*.

Lit.: ARj 18, 127. *Mladenov* 630. *Miklošič* 347. *DEI* 1216.

tava f (Mikalja, Vuk, Slavonija, Dalmacija, Bosna, Hercegovina,) = *tava* pored *tăfa* (Kosmet) »1° tiganj, prosulja, prsura, padēla, šerpenja, šerpinja, tendžera, 2° duguljasta posuda u kojoj se peku janjci i bravi u pekari (Bosna), 3° jelo pripravljeno u tavi«. Izvedenice: deminutiv na *-ica tavica* (Vuk, jKosmet), na *-ie tavče,* gen. *-eta; pôtavãr* m (Vinkovci) »daščica na koju se meće tava kad se što u njoj peče« < *pod-tava,* sa *-ar*. Balkanski turcizam (tur. *tava)* iz terminologije kuhinjskoga suda: rum. *tavă* pored *tava,* bug. *tavá,* arb. ta^e', ngr. ταβας.

Lii.: *ARj* 11, 115. *Elezović 2,* 290. 303. *Mladenov* 627. *Tiktin* 1568. *GM* 425. *Lokotsch* 2051. *Škaljić** 603.

tàvalja m (Perast, Boka) »trpežnjāk« = *tavălja* (Boka, Crmnica) »näpica (Dubrovnik, Cavtat)« = *tavaja* (Crmnica, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *tavoja* (Riječka nahija u Crnoj Gori) »stolnjak«. S tal. deminutivnim sufiksom *-uolo* < lat. *-olus: tavăjuo,* gen. *-úla* m (Perast, Dubrovnik, Cavtat) »ubrus, ručinīk (Perast) =

ručinčić (Konavli)« = *tavajüo,* gen. *-óla* (Boka) »salveta« = *tavajai* (Lumbarda) = *tavajai* (Pag) = *tavàjõ* (Potomje) »ručnik« = *tava]ő* (Božava) = *tavajül,* gen. *-ula* (Rab) = *tavijai* (Lika, Sinac) = *tavijai,* gen. *-óla* (Pazarište) »stolnjak«, = (disimilacija *lj > j — l> lj — - r) tavajôr*(Vrbnik, 1639) = *(// — l> lj- n) ιavajön* (Buzet, Sovinjsko polje). Deminutiv na *-ъc > -äc tavijolac,* gen. *-ka* (narodna pripovijetka, Mikuličić) = na *-ič tovajolić* (Lika). Talijanizam *tovàglia, tovagliuolo,* mlet. *tavata, tovaia,* furl, *tovae = tavae* < frnč. *thitiahlja* »ručnik«, kao lingvistički svjedok karolinške kulture u Francuskoj (potvrđeno u 8. v.) i Italiji (potvrđeno 1196), mjesto lat. *manutergium;* kod nas se *tovalja* javlja samo u jadranskoj zoni, gdje je djelomice istisla domaće nazive *trpeznjak, stônjak, rub, ručnik, ubrus.*

Lit.: ARj 18, 128. 135. *MaSuranić* 1444. Kušar, *NVj* 3, 338. *Rad* 118, 17. Miletić, *SDZb* 9, 261. 370. *REW*[3] 8720. *Prati* 997. Skok, *ZRPh* 54, 499. *DEI* 3843.

tavan, gen. *tavana* m (Vuk) = *tavan,* gen. *tavana* (Kosmet) »1° pôd (ŽK), potkrovlje, potkrovnica, potkuplje (Dubrovnik), 2° strop, plafon (gradski francuzizam), (u lađa) paluba, krov, 3° kat, sprat, 4° sloj, naslaga«. Pridjev na *-ski tavanski* (Vuk, Kosmet, uz *vrata).* Deminutiv na *-ъc > -ac tavanac,* gen. *-anca.* Na *-ice tavanice f* pl. »strop«. Na *-jača tavànjaia f* (Vuk) »daska za tavan«; *tavának,* gen. *-nka* = *zàtavanak,* gen. *-anka* (Vuk) »(geografski termin) plato, zaravanak«. Denominál na *-iti tàvaniti, -im* impf, (objekt *sobu) (po-}.* Toponimi: *Tavan* (Srbija, Bosna), *Tavani* (Crna Gora, Lika, Slavonija), *Tavand* (Srbija), *Tavának* (Lika). Balkanski turcizam (tur. *tavan)* iz oblasti graditeljstva: rum. *tavan, a tavani,* bug., arb. *tavan,* ngr. ταβάνι, ταβανώνω.

Lit.: ARj U, 115. 156. 18, 128-131. *Elezović 2,* 290. *Mladenov* 627. *Tiktin* 1569. *Lokotsch* 2052. *GM* 425. *Miklósié* 347. *Školjić** 603.

tavatur m (Kosmet) »glas, priča (subjekt: *iskočijo ~).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tevatür* »vijest, laž«) iz terminologije običnog života: bug. *tavatur,* rum. *tevatură í* (Muntenija) »Spektakel, Gerede«.

Lit.: Elezović 2, 290. *Mladenov* 627. *Tiktin* 1583.

tâvla f (Mostar) »igra na kocke«. Možda ovamo i *tavlàja* (Kosmet, Peć) neodređenog značenja »neka sprava u kalajdžinici« (dodatak *-ja* kao u *odaja,* v.,?). Balkanski turcizam (tur. *tavla,* sa značenjem »igra na kocke« i »konjušnica«) iz terminologije igara i zanata: rum. *tavla, tablă,* pl. *taviéi,* bug. *tavla* pored *tavla* »Pferdestall«, arb. *tavié* »Tisch, Gastmal, An Spiel Trick-Track«, ngr. τάβλα »Tisch«, τάβλι »Trick--Track«.

Lit.: Elezović 2, 291. Skok, *Slávia 15,* 498., br. 778. *Tiktin* 1544. 1569. *Mladenov* 627. *GM* 425. *Doric* 377. *škaljiP* 603Γ 604.

tavil (Banja Luka, Mostar), indeklinabilni pridjev »vlažan, memli«; ide zajedno sa *tavltja* (Kosmet), pridjev indeklinabilni, »maştan, debeo, ugojen«, jer je osnovne značenje balkanskog turcizma »natopljen, nakvašen«, a metaforicko je značenje »debelo, masno meso«: bug. *tavlija.*

Lit.: ARj 18, 132. *Elezović* 2, 291. Skok, *Słania 15,* 498,, br. 779. *Mladenov* 627. *Ska* ljić** 604.

tavoriti, *-im* impf. (Vuk) *(is-),* ekspresivno za »teško živjeti« kao i *kuburiti, komračiti, kunatoriti, petljati, teturati, živariti, životariti, živucati.*

Lit.: ARj 18, 135.

táze (Vuk, BiH) = *tãze* (Kosmet, ~ *meso, riba, hljeb),* indeklinabilni pridjev i adverb, »1° svjež, frišak (protivno *bajat, uveo),* 2° svježe«. Izvedenice: *tazèluk* m (Bosna) »1° svježina, prvina, 2° nevinost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *taze* < perz. *tāze* »skoro pečen«; tur. *tazelik)* iz pekarske terminologije: bug., arb. *taze,* ngr. ταζέδικος.

Lit.: ARj 18, 136. *Elezović* 2, 291. *Mladenov* 628. Skok, *Slávia 15,*498. *Školjić*[1]604.

íážiti, *-im* impf. (Stulić, akcenat nesiguran) *(u-)* »miriti, tišiti, tješiti, blažiti«. Nalazi se još u slov. *tážiti,* gdje varira s *taložiti,* odatle na *-e* (kao *Crne) táže,* gen. *-eta* = *tolažnik* = *tãznik.* Prema tome se čini da *ta&iti* nije potvrđen na istoku: od leksikografa ovaj glagol bilježe Vitezović, Belostenec, Jambrešić, Stulić, a od pisaca dubrovački i ostali dalmatinski (Ranjina, Nalješković, Gundulić, itd.). U bug. isto značenje ima *utaložvam* »umiriti« = *utáložiti (se), -im* (Lika), od *talog* (v.). Slov. *tolažiti* očito je nastalo unakrštenjem *ta&iti* sa *taliti (po-, u-)* (v.) ili metatezom od *taložiti; tažiti* može se objasniti unakrštenjem od *blažiti* (v.) sa *taliti* i *tolažiti.* Pridjevi su na *-iv neutaživ,* na *-ljiv neutažljiv* (Jambrešić, hrv.-kajk.), s apstraktumom *neutažljivost.* V. *talog* i *taliti.*

Lit.: ARj 8, 119. 18, 137-38. *PleterSnik* 2, 657.

te, praslav. veznik, kopulativan, usporedni *(otišao te donio),* relativni *(čôäk te se oženilo na miraz,* Crmnica) i ķpmpletivni *(što čekaš te se ne ženiš'?),* »et, qui«. Upotrebljava se jednom kopulativno i udvojeno (disjunktivno) *te — te.* Nalazi se još u stcslav., slov., češ. i polj. Upór. *ta* »et«. Služi za odobravanje: *tèsto* (Kosmet). Veže se kao u češ., polj. *též,* kaš. *tjez,* sa *-že > -r(e) ure, terem* (upór. *elem, dakleni), tèrno* (upór. *gdjeno), ter* (12 — 18. v.); *le* i *ter* izražava posvemašnjost i neprestanost *(psi ter psi* »sve sami psi«, *bere te bere* »neprestano bere«), ponavljanje i žurbu *(te amo te tamo).* U Crnoj Gori veže se sa *ako* bez dočetnog *-o teràk* »testo, ako će, ništa za to, neise«. Kao *gdjeno, kodno, kojino, kaono* prima deiksu *-no teno* i ostaje usporedan veznik. U Hrvatskom primorju sonorizira se *r* gubitkom *e tr* (upor. slov. *pri > pr)* i izražava čuđenje u zaklinjanju: *tr po boga, Marei* U rum. čini se da ide ovamo kao slavizam *tir,* koji se upotrebljava udvojeno (disjunktivno) *tir mi -e unul tir mi -e altul* »kako jedan tako i drugi«, *tyer cu tine tyer fără tine* »s tobom kao i bez tebe«. Postanjem • je od korijena pokazne zamjenice *taj* (v.). Upor. *se* (ŽK) »ta« (v.) od *saj* (v.). Po Jagiću *te* je nastalo od *ter* prema tipu *tokodé — također.* To je mcguće, ali i ne mora biti tako, kako pokazuje prilog proširen deiksom *-k tek, tehe* (Vuk, Kosmet), sa *-r* < *-že têker* (Vuk) »istom, jedva, samo«. Veže se *tek što* (vrlo često u književnom i saobraćajnom jeziku), *sad tek, tek samo, tek da; t'ekar* (Kosmet) = *tekar* (ŽK) »istom«. Vezom istoznačnih *tek* i *istom* nastaje prilog *tekistom* (Piva—Drobnjak) »osrednje, prilično«. Kao prilog *teke* (Dalmacija) znači »malo«: *teke mista, teke kruh;* proširen sa *-ice tekice.* S tom deiksom nalazi se još u donjo--luž.-srp. Razlikovati treba ovo *tek* od indeklinabilnog pridjeva kao balkanskog turcizma *tek (v.),* koji ima drugo značenje. U službi veznika hrv.-srp. *te* = bug. *ta.* U službi paratakse mjesto hipotakse kod sporednih rečenica *te* pokazuje sintaktičku srodnost sa rumunjskim, arbanaskim i novogrčkim.

Lit.: ARj 18, 138-45. 171-76. Jagić, *ASPh* 13, 630. Rešetar, *ASPh* 36, 545. Miletić, *SDZb 9,* 610. *Elezović* 2, 307. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 366. *Holub-Kopečny* 384. *Bruckner* 569-570. *Mladenov* 627. Daničić, *Kor.* 83. *Tiktin* 1603. Leskien, *ASPh 22,* 1-5. *IF 2,* 206. 218. 247. Hirt, *IF l, 29.* Rozwadowski, *RSI 2,* 87. *Boisacq*[3] 179. 965. Music, *PBB* 53, 228-262. (cf. *IJb* 15, 101). Rohlfs, *ZRPh 42, 222.* (cf. *IJb* 10, 182), Sandfeld-Jensen, *ZRPh* 28, 11-35. *JbRI 9.* 75. si., 115. si. *LB* 1, 197-200.

teatar, gen. *-tra* m (18. st.) > *tijáter,* gen. *-tra* (hrv.-kajk.), internacionalni ģrecizam 8-έατρον (atički), od atičkog θεάομαι, apstraktum θέα, »spectaculum (v. *špetakul),* (prevedenica) pozorište, (neologizam 18. st.) kazalište«, lat. *theatruin,* njem. TVzeařerlpridjevna-wA *teatarski,* sa atrakcijom *r* u naglašeni slog (upor. *brnístra) triâtar* .pored *trăjatar* (Božava); u Slavoniji i Srijemu sa *-er > -or* (v. *prator) teator* (i Lazarević, Srbija).

Lit.: ARj 18, 146. Cronia, *ID 6,* 123. *DEI* 3736.

tebešír m (Kosmet) = *tebešír,* gen. *-tra* (Bosna) »kreda«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tebašir)* iz turske školske terminologije: bug. *tebeșir,* arb. *tebeshir* »Gips«, cine. *tibișire* f »craie«, gr. τεμπεσίρι.

Lit.: Elezović 2, 305. *GM* 425. *Mladenov* 630. *Pascu 2,* 169., br. 1066. *Školjić** 605.

tèbi (-j kao u *meni, sebi),* naglašeni dativ sing, stcslav. *tebe,* gen. — ák. *tebe* (kao *mene, sebe),* nenaglašeni enklitički dativ *ti* (kao *mi, si),* nenaglašeni (enklitički) akuzativ *te* (kao *me, se, e < e),* stcslav. *tț,* polj. *cię.* To su baltoslav. i praslav. oblici lične zamjenice za drugo lice jednine kosih padeža (v. *ti),* kako se vidi iz stprus. gen. *tebe,* dativa *tebbei,* akuzativa *tien* i litavske enklitike *ti.* Za ovu se zajednicu pretpostavljaju ie. oblici s prijevojem, e: gen. **teue,* dativ **tebei* i **tai,* akuzativ **tem* od ie. korijena *te-.* Instrumental se pravi prijevojem *e — o tobom* (kao *sobom)* sa *-om* iz imeničke deklinacije (upor. *mnom = manom* ŽK) prema rus. *toboju* < stcslav. *tobojc* < baltoslav. **tauaiam.* Upor. sanskr. gen. *tava* »tebe«, dativ *túbhyam* »tebi«, akuzativ *tvām* »te(be)«, instrumental *tváya* »tobom«, avesta gen. *tava,* dativ *taiba.* Dok se u baltičkim jezicima posesivni pridjev pravi jednako kao u grčkom τεός i latinskom *tuus* < ie. **teyos,* u slavinama služi za nj prijevoj **tuo-* + pridjevski sufiks *-ịo-s *tuoios > tvoj* (kao *môj, svoj).* Upor. ie. **tuos* u sanskr. *tvá,* avesta *Sva,* gr. σος. Deiksa *ti* u *ilitij oliti,* hrv.-kajk. *kajti, kakti,* po *kanoti, koti (ZV), kat* (ŽK) »kao« nije isto što enklitičko *ti.* [Na zapadu *tebe, tebi, kod tebe].* V. *taj.*

Lit.: ARj 18, 279-82. *Holub-Kopečny* 380. 398. *Bruckner* 587. *Mladenov* 630. *WP l,* 745. *Trautmann* 315. 333.

teći, *telēm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, po-, pre-, pri-, prò-, ras-, s-, sa-, u- /sej, za-)* »1° fluere, 2° durare, 3° (čakavski, hrv.-

-kajk.) trčati«, s prefiksom *steći* pf. »erwerben«, odatle deprefiksacijom *teći* impf. »4° erwerben«, *poťéknut, -em* (Kosmet) »otec«, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. glagol primarne grupe **tek-ti.* Praslav. korijen **tek-* pokazuje u izvedenicama pet varijacija: prijevoj duljenja *e — ē* praslav. **tek,-* hrv.-srp. prijevoj *e — ъ *tik-,* viši prijevojni štěpen *o "-tok-,* taj štěpen u prijevoju duljenja *o — ō* *ί̯α&-. Suglasnik *k* varira: *č, c* prema palatalnim samoglasnicima. Postverbali: *istek* m, *natek,* prilog *tekom (teći}.* Pridjev na *-ьn > -an tečan* (potvrde iz istočnih krajeva, iz Srbije, < rus. *tečnyj)* »fliessend«) »liquidus«, imenica *tečnost* »tekućina«. Na *-un* (upór. *begunъ) tekūn,* gen. *-una* m (Crna Gora, Zeta) »kolo«, na *-iça tekùnica* (Vuk) »miš mus noricus«. Na *-evina tečevina* = na *-ovina tekovina* »dostignuće«. Na *-ačica tekačlca* (Istra, narodna pjesma, epitet, uz *voda").* Na *-īvo tecīvo* (upór. *c < k pecivo* i *lucanj),* odatle *tecivarina* »porez na dobitak«. Apstraktum na *-jaj tečaj* »cursus«, *stečaj,* neologizam (prevedenica) za *konkurs.* Poimeničen particip perf. aktiva *natekao,* gen. *-kli* f »otok«, *oteklina;* taj particip kao pridjev sveslav. i stcslav.jhrv.-kajk.jSlov. *stêkel — stakli* (Bednja) »bijesan«, poimeničen na *-iš šteklíš,* gen. *-iša* m (u Hrvatskoj, oko 1840; i slov.) »fanatičan pristaša političke stranke«, prema evropskim nazivima za *radikál:* španj. *arrabiados,* njem. *die Wütenden.* Poimeničen part, pr.ez. akt. *tekući* (Vuk), poimeničen *tekućina* (neologizam), *tekućica* (16. v.). Složenica *skoroteča,* neologizam za *kurir, tecikuća* m (suprotno *raspikuća),* upor. prezime *Tecilazić* od *tecilaz* (v. *laz).* Arbanasi posudiše *zoles* »gerade wohin« < *zatečem.* Od **tëk- > *têk-:* postverbal *tijek* m »Lauf«, iterativni *-tjecati, -tječem,* samo s prefiksima *(do-, is-, ispo-, na- se, o-, ob-, pri-, pro-, s-, sa-, raz-, u-, za-),* *otecăt* (Kosmet, subjekti *voda, noge).* Na *-telj natjecatelj* = na *-lac,* gen. *-oca natjecalac* m prema *natjecalica* f. Upor. stcslav. *těkati,* slov. *tekāti,* češ. *těkati,* ukr. *utíkati* »davon laufen«, *natekanje* (Belostenec). Apstraktum *natječaj, stjecaj, stjecište.* Ovamo ik. *istikati, utíkat* impf. (ŽK) prema *uteći.* Od **tik-: doticati, -če, stìcati, -čem* impf. u sva tri narječja. Pravilnije bi bilo *dotjecati, stjecati.* Od **tok-* postverbali *tok* m, *istok* »1° oriens, 2° izvor«, toponim i hidronim *ìstok* (Kosmet, utječe u Beli Drim), također f pl. *Istake,* odatle pridjev na *-ьn istočni (.grijeh),* poimeničen *istočnik* »vjetar eurus, ispodsunčanik«; *samòtok* pored *samotok* (Vuk) »ulje koje samo iz masline isteče, oglio vergine«; *potok* m posudiše dalmatinski Romani *patagus,* Madžari *patak* (odatle prezime *Pataki, Patačić)* i Rumunji *potoc.* Riječ *potok* čini leksikologijsku porodicu: pridjev na *-ьn > -an potočan,* poimeničen na *-ica potočnica* »biljka myosotis«, na *-jak potočnjāk* »lythrum salicaria«; na *-arka potočarka* »vodena ptica«; deminutivi na *-ič potočić,* na *-ьc > -äc potočac,* gen. -cea, na *-bk potóćak,* gen. *-čka* (Vuk); na *-jar potočār* »rak«; na *-jara potočara* »vodenica na potoku«; toponim na *-janin Potočani* m pl., *Potočari.* Nadalje: *protok* »1° protaka, 2° (Liješće, čoviće, Sinac) veliko rešeto kao sto sa obručem (na njem se toči žito i pliva, kad se ovrsi)«; *ütök* m (pravni termin) »pravni lijek«; *otok* m (Dalmacija, zapadni krajevi, slov.) »ostrvo, ono što je vodom optečeno«, akcentom se razlikuje od *otok* »Geschwulst«, etimologijski isti postverbali od *oteći,* ali semantički različiti (upor. *muka* i *múka* za semantičko razlikovanje s pomoću akcenta); ovamo deminutivni toponim *Otočac,* gen. -cea, ali pridjev *otočki', natok* od *nateci.* Stari toponim *Rastok,* kod cara Konstantina Ραστότζαν < lok. *Rastoče,* upor. *Rostock.* Veoma dobro odgovara tom značenju rum. *răstoacă* »Arm eines Flusses« = *rastoka* f »gdje se voda cijepa«; *rãstok* (Donja Podravina) »srčanica«, odatle na -raca *stočnica* (Vrpolje) > *stošnica* »isto«, krivim odbacivanjem prefiksa *raž-; ràstok* »antimonium, boja za obrve i kosu«. Postverbali: ž. r. *otoka* »Arm eines Flusses«, *stoka (krupna, sitna)* »1° grex, Herde 2° trgovačka roba, espap (Kosmet)«, pridjev *stočni* (kod Habdelića) »bijesan«, od *steći; iistoka* »vjetar eurus« < *ъz + toka; protoka f (j.* S. Reljković), kod Rumunja *potroacă* »gratiola, Tausendgüldenkraut«; *potoka — pataka* »slaba rakija«; *protoka* (Kosmet) »rijetko rešeto, sa velikim rupama kojim se rešeta žito prvi put, redina«. Postverbal na *-bk dotočak,* gen. *-čka* m (Zuzzeri) »čime se što dotoci«. Deminutiv na *-bk > -ák točak,* gen. *-čka* »1° kolo, 2° kladenac, česma«. Radna imenica na -ьc > *-ac točac,* gen. -cea »Schenk«, isto sa tur. *-li točajlija* (Baranja, Vuk), zamjenom sufiksa. Glede *-ajlija* upor. *dugajlija, novajlija.* Na *-ište stočišće* (Beli, Istra) »sastanak žena«. Denominal kauzativum na *-iti točiti (se), -im* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, pře-, pro-, raz-, u-, za-)* »1° rundere, 2° brusiti, 3° često ići na polje«, iterativ na *-va- -točívati* (Stulić), samo s prefiksoma. Na *-ilo točilo* n (Crna Gora, Lika) = na *-alo tokalo* n (Lika) »plazajica, gdje se drva otiskuju niz brdo«. Na *-ar tokar,* gen. *-ára* m (Stulić, s naznakom da se nalazi u ruskom) »Drechsler«, upor. polj. *tokarz,* rus. *tokán.* Složenica *toči(m)-baša* kao zamjena za *dolibaša* (v.). Na *-ÍO zatoč* m (jugozapadni krajevi) »opklada«, od *zateći se komu* »obvezati se komu«, odatle na *-nik zatočnik* m »1° branitelj, 2° junak«. Velikanović ima *natočnik.* Prilozi *nautoč* »natječući se« (Dalmacija, Pavlínovic), *unatoč* (Vuk) »naprotiv, nasuprot«. Ovamo i: *potoč,* gen. *-i* »potjera«, odatle na *-nik potočnih* »član potjere«. Varijanta *toc-* (upor. *lucanj)* na *-U točio,* gen. *-ila* (Õilipi) = *töcilj* m = *tocïj,* gen. *-ija* (Korčula) = *točilo* n (Kosmet) »brus«, s denominálom na *-ati, -iti todljati, -am* impf, *(na-, s-) = tocíljiti, -im.* Na *äjka tocìljajka — -avka tociljavka* (Vuk) »sklizalište«. Ovamo možda Složenica *tocokljun* (Hrvatska) »ptica kljujdrvo, puzavac«. Taj glagol posudiše Rumunji *a toči* »schleifen«, *a pritoci < pretočiti,* odatle *tocitoare* »bačva«, s rum. sufiksom, *tocilă* »brus«, *tocilar* »brusač«, i Arbanasi *tocit* »giessen«. Od *tak-* imperfektivi *-takati, -tăcem, -kam,* samo s prefiksima *(iz-, upro-, na-, pře-, pro-, raz-),* od *istočiti* itd. Postverbal *prôtãk* m (Vuk, Posavina) »rijetko rešeto, što se žito protače na njega«, *protaka* f »ono što se pretakanjem dobije«. U knjigama pisanim crkvenim jezikom *istačati, -am* »effundere«. Na *-alice Takalice î* pl. »cesta kroz Velebit od Brušana prema Oštarijama«. Ovamo ide i *takati (se), -čem* (ŽK, hrv.-kajk.) »valjati (se)«. Akcentom se pravi razlika između *takati* i *-takati (is-, na-, pre-)* (ŽK). Na *-bka tácka* (ŽK), *tačke,* gsn. *točaka* »šajtruga, kolica, Schiebkarren«. Baltičke su usporednice lit. *tekëti* »laufen, fliessen, rinnen, aufgehen (von der Sonne), heiraten (von der Frau)«, lot. *tecēt,* lit. pridjev *tekinas* »laufend« odgovara pridjevu *tečan <* rus. *tečnyj* »fliessend«. S praslav. prijevojem *tok* slaže se lit. *takas* »staza«, s prijevojem duljine *tek-* lot. *takat* »hin- und herlaufen«. Ie. korijen **teq-* »trčati« predstavlja sanskr. *takti, takati (3.* 1. sing) »eilt«, avesta *tačaiti* »bježati«, *vi-taxtì* f »das Zerflıessen«, *taka* »tok«, arb. *ndjek* »progonim«, stir, *tecftid* »bježim«, got. *pius* »sluga«, stvnjem. *diu, diuwa, dionon* = nvnjem. *dienen.* U Hrvatskoj *tečan* »ukusan«

Lit.: ARj 2, 703. 706. 710. 713. 3, 942. 4, 23. 24. 27. 7, 678. 687. 692. 724. 11, 459. 12, 447. 16, 354. 504-13. 523-25. 582-85. 596-98. 612-13.18,17. 18. 147-56.171-79. 417-23. 430-33. Miklošič, *Lex.* 109. *Pleteršnik* 2, 572. 573. Maretić, *Savj.* 153. 154. *Elezović 2,* 42. 11-2. 144. 165. 273. 576. Ribarić, *SDZb 9,* 194. 199. 202. Vuković, *Ný 3, 22-26. NJ* 1, 159-160. Jagić, *ASPh* 31, 542-543. Skarić, *y F 5,* 183. Unbegaun, *RES* 12, 26. *Miklošič* 347. Berneker, *IF* 31, 409. *Holub-Kopečny* 380-381. *Bruckner* 61. 573. *Mladenov* 631. *Trautmann* 316. *WP* 1, 716. *Tiktin* 1227. 1616. Vaillant, *BSLP 42,* 12. *RES 22,* 13. 17, 18. Isti, *Zlătarii, 2, 295. GM* 433. Joki, *Unt. 93. WuS* 12, 65. Romanski, *ZSPh 9,* 370-371. *BSLP* 45, 1 (cf. *RES 26,* 141) Fraenkel, *IF* 50, 221. Hirt, *IF* 32, 240. *Vasmer 3,* 114.

tecmìlj (Kosmet), prilog, »sve potpuno, u cjelini, butun (v.), đumile (v.)« = *tekmil* = *tećmil,* gen. *-ila* (Bosna) »dopuna, izravnanje, završavanje«, *tekmil učiniti* (ib.) »dovršiti, upotpuniti, namiriti, izravnati«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *tekmil <* ar. *teqmil* »okončanje«) iz turske sintakse.

Lit.: ARj 18, 156. *Elezović 2,* 317. *Deny* § 345. 348. *Školjić»* 607.

teđaruć m (Vuk, Bosna) »ekonomičnost, uredno gazdovanje«, u izrazu *živi na tedaruču* »ugodno, dobro, besposleno« = *teđaruć* m (Kosmet, objekt uz *činiš, ima)* »spremanje, briga«. Glagol *tedarućiti, -im* (Bosna) »štedjeti«, na *-H teđarućli* (Bosna) »ekonomičan«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tădaruq >* tur. *tedarik).*

Lit.: ARj 18, 156. *Elezović 2,* 306. Korsch, *ASPh 9,* 673. *Škaljić** 605.

teferič m = *teverič* (Vuk, Kosmet, BiH) »1° ljetna razonoda na selu, 2° izlet, 3° zabava, 4° seoska kuća kud se ide na teferič«. Zabilježeni su i oblici : *teferić, teferidž.* Na *-li teferičRja* (Kosmet), indeklinabilni pridjev *(kuća gi je vrlo teferičlija)* »koji ima lijep izgled«. Denominal na *-iti teferičiti, -im* impf, *(o-, pro-, raz-) = teferičovati, -ujem; rasteverisiti* (Makarska) »razveseliti se u jelu i piću«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *teferrüc, -üç <* ar. *täfärrug)* iz terminologije običnog života: rum. *teferine* f (sufiks -ra) »Belustigung«, α *tefmci* »sich ergötzen«, bug., cine. *tifirice* »promenade«.

Lit.: ARj 9, 351. 11, 117. 18, 156. 157. 259. *Elezović 2,* 318. 561. *Tiktin* 1572. *Pascu 2,* 169., br. 1069. *Škaljić** 605.

tëfter m (Vilk, narodna pjesma, općenito BiH) = *uvter* = *defter* »1° računska knjiga, 2° spisak, registar, 3° bilježnica«. S perzijskim sufiksom *-dar* (v.) *teftèrdãr* = *defterdar* (Bosna) = *teftèdãr, -ara* m (Vuk, gubitak prvog *r* zbog disimilacije *r — r > 0 — r),* pridjev *teftedarov (-ev),* poimeničen *teftedarevica, -rovica, teftedārskī.* Ovamo još: *(za)tefteriti, -im* »bilježiti, upisivati, popisivati«, *tefterhana* = *defternana f* (Bosna) »računovodstvo«, *tefterihakanija* f »centralna uprava za zemljišne knjige u Carigradu«. Prezimena: *Tefterdarija, Tefterđarević.* Balkanski turcizam grčkog podrijetla

(tur. *defter* < gr. διφθέρα »1° činjena koža, 2° parchemin pour écrire«) iz uredske terminologije: rum., bug., aro. i ngr. *teftér.*

Lit.: ARj 18, 157-8. *МШоШ* 347. *GM* 425. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1572. Korsch, *ASPh 9,* 497. *Školjić*[3] 606.

teftiš, gen. *-fia* (Vuk, *izići na ~>* »komisija, koja istražuje hajduka ili uopće krivca« = *teftiš* (Kosmet, objekt uz *Une li ~*) »isljeđivanje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *teftiš).*

Lit.: ARj 18, 158. *Elezović 2,* 318. *Školjić*[1]· 606.

tegêlj, gen. *-lija* m (Kosmet, Vučitrn) »šav zvan bod u bod, štepanje (prema prostome *Suval* = heftanje)« = *teđel* = *tèdelj* = *tègalj* (sve Bosna) »isto«. Odatle glagol *teđeliti* — *tegeljati* (Bosna) »stepati, prošívati«. Balkanski turcizam (tur. *teyel, legel* »prost šav, bod«) iz terminologije šivanja: rum. *tighel* »Steppstich, Steppnaht«, bug. *tegél* = *tigél.* Ovamo ide i *tegeltija* = *tegetlija* (Bosna) f »koža ili sukno prošiveni uz sedlo s donje strane, meko ćebe koje se stavlja pod sedlo«, pridjev *stegeltljat, -lan* (Banja Luka) »nenarastao, gnjecav (hljeb)«, od tur. *teğelti* »panneau de selle«, glagolski pridjev s našim prefiksomj-.

Lit.: ARj 18, 156. 160. *Elezović 2,* 305. *Mladenov* 630. Skok, *Slávia* 15, 494., br. 709. *školjić** 572. 605. 606.

-tégnuti, *-têgnêm* postoji u hrv.-srp., kao i *-četi,* samo s prefiksima *do-, iz-, ispo-, o-, po-, papri-, pou-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, za-, zauz-;* u složenicama *isteći, nateci, poteći* prelazi u primarnu grupu (Vuk) pf. prema impf, na osnovi piomjene *g* > *z -lézati, -težem* (Vuk), s istim prefiksima; u ostalim slavinama i bez prefiksa (stcslav. *tegnçti,* češ. *táhnout,* polj. *ciągnąc,* rus. *tjanútb);* iterativ na *-va- -těžívati, -ujem, -ivam,* samo s prefiksima pored *rasteživati;* iterativ na *-va- tegnivati* (Voltiđi), *tegnjivati, -gnjujem, -ivam* (16. v.). Sveslav. i praslav. *teg-* »vući«. Postverbali *teg* m »1° Zug, 2° Gewicht, 3° (*teg* m, čakavski, ŽK, Kavanjin) frumentum, 4° labor, 5° mreža ispletena ili neizrađena *TA* lov«, *pòtèg* »pertica«, *nâtëg* (Vuk) »vučenje lade«, *nàteg* »sprava za natezanje obuće«, *uteg* »Gewicht«, složenka *sămoteg (vodenica ljeti melje na ustavu, a zimi samotegom,* jer ima dosta vode), *süga* f (Slavonija, Kosmet) »disciplina (uz Ostala značenja)«, *potega* (beogradski okrug) »jedno od dva drveta kojim se spaja brana«, *Protega* (prezime), *natega* f »teglica«, s deminutivom *natežica, nátega* — na *-aí, -oía nategāč,* gen. *-aca* m = *nateg.* Na *-oca potegača* »trakta, trajta«, *rastegača* f »anatomischer Heber«. Apstrakti na *-oba tegoba,* s pridjevom *tegoban,* na *-inja tegínja* (ŽK, Vodice, slov.). Od nepotvrđenog *tegola* (Crna Gora, Mikalja, Vitezović, Bella, Belostenec, mnogo potvrda od 13. st., upor. stcslav. *tegola,* slov. *tegola)* pridjev *tegotan, otegotan* (~ *tne okolnosti,* pravni neologizam). Na *-alo potegalo* (zidarski šatrovački govor, argot u Siriniću). Pridjev na *-ljiv rastègljiv* pored *rastezljiv.* Denominal od part. perf. aktiva *-tegao, -gla* na *-iti tegliti, -im* impf. (Bosna *(is-, po-, pre-, pro-)* »vući«, *pretegljìt* (Kosmet) »pretrpjeti, podnijeti«, odatle part. prez. akt. *tegleći* (~a *marva,* Hrvatska), poimeničenje *teglica* (Slavonija, Srijem, ŽK) »Heber.«, iterativ na *-va- -tegljívati, -am,* samo s prefiksima. Apstraktum na *-jaj nategljaj, răstegljaj* pored *răstegălj* (Lika). Od postverbala *teg* »labor« pravi se kauzztivum na *-ati, -iti ležali, -am (raz-)* = *težiti, -zim (is-, raz-)* »obrađivati zemlju«, na *-ъn* > -an *netežan (*~*&na* zemlja) »koja se ne da lako težiti«, odatle pridjevi *ležatnī (dan),* poimeničen na *-ik t žatnik* = na *-bk težatak,* gen. *-tka* »radni dan«. Radna imenica na *-ak težak,* gen. *-aka* m (Vuk, Piva-Drobnjak) = *težak* (ŽK, Vodice) »nadničar, radnik na polju«, *težāče,* gen. *-età* m, pridjevi *težákov, težački.* Sveslav. i praslav. pridjev na *-bkt,* koji nestaje u komparativu, *téžak,* f *teška,* odleđeno *teškf,* f *teška; težak* (ŽK), *teški* (Kosmet) »silni« < stcslav. *težhkt.* Apstraktum na *-oca teškoća.* Denominál na *-éti doteščati, -am* (17. v.) = *detestati* (Vuk), prema *dolézati, oteščati, teškati se, -am,* od priloga *teško* »govoriti *teška menü* = *Ieskāt se* (Kosmet), *steštati se* »wehmütig werden«, *dotèskati* (Pavlinovićj Dalmacija); *pritešćalo mi se* (ŽK) »pozlilo mi je«. Na *-ıa teža f* »1° Schwere, 2° gravitacija«, odatle denominal *otežati* = *natezat, -a* (subjekt *kamen,* Kosmet). Na *-ava eiăva* (Vodice). Još treba spomenuti denominal od *teg* »Zug« na *-iti težiti, -im* »nastojati«, *potežiti se* »festinare«. S njim stoji u semantičkoj vezi hrv.-kajk. *ne ftegnem* = *ne legnem* (ŽK) = *ne ùtegnem* (ŽU, Vodice) »nemam vremena«. Od imperfektivnog korijena **tez-* izvedenice su na *-alo istèzalo* n, *rastezalo* (Kosmet) »lastik« (sa *ž* mjesto *z* prema *rastezivati),* pridjev na *-tsk rasttealski* (ŽK, *stol)* »koji se može rastegnuti, na *-aljka natézaljka, istézaljka* »puzdra«, na *-avica istezavica* »vrsta mreže«, *natézavica* (Vuk) »muka od natezanja«, *rastezavica.* Postverbal *nalez* m »muka«. Radna imenica na *-lac,* gen. *-oca natezalac.* Pridjev na *-iv, -ljiv rasteziv, rastezljiv,* na *-ьnъ rastežnost.* Samoglasnik *e* je nastao od palatalnog nazala *ę.*

U prijevoju *ç* (slov. *toga,* polj. *tfga)* sveslav. i praslav. *tuga* f, s pridjevom na *-ъn tužan, tužljiv* (Boka), *tugaljiv,* od sintagme *bez tuge bestužan, potužan* (ŽK) i denominálom na *-ovati tugovati, tugujem,* na *-iti tužiti, tužim* impf. (Vuk) *(do-, na-, pri-, pro-, s-, sa-),* iterativ na *-va- -tužívati,* samo s prefiksima »naricati« prema *tužiti, tužim* impf. (Vuk) »klagen« *(ob-, po- se, pri- se)* iterativ na *-va- -tužívati,* također samo s prefiksom, deminutiv na *-akati tužákati.* Postverbal *dStuga.* Apstrakti na *-ьЂa tužba,* odatle na *-alica tužbalica,* na *-njava tužnjava.* Na *-telj tužitelj* — *tužilac,* poimeničen part. perf. pas. *tuženik.* Ovamo još postverbal od *služiti služ,* gen. *-i* (Gornje primorje) »stega, verschärfter Cordon«. Na *-aljka tužaljka.* Od ovog korijena nisu lična imena *Tuga* f (potvrđeno u polovini 10. v., kad bi moralo glasiti s nazalom, upor. *Muncimir)* kao ni *Tugomir* potvrđeno 1102. u imenu sthiv. plemena *Tugomirići.* Prema Jagiću išao bi ovamo i pridjev *turoban* < **tužoban,* sa *ž* > *r,* ali v. tu riječ. Rumunji posudiše praslav. korijen u oba naziva: *poting* »remen« < *potįngb* (upor. polj. *paciong* »voz«), *răstigni* »distendere«, *zatigni* »offendere«, *tinjì* »sich sehnen« < *tįžiti, tìnga* »luctus«, na *-ujç tingui* »tugovati«, *noting* = *netîng* »stupidus« *(*netGgì* nije potvrđeno u tom značenju u slavinama), Madžari *pating* »remen«. Imenica *tuga* je poimeničen stcslav. pridjev *tçgı* »duruş, fortis«, koji očuvan u polj. *tęgi* »stalan«, rus. *tugoj* »jak, napet«. Da je postojao i u južnoslav., dokazuje rum. *nătîng* »glup, svojeglav, tvrdoglav«. Složenica je tipa *nagluh.* Prema tome *tuga* pokazuj:: semantički prijenos duhovne napetosti u napetost u žalosti. Iz rum. slavizmą može ovamo još da ide *steje f* »žurba« postverbal od *a (sa) steji* »žuriti« < **sttežiti, težiti.*

Lit.: ARj 1, 253. 2, 707. 708. 716. 3, 941. 4, 30. 31. 74. 7, 709. 8, 100. 11, 117-128. 13, 284-91. 14, 582-83. 18, 158-170. 245-50.261 - 278. Belić, *Priroda* 73.A/ʼJ1, 118-119. 3, 223. Jagić, *ASPh* 1, 433. Trojanović, *JF 5,* 224. *Elezović* 1, 448. 2, 112. 130. 170. 269. 344. 345. Vuković, *SDZb* 10, 404. *Miklošič* 350. Isti, *Lex.* 1028. *Holub-Kopečný* 378-379. *Bruckner* 60. 570. *Mladenov* 630. Isti, *Sborník Miletu* 262-268. (cf. *RSI· 6,* 293-294). *WP l,* 726. *Tiktin* 1224. 1490. Vaillant, *RES 9=* 8. 22, 191. *BSLP* 31, 43. *REB* 3, 252-257- (cf. *IJb* 23, 354). Osten-Säcken, *IP* 28, 420-33, 261. *Boisacq** 99. Sütterlin, *IP* 4, 105· *KZ* 56, 206. Zupitza, *KZ* 37, 388. *BB 25,* 89-105. (cf. *Anzi P* 12, 169). *KZ* 40, 474· Kryński, PF 5, 136-147. (cf. *AnzIP* 7, 173). Levy, *IF* 32,158-159. Hermann, *IF* 20, 354. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198).

tèhara f (Vuk, Stulić, Dubrovnik) »kolač sa bijelim jajetom za Uskrs«. Deminutiv na *-taa teharica* f (Mikalja, Bernardin, Vuk, Stulić) »1° torba, putna torba, 2° vrsta uskrsnog kolača (Dubrovnik, Konavli)«. Upor. *tohărica* f (Punat, Krk) »dar (objekt *MZ dobiti)«.*

Lit.: ARj 18, 170.

tek[1] m (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »volja za jelo, apetit«, *netek* (Jambrešić) »netečnost«. Pridjev na *-ъn* > *-an tečen* = *tečan* i *téčan* (Hrvatska, kajkavski leksikografi, na *-an* Reljković), *netečan* (Belostenec) »abgeschmackt«, poimeničen u apstraktumu *netečnost, tečan* (Baranja, Vuk), prilog *tečno.* Belostenec definira: *tek je nepce vu kojem je ćutenje teka.* Nije općenita riječ ni na hrv.-kajk. području, v. germanizam *žma, žman* (ŽK) i *smekati.* Miklošič ima iz Prikarpatske Rusije *ťaknuty* »koristiti«. Značajan je za pitanje postanka hrv.-kajk. i slov. riječi i rum. slavizam *a lihni* = *a ticni* — α *tigni (îmi ticnește somnul, mîncarea* »prija mi san, jelo«), iz kojega se može pretpostaviti korijen **tbk-,* koji nije potvrđen ni u jednoj slavini, a odgovarao bi ie. korijenu **tenq-* > lit. *tinku, tikti* »taugen, passen«, bez nazalizacije kao got. *beihan,* stvnjem. *gidīhan,* nvnjem. *gedeihen.* Upor. i arb. *tekete* (Gege) »es gelüstet mich, es gefällt mir«, koje G. Meyer izvodi od *tek* »Geschmack, Apetit«, *a te tekmite* »zufällig anschwellen (des Gesichtes und anderer Körperteile)« sä slov. *tekniti* »gedeihen, gut anschlagen«. Vük ima *téknuti* u izrazima *teknē me na um, tekņu me za vrat,* bug. *tekne mi na um, téknuva mi* »es fällt mir ein«. U Dubrovniku *téknuti, teknēm* je isto što *taknuti,* tako i u Kosmetu *leknut* isto što *taknuti, lednuli.* Prema Mladenovu ti izrazi idu zajedno sa *tekņ* (v. *teći).* U prilog toj misli govori *netek* m (Vrbnik) »1° malen sitan čovjek, 2° posao koji nije za rukom pošao (Brač)«, kao i činjenica da se *tečan* govori u Baranji, gdje *e* ne može biti od *ь.* Upor. još ime biljke *netek* (Šulek), ako je prevedenica (calque) od njem. *Springkraut.* Maretić misli da bi bolje bilo etimologiju dovoditi u vezu s *netik* prema lat. imenu

impatiens, noli längere. Prema tome *tek* može biti postverbal od *teći* i znači »ono što teče > (metafora) što prija«.

Lit.: ARj S, 99. *9,* 99. 18, 148. 171. 177-78. *Mažuranu* 1445. *Elezović 2,* 308. *Miklósié* 348. *WP l,* 725. *Tiktin* 1589. *GM 426. Mladenov* 631.

tek[2] (Kosmet), indeklinab.ilni pridjev, »lih, neparan« (protivno o/i, v.) = *tSk* (Bosna) »isto«. Djeca se igraju pogađajući upitom *cif tek,* kao drugdje izrazom *lijo tako,* u Bosni *tekmi- cif tmi* »lino li, tako li?«. Balkanski turcizam *(tek = dek* »1° jedan od jednakoga dvoga, 2° chacune de deux parties de la charge d'une bête de somme«) iz terminologije igara: bug., arb. *tek* (protivno *çift),* cine. *teca* »impair«. Veže se *tek—tuk* (Kosmet) = *tek—tuk* (Bosna) »rijetko, ovdje ondje« < tur. *tek—tuk.*

Lit.: ARj 18, 173. *Elezović 2,* 307. *Mladenov* 631. *GM* 425. *Pascu 2,169.,* br. 1057. Korsch, *ASPh 9,* 673. *Deny* § 1000. *Školjić** 607. 608.

téka f (hrv., u đačkom jeziku) »bilježnica, Schreibheft, pisanka«. Lat. *thēca* < gr. θήκη, od τίθημι, preko austrijsko-njem. *Theke.*

Lit.: NJ 3, 25. *Weigand-ffirt 2,* 1042.

tekija f (Banja Luka) = *teãja* (Kosmet) »1° bogomolja i stan derviša uz grobove zaslužnih ljudi, 2° toponim«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tekke* < ar. *teqe* »oslanjanje«) iz oblasti islama: búg. *teke,* arb. *teqe = tece* (Skadar) »Markt«, cine. *tiché* m »couvent des derviches«.

Lit.: ARj 18, 176. *Elezović 2,* 317. *Mladenov* 691. Skok, *Slávia IS,* 428., bir. 784. *Pascu 2, 169.,* br. 1067. *Školjić*[1] 607.

teklif m (Kosmet, objekt uz *nemamo, ucini ~*) = *teklif* (Srbija, Milićević) »1° prijedlog, 2° zahtijevanje, 3° ženiranje, ustezanje«, *bez teklifa* »bez ženiranja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *teqlif)* iz terminologije ponašanja: rum. *teclif* »Forderung, Anspruch«, bug. *teklif* = cine. *ticlife f* »façon, cérémonie«.

Lit.: ARj 18, 177. *Elezović 2,* 308. *Tiktin* 1572. *Pascu 2, 169.,* br. 1068.

tekne, gen. *-eta* n (Vuk, Kosmet) »korito (gradili ih karavlaški cisani)« = (sa *tn > tm) tekme* (Crna Gora?). Balkanski turcizam (tur. *tekne)* iz turske terminologije alata: bug. *tek né.*

Lit.: ARj 18, 177. *Elezović 2,* 308. *Mladena v* 631. *ŠkaljiP* 607.

teknefes (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° sipljiv (konj), 2° slab, bolestan« = *teknevez* m (Boljevac, Srbija) »sipljiv konj«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma pridjeva *dik = zik* »uzan, tijesan« + *nefes* »disanje« > tur. *tek-nefes)* iz turske terminologije medicinske: rum. *tecnefes = ticnafes, tignafes, tehnafes* »Asthma des Pferdes«, bug., arb. *teknefés,* ciric. *tecnefeze.*

Lit.: ARj 18, 177. *Elezović 2,* 308. *Tiktin* 1572. *Mladenov* 631. *GM* 426. *Pascu 2,* 169., br. 1058. *Školjić** 607.

tekrar (Kosmet) prilog »ponovo« = (s gubitkom *r* zbog disimilacije *r — r > 0 — r) iekar* (Vuk) = (unakrštavanjem sa *iznova, iznovice, istanovice, istanova) = Istekar* (Vuk, Kosmet: *početi istekar)* »nanovo, iznova« = (zamjenom prefiksa *iz-* sa *po-* i unakrštenjem sa *tekar,* v. *te) pótékor* »sada tek, onda tek«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tekrar-,* sinonim od *daha,* »encore«). Glede *istanovice, istanova* v. *nov,* a vidi i мй'.

Lit.: ARj 4, 26. 30. 11, 121. 18, 173. *Elezović 1,* 240. 2, 308. *Deny* 418. *Školjić** 607.

tel m i *tel* (BiH: *udariti u tel* »brzojavki«) = *tel* (Kosmet) = *téla* f fKosmet) »žica (na tamburi), žica od srebra za tkanje beza«. Na *-K telîja* f (Kosmet) »materija protkana zlatnom žicom ili imitacija, brokat = *ielija f* (Bibi) »odjevni predmet žicom izvezen« (< tur. *telli),* bug. *telìja* »mit Draht versehen«. Ovamo i *telo* n (Jukić, narodna pjesma; zabilježio i Miklošič) i *tèlej* m (Vuk, Srijem) »varak,, šik«, odatle *teUisati, -Sem pî.* »telej udariti na što, šiklisati, šikesati, šikovati, varakleisati«. Balkanski turcizam (tur. *tel)* iz turske terminologije alata: rum. *tel* (Muntenija) »Messing —, Kupferdraht, Spange, Faden (Moldavija)«, bugie/ m pored *tel* f *(teita),* arb. *tel* pored *tele f* »Draht, Drahtseile, Goldfaden«, cine. *tel'u,* ngr. τέλι.

Lit.: ARj 18, 179. 185. 187. 188. *Elezović 2,* 308. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 786. *Mladenov* 631. *Tiktin* 1573. *Pascu 2,* 169., br. 1059. *Miklošič* 349. *GM* 426. Korsch, *ASPh 9,* 673. *Doric* 379. *Školjić*[1] 608.

tela f (Perast, Krtole, Božava) »1° platno, 2° žućkasto platno, 3° zastrt trijem na stupovima (Stulić)«. Talijanizam: tal. < lat. *tĕla.* Na *-artum > -ar telar,* gen. *-ara ma.* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *-er* mlet. *telèr > teler,* gen. *-éra* (Boka, Korčula) = (asimilacija *e — á > a — a) taior,* gen. *-ora* (Buzet,

Sovinjsko polje), slov. *talar,* gen. *-rja* »okvir na prozoru, rama« < mlet., furl, *telar,* tosk. *telaio.*

Lit.: ARj 18, 179. *Pleterínik 2,* 656. Cronia, *ID 6,* 123. *REW*[3] 8620. *DEI* 3740.

telai, gen. *-ala* m (Mikalja, Vuk, Lastrić, BiH, narodna pjesma) = *telai* pored *telălin* (Kosmet, *-in* kao *kasapin)* = (disimilacija *l — l > l — r) telar,* gen. *-ára* (Crna Gora, narodna pjesma, objekt uz *učiniti)* »zdur (Dubrovnik), licitator«. Apstraktum na *-luk = -ina: telàluk = telàlina* »plata telalu«. Pridjevi na *-ov telalov,* na *-ski telālskī.* Na *-nica telâlnica* (Kosmet).. Denominal na *-iti telaliti, tèlãlím* (Vuk, Sarajevo) *(raz-,* Lika) = *telanti, tèlã-rīm* »telar učiniti, ličiti, licitirati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tellal* »Makler« < ar. *dallal,* od glagola *dalla* »versteigern«) iz turske administrativne terminologije: rum., arb. *telai,* bug. *telălin = talalin,* cine. *tileal* pored (disimilacija *l — l > l — n) til'an, tilealiche* »métier de courtier«, ngr. τελλάλης, •πλιάλις »courtier«.

Lit.: ARj 18, 180-82. *Elezović 2,* 308. *GM 222.* 426. *Lokotsch* 473. *Miklošič* 348. *Mladenov* 631. *Tiktin* 1573. *Pascu 2,* 169., br. 1073. *Školjić** 608.

telbīz, gen. *-iza* m (Vuk) »prijevaran, dvoličan čovjek«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *telbis* »Betrug«): arb. *telbis* »schlau«, rum. *telpiz, telpizie — telpizlic* »isto«.

Lit.: ARj 18, 182. *GM* 426. *Tiktin* 1575.

tele, gen. *-eta* n (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° Kalb, 2° psovka«, obrazovano sufiksom *-e,* gen. *-ete* za mlado kao *Stene, june, ozimče, ždrijebe, dvogoče, šttježe.* Tim sufiksom ne izrazuje se rod (muško ili žensko). Korijen *tel-* nalazi se u kol. na *-od,* gen. -i *telad* f (Vuk), u pridjevu *stêona (krava) = stêjana* (Vodice), upor. gornjo-luž. *sućelna,* rus. *stelnaja* i u denominalu na *-iti teliti se, teli* impf. (Vuk) *(is-, o- se)* (također bug.). Značajan je pl. (štok.) *teoci* = ak. *ieloce* (Kosmet), hrv.-kajk. *felici* (upor. štok. *pilići* od *pile).* Od *teoci* je *têocãr* m (Vuk) »koji čuva teoce«. U hrv.-kajk. *tèlec,* gen. *-Ica* m (također psovka, bug. »tele«) = *telac* m (Vitezović, Dalmacija, čak.), sveslav., usp. stcslav. *Ieiьcь — teloc,* gen. *tevcă* (Buzet, Sovinjsko polje) prema f na *-ica tellca,* deminutiv *tellčica = junica* (štokavski) prema *junac,* gen. *-nca* (ŽK). Deminutivi na *-će telence,* gen. *-eta = lelence* (Kosmet), na *-Sce < -ьcьce telesçe,* gen. *-eta.* Ostale se izvedenice prave od osnove *telet-,* Pridjev na *-/ telen,* poimeničen na *-(j)ak telećak,* gen. *-aka* »austrijska vojnička torba, koja je bila presvučena telećom kožom, Tornister«. Na *-ina teletina.* Deminutiv *teleće* (ŽK, upor. *ditece) < teletee.* Ovamo ide zacijelo ekspresivni glagol *zatelebati se* (Zagreb) »zaljubiti se«, stvoren od izraza *gledati kao tele u nova* (ili *bela) vrata.* Ovamo ide još balkanski turcizam slav. (rus. ili hrv.-srp., bug.) podrijetla iz terminologije kožarske: *te-Ijatin* m (Kosmet) »juhta, koža za obuću«, složenica *teljatm jemenije,* bug. *talatin,* rum. *teletin,* cine. *tal'atină* pored *tilitina* »cuir odorant préparé en Russie avec du bois, de l'huile, de santal et de bétuline«, ngr. ταλατίνι, τελετίνι. < tur. *telatin* »sahtijan, koji se u staro vrijeme donosio iz Rusije«. Upor. *teletina* (ŽK) »teleća koža«. Uporednice postoje samo u baltičkoj grupi: istočni lit. *tẽlias,* lot. *tel'S, telēns* »tele«. Ie. je korijen možda **tel-,* koji se može tumačiti prema got. *barn* »dijete« od *beran* »nositi«, upravo »als Leibesfrucht getragen«, od ie. **tel-* »nositi«. Taj je zastupljen u sanskr. *tuia* »Wage«, *tulayeti* »wagt«, gr. τλητός = lat. *latus,* gr. τάλαντον (internacionalno *tàlenat),* ανατολή »istok« > tur. *Anadol* (odatle *Anatolija* »zemlja izlaska sunca«), lat. *tollere, tolerare* (internacionalno *tolerirati),* stir, *tailm* »schleudere«, nvnjem. *dulden, Geduld.*

Lit.: ARj 4, 30. 9, 352-53. 16, 529. 18, 179-190. *Elezović 2,* 309. Ribarić, *SDZb* 9, 190. *Miklošič* 348. *Holub-Kopečny* 381. *Bruckner* 61. *Mladenov* 631. *Trautmann* 317. Śmieszek, *MPKJ* 4, 39. si. (cf. *RSI* 3, 348). Iljinski, *RFV* 60, 421-440. (cf. *RSI 2,* 239). *Pascu 2,* 167., br. 1028.

tèlef m (Banja Luka, uz *biti, učiniti) = telêf* (Kosmet, objekt uz *učiniti)* »propast«, *telef se učiniti* (Bosna, narodna pjesma) »upropastiti se, zatrti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *telef).*

Lit: ARj 18, 184-85. *Elezović 2,* 309. Skok, *Slávia IS, 499.,* br. 789. *Školjić** 608.

telegraf m »(neologizam) brzojav« = *teligráf* (Kosmet), ovo od tur. *teligraf.* Denominal na *-ati telegrafati* (Dalmacija) = *-írott telegrafirati* (Zagreb); *teligrafäna,* na *-džija telgrafčija f* (Kosmet) < tur. *teligrafhane, teligraf ți,* cine. *tilegraf.* Evropski grecizam: njem. *Telegraph, telegraphieren,* fr. *télégraphe* (konac 18. st.) < gr. τήλε »daleko«, γράφω »pišem«.

Lit.: ARj 18, 185. *Elezović 2,* 309. *NJ l, 159.*

telembrïja f (Lepetane; disimilacija *n*— *r* > ; — r potvrđena u tal. *tèlebra,* Lunigiana; s umetnutim *m* pred labijalom) »isto što kimpija, fortunâo, oluja«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tenebrae,* sa sufiksom *-ia* kao sttal. *tenebrìa* »Verfinsterung«.

Lit. : *REW*[3] 8643.

têlfa (Vuk, Vojvodina, Kosmet) =· *têljva* (Bosanski Petrovac) = *têljva* (Travnik) pored *tēvija* »talog od kave«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *telve* »Bodensatz, Hefe«) iz terminologije kave: rum. *telvea.*

Lit.: ARj 18, 186. *Elezović 2,* 309. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 788. *ŠkaljU'* 609.

-telj m prema f *-teljica* po deklinaciji *-lo,* nekada pl. po suglasničkoj deklinaciji *-tele,* sveslav. i praslav. sufiks, produktivan i živ još i danas, kako dokazuju neologizmi *ravnatelj, upravitelj, čitatelj* itd. Stare su tvorbe *prijatelj,* stcslav. *prbjatel'b,* pl. *prijatele.* Prema pl. *žitele* od sing. *žęteh* stvoren je mocijom na *-ьc* m, f *-ica žětelac, žetelica.* Ostatak plurala po suglasničkoj deklinaciji *vlastele — vlastela* sing. je *vlastelin* m < * *oЦ-IeI-inъ* prema f *vladika* (Dubrovnik), slov. *petelin* »pijetao«, *djeteo, dïtel* m (ŽK) < **đelb* + *teh.* Razlika, koja je postojala u stcslav. između sing. na *-telj* < *-tel* + *io* i pl. na *tel-e,* uklonjena je analogijom. Upór. obratan sing. na *-tel* prema pl. u rum. *prieten.* Služi za tvorenje radnih imenica (nomina agantis) od kauzativnih i faktitivnih glagola na *-ati, -iti: spisatelj, predsjedatelj, učitelj, roditelj, krstitelj, stvoritelj, spasitelj* itd. Maretić i Leskien slažu se u tvrdnji da je malo naših narodskih riječi s tim sufiksom, mnoge da su iz crkvenog jezika i iz drugih slavenskih jezika. Naročito je karakterističan za slavine. Od drugih jezika pruža uporednicu stvnjem. *friudil,* koje se slaže s *prijatelj.* Kao paralela navodi se hetitski sufiks *-taloš.* Bruckner i Mikkola dovode ga u vezu sa sufiksom *-tlo.* Posve rijetko zadovoljava u starom jeziku tvorbu pridjeva na *-ьn neizglagoliteljan* »inaestimabilis«.

Lit.: Maretić 307, § 359. *Leskien* § 373. *Vandrák** l, -§ 685. *Holub-Kopečný* 474. Havránek, *Slávia* 7, 780-781. Bruckner, *KZ* 46, 209. Mikkola, *Ursi. Gramm,* l, 104. Jurišić, *Ivšićev zbornik* 183-190.

teljâk m (Kosmet) »maser u hamama, Bademeister«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *dellaq* > tur. *telaK)* iz terminologije kupatila (v. *ilidža):* bug. *telak* pored *telljak* m prema f *teljakinja,* čine. *tileac* »baigneur, garçon de bain, masseur«.

Lit.: ARj 18, 189. *Elezović 2,* 309. *Mladenov* 631. *Pascu 2,* 169., br. 1072.

temelj m (1496, Vrančić, Mikalja, Bella, Vitezović, Belostenec Vuk, stariji srpski i hrvatski pisci j Šipuš, *Temelj žitne trgovine,* 1796) = *temelj* pored *temelj,* gen. *-elja* (Kosmet) »podumenta, pored podumijenta (Dubrovnik), fudomênt (ŽK, hrv.-kajk.), fundamenat«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac temeljac,* gen. *-Ijca* (apozicija, *kamen* >*-). Pridjev na *-ьn* > *-an temeljan,* odatle poimeničenje na *-ica temeljnica,* na *-it temeljit* (Mikalja, Bella, Belostenec; stsrp. *temelitb* u pravnom jeziku) *(ne-, pre-},* odatle apstraktum *temeljitost,* gen. -i f, prilog *temeljito* (1478, amplifikacija *krepko i temeljito,* Dubrovnik), indeklinabilni pridjev od tur. *-li temetti* > *ljiti, temelj'ija* (Kosmet). Denominál na *-iti temeljiti, -im* impf, *(o- se, po-, preu-, u-*)* --= *temeliti* (1451). Na *-jak temèljãk,* gen. *-aka* = na *-nik temeljnih* = *temeljnjak* »jak čovjek«, *utemeljitelj* »fundator«, *temeljaš* m (Bosna) »starosjedilac«. Može biti balkanski turcizam grčkoga podrijetla. Za to govori *lj* < tur. /, dok je u stsrp. grecizmu / očuvan. Ili je čist balkanski grecizam (θεμέλιον > stsrp. 1613. *themelionb),* izvedenica od ie. korijena **dhe-,* koja je u *djeti,* v.): rum. *temetu, a temeli, temelie, temeinic, temenicie,* bug. *temel,* arb. *themél, themelt* f = *temel* (Skadar), cine. *thimeľu.*

Lit.: ARj 8, 99. 9, 353. 11, 121. 776. 18, 190-95. *Elezović 2,* 310. *GM* 89. *Tiktin* 1575. *Mladenov* 631. *Pascu 2,* 96., br. 1820. Korsch, *ASPh* 9, 673. *Miklošič* 349. *WP* 1, 828.

temènã(h) m (Banja Luka) = *temena* (Mostar) = *temena* pored *temená* (Kosmet, objekt: *činí mu* ~) »pozdrav pokretom ruke odzdo do usta ili od usta do čela«, *temen, -ah, -at (unciniti* »pozdraviti (ritualno)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *temeni, temena)* iz terminologije saobraćaja, komplimenata: rum. *temená, temenea, a să temeni* »poklonili se po orijentalnom običaju«, bug. *temene* pored *temane,* arb. *temena,* cine. ft- *menee,* ngr. τεμενά.

Lit.: ARj 18, 196. *Elezović 2,* 310. Skok, *Slama* 15, 499., br. 789. *Tiktin* 1577. *Mladenov* 631. *GM* 426. *Pascu* 170., br. 1079. *Skaljić** 609.

temèrutin m (Vuk, Srijem, *-in* kao u *Srbin)* prema f na *-ka temèrutka* (ibidem) = *temèrutkinja* »zlopamtilo koje se ne misli niti se je nadati, da će se popraviti, žensko koje najmanju uvredu dugo pamti« = *temèrut, -èrutin* m (BiH) »1° trom čovjek, 2° smetenjak, glupan, nesposoban čovjek«. Pridjev *tēmerut* (Bella), *pritemerut* (Bella) »tenacissimo«, prilog *temeruto* (Kašić) »pertinaciter«. Apstraktum na *-stvo temerutstvo* (Bella, Kašić) »pertinacia«. Od tur. *temerrüt* »1° Eigensinn, *2°* Starrsinn«.

Lit.: ARj 11, 747. 18, 195-96. *Školjić"* 609.

tem suć m (1718, Crna Gora, BiH, Srbija, Vrčević, Milićević, objekt uz *dati, pisati, uzimati)* = *temèsuk* m (BiH) »obveznica, obligacija, pismo od prodaje«. Od tur. *temessük* »isprava« < ár. *tämässuk.*

Lit.: ARj 18, 196. *Škaljiff* 609.

tempai, gen. *-pia* m (Korizmenjak, Hektorović, Kožičić, Bakšić) = *tempão,* gen. *-pla* = *templo* n (Vuk, Ranjina, Rosa, Đorđić, Bunić, Kavanjin, Timok, Vojvodina) = (prema ngr. izgovoru) stsrp. *temolo* n (15. st.), talijanizam *tempio* m, n (Radnic, Akvilini), (prema madž.) *templom* (Vramec) »1° hram, 2° ikonostas (kod pravoslavaca)«. Od lat. *templům* > · gr. τέμπλος, tal. *tempio.* Kod pravoslavaca preko grčkoga u učenom i novogrčkom izgovoru. Upor. arb. *templë* prema rum. *tîmplă.*

Lit.: ARj 18, 190. 197-98. Zore, *Tud.* 21. *GM* 426. *Vasmer* 3, 140. 141.

temperati, *-am* impf. (Perast) = *temperati, -ânı* (Potomje) »čeličiti oruđe«, s našim prefiksom i- *stemperai, -am* pf. (Buzet — Sovinjsko polje) »pomiješati vino ili ocat s vodom da se dobije bevanda (v.)«. Part. perf. kao pridjev *temperán* (Transit, I. Držić) »umjeren«. Od tal. < lat. *temperare.* Odatle internacionalni apstrakturn *temperatúra.* Ovamo i *temperança* f (Korizmenjak, Spovid općena) »umjerenost« < tal. *temperama.* Prema tál. postveibalu *tempra* (Dante) pored *tempera trempât, ām* (Dubrovnik, metatezom, upor. *trempare* u Apuliji) »1° zašiljiti olovku, 2° raslaviti vino«. Odatle tal. deminutiv na *-īno: temperīn,* gen. *-ina* (Dubrovnik, Cavtat) = *tenperin* (Mljet, Dobrota, Lastva, Potomje) »džepni nožić, federmeser (hrvatski gradovi)« = *tampèrîn* (Šibenik) »isto« < *temperino* — dubrovački deminutiv na *-ar* + *-olus* + *-ič tremparulić* »isto«.

Lit.: ARj 18, 197-98. 595. Zore, *Tuđ.* 22. Macan, *ZbNŽ 29,* 210. Budmani, *Rad* 65, 167. *REW*[3] 8627. *Prati* 975.

templo n (Perast) »vjeda«, n pl. *tempļa* (Dubrovnik) »sljepoočnica« = *templi* m pl. (Vitaljić). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. n pl. *tempora* unakrštenjem sa *templům, tempļa* (Vitruvij) > tal. *tempia,* furl, *templi,* rum. *timpură* pored *tîmplă.*

Lit.: ARj 18, 198. Budmani, *Rod* 65, 162 Zore, *Tuđ.* 21. *REW*[3] 8635. *DEI* 3746.

tenac, gen, *-nca* m (Boka, Crna Gora, Kanavelić, Vrčević, Vuk) = *tenjac,* gen. *-njca* (Vuk) •»(v)jedcgonja, vampir«, augmenta-" tiv *tencina* m (Vuk). Denominal na *-iti ρotenčiti se, -im* pf. (Vuk, jugozapad, Vrčević) »pretvoriti se u tenca«. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od nominativa **tentio,* apstraktum od part, *tentus* od *tendere* »borba«, prôv. *tensó* > tal. *tenzone,* odatle **tentiare* > stfr. *tender,* postverbal *tence* > tal. *lenza* »borba«.

Lit.: ARj 11, 121. 18, 199. *REW*[3] 8652. 8653. *Mazurami* 1446. *DEI* 3754.

tènan m, f (Vuk), samo u vezi *na tenanu, na tenant, na tenane* (Bosna) »dokolica, dokolje, dokon = dokolan« = *tenah* (Bosna, *pani na tenahu* »polagano«) = *tenhân* m (Bosna) = (s disimilacijom *n* — я > *n — Г) telân* pored *telân* i *tena,* indeklinabilni pridjev (?) »komotan, nezauzet, slobodan, besposlen«, *telanak* m (Crna Gora) »dokolica«; tur. *tenhalık* > *tenhdnluk* = *tenanluk* m (Bosna) »dokolica«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tenha).*

Lit.: ARj 7, 680. 18, 181-82. 199. *Elezović 2,* 309. *Škaljić'* 610.

tënap, gen. *tênpa* (Dubrovnik) = *tèmpo* (u muzici, tako danas u govoru gradskih í učenih ljudi). Talijanizam tal. *tèmpo* < lat. *tempus.* Od crkv.-lat. tal. *quattro têmpora* < lat. *quattuor tempora* »kvatri (v.)«: *tempri* m pl. (Cres) »Fastzeiten«.

Lit.: ARj 18, 199. Budmani, *Rad* 65, 163. *REW*[3] 8634. *Prati* 975.

tenbî (Kosmet: *sud, kodīja učimjo* ~) = *tènbíh* = *tembih* = *tembi]* — *tembil* = *tembilj* »saopćenje, naredba, prijetnja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tembih* < ar. *tēnbiK)* iz turske administrativne terminologije: čine. *timbihe* f »ordre«.

Lit.: ARj 18, 190. *Elezović* 2, 310. *GM 426. Pascu 2,* 169., br. 1060. *Školjić*[1] 609.

tenda f (Karlovac) »1° naslon, perda, Geländer« = slov. *tènda* »runta, langes Querholz« = *tènda* (Rab) = *(en* > *n* kao u *Uncun) tìnda* (Božava) »tenda, šator« = *tenda f* (Mikalja, Hrvatsko primorje, Crna Gora) »zavjesa

zastor, zaslon od sunca«. U značenju 1° *tenta* f (ŽK) »Geländer«. Tal. deminutiv na *-ino tendin* m (Kućište) »vreća za mreže«. Talijanizam *tenda,* koji je postojao i u balkanskom latinitetu: rum. *tindă* »Vorraum, Hausflur des Bauernhauses, Vorhalle in der Kirche«, deminutiv *tindita,* arb. *tende, lande* (Gege) »Reisigdach, Reisighütte«, ngr. τέντα. Upór. bug. *tenta* = *tenta* (stsrp., 1659) »šator« = cine. *tenda* »šator«.

Lit.: ARj 18, 200. 202. *Mazurami* 1446. *Pleteršnik 2,* 662. Skok, *ASPh* 33, 371. Kušar, *Rad* 118, 24. Croma, *ID 6,* 123. *Tiktin* 1593. *GM* 429. *Miklósié* 351. *REW** 8639. *DEI* 3748.

tendžera f (1733, Bella, Stulić, Vuk, BiH) »duboka mjedena tava«« = *tendžera* (Kosmet) »zemljani ili bakarni sud za kuhanje jela, za maslo ili beli smok«. Deminutiv na *-tea tendžerica* f (Vuk) = *tendžerica* = *tendžerica* (Kosmet), na *-če tendzerče* (Kosmet«). Balkanski turcizam (tur. *tencere* »Kassel, marmite«) iz turske terminologije kuhinjskog suda: rum. *tingire, tingiricā, -uca,* cine. *tingire* f, ngr. τενζέρι.

Lit.: ARj 18, 201. *Elezović* 2, 311. *Tiktin* 1598. *Lokotsch* 2066. *Mladenov* 632. *Pascu* 170., br. 1080. *Miklósié* 350. *Školjić** 610.

teneće n (1733, BiH) = *tanece,* gen. *-eta* (Vuk) = *terieča f* (Kosmet, Mostar, Crna Gora, izmjena tur. dočetka *-e* > *-a* kao u *kesa}* »lim, pleh (v.)«, *žuto (zlatno) teneće* »žuti mjed«. Deminutiv *tenećka, tenećkica* (Kosmet). Na *-dzija tenećedžija* m (BiH) = *tenećedžija* (Crna Gora, BiH, Kosmet) »limar«, pridjev *tenećedžijin,* poimeničen *tenećedžtnica* »limarska radnja«. Balkanski turcizam (tur. *teneke, tenekeci}* iz terminologije alata i materijala: rum. *tenechia* = *tinichiá — tinechia, tinichigiu, tínichigerie:* bug. *teneke* = *tenekija* (Miklošič), arb. *teneç* (Skadar), čine. *tiniche* m »fer-blanc«, ngr. τενεκές. Odamo i *tenećar* m »boraks« < tur. *tenekâr* »Borax«.

Lit.: ARj 18, 98. 200. *Elezović* 2, 310. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 792. *Lokotsch* 2065. *Pascu* 170., br. 1081. *Miklošič* 350. *GM* 426. *Školjić** 610.

tener m = *tenep* m (Vuk, narodna pjesma) »konopac, uzica, vrpca«. Turcizam (tur. *tenef* < ar. *tanub}.*

Lit.: ARj 18, 200. Korsch, *ASPh* 9, 673. *Školjić*[2] 610.

tênfati, *-am* impf. (ŽK, hrv.-kajk.) = *temfati* (hrv.-kajk., slov.) »pirjati, potušiti«. Od njem. *dämpfen* = bav.-austr. *tempfn.*

Lit.: ARj 18, 196-201. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Striedter-Temps* 217.

tènpesta f (Potomje) »oluja«. Tal. *tempesta* < lat. *tĕmpĕstas,* gen. *-atis,* od *tempus.* Upór. *baže mime* (ŽK) »oluja«.

Lit.: REW[3] 8629. *DEI 3746.*

tentati, *-am* impf., pf. (ŽKj· Rab, Božava, Slavonija, Lika, Hrvatsko primorje, Mirakuli) *(na-,, o-, pre-, sa-}* »1° iskušavati, napastovati, 2° nagovarati na što, 3° uznemirivati«, impf, na *-va- natentavati; zatèntati, -am* pf. (Piva--Drobnjak) »zainatiti«, *(en* > *an* kao u *láncún,* upór. istro-rom. *tantor; tantar e,* Lecce) *tàntali, -cent* pored *-am* impf. (Dubrovnik, Marulić, Ljubiša) (na-) »in Versuchung führen« = *tannali* (Ranjina, Dubrovnik) = (prijenosom *ć* u inf. ,iz prez.) *tantali* (Perast) *(na-} ·— (nć* > *nđ) tândati, -ām* (Prčanj) *(na-}.* Upor. slov. *(pre}tantati, tantali* (Goriško) »prellen«, polj. *tentować.* Oblici sa *en* mjesto *an* su talijanizmi, sa *an* su zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *templare* > *tentare.* Apstraktum na *-adja* < lat. *-atto tentăcija* (ŽK). Ovamo ide internacionalni poimeničen part. perf. *atentat,* gen. *-ata, atentator.* Upor. arb. *tendoj.*

Lit.: ARj 7, 677. 680. 9, 352. 18, 74. 97. 103. 202. *Pleterïnik* 2, 781. Budmani, *Rad* 65, 167. *GM* 429. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 123. *REW*[3] 8633. *DEI* 3752.

Teodor m = *Teodora* /, osobna imena prema imenima bizantskih svetaca: Θεόδωρος, Θεοδώρα. Prema ruskom čitanju: *Feodor, Feodora,* rusko ime *Fjodor.* Slavizira se sa *Božidar* (v.) Potvrde: *Teodor* (u Srba i Hrvata, potvrde od 14. st.), kráceno *Ťodor* (1330, Grecanica, Dubrovnik, Srbija, Lika), *Todur* (1447, Bosna), *Tudar* (upravo *Tuaьeь Rastićb,* 12 — 13. st., Dubrovnik), *Tudor* (12. st., Dubrovnik, Hvar, Grecanica, Srbija, Baška, Istra; Rijeka, 16. st.), *Tudro Bavželić* (dubrovački vlastelin, 1403 — 1419, prema romanskom, v. niže); *Teodora* (majka cara Dušana, Skoplje, 1355; Glavinić), *Todora* (Vuk, 1355, Lika, Bukovica), *Tudora* (Vitezović). Likovi sa *eo* > *o* već u ngr. Θόδωρος > cine. *Thodor.* Imena blagdana: *Tudorovo* (Vitezović), *Todorovača* (Vinkovci). Odatle: *Teodorova subota* = *Teodoromca* (obje Vuk) = *Todorica* (Levać i Temnic) »prva subota časnog posta«, glagol *ludoričiti* (Boljevae, Srbija) »jesti samo jednom u 24 sata (za velikih postova)«. Prema imenima nastaju raznoliki hipokoristici: *Toćo, Točko* (Lika), *Toda* (Milićević), *Todan* (Lika), *Tode* (1673, Lika,

Bosna), *Todela* (Lika), *Todica* (Vuk), *Todić* (Lika), *Todiša* (Lika), *Todo* (Plevlja, Temnić), *Todorac* (1353, Lika), *Todoritć* (Vuk), *Todoric* (1348, Prizren), *Todorin, Ţodorina* (jedno i drugo Lika), *Tosa* (Vuk, Lika), *Tóso* (Vuk, Lika), *Tudorac* (Vitezović), *Tudoric* (1330); prema *Teodora: Toda* (1692, Srbi, Vuk), *Todoreskala* (Lika). Odatle prezimena: *Tešić* (i prema *Tješimir}, Tesanome, Teodorović* (1737, graničarski kapetan, Pakrac, Fruška gora, Stanijina Reka u Srbiji), *Todelić* (Lika), *Todić* (Stara Gradiška, Crna Gora, BiH), *Todišić* (Čitluk u Lici), *Todoranović* (Srbija), *Todorčević* (Srbija), *Todorević* (Virovitica), *Todorić* (Slavonija, Novska, Fruška gora, Lika, BiH, Srbija), *Todorov, Todorović* (Petrinja, Kostajnica, Glina, BiH, Srbija, Crna Gora), *Tošić* (Fruška gora, Istra), *Tošović* (Morava), *Tudarac* (Dubrovnik), *Tudorčić* i *Tudorčević* (Vitezović), *Tudorin* (18. st., Rab), *Tudoric* (1348, Prizren), *Tudorović* (1320, Srbija), *Tudrović* (1361, Split, v. gore *Tudro}.* Toponimi: *Todići* (mahala u Bosni), *Todinka* (Gospić), *Todinovac* (izvor i livada, Gospić), *Todori* (Bosna), *Todorići* (BiH, Srbija), *7'Odorovac* (Srbija), *Todorovci* (selo, Srbija), *Todorović* (selo, Bosna), *Tódoroméi* (selo, BiH), *Todorovo* = *Tudorovo* (selo u Bosni, nazvano tako u 16. st.; prije se zvalo *Novi grad na Hrvatih* koji je pogorio 1560. dok ga je branio kaštelan Mihajlo *Tudor;* nazvan-po njemu jer je u obrani izgubio život), *Tudorac dol* (1348, Prizren), *Tudora* (selo, 1379), *Tudorče* (1348), *Tudoři* (dva sela, Istra), *Tudoričevci* (selo, Decani, 1330), *Tudorović* (selo, Boka). Imena *Theodorus* i *Theodora* vrlo su raširena u srednjovjekovnoj Dalmaciji: Bar, Kotor, Dubrovnik, Split, *Zadar.* Ostali starodalmatski oblici: *Toduru* (1040, Split), *Todru* (1325, Zadar), *Todero, Thoder* (Zadar, Dubrovnik, Kotor, Bar, 14. st.), *Tuodorus* (1399, Kotor), *Tuder Tudro* (Bar, 15. st.), žena *Teudora* (918, Zadar), *Tuda* (Bar, 15. st.), *Thodi* (Kotor).

Lit.: ARj 18, 204. 205. 244. 249. 424-27. 490. 865-66. Jireček, *Romanen* 2,59. Isti, *Elem.* 61. 62. Tadin, *Mandićev zbornik* 1965, 173-74.

tepati, -äw impf. (Vuk) *(is-,* Dubrovnik) »1° mucati, 2° govoriti riječi odmila (hypocoristica)«. Pridjev na *-av lepav* (Vuk, Kosmet) »mucav«, poimeničen na *-ьc* > *-ac têpavac,* gen. *-avca* m prema f *têpavica,* na *-kav têpkav* (Kosmet) »koji zamuckuje«. Štokavska onomatopeja, možda u vezi sa *tepsii* »udarati (v.).«.

Lil.: ARj 4, 30. 18, 208-210. *Elezović 2,* 311.

tSpe, gen. *-eta* n (Vuk, Srijem) = na *-luk tèpeluk* m (Vuk) »1° tjemenjača, t peoka (Boka, tur. dočetak *-uk* zamijenjen našim sufiksom *-ka}, 1°* u duge puške kraj dolje od kundaka, jabuka«. Pored *tSpeluk* ima Vuk i oblik *lepelak,* tj. zamjenu tur. r > *u, a* (upor. *kazlar),* u Kosmetu *tepèlak* pored *tepêluk* i *tepehk* »1° nakit za glavu, 2° kapica nakićena biserom (Banja Luka)«. Hrv.-srp. je naziv za *tepeluk : ovřlj, ovrljina.* Ovamo i *lepa* f (BiH)· »1° brežuljak, brdašce, 2° toponim (mahala u Mostaru)«, na *~ak* tur. *tepecik* > *tepedžik* (BiH) »1° brežuljak, 2° toponim u Travniku«. Balkanski turcizam (tur. *lepe* »brijeg, brdo«, *tepelik* »1° Endperle des Rosenkranzes, 2° Krone (Frauenkopfschmuck)« iz terminologije nošnje, puške, geografije: arb., *tepe* »Hügel Vorsprung«; također toponim *Bal tepe* (Tetovo) »medeno brdo«. Ovamo još prilog *tepede deledén* (Kosmet) = u književnom i saobraćajnom jeziku *s brda s dola* (prevedenica, kalk < tur. ablativi *dereden tepeden,* tur. *dere* »uvala, do«). Promjena *r* > *l* u *deleden* tumači se unakrštenjem naše prevedenice sa tur. prilogom.

Lit.: ARj 9, 499. 18, 211. *Elezović 2,* 311. Skok, *Slávia* 15, 499., br. 795. *Deny* § 272. *Školjić** 610.

tepsija f (Vuk, BiH) = *tèvsija* (BiH; 1783, Hilandar) = *tepsija* (Kosmet) »mjedenica, leden, plitica u kojoj se peče meso, riba, pita«. Deminutiv *tèpsîj(i}ca* (Vuk) = *tepsîca* (Kosmet), na *-če tepsice* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *tebsi, tepsi, debsi)* iz terminologije kuhinjskog suda: rum. *tipsie* f (16. v.), bug. *tepsija,* arb. *tepsi.* Ovamo i *tepsidžak* (1733) = *tevsidžak* (BiH), na tur. deminutivne *-ák,* usp. *tepedžik* »mala tepsija«.

Lit.: ARj 18, 214. 215. 259. *Elezović' 2,* 312. *GM* 427. *Tiktin* 1603. *Mladenov* 632. *Škaljić*[1] 611.

tèpsti (se), *tepem* impf. (Vuk) *(do- se, is-, na-, po- se, raž-, s- se},* baltoslav., sveJav. i praslav., »1° butyrum facere, 2° udarati, bućkati, mésti, prepirati, 3° (metafora) lutati, 4° govoriti koješta (Hrvatska)«, na *-ati tepat, -am* pored *-Ijem (ras-}, tepati, -am* (Vuk) »balbutire«, *dotèpal, -am* (Kosmet) »dotući«, *polepal, utêpat,* stcslav. *teti, tepç,* hrv.-srp. infinitiv na *-sli* kao *dupsli, skupsti,* itd. Osnovno je značenje »udarati mlijeko da *se* odvoji maslo«, odatle *tepentca* (ŽK) »Butter-

milch, mlaćenica«. Posuda, u kojoj se to radi, je *siepàia* (ŽK). Značenja 2° i 3° su i slov. *lipsti, -em.* Iterativ se pravi prijevojem du-Ijenja *e* > *e* > (ikavski) *i: potlpati se, rastipati, štipati se* (ŽK) »skitati se«, *ottpati* (ŽK, objekt *eito, rž, šenicu)* »udarati snopovima da iskoči zrnje«, hrv.-kajk. *natepati, -Ijem* (Belostenec) »natući«, iterativ na *-ova- rastepavati, rastep-Ijivati.* Na *-avac rastepavac,* gen. *-vca* (hrv.-kajk.). *Virgo Immaculata* prevodi se u hrv. i slov. molitvenicima *(Děvka) nevlepena,* od *vtepsti, vtepem* »sich besudeln«. Upór. litavsko značenje *tèpti* »beschmieren«. Poimeničen part, perf. pas. *dotepénac,* gen. *-nca* m »(pejorativno) došljak«. Na *-uh dolepuh* m (Dalmacija) »došljak«, = *potepûh* m (hrv.-kajk.) »skitnica«. Na -бе > *-äc tepac,* gen. *-pca* (Bosna, Hrvatska, Dalmacija, Istra; 1059, *Boleslao tepizo,* Biograd na moru) »1° tepčija, 2° vagabundus« = *tepec* (Habdelić, Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) prema f na *-ica teplca, -če,* gen. *-eta lepce* n (ŽK) »»uvredljive riječi«. Na *-ьс tepovač,* gen. *-avca* m (Vuk) prema f *tepavica,* poimeničen pridjev *tepov* »balbus«. Miklošič stavlja ovamo *lepbčija* (Hrvatska, Bosna, 9 — 14. st.) = *tepačija* »naziv dvorskog časnika«, sa sufiksom *-čii* (kao *knigbčii),* ali korijen *tep-* može ovdje biti i niži prijevojni štěpen od *top-* (v. *topiti, topal).* Ovamo ide možda još naziv jesenske kruške koja se jede kad se ugnjili *têpka f* (ŽK; Krašić ré-). V. dalje veze *tepati.* Pridjev *stêpehan,* određeno *stêpehni* (Smokvica, Korčula, uz *čovik, životinja)* »malen, zbijen i otporan, čvrst« = *štěpen* (upravo part. pas. od *stepsli)* »1° (Krnarutić, Kurelac, Vitezović) zbijen, 2° (Vuk) nezgrapan«. G. Meyer stavlja ovamo kao arb. slavizam *stepem* (Gege) »ziehe mich zurück«. U štokavskim narječjima proširen je viši prijevoj *ō > a: stap* m (Vuk, Duvno, Bosna, Vodice) »maslenica (Belici, Istra), Buţterfass, baratte«, *stapàica* f (Vuk) »štap sa kolom čim se prepira skorup« (upor. kod Miklošiča: *iz vrhnje stepe se puler).* Na *-ati stapati, -an* impf. (Vodice) »praviti maslac«. Upor. slov. *stepati (presno maslo')* »Butter rühren«. Postoji i varijanta sa *b* mjesto *ρ (s)tàbãrka* »bučka, bućka«. Isti prijevoj bez s- *tapšati, -Sem (po-)* (Vuk, Kosmet) »lupkati od milošte šakom, po leđima, obrazu«, deminutiv *tapkati,* v. *tabati* i rum. *a tapsi* »schlagen« pored *a tepi,* odatle rum. postverbal *teapįa* »leafă, kleine Holzschaufel zum Geradeschlagen des Maisbreis«. Ovamo ide možda i rum. *teapă* »Art, zu der einer nach seiner Herkunft gehört, soj«. Baltičke usporednice ne poklapaju se posvema s prvobitnim praslav. značenjem, ali stoje s njim u vezi lit. *tèpti* »mazati«, u prijevoju lit. *tapnoti* »langsam mit der Handfläche schlagen«, *tapyti* »fingere aliquid ex luto sive nive«. Pomišlja se i na vezu sa gr. τόπος, sa τύπτω, τύπος (internacionalno *tipograf), stopfen > stapati* (Hrvatska, gradovi).

Lir.: *ARj 2,* 708. 4, 30. 7, 630. 680. 11, 121. 122.13,287. 16, 423-24. 530-534. 18, 207-216. Jagić, *ASPh 2,* 398. *Elezović* l, 149. 2,112. 311. 398. *Miklošič* 352. *Holub-Kopečný* 383. *Bruckner* 568. *Mladenov* 632. *WP* 319. *Tiktin* 1570. Osthoff, *IF* 8, 35. Leskien, *IF* 13, 209. Osten-Säcken, *IF* 28, 413. *GM* 392. Vaillant, *Pf* 18, 159. Skok, *Rad 222,* 134. Isti, *ASPh* 33, 372. *Mažmanić* 1366. 1447. Truhelka, *GIZM* 13, 105.

terašan, pridjev, »1° težak, 2° bremenit, bred«, *poterašan* (S. Reljković uz *valjuga)* »podosta (prefiks *po-* kao u *povisok, pogolem)* težak« = *terešan* (Vitezović, Slavonija) »1° bremenit, 2° továrni«, od madž. *tereh* (od slav. *trh) > tereh* (Vitezović) »breme, teret, trh«.

Lit.: ARj 11, 122. 18, 222-226.

terazija f (Velikanović, Rajić, Ljubiša) »kantar, mjerila, vaga« = (običnije) *terazije* f pl. (Vuk, Banovac, Rapić, Vojvodina, Srbija, BiH, pl. kao *gaće) = terãzya* f (Kosmet) = *terešije f* pl. (Margetić) »mjerilo, kantar, vaga s dvije kantarnice, zdjelice« = *terezije* f pl. (Vuk, Margetić, Lastrić, Banovac, Kačić, Rapić, Knežević, narodna pjesma) »isto« == *terezija* f »1° olovnica, gruzilo, kalamir, 2° vaga, mjerilo, 3° kamenje po kojem se prelazi preko močvarnog mjesta, 4° česma gdje ie voda dovedena čuncima do drugamo, 5° rezervoar iz koga se voda razvodi«. Toponimi: *Terazije* f pl., staro ime ulice, trga i četvrti u Beogradu, mjesto kod Grgurevaca u Pruskoj gori gdje se svake godine održavaju majalesi; beogradski toponim dobio ime odatle što se na ovom mjestu za vrijeme turske vlasti nalazio rezervoar odakle se voda razvodila u raznim pravcima; *Terèzija,* mahala u Sarajevu. Deminutiv *terazijce* f pl. »mala vaga«. Vitezović bilježi i *terežija* u značenju 1°. Balkanski turcizam perzijskog porijekla (perz. *täräzú* > tur. *terazi)* iz turske administrativne terminologije: rum. *terezie = tirizie,* bug. *terežija,* arb. *ter ezt.*

Lit.: ARj 18, 223-27. *Elezović 2,* 312. *Doric* 380. *GM* 427. *MikloUč* 354. Korsch^ *ASPh* 9, 673. *Školjić*[2] 611. 612.

tērbīje,. gen. *-eta* n (Kosmet, objekt uz *cimi)* »uljudivanje, vaspitanje, dresura« = *terhije* n (Bosna). S postpozicijom *-suz: terbijesoz* m i indeklinabilni pridjev, »neodgojen, nepristojan«. Na *-li terbijellsat, -šem* pf. (Kosmet) »1° odgojiti, vaspitati, 2° lako kazniti«. U Bosni: *lerbijèli = terbijètli,* pridjev i prilcg, »1° odgojen, 2° pristojno«, *lerbijèsuz* m i pridjev »1° neodgojen čovjek, 2° neodgojen, prost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *terbiye, terbiyeli, terbiyesiz, terbiyet')* iz terminologije običnog života: bug. *terbie* »1° Bildung, Erziehung, 2° Tadel«, *terbijelija* »wohlerzogen«, arb. *terhiét, lerbietlëk* »Anstand«.

Lit.: Elezović 2, 213. *Doric* 380. *GM* 427. *Školjić'* 611.

tercija f (Vuk, narodna pjesma) = *tèrkìja* (Vuk) »torba kao bisage (pričvršćuje *se* kaišem)« = *tērklje f* pl. (Kosmet, pl. prema *bisage) = tértije* (Kosmet). Turcizam (tur. terki »ono što se priveže ostrag za sedlo)«. Sufiks *-ki* kao u *vergija, uzenđija* (v.).

Lit.: ARj 18, 223. 224. 229. 230. *Elezović 2,* 314. *ŠkaljiP* 612.

terećedžija m (Kosmet) »žitarski trgovac, skupljač žita«. Izvedenica na *-džija* (v.) od tur. *tereke* »zaostavština iza pokojnika«. Arb. *tereιe* (Kalabrija), *lerei* (Skadar) ima značenje »Mantel, Überrock«, koje se slaže sa tur. *kereke* > hrv.-srp. *čereče* (v.), rum. *cheraché, c'ereche.* Te dvij.e riječi ne idu zajedno.

Lit.: Elezović 2, 313. *GM* 427.

teredže f pl. (Vuk, akcenat sumnjiv; nejasan je razlog za plural) »kalup« = *teređa f* (Kosmet) »(kujundžijski termin) »kalup za lijevanje«. Turcizam arapskog porijekla (tur. *derece* < ar. *däräga).*

Lit.: ARj 18, 225. *Elezović 2,* 313. *Školjić*[2] 612.

Tereza = *Terežija* = (starije) *Tereza, -zija,* žensko ime, prema imenu svetice *Tereza Avilska* (+ 1582), ušlo je u naš onomastički sistem preko njem. *Thérèse* (< lat.-gr. *Theresia* < sgr. θερέσια) ili tal. *Teresa;* kraćenjem nastade *Treza* (Krasić), *Teza* (Slavonija), u prvom slogu : *Rêza* (ŽK), odatle na *-ika Rezika* (Hrvatsko zagorje, Lika, hrv.-kajk.). Naziv talira: *terezijanac,* gen. *-anca* (Hercegovina), prema *Marija Terežija* (carica). Toponim *Terezovac,* gen. *-ovca* (Slavonija) je recentan.

Lit.: ARj 18, 227. 228. 259.

tèrïna f (Boka, Račišće, Korčula) »1° zdjela za krumpir, 2° plitica za juhu« = *tēriņa* (Krtole, Kućište, Rab, Božava, Buzet, Sovinjsko polje) »Γ bljuda (Grbalj), 2° vrlo dubok pladanj, 3° zdjela od porculana«. Deminutiv na *-ica termica* (Vrbnik) »zdjela od majolike«. Talijanizam: mlet. *tēriņa,* poimeničen pridjev na *-īnus* od *terra.* Upor. pridjev na *-arius* od *terra teràn* (čak.; slov. *terân)* »Art Karstwein«, s varijantama *taran — tarin* (Hrvatsko primorje, Dalmacija, Šulek) < tal. *terrano,* furl, i mlet. *teràn* < **terrariu* (disimilacijom *r — r > r — n),* upor. *terrer* (Engadin) »domaći«. Učen je latinizam *teritorij* m = *teritorije* f < *territórium,* pridjev na *-alis* proširen na *-ьn teritorijalan.*

Lit.: ARj 18, 222. 226. 227. 229. *Pleteršnik* 2, 664. Kušar, *Rad* 118, 21. *Prati* 980. Štrekelj, *ASPh* 12, 471. *Rosamani* 1147.

tërluci, gen. *tèrlukã* m pl. (Vuk, pl. kao *opanci* itd.).»![0] ženske cipele od meke kožice, na koje se može još drugo obuti« = *Muci,* gen. *triuką* pored *tèrluke,* gen. *tèrlukã f* pl. (Ravni kotari, Stankovci, Bosna) = *telüké f* pl. (Bosna) »2° vuneni donji dio obojaká, koji se oblači ispod opanaka« = *terlak* pored *têrhk, térlek,* gen. *terlaka* (Kosmet) »3° gornja haljina od čohe ili satina, 4° od konaca ispletena kapa ispod fesa ili kečeta«. Pored ove izvedenice na *-luk* (v.) još skraćeni tur. infinitiv *terlêma* f (Kosmet) »od pamučnih konaca sapletena laka kapa ispod fesa ili plīsa (v.) kao zaštita od znoja« = *terlêma* f (Bosna) »vrućica, tifus« < tur. *terleme* »tirus«, osnovno značenje »znojenje«. Složenica *terlidiba* ili *terlidiva (po jeleku)* (Vuk) »nekakvo tkanje (platno)« = *telli -diba — terli-diba* (Bosna) »brokat«. Balkanski turcizam (tur. *tér* »znoj«, odatle *terlemek* »znojiti se«, *terük* »pantufle«) iz turske terminologije nošnje: rum. *terlic,* búg. *terlici* m pl., arb. *terlik* »manteau de femme«, cine. *tîrliche* f »1° chaussure légère en feutre, 2° bonnet de feutre«, ngr. τερλίκι.

Lit.: ARj 18, 2301 *Elezović* 2, 314. *GM* 427. *Mladenov* 632. *Pascu 2,* 171., br. 1092. Korsch, *ASPh 9,* 674. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 799. *Škaljić** 609. 612. 613.

termen m (1492) = *termen* m (Kućište) = *termen* (ŽK) = *termin* (1490, Kastav) = *termín* (Krasić) = *(er > ir* dalmato-rom., upor. *Mirculano) tirmen* (Vrbnik, 17. st.) = *tŕmen* (1545) »1° rok, 2° meda, međaš« = *trmin* (Trebarjevo) =*tiermin (za četiri leta,* 1454, Istra). Latinizam ili ťalijanizam, oblici sa

i ie možda dalmato-romanski leksički ostaci od lat. *termen,* gen. -iras > tal. *termine,* latinizam prema madž. izgovoru *terrminuš ili pravden dien* (1554, Nedelišće). Latinizam prema *-irati terminirati, -miniram.*

Lit · *ARj* 18, 231. 339. 696. *Ma&manić* 480. 669. Skok, *ASPh* 33, 372. *REW* 8665. *MikloSii* 357. *DEI* 3759-3760.

tSrs (Banja Luka, Mostar), prilog = *tersuna, tersatuna* (Mostar) = *tèrsene* (Kosmet, *zbori* ~) »naopako«, *ters — pers* (Kosmet, *došlo mu* ~ ~), prilog »na vrat na nos, naglo«. Balkanski turcizam *(ters, tersine)* iz turske sintakse: bug. *tersene,* pridjev, »opiniâtre, obstiné, à l' envers«, cine, *term,* pridjev i prilog, »1° qui est à l'enversj intraitable, revêche, 2° à l' envers, en sens contraire«.

Lit.: Elezović 2, 314. 536. 542. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 800. *Pascu 2,* 169., br. 1064. 1065. *Školjić** 613.

tértél m (Kosmet) »vijugasta svilena čipka, vijugast gajtan«. Balkanski turcizam (tur. *tırtıl)* iz tur. terminologije nošnje: rum. *tértél* »Kantillen (zu einem Röhrchen gewundener Gold- oder Silberdraht)«. Ovamo ide zacijelo i *twtbl* m (Kosmet) »žica, koja se upotrebljava za vez«, koju Elezović izvodi iz perz. *tartar.*

Lit.: ARj 18, 232. *Elezović 2,* 315. 354. *Tiktin* 1580.

tértit», gen. *-ha* (Bosna, narodna pjesma) »raspored, način« = *tertip,* gen. *tertìpa* m (Kosmet) »isto«. Na *-li tertipRja* m »okretan, vješt, koji umije da nade način«. Glagol *tenibili* (narodna pjesma, Bosna) »vršiti raspored«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tertib* »uređenje«) iz turskog običnog života: rum. *tertip* »Kunstgriff, Kniff«, bug. *tertip* »Ordnung«, *tertipHja* »ordnungsliebend«.

Lit.: ARj 18, 232. *Elezović 2,* 315. *Tiktin* 1580. *Doric* 380. *Škaljić** 613.

tèrzija m (Vuk, BiH) = *tērzlja* (Kosmet) prema *ter žilica f* »krojač, Eavac, prema: krojačica, švelja«. Pridjevi *terzijin, terzijski = terzijnski, terzlski* (~e *nožice, zanat).* Prezime *Terzić.* Na *-luk terzihk,* gen. *-lika* (Kosmet) = *terzlluh* (Vuk) »posao krojački«. Složenka *terzibaša* m »glava krojačkog ceha (esnafa)« (v. *baša)* prema f *terzibašinica* »njegova žena«, poimeničenje prema pridjevu *terzibašin.* Prezimena, još: *Terzija, Terzibašić* (Srbija), *Tersijić = Terzijć* (Bosna). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *derzi* > ar., tur. *terzi, terzibași)* iz turske terminologije zanata: rum. *terzibaịa,* bug. *ter zija,* arb. *terzi.*

Lit.: ARj 18, 232-35. *Elezović 2,* 313. *Tiktin* 1580. *Mladenov* 632. *GM* 428. *Školjić** 613.

tèsati, *tešem* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, raž-, sa-),* ie., baltoslav., sveslav., praslav., »bebauen, zimmern« prema iteratīvu na *-iva- -tesivati, -tesujēm, -ivam,* samo s prefiksima. Na *-la* (v.), sveslav. i praslav. *tesla* (Vuk, Kosmet, bug. *tesla)* »1° Hohlbeil, 2° prezime«, deminutiv *teslica.* Radne imenice na *-ar tesar,* gen. *-ara, s* pridjevima *tesdrev, -ov, tesárski —* na *-äc tesao,* gen. *-oca,* s pridjevima *tesačev, tesāikl; teslār,* gen. *-ára* »avis aquaticae genus«. Pridjev na *-ъn > -an neotesan* (hrv.) »neodgojen«. Postverbali *nates* m (Lika), *êtes* m (14. v., *otbtesb;* Vuk) »1° zemljište (njiva, livada) zagrađeno, 2° okolina, predjel sela«, *potes* (Vuk). Rumunji posudiše *teslă, teslar* (Moldavija) »Zimmermann«, pridjev *teslaresc,* apstraktnom *teslarie;* Arbanasi *teslice — shteslicë* »Axt«. Usporednice se nalaze u baltičkim jezicima: lot. *test, test* »behauen«, lit. u prijevoju *tašyti* »zimmern«, kao i u ostalim ie. : sanskr. *tdhsati* (3. L} »behaut«, iz čega se vidi da je ie. korijen **tek-,* avesta *tašą-* m »sjekira«, gr. τέκτων »Zimmermann (internacionalno *tektonski)4,* τέχνη (internacionalno *tehnika, tehnički, tehničar, politehnika),* lat. *texere* (internacionalno *tekstil, tekst), tignum,* știr. *tal* < ie. **taklo* »sjekira«, stvnjem. *dehsa, dehsala* »Queraxt, Beil, Hacke«, nvnjem. *Dachsbeil.*

Lit.: ARj4, 30. 9, 353.11,122.18,235-244. *Elezović 2,* 315. *MikloM* 355. *Holub-Kopečny* 383: *Bruckner* 63. *KZ* 46, 209. *Mladenov* 632. Foy, *IF* 6, 330. Osthoff, *IF 4,* 288. 8, 29. Stokes, *KZ* 31, 235. Pedersen; *IF 6,* 58. 68. *GM* 428. Kretschmer, *KZ* 31, 432. *Boisacf* 950-951. Zupitza, *KZ* 37, 393. Bartholomae, *IF* 3, 48. *Torp* 177. sl. Sommer, *IF* 31, 359. *WP* 1, 717. Paul, *WuS* 20, 41.

tëskera f (Vuk, Kosmet, BiH, akcenat neobičan prema tur. naglasu na koncu riječi, upór. bug. *teskere)* »zvanično pismo, objava, putna isprava«. Na *-džija teskeredžija* m (Bosna) »protokolist, službenik administracije«, prezime *Teskeredzić* (muslimani, BiH). Složenice *nufüs-uskera* f (Kosmet) »legitimacija, krsni list = krštenica, rodni list (v. *nufus)«, murur-teskera* (Kosmet) »objava za putovanje izvan vilajeta u drugi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tezqire,* perz. *teskere l tezkere* »billet, note, permis«, tur. *tezkereci)*

iz turske administrativne terminologije: rum. *teșche-.ea,* bug. *teskere,* arb. *îesqere* f »pasoš«, cine. *tischire* m, ngr. τεσκερές »attestation«.

Lit.: ARj 18, 237. *Elezović 2,* 315. *GM* 428. *Mladenov* 632. *Tiktin* 1581. *Školjić*[1] 494. 614.

teslim m. (Banja Luka) »(pravni termin iz medeia) prodavanje robe na javnoj dražbi« = *teslim* (Kosmet) m i prilog »stanje kad se predaje bogu duša« = *teslim* (~ *učiniti* »1° predati, 2° predati dušu«, BiH), denominal *teslímiti, -imәm* (BiH, Srbija) »1° predati, 2° dobiti na dražbi (Srbija)« = *teslimit, -îmim* (Kosmet), *uteslimiti, -teslīmīm (pri-* Mostar) »predati u ruke«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *teslim)* iz turske pravne terminologije: rum., bug., arb. *teslim,* bug. indeklinabilni pridjev i glagol *teslimja* = rum. *teslimarisi* pored *teslimatisi (t* od ar. plurala na *-at),* čine. *tislime f (feațire* ~) »action de livrer, de confier«.

Lit.: ARj 18, 238-39. *Elezovié 2,* 315. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 801. *GM* 428. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1582. *Školjić** 614.

tespih m (Banja Luka, Mostar, BiH) »brojanice što ih muslimani u ruci nose da na njima mole, a kršćani samo od dosade« = *tèspilj* (Bosanski Petrovac). Turcizam arapskog podrijetla (tur. *tespih* »isto < ar. *teşbih* »Lobpreisung«) iz oblasti islama.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 500., br. 802. Korsch, *ASPh 9,* 674. *Školjić*[1] 614.

testamenatb, gen. *-enta* (1466, Bosna) = *tistamenti* (ák. pl., 1643, Vrbnik) = *tištament* (notárska knjiga Stašića, 1644, Krčki statut) = (asimilacija *e — a > a — a) tastament* (Dubrovnik, 15. st.; Ugljan, 1466) = *tastame'nat,* gen. *-enta* (Potomje) = *tastamènat,* gen. *-enta* (Crmnica) = *tastament* (Dobrinj, 1100, ŽK) = *tastamènat* (Božava) = *taštumant* (Bednja) »poruka«, bez *t testamen* (1443, oporuka žene vojvode Sandalja); ostali oblici: *testamenta* f (Popović, 1733), *testamijent* Cl443; Gradić), *testement* (1470, Dubrovnik), *testamentom* (prema madž., u kajkavaca 16. i 17. st.; Vramec). Latinizam ili talijanizam od *testamentum,* apstraktum na *-mentum* od *testare,* odatle *testati* (1595) »svjedočiti«, na *-irati testirati, testiram, atestirati* »svjedočiti« (preko njem.), poimeničen part. perf. pas. *atestat,* gen. *-ata* »svjedočanstvo« = *atestat,* gen. *-âta* (Kačić, Norini), denominai od *testis* »svjedok«.

Lit.: ARj l, 120. 18, 113. 240-41. 249. Cronia, *ID 6,* 123. Skok, *ASPh* 33, 371. *Šurmin* 425. *APJ 2, 291. VHZA* 12, 151. Miletić, *SDZb 9,* 237. 265. *DEI* 3774.

tèste, gen. *-eta* n (Vuk) = *tèste* (Kosmet) rtucet < Duzend, dužena (Kosmet), duzina (Dalmacija) = *testa* f (narodna pjesma, BiH, Dalmacija) »isto«. Složenica *testebaša* f (v. *baša)* »jedno od testētā za ugled, uzorak« = *testebaša* (Kosmet, Peć) »mustra, urnek«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *däst* »ruka«, *dästä* »1° rukovet, 2° držak«, ie. riječ zastupljena samo u arijskom i u lit.; > tur. *testé)* iz turske trgovačke terminologije: rum. *testea* »paket«, bug., arb. *testé,* ngr. τεστές.

Lit.: ARj 18, 239-41. *Elezović 2, 316.* 508. *Mladenov* 633. *WP* 1, 541. *Tiktin* 1583. *GM* 428. Korsch, *ASPh 9,* 674. *Miklósié* 355. *SEW* 1, 187. *Škalflć** 614.

testemelj (Hlivno, 1558; Držić, Menčetić, Vetranie) »marama od lagane vunene tkanine« = *testemelj,* gen. *-elja* (.Kosmet) »marama seoska, prikačena za ukras na glavi«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *đestimal)* iz terminologije nošnje: rum., bug. *testemel* (Muntenija) = *tistimel* »buntes quadratisches Tuch«, arb. *destemei* »ručnik, rupčić«, cine. *disiimele* f »isto«.

Lit.: ARj 18, 241. *Elezović 2,* 316. *Tiktin* 1583. *GM 64. Pascu 2,* 131. *Miklošic* 355. Karlowicz, *ASPh* 3, 663.

testera f (Vuk, Vojvodina, .Kosmet, BiH) = *testére,* gen. *-eta* n (Vuk) »pila, šega, žaga (ŽK)«. Denominal na *-ati testèrati, -am* impf. *(iz-)* (Piva-Drobnjak) = *testiriti, -im* = na *-isati teste-rìsati, -šém* »piliti, segati, žagati (ŽK)«, na *-aš testeras,* gen. *-áša* m (Slavonija, Bosna) »pilar«. Turcizam perzijskoga podrijetla (.perzijska složenica *destere,* od *dest* »ruka« i *ere* »pila« > tur. narodski *testere).* Glede prijelaza dočetka tur. *-e > -a* ili *-e, -eta* v. *kesa, cesa* i *ćebe.*

Lit.: ARj 18, 242. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Elezović 2,* 316. Korsch, *ASPh* 9, 674. *Školjić*[1] 614. 615.

testija f (Vuk) = *testija* (Kosmet) »zemljani sud za vodu, krčag, vrč, pehar«. Deminutiv na *-ica testij(i)ca,* na *-ič testičić* (Levač i Temnić). Augmentativ na *-etina testijetina.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur.

testi < perz. *desti,* vu'g. *testi)* iz terminologije suda: arb. *testi.*

Lit.: ARj 18, 242-43. *Elezovič 2,* 316. *Školjić** 615.

tèstîr, gen. *-ira* m (Mikalja, Bella, BiH, Dalmacija, Vuk, objekt uz *uzeti)* = *tèstîr* (Kosmet) »sloboda« = *testiler* m (Bella, Stulić, BiH, narodna pjesma) »dopuštenje, licenca (za obavljanje posla)«. Balkanski turcizam arapskog (perzijskog?) podrijetla (tur. *testir* < ar. *duṣtur* < perz. *destur,* od perz. *dest* i sufiksa *-ur* »dopuštenje, odobrenje«) iz turske administrativne terminologije: bug., arb. *testir* »Erlaubnis«.

Lit.: ARj 18, 242-44. *Elezović 2,* 316. *Mladenov* 633. *GM* 428. *Školjić*[1] 615.

teše n (ne zna se genitiv) i f pl. (Kosmet) »1° haljine, 2° stvari, kućne stvari«. Od arb. *teshë* f »Hausgsrät«. Bez etimologije.

Lie.: ARj 18, 245. *Elezović* 2, 318. *GM* 428.

teštard m (Korčula) »tvrdcglav(ac)«. Pridjev na *-ьn tèstãrdan* (Žrnovo) »isto«. Talijanizam *testardo,* izvedenica na germ, sufiks *-ardo* od *testa* »glava«.

*Lit.: REW**

tetiva f (Vuk) = *tetivo* n, baltoslav., sveslav. i praslav. **te(p)t-iva,* »1° nervus, 2° Bogensehne, Saite, 3° geometrijski termin (neologizam)«, u starini i *tetiv f* (Kolunićev zbornik, Zoranie, Mrnavić, Kanavelić). Upravo je part. pret. pas. **tịt-* proširen sufiksom *-i ъ* (v.). Prema tome je *tetiva* poimeničen baltoslav. pridjev.; *e* je nastalo iz palatalnog nazala *ę,* upór. stcslav. *tetiva* »Chorda«, polj. *cięciwa,* ukr. *tjatyva.* Od istog je korijena stcslav. *teneto* (v.). Na *-ika tetwika* (Dubrovnik) = *tetevika* (Smokvica, Korčula) = *tetovlka* (Hvar) »1° smilax asper, biljka (raste u kršu u jadranskoj zoni), 2° toponim«. Augmentativ na *-ina tetivičina* (Hvar) »korov koji smeta plemenitom bilju«. Baltičke usporednice objašnjavaju postanje praslav. naziva: lit. *temptyva* »Bogensehne«, izvedenica je od lit. glagola *tempti* »spannen, ausdehnen«, iterativ *tampyti, timpti* »sich recken«, *timpa* »Sehne«. Ie. je korijen **temp-,* raširenje na *p* od **ten-,* Upór. lat. *tempus* »1° vrijeme, 2° sljepočica«, *temperare* (internacionalno *temperírati).* U baltičkoj grupi nalazi se i korijen **ten-* bez formantą *p:* lit. *tinti* »schwellen«, prijevoj *tänas* »Geschwulst«, lot. *tît '*»winden, flechten, weben«, *tina* »Netz«. Baltički glagoli *ten-, temp** nisu se održali medu slavinama, nego samo *ten-,* upor. još *tanak* (v.).

Lit.: ARj 18, 252. 253. Skok, *Slav. 122.* 165. *Miklósié* 352. Isti, *Lex.* 996. *Holub-Kopečný* 384. *Bruckner 64. Mladenov* 633. *WP* 1, 721. Lidén, *IF* 19, 331. 364. Pedersen, *KZ* 40, 206. *Boisacq*[3] *942.*

tetragb m (stsrp., 13. v.), m pl. *tetrazi,* ak. pl. *tetrage* (1474, Carigrad: *pak za tuj rabotu su knjige i tetrazi u plemenstva Vi u Dubrovniku;* 1487, Drinopolje), stcslav. *tetradb, tetrodi, totrau.* Glede izmjene *-db > -gb, -zi* upor. *aptazi* (v.), zacijelo unakrštenjem s tim starodubrovačkim kancelarijskim terminom. Od srgr. τετράδι,(ον), od τέτρα »quattuor« = (prevedenica) *quaternus* »svezak, teka, carinska knjiga, tefter«.

Lit.: Miklošič, *Lex.* 988. Truhelka, *Spom.* 40. 41. Vasmer, *GL* 141. *REW*[3] 6944.

tètrijeb m = ek. *tetreb* = ik. *tetrib, tetrip* prema f *tetrepka, tetrijepka, tetrebica, tetrijebica.* Pridjev *tetrijebov.* Deminutiv na *-ič tetrebić = tetrijebić,* na *-ьc > -ac tetrijebac,* na *-bk tetrebak.* le., baltoslav., sveslav. i praslav. **teter-vb* »Auerhahn«. Dočetno *-b* (nastalo prema *jareb-)* je hrv.-srp. inovacija prema *-v* u ostalim slavinama: stcslav. *tetrêvb,* češ. *tetrev,* polj. *cietrzew,* rus. *teterevz.* Slog *-trije-* = *-tre-* nastao je po zakonu likvidne metateze. U baltičkoj je grupi također *v* mjesto *b* i deklinacija *i:* stprus. *tatarwis* »Birkenhuhn« prema lit. *tetervas* (deklinacija *o* kao i u hrv.-srp., češ. i rus.). Reduplikacija *tete-r-* upućuje na onomatopejsko postanje. Njegov glas pišu ornitolozi *töd, töd.* Upor. reduplikacijų, kojom se oponaša glas ptice lat. *ṭurṭur* »grlica«. Ie. onomatopeja koja karakteriše tetrijeba nalazi se u sanskr. *tittirāķ* »Rebhuhn«, nperz. *tađarv* »Fasan«, koje se poklapa s baltoslav. riječi, gr. τέτραξ, τετράων. Upor. onomatopejski gr. glagol τετράζω »gackern, glucksen (von der Henne)«, lat. *tetrinnio* »schnattern (von der Ente)«. Iz ovih uporedenja izlazi da je *-vb, -vъ* u praslav. *tetervb* / -a pridjevski sufiks *-uo.* Upor. *krava,* lat. *cervus.*

Lit.: ARj 18, 256. Hirtz, *Aves* 499. *Mikloiil* 356. *Holub-Kopecny* 384. *Brückner* 63. *Mladenov* 633. *WP l,* 718. *Trautmann* 320. *Boisacq*[3] *962.* Prusik, *Krok* (cf. *IF 4,* 143). Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Bugge, *KZ* 32, 70. Korsch, *ASPh 9,* 673.

tetrìvan, gen. *-ana* m (Vuk) = *tetrèvãn* (Banja Luka) = *tahterèvãn* (Mostar) = *tahtarevan* = *tahtırevan* = *taterevan* (sve BiH) = *tajtirivân* (Kosmet) = (skraćeno) *revan* (Bosna) »nosiljka za prijenos plemenitih, bogatih odnosno nevjeste, mlade«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *taht* »prijesto« i *revan* »koji se kreće, ide« > tur. *tahtırevan).* Rum. *taht* »Tron«.

Lit.: ARj 17, 947. 18, 257. *Elezović 2, 292.* Skok, *Slávia* 15, 500., br. 803. *Tiktin* 1548. Korsch, *ASPh* 9, 678. *Školjić** 596.

tevábija m, f (Vuk, narodna pjesma) = *tevabija* (Kosmet) = (asimilacija *v — b > b — b) tebābija* (Kosmet) »1° pratnja, svita, 2° pratilac, pratidžija, jasakčija, 3° pristalica«. Balkanski turcizam (tur. *tevabi):* arb. *tevabi.*

Lit.: ARj 18, 258. *Elezović 2,* 305. *GM* 438. *Školjić** 615.

tevdīl (Vuk), prilog, »tajom« = *tebdil* (Bosna) = *tevdilj* (Kosmet, *na tevdilj -ava* »na promjenu zraka«), indeklinabilni pridjev (uz *učinit se, otišao)* »přerušen, promijenjen«, *tebdil se učiniti* »přerušiti se«, *u tebdilu* (Bosna) »inkognito«. Denominal na *-iti tevdìljìt se, -dîljim* (Kosmet), *pretevdüiti se* »l ° promijeniti se, 2° preobući se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tebdil)* iz terminologije običnog života: rum. *tiptil* = *teplil* = *deptil* »verkleidet«, bug., arb. *tevdii, tefdil,* cine. *iiptile.* Ovamo i *tèbdîl-hàva* = *tèvdil-hàva* (Bosna) »promjena klime, zraka« = *tevdilj -ava* (Kosmet, v. gore primjer) < tur. *tebdil-i hava.*

Lit.: ARj 18, 258. *Elezović 2,* 305. *GM* 438. *Tiktin* 1603. Skok, *Slávia* 15, 487, br. 607. *Pascu 2,* 170., br. 1083. *Školjić** 604. 605.

tevećel (Kosmet), prilog, »na bog dušu, ludo, uzalud« = *tevećeli* (narodna pjesma) »uzalud« = *tevećile* (Crna Gora) »od prilike«. Na *-li tevećelija* (Bosna) = *tevećelija* m (Kosmet) »lud, mahnit, naivan«, pridjev na *-ast tevećelijast* (Bosna) = *tevećeljas, -sta* (Peć) »malo sulud, luckast«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *teveqqül* > tur. narodski *teveqel, teveqqeli* »1° koji se predaje bogu, 2° naprazno, bez cilja, 3° slučajno«) iz terminologije običnog života: rum. *tivilichiu* (Muntenija) »Wohlgemut«, bug. *tevekel* »vergeblich«, *tevekelíja,* arb. *teveçel* (Skadar) »dumm«.

Lit.: ARj 18, 258. *Elezović 2,* 305. *Tiktin* 1613. *GM* 428. *Šhaljić** 615. 616.

teza[1], gen. *tēzē* f (Kosmet, zajedno s imenom: *kod teza Ruže) = téza,* gen. *téze* (Bosna) »1° tetka, 2° naziv starijoj ženi, bez obzira na srodstvo i poznanstvo (upor. hrv.-kajk. *kumica, kuma,* ŽK>. Balkanski turcizam (tur. *tejze, tize,* prostonarodno *teze)* iz terminologije za srodstvo: arb. *teze* »Mutterschwester«.

Lit.: ARj 18, 259. *Elezović* 2, 306. *GM 429. Školjić** 616.

tSza[2] f (Budva, Dobrota, Krtole, Stoliv, Peroji u Istri) »1° spremište, šupa u dvorištu za drvo, slamu, kolje, 2° ograđeno mjesto za životinje, gdje se pere, vrst malog magazina, 3° mala kućica, 4° sjenik, staja za krave i goveda«. Venecijanizam *tesa* < gal. *tĕgia,* cf. furl, *tese, tieze, tiese* (i sl.).

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 199. *REW** 8616a. *Pirana** 1184-88. *Rosamani* 1149.

tezga f (Vuk, Kosmet, BiH) = *tezga* (BiH) = *tezdă* pored *tegjă* (Kosmet) = *têzjaj* m (Vuk) »stružnica, klupa na kojoj radi zanatlija, panj u čizmara, banak u pekarnici na kojem su poredani hljebovi (Kosmet), stočić u kujundžiluci na kojem su poredane alatke i na kom majstor radi (Peć), mjesto gdje se gradi lada i vodenica (Vukovar)«. Ovamo možda *težać* (Kosmet) »ognjište u kalajdžije«. U Bosni još: *terđah* = *terđaj* = *težđah* = *tehđaj* = *teždžah* = *terdSaj* »1° zanatlijski sto 2° lončarsko kolo, 3° okvir za raspinjanje kože kod štavljenja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dăstgăh* »Arbeitsstätte« < *döst* »ruka« + *gāh* »mjesto« > tur. *destgjah, tezgâh,* narodski *dezgjah)* iz zanatske terminologije: rum. *tejghia, tijghia* (Muntenija) »Werktisch, Hobelbank, Laden-, Verkauf-, Schanktisch«, bug. *tezgjáf* »Webstuhl«, arb. *tezgjáh,* cine, *tizahe* f »établi«, ngr. τεζιάχι, τεσγιάχι.

Lit.: ARj 18, 260. 261. *Elezović 2,* 306. 307. *Mladenov* 631. *Tiktin* İ573. *GM 429. Lokotsch* 499. *Pascu 2,* 170., br. 1090. *Miklošil'* 356. *Školjić** 616.

tëzgere f pl. (Mikalja, Bella, BiH, Slavonija, Vuk) = *tèzgera* f (Kosmet) »civijere, nosila, tačke«. Turcizam perzijskog podrijetla (tur. *teskere* »nosila« < perz. *deskere,* perz. imperativna složenica od *dast* »ruka« i imperativ *gere* od *giriften* »držati«, u prasrodstvu sa *grepsti)* iz terminologije alata.

Lit.: ARj 18, 260. *Elezović 2,* 306. Skok, *Slaoia* 15, 500., br. 806. *školjić** 616.

tezor, gen. *-a* m (Ŕanjina, Kašić, Glavinić, I. Držić) »blago, riznica« = *tèzõro* n (čist talijanizam, M. Držić, *Skup: moje mi tesoro*

vrati, ovo tezard) < tal. *tesòro* < lat. *thesaurus* < gr. θησαυρός. Na *-arius* lat. *thesauraríus* > *tezaurir* m (Glavinić) »rizničar«, prema tal. *tesaurìere.* Ovamo ide i internacionalni bankarski francuzizam *trezor,* gen. *-óra.* Upór. cine, *thhamo,* arb. *thesar* = *thesor.*

Lit.: ARj 18, 260. 261. *REW** 8706. *Pascu г, 96.,* br. 1828. *DEI* 3770. 3771.

tí[1] (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenica za lice kojem ili s kojim se govori. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a < ie. α. Zamjenica *tí* govori sa svakom licu, bez obzira na položaj u društvu, porodici i na starost i nema značenja poštovanja ili nepoštovanja u Bosni i dalje na Balkanu kao i u Rumunja. U hrv.-kajk. postoji feudalno razlikovanje ir, *vï* i *oni* i razlikuje se govor varošana i seljaka. U narječjima, na selu, razlikuje se i u porodici u odnosu roditelja prema djeci, prema starijem i mlađem, čak i prema mužu i ženi. U deklinaciji slaže se sa zamjenicom u prvom licu u tome što se za plural upotrebljava drugi korijen (pl. *mì, vt* prema sing, *ja, tî)* i što se za enklitiku i naglašenu zamjenicu upotrebljava isti oblik, a razlikuje time što zamjenica za 1. lice ima za kose padeže i posesivni pridjev drugi korijen *(ja — mene, moj),* dok *ti* ima isti korijen í- (ir — *tebe, tvoj),* u čemu se slaže sa *se (si, sebe, svoj)* i što jednako razlikuje enklitiku od naglašenih oblika *(mi, me, ti, te, si, se).* Genitiv *tebe* zamijenio je ie. **teue,* koji odgovara indoiranskom *tava* i karakterizira indoiransku jezičnu zajednicu (v. *tebi).* Baltički oblici odstupaju od praslav. utoliko što predstavljaju ie. **tu,* dok praslav. ie. **tu,* koji se nalazi u gr. τ(5, σο (σ je iz kosih padeža), arb. *ti,* lat. *tu,* stvnjem. *dû,* dok lit. *tu,* lot. *tu,* ali stprus. *toū* < ie. **tu.* Prema tome je lit. i lot. generalizirao enklitički oblik, a praslav. i ostali ie. jezici naglašeni. Korijenski suglasnik í predstavlja deiksu *mie = tu,* koja je i u pokaznom pridjevu *taj* (v.). Enklitika *ti* < ie. **toı,* upór. *mi, si.* Glagol tvori se na *-kati tikati, tičem* impf. (Vuk) (upor. *nukati,* v.); nije praslav., premda se nalazi i u češ., polj., zbog toga što je nastao u feudalno doba kad je nastala opozicija *tî* i *vt* u govoru varošana, u porodici i u odnosu gospodara i kmeta. Vuk potvrđuje taj glagol samo za Hrvatsku, ne za Srbiju i Bosnu.

Lit.: ARj 18, 279-82. 323. *Miklošič* 369. *Holub-Kopečný* 385. 398. *Bruckner* 589. *KZ* 42, 357. *Mladenov* 633. *Trautmann* 331. Meillet, *RES 6,*167. Belić, *Priroda* § 42. Brugmann, *Dem.* 38. sl. *Boisacif* 923. *GM* 430.

-ti", baltoslav., sveslav. i praslav. nastavak infinitiva. Po postanju je dativ ili lokativ glagolske imenice obrazovane sufiksom *-tb* po deklinaciji » (upor. *vlast, čast,* itd.). Dočetno *-i* može ispasti u narječjima (npr. Kosmet općenito, fakultativno štok., čak., ŽK, Dalmacija), u književnom općenito pred *ću, ćeš,* koje se po beogradskom pravopisu piše zajedno, a po zagrebačkom rastavljeno: *sešću* prema *sjest ću.* Upor. za ispadanje -j polj. *być, pisać,* rus. *govoriti,* u baltičkim jezicima lit. *-ti,* lot. -í. Kod primarne grupe glagola dolazi neposredno na praslav. korijen: **pred- prêsti, *plet- plésti, *vez- vèsti, *dub- düpsti (s* je došao od primarnih infinitiva na *-sti* < *-d, -t, -z + -ti,* da bi se očuvao suglasnički korijen, kakav je u prezentu), **ču- čuti, *da- däti, *dje- djiti, *sta- stati, *i- iti* (književno štokavsko *ići* je analogija prema *pojti > poći, najti > naći, sajti > saci, uzaći), *pek- péci, *rek- reći (ć < kt), *mog- moći (ć < gt'),* prema ovima analogijski štokavski: **bjeg- pobjeći, *seg- doseći, *mak- maci, *tak- istaći,* u prijevojnoj grupi primarnih infinitiva *ber- *bor-* < *berem brati, per- por- > perem prati,* kod perfektivnih glagola stcslav. *-nc* > štokavski *nu,* čakavski, hrv.-kajk. *na, nu, ni: maknuti, taknuti, pobegnati* (Prigorje, Krašić), *mahniti.* Karakteristika je primarne grupe da su korijeni očuvali isključivo glagolsko značenje još danas. Od njih postoje postverbali samo u rijetkim slučajevima *(klásti — klada, naklásti — naklada).* U sekundarnoj grupi glagola pred infinitivnim nastavkom *-ti* stoji *-a-* (imperfektivi isključivo), upor. lat. *-a-re* u *laudare, -ě- > ije, je* jekavski, *e* ekavski, *i* ikavski (imperfektivni inhoativi), ť > i općenito (djelomice perfektivi prema grupi *-α-ti,* tip *bacati — baciti),* upor. lat. *-i-re* u *venire.* Sufiks *-ati* veže se gr. *-is-* u *-isati* kod glagola turskog i grčkog podrijetla, u kojima ne znači imperfektivnu nego perfektivnu radnju i sa *-ov-, -ovati,* prezent *-ujc > ujem* isključivo kod denominalnih glagola. Zamjenjuje njem. infinitivni nastavak *-en: slogati, -ām < schlagen;* tal. *-are: parićat* (Primorje) < *apparecchiare,* fr.-njem. *-er > -ier — en: telefonirati.* Veže se s deminutivnim *k, t: -kati, -tati* itd. V. *-ati, eti, -iti.* Opća je karakteristika sekundarne grupe glagola lakoća pravljenja postverbala *(dokazati — dokaz)* i denominala *(pôst — postiti).*

Lit.: Vandrák[1] l, 646. 657. 2, 144-46. *Leskien* 571-72. Rožić, *Rad* 115, 73. 83. *Holub-Kopečný* 474.

tidžāret, gen. -zia m (Kosmet) »zarada, trgovina«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. apstraktum na *-et* od *tiicar* > tur. *tüccar* »trgovac«) iz turske administrativne terminologije: bug. na *-luk tudzarlăk* »trgovina«, od *tudzarin* »trgovac«, arb. *tuxhár,* cine. *tugear.*

Lit.: ARj 18, 870. *Elezović 2,* 323. *Pascu 2,* 172., br. 1105.

tîf m (Dubrovnik, Rab, Poljica, Vrbnik) = *tifo* = *tiho* (oboje Vrbnik) = (učeno) *tīfus,* pridjev *tifusni,* imenica *tifusari* »bolesnici od tifusa«. Od tal. *tifo* < lat. *typhus* < gr. τόφος »febbre con torpore«.

Lit.: ARj 18, 287. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 19. *Prati* 982.

tiftik m (Vuk, Vojvodina) »Γ mavez, plavi pamuk« = *tiftik, tivtik* (BiH, Slavonija) »vrsta čistog pamučnog platna« = *tiftik* (Kosmet) »2° nešto što je iscjepkano na sitne i tanke komadiće, vlakno (~ *se učinilo)«* = *tiftik se učiniti* (BiH) »raspasti se, pocijepati se«, *kao tiftik doći* (ib.) »potpuno se raspasti« = *tintìk* (ŽK) »rote Strick-, Schlingwolle« = (1679) *pusei tivtika.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *tiftik* < ar. *teftíq* »drndanje pamuka, grebenanje vune«, *tiftiq* »mekana i tanka kozina«): cine. *tiftică* »petit tapis de laine«.

Lit.: ARj 18, 287. 359. Skok, *ASPh* 33, 372. *Elezović 2,* 323. *Pascu 2,* 169., br. 1071. *Školjić[1]* 616.

ţigan, *gen.-dna* m (Vuk) = *ţigan* (Potomje) »zemljana tava, serpinja, prosulja, prsura, tendžera« = *tiganj,* gen. *-ánja* (Mikalja, Vitezović, Srbija, Crna Gora, BiH, Dalmacija Vuk) »isto« = *tiganj* (Kosmet) »sud od bakra, za prženje, s dugačkom ručkom« = *tiganja* (ŽK) »isto, povna« = *tihana, tihanica* (Makarska) »isto«. Deminutivi na *-ič tiganjić,* na *-tea tigànjica f = tiganjica* (Kosmet), na *-če tiganjče,* gen. *-eta,* zamjenom sufiksa *tigać* (Kuci) »tiganj« (v. *-ać).* Nalazi se u stcslav. *tiganb,* s glagolom *tiganisati* = arb. *tiganis,* gr. τηγανίζω, cine. *tigansire* »frire«. Balkanski grecizam (gr. τήγανον > lat. *têgānum):* bug. *tigóni, liganie, titànica,* arb. *tigdn,* rum. *tigae* »gestielte Pfanne«, deminutiv *tigăiţă* pored *ţigan* »Kessel«, cine. *ţigane,* ngr. τηγάνι. U zapadno-rom. je taj grecizam doživio promjenu sufiksa. Gr. dočetak -ανον bio je zamijenjen lat. sufiksom *-amen > -ame* prema *aeramen* (v. *romijenča)* tal. *tegame,* s lat. deminutivnim sufiksom *-ula tegula* > tal. *tegghia* pored *teglia,* upor. nvnjem. *Tiegel.* Kako je taj obĻk došao u homonimički sukob s lat. *tegula* »crijep, cigla«, izmijenjen je *g > c t cula* > mlet. *teža,* pisano *techia,* istro-rom. *teča,* furl. *tede > teca f* (Senj) »zdjela« = *nca* (Buzet, Sovinjsko polje) »tava od aluminija, željeza (pocakljena; od ilovače, kad je od domaćih lončara; nekada sa 3 noge), kozica (ŽK)« = *teca* (Crna Gora, Boka, Dubrovnik, Korčula, Krtole, Dobrota, Kućište, Račišće, Rab, Božava) »1° tava, tegama (Rab), 2°^Šerpa, lonac niskog oboda, ali širokog dna (na Korčuli razlikuje se od pota time što ima dvije ručke, a pot samo jednu; od istog je materijala kao i bronzin)«, deminutiv *tećica* f (Poljica) »lončić«.

Lit.: ARj 12, 432. 18, 150. 287. 288. 296. Skok, *ASPh* 33, 372. *Elez'ović 2,* 319. Cronia, *ID* 6, 128. Kušar, *Rad* 118, 21. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1586. *REW* 8613. *Rohlfs* 2162. *GM* 410. Skok, *ASPh 29,* 478- *Miklošič* 356. Isti, *Lex.* 989. *Ive* 139. *Pascu 2,* 92., br. 1748. 1750. *DEI* 3739.

ţigla f (Vuk, Budva, *Ispo tigaia;* Paštrovići, Dobrota, Krtole, Prčanj, Sutomore, Lastva, Crmnica) »crijep, opeka, kupa, matun, cigla« = *ţigla* f (Štuli, Lika) »pegla«. Toponim *Tiglarlce* (Sutomore) »lokalitet gdje su se nekada pravile tigle«. Ljubiša ima varijantu *tagla (ę > i > ь > a).* Denominal *tiglati* (Jačke, Lika), *potiglati* (Lika) »(po)peglati«, *kosa tiglanica* (za košnju, kupovna, Lika). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tegula* (od *tegĕrĕ* »pokrivati«, duljina u *tegula* od unakrštenja sa gr. τήγανον, v.). Odatle jednom i bez sinkope *tigule nepečené prati* (16. st., *Nauke Brnarda).* Varijanta *g > k* (usp. mlet. *tècola* »cigla«) potvrđena bez sinkope penultime: *ukula* f (najstarija potvrda: 1437, Zadar; Božava) = *tikula* (Rab, Šibenik) »isto«. Denominal na *-iti potikuliti* pf. »potaracati, pokaldrmiti«. Nejasno je *ρ* mjesto í u *pikula* (Senj) »cigla«. I ta je varijanta dalmato-romanski leksički ostatak. Obje se varijante dadu geografski ograničiti: *ugla* je južnodalmatinska, *tikula* je sjevernodalmatinska (od Zadra prema gore): *tegula* je ušla i u balkanski latinitet, kako kaže arb. *tjégulla* (Ulcinj) pored *tjeglb* (ibidem), *tjergulla* (Zatrebač). Arbanaski oblici pretpostavljaju *tegula,* kako je pravilno prema *tegĕrĕ,* mjesto *tegula* > tal. *tegghia, teglia.* Prema tome hrv.-srp. *i* u *tigla, tikula* može biti i refleks za *e* kao i za r. U Bosni, Srbiji, Kosmetu, Piperima govori se *u* mjesto *i: tugla* f »opeka, cigla«. Odatle na *-džija tugladzija* (Kosmet) »ciglar«. Taj oblik je balkanski

turcizam: bug. *tuhla* »Backstein« < tur. *tuğla*, narodski *tuvla* »cigla«. Samoglasnik *u* je nastao unakrštenjem sa *tubulus* »kleine Wasserröhre« < ngr. τουβλον. Preko njem. *Ziegel* < *tegula* došlo je u hrv.-kajk. i sjeverno-štok. *cigal*, gen. *-gla* m (Belostenec, Jambrešić) = *cigalj*, gen. *-gija* (Voltici) = *cigla* f (Vuk) »isto«. Pridjev na *-én cigién* = *cigién (ŽK)*, *podciglen* (Belostenec), poimeničen na *-ica ciglenica* (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi) = *cigljana* = *Hfglàna (-ana* < tur. *hane)*. Radna imenica na *-ar* < *-arius ciglar*, gen. *-ara* (Vuk) = *cigledžija*. Upor. slov. *cégéi*, gen. *-gla*, *ccgelnica*, polj. *cegla*. Oblik *cigla* je prodro i u bug. Upor. i madž. *tégla*.

Lit.: *ARj* l, 778. 781. 10, 222. 11, 134. 135. 18, 288. 289. 324. 883. *Pleteršnik* l, 76. *Elezović 2*, 344. Skok, *Slávia* 15, 501., br. 821. Kušar, *Rad* 118, 20. 26. Miletić, *SDZb 9*, 266. *REW*[3] 8618. *Miklošič* 29. *SEW* 129. *Holub-Kopečný* 85. *Bruckner* 57. *Mladenov* 643. 676. *GM* 431. *Romanski* 130. *Bartoli* 2, 381.

tíh = *t'y, ttja, ujo* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »quietus«. Prilozi *tiho, ujom, istija* (Kosmet), *stìja* (ŽK). Deminutiv na *-an* < *-ahan: tijanļtihan*. Apstraktum na *-ina tišina* — (hiperjekavizam) *tješina* (Kašić, Vitaljić). Složenica od sintagme *tihohođa* (mačak) m. U antroponimiji složeni praslav. tip: *Tihomir*. Denominali: *tišiti, -im* (Risan), *utišati, -ãm* (Vuk), *utihnuli, -em* s prefiksom *pa- patihnuti* > *pàtinuti, -em* pf. (Vuk) »popustiti, prestati«, odatle impf, *pàíisati, -sem* impf. (Vuk, subjekti *kiSa, bol)* — *pansaţi* (Riječka nahija, Kosmet), s postverbalom na *-ък potisak*, gen. *-ska* (Vuk, Crna Gora) = *patih* (Ljubiša) m. Elezović uzimlje da je taj glagol grčkog podrijetla, zacijelo zbog *-i-sati*. To bi moglo biti samo od gr. παοω, aorist ζπαψα, koji se nalazi u arb. *papsem* »ruhe mich aus«, cine. *păpsire*, ali se ne slaže fonetski. Dopustiti se mora da je moglo doći do unakrštenja grčkoga glagola sa *tih*. Rumunji posudiše *tihnņti*, bug. *tihna* »quiescere« > *tihni* = *tigni* »ruhig geniessen«, pridjev na lat. *-ītus* > rum. *-it tihnit* »miran«, apstraktum na *-eh* > *-eală tihneală*, rum. postverbali *tihnă* — *ticnă* — *tigna*. Isti praslav. korijen dolazi i u praslav. prijevoju ""íěA- > *tjiSití, -im* impf. (Vuk) (и-), impf, na *-va- utješavati, -tješāvām*, s postverbalom *utjeha* (stcslav., bug., češ., polj., rus.) i_radnim imenicama na *-telj* — *-lac: tješitelj* m prema f *tješiteljica, tješilac*, gen. *-oca*. Ovamo i pridjev *utjeîni* (·—>*šna nagrada)*, imena *Tješimir* (11. st.: *Thessimir)* — *Tišimir, Tješimir* (pisano *Te-*, 13. st.), toponim *Tješen dolac* (pisano: *Te-*, Povaljski kartular) = ime *Tessen* (Split, 1080). Za još neke hipokoristike usp. pod *Teodor* i *Teodosije*. Suglasnik *h* je nastao od *s*, kako se vidi iz lit. *tiesa* »'pravda«, *tiesus, teisus* »gerecht« < ie. **teisos*, u prijevoju perfektuma **toisos*, lit. *taisyti* »pripravljati, poljepšavati«. Glede semantičke promjene »ravno > tiho«, upor. tal. *pian pianino*. Prijevoj je potvrđen u ir. *toisc* »Bedürfnis, Wunsch«. U stcslav. postoji varijanta *potuhnpti* »quiescere«, koja se slaže sa stprus. *tusnan* »Stille«.

Lit,: ARj 9, 700. 18, 289-302. 322. 335. 384-85. *Elezović* l, 240. 2, 61. *Miklošič* 356. *Holub-Kopečný* 384. 385. *Bruckner* 61. *Mladenov* 634. *ASPh* 34, 400-401. *Tiktin* 1585. 1589. Pedersen, *IF 5*, 41. Lidén, *IF 19*, 339. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127-147. (cf. *IJb 3*, 151). Jireček, *Romanen 2*, 78. 3, 65.

tijelo n = (ek. i djelomice čak., ŽK) *tèlo* = (ik.) *tuo*, pl. *tijela* (po deklinaciji *o)* i *tjelèsa* (kao *oko, uho)* po deklinaciji *sı* baltoslav., sveslav. i praslav. *tělo*, »1° corpus, 2° (eufemizam) membrum virile«. Izvedenice se prave od obiju osnova. Od *těl-:* poimeničeni pridjev sr. r. *Tijelovo* »blagdan tijela Isusova, Brašančevp (katolički blagdan, proširen na čitavu crkvu 1264, slave ga 10 dana iza Duhova; u starini u 16. st. potvrđeno *Telová* n i *Telová* f = *Tilovo)«*, s pridjevom na *-ski tyelavskí (—a procesija); Tijelovo* je prevedenica od nvnjem. *Frohnleichnam(sfest)* = srvnjem. *vronlicham* »Christi Leib, hostija«; neologizam *tjelovježba* »gimnastika«; deminutiv *tijelce* = *tioce* = *telce* (Istra, Krašić) usp. rus. *tehce)* = *tjelešce* ·— *tjelašce*. Rusizam *tjelohranitelj^* rus. *telohranitelb)*. Od *těles-* pridjev na *-ьn* > *-an tjelesan, -sni (bez-, ne-)*, apstraktum na *-ost tjelesnost, -i* »corporalitas«, kalk *tjelesnih* (15. st. i dalje) *(<* lat.) »corporale«. Augmentativ na *-ina tjelesina*. Samoglasnik *e* > *i* = *ije* nastalo je iz (jat). Ie. njegova vrijednost varira prema etimologijama za tu riječ: *e*, dvoglas *ai, oi*, prema tome kakva se etimologija postavi. Najviše vjerojatnosti postoji za ie. *e*, zbog baltičke paralele koja omogućuje i utvrđenje prvobitnog značenja praslav. *tělo*. U lot. *tels* m znači »1° Bild, Schatten, Gestalt, 2° Gerippe, 3° Figur«, s glagolom *tēluot* »gestalten«. Stcslav. *tèlo* je značilo također »simulacrum, columna, tentorium, aetas« pored današnjeg »corpus«. Nema jedinstvene etimologije. Petersson uspoređuje sa sanskr. *tēdāni* »geronnenes Blut« i arm. *t4n* »Traubenkern« i pretpostavlja kao ie. korijen **stāi-* »verdichten«. Prema tom tumačenju praslav.

e u *tèlo* nastalo je iz ie. dvoglasa. To tumačenje zabacuje WP, koji polaze od ie. korijena **tel-*, koji kao imenica znači »flach, flacher Boden, Brett«, kao glagol »flach ausbreiten« i nalazi se u sanskrtu *talam* »Handfläche, Fusssohle«, u arm. *t'al* »Gegend«, gr. τηλία »daska za kocke«, lat. *tellus*, gen. *-uris*, stir. *talam* »zemlja«, nvnjem. *Diele*, stcslav. *ttlo* > *tli* (v.). Po ovom tumačenju ie. **telos'* (prijevoj duljine) značio je »geschnitztes Brett > Idol > Körper, Gestalt«. Odatle stcslay. značenje »simulacrum« i stcslav. *teliste* n »simulacrum«. To potvrđuje i lotiška usporednica. Upor. hrv. *kip* < madž. *kép* »1° slika, 2° corpus«. Miklošič smatra *tělo* srodnim sa *stém* (v. *sjena)* od ie. korijena **skàí-*, **skài-* **ski-* »gedämpft schimmern«, (protivno) stcslav. *sěnb* i *sijati, sinuti* (v.). WP ispravno primjećuju da se *stenk* i *tem* ne mogu identificirati sa *sěnb*. Oštir i Vondrák izvode iz ie. **ten-lo*, odnosno **tem-slo*, upoređujući *tělo* sa sanskr. *tanūh* »Leib, Körper«, avesta *tanus*, nperz. *tan*.

Lit.: ARj 8, 100. 18, 305-313. -363-69. *Miklošič* 356. Berneker, *IF* 31, 400. *Holub--Kopečný* 381. *Bruckner* 60. *Mladenov* 646. *Trautmann* 317. *WP 2*, 536. 611. Petersson, *KZ* 47, 281-2. Vondrák, *BB 29*, 173-178. 248. (cf. *AnzIF* 24, 47). Oštír, *WuS* 3, 205-208. 4, 211-18. (cf. *IJb* l, 48). Meringer, *IF* 18, 280. Iljinski, *RFV* 63, 322-341. (cf. *RSl 4*, 262).

tijermuüca f (Dubrovnik) »Art wenig schmackhafter Feigen«. Izvedenica je na *-ica* (upor. *mandalica* itd.), možda od tal. toponima *Termali*, kako misli Rešetar.

Lit.: ARj 18, 314. Rešetar, *Štok*. 300.

tijesto n (Vuk) = (ek. i djelomice čak., ŽK) *tèsto* = (ik.) *listo*, ie., sveslav., praslav. *těsto*, bez paralele u baltičkoj grupi, »massa farinacea«. Pridjev *tjêstav* (Vuk, Lika), proširen na *-ьn tjêstãvan* — *teslavan (~vne ruke*, Kosmet), na *-ьn *testan*, poimeničen na *-ik testenîk* (Kosmet) »prtena tkanina za zavijanje tijesta, prije nego se ponese u pekarnicu«, na *-en *tjesten*, u poimeničenju na *-ina tjestenina* = *tjestenica* (nije ušlo u književni jezik). Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi*. Kao pridjev *tijesan* (v.), koji je prijevoj od *tiskati* (v.), potječe od ie. **toisk-*, s formantom *to*, bez tog formantą u kimr. *twysg* »a mass, quantity«, *toes* »tijesto«. Riječ je prema tome praslav.--keltski leksem. S drugim formantom postoji i u drugim ie. jezicima. Madžari posudiše *tészta*.

Lit.: ARj 18, 320-21. 384-85. *Miklošic* 356. *Holub-Kopečný* 384. *Bruckner* 60. *Mladenov* 636. Machek, *RES* 23, 63. *Boisacf* 904-905. Vasmer, *RSl* 6, 192. Holthausen, *KZ*47, 307. Rozwadowski,*SpKA* 25,419-427. (cf. *AnzIF* 10, 269). Isti, *Quaest*. 34. sl., Lidén, *Armenische Studien* l, 108. *IF* 19, 353-4. Wijk, *IF* 34, 377.

tikva f (Vuk, Kosmetj Vodice, slov. *tikev*, gen. *tikve* pored *-tikva;* bug.) »1° cucurbita lagenaria, tikva vodena, debelokôrka, tankokorka, razne vrste bundeva, 2° vrg ili krbanj, natega ili natega̋ča, jurgeta, 3° (metafora) ljudska budalasta glava, glupan, prazna tikva«. Pridjevi na *-en tikvènî*, poimeničen na *-ik tlkvenik* (Kosmet) »pita u koju se između obgi meće tikva s mlijekom i kajmakom«, na *-in tïkvin*. Deminutivi: *tikvica, tikvić, tikvênce*, gen. *-eta* (Kosmet), pl. *-enčia*. Na *-eš tikveš* m (Kosmet) »glupan«. Na *-elj tikvêlj, -élja* m (Dubrovnik) »Art Kürbis, Art Zuckermelone«. Augmentativi na *-ina tìkvina*, na *-elina tikvètina, tikvùrina*. Varijanta *ćikva* (Kačić) je izolirana. Samoglasnik *г* je nastao iz jery-a: stcslav. *tyky*, gen. *tykbve*, češ. *tykev*, polj. *tykwa*, rus. *tykva*. Riječ prema tome može biti praslav. Zbog toga postoji varijanta sa *u* (kao u *sirov* pored *surov)* na *-ānj (prema krbanj) tukvānj*, gen. *-anja* m (Slavonija) »tikva kojom se, probušivši je sa strane, zahvata i pije voda, krbanj, krga, vrg, susak«. Rumunji posudiše *titvă, tidvă* (Moldavija, Erdelj), *tigvă* (Munteni j a), *tiv ga, liuga*, deminutiv *tigvuliţă*, Madžari možda *tök* < *teuk* (?), što ne odgovara madž. zamjeni za jery, upor. *Beszterce* < rum. *Bistriţă* < stcslav. *Bystrica*. le. veze nisu utvrđene. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Vjerojatno ide zajedno s tal. *zucca* »cucurbita« > slov. *cuká*, u gr. južne Italije τσοῦκκα, i južno-fr. *tüko* »Kürbis«, kao naziv mediteranske biljke, koje Skok veže sa metaforičkim značenjem od gr. τόκος »Hammer, Meissel zum Bebauen der Steine, Streitaxt«. Budimir veže s gr. τῦκυς, Miklošič, Mladenov sa σίκυς, Boisacq sa κόκυον, Knutsson s gr. συκόν.

Lit.: ARj 2, 137. 18, 325-327. *Pleteršnik l*, 88. 2, 669. *Elezović* 2, 320. Ribarić, *SDZb 9*, 105. Rešetar, *Štok*. 300. Sturm, *ČSJK* 6, 61. *Miklošič* 369. *Bruckner* 588. *Holub-Kopečný* 399. *Vasmer* 3, 160. *Mladenov* 633. *Tiktin* 1588. *REW** 9021. Skok, *ZRPh* 54, 479., br. 13. Romanski, *RES 2*, 48—49. Porzcziński, *ASPh 29*, 433. Knutsson, *ZRPh* 4, 384-385. *Boisacf* 532. 864. Budimir, *Rad 282*, 23. Schuchardt, *ZRPh 28*, 149., bilj.

tilìsum m (Vuk) = *tikům* (Banja Luka) = *tilsun* (Bosna) »zapis, hamajlija« = *talasum* pored *-sîm* (Kosmet) »situacija, koja se želi = *talisman* m«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tylysm,* perz. pl. *tílismãn* »zapis koji se nosi protiv puščanog zrna ili bolesti«) iz turskog folklora! bug. *talasam* »sjena, priviđenje«.

Lit.: ARj 18, 328. Skok, *Slávia* 15, 498. 500., br. 767. 807. *Elezović* 2, 196. *Mladenov* 628. *Školjić** 617.

tllūt, gen. *-úta* m (Vuk, Crna Gora) = *tel nce* n (Vuk, Srbija, Lika) »u noža strana koja ne reže (suprotno *oštrice,* v.)«, prilog *tilutice* (Vuk, Boka) »ne oštrim nego tupim dijelom (sablje, noža)« = *sabijeno tiluće* (Milićević) = *têlud* m i f (Bukovica u Dalmaciji, Mostar) = *teluđe* n (Mikalja, Vitezović) »dorsum cultri«. Radu Flora ima *telud* za *ůlut* i identificira tu riječ sa *Kt* (v.), što nije sasvim isto i prevodi sa rum. *muchie = teluće* (kod noža). Daničić, *Osnove* 229 izvodi od *tylb* »zatiljak«. Ako je tako, nejasan je oblik sa *e* mjesto *i.* S tim se izvođenjem slaže bug. poimeničen pridjev *tilno* n = *tilnik* »Rückseite einer Klinge, Messerrücken«. Glede sufiksa v. *-ut.*

Lit.: ARj 18, 188. 328-29. *Flora* 543. *Doric* 380. Bělic, *Pravopis* 1950, 482.

timar, gen. *-ára* m (Vuk) »1° a. (kao termin iz turskog feudalnog uređenja) zijamet, spahiluk, Lehngut für Soldaten, b. poljsko dobro, seoski posjed (Bosna), 2° (kao apstraktum) njegovanje, osobito konja (uz *učiniti),* 3° oprema na konju, 4° toponim (Hercegovina, Crna Gora, Bosna)«. Prezime *Timarac.* Ime selu *Timaru.* Na *-ьniНъ timarnik* m (1517) »vlasnik timara«. Složenica *timar- tefterdar* / *-defterdar* (BiH) »šef timarske službe«. U Kosmetu je turski feudalni izraz danas bez pravog značenja, kaže se u pejorativnom smislu kad se netko mnogo otima da što dobije, a izgleda nije od velike" vrijednosti: *E veće timar si dobijo.* Apstraktno tursko značenje ostalo je u upotrebi u denominalu na *-iti timariti, timarim* impf. (Vuk, ~ *češagijom konja) (is-, po-,* Stolić) = *timarit* (Kosmet, objekt *konja},* na *-ovati timaròvati (se), -màruje* (subjekt *păun,* kad čisti perje). Balkanski turcizam (tur. *timar* »Pflege«) iž feudalnog uređenja: bug. *timar* »Sorge, Pflege«, *tímárja* »pflegen«, cine. *timare f* »action de panser, étriller, soigner un cheval«, ngr. τιμάρι »pansage«, τιμαρεΰω »panser un cheval«.

Lit.: ARj 4, 36. 11, 135. 18, 329-330. *Elezović* 2, 320. *Mladenov* 633. *Dorii* 380. *Pascu* 2,170., br. 1076. *МШоЅгсЗЅб.* Rončević, *NVj* 45, 124-127. (cf. *IJb* 23, 363). *Skaljic** 617.

Tìmok, gen. *-òka* (Vuk), hidronim, ime rijeci u istočnoj Srbiji, *Mali Timok* (pritok) hoŕonim i zaselak, odatle etnik na *-janin Timočanin* m prema f *TìmoÌanka,* pridjev na *-bsk timočkī* ('--α *krajina),* odatle ž. etnik *Timolkinja.* U rimsko doba *Timacus* (s akcentom na *-d) — Timachus* (Plinije) = *Titnachum I -cum* (Peutinger) »rijeka u Meziji«, stanovnici *'Timachi,* gen. *-orum.*

Lit.: ARj 6, 419. 18, 331. *Gaffiot* 1575.

timor m (Vuk, Dalmacija) »kamenjak, krš, stijena«, *timor-gora* (Lika) »gusta i velika šuma«, toponim (pašnjak) u Hercegovim *Timor.* U književnosti upotrebljavaju Mažuranić u poznatom stihu Smrt Smailage *Oro gnijezdo vrh timora vije, jer slobode u ravnici nije,* a Martie u *Osvetnicima* (l, 3) veli za kraguja: *Ptići su silni carevići, a on car je timoru ljutu.* Upor. ime arbanaske planine *Tomor, Tomorica.* Bit će ilirska riječ u vezi s *tumeo, tumor, tumulus, tumba* < gr. τομβος »Grabhügel, Erdhügel«, **timpa* > arb. u Kalabriji *timp, timbi* »Fels«, iz južno-tal. *timpa* »tiso«, srir. *tomm* »kleiner Hügel«, kimr. *tom* »Erdhügel« < ie. **tum-guo.* U prvobitnom je obliku **tomor* mogla nastati disimilacija *o — o > e — o,* odatle *timor,* a može biti unakrštenje dvaju istoznačnih korijena **tumb-* i **timp-.* G. Meyer pretpostavlja za arb. *torio ë* f »Klippe« (s upitnikom doduše) **tmorice,* koje veže sa našim *timor.* Upor. i gr. σάμος »dune, Anhöhe« uporeďeno s lat. *tăma* »tumor« < ie. **tua-ma.*

Lit.: ARj 18, 331. *REW** 8739. 8977. 8978. 8982. *GM* 430. 433. *WP* 1, 758. *Boiioc<f* 851. Hubschmid, *Vorind. Ostdlp.* 16. Isti, *Alpenwõrter* 25.

tìmun, gen. *-una* m (najstarija potvrda Marulić, Vrančić, Mikalja; Perast, Dubrovnik, Cavtat, Budva, Mljet, Račišće) = (disimilacijom *m — n > m — Г) timul* (Račišće) = *timûn,* gen. *-una* (Rab) = (e — * ' > * > e) *tamun* (Marulić, u rimi s *gavun)* »kormilo«, deminutiv *timunac* (Istra, Nemanić). Miklošič ima kao hrv. *tumun.* Ne zna se da li je u Dalmaciji potvrđen Marulićev oblik, koji je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *temo,* gen. -orai, prema *tìmun,* koji je talijanizam. Na *-arius* tal. (< fr.) *-iere > -ir timunîr, -irà* (Vetranić, Kašić, Božava, Rab) <

tal. *timoniere.* Denominal na *-ati timunati, -am* (Mljet). Ovamo i *dümen* m (Vuk) = *dümen,* gen. *-ena* »1° kormán, krma na lađi, čamcu, 2° (metafora) mjesto gdje se odlučuje«, na *'ăr < -arius dumenar* (18. v.), na *-džija dumendžija* (17. v.) = *dumenčija = dumedžija* »kormanoš«, prezime *Dumandžić,* denominal *dumenisati, -šem* (Vuk) = *dumendžijati,* a to je balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *-dümen* < tal. *timone):* arb. *dymén,* bug. *djumen,* ngr. τιμόνι.

Lit.: ARj 1, 885. 18, 74. 332. *Mažuranić* 1452. *Elezović* l, 160. Kušar, *Rad* 118, 16. 23. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW** 8625. *GM* 78. *Miklošič* 356. *SEW* 259. *Lokotsch* 547. Macan, *ZbNŽ* 29, 214. *DEI* 3792.

tin m (Vuk, Hrvatska: *Proroci,* Vrbnik. Baška, Punat), sveslav. (osim bug.) i praslav, = stcslav. *tynb* »pregrada, prijeboj« = *tinj* m (Srijem) »1° sijeno ili paprat ili slama, što se meće između dva plota kad se što optinjuje, 2° kao ganjak oko kuće (Liješće, Sinac, Lika)«. Denominal na *-iti uniti j tinjiti, tīnim* impf. (Vuk, Srijem, objekt *kuća, košara, svinjac) (op-, pre-)* »pregrađivati, metati tin« prema iteratīvu na *-iva- -tinjívati, -ujem,* samo s prefiksima *(op-).* Odatle postverbal *prètin* m (Vuk, Hrvatska) »prijeboj«, proširen na *-tk, -äc prètinak,* gen. *-tinka* i *pretinac,* gen. *-inča* (Vuk, Hrvatska) »1° pregrada, 2° poštanski fah«. Toponim: *Tinj* (uzvisina), češ. *Labská Týníce, Týnec, Týniště.* Samoglašno *i* je nastalo iz jery-a, a taj. iz germ. *u.* Posudenica je iz germ. (stnord., ags.) *tun* = gal. *-dunum* »utvrda, grad«, upór. *Noviodunum* »Novi grad« u Sloveniji i *Singidūnum* »Beograd«, stvnjem. *zun,* nvnjem. *Zaun.* Germ. (nord.) *tun* = gal. *-dunum* je germansko-keltski leksem. Madžari posudiše iz panonsko-slav. (upor. slvč. *tyn, tyniť* »graditi plot«) *tinnye.*

Lit.: ARj 9, 144. 11, 753. 18, 332-37. *Mažuranić* 1452. *Miklošič* 370. *Holub-Kopeiný* 399. *Bruckner* 589. Hirt, *PBB* 23, 240. 338. Skala, *LF* 46, 275-278. (cf. *IJb* 8, 203).

tinac, gen. *-nca* m (šibeník) »mastei bez ušiju, u koji se stavlja ulje (termin uljarstva)«. Završno *-äc* < *-ьc* je zacijelo naša zamjena za tal. *tinòzza, tinozza, tinoccio* (u tal. ima u Emiliji i Romanji *tinàz,* u nas srlat. *tinacius* 1331, Hvar; *tinazus* 1339, Verona). Upor. arb. *tīņa voit* (od kamena, gvozda, cementa, služi za držanje ulja, Ulcinj). Deminutiv na lat. *-ellus tine* (Božava) = *tinel* (Dubrovnik, Cavtat, tako i cijela Dalmacija) = *tinel,* gen. *-èia* (Rab) »jedaća soba, blagovaonica« < mlet. *tinèlo* »salotto da pranzo«.

Lit.: ARJ 18, 333. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6,* 123. *RFW** 8741. *Prati* 984. *DEI,* 3795.

tìnta f (hrv.-srp., slov.) »crnilo«, na *-arnica tintarnica* f »posudica za tintu«. Od tal. *tinta* preko njem. *Tinte* < srlat. *tineta,* poimeničen part. perf. u *tingere.* Internacionalni latinski apstraktum na *-ura tinktura.* Radna imenica na *-or* tal. *tintore > tintûr,* gen. *-ură* (Božava Rab) »mastilac, bojadisar, moler (Srbija), malar (ŽK)«, odatle *tinturija* (Dubrovnik, Rab) < tal. *tintoria,* toponim *Tinturija* (Dubrovnik, u Rijeci, gdje je prije bila mastionica), prezime *Tentar* (Cres). Ovamo ide i prezime *Tintar* (1698, senjsko uskočko prezime; Lika, Bihać; Pakrac), na *-ovii Tintorović* (svećenik u Komogovini, Hrvatska, 1815). Glagol *tingere* očuvan je kao dalmato-romanski leksički ostatak. u ribarskoj terminologiji sa *-ere* > dalmato-rom. *-ar = -ati tàngati, -am* impf, (srednja Dalmacija, *ta-* Banija, Lika) »boja-.disati, omastiti (mreže)« *(o-* pf. »obojiti, omastiti«, Kavanjin), postverbal *tanga* (Lorini, Budva, Šibenik) »boja« = *otanjgati* (Bukovica) »otipsati«, part. perf. *òtangen (-en* mjesto *-an,* Bukovica). Odatle na *-arija tangarija* (Pavlinović, Split). Prijelaz *an < en <* lat. *in* je kao u *láncún* (v.).

Lit.: ARj 9, 348. 18, 99. 203. 333. 334. *Pleteršnik 2,* 669. Cronia, *ID* 6, 123. *REW*[3] 8744. 8750. *DEI* 3795.

tintilīn, gen. *-ina* m (Mikalja, Vitezović, Bella, Stolić, Dubrovnik, Zore; Korčula, Mljet) »1° kućni duh, 2° folletto, mačić, malik«, odatle hipokoristik *tinto* m (Dubrovnik, Mljet). U Blato na Mljetu veli se: *sjedi Tinto na grančici u crvenoj kabanici* (»duša nekrstená, djeteta ... obnoć obilazi kuće, a nosi na glavi crvenu kapicu«, tako se tu opisuje *tintiliri).* Parčić prevodi »spirito folletto, farfarello«. Možda dalmatorromanski leksički ostatak za tal. *tentennino* »nome del diavolo«, deminutivna izvedenica na *-inus* od lat. onomatopeje *tintínãre* »sonare il campanello« (s disimilacijom *nn — n > n — /,* možda već dalm.-rom.). Glede *in* < lat. *în* upor. *Uncun.* V. *macáról.* Upor. slov. u Režiji *tintina* f »Maultrommel«, *untinoti* impf, »auf der Maultrommel spielen«.

Lit.: ARj 18, 334. Zore, *Tuđ.* 21. *Parčić* 1019. *REW** 8752. *Prati* 977. *DEI* 3753. 3796.

tinja f (Kosmet, bug.) »múlj«. Nalazi se još u stcslav., rus. *tina,* ukr. *tyna,* brus. *tynb*

pored *tvanb* »močvara«. Pridjev *tlnjav* (<~a *voda, mesto)* »mutan«. Rumunji posudiše iz dalmato-slav. (?) *tină* »blato na ulici, isto što: *noroiu«.* Mladenov dovodi u vezu i stcslav. *timeno* »Schlamm, Kot«, koje se nalazi u gornjo--luž. i ukr. Ova posljednja riječ je zacijelo poimeničen pridjev na *-en* (sa disimilacijom *n — n > m — n),* odatle kol. na *-je timenie* »isto«. Oblik na *n* mjesto *nj* u Kos'metu i bug. objašnjava se prijelazom iz deklinacije *i* (upor. brus. *tynb)* u deklināciju *-a.* Ukr. varijantu *tvanb* dovodi Miklošič u vezu s lit. *tvanas* »Überschwemmung, Flut«, koje se ne može odvojiti od lit. *tvinti* »anschwellen (vom Wasser)«. Mladenov pretpostavlja za praslav. *tina* korijen **ti-,* koji se nalazi u ags. *pīnan* »feucht werden« i u lat. nazivu ribe *tinca* > fr. *tanche.*

Lit.: ARj 18, 335. *Elezović 2,* 321. *Miklošič* 356. 357. 366. *Mladenov* 633. *WP* 1, 701. 708. Uhlenbeck, *PBB 26,* 571. Holthausen, *IF* 25, 153. XZ 46, 179. Lidén, *IF* 19, 351. 356. Iljinski, *RFV* 69, 12-23. (cf. *IJb* 1, 164). *Boisacf* 970-971.

tinjati, *-nja* impf. (Vuk, subjekt *vatra)* »slabo gorjeti, prestajali gorjeli« prema pf. *stmjati se* (subjekt *vatra).* Od iste je osnove *tin/ac,* gen. *-njca* m = slov. *tînjec* »Glimmer«. Nalazi se još u ŽK i slov. (jugoistočna Štajerska). Miklošič stavlja *stinjati* pod *stenb* »Schatten«. Kad bi bilo tako, *tinjati* bi nastalo deprefiksacijom kao *kopiti* (ŽK) = *skopiti* < stcslav. *skopiti.* Međutim *tinjati* slaže se semantički bolje sa stcslav. *uleti, tblějc,* slov. *ileti, tiim* »glimmen«, češ. *tlíti,* polj. *tleć,* rus. *tlitb,* bug. *tléja, these ogăn, tlenen,* sveslav. i praslav. **tbl-.* Upor. lit. *tiléti* »šutjeti«. U prijevoju du-Ijenja od **tbl-* nastaje *til-,* dalje **tilěti* (upor. *brati* i *birati)* i disimilacijom dentala *t — l > t — n tinjati,* upor. *u tili čas > u tinji čas* (v.).

Lit.: ARj 18, 335. Koštial, *ASPk* 37, 401-402. *Miklošič* 323. 370. *Holub-Kopelný* 386. *Bruckner* 571. *Mladenov* 634.

tipa[1] f (Korčula) »gunj za mazgu«. Odatle *tipànac,* gen. *-ânca* (Korčula, južnodalmatinski otoci) »isto«.·

Lit. : ARj 18, 336.

tipa[2] f (Stulić, Srbija, Vuk, u zagoneci *tipa na tipi a nigdje krpljena nije) = tipa f* (Kosmet) »krpa, rita, zakrpa«. Pridjev *tipav* (Kosmet) »poderan, dronjav (uz *mintan)«,* određeno *tipâvi,* poimeničen na *-ica tlpavica f* »dronjavica«, na *-ko tipavko,* na *-če tipavče,* gen. *-eta.* Deminutiv na *-le tipce,* gen. *-eta,* pl. *tipčići* »zakrpica«. Prema Elezoviću tur. *tipe* znači isto. Vukov pridjev *tlpav* i radna imenica na *-ar tipar,* gen. *-ara* ima drugo značenje: *po titanı govori* »polako gospodski«, *cipav* »koji polako i smeteno radi«. Teško da su to riječi istog postanja.

Lit.: ARj 18, 336. *Elezović 2,* 321.

tîr m (Vuk, Dubrovnik, Kavanjin, Krk, Istra, čak.) »(za)mah, Stoss«. Slov. *tir* (Gorensko) »Zank, Streit«, *tira f* (ŽK) »Spur, Bahn«. Od tal. postverbala *tiro* m, od *tirare > tirat, -am* impf. (Smokvica, Korčula) »maināt (v., brodski termin)« = *tirat* (Božava), *retirât se, -am* pf. (Dubrovnik, M. Držić, Cavtat, prefiks *re-)* »povući se«, slov. *tirati se* impf. (Gorensko) »zanken«, s prefiksom *dismisi, destirar, distirarsi > desterai se* (Božava) »morire«. Nejasno Γ > *e* (istro-rom. ?). Ovamo na *-ator tirádur* (Perast) < *tiratoio* »cassetto, cassetino«, preko mlet. Poimeničen part. prez. *tiranti* m pl. (Lucca) > *uraké f* pl. (Tivat, Krtole, Potomje) = *tirăke* (Lastva, Maini) »naramenice, poramenice, hozentrôgar (ŽK)«. Gubitak suglasnika *n* u mlet. i retorom, *tīrāka.* Složen glagol *tiramolat, -am* (Kućište) »okrenuti lađu«, od tal. imperatívne složenice *tiramolla.* Upor. još *tirintina f* (Stulić) »1° ponošeno odijelo, suknja, 2° čovjek u dronjcima« = *tirîntine î* pl. (Baraković, Korčula, Kućište) »krpe, dronjci, odrpine« pored *pirintîna* (Prčanj), s našim augmentativnim (pejorativnim) sufiksom. Glede *an > in* upor. *láncún, Uncun.* Možda je dalmato-romanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 9, 864. 13, 905. 18, 337-38. *Pleteršnik* 2, 669. Cronia, *ID 6,* 108. 128. *REW»* 8755. Štrekelj, *ASPh* 28, 532. Rešetar, *Rad* 248, 221. *DEI* 3802.

tiraćija m = *teraćlja — tirjaćlja* (Kosmet) »strastven pušač« = *tirjaćija = tirjákija* m (Bosna) »1° strastven pušač, kafedžija, 2° uživalac droga«. Apstraktum na *-luk: tirjaćihk* m (Kosmet) = *tirjaćiluk* m (Bosna) »strast za duhanom, kavom«. Balkanski turcizam (tur. pridjev *tiryaki* »koji upotrebljava opojna sredstva«) iz terminologije običnog života: rum. *tiriachiu* m »1° Opiumraucher, 2° berauscht«.

Lit.: Elezović 2, 313. 322. *Tiktin* 1606. *Škaljić** 617.

tiriplik m (Vuk, Slavonija, Bosna *-ri-l* Kosmet) »bijeli pamučni konac« = *tiliprik* (Bosna). Balkanski turcizam (tur. sintagma *tire* »pamučan« + *iplik* »konac«) iz terminologije robe: rum. *tiripUc* = (metateza) *tilipric* =

triplic »Baumwollgarn zum Stricken«. Prvi dio dolazi u Banjoj Luci *tira* f »bijeli pamuk, bolji konci (služi za tkanje beza)«.

Lit.: ARj 18, 337. 338. *Elezović* 2, 322. *Tiktin* 1607. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 809. *Školjić** 617.

tirše, gen. *-eta* n (Vuk, BiH, ćurčinski termin) »tanka kožica, koja se siječe na tanke kajišiće za ukras haljina«. Turcizam (tur. *tirşe* »šarena jagnjeća koža, služi za ukras)«.

Lit.: ARj 18, 339.

tis m (Vuk, bug.) = *tisa f* (Vitezović, Belostenec) = *tisen* m (Crnogorac), sveslav· i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »iva, Eibe, pinus larix«. Rum. *tisă* i madž. *tissa* su ž. r. kao i stcslav. *tisa,* značila je i »2° cédrus, pinus«. Pridjev *tisov* (~o *drvo),* poimeničen na *-ina tisovina* »lignum larignum«, na *-ьc Tisovac* (planina u Čučama u Crnoj Gori). Deminutiv na *-ić tïsic.* Roda je prema *hrast, bor ili* prema *bukva.* Miklošič uzimlje da je *tisz* zacijelo posudenica iz *taxus* > apen. *tasso,* na Pirenejima *tejo,* da je prvobitni slav. naziv za ovo drvo *iva.* Ako bi se Miklošičevo mišljenje uzelo kao ispravno, imali bismo ovdje istu fonetsku pojavu kao u *lim < lama.* Za *x* ne bismo očekivali s. Upor. *kopsa < coxa* u Dubrovniku. Trautmann pretpostavlja ie. **tīkso.* Bit će ispravnije mišljenje Machekovo da lat. *taxus* i praslav. *tisb = tisa* idu u pred-ie. supstrat. Upor. gr. τόξο ; »luk« koje se dovodi u vezu sa *taxus* što Boisacq nikako ne prihvaća.

Lit.: ARj 18, 339-44. *Miklošič* 357. *Holub-Kopečný* 385. *Bruckner* 64. *Mladenov* 634. *Trautmann* 325. Machek, *LP 2,* 152. Joki, *Unt.* 198. Vasmer, *RSl 6,* 179-180. Bertoldi, *WuS* 11, 145. sl. (cf. *IJb* 14, 20). Pedersen, *IF* 5, 44. *Boisacq*[3] 975. *Vasner* 3, 107. 108.

Tîsa f, rijeka, lijevi pritok Dunava, hidronim = *Tisija* (samo u Mikalje); *Pòtísje* n (Vuk) »predjel uz Tisu (horonim)«. Potvrde su dvovrsne *Pathissus* i *Tibiscus.* Posljednji oblik sjeća na *Tibissus,* ktetik *Tibisēnus,* također đački hidronim, kojemu danas odgovara *Tamil* (v.), madž. *Temes,* rum. *Timiş,* odatle ime rum. grada *Timişoara* < madž. *Temesvár* »grad (var) na Tamišu«. Budući da je *Tisa* i madž., ima se uzeti da taj naziv potječe od đačkih Slavena, koje su Madžari mogli zateći u 9. v. On je mogao nastati aferezom početnog sloga *pa-,* koji je bio identificiran sa slav. prefiksom *po-,* koji je opravdan samo u horonimu *Pòtísje.*

Lit.: ARj 11, 136. 18, 339-40. Budimir, *GIID* 2, 1-15.

tisika f (Dalmacija, Hrvatsko primorje, Vrbnik) = *tizika* (Slavonija, Srijem) »sušica«. Poimeničen gr. pridjev na -ικός φθισικός, od φθίσις »dépérissement, extinction« > tal. *ftisi > tisi,* sitai, *tisica,* apstraktum od φθίνω »périr«. Odatle na lat. sufiks *-anus >* tal. *-ano tizikăn* m (Rab) prema f *tižikanlca.* Pridjev na *-αv tisikav,* denominal (inhoativ) *otizikaviti, -im* (Banovac) »postati tižikav«. Čine. *ftise* f, pridjev */tisico.*

Lit.: ARj 9, 373. 18, 340. 360. Kušar, *Rad* 118, 25. *Pascu* 2, 43., br. 762. *DEI* 3804.

tiskati (se), *-ãm* impf. (Vuk) *(is-, na-, o-, po-, pri-, pro-, s-, za-),* s drugim akcentom *zatískati, zàtiskãm = stiskat, stískám* (Kosmet) prema iteratīvu na *-ava-, -iva- -tiskavati, -am, -tiskivati, -tìskujem,* samo s prefiksima *(ispra-),* na *-ovati zatiskõvat, -ujem* (Kosmet) i pf. *usnuti, -em (iz-, na-, o-, po-, při-, pro-, raz-, s-,,sa-, u-, za-),* odatle impf, na *-iva- -tisnívati = -tišnjivati, -ujem,* samo s prefiksima; sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° premere, 2° trudere«. Postverbali neologizam *tisak,* gen. *-ská* m »štampa«, *istisak,* gen. *-ska, natlsak,* gen. *-ska* (Vodice) »oteklina«, *otisak,* gen. *-ska, pritisak,* gen. *-ska, utisak,* gen. *-ska,* prevedenica od njem. *Eindruck; zàtisak,* gen. *-ska* (Vuk), *stisak,* gen. *-ska, pretisci* m pl. »(termin za bol) probodi«, *natisak* f (Pavlinović) »naloga, navala«, *stiska.* Odbacivanjem dočetnog *-k* od *sk* shvaćenog kao sufiks *pritis* m (Korlevići, Istra) »žrd, motka za pričvršćivanje sijena«. Na *-ara* neologizam *tiskara* »štamparija« = stariji neologizmi *prititštenica* (Radovčić), *prititštaonica / -štionica* (Đorđić); na *-ar tiskar* »štampar«. Poimeničen part. perf. pas. neologizam *tiskanica* »Drucksache«. Na *-amca tiskavica* (Habdelić) »pleuritis« = *protisli* f pl. (termin za bol). Na *-ač zatiskač* (Kosmet) »zapušač«. Na *-olj: stîskolj* »muka«. Na *-eti* (tip *bježati): tištati, tištim* impf. (Vuk) = *tišćat, -ï* (ŽK) »Γ premere, 2° (metafora) biti u brizi«, *potîstêt (se), -îm* (Kosmet, subjekt *hieb), tîštět, -im* (Kosmet) »osjećati tihi bol«. Odatle *tištavci* pl. m = na *-nja tîšnja* f »protisli, pleuritis«. Na *-ma tišma* f (Srijem, Lika) »1° navala, jagma, 2° prezime (Lika)«. Pridjev, upravo particip, na *-en potišten.* S prijevojem *e* kauzativum na *-iti tijèstiti, tlještīm* impf. (Vuk, objekt *grožđe, masline) (do-, iz-)* »prešati« pored *doti/estati, dotiještīm* (18. v.), na *-et*

istiještati, -am. Postverbali *tljesak,* gen. *-ska* m (Vuk) »preša, menđele, stupa«, *tijest* m (Vuk, Boka, *-t* mjesto *k* prema *tijehiti,* unakrštavanje starijeg i mlađeg postverbala **tesk* + **tiješt).* Apstraktum na *-oba tjeskoba* = na *-ota tjeskòta* (Vuk, Crna Gora), s pridjevom na *-ьn tjêskoban* = *teskôban* (Kosmet) = *tjêskotan.* Sveslav. i praslav. je postverbal *SQtěska,* kod nas očuvan u toponimu *Sutjeska* (Hercegovina) »convallis«. Od istog korijena u prijevoju je sveslav. i praslav. pridjev na *-ьn* > *-an tijesan,* određeno *tijesni* = *tēsan* (ŽK) »1° uzak (obratno *prostran), 2°* biti u nevolji (metafora, Kosmet)«. Suglasnik *k* u *-skin-* ispao je i u ostalim slavinama bez prijelaza u *č,* upor. češ. *těsny,* polj. *ciasny,* ras. *tesnyj,* u stcslav. *těsbnz* pored *tesktnì* (to je nastalo analogijom prema *těskota,* upor. u Kosmetu *teskôban* »tijesan«). Poimeničen na *-ьc tjesnac,* gen. *-aca* = *Tijesno* (toponim i apelativ). Denominal (kauzativ) na *-iti tijesniti, -im {do-, po-, s-).* Rumunji posudiše u oba vida *tisk-, těsk-: a tixi* »vollstopfen«, odatle *tixeu* »Beutel« (sufiks *-eu* nejasan), *teasc* »Presse«, deminutiv *tesculef, tescovina* »Treber, Trester«. Ta se izvedenica ne nalazi u slavinama. Ie. veze nisu jasne.

Lit.: ARj 2, 710. 4, 9. 36. 47. 7, 570. 685. 9, 373-376. 11, 136-140. 12, 187-194. 451-52. 13, 297. 14, 696. 16, 563-81. 18, 314-322. 340-43. 352-56. 381-83. Unbegaun, *RES* 12, 24. *Elezović* 1, 200. 2, 42. 113. 274. 315. 323. Ribarić, *SDZb 9,* 184. *Miklošič* 357. *Holub-Kopečný* 385. *Bruckner* 60. 64. *Mladenov* 609. 646. *WP* 1, 702. *Tiktin* 1581. 1613. Pedersen, *IF* 5, 44. Osten-Säcken, *IF* 28, 422. *KZ 56,* 205. Scheftelowitz, *KZ 56,* 165. 189. Skok, *Slávia* 48. 50. 52. 95. 145. 186. 263.

tisuća f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. brojnik (cslav. *tysęsta,* u prijevoju *e — o tyscšta)* »Tausend (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. U narodu postoje još četiri zamjene: ngr. akuzativ χιλιάδα (stgr. χιλιάς) > *hiljada* (također bug.) = *iljado* (ŽKU), izvedenica od χίλιοι, srodno sa sanskrtom *sahasra* n < ie. **gheslo* = nperz. *hazãr,* odatle arm. *hazar* i madž. *ezer* > *jezero* n (ŽK); *ezer* posudiše Madžari od Perzijanaca u vrijeme kad su nomadizirali zajedno s Turcima. Njem. *Tausend* posudiše ŽK *taịnžic* u psovki, ŽU *tajžunt* = *tavžan* (Vodice) i *millearium* > *miljar* (Istra, Slovinci) = *mîljăr,* gen. *-ára,* (Budva, Dubrovnik, Crna Gora, Skadarske'jezero) = *mijar* (Cres) = *mijor* (Hvar, Brusje) = *milar* (16. v.). Pridjev na *-ьn usućan* (Stulić), poimeničen na *-ik tlsućnik* = *tlsutnjik* (Vuk) »1° starješina nad tisuću ljudi, 2° bogataš koji broji na tisuće«. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, *u* iz velarnog nazala *o,* upor. slov. *tisoča,* rus. *tysjača.* Prema baltičkim i germanskim usporednicama slavine pokazuju izvedenicu s pomoću sufiksa -ja: upor. stprus. *tusimtoms* ák. pl., lit. *tūkstantis,* lot. *tukstuots,* got. *pusundi,* stvnjem. *thūsant,* nvnjem. *Tausend.* Početno *ty-* dovodi se u vezu sa ie. korijenom **teu-* »bujati«, koji se nalazi u *tlti* (v.), upor. sanskr. *tavas* »jačina«, a praslav. *-sịtịa* = *sçtıa* = germ. *-sunt* identificira se sa ie. **smt* > »centum, sto«. Značenje bi bilo »debela stotina«. Prema tome denominacija bi bila ista, koja u Crnoj Gori *tusta i tama, tusta* = *tuste* »innumerabilis« < stcslav. *tibstъ* + *-ia* (v.). Prvi slog *tu-* upoređuje se i sa toh. B *fumane, tmãne* = toh. A *tmãm* »10.000«. Upor. s tim oblicima crnogorsko *tama* u *tusta i tama.*

Lit.: ARj 6, 705. Skok, *ASPh* 33, 342. Hraste, *JF 6,* 199. *MikloSič* 370. *Holub-KopeČny* 385. *Bruckner* 590. *Mladenov* 634. *WP* I, 707. Kawczyński, *ASPh* 11,607-608. *RFV* 13, 142-144. Skardžius, *APh* 3, 26-112. (cf. *IJb* 18, 904). Hirt, *PBB* 23, 340 (cf. *AnzIF* 7, 99). *IF 6,* 344-349. Meillet, *MSLP* 17, 281-294. (cf. *RSl* 6, 277). Feist, *WuS* II, 50. Nehring, *WuS* 12, 281. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 125-182. (cf. *Slávia* 5, 206). Perssson, *Beiträge* 479 (cf. Fraenkel, *IF* 50, 98). *IF* 18, 121. sl. Brugmann, *Gr. 2,* 506. *IF* 21, 12. Pedersen, *IF 5,* 39. *KZ* 38 (cf. *AnzIF* 21, 77). Sommer, *IF* 10, 216. Leumann, *IF* 58, 127. *Walde* 643 (cf. Scheftelowitz, *IF* 33, 168). *REW*[3] 5577.

tīti, *ujem* impf. (Lučić, Vitaljić, Reljković, Lika, Vuk) *(u-),* sveslav. i praslav. **ty-,* »postajati tust, pretio, debeo, gojiti se, pinguescere«. Sinonimi učiniše te je *tīti* iščezao iz književnog i saobraćajnog govora. Vuk i Daničić upotrebljavaju ga u prijevodu Sv. pisma. U općpj je upotrebi pridjev na *-/&* (tip *topal)* s prefiksom *pre* (upor. *prejak) pretio, f pretila* (Vuk) = *prítíl* (Lumbarda) = *prìtil* (Korčula) = *prētll* (Nerezine) »debeo, tust«, *pretila nedjelja, pretili četvrtak* (Bella, Vuk, Crna Gora) »kad se smije mrsiti« (usp. tal. *giovedì grasso,* Bella), *prêtijo, pretila* (Kosmet). Upor. 14. v. *prevtil. ARj* uzimlje, da je prošli particip II od *pretili,* koji nije nigdje potvrđen. Jednostavnije je uzeti prefiks *pre-* s pridjevom, koji je izgubio značenje prevelike mjere u toj svezi, zbog toga što ne postoji **til* i prefiks se posve

srastao sa samim pridjevom, tako da je za jezičnu svijest ušao u njegov korijen. Taj prefiks i u jednom i u drugom slučaju isto znači. Poimeničen u sr. r. *pretilo* n, na *-ina pretilina* (Vuk, Kosmet), na -osi *pretilost.* Raširen na *-iv pretiliv.* Denominali (inhoativ) *prètiliti, -im* i *prètljati* (Mostar) *(na-, o-)* »dick werden«. Sinkopa samoglasa » i *-ljati* objašnjavaju se unakrštenjem sa *debljati.* Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upor. cslav., rus. *tyti tyju,* a taj iz ie. ö, upor. sanskr. *tu-ya-k* »stark, geschwind«. Prijevoj **tov-* pred samoglasom živ je u jeziku: *tov,* gen. *tova* »pinguitia«, pridjev na *-ьn tavan* »carnosus«. Denominal (kauzativ) *toviti (sé), -im* impf, (objekti *konj, vol, svinja)* »gojiti«, kad je subjekt = objekt *iovjek* i refleksiv, pejorativan je. Miklošič pozna kao hrv. *štovati se* »pinguescere«. Pred suglasnikom taj prijevoj glasi *tu-,* proširen formantom *k tuk* pored *tuk* m, sveslav. i praslav., »1° pinguedo, 2° grascia, strutto«, pridjev na *-ьn* > *-an tucan* »uhranjen, težak (za živad i djecu)«, bug. *tuien,* apstraktnim na *-ost tučnost.* Praslav. korijen **tuk-* je i baltoslav., dok za *tîti* nema baltičkih usporednica: stprus. *taukis* »mast«, lit. *taukas* »Fettstückchen«, prijevoj lit. *tùkti,* lot. *tukt* »fett werden«. Pridjev *tucan* slaže se s lit. pridjevom *taukinas* »zamazán mašću«. Praslav. **tov-* dolazi i u prijevoju duljine *õ* > *a: otava* f {Vuk) = *otava* (Kosmet, ŽK) pored *otava* {ŽK) = *otava* (Krasić) »druga sjenokos, Grummet«, deminutiv na *-ić otavić* (Hrvatska) = *otavlć* (Krasić) »trava iza otave«, pridjev na *-ьn otavan (/^vno sijeno)* »mokar, vlažan«. Na *-ica atavica* f »čeljade kojemu izrasle nova kosa {metafora)«. Imenica *otava* je postverbal od *otaviti se* (Lika) [usp. i pod *od, otava].* Rumunji posudiše *otavă* »Grummet«, *a otaví* (o livadi) »sich mit frischem Grase bedecken«. Ie. je korijen **teu-* »schwellen«, koji se nalazi u sanskr. *lauti, taviti* (3. 1.) »ist stark, hat Mächtige Stellung«, avesta *tav-,* gr. ταος kod Hesycha »μέγας, πολΰς«. Prijevoj **гом-* nalazi se sa *to* u *totus* (odatle internacionalno *totalitarizam),* sa *k* kao u *tucan* u lat. *tūcētum,* lit. *taukai* »debeo«, *taukas* »fettes Stückchen« = stcslav. *tukł.*

Lit.: ARj 9, 350. 11, 753-54. 18, 356. 493. 500-502. 848-853. 892-95. *Elezović* 2, 131. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Miklošič* 367. Berneker, *IF* 10, 164. *Holub-Kopečny* 399. *Bruckner* 587. 583. 586. *Mladenov* 633. *Trautmann* 314. 331. *WP* 1, 707. Štrekelj, *ASPh* 26, 426. Matzenauer, *LF* 10, 335. Petersson, *IF* 34, 249. *Boisacq?* 945-946. *WP* 1, 707-711. Scheftelowitz, *KZ 56,* 185. *IF 33,* 141. Solmsen, *IF 26,* 113. Mikkola, *IF* 16, 95 Ramovš, *ASPh* 36, 448.

titíž (Kosmet) = *tì(v)tiz* (Banja Luka, Sarajevo, Mostar), indeklinabilni pridjev »škrt, cicija« = *titiz* m (BiH) »škrtac, tvrdica«. Na *-luk titizluk* m (Bosna) »škrtost« = *tỉ'-ûzhk* m (Kosmet) »škrtarenje«. Balkanski turcizam (tur. *titi* »capricieux, querelleur«, *titizlik* »caprice, humeur querelleuse et difficile«) iz terminologije običnog života: cine. *titiz* »avare«.

Lit.: Elezović 2, 323. Skok, *Slávia* 15, 500., br. 810. *Pascu 2,*170., br. 1088/9. *Školjić*[1] 618.

t?tla f (Kosmet, crkvena riječ: *tìtlaìzica)* = *titia* f (13. st., u Srbiji) »(crkvena) riječ za znak nad riječima koje se u ćirilici skraćuju«, stsrp. *na thitlê* »naslov na Isusovu križu«. Nalazi se u stcslav. *titlo* n. Balkanski grecizam lat. podrijetla (srgr. τίτλος, τίτλον < lat. *titlus, titulus) :* rum. *titlu* pored *titia* (preko stcslav.), bug. *titia.*

Lit.: ARj 18, 356-57. *Elezović 2,* 323. *Tiktin* 1612. *Mladenov* 634. Vasmer, *GL* 143.

titrati se, *-am* impf. (Vuk, *~se jabukama, buzdovanom)* »1° bacati uvis i dočekavati rukama, 2° *(kim,* pejorativna metafora) držati nekoga za budalu«. Postverbal *útra f* »1° kamen ili kamenčić koji voda u svom koritu ispere, 2° igra kamenčićima, 3° (pl. *titre,* šaljiva metafora) testiculi, 4° (Hrvatska, Perušić) kukurijek«. Odatle na *-alica t'itralica* (Vuk) »jabuka kojom se titra«. Deminutiv na *-ica Ulrica* (Baranja) »kamilica, carev cvijet, lipica, prstenak, ruman (v.), ramenak«. Na *-èike titrèike f* pl. »Flitterwerk«. Postanje onomatopejsko je očigledno. Odnos prema stčeš. onomatopeji *tytrati* »murren« objašnjava se slov. *trirati, -am* »rummeln, lärmen, stark murmeln«. Onomatopejski je korijen reduplicirano *tr—ír,* kojim se oponaša zvuk pri padanju. U *titrati* i *tytrati* prvo *r* ispalo je zbog disimilacije. Upor. stcslav. *tnton* ili *tutbnb* i *tutanj* (v.).

Lit.: ARj 18, 357-58. *Pleteršnik 2, 699.* Miklošič, *Lex.* 1008. Bruckner, *ASPh* 11, 118.

Tivat, gen. *Ttvta* m, predrimski toponim, potvrđen u Kotorskim spomenicima *od latus Tiueti* (1331), *in Teueto,* najčešće sa bokeljskom sonorizacijom *t* > *d* 1326. *T(h)eodo, Theudum* > danas tal. *Teodo,* na karti *Taudum.* Starijih potvrda od 14. v. nema. Odnos između *Ti-*

vetům i *Teudum* nije posve jasan. Ne zna se pravo nije li u *Tivetum* latiniziran hrv. izgovor dvoglasa *eu* > *iv* (upór. *au* > *αv Mavar, Movar).* Toponim se uporeduje s imenom ilirske kraljice *Teuta,* upor. gr. τεδτος, kod Homera Τευταμίδηζ < ie. **teuta* »narod«, lit. *Tauta* »Njemačka«, lot. *tauta* »narod«, stvnjem. *diota* »isto«, pridjev *piudisk* »deutsch« > *tudešak* (Dubrovnik). Usporedi čuvanje dvoglasa *eu* ne samo u ilirskom, nego i sikanskom, dok u italičkom i u sikulskom prelazi *u* u *ou* (upor. *totus* < **tovetos).*

Lit.: ARj 18, 359. Jireček, *Romanen* l, 60. Mayer, *Kotorski spomenici* l, 631. *Boisacg*[3] 963. Ribeźzo, *RIO l,* 53. *Mayer l,* 334-35, 2, 144-46.

tjeme, gen. *-ena* n (Vuk) = (ek.) *teme* = (ik.) *time* (ŽK), sveslav. i praslav. naziv za dio tijela, »vertex«. Deminutiv na *-ьc-ce* > *-sce tjemešce* (upor. *djetešce).* Na *-jača tjêmenjača* (Vuk), upravo poimeničen pridjev **temenъnъ* > bug. *témenen,* »1° kraste u djece na tjemenu, 2° tepeluk, tepe, tepelak (v.)«. Nema ni baltičkih ni drugih ie. uspòrednica. Petersson i Mladenov izvode iz ie. korijena **(s)toi-,* prijevoj od **(s)tei-,* koji je u *stajati,* sa sufiksom *-men.*

Lit.: ARj 18, 370-71. *Miklošič* 356. *Holub-Kopečný* 381. *Bruckner 62. Mladenov* 631. Petersson, *ASPh* 36, 135-137.

tjëna f (Vuk, BiH) = *céna* (ek. i ik. nije potvrđeno) »membrana na jajetu, opna«. Deminutiv na *-iça tjênica f* (Vuk) = *cénica* = *tljenica* (Grbalj) »skorup, opnica«. Upor. bug. *tenurka* »Blätterteig«. Pridjev *tjěnast* »tanak i prozračan«. Vjerojatno je prijevoj duljine *e* — *e* od praslav. korijena *Iьn-* (v. *inalo)', tjena* bi značilo »ono što se odlupi od glavnine (jajeta ili mlijeka)«. Ako je tako, onda bi bilo raširenje s pomoću sufiksa *-to* i *-ište* u crnogorskom toponimu *Tjentište* »mjesto gdje se siječe šuma«.

Lit.: ARj 2, 131. 18, 371-72. *Doric* 380.

tjërač, gen. *tjérča* m (Stulić, Dubrovnik) »treći dio«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. pridjeva *tertius.* Izvedenica na *-jäi tercijas,* gen. *-aia* m (Zagreb, školski izraz) »trećoredaš«, od latinizma. Talijanizmi su *intercati, -ām* pf. (Korčula, u igri karata) »zatjerati u ćor-sokak« (primjer: *intercali smo ga, ne može ni maknuti)* (prefiks *in-* + *tertiäre* > *interzare).* Deminutiv na *-amolo* < lat. *-arms* H—*olus: terçarö* (Božava) = *trcaruo,* gen. *-ula* m (Mljet) = *trcarul* (Senj) < sttal. *terzaruolo* »porzione di una vela«, na *-ânus tarcâna í* (Božava) = *trcana* (Poljica) »povratna groznica« < tal. *terzana* < lat. *(febris) terfiana.*

Lit.: ARj 18, 223. 372. 570. Zore, *Tud.* 21. Cronia, *ID 6,* 123. Macan, *ZbNŽ 29,* 214. *REW** 8678. 8679. *DEI* 3767. 3768.

tjerati, *-ām* impf. (Vuk) = *cerati* (Vuk) = ek. *têrati* = ik. *tirati* (ŽK) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, po-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, za-)* prema iteratīvu na *-ava-, -iva- -tjerávati, -tjèrävām, -tjertvati, -tjèrujëm, -vam,* samo s prefiksima, na *-ovati poterovat se, -újem* (Kosmet) *(do-, z-),* praslav., »1° goniti, puditi, vijati, 2° *(tirati se, -a,* subjekt *prasica)* brünstig werden«. Nalazi se u stcslav. *têrjati,* iz čega se vidi da je r u· *tjerati* nastao iz *rj,* bug. *potérjam,* slov. *terjati, urlati, tirati* i u oba lužíčko-srp. *cerio* »loviti«, i u stčeš. *potenti, vtëfiti* »persequi«. Postverbal *potjera* (Vuk, bug.) »Rotte«, izraz iz starog prava, zbog toga ga posudiše Rumunji *poteră* »Häscherschar« i Arbanasi *potere* f »Aufruhr«. Neologizam *tjeralica* »Steckbrief« = (kao narodni izraz u Crnoj Gori) *ćeralica* »igra koja se u Srbiji zove *klis* (v.)«. Apstrakti na *-ьЂa tjerba* f »Streit« = na *-anka* (tip *pijanka) tèrãnka* = *tjerānka* (Vuk), izmijenjeno prema lat. *-antia* (v.) u *tèrãncija* =. *tjêrãncija.* Upor. tur. *terane.* Ovamo ide možda i morfološki nejasan glagol *terīšlt, -tšim* (Kosmet, Bugariće, Vučitrn) »pretresajući, prevrćući tražiti« *(pre-).* Od tog glagola postoje još deminutivi na *-kati teriškat, -am.* Prema *terakat, -am* samoglas *i* mijenja se u *a: teraškat, -am.* Vuk ima na *-Hiti utirišiti, utmšim* pf. (subjekt *žena,* s dodatkom da se govori u šali) »nakititi«. Taj glagol zacijelo nema nikakve veze s glagolom iz Kosmeta. U 16. v. potvrđen je na *-iti ìstjeriti, -im,* upor. češ. *potenti. Bez* baltičkih i drugih ie. uspòrednica. Mladenov nalazi isti korijen u rus. kauzativumu *toropitb* »beschleunigen, antreiben« < praslav. **torp-,* prijevoj cd **terp-.* Ako je tako, praslav. bi korijen **terbio* prijevoj duljine ie. *tēr-* bez formantą *p.* Za to ima ie. uspòrednica, v. bez mobilnog *s- trpjeti, trpak,* s mobilnim î lat. *strēnuus* < ie. baza **st(e)rē-, strm* (v.).

Lit.: ARj 2, 71. 132. 4, 49. 50. 7, 690. 9, 377-78. И, 141-144. 156-57. 12,195. 13, 299-300. 14, 697. 16, 588-89. *Elezović* ł, 149. 2, 112. 131. *Miklošič* 356. *Mladenov* 498. Korsch, *ASPh 9,* 673. Joki, *Unt. 299. GM* 349. *Tiktin* 1223. *ASPh* 12, 184. *WP 2,* 62.8. 631.

tkäti, *čem* (Vuk) pored *tkêm* (Sarajevo), (danas) *tkam — kati, kem* (ŽK) impf, *(do-, iz-, iza-, ispre-, na-, o-, po-, pou-, pri', pro-, raza-, sa-, u-), skati, skám* (Mikalja), iterativ na *-ava-, -íva—tkávali, -tkívati, -ivom,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. *tikati, tīko* (stcslav.), »texere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Prezent s prefiksima *izatkam* pored *izačem* itd. Pridjev *atak,* f *otka* upotrebljava se samo u sr. r. *tkanje otko* »webbar«. Radna imenica na *-ai* stcslav. *tbkačb* > *tkáč,* gen. *-oca,* (u Srijemu s umetnutim samoglasom da bi se rijetka početna grupa mogla lako izgovarati, usp. češ. *tkáč,* polj. *tkacz,* rus. *tkač) tlkač,* tako i madž. *takács* (također prezime) i rum. *tocaciu,* dok kod Arbanasa bez svarabaktičkog samoglasa *kaç;* pridjevi na *-ev tkačev,* na *-bsk tkăčkî;* na *-lac* (poimeničen part. perf. akt. na *-ьc) tkalac,* gen. *-Ica* m (17. v., danas općenito u književnom jeziku mjesto provincijalizma *tkač;* također prezime: *Tkalac* = *Tkalec* > *Tkalčić, Tkalčević;* usp. češ. *tkadlec)* = *kalać,* gen. *kalça* (ŽK) prema f *tkalja,* s pridjevima *tkâlêev, tkalački.* Poimeničen part. perf. pas. u ž. r. *netkaná* f (Bella, Stulić) »pust, pustina«, na *-iça (t)kănica* (Čilipi; usp. češ. *tkanice)* »cingulum«, *tkanice* f pl. »ženski pojas«, na *-ina tkanina* »textura«. Na *-ivo* (upor. *mlîvo, pivo, jedivo) tkivo* m *(BI,* Kosmet) = *čivo* (Srbija) »ono što se tka«. Postverbali: *natak,* gen. *-tka* m (Orahovica, Stupník) »navez, pamuk za vezenje« = *natka* f; *patak* m »preda«, *utak,* gen. *-tka* m »potka«, *nedotká* f (Vuk) »platno koje na obje strane nije jednako zbijeno«, *potka* = *potka* (Kosmet) = *poutka* (Mikalja, Turska Hrvatska) = *putka* (Cerna) »niti što se utkivaju«, s deminutivima *paučića* = *pučica* i denominálom na *-iti ispučiti* »izatkati«. Madžari posudiše postverbal *utak* > *ontok* < stcslav. *otzkb,* slov. *vôtek* »subtegmen«. U baltičkoj grupi nema za ovaj važan kulturni termin uspòrednica, premda je ie., kako se vidi iz oset. *taxun* »tkalac«, arm. *reknem* »drehe, flechte, wickle«, stvnjem. *täht,* nvnjem. *Docht* »stijenj«, lat. *texere,* koji predstavljaju ie. korijen **teq-* »tkati, plesti«.

Lit.: ARj 2, 712. 3, 2. 4. 11. 122 123. 763. 7, 675. 690. 827. 8, 100. 9, 380. 11, 107. 144-46. 241. 12, 195. 458. 13, 301. 444. 14, 697. 698. 18, 385-89. *Elezović* 2, 113. 323. *Miklošič* 367-368. *Holub-Kopečný* 385. *Bruckner* 571. *Mladenov* 643. *GM* 182. *WP 1,* 716. *Trautmann* 331. Miller, *IF* 21, 331.

tlapnja f (Vuk) »1° somnia promiscua, 2° Geschwätz«, apstraktum je na *-nja* (v.) od *tlápiti, -im* impf. (Vuk) = *(il* > *kl) klápitì (se), -im* (Vuk) »sanjati koješta«. Apstraktum *tlapnja* pored *tlapa* f (Mikalja, Bella, Stulić, Dubrovnik, Kašić) i *klapa* (Vuk, Istra), *sklapa (san 'je sklapa, a bog istina,* hrvatska narodna pjesma). Pridjev na *-ьn* > *-an tlapán* (Mikalja, Belostenec, Hrvatska). Postverbal *klapa* f (Vuk, Istra) »vanitas«. Zacijelo je u vezi sa *zaujati, zàtljãm* pf. (Vuk) »pola zaspati, obdormiscere«. Samo *tifati* u torn značenja i bez tog prefiksa nije potvrđeno, ali je potvrđeno kod Bellej Voltidija i Stulića sa *ti* > *kl kljăti, kljâm* »1° star addormentato leggiermente« = *tljati* »2° kimati glavom, ljuljati se, klimati« = sa *klj* > *knj knjàti, krijâm* impf. (Dalmacija, Pavlinović) »drijemati (o bolesniku)«. U Kosmetu na *-eu: tlajèt, tlajïm* impf, »l ° tiho govoriti, 2° (metafora) tinjati (o vatri)«. Prema tome *tlapiti* pretpostavlja prijevoj **tol-* (v. *taliti)* od *tu-* proširen formantom *p-,* čemu nema paralela u ostalim slavinama kao ni u ie. jezicima. Štrekelj stavlja *tlapnja* zajedno s *klapati* (v.), *klêmpast, klempav, klémpo, klemponja, klepav* »lahm«, *klôpav, klopast, klõmpav,* od onomatopejskog korijena *klep-, klap-, klop-.* Moguće je unakrštenje obaju korijena.

Lit.: ARj 5, 94. 117. 15, 240. 18, 393-94. *Elezović 2,* 324. Strachan, *IF 2,* 369. Štrekelj, *ASPh 26,* 414. Jagić, *ASPh* 31, 552. *Mažuranić* 1454. *Miklošič* 357.

tlo n (Hrvatska, tako danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku, neutrum i u slov., polj., gornjo-luž., rus.) = *tie* n, gen. pl. *tála* n pl. i (Vuk) f pl., *na tle, na tlima, s tlima, do samijeh tli, o tle, do tala,* prilozi *natlijeh, stlijeh,* u narječjima sa *ti* > *kl klê, klêh* (ŽK: *na klí,* odgovor 'na pitanje *gdje; na kla,* na pitanje *kamo; ponaklô,* na pitanje *kuda), natala* (Zore), baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav. *tuo* i *tblja)* »Boden, pavimentum«. Od priloga *po tleh* (Divković) »dolje« izvedenica je na *-ušica* < **-uha* + *-ica potleušica* (Poljica, Dalmacija) = *potleuška* (Lika) »strać, straćara«: od istog priloga pridjev **potlešbnb* očuvan u poimeničenju *potlešnica* (južni čakavci) »seljačka niska kućica na samim tlima«. Od priloga **po tloh* (upor. *tloh* u Istri, na Cresu, u Šibeniku, kod Kavanjiria; *tloh,* gen. *tloka,* Cres; *vrh tloha,* Šibenik; i gore *po naklô,* ŽK) pridjev je *potlošit* (Baraković) »prizemljast, nizak«, *potlošica* (Baraković) »isto što potleušica«, *potlošina* (Baraković) »tlo« = na *-je potlošje.* Od *na tli* izvedenica je *natlica* (Hercegovina) »tvrda zemlja«. Između *t* i *l*

ispao je meki poluvokal 0, upór. stcslav. to/o. U baltičkoj grupi postoji čitava leksikologijska porodica kao usporednica, premda f. pi. *tiles* ima specijalno značenje »Bodenbretter im Kahn«, s prijevojem stprus. *talus* »Zimmerboden« (upór. to značenje u navedenim prilozima u ŽK), lit. *patalas* m »krevet (upor. rus. *pótolok)«* i glagole *tüât = tiluôt* »ausbreiten«, *tilinăt* »ausgebreitet da liegen (von Heu, Flachs)«. Ie. je pridjevski i glagolski korijen **td-* »flach, flach ausbreiten«, zastupljen u stir, *talam* (v. *tijelo)* »Fläche«, u ilirskom toponimu *(pans') Tilūri* = vlat. *Telūri* > *Trilj* (Dalmacija), upor. lat. *tettus,* gen. *telluris,* a za sufiks *-unum* upor. *Tragurium* > *Trogir.*

Lit.:ARj 5, 47. 7, 692. 11, 161. 18, 395-99. Jagić, *ASPh* 1, 157. Tentor, *ASPh* 30, 202. *Miklósié* 370. *Bruckner* 571. *WP* 1, 740. *Trautmann* 321. Petersson, *KZ* 47, 259. Mayer, *KZ* 66, 124. Zubatý, *ASPh* 16, 417-418. Tagliavini, *ZRPh* 46, 27. si. (cf. *IJb* 13, 95). Johansson, *IF* 8, 167. Schneider, *IF* 58, 172. Meringer, *IF* 16, 183. *Boisa«?* 966-967.

tijă f (Bosna, Travnik) »bolest na kukuruzu, pšenici, što nastaje kad priželže sunce poslije kiše« = (sa *tlj > knf) knja* (Pavlinović, Dalmacija) »luga, natruha, što misle primorci da pada iz magle na rasce, osobito na lozu«. Nalazi se u stcslav. *tblja* »Verwesung«, rus. *tlja* »Fäulniss, Moder«, postverbal od stcslav. *tblěti, tblěJG* »modern«, *tblití, tbl'ç* »corrompere«. Od tog glagola ima Martié part. perf. pas. *tljen : već su lijene kosti od sužanja.* Nije izvjesno ide li ovamo s prijevojem *tanja* (ŽK, slov.) »Nebel der die Saaten verderbt«. V. *tanja,* od *topiti.* Praslav. Ie. je korijen **tí-,* s formantima *l, n* i sufiksom *-ia.* Upor. gr. τῖλος »dünner Stulgang«, τῖφος »Sumpfige Stelle« (odatle internacionalno *tīfus}* i lat. *tinea.* Ie. je korijen **ti-* »Moder, verwesendes«.

Lit.: ARj 5, 117. 18, 399. 400. 462-63. Skok, *ASPh* 33, 372. *Pleteršnik* 2, 676. *Miklošič* 370. Solmsen, *KZ* 35, 463-84. (cf. *AnzIF* 11, 148). Machek, *Rech.* (cf. *IF* 54, 281). Uhlenbeck, *PBB* 26, 568. (cf. *AnzIF* 15, 106). *Boisaaf* 862. 970-971. *WP* 1, 701.

tnälo n (Rukavac, Vodice, Istra) »slobodan prostor koji pripada kući« = slov. *inalo — knalo* »Ort vor dem Hause zum Holzhacken«, sa sufiksom *-alo,* kao u *drvâlo* (ŽK) istog značenja, od praslav. glagola *Unc, teti* »caedere«. Ovamo pf. *zatnut, -em* (Kosmet, objekt *siše)* »začepiti«, s nejasnim semantičkim razvitkom prema slov. *teti, tnem* »beíssen«. U značenju »caedere« glagol je sveslav. (osim bug.) i praslav. Miklošič stavlja ovamo i ime starohrv' grada i župe Τνήνα (Konstantin Porfirogenet)' u kasnijim potvrdama *Tenen,* danas *Knin.* Miklošičevo bi mišljenje moglo biti ispravno pod pretpostavkom da je toponim ilirskog podrijetla, na što upućuje sufiks *-ina* ili *-ēna.* Praslav. prijevoj (niski štěpen, Tiefstufe) **iьn-* dolazi ü drogim slavinama u prijevoju perfektuma **ton:* češ. *ston* »Klotz«, donjo-luž. *ton* »Aushau«, polj. *katonie* »Holzplatz«, ukr. *pritonišče.* Riječ *naton,* koje Osthoff pominje kao şerb., nije zabilježeno u *ARj,* isto ni Briicknerov srp. *drvoton* (upor. polj. *drewutnia).* Upor. dalju etimologijsku vezu sa *tjena.* Korijen je baltoslav., upor. lit. *tinti, tinu* »klepati kosu, dengeln«. Ie. je korijen **tem-* zastupljen u lat. *temno,* gr. τέμνω, prijevoj τόμος (odatle internacionalno *tom).*

Lit.: ARj 5, .116. 117. Ribarić, *SDZb* 9, 199. *Miklošič* 349. *Holub-Kopečny* 385. *Bruckner* 60. Osthoff, *IP* 5, 323. *WP* 1, 720 i sl.

tobe n (Vuk, objekt uz *učiniti) = toba* f = *tèvbe* n = *tèvba f* (sve troje Bosna) = *tîbe* n pored *tube* (Kosmet) »zavjet«. Na *-li tibellja* pridjev (uz *bití) = tübellja* (Kosmet) »koji se zarekao, zakleo, zavjetovao, da ne će što učiniti, griješiti, itd.« = *tobelija* f = *tombelija* f (Arbanasi, Crna Gora, BiH, Metohija) »djevojka zavjetovana na celibat, muškobana, virđinuša«. Uzvik *tibelêrosun* (Kosmet) »neka bude zavjet«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *tövbe* »pokajanje, zakletva« > tur. *tövbe,* tur. *tevbeli, tövbeler* /pl./ *olsun* »neka bude«).

Lit.: ARj 18, 412. 458. *Elezovič 2,* 319. 353. 576. *Školjić** 618.

tòbolac, gen. *taboka* (Boka), gen. *taboca* (Vuk) = *tabolăc,* gen. *taboca* (Vodice, Istra) = (s umetnutim *m* pred labijalom) *tombolac* (Dalmacija, Istra), sveslav. i praslav., »tulac, kesa«. Na *-ica tobalica* f (Hrvatska, slov.) = (1550) *tobolica* (Mikalja, Vitezović, Lika) »1° kesa za novac, 2° broşară, brusnjača, vodijer«, na *-ka* (1468) *tabolka.* Deminutiv na *-ič tobočić.* U drugim slavinama mjesto *-ьc > -ac* stoji *-ka,* polj. i bez tih sufiksa *tobola* > lit. *tabelis.* Vjerojatno istog podrijetla kojeg i *torba* (v.).

Lit.: ARj 18, 412. 414. 415. 458. *Miklošič* 358. *Holub-Kopečný* 387. *Bruckner* 572. *KZ* 46, 227-228. *Mladenov* 635. Štrekelj, *DAW* 50, \\.*Vasmer* 3, 112.

todūr m, gen. *-ura* (17. v., Dubrovnik u poslovici, *ioduri manjaturi, a pitropi potavi* »skrbnici izjelice, zastupnici lonci«) »skrbnik«. Možda kao *kundur* sa *t > d* iz starijeg mletač-

kog sa *й > o* kao *saloča* (v.), u hrv.—kajk, latinizam *tutor* m < lat. *tutor,* gen. *-oris, tutela,* denominal na *-isati tutòrisati, -šēm.*

Lit.: ARj 9, 904. 18, 427. *REW* 9019.

tojaga f (Vuk) = *toljaga* (Crna Gora, ovako danas u književnom i saobraćajnom jeziku) = *tojâga* (Kosmet) »batina (pejorativno)«. .Postoji još u stcslav. i bug. *tojâga* sa *j* mjesto *lj.* Prilog na *-ьbI, -bkē toljaškī = tojaškē* (udariti nekoga puškom) »kao toljagom«. Hipokoristik *tolja* f (Srijem, Vuk) »drvo što se uz kosište priveze kad se žito kosi da obara žito upravo«, odatle denominál na *-ati tóljati, toljam* impf. (Vuk) »kositi žito da upravo pada«. Rumunji posudiše *toiag* m, pl. *toege* »štap« (rom. maskulinum nastao sekundarno prema pl. *toege < tojage),* deminutivi na lat. sufikse *-uceus > -ut, -el <* lat. *-ellus toeguf, toegel.* Rumunjsko značenje nije pejorativno; znači »putnički štap, štap staraca ili dostojanstvenika, potpora«. Rum. *ι* može da potječe od *lj* kao i *odj.* Ne kaže ništa koji je oblik prvobitan, *tojaga* ili *toljaga.* Zacijelo je to *tojaga.* Oblik na *lj* nastao je na zapadu u krajevima gdje *j* nastaje iz *lj.* To je Dauzatova fausse régression. Stulić ima *natojagati, -am* »izbiti tojagom«, upor. istoznačno *natohojēgat* (Brusje, Hvar). Mladenov misli da se radi o protobugarskoj riječi srodnoj sa južno-tur. (osmanlijskim) *dajak,* koje se nalazi u Vukovu *odajačiti, -acīm* (Srbija, Srijem) = *odalačiti, -čim (l* mjesto *j* nejasno) »jako udariti«.

Lit.:ARj 2, 225. 7, 693. 8, 553. 18, 428-29. 453-54. Hraste, *JF 6,* 212. *Elezomć* 2, 292. *Miklošič* 358. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1620.

tok m (Belostenec) »tobolac, futrola«. Unakrštenjem sa *vodīr* nastade *točīr,* gen. *-ira* m (Kukujevci, Mitrovica, Šid) »posuda od roga koju kosci upotrebljavaju za brus, tobolac«. Oblik *tok* nalazi se još u slov., stcslav. *takt,* rum, *toc — teoc = tioc* (Moldavija, Erdelj, Banat) »Futteral, étui, Tür-, Fensterstock, Federhalter«, madž. *tok.* Riječ je prema tome južnoslav., panonsko-slav. i dačko-slav.

Lit.: ARj 18, 421. 430. *Mašuranić* 1455. *Tiktin* 1615. *Miklošič* 358.

toka f (Kosmet, u izrazu: *da pravimo jednu toku* »da nazdravimo jedan drugome kucanjem čašu o čašu«). Turcizam tal. podrijetla (tur. *toka < tocco,* v. *tökė).* Čist talijanizam *toccare > tokati, -a* (Perast, Dubrovnik, neosobno: *toka me to učinit* »moram to učiniti«, *što me je tokalo* »što me je zadesilo«, Crmnica *a tokaće me,* »morat ću«). U Budvi ribarski izraz: *sijāji toka više onaj, kojije na provi, koji će da baca mrežu,* to znači »da onaj čije je veslo okrene put kraja«. Sa *o > u tukati, -uà* (Molai) »1° treba *(tukyă biti dobar),* 2° piti«. Na *-ăč: tokăč,* gen. *-ača* m (Dubrovnik) »palica, štapić kojim djeca prate čitanje«. Riječ *tok* je onomatopejska.

Lit.: ARj 18, 430-32. *Elezović* 2, 325. Miletić, *SDZb* 9, 611. *REW** 8767.

tõke f pl., gen. *toka* (Vuk, Kosmet) »kao oklop od srebra, pločica ná dolami, parte, kolut na ječermi (Hrvatska, Dalmacija)« = *tok* m (Vodice) »puce uopće«. Na *-li tökalija* m (Vuk) »koji nosi toke«. Balkanski turcizam (tur. *toka* »Schnalle, halka«, odatle *tokalamak* »kopçalamak, schnallen«) iz terminologije nošnje: bug., arb. *toka.* Rum. *toacă* »Klopfbrett, Schlagen des Klopfbrettes« ide zajedno sa arb. *toke* »eiserne oder hölzerne Platte, die die Stelle der Kirchenglocke vertritt« 5 ne ide ovamo, kako je Miklošič naveo u svom rječniku. Taj ide zajedno s tal. *toccare,* od onomatopeje *tok <* tal. *tocco* (v.).

Lit.: ARj 18, 432. *Mazuranić* 1455. *Elezović* 2, 325. Ribarić, *SDZb 9,* 199. *Miklošič* 358. *GM* 431. *Tiktin* 1613. *REW*[3] 8767. *Škaljić** 618.

tokmak m (Vuk) = *tokmak* (Kosmet) »1[6] kao mali topuz, ćulumak, 2° malj, mutavdžijski alat, 3° (metafora) puna, krupna čeljad (Kosmet), 4° glupak«. Deminutiv na *-ić tokmačić.* Balkanski turcizam (tur. *tokmak* »maillet, heurtoir« kao imenica, kao glagol »frapper à la porte«, upor. *çakmak* »briquet, frapper«) iz terminologije alata :rum. *tocmac, tocmag* (Moldavija) »Holzschlegel«, pl. *tocmagi* »Nudeln«, deminutiv *tocmagel* »biljka clavaria«.

Lit.: ARj 18, 433. *Elezović* 2, 325. *Miklošič* 358. *Lokotsch* 2087. *Deny* 456. *Tiktin* 1616. *ŠkaljiĆ* 618.

tòliti, *-Im* impf. (Vuk, objekt *muku) (po-,* м-), sveslav. (osim češ., polj.), praslav., »utaložiti (v.), tažiti (v.), umiri(va)ti«. S'lov. *tolažiti, tolažnik* ima *-ažiti* od unakrštenja sa *blažiti.* Odatle apstraktum na *-ast, -est* (upor, *bolest) potoles* (Lumbarda, u izrazu *dat dltetu pôtoles* »bluditi dijete«) = *pótolást* f (Dubrovnik, familijarno; Prčanj, Lastovo) »sloboda«. Ta se riječ kao nerazumljiva narodnom jezičnom osjećanju u Lumbardi pučkom etimologijom obraća u *pustores* (v. *pust* i *rasti > resti).* Na *-ica potòlica,* (Istra, Bella, Stulić) »isto što pótolást«. Pridjev na *-it potolit* »koji se polagano diže (brijeg, obronak; metafora)«. Praslav.

kauzativum *taliti* < ie. *toleịo »učiniti tihim« odgovara posvema stir, *milim, tuilid* (3. 1.) »spavam«. To je praslav.-keltski leksem. Prijevoj *tol-, kojemu odgovara u baltičkoj grupi niži prijevojni štěpen *tylů, tihi* »schweigend werden«, potvrđen je još u arm. *trolüm* »lasse«, lat. *tolio*. U staroj slavenskoj antroponimiji prvi je elemenat u *Tolimir, Tolislav,* hipokoristik *Toljen*. Ie. je korijen *tel »still sein«. Rumunji posudiše *a potoli* »stillen (Schmerz, Durst)«. V. dalju vezu u *talog.*

Lit.: ARj П, 166. 12, 721. 18, 447-449. 453-54. Küšar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 348. *WP* l, 740. Osten-Säcken, *IF* 33, 229. Pedersen, *KZ* 39, 371. Iljinski, *RFV* 60, 421 - 44α (cf. *RSI 2,* 239). Solmsen, *PBB* 27, 367. Uhlenbeck, *PBB* 30, 316. Strachan, *IF 2,* 369. *WP l,* 741.

tolva) m (hrv.-kajk., Belostenec, Habdelić, Pergošić) = (slov.) *tolovaj* »razbojnik, tat« = *tolvaj* (ŽK, samo kaa psovka) »nevaljanac«. Pridjev *tolvajski (način)*. Apstraktum *tolvajstvo*. Od madž. *tolvaj* »tat« > rum. *tîlhar* »Räuber, Dieb«.

Lit.: ARj 18, 453. *Mažuranić* 314. *Tiktin* 1590. *Miklošič* 358.

tombùjati se, *-am* impf. (Potomje) *(s-}* »prevrćati se«, *stonbùjo se* »srušio se«. Suglasnik *j* je zacijelo iz *lj;* upór. tal. onomatopeju *tombolare* »kopfüber fallen«. Ovamo ide talijanizam *tombola* f (gradska riječ, metafora), upravo »Purzelbaum«. Odatle na *-ica* s promjenom početnog sloga *tom-* > *kom-* (prefiks?) *kombulica* (istročakavski) »val«, upor. u istom narječju *kombulevăla, kombulevâlnica* f »Purzelbaum«. Elezović ima iz Kosmeta *tumbala (-ala* je tur. imperativ *ola,* v.) = *tumbarac* »uzvik koji znači da se nešto prevrnulo, strmoglavce palo«. Ovamo ide zacijelo prilog *tűmbe* (općenito u Bosni) »naglavce« = *tumba* (Vuk) »suprotno: *polaske«.* Odatle denominal *tumbati, -am* impf. (Vuk) »prevrtati naglavce«. Upor. rum. *tumbă* f »Purzelbaum«, bug. uzvik *tumba*. Kako se vidi, onomatopeja je romanska i balkanska.

Lit.: ARj 5, 239. 18. 910-912. *Elezović* 2, 346. *REW** 8975. *Tiktin* 1661. *Mladenov* 642. Strekelj, *DAW* 50, 31. *DEI* 3814. 3815.

torniti, *-lm* impf, *(po-, za-)* »pritiskivati«. Nalazi se još u sva tri ruska jezika *tomitb* i u stcslav. u značenju »tyranniser«. Praslav. kauzativum. Vjerojatno i kao prvi elemenat starog hrv. dvočlanog imena *Tomislav,* koje se danas dovodi u vezu sa kršćanskim imenom hebrejskog podrijetla *Tòmo, Toma, Tômica, Tomii*. Miklošič nalazi paralelu u lit. *stamirtti* »dämpfen«. Ie. je korijen *tem-,* koji se nalazi u sanskr. *tâmayati* »verliert den Atem«, pridjev *limitai}* »unbeweglich«, lat. *tēmulentus* »berauscht«, srednjo-ir. *tām* »smrt < mir«, *tāmaim* »mirujem«. S tim značenjem, čini se, bolfe se slaže značenje prvog elementa u *Tomislav*. Upor. *Miroslav.*

Lit.: ARj 11, 169. 18, 459. 460. *Miklošič* 358. *Bruckner* 537. *Trautmann* 313. *WP* l, 720. Meillet, *BSLP* 13, XCIX (cf. *AnzIF* 24, 46). Loewenthal, *WuS* 10,164. Blumenthal, *IF* 51, 119. Machek, *Slávia,* 191.

tòmrucì, gen. *tSmrūkā* m pl. (Lastrić, Vuk, Kosmet) »1° klade (za mučenje), ćutuk, panj, 2° (sg.) panj, oblica (za gorenje, BiH), 3° (sg.) drveni vodovodni čunak (Bosna)«, odatle *tomrukčija* m (Bosna) »koji prodaje ogrevna drva«. Balkanski turcizam (tur. *tomruk* »1° Baumstumpf, 2° Gefängnis«, tur. *tomruktu):* rum. *tumurug, trombuk,* bug. *tomruk = tumruk,* arb. *tombruk,* gr. τουμρούα.

Lit.: ARj 18, 460. *Elezović 2,* 326. *GM* 432. *Mladenov* 635. 642. *Tiktin* 1661. *Lokotsch* 1661. *Miklošič* 358. *Školjić** 619.

tonda f (Dubrovnik, Mljet) = *tund* m (Smokvica na Korčuli) »uštap«, *tűnd* (Perast, Blato na Korčuli) »okrugao«. Od tal. *tondo* < *ritondo* »okrugao« (ispuštanjem sloga *ri-,* koji je bio shvaćen kao prefiks), *rotondo* < lat. *rotundus.* Ovamo možda deminutiv na *-ellus tunđela* f (Konavli) »kušin (Dubrovnik), blazina«, ako nije od *thwahlja* (v.). Svakako je leksički ostatak iz dalmato-romanskoga. Ovamo kao talijanizam španj. podrijetla *ronda* f (Martić, Dalmacija, Poljica, Bukovica) »četa, ophod, straža«, odatle na *-ar rondar* (Poljica) »stražar« = *rundar* (Senj, 1639) »stražar u vojničkoj ophodnji«; *ründa* f (u igri kuglanja) je iz njem. *Runde* (prema *REW*[3] 7400) < ar. *arobt* > španj. *robda, rolda.*

Lit.: ARj 14, 159. 313. 18, 914. Macan, *ZbNŽ* 29, 207. Zore, *Tuđ.* 22. *REW** 7400.

tonèlãd m (Račišće) < tal. *tonnellata,* preko mlet., isto što *tonaža* f, sa fr. sufiksom *-age* < *-aticum,* izvedenica od gai. *tunna* > njem. *Tonne* > *tona í,* dok je tal. *tonnellata* izvedenica od deminutiva na *-ellus,* prov., španj., itd. *tonęli*. Upor. slov. *tûnja f* »Kübel, Schmelzkübel, Butter (Rühr) Kübel«.

Lit.: ARj 18, 460. *Pleteršnik 2,* 703. *REW*[3] 8986. *DEI* 3819.

tonom m· (Mljet) »mreža za hvatanje jastoga«. Usp. *tonot.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ 29,* 208.

tonot m (Mikalja, Stulić, Zore) »zamka, mreža, laqueus (za zečeve, ribe)« = *tonata* f (Belja, Stulić, Ranjina, Vetranie, srednja Dalmacija) »mreža za životinje i krupnije ribe« = *tenete* n (Baraković) »pruglo, zamčica« = *tonato* n (Parčić) »sorta di rete«. Nema podataka o tome gdje se govori *tonato*. U *Cvêtu vsake mudrosti* (14. i 15. v.) *tonata zala gorska.* Vetranić ima i deminutiv *tonotac* m. U stcslav. *tonato* pored prijevoja *teneto.* Nalazi se još u slov., češ., ukr. i rus. Praslav. lovački ribarski termin, kao *vršva* i *mreža.* Sufiks *-eto* je kao u *rešeto* (v.). Upor. lot. *tina* »ein Zugnetz«. Ie. je korijen *ten-* »dehnen, ziehen, spannen«, koji se nalazi u sanskr. *tanoti* (3. 1.) »dehnt«, lat. *tendo, tenax,* njem. *dehnen*. Vidi dalju vezu u *tetiva.*

Lit.: ARj 18, 200. 201 461. 462. *Parčić* 1023. *Mažuranić* 1456. *Miklošič* 350. *Holub-Kopečný* 382. *WP* 1, 724..

t8p, gen. *tòpa* m (Vuk, Kosmet, danas općenito i na zapadu u književnom i saobraćajnom jeziku) »kanun, lu(m)barda, mužar, prangija«. Pridjev na *-ovski (-ov-* od pluralske osnove *topovi} topovski* (Vuk). Na *-džija toplija = tobdžija* »kanonir, artillerist«, s pridjevima na *-in tobdžijin,* na *-ski tobdžijnski = tobdžijskf = topčínski* (Kosmet, ~ *zabit* / < ar. / »oficir«), složenica *tobdžibaša* »artiljerijski pukovnik«, na *-luk tobdžiluk*. Deminutivi na *-če tSpče* n (Kosmet) »dječija puščica«, na *-ič topić.* Složenica *topăna* (Kosmet) »l° dio Skoplja na lijevoj strani Vardara, upravo artiljerijsko skladište, arsenal (v. *han),* 2° vrsta malih loptastih hljebova«; neologizmi *topolivnica,* s pridjevom *topolivničkī, topovnjača.* Osnovno je značenje turske riječi »kugla, lopta, komad«. Odatle *topać* m i pridjev (Kosmet) »grudva (opozicija *tož, česme)«.* Na *-ka tapka f* (Peć) »lopta grnčarske (lončarske) zemlje«. Složenica *top-karanfil* (Kosmet) »baštovansko cvijeće«, *kâr-top* (Kosmet) »1° lopta snijega, 2° vrsta cvijeća«. Prilog *toptan* (Kosmet) »prodaja đuture, na veliko (opozicija *krčma, krčmiti)«',-tan* je turski nastavak ablativa. Vjerojatno je odatle i toponim *Toptan* (narodna pjesma) »grad pokraj mora«, odatle *beg tòptanski.* Balkanski turcizam (tur. *top, topçu, topçubaşı, topaç, top hanesi, toptan* »sve zajedno«) iz turske ratne i trgovačke terminologije: rum. *top* »Ries (Papier), Stück«, *topciu* »artiljerist«, *topçibasa,* bug. *top, topka = topáč, topče, topčica, topčenice, topčíja, topkana toptan, toptandžíja* »trgovac na veliko, grosist«, arb. *top,* čine. *top(a) = tobă* »tout objet de forme ronde, balle à jouer, pièce ď artillerie«, *topca* »balle à jouer«, *toplane* f »en gros«, *tuptagi* »marchand en gros«, ngr. τόπι, τοπζής.

Lit.: ARj 18, 412. 413. 463-65. 772-73. 475. 478-79. 481-82. *Elezović 2,* 327. 328. *Mladenov* 636. *Tiktin* 1623. *GM* 432. *Pascu 2,* 171., br. 1093. 1096. *Školjić** 619.

topal[1], gen. *-âla* m (Vuk) »hromac« = *topal* (Kosmet) »sakat«. Elezović ne kaže da li je *topal* kao pridjev deklinabilan ili indeklinabilan. Izvedenica na *-ast tapalast* (Vuk) = *tapalast* pored *tapalast* (Banja Luka) stvorena je dodatkom našeg sufiksa (v. *-ast;* upor. *ćorav, ćelav)* da bi turski pridjev mogao postati deklinabilan. Prezimena: *Topal, Topalović* (~ *Mujo,* Kačić; Srbija, Bosna; hrvatski književnik 19. st., Slavonija) = *Topalović* (Vučitrn, Kosmet); zaseoci *Topalovići* u Srbiji i u Bosni. Balkanski turcizam (tur; *topal)* iz terminologije sakatosti: bug. *topal,* arb. *topall,* cine. *topal* pored *lupai* »boiteux«.

Lit.: ARj 18, 464. *Elezović 2,* 328. *GM* 432. *Pascu 2,* 171., br. 1099. Skok, *Slávia* 15, 501., br. 812. *Školjić** 619.

topal[2], f *topla* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev (s korijenskim samoglasnikom *0* u slov. i bug., u sjevernim slavinama s prijevojem *e)* = *tepal* (Brač) »tepidus (s kojim je pridjevom u prasrodstvu)«. Obrazovan je s pomoću sufiksa -/ (upor. *vesel, debel, obal)* od praslav. korijena *tep-,* u prijevoju perfektuma *top-* (v. *topiti).* U današnjoj jezičnoj svijesti izgubio je vezu s kauzativom *topili* »schmelzen« 1 čini zasebnu svoju leksikologijsku porodicu. Oblik *têpal* se očuvao u čakavskim narječjima. Odatle toponim na *-juh Tepljuh* (Dalmacija), na *-ina teplină* (Brač), denominai *tepliti, -im (ras-, Proroci* = (drugdje) *topliti (o-, s-).* Od *topal* apstrakti na *-ina toplina,* na *-ota lepiòta*. Sveslav. je supstantiviranje na *-ica toplica,* obično u pl. *toplice* (ŽK), veoma raširen toponim u pl. *Toplice* i sing. *Toplica* (12. v.), danas *Tòpusko* < *Topļsko,* u pridjevskoj izvedenici na *-bsk,* s ispuštanjem sufiksa *-ica*. Na *-ik loplîk,* gen. *-ika* »Südwind«. Neologizam *toplomjer* »termometar«. Da je praslav. pridjev *Iopiъ* postojao i u baltičkoj grupi, to dokazuje stprus. toponim *Taplawken* »warmes Feld«. V. dalje etimologijske veze u *topiti* i *tep(a)čija.*

Lit.: ARj 9, 409. 16, 630. 18, 464-72. Hraste, *BJF* 10, 16. *MikloSii* 352. *Holub-Kopečny* 383. *Bruckner* 62. *Mladenov* 636.

Trautmann 319. *WP l,* 719. Solmsen, *KZ* 37, 583. *Boisacq*[3] 963-964.

topán m. pl. *totani-te* (Galičnik, Makedonija) = bug. *tapan* m, deminutiv na *-če tăpanče* pored *tupan,* na *-džija tupandžija* = na *-ar* < *-arius tăpanar* »bubanj«. Samoglasnik *o* = *ă* nastao je iz velarnog nazala *o:* stcslav. *topanb* pored *шрanъ.* Iz makedonskog potječe arb. *topán,* dok rum. *lîmpină* možda iz stcslav. U stsrp. tekstovima potvrđen je *Iiтьранъ* i (υ > *u) штрань* bez ngr. promjene *mp* > *mb* u obje varijante, znak da posuđenice nisu nastale direktnim kontaktom sa Grcima, nego da je bio neki drugi posrednik, učeni ljudi ili balkanski latinitet. Sa *mb* nalazi se ista riječ kod Marulića *tumbat,* koja upućuje na direktno vrelo, ali je početak izmijenjen prema nepoznatom modelu: *-an* > *-at.* Moglo bi biti da je í griješka mjesto *l* u rukopisu *Judite.* Ako je tako, onda se izmjena početka objašnjava unakrštanjem sa *cymbalum* > tal. *cèmbalo* kao u tal. *timballo* < fr. *timbale.* Gr. τύμπανον > *tympanum* > tal. *tìmpano* zastupljeno je dobro u zapadnim rom. jezicima. Meyer-Lübke ne uzimlje za rum. *tîmpină* slav. posredovanje, nego direktnu posudenicu iz lat., a to može biti samo iz balk.-lat. Stsrp. oblike *Iiтьранъ* i *штрань* nakalamili su kasnije kaluđeri na staru posuđenim. Tako se objašnjava u njima odsutnost *mp* >*mb.* U ribarskoj terminologiji postoji još *tampănji* m pl. (Muo) »komad od gvozda kao véra, u sredini mreže ispod šaka, gdje se stavljaju *pêtrovci« (\>>e, e — a>a — a* asimilacija). To je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. **tympanium* < gr. deminutiv τυμπανίον »bubnjić«, upor. *tampaňu* (Lecce, južna Italija) »Fasspund«, mlet. *tampaňo* »Diele«. Ovamo ide još francuzizam (preko tal.) *tîmbar,* gen. *-bra* m (Dubrovnik, Cavtat) »pečat« < tal. *timbro* »bollo« < biz. τῦμβανον.

Lit.: ARj 18, 332. 920. Bělic, *Galičnik* 242. 246. *Mladenov* 643. 646. *REW*° 9020. 9022. 9023. *Rohlfs* 2248. *GM* 432. *Prati* 983. 984. Vasmer, *GL* 142. 145. *DEI* 3790. 3791.

topiti (se), *-im* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, po-, ras-, s-, sa-, u-, za-)* »liquefacere« prema impf, (sa *pn* > *n,* upor. *san) tònuti, - m* (Vuk) *(po-, u-)* »submergere« i iteratīvu prijevojem duljenja *ō* > *a -tápati, -tapām,* samo s navedenim prefiksima (objekt *konoplje,* Lika), *natapljati* (Belostenec), sveslav. i praslav. Postverbali od *topiti natop* (Poljica, sjeverna Dalmacija) »kiša«, *potop* = *potop,* gen. *potopa* (Kosmet) »velika kiša, poplava«, *zátop* (Crna Gora) »popržen drob konzerviran«; *potop* kao biblijski termin posudiše Rumunji. Pridjevi na *-iv, -ljiv natopiv* (Stulić) = *natopljiv* (Bella), *rastopljiv.* Na *-nik ùtopnïk* m prema f *ùtopnica* (Risan) = poimeničen part. perf. pas. *utopljenik,* gen. *-ika.* Poimeničen part. perf. akt. na *-nica topionica* »fornax aeraria«. Postverbali od *tonuti: zaton* m (Vuk, Primorje) »zaliv«. Upor. bez prefiksa rus. *tanja* »geschützte Bucht« = slov. *torija* »eine tiefe Stelle im Wasser, Tümpel, Sumpf«j sa sufiksom *-ja.* S istim sufiksom ide ovamo *tònja* (Vuk) »kao omara iza male kiše«. Značenje se te riječi mijenja u dva pravca prema efektu ki8e. U slov. i ŽK *tanja* znači »Nebelj der das Getreide verdirbt«, a u Crnoj Gori *tònja* »reetor«, odatle denominal *tònjati, -am* (Vuk, Boka) »Çoeteo«, odatle opst postverbal *tõnj* m (Vuk, Grbalj) »odor«. Taj semantički razvitak dobro se objašnjava slov. *tõnja* »Schatten«. Bez tog sufiksa *tSn* m (Vuk) u izričaju *tonom tone, tonutí besjedi.* Taj postverbal nalazi se joä u **iIъньnъ tont* »sunčev zapad« > **sunton* = (s disimilatornim gubitkom *n - n* > *0 — n) suton* (Vuk), s denominálom *usútoníti seı* (s disimilacijom *n -: n* > *n — r) sutor* m (Baraković, Zore) »prvi jači mrak« = *sutor* (Lumbarda); *su-* se može shvatiti i kao prefiks, upor. elov. *гсиon* »Sonnenuntergang«. Rumunji pOBudiSe *topiti: a topi* »schmelzen«, odatle *topila* f »mjesto u vodi gdje se konoplje moče« (nije potvrđeno u slavinama), s lat. sufiksom *topitoria* »Schmelzofen«. Albanci posudiše *topiš* u značenju »erniedrige«, koje se ne nalazi u dāvināma, a stoji u vezi sa »submergere«. Upor. još u Kosmetu u zapovijedti *topi se* »odlazi, mara«. Praslav. korijen *top-* prijevoj je od **tep-*. Oba prijevoja zastupljena su u pridjevu *tep-Iь* = *topli* »tepidus«. To je osnovno značenje u kauzativu *topiti* »grijati > grijanjem rastapati (rezultat)«. To osnovno zriačenje nalazi se I u staroj radnoj imenici na -A (upor. češ. *krejčí* »krojač«) *tepbii* > *tepaiija,* čast na starohrvatskom kraljevskom dvoru i u Bosni te u Srbiji, prevedeno latinski »curialis comes« *(Boleslao tépni* = *Boleslaus curialis comes,* 1069). Taj se *tepiija* zacijelo imao kao majordomus brinuti za grijanje soba (v. i *tepsti).* Osnovni je korijen i ovdje *tep-* »udarati«, koji i u *tepsti* (v.), tj. »kresati vatru iz kremeňa > grijati«, ie. *tep-* »warm sein«, koji se nalazi u sanskr. *tápati* (3. 1.) »gibt Wärme von sich«s lat. *tepere* »lauwarm sein«, odatle pridjev *tepidus,* stir. *tě* »vruć«. Zabilježiti još treba niski prijevoj u bug. *Iьna* »tonem, plivam«, *ttne v bogatstvo* »pun je novca«.

Lit.: ARj 2, 714. 4, 61. 7, 677-78. 693. 694. 11, 113. 114. 168-72. 13^ 267-69.

305-308. 14, 699. 16, 423-24. 426-30. 17, 80. 18, 460-67. Kušar, *NVj* 3, 327. *Elezović* 1, 201. 2, 113. 273. 328. *Pleteršnik* 2, 676. 887. *Miklošič* 352. 358. *Holub-Kopečný* 387. *Bruckner* 573. *Mladenov* 636. 644. *GM* 432. *Tiktin* 1623. Skok, *Rad 222,* 132. 1. Iljinski, *ASPh 28,* 160. Arnim, *ZSPh 9,* 406. *Boisacq*[1] 963-964. Stokes, *IF* 12, 193. Peterson, *KZ* 47, 275-276. Pelikan, *LF* 55, 206. si. (cf. *Ijfb* 14, 318). *WP* 1, 719.

topola f (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav., »1° stablo populus alba (s *populus* je u prasrodstvu), 2° toponim«. Pridjev na *-ov topolem,* poimeničen na *-ьc* > *-ee* toponim *Topolovec,* na *-ina topòlovina* »drvo«. Na *-jak* = *-īk topòljãk* = *topolik.* Početak varira u slavinama: *-a* kao hrv.-srp. još u bug., polj., ukr., u češ. *topol,* rus. *topol',* a u starini i *topol* m od 13. st. u Hrvata (Zadarski lekcionář, Bernardin, Ranjina, Vrbnik, Istra, Vrančić, Habdelić). Madžari posudiše *topoly.* Arb. (Skadar) *tupli,* sa članom *-ni* »Art Platane« nije izvjesno da je posuđeno iz hrv.-srp., jer može biti i rom. sa sufiksom *-tnus,* upor. s *-one* furl, *talpon* »Schwarzpappel« = mlet. *topon,* u Trstu *(casse de) tolpono.* Upor. u furl, *tölp* m »pedale d'albero troncato«, postverbal od *talpa* »troncare«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Walde i Bruckner uzimlju da je posuđenica iz lat. kao *cer,* njem. *Pappel* i arb. *plep* (upor. toponim *Plepište* kod sela Kovačica i Šalja) = *pjep* »topola, jablan, kavak« < **plõpus* < vlat. **pōplus* (s metatezom / kao u tal. *pioppo),* sa disimilacijom *p — p* > *t — p* käo u sjevernotal. narječjima. To je malo vjerojatno jer *topola* nije mediteransko stablo kao *cer.* Mladenov i Walde pretpostavljaju naziv prema treperenju s reduplikacijom **ptōptol-*. Kako to vrijedi i za postanje lat. *populus,* praslav. *topolu* bila bi u prasrodstvu s lat. Postoji i mišljenje da pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: ARj 18, 473-478. *Mažuranić* 1456. *Elezović 2,* 329. 345. *Miklošič* 358. *Holub-Kopečný* 387. *Bruckner* 573. *Mladenov* 636. *Walde-Hofmann Weigand-Hirt 2,* 368. *GM* 345. 452. *REW*[3] 6655. Cavali, *Trieste* 45. Korsch (cf. *AnzIF* 7, 51). Niedermann, *IF 26,* 59. *DEI* 2935.

topor m (hrv.-kajk., slov., ne postoji u štokavskom), sveslav. i praslav., »sjekira«. Na *-ište toporišče* (Belostenec) = *toporišće* (čak., Vrbnik, Brač, Hrvatska, Slavonija; Bakarac) = *toporise* = *tipiriše* (Krasić; Ivšić u početku 20. st. zabiljежio za Krašić i *- ĺšce)* »držalo na sjekiri«. Rumunji posudiše *topór* »sjekira«, odatle na *-ar toporar* = (s disimilacijom *r — r* > *r — n) toporan* »ratnik sa sjekirom«, na *-as toparas* »različite biljke, kao ljubica (metafora)«, odatle pridjev na lat. *-īvus* > *-iu toporaşiu* »ljubičast«, *toporiţe,* deminutiv *toporiţca* = *bardita* < *bradvica* (v.), na *-ie toporîe* = *coporîe* »Stiel der Sense«, Cincari *tupor,* Arbanasi *toper.* Riječ *topor* ide zajedno s perz. *täbar* »Beil, Axt« > tur. *täbar, teber.* Prema Mladenovu od korijena **tep-l*top-* (prijevoj) »udarati«. Prema Meilletu bila bi jedina posuđenica iz skitskoga. U svakom slučaju praslav.-iranska izoleksa. Zbog očuvanog *p* ne može biti posuđenica iz turskog ili možda iz avarskoga.

Lit.: ARj 18, 478^79. *Mažuranić* 1456. *Miklošič* 359. *Holub-Kopečny* 387. *Bruckner* 573. *Mladenov* 636. *Slávia* 10, 248-249. *RES 4,* 193—194. *Tiktin* 1624. *Pascu 2,* 211., br. 461. *GM* 432. Vasmer, *RSI* 6, 176. Obnorski, *ZSPh* 4, 259. Meillet, *RES* 6, 173. *RSI 2,* 67.

topòtati, *tòpocem* impf, »lupati nogama«. Postverbal *topot* m. Praslav. onomatopeja. U stcslav. mjesto *o* stoji *ъ Iърьiъ* »strepitus« > rus. *topot,* u drugim slavinama stoji *e* i *pt* kao i u Vuka *loptati, topćem* impf, »tabati«. Upor. *tăptati* (v.). Onomatopejski je korijen **top-*, **tbp-*, **tep-*, **dep-*. Početak (onomatopejski sufiks) *-ot* upor. *glomot.* Upor. gr. τύπτω.

Lit.: ARj 18, 479. 482. *Miklošič* 369.. *Bruckner* 87. *KZ* 45, 44. *Mladenov* 644. Saller, *KZ* 31, 280. Iljinski, *RFV* 28, 457.

tòprag m (Bosna, Travnik, Solin u Dalmaciji) = *toprak* (Parčić) »1° confine, 2° persona confinante, 3° parentado, eredi« = *toprak* m (Bosna) »1° 'zemlja, teritorij, 2° zemljište, 3° kućno ognjište, 4° dom, domovina«. *Na topraga* (Solin) = *na obiteljskom posjedu.* Vjerojatno se u početku turcizam pomiješao sa *prag* (v.). Balkanski turcizam (tur. *toprak)* iz turske agrarne terminologije: búg. *toprák* »Boden, Feld«.

Lit.: ARj 18, 480. *Parčić* 1024. *Mladenov* 636. *Doric* 382. *Školjić** 620.

tòpuk m (Vuk) »1° vrsta obuće, Bundschuhe, 2° gležanj, zglavak« = *topuk,* gen. *-ûka* (Kosmet) »1° vrsta obuće, potpetnica, štikla, 2° postolje od stuba«. Prezime *Topuk* (Bosna, 18. st.). Turcizam (tur. *topuk* »peta, zglavak, gdje se stopalo veže za goljenicu«) iz turske zanatske terminologije.

Lit.: ARj 18, 482. *Elezović 2,* 329. *Školjić** 620.

topuz m (Vuk) = *topüz* (Kosmet) »1° Streitkolben, 2° budža«. Na *-li topùzlija* m »1° koji nosi topuz, 2° naziv kruške (Užička nahija), 3° glavata igla (Kpsmet)«. U narodnim

pjesmama augmentativ na *-ina topuzina (teška /~, gluha ~)*. U Bosni prezime *Topuz, Topuzović* (ovo i u Srbiji, Požarevac). Složenica *topûz-Igla* (Kosmet) »čioda, igla, koja ima na vrhu glavicu, obično od dlnđuha«. Balkanski turcizam (tur. *topuz)* iz turske vojne terminologije: rum., bug. *topuz,* arb. *topus -zi,* cine. *tupuse* f, ngr. το(υ)πο6ζι.

Lit.: ARj 18, 483. *Elezović 2,* 329. *GM* 432. *Pascu* 2, 171., br. 1098. *Tiktin* 1625. *Mladeпov* 637. *Škaljiff* 620.

tórba pored *torba f* (Vuk, ŽK) = *torba,* gen. *torbe* (Kosmet) »šarpelj, telećak, tornister, grudnjača, obramnica, uprta, uprtnjača, užinara, strunjara, štenara, prtenjača, račarica«. Deminutivi na *-ak torbak,* gen. *-aka* (Hrvatska), na *-ica torbica = torbica* (ŽK), *torbice* f pl. (Crna Gora) »darovi mladoženjama i u pohodima«, *torbačak,* gen. *-čka* m (ŽU.) = *torbadza* (Hrvatska, sadrži tur. deminutivni sufiks *-čik).* Augmentativi *Torbarína* (prezime), *torbùrina, torbètina.* Na *-ar torbar,* gen. *-ára »1°* (danas neologizam za) Hausierer, 2° prezime (Krašić)«, s denominálom *torbariti* »hausieren«, *tòrbičār.* Složenica *torbonoša* m. Nalazi se u svim slav. jezicima i u madž. Nije praslav., zbog odsustva likvidne metateze. Balkanski je-tur-cizam (tur. *torba = tobra* »Sack«, deminutiv *torbaciK):* rum. *torba* pored *tolbă = tulbă* (prema Tiktinu *l* mjesto *r* od unakrštenja sa *tuh,* v. *tulac)* »Köcher«, deminutiv *tulbita,* bug. *torba* (akcenat prema tur.), arb. *torbe* pored *torve (v* mjesto *b* preko grčkoga), dem. *torbaxhik* »lederner Proviantsack der Bauern«, ngr. τορβας. Ovamo možda ne ide etnik *Torbeši,* islamizirani Makedonci zasebnog dijalekatskog tipa *(torbešće),* poturčenjaci iz Donjeg Pologa u okolini Tetova, gdje ih zovu *Kokárdák* m, jer je mogao nastati kao *Cincar* (od arum. *cine* < lat. *quinqué)* od tur. *dört beş* »quatre ou cinq«. Mladenov uzimlje korijen arioaltajski, srodan sa gr. δέρμα, praslav. *derç,* dok Bruckner nalazi srodnost sa *trbuh* (v.).

Lit.: ARj 18, 485-87. *Elezovie.* 2, 330. 519. *Lokotsch* 2091. *Tiktin* 1621. *GM* 432-433. Korsch, *ASPk 9,* 667. *Mikloíič* 359. *Holub-Kopecný* 387. *Bruckner* 574. *Mladenov* 636. *Škaljić** 620.

tòrití, *-īm* impf. (Vuk, srednja Dalmacija, Slavonija, Bosna) *(na-, u-}* »balegati, gnojiti« = *tdrit, tortm* (Kosmet) »đubriti«, odatle fonna f (ib.) »đubre od sitne stoke«. Nalazi se još u bug. *tor* »gnoj, dubar«, *torjà* »düngen«. Nema te riječi u ostalim slavinama kao ni u baltičkoj grupi i ostalim ie. jezicima. Prijevoj prema *strv* i prema lat. *stercus* (bez proširenja na *-ko).* V. još *trti* i *tor* (s.v. *trti).*

Lit.: ARj 7, 694. 18, 487. *WP* 2, 641. *Mladenov* 636. *KZ* 47, 190. (cf. *jfF* 3, 212).

torkúi m (Vrančić, Korčula, Smokvica na Korčuli, Račišće) »1° sprava za tiještenje grožđa i maslina, tijesak, preša (Hrvatska), 2° toponim *(Torkúi,* uvala na Krku; tál. *Torcola = Šćedro,* v.)«. Denominal *torkulati* (Vrbnik) = *torkùlat* impf. (Korčula) »prešati (Hrvatska). Ovamo i *torkula f* (Divković) »isto«. Slov. *torkla* pored *torkula,* bav.-njem. *Torkel.* Arb. *torku mudhinit* (Ulcinj), *tork* < tal. *tòrchio* < lat. *tărculum,* od *torquere* > tal. *torcere.* Ovamo ide i sttal. *torchio = torcia* »candela grossa o più candele ravvolte insieme« > *tòrac,* gen. *tòrca* m (Korčula, Sali na Dugom otoku) »velika i debela svijeća od 2 m, koja se nosi samo u procesiji, krilat (Dubrovnik)«, *torci dumblièri* »nose se za mrčem, četiri svijeće zajedno«. Dočetak *-chio* izgovoren na mletačku zamijenjen je domaćim sufiksom *-ъc > -ac,* u Čilipima (Konavli) *torčūn,* gen. *-una* »debela svijeća u crkvi«. Ovamo ide možda još *tôš* m (Cres) »Ölpresse« < mlet. *torco sarč > š* (?). Dalmato-romanski leksički ostatak je *trklja f* (Vuk, Dubrovnik i okolica, Boka, Ston) »komad drva sa više rogova za podupiranje loze, rózga (Budva, Paštrovići), Rebenpfahl, ostroga (Crna Gora)«, unakrštenjem sa *tacco: tokija* (v.). Denominal *ottkljati, -am* pf. (Vuk, Ston) »pritaći trklje«, *pritrkljati* »udariti trklju uza što«. Upór. *Serra del Trull* u Kataloniji, *Sopra il Torchio,* vinograd kod Rovereta, *Torgel* u germaniziranim krajevima. Ovamo ide još *tȑkulj* m (Vuk) »izgnječeno grožđe sa širom zajedno«.

Lit.: ARj 9, 280. 444. 12, 197. 18, 484. 488. 686. 689. *Pleteršnik 2,* 679. Corominas, *Sach Ort und Wort* 20, 575. *REW** 8792. 8792a. *GM* 433. *Miklošič* 359. *DEI* 3826. *Rosamani* 1165.

torlak m (Vuk) »Grosssprecher, koji *torla (toriati, -ãm* »vičući razmetati se«)«, također *tȑlačiíi, -čím* impf. (Vuk, Crna Gora) »isto« = ime naroda *Torlak,* gen. *-oka* »koji ne govori ni srpski ni bugarski *(-ak* mjesto *-ak* je zamjena našeg sufiksa *-ak* mjesto tur. dočetka *-âk* u *túrlak) = torlak* m i pridjev (valjda indeklinabilan, Elezović o tome šuti) »prost, priglup, primitivan čovjek«. Balkanski turcizam (tur. *tur* ili *túrlak* »1° sot, inexpérimenté, 2° u 15. v. naziv derviša koji se pobuniše protiv sultana«, pored *torlak* »3° mlad i prost adžamija,

4° nehvatan konj iz ergele, 5° sjeverni Bugarin / upor. gr. βούργαρος χονδροκέφαλος/«) iz terminologije uvredljivih riječi (upor. *budala, bena):* rum. *turlać* »benebelt«, s glagolom α *furiaci* »trunken machen«, bug. *torlak* »prostak«, pridjev *torlaški,* arb. *torollak* »Tölpel« pored *türllák = trullak* (Gege).

Lit.: ARj 18, 488. 690. *Elezović* 2, 330. *Tiktin* 1666. *Mladenov* 636. *GM* 433. *Deny* 564. Rešetar, *JF* 6, 252. *Škaljić** 620.

torma = *turma* f (Mikalja) = *torman* m (Belostenec, Virovitica) = *türman* »hren«. Od madž. *torma* »isto«.

Lit.: ARj 18, 488. 946. Št'rekelj, *DAW* 50, 67.

tormentai se, *-ām* impf. (Korčula) »mučiti se«. Talijanizam *tormentare,* lat. *tormentum,* apstraktum na *-mentum* od *torquere* »tòrcere«.

Lit.: REW[3] 8793. *DEI* 3829. 3830.

tornistar, gen. -síra m, slov. *tornister* »telećak«. Od njem. *Tornister* < srgr. τάγι,στρον »Hafersack«.

Lit.: Pleteršnik 2, 679. *REW*[3] 8528.

toròkatí, *toročēm* impf. (Vuk) *(raz- se)* »larmati«. Radna imenica na *-onja* m prema f na *-usa: torògonja* m, f (Vuk, nejasno *k > g)* prema f *torokuša* = na *-oca torokača.* Onomatopeja, upor. rus. *torotoritb* »plapern«, lit. *taryti.*

Lit.: ARj 18, 489. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260).

torzo n (izgovor u Zagrebu) »nedovršeno djelo«. Čisti talijanizam obrazovanih ljudi, preko njem., kako pokazuje *rz* < tal. *rs* u *torso* < lat. *tursus* < gr. θ-υρσος. Taj se nalazi možda u denominalu *rastrosati se, -a* pf. (Riječka nahija u Crnoj Gori, subjekt *haljine).* Glagol ne postoji u tal.

Lit.: ARj 13, 326. *REW*[3] 8725. *Prati* 994.

tos = *tòz* (Vuk) »uzvik za konje, da idu natraške«. Oformljen na *-kati tôskati, -ām* impf. (Vuk, objekt *konja u taljige) (iz-, na-)* prema pf. *tôsnuti, -em* pored *tõzati, -am.* Odgovara istoznačnom uzviku *stíš* (v. fii) i bit će u etimološkoj vezi.

Lit.: ARj 4, 62. 7, 694. 18, 490. 503. 504.

toska f »1° vištan < fustanela od platna, koji nose Arbanasi Toske u Leskovcu, Poljanici i Klisuri (okrug vranjski, Srbija), 2° duga puška, kakvu nose Toske (Kosmet)«. Od etnika *Toska* m (Vuk, Kosmet) »Arnautin iz jugoistočnih krajeva, Epira: Berata, Permeta, Tepedelene (= Tepeleni)«. U Vučitrnu *Toske* su bile češmedžije. Opozicija *Gege* (v.).

Lit.: ARj 18, 490. *Elezović 2,* 330. *SEZb 6,* 132.

Tôt m, etnik (hrv.-kajk., ŽK, Vuk) »Slovak«, pl. *Tatovi.* Od madž. *Tót,* koji naziv važi ne samo za Slovake nego i za Hrvate između Save i Drave.

Lit.: ARj 18, 491-92. *Slávia 6,* 582. *Mažuranić* 1456.

totonj ák m (Kosmet) »(pejorativno) rđavo umiješen hljebac«. Upor. rum. *totoloț* (Moldavija) »Klumpen«.

Lit.: Elezovć 2, 331. *Tiktin* 1628.

tovar m (Vuk) = *tovar* (Kosmet) = *tovor* (okolica Senja) = *tovor* (Habdelić, Belostenec) »1° (prvobitno) teret na sedlu konja ili magarca, 2° teret uopće, 3° (tovar) magarac, osao«, prema f *tòvarica* (Dubrovnik, Mljet, Korčula, Dalmacija uopće) »magarica« =' *tovér* (Lumbarda) = *tovor,* gen. *toma* (Buzet, Sovinjsko polje). Deminutivi od značenja 3° *tóvárié,* gen. *-eta, tovarčić.* Pridjev *tovarskt* »magareći«. Kao i *osal* prenosi se na morsku ribu »merlucius vulgáris«. Na *-ija tóvárija f* (Lika) »čutura okovana s obje strane, fučija, brema«. Na -«a *tovaruša* »kobila«. Od značenja 1° denominál na *-iti tovariti, -im* impf. (Vuk, Kosmet, danas općenito) *(iz-, na-, pre-, u-)* »carricare«, impf, na *-ava-, -iva- tovaravati, -wați, -ivam, -ujem,* samo s prefiksima, na *-ovati istovarSvat* (Kosmet), na *-ati lavorati (na-, pre-),* pridjev *tòvãrni* (~a *kola),* poimeničen na *-ina tovarnina* »uža továrna za pričvršćivanje tovara«. Značenje 3° je prevedenica (calque) od gr. Ovoç, riječi maloazijskog (azijskog) podrijetla, koju su etimolozi često krivo dovodili u vezu s lat. *onus,* gen. *öneriş.* Paralelu za takav semantički razvitak pružaju i semitski jezici. Ta je prevedenica stvorena zacijelo najprije u Dubrovniku, gdje je oduvijek bilo učenih ljudi. Odatle se raširila po cijeloj Dalmaciji i Istri. Toponim *Továrník* u Slavoniji ne treba da ima isto značenje kao dubrovački *Osaonik,* danas *Osojnik* (ali etnik *Sočanin* m prema f *SalaSka,* pridjev *salački* od *ostlb)* jer može biti isto kao madž. *tárnok* »skladište«. Riječ *tovar* je sveslav. i praslav. (?) u značenju »1° merx, 2° onus«, tako u bug. još i danas. Nije baltoslav., jer je lit. *tavõras* posuđenica iz slav. Rumunji posu-

diše *povară* »teret, tovar na sedlu konja ili magarca«, *cal povărnic* »konj teretni« = *tovar* (Banat, Erdelj) = *tovara;* promjena prvog oblika nije jasna; glagol *a tovari* (Banat); Novogrci τομάρι i Madžari *tar* »teret«, odatle *tárnok* < *továrník* »skladište«. Madžarski slavizam došao je opet natrag kao *tar,* s pridjevom *tárni* (kola), *turiční konji.* Rum. isto tako *tar* »teret«. Praslav. riječi odgovara tur. *davar, tavar* »domaća životinja, stoka, često ovca (Anadol)« > arm. *tvar* »Herde«. V. za dalju etimologijsku vezu *tovariš.*

Lit.: ARj 4, 63. 7, 494-5. 11, 758. *Elezović* 2, 131. 241. 324. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič-* 359-360. *Bruckner* 574. *Mladenov* 635. *Tiktin* 1629. *Boisacq** 705. Meyer, *IF* l, 319. Vasmer, *RSI 2,* 32. BZ 17, 108-120. ^cf. *RSI* 2, 257). Korsch, *ASPh* 9, 674-675. Pedersen, XZ 39, 460-461. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 2, 180-245. (cf. *Slávia* 5, 413). Elkina, *Etimologičeskie issledovanija 1* (1962), 116—129.

tovariš m (1608, Novi) prema f na *-iça tovarišica — tovaruš* (1679, zagrebački statut, *-uš* = madž. -os; hrv.-kajk., Habdelić), sveslav., osim bug. i istočni hrv.-srp., praslav. (?), »drug«. Apstraktum *tovarištvo.* U stcslav. *tovarištb* = rus. *tovariši* (pored *-rys).* Za taj dočetak nema paralele u ostalim slavinama. Zbog toga Miklošič kaže da je »unhistorisch«. Kod Rumunja je *tovarăș* »Gefährte, Genösse, Teilhaber« *(-aș* = madž. *-os)* = *tovarăș* (învățătură) kao u hrv.-kajk., apstraktum na *-ie tovărășie.* Prema *tovar* > madž. *tar* od panonsko-slav. nastade *torį* »drug«. Bruckner uzimlje vezu sa *tovar* (v.), ali ističe iznimnost sufiksa, koji nije *-ištb* > *-ić* nego *-iš* (v.).

Lit.: ARj 18, 496-500. *Mažuranić* 1457. *Tiktin* 1626. *Miklošič* 359. *Bruckner* 574.

tòvijerna f (Dubrovnik) = (ikavski) *tovtma* (15. v., Brač, Hvar, Vis, Milna, Lumbarda, Šibenik) = (14. v., ekavsko-čakavski) *taverna* (Cres) = *taverna* (Šibenik) = *taverna* (šibenski otoci, Modruše, 1387; 1442, Krčki statut, objekt uz *držat,* 1496. *v' tover'nah, v' tavernu,* možda grijeŝka mjesto *tover'nu)* »krčma« = *taverna* f (Urbar modruški, 1486) = *tuvêrna* (Božava) »osteria«; *prodavat vina na taverni* (Kastavski statut). Na *-ar* < *-arius tovernar* m prema f *tovernarica* (1490, Kastav) = *invernar* (Božava) = *tovjernār,* gen. *-ara* (Dubrovnik). Denominai na *-iti toverniti* (Kastav, 1490: *tovernar ne mozi u jednoj konobe ni u hiše tovernit dvojega vina).* Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *taberna* > tal. *tavèrna.* Nalazi se još u slov. *taberna,* denominal *tabernati, taberna, tobernati (b > v > b* kao u *bolta* preko furl.), na *-nik tovornik* m prema f *tovornica.* Crkveni je općehrvatski latinizam *tabernakul* = *-kuo* = *tabernăkul* (Rab) = *tabernăku* (Božava).

Lit.: ARj 7, 415. 17, 927. 18, 131. 500. 501. *Pleteršnik 2,* 653. 673. *Mažuranić* 1088. Zore, *Rad* 115, 116. Budmani, *Rad* 65, 163. 165. Kušar, *Rad* 118, 21. *NVj* 3, 338. Cronia, *ID* 6, 122. 123. Hraste, *Rad* 272, 27. *REW²* 8510. Štrekelj, *ASPh* 28, 532-533. *Miklošič* 360. *Šetka 2,* 185. *DEI* 3732. 3733.

tòvjelica f (Mikalja; Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) »stolica bez naslona, drvena niska klupica, šamrl (Zagreb), škanjet (Korčula), škänj (Boka), služi starijim gospođama da stave noge, podnpžje« = *tòvilica* (Korčula, »~ ili škanjel«) = *(v > b* kao u *bolta, koliba) tobîlica* (Lumbarda, »~ili škanjel«) »podnožje« = *tòbilica* (Potomje) »prosta sjedalica za kuhinju, štôkrl (Zagreb)« = (unakrštenjem sa *sto, stolac) stovllica* (Smokvica, Korčula) »mala klupa za sjedenje« = *stòbilica* (Žrnovo) »mali drveni tronog za sjedenje (domaća radnja)«. Bez našeg deminutivnog sufiksa *-ica tovila* (Korčula). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tabella* (deminutiv na *-ella* za *-ula tabula)* > mlet, *tavela mezzana* iz terminologije kućnog namještaja. Mjesto dubrovačke *tovjelice* govori starija generacija u Tivtu i Lastvi *frllča* ili *trupica* »dvije glave od trupa, na koje se stavi gore daska, za sjedenje«. Mlada generacija govori *škanj* (v.). Talijanizam je *tavelica* f (Buzet, Sovinjsko polje) »tanka opeka« < tal.-mlet. *tavella* »mattone, Backstein«. Latinizam je *tabela* (Potomje) »tabla«.

Lit.: ARj 17, 627. 18, 505. Kušar, *NVj* 3, 338. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW** 8509. *DEI* 3732.

t8z m (Banja Luka, Mostar) »1° samljevena i u stupi u prah istucana kava, 2° prah, sitno istucan šećer, lijek (Kosmet)« = *töz* m (Crna Gora, Srbija) »talog od iskuhane kave« = *toz* m (Crna Gora) »sitni duhan«. Složenica, upravo čista turska sintagma *töz - parasi* m »1° sitan novac, 2° naknada za ustupanje dućana«, *limon-toz* (Kosmet) »limunova só«. Na *-luk tozluk* m, obično *tòzluci* m pl (Vuk) = *tòzluke* f pl. (plural kao *gaće}* »dokoljenice, gamaše«, augmentativ na *-ine tòzluctne* f (Vuk), nazvane ovako jer čuvaju noge do koljena od praha. Balkanski turcizam (tur. *toz* »prah«, *tozluk)* iz terminologije za nošnju: rum. *tuzluc,*

bug. *tuzluk, tozlun,* arb. *tos - zi* »Staub«, *tozllúk,* ngr. τουσλούκι.

Lit.: ARj 18, 503. 504. *Elezović 2,* 325. 525. *GM* 433. *Tiktin* 1669. Skok, *Slávia 15,* 501., br. 816. *ŠkaljiP* 620.

trabant m (gradski govor) »1° vojnik, 2° kraljevski tjelesni gardist, 3° (pejorativno, u novinarskom jeziku) koji slijepo slijedi nekoga ili nečije ideje« < njem. *Trabant* = *(tr > dr* upór. *arcati* za *trčati, Drabant* kod Lutera, češ. *dráb,* polj. *drab* »pješak«) *drabanat,* gen. *-anta* (Vrančić, Belostenec, Jambrešić) = *drobanat,* gen. *-nta* (16. i 17. v.), *drobantnica* (1697) »kuća za takve vojnike« = *(tr > dr > gr* možda unakrštenjem sa *grabiti, grabancijaš) grabanat,* gen. *-nta* (1543, Belostenec, Jambrešić) = *grabanta* m (1543, dočetak kao u *leventa).* Odatle na *-ija grabantija* »služba njegova«. Upor. toponim *Grabantići* (Travnik). Asimilacijom *t — b > b — b barabanat,* gen. *-anta* (17. v., Mikalja, Belostenec, Stulić) »pandur«. Glede umetnutog *a* upor. madž. *darabont* (1439), *tarabont* < njem. *drabant,* rum. *daraban, darabant, dorobanț.* Stari evropski vojnički termin orijentalnog podrijetla (perz. *darban* »portier«, složenica od *dar* »vrata« i *ban* »koji čuva«). Glede *-ban* upor. *pasvandžija, čoban.*

Lit.: ARj l, 181. 2, 734. 788. 18, 505. *Mažuranić* 274. *Miklošič* 49. *SEW* l, 218. *Holub-Kopečny* 105. *Bruckner* 95. *REW³* 8822. *Lokotsch* 490. *Gombocz-Melich* 1274. *Tiktin* 505. 565.

trâblje n (Vodice) »dio stražnjeg dijela kola« = slov. *trabje* = *trąbić* (ŽK) = *trăblje* (ŽU) »Wagenschere, Zwiesel«.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 199. Skok, *ASPh* 33, 372. Popović, *Sintaksa* 45. *Pleteršnik* 2, 680.

trabòzan m (Vuk, Srbija, BiH) »prednji dio kuće, doksat, trijem« = *trobozân* (Kosmet) »niska ograda na čardaku, gelender« = *trobozani* m pl. (Travnik) »otvoren hodnik oko cijele kuće, ganjak« = *trabozani* (Mostar) »ograda na stepenicama, da se ne padne, perda« = *trabazana* f (Sarajevsko polje) »ograda od kolaca«. Balkanski turcizam vjerojatno tal. podrijetla (tur. *tırabzan* < **tramezzana* od *tra* = *mezzo,* preko gr.) iz terminologije graditeljstva: arb. *trabazan* »Geländer«.

Lit.: ARj 18, 505. *Elezović 2,* 339. Skok, *Slávia* 15, 501., br. 818. *GM* 433. Dietrich, *KZ* 37, 417. *Škaljic** 620.

trabun f, u izreci *govori u trabúni* (Vuk) »buncati (v.)«, odatle denominál na *-iti trabúniti, tràbunīm* impf. (Vuk) »bulazniti, tlapiti« = *trambuniti, -im* (Vodopić) = *trabunjati, -am,* apstraktum *trabunjenje* n za učeno *halucinacije f* pl. Prema Štrekelju bilo bi u vezi (posudenica?) -sa *turbare,* upor. španj. *turbón,* rum. *a turba* »wütend werden«. Kako se riječ upotrebljava na istoku, romansko vrelo nije vjerojatno. U vezi je svakako sa *buncati, bunacati,* slog *tra-* opet s onomatopejom koja se nalazi u *tlapiti* [usp. i pod *balam].*

Lit.: ARj 7, 699. 18, 505. 506. 529. Štrekelj, *ASPh* 28, 533.

tradii, *-îm* pf. (Kotor, Kućište; Korčula; primjer: *tràdila me svića)* »prevariti« ,= (inf. prema 1. 1. prez.) *tradiškat (~ nekoga,* Dubrovnik, Cavtat) »napuštati«.· Od tal. *tradire* < lat. *traděre.* Ovamo i talijanizmi *tradimen(a)t* m (Sali na Dugom otoku; 1496; Spovid općena) »izdaja« < tal. *tradimento; traditur* m (16. st.) »izdajica« < tal. *traditore^*

Lit.: 18, 509. Zore, *Tuđ. 22.* Budmani, *Rad* 65, 166. *REW²* 8828. *DEI* 3850.

trafika f (Hrvatska) »maloprodaja duhana«. Odatle na *-ant trafikant* m prema *trafikantica f* (Hrvatska) »onaj koji se bavi tim poslom«. Od njem. *Traffik* < fr. *trafic* < tal. *tràffico,* postverbal od *trafficare.* Marin Držíc ima *trafegati* impf, »trošiti«. Primjer: . .. *dao mu (sinu) pet tisuć dukata, tako ih on i trafega ovdi u Rimu s galantinami sinjorami.* Upor. kat, *trafegar.* Prema Gamillschegu od prefiksa *tra-* < *trans* i *ficcare* »postaviti«, kao stfr. *tresfichier* »probosti«.

Lit.: ARj l, 160. 18, 509. 510. *Gamillscheg* 856. *DEI* 3851. 3852.

trafori m pl. (Zore; južna Dalmacija ?) »cvijet, cvjetovi, potkit bječvi, obično'mišiocima napravljen, i to od koljena do buta s obje strane«. Možda postverbal od *traforare* (prefiks *trans* > tal. *tra-* i lat. > tal. *forare).* Ovamo možda i *preforàti, -am* pf. (Riječka nahija) »nadići, prestići koga čim«, koje sadrži naš prefiks *prě-* i prilog *fora* < lat. *foras.*

Lit.: ARj 11, 511. Zore, *Rad* 108. 218. *REW** 3430. *DEI* 1684. 3852.

trag m (Vuk), samo južnoslav., inače praslav., »1° slijed, Fusstapfe, Spur, 2° genus (semantički razvitak kao lat. *linea,* fr. *lignage)«.* Da je riječ postojala i u sjevernim slavinama, dokaz je kašupski *tragi, fregi* »natrag«. Bez paralela u baltičkoj grupi. Na *-ina trašina* f (Crna Gora) »nogostup, putanja, staza«. Ovamo *traga* f (Dalmacija, Lika) »l° vestigium, 2° rod, genus'

3° pasmina« = *traga f* (Crna Gora, Vuk) »Tierrasse, rasa, genus«. Upór. arb. *trage* »traccia, retraite«. Brojni su prilozi u vezi s prijedlozima i njihove izvedenice: *natrag* »nazad« = *natraga* (priloško *-a}, natragu,* na *-bkē natraškē* (Vuk) = *natražačkē* = na *-ъce natrašce, unatrage* (narodna pjesma), *otrdg (-a, -ti)* = *otrâg* (Kosmet), *odotrăg* (Kosmet), *straga, òstrãg, òdstrãga, nastragu, odostraga, sâtrãg,* sa superlativnim *noj najstrag(u}, najostragu.* Odatle pridjev na *-bn* + ^*o: stražnji* (opozicija *prednji},* poimeničen na *-ica stražnjica,* eufemizam za »culus, zadnjica«, na *-jak stražnjāk (va'),* na *-ьn natražan* (Šulek) »reakcionaran«, poimeničen na *-jak* u neologizmu *natražnjak* m »reakcionar (protivno *naprednjak)«* prema f *natraznjača,* neologizam za »proklitika« *(naslonjača* »enklltika«), apstraktum *natražnjaštvo;* na *-bk natražak,* gen. *-ška* »potomak«, na *-bina natradSbina* »nekakav porez«, denominai na *-ovati natragovati, -ujem* (Šulekov neologizam, protivno *napredovati'),* na *-uia natraguša* = složenica *natragođa* (Vuk) »koji ide natrag«, prilog *natraguše; straguša* (Crna Gora) = *ostraguša (puška),* na *-bk otražak,* gen. *-ška,* na *-ina otražina,* na *-Mna òtrazbine f* pl. »ostaci«. Denominal od *trag* m na *-ati tragati, -am* impf. (Vuk nema) = *tragăt, -am* (Kosmet) »raspitkivati se«, odatle na *-oca tragača* (Kosmet) »radoznala žena«, od *traga ĩ nàtragat se* (Crna Gora) »naroditi se«, postverbal *nătraga* (Crna Gora) = *nàtrãzje* »potomstvo«. Denominal na *-iti tražiti, tražim,* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, ob-, po-, pre-, za-}* »1° iskali, quaerere« prema impf, na *-iva- -tražívati, -tražujēm,* samo s prefiksima; *istražiti se* (Ljubiša, Boka) »2° uništiti se, umrijeti« = (sa *č* mjesto *ž,* valjda prema gubitku sonoriteta *trak* < *trag} istračiti se* »isto«, upor. *k* mjesto *g* u denominalu *zatràkovat, -ujem* (Kosmet) »zapitkivati«. Moguće je i unakrštenje s *trak* (v.). Upor. *trakánac* »Spur, vestigium«. Odatle postverbali *istraga* f »1° pravnički termin, 2° uništenje (Crna Gora, Boka: *rat do istrage* »guerre à outrance«)«, pridjev od značenja 1° *istražni (sudac, sudija},* na *-ljiv* Vukov neologizam *neistražljiv* »inpervestigabilis«, radna imenica na *-telj istražitelj* = *istražnih,* apstraktum na *-Mna. istradžbina* (Ljubiša) »plaća za ukopalište«, *potraga* f »potjeraj potoč«; od sintagme *po tragu:* na *-uša potraguše f* pl. »1° ospice koje se naknadno izbace, 2° svinje koje u žir dođu iza drugih«; *potragljiv* »koji zaostaje«, *potragljivac* m »oklijevalo«. Ie. je korijen **tragh-,* koji je zastupljen u lat. *trahėre,* gal. *vertragus* »brzonog pas«'(tal. *veltro,* itd.), stir, *traig* »noga«, možda i u got. *bragjan* »trčati«. Prema tome je i *trag* lat.-kelt.-praslav. leksem.

Lit.: ARj 2, 714. 4, 63. 64. 7, 379. 662. 700. 858. 9, 276. 437. 11, 189-90. 192. 16, 639. 703. 706-708. 709-710. 18, 510-517. 559-562. *Mažuranić* 1458. *Elezović 2,* 19. 42. 201. 331. *Miklošič* 360. *Mlađenov* 637. *WP* 1, 753. Štrekelj, *ASPh* 28, 504. Havránek, *Slávia* 7, 782. Fraenkel, *KZ* 61, 268. Zupitza, *BB* 25, 89-105. (cf. *AnzIF* 12,169). Walde, *IF 19,* 106. *Boisacq'* 983-984. *GM* 433.

traget m (Rab, Božava) »lada za prijevoz, velika gaeta, skela«. Od tál.-mlet. *traghèto* < lat. *trajĕctus* (od *trajicere,* prefiks *trans* i *jacere}.* Suglasnik *g* za *j* je neobičan, a nalazi se ne samo u mlet., nego i u furi, i istro-rom., danas i u književnom (toskanskom), sttal. *tragetto* tumači se unakrštenjem sa mlet. gerundi vom *tragando,* od *tr ar* < *tranere.* Danas na našem moru između dviju bližih obala saobraćа *trajekt* < part. perf. pas. *trajectus,* od *trajicere* »prebaciti«. Upor. *žapalj* (v.).

Lit.: ARj 18, 518. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6, 123. Skok, *Term.* 150. *REW* 8843: *DEI* 3853. 3854.

tragina f (Mljet) »služi za hvatanje zubaca (načinjena je od senjala, na kome visi skandaj; na dnu skandaja nalazi se više udica)«. Dalmato-romanski leksički ostatak *(gi* očuvan u velarnom izgovoru kao u *Giman, galatına}* iz terminologije ribarskog alata, od tal. *tragina,* izvedenica na *-ina* od *tragum* »Schleppnetz«, v. *trakmar.* Talijanizam je *gì* > *i trainati, -am* impf. (Budva) »traina se na zubace«, od *traîna* (Budva) »više nego pendula *(traîna* f /Muo/ je slična sforcinu; nalazi se ispod saka 4^5 m tanka *traîna}«* < tal. *trainare* < *traginare.* U Potomju je *tràjïna f* »fitilj za lagume«.

*Lit.: REW** 8836. 8837. *DEI* 3855. 3856.

trajati, *-jēm* impf. (Vuk, Kosmet) *(do-, iz-, po-, uz-},* bug., češ., oba luž.-srp., praslav. **tra-,* »durare, držati (Kosmet)«. Pridjev *trajan (uz-}, dugotrajan* (slov., prevedenica prema njem. *langwierig},* deminutiv na *-ašan* (upor. *durašan) trajāšan.* Pridjevski apstrakti na *-ost trajnost* f *(uz-}, trajašnost.* Stčeš. *trati* kaže da je praslav. korijen *tra-.* Ü sjevernim slavinama i u ništičnom prijevoju (Schwundstufe): češ. *trvati,* pol j. *trwać,* ukr. *try vaty,* brus. *trvač, tryvač.* Rumunji posudiše *trajç* > *a trăi* »živjeti«, rum. postverbal *trai* m »život«. To značenje moralo je postojati i u

južnoslavenskom, kako pokazuje antroponim *Trajko, Trajan* = *Živko, Živan.* Ie. je značenje korijena **ter-* »prodrijeti«, set-bąza u punom prijevoju **tera*- »hinüberführen«, predstavljen je u sanskrtu *tarati* »svladava«, *trayate, träte* »štiti«, avesta *&rāyente* »isto«, apstraktum *Orati-* f »zaštita«, ir. *trath* n »vrijeme, čas«. Što_ prodire, to živi, to je trajno.

Lit.: ARj 2, 714. 4, 64. 11, 190. 18, 518-22. Unbegaun, *RES* 12, 31. *Elezović 2,* 332. *Miklošič* 360. *Holub-Kopečný* 392. *Bruckner* 578. *WPI,* 732-4. *Trautmann* 325. Uhlenbeck, *PBB* 26, 571. (cf. *AnzIF* 15, 106). Baudiš, *IF* 23, 149. Mikkola, *IF 6,* 352. Iljinski> *IzvORJAS* 23, 125-182. (cf. *IJb* 8, 207).

traís[1] (Crna Gora) »uzvik kojim se oponaša zvuk kad skrokne puška«, »(u Kosmetu) kad se spusti novac, kad se nešto razbije, kad prsne«. Upor. oformljenja *krok* u *škroknuti* (v.), *štrecati* impf, prema *štrecnuti* (ŽK), *štrocati* (o pušci) i *trâkalica f* (Crna Gora) »dječja igračka od kukuruzovine«.

Lit.: ARj 17, 687-88. 847. 18, 525. *Elezović* 2, -332.

trak[2] m (Vuk; 1420, Dubrovnik; ŽK) = *traka f* (Milićević, Bosna) »Bând«, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **torkb,* »pantljika«. Deminutivi na *-bk* > *-ák tračak,* gen. *--ika,* na *-ič tracić,* u Barakovića *tracąc,gen. -čca.* Pridjev na *-at* potvrđen je *trakota zvizda* (Kožičić i dr.) i u poimeničenju na *-nica trokatnica* (Vojvodina, Srbija) »hobotnica«. Na *-anac,* gen. *-nca: trakánac* (Vuk, Osijek) »1° suh šaran isječen na kaiše (metafora), 2° (unakrštenjem sa *trag* > *trak,* s gubitkom sonoriteta) Spur, vestigium = trag (v.)«. Na *-aca trakača* f »1° (Vitezović, Lika) repatica, 2° (Lika, Hrvatsko primorje) hobotnica«, *-avica trakavica* »Bandwurm« (možda prevedenica, calque). Od pridjeva *tračan (tračna zvijezda,* Kavanjin) na *-nica* neologizam *tračnica* f (Šulek) »Eisenbahnschiene«. Riječ *trak* je kulturna i posuđuje se: ngr. τράκος »Ankertau«, arb. denominal *t ërkem, ter hem* (Tirana) »ziehe«, složenica *tërkuzë* = (asimilacija) *kërkuzë* »Seil« < *trak* + *uzao* (?). Slog *tra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz stprus. usporednice *tarkne* f »Riemen zum Binden am Pferdegeschirr (ista riječ kao i *trak* proširena formantom *-na}«.* Ie. je korijen **terek-, *terk-, *tork-* »okretati« u terminologiji predenja (konca), zastupljen u sanskrtu *tarku-ķ* »vreteno«, gr. ἄτρακτος »isto«, lat. *torqueo,* arb. *tiérr* »předem«, nvnjem. *drechseln.*

Lit.: ARj 4, 63. 18, 506-508. *MikloUč* 359. *Holub-Kopečný* 388. *Bruckner* 576. *Trautmann* 314. *WP* 1, 735. *GM* 429-430. *Boisacq*[3] 97. Lang, *LF* 43, 322-323. Bernard, *RES* 27, 37. Joki, *IF* 27, 304.

trakmãr, gen. *-ară* m (Senj) »skup udica povezanih zajedno«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **tragīnārium,* pridjevska izvedenica na *-arius* od *tragina* (v.). Drugo značenje ima taj leksički ostatak u *takmor,* gen. *-oră* (Hvar) »mačak, ganač, čenkin, kvaka, kljuka« (prvo *r* ispušteno zbog disimilacije *r — r > 0 — r)* = *tahmar* (Makarska) »malo trozubno sidro za vađenje vrša« = *(t > d} dakmõr* (Veli otok) = *(tr > dr,* upor. *drobanat} dràkmãr* (Mikalja) »uncino a cui s'appende la carne o si pesca un secchio caduto in pozzo« = *drakãr* (Malínská) »kuka od željeza ili drva u zidu, uncino« = *dràkmãr* (Pag) »ganač za dizanje cigla (< *situlus,* v.) iz gušterne« = (metateza *ra > ar} darkmar* (Mikalja, Voltiđi) = *(ar > ŗ} drkmãr* (Vrančić, Stolić, Parčić) »malo sidro sa 3 ili 4 ručice za dizanje vrše« = *trkmãr* (Bella, Brač, Split, Kaštela) = *trkmar* (Vrgada) = *trsmar* (Makarska). Nalazi se i u krčko-rom. *dreknul* »Angelschnur zum Polypenfang«, s disimilacijom *r — r > r — 1.*

Lit.: ARj 2, 782. 18, 687. Zore, *Hrvatska lipa* 1, 140. *Parčić* 128. 130. *REW*[3] 8836. Skok, *ZRPh 41,* 148.

traktûr m (ŽK) »infundibulum, imbut, lijevak« = *trahtur* (Samobor, Krašić, *kt > ht* može biti pod uplivom njem. *Trachter* istog podrijetla) = (najčešće *kt, ht > t)* = *trator* (Mikalja) = *tratûr* (Mikalja, akcenat ŽK; Lika kod pravoslavaca kao i kod katolika, Parčić, Vrbnik, Pag, Rab, Božava) = *tratur* (Senj) = *tratur* (Jurjevo) = *tretûr* (Prigorje), deminutiv na *-ić traturić* (Vrbnik), u krčko-rom. *tratur* »imbuto grande, specialmente da botte« = (unakrštenjem sa njem. *Trachter, Trichter} trahter* (Habdelić, Belostenec, Samobor) = *traktijer (ZV}.* Upor. arb. *taflar, taftare -ja* »Trichter«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *trajêctōrium* > srlat. *tractorium* > tal. *trattolo, tortor* (Verona). Mletački oblik, koji bi odgovarao, glasi *tratur(o}.*

Lit.: ARj 18, 518. 527. 545. *REW»* 8844. Maver, *Slávia 2,* 43. *ZbNŽ* 8, 325. 16, 94. Rožić, *Rad* 115, 127. Skok, *ASPh* 30, 310. *GM* 431. *Godin* 350. Cronia, *ID 6,* 123. *DEI* 3873.

trälje[1] f pl., gen. *trâlja* (Vuk, Vodice, Bela Krajina, pl. kao *nosila, kola, saonice)* = *trälje* (Virje) »krošnje, Tragbahre, civière« = (s disimilacijom í — *lj* > í — *nj) trânja* (Vuk, Crna Gora) »tezgere, rivijera« = *traglje* »isto«, koje dokazuje da je *lj* u *trälje* nastalo iz *glj,* upor. *gnj* > *nj* u *janje* i tal. *vigilare* > *vegliare*. Grupa *glj* nalazi se u madž. *taraglya* »isto«, koje je došlo k nama kao pl. t. *taraglje*. Miklošič je dobro intuirão postanje, ustvrdivši da je od njem. *Trage* f kao i polj. *tragi.* Treba pretpostaviti njem. deminutiv *Tragel,* odatle i madž. *taraglya,* koje je iz hrv.-srp. Denominai *dòtraljati, -am* (Lika) »doći traljajući«. Upor. rum. *tragă, targa* (= bug. *targa), traglă* »isto«, možda od lat. *tragula.* Ovamo zacijelo u metaforickom značenju pridjev na *-av traljav* »rdav« (~a *obuća, posao),* poimeničen na *-ьc* > *-ac, trâljavac,* gen. *-vea* m prema *tràljavica* (Lika), odatle hipokoristik *trâlja, trälja* (Lika)-»žensko traljavo«, *trànjav* (Boka) »lijen, spor u poslu«.

Lit.: ARj 18, 518. 528-29. 532-33, Ribarić, *SDZb 9,* 200. Fancev, *ASPh* 29, 389. *Miklošič* 360. *Bruckner* 574. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Isti, *ASPh* 28, 534. *Tiktin* 1563. Meyer-Lübke, *KZ* 39, 597.

trälje" f pl., gen. *trälja* (Vuk) »prnje, dronjci, sukarę« = *trâlja* f (Kosmet) »odjeća ili obuća sasvim dotrajala i poderana«. Pridjev na *-av traljav* (~a *obuća,* Vuk) »1° drapav, dronjav, prnjav, rapav, ritav, traljav, 2° (metafora) loš, rdav (posao)«, poimeničen na *-ьc* > *-ac trâljavac,* gen. *-avca* m prema f na *-iça tràljavica* (Lika). Isti pridjev nalazi se u Kosmetu (prema disimilaciji *í — lj > t — nj")* kao *trànjav,* određeno *tranjavi* »poderan«, poimeničen na *-ica trànjavica,* na *-ko trànjavko,* na *-ce trănjavče,* gen. *-età,* pi. *tranjavčići.* Denominai na *-osati tranjôsat, -osem* impf. (Kosmet) »1° drmusati, 2° činiti da netko postane trànjav«. Zacijelo istog etimologijskog podrijetla od kojeg i *tralje*[1]· *f* pl. »civière, nosila«, jer se na njima nosi ono što je trošno, razdrto, bolesno itd.

Lit.: ARj 18, 518. 528-29. 532-33. *Elezović 2,* 333.

tram, gen. *trama* m (ŽK, hrv.-kajk., slov.), češ., polj., oba luž.-srp., »glavni balvan koji drži brvno, Tram (s kojom je riječi u prasrodstvu ili je posudenica odatle)«. Njemački termin je po jednom mišljenju srodan s gr. τέρεμνον (v. *trijem), s* lat. *trabs* < ie. **drabma,* po drugom je od ie. korijena **ter-* »himibergelangen, hindurchdringen« (v. *trajati),* sa formantom *m.* Prema tome može biti i praslav. riječ, slučajno identična s njem. riječi, ili čak praslav.—germ. leksem. Germ. *tram* nalazi se i u engleskoj složenici *tramway* »put na tramovima« > *tramvaj* = (metateza) *trăjvan* (Sarajevo). Prema Petru praslav. **Іғатъ* u srodstvu je s gr. τράφηξ, lat. *trabs.*

Lit.: ARj 18, 529. *Pleteršnik 1,* 681. *Miklošič* 360. *Holub-Kopecný* 388. *Bruckner* 575. *WP* 1, 758. Petr, BB .21, 207-217.

trampa f (Vuk, Crna Gora, Srbija, Lika, BiH) »promjena, razmjena robe«. Denominal na *-iti trãmpiti, -lm* impf, pored *tràmpiti* (Bačka, Srbija) »promijeniti«. Balkanski turcizam tal. podrijetla (tur. *trampa* »isto« < tal. postverbal *tramuta* od *tramutare,* s disimilacijom *t — t > t — p)* iz turske trgovačke terminologije: rum. *trampa* = *treampă* (Moldavija), bug. *trampa,* s glagolima *trampjavam, tramposvam (sé),* arb. *trampe* = *trame.*

Lit.: ARj 18, 530-31. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1635. *GM* 434. *ŠkaljU?* 621.

tranbolos m »šal« = *tarabolos* (Srbija) = *tarabulüz* (uz *pojas)* (Kosmet) »svilen ili polusvilen pojas«. Balkanski turcizam (zacijelo tur. *Tarabuluz-i-Šam* »sirijski Τρίπολις« /upor. *šamaladža, dimiškinja* za proizvode te zemlje u našem leksikonu/, a ne Τρίπολις της Βαρβαρίας »afrički Tripolis« > tal. *Tripoli):* rum. *tarabulús* »Art orientalischer Schal, der um den Kopf geschlungen wird oder als Gürtel getragen wird«.

Lit.: ARj 18, 107. *Elezović* 2, 300. *JF* 2, 47-50. *Tiktin* 1559. *SEZb* 13, 104. *Školjić** 620.

trandàfio, gen. *-fjela* pored *-ila* m (Dubrovnik) »ruža« = *trantofil* (Smokvica, Korčula) »neko cvijeće« =· (sa *an* > *en* kao u *láncún* pored *lencuo) trendofio,* gen. *-fila* (Dubrovnik), odatle · hipokoristik *trenda* (Vuk, Slavonija) »(također) žensko ime« = *trandòvīlje* n »althaea rosea« = *trandofilje — trandovelja* = *trandavilj* (Pirot) = *trandofija* (Otok u Slavoniji) = *trandofilj* — stsrp. *triandafilb* (14—15. v.). Balkanski grecizam (ngr. složenica τρ/ι/αντάφυλλον, od τριάνδα »trideset« i φολλον »list«, upor. τρίφυλλον »djetelina«, upravo »trolist«): rum. *trandafir* »ruža«, s izvedenicama, bug. *trăndafil* pored *triafil* »isto«, arb. *trendafil, dranofille* f (Skadar), čine. *trandafil.*

Lit.: ARj 18, 531-32. 596. 647. *Mladenov* 637. *Tiktin* 1636. *GM* 436. *Pascu* 2, 94., br. 1790. *MiЬIoШ* 361. Vasmér, *GL* 143-

trap m (Vuk, ŽK, Kosmet, hrv.-kajk., slov., bug.) »1° (poljoprivredni termin) rupa za repu i krumpir da prezimi, 2° (Dubrovnik i okolica, Prčanj) poljana za bostan: lubenice, dinje i ostalo, sad (Split), 3° (po zakonu sinegdohe) sam plod odatle: bostan (Konavli), pipuni, dinje, tikve, pomidori (dok su neobrani na zemljištu), 4° novo iskrčeno zemljište za vinovu lozu, na kojem su bili posađeni pipuni. itd., mlad vinograd (Paštrovići)«. Nalazi se još u stcslav. *Іғаръ* »fovea«. U stsrp. riječ je još značila: »5° konjska naprava, homut« i »6° trabs terminális, repagulum, Grenz- oder Zollschranke«. Značenje 5° i 6° nije moguće dovesti u vezu sa 1° — 4°, isto tako ni današnje »7° (Kosmet) neki dio na kolima na kome leži pod«. Denominal faktitiv na *-iti trápiti, -im* impf, *(do-, iz-, po-, raz-, u-)* (Vuk, Dubrovnik, Čilipi, objekt *zemlju, vinograd)* »1° saditi, duboko kopati zemlju, zakopavati, 2° krčiti zemlju (Potomje, Pelješac)«, part. perf. pas. *trápen* = *trapljen* (narodna pjesma) »saden«. Postverbal *potráp* m (Vuk) »mladi odskora nasađen vinograd (Paštrovići)«. Taj poljoprivredni termin nalazi se i kod Cincara i Arbanasa sa značajnim semantičkim varijantama: čine. *trap* »ruisseau, vallée, fosse«, s deminutivima *trapulita, trapuliciu.* To značenje nije potvrđeno u južnoslav. S cincarskim se značenjem prilično slaže arbanasko »l° Graben, Grube, Böschung, 2° kleiner Fusssteig (upor. hrv.-srp. i bug, *trap,* v. *trapati},* 3° aus Einbäumen bestehendes Fährboot«. Cincari imaju još sa / mjesto *y traf* »ligne de démarcation entre deux vignes, prësika (ŽK)«. Taj se oblik slaže sa ngr. τράφος »jarak, ograda«, denominal τραφίζω »opkoljavati šancem«. Kako *trapb* nije potvrđeno u sjevernim slavinama, ne može se znati da li je slog *tra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Uporeďenja koja se .čine sa baltičkim riječima (Persson), ne slažu se ni semantički, a ni fonetski: lit. pridjev *trapus* »spröde, leicht brechend«, lot. *tratet* »faul, mürbe werden«. Lit. *tarpas* »Zwischenraum, Lücke, Kluft«, lot. *tàrps* »Wurm«, prijedlog *tarp* »među« govore u prilog likvidnoj metatezi, ako je *trapъ* praslav. riječ. Ograničenje na južnoslav.. jezike dopušta i drugojačija tumačenja, vezu sa gr. τρύπη »fovea« < ie. **trūp-,* prijevoj prema **troup-* > *trup* (v.), kao i sa gr. τάφρος »Graben« > τράφος »fossa, vallum, Zaun aus Feldsteinen, mocira«, ngr. τράφα (Vasmer).

Lit.: ARj г, 714. 4, 64. 11, 190. 13, 312. 18, 533-38. Žore, *Rad* 138, 65. *Elezović* 2, 333. *Miklošič* 360. *Mladenov* 637. Kałužniacki, *ASPh* 12, 636-638. 13, 319-320. Specht, *KZ* 68, 125. Joki, *Unt.* 160. sl. GM 434 Fraenkel, *IF* 49, 216. Šuman, *ASPh* 30, 306 Vasmer, *GL* 143.

träpan m (Stoliv, Božava) »svrdao« = *trapanj* (Stanojević). Denominal na *-ati* = tal. *-are trapanati, -ãm* (Perast) = *trapanai, -am* (Božava) »durchschlagen«. Talijanizam *tràpano, trapanare* < gr. τρύπανον. Ovamo i *trepan, trepanalija, trepanirati* (lubanju) < fr. *trépan,* preko njem. ili < srlat. *trepanum.*

Lit.: ARj 18, 534. *REW*[3] 8959. *Prati* 1001.

tràpati, *-ãm* impf. (Vuk) *(do-* Došen, *na-}* »ići ne gledajući kuda, basati« = (s umetnutim *m* pred labijalom) *natràmpati, -ãm* (Korenica, Hrvatska). Ovamo ide zacijelo arb. *trápit* »gehe hin und her«. U vezi je još *trap* m (kolski termin, Vuk, Srijem, ~ *široki, uzani, dugački)* »Geleise«, tako i bug. Upor. još rus. *trap* »Pfad«. Pridjev *trapav* u vezi je sa *satrapa* f (Kosmet) »žensko nezgrapno i neokretno«, augmentativ odatle na *-ina sutrapina f.* Glede prefiksa *su-* v. *sulud, sugranut* = *zgranut.* Upor. s tim slov. *trap* »luda«, ukr. *torópa.* Samoglasnik, *a* predstavlja prijevoj duljine ō > α prema rus. *tropa* »Pfad, Fährte eines Tieres«, *tropatb* »stampfen« = njem. *traben.* V. prijevojni stepen *e* u *trepet* (v.). le. je onomatopejski korijen **trep-* »trippeln, trampeln, treten«. Upor. rum. posuđenicu iz njem. *trap* = *treap* < *Trab.*

Lit.: ARj 2, 714. 7, 700. 18, 534-35. *Elezović* 2, 287. *GM* 434. *Miklošič* 361. *WP l,* 756. *Tiktin* 1637. *Doric* 383. Mladenov, *ASPh* 36, 116-135. (cf. *JF* 3, 211). Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198)

trapav (Vuk), pridjev na *-av.* Upotrebljava se samo u vezi sa ~a *nedjelja* = *sebična nedjelja* »sedmica u kojoj se svaki dan smije mrsiti .(i srijedom i petkom)«. Poimeničen na *-ica trâpavica* (Dalmacija). Od istog je korijena *trápiti, -lm* impf. (Vuk) »srijedom i petkom mrsiti«. Ta se nedjelja još zove *pretila* (v.), *ursna, urša* > *uša, ušibušina* < *urši burii* > *uši buši* (v. *ursiți).* Teško je odrediti etimon pridjevu. Možda je identičan s pridjevom *trapav* »nezgrapan (v.)«, jer se radi o denominaciji za nedjelju, za koju je i *mrsiti* bilo svakako prekrajano. Vjerojatno je od aorista pasiva ἐτράφην »debljam se«, ngr. τράφηκα, od τρέφω, ngr. τρέφω »hranim«.

Lit.: ARj 18, 534-35.

trapeza f (Vuk, u izrazu časna *trapeza;* u Kosmetu *sveta trapeza* »/na zapadu/ oltar«) »1° sto (stsrp.; sthrv. u glagoljskim liturgijskim tekstovima), 2° jelo, hrana na stolu, 3° oltar, 4° blagovaonica, 5° daća, podušje (Kosmet)« = (sa r < *ar* preko metateze) *trpeza* (Vuk) = *trpeza* (Kosmet) »1° ste, astal, sinija, 2° daća, podušje, trrjeza od vražde«. Balkanski grecizam, koji se širio po Balkanu preko manastira, kaludera, crkve, prodro već u starini na zapad u BiH, Slavoniju i u južne krajeve : *trpeza* (Mikalja, Bella, dalmatinski pisci, Otok i Varoš u Slavoniji, Kanižlić, Pavić, Popovo u Hercegovini, Dubrovnika Cavtat, Ćilipi, Korčula, Kavanjin) = *trpeza* (Muo, u Boki bez razlike vjere, Crmnica, Sutomore) < gr. τράπεζα, haplologijom od τετράπεζα »četveronog«, složenka od τέτρα »četiri« i πεδία, srodno s *pes):* rum. *trapeza,* bug. *trapéza* pored *trăpezica, trapezarīja,* arb. *trapeze* pored *truvezë.* Nalazi se i u stcslav. Izvedenice su: na *-ar* < lat. *-orius* (stsrp. i nsrp.) *trapezar* m (usp. gr. τραπεζάριος) = *trpèzãr,* gen. -ara (Vuk) »kaluđer koji postavlja trpezu«, pridjev (stsrp.) *trapézon* = *ttpezin, trpezarev, -ov, trpèzãrskt.* Na *-arija* < gr. -αρία (stsrp. i nsrp.) *trapezarija* (usp. gr. τραπεζαρία) = *trpezarija* f (Vuk) »1° manastirska soba u kojoj se jede, refektorij (na zapadu), 2° (danas se izgubila veza s manastirom) jedaća soba, blagovaonica«. Deminutiv na *-ica trpezica.* Na *-nik* (u Stulića < rus. *trapezniK) trapeznik* »koji sjedi za stolom« te *trpeznik* »1° istOj 2° stolnik, peharnik, 3° stoljnjak« = *trpeznik* (Sutomore) = *-njăk trpežnjak,* gen. *-aka* (Perast, Hercegovina, Srbija) »stonjak« = stsrp. *trapezafor — trapezofor* (< gr. τραπεζοφόρος) »stolnjak«. Na *-je natrpezje* n »služba načelnika trpezara (Bella, Voltidi, Stulić) koji se zove *natrpeznik«,* denominal na *-osati* stsrp. *trapezosati, -am* »dati ručati«, *natrpezovati se, -ujem se* »nahraniti se« (Kraljić). Pridjev od sintagme *po trpezi potrpezar (pas,* Crna Gora) »onaj koji po trpezi kupi«, poimeničen na *-jak potrpeznjak* »potrpezan pas«. Etimologijski ide ovamo i internacionalni geometrijski termin *trapez,* gen. *-eza,* koje se izgovaralo i (prema njem.) *třapec.*

Lit.: ARj 7, 703. 11, 212. 18, 535-36. 755-58. *Elezovič 2,* 393. Miletić, *SDZb 9,* 609. *Miklošič* 360. *Mladenov* 637. Mŭrko, *WuS 2,* 84. 120. sa. Strzygowski, *WuS l,* 70-80. GM 434. Joki, *Unt.* 118. *Tiktin* 1637. Vasmer, *GL* 143.

träpula f (Božava, Sali, Dobrota, Rab) »mišolovka«. Tal. deminutiv na *-ula* > *-ola tràppola* »isto«, od franačkog **trappa.* Ovamo ide i iz Istre i Senja čak. *rabula, labora* (Istra, Kuhačević) = *lábúra* (Kuhačević) = *labor* (Istra) »decipulae genus«. Fonetski odnos nije jasan. Usp. i *lábúra.*

Lit.: ARj 5, 860. 861. 12, 845. 18, 538. Kušar, *Rad* 118, 21. Groma, *ID* 6, 123. *REW** 8863. *Prati* 1001. Matzenauer, *LF* 16, 162.

tras (Kosmet) »uzvik kojim se oponaša zvuk pri lupi, padanju kakvog predmeta ploštimice, kao daska«. Upor. varijantu *três* (ŽK) za isti zvuk. Oformljen sa *-kati trăskati, -am* impf. »1° udarati, lupati tako da se čuje »tras«, 2° (prijenos na govor, metafora) grditi, vikati na nekoga« *(iz- se)* = *troskoti, troskam* (Vuk) »1° govoriti koješta bez prilike, 2° sprdati se«; Odatle denominal *traška* f (Kosmet) »praskanje, vika, dreka«, od *tra-* s pejorativnim sufiksom na *-alo traskalo* (Vuk) m »sprdalo«. Na tu onomatopeju nadovezuje se' arb. *trakullues* m »Schwätzer«, koje ne tieba shvatiti kao posuđenicu.

Lit.: ARj 18, 539. *Elezovič 2,* 241. 334. *GM* 434.

trasten m (Vis) = *trâstan* (Rab) »(brodski termin) mlet. *trasta,* drvo u koje se zatakne jedrilo (jarbol), kad treba jedriti« = *(ra > ar >* f, upor. *drakmar > drkmar) trsten* (Vis). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva *transtrellum* (drugo *r* nestalo zbog disimilacije *r — r > r — 0,* doccino *-n* nastalo iz *-el* također po zakonu disimilacije *r — / > r — n).* Simpleks *transtrum > trasto* očuvan kao toponim Na *trašte* (ribarska pošta kod Budve), *Trošte* f pl., gen. *Trastā* (Grbalj, Krtole).

Lit.: ARj. 18, 539. Skok, *Term.* 119. 126. *Banali 2,* 302. *REW** 8857. *Prati* 1002. *DEI* 3871.

trat (I) m (Dubrovnik, Korčula, Split; primjeri: *moj je trat* »ná meni je red«, *uzeo je trat naprid* »govori kad ne treba«, *on je òldl trata* »čovjek koji ima kratka leđa«) »red«. Talijanizam *tratto* < lat. apstraktum *tractus,* gen. *-us,* od *trahěre* > tal. *trarre.* Prilog *antrat* (Istra, Vrbnik) = (sa ír > *dr* unakrštenjem sa *onda) andrai* (Istra, narodna pjesma) »onda, tada« < tál. *(ad) un tratto,* upor. furl. *di trat* »immediatamente«, *un trat* »una volta«, *dut a un trat* »tutťa un tratto«: Tal. *û > o* objašnjava se uplivom domaćeg priloga *ancas ı*

un se zamjenjuje našim prijedlogom *(pride} natrat* (Kožičić) »najednom«.

(II) Poimeničen part. perf. u ž. r. *tracta* (se. *retů) >* (lat. *a > jt) trăjta* (Smokvica, Korčula, Lumbarda, Pelješac) = *trajita* (Vela Luka, Korčula, upor. arb. *traikë) — (kt* očuvano) *trakta* (Lastovo, Mljet, Cavtat) = (metateza *kt < tk* zbog sufiksa *-ka) tròika* (Boka, Muo, Morinje, Kostanjica, Bijela, Ulcinj kod ribara Arbanasa; objekt uz *potezati,* Morinje) = (ci > *t,* talijanižam) *trata* (Spič, Muo, Kotor, Budva, Rab) = *trata* (Vis, Hvar, Brač) »1° mreža potegača (prevedenica): trata ima dva kola, bande, guše, sak, konope kojima se isteže; njome hvataju bukve, gere, lignje; danas zamjenjuju trajtu *imbruji* ili *plivarice;* magle (oka, v.) su joj manje nego u svićarice«. Drugi su nazivi za nju *grip* (Spič, Skadarsko jezero), *sobaka* (Mljet). U Račišću *trata* »2° (sinegdoha) ribarska lađa«, *trăjta* (Korčula) »ribarska lađa za bacanje mreže«, *leut ili trajta* (Lumbarda) »ribarska lađa«.

(III) Denominal na *-are tractare > tratat, -ām* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Split, grad Hvar, Šibenik) »počastiti« = *tratat, -on* pored *traitovat* (Hvar, sela; Brusje) »isto«. Latinizam u Hrvatskoj *-irati traktîrât* (ŽK) »isto«. Odatle apstraktum na *-mentum tratàmenat,* gen. *-enta* (Dubrovnik, Cavtat) = *iratoménál,* gen. *-enta* (Brusje) »čašćenje«. S prefiksima *retratati, -am* (Manille) »nanovo pretresti« < *retrattare (re-* prefiks mlet.). Odatle i *leiratát* = *lentratat, -an* (Dubrovnik) »fotografirati«, (haplologijom) *lenirai se* (Crmnica) »isto«, *ulètrati se* (Potomje) »slikati se« < tal. *ritratto,* mlet. *retratto* > (disimilacija *r — r > l — r) létrát* (18. v., Dubrovnik, Potomje) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *lenirai* (ibidem) = *litrai* (Dubrovnik) = *Utrat* (Rab, Klana, Istra) = *leirat* (Božava) »slika > fotografija«. Radna imenica *letràtista* (Potomje) »fotograf«. S prefiksom *con- kuntrăt* (Kosmet) »ugovor«.

Lit.: ARj 6, 19. 21. 125. 9, 2. 9. 13, 906· 18, 527. 539-41. *Elezović* 1, 343. Miletić* *SDZb* 9, 260. 265. Budmani, *Rad* 65, 163· Kušar, *Rad* 118, 20. *RĚW* 8827. 8841. 8824. Barić, *JF 3,* 209. Cronia, *ID 6,* 113. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 208. Hraste, *Belićev zbornih* 150. *ZbNŽ 5,* 213. 218. 7, 317. *Pirana'·* 1210. *GM* 433. Skok, *ZRPh* 50, 500. 501. 54, 424-26. 428. Skok, *Term.* 70. *DEI* 3872. 3873.

tratina f (Hrvatska, Lika, ŽK, hrv.-kajk., Habdelić; Zagreb, 14. v.) »1° neobrađena zemlja u blizini sela, kuda je porasla sitna trava za sitnu stoku, radina, utrina, urija, potrica, 2° toponim«. Augmentativ na *-ina* (upor. *rudina, utrina)* od irara *(Sirena* Petra Zrinskoga, Jambrešić), tako i slov. i češ., madž. íaraía. Odatle *tratinčica* (ŽK, Krašić) = -zrnaca (Sulek) »biljka bellis perennis«. Od stvnjem. *trata,* srvnjem. *Tratte.* Nije od *trti* (kao *utrina, v.),* kako je mislio Daničić.

Lit.: ARj 18, 540-41. *Mažuranič* 1460 *Miklošič* 360. *WP* l, 796. Daničić, *Kor.* 97.

tratiti, *-lm* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi) *(do-, is-, po-, s-),* sveslav., praslav., »gubiti, trošiti, consumere«. Ovamo još *traćiti, -im* (Vinkovci) »rasipati, trošiti« = *stračiti, -im* pf. (Vuk) »izgubiti«; *ć* mjesto *t* je iz prezenta **tratjo,* koji nije u hrv.-srp. potvrđen, ali je mogao postojati. Upor. još *potraćnja* < *potratnja* (regresivna palatalizacija i asimilacija), odakle je *č* mogao također doći. Deverbali: íraía f (Marulić, Radnić) = *tratnja* f = *tradba* (do 16. st.). Ovamo ide još i *strać* m, kao postverbal od *stračiti,* prošireno sufiksom -ara *straćara* (Vuk; upor. *badnjard)* »vrlo rđava kuća ili koliba«. Prefiks *s-* kao u *steći, sticati.* Upor. *strôšak* (ŽK) prema *trošak* u književnom jeziku. Osnovni korijen je ie. **ter-,* koji i u *trti* (v.), koji dolazi i u obliku **tre-,* u prijevoju *irî-, sa formantom *t* u lit. *trõtyti* »an Leib und Leben schädigen«, žemaitis *trúotas,* lot. *íruõts* »Wetzstein«, got. *prōpjan* »üben«, s formantom *l* u nvnjem. *drillen* »egzercirati«, postverbal *Drill.* Prema Brückneru isti je korijen koji u polj. *trawić* (v. *trovati).* Za *straćara* usp. i *srati.*

Lit.: ARj2, 714. 4, 64-65. 11,189. 190-91. 16, 637-38. 684-87. 18, 508. 509. 540-44. *Miklošič* 360. *Holub-Kopeinį* 388. *Bruckner* 575. *WP l,* 730. Wood, *IF 22,* 134. Hirt, *PBB 23,* 288-312. (cf. *AnzIF* 11, 199). *GM* 436. *Boisacíf* 979. Uhlenbeck, *PBB* 27,133. Bechtel, *KZ* 46, 161. Reichelt, *KZ* 39, 23. Daničić, *Kor.* 97.

trätor m (Mikalja, Bella, Vuk, Držić, Vetranie, Gundulić, Palmotić, Kanavelić, Dimitrović) »1° amarantus, štir, 2° toponim (narodna pjesma *Od Tratara Rado,* etnik *Trătoranin, Turci Tratorani)«,* deminutiv na *-bk > -ák trătorak,* gen. *-arka* (Vuk) »acanthus«, augmentativ na *-ina tratorina* (Gospić) »centáurea«, slov. *tratar* je zacijelo iz hrv.-srp., kako navodi i Pleteršnik. Ne zna se pravo gdje se tako govori. Pripada narodnoj poeziji kao *trandovilje* (v.). Vuk ima istu biljku i s početnim *s strator,* koji se nalazi i u bug. *strátor, stratur* i (disimilacijom *r — r > r — l)*

stratul pored *zlátur* (unakršteŕije sa *zlato).* Taj oblik zacijelo je prvobitan. Suglasnik s je napušten zbog toga što se identificirao s prijedlogom *s,* koji ne pristaje. Bernard izvodi iz gr. σταθοίρι = σταθώρι., koje tumači kao imperativnu složenicu -od να σταθώ »se tenir debout« i ουρά »rep«. Upór. još slov. *stracić* »Gundelrebe, glechoma hederaceum« < furl. *strez za* + furl, *str ázz.*

Lit.: ARj 16, 688. 18, 544-45. *Pleteršnik 2.* 682. *Mladenov* 192. 611. Bernard, *RES 22,* 162-163. Štrekelj, *DAW* 50, 60.

tráva f (Vuk) = *tráva,* gén. *trave* (Kosmet, bug. *trava* pored *trevo),* sveslav. i praslav., »1° (prvobitno) hrana, krma za stoku i ljude, 2° (specijalizirano na biljke koje služe tome) herba«. U stcslav. i bug. mjesto *trava* (zbog *r* = r', iz čega se vidi da se izgovarao ja. Pridjev na *-ьn trávní* (Vuk), hrv.-kajk. *-en, -an* poimeničen u m. r. kao ime mjeseca *tráven mali* »april, zvan po svetkovini Jurjevu jurjevčak«, *tráven veliki* (prvotisak glagoljskog brevijara iz 1491) »maj, zvan po ružama rožnjak, po svetkovini Filipovu filipovčak«, *travan* (prvotisak glagoljskog brevijara iz 1491, Bella, Bosna, Popovača), raširen na *ịo travanj (mali* i *veliki,* ŽK), poimeničen na *-ik trávník* »april«, toponim *Travnik* (Bosna), odatle etnici *Trflv-Ijanin,* pridjev *tràvljanskï, Travnjak* (Zenica) = *Tramnik* (livada, ZK), u značenju panonskog apelativa koji je potvrđen 1572. *trávnik* (Pokuplje) »livada« = *trávník* (Vuk) »1° zagrađeno mjesto gdje teoci pasu, 2° livada (Hrvatska)«. Odatle je i madž. *tarónok.* Na *-ina trâvnina* (Crna Gora), *potravnina* »herbaticum«. Riječ *trava* je postverbal od stcslav. *truti, trovy* »hraniti« kao *slava* od *sluti, slovc* (v.). Na *-ulja travùlja* f (Vodice) »vrsta dobre trave«. Augmentativ na *-ina travuljina* = *travuljina* (Kosmet) »korov« = na *-urina travurina.* Deminutivi na *-ica travica,* na *-čiča travčica,* na *-ka travka.* Na *-ara travara* »žena koja bere travu«, na *-anca travarica* f (žena, rakija), na *-ar travar.* Na *-arina travarina* (Dalmacija) »herbaticum«. Izvedenica na *-jača travljača* (Imotski) »zao prišt« bit će izvedenica od iste riječi, ali u značenju »otrov (v.)«. Ovamo i *tramnih* m »gnojan čir, Brandgeschwür (Popović)«. Denominai na *-iti tráviti, trávím* impf. (Vuk, objekt *konja) (o-, za-}* »travom hraniti«, odatle *trávljenje.* Dalju etimologijsku vezu v. pod *trovati,* koji čini zasebnu etimologijsku porodicu.

Lit.: ARj 6, 419. 9,-438. 18, 530. 546-59. *Elezović 2,* 331. Ribarić, *SDZb* 9, 200. *Mon. croat.* 269. *Miklošič* 364. *Holub-Kopečnji* 389. *Bruckner* 575. *ASPh 29,* 119. *Mladenov* 637. *WP* l, 731. Asbóth, *PUF 12,* 45-48. (cf. *RSI* 6, 335). Jonke, *Rad* 275, 69. Lidén, *IF* 19, 324.

travatura f (Dubrovnik, Cavtat, Konavli) = *travatura* (Kućište) »tanki zid, muligîn (Prčanj)«. Od tal. *travatura,* apstraktum na *-atura,* od *trave* < lat. *trabs,* gen. *-bis,* koje je ušlo i u balkanski latinitet, usp. arb. *tro,* s članom *träni,* pl. *trenj* (Ulcinj) »greda«. Ovamo se stavlja kao deminutivna izvedenica na *-ulus* od lat. *trabica* (se. *navis)* »ein aus Balken bestehendes Schiff, Floss« *tràbakuo,* gen. *-ula* (Perast) = *trabakul* (Račišće) = *trabakul* (Rab) = *trabâku* m (Božava) = *trabakula f* (Vitezović, Dubrovnik) »brodica koja ima dèmez i randu«. Nejasno je *b* mjesto *v* prema tal. *trave.*

Lit.: 18, 504. 505. 551. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID 6,* 123. *REW** 8823. 8823a. *GM* 433. Deanović, *AR* 21, 277. *DEI* 3845. .3875.

travers m (istro-čak.) »praecinctorium«. Poimeničen tal. pridjev *travèrso* < lat. *transversus* (part. perf. od prefiksa *trans-* i *vertere).* Poimeničen *travèrsa,* mlet. *traversa* > *traversa* (Dubrovnik, Cavtat, Cilipi, Žrnovo, Korčula) = *travèrsa* (Rab, Božava, Kućište) = *(rs > s) trav êsa* (Dobrota) = *trav eša* pored *travieša* (Crmnica) = *travieza* pored *trav êza* i *travieza* (ibidem) = *trav esli* f pl. (Omišalj) »l ° pregača, opregača, zagŕnač, kecelja, grembiule«, preko njem. (?) *traverze* f pl. (Hrvatska) »2° željeznički pragovi«. Upor. krčko-rom. *traviar sa, travar sa* »grembiule«, istro-rom. *travesa* (Vodnjan), *traviersa* (Milje). Izvedenice: na tal. *-ame* < lat. *-amen* (u kolektivnom značenju) *traveršan* m (Buzet, Sovinjsko polje) »gredice uzduž krova iznad škara«; dem. na tal. *-ino: traversin,* gen. *-ina* (Potomje) »ženska pregača«. Oblik *travessa* skraćen u tal. *tressa f, triéso* pored *traviersa* (Rovinj) > *tresa* »1° pregača, prečanica, poprečna sličica u bačvi, 2° (Potomje) drvena prečka«, prilozi *treso* (Mljet), *tresa* (Potomje) »poprijeko«. Pridjev (upravo part, perf.?) *trèsan* (Potomje) »pomućen (o čovjeku)«.

Lit.: ARj 18,552. 609. Macan,*ZbNŽ29,* 211. Zore, *Rad* 170, 226. *Banali 2,* 231. Miletić, *SDZb 9,* 253. *REW»* 8858. 8860. *Ive* 6, § 73. Kušar, *Rad* 118, 20, Cronia, *ID 6,* 123. Štrekelj, *DAW* 50, 67. 82. Skok, *Term.* 13. 139. 140. 159. Istí, *ZRPh* 54, 478. *DEI* 3876. *Rosamani* 1173.

tr̀buh m (Vuk) = *tr̀bu,* gen. *trbūa* (Kosmet) = *trbû* (ŽK), praslav., »želudac, stomak, kulje«. Odbacivanjem dočetka *-uh* osjećanog kao sufiks *tr̀ba* f (Kosmet) »isto«. Ne nalazi se u češ. i pol j. j ni u oba luž.-srpo stcslav. *tnbuha* »intestina«. Upor. ipak u polj. *telbuch* i češ. ekspresivno *terbach* u istom značenju. Pridjevi na *-ьn trbušni,* na *-at trbušat,* na *-ost trbušast* = *trbušas* (Kosmet). Augmentativ *Musina* (Vuk, Kosmet), *trbüšina* (ŽK) »svinjska slanina po trbuhu«. Na *-ko trbüško* m (Kosmet) »trbušasto čeljade«. Prezime *Trbuhović.* Hipokoristik *tfba* m. Odatle *tfbonja.* Prilozi *natrbaške* (Kosmet), *natrbušice, natrbušce, potrbuške, potrbušice* (Vodice) »po trbuhu, pronus, protivno: na leda, nauznak«. S prefiksom *pod potrbušina* (Vodice). Složenice od sintagme (tip *glavobolja) trbòbolja* »gríz (ŽK)«, pridjev *golòtrb* »gola trbuha«, poimeničen na *-ьc golotrbac,* gen. *-pca* m (18. v.) »čovjek gola trbuha« prema f *golotrpka* »golocijevka puška (antropomorfizam)«. Ovamo i ime biljke *trbulja* = na *-ika trbuljika* »biljka kukuta«. Bez utvrđene etimologije. Bruckner i Mladenov upoređuju sa *torba* (v.), koja bi imala biti srodna s ie. korijenom *der-.* Vjerojatno je u vezi s češ. *břicho* = stčeš. *bfuch(o), bfoušek,* polj. *brzuch,* rus. *brjucho,* od ie. korijena *^hreus-* »nadimati se«, nvnjem. *Brust.* Prvi je slog ír- možda u vezi s *trti* (v.). To bi bila imperativna humoristická složenica »tari trbuh«, za ugojene ljude. Upor. prezime *Trbuhović* (Bosiljevo, 1650). Drugo *r* ispalo je zbog disimilacije.

Lit.: ARj 3, 258. 7, 701. Ribarić, *SDZb* 9, 175. *Elezovič 2,* 334. *Miklósié* 364. *SEW* l, 95. *Holub-Kopečny* 79. *Bruckner* 567. *ASPh 29,* 116. *Mladenov* 645. *Vasmer* l, 131. 3, 134. Körinek, *Slávia 15, 51.*

tr̂c-vr̂c (Vuk) »uzvik nekome komu se dokazuje laž«, tvoren prema tipu uzvika *Sućmuć, tue-muc, natři- napři* (v.), imenice *šišmiš,* sintagmi *te ura te fura.* Prvi dio oformljen je u ličkom glagolu *dòtrciti, -čim* »dotaknuti«, iz čega se vidi da je *tre* nastao od *tic-,* a *vrč* od *vrdati, vrdnuti.* Ta dva glagola naizmjenice su promijenili samoglasnike i suglasnike.

Lit.: ARj 2, 714. 18, 569.

trčati, -im impf. (Vuk, infinitiv na *-éti* kao *bježati, bježim)* = *trčat, -lm* (Kosmet) *(do-, iz-, na- jsel, o-, ob-, po-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, uz-, za- se),* iterativ na *-va- -trčavati, -trčāvām,* samo s prefiksima, deminutivi na *-kati, -karati, -koriti, tr̀čkati, -ām, trčkarati, -ām, trčkáriti, trčkarim,* sveslav. i praslav., »currere, teći (u narječjima)«. Prilozi na *-kë trike* (Vuk, Risan), *tfikịm* (Kosmet) = *trčeći* (Kosmet), *trčečki* (Kosmet). Na *-alo trčalo* m »koji trči« prema f *trčalica* (Lika). Na *-uljak trčuljak,* samo u zagonetki prema *visuljak.* Postverbal *nátrč* samo u prilogu *undtrč* (Vuk, Srijem) »dosta«. Humoristické je prirode *nátrč -naprč* (prema tipu *šućmuć,* v.), u odgovoru Ciganina koga su pitali kakvo će ime dati djetetu. U hrv.-kajk. *tr* mijenja se u *dr* da glagol dobije na ekspresivnosti *arcati, -im (iz-)* (16. i 17. v., ugarski Hrvati). Upor. češ. *arcati, drcnouti.* Praslav. je postverbal (stcslav. *trzkt) trk* m, *trka f,* prošireno na *-ija trkija* (narodna pjesma) prema turcizmu *košija* i prema *letija* (v.); *strka, utrka,* danas veoma raširen sportski termin. Odatle denominal *trhati, triem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, ob-, pre-, raz-, s-, za- se), natrhati, -čem* »nabasati«, pf. *istŕknuti, -ēm, natrhnuti, -em* »spotaknuti se, popiknuti se«, iterativ na *-ava-, -iva- -trkávati, -am, -tŕkivati, -ujem, -ivam,* samo s prefiksima. Na *-avac natrkavac,* gen. *-vca* (Jambrešić) »koji se spotiče«. Na *-ušica natrkušica* (Vuk) »nabodica, naletica«. Na *-alo trkalo* n samo u poslovici *ići će kolo na trkalo* = *trkalo* (Kosmet) = bug. *tarkaló.* Ovamo ide kolarski termin *trakalo* n (Kosmet) »nedovršen točak, točak bez naplate«, odatle denominál na *-ati trakaljat* (Kosmet) = stcslav. *trzkaljati* »kotrljati poklecajući«, koje je dobilo a od *trakanac* »put« i od *valjati.* Upor. *valjaj i trakaljaj.* Mjesto *-alo* stoji *-ol* prema *kolo* u rum. *tircol* »Rundgang, Runde« = cmc. *tărcol* »cercle«, ngr. u Epiru τριϰοϋλι. Iz rum. ide ovamo još *otrocol* (Moldavija, metateza *r,* u početni slog), objekt uz *a face un ~ prin nişte animale* »umher rundend auf Tiere Jagd machen« < **oe*-trbkol; rostocol* (objekt *MZ a da, a merge')* pored *rătăcol,* s glagolom *a rostogoli* »valjati se« < *raz-tríkol.* Ovamo i uzvik *trk na polje set u kuću* (Vuk), kad nekoga tjeraju. Praslav. se korijen **tvrk-* ne nalazi u baltičkoj grupi, a ni druge ie. veze nisu utvrđene. U obzir dolazi upoređenje s ir. *trice* »brz« i gr. τρέχω »bježim«, τροχός »Rad«, got. *pragjan* »trčati«, stvnjem. *drigil.*

Lit.: ARj 2, 764. 4, 66. 69. 162. 7, 701. 702. 9, 146. 439. 444. 11, 193. 208. 209. 761. 12, 197. 462. 13, 312. 321-25. 18, 570-75. 678-89. *Elezović 2,* 332. 338. 344. *Miklošii* 354. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner.* 596. *Mladenov* 645. *Tiktin* 1339. 1604. *Pascu 2, 210.,* br. 439. Meyer, *Ngr, 2,* 60. *Boisacf* 983. *WP* 1, 755. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Zupitza, *KZ* 36, 57. 239. 37, 388. Wood, *IF* 18, 5. Joki, *IF* 27, 304. Osten-Säcken, *IF* 33, 263.

trčiti *se, trčí se* impf. (Vuk, subjekti *divlja patka, guska, liska* itd., »kad se gnjuraju u vodu«) *(na-)* »guziti se, arrigere nates«. Na *-ka trćka* f (Vuk, Srijem) »ptica gallinula chloropus, liska«. Bit će zacijelo u vezi sa *trtica* f (Vuk) »biskup«. Suglasnik *ć* je ušao u infinitiv iz prezenta **trtjo.*

Lit.: *ARj* 7, 701. 18, 575.

Trèbinje n, toponim u Hercegovini. Stari pridjev sr. r. na *j* (se. *mjesto).* Suglasnik *ť* je nastao od jery-a, *e* iz kako se vidi iz potvrda *Trabunija.* Etnik i prezime *Trebinjac,* gen. *-njca.* Pridjev *trèbinjskî,* poimeničen u imenu rijeke *Trebišn(f)ica* < **Trebinjščica.* U suglasničkoj grupi *njši* ispao je dentálni element, a u *njš* nastala je metateza kao u *najmašnji* »minimus« < *najmanjši.*

Lit.: *ARJ T,* 371. 18, 579-581.

trefiti, *-im* pf. (hrv. gradovi i selo, hrv.-kajk., Sisak, Varoš u Slavoniji, Makarska u Dalmaciji, Kosmet, Crmnica, Crna Gora) *(po-, s-)* = *treviti* (Lika, pravoslavci) »l° pogoditi, 2° susresti, zateći, naći«. Nalazi se još u češ., polj., gor.-luž.-srp., rus. Ovamo i *trefer* m »pogodak (u lutriji, u cilj)«. Od njem. *treffen* (u prasrodstvu s *drobiti,* v.), *Treffer.*

Lit.: *ARj* 11, 205. 16, 712. 18, 594. Miletić, *SDZb 9,* 360. *Elezović 2,* 114. 337. *Miklošič* 360. *Holub-Kopečný* 389. *Bruckner* 574. *WP l,* 875. *Striedter-Temps* 218.

trëmenad, f *tremènda* (Korčula, uz *otac, majka, dite, vrime},* pridjev, »strašan«. Prilog *tremendo* (Dubrovnik, Cavtat, u odgovoru na pitanje: *kako je biloî).* Latinizam *tremendas* od *íremére* »drhtati«. Od *tremare* (tal., promjenom konjugacionog tipa *tremere;* tako zacijelo i u dalmato-romanskom poimeničen part, perf. *tramata* f (Dalmacija, Račišće) »ribanje strašilima (ribarski termin)«, dalmato-romanski leksički ostatak. Odatle denominai *tramatati,* s promjenama *tr* > *gr* (razlog nepoznat, možda disimilacija) i uplivom naših ónomatopejskih glagola na *-otati gramolati* »(ribarski termin) strašiti ribu bucanjem s platnom privezanim na konop«.

Lit.: *ARj* 3, 383. *REW* 8877. Skok, *Term.* 35. 36. *Rad* 222, 120. *DEI* 3882.

trementina f (Prčanj) »Vogelleim«. Od tal. *trementina,* sic. *trimintina* < lat. pridjev *terebinthïnus,* od gr. τερέβινθ-ος. Ista smolasta masa stručno se zove *terpentin* m (Stulić, Šulek: *terpentik)* < njem. *Terpentin* < srvnjem. *therebiut.*

Lit. : *ARj* 18, 232. 595. *REW*[3] 8660. *Weigand-Hirt* 1038. *DEI* 3882.

tremnïja f (Kosmet) »junaštvo«. U osaćanskom šatrovačkom govoru *trem* m »čovjek« prema f na *-ka tremka* »žena«. Od arb. *trim,* s članom -» m »junak«, apstraktum na- *ia triment* (Gege) prema *trimerí* (Toske) »junaštvo«. Samoglasnik *i* > *e* je ekaviziranje arbanaske riječi.

Lit.: *Elezović 2,* 335. *OM* 457. *WP l,* 729. Trojanović, *JF* 5, 223.

trepati, *-am* impf. (Miklošič veli da je hrv.) prema pf. *natrepati, -am,* »stresti«, sveslav. i praslav., na *-iti třepiti, -im* (Marulić) = *třepiti, -im* (Vodice) *(s-)* »1° drhtati, 2° bojati se« = *strepiti, -im* (Vuk), prema pf. na *-noti* i sa *pn* > *n* (kao u *san) trênuti, -em* (Vuk, Kosmet, ~ *okom)* »l° claudere oculum, 2° malo spavati (Kosmet)«, bez asimilacije *trêpnut, -em* (Kosmet). Izvedenica od imperfektivnoga korijena *trep-:* na *-avica trepavica* f (Vuk), na *-uša trepuša* »cilium«. Na *-ača trépaca* (Bačka, Srijem) »sprava kojom se nabija kudjelja, tŕlica (ŽK)«. S onomatopejskim sufiksom *-et: trepet* m »drhtanje«, (u amplifikaciji) *strah i trepet,* s denominálom na *-ati třepetati, trepećem* impf, »drhtati«, odatle na *-ljika trepètljika* (Boka) = *trepljetlka* (Priluže, Kosmetj metateza) »jasika«. Deminutiv na *-kati, -tati, -tjeti, -eriti: trêpkati, -ãm* (subjekt *dojke)* = *treptati, -ćem (očima), trèptjeti, -trn* (subjekt *svjetlost) (uz-, za-)* = *treperiti, -im.* Na *-eljka: trèpeljka* m (Vršac) »peteljka«. Pridjev *trêpcanï* (~α *igla)* »Što trepeće«, poimeničen na *-ica trepčanica* »isto«. Apstraktum na -я/a *strépnja f* (Šapčanin, narodna pjesma iz Bosne) = *strépnja* f (Kosmet). Izvedenice od perfektivnog korijena: postverbal *tren* m (Dalmacija) = (disimilacija *t — n > t — m) trem* »momentum«. Pridjev *trenutan,* prilog *trenutno* »momentãno«. Apstrakti na *-je trenuće* n (oka), na *-*k trenutak,* gen. *-tka.* Prilog na *-ice netremice* = *-imice netrenimice* = (haplologija) *netremice.* Praslav. korijen *trep-* u prijevoju *trop-* s onomatopejskim sufiksom -of (upór. *glomot, gromot) tropot* m (Vuk, također bug.). Na *-āti trāpāt, -opom* impf. (Kosmet, bug.) *(iz-, po-, raž-)* »lupati« prema pf. na *-iti tropit, -im* »lupnuti« = *trôpnut, -em* (Kosmet), deminutiv na *-arati, -ariti troparăt, -ãm* — *tropãrit* (Kosmet) »lupkati«. Ovamo ide i *stropòstati (se), -am (s-* prefiks, glede *-ostati* upor. stcslav. *troskotati, -sk* + *-éti* ili *-iti* i prijelaz u klasu *a)* »pasti, oboriti,

soreaţi se, soriti se, strovaliti se, survati se«. Taj prijevoj dolazi i u rus. *tropať* »stampfen«, odatle *tropa* »Pfad«. Onomatopejski korijen nalazi se i u baltičkoj grupi: stprus. *ertreppa* »übertreten«, lit. *trepsi, trepsėti* »mit den Füssen trampeln«, u prijevoju *trypti* »tramplen«, *trapinéti* »mit den Füssen stossen«. Onomatopejsko značenje bolje je očuvano u slavinama. U baltičkoj grupi specijalizirano je na rad nogu kao i u drugim ie. jezicima: sanskr. *trpra-k* »hastig«, gr. τραπέω »keltere«, lat. *trepidus,* stvnjem. *droben* = rus. *tropatb.*

Lit.: *ARj* 7, 70. 16, 718-19. 764-65. 18, 595-99. 741-42. 744. *NJ l,* 144. *Elezović* 2, 170. 335. 336. 340. 397. 542. Ribarić, *SDZb 9,* 194. *Miklošič* 361. *Holub-Kopečný* 393. *Bruckner* 583. *Mladenov* 638. 639. *WP* l, 756. Wijk, *Symbolae Rozwadowski 2,* 159-166. *Boisaaf* 979-980. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198. Specht, *KZ* 68, 123. Petr, *BB 22,* 273-279. (cf. *AnzIF* 8, 136). Schrijnen, *KZ* 42, 107.

trepílja n pl. (Dubrovnik) »tronožje гa lopiže na ognju, trînfus (ŻK) < njem. Dreifuss (u ŽK unakrštenjem sa *tri* ili od srvnjem. *drívoaz)o* = *tripilj* m (Vetranie). Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *tripes,* gen. *-edis,* kol. pl. *-pedia (dị > j > lj,* glede *d > l* upor. i tal. *tréspolo),* dok je *trepjî,* gen. *trepjă* m (Buzet, Sovinjsko polje) »okrugli ili trouglasti stalak, sa tri noge, na koji se postavi lonac ili tava«, *tripije* f pl. (Vrbnik), deminutiv *tripijice* (ib.), zacijelo iz istro-rom, ili stal. *treppte,* a *krišpet* m pored *krispet* i *trupēt* = *krtšpeti* m pl. (ŽK) »Tischgestell« od stal. *trespede, trispede, trespido* > *trispida* f (Marulić).

Lit.: *ARj 5,* 553. 18, 606. 669. 672. Zore, *Tuđ.* 22. Štrekelj, *ASPh* 28, 520. *REW»* 8912. *Prati* 1007. Budmani, *Rad* 65, 165. *DEI* 3885.

tresti (se), *-ein* impf. (Vuk) *(iz-, izo-, na-, o-, po-, pre-, pro-, raz-, s-, sa-, u-, za-)* = *tres* (inf., Kosmet) prema impf, na *-ati -fresati, -trešam,* na *-ava-, -iva- -tresávati, -trèsãvãm, -tresívati, -trèsujëm,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. *tres-,* »agito, quatere, crollare, erschütten« i pf. *trêsnut, -em* (Kosmet, objekti *čergu, vreću, bisăge) (s-),* »(značenja u Kosmetu) 1° istresti, 2° (objekt *bardak rakije), 3°* (subjekt *groznica)* napasti«. Postverbali: *très m* (Omiš) »tremor«, *Otřes* (toponim.* Dalmacija), složenka *zemljotres* (na istoku, kalk prema njem. *Erdbeben)* = *potres* »terrae motus«. Ovamo pridjevi i imenice *potresan* »koji se odnosi na *potres (~sno područje)«, potresan* (od *potresli)* »émouvant«, *otresan* »1° valjan, slabodan, 2" koji se otresa, 3° okrupan, 4° razuman«, *otresit* »koji se otresa na koga«, *otresitost, rastresen* »distrait«, *rastresènost* (bit će kalk prema njem. *zerstreut).* Postverbal na *-ík istresah,* gen. *-ska.* Radne imenice na *-āč tresāč, gen.-áíα* (Vuk, Crna Gora) »koji razbija vunu«, na - *ilac,* gen. *-ioca tr silac,* na *-avac treskavac,* gen. *-avca* m »koji trese novac«, kod plesa *treskavica* (unakrštenje sa *třeskati,* v.), na *-ulja potresulja* (ples, Srbija), na *-uša potresuša* f (Zore) »lajava i zla žena«. Na *-ovita trêsavica* (Risan) »bolest, drhtanje ruku«. Na *-et treset m* »1° mjesto u. ritu ili na podvodnom tlu gdje se zemlja uliježe kad se ide po njoj, 2° Torf, 3° toponim«. Na *-ina istresine* f pl. (Vuk). Na -я/я *trešnja* f (Dubrovnik) »1° tremor, 2° terrae motus«. Imperativna složenica *tresigaća* f »falco buteo«. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ţ,* upor. stcslav. *tresti, trţsp,* polj. *trząść (trze sie),* rus. *trjasti, trjašu.* Prijevoj *į > ņ > u: tru?* m (Vuk, Vodice) »1° potres, trešnja, 2° Anstãubung *(natrûsiti oko,* Vodice)« < stcslav. *trosb* »σεισμός (> internacionalno *seizmički, seizmološki* od *seizmologija)«, trošiti,* češ. *trousiti.* Denominali na *-ati trûsati* (Lika) (raž-) »voziti se na rđavim kolima, drlèncati se (ŽK)«, deminutiv na *-kati trūskati* (Lika, Kosmet) (иa-) = (sa *s > c) truckati se, -ãm* (Vuk) »činiti da što dršće« = *nàtruskati se* (Vinkovci) *(raž-)* = *nàtruckati se* (Lika). Ovamo· postverbal kao termin *trüska* »1° scoria, 2° (Zagreb) staro kolje«, također *troska* sa *o* mjesto *u* od unakrštenja sa *troskot* (v.). Na *-iti trusiti* (Baraković) *(na-, o-, raž-)* = *otrusiti* (Belostenec), *trusiti* (upor. slov. *trošiti,* bug. *trăs, trăsja),* odatle *natruha* (Pavlinović). Pridjev na -5И > *-an natrusan* »raspoložen na kakvu bolest«. Glagol *truckati se* (Luka) onomatopeizira se sa *tr* > *dr* (upor. *trčati* > *arcati,* hrv.-kajk.) *drückati se* (ŽK, Krasić) .»voziti se po rđavom putu«. Ovamo će ići još *trûskalica.* f (Lika) = *truskavica* = *truckavica* »rđav put«. Nije jasno kako se odnosi semantički iz folklora *trûsovina* »voda zaboravna« sa *trįsiti.* Možda se objašnjava pridjevom *nātrūsan* (Kosmet) »1° sulud, 2° opsjednut od nečistih, duhova«, poimeničen *natrusnik* (Kosmet) = kod Vuka *sutrusan* »kao pijan«. Glagol *trusiti* izgubio je početno *t* u *rušiti, rustm.* impf. (Kosovo polje, jugozapadna Srbija) »trusiti« = *rüsît, rusim* (Kosmet) *(po-)* »truniti«, zacijelo· najprije u prefiksalnim složenicama *ottusiti,* gdje je deprefiksacijom *ot-* > *od-* stvoren *rušiti** zatim u *istrusiti,* gdje je *t* shvaćen kao umetak u *sr* (upor. *ostrov).* Od tako dobivenog korijena

rus- izvedenica je *rusinjača f* (Bella, Stulić) «sprava kojom se gnječi tijesto kad se mijesi louh«. Ovamo *rus* m (Kosmet) »trun« i kol. *rûsje* (Kosmet), pridjev *rusljîv*, f *-iva* (~o *mleko)* »natrunjen«. Za samoglase *į* i *ņ* ima paralela u baltičkoj grupi: lit. *triniti* »vor Frost zittern«, lot. *tremi* »wegjagen«, prijevoj *trami* »schreckhaft (von Pferden)«, lit. *tremti* »austreiben«, kao i za suglasnik *s,* koji se nalazi u slavinama zajedno s *ę* = *ç*, lit. irisas f pl. = *trīsēt* »Zittern«, *tresti* »laufen«. Ie. korijen **trem-* zastupljen je u gr. τρέμω = lat. *tremo* (odatle internacionalno *tréma'),* arb. *trem.* Postoji i ie. korijen **tres-,* koji se nalazi u sanskr. *trasați* »dršće«, gr. τρέω, lat. *terror* (internacionalno *teror, terorizirati, terorizam, terorist, -a, teroristički),* stir, *tarrock,* lit. *trišu.* Oba ie. istoznačna korijena *irem- i **ters-,* koja su rastavljena u baltičkoj grupi, kontaminirala su se u praslav.

Lit.: ARj 4, 67. 284. 7, 701. 704. 705. 9, 439-42. 453-54. 10, 453. 11, 206. 207. 217. 761-62. 12, 460-62. 13, 313-15. 330-31. 14, 335-36. 341. 700. 16, 719-21. 787. 18, 609-619. 829-30. *Elezović* 1, 242. 2, 187. 276. 344. 449. Ribarić, *SDZb* 9, 200. *Miklošič* 360. 364. *Holub-Kopečny* 391. 393. *Bruckner* 579. *Mladenov* 641. *Trautmann* 329. *WP* 1, 758. Pedersen, *IF 5,* 57. Kieckers, *IF* 23, 364. Reichelt, *KZ* 39, 75. Jokl, *ASPh* 29, 43. 46. si. Prusik, *KZ* 33, 159. Persson, *Studien zur Lehre von der Wurzelerweiterung und Wurzelvariation* 68 *(Beiträge zur ie. Wortforschung 2,* 584. 588). Hujer, *LP* 41, 434. *Boisacq** 982. 984. *KZ* 56, 199. *GM* 418. Scheftelowitz, *KZ* 56, 206. *IF* 31, 67. Maretić, *Savj.* 122. 187.

trBtit, *-im* pf. (Kosmet) »uteći, pobjeći u svijet«. Samoglasnik *e* je mogao nastati od palatalnog nazala *į,* koji se na prijevojnom štěpenu *f* nalazi u polj. *trącić,* češ. *troutiti,* ukr. *trutyty* »stossen«. Rum. *în* predstavlja g ili p u α *trinti* »werfen, schleudern«, odatle na *-eh* > *-ealā trínteală* = *trintitură.* Arbanaski slavizam *trônait (nt* > *nd* pravilno) »stossen« govori u prilog Miklošičevoj tvrdnji da je rum. *trinti* < *trot-*. Bruckner uspoređuje s lit. *trinkëti* »dröhлеп«, nvnjem. *dringen.* Oblik u Kosmetu dokazuje ipak da je u praslav. pored korijena **trot-* postojao i *írçí-.

Lit.: Elezović 2, 337. *Miklošič* 362. *Bruckner 515. WP \,* 758. *GM* 438.

trévo n (Božava) = *trèva* f *(prosta ~, ~ na randu, jedro na tremi)* »(brodski termin) sorta di vela«. Od tal. *trevo* »vela di maestra«, od germ, *trahum* »vela, tenda« preko Genove *(treo).*

Lit.: Cronia, *ID* 6, 123. Skok, *Term.* 143. 146. 150. Isti, *ZRPh* 54, 499. *REW** 8861. *Prati* 1007. *DEI* 3887.

trezven (istočni krajevi, bug.) = *trizveno ziveti* adv. (Budinić), pridjev na *-en* prema na *-ьn* > *-an trijezan* (određeno *trijezni,* Vuk, na zapadu) = (ikavski) *trizăn,* f *trizna* (ZK) = (sa *zv* > *zm,* upor. *razma, razmi* < *razvě) trizmeri (ne-}* (Banja Luka, katolici) = bez *-en trezam,* f *trezma (Žica otaca,* oko 1400), prilog *trizmo* (Naručnik, Korizmenjak), imenica odatle *trizmą* f (Kavanjin) = (sa *tr* > *cr* upor. *crešnją* pored *trešnja, crijemuš* i *Tramošnjica) crêzmen* (17. i 18. v.) = *crijèzam,* f *crijezma* (17. v.), sveslav. i praslav. **terzvt,* »sobrius«. Stcslav. *trezvt* > *trezav (trezvi budite;* glagoljski tekstovi, *Naručnik, Transit,* A. Dalmatin), imenica *trizvost* f (A. Dalmatin) > slov. *trêzev,* proširen je pridjevskim sufiksima *-en, -ьn,* očuvan je bez njih u rum. *treaz* »isto«. Upor. još bug. metatetičke oblike *tavrěz* i *tvarěz,* iz kojih se vidi kako je jezik nastojao da se riješi doccine grupe *zv,* koja je i u hrv.-srp. mijenjana ispuštanjem *v* kao u rum. i zamjenom *zm.* Poimeničenje na *-jak* neologizam *trezvenjak,* gen. *-aka* »antialkoholist«. Apstraktum na -osi *trijeznost — crijeznost, trezvenost.* Denominal na *-iti trijezniti (se), -im* impf, *(iz-, o-, raž-), rascrijeznuti* (Divković). Slog *tre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *terezvyj.* Nema paralela ni baltičkih ni drugih ie. Mladenov i Iljinski tumače iz ie. korijena· **(s)ter-* proširenjem na *ğ* »stojan, koji se suzdržava«. Petersson veže s gr. ταρχύω »bestatte, begrabe«.

Lit.: ARj 1, 824. 4, 69. 8, 103. 18, 622-23. 659-662. *Elezović l,* 241. *Miklošič* 355. *Holub-Kopečny* 359. *Bruckner* 581. *Mladenov* 628. 638. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 125-182. (cf. *Slâvia 5,* 205. *IJb* 8, 207). Petersson, *LUÂ,* n. f., avd. 1., sv. 18., br. 2 (cf. *IJb* 10, 340). Machek, *Recueil linguistique* 93 — 116. (cf. *RES* 25, 119).

tr̃g m (Vuk), sveslav. i praslav. **twgb* (upor. lit. *turgus,* lot. *turgus,* iz slav., stcslav. *trbgb),* »1° roba koja se trguje, 2° mjesto gdje se trguje, 3° toponim (feudalni *trg* nalazio se ispod utvrđena grada, zamka)«; *trg* je na istoku (Bosna, Kosmet) potisnut u značenju 2° od turcizma *čaršija.* Da je nekada i tu postojao, dokazuje toponim *Stari trg* (Vučitrn) > (s disimilacijom *r — r* > *n — r) Stani tr̃g* (u *Rečník mesta,* 1925, krivo: *StrantrK).* Pridjev na *-ьn tržan,*

f *-žna* (stsrp., 14. st.; Kastavski statut, i danas *tržna inspekcija,* Zagreb), u toponimu *Tržna draga* (ŽK, ispod ruševina starog grada, blizu seoca Milici), poimeničen na *-ica tržnica* f (Dubrovnik, Vuk) »1° oklagija (tako nazvana jer se kupuje na trgu), 2° *(tržnice* f pl., Dubrovnik) žene koje su za vrijeme Republike, pećarima pomagale mijesiti i peći vlasteoski kruh, 3° (danas, neologizam, Zagreb) Markthalle«. Radne imenice na *-ьc tržec* (hrv.-kajk.·), u složenicama (neologizmi) *veletržac* »grosist«, *drvotržac,* na *-ovac trgovac,* gen. *-ovca* (13. v.) prema *trgõvka, trgovkinja,* deminutiv *trgovčić,* pridjevi *trgovački, trgovčev, trgovkin.* Apstraktum *trgovina* (Vuk) = *trgovina* (Kosmet). Na *.-ište tržište* n (Daničić) »pijaca«, *trgovište* n »1° (službeni naziv u Hrvatskoj) palanka, kasaba, mjesto koje je postalo grad = varoš, 2° toponim (Peć)«. Deminutiv *Tržio* (toponim) = tal. *Monfalcone* (u Slovenskom primorju) = *Tržić,* kod Bužana u Lici. Denominali na *-iti tržiti, -im* impf, (hrv.-kajk.) *(do-, -iz, na-, pre-, raz-, s-)* = (štokavska narječja) *trgovati, trgujem* impf, *(na-)* = *trguvăt, -ujem* (Kosmet). Odatle postverbal *prêtfg* m (Dalmacija, Lika) »preprodavanje«, kao radna imenica *prêtrga* m »trgovčić« = na *-ar pretrgar* m prema f *pretrgarica* (Hercegovina, Crna Gora) = na tur. *-li pretrglija* (Lika, Dobroselo, Kostajnica) »prekupac«, denominali na *-iti pretrgariti,* impf, *pretrgivati.* Rumunji posudiše *tîrg* m »1° Markt, 2° trgovina, 3° grad, 4° toponim«, deminutivi *tirgușor, tirgulep,* od čega nastade leksikologijska porodica: na *-ar ttrgar* »Wechsler«, *tîrgovef, -văf* m prema f *tîrgovafă* »1° Handelsmann, kramar, 2° varošanin«, denominal *a să tírgovefi,* apstraktum *tirgoveție,* na *-uff* > *-ui a tîrgui,* na *-eh tîrguială, tîrgoviște* (također toponim). S lingvističkog je gledišta važna činjenica da Arbanasi kao balkanski starinci nisu posudili južnoslav. ír»ga nego zadržaše svoj predslavenski oblik *tregë* f »trg«, *fregiar* »trgovac«, *tregonj* = *trëgonj* »erzähle, setze auseinander, zeige an«. Na natpisima se prevodi lat. *negotiator* > rum. *negustor* »trgovac« ilirskom riječi *tergitio.* To daje uporište za tumačenje toponima *Tergeste* > **Trzst* »tržište« > *Trst,* pridjev *tršćanski* prema slov. *trzaski.* Prema tome je *'Tergeste* izvedenica kao *Ateste* s pomoću sufiksa *-este* (također kod Ligura) od *tefg-* potvrđenog u značenju »neğotium« već u rimsko doba. Korijen tog toponima opetuje se u *Tergolape (-pe* je prema Ribezzu sufiks), u *Opitergium* > danas *Oderzo* (Venecija), *Tergilam* (Lucca). Prema Ribezzu **terga* > arb. *tregë* mediteranska je riječ. Ta se može vezati s asirsko-babilonskim *tamgaru* »kupac« > aramejski *taggara* > ar. *tadžir,* odatle apstraktum *tiǵaret* »zarada«, *tüccar* »trgovac«į koje su dvije riječi došle preko Turaka i na Balkan (v.). Postavlja se pitanje kako, kojim putem su Praslaveni'došli do te mediteranske riječi. Kako praslav. **twgb* ne može biti posuđenica iz stnord. *torg* > *torr,* a to opet (prema Karstenu) nije posuđenica iz'slav. (kao fin. *turku),* nema druge nego pretpostaviti da je balkansko-latinsko *terg-* u 5. v. na dunavskom limesu ušlo u praslavenski.

Lit.: ARj 2, 715. 7, 702. 11, 765-66. 13, 332. 16, 791.. 18, 623-37. 835-39. *Mažuranić* 1464. Novaković, *Nastavnik* 3, 1 — 17. (cf. *AnzIF* 4, 145). Tomanović, *JF* 17, 214. *Elezović 2,* 334-35. *Miklošič* 354. *Holub--Kopečný* 389. *Bruckner* 566. *Mladenov* 645. *Tiktin* 1606. *Boisacq** 98. Bury, *BB* 18, 292-295. (cf. *AnzIF* 3, 36). *GM* 436. *IF* 1, 323-324. Mikkola, *IF* 16, 100. Meringer, *IP* 18, 218. Lagerkrantz, *IP* 25, 37Θ. Krahe, *IF* 49, 273. 58, 220. Jokl, *IP* 30, 207. *SAW* 168, 115. Rarsten, *Mélanges Mikkola* 92—98. 240 (cf. *RES 12,* 241. *IJb* 18, 263). Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. Ribezzo, *AGI* 35, 51.

trgati (se), , *-am* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, po-, pre-, raz-, s-,* sa-) prema pf. *trgnuti, -ēm* (isti prefiksi), sveslav. i praslav., »1° rumpere, 2° (Dalmacija, Istra) vendemiare«, prema (sa *z* mjesto *g* < ie. *ğh) tfzati (se), -am.* pored *-žem* impf, *(iz-, o-, po-, pre-, raz-)* »rapere, rumpere«. Apstraktum *trganje* n (Dubrovnik) = *-ьBa trgádba* (Istra) = *trgatva* (također slov.) »berba, jematva, bandima«. Radná imenica na *-lac tr̃galac,* gen. -aoca (Dubrovnik) »berač, jemač, brač, vindemiator«.Na *-avica trgavica* f (Lika) »bolest«. Deverbali: *potr̃g* = *pretrg* m (Bella, Vuk) »prekid«. Poimeničen part. perf. pas. na *-ьc trgánci* m pl. »1° žganci, kacatnak, pulenta = palenta = polenta, .pura, 2° vrsta sitno izvaljanog i sitnjenog tijesta«. Pridjev na *-ьn* > *-an rástrzan* (Piva -.Drobnjak) »razbacan na sve strane«. Unakrštenjem sa *degmati* (v.) nastade *trzmati se* »otimati se oko šta«. Kako je *trgati* na Jadranu vinogradarski termin, Jagić je ispravno postavio uporeďenje s gr. τρυγάω »jamatį, vindemiare«, τρύγη »jematva«, čija je etimologija tamna: *trgati* je, veli Jagić, »nicht nachgebildet, aber nachgeahmt«, danas bi se reklo kalk. Veoma je vjerojatno da se u Dalmaciji grčka riječ unakistila s južnoslav. (stslav.) *trbgati.* Usporednice su. lit. *trūkti* »trgati«, lat. *tergo, tergeõ,* gr. στέργις »strugało«. Ie. je korijen **ter-* raširen formantom *gh* i *ğh.* Možda je u vezi i *trag (v.).* Glagol

strgati, stržen (Vodice) (na-, po-} = strgati, -zem (Krasić) »schaben« može biti i od strugali (.)з isto tako i strgùlja (Vodice), strgidla {Slum) od sfrugulia, upór. u Peroju strugăia. Za trzati v. još trzan. Još postoji varijanta sa tr > kr (onomatopeiziranje) křzati (se), -am impf. (Vuk) (is-)· »trvenjem činiti da se što izliže ili iškoši, deterere«. Promjena tr > kr mogla je nastati u prefiksalnoj složenici istrzati, upor. štrbav > škřbav, ali upor. i trūnit, trůním (Kosmet, objekt kolomboć) prema kruniti, krunim (Vuk) »obijati rukama zrno sa kukuruznih klipova«.

Lit.: ARj 2, 714. 3, 904. 4, 67. 68. 71. 5, 712. 7, 702. 9, 442-43. 454. 11, 207. 208. 217. 762-64. 766. 13, 315-319. 331-32. 14,700.16,722-23. 790. 18, 625-28. 832-35. Elezović 1, 242. 2, 114. 335. 337. Vuković, SDZb 10, 398. Ribarić, SDZb 9, 173. 194. Miklošič 354. Holub-Kopečný 390. Bruckner 566. KZ 45, 44. Mlađenov 640. Jagić. ASPh t, 157- 159. Sütterlin, IF 25, 69. Scheftelowitz, KZ 56, 174.' Prelwitz, KZ 42, 386 (cf. RSl 2, 251-252).

trgovláčiti, -gòvlãêím impf. (Vuk) rçrazvlačiti kakav posao«, unakrštenjem od lat. tergiversări > tal. tergiversare, fr. učeno tergiverser (složenica od tergum i versori) i od našeg violiti (raz-, odugo-).

Lit.: ARj 18, 637. DEI 3758.

trh m (hrv.-kajk., trh občinski, sinovlji, trh na se uzeti, podnésti, trh ustave, Pergošić; trh dole jemlen, Jambrešić) = slov. trh »tovar«. Denominal na -iti: trUti, -im (Belostenec, Habdelić) (na-, ob-, raz-), iterativ na -va- -tršivati, -ujem, samo s prefiksima »(na)tovariti, naprtiti«. Složenica (neologizam) trhonoša (Zagreb) »hamal, treger, nosáč« = trhonosac, gen. -osca m (Belostenec, Jambrešić) »Lastträger«. Riječ trh nalazi se još u slvč. i ukr. Praslav. U panonskoj nizini posudiše Madžari tereh pored (metateza) teher, terh »Last, Bürde«. Odatle opet tereh m (Vitezović) »breme, teret, trh«, pridjev terešan (Vitezović, Slavonija) »1° bremenit, 2° továrni« = terašan (Reljković) »1° težak, 2° bremenit, bred«, poterašan (isti pisac) »podosta težak«. Prema Simonyiju od madž. akuzativa terhet je Vukov teret m (Vojvodina), koji je danas postao opća riječ i na zapadu u književnom i saobraćajnom jeziku. Rumunji imaju također tarhat, tírhat »ukupna oprema čobanska, koja se prenosi na magarcima«. To neće biti madž. akuzativ nego dačkoslav. poimeničeni pridjev IгъПшъ, obrazovan s pomoću sufiksa -at (v.). Odatle može biti i madž. terhet na osnovu vokalske harmonije. Iz madžarskoga je i Vukov teret. Odatle denominai na -iti teretiti, teretim impf, (na-, o-, ob-, pre-, raz-), iterativ na -iva- -terećivati, -čujem, samo s prefiksima. Postverbal rasieret m. Apstraktum na -jaj rasterećaj m.

Lit.: ARj 7, 703. 9, 143. 146. 353. 450-51. 11, 122. 747. 13, 287-88. 18, 222-23. 225-27. 637-38. Mazuranić 1467. Tiktin 1563. Simányi 85.

tri (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. glavni brojnik. Odgovara ie. f i n tri kao u lit. tri(lika) = (13), u vedi tri, toh. tri, lat. tri(ginta), ir. tri, arb. tré, dok stcslav. trije predstavlja ie. m pl. *treies, kao u sanskrtu irayas, lat. tres, lit. trys, lot. ins. Deklinira se u dualskom obliku trima, .kao pridjev trim- Ijudêm (ŽK). Na -iça trica (Dubrovnik). U složenicama ostaje tri samo u slov. Triglav i u glavnim brojnicima trinaest, trideset, trista, trikrát = triput, trii ed, trisveti »presveti«, triklet, inače sa samoglasnikom o prema dvo- kao i inače u složenicama: Troglav (planina, Čačak, Studenica, Srbija), Trolokve (toponim), trogoče, gen. -eta = trogodac = trogodišnjak, trokatnica od trokatan, trokut, s pridjevom trokutan, na -je trokuće, trolist, troljeće, s pridjevom tròljetni, poimeničen tròljetnica, tromeđa, trooka »drvena mjera od tri oke«, pridjevi trògub = trostruk = trojestrük (ŽK), tròkrak, trajedin, poimeničen na -ica Trojednica (19. st.) = trojedna kraljevina »Dalmacija, Hrvatska i Slavonija«, brojnik trojenaest (Crna Gora) »13«, unakrštenjem s rednim brojnikom kao u trojestntk (ŽK), Iropol = na -ьn tràpani, poimeničen na -ьc tropolac, na -ica tropolica, trorog, trovrstan, trovjeran, trozičan, tròkoska f (Crna Gora), poimeničen pridjev na -bk, »koza koja se po treći put kozi«. Ima još jedan primjer za *1гь u složenici (upor. rus. trenog prema hrv.-srp. tronog). To je ime biljke hrv.-kajk. trputec = trpūtac, gen. -uca (ŽK), dok slov. tropôtec, a u Dubrovniku trìputac, gen. -puca »plantago, bokvica«, upravo »biljka koja raste uz tri puta«, upor. njem. Wegerich »bogat na putovima«. Za *fr& (stcslav. trbgubb) upor. lat. tripes, gr. τρίπους. Kolektivni pridjevski brojnik pravi se od ie. korijena *tre- (upor. lit., lot. treji), u prijevoju *tro- sa sufiksom -jo: troji, n troje, poimeničen trojica (pravoslavni) = gr. τριάδα = apstraktum na -stvo trojstvo (katolici) = lat. trinitas. U Kosmetu se razlikuje akcentom troica »3 lica« od trojica (tako i Vuk) prema trojica. Rumunji posudiše religiozni termin troița, ali ga zamjenjuju lat. neologizmom treime; odatle

napola rum. pridjev troicinic (canoane) »Gesang zu Ehren der Dreieinigkeit«. Poimeničenje na -ka trojka f (Vodice) »tropreg«. I to posudiše Rumunji troica »Dreigespan«. Pridjev na -āko trojak »tritarius«, poimeničenje u muškom rodu trojak, gen. -aka (Vuk, Srijem) »lonac u koji mogu stati tri manja«. Denominal rastrojiti, -im »razdijeliti na tri dijela«. Redni brojnik se pravi od ie. prijevojnog štěpena *tr- dodatkom sufiksa -to: trêt (žK), u vezi sa samo: samotrêt »ja i još dvojica«. Taj sufiks dobiva još -ιο treći, češ. treti, rus. trétij. Složenica: trećorazredni. U baltičkoj grupi stprus. tinis (upor. lat. tertius prema multiplikativnom ter), dok lit. trečias, lot. trešais. Multiplikativní brojnik ie. *tris > lat. ter, sanskr. trih itd. zamijenjen je sa šbdi (od hod, v.) tríždi — trîz (Vuk) = trīs = trić (dočetak prema jednoć) »triput«, upor. lit. dvokti. Znači upravo »tri hoda«, upor. u stir. trēod(a) »isto«. Brojevi trinaest, preveden u rum. trei spre zece < stcslav. Iri na desele; trideset > triest, tri(d)es. Dalje su izvedenice kao od deset (v.). Postoje još posudenice od toga brojnika, tako trīmfus (ŽK) »tronog« < stvnjem. dnfus (s umetnutim m pred labiodentalem), tromirili, -im < gr. τριημερίζω »am dritten Tage essen«. U toj posudenici gr. три zamijenjeno je sa trokao u složenicama. Ovamo ide još iz praslav. crkvenog jezika tričida f (Vuk) »svijećnjak s tri grane (s kojim episkop daje blagoslov)« < gr. τρικήριον > stcslav. trikirij, trikîre, trikîri (Kosmet), trićela f (r > 1), sa disimilacijom r — r > r — d kao u tal. armadio < armario »ormar«. Ovamo i trandovilje (v.) < gr. τριαντάφυλλον »ruža«.

Lit.: ARj 18, 584-93. 638-676. 715-754. 766. Elezović 2, 337. 340. Ribarić, SDZb 9, 200. Miklósié-361. Holub-Kopeгný 394. Bruckner 580. KZ 50, 163. Mlađenov 636. WP l, 753. Trautmann 327. Tiktin 1653. Meringer, IF 18, 291. Bartholomae, IF 23, 45. Güntert, IF 27, 59. Endzelin, FBR 16, 24. (cf. IJb 22, 296). Boisacf 781-782. 981. Meillet, RSl 3, 165-166. Vasmer, GL 144.

trigla f (Perast, Dubrovnik, Boka, Budva, poslovice, Kotor, Muo, Krtole, Risan, Prčanj) = (gl>glj) tr'iglja (Perast, Kotor, Dubrovnik) = (glj > lj kao u tal., upor. janje < jagnje) trìlja (Hektorović, Budva, Kraljevica, Malinska, Senj), slov. trìlja = (lj > j) trija (Račišće, Rab, Ugljan, slov.) = (tri > tf) trlja (Split, Račišće) < tfglja (Vuk) = třgja (Račišće) = (r > ar, čak.) tarija (Božava) »barbun, bradovatica (prevedenica), mulus barbatus (živi na braku i u blatu)«. Još postoje varijante prlglja (Vuk) »morska riba, piseis quidam marinus«. Ne zna se gdje se tako govori i, ako se govori, ne zna se razlog promjeni tr > pr. Možda prema prigati. S promjenom tr > dr (upor. trkman i arcati = triați) drlja (Krka, Zrmanja, Livno) »scardinius dergle«. Od ngr. τρίγλα, τρίγλι > tal. triglia, istro-rom. treja.

Lit.: ARj 2, 782. 11, 877. PleterSnik 2, 690. REW» 8902. Vasmer, GL 123. 144. ZSPh 14, 466. ASPh 25, 436. MikloUc 360. Skok, Term. 46. DEI 3897.

trijebiti (se), trijebim impf. (Vuk) (do-, iz-, na-, o-, raž-, u-) — (ekavski) trêbit, trêbim (Kosmet) = (ikavski) třîbiti (ŽK), prema iteratīvu na -javati, -jivati -trebljavati, -trebljivati, -trèbljujêm, samo s prefiksima; zloupotrijebiti; sveslav., praslav. *terb-, »čistiti, izdvajati, expurgare«. Prvobitno je značenje »krčiti«, koje se očuvalo u izvedenici na -ež-ina trebežina »krčevina« i u radnoj imenici na -nik trebežnik »krčilac«, možda i u hidronimu Trebižat »desni pritok Neretve«, ako je poimeničen pridjev na -at od *trebe&. Ta rijeka ima tri imena (Tihaljina i Mlada). Poplavljuje Imotsko i Bekijsko polje.· Radna imenica istrebiteli (Stulić). Postverbal na -bk istrebak, gen. -pka (16. v.). Na -ina òtrebine f pl. (Vuk) = otrèbine (Kosmet) »kamenje što ga grnčari (lončari) trijebeći izbacuju«. Važan je praslav. postverbal treba, koji je očuvao značenje blizu prvobitnom »posao« u rum. treabă. Od tog značenja »rad > krčenje«, koji se smatra nužnim za život, razvija se značenje »nužda uopće > potreba»: trijeba f (Boka nemam trijebe) »nužda«. Lokativ trijebe = trijebi (Đordić, Rosa) = trfbê (~ mi je, ŽK) < trebê (byti) »nužno mi je, potrebno mi je«. Odatle dodatkom infinitivnog nastavka -ti trebati i dalje trebam < najprije treba (neosobno). Odatle opet denominal na -ovati, -ujem trebovàti, -ujem impf, (po-), posuđen također u rum. -ujo > -ui a trebui, sa lat. sufiksom -enfia > ință trebuință, pridjev trebuincios, na -eh > -eală trebuială. Odatle postverbal potreba f, pridjev na -ъn > -an potreban (ne-), apstrakti potřebnost i neologizam potrepština »životne namirnice«. Pridjev na -ljiv upotrebljiv (ne-}. I religiozne funkcije se smatraju nuždom u primitivnom mentalitetu. Zbog toga je praslav. riječ ušla i u religioznu terminologiju već u praslav. poganizmu. Kršćanstvo ju je preuzelo; kod pravoslavaca trebnik »rituale«. Riječ treba je »poganska žrtva«, strus. treba je »oltar«. Ne može se znati (ali.je vjerojatno

zbog toponima *Perun)* da li je u toponimu *Trébisce* »selo ispod brda Peruna kod Mošćeničke Drage« > *Potrebišća* (toponim ispod njega) očuvano staro slav. pogańsko značenje »žrtvenik« ili »krčevina«. Upor. još u Makedoniji *Trebenište.* Upor. *trebišta* »πυρεῖα« u prijevodu Hamartola srpske redakcije. Slog *trije-* < *tre-* u stcslav. *trêbiti* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *terebitb.* Nema pouzdano utvrđenih usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Najbliže stoji gót. *porban* »potrebovati«, nvnjem. *bedürfen.* U šatrovačkom govoru *treba* znači »žena«. Meyer izvodi neuvjerljivo *trevonj* (Gege) »gerate, gedeihe« od *trêb-.*

Lit.: *ARj 2,* 714. 4, 66. 67. 69. 7, 702. 8, 11. 116. *9,* 443. 11, 193-204. 208. 13, 319. 18, 576-84. 647-52. *Elezović* 2, 44. Vusović, *NJ* 2, 84. *Miklošii* 354. *Holub-Kopeiný* 393. *Bruckner* 579. *Mladenov* 641. Markovié, *NJ,* n. s., 1, 311-317. Vaillant, *RES* 19, 304. Majnarić, *JF* 3, 40. Pavlovic, *NJ* 7, 55-58. *NJ* 1, 148. *WP* 1, 724. 757. *SO* 12 (1933). Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Šuman, *ASPh* 30, 307. Meringer, *IF* 18, 215-218. 278. Fraenkel, *IP* 41, 410. *KZ* 53, 39. si. Hirt, *PBB* 23, 337. *Boisaccf* 955-956. *GM* 436. Žic, *HZb* 7 (1954), 233-34. V. lit. s. v. *Perun.*

trijem, gen. *trijema* m (Vuk) = (ekavski) *trém* (Kosmet) = *trem* (Belostenec) = *itrem* (sa nejasnim *s-,* Istra, čakavski) = (ikavski) *trim* (Mikalja) = *trim,* gen. *trima* (ŽK) = *trim* (Lumbarda, *pokrit kuću na trim),* sveslav. i praslav. **ternib,* »šarapod, veža, veranda pred ćilerom (Kosmet), porticus«. Na *-ък* > *-ák* od sintagme *pod trijemom* > *potrémak,* gen. *-mka* (Vuk, Slavonija, Srijem) = *potrimak* m (Pavić, Rosa) = *podtrijemak* (Stulić) »pritvor, vestibolo«; *pri trijemu* > *pritremak* (Drobnjak, Hercegovina, Crna Gora) »naslon nad vratima«. Slog *tre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *térem, teremók* »Halle«. Riječ je kulturna, termin iz slav. graditeljstva, koji posudiše Madžari *terem* »dvorana, Saal« i Arbanasi *trem* »Vorhalle, atrium«. Rum. *tărîm* »Gebiet« nije iz južnoslav. *tremi,* kako je mislio Miklo•šič, s kojim se ne slaže ni fonetski ni semantički. Slaže se doduše fonetski s tur. *tarım* »Kuppelbau«, ali semantički nikako. Bit će prije kao i fr. *terrain* i rum. *ţarină* od lat. *terrēnus* (s disimilacijom í — *n* > *t* — то), bez veze sa *fara.* Miklošič, Vasmer i drugi bili su mišljenja da je *trijem* posuđenica iz stgr. τέρεμνον »Haus, Zimmer«, riječi koje nema ni u srednjogrčkom ni u novogrčkom. S praslav. riječi (stcslav. *trem** »turris«) slaže se donekle tur. *tarım* »Kuppelbau«. Možda je u prasrodstvu sa stgr. riječi na osnovu punijeg korijena *tereb* = *treb* koji se nalazi u lat. *trabs i* kelt. *treb,* njem· *Dorf* itd., raširenog s pomoću formanta *-mo*

Lit.: *ARj* 11, 208. 12, 197. 18, 652-53. *Elezović 2,* 335. Kušar, *NVj* 3, 326. Štrekelj, *DAW* 50, 76. *Miklošič* 354. *Bruckner* 580. *Mladenov* 638. Vasmer, *GL* 144. Isti, *Greko-slav. etjudy* 200. *RSI* 4, 164. *ZSPh 2,* 294. Romanski, *RES 2,* 51-52. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 125. si. (cf. *Slávia* 5, 205-206. *IJb* 8, 207). Isti, *Sborník Sumcova* (cf. *RSl 2,* 240). *Tiktin* 1564. *REW*³ 8672. Pedersen, *KZ* 38, 358. *GM* 436. Schmidt, *KZ* 32, 393. Můrko, *WuS* 2, 131. *Vasmer* 3, 97.

trîjesak, gen. *-ska* m (Vuk) = (ekavski) *trêsak* (Kosmet), sveslav. i praslav. (= stcslav.) *treskb,* ispuštanjem dočetnog *-k* shvaćenog kao sufiks *trijes* m (~ *ognjeni,* Gundulić; Vuk) »grom, fűimen«. Pridjev *treskòvit* »fulmineus«. Na *-avac* *Treskavac* (brdo, Makedonija), upor. *Trijèska* (Vuk) »glavica na zidinama u Rudničkoj nahiji«. Denominal na *-ati trij skati, -ām* impf. (Vuk) *(do-, is-, na-, raz-)* »udarati, lupati« = (ikavski) *tŕískati* (Vodice) »udarati, grmjeti« prema pf. *tresnuti, -em (k* ispao u grupi *skri),* odatle uzvik *três* (Vuk, Kosmet), upor. *tras.* Odatle postver-, bal *treska f* (Dubrovnik) »strepitus« = *treska* f (Vodice) »trijesak« = *tříska f* (Vodice) »1° udarac dlanom, 2° zaušnica«. Part. perf. pas. toponim *Tříštěni kami* »petra tonata«, poimeničen na *-ih Trestènïk,* gen. *-íka* »voda na Lovćenu k jugu od Ivanovijeh korita, 3 sata od Cetinja«, upor. *Treska* (Makedonija, nazvana po šumu koji čini među stijenama' i kamenju koje se kotrlja sa stijena); pridjev *třeštěn* (na *-en* od *trijesak* ili part. perf. pas.) (Vuk, Kosmet) »1° pijan, 2° sumanut, manit, lud«. Na *-iti istrestiti, -im* pf. (objekt oa) (Crna Gora) (»metafora) izbuljiti (oči)«. Na *-ěti: triščat, -šči* (subjekt *lampa,* ŽK) »1° jako sjati i gorjeli, 2° vikati, 3° lupati«. Ovamo ide i *treska* f = *trtjèska* = (ik.) *tříska* = *treska* (ŽK, Krašić) »iver«, kol. na *-je triješće* n = *-oline trèskoline f* pl. (Lika) »iverje«. Augmentativ na *-ina treština* f (Vuk) »assula, iver«. Stcslav. *treskb* posudiše Madžari *tarack, tarac, taraszQt)* (15. v.) »Feldstück, lumbarda, mužar« > *taraska* (vatreno oružje, Dubrovnik), *taraska* (hrv.-kajk.), Rumunji *treasc* »Böller, petit mortier«; *tresnçti* > *a trăsni, trăzni, trosni,* odatle *trăsnet* »udarac, grom«, pored *trosnit,* Cincari *trăscă* »copeau, éclat de bois, iver«. Samoglasno *o* pored ă u rumunjskim slavizmima stoji u vezi sa stcslav. *troskotati* »strepere« i *troska* f »Schlacke > šljaknja (v. *truska)«, troskot* »polygonûm aviculare«. Taj *o* potječe od prijevoja, koji nije potvrđen u

drugim slavinama, ili od unakrštenja s onomatopejama *štropot, gromot, glomot, topot.* Onomatopejski korijen *tresk,* koji u hrv.-srp. dolazi i u prijevoju duljenja i u štěpenu *o* (upor. ukr. *droška* »iver«), nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *treškėti* »knistern, knarren, prasseln (vom brechenden Holz)«, prijevoj *troška* »drhtaj«. Kako se vidi, litavski je bolje očuvao prvobitno onomatopejsko značenje, dok je u slavinama postalo termin za »iver« i »grom«. Druge ie. usporednice nisu utvrđene. Pomišlja se na vezu sa *trti* (v.), got. *priskan,* nvnjem. *dreschen.*

Lit.: *ARj* 4, 69. 7, 701. 702. 13, 320. 18, 109. 611-15. 621. 653-59. Dinić, *Glas* 161, 55-99. Ma»ecki, *ANPh* 1, 26-30. (cf. *RES* 11, 259. *IJb* 16, 285). *Elezović 2,* 337. Ribarić, *SDZb* 9, 200. *Miklošič* 361. *Holub-KopeSny* 394-395. *Bruckner* 579. *Mladenov* 638. *WP* 1, 730-731. *Trautmann* 329. *Tiktin* 1637. Štrekelj, *DAW* 50, 65-66. *Pascu 2,* 21., br. 453. Scheftelowitz, *KZ* 54, 239. 56, 171-174. Prellwitz, *KZ* 42, 386. (cf. *RSl 2>* 251-252). Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198.)

trinkät, *-am* impf. (Malínská, Krk) »odsijecati granje od drveta, za prodaju«. Poimeničen part. perf. pas. *trinkăn,* na *-ьc* > *-ac* *trinkânac,* gen. *-ânca,* pl. -ona*'(ibidem) »hrastići kojima su posječene grane, a deblo ostalo (svakih 7—8 godina sijeku se grane na novo)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. *trincare* > fr. *trancher,* prôv. *trencar,* u talijanskom s vokalom *u troncare.* Ovamo ide i pridjev *írtnak, f trinka* »novcat«, koji se u Budvi i Sutomoru upotrebljava kao pojačanje pridjeva *nov: trinko novo* (Sutomore) »nov novcat«, *nov trinak klobuk* (Budva), *košulja ŋðνα trinka;* prilog *de trinko* (Kućište) »sasvim« < tal. *nuovo di trinca.* V. *trinketina.* Ovamo ide i francuzizam *transa f* »dio zajma«, postverbal od *trancher* > hrv.-kajk. na -iraït *trančíratí* (Vitezović),

Lit.: *ARj* 18, 531. *REW*³ 8953. 8910. *DEI* 3900.

trinketina f »vrsta jedra« = (metatezom) *trkentina* (Račišće) »najveći flok«, bez *-ina* *trinket* (Mikalja, Vetranie, Jurjevo kod Senja) = *trinkit* (Vitezović) = *trinketa* (Belostenec) »malo jedro na prednjem jarbolu«. Ovamo i *trinketica f* (Vrbnik) »prijećnica«. Od tal. *trinchetto, trinchetto, trinchettina.*

Lit.: *ARj* 18, 668. Skok, *Term.* 152. 154. *REW'* 8910. *DEI* 3901.

tripe f pl. (Božava, Rab) »fileki (Zagreb), filiki (ŽK)« = *tripi* f pl. (Senj, jelo). Talijanizam tal. *trippa* »trbuh« < ar. *tarb* »Netz, omentum«.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6,* 123. *REW** 8570a. *DEI* 3904.

Tripun (Split, 11. st.; Kotor, Dubrovnik, Marin Držić; Dečanski hrisovul), 1372) = *Trifon* (u latinski pisanoj ispravi, Rab, 1372; Bastaji, 1702) = *Tripon* (1491, u prvotisku glagoljskog brevijara) = *Trifun* (Kavanjin, Lika) = *Trivun* (Vuk), ime prema imenu svetoga *Tripuna* = *Trifuna,* gr. Τροφών (rodom iz Frigije, mučenik u Niceji za cara Decija, slavi se kod pravoslavaca i kod katolika u Kotoru 1. I, dok ga Zapad slavi 10. XI, tako u glagoljskim kalendarima od najstarijeg vremena, npr. i u prvotisku glagoljskog misala i brevijara). Moći Sv. Tripuna prenesene su u Kotor 809, a .spominje ih i Porfirogenet. Imena s imenom ovoga sveca javljaju se kod pravoslavaca, a kod katolika na crti Ulcinj — Rab (u Dubrovniku od 1044). Blagdan se zove: *Trifunjevo* = *Trifunjev dan* = *Tripunica* (Ljubiša) «· *Tripunjica* (Crna Gora) = *Tripunj dan* (Divković) = *Trivunj dan* (Milićević). Od imena nastaju hipokoristici: već u srednjovjekovnim latinskim ispravama *Tripe, Tripko, Tripača, Tripunja, Tripuša,* na lat. *-ulus Trepolus (e* < gr. υ; u tim se ispravama ime ovoga sveca piše latinski *Triphon, Triponus, Tripunus);* zatim: *Trife* (14. st., Bosna), *Tripac* (1330), *Tripce (iz Kotora,* Marin Držić), *Tripe* (Kotor, 1270; Dubrovnik, osoba u Držićevu *Arkulinu), Tripko* (Dubrovnik, 1348; Kotor), *Tripo* (Dubrovnik), *Triša* (Lika), *Triva* (Lika), *Trišo, Trivka* (za ženu, Lika), *Trivo* (Pakrac, Bosna), *Trivuna* (za ženu, Srbija, Hrvatska krajina), *Trivundza* (Lika), *Trivunica* (za muško, Lika), *Trivunka* (žensko, Lika). Prezimena odatle: *Trifunac* (Srbija, Kikinda), *Trifunčević* (Gorijevac kod Bihaća), *Trifunov* (Vojvodina), *Trifunović* (Srbija, Slavonija, Srijem, Bosna, Crna Gora), *Trifič* (Kostajnica, Hrvatska), *Tripčić* (Istra), *Tripić, Tripkovič* (Srbija), *Tripunović* (Crna Gora), *Triša* (Hercegovina), *Trišić* (Kostajnica, Srbija), *Triva* (Dubrovnik), *Trivan* (ime), *Trivanović* (Slavonija, 17. st.; Pakrac), *Trivií* (Slavonija, Bosna, Fruška gora), *Trivkovič* (Bosna), *Trivonović* (Slavonija), *Trivunac* (Lika), *Trivunič* (Bosna), *Trivunović* (Srbija, Slavonija, Bosna). Odatle i toponimi: *Trifunuša, Trivunuša* (Lika, Bosna), *Trifunj krst* (1330), *Trifonj krst* (14. st.), *Trifkovići* (selo, Bosna), *Tripkovo* (Srbija)ị *Trivunoviči* (selo, Bosna), *Trivunovo vrelo* (Bosna), *Po*

(= *pod) Tripănovo* (ribarska pošta, Muo), *Trîpovo* (lokalitet, Stoliv), *Tripomna* (kòntija nekog *Tripa,* Bijela, ribarska pošta).

Lit.: ARj 18, 645-46. 669-71. Jireček, *Romanen* 1, 56. 2, 60. Stefanie, *Rad* 285, 91. Gregov, *Kalendar* 38. Mayer, *Kotorski spomenici* 631.

trişaţi, *trišem* impf. (Vinkovci, Slavonija) »brisati«, *òtrisati (se), -šém* pf. (Leaković, Otok u Slavoniji) »obrisati«. Prema Maretiću nastalo je od *brisati* unakrštenjem sa *trti, otrti.*

Lit.: ARj 9, 444. 18,671.

trkač m (Gundulić, Stulić) »1° tobolac, tul, pharetra (upor. tal. *turcasso,* unakrštenje sa *turco)« — karkas* (Štulu) = *karkas* (Belostenec) = *krka!* (17. v., Vrančić) »isto«)< tal. *carcassa.* Oblik s početnim *t* potječe od srgr. ταρκάσιον, perzijskog podrijetla (perz. složenica *tirkäš,* od *tir* »strijelac« i prezentski korijen *ka!,* od *käsidän* »vući«). Oblici s početnim *k* mjesto í nastadoše unakrštenjem sa gr. καρχήσιον »tobolac, vase à boire«.

Lit.: ARj 4, 867. 18, 681. *Mažuranić* 1467. *REW** 1681. 8571. *Lokotsch* 2081. *DEI* 758. *Prati* 1013.

trkati, *-am* impf, (hrv.-kajk., Vitezović, Belostenec, ŽKU, slov.; Vodice, subjekt *janje)* »tući«, *trkati se (s rogmi,* Vitezović; *z jajci,* Belostenec), prema pf. *trknlti* (ŽK) = *trhnuti.* S prefiksom *od otrhati,* part. perf. pas. *otrhán* (Vodice) »jagnjad odbiti od sise«. Nalazi se jošučešopolj. i rus. Praslav. *tvrk-.* Razlika je u akcentu prema štokavskom *trkati, trčēm* »circumcursare (v.)«. To su dvije različite riječi. Onomatopeja. le. je korijen **trenq-,* koji se nalazi u lit. *trenkti* »dröhnend stosseh«, nvnjem. *Drang.* U slavinama je bez nazalizacije.

Lit.: ARj 18, 685. Skok, *ASPh* 33, 372. Popović, *Sintaksa* 45. Ribarić, *SDZb 9,* 173. *MiШШ* 354. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 565. Jagić, *ASPh* 2, 398. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Scheftelowitz, *KZ* 56, 171.

tȑliš (Perast) »odjevni predmet, načinjen od debela platna« = *trii!* m (Brač) »svagdanja morska bluza«. Od lat. *trílix,* gen. *-íeis* »dreifädiger Stoff« > furl, *terlis,* tal. *traliccio.*

Lit.: ARj 18, 692. *Brajković* 16. *REW* 8903. *DEI* 3856.

trmūnj m (Prčanj) »kupusna stabljika bez lišća, Kohlstengel (ohne Blätter)« = *tȑmun* (Crna Gora) m »komadić drveta koji viri iz zemlje«, augmentativ na *-ina trmùnjina* f (Vuk) »Kukuruzstock«.' Možda je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *termes,* gen. *-itiş* »abgeschnittener Zweig«, sa zamjenom dočetka *-ite* sufiksom *-ōneus,* upor. u južnoj Italiji *tèrmite* »divlja uljika«.

Lit.: ARj 18, 696. *REW** 8666. *DEI* 3760.

trn m (Vuk) = *torna,* gen. *torna* n (Hvar) = (na *-įo) tfnj* (Vodice), ie., sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »1° Dorn (s kojom riječi je u prasrodstvu), 2° toponim (sam i u vezi s pridjevom: *Vučitrn)«.* Pridjev na *-ov trnov,* poimeničen na *-aia trnovača* (Užička nahija) »trnošljiva, gundača«, također toponim *Trnovača* (ŽK), na *-ica Trnovica* (toponim), na *-ina trnovina* »drvo«. Deminutivi na *-ič irnič, trnčić, trnak,* gen. *-nka,* na *-ьc trnci* m pl. (Vodice) »predjel gdje ima više globa«. Na *-ica trnica* (Crna Gora, Vuk) »čobanska koliba« = *trnica* (Crmnica) »koš za stočnu hranu«. Na *-ka trnka* (Vuk) = *trnjka* (Stulić, Lika) = *tfmka* (14. st., Vuk, Kosmet) pored *trmka* (Kosmet) »košnica za pčele«. [Usp. i pod *trnăc].* S prefiksom *pa-* ili *pod- (o* > a): *patrnka* f (Korlevići) »vrsta gljive koja se jede«. Na *-ava Trnava* (toponim i hidronim) = *Trnava* (Kosmet), kod Rumunja u Erdelju *Tîrnava mare* »velika«, *mică* »malena«, njem. *Grosser, Kleiner Kokel* < madž. *Nagy-, Kis- Kukulio* (rijeka), u kojem *kukulio* znači »trn«, znak da je hidronim *Trnava* postojao prije dolaska Madžara. Na *-ina trnjina* (Vuk) = *tmjïna f* (Kosmet) »plod od trnja« pored *treniņa* (s nejasnim *e)* = na *-ula, ^ulja trnjula* f = *trnula* »prunus spinosa« = *trnulja.* Na *-jak ttnjāk,* gen. *-aka* (Vuķ) = *trnjăk* (Kosmet) »dumetum«. Kol. *trnje f* (i toponim *Trnje,* dio Zagreba) = *trnje* (Kosmet), s pridjevom na *-ъn trnjan.* Složenice: sintagma *trn vetrovâlj* (Kosmet) »biljka s trnjem koje kad sazri i osuši se, vjetar valja«, *trnòkop* (Vuk) = *trnokôp* (Kosmet) »1° budak, 2° kuka«, *trnošljiva* f (Hrvatska, *-nosliva* Kosmet) »prunus insititia«, *trnodrijen* m »Schlehdorn««, *trnobodina* f (Šabac) »ubod od trna«, *Trnoružica* f (ime iz priče, prijevod njem. *Dornröschen), trnòmet* m (Bačka) »velika metla, metla što se njom skida slama i balega sa žita kad se vije na gumnu«, s denominálom *trnòmetiti, -im.* Rumunji posudiše *tîrn* »metla«, *tirnăcop* »cazma«, *tîrnă* »Korb (upor. *trnka)«,* na *-ujo > -ui a tîrnui* »fegen«, s apstraktumom *-eh > -eală tîrnueală* »čišćenje, metenje«, *tîmomată* »Strohabfälle«, Arbanasi *tërnakóp.* Riječ *trn* je germansko-praslav. leksem. Potpuna je usporednica gjpt. *paurnus,* nvnjem.

Dorn. Ie. je korijen **(s~)ter-,* koji se nalazi u nazivima za ukočene, bodljikave biljke, sanskr. *trnom* »Grashalm«, gr. τέρναξ, novo-ir. *trainin* »Grashalm«, a u slavinama još u *starati se, stradati, strm, stršiti, strast, trpak.* V. dalju vezu u *strn,* gen. *-i.*

Lit.: ARj 18, 696-714. Hraste, *BJF* 8, 24. *Elezović 2,* 335. 338. Ribarić, *SDZb* 9, 175. 200. *Miklošič* 355. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 566. *Mladenov* 640. *Trautmann* 324. *WP 2,* 641. *GM* 430. *Tiktin* 1608. Uhlenbeck, *PBB* 30, 314. Sütterlin, *IF* 25, 71. Hirt, *PBB* 23, 342. Hamm, *KZ* 67, 124. *Boisacq** 958.

trnäc, gen. *-aca* (Belostenec) »1° voćnjak, 2° porticus, trijem« = slov. *trnăc* »1° (Vor)-halle, 2° Obstgarten«. Nalazi se još u slvč. *trnác* »zgrada na stupovima«, u prikarpatsko-rus., u rum. *tírnaf* »Vorplatz, Terrasse, Galerie (oko kuće)«, deminutiv *tîrnaţuc* (razlika prema *prispa)* i u madž. *tornác.* Na *-ica trnica* f (Crna Gora) »čobanska koliba«. Riječ je prema tome slov., hrv.-kajk., crnogorska, panonsko-slav. i dačko-slav. Dočetak *-ac* u *trnăc* ne potječe od deminutivnog sufiksa *-ьc. Zbog* toga je mišljenje Daničićevo da je to izvedenica od *trn* neodrživo. Možda je ispravnije mišljenje Tiktinovo da se radi o riječi koja odgovara tal. *terrazzo* < vlat. **terraceu.* Glede *rr > rn* upor. *turanj < turris, sovrnja < saburra.* Potjecala bi prema tome iz balkansko-lat. Da je taj lat. pridjev postojao u tom latinitetu, dokazuje arb. *dërasë.* Sufiks *-ica* u *trnica* je zamjena stranog dočetka našim sufiksom [usp. i pod *trn].*

Lit.: ARj 18, 698. *Pleteršnik 2,* 693. *Tiktin* 1468. *Miklošič* 359. *REW** 718. *GM 66. Tamás* 792.

trnuti m pl., gen. *-ã* (Konavli) »1° drveni šipovi što se zabiju na dnu od bačve i tresu (v.) da bolje drži i da bude tvrđa, 2° šiljci drveni kojim je pluto pribijeno na senjalima«·

Lit.: ARj 18, 710. Zore, *Rad* 170, 226.

trnuti[2], *-ēm* impf. (Vuk, ~ *vatru, svijeću, svjetlo) (iz-, po-, u-, za-)* »gasiti«, iterativ *utrnjivati, -trnjuj m.* Nalazi se još samo u slov. *otrniti* »(das Licht) putzen«. Mogućnost za etimologiju pruža izričaj: *trni malo* (ripr. brijaćicu na kaiš) »malo protrti«, u kojem *trnuti,* kako je već Daničić opazio, potječe od *trti* (v.).

Lit.: ARj 4, 69. 11, 210. 18, 709. 710. Daničić, *Kor.* 88.

troca f (Tijesno, Račišće, Mljet, Vrbnik) »(pomorski termin) uže vezano za lantinu, koje stiska macu (v.) uz jarbol, funda (Tijesno)«. Od tal. *trozza,* stal. *troscia, trossa* (Genova) = fr. *drosse* »Taurack, racage, cordage«.

Liy ARj 18, 715. Skok, *Term.* 143. Macan, *ZbNZ* 29, 213. *ZbNŽ* 7, 344. *Prati* 1010. *Gamillscheg* 328. *DEI* 3918.

trofanda f (naslov Bašagićevih pjesama, Bosna), balkanski turcizam perzijskog ili po G. Meyeru grčkog podrijetla (tur. *turfanda, trofanda* /Zenker/ < perz. *terfanda,* ili < πρωτοφανής, složenica od πρῶτος i φαίνω »precoce, prije vremena zreo«): rum., bug., cine. *turfanda* »nezrelo voće«, ngr. τροφαντό, προφαντό. Elezović ima *turfan* (Kosmet) kao hebrejsku riječ donesenu iz Soluna, »ono što Hebreji ne jedu«.

Lit.: Elezović 2, 351. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1655. Meyer, *Stud,* 1, 35. *Pascu 2,* 172., br. 1115. *Školjić*[1] 621.

Trojan m (Vuk) = *Trojan,* gen. *-âna* (Kosmet) »1° lično ime (1766), u folkloru *(U cara Trojana kozje uši), 2°* zidine na Ceru više Dvorišta, u kojima je po narodnom pripovijedanju bio nekakav kralj *Trajan* (odatle *Tròjanov Grad)4.* Upor. prezime *Trojanović* i hipokoristik *Troja,* gen. *Troje* (Kosmet), u Dubrovniku *Troja Červa* (1660). U rum. je *troian,* pl. *troiene* opća riječ u značenju »1° Römerwall, -schanze, 2° *(troian de zapada)* Schneehaufen, 3° Fähre, Spur (Oltenija, Banat, Erdelj)«. Izvodi se od *Trājānus.* Suglasnik *j* nije zamijenjen sa *ž* kao u *maz, raža* zacijelo zbog toga što znanje o tom caru potječe iz učenih vrela. Upor. *Dioklitija* i *Dioklecijan.*

Lit.: ARj 18, 722-24. *Elezović 2,* 340, *Tiktin* 1653. *Densusianu* 1, 266. 268. Sturm. *ĞSjfK 6,* 67. *Miklošič* 362.

tròjba f (1451, 1454: *učiniti trojbu;* prema Miklošiču srp.), prema Mažuraniću od njem. izgovora *treuga.* Premalo je potvrđeno da bi se vidio fonetski razvitak od frnč. *treuwa* > tal. *trégua* »ugovor«, nvnjem. *Treue.*

Lit.: ARj 18, 724-25. *Miklošii* 362. Isti, *Lex.* 1003. *Mažuranić* 1468. *REW* 8927. *DEI* 3881.

tróljati, *troljām* impf. (Vuk) *(na-}* »ispražnjavati se vodenjasto (šaljiva riječ)«, ekspresivan glagol.

Lit.: ARj 7, 702. 18, 737.

trSm (Mikalja, Vitezović, Bella, Belostenec, Jambrešić, Dalmacija, Slavonija, Srbija, Crna Gora, Vuk), pridjev, »spor, schwerfällig (pro-

tivno *brz}«*. Nalazi se još u bug. *tromav.* Bez paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima, jer upoređenje Zupitze sa stir, *tromm* »težak« < ie. **trudsmo-s,* niži prijevojni štěpen od ie. **treud-* »quetschen, stossen, drücken« fonetski ne zadovoljava. Bolje odgovara Štrekeljevo izvođenje od *trti* (v.) < **Ιьгомъ,* part. prez. pas. kao *pitom, lakom, vědom.* G. Meyer izvodi *trom* od arb. *trumak* »kleine dicke Person«.

Lit.: ARj 18, 738-40. *WP* l, 735. Štrekelj, *ASPh* 27, 69. *GM* 438. Zupitza, *KZ* 36, 243.

tromíriti, *-rím* impf. (Vuk) »jesti treći dan u početku časnog posta«, *trimmt* (Kosmet) »treći dan ne jesti ništa uz veliki post«. Naš denominal na *-iti* od gr. složenice τριημερία »Zeit von drei Tagen«, τριήμερον »espace de trois jours« > τριημερίζω, kod Vuka *i > o* zbog labijala, upor. *ponistra* (v.). Grecizam je crkveni i balkanski. Upor. čine. *trimeare f* »le troisième jour après la naissance ď un enfant«.

Lit.: AR) 18, 740. *Elezović* 2, 337. *Pascu* 2, 95., br. 1795. Vasmer, *GL* 145.,

tronut (Šulek), pridjev u književnom jeziku zapada, »gerührt, bewegt«. Rusizam, particip od rus. pf. *tronutb* prema rus. impf. *trogatb* »doticati se«. Ne nalazi se u drugim slavinama. Apstraktum na *-je tronuće.*

Lit.: ARj 18, 742. Maretić, *Savj.* 158. *Miklošič* 362.

trônj m (Kosmet, Makedonija) »krevet«. Upor. rum. *tron,* pi. *tronuri* (Muntenija) »1° Truhe, Lade, 2° Sarg (Oltenija, Erdeij)«. Bit će grecizam ngr. θρονί »stolac« od θρόνος, koje je u učenom značenju »prijesto« očuvano kao balkanska riječ: búg. *trón* »stolac, prijesto«, pridjev *trónén,* arb. *fron,* eine, *thron,* kao pravoslavni crkveni termin *tronosati, -šēm* impf. i pf. (objekt crkva) »svetiti, svestati, sveštavati« = bug. *tronjdsvam* < ngr. θρονιάζω, rum. *a tîrnosi* (o *biserica),* odatle apstraktum *tîrnosealā* = *tîrnosanie* = *trònosanje* »Einweihung«, srp. i rum. od potpunog grecizma *tronost* (kao *Hristos)* bez izmjene dočetka.

Lit.: ARj 18, 740-42. *Elezomć 2,* 340. *Mladenov* 639. *Tiktin* 1608. 1653. *Pascu* 2, 96., br. 1834. *Miklošič* 362. Vasmer, *GL* 145.

tróp, gen. *tropa* m (Vuk) = *trop,* gen. *tropa* (Kosmet) = *drop,* gen. *drapa* m (1419, samo u slov. i hrv.-srp.) »1° vinacea (Boka, ŽK), tuska, džibra, kom, drozde, brace = breče, 2° ono što ostane kad se maslo topi, 3° talog *(.kavin drop),* Treber (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Augmentativ na *-ina dròpina* f (17. v.) = *tropine* (ŽK, slov.) = *tropine* (Boka) »Presskuchen«. Na *-ovica trôpovica* (ŽK, slov.) »komovica«. Glagol na *-sati stròpsat se, stropie* (subjekt *kruška)* »pretvoriti se u trop, izgnječiti se«; *-sati, -še* nije jasno. Možda prema *mekšati.* Promjena *tr — dr* nastala prema *troska* i *drožđe.* Upor. u rus. narječjima *drob,* gen. *droba, drobina* »Bodensatz«, koje bi moglo biti i posudenica iz njem. dijal. *draf, drabbe,* stvnjem. *trebir,* pl. > *Treber,* od ie. korijena *dh(e)rabh-,* raširenje od *dher-, dherã-,* s raširenjem *p.* Može biti i u prasrodstvu s germanskim refleksima. Miklošič uporeduje slov. i hrv.-srp. *trop, tropine* sa sveslav. i praslav. korijenom **trep-,* u *třepatí* »palpare« (v. *trepet)* i sa rum. *otřep* m pored *otreapă* »krpa, paçavra«, deminutiv *otrepioară* < stcslav. *oігерь,* rus. *otrepie* »Werg, Lumpen«. To bi značilo da je o u *trop* prijevoj.

Lit.: ARj 2, 791. 18, 742-44. *Pleteršnik* 2, 696. *Elezović 2,* 277. 340. *Miklošič* 51. *SEW* l, 225. Jagić, *ASPn* l, 159. 431. *Tiktin* 1100.

tropar, gen. *-ára* m (crkveni termin kod pravoslavaca, upor. izričaj: *prema svecu i tropar)* = *trotar* (Kosmet, objekt uz *ispojati)* »crkvena pjesma«, stsrp. *tropan.* Odatle denominal na *-iti tropáriti, tropārīm* impf. (Grbalj, u zapovijedi *ne tropari* »ne govori mnogo«). Lički pf. *rastropariti se* (subjekt *kruv na loparu)* »koji je prešao preko lopara« ne stoji u vezi s ovim glagolom. Balkanski crkveni grecizam (srgr. τροπάριον, od τρόπος »manière, façon«): rum. *tropar* »motette«, bug. *tropar.*

Lit.: ARj 18, 743. *Elezović 2,* 340. *Tiktin* 1654. *Mladenov* 639.

tropika f (Kožičić, Perast, Vrbnik) = *trüpika* (Mikalja, Dubrovnik) »vodena bolest, Wassersucht«. Od poimeničenog gr. pridjeva ὑδροπικός (složenica od ὑδρο- < οδωρ, gen. ὕδατος »voda« i δψ »izgled«, sa sufiksom -ικός > lat. *-icus)* > fr. *hydropique,* tal. *idròpica.* Ovamo *tropik* m = *tropika* f »bolesnik od tropike« < tal. *idròpico.* Afereza *i-* u sandhi kao obično. Ovamo i *tropljika* f (Srbija) = *tropljika* (Kosmet) »vrst teške bolesti kao jektika«. Balkanski grecizam: rum. *dropică,* pridjev *dropicos,* arb. *dhropikt,* čine. *idropica* < ngr. ὑδροπικία.

Lit.: ARj 18, 743-44. Budmani, *Rad 65,* 166. Rešetar, *Štok.* 301. *DEI* 1925. *Elezović 2,* 341. *GM* 87. *Pascu 2,* 53. 951. *Tiktin* 577,

troska f (Vuk) = (varijanta *o > u* prema *trus,* v.) *truska* (Stulić) »zgura, gar, šljaknja, tara«; *truska* znači i »prakolje, staro kolje u vinogradu« = (sa gubitkom *r) tuska* (Boka, Vuk) »talog što ostane kad se što topi, npr. maslo, olovo, skorup, trop«. Nalazi se još u slov., češ., brus. i rus., u brus. i gornjo-luž.-srp. sa *o > u.* Praslav. Varijanta je od *drožđe* (v.). Gubitak suglasnika *r* u varijanti *tuska* mogao bi se objasniti unakrštenjem sa slav. pridjevom **tuskb* »finster«, koji je prema Mladenovu u prasrodstvu s arm. *ťua* »crn«. V. *natuštiti se.* Ie. je korijen prijevoj od **dhragh-, *dhrogh-* + sufiks *-ska.* Promjena *dr > tr* je nastala unakrštenjem sa *troha* (v.) ili *trop* ili je regresivna asimilacija *dr — sk > tr — sk,* upor. progresivnu asimilaciju *dr — sk > dr — zg* u stcslav. *drozga.*

Lit.: ARi 18, 745. 829. 957. *Mažuranić* 1468. *Miklošič* 362. 365. *Holub-Kopečný* 390-391. Štrekelj, *ASPh 12,* 486. *WP l,* 855. *Mladenov, SpBA* 6, 73. si. (cf. *IJb* 8, 198). Scheftelowitz, *KZ* 56, 203-204.

troskot f (Vuk, Korčula, Kosmet) »beskorisna biljka polygonům aviculare, podvornica, slak, pusti-baba-konju-krv, sritva (Lumbarda)« = *troska trava* (Gojbulja, Kosmet). U bug. bez dočetka *-ot trošak* pored *troskot.* Nalazi se još u stcslav. i rus. Praslav. Rumunji posudiše *troscot,* deminutiv na *-el* < lat. *-ellus troscofel.* Onomatopeja? Izgleda kao postverbal od glagola stcslav. (i strus.) *troskotati* »strepere«. Veza neobjašnjena. Upor. rum. onomatopeju *trosc,* oformljena *trosnet* »Krachen«, *a trosni* i stcslav. *troska* »fűimen«. V. *trijesak.*

Lit.: ARj 18, 745-46. *Elezović 2,* 341. *Miklošič* 363. Isti, *Lex.* 1004. *Mladenov* 639. *Tiktin* 1654. Bruckner, *KZ* 51, 240.

trošiti, *-īm* impf. (Vuk) = *trošit, -trn* (Kosmet, ŽK) *(do-, iz- jseį, na-, po-, raž-, s-, sa-)* »1° (prvobitno značenje) mrviti, lomiti, 2° (danas općenito) tratiti, (h)arčiti, ašlučiti, spendžati < expendere«, denominal na *-iti* od sveslav. i praslav. *trôha* f (Vuk) = *troa,* gen. *troe* (Kosmet, bug. *troha)* »mrva, trina«. Postverbal *na. -ъk > -ak trošak,* gen. *-ška* = *strašák* (ŽK) »asluk, (h)arač, gen. (h)arča, spende, spenze, spize«. Na tur. *-džija trôšadžija* m »koji mnogo troši«. Pridjevi: *trošan* »u raspadanju, koji se kvari«, *rastrošan, potrošan,* na *-li troskali* (Bosna, Piva Drobnjak), indeklinabilni pridjev »koji mnogo troši, skup«. Od *troha* postoji još *natròha* (Istra) »štogod škodljivo« = slov. *natroha* »čar, čini, mađije«. Upor. *natruha* (v.). Još pridjevi od *troha:* deminutiv na *-ar-ьnъ trôšaran = -aЂъn trošašan* (Lika, uz *kamen)* »koji se ne da lijepo izdjelati jer se mrvi«. Deminutiv na *-ica trošica* »mrvica«, na *-bka troška* (Kosmet), odatle dalje na *-ica trdščica.* Varijantu sa *o > u trüva* (ŽK) »mrva« *(osná ~ = očna troha)* v. *trti.* Ovamo ide još denominai na *-ašiti natrovašiti, -šim* (Pavlinović) »natruniti«. Prilog na *-icē trošicē* »paulum«. Rumunji u Moldaviji posudiše *stroh* m *(de fin, de pae)* »otpaci od slame, trine, larvine« < **surohı,* Arbanasi *trohë > troe* i *trosnit* u prvobitnom značenju »mrvica, mrviti«. Bez usporednica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Dalju etimologijsku vezu vidi u *trti,* koje je prema Bmckneru raširено hipokorističkim sufiksom *h.*

Lit.: ARj 2, 715. 4, 70. 7, 703. 11, 210-12. 13, 327. 14, 700. 16, 765-66. 18, 747-51. *Elezović* l, 149. 2, 278. 339. 341. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Miklošič* 362. *Holub-Kopečný* 390. *Bruckner* 576. *KZ* 51, 240. 43, 302-303. 308. *Mladenov* 640. *GM* 431. 437. Pedersen, *IF 5,* 53.

trovati, *trujem,* pored analogijskog 1. l.prez. *trovem* u narječjima, impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, raž-, s-, sa-, za-) = trovat* (Kosmet), sve-slav. i praslav. »venenare« prema iteratīvu na *-va- -trovavati,* samo s prefiksima. Prezent *trujem* je prema stcslav. infinitivu *truli,* koji je očuvan u Kosmetu *trut* (objekt *rabotu)»* kvariti« *(is-, po-),* part. perf. pas. *truvên (iz-, po-).* Današnji infinitiv *trovati* je prema stslav. prezentu iroi>p-»absumere«. Postoji još prijevoj duljine *ō > a* stcslav. *tráviti* »absumere«. Taj je prijevojni štěpen također sveslav. i praslav., očuvan u *zatraviti, zatravim* pf. (Vuk) »opčiniti (u govoru magije)«, iterativ na *-iva zatravljívati, -tràvljujem.* Taj je glagol denominal od *trava* (v.). Tada znači »probosti bolesnom konju na vratu kožu, pa između nje i mesa zavući slamku i ostaviti je neko vrijeme (narodna medicina)«. U Kosmetu znači *zatrāv'it, -avīm* »otrovati, tj. upotrebiti travu kao otrov«. Upor. bug. postverbal *otrava >* rum. *otravă* »venenum«, s glagolom *a otrăvi* »venenare«. Poimeničene glagolske imenice: *trovanje* n, *otrovanje* (bolest). Na *-ača otrovača* (= gljiva), te *zmija otrovnica = otrovkinja.* Pridjevi: *otrovan = otrovu* (u starijem jeziku, Vük), *zatrovan* (~a *sredina).* Postverbali *trôv,* gen. *trova* m (Vuk) »(ribarski termin) mama, mamac«, *otrov* m = *otrov,* gen. *-ova* (Kosmet). Na *-ilo trovilo* n (ŽK). Osnovno je značenje od *truti, trovo* »hraniti«; *otrov* se daje u hrani. Zbog toga opće riječi kao lat. *patio >* fr. *poison,*.španj. *yerba* < lat. *herbą* dobivaju značenje »otrov«. Njem. *Gift* je od *geben.* I gornje se *zatraviti* može dovesti u etimologijsku vezu sa

trava. Upór. i tur. otarmak »faire paître > empoisonner«. U stcslav. truti nastalo je od ie. dvoglasa ou pred suglasnikom u korijenu »tereti-, prijevoj Ђегоu-, koji je raširenje korijena *ter- > trti (v.). Od dvoglasa ou nastaje samoglasnim nastavkom ov.

Lit.: ARj 4, 70. 7, 703. 9, 446-50. 11, 212. 13, 327-28. 14, 701. 16, 766. 18, 751-53. Ehzovič 1, 201. 242. 2, 44. 340. 344. MikloSič 363. Holub-Kopečný 389. Bruckner 577. Mladenov 637. Trautmann 327. WP 1, 731. Pedersen, KZ 39, 460. Kretschmer, KZ 31, 385. Boisacf 959-960. Brugmann, IF 1, 503. Vaillant, RES 22, 39.

Trpanj, gen. -pnja (selo, Pelješac, Dalmačija), etnik Trpanjac, gen.-njca, ktetik trpanjski. Vjerojatno je gr. δρέπανον/δρεπάνιον »srp«, koje je zastupljeno u južno-tal. toponomastici.

Lit.: ARj 18, 755. Rohlfs 571. Skok, ZRPh 54, 491.

trpati (se), -am impf. (Vuk, u Belostenca trpati vu ladje »contradare in naves«; Srijem, Slavonija, Bosna, Lika, Dalmacija) (na-, po-, s-, za-), prema iteratīvu na -va- -trpávati, -trpāvām (Lika), samo s prefiksima, »accumulare«. Samo hrv.-srp. U bug. postoji prijevojni oblik trupam od trup (v.).

Lit.: ARj 7, 703. 11, 212. 16, 766-67. 18, 755. Miklósié 364. Mladenov 640. Vaillant, RES 22, 39-40.

trpavica f (Dubrovnik), trngulja (Dalmacija), odrtulja (Poljica) predstavljaju adaptiranje tal. (pesce) torpèdine < lat. torpedo, gen. -iniș, upór. pridjev tõrpidus, sve od torpere, prasrodstvo sa trpak (v.), našoj osnovi trpak, trpjeti, trnití (pro-), odrijeti zamjenom dočetka -edine našim sufiksom -amca, -ulja. Možda je dalmato-romanski leksički ostatak tärpiņa (Božava) i trnjaža (Muo, -äza < -acea ?) »električna riba koja se ne može držati u ruci«. Upor. sttal. tortiglia. Ovamo ide internacionalni naziv pomorskog oružja torpedo, odatle torpedirati, -pediram preko engleskog; preko tal. torpiljarka »torpediniera«.

Lit.: ARj 8, 669. 18, 701. 755. Skok, Term. 55. Cronia, ID 6. REW* 8796a. DEI 3832.

trpěla f (15. st., u Krčkom statutu; Malínská, Dubašnica) »stado ovaca koje se broje na ruke (2 glave = jedna ruka; primjer: ima dvàjset rūk ovãc)«. Vjerojatno dalmato-romanski leksički ostatak od srlat. tropellus > tal. impello (13 — 14. v.), fr. troupeau, od frnč. troppus, koje se nalazi u slov. trop, gen. tropa »Schar, Schwärm«. Ovamo ide kao francuzizam trupa, kao vojnički termin.

Lii.; ARj 18, 755. PleterSnik 2, 696. REW* 8938. Prati 1012. Gamillscheg 1, 195. DEI 3922.

třpija f (Vuk, Crna Gora, Srijem) »duga bolest u kojoj se mnogo jede« = trplja (Kosmet, Klina, Vučitrn) »1° nekakva teška neizlječiva bolest (u Budmanija: trpija = idropsija), 2° kletva ženska protiv čeljadeta lijena i proždrljiva, koje popije svu vodu (trpija,·trpljôsa-na)ч. Odatle trpuljina (Vuk, Crna Gora) »psovka čeljadetu koje kao da boluje od trpije te mnogo jede«. Pridjev na -av trptjav, f -ava (Kosmet) »koje ima trpiju«. Denominal na -osati (v.) trpljòsat, -osem (Kosmet) (raz-) »ležati, bolovati trpiju«. Prema Daničiću izvedenica je kao letija (v.) od trpjeti s pomoću sufiksa -ija (v.). Arb. tërpi »Schwindsucht« je posudenica odatle. V. trpjeti.

Lit.: ARj 18, 759. 765-66. Elezovič 2, 341—42. Daničić, Kor. 92. GM 430.

trpjeti, -im impf. (Vuk) = trpljeti = trpêt (Kosmet) = tfpiti (Hrvatska) = trpit, -im (ŽK) (iz-, na se, o-, po-, pre-, pri-, s- se, uz- se), baltoslav., sveslav. i praslav. *Iыр-, »podnositi, snositi« prema sveslav. i praslav. trnuti, trnem (pre-, pro-, u-) (subjekti zubi, srce, duh, noga) »postajati ukočen, ukočiti se, torpere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Razlika je u akcentu prema trnuti drugog značenja i postanja (v.). Pridjevi na -ZA > -ák (upor. gorak) trpak, f -pka (ŽK, hrv.-kajk., slov., češ.) »herb, bitter«, na -ljiv strpljiv (ne-, neuz-), poimeničen na -ьc > -ac nestrpljivac, -ost f; trpèljiv (ne-, rusizam ili čehizam) »tolerantan«, -ost. Apstraktum na -ež třpež m »Geduld« (usp. poslovicu krpez i trpež kuću drže). Ovamo ide još u Kosmetu na gr. -iosat impf, natrpljòsat se, -osem »(prezrivo) nalézati se«. Rumunji posudiše a tirpi »isto«, sa cslav. sufiksom tîrpenie, Arbanasi tërpt f »Schwindsucht« (izvedenica na gr. -ία > i), odatle tërpjevec »schwindsüchtig«, upor. bug. trpja »leiden«. U antroponimiji dvočlano staro ime Trpimir, hipokoristik Trpko. Baltičke su usporednice potpune u fonetskom smislu, u semantičkom predstavljaju prvobitno konkretno značenje: lit. tirpti »starr, gefühllos werden«, lot. tirpt »vertauben, starr werden«. Ie. je korijen *ster- predstavljen u gr. στερεός »starr, hart« (internacionalno stereotipan). le. je korijen proširen formantom p kao u lat. torpere. Kao u lat. i u praslav. postojao je prijevojni korijen *torp s likvidnom metatezom; nalazi se u kauzativumu prema trpjeti: trápiti, trápím

(hrv.-kajk., slov., češ., polj., ukr.) »vexare, mučiti« = trāpīti se (ŽK). Slog tra- nastao je po zakonu likvidne metateze; upor. rus. taropit'sja.

Lit.: ARj 4, 64. 70. 7, 703. 8, 70. 118. 119. 11, 190. 212-13. 761. 764-65. 12, 197-98. 16, 462. 767-68. 18, 536-38. 708-713. 758—766. Elezovič 2, 114, 278. 341. 449". Mažuranić 1459. Miklósi! 355. Holub-Kopečný 388. 390. 391. Bruckner 63. 566. Mladenov 631. Trautmann 325. Havránek, Slávia 7, 781. GM 430. Boisaaf 911. Matzenauer, LF 7, 48. Marguliès, KZ 58, 104. Sütterlin, IF 25, 65; Meringer, IF 18, 226. sl.

trs m (BI) = trs (ŽK) »l ° čokot, krga (u loze), 2° loza, 3° čokanj, struk (Mikalja: trs od kupusa, uz trs od loze), 4° pleme, loza (Sinj)«, u Prčanju trs pored čokot. Pridjevi na -at trsat (samo u hercegovačkoj nazdravici, gdje je u igri riječi), na -nat < -ьn + -at trsnat (Boka, Vuk) = tršnat (Paštrovići) »krupan, krut, robustan«. Kol. na -je trsje n (Petrinja) = tfse~ (ŽK) »vinograd, lozje«. Inhoativ na -ati trsati se, -ãm (Vuk, u napojnici) »čvrsnuti, solidescere«. Riječ irs nalazi se još u slov. trs i češ. trs »Stock der Pflanze«. Upor. stcslav. u glagoljskom spomeniku trbsije »vinea«. Praslav. Usporednice su prema Sommera i Charpentieru u vezi s gr. θρινία· ἀμπελος £ν Κρήτη < *trisnia, arb. trishë »Propfreis, Schössling«. Prema tome je trs grčko-arb.-praslav. leksem. Upor. i sanskr. drakša »Weintraube, Weinstock«. Da je posudenica od gr. θύρσος = kslat. tursus > tal. torso, kako su mislili Jagić, Štrekelj i Gustav Meyer, nije vjerojatno.

Lit.: ARj 18, 766-68. 772. PleterMk 2, 698. Maiuranić 1469. MikloSič 364. Isti, Lex. 1008. Holub-Kopečný 391. GM 437. WP 1, 761. KZ 54, 236. Scheftelowitz, KZ 56, 199. Pedersen, IF 5, 39. 55. Charpentier, KZ 40, 475. Štrekelj, ASPh 12, 471. 28, 535-536. Jagić, ASPh 1, 159. GM 437. Raić, ASPh 1, 621.

Trsāt, gen. -ata m (s tim se naglaskom govori u književnom jeziku), toponim, tal. Tersane (1660). Promijenjeni hrv. oblici: asimilacija Crsat (13. i 15. st.) = Trsak (Mulih). Rimski je naziv obrazovan pridjevskim nenaglašenim sufiksom -icus u maskulinumu i femininumu Tarsatica (Ptolomej, Plinije, Tabula Einhard.) = Tharsaticum (Ravennas) = Tharsatico (Itin. Anton), na natpisima samo nepotpuno očuvan Tarsa(-tic)es (-is) CIL III. 14574. Za Flavija je Trsat postao municipij, kojim su upravljali duumviri. Jednome od njih očuvan je italski cognomen Vettidius. Isti sufiks nalazi se u Flanaticus od Planano > Flamin. Hrvatski oblik pretpostavlja predslav. primitivům *Tarsat(umì) ili Versat-. Ako je isti slučaj kao u Flanaticus, tj. da je pridjevski sufiks bio -aticus, ne samo -icus, koji je nestao u hrv. obliku, ima-se pretpostaviti praslav. primitivům *Tarsa ili *Tarsus. Možda se taj naziv odnosi na Rječinu = mlet. Fiúméra = Fiumaгa. Ako je tako, -at u Trsat može biti isti sufiks kao u Delmatae od Delminium. Trsat bi prema tome bio prvobitni etnik. Značio bi »ljude koji stanuju uz Rječinu«. Uz lat. Tarsatica, -cum ima se podrazumijevati regio, territórium ili municipium. Prethistorijsko naselje (castelliere) nalazilo se na vrhu Trsata. Prema Scardano > Skradin čudno je što u obliku Trsaí nije očuvana slav. likvidna metateza, nego ŗ kao Tergeste > Trst. Prije obrazovanja Trsata kao rimskog municipija postojao je na teritoriju današnje Rijeke rimski castram, znak da se Trsat nalazi na važnoj točki rimskog prodiranja na Balkan.

Lit.: ARj l, 849. 18, 766-67. Gigante, La topografia di Fiume. Dep. di storia patria per le Venezie, Studi etc. I, 7—22. Krahe, GN 38. Mayer 1, 329.

trsiti[1] se, -im impf. (Vuk; Habdelić, Vitezović, Belostenec, Martié; Slavonija, Varoš) »curare«. Nalazi se još samo u slov. trsiti se (Cigale, Bela Krajina) »sich bestreben, sich bemühen«. MikloSič stavlja ovamo i crnogorsko trsiti, -īm = otarasiti (v.). Već je MikloSič uporedivao sa trud (v.) i sa lit. triūsuoti »sich bemühen«. Bio bi to niski prijevojni štěpen (Tiefstufe) od ie. korijena *tereu- (v. trud), proširenog na s, kao lit. triūsas »Arbeit, Vielgeschäftigkeit«, pridjev triūsus »arbeitsam«, triūsti »vielgeschäftig umherwirtschaften«.

Lit.: ARj 18, 767. MikloSič 364. Pleteršnik 2, 698. Scheftelowitz, KZ 56, 167.

trsiti[8], -im pí. (Vuk, Crna Gora) »svršiti«, trsili su vino »prodati, potrošiti, lišiti se čega«; òtrsiti (se), -īm (posao) pf. prema otršati, -ãm (Gorski vijenac) »otpravljati« sadrži od- ili o-. Ovamo ide zacijelo i refleksiv trsiti se, -im impf. (Vuk, slov.) »nastojati, mučiti se«. U Kosmetu tŕsit, -im impf, (objekt pruće za uza, granje, gûvno) (o-) »kresati«, u Poljicima protŕsiti, -im (~ put) »opraviti«, rastrsiti (~ put, Došen) »prokrčiti«. Nejasno je kako se odnosi prema otrsiti, rastrsiti, glagol otarasiti, -sím (Vuk, Srbija) = otarâsit (Kosmet, objekt rabotu) »svršiti«, pridjev ôtarasan »koji svršava poslove, ekspeditivan« prema impf, na -vaotaraSâvât, -am (Kosmet). U Srbiji otarasiti,

-*im* (Stojanović), *rastàrasiti, -im* »razjasniti«. U Banjoj Luci *otàiisatì* pf. pored *otasiriti* »svršiti, dojesti« = *otarasiti* (Mostar) »isto«, dok *otàrisati* (Lika) »laskati«. Upor. lit. *triūsuoti* »sich bemühen«.'

Lit.: ARJ 9, 349. 450-51. 12, 462-63. 13, 269. 328. 18, 767. Skok, *Slávia* 15, 483., Ђr. 557. *Elezović 2,* 41. 44. 342. *Miklósié* 364.

tȑst[1], gen. *-i* f (Vuk) = *trs* (Dubrovnik), sveslav. i praslav. osnova na -t (stcslav. *trzstb),* »arando«. Na *-bka trska f,* na *-ika trstika* (Dubrovnik, Lumbarda, Korčula, Vuk, búg.), na *-ljika* (analogija prema *smrdljika) trsljika* > *tršljika* (Primorje) = *trsljika* (Vodice) »isto«. Pridjev na *-en trstený, f trstená,* poimeničen *Trstená* n = *Cannosa* (Dubrovnik, toponim), *Trstená* f (Kosmet, hidronim), na *-ik Trstenlk* {mnogo mjesta, jedan od. njih u splitskoj okolici) = *Calametum* (11. v.), na *-iça Trstènica* (hidronim, pritok Kolubare). Kol. na *-jak trščak,* gen. *-âka* »arundinetum«. Rumunji posudiše *trestie* f. Od ie. jezika pruža jedino baltička grupa usporednice, koje odstupaju od praslav. time što ne pružaju refleksa za dočetno *-tb:* lit. pl. m. *trušiai* »Rohr«, *trusis* = *triušis f* »isto«. Upor. ipak lit. *strustis* = istočno-lit. *srustis* »bastener Halm im Sieb«. Pretpostavlja se ie. korijen **trus-,* raširenje ie. korijena **ster-* »starr«, koji se u slavinama nalazi u *starati se, stradati* (v.), proširen sufiksom za apstrakta *-tb.*

Lit.: ARj 18, 767-72. Ribarić, *SDZb 9,* 200. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 364. *Holub-Kopečný* 389. *Bruckner* 576. *Mladenov* 641. *Trautmann* 330. *Boisacf* 354. Scheftelowitz, *KZ* 56, 166. 189. Buga, *RFV* 75, 141. (cf. *IJb* 8, 198). Charpentier, *KZ* 40, 474-475. Endzelin, *ZSPh* 16, 114.

Trst[2], gen. *Trsta* (Vuk, upór. razliku u akcentu *trst* /Dubrovnik/ »trska«) m, hrv. i slov. predrimski toponim istro-rom. *Tristi* (Rovinj), tal. *Trieste* > *Trljest* (Vuk) = *Trest* (Božava) = *Triješće* n (*sí* > *št* > *šč;* Crmnica, Peroji u Istri, narodna pjesma), pridjev na *-bskhrv. tršćanski* od etnika *Tršćanin* (Hrvatska), *tr'ijestanski* = *trjèstanskï* od *Trjestanac,* gen. *-anca* (usp. tal. *triestino,* njem. *Triestiner),* slov. *trzaski od* lokatīva **Tъгеъ$Iъ, tbržlstbskbjb,* •etnik *Tržaščan* > *Tržačan.* Slov. etnik i ktetik od važnosti su za objašnjenje pitanja kako je od *Tergeste* postalo *Trst.* Iz njih saznajemo naime da je s nastalo od suglasničke grupe *-žbs-* (upór. *ć + s* > ću *Musichi* od *Mušici).* To znači da *g*[e] > *ž* predstavlja jednak refleks kao i *c"* < *h'* u *Cedad* < *cīvitāte,* tj. romanski izgovor 6—7. v.; £' je bio identificiran sa sláv. *ž.* Taj romanski izgovor *g'* prešao je poslije toga datuma u *j,* odatle *je* < *ιe,* a tal. *Trieste* < *Terieste* > (metatezom stoga *er* > *ri* u nenaglašenu slogu) *Trieste,* u Rovinju *ie* > *i Trişti.* Osim toga, *Tergeste* •æ naglašavalo na dva načina: *Tèrgeste* (upór. *Pésaro* prema kllat. *Pisaurum), Ótranto, Lagosta, Kórinthos).* Sto se tiče predrimskog značenja, uzimlje se da je korijen isti koji u arb. *trek-gu* = *trg,* ilir. *tergitio* »trgovac« i ilii. sufiks *-este* kao u *Ateste* > *Este, Penestae* (Crni Drim, sjeverno od Ohrida).

Lit.: ARj 18, 659. 678. 769. 771. Cronia, *ID* 6, 123. Miletić, *SDZb* 9, 382. Ribarić, *SDZb* 9, 69. Ramovš, *Gram.* 302. Skok, *ÄA* 1, 11. si. Sturm, *ČSJK 6,* 69-70. *Ive 5.* Skok, *IČ SAN* 3, 1-41.

Trs m i deminutiv na *-ić Tȑšić* m (ime Vukova rodnog mjesta), slov. apelativ *trs,* gen. *tȑša* m »Baumstock, Baumstumpf, Strauch«, s pridjevom na *-av, -at, -ast tȑšav, trsat, tȑšast.* Da je naziv bio raširen u južnoslav., dokazuje rum. *tîrș* n »strauchartiger verkrüppelter Baum« = na *-ar* < *-ariu tîrșar, a tirsi* »(poljoprivredni termin) mit der Dornenegge eggen«. Ne nalazi se u drugim slavinama ni u baltičkoj grupi. Možda je izvedenica na *-to* od *trs* (v.).

Lit.: ARj 18, 771. *Miklošič* 355. *Tiktin* 1609.

tȑt (Kosmet), uzvik (onomatopeja) za prdenje, odnosno za podcjenjivanje nečijeg nepovoljnog ili neistinitog govora. U tom posljednjem značenju ima Vuk *trt-mrt* = *trc-mfc* »interjecție de confusione criminis convicti«, izraz tipa *šuć-muć, tuc-muc, tamo-amo, trc-vrc, te ura te fura.* Uzvik je oformljen *trla,* gen. *trte* m (Kosmet) »debeljko« = *trto* m (Vuk, psovka), na *-onja tȑtonja* m, pridjev *trtav* »debeo«. Onomatopeja znači i blebetanje. Na *-ositi trtositi, -lm* impf. (Vuk) »blebetati brzo da se ne može razumjeti« sadrži *-ositi* možda analogijski prema *prkositi* (v.). Korijen *trt* toga glagola sadrži reduplikaciju, koja se u višem prijevojnom štěpenu može usporediti s reduplikacijom **tortor* > češ. *traforiti* »trtositi«, rus. *torotoritb* »schwatzen«, stcslav. *trztor* »sonus« i lit. *tarti* »sagen«. Upor. tal. *tartagliare.* V. *trtati* »mucati«. Upor. rum. *a tarasi* »schwatzen«.

Lit.: ARj 18, 569. 776. *Elezović 2,* 347. *Miklošič* 359. *Holub-Kopečný* 389. *Trautmann* 314. *WP* 1, 744. Petersson, *LUA* 12, 2, 90. (cf. *RSl* 8, 300). *Tiktin* 1625.

tȑta f (ŽK, Vukova Gorica, slov., hrv.-kajk., Istra, Buzet, Sovinjsko polje), deminutiv na *-ica trtica* (ibidem) »1° vinova loza, čokot, trs, 2° vimen (Istra), od bijelog graba spleteni obruč, kolut, koji pričvršćen klinom, drži jaram sa rudom kod vožnje, jarmënica (ŽK)«. Deminutiv na *-ica trtica,* kod Vuka *trtica* f (Lika) = *trtica* (Kosmet) znači »biskup«. Kako je čokot savinut, ta dva značenja mogu da idu zajedno. U tom značenju posudiše je Rumunji *tîrtiță* = *bucățică vlădicai, mitropolitului,* ista denominacija kao i hrv. *biskup.* Pridjev na *-ьn trina kost* (Piva-Drobnjak) »kraličua kost«. Parčić ima još *trtenjak* »osso del coccige«. Deminutiv s prefiksom *pritrtić* m (Istra) »šiba, šiblika«. Upor. slov. *trta* »1° biegsame, gedrehte Rute, 2° Wiede«. Na *-ina* (naš augmentativni sufiks?) *mina* (Istra) »vimen«. Leksički ostatak iz panonskog latiniteta (?) od poimeničenog lat. part. perf. ž. r. *torta* (od lat. *torquere* < tal. *tòrcere').* Ne zna se ide li ovamo *natrtati, -am* pf. (Marin Držić, Stulić) »nabasati, nagaziti, ograisati«, kao denominal. Talijariizam je *torta* f (Dubašnica) »luk koji služi za vješanje kotla, proveslo (Vrbnik)« = *torta* (Perast). Sa *o* > *u tuna* (Vrgada) = *turtą* (Božava) »pane bianco« = *turta (ku žene peku na podeli,* Hektorović; Poljica, Sali), krčko-rom. *turta,* rum. *turtă* može biti dalmato-romanski leksički ostatak. Internacionalni talijanizam je *torta* (Mikalja, gradski govor) »vrsta kolača«. Internacionalni je apstraktum na *- ura tortura* (preko njem?). Izvedenica na *-o* od lat. pridjeva na *-uis tortilis* je tal. *tortiglione,* mlet. *tortion,* furl, *tortéon, tortiglonus* (Tršćanski statut, 1350) > *trtàjun* m (Račišće) = *trtajūn,* gen. *-una* (Smokvica, Korčula) »komad drveta dužine pola metra, kojim se, kad se na nj namota uzica od mijeha, odmotavajući steže mijeh (krajem uzice mijeh se zaveže)«. Odatle denominal na *-ati ıtrtajunat* (Račišće) »zavezati mijeh«. Upor. slov. *trtijôn* (Kras) »rhynchites betuleti« = *tȑtin.* U istro-čak. postoji još *trtor* = *trtar* = (disimilacijom *r — r* > *r — l') trtol* m »clematis vitalba«. Upor. češ. *trtol* i u rom. jezicima **tortōrium* > tal. *tortaio, tórtora.* V. *trtofulja.*

Lit.: ARj 7, 703. 9, 555. 12, 198. 18, 490. 772-76. 956. *Pleteršnik 2,* 699. Rešetar, *Stok.* 301. Jurišić, *NVj* 45, 96. *REW** 8805. 8807. 8809. Mladenov, *GSU* 13-14, br. 81 (cf. *JF* 3, 212). Štrekelj, *DAW* 50, 67-8. *DEI* 3835. 3836. 3837. Skok, *ASPh* 33, 372. Popović, *Sintaksa* 45. *Elezović 2,* 342. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Parać* 1035.

trtana f (narodna pjesma, Bogišić) = *tartana* (Kačić) »(brodski termin) vrsta trgovačkog broda«. Od tal. *tartana* »bastimento da carico del Mediterraneo, con un albero a calcese e una vela latina« < prov. *tartana* »soko«.

Lit.: ARj 10, 587. 18, 111. 772. *Prati* 968. *REW** 8588. *DEI* 3724.

trtati, *-am* impf. (Parčić) »1° vacillare, barcollare, andar alla cieca, 2° scilinguare«, s prefiksom *iz- ìstrtati, -am* pf. »izaći trtajući, tenebris evadere«. Na *-eljiti trteljiti, -im* (Parčić) »saltelare«. Na *-alo* m *trtalo* »unoscilinguato«. Prilog *u trtanj* »inutilmente«. Upor. *ututanj.* Onomatopeja *trt* (v.) prenesena sa mucanja na nesiguran hod (metafora). U značenju »mucati« može se uspoređivati sa tal. *tartagliare.*

Lit.: ARj 4, 70. 18, 772-73. *Parčić* 1035.

tȑti, *tarem* pored *trem* i *terem* (16. i 17. v.)> part. perf. akt. *tro, f trla,* part. perf. pas. *trti trven* (Vuk), *tren* (ŽK) = *trijeti* (Crna Gora, Vuk) = *trêt* (Kosmet), *satrati* (Poljica, Dalmacija, upor. slov. *treti,* češ. *třiti) (do-, iz-, iza-, na-, o-, po-, pře-, pro-, raz-, raza-, s-, sa-, sas-, u-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **terti, Iыо* (stcslav. *treti* pored *trìti)* »(lat.) terére, (gr.) τείρω (s kojim je glagolima u prasrodstvu)«; *otȑt se* pf. (Smokvica, Korčula) »dobiti rane po leđima i stražnjici zbog neprestanog ležanja«. Izvedenice se prave od sedam osnova: I **tvr-* (prezentska osnova, po kojoj je analogijski infinitiv *tf ti,* već stcslav. irsiz) > *tr* (sonantno Γ), II (sa *ь* > *a) tor-,* III (osnova part. perf. pas.) *trv-,* IV (prijevoj duljenja *ь* > *i) tir-** V (prijevoj *e) tér-* (pred suglasnikom likvidna metateza *tre-* > *trije-, tre-),* VI (prijevoj *e — o) tor,'* VII (prijevoj duljenja *ō* > *a) tar-*(?).

(I) Od *tr-* postoji velik broj izvedenica: sufiksom *-dio trio* n (Vuk) = *trio* pored *trio* (Kosmet), bug. *tarlo* = *trla* f »Hürde«, kod Rumunja *tîrlă,* deminutivi *tîrloară, tîrluliță, tîrleciu.* Poimeničen part. perf. akt. *Mica* (Vuk, ŽK, Vodice) »1° stupa, trepača, Flachsbreche, 2° (Lastva, Dubrovnik) oklagija, lazanjar (Smokvice, Korčula)«, denominal na *-jati trlićati, -ãm* »trlicom nabijati konoplje«, denominal na *-iti tf liti, -lm* impf. (Gornje primorje, objekt *lan),* na *-ati trljati, trljam* impf, *(na-, po-, pro-, raz-, s-)* = *trljât* (Kosmet) »1° reiben > ribati, 2° (metafora) ići ne gledajući kuda«, deminutiv na *-kati (k* > *c* kao u *micati) -trčati**

-tfcam, samo s prefiksima *iz-, o- (se); na -iça trice f* pl. (Vuk, Kosmet), bug. *trici* »1° mekine, -inje, Kleien«, kod Rumunja *tîrîță* »isto«, kod Cincara *tîrță; satrica* (Vuk) = *sătrica* (Otok, Slavonija, Gregurevci, Srijem) »jelo ļcoje se na sitno šatre«; odatle (od *trice]* na *-jar + -ije tričarije* f pl. »nugae« (prema Štrekelju < njem. *Tratscherei.*, od njem. *Tratsch > trač}*; na *-yna* (od *tryti) trina* (Lika, colj. *trynà] = trïnja* »mrva, Bisschen«, *trine,* gen. *irina* »otpaci od slame« = *trinje* (Kosmet), dem. *trïnica,* denominal *triniti, -Im* impf. *(iz-)* »mrviti, trošiti«; *utrina* f »pascua«; *natra* f »1° razboj, Webstuhl, krosna, stative, 2° preda navijena na vratilo«, odatle *nătrica* (Vuk) »isto«; *potra, pôtrica* »šteta od goveda«, *zatra* f (Kosmet) »smrt, pomor«; *trnuti, -ēm* (objekt *svijeću,* v.) »extinguere«; na *-un: trun* m (Vuk) »Splitter«, upór. rus. *trun* »Lappen«, deminutivi na *-ka trunka* f, na *-zk trunak,* gen. *-nka, trunčica,* na *-iá trünja* f, deminutiv *trûnjica* »trinja«, denominal na *-iti truniti {se), trunim* impf. (Vuk) (iar- *se, na- se, o-, po-, s-, u-),* iterativ na *-va- natrunivati* (Stulić) = *natrunjivati, -trùnjujem (sa-)* »1° sordibus conspergere, 2° expurgare«; *struniti se* prema *strunjivati se* »(želudačna bolest) exomphalus, razvio se pupak«. Suglasnik *n* je mogao nastati iz *hn,* upor. *truhnuti.* Na *-oha iroha* (v. *trošiti"),* na *-uha trulla* f = *trüva* (ŽK, *ošna* '—·) »mrvica koja u oko padne«. V. *iruhav.*

(II) Varijanta *tar-* ima daleko manji broj izvedenica: deminutiv *tărkati* (bug. *tarkom)* impf, prema pf. *tărnuti* (objekt *oganj)* »Feuer schüren«. Na *-ьk tarak,* gen. *-řka* »Art Flachsraufe«, *ótarak,* gen. *-arka = otarac,* gen. *-rea* (Voltidi) »peškir, ručnik, Handtuch« = *atarai,* gen. *-aca* (Vodice); na *-ьn] tăranj,* gen. *~rnja* »(bačvarski termin) oruđe kojim se izdube dolina za umetanje dna«; *tara* f »Webstuhl«; na *-otina tár otina* (Korčula) »piljevina«, *ütara f* (Vodice) »ono što se u buretu vidi od duga izvan dna«; *satdriti, satarım* pf., prema impf, *satarivati, -tarujem* »izgubiti (cf. *zatrla se* = nestalo je«)«. Ovamo ide još na *-ić rastarić* m »jelo kao tarana«, zacijelo od *rastrti.* Zasebno treba govoriti u ovoj svezi o *satàrisati, -šern* impf. (Srijem) »satirati«, koji je primio gr.-slav. glagolski sufiks *-isati,* koji može doći i na domaće osnove kako dokazuju *krunisati* od *kruna* i *saborisati* od *sabor.* Odatle radne imenice na *-lac* m, *-lica* f = *-telj: satarisalac,* gen. *-aoca* prema f *satarisalica f = satarisatelj* (Kanižlić). Taj je sufiks došao zbog toga što se *salirati* unakrstio sa tur. *satara* (v.).

(III) Od *trv-* isto tako malo izvedenica: (čakavski) *târvine* f pl. (ŽK) »trine, otpaci od sijena«; *strv* f (v.) »trag *(nima mu ni strvi ni glasa,* ŽK)«, *bestrv* f samo s prijedlogom *u ~ (pobjeći, uteći},* denominal *obestrviti.* Poimeničen part. perf. pas. na *-ik trvènìk* m, gen. *-ika* »via trita (možda prevedenica, kalk, v. *utrenik,* niže pod V)«.

(IV) Varijanta *tir-* postoji samo u *-tirati, -tīrām,* iterativima s prefiksima *(is-, na-, o-, raž-, sa-, za-)* od pf. *istni, natręt* (Kosmet) = *natrú, -em* (Vuk), *otrú, rastrti, zatrti', otirāč,* gen. *-aia* m (Vuk) »peškir«, *zatirač,* gen. *-ăia; notiranje* n (Srbija) »đubrenje s pomoću torova«.

(V) Varijanta *ter-* dolazi osim u *trijeti,* gdje je > *ije* po zakonu likvidne metateze (upor. rus. *teretb),* jošte u poimeničenom part. perf. pasiva na *-iça trênica* »Reibeisen«, *trenci* m pl. (ŽK) »tarana«, *nătrenik* m (Vuk, Srbija, Bosna) »dobro natrven i čvrst somun«, *utrenīk* »trven put, strada maestra = via trita (možda kalk)«. Radna imenica na *-telj satritelj* m prema *satriteljica = satriteljica ļsatrt- = satrlica* (haplologija, Otok u Slavoniji).

(VI) Prijevojni korijen *tor* (u Kosmem istisnut od *trio,* očuvan u izreci *de je tor, tu je mor)* upravo je prijevojni postverbal od *trti,* koji je postao pastirski termin »1° Hürde, trio, struga, obor (v.), okölac > kolac (v.), 2° toponim«, deminutiv na *-ić torii,* pridjev na *-ьn torní (pas),* poimeničen u f *torna* f (Crna Gora, Vuk) »u puške ono na što je navrnuta cijev, hazna, ognjište, kurjak«, augmentativ na *-ina torina = tonna* (Kosmet) »đubre od sitne stoke«. Pastirski termin izgubio je vezu s glagolom *trti* i čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Prvobitna veza sa *trti* vidi se još donekle u čakavskom *tor,* gen. *tora* »Spur« i u *tariti, -im* impf. (Vuk) *(na-)* = (Kosmet) »dubriti« i u *torina f* (semantička varijacija sa *torina* izražena je drugim akcentom) »zemlja gdje je bio tor te je natorena«. Prvobitno se značenje vidi bolje u posuđenicama: *tor* je naime kulturna riječ koja se posuđuje: Cincari posudiše *tor* m »trače, vestige, piste«, Novogrci τορός = ντόρος = τουρός »1° isto, 2° (u grčkoj Makedoniji) chemin«, odatle u Epiru παρατουρω »s'égarer«. Na *-ište* kod Cincara *turaste* »bercail, bergerie«, kod Arbanasa *turist* »1° isto, 2° troupeau«, kod Dakorumunja *turiste* = na *-iş turis* »débris de foin, trine, târvine«, (s metatezom) *storiște* »endroit battu > bercail, bergerie«. Ovamo ide bačvarski termin *ütor* m (Vuk, Boka) »Zerge« = *utore* f pl. »1° Kimme, ono što se

u buretu vidi izvan dna, utara, 2° u duga ona dolinica u koju se dno umeće«, postverbal od *utrti.* Odatle Šulekov neologizam *nautoriti* »načiniti utore«. Postverbali u prvobitnom apstraktnom značenju su *zator* m = *zatar* (Vodice, *o > a* u nenaglašenom slogu) od *zatrti.*

(VII) Prijevoj duljenja *ō > a tar ne,* da se izvjesno dokazati jer se *tar* (Baranja) »plje-va« može objasniti i niskim prijevojem *Ur-.* Isto važi i za *tara, ortak* itd.

Baltičke usporednice slažu se sa praslav. **tw-ti,* ali se semantički znatno razlikuju: lit. *tirti* poklapa se sa *trti,* ali znači »istraživati«; isto značenje sa slav. ima kad je sa nazalnim infiksom *trinti* »trti«, lot. *trît* »reiben, schleifen, wetzen«. Particip perf. pas. *tft* pokriva se posvema sa lit. *tirtas* »durchforscht«. Ie. korijen **ter-* nalazi se u sanskr. *tura-ķ,* stvnjem. *drãen,* nvnjem. *drehen,* odatle nvnjem. *Draht* (> posudenica *drat /ŽK/, drot).* U slavinama su brojne dalje raširenice tog korijena: *tratiti, trijesak* (v.), *trovati, trava, trup, trap, trgati, trsati, trgnuti,* koje vidi. Zasebno treba promatrati još ostale rumunjske slavizme koji su u vezi sa *trti.* Od prezenta *tvrç* nastade rum. *tiri* »uništiti«, *a să tīri* »vući se, šuljati se«; onomatopeizira se u Moldaviji s pomoću *-aJÇ > -ăi tirii* »curiti«; *a strivi* »zgnječiti« je particip praet. od *sttrevb,* od *sbtreti* »satrti«. Na lat. *-torius* > rum. *-tor* je pridjev *tiritar* »puzav«; prilog *tīrīs,* »šuljajući se«.

Lit.: ARJ 1, 253. 4, 46. 66. 69. 70-71. 123. 7, 685. 699. 701. 702. 703. 704. 724. 8, 326. 9, 437-39. 349. 372-73. 438. 452-53. 11, 136. 189. 208. 216. 213. 766. 12, 462. 13, 269. 297. 320. 328-29. 445. 14, 695-96. 700-704. 15, 750. 769-770. 16, 789. 18, 106-107. 483-95. 596. 641-42. 665. 668. 690-95. 710. 773-76. 822. 832. Radojević, *NVj* 34, 379. si. (cf. *IJb* 12, 275). Daničić, *Kor.* 87. Hamm, *Rad* 275, 43. *Elezović 2,* 204. 329. 337. 350. 449. Ribarić, *SDZb* 9, 173. 200. 202. 205. *Miklošič* 352. 363. *Holub--Kopečny* 395. *Bruckner* 580. *Mlađenov* 645. *KZ* 47, 190. (cf. *RSl* 8, 297). *Trautmann* 324. 330. *WP* 1, 730. *GM* 132. 452. *Tiktin* 1518. 1606. 1607. 1665. *Pascu* 2, 210., br. 446. 447. 448. Štrekelj, *ASPh* 14, 550. *Boisaaf* 948-949. 988. Reichelt, *KZ* 39, 23. Wood, *IF* 22, 147. Holthausen, *IF* 20, 323. Brugmann, *IF* 30, 375. Petersson, *IF* 23, 394-395. Miller, *IF* 21, 333. Jokl, *Stud.* 25. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198).

truba f (Vuk, bug. *troba),* sveslav. i praslav. (?) *troba,* »1° Trompete (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° massa lintea, telae *(truba,* Kosmet)«. Na *-la truhla* (~ *platna,* Risan). Na *-za trublja* (Vuk, Dubrovnik, Kosmet) »isto«. Deminutiv na *-ica trubica;* na *-ьc > -ac trubač,* gen. *-pca* (Vodice) = slov. *trôbec* »gubica, rilo«. Radna imenica na *-ai trubač,* gen, *-ăia.* Pridjev na *-ьn trubní.* Denominal na -iti *trubiti, trubim* impf, *(do-, iz-, raz-, s-, za-),* iterativ na *-va- -trubljivati, -Ijujem,* samo s prefiksima. Glagol se upotrebljava u pejorativnom značenju za širenje krivih glasova, »svašta govoriti«. Na *-ilo trubilo* m »budala«. Na *-aljika trubàljika* (Lika) »1° koji svašta govori, 2° svirala od kore sa lipića ili lijeske«. Samoglasnik *u* je nastao od velarnog *nazala ç,* slov. *troba,* češ. *trouba,* polj. *trąba.* Rumunji posudiše *trîmbă, trîmbiță, trimbită,* Arbanasi *trumb ĩ,* Madžari *toromba* > tur. *tulumba* > hrv.-srp. *tulumba* (Bosna) = *tulumba* (Kosmet) »vatrogasna štrcaljka«, na *-dzija tulumbadźlja* »vatrogasac«, balkanski je turcizam: rum., cine. *tulumbă,* bug. *tulumba,* odatle *tulumbadžija* »vatrogasac«, ngr. τουλουμβατζῆς. Korijen je onomatopejski, oponašanje zvuka. Nalazi se i u romanskim jezicima: *trumba, trumpa,* koje se bez sufiksa i s deminutivnim na *-itta* posuđuje: *trümba* (Crmnica) pored *truba* možda i nije posudenica, nego *truba* s umetnutim *m* pred labijalom kao u *dumbok;* odatle *trumbač,* gen. *-aia, trumbi* (3. 1. prez.), upor. arb. *trumbë* »isto«; *trumba* f (Kućište) »ciklon, šijun« < tal. 1602. *tromba = tromba marina* »colonna d'aria formata da un vortice« > *trunba marina* (Vrbnik) »pijavica«; *trùmba* f (Bosna) »bunarski šmrk«; *trumbeta* (Vuk) = *trùnbeta* (Potomje) = hrv.-kajk. ' *trúbenia,* radna imenica *trubentaš* = slov. *tro(m)bénta* (metateza *n < m* iz nenaglašenog sloga u naglašeni) = *trombita* (Marulić) = *trumbita* (od 16. st., Frankopan) = *trumbita* (Božava) < tal. *trombetta,* također u rum. *trombeta = trompetă,* u Kosmem *trumpeto* n = ngr. τρουμπέτα. Denominal na *-ati* hrv.-kajk., slov. *trobëntati (po-, s-)* pored *trombati (na-)* »eine gewisse Menge pumpen«. Na tal. *-one > -um: tronbün* (Potomje) »ručni mužar« < tal. *trombone* »1° arma-fatta di corame, 2° arma da fuoco di canna corta che dalla metà alla bocca si allarga, 3° istrumento musicale« > *trombon* (Zagreb) »muzički instrumenat (vrsta)«.

Lit.: ARj 2, 715. 4, 70. 13, 329. 18, 739. 777-84. 815-18. 904. *Pleteršnik* 1, 675. 2, 694. 190. 592. Kušar, *Rad* 118, 22. Miletić, *SDZb 9,* 391. Cronia, *ID 6,* 123. *Elezović* 2, 342. 346. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 824. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *Miklošič* 362. *Holub-*

-*Kopečný* 391. *Bruckner 525. Mladenov 642. REW** 8952. *Tiktin* 1649. 1661. Schuchardt, *ZRPh 35,* 79. si. (cf. *RSI 5,* 263). *GM* 438. *Pascu 2, 172.*, br. 1107. Wędkiewicz, *RSl 6,* 235. *Prati* 1009. *DEI* 3913-14.

trućati, -*am* impf. (~ *koga,* ŽK) *(na-, za-)* »1° predbacivati nekome nešto« = *trućati, -am* (Reljković, Virje, Trebarjevo) = *trućati, -an* (Vodice, istro-čak. i *-am* hrv.-kajk., Jačke) »2° prkositi«. Postverbal *truc* m (Kuhačević, hrv.-kajk., Istra, Virje, ŽKU) »prkos«, prilog *u truc* (ŽK) »u prkos«. Od srvnjem. *truz,* nvnjem. *Trutz* = *Trotz.*

Lit.: ARj 7, 704. 18, 784. Skok, *ASPh* 33, 372. Ribarić, *SDZb 9,* 200. Štrekelj, *DAW* 50, 67. Jagić, *ASPh* 8, 319.

trućati, -*am* impf. (Vuk) prema pf. na *-iti trućiti, -im* (Vuk) »bacati prema baciti«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala kako pokazuje češ. *troutiti,* polj. *tracić,* ukr. *trutyti* »stossen«. S time se slaže i rum. slavizam *a trinti* »werfen, schleudern, schmeissen«, postverbal *trinta,* apstrakti na *-aj trintai* i na *-eh* > *-eală trînteală* »tučnjava« = *trîntitură,* arb. *troudit (nt > nd')* »stosse an«. Suglasnik *i* u infinitivu došao iz prezenta **trontję.*

Lit.: ARj 18, 784-85. *Miklósit* 362. *Bruckner* 575. *GM* 438. *Tiktin* 1651.

trud[1]**,** gen. *truda* m (Vuk), ie., sveslav. i praslav.j »opera, labor«. Pridjevi: na *-ьn > -an trudan* »lassus« = (s regresivnom palatalizacijom) *trudnji* pored *trudni* = *trudan* (ŽK) »müde«, deminutiv na *-ahan trùdahan.* Prilog *trudno* »tešfco«. Apstrakti na *-ьЂa trùdba,* odatle pridjev na *-en trùdben,* poimeničen na *-ik* m prema f na *-ica trudbenik* m prema *trudbenica* f i denominal *dotrudnjeti, -ïm* (16. i 17. v., Dubrovnik) »vexare«; iterativ na *-va- dotrudnjivati;* na *-oca trudnoća* f. Složen pridjev od sintagme *trudoljubiv* (15. st.; vjerojatno rusizam ; kalk prema gr. φιλόπονος; stcslav. *trudoljubivъ,* rus. *trudoljubivyj,* bug., slov.). Najnoviji neologizam *trudodan (<·* rus. *trudodenb).* Denominál na *-iti truditi (sé), trudim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na- se, po- se, u- se, za-), natrudit* (Smokvica, Korčula, objekt *rame}* »suviše izložiti umoru jedan dio tijela, da posljedice budu modrica ili nesposobnost«. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **t(eyreu-,* prijevoj **terou-,* raširenje korijena **ter-* (v. *trti).* Na taj rašireni korijen došao je još formant *d,* koji se nalazi još u lat. *trūdo,* arb. *treth* »verschneide«, stvnjem. *droz,* nvnjem. *Verdruss.* Glagol *truditi se* poklapa se gotovo doslovno sa ags. *prietan.* Glede litavskih usporednica v. *trsiti se.* Rumunji posudiše *a trudi* »plagen, quälen«, odatle rum. postverbal *trudă,* rum. pridjevi *trudnic, trudelnic,* od *trudeală* na *-eh > -eală.* Rumunjski točno fonetski razlikuje *trudi* od *trtnd* < stcslav. *trpdt* (v.).

Lit.: ARj 2, 715. 4, 70-71. 7, 704. 11, 215-216. 18, 785-811. Ivšić, *JF* 17, 125. *Miklošič* 363. *Holub-Kopečný* 392. *Bruckner* 577. *Mladenov* 640. *WP* 1, 755. *Trautmann* 326. *Tiktin* 1055. Johansson, *IF* 14, 320. Sütterlin, *IF 25,* 69. Zupitza, *KZ* 36, 243. Meringer, *IF* 18, 232. Wood, *IF 22,* 148. Reichelt, *KZ* 39, 30. 66. *GM* 435. Uhlenbeck, *PBB* 26, 571.

trud[2]**,** gen. *truda* m (Vuk, Kosmet, Bačka, Srijem, akcenatska je razlika prema *trud,* gen. *truda* »labor«), praslav. (stcslav.) *tradì,* »1° guba, *trud bukov, cerov* ili *od gljive,* boletus igniarius Linn., polyporas formentarius Fries., 2° razne bolesti«. Samoglasnik *u* nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. češ. *troud,* stcslav. *trçdb,* slov. *trot,* polj. *trąd.* Ne nalazi se u bug. Da je riječ postojala u panonsko-slav., dokazuje madž. slavizam *torongy* »bösartiges Geschwür«, a u dakorum. ili bugarskom rum. *trind* »Schwiele«, *trínji* pl. m »hemeroidi«, što se značenjem posvema slaže sa *trùdi* m pl. »hemeroidi« u čakavskom (Brusje, Hvar). U Moldaviji *trínji* znači isto što *trutovi* (v. *trut)* u Srijemu »ulcus, gastrophilus equi«; *trînd* je u dakorumunjskom i pridjev u značenju »težak, spor, lijen«. To značenje nije potvrđeno u slavinama, ali se može objasniti pridjevom ž. r. *trudna žena* »gravida«, odatle na *-éti zatrudnjeti, -lm.* Značajno je da za promjenu dočetnog *d > t,* koja je nastala zacijelo zbog izbjegavanja homonimije sa *trud* »labor«, a nalazi se u slov. *trot* i u *trutovi* (Srijem), postoji i potpuna rum. paralela *trînt* pored *trim (z* je iz plurala *-di)* »kukac geotrupes stercorarius«). Pridjev *trtnd* raširuje se u rum. pridjevskim sufiksom *-av trindav* »lijen«, *a să trtndavi* »ulijeniti se«. Kao rum. i madž. refleksi što dokazuju postanje hrv.-srp. *u* < *ç,* tako i baltičke usporednice, koje pomažu rekonstruirati prvobitno značenje praslav. *Iграъ.* U lit. postoji glagol *trendêti, trandëti* »von Motten oder Würmern gefressen werden«, odatle i u prijevoju *trandis, trandį* »Motte«, f pl. *trandys* »Staub, den der Holzwurm zurücklässt«, lot. *trūdēt* »modern«. Prema tome *trçdb* je postverbal u značenju »gnjiloća« od glagola koji je nestao u slavinama. U hrv.-srp. pomiješao se posvema sa *trud* »labor«. Zubatý i Bruckner ne odvajaju *trodb* »Aussatz, Geschwür, Zunder« od *trudi,* kako čini Miklošič. To je dubleta *ρ : u.* Uhlenbeck uspoređuje sa niz. *stront* »faeces« i kaže da je to baltoslav. i germanski leksem. Ie. korijen je **ter-* (v. *trti),* koji je u nazivu kukaca (insekata) raširen sa *m* u *tarmes,* sa á u sanskrtu *tṛṇatti,* kauzativu *tardayati* »durchbohren, spalten«, *tardāķ* »ein Insekt«. Specijalnost je baltoslav. nazalni infiks *n* u ie. korijenu **tereu-.* V. *trud* »labor«.

Lit.: ARj 18, 785-811. 830-31. *Elezović 2,* 342. Hraste, *JF 6,* 213. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Miklošič* 362. *Holub-Kopečný* 391. *Bruckner* 575. *KZ* 42, 339. 366. *Trautmann* 328. *WP* 1, 735-736. *Tiktin* 1650. Vaillant, *REB* 3, 254. (cf. *IJb* 23, 354. *JF* 17, 290). Uhlenbeck, *PBB* 22, 539. Zupitza, *KZ* 36, 66. Zubatý, *ASPh* 16, 415-416.

truh m, samo u poslovici *lijep kao tru(h) u po noći.* Pridjev na *-ьn'. trusni hljeb* — poimeničen *trušnica* (Baranja) = *otrušnica* (Vuk, Srijem) »od mekinja«. Sveslav., praslav., pridjev na *-ъi* (v. *topal) trûhao, f truhla (o-, na-)* = *trüo,ítrüla* (Vük, Kosmet, 15. v.), određeno *trùhli > truli* »1° morsch, erfault, *2° (truhla iena,* Dalmacija, Korčula) trudna (žena)« = *otruhla, natruhla* (Mikalja, Stulić) »breda, trudna«, 3° (metafora, Kosmet) »kilav, prosut, poremećene pameti«, raširen sufiksom *-en: truljen* (ŽK) pored *trugljen* (~o *drivo)* »truo«. Za *lj* mjesto *l* upor. na -ja *trulla* f = *trühlja* (Vuk, Baranja) »rita, prnja«. Odatle pridjev na *-av traljav* »ritav«. Na *-ar truljar,* gen. -ara »koji trulje kupuje, cûnjar (ŽK)«. Apstrakti na *-ež trúhlež* m = *trulež;* na *-ina tru(h)una* »pars putrida«, na *-ovina trulôvina* (Kosmet), na *-ost trùhlost.* Denominal inhoativ na *-iti trû(h)liti, -im* (Vuk, Kosmet) *(na-, po-)* »putresco« (upor. češ. *truchliti), otruhliti, natruhlit* pf. »gravidare, nabređati (ženu)«, na *-npti tru(h)nuti, -ēm (do-, iz-, na-, po-)* »putresco, putridus fio«. Na *-adak,* gen. *-atka* < kol. *-ad* + *-bk tru(h)ládak,* gen. *-atka* (Vuk) »komad truhla drveta«. Složen *istruhovjetriti, -im* (17. v., Dubrovnik) = (s disimilacijom) *ištuhovj etriti* = (unakrštenjem s *duh) izduhòvjetriti* (subjekt *pamet, oči).* Stulić ima i samo *truhovjetriti* »1° svanir pian piano, 2° delirare pian piano«. Ovamo ide *trûva* (ŽK) = rus. *truha* »Spreu, zerriebenes Heu«. Upor. *troha.* Slov. kolektiv na *-je trušje.* Nalazi se još u ukr. *potruhnuti* »vermodern«, stcslav. *natruhliti* »gravidare«. Suglasnik *h* je nastao od í poslije *u.* Tim formantom je proširen ie. korijen **tereu-* (v. *trsiti) i *terou-,* od **ter-,* I kod pridjeva *truhao* postojalo je variranje *G : u:* stcslav. *trphh* prema polj. *truchło,* slov. *trohnêti, trohei* »morsch« može da sadrži *ç.* Sa samoglasom *u* brus. *truhlyj,* rus. *truhavyj.* Jagić uspoređuje *truhao, truhnuti* < stcslav. *trçh-* s istočno-lit. *tresti* »faulen, morsch werden, düngen«.

Lit.: ARj 2, 715. 4, 71. 163-64. 9, 452. 454. 11, 216. 18. 811-15. *Магиганic* 1471, *Elezović 2,* 345. Belić, *NJ l,* 230-232. *ASPh 25,* 4. *Miklošič* 363. *Holub-Kopečný* 392. Bruckner, *KZ* 42, 366. Jagić, *ASPh 2,* 398. Pedersen, *IF 5,* 69. Scheftelowitz, *KZ* 56, 167. *WP* l, 641.

trülo n (1733, Vuk, Srijem) »1° kube, kupola, 2° (Mljet, ribarski termin: *trulo od vrše)* vrh od vrše kroz koji se istrese riba kad se salpa u barku (metafora)«. Balkanski grecizam lat. podrijetla (srgr. τρουλλος »kupola« < lat. *trulla* »Becken«, ngr. τούρλα): tal. *trullo* »bunja«, rum. (u starijem jeziku) *trula,* danas *turlă* »Turm auf griechischen Kirchen«, dem. *truliįoara.*

Lit.: ARj 18, 814. Macan, *ZbNŽ 29,* 210. *REW*[3] 8949. *Tiktin* 1666. *Prati* 1011. 1012. *Miklošič* 363. Vasmer, *GL* 145. *DEI* 3921.

trůniti, *-im* impf. (Vuk), pored značenja koja su u svezi s *trun* (Kosmet *trun), trunka, trunčica, trunja,* izvedenice od *trti* (v.), taj kauzativum znači. »kao trunjem posipati, sordibus conspergere«, pa se metaforickí govori sa subjektom *snijeg* »pomalo sniježiti«, sa objektom *cvijeće nogavicama:* (narodna pjesma) *ti podigni krzli* (»krmezli«) *nogavice, ne truni mi po bostonu cvijeće* (Hercegovina). Dalje je značenje faktitivno »činiti da trenjem nešto (npr. zrnje sa kukuruznog klipa) ispada (objekt *kolomboć, zrno,* Kosmet) *(iz-, na-, o- se), trūnit, -ünim* impf, »obijati zrno rukama sa kukuruznih klipova, lupiti (ŽK), komiti« = *kruniti, krunim* (18. v., Vuk) = *istrūmt, -ünim* pf. (Kcrsmet) »isto«, iterativ na *-vaokrunjivati, -ujem.* Značajan je prijelaz *tr > kr* kao u *krzati* = *trzati* (v.). Nastao je zacijelo najprije u prefiksalnoj složenici *str- > skr-* kao u *škrbav* < *štrbav.* Da je to tumačenje ispravno, vidi se i po tome što se mjesto *truniti* govori i *rúniti (se), runim* impf. (Vuk) (objekt *cvijet).* Tu je *t* otpao najprije u prefiksalnoj složenici *otruniti,* u kojoj je deprefiksacijom odbačen *ot-* < *od-.* Tom promjenom došao je glagol za jezičnu svijest u vezu sa *runo* (v.).

Lit.: ARj 4, 71. 5, 673. 7, 407. 704. 8, 475. 871. 9, 453. 14, 314. 18, 820-22. *Elezović* l, 242. 2; 25- 44. 343.

trûp m (Vuk) = *trup* (Vodice) = *trupa* f (Mostar), baltoslav., sveslav. i praslav., »1° truncus, panj, klada, *2°* tijelo, 3° (Dubrovnik) morska riba scomber thynnus (također s akcentom *trup,* može biti i drugog postanja), 4° (pejorativna metafora, kao *klada)* budala (Vodice)«. Augmentativ na *-ina trupina* (Vuk) = *trupina* (Kosmet). Deminutiv na *-ьc > -ac trúpac,* gen. *-pea* (Lika) = *trūpac* (ŽK). Na *-iça trùpica* (Crna Gora, Dubrovnik), na *-ak trupăk* (Kosmet). S akcentom *trüpac* (Kosmet) nije izvjesno da li ide ovamo jer se govori samo u prilogu *(otrča sve) u ~* »hitno«, odatle prilog na *-bkē trupačke, trupačkī* (Crna Gora) »smjesta« (protivno *iz trke),* na *-bka trupka* f (~ *od konjica)* »kas«; na *-alica trupkalica* (Vuk, Srijem) »mali konjski kas«; s tim značenjem ne treba da je u vezi *zatrüpät se* (ŽK) »(ekspresivno) ići nekamo uzalud«, jer može da potječe od metafore »budala«; *rastrupati, -am* »razbiti u trupce, komade«. Od imena ribe na *-ara* < lat. *-aria tr uyar a* »mreža za trupove«. Pridjev stcslav. na *-/ truph* »go«. Poimeničen u sr. r. *truplo* n (Vodice) = *trboplo* (Hum) »Iješina, cadaver«. Kol. na *-je trüplje* n (Vuk), Na *-jaga trupljăga* f (Kosmet) = *-jača trupljača* (Kosmet) »vrst praga, prepona, trupina«. Rumunji posudiše *trup* »Leib, Körper«, pridjev *trupeş, trupesc, trupas,* deminutiv *trupįor, trupeįie, trupiįte* »Bildsäule«, *trupean* »Leibe!«, *trupita* pored *trupita, tulpină* »1° deblo, stabljika, 2° srednji dio sjenika (= *podnica)* = trupina* pored *truchina, trup-, trop-, stup-, tulpinar* (Moldavija, Erdelj) »mittellange Heugabel zum Aufbau des mittleren Teiles eines Schobers«; Cincari *trup »1°* corps, 2° tronc d' arbre« i Arbanasi *trup* pored *turp* »Leichnam«. Suglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *ou.* U baltičkoj grupi su usporednice stprus. *trupis* »Klotz«, lit. *trupēti* »bröckeln, drobiti«, pridjev *trupus* »krhak, bröckelig«, lot. *satrupēt* »morsch werden«; sa dvoglasom *au,* kojemu odgovara u slavinama *u,* lit. pridjev *traupùs* »spröde«. Korijen je ie. **ter-* (v. *trti}.* Raširenje **teren: *terou-* dobilo je još formant *p.* Nalazi se jos u gr. τρυ~άω »bohre durch«, ιρύπη »rupa*.

Lit.: ARj 18, 823-28. *Arkiv* 10, 332. 21, 277. *Elezović 2,* 343. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *Miklošič* 363. *Holub-Kopečný* 392. *Bruckner* 578. *Mladenov* 640. *ASPh* 36, 116-135. (cf. *jfF* 3, 211). *Trautmann* 326. *WP* l, 732. *Tiktin* 1660. *GM* 438. *Pascu 2,* 211., br. 457. Wood, *IF 22,* 134. *MLN* 20, 41-44. (cf. *Anzi F* 24, 28). Joki, *Stud.* 43. Isti, *Unt.* 89. 160. Specht, *KZ* 68, 123. Holthausen, *IF* 20, 330. *Boisacq*[3] 987. Petersson, *IF* 23, 394.

trût m, sveslav. i praslav. (stcslav.) *tratí,* »1° fucus, crabro, Drohne (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° parazit (i slov.)«. Augmentativ *trulina.* U m pl. *trutovi* (Vuk, Srijem) »ein bösartiges Fingergeschwür, Nagelwurm« je metafora. Druge su metafore *trumas,* gen. *-áša* »lijenčina«, pridjev *trunteljast* »ponizak«, и je umetak pred dentalom. Bez toga umetka je *trütot* impf. (Brusje, Hvar) »teturati«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *trot,* polj. *trąd,* kako pokazuje i rum. slavizam *trîntor, -tur, -toraı.* Rum. dočetak *-or* nastao je zacijelo od *-on < -ъn* (upor. rus. *trutenb,* gen. *trutr.jd)* na osnovu disimilacije *n — n, > n — r.* Baltičke usporednice objašnjavaju morfološki postanak praslav. oblika. Lit. *tranas,* lot. *tränis* dokazuju (upor. stvnjem. *treno,* ags. *dran)* da je praslav. *trctb* izvedenica s pomoću sufiksa *-to.*

Lit.: ARj 18, 821. 830-31. *PleterŠnik 2,* 697. Krahe, *JF 6,* 213. *Miklošič* 362. *Bruckner* 578. *KZ* 42, 367. *Boisacf* 918. Zupitza, *KZ* 36, 55. 37,388. Leskien, *IF* 28, 138.

truta f (Muo, Boka, Rijeka) »mladice ribe kakve se hvataju npr. u jezeru skadarskom, pastrva (Muo)« == *truta* (Mikalja). Deminutiv na *-ica trùtica* (Vuk). Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *trucia* > tal. *trota,* mlet. *truta,* furl, *trute,* s talijaniziranim *et > t* kao u *tratûr.* Riječ *trucia* je ušla u balkanski latinizam, kako dokazuje arb. *trofie* pored *pestrofë < pastrva* (v.).

Lit.: ARj 18, 831. *REW** 8942. *Prati* 1010. Skok, *ZRPh 54,* 426. *DEI* 3917.

trzan m, f (Marulić, *široke trsáni* u *Judita* \, 177., pored *trzan zelen mirisne travice,* f kod Zoranića, m kod Lučića, Pelegrinovića) = *tržna* f (Parčić, Vetranić-Čavčić, Dobrinj, Sinj) = *tržna* (Šibenik) = *trzma* m (Istra, Nemanić) »mala livada, poljana, prazan otvoren prostor pred kućom« = *trzan* f (Zoranie) »livada, trávnik (Dobrinj; Sinj, tu je zabilježen i oblik *trza* f »goletno zemljište«), aperta campagna (Parčić, prema Pavlinoviću), poljana na kojoj se trguje (Šibenik), prazan prostor u sredini ili pored sela (Visoko, Bosna), zemlja vitru izložena, gola (Sinj)«, *tržno* n (Mošćenice) »tvrdo tlo gdje već raste trava = *tržno* (Dragué) »ugar« = *tržna* n pl. (Drašćići) »travom obrastao prostor u blizini kuće (koji se ne kosi i gdje se skupljaju goveda prije nego se puste na pašu ili na napoj)«. Upor. slov. pridjev *trzen (~zna njiva}* »brachliegend«, poimeničen na *-ica, -ina tržnica, trznina* »Brache«, *trznja* »Rasen«. Deminutivi na *-ьca trzanca* f (Baraković, Budinić) = *tržanca* (Zoranie) = na *-ьc trzanac* (Budinić, Baraković). Poimeničen pridjev m. i ž. r. od osnove glagola *trzati,* varijanta od *trgati* (v.). Značenjem je paralela *utrina* (v.) »zemlja kud je porasla sitna trava«, njem. *Brache* od *brechen,* lat. **rupta > rota* »Brechfeld« (na Mallorci). Upor. polap, *tárzeny* »gehechelt«.

Lit.: ARj 18, 832-37. *PleterŠnik* 2, 700. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *REW** 7442.

trze, gen. *-eta* n (Lika) pored gen. *třzeta* i gen. *trza* (Glamoč) (Piva, Hercegovina, Duvr.o, Kreševo, Banja Luka, Glamoč, Solin, cijela sjeverna Dalmacija, Lika) »jagnje kad se ovca dočkán ojagnji, tj. koje se ojagnji početkom jula«. Mocija se izražava sufiksom *-an trzan* (Piva) m »muško kasno jagnje« prema *ırza* f (ibidem), sa sufiksom *-jak trzjăk,* gen. *-âka* m (Vodice) »muško jagnje koje se izleglo kasno« prema f *trzjăka,* odatle deminutivi na *-e trzjače,* gen. *-aieta* n »isto«, bez razlike roda, sufiksom *-ič trzjačić* m prema *trzjačica* (ibidem) i u Poljicima *trzak* m prema f *trza,* u Kurelca i *trznjak.* Taj pastirski naziv poznaju svi došljaci istarski. Govore ga i Bezjaci srednje Istre oko Pazina. Oni ga primise od Cica. Njihov je domaći naziv *poznjăk* (Vrbnik), poimeničen pridjev na *-jak* od *pozan* (v.). Parčić ima pored *trže,* gen. *-eta trzivak,* gen. *-vka* m »agnello nato degli ultimi«, a Stulić *trzivac* »capretto o agnello tardivo« > (Bella, Stolić) *trzivče,* u Kurelca *trzivka.* Ne zna se gdje se Parčićev oblik govori. On je interesantan zbog toga što se iz njega jasnije vidi rum. podrijetlo *tirziu <* lat. *tardīvus* (pridjev na *-īvus* od *tardus* »kasan, pozan«). Kod istarskih Rumunja (tj. nekroatiziranih Cica) u Žejanima Ribarić je zabilježio *trzije* »jagnje kasno ojagnjeno«. Te riječi nema Puşcariu. Rumunjski pridjev bio je prekrojen prema *dvîze* (v.). U Srbiji na *-U trzle > -an třzlan* »janje koje se pozno ojanjilo«, usp. *kozle.* Leksički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj 2, 942. 18, 832-35. Vuković, *SDZb* 10, 404. Ribarić, *SDZb 9,* 200. *REW** 8576. Skok, *ZRPh* 36, 656., br. 29.

tûb m (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *tubo* n (Cres) »l ° cilinder za svijeću, 2° dimnjak štednjaka«. Od učenog talijanizma *tubo <* lat. *tubus.* Deminutiv na lat. *-ula tubulo* narodska je riječ, koja je preko srgr. τούβουλον > ngr, τοῦβλον postala balkanska: *tübla f* (Crmnica) = *tugla* (Kosovo, Timok; *g* mjesto *b* unakrštenjem sa *tigla,* v.) »cigla«; nun. *tula* (Erdelj), bug. *tugla,* arb. *tulle* »Backstein«, *turle* »tönerne Wasserröhre«, cine. *tuvlă* »isto«, tur. *tuvlă.*

Lit.: 18, 842-43. 883. Miletić, *SDZb 9,* 362. *Elezović 2,* 344. *REW»* 8968. 8969. Vasmer, *GL* 145. *DEI* 3924.

tuçak m (akcent: gen. *-aka, tùcâk,* gen. *-âka;* Vuk) »1° (prvobitno) zarobljenik, rob, 2° zarobljenik koji prosjačenjem ima da skupi otkupninu > 3° prosjak uopće«. Po pučkoj (statičkoj) etimologiji dovedena je riječ u svezu s *potucati se* (v. *tući).* Hipokoristik: *tuca* m = *tuca.* Prezime na *-wić Tucak* (Hercegovina, Bosna, Srbija, Slavonija), *Tucakovič* (Srbija). Pridjev na *-bski lucački* (Vuk) »prosjački«. Turcizam (tur. *tutsak* »ratni zarobljenik«, od *tutmak* »prendre, tenir«, s dubitativnom postpozicijom *-saK).*

Lit.: ARj 18, 844. Ivšić, *SlRev* 3, 142-143. *Deny* § 561. *Školjić** 621.

tue, gen. *tuča* m (Bella, Gundulić etc.; narodna pjesma, Vuk, Kosmet) »bronza«. Izvedenice: *tučenjak = -tučnjak* (lonac, Vinkovci), *tučevina* (Šulek) »tucana roba«, pridjev *tucan,* f *-сга, -cana.* Balkanski turcizam (tur. *tuç = tunç* »isto«) iz terminologije ruda: rum. *tuđu* »Gusseisen, kotao za mamaljigu, puru, polentu«, bug. *tuč* pored *tuni·,* arb. *tuç = tunsh — trune* »Messing, Bronze«, ngr. τούντζι.

Lit.: ARj 18, 847-53. *Elezović* 2, 353. *Tiktin* 1658. *GM* 458. *Mlađenov* 643. *Pascu 2,* 172., br. 1110. *Školjić** 621.

tuča f (Vuk, zapadni krajevi), sveslav. i praslav. *tok-ia,* »grad (istočni krajevi)«. Samoglasnik M je nastao iz velarnog nazala, upor. stcslav. *tcča* »Sturzregen«, slov. *toca,* polj. *tęcza* »Regenbogen«. Baltičke usporednice pomažu objasniti morfološki i semantički razvitak praslav. atmosferskog termina: lit. pridjev *tankus* »dicht, dicht zusammenstehend, häufig« kaže da je praslav. riječ apstraktna izvedenica pomoću *-ia* i da znači »ono što je nagomilano, što je gusto kao oblak, kiša i nevrijeme«. Upor, rus. *tuča* »Gewitter, Wolke, dichte Masse, Haufen (Schnee, Staub itd.)«. Ie. je korijen **tenq-* »dicht werden«, koji se nalazi u sanskr. *tanc-, tanákti* »zieht zusammen«, arm. *ťanjr* »gust, debeo«, ir. *techt* = nvnjem. *dicht <* ie. **tenq-to.* Semantički se uspoređuje s got. *peitva* »Donner«. Riječ *tuča* je u slavinama bez leksikologijske porodice.

U današnjoj jezičnoj svijesti veže se sa *tuči* (v., upor. *tuča nas tuie, tuča je sve potukla),* s kojom nema nikakve etimologijske veze, jer *u* od *tući* počiva na */.*

Lit.: ARj 18, 848. *Miklošič* 358. *Bruckner* 570. *KZ 42,* 343. *Trautmann* 313. *WP* l, 726. Uhlenbeck, *PBB* 30, 315. Sommer, *KZ* 35, 463-481. (cf. *AnzIF* 11, 148). Leskien, *IF* 19, 208. Scheftelowitz, *KZ* 56. 204. Hirt, *IF* 32, 225. *Vasmer* 3, 159.

tući, *tučem* impf. (Vuk) = *tue, tučem* (Kosmet, ŽK) *(do-, ispre-, iz-, na-, o-, po-, pre-:, pri-, pro-, raz-, s-, u-, za-)* »tundere, battuere, ferire«, prema deminutivu *tucati, -ám* (Vuk) *(is-, na-, po- se, ras-, za-)* prema *natucati se,* isto na *-kati tûckati, -ām* (Vuk), s analogijom ujednačenim samoglasom u prezentu i infinitivu prema čakavskom infinitivu *ilia,* koji je očuvao stcslav. *tiesti* (upor. slov. *tleči,* toponim *Protliieni kami)* prema pf. *tuknuti, -em* (Kosmet) *(na-, u-, uz-)* prema iteratīvu na *-va- -tukavati, -ām, -tukivati, -ujem, -ivam,* samo s prefiksima, na *-ovat nafukovat, -ujem* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. **tblk-* (stcslav. *tlbkc, tiesti* < *telk-ti).* Postoji još od *telk-* baltoslav. prijevoj perfektuma **tolk-.* Prema tome izvedenice se prave od četiri korijena: praslav. **tblk-* > *tuk-, tue-, *telk* > *tiek-* (nestala u štokavskom, očuvana u čakavskom), **tolk-* > *tlak-.* Od *tuk-:* postverbali *tuk* m (u izrazu *udario tuk na luk* »zlo na zlo, vrag na đavla«), *utuk* m, *rastuk* m (Banija) »sredstvo za pobacivanje«, *ùstuk* m, *natùk* m (Istra), na *-bk tučak,* gen. *-ika* m »1° Mörserkeule (= *tuika* u Mikalje), 2° tvrdo jaje s kojim se o Uskrsu razbija drugo«, *natucah,* gen. *-čka* (Bosna) = *natučak* (ŽK) »žulj«, neologizam *natuknica* (VI. Mažuranić) »lemme, Stichwort, Schlagwort«, na *-jura tučura* f (Kosmet) »stupa«, s deminutivom *tučurica,* na *-ač tukač,* gen. *-aia* (Buzet — Sovinjsko polje) »drveni mužar«, na *-aia tukača* f (ZK) »trlica, Hanfbreche« (slov. *toikai* i *toikaid),* poimeničen part. perf. pas. *tučenac,* gen. *-nca* (Lika, Kordun) »tučen kamen za ceste = (talijanizam) batuda«, *ùtuknut* (Boka) »lud«. Ovamo na *-nja tučnja = tučnjava* — na *-ada tuknjada* (Hrvatsko primorje). Od **tuc-* na *-ilac tucilac,* gen. *-oca* m (Lika) »koji tuče«, na *-alo tucalo = tucanj (= tukač = tučak = tučka),* od *potucati potucalo; natučak,* gen. *-cka* (Vuk) »hartschaliges Osterei«, *natučak* (Istra) »isto što natučak«; razlika u akcentu *natucati, -ām* prema *tucati* »nagomilati što sitno stucano« prema *natucati, natucam* »slabo govoriti (neki jezik)«, tako. i *istucati, potucati se, nàtucnuti, -em.* Ovamo ne ide *tučak,* gen. *-aka* (v.) »prosjak«, koje je turcizam *tutsak,* ali je na osnovu pučke (ili kako Vendryes kaže statičke) etimologije došao u vezu sa *potucati se.* Od **tolk-* denominal na *-iti tlačiti, tlačim* impf. *(na-, po-, pri-, raž-, s-)* prema iteratīvu na *-va- -tlaiívati, -tlàiujem,* samo s 'prefiksima; od participa *tlačen* neologizam (kalk) *tlačenica* »Presswurst, švargi«; imenice *tlaiitelj, potlaíitelj;* praslav. **tolka* > *tlaka* (Hrvatska) > *kláka* (ŽK) »1° običaj dobrovoljne i obavezne pomoći susjedu pri radu na polju, 2° kuluk«; pridjev na *-ьn* > *-an tlačan* (16—17. v., ·~~*ľηα njiva).* Kao pravni termin posudiše ga Rumunji *clacă f* sa radnom imenicom na *-aş clăcaş* i glagolom *a clăcăşi* »kulučiti«, i Madžari *kaláka.* Praslav. postverbal *tlâk* m (Lika, upor. rus. *tolok, toloknó* »Hafermehl«) »1° posije, ono što se iz pljeve na protak protoci, samelje se i zimi služi krmcima za hranu, 2° (Šulek) pritisak, pression (odatle također *tlakomjer* »Barometer« u Šuleka)«. Ovamo i folklorni termin *Tuiin = Tucin dan* »kad se uoči Badnjaka tuče, kolje prase (i si.)«. Potpune se usporednice nalaze u baltičkoj grupi: lit. *telkti* »eine Arbeitsgemeinschaft zusammenbitten (upor. *moba,* v.)«, u prijevoju *talka* »zusammengebetene Arbeitsgemeinschaft, welche nach verrichteter Arbeit mit einem Schmaus bewirtet wird«, lot. *talka* »večera za mobu«, *talks* »isto«. Druga je potpuna paralela kimr. (Wales) *talch* »gramım contritum«, kojemu odgovara *tlak* »posije«. Prema tome prijevoj **tolk-* je baltoslav.-keltski leksem. Samoglasnik *u* u *tući* nastao je od sonantnog */,* upor. stčeš. *tluku,* rus. *tolku,* slov. *tolli,* slog *tla-* po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *toloi, tolok, toloknó,* polj. *tlok.*

Lit.: ARj 2, 715-16. 4, 71-72. 7, 692. 705. 706. 9, 402. 454. 11, 157-160. 218-19. 766-67. 12, 197-99. 463. 13, 301. 332-33. 16, 590. 797-800. 18, 391-93. 843-58. 892-97. *Ma&uranić* 1454. *NJ l,* 220. 3, 94. Lalević, *NJ 5, 22.* Popović, *NJ* 3, 253. *Elezović* 2, 280. 345. 353. *MMoiii* 349. *Holub-Kopečný* 326. *Bruckner* 571. *KZ* 45, 44. 46, 210. *Mìadenov* 634. *WP* l, 741. *Trautmann* 321. Wood, *IF 22,* 160. Strachan, *AnzIF* 4, 103. Uhlenbeck, *PBB* 30, 315-316. *GM* 59. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Putanec, *Francuska leksikografija* 20.

Tudešak, gen. *-Ska* m (Dubrovnik, Držić: *ovi je Tudešak prvi bogatao od svijeh Tudešaka)* = *Tudešak* (17. st., Ančić) »Nijemac«, na *-inja Tudeškinja* »1° Njemica, 2° vrsta puške (Brač, narodna pjesma)«, pridjev *tudeški* »njemački«. Od tal. *tedesco* (pored tosk. *tedesco}* > *Todesko* (nekadašnje prezime na Braču) od germ, pridjeva na *-isk* = slav. *-bsk* od got. *biuda* (v. *Tivat)* »narod«, nvnjem. *deutsch* »narodski, naški«.

Lit.: ARj 18,424. 861. *REW* 8708a. *Prati* 972. *DEI* 3738.

Tudizi > *Tudizić* > *Tudišević* (Gundulić), dubrovačka patricijska porodica (13 — 18. st.), piše se od 13. v. u latiniziranom liku u kojem se može vidjeti domaći dalmato-romanski leksički izgovor: *oi* > *ui* > *i* (upor. *Olib* < Porfirogenetov *Aluip),* redukcija grčkog dvoglasa *eo* > *o, e, i: Tedoyse, Teduisio, Tiduisso, Thodisio, Todusio, Tudisio, Tidiso, Tudisi,* od gr. Θεοδόσιος, imena sv. *Teodozija (5.* st., pustinjak), često ime bizantinskih vladara. U ostalim dalmatinskim gradovima (Zadar, 10. (t.; Split, 13. st.; Trogir, 13. st.) piše se ime samo u učenom vidu *Theodosius,* Nije ušlo u onomasjtički sistem u Hrvata, ali u Srba postoji: *Teodosii* (prezime u Ležimiru u Pruskoj gori), *Tedosija* (muško i žensko ime, Srbija; Skoplje, 1420), *Teodosije* (14. st., Athos), prezime *Teodosijevič* (Srbija), hipokoristička imena *Teso, Tesa* (ovo može biți i od *Teodor), Tesan* (i prezime u Bosni), *Tesana* f, prezime *Tešanović* (za ova tri onomastika vrijedi isto što je rečeno za *Tešoj-a).*

Lit.: ARj 18, 205. 244. 249. 862. Jireček, *Romanen 2,* 59-60. 3, 66.

tuđ (određeno *tuđi, tuđa, tuđe,* Vuk) = *tuda, tudo* (Kosmet) = čak. i hrv.-kajk. *tuj,* sveslav. i praslav. pridjev **tiudıo* > **tudio,* »stranjski, jabanski, Ijuckî = lućki (ŽK), alienus (protivno *svoj)«.* Poimeničen na *-ica tuđica* f »(neologizam) Fremdwort«, s pomoću individualnog sufiksa *-in tùđîn,* danas običnije *tudinac,* gen. *-nca* m prema f na *-ka tuđinka,* pridjev na *-ski tuđinski,* apstraktum na *-ina tuđina.* Na *-if* (upor. *šteklíš) tuđiš* m. Složenica *tudozémac* (ispor. *inozemac)* m prema *tuđozemka, tuđozemskt.* Denominal na *-iti tuđiti (se), tuđim* impf. (o-). Sa *č* mjesto í *čuzd* u sŕsrp. spomenicima 13 — 16. v., tako u ukr. *luzyj,* brus. *čuž,* rus. *ču&oj.* U stcslav. stoji *tuzdb* pored *štuždb.* To znači da je oblik s početnim *t* nastao disimilacijom iz **uud}o* (upor. takovu disimilaciju u rum. *reteza* < *recaediare).* Taj se dobiva iz stcslav. ft = *£,* češ. *cizí,* polj. *cadzy,* kaš. *cezy,* polap, *ceudzi,* gornjo-luž.-srp. *cuzy,* ukr., brus., rus. *č.* Bug. *čužd, čužbina* = (disimilacija *č — z* > *č — z) čuzd* ne slaže se sa **tıudıo,* nego pretpostavlja *tj,* > *č* kao u *Ratiaria* > *Arcar, ratione* > *račun.* Sa hrv.-srp. *tuđ* slaže se bug. *tugi.* Jedino bug. oblik govori u prilog Miklošičevoj, Meilletovoj i Hirtovoj pretpostavci da je *tuđ* posuđenica iz got. *ļiuda* »narod«. Semantička je paralela za takvu pretpostavku *lućki =ljucki* »tud« < *ljudski* (ŽK). Trautmann uzimlje disimilaciju **tjutjb* > **tjudj.* Prema toj pretpostavci praslav. **tiud\o* nije posuđenica iz gotskoga negp je u prasrodstvu s tom riječi. To opet znači da je praslav. pridjev izveden s pomoću sufiksa *-įo* (upor. *moj, tvoj, svoj)* od ie. **teuta* »narod« > lit. *tauta* »gornja zemlja, Njemačka, stlit.: narod«, stprus. *tauta* »zemlja«, gal. *touto (Toutorix),* ilir. *Teuta* (upor. *Tivat* = *Teodo)* i madž. *Tót* »Slovak«. Ie. **teuta* je proširenje ie. korijena **teu-* /*гам-/ **tu-* /*ro- »bujati«, s pomoću sufiksa -ío. Ie. **tu-* nalazi se u *pretio, tisuća, zatiljak* i *tust* (v.), u *tvarog.* Dalje su izvedenice *Teutones* (ime germanskog naroda), got. *piudisc,* stvnjem. *diota, diutisc* (odatle dubrovačko *Tudešak* preko tal. *tedesco,* v.), nvnjem. *deutsch* »njemački«, upravo »narodski«. Bruckner pretpostavlja *skı* > it kao u *čuti* i pomišlja na **skyth-* »Skiti«.

Lit.: ARj 2, 96. 9, 456. 18, 867-76. *Elezović 2,* 345. *MikloSič* 357. Berneker, *IF,* 10, 155-156. *Holub-Kopečny* 86. *Bruckner* 67. *ASPh* 29, 111. 42, 136. *Mladenov* 688. Meillet, *Et.* 175. (cf. *AnzIF* 21, 86). *Trautmann* 315. *WP* l, 712. Iljinski, *IzvORJAS23,* 2,180-245. (cf. *Slávia 5,* 413). *ZSPh 2,* 295. *Vasmer 2,* 56. Ułaszyn, *ZSPh 6,* 369. Uhlenbeck, PBB 30, 315. Janko, *WuS* l, 108. Hirt, PBB 23, 337. *Boisacq*[3] 963.

tüf m (Lika; od rječnika Habdelić, Vitezović, Belostenec, Jambrešić; Poljica) = *tu,* gen. *tuva* (ŽK) = *tup* (Dubrovnik, Bella), odatle na *-ьc* > *-äc tupac,* gen. *-ўca* m, na augmentativni sufiks *-ina tupina* (Dalmacija, Bella) »1° Tufstein, 2° toponim *(Tupina,* lokalitet, Bogdašić »tu ima tufa«)«. Slov. ro/, gen. *tófa* (Litija) »isto«. Upor. arb. *tuf.* Od tal. *tufo, taf* (Trento) < lat. *tōfus.* Oblik *tup* može biti i dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 18, 876. 919-22. Rešetar, *Štok.* 301. *REW»* 8764. *GM* 419. *DEI* 3926.

tufa f, bug. *tufa* »Bund Zwiebel«, rum. *tufă,* ngr. τοοφα »kleines Büschel, dichtes Bund Gras«.

Lit.: Romanski 130. Capidan, *DR* 3 (cf. *IJb* 11, 200). *REW** 8973.

tùfek m (Vuk) »puška«. Na *-dzija tufekčija = tufegdzija* m (Vuk, 1776) = *tifekčtja* (Kosmet) »puškar«, s pridjevima na *-in tufèkčijin,* na *-ski tufekčijnskī = tufekčijski, -čínski.* Složenica *tufekfibaša* »glavar u esnafu, cehmajstor«. Balkanski turcizam nepoznatog podrijetla (tur. *tüfek,* upór. darginski, kuni, na Kavkazu *tupang;* tur. *tüfekçibaşi)* iz turske vojne terminologije: rum. *tufecciu, tufeccibașă,* bug. *tüfek, tjufek, -čija,* arb. *dufék = düfek,* ngr. τουφέκι (pored književnoga δπλον). Ovamo i prezimena *Tüfek* (BiH), *Tufegdžija* (Srbija), *Tufekčić* (Srbija) = *-kčijić* (narodna pjesma), selo *Tufekčić* (Bosna).

Lit.: ARj 18, 876-77. *Elezović 2,* 323. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1658. Meščaninov, *Obšćee jasykoznanie* 65. *GM* 76. *Školjić** 621.

tûg m, pl. *tűzi* i *tugovi* (Vuk narodna pjesma) »konjski rep kao simbol na zastavi (turskog paše)«. Na *-li* u složenicama tur. brojnicima *üç* »tri«, *iki* »dva« *(dvanaest učtugli vezira,* Vuk, 2, 129), *paša učtuglija, ić(i)tuglija* »paša od tri, dva tuga«, od *bir* »jedan« *birtuglija* »od jednog tuga«: *sandžakbezi* su bili *birtuglije, beglerbezi ićituglije,* a *veziri učtuglije.* Balkanski turcizam (sttur. *tuğ, tüy)* iz turske vojne terminologije: rum. *tuiu* »an einer Stange befestigt Rossschweif«, na *-džija tuigiu* »koji ih pravi za sultana«.

Lit.: ARj 3, 766. 18, 877. *Tiktin* 1659. *Školjić** 144. 340. 621—22. 628.

tuhaf = *tùaf,* pored *tuáfli* na tur. *-li = tua/* (Kosmet) »čudan«, indeklinabilni pridjev (uz *biti, tuăf čovek,* Kosmet). Ovamo i fraza *na jednom tuhafu* (Hercegovina) »isto je, jednako je < isto čudo«. Turcizam (tur. *tuhaf = tohaf* »1° sonderbar, 2° komisch«).

Lit.: ARj 18, 888. *Elezović 2,* 344. Skok, *Slávia* 15, 501., br. 819. *Školjić** 622.

tuhljiv (prema Miklošiču hrv.; Istra), pridjev na *-ljiv* »humidus, graveolens«, upor. toponim *Tuhelj* na Sutli (i gornjo-luž. *tuchly* »faul«, rus. *tuhlyf);* na *-ten < -t + -en tuhten* (Belostenec, Stulić) = *tyhten* (određeno *tyhtni)* (Bednja, hrv.-kajk.) »vlažan«. Apstraktum na *-ina tuhlina* (Vitezović) »vlaga« = *tyhtelnō f* »miris po vlazi«. U Vitezovića i *tuht* m »squalor«. Glagol na *-npti > -nuti tuhnuti -ēm,* (subjekt *meso}* »riechen« = *ovo meso tûkne inalo* (Vuk) »zaudara, pašiti, zadajati (od *zadah)* = zadavati, zadisati« *(h > k* objašnjava se unakrštenjem sa *tuknuti* »contundo«); *tuhnjeti* (Jambrešić, *-neti), tuhnjiti* (Vitezović); *zatuhnut* (Vodice) »muffig werden«. Samoglasnik *u* je. nastao od velarnog nazala *ç,* upor. slov. *tohnéti* »moderrl«, *otohniti se,* pridjev na -r/ (upor. *topal) táhel* »muffig«, polj. *tęchnąć.* Sveslav. (osim hug. i štok. u hrv.-srp.) i praslav. **tçh-.* Miklošič uporeduje još *tušiti, tuším* impf. (Vuk, slov.) *(po-, u-)* »kuhati u sudu zaklopljenu«, koje čini zasebnu riječ (v.). Bez usporednica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Upor. rus. *tuha* »Schneegestöber, mećava«, *tuhata* »drückende Sonnenhitze« i čak. pridjev *tûhan* pored *tusán* (Brusje na Hvaru, Dugi otok) »malen, veoma malen« [ako nije u svezi s *tulusan* »malen, sitan«, Poljica, a to je u svezi s turcizmom *tulek* m »malen čovjek«, *tulekast* »malena rasta«, Bosna, < tur. *dölek* »karpurica ili dinjica u bostanu«].

Lit.: ARj 11, 222-23. 18, 888-89. 897. 904. 957. *Pleteršnik 2,* 674. *Mažuranić* 1473. Ribarić, *SDZb 9,* 205. Hraste, *JF 6,* 213. *Miklošič* 358. *Bruckner* 570. *KZ* 42, 365-366. Buga, *RFV* 66, 234-255. (cf. *RSl* 5, 251). *Školjić** *622.*

túl, gen. *túla* m (Bella, Zlatarić, Domentijan; Vitezović, Stulić; slov.) »pharetra«; deminutiv na *-ьc > -ac telóc,* gen. *tevcá* (Buzet, Sovinjsko polje) »tobolac za vodu, brus i plosk za kosu kod košnje«; ovamo zacijelo i deminutiv na *-će tuoce,* gen. *-a* (Vučitrn, Kosmet, kolarski termin, kome Elezović ne daje točno značenje), zacijelo još i *tulac* (Boka) u izrazu *došlo mi na tulac* »na zgodu, na ruku«, upor. slov. *tulec;* na *-ajica tulàjica* f (Vuk, Srijem) »1° (na lijevku) ono što se zadjene u sud, 2° u gajdi ono što je svezano u mješinu te u nj zadjene karablja i prdaljka«. Miklošič ima kao hrv. *tulica* »Kocher«; *túlija* f (Vuk, Srijem) »1° cijev od oluka (Pakar), 2° gvožđe na šipci od đerma o kojoj je obješen kabao, 3° šeputka, savijeno drvo na lijevči oko osovine«; *tulãjka* (Kosmet) »(kovački termin) duvaljka«. Sa *lj* mjesto *l* prema glagolu *tuljiti se* (v.) *túljac,* gen. *Ijca* = *Ώλ -ьk túljak,* gen. *-Ijka* m (Vuk) »(u vodenici) cipun, fistula minor inserta maiori, 2° (metafora) šuplje drvo kroz koje se može uhvatiti lisica ili jazavac«. Od metaforičkog značenja potječe denominál na *-iti tuliti, tulim* impf, prema *utulili, ùtulim* pf. (Crna Gora, objekt *oganj, svijeću)* = (sa *lj* mjesto / iz prezenta *tuljo) utūljtt* (Kosmet) *(iz-)* »ugasiti«, *potulni (se) (pre-)* »sakriti« prema impf, na *-va- -tulivati = -tuljivati, -tuljujēm,* samo s prefiksima, pridjev, upravo particip perf. pas. *potuljen* (Kosmet) »koji je kao povučen«, poimeničen na *-ko potüljenko* m »podmukao«. Ovamo će ići i *tuljiti se, tuljim* (Vuk, Baranja) »ženirati se, ustručavati se, žapati se«. Martiću znači *natúljiti, nàtuljím* pf. »napuniti, natrpati«. Rumunji posudiše *a pituli* »sakriti« < *pre-tuliti* (s nestankom *r* u prefiksu *prě-* zbog disimilacije *r — l > 0 — 1), a (o)tuli (undeva)* »unvermerkt wohin bringen, umaći«, *tuleiu* »držak pera, nerazvijeno ptičje pero«, *tulnic* »Blashorn«, *a tulnica* »trubiti (pastirski termin)«. Arbanasi posudiše *tulitem* »nachstellen« < *tuliti se.* Sveslav. i praslav. (stcslav.) *tuh* »tobolac«. Upor. ukr. *tul, vtulyty* »hinstecken«, *zatúla,* bug. *zatulka, tuleika* »glava bradve«, rus. *zatulit'* »bergen«, *vtulit'* »einstecken«, stcslav. *luljava* »Rohr am Giesschaft«. Nema utvrđenih usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Uspoređuje se sa stvnjem. *dola* »Röhre«, koje ne ide zajedno sa sanskr. *lūṇāh* »Köcher« i sa gr. σωλήν »Röhre, Kanal«. Prema sanskr. *tūṇaķ,* koje sadrži ie. korijen proširen formantom *n,* praslav. *tulí* predstavlja ie. **tou-lo-* ili **IuэIo.* Veže se i sa *tylb* (Mladenov, Vaillant).

Lit.: ARj 7, 706. 11,219-220. 767. 18, 898-906. *Elezović* 1, 242. 2, 115. 345. 346. 347. 398. *Miklošič* 365. *Holub-Kopečný* 387-388. *Bruckner* 584. *Mladenov* 186. 542. 642. *Tiktin* 1224. 1659. 1660. Bartholomae, *IF* 3, 187. 188. *Boisacf* 938-939. Ehrismann, *PBB* 20, 46. 60. (cf. *AnzIF 7,* 98-99). Kretschmer, *KZ* 31, 450. Scheftelowitz, *KZ* 53, 249. *WP* 1, 752. 865. 852. Bardhi, *Leká* 6, 237. sl. (cf. *IJb* 20, 137). Vaillant, *RES* 22, 28.

tulbènta f (Vuk) »nekakva ženska kapa« = *tilbent* m (Kosmet) »vezena marama koju nevjesta drži u sklopljenim rukama na trbuhu dok dvori« = *tumban* (prema Miklošiču hrv.) »glavni rubac (Karnarutić)« = *tunban* (Vrbnik) »žensko pokrivalo oko glave« = *tumbat* (Marulić) »Art türkische Kopfbedeckung« = *turban* (evropski turcizam) »saruk, platno kojim se obavija čalma«. Preneseno na biljku zbog crvenih velikih latica, *tulipan* (Belostenec, Jambrešić, Kanižlić, Istra, Vrbnik, Otok u Slavoniji) = *tulipan,* gen. *-äna* (Vuk, Srijem) »lale, Tulpe« *=dulipan* (Dalmacija) = *tuliben* (prema Miklošiču hrv.) = *tulip* (Voltiđi) = *tulipa* (Habdelić). Ta metafora nalazi se i u drugim evropskim jezicima (tal. *tulipano,* fr. *tulipe,* madž. *tulipan,* njem. *Tulipane).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dulbanđ,* od *dil* »srce« i od prezentske osnove glagola *bäntän* »vezati«, koji je u prasrodstvu *s* nvnjem. *binden)* iz botaničke terminologije i iz terminologije odijevanja: rum. *tulpan* »Musselin« > *turban, durbdn* (nošnja bojarskih žena), *tülbent = turbem — durbend* »Brautschleier« (/ > *r* po zakonu disimilacije / *— n > r — n),* bug. *.tulpan = tulpén, tűiben,* arb. *dylben* »dünner Frauenschleier«, ngr. τουλπάνι.

Lit.: ARj 2, 883. 18, 900—903. *ZbNŽ* 36. *Elezović 2,* 320. *NJ 2,* 49. *Mladenov* 642. *Tiktin* 1659. *GM* 78. *Miklošič* 364-365. *Lokotsch* 544. *REW** 8974. *Tamás* 805. *Školjić*[2] *622.*

tuliti, *tulim* (Vitezović, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk. općenito, slov.; subjekti *vuk, pas, osao,* pejorativno za ljude kad plaču) *(za-)* »heulen, auf einem Horn blasen«. [Onomatopeja kao i lat. *ululo, ejulo,* gr. ὑλάω, stind. *ululiķ* »ululatus«, lit. *ulúoti* »heulen«, s *t-* ir. *(t)ul-chaochan* »Eule«].

Lit.: ARj 18, 903. *Pleteršnik 2,* 702. *Miklošič* 365. *WP* 1, 194.

tùluz m (Vuk, Banat, Srbija do preko Morave) »ókornak, klas«. Augmentativ na *-ina tùluzina* (Banat) »isto« = *tùluska* (Požarevačka Morava) = *tülina* (Trebarjevo) »ókornak«. Stoji zacijelo u svezi s rum. *tuleiu* (Erdelj) »Maisstengel (v. *tul,* na koju etimologiju upućuje i *tülina)«.* Zamjena sufiksa *-eiu* na *-uz* nastala unakrštenjem sa *kuruz — kukuruz* (v.).

Lit.: ARj 18, 904. 905. *Tiktin* 1660.

tùlj m (Kosmet) »krtina, meso bez kosti«. Na *-ina* (upor. *govedina, teletina, svinjetina) tuljlna* »isto«. Nalazi se i u arb. *tul* m »Fleischstück ohne Knochen, Wade, das Weiche des Brotes«, koje G. Meyer smatra srodnim s gr. τῦλτ), τύλος »Wulst«, sanskr. *tūlam* »Baumwolle« < ie. korijen **teu-,* *tэм-, **tu-, tu-* »schwellen«, raširen na */.* Taj se korijen nalazi u praslav. *tyj ç,' tyti* (v. *pretio), tisuća, zatiljak, tust.* Kako *tulj* nije rašireno u slavinama, nego je čisto lokalna riječ u Kosmetu, zacijelo je *tulj* posuđenica iz arbanaskog.

Lit.: ARj 18, 905. 906. *Elezović 2,* 346. *GM* 451- *WP* 1, 709.

tumač, gen. *-aia* m (Vuk, u spisima), sveslav. i praslav. (?) *Iьimacь* (stcslav. *пъmacь)* »mterpres«. Pridjev na *-ev tumačev.* Denominal *tumačiti, tumačim* impf, *(iz-* 16. v., *pro-, raz-),* iterativ na *-va- istumačevati, -ujem — istumačívati,* s postverbalom na *-ka istumačka* (18. v.), Taj oblik posudiše Nijemci *Dolmetsch,*

stvnjem. *tolmetsche,* Rumunji *tumači* = *tâlmaciu,* glagol *a tălmaci* = *tumači,* apstraktum *tălmacitură* »tumačenje«, i Madžari *tolmács* (14. v.). Iz madžarskog ili iz ruskog *tolmai* potječe *taimai·,* gen *-ala* m (Vuk), *tolmačiti, tălmăcim* (Vuk) *(iz-}* =(sa *ol* > *o* kao u *Omu* < *Olmiš, otar* < *oltar, kobasica} tomačiti, -im (iz-}* (Divković, Velikanović, Lastrić,-Matović, Kanižlić, Dubrovnik), *istomalati, istomačivati, tomaiit, -ačim* (Kosmet), *tomačitelj,* pridjev *neistomaien, -čiv, -čljiv, -čnost.* U hrv.-kajk. i slov. po zakonu asimilacije *t — m* > *t — n tolnai* (Jambrešić), *tolnačiti, -im (is-, pre-};* taj oblik postojao je i u panonskoslav., odakle je madž. *tanács* »savjet«, *tanácsolni,* a odakle je opet natrag hrv.-kajk. i slov. kao posudenica *tanac* (ŽK, ŽU, najstarija potvrda 1573-1598) »1° savjet, Rat, Ratschlag, 2° razgovor (ŽK)«, s istim *ol* > *o tonač* (Vitezović), *tonačiti (se}* (Vramec); s denominálom *utanačiti, -tànačím* pf. »ugovoriti«, pridjev *tolnačni,* poimeničen na *-ik, -ica tolnačnik* m prema *tolnačnica* f »Ratgeber« = *tonačnik* m (Proroci, Vramec, Vitezović) »savjetnik«, *tonaštvo* (1648 — 9) »služba tonačnika« = *tanačnik* (Vitezović, 1573). Osim ovih oblika nalazi se u stcslav. *tfakz* m = *tik psaltira* (1463) »interpretatio, tumačenje«, tako i u bug., ukr. i rus., odatle iz crkvenog jezika *tölkovati, -ujem* (Vuk) *(iz-, pro-},* bug. *tuikuvam, tůlkovnik.* Rum. *tile* i glagol na *-ujo,* > *-ui a tîlcui, tîlcovnic* »interprêt«, *tîlcovanie.* Balkanski je turcizam arapskog podrijetla (ar. *tergeman* > tur. *tercüman, terziman)* iz turske uredske terminologije *terdžuman* (bosanske narodne pjesme) = *terđžoman* (Milićević) = *terdžuman* m (Kosmet) »tumač«, bug. *terdžumaninjtar-,* rum. *terginan, terziman,* čine. *tergiuman,* apstraktum na *-luk tergiumanlicke* f. Odatle i evropski turcizam *dragoman,* koji se i kod nas upotrebljava već u 15. v., arb. *dragoman.* Oblik *tumač* = *to(l}mač* = *to(l}nač* potječe iz sjevernoturskih vrela, možda posredstvom Avara (upor. *biljeg}* < *tilmač* (kumanski, čagatajski, altajski i ujgurski). Taj turski oblik stoji u vezi s maloazijskim (mitanni) *alami,* koji se unakrstio sa tur. *dil* »jezik«. Oblik *tlíkb* Xsa / od *tfom-}* u daljoj je vezi sa ar. *tergūm* »objašnjenje« i dalje sa babilonskim (akadskim) *targumanu* »interpres«, hetitskim glagolom *tarkumai, tarkumiya* »tumači«, odatle ar. *targuman* > tur. *tercüman.* Upor. za takve veze s Malom Azijom *knjiga.* Upor. i stir. *ad-tluch* »zahvaliti«.

Lit.: *ARj* 2, 751. 4, 57. 73. 7, 858. 11, 756. 767. 12, 459. 464. 18, 77. 78. 228. 450-52. 455-56. 460. 892. 906-908. *Elezović 2,* 315. 326. *Mladenov* 629. 632. *Mažuranu* 1441. *Marette* 49. *NJ 2, 56. MikMič* 368. *Holub-Kopecnў* 386. *Bruckner* 572. *Mladenov* 644. *Lokotsch* 2033. 2073. *REW>* 8580. *Tiktin* 1553. 1579. 1589. 1590. *Pascu 2,* 169. Zimmern, *Akkadische Fremdwörter* 1915. Stutervant, *A Comparativ Grammar of the Hittite Language,* Philadelphia, 1933, str. 38. 226. 227., § 457. Budimir, *Rad* 282, 17. i 19. *IČ SAN l,* 255-261. *GM* 75. Štrekelj, *DAW* 50, 67. Rešetar, *Slávia* 8, 638-639. Vaillant, *Zlătarii* 1, 290. *WP* 1, 744. Uhlenbeck, *PBB* 20, 44. Blankenstein, *IF* 23, 134. Horák, *ASPh* 12, 299. Vasmer, *RSl* 6, 192.

tumarati, *-ām* impf. (Vuk) (na- *se,* Lika) = (s metatezom) *mutarăți, -am* (jedna potvrda u narodnoj poslovici: *mutară kao kučka po mlječari,* usp. u drugoj poslovici: *ustumarao se kao kučka po mlječart)* »ići kojekuda, bluditi« prema pf. *tumariti, tumārīm* (Vuk) »buhnuti, hrupiti« = = *tumbariti, -īm* (Lika) »banuti kamo iznenada«, *natumariti se* (Orahovica) »nagaziti, namjeriti se«. U svezi je sa *tumara* m (Vuk) »homo vagus«. Na *-alo* m *tumaralo* m »horno vagus« prema f na *-oca tumarača* »žensko koje tumara«; *tumarača* znači i »kuhinjska svijeća«. To značenje dovodi na misao da bi taj ekspresivni glagol, koji nije narodski na zapadu, mogao stajati u svezi s turcizmom *dûman* m »zbrka, metež« (Livno: *zametnuo se duman}* = *dùman,* gen. *-ana* m (Banja Luka, u rečenici *ti si dragi u velikom dumánu* »brizi«), kojemu odgovara bug. *tuman* »magla«, a nalazi se još u polj. u značenju »oblak«, ukr., brus. »zabluda« < tur. *tuman* »magla, dim«. Glagol je stvoren prema frekventativima na *-arati, -ariti* (tipovi *puškar ati, klatariti se}.*

Lit.: *ARj* 7, 178. 706. 18, 909. 910. 911. Skok, *GIZM 29,* 142. *Miklošic* 365, *Lokotsch* 2105. *Mladenov* 642. Kern, *IF* 4, 109.

tùmbak-m (Vuk, narodna pjesma) »mesing, mjed, bronca« = *tumbak,* gen. *tūmbaka* (Kosmet) »1° tantuz, od žuta pleha parice razne veličine, što imitujú dukate, 2° metal od koga se prave legeni, ibrici«. Balkanski turcizam malajskog ili sanskrtskog podrijetla (tur. *tombaki tum-* < malajskí *tombağa* < sanskr. *tamṛka* »taman metal«) iz terminologije metala: rum. *tumbác* »Rotmessing«, arb. *tumbak* = *túrnák* (Gege) »Messing«. Upor. ZK *yakman* preko njem. *Packfong* »Art Neusilber« < kin. *pak-tang* »bijeli bakar« > *tong-pak.*

Lit.: *ARj* 18, 910. *Elezović 2,* 346. *GM* 451. *Lokotsch* 2012. *Weigand-Hirt* 2, 355. *Škaljié** 619. 623.

tumbećija f (narodna pjesma, Vuk 6, 321 : *kavu piju, tutun pripaljujul proz nargilu tegle tumbećiju}* = *tumbećija* (Kosmet) »duhan za nargile (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *tenbaki* > narodski *tumbeki}* iz terminologije duhana, bug. *tjumbekija* »Tabak für die Wasserpfeife«. Prema Elezoviću turskoj riječi odgovara evropska *tabaco* < ar. *tubbak* (upor. slov. *tobak* = *tubák,* ŽK) i karaipsko *tabako* »Rauchrohr«.

Lit.: *ARj* 7, 582. 18, 918. *Eüzovic 2,* 347. *REW** 8964a. 8508a. *Doric* 388. *Škaljić** 623.

tumor, gen. *-óra* m (Perast) »oteklina« = *tumor* (Božava) = *tumor* (današnja" medicina: *benigni, maligni* ~) < lat. *tumor* > tal. *tumore.*

Lit.: *ARj* 18, 912. Cronia, *ID 6,* 123. *Brajković* 17. *DEI* 3928.

tun m (Budva, Račišće, Božava), m pl. *tunoví* (Bijela, Muo), *tün,* gen. *tuna* (Rab) = *tuna f* (Malínská, slov.) »riba thynnus vulgáris« = (sa и > *nj} tûnja,* gen. *tunji* (Cres) = *tunj* m. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *thynnus, thunnus* < gr. θύννος, tal. *tonno,* istro-rom. *tuno.* Na to upućuje *nn* > *nj* (upor. isti fonetizam u španj.). Odatle na lat. *-ina,* tal. *tonnina* »tonno in conserva«: *tunìna* (Rab). Na *-aria* > mlet. *-era tunera* (Božava, Bakar) = *tunjêra* (Cres) < mlet. *tonera,* dok je južnotal. *tonnara* dalo *tunara, tunjara* (južna Dalmacija). Talijanizam je balkanski: búg. *túnjak,* arb. *tylym* < *tonnina* (disimilacija *nn — n* > *l — m}* < *tün* pored *tunina baliki.*

Lit.: *ARj* 18, 913. 914. 916-18. Cronia, *ID 6,* 123. Kušar, *Rad* 118, 18. *Pleteršnik 2,* 703. Štrekelj, *ASPh* 14, 550. *GM* 454. *Miklošic* 365. *REW* 8724. *Prati* 989. Skok, *Term.* 66. 68. Isti, *ZRPh* 54, 186. Deanović, *AR* 21, 277. *DEI* 3819.

tûnba f (Božava) »grob«. Od tal. *tomba* < lat. *tumba* < gr. τύμβος, τύμβα koje je i balkanska riječ: bug. *tumba* »1° Menge, Haufe, Erhöhung, 2° Hügel« < ngr. τούμπα »isto«, cine, i megl. *tumbă* »Grabhügel, Hügel«,·arb. *tumbe* »Bund«. Toponim *Tomba,* selo u ravnici između Zaljeva i Čela(n)ge u Baru, 1422. vinogradi *in Thomba.* Upor. furi, *tombe f* »piccolo rialzo di terra in mezzo alla pianura«.

Lit.: Cronia, *ID 6,* 123. *REW*[3] 8977. Jireček, *Romanen* 1, 59. *ASPh* 31, 452. Capidan, *DR* 3. (cf. *ИУЬ* 11, 200). *DEI* 3814.

tùndela f (Dubrovnik, Kalamota) = *tundjela* »1° jastuk od vune pokriven intimelom (v.), bez obzira da li je okrugao ili četverouglast, 2° jastuk na krevetu, 3° uzglavlje, 4° blazina«. Varijante: bez *n tùdjela* (Cavtat; 17. v., Gundu-Hć: *vrhu saga tkanijeh zlatom stoji tudjela zgar crvena},* pored *tudela,* sa *g* mjesto *n tugdjela* pisano i *tuhđela* i *tugdila;* u dubrovačko-latinskom *tudegela* i *tugulella* (Zadar, 1289). Posljednji je oblik najstariji. Ostali se osnivaju na njem, i to po zakonu disimilacije *l — l > d — l: *tugudella,* odatle metatezom i slabljenjem intertonike **tugedella* > *tudegela,* sinkopom intertonike *^ugdella.* Prema tome je «d u današnjem dubrovačkom zamjena za *gd.* Samoglasnik *n* je ispušten kao suglasnik koji je fakultativan pred dentalom. Taj je lik lat. deminutiv na *-ellus* od **tugula* što može biti latiniziranje od frnč. *thwahlja,* stvnjem. *dwahillja,* nvnjem. *Zwehle* pored *Quehle* kao svjedok karolinške kulture. To je bilo mišljenje koje semantički ne zadovoljava. Semantički bolje zadovoljava deminutiv od *culata* < *culcitella,* prema Vaillantu preko suponiranog mletačkog *colcedela.* Ta je supozicija iste prirode kao i *iugula, tugela* za germ, *thwahlja.* Ne dovodi nikako do najstarijeg potvrđenog oblika. Riječ *culcita* je u ostalom u Dubrovniku potvrđena s očuvanim velarom *cokhitra,* kako se očekuje, a taj se oblik ne nalazi u *tugdela.* Od deminutiva *culcitella* = *culcitula* (oba potvrđena) moguće su i druge kombinacije, koje bi mogle dovesti na papiru do *tugdela,* tako asimilacije samoglasa u intertonici **culcutella* i suglasnika **tulcutella,* disimilacija *t — t* > *t — d* itd. Riječ *tundela* je svakako dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva od **tugula,* nepoznatog postanja. Možda je u kakvoj vezi sa gr. τύλη »coussin, matelas«, upor. arb. *ture* »Polster«.

Lit.: *ARj* 18, 864. 882. 883. 914. Skok, *ZRPh* 54, 495. Vaillant, *RES* 18, 248-250. *Banali 2,* 275. Jireček, *Romanen l, 92.* REW[3] 8720. *Gamillscheg* 851. Isti, *RG* 1, 203. 2, 283. 3, 214. Kretschmer, *Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache* 166 (cf. *RSl* 8, 368). Muljačić, *Radovi FFZ* 5, 70—82.

tûnja f (Dubrovnik, Mljet, Stoliv, Božava, Malínská, Senj) »1° pendula, ribarska sprava, karôla, uže tanko za ribanje (Dubrovnik), 3° vrpca za mjerenje horizontalno, 4° vrpca uopće, 5° vrpca kod zidara (Budva, Riječka nahija), 6° pličina pod morem od otoka Sv. Nikole do Velike plaže (Pod Polje, Budva)«. Sa značenjem 6° deminutiv na lat. *-olus Na tunjôlu,* ribarska pošta Muljana (Muo). Deminutiv na *-ica tunjica* (Dubrovnik), *tunjičica f* (Stulić) »tanak konopac«. Od mlet. *fogna* (Taranto, Trst)

= furi, *togne, tugne f,* a tood srgr. ἁπετωνία »Angelschnur«.

Lit.: AR] 18, 916. 918. Skok, *Tem.* 31. 36. Cronia, *ID 6,* 123. Vasmer, *GL* 146. *REW** 517. *Rohlfs* 163. Macan, *ZbNŽ29,* 210. *DEI* 3810.

tup, f *tupa,* određeno *tupi* (Vuk), sveslav. i praslav. (stcslav.) *tppb,* pridjev, »l ° (konkretno) obtusus (protivno *oštar), 2°* (duhovno, metafora) hebes (odsustvo oštroumnosti)«. Poimeničen na *-ara lupara* f (Vuk, Gacko, Hercegovina) »tupa sjekira«, odatle *na. -tk > -ák tupârak,* gen. *arka* (Kosmet) »(podrugljivo) svako tupo sječivo«; na *-an* (upór. *glupan) tùpan* »hebes homo«, na *-ónja túponja* m, na *-oća tupocą* = na *-ost tupost ĩ.* Denominai (causativum) na *-iti tupiti, tupim* (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-)* »činiti da bude što tupo«, iterativ na *-va- -tupljtóati, -ljujēm* (Šulek), samo s prefiksima, iterativ na *-éti túpjetí, tupím (is-)* (inhoativ). Od *dotúpiti* »istupiti do kraja« stvoren je pridjev u metaforickom značenju *nedotupit* (sjeverna Dalmacija) = *nêdotupãvan* (Vuk) »koji nije cijele, zdrave pameti« (protivno *dòtupãvan), nedotupāvnōst.* Složen pridjev od sintagme *tupòglav.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç:* stcslav. *гсрь,* slov. *top, topa,* bug. *tap,* polj. *tępy.* Pridjev posudiše Madžari *tompa* (12. v.) »tup, glup«, Dakorurnunji *timp* »tup (nož)«, *a tîmpi* »tupiti, glupaviti«, sa sufiksom iz crkvenog jezika *tîmpenie* f »glupost«, upor. *a stimpi* (Moldavija) »stumpf werden«, Arbanasi *shtopít* »mache stumpf, tûpïm«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Tumači se iz ie. korijena *ten-,* koji se nalazi u *teti* (v.), gr. τέμνω, τόμος. Prema tome *Iopъ* bio bi prijevoj **tom-* proširen sufiksom *-po.* Upor. lit. *tempiu, tempti* »spannen«, iterativ *tampau, tampyti.* Ali se pomišlja i na korijen **step-,* nazaliraņo **stemp-,* prijevoj **stomp-,* koji je u *štěpen, stopa, stupiti,* bez pokretnog í-.

Lit.: ARj 2, 716. 4, 73. 7, 706. 827. *Elezović 2,* 44. 347. *Miklošič* 358. *Holub-Kopečný* 396. *Bruckner* 570. *KZ* 42, 366. *Mladenov* 646. *Tiktin* 1497. 1592. *WP* l, 721. 2, 625. *GM* 417. *IF* 6, 122. Charpentier, *IF* 35, 256. Siebs, *KZ* 37, 309. 299.

tur m, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vrsta bika, Auerochs«. Riječ je iščezla iz današnjeg govora jer je nestalo i životinje. Da je živjela i u našim krajevima, svjedoče naziv kraja *Tuęo o polje* (1334. *de Campo Turovo,* 1368. *de Túriévá pola)* = *Turopolje* (od 16. v., u listinama i *Campus zagrabiensis)* i toponim *Túrjak* = *Trjak* (slov.), prevedeno u *Auersperg.* Dolazi i u nazivu svetkovine *pentecoste > Pfingsten* »Duhovi«: slov. *trjaki* = *trojaki* (ŽK) = *trojaki* (Krašić, hrv.-kajk.), pridjev *trojaiki (~pondtljak,* ŽK), *turica* (Dubrovnik, 1412), slovački *turice.* Taj je naziv po svoj prilici ostatak iz slavenske mitologije. Kristijaniziran je kao i *rusalije* (v.). U botaničkoj nomenklaturi: *turica meka* ili *modra* »agrimonia«, *turica velja* »lappa personala«, rum. *turifă* »galium«, deminutiv *turicioarđ* »agrimonia eupatoria«, *tunța albă* »isopyrum thalictroides«. Samoglasnik je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **teu-, *tou-* proširenom sufiksom *-ro:* stprus. *tauris* »Wiesunt«, lit. *tauras* »bivol, tur«, gr. ταύρος, lat. *taurus,* gal. *tarvas,* nvnjem. *Stier.* Korijen *^eu-, *tou-* zastupljen je obilno u slavinama: *titi, pretio, tuk, tov, toviti, otava.*

Lit.: ARj 18, 722. 924-49. *Mažuranić* 1474. *Miklošič* 365. Berneker, *IF* 10, 164. *Holub-Kopečný* 396. *Bruckner* 584. *WP l,* 711. *Trautmann* 315. *Boisacq*[3] 945. Jordan, *Arhiva Iași* 32, 134. sl. (cf. *IJb* 11, 213). Kretschmer, *KZ* 31, 448. Mikkola, *IF* 16, 101. Siebs, *KZ* 37, 280-281. Sütterlin, *IF* 29, 123. Škultetý, *SlPohl* 46, 230-238. (cf. *IJb* 16, 306). Rešetar, *ZbNŽ* 29, 79-81. (cf. *JF* 14, 257). Wood, *IF* 18, 21. Zupitza, *KZ* 40, 255.

tura f (1679, Sisak; BiH, Crna Gora; *tura duhana,* Brač; Lõpud; Vuk, Kosmet) »l ° svežanj *(tura 'kordavana, ibrišima,* narodne pjesme), zavírák, kanura, kanurica, 2° lice kod novca (protivno *naličje),* u igri djece (pitanje: *tura mijazi* = bug. *turajazi* »lik ili pismo«, Kosmet, odatle *tura jazija* »neka igra«, u Srbiji, od *tura ili jazija),* 3° upreden peškịr ili marama kojom se tuku igrači, 4° sultanov monogram na pečatu ili novcu, 5° pletenica *(tura od perčina)«.* Na tur. *-li turaliferman* (u narodnim pjesmama) »s carskim natpisom«, *turalya* m »koji ima turu, dokumenat ili slično sa sultanovim monogramom«, prezime *Turalija* (Velika Pisanica, Bosna, Dalmacija), *Turalići* (selo, Bosna). Balkanski turcizam (tur. *tugra > tura,* sttur. *tugrul* »1° jastreb raširenih krila, 2° monogram sultanov, 3° omot, paket, 4° predmet uvijen u hartiju, 5° upredena marama, kojom se udara pri nekoj igri«): rum. *tura, turaliu* (Muntenija), bug. *tura* »ein Spiel (Kopfoder Rückseite des Geldes)«, arb. *túrrá* = *turrë* (Gege) »Haufen«, cine. *tură* »sultanov monogram«.

Lit.: ARj 18, 924-25. 926. 927. *Elezovič 2,* 348. *Tiktin* 1663. *Doric* 388. *GM* 453. *Pascu 2,* 172., br. 1113. Korsch, *ASPh* 9, 675. *SEZb 9,* 13. 79. 234. *Škaljič** 624.

turan (Radnic, Kavanjin) = *türanj,* gen, *-rnja* m (ZK) = *tûrenj,* gen. *turna* (Cres) = hrv.-kajk., čak. i slov. *türen,* gen. *-rna* (Belostenec, Pergošić; 1275, Istra, *obarovanje dati turnu; Turne moj,* Omišalj; *turni i zidine varoïke,* u Zagrebačkom statutu; *na dno turna,* Novi, 1457. *hiža za turnom}* »l"turris, kula, 2° zvonik, 3° zatvor (1609. *u turnu držati},* 4° toponim *Turanj,* tal. *Torrette* (Zadar)«, Upor. arb. *turnj* (Arbanasi kod Zadra). Varijanta sa *o* mjesto *u: toran,* gen. *-äna* (Slavonija, oko Požege) »1° isto što turanj, 2° toponim *Toran* (selo, gen. *Torna* pored *Torana)«; toranj,* gen. *tornja* m (Vuk, Vojvodina) »zvonik«, *toranj* (Srbija, Novaković). Oblik sa *u* je dalmäto-romanski leksički ostatak od vlat. **turnus* za kllat. *turris.* Izmjena *m < rr* nalazi se u rum. *turn,* pi. *turnuri,* deminutiv *turnişor, turnuleț, turnus,* toponim *Tumu-Severin, Turnu-Magurell,* i srvnjem. *Turn,* danas *Turm.* Ta je promjena nastala u vojničkom lat. jeziku prema *torna torna fratre, turnare,* jer je *turris* bio vojnički termin. Varijante sa *o* mjesto *u* posudenice su iz madž. *torony,* a to iz panonsko-slavenskoga **шгnъ.* Bez *rn* očuvao se u Dalmáciu toponim *Trčela < *turricetta* kod Splita, deminutiv na složeni sufiks *-icella.* Talijanizam je *turiûn,* gen. *-Una* (Rab) »kula«, toponim *Torjuni* m pl. (okuka kod Kotora, Škaljari) < tal. *torrione* < vlat. **turrio,* gen. -onu.

Lit.: ARj 18, 484. 485. 489. 927-28. 946. *Mažuranić* 1475. *Pleterinik 2,* 703. Kušar, *Rad И* 8, 20. *Miklošič* 359. Skok, *ZRPh* 54, 465. 966. *Tiktin* 1666. Rešetar, *JF* 12, 286. Jagić, *ASPh* 8, 319. *GM* 453. *REW'* 9008. Štrekelj, *DAW* 50, 78. *DEI* 3834. 3835.

turan), gen. *-rnja* m (Vis, centralna Dalmacija, Poljica, Ston) = *toranj* (Dubrovnik) »preša, tijesak = tisak (Vis, govor mlađih), torkúi (v.)«. Denominal *turnjati, -am* (Ston) »prešati smokve«. Talijanizam od *torniare (attorniare, intorniare),* postverbal odatle *tornio* m, mjesto *tornire,* od lat. *tomus* < gr. τόρνος. Oblik sa *u* mjesto *o* može biti i dalmäto-romanski leksički ostatak. Ovamo ide tal. internacionalni bankarski termin, kod nas preko njem., *stornirati, storniram* pf. »opozvati narudžbu«, postverbal *storno* n. Iz pučkog govora: *tornát se* (Božava) »ritornare« (refleksiv prema domaćem *vratiti sé); torna ovai* (Omišalj, imperativ) »kaže se kad se volovi okrenu orući«. S tal. prefiksom *s-* < lat. *ex- stornai, stornájem* (Kućište, primjeri: *ho me stornáješ* »što mi dodijavaš?«, *više si me stornala).* Ovamo još u saobraćajnom govoru pejorativni imperativ *tornjaj se* »udalji se«.

Lit.: ARj 18, 488. 489. 928. *ZbNŽ* 8, 274. 9, 74. Cronia, *ID 6,* 123. Zore, *Tuđ. 22 REW'* 8794. 8796. Maver, *AR* 6, 252-253. *DEI* 3831.

turati (se), *túram* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-,po-,pre-,pri-,pro-,raz-,s-, uz-, za-)* »1° baciti, metati, 2° gurati« prema pf. na *-iti turiti, -im* (Vuk, s istim prefiksima, ία-) i na *-nuti tūrnuti, - m* (Vuk) *(do-, o-)* i deminutiv na *-kati turbati, -om (na-)* (Vuk), impf, na *-va- -lurăvăt, -am* (Kosmet), *-turivati* (samo s prefiksima), *oturkavati, doturkivati.* Postverbal *rastur* m (Kosmet), na *-ač rasturač* m »koji što rastura, raspačava (knjige, novine)«. Na *-alo turalo* m prema f *turalica.* Nalazi se još samo u bug., u ukr., brus. i rus. Može biti praslav. G. Meyer uporeduje arb. *turr turrem* »laufe, stürze los«. Prema tipu *tetošiti* (v.) onomatopeizira se reduplikacijom prvog sloga *teturati, -am* impf. (Vuk) *(do-, iz-, za-)* »1° tavoriti, zlo živjeti, 2° kao pijan ići«. Baltičke i druge ie. veze ne postoje.

Lit.: ARj 2, 567. 4, 30. 7, 707. 9, 457-58. 11, 220-22. 767-68. 12, 199. 464. 13, 335-37. 16, 830. 18, 928-29. 939-941. *Elezović* l, 149. 242. 450. 2, 170. 348. 397. *Miklolič* 365. *Mladenov* 643. *GM* 453. Petersson, *LUÄ,* n. f., avd. l, sv. 18, br. 2. (cf. *IJb* 10, 340).

turbe, gen. *-eta* n (narodna pjesma, Bosna, Kosovo) = *türbe,* gen. *-eta* (Kosmet) pored *tîrbe* n i *turbe* i *turba* f — *tulbe* n (Bosna) »l ° grobnica, nadgrobni spomenik, 2° toponim (Bosna, zemljište, selo; u Kosmetu *Muratovo turbe)«.* Ovamo i selo u Podravini *Turbet* (1640) te *turbedar,* gen. *-ára* m (Bosna) »čuvar turbeta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *turbe* > tur. *türbe, türbedar)* iz terminologije islama: arb. *tyrbie* »türkisches Grabdenkmal«.

Lit.: AR) 18, 929. *Elezovič 2,* 322. 354. *GM* 454. *Školjić** 624.

Turčin, pl. *Turci,* gen. *Turaka* m (Vuk) = *Turčin,* gen. *-ina* (Kosmet, bug.), s individualnim sufiksom *-in* prešlo na zapad u narječja gdje je analogijom prema pl. nestao u sing., zbog toga *Turčin,* pl. *Turani* (ŽK), bez individualnog *-in Turah* (Proroci) = *Turek* (slov., hrv.-kajk., prezime) »1° pripadnik muslimanske vjere (Bosna), 2° Osmanlija,. 3° nadimak«. Izvedenice se prave od triju osnova: *turk-* (pluralna), *tur-* (odbacivanjem dočetnoga *-k,* koje se pomiješalo sa sufiksom -SA) i *turan-.* Od *turk-:* f *Turkinja* (također bug.) »1° turska žena ili djevojka, 2° lubenica«; pridjev na

-in *Turkinjin,* deminutiv *Tûrkinjica.* Prema *Srpkinja* osnova u *Turkinja* može biti za našu jezičnu svijest i *tur-.* Augmentativi na *-esina, -ešanja Turkèsina, Turkešanja.* Hipokoristici *Turko* < *Túrák,* gen. *Turka* (Vuk), na *-e Turie,* gen. *-eta,* zamjenom sufiksa *Turio* »ime muško«. Na *-usa Turkusa* m (Vuk, Bosna) »l ° pravi Turčin, koji govori samo turski, 2° pravi Osmanlija iz Anadola, za razliku od Turčina, bosanskog muslimana Slavena«. Na *-eša Turkeša* (Kosmet) »(pejorativ) Turčin«. Složenica *Turkovlah* (Dalmacija) »Vlah iz Turske«. Denominali na *-ovati, -ujem turkòvati* »živjeti na turski način«, na *-iti* (kauzativ) *turciți (se), -im* impf. (Vuk, bug. *turca se) (is-,, po-, u-)* »prijeći na islam«, odatle poimeničen part. perf. pas. *poturiènîk,* m, *-nica î, poturcènjăk;* na *-ati tur iati, -ām* (Vuk) »govoriti, pjevati turski«, odatle na *-alo tùrialo* m (Vuk) »koji govori, pjeva turski«, s pridjevom na *-O'O turčalov;* ovdje je *č* nastao zacijelo od sufiksa *-ça* tur. *türkçe* »turski jezik«; nije naš prijelaz *k > i* pred *e, i.* Odatle možda *turčažija* pored *turčežija* »(pejorativno) Turci«, *tur čežina* (Kosmet) »(pejorativno) Turčin«, s nejasnim *-šija, -žina.* Pridjev na *-bsk* od *turk- : turaiki* (1392; Gundulić; 1461-1470. *ruka turaika,* u pismu modruškog biskupa Mikule), *turaški* (Kavanjin). Upor. polj. *turrecki* pored *turski* od *Turczyn.* Od kraće osnove *tur-:* hipokoristik na *-e Ture* (Vuk, Kosmet), pi. *Turici* »1° mlad Turčin, 2° tursko dijete«. Odatle augmentativ *turiste* (Kosmet). Glede sufiksa upor. *deríšte* (v.). Kol. na *-ad f Tűröd,* gen. *-i, Turădija, Potur* m = *poturica* (Vuk) == *poturica* (Kosmet) »1° koji je prešao na islam, poturčenik, 2° *(poture,* gen. *potura* f pl., Travnik, Mostar) čakšire s dugačkim turom«; na *-njak poturnjăk* (Kosmet). Na *-ica turica* f (Boka) »kuruz sa zrnima«. Pridjev na *-bsk turski,* poimeničen u imenu zemlje *Turska,* koja se zove u pl. *Turci (u Turah,* 1402), također *Turcija* »1° turska zemlja, 2° turska popijevka«, zacijelo od ar. *tiirkijje* (sa *k > ć* kao u *cesa* pored *kesa).* Od osnove *turčin-* pridjev na *-ov Turiinov.* Na *-bk > -ak turiínak,* gen. *-r.ka* »papaver rhoeas Linn., mak«. Složenica od sintagme *turiin-cvijet* (Brda, Crna Gora) »gorska ruža«. Talijanski naziv za »kukuruz« *granturco* i njem. *türkischer Weizen* prevedenice su (calques) slov. *túršiica* (i Vitezović), *túršiina* »Maisstroh« = *turščišče* = *turščak* »Maisfeld«. Ovamo ide s tal. pridjevskim nastavkom *-ino trkȋn* m (Buzet, Sovinjsko polje) < tal. *turchino* »blau«, od *Turchia.* Upor. češ. *turkyně* i arb. *kurtúk* »Mais« (metateza iz **turkuk).* U slov. postoji još *turėk,* gen. *--řka* »1° caŕduus acanthoides, Rotling (gljiva), 2° Winterflâchs«, *turka* = *turkinja* »1 ° krumpir, 2° biljka erythronium dens canis«. Vjerojatno je da je *tuka* f prema m *tuk* (Bella) = *tukan* (Senj, usp. *puran), túkac,* gen. *tukca* = *cura, ćurka* prema *ćuran* »budija, pura, puran« hipokoristik od *Turčin,* na *-ka* kao *Duka* od *Georgius.* Na mogućnost takvog tumačenje upućuje engleski naziv *turkey,* naški nazivi *indijota, intuía* = *vintuša, misirka,* tur. *kawuk mišri* ili *kindi,* koji upućuju na orijentalno podrijetlo *tuke* iz Turske, Indije i Egipta (Misira). Suglasnik *ć* u *cura* itd. može se objasniti kao gore u *Turcija.* V. *budija* i *puran.* Naziv naroda, koji je upravljao Balkanom gotovo pola milenija, balkanski je turcizam (tur. *türk).* Od interesa bi bilo promotriti balkanske jezike u koje je ušao, da li je dao toliko semantičkih i fonetskih varijacija kao u hrv.-srp.: rum. *ture* m prema f *turcoaica* »Turčin m prema Turkinja«, u femininu sadržava dva sufiksa lat. *-oneus > -oi* i slav. *-ka.* Deminutiv *turculeț* »1° štiglić, 2° Waldröschen, Osterblume, anemone nemorosa«. U arb. *turk* označuje muslimansku vjeru kao u hrv.-srp. I ovdje je potvrđen oblik *tur* bez *-k.* Ngr. τούρκος, τουρκεύω > arb. *turqeps* »turcim«. Kako se iz Nestorové kronike vidi *(Torki),* naziv je kod Slavena dosta star. Od interesa je još zabilježiti nazive za *Turke* iz šatrovačkog govora (argot). U Vranji se *Turčin* zove *Neren:* očito izopačeno arb. *njen* »čovjek«, odatle će biti u zidarskom šatrovačkom u Sirinića (Šar-planiria) *parinka* »Turčin«. U istom govoru *posan* je *Srbin* »koji posti«, a *mrsan* je *Turčin* »koji jede meso«.

Lit.: ARj 2, 154-56. 4, 74. 11, 220-221. 18, 892-94. 925-55. *Pleteršnik* 2, 703. *Mažuranić* 1474. Trojanović, *JF 5,* 224. Jireček, *ASPh* 8, 102. *Elezović* 2/115. 349. 531. *NJ* 3, 274. *Miklošii* 365. *Bruckner* 585. *Mladenov* 643. *Tiktin* 1605. *GM* 452. Joki, *IF* 44, 55.

tùrgulja f (Vuk) = (s disimilacijom *t — lj > í — nj) iùrgunja* (Vuk) = (sa *u > o) tòrgunja* (Vuk, Slavonija) = *turgonja* (Vetranie, Crna Gora) = *torgulja* = *trgulja* (oboje u Šuleka) »vrsta rane crvenkaste šljive, crvenjača«. U Sisku *turgulja* f »vrsta jabuke«. Upor. *turka* (Kosmet) »vrsta kruške«.

Lit.: ARj 18, 936-37. *Elezović 2,* 349. *Šulek* 395. 407. 414.

turīn, gen. *-ina* m (Vuk, Perast, Dubrovnik, Crna Gora; Bella, Stulić, a u Belostenca s

oznakom »dalmatice«) »rilica, usta, njuška, gubica«, poklapa se fonetski i semantički s arb. *turi,* kod Gega *turi,* s članom *tur\m* »Rüssel«. Kako je *turín* ograničeno samo na Boku, Dubrovnik i Crnu Goru, zacijelo je posudenica iz arb., kako je već G. Meyer tvrdio. Ovamo ide možda turtea (Perast, Prčanj, Brač) »klip« s našim deminutivnim sufiksom *-ica* mjesto tal. deminutivnog sufiksa *-ino.* Osnova obiju riječi nije jasna.

Lit.: *ARj* 18, 937. 939. *GM* 452. Rešetar, *Štok.* 301.

turlija f (Kosmet) »vrsta, fela«. Prilog *tùrlu-tùrlu* = *tùrli-tùrli* (Bosna) = *turli-turli* (Kosmet) »de différente espèce«. Indeklinabilan pridjev *turli* »šaren, šarolik, raznovrstan«: *turli-dimije, ima turli, turli jela.* Složenica *tùrli-tàva* f (Beograd) »jelo od sasjeckanog različitog mesa, sa zerzevatom, pripravljeno na zejtinu«, u Bosni *turlija* »vrsta cevaba: rezano povrće pomiješano s mesom, vařeno na tihoj vatri«. Balkanski turcizam (tur. *dürlü* = *türlü* »sorte, espèce, divers«) iz terminologije običnog života: rum. *túrliu,* bug. *tjurlíja* »Art und Weise«, *tjurljü,* arb. *tyrlt* f »Art, Weise, verschiedenartig«, eine. *turite* f »sorte, espèce«.

Lit.: ARj 18, 945. *Elezović 2,* 350. *GM* 454. *Doric* 388. *Pascu 2,* 172. 1116. *Školjić** 625.

turma f (15. v.; Vuk, Crna Gora, dubrovačke listine, Hrvatsko primorje, Vojna krajina, Poljički statut) »1° karavana, povorka, 2° četa«. Nalazi se još u slov. *turma, trumą* »Schaar«, polj. i ukr. Unakrštenjem s *trupa* nastade *trumpa ĩ* »gomila«. Leksički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha: rum. *turmă* »krdo, Herde«, deminutivi *turmuşoară, turmula, turmuliță,* na *-ak turmac* m »junger Büffel der mit der Herde lauft« prema f *turmacă* = bug. *îurmak.* Riječ *turma* je balkanska riječ lat. podrijetla: bug. *turma* »1° Menge, 2° starker Rauch«, arb. *türme* = *trume* (Gege) »Haufen, Menge«, srgr. τοῦρμα »kleine Reiterabteilung«. Upor. još glagole bug. *turtnja se* »werfen«, *turmă se* impf. (ŽK) »sprema se rdavo vrijeme«.

Lit.: ARj 18, 817-18. 945. Popovici, *Slávia* 7, 23. *GM* 453. *Tiktin* 1666. *Mladenov* 643. *Miklošič* 363. *REW»* 9005.

turõvan, f *tmavna* (Vuk) pridjev — *turoban, f turobna* (Lika; ŽK bez duljine na *o,* r-nr.-kajk., Belostenec) »nujan, zlovoljan, žalostan, melanholičan«, slov. *turóben* »isto«, kod Kuhačevića *turovno .. . boravi.* Slov. posjeduje i apstrakta odatle na *-ez* i *-ost turôbnež* m i *turobnost* f. U *Sireni* Petra Zrinskog postoji i glagol *turobiti* »betrüben«. Miklošič uporeduje sa ukr. *turbovać sa* »(rus.) grustiť«, koje je iz lat. *turbare* i pretpostavlja apstraktum na *-oba* (upor. *grdoba* i *žaloban,* v.) *túróba.* Time se ne objašnjava pridjev na *-ovan.* Jagić veže sa *tužiti* (v.) s promjenom *ž > r,* za što nema drugih potvrda te kao ni Miklošič ne objašnjava pridjev na *-ovan.* Možda je pridjev od srvnjem. *trure* f, nvnjem *Trauer,* izveden s pomoću složenog pridjevskog sufiksa *-ovan* (v.), s disimilatornim ispadanjem *r* u prvom slogu prema *r — r > 0 — r; b* mjesto *v* tumači se unakrštenjem s pridjevom *žaloban,* od *žalba > žaloba,* kako ste u Hrvatskoj govori.

Lit.: ARj 18, 947-49. *Pleterinik 2,* 703. *Mažuranić* 1475. *Miklošič* 365.

turpija f (od 17. st.; BiH, Kavanjin, Ogulin, Slavonija; Bella, Stulić; Vuk) = *turpija* pored *durptja* (oboje Kosmet) = *dùrpija* (Mikalja, Stulić) = *dīrplja* (Kosmet) »raspa, pila«. Deminutiv *turpīj(i)ca.* Denominal na -ait *turpijati* = na *-eisati turpeisati* (Vuk) »piliti, raspati«. Turcizam (tur. *dürpü, törpü)* iz terminologije alata.

Lit.: ARj 2, 896. 18, 949-50. *Elezović* 1, 161. 2, 139. Korsch, *ASPh 9,* 499. *Miklošič* 365. *Školjić** 625.

turšija f (Vuk, Slavonija, BiH, Crna Gora, Lika) = *turSija* (Kosmet) »stavljanje voća u vodu, ocat, vino«. Na *-aia* f *tūršljača f* (Kosmet) »paprike ili kruške koje su dobre za turšiju«. Pridjev na *-ski tūršījski (~ ćup).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *turşu* < perz. *tursi* »fruits ou légumes au vinaigre«) iz kuhinjske terminolbgije: bug. *turšija,* cine, *turtle* »concombre confit«, ňgr. τουρσί »cornichon confit au vinaigre«.

Lit.: ARj 18, 955-56. *Elezović* 2, 351. *Mladenov* 643. *Pascu 2,* 172., br. 1118. Korsch, *ASPh* 9, 676. *Školjić'* 626.

turunđža f (Martić, Hercegovina, narodna pjesma) »naranča«. Indeklinabilni pridjev fti-*rundži* (BiH) »žućkast kao narandža« = ш-*rûndzi (mafes,* Kosmet) »narandžaste boje«. Deminutiv *turundžlca* f (Kosmet) u pripjevu *devojčlce turundzlce* (narodna pjesma). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz.-ar. *turung)* iz botaničke terminologije: bug.' pridjev *turundžiev* »orangenfarbig«.

Lit.: ARj 18, 956. *Elezović 2,* 350. Korsch, *ASPh* 9, 676. *Dorii* 387. *Školjić** 626.

tust (Dubrovnik, Vuk, zapadni krajevi) = *tust* (ŽK), sveslav. i praslav. **t tlstí* (stcslav. *tlbstb)* »pretio, debeo, tovan, pinguis«. Deminutiv na *-jahan tušćahan.* Apstraktum na *-ina tustina* »debljina«. Poimeničen je određeni pridjev m r. *Tosti* »rt kod Dobrinja«, *Telstvî* (Vrbnik, luka), *Tojsti* (Mljet) u obalskoj toponimiji, na *-ica Tustica* (Dalmacija, toponim). Na *-ịa tusta* (pored *tuste)* (Crna Gora, Vuk) »innumerus« (v. *tisuća«)* = prilog *tust* (Bunjevci) »mnogo«. Upor. stcslav. *thšla debljina,* slov. *tolšča, tušča* (Habdelić). Kao neodređeni brojnik imenica je kao *ništa* izgubila deklinacijsku sposobnost. Složenice od sintagme *tustokljunac,* gen. *-nca* »ptica coccothraustes vulgáris«, *tustočel* m (Vitezović, Belostenec, Smokvica, Korčula) »portulaca« = na *-ič tustil* (hrv.-kajk., usp. *ljutić, vratio)* »isto«. Denominal na *-iti natuštiti, -im* pf. prema impf, *natuštivati* »utoviti, ugojiti«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog */,* upor. slvč. *tlstý,* češ., polj. *tłusty,* rus. *tóhtyj, Tolstoj.* Dok je u slavinama očuvan samo pridjev bez glagola i u izvedenicama od njega, dotle u baltičkoj grupi postoji glagol koji pomaže objasniti postanje praslavenskog pridjeva: lit. *tulžti* »von Feuchtigkeit durchtränkt werden, aufschwellen, weich, morsch werden (vom Obst)«, *patulžịs* »angeschwollen, voll«, lot. *tulzums* m »Geschwulst«, prijevoj *ištilžti* »im Wasser aufweichen, wässerig werden«, *ịtelžti* »einweichen«. Taj glagol dopušta pretpostaviti ie. korijen **tulğh-,* od kojega je u slavinama stvoren pridjev na *-to* prema stcslav. *gnslb > gust* (v.). Agrell i Petersson dovode taj korijen u svezu sa ie. korijenom **teu- *iзu-, *tou-, *tu-* »schwellen«, koji postoji u slavinama u *üti, pretio* (v.).

Lit.: ARj 7, 708. 18, 957-60. *Miklósié* 349. *Holub-Kopečný* 386. *Bruckner* 572. *Mladenov* 634. *Trautmann* 331. Torbiörnsson, *RSl* 8, 303. (cf. *IJb* 7, 120).

tušica f (Vuk, Boka) »vuna što se brije s kože (npr. s opute)«.

Lit.: ARj 19, 2.

tušiti, *tuším* impf, *(po-, u-}* (Vuk, zapadni krajevi) »1° dämpfen > tenfati (ŽK), u pari kuhati, schmorren, pirjaniti, 2° (Srijem) moriti u vrućoj peći čahure od svilenih buba«. Slov. *potušiti* »1° löschen, 2° dämpfen«, rus. *tuhnúť, tušitb* »löschen, auslöschen«. Miklošič pozna još *tuhinjati,* Stulić daje značenje. Suglasnik *d* mjesto *t* u *dusiti, -im,* običnije s prefiksima *po-, za-* (ŽK) »1° gušiti, 3° (objekt *oganj")* löschen« nastao je unakrštenjem sa *duh, disati.* Upor. sa nazalizacijom korijena stcslav. *tositi* »extinguere«. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* u korijenu **teus-, *tous-* »miran«. Upor. stprus. *tusnan* »isto«, lit. u prijevoju *tausýtis* »sich legen (vom Wind)«, sanskr. *túsyati* (3. 1.) »beruhigt sich«. U kauzativumu *tušiti š* je nastao iz *h < s* poslije velarnog vokala. Upor. slov. *potuhnoti* »still werden« i postverbal *potuha* »Unterschleif, Tücke«.

Lit.: ARj 2, 904. 905. 10, 340-41. 11, 222-23. 18, 888. *Miklošič* 358. *Holub-Kopečný* 396. 397. *Bruckner* 570. *Trautmann* 333. *WP* 1, 715.

tüšnuti, *-ēm* pf. (Vuk, Srijem) »metnuti kradom nešto pod krevet« slaže se u značenju sa pf. *tutnuli, -em* (Vuk, *~ kome što u ruku)* prema impf, *tütkati, -am* (Vuk, *~ňo pod postelju)* »stecken, condere«. Suglasničku promjenu *šn < kn'* objašnjava Tomanović unakrštavanjem od *usnuti* (v.) i *tüšnuti,* ne vodeći računa o imperativu. Kao ekspresivna riječ *tutkati* i *tutnuli* bit će ónomatopejskog postanja. Uzvikom *tüt* tjeraju se u Kosmetu svinje, *tuta* služi za tjeranje pasa, *lutata* pored *utâ--tã* za plašenje i tjeranje pasa. Kod Vuka oformljuje se u *tutnuli* pf. prema impf, *tûtkati* »drškati« '(na-) prema *nàtutnuti* pseto na koga, na svinje. U Risnu na *-ač potutkač,* gen. *-ača* m (Vuk) je od *potùtkati* (Lika) »nagovarati«. Uzvik *tuta* pozna Vukov *Rječnik* u 4 upotrebe, koje je teško staviti u leksikologijske kategorije (imenicu, prilog). U onomatopejama lakoćom se mijenjaju samoglasnici i suglasnici. Kad se oformijuju, a i inače, prenose se metaforickí. Upor. *natutùkati, -ām* prema impf, *natutukavati* (Lika) »natutkati«. Upor. bug. *tutam = tútkam* »ungeschickt ausführen, unentschlossen umhergeben«, koji Mladenov izvodi od imperativa *tut* »drži«.

Lit.: ARjl, 708. 11, 223. 19, 4. Tomanović, *JF* 17, 203. *Doric* 387. *Mladenov* 643.

tüštiti (se), *-Im* impf, prema pf. *natuštiti se, -lm* »naoblačiti se«, *slušliti se* »kao naoblačiti se«, iterativ na *-va- natuštivati se* veže Miklošič ispravno sa rus. pridjevom *tusk* »trübe« (krivo Maretić sa *tust,* v.), *tusknuu.* Taj pridjev tumači Mladenov iz ie. **teysq-* prema arm. *ťua* »crn«. Upor. prema Uhlenbecku i njem. *düster.*

Lit.: ARj 7, 708. 19, 4. *Miklošič* 365. Mladenov, *RFV* 68, 373-388. (cf. *IJb l,* 184. *RSl 6,* 279). *SpBA 6,* 73. si. (cf. *IJb* 8, 198). Kluge, *PBB* 34, 555. Uhlenbeck, *PBB* 26, 294.

tuta f (Kosmet) »voda (u dječjem jeziku)«. Ovamo ide zacijelo i *túto = tuta* f (BiH, gradovi) »nokšir«. Nije u vezi *rà.* sa tur. *tutmak* »tenir, retenir« ni sa španj. *tuetano* »Mark, Knochenmark«. Upor. ipak valonsko *tût* »krug« < srvnjem. *teuia,* arb. *tytë* (bolje *dyle)* »Mund eines Gefässes« < lat. *dueta.*

Lit.: ARj 19, 5. *Elezović 2,* 351. Skok, *Slávia* 15, 502., br. 826. *REW* 8691. *GM* 77.

tutan), gen. *-tnja* m (Vuk) = na *-ava tutnjava* = na *-aviną tùtnjavina* — (s disimilacijom *tnj > tlj) tùtljevina,* baltoslav., praslav. (stcslav. *Icьnъ)* »fremitus, sonitus«. Denominali na *-iti tutnjiti, -l* impf, *(ẓa-) = -eti tulnît, -nî* pored *tulnjêl, -njî* (Kosmet) < stcslav. *iĢībmii.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. polj. *tịten.* Ie. onomatopejski korijen **(s~)ten-,* koji je zastupljen i u nvnjem. *Donner.*

Lit.: ARj 19, 6. *Elezović* 2, 352. *Miklošič* 358. *Bruckner* 571. *KZ* 45, 46. 42, 341-342. *WP 2,* 627.

tüta-vüra (Peć, Kosmet) »uzvik koji predstavlja nekakvu borbu« nalazi se kod Vuka *tüta-vüra,* »drži, udri, potegni povuci«. Odatle prilog *te ura te fura* »te amo te tamo«. To su imperativi (optativi) za 3. lice od tur. *tutmak* »uhvatiti« i *vurmak* »udariti, biti«. Ovamo ide *tutarak* m (Kosmet) »koji se nikako "ne smiruje, nego ide kao bjesomučan«, od tur. gerundiva na *-arak.* Upor. tur. *tutarık* »padavica«. Na tur. *-li tutarakuja* m, f (Peć). Indeklinabilni pridjev na *-kbn* (upor. *čališkan),* koje odgovara našem *-ljiv, tutkun* (Vuk) »nevješt« = *tutkun* (Kosmet) »zavezan, stidljiv, sramežljiv, zatvoren« < tur. *tutkun* »uzet«, nepomičan«. Balkanski turcizam iz terminologije običnog života: bug. *tutkun* m »ungeschickter, schwerfälliger Mensch«.

Lit.: ARj 19, 5. *Elezović 2,* 352. *Mladenov* 643. *Doric* 387. *Deny* 576., § 1318.

tutkal m (Vuk) »ljepilo, kelj, kelja (hrv.--kajk.)«. Denominál na *-iti tùtkaliti, -vm = na -isati lutkàlisati, -išēm* »keljiti«. Balkanski turcizam (tur. *tutkal* »Leim«) iz terminologije oruđa (alata): bug. *tutkal,* arb. *tutkall,* cine. *tutcale* f, ngr. *τουτκάλι.* Danas *tutkala* n »ljepilo«.

Lit.: ARj 19, 7. 8. *Mladenov* 643. *Pascu 2,* 172. *GM* 454. *ŠkaljiP* 626.

tutlić m (Vuk) »tikva nalik na jaje«. Upor. búg. *tútulja* »cijevka« i hrv.-srp. *tútulja* »zob«.. Prema Iljinskom u prasrodstvu sa lat. *tutulus* »hohe kegelförmige Haartracht vornehmer Frauen«, od ie. korijena **teu-,* od kojeg v. *tili, pretio,* raširen formantom *t.*

Lit.: ARj 19, 8. Iljinski, *JF 9,* 288-289.

tütljav (Vuk, Srijem), pridjev (uz *čovjek)* »lijen, spor u poslu«, zacijelo je u vezi s hrv.--kajk. *tuilek* »bedak« = *lulljek,* slov. *luta* »Tölpel«, *lutasi* »tölpelhaft«. Ovamo ide još *lula* m, f (Kosmet) »plašivica, smetenjak«, pridjev na *-av tûtav* (određeno *lulâvi),* koji se upotrebljava s imenicom *lula,* da se kaže »potpunost (apsolutni superlativ)«, poimeničen na *-ica lülavica f* prema m na *-ka tutovko* »nesposobno muško ili žensko čeljade«. Ne treba da je posuđenica iz bav.-njem. *T otel, Tode, tolli, doti,* kako misli Štrekelj, jer se slična onomatopeja sa *-on-* mjesto *u* pojavljuje u rum. *toni = lînl, tînpt* »glup«, s madž. sufiksom *tontălău, a tonti* »blöde machen«, *lonlolele* m »Tölpel«, stport. *Ionio,* njem. *Tünle* »schwerfällig«. Ni tur. *tutmak* ne dolazi u obzir.

Lit.: ARj 19, 8. *Elezović 2,* 351. Štrekelj, *DAW* 50, €8. Buga, *IzvORJAS* 17, l, 1-52. (cf. *RSl 6,* 338). *GM* 453. *Deny* 570. *REW*[3] 8988.

tùtun m (Vuk, Bosna, Srbija, narodna pjesma) = *tutun* (Kosmet) »duhan, duvan«. Na *-džija tutundžija* m = *tutundžija* (Kosmet) »momak u turske gospode koji tutunom služi, duandžija«, odatle na *-luk tütündžihk,* gen. *-lika* (Kosmet) »duvandžiluk«. Složenica *lùtun--kesa* f (Vuk) = *tuiun-ćesa* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *tütün* »dim«, izvedenica na *-ün* kao *jogunast, bulum, aršin,* v.; tur. *tütüncü)* iz terminologije pušenja: rum. *tutun* »Tabak«, *tutunărit* »porez na duhan«, *tutungerie* f »prodavaonica duhana«, *tutungi-baịa* »dvorski činovnik koji se brine za duhan knezu«, *tutungiu, a luluni* »pušiti«, bug. *tjutjun,* лgr. το τουτούνι.

Lit.: ARj 19, 10. *Elezović 2,* 353. 354. *Mladenov* 647. *Tiktin* 1669. *Miklošič* 365. *Bruckner* 590. *Lokotsch* 2121. *škaljić** 626.

tuz m (Bosna, šatrovački) »so«. Odatle na *-la* (v. *damla, ardala,* upor. prezime *Ardalić,* Dalmacija) *tuzla »1° so* što se svari iz slane vode, 2° solana, 3° toponim *Tuzla* (Bosna)«. Može biti i tur. *-lu tuzlu* »slan«, koje je izmijenjeno u dočetku *-u > -a* kao u *Drakula.* To je manje vjerojatno jer je *Tuzla* i inače turski toponim (Dobrudza). Etnik *Tûzlanin, Tuzlak,* pridjev *tuzlanski.* Upor. u Vukovoj pjesmi 4, 286 na tur. *-K* + augmen-

tativni sufiks *-ina Tuzlelina Mule rusa glava. Tuzla* je mrski pridjevni toponim za srednjovjekovno *Soli* i za *Salenes* kod Porfirogeneta. Ovamo i *tuzluk* m (Bosna) »posuda za so, soljenka, Salzfass«. Apelativ *tuzla* je balkanski turcizam (tur. *tuz* »so«, *tuzla* »solana«, *tuzluk* »soljenka«): rum. *tuzlă.*

Lit.: ЛЯ/19, 11-12. *Deny* 582. *Tiktin* 1669. *ŠkaljiP* 626.

-tvá, ie., baltoslav., sveslav. i praslav. sufiks, neproduktivan je femininum od pridjeva kao *mrtav* (korijen *měr-,* v.), *čvrst* < stcslav. *črbstvb* < ie. **qr-tuo-s,* gdje je metatezom prešao u korijen, tako da se sufiks više ne raspoznaje; ie. je, pa se nalazi u got. kao *hardus,* nvnjem. *hart,* sanskr. *kartuos.* Služi za tvoŕenje glagolskih apstrakta: *kleti — kletva, brijati — britva, moliti — molitva, pasti — pastva, žeti — žetva, sijati — sjetva, Ijesti — Ijestva.* Nekih je paralelnih glagola već nestalo kao u *žrtva,* od stcslav. *žnti.* Često je glagolski apstraktum postao konkrétum kao u *britva, pastva.* Proširuje se na *-ina: jesti — jestvina* (upor. rus. *jastvo* bez tog sufiksa). Upor. lit. *brastva* »brod«, sanskr. *devatvam* »božanstvo«, lat. *virtus.* V. *-stvo.* Živ je samo toliko što se i danas može raspoznati, tj. izlučiti od korijena. Ali je mrtav, jer se njime ne mogu stvarati nove. riječi u hrv.-srp., za razliku od slovenskog gdje služi za stvaranje glagolskih apstrakta od infinitiva, za koji je dala tip *molitva* od *moliti.*

Lit.: Măreţie 308., § 356. *Vandrák* \', 591. *Holub-Kopemỳ* 474-475. *Leskien* 291.

tvarog m »lac coagulatimi«, sveslav. i praslav., ne nalazi se danas u hrv.-srp. (ni slov.) u tom značenju, nego u izmijenjenom »ostaci sira u surutki, ricotta, casaeus secundus« (Mikalja, Vitezović, Sinj i Makarska). Od južnoslav. jezika pozna ga još samo bug. *tvarog* (prema Miklošiču, kod Mladenova nema). Da je postojao u hrv.-srp., to dokazuje i arb. *travok* »Topfen, Weisskäse« (metateza suglasnika *v — r > r — v).* Da je postojao u panonskoslav., dokazuje madž. *taroh, tarho.* Paralelni hrv.-srp. termin iz proizvodnje sira *tvorilo* dokazuje da se prema Janku, Brückneru i Mladenovu može protumačiti iz slav. jezičnih sredstava, od prijevoja *tvar-* (v.) i od sufiksa *-og* (upor. *oštrog).* Semantička bi paralela bila galo-romanski *caseus, lac formaticus* (8. v.) > fr. *fromage* > tal. *formaggio* (13. v.), od lat. *formare* »tvoriti«. Kako se suzvučni nazivi nalaze kod Turkotatara *torak,* džagatajski *turah* »sir«, odatle možda madž. *turo,* Miklošič i Peisker smatraju *tvarog* posuđenicom iz turkotat. (možda avarskoga ?). Walde-Pokorny uporeďuju i sa gr. τυρός »sir«, stperz. (avesta) *tūiri,* koje baš znači »lac formaticum, käsig gewordene Milch, Molke, surutka«. To uporedenje hramlje jer gr._ i staro-perz. naziv predstavlja ie. korijen **teu-, *t3u-, *tu-, *tu-,* proširen formantom *r,* koji se nalazi u slavinama u *üti, tust.* Mora se dakle birati između domaćeg izvora i posuđenice.

Lit.: ARj 19, 21. *MikloSii* 366. *Holub-Kopečný* 397. *Bruckner* 586. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 630. *Slávia* 10, 251. *RES* 4, 195-196. *WP* l, 710. Jokl, *Unt.* 89. Oštir, *AA* 1 (cf. JF 3, 214). Peisker, *Blätter für Heimatskunde* 4, 49-57. (cf. *JF* 7, 261). Janko, *WuS* l, 26-29. Schrader, *IF* 17, 33. Scheftelowitz, *IF* 33, 148. 168. Kretschmer, *KZ* 31, 384. Korsch, *ZGB* 34, 537-546. (cf. *RSl* 3, 337). *REW** 3441. *DEI* 1689.

tvôj, f *tvoja* (Vuk), ie., sveslav. i praslav. posjedovni pridjev od zamjenice za drugo lice sing., izveden od prijevoja dublete **tue-,* pored ák. *te* s pomoću sufiksa *-ιο,* upor. *moj* i *svoj.* Slaže se sa stprus. *tivais,* a ne slaže sa lit. *tavas,* koje bliže stoji gr. τεός.

Lit.: ARj 19,21 ~2 . *Miklošič 331.* 332. *Holub-Kopečný* 398. *Bruckner* 587. *Mladenov* 630.

tvoriti, *-lm* impf. (Vuk) *(na-, nas-, o-, pa-, po-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-'),* sveslav. i praslav., »creare, facere, činiti«, prema impf, na *-ati izàtvorati, -ãm* (Dubrovnik), *rastvarati* i na *-va- rastvoravati, ispozàtvorati, -ãm* (Mikalja, Stulić) i impf, po prijevoju duljenja *ō > a -tvárati, -tvârãm,* samo s prefiksima *iza-, na-, nas-, o-, pos-, pre-, raz-, u- si, za-.* U *otvoriti* »aperire« i *zatvoriti* »claudere«, koji nisu općeniti u hrv.-srp. (upor. *otprîti* i *zapříti* ŽK, v.), unakrstila su se dva ie. i praslav. korijena (v. *ver-).* Prefiksalne složenice imaju i zasebno značenje kao *patvoriti* »falsificirati« i *potvořiti* »objediti«, *pretvorit* (Kosmet) »shvatiti, uhvatiti«; *utvarati si* je prevedenica (calque) od *sich einbilden.* Bez prefiksa **tvar-* dobiva gr.-lat. nastavak *-izati* < vlat. *-idiare* < gr. -ίζειν *tvarizati (p-,* Vuk) »često otvarati i zatvarati« = *otvarizati* (ŽU). Izvedenice se prave od dviju osnova: *tvor-* i *tvar-.* Od *tvor-* postverbali: maskulina stcslav. *I огъ* »1° habitus corporis, 2° ποίησις«, *tvor* (Vuk) »l ° emplastrum (Paštrovići), 2° Hautausschlag« = *tur* (Vodice) »čir na tijelu životinja (glede *tvo > tu* upor. u

istom narječju *sura < svora,* v.)«, *otvor, pritvor, rastvor, zatvor, stvor* (Vuk) »creatura« = *stvor,* gen. *stvora* (Kosmet) »kao djelo«, sailor; feminina: *potvora* »objeda«, *utvara* »Gespenst«. Deminutiv na *-e stvore,* gen. *-eta* (Kosmet) »kao malo stvorenje«. Pridjev, na *-ъn > -an: tvôran* (Stolić, prilog *tvarno'),* poimeničen na *-ica tvornica* (neologizam), s pridjevom na *-bsk tvornički* i radnom imenicom na *-jar tvorniíãr, nepretvôran* (Kosmet) »tvrdoglav, uporan, svojeglav«, *prijetvoran* = *pritvaran* (Kosmet) »koji se pretvara, lažno licemjeran«, možda i *nastôran* (ŽK) »zlonamjeran« (možda i od korijena *ster-,* v.), *satvoran* (jedna potvrda, 17. v.), *rastvaran.* Radne imenice: na -bc > *-äc tvorac,* gen. *-rea,* s pridjevom na *-bsk tvorački,* na *-telj stvoritelj, patvoritelj,* na *-nik nepretvôrnik* m prema f *nepretvôrnica* (Kosmet) »koji ne sluša tuđe savjete«. Apstrakta na *-ьЬа tvorba* (Gundulić, Stulić), *rastvorba.* Na *-evina tvorevina* (neologizam). Na *-ilo tvorilo* n »1° ambitus casei e corticc tiliae, 2° (Stolić) forma metallis in fundendis«. Ná *-ivo* (upor. *gorivo) tvorivo* »materijal« (neologizam). Od *tvar-:* stcslav. *tvan* f > *tvar f* (Vuk) »creatura«, *stvar* f »1° creatura *(nema stvar* hrv.-kajk. = *nima stvar* ŽK »životinja«, Došen), 2° Sache, res«, odatle pridjev *stvaran,* imenica *stvarnost; salvar* f (16—18. v., BiH, Crna Gora, Dubrovnik, Boka) = *salvar* (Kosmet, upor. *smrt* i *samrt), satvara* (17. v.), *utvara* »Gespenst«. Radna imenica na *-lac stvaralac* m, *rastváralac.* U baltičkoj grupi postoji isti korijen u prijevoju *e:* lit. *tverti* »fassen, greifen, zäunen, halten, ausdauern, formen (zum B. *Käse,* upor. *tvořilo)«,* lot. *tveŕt* »greifen, fassen, halten«, s prijevojem u stprus. *turit* »haben, sollen«, lit. *turēti* »halten, müssen«, lot. *turēt* »isto«. I za praslav. prijevoj *ō > a (tvar)* postoji baltička paralela: lit. *tvora,* lot. *tvare* »Zaun«. Upor. još lit. *aptvaras* »Gehege, Zaun«, *prítevaras* »Verstopfung«. le. korijen **tuer-* zastupljen je samo u baltoslav. Madžari posudiše stcslav. *pεii огъ* »ambitus, septum« > *pitvar* »Vorhaus« (disimilacija *r — r > 0 — r)* i stcslav. *раюогъ* »calumnia« > *patvar.* Rumunji posudiš'e samo crkvenu riječ *tvorenie, tvoref.*

Lit.: ARj 3, 948. 4, 123. 7, 665. 709. 9, 459-69. 707. 11, 224-28. 769-70. 13, 337-43. 14, 705-708. 16, 833-864. 19, 28-40 *Elezović* l, 458. 2, 130. 138. Ribarić, *SDZb* *9,* 201. *MiЬIoШ* 366. Berneker, *IP* 31, 408. *Holub-Kopečny* 397. *Bruckner* 587. *Mladenov* 613. 630. *Trautmann* 333. 334. *WP l,* 750. Meringer, *IF* 18, 267. Osten-Säcken, *IF* 33, 238. Solmsen, *IF* 26, 113. Pelikan, *LF 56,* 245-246. Vaillant, *RES* 22, 42-43. Fay, *The classical Quarterly* 8, 501 — 506. (cf *IJb* 3, 33). *Tiktin* 1669.

tvrd, f *tvrda,* određeno *tvrdi* (Vuk, Kosmet) = *trd,* f *tfda* (ŽK), sveslav. i praslav. **tvbrdb* (stcslav. *I гъаъ),* pridjev »1° duras (protivno *mek, mekan, slab),* 2° (Dubrovnik) gust, čest«, *natvrd* (Mikalja, Bella) »podosta tvrd«. Deminutiv *tvřdafak,* f *-ika* (Kosmet), *tvrđahan.* Brojna poimeničenja: na *-ъc > -ac tvrdac,* gen. *turca* = na *-ica tvřdica* »škrtac«, s pridjevima *tvrčev, tvrdičin;* na *-ija tvřdija* (Užička nahija) »kraška tvrde kore«, apstraktum na *-ina tvrdina* f, na *-oca tvrdoća,* na *-inja tvrdinja* (1430) »firmitas, confirmatio«, na *-nja tvrdnja,* na *-ıa tvrda* »jamstvo« = na *-njava tvfdnjàva* (ŽK), na *-java tvrđava* (Hrvatska) »Festung«, s pridjevom *tvrđavni,* deminutiv *tvrdavica,* na *-ko* m *tvrtko* m (protivno *mekuša)* »jak čovjek«. Toponim *Tvrdalj* (Hvar) = 1447. *vallis Tuardai.* Složeni pridjevi i imenice od sintagmi *tvrdoglav* (Vuk), s apstraktumom *tvrddglavstvo, tvrdòkljun, tvrdokoran,* s imenicom na *-ka tvrdokorka* »kruška«, *tvrdòkozan, tvrdòsan* (Risan) < *tvrda sna* »koji tvrdo spava«j *tvrdòusan* = *tvrdoust, tvrdòvrat.* Denominali na *-iti tvrditi, tvrdim* impf. (Vuk) *(po-, pri-, u-, uz-)* »1° čvrstiti, 2° (jugozapadni krajevi) »dokazivati (prema rom. *affirmare,* prevedenica)«, odatle postverbali *potvrda, utvrda,* iterativ na *-va- -tvrdivati, -dujem (po-, u-),* samo s prefiksima, inhoativ na *-np-ti > -núti tvrdnutí, -ēm (o-, s- /se/)* »postajati tvrd«, na *-ovati tvrdòvati, tvrdujēm* »biti tvrdica«. U staroj dvočlanoj antroponimiji *Tvrdislav, Tvrdomir, s* hipokoristicima *Tvrdoje, Tvrtko, Tvrđiša.* U baltičkoj grupi postoji isti pridjev sa í mjesto *d:* lit. *tvirtas* »fest«. Korijen je isti koji i u *tvoriti,* sarno u stepenskoj razlici (niži štěpen **юы-).*

Lit.: ARj 7, 709. 9, 469-71. 11, 228-234. 16, 864-65. 19, 41-74. Zaninović, Jagić, *ASP* l, 432. *Elezović 2,* 304. *Miklósié* 366. *Holub-Kopečny* 398. *Bruckner* 586. *KZ* 45, 45. *Mladenov* 630. *WP* l, 750. *Trautmann* 333. Sommer, *IF* 31, 376. Niedermann, *KZ* 10, 233. Pelikán *LF* 245-246. Specht, *KZ* 63, 92.

И

и, proklitička partikula, prijedlog s genitivom, akuzativom i lokativom, te glagolski, imenički i pridjevski prefiks, sveslav. i praslav., »1° (pravac kretanja na pitanje *kamo: u kuću, ü vodu), 2°* (boravak, mirovanje, na pitanje *gdje: u kući, u vodi), 3°* kad je s genitivom, može se zamijeniti sa *pri, kod,* 4° kad je s akuzativom može izraziti i vrijeme«. Samo u štokavskim govorima upotrebljava se u sva ta četiri značenja. Nastala je iz sveslav. i praslav. (stcslav.) ъ pred riječima koje počinju dentalnim i labijalnim suglasnicima, upor. *utorak, udovica, unuk.* U hrv.-kajk. kao i slov. u značenju 1° i 2° upotrebljava se prvobitni oblik *va, v-, f-* (prema tome kako riječ počinje), *va, vu* (hrv.-kajk.) < stcslav. *ví,* upor. češ. *v, ve.* U značenju 3° i 4° stoji u istom obliku i u čakavskom i hrv.-kajk. (slov.). Upor. čakavski *u to, u ono vrime, u se vrime godišta.* Ťa su narječja bolje očuvala prvobitno stanje. U značenju 1° i 2° kod štokavaca nije očuvano prvobitno stanje, nego je kasniji rezultat proširenja (generaliziranja). To proširenje dogodilo se i u gdjekojim čakavskim narječjima (npr. ŽK). Tu se prenijelo i čak na *v.* u početnoj suglasničkoj grupi *vr uredit* <ŽK) »povrijediti«. I kod štokavaca ima ostataka iz starijeg jezika (arhaizama) ъ > *va: vàvje* (Lika) = *vajh* (ŽK) = *uvijek, välje* (ŽK), prema *(sve)udilj, vadri* (Nalješković) »udri«, iz crkvenog jezika *valstiņu* (Piva-Drobnjak) »zaista, uistinu«, psovka *píší me vrit* (ŽK). Kao prefiks *u, va, v-, f-,* znači pravac kretanja glagolske radnje prema nutrinji (tip) *ući = unići, unijeti, unositi, ulaziti* (ingresivn'o značenje) i vršenje glagolske radnje na mjestu (tipovi *ubijati, utuci)* (intenzivno značenje). Služi i za perfektiviranje (tip *tuči — utuci).* Kao prefiks pomiješao se sa ie., baltoslav. svestav. i praslav. prefiksom drugog značenja i postanja. Prefiks *u* u glagolima *ubiti, ubijati, umili, umivati, ubog* znači odstranjenje, njem. *weg,* lat. *aufugio* »pobjeći«, *aufero.* Upor. s time hrv.-kajk. *vujti, vušel je* »pobjegao«. Ima privativno i negativno značenje. Važno je spomenuti da prijedlog i prefiks *u* ima oblik ъ*n* pred samoglasima. Taj je ostavio tragova u *unići* < ъ*n — iti,* gdje je ъ*n* prešao kod generaliziranja ъ> *u* > *un.* Ovamo ide i proteza *n* u *nugal* < *vbtipgblt* (v.), *unutar* < *vbnņtru.* Nema potpune praslav. zajednice ovog prijedloga sa baltičkom grupom, lit., *ι,* lot. *íe-.* Partikula *u* predstavlja ie. *on,* prijevoj od *en* gr. Iv, lat. *in* < *en,* keltski *en.* Oblik *on* nalazi se u stcslav. *onusta* < *on* + *usta* »obuća«, upor. ie. komparativni pridjev **en-tero* > gr. Ζντερον, stcslav. *ctroba* > *utroba* (v.) prema stcslav. *jetra* > *jetra* (v.) < ie. **entr-a.* Za ъ*n* > ъ > *va, v-, f-* pretpostavlja se niži prijevojni štěpen (Tiefstufe): -ъ*n* s protezom *v.* To tumačenje nije jednoglasno u nauci. Brugmann tumači *u* od ie. *an,* koje se nalazi u gr. ανά. Privativno i negativno *u* nastalo .je od ie. dvoglasa *au.* Taj je prijedlog i prefiks imao također lokalno značenje »pri«, u baltičkoj grupi stprus. *au-* »od«, lot. *au-manis* »bez pameti«.

Lit.: ARj 19, 75-83. *NJ* 1, 112. si. Vuković, *SDZb* 10, 381. *Miklósié* 221. 370. *Holub-Kopečný* 399. 405. *Bruckner* 597. *Mladenov* 85. *WP* 1, 126. Zubatý, *ASPh* 15, 480. *Festschr. Baudouin de Courtenay* 78. sl. (cf. *IJb* 9, 197). Niedermann, *IF* 10, 254. Brugmann, *IF* 13, 161. 29, 241. *Isti, Grundr'* 2, 2. 809. Meillet, *IF* 21, 340. *BSLP* 48 (cf. *AnzIF* 13, 244). *Walde-Hofmann* 811. *Boisacf* 104. 249. 731. Rozwadowski, *RSI 2,* 93. sl. 95. Lang, *SbFil* 115-171. (cf. *RSI 6,* 276-277). Pokrovskij, *IzvORJAS,* 1921. 663-676. (cf. *IJb* 10, 339). Günther, 7F 20, 64. Matzenauer, *LF* 8, 36-39. *Trautmann* 69.

ťibao, gen. *ûbla* m (Vuk, Crna Gora) »1° jama kao bunar, stublina, 2° toponim *Ubli* (Crna Gora)«. Nalazi se još u bug. *văbăl, văbel,* (sa *m* pred labijalom) *vâmbel* = stcslav. *vçbelb* i polj. *wąwel* = *wąwal* »Vertiefung, Schlucht«. Praslav. Upor. još *ubo,* gen. *uhla* (1761. u selu Bandolu, Kosmet) »nekakva mjera za piće«. Samoglasnik *u* je nastao iz

velarnog nazala. Taj se vidi i u tal. nazivu *Ombla* za dubrovačku *Rijeku,* koja je ponornica, nastavak je, kako narod priča, *Trebišnjice* (v.), koja ponire u Popovom polju kod Zavale. Uz pećinu *Vjetrenicu* sipali su ljudi, tako veli narod, crvenu boju, koja se pokazuje u dubrovačkoj Rijeci. Mladenov uporeduje s gr. ζμβολον »Wasserleitung, Abzugsgraben« i upór. ie. korijen **a(m)b(h)- : ap-* »voda«.

Lit.: ARj 19, 85. *Elezović* 2, 376. *Miklošič* 396. Bruckner, *AnzIF* 26, 45. *KZ* 48, 185. *Mladenov* 85. *WP* l, 46.

übav (Vuk) pridjev = *hubav* (16. v., Vuk) »lijep, krasan«. Prilog *hubavo.* Apstraktum na *-ost hubavost* (Šulek). Nalazi se još u stcslav. i bug. *ЪuЪa ъ.* U ukr. i rus. sa *ț* mjesto *b.* Uporeduje se sa stvnjem. *subar* »mundus, castus«, nvnjem. *sauber,* sa perz. *hub* »dobar, lijep«.

Lit.:ARj 3, 716. 19, 86-87. *SEW*1, 405. Brückner, *KZ* 51, 231. Bezzenberger, *BB 4,* 341. *Boisacf* 92-93. *Lokotsch* 873. Uhlenbeck, *PBB* 22, 542.

ùborak, gen. *-arka* m (18. v., Vuk, Slavonija, Dubrovnik, Cavtat, Slano, Crna Gora) »nekaka mjera za žito«. Mažuranić navodi *ubor* bez sufiksa *-iko,* ali ne daje potvrde. Sa sufiksom *-bko* nalazi se u strus., ukr., slov., donjoluž.-srp., polap. Praslav. posudenica iz stvnjem. *arrivar* < gr.-lat. *amphora, eimbar,* nvnjem. *Eimer.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *obórek, poll, węborek.* Rumunji posudiše *oboroc.* Ovamo ide • i *amper* (Zagreb) »sic« = *hamper* »Eimer« kao novija posudenica < bav.-austr. *der Amper.*

Lit.: ARj 19, 115. *Mašuranić* 1483. *Miklošič* 221. *Brückner* 608. *Kiparsky* 254. Hirt, *PBB* 23, 344. Schwarz, *ASPh* 41, 126. *Striedter-Temps* 100. *Vasmer* 3, 169-70.

ûc[1] (Stulić) »uzvik koji se opetuje i kojim se potiču psi da laju i grizu«. Oformljen sa *uckati, -am* impf. (Stulić) »incitare«, *nàuckati, -ãm* pf. (Vinkovci, ŽK) »nadrškati« pored *naucati,* s radnom imenicom *nauckalac,* gen. *-aoca* m prema *nauckalica f.* Usp. *huškati* (pod *hü)* i *naustiti* (pod *ústa).*

Lit.: ARj 7, 709. *19,* 133.

-uc[2], pridjevski deminutivni sufiks, tal. *-uzzo* < lat. *-ūceus,* samo u *paljūc* m od *palj* »ispolac« pored *paljka.* Druga je varijanta toga sufiksa *-oč* m, *-oca f* u *kalamaz* (v.), *lukoč* od *luk* (v.) pored *lukoća, saloca* (Dubrovnik) »salotto«, treća *-oć salpôé* m (Senj) od *salpa,* dalji naš deminutiv *salpočić, skarpoć, skarpočić* (Senj). Sve tri varijante mogu potjecali iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 9, 596.

učiti (se), *-lm* impf. (Vuk) *(do-, nedo-, iz-, na-, ob-, od-, po-, pod-, pona-, pre-, pro-, za-)* prema iteratīvu *-ava-, -iva- -učávati, -učāvām, -učívati, -učevati, -učujem,* samo s prefiksima, sveslav. i praslav. **uk-,* »docere«, postverbali *náuk, nèuk* (pridjev), *samouk, nauka î* (u značenju »Wissenschaft, znanost« iz rus. *nauka,* odatle i *naučan* »wissenschaftlich« < rus. *naučný]}, izuka, Muka.* Pridjevi na *-ьn* > *-an učan* »peritus«, *naučan,* poimeničen na *-ik naučnik* »1° (na istoku) savant, 2° (na zapadu) šegrt« prema f *naučnica, naučnost* na *-en* (upravo part. perf. pas.) *učen* »eruditus«, poimeničen na *-jak učenjak,* gen. *-aka* (na zapadu) »savant« = *nauč njak* »isto«, na *-īk učenik* m prema f *učenica* »discipulus«, kod Rumunja *ucenic* »šegrt«, *naučenih, (na)učenost, učenost,* na *-it naučit* (sjeverna Dalmacija), na *-evan* (prema *književan) učevan* »doctus«, *naučevan,* na *-ljiv naučljiv, poučljiv, naučljivost,* na *-ovan naukovan* (neologizam, uz *potpora,. stipendija).* Na *-ovina nàukovina î* (neologizam) »»školarina«. Na *-jak naučak* (neologizam) »teorem«. Na *-ilo učilo* n. Odatle *učilište, sveučilište,* koje su prvi počeli upotrebljavati Slavenosrbi (potvrda 1798) za gr. πανδιδακτήριον =πανεπιστήμιον, zatim Hrvati (od 1830; u slov. Můrko *vseučilišče,* 1832). Na *-Unica učionica, učiona.* Na *-telj učitelj* m prema f *učiteljica, učiteljka, naučitelj,* s pridjevima *učiteljev, učiteljičin, učiteljstvo.* Hipokoristik *úča* m. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou,* prijevoj ie. korijen **euk-,* koji se nalazi u stprus. kauzativu *jaukini,* lit. *jaukinti,·* lot. *jaucet* »gewohnt«; *učiti* je kauzativum od ie., baltoslav., sveslav. i praslav., stcslav. *vyknçti* > *naviknuti, -em (iz-, s-, pri-),* s prijelazom u primarnu klasu *navići, svia, odvići, obići,* pf. prema impf, *navikavati, privikivati, -ujem,* sa *bv* > *b òbiknuti, -em (obići)* = *oblknuti se komu* (Vodice) »svidjeti se« prema *ubicati se, -čem* impf, »sich gewöhnen«, *obikávati, -bika vām,* na *-ovati obikovati, -ujem,* krivim rastavljanjem *Viknuti se* (Vuk, Dubrovnik). Postverbal *navika, odvika, òbika (ne-).* Na *-ιο obič,* na *-jaj običaj,* gen. *-aja (na-* Piva-Drobnjak), s pridjevom *običajan (ne-)* (13. v.), *navičaj, zavičaj,* denominal *izobičajiti (se), običavati, -bicavam* impf. Odbacivanjem sufiksa *-oj obič* m (Kosmet) »adet«. Pridjev na *-ьn* > *-an vičan* »gewohnt«, *običan,* na *-ъi* (upor. *topal) -Akal (nisam vtkal,* ŽK), Rumunji posudiše *obicei* i *nauk* »dumm«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, a taj od ie. й, koji predstavlja prijevoj redukcije od *eu* u ie. korijenu **euk-.* Taj se nalazi u sanskrtu *okas* n »Gewohnter Ort, Wohnstätte«, *učita-* »gewohnt«, arm. *usanim* »gevöhne mich«, got. *biuhts* »vičan«. U baltičkoj grupi dolazi s nazalnim *ïnSksomjùnkti* »naviknuti se«, lot. *jukt* »isto«. Suglasnik *v* je proteza kao u *vidra, vime.* U hrv.-kajk. dolazi još u nižem prijevojnom štěpenu (Tiefstufe) *navčiti se* > *nafčiti se, navčen* < ***Ü5&-, Od ^yk-.**

Lit.: ARj 1, 300. 4, 275. 302. 303. 377. 7, 931. 8, 108. 331. 346. 19, 173-177. *Elezović* l, 228. 2, 4. *Ilešič,JF* 12,147-168. Moskovljević, *NJ* 3, 143-146. Belić, *NJ* l, 60. Ribarić, *SDZb* 9, 172. Vuković, *SDZb* 10, 394. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 400. 441. *Brückner* 593. 638. *Mladenov* 66. 368. 638. Berneker, *IF* 10, 161. sl. *WP* 1, 111. *Trautmann* 335. Kawczyński, *ASPh* 11, 610-611. Zubatý, *SbFil 6,* br. 11 (cf. *IJb* 7,133). Meillet, *BSLP* 23, 76-77. *Boisacf* 234. Vaillant, *RES* 22, 7. Iljinski, *PF* 11, 297. Bugge, *KZ* 32, 39. Persson *KZ* 48, 121-126. (cf. *JF* 3, 214). Fancev, *Studentske novine* 12. 3. 1932. Ivšić, *HJ* l, 63. Jurišić, *NVj* 41, 56. Maretić, *Savj.* 63.

učkur m (Vuk, BiH) = *učkur* (Kosmet) = (s metatezom) *čukur* m = *čukura* f (Vuk, Srijem) »gatnjik (v. gaće), gašnjak (ŽK)«. Na *-luk uçkurluk* (Vuk) = *uçkurluk* (Kosmet) »ovenjača, dio hlača kuda prolazi pojas ili gatnjik«. Balkanski turcizam (tur. složenica *uçkur, uç* »glava, početak«, *kur* »pojas«) iz terminologije nošnje: bug. *učkur, uçkurluk* pored *-lak,* arb. *ushkurloshkur.* Nalazi se i u polj., rus. i ukr.

Lit.: ARj 2, 99. 19, 177-178. *Elezović 2,* 400. *Mladenov* 658. *GM* 459. *Miklošič* 371. *Brückner* 592. Vasmer, *RSl* 3, 265. *Festschrift Kretschmer* 275-278. (cf. *IJb* 12, 165). *Lokotsch* 2126. Korsch, *ASPh 9,* 505. 677. *Škaljić* 627.*

ud m (Vuk) = *lido* n = *udo* (Vodice), sveslav. (osim u rus.) i praslav., »membrum, komad, *glîdi* m pl. (ŽK, hrv.-kajk.)«. Denominal na *-iti uditi, -im* impf. (Kosmet, objekt *meso) (iz-, raz-)* »rastavljati, komadati«, iterativ *razudivati* (Beiostenec, Stulić). Na *-ъЪa razudba* (neologizam, za koji Maretić kaže da »može podnijeti«) »seciranje, anatomija«. Ne nalazi se ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Uporeduje se *s* arm. *ul -el* »mozak«. Prema Iljinskom u srodstvu je sa *vaditi* (v.). Pogodin uporeduje s lit. *uodega* »rep«. Pretpostavlja se i ie. korijen *eu-* »anziehen, Schuhwerk« (i u značenju »fett«), koji se nalazi u prijevoju **ou-, ob-uti, iz-uti* (v.) i postverbal *-dz* od *děti* (v.). Kao i *udica,* moglo bi se tumačiti kao **aъ,* postverbal od **dhë~* (v. *sud)* i od prefiksa *Q* (v. *u)* »što se udjene u obuću«.

Lit.: ARj 19, 190-192. 239-240. Maretić, *Savj.* 61. 124. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Elezović 2,* 382. *Miklošič* 374. *Holub-Kopečný* 400. *Brückner 592. Mladenov* 649. Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *IJb* 4, 214. *JF* 3, 217). Meillet, *RSl* 6, 132. Mikkola, *IF* 23, 126-127. Iljinski, *JF 9,* 290. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260). *Vasmer* 3, 173.

-uda, neživi praslav. priloški sufiks za tvorbu zamjeničkih priloga mjesta, za pravac u prostor gibanja. Stavlja se na upitne i pokazne zamjeničke korijene: *kt* (v. *tko)* > *kuda* »quo? qua?«, *ov-* (v. *ovaj)* > *ovuda* »haec«, *on-* (v. *onaj)* > *onuda* »iliac«, *Iъ* (v. *taj}* > *tuda* »hac«, *sv-* (v. *sav)* > *svuda, odasvuda.* Dočetno se *-a* smatra kao fakultativna deiksa, pa može otpasti i zamijeniti sa *-e (< ë), -i, -ije, -u* (ovo je i stcslav. *kcdu).* Za etimologiju v. *ko,* IV.

Lit.: Vasmer 1, 680.

udica (Vuk), sveslav. i praslav. (stcslav. *odica)* deminutiv, kao ribarski alat, »hamus piscarius«. Radna imenica *udičar* (Stulić), češ. *udice.* Bez deminutivnog sufiksa stcslav. *çda,* polj. *weda,* rus. *udá.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *o.* Refleks za nj nalazi se u rum. *undiță.* Rumunji posudiše i glagol *cditi* > *a undi* »angeln«. U ie. jezicima nema riječi koja bi odgovarala praslav., ali se tumači iz ie. jezičnih sredstava, i to od ie. korijena *^uondh-,* prijevoj od *^ndh-, koji* se nalazi u nvnjem. *winden.* Prema tom uporedenju praslavi riječ značila bi »nešto zavinuto«. Uporeduje se i s gr. ἀνθέριξ »Halmspitze«. Vaillantu i Macheku složenica je od prefiksa *o* (v. *u)* i korijena **dhe-* »das, was hinein gelegt wird«.

Lit.: ARj 19, 221-223. *Miklošič222. Holub-Kopečný* 401. *Brückner* 608. *Mladenov* 94. *WP* l, 45. 261. Uhlenbeck, *PBB* 30, 268. Ma:hek, *Mnema F. Zubatý* 413. sl. (cf. *IJb* 12, 261. *Slávia* 7, 363). Vaillant, *BSLP 29,* 44. Uhlenbeck, *PBB* 30, 268. *Boisacif* 18. *Tiktin* 1084.

uditi, *-im* impf. (Vuk) *(na-)* »páčiti, škoditi«. Nalazi se u stcslav., tj. u Miklošičevu rječniku *(na)uditi* »molestum esse« koji ga označuje »glagolitsch« (Sadnik-Aitzetmiiller ga nemaju). U drugim slavinama ne postoji. Današnja je-

zična svijest stavlja ga u vezu sa *hud* i pisci pišu *kuditi (na-)* »naškoditi« prema iteratīvu *nandati* (17-18. v.) postverbal *nauda* = na *-ьЂa nàudba* (Dalmacija) »škoda, šteta«, deminutiv *naudbica.* Pridjevi na *-iv naudiv* = na *-ljiv naudljiv* »škodljiv«. Na *-telj nauditelj* rri prema f *nauditeljica.* Miklošič upoređuje sa lit. *ūdyti* »psovati«.

Lit.: ARj 7, 717. 19, 234-235. *Miklošič* 371. Isti, *Lex.* 416. 1039.

udova f (službeno) = *udovica í* (Vuk) prema m *udovac* pored *udovac,* gen. *-ovca* (Vuk) = *udovac* (Kosmet), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *vbdova* »viduus, vidua, njem. Wittwe (s kojim je riječima u prasrodstvu)«, upravo poimeničen pridjev na *-ov* s pomoću sufiksa *-ьc, -ica* za mociju *Mov* (uz *čovjek,* Vuk), proširen na *-ьn* > *-an ûdovan* (Stulić, *~vna biskupija, sjedalište)* »vacans«. Deminutiv na *-ica udovičica.* Augmentativ *udovičetina* (Kosmet). Na *-ič udovičić* »filius viduae«. Pridjevi na *-bşk udovačkī, udovički,* na *-in udòviUn.* Apstraktum na *-bstvo uddvištvo.* Samoglasnik *u* je nastao vokalizacijom ь- u praslav. korijenu *vbd-* pred dentalom (upor. *unuk, utorak, jule, uš,* prijedlog *vъ* > *u),* upor. bug. *vdovec* m prema f *vdovíca.* U baltičkoj grupi samo stprus. *widdewu.* Ie. je korijen *^ueidh-,* prijevoj **vidh-* »rastavljati, schutzlos«, u prijevoju sanskr. *vidh-* »leer sein«, *vidhyati* (3. 1.) »durchbohrt, pridjev vereinsamt«, lit. *vidus* »sredina«, lat. *viduus, di-viđo* (odatle internacionalno *dividir ati, dividenda, individuum),* gr. ἠ(Γ)ῐ̈θεος »neoženjen«. Ie. je pridjev **vidheņo-* »rastavljen«: sanskr. *vidhavā,* avesta *vibava,* stir. *fedb.* Osnovni korijen *^idh-* sadrži dva elementa: **ui-* »auseinander« i **dhe-* (v. *djeti, udica').*

Lit.: ARj 19, 245-251. *Elezović 2,* 382. *Miklošič* 398. Berneker, *IF* 34, 407. *Holub--Kopečný* 409. *Bruckner* 605. *Mladenov* 60. *Trautmann* 357. *WP* 1, 240. Hermann, *IJb* 8, 162. *Boisacf* 316. Herbig, *IF* 32, 83.

ufati (se), *-ām* (Vuk, zapadni krajevi) = *ufţt* (Lumbarda), sveslav. i praslav. (stcslav.) *upbvati* »nadati se«, u istočnim krajevima potisnut od sinonima. Pridjev *naufan* (Zoranić), prilog *naufano* »pouzdano, sigurno«. Suglasnik */* je nastao od *pъ* > *hv.* Upor. bug. *upovavam.* Prefiks *u-* je kao u *urok, udes.* Bez prefiksa nalazi se samo u polj. *pwa* »nada«, odatle češ. *pevný* i polj. *pewny* »siguran«. Grupa *pv* > *p* u slov. *upati,* s postverbalom *up,* tako i u hrv.-kajk. *vêypoti* (Bednja), *veypunja* »ufanje« *(v* proteza). U Vodicama (Istra) stvorena je na osnovu

ъp- > *f* i *p* semantička varijacija *ufati, -an, ufanje* »nada« prema *ûp* m »kredit«, *upati, -on* »kreditirati«. Slog *-va-* u *up tvati izražava* iterativni i durativni aspekt. Prema tome korijen je **pъ-,* koji se upoređuje sa lát. *puto.*

Lit.: ARj 7, 718. 19, 269-278. Kušar, *NVj* 3, 338. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Miklošič* 269. *Holub-Kopečný* 105. 272. *Bruckner* 403. 449. *Boisacq*[3] 261. Rozwadowski, *RSI 2,* 101. 103. 592. *Mladenov* 653. Zubatý, *ASPh* 166, 408—409.

-ug m prema f *-uga, -juga,* sveslav. i praslav. sufiks, živ i produktivan. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç* ili iz *u,* što se rijetko može uporedenjem odrediti. Iz p je u *haluga* f (v.) < stcslav. *halcga, ostruga* od *ostrz,* upor. polj. *ostrįgi* »Brombeere«. Dolazi u tvorbi naziva za ptice: *branjug* m = *borovnjak* »ptica«, *čevrljuga, čeUjuga, piljug* m prema *pujuga f;* u tvorbi naziva za svinje: *bjel(j~)ug* m prema f *bjeljuga.* Sufiksi *-uga, -juga* imaju pejorativno i augmentativno značenje: *pepeljuga, čvoruga, kaljuga, màljuga, panjuga,* alati *vlačuga, valjuga.* Raširuje se sa *-ea kaljuža.*

Lit.: Mǎreţie 293. g. 308. d. *Leskien* § 456. *Vandrák* 1, § 629. Petersson, *ASPh* 36, 140-141. (cf. *IJb* 7, 114).

ügal m (Vuk) pored *ugao,* gen. *-gla* = (veoma rašireno s protezom *n-* od prijedloga *ъei) nügaOj* gen. *nùgla* (Vuk) = *nûgal* (ŽK) = *nuglo* n, sveslav. i praslav. (stcslav.) *cgH,* »kut, budžak, ćošak, angulus (od koje je riječi *ugao* nastao, kako neki tvrde, ali je svakako u prasrodstvu s njome), 2° toponim (samo *Nügao).* Pridjevi na *-ьn* > *-an nugalan, ugaoni* (određeno, *~ kameri),* na *-ost nuglast* = *uglasl,* određeno *nugli* (Bella) »angolare«, na *-en nuglen* = *nugljen.* Deminutivi na *-će nugalce,* na *-ьc* > *-ac nuglac,* gen. *-aca* (Hercegovina), na *-sce* < *-ьcьce nuglašce,* na *-ić nuglić.* Augmentativ na *-ina nuglina.* Denominal kauzativum *nugliti, -lm* »činiti nugle«, *naugliti* (Šulekov neologizam). Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *p,* upor. slov. *vogei* pored *ogel,* búg. *ágai,* polj. *węgiel.* Značajno je kako jš uklonjena homonīmija između *cglb* i *Çgh,* protezom *n,* koja se nalazi još u oba luž.-srp. i dodavanjem sufiksa *-en ugljen.* Ie. je korijen **ang-,* koji se nalazi u lat. *angulus,* arm. *ankiun /angiun,* gr. ἀγκών, odatle *Ancona* > *Jakin.* Pomišlja se na to da bi *ugao* mogao biti posudenica iz lat. *angulus,* jer se s lat. slaže u deminutivnom sufiksu. To bi moglo biti samo onda ako je *ugao* tehnička riječ iz lat. vojničkog rječnika, kao *daska, leta, Kostel.* Varijanta **ank-* (v. *Ancona}* zastupljena je u

hrv.-srp. samo u *pauk* (v.)[3] ali se nalazi u praslav. i baltoslav.: lit. *anka* »Schlinge, Schleife«, stcslav. *çkotb* »Hacken, udica«, dok varijanta **ang-* nije baltoslav.

Lit.: ARj 7, 719. 8, 262. 19, 283. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 401. *Bruckner* 609. *Mladenov* 704. *WP* 1, 62. *Walde-Hofmann 44. Meillet-Ernout* 50. Güntert, *WuS* 11, 130. Matzenauer, *LP* 11, 326. *Boisacçf* 7.

ugalj, gen. *ügļja* m (Vuk) = *vàgoj,* gen. *vágja, pL.vágji* (Buzet, Sovinjsko polje, *v-* je proteza), baltoslav. i praslav. (stcslav.) *ggh* (po deklinaciji j), »1° carbo, ćumur, krbun, 2° još tinjajući komadić izgorjelog drva (Buzet)« = *ugljen* m (Vuk, ŽK, Vodice), upravo poimeničen pridjev na *-en* kao *srebren* pored *srebrn,* »isto«. Izvedenice se prave od obiju osnova: na *-ar ùgljar,* gen. *-ára* = *ügljenar,* s pridjevom na *-ski ùgljarskî* = *ugljenãrski,* na *-ara ùgljara* »1° ćumurnica, ćumurnjača, 2° toponim (u pl.)«, odatle prezime *Ugljârac* (Kosmet). Na *-ica ugljenlca* = *krbunîca* (Vodice) »čunjast brežuljak drva za pravljenje drvena uglja«. Na *-ište ugljemšte* (Vodice) »mjesto gdje se pravi krbûn«. Kol. na *-evlje* mjesto *-je* zbog suglasničke grupe: *ùgljevlje* (Vuk) = *ugljevlje* pored *uglevlje* (disimilatorno ispadanje palataliteta, Kosmet). Interesantna je semantička varijacija: *krbûn,* gen. *-una* (Vodice) < tal. *carbone* je »ugalj koji se pravi za prodaju«, *ugljen* je kao u Buzetu »ugalj koji preostane od ispaljena drva«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *vôgel* pored *ôgel,* polj. *węgiel.* Homonīmija sa *çgH* izbjegnuta je u praslav. tipom deklinacije: *oglz* po deklinaciji *o, Çgh* po deklinaciji *i,* koja je baltoslav., jer je *i* i u lit. *anglis,* i pridjevskim sufiksom *-en.* Arbanasi posudiše, prema Joklu, *vpglije* > *thëngjill* = *fengjill* = *thnjill* (Gege), dok Pedersen rastavlja *the-* i *ngjill* i stavlja u prasrodstvo sa *ugalj.* Nalazi se još u sanskr. *angara,* nperz. *angišt* »ugalj«. Baltoslav.-arijski leksem. le. je korijen **ong-,* kojega veza s prijevojem **ngnis* > *oganj* je veoma vjerojatna. Završno *-h* je kao i u *cglz* sufiksalni elemenat.

Lit.: ARj 19, 281-282. 308-314. *Elezović 2,* 379. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 401. *Bruckner* 609. *Trautmann* 8. *WP* \, 181. Joki, *SAW* 168, 105-106. (cf. *RSI* 5, 322). *IF* 30, 192. Loewenthal, *ASPh* 37, 382. Lohmann, *KZ* 56, 62.

ugič m (Vuk, Crna Gora) »ovan koji je prehodio deset puta, nosi zvono, vodi ovce i ne striže se« = *ugič,* gen. *-lia* (Kosmet) »veliki stari ovan od više godina, neobično zavinutih

rogova (nosi zvonce i ide pred stadom; da bude impozantniji, ne striže se)«. Balkanski pastirski termin: bug. *jugič* — *jogič* (Dozon) »ovan vodič«_ = *vodič* »isto« = *vogič* (glede *d* > *g* upor. bug. kol. *voghe* n za *vödbe* od *voda),* arb. *ugif* m »Leithammel« = *ogiç* (Godin) »Hauslamm, Osterlamm, la brebis ou l'agneau qu'on nourrit à la maison pourqu'il soit plus gras«. Area riječi (Crna Gora, Kosmet), gdje imade. posudenica iz arb., govori u prilog mišljenju da je hrv.-srp. i bug. termin posuđen iz arb. Sufiks -ťfu arb.j alternacija O/M navodi na mišljenje da se radi i ovdje o istoj leksikološkoj pojavi kao u *seletak* (v.) > *shilek-gu* > *šiljeg,* tj. o riječi južnoslav. podrijetla koja se opet vratila na naš teritorij. Ta se pojava opaža i kod madžarskih i rumunjskih slavizama. Da se radi o našoj radnoj imenici, to dokazuje bugarski naziv *vodič.* Vjerojatno je, arb. *ugif* = *ogiç* nastalo unakrštenjem od stcslav. *agnbcb* + *vodič.* V. *voditi.*

Lit.: ARj 19, 293-294. *Elezović 2,* 379. *Mladenov* 73. 699. *Gerov* 1, 144. Dozon, *Balg, nar. prip.* 104. *GM* 456. Jokl, *Unt. 2.* Skok, *ÄA* 1, 225. 2, 109-110. 2, 134-136. Meyer, *IF* 6, 111. Đerić, *PPP* 7, 23. sl. (cf. *IJb* 13, 161). *Godin* 243.

ugor m (Vuk, Gabela, Hercegovina) = *vugor* (Belostenec) = (s ispuštanjem početnog *u-,* jer se smatrao prijedlogom) *gor,* baltoslav., sveslav. i praslav., »riba gruj«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala, upor. slov. *ôgor,* polj. *węgorz.* Oblik *çgorı,* nije potvrđen u stcslav., ali u stprus. *anguris,* lit. *ungurys,* koje je nastalo iz. **angurys,* kako pokazuje fin. naziv *ankerias,* koji posudiše Finci od Litavaca prije nego se doseliše u današnju Finsku. Taj je naziv etimologijski isti i za zmiju *arjľííÄ > lat. *anguis,* praslav. *сеь* (v.). Tako je zbog toga što se *ugori* (slični jeguljama) nisu smatrali za ribu nego za vrstu zmija.

Lit.: ARj 3, 270. 19, 333-335. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 401. *Bruckner* 609. *Trautmann* 8. *WP* 1, 63. *Boisacf* 375. Osthoff, *IF 4, 229.* 270.

ügorak, gen. *-řka* (ŽK, hrv.-kajk., slov.) = (s protezom *v) vugorek* = (s metatezom samoglasnika) *ogûrek* = *ogórka* f (Prekmurje) = *ugrki* (prema Miklošiču hrv.) = *angûrija f* (Božava < mlet. *anguria)* = (aferezom i unakrštenjem sa slov. *kumara* < *cucumere) můrka* (slov.) »krastavac«. Sveslav., osim bug. Madžari posudiše *ugorka,* lit. *agurkas,* nvnjem. *Gurke* < češ. *okurka,* fin. *gurku,* dok Rumunji *castravete*

< *krastavbCb i* Arbanasi *kastravéc.* U arb. postoji još *trangull* < srgr., biz. τετράγγουρον pored κιτράγγουρον. Upór. gruz. *kitri agiro* »Gewächs«. Prvim oblikom tumači Porfirogenet *Trogir,* jer da njegov položaj naliči *krastavcu.* Miklošič i Bruckner uzimlju da je naziv došao iz Perzije (perz. *angorah, angūr}* u grčki (Bizant), odatle Slavenima a od njih Nijemcima, ngr. ἀγκοῦρι. Slavenski se oblici osnivaju na disimilaciji *n* — r > *0* — *r* ili na unakrštenju s gr. ἄγουρος »nezreo« i na metatezi samoglasnika **ogurbkb* (upor. polj. *ogórek},* s dodatkom deminutivnog sufiksa. Upor. rus. *ogurec.* Sa sufiksom *-bkb* prešla je riječ k Nijemcima. Riječ je grecizam koji ne bilježi Vasmer. Riječ je živa i u tal. narječjima. Upor. istro-rom. *augura.*

Lit.: ARj 19, 334-335. *Pleteršnik í,* 619. 802. 713. 805. Cronia, *ID 6,* 105. *Miklošič* 371. *Holub-Kopecny* 254. *Bruckner* 376. *Gorjajev* 236. *DEI* 206.

Ügrin m *(-in* individualni sufiks) pored *Ugar,* gen. *Ugra,* pl. *Ugri,* gen. *Ugara* (Vuk, narodna pjesma *Ugrin Janko)* m prema f *Ûgrinja.* Pridjev *ugarski,* poimeničen na *-ica ugarštica* f »dolama«, slov. *ôgrščica* »1° brassica rapa oleifera, repica, 2° debela kiseljasta jabuka«, pridjev *ógrščičen* (~o *ölje),* na *-jak ogrščak* »vjetar sjeveroistočni«. Deminutiv *Ugričić* (narodna pjesma). Antroponim *Ugrin,* odatle prezime *Ugrinović,* upor. srp. *Ugrenovič.* Toponim *Vugrovec* (hrv.-kajk.). Sveslav. i praslav. (?) naziv za *Madžare* = *Mađare.* Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *G,* upor. stcslav. *pgrinb,* slov. *Vogrin,* hrv.-kajk. *vogerski*(Vramec, ~ *kral, zemlja},* antroponim *Vogrinc,* polj. *węgrin.* Rumunji posudiše *Ungur* m prema f *Unguroaică,* deminutiv *Unguras.,* pridjev *ungu-resc,* etnik na *-janin* > *-ean Ungurean* m prema *Ungureancă.* Preko slav. naziva srlat. *Húngarus* (s *u* > *a* preko Mlečana), tal. *Ungaro,* fr. *hongrois, Hongrie.* Praslav. (?) je naziv tur. (avarskog) podrijetla: od tur. sintagme *ono* »deset« + *gür* »strelica« *>onugur,* gr. Ὀνόγουρος. Nazivom »deset strelica« označuju se koljena (plemena) Huna 5. i 6. vijeka, koja su boravila iznad Meotide od Urala do Kavkaza. Kako su Madžari nomadizirali iznad Kubana medu njima, tursko ime hunskih plemena preneseno je i na njih. Zbog toga ih car Konstantin zove Τούρκοι.

Lit.: ARj 19, 349-354. *Miklošič* 223. *Holub-Kopecny* 401. *Bruckner* 609. Melich, *ASPh* 38, 244-250. (cf. *JF* 3, 210). *Tiktin* 1686. Schnetz, *ASPh* 40, 156-160.

ùgrk m (Vuk) »crv što živi ljeti u goveda ispod kože« = *ogre* m (Smokvica, Korčula) »mali morski puž što živi uz mrkentu« = (bez početnog *u,* upor. *ugor) grk* = (bez dočetnog *k) ugar,* upor. rus. *ug(o)rb* »vrst crva, Hitzblatter, Finne«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala p, upor. polj. *wejrry* »Schweinsfinnen«. Slaže se sa stvnjem. *angar* »Kornmade, žižak«, lit. *ankštirat* »Maden, Engerlinge«. Završni *-k, -c* u *ugrk* = *ùgrc* su deminutivni sufiksi *-bko, -bc.* Ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **cgorb.* Ie. **angu(K)i-* sa sufiksom *r.*

Lit.: ARj 8, 772. 19, 356. Skok, *Term.* 56. *Miklošic'223. Holub-Kopecny* 401. *Bruckner* 609. *WP* 1, 64. Bernard, *RES* 27, 39-40.

uğursuz m (.Vuk) = (s aferezom *u-} gürsüz* »čovjek rđav, bez poštenja«. Apstraktum na *-luk uğursuzluk* (Vuk) »huncutarija, vuncutarija«. Pridjev na *-ski ugùrsuskī.* Balkanski turcizam romanskog podrijetla (tur. *ugur* »Schicksal, Glück« < lat. *augurium,* sa privativnom postpozicijom *-suz* »bez«) iz terminologije običnog života: arb. izvedenica *ugurim (-im* < lat. *-imen).*

Lit.: ARj 3, 504. 19, 358-359. *GM* 456. *REW'* 785. *DEI* 362. *Škaljić** 629.

-uh = *-juh,* neproduktivan, neživ sufiks, često pejorativnog značenjazamaskulina prema *-(j}uha* za feminina. Dolazi na imeničke i glagolske osnove: *očuh* od *otbcb* »Stiefvater, patraster« m prema *maćuha,* gdje varira sa *-eha macija* (ŽK), *pastuh* »ajgir, Hengst« od *pasti,* u hrv.-kajk. *potepuh, posmetuh.* Stcslav. *konjuh* rašireno je na *-jar konjušār.* Znači i predmete: *kožuh* »Pelz« od *koža.* Ima i augmentativno značenje: *laćuh* »ein Weinreis mit Trauben«, od istog korijena od kojega i *latica,* deminutiv na *-ica.* Često je osnovna riječ propala ili se ne răzbiră više, tako u *trbuh* (v.) i u nazivima biljki *lòpuh* »Klette« = *ßpu(K)* (ŽK); *rèpuh* »Pestilenzwurz« možda je od *rep.* Varira i u m sa - *h: peteh* (Punat) = *petil* (ŽK) prema rus. *pêtuh* »pijetao«. U femininumu varira sa *-juga: pepeljuha* pored običnijeg *pepeljuga.* Veže se s augmentativnim sufiksima *cmjušina.* U femininumu se rasiruje sa *-lá: -uša* (v.). Suglasnik *h* je nastao iz s poslije velara, samoglasnik *u* iz ie. dvoglasa *au, ou: *-auso, *-ouso.* Upor. iliro-trački *-aurus* u *bolaurus* > *blavor.*

Lit.: Maretić § 310, § 357 i § 345 h. *VondraW·* § 642.

üho n (Vuk) po deklinaciji *o,* pl. f *Ши* po deklinaciji *i, uvo,* gen. *üveta* = *uo,* gen. *ueta*

(Kosmet), u stcslav. *uho,* gen. *ušese* (kao *oko* i *tijelo,* v.), upor. slov. *uho,* pl. *ušesa,;* u čakavskom ŽK *ušésa* pl. n, odatle analogijom sing, *ušéso* n; ie., baltoslav., sveslav. i praslav. naziv za dio tijela, »1° auris, rom. auricula (s kojima je riječima u prasrodstvu)«; *juho* n (Buzet, Sovinjsko polje) »2° (metafore) rupa za držak kotla, 3° produženje dužice kabla s rupom za prihvat, 4° udubina, zabat od stupe«. Pridjev na *-ьn ušní* (određeno, Stulić), poimeničen na *-jak ušnjaci,* gen. *-šnjaka* m (Srijem) »oboci, minđuše«, na *-at uhat, usât* (Bilenski pođi), odatle na *-ka itšatka f* (Vuk, Crna Gora) »1° ptica dytės auritus, 2° *(ušatka,* ŽK) kabao sa dvije drvene rukatke (ručke, metafora)«. Deminutiv na *-ica: ušice* f pl. (Vuk, Kosmet, ~ *u igle, sjekire}.* Na *-ara: uharica* (Crni Lug, Varaždin) = *ušara, ušarica, uSarka* »sova«. Glede *uhor* m (Vuk, Hercegovina) »krèsta«, odatle *uhorača, uvoraia* (Poljica) »galerida vistata«, v. *huhor.* Prilog *ušimicē* »sa ušicama od sjekire«. S prefiksima: *nauhvica f* (stvoreno kao *narukvica}* = *nauhica* (Jambrešić) = *naušnica* (Mikalją, Bella, Belosteriec, Stulić) = *naušje* n »oboci, minđuše«; *nauške,* gen. *-ška* f pl. (Srbija) »(nakit ženski) igle na kojima su bušeni novci«. Složenice : *uhòbolja* f, *uholaža* f »forficula auricularia, strižavka (ŽK)«, s mnogobrojnim varijantama drugog glagolskog elementa: mjesto *laziti* (v.) stoji *ljesti üholjezluvo-, üvolež* (Srijem), sa stezanjem *uo* > *u uloz* m »crv« (upor. bug. *ules, úleška},* (zamjenom dočetka *-āža* sufiksom *-aca (h)uholača* = *uvolača* (Crmnica), *huholjača* (možda unakrštenjem od *vlača,* od *vláčiti}.* Denominali od sintagme *do uha* > *adusiti, -īm, doušati, proušati, -ām* (Piva-Drobnjak) »saznati nešto što se krije« pf. prema impf, *doušivati,* odatle *doušnik* »špijun«, *doušalo* (Parčić); od *iza uha* (ŽK, *iza usés} izaušiti, -im* pf. prema impf, *izaušívati, -ušuj m, -ušivam,* odatle *zaušnica* »ćuška«; od *pri uhu* > *priušak,* gen. *-uška* (Vuk) · = *zaušdk* »zamlatnica, ćuška«, odatle *ispriјuškati, -ām* (Piva-Drobnjak) »išamarati«; od *bez, brez uha obeušiti, -im* pf. (Lika) = *obreušiti* = (sa stezanjem *eu* > *u) abusiti* »očistiti uši u igle« (disimilacija *z* — *s* > *0* — *s}.* Ovamo još unakrštenje sa posudenicom iz gotskoga: *userez* (Ćubranović) = *userez* (Marulić, *uši s userezmi, Judita* 4, 83) = *ušerezi* f pl. (Stulić) < stcslav. (11. v.) *userızb* pored *ušeregz* = rus.-cslav. (16. *v.}serjaz* »naušje, naušnice, řinčíce« < balkansko-got. **auhsahriggs,* nvnjem. *Ohrring.* Suglasnik *h* je nastao iz *s,* kako se vidi iz baltičke usporednice lit. *ausis* koja je kao i liti. *auris* osnova na i, upor. gore pl. f *uši.* Ie. je korijen ** au-* »wahrnehmen«, isti koji *i u um* (v.) i *javiti* (v.), proširen formantom î.

Lit.: ARj 2, 717. 3, 728. 4, 123. 7, 719. 724. 8, 327. 489. 19, 368-377. *Mažuranić* 1511. *Elezović 2,* 391. 401. Miletić, *SDZb* 9, 364. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Miklošič* 371. 372. *Holub-Kopečný* 401. *Bruckner* 592. *Trautmann* 18. *WP* 1 jlS. *Boisàaf* 730. Pedersen, *IP* 5, 34. 39. *KZ* 32, 250. Hübschmann, *IF* 4, 116-117. Bernard, *RES* 27, 37. *Kiparsky* 223. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* · 9, 351). Vasmer, *ZSPh* l, 64.

ùisati, *-sem* pŕ. (Vuk) = *ujisati* (Mostar) »priličiti« = (s tur. *-di* od aorista) *ujdisati* (Banja Luka) = *ujdìsat* (Kosmet) mdesiti, goditi«. Balkanski turcizam (tur. *uymak* »convenir, s'adapter«) iz običnog govora: bug. *ujdts(v}am,* arb. *tüdis* »ordnen, es schickt sich«, odatle imenica na *-ia* > *-í uidt f* »Einrichtung, Einstimmung«, cine. *uidisescu,* imenica *uidie* f. I turski kauzativum na *-dur-* balkanski je: *ujdurisati, -šém* = *ujdurìsat, -sem* pf. prema impf. *ujduTKÕvat, -ujem* »udešavati«, s imenicom *ujdurma* f (Bosna) »finta« = *ujdurma* (Kosmet), bug. *ujdurisvam.* Ovamo ide i indeklinabilni pridjev i prilog *ūjgun* (Kosmet) »zgodan, podesan«, bug. *ujgun,* cine, *uigune* »conforme, convenable«, balkanski turcizam obrazovan s pomoću *-kin* kao u *čališkan, sürgün,* od *uy-mak.*

Lit.: ARj 19, 391. *Elezović* 2, 386. Skok, *Slávia* 15, 832. *Pascu* 2, 173., br. 1128, 1129. *Mlađenov* 650. *GM* 456. *ŠkaljiP* 630.

új[1] m *(imati rđav* —', Kosmet) »narav«. Na tur. *-U ujllja* »ćudljiv«, s postpozicijom *-suz ujsuz* (uz *čdvek}.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *yui* »priroda, običaj, rđava navika«) iz običnog govora: cine, *hue* f »mauvaise habitude«, ngr. χούι »isto«.

Lit.: ARj 19, 393. *Elezović* 2, 386. Pasc« 2, 143., br. 640.

-uj[2], rijedak praslav. pridjevski sufiks, poimeničen u m. r. samo u *kragūj* i *slavuj,* gdje se zamjenjuje sa *-ulj* (v.). Poimeničuje se *na-bk* > *-ák osebujak,* gen. *-ujka* (v.). Kako je izgubio pridjevsku vrijednost, proširuje se na *-bsk: volujski,* a i tu se zamjenjuje sa *-ovski volovski,* prema stcslav. *stada võluja, měhz volujb,* prema tome *ovnujski, orlūjskī.* Nastao je iz osnova na *-u* dodavanjem pridjevskog -jo.

Lit.: Vandrák I[s] § 459. *Maretić* 308 f. 325 i.

újak m (Vuk) prema f *ujna* (mocija izražena sufiksima *-ako* m prema f *-na)* = *ùjac,* gen. *ujca* (ŽK, Kosmet, upor. češ. *ujec,* mocija izražena sufiksom -ьc za maskulina, upor. *stric, strina i* obratno *òvan m* prema *ovca}* — *vûjec* (hrv.-kajk.) = *vujac* (Krašić), baltoslav., sveslav. i praslav. naziv srodstva, »l° brat materin, daidža, sestra materina, 2° ujakova žena«. Hipokoristici *uja* = *ujo* m, deminutiv na *-ko ujko.* Upor. *daju* = *dajo, dajko* od *dăidza* (Vuk). Na *-evina ujčevina* f (Vuk) = *ujčevina* (Kosmet) »porodica majčina«. Na *-ièna* (sa *ćn* > *Inj) ujčevitnja* (Kosmet) »ujakova kćerka«. Hrv.-srp. inovacija je dodatak sufiksa da bi se izrazila mocija, čega nema u baltičkoj grupi, često ni u drugim slavinama, osim češ. i polj.: stprus. *awis,* lit. *avýnas.* Samoglasnik и je nastao iz ie. dvoglasa *auiuie.* korijenu **auo-s,* koji je značio djeda i baku majčinu. Upor. za dalju vezu *unuk.*

Lit.: ARj 19, 393-397. *Elezović* 2, 386. *Miklošič* 371. *Holub-Kopečný* 402. *Bruckner* 637. *Mladenov* 650. Hirt, *IF* 22, 81.

úkati, *ûcêm* impf. (Vuk) *(za-)* prema pf. *úknuti, uhnem* i iteratīvu na *-iva- -ukívati, -ujem,* samo s prefiksima *po-, za-* »clamare«. Postoji još u slov. Postverbali *ük* m, *üka* f »vika«, deminutiv na *-bka Učka* f »mala buna, tumultus«. Na *-äc ukāč,* gen. *-ača* »vepar«. Onomatopejsko podrijetlo vidi se i odatle što se veže i s uzvikom *hu* (v.), pa se govori i piše *hukati, huknuti, zahukati, pohukivati.* Može biti i stara balto-slav. onomatopeja. Upor. lit. *auka* »bura«, u prijevoju lit. *ūkas* »sova«, a može biti i samostalna kreacija jer je druge slavine ne poznaju. V. još *vikati, hujati* i *vijati.*

Lit.: ARj 10, 456. 11, 238. 19, 426. *Miklošič* 371. *Trautmann* 18. *WP* l, 187. Uhlenbeck, *PBB 22,* 195. Vaillant, *RES 22,* 191.

ùklija f (Vuk, ne zna se gdje se tako govori) »cyprinus albumus lucidus« = *ùkljeva î* (Vuk, Crna Gora) »riba Skadarskog jezera koja navaljuje na tzv. *Oka* u tom jezeru, tal. *scoranza* (hvata se mrežom zvanom *bodač)«.* Riječ je balto-slav., sveslav. i praslav. ribarski termin. U baltičkoj grupi usporednica je istočno-lit. *aukšle.* Samoglasnik *i* u *uklija* odgovara *U* u *ukljeva.* Prema tome nastao je od . Upor. *prije* prema *prede* < *prežde.* Suglasnik *v* mjesto *je* stoji kao u *Lojista* za *Lovišta, Bojana* za **Babanna.* Njem. *Uk(e)lei* potječe iz poljskoga. Očekivalo bi se da će je Arbanasi posuditi. Oni imaju za tu ribu svoj deminutiv *gjuh(ë)zë,* od *gjuhë* »jezik«. Prema Loewenthalu ie. je **эиЫё\а* »was man greift«, od ie. **êukho-* »fasse«.

Lit.: ARj 19, 442. *MikloKi* 371. *Holub-Kopeinÿ* 259. 402. *Bruckner* 593. *Trautmann* 18. Loewenthal, *WuS* 8, 176. 11, 60. *Mladenov* 377.

ùkljata f (Vuk, Dubrovnik, Ljubiša, Perast, Kotor, Krtole, Budva, Kostanjica, Boka, Risan) = *ukljăta* (Prčanj, Lastva, Muo) = *(lj > j) ukjata* (Mljet) »morska riba sparus melanurus, (prevedenice grčkog naziva *melanUrus)* crnorep, crnoguz«. DalrHato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od izvedenice na lat. sufiks *-atus,* koji znači snabdjeve-.nost nečim karakterističnim (upor. *okun): oculata,* od *oculus.* Mjesto *kij* dolazi ı u varijanti *ušata* (srednja i sjeverna Dalmacija, Božava, Malinska, Krk, Rab, Molat, Split) = *ušata* (Račišće) = *bočić od usât* (Hvar), odatle na *-aria* > mlet. *-era usâtera* (Malinska) »mreža za ušate« = *ušatatra* (Senj) = *osata* (Senj) = *osata* (Cres). Čuje se i mlet. *očada* (Risan, Lastva). Zamjena *š* mjesto *kij* u dalmato-romanskom obliku nastala superpozicijommlet. oblika (upor. *feršora,* Split, mjesto dalmato-rom. *prsura).*

Lit.: ARj 19, 446. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6,* 128. Macan, *ZbNŽ* 208. Skok, *Term.* 48. Tenter, *ASPh* 30, 196. *Miklošič* 371. *REW** 6037a. *DEI* 2622.

ukret = *vukret* (Jambrešić, s hrv.-kajk. protezom *v),* slov. *ohrovt* = *ohraut* = *ukrot* = *okret* = *okrat* »brassica > broskva«. Od nvnjem. *Hohlkraut.*

Lit.: ARj 19, 446. *Pleteršnik* l, 807. *Miklošič* 220.

-ul, vrlo čest sufiks lat. podrijetla (lat. *-ulus* > tal. -o/o) na Jadranu. Dodaje se kraćenom hrvatskom hipokorjstiku: *Frane* — *Franul,* odatle prezime *Franulić* — *Franolić* (prema tal. *-alo"), Franulovič, Kr sto* od *Christophor)* — *Krstulović, Kršul* (1422) od *Chrysogonos,* upor. toponim *Karšulova rupa* (1646, Vrbnik 1401), *šišul* nepoznatog podrijetla. Dodaje se i hipokoristicima od slav. dvočlanih imena: *Gradale* (od *Gradislav)* — *Graduh Šarbanovićb* (1348); od *Hranislav* — *Hrantil* (1348), redukcijom na početni slog *Hrajul* (1348, upor. *Hraja, Hrajša), Rahul* (1330), od *Radoslav.* Dodaje se i hipokoristicima od kršćanskih imena: od *Petar* je *Peul* (narodna pjesma: *dva mila sina starog Peul-kapetana), Pejul,* prezime *Peulić* (Bosna), toponim pridjev na *-/ Peulje* (Travnik); *Markul* (1401, knez koji uze Omiš), prezimena *Markulić, Markulin,* od *Ma-*

•ero > **Mavrul,* prezime *Mavrulič.* Možda ide ovamo i ime *Marul, Marulić* (Split), ali je *Marulius* potvrđeno i na rimskim natpisima. Nepoznatog je postanja *Manad* (17. v., Dubrovnik: *udren Manculovom fijerlom).* Isto tako prezimena *Priulović, Privulovič* od nepoznatog *Priul, Privul,* kao i toponim *Pupulovo selo* (1380). Zasebno treba razmatrati *-ul* u vlaškim imenima starosrpskim kao *Njegul* (14. v., Vlah u Svetostefanskom hrisóvulju), kod Račkoga *Negulus* (1070), varira u obliku *-ula Negula* (12. v., Krk), odatle (ikavski) *Nigulić* (16. v., upor. na Braču *Negoje,* od *Njegoslav, Njegovan),* toponim *Kucul* (mjesto, Srbija, okrug smederevski, upor. *Kucovlah* = *Cincarin), Prvul* (15. v., Srbija), prezime *Prvulov, Prvulović* (Srbija), toponim pridjev na *-j Prvulj* (zemljište, Smederevo), *Stanulovići* (selo, Kopaonik) < *Stanul,* od *Stanislav.* Često je *Radul* (14. v., Vuk), vlaški vojvoda u narodnoj pjesmi *Ženidba Vlašića Radula.* To je *Radul-beg,* koji je iz Karavlaške, a oženio je sinovicu Ivana Crnojevića iz Crne Gore. Varijante su toga imena *Raduo* (gen. *-ula), Radula, Radule.* U Svetostefanskom hrisóvulju *katun Ursulovica* (od rum. *ursul* »medvjed«) promijenio je ime u *Radul; Radula* f je i žensko ime (1348, Dubrovnik); piše se i *Radala.* Odatle rašireno prezime *Radulovič, Radolović* (18. v., Pakrac), toponim *Radulovce* (Kosmet), *Radlovac* (Osijek, 1697), *Radiovici* (Bosanski Petrovac), na *-/ Radolje, Radoljevo,* lat.· *Radulinus* (1344). *Krcule Jovane* iz visoke rudničke planine (Vukova narodna pjesma) po svoj je prilici rum. *creţul* »kovrčaste kose«. *Rajul* (14. v., Svetostefanski hrisovulj) je od *Rajko, Radislav.* Ovamo i ime *Rakul* (15. v., Kruševački rukopis), odatle prezime *Rakolović* (16. v., Dubrovnik), *Rakulovac* (toponim). Nepoznatog podrijetla je vlaško ime *Prgul* (Dečanski hrisovulj), od *Prgoje,* odatle *Prgulović* (15. v.), *Prglović* (15. v., Dubrovnik). Ovamo još *Grbulovica* f (mjesto u Srbiji, okrug Knjaževac). Kad se radi o starosrpskim vlaškim imenima na *-ul,* onda ne može biti riječ o lat. deminutivnom nastavku *-ulus,* jer taj u rum. jeziku ne postoji (upor. u ostalom *Singur* < *singulus),* negoʹO rum. postpozitivnom članu kao u *ursul* od *urs* < lat. *ursus* > *Vladoje Ursul* (1372), *Bjeloje Ursulović* (1376); *Furtula* od *furtul* »krađa«. Čisto rum. je *Šerbula* od *şerb* (<lat. *servus), Šerbolovac.* Varijanta *-ula* nastala je od strum. *-ulu,* koje je shvaćeno kao naš akuzativ. Lat. *-ulus* m prema f *-ula* dolazi i rašireno *-uculus.* To se nalazi jednom u Dubrovniku: *Anuhla f* (15 — 16. v.). Usp. *i Sekula, Jankula, Drakula.*

Lit.: ARj l, 93. 3, 374. 395. 677. 5, 657. 718. 6, 438. 485. 539. 8, 277. 9, 830. 11, 827. 12, 203. *Elezović* 2, 159. 266. Weigand, *BA* 2, 147-166. (cf. *IJb 12,* 155). Jireček, *Romanen l,* 38—41.

ùlak m (Vuk, narodna pjesma) »kurir, tatarin, peik, glasonoša«. Dolazi kao *ulacus* u dubrovačkim listinama, zacijelo preko bizantinskoga. Balkanski turcizam (tur. *ulak* »Eilbote«) iz turske terminologije dojavljivanja: rum. *olac* = *olăcar,* prilog *olaceşte,* bug. *uluk* pored *ulaka,* arb. *ulak* »Fussgänger«, ngr. ολάκης, srgr. (bizantinski) οὐλάκις »cursor«. Preko bizantinskog došlo i u evropske jezike: njem. *Lakai* > *lákaj* (Zagreb), *lokaj,* danas preko fr. *laquais* > *lákej.*

Lit.: ARj 6, 138. 19, 487-488. *GM* 457. *Doric 392. Lokotsch* 2130. *Striedter-Temps* 154. *školjić*' 631.

ular, gen. *-ára* m (Vuk) = *ulâr* (ŽK, Kosmet) = *jùlar* (17. v.) »povodac, oglav«. Prezimena *Julàrd&ïé, Julàrâèija.* Denominai na *-iti izuláriti, izulārim* pf. (Lika) *(na-, raz-)* (objekt *konja),* prema impf, *izularívati, -ivām, -ujem* »skinuti ular«. Balkanski turcizam (tur. *yular* »Leitseil, Zügel«) iz terminologije konja: bug. *jular,* arb. *jullar* (Skadar). Glede oscilacije sa *j-* upor. búg. *űrnek* pored *jurnék, jorgan* pored *organ.*

Lit.: ARj 4, 303. 677. 7, 722. 19, 489-490. *Elezović 2,* 388. *GM* 164. *Mladenov* 700. Matzenauer, *LF* 81, 31. *Školjić* 374. 645.

Ùlcinj m (tako danas službeno) = *Ulcinj* pored *Ucmj* i *Uncini* (Crmnica, početni slog prema arb. ili tal. izgovoru) = *Lbcinb* (domaći stsrp. oblik, 13. v., *Lacin* je krivo moderniziranje, koje se nigdje ne govori) = (sonantno / < *ol* > pred suglasnikom o, upor. *ožica) Ocin* = *Ocinj* (Bèlla, narodna pjesma, Gundulić), "odatle etnik na *-janin Ocinjanin* m prema f *Ocinjka,* ktetik *ocinjski.* Talijanski sa sraštenim prijedlogom *Dulcigno.* Arb. *Ulqin* = *Ulan,* etnik *Ulqënjak.* U antičko doba *Oldmum oppidum* (Plinije, Livije), *Olendo* (Livije, dativ), Ἑλκύνιον (Porfirogenet), Οὐλκίνιον (Ptolomej), etnik na *-ata* (tip *Delmata) Olciniatas* (Livije), gen. pl. Λυκινίδων. Glede dočetka *-inium* upor. *Delminium* > *Duvno, Risinium* > *Risan.* Veže se s arb. *ulk -u* = *ujk -u* »vuk«.

Lit.: ARj 8, 504. 19, 497-198. Miletić, *SDZb 9,* 386. 391. Krähe, *GN* 30. *Mayer l,* 347. 348. 2, 120. 121.

ulček m (BiH) »mjera od 40 oka za žito, varićak«. Turcizam (izvedenica na *-ek* od *ölçmek* »mesurer«, *ölçek* »mesure«) iz turske administrativne terminologije. Ovamo ide i *ultija f* (objekt uz *uzne* —M, Kosmet) »mjera« < tur. *ölçü* »Mass«. Za sufiks *-ák, -ek* upor. *jatak, konak, batak, bičak, dernek, kolak, kačak,* za sufiks -i, *-ü, -u, komšija, japija, jazija, kapija.*

Lit.: ARj 19, 498. *Elezović 2,* 401. Skok, *Slávia 15,* 502., br. 833. *Deny* 369., § 859. 861. i § 869. *Školjić** 631.

ulèfa f (Vuk, Kosmet) = *úleva* (Vuk) »plaća« = *ulafa* (Dubrovnik) »korist«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *°ulufa* > tur. *ölefe, õlüfä* »sledovanje, vojnička plata, mazda«) iz turske vojne terminologije: rum. *leafă,* arb. *lyfe, ylyfe, ulefe, ylef;* bug. *lefé* = *life,* gr. λούφες. Nalazi se i u madž. *alafa,* brus. i rus. *lafa.* [Odatle u argou *lova f* »novac«].

Lit.: ARj 19, 499. *Elezović 2,* 389. *JF* 11, 86. Kódov, *Slávia 9,* 262-263. Korsch, *ASPh 9,* 677. *Tiktin* 89'6 *SEW l,* 683. *Mlađenov* 273. *Gombocz-Melich* 58. *Lokotsch* 2132. *Vasmer 2, 19. Školjić'* 631.

ulema (BiH) »islamsko svećenstvo, upravo učenjaci«, najčešće u složenici *reis-ulema* m (arapski član *el* srastao se sa *ulema)* »glavar uleme« = *reisul-ùlema* = (skraćeno) *reis* »prvosvećenik muslimana u SFRJ«, *ulèma-medžlis* m »savjet uleme«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *Aulama;* plural od sing. *ᶜalim* »učenjak« > tur. *ulema,* kao singular za imama, muftiju i kadiju) iz oblasti islama. Evropski arabizam.

Lit.: ARj 19, 500. *Lokotsch* 2131. Korsch, *ASPh 9,* 677. *Školjić** 452. 533. 631.

ulica f (Vuk, Kosmet, Konavli), sveslav. i praslav. deminutiv, »1° avlija, dvor, dvorište, obor, stobor, 2° sokak u selu, ono što je između kuća van dvorišta (Kosmet), poširi put kojim se ide u selo ozdo (Konavli), 3° gradski sokak«. Pridjev na *-ьn uličnī* (određeno), imenica *uličnjak* (Zagreb). Deminutiv *uličica.* Na *jar uličar* (Stulić) »skitnica«. Kulturna je riječ, koja se posuđuje: kod Madžara *uçça, uca, ulca* (14. v.), danas (unakrštenjem sa *üt) utca,* kod Dakorumunja *uliță,* deminutivi sa lat. sufiksima *-uceus > -uta, -olus > -oară: ulicufă, ulicioară, ulifar, ulițarnic* »skitnica«, kod Arbanasa *ulice.* U stcslav. *ula* »Gasse, cesta« je bez deminutivnog sufiksa. Uzimlje se da je etimologijski srodno s *uljanik, ul* (v.) »košnica«, da je prvobitno značenje bilo »enger Hohlweg«. Potpuna usporednica nalazi se u arm. *ul, uli* »put«. Samoglasnik *u* je nastao iz ie. dvoglasa *au,* gr. αυλών »Bergtal, Schlucht, Graben, kanal, Meerenge«, odatle toponim *Valona,* arb. *Vlorë.* Ie. je korijen **aulo-s* »Röhre, längliche Höhlung«. Uporeduje se i sa lat.-gr. *aula.*

Lit.: ARj 19, 501-504. *Elezović 2,* 389. *ZbNŽ* 8, 104. Ilešić, *Zbjf* 547-552. (cf. *RSl 2,* 279). *Miklošič* 372. *Holub-Kopečný* 402. *Bruckner* 372. *Mlađenov 651. Tiktin* 1674. *GM* 455. *Boisacq* 211.* 1099. *IF* 10, 157. Joki, *Stud.* 43. Pedersen, *KZ* 39, 459. Kretschmer, *KZ* 31, 448. Lidén, *IF 19,* 321. *WP* l, 25. Vaillant, *Ivšićev zb.* 390-92.

-ùlin, mrtav složeni sufiks tal. podrijetla i deminutivnog značenja. Sadrži upravo dva tal. deminutivna sufiksa lat. podrijetla: *-alino* < *-ulus* (v.) + *-īnus.* Na naše osnove došao je u *britvulîn* (Krtole) »mali nož« = *britulm* (Dobrota) »isto, temperin, škopić (Lastva)«, *Dživulin* (15. v., Dubrovnik), deminutiv od *Dživan* < *Johannes, kračolin* m (Istra) »dijete što je rano počelo hodati«, od *kraćati* = *krákati, koracati; medulin* m (Krk) »jama za lončarske i zidarske potrebe« (Maretić uporeduje s imenom druge jame *Medovina,* Poljica, upor. ipak istarski toponim *Medulin); przàlîn,* gen. *-ina m usud* u kojem se kava prži«, od *pržiti,* sa sufiksom od tal. *bruštulm* (možda .unakrštenje *pržanj* + tal.) = *pržulín,* gen. *-ina* (Crmnica); *pizdulin,* gen. *-ina* (Lika) »čovječuljak neznatna tijela i pameti«, od *pizda* (v.).

Lit.: ARj 3, 538. 6, 429. 564. 9, 908. 12, 567. Miletić, *SDZb 9,* 357.

ulinar m (istročakavski, metateza *r — ^l > l — r),* »noćna posuda« = *orino,* gen. *-ala* (Potomje) »isto«. Upor. istro-rom. *ruvinal.* Tajanizam. tal. *orinale* »isto«, poimeničen pridjev na lat. *-ōlis* od *urīna* > tal. *orina.* Odatle internacionalno *urîn* (zagrebački naglasak) < njem. *Urin* (17. st.):

'Lit.: ARj 19, 507. *REW** 9085. Štrekelj, *DAW* 50, 69. *DEI* 2676.

ultimata f, samo u vezi *na ultimatu* (Dubrovnik) »konac, kraj«. Na lat. *-ata* od *ultimus* »posljednji«, *ultimare* »dovršiti«. Ovamo i internacionalno *ultimat* m < fr. *ultimatum* (1798).

Lit.: Zote, Tuđ. 22. Prati 1017. *DEI* 3346.

-ülj m = *-ulja* f, živ sufiks, ograničeno produktivan. Nalazi se i u dragim slavinama. Možda je praslav. Rijedak je kod maskuline: *dugulj* »dužina« (samo u izrazu *na dugulj* i u pridjevu odatle *duguljast), pàhulj* »vlatak sijena, trave«,

prošireno na *-ica pahuljica;* nejasne je osnove u *bùbulj* »obao kamen«, prošireno na *-ica bubùljica, trk ulj* »kljuk«, čest kod feminina, naročito u botaničkoj terminologiji *(kadulja* od *kaditi* »salvija, kuš« itd.), u nazivima krava *sivulja, šarulja, mr̀kulja, plavulja,* u prezimenima *(rogulja,* naziv krave i prezime); kao augmentativ označuje nosioca nekog · svojstva *gr̀dulja* »ružna žena«, *crèpulja* »1° velik zemljani poklopac, 2° *(cripulja,* Bosna) jelo iškuhano pod takvim poklopcem, đuveče«, *hodulje, pjeskulja, srbulja.* Veže se deminutivnim sufiksom *-bk > -ak: trčuljak, visuljak* (u zagoneci), *zamotuljak, čovječuljak, brežuljak;* isto tako često i s augmentativnim *-ina krovuljina, travuljina, grduljina, -aga sovuljaga.* Da je živ sufiks, dokazuje i upotreba u neologizmima, kao *krivulja* (geometrijski termin, upor. češ. *krivulę).*

Lit.: Leskien §§ 420. 457. 466. *Maretić* 293. 309. Weigand, *Balkan-Archiv 2,* 147-166. (cf. *Slávia* 8, 678). *Holub-Kopečny* 475. Vasmer, *ZSPh* 5, 285.

uljanik, gen. *-ika* m (Vuk, jugozapadni krajevi), *uljem* m pl. (Vuk, Srijem), na *-ište utîšte* pored *ulište* n (Vuk, jugozapadni krajevi), *ül,* gen. *ula* m prema pl. f *ove uli* (Punat, Krk). Sa *uljanik* se slaže u pogledu sufiksa bug. *láník* = *leník, s* izvedenicom na *-ište* arb. *ullishtë.* Za značenje ovog pčelarskog termina' postoje u hrv.-srp. još sinonimi *košnica, pčelinjak* i turcizam *kovanluk* (v.) U drugim slavinama odgovara stcslav. *ulijb* »alveus«, slov. *ülj,* gdje znači uz »1° košnica« još »2° šuplje dvo«, i to je prvobitno ie. značenje (ie. **aulo - s* »šupljina po duljini«), bug. *ulej,* češ. *úl* i ras. *ulej.* Riječ je baltoslav., sveslav. i praslav. U baltičkoj grupi lit. *aulys,lot. aulis* »košnica«. Grede dalje etimologije v. *ulica.*

Lit.: ARj 19, 522-523. *Miklošič* 372. *Holub-Kopečny* 402. *Bruckner* 593. *Mlađenov* 651. *Trautmann* 18. *WP l,* 25. Bernard, *RES* 27, 33. Charpentier, *ASPh 29,* 10. Joki, *ASPh 29,* 30. Thurneysen *IF 21,* 177. Lidén, *IF 19,* 321. Meringer, *IF* 16, 160. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). *Boisacf* 101. *GM* 484. Kretschmer, *KZ* 31, 448.

ùlje (Dubrovnik; 1443, Krčki statut) = *ulje* n (Vuk) = *ulje* (ŽK) = *(// >j) uje* (Brač, Hvar, 'Brasje) = *úľje* (Vis) »zejtin«. Pridjevi na *-en ùlen* (Brač, Hvar), toponim *Üleni bok — uljen,* poimeničen na *-ica, -ka uljènica, ùljenka* »sud za ulje«, na *-ak ùljenak* m (Kaštela) »pita od zelja koja se pravi na badnji večer i uljem pomaže«. Pridjev na *-ьn > -an > -ni ịmini,* samo u toponimu *Vulnîk* (Cres) »olivetum«, na *-en > -an uljani* (Boka), poimeničen na *-ica uljanica* »sud za ulje«. Denominal *ûljiti, -im* impf. (Dubrovnik) *(na-, ob-, za-), obuliti* pf. (Bella, Stulić, Dubrovnik, Prčanj) prema impf, na *-va obulivati, -ujem,* pored *òbuljiti* (Vuk, Primorje, Ston, Vetranie). Od pf. *obuliti* stvoren je impf, odbacivanjem prefiksa *o-* (prema *o-* pored *ob-) buliti, -im* (Dubrovnik, Zore, Pŗčanj) »začinjati uljem hranu«. Upor. takav postupak u *biknuti* i *driješiti.* Odatle na *-ika ùljika* f = *ülika, ulka* »maslina« = *julika* (Buzet, Sovinjsko polje; glede / mjesto *lj* upor. *uli).* Na *-ar uljar,* gen. *-ára* m »koji prodaje i pravi ulje«. Od lat. *oleum* < gr. ελαι(Γ)ον preko n pl. *olea* > tal. *aglio,* prema fr. *huile,* koji je bio identificiran s gen. *ulja,* odatle nom. *ulje.* U slov. i hrv.-kajk. nema *o > u: ölje* (Belostenec, Jambrešić), odatle pridjevi *oljen, oljast,* poimeničen *oljenka,* dalje *oljar, oljika, oljikov.* Na *-išće oljišče.* Slov. *âl,* gen. *ola, ölü* n, *òli* (Prekomurje), *ölje, oljên, oljen, oljenica,* pored *olnīca, oljar, ohka.* Pored ovih oblika postoji grecizam u dva vida: *jelej* u crkvenom jeziku pravoslavaca = *jeleo* (Domentijan), odatle pridjev *jeleonski* »koji pripada maslinama« prema gr. gen. pl. των ελαίων, složenica *polijèlej* m (Vuk) = *polilej* (Kosmet) = *palilêji* m pl. (ibidem) »svijetnjak (u kojem je mnogo ulja)« gr. < πολυέλαιον; sa zamjenom dočetka *-ej* domaćim sufiksom *-oj* i *-je > -o* kao u *iole* < *i + jele,* bug. *odvaj, još, olen < jelen* ili unakrštavanjem gr. oblika s latinskim : *dlaj* m (Vuk, Vojvodina, Slavonija) »1° ulje, 2° biljka brassica napus«, odatle madž. *olaj.* Izvedenice na *-nica olajnica* »tijesak za olaj«. Na *-džija olajdžija, olajdžinica* »Ölpresse«. Upor. stcslav. *olějb,* češ., polj. *olej.* Unakrštenjem sa *o > u* od lat. *oleum.* dobiven je Marulićev ikavski indeklinabile *uli < *ulej > -i < -ij,* i na Cresu *úle* n *(va úlu),* sa gubitkom *-j.* Upor. još *ou* (Istra, Drašćići). Jat u stcslav. *olějb* (Ostromir) potječe možda od unakrštenja sa *lejc* (Vasmer). Važni su za prosuđivanje tog oblika rumunjski slavizmi *uleiu* = *oliou* (Moldavija) = *uloiu* = *oleu* = *uleu* (Banat), koji se poklapaju sa stcslav. *olějb.* Odatle na slav. *-nica oloiniță* »Ölpresse« < hrv.-srp. *olajnica.* Za slov. i hrv.-kajk. oblike dolazi u obzir kao vrelo i stvnjem. *olei* > nvnjem. *01.* Osnovno *oleum, oliva<* gr. ζλαιον su pred-ie. mediteranske riječi (Meillet). Miklošič uzimlje da su *uljika* = *ulik(v)a* = *ulka,* slov. *olika,* hrv.-kajk. *oljika* posuđenice iz lat. *olīva.* Samo je dočetak *-ίνα* zamijenjen našim sufiksom *-tka* prema tipu *aptika* itd. Domaći je naš naziv za to mediteransko drvo *maslina.* Upor. arb. *ullt, udhī* = *udhishta Ulćinit,*

udhît e limanti »maslinada«, udhite knjazit iza Suke (Ulcinj) < lat. *oliva* (plod i stablo). Talijanizam je *oliva* f (Baćić), na *-ētum* > tal. *-eto olivet* (Držić, biblijski toponim) »maslinik«, odatle pridjev *olivetanski.*

Lit · *ARj 4,* 576. 8, 486. 888. 890. 891. 900. 10, 600. 19, 523-525. 531. Hraste, *JF* 6, 186. *Elezović* 2, 98. 535-Ribarić, *SDZb* 9, 21. *Pleteršnik* 1, 819. *REW*[3] 6054. 6056. *Miklósié* 221 *SEW* 1, 264. *Holub-Kopečný* 254. *Vasmer 2,* 263. Isti, *GL 69.* 120. Bruckner, *KZ* 45, 307. Rešetar, *Stok.* 303. *GM* 457. Vaillant, *RES* 22, 7. Margulies, *ASPh* 42, 125. Meillet, *Lingu. hist, et lingu. gén.* 1, 301. sl. *LP* 2, 147. *Tiktin* 1087. 1674. Skok, *Slav.* 44. 188. Isti, *ZRPh* 54, 435. *DEI* 2641. 3945.

um, gen. *urna* m (Vuk, Kosmet, stezanje u sintagmi *na um > nâm),* sveslav. i praslav., »ratio, νοῦς«. Pridjevi na *-ьn > -an uman (bez-, na-, ne-),* poimeničenja na *-ost úmnōst* f (Stulić), na *-īk ļ-ica bezumnih, bezumnica, bèzumnost, nèumnōst.* Na *-je umije* n *bezumlje.* Denominali na *-eti umjeti, umijem* pf. (Vuk) (rar-), na *-iti razúmiti, rozumím koga* («-), iterativ *razumljívati, -zùmljujem,* samo s prefiksima *o-, u-* prema *razumijevati, -am (ne-),* hrv.-kajk. sa sinkopom (upór. *pamtiti) razmêti — rozmêti* (Bednja, također Mošćenički statut), na *-iti naumiti, -im* pf. (Vukov akcenat, govori se i *naumiti)* prema impf, *naumljati, naumivavati, -ljivati, izumiti se, -im* (stcslav. i rus.) »obezumiti se« prema na *-éti izumjeti, izumijem* (Vuk) < stcslav. *izumêti* prema impf, *izumijèvati, -om* (Vuk). Postverbali sveslav. i praslav. *ràzum* m *(ne-)* (Vuk, 13. v.), pridjevi na *-ьn razuman (ne-),* poimeničen *(ne)razumnost,* na *-iv, -ljiv razùmiv, razumljiv (ne-),* na *-telj izumitelj, razumitelj,* na *-lac razumjelac,* gen. *-ioca, izumjelac^* gen. *-ioca,* na *-ьc > -äc razumac,* gen. *-mca* »mudar čovjek« = *na. -bk > -ák razumak,* geri. *-mka* (16. v.); postverbal *nàum* m »namjera, nakana«, pridjev *naum* nije ušao u upotrebu; *nauma* f (Dalmacija, Pavlinović) »volja, želja«, *nedoumica* f »dvojba, kolebanje«. Pridjevima *-ьn: umjetan (ne-),* poimeničen na *-īk umjetnik,* na *-ost umjetnost (ne-},* proširen na *-ıo neumječ* (čakavski) »nevješt«, poimeničen na -ja *neùmjeća,* na *-nik neumječnik,* apstraktum *-éstvo neumićstvo* (Zoranić, Naračnik plebanušev, Budinić) = *neumićastvo* (Kolunić), proširen na *-ьn neumjesan, f -sna (< -éna,* analogijom odatle maskulinum). Prilozi: na *-ice naumice* »nahvalice, hotimice«, *nasumice* (Lika) = *šumice* (Vuk) = *nasumce* »na sreću, utaman, utomā, bez promišljanja, kako čovjeku na um padne«, od sintagme *s uma.* Ovamo ide možda i *nasumiti se na koga* (subjekt *komšija)* »dići se, ustati na koga«. Složenica: neologizam *umotvor (< češ. umotvor), umotvorina,* bolje *umotvorevina.* Najbliže stoji praslav. riječi baltička usporednica: istočno-lit. *aumuõ* (pl· *-menys)* f »Verstand, Sinn, sjećanje«, žemaitis *(v)omins, âmynê* f »svijest, osjećaj«, lot. *oma, oms* »razum«. Ona sadrži dvoglas *au,* od koga je nastalo u praslav. (stcslav.) *umъ,* ali je morfološki različita riječ (osnova na *-n* i f), premda sadrži i ona sufiks *-mo* kao i praslav. le. je korijen **au-,* koji je u *javiti* i u *uho,* sanskr. *ávati* »faire attention«. Prefiksalna složenica *razum* može se uporeďivati i sa got. *gaumjan* »bemerken, sehen«, ako je to od **ga-aumjan,* ali se i drukčije tumači gotski glagol, v. *gorjeti.*

Lit.: ARj 1, 272. 4, 303. 304. 7, 667. 722. 827. 8, 11. 56. 110. 13, 709-742. 19, 536-541. 580-585. 590-603. *Elezović* 1, 440. 450, 2, 389. Havránek, *Slávia* 7, 782. Kuljbakin, *JF* 5, 301. *NJ* 3, 221. Stefanović, *NJ* 1, 242-244. (cf. *JF* 12, 304). *Miklósié* 372. *Holub--Kopečný* 317. 402. *Bruckner* 594. *Mladenov* 651. *W P* 1, 17. *Trautmann* 18. Wijk, *ZSPh* 2, 379-381. (cf. *JF 5,* 323). Pedersen, *IF 5,* 68. Streitberg, *IF 6,*148. *Boisacf* 31. Fraenkel, *Baltoslavica, Ergänzungsheft KZ* br. 1 (cf. *IJb 9,* 192). *WuS* 12, 195. Buga, *RFV* 66, 232. sl.'Maretić, *Savj.* 163.

ümidan (Rab), pridjev na *-ьn > -an* »vlažan«. Od tal. učenog *umido* < lat. *humidus.* Apstraktum na lat. *-ťas* gen. *-tatis* > sttal. *-tade > -ta umiditâd,* gen. *-di* f < tal. *umidità.* U Božavi i Velom otoku *dûmidan* = (s umetnutim и pred dentalom) *dumindôn* »vlažan«, apstraktum na lat. *-ities* > tal. *-ezza dumideca f = dumindeca* »vlaga« < tal. *umidezza.* Interesantna je proteza *d-.*

Lit.: ARj 19, 560.Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Cronia, *ID* 6. *DEI* 3949.

umiljen (Hektorović) = *humiljen* (Luka Bračanin, 16. st.), pridjev stvoren analogijski prema part. perf. pas. *skrušen* (od *skrušili)* »ponizan«, od lat. *humilis.* Prilog *umiljeno.* Apstraktum na *-stvo humiljenstvo* (Luka Bračanin) »humilitas«.

Lit.: ARj 19, 568. *Djela JAZU* 27, 6.

-un, sveslav. i praslav. sufiks, živ, ali neproduktivan. Kad poimeničuje pridjeve, znači nositelja izvjesnog svojstva: *bogatun* »bogat čovjek«, *sladun* »sladak šipak«, *krèzun* »čovjek krezub«, *zèkun* »zekast konj, dlake kao u zeca«. Služi za izvođenje i od imenica *(gorūn* »vrsta hrasta«) kao i od glagolskih osnova: *gladim* »čovjek koji se gladi, kiti«. Praslav. *běguw* proširen je na *-ьc > -ac bjegunac,* gen. *-nca,* ali upor. poimeničen pridjev sr. r. *Begunje* (Slovenija). Nije ga uvijek lako razlikovati od *-un* posuđenog iz rom. (tal.). Upor. *viséun* (Dalmacija) = *víšac,* gen. -sca (Lika K) < *veštb > vještica* (v.), od pridjeva *višu* (toponim *Visci vr* ŽK, *Vjeće brdo* Lepetane). Nalazi se i u hipokoristicima *Bogun, Mićun, Matun,* od kojih su prezimena *Bogunović, Mićunović, Matunović.* Nasuprot tome uz obalu (Dubrovnik, Rab, Istra) je *-ün* živ i dobro zastupljen posuđen sufiks za muška lica (radne imenice). Služi u mociji. Kadikad je augmentativnog i pejorativnog značenja. Romanskog je, talijanskog, možda u nekim slučajevima i dalmato-romanskog podrijetla: tal. *-one* < lat. *-o,* gen. *-onis* (tip *Naso,* gen. *-onis).* Unakrstio se u prvoj funkciji i sa praslav. *-unъ* (tip *begunb > bjegunac).* Nalazio se najprije u posudenicama, u kojima je i korijen tuđ, odatle se raširio i na domaće korijene. Primjeri sa domaćim korijenima: 1° u mociji: *višćun* m (v. gore) prema f *višćica* (upor. tal. *stregone* m »Hecksenmeister« prema *strega* »Heckse«), *šarun* m prema *šarunica* f »vipera ammodytes«, *zmijun; plăžun* (Crna Gora) »galijotasto momče ili čovjek«, *bogatun* (Crna Gora, Dalmacija) »bogataš«, *glàdun* »čovjek koji se gladi, kicoš«, 2° (augmentativno) *iglun* = *jāglūn* m (čak. *jagla* »igla«) prema *iglica* »morska riba xiphias gladius (istu ribu zovu i *spada* = *špadun)«, piljun* (zamjena za *piljug), plaun — plavun* (od *plav)·* »lycopodium clavatum«, *plastūn,* gen. *-una* »ono vune što se najednom snimi sa grebena«, *lozím,* gen. *-una* (Istra) »divlja loza«, *lopùhun,* gen. *-una* (od *lopuh,* Stulić) »lappola maggiore«, *čakjún* (Smokvica, Korčula) »gvozdeni prsten na pramcu barke (služi za provlačenje konopa kad se barka izvlači)«, *košun,* gen. *-una* (Dubrovnik) »veliki koš«, *strèvun,* gen. *-Una* (Čilipi od *streha)* »trijem uz kuću jednom stranom, drugom na stupovima ili zid (služi za pečenje rakije ili odmor)«, *mušun* (Krtole, od *muha* ili prije *muscione,* v. niže şlov. *muson)* »komar«. Veoma raširen je i u slov. u dva vida *-un* i *-on:* tip *beračôn* »(pejorativno) prosjak« pored *beračun, besedûn* »brbljavac«, *bratûn* »(pejorativno) brat«, *irepôn* (augmentativ od *črep)* »lonac«, *govorûn* »Maulmacher«, *hlačon* »koji nosi široke hlače«, *kačon* m prema f *kača, muiôn* »Bremse« (v. gore *mušun), skladûn* »slab pjesnik« = *pesničon* »poetaster«, *vohôn* pored *vohûn* »špijun« itd.

*Lit.: Măreție** 309., § 358a. *Leskien* § 421. Bruckner, *ASPh* 40, 17. Vaillant, *RES* 24, 183. *Vandrák* 1[a] 549. *Holub-Kopeený* 470.

unca f (Hvar; primjer: *veće vajo unca pameti, nègo sto lìbric snogé; unca uja)* »(mjera) četvrt deci, jedna žlica«, *unca* (Vuk, zapadni krajevi, narodna pjesma iz Hercegovine; 1436, 1445 mjera za srebro, Dubrovnik, Zuzeri) = *unca* (Prčanj, Rešetarov akcenat za Dubrovnik), slov. *unca, unca* (preko njem.), *uncija* (latinizam). Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *uncia* > tal. *oncia.* Preko biz. οὐγγία < lat. *uncia* stsrp. *ongija* (1330). Odatle preko tur. *yonga > jünga* f (Bosna) = *junjga* (Vuk) »mjera za maslo, oka i po« = *junda* (Mostar). Ne zna se da li stoje u kakvoj vezi toponimi *Junge Hadži--Alića* i *Junge Selima* (dva sela u okrugu banjalučkom). Upor. prezime *Jungić* (1581. u Hrvatskoj i medu Vukovim prenumerantima).

Lit.: ARj 4, 684. 686. 9, 4. 19, 631. Hraste, *BJF* 8, 54. Rešetar, *Štok.* 303. *Pleteršnik* 2, 725. *Mazurami* 1504. Skok, *Slávia* 15, 356., br. 376. Vasmer, *GL* 105. *REW*[3] 9052. *Miklósié* 372. *DEI* 2652. *Škatjié** 374.

ùnuk m (Vuk) prema f *unuka — unučica* = (s gubitkom početnog ъ > *u) nük* (Istra, ŽK) m prema f *nuka* (ŽK, Istra) = *nukovica* (Istra) = *nučica,* sveslav. i praslav. (steslav. **vtnukī* > slov. *vnuk,* te polj. *wnuk,* pored **vznçkt,* upor. polj. *wnęk, wnęka* »Enkel«) termin srodstva, »sin sinovlji ili kćerin« prema »kći sinovlja ili kćerina«. Pridjevi *unukov, ùnukin.* Deminutiv na *-če unuče,* gen. *-eta* n, pl. *unučici* (upor. za takav pl. *pile — pilići).* Kol. na *-jad unučad* f. Početno *u-* nastalo je iz *vъ-* kao u prijedlogu *u* < ъ, *juče* < ьеет, *utorak* < *vUor-.* Upor. bug. *vnuk* pored *unuk.* Madžari posudiše *unoka, onoka.* Uzimlje se daje-иA = polj. *-qk* sufiks, korijen **ъn,* s protezom *v.* Taj je korijen prema Briickneru prijevojna varijacija od ie. korijena **an-,* koji *izražava* krvno srodstvo, a nalazi se u nvnjem. *Ahn* »djed«, *Enkel* »unuk«, lat. *onus* »baba«, upor. madž. *anya* »matica«. Najbliža je usporednica lit. *anūkas* »unuk«. Osnovno *an-, ana-* ide u djetinji govor. Drugo je tumačenje Vaillantovo, koje veže praslavenski termin sa sanskrtskim prilogom *anų,* avesta *anu,* odatle sanskr. *anvaya-* »descendance«.

Lit.: ARj S, 265. 19, 650-653. *ASPh* 11, 118. *KZ* 42, 337. 367. *Miklósié 296. Holub--Kopečný* 420. *Bruckner* 628. *Mladenov* 73. *WP* 1, 55. Vaillant, *RES* 11, 206. Schrader, *IF* 17,' 35. Hirt, *PBB* 23, 337. *IF 22,* 84-85.

ünjuo m određeno *ünjuli, f -ula* (Dubrovnik) pridjev »jednostruk« = *unjul* (Cres, Šibenik) »isto«. Poimeničen f *unjula, unjulica* »puška jednocijevka«. Postoji i u istro-rom. *óuńulo, ouńalo,* mlet. *ugnalo,* furi, *unul* »isto«. Oblik, koji se govori u Sieni, *sciugnolo* pokazuje put kako je pridjev nastao od *unus.* Ima se pretpostaviti unakrštenje sa *singulus* (v. *singur).* Budmanov **unulus* ne objašnjava я, a nije potvrđen ni u romanskim jezicima. To je oblik, koji se pretpostavlja za lat. *üllus.* Broj *unus* dolazi u složenicama *univerza,* poimeničen lat. pridjev *universus* u femininumu preko njem., *universitet* = *univerzitet* (francuzizam preko njem.), *Universität,* gen. -i (Dubrovnik) = *universitǎd,* gen. *-i* preko sttal. *universitade, universita.* Apstraktum na *-io* (gen. -oras) *unija,* odatle na lat. sufiks *-ātus unijat* m, pridjev *unijatski,* denominai *(poļunijatiti* (Vuk) »učiniti koga unijatom«.

Lit.: ARj 11, 238. 19, 646. 656. Budmani, *Rad* 65, 162. Ilešić, *JF* 12, 147-180. *REW** 9074. 9075. *Ive* 12. *Rosamani* 1188. *DEI* 3954.

upotan, *-tna, -tno* (Kosmet) pridjev »(eufemizam) siromašno, loše odjeven, pocijepan«, od pretpostavljenog **upotiti se* pridjev *upotljiv* »kad se u tkanju preda mnogo ukida pa se nadovezuje, pun upotaka«, imenica *upotica — upotak* »ein Korn in der Leinwand« = *upoćak,* gen. *-ika* (Vuk) »granulum in linteo, poprdica (Dubrovnik)«. Najvjerojatnije od tur. *pot* »Falte (die durch schlechten Schnitt eines Kleidungsstückes entsteht)«, *pot gelmek* »(fig.) schiefgehen, nicht gelingen«. Osnovno *upoćak* prerađuje se dalje u *hupoćak, -ćka* (Vuk, Dubrovnik) »ostatak kučina, kao zrnca, što se nađe u platnu«, kod Stulića *hupoljak,* gen. *-Ijka,* prema imenicama sličnog značenja *vavoljak* i *fafoljak* (v.). Za kosmetsko značenje usp. u Zagrebu *ufaldan, sav si ufaldan* (o odijelu, obrazu). Prema turskom značenju »nicht gelingen« bit će *upotan,* f *-tna* (Vuk, Risan) »nezdravijeh nogu i ruku«. U Kosmetu je *upoćak* rastavljeno u sintagmu: *uzimat u poćak* »podsmijeh, sprdnja«. U ovom slučaju se radi možda o tur. *pak* »sauber, rein (in religiösen und moralischen Sinne)«, usp. u Bośni *poć* »čist«, *počíti se, opáčiti se* »(o)čistiti se«, *paćluk* »čistoća«.

Lit.: ARj 3, 736. 19, 712. 724. *BI 2,* 652-53. *Elezovii 2,* 116. 392. *Skaljić** 502. 506-507.

uptisat (se), *-Sem* pf. (Kosmet, subjekt *čovek)* »upropastiti (se)«. Elezović izvodi od arb. *hupem* »gehe verloren, gehe zusammen, ein«, što se slaže doduše semantički, ali nije objašnjeno morfološki. Ne zna se kako je došlo do *t-* i do sufiksa *-isati,* koji je običan kod posuđenih glagola iz turskoga. Ako se uzme da je *-isati* došlo na arb. pridjev *hüpete* »trocken (vom Brot), fest (vom Schnee)«, nejasno je značenje glagola *uptisati* i nema sličnih primjera za dodavanje toga sufiksa na arb. pridjeve.

Lit.: Elezović 2, 393. *GM* 154.

-ur[1] < lat. *-or,* vrlo čest sufiks u posuđenim radnim imenicama, iz lat. ili tal., kao *rektur, profesur* itd., ušao je na domaće osnove u *ništor* m »ništavac« (Dalmacija, Pavlinović) i u pridjevu u izrazu *ništora kukavica.*

Lit.: ARj 8, 200. Budmani, *Rad* 65, 163. Kušar, *Rad* 118, 15.

-ur[2], rijedak sufiks za apstrakta, od lat. *-onum,* koji dolazi na part. perf. Nalazi se u romanskim posuđenicama, kao u *Durmitor* < *dormitorium,* gdje je od rum. glagolskog pridjeva *-tor* m prema f *-toare,* knjiškom crkvenom *ofertorijo.* Na našu osnovu došao je samo u *križur* m (Istra) »križopuće, quadrivium«.

Lit.: ARj 5, 592.

-ura[1], živ i produktivan lat. i romanski sufiks. Služi za pravljenje apstrakta od part, perf. glagola, rjeđe od pridjeva: *natura* (v.), *bravura, investitúra, advokatūra, registratura* itd. Kadikad se izgovara prema fr. *ü > i: lektira, politîr* m, pridjev *politîran* (ŽK).

Lit.: GM 280.

ura[2], uzvik, samo u priloškoj vezi *te ura te fura,* koji odgovara sličnim reduplikacijama *te ovo te ono, te amo te tamo, te više te niže* (kod pogađanja). Bez sumnje je nastao od tur. imperativa za 3. 1. *vura* »udri«, od *vurmak* »udariti«. U Kosmetu odgovara mu *vüra-sura* (kod pogađanja), od tur. *vur-sur* »udri-vuci«. U bug. od tur. *vur-bul* »udri-ciljaj« nastade *vurbuleški* pored *urbuleški.* Upor. domaće kreacije *trc-vrc, šuć-muć.*

Lit.: ARj 3, 79. *Elezović* 1, 90. *Mladenov* 84.

urda f (Vuk, Kosn-et) »1° gruševina, ugrušano mlijeko, koje se osobito pravi prvih dana kad se krava oteli, 2° sitan sir najlošijeg kvaliteta, što se prodaje na skopskoj pijaci«. Balkanski pastirski termin neodređenog podrijetla iz oblasti kulture sira: rum. *urda* »Ziegenkäse (dobiva se kuhanjem prve surutke)«, bug. *urda* »izvarăk«, arb. *hurdhë* f (Weigand),

hurdhë, hurdëzë (-zë deminutivni sufiks, Permeti, Toske) »εἴδος τυροῦ εἰς Κεφάλια (Christophoridi)«. Suglasnik *h-* nije od unakrštenja sa *hurdhe* = *hudhrë* »češnjak«, nego može biti iskonsko. Nadalje: arb. *udhos* »sir« (Sicilija), cine. *urdă* »sorte de fromage préparé du petit lait«, ngr. u Epiru οδρδα. Da su tu riječ širili rumunjski pastiri po Karpatima, dokaz je madž. *orda* »Topfen«, češ. i slvo. *urda* »smetana, kajmak«, polj. *horda* = *urda,* ukr. *(v)urda* »vrsta sira«. Iz te činjenice može se zaključiti da su je aramunjski pastiri širili i na Balkanu. Kako se *urda* priprema na Šar-planini, opisao je Mirosavljević. Podrijetlo nije objašnjeno. Barić tvrdi da je riječ arbanaskoga podrijetla i da je odatle došla Rumunjima, koji su je dalje širili. To ne potvrđuje činjenica da je u arbanaskom riječ poznata samo na jugu kod Toska, gdje se posvema poklapa sa cincarskim i novogrčkim oblikom. Na sjeveru je Godin zabilježila za *Ziegerkäse* samo *gjizë* < ie. **serdıa,* koje je u prasrodstvu s lat. *serum,* gr. ορός »petit-lait« < ie. prijevoj **soro-s.* Tumačenje Mladenova da potječe od tur. *vurmak* »udarati« i da je riječ prvobitno značila »bito mlijeko« nije održiva, jer u turskom riječ nije potvrđena, a ne bi bila ni moguća, jer je *-da* tur. postpozicija za lokativ. Upor. ispuštanje dočetka *-da* u *Ohrida* > tur. *Ohtr.* Philippide uspoređuje s gr. ορός »petit lait«, što nije loše, ali ne objašnjava *-da.* Bit će ilirotračka riječ kao *guza* (v.) i *hira* (v.), u prasrodstvu sa *surutka* (v.).

Lit.: ARj 19, 789. *Elezović 2,* 393. Mirosavljević, *GISND* 3, 209. si. *WP 2,* 698. Capidan, *DR 2,* 470-471. (cf. *IJb* 11, 200). *Giuglea* ib., 582-587. *Mladenov* 654. *Slávia 5,* 156. Karlowicz, *ASPh* 3, 665. Matzenauer, *Cizí slova* 360. Popovici, *Slávia* 7, 23. Barić, *ÄA* 1, 138-160. (cf. *JF* 3, 200). Isti, *Alb.* I (cf. *IP* 3, 199). *Pascu* 1, 191., br. 1799. *Tiktin* 1689. *Miklo&č* 372. *GM* 455. Jokl, *Unt.* 273.

urla f (Božava) »gorna, canale dei tetti, oluk«. Od tal. *orlo,* deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus* od lat. *ora* f. Odatle denominal na *-are* tal. *orlare* > *obùrlati, -ãm* pf. (Dubrovnik, objekt *haljinu na dnu)* »obašiti trakom, orobiti«, s našim prefiksom *ob-,* odatle na *-ica òburlica* f (Dubrovnik) »Hemdkragen, kôlarin (ŽK>.

Lit.: ARj 8, 487. Zore, *Rad* 110, 234. Cronia, *ID 6,* 123. *REW* 6080. 6108. *DEI* 2677. 2678.

urlati, *-ãm* impf. (Vuk) *(za-},* odatle glagolski deminutiv na *-aká- urlákatí, -lem* (Grbalj), intenzivum na *-ikad urlikali, ùrlìč m* (Vuk). Onomatopejskog postanja. Poklapa se značenjem i postanjem sa lat. onomatopejom *ululare* > (disimilacijom *l — l > r — 1)* rum. *a urla,* tal. *urlare,* fr. *hurler.* Nije potrebno misliti da je posuđenica odatle.

Lit.: ARj 19, 812. *REW** 9039. Popović, *Slávia* 7, 23. *DEI* 3960.

urma f (Vuk) = *urma* (Kosmet) »datula« = *(K)urma* (Bosna) [v. i *hurma].* Odatle je metaforickí nazvana vrsta pite *urmašica* f (Vuk daje opis; BiH, varoši) »pita na brdu (i. e. razboju, Łożnica)« = *hurmadžik* (Bosna) »isto«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hurma* > tur. *hurma, hwrmaciK)* iz terfninologije hrane: rum. *curmal(ä)* (unakrštenje sa *datala)* = *curmă* (Muntenija) < *hurma* (Górj), bug. *hurma* > *furma,* arb. *hurma* = *hurm ë* (Gege), ngr. χουρμάδι = κουρμας.

Lit.: ARj 19, 812. 813. *Elezović 2,* 393. *Lokotsch* 885. *Mladenov* 673. *GM* 154. *Tiktin* 466. *SEW* 1, 406. Matzenauer, *LP 9,* 39. *Škaljić** 336. 633.

ùrmet m (Imotski) »način, pravac«. Primjer: *ne zna mu* (volu) *dijete urmeta,* »a to je da ne zna s njim postupati (gotovo jednako kao da se kaže: *m zna mu ćudi}«* (Konavli). Čini se kao da su se unakrstile dvije riječi različitog postanja: rum. *urmă* < gr. οσμή + ar. > tur. *kimet* (v.). [Skaljić: < tur. *hürmet].*

Lit.: ARj 19, 813. Zore, *Rad* 138, 67. *Skaljić** 336.

urnebes m (Bella, Stulić, Vuk, Lika, Gundulić) = *urnebes* (Kosmet, objekt uz *činu deca)* »buka, treska, strepitus«. Pridjev na *-ьn > -an urnebesan* (Đordić, uz *huk).* Denominal na *-ati urnebèsati, -ãm* impf. (Lika), u amplifikaciji uz *zapomagati* i *vikati.*

Lit.: ARj 3, 729b. 19, 813. *Elezović 2,* 393. Bezlaj, *Jezik in slovstvo* 18, 226—229.

ùrnek m (Vuk) = *űrnek* pored *ümek,* gen. *ürríeka* (Kosmet) = *jûrnek* (Peć) »obrazac, mustra za vezilje i pletilje«. Balkanski turcizam (tur. *örnek* »isto«) iz terminologije vezenja (pletenja), ručnih radova: bug. *jurnék,* arb. *jyrnek* pored *yrnék* »Beispiel, Muster«, cine. *uirnecă* f »exemple«, ngr. u Epiru ρνέκι.

Lit.: ARj 19, 814. *Elezović* 2, 266. 402. *Mladenov* 700. *GM* 164. *Pascu 2,* 146., br. 685. *Skaljić** 633.

Üroš m (Vuk, Kosmet), srp. lično imei od stcslav. *ur* »dominus«, u svezi *velmņzie* , *'urove.* Odatle prezime *Urošević* i pridjevski

toponim *Uršova,* danas *Oršava,* 14. v. *Orșova,* od madž. *Ursii* > *Ürs.* Madž. *ur* »gospodin«. Madžarska je riječ ušla i u titulu Hercega Hrvoja Hrvatinića u liku *uram* (uz titulu *veliki vojvoda, knez, herceg}* koja riječ *uram* = *urum* znači u madžarskom »moj gospodin« kao titula nasljednika prijestolja i vojvodama (u Hvalovu rukopisu krivo čitano: *u hram).*

Lit.: ARj 19, 819. *Elezović 2,* 394. *Miklo-Ш* 372. Melich, *Prace Baud.* 112-116. *(JF* 3, 210). Radojčić, *IC SAN* l, 37-53.

urôv m (Kosmet) »plod od biljke kao grahorice (više se ne sije, u Povardarju se sije, bila je hrana za stoku, služi za upoređenje: *što si iskokotìjo BA kaj da si urôv izěO}«.* Balkanski grecizam: gr. Οροβος, ngr. όρόβι = έρέβινθ-ος »Kichererbse«, vjerojatno mediteranskog podrijetla, zbog varijante na mediteranski sufiks -ιν&ος; bug. *uróv* pored *oróv,* arb. *uro/.*

Lit. r ARj 19, 820. *Elezović* 394. *Madenov* 654. *GM* 459. *WP l,* 145.

Ursulovac, gén. *-vca* (Svetostefanski hrisovulj), toponim, vlaški katun, naša izvedenica na *-o ьc* od rum. *ursul* (s članom) < lat. *ursus* »medvjed«. Leksički toponomastički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide možda bračko prezime *Vrsalovič,* koje može potjecali i od mlet. deminutiva *Orseolo.* Deminutiv ž. r. na *-ula Ursula* je vrlo rašireno žensko ime (prema imenu sv. *Ursule* koju zapadna crkva slavi 21. X) : *Orsala* = *Ursula* (Dubrovnik), *Orsulica,* prezime *Orsolič,* *Oršola, Oršula,* prezime *Orsolič,* hipokoristici *Ùria* (ŽK), *Ura* (Dobrinj), *Ure,* na *-ava* *Urava,* prezirne *Uravić* (Dobrinj), *Ora f* (15. st.), *Ore* (Dubrovnik). U srednjovjekovnoj Dalmaciji vrlo raširena imena od *Ursus.* Jireček navodi na *-adus Ursacius* (11. st.) > dalmato-rom. *Ursaicus, Orsaycus* (14. st.) > *Vrsajko* (13. st.), *Vrsajković, s* promjenom sufiksa *-atus* mjesto *-aicus Orsat,* prevedeno u *Medo Pucič,* upor. dalmatinsko prezime *Medović,* s našim augmentativnim sufiksom *-onja* > dalmato-rom. *-äna Ursana* (10—12. st.), s lat. augmentativom *Urso,* gen. *-onis* (12. st.), na složen deminutivni sufiks *-ul* + • *-inus Ursulinus* (13. st.). *Oršić* (Vrbnik) je kroatizirano tal. prezime Ora.

Lit.: ARj 9, 175-76. 19, 821, Jireček, *Romanen* 2, 61-62. 3, 69. *REW»* 9089.

ursiṭi se, *-im* impf. = *uršit, -im* (Kosmet) »mrsiti se«, denominal na *-iti,* koji je u vezi s pridjevom *ùria nedjelja* (Vuk, Boka) »deveta nedjelja prije Uskrsa, septuagezima«. U toj sintagmi pridjev varira *ûrsena* = *ürsnä* (Boka), bez *r uši bušina* (Boka). Posljednji je pridjev izveden od uzvika *uši buši,* a ovo ispuštanjem suglasnika r od *urši burši ka' i Turci* (Kotor), u poslovici za tu nedjelju. Taj je uzvik stvoren prema tipu *šuć-muć, trc-vrc,* *te ura te fura* (v.). To je nedjelja pred zimnjom, zádušnom i mesopusnom, treća nedjelja prije uskršnjega posta, kad je pravoslavcima dozvoljeno mrsiti i srijedom i petkom, kad se ne posti uopće. Zato se zove metaforickí *pretila nedjelja* (Crna Gora), *sebična* (upor. *sebična košulja* »koja se nosi ла sebi svaki dan«). Zove se još *trapava,* poimeničeno *tràpavica* (v.), u Resavi *redovna, redovita nedelja.* Poslije nje dolazi *bela nedelja.* Pridjev *urs(e}na* nastao je od dubrovačkog pridjeva *rusan,* f *rusna* od *rusa* < lát. *rosa* metatezom *ru* > *ur.* Ta je metateza izazvana time što je riječ dobila metaforicko značenje i izgubila vezu sa *ruža.* U vrijeme te nedjelje jede se rneso kao i onda kad je *dies rosarum* = *rosália* > *rusalje* (v.), kad je svetkovina *ruža.*

Lit.: ARj 19, 821. *Elezović* 2, 394.

urtati, *-ām* impf. (Potomje) »nasrtati, navaljivati«. Od tal. *urtare* »isto«, franačkog postanja. Ovamo zacijelo i *burlati (se), -am* (Dalmacija ?) »l ° bosti rogom, 2° nauseare«. Daničić drži da je to ista riječ koja i *boriati* (Vuk, Bačka) »bolovati« < madž. *borítani,* što ne može biti ni po geografskoj arei riječi ni po semantici. Suglasnik *b* potječe od unakrštavanja s našim glagolom *boriti se.*

Lit.: ARj l, 742. *REW** 4244. *DEI* 3962.

urtila f (Vuk, Srijem) »krov na lađi« = *iraja* pored *unija* (Kosmet) »1° ogrtač kojim se muslimanke zavijú da ih strana čeljad ne gleda, kad su na ulici, 2° arnjevi« = *itrtija f* (Bosna) »pokrivka, pokrivač« < tur. *örtü.*

Lit.: ARj 19, 822. *Elezovič l,* 232. *Školjić*[1] 633.

-us, običan latinski dočetak u imenica m r. deklinacije *o,* kao i kod drugih osnova kao *Juventus;* došao je u dva-tri slučaja na naše osnove: *u grabus* (Mikalja) »certatim« = *grabus* m (Vuk, Crna Gora) »grabljenje« u primjeru: a) *učini se grabus,* b) *a oni onda grabus* (rečenica bez glagola) »pograbiše, razgrabiše«. U Budvi *-uš* u prilogu: *na grabuš,* u rečenici *baci to na grabuš* »koja se kaže kad se skupe djeca, te se baci sitan novac, pa se djeca grabe, ko će koliko uloviti«. Nije izvjesno da je isti dočetak u hrv.-kajk. *hoduš* m (Jambrešić) »hodač, ambulator« i u *bogatuš* m (ŽK) »bogataš«. Tu može bití i madž. sufiks *-os* (upor. *bíruš,* ŽK).

Lit.: ARj 3, 358. 646.

«smina f (Vuk, Banat) »sara«, augmentativ na *-ina* od stcslav. *usmz* »koža«, kol. na *-tje* *usmije* pored *usnije.* Od varijanata sa *sn* mjesto *sm* kol. na *-je* i sa nepostojanim *a manje* n »Leder« (ŽK, Vodice), u hrv.-kajk. *vusenje* (Belostenec), slov. *vusenje, vusinje, usno, usnje.* Nalazi se još u stcslav. *шъn/e,* u češ. *useň, usní,* *usník* »Schlauch« i struś. *uslo.* Praslav., s varijacijom sufiksa *-ma, -na.* Ie. je korijen **eus-* »paliti, raditi lugom«, koji se nalazi u lat. *ürere.* Mikola veže sa *ud* (v.), Pedersen sa lit. *austi, audžiu* »webe«.

Lit.: ARj 19, 897. Skok, *ASPh* 33, 372. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Mazurami* 1510. *Miklošič* 372. *Holub-Kopečný* 404. Pedersen, *IF* 5, 68. Mikkola, *IF* 23, 127.

usta[1] ' m (indeklinabile, Kosmet), stoji pred ličnim imenima (~ *Râma,* ~ *Ämet),* »majstor« = *usta* m (Bosna) »1° majstor, 2° umjetnik«. Složenica *ustabaša* m (Kosmet) »1° glavni majstor, protomajstor, proto (Dubrovnik), 2° voda u zlu poslu« = *ustabaša* (Bosna) »glavni majstor, stručni organ i najbolji majstor u jednom esnafu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ustad* »učitelj« > tur. *usta* »Meister«, *usta başı)* iz zanatske terminologije: rum. *usta* f »1° Verwalter, Aufseher bei den Türken, 2° janjičarski kapetan«, bug., arb. *usta* »Handwerksmeister, • besonder Maurer«, bug. *ustabašíja* »Innungsvorsitzender«.

Lit.: Elezović 2, 396. *GM* 459. *Mladenov* 656. *Doric* 395. *Tiktin* 1703. *Škaljić** 633.

ústa[2] n pl. (Vuk, bug. *usta)* = *usta,* gen. *ūstlju* (Kosmet), plurale tantum u svim slavinama, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »oš (s kojom je riječi u prasrodstvu), zûbi f pi. (ŽK)«. Pridjev na *-ьn usni (usna šupljina,* neologizam), poimeničen stcslav. *usnna* > *usna,* *f* (Vuk) »labium«, na *-ice usnice f* pl. (ŽK, nije deminutiv kao kod Vuka) = *vusnice f* pl. (hrv.-kajk., Krašić). Pridjev na *-at ûsnat* (Vuk) »labiosus«, *nõustan* (Pavlinović) »usmen«, poimeničen na *-ih nausnik* »surla, rilo«, *naušnica* »dlake na gornjoj usni«, na *-én üstven* (umetak *v* nije objašnjen) »orális« = (sa *sn* < *sm) usmen,* na *-iv izustiv* (Stulić). Deminutivi na *-ica usnica* (Vuk, Kosmet), *ustanca* n pl. (Kosmet). Augmentativ *usnètina* (Vuk). Od sintagme *naustica'* »Schnurrbart«. Kol. na *-je ušće* n (Vuk) »Mündung«. Stari lokativ *ustụi* > *Usti* nalazi se u toponimiji: *Ustiprača* »ušće Prače (Bosna)«, *Üstikolina.* Denominal (parasintaktički) *izustiti, izustim* pf. prema impf, na *-iva* *izustivati, izuštujēm* "pored *-īvām, izúštati,* *izūštām* (16. v.), *naustiti, -im* pf. »nagovoriti« prema impf, *naustivati, nauseati* (Stulić), *nauštati* (jedna potvrda). Upor. stcslav. *ústiti* »incitare«, *naustiti* »1° suadere, 2° concitare«. Prilozi: *usmeno, naust* = *naizust (ust* je stari gen. pl.) »napamet«. Τσ je prevedenica od gr. από στόματος, kod Rumunja također prevedenica *pe de rost (rost* »kljun, usta«); *nàustice — naust* »usmeno«. Samoglasnik *u* je nastao od ie. dvoglasa *au* u korijenu **ous-,* sanskr.-*.a-k,* avesta *ah-* »isto«, lat. *os,* gen. oris. U baltoslav. kao i u sanskrtu i tal. postoje odatle izvedenice na *t:* stprus. *austo,* lit. prijevoj *uostas* f »ušće«, lot. *uosta* »luka«, sanskr. *ōšthah* »usnica«, lat. *austium* ~ *ōstium* »ušće«. Ovamo se stavlja i *uzda* f (v.). Rumunji posudiše stcslav. *ustbna* kao crkveni termin (Psaltirea Șcheiană), inače znači »1° okrajak, 2° ušće«. U ličnim imenima samo *Zlatousti* kao crkveni epitet, prema gr. Χρυσόστομος (= *Ivan Zlatousti}.*

Lit.: ARj 4, 307. 7. 723. 19, 947-952. *Elezović* 2, 396. 397. *Miklošič* 272. *Holub--Kopečný* 404. *Bruckner* 596. *KZ* 42, 368. 46, 197. *Mladenov* 656. *WP l,* Í68. *Trautmann* 19. Diehl, *FBR* 10, 13. (cf. *IJb* 16, 184. 290. *Slávia* 10, 221). Baudouin de Courtenay, *Festschrift A. Bruckner* 1927. (cf. *IJb* 13, 310). *Boisacq*[3] 749. Boissin, *RES* 27, 43. Kretschmer, *KZ* 31, 452. Meillet, *RES* 6, 173. Pedersen, *IF 5,* 34. 44. 49. 72. Fortunatov, *KZ* 36, 44.

ùstisati, *-sem* pf. (Vuk) »1° skočiti *(uslišalo jedno na drugo},* 2° saletjeti, urgirati *(uslišati* oko koga)«, glagol stvoren s pomoću *-isati* (v.) od tur. *iist* »le-dessus«, koje se nalazi u Kosmetu kao indeklinabilni pridjev *ust* »koji je iznad nečega, iznad boli, zdrav« u primjeru: *on iskoči po üst od tebe.* Balkanski turcizam: bug. *juste* »obendrauf, überdies«. Kako je glagol *uslišati* stvoren kod nas bez paralele u turskom, može se upoređivati s njime na *-ovati ustávati* pf. (narodna pjesma, objekt *svadbu}* »uglaviti«, upor. tur. *üstüne almak* »se charger de quelque chose«.

Lit.: ARj 20, 20. *Elezović* 2, 402. *Mladenov* 700. *Deny* §§ 935. 936. *Školjić** 633.

üstra f (Vuk, Hrvatska, Lika) »britva«. Turcizam (tur. *ustura) iz* terminologije alata.

Lit.: ARj 2P, 23. *Miklošič* 272. *Lokotsch* 2140. Marinković, *Vocabulaire des mots persans* etc. (cf. *ASPh* 8, 137). *Škaljić** 633.

ustuknuti, *-nem* pf. (Vuk) »ustupiti, recedere«. Postverbal *ùhuk* m (Vuk) »(folklorni termin) riječ, sredstvo kojim bajalice odgone kakvo zlo« = *utuk* (Vuk) »remedium«. Ne zna se pravo da li je prefiks *ъz* > *uz* ili je *us*- složen prefiks od *u*- + *s*-. Može biti od istog korijena od kojeg je i *tući* (v.).

Lit.: ARj 20, 41. *Miklošič* 364.

usûl m (Kosmet) »način«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *usul* > tur. *usûl* od sing. *asi* »metoda, pravilo«, prilog s postpozicijom *-ile; sas usul,* Kosmet) iz terminologije običnog života: bug. *usui* »Weise, Methode«, cine. *usule f* »mesure, manière«.

Lit.: ARj 20, 49. *Elezović 2,* 397. *Doric* 396. *Pascu* 2, 173., br. 1136. *Deny* § 371. *Školjić** 633.

uš, gen. *uši f* (Vuk, književno) = *vus,* gen. *vüši* (hrv.-kajk., ŽK) pored *vaš,* gen. *vaši* (Vuk, provincijalno, area neodređena), sveslav. i praslav. (stcslav.) *vъšь* »pediculus«. Pridjevi na *-iv ušiv* — na *-ljiv ušljiv* (Vuk) = *vušiv* (ŽK, hrv.-kajk.), poimeničen na *-ьc* > *-ac ušivac,* gen. *-ivea* (Dubrovnik) = *vušivac* (ŽK) = *ušljivac* m prema f *ušljivica, vašljiv* = *vasljîv,* f *-Iva* (Kosmet), *vašljivac* m prema *vašljivica* f = *vašljica* (Kosmet) prema *vaš-Ijîvko* m. Deminutivi na *-ica ušica* (narodna pripovijetka, samo u igri riječi *jal' ušica jal' busied),* na *-ьc* > *-äc vašac,* gen. *-sca* (Vuk, Srijem) = na *-ica vašica* (Vuk) »mala čibuljica na tabanu pod kožom«, preinačeno *vaštica* (Sarajevo) »rujba«, deminutiv je od *vašac.* Pridjev na *-en* potvrđen je samo u poimeničenjima *ušenak, ušenac, ušénjak,* gen. *-njka* (Vuk) »mala uš« = (sa *vbš-* > *pš-) pšenac,* gen. *-nca* (Mikalja) > *šenac* (Punat, Lika, Janjce), u pridjevu proširenom na *-ast pšenast* (—*a praščevina)* »ikrast«, na *-iv pšenčiv* (~ *beteg,* Kožičić) > *(pš* > *š* kao u *Senica)* = *šenciv* (Lika, Janjce). Samoglasnik *u* u *uš* nastao je kao u *jule ьсега, utorak* < *vztor-, ъ(n)* > *u* pretvaranjem suglasnika *v* u samoglasnik, najprije u kosim padežima zbog toga što je početni suglasnički skup *vš* težak. Iz kosih padeža analogijom je prenesen u nominativ. Obratno, *vbšb* > *vaš* nastaje najprije u nominativu u naglašenom slogu i odatle generalizirano u kosim padežima i u izvedenicama. Upor. slov. *veš* pored *vuš,* bug. *vaše, vaškq,* češ. *veš,* polj. *vesz,* rus. *voš.* Prema Peterssonovu mišljenju praslav. *ъiь* nastalo je od ie. **usio,* upór. lit. *usnis* »Distel«, niži prijevoj (Tiefstufe) od ie. korijena **ves-* »bosti«. Taj se nalazi u reduplikaciji, kojom se izračunava intenzitet, u lit. *vévesa* = *vievesà* »Garislaus« (Mikkola, Buga). Uporeduje se i s lit. *utë,* sanskr. *yu-ka,* kao i sa stvnjem. *lūs,* nvnjem. *Laus.*

Lit.: ARj 17, 532. 20, 56-68. Medie, *NVj* 25, 501. 28, 139-140. (cf. *JF* 3, 261). *Elezović* l, 74. *Miklošič* 396. *Holub-Kopečny* 4-13. *Bruckner* 607. *Mladenov* 92. *Trautmann* 336. *WP* l, 309. 2, 443. Petersson, *KZ* 46, 132. (cf. *JF* 3, 215). Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSl 6,* 271). Mikkola, *IF 26,* 295-296.

-uša, sveslav. i praslav. sufiks, veoma raširen, živ i produktivan, dodaje se na imeničke i glagolske, rjeđe pridjevske osnove. Kad izražava mociju (ženski rod prema muškomu), nema pejorativne natruhe: *Bošnjakuša* f prema *Bošnjak, djeveruša* f prema *djever, seljakuša* prema f *seljak.* U toj funkciji može značiti i muško *Turkusa* (Bosna) »pravi Turčin, Osmanlija, Anadolac« prema *Turčin* »musliman«, *redusa* f prema *redar* m. Indiferentan je u pogledu afektivnosti i kad znači životinje kao *doruša* »kobila« prema *dorat, doro, jastrèbusa* »kokoš kao jastreb«, *kokotuša* »kokoš kao kokot«, *mrkuša* »mrka krava«. Isto je kad se upotrebljavaju u hipokorističkoj funkciji kao *Maruša* od *Mare, Katuša* od *Kate.* Odatle prezimena neposredne descendencije *Marušić, Katušić, Dujmušić.* Pejorativno značenje ima kad označuje žensko s izvjesnim manama, u *blebetuša, namiguša, pendzeruša.* Može imati i augmentativno značenje kao u *tmuša* od *tama.* U toj se funkciji proširuje augmentativnim sufiksom *-ina blatušina* »voda iz blata«, *orlušina* »veliki orao«. Može se i deminuirati s pomoću *-ica: gorušica, potrkušica, rogušica;* na *-ьc: mekušac;* s pomoću *-bka: viljuške, peruška.* Složeno *-uška* se može raširiti augmentativom na *-ina,* čime se pojačava pejorativnost: *baruština, magluština, ognjuština* »vrućica«. Sufiks *-uš; -uša* neobično je raširen u rum. naročito u deminutivnoj funkciji. Tu nije slav. podrijetla, nego iliro-tračkoga. **-usius,* upor. arb. *dal-Indyshë* »lastavica« i *gjysh* m »Grossvater« prema f *gjyshë* »Grossmutter«, prema cine. *ausu* »starac«. U arb. *kanjushë* »roda« i u *kakushë* »Blase« možda je južnoslav. sufiks kao i u nekim rum. izvedenicama, gdje je moglo doći do unakrštavanja slav. i iliro-tračkog sufiksa, npr. cine. *cătuşa* »mačka« < lat. *cattus,* u imenima mačaka *Galbanuịa* »žuta mačka (od *gaibin* »žut«)«, *Negruşă* »crna«. Upor. dalju vezu sa *-uh* (v.).

Lit.: Măreţii 610, n-t. *Leskien* §§ 422. 370. 463. Joki, *Unt.* 154. *GM* 59-60. 174. *IF* 6, 117. *Holub-Kopečný* 476. Pascu, *Sufixele* 362.

ušijēr, gen. *-éra* m (Dubrovnik, Cavtat) »redar«. Od tal. francuzizma *usciere* < fr. *huissier* »messo di tribunale« < lat. *ostiarius,* poimeničen pridjev na *-arius* od vlat. *ūstium* < kllat. *ōstium.* Crkvena učena riječ *ostijarij* m, na *-atus* > *-at ostiarijat* (Glavinić) »najniži svećenički red«. Ne zna se ide li ovamo kao ostatak iz jezika Cica, dok još nisu bili kroatizirani: *Ušôra* (Vodice, Istra) »ime nekoga izvora pod velikom pećinom u šumi«, ako je od rum. deminutiva *щцoaга* f »vratašca«, od *ща* < vlat. n pl. *ūstia,* kllat. *ostia.* Haplologija *-siso-* > -so-, *-oară* < lat. deminutivni sufiks *-olus.*

Lit.: ARj 9, 274. *Tiktin* 1701. Ribarić, *SDZb* 9, 202. *REW* 6115. 6117. *DEI* 3963.

ústiti, *ústím* impf, *(pri-),* štokavizirano za književni jezik na zapadu, hrv.-kajk. *vuščiti* (Lobor, Varaždin) »obradovati se čijem dobru ili čijoj sreći, željeti nekome dobro ili sreću, raditi na tome«, u Vodicama (Istra) *vôštiti* »častiti«, *privôštiti* pored *priuštiti* »željeti« — == *voltiti* (ŽK) = *voltiti* (ŽU). Oblici sa *o* mjesto *u* su posudenice iz slov. *voščiti, -im* impf, »anwünschen«;. hrv.-kajk. *u* = slov. *o* je zamjena za velami nazal. Posudenice iz stvnjem. *wunskan,* nvnjem. *wünschen.*

Lit.: ARj 12, 205. 20, 70. Skok, *ASPh* 33, 373. *Mažuranu* 1516. Ribarić, *SDZb 9,* 113. 204. *Miklošič* 394. *Pleteršnik 2,* 787.

üšur m (Vuk, Kosmet) »ujam, desetak, vaganäc (ŽK)«. Balkanski turcizam arapskog poddrijetla (ar. *ušr* »desetina« > tur. *üşür* = *usur, üşürcu)* iz terminologije podavanja: rum. *usur* »desetina«, odatle *uşurgiu* »Zehnteinnehmer«, bug. *jušur* (glede *j*- upor. *jumek* pored *űrnek),* arb. *ushúr.*

Lit.: ARj 20, 72. *Elezović* 2, 401. *Mladenov* 700. *Tiktin* 1709. *GM* 460. *Školjić*[1] 634.

-ut, sufiks različitog podrijetla. U onomatopejama *škrgut, sapūt, gugūt* varijanta je onomatopejskih sufiksa *-ot (topot), -et (zveket)* i -aí > *-at (drhat,* gen. *-hta).* Nastao je u postverbalima od onomatopejskih glagola *škrgutati, gugutati, šaputati* kao *-ot, -et, -ъi.* S tim sufiksom nije u vezi *-ut, -ut pèrut, prhut, ulut* »hrbat od noža (v. zatiljak)«, *krêljut* f (v. *krilo), kolut, smudut* »riba«, *škrob ut* = *skrom ut* »bijela loza, clematis vitalba«. Taj se sufiks može deminuirati na *-ъЪ: bjelútak, imutak, navijútak, vrutak, smrzlútak;* na *-tka: sürutka* = *sirutka, polutka, šeputka* (korijen od *šepav,* v.). Dobiva i augmentativno proširenje na *-ina: mrlùtina* »boležljivo čeljade«, *palutina* »polovina«, *prlutina* »prhlo = trulo drvo«. Proširuje se i hipokorističkim *-ân* (upor. *kuman* od *küm) polutan.*

Lit.: Marette 311., § 359 a-f. Brückner, *KZ* 45, 35.

utal = *utao, f utla* (zapadni krajevi, Mikalja, Stulić), određeno *util* = *jutai, ijuüa* (istarska narodna pjesma) = (s protezom *v) vütāl,* f *vutla* (ŽK), sveslav. (osim bug.) i praslav. (stcslav.) *çtfa* pridjev »cavus, šupalj (koji ga je istisnuo)«. Toponim *Utli kami vel Útla stína* (1369) »lapis perforatus«. Apstraktum na *-ina ialina* f (oko Karlovca, štokavci) »šupljina, šup-Ijotina«. Denominal na *-jati isproutljati, -am* (17. v.) »probušiti, prošupljiti«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *p,* upor. slov. *votei,* polj. *wątly.* Nema usporednice ni "u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Može se ipak dobro protumačiti iz slav. jezičnih sredstava. Najvjerojatnije je Vaillantovo tumačenje da je složenica tipa *ubog* (v.) od negacije *ç* > *u* i od *tlo* (v.). Pridjev prema tome znači »što je bez tla«. Manje je uvjerljivo tumačenje Brucknerovo i Matzenauerovo koji u drugom dijelu vide *tu-* (v. *tihi, tuliti)* »corrompere«. Inače u pogledu *ç* > *u* slažu se sva trojica.

Lit.: ARj 4, 9. 694. 20, 76. *CD* 14, 212. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 404. *Brückner* 604. *ZSPh 2,* 309. Vaillant, *RES* ,11, 203-205. Matzenauer, *LF* 8, 36 — 37.

útija f (Vuk) »pegla (Zagreb, Hrvatska), tigla, glačalo (neologizam)«. Denominál na *-ati ùtijati, -ām-* »glačati, (u)tiglati« = na *-eisati utleisati, -šem* = (s anticipacijom suglasnika / u početni slog) *ultUisat, -šem* impf. (Kosmet). Odatle / u imenici *ultija* (Kosmet) »pegla«. Balkanski turcizam (tur. *ütü, ütülemek* »bügeln«) iz terminologije alata : bug. *jutìja, jutilidís(v)am (d* iz aorista) (glede *j* - v. *űrnek — jumek),* arb. *utt* = *yti* = *yШ - ni* (Gege, glede / v. *ultija,* Kosmet). Glede imenica na *-ü, -i, -u* > *-íja* upor. *japija, jazija, busija, kapija, komšija.*

Lit.: ARj 20, 100. *Elezović* l, 246. *Mladenov* 700. *GM* 460. *Miklošič* 372. Korsen, *ASPh* 9, 677. *SШjг^* 634.

ùtina f (Vuk, Srbija) = *ütina* (Kosmet) »sova, buljina«. Augmentativ na *-ina* od *ut* m (Kuci, Crna Gora) »asio otus«, nazvana po njenom glasu, koji ornitolozi pišu *hnuht* = *hnuk*. U bug. i u Prilepskom polju (NR Makedonija) s deminutivnim *-ka* (upor. *patka) utka*. Istog je podrijetla arb. *(h)ut* m, gr. ὦτος > lat. *otus* — fr. *duc*. Upor. rum. *uture* »Horneule«, u kojem je *-ure* iz pl. S ovom riječi *utva* ima da ispadne iz uporedenja kod GM i Diculescua.

Lit.: ARj 20, 101. *Elezović 2,* 398. Hirtz, *Aves* 528. Đerić, *PPP* 7, 23. si. (v. *IJb* 13, 161). *GM* 460. *Wartburg 2,* 196. *Dorii* 396. Diculescu, *DR* 4, 487.

ütoma (Vuk, ŽK) prilog »utaman (Vuk, Lika), na slijepo, na sreću, zastunj (ŽK), zabadave (2K), šumice, nasumce«. Usp. *taman*.

lit.: ARj 20, 126.

utorak, gen. *-arka* m (Vuk, zapadni krajevi) = *torak* (ŽK) = *utornik* (Vuk, istočni krajevi) = *utornik* (Korčula) = *tôrnik* (Lumbarda) = ion)' (Šolta, Hvar, Brač) = *torik* pored *tárij* (Brač), sveslav. naziv za drugi dan sedmice računajući od ponedjeljka kao početka sedmice i nedjelje, kojom završuje prethodna sedmica, »martis dies«. Kršćanski je termin (kao i *četvrtak* i *petak}* grčkog numeričkog podrijetla naziv sedmičkih dana, s tom razlikom što je kod Grka δευτέρα »ponedjeljak, računajući nedjelju kao prvi (početni) dan sedmice«. Upor. *prvi dan* (srednja Dalmacija, Kvarner) *za ponedjeljak,* prevedenica < *fari. prindi* <lat. *primus die.* Budući da kršćanstvo u Slavena ne ide u praslav. doba, *utorak* u značenju dana nije praslav. termin. Praslav. je redni brojnik *ьюгъ,* od čega su poimeničenja na -afc > *-ák* > *utorak* = *torik,* na *-nik utornik* i određeni pridjev m r. (upor. češ. *utery").* Taj pridjev proširuje se s pomoću *-ьn* (određeno) *ùtorni* (~a *sima;* Krivošije: *kad je božić na utorak, zima je zla),* od *utornik utornični* (Stulić). Pridjev *vbtoryj* iščezao je u hrv.-srp., očuvao se u bug. Istisnuo ga je sinonim *drugi.* Od značenja »drugi«, koje se očuvalo u cslav. *ъioгъ,* polj. •*wtóry,* rus. *vtorój,* ima kod nas ostatak u Kosmetu, gdje se govori *putoräk* m »roj koji se javi poslije přvenca«. To je */tori* (búg. *vtori),* roj u godini iz jedne košnice. Izvedenica je na *-ák* od sintagme *po ыoг-.* Od te je i denominai *povtorıt, -orim* pf. (Kosmet) prema impf. *povtorăvăt, -avam* »ponavljati«. Taj nije narodska riječ, nego je školski izraz iz crkvenog jezika ili iz rus. I Rumunji posudiše *a poftori.* Samoglasnik и u narodnoj riječi *tutarak* nastao je stezanjem iz *ou,* sa *u* kao u *utorak,* gdje je nastalo kao u *juče* < *ьcera, unuk <vznukt* pretvaranjem labiodentalnog suglasnika u velarni samoglasnik zbog teške početne suglasničke grupe *vt* > *ft.* Pridjev *vtóryj* »drugi« ide u baltoslav. jezičnu zajednicu: stprus. *antars* »drugi«, lit. *ant(a)ras,* lot. *ùotrs* < ie. **ontero,* komparativ na *-tero, -toro* prema Miklošiču od pokazne zamjenice *onъ,* u slavina u ništičnom prijevoju **ntero* s protezom praslav. **v-t-tert, * шгъ* (upor. češ. *utery).* Upor. još got. *anthar,* nvnjem. *ander.* Samo komparativni nastavak *-tero, -toro* se jednoglasno prihvaća. Upor. lat. *alter* (odatle internacionalno *altruizam).* Prvi elemenat ъ uporeduje se još i sa sanskrtom *vi* »auseinander«, u komparativu *vitaram* »weiter, ferner«. Odatle je prema Meilletu *ntaram.* Persson uporeduje i zamjeničku osnovu *u-* u lat. *uter, ubi, unde,* sanskrt *u-ta, u-bhãu.* Prema tome n.ema jedinstvenosti u tumačenju ie. korijena od *vbtoryj.*

Lit.: ARj 20, 133-135. *Elezovič 2,* 151. 537. Kušar, *NVj* 3, 328. Hraste, *Rad* 272, 13. Isti, *BJF* 10, 28. *NJ 2,* 122. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 404. *Bruckner* 636. *KZ* 42, 368. 45, 48. *Mladenov* 83. *Vasmer* 1, 237. *Trautmann* 10-11. *WP* 1, 188. 313. Bruppacher, *Die Namen der Wochentage im Ital. u. Ratarom,* 1948. Blankenstein, *IF* 21, 110. *Boisacf* 221. Brugmann, *IF* 24, 165-173. (cf. *RSI* 3, 332). Güntert, *IF* 27, 50. Meillet, *IF 5,* 329. *MSLP* 8, CX. 236. *RSI* 3, 167. 5, 156. Mikkola, *RSI* 1, 16. Pedersen, *KZ* 38 (cf. *AnzIP 21,* 77). Sommer, *IF 11,* 12. Budimir, *Rad* 309, 89. Putanec, *Slovo* 13, n. 114a.

utroba f, sveslav. i praslav. (stcslav.) *çtroba* »intestina«, upravo pridjevski apstraktum na *-oba* (v.) od stcslav. pridjeva *piгъ.* Taj je očuvan u prilogu *vbnotre> unutra (* ъ> *ukaoujuče* < *ъcera) — unutar* = *nutri* (ŽK, s gubitkom *v*ъ- kao u *nuk), nutra* pored *nutre* (Istra), *iznutra (_-e)* ·= *iznutra* (Kosmet) = *nanutra,* •*iznutar, iznutri* (čakavci), *iznutru.* Pridjev *ütrobni* (~a *bolest,* Stulić). Deminutiv na *-ica utrobica* (Vuk, jugozapadni krajevi) »džigerica«. Romanska je paralela za praslav. apstraktum vlat. *interanea* n pl. > fr. *entrailles.* Od priloga tvore se pridjevi na *-ьn* + *-/*: *nütrnjî (iz*) = *nutarnji* (Vuk, 15. v.) = *unutarnji* = *nutranji,* na *-en nutren* (Pavlinović), *iznutren, iznutrenji* (18. v.), po analogiji prema *spoljašnji, ovdašnji nutrašnji (u-, iz-),* s apstraktumom *unutrašnjost,* na *-ast nûtrast* »koji nije dobro ustrojen« prema *nùtrak,* gen. *-aka* »rđavo uškopljen konj« (prema Maretićevoj pretpostavci **nutro* »jaje«). Upor. *nutra* n pl. (Dubrovnik) »unutrašnjost«. Na *-av nutrav* (Pavlinović) »slab, boležljiv«.

Analogija za apstraktum . na *-oba* je na *-ica nutrica* (Vuk) »nutarnja bolest« i apstraktum na *-inja nutrinja* f. Praslav. pridjev i prilog *ctrb* je komparativ na *-(e)ro* od **c* < ie. prijevoj od *en* > *in* kao i lat. *inter, intra* < ie. **enter* (očuvan u toponimu *Sarzentero* od imena ilirskog plemena *Sardeates),* gr. ἕτερον, sanskrt *antram,* arm. *snderkt,* hetitski *anturiıas* »interior«. Početno *u-* je nastalo od *ç-* < prijevoj *ę-,* upor. slov. *võtroba,* polj. *wątroba.* Glede dalje veze v. *jetra.*

Lit.: ARj 4, 273. 7, 468. 8, 271. 20, 140. *Elezović* 1, 226. *Miklošič 222. Holub-Kopečný* 404. 420. *Bruckner* 605. 627. *Mladenov* 94. *WP* 1, 127. *Trautmann 69. Boisacg** 258. Lohmann, *IF 51,* 321. Matzenauer, *LF* 11, 326. Osten-Säcken, *IF* 28, 421. 33, 222. Osthorf, *IF* 8, 50. Wirth, *ZSPk* 16, 97.

ûtva f (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) »1° malena patka (Rijeka dubrovačka, Gruž), patka (Hercegovina, Ošlje, Topolo), 2° u narodnim pjesmama *utva,* s epitetima *zlat(n)okrila, šestokrila,* kao osobit ronac«. Deminutiv na *-ica utvica* (Rijeka, Gruž). Iz današnjeg· hrv.-srp. i bug. saobraćajnog i književnog jezika riječ je potisnuta od sinonima *raca f* prema m *racak,* gen. *racka* (ŽK) pored *răcman, patka f* prema m *patak,* gen. *patka, plávka* (Niš), *šotka f* (Srbija) prefna m *šotar.* Samoglasno *u* je nastalo iz velarnog nazala *ç,* upor. stcslav. *çty.* Dočetak *-va* je iz deklinacije и, upor. strus. akuzativ *шo ь.* le., baltoslav., sveslav. (osim češ., polj.) i praslav. Baltičke usporednice stprus., lit. *ántis* < ie. **amt-* lat. *anas,* gen. *anatis,* taj. *anitra,* nvnjem. *Ente,* gr. νῆσσα.

Lit.: ARj 90, 147. Hirtz, *Aves* 528-529. *ZbNŽ* 24, 83-91. *Miklošič 224. Trautmann* 10. *WP l,* 60. *Boisacq*[3] 670. Loewenthal, *WuS 9,* 183.

uz (pred samoglasnicima) = *uza* (pred suglasničkim grupama), prijedlog s ák., »1° kazuje kretanje ozdo prema gore: *uz vodu,* (protivno *niz), 2°* pored, 3° vrijeme, (trajanje: dok)«, kao prefiks daje glagolskoj radnji značenje 1° prenosi na vrijeme od sada dalje, štokavski futur *(uzimadnem), 2°* vrši perfektiranje, baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav. *ъг/ъ/, vĭs-).* Početno ъ je prešlo u *u* kao u *utorak, unuk, juče, Usora.* Arhaizam *vъ* očuvan je u *vazam,* gen. *vazma* (katolici, v. *jamiti), văzduh, vazdūšnī* (književno na istoku) pored *uzdūh* (Stulić, književno na zapadu), u posuđenicama iz crkvenog jezika *prevazilaziti* impf, prema pf. *pee aггci, vàskrs, vaskřsenje* = *vaskrsénije, vàskrsni, vàskrsovati, vaskršavati* (pravoslavci) pored *Uskrs, uskrsnuće, uskrsni* (katolici). Veže se sa í (v.) u *suz* (Vodice, Istra) *suz brs* »mimogred okrznuvši«, prefiks *suzbiti* pored *ùzbiti.* Analogijom dobiva *n- nuz* (Vuk, Bačka, Srijem) prema korelatu *niz: nuzdomac, nuzljub,* neologizmi *nuzredica* »koordinata«, *nuz-zaslužba, nuz-zarada.* Potpuna se uporednica nalazi u baltičkoj grupi: lit. *uz,* kao prijedlog s gen. »hinter, für«, kao preverb »auf, hinauf, zu« (upor. *už-imti — uzeti),* lot. *uz* s ak. i gen. »auf, nach, zu«. Upor. arm. *z.* Složen je öd ie. **üd* »empor, hinauf, hinaus«, koje se nalazi u sanskrtu *út, ud* kao preverb, avesti *us — uz* < ie. **uds,* gr. u = *u* ὑτύχα »επί τύχη«, lat. *usque,* got. *ut,* stvnjem. *uz,* nvnjem. *aus.* Prema tome je *v-* u *v tz-* proteza kao u *vidra, vime, vičan, vaška.* Praslav. *-z* = lit. *-ž* je nastalo od ie. palatala *ğh* od ie. enklitičke partitale *ğhe, ļho,* koja služi za uspostavljanje veze s prethodnom riječi (upor. *-ee* > *-r O.jer, nego, njojzi, ovizi, slov. jaz).* V. dalju vezu u *za.*

Lit.: ARj 8, 271. 20, 223-231. *Tomanović, У F* 17, 207. *Marette 66.* Ribarić, *SDZb 9,* 135. *Miklošič* 396. *Holub-Kopečný* 428. *Bruckner* 608. *Mladenov* 85. *Vasmer* 214. *Trautmann* 336. *WP* 1, 634. Hujer, *SbFil* 7, 23 si. (cf. *IJb* 10, 374). Meillet, *RSl 6,* 126-127. *MSLP 9, 49-55.* (cf. *AnzIF* 7, 164). Osthoff, *IF* 8,17. 48. Nehring, *IF4,* 401-402. Rozwadowski, *RSl 2,* 88. sl.

uzak, f *uska,* određeno *uski* (Vuk), ie., sveslav. (osim bug.) i praslav. pridjev *çz-* na *-iko,* koji se gubi u komparativu *uzi,* i u starijim izvedenicama, »tijesan, angustus (s kojim je pridjevom u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-ahan, uzan* < *uzahan,* na *-ačak* (prema *dugačak) uzačak* (Kosmet); *úze* f pl. »zatvor« (v. *vezati).* Apstraktum na *-ina užina,* upor. stcslav. *çzostb,* danas *uskost.* Složenice pridjev *uskogrudan,* prevedenica od *engherzig, engbrüstig, morèuzi* m pl. »morski tjesnac«, prevedenica od *Meerenge.* Denominal na *-iti úžiti, úžim* impf. (Vuk) *(ob-, po-, s-)* < stcslav. *gziti, ožc* prema impf, na *-va- -užívati, -ùzujëm, -užívati, -užujēm (ă* mjesto *z* iz komparativa), samo s prefiksima. Samoglasnik je nastao iz velarnog nazala *G,* upor. slov. *czek,* polj. *ważki; z* je nastao iz ie. palatala *ğh* u korijenu **anğh-,* koji je zastupljen u baltičkoj grupi sa dva sufiksa, *ankštas* »isto«, u arm. *ónjuk* »isto«, got. *angious,* nvnjem. *eng,* lat. *angustus, angor, ango* (internacionalno *angina).*

Lit.: ARj 8, 492. 20, 236-237. Umbegaun, *RES* 12, 28. *Elezović 2,* 383. *Miklošič 56.* Ber-

neķer, *IF* 31, 408. *Holub-Kopečnịi* 405. *ner* 605. *Trautmann* 11. *И?T* 1, 62. *Boisacq** 11, Bragmann, /F 19, 216. Mikkola, /F 16, 100. Nehring, *IF 4,* 401. Osthoff, *IF 27,* 167.

uzda f (Vuk, bug. *juzdă)* = *uzda* (ŽK) = *hùzda* (Vuk, crnogorska narodna pjesma, Ančić) = *(h > f* kao u *fudikovina* ŽK < *hudikd) fùzda* (Crna Gora, Boka), sveslav. i praslav., »frenum«. Na *-ar uzdãr,* gen. *-ara* »koji pravi uzde«, pridjevi *uzddrev, uzdarski.* Denominal na *-ati uzdati, -am (o-, ob-, od-, raž-, za-).* Razlika u akcentu prema *uzdati se.* Ostali denominali: *zafuzdati, ubuzdät se* (Kosmet) »obuhvatiti se sa svih strana«, *obuzdati* prema iteratīvu na *-va—uzdavati, -uzdāvām,* samo s prefiksima, part. pret. pas. kao pridjev *neobuzdan, razuzdan,* poimeničen na *-ik razuzdanih.* Bez baltičkih i drugih ie. usporednica. Nema jedinstvene etimologije. Sufiks *-ъaa* kao u *brzda* (v.), *pravda.* Ako je tako, prvobitni apstraktum postao je konkrétum. Ali Bruckner raščlanjuje i *uz-da* i tumači *u* iz ie. dvoglasa i nalazi paralelu u stprus. *auklo* »isto« a ra u *jezditi* »jahati«. Bruckner *u* identificira i sa korijenom u *ob-u-ti iz-u-ti, obuća.* Mladenov, Johansson, Kretschmer, Pedersen i Walde Pokorny rastavljaju *uz-da* < ie. **ōus-dhā* i identificiraju prvi element sa *us-* u *usta* (v.); *uz-* tumače Brückner i Scheftelowitz i prema dubleti *ç : u* sa *vezati, oz-.* Dočetak *-da* tumači se i kao u *nada,* od *djeti* (Koštial). Machek pretpostavlja **ud-da* i identificira *ud* s glagolom *uditi* »molestum esse«. Vaillant polazi od **smçz-* »attelage«, *vbzdëti* »lever, tendre«, i *-da* kao u *nada.*

Lit.: ARj 3, 81. 738. 8, 490. 799. 20, 259—281. *BI* 683-684. *Elezović 2,* 377. *Miklošič* 373. *Holub-Kopečnį* 405. *Brückner* 597. *KZ 42,* 367. 45, 52-54. *ZSPh 4,* 215. *Mladenov* 699. Endzelin, *Donum Schrijnen* 397. (cf. *RES* 9, 274. *IП* 15, 103). Johansson, *IF* 19, 133. Koštial, *CSjfK 4,* 121-184. (cf. *Slávia 6,* 638). Kretschmer, *KZ 31, 452.* Machek, *Mnema J. Zubatý* (cf. *Slávia* 7, 363. *IJb* 12, 261). Pedersen, *IF* 5, 72. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. vaillant, *BSLP* 29, 43-44. (cf. *JF* 7, 265). *IJb* 14, 275. 42, XII. *RES* 22, 43. Walde, *KZ* 34, 461-536. (cf. *AnzIF* 8, 126).

uzenđija f (Vuk) = *uzèngija* (Bosna) = *zēnglja* (Kosmet) »stremen«. Balkanski turcizam (tur. *üzengi,* od *üzenmek* »produživati se i skraćivati se naizmjence«), iz terminologije konja: bug. *izìngija, izjungija* = *zengija,* arb. *zengi.* Tur. sufiks *-gi* kao u *burgija, bičkija, kašagija, češagija, žalgija, vergija.*

Lit.: BI 2, 685. *Elezović 2,* 209. *Mladenov* 191. *GM* 482. *Lokotsch* 2146. *MikloM* 373. *Školjić** 635.

uzun (Vuk), pridjev, indeklinabilan kad je prvi dio prezimena (npr. *Uzun-Mirko* > *Uzun-Mirković)* »velik, visoke = *Uzum (m* mjesto *n* kao u *bujrum, bedem), Juzumb Hasan.* Prezime *Uzun* (Dalmacija), *Uzunović* (Srbija). Turcizam: tur. *uzun.*

Lit.: ARj 4, 701. *BI 2,* 691. *Elezović* 2, 385. *Školjić*' 635.

užas m = (ž > *dz* na istoku, gdje je riječ posuđenica sa zapada, zbog toga turciziranje) *udžas* (narodna pjesma) = (odbacivanje početnog *u-,* upor. *zengija,* jer je shvaćen kao prefiks koji ne priliči) *džas* = *džas* (Kosmet) = *žas,* sjevernoslav., praslav., »1° veliki strah, strahota, 2° trzanje (Kosmet)«. Pridjev na *-ьn* > *-an užasan* »strahotan«. Postverbal (upravo aorist od *užasno)* od stcslav. *zasiti* »schrecken« impf, prema pf. *žasncti* > *žasnuti se* »prepasti se« = *džasnut* (Kosmet) »naglo nešto staviti, gurnuti«, apstraktum na *-je džasnuće* (Dubrovnik, 18. v.), također varijante *žahnuti se* (upor. polj. *żachnąć się), zucnuti se* pf. prema impf. *začati -se* »bojati se«, *džaskat se* (Kosmet) »iz sna trzati se«. Maretić uzimlje da je *užas* iz češ. ili rus. Usporednice su prema Briickneru lit. *gąstas, gąsdinti* »strašiti se« i got. *usgeisnan* »erschrecken«, nvnjem. *Geist.* le. je korijen **g(h)ēs-; a* je od kao u *bježati* < *bėgėti.*

Lit.: ARj 20, 462. *BI2,* 692 Maretić, *Savj.* 171. Pavlovic i Belić, *У F* 7, 215-216. *Elezović 2, 462. Miklošič* 406. *Holub-Kopečnýi* 405. 44Z *Brückner* 662. *KZ* 43, 309. *WP* 1, 554. Meület, *RSl* 6, 138. *IJb* 14, 272-273.

uzati, *-am* impf. (Dubrovnik, Poljica, Dalmacija) = *uzaţi, -an* (Kućište) = *užat* (Rab) »biti vičan, običavati« = *udžati* (Bukovica) »saznati«. Apstraktum je poimeničen part. prez. na *-ia:* lat. *-antla* > tal. *-anza,* mlet.-tršć., tal. *usanza* > *užānca f* (Dubrovnik, Čilipi, Perast) = *užanca* (Istra) = *užānca* (Drvenik, Kućište) = *uzõnca* (Brač, Hvar, Brusje) = *uzunca* (Molat) = *usanca* (Crmnica; glede / mjesto *ž* upor. *Sipan* < *Giuppana, Šumet* < *Giuncheto* < lat. *juncētun)* »običaj, navika«. Slov. *uzance* (Notranjsko). Ovamo ide internacionalni talijanizam kao burzovni izraz *uzance f* pl. (Zagreb). Latinizam je *uzus* m (Zagreb). Od tal. < vlat. *usare,* denominai od *ūsus.* Apstraktum na *-ura* (v.) pravni termin lat. *usura* > *uzura* (Belostenec, Mošćenički statut)

= *ožura* (15. i 16. v.) »lihva« = *ozura* = (s umetnutim *r* pred *z,* anticipacija) *orzura* »isto«, slov. *ožura',* odatle na *-nik ozurnik* = *ožurnik* = *orzuranik* = na *-as uzuraš* = *ožuraš* m »lihvar« prema f *ožurašica,* sa denominálom *ožurašiti;* na *-ati ožurati.* Upor. madž. *uzsora,* arb. *hozurë.*

Lit.: ARj 8, 889. 9, 183. 540. 524. 541. 20, 464. *ZbNŽ* 15, 258. *Pleteršnik* 1, 883. *Mažuranić* 878. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Šturm, *ČSJK 6,* 61. Miletić, *SDZb* 9, 261. Hraste, *Rad* 272, 25. *BJF* 8, 27. *JF 6,* 186. *REW»* 9093. 9098. *Mïkloiii* 373. *GM* 153. *DEI* 3962.

V

vábiti, *vabim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, od-, po-}* = *vabit* (Kosmet, ŽK) = *vabiti, -in* (Vodice) = (asimilacija *v* — *b* > *b* — è) *bdbiti, babím* (18. *v.*, Kavanjin); *dobdbiti* (Dubrovnik*;* bugarštica) prema iteratīvu na *-iva- -vablji-vati, -vàbljujem,* samo s prefiksima, pf. *vdbnuti, -em* = *văbnut, -em* (Kosmet), »1° mamiti životinje, dozivati životinje, 2° ići na čelu (subjekt *ovan, ovca,* Vodice)«. Na *-ьc vábac,* gen. *-pea* »Lockvogel«. Postverbal *vab* m. Usporednicu pruža samo got. *wõpjan* »schreien, rufen«, stvnjem. *wouffen.* Praslav. - germ, leksem. Ie. korijen **ųaƄ-,* onomatopejskog postanja. Nastalo zacijelo u lovačkom govoru. V. varijantu *vapiti.*

Lit.: ARj l, 134. 2, 490. 717. 4, 309. 7, 725. 8, 701. 11, 245. *Elezović* l, 70. Ribarić, *SDZb 9,* 202. *Miklósié* 373. *Holub-Kopečný* 406. *Bruckner* 578. *Vasmer* l, 161. *Mladenov* 56. *Trautmann* 336. *WP* l, 217. Uhlenbeck, *PBB 22,* 188-193. (cf. *AnzIF* 8, 272. 27, 135). Rozwadowski, *Quaestiones* 33 (cf. *KZ* 36, 342). *SpKA 25,* 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269).

vačelati, *-am* impf. (Dubrovnik) »buncati (o bolesniku u groznici)«, varijanta sa *v* > *b bacìlati, -ãm* impf. (Dubrovnik) »mučiti se, izmišljati« = *bacilai, -am* (Cres) »unruhig sein«, *bacilai, -am* (Čilipi) »voditi previše računa o nečemu, gristi se«, *bacilat* (Smokvica, Korčula) »brinuti se, nastojati, imati volju, naklonost za nešto« (primjer: *meni sin ni malo ne bacila zapulitiku), bacilat, -am* (Molat) »gubiti vrijeme« (primjer: *zac bacilas oko toga* ?), *baceljati, -am* (Pavlinović, srednja Dalmacija) »buncati«, u slov. na njem. *-irati bacelierat* (Notranjsko). Od lat. *vacillare* > tal. *vagellare, bacillare* (narječja), mlet. *batsilar,* furl, *bătaia* »dummes Zeug reden«. Upór» i tal. *baccello* »glupan«. Ne zna se ide li ovamo *baceljika ĩ* (Sulek) »centáurea coriacea«.

Lit.: ARj 1, 139. *2,* 490. Sturm, *ČSJK 6, 52.* Zore, *Tuđ. 6.* Štrekełj, *ASPh* 14, 515. *REW** 9112. *Prati 1024. DEI* 397.

Vada[1]**,** lokalitet na ušću Bojane. Isto tako govore i arbanaski ribari u Ulcinju. Od lat. *vadum* preko pl. *voda* (upor. *vadę,* Abruzzi) »brod, Furt, prijelaz« > tal. *guado.* Riječi *vadum, vada* pripadaju balkanskom latinitetu: rum. *vad,* sjeverozap.-bug. *váda* »Mühlgraben« (prema Romanskom, dok prema Mladenovu prijevoj od *voda),* arb. *vă* »Furt, Art Fahrzeug«, *pervā.*

Lit.: BI2, 694. *REW*[3] 9120a. *Romanski* 131. *Mladenov* 56. *GM* 461. *DEI* 3973. 3974.

váda[2] f (Vuk, Dubrovnik, Hercegnovi) = *vade,* gen. *-età* (Kosmet) »rok *(žena je, dijete je na vodu* »vrijeme mu je da se rodi«, *plaćati na vade,* Hercegovina)«, odatle na *-jevina vađevina (kup na ~«*). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *wa"da* »Versprechen« > tur. *vade* »Zeit, bestimmter Zeitpunkt«) iz turske pravne terminologije: rum. *vadea* »Termin, Frist«, bug. *va(a}dé,* arb. *vadé.* Završno -α pored *-e* kao tur. *acele* »žurba« > *adžela î* (BiH) »isto«.

Lit.: BI2, 694. *Elezović* l, 70. *Mladenov* 56. *GM* 461. *Tiktin* 1786. *Školjić* 27.* 71.

vada[3] f (Split) »incubus, zao duh, mora«, augmentativ na *-ina vođina f* »duh, kozlac, hudoba, upir, utvara, vukodlak *(vođina ol'ti plašilo}«.* Možda postverbal kao i češ. *vada i* polj. *wada* (također gornjo-luž.-srp., ukr. i brus.) od *vaditi* »škoditi«, polj. *wadzić* »sprečavati«, ukr. *vadyty* »škoditi«. Praslav. Ie. korijen **ųa-,* sa formantom *-dh* prema í u lit. *votis* »offenes Geschwür«, lot. *vats* »rana«. Ovamo ide iz »Sirene« *vaditi* »sprečavati *(jer sabalj udarci vele ih ne vade)«.*

Lit.: BI 2, 694. *Mažuranić* 1534. *Miklošič* 373. *Holub-Kopečný* 406. *Boisacçp* 396. *WP* l, 15. *StPH* 32, 149.

vaditi[1]**,** *vadim* impf. (Vuk, Split) »hoditi polagano i pomnjivo«. Potrebno bi bilo i potvrda iz drugih govora. Pomišlja se na lat. *vadere (-iti* < *-ere* kao u *kűrit* < *correre},*

ali ni u jednom romanskom jeziku nije se inf. očuvao, nego samo u prezentu (usp. krčko-rom. *vis)* kao supstitut za *andare, aller,* pa je moguće da je splitski infinitiv nastao prema prezentu *•vodo* itd. Upor. *divertiškat* za takav postupak. S tim glagolom je možda u vezi *provoza f* (Vrbnik), deminutiv na *-ica pѳo aѳica* »zahod, destar, sekret«, ako je apstraktum na *-ía* od *pervadere* »nekamo doći, dospjeti«.

Lit.: ARj 12, 468. *BI 2, 694 REW»* 9117. *Bartott 2,* 235.

vaditi[2], *-im* impf. (Vuk, Kosmet, ŽK) *(iz-, na-, od-, po-, raž-)* prema iteratīvu *-vadati, -am,* na *-iva -vodívati, vadujēm, -īvām,* samo s prefiksima, stcslav., slov., bug., praslav (?), »eximere«; ş prefiksom *prevàdit* (Kosmet) specijalizirano značenje »precrtati, prepisati, kopirati«, *razvoditi* »razmetnuti« Postverbal na *'-»k > -ak izvadak,* gen. *-tka.* Upor. polj. *uwodzić sitؘ.* Bruckner uporeďaje lit. *vaduoti* »etwas Verpfändetes einlosen«, *užvaduoti* »für jemanden eintreten«, s kojima stoji u vezi lat. *vas,* gen. *vadis* i got. *gawadjõn* »verloben«, got. *toodi* > nvnjem. *Wette,* srlat. *vádium,* fr. *gage.* Upor. češ. *závoditi* »rivaliser«. Prema ovim usporednicama ide ovamo i *vadija* f (ŽK), slov. *vadija* »oklada«, denominal na *-ati vadljati (se), -am* (hrv.-kajk.) = slov. *vãdljati* koje Pedersen izvodi iz germ. (njem.). Osnovno bi značenje prema tim usporednicama i ovdje bilo »stavljati, metati, klásti«; *vad-Iα (-Ija* mjesto *-la* dobiveno je prenošenjem kajkavskog / u drugim narječjima u *lj* prema tipu *kral < kralj < kralj)* bi značila isto što i *oklada* od *Uasti.* Imperfektivno značenje od *vaditi* »eximere« dobiveno je deprefiksacijom od perfektivnog *izvaditi.* Vrlo uvjerljivo izvodi Vaillant *vaditi* »eximere, extraire« kao prijevoj duljenja õ > *a* od ie. *^edh- ^uodh-* > praslav. *vesti, voditi* (v.) prema preverbativima. Ovamo stavlja i *svađati se* (v.).

Lit.: ARj 4, 309-315. 7, 725-27. 8, 701. 11, 245-46. 13, 745-46. *BI2, 649. Pletersnik* 2, 745. *Elezović l,* 221. 429. 2, 16. 122. 537. *Dorii* 30. *Mikloiič* 374. *Bruckner* 596. *WP* l, 216. Pedersen, *ANF 24,* 299-303. (cf. *RSl* 251). Petr, *BB 21,* 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 165). Vaillant, *RES 22,* 28.

vaditi[3] **se,** *-im* impf. (Belostenec, hrv.-kajk; slov.) »inimicare, contendere, rixare«, kao sudski termin »accusare, calumniare«, posuđen u rum. *a vădi* »1° anklagen, verleumden, 2° offenbar machen, verraten«, pridjevi na *-it vadit* »očevidan«, *vodnic* »denuncijantski, denuncijant«, madž. *vad* »tužba«, nalazi se u stcslav., slov., bug., rus.; praslav.; kod nas i u drugim slavinama s prefiksima *ob-, o- obaditi* (Pergošić), *obădit komu što* (Smokvica Korčula) »izdati tajnu«, *obadenje* (isti), *ovaditi* (Vrbanski statut, Omišalj), *svoditi* pf. prema impf, *svadati se* »rixare«, *òsvaditi, -im* pf. (Vuk, 15. v.) prema impf. *òsvadati, -ãm* (16. v.), *osvadivati.* Postverbali *vada* (hTv.-kajk., slov.) »contendo, rixa«, stcslav. *swada* »Streit«; *svađa* f (Vuk) od *svađati,* ali pridjevi su od **svada* ná *-Ijiv svàdljiv,* poimeničen na *-te svadljivac,* gen. *-ivea; vada* (Smokvica) u izrazu *izaí vãnka vadi* »jako se naljutiti, razbijesniti«. Praslav. le. je korijen **ued"* »govoriti«, u prijevoju duljine **yod-,* nalazi se i u sanskr. *voda-* »svađa«. Upor. lit. *vadinti* »rufen, nennen«.

Lit.: ARj 9, 296. BI 2, 694. Mažuranu 765. 857. 873. 1534. *Mikloiič* 373. *Vasmer* 163. *WP* l, 252. *Tiktin* 1706. Matzenauer, *LF* 8, 48. Scheftelowitz, *KZ* 56, 172.

vadija f (ZKU, istto-čak., hrv.-kajk.) = *vădoljo ț* (Bédnja) »oklada«, slov. *vadīja* »isto«. Denominal *vadījāt, -am* impf. (ŽK) *(za-;* grupa *díj* izgovara se rijetko *rij}* = *vàdljati* (ŽU). Prema Štrekelju i Skoku od furi, *uàdie, uadium,* inf. *uadià,* od srlat. *vádium* (i kod nas u značenju »jamčevina«), prema Waldeu u prasrodstvu s lat. *vas,* gen. *vadiš* i sa got. *gawadjõn* »geloben«. Sufiks bi bio *-la* kao u *metla.* U tom slučaju nije objašnjen prijelaz / > *lj.*

Lit.: Popović, *Sintaksa 46.* Skok, *ASPh* 28, 468. Osten-Secken, *If* 33, 266. Petr, *BB 21, 212. Walde-Hofmann* 808. *WP* l, 217. *Miklósié* 374. Štrekelj, *ASPh 14,* 551. *REW** 9474.

vag m (Vuk/Jadar) »motka ili greda kojom se što podiže, ćuskija, ozib, poluga«. Upor. rus. (narječja) *vag* m »Vorrichtung zum Heben eines Wagens beim Rädergchmieren« koje stoji u vezi sa rus. *vaga* »Hebel«. Oboje izvodi Vasmer od rus. *vaga* »Wage«.

Lit.: BI 2, 694. *Mikloiič* 374. *Vasmer* l, 162.

vaga f *(BI)* = *vaga* (ŽK) »stadera, kantar, terazije, mjerila«. Denominai *vagati, vāzēm* impf, *(od-)* prema pf. *vagnuti, vagnem.* Postverbal *prîvaga* (ŽK) *»cübok* (Slavonija, Srbija) < *Zuwaget* = *nõvaga* (Lika). Nalazi se u svim slav. jezicima, osim bug. Ne treba da je zbog toga posuđenica iz praslav. doba iz stvnjem. Denominál na *-iti važiti, -im* impf, »vrijediti«, *odvažiti se* »usuditi se, odlučiti se«, *uvažiti* »prihvatiti«; ovaj se denominal nalazi i u bug. *važa* »wichtig sein, Wert haben, gelten«, isto tako i pridjev na *-ьn važan (ne-),* bug. *vážen,* i apstraktum odatle *vážnost.* Sa sufiksom *-ir* (upór. *vòdir) : vagir* (ŽK) = *v agier* = (ŽUị, *vagirï* (donja Podravina, Bizovac) »amišće (donja Podravina), jarmak, Trittel, Wage in der Wagendeicksel«, *vagir* (Kralje, bihaćko Pounje). U hrv.-srp. se riječi *važan* i *važnost* smatraju rusizmima ili čehizmima (rus. *važnyj, važnost,* češ. *vážný, vážnosť), odvázán* i *odvažnost* te *odvažiti se* rusizmima (rus. *otvaznyj, otvažnost, otvažit sja)* dok je glagol *važiti* »gelten« načinjen prema posuđenicama *važiti* i *važnost.* To potvrđuje bug. Od stvnjem. *vaga,* nvnjem. *Wage, wagen* »usuditi se«.

Lit.: ARj 4, 471. *BI 2,694.* Popović, *Sintaksa 46.* Skok, *ASPh* 33, 372. Hamm, *Rad* 275, 32. *ZbNŽ 6, 91. Miklošič* 374. *Holub-Kopečny* 408. *Bruckner* 598. *Mladenov 56. Vasmer 162. Kiparsky 267. WP l,* 250. Maretić, *Savj.* 76. 173.

vagän m (Boka, búg.) »1° posuda od drva za držanje hrane (Budva), 2° zdjela za zajedničko jelo cijele porodice (Krtole), 3° drvena posuda okrugla kao zdjela sadržine 20—30 kg za mjeru žita, kukuruza (Tivat)«. U Bijeloj (Boka) *vagani* su lijepe mušlje pod zemljom u moru u dubini 1 1/2 m. Ovamo i *vagan,* gen. *-äna* m (1659, hrv.-kajk., Belostenec, slov.) = *vagan* (ŽK) »mjera za žito (sadrži 60 1), merov, sinik, čanak (Hercegovina), zdjela«. Nalazi se još u bug., češ., slvč., ukr., rus. Odatle stprus. *vjogõnis,* lit. *vagonas.* Denominal *razvàganiti* pf. (Lika) »raširiti se (metafora)«. Odatle *razvaganica f* (zabilježio Hefele, ne zna se gdje se govori) »(dužičarski termin) surova, neobrađena duga«. Od furi, *vagan, bogán* »tinozza, sonino«, tal. (narječja, Kalabrija, Sicilija) *bàgano* »grande catino in cui si rigovernano le stoviglie«, *gabana* »vasetto«, ngr. μπαγένι »botte«, *cavagna, gavagno* »cesta, paniere«, *gavana.* U Boki i Furlaniji i na Apeninu riječ je došla preko bizantinskoga γάβενον > (metateza) *βάγενον. Prema Battisti) u mediteranskog je podrijetla. U hrv.-kajk. i slov. *vagan* m, slov. *vagan,* gen. *-ána* je samo mjera za žito »Metzen«, *polvagănica* (posuda za mjeru, ŽK), na *-ьc > -ac vaganăc,* gen *-neo* »1° ušur u mlinu, 2° Art Mass für Getreide«. Sa zamjenom dočetka *-an* sufiksom -as (v.) ide ovamo *bagaš* m (Lastva, Crmnica, Crna Gora) »velika posuda, vrsta stara, sadržine 25 kg, kao mjera za pšenicu«. U Ulcinju (Arbanasi) *bagăsh* je »mjera za maslo i za prihod od maslina (drži 18 kg)«. U Mrkojevićima *bagaš* se zove *babuna,* koja sadrži 22 1/2 kg; *babüna* je zacijelo izopačeno *bagan.* Riječ se raširila vjerojatno u bizantinsko doba, na Apeninu preko eksarhata u Raveni, kod Slavena iz sjeverne Italije i iz Carigrada.

Lit.: BI 2, 694. Mažuranu 1535. *Pirana'* 1254. *Rohlfs 292.* 399. Meyer, *SAW* 132, 3, 19. *REW** 860. Štrekelj, *DAW* 50, 69-70. *Mikloiič* 374. *Mladenov* 56. Vasmer 1, 162-63. *DEI* 403.

vagās, gen. *-asa* m (Vuk) »jamica u koju se usijeku točkovi na putu, kolosijek«. Pridjev na *-Ijiv vagaSljiv* (~ *put).* Nalazi se i u rum. *vâgaș* (s raznim zamjenama za početno *v* :/, *h)* (Erdelj, Banat) »isto«. Madž. izvedenica (apstraktum) na *-as vágás* od *vágni* »rezati, (u)sjeci«. Od istog madž. glagola particip na *-ó > -ov vagõv,* gen. *vágóvá* m (Vuk, Srijem) »kosijer za siječenje trske« < madž. radna imenica *vágó,* od *vágni* »sjeći«. Upor. rum. *văgăuna* »Schlucht, Hohlweg, Augenhöhle«, s nejasnim *-auna.*

Lit.: BI 2, 694. MikloSič 374. *Tiktin* 1780. Štrekelj, *DAW* 50, 55. *Tiktin* 1708.

vagidžat (se), *-ãm* impf. (Dubrovnik) »voditi ljubav, činiti kortu, gledati se, ljubakati«. Od tal. *vagheggiare,* denominal na *-eggiare* < vlat. *-idiare* < gr. -ιζειν, od pridjeva *vago* »dragi« < lat. *vagus.* Prema ovom glagolu govori se s istim glagolskim sufiksom *amoridžat* (od *amore), -žat* »kortèdat = vagèdat«.

Lit.: Zore, *Rad* 108, 232. 115, 181. Isti, *Tuđ. 6. REW*[3] 9125. *DEI* 3974. 3975.

vàgon, gen. *-ona* m (ovako danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) = *vagun* (ŽK, Crmnica), željeznički termin. Denominal na -tretí *vagonírati, -gonirăm (u- < ein-)* »(u)krca(va)ti robu« (Zagreb). Od fr. *wagon* < engi. *waggon* < nvnjem. *Wagen,* internacionalno.

Lit.: Miletić, *SDZb 9,* 263. *REW*[3] 9476. *Prati* 1025. *Dauzāt* 759.

váiz m = *avais* m (Vuk) = *vais* (Bosna, Lord) »propovjednik u Turaka«. Bosanskomuslimansko prezime *Vajzović.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *waᶜyz)* iz terminologije islama.

Lit.: ARj l, 122. BI 2, 695. Korsch, *ASPh 9,* 677. *ŠkaljiP* 636.

váj (Kosmet, bug.), uzvik koji se može opetovati; pojačava se sa *a* od *ah: àvãj* pored *avah.* Oformljuje se sa *-koti vâjkati se, -ãm* (Vuk)

(*iz-*, Lika) »1° izgovarati se što gost nije dočekan kako bi gost želio, 2° karati se«, određeni pridjev na *-ъn vajni* (Stulić) »doloroso«. Na *-ati razvajati se*. Dodaje se enklitički akuzativ *me (v)ajme*. Oformljeno na *-kati ajmekati*. Kod Marulića, Vrančića i na dalmatinskim otocima *oboj* »jao, vaj«, oformljeno u pf. *obojmeknuti (Judita 6,* 72). Uzvik *uboj* je upravo nastao kao postverbal od tog glagola, koji sadrži prefiks *ob* + *vojmeknuti; *voj* mjesto *vaj* unakrštenjem sa *oh, oj*. Upor. njem. *o weh*. Osnovno je *vaj* veoma raširen uzvik boli. Nalazi se u baltičkoj grupi: lit. *vaï*, lot. *val*, oformljen *vaitoti* »wehe klagen«, lot. *vaīdi* m »Wehklagen«, kao i u drugim ie. jezicima: got. *wal*, lat. *vae*, sanskr. *uve*, Poznat je i ne-ie. jezicima, upór. tur. *vay*. Odatle je posuđeno *vajâhna* (Kosmet), uzvik, »teško tome«, upór. tur. *vay kal -im -a (-e)* »malheur à moi«. Arb. također *vaj*, odatle arb. *vome* »naricaljke«.

Lit.: ARjA, 315. 8, 421. 423. *BI 2*, 695. Skok, *Rad* 272. 80, bilj. 68. *Elezović 2*, 502. *GM* 461. *Trautmann* 338. *WP* 1, 213. *Deny* § 1049. Osten-Säcken, *IF* 33, 264.

vájar, gen. *-ára* m, srp. neologizam za *sculptor*, učinjen prema stcslav. *vajati* »sculpere«, u knjigama pisanim crkvenim jezikom *izvajāti, -am* »izrezati«, *navajati, -am* »izdjelati kakav kip«. Nalazi se još samo u rus. *vajau, vajāju* »giesse, bilde, rneissle, schneide«, koje se tumači kao prijevoj od *viti*, kao *piti* > *napajati*, a uporeduje se i sa sanskr. *va-* »graben, meisseln«.

Lit.: ARj 7, 727. *Miklósit 313*. *Vasmer* 1, 175.

vajāt, gen. *-ata* m (Vuk) = *(Klājāt*, gen. *-ata* (Vuk, Reljković) = *aj at* (Lika) = *ǎjat* (Kosmet) »1° klijet, sprema, 2° trijem, hodnik, prostor pod krovom između kuće i kapije (Kosmet)«. Deminutiv na *-ič vajātie*. Augmentativ na *-ina vajatina*. Pridjev na *-ski vàjatskl* (~đ *vrata)*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. plural *hayat* »Vorhalle, Hausflur«, sing, *hiyet* »zid, duvar«) iz terminologije graditeljstva: búg. *(K)aját*, arb. *haját* »Raum zu ebener Erde, Vorhaus«, eine, *haiate* f »corridor, couloir« < gr. (Epir) χαγιάτι. Upada u oči proteza *v-* neobična u turcizmima.

Lit.: ARj 3, 548. *BI 2*, 695. *Elezović l*, 6. *JF* 14, 203. *GM* 145. *Pascu 2*, 141., br. 600. Matzenauer, *LP* 7, 211. *Škaljić** 299. 636.

vajza f (šatrovački govor Osaćana, Vranja) = *vajzda* (tajni govor grnčara u Prištini) »djevojka«. Od arb. *vaizë — vashë, varzë*, deminutivi na *-zë, -she*, koji odgovaraju našem *-ica, -ka*, od *vaje* »djevojka«, prema Joklu od refleksivnog korijena **sụe- l*suo-* koji služi za tvorenje termina za srodstvo (v. *svekar, sestra, svast, svak)*.

Lit.: Jireček, *ASPh* 8, 101-102. Trojanović, *JF* 5, 222. Jokl, *Unt.* 261., bilj 1.

vakal, gen. *-kla* m (ŽK) »otkos, Schwad(e)«. Stoji zacijelo u vezi sa slov. *vatai*, gen.-i/đ = *vatei*, gen. *-tla* »Elle« < stvnjem. *Wadal*, nvnjem. *Wedel* > furl, *uodui* »palica«, *uadolà* »prügeln«. Skupina *kl* je nastala u ŽK iz *tl* (upór. *klo* < *tlo, Mekljlka* < *Metlika)*.

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 372. *Pleteršnik 2*, 749. *REW** 9473.

vakát, gen. *-kta* m (BiH) = *vakát*, gen. *-kta* (Kosmet) = *fákat*, gen. *fakta* (Crmnica) »vrijeme, zeman«, s negacijskim prefiksom *nevakat*, gen. *-kta* = *nevakat* (Kosmet) »nevrijeme, kasno«. S postpozicijom *ile* »sa« *vaktîle*, prilog, »za rana, na vrijeme«, složenica sa brojnikom *bir* »jedan« prilog *od bir-vakta* »odvajkada«, *bir-vaktile* (Banja Luka) »nekada«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vākt* — tur. *vakit, Ibirḷ vaktile* »jadis, en son temps«) iz terminologije običnog života: bug. *vakǎt*, arb. *vaht* = *vākt*, cine. *vahte* f »temps, moment, saison«.

Lit.: ARj 8, 122. Skok, *Slávia* 15, 503., br. 840. *Mladenov* 57. *Elezović* 1, 70. Miletić, *SDZb* 9, 361. *Deny* 260. *Pascu 2*, 174., br. 1142. *Školjić** 636.

vaketa f (istročakavski) »corium«, *vaketa* (Cres) »eine Art Schmerz an der Hand«. Öd tal. *vacchetta*, deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta* od *vacca*. Glede značenja bolesti upór. *vaccina*. Odatle prema fr. izgovoru *vaksinisati* »cijepiti« = *vakcinirati*. Ovamo još *vaćet* m pored *vaćeta* f (Kosmet) »vrst kože za obuću, vrst boksa«, turcizam tal. podrijetla (tur. *vaqeta* < tal. *vacchetta)*.

Lit.: Elezović 2, 503. Štrekelj, *ASPh* 14, 551. *REW** 9109. *DEI* 3972.

vākija f (Kosmet) »događaj, slučaj«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vaki°a)* iz terminologije običnog govora: arb. *vaqf* »Ereignis«.

Lit.: Elezović 1, 70. *GM* 462.

vàkuf m (BiH) = *vâkup* (Vuk) = *vǎkaf* pored *vakàf, vakìf* i *vokâf* (metateza α — *o* > *o — a)* (Kosmet) »1° džamijsko dobro, 2° zadužbina, 3° toponim«. Pridjev na *-ski vakufski*

(~e *pare)*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vakyf)* iz terminologije turskog prava i islama: rum. *vacuf*, bug. *vakìf* pored *vakuf*, arb. *vakìf* (Skadar) »fromme Stiftung«, ngr. βακούφι. Samoglasnik t/ je zamjena za tur. poluglas i, upor. *koduna; vo-* mjesto *va-* moguće je tumačiti labijalizacijom, koju vrši *v-*, upor. *Uvoda* < *livada, vogan* < *vagan*.

Lit.:BI2, 695. *Elezavič* 1, 71. Ju? 14, 217-218. *GM* 462. *Tiktin* 1705. *Mladenov* 57, *Školjić** 637.

vala f (Perast, Škaljari, Dubrovnik, Rab, Božava, Istra; općenito; istislo *draga* koje se očuvalo u obalskoj toponimiji) = *vala*, gen. pi. *vôl* (Hvar) »1° obalska uvala, Bucht, zaljev, zaton, dolina, draga, 2° livada u dolini rijeke (Istra), 3° toponim *(Vêlja vala*, ribarska pošta Bijeljana, Bokal *Vale* f pl., Bogdašić)«. Deminutiv na *-ica valica* > dalmato-romanski *valesa* »1° dražica, 2° u polju (Vodice), 3° toponim *Vàleca pod debelom glavom* (Budva)«. Naporedo se govori na Rabu *draga* i *vala*. Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *vallis, -e* > tal.-mlet. *valle* »Bucht«. Dočetak na *-a* za lat. *-e* objašnjava se unakrštenjem sa *draga*. Na *-ata vallata* > *Valunta* (Krk) < krčko-rom. **valuta*, na Rabu *Volata*. Dosta toponomastičkih dalmato-romanskih sintagmi na Krku: *Valdavait* < **vallis de Vitus, Valdidòke ĩ* pl. < *vallis de Benedicto, Vaidament* < *vallis de Menco, Valđemork* < *vallis de Marco, Valdezoun* < *vallis de deorsum, Val de kopita* < *vallis de capite, Valdikuarsi* < *vallis de corso*, na Rabu *Vidilaca* < *vallis de loco, Valmaruna, Valanga* < *vallis longa, Valsika* < *vallis sicca* »suha«, *Var danka* < *vallis de eruca* itd. Na *-one* tal. *vallone* > *Valun* (Cres). Preko dalmato-rom. *valica* > *valesa* (1189. *valizi*, Split) došlo je i na Brijune. Toponomastičkih sintagmi sa *vallis* kao prvim elementom ima i u najjužnijem dijelu našeg jadranskog teritorija. Ovamo ide *Valdanos* (Ulcinj, Arbanasi) = *valdenože* (Budva), *Kroni Valdanosit*, koji naši zovu *Borova voda* (arb. *kroni* »izvor«), 1433. *Valdanusi* (Dubrovnik), *Valdenoso, Val de noxe* (tal. pomorske karte 14. i 15. v.) < *Vallis de nuce* »orah«. Budvani znaju još za *Valdekroć* kod Ulcinja. Ovamo još iz tršćanske toponomastike *Bàrkola* (predgrađe Trsta u dolini među bregovima) = nekada *Valcula* (disimilacija / — *l* > *r — l*, dobro zastupljena u tršćanskoj toponomastici). Odnos prema lat. deminutivu *vallicula* nije jasan.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 22. 26. Cronia, *ID 6*, 124. Jireček, *Romanen* 1, 59. Ribarić,-SX)ZŽ> 9, 202. Hraste, *BjfF* 8, 26. *REW** 9133. 9134. Skok, AGI 24, 46., § 76. Isti, *Slav*. 31. 29. 40. 46. Isti, *ZRPh* 54, 460. *DEI* 3981.

valija m (BiH) = *vallja* (Kosmet) »turski vojni i civilni-upravitelj jedne oblasti, vilajeta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *wali* »gouverneur«, od *wala* »vladati, upravljati«) iz turske administrativne terminologije : rum. *valiu*, bug. *valija*, arb. *vait*. Evropski arabizam. Od istog je glagola *vnlaja* > tur. *vilayet* > *vilá(j)et* »zemlja, svijet, puk, provincija kojom upravlja valija (npr. Bosna do 1878)« = *viljajet*, gen. *-ãjêta* (Kosmet). Na *-li vilaètlija* m »zemljak«. Pridjev *vilaetski* »zemaljski« (npr. *~a štamparija*, nekada u Sarajevu). Također balkanski turcizam arapskog podrijetla: bug., arb., ngr.

Lit.: BI2, 695. *Elezović* i, 72. 81. *Mladenov* 57. 66. *GM* 463. 473. *Lokotsch* 2162. *Tiktin* 1711. *ŠkaljU** 638.

valinca f (Božava, Molai) »coperta«, *vèlēnca* f (Krivošije, Korčula) »guber, deka, ćebe«, *valênca* (Vučitrn, Šćepan, Paštrovići) »od vune je, ćebe ispod sedla za pokrivanje konja (Vučitrn)«; u popisu razgrabljenih stvari Zrinskog i Frankopana iz g. 1672: *extant cukitrae dupláé velenczae dictae;* u Kosmetu *velence*, gen. *-eta* »vrst ćebeta«; *velēncija* (Šibenik, Trpanj) = slov. i hrv.-kajk. *velencija* (Jambrešić), *velensija* (1651). Vuk ima iz Srijema *vèlenac*, gen. *-enea* m »šarenica«. Riječ je balkanska katalanskog podrijetla: rum. *vèlinta*, bug. *velénce* n »kilimce«, arb. *veléndzë*, metatezom *levendzë* »Wolldecke«, cine. *velenfă*, ngr. βελέντζα, tur. *velense* »Wolldecke«. Sa Balkana došla preko Karpata po rumunjskim pastirima i u polj. *velene*. Riječ nema veze s madž. *Velence* »Mleci«, kako misle Gustav Meyer, Tiktin i Brüekner nego je nastala od pridjeva *Valenciana* »Wolldecke«, od katalanskog grada *Valencia* — tal. *Valenza*, upor. istro-rom. *malansana* (Rovinj) »sorta di coperta *rozza«* = *aiamana* (Verona) = *vollenzana* (16. i 17. v.). Gubitak nastavka nastao je na Balkanu. Gubitak tog nastavka nalazi se i u tal. *valenza* kao i u tal. *valescio* — stmlet. *valessio* »Barchent«, koji se nalazi u Beloj Krajini (Slovenija) kao *valez* »valovito kupovno tkano platno«; s izmijenjenim dodatkom *vǎljar, vǎljus* (ŽK).

Lit.: Pleteršnik 2, 746. Cronia, *ID* 6, 124. Skok, *ASPh* 33, 372. *Ma&uranić* 1556. *Ive* § 76. *GM* 465. *Mladenov* 61. *Tiktin 1726*. *Bruckner* 606. *REW'* 9190. Barić, *PPP* 15, 275. *Starine* 41, 212. *Elezović* 1, 75. *JP* 14, 187. *Prati* 1026. *DEI* 3979.

valiza f (Dubrovnik, Cavtat) = *valtža* (Boia) = *valiza* (Božava), *valiz* m (1473, Bokanjac kod Zadra) = *voliš m* (Belostenec) »kufer (Bosna), kufar, gen.-fra (ŽK)«. Odatle na *-nik valižnik* m (Vinodolski zakon) »Lastpferd ili trhonoša (?)«. Denominal na *-ati razvaližati, -am pí* (Zakon Lige ninske) »opljačkati« < tal. *svaligiare.* Od tal. *valigia* — mlet. *valisa, valice* (Rim, odatle naš maskulinum na *-if),* nepoznatog postanja < srlat. *valīsia.*

Lit.: ARj 20, 528 Cronia, *ID 6,* 124. *Šurmin 272.* Jagić, *ASPh* 1, 434. *REW*[3] 9130. *Prati* 1026. *Gamillscheg* 878. *DEI* 3980. 3981.

valor m (Božáva) »vrijednost«. Od tal. *valore,* apstraktum na *-or,* gen. *-oris,* od glagola *valere* »vrijediti«.

Lit.: Cronia, *ID* 6, 124. *REW*[3] 9131. *DEI* 3983.

válov, gen. *valova* m (Vuk) »korito«. Od madž. *valu, vályú.* Upór. *valau* (Erdelj, Olt) = *valau, haläu, haleu* »Wasser-jSchweinstrog«. Nalazi se i u ukr.

Lit.: ARj 20, 529-30. *BI 2,* 696. *Tiktin* 1710. *MikloSič* 374.

vatovati, *-ujem* impf, (hrv.-kajk., Jambrešić, danas u hrv. gradovima službeni termin za očitovanje poreza) = *valuvati* = *vadlovati, -uvati* (Medumurje, za *dl* < *U* v. *ipioda* < tal. *spilla}* »očitovati, ispovijedi«, priznati«. Odatle na *-as valovašj-luvas* m (1673, Letovanić, unakrštenje madž. i hrv.-kajk. izvedenice) = *valaš* m (1589, Krapina), *nevalavanje, nevaluvanje* (Jambrešić) »z prisegum tajenje«. Od madž. *vall(a)ni vallás* »isto«. Upor. izvođenje hrv.-kajk. glagola s pomoću *-ovati, -ujem* od madžarskih glagolskih osnova s istim sufiksom *-ui* < *-ujc* kod rumunjskih glagola madžarskog podrijetla, Tipor, *cheltui* < madž. *kolteni.*

Lit.: MažwraníÍ 1535. 1537. Štrekelj, *DAW* 50, 70-71.

valput m (Lovran; 1460, Veprinac; 1490, Kastav; Istra, Medumurje, Zagreb) »špan, Herrschaftsverwalter«, na *-ica valpotica* (1480) »valpotova žena«, na *-íja valputija* »sein Sprengel«. Također slov. *vapot, vaupot* < slov. *válpot* = *valput, valpet* »Amtmann, Schaffner, Vogt, nadglednik kmetova (do 1848)«. Prezime *Valpotić* = *Vaupotič.* Feudalni termin od stvnjem. složenice *walpoto, valtpodo, vialpodo,* od *walten* i *Bote* »stellvertretender Abgesandter des Herrschers, Bevollmächtigter«.

Lit.: BI 2, 696. *ASPh* 34, 305. *Mažuranu* 1538. Kranzmayer, *WuS* 16, 93. sl. *Pletersnik 2,* 747. *Striedter-Temps* 221.

valjati[1] (se), *valjam* impf. (Vuk) *(do-, iz-, izraz-, na-, od-, po-, pro-, raz-, s-, u-, za-),* tehnički termin *valjati sukno* prema *-valiti, -valím* koji u književnom i saobraćajnom jeziku dolazi samo s prefiksima *do-, iz-, ob-* > *obaliti,* •*na-, nad-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz, s-, saob-* > *sabalui* (Kosmet), *u-, za-,* sveslav. i praslàv., »volutare, volvere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«, deminutiv na *-kati valjuškati se,* iterativ na *-iva -valjivati, -vàljujem,* samo s navedenim prefiksima i još sa *ispre-, ispro-.* Na *-ovati navaljòvat, -ujem* (Kosmet), *sabaljõvat, izobā-, od-, pro-* (ibidem). U narječjima prefiksalne složenice imaju i specijalna značenja: *izvãljâti (sé)* (ŽK) »iskaljati (se), zablatiti se«, *vālīti (iz-, po-,* subjekt *kokoš,* objekt *piscance), nadváliti, nàdvãlim* (Vuk, Srbija) »nadvladati, svladati«, *podvaliti nekome što* »(metafora) podmetnuti«, *obaliti* »sniziti, oboriti«. Prefiks *o-* se odbacuje u *bálit* (Smokvica, Korčula) »dugačkim štapom udarati po bademima da bi opali na zemlju«. Upor. *buliti, biskati.* Postverbali sveslav. i praslav. *val* m = *vão,* gen. *vala* (Daničić, poslovice) = metateza *lav* m (Vodice) »talas, unda, Welle (s kojom je riječi u prasrodstvu«, *nával* m (Vuk), *obala f* (v.) < **obvala* »1° brijeg, strana, Ufer, 2° zid, bedem, 3° toponim«, *ïzvala* »drvo izvaljeno iz zemlje«, *podval* (ŽK, slov.) »greda pod bačvom, Ganter« (također rum.), *navala* znači i »1° žagra koja stoji navrh jarma i sastavlja je s jarmom, 2° (Srbija, Kosmet) biljka apsidium filix mas, trava koja se bere pred Đurdevdan za stoku da daje dosta mlijeka«, *odvála* (Dubrovnik), *podvala, pгo a , rozvála, razvale f* pl., *uvala* »vallis«, *Zavala* (toponim), *Prevala* (toponim). Pridjevi od *val* na *-ovit valovit* = — *-ovan vàlovan,* od *obala* na *-ьn* + *-cm obalni,* od *provala provalni,* od *navala navalit, navaliv* (jedna potvrda). Prilozi: *napoval* (Dalmacija, Pavlinović) »navaljujući«, *navalice* »nalogom«. Na *-ina obalina, razvaline.* Na *-ija navalila f* »epitet za sablju«, *provalija f* »ponor«, *razvalila* (Kosmet) »nešto što je neskladno, krntija«. Radne imenice: na *-džija provaldzija, provalnik, navalitelj* (Stulić). Na *-ut* (upór. *kolut) valût* m (Dalmacija) »obal kamen kao pesnica velik«, deminutiv *valùtica* (Dalmacija), *valuták,* gen. *-tka* (Otočac), *òbalut* (Brač, unakrštenje sa *oboo).* Ovamo ide i kol. na *-ovije* < *-ov* + *-je: valovlje* n (Vuk, Crna Gora) »gdje su veliki krši«. Upor. rus.

valun »runder Stein«. Postoje još izvedenice od osnove *válj-: válj,* gen. *valja* (Hrvatska, Vuk) »Ackerwalze«, odatle na *-bk váljak,* gen. *-Ijka* m (Vuk), s pridjevom na *-ovit valjkòvit* — s promjenom sufiksa *valjuga* (Crna Gora) = *vãlõga* (Kosmet) »uvala, udolina«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ica valjalica* = *valjaonica* (Srijem) »stupa« = na -anca *vàljarica* = *valjavica* (Kosmet)). Na *-alo razvaljalo* n (Vinkovci) »oklagija«, *vajâlo* (Brusje) »mjesto na kome se valjaju životinje«. Ovamo možda *valjat* = *vćUjus* (ŽK) »vrsta platna« (v. *valinca).* Postverbal od *valjuškati valjuška* f pored *valjušak,* gen. *-ška* »Knödel«. Ovamo možda još *napoveljati, -am* (Dalmacija, subjekt *bolest')* »spopasti«, sa nejasnim α > *e.* Rumunji posudiše *a navali* »losstürmen«, odatle pridjev na *-nic* < slav. *-ьn* + lat. *-icus năvalnic* »stürmisch«, *a prăvăli* »wälzen, stürzen« < *prevaliti,* postverbal *prāvai* m, pridjev na lat. *-atictis prăválatic* (Mpldávija) »steil abfallend«, на *-iș prăvăli}* »provalija«. Čudno Je značenje *prăvălie* »dućan«, s radnom imenicom *'prăvăliaș* »Krämer« (ako je od teg glagola), *podval* »Fassrinlager«, *podvala* "(Oltenija) »Kopfstück des Sägeschlittens«. Značajno je da u rumunjskom postoji *valiti* i bez prefiksa: *a vůli* »rollen« kao i *val* »Welle«. Ovamo ide možda i *vălătuc* = (sa metatezom) *tăvăluc* »Walze, Rolle«, s mnogo varijanata. Upor. *v* u arb. *tevlik* za *taljige* (v.). S imenom biljke *navala* poklapa se *năvalnic* (Moldavija) »Art Farnkraut, Wurmfarn, scolopendrium officinale, koji se polaže pod prag od kuće ili u kupelj, da navele prosci«. U slavinamą ąd praslav. korijena *val-,* kauzativuma *valiti* postoji još niži prijevoj * *ъl-* u pridjevu *obao* (v.). U baltičkoj grupi naprotiv ima se.ija prijevojnih štěpena *^el-* u lit. *vélti* »walken«, lot. *velt* »wälzen«, *apvalus* »okrugao, obao«, *vilinăt* »hin und her rollen«, iterativ *volioti* »hin und her wälzen«. Ovamo idu još i ove usporednice: lat. *volvo,* internacionalno *involvirati, revolucija* m, *revolucionar, -naran, involucija, revolver, volumen, vallum* (upór. toponim *Bol,* na Braču), *vallis,* sanskr. *valati* (3. 1. sing.) »kreće se«, got. *waltjan,* nvnjem. *wälzen.* Upor. još *jifets- > *м/ors- > *lijeska* (v.). Oblici *valjati* i *valiti* sadrže prijevoj duljenja *ō* > *a.*

Lit.: ARj2, 718. 4, 2. 9. 290. 316. 7, 311. 511. 728. 731. 8, 305. 405. 10, 348. *BI 2,* 696-697. *PleterSnik 2,* 100. Popović, *Ný* 3, 121. Grubor, *JF* 8, 24-26. Hraste, *JF 6,* 213. Škarić, *NVj* 20, 45-49. *Elezović* 1, 72. 2, 122. 140. 160. 190. *Miklósié* 374. 377. *Holub-Kopečný* 407. *Bruckner* 599. *Vasmer* 1, 165—67. *Mladenov* 57. *WP* 1, 303. *Trautmann* 349. *Tiktin* 1040. 1200. 1236. 1710. *Boisacf* 44. Geramb, *WuS* 12, 41. Hirt, *PBB* 23, 337. Johansson, *IF* 3, 251. Matzenauer, *LP* 11, 335. Meringer, *IF* 18, 252. Petersson, *KZ* 47, 270. Schröder, *IF 22,* 194. Holthausen, *PBB* 46, 144. Wood, *KZ* 45, 70. *GM* 428.

valjati[2], *-ām* impf. (ШЗ, Vukj razlika u akcentu prema *valjati,* v.), *riê vê* (Lumbarda) < *ne valja* preko *ne vaja* (upór. *štít* < *stajat")* »l ° vrijedan biti, 2° (što je vrijedno, to treba, upor. što može = to je moćno) > trebati, morati«. Odatle prilog *valjda* = *možda.* Particip perf. aktiva i pasiva kao pridjevi *valjan, f valjana* (Vuk, D/ubrovmk) (w-) = *väljan* (Proaaj) »tüchtig«, рошіепійей na -»e > -«r *nevaljánac,* gen. *-nca* (Lika), slov. *nevaljanec,* gen. *-nca* m prema *Ï nevalįanka,* na *-fst vetļanost,* prilog *valjano* (Piva-Drobnjak) »vri-' jedno, hitio, brao«, *nevâljao, f nevaljala* »loš, r£av, zao«, pohneničen *nevàljalac,* gen. *-alca* ηv (Vuk) prema *nevaljalica,* augmentativ *ne-Oaljalcma* m (Lika), apstrakti *nevaljalost f* = *nevaljalstvo* (Vuk), na *<-sk* -f *-âta* > *-itina nevaljalština* (Vuk). Pridjev na *-ost väljast* (Crna Gora), *nevaljan* (Hercegovina), na *-atan* (analogijski prema *prijatan) vàljatan, î -tną* (Crna Gora) = *valjatan* »valjan, sposoban«, *nevaljãtan* (Kosmet), *valjatnost* (ib.) »sposobnost, hitrina«, na *-ašan nevaljašan, f -ašna* (Kosmet) »nevaljao, lažan, ružan«. Upor. apstraktum na *-at* + *-je* > *-oče valjaće* n (Kosmet) »uporaba, služba«. Na hipokorističko *-sa nevaljalša.* Od velike su važnosti za etimologiju prijevojni oblici na *e* mjesto *a* na tri sasvim odjelite točke: *veljăt, -čim* impf. (Klina, Kosmet), apstraktum *veljače* n (ib.),slov. *veļjati* = *veļat* (Notranjsko) i *vdjâti, veljă* (ŽK), *nêvelja* (ŽK), slov. pridjev *neveljaven, neveljoxnost* f. U Kosmetu postoje prijevojni oblici na *o,* koji nisu nigdje drugdje potvrđeni *valjat, -dm* (Klina) pored *võijat, -am* impf. (Belo Polje), odatle apstraktum na *-İtina* < *-sk-* + *-ina voljaština.* Jedan i drugi prijevojni oblik znači isto što i *valjati* »l ° vrijediti, 2° trebati«. Kod prijevoja *valjat* moglo bi se doduše miiliti da je *o* mjesto *a* nastao labijalizacijom izazvanom od suglasnika *v* kao u *Uvoda, vokâf, vagan.* Kod *veljati* to nije moguće. Od Miklošičevih vremena tumači se *valjati* kao izvedenica *na-ati od lai. vaglia* (Boccaccio) »valuta, prezzo«, od lat. *valere.* Taj trgovački talijanski termin ne objašnjava nikako prijevojni oblik. Taj se ne objašnjava ni sa *vegliami leggi,* koje je od lat. *vigilare.* Postoji još imenica *valja* (1570, Gri-

zane, Crikvenica): *ki su za valju* »koji su sposobni za oružje«. Ta se može objasniti i kao postverbal od *valjati* i nije nužno indentificirati je sa tal. *vaglia.* Osnovno je značenje »ono što je bolje, to je vrijedno, to je potrebno«. To se značenje objašnjava veoma dobro sa *veleti, volja* i prijevojem duljenja *ō > a valja, valjati.* Upor. korn., srkimr. *guell* »bolje« < ie. **velno,* naročito lit. *privalyti* »bedürfen«, pridjev *privalus* »nötig«, *pryvolė,, prievolė* »Bedürfniss«. Poklapa se i sa stvnjem. *vaia* f, nvnjem. *Wahl:* ono što je valjano, to je izabrano (upór. *vitézi zibranī).*

Lit.: ARj 8, 122-24. *BI 2,* 696-697. Kusar, *NVj* 3, 327. Skok, *ASPh* 32, 365., § 10. *Pleteršnik* l, 706. 2, 747. 759. *Mazurami* 1537. Sturm, *ČSJK 6,* 76. *Elezović l,* 72. 85. 454. Vuković, *SDZb* 10, 381. *Miklošič* 374. Fraenkel, *KZ* 53, 42. *WP* 1, 294. *Prati* 1026. *DEI* 3979.

vam m (Mikalja). »carina«, slov. *vama* f (Prekmurje), također ukr. i rum. *vamă f,* ngr. βάμμα, tur. *(a)vam.* Od madž. *vam > vamos >* rum. *vameş = vămaş = vamălaş* »carinik«, pridjev *vămąşesc, vămăşie,* na *-ujç > ~uì vămui* »(o)cariniti«.

Lit.: Pleteršnik 2, 747. *Miklósié* 375. *Tiktin* 1712.

vamp m (Hrvatska) = slov. *vamp* m > *lamp* (jugoistočna Štajerska) »1° životinjski trbuh, 2° (pejorativna metafora) čovječji veliki trbuh, Schmerbauch, Wanst« = *fămp* (ŽK). Na *-âk fampãk* = slov. *vampač* m prema *fampača î* (ŽK), na *-ina vampina* (Skakavac) = *famplna* (ŽK). Od stvnjem. *wampa* > nvnjem. *Wamme.*

Lit.: Skok, *ASPh* 29, 477. 33, 361. *Pleteršnik* 1, 498. 2, 747.

vámpír, gen. *-ira* m, bug., ukr. i ras., bez *m* před labijalom koje je kao u *dùmbok* prema *dubok, dumbrava:* bug. *vampór* prema *vapor* »bateau à vapeur«: bug. *vapir, vepir,* ukr. i rus. (kao ime *Uţin,* 1047), sa *u* mjesto *vam-* i *va-* češ. *upír,* polj. i rus. Praslav. folklorni termin animizma, koji je postao evropski, *vukodlak* = *Werwolf* kod Germana > fr. *loup-garou,* bret. *bisdavret* (poznat iz starofrancuske književnosti po lai od Marie de France), arb. *lügat.* Suglasnik *ρ* varira sa *b,* upór. ras. *obyr.* Prema rus. *upyr: obyr i* je nastao iz jery-a, ali to ne potvrđuje češ. *upír,* polj. *upiór.* Kod nas ima *upir,* augmentativ na *-ina upirina* (Palmotic, Stulić). Denominal *povampiriti se.* Stalno uporedenje: *zacrvenio se kao vampir (jer* pije ljudsku krv). Arbanasi posudiše *dhampir* »isto što lugat«, Novogrci βάμπιρας, βόμτηρας, Rumunji imaju *vampir,* cic. i *vómbir.* Dva su tumačenja: posudenica je iz sjevernoturskog *ubyr, ubyrly* »vještica«. U prilog tome shvaćanju govore varijante. Tumači se iz slav. jezičnih sredstava: *u < ę > vam-* identificira se s negativnim (privativnim) *u* kao u *ubog, orod, uťal* (Bruckner)*; -pir* kao u *netopýr* (v.), od *pir-* = *per-* »letjeti«. Slično Vaillant. Prema tom tumačenju *upir* bio bi tabu za *vukodlak.*

Lit.: BI 2, 697. *Mazuranić* 1506. *Miklošič* 374. *Holub-Kopelný* 403. *Bruckner 594. Slávia* 13, 278-280. *Mladenov* 57. Vaillant, *Slávia* 10, 673-679. Korsch, *ASPh* 9, 676. Iljinski i Sobolevski, *RFV* 65, 262. 409. si. (cf. *RSl* 5, 266). Jokl, *Um.* 70. si. 80. si. Fécamp, *BSLP* 18, LXIV. Krek, *Einleitung* 409. 410. *Vasmer* 3, 108.

van[1] m (ŻK, hrv.-kajk., slov.), u izreci *na vam bózi (iti}* »im Vertrauen auf Gott > aufs Geratewohl«. Öd stvnjem. *won* (upór. nvnjem. *wähnen).*

Lit.: Pleterìnik 2, 74. *WP* \, 260.

van[2], prijedlog s gen., »extra«, složen *izvan, izvam, izvanj, izvana,* (16. v.), *naizvan, saizvan* (Hercegovina), prilog na pitanje *gdje, kamo,* »foras, foris, ná polje, na dvor«, veza (konjunkcija) »osim, nego, praeter«, složeno *van da, van ako* »nisi«, prvobitno akuzativ, stcslav. lokativ *ъne* (upór. češ. *vně} > vaní* (ŽK) = *vane, vanu, izvanje,* s deiksom *-ka vanka, ìzvãnka* (upór. ukr. *vonka,* rus. *vonki}* »foris, spoIja, zdvora«, hrv.-kajk., slov. *vun < ъnъ > *un* kao *uz* (s protezom *v* kao u *vuš* za *uš},* sveslav. i praslav. Složenice: *(iz)vanbracni, (iz)vanevropskif* hrv.-kajk. *vunbaateKj), (izjvanrēdan,* prevedenica od *extraordinarius.* Pridjev na *-j izvanji* (Vuk, 16. v.) = na *-ski izvanjski, vanjski* »spoljni«, poimeničen na *-ina izvánjština* f (17. v.), *vanjština,* na *-ъc > -ac izvánjac,* gen. *-njca* = *izvanac,* gen. *-nea* »tudin, stranac, jabandžija«. Na -ja *izvanja* f »taština, ispraznost«. Bez utvrđene etimologije. Mladenov i WP izvode iz ie. **ud-l*ud- >* ņvnjem. *aus* (v. *ъz > uz),* sanskr. *ut,* prošireno sa *-no *ud-no.* Uporeduje se neuvjerljivo i sa sanskrtom *vana-m* »gora, šuma, drvo«, *vane* »u šumi« = *ъne,* od ie. **-uen-* (upor. *van,* v.) kao i sa stprus. *wins* »väzduh, zrak«, a to od prezentskog prijevoja na *n* (Schwachstufe) ie. korijena **ue-* »duvati« koji je u *vijati,* gr. αῖνω »beutle«.

Lit.: ARj4, 316. *BI2,* 697. Krasovski, *NJ 5,* 235-236. *Miklošif* 396. *Holub-Kopečny 412. Bruckner* 606. *Vasmer* 1, 225. *Mladenov* 90, *Trautmann* 360. *WP l, 221. 259.* Bezzenberger. *KZ 41,* 89. (cf. *RSl l,* 266). *Boisacf* 61-62. Bragmann, *IF* 33, 304. Endzelin, *FBR* 10, 18., br. 48. (cf. *Slávia* 10, 221). Hirt, *IF* 17, 48. Horton-Smith, *BB* 22,189-202. (cf. *AnzIF* 8, 135-136). Persson, *IF 2,* 213. Zubatý, *ZbJ* 396-400. *(RSI 2,* 259).

vandrša f (Vuk) = *vaša f* (Vuk) »komad kože što se odadre s tijela«. Daničić označuje riječ kao tuđu. Ne kaže koja.

Lit.: Daničić, *Om.* 58. 363.

vankúš m (Zrinjski, *Sirena,* hrv.-kajk.) = *vanjkuš* (ŽK) »Polster«. Na *-ica vankušnica* (hrv.-kajk., slov.) = *vänjkušnica* »Polsterüberzug«. Od srvnjem. *Wangküssen.*

Lit.: ARj 20, 552. *BI 2,* 697. Skok, *ASPh* 33, 372. *Pleteršnik 2,* 738.

väpa f (Dubrovnik, 1784) = *vâp* m (Stulić) »1° vapor, halitus, humor, 2° vonj,. 3° hidronim (rijeka, Srbija)« = (bez proteze *v} apa* (Vuk, Crna Gora) »zadah, odor«. Ako je osnovno značenje »para, isparivanje, Dunst« ide zajedno stcslav. *vapa* »stagnum, humor«, koje se slaže s hidronimom i slöv. *vapa* »Pfütze«. Upor. arb. *vape* f »Hitze, Mittag«, pridjev »heiss«, rum. *văpae* f »Flamme«, postverbal od *văpăi* »flammen, flackern, lohen«, obrazovan od *vapa* s pomoću -α/ρ > *-ăi,* koje možda i ne ide zajedno sa hrv.-srp. *(v}apa.* Upor. još *vapno, japno* (v.) i stcslav. *apъ* »boja, color«. Balkanske riječi teško da su istog podrijetla kojeg i sttal. *vapa,* tal. *vampa,* od *vapore* = *vampore,* odbacivanjem sufiksa. Miklošič i Schulze upoređuju *vapa* »stagnum« sa sanskr. *vapi* »länglicher Teich«. Miklošič ima još iz madž. *vapa* »lacuna«.

Lit.: ARj l, 94. BI 2, 698. *Miklošič* 375. Isti, *Lex.* 56. Schulze, *SAW* 1910, 787. sl. (cf. *RSI 4,* 334). *GM* 463. *Tiktin* 1719. *REW** 9147. Bernard, *RES* 27, 34-35.

vapiti, *vàpijêm* impf. (Vukov akcenat) *(uz-, za-)* = u današnjem saobraćajnom i književnom jeziku *vapiti, vapim* (iz biblijskog jezika) »zvati, vikati«, stcslav. *vtpiti, upiti,* češ. *úpêti,* rus. *vopitb.* Praslav. Samoglasnik α je nastao iz velarnog poluvokala ъ kao u *vaskrs.* Od *vtpiti* je nastao naporedni oblik *upiti, upijem* pf. (Vuk, Crna Gora) *(do-)* »viknuti, pokliknuti, zovnuti«, kao u *unuk, uskrs, juče* itd., stsrp. *vzupiti* prema impft *upijati, upijam* (Crna Gora). U stcslav. postoji i prijevoj *ypъ* »laras, galeb«. Nije posudenica iz got. *wõpjan,* niti je u prasrodstvu s njim kao ni s ags. *wof-fian* »delirare, lärmen«, nego sa lot. *upet, upeju* »vikati«, lit. *upas* »jeka«, stvnjem. *ufo* »sova«. Onomatopejski je korijen **u-* koji se nalazi u *ukati, vykati > vikati* (Iljinski). Upor. još *vabiti**

Lit.: ARj 2, 717. *BI 2,* 698. *MiЫoШ* 396. *Holub-Kopeiny* 403. *Vasmer 226.* Iljinski, *KZ* 43, 177-184. Uhlenbeck, *PBB 22,* 195-200. 27, 133. 29, 3, 318. 337-338. Vaillant, *Slávia* 10, 674. Charpentier, *Le Monde oriental 1, 222* (cf. *AnzIF 25,* 69). *Kiparsky* 56. *WP* 1, 187.

vápno n (zapadni krajevi) = *japno* (16. v., ŽK) = *japno* (Vodice) = *japan,* gen. *-pna* m (18. v.), sveslav., osim bug. i rus., praslav., poimeničen pridjev na *-ьn* sr. r., »1° (istočni krajevi) kreč *(<* tur. *kireç,* v.), klak < lat. *calx* (v.)«. Pridjev na *-en vàpnen* = *japnen* (ŽK) »krečni, klačni«, poimeničen na *-ica japnenica* (ŽK) = (disimilacija *n — n > l — n) japlenica* (18. v.) = *japlenica* (Vodice) »1° krečana, klačina, fornaža, 2° toponim«. Na *-orjapnor* m »suh komad japna kod razvalinaj klačinara«. Na *-ica japnlca* (Vodice) »jama s vapnom«. Na *-ar vapnar,* gen. *-ára* »krečar«. Denominal stcslav. *po apьniu* »całce obducere«. Primitivům praslav. pridjeva očuvan je u rus.-cslav. *apъ* (12. v.) »boja«, *povapiti* »dealbare«. Riječ *apъ* je baltoslav., upor. stprus. *woapis,* lot. *vapi (vapu), vāpei* »bojadisati«. To uporedenje kaže da *v-* pripada osnovi i da je u hrv.-srp. bilo shvaćeno kao proteza, koja je zamijenjena protezom *j-.* Kako Praslaveni nisu poznavali gradnja u kamenu ni industrije vapna (kreča), mora se uzeti da je praslav. pridjev *apьnъ* prvobitno značio kao i u lit. »boja«. Prijenos na »calx« je sekundaran. Vasmerovo izvođenje *apь* od stcslav. grecizma *vapsati* »schminken« < gr. Ζβαψα od βάπτω, ne vodi računa o ovoj činjenici. Bruckner uporeduje neuvjerljivo sa sanskr. *vapi* »länglicher Teich«, *vapati* (3. 1. sing.) »bacati«. Kako je *vapa* značilo »kaljuža, blato«, a to se upotrebljavalo na primitivnom s'tepenu za bojadisanje, praslav. pridjev *apьno* možda je u vezi s tom riječi.

Lit.: ARj 4, 462. 20, 565-66. *BI 2,* 698. *MikloSii* 375. *Holub-Kopečny* 407. *Bruckner* 604. *Vasmer l, 168. IzvORJAS 12, 2,* 224. *Trautmann* 341.

var m (16. v.) »pažnja, pomnja, oprez«, *na var imati se, imi na var* (Vrbnik), *navar biti, navař jímati na nikoga* (Vodice, CreS). Od priloške je sintagme imenica *navar* (Dobrota) »pažnja«, *nevar f.* = *navara* > prilozi *ienevar* (16. v.) = *iznevarce* (16. v.) = *iz-*

nevaříce = *snevarke, -om* (Stulić) »iznenada«, *iznevarke* (Marulić). S prefiksom *ob-* *obar* (Baraković) »vlast, oblast *(dati pod ~)*«, *obara* f »obrana, straža, čuvanje«. Pridjevi *nèvaran* pored *nêovãran* (ŽU) = *nêvarno* (prilog, ŽK) »pogibeljan«, *nevarovan* »koji se ne čuva«. Upor. slov. *nenevaren* »nepogibeljan«. Denominali na *-ati obarati* impf. (15. v.) »čuvati, braniti« prema pf. *oboriti, -im* »sačuvati«, na *-ovati varovati, -ujem* (Stulić) »custodire«, *obarovati* (1431, Podhumac) »zaštititi«. Riječi *var, obar(a)* postverbali su od *varati, -am* impf. (Vuk). S prefiksima *do-, iz-, na-, pre-, raz-, s-, za-* *varati* u južnoslav. (slov., bug.) je razvio značenje »decipere« na osnovu prefiksacije; *závorovat, -ujem* (Kosmet, Drsník, Dugonjevo) »zalagivati«. Prefiksom *pre-* pred *varati* kaže se isto što i u *pregrupisati, premjestiti, preplivati, prenijeti, prenositi* itd. »prenijeti s jednog mjesta na drugo, preko nečega«. To je upravo »decipere«. Kako *pre-* služi i za perfektiviranje, ispuštanjem toga prefiksa *prevariti* »decipere« dobiva imperfektivno značenje u *varati.* Postverbal od *prevariti* je *prévara, prêvara, prijevara* = *prevära* (Kosmet). Od *varati* radna je imenica *varalica* = *varai,* gen. *-oca,* na *-ant prevarant,* apstrakti *varàncija f,* na *-ka varka.* Pridjev na *-ljiv varljiv,* na *-ьn* > *-an prevaran.* Arbanasi posudiše *prevarit.* Ovamo još *izvarlčit* (sebe ili drugoga) (Brusje, Hvar) »pokvariti«. Slov. *varam* »schauen«. Odatle deminutiv na *-koti varàkati (se), -am* impf. (Vuk) = *varakat, -am* (Kosmet) prema pf. *varàknuti (se), -em* = *varaknüt* (Kosmet) »vrdati, vrdnuti, mrdnuti, ne činiti onako kako se očekuje«. Sveslav. i praslav. (?) posudenica od frnč. *waren* »aufmerken, beachten« koji se nalazi i u romanskim jezicima. Ovamo ide i južnoslav. posudenica od *viardōn* »beobachten« > *vârdati, -ām* impf. (Vuk) »1° attendere 2° (Grbalj) tumarati«. Čudno je značenje »nagomilati« od *navàrdati, -çan* (Lika) pf. prema *navardávatí.* Upor. u istom značenju *nardat* (ŽK). Bug. *varda* »ątraža«. Uzvik *varda* (15. v.), upór. *ad mardam sub castello (Tkalčić* VII, index). Imperativ *vardaj* (Vuk) kao uzvik turskog stražara na Drini, na koji se odgovaralo *vardam,* tur. *vardą* »gare, attention«. Odatle bosanski toponim *Vardište.* le. je korijen germanske riječi **yer-.*

Lit.: ARj 4, 264. 7, 732. 8, 124. 309. *BI2,* 698. *Mazuranić* 1541. Popović, *Sintaksa* 35, Hraste, *JF 6,* 212. Skok, *ASPh* 33, 366. Ribarić, *SDZb* 9. *Elezović* l, 73. 185. 2, 122. *MikloSič* 375. *Holub-Kopečny* 408. *Bruckner* 601. *Mladenov* 58. *REW'* 9502. 9508. *Kiparsky* 89. *WP* l, 284. *GM* 352. Vaillant, *RES* 22, 18. Osten-Säcken, *IF* 33, 267. *Deny* 728. Hirt, *PBB* 23, 337.

vàragovati, *-ujem* impf. (Vuk) »(opančarski termin) strugali izluženu kožu«. Od madž. *faragni* »schnitzen«. Glede / > *v* upór. i madž. *varga* (v.) i *varka* (v.). Glede glagoîskog nastavka *-ovati, -ujem* na madž. glagolske osnove upór. isto kod rum. madžarizama *-UJQ* > *-ui: cheltui, făgădui* itd.

Lit.: BI 2, 698. *Miklošič* 375.

varak m (Vuk) = *varak,* gen. *-aka* (Kosmet) »zlatni listići za ukrašivanje, pozlaćivanje jabuka, rogova ovnu, buklija, kozar, klobodan, telej, šik, žik«. Na tur. *-li varakli* indeklinabilni pridjev, epitet uz *preslica, varaklija* (Kosmet) »na komu ili čemu ima varak«. Denominal na *-eisati varakleisati, -šem* impf. (Vuk) = *faraklèisati,* na *-aisati varaklaisat, -išem* (Kosmet) »šiklisati, šikosati, šikovati, teleisati«. Balkanski turcizam (tur. *varak)* iz terminologije ukrasa: bug. *varák, varakladisvam, -dosvam (d* iz tur. aorista), *varakosvam,* arb. *varak* »Goldplattierung«, ngr. βαράκι »Goldblättchen«, βαρακώνω »vergolden«.

Lit.: ARj 3, 43. *BI 2,* 698. *Elezović* l, 73. *Mladenov* 58. *Miklošič* 375. *Školjić* 638.

varga m (14. v.) = *vorga* (Miklošič, srp.) »1° postolar, cipelar, opančar, 2° prezime *(Varga,* 1697)«. Od madž. *varga.*

Lit.: ARj 20, 580. *Mažuranić* 1542.

varganj, gen. *-anja* m (Vuk, Srijem) = *vrganj* (Hrvatska) = *vrganj, frganj* (ŽKU) »gljiva boletus edulis«. Od madž. *vargánya.*

Lit.: BI 2, 699. Skok, *ASPh* 33, 373.

varka f (Vuk) »1° rep u ribe, 2° (šaljivo) stražnjica u žene«, ispuštanjem dočetka *-ka,* koji se osjeća kao sufiks, *fara f* (Vuk) »stražnji kraj od lađe«. Od madž. *fark* »rep«. Upor. za prijelaz madž. imenica, koje se svršavaju na suglasnik, medu hrv.-srp. feminina *bitanga, Kikinda.*

Lit.: ARj 3, 43. 20, 585. *Miklošič* 376.

varoš f (Vuk) = *varoš,* gen. *varosa* m (1775, Kosmet) = *varoš* m (ŽK) = *varaš* m (hrv.-kajk., Vramec, opozicija: *selo)* »1° grad, šeher, 2° toponim«. Rod varira (m'i f) i u Crmnici. Pridjev na *-ski varoškī* »1° gradski,

2° građanski«. Deminutiv na *-ica varošica* (Vuk). Na *-ište varošište* n »gradište«. Na *-janin varošanin* m prema f *varošānka* = *városka,* s deminutivom *varoščica* (Vuk) = (od pridjevske osnove) *varSšćan* (ŽK) »čovjek iz varoši«, odatle na *-če varošanče* n = *varošie* »varoško momče«, kol. *városiad.* Balkanska riječ madžarskog postanja (madž. *varaš* od *vár):* rum. *oraş,* bug. *varoš,* arb. *varrâsh* (ovamo i arb. toponim *Oroshi)* »Vorstadt«, također gr. i tur. Do 15. v. *varoš* je značilo »naselje koje se razvilo ispod feudalnog grada« (upor. toponim *Podgrad, Podgraci,* gen. *-daća, Podgradec* > arb. *Põrades* na Ohridskom jezeru). Upor. *Mon. şerb.* 439: *Gradb Kljuib... i varošb Podbključb.* Osnovno *var* dolazi u složenici *varmeđa* (Vojvodina) < madžarsko-slav. složenica *vármegye,* odatle *varmeđaš, varmeđski, varmedija* (hrv.-kajk.), kao deminutiv u toponomastici u madž. lokatīvu **varadon* > *Varadīn,* gen. *-ina,* odatle etnik na *-ьc* > *-ac Varadínac,* gen. *-inča* m prema f *Varàdînka.* Od deminutiva *várasd* »gradić« madž. je lokativ **varasdon* > *Varašdịn,* gen. *-ina* = *Varaždin* (ŽK) = *Vorežlin* (Bednja), s etnikom *Vorežttčun* (ib.).

Lit.: BI 2, 698. 700. Novaković, *Nastavnik* 3, 1-17. (cf. *AnzIF* 4, 145). Miletić, *SDZb 9,* 408. Strohal, *NVj* 36, 49. si. *Elezović l,* 74. *Mladenov* 166. *GM* 464. Jokl, *UJb* 7 (cf. *IJb* 13, 166).

vàrzUo n (Vuk, St. Novaković, Milićević, Srbija) = *varzilo* (Kosmet) »~ za crvena jaja« = *vršilo, varsilo* (Kršnjavi) = *varsilo, varsilj* (Pančić). Pridjev *varzilovo drvo* (Lazić, Crnogorčević) »caesalpina brasiliensis«. Stoji bez sumnje u vezi s tal. *brasile* m (12. v., sjeverna Italija) »sorta di legno rosso orientale da tintori«, koju Battisti i Alessio izvode iz ar. *wars* »una piànta gialla simile al sesamo, oriunda dallo Jemen«, ar. pridjev *toarsì.* Veza s imenom zemlje *Brasile, Brazilija* je sekundarna (prema crvenom drvetu).

Lit.: BI 2, 700. Elezović, *JF* 14, 215. Novaković, *JF 2,* 116—117. Stevanović, Л^, n. s., l, 183-184. Vasmer, *GL I4I. DEI 591.*

vas, gen. *vâsi* f (čakavski, akcent ŽK) = (hrv.-kajk., slov.) *ves* = *vSsı* gen. *vosí* (Buzet, Sovinjsko polje) = nepostojano *a vas,* gen. *vsi* (15. v.), ie., baltoslav., sveslav. (osim bug. i rus., samo u narječjima) i praslav. (stcslav.) *vbsb,* »l"selo, κώμη,χωρίον, villa, 2° toponim *(Nova Ves,* Zagreb)«. Danas potisnuto od sinonima *selo* (v.), koje je prvobitno značilo »kmetovsko naselje, selište koje je imalo svoga gospodara (tako u Dušanovu zakoniku)«. Danas je očuvano na zapadu kao toponim. Na Šolti se vidi zamjena i u toponomastici. Od *Sudnje selo* etnik je *Srtdnjak* m prema f *Sridovaška,* od *Donje selo Dônjak* m prema f *DoKvaška;* dokaz je da je prvobitni naziv bio *Sridnja, Donja vas.* Da je praslav. riječ postojala u nas i na istočnom teritoriju, dokaz je *Pruska Vas* (Stojanović). Da novo stanovništvo koje se za turskih ratova seli na zapad, nije poznavalo riječi *vas,* dokaz je u toponimu *Orna Vas,* 1497. *v Crnoj vsi* (kod Plaškoga), koji prozvaše *Cma Vlast.* Slično je i na teritoriju kod Zadra, gdje je *Banja Vas* »banovo selo« promijenjeno u *Banjevac,* gen. *-vca.* U gornjoj Lici je *Radina Vas,* 1439. *v Radini vsi,* odatle ime potoka *Radinovac,* koji utječe u Liku u poreznoj općini Smiljan i etnik *Radovac.* Upor. za takovo izvođenje toponima *Fratrovei* na Kupi = 1650. *Fratrova vas;* kod Otočca je *z Rodosie v'si (1510.); Gorinja Vas* (ŽK). Od izvedenica samo *veznicus* (1340): »est qui in villa qualibet habet exequi mandátum sui superioris cuiuscumque, quod nomen bene sibi competit vulgariter, quoniam villa in sclavico *wez* vocatur«. Samoglasnik *a — e* je nastao od palatalnog poluvokala ь. Dok je praslav. riječ kao termin za kmetovsko naselje očuvana samo tim samoglasnikom, u baltičkoj grupi pokazuje čitavu seriju prijevoja: **yaiš-, *ueiš-,* u stprus. *zaaispattin* (»Frau«) prema lit. *viešpats* m »Herr«, *viešpatį* f »Herrin«, *viesis* m »gost« prema *vyesnià* f, *vaišinti* »pogostiti«, *viešėti* »zu Besuch sein«, lot. »zu Gaste sein«. Baltička se složenica nalazi i u sanskr. *viçpati* »Hausherr, gospodar«, *viçpatm* »Hausfrau« (upor. arb. *amvise* »padrona di casa«) = avesta *vispaiti* m »Herr eines Dorfes, einer Gemeinde«, sanskrtski prijevoj *veta* »susjed, Dienstmann«, avesta *vaësa* »Knecht«, *vitati* »hingehen« (upor. lit. *viešėti* »zu Besuch sein«). Praslav. *ы* je još u vezi sa οἶκος (prijevoj **tfoik-)* »kuća«, lat. *vicus* »Häusergruppe, Dorf, Stadtviertel«, got. *weihs,* lat. *villa* < ie. *^ueik-sla.* Da je riječ postojala i u ilirotračkom, to dokazuje arb. m pl. *vise* i toponim *Vsitg* > *Sinj* (Dalmacija) < *Visinium* (obrazovano kao *Ulcinium).* Ie. je korijen **uik-* »kuća u naselju«. Propadanju praslav. riječi u hrv.-srp. nije doprinijela samo sinonīmija, nego i homonīmija *vbst* »sav« (v.).

LU.: Hraste, *Rad* 272, 10. Strohal, *NVj 36,* 49. d. Jagić, *ASPh l,* 433-434. *MikloHi* 399. *Holub-Kopetny* 412. *Bruckner* 618-619. *Vasmer* l, 193. *WP* l, 231. *Trautmann* 36.

Hirt, *IF* 32, 265. Foy, *IF* 32, 332. Brandt, *Sborník v čest Millera* 305—310. (cf. *AnzIF* 13, 245). Sütterlin, *IF* 5, 307. Oštir, *WuS 3,* 205. *ZSPh* 2, 108. *Boisacq** 689—690. *GM* 473.

vasija m, f (Kosmet) »staratelj, staralac, tutor«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vaši}* iz turskog prava: búg. *vasíja.*

Lit.: Elezavić 2, 503. *Mladenov* 58. *Školjić** 638.

vasiona, određeni pridjev ž. r. (Vuk, u prijevodu, *Ps.* 18, 15) = *vasiljenă* (u prijevodu St. zavjeta, *Sam.* I, 2, 8.), poimeničen pridjev, »orbis terrarum« = *vašimi svíjet* (Vuk) = (promijenjeno prema *sila,* pučka etimologija) *vasiljem* (Vuk, Grbalj), proširen na *-ski vasi-Ijenskī* (~ *patrijar,* narodna pjesma). Daničić upotrebljava mjesto Vukova oblika i mjesto narodskih pučkih etimologija prema stcslav. *vasèljena, vasèljenï svíjet, vasèljenskî sabor,* prema stcslav. prevedenici (calque) gr. οἰκουμένη (γη) (u naslovu carigradskog patrijarha), što znači *nastanjena (zemlja), nгзеШаја,* određeni part. pret. pas. od *vbseliti (> useliti}* »habitare«, tako i rus. *vselénnaja* »universum«. Naš jezični osjećaj shvatio je stcslav. prevedenicu (calque), koja je nastala u crkvenim učenim krugovima (upor. *nasušni hljeb},* kao složenicu od *vas* »sav« i *sila.*

Lit.: BI 2, 700. 701. Vušović, *NJ* 2, 140-145. (cf. *JF* 13, 285). *Vasmer* l, 236.

vaš m (Prčanj) = *văz* (Boka, Sutomore, Crmnica, Buzet, Sovinjsko polje) = *váz* (Dubrovnik, Rab) »(tal.) *vaso,* sud, stakleni vrč (Buzet), širok krčag bez drške (Crmnica), ćup zemljani koji sadrži 6—7 kg, važna«. U brodograditeljstvu u prenesenom (metaforickom) značenju *vaši* m pl. (Dubrovnik) »kad se brod sagradi, *vaši* su neke potporače koje padnu kad brod uđe u more, tal. *vasi delle navi«* = *važe* (Račišće) »drvo koje se podmetne kod izvlačenja lađe« = *aгi* = *vaζί* (Cres). Ovamo još deminutiv na *-ol* + *-ino važulin.* Tal. deminutiv na *-cello vascello* (fr. *vaisseau}* nalazi se u slov. *vršel* m < *vašel* »bárka«, *vršélo* n »Mastbaumkorb« (sa zamjenom α > *r* kao u *krletka,* v., upor. *držela* > *dežela}.* Od tal. *vaso* < lat. *vasúm,* od *vas.* Upada u oči í > *š* u Prčanju i Dubrovniku.

Lit.: Zore, *Tuđ. 6.* Budmani, *Rad 65,* 163. Kušar, *Rad* 118, 21. *Pleteršnik 2,* 799. Miletić, *SDZb* 9, 259. *REW** 9161. 9163. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Skok, *Term.* 142. 147. 148. *DEI* 3994.

vášar m (Vojvodina, Slavonija) »sajam, pazar, dernek, panađur«. Pridjev na *-ьn^ vášarnī* (~ *dan,* ~o *doba}* »pazarni, pazarski, sajmeni«. Na *-ište vašarište* (Vuk) »sajmište, Pazarište (toponim, Lika), panađurište (toponim, bug.)«. Denominal na *-iti vášariti, -rím* impf, *(raz-)* »pazariti, sajmovati«, metafora *razvašariti pí.* »porazbacati«. Od madž. *vásár.*

Lit.: ARj 20, 617. *BI2,* 701. *Miklošič* 376.

vaška f (Vuk) »pas, pseto«. Deminutiv na *-ica vašćica* (narodna pjesma). Ovamo ide prema Miklošiču apstraktum na *-ina vašćina f* (Marulić, Bernardin, Hanibal Lučić, čakavska riječ) = *vaština* (Parčić), potvrđeno jedanput sa ь mjesto *a: bez jego v'itine: gostu i siroti ne učinite vašćine* (Bernardin), u amplifikaciji *vašima i psost.* Odatle denominal na *-ati vašćiniti* »obeščastiti«. Bernardin prevodi tom imenicom lat. *calumnia,* a Parčić tal. *onta.* Upor. izvedenice od *pas: psina, psost, psovka.* Kako je *vaština* potvrđeno s poluglasom, moglo bi se pomišljati i na izvedenicu od *uš* < *vbšb,* upor. bug. *väSka.* Obje su riječi bez paralela u slavinama. Mažuranić pominje riječi koje donekle slično zvuče, kao tur. *vaşak* »ris«, *vahşi* »divlji«, što ne odgovara semantički, a kod *vas* »selo« ni fonetski.

Lit.: ARj 20, 619. *BI 2,* 702

vatak (?). Taj oblik upotrebljava Mažuranić. Osniva se na pisanju u Budvanskom statutu: *il senicio et il vataco, o sinicio o vataco.* Riječ *vataco* je zacijelo isto što bug. i mak. *vatah* pored *vataf* »1° Werkführer einer Giesserei, 2° Leiter der Tänzer (Kalušari, Makedonija« = rum. *vătaf* »Anführer, Vogt«. U rum. postoji čitava leksikologijska porodica te riječi: deminutiv na lat. *-elim vataşel* »Amts-, Polizeidiener«, apstraktum *vâtaşie* »kotarska oblast«, f *vătaşifa* = *vătăşoaie* »vatafova žena«, *a vaiasi* »upravljati«. Prema Budvanskom statutu *vatah* je sudski službenik koji izvršuje noću i danju naređenja sudaca, poziva pred sud građane, garante, objavljuje nađene stvari, zvonom objavljuje prodaju kroz tri nedjelje, procjenjuje vrijednost zaloga. Mažuranićeva je etimologija, prema kojoj je *vatak* izvedenica od *hvatati,* neodrživa zbog dočetka *-ah,* koji nije naš sufiks, kao i zbog značenja. Griješka je Mažuranićeva i u tome što je pisanje Budvanskog statuta jednostavno prenio u hrv. *vatak,* a c u pisanju Budvanskog statuta može biti i *h.* Bug. *vatak* može biti posuđenica iz rum. ali i ne mora da je to, ako se ima u vidu da je

vatah identično s ukr. *vatáha* »Haufe, Masse«, struś, *vatága* »1° Zelt, Nomadenhaus, 2° (danas) Haufen (Menschen, Tiere), Rotte, Bande«, polj. *wataha, watażka* (17. v.) < ukr. *vatáha* »1° mnoštvo, 2° vod mnoštva«. Ove usporednice vele da je riječ pripadala prvobitno nomadskom društvenom uređenju, u kojem je nomadska šatorska jedinica po semantičkom zakonu sinegdohe označivala i onoga koji njom upravlja, vlada, izvršuje njezine naloge. Zbog toga bug. *vatah* može biti i protobugarska (Asparuhova) riječ. Riječ je identična sa sttur. οἰαγ »čador, soba, porodica« > južno-tur. *odak, oda* > *odaja* (v.) (Mladenov, Vasmer, Korsch). Barić izvodi od arb. *vetëhë* »das selbst, selbst, Schamteil«, što ne objašnjava ni fonetiku ni značenje. Capidan identificira bug.-rum. riječ sa tur. *vattás* »pastir«. To tumačenje ne objašnjava s > *h, f, a ni* značenje, jer *vătaf* ne postoji u pastirskoj terminologiji. Toponim *Vaiasi.*

Lit.: Mažuranić 1546. *MHISM* 3, 15. 83. 85. 119. 155. Barić, *JF* 5, 297. Capidan, *DR* 3, 191. *Vasmer l,* 172. *Mladenov* 58. *Doric* 31. *Bruckner* 604. *Tiktin* 1719.

vatra f (Vuk) »oganj«. Pridjev *vatren,* poimeničen na *-jaza vatrènjaia* f (oko Muhača) »parobrod, vapor«. Na *-alj vatrālj,* gen. *-álja* m (Vuk, bug. *vătrai}* »maša, ožeg, posipka«, rum. *vătraiu* (također slov. i ukr.). Deminutiv na *-ica vatrica.* Augmentativ na *-uština* (upor. *baruština} vatruština* »vrućica«. Na *-ište vatrište* »ognjište, ustrinà«. Denominal na *-iti vàtriti, -lm* impf, (džeferdarom) *(na-, o-, raž-, za-}* »paliti«. Prvobitno riječ raširena na istoku, na zapadu samo *oganj,* danas rašireno i na zapad, odatle složenica (neologizam) *vatrogasac, vatrogasni, vatrogastvo,* prevedenica prema njem. *Feuerwehr, vatrenka* »lokomobil«. Nalazi se još u češ. (istočno-moravskom), slvč., polj. i ukr. Kako je raširena i u rum. *vatră,* na sjever su je donijeli rumunjski pastiri po Karpatima. U arb. *vatre* f = *votre* (Gege) »Herd, Feuerstelle«. Balkanska pastirska riječ, koju su i u hrv.-srp. mogli raširiti srednjovjekovni Vlasi (Joki). U prilog te pretpostavke govori *vatrālj,* gdje je sufiks ne kao u *pùtalj,* nego lat. pl. od *-alis,* upor. lat. *-ile* u *vadrile* »isto« (kotorski latinitet). Riječ se nalazi još u ciganskom, kamo je mogla doći također iz rum. Uspoređuje se sa sanskr. *atharvan-* »Feuerpriester«, avesta *atars* > perz. *odar* »vatra«, arm. *airem* »verbrennen«. Nije riješeno pitanje proteze *v-,* od koga je. Upor. stcslav. *vbtrb* »faber«, koja je balto-slav. riječ,

upor. stprus. *vutris, autre* »isto«. Važna je činjenica da je ušla i u dalmatinski latinitet.

Lit.: ARj 7, 732. *BI 2,* 702. Trojanović, *SEZb* 45, 1-324 (cf. Belić, *JF* 10, 259)! *Miklošič 376:* Berneker, *IP* 10, 161. *Holub--Kopečný* 408. *Bruckner* 664. *Vasmer* l, 173 *ZSPh* 5, 285. *Mladenov* 59. *RES 4, 192 WP* 1, 42. Jokl, *WZKM* 34, 30 (cf. *RES 'I,* 115. *IJb* 13, 165). *Slávia* 13, 283. Loewenthal, *WuS* 10, 163. sl. (cf. *IJb* 13, 170. 246). *GM* 464-465. Oštir, *Anthropos* 8, 165-180. (cf *IJb 4,* 109). Popović, *Slávia* 7, 23. *RES И,* 111. Rozwadowski, *ROr* 1, 108-110. Skok, *ZRPh* 54, 202. 463. Meillet, *BSLP* 23, 77.

vázam, gen. *-zrna* m (Hrvatska, Dalmacija, Vuk, samo katolici) = *vazăm,* gen. *văzma* (ŽK) = *vazăm,* gen. *văzma* '(Vodice) = *vazem* (Brkini, Istarski Breg) = (hrv.-kajk., 1599 Legrad) *vuzem* = *veyzêm* (Bednja), slov. *(v}územ* (Bela Krajina, Štajerska) = *uzma,* pl. *o üzmih* (Lumbarda) = *uzrneh* (12. v.) = *uzam* m (glede *ьe-* > *vaz-* pored *uz-* v. *uz* i *uzeti),* pl. *uzmi, o ūzmih* (Ložišće, Brač) »uskrs (pravoslavni i katolički), vaskrs (samo pravoslavni), vaskrsenije (samo pravoslavni), veliki dan (srpske listine, bug.) = vèligdan (Srbija preko Morave), velja noć (Zagreb, pisano *vely a noyćh* = *velenicz* 1468, 1432, slov.)«. Ranjina: *prvi dan prije Uzma* »ponedjeljak prije Uskrsa«. Pridjevi na *-en: vázámén* (Brkini, Istarski Breg) = *vazměn* (ŽK, ~ *pondïljak}* = *vuzmên,* poimeničenja na *-jak üzmenjak* m (Smokvica, Korčula) »ciklama«, *vazâmnica* (Brkini) »kruška koja se drži do uskrsa« = *vuzmenica* = *vyzïemlico* (Bednja, sa *mn* > *ml}* »uskrsni kriješ, lomača, vatra« = *vazménka* f (ŽK). Postanjem što se tiče morfologije, posve je jasan crkveni termin. To je postverbal od *vtzemati, -mljg* »tollere« kao *ujam, najam., zajam* od *jeti.* Semantički problem nije tako jednostavan. Miklošič je prevodio »sumptio carnis« i smatrao je kao opoziciju terminu *mesopust* (slov. *pust,* također Kastavski statut 1490) = ἀπόκρεως = *carnelasciale, carnelevale — caslegi, carnelegi* kod Rumunja (v. *karneval},* kada se poslije 40 dana posta *(quadragesima* > *korizma)* opet »uzimlje meso«. Tako shvaćen taj je crkveni termin, koji se nalazi samo u hrv. i slov., na teritoriju Oglejske patrijaršije i splitske metropolije, izoliran u kršćanskoj terminologiji kod Slavena. Nema mu analogije ni na istoku ni na zapadu. Kako je *vazam* objekt uz glagole *jesti, blagovati, učiniti* (upor. kod Bakšića: *Isus hote večerati i učiniti vazam svojimi učenici, po prvo nego se dijeli od njih},*

odnosi se na Isusovu posljednju večeru i prijevod je od hebrejskoga i aramejskogixwfoj = *pēsah.* Ta riječ u hebrejskoj religioznoj terminologiji znači svetkovinu u kojoj se slavi prijelaz Hebreja preko Crvenog mora i dolazak pod Mojsijem u obećanu zemlju. Značila je upravo »prijelaz, transitus, διάβασις«. U kršćanskoj je interpretaciji dobila simboličko značenje u tri pravca »1° pascha crucifixionis, πάσ/α σταυρώσιμον, 2° pascha resurrexionis, πάσχα άναστάσιμον, 3° u interpretaciji sv. Augustina simbol sv. euharistije«. Slavensko se prevođenje drži ove interpretacije: πάσχα άναστάσιμον prevodi se u *Uskrsnuće.* Treba dakle objasniti kako je došlo do tog slobodnog prijevoda, što je bilo povod da se tako prevodi? [Usp. o *vozam* i pod *jeti].* Jednako kao što je *nedjelja* slobodan prijevod od gr. άπρακτος ήμερα, za κυριακή, tako je i *vazam* slobodan prijevod koji se naslanja prema tome na naziv *Pascha,* običan kod svih Romana. U pluralu je u srednjoj Dalmaciji (tj. na teritoriju solinske metropolile) kao u rum. *Pași,* fr. *Pâques, Pascer < festa Pascuorum,* u stal. i stfr. Plurale je tantum kao i njem. *Ostern* i kao naprijed pomenuti romanski nazivi, zbog toga što se *Uskrs* prije 1094. slavio 4 dana, a od g. 1094. tri dana.

Lit.: BI 2, Hraste, *BjfF* 10, 41. Skok, *Rad* 292, 18. *Slovo* 4—5, 64--70. Vaillant, *RES* 6, 81. 15, 236. 22, 23. *Pletersnik 2,* 750. 807. *Mažuranu* 1523. Kušar, *NVj* 3, 332. *Miklošič* 396. Isti, *Lex.* 89. 95.

vazelín m (Zagreb), moderna učena riječ, za balkanskih ratova u vojničkom žargonu unakrštenjem sa *mazati mazelin* (Srbija).

Lit.: Pavlovic, *NJ* 4, 140—141.

väža f (Šolta, Parčić) »patka«. Denominal na *-aṭi: cā se ona važā* »gega se kao patka«. Vuk ima uzvik *vāž* kojim se gone guske, npr. na paši. Taj uzvik postoji u ŽK.

Lit.: Parać 1103. *Bl* 2, 703. *ARj* 20, 643.

važgeč (Banja Luka), uzvik, »prođi se, okani se«, upravo tur. imperativ za 2. lice. Na *-isati vazđečtlsat se, -Sem (od nečega,* Kosmet, *t* je od tur. aorista) »ostaviti se, dići ruke«. Balkanski turcizam (od tur.-perzijske sintagme perz. *vaz* »ruka« i *geçmek* »proći«) iz rječnika običnog govora: bug. *vazgéč* »isto«, *vazgečtis(v)am.*

Lit.: Elezović 2, 502. *Mlađenov 56.*

véce, gen. *večera* n (Vuk), *lijepo veće,* neutrum prema *vrijeme,* maskulinum u pozdravu *dobar veie* (analogija prema *dobar dan); r* u nominativu ispalo samo u štokavskim narječjima prema *juce,* a ovdje zbog identifikacije s deiksom *r < že* (v.); (s očuvanim *-r) večír,* gen. -i f, analogijom odatle i *vece f (prva vece),* baltoslav., sveslav. i praslav., »Ζσπερος, vesper(a) (s kojim je riječima prema Brugmannu u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-ьn + -lo večernji* (~г *doba),* poimeničen u ž. ili sr. rodu: *večernje* n = *večernja* — na *-ica večernica* »sacra pomeridiana«, na *-jača večernjača* (suprotno *donica, zornjača)* »hesperus«. Prilozi s postpozitivnim -s (v. *saj) večeras* = *večeras* (Kosmet, ŽK), deiksom *-kë večeraske = doveče* (Vuk) = *dôvečer* = *kvečeru* pored *kvečeri* (ŽK) = *naveče* (Kosmet). S tal. sufiksom *-ino* < lat. *-ïnus večerin,* gen. *-ina* »Westwind«, tako nazvan, jer je i njem. *Abend* »zapad«. Denominai na *-ati večerati, -am* impf, i pf. (kao *čuti, vidjeti, kazati, imati, ručati, doručkovati) (do-, na- se, po-),* impf. *-va-* na *večeravati, -cèrãvām* »coenare«. Odatle postverbal *večera* f »coena«, deminutiv na *-ica večerica.* S prefiksima: *predvečerak,* gen. *-rka* m (ŽK) »Jause«, *navečerje* (14. v.), *navičerje* (Mirakuli) = *navečje* (Levač, Srbija) »uoči kakva blagdana« = *navečeří f* pl., *navečerje* prema *pojutarje.* Madžari posudiše *vacsora* i crkveni termin *vecsernye* = *veternye,* Rumunji samo crkvene termine *vecernie, povecernifă* »Komplete«. Niži prijevojni štěpen je genitiv vremena stcslav. * *ьcега* (tako i u ostalim slavinama, prema Vasmeru instrumental sing.) > (sa *v > u* kao u *unuk, utorak) jučēra, jučerdān* (17. v., više puta). Dočetno padežno *-a* bilo je shvaćeno kao deiksa, koja može otpasti *jučer* (16. v.) i zamijeniti se drugim *jučēri* (Katančić). Odatle krivom identifikacijom *r = že juče>= včera* (hrv.-kajk.) = *čéra* (ŽK) pored *čer* (ŽK); složenice *prekjuče = prekuče* (ŽU) = *prekčéra* = *-čer* (ŽK), *nakjučē* (Vuk) »uoči prekjuče«. Pridjevi na *-ani* (upór. *sadanji) jučeranji* (Vuk), *čeranji* (ŽK), prema *današnji* od *danas jučerašnji* (17. v., Vuk) = (s disimilacijom *šnj > snj) jučerašnji* (18. v., jednom), na *-nji jùcernjï, jucèrinji* (18. v., prema *jučeri).* Nižim prijevojnim stepenom izražava se dan koji je prethodio večeri, upravo večer kao završetak dana za cio dan (sinegdoha). Baltičke su usporednice: lit. *vakaras,* lot. *vakus* »vece«. Dalje je uporedenje sa gr. τα εσπέρα = lat. *véspera,* koje sadrži ie. korijen **ye-,* koji je raširen na î u stvnjem. *nestor,* stnord. *vestr* »zapad«; glede ie. **-qeros* u **ueqeros* upor. ir. prijevoj *fescor* »vece«; **ye-, *ųes-* je varijanta od **aų,* zastup-

Ijena u sanskrtu *avós* pored *dva* »herab, ab«. Ie. bi riječ značila »zalaz sunca«.

Lit.: ARj 1, 943. 2, 718. 4, 673. 7, 392. 407. *BI* 704. 673. Jagić, *ASPh* 13, 629. *Elezović* 1, 80. 2, 85. *KZ 46,* 236. Rešetar, *ASPh* 36, 540. *Miklošič* 376. *SEW* 10. 165. *Holub-Kopečny* 410. *Bruckner* 614. *KZ 46,* 236. *Vasmer* 1, 196. *RSI* 3, 250. *IF* 42, 179-182. (cf. *JF* 7, 245). *Mlađenov* 64. *Mélanges Pedersenas* — 102. (cf. *IJb* 23, 200). *WP* 1, 15. 311. *Trautmann* 348. *Boisacq*[3] 288—289. Brugmann, *IF* 13, 157-163. Foy, *IF 6,* 328. 8, 203. Müller, *IF* 8, 304. Otrębski, *Z badań nad infiksem nosowym w językach ie.,* br. 15. Iljinski, *ASPh* 34, 15-16. Loewenthal, *KZ* 55, 4-5. Belić, *Zb. Fortunatov* 374. Meillet, *BSLP* 21, 33. Pedersen, *KZ* 38, 205. Patrubany, *MO 2,* 220-225. (cf. *RSl* 3, 321).

večica (Tivat, »oko raku na košulji)« = *vičįca od rükäg* (Prčanj) »Hemdmanschette, mali Uski rub rukava«, *večica od grla* (ibidem) »Hemdkragen«; Krtole: *ogrljača nema vučicu; večica* (Bogdašić) »rub košulje«, (Dobrota) »neurešen kraj košulje oko raku i oko vrata«, (Stoliv) »večica oko vrata (za nju se zapuči kolêt, tako i Muo)«. To je bokeljska riječ za ono što se u Dubrovniku zove *pobiti* < tal. *polsino,* deminutiv od *polso* < lat. *pulsus,* odatle učeno *puls, pulzírati* (Zagreb). Riječ *večica* je naš deminutiv na *-ica* od primitivuma koji kod nas nije potvrđen, nego možda u *tal.vezzo* »ornamento di perle o altro«, koje se izvodi od lat. *vĕtíum* ili možda bolje od **vitteus* »ad vittam pertinens«, od *vitto* »benda«. V. *bječva.*

Lit.: Rešetar, *Štok.* 305. *REW*[3] 9396. *Prati* 1043. *DEI* 3006.

veći, komparativ od *veliki,* sveslav. i praslav. *vęt-,* bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, »major«, stcslav. *vįštij.* Pored komparativa na *-ιo vecī* postoji u hrv.-kajk. i komparativ na *-Si* kao u češ. *větší* < *vécu* i s disimilacijom *í — ši > kš,* upor. **dužši > dukši,* kao i slov. i polj. *większy: vekši* pored *vehši, vihši (i* prema *viši).* Apstraktum na *-ina večina* = hrv.-kajk. *vekšina,* u prilogu *s vekšindm* (ŽK) = *vekšinjom* (Hrvatska, BI) = *većinom.* Prilog *veće,* s deiksom *-m vičem* (Banat) = (s ispuštenim *-e* kao da je fakultativna deiksa *jer < jere) već,* postao je vezica suprotnosti upravo kao *magis* u romanskim jezicima i kao ngr. πλέον > πLÓ, *πειά.* Kao romanski jezici *plus* i *magis* upotrebljava i hrv.-kajk. taj prilog za tvorenje komparativa *vač krêiv* (Bednja) »krivlji«, upor. ngr. πιο καλός pored καλήτερος, tal. *più bello,* rum. *mai frumos,* španj. *mas hermoso.* Prilozi s prijedlozima *odvěce > odveć* »odviše«, *preveo = preveć* (ŽK) »previše«, bug. *veće, preveče,* sa sufiksom *-ma* (upor. *veoma, boljma, lištna, manjma,* stcslav. *ыьта > sasma) večma* »više«. Veže se sa superlaTivnim *naj največ* pored *najviše* (Vodice) »plurimum, plurimi« i sa konjunkcijom *ako vecāko > véčko* (Piva-Drobnjak) »osim ako«. Vezica *već* zamjenjuje *nego* (Slavonija, Vukovar): *bolji je već naš;* zamjenjuje *osim, izuzev* u Kosmetu. Denominal na *-ati -većati, -ām,* samo s prefiksima *po-, u-;* impf, na *-va- -većavati, -vècãvām (po-, u-).* Od stcslav. priloga *preveste* stvoriše Rumunji *a privesti* (Moldavija), *privişti* »etwas überragen«. Kao komparativ *bolji* služi kao prvi elemenat dvočlanih starih ličnih imena: *Većeslav* = srlat. *Venceslaus,* prema ovome ili prema njem. *Wenzel,* kao da je od *еньь* (v.), *Vjenceslav;* Češ. *Vaclav,* rus. *Vjačesláv,* češ. *Vacerad, Vacemil.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upor. stcslav. *vįštij,* polj. *więtsay,* ras. *vjaščij.* Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Kao ie. korijen uzimlje se **ųen-* »streben > wünschen, lieben, erreichen«, koji se nalazi u lat. *venus,* nvnjem. *Wonne, wünschen* (v. *voščiti),* u slavinama proširen formantom í. To proširenje pretpostavlja se i u imenu 'naroda *Veneti.* Upor. rus. *Vjatiči,* od ličnog imena *Vjatko,* hipokoristikod *Vjačesláv,* prema Iljinskom »victor«.

Lit.: ARj 11, 249-51. *BI* 704. 705. *Elezović* 1, 79. Vuković, *SDZb 9,* 381. Ribarić, *SDZb* 9, 170. Ivšić, *HR* 1934. *Miklošič* 381. *Holub-Kopečny* 414. *Bruckner* 620. *Vasmer* 1, 247. *Mlađenov 64.* 195. 205. *WP l,* 258. *Tiktin* 1263. Buga, *RPV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Iljinski, *IzvORJAS* 23, 125-182. (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia* 5, 206). Petersson, *Zwei stradu. Aufsätze* 1917 (cf. *IJb* 8, 206). Prusík, *ASPh 2,* 493-495. Vaillant, *Zb. B. Popovita 294.* sl. (cf. *IJb* 15, 297).

vècîl, gen. *-ila* m (Vuk, narodna pjesma) — *većal* (Kosmet, Stupník) »namjesnik, zamjenik, vikar, mandator«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *veqil)* iz turske administrativne terminologije: rum. *vechil,* bug. *vekil(in),* arb. *vecitt* (Skadar), čine. *vichil'u,* ngr. βεκίλης. Ovamo arapski apstraktum *večalet,* gen. *-aleta* m (objekt uz *dati,* Kosmet) »punomoć(je)«, složenica bug. *vekil-harč* = čine. *vichileargi* »intendant« (v. *hari),* cine. *vikilimeie* »procuration« < tur. *vekil-etme* (od *etmek).*

Lit.: Elezović 1, 79. 2, 503. *Mlađenov* 61. *GM* 469. *Pascu 2,* 174., br. 1148. 1149. 1150. *Školjić** 639.

vedar, f *vedra* (Vuk), sveslav. i praslav. meteorološki pridjev, stcslav. *vedru* »serenus«. Poimeničen na *-ьc* > *-ac vedrete,* gen. *-aca* (Vuk) = *vedrenjak, -áka* (Crna Gora) »1° mjesto u vodi koje se ne smrzne, 2° čist led«, na *-îk vèdrik,* gen. *-ika* »u ritu gdje nema trske nego voda«. Apstraktum na *-ina vedrina = vedrinja* (Kosmet) »hladno, vedro vrijeme«. Denominál na *iti vedriti, -im (iz-, pro-, raz- se)* »činiti vedro« prema iteratīvu na *-iva -vedrívati, -vèdrujem, -ivom* pored *-vedravati, -vidravam* samo s prefiksom. U baltičkoj grupi nema *v-,* lit. *gaidrus,* lot. *gēdrs.* Ie. **yedros* zastupljen u stvnjem. *wetar,* nvnjem. *Wetter,* od korijena **ue-* »wehen, blasen, hauchen« sa sufiksom *-dhro.* Praslav.-germ, leksem. V. *vijati* i *vjetar* kao dalje etimologijske veze.

Lit.: BI 2, 705. *Elezović* l, 75. *MikloSii* 377. *Holub-Kopečný* 410. *Bruckner* 622. *Vasmer* l, 177. *Mladenov* 60. Brugmann, *IF* 18, 435. Hirt, *IF 22,* 77. *PBB* 23, 337. *WP* l, 222.

vēja, gen. *vejé* f (Kosmet, bug., rus. *veha,* stcslav. *vēja* »Ast, Zweig«) »suha grana, slamka, biljka«, slov. *veha* »Krautblatt«, bug. *veika.* Deminutiv *vêjka* f (Kosmet). Sveslav. (osim u hrv.-srp. književnom i saobraćajnom) i praslav. *veha.* Bruckner uzimlje *-ha* kao sufiks u *streha* (v.). Etimologijski ide' zajedno sa *viti* (v.) Ie. je korijen **uoi-,* prijevoj od **nei-(viti),* proširen formantom *-so.* Taj se formant nalazi u Šved. *vese* »Büschel«. Upór. stvnjem. *wisk,* nvnjem. *Wisch* i lat. *virga.*

Lit.: Elezović l, 75. *JF* 14, 185. *Miklošič* 388. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 614. 43. 302. 310-311. *Vasmer l,* 195. *Mladenov* 61. Chodźko, *BSLP 5,* LXIX. Lidén, *IF* 18, 494. sl. Pedersen, *IF* 5, 53. Petersson, *IF* 24, 262. Scheftelowitz, *KZ* 54, 244. Wood, *MLN 29,* 69-72. (cf. *IJb* 3, 104). Kódov, *SpBA* 43, kl. ist.-fil. 21, 149-154. (cf. *IJb* 16, 281).

vel m »šlājer (Zagreb) < njem. Schleier« = *vêo,* gen. *vela* (Paštrovići, Perast) »bijela marama što djeveri drže iznad djevojke, koja kleči držeći oružje na rukama, kad joj zasjede daju dobru molitvu«, *vel* m (Piva-Drobnjak) »crno svileno platno kao ubradač, što udate žene svečano odjevene nose na glavi (jedan kraj pripuče uz kosu na tjemenu, a drugi puste niz leđa)« = *fel,* gen. *fêla* pored običnijeg *vel* (Crmnica) »isto što veo«. U Marulića *val* »(danas) vel«, sa *a* mjesto *e* možda prema splitsko-rom. (upor. krčko-rom. *vaila < vela).* U narodnoj pjesmi sa *-/* > *-li* (upor. *sigal* < *suulus) vélj* m *(crni vélj* na ruci »Flor«). Tal. deminutiv na *-etto* < vlat. *-îtta veléta* (Vuk, Dubrovnik) »isto što veo« < tal. *veletta,* naš na *-bk* > *-ák velak.* U Kosmetu je *vala* f »kao til razne boje od tanke svile, rubac kojim djevojke i mlade žene povezuju glavu (time se pokrivaju i svadbeni darovi)«. Po svoj je prilici balkanski francuzizam, bug. *val* mjesto *vual.*< fr. *voile* < lat. *vēla.* Oblici *vel* i *veo* su od tal. *velo* < lat. *vélum.* Lat. neutrum pl. *vela* dobio je u tal. značenje »jedro«. Odatle na *-ata velata* (Dubrovnik) »= *velada* (Perast) < sitai, *velata* »breve navigazione a vele spiegate«; *velada* u sjevernoj Italiji znači »giubba, kaput« (po imenu markiza *di Velada,* koji ju je nosio). Odatle na tal. *-one* > *-un velàdun,* gen. *-una* (Dubrovnik) = *veladûn,* gen. *-una* (Rab) »kaput«.

Lit.: Vuković, *SDZb* 10, 351. Miletić, *SDZb* 9, 361. *Mažuranu* 1556. *Elezović* l, 71. Budmani, *Rad* 65, 165. Cronia, *ID 6,* 124. *Mladenov* 57. Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 9184. *Prati* 1033. *DEI* 4002.

velëfj samo u vezi *velef i da* (Kosmet) »čak da, čak što više«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ve* »i«, *lev* »même si, même en admettant que«, u isto doba prilog i veznik) iz sintakse običnog govora (upor. *ever).* Upor. bug. *veliakim* »indessen« < ar. *ve* »i« + *lakin* »mais« = cine. *eliachim* »mais pourtant«.

Lit.: Elezović 2, 503. *Deny* 1010-1012. *Pascu 2,* 132., br. 452. *Doric* 33. *Mladenov* 62.

Vêles m (toponim, Makedonija), gr. Βελεσσός, Βελεσσά koje je grecizirani slav. oblik. Da je star, bio bi bez β-, upor. *Edessa* za *Voden.* Arb. *Vêles* je također prema makedonskom. Turski naziv *Köprülü* izvedenica je na *-li* od *köprü* > *ćuprija* (v.). Grad leži na Vardaru i posjeduje karakterističan stari turski most. Odatle turski toponim. *Veles* se često veže s imenom staroruskog božanstva *Velesъ* u *Slovo o polku Igorevu.* Bio bi to toponim bez ikakvog izvođenja kao *Perun,* imena brda na zapadu. Tome božanstvu nema traga kod južnih Slavena. *Volos* > *Volo* (Grčka) ne može se uporedivati sa strus. *Voioși* (koje je možda različito božanstvo od *Veles)* jer se tur. zove *Golos.* Ne postoji jedinstvena etimologija. Briickneru je hipokoristik od *eieiъ* »Gigant, div«, Machek veže sa sanskr. *Çarvas,* avesta *saurva.* O kultu *Velesa* kod Slavena ima podataka.

Lit.: Bulat, JF 5, 136-137. Bruckner, *KZ* 43, 313. *ASPh* 11, 118. Fischer, *Sborník V. Tillovi* 1927, 46-56. (cf. *IJb* 3, 315). Mackek, *RES* 23, 62-64. *Vasmer* l, 179-180.

velestika f (Belostenec) »biljka levisticum ligusticum, miloduh (prevedenica od njem. *Liebstöckel),* slov. *lúštrek* m pored *lustrak«.* Oblik *velestika* je nastalo metatezom iz tal. *levìstico — libistico* < kllat. *levisticum,* a to iz *ligusticum* < *libysticum,* pridjev od gr. Λφυστίς »Libija« zamjenom etnika *Libii* sa *Liguri* > (metateza *i — y* > *u — i) lubisticum,* odatle stvnjem. *lubestecco* > slov. *lúštrek* (Kranjska), pored *lustrak.*

Lit.: ARj 6, 678. *Pleteršnik* l, 538. *REW*[3] 5038. *DEI* 2217.

velik, određeno *veliki* (Vuk), pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ik,* tako još u slov., češ. i rus., od praslav. pridjeva *eiъ* »magnus«, koji je očuvan u čakavskom određenom pridjevu *vili* (Istra *Veli Jože,* toponimi *Vela vrata* »morsko tijesno«), na *-ıo velji* (Vuk, jugozapadni krajevi), u prilogu *vele* (Vuk, jugozapadni krajevi, u rečenici kao igra riječi *kad te vidim, vele mene, kad ne vidim bele mene).* Proširenje sufiksom *-ik* je balto-slav., upor. lit. *velikaš* »Ostern«. Toponim poimeničen *Velika* f (Slavonija), s etnikom *VeRčanin.* Sintagme *velika trava* (Kosmet) »biljka«, kao crkveni termin *veligdan* m (Kosmet, Vuk, Srbija, zapadna Morava od Niša, bug.) »uskrs«, prevedenica od gr. μεγάλη ἡμερα; u imenima dana uskrsne nedjelje: *veliki četvrtak, petak, velika subota* prevedenice su od gr. μεγά>η παρασκευή. Deminutiv na *-ačak* < *-ak* + *-bko vfflkăčak, f -čka* (Vuk), *velikačak* (Kosmet) »poodrastao, prilično velik«. Na -ar *velikaH,* gen. *-aša* m prema *fvelikašica* »magnat«, s pridjevima *velikašev, velikaški.* N'a *-an velikan,* gen. *-ana* (Stulić, Lika) »gigant«, s pridjevom *velikánov,* prezime *Velikanović.* Apstraktum *veličbstvo* > *veličanstvo.* Glede umetnutog и v. *božanstvo, čovječanstvo, s* pridjevom na *-en veličanstven.* Denominál na *-iti izveličiti, -im* (16. v.), *zveličiti se, -im* (ŽK) »udovoljiti sebi«, *izveličati, -am* (16. v.) »spasiti, učiniti što da bude veliko«, *uveličati.* Pridjev bez proširenja nalazi se u složenici *velebilje* »atropa belladona«. Na *-jak grajani veljaki* (Postila) »velikaši«. Prilog *vele* je veoma raširen u novijim prevedenicama (neologizmima): *velesajam* »foire«, *veletrgovina, veletržac, veleposjednik, velegrad, velevlast* f, *veleum* m, *veleizdaja* »Hochverrat« prema njem. tipu *Grosstadt, Grossgrundbesitzer* itd.; tako i s pridjevima: *velesrdan* (BI), *veleuman, veleučen, velečasni* i si.; arhaistički pridjev *velemozan* »magnificus«, od *eiьмoгa,* prema ovome *veledušan.* Prilog na *-ma, -mi: veoma* < stcslav. *vehma, velmi* (Vetranić), *veomi* (Ranjina, Palmotić, Rosa) < stcslav. *vehmi,* češ.; u pridjevskoj složenici *eiьiepъ* (sv. Sava) > *velelijep* (Stulić), danas na istoku *velelepan,* imenica *velelepnost,* prema rus. *velikolěpnyj.* Mjesto pridjeva *veličanstven* govori se i piše *veleban* koji je iz češ. *velebný,* a to od apstraktnim **velbba,* upor. polj. *wielbić,* ukr. *vjeľbjaf* »magnificare«, *veličajan,* stvoren od *veličati s* pomoću sufiksa *-aj* (v.). Oboje zabacuje Maretić. le. je korijen **yel-* »drängen, pressen«. Dalje moguće etimologijske veze v. pod *valjati, valiti.* Značajna je toharska paralela *tuäL walo* »kralj«, upor. gore *vehmoža.*

Lit.: ARj 4, 326. *BI* 706-708. Maretić, *Savj.* 173-74. *NJ 2,* 185. Skok, *ASPh* 33, 373. *Pleterínik 2,*944. *Elezović* l, 76. Unbegaun, *RES* 12, 26. *Miklošič* 378. *Holub-Kopečný* 411. *Bruckner* 616. *Vasmer* l, 181. *Mladenov* 61. *Boisacq»* 223-224. 1092. Fraenkel, *IP* 50, 11. Hirt, *IF 2,* 364. Meület, *IJb* l, 18. Nehring, *WuS* 12, 282. Vaillant, *RES 9,* 8.

velim = *velim* (Kosmet, ŽK) pored *vèlju* (arhaizam kao *vidu,* pa zatim kao u *hoću, mogu; -u* < stcslav. *-ϱ), ita.,* impf, samo u prezentu i u imperfektu *vèljãh* itd. U ukupnom hrv.-srp. infinitiv ne postoji (čakavski i hrv.-kajk.). Ograničenost na prezent nastala je zbog sinonimije *(reći, govoriti, kazati),* i što se govori samo u često upotrebljavanim rečenicama tipa: *velim ti, ho velíš.* Hrv.-srp. je inovacija što je postao verbum dicendi. U ostalim slavinama infinitiv postoji: stcslav. *veleti, veljp,* češ. *veleti,* rus. *veletb, velju* »jubere«, itd. Perfektiv je *reći.* Značenje »jubere« nalazi se u *poveljeti, povelím* pf. (13 — 18. v.) prema impf, *poveljati, -am* (15. v., Stulić), iterativ na *-va- poveljavati* (Bakšić) »ordinare«. Odatle iz crkvenog jezika *poveli, vladiko* (Kosmet) »kad se netko hoće da zapopij onaj što služi,, kaže tu formulu«. Postverbal *povelja* f (12 v.) »1° praeceptum, ·2° diploma«, latinizirano *apoviUa.* Glagol na *-êti* je ie., balto-slav., sveslav. i praslav. U ličnim imenima *Velisav* prema *Velisava, Velimir,* madž. *Elemér,* toponim *Velimirovo,* poimeničen *Velimirovica,* prezime *Velimirović,* hipokoristik *Vélja,* toponim *VeKmlje.* Glagol s prefiksom *poveljeti* i postverbal *povelja* (u prvom značenju) živjeli su samo u feudalno doba do konca 18. v. Zamijenio ga je sinonim *zapovijedati.* U baltičkoj je grupi verbum voluntatis: lit. *(pajvelti* »htjeti, dozvoliti«, *velēti* »gönnen«, *pavelmi* »hoću«, lot. *velēt.* Ie. korijen **ųe1-,* zastupljen u got. *wiljan,* lat. *velie,* samo je verbum võlun-

tatis. U slavinama je to dijelom prijevoj perfektuma *tfol- (v. *volja* i drugi korijen *hotjeti, htjeti).* Čini se da ide ovamo *navelègati, -am* pf. (Piva-Drobnjak) »nagovoriti nekoga na što)«. Dalje su etimologijske veze *velik* (v.) i *volja* (v.).

Lit · *BI* 708. *Mažuranić* 1557. *Elezović I, 76. 2,* 537. Vuković, *SDZb* 10, 391. *Miklošič* 377. *Holub-Kopečný* 411. 421. *Vasmer* 1, 180. *Mladenov 62. WP* 1, 284. *Boisacf* 240, 577—578. 594. Brugmann, *IF* 1, 81. 15, 339-340.

vělud m (Vuk, Perast) = *velûd* (Rab, Božava) = *velut* (Miklošič) »baršun, kadifa« = (s betacizmom *v > b) belud* (Mikalja) = (s promjenom dočetka *-ud > uk,* upor. u Grödenu *uluK) belük* (17. v., Belostenec) = *belok.* Balkanska riječ mletačkog podrijetla (mlet. *veludo* — tal. *velluto* < kslat. *vìllutus,* izvedenica na *-ūtus* od *vilius): arb. velus* »Sammt«, ngr. βελοῦδον.

Lit.: ARj 1, 230. *BI* 707. *Mažuranić* 53. 1558. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6,* 124. *GM* 470. *Miklošič* 380. *REW** 9335. *Prati* 1033. *DEI* 4006.

veljača f (17. st.; Mikalja, Bella, Belostenec; u Zadru 1287. prezime *Veljača;* Vuk, zapadno Primorje, Dubrovnik, danas općenito u književnom jeziku zapada; J. S. Reljković, *Kućnik,* 1796) = *vejaia* (Šolta) = *vejáča* (Brusje, Hvar) »februar, veliki siječanj (v.)«. Vuk ima još *aveljača* (prema Daničiću, *o > a)* i *avèllala,* i to samo u njegovu rječniku, bez naznake gdje se upravo tako govori. U Dubrovniku se karakterizira vrijeme u tom mjesecu *veljača prevrtača* (jer je vrijeme nepostojano); poslovica u Vuka: *kad veljača ne daždi, maral dobra ne misli.* Hipokoristici *veljac, veljak, vêla f* (Šolta), *vélje* m (Boka, Vuk, u poslovici *kad vélje j— veljača/ ne veljuje, mare* /»mart«/ *opakuje* »ako u veljači nije zima, bit će u martu«), *velja* (Otok, Slavonija) u igri riječi *velja provelja.* U ovom mjestu govori se pf. *avelliti se* »oduljiti se«, od pridjeva *velji* »velik«. Mjesec *veljača* je prema tome nazvan zbog toga tako što dani postaju dulji, kako naslućuje Maretić za *oveljaia.* Glagol *proveljati* inače nije zabilježen. Ljubiša mjesec *veljaču* zove *sijeka šjekota,* jer je tada zima najjača. J. S. Reljković izvodi od *veljati: Dobri ljudi razložno provode poklade: po starinski med sobom veljaju, što od davna il od skora znaju; obtud mislim da veljača posta.* Prema tome *veljati* značilo bi »provoditi poklade«. Kako je *veljača* hipokoristik od *velja noć* »Uskrs« (ima jedina potvrda u Divkovića *veljanoć* »februar«), *veljača* može da potječe od *vehjb* »velik«. To bi bila skraćenica od *veliki siječanj.* U Srbiji se prema Vuku *veljača* zove *babini ukovi, dni, jarci, kozlići, pozajmenici.* Te se metafore odnose na atmosferske prilike na svršetku ožujka ili početku travnja, kad udari snijeg ili *cigáni.* Odatle izlazi da se naziv *veljača* za *februar* odnosi na atmosferske nestalno vrijeme kao *ožujak* = **hžujtkī,* što se odnosi na *lažno,* nestalno vrijeme. Postoji i glagol *veljati se* (subjekt *mačke)* »tjerati se, smotaviti se, kotrljati se« i Grubor može imati pravo da je veljača od toga glagola. Samo neće biti od *mačaka,* jer se one tjeraju u svakom mjesecu, nego se odnosi na nestalno vrijeme.

Lit.: ARj I, 123. 9, 489. *BI* 707. *Mažuranić* 668. 1558. Grubor, *JF* 8, 26–37. Ilešić, *ASPh* 27, 144. Maretić, *Rad* 112, 41-153. (cf. *AnzIF* 4, 141). Dulčić, *HJ* 2-3, 60-61. Matić, *HJ* 1, 13–15. *ZbNŽ 2,* 96. Ljubiša, *Priče* 154. Hraste, *Rad* 272, 36. *CD 6,* 593.

vel)adina f (Vuk, Boka) »vuna što se striže ljeti do Petrove dnevi s ovaca, a sa jaganjaca zove se *jarina* (v.) a što se s kože brije, ono je *tušica«.* Sufiks je isti kao u *kastradina* f (Crna Gora) = *kastradina* (Dubrovnik, Boka) < mlet.-tršć. *castradina* = *castratina* »slano meso bravile«, od *castrato,* poimeničen part. perf. od lat. *castrare.* To je složeni sufiks lat. pridjevski *-at* + *-ina.* Osnova *^elj-* može se usporediti sa *biddu* (Logudoro, starinski romanski govor sardinski istog ranga kao dalmato-rom.) < lat. *vïllus* (> tal. učeno *velia)* ili *vėlius,* gen. *-eriș; t > d* u Boci ne smeta mišljenju da je *veljadina* dalmato-romanski leksički ostatak. Glede *U > lj* upor. *jegulja* < *anguilla* i španj. *II > lj.*

L«;.: *BI* 707. *REW»* 9182. 9335. *DEI* 800. *Prati* 1033.

vêm (stsrp., hrv., slov.) = *vim* (Baraković, Frankopan) = *vijem* (M. Držić), danas nestao u hrv.-srp. književnom i saobraćajnom jeziku, •živ u hrv.-kajk., npr. u Bednji *vïem, vîes, vìe, viemã, vièta* pored *viestā, vedu,* infinitiv *védeti* »znati«, *bog si ga ve* (Varaždin), Marulićev imperativ *izuvij istine* »istraži istinu« < *iz-u--věždb* (upor. ŽK *povi* »kaži«), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *emъ,* glagol primarne kategorije kao *ijem, m < dm* od **vedmb,* upor. sanskr. *vedmi* pored perfekta *veda* »scio« (internacionalno za *veda* »sveta hinduska knjiga«). Od starog perfekta medija *vedé* koji točno odgovara lat. *vīdi,* gr. οἶδα »znam« stvoren je sveslav. i praslav. infinitiv *věděti* »wissen (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Taj živi

u iteratīvu na *-ati -vedati* (upor. rus. *védatb)* očuvan u hrv.-kajk. *izvedati, dovedati se* (Belostenec, Habdelić) prema *doviditi 'se* (ugarski Hrvati), u čakavskom *povídati* pf. prema impf. *povídat* (ŽK) *(do-)* »kazati«, stcslav. *pověděti* »wissen lassen«, slov. *povedali (is-, na-)* prema *povedali,* u književnom impf, *propovijedati, pdvijedãm* prema pf. *pripovjediti, -pòvjedim, dopovijèdati, -arti* prema *dopovjediti, dopovijeti, dopovijem; zapovjediti, -pòvijedìm = zapòvideti, -pòvidìm* prema impf, *zapovijedati, -p òvijedãm* »ordinare«, prevedenica *napovedajte* (Kosmet) »izvolite« prema tur. *buyrun > bujrum* (v.), u crkvenom terminu *ispovijedati, -p òvijedãm* prema pf. *ispovjediti, -pòvjedim, ispòvidìm, ispovijem; propovijedati, -pòvijedãm* prema pf. *propovjediti, -pòvjedim,* prevedenica od lat. *praedicare,* prema Meilletu starija od prijevoda Sv. pisma. Odatle postverbali *zapovijed,* gen. *-i* f, *propovijed,* gen. *-i, ispovijed,* gen. *-i,* starije *spôvid,* gen. *-i f* (1496, tako još ŽK), odatle *spovidnici* (Marulić), *spovidajući, spoviditi* (Naručnik), *spovijedam* prema *spoviđeti* (Matijašević); Korizmenjak ima *spovidati* pored *ispovidnik.* Taj oblik *(sp-)* kao prevedenica od lat. *confessio,* od *confiteor* pravilniji je. To dokazuje i rum. slavizam *spovada* = *spovedanie, a spovedi.* Promjena prefiksa *s-* u *iz-* došla je u književnom jeziku kasnije prema glagolu s prefiksom *iz-* i prema istoznačnom apstraktumu *ispovijest.* Pridjevi na *-ьn zapovjedni, propovjedni, ispovjedan, -nji,* poimeničeni na *-ik zapovjednik,* s pridjevima *zapovjednikov, zapovjednički* i apstraktumom *zapovjedništvo; propovjednik* itd., *ispovjednik* = *ispovêdnik* m (Kosmet), prema *ispovijednica* f; *ispovijedao,* gen. *-jeca* = *ispovijedalac, gen.-aoca.* Značajan je pridjev *naveden* (Draščići, Istra) »mahnit« prema *n'esvid,* gen. -ı f (Vodice, ikavci) »mahnitost«. Apstrakti na *-tb : zapovijest, ispovijest* (16. v.) = *ispoves* (Kosmet), *povijest,* gen. -i »historija«, s pridjevom *povijesni,* poimeničen na *-ica povjesnica, povjesnik, pripovijest* (taj stari apstraktum posudiše Rumunji *poveste* f) = na *-bka pripovijetka* < *-dzka.* Ovamo još hrv.--kajk. *izvedavec,* gen. *-vca* »explorator«, pridjev na *-ljiv izvjedljiv* »radoznao« (upor. češ. *zvědavi"),* poimeničen *izvjedljivac,* gen. *-vca; obnèvidjeti, obnèvidîm* (16. v.) < *obnevêdêti* »oprostiti, odreći se čega«, *napovideti* (objekt *ženidbu) = napovijediti, -im* »javiti, navijestiti«, postverbal *napovijed,* gen. *-i,* na *-telj napovjeditelj.* Prilog *nedovedoma* u starijim knjigama »ex improviso«. Od naročitog je interesa folklorni termin složenica *vjedogonja* = (s gubitkom *v,* jer je nestalo u jezičnoj svijesti veze sa *věděti,* koje se izgubilo iz jezika) *jedògonja* (Vuk) »čovjek iz kojega u snu izađe duh, luta šumom, svaljuje drveta, bije se s drugima; sinonim: *tenac, tenjac, zduha, zduhać, vukodlak,* stfr. *bisclavret* (keltska riječ), *loup-garou* < Werwolf«. Sadrži u prvom dijelu složenice stcslav. *vědb* »znanje«, upor. slov. i češ. *věda.* Pridjev je odatle *vjedòvit čovjek.* Takav čovjek ide za vilama i zna više nego drugi. Kako je nestalo *věděti,* s kojim je u etimologijskoj vezi, izmijenjen je u *vidovit* (~o *dijete,* Vuk) prema poznatoj riječi. Upor. rus. *vedun, vedma* »vještica«. Drugi je dio od *goniti,* upor. *vjetrogonja — vjètrenjãk.* Značenje je »koji goni vještice, ide za njima«. Praslav. korijen **ifěd- > věd-* sadrži i pridjevska poimeničena izvedenica na *-ák* (upor. *visok) svjedok,* gen. *-òka* m (Vuk) = (ikavski) *svidõk* (ŽK) »testis« < stcslav. *swédokb,* koja po etimologiji znači »conscius«, s denominálom na *-iti svjedočiti, -lm* (Vuk) (o- *se, po-, za-)* prema iteratīvu na *-va- -svjedočavati, -očavām,* samo s prefiksima, s pridjevom *svjedokov,* apstraktum *svjedočanstvo* n, na *-ъba svjedodžba,* participom perf. pas. kao pridjevom *osvjedočen* (upor. ags. *semita* »svjedok«); *nevježa* m je rusizam. [Oblici *prosvjedovati,* odatle déverbal *prosvjed,* domaći su kalkovi prema lat.-njem. *protestieren,* gdje je *pro-* prevedeno s *pro-* a *testis* = *svjedok* > *prosvjedovati* (potvrde: Frölich = Veselie, *Rečník,* 1854: *protest = prosvéd, protestieren = prosvědovati,* p. 459; Mažuranić--Užarević u svom rječniku imaju 1842. za *protestieren) = opověd(-ati)].* Ovamo ide i prilog *véci* u izreci *bog si ga véci* (Prigorje) »bog si ga zna«. U ikavskom govoru ŽK govori se *vici, veći — vici* (ŽU), redovno u psovkama, kad se neko kudi, da je nešto učinio, što taj poriče, a sumnja u ispravnost njegova poricanja: *vici te vrag pekā.* To je ostatak od 3. 1. sing, *věstb* od *věděti* zajedno sa etičkim dativom (dativus ethicus) *si,* sa *sш > c* (asimilacija i disimilacija). Upor. još got. *wait — witum,* nvnjem. *weiss-wissen,* sanskr. *vedmi.* Napose treba spomenuti i složeno u partikulu *vinda,* s deiksom *-že > -r vindar* (ŽK, Vodice, Jačke) = (hrv.-kajk., slov.) *venda, vendar* »ipak, ja, doch«, koja u prvom dijelu sadrži *vim* »scio«, kod Frankopana bez *da: ja ju vim* »ipak« *hoću ljubiti* (u Krašiću: *vim sam ti rekal* »ta, kazao sam ti«); u drugom je dijelu *da* kao u *valjda, možda,* slov. *seveda.* Samoglasnik *e = ije, je, i* nastao je od jata, a taj od ie. dvoglasa *ai* kako se vidi iz stprus. *maisse* »znaš« = stcslav. *vest,* stprus. *viaidimai* »znamo«, gr. οἶδα »vidio sam > znam«, prijevoj perfektuma ie. **lfoid-* od **ueга- > vidjeti.* Znanje prikazuje jezik

prema toj etimologiji po semasiološkom zakonu rezultata kao »rad viđenja, opažanja«.

Lit.: ARj 2, 649. 722. 3, 942. 4, 264. 559. 7, 511. 534. 12, 437. Popović, *Sintaksa* 46. Skok, *ASPh* 33, 372. Rožić, *NVj* 3, 187. Maretić, *Savj.* 116. *Elezović* 1, 237. Jagić, *ASPh* 1, 433. *NJ* 2, 120. Ivšić, *HR* 1934, 194. Ribarić, *SDZb 9,* 171. Ilešić, *Ljetopis* 31, II, 36. si. (cf. *IJb T,* 123. *RSl* 8, 328. *NJ* 2, 219). *Miklósié* 390. *Holub-Kopečný* 410. *Bruckner* 615. *Vasmer* 1, 176. 178. *Mladenov* 60. *Trautmann* 338. WT 1, 236. Buck, 4?Pй 26, 1-18. 125-54. (cf. *IJb 4,* 73). Zubatý, *SbFil* 4, 232-262. (cf. *IJb 2,* 166). Ramovš, *Slávia* 2, 117. Kořínek, S/o», *stud. J. Vajsovi* 1948. (cf. *JF* 18, 296). Meillet, ЯE5 6, 40. Kuljbakin, JF 5, 301. Osten-Säcken, *IF* 33, 251. *IF* 18, 293. Vaillant, RES 4, 310. *Boisacq*[3] 688.

vena f (Perast) »krvni sud«. Od tal. *vena* < lat. ггпа.

Lit.: DEI 4007. ЛД/ 20, 734.

veniao (~ *grijeh,* A. Gučetić), pridjev, pl. *grijesi veniali* (Matijević) »koji se mogu oprostiti oprostom«. Crkveni latinizam, crkveni lat. pridjev ma *-ãlis venialis* od *venia* (upór, uzrečicu: *sit venia verbo* »ako dopustite«).

Lit.: ARj 20, 737. *Prati* 1034. *DEI* 4011.

vëat m (Vuk, Vojvodina), u sintagmi *venta radi* »pod izgovorom«. Upor. rum. *vìnta* (Dosoftei) »refugium, Schutz, Schirm« i slov. *ventati, -am* »abwehren, Abhilfe schaffen« < nvnjem. *wenden,* bav.-austr. *Went* n.

Lit.: Tiktin 1748. Štrekelj, *DAW* 50, 71.

venuti, *vénem* impf. (Vuk) *(iz-, na-* samo Stulić, *po-, pro-, s-, u-)* pored *vehnuti (h* od unakrštenja sa *sáhnuti,* također bug.) = *(bv > v) obemtti* (Marulić), *zvêniti* pored *sveniti* (Vodice), (s metatezom *h* pred *v) ufeniti* (ŽK), sveslav. i praslav. ^*ved-,* »marcescere«. Postverbal *zven* m (Vodice) = apstraktum na *-je svenuće; nèven* m (Vuk) »biljka calendula officinalis« = bug. *névjan;* muško i žensko lično ime *Neven, Nevenka.* Pridjev na *-/ < -dl* (upor. polj. *zmedly; mediino) ùveo, í ùvela — uf l* (ŽK), poimeničen *ùvelak,* gen. *-oka* (Vuk) »voćka nezrela koja padne«. Miklošič stavlja ovamo još *kuveo* (v.), u kojem se *k-* objašnjava gr. κουφός i *ugoveo nešto* (Vuk) »pordao«. Taj pridjev može da ide zajedno i sa *(u)govjeti, -govijem* »ugoditi« (v.), ako se pretpostavi privativno *u* »ne«. Arbanasi posudiše *venis,* Rumunji *a ofili — ovili = -uvili, oveli* »uvenuti« od pridjeva **u e(K)Iъ.* U poređenju sa stcslav. *uvįdati,* češ. *vadnoutiypolį. więdnąć i rus. vjanutb e* je nastao iz palatalnog nazala *į* i pred *n* nestao je d u asimilaciji. Praslav. korijen **ved-* nalazi se i u **sved-,* v. *smuditi.* Uporeduje se sa sanskr. *vandhya-k* »unfruchtbar, unnütz, vergeblich« < ie. **ņendh-* i nvnjem. *schwinden.*

Lit.: ARj 4, 326. 8, 324. *BI* 708. Elezović, *JF* 14, 185. Ribarić, *SDZb 9,* 206. Skok, *ASPh* 32, 377., § 54. Tomanović, *JF* 17, 205. *Miklošič* 380. *Holub-Kopečný* 406. *Bruckner* 620. *Vasmer* 1, 245. *Mladenov* 64. *WP* 1, 261. *GM* 466. *Tiktin* 1082. Bernard, *RES* 23, 163. Charpentier, *MOr* 1, 222 (cf. *AnzIF* 25, 69). Nahtigal, *ČSJK 2,* 123. si. (cf. *IJb 9,* 202). Rešetar, *Rad 225,* 132. Vaillant, *RES* 16, 290.

vénja f (Vuk, Vojvodina) »kleka, smreka«. Od madž. *fenyő, fényű.*

Lit.: ARj 20, 741. *BI* 708. *Miklošič* 380.

vepar, gen. *-pra* m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *eprъ,* »aper, Eber (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Pridjevi *vèprov,* poimeničen na *-ina vèprovina* (Stulić) »caro aprugna«, na *-ьc > -ac vêprovac,* gen. *-õvca* »trava 1. carlina, 2. arnica montana«, na *-iça Leprovica* (selOj Hrvatska, toponim), na *-ski vèparskï* (Stulić). Na *-inъc > -inac Veprinac* (pod Učkom, Istra) = (disimilacija *v — ρ > l — ρ) Leprinac.* Na *-ika* (sufiks za biljke) *lèprika* — (s umetnutim *m* pred labijalom) *Umprika* (Dubrovnik) »viburnum tinus«. Na *-ina* (augmentativno) *leprina* »ruscus aculeatus L.«, *leprina* (Smokvica) »vrsta šumskog drveća«, upor. polj. *wepryna* »Stechbeere«. S disimilacijom *l — ρ > m — p mèprika* (južna Dalmacija, hrv.-kajk.) »1° viburnum tinus, 2° ligustrum vulgare (hrv.-kajk.)« = *metprika* (hrv.-kajk., umentuto í nejasno). Ie. **epero* u lat. aper, u stvnjem. *Eber.* Upada u oči praslav. proteza *v-* pred *e-;* prema Bernekeru, Loewenthalu, Uhlenbecku pripada etimonu.

Lit.: ARj 6, 12. 605. 635. *BI* 708. *Miklošič* 381. Berneker, *IF* 8, 283. sl. *Holub-Kopečny* 412. *Bruckner* 617. *Vasmer* 1, 183. *Mladenov* 63. Loewenthal, *KZ 55, 4-5. WuS* 11, 51. sí. 60. (cf. *IJb* 14, 118). Meillet, *IP* 5, 332. Śmieszek, *MPKJ* 4, 391. sí *(RSl* 3, 348). Schrijnen, *KZ 42,* 88. 111. Uhlenbeck, *PBB 24,* 239-244 (cf. *AnzIF* 12, 278).

vera f (Vuk, Sinj, Mljet) = *véra* (Muo; Brusje, Hvar : *véra od matarmonija)* »1° prsten bez kamena i glave, vitica, vjenčam prsten, 2° brodski termin, Mljet: *dajarbuo stoji fermo, inkonja se u skači verom<t.* Deminutiv na *-ica venca* f (Vuk, Hrvati U južnoj Italiji) »anneau de fiançailles«. Pseudojekavizam *vjerica* (Kumičić, *Olga i Lina).* Na tal. *-etta* < vlat. *-itta vereta* (Muo) »(ribarski termin, u primjeru) ako mjesto olova ima vereta, zove se rićaglo (v.) na imbrulj«. Možda dalmato-romanski leksički ostatak od kslat. *víria* (prema Pliniju podrijetla celtiberskog) > stal. *viera,* a može biti i venecijanizam sjeverno-tal. *vera* »Ehering«. Iz istro-rom. je zacijelo *birica* (istro-čakavski) »annulus ferreus«, s betacizmom. Prema novo-tal. *ghiera > girica f* (Kastavština) »kolutić na lancu«. Iz furi, *viene* je slov. *viija* (Gorica, Dutovlje) »pri vozu ono željezo koje veže svoru sa zadnjim trapom«, *birja* pored *virja* (istro-čakavski) »Sensenring« = *birjă,* gen. *-ê* (Buzet, Sovinjsko polje) »drveni ili željezni obručić nabit na držak kosijera, srpa, itd. da ne pukne; oko vrstena na kotaču, koji drži skupa napuknuto drvo da se ne raspane« = slov. *bírja* (Notranjsko, G. Brda, Sv. Peter pri Gorici) »Sensenring«. V. *verige, verižice.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Hraste, *JF 6,* 182. *BI* 708. *Pleteršnik* 1, 27. 2, 771. Šturm, *ČSJK* 6, 73. *GM* 457. Štrekelj, *DAW* 50, 6. *REW** 9366. Laskaris, *JF 5,* 192-194. Majzner, *PPP 4,* 143-151. Wędkiewicz, *RSl 6,* 235. *Miklošič* 382. *DEI* 1799. *Prati* 488. Alessio, *RIO* 2, 254.

veramente (Dubrovnik, Perast) < tal. adv. *veramente* »uistinu«, s prijedlogom *za zaveramênte* prema našoj sintagmi *za istinu* (upor. kod turcizma *žabodavę* pored *žabodavę* ŽK, prema književnom turcizmu *badava).*

Lit.: ARj 20, 748. Cronia, *ID 6,* 122.

veras, gen. *vèrsa* m (Dubrovnik: *odriješen veras* < tal. *verso sciolto} — veraš,* gen. *-rša* »stih, vrsta« = *veres* (Cres: *kantat na veres;* Tentor daje i akcenat *veres)* »Reim«, § betacizmom u glagoljskim tekstovima *beraš,* u Rogovskim regulama *berše* (ák. .pl.). Nalazi se još u češ. *verš* i polj. *wiersz.* Od tal. *vèrso* < lat. *versus* (part. perf. od *vertere,* ušlo književnim i i crkvenim putem, svakako ne iz balkanskog latiniteta, upor. rum. *viers* »Weise, Melodie«, deminutiv *versuleț,* također *viert, viersar* »Sänger, Barde« pored učenog *vers, a versul, verșui* (Erdelj) »praviti stihove«, arb. *vjersh* »stih«, *vjershtar* »pjesnik«.

Lit.: BI 708. *Starine* 7, 92. *REW*[a] 9248. *Prati* 1040. *DEI* 4032.

verati, *- m* impf. (Vuk, objekt: *glavu u grm)* »kriti, zavlačiti«, *verati se* »provlačiti se«. Deminutiv na *-kati vêrkati se, -am* (~ *se po pećinama).* Samo hrv.-srp. štokavski i rus. *verátb* »stecken, hineinlegen«. Od prijevoja *ver-* (v. *vrtjeti),* koji se. nalazi još u *zaver* (Vodice, Istra) »zavor«.

Lit.: BI 708. *Vasmer* 1, 184.

vereksijati, pf. *izvereksijati se, -sijām se* (Lika) »sve reći što je na srcu«.

Lit.: ARj 4, 327.

verem m (Mostar) = *vērēm,* gen. *-ema* (Kosmet) »sušica, jektika«. Pridjev *veremli* (BiH) = na *-ljiv veremljiv, -iva* »sušičav, jektičav«, infinitiv *veremiti* (BiH) »sušiti se od čežnje«, *overemiti* (ib.) »oboljeti«, *versmot* (BiH; *-ot* < tur. *otu* »trava«) »trava menta pulegium (protiv plućnih bolesti i astme)«. Možda ide ovamo *vērem-pamuk* (Peć, Vučitrn) »pamučna preda žućkaste boje, pamuk za tkanje platna«, ako je nazvan po boji sušičavih. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar, *verem)* iz turske, medicinske terminologije: bug. *verem, veremliv, veremltja* m.

Lit.: Elezović l, 78. Skok, *Slávia* 15, 503., br. 845. *Mladenov* 61. *Doric* 33. *Škalflć** 505. 640.

verëv (Kosmet) = bug. *na verév* »der Quere nach«; *verèvija* (BiH) »vrsta veza po platnu i vrsta tkanja sa cik-cak linijama (izgleda kao lanac ili pletenica, pošto žice idu jedna preko druge)« = *virivlja* (Kosmet) »nekakva šara u vezu« < tur. *verev näksi* »pun vez od ibrišima«. Turcizam (tur. *verevi* »što je koso, poprijeko, što se ukrštava«, tur. *virev* pored *verev* »nabrano, poprijeko isječeno«).

Lit.: Elezović 1, 81. 2, 503. *Mladenov* 63. *Doric* 33. *Škaljić** 640.

vergija f (Vuk) = *verđija* (narodna pjesma) = *vergija* (Kosmet) »porez, štibra«. Na *-as* (upor. *bradas) vergijos,* gen. *-áša* m »oporezovanik«. Balkanski turcizam (tur. *vergi* od *vermek* »dati«, upor. *danak,* sufiks *-ki, -gi* kao *bičkija, burgija, čalgija, češagija)* iz turske administrativne terminologije: bug. *vergija,* arb. *vergi* »Steuer«. Dativ sing, od iste turske glagolske osnove *veresiye* »na veresiju, na kredit«, *veresi,* također balkanski turcizam iz turske trgovačke terminologije: *veresija* f = (pseudojekavizam prema *dati na vjeru) vjerèsija,* rum. *veresie* f, arb. *veresie* f; *veresija vermes* (Banja Luka) »ne mogu ti posuditi, ne dam na kredit«; čine. *virise,* ngr. βερεσές. Denominal *poveresijati (u-)* (Ljubiša). Pridjev na *-ski verèsijskí.*

Lit.: ARj 2, 709. *BI* 709. *Elezović* 1, 78. Skok, *Slávia* 15, 503., br. 846. *Mladenov 63.*

Deny § 868. *Tiktin* 1730. *GM* 466. *MikloSič* 383. *Lokotsch* 2161. *Pascu 2,* 174., br. 1152. Putanec, *Jezik И,* 77. *Školjić»* 640.

verige f pl. (Vuk) = flertai f (Vuk, Boka) »1° lanac, sindžir, catena, komostre (Grbalj), 2° toponim *(Verige,* Boka, morsko tijesno)«. Sufiks *-iga* varira sa -i^đ *verūgi f* pl. (Kastavština) pored *virùgi; verüga* (Vodice) = *viruga ț* »kolutić u lancu«. Samoglasnik *i* mjesto *e* možda od unakrštavanja sa lat. *viria > vera* (v.) ili *virga.* Deminutiv na *-iça vèrizica î* (Vuk). Pridjev na -w» *vèriznî,* stcslav. *егіаьпъ,* poimeničen na *-jaza veri̇̀žnjača f* »komostre (v.)«. Nalazi se u stcslav. *veriga,* pored *veruga,* slov., bug. i rus. Praslav. Denominal *verugati se (iz-, raž-);* na *-iti razveri̇̀žiti.* Riječ je kulturni termin, koji se posuđuje. Rumunji posudiše *veriga,* s izvedenicama na *Or, -aş, -aįie,* pridjevi *verigaşos, verigat,* deminutivi *verigei, verigųța;* Arbanasi *verige.* Prema Miklošiču izvedenica je od istog praslav. korijena *ver-,* koji je u *otvor* (v.). Upor. lot. *véru* »einfädeln, udjeli, šiti«, *vērens* »konac«, lit. *virvē* »konopac«. le. je korijen **yer-.* Glede *virga* u značenju »Ring« upor. stfr. *verge,* prôv. *verga,* u Piemontu *verge* »ženidbeni prsten«, ngr. βεργί »obruč«.

Lit.: ARj 4, 327. *BI* 709. Ribarić, *SDZb* 9, 203. *Miklošič* 382. Isti, *Lex.* 61. *Vasmer* l, 189. *WP ì,* 263. *Tiktin* 1731. *GM* 466. *REW** 9363. Štrekelj, *DAW* 50, 6-7. Scheftelowitz, *IF* 33, 140.

vèrtep m (Vuk) »jaslice-što djeca nosaju o Božiću«. Ruska crkvena riječ, stcslav. *гь-Іърьі-а* (Ostromir) »hortus, spelunca«. Bug. *vertep* iz istog vrela. Složenica *vrttbpogradz* = (haplologija) *vruograd* < got. *aurtigards* »povrtnjak, hortus«. Rumunji posudiše *hirtoapo* pored *virtop, virtouapä* (iz južnoslav. narodskog govora, ne iz crkvenog jezika) »Höhle, Kessel, Schlucht, jame po putovima«, s pridjevom na lat. -OSMÍ > *-os (drumul) hírtopos* »neravan put«. U današnjim južnoslav. jezicima postoji kao narodska riječ, u slov. *vrtèp* »Grotte«, bug. *vartop* »Wirbel, Strudel, Wirbelwind«, istog postanja i značenja kao *vrtlog* (v.). Tim značenjima daje rum. posuđenica nove varijante. Bugarsko narodsko značenje upućuje na postanje od praslav. korijena *!><:«- od kojeg je *vrtlog* (v.). Glede rijetkog sufiksa *-ъро* upor. rum. *hîrzob* »in einem Reifen gespanntes Netz« < bug. *vărzop* »Bündel«, od *vřešti, гьго* »binden«, v. *vrsti se.* Već u stcslav. unakrstilo se lat. *hortus, hortulus > гьіъ, vrtal,* gen. *-tla* (v.).

Lit.: BI 709. *MikloSič* 385. *Bruckner* 607. *Vasmer l,* 190. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 125. (cf. *ІУЬ* 8, 207). *Mlađenov* 63.

vêsak[1], gen. *-ska* m pored *vésők,* gen. *-ska* (Vuk) »glas koji se čuje iz daleka, a ne razabira se«; *nema veska* (Srijem, Bačka, Futog) = *izgubio vesak* (ibidem) »veli se za onog koji je na samrti«. Odatle *vêsnut, - m* (Lika) »1° kao javnuti se«. Vuk ima iz Crne Gore još dva značenja toga perfektiva »2° osvetiti se kome, 3° maci se, movere se«; Elezović iz Kosmeta *vesnut se »4°* osvijestiti se«. Ne razabira se pravo kako se odnose značenja 2° — 4° prema 1°, ako je *vêsnutiu* sva četiri značenja istoga postanja.

Lit.: BI 709. *Elezović* l, 79. Aleksić, *NJ* 4, 89.

vesak[2], gen. *-ska* m (Zuzeri: *nije lasno pticam letjet, prsat među prutem veskom obljepljenijem)* = *visak,* gen. *-ska* (Parać) = *veska f* (Parčić) = *(v > b,* betacizam) *bizg,* gen. *-zga* (M. Kuhačević, *sk > zg* Icao u *mazga* v., upor. slov. *besek,* gen. *-ska,* Kras) »imela, omela, lijepak«. Od tal. *veseo* < lat. *viscum,* tal. *visco* (Petrarca), *vischio.*

Ut.: ARj l, 375. *BI* 720. *Parčić* 891. (tal.--hrv.) 1106. *Pleteršnik* l, 23. *REW** 9376. *Prati* 1041. *DEI* 4066.

veseo, f *vesela* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav., »I° hilaris, 2° (u komizeraciji kao *nebSgo, nebořе, nebāzi* ŽK) jadnik (od sintagme *vesela ti majka,* kad neko što rdava učini)« = određeno *veseli* (Kosmet) »pokojni, nesrećan (~ *zet)«, naveseo* »podosta veseo«, *nêveseo* (Vuk). Apstraktnim na *-je veselje* n »1° samluk, semluk, 2° svadba«. Poimeničen na *-ica veselica f* »1° pogača od pšeničnog brašna za Božić (Grbalj)« prema m na *-ik veselīk* (Vuk, komizeracija) »jadnica f, prema jadnik, nesretnica prema nesretnik, 3° ime kozi (za *veselica,* Grbalj)« = na *-nik veselnik* m prema f *vesēlmca* (Kosmet) »isto što (Vukov) vesèlïk«. Lična imena *Veselin* (sufiks kao u *Milutin)* m prema f *Vesela,* prezime *Veselinović.* Kauzativum na *-iti veseliti (se), -im* impf. (Vuk) *(iz-, na- se, o-, one-, ob-, pro- se, raz-, sne-),* iterativ na *-ati razveseljati* (Stulić), na *-va- -veseljávati -sê-Ijāvām = -veseljívati, -Mjívam* pored *-Ijujem,* samo s prefiksima, *(bv > b) obesèliti.* Refleksivno *veseli me* prevedenica je od njem. neosobnog *es freut mich* mjesto osobno *veselím se.* Nema jedinstvene etimologije. Dočetno *-eiъ* čini se da je sufiks, a korijen isti koji u *vesna* (v.). Najbliža je usporednica lot. *wesels* »zdrav«, ątprus. *wessals.* Mlađenov i WP izvode

naprotiv od ie. korijena **ues-,* koji je u *vēscor,* kirnr. *gtoest* »pir«, got. *toison* »pirujem«, sanskr. *vas* »jedem«, *vasus* »dobar« i sa kelt. *vešu* u *Vesunertus, Vesclevesis.* Uporeduje se i sa sanskr. *vatsalas* »zärtlich, liebevoll«. Kao u Francuskoj što je *gai* (možda franačkog podrijetla) zamijenio lat. *laetus, hilaris,* tako kod Rumunja *vesel,* proširen na -os < *-osus veselos,* apstraktum na *-ia veselie, a veseli, veselită.* Kod Arbanasa na *-ia veseli.* Veoma značajna je ilirska onomastička paralela sa Brača *Veselia Felicetas,* iz čega Budimir i Krahe postuliraju ilirsku paralelu *(*veselo).*

Lit.: ARj 4, 327. 7, 733. 8, 126. 325. 327. *BI* 710. *Ný* l, 192. Moskovljević, *NJ* l, 80. *Elezović* l, 78. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečný* 413. *Bruckner* 603. *KZ* 43, 317. *Vasmer* l, 189. *Mlađenov* 63. *GM* 467. *Tiktin* 1732. *Boisacif* 234. Krähe, *IF* 57, 113. (cf. *IJb* 25, 220). Brugmann, *IF* 17, 319. Osten-Säcken, *IF* 33, 267. Sabler, *KZ* 31, 277. Budimir, *RIEB 1,* 284. Katičić, *BNF* 12, 271-73.

vèslo n, pl. *vesla,* gen. *vešala* (deklinacija *o) = vesleta* n pl. (suglasnička deklinacija í) (Vuk, rus. *veslo),* sveslav. i praslav. brodarski termin bez usporednice u baltičkoj grupi, »timun, dumen«. Deminutiv na *-će vesaoce* (Stulić) = *vesalce,* na *-ar veslař,* gen. *-ara,* s pridjevima *veslárov, -ev, vèslarskî;* na *-ač veslač,* gen. *-aca,* s pridjevima *vesláčev, veslački.* Denominal na *-ati veslati, -ãm* impf. (Vuk) *(do-, na- se).* Kulturni je termin, koji posudiše Rumunji: *vîslă* f, danas običnije *lopata* (= arb. *llopatë),* strum, *vîtısla (ins < îs,* kao u *gînscâ > gîscă), vîslar = vîslaş, a vîsli.* Tumači se od ie. i praslav. korijena *^egh- > vez-* (v.) i sufiksa za oruđa *-tlo* ili -s/o (v.); vidi *-vesti*[1] *(v.); voziti barku veslom* (Hrvatsko primorje) = arb. *me vozite* (Godin).

Lit.: ARj 2, 718. 7, 733. *BI* 710. *MaSuranič* 1566. *Miklošič* 387. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 623. *Vasmer* l, 192. *Mlađenov* 63. *WP* l, 250. *Tiktin* 1758. Pedersen, *IF 5,* 68.

vesna f »proljeće«, nije hrv.-srp. narodska riječ, nego pjesnička *(ubava vesna),* uzeta po svoj prilici iz češ. Nalazi se u stcslav., češ., polj., ukr. i rus. Praslav. U južnoslav. jezicima nepoznata. Danas žensko lično ime. Parčić je imao kao rusizam s pridjevom *vesneni* »primaverile« < rus. *vesénnij,* denominai *vesníti* »apparir della primavera« i ime biljke *vesnačak,* gen. *-čká* »primula veriş«. Ne znam odakle mu taj naziv. Sjeverno-slav. riječ izolirana je među ie. jezicima. Pridjevski nastavak *-na* je kao u *jesen (v.).* Stoji mjesto *ŗ* u ie. *^es-r-,* koje se nalazi u lat. *ver,* stfriz. *wars,* gr. zap, sanskr. *vas -antas,* lit. *vasara < *vesera* »ljeto«. Pripada ie. korijenu **aues-* »svijetliti« u Homerovu ηώς, lat. *aurora,* stcslav. *ustrb* »aestivus« (upor. na Cresu *Oštrine f* pl., toponim), lit. *aušra* »zora«. V. još *veseo, jutro.*

Lit.: Pariié 1106. *Miklošič* 386. *Holub--Kopečný* 413. *Bruckner* 623. *Vasmer* l, 192. *WP* l, 161. 310-11. *Boisacf* 210. 709. Pedersen, *IF* Γ, 66. Sabler, *KZ* 31, 275. *IF* 3, 329. 351.

vesta f (Dubrovnik, Cavtat, danas se čuje i u Zagrebu *v'è-, vésta,* ali u značenju »džemper«) »haljina«. Od tal. *vèste, vésta* < lat. *vestis,* u značenju »džemper« preko njem. *Weste.* Od tal. < lat. *vestire,* poimeničen part. perf. *vestito vestit,* gen. *-ita* m (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *vēstīt* (Bozaya) »odijelo«. Apstraktum na *-ura vestitura > vestidura* f (Buzet, Sovinjsko polje) »daske oko dovratnika«. Tal. latinizam *vestiario > vestijarijo* m (Dubrovnik).

Lit.: Budmani, *Rad* 65j 165. Cronia, *ID* 6, 124. *REW»* 9284. 9283. 9282. *DEI* 4039.

-vesti[1], *-vedem,* impf, primarne grupe, »ἄγω, απάγω, φέρω«, postoji u štokavskim narječima samo s prefiksima *do-, na-, iz-, nad-, ob-, od-, po-, pod-, pre-, pred-, pri-, pro-, proiz-, raž-, s-, sa-, u-, uz-, za-* (Vuk). Prevedeiiice (calque) *předvésti* »(policijski termin) vorführen«. Na zapadu u čakavskom, hrv.-kajk. i slov. zamijenjen je (zajedno sa *-vesti, -vezem,* glagolom drugog etimologijskog postanja) s *peljati (do-, iz-, na-, po-, pre-, pri-, za-)* (v.). Razlog zašto je primitivům propao, isti je kao i u *vesti, vezem (v.),* izbjegavanje hompnimije. Općenit je na čitavom hrv.-srp. teritoriju u prijevojnom štěpenu perfektuma *vod- voditi, vodim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, ispre-, ispro-, na-, opro-, pře-, pro-, raz-, s-, sa-, spro-, za-)* »ducere«: *voditi se* (Vodice, ŽK, subjekt *krava)* »tjerati se«. Impf, *vadati (se), -ãm* (Vuk) *(iz-, na-, pro-)* »voditi tamo-amo«. U poređenju sa stcslav. *voditi, voždo* suglasnik infinitiva prenesen je i u prezent. U oba prijevojna štěpena *ved-, vod-* balto-slav. je, sveslav. i praslav.

Izvedenice su od oba korijena. Od *ved-* rijetke su, postverbal stcslav. *obedb* »annulus« očuvan je samo u toponimu *Obed, Obedska bara.* Poimeničen part. perf. pas. *doveden* m (Lika) »uljez, domazet«. Neologizmi na -ia *izvedba, provedba.* Pridjev *neizvediv.* Iterativ *navedati, -am* prema pf. *navesti (se)* »navraćati, poticati«. U rum. je *navesti* tkalački termin:

a navadi — (Moldavija) *nevedi* »einziehen«, *dovesti* > rum. *dovedi* »dokazati«, rum. postverbal *dovadă, doveaăă* »dokaz«, *obeada* »Radfelge, gobelja«, *a povedi lucrami* < *podvedp* »roniti suze«. Iz crkvenoga je jezika *vedènije* n > *vavèdenje* n »uvod Bogorodičin«. Množina je od prijevoja *vod-*. Postverbali: *vôd* m, odatle složenice *vodovod,* prevedenica od *aguaeductus — Wasserleitung, munjovod, obod (bv > V),* odatle u pi. *òboci,* gen. *òbodãcã* (Dubrovnik, 15. v.) = dubrovačko-romanski *cherchellos* < lat. *circellos* »minđuše« = *obodac* (Kosmet); *svod* »Gewölbe«, *izvod* (u značenju »kratak dio teksta«, Rosa; kalk: njem. *Ausführung),* odatle pridjev *izvodan,* poimeničen *izvodna* (Vuk, Crna Gora) »posljednja leturdija«, *izvodio; uvod, razvod* (Istra, Lovran) »meda, međaš, kunfin«, *dòvod, ùzvod* »platno uzvedeno« od *uzvesti, uzvedām, uzvodni* »platno pamukom ili tiriplikom«, odatle na tur. *-li uzvòdlija f* »košulja od uzvoda«; *dovod* m, *povod pomea povod* »1° ular, 2° (Rosa; drži se da je iz rus. *povodz* ili češ. *původ)* occasio«, *navod,* Šulekov neologizam *navodak, prívod, provod, závod* »Anstalt« (prema rus. *zavedenie), proizvod, proizvodnja* (načinjeno prema *proizvesti, -voditi* što je rusizam: ras.: *proizvesti, proizvoditb).* Ovamo još *nevod* m (Stulić) »mreža«, koje se nalazi u stcslav. i sjevernim slavinama. Da je postojala i u južnom slav., dokazuje rum. ribarski termin *năvod* »Schleppnetz« = *nevod, novod, năvodar* »Schleppnetzfischer«. Postverbal ž. r. *odvoda* »1° (Đakovština) debela grana, 2° (Vuk) grana, tj. ono čim se stablo dalje odvodi u širinu ili visinu« = *òdvodnica* (Vuk, Srijem) »grana koja iz debla izrasle kroz drage grane«, na *-ljiv navodljiv* (~ *točak,* Vuk) »točak kojega su se paoci počeli izglavljivati«; *svodljiv, razvođljiv, zavodljiv.* Izvedenice na *-bc: dovodac,* gen. *-voća* »muško dijete koje žena dovede mužu«; *povodac,* gen. *-voća* »1° funis, 2° occasio«. Od interesa je još zabilježiti iz rum. unakrštenje *po oaьcь* sa rum. *învăţă* (< lat. *invitíare)* postverbal *povaţă* »1° savjet, pouka, 2° voda«, u starom rum. jeziku *a povafui* »voditi«, *povăţuitor* »savjetnik«, na *-eh >. -eală povăţuialâ* f, *povafariu* »voda«; *po oaьcь* je u tim rum. riječima zacijelo radna imenica. Ali *povod* »ular« posudiše Rumunji *povod* pored *pohod (v > h* je pravilno, te nema veze sa hrv.-srp. postverbalom *pohod* od *pohoditi),* odatle *povodnic* = (Moldavija) *pohodnic* »Handpferd«. Na *-ik dovodak,* gen. *-tka* m (Vuk) prema *dovotka* f »pastorka«. Pridjevi *uvodan,* poimeničen na *-ik uvodnik* »Leitartikel«, *uvodniĺar* »koji ih piše«, *razvodan* (—a *parnica).* Prilog *navodno* prevedenica od *angeblich* »tobože, bajagi«. Radne imenice: na *-ič* (upor. *ribič) vodič,* gen *-íia* (v. *ugič), navodil* = na *-ilo navodilo, provodič;* na *-nik isprovodnik* »gnida«, *vodník* »kaplar (kod domobranaca)«, *svodnica* »lena«, *razvodnih* »1° Führer (kod domobranaca)« = *razodnik* (Vuk, Srijem) = na *-jak razvodnjak* (Vareš) »solanum dulcamara« prema f na *-nica razvodnica* (Lika) »platno za povezače«, *dovodnica* (Dalmacija) »snaha, nevjesta«, *navodnik* »1° s voditelj, 2° (ortografski termin) Anführungszeichen« prema f *navodnica* »1° (tkalački termin) žica koja se u platno navede, 2° vodovod«, na *-njak navodnjak* »prijesadnica, prísad, saderųca«, na *-telj izvoditelj* m *(na-)* prema *izvoditeljica* f, na *-lac izvodilac,* gen. *-oca.* Radna imenica na *-ıo vôd* m = *voda* m »dux«, stcslav. *voždb,* u Srba iz crkvenog jezika. Odatle na *-ka: voćka* = *vojke* (ŽK, Krašić, slov.) »uzde, dizgen« = *vodiaca* > *vodnjica* = *vodice* = *obode* f pl. (Slavonija); *oboda* »zavojica, ivica od puta«. Riječ *uvotka* = *uhotka* »špurica« može biti riječ istog značenja od dva različita korijena. Na tur. *-džija* očuvalo je staro značenje u ženidbenoj terminologiji: *provodadžija — navodadžija* prema f *navodadzika* (Kosmet) = *novo-* ili *navodadžija* (Kosmet) »koji prosi djevojku za nekoga«, s apstraktumom na *-luk provodadžiluk* = *navodadžīluk* = *novodadžllbk* (Kosmet); *izvodadžija* m »koji izvodi nevjestu«. Na *-čija* (koji nije isto što i tur. sufiks, v. češ. *krejíí* »krojač«) *navodčija* (14. v.) »(termin iz starog prava) koji prokazuje krivca«.

Prasiav. je složenica *vojevoda* = (sa sinkopom samoglasnika *o* + *e* poslije palatala) *vojvoda* = *vivada* (Istra, prezime). Odatle prezime *Vojvodić* (prezime *Vejvoda* < češ. *vejvoda* > *vévoda).* Možda je prevedenica od germ. *haritogo* > *Herzog* koje je kasnije posuđeno preko madžarizma *herceg* u naslovu bosanskih velmoža, odatle *Hercegovina* i etnik *Hercegovac* m prema f *Hercegovka,* hipokoristik *Hero* > *Ero. I* ne mora da je prevedenica, jer je sasvim pravilna, nego se samo morfološki i semantički poklapa s germanskom složenicom. [Usp. i pod *vojvoda].* Taj praslav. vojni termin posudiše Rumunji u dva vida: *voievod* m i (s haplologijom) *voda,* Madžari isto tako u dva vida *vojvoda* i (sa sinkopom nenaglašenog *o,* upor. *pojata* > *pajta, Požega* > prezime *Pozsgaj) vajda,* odatle *obrvajda* (Srbija, 17. v.). Od *vojvoda* je ime kraja *Vojvodstvo* (Vuk, prema njem. *Wojwodschafť),* danas običnije *Vojvodina^* toponim *Vivodina* (kod Metlike, u Hrvatskoj) = *Vivddinja* (ŽK), s etnikom *Vīvodinac,* gen. *-nca* m prema f *Vīvddinka.* Nova je složenica

vojskovođa, prevedenica od *Heerführer.* Još je od interesa zabilježiti unakrštenje radne imenice *-bc* od *voditi vodac* »đavo« sa *voda: vodac* je »đavo što utaplja«. Prije Đurdeva dne ne smije čovjek u *vodu.* Ali se veže uz *voditi,* jer se kaže *vodi ga njegov vodac.* Kako je vezano i sa *voda,* postoji za nj i naziv *vodenjak* (Vuk).

Postoje još izvedenice od korijena" koji je nastao prijevojem duljenja *õ* > *ă -vodati, -vodam,* samo s prefiksima *(do-, na-, pro-, raz-, u-, za-),* koji se s purističkog gledišta smatra nepotrebnim, jer je istog značenja kao *voditi.* Isti prijevojni štěpen dao je druge leksikologijske porodice pomenute u natuknicama *vaditi, svađa* sa posebnim semantičkim razvitkom. Ali i ovdje ima značajnih izvedenica, tako složenica *koloval* (ŽK) »graba oko kuće za kišnicu« od **(o~)kolo* + *vadlo;* stcslav. *vodovažda* < *-vadio,* u Crnoj Gori izmijenjeno *voddvalja* = *odovaIja* = *vodojaža* »jaružnica oko kuće kojom otječe voda, npr. od kiše«. Ovamo ide *vada f* (Kosmet) »brazda kojom teče voda, obično vještački odvedena od kakve rijeke ili potoka za navodnjavanje bašte ili njive«, bug. *vada* »Bach, Kanal«, odatle denominal *vadit, vadim* (Kosmet) »navodnjavati« = bug. *vada* »tränke«, posuđeno u arb. *vadit* «ranke«. Arbanasi imaju još *vaxhdë* f »Spur«, denominal *vaxhdonj* (Leotti) < stslav. *rozdati.*

U oba prijevoja *e-o -vesti, voditi* je ne samo sveslav. i praslav. glagol, nego i baltoslav. : stprus. *west,* lit. *vèsti,* lot. *vest* u oba ie. značenja »1° führen, leiten, 2° heiraten (vom Mann)« prema lit. *vadžioti,* u narječju *vadyti, vadīt* »führen, hinbringen«, *vadāt* »hin und her führen«, lit. *vaduoti,* lot. *vaduot* »loskaufen«. Ie. je korijen **yedh-* zastupljen u sanskrtu *•uadhūķ* »Braut, junge Frau, Schwiegertochter«, avesta *aбu* »Weib, Frau«, u prijevoju *văSayeiti* »führt, zieht, schleppt«, stir, *fedid* »führt«.

Lit.: ARj 2, 717. 718. 723. 724. 726. 4, 2. 9. 327-330. 345-348. 7, 312. 315. 727. 733-35. 753-756. 8, 139. 323. 324. 417-419. 477. 493. 495. 705. 706. 10, 345. 351. 352. 11, 246. 254-56. 275-77. 506. 507. 12, 206-209. 215-217. 316. 317. 466. 469. 476-78. 13, 746. 753-54. 765-67. 14, 726-27. 17, 189-190. 370-73. *NJ 2,* 30. 57. 59. *Elezović* 1, 141. 430. 465. 2, 4. 9. 70. 85. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *ZbNŽ* 11, 269. *ASPh* 34, 305. *Miklósié* 376-77. *Holub-KopeĪny* 413. 415. 421. *Bruckner* 619. 628. *Vasmer* 1, 177. *Mladenov 56.* 60. 75. 71. *Trautmann* 1, 255. *WP l,* 255. *GM* 461. 465. *Tiktin* 1040. 1068. 1228. Škarić, *Zbornik Belica* 145-146. Ivšić, *JF* 17, 127., bilj. 2. *HR* 1934, 194. 195. *Boisacq** 735-736. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 198-199). Meringer, *IF* 17, 142. Osten-Säcken, 7F 33, 266. Vaillant, *RES* 22, 18. Zupitza, *KZ* 37, 406. Bulat, Jř[1]5, 141. Maretić, *Savj.* 37. 63. 100. 114.

-vestì[2], *-vezem* impf, primarne grupe, postoji u štokavskim narječjima samo u prefiksalnim složenicama *do-, iz-, na-, nad-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, zapi.* (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vehere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Također u značenju »radern« *privesti u brodu ali lađi* (Zakon Lige ninske). Kao prosti glagol s istim samoglasnikom *e* ali postanjem od palatalnog nazala *ị* i bez navedenih prefiksa a sa različitim akcentom *vésti, vezem* impf. (Vuk, Kosmet) *(do-, iz-, na-, o-, pod-, raž-,* a-) znači »pingere acu«. Taj je nastao od *vezati* (v.). Dok prvi glagol u značenju »vehere« dolazi i sa prijevojnim vokalom *o,* ovaj tog prijevoja ne pozna. On je postao tehnički izraz vezilja. U čakavskim i hrv.-kajk. narječjima kao i u slov. i *-vèsti, -vezem* zamijenjen je kao i *-vedem* glagolom dragog etimologijskog postanja *peljati, -ēm, -am; vésti, vezem* zamjenjuje se i posuđenicama iz njemačkoga *štrikati* (ŽK), *štikovati* (v.), *šKngati, Hîngovati* (v.). Od *vésti* izvedenice su samo radna imenica *vezilja f* = *vezilica* (Vuk) »Strickerin«, pridjev *vezici* (~a *igla),* odatle *vezitka* »igla vezaća«. Taj glagol uzrok je homonimiji, koja je učinila te je u hrv.-srp. prost glagol *vesti* »vehere« propao i nalazi se samo s prefiksima. Od *vez-* »vehere« ie., baltoslav., sveslav. i praslav. je nomen actionis *voz* m u prijevojnom štěpenu perfektuma na *o.* Značio je prvobitno »ono što je povezeno > ono što se vozi > tovar na kolima itd«. Sveslav. i praslav. kauzativum na *-iti voziti, vozim,* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, nad-, pod-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-)* »Γ fahren, 2° rudern *(veslom voziti lađu)«.* Iterativ na *-ati vozati, vozam* impf. Prema stcslav. *voziti, vpžo* (suglasnik infinitiva prenesen je analogijom i u prezent). Deminutiv *vozakati* / *-ikati se.* Postverbali *dovoz, izvoz* »Export«, *podvaz, prijevoz, razvoz, uvoz* »Import«, *svdz* m (Piva-Drobnjak) »grupa plastova sijena dovučena na jedno mjesto«, s pridjevima *vozni,* poimeničen *vazník,* gen. *-ika* (Piva-Drobnjak) »put kcjim se vozi plašće ili drva«, *dovozní, izvozni,* poimeničen na *-ik izvoznik,* na *-ica izvoznica, prijevozni, uvozni, razvozni,* poimeničen *razvoznīk,* pridjev na *-ik* > *-ák* (tip *sladak) vozak,* f *voska* »bene vehens«. Radna imenica na *-bc* > *-ac: vozač,* gen. *-sca* = na *-aí vozač,* gen. *-ala, -ar vòzãr,* gen. *-ára,* s pridjevom *vozačev, vozarov (-ev),*

na *-ski vozački,* na *-lac* vòzilac, gen. *-oca,* s pridjevom *voziočev, vòzilaSki.* U ovoj kategoriji postoje i posuđenice: *kiridžija, raJbadžija, saltadžija iz* turskoga i *furman* pored *furinga* iz njemačkoga. Apstrakti na *-idba vòzidba,* ma *-arina vozarina,* na *-я/а vožnja.* Na *-ilo vozilo* n. Na *-wraca* < *-ihnica vòzionica* (Vuk, Bačka, Srijem, Futog) »badnjica, bure za prijevoz grožđa za berbe«. Složenice: *kolovoz* m »mjesec august«, neologizam *brzo-•voz,* s pridjevom *brzovozni* (željeznički termin) »roba koja se brzo otprema«, nekada, 1850, prevedenica za *Kurierwagen, Eilkurier, Eilwagen; parovoz.* prevedenicu za *Dampfwagen* (1862) zamijenila je *željeznica.* Iterativ se pravi prijevojem duljenja ō > *a -vázati, -važām,* samo s prefiksima *(do-, iz-, na-, po-, pre-, raz-*),* koje je kao i *-vodati* (v. *vesti* ') prema Marelicu provincijalizam u književnom jeziku. Glagol *voziti* kao brodski termin posudiše Arbanasi *vozit* = *vozetarem* »rudern«, radna imenica na *-tar vostar* »Ruderer«, i Cincari *avuzescu, avuzire* »ramer, naviguer«. Rumunji posudiše *oboz* »bagage, Haufe«, stcslav, *obozb* »sarcinae« < *ob-vozt,* Madžari •*vezeten* > *vezető* < stcslav. *vozatajb* »auriga« (sufiks kao u *rátaj}.* U baltičkoj su grupi uporednice u oba prijevoja: *vežu, vežti* »etwas mittels eines Wagens oder Schlittens befördern«, prema lot. *vazāt* »herumschleppen«; sanskr. *váhati* »fährt« prema *vähäyati* »lässt fahren«, avesta *vazaiti,* arb. *vjedh* »kradem«, lat. *veho* prema gr. οχέομαι, οχος (= *voz),* njem. *Weg* prema *Wagen.*

Lit.: ARj 2, 721. 726. 4, 326. 330. 331. 350. 351. 7, 312. 316. 733. 735. 736. 756. 8, 703. 706. 717. 10, 345. 354. 11, 256. 281. 790. 799. 941. 13, 754. 768. 14, 727. 17, 190. 191. 381. 383. 384. *Mažuranić* 1161. 1565. Maretić, *Savj.* 172. *Elezović* l, 84. Aleksić, *NJ* 4, 89. Boskovic, *NJ,* n. s., l, 129. Vuković, *SDZb* 10, 382. 402. Ilešić, *JF* 12, 172. *MikloSič* 387. *Holub-Kopečný* 415. *Bruckner* 619. 631. *Vasmer* 178. 215. *Mladenov* 61. 74. *Trautmann* 356. *WP* l, 250. Belić, *Priroda* 300. *GM* 474-475. 477. *Pascu* 2, 181., br. 27. Schwyzer, *KZ* 63, 57. Streitberg, *IP* 3, 381. Meringer, *IF* 19, 429. Hirt, *IP* 32, 240. Miller, *IF* 21, 330. 332. Meillet, *IF 5,* 333. Joki, *Unt.* 161. *Boisac<f* 275-276.

vesvësa f (Kosmet) »sumnja, strepnja, duševno nespokojstvo, strah« = *vesvesa (nesvesa)* (BiH) »1° podozrivost, sumnja, 2° melanholija«. Na *-li vesveseli* (BiH) »1° podozriv, 2° melanholičan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vesvese)* iz terminologije običnog života: arb. *vesvese* f (Gege> »Verdacht«.

Lit.: Elezović l, 78. *GM* 467. *Škaljić** 641.

věš m (hrv. gradovi) = *beš* (hrv.-kajk., slov.). Od nvnjem. *Wäsche.* Glede njem. *w> b, v,* v. *biksati, bermet* (v.), *veštak* (hrv.-kajk.) <· njem. *Werkstatt.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 317. Štrekelj, *DAW* 50, 62.

vest, gen. *-i* (narodna pripovijetka), u izrazu: *dve stare oklepane vešti, suhe kao aveti.* Bit će iz crkvenog jezika: *veštb* »res«, češ. *věc,* polj. *wiec,* rus. *veščb,* sveslav. i praslav. **vektb,* potisnuta u zaborav od sinonima *stvar* (v.). U prasrodstvu je s gót. *waíhts* »•stvar«, stvnjėm. *wiht,* nvnjem. *(Bosejiaicht, nicht.* Praslav.-germ, leksem.

Lit.: Miklostč3&6. Holub-Kopečný 409. *Bruckner* 614. *Vasmer* l, 196. *Mladenov* 64. Prosík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 268-269). Hirt, *PBB* 23, 337. *WP* l, 246.

vëtah, f *vêtha,* određeno *vèthi* (Vuk) = (u krajevima gdje *h* > *g* s asimilacijom *t* > *d')* *vègd,* određeno *vègdî* = (u krajevima gdje *h* zamukuje, Hercegovina, Kosmet) *vêt,* određeno *vētī, f veta* = (metatezom *h* na početak, Paštrovići i dodavanjem pridjevskog sufiksa *-bk* > -afe) *fêtak,* f *fitka — vedah,* određeno *vedhī* (Stulić), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav. *vetíchb)* pridjev, »vetus (s kojim je u prasrodstvu)«. Na *-%o vedai* (Bella, Stulić), odatle na *-ina vedašina* »starea, starudija«, *rđa i vedaš.* Nije ušao u književni jezik ni na zapadu ni na istoku. Sinonim *star* potisnuo ga na štěpen provincijalizma. Denominal inhoativ *vetšati* impf. (Stulić) *(o-*)* »veterascere« = *(tš > i) ovečat, -am (iz-*)* pored (metateza *tš* > *št*) oveštat* = (zamjena *št* > A> *oveščat, iz-, po-, oveštati* (Vuk), *izvečati, -am* (Hercegovina) prema impf, *izvečávati, -vežovom, izveščatí (o-*)* (Lika, Piva-Drobnjak). Ovamo idu još: *beialina* f (Ljubiša) »stara lađa«, poimeničen part. perf. akt. **ob + velai + -ina,* sa ispuštanjem početnog *o-* kao u *biskati, buliti,* zatim metateza *v — c > £ — v olavèdati se, -ām* pf (Lika) prema *uvèiati se* (Bačka» Vuk) »ušeprtljati« = *(v > m*) umačaditi, -im* (Bačka) »u(s)kuburiti«. Te velike izmjene objašnjuju se afektivnim onomatopeiziranjem (pejorativnošću), što je *izaziva,* starež. Suglasnik *h* je nastao iz Î poslije velara *u,* kako pokazuju usporednice: baltičke lit. *vetušas,* lot. *v f es** Ie. je korijen **uet-* »godina« zastupljen u gr_ έτος (εις πολλά ζτη, posuđeno u makedonskom *spolaiti*),* arb. *vjet* »godina«, pridjev **uetos(o*)-,* upor. *pri leti je* (ŽK) »ostario je«, sanskr. *vatsá-* m »Jährling, Kalb, Rind« (upor. *seletak,* v.), lat. *vetus,* gen. *-eris* (internacionalno *veteran*), vetustus,* nvnjem. *Widder.*

Lit.: ARj l, 219. 4, 326. 331. 8, 511. *Elezović* l, 79. Vuković, *SDZb* 10, 387. 395. Rešetar, *ASPh* 36, 542. *Miklošič* 387. *Holub-Kopečný* 414. *Bruckner* 623. *Vasmer* l, 194. *Mladenov* 64. *Boisacq*[3] 293. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). *GM* 475-476. Mikkola, *IF* 16, 98. Pedersen, *IF 5,* 35. Persson, *IF* 26, 63. Scheftelowitz, *KZ* 56, 169. *Trautmann* 356.

vetrina f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Čilipi, Potomje) = *vetrina* (Prčanj, Rab, Božava) = *vèltrina* (Račišće; umetnuto *l* nastalo od anticipacije *r* prema tipu disimilacije *r — r > l — r* »(galicizam, preko njem.) vitrina (Zagreb), stakleni ormar za posuđe od stakla«. Od tal. *vetrina,* poimeničen pridjev na lat. *-īnus* od *vïtrum* »staklo« > tal. *vetro.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 124. Kušar, *Rad* 118, 21. *REW** 9401. *DEI* 4041. 4042. *Weigand--Hirt* 1177.

vêz, gen. *vèza* m (Vuk, Baranja) »brijest, ulmus«. Samoglasnik *e* nastao je od palatalnog nazala, upor. polj. *maz,* rus. *vjaz* »isto«. Nalazi se još u slov., češ. i u oba lužičko--srpska. Sinonimom *brijest* i homonimom *vêz* od *vezati* (v.) potisnuta u hrv.-srp. na provincijalnu upotrebu. Od ie. jezika pruža usporednice arb. *vith,* ags. *vice* (engi. *witch*),* nord. *viz.* Baltičke usporednice objašnjavaju nazal, ali su izvedene s pomoću sufiksa *-sna:* lit. *vinkšna,* lot. *vīksna* »ulmus campestris«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğ* u nazaliranom korijenu *tying-* i bez nazala **yiğ-* »Ulme«.

Lit.: Holub-Kopečný 408. *Bruckner* 611. *Vasmer* l, 244. *Trautmann* 360. *WP* ì, 314.

vezati, *vežēm* impf. (Vuk), sveslav. i praslav. **ez-* (proteza *v-* već praslav.) *(do-, iz-, ispo-, na-, nad-, nado-, ob-, oba-, od-, po-, pod-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, za-*)* »ligare« prema *zaveznüti* (Brusje) »zapasti nogom između dva oštra i nepomična kamena«, *uvězniti se* (ŽK) »ne moći izbaviti se iz tjesnaca«, iterativ na *-iva- vezivati, vezujem,·* s navedenim prefiksima *bv > b obezati, obezivati* pored *obavezivati,* na *-ovati vezòvat, -ujem (od-, na-*)* (Kosmet) , pored *vezüvati* (sa *u* mjesto *o* prema prezentu), prijelazom u razred atematskih primarnih glagola *vésti, vezem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, pod-, raž-, u-)* »(tehnički termin) pingere acu«. V. natuknicu *-vèsti** o djelovanju tog homonimą. Proteza se *v-* ne nalazi u prijevoju prefektuma *cz- > uz-.* Izvedenice se prave od dvaju praslav. korijena: *vez-, uz-.* Od *vez-* postverbal *vêz* m, *savez, vèza,* s deminutivom *vezica, podvezica* (Kosmet), *obaveza* f, *obeza* (Marulić)^ *sveza, navez* m, sa -afe > *-ak nàvezak,* gen. *-ska* (Vuk), *svezak,* gen. *-ska* »fasciculus«, *zavêzak,* gen. *-ska* (Kosmet). Pridjev na *-ьn > -an savezan,* poimeničen na *-ik saveznik* m prema *saveznica f,* s pridjevima *saveznikov, saveznički, ob(a)vezan,* poimeničen u prevedenici (calque) *obveznica* (neologizam zbog očuvanog *bv* mjesto *V)* »(posuđenica) obligacija (ŽK) < lat. obligaţie (prema *obligirati se*)«,* na *-ik veznik* »1° (prevedenica, gramatički termin) konjunkcija, 2° *(veznik,* Kosmet, narodska riječ) pas koji se drži na lancu ili žeželju«. Radna imenica na *-lac: vezijac* pored *vezĩjoc* m (Kosmet) »koji veže rukoveti u snoplje«. Složenice *knjigoveža* m, *knjigovežnica* i na istoku *knjigovežnica.* Na *-l + -ịo vežalj,* gen. *-zija* m (Vodice), unakrštenjem *vezati* sa *üzalj* (v.). Od *uz-* pridjev na -afe (upor. *tanak*),* koji se gubi u komparativu: *üzak,* f *uska,* deminutiv na *-ahan > -an ûzan,* na *-aiak* (upor. *dugačak*) uzačak,* f *-čka* (Vuk). Apstrakti na *-oca, -ost uskoća, uskost.* Sufiks -afe gubi se u apstraktumu na *-ina užina* »angustiae« = *užina (ž* iz komparativa) i u denominalu na *-iti úžiti, uzim* (Vuk) *(s-*)* < stcslav. *ǴŽǴ, ožiti; z* iz infinitiva analogijom prenesen i u prezent. Složenice: prevedenice *morèuz* < njem. *Meerenge, uskogrudan* < njem. *engbrüstig* = *tesnogrudan* (Ristić). Na -a/o: *uzao,* gen. *-zla* »nodus«, denominal *uzlati, -am* impf, *(iz-, na-, raž-, za-*),* iterativ na *-va- -uzlovati, -uzļāvām,* samo s prefiksima; pridjev na *-at uzlat* (Stulić), proširen na *-ío üzalj,* gen. *-zija* (Vodice). Na *-e,* gen. *-età* ili -a praslav. *uže,* gen. *užeta* ili *uža* (Vuk) = (s protezom) *jüže* (Kosmet, Stulić, upor. *jular* pored *ular)* »konopac«, odatle na *-arka južarka* (Niš) »visoka konoplja od koje se prave konopci«, n pl. *vuža* = f pl. *vuže* »konopci za mučenje«. Radna imenica na *-ar užar,* gen. *-ára* m, odatle prezime na *-ević Užarević,* Ovamo ide na *-ьn + -ịo sužanj,* gen. *-žnja* m »zarobljenik, svezan uzetima«. Glede sufiksa upor. češ. *vězeň,* polj. *więzień; uza* f (Vrgada) »uže« = *uza, vuza* (hrv.-kajk.), *voza* f, u f pl. *uze* »zatvor«, pridjev na *-ьn užni = vuzni,* poimeničen na *-ik -uznik* »zatvorenik«. Deminutiv *uzica* f = (unakrštenjem sa *uzao*)*

üzlica. Interesantan je crkveni termin *zàuzi (Hristovi ~,* Risan, Vuk) »poklade mesne i bijele«, upór. rišnjansku kletvu *Tako mi ovijeh zauza Hristovijeh* i zdravicu *Zdrav si mi, brate', današnji zauzi Kristovi da nam na dobro zavezu, a na bolje razdriješe.* Rišnjanski izraz može se upoređivati sa rum. *ciliegi* i *cîrneleagà,* imperativne složenice, koje znače *zaveži sir = poklade bijele,* a *cîrneleagă* »poklade mesne«. Od naročitog interesa je *pouza* m »1° brodovoda (Božo Babic), 2° (Dubrovnik) vođa straže, giustiziere, žandar(m), 3° *(povuz,* Smokvica, Korčula) komad kože kojim se stegne vuna« = *povüz* (Korčula, Poljica); *pouza* je postverbal od *povezati* i dokazuje usku semantičku vezu od *uza* i *vezati.* Samoglasnik *e* u *vezati* nastao je iz palatalnog nazala, upor. stcslav. *vezati, зъ еґьnъ* »zarobljenik«, češ. *vázati,* polj. *wiązać,* rus. *vjazátb.* Samoglasnik *u* u *uzak* itd. nastao je iz velarnog nazala *ç,* upor. stcslav. *cza, vgza* »Band«, *yzbkb, czh,* slov. *vozel, özek, vozek* itd., češ. *ouzky,* polj. *wažki.* Uporeduje se sa gr. αγχω »schnüre«, αγχόνη »vrpca«, lat. *ango* (odatle internacionalno *angina).* Proteza se objašnjava unakrštenjem sa *vrsti, vrzem* (v.) ili *viti* (v.). Glede *v* upor. i *vepar* (v.). Ie. je korijen **engh-* (prema Hujeru)> u prijevoju perfektuma **ongh-,*

Lit.: ARj 2, 721. 3, 942. 4, 309. 330. 331. 702. 5, 126. 7, 298. 312. 724. 735. 736. 8, 313. 314. 327. 328. 490. 493. 494. 707. 708. 9, 241. 10, 345—47. 11, 241. 249. 12, 209. 210. 13, 754—56. 14, 727—8, 17, 103—114. 238— 46. *BI* 711. Hraste, J7[7] 6, 214. *Elezovič* l, 75. 186. 266. 429. 2, 88. 383. Ribarić, *SDZb* 9,202. *Miklósié* 56—7. *Holub-Kopečný* 409. *Bruckner* 609. 611. *ZSPh 2,* 299. *Vasmer* l, 244. *Mladenov* 61. *WP* l, 62. 185. *Boisacf* 108—109. Charpentier, *ASPh* 29, 2. Jokl, *ASPh* 29, 42. Hujer, *LF* 42, 222-227. (cf. *RSl* 8, 292). Lidén, *IF* 19, 348. Meillet, *IF 5,* 332. *GM* 472. Nehring, *IF 4,* 401. Scheftelowitz, *IF* 33, 144. *KZ* 54, 229. 248-249. Šuman, *ASPh* 3-0, 396. Walde, *KZ* 34, 518.

vezek m (Vuk, narodna pjesma) »jak razlog, dokumenat«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *vesika* »Dokument, Urkunde, Ausweis, Lebensmittelkarte«, pl. *vesaik).*

Lit.: Marjanović, *NJ 3,* 216-217.

vezir, gen. *-ira* m (Vuk, narodna pjesma) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *venztr* (Hvar) »prvi ministar, upravitelj pokrajine *(vezir od Urumenlije)«.* Pridjev *vezírov (-ev),* poimeničen na *-ica vezirevica / -rovica* »njegova žena«, na *-ski vèzîrskt.* Apstraktum: *vezírstvo.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *vıazîr* > tur. *vezir* »Regent«, od glagola *wazara* »nositi«, upor. lat. *bajulus* > mlet. *bailo}* iz turske administrativne terminologije: rum. *vizir, vizir-agasi, vizir-azém, vizir-chehalsi* sa sufiksom *-easă* < *-issa* »vezirovica«, na *-ie vizirie* »vezirstvo« = *vezirlic,* bug. *vezír, vezírstvo,* arb. *vezir.* Preko madž. *vezér* > slov. (Prekomurje) *vezér* »Führer, General«.

Lit.: BI 711. *Lokotsch* 2160. Štrekelj, *DAW* 50, 71. *GM* 469. *Tiktin* 1761. *Školjić*[/] 641.

veža f (hrv.-kajk., slov.) »vestibolo« = *veža* (ŽK) »1° trijem pred kuhinjom, ï" kuhinja (Mahovlići)«, sveslav. (osim istočni hrv.-srp. i bug.), praslav. *^vez-ja.* Prema češ. *věz,* stčeš. *věže,* prvobitno je značenje »toranj, turris«. Na to značenje smjera i toponim *Vezica* (brdo), *Podvezica.* Samoglasnik *e* je nastao iz , stcslav. *veza,* polj. *wieža,* gornjo-luž. -srp. *wjaža* »kuća«, koji je nastao prijevojem duljenja od ie. korijena **uegh-* > *-vesti, -vezem* (v.), prema Meringeru koji pretpostavlja kao prvobitno značenje »Schlitten[1] haus« < **uêghiã,* u prasrodstvu sa stíši. *vçg* »saonice«.

Lit.: ARj 20, 804. Skok, *ASPh* 33, 372. *Parčić* 1107. *Miklošič* 389. *Holub-Kopečný* 415. *Bruckner* 619. *KZ* 45, 54. *Vasmer* l, 178. *ZSPh 2,* 124. Meringer, *IP* 19, 427. sí. Šamšalović, *NVj* 29, 373.

ví[1] (Vuk), zamjenica za 2. lice množine, jednako obrazovana kao *mì* (v.). Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, stcslav., rus. *vy.* Osim sa stprus. *wans* ak. pl. > *vy* nema baltičkih usporednica, koje su u nominativu bolje očuvale ie. stanje *}u* »vi«, lit., lot. *jus,* stprus. *tous.* Samoglasno *y* > *i* u *ví* je vjerojatno, kao u stcslav. *ženy,* pravilan enklitički oblik iz ie. *vas* kao i lat. Genitiv pl. *vas* sadrži ie. *vas* > *vas* i genitívni zamjenički nastavak *-sb* < = lat. *-rum* < **vas + -sz.* Dativ, instrumental i lokativ pl. u književnom jeziku *vama* potječe iz duala, dok je u narječjima *vam* i *vami* kao u stcslav. U Crnoj Gori, Boki i u bug. enklitički dativ glasi *vi,* a enklitički akuzativ *ve (što ve hranim trideset godina).* Ti su oblici nastali analogijom prema enklitikama *ti* »tebi« i *te* »tebe«. Plurális maiesteticus ne postoji u istočnom štokavskom kao ni u bugarskom ni arbanaskom. To je balkanska pojava. Odatle nastadoše glagoli *tíkati* i *vikati.* Kao plurális maiesteticus za jednu osobu danas je obligatno u književnom hrv.-srp. tj

narječjima (npr. ŽK) *vi* kao plurális maiesteticus služi samo u porodici u odnosu djece prema roditeljima i prema starijim ljudima uopće. U hrv.-kajk. plurális maiesteticus za jednu osobu gospodskog položaja je *oni,* prevedenica od njem *Sie* (16. v., upor. *prošćenja = rešpeta prosim boga i njî* ŽK »ako se kaže slobodnija riječ = sit .venia verbo«). Plurális maiesteticus *Sie* stvoren je prema pl. *Ew. Gnaden haben befohlen* »vaše· su milosti zapovijedile«, stariji plurális maiesteticus *ihr.* Prevedenica *vi* se očuvala u hrv.-kajk. porodici, a druga prevedenica *oni* očuvala se samo u feudalnom odnosu. Za razliku od baltičkih jezika u cijeloj je deklinaciji proveden oblik iz kosih padeža. Razlog tome traži Vasmer u činjenici da bi se ie. nominativ *-jy, -j > -ji, -jb* glasovno malo razlikovao od zamjenice za 3. 1. Od *vas* stvoren je posvojni pridjev s pomoću sufiksa *-to vaš, f vaša* (Vuk) = *vaš,* f *vaša* (ŽK) jednako kao *moj, tvoj, naš.*

Lit.: BI 712. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* l, 238. *Mladenov* 65. *WP* l, 209. *Boisacq** 1001. Hujer, *IP* 30, 49. si. Meillet, *BSLP* 21, 26-27. Pedersen, *IP 5,* 57. Brugmann, *Gr. 2,* 820. *Weigand-Hirt 2,* 858.

vi-[2], prefiks koji stoji na pitanje *odakle, otkuda,* istog značenja kojeg *iz-.* Nalazi se danas samo u sjevernim slavinama. Da je postojao i u južnim, dokazuju brojni primjeri, koje je za slov. dao Miklošič. Da je postojao i u čakavskom i hrv.-kajk., dokazuju *virišiti* (v. *riješiti)* »erlösen«, *vignati* »izgnati«. Mažuranić donosi ove primjere: *vihodnja* »latrina« (15. v., Zagreb), *vihraniti* (1589, Veprinac), *višadči* (1275, Istra), *viklad* (1445) »expositio«, *vilagati* (1636, Vrbnik), *vilaz* (1638), aorist *vine* od *vineți* (Cvêt) »spasiti«, *vinetva* (Zagreb), *viroditi.* Danas postoji u hrv.-kajk. bednjanskom narječju: *vigled* »ogledalo«, imperativ *vižani* »istjeraj«, *vigledï* »izgled«. Ovamo ide i prezime *Vivoda* (Istra), ako nema mogućnosti za tumačenje od *vojevoda* (v.). Poimeničen pridjev kao toponim je *Vivodina* (14. v., sudčija u vladanju grada Ozlja) = *Vivodinja.* (ŽK), etnik *Vívôdinac* m, prema f *Vívôdinka.* Samoglasnik *ť* je nastao iz jery-a, upor. češ. *vy-,* polj. *wy-,* rus. *vy-.* Značajno je da i među rumunjskim slavizmima nema primjera za *vy-.* Prema Miklošiču srodno je sa *ъn-* > *u* (v.), upravo prijevoj duljenja, od ie. **ud* > got. *ut,* stnord. *ut* »hinaus«, sanskr. *ud* »auf, hinauf«. Samoglasnik *v-* je proteza.

Lit.: Mažuranić 1569. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* l, 238 *RSl 2,* 93. si.

vicijo n (Dubrovnik) »mana«. Pridjev na tal. *-oso* < lat. *-osus vidus* (Rab) »poročan« = *vicjuž* (Božava). Denominal *razvicjăt* (Božava) »viziare«. Od tal. učenog *vizio* »isto« (prema narodskom *vezzo* drugog značenja) < lat. *vïtium,* tal. *vizioso, viziare.*

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 166. Kusar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6, 124. *REW»* 9396. *Prati* 1043. *DEI* 4077.

vićija f (Vrančić) »ampulla«. Od gr. βυκίον.

Lit.: ARj 20, 807. Putanec, *Čakavska rii* 2,17. *Miklošič* 391.

vīcerak m (Brusje) »mala kućica u polju, bez strehe, građena od samog kamenja, abituro (Parčić)«. Izvedenica na *-erak* kao *kućerak,* gen. *-erka,* deminutiv od *kučer* »1° čobanska koliba (v.), 2° toponim«, od praslav. *vitati,* koji je potvrđen samo u *abitati, obitavati, obitelj* (v.). Suglasnik *č* može biti od unakrštenja s tom riječi.

Lit.: Parčić 1107. Hraste, *JF 6,* 214. *Miklošič* 393. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* 625. *Vasmer* l, 205.

Vid, lično ime < lat. *Vitus,* koji je zamijenio poganskog *Svetovida;* odatle pridjev *Vidov(dan),* poimeničen na *-oca vidovača* »1° kruška, 2° jabuka«, na *-ka vidovka* »trešnja«, prezime *Vidović,* hipokoristik *Vide* (Zadar, 1352), hrv.-kajk. *Videk,* prezime *Videković.* S rom. *sut-* toponimi *Sutvid, Sudvid, Suvid* (od Dubrovnika do Krka). Dočetno *t* > *ć* kao u *Velebíc* < *Velebit: Sv. Vic,* crkva kod Gretve (Bar). Ispod Gretve mjesto s crkvicom i maslinik *Svetević (-e* ostatak starog lokatīva na -). Izmjena *-t* > *-d* je nastala pod uplivom starog dvočlanog imena *Vidomir* ili prema tipu deklinacije *vît,* gen. *vida.* U srednjovjekovnoj Dalmaciji *Vitus* je obilno zastuplj'en, s betacizmom *Bitus* i s našim hipokorističkim sufiksom *-e Bitté, -ónja Vitagna, -ko Bitchus, -oje Bitóié* (Trogir, 1322), kao i s rom. deminutivom *Vitulus, Vitolus.*

Lit.: BI 712. Jireček, *Romanen 2,* 63-64. *Parčić* 1108. Putanec, *Slovo* 13, 140. 144. 148. 154. 160.

vídati (se), *vīdam* impf. (Vuk, narodna pjesma) *(iz-)* »liječiti«. U tom značenju i obliku samo hrv.-srp. Nije ušlo u književni i

saobraćajni govor. U Lumbardi *vidat* »musti«, *povida(f)* (Korčula, Žrnovo) (objekt *kozu),* Na *-ar vidãr,* gen. *-ara* m prema f na *-ica vidàrica* »Ijekar, prema Ijekarica«. Na *-ina* •*vidàrina* f »Ijekarina«. Miklošič uporeduje s rum. *a vindeca* »beschützen, retten > heilen« od lat. *vindicare* »osve'titi«. Ali se ne vidi kako je odatle moglo nastati *vídati.* Vrlo je vjerojatno mišljenje Mažuranićevo, koji dovodi u vezu s praslav. korijenom *vid-, věd-,* koji je u *vidovita trava* »ljekovita trava za oči, euphrasia officinalis«, *vidac,* gen. *vica* (Vuk, Dubrovnik) »herbae genus« = deminutiv *vidilak,* gen. *-lka* = *vidovčevica.* Upor. u Sireni Zrinjskoga: *Kako vidovinski dar mu konj letiše.* Prema tome bi *viđati* kao i *liječiti* prvobitno značilo »liječiti viđenjem, pogledom, magijom«. Upor. polj. *widywać* i *vidjeti.*

Lit.: BI 712. *Mažuranu* 1570. 1572. Kušar, *NVj 3. Miklošič* 391. *REW** 9347. Štrekelj, *Zbornik Jagičev* 711-714. (cf. *RSl* 2, 254).

videlo n (Kosmet) »stavljena koža za obuću«. Turcizam talijanskog (mletačkog) podrijetla: *videlo* < lat. *vitellus.* Upor. *teljatin, vaćet.*

Lit.: Elezovič 2, 503. *REW*[3] 9387. *DEI* 4071. *Rosamani* 1220.

Videm, gen. *-dma* = *Vídm* (izgovor u Gorici) = *Viđen* (mlet., slov.), toponim, etnik *Vidšmci,* od rimskog *Ūtinum* > furl. *Ūdin, Uden, Udon,* tal. službeno *Udine,* furl, etnik na lat. *-ensis* > furl, *-es Udines,* stfurl. *Udinàs.* Interesantno s fonetskog gledišta *й* > *y* > » kao u *mūrus* > *mir; t* > *d* u furlanskom pripada predslav. periodu, tj. prije 6. v. Proteza *v-* kao u *Vodnjan* (Istra).

Lit.: Ramovš, *Zgod.* 34. 35. *Pirana'* 1520.

vidjeti (se), *vîdīm, vidu* (Crna Gora) = (ekavski) *vīdēt* pored *videu* (Kosmet) = ikavski *vlditi,* pf. i impf. (Vuk) *(iz-, izu-, na-, ne-, nena-, ohne-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, u-, za-)* prema impf, *vídati (se), vídam* (Vuk) *(iz-, pre-, pri-, s-, u-, za-),* u kojem je prema stcslav. *viděti, viždc* (bug. *viždam)* suglasnik prezenta *dj* prenesen i u infinitiv, iterativ na *-ava-, -iva- izviđivati / -davati (raz-),* ie., baltoslav. i praslav., »videre (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«; *obidiṭi, -im* prema *obidívatí, -ujem* (Crna Gora), *obidavati, obidāvām* (Vuk, Boka) »ogledati, obilježiti«, *svidjeti se — sviditi se* (Hrvatska, Vodice) prema *sviđati se* »dopadati se, dopasti se«, *obidnut, -em* (Kosmet) *(b < bv)* »okusiti, probati«. U tijesnoj je vezi s praslav. korijenom *věd-.* Ostatak te veze je *vêdnuti* »vidjeti« (Resava, Lijevče) i konjugacija *izùvidjeti, izuvjedīm* = *izuvijem* = *izwvidim* »istražiti«, prema impf, *izuvídati, izuvídām* (Pavlinović) = *izuvijedati, izuvijedam* (16. v.), na *-telj izuvjèditelj* < stcslav. *izvěděti.* Tu je prvi > *i* zbog disimilacije sa drugim , upor. *prije* < *prěžde.* Imperativ *viđaj* (Bosna, Banja Luka) = *vidi.* Pridjevi na *-ljiv vidljiv (ne-}, zavidljiv, nenavidljiv,* na *-iv vidiv (ne-, raž-),* s apstraktima na -osi *vidljivost (ne-)* = *vidivost (ne-},* na *-ьn* > *-an vidan (ne-), zavidan* (Piva-Drobnjak), *navidan* »onaj koji mrzi«, s apstraktumom *zavid(n)ost (ne-}, nenavidan* (Kosmet, Vodice), poimeničen *nenavtdnik* (Vodice) »đavo«, apstraktum na *-ija nenavîndija* (Vodice), na *-ov vidov* u *trava vidova* < *Svetovidova* ili *Vidova,* na *-ovit vidovit* (v. *vjedovit},* na *-ovan nèvidovan* (Vuk) »nenadan«, part. perf. pas. kao pridjev *viđen* »naočit«, *neviđen.* Postverbal *vīd* m, *izvīd, nevīd* m, *uvid* (Vuk), *obid* m »ogled«, *ôbida* f »mjesto gdje se prova ili *obiduje* ima li ribe«, *privid* m, f, *navid(a}* »1° gledanje, ljubav, 2° mržnja«. Na *-ik vidik,* gen. *-ika* (Vuk). Na *-lo vidjelo* n »lumen«; na *-ica vidjelica* »svijeća«, odatle *rasvidelit se* (Kosmet). Kod Rumunja u prilogu *in vedeală* »javno« (unakršteno s lat. *vedea* < *videre).* Isto unakrštenje i u riječi iz crkvenog jezika *vedenie* »vizija«, upor. *priviđenje.* S madž. sufiksom *-ov* < *-ö do vidova* (Hrvatska, gradovi) »dovidenja«. Na *-ok na vidSku* (Kosmet) »pred očima«. Na *-lac vîdjelac,* gen. *-ioca.* Poimeničeno 2. 1. sing, *nevidíš,* gen. *-isa* (Vuk, Srijem, Bačka, Banat), samo u uzrečici *od nevidiša.* Na *-telj razviditelj.* Prilog od stcslav., part. prez. pas. *iaomъ nevidom(á).* Taj posudiše Rumunji *a(v)idoma* = *idoma.* Apstrakti na *-n: nâvist,* gen. *-i* (Vodice), *závist f,* s pridjevom *závistan* (Stulić), poimeničen *ĩA-ik zavisnih,* upor. *závidost, navist, nenávist f* »isto što zavist«. Radne imenice *navidjelac,* gen. *-dioca.* Neologizam *vidokrug, vidogleđ* (selo Kumodraže, 1914) »projektor, reflektor«. Antroponimi *Vidosav(a), Vidna, Vidoje, Vidojko, Vtdojka.* Samoglasnik i je nastao iz dvoglasa *ei* u ie. korijenu **ueiđ-.* Baltičke su usporednice stprus. *widdai* »ich sah«, lit. *veizdéti, véizdžiu* »pogledati«, *išvysti, -výdau* »opaziti«, *veidas* (= *vidi>), pavydėti, pavydžiu* »zavidjeti«. Od ostalih ie. upor. gr. (f)t8eiv »opaziti«, εἶδος (= *vidb),* Ιδέα < *Γιδεσα, got. *weitan* »vidjeti«, lat. *videre* (internacionalno *evidentan, evidencija, revizija, revizor, vizija, vizionar, ideja, ideologija, idealan,* itd.). V. pri-

jevoj *věd-,* Rumunji posudiše *zavistie* f < *zavistb,* odatle na *-UJQ* > *-ui a zavistui* »beneiden«.

Lit.: ARj 4, 308. 7, 737. 742. 929. 8, 341. 413. *BI* 713. Budimir, *JF* 15, 158. Belić, *NJ* (1932), 230-235. Vukićević, *NJ 3,* 58. *Elezovič* Ь 79. 221. 457. Bulat, *JF* 3, 46. 5, 147. Belić, *NJ* 1, 183. 232-233. Ribarić, *SDZb 9,* 146. 171. Vuković, *SDZb* 10, 384. *Miklošič* 390. *Holub-Kopečny* 415. *Bruckner* 613. *Vasmer* 1, 198. *Mladenov* 65. *Trautmann* 357—358. *WP* 1, 236-238. Joki, *Stud.* 76. Chostnik, *RPV* 37, 163-164. (cf. *AnzIF* 10, 273). Güntert, *IF 27,* 28. Pedersen, *IF 5,* 73. *Boisacıf* 220. 688. Tomanović, *JF* 17, 201.

vidra f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »lutra«. Pridjev *vidrin.* Deminutiv na *-ica vldrica.* Samoglasnik *i* je nastao iz jerya, upor. stcslav., polj., rus, *vydra, a* taj iz ie. *u,* kako se vidi iz baltičkih usporedmca stprus. *udrò,* lit. *udrà,* istočno-lit. *udras* m, lot. *ûdris.* Suglasnik *v-* je općeslav. proteza. Rumunji posudiše *vidră,* Madžari *vidra,* Arbanasi *vider, -dra.* le. je korijen **ued-* »mokriti (v. *voda)«,* prijevoj nižeg štěpena (Tiefstufe) **ūd-,* proširen sufiksom *-r* (kao *mokar),* sanskr. *udrák* »ein Wassertier«, avesta *udrà-* m, stvnjem. *ottar,* nvnjem *(Tisch)Otter,* gr. οδρος, ΰδρα »Wasserschlange« (> internacionalno *hidra),* ενυδ-*(Λξ* »vidra« < ie. **ūdra.* Etimologijske je značenje »vodena životinja«. Dalje su etimologijske veze *voda* (v.) i *vijedro* (v.).

Lit.: BI 714. *Mikhšič* 397. *Holub-Kopečny* 426. *Bruckner* 637. *Vasmer* 1, 239. *Mladenov* 65. *Godin* 274. *Trautmann* 334. *Boisacq** 998. Krogmann, *KZ* 65, 140.

vidulica f = *fidûlica* (Hrvatsko primorje: *tanac na fidulice)* »sopeia«. Od kslat, *vitula* > *vidula.* Glede *v* > /upor. njem. *Fiedel,* stvnjem. *fidula.* Ide etimologijski zajedno (s tal.) *viola,* deminutiv na *-ino* tal. *violino* > arb. *vjoli* < ngr. βιολί.

Lit.: Mazuranič 1572. *GM* 476. *REW** 9479. *Prati* 1047.

vieno n (Parčić), *vêno* n »dote«, riječ nije potvrđena u narodnom govoru, upotrebljavali su je književnici. Ni *veniṭi* nije potvrđeno ni u narodnom govoru ni kod književnika. Riječ je istisnuta od posudenica *dota* (v.) i *miraz* (v.). Sveslav. i praslav. riječ (češ. *věno,* polj. *wiano,* rus. *veno,* stcslav. *veniṭi* »prodavati«) interesantna je sa gledišta semantičkoga. Značila je »1° Brautkaufpreis, 2° Morgengabe, 3° Mitgift, 4° Bezahlung«. Prvobitno značenje bilo je »otkup djevojke prije nego će se dovesti u kuću«. Nema jedinstvene etimologije. Jat se tumači prijevojem duljenja *e* — *e* prema jednom tumačenju od ie. korijena •"jiiđA- »voditi kući > vjenčati, maritare (subjekt muškarac)«, upor. sanskr. *vadhūh* »Braut, junge Frau, Schwiegertochter«, stir. *fedid* »vodi«; upor. *vesti, vedem, voditi.* Suglasnik *n* u *vijena* prema tom tumačenju nastao je od *dn* (upor. *panem* pored *padnem)* od pridjeva **vedno,* upor. gr. Ζδνον (H. Pedersen); *veno* bi prema toj etimologiji bilo poimeničen pridjev sr. roda (upor. *lukno).* Bruckner i Trautmann dovode *věno* u vezu sa lat. *venus* »Verkauf«, upor. *vernando* > *vendo,* sanskr. *vasnak* »Kaufpreis«, gr. ώνος < ie. **uesno.* Ako je tako, *věno* nije prvobitni pridjev. Semantički jedno i drugo tumačenje kaže isto.

Lit.: Pariié 15.' *Mazuranič* 1560. *MIШШ* 389. *Holub-Kopelný* 412. *Bruckner* 610. *Vasmer* 1, 182-83. *Mladenov 62. WP* 1, 256. *311-2. Boisacď2l5.Hiit,IF 12,223. Matasiak, RSI* 6, 277. Pedersen, *IF 5,* 67. Sobolevski, *AnzIF 7,* 162-163. Solmsen, *KZ* 28, 81. Prosík, *KZ* 33, 162.

viganj[1], gen. *-ónja* (Vuk, Srijem) = *flgãnj* »ženska haljina«. Od madž. *vigono,* također rum. *vigan* — *viganau* (Erdelj) »Rock der Städterinnen«. Polj. *wigano* »männliche Hofkleidung in 18. Jh.«.

Lit.: ARj 3, 52. *BI* 714. *Tiktin* 1739. Karlowicz, *ASPh 3,* 665.

viganj[2], gen. *-gnja* m (Vuk) »1° nakovanj, 2° (sinegdoha) kovačnica« = *viganj* (Crmnica) »kovačnica«. Nalazi se još u slov., slvč. i češ. *výheň* »Rauchloch, Esse, Ofen, Schmiede«. Posuđeno u arb. *vigan* »div, Riese«, jer se divovi smatraju kovačima u narodnom vjerovanju. U tom značenju nije· potvrđeno u hrv.-srp. Madž. *vihnye, vinnye* »kovačnica« posudenica je iz slovačkog. Upor. cigansko *vigna* »Herd«, *vignja* »Esse, Schmiede«. Daničić uzimlje cigansku riječ, koja je u prasredstvu sa *oganj.* Miklošič uporeduje semantički razvitak sa gornjo-luž.-srp. *vuheň,* donjo-luz.-srp. *hugeň* »Rauchfang, Esse« od *hogeň, vogenj* »oganj«. Može biti praslav. od ie. korijena. Samoglasnik « je nastao od jery-a, a ovaj duljenjem od *u* u lit. *ugnis* < stlit. *ungnis,* lot. *uguns* »oganj«.

Lit.: BI 714. Miletić, *SDZb 9,* 229. *Miklošič* 391. Loewenthal, *WuS* 11, 54. *GM* 472. *WP* 1, 323. Daničić, *Osn.* 202.

vígovi m pl.j gen. *vígõvã* (Vuk, Vojvodina) »zamke za hvatanje ptica, omče, ošice«. Miklošič uporeduje sa slov. *vênge* f pl. »1°

Kesselkette, 2° Türnarbe«, Iljinski sa slov. *vega* »Schiefe, Neigung«, *végati* »schwanken«, pridjevi *végast* = *vezen* »nagnut«, a to od ie. **uoi-g-,* prijevoj perfektuma od *^ei-g-,* raširenje ina *-g* od **uei-* (v. *viti).*

Lit · *BI* 714. *PleterSnik* 2, 754. 760. *Miklo-* • *ЦС* 380. Iljinski, *UZ* 2, 3-6. (cf. *IJb* 10, 341).

vihar m = (A > У poslije i) *vljār,* gen. *vy'ăra* = *vihar,* gen. *vihra* (Vodice, upór. stcslav. *vihrb)* = (s promjenom sufiksa) *vihor* = *vijor* »orkan, fortuna, vrtuna, furtutma, Sturmwind«, sveslav. (u slavinama također izmjena sufiksa *-ar, -ör, -ur)* i praslav. Madžari posudiše *vihar,* Rumunji *vifor* = *vivor* (Moldavija), pridjev na *-os* < lat. *-osus viforos, vifornița* = *vivorniță* (Moldavija) = *zghihorniță* »snijezna mećava«. Denominal: *vijoriti (se), -im* (subjekt: zastava). Mjesto sufiksa *r* stoji u baltičkoj grupi /: istočno-lit. *viesulas,* lot. *viesulis, veïsuôls.* Te usporednice kažu da je *h* nastao iz í. Riječ *vijavica* »isto što vihor« kaže da je *vihor* nastao od *viti* (v.), od redukcije ie. korijena **ųe-* > **ui-* proširene formantom s : **uîs.* Upór. bug. *viham,* rus. *vihatb* prema *vihnutb.* Izmjena dočetka posljedica je onomatopeiziranja. V. *vjetar, vijavica,* polj. *wiją* »Gestöber«, stcslav. *vijalica* »Wirbelwind«.

Lit.: BI 714. Ribarić, *SDZb 9,* 203. *Miklošič* 391. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 612. *Vasmer* l, 207. *Mlađenov* 68. *WP* l, 220. 242. *Trautmann* 245. *Tiktin* 1738. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). Kögen, *IJb* 14, 273. Scheftelowitz, *KZ* 56, 192. Pedersen, *IF* 5, 70. 75.

vija f (istročakavski) »genus« < tal. *via* »Art, modo, guisa«. Izvedenica *vijâj* m (Cres) »putovanje« < tal. *viàggio* < poimeničen lat. pridjev sr. r. *viaticum,* od *via,* sa čakavskom zamjenom *j* = tosk. *dž, đ,* koje se govori u Dubrovniku i Cavtatu *vjađat, -am* impf. »putovati« < tal. denominai *viaggiare.* Denominal od *via s* mlet. prefiksom *des-* = tosk. *dis- dezvtjati (se), -ām* pf. (16. v., Na-Iješković, Perast) »pokvariti (se)«, upór. tal, *sviare (s-* < lat. *ex-), bijāti* (Hrvati u južnoj Italiji) »envoyer« < *abbila* (Abruzzi) < vlat. < **adviare* > *avviare.* Osnovno *via* dolazi još u sintagmatskim prilozima: *alaviją* (Božava, Molat s primjerom: *un je učini to alaviją)* »kako treba, alla buon'ora«. Prema Štreke-Ijevu tumačenju tal. *via* nalazi se u dočetku (sufiksu?) *drugòvija, đrugovje* < *drugovųa* (15. v.) = *drugovlja* (17. i 18. v.) »herum«, upravo »drugi put«. U toj je sintagmi kao i u ostalima *dva, tri* itd. *puta* »zweimal (itd.)« *put* prevedenica (calque) od tal. *via* »volta« (tal. *due via due,* sitai, *via più* > *viepiù, vie meno).* Prevedenica je i onda kad se *put* upotrebljava kao prijedlog u značenju »prema« *(put šume; put ugarskijeh pode strana,* Gundulić). Upór. u poštanskoj upotrebi kod adresiranja *via Zagreb.* Isto tako i u crnogorskom prilogu *ЬIpm* = *uput* (Vuk) »odmah«. U istročakavskom *hodí via,* ili *via, vijà* »jednom riječi«. Upór. iz balkanskog latiniteta u sasvim drugom značenju arb. *via,* s članom (Ulcinj), »mala rječica« (opozicija *lum* »velika rijeka«) = naški (= crnogorski) konaval (v.)«, kod GM *ví vije* f »Rinne, Furche, Wasserlauf«, toponim *Bregvía* (selo, pravoslavni i katolici) »(upravo) obalska rječica«.

Lit.: ARj 2, 369. 807. 9, 437. Crania, *ID* 6, 105. Wędkiewicz, *RSI 6,* 231. *GM* 471. Štrekelj, *DAW* 50, 71-72. *REW** 9295. *DEI* 382. 1361.

vîjatı[1], *vije* impf. (Vuk, subjekt *vuk) (do-, iz-, zavijati, zavijati)* impf, »urlati, urlakati, ululare« prema deminutivu *vijúknuti, vijukne* i *vijúcnuti, vijūcnē.* Na *-ište vijalište* »mjesto gdje vuci viju«. Samoglasnik ť Je nastao od jery-a, stcslav. *vyti, vyjo,* rus. *yiь, voju,* polj. *wyć,* češ. *vyti.* Ovo *vyti* u hrv.-srp. samo s prefiksom: *zaviti* (Crna Gora, Vuk, subjekt *vuk).* Taj je propao na ostalom teritoriju zbog homonimije sa *zaviti, zavijem* »obvolvo«. Korijen **vy-* je sveslav. i praslav. Nastao je od ie. onomatopeje ** u-,* Upor. još *(h)uka, (h)ukati* i *vikati* (v.). Suglasnik *v-* je proteza.

Lit: ARj 4, 336. *BI* 714. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečný* 427. *Bruckner* 637. *Vasmer* l, 242. *Mlađenov 69.* Pedersen, *KZ* 38, 342. *Boisacíf* 103. Vaillant, *RES* 22, 191.

vîjati[2], *vijem* impf. (Vuk) = (ekavski) *viļāti (iz-, o-, od-, pre-, raz-),* sveslav. i praslav. (stcslav.) *věјati,* »1° (atmosferski termin za radnju vjetra) puhati, duhati *(dva vètra veju,* narodna pjesma; metafora: *snijeg vije), 2°* (poljoprivredni termin) ventilare, worfeln (objekt *žito)i,* iterativ na *-va- izvijavati l izvejavati, -vijāvām (raz-).* Na *-aca vijača* f (Vuk) = poimeničen part. perf. akt. na *-ica vljalica* (Lika) »sprava za vijanje« izvedenice su od drugog značenja; od prvog su *vijavica* f (Vuk) = *vijavica* (ijekavci, Vuk) »mećava« (upor. rus. *vejalica)* i ie., baltoslav., sveslav. i praslav. s pomoću sufiksa *-tro vjetar,* gen. *vjžtra* m (Vuk) = *vêtar* (ekavski, Kosmet, čak., ŽK) = (ikavski) *vītar* »ventus«

(od lat. *ventus* internacionalno *ventil, ventilirati)* koji čini zasebnu veoma raširenu leksikologijsku porodicu. Pridjevi na *-ьn vjêtrni,* poimeničen u ž. r. *Veterná* = *Veternica* (toponim), *Vjetrnā Poda* (dual, Piva-Drobnjak), *Vjelrna Petka* (ibidem, svetica koja se slavi 8. VIII, tako nazvana zbog toga što se misli da bi vjetar odnio sijeno, ako bi se na taj dan kosilo), poimeničenje na *-ik Větrník* (toponim), na *-en vjetrèm,* poimeničen *vjetrenjača, vjetrènjāk* = složenica od sintagme *vjetrògonja* = (ikavski) *vitropir* (v. *piriti),* na *-ov vjètrov,* na *-ovit vjetrovit,* (u zaklinjanju protiv more u igri riječi) *vjetrušna vjetrušnica* (obrazovan možda prema participima iz crkvenog jezika *-ušti,* ali upor. i bug. *větrúška* »Sturm«). Ná *-usina vjetrušina* »demon zlog vjetra«. Deminutivi na *-ič* (tip *konjic) vjetrić,* gen. *-ica* (Risan, Vuk), na *-ič vjetrić,* na *-ьc* > *rac povjetarac,* gen. *-rea,* na *-će povjetarce.* Augmentativ na *-ina: vjetrina.* Ovamo ide na *-tlo* stcslav. *větřilo* n, koje se nije očuvalo u hrv.-srp. zbog sinonima *jedro* (v.), ali rum. posuđenica *vétrilä* »jedro«, pi. *vetre (*< haplologija *^vetrellelej)* = (s umetnutim *u* zbog unakrštenja sa lat. *ventus* > *vînt) vîntrelă* = (sa zamjenom sufiksa *-ealã* < *-eh) vîntrealã* dokazuje da je postojala i u južnoslav., upor. bug. *větřilo* »Segel«, kod Madžara *vitorlya* (16. v.). U Kosmetu je *větřilo* »ventil«. Na *-ina* od sintagme *zavjetrina* (Vuk) »mjesto zaštićeno od vjetra«, odatle ispuštanjem sufiksa *zavètar* (Kosmet), i pridjev na *-ьn zavjetrno* (Dobrota), komparativ *zavjetrnije.* Denominal na *-iti vjêtriti, -lm* impf. (Vuk) »1° evanescere, 2° *(vjetriti očima,* metafora) kao uplašen gledati« *(iz-, raž-)* = *vetrèt* (Kosmet), prema iteratīvu *izvjetravati (raž-),* pf. *razvjetrati.* Složenice: *vjetromet* m »Windstorm«, od sintagme *vjetar mete* > arb. *vetromét; vetrov alj* m (Kosmet) »vrsta trna«, ako je složenica tipa *govnovalj,* ali bi moglo biti i poimeničenje na *-alj* od *vjetrov.* Od praslav. korijena **ve-* u *vijati* je izvedeno i *oveljlna* (Kosmet) »ostaci od konoplje, ono što vjetar nosi kad se na guvnu vije« te *ovējci,* gen. *-akā* m pl. (Vuk) »ono što ne pada upravo kad se žito vrše (nego je šturo)«. Nije jasan prijelaz / > *lj.* Na *-toa* (upor. *žetva) vetva* »Worfeln« (Lovran, Istra). Od (ekavskog) *prevejati* je part. perf. pas. kao pridjev *prevejan* (Kosmet) = Maretićev *previjanac* (u prijevodu Odiseje), *ovejan* »čist, pravi«. Istaknuti još treba razliku u akcentu *razvijati, rozvijem* »raspršiti, rasturiti« prema *razvijati, razvijam* od *viti; vìjati* »ululare« je glagol drugog etimologijskog postanja (v.). Istom praslav. korijenu pripada i *vedar,* koji čini zasebnuleksikologijsku porodicu (v.).Samoglasnik *i* za u *vijati* je kao u *prije* prema *prězde; vijati* je nastalo od stcslav. prezenta *veJG* prijenosom u kategoriju infinitiva na *-ati.* Jat je nastao od ie. *e* u korijenu **ue-,* koji se nalazi u sanskr. *vati* (3. 1. sing.) »puše«, od ie. participa **ue-nt* je lat. *ventus* »vjetar«. Dok za *vijati* nema adekvatnih *baltičkih* usporednica, jer lit. *vètyti* i lot. *vêtît* »worfeln, vijati« predstavlja raširenje ie. korijena **ųe-,* za praslav. *eiгъ* < ie. **uetro* baltičke su usporednice potpune : stprus. *wetro,* lit. *vétra,* lot. *vįtra.* Sufiks *-tro* (upor, gr. μέτρον > internacionalno *metar, metrički)* u vezi s tim je korijenom osobina baltoslav. Njem. *Wetter, Witterung* sadrži doduše isti korijen, ali je sufiks *-dhro.* V. *vedar.*

Lit.: ARj 4, 334-36: 343-344. 8, 708. 9, 489. 491. 11, 261. 272. 793. 13, 758-59. *BI* 715. *ASPh* 34, 306. *Elezović l,* 79. 2, 9. 122. Vuković, *SDZb* 10, 381. Bulat, *JF 5,* 142. *MiЬIoШ* 387. *Holub-Kopečný* 408. *Bruckner* 610-611. *ASPh* lb 128. *KZ* 46, 211. *Vasmer* l, 196. *Mlađenov* 93. *WP* l, 220-202. *Trautmann* 345. *Tiktin* 1734. Baudiš, *IF 23,* 149. Helten, *IF* 23, 103. *Boisacą** 17. Chodźko, *BSLP* 5, LXVIII, LXIX. Joki, *Unt.* 82. 149. Meringer, *IF* 16, 130. *GM* 469. Meyer, *KZ* 8, 247. Osten-Säcken, *IF* 33, 265—266. Solmsen, *Sborník Korscha* (cf. *AnzIF* 8, 197).

vijeće n (Vuk, Dubrovnik) »senatus, consilium, dogovor«, sveslav. (osim češ. i bug.) i praslav. apstraktum na *-je* od stcslav. *vetb* »βουλή«, na *-1Λ vijeća f* (Vuk) »deliberatio«. Radna imenica na *-nik viječnik* m, s pridjevima *viječnikov, viječnički.* Na *-ica viječnica* »mjesto gdje se vijeća«. Denominál na *-ati viječati, viječam* impf, *(s-)* (Vuk). Stcslav. *vetb* dolazi s prefiksom sa- u dva vida: a > *a* i umukivanje, odatle semantička varijacija: *savjet* m (13. v.) = *svjèt* m = (s gubitkom *v* u grupi od tri suglasnika) *sjêt* = *śjet* (Hercegovina), pridjev *sjetan (biti čemu ~)* »savjetovati«, odatle *nijesam bio ni sjetan ni česní* »nisam učestvovao«, *sjetivatit, -am* (Crna Gora) = ikavski *svit* »1° consilium, 2° vijeće«, denominal na *-ovati, -ujem s(a)vjetovati (na-, po- se, raž-)* = *svitovati* impf. *(na-).* Rumunji posudiše *sfat* < *swětt* i *sfetnic.* Pridjev na *-ьn* > *-an savjetan* (Vuk, Crna Gora), poimeničen na *-ik savjetnik* m, s pridjevom *sávjetnikov,* prema f *savjetnica;* na *-telj savjetovatelj;* složenica *savjetodavac,* gen. *-vca.* Riječ *odvjetnik* m prema f *odvjetnica* »advocatus«, s pridjevima *odvjetnikov, odvjetnički,*

apstraktum *odvjetništvo* je radna imenica od *odvjet* m (Dubrovčani) »odgovor« (upor. rus. *otvet'),* denominal na *-ati odvećati, -am* (glede *i* mjesto *t* upor. *obećati).* Riječ *objet* m, f = ikavski *obit* »promissio, votum« < *ob + eiъ,* s pridjevom *objetan = obitan,* denominal na *-ati abitati* impf. (ŽK) prema pf. *obećati (iz-) = obećati = obićat, -am, obićivati, -ujem (ć* je iz prez. *obvetję > obećam* prenesen i u infinitiv), na *-ovati objetovati == obitavati;* impf, na *-va- obećavati, obećavam (iz-).* Sam glagol bez prefiksa *ob-* očuvao se u Crnoj Gori *vijètati, vijetam* impf. (Vuk) »obricati«. U Crmnici í iz infinitiva prenesen i u prezent *obetat, -om — obetati, -ām* (Krasić, Pribić). Na *-ina abetina* f, na *-nik obĕtnik* (14. i 15. v.). Na *-jaj obećaj* (Stulić). S prefiksom *za-: zavjet,* s pridjevom *zdvjetan = zāvêtan* (Kosmet); na *-ina zavjetina* »obetina«, denominal *zavjetovati (se), -ujem, zavjetovalac,* gen. *-aoca, zavjetovanīk.* Iz crkvenog je jezika *zaveslati = zavićati se* (Vodice) »učiniti zavjet«. S prefiksom *u-: uvjet, uvjetan, uvjetovati.* Složenici tipa *nagovijestiti* odgovara pridjev *razgovijetan (ne-),* s apstraktumpm *razgovijetnost (ne-)* i imenica *zanovijet* m »1° smetnja, dosada, 2° cytisus, žučica«, *zanovijetati, -nòvijetam* impf. (Vuk) »blaterare«, odatle radne imenice na *-as, -alo, -alac zanovjetāš,* gen. *-asa — zanovijetalac,* gen. *-aoca, zanovijetalo.* U oba slučaja prefiks je rastavljen partikulama *ga, no.* Baltičke usporednice kažu da je jat u sveslav. i praslav. korijenu **vet-* »govoriti« nastao iz dvoglasa: stprus. 1. 1. pi. prez. *waitiomaì* »govorimo« od *waitiat* »govoriti«, lit. *vaitenù* »sudim«, avesta *vaē&ā f* »gerichtliche Feststellung«. Zbog toga je teško uzeti prasrodstvo sa gr. εττος (> internacionalno *ep, epos, epopeja)* < ie. *^eku-.* Te usporednice utvrđuju i prvobitno značenje. Prema Marelicu sadrže korijen *vĕt-* i dvočlana stara lična imena *Vitomir, Dobrovit.* V. o njima pod *-vit.*

Lit.: ARJ4, 275. 7, 668. 747. 8, 51. 320-25. 338. 340. 345. 375. 374. 493. 705. 711-715. 13, 359-40. 14, 739-41. 17, 342-360. *BI* 715. *Mažuranić* 774. Maretić, *Savj.* 76. *Elezović* l, 186. 2, 3. Miletić, *SDZb 9,* 367. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Miklošič* 387. *Holub--Kopečný* 414. *Bruckner* 614. *Vasmer l,* 193. *Mladenov* 620. *WP í,* 246. *Trautmann l,* 246. Grünenthal, *ZSPh 9,* 380. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 198). Vaillant, *RES 22,* 22-23. 23, 152-155. Maretić, *ASPh 9,* 134. sl. Lewy, *ZSPh 9,* 406.

vijèdro n (Crna Gora, Vuk, bug., rus. *vedrò)* = (ekavski, slov.) *vedro* = (ikavski) *vidro* n (ŻK) = *vidro* (Vodice, Jačke) = *vjèdro* (Perast, Vuk) »1° sic, siganj, mala bačva, 2° mjera za vino, hektolitar (ŽK>, sveslav. i praslav. Deminutivi na *-ica vedrica* (Vuk) »kravljača, dižva« = *vedrica* (Kosmet), *vedričica,* na *-će vjedarce* n (Stulić, narodna pjesma). Riječ je kulturna. Madžari posudiše *vedar, vödör,* Rumunji *veadră > vadră,* Arbanasi *vedre,* Novogrci u Epiru βεδρά, Turci *vedre.* Postala je balkanska riječ. 'Ne nalazi se u baltičkoj grupi, niti u ostalim ie. jezicima postoji ekvivalenat. Tumači se ipak iz ie. jezičnih sredstava. Značenjem stoji blizu gr. υδρία »Wassereimer«, s prijevojem **ūdr-* (v. *voda).* Ako je to uporederije ispravno, jat je nastao iz ie. e u prijevoju duljenja ^ *d-ro,* od **yed-* (v. *voda),* stcslav. *vedro* »κάδος, στάμνος > *stomna* (NR Makedonija)«, polj. *wiadro.* Zubatý pretpostavlja kao prvobitno značenje »trbušasta posuda« i tumači se kao ie. **udero — *uedero* »trbuh«, lit. *vėdaras* »Eingeweide der Fische, Magen, Wurstmagen«, lot. *vēders,* gr. οδερος, lat. *uterus.*

Lit.: BI 724. *Elezovii* l, 75. Ribarić, *SDZb 9,* 203. *Miklošii* 388. *Holub-Kopečný* 410. *Bruckner* 610. *Vasmer* \, 177. *Mladenov* 60. *WP* l, 190. 253. Güntert, *IF* 27, 48. Iljinski, *RSI* 6, 225. Krogmann, *KZ* 65, 140. *GM* 465. *Tiktin* 1706. Zubatý, *ASPh* 16, 418.

vijek m (Vuk) = (ekavski) *vek* = (ikavski) *vík* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *vekb,* »1° Lebenszeit, 2° saeculum«. Pridjev na *-ьn > -an vječan* = (ekavski) *večan* (Kosmet) = *vičnji* (Senj, Podgorje, Velebit), apstraktum na *-ost vječnost,* na *-it vječit,* na *-as vječitaš, -aša* »osuđenik na vječitu robiju«, na *-ovit vjekovit.* Složeni pridjevi *slabovječan* (Miklošič, hrv.) = *slabovečan* (Istra, Nemanić) = slov. *slabovečen* »infirmus« (upor. *ni dugoga vika, vikovīšan,* ŽK). Prilozi: *uvijek* »semper«, prevedenica od gr. εις τον αιώνα (upor. Ev. Mat. XIX, 19.: об μηκέτι εξ σου καρπός γένεται εις τον αιώνα), čemu se dodaje još gen. pl. *vjekova* (također u gr. = lat. *in saecula saeculorum),* izmijenjeno *na* (= ra) *vík vìkoma* (ŽK) = *năvijek, vık na vík* (ŽK) »neprestano«, *văvik* pored *vājk* (Vodice, ŽKU) = *văvek* (Cres) = *văvije* pored *vaje* (Lika, Kordun), *viku* (Smokvica, Korčula) »nikada« u primjeru: *pa se više, moj sinka, viku ni javjati merakul.* Denominal na *-ovati vjekòvati, vjèkujêm* impf. *(iz-).* Imperativna složenica *vàđïvek* m (Bačka) »težak posao koji traži čovječji život«. Samoglasnik *e* je nastao

iz , a taj iz ie. dvoglasa *oi,* u prijevoju perfektuma **uoiq-,* od **ueiq-* (proširenje ie. korijena **uei-* formantom *q,* upor. *viti),* koji je zastupljen u lat. *vinco, vici, victum* »pobijediti«, stir. *fichim* »borim se«, stvnjem. *wïgan* »isto«, odatle prezime *Weygand,* arm. *veg* »borba«. To je bilo i prvobitno značenje stcslav. *vekb.* To značenje potvrđuju i baltičke usporednice lit. *viekas* »snaga, život«, pridjevi *veikus* »brz«, *veiklus* »radin«, *vikrus* »munter«, *vykis* »život«, lot. *vèikt* »ausrichten«. Po zakonu semantičkog rezultata slavine su snagu prenijele na *trajanje života = trajanje snage >* αιών (> internacionalno *eoni). S* lit. pridjev *vikrus* može se uporeďivati hidronim *Ukra, Ukrina* (se. rijeka, upor. *Bistrica).* Takav naziv za rijeke nalazi se još u polj. i drugim slavinama. Upor. još *čovjek* (v.).

Lit.: ARj 4, 341. 7, 738. 15, 399. *BI* 715. *NJ* 7, 248. Ribarić, *SDZb* 9, 203. Skok, *ASPh* 32, 365., § 8. Tentor, *ASPh* 30, *\5l.-Elezovic l,* 75. *Miklošič* 388. Berneker, *KZ* 37, 382. *Holub-Kopéčný* 411. *Bruckner* 615. *Vasmer l,* 179. *Mladenov* 93. *Trautmarin* 339. Reichelt, *KZ* 39, 59.

vijenac, gen. *-nca* m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *еньсь,* »στέφανος (upor. lično ime *Stjepan),* corona«. Deminutiv na *-ič vjenčić.* Izvedenica je na *-ьс > -ac* od primitivuma *vĕn-,* koji je očuvan u polj. *wian,* rus. *ven = vĕnec, venók.* Pretkršćanski denominál na *-jati vjenčati, -am* impf. (Vuk) *(po-, pri-, raž-)* »maritare«, iterativ na *-va-razvjenčavati* prema iteratīvu *vjenčávati, vjènčāvām* ima svoju anologiju u gr. στεφανοϋν, *vjenčanje* u στεφάνωσις = arb. *kunorë,* rum. *cunur.a* < lat. *corona,* naziv stvoren prema običaju istočne crkve da se prigodom crkvenog obreda mladenki položi vijenac u crkvi na glavu. Kod katolika nosi mladenka *vijenac* od kuće u crkvu (ŽK). Part. perf. pas. kao pridjev *vjenčani* (~ *prsten, košulja, kum),* poimeničen na *-ica vjenčanica* »1° košulja, 2° žioka, letva, panta, pauznica«, Složenica *Prvovjenčani* (~ *kralj Stevan).* Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi,* kako se vidi iz lit. usporednice *vainikas* »isto«. Ie. je korijen **uei-* (upor. *viti),* u prijevoju perfektuma **uoi-* proširen formantom *n.*

Lit.: ARj 11, 269. 12, 214. 13, 763. *BI* 715. 716. *Elezovii* l, 77. *Miklošič* 389. *Holub--Kopečný* 412. *Bruckner* 610. *Vasmer* l, 182. *Mladenov 62. Trautmann* 346. *WP* l, 225, Budimir, *NJ* 2, 233. Jagić, *-ASPh 6,* 73. Jokl, *ASPh* 28,4-5. Putanec, *Filologija* 5,117-122.

vijerdine f pl. (Mljet) »(brodski termin) pribijene su u barci sa svake strane, na njima stoje pajoli (v.> = *virdine* (Račišće) »drva na kojima stoje pajoli«. Ako je od tal. *vergine* < lat. *virgo,* gen. *-iniș,* nije jasna metafora; *virgo f* u crkvenom smislu »djevica« nalazi se u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491., pisano *Marcela Merga* i *Nergi v Ljublji.* Nejasno je *v > n.* [Putanec: *Nerga* < gr. ενεργής »koji se pojavljuje (noću)«, o svetici *Markeli, s* Hiosa]. Upor. fr. *vierge,* port, i kat. *verge.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ 29,* 212. *Rosamani* 1216-17. Stefanie, *Rad* 285, 75-76. *REW** 9364. Skok, *Term.* 139. Putanec, *Jadranski zbornik* 4, 86—88.

vijest, gen. *-i* f (Vuk) *(ne-),* baltoslav., sveslav. i praslav. apstraktum na *-t* od stcslav. *vĕděti* (v.), »glas, haber, fama«, Prevedenica od συνείδησις = *consdentia* (posuđeno *kušeneija,* v.) *savjest* < *sbvestb* »Gewissen« = (semantička razlika tipa *srčan, srdačan) svijest f (ne-, bez-)* »Bewusstsein«, s pridjevima *savjestan, -sna = savjesan* (Piva-Drobnjak) *(ne-),* apstraktum na *-ost savjesnost,* na *-ik* Ljubišin *savjesnih* »saznalica, onaj koji zna za nešto« sadrži etimološke značenje od *vĕděti; svijestan,* f *-sna (ne-) = svjesan* (Piva-Drobnjak) »pametan«, *ni svjesni ni česm* »ne znam ništa o tome« = *svisan,* f *svïsna* (Vodice); *izvjestan (ne-)* smatra se rusizmom < rus. pridjev *izvĕstnyj* »poznat«, od imenice *izvĕstt* (stcslav.) > *izvijest* (Rosa, Voltiđi, Stulić) »izvjesno znanje, kazanje nečega što je izvjesno«; *Izvesan* (~sna *slova,* Kosmet) »jasna«; *vavijest* (Vuk, Baranja): *nema vavijesti* »Begriff, intelectus« < *vzvestb.* Na *-ica nesvjestica f.* Denominai na *-iti -vijèstiti, -vtjestím,* samo s prefiksima *iz-, na-, oba- > oa-, os-, ones-, obne-, uba-; nazvestiti* pf. (hrv.-kajk., ŽK) prema impf. *naviještati, -ām, -vešćati (naz-), nazveštívati, -vješčivati, -vješćujem,* samo s prefiksima; *obnèsvjesnuti, -em* (Vuk); *Izvijest* f »obavijest«, postverbal od *izvijestiti, izvijestim.* Ovamo još *vêsnut se, -em* (Kosmet) »osvijestiti se«. Radne imenice na *-nik vjesnik,* gen. *-ika* »glasnik, glasonoša, elčija«, prema f *vjèsnica; izvjesnih* »čovjek koji izvijesti«, na *-telj izvjestitelj* = na *-lac izvjestilac, nazvestitel* m (Belostenec) prema f *nazvestitelica.* Na *-je izvješće* (< rus. *izvestie),* na *-joj izvještaj.* Na *-telj* je i *svistěl* (1474) »svjedok«, od *zvĕstiti < izvĕstiti* (haplologija *-titel > -telj).* Ovamo ide i *nagovijest* f, postverbal od *nagovijestiti, -gòvijestím* pf.

(Vuk) prema impf, *nagovješćivati, -vješćujem* »izdaleka i ukratko napomenuti«, u kojem je prefiks rastavljen česticom *go,* koja je ista kao u *nego.* Sufiks na *-to,* koji se nalazi u rus. *vest, izvest* nalazi se i u hrv.-kajk. *očivest* (Belostenec) »očevidan«, uspor. gr. οφθαλμοφανής »visible«, όφθαλμοφανώς »visiblement«, odatle na *-ьn* > *-oň očivestan* (Jablanci), s apstraktumom *očivest(n)ost* (v. *vješt*). Od baltičkih jezika daje usporednicu stprus. infinitiv *waist* »znati«. Upór. sanskr. *vitti* »znanje«, avesta *visti- f* »isto«, s istim sufiksom u prijevoju nizine. Rumunji posudiše *veste f (e < ь* kao obično), odatle rum. denominal *a vesti* »verkünden«, particip kao pridjev s lat. *-itus > -it vestit* »glasovit«, a *prevesti* »vorhersagen« (rum. neologizam *pre-* < lat. *prae-},* na -ϰ/ρ > -мi *vestui = vesti, vestnic* »glasnik«.

Lit.: ARj 4, 336. 337. 342-43. 7, 342. 737-47. 863. 782. 8, 129. 292. 314. 413. 515-16. 413. 530. 9, 3. 4. 92. 308. 309. 311-12. 14, 738. 739. 17, 259-266. 341. *BI* 714. Vuković, *SDZb'lO,* 401. *Elezović* 1, 79. *NJ l, 59. MiklošiE* 390. *HoЫ-Kopecnў* 410. *Bruckner* 619. *Vasmer l,* 192. *Mladenov* 63» *Trautmann* 338. Vaillant, *RES* 4, 310. Horák, *ASPh* 12, 299. *Tiktin* 1248. Budimir, *NJ 2,* 232. Maretić, *Savj.* 36.

víka[1] f (Vuk, Srbija, Bačka) »20 oka, polovina požunskog vagana, .Metzen, žitna mjera«, rum. *vica* (Erdelj) »Viertel«. Od madž. *véka.*

Lit.: Mažuranić 1573. *Tiktin* 1735. *Miklósié* 391.

vika[8] f (Mikalja) »vicia sativa«. Nalazi se u svim slav. jezicima (češ. *vikev),* osim slov. *i bug. Polj. i ukr. *wyka* pretpostavljaju *y > i.* Prema Miklošiču i Briickneru posuđenica je iz stvnjem. *wiecha,* nvnjem. *wicke*< lat. *vicia.* Na Balkanu ne postoji taj latinizam (upór. rum. *mãzãrichie, mazeríche,* arb. *groxhélë, -ullë* f).

Lit.: Miklošič 397. *Holub-Kopečny* 416. *Bruckner* 638. *Vasmer* 1, 199. *REW*[3] 9308.

vikar, gen. *-ára* m (tako općenito u Hrvatskoj) »(katolički termin) biskupov zamjenik« = *vikarij* (Rab) prema tal. *vicario,* oboje latinizam *vicarius* »zamjenik« = (prema madž.) *vikariš,* poimeničen lat. pridjev na *-arius* od *vicis, vicem, vice* (ovo danas kao prvi elemenat internacionalnih i crkvenih složenica *viceadmiral, vicijašpeš,* itd.). U srednjovjekovnom dalmatinskom latinitetu s betacizmom i sa *i > u* (kao u *ponistra) bucarim, buccarius* (Split, 12—13. v.; Skradin) »zamjenik comesa ili priora, kneza«; njegova služba na lat. *-atta: buccaratus.* Taj je oblik latinizacija dalmato-romanskog izgovora. Upor. arb. *vikar* (Gege).

Lit.: Mažuranić 1573. Kušar, *Rad* 118, 21. Jireček, *Romanen* 1, 88. Skok, *Slav.* 180, bilj. 13. 252. *REW** 9303a. *Banali* § 392, e. *DEI* 4047.

vikati, *vičem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, nad-, od-, po-, pod-, pro-, raz-, s-, uz- se, za-) = vikati* (ŽK), prema iteratīvu *-vikívati, -vikūjēm, -vikívãm,* samo s prefiksima (uz navedene još *pod-, pri-)* i pf. *viknuti, -vīknēm (iz-, na-, od-, po-, uz-} = viknïti, víknem* (ŽK), na *-ovati navikavati (se), -újem* impf. (Kosmet) »karati«, *odviknut se, -iknem* (Kosmet, »odazvati se«) »1° clamare, 2° (u Kosmetu, Piva-Drobnjak, u Makedoniji i bug.) zvati, dozivati (upor. isti semantički razvitak od *clamare* u romanskim jezicima)«; *Stoni viko* »što neki rekao« (< *što oni vikao,* Piva-Drobnjak). Samo južnoslav. Praslav. Nije potvrđeno ni u stcslav. Postverbal *vtká f.* Radne imenice na *-ač vikal,* gen. *-ala,* na *-alo* m. Unutarnji prilog (instrumental) *vikom vikati* (upor. *logom ležati,* ŽK). Apstraktum od part. prêt. pas. *ràzvikanōst.* Prema Miklošiču u vezi je sa *vïjati* (v.), tj. praslav. korijen **vy-* < ie. onomatopejski *a- oformljen je s pomoću *-kati* (v.), upor. *bukati,* (v.). Arbanasi posudiše *vikat, vikás.* Upor. češ. onomatopejski glagol *výskali* »pousser des cris de joie«.

Lit.: ARj 2, 722. 4, 337. 7, 741. 742. *BI* 716. 717. *Elezović l,* 407. 430. 2, 16. Vuković, *SDZb* 10, 407. *Miklósié* 397. *Mladenov* 66. *GM* 472. Zubatý, *AnzIF* 19, 60. *Vasmer* 1, 242.

Vikentije m, *Vićentije* (kaluđerske ime), preko gr. Βιϰέντιος (disimilacija *n — n > 0 — n),* od lat. *Vincentais* > hlpokoristik prema lat. izgovora *Vincék* m (hrv.-kajk.), *Vice* m (Dalmacija), *Vicko* m (Dalmacija) = *Vísko,* gen. *V ıskota* (Hvar, Brusje), prezime *Visković = (v >/) Fisković. Vincentius* dolazi već na natpisu u Cavtatu, u srednjovjekovnoj Dalmaciji nije osobito zastupljeno prema Jirečekovim zabilješkama. Raširen je hipokoristik na *-ko Vinko,* prezime *Vînkovic.* Hipokoristici *Vice* i *Vicko* karakteristični su ipak samo za Dalmaciju.

Lit.: Jireček, *Romanen* 2, 63.

vîksati, *-šém* impf, (govor gradova) *(iz-, na-, -ām,* Lika) »1° čistiti cipele, 2° (metafora) izbiti, istući nekoga (LikaX *izviksati se* .»naučiti se, izvježbati se« = (metateza *ks > sk)*

izviskati, -am pf. (Vuk) »išibati« = (sa *w > b) biksati, -šēm (iz-, na-,* ŽK); *biks* m (ŽK) »laštilo (neologizam)«. Od njem. *Wichse, auswichsen,* prijevoj *Wachs,* u prasrodstvu sa *vosak* (v.).

Lit.: ARj 4, 337. 7, 208. 742. *Striedter-Temps* 223. *ScKmemeiss* 21. 64. 184.

vila f (Vuk; razlika u akcentu *vila* prema *vile* ima semantičku i etimologijsku vrijednost) '»l ° mitologičko žensko biće, koje živi i klikće po planinama i kamenjacima, snabdjeveno magičnom moći (liječi i proriče) *(vile od gore — zagorkinje),* epiteti: *posestrima, bijela* (vila), upor. *Nymphe, 2°* (u dubrovačkoj lirici) donna amata *(vila* f i *vii f* indeklinabile), 3°ime konju«. Sveslav. i praslav. = slov. *vila* »Zauberin, coparnjica (ŽK)« prema *vilec,* gen. *vtlca* »Zauberer«. Pridjevi na *-en vileni (konj),* poimeničen na *-ik vilènik,* gen. *-ika* (Boka) »sorcier, čovjek koga je izviđala vila i svojim skutom rane zavijala«, na *-jak vilenjak,* gen. *-aka* (Bosna) »postoji vjerovanje da će grad (krupa) obiti i odnijeti svuda, samo neće u onim selima, gdje ima vilenjaka«, na *-ica vilenica* »isto što vila i vilena žena (Lika)«, proširen na *-ski vilènski* (Baranja, *~ stanovi), vilenski konj* (Baranja, Vuk) »vrst leptira«, posjedovni na *-in vilin (biljke, kosa, luk, sito; kolo, igralište, pećina, gora,* toponim *Vilina Vodica),* proširen na *-io vìlinjl* (~ *trag),* na *-ovit vilovú* = na *-ovski vilòvski* »magičan« = na *-ovan vilovan,* poimeničen na *-jak vilòvnjăk,* gen. *-aka* »bijesan čovjek«, na *-jača vilóvnjača* »velika pečurka, nazvana tako jer se govori da raste na vilinu kolu«. U bug. *vila proročica, vili samovili* (upor. za takovu igru riječi i *viia vilovnica,* narodna pjesma, Istra) = *samovili* (tako i u makedonskom), *mineja* »bijesnim«. U složenici *samovila* prvi je dio kao u *samodiva, samodivnik, samodivski* (bosiljak, burján, hvošt). Nalazi se i u rum. *Samodiva* (Oltenija), u Erdelju *Sila Samindila* je »Art böse Fee, die Kindern und jungen Leuten Schaden zufügt«; odatle hipokorističkim kraćenjem i dodatkom sufiksa *-ъka samca = sîmcă* »Art mythologisches Wesen, das Gebärende oder ihre Kinder tötet oder ihnen sonstigen Schaden zufügt«, odatle biljka *samcuță* (deminutivni sufiks *-ufa* < lat. *-ūcea)* »sisymbrium«. Na *-aš vilãs,* gen. *-áša.* Na *-ič: vilii* m (Vodice) »izvor koji pripada vilama«. Složenica *vilozmaj* (Palmotić, Gundulić, *Osman* 2, 34: Mustafina mati leti *k planinskome vilozmaju, gdje vještice podno oraha na gozbe se strašne staju); vilozmaj* je dubrovačko slaviziranje od *griffone > grip.* Potvrda je od važnosti jer *vile* stavlja u vezu s vješticama. Denominal *dovîlêt, -vílím* (Kosmet) »dojaditi, doći do duše, dotužiti«, na *-ošiti razvilašiti se, -viļāsim* pf. »ponijeti se kao vilas«. Razlika je između sjevernih i južnih slavina u semantičkom pogledu. Kod južnih Slavena *vila* je folklorni termin, kod sjevernih *vila* označuje ludu, ludost: stčeš. *vila* »misérable, chétif, méchant, fou«, *vilovati* »agir mal«, rus. *vila* »homme astucieux, étourdi«. U dubrovačkoj lirici *vil* je postao indeklinabile ž. r. kao *strii:* upor. *taj (< ta + i) vii putem gr e* (Menčetić), prema *ljubi* f, koje je stari nominativ od *Ijuby,* gen. *Ijubtve.* Kod Palmotića: *Nesrećan je taj... komu vila od ljubavi ljubi* (= ák.) *u ruke tuđu stavi,* gdje je akuzativ sing, jednak nominativu sing. Miklošič uporeduje hrv.-srp. *vile* sa *žalikžene* u Donjoj Koruškoj = *svete bêle čistljive žene* u Gornjoj Koruškoj. Nema pouzdane etimologije. Prema Potebnji u prasrodstvu je s lit. *vyti, veju* »nachjagen«, iterativ *vajati,* avesta *vayeiti* »tjerati«. Prema Pelikanu u prasrodstvu je s lit. *vylius* »fraude, tromperie«, ags. *wîl* »ruse, fraude«, od ie. korijena **ųег- (y. viti),* proširen formantom /. Bruckner uporeduje također s lit. *vilti, vilstu* »tromper, décevoir«, *vieloti* »wickeln«. Mladenov izvodi isto tako od *viti.* Upor. polj *wilii, wilować* »verrückte, tolle Streiche machen«, i češ. *vilny* »luxurieux, libidineux«. Kao tvorba iz magijskog doba može da ide zajedno sa *vještica, višac = višćun* i sa *viđati — vidjeti < *vidla.*

Lit.: BI 717. *Mažuranić* 358. 1573. *Elezović* 1, 141. Ribarić, *SDZb* 9, 203. *Miklošič* 391. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 622. *Vasmer* 1, 200. *Mladenov* 66. *Tiktin* 1359. Pelikan, *LF* 56, 241-245. *WP* 1, 227.

vilan, .gen. *-ána* m (pejoratív, Dubrovnik i okolica) = *vilăn,* gen. *-ană* (Prčanj) »grober Mensch, neotesanac«; *vilãn, fvilãna* je i pridjev (Korčula) i kao tal. *villano* »isto«. Korčulani zovu Žrnovce (od *Žrnovo,* selo iznad Korčule) *vilani ili kunéji.* Poslovica je u Korčuli *vilan resta sempre vilan.* Od tal. pridjeva *villano* »rozzo«, izvedenica na' *-anus* od *villa* (opozicija *città) <* kslat. *vīllānus.*

Lit.: Rešetar, *Stok.* 307. *REW*[3] 9331. *Prati* 1045.

vile, gen. *víla f* pl. (Vuk, Buzet, Sovinjsko polje, ŽK; pl. zato što su od dva ili više rogova), sveslav. i praslav., »rogulje«. Deminutiv *vilice* f pl. (ŽK) »Essgabel«, *vilica* f »(metafora) čeljust, laloka«, na *-juške < -uh + -tka viljuške* f pl. »pirun, pantaruo, vilice (ŽK)«. Arbanasi posudiše *filushke.* Denominal na *-iti vtličiti* -im* impf, *(za-,* objekt *konj)* »zaulariti/začevilji-

ti«. Od sintagme: *návilak,* gen. *-lka* (Vinkovci) = *nāvīlak,* gen. *-vílka* (ZK) = *nàviljah,* gen. *nàvïljka* (Šaptinovac, Turska Hrvatska, Lika, Vuk, glede *lj* za *j* v. *navilje),* s denominálom *nàvttjciti, -īm* »kupiti u naviljke«; na *-njak: naviljnjak* (Krk) = na *-oj navil(j)aj,* gen. *-aja* (Lika) = na *-je navilje* n (Ljubiša, Stulić). Pridjev na *-ьn* > *-an razvilan* (Vrbnik) »koji se rascijepio kao vile«. Denominál *razvilašiti, razvilašim* (Lika) »rastvoriti«. Na *-ar: vilor* (Brusje, Hvar) »vile od drva kojima se mlate suhe stabljike kojega grma ili stabla, da otpadne lišće«. Ovamo možda *vîlci* m pl. »purgatorium«, *vîlcati(se)* (ŽU, Radatovići) »mučiti se, mučiti«, ako je od *vile,* kojima đavoli muče duše. Izvedenica s pomoću sufiksa *-dio* > *-lo* za oruđa od *viti* (v.). Upor. češ. *vidle,* polj. *widly.* Madžari posudiše *villa.*

Lit.: ARİ 7, 742. *BI* 717. Hraste, JF 6, 214. *Miklósié 291.* 391. *Holub-Kopečny* 416. *Bruckner* 613. *Vasmer* l, 200. *Mladenov* 66. *WP* l, 227. Petersson, *ASPh* 36, 152-153. Meillet, *Ét.* 318. 418. (cf. *IF* .32, 132). *GM* 105. Mŭrko, *WuS* 12, 335-340.

vilun, gen. *-una* (Bijela, Boka) »neodrasli felun (v.)«. Primjer: *neko voli jesti licu, a neko viluna* [u Dalmaciji *felun* i u Dubrovniku *fèlùn,* gen. *-una* »seriola dumerili«]. V. *lica.*

Lit.: ARj 3, 48. 56.

vime, gen. *vimena* n (Vuk), sveslav. i praslav., bez iisporednica u baltičkoj grupi, »uber (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-šće* < *-ьcьce vimešce* n. Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. rus. *výmja,* češ. *výmě,* polj. *wymię.* Taj je nastao od ie. *ū* u korijenu ** ūdh-,* koji se nalazi u sanskr. *ūdhar,* gen. *ūdhnaḳ* »isto«, gr. οὐθ-αρ, gen. οὖ&ατος, ags. *úder,* nvnjem. *Euter.* Praslav. je riječ apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-men* od istog korijena i znači »ono što nabujava«. U lit. postoji isti korijen, ali u višem prijevojnom štěpenu **ōuadh-, *uēdh-:* lit. *vėdaras* »mit Blut oder Grütze gefüllter Wurstmagen«, lot. *vêdan,* stprus. *weders* »trbuh«. V. *vijedro.*

Lit.: BI 718. *Miklošič* 397. *Holub-Kopečny* 427. *Bruckner'638.* *Vasmer* l, 240. *Mladenov 66. Trautmann* 334. *WP* l, 111. *Boisaccf* 726. Hirt, *IF* 32, 292. Kretschmer, *KZ* 31, 338. Reichelt, *KZ* 39, 68.

vina f, stcslav., bug., rus. *vina* »causa«, baltoslav., praslav., ova riječ nije očuvana u južnoslav. jezicima sama za se. Danas je odatle *nevin* = stcslav. *ne inьnъ* (glede *-nьnъ* > *n* upor. *stran,* v.), »nekriv, nedužan«, pridjev koji je prema Marelicu rusizam; postao je općenit u književnom i saobraćajnom govoru; rusizam je i *izviniti (izvinite* »oprostite, pardonnez-moi«), *izvinjavati, -am (se)* »entschuldigen« < rus. *izvinitb, izvinjatb; vinovnik* »krivac, autor« < rus. *vinovnik.* Apstraktum *nevinost f.* Deminutiv na *-sce* < *-ьcьce nevinašce.* Da je nekada *vina* postojala i u južnoslav. narodnom govoru, dokaz je rum. slavizam *vină* »Schuld« < bug. *vina,* pridjev *vinovat (ne-),* stcslav. *vinovatъ* »schuldig«, rum. denominai *nevinovați* »ungestraft lassen«. Martie upotrebljava *nevinovan.* Denominal pf. *povinuti se* prema impf, *povinovati se* »pokoravati se« riječ je iz crkvenog jezika. Samoglasnik *i* je nastao od ie. dvoglasa *ei* u korijenu **uei-,* s formantom *n.* U prijevoju perfektuma **ųoz-* s istim formantom nalazi se u lit. i lot. *vaïna* »Schuld, Gebrechen, Schaden«. U drugim ie. jezicima formant je *t:* lat. *vitium.* Upor. dalje srodstvo sa *vojna* (v.).

Lit.: ARj 7, 129. Maretić, *Savj.* 37. 67. Ivšić, *HR* 1934, 195. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečný* 416. *Bruckner* 622. *Vasmer* l, 201. *Mladenov* 66. *WP* l, 230. Endzelin, *FBR* 12, 7. 10 (cf. *IJb* 18, 316). Johansson, *IF* 25, 233. Lewy, *Mélanges Mikkolb* 114 (cf. *IJb* 18, 263). Skardžius, *APh 2,* 14. 198. 3, 26. 112 (cf. *IJb'* 18, 304).

vincilîr m (Hrvatska, Hrvatsko zagorje, hrv.-kajk.) »upravitelj vinograda, glavni radnik u njem«. Od madž. *vincellér* > rum. *vinfeler* (Erdelj) < stvnjem. *vjînzur(i)l,* srvnjem. *wînzürle,* bavarski *Weinzierl* < lat. *vinilor,* gen. *-oris.* Slovenei imaju *vincar,* gen. *-rj a (=* obrnuto u *víničar* prema *vinica* »Weinkeller«) < nvnjem. *Winzer.* Metateza *r — l* > *l — r* nastala je u madžarskom.

Lit.: Pleteršnik 2, 770. *Tiktin* 1748. *Weigand-Hirt 2,* 1271. Šamšalović, *NVj* 24, 590. sl. (cf. *IJb 5,* 268. *JF* 3, 227). *REW** 9351.

vîndija f (Kućište; *n* umetnuto pred dentalom; afereza z-) »zavist«. Pridjev na lat. *-osus* > *-oso vindiôz* (ibidem) »zavidan« = proširen na *-ьn* > *-an invidijōzan* (Potomje) »zloban, zavidan«. Od tal. učenog apstraktuma od *invidere* na *-ta invidia* f (prefiks *in-* i korijen od *videre), invidioso; zavist* (v.) je prevedenica odatle.

Lit.: DEI 2083.

víno n (Vuk) »vinum, Wein (s kojim riječima ide zajedno)«. Deminutiv na *-će vince.* Augmentativ *vinušina.* Pridjevi na *-ьn* stcslav. *inьnъ* > **vin* očuvan samo u toponomasjtici: *Vinagora, Vinibreg, Vini Vrh,* u Vukovoj sin-

tagmi *vīna loza* »vinova loza«, poimeničen na *-ica inьnica* (posuđeno u rum. *veinita* »Branntweinbrennerei«) > *vinica* »1° klijet u vinogradu, 2° posjed vinograda«, toponim *Vinica* = slov. *vinica* »1° Weinkeller, 2° Mostbirne«. Taj je pridjev propao zbog homonimije sa *inьnъ* »réus«, *nevin,* od *vina* »krivica«. I stcslav. *vinbnikb* »scyphus« bio je u koliziji homonimijskoj sa *vinbnikl·* »auctor«. U srednjem rodu u imenima sela *Donje, Gornje Vino* zacijelo je stari pridjev na *-j vinji (od ljetine žitne i vinje,* 1478). Stari pridjev na *-j* očuvao se još možda u *podvinje* n (Zagorje i Prigorje) »1° zemljište pod vinogradom, 2° toponim (Bosna, županija bjelovarsko-križevačka)«. Upor. *Podvinjak,* gen. *-aka* (Bednja, selo). Stari pridjevi na *-ьnъ* i *-j* zamijenjeni su drugim sufiksima: *-ov: vinov* (Vuk, <-<z /020, *komine, puce vinovo* »jagoda, zrno«, u *panja vinova, vinovo lišće),* proširen je na *-ьn* > *-an vìnovan* (Vuk, Srijem, *—ni kljuk)* »u čemu ima mnogo vina«; na *-en: vinen (sud)* »što zaudara na vino«, na *-jen vínjen* (slov.) »pijan«, *-bşk vinski (sud, podrum, ocat, mijeh).* Na *-orius* > *-ar vinar,* gen. *-ára* (ŽK, slov., hrv.-kajk.) »Weinbauer«. Na *-jaga vinjaga,* toponim *Podvinjage* (zemljište kod sela Salnika). Ta se riječ tumači i kao složenica, drugi dio *-jaga* bio bi korijen od *jagoda.* Na *-ika viníka* (i slov.) »1° Vogeltraube, 2° wilde Weinrebe, vitis vinifera silv.«. Na *-ište Vinište* (Split, Karlovac, samo toponim). Složenice: *vinober* m, *vinoberje* n, *vinoboj* (biljka), *vinòdjelje, vinòpija; vinotok,* najstarija potvrđena hrv. riječ 1062. (Rački 62); *vinobrdo* (M. A. Reljković) je zacijelo prevedenica od *Weinberg* i ne govori -se nigdje; *vinograd* m (Vuk) (s izvedenicama *vinogradac,* gen.-ce, *vinogradina, vinogradišće* »napušten vinograd«, *vinogradar, vinogradski}* sadrži u drugom dijelu *grad* u značenju u kojem i rus. *ogorod* »ograđeno mjesto, vrt, Garten«. Upor. takovu složenicu i u *vrtograd* (v.). Ne treba da je posudenica iz gotske složenice *weinagards* (nvnjem. *Weingarten),* jer odgovara posvema starom toponomastičkom tipu *Vinodol £—* 1163. *Vallis vinaria* = 1185. *Vallis vinearia).* Taj naziv kraja obaseže· Novi, Bribir, Grižane, Kotor, Belgrad, Drvenik, Hreljin. Granična naselja oko tog teritorija su Ledenice, Senj, Bakar, Trsat. Kako su i *vinograd* i *vrtograd* bili zakonima i običajima zaštićeni objekti, drugi dio složenice *grad* može kao i u rus. *ogoród* značiti »ograđeno mjesto«. Osnovna riječ *vino* je praslav. posudenica, odatle lit. *vynas.* Problem je samo odakle, da li preko Gota, kako mnogi tvrđe (Stender-Pétersen, Walde-Pokorny, Loewe, itd.), preko lat. (Jireček, Romanski, Skok), iračkoga (Pogodin). Tumačilo se također iz ie. jezičnih sredstava (Walde, Mladenov) od korijena *vi-ti* (lat. *vitis),* sa sufiksom *-no.* Miklošič se *izražava,* kratko: Die nordeuropäischen (= germ., keltski, slav.) Namen des Weines stammen aus dem Lát. Ako se prihvati to mišljenje, onda se nameću dvije mogućnosti tumačenja sveslav. naziva: 1. što se mjesta tiče, to se moglo dogoditi samo na Balkanu, i to na dunavskom limesu; 2. kako je za dočetno lat. *-um* > vlat. *vinus* moguć samo refleks *-ъ,* mora se uzeti da je posuđivanje išlo preko lat. n. pl. *vina* »vrste vina«, odakle je prema *pivo* stvoren sveslav. sing. *vino.* Sa Vasmerom treba zabaciti izvođenje iz ie, sredstava, jer je riječ kulturna i raširena u kavkaskim jezicima (đurđijanski, itd.), prasemitskom (staro-babilonski = asirski *inu,* zapadno semitski *wain,* hebrejski *jajin,* ar. *maynan,* arm. *gini),* arb. *vene* < tracki ili ilirski **uoinā,* gr. οἶνος < fotvoç, lat. *vinum* < **uoinom,* dakle na Kavkazu, Pontu, prednjem Istoku, ukratko na području Mediterana. U arijskim jezicima ne postoji taj naziv. U taj opseg idu prema Miklošiču i sjeverno-evropski nazivi za *vino.*

Lit.: BI 719. *Mazuranić* 1574-76. *Pleteršnik* 2, 771. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* 622. *Mladenov* 66. *Vasmer* \, 201-202. *Boisacif* 691. *Ernout-Meillet* 1068. Meillet, *Ling. hist, et ling, générale* l, 301. sl. (cf. *LP* 2, 147). *Walde-Hofmann* 839. *WP* 1, 226. Loewe, *IF* 13, 5. sl. *KZ* 39, 332-3. (cf. *AnzIF 21,* 20-21). Hirt, *KZ 6,* 175. Pogodin, *AnzIF* 13, 132. *Romanski* 132. Skok, *ZSPh 2,* 391-400. Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 351). *Kiparsky 225.* Vasmer, *RSl* 4, 153-154. *AnzIF 9, 197. REW** 9356. *Tiktin* 1727.

vintùrîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik) »žohar«. [Usp. stal. *venturiero* »brigante«].

Lit.: Zore, *Tud.* 6. *DEI* 4015.

vinjaga f (Vuk) »vinika, grešika, łożnica«. Nalazi se još u stcslav. i u slov. Ograničena je na hrv.-srp. i slov., ali i u lot. *winûga.* To je vrlo značajno, jer to dokazuje da je baltoslav. riječ. Prema Miklošiču složenica je od *vino* i *jagoda.* Ako je tako, prvi dio može biti samo pridjev ** inьnъ* (upor. *Vìni Vrh),* drugi **jaga* bez sufiksa *-oda; jagoda* bi bila izvedenica na *-oda* kao *sloboda* od ie. **og-, *sg-.* Bmckneru je *-jaga* sufiks. Upor. lit. *uoga,* lot. *uga* »Beere«, lat. *uva.*

Lit.: BI 720. *Miklošič 392. SEW l,* 25. Bruckner, *KZ* 45, 307. *Vasmer* l, 202. *WP* l,

165. 173. Lidén, *IF IS,* 501-505. Osthoff, *IF* 4, 283.

viola f (Vuk), deminutiv *viôlica* (Rab, slov.) = *vìjola* (Gornje primorje) = *vijojla* (narodna pjesma) = *viojla* (Vuk, Gornje primorje) = *vihojla* (Dubrovnik, »šeboj«) »1° ljubičica, 2° *(vijola* f, Buzet, Sovinjskd polje) ime krave« = slov. *vijola* »Veilchen« = *fi/ela* (18. v.), deminutiv *fijolica* (Gospić), prema njem. *Veilchen* > *fajgolica* (Jačke). Od tal. < lat. *viola.* Prezime *Violič* (Vela Luka).

Lit.: ARj 3, 40. 52. Zore, *Rad* 170, 208. *Pleteršnik 2,* 769. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW* 9357. *DEI* 4060.

virānija f (Kosmet) »püstolina«. Na *-luk virãnhk* m (Kosmet) »pusto mjesto«. Balkanski turcizam (tur. *viran)* iz terminologije običnog života: rum. pridjev *viran* »verlassen (-er Ort)«, *viranea í,* bug. *veran* »verdorben«, na *-U ver anii ja, veranosvam,* aŕb. *virane* f »vernachlässigte Grundstücke«, *veran* »Galgenstrick«, *virane* »liederliche Hausfrau«, eine. • *virane* f »espace vide dans un quartier habité«.

Lit.: Elezović l, 81. 2, 503. *Tiktin* 1751. *Mladenov* 63. *Pascu 2,* 174., br. 1151. *Škaljić** 641.

víravät, *-âjern* impf, na *-va-* (Crmnica) »vaditi vodu na točak«, također kao pomorski termin imperativ *vira-vira* (općenito u Dalmaciji); posljednje je i turcizam tal. podrijetla *vira* (Kosmet < tur. *vira),* prilog, »neprestano«. Izvedenica deminutiv na *-ula* od tal. gerundiva *virãndula* f (Šibenik) »isto što girele f pl. (Dubrovnik, Cavtat)« < tal. *girandola, girella.* Etimologijski su to različite riječi: *virãvât* je od tal. (< vlat.) *virare* < kllat. *vibrare (br > r* je kao u tal. *lira < libra),* dubrovačko *girele* je daim.-rom. deminutiv na *-ellus* od lat. *gyrus* < gr. γορος.

Lit.: Miletić, *SDZb* 9, 259. 266. *Elezović 2,* 503. *REW*[3] 9300. *Prati* 1047. *DEI* 1816.

virostov m »stražnik«, sadrži madž. sufiks -o > *-ov; virosi* označuje Miklošič kao hrv. Ne daje značenja. Jambrešić i Belostenec imaju hrv.-kajk. impf, *virostovati* »stražiti, skoznovati«, -slov. *virostovati, -újem* »wachen«. Od madž. *virrasztóm.*

Lit.: Pleteršnik 2, 771. *Mazuranić* 1577. *Miklošič* 392.

virtud f (Cvêt vsake mudrosti: *nijedna virtuď)* »sila, krepost«. Od tal. učenog *virtude* > *virtù* < lat. *virtus,* gen. *-utis.*

Lit.: Mazuranić 1306. *REW*[3] 9371. *DEI* 4065.

Vīs, gen. *Visa* m (Vuk), otok u srednjoj Dalmaciji, pridjev (ktetik) *viiki (š* iz etnika na *-janin),* etnik *Višanin* m prema f *Viška,* sthrv. (neretljanski)'Jfe (prema Konstantinovu pisanju Ἰής). Slavenski maskulinum prema f "Ισσα = *Issa* (ime grčke kolonije, faktorije za trgovinu s dalmatskim Ardiejcima) nastao je kao kod ostalih dalmatinskih imena otoka *(Hvar, Brač, Sulet, Krkar)* od lat. lokatīva *Issae* »u Visu«. Upada u oči tal. *Lissa,* gdje bi se *L-* mogao tumačiti kao srašteni romanski član. Ali to bi bio jedini slučaj na Jadranu. Protiv člana govori i činjenica što je *Lisyne* potvrđeno iz vremena prije stvaranja romanskog člana. Postanje toga *L-* ostaje prema tome kao problem koji se ima riješiti.

Lit.: BI 720. Jagić, *ASPh 12,* 315. Skok, *Slav.* 192-97. Isti, *NVj 22,* 444, br. 7. Isti, *ZONF* 4, 232. Boeglin, *ZbFL* 4—5, 34—41. *Mayer l,* 175.

Visitor m (Dečanski hrisovulj: í *Visitara u kićeno drêv'ce),* oronim, brdo (Crna Gora) = *Nisitor* (u *ARj,* zacijelo je štamparska griješka), obrazovano rum. pridjevskim sufiksom *-ător* kao *Durmitor* (v.), od rum. denominala *a visa* »träumen, sanjati«, od *vis* »san« < lat. *visum,* upór. neologizam *visătorie.* Bit će kao »počivalište, durmitor, odmaralište pastira i ovaca na pokretu«. Toponomastički ostatak izgovora srednjovjekovnih Vlaha kao i *Durmitor* i *Palator.*

Lit.: ARj 8, 189. *REW*[3] *9312.* 9383.

visjeti, *vîsïm* impf. (Vuk, jugozapadni krajevi, upor. slov. *viseti,* rus. *visétb, višu)* = *visiti* (razlika u akcentu prema *visiti, vîsïm,* denominalu od *visok,* v.) *(o-, za-},* sveslav. i praslav. (stcslav.) *viseti,* »pendere«, prema *òbisnuti, - m (bv > v)* (Marulić, Vuk, prema Miklošiču hrv.) = *oblsnut* (Kosmet) »suspendi«. S prijevojnim stepenom *e > vjes- objesiti (se), -lm* pf. (Vuk), *izvjesiti (na-, raž-, za-)* prema (krivom deprefiksacijom) *bêsit* impf. (Kosmet), impf, *vješati, -ām* (Vuk) *(na-, raž-)* »suspendere«, *obješati = obešati,* iterativ *objesivati* (18. v.), *navešivati* (Belostenec) prema pf. *objesnuti.* Ovamo idu onomatopeiziranja od *obisnuti* s umetnutim *loblisnut sej-ljisnut se, -em* (Kosmet), s umetanjem prefiksa *ko-* (v.) i *m* pred labijalom *okombêsit (se), -esim* (Kosmet) (objekti *usnice, uši, sise, puce,* pejorativ tipa *cûsra* za *cura,* ŽK) »objesiti, oklapiti«, *oklebesiti* *se* (Kurelac, za Hrvatsko primorje) »pokunjiti se«. Ovako je nastalo možda unošenje infinitiva *-kivati* (prema *potiskivati, utrkivati) obiskivati, -iskujēm* (narodna pjesma, Vuk) = *obiskovat, -ujem* (Kosmet) prema pf. *obisnut, -em* »vješati se o što«. Izvedenice su od oba praslav. korijena: *vis-* i *vis-.* Od *vis-:* pridjevi *zavisan* (Piva--Drobnjak) *(ne-),* prevedenica (calque, prema Marelicu rusizam), od *independam* u zapadnim romanskim jezicima kao i njem. *unabhängig,* madž. *független.* Apstraktum *zavisnost* f *(ne-).* Imperativna složenica *visibaba* »galanthus nivalis«. Čehizam je pridjev *suvisli (ne-)* »zusammengehörig« < češ. *souvislý,* imenica *suvislost* »povezanost, Zusammengehörigkeit«, odatle prilog *suvislo (ne-).* Ovamo i *svisla* (v.). Od *vĕs-:* na *-alo vješala* n pl. (plural, jer su od više dijelova) = na *-ilo obesilo* n (Belostenec, Voltidi) »Suspensorium, furca, Galgen«. Poimeničen part. perf. pas. *u-ik obješenih = oVešenik* (Kosmet) = *obišenik* m prema f *obješenica,* na *-jak obješenjak* (Vuk) m *piemafobješenjaka = obješenjačica = obješenjača = -njakinja,* s pridjevom *obješenjački,* na *-luk obješenjakluk,* na *-ović obješenjaković* »rdaković«. Postverbali: *prijèvjes, závjes* m; *zavjesa* f, *privjesa* su rusizmi. Rumunji posudiše *závĕsa* f. Poimeničen part. perf. akt. *vješalica* = na *-aljka veialjka* (Kosmet). V. *povjesmo.* Nema izvjesnih uporednica ni u baltičkim ni u ostalim ie. jezicima. Prema Iljinskome u vezi je sa lit. *vypsati* »mit offenem Munde da stehen«, prema Holthausenu sa stnord. *ve* »zastava«, prema Lewy-ju sa gr. φττω »schwinge«. Ako je u vezi s ie. *гш&-, *ueig-,* proširenjem od *^ei-* »savijati«, treba pretpostaviti **ueik-,* ali značenje ne odgovara. Mladenov upoređuje sa skand, *vlkja* »diže se«, lit. *vikrus* »rührig«, Pedersen sa sankr. *vis.*

Lit.: ARj 4, 342. 7, 746. 8, 358. 370. 372-373. *BI* 720. Maretić, *Savj.* 149. 185. 186. Jagić, *ASPh 1,* 430. *Elezović* l, 43. 80. 2, 4. 24. Vuković, *SDZb* 10, 384. *NJ* l, 192, 248. 2, 59. 3, 187. Moskovljević, *NJ* l, 19. *Miklošič* 392. *Holub-Kopelny* 417. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1, 192. 204. *Mladenov* 68. *Tiktin* 1718. *WP l,* 235. Iljinski, *IzvORJAS 22,* 1, 125-182. (cf. *Slávia 5,* 205. *IJb* 8, 207). Holthausen, *PBB* 66, 272. Lewy, *IF* 32, 159. Pedersen, *IF* 5,44.

viska f (~ *konja)* »hinnitus« = *fiska* (Vuk, Crna Gora) = *hiska* (Vuk, Crna Gora) »1° vika, grajanje čeljadi i životinja (amplifikacija *hiska i veselje)** = *visak,* gen. *viska* (Vuk). Upor. bug. *visk.* Denominal na *-ati* stcslav. impf, *vískati* »wiehern«, upor. polj. *wiskać,* prema pf. *vísnuti, viṣnem* (Crna Gora, ~ *od radosti) = fisnuti, svìsnuti, -ēm* pf. (Vuk), aorist *sviskoh, sviste,* part. perf. akt. *sviskao,* f *svisla* (~ *od žalosti, dijete od zime, od plača) = svlsniti* (Vodice, Istra), part. perf. akt. *svisa,* f *svisla* pored *svisnija.* Na *-eti vistati, vīštim* (Vuk) »isto što vrištati«. Belostenec ima s prefiksom *ko-* (v.) *skoviskati, -scem* »zavijati«. Na *-éti razvištati se,* s prezentom *-ām* prema *-ati.* Da je onomatopejskog podrijetla, dokazuje uzvik *fis* »oponašanje glasa zaušnice«, koji varira sa *flis* (ŽK), *blisniti* (ŽK) »dati zaušnicu«. Onomatopeja se pojačava, kako se vidi, umetanjem drugih suglasnika, naročito sa *r: vísnuti* je isto sto *vrisnuti, vrisnem, visak = vrisak,* gen. *-ska, viska — vriska, fiska — frisak,* gen. *friška* (Crna Gora) prema *frisnuti, frisnem* (Crna Gora). Na *-éti fristati, frišti: konj friškom frišti.* Prema *hiska* stoji *hrisnuti, -em* (Pjevanija crnogorska). Glede glagola na *-éti vrištati, vrištim (iz-), razvrištati se, -ām* (Lika) vidi zasebnu lemu. U tój su se onomatopeji unakrstila prema tome dva onomatopejska korijena. Ie. onomatopejski korijen **ui-* i **uersk-* (koji može prema Mladenovu biti u vezi i sa **uer-* »reći«), sa raširenim inhoativnim sufiksom *-sk.* Riječ *visk* postoji kao posuđenica u arb. (arb. *visk* »asinelio, puledro«). Miklošič upoređuje još *vrcati, vrka* (v.). Ta se onomatopeja nalazi također u svim slavinama.

Lit.: ARj 3, 58. 72. 608. 696. 4, 355. *BI* 720. Ribarić, *SDZb* 9, 196. 204. *Miklošič* 384. 392. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 624. 633. *Vasmer* l, 187. *Mladenov* 67. 80. *WP* l, 283. 312. *GM* 471. 473. Petersson, *PBB* 43, 149. sl. 152. (cf. *IJb* 7, 117). Scheftelowitz, *KZ* 56, 172. 204.

visok, f *visoka* (Vuk; bug. *visok,* rus. *vysókij) = visok,* f *-oka* (Kosmet), sveslav. i praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-okb* (upor. *dubok, širok, svjedok)* od praslav. korijena *vys-,* »altus«. U određenom vidu pridjev je i toponim poimeničen u sva tri roda *Visoki* (se. *grad, castellum), Visoka* (planina), *Visoko* (Bosna), *Podvisoki.* U komparativu i u izvedenicama sufiks se ne pojavljuje *viši,* prilog *više (iz-, na-, od-, pré-, sa-, su-)* »plus«, *najviši, najviše,* prema *većma, viima* (Martié). U starom lokatīvu (upor. *Krušedol) Visegrad* (na Drini, južno od Zvornika, upor. češ. *Vyšehrad)* »grad koji je viši od ịrugih«, upor. u Galiji *Uxelodunum.* U narječjima postoji *visočiji* i *visokiji* (ŽK). Apstraktum na *-ina visina,* prema komparativu *visina* (ŽK, Vitaljić). Pridjev na -ья > *-an suvišan — savišan,* od *saviši* pored *savišji* »prekomjeran«, na *-nji višnji* (Vuk) = *višnji*

(Kosmet), *Svevišnji, süvišnji* = *sàvisnjî.* Apstraktum *süvišnõst, -šnjõst,* na *-ъk* > *-ak suvíšak,* gen. *-Ska.* Part. perf. pas. kao pridjev *nevisen* (Kosmet) »koji ne raste«, poimeničen f *nevisena* »kepec, žensko čeljade koje ne raste« = na *-ica nevišenicalpreuzvišen, -ost* »excellentia«. Denominal na *-iti visiti, visim* impf. (Vuk) *{ig-, na-, nad-, po-, uz-*),* prema komparativu *visiti (ŽK),* iterativ na *-va- izvisivati, izvmvati* (17. v.), inhoativ na *-éti izvisjeti, -im* »suviše uzrasti«. Postverbal *vis, izviš* m, f (18. v., Kavanjin). S nastavkom participa prez. akt. *Viseć* = *Visuć* (planina blizu Omiša). Složenice: *visokorodan, -rođen, -slavan, -učen.* Nema baltičkih usporednica, jer je lit. *aukštas,* stprus. *augus* "od drugog ie. korijena od kojeg i *augeo.* Samoglasnik *i* je nastao iz jery-a, upór. stcslav. *vysokb,* češ. *vysoký,* polj. *wysoki,* rus. *vysókij.* Taj je nastao iz ie. й u korijenu *zi̯>o-, **ūps-* > sanskr. *uța,* gr. οπό, υπό, οψος (internacionalno *ipsometrija),* ήψηλός, lat. *sub(s), summus* < **sup-mus,* got. *uf;* stvnjem. *uf,* nvnjem. *auf,* stir, *os, uasal* »visok«, gal. *uxello(dunum).* Upór. pomorski izraz май (v.). Početno *v*-je proteza. Upor. još *ъг-, ъ$-* > *uz.*

Lit.: *ARj* 4, 339. 7, 742. *BI* 721. *NJ* 1, 255. Ribarić, *SDZb 9,* 170. *Elezović l,* 82. 433. 454. 2, 16. *Miklošič* 398. *Holub-Kopečný* 427. *Bruckner* 639. *KZ* 42, 345. Vasmer 1, 242. *Mladenov* 193. *Trautmann* 336. *Boisaco?* 1005. 1009. Pedersen, *IF* 5, 57. Jagić, *ASPh* 2, 398 *Vandrák* 1, 104. Sommer, *IF 11,* 242.

višnja f (Vuk) = *višnja,* gen. *višnje* (Kosmet), sveslav. i praslav., »1° Weichsel(kirsche) (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° antroponim (žensko lično ime; metronim na *-zć Višnjić),* 3° toponim«, *višanj,* gen. *-inja* m »Art wilde Weichsel«. Deminutiv *višnjica, vlšnjičica.* Pridjevi *višnjov,* poimeničen na *-ьc* > *-ac víšnjovac,* gen. *-õvca* m »štap višnjov«, na *-aia višnjevača* — na *-ik višnjovik* »vino višnjovo«, na *-ina višnjovina,* na *-ikast višnjikast* »višnjove boje« = na perzijski sufiks *-evi* indeklinabilni pridjev *višnjevi* »višnjeve boje«. Na *-ak višnjāk,* gen. *-aka* = *višnjica* »grah krupan přitkáš (metafora)«. Postala je balkanska riječ slav. podrijetla: madž. *visnye,* rum. *vişina* > *vişnâ,* arb. *víshje,* ngr. βίσινον = βοσσ — = βυσσινιά, tur., *vişne* (odatle s perzijskim sufiksom tur. *vişnevi,* posuđeno i kod nas). .Na Kosovu *višnjap* m »oplemenjena i krupna višnja« sadrži perz. -ízfr.svoda«, bug. *višnab* »Kirsehsirup« < perz.— tur; *vişnab* »višnjovača, sirup od višnje«. Cine. *vişin(ă)* »griotte« < perz. *fišne, višne* »isto«. Cine. *visinata* »sirop de griottes« = ngr. βύσ(σ)ιvάδα sadrži sufiks lat. podrijetla -ατον, kojim se označuju često jela i pića, a može biti zamjena, za perz. *ab.* Upor. i tal. *visciola, vissola,* furi, *vissule* f. Prema *višnja* izmijenjen je dočetak i u posudenici iz balkanskog latiniteta **ceresea (cerasus)* > *čreša* u *crešnja, trešnja* (v.), Lit. *vyšnia* posuđeno je iz slav., ali stprus, ima *wisnaytos.* Stvnjem. *wîhsila,* nvnjem. *Weichsel* predstavlja prema E. Schwarzu ie. *^uiks-n-ia,* koje se slaže s praslav. Tumačenje o postanju ipak nije jedinstveno. GM uzimlje da potječe od gr. βόσσινος »cramoisi«. WP pretpostavljaju prasrodstvo s gr. ΐξός »mušmula«, lat. *viscum,* jer je i *višnja* drvo koje daje ljepilo. Bruckner upućuje ispravno na Kavkaz kao zemlju odakle je došla *višnja,* s čime se slaže perz. i tur., za koje je teško vjerovati da je iz slav. Možda pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: *ARj* 1, 324. *BI* 722. *Elezović* 1, 83. 2, 503. *Doric* 36. *Miklošič* 392. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* '625. *Vasmer* 1, 208. *Mladenov* 69. *WP* 1, 313. *GM* 473. Isti, *Ngr. St.* 3, 75. 2, 79-80. *Pascu* 2, 174., br. 1153. Hanusz, *KZ* 28, 213. Schroder, *IF* 22, 194. Schwarz, *ASPh* 40, 288. *REW** 1433. *Prati* 1048.

vîst m (Vuk, Srijem) u uporeÄ‘enju *kiselo kao višt,* postverbal od denominala inhoativa na *-éti uzvíštati, uzvištī* (subjekt *mlijeko, vino)* »uskisnuti samo od sebe« = *usvištet, usvišti* (subjekt *mleko,* Kosmet) »kad kiselo mlijeko ili drugo što prokisne, pa počnu da se dižu klobuci i da šušti«, *profištet, -fisti* pf. (Kosmet) »kad mlijeko od velike kiseline počne da kipi«. Ovamo ide *zvištiti* (Vodice, Golać, Istra) »postati kiselo, izlapiti (o vinu, kad izgubi snagu, jer je bilo u posudi ili boci otvorenoj)«. Upor. u slov. još *vrišč* m = *vrisk* u poređenju: *kišio kakor vrisk* »Essig«, tj. »tako kiselo da čovjek zavrišti, kad okuša«, i *vešiti se, -lm* impf, »durch das Spundloch verrauchen und dadurch schal werden (o vinu)« *(iz-),* denominai od *véha* »Spund, Spundzapfen« = (ikavski) *viha f* (Vodice) »1° vranj, rupa na buretu, 2° drven čep za veće bačve«, *vijeh* m (Dubrovnik) »dah, vjetar«.

Lit.: Rešetar, *Štok.* 305. 306. Ribarić, *SDZb* 9, 203. *Pleteršnik l,* 349. 2, 763. 798. *Elezović 2,*145. 395. *Miklošič* 388. 392. Popović, *RES* 31, 102-103.

vît[1] pored *vita* bilježi Vuk kao uzvike za vabljenje golubova. Prema GM ti su glasovi služili Arbanasima za nazive golubova *vito, vido, vidan, vidhezë,* za koje Jokl daje podrobnije tumačenje. Hirtz nije zabilježio taj uzvik i nije dao nijedan hrv.-srp. naziv za goluba, koji bi bio u vezi s tim uzvikom. Naprotiv je

ra *viduli* (Zlobin), glas (zov) ševe, dao brojnih naziva za *lullula arborea,* koji su izvedeni od tog uzvika: na *-as vedulaš, vidulaš,* na *-inka vidulinka* (Omiš), *fidulinka,* na *-jaka viduljaka,* s umetnutim и pred dentalom *ventulija* f (Vodopić) »alauda arvensis« = *vintulija* f (Dubrovnik), *vituglja* (Trstenjak).

Lit.: *BI* 722. GAT 474. Hirtz, *Aves* 540. 536. 534.

-vit[2], kao drugi element dvočlanih praslav. ličnih imena potvrđeno je kod nas 818—828. *Liudeviti ducis Pannóniáé inférions,* nazvan u našoj historiografiji *Ljudevit Posavski* (pisano kadikad bez potrebe sa *-d,* jer se krivo identificiralo sa njem. *Ludwig* > *Ludvik* /16. v./ = srlat. *Ludovicus* > fr. *Louis,* tal. *Luigi* < *fini. Chlodwigs* < srlat. *Clodovaeus),* upór. *Ljudevitino selo* (županija Požega). Taj se elemenat nalazi u imenu božanstva *SvantovitjSvente-, Dobrovit, Vitomir.* ,Prema Rozwadowskom je *vitb* »dominus, potens«. Prema tome *Ljudevit* znači »vladar ljudi«. Dolazi i kao prvi element u *Vitomir, Vitodrag.*

Lit.: *ARj 6,* 308. Boissin, *RES* 27, 43. Leger, *Etudes de myth, slave* (cf. *AnzIF* 8, 311). Rozwadowski, *SpKA 25,* 419-427. (cf. *AnzIF* 8, 138. 10, 269). Maretić, *Rad* 81, 106. 121. 117. 130-132.

vīta f (Dubrovnik, Cavtat) = (í > *d* prema mlet.) *vída* (Vuk, Boka, Krtole, Lastva, Mljet, Božava, Istra) »1° šaraf, 2° čivija, klin«. Od mlet. *vida,* tosk. *vite* (odatle *t* u Dubrovniku premda nije isključen dalmato-romanski leksički ostatak) < lat. *vitis.* Upor. arb. *vidhe* »isto«. Imperativna složenica: *kacavide* m (Božava) < tal. *cacciavite* = *kacàvita* (Dubrovnik, Cavtat) »zavijač za šarafe, šraufciger < njem.«. U Boci i Korčuli imperativ od *cacciare* < lat. *capitare* zamijenjen je sa *cavare: kavàvîde* (Korčula) = *kavavida* (Boka). Denominali: *prívidati na što* (Mljet; primjer: *skalamar je prividan na razmu), zavidaje* (3. 1. sing, prez., Krtole), *zavidavăt* (Crmnica) »šarafiti«, *razvidat pušku* (Vrbnik) < furl, *disvida,* mlet. *vidar,* tosk. *avvitare.* Unakrštenjem domaće riječi *vital,* gen. *vitla* i tal. *vite* nastade *víta* f (Korlevići, Istra) »sprava oko koje se mota povjesmo«.

Lit.: Miletić, *SDZb* 9, 266. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Cronia, *ID* 6, 111. 124. *REW** 9395. *GM* 472. Štrekelj, *ASPh* 14, 552. *Miklošič* 391. *DEI* 653. 4071. *Rosamani* 198. 1220.

Vitaljina (u Konavlima dva puta), toponim, *Vitaljìca* (dvije kuće u Dobroti). Starija je potvrda za konavoski toponim 1322. *Vítania,* 1420. *Vitagnina.* Prema tome je / nastalo iz *nj* po zakonu disimilacije *nj—n* > *lj —n.* To je poimeničen pridjev na *-in* u ž. r. od *Vitanja. Vitaljica* je deminutiv od *Vitalis* potvrđen u Dubrovniku 1278. *Vitanja* je od *Vitus* (v *Vid).*

Lit.: Skok, *NVJ30,* 38. Jireček, *Romanen 2,* 63. 3, 68.

vitao, _gen. *-tla* m (Vuk) »(termin predenja i vodenice) (na)vitnjak, snovatnik, snovaljka, motovilo, rašak,· nasad, vršaj«. Nalazi se još u stcslav. *vith,* slov. *vitel,* bug. *vitlo* »Schraube«. U sjevernim slavinama ne postoji. Riječ je kulturna. Madžari posudiše *vitla* »vimen« (upor. rus. *vetla)* u drugom značenju, Arbanasi u pravom značenju *vitlië* »Schraube, torchio«. Prilog *nauvitao* (Riječka nahija) »naokolo, okolo«. Vezu s praslav. korijenom *vi-* (v. *viti)* kazuje prilog kao i· madž. posuđenica. Deminutiv na *-ič vitlić* »svrtak, stalac«. Na madž. *-ó* > *-ov vìtlov,* gen. *-ova* = na tur. *-lija* (zamjena sufiksa) *vitlija* m »letipas = letija«. Denominali na *-ati vitlati (se), -am* impf, (áo-, *na-, od-, raz-, s-, sa-, uz-, za-)* »vibrare, vijati, koletati, mahati«, impf, na *-va- zavitlavati* »varakati«, sa prefiksom *ko- kovitlati, kovitlac,* metafora *dovitlati* »1° (ovce,"Vuk), 2° izmisliti (Lika)«, odatle pridjev *dovitljiv,* s apstraktumom *dovitljivost* (v. i *viti),* na *-iti -mûiti, -lm,* samo s prefiksima *u-, za-.* S obzirom na baltičke usporednice lit. *vytūlas* »Bandstroh, itd.«, *vytulėlis* »Garnwinde« *vitao* se može označiti kao baltoslav., a s obzirom na rus. *vetld* i ukr. *vetlyná* < prijevoj * *ыъ1a,* polj. *wiklina* < 1474. *inulina* i praslav. izvedenica. Dalje etimologijske veze v. *viti, vilica, vitak,* itd.

Lit.: *ARj 2,* 722. 7, 724. 8, 711. 13, 761. 14, 738. 17, 326. *BI* 722. Kostić^ *NJ* 1, 202. 237-238. *Miklošič* 389. *Vasmer* 1, 194. *Mladenov* 68. *Trautmann* 347. Bruckner, *KZ* 46, 206. Joki, *ASPh* 28, 3. Matzenauer, *LF* 8, 189-90. Machek, *LF* 54, 233-238. *GM* 37, 474. Vaillant, *RES* 23, 156-157.

vitez m (Vuk), sveslav., praslav. (?), »1° (za čovjeka s konjem: 1447, *vitézi senjski;* 1493. *vitézi i boritelji,* Novi) junak (Crna Gora, Hercegovina: *ko je vitez, na ždrijelo,* uzvik za pomoć protiv neprijatelja), 2° pripadnik plemenitog reda, staleža, fr. chevalier, njem. Ritter, 3° prezime, toponim i oronim (planina i selo blizu Travnika)«. Pridjev na *-ski viteški; z* mjesto pravilnog s kao u *poreski, sreski* itd. objašnjava se prema varijanti *viteg, vitek,* koji su oblici potvrđeni za bug., a morali su postojati i u hrv.-srp., jer bi inače i vokativ *viteze* bio nera-

zumljiv; *vitegjenovi* singulár prema pl. *vitézi.* Suglasnik *ž* unesen j'e i u apstraktum na *-bstvo viteštvo.* Na *-ica vitezica,* također prezime u Dalmacij'i. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upór. stcslav. *vitęzb,* češ. *vítěz,* polj. *zwycięzca, zwyciężyć* »pobijediti«, rus. *vitjaz* (u bug. rusizam, pored *vitez, viteg).* Rumunji posudiše *viteaz,* pridjev i imenica, »1° tapfer, hrabar, 2° junak«, na *-esc vitejesc* »junački«, apstraktum *vitejie* »junaštvo«, denominal *a viteji.* Kako nema rum. zamjene *în* za *ę* (upór. *sfinì < svętb),* moguće je da je u rum. ušlo preko madž. *vitéz.* Nema -jedinstveno prihvaćene etimologije. Postoje tri tumačenja o postanju. Miklošič je izvodio *vitez* od imena gotskog plemena *Vithungi.* To je krivo čitanje mjesto *Tuthungi.* On je uporeďivao i sa st-prus. *waiting Iweit-l wit-* (1299) »prusko seosko plemstvo«. To je posuđenica iz slav. i ne dolazi u obzir za pitanje postanja. Najviše pristaša (Janko, kd.) ima mišljenje da j'e *vitez* posuđenica iz germ. **viking,* stnord. *vikingr* (upor. kod Adama iz Bremena: *piratae quos üli withingos appellant, nostri ascomannos),* kod Anglosasa *viking* (8. v.). Dočetno *-z* je kao u *knez* (v.), *clez* (v.), ne kao u rus. posuđenicama iz nordijskog: *varjag, kolbjag, burjag.* Suglasnik í mjesto germ, *k'* nastao je na osnovu disimilacije *tš — dz > t — đ* (upor. rum. *reteza* < lat. *recidiare).* Bruckner i Mladenov tumače riječ iz slav., i to prvi iz **vitb* »plijen«, stcslav. *ъг iiь* »dobitak«, srodno s lit. *vyti, veju* »goniti neprijatelja« (v. *vojna),* drugi iz *vitãtb* (v. *obitavati}.* Kao posuđenica ide *vitez* u isti red kao rus. *bogatyr, boljarin,* u staroj povij'esti hrvatskoj (926) ime Protobugarina *Alogobotur* »crveni div«.

Lit.: *BI* 722. *Miklošič* 393. *Holub-Kopečný* 418. *Bruckner* 658. 659. *ASPh* 42, 139. *ŘKA,* hist.-fil. 25, 307-345. (cf. *AnzIF* И, 248).' *ZSPh* г, 295-296. Ekblom, *ZSPh* 16, 269-282. Janko, *Slávia* 9, 343. (cf. *ZSPh* 13, 418). *WuS* 1, 108-109. *Kiparský* 268. Knutsson, *BSLL 2,* 6-24. (cf. *IJb* 16, 272). Stender--Petersen, *Minneskrift i Göteborg* 1925, 44—55. (cf. *IJb* 11, 466). *ZSPh* 4, 44-59. (cf. *JF* 7, 244). Schwarz, *ZSPh 2,* 104-117. 5, 394. si. *Šišić 422.*

vīti, *vijem (-ëm)* impf. (Vuk) *(do- se, iz-, na-, nad-, o-, ob-, oba-, od-, po-, pod-, poda-, podu-, pre-, presa-, pri-, raž-, raža-, s-, sa-, u-, uz-, za-, bv > b obiti),* ie., balto-slav., sveslav. i'praslav., »viere (lat.), winden (s kojim je glagolima u prasrodstvu)« prema iteratīvu prijevojem duljenja í — ï i na *-āti vijati, vijām (do-, iz-, ispo-, na-, napo-, nau-, o-, oba-, od-, po-, pod-, poda-, pre- se, presa-, pri-, raž-, raža-, s-, sa-, u-, uz-, za-);* razlika u akcentu prema *vljati* (v.), *dovijam ita.* »agito«; pf. *vinuti vínem (do- se, iz-, na-, s-, sa-, za-),* impf. *navinivati, -njivati,* na *-va- vìvati se* (subjekt *goluB, čovjek)* »sich, putzen, trijebiti se od ušiju«, deminutivi na *-kati vltkat se, -am* (Kosmet), na *-jugati vijugati se* »sich schlängeln«. Postverbali se prave od prijevoja tipa *liti — loj: voj,* gen. *voja* »red u plotu od pruća«, *oboj (bv > b,* Posavina) »oplata, čerčivo«, *savoj* »svitak«, *savojice* »zavojci kose, savici (Belovic-Bernadzikowska)«, *'nadvoj* »gornja vratnica«, *povoj,* gen. *-oja, pòvojica, pòvojnica = põvôjnice* (Kosmet) »babine«, *navoj,* odatle na *-ište navošte f* (Pirot) »od bijelog sukna« = bug. *navóište; závoj, zavojnica, prijevoj, razvoj,* pridjev *zavojit; svoj,* gen. *svoja* »vrtlog, Windung«, na *-bk navojak,* gen. *-ka* »uže«, *obojok,* gen. *-ōjka* m, *odvojak,* gen. *-ōjka; ùvojak,* gen. *-ōjka* »cincinnus« = *zavojak,* gen. *-ōjka;* na *-ьc > -ac ìzvojac,* gen.-o/cđ »burma«, na *-ač navojaí* m »razboj, stan«, na *-ka navojka.* Izvedenice su od dvaju praslav. korijena *vi-* i *voj-.* Od *vi-,* particip perf. pas. kao pridjev *vit* (također češ., rus.), *vito rebro* »falsche Rippe«, *vita jela, vito pero,* u složenici *vituperiti (se)* impf. (Vuk) »sich werfen« (й-) »kriviti se«, *savit, uvit,* proširen na *-ljiv dovitljiv,* s apstraktumom *dovitljivost* f (v. *vitlo);* na *-bk* (tip *sladak) vitak,* f *vitka* »biegsam, schlank«, s apstraktumom *vitkost f,* ovamo deminutiv *vickast* »isto« sa *tk > eh* (upor. arb. *bisk);* složen pridjev od sintagme *vitorog,* poimeničen pridjev ž. r. *víta* (Korlevići, Istra) »sprava oko koje se mota povjesmo«, *svita f* (Vuk, Crna Gora) »sukno, čoha, striza, riza«, *svite* f pl. (Lješće, Lika) »gaće«, odatle pridjev na *-ьn > -an svítán,* f *-tną* (Boka) »suknen, čošan«, poimeničen na *-jak svltnjãk* »gatnjik«; *nàvitnjak* (Vuk, Bokát) »isto što vitao«; poimeničenja na *-bk > -ák navitak,* gen. *-tka* (Dalmacija, Pavlinović) »pređa-navijena na vratila«, *savitak,* gen. *-tka, svitak,* gen. *-tka = svitak* (ŽK) »kolut od tkiva za glavu pod predmet koji se nosi, spara«, *razvitak,* gen. *-tka,* odatle na *-bka svíčka* (Vuk, Crna Gora) »tubus«, *savitak,* gen. *-tka* m (Piva-Drobnjak) »kuća i imanje gdje čovjek može saviti stoku, goveda, konje, ovce = satjerati iz planine«, na *-ica vilica* »prsten«, s umetnutim *r* (upor. fr. *vrille) vltrice f* pf. (ŽK) »materijal od oguljenih ljeskovih prutova za pletenje košara«, *obitlca* (Vodice, *b < bv) = povitica — povitlca* (ŽK, Krasić) »vrsta kolača«. Ovamo ide po deklinaciji *i* s prefiksom *pa-* (v.) *pàvît,* gen. -i f »clematis vitalba«, odatle na *-ina pavitina* =

(s disimilacijom *i — i > e — i,* ali upor. s. v. *vitlo* za mogućnost drugog tumačenja: rus. *veda,* ukr. *vetlyna* »Weide«) *pavėlina î* (ŽK) »skrebutina (ŽK)«. Na *-je: izviče* n, prevedenica od tal. *sviluppo, razviče* n od postverbala *Izvít* m, *izvitak,* gen. *-tka,* s pridjevom *Izvītan.* Na *-ačsvijač,* gen. *-oca* (ŽK) »grana od vinove loze«, *izvtjač,* gen. *-ača* »šipka s burmom«, *zavijač* »mjesto gdje se put izvija«; *uvijač; odvijači* (limarski žargon). Na *-ača: savijača* »kolač«, *navijača* f »sprava za navijanje prede«, *razvijača* = na *-alo razvijalo* »oklagija«. Na -JA > *-ák navijak,* gen. *-ijka* m »ono što se navije oko motke«, na *-utak,* gen. *-tka savijutak, zavijutak. Ί* Na *-bka vitka* f (Vuk) »na lijevči ono gvožđe što se nabije na rukavac«. Na *-alja navijalja* (Lika) »žena koja navija«. Na *-aljka navijaljka* f (Vuk) »sohe, vozaljka i ono mjesto gdje se navija pređa« = *navijaljka* (Peć, Kosmet) »(samardžijski termin) sprava za previjanje daščica«. Na *-anka navijanka f* »puška koja se navija«. Na *-alo navijalo* n (Vuk) »navijaljka«, na *-otina izvijotina* f »izmišljotina«. Imperativne složenice *razviroga* (Orahovica) »koza s razvitim rogovima«, *razvigorac,* gen. *-rea* »prolj'etni vjetar« (< gora = šuma) = *razvijgora* (Crna Gora). Riječ *vitao,* gen. *-tla* (v.) čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Ovamo još na *-ιa prèvija (pre-)* f »1° okuka (Dalmacija), 2° preslijež, udolica (Lika), 3° presedao, Sattel des Berges (Šulek), 4° toponim (Srbija, Crna Gora, Poljica, Bosna, Hrvatska)« = *Privila* (toponim, Bosna). Od rum. slavizama ide ovamo α *încovoia* »bogenförmig biegen, krümmen«, s apstraktumom *încovoiere, încovoietura* »Biegung«, s prefiksom *ko-,* koji u vezi sa **voj-* nije potvrđen u slavinama, a nalazi se u rum', još u *încovoiga* »krümmen«. Značajan je još rum. slavizam *obială* (Moldavija) »obojak«, apstraktum na *-ěh > -eală* od *obiti < obviti,* koji nije potvrđen u rum. Baltička grupa pruža adekvatne usporednice: lit. *výti* »winden, drehen«, lot. *vît* kao i lat. *viere,* lit. *vytis* »Rute«, lot. *vīte* »Ranke«, lat. *vitu.* Od ostalih ie. usporednica još sanskrtski particip *vita* »zavit« prema *vyayati* (3. 1.) »zamata«, avesta *vaeti* »Weide«, ir. *feith* < ie. **yein* »fibra«, upor. *pavitb.* Samoglasnik *i* nastao je iz ie. dvoglasa *ei* od korijena **uei-,* prijevoj perfektuma **uoi- > voj, povoj,* itd.

Lit.: ARj 2, 722. 3, 944. 4, 331. 334. 337. 341. 348. 5, 413. 7, 312. 314. 315. 511. 724. 736-38. 742. 743. 755. 756. 8, 314. 361. 494-495. 708. 710. 711. 716. 9, 491. 496. 742. 10, 212. 342. 347-350. 352. 11, 792-795. 940. 12, 211. 212. 214. 13, 445, 757, 759. 760. 761. 767. 14, 736-738. 746. 17, 254-255. 318-327. 376. *BI 722.* 723. Škarić, *NVi* 20, 45—49. Đerić, *PPP* 7, 23—30. (cf. *IJb* 13 161). Kostie, *NJ* 1, 200-202. Ilešić, *NJ* 2, 69—72. *Elezović* 1, 82. 85. 2,122. 383. Vuković *SDZb* 10, 398. 401. Ribarić, *SDZb 9,* 172. 204 *Miklošič* 389. *Holub-Kopečný* 418. *Bruckner* 613. *KZ* 46, 206. *Vasmer* 1, 206. *Mladenov* 69, 318. *WP* 1, 223-227. *Trautmann* 345 347. *Tiktin* 790. 1069. *Boisacf* 330. 386-387 1008-9. Hoops, *IF* 14, 480-481. Kretschmer, *KZ* 31, 383. Matzenauer, *LF* 20, 24. *GM* 37 Osten-Säcken, *IF* 24, 242. Oštir, *WuSA,* 212. Petersson, *IF 24,* 263. Scheftelowitz, *KZ* 56, 193. Schwentner, *PBB* 51, 18. si. (cf. *IJb* 13, 283). Vaillant, *BSLP* 31, 44. Wood, *IF 22,* 168.

Vitula (Zadar, 1042: *curtis* ~), naziv sthrv. vladarskog dobra *(curtis* kao u franačkoj državi). Zacijelo lat. kl. deminutiv *vetulus,* od *vêtus* (upor. tal. *vieto)* prema dalmato-romanskom izgovoru *e > i.* Od vlat. *věclus* je Konstantinova Βέκλα za *Krk,* krčko-rom. *Vikla,* etnik i ktetik *veklesun,* sa sastavljenim sufiksom *-esun* < lat. *-ensis + -anus,* danas tal. *Veglia,* upravo *Veda* (se. *civitas)* »Stari Grad«.

Lit.: Skok, *GIZM* 29, 122-124. Isti, *SHPr,* n. s., 2, 108. Isti, *AGI* 25, 133-135. Isti, *Slav. 22.* 23. 32. 33. Isti, *RIJAZUZ* 1, 50.

vivanda f (Marin Držić: *počeše mi usta pucati na one vivande, na onu manu nebesku)* < tal. *vivanda* »cibo, pietanza« < lat. poimeničen gerund *vivenda,* od *vivere.*

Lit.: *REW'* 9410. *DEI* 4075.

viza f »(šatrovački, argot) voda«. Od madž. *víz* »voda« (v.). Ovamo i *urviz* »vino (upravo: gospodska voda)«.

Lit.: Grünenthal, *ASPh* 42, 317.

vizêra f (Rab) »vizir, dio kacige« < tal. *visiera* »1° parte deľelmo, 2° maschera« < fr. *visière,* izvedenica na *-aria > -ière* od fr. *vis* »lice« < lat. *visus* (upor. *vis-à-vis > vizavi,* Zagreb, imenica m. r. i prijedlog). Isti francuzizam preko njem. ili madž. *fizer* m (hrv.--kajk., Belostenec) »1° nakit na čelu ženske, 2° baždarska mjera« = *fizir* (ŽK) < njem. *Visier, visieren* »eichen«.

Lit.: ARj 3, 59. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW** 9384. *DEI* 4067.

vizita f (Dubrovnik, Cavtat) — *vizita f* (Rab) < tal. *visita,* dok je *vizita* (Zagreb, naglasak prema njem.) »posjet, pohod« francuzizam (fr. *visite)* preko njem. *Visite,* postverbal od učenog fr. *visiter* < lat. > tal. *visitare,* od *vīsēre*

»gledati«, od *visus,* odatle na *-irati vizitirati, -zitīrām = vizetirât* (ŽK) »pretresti«; *vizet* m (ŽK) »vojnička stavnja« (iz austr.-njem. vojničke terminologije). Iz najnovije službene terminologije ide ovamo *viza.* Talijanizam *avíz* m (17. v., Ančić; Korčula, *dati aviz), avízo* (patrolska lađa) < tal. *avviso;* tal. *avvisare > avizirati* (Zagreb) = *avizaṭi, -am* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *avizaṭi* (Božava) = *avizaṭi, avizîvan* (Molat) »obavijestiti«, (zamjena tal. prefiksa *a-* domaćim o-) *ovìzati se* pf. (Vuk, Mostar) prema impf, *ovizivati se = ovizăti se* (Crmnica) = *avizaṭi se, -am* pf. prema impf, na *-va- avizovati se* »opomenuti se^ dosjetiti se, sjetiti se«. Pridjev, upravo part. perf. pas. *àvizan* (Crna Gora) »gescheit«. Ovamo još *vîzulica* (Starigrad, Hvar) »elegantna«. Latinizmi: apstraktum na *-io,* gen. *-onis* učeno *vīzija f,* s prefiksom *re- revizija* (Lika) »stavnja«, od glagola na *-irati revidirati, -vidiram,* radna imenica na *-or,* gen. *-oris revizor.*

Lit.: ARj l, 124. 9, 491. Rešetar, *Štok. 225.* Miletić, *SDZb 9,* 603. Kušar, *Rad* 1İ8, 24. Cronia, *ID* 105. *REW** 9377. 9384. Matzenauer, *LF 7,* 4. *DEI* 383. ЛУ 3, 188.

vižao, gen. *-zla* m (Vuk) prema f *vlžtica* »prepeličar«, femininum je metafora »vižlasta djevojka«. Na *-e,* gęn. *-eta vižle* n. Kol. na *-ad,* gen. *-i vlžlad* f. Na -jđ *vizija* f »vijoglava žena«. Pridjev *viziasi* (uz *vižle*).* Denominál na *-iti viziiti, -im* impf, »gledati naokolo kojekuda«. Postoji još varijanta Sa *v > f figlica ī* (ne zna se gdje se tako govori). Sa tal. sufiksom *-in < -ino f izlin,* gen. -ina (Vuk, Grbalj). Samoglasnik i je nastao iz jery-ä, upór. polj. *wyzeł,* rus. *vyzleč* (također bug. *vižléc).* Nalazi se još u slov., češ., sivě., brus. i. ukr. Praslav. sufiks *-bi* je kao u *orao* (v.), *kozblz* (v.). Uppr. polj. *wyga* »stari pas«. Nema utvrđene jedinstvene etimologije. Melich tumači iz madž. *visla, vizsla,* koje pored »Spürhund, prepeličar« znači kao pridjev i »wachsam, flink, munter« i ide zajedno s madž. *vizsgálni* »forschen«. Vjerojatnije je da je madž. riječ posuđena iz hrv.-srp. ili slovačkoga (panonskoslav.). Madžarska se riječ ne bi mogla toliko raširiti. Ne objašnjava ni jery. Iljinski tumači iz ie. **ūğ-* i stavlja u vezu s lat. *vigil,* sanskr. *vagas,* stvnjem. *wacker;* Loewenthal od ie. **ūghelos,* ato od ie. **ēugho-,* got. *augo,* nvrijem. *Auge,* sanskr. *õhata* »opaža«; Mladeņov stavlja u vezu sa bug. *viždja,* rus. *vizzatb;* itd.

Lit.: ĂRj 3, 59. BI 724. *Miklosič* 398. *HoliA-Kopečný* 428. *Bruckner* 640. *Vasmer* \, 239. *Mladeņov 65.* Iljinski, *IzvORJAS* 23, l, 125-182. (cf. *IJb* 8, 207. *Slávia 5,* 205). Loewenthal, *WuS* 11, 54. Kódov, *SpBA* 43, 21, 149-154 *(cf. RES* 11, 118. *IJb 16,* 281). Melich, *Sborník L. Miletiča,* 147-152. (cf. Vaillant, *RES* 14, 89. *IJb* 19, 253).

vižlīn, gen. *-ina* m (Vuk) »1° turski novae od 60 para, pulja, 2° (Mostar) 15 krajcara«. Miklosič pretpostavlja da je riječ ušla preko Dubrovnika *(vislino,* 1725, Rešetar, dubrovački novac 18. st.«) iz tal. *vislingo* < srvnjem. *wisling,* nvnjem. *Weissling* ili možda kao *feudik-* (v.) preko saskih rudara. Svakako Daničićevo tumačenje iz *vižle* (v.) otpada. Upor. njem. *Weisspfennig,* prevedenica od srlat. *albus:* i *jaspre* (v.).

Lit.: Miklosič 393. Daničić, *Om.* 151. *DEI* 4068.

v j eda f (Vuk, Crna Gora, danas općenita u književnom i saobraćajnom govoru) = (ekavski) *viđa* (Kosmet) = *vljeđa* (Podgorica) = (ikavski) *vije* (Marulić, Vrančić, Luka Bračanin, Kavanjin) = slov. *veja* (»Augenlid«), »1° (danas) očni kapak, 2° obrva, 3° trepavica«. Nalazi se još u stcslav. *vězda* (odatle rus. *vezda* mjesto strus. *veza),* bug. *veždá* i ukr. *vi&dy.* Praslav. *^vedıa.* Ovamo još *povije* f pl., u narodnoj pjesmi *u povije među oči dvije* (sa *dı > j* kao u *Ljubovija, prije, dl je < gdje je}.* Miklošičevo tumačenje od prijevoja *ved-* od *vid-* (v.), sa sufiksom *-ıa* je još uvijek najbolje. Upor. *vednuti* (v.) za *vidnuti.* Koštialovo tumačenje od *ve-ja-ti* prošireno sa *d* semantički je neprihvatljivo, a Murkovo vezanje sa stcslav. *veko,* češ. *víko,* polj. *powieka* semantički je dobro, ali ne objašnjava *-da < -eda.* Maretić tumači od *povijati* i *poviti,* tj. »mjesto gdje se obrve povijaju (savijaju, pregibaju)«.

Ut.: ARj 11, 260. 261. *BI* 724. *Miklosič* 391. *Vasmer* \, 178. Koštial, *NVj* 28, 425. si. (cf. *IJb 9, 229.* Fanecv, *JF* 3, 207). *GM* 469. Murko, *Tragom srp.-hrv. nar. epike l,* 413—414. *Pleteršnik 2,* 755.

vjSra f (Vuk) *(ne-* 13. v.) = (ekavski) *véra* (Kosmet, također čakavski, ŽK) = *vira* (čakavski i ikavski, Bosna), ie., sveslav. i praslav. (stcslav.) *vera,* bez baltičkih usporednim »1° πίστις, 2° tuđin, kvalitet *(inja véra* »tuđin«, *pàjsa vera, nikakve vere* »loš kvalitet«, Kosmet)«. Deminutiv *vêrica* (Kosmet) »duša«. Pridjevi na *-ьn > -an vjeran,* određeno *vjerni = vêran* (Kosmet, ŽK) (яе-), također poimeničen u službi imenice »der Gläubige, fidelis«, na *-ski vjerski.* Poimeničen na *-ik vjernik (ne-),* s pridjevima na *-ski nevjernički,* apstraktum na *-stvo ne-*

vjerništvo. Apstrakti na *-ost vjernost (ne-),* na *-ica nevjerica* »sumnja«, na *-ija nevjerija* »nevjerna čeljad«, na *-luk nevjerluk* (Nenadović). Na *-ovan vjerovan* »1° kome se može vjerovati, 2° pouzdan, 3° vjerojatan«, *nev j er ovan* »1° incredibilis, 2° koji ne vjeruje, 3° nevjeran, 4° sumnjiv«. Složeni pridjevi *vjerojatan* (iz rus. *věrojatnyj)* od sintagme *věrc jeti;* unakrštenjem sa *vjerovati j* je izmijenjen u *v. vjerovatan; vjeroloman,* imenica *vjerolomnih* m, *vjerolomnica* f, na *-bstvo vjerolomstvo; vjerodajan* (Šulek) »Beglaubigungs-«, imenica *vjerodajnica* (Šulek) »vjerodajni list. Accréditive«; kalk *vjerodostojan* < lat. *fidedignas,* njem. *glaubwürdig* (upór. rus. *dostověrnyj).* Složenice od sintagme *bèzvjerac,* gen. *-rea* m (Pavlinovićev neologizam), *inòvjerac,* gen. *-rea, staròvjerac,* gen. *-rea,* s pridjevom na *-ski starovjerskï, sûjevjërje* (glede prvog dijela upór. *sujeta);* kalk *vjeroispovijed* i *vjeroispovijest* za njem. *Glaubenbekentnisss; vjeronauk* »nauk vjere«, kalk za njem. *Religionslehre; vjeroučitelj,* kalk za njem. *Religionslehrer; vjerozakon* »Religion«. Denominal na *-iti vjêriti (se), -lm* (objekt *djevojku za se* ili *za drugoga) (izne-, o-, po-, prone-, pre-, raz-, razu-, ii-, za-),* na *-ovati vjerovati, -ujem* »credere, glauben«, glagolska imenica *vjerovanje* »(uz ostala značenja) credo, simbol vjere« = prema crkvenom *vjeruju* = (ekavski) *veruju* (1. /. pręž., poimeničeno). Postverbal *iznevjera, zavjera* »urota«, impf, na *-ivati vjerivati (raž-),* neologizam *ovjeroviti, -im = ovjeriti* »verificirati«. Apstraktum na *-idba vjêridba f* (Vuk, jugozapadni krajevi) »prosidba, oprôsi (ŽK)«. Poimeničen part. perf. pas. na *-ik vjeremk,* gen. *-ika* prema f *vjerenica* (jugozapadni krajevi) *(raž-)* »zaručnik prema zaručnica«, s pridjevima *vjerenikov* prema *vjereničin, vjerenički.* Neologizam *vjerovnik* »creditor«, prevedenica, odatle *vjerovnica* »lettre de crédit«. Arbanasi posudiše glagol *nevei it* »verlasse«. Jat je nastao iz ie. *e* koji je u prijevoju duljenja od ie. korijena *jier-, **uer-* u lat. *vērus, sevērus,* stvnjem. *wãra,* nvnjem. *wahr,* stir, *fir* »istinit«, avesta *var-* »vjerovati«.

.Lit.: ARj 4, 264. 265. 8, 130-135. 9, 492. 11, 269. 271. 276-77. 12, 368. 13, 743. 763. *BI* 725. *Elezović.* l, 77. 454. *Miklosič* 389. *Holub-Kopečný* 417. *Bruckner* 611. *Vasmer* l, 184. *Trautmann* 351. *Mladeņov* 93. *GM* 304. Meillet, *RES* 6, 170-171. *Boisacq'* 328, Hirt, *PBB* 23, 337. Specht, *KZ 49, 66.* Uhlenbeck, *PBB* 30, 319. Unbegaun, *RES* 12, 24. Maretić, *Savj.* 176.

vješt (Vuk) = ekavski *věší = veš* (Kosmet) == ikavski *višć = viS* (Lumbarda), praslav. pridjev, »peritüs«, izveden s pomoću *-ıo* od pridjeva *na-to *ved-to* > stcslav. *vestb,* stčeš. *vest,* rus. *vest* (v. *očivest)* »poznat«. S *ne- nevješt.* Nalazi se još u stcslav. *veštb,* bug. *vest,* rus. *veščij,*.stčeš. *véšči (duch* »proroký«). Poimeničen kao 'folklorni termin sufiksom *-un* (upór. rus. *veduri) viščún* (Lumbarda, Korčula, Brač, upor. ukr. *viščun,* rus. *veščuri)* prema f *vlšćica,* na *-ьc > -ac višac,* gen. *-šcä* m prema f na *-ka viška* (Liješće, Lika, Janjce, Krk, Lovran, Istra) = *vještac* m (upor, češ. *věštec)* prema f *vještica* (Vuk) »(posuđenice) coparnjica (ŽK), striga = strega f prema štregun (Korčula)«, s pridjevom *vještičin,.* i augmentativima *vještičetina* i *vještičina.* Ovamo ide i prijenos značenja na leptire i kukce po narodnom vjerovanju (animizam) *viščarica* (Dalmacija, Poljica) »insekt na drveću«, *vještica* (Šulek) »noćnjak, Nachtfalter«, *vescica* (čakavski, Istra) »lepirić, strižica«, *viška* (Korlevići) »leptir«. Određeni pridjev *viša* »vještičin« ü toponimiji Fisa *Vf* (ŽK), *Donja-Višća* (muslimansko selo pod Konjuhom, Tuzla). Prvobitno značenje »koji zna« vidi se u izrazu *veš se ne čini* (Kosmet) »pravi se da se njega ne tiče«. Ná *-ak vještak,* gen. *-oka* m »majstor« prema f *vjeîtakÌnja* f (Lika) »žena vješta poslu«, s pridjevom *vještački,* denominai *vještáćiti, vještāčtm* »(sudski termin) dati stručnjačko mišljenje u procesu«. Ovamo idu apstrakti na *-ina vještina* i na *-ьЬа *vjeitba > vježba* f »exercitium« = (ikavski) *vižba* (Zoranić, Reljković), s denominálom na *-ati vježbati (se), vježbam (se)* (Vuk) *(iz-, u-), na. -ište vježbalište.* Poimeničen part. perf. na *-ik vježbenik* m »praktikant«, na *-ica vježbenica (knjiga).* Na *-ovati vježbovati, -ujem* (Vetrame) = *vižbovati* (Nalješković) = *vizbovati* (narodna pjesma) »paziti, lijepo postupati s kim«.

Lit,: *ARj* 4, 344. 8, 137. 138. S/727. *ASPh* 42, 14. Moskovljević, *NJ* l, 80—81. Hraste, *BJF* 10, 23. Ribarić *SDZb* 9, 146. Kušar, *NVJ3,* 326. Ivšić, *JF* 2, 139-140. *ASPh* 34, 306. *Elezović* l, 80. *MiЫoШ* 390. 391. *Holub^ -Kopečný* 410.

vjeverica f (Vuk) = (ikavski) *viverica* (ŽK) = *jèvericà* (Vuk), ie., balto-sláv., sveslav. i praslav., »sauras«. Bez deminutivnog sufiksa u češ. *vever* pored -Äa češ. *veverka,* ukr. *výverka.* Deminutivi па *-ica vjeveričica, na -ić vfeveričić* »mladunče vjeverice«. Pridjev na *-ji vjeveričji.* Rumunji posudiše *veveriță,* ngr. βερβερίτσα (upor. bug. *ververíca* pored *vévérica).* U baltičkoj grupi je bez deminutivnog sufiksa stprus. *wezoare,* lit. *voveris,* lot. *vāvere,* kao i u lat. *viverra.* Upor. gr. αἰέλουρος

»Wiesel«. Nalazi se i u keltskim narječjima; i nperz. *varvarah.*

Lit.: ARj 4, 632. *BI* 728. *Miklošič* 389. *Holub-Kopečny* 414. *Bruckner* 619. *Vasmer l,* 176. *Mladenov* 60. *WP* l, 264. *Boisaaf* 1089. 876-877. *BSLP 22,* 27. si. (cf. *IJb 9,* 91). Buga, *RFV 75,* 141. si. (cf. *IJb* 8, 198). Much, KZ 42, 163-172. (cf. Ля*№ П, 204). Zubatý, *ASPh* 16, 418-420. Specht, *KZ* 62, 253.

vládati, *vladam* impf. (Vuk) (ада-, o-, *pre-, s-, sa-, za-), Ъ > b* u *obladati, obladam* (od^.v.) = /aáâít(ZK)» dominări« prema *vládat se, -am* (Kosmet) impf, »ponašati se«, pf. *povladiti, ohladiti* (1562), impf, na *-va- ohlodávati* (Belostenec), *povlađivati (ob-, sa-)* »odobravati«, ie., baltoslav. i praslav. *^old-.* Postverbal *vláda* f »1° gospodstvo, gospodarenje, 2° regimen > režim (preko fr. izgovora)«. Pridjevi na *-in vladin,* na *-ьn > -an vládni,* (službeni neologizam) *ovovladni.* Radne imenice na *-ar vladar,* gen. *-ára m (su-)* prema f *vladarica,* s pridjevima *vladárov, -ev, vladarski, vládáním* = na *-lac vladalac,* ğen. *-aoca* m, s pridjevom *vladaočev; obladalac* m prema f *obladalica,* na *-telj obladatelj* m prema f *obladateljica, -nica* (1508), na *-vac obladavac* (Belostenec) m prema f *obladavica = obladavka.* Glagol *vladati* je nastao iz stcslav. glagola primarne grupe *vlasti, vlade* (upor. češ. *vlasti)* prijenosom *d* u infinitiv na *-ati.* Inf. *vlasti* propao je zbog homonimije sa sveslav. i praslav. apstraktumom na *-tb ^old-tb > vlast,* gen. *-ŕ* f (Vuk) »moć, potestas, Macht«. Pridjevi *navlast* »osobit«, na *-it vlastit (na-),* apstraktum *vlastitost,* proširen na *-ьn > -an navlastitan, navlastitost,* na *-ьn > -an vlâstan (na-)* »nadležan« prema f *vlâsna, m vlâsan,* poimeničen na *-ik vlasnik,* gen. *-ika* m prema f *vlasnica* »proprietarius«, *samovlàsnik* m prema f *santovlasnica,* apstraktum *povlastica,* na *-bstvo vlasništvo,* na *-io vlasci* (Proroci, Antun Dalmatin), poimeničen *Lastina, Lašćinčak* (Zagreb); *navlast* »navlastit«, poimeničen *navlaštica, na(v)laštan, -sna* »osobit« (upor. gr. ἴδιος za semantički razvitak). Na *-ina lastina* f (Lovran, Istra) »Eigentum«, denominali *izvlástiti, ìzvlastim (raz-), ovlastiti, ovlastim* pf., *opunovlastiti,* impf, na *-va- ovlašćivati, ovlašćujem,* postverbal *ovlast,* gen. *-i* f, particip perf. pas. *ovlašten, povlašten, opunovlašten,* poimeničen na *-ik ovlaštenik* m prema *miastenica.* Sa *bv > b: oblast,* gen. *-i* f »1° autorité, potestas, nadleštvo *(kotarska oblast), 2°* teritorij, vladanje, provincija (upor. ukr., rus. *volostb* »Amtsbezirk«)«, pridjev na *-ьn* (određeno) *oblasni* (neologizam), *oblastan,* poimeničen *oblasnih* (Belostenec, Jambrešić) »poglavar«, *òblastica* (Lika), apstraktum *oblasništvo* m, *oblastvo* n (Belostenec) »Gerichtsbarkeit«, *oblastiti (u-)* pf. prema *oblašćivati, -ujem.* Upor. još slov. prevedenicu *božja oblast* »epilepsia« prema koruško-njem. *Gottsgewalt.* U antroponimiji: prvi elemenat starih dvočlanih ličnih imena, ie., sveslav. i praslav. *Vladimir = Vladimen, Vladis(l)av = Ladislav,* = lat. *Ladislaus,* koji posudiše Madžari *László* (odatle hrv.-kajk. hipokoristik *Lacika),* hipokoristici *Vladoje, Vlajko = Vlatko, Ladika* (prezime), *Vládo, V lad ūn, Vladiša > Ladiša,* odatle staro ličko plemićke prezime *Ladišić;* prezimena na *-ovii, -evie Vladimirovič, Vla(d)isavljević;* također kao drugi elemenat starih ličnih imena *Svevlad* (kod popa Dukljanina *Svijh/olad).* Odatle hipokoristik *Vsevyka;* toponimi *Ladimirci.* Prilozi: *navlast* (Vuk, Lika) »besonders« (upor. slov. *zlosti),* na *-ice nàvlasticē* (Bosna, Banja Luka), na *-ıo navlas* (Menčetić; dočetni suglasnik *-š* ujednostavljuje grupu *-Sć* na koncu) < *navlašte,* odatle na *-ice navlasice* (Pavlinović) i pridjevi *navlašan* »navlastan, -štit«; *navlašnji, navlašćni* (Korizmenjak), apstraktum *navlašnost.* Rumunji stvoriše infinitiv na -Ш < *-ujc a vladui, vladnic* »vrlo velik«, prezime i lično ime *Vlad < Vlado, Vladislav.* Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wiodąc,* rus. *volodétb, Volodimer,* polj. *włość,* rus. *volostb.* Dok slavine imaju samo jedan prijevojni štěpen, u baltičkoj su grupi tri *(i — e — o):* lit: *veldéti* »upravljati, posjedovati«, stprus. *veldisnan* (ák. sing.) »baština« prema iterativu (koji odgovara praslav. korijenu *teИ-) lit. *valdyti* »upravljati«, lot. *valdīt* »vladati«, lit. *valsčius* »vlastb, oblast, kotar«, lot. *valsts* f »država, općina«, pored nižeg prijevojnog štěpena (Tiefstufe) lit. *vildęs* »beherrscht, besessen«. Značajna je još lit. usporednica *valdymieras* »vladar« za praslav. lično ime *Vladimir.* Budući da baltički jezici imaju tu tri prijevojna štěpena, a to je osobitost neposuđenih riječi, ne može biti govora o tome da je praslav. **vold- > vlad-* posuđeno iz got. *waldan,* nvnjem. *walten.* Zbog toga ni *Vladimir* nije posuđeno iz germ. *Waldemar.* Ie. je korijen **ual-,* koji se nalazi u lat. *valere, valor* (internacionalno *valorizirati),* proširen formantom *d,* dok je u keltskim jezicima proširen na n ili *t:* stir, *falnfoln* »vladati«, ir. *flaith* »vlast« < ie. *ote»-.

Lit.: ARj 7, 749. 8, 378-380. 386-389. *BI* 729. *ASPh* 34, 305. *Elezović* l, 83. *Miklošič* 378. Berneker, *IF* 31, 408. *Holub-Kopečny* 418-419. *Bruckner* 625. *Vasmer í,* 219. *Mladenov* 70. *Trautmann* 340. sl. *WP*

l, 219. *Stender-Petersen* § 124. Boissin, *RES* 27, 43. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199). Fraenkel, *Satura Berolinensis* 1924, 20-33. Hirt, *PBB* 23, 337. Osthoflf, *IF 5,* 299. Osten-Säcken, *IF* 33, 264-265. Pritzwald, *WuS* 12, 235. sl. Jagić, *ASPh* 13, 631. Štrekelj, *DAW* 50, 44.

vladika m (Vuk) »episkop (pravoslavci), biskup (katolici)«, praslav. izvedenica na *-yka,* stcslav. (Supr.) *vladyka* »1° dominus, vladar, ἡγεμών, ηγούμενος, dux, 2° *(pod vládykojo)* εξουσία, potestas«, sípolj, *wlodyka,* stčeš. *vladyka* »pan«; rus. *vladýka* je posuđenica iz crkvenog jezika. Važna je činjenica da je *vladyka* i femininum. U Dubrovniku je *vladika f* »vlasteoska žena ili kći vlastelina« (u riječi tog značenja je sufiks *-ika* druge prirode, v. *vlastelin).* To je značenje još potvrđeno za Cres *vladika* f, u novije vrijeme zamijenjeno sa *vlăstelica; vladika* »gospođa« kao u Dubrovniku potvrđeno je i kod čakavaca Maralića, Hektorovića, Lučića, Barakovića. Femininum se deminuira sa *-ica vladičica* f (Vuk) »l ° kćerka vlasteoska, 2° (stcslav. *vládycica,* bug. *vladičica)* Majka Božja, δέσποινα = παναγία«. Dubrovački i čakavski f *vladika* u navedenom značenju može se označiti i kao prevedenica (calque) od srgr. i ngr. δέσποινα f »dame, maîtresse de la maison«, δεσποινίς f »(ma)demoiselle« kao što je to i *vladyka* u značenju »episkop«. Samo je razlika u tome što je u femininumu došlo do zamjene sufiksa. Prvobitno *-yka* u *vladyka* zamijenjen je u doba kad je *y* postao í, sufiksom *-ika,* koji služi kadikad u ženskoj mociji *(jaranika, svastika* prema *svast), a izražava* kadikad i deminuciju, upor. hrv.-srp. i slov. *mladíka* pored *mladica.* Tako se zgodi te u Dubrovniku *vladika* postade femininum od *vlastelin* m (v.), oboje od praslav. korijena *г>0И- + *-tel* m prema f **vold* + *-ika* (promjenom sufiksa mjesto starijeg *-yka < -ūka).* Što se tiče grčkog utjecaja u Dubrovniku na terminologiju ove ruke upor. dubrovačko-rom. grecizam *perchivium* (v. *pŕćija).* Postavlja se pitanje šta je prvobitno: femininum ili maskulinum. U Fredegarovoj kronici (6—7. v.) potvrđen je m *Walducus* kao lično ime *(dux Vinedorum,* u Panoniji). Budući da je *vladyka* značilo i ἐξουσία, *potestas* (upor. za takav prijelaz značenja i *sluga a* za dočetak *-a* i *starosta, vojvoda),* moglo je prema lat. *potestatem >* tal. *podestà* »načelnik« od apstraktuma lako postati radna imenica. U stčeš. *vladyka* je također femininum. Prijenos značenja na »episkop« je u hrv.-srp., bug., rus. i rum. prevedenica od ngr. δεσπότης »biskup« > čine. δισποτ, arb. *dhespot.* U rum. 16. i 17. v. *vlădică* je »l ° Gebieter, Herrscher, Fürst (kao i u stcslav.), 2° episcop«, pridjev *vlădicesc* u oba značenja; apstraktum na *-ie vladicie* »Herrschaft«. Arb. *vladike.* Sva je prilika da je dočetak *-ka* u *vladyka* sekundaran, kako i Bruckner misli. Prvobitno je postojao apstraktum **vlady,* gen. **vladtve* f, kao *neplody,* gen. *-we* »nerotkinja«, *ljuby,* gen. *Ijubvue* i značilo je »εξουσία«. Prema tipu imenica na *-ika bližika* (Marulić), koje mogu biti m i f dobilo je **vlady* još *-ka,* ali je zadržalo i značenje prvobitnog apstraktuma i oba roda sa dva značenja prirodnog roda, upravo tri značenja. Meilletovo upoređenje sufiksa *-yka* sa -οξ, gen. -υκος u κήρυξ, *cadūcus,* čemu treba dodati i galsko *carrūca >* fr. *charrue* od *carrus,* u osnovi je dobro, ali postanje slav. *-yka* objašnjava se bolje na naprijed pomenuti način. Potpunu paralelu za dodavanje *-ka* pruža *ljuby,* gen. *Ijubbve,* koja postoji kao indeklinabile *ljubi f* u dva značenja »1° ljubav, 2° uxor, donna amata«. U značenju *2"* mijenja deklinăciju *ljuba* (15—18. v. i danas kao pjesnička riječ), ali dobiva i sufiksalni dočetak *-ica ljubica* »1° (15. v.) ljubav, 2° žena, uxor«. Riječ *vladyka* ne može se označiti kao balto-slav., jer stprus. *tualdwico* »Ritter« je, kako Bruckner tvrdi, posuđenica iz stpolj., sa zamjenom jery > *wi* kao u hrv.-srp. *Vuissasclavo, Aluip > Olib, Uilak > Ilok.* Od *vladika* »episkop« izvedenice su ove: pridjev na *-in vladičin,* apstraktum na *-bstvo vladičanstvo* (v. *-anstvo).* Denominal na *-iti vladičiti, -čim (po-, za-),* na *-ovati vlàdikovati, -ujem* (Vuk). Upor. još na *-го ioaусь f* »1° εξουσία, potestas, i 2° pridjev: vladikin, -čin«.

Ovamo dakako i *vlastelin* m (Vuk, Dubrovnik; 1579. *vlastelin u gradu našem Bakru,* Frankopan) »l ° patrícius (suprotno *pučanin),* boljar, plemić (po socijalnom položaju), 2° (Hrvatsko zagorje) vlasnik imanja, Grossgrundbesitzer, veleposjednik«, pl. *vlastele* (upor. *žetele* »žeteoci«, *petelin,* v.); kol. *vlastela (na-a kao gospoda, braća)* »1° Grundherrn, welche Bürge und Städte halten (Novaković, *ASPh* 10, 570; u Dušanovu zakoniku), 2° plemstvo (po krvi), 3° patriciji (Dubrovnik)« prema f *vlăsteoka* (Dubrovnik) »patricijka, boljarka (suprotno: *pučanka)« =* (Hrvatsko zagorje) *vlastelinka.* Pridjev na *-ski vlasteoski =* (Hrvatsko zagorje, gdje se zaboravilo da je *-in* sufiks za individualiziranje) *vlastelinski* prema pl. *vlastelini* (upor. *Turčmi,* ŽK). Apstraktum na *-stvo vlasteostvo* n (Dubrovnik) »patricijai (suprotno *pučanstvo)«,* u Hrvatskom zagorju *vlastelinstvo* »plemićko imanje«. Sufiks je *-tel* (varijante od *-ter, -teh* prema

deklinaciji *-lo:* tipovi *prijatelji neprijatelj)* stcslav. *vlastel* > *vlâstelj* m {Vuk) »potens, koji ima vlast u rukama«, od praslav. korijena *^vold-,* > *vlad-* (v. *vladati),* upor. rus, *volosteh* m »Amtmann«, pl. *volostelí* »Aristokraten«, *volostelín* m »Amtsvorstand« prema f *volostehka.* U pl. *vlastele (brebirski, paški, još* u 15. v.) od stcslav. *vlastelin** »princeps, κύριος, dominus, praeses« prema deklinaciji *gra&dane* i kolektivu *vlastela* prema *gospođa-lj* je izgubio palatalitet kao i zbog razlike prema genitivu radne imenice *vlâstelj, ^ola* nije značila »plemić po rodu (krvi) i po položaju«. U zakonu gradskom Nomokanona sv. Save *vlasteh* se prevodi s gr. ἄρχων jednako kao *boljarin* i *knez.* AH može biti i sufiks *-tel* kao u *djêteo,* gen. *-ela* (v. *Vandrák* l, § 548), upor. stcslav. *žetele.* Može biti i praslav. izvedenica < *^old-teh.* Nalazi se još u bug. *vlastelin* »Machthaber, Potentat«.

Lit.: ARj l, 446. 6, 286. *BI*729-31. Glavan, *JF* 7, 117. Tentor, *ASPh* 30, 203. *MiklosiS* 378. Isti, *Lex.* 66. Berneker, *IF* îl, 408. 411. *Holub-Kopečný* 418. *Bruckner* 625. *ASPh* 42, 127. 128. *ŘKA,* hist-phil., 25, 307-345. (cf. *AnzIF* 11, 248). *Vasmer* l, 209. *Mlađenov* 70. Janko, *Slávia 9,* 344. *Boisacq*[3] 451. Гг'йиш 1762. Mikkola, ЛSPA 41, 160. (cf. Ramovš, JT? 7, 309). GM 476. Pritzwald, *WuS* 12, 239. Specht, ÎCZ 59, 213. sí. 64, 3., bilj. 3. Osthoff,. *IF* 6, 38. Löhmann, *KZ* 59, *29,1. ZSPh 2,* 296. Ivšić, *NVj* 50, 409—416. Mǎreţie, *Savj.* 177. *Maiuranić* 1587. Donc 38. Radojčić, Gte A4N 193, 8—10.

vlaga f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **volga,* »humor«.'Pridjev na *-ъn* > *-an vlažan* »humidus«. Apstraktum na *-ina vlažina* f »humor«. Denominai na *-iti -ulaziti, -lm* impf. *(na-, o-, od-, raž-),* na *-va- razvlažívati, -ujem.* Na nižem prijevojnom štěpenu stcslav. *vhgbkb* (sufiks *-bk* kao u *sladak,* upor. češ. *vlhký,* polj. *wilgi)* > sa/ > мuhak (premaMiklošičuhrv.) = *uhek, vuhak, vlhak, vuhkek, vohek* = na *-Ijiv vugljiv* (Parcie) »igroscopico«, s promjenom sufiksa *vuhal,* određeno *vuhli,* slov. *vottiék* »tuhljiv«. Ovamo možda ime ptice *vuga* (v.). Denominal na *ne vûgnuti, - m* impf, *(od-, raž-,* upor. rus. *vólgnutb)* »humescere«. Rumunji posudiše *vlaga,* Arbanasi *vlakë.* Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *vologa.* Baltičke su usporednice za oba prijevojna štěpena: za niži lit. *vìlgyti* »navlažiti«, *vilkšnas* »vlažan«; prijevoj *e:* prus. *welgen* »Schnupfen« (taj štěpen nije zastupljen u slavinama), lot. *velgs* m »vlaga«; štěpen o: lot. *valgs* »vlažan«, *pavalga f* »Zukost«. Ie. je korijen *^elq-, uélg-* zastupljen u stir, *fole* »Wasserflut«, *falcaim* »bade, wasche«, stvnjem. *welc,* nvnjem. *welk, Wolke.*

Lit.: ARj 7, 753. 8, 716. 727. 728. 9, 493. 494. 13, 765. 777. *BI* 729. *Parać* 1128. *Maгuranić* 1493. *Miklósié* 378. *Holub-Kopečny* 419. *Bruckner* 621. *KZ* 45, 104. 46, 199. *Vasmer l,* 419. *Mlađenov* 70. *Trautmann* 418. 358. *WP l,* 306. *Boisacf* 322. *GM* 235. Vaillant, *BSLP* 31, 44.

Vläh m (Vuk) = *Via,* pl. *Vlasi* (Kosmet) = *Via,* pl. *Vlaji* (ZK) »l ° Latinus (glagoljski kalendar iz g. 1491. i glagoljski blagdanar 1506), 2° Rumunj (Vukov *pravi Vlah),* 3° Talijan (upor. slov. *Ľah,* ovamo *Vlaîka ulica* u Zagrebu ·= *Vicus Latinorum,* naselje talijanskih obrtnika u 13. v., tako i stčeš. *vlach,* polj. *wioch,* dok je kod Ukrajinaca *wołoh = Rumunj), 4°* Cincarin (u Makedoniji), 5° (u srednjem vijeku) čovjek iz vlaškog katuna, nomadski pastir (značenje po socijalnom zanimanju i nomadiziranju *v* staroj srpskoj kao i u hrvatskoj državi, bez obzira na vjeru i narodnost, a 1468. *vlak osobujni kneza Manina Frankapana,* 1470. daje se za kmeta crikvi sv. Marije u Crikvenici), 6° prijenos na Slavene (najčešće Srbe), kod Mlečana slavenski stanovnik koji se seli iz Turske na njihov teritorij, kod Hrvata stanovnik *Srbin pravoslavac,* koji se doseljuje u Vojnu granicu sa turskog teritorija, kod Muslimana u Kosmetu = *rlsjanin = Srbin,* kod Muslimana u Bosni = *pravoslavac,* 7° ime kraja: *Stari Vlah* (teritorij u Sandžaku)«. Značenje 6° stvara opozicije: na nekadašnjem mletačkom teritoriju između stalnosjedilaca i doseljenika bez obzira na vjeru. Otočanima *Bodulima* je *Vlah* bez razlike vjere stanovnik na kopnu oko Biokova, kod Hrvata opreka *katolika* i *pravoslavaca,* kod Muslimana opreka između *pravoslavaca i muslimana.* Religiozne opreke imaju za posljedicu da *Vlah* dobiva pejorativno značenje. Zbog toga dobiva pejorativno značenje i *Šokac* i *Kranjac.* Femininum se pravi s pomoću *-yňi* (tip *Gfkinja) Vlahinja* (Vuk) = *Vlanja* (ŽK) = *Vlainka* (Kosmet) = *Vlaškinja* (Kosmet) = u Dubrovniku *vlahinja* »seljanka« = *Lahinja* (vrelo, Marindol kod Karlovca). Pridjevi na *-ov Vlahov* (makedonsko i dalmatinsko prezime), visovi *Vlahová iod* Kaiebake u Tesaliji; na *-ski vlaški,* 1476. *knez, sud, zakon,* 1321. *zemlja* u staroj hrvatskoj državi, *vlaškijeh sedam kraljevina* (narodna pjesma), također toponomastik *Vlaški grad, Vlaška Kula* (Lika), ime kraja *Vlaška* »Rumunjska«, *Mala Vlaška* (1702, oko Pakraca), *Vlasca* u Rumunjskoj. Na *-дa Vlahinjin.* Pridjev *vlaški* je poimeničen na *-ina laicịna*

f »vrsta bijelog grožđa« (Buzet, Sovinjsko polje, značenje »talijansko grožđe«). Upor. slov. *laškica* (upor. rus. *vološkaja repa)* »wälsche Rübe, Topinambur«. Deminutivi na *-ič vlašić,* također prezime kod Hrvata (ŽK), *vlâsUi* (Vuk, Dubrovnik) »ljudi zakona grčkoga« (sa *s* mjesto *š* možda zbog disimilacije *š — ć > s — č)* ili prema pluralu (v. i s. v. *vlašići* »plejade«). Najstarija je potvrda iz 1070. *villa Vlasichi* na Pagu. Vrlo čest toponim, *Vlašić,* planina kod Travnika, sa *-ič* kao u *MUčić = Mlečanin.* Ovdje će značiti po svoj prilici dalmatinske *Romane,* a ne kao u Vrbanji na Hvaru, gdje se, kada na Biokovu pale vatru, veli *Vlašići goridu oganj.* Na *-e,* gen. *-eta Vlaše,* na *-če Vlasce,* na *-ica Vlahinjica,* na *-ьc > -ac vlasac,* gen. *-sca* = na *-lk vlđšik* »allium ascalonicum«. Kol. na *-ăd Vlâsăd,* gen. *-i,* prošireno na *-ija Vlašadija* (prema *Srbàdija).* Denominai na *-iti vlašiti (se), -im* (Vuk) *(po-).* Odatle na *-ica povlašica* f (Hrvatska). Složenice: *Karàvlah* < tur. *Karaiflak* za nekadašnju rumunjsku kneževinu *Vlašku* = njem. *Walachei.* Odatle *Karavlaška.* U Bosni se *Karavlasi* zovu *Kòritãr,* jer prave korita. To su rumunjski Cigani. Turskom se složenicom prevodi bizantinsko Μαυρόβλαχος. Bizantinsku složenicu preuzeše Mlečani, odatle *morlacco* (1431; *Vlasi ali Murlaki,* 1568, Krk; *Radošie morlačko ili vlaško selo,* Senj, 1580) za balkansko stanovništvo koje seli na njihov teritorij za vrijeme Turaka. Ta riječ putuje Evropom. I sam Goethe naziva jezik Hasanaginice *morlakisch.* U španjolskom *morion.* Vuk ima iz Dalmacije *Turkòvlah* za *Vlaha,* ti. *Moriaka* iz Turske. U crnogorskoj narodnoj pjesmi lice *Vlašić Radula* ima zaista i rumunjsko lično ime slavenskog podrijetla. To je *Radul-beg* iz *Karavlaške,* koji se oženio sinovicom Ivana Crnojevića (narodna pjesma: *naljuti se Vlašiću Radulei Golu sablju u rukama nosi).* Na opreku *Musliman (= Turčin) — Vlah* »Srbin« upućuje u narodnoj pjesmi naziv *vlaške poglavice,* koje će Alipaša pohvatati u Ložnici. Taj Turčin zove se *samovoljan Turčin Vlah-Alija.* Pleme *Riđana* kod Nikšića (Onogost) smatraju Dubrovčani *Vlasima.* Tu su *Luburi.* I narodna ih pjesma smatra takovima. To se vidi iz imena *Vlasce Vuče Riđanine.* Prijenos prvobitnog značenja riječi *Vlah* »pastir romanske narodnosti, koji živi u katunima« (v. značenje 5°, upor. u Dečanskôm hrisovulju *katun vlaš'ki,* u narodnoj pjesmi također *čobanin vlaški)* u značenje »pokretni narod srpskog podrijetla« (značenje 6°) objašnjava se historijom. Već u vrijeme Lucijevo zovu se oni stanovnici koji žive između Bosne i Dalmacije, a dovode svoja stada u okolinu primorskih uvala, da prezime, *Morlaki ili Vlasi.* Ako su se nastanili u otočkim mjestima, zovu se i danas *Vlasi,* premda su katolici kao i ostali *Boduli.* Stanovnike Maslinice na Šolti (katolici) zovu ostali Boduli *Vlasima.* Jednako tako zovu Hvarani stanovnike Sućurja, a Bračani stanovnike Sumartina. Isto se tako zove i velikim dijelom i hrvatsko stanovništvo Istre *Vlasima,* gdje su opozicija starosjediocima Hrvatima, *Bezjacima.* Još prije provale Turaka *Vlah* označuje pokretno stanovništvo, koje se upotrebljava za naseljavanje i za stvaranje novih kmetova i pastira. God. 1484. N. Gereb oblašćuje plemenitog (nobilis vir) *Johannesa Kuchych de Razwayavacz (— Razvaja vas = Razvode,* selo u Promini kod Knina), da može na svoje imanje dovesti i tu naseliti *Vlahe* ne samo s turskog nego i s mletačkog područja. Naseljivanje zemlje *Vlasima* potvrđeno je i u staroj srpskoj državi. U Dečanskom hrisovulju iz g. 1326. veli se: » *prosi me jepiskopb prizrênski Arsenije, da mu sbjedinju zemlju Vlahom na Blatci. G.* 1470. daje se jedan *Vlah* za kmeta i za pastira. G. 1436. ban Ivan Frankopan potvrđuje u Klisu *Vlasima* njihove stare zakone. Tu se razlikuju naseljeni i nenaseljeni *Vlasi* i prema tome se određuje: *Ki Vlah ima selo, da služi s' uncomь* (tj. da plaća porez), *a ki nima sela, taj na konju šćitomb i sb macemь ali střílami i sb mačem.* Ti hrvatski *Vlasi* živjeli su oko Cetine i na Velebitu, a vjere su katoličke. Među njima je doista bilo balkanskih Rumunja, koji se u nauci zovu danas *zapadni Rumunji.* Ostataka rumunjskog brojenja konstatiran je sam na Velebitu. Njih sele Frankopani na Krk, preko Podgorskog kanala, koji Talijani zovu *Canale della (montagna) Morlacca.* Na Krku se sačuvao i rumunjski *očenaš* (bili su katolici). Sele i dalje oko Učke u Istru, gdje şu se u Ćićariji pohrvatili, te u Žejane i Šušnjevicu, gdje su još i danas dvojezičnjaci. Hrvatski şu *Vlasi* imali svoju zasebnu organizaciju. U Klisu se ustanovljuje da *vlaški knez s' sudci ima* (suditi) *dva krat u godišta po Vlasih (Vlasi = vlaške zemlje,* pl. kao *Hrvati* oko *Zadra* »Hrvatska«). Po toj zasebnoj organizaciji razlikuju se *Vlasi* u staroj hrvatskoj državi od onih u staroj srpskoj državi. U staroj srpskoj državi razlikuju se *sela* i *katuni vlaški.* Upor. u Dečanskom hrisovulju : *priložiti hrämu semu sehb i katuntb vlaš'kihb. Katun* je nestalno naselje vlaških pastira. Takvih je bilo i u blizini balkanskih gradova u Dalmaciji. Odatle dalmatinsko prezime *Katunarić.* U staroj srpskoj državi istaknuta je u Dušanovu zakonodavstvu oštra

-opozicija između *Srbina* stalnosjedioca, koji živi na vlasteoskoj ili manastirskoj zemlji, i *Vlaha,* pastira ili nomada, koji se kreće sa tvojim stadom u ljetovališta u planini i zimovišta u toplijim (primorskim) krajevima. Potvrđeno je u 15. v., kako se *pascula ... in comitatu None a parte orientali que omni anno affictantur Vlachis. Vlah* kao oznaka krajiških doseljenika dade se potvrditi od 1613, 1642, kad se veli, da je *vlaškim sinom* ivaničke krajine *nemoguće služiti* tlakom zagrebačkom biskupu, jer im je dosta *tlačiti generalu;* 1639. ni križevačkoj krajini razlikuju se *slovenski* (od *Slovinje — Slavonija), predavečki* i *vlaški sini — 1642. laški sini.* 1666. razlikuju se *Vlahi* i *Hrvati,* koje naseljuje Nikola Erded u Hotinj Zelin. Opreka između pokretnog stanovništva zvanog *Vlasi* i nepokretnog zvanog *Hrvati, Bezjaci* itd. izrazuje se i u psihološkim razlikama, kako je i prirodno. Stalnosjedilac opaža kod *Vlaha* nepouzdanost. Kod njega riječ *Vlah* dobiva pejorativno značenje. To se izražava u narodnim poslovicama: *Ni u loncu suda, ni u Vlahu druga* (Banja Luka, Bosna). Pored onih, što ih je zabilježio Vuk, dodaj još ove: *Ni u moru mire, ni u Vlahu vire* (Sinac, Lika). U Vukovoj narodnoj poslovici: *O Turčine, za nevolju hume, a ti Vlaše, silom pobratime.* Uporedi u Vukovoj narodnoj pjesmi: *Nuto vale, vlaškog svetitelja! Meder su ga na suncu sušili.* Kako *Vlasi* nisu bili prvobitno poljoprivredno stanovništvo, nego su to kasnije postali, kad napuštaju nomadski život, nije čudo što se na to odnosi Vukova narodna poslovica: *U bogata Vlaha skupa šenica.* Stalnosjedioci opažaju i druga svojstva kod njih. ŽK kažu npr. *srami se kaj vlaška mnada.* Upor. kod Vetranića: *Nijesam ja vila ... neg" vlaška sibila.* Da je riječ *Vlah* i na našem teritoriju imala prije svega samo etnografsko značenje, to osim *Vlaška ulica = Vicus Latinorum* potvrđuje i madžarski toponim *Nagy Olasz* (čemu se ima podrazumijeti *falva* »Veliko vlaško selo«) > *Mandelas* (selo u Praškoj gori) = *Franca villa* = gr. Γραγκοχώριον u kojem su *Francus* preveli Madžari prema slav. pluralu *Vlasi > Olasz,* kako i danas Madžari zovu *Talijane.* Da etnik može dobiti značenje naroda po zanimanju, to dokazuje naziv *Romanus,* koje je rumunjski narodni naziv *Romín = Rumîn,* cincarski *aromîn,* sa α-, kojim se počinje svako *r* kao u tur. *urus = Rus.* Ta riječ znači i u Munteniji »kmet« isto što u Erdelju madž. *iobagi.* U arb. kod Toska sing. *rëmë,* pl. *rëmër, remè'nj* znači ne samo vlaškog pastira, nego i seljaka uopće. Tako u ngr. βλάχος znači također »seljak uopće«. Slav, riječ *Vlah* je postala ne samo kod Neslavena u srednjoj Evropi naziv za Romana nego i na Balkanu. Nijemci *Walach* (s umetnutim *a),* odatle češ. *valach* (odatle *Valašsko* na Moravi za rumunjske karpatske pastire, koji su se naselili u Moravskoj). Madžari upotrebljavaju slav. singular *oláh* za *Rumunja,* a pl. *olasz* za *Talijana.* Kako *oláh* ima pejorativno značenje, upotrebljava se danas *Román* za *Rumunja.* Na Balkanu već Grci u Bizantu (Romeji) upotrebljavaju βλάχος. Od njih preuzimlju naziv za Rumunje Turci *Iflak (Kairaflak).* Arbanasi pored *rëmër* imaju i *vllah* (Godin *vila),* pl. *vlleh, Vllenj* m prema f *Vllakë - Vlahinkë* »Vlahinja« pored *Vllahinjë, vllahishtS* f »rumunjski jezik«. Odatle *Vllahtnikë* »Vlaška«, obrazovano istim sufiksom kao *Shqinikë* »Makedonija« < *sclavinica.* Kako kod Arbanasa *vila* znači i »brat«, postoji i *Rëmë,* pl. *Rëmër < Romanus.* I jedan dio balkanskih Rumunja sjeverozapadno od Soluna u planini Nidže zove svoj jezik *vlaıesc* »vlaški«, onako kako i Makedonci nazivaju cincarski jezik. Slog *via-* u riječi *vlah* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *wioch,* rus. *volóh. Vlah* je praslav. (?) posuđenica iz got. **walhs,* stvnjem. *walah, walk,* nvnjem. *velsch.* U germanske jezike ušla je ta riječ od imena keltskog naroda *Volcae* (Caesar), Οὐόλκαι (Strabo, Ptolomej). Ta je riječ u keltskom dijalektu *(gali,* upór. engi. *Wales, Cornwall}* pridjev *fole* u značenju »celer, alacer, brz«, a dovodi se u etimologijsku vezu s našom *vlas,* jer su .nosili veliku kosu (upor. *Arecomici).* U slav. jezike došla je po svoj prilici iz balkansko-gotskoga (Ulfila) na donjem Dunavu, gdje se Slaveni prvi put između 4. i 5. vijeka upoznavaju s Romanima na donjodunavskom limesu.

Lit.: ARj 5, 875. 6, 441. *Mazuranić* 1584. *Elezović* ì, 83. *Miklósié* 393. *Holub-Kopečný* 407. *Bruckner* 626. *Vasmer l,* 222. *RSI 6,* 195. *Mladenov* 71. *GM* 476. Mann, *An historical albanian-english Dictionary* 426. 561. *Tiktin* 1335. Hirt, *PBB* 23, 337. Melich, *ASPh* 32, 106-108. 38, 245. Vuk, *Narodne pjesme l,* 3. 2, 233. 266. 520. 523. 3, 75. 547. 4, 239. 6, 559. *BI* 730. *Narodne poslovice* 244. 325. Vetranie, *StPH* 3, 213. Hraste, *Rad* 272, 6. Smičiklas, *Oslobođenje* 253. 266. 356. Štrekelj, 50, 68. *GISUD* 49, 365. Lopašić, *Sporn,* 1, 94. 3, 439. 2, 207. 261. *Urb.* 409. 3, 26. *Starine* 42, 389. *Šurmin* 105. 433. Lucio, *Delle memorie di Tragurio,* Venecija, 1647, str. 460. *VZA*

16, 318. Stefanie, *Rad* 285, 85. Kadlec, *Valaši* (cf. Skok, *GIZM* 30, 295-316). Skok, *Dol.* 89-90.

vlákno n (Vuk, bug. *vlakno),* sveslav. i praslav. ** oШъno,* »linum, Flachs (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-će vlakánce* n. Termin iz oblasti kudjelje, bez paralele u baltičkoj grupi. Izvedenica na *-ъno* od ie. korijena **uolq-,* koji se nalazi u sanskrtu *valkam, valkas* »Bast, Splint«, prijevoj perfektuma i proširenje na *q* od **uel-.* Upor. *vuna* (v.), *vlát* (v.), i *vlas* (v.). Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *wlokno,* ruš. *voloknó.* Veza sa *vláčiti* (v.) nije isključena.

Lit.: BI 730. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečný* 418. *Bruckner* 627. *Vasmer* 1, 220. *Mladenov* 70. *Boisacq*[3] 562. Hirt, *PBB* 23, 337. Scheftelowitz, *WZKM* 21, 134. (cf. *RSI* 1, 278. *KZ* 230-231). *Kiparsky 55.*

vlas m (Vük, Kosmet), sveslav. i praslav. **volsz,* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° kosa, 2° dlaka, pilus (Dubrovnik)«, također po deklinaciji r u pl. *vlasi* f (ŽK, Dubrovnik) = *vlesi* (Lumbarda) »kosa«, a to je nastalo izbjegavanjem homonimije sa *kosa* »1° Sense, 2° Haare«. Pridjevi na *-at, -nat vlàsat* (~α *glava, vuna) —- vlăsnat* (~o *ćebe).* Deminutiv na *-ьc > -äc vlasac,* gen. *-sca* »crvi kao dlake u rani«. Na *-ulja vlăsulja* »avena sterilise = *vlasülja* (Kosmet) = *vlàsuja* (Dubrovnik) »vrst trave«. Toponim *Vlàsanice* f pl. (Vuk) = *Vlasenica* (službeno, Bosna) (upor. polj. *wlosienicd),* poimeničen pridjev **vlasen,* upor. *preko Vlasěnoga Polja* (Dečanski hrisovulj); ovamo i *vlăsinica* f »1° trava koja peče, 2° životinja u obliku te trave, koja ujede«. Prilozi *navlas* (Lika) »bez nabijanja, navišeno, našešureno« = na *-го navlas* (Lika) »isto«, od pridjeva *ovlaš* »slab«, proširen na *-ьn > -an ôvlašan* »rastresit, labav« (Riječka nahija, Dalmacija, upor. za semantički razvitak *na vlasu držat /*ŽK/); *tzvlaš* (jedna potvrda) = *ovlaš* »locker«. Denominal *navlasati, -am* pf. prema impf, *navlasivati* »lijepo dići dlake«. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wlos,* rus. *volos.* Suglasnik í je nastao iz ie. palatala *k,* upor. sanskr. *vaicās* »Schössling, grana«, avesta *varasa* »kosa, dlake« > srperz. *varsı* nperz. *gurs* slaže se posvema sa *vlas,* tako se može govoriti o iransko-slav. leksemų. Upor. ir. *folt* »Haar«, kimr. *gwallt* »Haupthaar« kao i ime keltskog naroda *Volcae.* Ie. je korijen **uel-,* proširen na *k.* Upor. lit. pi. *vaiai* »Haare des Pferdeschweifes, Angelschnur« za prijevoj **uol-* i bez raširenja na *k,* a sa raširenjem *d* strus. *volodb* = stcslav. *vladb* »Haar«. Upor. *vlakno, vlat, vuna, Vlašići.*

Lit.: ARj 4, 343. 7, 748. 749. 751. 8, 493. *BI* 730. Kušar, *NVj* 3, 338. *Elezovič* 1, 83. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečny* 418. *Bruckner* 627. *ZSPh 4,* 214. *Vasmer* 1, 221. *Mladenov* 70. *WP \,* 297. *Trautmann* 340-341. Bartholomae, *IF* 3, 178. 9, 252-253. *Boisacq*[3] 562. 578. Brugmann, *IF* 11, 268., bilj. 1. Jokl, *Stud.* 41. *Walde-Hofmann* 688. 857. Hoops, *IF* 14, 483., bilj. Meillet, *IF* 5, 333. *RES* 6, 173. Pedersen, *IF 5,* 74. Pokorny, *WuS 12,* 304. Schmidt, *KZ* 32, 3,86. Uhlenbeck, *KZ* 40, 560. Petersson, *KZ* 47, 289.

Vlašići m pl., gen. pl. *laШa* (Vuk) »plejades«. Već je Daničić döbro uporeďivao tu riječ sa stcslav. *vlasožehci* (16. v.) i zaključio da je *š* došlo mjesto s jamačno odatle što se zaboravilo pravo obličje riječi. Tako i Miklošič, koji pominje stcslav. *vlasoželbci, vlasožilišti l -želišti* (1499), *vlaseželišti* (Eksarh Ivan, bug.-slav. tekst), *vlasožalice, vlasožehskb,* rus. *volosožary* »Plejade«, ukr. *volosožar* »Orion«, u strus. još *volosyni* i *volosjanka* (i sinonim *baby),* gdje je očito da prvi dio složenice sadrži *vlas* = rus. *volos* (v.). U toj složenici, čini se, drugi je dio bio pokraćen na *-ič. Vlasicį* je razumljiva deminutivna metafora za njih.' Primijetiti treba da u Dubrovniku stoji Vukovo *Vlašići* za *Vlašići* »ljudi grčkoga zakona« (v. *Vlah).* Izmjenom prema ovom nazivu *Vlašići* postase *Vlašići,* u Banatu i Skopskoj crnoj gori i *Vlaščići.* Da se radi o deminutivu, to se vidi iz bug. naziva *vlasci.* Slovenci ih zovu *gostosevci, gostožebci, gostosejci, gostosejčiči, gostožirci, gostožerci.* Kako su pučkom etimologijom došli u vezu sa *Vlah,* zovu se šaljivo i *Šokčići < Šokac.*

Lit.: BI 731. Maretić, *Rad* 60, 171. 172. *Miklošič* 394. *Vasmer* 1, 221. *ASPh* 7, 512. si. *Mazuranić* 1587. 1589. *Pleteršnik* 1, 239.

vlat m i f, s gen. *vlati* (Vuk) = *lat* m (Belostenec) = *lát* (ŽK), baltoslav. **volti,* sveslav. i praslav. poljoprivredni termin **voltb,* »klas«, stcslav. po deklinaciji », tako i .slov. *vlat,* gen. *vlati* i u drugim slavinama. Pridjev na *-ьn > -an* u sintagmi *suhòvlatan* (Lika). Deminutiv na *-ъk vlátak,* gen. *-tka.* Kol. na *-je vláče* n »klasje«. Denominal na *-ati vlàtati, -a* (Vuk) *(na-)* »klasati« = *latati se, lata* (ŽK). Baltičke su usporednice djelomice potpune

lit. *valtis* »Haferspelte«, stprus. *wolti* »klas«, prema istočno-lit. *valkštis, valkšna í,* koje pretpostavljaju *Valkti.* Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *wloć,* rus. *vólotb.* Irsko *folt* »kosa« bolje objašnjava dočetak praslav. **voltb,* nego istočno-lit. oblici sa *-kti.* Upor. još *vlakno, vlas, vuna* za ie. korijen *ме/-.

Lit.: ARj 7, 753. 5/731. 732. *Miklošič* 294. *Bruckner 626. Vasmer l, 222. RSI 6,* 191. 195. *Trautmann* 241. *Mladenov* 71. *WP* 297. *Boisacf* 295. 559. Solmsen, *KZ 42,* 214. Scheftelowitz, *KZ* 56, 176.

vő, gen. *vola* m (Vuk) = *vôl* (ŽK) = *vù,* gen. *vola* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav., bez usporednice bilo baltičkih bilo ostalih ie., »bos«. Stara osnova na *-u,* kako se vidi iz pridjeva: stcslav. *voluj* (Poljički statut), koji je proširen na *-ski volujski;* poimeničen na *-bk Vòlujãk* (planina u Hercegovini), na *-ar, -ara volujar,* gen. *-ara* = *volujãra* (Vuk) »zvijezda prema kojoj ratari idu tražiti volove«, na *-arka volujãrka* »krupno crno i bijelo grožđe« (metafora prema očima *vola'); volov* (ŽK), proširen je na *-ski volovski* (~o *meso}.* Hipokoristici *vóko* m (Vuk), na *-bk* > *-ák volak,* gen. *voką,* u Dubrovniku »morski puž«. Na *-ar volar,* gen. *-ara* m »pastir koji čuva volove«, s pridjevima *volarov, -ev, volarski.* Na *-aš volas* »ime vola«. Augmentativ na *-ina volina,* na *-usina volùsina.* Složenice: *volopaša* f »mjesto za pašu oraćim volovima«, *volovođ* (Dubrovnik) »vrsta biljke, orobanche«, *volòvodnica* (Vuk, Kosmet) »volovi što idu za kravom, kad vodi krava«, *volovodnjâk* (Kosmet) »1° = volòvodnica, 2° vrsta trave«; *pòdvolak,* gen. *-voka* (Piva-Drobnjak) »1° junac od dvije godine«. Značenje »2° greda koja se stavlja po dnu do zemlje u drvenim zgradama«, koja ista riječ postoji u Pivi-Drobnjaku, bit će zacijelo isto što *podval* (ŽK, v.), sa α > *o* kao u *Uvoda* za *livada* (v.). Uz praslav. *govedo,* koje se tumači iz ie. jezičnih sredstava, *vo* je praslav. inovacija. Ne postoji prihvatljiva etimologija. Prema Meilletu i Waldeu je prijevoj *мо/- od **ue1-* u *veliki;* koje u poredenju sa gr. μῆλον »sitna stoka« (upor. *malen,* v.) znači veliku stoku. Prema Mladenovu sadrži istu osnovu koju i češ. *volati* i polj. *woląc* »zvati« kao *bik* od *bacati.* Uporeduje se i sa njem. *Bulle* i sa trackim βόλιν-9-ος »bizon« kao i ugrofińskim riječima, sirjenski *vol* »vo«, votjački *val* »konj«, čuvaški *vylix,* čeremiski *volík* »stoka«. Kako imena volova i krava imaju u narodu zasebna imena (upor. u Buzetu: *boškarin, gaj ardo, kaparin, pîrih, ćarin, jelen, čadīn, rušin* prema imenima krava *viola, mandula, savina, srnela* = *srnka* ŽK), nije isključeno da je praslav. *oiъ* jedno takvo ime za govedo. Upor. Vukov *volaš,* gen. *-asa* kao ime vola i uzvik *vôš-vôš* (Kosmet), kojim se vabe volovi.

Lit.: BI2, 737. 738. *Mažuranić* 840. Vuković, *SDZb* 10, 396. *Elezović* 1, 86. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 630. *Vasmer* 1, 216. *Mladenov 75. RES 4,* 195-197. *KoKch„ZGE 34,* 537-546. (cf. *RSl* 3, 337). Loewenthal, *WuS 9,* 178. *ASPh* 37, 378.

vocräk m (Kosmet) »mališa«. Sadrži arb. *vocër* (Skadar) »malen«, *voe* m »dijete, dječak« prema f *voci* »djevojka do 12 godina« = *gocë* (Weigand), deminutiv *vocerrak.* Isti slav. sufiks *-ák* (upor. arb. *Ulqenjak* »Ulcinjanin«) nalazi se i u *picrăk* (Kosmet) »mali, mališan« od arb. *pie erre* »malen, neznatan«, usp. srgr. ττιτζας »patuljak«, stmlet. *pizzo!* = tal. *picciuolo* »malen«, furl, *pízul* »dječak«.

Lit.: Elezović 1, 86, 2, 537. *GM* 477. *REW*[3] 6494. *DEI* 2902. *Rammani* 803.

voće n (Vuk), sveslav. i praslav., stcslav. *(o)voštije,* kol. na *-je,* »1° porna, jemiš (v.), 2° drveće na kojem raste voće, 3° (Kosmet) sušeno voće za öšaf (jabuke, kruške)«. U slov. i hrv.-kajk. ta riječ ne postoji, jer ju je potisla *sad* m, *sade* (ŽK) = *soje* (Krašić). Početno *o-* očuvano je u svim slavinama, osim u hrv.-srp., upor. bug. *ovoštka* > *oška.* Pridjev na *-ьn* određeno *voćni,* poimeničen na *-jak voćnjak* = (s disimilacijom *ćn* > *tn) vôtnjãk* (Vuk), sa deminutivom na *-ič votnjačić* »bašča, bašta«. Radna imenica na *-ar* < lat. *-orius voćar* »1° koji prodaje, I2° rado jede voće«. Ako se hoće razlikovati plod od stabla, dodaje se za stablo sufiks *-bka voćka f* = (sa *ćk* > *jk* kao u *nojca, nèvojka* Vuk, *vôjka* »Zügel«) *vojka* (narodna pjesma: *o narandžo, vojko plemenita'),* u Kosmetu isto što u Vuka *kalotina* (v.). Upor. još *ovoštija saSdena* za gr. παράδεισος u prijevodu srpske redakcije Hamartola, *ovoštije* n (srp. -slav., 14. st.; Kolunić) »voćnjak, pomarium«. Tumači se kao praslav. posuđenica iz stvrjem. *oЂаз,* srvnjem. *ob(e}3,* nvnjem. *Obst* (sa dodanim í kao u *Axt),* u kojem je *з* nastalo iz -í, kako se nalazi u ags. *ofet.* Za riječ *Obst* ne zna se za ie. srodstvo. Iljinski zabacuje izvođenje iz germ, i tumači stcslav. *ovošte* iz ie. korijena **aueg-* »rasti«, a *voće* iz **uog-,* oboje sa sufiksom *-tb* (upor. *vlasť)* u srodstvu sa *jagoda.* Matzenauer uzimlje prasrodstvo sa sanskr. *vatas* m »ficus indica«.

Lit.: ARj 9, 496. *BI* 732. *'Elezović* 1, 85. *Miklošič* 228. *Holub-Kopečný 259. Bruckner* 388. *Kiparsky* 253. Böthling, *IF* 7, 272. Horák, *ASPh* 12, 299. Iljinski, *IF* 40, 144-145. *RPV* 73, 76. 2. (cf. *Slávia* 3, 582. *IJb* 8, 207). Matzenauer, *LF* 12, 180.

vođa f (Vuk, bug., rus. *voda),* ie., sveslav. i praslav. »ύδωρ, gen. ύδατος (internacionalno *hidrant),* Wasser (s kojim je riječima u prasrodstvu)«, bez usporednice u baltičkim jezicima (ovdje za taj pojam korijen *ap- :* stprus. *ape* »rijeka«, lit. *upė,* lot. *upe* »voda«), za razliku od *vidra,* za koju postoje baltičke usporednice. Pridjevi na *-ьn* > *-an vodan,* poimeničen na *-ica nadnica* »zmija bloruša«, na *-ika vòdnjika* »voda nalivena na jabuke divljake«, odatle pridjevi na *-ost, -av vodnjikast, vodnjikav,* na *-jak rázvodnjãk* (Vuk) = na *-ik raz(v)odnik* »biljka«, denominai na *-iti vòdniti, -im* impf, *(na-, raz-), izvòdnjeti, -lm* (Lika) *(raz-), panodan,* proširen na *-zo povodanj,* gen. *-đnja* m »Überschwemmung«, u stcslav. *povodvnb* (sa *dn* > *n)* > *po onъ,* posuđeno u rum. *povoi* »bujica« = *pohoi, puhoi, puvoi,* pridjev na -os < lat. *-osus povoios; podvodan* (Vuk, Kosmet) »koji plavi voda«, hrv.-kajk. *navodan* »vodom kršten (o vinu), rastvoren«, sa *-го nàvodanj,* gen. *-ōdnja* m »isto što povodanj«, denominai *navòdnjiti, -lm* pf. prema impf. *navodnjivati (raž-)* »napuniti se vodom«, *navodnjavati (raž-), navodnica* (leksikografi) »vodovod«. Ovamo još rum. *zavoi* »šuma uz vodu« < *za* + **vodbnb* (rum. j < *nj).* Pridjev na *-en voden,* određeno *vodeni,* toponim *Vodeni Do* (Piva-Drobnjak), poimeničen na *-ica vodenica* »mlin«, odatle na *-jar vodeničār* »mlinar« prema f *vođeničarka,* s pridjevima *vodèničarev, -kin,* na *-ište vodeničište, navodenica* (Posavina) »izdubena klada na kojoj brana od vodenice leži«, na *-jača vodenjača* »kruška jeribasma, pljuskača«, na *-jak vodenjak,* gen. -ā&z »Eihaut«, na *-jaka vodenjaka* (Risan) = *vodnjaka* (Risan) »vodena tikva«. Složenica *vodènbika* »vodeni bik, bukavac«. Deminutiv na *-ica vodica* »1° u pl. toponim, 2° (liturgijska riječ kod pravoslavaca) osvećena voda, sveta voda (kod katolika)«, s pridjevom *vodični (post),* na *-jar vodičar* »koji nosi o Bogojavljenju vodicu«. Augmentativ *vodùrina.* Na *-ar votiar,* gen. *-ára* m prema f *vodarica.* Na *-yr* > *-ir, -er,* (pseudojekavski) *-ijer* (upor. *kosijer): vöder* (donja Podravina) = *vodir* (Vuk) = *vòdijer,* gen. *-era* (Vuk) = hrv.-kajk. (Bednja) *vyďter* »brusnjača, tobolac, brasalo, tobolica, brusara« [usp. i pod *vòdijer].* Složenice: *vododerina, võdoplav* »biljka cichorium intibus«, s pridjevom *vôdoplãvan, vodokfšće* n (crkveni termin), *vodonoša, vodopija* »1° biljka cichorium, 2° prezime«, odatle *Vodopić* (prezime, Dubrovnik); *Odopïja — Dopija* (Vodice, prezimena)^ *vodopada, vodòpõj* »mjesto gdje se stoka poji«, *(v)odovalja* (Crna Gora) = *vodojaža* »jaružica oko kuće, kuda voda otječe (v. *-vadati)«, vodòtocje* (Stulić), s pridjevom *vodotočni* = *vodovod* (prevedenica od *aquae duetus* = *Wasserleitung), vodoskok* (prevedenica za *Springbrunnen),* hidronim *Vodoskok potoka* (u listini), upor. *Vodomctt* > *Admont* (Austrija). Ovamo još naučni neologizmi *vodik* (Šulek, prema češ.) = *vodonik* (Pančić) za *hydrogen.* le. je korijen prijevoj perfektuma **uod-* od *^d-: *uodõ,* 'zastupljeno u gót. *watö,* praslav. *vody,* što je osjećano kao genitiv sing, *ženy,* odatle novi nominativ *voda* f, zacijelo zbog vodenih božanstava. Bez r je i frigijski βέδυ, odatle na Balkanu (u stmak.-ilirskom) "Εδεσσα, dsnas *Voden(a),* možda prevedenica ili novostvoren toponim, jer mjesto obiluje vodama. U drugim ie. jezicima **uodo* prošireno je sufiksom *r *uodor* kao svnjem. *wazzar,* nvnjem. *Wasser,* gr. οδωρ, gen. οδατος < *-ņtos,* upor. osnovu na я u sanskrtu *udán* »voda«. Sufiks *r* dolazi u slavinama u *vidra* (v.) i *vijedro* (v.) kao i u gr. υδρία »Wassereimer« (lat. *uter).* Najbliže stoji ie. oblicima na *-r* hetejski = hittitsko *vadar* »voda«. Uzimlje se još prasrodstvo sa lit. *vanduo,* gen. *vandens,* laț. *unda,* arb. *ujē* »voda«. Upor. još iz ugrofinskih jezika fin. *vesi,* madž. *víz,* mordvinski *ved.*

Lit. : BI 732. 733. Belić, *NJ* 1, 45. si. Mićević, *NJ 4,* 82-85. Moskovljević, *NJ 4,* 38—44. *Elezović 2,* 88. *Miklošič* 393. *Holub-Kopečný* 420. *Bruckner* 628. *Vasmer* 1, 212. *Mladenov* 73. *Slávia* 7, 733. *Trautmann* 337. *Tiktin* 1230. 1800. *Boisacíf* 998-999. Bonfante, *IF 52,* 225-226. Hirt, *IP* 1, 23. 29. 6, 71 -72. Krogmann, *KZ* 65, 139. Meillet, *IF 5,* 333. Mikkola, *IF* 8, 302. Reichelt, *KZ* 39, 68. Trombetti, *ÄA* 3, 104. Uhlenbeck, *PBB* 22, 190. *IF* 13, 215. Skok, *ZRPh* 54, 176. 177.

vòdijer, gen. *-era* m (Vuk) = (ikavski) *vòdir,* gen. *-ira* »(termin kosaca) brusnjača, tobolac, tobolica, brasalo, brusara, kuzolica«. Nalazi se još u slov. *vodér,* gen. *-rja* (istočna Štajerska) »oselnik, šapur, Schleifsteinbehälter der Mäher«, madž. *vodér.* Daničić izvodi iz *voda,* čemu se protivi sufiks *-ijer* < *-arium.* Oblik *-ijer* ne dolazi s našim osnovama, nego

samo -ar. Miklošič izvodi iz tal. *fòdero* »guaina della spada, korice od mača«. Tome se opiru značenje i akcfenat, koji ne leži na početnom slogu kao u tal., nego na dočetku. Čini se da je u vezi sa lat. **colarium,* izvedenica na *-arium* od lat. *cos,* gen. *cotis* »brus«, u sjeverno-tal. narječjima *kudär* (Boľogna), *koder* (Engadin), *koer* (Treviso > Trviž), južnofr. *codier.* Početni je suglasnik izmijenjen u *v* zbog unakrštenja s *voda,* jer je u koščevu tobolcŭ doista voda i brus. Mletački i retoromanski oblik od *-ariun* > *-er* mogao je biti jekaviziran i ikaviziran kao *-arms* > *-ir* u *komandir,* itd. [Za sve ovo usp. i pod *voda].*

Lit.: BI 734. *Pleteršnik l,* 780. *Miklošič* 393. *REW** 2281. Skok, *ZRPh* 54, 184. Isti, *Slav.* 202. 204.

vojb, stcslav., »miles, vojnik« = stpolj., ukr. *voj,* stčeš. *voj se počě hotovati,* rus. *voj* »exercitus, das Heer, vojska«. U prvom značenju dobiva u stcslav. individualni sufiks *-inъ vojint,* pí. *voji* »στρατιώτης« (upór. *vlastelin),* s tim sufiksom ukr., rus. i slvč.; hrv.-srp.jslov., bug. dobiva *-nik vojnik,* genj *-ika,* s pridjevima na *-ov vojnikov,* na *-bskb vojnički* i apstraktumom na *-bstvo vojništvo* n. S tim sufiksom je izvedenica vrlo stara, jer je u madžarskom latinitetu odatle *voinikio,* s istim lat. sufiksom kao *jobagio,* gen. *-ionis.* Turci je posudiše također *voynak,* pi. (perz.) *voynugun,* kojim su se označivali slavenski pomagači u turskoj vojsci. Odatle hipokoristik *vojno* »maritus«, s pridjevom *vojnov.* Za semantički razvoj upor. rum. *mire* m »zaručnik« prema *mireasă* »zaručnica« (sufiks gr.-lat. -мм > *-eal'ä),* od lat. *miles.* Upor. prezime *Vojnovič.* U drugom značenju poimeničen je pridjev na *-bsk* u ž. r. *vojska* (tako i bug., slov. i stcslav.) »armada, armija < fr. armée« = (sa *jš > č) voćka* (Crmnica). Upor. polj. *wojsko,* rus. i češ. *vojsko.* Augmentativ na *-ina vdjština.* Denominal na *-iti vojštiti, vojštim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, za-)* »1° belligerare, 2° fatigari (Dubrovnik)«. Složenica *vojskovođa,* stvoreno prema *četovoda* ili je prevedenica od *Heerführer.* Glagoli *vojštiti* = *vošćiti* (ŽK) = *voštiti* (ŽK), *dovojštiti* (Stulić) ne idu ovamo (v.). S pridjevskim sufiksom *-ьn* (upor. rus. *voennyj),* određeno, u prvom značenju *vojni (—o ministarstvo'),* poimeničeno u drugom značenju u ž. r. *vojna,* rus. *vojna,* sveslav. i praslav., »rat«, na *-ica vojnica* (Vuk) »1° rat, 2° ratno vrijeme, 3° (hrv., neologizam) milicija«. Denominai od drugog značenja na *-evati, -ujem vojevali* impf., upor. rus. *voevátb, (do-, iz-, za-").* Sveslav. i praslav. složenica je od prvog ili drugog značenja stcslav. *vojevoda* = (s ispadanjem *e) vojvoda* [v. *vesti*[1] i *vojvoda].* Isti korijen je vrlo čest u antroponimiji, koliko u starim dvočlanim ličnim imenima kao prvi ili drugi dio toliko i u hipokoristicima: *Vojislav, Vojmil, Vojeslav, Milivoj(e), Dobrivoje, Bořivoj, Berivoj, Ljubivoj, Vojo, Vojko.* Primitivům *vojb* je praslav. prijevoj prema praslav. korijenu **vi-* (upor. *viti, vijati)* kao *liti — loj.* Upor. niži prijevojni štěpen bug. *navijam* »pobjeđujem«, stcslav. *izvitije* n »Gewinn«, *povinçti* »unterwerfen«, *vina* »causa, occasio« i *nevin* (v.). Praslav. je prijevojni štěpen i baltoslav., jer se nalazi u lit. iteratīvu *vajati, vajóju* »mehrfach nachjagen« prema *vyti, vejú,* lat. *proelium* < **provoiliom,* avesta *vayeiti* (3. 1. sing.) »tjera, progoni«. Od augmentativa *vojština* arb. ima postverbal *voísht,* odbacivanjem sufiksa iz *voishtine* »Tribut (ovo značenje imaju obje riječi)«, odatle *voishtar* »gabelliere«.

Lit.: ARj 2, 724. 4, 313. 7, 756. *BI* 736. 737. Miletić, *SDZb 9,* 364. *Miklošič* 393. *Holub-Kopečny* 421. *Bruckner* 629. *Vasmer* l, 215—216. *Mladenov* 75. *WP* l, 228. 230. *Boisacq*[3] 818. 367. Boissin, *RES* 27, 42-43. Iljinski, *IzvORJAS* 23, l, 125-182. (cf. *Slávia* 5, 206). Lang, *ČMF 5.* 104-109. 209-214) (cf. *RSI* 8, 295. *IП* 5, 260. *ZSPh 5,* 213). Leskien, *IF* 10, 261. Meillet, *RSI* 8, 296. *GM* 477. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Uhlenbeck, *PBB* 27, 135.

vojta f (Vuk, Vojvodina) = *vota* (Vuk) = *fota* (Vuk) »neka igra na karte«. Od madž. *vojta.* Upor. rum. *oină* f = *hoinã* (Moldavija) »Art Ballspeil«, odatle *hoinar* m »skitalica«, s glagolom *a hoiruri* »skitati se« i apstraktumom na *-el* > *-ealä hoinăreală* f »skitništvo« = arum, *oină î* »jeu de cartes« < tur. *oïnama* »action de jouer, jeu«.

Lit.: ARj 3, 64. *BI* 737. *Tiktin* 1085. *Papahagi* 806.

vojvoda m (Vuk, Kosmet; f u Zoranića) = *võjevoda* (u pjesmama zbog deseterca *vôjevoda Gojko),* sveslav. i praslav. složenica od sintagme *voje-* < **то/о-* u značenju »vojnik« ili »vojska« (v.) i od *-voda* od *voditi* (v.) kao germ. *haritogo,* stvnjem. *herizogo,* nvnjem. *Herzog,* koje je posuđeno prema madž. samoglasničkoj harmoniji *herceg* (14. v.), ili prema gr. στρατηγός ili στρατελάτης, kako Meillet misli. Stcslav. *vojevoda* »ἡγεμών« > rus. *voevoda,* sa stezanjem *oje* > o/ kao И brojevima *ae > oj trinaest > trinājst* u narječjima.

[Usp. i pod *-vesti*[1] i *vojb].* Pored toga postoji stezanje í: *Vīvoda,* vrlo rašireno prezime u Istri (gotovo u svakom hrv. naselju u 42 mjesta 89 porodica). Pominje se već 1275. u Istarskom razvodu i ne prevodi se na talijanski. Danas se govori u slov. (Gorensko) *vivada* (također Megiser). Upor. hrv.-kalk. stezanje *pem < pojem* (ŽK) = *pođem* i češ. *vévoda < vývoda.* Odatle na *-ina Vivodina,* toponim 14. v., parochia, sudčija u vladanju (v. *ladanje)* grada Ozlja, njem. prijevod *Herzogthum (Mon. habs.* 1540. Lopašić, *Urbari,* Smičiklas, *Cod. dipi.) = VivBdinja* (ŽK), s etnikom *Vívôdinac,* gen. *-nca* m prema f *Vīvodinka.* Toponim je obrazovan jednako kao ime teritorija *Vojvodina* = Vukovo *Vojvodstvo* (prema njem. *Wojwodschaft,* 1848). Toponim *Vojvodina* nalazi se i u grčkoj Makedoniji blizu Kailarci. *Vojvoda* je potvrđeno i kod Porfirogeneta βοέβοδος, kod Turaka *iflak voyvodası* (uz dizdare grada ili pokrajine), kasniji »sreski načelnik«. Tako se zove i Arnautin čuvar manastira Devica i Dečana. Riječ ima leksikologijsku familiju. Pridjev na *-in vojvodin,* poimeničen *võjvodinica* »žena vojvode«, na *-ski vojvodski.* Apstraktum na *-bstvo vojvodstvo.* Femininum na *-kinja vojvotkinja* »dux femina«. Deminutivi na *-ič vojvodić*»l° sin vojvodin, 2° prezime«. Denominai na *-ovati vôjvodovati, -ujem* impf. (Vuk) »vršiti službu vojvode«, na *-iti* (faktitiv ili inhoativ) *vojvodili, -im* impf. (Vuk) »1° činiti koga vojvodom, 2° graditi se vojvoda«, Složenice: s prefiksom *nad- nadvojvoda* m prema f *nadvojvotkinja,* prevedenica. od *Erzherzog, Erzherzogin* u austrijskoj monarhiji, *vojvod-baša* (Vuk) »vojvoda u svatovima«. Dva ista sloga stežu se u *vojda* za *vojvoda,* često je potvrđeno u bosanskim listinama: 1423. *bratstvo i pleme gospodina vojde Radosava.* Ta haplologija nalazi se i u madž. posudenici *vajda* pored *vaievoda,* i u rum. *vodă.* Upor. makedonsko prezime *Vojdanov* i dalmatinsko *Vodanović* (Vis) i 1365. *üdém Olahi de eadem possessione more armigerorum et moytanis servire tenebuntur.* Upor. i prezime *Vojtanovič.* Izvedenice od *herceg* m (također prezime sa i bez *h)* prema f *heřceginja, hercežica* (15. v.), pridjev *hercegov,* poimeničen u sr. r. kao toponim *Hercegovo,* na *-ica hercegovica* »žena hercegova«, na *-ina* ime zemlje *Hercegovina,* s pridjevom *hercegovski* i etnikom *Hercegovac,* hipokoristik *(H)éro, Héra,* odatle prezime *Erić* m prema f *Hercegovka', herceškī.* Složenica *Herceg-Bosna,* skraćenica za *Bosna i Hercegoviea,* toponim *Herceg -Novi* (haplologija *Hercegov Novi),* na *-ija hercežija* (Belostenec). Na tur. *-li Herceglija* (prezime) = *djeca Hercelija* (narodna pjesma). Na *-uša Herceguša* (kula, zemlja).

Lit.: ARj 3, 591. *BI* 737. *Mažuranić* 1592. 1594. Glavan, *IF 7,* 116. *Cadastre national de l'lstrie,* reg. *Elezović* \, 84. *Miklošič* 376. 393. *Holub-Kopečný* 415. *Bruckner* 629. *Vasmer* 1, 213. *Mladenov* 75. Ramovš, *Gram. 2,* 140. Boisacq, *Melanges Pedersen* 257—259. (cf. *IJb* 23, 277). Štrekelj, *DAW* 50, 72. *ASPh* 14, 328. 538. 19, 284. Windeken, *IF* 58, 258. *ZSPh 9,* 137.

volat, gen. *volta* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje, Paštrovići, Korčula, Crmnica) »1° svod, nad kojim je obično terasa, archivolto; pokriva sarnič, koji kupi vodu iz gurle (Paštrovići); luk, 2° put, krat (Konavli. Zore)«, s prefiksom *pod- podvolat,* gen. *-olta* m (Konavli, u oboru) »prostorija što ostane ispod volta, svoda, na kojemu je ograđena terasa«. Femininum *vota* (M. Držić: *samo jednu votu, da glasač puštam).* Sa *v > b* (betacizam) *bolta î* (Vuk) = *bata* »1° svod, ćemer, 2° dućan, štacun (Slavonija, Reljković; Srbija, Milićević)« = *bolta* (ŽK, Krašić, hrv.-kajk.), deminutiv *bàltica* = *bota* (Muo, Dubrovnik, Perast, Potomje) »1° svod, pokrov na čatrnji, 2° toponim *Pod botu* (ribarska pošta u Perastu)« = *(o > u) buha* (Vrančić, Kavanjin) = *buta* (Korčula, Šibenik) »isto«. Na tur. *-džija bõltadžija* m (Srbija) »dućandžija«. Denominali na *-ati bahati, -ām* (ŽK) »ćemeriti« *(pod-), svoltai* (Crmnica), *privoltât (se)* (prefiks *prě-)* (Šolta, Komiža) »prevrnuti (se)«. Oblici sa *v > b, o > u* mogu biti dalmato-romanski leksički ostaci. Ostali su talijanizmi tal. *volto, volta, voltare,* lat. intenzivum na *-ilare* od *vaivere völvitare,* odatle postverbal *võlvita* > vlat. *volta.* Riječ *volta* je i turcizam *(v)olta* (tur. pomorski izraz »brodenje krivudajući«) > *volta* (Kosmet) »krug«, *olta* (Kosmet, objekt *ùz napravim)* »ženski nakit«. Značenje »dućan« nalazi se i u rum. *boltă* < stellet, *volta,* rum. *boitas* »Krämer«. Da je došlo preko srp., dokazuje deminutiv *boltită, a bolti* »wölben«. Slov. *bolt* m, *bolta* f(Gorenjsko). Apstraktum na *-atura voltadura* (Šolta, *~ na moru)* »preokret«.

Lit.: ARj l, 533. 730. 10, 218. 352. *Elezović 2,* 26. 503. *Pleteršnik* l, 44. Hraste, *Rad* 272, 35. *Belićev Zbornik* 154. Budmani, *Rad* 65, 162. Miletić, *SDZb 9,* 263. *REW** 9445. *Tiktin* 210. *Gombocz-Melich* l, 463. *Prati* 1053. *DEI* 4086. Držić, *StPH* VIP, 147.

valega f (Kotor, Budva) = *vojga* »(ribarski termin) kesasta mreža na motki, sâk (Muo)«. U Sutomoru *voliga* se zove i *ćepča* (v.) »kašika koja služi za vađenje manistre«. Od gr. pl. *βολικά, sing, βολικόν (od βάλλω), βόλος »Wurfnetz«, mlet. *vólega*, istro-rom. *balega, balek* (Muggia) »isto«.

Lit.: Skok, *Term.* 70. Rešetar, *JF* 12, 286. Vidossich, *AT* 31, 73. Vasmer, *ZRPh* 14, 466. Isti, *GL* 148. *DEI* 4082.

volja[1] f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. izvedenica na *-ια,* »Wille, voluntas (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Negativnu složenku *nevolja* »necessitas« posudiše Madžari *névolya, nyavalya* (1211) »bolest«, Rumunji *nevoie* i Arbanasi *nevojë / novoje* »nužda«, s pridjevom *nevojëshëm* »necessario, essenziale, bisognoso«, pored toga Rumunji i *volja > voe,* s pridjevom na lat. *-osus > -os voios,* Arbanasi *vole.* Pridjev na -ьи- > *-an voljan* (Vuk) = *voljan* .(Kosmet) »slobodan«, *nevoljan* (Vuk, 15. v.) = *nevoljan* »bijedan«, poimeničen na *-ik nevoljnik* m prema f *nevoljnica = nevoljaš, nevoljčina* »mizerija«, *nèvoljnost;* apstraktum na *-bstvo nevoljništvo. Taj* pridjev u čuđenju zadržava nepostojano α i u određenom obliku *vôijani bõže.* S prefiksima i od sintagme: *proizvoljan* i *proizvoljnost* (iz rus. *proizvolbnyj, proizvohnostb),* od sintagme *dobrovoljan* (prema njem. *gutwillig),* odatle *dobrovoljno, dobrovolja* »Gutwilligkeit«, *dobrovoljac* »Freiwilliger«, pridjev *dobrovoljački, zlovoljan, dovoljan (ne-}; povoljan, nepovoljan, zadovoljan (ne-),* s apstraktima *nezadavoljnost, nezadovoljstvo, zadovoljština* (v. niže *samovolja).* Denominál na *-éti voljeti, volim,* (Vuk) *(iz-, saiz-) — saizvoljeti* »saglasiti se« = *folët, falim* (Kosmet) prema impf, *izvolijèvati, -vòlijevãm (izvoljeti* i *-lijevati* su rusizmi: rus. *izvaliti) = voliti (pri-)* »ljubiti« prema stcslav. *voljc, voliti,* s ujednačenjem suglasnika u infinitivu i prezentu »imati rado« = *voliti, -im* (Vodice) »2° birati« (upor. češ.); denominai od *volja: izdòvoljiti (se), udovoljiti, -īm,* impf, *udçvoljávati, -väljavam, pòvoljiti, rasvevoljiti* (Stulić, Andrijašević) »moralno iskvariti nekoga«; složenica od sintagme *odobrovoljiti l udobrovoljiti, -im,* impf, *-voljávati, ozlòvoljiti, razlovoljiti.* Postverbal *dozvola* i denominal odatle *dozvoliti* smatraju se rusizmima (rus. *dozvolitb, dozvolenie) (z* je umetak od *zi,* v.). Od korijena *zW- postoji komparativ *vòlij* (narodna pjesma) = *volji* (narodna pjesma), obrazovano prema *radij,* superlativ *najvòlij,* f *-a,* odatle s *naj* glagol *najvoljeti* (Marulić). Na *-isati nevoljisati, -išem* »biti u nevolji«, na *-iti nèvoljiti, -īm (ob-)* (16. i 17. v.). Prilozi *đovolj* (17. v.) = *đavolje* (14. v.), *navoljno* (Zoranie) = *po volji,* odatle prijedlog *pòvolju* (Piva--Drobnjak) = *zävolj, zavalj* (ŽK) »(po)radi, zbog«. Složenica *samovolja f,* s pridjevom *samovoljan = samõvõjen, f -õvojna* (Lumbarda, Korčula) »tvrdoglav«, *rasamovOjit* (~o *dite,* ib.) »razbluditi«. Disjunktivna veza *võlj — vdlj* »ili — ili«, upor. *oli* (Dalmacija), stcslav. *vole, ole.* Praslav. korijen *ш/- prijevoj je perfektuma od *i>«/-, od kojega u hrv.-srp. postoji samo prezent *velim, vèlju,* »kažem« (v.) i impf, *veljah.* U baltičkoj grupi *pavelti* »wollen, erlauben, überlassen«, prijevoj lit. *valia* »volja«, lot. *vaļa* »Gewalt, Macht«, lat. *volo, velie,* got. *wiljan,* nvnjem. *Wille, wollen, wählen,* sanskr. *vṛṇōti* (3. 1.) »will, erlaubt, wünscht« .prema *vara-* »želja, izbor«, avesta *vāra* »volja«. V. *valjati.*

Lit.: *ARj 2,* 724. 725. 4, 160. 348. 7, 380. 756. 8, 13. 146. 413-414. *BI* 738. *NJ* 1, 100-110. 129-143. 148. (cf. *IF 12,* 307). Ivšić, *HR* 1934, 195. *Elezović* l, 85. 2, 412. Ribarić, *SDZb 9,* 396. Vuković, *SDZb* 10, 396. Skok, *ASPh* 33, 373. *Miklošič* 377. *Holub--Kopečný* 421. 426. *Bruckner* 630. *Vasmer* l, 224. *Trautmann* 348. *Mlađenov* 76. *WP l,* 294. *GM* 304. 377. Brugmann, *IF* 15, 102. Fraenkel, *KZ* 53, 42. Meillet, *IF 5,* 333. Osten-Säcken, *IF* 33, 272. Vaillant, *RES 9,* 7. *Tiktin* 1764. Maretić, *Savj.* 18. 16. 36. 114. Putanec, *Filologija* 5, 108. 109. *MNyTESz 2,* 1038.

volja[2] f »guša u kokoši ili u ptice«, slov. *volje* n »isto«, sveslav. (osim bug.), praslav. S prefiksom *pod- sa.-bk > -ák pòdvoljak,* gen. *-õljka* m (Vuk, Srbija) »dio čovječjeg tijela pod gušom«. Deminutivi na *-ić podvoljčič* (Lika), na *-ica podvoljica* (Sunja). Augmentativ na *-ina podvoljčina.* Na *-ka podvoljka* »ptica lusciniola s'uecica«. Složenica od sintagme *žutovoljka* »emberyza citrinella«. Bez jasne etimologije. Oštir veže s lat. *ulcus < *olkjom,* što ne može biti; Grubor kao i Bruckner sa *oiь* (v. *v'ff),* pretpostavljajući kao prvobitno značenje »podvratnik u govečeta« ili sa prijevojem od **uel-* »što je zgnječeno«. Odviše kombinacije i fantazije. Bolje Holub, koji pomišlja na ie. korijen **(s)uel-,* njem. *schwellen.* A ni to nije izvjesno. Iljinski veže sa rus. *voldyr* »Blase, Geschwür, Beule«.

Lit.: *ARj* 10, 352. *BI* 738. Hirtz, *Aves* 599. *Miklósié* 394. *Holub-Kopečny* 421. *Bruckner* 630. *Vasmer* 1, 224. *WP* 1, 160. Grubor, JF 8, 17-24. Oštir, *WuS 5, 222.* Iljinski, *IzvORJAS* 23, l, 174. si.

vonj, gen. *vònja* m (Vuk, bug. *vonf)* = *vonja* f (Vuk, zapadni krajevi, búg. *vonja)* »miris, zadah, odor«, sveslav. i praslav. **onia.* Osciliranje deklinacije već u stcslav. i u drugim slavinama nastalo je _zbog toga što postoji impf, *vònjati, -am* (Vuk) »mirisati, püsiti, smrdjeti«, odakle je postverbal maskulinum ili femininum, sa *bv > v obònjati, -am, povonjãti* (Fancev), impf, na *-vá- obonjávati.* Pridjev *vonjav, navonjav* (Stulić). Ovamo ide rum. *voeştniţă* »biljka mentha pulegium«. Nema usporednica u baltičkoj grupi, ali ih ima dosta i uvjerljivih u ostalim ie. jezicima: sanskr. *anas* »dah«, *aniti* (3. 1.) »diše«, gr. άνεμος, lat. *anima,* pridjev *inanis,* got. *andi,* (Rune) *and* »duša«, arb. *aj.* Prema tome *vonja* je izvedenica na *-гa* od ie. korijena **an-,* koji se unakršten sa *dukati (V.)* nalazi u slov. *vőhatí* (i hrv.-kajk., Fancev), rus.-cslav. *uhati,* s prefiksom *ъn-* u *njušiti, -im (iz-, pri-)* (v.), s ispuštanjem *vъ,* koji se nalazi u *vanjüšiti* (Vodice) pored *vanjuhäti, -am* »njušiti«, *nj* mjesto *n* je onomatopeiziranje. U Vodicama *vanjušiti* može biti od unakrštenja *vonj + njušiti,* jer nenaglašeno *o* prelazi u *a.* V. *njuh.* Proteza ü je od *áchati.* Bruckner veže sa stcslav. *svođen* »miriše«, gr. οζω »isto«, lat. *odor* i lit *uosti, úodžiu* »isto«, pretpostavljajući ^*odnla.* I to ide. I tu je proteza *v* razumljiva. Arbanasi posudiše pl. *vojna te mira* »wohlgerüche«.

Lit.: *ARj* 4, 275. 7, 756. 8, 424. *BI* 739. Ribarić, *SDZb· 9,* 203. *Miklošič* 222. Berneker, *IF* 8,287. 10,153. *Holub-Kopečný* 426. *Bruckner* 630. *ASPh* 29, 111. *ZSPh* 2, 300. 309. *KZ* 42, 368. 45, 27. 51, 222. *Vasmer* l, 225. *Mlađenov* 76. *Trautmann 9. Boisacq*[3] 61. 681 — 683. Jokl, *Stud.* 116 *(SAW* 168). Lagercrantz, *KZ* 35, 278. Meillet, *IF* 5, 333. *GM* 5-6. Petersson, *KZ* 47, 274. Scheftelowitz, *KZ* 54, 245. Uhlenbeck, *PBB* 24, 241-242.

vórdati, *-am* impf. (Štefanac, Riječka nahija u Crnoj Gori) »galamiti (?)«, *izvórdati, -am* pf. (Lika) »iškarau, ispsovati«.

Lit.: *ARj* 4, 350. *ZbNŽ* 15, 51.

vosak, gen. *voska* m (Vuk, nepostojano *a* uklanja dočetni suglasnički skup *-sk,* upor. stcslav. *voski)* = (čakavski) *vosk* (tako češ. i rus.), ie„ baltoslav., sveslav. i praslav., »Wachs (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjev na *-enъ* (prijevoj od *-ьnъ) voštan,* poimeničen na *-ica voštanica* »cera«. Radna imenica *voštār,* gen. -4ra (Stulić). Na *-ara vòštara* = na *-arnica voštarnica* (Vuk) »zgrada gdje se tiješti vosak«. Augmentativ *voština f — vaštüna* (Vodice) »1° saće u kojem nema meda«, značenje 2° = složenica *voskovarina* »recrementa ceraria«. Složenica na *-dzija voskovardžija* (Vuk), od sintagme *variti vosak,* »turičar, koji kupi voskovarinu«. Denominal na *-iti vestiti (= voščiti,* hrv.-kajk., čak.), *-īm (iz-, na-, pri-}* »1° wichsen, 2° (metafora) verberare« prema impf, na *-va- voštivati.* Riječ je kulturna, koja se posuđuje: Madžari *viaszk > viasz,* Rumunji *voịtina /. bpịtina,* Arbanasi *Palestine* (početni slogovi nejasni). Usporednice su u baltičkoj grupi lit. *vaškas,* lot. *vasks,* nvnjem. *Wachs* < ie. **uokso-,* proširenje i prijevoj ie. korijena **ueg-* »weben«. Germansko-baltoslav. leksem.

Lit.: *ARj 4,* 350. 7, 756. *BI* 739. Lalević, *NJ 2,* 78-81. 278-283. *Elezović* 1, 85. Ribarić, *SDZb 9,* 203. Rešetar, *Stok.* 308. *Miklošič* 395. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 631. *Vasmer l,* 231. *Mlađenov* 76. *WP* 1, 315. *Trautmann* 343. Hirt, *PBB* 23. 337. Kretschmer, *KZ* 28, 462., büj. *GM* 325. Scheftelowitz, *KZ* 56, 189. Schröder, *IF* 17, 318. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540.

votât, *-ām* impf, i pf. (Dubrovnik, Cavtat) »glasati«. Od lat. > tal. *votare,* denominai od *vōtum* (upor. *ошт separatum),* od *vovere,* učeno na *-trati votírati, votīrām* (Zagreb).

Lit.: *Prati* 1055. *DEI* 4092.

voza f (ŽK, hrv.-kajk.) »oveća bačva za vino, dolium«. Deminutiv na *-ica vôžica* (ŽK). Čini se da je iz istog izvora i kojega i sttal. *veggio = veza* (Padova, Verona) »botte«, osk. *veia* »Fuhre«. Samoglasnik *o* mjesto *e,* i stvara teškoće. Možda je ista pojava koja *e > o* poslije labijala u *ponistra < fenestra.* Lat. *ι > ž* kao u *majus > maž.* Kako oskičko *veia* znači »Fuhre, carro«, a u tal. »botte«, moguće je s Mažuranićem misliti da je *voza* od *voziti* sa sufiksom *-гa.*

Lit.: *Mažuranić* 1598. Skok, *ASPh* 33, 373. Jagić, *ASPh* 1, 159. *REW*[3] 9177. *Prati* 1032. *DEI* 4000.

vrabac, gen. *-pca* m (Vuk) = *vrabac* (Kosmet) = *vrabac* (ŽK) prema f *vràbica, vrabulja* (Jasenovac) = *vrébac,* gen. *-pca* (Glina, Kupčina Donja) prema f *vrebica, vrepčevka* = (sa gubitkom *v) rebac,* gen. *-pca* (Vrančić; od 15. st.; Jablanac, Krivi Put, Sv. Juraj kod Senja, Rab, Sali, Poljica, Omiš, jadranska zona, također prezime) prema f *rebica* (Krivi

Put), *rebusa* (Dračevica) = (analogijski nominativ prema gen.) *répac,* gen. *-pca* (Božava na Dugom otoku, Unije, Lumbarda) = *rabac* (Primorje, Konavli, Vodopić, upor. bug. *rabec, rabie, rapčenka)* = *rãbàc,* gen. *răpea* (Istra) = (sa *v* > *o,* upor. *uredit* ŽK < *vvrediti) orebac, -pca* (Benkovac kod Fužina, Hreljin, Kukuljanovo, Škrljevo, Zlobin, Vrbnik), prema f *orebica* (Hrvatsko primorje). = (asimilacija suglasnika) *brdbac,* gen. *-pca* (Dubrovnik, upor. *brijeme* < *vreme)* = (metateza suglasnika) *bravac* (Dubrovnik) »passer domesticus, pinjac, para, purgar«, sveslav. i praslav. Oblici s gubitkom početnog *v* mogu se svesti na *orebac; o* je ispao jer ga je jezična svijest identificirala s prijedlogom. Sufiksi *-ac* m prema f *-ica* izražavaju mociju. Zbog toga mogu otpasti: *oreb* (Praznice na Braču). Upor. toponim *Orebić* na Pelješcu. *Oreb* je i prezime. Početna se grupa mijenja u *sr-: srābSc,* gen. *srapca* (Crmnica, Crna Gora), s umetnutim *e serebica* f (Danilov-Grad) »poljski vrabac«, *(vr* > *fr,* upor. *fŕba* < *vŕba,* ŽK) *frabac* (narodna pjesma), izmijenjeno u *fráčak,* gen. *-čka* (Lepetane, Boka), *grabac* (Gėrovo). Kako je riječ *vrag* stavljena pod tabu, *vrabac* služi u hrv.-kajk. kao zamjena za *vrag,* npr. *koga vrapca?* Veza s *vragom* je zacijelo uzrok mijenjanja početne suglasničke grupe u òr-,, *or-, fr-.* Upor. i bug. izmjenu *vrabec* u *vrabaléc.* Pridjevi na *-ev vrápčev,* na *-ji vrapč(i)ji,* poimeničan u sr. r. *Vraple* (toponim kod Zagreba) = *rabči* (Istra) = *vrepčji, vrabeći, vrabečni* (Šestine, Zagreb). Zamjena sufiksa: *rebak* (Srulrć, Vitaljić), *repak* (Zore, Korčula). Deminutivi na *-ić vraplić* = *vrepčić* = na *-e vrapče.* Kol. na *-od vrapčad,* gen. *-i.* Na *-ar vrapčar* = *vrepčar* »accipiter«, na *-ara vrapčara (sova* ~). Na *-enjak vrapčenjak* »accipiter«. Varijanta *vrebao* može se objasniti na dva načina. Ili je *a* > *e* kao u *resti* za *rasti.* To je manje vjerojatno, jer je *vrebac* izvan zone od *resti.* Vjerojatnije je da je *vrebac* kao u madž. slavizmu *veréb,* gdje je nastao iz likvidne metateze od praslav. **verb-,* kao i slog *vra*-od praslav. *^orb*·,* upor. polj. *wróbel,* rus. *vorobéj.* Sufiks *-ьc, -ica* zamijenio je sufiks *-ii* u radnoj imenici *spaii* > *sudija,* upor. stcslav. *vrăbii,* rus. *vorobéj.* To potvrđuje i rum. slavizam *vrabia,* upor. donjo-luž.-srp. *robeľ* »vrabac«. Baltičke usporednice imaju isti korijen u niskom prijevojnom štěpenu: lit. *žvirblis,* lot. *zvirbulis.* Glede sufiksa upor. slov. *vrabelj,* polj. *wróbel,* gornjo-luž.-rsrp. *wróbel,* donjo-luž.--srp. *robeľ.* Drugih ie. usporednica nema, osim gr. ῥόβιλλος. βασιλίσκος Ορνις (Hesych). Značajno je da i u baltičkoj grupi naziv mijenja suglasnike, upor. lot. *zvipuris, zvigurs* »isto«. Čini se da je srodna sa *škvorac.* Na to upućuje varijanta *srabac* < **skvorb-.* Ako je tako, korijen je onomatopejski. Arbanaski oblici *strapac, strapc* slažu se sa *srãbâc* u Crmnici, a *harabél — arravelë* (GM) pretpostavlja **vrabeľ,* za koji ima potvrda samo u slov. *vrábelj.*

Lit.: ARj l, 574. 611. 9, 162. 12, 831. 13, 800. 876. 877. *BI* 740. Kušar, *NVj* 3, 328. Hirtz, *Aves* 108. 133. 309. 551. 553. Miletić, *SDZb* 9, 366. Ribarić, *SDZb* 9, 186. *Elezović* l, 86. Rešetar, *Slávia* 8, 637. *Miklošič* 394. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 631. *ZSPh* 4, 218. *KZ* 48, 178-179. *Vasmer* l, 228. *Mladenov* 77. *Trautmann* 342. Bulat, *JF 5,* 143. Tomanović, *JF* 17, 204. Joki, *Unt.* 101. *GM* 17, 394.

vrač, gen. *vráía* (Vuk, bug.) »gatar, pogadać, divinus, magus«. Nalazi se još u slov. i rus. u značenju »liječnik, Ijekar«. To se značenje očuvalo u nazivu *Sveti Vrati* = *Vračevi* »medici Cosmas et Damianus«, u glagolu na *-iti vrāčiti, vračim* impf. (ŽK, hrv.-kajk.) *(iz-)* »liječiti«, pridjev *izvračljiv (ne-}* (hrv.-kajk., Belostenec) i u apstraktumu na *-bstvo vrdštvo* n »lijek« (v.). Kako u rus. *vru, vratb* < ьгс, *virati* znači »lagati«, a *vrač* znači i »brbljavac«, smatra se *vrač* izvedenica .na -äc (tipovi bug. *vodač, pomagač, pogadać)* odatle. Denominal na *-ati vračati, vračam* impf, *(iz-, na-},* iterativ *izvračivati, -ujem.* Ie. je korijen **uer-* »reći, kazati«, koji se nalazi u gr. ῥήτωρ (internacionalno *retorika),* ε'ιρω < fepico »kažem«, sanskr. *vrata-.* V. još *rijel, rota, porota.* Taj korijen raširen je sa *ğ* ili *ğh* u prijevoju perfektuma u praslav. **vorg-* > hrv. na *-jo vraž* »Zauber« po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *vorožba, vorožitb, vorožú* »proricati«, polj. *wróżyć* »isto«, bug. *vražd* »zaubere« = *vrážali, -am* (Vuk) »govoriti onako kao u vračanju«, odatle postverbal *vráža* = apstraktum *vradžbina* (Vuk) f pl. »čar, čara, čarolije, čarobije, mađije, čini«, slov. *vražiti.* Osim u Vukovu Rječniku potvrđena je praslav. riječ još u Kosmetu *vražartca* »vračara«, *vrazit, vrážím* »vračati« i na *-lac vražalac,* gen. *-aoca* (Stulić), *vražitelj* m (14. i 15. v.) prema *vražiteljnica* f »bahornica = vražarica«. Taj korijen može se vezati i sa *vrag,* kako čine Mikkola i marrovac Abajev. Rumunji posudile *vrajă* »Zauber«, *a vrăji* »carati«, *vrăje* »čaranje«, *vrăjitoreasă* »vještica«, *vrăjitorie* »Zauberkunst«, Madžari *varázsolni* »coprati«, *varázs* »vračanje, čaranje, coprija« = slov. *vraž.* Uporeduje se (Janko) s gr. οργιά (odatle internacionalno *orgije),* οργιάζω. Da

se radi o *ǵ* ili *ǵh,* dokazuje avesta *varaz* »wirken, tun, machen» (upor. naše *čini, opčiniti* za *magija).* Značajan je češ. toponim *Vraz* u zabačenim krajevima, koji nije. u vezi sa *vrah* < *vragb* < **vorgb* (v.), nego sa stčeš. *vrazit* »augurare« (Janko, Tille) < stcslav. *vražiti, vražbďiti* »magicas artes exercere«. Upor. toponim *Vráža draga* (Krasić), koju ljudi zbog tabua zamjenjuju sa *Pasa draga,* jer se osjeća kao izvedenica od *vrag* (v.). Kod komparatista postoji neizvjesnost u tome da li će se *vraž* itd. vezati sa *vrač* ili sa *vrag* ili će se smatrati *vraž* i *vrag* dvije etimologijski različite riječi. Mladenov veže *vraž* i *vrač* kao naprijed.

Lit.: ARj 4, 351. 7, 864. *BI* 740. *Elezović* I, 86. *Miklošič* 394. 395. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 632. *Vasmer* l, 228. 234. *Mladenov* 77. 78. *ASPh* 33. 15. *Trautmann* 360. *WP* l, 283. 291. *Boisacf* 230. Meillet, *RSl* 6, 133. Holthausen, *PBB* 48, 459. Štrekelj, *ASPh* 28, 505—506. Tille, *Národopisný věstník čs.* II, 53-58. Janko, ib. 58-63. Za lit. v. i *vrag.*

vrâg m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. ** o^ъ,* danas »diabolus«. Prvobitno je značečenje u stcslav. »εχθρός = neprijatelj koji ubija«. To je očuvano u apstraktumu na *-bda* (tip *krivda, pravda} vražda* f (Grbalj, Vuk) »krvno kolo; kad se skupe kmetovi te sude za krv i mire krvnika sa rodbinom ubijenoga; Mord«. Prvobitno značenje očuvano je još u rum. *vrăjmaș* »Feind«, s izvedenicama (sa *m* mjesto *b* kao u madž. *szolozsma* < *služba,* v.) rum. *vrajbă* »Feindschaft, Zwietracht« < *vražbba* > polj. *wrožba,* ukr., rus. *vražba,;* glagol *a se vrajbi.* Kršćanstvo je dalo praslav. nazivu značenje riječi *diabolus* > *đavo* = *javol* (Lumbarda). Ta se riječ upotrebljava naporedo s praslav. Došlo je i do unakrštavanja obiju. To se vidi u *vragòlãn,* gen. *-dna* »petulans«, *vragolije* f pi. »nequitiae« prema *đavolija, vragòlica* = *davolica, vragolić* (Dubrovnik) »biljka trapa natans«, *vragolstvo, vragolast.* Dočetak u *vragòlãn* zamijenjen je tal. sufiksom *-alino vràgulïn* (Boka), prema ovome *vraguljast, vragolest,* proširen na *-ъn* > *-an vragolêsan* (Kosmet). Upor. slično unakrštenje u *čarolije.* Denominal na *-isati vragòlisati, -šēm (iz-, na-}* »vragovati«. Pridjevi na *-ji vražji* = *vraží* = *vrdžijī,* proširen na *-ъn vrajžni* »diabolicus«. Kako je *vrag* tabu, *vražji se* izmjenjuje u *vratri* (Lika: *olazi, vratri šanteša), vr atriji* (ib.: *otiša' u vratriju klišnju), vrãnji* (Lumbarda), *pasji* (v. *vrač, vran).* Na *-bski vraški* (Kosmet), odatle i prilog. M. Držić i Nalješković imaju pridjev *vragut.* U jednom prijevodu Molièrova *Misanthropa* (Dubrovnik, 1720?) čita se: *α nije skladna versa vragutoga.* Složen pridjev prema tipu *iarometan: vragometen* (hrv.-kajk.) »daemonicus«, *vragdmetan* (Vuk, jugozapadni krajevi) = *vragometast* »vragolast«; složenica *vragòlom.* Denominali na *-ati izvràgatij -ām* (Lika), na *-iti navražiti se, navrāžīm* pf. (Lika) »naljutiti se kao vrag«, na grčko *-osati vragōsat (se), -osem* (Kosmet) »raditi nešto što nije ni korisno ni pobožno«, na *-ovati vragovati (na- se).* Prema baltičkim usporednicama, čini se da je i praslav. **vorgb* bio najprije pridjev, koji je bio poimeničen: stprus. *wargs* »zao«, lot. *vārgs* »elend, siech«, lit. imenica *vargas* m »nužda, bijeda«. U toj grupi je i glagol: lit. *vargti* »biti u bijedi«, lot. *vārgt* »isto«. U toj je grupi i sa nižim prijevojnim stepenom: lit. *vergas,* lot. *vefgs* m »rob«. Svega toga nema u slavinama, gdje je korijen izoliran i ograničen na kršćanski termin. Jedino u polj. *wróg* znači još i »zlo« pored »đavo«. Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *mog,* rus. *vorog.* Ie. je korijen *^reg-,* koji se nalazi u got. *wrikan* »progoniti«, stvnjem. *rehhan,* nvnjem. *rächen, Rache,* lat. *urgere* (internacionalno *urgirati, urgencija}.*

Lit.: ARj 4, 78. 351. 5, 82. 7, 757. 759. *BI* 741. *Kušar,* Äaa 118, 3. *Rad* 248,57. Jagić, *ASPh 5,* 93. 31, 551. *NJ* 3, 89. *Elezović l,* 86. *Miklošič* 395. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 632. *Vasmer* l, 228. *Mladenov* 77. *WP* l, 320. *Trautmann* 342. Bulat, *JF 4,* 103. 130-142. 5, 130-131. Abajeff, *Festscht. Marr* 121-124. (cf. *IJb* 21, 182). *Boisacq*[3] 272-273. Bragmann, *IP 19,* 387. *Tiktin* 1774. Iljinski, *JF 9,* 291-293. Janko, *NVĞsl* 11, 58-63. (cf. *IJb 5,* 274. *RSI 8,* 294). Kretschmer, *KZ* 31, 347. Loewenthal, *ZSPh* 8, 129, bilj. 5. Mikkola, *WuS* 3, 217-218. (cf. *RSl 5,* 257). Petr, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF* 7, 164). Schulze, *KZ* 48, 240. Deanović, *StPH* 36/371.

vran, f *vrana,* pridjev, određeno *vraní,* balto--slav., sveslav. i praslav. ** огпъ,* »mrk«. Poimeničen u m. r. *vren,* gen. *vrana* (Lumbarda) »1° gavran, 2° *(vran)* eufemizam za *vrag* (odatle *vranov vranoski* »đavolski«)«, u ž. r. *vrana,* »*l* ° corvus, 2° vrsta ribe (Hektorović)«, također balto-slav., sveslav. i praslav. **vorna,* s pridjevima na *-in vrànin* i na *-j vrânjî;* poimeničen na *-ic Vranjic* (Split), na *-aia Vranjača* (brdo, Velebit), na *-ák* ime biljke *vranjak,* gn. *-njka* »orchis morio (biljka)« (v. niže), upor. ime biljke *manji luk* »1° *(crveni)* gymnodenia conopsea, 2° *(modri)* muscari comosum, 3° ornithogalum, *(bijeli)* ornithogalum narbonnense« = *manji lük* (Kosmet) »ornithogalum«; poimeničen u sr.

r. *Vranje* (Srbija), na *-ov* poimeničen u sr. r. *Vránovo;* deminutiv na *-ič vranić* (slov. *vranie),* augmentativ *vranètina.* Na *-ьc* > *-ac vrdnac,* gen. *-nca* »crn konj«, s pridjevom *vrančev,* deminutiv *vrančić,* augmentativ *mancina.* Na *-bk* > *-ák* ptica *vranjak,* gen. *-njka* = (sa *vf* > *r) ranjak,* gen. *-njka* = *ranjić* (Poljica, Brač) »ptica troglodytes parvulus, trtak, strkić«. Denominal na *-iti vraniti, vraním (o-), navranlt, -anim* (Kosmet, objekt *vede)* »obojit kose«. Na *-ih* (upor. *crnilo') manilo* n »atramentum«, pridjev *vranilova tráva* »origanum vulgare« = poimeničeno *vrànilovka.* Na *-ota vrânota* »crn vo bez biljege«. Medu prezimenima *Vran, Vrana, Vranie, Vranekovič, Vraneš, Vranešić* (1642, Ozaljski urbar, Lika, ŽK), *Vranešević* (1702, Kutjevo). Složenice: *gavran^.},* *Vranograč* (toponim, Bosna, drugi dio je postverbal od *grakati, gračc,* v., upor. rus. *voronograj).* Prema GM arb. je posuđenica (čemu se Jokl protivi) *vrane, vr aneti* (Gege) = *vr ë, vrërëte* (Toske), *vrânj* (Gege) »trübe« = *vrënj* (Toske), *manes,* glagol *vranonj* (Gege) = *vrëronj* »werde finster«. Usporednice su u baltičkoj grupi pridjev stprus. *marníš,* lit *varnas,* imenica stprus. •*marníš,* lit. *varna,* lot. *varna,* lit. *varnýtis* (= *vranić).* Prema tome slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wrona, TUS. võrana.* U drugim ie. jezicima nema usporednica osim sanskr. *varnas* »(schwarze) Farbe«, ali ih ima u ugrofińskim: fin. *vares* »vrana«, samojedski *warna(-e)* »isto«. Loewenthal veže s gal. *vernos* »joha« i tumači kao primitivnu tehniku »mit Erlenrinde schwarz färben«. Schmidt uporeduje ir. *bran* »Rabe«.

Lit.: ARj 7, 758. *BI* 742. Hirtz, *Aves* 406. *ASPh* 25, 435. Kušar, *NVj* 3. Bulat, *JF* 5, 144. *Elezović* l, 86. *Vasmer* \, 228. 229. 251. *Miklošič* 395. *SEW* 10, 147. *Holub-Kopečný* 422. *Bruckner* 632. Jokl, *Unt.* 10. 267., bilj. *GM* 478. Loewenthal, *WuS* 10, 153. Prusík, *Krok* (cf. *AnzIF* 4, 143). Schmidt, *IF* l, 48. Uhlenbeck, *PBB* 22, 545. Wijk, *IF* 19, 394-395. *Sulek* 443. 444.

vrânj, gen. *vránja* m (Vuk) »taplun, tapun (ŽK), čep«. Nalazi se još u češ. *vrana* »isto«, polj. *wrona* »Öffnung«, rus. *varoṇa* »(brodski termin) Hennegatt«, *voronka* »lijevak, tratûr (ŽK)«. Praslav. * *огпъ,* bez baltičke usporednice. Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Denominal na *-iti odvrănjiti* (~ *bure)* pf. prema impf, *odvranjívati.* Riječ je kulturna. Rumunji posudiše iz južnoslav. *vrana* »Spundloch«. Homonīmija sa *vran* (v.) ukinuta je s pomoću sufiksa *-io.* Ie. je korijen **ųег-* »aufreissen, ritzen«, koji se nalazi u *vrijeđati* (v.), *vraška* (v.) i u *rana* (v.), ovdje je u prijevoju perfektuma proširen formantom *n.* Riječ je prvobitno značila ono što znači rum. *vrană* »otvor za čep«. Odatle po semantičkom zakonu sinegdohe »čep«.

Lit.: ARj 8, 719. *BI* 742. *NJ* 3, 126. *Miklošič* 382. *Bruckner* 632. *Mladenov* 77. *Vasmer* l, 229. *Boisacq** 834. Torbiörnsson, *Liquidametathese* 2, 957.

vraška f (Stulić, Habdelić) = *fraška* (Mika-Ija) »bóra, grešpa, mrežotina, mrska, rnrština«, s denominálom na *-ati navraskati se* (Marulić, Brač), *frãskati, -ãm (na-}* »namrštiti«, pridjev *fraskav, stara nafraskana* (Kavanjin) »starica«, na *-iti navrašćit se* pf. (Brusje, Hvar) »nabrati se (o koži na licu i u kojem drugom dijelu tijela)«. Nalazi se u stcslav., slov., češ. *vráska,* rus.--cslav. Praslay. **vorskã,* bez paralele u baltičkoj grupi. Upor. bez sufiksa *-sk navórati, nàvorãm* »nabrati, narozati (Vinkovci)«, *navorano lice.* Ide zajedno s niskim prijevojnim stepenom slov. *svrêti se* »skrčiti se«, *svrkniti, svrk evali, safrknìti se* (ŽK). le. je korijen **ųег-* + *-sq.* Upor. *vrânj, rana, vrijeđati.* Upor. još *mrštiti* i slov. *(vyrâpa* »Runzel der Haut«, gdje je prijevoj perfektuma **ųог-* proširen formantom *p,* avesta *fraorapa-* »planinski lanac«.

Lit.: ARj 3, 69. 7, 320. 756. 758. *BI* 743. Hraste, *JF 6,* 212. Jagić, *ASPh* 31, 550. *Miklošič* 383. 396. *Holub-Kopečný* 422. *Vasmer ì,* 234. *W'P* 1, 287. *Boisacq*[3] 833. Güntert, *IF* 30, 96. Iljinski, *JF* 9, 293. Pedersen, *IF 5,* 72. Zubatý, *KZ* 31, 19., bilj. 3. Petersson, *FFL* 4, 114-146. (cf. *IJb* 4, 213. *JF* 3, 217. *RSl* 8, 300).

vrât m (Vuk), sveslav. i praslav. * *опъ,* »çöllüm, šija«. Od sintagme *na vrat* s pomoću sufiksa *-tk* > *-ák navratak,* gen. *-tka* »jastučić od vune ili pljeve za vrat nosiocima«, na *-inka navratinka* (Niš) »jaka, kolier, ovratnica«. Na *-lo vratio* n (Vuk, Boka) »1° ulaz iz mora u zaliv bokokotorski, 2° toponim u pi. *Vrátia,* gen. *Vrátala* (Hercegovina) [usp. i pod *vrata]«.* Pridjev na *-ьn* > *-an vratni* (Vuk, Kosmet, *~e žile);* poimeničen u sr. rodu *Vratno* »brdo u Lovćenu«; na *-ica navratnica* »1° štola, 2° lančić«, na *-nik navratnik* »palium«; *Vratnik* (mjesto u Velebitu s kojega se u Senj gleda) = *Vratnik* (brdo kod Sarajeva, na kome je grad); *ovratnik* »Kragen«. Za toponime upor. u fr. *Col-de-Banyuls* od lat. *çöllüm* koje se u rimsko doba zvalo *Summum Pyrenaeum,* kao najveći vrh u Pirinejima. Od sintagme: *zavrâtnica* (Kosmet) »šamar, šaka«, *zavrãtnjak* (Vodice) »Genick«, v. *zãtuljak.* Odatle na gr.-slav. *-osati*

zavratäsat, -õšem (Kosmet) »ošimiti«; *svratăt, svràtãn* (Smokvica, Korčula) »padnem«. Prilozi *na vrat na nos* »brzo«, *navrat* »natrag, strmoglavce«; *závrat* (Vodice) »oko vrata«. Složenica pridjev *vratoloman.* Na osnovi toga pridjeva izmijenjeno je ime sveca *Bartholomaeus* u *Vratolomije* (i u toponimrji). Slog *vra-* je nastao po zakonu likvidne metateze, Upor. polj. *wrót,* rus. *várót.* Prijevojni postverbal od *vrtjeti* (v.), *vratiti, vraćati, obrat.* V. još *vrata, úvrati.* Imenica *vrat* je prvobitni apstraktan kao nomen actionis koji je značio »okretaj, ono što se okreće«, pa je kao apstraktum postao konkrétum; može značiti i drago što se okreće, tako biljku *lolium* u Crnoj Gori.

Lit.: AR1 7, 758. 759. 9, 497. *BI* 743. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Elezović* l, 186. 401. *Miklošič* 384. *Bruckner* 632. *KZ* 45, 105. *Vasmer \, 229. Mladenov* 78. Kuzmić, *NVj 24,* br. 7 (cf. *IJb 6,* 95). Belić, *Priroda* 300. Torbiörnsson (cf. *AnzIF* 21, 133).

vráta n pl. (Vuk, ŽK; pl., jer su od dva krila) = *vrata* n pored *vrôte* f (Buzet, Sovinjsko polje), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **vorta,* »1° kapija, porta, 2° pomorski termin *(Vela Vrata* »Kanal«)«. Deminutivi na *-ča vraća,* gen. *vrâtãcã* n pl., s udvojenim deminutivnim sufiksom *-ьсьса* > *-ašca vratašca, vratânca* (Kosmet) »kapidžik«, na *-ьіьса* > *-aoca vrataoca,* upravo deminutiv od izvedenice na *-lo* (upor. *grotlp, sedlo, svrdlo) vratio* n (Boka) »zaliv bokokotorski, ostium« fusp. i pod *vrat].* Pridjev na *-ьn* potvrđen-samo u izvedenici *vratnice* f pl. »vrata od prúća«, *vratnica* (Vuk, Crna Gora) = na *-ik vratnik* (Crna Gora) = *dovratmk,* na *- bk navratak,* gen. *-tka* = *dovratak,* gen. *-tka* = *navratnica* »direk, stup od vrata, bâjnger (ŽK), postiš«. Rumunji posudiše *vragnifă* = *vramnifă* = *mamila* = *vrajnifă* »Tor im Zaun«. S akcentom *Vratno* (brdo u Lovćenu), *Vratnik,* v. pod *vrat.* Na *-ar vratar,* gen. *-ára* m prema f *vratarica,* s pridjevima *vratarev, vratarskf,* na *-džija vratardžija* (~ *od grada).* Kako je u srodstvu sa *vrtjeti, vrtati, vratiti,* prvobitno značenje pokazuje *úvrati* f pl. (Lika) »dio duge njive, koji se ore«, odatle na *-ina uvràtine* f pl. »versura, okrajak njive uzoran«, *uvrat* m, *vrat* m, f, *uvratak, vratnik; niže prekrižja na úvrati v potok* (1498, Draganići, opis mede). To je upravo ,postverbal od *uvrotiti* »einkehren« [usp. i pod *vrtjeti].* Od sintagme: *pridvrătlje* pored *predvratlje* n »prostor pred kućom«. Slog *ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *wrota,* rus. *vorota.* Baltičke su usporednice stprus. *varto,* lit. *vartai,* lot. *vani* »isto«. Ie. je korijen **ųег-,* koji se nalazi u ikavskom *zavŕíti, zàvrêm* (ZK, v.), *veriga* (v.), u prijevoju perfektuma **ųог-* u *obor, otvor, zatvor* (v.) i *svora* (v.). Potpune usporednice pružaju i drugi ie. jezici: ags. *weordh* »Gehege am Hàus«, arb. *vathëfpL* »Gehege, obor«, toharski B *wärto* »vrt, lug«, sanskr. *vrtis* »ograda«.

Lít.: ARj 2, 726. 7, 759. *BI* 743. *Mažuranić* 1521. *Elezović* l, 87. Ribarić, *SDZb 9,* 183 *Mon. croat.* 57. *Miklošič* 382. *Holub-Kopečny* 422. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 229-230 *WP* \, 281. *IP* l, 175. *Tiktin* 1774.

vratio m (Vuk) = (na *-ika* mjesto *-ič) matika* f (Stulić) = (s prefiksom *po-} povratič* (Vuk) = (sa *m* > *br ka.o'brijeme') bratić* (Šulek) = na *-ina bratičina* (Srijem, Vuk) »biljka dugačkog lišća; daje se kravama uoči Đurđeva dne i na Đurđev dan poradi mlijeka (služi za čaranje); tanacetum vulgare, umànika«. Nalazi se u slov., češ., polj. (ovdje još *przewrotniK),* ukr. Praslav., bez baltičke usporednice. U rum. sa drugim slav. sufiksima *vrătilicălvro-* »Hasenkraut, cicaea lutetiana«. Praslav. je korijen *z>orr-, isti koji u *vratiti, vraćati.* Završno *-ič* je sufiks za radne imenice (upor. *gonič, ribić).*

Lit.: ARj l, 601. 11, 285. *BI* 744. *Mažuranić* 1601. *Miklošič* 395. *Bruckner* 633. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

vŕba f (Vuk, búg. *varba)* = *ftba,* gen. *ffb* (Kosmet) = *fŕba,* balto-slav., sveslav. i praslav., »salix, iva«. Pridjev na *-ьnъ* potvrđen u poimeničenju na *-ik Vrbnik,* prvobitno *Vrbno,* kako se vidi iz etnika *Vrbenčani* i pridjeva *vrbanski* (1388), prevedeno u krčko-rom. *Vane* < lat; *vineí* »vrbe«; na *-ov vrbov,* poimeničeno u ž. r. *Vrbova* (toponim), prošireno *Vrbovsko* (toponim), na *-ina ъгЬо ina* »lignum salignum«. Deminutiv *vrbica«,* (crkveni termin u pravoslavaca) »rami palmaram«. Na *-ik vrbik,* gen. *-ika* (i toponim). Kol. na *-jak vrbljăk,* gen. *-âka.* Rumunji posudiše *vîrghie, vîrghinâ* »Block, Balken«, isto što *bírna* < *brvno* (v.). Dočetak i značenje neobično je: *vîrghie* predstavlja * *гъЬ--je; vîrghinâ,* poimeničen pridjev *na.-in* ili augmentativ na *-ina,* upor. slov. *vrbina* »grosser Weidenbaum«. Baltičke usporedmce pokazuju prvobitno značenje i omogućuju etimoloģiju: lit. *virbas* m »Stengel, Halm, Ranke, Reis, Rute, Gerte«, lot. *virbs* »Stöckchen«, stprus. *wirbe,* lot. *virbe* »Seil«. S time se slaže ras. *verba* »Weidenzweig« i crkveni termin *vrbica* »vrbova grančica«. Prema tome je ie. korijen **ųег-* »savijati«, koji se nalazi u *vrpca, veriga,* nazalirario **nreng-* > *rugati se,* prošireno na *ğh *uerģh-* >

vrsti, vrzem, povraz, vrijeslo, na -í *yert- vrtjeti, vrtati, vratiti (v.), vrst f. Proširenje na -bh *uerbh- nalazi se još u lat. verberare »šibati«, od n pl. verbera »Ruten, Rutenschläge, Züchtigung«, verbena < *uerbesnā, možda i urbs (Meringer, internacionalno urbanizam). U prijevoju perfektuma *uorbh- nalazi se po likvidnoj metatezi u rus. váróba »Zirkelbrett«, pl. f voróby »Garnwinde«. Prvobitno je značenje prema toj etimologiji bilo »grana od ive« i po semantičkom zakonu sinegdohe proširilo se na samu ivu, koju je istislo iz općeg saobraćaja.

Lit.: *BI* 745. *Elezović 2,* 412. Skok, *ASPh* 32, 376., § 54 a. Isti, *Troisième congrès* 129. Isti, *Slav.* 24., passim. *Miklošič* 383. *Holub--Kopečný* 423, *Bruckner* 617. *Vasmer* l, 184. *Mladenov* 91. *Trautmann* 360. *Boisacf* 834. Grienberger, *IF* 19, 160. Meringer, *IF* 17, 157. sl. Petersson, *IF* 24, 277. Scheftelowitz, *IF* 33, 135. Sütterlin, *IF* 25, 61. Šuman, *ASPh* 30, 300-301. Wood, *IF* 18, 13. 23.

vrbanac, gen. -*anca* m, slov. *urbănec* m »Rotlauf, rîsipjela (Dubrovnik)« = *verbanec* (Habdelić, Belostenec). Od madž. *orbáncz* < od ličnog imena *Urbánus.*

Lit.: *Pleteršnik 2,* 730. Melich, *MNy 4,* 85-86. (cf. *RSI* 3, 321). Fancev, *ASPh 29,* 389. Asbóth, *NyK* 27, 435. *Tamás* 579. 580.

Vrbas m (Vuk) »1° rijeka u Bosni, pritok Save, 2° staro ime pokrajine (župe) obrazovane oko nje«. Pridjev na -*ski vrbăškl (V~a krajina),* (noviji) *vrbaski* (~a *banovina).* Ne zna se da li je ime sela *Vrbas* u Bačkoj etimologijski ista riječ. Čini se da je ime desnog pritoka i sela *Vrbanja* (muslimansko selo kod Banja Luke) u vezi s imenom rijeke, u koju utječe, jer je staro (antičko) ime Vrbasa *Urpanus.* Moguće je odatle * *Urbania,* ali je moguća i hrv.-srp. izvedenica od *vrba,* upor. *Vrbanj* na Hvaru. Pored *Urpanus* postoji varijanta *Urbassus,* koja se s protezom *v*- pred velarnim samoglasnikom očuvala do danas. Možda je na ušću rijeke bilo antičko naselje *Urbate.* Jokl je pretpostavio da je *Urbassus* nastalo od **Urbatio* prema pridjevu od tog naziva gradskog naselja, pozivajući se na *tto > s* kod Arbanasa. Ali u ovim krajevima nije nikada bilo Arbanasa. Taj fonem nalazi se u krčko-rom. *rasaun < ratione > račun.* Ni to ne može doći u obzir pri tumačenju stare varijante *Urbassus.* Bolje je pretpostaviti promjenu sufiksa -*anus* sa -*assus* već za staro doba. Sufiks -*assus* nalazi se u mediteranskoj toponomastici.

Lit.: *BI* 745. Skok, *Quatrième congrès* 1952, p. 502. 503. Jokl u *Ebert* l, 88. Hubschmied, *Premier congrès* 1938, 149-155. Skok, *ZONF* 4, 207. Jokl, *Stud.* 23. Krähe, *Gioita* 17, 81. ss. *Mayer* l, 349. 350.

vrcati (se), -*am* impf. (Vuk, subjekt *kŕv)* »1° špricati (ŽK), 2° micati se brzo amo-tamo« prema pf. *vřcnuti se, -em.* Deminutiv na -*kati v.řckati se, -ām* (Vuk, ~ *se repom).* "Sa *vr > fr frcati* (slov.; ŽK, subjekt *Iskre,* v.). Ovamo zacijelo s metaforičkim značenjem *nàvrcati, -ām* (objekt *djecu,* Lika) »naroditi«. Part. perf. pas. kao pridjev *vrcani med* »čist« nije još zabilježen u leksikografa, a govori se i piše. Drugu semantičku variiantu pokazuje *k* mjesto *c: vfknuti, vfknëm* pf. (Vuk) (od-) »skočiti, odletjeti zujeći«, (hrv.) *frknuti = frkniti* (ŽK) (subjekt *ptica).* Zacijelo je onomatopeja. Neoformljena potvrđena je u Kosmetu *vřc-vřc,* uzvik kojim se prkosi maloj djeci. To izaziva smijeh kod njih. Vuk ima *třc-vfc,* uzvik kojim se kaže kako je bio tko u zabuni i smetnji, kad mu se dokazalo da je učinio što nije htio da prizna. I u tim uzvicima oponašaju se kretnje koje izazivaju zvukove.

Lit.: *ARj* 3, 70. 71. 74. 7, 760. *BI* 745. Hirtz, *Aves* 552. *Elezović* l, 88. Štrekelj, *ASPh* 12, 470.

vrč, gen. *vrča* ш (Vuk, Hrvatsko primorje, Dubrovnik, Šolta, Malínská, Vrgada), slov. *vri,* gen. *vrča* = (čakavsko *ar* za *r) vare,* gen. *varci* (Šolta) »1° bokal, pokal, pehar, 2° koto (Prčanj) čim se voda crpi, 3° najmanja mjera za žito (=1 kvartarol, Krk)«. Deminutiv na -*it vrčić = varčić* (Šolta). Augmentativ na -*ina vřčina* »tuta, nokšir (Hrvatska)« = *varčina* (Šolta) = *venina* (Lovran) »isto«. Nalazi se i u stcslav. *гъсъ* (glagoljica, Šafařík, *Památky hlaholského písemnictví).* Kao *bačva* deklinirao se po deklinaciji *u:* stcslav. *гъсь a,* novi nominativ f »πίθος, dolium«, vjerojatno prema *bačva.* Taj se oblik nalazi u bug. i u makedonskom *vreva* (Tikveš). Toponim *Vřča* na desnoj strani Debola (Albanija). Sa *cv > čb vrčba* (Kosmet) »čupče«. Leksički ostatak iz balkanskog latiniteta od lat. *urceus* (upor. gr. υ?χη > *vrģ).* Prema španj. *orza < urcea (-a* u kolektivnom značenju) je imalo isti dočetak kao *buttia > bačva.* Odatle isti tip deklinacije na kontinentalnom Balkanu. Kako je posudenica samo balkanska (na kontinentu i na Jadranu), mišljenje da je došla u južnoslav. jezike preko nepotvrđenog got. **aurkjus* (Hirt), suvišna je učena supozicija, koju zabacuje i Kiparskjy. Na Jadranu, po cijeloj Boci, postoji deminutiv odatle na

-*olus* lat. *urceolus* prema bizantinskom izgovoru grupe *kį > k* (tip *kumjerak* u Dubrovniku): *arkūo,* gen. -*ula* (Krtole, Dobrota, Lepetane, Prčanj) = *arkuo,* gen. -*ula* (Perast, Tivat, Dubrovnik) = *(ar > ṛ) rkuo,* gen. *rkula* (Trebinje, Hercegovina) = *arkul* (Ranjina) »vas olearium«, deminutiv na -*ič arkutić* (Dubrovnik, Cavtat) = *orkulić* (Mikalja, Stulić, Kašić) »zemljani sud sa dva drška (grlin mu je uzak, služi za ulje, vodu i vino; nekada se pravio u Krtolama, u zadnje vrijeme dolazi iz Pulje), olfass«. Miklošičev *orkalić* bit će tiskarska griješka.

Lit.: *ARj* 1, 109. 9, 168. *BI* 745. *Elezović* 1, 89. Hraste, *Raa*'272, 13. 20. 21. *ASPh* 34, 306. *Mažuranić* 1605. Jurišić, *NVj* 45, 180. *Mladenov* 80. *Pleteršnik 2,* 794. Šturm, *ČSJK* 6, 64. Rešetar, *Štok. 225. Kiparsky* 123. Skok, *ZRPh* 46, 390. 394. 401. 50, 210. 509. 54, 210. 211. *Seliščev* 261. *REW** 9079. 9080. *Miklošič* 383. *Boisacif* 1006. Hirt, *PBB* 23, 338.

vrcati, -*im* impf, na -*eti* (Vuk, ~ *na koga;* subjekt *mačka')* pored *kvŕčati, -im* .(Vuk) pored pf.' *kvřknuti, -em* (Vuk, subjekt *mačka),* s onomatopejskim dodatkom *k-,* »murmurare«. S umetnutim nazalom *n vřnčati, -ām* (Vuk, subjekt *ljutilo čeljade)* »zornig reden«. Nije jasno navedeno značenje od *iz-, navrnčati.* Pored toga postoji i oblik *vrkati, -ām* (Vuk) *(na-)* »irritare« kao u stcslav. *vrbkati* pored *гъcaii, vrbkotati,* odatle postverbal *vrká* f (Vuk) »Knurren der Katze«. Na-afe > -*ak vŕčak,* gen. -*čká* »mačak«. Prijevoj *naurkati, -am* pf. prema impf. *naurkivc'Â, -ām* »nadrškati, navrkati«. Sveslav. i praslav. Bez sumnje je onomatopejskog postanja kao i baltičke paralele *verkti, verkiu* »plakati«, *verkauti,* u prijevoju *pavirkti* »zu weinen beginnen«, *ufkti* »knurren (vom Hunde)«, *urktoti* »psovati«, lat. *urcare.*

Lit.: *ARj* 4, 354. 7, 723. 761. *BI* 571. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 602. *Vasmer* l, 231. *Trautmann* 353. *WP* l, 284. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199).

vřčmati, -*ām* impf. (Vuk, Crna Gora, objekt *opanke) (na-)* = (s metatezom nazala) *vřnčati, -ām* (Vuk, objekt *opanke) (na-, raž-)* »(opančarski termin) (na-)oputiti, die Oberriemen anmachen, oputom ga okolomotati (zadnji posao opančarski)«, *razvrnčati, -ām* pf. (Lika) »razvezati ili razriješiti gornju oputu na opanku« prema impf, na -*va- razvrnčávati, -vrnčāvām.* Poimeničen part. perf. pas. *vrčmanica* ili izvedenica na -*enica* (Crna Gora) = *vrnčanica* »jedan od -amenaca na opanku mjesto gornje kože« = *vřčanci,* gen. *vrčanaca* m pl. (Baranja); *ovrčamca* »das zusammengeflochtene Mittelstück des Oberteils der Opanken, proplet (Dubrovnik)«. Postoji još varijanta bez *v- rimati, -ām* (Vuk, Crna Gora), *řcmanica* (Crna Gora) »isto«. Denominal na -*éti: *vřvčati >* (s umetnutim nazalom pred *v* ili sa zamjenom teške suglasničke grupe *vč > ni* po zakonu disimilacije *v — v > v — n) vřnčati >* (metatezom *ni > čn > cm,* disimilacija kao u *počnem > počmem) vřčmati.*

Lit.: *ARj* 7, 760. 761. 9, 498. *BI* 751. Daničić, *Kor.* 199.

vŕći, *vfgnēm* impf. (Vuk), u narječjima *vfžem* (ŽK), imperativ *vrzi (do-, iz-, ispro-, na-, opro-, po-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, raza-, s-, sa-, za-,)* »metnuti, ponere« = *vře* (Lumbarda) »baciti« = *vreći* (hrv.-kajk., Vramec), pokazuje prema stcslav. *vřešti, vrъǤ* izjednačenje infinitiva i prezenta uopćavanjem (generaliziranjem) sonantnog *r,* prema hrv.--kajk. koji je očuvao starinu. Prema *vřgnem* stvoren je infinitiv *vrgnuti (do-, iz- se, ispro-, na-f s-, od-, raž-).* Prema imperativu *ràzvrzati, -ām.* Na -*ati razvrgati, -am* (Stulić), s iterativom na -*va- iz-, razvrgávati, -vrgāvām* (Hrvatsko zagorje). Postverbal *razvřg* m = *razvřga* (Istra) »nesloga«. Odatle na -*ьБa razvrzba* (Šulek). Na -*jaj navřžaj* »vijenac smokve«. Prilog na -*imice* od imperativne osnove: *vfsirnice* (Crna Gora), *udariti* ~ »schleudernd«. Imperativne složenice : *svfzimàntija* »défroqué«, *svrzibrada* (Parčić), *svrzislovo* (Vuk) »onaj koji napusti učenje«, dva imperativa *vrstelezi* »blagdan« = »metni jelo na sto i lezi (od *leći)«.* Balto-slav., sveslav. i praslav. **verg-ti, vwgç.* U stcslav. *izvragъ* »ἔκτρωμα« = struś, *izvorogb* sadrži isti korijen u prijevojnom štěpenu perfektuma *zw£-. le. je korijen **uer-* »drehen, biegen«, raširen formantom *g,* koji se nalazi u baltičkoj usporednici lot. *sa-vergt* »einschrumpfen«, lat. *vergere,* sanskr. *vṛnakti, varjati* »okreće«, hol. *werken* »sich werfen«, srodno s gót. *waírpan,* nvnjem. *werfen,* koje predstavlja proširenje sa *b* kao *vrba* (v.). Nije isključena veza sa *vrag* (v.). V. *vrsti.* Od prijevojnog štěpena **verg-* na -*iti* nastao je *uvriježiti se, uvriježim* (Parčić) »metter radici, radicarsi«, *vriježiti, -im* (~ *neslogu)* »piantare, propagginare«.

Lit.: *ARj 2,* 726. 4, 4. 3. 59. 7, 760. 761. 765. *Parčić* 1087. *BI* 746. *Miklošič* 383. *Holub--Kopečny* 423. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1. 185. *Mladenov* 91. *Trautmann* 361. *Boisacq*[3] 834. Foy, *KZ* 34, 245. Sütterlin, *IF* 25, 63. Wood, *IF* 18, 14.

vrdati, *-am* impf. (Vuk) *(uz- se)* »kao micati se, okretati se tamo-amo uklanjajući se čemu, ševeljiti, varakati se«. S umetnutim *n* pred dentalom *vrndati, -ām* impf. (Vuk) *(na-)* »1° presti na veliko vreteno, 2° brbljati, blebetali«. Na *-ulj vrndulj,* gen. *-ulja* (Vuk), deminutiv *vrnduljić* m »rotae genus«. U Poljicima je *vrnjga* m »tko razmeće noge amo-tamo i gleda gdje će stati, razvrtov, šetka, vrčina«.

Lit.: ARj l, 761. *BI* 746.

vrdeljuška f (Božava na Dugom otoku kod Zadra) »ptica melancorypha calandra« = (s čakavskim *ar* za sonantno f) *ardeljuška* (na istom mjestu) = *darljuška* (Veli Rat na istom otoku) = *drljuška* (Birbinj na istom otoku) = *vrdulaš* (Omiš) = *vedulaš* (ibidem).

Lit.: Hirtz, *Aves 2,* 83. 94. 533. 552.

vrebati, *vrebam* impf. (Vuk, ~ *na koga,* samo štok.; i u ikavskom tekstu *vrebati,* tako Pavić; Otok, Slavonija) *(do-, na-, pri-, u-}* »kebati, prezati, přežiti, zasijedati, insidiare«. Na *-äc vrebao,* gen. *-ača* »zasjedač, insidiator«. Iljinski dovodi u vezu sa rus. *voroba* »Zirkelschnur, Zirkelbrett (zum Beschreiben eines Kreises)« < praslav. *vorba i pretpostavlja unakrštenje *vrěbiti* — *verbiti i gr. ρέμβω, ρέμβομοα > *vrebati* < ie. *uremb-.

Ut.: ARj 2, 726. 7, 760. 12, 212. *BI* 746. *NJ 2,*155. Iljinski, *IzvORjfAS* 23, 2, 180-205. (cf. *Slávia 5,* 413). *Vasmer l,* 227. *WP l,* 276. 275.

vreća f (Vük, Kosmet) = (ikavski) *vrîca* (ŽK) = *vrjeća* (Ranjina), sveslav. (osim polj.) i praslav. *vert-{a, »džak (v.) od kozine izatkan (mutavdžiska izrađevina), fabrički rad; vrste: arar, torba«. Deminutiv na *-ica vrećica.* Augmentativi na *-etina vrećetina* = *vrećetina* (Kosmet), na *-ina vrećina,* na *-urina vrećurina.* Stcslav. *vrešta.* Na *-iskıo* > *-ište vrećište* (Marulić, upor. bug. *vretíšte)* = hrv. *vrićište* = *vrićišće* (Marulić: *alia* hrvatski se zove *vrićišće)* = *vričišća* (Budinić, Mrnavić, Proroci) pored *vretište* »kostrijet«, sveslav.: stcslav. *vrětište,* rus. *veretišče,* bug. *vretište.* Slog *vri-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. ukr., rus. *vereta, veretųe.* U prasrodstvu je sa lit. *virtine* »svežanj«, *veriu, verti* »otvoriti, pritvoriti«, gr. prijevoj αορτή »vreća, cijev« (internacionalno aorto). Upor. još polj. bez proširenja s pomoću *t* ie. *uor- (upor. *otvor) wór, worek* (sufiks *-bk* > *-ek)* »Tasche«. Upor. dalje veze sa *vrijeti* (v.).

Lit.: BI 746. Fancev, *Rad* 214. *Mažuranu* 1606. *Elezović* l, 87. *Miklošič* 385. *Holub-Kopečný* 424. *Vasmer* l, 187. *Trautmann* 351. sl. *Mladenov* 79.

vreteno n (Vuk, Kosmet) = *vretene,* gen. *-eta* (Kosmet) = *vreteno,* gen. *-a* (Buzet, Sovinjsko polje) = *bretèno* (Imotski, Korčula) = *vreteno* (ŽK, ikavci, ikavski oblik *vriteno nije nigdje potvrđen) = (niži prijevojni štěpen) *vrtěno* (Sinj, Vuk, upor. bug. *vraténo)* = *vrtěno* (Kosmet), ie., sveslav. i praslav. *ven-eno (pridjevski sufiks *-enъ,* prijevoj od *-ьnъ)* »1° fusus, 2° (metafora) prorašljika u crnog luka (Dubrovnik), 3° mjera za zemlju (upor. g. 1000. *terrénum triŭm vretenorum,* u Solinu)«. Deminutiv na *-će vretence* n = *vi-et ence,* gen. *-eta* (Kosmet). , Na *-ár vretenal',* gen. *-ara* (Vuk) »koji pravi vretena«, s pridjevima *vretenarev, -ov, vretenārskī.* Na *-ara vretènara* »kotarica u kojoj su vretena«. Na *-ka vretenka* »(mlinarski termin) Triebrad«. Na *-ati vretènati se, -a* impf. (Stulić) *(u- se,* subjekt *luk)* »iskucati«. Slog *vri-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. stcslav. *vreteno,* polj. *wrzeciono,* češ. *vřeteno,* rus. *veretenó.* Usporednice su sanskr. *vartana-* n »okretanje«, gr. ρατάναν i srvnjem. *Wirbel.* Dalja je veza *vrtjeti* (v.), *vrsta,* koji predstavljaju niži prijevojni štěpen. Upor. sa sufiksom / sanskr. *vanula* i srvnjem. *Wirbel.*

Lit.: ARj l, 631. *BI* 746. *Rački* 28. *Elezović* l, 88. *Miklošič* 385. *Holub-Kopečny* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* l, 187. *Mladenov* 79. *WP* l, 275. Marstrander, *IF 20,* 348. Pedersen, *KZ* 32, 258.

vreţi, *vrîm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, iza-, na-, oba-, oda-, pre-, pro-, sa-, u-, uza-)* = (ikavski) *izavrlti* (ŽK), baltoslav., sveslav. i praslav. *bг- ti,* »1° ključati, sieden, fervere, 2° fermentare, 3° (metateza) bucati, 4° udarati, teći (o *krvi)«.* Prema stcslav. *vwěti,* *bг/p* korijen je *ы-* s palatalnim poluvokalom, koji je zamukao. Taj niži prijevojni štěpen se pojavljuje u prijevoju duljenja *i vir-,* i kao niži prijevojni štěpen *e* u prijevoju perfektuma *o vor-,* a taj opet u prijevoju duljenja *ō > a var-.* Uz ta četiri prijevojna oblika praslav. korijena *vr-, vir-, vor-, var-* pojavljuje se kao peti i šesti particip perf. aktiva i prezenta aktiva *vrel-, vrut-* kao hrv.-srp. osnove, od kojih se prave izvedenice. K tome dolazi kao sedma osnova sa promjenom *vr-* > *hr-,*

(I) Od *vr-* s pomoću sufiksa *-l* (upor *topal)* određeni pridjev *vr'o* (~ *čovjek),* određeno *vrli, f vrla* (Vuk, ~ *čovjek)* »dobar, jak, zdrav,

valjan« = *vrli, f vrla* (ŽK) »2° marljiv«. Prilog •*vrlo* »veoma«. Apstrakti na *-ina vrlina,* na *-oca vrloća.* Na *-ičina vrličina* »vr'o čovjek, probus«. Proširen pridjev na *-it vrlòvìt.* S promjenom *vr-* > *hr-* (upor. stcslav. *nvrú* »citus«) određeno *hrlī,* u Primorju (Vuk) *hrli momak* »jak, dobar zdrav«, neodređeno *hro* = *hfl,* određeno *hflì, Mia* (Primorje, Crna Gora, Vuk, 15. v.) »hrļovit, hitar«, odatle *hrlina* = *hrlost* »brzina«. Prilog *hrlo* »brzo, hitro«. Denominál na *-iti hrliti* (15. v.) *(do-, s-)* »hitjeti, brzo ići«, odatle na *-telj hrlitelj* m prema f *hrliteljica.* Part, prez. akt. *vruć* »topao, vreo« (upor. kod Marulića *sve svršiti vruć* »željan sve svršiti«) postao je pridjev, poimeničen na *-ьc* > -ac *vrućac,* gen. *-ćca* »ono mjesto u vodi gdje se ne može da smrzne«, na *-bk* > *-ák vrućak,* gen. *-ćka* (Vodice) »izvor«, deminutiv na *-ič vrućkič,* na *-ica vrućica* »1° vrući oganj, febris ardens, 2° toplica, banja (Teslić)«, s augmentativom na *-uština* (tip *baruština) vrućuština.* Denominal *razvrućiti, razvručim (s-, sa-)* pf. prema impf. *razvrućivati, -vrućujem, -ivām,* apstraktum na *-ina vrućina,* s augmentativom *vrućinština* (Kosmet). Od participske osnove *vvrct-* na *-bk* > *-ák* je *vrutak,* gen. *-tka* (Vuk, Hrvatska) »1° izvor, vrelo, 2° toponim (Bjelopavlići)«. Na *-ulja vrulja f* (Vodice) »l ° fons, 2° toponim Βερουλ . . . (Konstantin)«. Odatle arb. denominal *vrujonj* »Quelle, lasse hervorsprudeln«.

(II) Od *vir-* sveslav. i praslav. *vîr* m »gurges«, pridjev na *-ovit viròvit,* poimeničen u toponimu *Virovitica* < madž. *Verőce,* na *-je Virje* (toponim) = *Virovi.* Denominál na *-iti -virati, -ēm,* samo s prefiksima *do-, iz-, iza-, na-, oda-, pré-, sa-, u-, za-),* postverbal *izvir* (16. v., Vuk), na *-tk* > *-ák izvirak,* gen. *-rka,* na *-ka izvīrka.* U arb. *vironje* pl., unakrštenje od *vir* + *kronj(e).*

(III) Od *vor-* sveslav. i praslav. *izvor* (Vuk, 14. v.) »1° mjesto gdje voda izvire, 2° toponim«. Upor. glede značenja toponim romanskog podrijetla *Bulet* (Dubrovnik) od lat. participa *bulliente,* od *bullire.* Pridjev na *-ьn* > *-an izvoran* (neologizam) »originalan«, poimeničen na *-ik izvornik* »original«, na *-ost izvornost,* pridjev na *-ski izvorski,* na *-ište izvorište.* Riječ *izvor* posudiše Rumunji, gdje je i toponim; u Grčkoj i Albaniji također je toponim. Ovamo još *Prijèvor,* postverbal od *prevreli* samo kao toponim za oznaku mjesta gdje je kakovo vrelo te *provar* (Vuk, Boka, Stulić) »protisli«. Upor. arb. *vorbë* »irdener Kochtopf«.

(IV) Od *var-* praslav. *văr* m »Glut, fervor, Hitze«. Pridjev na *-ìk* (tip *sladak) varak,* f *varka* »coquibilis« *(ne-* »non coctibilis«, Mikalja, Stulić, Pavlinović). Na *-ьn navaran* (Dalmacija, Pavlinović; Severin u Hrvatskoj) »1° bljutav, zlo kuhan, 2° slab, nevaljao« = *navaran* (ŽK) »nezačinjen«, u izvedenicama *vomica* »scintilla«, (sa *bv* > *b) obâmica* (ŽK) »juha koja se dobije od kobasica«, na *-jača vamjača* (Crna Gora) = *varljača* (Kosmet, sa *mj* > *rij)* = (sa *mj* > *rj) varjača* »ligula, žlica«. Na *-ivo varivo* n »legumina«. Denominal na *-iti variti, varim* impf, *(do-, na-, od-, po-, pod-, prę-, pro-, raz-, s-, uz-, za-) obvariti* > *oboriti, bariti* (s krivim dijeljenjem prefiksa) »kuhati«, postverbal *izvarah,* gen. *-arka, obarah,* gen. *-arka,* iterativ na *-va- -vari-vati,* samo s prefiksima, na *-ati obarati se, -am* (Ston) »okušati kakvo zlo i upamtiti ga« *(rj* > *r); obarati (črīvo)* »čistiti drob«; slov. *obãra* f »sitniš od svinje koji se stavlja u kobasice« = na *-ine oborine* f pl. (ŽK). Poimeničen part. perf. pas. *barenica* (Kosmet) »prijesno tijesto od projina ili pšenična brašna koje se zamijesi sa mlijekom«, na *-ik varènîk,* gen. *-íha* m (Srijem, Bačka) »vareno vino, muselez, vinkot«, na *-ika vormika* »1° vareno toplo mlijeko > 2° svako mlijeko«, na *-jaka varènjaka* (Risan) »tikva za jelo«. Denominai *provara* (Boka) »1° ugrušano provareno mlijeko, 2° (Vinkovci, Gradište u Slavoniji) razvaruša, bazlamaca« = na *-uša razvaruša* (Vuk) »1° pita ~ bazlamaca, 2° uzorak za vezivo«. Imperativna složenica: *vàrimesa* (Srijem) »šukalo, krčkalo«, *pivovara* je iz češkoga. Rumunji posudiše *var* »kreč«, *varnifa* »vapnenica«, odatle *varnicer* »Kalkbrenner«, *povarnă* »pecara«. Upor. stcslav. *po агъ* »coquus«, stcslav. *povanna* »Kuche« = bug. *povarnica.* Madžari posudiše *abárolni* < *obariti.*

(V) Od korijena *vre-* praslav. *vrelo* n, upor. češ. *vřídlo,* polj. *źródło,* koje sa gledišta hrv.-srp. izgleda kao poimeničen part. perf. akt., kao što je pridjev *vreo, f vrela* »fervidus«, ali češ. i polj. usporednica kaže da je to izvedenica s pomoću sufiksa-dfo, *-lo:* toponim *Vrelo* (Bosna), *Podvrelo* (Bosna), *Brela* (hidronim), *Zavrelje* (ponornica rijeke Ťrebišnjice). Deminutiv na *-će vrelce* > *vreoce* (upor. slov. *vrelec).* Poimeničen part. perf. akt. *izavrllica* (ŽK) »pokvareno vino«. Na *-va* praslav. *vrêva* f (Vuk) »metež, buka, halabuka« (nalazi se još u češ., polj. i slvč.), upor. za *vreva* i u nižem prijevoju *vrvjeli* (v.) i stcslav. *vrujati* »murmurare«, koji čine utisak onomatopeja. U baltičkoj grupi Usporednice su *virti, verdu* »vreţi«, *varus* »kochbar«, *vyrius* »Wirbel«, lot. *virt, verdu* »kuhati«. Ie. je korijen *ųег- »mokar«, koji se nalazi u sanskr. *vaň* f »voda«, lat. *urīna* (ínternacio-

nalno *urin),* srir. *feraim* »polijevam«; stnord. *ur* »sitna kiša« ne daje jasne usporednice.

Lit.: ARj 2, 577. 718. 726. 3, 700. 701. 703. 704. 4, 123. 325. 326. 337. 338. 339. 349. 350. 354. 384. 7, 732. 742. 760. 761. 8, 124 307-309. 315. 492. 563. 703. 9, 907. 10, 213. 344. 356. 11, 248. 249. 284. 292. 786. 794. 804. 805. 940. 941. 12, 467. 478. 480. 750. 759. 774. 776. 14, 732. 747. 749. 894. 17, 146.-148. *BI* 746. 747. *Pleteršnik* 1, 722. Moskovljević, *NJ* 2, 235. Belić, *NJ* 1, 73-74. Ribarić, *SDZb 9,* 172. 204. *Elezović* 1, 32. 88. 185. 431. 454. 2, 383. *Miklošič* 381. *Holub--Kopečný* 424. *Bruckner* 633. *Mladenov* 57. 91. *Vasmer* 1, 169. 203. *IF* 42, 179-182. (cf. *JF* 7, 245). *WP* 1, 268. 269. *Trautmann* 361. *Tiktin* 1779. *REW*[3] 1389. Belić, *Priroda* 298. 452. *Boisacq*[3] 341. 729. Bugge, *KZ* 32, 56. Joki, *Stud.* 97. Isti, *Unt.* 271. Matzennauer, *LF* 7, 188. Massier de Cheval, *BSLP* 5, XLIX. *GM* 473. 478. Osten-Säcken, *IF* 23, 383. 24, 242. Pedersen, *KZ* 38, 195. Wood, *IF* 22, 158. Vaillant, *RES 22,* 8. 18. Uhlenbeck, *PBB 22,* 544. 26, 292-293. Bartholomae, *IF* 3, 180.

vrgânj m (hrv.-kajk., Zagreb, ŽK) = *vrganj* (Katančić) = *varganj* (Belostenec, Varoš u Slavoniji; Vuk za Srijem) = *frgânj* (ŽU) »boletus edulis, boletus crassus, champignon«. Od madž. *vargánya.*

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 362. 373. Jagić, *ASPh* 1, 431-432.

vrh, gen. *vrha* m (Vuk) = *vȓ*, gen. *vra* (ŽK) = *vȑg,* gen. *vrga* (Hercegovina), balto--slav., sveslav. i praslav. **vьhb,* danas po deklinaciji *o,* prvobitno po deklinaciji *u* (upor. prijedlog *vrhu, svrhu,* lokativ), »1° summitas, cacumen, 2° prijedlog, čest u toponomastičkim složenicama *Vrgorac,* gen. *-orca* (od sintagme *vrh gore), Vrpolje* (od *vrh polja), Vrhbosna, Vrhbreznica* (danas *Plevlja), Vrlika* < *vrh rijeke* (s disimilacijom *r — r > r — l'), Vȓhlab* = *Vrhovina* (Kosmet), *Vrdòljak* (prezime, iz *vrh dola)* itd., ime zemlje 1493. *Vrhbosanje (-je* kao u *Slovinje;* zemlja oko Sarajeva)«. Možda ide u ovu seriju *vȑdol* m (Smokvice, Korčula) »čvoruga koja naraste na glavi uslijed udara«. Deminutivi na *-bk > -ák vršak,* gen. *vrška* = *vršak,* gen. *-âka* (Vodice) = *vršak,* gen. *-ska* (Kosmet), na *-čii < -ьc + -ič iŕšćić,* na *-eljak vršéljak,* gen. *-eljka.* Na *-ika vršika* (Vuk) »1° clavicula, 2° šiljasta strana u jajeta«. Augmentativ na *-ina vršina* f. Pridjevi: na *-ьn vršan* (Kosmet) »pun do vrha«, određeni *vršni,* poimeničen na *-ik vrsnik* »crepulja«, kod Arbanasa *vëshnik* »tönerner Sturzdeckel«, *izvršan* (Kosmet) »do vrha«, (s reduplikacijom, apsolutni superlativ) *izvrvfšan* (Kosmet), *uvršan* (Vuk), *površan,* odatle *površnost,* na *-ina površina* (u značenju »Oberfläche« načinjeno prema rus. *poverhnostb, poverhnostnyj* ili češ. *povrch, površek, povrchní),* na *-ovit vrhova,* na *-o ъnъ* određeno *vrhovni,* neologizmi *vrhovnik, vrhovništvo* (nije ušlo u jezik) »suveren, suverenitet«, *izvršni (organ, vlast,* neologizam), poimeničen *izvršnih.* Na *-iv izvršiv (ne-)* (neologizam), s apstraktumom *izvršivost (ne-).* Prijedlozi *vrh, izvrh, navrh, (s)vrh, savrh(u), (s)vrhu, obrh > obr > ober, obrhu, odvrh, povrh, vrz* (Kosmet, *z* od *bez)* »vrhu«. Prilog: *nauzvrh* (Pavlinović) »uzvršno«, *izvrške* (Kosmet) »do vrha, na vrh«. U složenom pridjevu *(s)vrhunaravan,* u imenici *navrhlúka* »bijeli luk u kojem na vrhu izrastu opet glavice, a iz nje češnjevi«; *obrh* m (14. st.), odatle na *-io obrš* f (13. i 14. v.) »brijeg«, *obrš* m; na *-je obršje* »isto« (ŽK, sa *bv > b)* »gornji dio vinograda«. Na *-ovina Vrhovina* (toponim), na *-o ьc > -ovac Vrhovac* (toponim, prezime). Na *-unьc > -unac vrhunac,* gen. *-unca.* Denominal na *-iti vršiti (se), vršim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, oba-, po-, pre-, raz-, s-, sa-, u-, za-),* s *bv > b obŕšiti,* »1° facere, 2° exequi«, prema iteratīvu na *-va- -vršívcti, -vršujēm,* na *-ava- -vršávati, -vršāvām, obršavati,* na *-ovati dovršovat, -ujem* (Kosmet), sve samo s prefiksima. Odatle: part. perf. pas. *svršen* prema pridjevu *(sb > sa) savršen (ne-)* »(stara prevedenica) perfectus«, s apstraktima *(nesavršenost, nesavŕšénstvo,* na *-itost izvršitost.* Postverbali: *ovrha* f »zapljena«, *svrha* f (Vuk, zapadni krajevi) »1° konac, 2° cilj«, na *-bk > -ák obršak,* gen. *-ška* (Lika), *navršak,* gen. *-ška* (Crna Gora), na *-etzk* (analogijski prema *dočetak) svršetak,* gen. *-etka, pôvra* f (Piva-Drobnjak), *razvrha* (Poljički statut) »smetnja, nesloga, rastava«. Na *-ovina vŗovina* (Kosmet) »vršina (Vuk)«, s' deminutivom *vrovinka* f. Ovamo ide još *vrhnja* (hrv.-kajk., Zagreb) = *vrnja* (ŽK), slov. *vrhnje* n pored *vrhnja* »smetana,, kajmak (prema njem. *Obers)«,* poimeničen pridjev određeni *vfhnjī,* obrazovan prema prijedlogu *vrh* (bez *h > š)* i prema *dolu > dolnji* (v.). Rumunji posudiše ne samo гьЫ > *virf* nego i prefiksalni denominal *sbvnšiti > a săvârşi = sfârşi, a obirşi* »izvršiti«, *obarıu* f »campus e valle emergens, *obirşie* f > *obrbšbje* »1° izvor, 2° podrijetlo, 3° konac« i s rijetkim prefiksom *ko-,* s kojim nije potvrđen u slavinama, *a covirsi* »überragen, premašiti«, gdje možda sakriva unakrštenje s lat. *conversus, conversare,* koje je potvrđeno samo na Sardiniji. Baltičke su usporednice: lit. *viršus* »gornja strana, najviši vrh«, lot. *virsus,* stprus. *warsus* »Lippe«.

Prema tim usporednicama *h* je· nastao iz *s.* Upor. još lat. *verruca < *versuca,* sanskr. *vārsma* »šiljak, veličina«, ir. *ferr* »bolji«. Ie. je korijen **uer-* proširen formantom *s.*

Lit.: ARj 2, 727. 728. 4, 453. 361-364. 7, 761. 763. 864. 865. 8, 62. 94. 95. 315. 461. 470. 495. 9, 497. 500. 11, 76. 292. 295. 296. 807. 808. 13, 775. 776. 1.4, 747-749. 17, 390-410. 417-429. *BI* 747. Kaspret, *ČZN* 6, 152. si. (cf. *RSl* 3, 365). *Pleteršnik 2,* 797. Belić, *NJ,* n. s. ,1, 264. Ribarić, *SDZb 9,* 204. Vuković, *SDZb* 10, 396. 431. *Elezović* 1, 89. 221. 473. 87. 2, 17. Maretić, *Savj.* 101. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečny* 423. *Bruckner* 618. *Vasmer* 1, 190. *Mladenov* 60. 80. *Trautmann 262. WP* 1, 267. *Tiktin* 428. 1070. *Boisacq*[3] 282. Foy, *IF* 6, 333. Hirt, *IF* 17, 48. Iljinski, *IzvORJAS* 20, 3, 102. (cf. *IF* 9, 292). Lewy, *IF* 32, 165. Meyer, *IF 2,* 370. 471. Pedersen, *KZ* 38, 194. *IF* 5, 54. Pogodin, *RFV* 32 (cf. *AnzIF* 5, 260). Scheftelowitz, *IF* 33, 164. Schmidt, *KZ* 32, 384. 412. Sütterlin, *IF* 25, 63. Torbiörnsson (cf. *RSl* 8, 303). Vaillant, *RES* 4, 310.

vrijeći, *vrSēm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, o-)* = (sa *bv > b) obrijeći, obršem* = (ikavski) *ovrići* = (analogijskim prijenosom sonantnog f iz prezenta u infinitiv) *vrći, vŕšem* (Vuk, Bačka) *(do-) — vrč, vršim* (Kosmet) = (prijelazom infinitiva iz primarne kategorije u kategoriju na *-iti) vršiti, vršim = vršiti, vršim* (ŽK) *(na-, iz-, o-, uz-)* — (na *-éti) vršet, vršim* (Kosmet) *(iz-, o-,* иг-), ie., južno-slav i rus., praslav. poljoprivredni termin, bez paralela u baltičkoj grupi, stcslav. *vřešti (< *verhti),vríhp* »terére frumentum«. Apstrakti na *-itbba vršidba* (Vuk) = *vršidba* (Kosmet), na *-jāj vȑšaj* m »zum Ausdreschen bestimmte Getreidelage«. Öd part. perf. akt. na *-jati vȑšljati, -ām* impf, (objekt *trnje, pro-)* »*1°* calcare, 2° (metafora, *nad glavom)* raditi samovoljno, bez kontrole, pričinjajući time neprijatnost«, poimeničenje na *-ica dovršaonica* »posljednji dan žetve« = *dovršanica (ao > á)* (sjeverna Dalmacija) = (zamjena sufiksa *-aonica* sufiksom *-ancija* lat. podrijetla) *dovŕšancija* (Lika) »zadnji dani vršidbe«. Iz baltičke grupe može se uporedivati samo lot. *vàrsnis* »Haufe ausgedroschenen, noch nicht gereinigten Getreides« (glede prijevoja *vars-* v. niže *vrahz).* Ie. su usporednice izvjesne: gr. ëppto »gehe mühselig einher«, lat. *verro* »schleifen, fegen«. Semantički je praslav. termin izoliran unutar ie. jezika. Kako se primitivna vršidba obavljala bacanjem po tlu, može se uzeti da su navedene ie. usporednice izvjesne; s je nastao iz *h,* upor. bug. *vraha,* a to iz ie. s u· ie. korijenu **uers-,* koji se nalazi u navedenim usporednicama. Još postoji prijevoj perfektuma **uors- >* praslav. **vorhi >* stcslav. postverbal *vrahu* »trituratilo > acervus«, rus. *vorohī,* ukr. *voroh* »Haufe«, *v vorosi* »zusammen«, očuvan u rum. *vraf, vrav* »Haufe gedroschenen Getreides«, arb. *vrah* »gomila«.

Lit.: ARj 2, 726. 727. 4, 354. 462. 7, 763. 8, 462. 9, 499. 500. *BI* 748. 752. Moskovljević, *NJ 4,* 217-220. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Elezović* 1, 88. 222. 2, 9. 383. *Miklošič* 383. Isti, *Lex.* 75. *Brücknsr* 601. *Vasmer* 1, 191. 230. *Mladenov* 92. *Trautmann* 361. *WP* 1, 292. Baric, *Alb.* 1. (cf. *JF* 3, 200). *Boisacq*[3] 284. Meringer, *IF* 17, 155. Pedersen, *IF S,* 54.

vrijedan, f *-dna* (Vuk, bug. *vreden) (ne-)* = (ekavski) *vrédan* = (ikavski) *vridan, f vridna* (ŽK), pridjev izveden s pomoću sufiksa *-ьn > -an* od stcslav. *геаъ* »cijena«, »(ne)valjan, valjao, f -la, (ne-)«. Poimeničen na *-ik vrèdnïk*" gen. *-ika* m prema f *vrednica,* apstrakti na -osi, *-oca vrijednost,* f *vrednoća.* Denominal na *-éti vrijedjeti = -iti vrijediti, -im* impf. (Vuk) *(pre-, pri-, pro- se) = vrèditi* (Vodice) »valjati, važiti«, iterativ na *-va- privređivati, -vrèdujëm.* Postverbal *privreda,* s pridjevom *privredan,* poimeničen na *-ik privrednik.* Nalazi se samo u južnoslav. jezicima. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. stvnjem. *werd,* nvnjem. *Wert* (s kojom je riječi u prasrodstvu). Većina lingvista uzimlje da je stara posuđenica od prije g. 800 iz stvnjem. Mladenov naprotiv pretpostavlja varijantu ie. korijena **uer-dho,* koji je u *vrijeđati* (v.). Značajno je ipak što je jezik nastojao da izbjegne homonimiji s tim glagolom time što je posegao· za drugim glagolom *valjati* (v.) kao zamjenom za *vrijediti.* Rumunji posudiše pridjev *vredbní;.* dodavši mu nenaglašeni lat. sufiks *-icus > -ic: vrednic.*

Lit.: ARj 8, 144. 11, 805. 12, 220. 479. *BI* 748. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *Miklošič* 383. Bruckner, *ASPh 9,* 115. *Mladenov* 79. *Kiparsky* 163.

vrijeđati (se), *vrijeđam* impf. (Vuk) (r'r-, raг-) prema *-vrijediti, -vrijedim (na-, po-, raž-, u-,* samo s prijedlozima, zbog homonimije sa *vrijediti* »valere«, u štokavskom, jekavskom i ekavskom) = *vrîditi* (Vodice) *(u-),* slov. *média* = (sa prijelazom *v > u,* da se izbjegne homonīmija sa značenjem »valere« toga glagola) *uredit, -êdim* (Kosmet, objekt *ruku) = urediti se* (ŽK), ikavski Marulić *prevriditi bogu,* ie., balto-slav., sveslav. i praslav. *uerd-, »1° (konkretno s objektom *ranu,* itd.) pozlijediti, raniti (Vodice), 2° isto psihološki: čast, nekoga«. PostverbaL:

vrijed m (Dubrovnik) = (ikavski) *mld* m (Benkovac, Lumbarda) »prišt, gnoj«. Tu staru imenicu posudiše Madžari *méregy* »Pestbeule«. Slog *vrč-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *veredítb, véred* m. Baltička je usporednica lot. *apvirde* »vrijed, čir«, sanskr. *vardhati* (3. 1. sing.)' »raste«, stvnjem. *warza,* nvnjem. *Warze.* Ie. je korijen **uer-* »rezati«, proširen formantom *d.*

Lit.: ARj 4, 354. 7, 761. *BI* 748. *Elezović 2,* 393. Ribarić, SÖZ* 9, 204. *Pleteršnik* 2, 794. Skok, *ASPh* 33, 372. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 634. *ASPh* 11, 141. *Vasmer* l, 186. *Mladenov* 78. *WP* l, 287. Iljinski, *JF 9,* 290. Jokl, *Unt.* 194. Sütterlin, *IF* 25, 64. Wood, *JEGPh* 13-, 499. sl. (cf. *IJb* 3, 105).

vrijeme, *vremena* n (Vuk) = (ekavski) *vreme* = (ikavski) *vrime,* gen. *vrtmena* (ŽK), *vrîme,* gen. *vrimena* (Vodice) = *Mme* (Lumbarda) = *brijème,* gen. *bremena* (Dubrovnik), južnoslav. i rus. i praslav. **verme,* gen. *-ene,* »1° tempus, 2° Witterung, nevrijeme (ŽK, *bože vrime* kaže se kad je vrlo kišovito, a za značenje »tempus« govori se germanizam *nimam cajta)«.* Izvedenice se prave od dviju osnova *vremen-* i *vrem-*. Od *vremėn-* pridjev na *-ьn* •*üremen* (opozicija *vječni), privremen* (< rus. *prii'remcnnyj), povremen* (< rus. *povremennyj), prijevremen, suvremen — suvremen,* poimeničen na *-ih suvremenik,* apstraktum na *-ost savremenost — suvremenost* (ovo za lat. *contemporaneus),* proširen na *-it vremenit* = *bremenit* = *vremenit* (Kosmet),· na *-ski vremenski (~ razmak).* Pridjev *vremešan,* f *vremešna* (Baranja) »dobrano star« upravo je deminutivan kao *durašan, imašan, umješan, slabašan.* Može se tumačiti na osnovi disimilacije **vremenšan* (tip *n — n > 0 — n).* Od *vrem- starovremski, navreman,* f *-mna* (upravo *navriman,* od sintagme *na vrime* »à temps«, kod Radnica). Složenica s negativnim prefiksom *nevřeme,* gen. *-ena* = *nebrijeme,* gen. *nêbremena* (Vuk, Boka, Crna Gora) »1° nehora, 2° rđavo vrijeme«. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. ukr. *véreni'e* »lijepo vrijeme«, bjelo-rus. *véremé,* struś, *veremja.* Značajno je da su Rumunji posudili *vreme* »Wetter, Zeit« > strum. *vreame* »Zeit, Gelegenheit, Wetter«, premda posjeduju (<lat.) *timp.* Odatle pridjev *vremelnic* »provizoran, privremen«, koji sadrži *гетеньnъ* + lat. *-icus* > *-ic* (nenaglašen sufiks) (disimilacija *n — n > l — n), vremelnicesc.* Nema ni baltičke ni ie. riječi koja bi semantički odgovarala. Ipak se može objasniti iz ie. i praslav. jezičnih sredstava. Dovodi se u vezu s glagolom *vrtjeti,* od praslavenskog korijena *verti-* i danas neživog sufiksa *-men* > *-me* za apstrakta. Apstraktum **vertmen* je ie., jer se nalazi u sanskr. *vartman,* gdje je prvobitni apstraktum dobio konkretno značenje »gdje se kolo okreće > Radspur, Wegspur, Bahn, Rinnsal«, dok taj apstraktum u slavinama znači ono što kaže lat. poslovica: *tempora mutantur et nos mutamur in illis — vrijeme* (= *zeman,* Bosna) *gradi, zeman razgrađuje.*

Lit.: ARj l, 626. 648. 7, 760. 8, 145. 11, 292. 12, 220. Belić, *RES* 2, 77. Kušar, *NVj* 3, 328. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *Miklošič* 384. *Vasmer* l, 235. *Mladenov* 79. Pokrovskij, *Symbolae grammaticae* l, 223-226. (cf. *IJb* 13, 311). Machek, *ZSPh* 18, 23. *Tiktin* 1780. Porzig, *IP* 42, 229.

vrîjes m (Vuk) = *vres* = (ikavski) *vris* (Smokvica, Korčula) = *frij.es* (Vuk, Crna Gora), balto-slav., sveslav. i praslav. **versb,* »calluna vulgáris«. Deminutivi u narječju raznih biljaka na *-ьс* > *-äc vrijesac,* gen. *-sca* = (ik.) *vrisac,* na *-ik* > *-ák vrijesak,* gen. *-ska* f »trava koja povrh Velebita miriši, a po Lici ne« = *vrisak* (ik.). Odatle ikavski augmentativ na *-ina vriština* (Lika) = na *-ika* (upór. *aptiko) vristika* »crnjušina«. Od */rijes* augmentativ je */resina* (Vuk, Crna Gora). Na *-ika* sa *vr > r risikovina* (Dobrinj) »erica, mahača«, poimeničen je pridjev od *Rišiką,* koje je potvrđeno kao toponim (kod Vrbnika). Upor. još slov. *resjè* pored *vresje.* Ovamo ide možda i *resen* m ili f »vrijes, calluna vulgáris« = *resulja* (oboje Slabinja, u kotaru Hrvatska Kostajnica), ako znači isto što i *vrijes,* kako pretpostavlja Mažuranić. Slog *vre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. rus. *véres.* Baltičke usporednice ne poklapaju se posvema u suglasnicima: lot. *virsâji (virši}* m pl. »Heidekraut« ne slaže se u prijevoju, isto tako ni lit. *viržiai* »eriça vulgáris«, *viržyniai* »calluna vulgáris«, koje sve pokazuju niži prijevojni štěpen (Tiefstufe). Lot. pretpostavlja ie. **urğhi-s,* a praslav. **uerğh-* proširen sa *s.* le. je korijen **uer-* »okretati, savijati« proširen formantom *ğh* i *s.* Machek pretpostavlja riječ iz praevropskog supstrata. Upor. gr.-lat. *erica,* ir. *froech* »isto«.

Lit.: ARj 3, 71. *BI* 749. 750. *Mažuranić* 1608. *Pleteršnik* 2, 420. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 634. *ZSPh* 4, 215. *Vasmer* \, 186. *WP* l, 273. *Boisacf* 274. Machek, *LP 2,* 158-159. Pedersen (cf. *AnzIF2*\, 82). Petersson, *ASPh* 36, 144-146. Sütterlin, *IF* 25, 60.

vrijèti se, **vrêm* impf. (Vuk) je verbum deponens. Bez prefiksa upotrebljava se u infinitivu u poslovici u značenju »sakrivati«: *nije se kamo vrijèti, prišlo je umrijeti.* Redovno s prefiksima *iza-, na-, obi-: obrijeti se (bv > V), oda-, po-, podu-, pre-, pro-, sa-, razu-, u-, za-.* Stcslav. *ьго, vreti* »claudere«. Hrvj-srp. značenja toga glagola s prefiksima polaze također odatle: *izavrijeti* »ispregnuti«, *navrijeti* »navaliti«, *obrijeti se* »naći se«, *poduvrijeti* »potisnuti«, *prevrijeti* »uzeti« (nejasno), *pròvrijeti (sé)* »potisnuti (se), progurati (se)«, *sàvrijeti se* »skriti se, šćunjiti se, šćućuriti se«, *ùvrijeti se* »sakriti se«, *zavrtjeti* »\° zavući, sakriti što u što, 2° (Hrvatska, objekt *kola, kotač)* »upaočiti«. Glagol je ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **ver-ti, ыс.* Izvedenice se prave od peterostiukog korijena, u kojem samoglasnici variraju prema prijevoju: (gubitak poluglasa ь, niži prijevojni štěpen) *ьг-* > *vr-,* (prijevoj duljenja 0 — г) *vir-,* prijevoj *e ver-,* prijevoj *o vor-,* prijevoj duljenja *o — õ > a "var-.* (I) Od korijena *vr-:* part. perf. aktiva *uvr'o,* f *ûvr'la, zȁvr'o,* f *zȁvr'la: kud se vrlo, dobro se obrlo; vrvca* (v.), *obruka* (v.), pridjev, upravo part. perf. pasiva *savrt* (Crna Gora) »pognut«, *savrte noge, rãzuvft* »rastegnut«. (II) Od *vir-* imperfektivi *izàvirati, - m, navirati, -ēm, odavirati, prèvirati, ràzvirati; zavirati, -ēm* »1° glavu u što, 2° paočiti, bremzati«, *ùvirati se, -ēm (nije se gdje ~), sàvirati se, -ēm,* odatle na *-ač savirāč,* gen. *-ača* »kovačka kliješta« (III) Od *ver- zaver* m (Vodice) »Bremse, upravo željezni lanac za tu svrhu«; *verige* (v.), možda *verati se* (v.). (IV) Od *vor-* brojne su izvedenice: postverbali: (sa *bv > b) obor* m (Vuk, bug. *obor), obor,* gen. *-Sra* (Kosmet), balto-slav., sveslav. i praslav. termin, »dvorište pred kućom (Čilipi, Šibenik), staja za svinje, tor, trio, okolac, kolac«, pridjev *obornji* (Kosmet). Augmentativ *oborina* (Kosmet). Taj termin ušao je u balkansku pastirsku i graditeljsku terminologiju: rum. *obor* m »1° Viehgehege, Hof, 2° Marktplatz, 3° vrvca za udicu«, arb. *(K)o(m)bór* »dvorište, avlija« = čine. *ubar,* ngr. (Epir) όβορός, νουβουρό (Grčka Makedonija); (sa *ot* = *od) otvor,* odatle denominal pf. *otvoriti, otvorim,* na *-ati izòtvorati, -ãm (=* kod čakavaca ikavaca *otprîti, otprem* /ŽK/, kao i /protivno/ *zapříti)* i prema ovome *zatvor, zatvoriti, -im', pritvoriti, -im,* odatle *pritvor; t* je analogijski uneseno zbog izbjegavanja homonimije sa *zavor* m »Bremse«. Analogijom ušlo je í i u *rastvoriti, rastvorim* (Primorje, objekt *prozore)* »širom otvoriti«, zatim u (Gučetić) *satvor* »zavor«, *satvoriti* (Đordić, Vetranie) »zatvoriti«, impf, *satvorati, -om* (18. v.), *prijevor* m = *prijevara f* (Stulić) »(geografski termin) staza utisnuta medu dva brda«, odatle *prijevornica* »zavornica, mandal«, *privorac,* gen. *-rea* (sjeverna Dalmacija) »uvala medu dva brda, prešlijež«, *povor* m »hrptenica«, prošireno na *-bka povorka* »(metafora) procesija«; *provar* m »protisli«, od *provrtjeli; savor* m »kovačka kliješta«, od *savrijeti,* v. gore *savirač; podvore* f pl. (Vuk, Srbija, Martić) »dva koca što se na njima nose naviljci«, od *poduvrijeti; zavor* »zasunka, pessulum«, prošireno je s pomoću sufiksa *-nica zavornica* (Vuk) »mandal, prijevornica, paočanica, cokla«, na *-ьn + -ıo zàvõranj,* gen. *-vōrnja* »krčalo, krčel (ŽK, bug. *zavornja)«* u terminologiji pluga; na *-jak zàvōrnjak* m (Lika) »veliko svrdlo za škulje u zavornju«, stcslav. *swora* »fibula« > *svòra* f »srčanica« = *esyero* (Bednja, hrv.-kajk.) = *švora* (ŽK) = *sura* (Vodice, *vo > u) = zvora* (prema Miklošiču hrv.), o.datle na *-nica svòrnica* »klin u srčanici«. Ku turni termini *zavor* i *svora* posuđuju se, upor. rum. *sfoară* = ngr. σφόρα »Bindfaden«, rum. *zavor* = *zovor, a zavori,* madž. *zavor > zar, zart* »zatvoren«. U Kosmetu *zatvor* m znači »zulum«. Odatle izraz stvoren prema tur. *kitap mitap* »knjiga i sve oko nje« *Sv(o)r zavor pa na žito.* (V) Od *var-* imperfektivi: *otvarati, otvaram, zatvarati, zatvaram.* Taj glagol proširen je glagolskim sufiksom romanskog podrijetla *-izati* < vlat. *-idiare* '(od gr. -ιζειν) > tal. *-eggiare: tvarízati, -tvarížem* pored *-ām* »često otvarati« pored *tvorízati,* s ispadanjem početnog *o-* kao u *driješiti, buliti, biskati* (v.), ali je potvrđeno i sa *o- otvorizati, -tvòrizãm* (Lika, Slavonija), *otvarizati* (Slavonija). — Od prezenta stcslav. *ьвр* nastade rum. *a sa vîrî* »zavući se nekamo«. Usporednice pruža baltička grupa za sveslav. prijevoje: glede prijevoja za *vr-* v. *vrpca,* zatim lit. *atviras* »offen«, prema lit. *atveriu, užtveriu,* koji prema Meilletu pretpostavljaju **ap-tuer-, *op-tuer-* i slažu se sa *zatvoriti, otvoriti,* tako da bi tu bio korijen *tvor-* (v.), zacijelo unakrštenje s njim. Upor. za semantičku stranu s Miklošičem i njem. *aufmachen.* Upor. češ. *pitvor* »Vorhaus« = madž. *pitvar < pritvor* »isto«, za *povor(ka)* upor. lit. *pavārē* i *vora* »lange Reihe (von Wagen, Gänsen)«, za *vrijèti* lit. *vérti* »aufoder zutun«, lot. *vērt.* Od ostalih ie. usporednica upor. naročito lat. *aperio < *ap- verio,* viat. *operire* > fr. *ouvrir* i sanskr. *apivrnóti* »zatvoriti«, gr. αορτή (internacionalno *aorta).* Kauzativum *-variti* u *otvoriti, zatvoriti* odgovara got. *warjan,* sanskr. *vārayati* (3.

1. sing.) »verhüllt«, lit. *varyti* »tjerati«. Sa *stvora* upór. lot. *savari* m pl. »Querstange der Hege«, lit. *varas* m »Stange zum Ziehen eines Zaunes«. Upor. *vrânj.*

Lit.: ARj 4, 123. 7, 742. 761. 8, 425-430. 463. 562. 563. 9, 459-469. 11, 281. 293. 805. 941. 12, 200. 201. 478. 480. 13, 337-343. 744. 14, 705. 708. 732. 746. 747. 17, 383. 410. 411. Hamm, *Rad* 275, 43. *Elezović* 1, 186. *2, 5. 9.* 470. 534. Ribarić, *SDZb 9,* 152. 184. 185. 205. *Miklósié* 381. 382. *Holub-Kopečný* 425. *Bruckner* 633. *KZ* 46, 211. *Vasmer* 1, *RS14,* 168. *Mladenov* 171. 367. 343. *Trautmann* 213. 351. *WP* \, 263. *Tiktin* 1419. 1800. *GM* 314. Isti, *Ngr. 2,* 48. *Pascu 2,* 212., br. 466. Ivšić, *HR* 1934, 194. Meillet, *BSLP 28,* 40. si. (cf. *IJb* 14, 189). *Boisacq** 286. Zubatý, *SbFil 2,* 90-95. Buga, *RFV* 75, 141. si. 198. si. (cf. *IJb* 8, 198. 199). Iljinski, *PF* 11, 182-200. (cf. Grappin, *Slávia* 13, 264). Fraenkel, *ASPh* 39, 71. Johansson, *IF* 25, 215. sl.

vri) eža f (Vuk) = (ekavski, Bačka) *vr éža* »1° kao stabljika, struk, na čemu rastu bundeve, lubenice, 2° bostan, lubenica, dinja (Bačka, razvitak značenja po zakonu sinegdohe), 3° {uvredljiva metafora) *pasja vriježa,* skot, kot, podsad« = *vrež* m (Kosmet), samo u poređenju *kiselo kaj ~ = mijéé* m (Parčić) »germoglio«. Nalazi se samo u hrv.-srp. Miklošič uporeduje s lit. *virkštis* »steifes, starkes Kraut von Bohnen, Kartoffeln, Rauken von Erbsen, Hopfen«. Prema ovom uporedenju slog *vrije*-nastao je po zakonu likvidne metateze: praslav. *^erg-ia.* Upór. lat. *virga* (Lewy). Upor. *vra, vrijes, povraz, vrijeslo, vrsti* za dalje moguće etimologijske veze. Upor. *uvriježiti se* (v.).

Lit.: BI 750. *Parčić* 1125. *Miklošič* 383. *WP* 1, 273. Lewy, *IP* 32, 165.

vrisak, gen. *-ska* m = *vriska* f (Vuk) »sonus acer«, praslav., postverbal od balto-slav. i praslav. glagola na *-éti vrištati, -im* impf. (Vuk) *(raž- se, za-)* prema pf. *vrisnuti, vrisnem* »exclamare«. Prema *vrêskati, -scem* (Vodice, subjekt *dijete),* slov. *vresknm, vrêskati, vreščati,* stcslav. *vreštati,* bug. *vrešta,* hrv. *-vreskov* (Miklošič), rus. *vereščatb ila.,* gdje je slog *vrê-* nastao po zakonu likvidne metateze, hrv.-srp. oblici pokazuju onomatopejsku izmjenu *e — ì* prema *vikati.* Glede izmjene *e — i* upor. bug. *vreskalo, vriskam.* Upor. za izmjene iste prirode *vrištati, listati* (v.). Baltičke su usporednice lit. *virkšti (su-, pra-}* »zaplakati« prema *verkšnoti* »plakati«, lot. prijevoj *varkšet* »quarren«, lit. *verkšlenti,* •*verkšlenu* »mit weinerlicher Stimme Ärger zeigen«. Ie. je korijen **uersk-,* koji je potvrđen samo u baltoslav.

Lit.: ARj 13, 774. *BI* 750. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 188. *Mladenov* 79. *Boisacíf* 833. Pogodin, *RFV 32* (cf. *AnzIF 5,* 260). Scheftelowitz, *KZ 56,* 206.

vřkoč, gen. *-òca* m (Vuk) »kicoš«. Denominal na *-iti vrkóčiti se, vrkōčīm* (Vuk) »kao ponositi se, kicošiti se«. Miklošič stavlja ovamo *kovrčica* (v.). Nalazi se u češ., polj. *warkocz,* rus. *vorkoč* »Zopf, erines plexi«. Praslav. Zbog toga ne može se prihvatiti Tomanovićevo tumačenje da je *vrkočiti se* nastalo unakrštenjem od *vrtjeti se, vrckati se* i *kočiti se.* Završno *-oč* čini se kao sufiks. Praslav. korijen **vtr-* uporeduje Bruckner s *brkati* impf, prema pf. *brknuti* (v.), *brk* (v.).

Lit.: BI 750. Tomanović, *JF* 17, 207. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 602. *Vasmer* 1, 227.

vrludati, *vrludam* impf. (Vuk) »ići i raditi kao da se ćuti rdavo« = *erlúdati* (Vuk) = *rljudati, rljūdām* (Lika) »pobolijevati«. Glede *-udati* upor. *krivudati, krivudast* (v.), a glede korijena *švrljati, švrljam* (Vuk, Srijem) »po kući koješta raditi« = *švrljati* (ŽK) »hoditi bez cilja, amo-tamo«.

Lit.: ARj 3, 31. 14, 55.

vŕljati, *vfljăm* impf. (Vuk) *(od-, pro·)* prema pf. *vŕljiti, vrljīm* (Vuk) »bacati, baciti, turiti«, *navŕljati, nàvrljãm* pf. (Vuk) »(ekspresivna metafora) mnogo djece poroditi, izroditi«, *obavrljati, -am* (Vuk, objekt *šal,* BiH) »omotati, obaviti (v.)«, odatle na *-un obavrljun* m (BiH) »nekakva kapa«. S prefiksom *kokovŕljati, -am* impf. (Vuk), *zakotrljati, -ām* pf. (Piva-Drobnjak) »(za)kotrljati (v.)«, *nakovrljăt, -am* pf. (Kosmet, podrugljivo i ekspresivno) = *natovrljati* »nasuti vodu u jelo«. Na *-ak kovrljāk,* gen. *-aka* (Petrovo Polje, Dalmacija, Vuk, vrsta kape udatih žena) »vittae genus«. Ovamo možda *âvflje* n (Vuk, Srijem, Baranja, Lika) »herbae inutilis segmenta putrescentia«, možda i *(h)avar,* gen. *-ara* (ZK) »kratki komad motke koji se baca na voćku da se istrese plod«. Zacijelo je u vezi s bug. *hvărljam* »werfen« i s rum. slavizmom *azvìrli* »baciti« *(a* je srašteno *a < ad* pred infinitivom, zbog suglasničke grupe), *zavîrlită* »Steinwurf«, *zavîrlitură* »Wurf«. Onomatopeja.

Lit.: ARj 1, 125. 5, 413. 7, 761. 8, 315. *Bl* 751. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Elezovic l,* 938. *SEW* 1, 410. *Mladenov* 667. *Tiktin* 135.

vřljav (Vuk), pridjev na *-av,* »laesus oculo«, složen prema tipu *crnook, razrok: vrljòok* »isto«, odatle na *-ost vrljòokast* »isto«. Hipokoristik *vrljo* m (Vuk) »saucius altero oculo«. Ovamo možda istro-čak., hrv.-kajk. *žvrljast* (Nemanić) »non longe videns, stupide circumspectans«.

Lit.: BI 751. Štrekelj, *DAW* 50, 76.

vřljika f (Vuk) »motka kojom se zagrađuje vrt«. Na *-as vrljikaš,* gen. *-áša* m (Vuk, Hrvatska) »(metafora) konj tanak a dugačak«. Deminutiv na *-ica vřljičica.* Miklošič uporeduje s bug. *vrălina* »Stange« i slov. *vrlina* f »1° Zaunöffnung, 2° Aus Brettern gemachtes Gartentor, Ijesa (v.)«, a Mladenov s lot. *svēre* »štanga na bunaru za tegljenje«, *svaŕtis* »Wagebalken«, *svirtis* »Schwengel«, od ie. korijena **ụer-* »Schnur, Strick«. Ako je tako, bila bi u srodstvu sa *veriga* (v.), *vrpca* (v.).

Lit.: BI 751. *Pleteršnik 2,* 798. *Miklošič* 384. *Mladenov* 91. *WP* 1, 265.

vrnez m (1380, Vinodolski zakon) »novac«, υ primjerima: *deset libar dobrih vrnezi, šest vrnezi munide* (v.) *ka teče, benetački vrnezi* = *vrniz* (Vrbnik). Od tal. pridjeva na *-ese* < lat. *-ensis veronensis* (se. *denarius') > veronese,* od *Verona.*

Lit.: Maíuranii 1609-1610.

vřnut m (Vuk, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) »morska riba scomber, skuša, plavica«. Upor. dočetak *-ut* u *smudut* (v.). Još se zove *golčić* (Hrvatsko primorje) i *pastrica* (Trogir, v. *pastra,* od stcslav. *pbstrt).* Zacijelo je od *vrtjeti* prema *vrnuti (se).* Završno *-ut* je sufiks participskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 250. *BI* 751. Skok, *Term.* 50.

vřnja f (Rab) »1° kopanja, 2° (Dubašnica, Omišalj, Krk) mala okrugla košarica s lucnjem (nije pokrivena; ako je pokrivena, zove se *kofa,* v.)«. Prvo značenje ide zajedno sa slov. *õrna* »Eimer, Wassereimer«, deminutiv *ornica* (Kras) »neka posuda«. Odatle sa sufiksom *-äc* ili lat. > tal. *-aceus > -accio ornai,* gen. *-aca* (Buzet, Sovinjsko polje) »badanj u koji curi ulje pomiješano vrućom vodom iz sporte (uljarski termin)«. Riječ *vřnja* je zacijelo dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *urna* > rum. *urna.* Slov. i istarska riječ potječe od sttal. *orna* (mlet., ladinski, Abruzzi), možda preko istro-rom.

Lit.: Pleteršnik l, 848. *REW*[3] 9086. *DEI* 2679.

vrpoljiti se, *-im* impf. (Vuk) *(uz-)* »neprestano okretati se, ne sjedjeti mirno«. Samo hrv.-srp. Miklošič uspoređuje s lit. *virpulys* »drhtanje«, izvedenica od *vifpti, virpiù* »wanken, zittern, beben«, srodno s germ, *werpan,* nvnjem. *werfen* < ie. *r<er- »okretati, savijati« prošireno na *p,* upor. i lit. *verpti* »presti«, hrv.-kajk. *vrpa,* rus. *vorop* »Überfall, Raub«, arb. *vraponj* »trčim«. Stari korijen onomatopeiziran je s pomoću *-oljiti.*

Lit.: BП5Ї. Miklošič 384. *GM* 478. *Vasmer ì, 229.* Jagić, *ASPh* 1, 430.

vrst, gen. *-i* f = (prijelaz iz deklinacije *i* u deklinacijų α) *vrsta,* gen. pl. (upor. rus. *versta) vrsti* i *vrsta,* ie., balto-slav., sveslav. i praslav. izvedenica s pomoću sufiksa -гь za apstrakta (upor. *vlast* od *vladati)* od *vrtjeti* (v.), »1° series, 2° par, aetas, 3° tela, struka, genus (i sa prefiksom *súvrst* f), 4° linea, sura«. Pridjev na *-ьn > -an vrstan* = ("analogijom *prema, f) vršan, f vrsna,* određeno *vrsni,* poimeničsn na *-ik vrsnik,* gen. *-ika* (Vuk, Kosmet) = *suvrsnik* m »parnjak« prema f na *-ica vřsnica* (Vuk, Kosmet) = na *-jak vršnjak,* gen. *-aka* prema f *vršnjakinja,* apstraktum na *-oca vrsnoća;* upor. *vrsnovanje* »exercitium« (15. v.), pridjev od sintagme *iz vrste izvrstan* = (analogijom prema f) *izvršan,* f *izvrsna,* s apstraktumom na -osi *izvrsnost,* poimeničen *izvrsnih',* isti pridjev proširen na *-it izvrsnu,* apstraktum *izvrsnitost,* bez sufiksa *-ьn izvrši* (18. v.), proširen na *-it izvršit* (15. v.); unakrštenjem sa *izvršiti: izvršan, izvršit, izvrština = izvršina.* Denominal na *-iti uvrstiti,* na *-ati vrstati (se), -am* impf. (Vuk, objekt *vojsku} (na-, raž-, s-, u-)* »instruere«. Rumunji posudiše: *virsta* »doba života, aetas«, s pridjevom *vîrstnic* »odrastao« = *vistra* (Erdelj, Moldavija) i Arbanasi *véres,* (Gege) *ver cë,* s pridjevom *vërsënik* »Altesgenosse, vršnjak«. Potpunu paralelu pruža lit. particip *virstąs,* upor. prijevoj *varstas* »Päuggewende«, sanskr. *vṛtti* f »Art und Weise, Benehmen, Natur, Art«, *vrtia* n »Lebensart, Benehmen«, particip (pridjev) *vṛttas* »okrugao«.

Lit.: 4, 355-64. 7, 762-63. 12, 775. 17, 92. 416-17. *BI* 751. 752. Rešetar, *ASPh 26,* 361. 365. Jagić, *ASPh* 1, 432. *Miklošič* 384-385. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 603. *Vasmer* 1, 189. Filin, *Marrov Sborník* 370-379. (cf. *RES* 16, 98). *Tiktin* 1754. *GM* 470. Joki, *Unt.* 141. *IF* 37, 111. Pokrivski, *Symbolae gramm.* \, 223-226. (cf. *IJb* 13, 312).

vŕsti se, *vrzem* impf. (Vuk) *(is- se, na-, napo- se, od-, po-, raz-, s-, u-, za-),* balto-slav., sveslav. i praslav. *^erz-ti, vwzc,*

»adhaerescere«, pored na *-ati vrzati (se), vrzom se* (Boka, ~ *se oko kuće,* upór. češ. *vrzati,* rus. *verzátb}* »obilaziti«, iterativ na *-iva zavrzívati, -vrzīvām* »izgovarati se«. Unakrštenje sa *degmati* (v.) *vrzmati se* (Milićević) = *vrzmăt se, -am* (Kosmet) »vrsti sa oko«. Od part. perf. akt. *svrzlati, -am* »saletjeti, importunare, seccare«. Izvedenice se prave od tri osnove: 1. *vrz-,* 2. **verz- > vrijez-,* 3. **i)orz- > vraz-.* Prema tur. *-lama zavrzlama* (Bosna, Banja Luka) »zapetljana stvar«. Pridjev na *-ьn > -an navrzan* »pijan«. Na *-aia zavrzača* »svekrva« prema m *zavrzalo, zavrzán (svekar), -iça nàvrzica* m, f (Slavonija) »čeljade svadIjivo, napržito«. Na *-ala: vrzala f* (Vodice) »kožnata vrvca na opancima«. Od *uvrsti, uvfzēm* pf. (~ *konac u iglu}* »udjeti« je impf, u prijevoju praslav. *^vorz- uvráziti, uvrazim* »udijevati«, *povraziti, pòvrãzim* »(den Topf) umstricken«. Odatle postverbal *povraz* m »1° uzica, uže, 2° uprta na torbi, 3° polukružna naprava za vješanje suda, lonaca« = *pobraz* (Riječka nabija, Crna Gora) »das Henkeleisen an einem Kessel« (koji posudiše Madžari *poraz, pore),* deminutiv *poważać* (Lika). Na *-aia, povrazača* »uzica što se povrazi lonac, npr. kad se u njemu nosi jelo u polje«, *navràzača* »1° oputa (u opanka), 2° (u Poljicama) gornji dio opanaka«. Pridjev *namazan* (Ljubiša: *pak navrazan i umoran zaspa kao zaklan)* »umoran (pijan ?, v. gore *navrzan)«.* Prema stcslav. *vnzĢ, vřešti* u hrv.-srp. je preneseno analogijom sonantno *ŗ i u* infinitiv. Ovakav infinitiv i u Jačkama *navrst* (objekti *nagrlje, veliki kamen na vrat').* Stara infinitivna osnova je u praslav. izvedenici na *-lo vrijèslo* n (Vuk) = (ekavski) *vr'eslo* (Kosmet) = *(vr- > r-* kap *vrebac > rebac) riješio* (Gruža), *povrijeslo* (BiH) »povraz« = (ekavski) *povréslo* (Istra »bacillus ferreus ex quo suspenditur ahenum«, Prigorje »uzica kojom se vežu snopovi«) = (ikavski) *povrislo, prôvrijeslo* (Prčanj) = *provrislo* (Šibenik, Imotski, Smokvica, Korčula) »metalna ručica od lonca, *povrijez«,* upor. ukr. *veréslo,* češ. *povrislo.* Bez sufiksa *-lo pòvrijez* m. Baltičke su usporednice: *veržti, veržiu* »schnüren, einengen, pressen«, prijevoj *varžyti, varžau* »mehrfach zusammenschnüren«. Od drugih srodnih ie. riječi upor. nvnjem. *erwürgen.* Ie. je korijen **ųeг-* proširen formantom *ğh.* Upor. još *vrpca* (v.), *vrći* (v.). Arb. *verzelík* »Armband« pokazuje unakrštenje *vrz-* sa tur. *bilezik* (v. *belenzuké).*

Lit.: ARj 4, 360. 7, 511. 759. 763. 765. 8, 726. *И,* 290. 293. 295. 12, 479. 13, 775. 417. *BI* 752. Tentor, *JF* 5, 207. Skok, *Slávia* 15, 504., br. 852. *Elezovic* l, 87. 88. Ribarić, *SDZb* 9, 204. *Miklošič* 386. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 433. *KZ* 45, 105. *Mladenov* 91. *WP* 1, 273. Hujer, *LF* 42, 225-227. *Boisacf* 287. Brugmann, *IF* 15, 86. *GM* 471. 488. Skardžius, *APh* 5, 160—166. (cf. *IJb* 21, 379). *Leskien* 240.

vršva f (Vuk, jugozapad, *-va* prema tipu *krieśva* i *kriješa) — vrša* (Paštrovići) = *vrša* (Imotski, upor. bug. *vărsa)* = na *-ka vrška* = *vrš* m (prema Miklošiču, upor. češ. *vrš);* također hrv.-kajk. i slov. *vrša;* baltoslav., sveslav. i praslav. ribarski termin **virša,* »bacanj, koš, kosar, porađa (Mostar), (Fisch)reuse (s kojom je riječi prema Torbiörnssonu u prasrodstvu)«. Pridjev na *-ьn* određeno *vršni* (Pergošić). S baltičkim usporednicama ne slaže se u pogledu prijevoja i ekvivalenta za *š.* Lit *varžas* »isto* pokazuje viši štěpen prijevoja i *z* mjesto *š.* Riječ je kulturna. Posuđuje se: Madžari: *varsa, verse, võrse, võrzse;* Rumunji *vîrıâ* (Erdelj, Muntenija) = *vîrşie.* Nema jedinstveno prihvaćene etimologije. Zbog konačnog oblika Zubatý izvodi od *ъгсНъ* s pomoću sufiksa *-га.* Bruckner dopušta pored te još i vezu sa *vrsti se, povraz* (v.): ie. **ųeг-ğh .+ -s + -га.* Veže se i sa *vrijeći = vršiti* (Preobraženski). Baltičke usporednice nemaju proširenja na *s.*

Lit.: BI 752. *Mažuranić* 1611. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 617. *Vasmer l,* 191. *Mladenov* 92. *Tiktin* 1753. Zubatý, *SbFil 4,* 232-262. (cf. *IJb* 2, 166). Torp, *ANF* 24, 96 (cf. *RSl* 2, 256).

vrt m (1451, Baška, Vuk, zapadni krajevi, slov. *vrt,* gen. *vŕta}* »1° gradina, bašta, basca, perivoj, bostan, ćipur, džardin, trap, 2° toponim *Vrt* (Skaljari), *Markov, Družin vrt* (Stoliv)«. Nalazi se još u stcslav. *гЫъ.* Izvedenica na *-ište vftište Ά* (Bělic, upor. slov. *vrtišče)* »kupusište« i bug. *vrăt,* pl. *vrtove* i *vort* »gradina« dokazuje da je *vrt* bio nekada raširen na čitavom slavenskom Balkanu i da je u toku vremena riječ bila na istoku istisnuta gotovo posvema od augmentativne izvedenice *gradina* (v.) i od brojnih posuđenica. Leksikologijska je porodica brojna. Od priloške sintagme *po vrtu* kol. na *-je povrće* n (Vuk) = slov. *povr'tje* »zelen f, zerzevat« i *vrtjè* »Gartenwirtschaft«, *povŕtaj* m (Bella, Voltidi) »isto«. Pridjev na *-ьn > -an povrtan* (Belostenec, Stulić, slov.) »onaj koji se nalazi po vrtu«, slov. *vrtěn,* poimeničen na *-iça pòvrtnica* f (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Lika, ŽK, slov.) »rotkva«, pridjev *povrt-*

ničan, na *-jak povrtnjak* (Šulek). Deminutivi: slov. *vrtec, vftek.* Na *-arius > -ar vŕtar* m prema f *vŕtarica* (danas provincijalizam) »1° baštovan, baštovanka, 2° prezime«, s pridjevima *vŕtar ev, -ov, vrtaričin, v f tarški.* Apstraktum *povrtarstvo.* Za etimologiju od važnosti je lat. deminutiv na *-ulus > -ъi vrtal,* gen. *-tla* m (1460, Istra; Korčula, obično u pl.;" Smokvica, Šolta) = *vartai,* gen. *-tla* (Hvar) = *vŕtao,* gen. *-tla* (Vuk) = *(vr > fr* upor. *frba* ŽK) *frtal (blizu frtla,* Starine 40, 119) = *vrtalj,* gen. *vrtlja* »1° isto što vrt, 2° toponim *Kneza vrtal* (Nin)«. Odatle posuđeno istro-rom. *vartól.* Deminutiv na *-ьc > -ac vrtiac* (1279, Zadar: *orticello lingua sclavonica vertlec nuncupate·}.* Miklošič označuje *vrtal* kao »kroatisch«. Na *-ar vrtlar* m (danas općenita književna riječ na zapadu) prema f *vrtlarica* (nema prezimena), deminutiv *vrtlarić,* pridjevi *vrtlārev, vrtlarski,* kol. *povrtalje* n (Dalmacija, Pavlinović, Divković, Krašić) = hrv.-kajk. *povrtelje* (Belostenec, Trebarjevo) = *povrtlje* (Voltiđi, Stulić), apstraktum *povrtlarstvo.* Veoma značajna je izvedenica na *-oca vrtača* f (istro-čak.) pored *vrtiaca* (Baraković) = *vrtljača* »hortus major, septus«, koja izgleda kao izvedenica sa našim sufiksom od *vrt* i *vrtal.* Ali se nalazi i u istro-rom. *vartáčó* m »orticello incolto ed abbandonato«, pl. *varta'ći* »orti mal tenuti«, koje može biti samo romanska izvedenica na pejorativni lat. sufiks *-aceus.* Kako su takve *vrtače* = *vrtiace* karakteristične za kraški teren i naliče na doline, kod Vuka je *vrtača* u značenju »dolina«. Cvijićeva ispitivanja učiniše je naučnim terminom za pojavu krasa (krša = karsta). Etimologijski je različita od *vrtača* (Srijem) »vrtlog, kolovrat, gdje se voda jednako obrće«. To je doista naša izvedenica od korijena glagola *vrtjeti.* Mažuranić je tako shvatio i krašku *vrtaču* »kao izvrtanu utlinu«, kao metaforu. Miklošič 385 je ne pominje ni pod *vertu* ni 384 pod *vert-.* Čini se ipak da se romanska izvedenica unakrstila sa *vrtati.* To dokazuje *vrtotina* f ili *vrtotnik* m »vrtačasta udubina, rupa, u kraškom području« *(SEZb 6,* 201; ta riječ nije ubicirana). U stcslav. postoji još apozitivna složenica *vrttogradb,* koje drugi elemenat sadrži *gradb,* primitivům od *gradina.* Ta je složenica sa Balkana došla i u rus.; *gradb* (upor. rus. *ogor ód* »sád«) ; u značenju »vrt, bašča« nalazi se još i danas u hrv.-srp. književnom jeziku u *vinograd* »vinski vrt«, dok *vrtograd* ne postoji više, jer sadrži semantičku tautologiju. U etimologijskom ispitivanju ne stoji da je *vrMogradb* posuđenica iz gót. *aúrtígards* »κήπος« jer stcslav. složenica sadrži *-o-* kao u složenicama, ne *i > ь,* kako bi moralo biti da je posuđenica; *vrztogradt* i *aúrtígards* su složenice istog apozitivnog tipa kao tal. toponim *Linguaglossa* ili fr. *betterave,* gdje drugi dio sadrži tumačenje značenja prvog dijela. Apozitivna složenica nastala je iz potrebe da se strana riječ protumači domaćom. Upor. obratno *Vala Dražica* u našoj obalskoj toponimiji. Deminutiv *vrtal* i pejoratív *vrtača* jasno govore da je i *vrt* posuđenica iz rom. Upor. u istro-rom. *varto* (Vodnjan, Galežan, Šišan) = *arto* (Fazana) ·< lat. *hortus >* tal. *orto,* deminutiv na složeni sufiks *-icellus orticello.* Značajno je da lat. deminutiv *hortulus* nije -očuvan ni u jednom romanskom jeziku. Postoji još izvedenica na složen lat. sufiks *-in + -icula* u toponimu *Brtomgla* = tal. *Verteneglio.* Izvođenje *vrt < hortus* zastupaju Štrekelj, Murko, Battoli i Mladenov, dok. Kiparsky pozivajući se na *corbis > krabij,* misli da bi lat. *-or-* pred suglasnikom morao biti tretiran po zakonu likvidne metateze, što ne potvrđuje *conice > krka,* jer naglašeno i nenaglašeno lat. *o* može prijeći u a. Upor. *Bononia > Въаinъ, Scadrà > Skadar, areala > arla.* Prema Kiparskom *vrt* je domaća riječ od *vrtjeti* (v.), čemu se opet odlučno protivi *vrtal.*

Lit.: ARj 11, 290. 296. *BI* 752. Hraste, *BJF* 8, 9. *Pleteršnik* l, 200. 800. 801. *Mažuranić* 1611. 1612. Ribarić, *SDZb 9,* 156. *Miklošič* 385. *Mladenov* 80. *Ive* 70. *Kiparsky* 57. *REW*[3] 4194. Štrekelj, *DAW* 50, 73. Hirt, *PBB* 23, 338. Hamm, *KZ* 67, 124. Vasmer, *ZSPh* 14, 466. Skok, *Slav.* 77.

vrtjeti, *vrtim* impf. (Vuk) *(iz-, na-, pro-, s-, u-, za-), — vrtět* (Kosmet) balto-slav., sveslav. i praslav. **vbrteti, vbrtjp,* inhoativ na *-éti,* »okretati, vertere (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«, prema faktitivu na *-ati vrtati, -čem* impf. (Vuk) = *vrćat* (Kosmet) *(upre-, ispro-, iz-, izna-, na-, os- se, od-, po-, pos-, pod-, pre-, pri-, raž-, s-, sa-, u-, uz-),* sa *ob-* sa *bv > b obrtati = obrćati, -čem, zavrčat* (čarapu) (Kosmet, sa *ć* iz stcslav. prezenta *vbrtjG),* iterativ na *-iva- izvrćivati, isprovrćivati, -vrčujem* pored *-vrčívám,* i prema pf. na *-rtu-* (u narječjima *ni-* ì *ob-,* sa *tn > n) vŕnuti, vrnem* (Vuk) *(iz-, na-, od-, os-, po-, pod-, pre-, preob-, pri-, pripo-, raz-, s-, sa-, u-, uz-, za-, zapo-)* i sa fry > 6 *obrnuti* i impf, odatle *obrnjati, -am* i iterativ *obrnjivati* i s prefiksom *ko zakovrnuti* (Vuk) = *zakovrnût* (objekt *šiju)* (Kosmet), *iskovrnüt se* »izvrnuti se« i deminutivima *vrćkati, -ãm* (Vuk), sa *č*

iz prezentske stcslav. osnove *vbrtję*, u kojoj je danas analogijom proveden í iz infinitiva, na *-arit vrckãrit, -mim* (Kosmet) »ne sjedjeti na mjestu nego ići amo-amo«. Isti baltoslav. korijen postoji još u prijevoju perfektuma sveslav. i praslav. **vort- > vrátiti (se), vrátím* pf. (Vuk) *(iz-,' na-, od-, po-, posu-, pre-, raz-, s-', sa-, sú-, u-, už-, za-), ob-* sa *bv > b obratiti* prema *obraćati* »convertere«, prema impf, na *-a- vraćati, vraćam* (Vuk), s navedenim prefiksima, k tome još *ispo-, ispre-;* s prefiksom *na-, izna- -vrtati, vrnuti* (objekt *voćku)* znači i »nakalamiti«; iterativ na *-ava-, -iva- navrtávali* (Belostenec), *navrtivati, navrniteļj* »prisaditelj«. Prema tome izvedenice se prave od dvaju korijena, od nižeg prijevojnog štěpena *vrt-* i višeg *vrat-*.

(T) Od *vrt-:* postverbali *vrt* m (Lumbarda) »rupa na dnu bačve«, *obrt* m, f »1° okretaj, 2° (Hrvatska) zanat«, odatle pridjev na *-ьn > -an obrtan* »1° (Dubrovnik) okretan, 2° (Hrvatska) zanatski«, poimeničen na *-ik obrtnik* »zanatlija«, *obrtnica* »dozvcla za obrt«, na *-ski obrtnički,* na *-bnj > -anj òbrtãnj,* gen. *-tnja* m »dvostruki kolut na koji se konji vežu«; apstraktum na *-aj obrtaj* m, na *-aljka obhãljka* (Vuk) = na *-uška obrtuška* = *vrteška* (Sumadija) = *vrtuška* i *vrtimuška* (Kosmet) »greda koja se okreće«. Na dvostruki deminutivni sufiks *-tčić obrtačić* »agršak, prešljen, klinac na guslama za žice«, na *-ica obruča* m »čovjek koji se u svašta miješa«, *obrtica* (Istra) »udarac petom«. Postverbal (neologizam) *osvrt* »1° Rücksicht, riguardo, 2° recenzija o knjizi«, od *osvrnuti se, osvrtati se', návrt* m »kalem«, *navŕta f* »nameta na kakvu ranu«, na -SA > *-ák ndvrtak,* gen. *-tka* »kalem«, odatle *navrtalac,* gen. *-aoca* »koji kalemi«; na *-ište navrtalište* »mjesto gdje se kalemi«; *svrtak,* gen. *svrtka* »1° što se sviti od kakve tvrde građe, npr. kovine, lana, brašna (vrsta palačinke, Šaptinovci), 2° gdje se voda u viru vrti, 3° okuka, na potoku (etc.)« = *svrčak,* gen. *-čka (č* nejasno) »1° Teignudel, 2° Stengelchen (Seide, Gold)«. Uzvici: *obr* (Kosmet) za marvu kad se želi da okrene drukčije nego što je u trenutku = *obrna.* Od *izvrtjeti* na *-aj izvrtaj* »rupa učinjena svrdlom«. S prefiksom *ko- kòvrtanj,* gen. *-aи/a* »savijeno što u kolo« = *vrtanj* m (ŽK, Bela Krajina) »kolač savit kao kolo« = *vrtanjak,* gen. *-njka* (Krašić); *kovrtäč,* gen. *-ala* »spravica za pravljenje okruglih uštipaka, Krapfenradl«. Na *-vnj > -anj izvřtanj,* gen- *-tnja* (Lika) »malo vrelo«, deminutiv *izvrtnjić.* Na *-og* (upor. *oštrog)* od nepotvrđene izvedenice na *-lo* nŕifog· »vortex«. Na *-ülj vrtülj,* gen. *-úlja* »(kolski termin) greda u kola u prednjoj osovini« = *vrtuljak,* gen. *-Ijka* »klin u toj gredi«, *vrtuljka.* Složenice: pridjev *vrtoglav,* glagol *izvrtoglavati, -am, izvrtoglavinjati, -am.* Ovamo ide možda i čudna tvorba *obrlatiti, obŕlatim* pf. (Vuk, pejorativno) »saletjeti > okrenuti nekoga na svoju stranu (Dalmacija, Lika, Vinkovci)«, u poredbama kao *ždrijebac kobilu.* Kao da je unakrštenje **obrtjeti_ + latiti* (v.). Na *-ač razvhāč,* gen. *-ača,* na madž. *-ov razvrtov* »onaj koji razvrće noge = *vrčina* m »šetka«, od *vrćkati.* Rumunji posudiše glagole *a vîni, invîrti, rasvani* »aufwiegeln«, proširen na *-auti* (od nepotvrđenog *vrtača) a îm-ărteci* »dreheh«, na *-ež virtej* »Wirbel, Strudel«, *vârtelnița* »Garnwinde«, *a továrni,* imperativna složenica *vîrtecap* »ptica junx torquillar«; Arbanasi *venit* »drehe um«.

(II) Od *vrat-: vrat* m i *vráta* n pl. postali su stalni termini i tvore svoje leksikologijske porodice, v. te leme. Postverbali: *obrat* »1° (kalk, neologizam) tropus, 2° Wendung«, odatle *obratník* m = *obrotnica* f »Wendekreis, tropicus«, od *obratiti,* s pridjevom na *-ьn > -an obratan* »inversus« i prilogom *obratno;* od istoga glagola poimeničeni particip *obraćenik,* gen. *-tka* »konvertit« (uz *obraćenje* n »konverzija«); *nevrāt* »1° = nepovrat, 2° neka četverouglasta lađa«, = *nepovrat, povrat (ne-)* (Gojbulja, biljka) = *povratio* (Vuk), odatle na *-uska povratuška* (Svrljig — Timok); sa crkvenim sufiksom *-enije povraćenije* (Kosmet) »daća koju porodica pokojnikova daje sutradan poslije smrti«, *izvrata* f (Pavlinović), *тлa -ъk > -ak izvratak,* gen. *-tka; povratak,* gen. *povratka,* odatle pridjev *povratljiv; navrat* m (Lučić, Pavlinović: *u tri navrata* »à trois reprises«) »put, krat« = *navratak,* gen. *-tka* (Pavlinović) »isto«; *navrata* f »nagovor«, *úvrati,* gen. *-i f* pl. (Lika) »kraj od sloga«. Od *posuvratiti posuvratak,* gen. *-tka* »Umschlag (na haljini)« = *suvratak* »Armîlaufschlag«; od *převrátiti prevrat* »puč, revolucija« (po ugledu na rus. *perevorotb),* odatle *prevratnik.* Od *răzvrătiți* postverbal *гаг-vrat* »sittliche Verderblichkeit, Perversität, pervers«, pridjevi *razvratan,* poimeničen u apstraktumu *razvratnost* i na *-ik razvratnik* (< rus. *razvratitb, razvraščatb, razvratb, razvratnyj,* prema Mareticu; ali ima i Alberti *razvratnik);* na *-ost razvratast,* na *-it rozvrátit.* Pridjev *odvratan,* s apstraktumom na -osi *odvratnost,* prema Mareticu· rusizam (rus. *otvratitehnyj, -nostb),* ali upor. *ddavratan* (Kosmet) »koji nije primamljiv«. Apstraktum na *-joj saobraćaj* m, s pridjevom *saobraćajan,* od

saobraćati (Šulek, neologizam 19. vijeka). Od *svratiti svratiste* (Bella, Belostenec) »albergo, restoran«. Složenice : *kolovrat, sunovratiti.* Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze : upor. polj. *wrócić,* rus. *vorotitb, voroču.* Za prijevoj *z>m- u *vrijeme* i u *vreteno* kao i *"vrt-* u *vrsta* v. te leme. Rumunji posudiše *a răzvrăti* »pobuniti«, pridjev *răzvrătit.* Baltičke su usporednice: za prijevoj **ven- > vret-* lit. *versti,* lot. *verst* »wenden, lenken, drehen«, za prijevoj **vrt-* lit. *virsti* »umfallen, umstürzen«, stprus. *wirst;* za prijevoj **vort- > vrat-* lit. *vartyti,* lot. *vārtīt.* Upor. i sanskrtski kauzativ *vartáyati* (3. 1. sing.) »in drehende Bewegung setzen, schwingen (itd.)« prema *variate* »dreht sich«. Ie. je korijen *^ųeг-* »okretati, savijati«, koji u slavinama dolazi u *vrvca* (v.) i *veriga,* proširen je u *vrtjeti* (itd.) na í, kao u *vrći* (v.) što je proširen na *g *uerg-,* u *vrsti* na *gh *uergh-* i nazaliran **nreng-* u *rugati se* (v.).

Lit.: ARj 3, 948. 4, 2. 9. 260. 351. 352. 354. 355. 366. 367. 7, 742. 758-764. 8, 13. 143. 432-435. 442-448. 464-467. 471-473. 717-726. 9, 316- 10, 354-356. 11, 62. 76. 281-290. 293-297. 643. 644. 799-807. 12, 103. 13, 768-770. 774-776. 14, 621-622. 747. 748. 17, 91. 385-387. 388. 411-416. 429-431. *BI* 753. Maretić, *NVj* 3, 192. Isti, *Savj.* 76. 124. Kušar, *JF* 3, 338. Kostić, *NJ* 1, 202. Jagić, *ASPh* 1, 431. *Pleteršnik 2,* 800. *Mažuranić* 1612. *Elezović* 1, 88. 298. 2, 5. 6. 85. 87. 88. 122. 186. 210. 222. Ribarić, *SDZb 9,* 204. *Miklošič* 384. *Holub-Kopečný* 423. *Bruckner* 617. *Vasmer* 1, 230. *Mladenov* 91. *Trautmann* 354-355. *WP* \, 275. *Tiktin* 1316. 1754. Malinowski, *PF* 4, 655-665. 5, 112-135. *Boisacq** 837. Fraenkel, *IF* 49, 209-210. *GM* 470-471. Sütterlin, *IF* 25, 64.

vřvca f (Vuk) = *vfpea* (Hrvatska) »dretva, gajtan, kanap, tener, uzica, uže, funiculus« je deminutiv na *-ča* (varijanta od *-bka,* upor. *nojca < nocca)* od stcslav. *гъ ь* »funiculus«. Nalazi se Još u stcslav. *гъ ьса,* slov. *vřvca, vrbca, vrbčica,* polj. *viirzbca.* Upor. stčeš. *vrv,* ruš. *ег ъ.* Balto-slav., sveslav. i praslav. ** іг ъ.* Vuk ima još s prefiksom *ob-* i deminutivnim sufiksom *-bka* (upor. rus. *verevka) õbrvka* f *(bv > b)* »(tkalački termin) 1° dvostruki konac na koji se nite niti, 2° zamka na kotalcu, 3° konac kojim se brda uvtzuju«. Od baltičkih jezika potpunu usporednicu pruža stprus. *wirbe* »Seil«, lit. *virve,* lot. *virve* »Strick«. Ie. je korijen **uer-,* koji je obilno zastupljen, v. *vrijeti, veriga, svora,* sa sufiksom *-uo* (upor. *mrtav).*

Lit.: ARj 8, 478. *BI* 754. *Pleteršnik 2,* 802. *Miklošič* 382. *Mažuranić* 1616. *Bruckner* 623 *KZ* 42, 340. *Vasmer* \, 185. *Mladenov* 79. *Trautmann* 362. *Boisacq"* 15 — 16. Fraenkel *IF* 49, 214. Joki, *Unt.* 194. Petersson, *KZ* 47, 290.

vřvjeti, *-im* impf. (Vuk, subjekt *svijet, ribe, crvi} (iz-, na-, od-, po-, pro-, sa- se)* »confluere« prema iteratīvu *navrvljivati, navMjujem,* predstavlja niži prijevojni štěpen prema višem u izvedenici na *-va* od *vreti* (v.): *vreva* f »(metafora) tumult, halabuka«. Glagol je južnoslav., bug. *vrăvja* i u slov. *vrvéti, vrvetati, vrvež* m »Gähung«, *vreva* je također bug. Rumunji posudiše *vreăvă* »Geschrei«. Imenica je i sjeverno-slav. : češ. *vřava,* polj. *wrzawa.* U bug. još *vrevja* »izgovaram«. Zbog toga upor. još rum. slavizam *voroavă* = *vorbă* »riječ« (unakrštenje s lat. *verbum,* ukoliko *varia* nije prema Romanskom južnoslav. *dvonba), a varovi* »govoriti«, na *-ač vorovaciu.* Sa *voroavă* upor. još rus. *vorovskoj* »betrügerisch«. Upor. sa *vrvjeli* još arb. *vërvit* »schlendere, werfe«.

Lit.: ARj 7, 765. *BI* 754. *Pleteršnik 2,* 802. *Elezović* 1, 431. *Miklošič* 386. 396. *Holub-Kopečný* 424. *Bruckner* 633. *Vasmer* 1, 226. *Mladenov* 80. 91. *Tiktin* 1771. 1779. Štrekelj, *ASPh* 28, 506-507. *GM* 471.

vrza f (Slavonija, Jablanci) = *verza* (J. S. Reljković, primjer: *fršt ili verza, koja priko zime na polju ostaje, kad se sije)* »kelj« = (i iz Dalmacije) *vrza, vrzak, vrzina, verzin* »1° brassica fimbriata, 2° brassica oleracea bullata«. Od rum. *varza* ili tal. *verza* < vlat. *virdia* < kllat. n. pl. *viridia,* od pridjeva *viridis* »zelen«. Slov. *brzuata* (Notranjsko) = *bersota* »glavato zelje« < furl, *vérzőit* (deminutiv na *-otto)* = *verzota* (Cres) »brassica oleracea bullata« = tal. *verzotto (càvolo ~).* Na tal. *-one > -un: verdûn,* gen. *-una* m (Rab, Božava) = *vèrdun,* gen. *-una* (Dubrovnik, Mostar) < tal. *verdone* »(ptica) chloris« = *vrdun* (Poljica), *vrdunusa* (Svinišće kod Omiša)'.

Lit.: ARj 2, 96. 4, 934. Šturm, *ČSJK 6,* 64. Hirtz, *Aves* 534. 553. Budmani, *Rad 65,* 164. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6,* 124. *REW** 9367. *Šulek* 430. 449. *DEI* 4035.

Vŕzin (Vuk), pridjev samo u sintagmi *Vrzino kolo.* Prema Vukovu navodu također toponim *Vrzino kolo* na vrhu Velebita, »na kome vile igraju«, pod Velebitom selo *Vrzići,* toponim pl. t. na *-ič,* koji označuje familijsko (zadružno) naselje. Na *Vŕzinom kolu* dovršujú

đaci zvani *grabandjaši* (v.) < *^ekromancijaši* zakletvom svojih 13 godina studija. Tako Vuk prikazuje narodno pripovijedanje koje nije lokalizirano. Jagić veže Vukov pridjev sa *varzilijska (múdrost'),* u drugim tekstovima *vergii ... = téhne Virgiliana (Starine* 3, 226). Prema tom mišljenju *vŕzin* bi bio pridjev od hipokoristika **Vrzc,* a taj od *Vergilius,* koji je u srednjem vijeku zbog svog puta u podzemni svijet (upor. Danteov *Inferno}* važio kao čarobnjak. [Slično ovu etimologiju potvrđuje Mažuranić koji piše: »Zato sam od starijih svojih upamtio da *Vrza, Vrga* nije nitko drugi nego rimski pjesnik *Vergili},* po sredovječnoj nauci vještac, prorok, poglavica u čaranju i magiji«. Ipak, vjerojatnija je etimologija Vaillanta koji je našao da se u tom nazivu krije staroslavenski (starocrkvenoslavenski) deformirani naziv za *Belzebuba* koji glasi *Verziul, Verzii,* s hipokoristicima *Verža, Vrza,* pa je prema tome *Vrzino kolo = Belzebubovo kolo = vražje kolo].*

Lit.: BI 754. Jagić, *ASPh 2,* 476. 743. Vaillant, *PPP 22,* 254-255. *Mažuranić* 1617.

vući, *vučem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, pre-, pri-, pro-, raz-, s-, u-, za-)* (sa *Ъ > Ь ob- obući, preo-)* = (ekavski, hrv.-kajk., čakavski) *vleči* i *vleći* (upor. slov. *viètì, vielem,* bug. *vleká),* hrv.-kajk. *razvlečevati* = (ikavski, čakavski) *vlíci, vlîcêm* (ŽK), ie., balto-slav., sveslav. (osim polj., rus.) i praslav. *^elk-ti, *vblko* (stcslav. *viesti, vieko; *vhko* nije potvrđeno) »tegliti, ζλκω (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Suglasnik *u* je 'nastao iz sonantnog /: upor. rus. *obolkóvyj* »zum Verdeck gehörig«, stcslav. *sbvhkt.* Iz prezenta **vlíkç* analogijom je prenesen / > *u* u infinitiv. Pored tog prijevojnog štěpena postoji još balto-slav., sveslavenski (osim polj.) i praslav. intenzivnim u prijevoju *Z>0/R- > *vláčiti, vláčím* impf. (Vuk), s istim prefiksima (k tome *is-, ispo-, izna-, pro-), slačiti* . (Varoš kod Broda) (objekt *oranje)* »1° occare, 2° (objekt *kudjelju* ili *lan)* carminare«. Iterativ *-vlačivati, -čujem,* samo s prefiksima. Slog *via-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *oiocь* < praslav. **volk-ti, voločitb, voloču.* Izvedenice se prave od tri korijena: *-*vuk-, ^lek-* i *rЉ£-. (I) Od *vuk-:* postverbal *prêubuka* (Kosmet), na *-ilo obelčilo* n (Vrbnik, Krk) »odjeća, odijelo« = na *-lo obukla* n (Kosmet). Imperativna složenica *vucibatina* m. Deminutivni glagol, na *-ariti vucáríti se, vucārīm* (Vinkovci) *(na-) = -injati vucinjati se, -ām.* Imperfektivi na *-íva- obukívati, -bùkujëm* = na *-ovati okukovati, òbùkujem* (Paštrovići), *na-, iz-, od-, preo-, svukôvat* = (opozicija) *obukovăt* (sve Kosmet). (II) Od *vlek-* samo hrv.-kajk. *obleka* »odjeća«, *obleklo* n (Timok-Lužnik). (III) Najviše izvedenica ima od **volk- >* postverbal *vlak* m (Otok, Slavonija) »1° ribarska mreža, 2° (prevedenica od njem.) *Zug* (1862)«, posuđenica u arb. *vllak* »Wurfnetz der Fischer«, također ngr.; sveslav. i praslav. *oblak* m, s leksikologijskom porodicom: pridjev na *-ьn > -an oblačan,* poimeničen na *-jak oblačnjak* (Jambrešić) »sjeveroistočni vjetar«, deminutivi na *-ьc, -bk = -ič oblačac,* gen. *-čca = oblačak,* gen. *-čka* (Vuk), *oblačić;* na *-inka oblačinka* (južno-moravsko narječje), od *ôblačina;* augmentativ na *-ina ôblačina* »1° naoblačeno nebo, 2° magluština«; na *-inja oblakinja* (narodna pjesma) »vila«. Složen pridjev *oblakonosan.* Denominál na *-iti oblačiti (se), oblačim (na-)* »pokrivati oblakom (homonim prema *-oblačiti, oblačim* impf, prema pf. *obući, -čem,* upor. isto kod čakavaca *oblačiti se* impf, prema *oblici se,* ŽK>; *slak* (ŽKU, Vodice, slov.) < *svlak* »biljka convolvulus«; *prôblāk* (Piva-Drobnjak) »preobuka *.(pro- < preo-)«,* postverbal f *vláka* (Dalmacija) »1 ° duga njiva, 2° dio mora u luci podesan za izvlačenje barke (Smokvica), 3° toponim«, *vlaka* (Smokvica, Korčula, Vodice) »vrpca za cipele«, *vlăke* f pl. (Drsnik, Kosmet) »1° velika grana za nošenje s brda plastova, 2° dvije grede naslonjene na osovinu tastine od volujskih kola za vlačenje drva sa planine«; *navlaka* f »ono što se navlači« = *oblaka* (Vuk, Dalmacija) »haljine, ruho«; na *-bk > -ák navlačak,* gen. *-čka* (Vuk), pridjev *navlačan* (Šulek); poimeničen *navlačnica* f »oputa od nosca do grla opanka niz duljinu«, s prefiksom *po- povlaka* (Vuk) »1° skorup 2° (neologizam u Srba) crtica« = *pa- pavlaka* (Vuk, Kosmet) »pjena sa varenike, koja se pobire prije no što se mlijeko razlije u karlice da se uhvati kajmak«; s prefiksom *pre- prevlaka* »1 ° istam, 2° toponim (u 13. st. *insula Prevlaca,* kod Odre)« = *privlaka* »1° isto, 2° toponim«. Na *-bk > -ák privlačak,* gen. *-čka* (Čilipi) »gornji dio ispod ženske košulje«. Od *privlačiti* neologizam kalk pridjev *privlačan* (1854, Veselie, Šulek) »anziehend, attractif«, imenica *privlačnost* (Šulek). Na *-ta vlača* (Kosmet) »drljača«, na *-uga vlačuge* f pl. = na *-ače vlakače* (Banova Jaruga) = na *-čije vlačalje* (Vuk) »koze od drveta na kojima se plug vozi od kuće na njive i sa njive kući, ravûlje, slâf, sedlônica« = na *-ulja vlaküja* (Korlevići, Istra, L820. *vlacuglia)* »Pflugschleife, pödora (Vodice)«. Na *-ilo oblačilo* »odjeća«, odatle *oblačionica* (Stulić, Šulek) »garderoba«, *svlačionica* f »prostorija za presvlačenje«; *slačilo* n *(kačje ~,* Grobnik) = na *-ina slacina = slak = slakotna* »zmijina košulja«. Imperativna složenica *navlačkapa* (Vuk) »igra«. Baltičke su usporednice lit. *vilkti* (niži prijevojni štěpen = *vući), velkù* (visi prijevojni štěpen = *vleći)* »1 ° ziehen, schleppen, schleifen, 2° kleiden«; za praslav. prijevoj **volk-* lit. *valkioti* »umherschleppen«, lot. *valkāt* »ein Kleidungsstück tragen«, *apvalkās* »Anzug«. Upor. još avesta *varsk-* »ziehen, schleppen«, nvnjem. *walken.* V. dalje etimologijske veze u: *vlakno, vlas, val, valjati.*

Lit.: ARj 2, 723. 729. 3, 947. 4, 9. 344. 260. 368. 7, 469. 748. 765. 8, 365-78. 382. 479. 376. 377. 378. И, 272-274. 297-299. 798. 810. 12, 215. 222. 475. 476. 481. 13, 764. 765. 777. 17, 365 - 367. 433-435. *BI*755. *Elezović l,* 83. 222.431.2,4.49.127.211. Vuković, *SDZb* 10, 399. Ribarić, *SDZb* 9,172.178.191.204. Popović, *Sint.* 42. Hamm, *Rad* 275, 52. Unbegaun, *RES 12, 24. Ny*1, 192. Ilešić,JF 12, 170-186. *MiЬIoШ* 379. *Holub-Kopečný* 419. *Bruckner* 625. *Vasmer* l, 223. 220. *RSI* 6, 182. *Mladenov* 70. 72. *Trautmann* 349-350. *WP* 1, 306. Bemard, *RÉS* 27, 36. *Boisacf* 46. 244. Holthausen, *IF* 25, 147. Krogmann, *KZ* 65, 139. *GM* 150-151. 476. Miller, *IF* 21, 329. Uhlenbeck, *PBB* 30, 273.

vüga f (Vuk, Srbija) = *fuga* (Crna Gora, Vük) = *voga* (Martijanec) = *húga* (Sošice, Žumberak) = *luga* (ne zna se gdje se tako govori) »ptica oriolus oriolus«. Izmjena *v > l* je nastala prema *lüg* (v.) u igri riječi *sjedi luga nakraj luga, na kraj luga lugu zove = šuga luga* (Sjeničak, Làsinja, Topusko, zacijelo igra riječi). Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /, upor. stcslav. *vhga,* slov. *volga,* češ. *viha,* s metatezom *žluva < *gblva,* polj. *wilga.* Praslav. **vdga.* Arbanasi posudiše *fuge f* »Weibchen der Goldamsel«. Upor. još rum. sa madž. sufiksom -ó > rum. *-au fugău, fugariu* »Schneehuhn« (koje možda ne ide ovamo). Po boji njezina perja i kokoši se zovu *fuga, fugava* (Kurelac). Pridjevi na *-in vugin,* na *-ast vugast* »coloris cinerei«. Deminutiv na *-ić vugic* »mlado od vuge«. Etimologija nije izvjesno utvrđena. Denominacija ptice mogla je nastati po *vlazi* (v. *vlaga),* jer se misli da zove kišu; upor. njem. *Regenpfeiler,* ali Machek uspoređuje s lit. *volunge* i njem. *Wide-walch* i smatra da je naziv ptice iz praevropskog supstrata. To je mišljenje vjerojatno.

Lit.: ARj 3, 77. *BI* 755. Hirtz, *Aves* 154. 266. 493. 545. 555-556. *Miklošič* 379. *Holub-Kopečný* 419. *Bruckner* 621. Đerić, *PPP* 7 23. si. (cf. *IJb* 13, 161). Jokl, *Unt.* 301. Machek, *LF* 20, 29-51. (cf. *RES 26,* 147). *RES* 23, 64. *LP 2,* 150. *GM* 113. Nitsch, *RSL* 8, 67-73. *Mažuranić* 1619.

vùhven, f -α (Stulić, dubrovačka poslovica; iz današnjeg jezika nema potvrda), pridjev na *-en,* »lukav, prijevaran, licemjeran«, apstraktum *vuhvenost* »prevara«. Od stcslav. folklornog termina *vlbhvb* »mágus«, slov. *vôlhva, vôlhvica* »proročica«, bug. *vlâhva (-a* prema tipu *sluga)* »kradljivac«. Samoglasnik *u* je nastao od sonantnog /. Sveslav. (osim češ. i polj.), praslav. * ь ъ. Denominali na *-iti: vuhlit* (Marulić, disimilacija *v — v > v — 1)* »laskati«, od pridjeva *vuhal,* određeno *vuhli,* proširenog na *-ljiv vuhljiv* »lažljiv«, na *-ovan vuhovan,* na *-ovit vuhovit* »prevaran«, *navuhviti* (Mikalja) »prevariti, slagati«, na *-ovati vuhòvati, vùhujēm* (Gundulić) »adulări«. Upor. rus. *volhiu* »carati, coprati«, odatle *volšbá* »čar« i ruš. *volšebnik* »čaratelj, višćun«. Rumunji posudiše *vîlvă* »1° Magier, 2° Geist (mitologijsko biće, Erdei*l)i* 3° Ruhm (Moldavija), 4° Aufsehen erregender Ruf« (< bug. *vlâhva), vîlhovnic* »čarobnjak«, s apstraktumom *vîlhovnicie* »magija«. Nema usporednica ni baltičkih ni ostalih ie. Prvobitno je značenje »mágus«. Mikkola tumači iz germanskoga (stnord. *vplpva > volva),* a Mlađenov, Bruckner i Vasmer iz stcslav. onomatopeje *vlìsnoti* »balbutire«, sa sufiksom *-uo, -ųa* (v. *mrtav),* upor. od *bojati > balu* »liječnik«.

Lit.: BI 755. 756. *Mažuranić* 1619. 1620. 1621. *Miklošič* 380. Bruckner, *KZ* 43, 307. 48, 194. *Vasmer* l, 223. *Mladenov* 71. *Zbornik Zlatarski* 151-156. (cf. *IJb* 12, 262. *Slávia* 7, 198). *Kiparsky* 250. *Tiktin* 1740. Scheftelowitz, *WZKM* 21, 131. (cf. *RSl* 1, 278). Kurelac, *Rad* 24, 49-79. *Pleteršnik 2,* 784.

vuk m (Vuk), prema f na *-iça vučica* (upor. mociju *lisac — lisica),* ie., balto-slav., sveslav. i praslav. * *ъШъ,* »kurjak, lupus (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-j* upor. *Vuiaj* (planina) < * *Iъcь]ь,* određeno *vučji = vùcijï = vuči,* poimeničen na *-ak vučjak* (pas) (Piva-Drobnjak), *Vučjak* (toponim, brdo, Velebit) = *U caki* (ŽK), na *-bsk vučki,* poimeničen ž. r. *Učka* (istarsko brdo), na *-ov vükov,* čest u toponomastici *(Vukova brdo),* poimeničen na *-ьc vukovac,* gen. *-vca* (uz *mač),* na *-ev vučev* u toponimu *Vučevo.* Deminutiv na *-ьc > -äc vučac,* gen. *-čca — učac* (Vuk) »gangraena« = *vučac* (Vodice) [usp. stcslav. *iьcьcь* »Distel, Stachel, Dorn«] = *vučac* (Šulek),

»grm, Bocksdorn«, na *-e,* gen. *-eta vuče* (Kosmet), na *-ič vučić.* Upór. prezimena *Vučić* = *Velčić* (Istra, Krk). Hipokorisíik *vájó,* odatle *vujići.* Augmentativi na *-ina vučina,* na *-etina vučetina* »1° vučja koža, 2° kapa od nje«. Kol. na *-jad vučad.* Na *-ar vučār,* gen. *-ára* (Lika) »koji nosi mrtva, vuka i pjeva«. Prilog načina *vučke* = *vučki.* Parasintaktički denominal *navucnuti, -em* pf. (Vuk) »zavijati kao vuk«. Složenice: *vukodržica* (Paštrovići) »drvo sa sitnim trnjem, paliurus aculeatus«, *vukòjedina* »rane koje se izbace po djetetu«; *vukokas;* toponimi *Vučeravan* (Brač), *Vučitrn* (Kosmet); sveslav. i praslav. stcslav. folklorni termin *vlbkodlakb* > *vukodlak* »vampir« (Ilovička krmčija: gone oblake od seljaka) = stfr. *bisclavret* (Marie de France) = *vukudlak* (Prigorje) = *vukozlak* (Zaostrog) = (ispuštanjem *v-* zbog identifikacije sa protezom) *ukodlak* (17. v., slavonska Posavina, Poljica, Dalmacija) = (ispuštanjem početnog sloga zbog zamjene s prijedlogom *u) kodlak* = *kudlâk* (Hrvatsko primorje) »1° leptir, 2° strigun« = (disimilacija *l — l > r — l') rkòdlak* (Ston), prvobitno pridjev uz *čovjek,* poslije poimeničen. Sinonimi su *vjedògonja* > *jedògonja* (Boka), *tènac,* gen. *-nca* (Boka), *tenjac, tencina, zduha* = *zduhač* (Crna Gora). Postao je balkanska riječ: rum. *vălcoldc* = *vârcolac* »lunae defectio (jer se vjeruje da vukodlaci izazivlju pomrčinu)«, arb. *vurvollak,* ngr. βουλκόλακα, βρουκόλακαζ, βρικόλακας. Već kod Herodota (5. v. pr. naše ere) daje se slav. predstava o vukodlacima, govoreći o Neurima: *Neuri in terra Ta(r)tarorum qui mutări possunt in lupos.* Značajno je da je lit. *vilkatas* = lot. *vilkais* posuđenica iz slav., dok je lit. izraz za njem. *Werwolf—gr.* λυκάνθροπος *vilktrasa.* Veoma raširena riječ u antroponimiji, u starim dvočlanim imenima muškim i ženskim i u odatle izvedenim hipokoristicima i prezimenima: *Vuk(o)mir(a),* upor. *Vukomeričke gorice; Vukmil, Vukosav(a~), Vuk(o~)drag* (upor. hidronim *Vükodraž,* voda u nahiji valjevskoj), *Vukoje, Vukac, Vukan(a), Vuk(o)man, Vukovoje, Vuieta, Vučan, Vulko* (odatle *Vučković* > *Vuškovic), Vukač, Vukadin, Vukašin, Vukelja* (odatle *Vukelic), Vučen, Vuko* (odatle prezime *Vukić), Vùkota, Vuksan, Vukša* (prezime *Vukšic), Vujo* (odatle prezime *Vujić), Vujica* (prezime *Vujičic), Vujilo, Vujin* (prezime *Vujnovic), Delivuk, Stojvuk, Malivuk* itd. Samoglasnik *u* u *vuk* nastao je iz sonaritnog /, upor. stcslav. *vlbk-ъ / vlbkt,* slov. *volk, vouk* (> prezime *Vouk},* rus. *volk,* češ. *vlk,* polj. *wilk.* Ne postoji jedinstven ie. oblik. Ie. **uịqyos* nalazi se u balto-slav., stprus. *wilkis,* lit. *vilkas,* lot. *vilks* i u sanskr. *vṛkai* avesta *vghrka;* ovamo još arb. *ulk* (također ilirski, prema *Ulcinium* > *Lbcinj, Ocinj, Vucinje, Ulcinj}.* Lat. *lupus* (posuđeno iz lat. narječja Sabinije) ima и (upor. fr. *loup,* stfr. *leu,* itd.) i ne slaže se sa gr. λΰκος, koje pretpostavlja α, a slaže se sa pra-germ. *wulfaz,* nvnjem. *Wolf* i pretpostavlja ie. **uļpos.* Sufiks *-iça* u mociji *vučica* upućuje na sanskr. *vṛkf,* lit. *vilkė* < ie. *^ulkıa; vučina* »pellis lupi« nalazi se i u lit. *vilkiena.* Ove varijante upućuju na praevropski supstrat, ali se smatra i to da je *-ul-* niži prijevojni štěpen (Tiefstufe) od ie. korijena u značenju »trgati (upor. lat. *veliere, voltur,* lit. *velnias* »vrag«) a *-quos* i *-pos* da su ie. sufiksi. Prema tome bi prvobitno značenje bilo »derikoža«. Može se vezati i sa praslav. korijenom **velk-* > *vući* (v.). Upor. *vuk* m (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava za navlačenje krajnjeg drvenog obruča na bačvu«.

Lit.: ARj 5, 745. 7, 765. *BI* 756. Jagić, *ASPh* 3, 727. 6, 618-620. Ribarić, *SDZb 9,* 204. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Elezović* 1, 90. *Miklósié* 380. *Holub-Kopečný* 419. *Bruckner* 621. 622. *Slávia* 13, 279. *Vasmer* 1, 218. *Mladenov* 89. *Trautmann* 359. *WP* 1, 317. Boissin, *RES* 27, 43. Vaillant, *Slávia* 10, 673-6.79. Čajkanović, SíB5,416-426. *GISND* 8, 26. (cf. *ZSPh* 3, 416). Joki, *Unt.* 68. sl. 90. Çabej, *RIEB* \, 225. (cf. *IJb 25,* 210). Ivšić, *JF 2,* 132-135. Banović, *ZbNŽ* 26, 347-357. *ASPh 5,* 91. Boháč, *LP* 33, 103-106. 347-349. (cf. *AnzIF* 24, 115). *Boisacq** 590-591. Loewenthal, *ASPh* 37, 378. *WuS* 10, 195. Meringer, *IF* 18, 253. *GM* 457. 479. Sütterlin, *IF 25,* 68. Deinakis, *Laographia* 8, 275. (cf. *IJb* 11, 202). Mogk, *PBB* 21, 574. si. (cf. *AnzIF S,* 261). Napier, *PBB* 23, 571 - 573. (cf. *AnzIF* 11, 204). *SA* 152. *Mažuranić* 1621-1624. i Dod. 65.

Vüka f, hidronim, stoji bez sumnje u vezi sa panonskom *Ulcaea palus, Ulcus amnis.* Grad na *Vuki* zove se *Vukovar,* gen. *-ara* < madž. *Vukavar,* preobrnuto prema našim složenicama na *-o* u prvom dijelu složenice.

Lit.: BI 756. *Ribezzo* 45. *Mažuranić* 1622. Klaić, *VHAD* 9, 186. *Mayer* 1, 351. 2, 120. 121. Krahe, *GN* 111.

vuna f (Vuk, bug. *vlaná) = juna* (18. v., jedna potvrda), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **vüna,* »Wolle, lana (s kojima je riječima u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-en vunen,* na *-at vûnat* (~a *ovca)* »lanosus«. Deminutiv na *-ica vünica* (Vuk, Kosmet) »vuneni konci«. Na *-ara: vünara* (Vuk) »gdje

se vuna pere i prebira«. Na *-oca vunača* (pejorativ, donja Podravina). Parasintaktički denominal *navuniti se* pf. »(metafora) naoblačiti se«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /: stcslav. *iъna,* češ. *vlna,* slov. i rus. *volna.* Baltičke su usporednice: lit. *vilna,* stprus. *wilna;* gr. ληνός, nvnjem. *Wolle.* Ie. je korijen **ųe1-* na nižem prijevojnom štěpenu, proširen formantom *-na *uļnā* (= sanskr. *urna).* U sjevernim slavinama i u stcslav. postoji homonim *iъna* »val«. U slov. i hrv.-srp. propao je taj homonim zbog izbjegavanja siuonimije i zamijenjen je sa *val* od istog ie. korijena **uel-,* samo u prijevoju **uol-.* U bug. uklonjena je sinonīmija različitim akcentom: *vidna* »vuna« prema *vlaná* »val«, u polj. *wełna* »val« posuđenicom *fala* < nvnjem. *Welle.*

Lit.: ARj 3, 78. 7, 766. *BI* 757. Hamm, *Rad* 275, 47. *Elezović* 1, 90. *Miklósié* 377. 380. *Holub-Kopečný* 420. *Bruckner* 117. 606. *Mladenov* 90. *Trautmann* 359. Bartholomae, *IF* 3, 181, 247. *Boisacíf 224-225.* 578. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199). Joki, *Unt.* 271. Hirț, *IF* 12, 224. 22, 76. *GM* 462. Petersson, *KZ* 47, 271. Schmidt, *IF* 1, 47. Thurneysen, *IF* 14, 129.

Z

za[1], sveslav. i praslav. nenaglašeni (enklitični) prijedlog s gen. *(za vremena),* ák. (ra *vrijeme]* i s instrum. *(za njim),* te veoma raširen i živ prefiks, imenički, glagolski i priloški. Udružuje se sa *iz* u *iza,* sa *radi* u *zarad(i).* Služi i u toponomastici *Zabok, Zaglav, Zablaće, Začrelje, Zadvarje* (Dalmacija). Kao *nad, pred* i *pod* dobiva i on već u ie. zamjenički elemenat *-d* stcslav. *zadb* > *zad.* Prvobitno je to pridjev koji se očuvao u vezi sa prijedlozima u neodređenom vidu *nazad* »natrag«, dobiva *-a,* -в,-г (lok.) *nazada, -e, -i,* prema *òdzãda* »ostrag«, *ozadi* (upór. hrv.-kajk. *prèdi") unazad, ìzazad(a)* (Stulić, Gundulić) i superlatívni prefiks *naj-: najzad* (-α) »napokon«, *nazadnji* (Stulić), *najzàdnji* (ŽK) = *najzadni.* Odatle odbacivanjem prijedloga prilozi *zada* (opozicija *sprijeda).* Odatle se pravi novi pridjev određenog vida na *-njt* < *-ьn* *-\--io zadnji* »1° stražnji, *2°* ultimus«, *predzadnji* »penultimus«, poimeničen u eufemizmu *zadnjica* »guzica«, neodređen na *-ьn* > *-an nazadan,* poimeničen na *-jak nazadnjak* »natražnjak (Šulek), reakcija«, s pridjevom na *-bski nazadnjački* i apstraktumom na *-bstvo nazadnjaštvo,* hrv.-kajk. *nazãj* »nazad« mijenja *duju* sandhi prema slov. *Bled — blejski.* Denominali na *-iti nasaditi, -lm* (Lika) »baciti u nazadak«, na *-ovati nazadovati, -ujem* impf, (opozicija : *napredovati),* odatle postverbal na -»Ä > *-ák nazadak,* gen. *-tka.* Na *-bina zadbina* (Kosmet) »zadnji kraj od gomile žita što ostane neovijano«. Prilog *nazadačke* (Vuk). Nejasna je sinkopa u prilogu *nazda* »nazad(a)« i u imenici *nazdak* »nazadak«. Za taj prijedlog nema uporednica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Mladenov i Walde-Pokorny upoređuju ga s göt. *az,* arm. prefiksom *z-,* got. *ga-* = nvnjem. *gè-.* Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *ğh* (v. prijedlog *uz),* koji se u ie. enklitičkoj partikuli *ğhe, ļho* pored *ghe, gho,* u slavinama pojavljuju u *-že* > *-r(e), jer, go-* u *nego,* u *-zi* u *njojzi, ovizi, njezin,* slov. *jaz.* Oblik **gho* > *za* je prvobitni instrumental zamjenice; *zádí* se može uporedivati s avesta *zaSah-,* gr. χόδανον (Hes.) »zadnjica«; ali se *-aъ* uporeduje i s gr. -θα, -θεν (Meillet) i sa -δην, -δα (Wiedemann) i smatra se složenicoт *za* + *-dì.*

Lit.: ARj 4, 123. 7, 380. 769. 770. *BI* 758-59. Ai? 1, 149. *Elezovic 1,* 188. *Miklósié* 399. *Holub-Kopečný* 429. *Bruckner* 642-643. *Vasmer* 1, 438. *Mladenov* 169. *WP* 1, 572. 623. Bezzenberger, *BB* 21, 315. *Boisacq** 1052. Brugmann, *Grundr? 2, 2.* 846. sí. *IF* 27, 236. Marstrander, *IF* 20, 351. Meillet, *MSLP 9,* 49-55 (cf. *AnzIF l,* 164. Jagic, *ASPfi* 18, 268). Nehring, *IF* 4, 400. Prusík, *Krok* 11 (cf. *AnzIF* 10, 269). Rozwadowski, *RSl 2,* 90. 93. sí. *IF* 3, 268. Schulze, *KZ* 42, 95. Słoński, *Zbornik Mīlētie* 9-20. Zupitza, *KZ* 36, 233. sl. *Mažuranić* 1626. Rešetar, *ASPh* 27 (1905).

zà[2], istro'čak. priloška čestica, »sane«, < tršć.-mlet., furi, *za* »cosi-così, ormai-ormai, mediocremente« = tosk. *già* < lat. *jam.*

Lit.: REW 4572. *DEI* 1801. Štrekelj, *DAW* 50, 73.

zabat m (Vuk, Vojvodina, ŽU) = *zabát* (ŽK) = *zabád* m prema *zabada* f (Podravina) »Giebel«.

Lit. : BI 760. Popović, *Sint.* 46. Hamm, *Rad* 275, 43.

zabaimati, *-ām* pf. (Dubrovnik) »1° (i Lika) zabušiti, smesti, zabezjačiti 2° (Stulić *-iti)* ingannare«. Upór. rum. *a băuna,* koje se izvodi od lat. *baubare, baubulare,* onomatope)-skog podrijetla, od onomatopeje *bau* (1676), imitacija lajanja, strašenja.

Lit.: Zote, Tud. 8. *REW»* 1001. *DEI* 426. 427. 467. 468.

zabonjasen (BiH, ~a *voda)* »začinjen maslom, uljem i istucanim bijelim kruhom«, part. perf. pas. od **zabonjasiti* »začiniti« koji nije potvrđen.

Lit.: ZbNŽ 1, 114. 6, 132.

zábun (narodna pjesma: *učiniti se* ~) = *zabûn* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »1° mršav, slab, nemoćan, bolan (stoka, djeca). Značenje »2° verblüfft« u vezi je sa *zabuniti se, zabunim* pf. »smesti se, snebiti se, usprdežiti se, ušeprtljiti se, ušukutiiti«, s postverbalom *zabuna* f (Vuk) i impf, *zabunjivati se.* Na *-isati zabunisati* (Crmnica). Upor. igru riječi *zabun asta, ma osladí usta* (Vuk). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *zebun* < perz. *žabím* »bez energije«) iz terminologije običnog života: čine. *zabun* »languissant«, ngr. ζαμπούνικος »maigre, languissant«. U značenju 2° unakrstio se taj turcizam s našom riječi *buna, zabuna.*

Lit.: BI 763. Miletić, *SDZb* 9, 604. 612. *Elezović* l, 185. *Miklošič* 399. *Lokotsch* 2177. Korsch, *ASPh 9,* 678. *Pascu 2,* 175., br. 1165. *Školjić** 643.

zacénuti se, *zacēnēm* pf. (Vuk) = *zacēmt* (Kosmet, subjekt *dête)* »od plača, smijeha izgubiti dah, zalipîti se (ŽK)«. Bez prefiksą nije potvrđen glagol. Stcslav. *cěpěniti se* »rigescere« *(prtsti cêpênet se")* dozvoljava pretpostaviti **cep-nc-ti* sa *pn > n* kao u *san, šaptati > lanuti,* uz *šapnuti, zakleniti* pf. prema *zaklîpàt* (ŽK). Upor. rum. pridjev карай »steif«, *a înțepeni* »steif werden« < stcslav. *cepenъ* »rigidus«.

Lit.: BI 763. *Elezović* l, 202. Miklošič, *Lex.* 1108. *Tiktin* 1571.

zacöpat se, *-брат* (Kosmet) = *zacôpati se* (Krašić, hrvatski gradovi) »zaljubiti se (ekspresivno, podrugljivo)«. Glagol bez prefiksa nije potvrđen. Part. perf. kao određeni pridjev *zàcopanî* (Vuk, sjeverna Hrvatska, Banija) »(pejorativno) zatucani, budalast, glup, podrugljiv, drven«. Možda od njem. *Zopf* »koji ide u staru modu«.

Lit.: Elezović l, 202.

začeviljiti, *-čevīljīm* pf. (Vuk) prema impf. *začeviljivati, -viljujem* (objekt: *pušku, konja)* pored *začeviljati* »1° zapeti, nategnuti, 2° metnuti konju žvale, začeljustiti, zaviličiti«. Bez prefiksa nije potvrđeno. [Usp. *zaviličiti* »zaulariti«; metateza je od *zaviličiti > *začiviliti* (u značenju 2°). U značenju 1° bit će •od *začivijati* »staviti čiviju, klin, čavao«].

*Lit.: Školjić** 178.

Zadar, gen. *-dra,* predrimski obalski topon m; *Jader, Jadera* f (rod prema lat. *civilas)* τι rimsko doba, odatle dalmato-rom. sinkopa penultime *Jadra* (odatle kod Villehardouina *Jadres en Esclavonié),* odatle mlet. *Zara, (Çara,* 1325; *dr > r* kao u *Piero < Petrus),* kod Konstantina po pučkoj etimologiji ili pseudonaučnoj Διάδωροί »Za dar«. Ta pučka etimologija iz bizantinskih vremena očuvala se ï u Barakovića (ra *dar).* Etnik na *-janin Zadranin* m prema f *Zadranka,* hipokoristik *Zadro* (hercegovačko prezime). Pridjev na *-bsk zadarski,* tal. sa *-inus* kod etnika mlet. *zaratino* (u Martina da Canai *iaratìn — iaretin,* 1267—75; za grad on ima naziv *ladres,* kao Villehardouin i Robert de Clari), sa *-tino* prema srednjovjekovnom lat. *jadertinus* < kilát, *jadestinus,* koji dokazuje, da je *r* u *Jader* nastao iz *s. Zbog* toga je neodrživo mišljenje Alessijevo da je *Jader* u vezi sa *Adria.* Upor. *Idassa.*

Lit.: BI 766. Skok, *GIZM* 29, 124. 32, 30. *SHPr* l, 75. Isti, *Hron.* 24. 25. 177. Isti, *RIJAZU* l, 40. 41. Alessio, *RIO 2,* 106. *StPH* 17, 97. Mayer l, 159. 160. Putanec, *AHID* l, 180. Suić, ZA l, 60. 61.

zađe n, indeklinabile (Kosmet) »odžaković, kučić«; dolazi u složenicama *aramzâde, beg zađe* (v.) »1° begović, 2° (fig.) nikogović, propalica«, kod Turaka *Köprülüzade = ćupri-Itć* (danas *Köprülü).* U Bosni zamjenjuje naš sufiks *-ič* za neposrednu descendenciju: *Sharie* (pravoslavno prezime) govorilo se u Banjoj Luci *Skarezada.* Ovamo i iz BiH muslimansko žensko ime *Begzada = Bejzadę >* hip. *Bégza = Béjza = Bègzija = Zada <* tur. *beyzade* »begovska kći, begovsko dijete«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zade* »dijete, porod, rođeni sin«) iz terminologije srodstva.

Lit.: Elezović 2, 512. *Školjić** 131.

zadulac, gen. *-Ica* m (Parčić) = *zadulec* (Vrbnik) pored *zadulak,* gen. *-lka = zâduKca f* pored *zadûlica* (Smokvica, Korčula) »fico immaturo, balun (Korčula)«.

Lit.: Parčić 135.

Zaharija = *Zakariją* (prorok), biblijsko ime; rašireno kod pravoslavaca *Zárija* (Bosna), odatle prezime *Zarīc* (izgovoreno obično Zane) = *Dzãrya* (Crmnica), hipokoristik *Džaro,* (prema tal.) *Dzâkãr.* Postoji i hipokoristik *Zako,* po tipu *Petar > Peko (Zako* je i prezime). Odatle prezimena: *Zaharić, Zaharijič, Zaharijević.* U starim je ovo ime postojalo i kod katolika: *Zacharias Marini* (1308, Trogir), *Zacharias Nicolai de Ragnina* (circa 1500, Dubrovnik), *Petrus Zacharia* (1412—1413, Šibenik). Prezime u Pučišću na Braču *Zakariją* (donedavno), danas u Istri. Ovamo sa *h > v* (usp. *grahorica > gravorica)* i a > *o* (usp. *Nazarija > Nazor,* Brač) *Zavorović* (prezime u Šibeniku, 1480), kasnije *Zavoreo* (16. st.).

Lit.: BI 776. Miletić, *SDZb 9,* 368. Jireček, *Romanen 2,* 64. Putanec, *Rad* 315, 340. 341.

zäif (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »slab, mršav, zabun« = *zàîf* pored *zàjíf (zá-)* (BiH), odatle *zaifluk* (BiH) »slabost, nemoć« < tur. *zayıflık.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zafjif >* tur. *zayıf)* iz medicinske terminologije: rum: *zaif* »mal disposé«, apstraktum *zaiflîc* »Unwohlsein«, bug. *zaif* »schwach, kränklich«, *zaiflik,* cine. *zaif* »malade, languissant«, *sa -ko > -cu zaifcu* »mal disposé«.

Lit.: Elezović 2, 512. *Pascu 2,* 175., br. 115.7. *Mladenov* 175. *Doric* 105. *Tiktin* 1790. *Škaljić** 645.

zaíra f (Vuk, BiH), uz *zahira* (Vuk) = *zaîra* (Kosmet) »ljudska i stočna hrana, provijant > profûnt (ŽK)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dähirä* »Vorräte« > tur. *zahire)* iz terminologije hrane: rum. *zahereá* f pored *žohara = zahirea = zahrea* »Lebensmittel«, bug. *zähere — zairé,* arb. *zaMr* »Brotvorrat«.

Lit.: BI 778. *Elezović* l, 189. *Lokotsch* 2183. *Mladenov* 175. 187. *GM* 480. *Tiktin* 1790. *Miklošič* 170. *Školjić** 644.

zakačiti, *-lm* pf. (Vuk) »unco prehendere«, *okačiti* »anstreifen«, *skauti* »heraushacken«. Ne postoji bez prefiksa. Pripada istočnom dijelu hrv.-srp. jezika., upor. i bug. *zokaca, -om* »hänge, berühre, fasse«. U slov. postoji *káčiti* »reizen, necken, ärgern«, ali se značenjem ne slaže sa hrv.-srp. i bug. U rum. postoji *a acăța* »1° an -, aufhängen, 2° (erfassen, 3° klettern«, prošireno slavenskim *-arati a acatara = a căţăra* »klettern«, postverbal *cafă* »zavinut pastirski štap za hvatanje ovaca«, od lat. part. pret. *captus* (od *capere) > *ad - capt - iare.* Za rum. *-are* očekivati bi bilo *-ati,* ne *-iti,* ali je moguće da je *-kočiti (nat-, o-, s-, za-)* izvedeno od *cată <* lat. **captia* prema tipu *plata — platiti.* Postverbal na *-zka zàkačka* »uncus sartorius«. Slov. *kauti* je druga riječ, prijevoj prema *koliti* (v.). WP dovode u vezu s njem. *Haken* i pretpostavljaju ie. korijen **keg~, *kek-,* nazalirano **keng-, *kenk-.* Glede ribarskog termina *kazati* (subjekt *riba)* v. zasebnu lemu.

Lit.: BI 779. 787. *Pleteršnik* l, 376. *Miklošič* 108. *SEW* l, 465. *WP* l, 383. *REW>* 1662. *Tiktin* 7. 310.

zakidívat, *-am* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »sekávat, sekirati«. Leksički ostatak dubrovačko-romanski. Od lat. *caedíre* »rezati, sjeći« (glede prijelaza u kategoriju *-iti* upor. tal. *correre > kűrit).* Glede velarnog izgovora c^e > *k* i glede » < *į* upor. *kimenőt.*

.Lit.: BI 780.

zàman (Vuk) = *zàhman* (Stulić) = *mani, zamani (-i* lokativ), prilog složen od prijedloga *za* (upor. *zaludu, zabadava, zastunj* ŽK = slov. *zasíonj)* i od *hman,* »frustra«; proširen na *-ica zàmanice.* Mjesto prijedloga *za* stoji *smani* (Menčetić) »isto što man, zaman«, hrv.-kajk. (Zagorje) *hman* (bez prijedloga) = slov. *(zàyvmàn = uman* »zastonj«. U slov. *vman — hman* ima leksikologijsku porodicu: pridjev na *-io vmânj = hmănj* »lijen«, *hmăn* »boshaft«, na *-ak hmanják = vmanjâk* »lijenčina« = na *-uh vmanjuh* = na *-ež hmanjež,* apstrakti na *-ica hmanjíca* »Bosheit« (= hrv.-kajk. *hmanjica* »grijeh, pogreška«), na *-ost vmanjôst* »lijenost«, denominali *hmanjiti se* »lijeniti se« = na *-evati hmanjeváti.* Semantički odgovara *zaludu.* Osnovno *vman > hman* je složenica od ** ъ manъ.* Ide pod korijen od *obmana* (v.) zajedno sa češ. *maně,* češ. i polj. *marny, mama* (v.). Tumačenje od tur. *aman — zaman* otpada. Ie. je korijen *masa,* formantom *-no.*

Lit.: ARj 6, 435. 444. *BI* 791. *Pleteršnik l,* 273. 2, 778. *Miklósit* 182. *Holub-Kopecny* 217. Skok, *Slávia 15,* 504., br. 849. *Bruckner 322. WP l, 219.* Debrunner, *IF 21, 29.*

zambak m (Bosna) = *zambak,* gen. *zāmbàka* (Kosmet) »ljiljan, krin«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. -ar. *zanbak)* iz terminologije cvijeća: bug. *zambak,* arb. *zambak = zárnák* (Skadar). Ovamo i *alzambak* (BiH) »zlatoglav, lilium bulbiferum«.

Lit.: Elezović l, 192. Skok, *Slávia 15,* 504., br. 850. *Mladenov* 178. *GM* 481. *Školjić** 646.

zamet m (Vuk, objekt uz *činiti, zamet mi je)* = *zamet,* gen. *zameta* (Kosmet) »nezgoda, danguba, dosada, muka; patnja, teškoća, zamor«. Pridjev na tur. *-li zametuja (rabota* ~, Kosmet, indeklinabile) = na *-ьn > -an zametan* (posao) = na *-ljiv zdmetljiv* (Vuk). Prilog *zametom* (Kosmet), Ne smije se zamijeniti sa *zamet,* naš postverbal i tò-

poním od *zamesti* (v.). Balkanski turcizam arapskog pdrijetla (ar. *zakma* > tur. *zahmet}* iz terminologije običnog života: bug., arb. *zahmet* »Schwierigkeit«, cine. *zahmet* »peine, fatigue, travail, difficulté«.

Lit.: BI 792. *Elezovic 2,* 512. *Mladenov* 187 *GM* 480. *Lokotsch* 2184. *Pascu* 2, 175., br. 1156. *Školjić*[2] 645.

zämk m (Kosmet) »lijepak, gumirabika«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zamq* »smola, lijepak« > tur. *zamk* »l° Klebgummi, 2° Gummiarabikum, 3° Klebstoff«) iz terminologije oruđa: bug. *zamk* »gumija«.

Lit.: Elezović 2, 512. *Mladenov* 178. *Doric* 107.

zànat, gen. *-ata* m (Vuk, BiH) = *zanât* (Kosmet) »obrt (hrv. neologizam), métier«. Deminutiv na *-bkb zanátak,* gen. *-tka.* Pridjev na *-bski zanatski.* Radne imenice na *-li zanatlija* m, s pridjevom *zanatlijski (~a komora),* na *-nīk zànãtník* (Stulić; nije ušlo u jezik), na *-džija zanatčija* (Kosmet) = *zanačija* (BiH) = *z.anadžija* (Vuk) »obrtnik (hrv. neologizam)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zanaat* »vještina, znanje« > tur. *sanat, sanatlı, sanatçı)* iz esnafske terminologije: bug. *zanajat,* arb. *zanat,* čine. *zanate.*

Lit.: BI 797. *Elezović* l, 194. *Mlađenov* 199. *GM* 481. *Skaljić"* 646.

zänovijet f (Vuk) »cytisus, žučica (deminutiv od *žuka < juncus)«,* rijedak primjer imena biljke po deklinaciji *i.* Nalazi se i u ostalim slavinama i sa *za-* i sa *j-* mjesto našeg *z-* (češ., polj. *janoveč),* a mjesto dočetnog našeg *t* variraju *-ć, -z, -ź* i *-ď.* Zbog tih je varijacija vrlo vjerojatno da je ime biljke prekrajano na osnovi pučke etimologije, koje je u svim pojedinostima teško objasniti. U hrv. se osjećala kao apstraktum od *zanovijetati,* pa kao *propovijed,* gen. *-i* od *propovijedati* došla je u deklinãciju *ť.* Berneker misli da potječe od lat. *genist(r)a* (glede *g*[e] > *z* upór. istro-rom. *źanestra, źenestra),* koja se upotrebljava za pravljenje žute boje i u Ijekarstvu i za druge svrhe (v. *banistra).* Kako cvjeta oko sv. *Ivana* (< *lohannes* > češ., polj. *Jarí),* dovedena je u etimologijsku vezu s tim svecem, odatle *janoveč.* Glede /- > *z-* u ovom imenu upor. *Zvane, Žvanic* (Istra) < mlet. *Zuan.* Ime toga sveca igra i inače ulogu u botaničkoj terminologiji (upor. *ivančica}.*

Lit.: BI 798. *Sulek* 513. 514. *Ałachek* 118. 119. *SEW* l, 439. *Holub-Kopečny* 149. *Bruckner* 198.

zao, f *zla* (Vuk), određeno *zli* = *žal, zla* (ŽK) = *zêl, zla, zlo* (Lumbarda) = (čakavski) f *zala* (toponim *Zaladraga; Želeslfn* »Zle strane«, Vrbnik), određeno *zali* (za komparativ od drugog korijena v. *gori),* ie., balto-slav., sveslav. i praslav. (stcslav.) pridjev *гъів,* »rdav, opak, malus (opozicija *dobar)«; nazlobrz* (Ljubiša). Poimeničen *zla î* (Dubrovnik) »suha bolest«, u sr. r. *zlo* (opreka *dobro)* »malum«. Na *-ica* (tip *priča) žlica* m (jugozapadni krajevi) »zlikovac«. Augmentativ na *-ina slîcina.* Na *-ić zlîc,* gen. *-ića* (Dubrovnik) »zli prišt«. Prilog *zid* = *žlj'e* (Hercegovina) < stcslav. *zīlē.* Od. sintagme *bez zla* pridjev na *-en bezazlen* »iniiocens«, na *-ost bezàzlenost.* Apstrakti na *-oba* (upor. *grdoba) zloba* < stcslav. *zzloba,* s pridjevima na *-ъn* > *-an zloban (na-),* poimeničen na *-ik zlobnik* m prema f *zlobnica,* denominal na *-iti zlobiti kome* »pakostiti«, na *-iv zlobiv* < stcslav. *züobiv,* u crkvenom jeziku *agnecb nezlobím;* kod Rumunja s umetnutim *g* u suglasničkoj grupi (upor. polj; *zgloba) zglobiu* (Muntenija) »mutwillig«; *nazlob,* gen. *nazloba* m, *nazlobiti* pf. prema impf, *nazlobivati, nazlabati;* na *-oca* (tip *čistoća) zloća* »đavo«. Brojne su imeničke, pridjevske i glagolske složenice od sintagme: od *zle česti* (v.) *zločest* (1575) *(na-)* »zao« u južnoslav. jezicima (upor. kod Habdelića *blagočest),* u komparativu *zločestiji,* proširen na *-ьnъ* > *-an zlocèsan* (Kosmet), apstraktum na *-bstvo zločestvo,* na *-arija* (pejorativno kao u: *rdarija, ništarija, novotarija) zločestarija; zloćudan* = *zloćud,* hipokoristik *zloćo* (južno) = *zloća* (istočno), *zloćudnost; zloglasan,* poimeničen na *-ik zloglasnih* prema f *zlòglasnica, zlòglav, zlogodnica, zloješan* (Kosmet) »prebirač u jelu, koji mršavo jede«, *zlokoban, zlokobnih* m prema *zlokobnica* f, *zlokobniče,* gen. *-eta* n (Kosmet); *zloguk* (v. *gukati)* = *zloslut, zloslutan, zloslutnih* m prema f *zldslutnica; zlò(h)ran, zlòkop* m (v. *kopati), zlomišljenik, zloočmk, zlopatnīk* m prema f *zlopatnica, zlopatnja, zlopaćenje,* sve od *zlopatiti se; zlopak* < *zlo* + *opak; zlopamtilo, zlopògleda, zlòprelja f, zlořád* = *zlurad, zlòsrdan, zlosretan — zlosretnjī, zlosrećntk — zlosretnjïk* m prema *zlosrećnica* = *zlòsretnjica, zlosreća; zloncmjeran, zlonamjernost* (Maretić: < rus. *zlonaměrennyj); zloduh (asp. svetoduh,* antonim), *zlòtkãlja* f; *zlostava,* s pridjevom *zlostavski, zlostaviti* pf. prema impf, *zlostavljati; zlòtrbica* (riba) < *trbuh; zlovolja* (također nadimak), *zlovoljan, zlovoljnost.* Mjesto stcslav. *zlodejb* > *zlodi* »vrag« stvorene su izvedenice *zlikovac,* gen. *-ovca*

od hipokoristika *zliko* (Boka) m a taj od *žlica,* pridjevi *zlikovčev, zlikovački, zlotvor* m, pridjevi *zlStvoran, zlbtvorov, zlôtvorskî, zlõvāran* (Risan, v. *variti); zločinac,* odatle *zločin* m, *zločinstvo; zlodjelo* »Übelthat«. Parasintaktički denominali: *nazliti, -im* pf. »zlo činiti, pakostiti« od *dati se na zlo, uzeti se na zlo,* odatle opet imenica na *-ica nazlıca f* (Lika) »zla žena« prema m *nàzlija* = *nažlija* (Riječka nahija, Crna Gora, prema turcizmima na *-li;* različno je od turcizma *nàzlija* < tur. *nazli,* v.); *izàzliti (se), -im* pf. (Dubrovnik, objekt *dijete)* »učiniti da bude posve zao« prema impf, *izazlivati* (Stulić); *sazllt* »oslabiti«, *prizlit* (Brusje, Hvar), *pozliti* od *poći po zlu; zlòsrditi se (na-* Lika); *zloupotrebiti* = *zlorabiti,* s postverbalom *zloraba, zloporaba, zloupotreba; dozlogrditi* (od sintagme *do zla i grda) — dozlogrdit* (Kosmet) = *dozlovjediti 1 -vijediti* (Martić) = *dozlòvidjeti* = *dozlovldit* (Korčula) »dodijali«, upor. stcslav. *гъіо іаъпъ* »deformis«. U toponomastici *Zlokućane.* Složeni prilozi: *zleudno* = *žljeudno* »misere« (v. *hud, nauditi); zlaradic* , *zlaradičk* . Unakrštenjem sa *vrijed* (y.) nastade *гШь* > (prema Miklošiču hrvatski) *'zled,* odatle pridjev *zlēdan,* f *zlédna* (ŽK) »koji se lako ozlijedi«, *zlijèditi, zlljedīm (po-)* impf. (Vuk) »eine Wunde aufreissen« prema iteratīvu *pozljeđivati, -ujem.* Baltičke usporednice, su brojne i sadrže prvobitno ie. značenje i pokazuju čitavu skalu prijevoja, dok praslav. pridjev ima samo psihološko značenje i pokazuje samo jedan, i to niži prijevojni štěpen (Tiefstufe) kao i lit. *atžūlas, atžūlus* »1° schroff, grob, hart, 2° unbarmherzig«, *įžūlus* »lästig, unverschämt, grob«, *pazulmis* »schräge, schief«, prema prijevoju *e* lit. *nuozvilnùs* »abschüssig«, lot. *zvelt* »wälzen, fortbewegen« i prema prijevoju *o* lit. *žvalus* »geschickt, flink, hebend«, lot. *zvalstīties* »schwanken«. Ie. je značenje korijena **ğhuel-* (u slavinama niži prijevojni štěpen) bilo »ono što je koso, strmo, grubo«, upor. sanskr. *hvdrate* (3. 1.) »krivuda«, avesta *żurah* »krivica«, perz. *zur* = lat. *falšus* »fališan«. Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *ğh.*

Lit.: ARj 1, 264. 731. 2, 731. 4, İ24. 7, 774. 775. *BI* 798. 847-848. *Elezović* l, 143. Kušar, *NVj* 3, 338. Jagić, *ASPh* 20, 530. 31, 551. Vušović, *N3* 5, 45-48. Bulat, *JF* 5, 146. Hraste, *JF* 6, 213. *Mazuranić* 967. 1687. Maretić, *Savj.* 187. 188. *MikloSič* 405. 419. *Holub-Kopečny* 437. *Bruckner* 654. *KZ* 45, 33. *Vasmer* l, 457. *Mladenov* 192. *Trautmann* 372. *KZ* 43, 173. *Boùactf* 1013. 1071. Bragmann, *IF* 27, 271. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199). Iljinski, *RFV* 61, 227-243. (cf. *RSI* 3, 335). Lewy, *ZSPh l,* 416. Machek, *Slávia* 17, 189. 194. *Tiktin* 1824. Nehrine, *IF* 4, 400. Petersson, *LUĂ,* n. f., sv. 18, br 2. (cf. *IJb* 20, 341). *RES* 8, 148. Vaillant) *RES 9,* 6-7.

zäova f = (stezanjem *ao > a) zova* (Vuk, Vojvodina) = *zâva,* gen. *žāvē* (Kosmet) = (s metatezom) *zâvla* (ŽK) = (s poluglasom) *züva* (Krašić) »muževljeva sestra njegovoj ženi«, sveslav. i praslav. porodični termin **гъІу,* gen. *гъіъ е,* prvobitno kao *svekry* (v.) po deklinaciji й (tip *сгъЬу;* gen. *-vue),* ali je prema svjedočanstvu slavina već u prajeziku prešlo u deklinãciju *a.* Pridjev na *-in závin* = *zavlin* (ŽK). Nema usporednica u baltičkoj grupi, nego u južno-ie., što je rijetko: u gr. γαλόως < *γαλ<χΡωζ, atickí γάλως, gen. γαλόω »belle-soeur, soeur du mari«, lat. *glos,* gen. *glōrisj* frig, γέλαρος = γάλλαρος »αδελφού γυνή« < ie. *j(з) loų-.* Samoglasnik *α* je nastao iz ъ, upor. stcslav. *ζľνυα,* bug. *zälva,* slov. *zőlva,* stčeš. *želva,* polj. *zelwa,* ras. *zólva.*

Lit.: BI 799. *Elezović* l, 184. *MiЬIoШ* 400. *Bruckner* 651. *Vasmer l,* 460. *Mladenov* 195. *Trautmann* 373. *Boisacq*[3] 140. Hirt, *IP* 2, 145. Kretschmer, *KZ* 31, 333. 453. Leskien, *IF* 19, 203-204. Machek, *Slávia* 16, 189. *W P* l, 631.

zaprtak, gen. *-tka* m (Stulić) »starmali, patuljak, nanus« po svoj je prilici metafora od stcslav. *zaprbtbkb* »ovum ventosum, mućak«, sveslav. i praslav. prefiksalna složenica od ie. korijena **per-* »roditi«, lat. *pario, parerà.* Upor. rus. *pòrtiti,* »verderben«, u kojem je isti korijen proširen na *t,* ukr. *vyportok* »Frühgeburt«. Početni slog iste riječi izopačen (pejorativiziran) je u slov. *zlaprtek — zlapôtek,* pridjev *žlaprten* = *šlapftki* m pl. (Zagreb) »mućak«. U Nišu je ista riječ šaljiv naziv *četvrtak — zaprtak,* ali se ne razabira kako je došlo do te uzrečice. U Poljicima (Dalmacija) prefiks *za-* zamjenjuje se prefiksom *sa-: saprtak,* gen. *-tka* »kržljavac, basarak, krt, krželj, trtak, masur, kuko«. Matzenauer upoređuje lit. *špurtįs* »putridus, cariosus (de ligno)«.

Lit.: BI 807. *ZbNŽ* 8, 232. *Pleteršnik* 2, 968. *Miklošič* 243. *Holub-Kopečny* 432. *Bruckner* 645. *Mladenov* 182. *WP* 2, *41, Boisacq*[1] 804-805. Matzenauer, *LP* 14, 167.

zäpt m (Vuk, Kosmet) = *zãpt, zàft, zâvt* (BiH) »1° disciplina, strog režim, stega, 2° zaustavljanje daha u prsima kod astme, 3° sekvestriranje (2° i 3° BiH)«. Denominal

na *-iti zàptiti, -im* pf. (Vuk, Kosmet, objekti *dorata, vojvode} (po-, u-)* »1° držati koga u zaptu, 2° zapušiti« = *zaptiti, zaptijem* (Vuk), *zaftiti — zâptim* (Kosmet) »3° teško disati, imati sipnju«, prema impf, na *-va- zaplivati, zaptī-vâm* »zapušavati«, na *-ìsati zàptisati, -šēm* pf. »1° objekt *vodu, 2°* zabranjivati, sprečavati, ustezati«. Radne imenice na *-āč zaptivāč,* gen. *-aća* »zapušač«, na *-džija zapčija* »koji pazi na zapt«, prema Elezoviću krivo zabilježeno mjesto *zaptija f* (Kosmet) »turski žandar(in)«. Odatle *zaptîsto* n (Kosmet) »ustanova žandarmerije«. Deminutiv na *-će,* gen. *-leta zapute* n (Kosmet). Ovamo ide *zabit* (BiH) = *zabit,* gen. *zabita* m (Kosmet) »oficir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla, ar. *zabt,* > tur. *zapt,* apstraktum *zaptijje* »1° javna sigurnost, bezbjednost > 2° vojnik ili žandarm kojemu je dužnost da čuva javni red« (upor. za semantički razvitak tal. *podestà* < łat. *potęstas), zaptıct, zabit* < ar. *zabit,* iz turske administrativne terminologije: rum. *zabit* = *zabet* »leitender Beamter, Kommandant«, *zabitlic,* bug. *zabitin* »policist, oficir«, *zabitlik,* arb. *zabit* »autorité«.

Lit.: BI 682. 807. 808. *Bosanski prijatelj* 2, 111. *Miklósié* 399. Korsch, *ASPh* 9, 678. *GM* 479. *Pascu* 2, 557. 175, br. 1162. *Mladenov* 169. *Tiktin* 1785. *Elezović* l, 197. *Školjić** 643. 646. 647.

zar[1] m (akcenat u Škaljića; *po što glavu svoju na гать mečeš,* u Aleksandridi, *Starine,* 3, 312; Kolunić, Spovid općena) = *car* (Vetranie, Nalješković, Akvilini, Bella) = *cara* f (Mikalja: *igrati na care}* = deminutiv *carica (carice bacati)* »kocka, ždrijeb« = *zar* (Kosmet) »sreća u igri, na kocki«. Balkanski turcizam arapskog porijekla (tur. *zar* < ar. *zahr* »kocka«, od ar. glagola *jasara, jazara* »kockati se«) koji je k nama mogao doći i preko tai. *zara, zaro* »isto«: rum. *zar* »Würfelspiel«, bug. *zar,* arb. *zar,* ngr. ζάρι, srgr. ἀζάρι. Za dubrovačke primjere bi se moglo misliti da se trebaju čitati *dzar* (usp. *zora* > *dzora,* tal. *zaro)* ali postoji i u Srbiji *car* u tom značenju (Milićević), vjerojatno neka kontaminacija (rar + *car* »imperator«). Ovamo ide i evropski arabizam *hazard* »kocka, kockanje« < fr. *hasard,* pridjev na *-ьn* > *-an hazardan (hazardna igra),* infinitiv *hazardiratí* preko njem. *hasardieren* < fr. *hasarder,* od ar. *jasar* »Gesellschaft welche würfelt« (Lokotsch) > španj. *azar* > fr. > njem. *Hasardspiel.*

Lit.: ARj \, 757. 760. *BI* 808. *StPH* 3, 1Г8. *Starine 3,* 312. Jagić, *ASPh 5,* 92. 93. Halevy, *MSLP* 11, 73-91. (cf. *AnzIF* 12, 167). *Lokotsch* 2186. *REW** 9595. *Elezović* l, 198. *GM* 481. *Prati* 1060. *Škaljié*[1] 647. *DEI* 4108.

zar[2] m (BiH, akcenat u Škaljića, govori se *zár)* »1° zavjesa, zastor, 2° ženski zavitak u kome su muslimanke zamotane i pokrivene izlazile na ulicu *(zar* se kroji od basme, stofa ili svile, a *feredža* samo od čohe)« = *zara* f (Mostar) »zavjesa«. Od tur. *zar* »Häutchen, Membrane (Şevket)« < ar. *izar.*

Lit.: BI 808. *Školjić*[1]· 647. Milas, *Rad* 153, 84.

zarar, gen. *-ara* m (Vuk; u BiH i *zàrar)* — *zarãr* (Kosmet, objekt uz *činiti)* »šteta, gubitak« (protivno *car, sićar,* v.). Denominal na *-iti zaráriti, zarurîm* pf. (Vuk) = *zarārit* (Kosmet) prema impf, *zararivati, -ràrujem* »štētovati«. Imenica *zaràrsuz (-rá-)* (BiH) »koji ne čini nikome štete, koji nije opasan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zarar, zararsız)* iz turske trgovačke terminologije: bug., arb. *zarar,* cine. *zărăre* f.

Lit.: Elezović l, 198. *GM* 481. *Mladenov* 183. *ŠkaljiP* 647.

zarf m (Vuk) pored *zâf* i *zălf* (BiH) »F (Vuk) kao mala čašica od srebra, mjedi ili zlata za fildžan, 2° korice, oklop, 3° kuverta« = *zarf* (Kosmet) »omot za pisma«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zarf* »1° Untertasse, 2° sud, 3° kalup, 4° omot za pisma«) turske terminologije za kuhinjsko sude i poštu: rum. *zarf* »Untersatz des filigean«, bug. *zarf,* arb. *zarf ë, zalf ,* ngr. ζάρφι »Untertasse«.

Lit.: BI 810. *Elezović* l, 199. *Lokotsch* 2202. *GM* 481. *Mladenov* 183. Korsch, *ASPh 9,* 678. *Školjić*[2] 647.

zàsemprit pf. (Potomje) »učestali«. Denominal od tal. *sempre* < lat. *semper* (prefiks ra-). Kod Hrvata u Molise *semaj* »uvijek« < sttal. *sempremai* > *sempremá* (Abruzzi) < lat. *semper magis.*

Lit.: REW[3] 7814. Wędkiewicz, *RSl 6,* 235. *Prati* 899. *DEI* 3451. 3452.

zastûnj (ŽK, pojačanje s gen.: <~ *boga),* prilog, »badava, zabadave, mukte« = *zaostûnj* (Vodice) pored *zastûnj.* Mjesto prijedloga ra, koji je kao u *zaludu, zaman, zabadava,* stoji prijedlog *o-* < *ob- ostun* (Krk, Notárska knjiga), *ostunj, ostunja* (Modruš, 1487). Bez ta dva prijedloga *stun* (16. v.), *stima, stunja.* Hrv.-kajk. također, u slov. varira *u* > *o,* kako

ni u jednoj drugoj slavim. Bez prijedloga *za-, o-, s-* nije potvrđeno u hrv.-srp., nego u stcslav. kao pridjev *Шпь* »qui gratis datur«, prilog *turģe (lunet)* (Kločev gì., Zografsko, Marijansko ev.,isi.) »umsonst«,rus. *tune* »müssig, umsonst«, *tunejadec* »Müssiggänger«, *tunnyj* »vergeblich«, bug. *tun* »falsch«, *tune* »vergeblich«, polj.-šlez. *tuni* »wohlfeil«, bug. *ttinja beda,* prilog *tunĕ (-ĕ* iz lokatīva, Psaltir dubrovački, 16. v.) »gratis«, apstraktum *гипъЂа* »dar«. Prijedlog í je došao kao u *slaka* (ŽK) < *sb lьgъka* »jeftin«. U štokavskom je prilog iščezao zbog turcizama *mukte* i *badava.* Nema usporednica ni baltičkih ni drugih ie. Iz ie. jezičnih sredstava tumači Mladenov, koji dovodi u vezu sa *tašt* (v.) i pretpostavlja ie. korijen **tou-, *tu-,* što ne ide, jer *tbStb* pretpostavlja ie. **teus-, *tus-,* ne **tou-, *tusk,* dok Miklošič uporeďuje sa polj. *tani* »wohlfeil«. Riječ je prema tome bez etimologije. [Usp. i pod *stunj].*

Lit.: ARj 9, 286. Skok, *ASPh* 33, 373. *Mažuranii* 854. 1383. *Pleteršnik 2,* 881. *Djela JAZU* 31, 222. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Miklošič* 365. *Bruckner* 565. *Mladenov* 642. *SA* 139. 323. *Vasmer* 3, 153.

zatilak, gen. *-ioka* m (Vuk) = (reforma nominativa prema gen. *-ioka* < *-Ujka) zatiljak* (Vuk) = (hiperjekavizam) *zatjelak,* gen. *-ioka* (Gundulić) pored *zatjeljak,* gen. *zatijeljka* = *zaćeljak,* gen. *zatijeljka* (Paštrovići) = *zat'ijak* pored *zatijok* (Kosmet, također analogija prema gen. *-ijoka)* »zadnja strana glave«. S prefiksom *po-* mjesto ra- *pòtilak,* gen. *-ioka* pored *potiljak,* gen. *-ioka* (Vuk, Srbija, Crna Gora) »isto«. Samoglasnik *i* je nastao od jery-a, upor. stcslav. *tyH* »αὐχήν«, rus. *tyl,* polj. *tyl.* U bug. *til* »Genick, pozadina«, pridjev *tuen,* poimeničen u sr. r. *tilno* i na *-ik tilnik* »Messerrücken« (upor. *tilut* m, *telućе* n, bez prefiksa). Riječi *zatiljak* i *potiljak* poimeničene su sintagme *za tylom, po tilu* s pomoću sufiksa *-tk.* Što je čisto *til* propalo i nalazi se u izvedenici od sintagme u hrv.-srp., uzrok je jezična borba protiv homonīmija: *-tio* u *pretio* (v.) od *titi;* upor. u narječjima i *tio* < *htio* < *huelb.* Značajno je da u Vodicama postoji i sa M mjesto *i* (upor. *sirov — surov* (v.) *zâtuljak* pored *zavrătnjak,* što predstavlja prijevoj *ou* pored *u* u ie. korijenu **teu-, *tou-, *tu-* »bujati«, proširenom formantom *-lo:* sanskr. *tulum* »Ritze, Wedel, Büschel, Baumwolle«, *tūla* »Docht«, gr. τύλος »Buckel«, stir, *tuile* »Flut«, stprus. *tuian* »mnogo«, lit. pridjev *túlaš,* »muitus«, nvnjem. *Dolle,* tirolsko-njem. pridjev *doll* »debeo«. Kako se vidi, sveslavenski se Semantem (naziv dijela tijela) ne nalazi ni u baltičkoj grupi kao ni u ostalim ie. jezicima. Nije jasno kako je taj prijenos nastao. Možda ide ovamo i određeni pridjev *tili* = (asimilacija?) *tînjï* samo u izričaju *za tili čas* = *u tili ías* »za jedan čas, hurtig, brevi«.

Lit.: ARj 11, 135. *BI* 819. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Miklošič* 369. *Holub-Kopeíný* 399. *Bruckner* 589. *Mladenov* 633. *Vasmer* 160-61. *Boisacf* 990. Reichelt, *KZ* 39, 74. Zubatý, *ASPh* 16, 417.

zbrisati, *-âm* pf. (Lepetane; primjer: *ona udica zbriša)* »skliznuti«. Od furl, *sbríssà* »sdrucciolare, perdendo equilibrio«, postverbal *sbris* »sdrucciolo«, *sbrissade* f, mlet. *sbrisàr,* tal. *sbrisciare.* Prefiks *s-* < lat. *ex-.*

Lit.: Pirana[1]· 946. *DEI* 3358. *Rosamani* 949.

zdjela f (Vuk), deminutiv *zdjelica,* augmentativ *zdjelètina* (Lika), na *-ar zdßlär* m = *Mela, Melica* (Vuk) = *zdila* (Rab, Vrbnik, ŽK, Liješće u Lici, Krašić, hrv.-kajk. slov.), *zđelica* = *zdelo* f (Bednja) = *zdila* (1556, Perna; Lumbarda, Vrgada, Otok u Slavoniji, Hektorović, šibenski otoci, Brusje, Perušić, Gospić, Pribić kraj Krašića, Pazin) »1° čanak, činija, kopanja, panica, plitica, tēriņa, vagan, 2° čaša (Vrbnik), 3° čast, poklon, .dar za Božić (Mljet, Zore)«. Odatle *zdeljnjak* (Gèrovo) »Sumpfschildkröte«. Između í i *d* ispao je poluglas s, koji je nastao iz *u,* kako se vidi iz mlađe po^ sudenice *skudel* m (Stulić), *škudela* f (Dubrovnik, Račišće, Korčula, Lika, *-dela* Istra) = *škudela* (Tivat, Crna Gora) = *škurdela* pored *škudela* (Crmnica) »1° šalica za kavu (Račišće, Tivat), 2° tēriņa (Korčula)«, deminutiv *škudelica* (Molat, Lika, Vrbnik, Istra, Bukovica u Dalmaciji) »1° šalica, 2° (Lika) limen sud iz koga vojnik jede«. Slov. *skodêla, skodelica* »isto«, s umetnutim *n* pred dentalom *skandêla* »šalica«, *škudela* »isto što skodela, Schüssel«, *skodêla* (Gorensko) pored *škedela.* S posljednjim ide zajedno *škidela* (Buzet-Sovinjsko polje) »zdjela *fz* gline pocakljena (domaći proizvod)«. Samoglasnik *o* u slov. i u hrv. oblicima može se tumačiti i s nazalnim *ç,* koji se nalazi u stcslav. *skpdelz* »testa, laguncula, tegula«, *skņdīhm* »testaceus«, *skgdehnikl·* »κεραμεύς, figulus«. Nazalno *į* moglo je nastati od unakrštenja od *sculetta* > tal.-mlet. *scodilla,* furl, *scudiele f* i *scandula* (v.). Postoji i još jedna varijanta sa *u* > ǒ (gubitak): *skleda* f (Istra), deminutiv *skledica, sklednjak* (Istra, Buzet-Sovinjsko polje) »drvena zdjela u kojoj se kuhačom gnječi krumpir« = *sklîda, sklidnjak* »polica kamo se meću zdjele«. Taj je nastao također iz *scodella* > **sktdela* >

metatezom *skbleda. Nalazi se i u slov. *skleda* »Schüssel«, s potpunom leksikologijskom porodicom. Naša posuđenica ide zajedno sa nvnjem. *Schüssel,* stvnjem. *scuzzil(a)* od lat. *scutella,* deminutiv od lat. *scuta* pored *scutra* »flache Schüssel« > *škundra* f »Art Korb (Notranjsko)«, deminutiv *škundrica.* Razlika je samo u vremenu. Njemačka posuđenica potječe iz vlat. prije 5. v., a slavenska poslije toga datuma. Njemačka pretpostavlja í medu samoglasima, slavenska ř > *d* i potječe iz sjeverne Italije.

Lit.: ARj 15, 241. 362. 17, 690. *BI* 853. *Pleteršmk 2,* 487. 491. 501. 630. 638. 906.-66. Hirtz, *Amph.* 176. Miletić, *SDZb 9, 262—66.* 392. KuŠar, *Rad* 118, 17. *NVj* 3, 316. Zore, *Rad* 170, 230. Jurišić, *NVj* 45, 174. Hraste, *JF 6,*182. *REW* П56.* Miklošii* 301. Bruckner, *KZ* 51, 231-232. *ZSPh* 8, 440. Skok, *ZRPh* 54, 203. *DEI* 3406. 3407.

zdrav (Vuk) *(ne-),* balto-slav., sveslav. i praslav. *$ъIoг ъ ili *sbtorbb, *sadorvb,* pridjev obrazovan istim sufiksom *-ųo* kao *živ* (v.) ili *mrtav,* »sanus (opozicija *nezdrav, bolestan)«,* određeno *zdravi* (~ *Ciganin)* (Kosmet) »pravi«, kod kihanja *pis zdrav* (Kosmet). S negativnim prefiksom *ne- nezdrav* (Kosmet) »budalast, sulud, mahnit, lud, natrusan (Kosmet), nëdotavan (Kosmet)«. Deminutiv na *-ačak* < *-ьc* + *-bkt zdravačak,* f *-čka* (Piva-Drobnjak). Apsolutni superlativ reduplikacijom (tip : *nov novčar) zdrav zdravcit* (Vuk, Kosmet) »posve zdrav«. Poimeničenja: na *-ьc* > *-ac zdrăvac,* gen. *zdrăvca* (Vuk) »1° zdrav čovjek,2° biljka geranium macrorrhizum«, na *-i! zdravíš,* gen. *-{Sa* (Stulić) = na *-injăk zdràvinjak* m »herbae genus«, na *-ača nesdravača* (Lika) »budalasta ženska«, na *-an nezdravom* m »budalast čovjek« = na *-sa nezdravia* m (Lika) = na *-elja nezdravèlja* m (Kosmet) »rnanitaš, luđak«, na *-ština* < *-bsk* + *-ina nezdrávština f* (Konavli) »neman, strašilo«. Apstraktum na *-je zdravlje* n, s deminutivom *zdrăvljice* n i pridjevom na *-ьn* > *-an zdrăvljan,* f *-ana.* Na *-jak zdravljak* »l° eipitet mladom mjesecu, 2° mliječni restoran«. Rumunji posudiše *năzdrăvan* »mit übernatürlichen magischen Kräften begabt > wunderbar, schalkhaft«, s crkvenim sufiksom *năzdrăvănie* »toller Streich«. Denominai na *-iti zdraviti (sé), -lm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, od-, po-, poo-, otpo-)* »1° (inhoativ) convalescere, 2° propinare, 3"(recipročno) consalutari«, iterativ na *-ati -zdrav-Ijati, -am,* samo s prefiksima *nazdravljati* = *nazdrăljat* (Kosmet). Odatle postverbali: *pozdrav* m, *ôdzdrav* m. Na *-ica zdravica (na-, obna-).* Na *-je pòzdravlje* n. Na *-eti ozdravět, -im* (Kosmet), *ponezdravêt se* (Kosmet) »senuti pameću«. Prilozi *zdravo* »1° uzvik, 2° vrlo«, *nàzdravo (zaboljela ga ~ samo od sebe,* Piva--Drobnjak). Riječi *pozdrav* i *pozdraviti* prevedenice su od *salutem* i *salutare* (posuđeno *salutirati, -Iuțirăm* u vojničkom govora). Rumunji posudiše pridjev *zdravăn* »jak«, koji se ne nalazi u južnoslav., *zdravenie* »jakost«, *zdravila* »salvia officinalis«, Novogrci σδραβίτζα »puna čaša«. Etimologija nije jedinstveno utvrđena, jer se ne može utvrditi ni jedinstven praslav. oblik. Luž.-srp. *strawy* i struś, *storovb* pretpostavlja praslav. **storvt,* a stcslav. i stčeš. *ostrabiti* < ÍL-*torbi.* Vasmer rastavlja *strawy* (prema Trautmannu progresivna asimilacija), *storovb* od *zdrav.* Prema semantičkoj paraleli njem. *Kerngesund,* lat. *robustus* (internacionalno *robustan) -drav* se dovodi u vezu kao prijevoj na *o* praslav. **dorv o* od *drvo, drijevo* (v.), dok je sa- prefiks značenja »dobar« (upor. galsko *su-* i gr. ύ- u υγιής, odatle internacionalno *higijena, higijenski).* Bez tog prefiksa nalazi se (prema Meilletu) u sanskrtu *dhruvah* »fermę«, stperz. *auruva-* »zdrav«, u sanskrtu *sudharmă* (H. Pedersen). Ali se *sí-* uporeduje i sa *ge-* u *gesund.* Ako se odstrane *strawy* i *storovb,* onda je ie. korijen **doru-.* Upor. lit. *sūdrus.* Slog *zdra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *zdrowy,* rus. *zdoróvyj.*

Lit.: ARj 7, 770. 8, 149. 150. *BI* 835 *Elezović* 1, 456. 2, 21. 93. 538. Vuković, *SDZb* 10, 391. *MikloHč* 49. *SEW* 1, 214. *IF* 31, 411. *Holub-Kopečny* 434. *Bruckner* 650. *Vasmer* 1, 450. *Mladenov* 190. *Trautmann* 53. *ZSPh* 8, 442. *WP* 1, 806. 2, 512. *Tiktin* 1041. Baudouin de Courtenay, *IJb* 13, 310. *Boisaccf* 299. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI 6,* 270). Fraenkel, *Melanges Pedersen* 443-455. (cf. *IJb* 23, 397). Hujer, *LF* 46, 181. si. (cf. *IJb* 8, 208). Jokl, *Unt.* 320. Machek, *ZSPh* 7, 378. Meillet, *RES 6,* 172. Noha, *ZSPh* 5, 213. Pedersen, *IF* 5, 60. *KZ* 38, 372 (cf. *AnzIF* 21, 78). Pogodin (cf. *IF* 21, 204). Šimčik, *HR* 1942, 389-391. Zupitza, *KZ* 37, 391. Vaillant, *RES* 22, 21.

zdrózgati, *zdŕôzgam* pf. (Vuk) *(z-* = prefiks *s-)* = (sa *u* mjesto *o) zdrúzgati, zdruzgām,* još s prefiksom *raz- razdrozgati* = *-druzgati »razbiti* na sitne komadiće«. Još postoji varijanta s prefiksom s- i na onomatopejsko *-ototi stroskdtati* u istom značenju. Upor. s posljednjim *troska* »scoria« (v.) i ime biljke *troskot* (v.). Nalazi se još u slov., slvč. i polj. Praslav. Baltička grupa pruža usporednice za samoglasnik *u* kao i za varijante *zgļsk:* lit. *druzgas* »mrvice od nečega«, *druzgêti* »razbiti u paramparčad«, lot. *satruskđt* »razmrviti«. le. je korijen **dhreu-*

proširen na *sk.* Varijacija *sk* > *zg* je zbog onomatopeiziranja. Upor. i *mazga* sa *maska.*

Lit.: ARj 13, 523. *BI* 836. *Miklósit* 51. *SEW* 1, 228. *Bruckner* 99. *WP* 1, 872.

zdrûcati, *-ãm* impf. (Dubrovnik) prema pf. *zdrûcnuti, -em* (ibidem) »rückweise reissen«. Onomatopeja, koja je možda stvorena pod uplivom tal. *sdrucciolare, drusciolare, drusciare, druzzolare* »girare«, *ruzzolare.*

Lit.: Rešetar, *Stok.* 313. *Prati* 894. *DEI* 1397.

zducit se, *-im* pf. (Lovran, Istra) »pretendere«. Odatle postverbal *zduk* m. Čini se da potječe od tal. *dùcere* (13 v.) > *-dune,* sa *-iti* kao u *kuriti* < *currere; z-* je tal. prefiks *s-* < lat. *ex-,* Upor. u Režiji (slov.) *prodúžinat* < furl. *produşi, jintrodúžinat* < furi. *introduşi.* Od part. perf. *duetus* sa sufiksom *-orius* > *-or* bilo bi prema Vaillantu *(na) dohuore* (Zografsko evanđelje, Marko IV 38) »oreiller«, iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ASPh 34, 307. Stürm, *ĞSJK 6, 52.* Vaillant, *BSLP* 39, 209. *Vasmer* 1, 365. 366. Horálek, *Slávia* 18, 57. ss. *SA 266. DEI* 1398. 1399. 1405.

zdûr, gen. *zdúra* m (Stulić, Dubrovnik, za doba republike) »servo di corte, glasnik, telai, (u lat. pisanim spomenicima) riparius«. Kod Filipa de Diversis *siauros* (15. v., ak. pi.). Od radne imenice **exitore,* od *exeo, exire* (prefiks *ex-* i *eo, ire).* Upor. Logudoro *bessida* »Geschwulst«. S prefiksom *re-* tal. *riuscire* > *reușiți, -im* impf., pf. (Perast, Paštrovići) = (prema tal. 1. 1. prez. *riesco) reuškati, -ãm* pf. (Perast) = *rebuškati, -ãm* pf. (Dubrovnik) »poći za rukom, uspjeti« (suglasnik *b,* koji ovdje zatrpava hijat, nalazi svoju paralelu u *bessire* < *exire, bessida,* Logudoro). U dubrovačko-romanskom *u* iz infinitiva *riuscire* (mjesto *riescire* unakrštenjem sa *uscio)* ušao je analogijski i u prezent *(*reusco).*

Lit.: BI 836. *Mažuranić* 1677. Budmani, *Rad* 65, 167. Zore, *Tud.* 8. *Rohlfs* 350. Skok, *Slávia* 10, 491. *ZRPh* 54, 203. *REW** 3018. *DEI* 3268.

zeba f (Vuk) prema m *zebac,* gen. *zepca* (Jablanac, Senj) = *sebe* (Vetranović; potvrde iz narodnog govora za tu varijantu nema), sveslav. i praslav. **zįba,* »fringilla coelebs«. Pridjev na *-in zebin.* Deminutivi na *-ić zebić* (Nin) »mlado od zebe«, na *-ica zebica* (Križ, Pazarište, Stinica, Živi Bunari, Sošice, Žumberak). Njezino pjevanje prije sunca znači kišu. Samoglasnik *e* je .nastao od palatalnog nazala *t,* upor. polj. *zięba,* ukr. *záblyk, záblyča,* ras. *zjáblik.* Miklošič i Bruckner vežu sa *zepsti* (v.), jer se prema Brehmu *zeba* pojavljuje nakon kopnjenja snijega i na početku zime nestaje. Upor. tumačenje Latina *fringuilla frigore cântat* i naše sinonime u *snigarica, snigavac, snješka, sniženica* = *snježnica, snjeguljica, snjeguljka, snjegušica, snježarka.* Buga uporeduje s lit. *žibe, zilele* »fringilla eannabina«, koje je od glagola *žibu, žibėti* »sjati se«, iz čega bi izlazilo da je dobila ime po *sjaju perja.* Glede njem. *Fink,* na koji se Buga poziva da bi objasnio *ę,* upor. *pin(j)ac, pinčina, pinjavac.* Hirtz je nabrojio 43 sinonima za »fringuilla coelebs«. Nazivi po glasu za *zebu* isto su tako brojni kao po snijegu: *bitkavac, bitkavica* od glagola *bitbikati, cinkavac, činka, (s)činkavac -kovač, činkovka, čanka, ćivkalica, šaka, itikon (-uri), šćikunac, šurkovac.* O posudenicama *fink (-a, -ič, -ka, -kov, -kulja)* = *hinko* v. pod *fink.*

Lit.: BI 836. Hirtz, *Aves* 14-15. 415. 571. *Miklošič* 401. *Bruckner* 653. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199).

zec m (Vuk, ŽK, danas općenito na čitavom području) prema f *zečica* = (hrv.-kajk. nestegnuto *aje* > *e) zajec* = *(e* identificirano s nepostojanim α = *e* < 0, *ъ) zajac,* gen. *zăjca* (Negotinska krajina), *zăjac,* gen. *zăjca* (Kosmet), sveslav. i praslav. **zajecb,* »1° lepus, 2° oronim (ime bosanske planine), 3° prezime *(Zec,* Lika, pored *Zajac,* ŽK, na *-ić Zajčić)«.* Deminutivi *zečić,* na *-bk* > *-ák zeiak,* gen. *zéčka* (Hrvatska) »(metafora po cvijetu) grašak«. Augmentativ na *-ina zečina f* »1° veliki *zec, 2°* koža od zeca«. Pridjevi na *-j zečji* »leporinus«, na *-ev zečev,* poimeničen u sr. r. *Zečeva* (polje), poimeničen na *-ina zečevina* »meso zečje«. Nestegnut oblik *zajec* očuvan je u toponimu *Zaječar.* Samoglasnik *e* u sufiksu *-ec* nastao je iz palatalnog nazala *ę,* upor. stcslav. *zajįcb,* polj. *zając,* ras. *zajac,* gen. *zaica.* Taj se rijedak sufiks (upor. još samo *mjesec,* v.) zamjenjuje u slavinama običnijim: búg. *záek,* mak. *zajok,* bjelo-rus., ukr. *zajuk.* Suglasnik *j* u *zajec* se smatra kao suglasnik koji zatrpava hijaţ; zbog toga u slov. *zavec* pored *zajec* (upor. *rukovet* pored *rukojeť).* U baltičkoj se grupi može upoređivati samo stprus. *zasins* »isto«. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava na više načina. Fick dovodi u vezu s lit. *žaidžiu, žaisti* »skačem« < ie. korijen **ghe(i)-,* sanskr. *jihītē* (3. 1. sing.) »skoči«. Mladenov i Zupitza vežu s lat. *haedus,* got. *gaits,* nvnjem. *Geiss.* Koštial i Machek izvode od *zuati, zžjc* »životinja koja zijeva«, i objašnjavaju to zasebnom

rascijeplj'enorfl formacijom zečeve gubice. Sufiks -ţcb tumači se kao osnova na и s deminutivnim sufiksom -ьc. Ali se može raditi o pred-ie. sufiksu -*incus, -encus,* koji je potvrđen u *Bodencus* i na ligurskom teritoriju.

Lit.: BI 837. Ilešić, *NJ 2,* 69-72. *Elezović ì,* 190. *Miklošič* 399. *Holub-Kopečný* 410. *Bruckner* 643. *Vasmer* \, 446. *Mlađenov* 174. *WP* l, 527. 544. Walde-Hofmann 359. Koštial, *3F г,* 71-72. Loewenthal, *ASPh 37,* 379. Vaillant, *Slávia 9,* 497. Machek, *Slávia 16,* 188.

zécir m (Vuk) »l° sprava kojom se kuca na vrata, halka (v.)$_3$ 2° prsten« = (unakrštenje sa *zvèk* m Dubrovnik, *zvêka f) zvèkïr,* gen. -ira (Vuk); odatle *zećir-prsten* = *zećer-prsten* — *zeći-prsten* (sve BiH) »prsten s velikim zlatnim kamenom u obliku trougla«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zehkir* = *zihgir* > tur. *zekir)* iz turske terminologije kućnih uređaja.

Lit.: BI 837. *Miklošič* 400. Korsch, *ASPh 9,* 679. *Školjić** 649.

zier m (Kosmet) = *zêr* (Banja Luka, Bosanski Petrovac) = *ziher* (Mostar) »gorko, žestina, otrov«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zehr* > tur. *zeher, zehir)* iz turske medicinske terminologije: bug., arb. *zeher.*

Lit.: Elezović 1, 207. *GM* 482. Skok, *Slávia 15,* 504., br. 857. *Škaljić** 649.

zéjtin m (Bosna) = *zeitin* (Vuk) = *zëjtîn,* gen. *-ma* (Kosmet) »(maslinovo) ulje, olaj, masla«. Indeklinabilni pridjev na tur. *-li zeitûnli* (Kosmet) = *zeituni (ni* > *n* kao u tur.) = *zejtini* (BiH) »maslinove zelene boje«. Na *-ica zeitinica* f (Vuk) »uljanica, sud za ulje« = na *-jača zejtinjäča* (Kosmet) »boca ili kanta u kojoj se u kući drži zejtin«. Složenka *zèitintáne* (BiH) »maslinka«; na *-luk sejtmluk* (BiH) »maslinjak«. Denominai na *-iti zeìtìniti, -īm (po-, za-)* »obuliti, uljiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zäit,.* pridjev *zäitun, zäituna* »maslina« > tur. *zeytin,* prema ar. pi.): rum. *zaitin* (Banat), bug. *zeitin, zehtin.*

Lit.: BI 837. *Elezović* 2, 207. 513. Skok, *Slávia* 15, 504., br. 854. *Mlađenov* 190. 191. *Tiktin* 1790. *REW** 9612. *Miklošič* 400. Korsch, *ASPh* 9, 679. *Školjić** 650.

zèlen, f *zelena,* određeno *zeleni* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev izveden s pomoću sufiksa *-en* (prijevojna varijanta od *-ьnъ)* od praslav. korijena **zel-,* »viridis«; proširen na *-kast zèlenkast* »subviridis«. Poimeničenja: na -ьc > *-ac: zelenáč,* gen. *-nca* m (Vuk, Crna Gora) »profundum« = *zelenáč,* gen. *-ènea* (ŽK) »lacerta viridis« = na *-äc* (v., u nejasnoj varijanti *-bać) zelenbać,* gen. *-aća* m, na *-ica zelenića* (epitet uz *gora),* na *-ič zelenić,* gen. *-ica* (Lika) »zeleno mlado i tanko drvo«, s deminutivom na *-bk zelenićak,* gen. *-ćka* (Lika), na *-ik zelenih,* gen. *-ika* (vir u Lepenici, Kragujevac), na *-ika zelenika* »l° jabuka, 2° buxus sempervirens, šimšir, 3° uvae genus (Slavonija), 4° bosansko i hercegovačko prezime«. Apstrakti na *-ilo zelenilo* n »pigmentům viride«, na *-ina zelenina* »viriditas« = po deklinaciji » *zelen,* gen. -í f »povrće, zerzevat«. Na *-ko zelenko* m »zelen konj«, s hipokoristikom *zeko,* odatle izvedenice *zZkalj, zèkan, zèkun, zeka f* (Kosmet) »zelena koza«, pridjev na *-kost zekast* »zelenkasto-siv«, na *-onja zekonja* (Kosmet, Vuk). Na -oía *zelenoša* »zelena koza«, na *-ka zelenka* (Vuk) »top, puška«. Na *-bk: zelenjak,* gen. *-njka (nj* od inhoativa *zelenjeti)* »zelen kukuruz = *zelênak,* gen. *-ênka* (Kosmet) »zelen plod«. Na *-äs zelenáš,* gen. *-aša* m (Srbija) »kajišar«, od priloga *na zelen(o) prodat* (Kosmet) ili *ponuditi,* apstraktum na *-bstvo zelendštvo.* Na *-saća* < *-bsk* + *-ica zelenšćica* (Smokvica, Korčula). Čest kao prvi ili drugi elemenat u složenim pridjevima: *zelenocrn, -jasan, -modar, -plav, -svijetao, -žut, tamnozelen, svijetlozelen.* Denominali na *-eti* (inhoativ) *zelenjeti (se), -ï* (Vuk) *(po-)* = *pozelênet* (Kosmet) »virescere«, na *-iti* (kauzativ ili faktitiv) *zeleniti, -im* impf. (Vuk) *(o-)* »činiti da bude što zeleno«. Da i sam korijen **zel-* znači isto što *zelen,* dokazuju hipokoristici *željo* m = *zelja* m (istočno) = *zelja* m »zelen vo«, s pridjevom *zéljin, zêljin,* na *-onja zeldnja* (Kosmet) »ime volu«, na *-os zeljoš,* gen. -oía »zelen top«, na madž. *-ó* > *-ov zèljov,* gen. *-ova* »zelen pas«, na *-jug zèljug* m »zelen vepar«, s pridjevom *zèljugov* prema f *zèljuga* »zelena krmača«. Apstraktum na *-je zelje* n »1° biljke atriplex viridis, rumex patientia, rumex pulcher, 2° kupus (Vodice)« = *zelje* (ŽK), s pridjevom na *-ьn* > *-an zêjni* (Kosmet, *~ bostan), željan,* određeno *zeljanī,* poimeničen na *-ik zeljantk,* gen. *-ika* (Vuk, Dragačevo, Banja Luka, Travnik) = na *-ica zeljànica* (Vuk) »pita od zelja«, na *-ka zèljanka* (Lika, K) »korába«. Na *-anca zeljarica* (Stulić) »koja prodaje zelje«. Značajan je još naziv cvijeta *zelenkada f* (složenica) < *zelena kada* (Vuk, sintagma) »sunovrat, narcissus pseudonarcissus«, koja je upravo pučka etimologija od tur. *zerinkada* = *zeren-kadajzerem-* (danas *zere n* »Dichternarcisse, narcissus poeticus«, Şevket)

> (također) *zarekada* (BiH), rum. *žarna codea,* kao da je *kada* hipokoristik od *koduna* (v.) < tur. *kadın,* a upravo je tur. *zerrin kadeh* »sunovrat« > *zerin* m = *zerína f* (BiH) < perz.-ar., ar. *quadab* »pehar«, perz. *zerrin* »zlatan«, tj. »zlatni pehar«. Madžari posudiše *zeleniće fa* »cerasus avium«. Praslav. korijen **zel-* dolazi u baltičkoj grupi s drugim sufiksima i s drugim (višim) prijevojnim stepenima, tako da se pridjev *zelen* ne može smatrati kao balto-slav. : stprus. *satigan,* lit. *žalias,* lot. *zál's* »zelen«, s prijevojem *ã* stprus. *salin* »zelje«, lit. *žole* f, lot. *žale f* »trava, zelje«, glagol lit. *želti,* lot. *zelt* »zelenjeti«, lit. *želvas* »zelenkast«. Upór. još· frig, ζέλκια »povrće«, sanskr. *karit, harita* »zelen«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ĝh* u korijenu **ĝhel-,* koja u višem prijevoju perfektuma *o *ĝhol-* dolazi u *zlãto* (v.). U redukcionom štěpenu (Tiefstufe) dolazi varijanta **ghel-* (v. *želva)* kao **ghį-* u *žut* (v.), *žuč* (v.) i *žuk* (v.).

Lit.: BI 837. 838. *Elezović* 1, 207. 434. 293. Ribarić, *SDZb* 9, 205. Vušović, *NJ 3,* 60. (cf. *JF* 14, 251). *Miklošič* 400. *Holub--Kopečný* 435. *Bruckner* 653. *Vasmer l,* 452. *Trautmann* 364-365. *WP l,* 625. *Mlađenov* 190. *Tiktin* 1797. Bonfante, *KZ* 64, 129. Hirt, *IF 2,* 146. Lagercrantz, *IF* 25, 365. Lohmann, *KZ* 58, 208. Meyer, *IF* 7, 267. Streitberg, *IF* 3, 315. Wood, *IP 22,* 163. *Školjić·* 650-652. Maretić, *Saoj.* 186.

zeman, gen. *zemana* m (Vuk, BiH) -= *zeman* (Kosmet) »1° vrijeme, epoha *(zeman građi, zeman razgrađuje), 2°* prilika, zgodan momenat, câjt (ŽK) (u izreci: *od čega zeman od toga i vrijeme)«* = *zaman* (asimilacija *e — a > a — a* u tur.), samo kao prilog *uzaman* (Vuk) »svagda« (upor. bug. *záman* /»immer«/ í *uvijek,* v.) i ü tur. lokatīvu *zamanda* »olim«, samo u vezi s prijedlogom *od zamande* »od iskona«. Tur. lokativ smatran je kao posebna imenica, koja se deklinira u hrv.-srp. S postpozicijom *-ile* (upor. *bír vàktile,* v.) *-zàmanile* (Kosmet) »rano«. Tur. sintagme: *bír zemana* (hrv.-srp. gen. vremena) »jednom, nekada, u staro vrijeme« < tur. *bir zeman* »à un moment donné«. Tur. imperativi *gel git* (od *gelmek* »doći«, *gitmek* »otići«) mjesto gerundiva na *-(y)e, -(y)i* u vezi sa *zeman : dél zeman dít zeman* (Kosmet) »kad (lì)-tad(li), vremenom« < tur. *gel zeman git zeman* »quelque temps après«. Složenica: *ƀab(a) zèman, od baba zamana* (Crmnica). Balkanski turcizam (tur. *zeman, zaman)* iz turske terminologije svagdanjeg života: rum. *zaman* »Gelegenheit«, bug. *zaman* »Zeit«, *za zor zaman* »für die Zeit der Not (v. *zor)«,* arb. *zamán, zahmán,* eine. *zamane* f »temps, temps ancien, époque«, ngr. ζαμάνι.

Lit.: ARj 1, 131. 2, 839. 8, 728. *BI* 838-839. *Elezović l, 192. 2,* 509. 513. *Tiktin* 1791 *GM* 481. Miletić, *SDZb 9,* 266. *Deny* 401 903. *Pascu 2,* 175., br. 1167. Korsch, *ASPh 9,* 678. *Mlađenov* 178. *Miklošič 399.* Matzenauer, *LP* 11, 344.

zembil, gen. *-ila* m (Vuk, Vojvodina) = *zembilj* (BiH) = *zēmbtlj,* gen. *-Uja* (Kosmet) pored *zēmbtlj* »korpa, ceker (hrvatski gradovi), rogožar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zanbil* > tur. narodski *zembil* »Art Binsenkorb«) iz turske terminologije oruđa: rum. *zimbil* = *zamboale* »Korb aus Binsengeflecht«, bug. *zimbil,* arb. *zimbile* f = *zimbil,* ngr. ζεμπίλι.

Lit.: BI 839. *Elezović* 1, 208. 210. *Mlađenov 192. Tiktin* 1821. *GM* 485. *Lokotsch* 2193. Skok, *Slávia* 15, 504., br. 855. *Miklošič* 40. Korsch, *ASPh 9,* 679. *Školjić** 651.

zemlja f (Vuk, Kosmet, rus. *zemlja),* gen. *zemlje* (Kosmet) = *zèmnja,* gen. *zemnjê* (ŽK) »l° χθ-ών (u internacionalnom *autohton),* humus (s kojim je riječima u prasrodstvu), 2° regio«, balto-slav., sveslav. i praslav. **zemja.* Izvedenice se prave od dviju osnova: od *zem-* (bez epentetskog /) i od *zeml'-* (s odbacivanjem -a). Od **zem-:* pridjev па *-ьn* stcslav. *земьнъ* > određeno *zemni.* (~ *ostaci dragog pokojnika,* Hrvatska; vjerojatno posuđenica iz rus. *zemnoj* ili češ. *zemní),* odatle *podzemni, nadzemni* (rus. *nadzemný], podzemnyj,* češ. *nadzemní, podzemní), prizemni* (~ *stan),* odatle *prizemnica* (kuća). Na *-je prizemlje,* od sintagme *pri zemlji; podzemlje* »Had«, *razizemlje.* Riječi *zmaj* i *zmija* predstavljaju redukcioni štěpen istog praslav. korijena. Odijeliše se u jezičnoj svijesti od *zem-* i čine zasebnu leksikologijsku porodicu. Od **zemlj-:* pridjevi na *-en zemljan^* određeno *zemljani* »fictilis«, poimeničen na *-ica zemljànica* (Vuk) »činija ili čaša od zemlje«$_5$ na *-bsk zemaljski (nad-)* »l° terrester, 2° Landes- *(~a vlada, banka,* za Austro-Ugarske)«, na *-ьnъ *гemľјьnъ* (se. *grad)* u toponimu *Zemun,* gen. *-una,* s etnikom na *-ьc* > *-ac Zemúnac* m prema f *Zèmunkinja,* pridjev *zemùnskï,* »grad zemljanim opkopom utvrđen« prema keltsko--rom. *Singidunum* »Beograd«. Stariji oblik očuvan u njem. *Sémiin* < lat. *ZemUnum;* madž. *Zimony* predstavlja *l'* > *o* (stariji štěpen) > *u.* Poimeničen na *-ik Zemunik,* gen. *-ika* (Ravni kotari kod Zadra, srednjovjekovna Bosna), na *-ica zemunica* »Erdhütte, antrum«. Na *-uh* od sintagme *põzemjuh* (Smokvica, Korčula)

»vris, koji raste u širinu po površini zemlje«, na *-uša pozemljuša* (kuća) = *prizemljuša* (Valjevo, Skopska crna gora). Deminutiv na *-ica zemljica.* Augmentativi na *-etina zemljètina,* na *-(j)urína zemljùrina.* Na *-jak* m prema f *-jakinja zemljak,* gen. *-aka* m prema *zemljakinja f:* Na *-orina zemljàrína.* Na *-ište zemljište* »fundus«. Složenice: *zemljoradnja* f, *zemljoradrik, zemljodjelac,* gen. *-Ica* m prema f *zemljodjēlka,* noviji neologizmi *zemljopis,* prevedenica *od geografija, zemljoposjednik; zemljotres* prema lat. *terrae motus,* njem. *Erdbeben; zemljovid* »Landkarte« (iz češ. *zeměvid;* danas zastarjelo); isto tako zastarjelo *zemljeuz* »Landenge«, prema tipu *moreuz* (jedno i drago u Srba). Baltičke su usporednice u istom prijevoju: stprus. *same, semmai* »nieder«, lit. *žemė,* lot. *zeme,* pridjev lit. *žeminis = zemni,* od ie. korijena **ghđem-,* koji se nalazi u tračko-frigijskom imenu božice zemlje ζεμελως = gr. Σεμέλτ), arb. *dhe,* gr. χαμαί (odatle internacionalno *kameleon),* sanskr. *kšah* = avesta *žarni* »terra, fundus«, lokativ sanskrtski *kšami* = avesta *зэтг.* Ako se uzme s Kretschmerom i drugima da je ie. **ghdem-* u vezi sa got. *guma* = lat. *homo* »čovjek« i dalje s biblijskim (semitskim) *Adam* = ar. *Adem* (lično ime), stlit. *žmuo* m »muž« prema f *žmona* »žena«, pi. *žmonės* »ljudi«, stprus. *smuni(n),* ie. korijen **ghđem* može pripadati ie. semitskom prajeziku.

Lit.: ARj 7, 317. 10, 357. 358. 11, 309. 12, 223. *BI* 838-839. Belić, *NJ* 1, 46. *Elezović Î,* 208. *Miklósié* 400. Berneker, *IF* 10, 148. *Holub-Kopečný* 435. *Bruckner* 653. *Vasmer* 1, 452-453. *Mladenov* 191. *Trautmann* 369. *WP* 1, 662-664. *Boisacq** 1049-50. Jokl, *IF* 36, 135. Kretschmer, *KZ* 31, 428. 434. *GM* 83. Pedersen, *KZ* 36, 335. Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Skala, *LF 46,* 275-278. (cf. *IJb* 8, 203). Wijk, *ASPh* 42, 286-289. Maretić, *Savj.* 113. 186. 187.

zendil (Vük) = *zêngin* (BiH *zè-,* Kosmet) = *zendîn* (Peć), indeklinabilni pridjev, »bogat (suprotno *zunđur,* v.)«, komparativ *po zendîn od* (Kosmet) »bogatiji od«, u BiH *zendiliji = zendiniji.* Apstraktum na *-luk zendiluk* (Vuk, *ni > l* nastade od *zendilluk) — zendiluk, -dinluk, -ginluk* (BiH) »bogatstvo«. Dočetno *-/* u *zendil* nastade po zakonu disimilacije *n — n > n — 1.* Balkanski turcizam (tur. *zengin* »moćan, bogat«, *-gin* kao u *čališkan, v.;* tur. *zenginlik)* iz turske terminologije običnog života: bug. *zengin,* arb. *zenjin (nj < nđ).*

Lit.: BI 839. *Elezović* 1, 209. *Mladenov* 191. *GM* 483. *Školjić[1]* 651.

zënso, m, za f *-a* (Dubrovnik) = *dzendzo = senso,* gen. *-ota* (Smokvica, Korčula; kad se dva Petra sastanu, reknu jedan drugom: *zdravo, zenso!) = žensi* m pl. (Krk, *mi smo Sensi* »imenjaci«, Dubašnica), *žensa* f, slov. *žénso,* gen. *-ota = žensev,* gen. *-sva* m (nejasan dočetak) »koji ima isto kršteno ime, imenjak, Namensgenosse«. Od mlet. *zenso* (Boerio: *senso'), genso* (Chiavenna), furi. *'zénso* »omonimo«, nepoznatog postanja. Možda je od sintagme *genus suum* ili je od komparativa *gensóre = genzore <* prov. *gensor* od pridjeva *gen(t) < gentilis* ispuštanjem *-óre.* Mussafijino izvođenje od *Vicenzo* (s upitnikom doduše) još manje zadovoljava. Grčkog je podrijetla možda pridjev *gnjlo,* f *gnjila* (Prčanj, u izrazu *ja sam gnjila Prčanjka* »ich bin eingefleischte Perzagnerin«), od gr. γενεά »razza, stirpe, famiglia« > južno-tal. *genìa.* Inače je lat. pridjev na *-iliş gentilis* potvrđen samo u učenom vidu poimeničen u crkveno-lat. značenju *džentil* m (17. i 18. v.) prema f *džentila* (17. v.) = proširen na *-janin džentilijanin* (17. v.), pridjev *džentilski* »poganin« kao prevedenica od hebrejskog pl. *gōīm* »narod nehebrejski« = gr. гSл/а. U pravom značenju »plemenit« upotrebljava se u engleskoj složenici *gentleman,* koja prevodi tal. *gentiluomo,* fr. *gentilhomme.* Arb. *xhentil* m »Heide«.

Lit.: ARj 3, 534. Zore, *Tud. 9. Parać* 1192. *Pleteršnik 2,* 958. Mussana, *Beitrag* 221. Salvioni, *ZRPh* 34, 390. 404. *GM* 81. *Pirona** 1306. *DEI* 4111. *Rosamani* 1002. 1250.

zemīti, *zenēm* impf. (Stulić, Ranjina, Gundulić) *(pro-) = zen ut* (Smokvica, Korčula) »klicali, klijati, nicati«. Suglasnik *n* je nastao od *bn,* upor. *prozebnuti* (Stulić) »proklijati«. Nema Vuk. Nastalo od **zebnuti* prema stcslav. *zebati* »germinare« i *zębc, zębsti* »dilacerare«. Balto-slav. i praslav. **zęb-.* Iterativ je *zenjìvati, -njuje* (Vodopić, subjekt *pupak* »pupoljak«). Baltička je usporednica lit. *žembeti, žembu* »keimen«, a od ie. > nvnjem. *Kamm* (der Traube). Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala £ u korijenu **ğembh-* »gristi«, u arb. *dhëmp* »far male, boli me« i lat. *gemma* < ie. **ğembhna* »Auge oder Knospe an Weinstock«. Dalje su etimologijske veze *zub* i *zépsti* »frigere«.

Lit.: BI 839. *MikloiiS* 401. *WP* 1, 575. Güntert, *WuS* 11, 124. 1. (cf. *IJb* 14, 332).

zépsti, *zebēm* impf. (Vuk) *(na-, o-, po-, pre-, pro-, u-) = zêps, zèbëm* (Kosmet), prema na *-ati isprozebati, -prozebom* pf., iterativ na *-va- -zebivati, -zebujem,* samo s prefiksima, na

-ovati prozebòvat, -ujem (Kosmet, Peć), sveslav. i praslav. **zeb-,* »1° frigere, 2° bojati se«. Postverbali *òzeb* m (Kosmet) = *năžeb* m = *nãzeb* (Kosmet) — *nazeba* f pored *nâzebao,* gen. *~ЫI f* »Erkältung«, od part. perf. akt. odatle na *-ina ozeblina; prozib* m (Vodice). Na *-nja zebnja.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę,* upor. češ. *zábsti, zebu,* polj. *ziębić, ziąbnąć,* stcslav. *zębn, zebsti.* Miklošič razlikuje 3 različita praslav. korijena **zemb-* u *zub, *zemb^* »dilacerare« i **zemb-* »klijati« (v.); ali se sva tri dadu svesti na jedan naprijed spomenuti. Ie. korijen **gembh-* u arb. *dhëmp* »far male, boli me«, sanskr. kauzativ - iterativ *jambhayati* (3. 1.) »zermalmt«. V. jöš *znobiti.*

Lit.: ARj 7, 771. 9, 508. 509. 11, 309. 310. 814. 12, 482. 483. *BI* 839—840. *Miklošič* 400. *Holub-Kopelný* 429. *Bruckner* 653. *Trautmann* 369. *Mladenov* 190. *WP l,* 575. *Boisacq[3]* 143. Pedersen, *KZ* 36, 334.

zera f (Lika, Srijem) »mala količina, malo«. Upotrebljava se za pojačanje negacije: *nemam ni zere (soli, ugljena).* Deminutiv na *-ica zerica, zeričica.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur. *zerre* »atome, molécule«, evropski arabizam tal. *zero,* fr. *zéro,* španj. *cero,* koje potječe iz istog ar. vrela kao *cifra* < ar. *şifr* »prazan«): arb. *zer* (Gege) »Atom«.

Lit.: BI 840. *REW** 7902a. *Lokotsch* 1894. *GM* 483. *Školjić** 650. *DEI* 4112.

zerde, gen. *-eta* m (Vuk) = *zerde* (Kosmet) »hladno jelo od brašna, s medom, nalik na pilav«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zerde}* iz turske kulinarske terminologije: bug. *zerdé.*

Lit.: BI 840. *Elezović* 1, 209. *Mladenov* 191. Korsch, *ASPh 9,* 679. *Školjić** 652.

zerdèlija f (Vuk) = *zerdeuja* (Kosmet) = *dzrdzalîja* (Đevđelija) »l ° kajsija, šeftelija (v.), 2° vrsta šljive (Vinkovci), šljiva slična kajsiji (Kosmet)« = *zerdelija* (uz *-dé-)* (BiH) = *razdèlija* (BiH). Odatle hipokoristik (?) *dzrdza* f (Kosmet) »voćka kao šeftelija«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zerdālū,* složenica od sintagme *zärd* »žut«, u prasrodstvu sa *žut,* i *hālū* »šljiva« > tur. *zerdali)* iz turske terminologije kulturnog drveća: rum. *zarzără = zarzâlã* »Aprikose«, *zaržana, zărzălie,* bug. *zardelíja* póred *zdržala, zarzalîja, zerzalíja, zárzalka,* arb. *zerdellí,* ngr. ζαρζαλοϋ, ζέρζαλον. Od osnovne perz. riječi *zerd* »žut« (> tur. *zerd)* dolazi u BiH pridjev *zèrdast* »žutkast«.

Lit.: ARj BI 840. *Elezović* 2, 513. *GM* 483, *Mladenov* 191. *Tiktin* 1797. *MiklošiS* 399. *Školjić** 651. 652.

zerme, gen. -a, dat. *-u* m (Dubašnica; *to je moj zerme; mi smo zermi) = zerme,* gen. *-eta* (Korčula, Smokvica) »1° cousin, bratučed, 2° kolega, prijatelj, drug«. Hipokoristik na *-e,* gen. *-eta* prema *rode,* gen. *-eta,* stvoren odbacivanjem dočetka *-an* u *zrman* m (istro-čakavski) »cognatus« prema *zrmàna f* »cognata« = *zormãn* (Baška, Punat) = *zermon,* gen. *-ona* < istro-rom. *zarman* (Rovinj) = *zermdn* (Galežan), *zormano* (mletački u Krku), upor. slov. prezime *Zorman.* Od lat. *germanus* (fráter) > mlet. *zermàn. Germanus* je i lično ime koje se spominje u srednjovjekovnoj Dalmaciji (Kotor, Dubrovnik, Split, Zadar) i Istri, odatle *Jèrmãn,* gen. *-äna* (14. v.) prema mlet. *dż > /.*

Lit.: ARj 4, 601. Štrekelj, *ASPh* 14, 553. *DAW* 50, 75. *Ive* § 27, 128. *REW'* 3742. *DEI* 1791. Jireček, *Romanen* 2, 38. *Rosamani* 1252,

zerzevat, gen. *-âta* (BiH, Srbija) = *zarzavat* (Kosmet) = *herzoat* (možda iskvareno; narodna pripovijest, Vrčević) »zelen (f), povrće (n)«. Na *-džija zerzeva(t)čija* = *zarza^-vatiya* (Kosmet) »koji prodaje zelen«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *zerzevat, zebzevat* < perz. *sebzevat,* pi., od perz. pridjeva *sebze* »zelen«) iz turske kuhinjske terminologije : búg. *zarzavat,* cine. *zarzavate f* »légumes«, *zărzăveci* »marchand de légumes«.

Lit.: Elezović 2, 139. 512. Skok, *Slávia* 15, 504., br. 858. *Mladenov* 183. *Školjić** 650.

zSt m (Vuk), balto-slav., sveslav. i praslav. termin za nekrvno srodstvo *zetb* (maskulinum po deklinaciji i; u hrv.-srp. prešao u deklinaciją *o),* »1° gener, 2° sororis vir«, slov. *zet* m prema f *zetinja* »snaha«. Pridjevi na *-ov zêtov,* na *-ovski zêtovskî.* Složenica *nezet* (Vuk) prema *nebrat, nekurn.* Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *e,* upor. stcslav. *zetb,* gen. *zęti* »νυμφιός«, stčeš. *zet,* gen. *zéti,* polj. *zięć,* rus. *zjatb.* Kako se vidi, prvobitno je to bio apstraktum po deklinaciji *i,* koji je prema tipu *sluga,* lat. *patęstas* > tal. *podestà* dobio značenje muškog lica. Baltičke paralele pokazuju deklinaciją *o* kao hrv.-srp., ali i pored *e* i prijevoj ö: lit. *žentas* »gener« dok lot. *znuôts* »1° gêner, 2° šogor«. Nema jedinstvenosti u tumačenju. Prema Miklošiču taj izraz sadrži isti korijen koji je u *znati* (v.) kao i gr. γνωτός »1° srodnik, 2° brat«

i sanskr. *jňātí-h* »bliži (krvni) rođak«. Drugi, kao Trautmann, Schrader, Meillet, Pedersen, Walde (itd.) vežu s ie. korijenom **ğen-* »radati«, kao sanskr. *jata-* »rod, vrsta« = avesta *zata* »roden« (upór. lat. *naṭio* »narod«, odatle internacionalno *nacija},* galsko *-gnatus* u *Cintugnatus,* got. *-kunds* »koji potječe od«, nvnjem. *Kind* < ie. **ğen-tom,* lat. *genitus,* gr. γένεση »podrijetlo« (internacionalno *geneza}.* S gledišta semantičkog prihvatljivije je mišljenje Miklošičevo. Za primitivni mentalitet karakteristično je da se poznanstvo osniva na srodstvu. Upor. još izraze kao *svak, svasi, svojad* od *svoj* za taj mentalitet. Ali ima i treće tumačenje (Pedersen, WP), isto tako prihvatljivo. To je vezanje uz ie. korijen **gem-* »ženiti«, naročito u nazivima za srodstvo po *ženidbi,* kao gr. γαμέω (odatle internacionalno *poligamija, monogamija),* γαμβρός (> cine. *gambrolıı)* »gener«, sanskr. *jāmātar-,* avesta *zāmātar* (raširenje od **jama* prema *mātar),* sanskr. *jami* »verschwiestert, verwandt«, arb. *dhëndër = gener (n* mjesto *m* prema *genus} = genia* (lat. glose). Posljednji odgovara lit. *žentas* »gener« < ie. **ğematos.* Mladenov veže sa *zet* i bug. *zéstra* »miraz«, koje posudiše i Rumunji *zestre* f pl., < praslav. *zet-\--tra* < ie. **ğemet-tra.* Hrv.-kajk. *zetec* »kumce, filiolus« nema veze sa *zet.*

Lit.: BI 840. *Miklósié* 401. *Bruckner* 653. *KZ* 46, 232. 233. *Vasmer* 1, 466-467. *Mladenov* 191. *Trautmann* 370. Schulze, *KZ* 63, 113. *WP* 1, 575. *Boisacq*[3] 140. Bugge, *IF* 1, 444—445. Jokl, *Unt.* 46. Kiparsky, *Erikoispainos* 1942, 5-6, 113-121. (cf. *RES* 23, 166). *GM* 85. Niederniann, *AnzIF* 20, 109. Pedersen, *KZ* 36, 277-340. (cf. *AnzIF* 12, 228). Schrader, *IF* 17, 11. si. *Tiktin* 1811.

Zeta f (Vuk, Crna Gora) »Γ rijeka nazvana ovako nakon što se u Bjelopavlićima sastanu Perućica i Oboštica (od *Obod,* tj. *obodski + -ica},* 2° po rijeci naziv kraja (horonim) sa varošima Spuž, Zabijak«. Pridjev (ktetik) *zetskl (zetbski,* 1233), etnik *Zečanin, Zećanka* (Vuk). Interesantan primjer predslavenskog imena rijeke, koje ne važi od izvora, nego od sliva dvaju pritoka u jednu rijeku. Stare su potvrde *Genta,* prema kojima je *e* nastao iz palatalnog nazala. Čini se kao da je *z* nastalo po drugoj palatalizaciji iz *g*[e]. Ali to nije izvjesno, jer *Genta* nije potvrđeno u klasično latinsko doba, nego u mletačko, pa se ne može znati nije li *ge-* mletačka zamjena za slav. izgovor *z.* Miklošič uporeduje sa arb. pridjevom *zi* m prema *zezë* f »crn«. Nazivu bi odgovarao naziv *Crna rijeka = Karasu > Karašica* (Slavonija). S time se ne slaže Joklova etimologija od *zi, zezë* < ie. **gņedhiio į *guedhiā,* kojom se ne objašnjava palatalni nazal g > *e.* Upoređivati se može s ilir. antroponimom *Gentios,* kao što se uporeduje *Tivat* = tal. *Teodo* sa ženskim ilirskim antroponimom *Teuta.* Prema deklinaciji *Panes,* gen. *Panentis* moglo bi se pretpostaviti **Gedenta > Genta* (s arb. ispadanjem međusamoglasničkog *d').* Upor. za takav deklinacioni tip *Ad Basante > Bosut.*

Lit.: BI 840. *Miklošič* 402. *WP* 1, 696. *Mayer* 1, 363. 2, 127. Isti, *Gioita 24,* 181, ss. Skok, *ZRPh* 50, 508. 54, 439.

zètec m (hry.-kajk., Sv. Nedjelja kod Samobora, Stubica, Patačić) = *zec* (Ludbreg, analogijski prema gen. *želea > zeca}* = slov. *zétec,* gen. *zetca,* zamjenom deminutivnog sufiksa *-ьc* drugim *zetek,* gen. *zetka, zetič,* gen. *-ila, zetiček* prema f *zetica* (Hrvatsko zagorje) »filiolus, kumče«. Stoji u vezi sa glagolom *гeti, zàmem* (ŽK) < *vbzţti, vbzbmę.* Upravo je part. perf. pas. poimeničen s pomoću deminutivnih sufiksa. Semantički odgovara točno Patačićevoj definiciji *zetec* »susceptus in sacio lavacro«, *zetica* »suscepta in sacro lavacro«, kao i gr. ανάδοχος i rus. prevedenica odatle *vosprijemnik.*

Lit.: Jonke, *Rad* 275, 144. *Pleterśnik* 2, 914. *Mašuranii* 1680.

zëvak, gen. *-vka* m (Vuk) = *zěvk* (Kosmet, objekt uz *činiti}* »mir, blagostanje, zgoda, komod(itet), uzur, dokolica«. Indeklinabilni pridjev (i prilog) na tur. *-li zevkli* (Piva--Drobnjak, (BiH) »interesantno, milo, ljupko«. Denominál na *-ariti* (tip *životariti} zevkariti, zèvkarîm* impf. (Vuk, BiH) = *zevkovati, -ujem* (BiH) »živjeti na zevku, dokono, komodno, uzuriti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *zevk* < ar. *däwq)* iz turske terminologije običnog života: rum. *zefchiu* »Belustigung, Unterhaltung«, pridjev *zefliu* »spassig«, apstraktum *zeflemea* »persiflaža«, odatle glagol na *-isati* > rum. *-isi a zeflemisi* »rugati se«, bug., arb. *zevk* »Unterhaltung, mit Essen und Trinken, Vergnügen«, eine, *zefche f* »amusement, distraciton, noces«, ngr. ζεϋκι.

Lit.: BI 840. *Elezović* 1, 207. *Pascu 2,* 176., br. 1176. *Tiktin* 1810. Vuković, *SDZb* 10, 386. *GM* 482. *Doric* 115. *Školjić*[3] 652.

zevzek, gen. *zēvzeka* m (Kosmet) »osoba slabog karaktera, nemiran brbljavac« = *zevzek* (BiH) »objeŠenjak, šaljivčina«. Pridjev na *-ast*

zevzekast (BiH) »tup, ograničen, ćaknut«, glagol *zevzekati* »šaliti se, izvoditi budalaštine«. Apstraktum na *-luk zevz'ekluk* (BiH) »obješenjaštvo, zbijanje šale«'= *zevzêkhk* m »neuputno ponašanje«. Balkanski turcizam (tur. *zevzek, zevzeklik}* iz turske terminologije običnog života: bug. *zevzek* m i indeklinabilan pridjev »Spassvogel, Possenreisser« i glagol odatle *zev(ze}klendis(v}am.*

Lit.: Elezović 2, 512. *Mladenov* 190. *Doric* 115. *Skaljić** 652.

zgaga f = slov. *izgãga* »1° Sodbrennen, 2° slovensko prezime«. Praslav. prefiksalna složenka sa ss-, *iz-,* polj. *zgaga* i rus. *izgaga* »isto«. Balto-slav.: lit. *dagas* »1° požar, ljetna vrućina, 2° žetva«, prijevoj od lit. *degù* »gorjeti«, s asimilacijom *d — g > g — g žego, žesti > žeči* (v.). Običniji je naziv hrv.-srp. *žgaravica,* gdje je praslav. korijen **žbg-* proširen trosložnim sufiksom *-ar, -av, -ica* prema iteratīvu *izgarati.*

Lit.: Trautmann 49. *Vasmer l,* 474. *W P* 1, 849. Miklošič, *Lex.* 243.

-zi, postpozitivna deiktička čestica bez akcenta (enklitika), koja se dodaje najčešće genitivu i dativu singulara zamjenica i određenih pridjeva: *njõzi, onêjzi, tavêjzi, crnõjzi* (primjeri iz Kosmeta); navezak na sve padežne nastavke: *ovzi, ovizi, ovaj zi, ovozi, ovazi, onogazi, onomuzi, tejzi, oněhzi* (ovakih primjera ima od 13. st., danas dijalektalnu u Boki i Dubrovniku). Nalazi se i pred padežnim nastavkom zamjenice: *tizim putem* (Dobretić), *onezijem putom* (I. Držić). Postoji u bug. i mak. Sanskrt i avesta pružaju usporednice: sanskr. *-hi,* awesta *-zi* »denn«. Od gen. f *nje* (upór. ŽK *njê iza}* — (pojačano tom deiksom) *njezi* nastade posvojni pridjev *njezin* pored *njen.*

Lit.: Elezović l, 209. Walde, *IF* 19, 108. Iljinski, *RFV* 1901. (cf. Jagić, *ASPh* 23, 544-545). *Leskim* 457. Rešetar, *Štok.* 184. Miklošič, *Lex. 225.* Škarić, *Rad 229,* 208—293.

zîbàti, *-ām* pored *-bijem* (Banat, Vuk) *{na- se} = zībat, zíbljem* (ŽK) impf, prema pf. *zlbnuti, -ēm,* praslav. **zyb-,* »ljuljati, uspavljivati dijete«. Na *-ka zipka f* — (istročakavski) *zikva* < metateza **zikba* = na *-ĕl zibel,* gen. -i f (hrv.-kajk., Habdelić) »bešika«. Samoglasnik * je nastao iz jery-a, upór. stcslav. *zybati,* rus. *гуЬь, zybka* »Schaukel« *zybátb.* Bruckner uporeduje s lit. *siūbuoti, sūpuoti* »schaukeln«, *siūbuoklė, supynę,* koje se stavlja u prasrodstvo sa sanskr. *kšúbhyati* »dršće«, polj. *chybać* »schaukeln« < ie. **qseubh-.* Upor. arb. *djep(e}* = *djebe* »bešika«. Zacijelo onomatopejski glagol.

Lit.:_ ARj 7, 771. *BI* 842. Jagić, *ASPh* 31, 550. Strekelj, *DAW* 50, 4. *Miklošič* 405. *Vasmer l,* 464. Bruckner, *KZ* 46, 234. Joki, *IF* 36, 158-159. *GM* 69-70. Pedersen, *KZ* 36, 333. Petersson, *Balt. u slav.* 1916. (cf. *IJb* 7, 114). *WP .1,* 503.

zibriti, *-i* impf, (subjekt *bura,* Dubrovnik, Zore) »duvati, puhati«. Onomatopeja,. kojoj odgovara rom. *sibilare.* U vezi je i *cibrma* f (Dobrota) »zimska studen (vedro jutro; nema ni malo vjetra)«.

Lit.: Skok, *Term.* 161. *REW*[3] 7890.

zidati, *zīdām* pored *-dem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, nado-, o-, ob-, ροά-,^ρτε-, pri-, raz-, sa-, u-, za-}* prema iteratīvu *-zidívati, -ujem,* pored *-ziđivati, -zidujēm, -ziđavati, -ām,* samo s prefiksima, »mauern, opus latericium molior«, balto-slav., sveslav. i praslav. tehnički termin. Pored toga postoji i praslav. prijevojni oblik ь > *0 zdáti,* samo s prefiksom 'ία- *sàzdati, -ām* pf. (Vuk) = *sâzdat,* (Kosmet), *na- nazdali* »creo« prema impf, na *-va- sazdávati, sàzdãjêm.* Ta dva naporedna oblika, od kojih drugi nije općenit u saobraćajnom jeziku, nastadoše na osnovu stcslav. *zbdati, ziždc* na taj način što je jednom bio prenesen ť iz prezenta u infinitiv, a drugi put niži prijevojni štěpen ь iz infinitiva u prezent. Od drugoga nastade stcslav. *zdanije* »l ° opus, 2° domus« > *zdanje* m (stsrp., Milićević, Pavlinović) »1° zgrada, 2° građevina«. Upor. još *sazidati* (Zaostrog, Dalmacija, sa *d < žd* iz prezenta). Prvobitno značenje nije bilo, kao danas, »graditi zgradu od kamena«. To sr vidi odatle što je u jadranskoj zoni posuđena za kameni zid lat. *mūrus > mír* m, augmentativ odatle *mirine* »ruševine zida«. Stari Slaveni u pradomovini, jednako kao ni Germani, koji posudiše također lať. *mūrus > Mauer,* nisu poznavali građenje od kamena, nego od drva ili ilovače. To se vidi i iz baltičkih usporednica, koje imaju općenito značenje »graditi, davati oblik«: lit. *žiesti, žiedžiu* »formen, bilden, bauen«, odatle u prijevoju *žaidas* m »peć«, *židinys* m »ognjište«, lot. *ziest* »einen Ofen mit Lehm verschmieren«. Postverbali: *zīd* m »Mauer« potisnuo je jadransku posuđenicu *mír* gotovo u zaborav zbog homonimije sa *mir* »pax«; *zad,* gen. *zda* m (Crna Gora, Vuk, toponim u Budvi) < stcslav. *zbdb* »terra figularis«, upor. još češ. *zed',* gen. *zd.*

f, po deklinaciji t, rus. *zodb* po deklinaciji *o* kao i hrv.-srp. *prizid* m = *prizida* f, *podzid* (Lika) »1° parapet, 2° staja za konje pod kulom, dio podruma«, *sazid* m = *sazida* f, *razid* (Kavanjin, Gorski kotar) »ruševina«, *obzid* m = *obzida* f; postverbali na *-ъk* > *-ak: dozidah,* gen. -гЛа, *nadozidak* (Pavlinović), *nazidak,* gen. -rua (Hercegovina), *pòzidak,* gen. -Í&Z (Piva-Drobnjak) »mali zid pod kućom koji ima magazu«. . Praslav. korijen *zbd-* nalazi se još u izvedenici na *-un* (tip *begunb — bjegunac}* u polj. *zdun* »lončar«. Sudeći po ličnom hrv. .prezimenu *Zdunić* (upor. istoznačno prezime *Lončarević}* ta radna imenica živjela je i kod nas. Staro lončarstvo razvijeno je u Lici u Pazarištu, Kaluđerovcu (katolici). Tu se prave od zemlje pekve (v.), lonci, padele. Imenicu *zdun* potisnuše homonimi *lončar, grnčar.* Pridjev na *-ьпъ* određeno *zidni* (~ sat, Piva-Drobnjak). Radna imenica na *-ъс* > *-äc* (tip *krovăc* ŽK, *pisac)* stcslav. *zbdbcb,* proširen na -y, *zbdbčij* > rus. *zodčij* »graditelj«, potisnuta je od izvedenice na *-ar zidar,* gen. *-ára m, s* pridjevom *zidárov (-ev), zidarski.* Na *-telj nazdatelj, sazdatelj.* Deminutiv na *-ič zidić.* Augmentativ na *-ina zidina,* obično f pl. »1° veliki zid, 2° ruševine«, *õzidina* pored *ozidina* (Piva-Drobnjak) »zidovi starog grada«. Poimeničen part. perf. pas. *zidanica* pored *zidenica* (ŽK) »1° podrum, 2° (hrv.-kajk., 1506) aedificium, palatium müratum (Belostenec)«. Apstraktum od **zbd-* stcslav. *słZbdanie* »stvorenje«, posuđeno iz crkvenoj jezika *sazdânije* n (Kosmet) = *sazdanje* (Vuk), upor. bug. *sazdane;* rum. *suzdanie* u starom jeziku. Samoglasnik *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **dheigh-* »gnjesti ilovaču«, očuvan u sanskrtu *detoni* »mažem«, *dēhī* »sanāc«, avesta *pairi—daēza* > (posuđeno) gr. παράδεισος koje je posredstvom kršćanstva postalo internacionalno (v.), gr. τεῖχος, lat. *fingo* (s nazalnim infiksom) prema part, *fictum* (odatle internacionalno *fikcija}, figulus* »lončar«, *figura* (internacionalno), stir, *digen* »čvrst«, got. *deigan,* nvnjem. *Teig,* tračke složenice sa -διζος, -δι,ζα. Balto-slav. je inovacija metateza (tipa *magazin > gamazin} dh — ǧh > ģh — dh* (v. naprijed), s tom razlikom da u baltičkoj grupi postoje sa semantičkom varijacijom i oblici bez metateze *dyzti,* lot. *diezêt.* U slavinama očuvan je oblik bez disimilacije u višem prijevojnom štěpenu perfektuma **dhoigh > diža,* riječ koja čini zasebnu leksikologijsku porodicu. Arbanasi posudiše *zid,* Rumunji *zid, zidar, a zidi, a zidari, ziditor* (i si.).

Lit.: ARj 2, 730. 4, 194. 7, 298. 299. 770. 771. 8, 496. 10, 358. 11, 814. 815. 12, 223. 13, 564. 565. 14, 750-755. *BI* 843. Popović, *Ný* 3, 151. *Mažuranić* 1681. Skok, *ASPh* 33, 373. Vuković, *SDZb* 10, 395. 396. *Elezović* 2, 194. *Miklošič405.* Isti, *Lex.* 223. *Holub- Kopečný* 435. *Bruckner* 650. *Vasmer* 1, 450. 460. *WP l,* 833. 834. 386. *Mladenov* 191. *Trautmann* 367.. *Tiktin* 1373. *Boisacf* 949-950. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSl 6,* 271). 75, 141. sl. (cf. *ИУЬ* 8, 199). Hirt, *BB 24,* 255. *IF* 21, 172-173. Ludwig,*Zbornik Jagić* 120-121. (cf. *RSI* 2, 243). Machek, *RES* 23, 63. Matzenauer, LF 14, 84. *GM* 484. Morawski, *SO 9,* 506-520. (cf. *IJb* 16, 313). Nehring, *IF 4,* 403. Walde, *KZ* 34, 461. 510. 536. Uhlenbeck, *PBB* 30, 266. 271.

zift m (Vuk, BiH, Kosmet) »1° talog što ostane u čibuku od duhanskog dima (uporedenje: *crno kao zift}, 2°* vrsta veoma crne smole, prirodni katran (BiH)« = *zifir* (Visoko) »isto« (pokazuje izmjenu dočetne suglasničke skupine). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *zift* »smola«) iz turske terminologije duhana: bug. *zift* »Pech, Teer«, *ziftòs(v)am* »teeren«, arb. *zift* = *zyft* »isto«.

Lit.: BI 843. *Elezović* 1, 210. *GM* 484. *Mladenov* 192. *Doric* 117. *Školjić** 653.

zijáfet m (Srbija, Bosna, varoški turcizam, Vuk) = *zijãfet* (Kosmet, *biti na* —·) »gozba, čazbina, sobet«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dijafa, dijafet* > tur. *ziyafet* »gostoprimstvo«) iz turske terminologije običnog života: rum. *ziafet* »Gastmahl, Schmaus«, s mnogo varijanata za -ra-, bug. *z(i)jafét* »isto«, arb. *zjaft.*

Lit.: BI 843. *Elezović* 1, 209. *Dorii* 117. *GM* 485. *Tiktin* 1817. *Lokotsch 516. Miklósié* 403. *Školjić»* 653.

zijan, gen. *-äna* m (Vuk, BiH) = *zijãn* (Kosmet) »šteta, škoda, kvar«. Složenka *zijančer* m (BiH) »štetočinac« = *zijanćer,* gen. *-era* m (Kosmet) prema f *zijačerka* »štetočinja«. Drugi je dio *car* (v.). Nejasna je promjena *-ar > -er.* Denominal na *-iti zijániti, zijãnem* impf. (Vuk) = *zijãmt* (Kosmet) »štětovati, izgubiti«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. izvedenica *zyiãn* od glagola *zyã-* »schaden« > tur. *ziyan, ziyankar}* iz turske terminologije običnog života; bug. *zijan* »isto«, *zijanos(v)am* »Verlust erleiden«.

Lit.: BI 843 *Elezović l,* 209. *Doric* 117. *Miklošič* 43. *SEW* 1, 440. Matzenauer, *LF 8,* 15. Vasmer, *RSl 4,* 181. *Školjić** 653.

zite, gen. *zuã* f pl. (Vuk, BiH, narodna pjesma, u vezi *sile i borije,* v.) = *zil* m (BiH) »1° cimbal, kimval, 2° praporac, zvonce (BiH)«. Odatle *zildžija* »zanatlija ili trgovac koji izrađuje odnosno prodaje predmete od tuča i mjedi«, odatle u Bosni prezimena *Zildžić* i *Zildžo,* toponim (dio čaršije u Sarajevu) *Zildžiluk.* Balkanski turcizam (tur. *zii, zilei, zilcilik}* iz muzičke terminologije: bug. *zii* »Klapper, Kastagnette«, arb. *zile* f »Scheue«.

Lit.: BI 843. *GM* 485. *Lokotsch* 2220. *Dorii* 116. *Skaljić** 654.

zima f (Vuk, rus. *zima),* ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »1° hiems (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° frigus«. Pridjev na *-ьп* određeni *zimni,* poimeničen na *-ica zimnica* »1° zimovanje, 2° (Kosmet,. *zimnica')* životne namirnice za zimu«, u značenju »ptica Gimpel« *zimnica* = *zimka* = *zimovka;* na *-jača zimnjača* »jabuka«, proširen na -jo *zimnjï,* na *-bşk zimski.* Na *-ica : zimica (žitnica)* »1° frigus, 2° (Hrvatska) febris«. Apstraktum na *-ina zimina* f »svinjče ili goveče zaklano za zimu«. Prilozi: *zimi* (stari lokativ) = *zime* (Kosmet) »hieme« = (ák. vremena s postpozicijom demonstrativne zamjenice *-s,* v. *sef) zimus* »ove zime (prošle ili slijedeće) =(s deiksom *-ké,* v.) *zim uske* »hac hieme«, odatle određeni pridjev na *-ьп* + -jo *zimūšnji* (Vuk, Kosmet) »hujus hiemis«. Od prijedloških sintagmi: *nažime,* gen. *-eta* n »porcus anniculus«, na *-ъс nàzimac,* geh. -zrnca m »krmak od jedne ' godine, prasac, vepar« prema f *nàzimica* = *nàzimak* m prema f *nàzímka,* deminutiv *nazimčić,* kol. .*nâzimăd ï; ozim î* »Wintersaat«, s određenim pridjevom *osimi* (npr. *raž ozima};* na *-ъс* > *-ac ozlmac,* gen. *ozîmca* m (Kosmet, Rab) »ječam koji se jeseni sije« prema f *ozimka f* »krava koja se teli zimi«, na *-če ozimče,* gen. *-eta* »Winterkalb«, *ozímac,* gen. *-mea* (luk, lan, ječam), na -aca *ozimača* »vrsta krušaka«, s pridjevom *ozimačna (krava) = ozimkulja,* na *-ica ozimica* »pšenica«, *podzimak,* gen. *-mka.* Denominali na *-iti zirnīti, zimîm* impf. (Vuk, unutarnji objekt *zimu} (na -se, pre-, za-),* odatle postverbal *nâzıma* f »nazeba«, na *-iti nazimeti* (hrv.-kajk., Belostenec), iterativ *nazimivati se,* na *-ovati zimovati, zimujem.* Složeni pridjevi i imenice: *zimogrižljiv* (Srijem) = *zimogrozan* (Dalmacija) = *zimogrožljiv* (Kosmet) = *ztmomõran* »slab na hladnoću«, poimeničen na *-ica zimomórnica, zimolist* m (Vuk) »vrst cvijeta« = *zim(p}-zelēn* f »biljka Immergrün« (danas običnije m, a i pridjev: *zimzeleno drveće},* na *-ište zimovište* (Crna Gora) = *zimovalište* = *zimòvnik.* Samoglasnik *i* je nastao od dvoglasa *ei* u ie. korijenu **ghei-* »zima, snijeg«, proširenom s pomoću sufiksa *-m* sanskr. *hernan* »zimi«, gr. χειμα, χειμών, arb. *dimër* = *dim en* (Gege), stprus. *semo,* lit. *žiema,* lot. *ziema,* pridjev *žieminis — zimni.*

Lit.: ARj 7, 772. 9, 511. 512. 10, 358. 359. 11, 815. 816. *BI* 843. 844. Kušar, *NVj* 3, 338. Jagić, *ASPh* 1, 430. *Elezović* 1, 189. 434. 2, 21. МШЙГ403. *Holub-Kopelny* 436. *Bruckner* 654. *Vasmer* 1, 455—456. *Mladenov* 192. *Trautmann* 367-368. *WP* 1, 547. *Boisacq** 1053. Marr, *IzvORJAS 6,* 1, 21, 325-333. (cf. *IJb* 13, 80). Merlo, *Stagioni* 81. *GM* 67. Pedersen, *KZ* 36, 333. Pogodin, *AnzIF* 21, 103. Streitberg, *IF* 3, 333. Maretić, *Savj.* 187. Hirtz, *Aves* 575. 576.

zimbelëk m (Kosmet) »pero« = *zemberek* m (BiH) »1° feder, opruga, spirala, 2° vrsta puške, topa na oprugu«. Balkanski turcizam perzijskog .podrijetla (perz. *zenbūrek* > tur. *zemberek* »čelično pero«) iz turske terminologije mašina: rum. *zimbiric* »Uhrfeder, Türdrücker«, bug. *zemberek* »Klinke«, arb. *zemberek* »Drücker an der Tür, an der Flinte«.

Lit.: Elezović 1, 210. *GM* 482. *Školjić** 651.

zindan m (BiH) = *zandán* pored *zbndân* (Kosmet) »tamnica«. Balkanski turcizam perz. podrijetla (perz. *zindan* > tur. *zindan)* iz turske terminologije: bug. *zandán,* arb. *zindan* (Gege) = *zandán* = (s disimilacijom я — *n > l — n} zaldan* »Block, Gefängniss«, cine. *zîndane* f »prison«.

Lit.: Elezović 2, 512. Skok, *Slávia* 5, 505., br. 862. *Mladenov* 195. *GM* 485. *Pascu* 2, 176., br. 1181. *Miklošič* 405. *Školjić** 654.

zipa f (Vuk, Crna Gora) = *džipa* »kamenica«. Daničić označuje kao riječ tuđu. Upor. *ripa* (v.).

'Lit.: BI 844. Vuković, *NJ* 3,185-186. Daničić, *Osn.* 33.

zjäti, *zjam* impf. (Vuk) = *dati* (ŽK), obično *zijati, -am* impf.. (Vuk, stcslav. *zijajç;* glede promjene *j* prema *lj* upor. *pjan* pored *pijan,* v.) prema pf. *zinuti, -em (pre-, pri-* Kosmet, *raž-}* i prijevojnim impf, na *-vazijèvati, zijevam (raž-)* i pf. odatle *zijevnuti, zijevnem,* isto s promjenom *v > h zijehati, ztjehām (iz-* Dubrovnik) i *zijèhnuti, zijehnem; h* mjesto *v* nije obratan govor, Dauzatova

ausse régression, prema *muha* — *muva,* jer e nalazi i u slov. *žehati* = *zohati* (prema Miklošiču hrv.). Ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **zi-, *ze-,* »hiare, gähnen (s kojim je glagolima u prasrodstvu)«. Postverbali *zijev* m = *zijeh* (sjeverna Hrvatska) = slov. *žeh.* Proširen na *-avica zijehavica* (Dubrovnik; za sufiks usp. *crkavica, kihavica, žgaravica).* Poimeničen part. perf. akt. na *-ica: zévalica* (Srijem) = *zijèvalica* — *zijehalica* »biljka antirrhinum, žabica«. Ovamo ide na *-va-* stcslav. *(pro)zevati,* slov. *zevali* pored *žehati, zívati* impf. (ŽK). Pridjev od part. perf. akt. na *-it razjalit* (Pavić) »razjapljen«. Pored prijevoja *ze-* postoji još i prijevoj *zoj-* (upór. *loj* od *liti)* samo u prefiksalnoj složenici *põzôj* m (ŽK), također slov., »Drache«. U Kosmetu još *ziljät, -am* impf, »zijevati, ići otvorenih usta« pored *zazjavati, prizjavati, prizjāvām* impf. (Vuk). Apstraktum na *-alo zjälo* (Vuk) u rečenici *prodavati zjala* = na *-ak z(i)jake* »besposleno hodati«. Osnova ą/α- raširuje se već u praslav. sa *ρ* (upór. *drijeti* i *drapati, drpati) zjapiti, zjäpîm (raz-)* »biti otvoren, japiti« prema iteratīvu *razjapljivati, -ivām* (Lika), bug. *zjápam.* Prema stcslav. *z p ti, z p jc* oblik *zjapiti* pokazuje ili stariji refleks > *ja* (upor. *orah),* što je manje vjerojatno, ili unakrštenje sa *zjati,* što je vjerojatnije, jer Vuk pozna > *i* u proširenju na *-arati* (tip *puškarati) zipàraii, -am* impf, *(na- se)* »bez razloga govoriti i vikati, zjati«. Glede > *i* upor. *ziljät* (Kosmet). Krivim rastavljanjem (deprefiksacijom) od *raz-japiti* < *raz-zjapiti* stvoren je *japiti, -trn* (Vuk, subjekti *vrata, rane)* »isto«, *jape vrata* »stoje širom otvorena«, s prefiksom *od- odjapiti* = *odapiti* (Vuk) -»otvoriti«, *odjapiti se* »kad se ženska otkrije«. Odatle na *-aga* (v.) *jàpaga* f (Dalmacija, Pavlinović, Topolovac, Bosna, 18. v.) »1° jama među škripima u šumi, 2° pl. toponim«. Miklošičevo tumačenje Od tur. *japmak* »pokriti« ne ide, jer se dočetak *-aga* ne nalazi kod turcizama, a i semantički ne poklapa se. Glagol **zbjati* predstavlja niži prijevojni stepen od ie. korijena **ghei-,* koji se nalazi u sanskrtu *vi-hã,* lat. *hiare,* lit. *Siatí, ap-žioti* »sperre den Mund auf«, *žiovauti,* lot. *žāvāties* »zijevati«. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğh; i* u *zinuti* je iz ie. dvoglasa *ei;* stcslav. *zinc* upor. sa gr. χαίνω i nvnjem. *gähnen.* Praslav. korijen *ze-* predstavlja prijevoj perfektuma **ghoi-.* Suglasnik *h* u *zijehati* stoji mjesto ie. *sk,* koji je u gr. χάσκω < ie. **ğho-skō,* lat. *hīsco.* U prasrodstvu je i gr. χάος (internacionalno *haos* — *kaos).*

Lit.: ARj 4, 195. 462. 7, 792. 8, 598. 13, 569. *BI* 843. 845. *Elezović* 1, 210. 124. 134. *MiЪЫiiЦУЬ. Holub-Kopečný* 433. *Bruckner* 652. *Vasmer* 1, 451. 456–457. *KZ* 68, 127. *Boisacq** 1046. 1061. Meillet, *MSLP 9,* 136-159. (cf. *AnzIF* 7, 13). Petr, *BB* 21, 20--217. (cf. *AnzIF* 7, 165). Schulze, *KZ,* 425. Vaillant, *RES 22, 9.* Zubatý, *ASPh* 13, 623.

zjenica f (Vuk) pored *ženica* (Lumbarda, Korčula) = *ženica* (Kosmet) = *zinica* (Mikalja, Kolunić, Kožičić, Luka Bračanin, Kavanjin) »gledeće n, zreće (ŽK), gledalce, (slov.) gledalo, pupilla«. Potvrde su iz novije književnosti (pjesništvo) *zflne: mirno i hladno gledaju ti zjene* (Nazor). Nalazi se još u stcslav. *ženica* »κόρη«, slov. *ženice,* bug., rus. *ženica,* češ. *ženice.* U ukr. *zinyča* »vjede, Augenlid«, rus. dijai, *zénbki* »oči, zjenica«. U polj. *zrenica* je izvedenica od praslav. korijena **zer-* u *zbreti* (v.). Praslav. Bit će kao i polj. poimeničen part. perf. pasiva od *ztr ti > zrSti : *zbren + -ica* (upor. češ. *zornice* »isto«) prema disimilaciji *r — n > 0 — n,* prije negoli od praslav. korijena *zë-,* koji u hrv.-srp. dolazi ria *-va- zijevati, zijevam* (v.) »hiare«, u rus. *pozetb* »hinaussehen, gucken«, *pozejatb, zejatb* »gledati«, *dozevatb sja.* Prema Peterssonü" od ie. **ghei-,* prijevoj **ghoi-* »glänzen«.

Lit.: BI 845. Kušar, *NVj* 3, 326. *Miklošič* 402. *Holub-Kopečný* 438. *Bruckner* 656. *Vasmer* 1, 453. *Mladenov* 191. Petersson, *Balt. u slav. (cf.-IJb* 7, 114).

zlâto n (Vuk), ie., sveslav. i praslav. **zoltoy* »aurum«. Sudeći po pridjevima slov. *zlat,* češ. *zlatý,* ruš. *zolotój,* neutrum *zlâto* (upor. imena metala *srebro, olovo, željezo, nado,* domaće denominacije prema turcizmu m r. *bakar,* gen. *-kra)* poimeničen je pridjev sr. r. To dokazuju i složenice od sintagmi (tip *bahuvrihi) zlat(n)òrun, zlat(n)òruk, zlatòglav, zlat(n)okos, zlatogrivac, zlatòkrili, zlatòper* pored *zlatopèrhî, zlatorog, zlatousti, zlatòutva.* Ovamo ide *Zlatibor* u Kopaoniku. Pridjev na *-ьn zlatan, zlatna,* određeno *zlatni.* Poimeničen na *-ica zlátnica* »muha«, denominal *zlatniti (se), -im* impf. (Vuk) »auro fulgere«. Izvedenica na *-inica zlatmica f* (ŽK) = slov. *zlatenica* »Gelbsucht« dokazuje usku etimologijsku vezu sa *žut* (v.). Na *-ica zlatica* »trava«, na *-ka zlätka f* (Bosna) »kuna«. Na *-ulja zlatulja* »ime kravi« prema *-onja zlatonja* (Lika) »ime volu«. Na *-ača zlatača* (Čilipi) »kapa koju sada nose stare neudáte djevojke«. Indeklinabilan pridjev na tur. *-li zlatali košulja* (epitet, narodna pjesma). Složeni pridjevi od

sintagme *zlat(n)okrili* itd. (v. naprijed) u kojima se kao prvi član pojavljuje i bez *n.* Ovamo ide i dubrovačka prevedenica *zlatòbrov* = χρυσοφρύς »(upravo) zlatnih obrva« = »komarča, dinigla«. Na *-an zlatan,* gen. *-äna* »biljka lilium candidum«. Na *-ar zlatar,* gen. *-ára* m »1° aurifex, 2° toponim (Hrvatsko zagorje)«, s pridjevom na *-ov, -ev zlatarev, -ov,* na *-ski zlatarski,* prema f *zlatàrica* »1° žena, 2° toponim *(Ztátàrica,* brdo, Rudnik)«. Na *-ara zlatara* f = na *-ka zlatarha* »muha zlatnica«. Denominal na *-iti* (kauzativum) *zlatití, zlatím* impf. (Vuk) *(po-)* »inaurare«, odatle *pozlata* f »indoratura, Vergoldung«. Riječ *zlatb* služi i u antroponimiji: *Zlako* m prema f *Zlata, Zlatko* m prema *Zlâtka* f, *Zlàtija, Zlàtoje, Zlàtos(l)av.* Slog *zla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *zloto,* rus. *žaloto.* Ruski oblik došao je preko turskoga u BiH kao f *zolota* (Vuk, Kosmet) »novac od 30 para«, upor. uzrečicu *nema cara ni Očara, dok ne dođe Karo iz Mostara, groše daje a zolote prima (Karo* je španjolski Židov, sefard). Rumunji posjeduju lat. *aur.* Ipak posudiše izvedenice: *zlatar,* apstraktum *zlätarie, zlatila* »Goldstück« i iz crkvenog jezika *zîâtâust, -oust* i (iz polj.) *zlot* »Gulden«, odatle *zlotas.* »Steuereinnehmer«.. Upor. madž. *izlot.* Značajno je da u baltičkoj grupi, pored toga što za *zlato* ima lit. *auksas* = lat. *aurum,* postoji u prijevoju *e* istočno-lit. pridjev *zeltas* »zlatan = žut kao zlato«, lot. *zelts* »zlato, zlatan«, čime se dokazuje pridjevsko postanje višeg prijevoja **zolt(o),* koji dolazi i u got. *gulp,* nvnjem. *Gold.* Upor. sanskr. *hiranyam,* avesta *zaranya-* »zlato«. Dalje etimologijske veze v. *zut, Sui, žūk,* ü kojima je varijanta **ğhel-* (v. *Selva); z* je nastao iz ie. palatala *ğh* u korijenu **ghel-, *ghol-.* Upor. sa prijevojem *e* tračko ζηλτα »zlato«. S gledišta prijevoja *zlato* je germansko-praslav. leksem. Upor. i frigijsku usporednim γλουρός »χρυσός«.

Lii.: ARj 11, 312. 313. *BI* 846. *Elezović* 1, 211. *Miklošič* 400. *Holub-Kopečný* 436. *Bruckner* 654. *Mladenov* 192. *Trautmann* 368. Budimir, *Rad* 282, 16. Bartholomae, *IF* 3, 186. *Boisacf* 1049. 1064. Benfante, *REIE* 2, 61–63. (cf. *IJb* 25, 209). Flajšhans, *LP* 64, 300-305. Georgiev, *KZ* 63, 253. Grünenthal, *IzvORJAS* 18, 4, 127. sl. (cf. *IJb* 3, 151). Hirt, *IF 2,* 145. 22, 59. 62. Machek, *Slávia* 16, 189.-Oštir, *WuS* 4, .214. Sütterlin, *IF* 25, 61. Uhlenbeck, *PBB 22,* 538.

zmâj, gen. *zmaja* (Vuk) pored *zmăj* (ŽK, analogijom prema genitivu), sveslav. i praslav. pridjev na *-io zmuh,-* »1° dračo, ala, aždaja (mitološko folklorno biće s epitetima *planinski, ljuti, ognjaniti, ognjeviti),* 2° antroponim *(Zmâj-dêspot Vuk)«.* Pridjevi na *-ev zmâjev,* poimeničen na *-ьc* > *-ac Zmâjevac* (izvor), na *-ič Zmajević* (prezime), na *-evit zmajèvit* »silan kao zmaj«, na *-bşk zmâjski* (~ *car)* = na *-evski zmajèvski (*—· car).* Deminutiv na *-ič zmajić* »1° mladi zmaj, 2° prezime«. Složeni pridjev epitet *zmajògnjanì* = *zmajognjenī Vuk* pored *Zmajognjanin Vuk* (narodna pjesma), *zmajogorčev oganj* (u narodnom pripovijedanju, o zemlji koja počiva na tom ognju). Samoglasnik *a* je nastao iz ь, koji se produljuje u ». Prvobitni pridjev očuvan je u imenu stijene kod Splita u 12. v. *Smicamic* (Smičiklas, *Codex 2,* 157) = *żmij kamik* »zmajski ili zmijski kamen«. Isto produljenje nalazi se u f *zmija* (Vuk, rus. *zmija)* »serpens«. To je poimeničeni pridjev ž *i.,* kao što je *zmaj* poimeničen pridjev m r. Upor. slov. i polj. *zmij.* Samoglasnik *i* u femininumu pojavljuje se i sa ь > *a* kao i u maskulinumu: *zmaja,* gen. *zmajê* (Brusje, Hvar, Brač) »zmija otrovnica, guja«. Obje riječi *zmija* i *zmaj* imaju svoju leksikologijsku porodicu. Pridjevi: *zmijin (kolomboč,* Kosmet, »kozalac«), poimeničen u ž. r. *Znana* (starohrvatska župa), na *ьc* > *ae znanac* (Kosmet), na *-inja zmijinji* (~a *trava),* па *ьn* + *-io Zmìjanj* (toponim, u narodnoj pjesmi), ņ *Zmi-•janje* (Bosna), ktetik *zmijanski,* poimeničen na *-ьc* > *-äc Zmijanjac,* gen. *-njca* (brdo kod Ploča). Deminutivi na *-ič zmijič* »mlada zmija«, na *-ica zmijica,* na *-če,* gen. *-četa zmijie* n (Vuk) = *zmiče* (Kosmet). Augmentativ na *-urina zmijurina.* Na *-ak zmijāk,* gen. *-aka* (Stulić) »trava serpentária virgimana«, na *-čak* < *-ьc* + *-bkb zmičak* (Dubrovnik, Prčanj) = *cmičak* (Mostar, asimilacija *z* — *č* > *c* — *£).* Složen pridjev *zmijoglav (~a kokoš).* Za *zmiju kućaricu* postoji veliki broj sinonima koji nastaju odatle što riječ stoji pod tabu. Najobičniji i najrašireniji je na zapadu naziv *kaca* (također slov.). Rumunji posudiše *smeu* m, odatle po svoj prilici *zmeur* m prema f *zmeură* pored *zmieră, zrnima* »malina, rubus idaeus«, ngr. σμέουρον, tur. *zmaula.* Ta se biljka zove arb. *mjedër f* (Tirana) = *miter* (Baric) = *mjetërrë* (Godin). Južnoslav. ekvivalenat za rum. *zmeur* ne postoji u tom značenju. Upor. *zmajur* (Kaštel kod Splita) »koji kolje druge zmije, ophisaurs apus«, pridjev *zmijurski* (Zrmanja). Praslav. korijen *гьт-* u ove dvije riječi predstavlja ništični prijevoj praslav. korijena *zem-* (v.) od ie. **ghdem-.* Ali se u jezičnoj svijesti izgu-

bila veza koliko između *zmaj* i *zmija,* toliko i između *zemlja* i ta dva poimeničena prvobitna pridjeva. Za njih nema baltičkih usporednica. Od ie. samo arb. *dhemjë* »Raupe«, s deminutivnim sufiksom *-zë dhemizë,* od *dhē* »zemlja«. Tumače se samo iz ie. jezičnog materijala.

Lit : BI 848. 849. *Mažuranu* 1335. Hirtz, *Amph.* 180-187. *JF* 1O, 259-260. *Elezovič l,* 211. Hraste, *BJF* 8, 27, 10, 44. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Miklošič* 403. *Holub-Kopečný* 437. *Bruckner* 665. *Vasmer* l, 457-458. *Mladenov* 193. *WP* 1, 663. *Boisacf* 1049-50. Kienle, *WuS* 14, 66. Liden, *ASPh* 28, 38. *GM* 84. Meillet, *RSL* 6, 133.

zmor f jat, *-am* impf. (Božava) »essere smorfioso, geziert, launisch, fratzenhaft« (nema primjera upotrebe). Od mlet. grecizma *smorfiar* (prefiks s- < lat. *ex-},* denominai od *smorfia í* »lezio, atto colla bocca«, *morfia, morfa* < gr. μορφή »oblik«. Odatle učen pridjev na *-ьn* > *-an* s privativnim prefiksom α- *amorfan.* Gramatički termin *morfologija.*

Lit.: Cronia, *ID 6,*122. *Prati* 669. *DEI* 3519.

znati, *znam* pored *znadem* impf. (Vuk) *(do-, iza-, izi-* čakavski, *izu-, oba-, po-, prepo-, pri-, pripo-, raza-, razu-, raspo-, sa-, supo-, u-, ūpo-, za-, zapo- se}* prema iteratīvu na *-va- -znavati, -znâvam* pored *-znojem* (Vuk, Kosmet) *(do-, izu-, na-, po-, pri-, pripo-, raspo-, ūpo- se), naznavòvati* (Timok-Lužnik) *(napo-),* ie., sveslav. i praslav., »noscere, γιγνώσκω, γνωρίζω (s kojim je glagolima u prasrodstvu)«. Praslav. korijen *zn(a}-* nije potvrđen sa *zbn(a}-,* kako bi se očekivalo prema baltičkim usporednicama. Samoglasnik *a* u *znam* nastao je od *znajc* stezanjem kao u *pas < pojas, ban < bajan.* Particip perf. pas. *znan (ne-, saτι saznan,* prevedenica od *reconnaissant),* poimeničen na *-ьc > -ac znanac,* gen. *-nea (ne-)* prema f na *-ica znănica, obaznanica* (Hercegovina, južno Primorje) »bludnica«, *nepoznanica.* Apstrakti: *znan,* gen. *-i* »svijest«, *neznan,* gen. *-i* f, na *-je znanje* n pored *znavanje* (Vuk), na *-ost znanost,* odatle pridjev *znanstven* (neologizam od *znanstvo* koje nije prodrlo, ali postoji), *neznanstoo, poznanstvo,* denominal *naznániti, -im, obznaniti = oznániti* (ŽK), s postverbalom *obznana; obeznanìt se* (Kosmet) »onesvijestiti se«, — *obneznaniti se* (18. v.), *obznanjõvat, -znǎnjujem* (Kosmet) »razglašavati«; proširen na *-ovit znanovtt* (Kosmet) »razborit, uman«: poimeničen part. perf. akt. *znalac,* gen. *znalca (ne-}, neznalica,* na *-ovič neznalović;* na *-t: poznat,* proširen na *-ьn > -an znatan* »insignis«. Praslav. je izvedenica na *-ko* (upór. *brak* od *brati}: znak* m, s deminutivom na *-ič značíc* i denominálom na *-iti značiti, značim* impf, *(do-, na-, o-}* prema iterativu *-značivati, -značujēm,* samo s navedenim prefiksima. Odatle apstraktum na *-jaj* (v.) *značaj (na-}* »karakter«, s pridjevom na *-ьn > -an značajan, -ãjna.* Na *-ta znaja* (Crna Gora). Postverbali *doznaka f,* odatle *doznačnica* (neologizam), *naznaka, oznaka.* Praslav. izvedenica sa mrtvim sufiksom *-men* (v. *vrijeme}:* bug. *známe* »zastava«, polj. *znamt; znamen* — (disimilacija *n — m > / —* m) *zlomen,* na *-ka znamenka* »1° signum, 2° (hrv.-kajk.) madež«, odatle na *-je znamenje = zlămenje* i denominal na *-ovati zlămenovati, -ujem,* na *-ati naznamenati, -ovati, -avati.* Ovamo ide još izvedenica na *-or* od ie. inhoativa *na sk (nosco} > h* (upor. *zijehati,* v.) slvč. *znachor,* ukr., brus., rus. *znachor, znachor* »Zauberer, Wahrsager«, u našoj *Aleksandridi znahorb.* Ta se izvedenica očuvala u Dalmaciji kao *znãvor* m »poznavalac«. Pavlinović je upotrebljava kao zamjenu za tuđicu *racionalist.* Još su karakteristične izvedenice na -ία od imperativa *neznajša* »neznalica«, (od *neznadoh} neznadoša.* Složenica od sintagme *neznabozac,* gen. *-sca* (Vuk). Prema baltičkim usporednicama lit. *žinoti, žinau* »znam«, lit. *zinãt, zinu,* stprus. *erzinnat* »spoznati« nepoznato je u slavinama **гьn-.* Praslav *zn(a}-* odgovara prema tome sanskrtskom pasivu *jfiayáte* (3. 1.), *jňatás* — gr. γνωτός = lat. *notus* (odatle internacionalno *notes, natica, notirati}* = stvnjem, *erknaan = erkennen^al, cognitus,* gr. γνῶμα (internacionalno *gnomički stil},* γνῶσις (teološki termin *gnostički, prognoza), ignotus* (odatle internacionalno *ignorant, inkognito},* toh. *knân* »zanat«. Praslav. *zn-* osniva se prema tome kao i navedene usporednice na ie. ništičnom prijevoju **gne-, *gno-* prema **ğene-, *ğeno-* u baltičkoj grupi. Arb. *njoh* »znam«, *njeh* »znaš« (itd). ide zajedno sa slavinama, naročito u liku *zë* (toskički) = *za* (Gege), aorist *zuna* (Gege) = *zura* (toskički) »1° berühre, 2° empfange (vom Weibe)«, odatle *nxënës* »učenik«, zë (Rada) »duša«, *zëmërë* »srce«. Arb. bifurkacija značenja osniva se na različitom postupku sa početnim *z.* U *njoh* mjesto **znoh* ispušten je *z,* jer je bio identificiran sa lat. *ex- >* arb. *z- = dz-.* U *zë* očuvano je početno *z.* Razvitak tog dvostrukog značenja karakterističan je za primitivni mentalitet. *Znanje* je na tom štěpenu isto što *obuhvatiti, dotoci se.* To je ostalo i u kulturnim jezicima kao u njem. *begreifen, Begriff,* u romanskim jezicima *comprehendere,*

i u našoj tuđici *kopirati, kopiram,* od lat. *capere.* Taj ekskurz opravdava mišljenje mnogih etimologa (kao Miklošič) da se ie. korijen **gn-,* koji je u *znati,* nalazi i u lat. *gigno,* u njem. *Kind* (v. *čedo}.* Taj je korijen vidio Miklošič i u stcslav. *zetb >* polj. *zięć, zêt,* koji je vezao sa *gens, genitor;* Boisacq i Walde ne prihvaćaju to mišljenje.

Lit.: ARj 2, 731. 4, 124. 309. 7, 776. 511. 414. *BI* 850-851. JVJ 1, 146. Radojević, *NVj* 34, 379. si. (cf. *Ijfb* 12, 275). *Elezovič* l, 211. 2, 2. 32. 513. 538. *Miklošič* 401. *Holub-Kopečný* 437. *Bruckner* 655. *KZ* 51, 240. *Vasmer* l, 458. *Mladenov* 193. *Trautmann* 371. *WP l,* 579. Baudis, *IF* 23, 146. *Boisacq** 149. 312. Machek, *Slávia* 16, 189. Pedersen, *IF 5,* 51. *GM* 483.

znětva f (ŽK, hrv.-kajk.) »Abgrund, ponor, jama, fovea, vorago«.

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 373. *Mazuranič* 1691.

znoba f (Mamiié, *Judita 6,* 392: *ubjeni smo znobom,* u rimi sa *grobom),* odatle denominal na *-iti znobiti, -im* impf. (Dubrovnik, Gundulić 513: *u ino razlog nemo' znobit; poček naštoj bit pravedan), oznòbiti, òznobtm* pf. (16. v., Dubrovnik, Baraković, Srbija) »1° ubiti studenju, 2° ozlediti, utamaniti, 3° klevetati, ozloglasiti« prema impf, na *-va-oznobivati* (Stulić) »offendere, destruere«. Nalazi se još u bug. *znoba* »1° vrst bolesti, 2° smrzavanje«, s glagolom *oznobjavam.* Postverbal *oznoba* (Leskovac, Srbija) »rujba, Frostbeule, pernio«. Glagol se još nalazi u češ., ukr., brus. i veliko-rus. *znobítb, znobljú* »frieren machen, frieren lassen«. Miklošič, Machek, Preobraženski i Vasmer vežu sa *zepsti* (v.), A. Cuny i Barié s gr. γνόφος, δνόφος »tama«. Posljednje mišljenje ne vodi računa o tome da je prvobitno značenje konkretno, zebnja; oba mišljenja opet o tome da imenica sadrži isti sufiks *-oba,* koji je u *zloba, grdoba, gnjusoba.* Prema tome praslav. je korijen **гьn-,* od kojega je viši prijevoj *zone* f pl. (~ *mejidu,* ŽK) »srsi > brige«, slov. *zóna* »1° Schauder (isprehaja, spopada), 2° schlechte, taube Getreidekörner«, s pridjevima slov. *zánast = zonan* (Vodice) »prazan (o klasu)«, slov. *zónatan, zonljiv;* ukr. *zana* »Mutterkorn«.

Lit.: ARj 9, 520. *Pleteršnik* 2, 938. *Mažuranu* 1691 Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 401. 404. *Holub-Kopečny* 438. *Vasmer* l, 459. *Mladenov* 194. Barić, *GISND* 2, 167. si. (cf. *IJb* 13, 156. 312). Cuny, *BSLP* 32, 49. Machek, *Slávia* 16, 189. *RES* 8, 148.

znoj, gen. *znoja* m (Vuk, Lumbarda), nije opća hrv.-srp. riječ za »sudor«. U zapadnim, čakavskim i kajkavskim krajevima govori se općenito *pot,* gen. *pota* m (v.), uza sve što je *znoj* sveslav. i praslav. Miklošič pretpostavlja **zni-* kao praslav. korijen. Deminutiv na *-bk znojak,* gen. *znojka.* Pridjevi na *-ьn > -an znojan,* na *-av znojav.* Denominál na *-iti znojiti (se},* *-im* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, u-}* »potiti se (ŽK) (í-)«, prema impf, u prijevoju duljenja õ > *a dozndjati se* (Stulić). Prema rus. *znéjau* »glimmen, glühen« i prema polj. i rus. značenju *znoj* »Hitzen, Sonnenglut (upor. češ.-moravsko *uhli zní* »tinja«) čini se da je *znoj* prijevoj od *zně-)* upor. *liti - loj, gniti — gnoj* (v.). Moglo bi stajati i u vezi s posljednjom riječi ako se pretpostavi korijenska varijanta *g* ili *ğh* u obje riječi. Prvobitno značenje je doista ono koje se očuvalo u polj., rus.; južno-slav. značenje »sudor« osniva se na semantičkom zakonu rezultata (sinegdoha). Ne postoje ni baltičke ni druge ie. paralele kao ni za *gnoj — gniti.*

Lit.: ARj 2, 731. 4, 270. 7, 776. 9, 521. *BI* 851. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklo&č* 403. *Holub-Kopečný* 438. *Bruckner* 655. *Vasmer* \, 459. *Mladenov* 194. Meillet, *RSl 6,* 133.

zobati, *zõbljem* impf. (Vuk, objekt *grozde,* subjekt 1° *ljudi, 1° konj, kokoš} (iz-, na- se, o-, po-},* sveslav, i praslav., »manducare bacaš«. Postverbal po deklinaciji *i zob,* gen. *zobi* f »ovas (gen. ovsa), avena«, po deklinaciji *u* pl. *zabavi* »zobeni usjevi«; deverbali: *pozob* (14. v., stsrp. listine) »dužnost davanja zobi«, *ozobdk,* gen. *ozopkfl* »šepurina od grozda« = *ozobina* »1° isto što ozobak, 2° ogrizine«. Prvobitno značenje je općeniti (kolektivni) apstraktum, što se vidi iz *ječam ... najbolja zob za konje.* Kasnije je značenje specijalizirano na »avena«, i to samo na Zapadu, dok je Istok ostao kod *ovas* (v.). U Kosmetu (Vučitrn) *zôb f* »trice ili druga zrnata hrana što se daje stoci (ne samo ovas)«. Pridjevi na -ьп > *-an zoban* »uzobljen, zoblju ugojen«, poimeničen na *-ica zobnica* f »saccus pabularis«, na *-en* određeno *zobeni (kruh)* »ovsen«, poimeničen na *-ica zobènica* »ovsenica«. Deminutiv *zópca* f (Vuk, narodna pjesma). Na *-ište zobište* »mjesto gdje je rasla zob«. Denominal (faktitiv) na *-iti* od *zob* f: *zabiti -im* impf. (Vuk, objekt *konja} (na-}* »hraniti zobljú«. Riječ *zob* je kulturna riječ, koju posudiše Madžari *zob* i banatski Rumunji *zob,* dok ostali Dakorumunji posudiše *ovas.* Baltičke usporednice pokazuju prijevoj *e* mjesto *o:* lit. *zëbti* »langsam, mit

langen Zähnen essen (auch von Tieren)«, *aebeti* »essen, picken«, *zebenti* »langsam und mit Wiederwillen essen (auch von Tieren)«. Stir, *gap* »kljun > usta (upór. za takav razvitak lat. *rostrum* > rum. *rost* »usta)« < ie. **ğobh-no-s* u prasrodstvu je sa *zobati.* Prema tome je prvobitno značenje »raditi kljunom, picken (subjekt *kokoši)«* kasnije preneseno na konje i ljude (s obzirom na zrnatu hranu). Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala *ğ.* Upór. avesta *za/агэ* »usta, ždrijelo«, nvnjem. *Kiefer.*

Lit.: AR) 4, 275. 7, 776. 777. 9, 521. 522. 11, 325. *BI* 851. *Elezović* I, 211. *Miklósié* 403. *Holub-Kopecny* 438. *Bruckner* 655. *Vasmer* l, 459. *Mladenov* 194. *WP* l, 570. Loewenthal, *WuS* 11,73. si. (cf. *IJb* 14, 333). Machek, *Slávia* 16, 188. Stokes, *IF 2,* 171. Zupitza, *KZ* 36, 234.

zôr, gen. *zora'* m (Vuk, BiH, Kosmet) »sila, žestina«. Pridjevi: na -w» > *-an zoran* (Vuk, narodna pjesma; BiH *za-)* »silan, osion (Crna Gora)«, na tur. *-li zorli* (Vuk), indeklinabile, »1° jak, silan, zdrav, 2° adv. teško, mučno, jako«. Prilozi: *zorno* »jako, silno«, *zorem* (Kosmet) = *zorom* (Piva-Drobnjak) = *nazor* (Banja Luka, Kosmet) »silom« = sa tur. postpozicijom *-ile* »sa« *zorile* (Kosmet) = *zõrzörtte* (BiH) »na jedvite jade, s velikom mukom (tu se govori i *đordorice.* »isto«)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *zor* > tur. *zor;* tur. *zor zm ile)* iz turske terminologije običnog života: rum. *zor* »Gewalt«, pridjev na lat. *-ivus* > *-iu zoriu* »eilig«, bug. *zor, zorno, zorle, zórlen* »so zor« < tur. *zorile,* arb. *zorr,* ngr. το ζόρι »Gewalt«. Ovamo i *zorba* f (BiH) »nasilje, terror« < tur. *zorba* < perz. *zōrbāz* »nasilje«.

Lit.: ARj l, 778. *BI* 852. *Elezović* l, 212. *NJ 2,* 157. *Mladenov* 194. *Tikint* 1828. *GM* 486. Skok, *Slávia* 15, 505., br. 863. Vuković, *SDZb* 10, 386. Prusík, *KZ* 35, 597. *Miklošič* 404. *Školjić?* 655.

zòra f (Vuk, bug. *zora)* = *зога, cora* (Dubrovnik), balto-slav., sveslav. i praslav., »1° aurora, svanuće, 2° lično žensko ime (prema m *Zoran)«.* Odatle prezimena *Zorić, Zoranie.* Izvedenica je na *-га* od prijevoja perfektuma *zor-* od *zrêti* (v,); *r* je nastao od *rj* depalatalizacijom. Upor. stcslav. *zorja* »splendor«, slov. *zorja,* češ. *zoře, poll, zorza,* rus. *zorjã.* Pored toga prijevoja postoji u slavinama ista riječ s prijevojem duljenja ō > *a* stcslav. *zárja,* búg. *zárja,* slov. *zárja,* češ. *záře,* stpolj. *zarza,* ruš. *zarjá.* Pridjev na *-in zořin,* na *-ьn* potvrđen je samo u poimeničenjima na *-ica zornica î* »(katolički religiozni termin) sacra antelucana«, na *-jača zórnjala* »zvijezda danica«. Deminutivi na *-iça zòrica,* također žensko ime, pored *Zorka.* Radne imenice na *-ьс zorać,* gen. *zorca,* na *-njak zôrnjak* (u zagoneci, igri riječi). Denominal na *-iți zoriți, -im* impf. (Vuk) = *coriti* (Dubrovnik), samo sa subjektom *zora.* Složenka *praskozorje* n (Vuk, Ljubiša, Vrčević) »Morgendämmerung«, od sintagme *prasak zore.* Prema Marelicu bilo bi običnije *zoroprasak.* Vuk ima u istom značenju *pròzõrje* (ne zna se da li se gdje tako govori). Baltičke usporednice jasnije izrazuju identičnost značenja svjetlosti i dijela dana, svanuća, kad se može *zrêti* = gledati: lit. *žara* = *žaras* »zora« prema stprus. *sari* f »Glut«, lit. *žarija* »ugljen«, *pažaras* »svjetlost na nebu pred zorom«, prijevoj od lit. *'žėrėti, žėriu* »svijetliti« = *zrêti* »gledati«. Upor. još *zrak* i *zrcalo.* Rumunji posudiše *zori, ziori f* pl., glagol *a zori* »razdanjuje se« pored *žare* »Glanz«; na *-ilo zarila* »1° Art Geist in Ochsengestalt, 2[a] ime teleta koje se oteli u jutro«. Ovamo možda i *zoreá* f »biljka convolvulus tricolor«.

Lit.: ARj 9, 372. *BI* 852. *Miklósié* 401. *Holub-Kopetný* 432. 438. *Bruckner* 656. *Vasmer* l, 443. *Mladenov* 194. *Trautmann* 366. *Tiktin* 1826. Machek, *Slávia* 16, 188.

zot m (šatrovački, osaćanski) »Turčin«. Prezime *Zotović.* Od arb. *zot* »gospodin«.

Lit.: Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Trojanović, *JF* 5, 223.

zrak. m (Vuk) = (s umetnutim *d* za oblakšanje suglasničke grupe *zr) zdrãk* — (sa *z* > *ž* pred dentalom) *ždrak* (Vuk) = *zrak* (kompromisni oblik, jugozapadni krajevi, Vuk), sveslav. i praslav. **zorkí,* »l° radius solis *(sunąc zrak,* Ranjina), 2° vãzduh, uzduh«, bez baltičkih i drugih ie. usporedmca. Femininum *zraka* (Vuk) = *zdráha* (Vuk, Kosmet) = *ždräka* (Crmnica) samo je hrv.-srp. Pridjev na *-ьn* > *-an zračan* »1° vazdušni, 2° ad radios spectans, 3° *(zrášan,* prema f *zrášna,* obično negativno *ni* ~ ŽK) slaba izgleda«, *(ne)prozračan* »(undurchsichtig«, na *-ai! zräkav* (Vuk, Srijem) »razrok (v.), gverok (v.), hiljav, škiljav«, na *-ost zrãkast* »u obliku zrake, radijalan«. Pridjevi *zrášan* (ŽK) i *zrakav* (Srijem) razviše prvobitno značenje od stcslav. *zrakb* »pogled«. Particip perf. pas. *napozračen* (Pavlinović) »na po rasvijetljen«. S tim je u vezi *napozrak* m »polovna svjetlost, kad mjesec zađe za oblake«. Deminutiv na

-ak zraiak, gen. *zrážka* (~ *svjetla,* ~ *nade), -ica zračica,* od *zraka. S* prefiksom *pa- pàzdrãk* m (Zore, južna Dalmacija) »pamrak, večernji suton i prvi zrak u jutro«. Stulićeva je prevedenica *zrakomjerje* »baromethrum«, noviji neologizmi *zrakoplov* »avion, dirižabl«, na -SÍTO *zrakoplovstvo* »(na istoku) vazduhoplovstvo, (rus.) vozduhoplavanie«, *zrakoprazan* (~ *prostor* »vakuum«). Denominai na *-iti zračiti, zračim* impf. (Hrvatska) *(iz-, pro-)* »provjetriti, luftirati (u hrv. gradovima)«, *izdráčiti, izdraiïm* pf. (Vuk, objekt *oči)* »izbečiti«. Onomatopeizira se sa *l* < *č iždraliti, iždrālīm; ždraknuti, -e* (Vuk, jugozapadni krajevi) »effulgeo, granuli«, *prozračiti* »obasjati«. Hrv.-srp. značenje od *zrak* stoji u vezi s osnovnim značenjem od *zreti* »svijetliti« (v. *zora* i *zreti).* Značenje »radius solis > aer, vãzduh« je po semantičkom zakonu sinegdohe. Slog *zra-* nasiao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *wzrok* »pogled«, rus. *zárok* »pogled, izgled« (upor. *zraSan,* ŽK). Izvedenica je s pomoću sufiksa *-ako* (v.) od *zreti* (v.). V. *zora i zrcalo* i naročito *granuli,* u kojem je ie. varijanta **guher-: *guhor-.*

Lit.: ARj 4, 369. 7, 511. 512. 8, 42. 9, 720. *BI* 852. *Miklósié* 402. *Holub-Kopečny* 438. *Bruckner* 641. *Vasmer* l, 461. *Mladenov* 194. Lang, *LF* 43, 323-324. Pedersen, *KZ* 36, 320.

zrcalo n (Vuk, Dubrovnik, Hrvatska) = (sa umetnutim *d) zdrcalo* (Smokvica, Korčula) »ogledalo, špegalj (gen. špéglja) (ŽK)«. Nalazi se još u stcslav. *гьсaio,* slov., češ. *zrcadlo* uz *zrkadlo* i polj. *(zjmierdadlo* (prema *zwierciеć* »retourner«) < *ziercadlo,* rus. *zérkalo* »Spiegel«. Denominal na *-iti zrcaliti se* (Hrvatska) »svijetliti se, krijesiti se«. Bez usporednica u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima. Izvedenica je s pomoću sufiksa *-dio* > *-lo* od *zrcali* »schauen« (koji Miklošič označuje kao hrv., a ne nalazi se u drugim slavinama). Upor. ipak stcslav. *pozrbcati* = *pozrěcati* »intueri«. To je varijanta od *zbrkati* kao u *micati* pored *mikati* (v.), upor. polj. uzvik *wzerk* i *zerknąć, zerkiem* »škiljeći«, slov. *zrkalo, zrklo* »zjenica«, bug. *zrâkoli* »oči«, češ. *zrkadlo,* ukr., rus. *zérkalo* od *zérkatb* »razgledati«. Neće biti praslav., nego kasnija prevedenica od lat. *speculum.*

Lit.: BI 852. *Miklošič* 402. *Holub-Kopecný* 439. *Bruckner* 658. *Vasmer* l, 454. 455. Mohl, *BSLP* 6, br. 35, 99.

zrSti', *śrem* pored *zřím* impf, (subjekt *ljudi),* danas u običaju u književnom i saobraćajnom govoru samo s prefiksima *na-, nad-se, o- se, oba- se, pre-, pri-, pro-į. za-,* s umetnutim *d obazdrih* (Nalješković), *năzăreli* (16. v.), *prizdreti, zazdreti, obazdreti,* odatle analogijom *obazdirati se, -rem* pored *obazirati se,* sveslav. i. praslav. (stcslav.) *гьг - eti, гьг - je,* »vidjeti, gledati«. Primitivům nalazi se u homonimijskoj koliziji sa *zrêti, zrêm* pored *Krim* »maturări«. Ta je kolizija uklonjena napuštanjem primitivuma i prefiksalnim složenicama. Izvedenice se prave od pet osno.va: (I) stcslav. *гьг-* > *zr-,* (II) od osnove s prijevojem duljenja *ь — i žir-,* (III) od osnove s prijevojem perfektuma na *o zor-,* (IV) od osnove prijevojem duljenja õ > *a zar-,* (V) od osnove *Zbre-* > *zrije-,* (I) od **zw-* > **zr-* sa *-nc- nadzmuti, -em* pf. (Leskovac, istočna Srbija) prema impf, *nadzrnjivati,* sa *t* (particip perf.) *nadzrtati, -čem* (istočna Srbija) »zavirnuii, zavirivati« *pozrčati, -om* (Zlatarić) »pogledati«. Ovamo ide kod Marulića, *Judita* 4, 200 *svaki srca za njom* (upor. *zrik).* Poimeničen part. prez. akt. *zr če* n (ŽK) »zjenica«, part. perf. pas. **зыenъ* > *Zrin,* gen. *Zrinja* (Hrvatska), odatle prezime *Zrinski, Zrinović,* s prefiksima *Özren* (brijeg kod Banje Luke) = *Ozrin, Ozrinj* = *Orzenj* (uzvisina na jadranskim otocima); *Prizren* pored *Přízeň* (Kosmet) na Bistrici, biz. Ηρισδρίανα, tur. *Peseren,* arb. *Pêrzen* pored *Pürzerin* i *Pizren* (gubitak *r* prema disimilaciji), s etnikom *Prizenac* m prema *Priz(r)enka, Prtz(r)enče,* pl. *-čiči* i pridjev *prìz(r)enski.* Ovamo ide i složen pridjev od sintagme *razrok* »gverok (v.), heroglav, hiljav, škiljav« < *raž-* + *гьг-* + *oko.* Na *-iv obazriv* (Srbija), s apstraktumom *obàzrivõst, prezriv.* Glagol *nazirnuti se* »1° nagledati se, 2° zaviriti«. Prilozi: od part. perf. akl. *nèzrelice* (Vuk) = *nezdrelice* (narodna pripovijetka) = (zamjenom *-miče* za *-lice) nezremice* (Ljubiša, Zore, Boka?) »negledajući«. Riječi *zrak, zrcalo* v. u posebnoj lemi. (II) Od *žir-* iterativ *zírati, -am.* (depreverbativ od složenica s kojima se najčešće upotrebljava): s prefiksima *na-, nad-, ob- se, oba- se, pre-, pri-, pro-, za-, ziriti se* »être transparent«, upor. stcslav. *zir ti* »glänzen«. Odatle postverbali: *obzir* m, s pridjevima na *-ьn* > *-an obziran, bezobziran,* apstraktum *(bezobzirnost, prezir щ,* s pridjevom *preziran, proziran.* U Kosmetu *prodzvïrat se, -irem* = *prezirati se* (Vuk), *prodzvirêt, -īrim* »kroz rupu gledati jednim poluotvorenim okom«. Postverbal na *-ka prodzvirka* »mala rupa«. Umetnuto *v* je od unakrštenja sa *hviriti.* (III) Od *zor-* postverbal *nazor* »pažnja« (čehizam u značenju »Ansicht, Anschaung«), pridjev *nazorljiv,* prid-

jev u *nazor biti* »paziti«, denominal *nazoriti, -im* impf, »gledati«, iterativ *nazorivati; nadzor, s* pridjevom *nadzorni,* poimeničen *na(d)zornik* »inspektor«j *obzor* (rusizam), na *-je obzorje; pozor,* s pridjevom *pozoran,* poimeničen *pozornica* »bina« i apstraktumom *pozornost,* (čehizam); na *-je pòzõrje* »vidik«; *pozorljiv;* na *-ište požarište,* s pridjevom *pozorišni;* denominal *(u)pozoriti* (čehizam), *pòzorica* (južni krajevi) »prozorje«, *prizor,* s pridjevom *besprizorni* [ovo iz rus. *bezprizorný]* »bezdomnyj, živuščiji na ulice (o detjah«], *prozor* (također toponim, Bosna, Cres) »okno, funjestra«, s pridjevom *prozorni; uzor, s* pridjevima *uzoran* (čehizmi: češ. *vzor, vzorný}, uzorit,* postverbal *proziran;* na *-ikz uzorak* »mustra, obrazac (rusizam *obrazec)«; zazor,* s pridjevom *zazoran, zazorljiv.* Pridjev *zoran* (Crna Gora, — *junak, konj, Ture, Kaurin)* od unakrštenja s tur. *zorli* (v.). Izvedenica na -ja *zora* ima zasebnu lemu. Prilog na *-ice nãzõrice* (Kosmet, ~ *otôše* < *otidoše)* »poizdaleka za nekim ići, ne tako da se pogledom može neko pratiti«. (IV) Od *zar-* samo u *zariti* »osvjetljavati«, depreverbativ od *ozariti* (< rus. *ozaritb,* češ. *ozářiti,* ali ima već Domentijan), slov. *zárja* »splendor«. (V) Od *zri- nazrijevati, -am* »erblicken« označuje Maretić kao provincijalizam. Upor. češ. *žriedlo* »zrcalo«. Upór. *obazrivati se* (Stulić, ikavizam?) i *zrik* kod Marulića. Zasebno treba promatrati *pizdriti, -īm* impf. (Vuk) = *pìzdriti* (Dubrovnik) = *pìzdriti, -im* (Stulić, Vuk, Boka) = *pìzdriti* (Dubrovnik) *(iz-* Lika, Piva-Drobnjak, *u- se* Dubrovnik) »nepomično gledati«. Taj je glagol nastao od *prizvreti* na taj način što je *-éti* zamijenjen sa *-iti* kao u mnogim drugim (primjer *opustjeti — opustiti,* itd.) > **prizriti.* Po zakonu disimilatornog ispadanja u r — *r > 0 — r* nastade odatle s umetnutim *d* u suglasničkoj grupi *zr* (kao naprijed, upor. *zdrak, pìzdriti* i (kao u *ždraK) piždriti.* Nema nikakve veze sa *pizda* (v.), kako su mislili Brückner i Spitzer. Rumunji posudiše *a zări* »schauen«, *năzreşte* »apparet«. Suglasnik *z* od *zreti* nastao je iz ie. palatala *ğh* u korijenu *bgher-* »sjati, svijetliti«, koji se nalazi u baltičkoj grupi *žėrėti, zeri* »svijetliti«, *žėruoti* »svjetlucati«. Praslav. *zvr-* je niži prijevojni štěpen odatle. Prvobitno značenje »sjati i svijetliti« očuvalo se još u *zora, zrak, zraka,* dok se u nižem prijevojnom štěpenu značenje »gledati« razvilo prema semantičkom zakonu rezultata. Iz osvjetljenja slijedi gledanje. Jedno bez drugoga je nemoguće. Upor. i u lit. *žėrėti* »svijetliti« prema *žiūrėti* »gledati«.

Lit.: ARj 1, 272. 3, 928. 4, 369. 7, 317. 318. 511. 772. 777. 778. 779. 932. 8, 42. 157. 316. 317. 496-500. 9, 503. 508. 512. 513. 522-524. 720. 908. 909. 11, 326-33. 816. 819. 820. 12, 223. 224. 226-228. 483-488. 13, 702. *BI* 853. Jagić, *ASPh* 33, 612. ЛГЈ 2, 123. 190. Maretić, *Savj.* 64. 114. 171. *NVj* 3, 182. *Pleteršnik 2,* 355. *Elezović* 1, 178. 189. 206. 210. 435. 2, 134. 141. Vuković, *SDZb* 10, 387. Miletić, *SDZb 9,* 392. *Miklósit* 401. 402. *Holub-Kopečný* 439. *Brückner* 640. 651. 656. *KZ* 45, 48. 53. *Vasmer* 1, 462. *Mladenov* 194. *Trautmann* 366. *WP* 1, 602. *Boisacq*[3] 1051-1052. 574. Buga, *RFV* 75, 141. sl, (cf. *IJb* 8, 199). Hirt, *PBB 23,* 288-312. (cf. *AnzIF* 11, 199). Johansson, *IF 2,* 10. Persson, *Beiträge* (cf. *IJb* 1, 59). Spitzer, *WuS 5,* 214. *ZVSF* 45, 53. Vaillant, *RES 22, 22.* Wood, *IF 22,* 163. Putanec, *Atti e memorie VII. congr. scienze onomastiche 2,* 347—358

zrëti[2], *zrêm, zrîm* impf, (subjekt plodovi: *jabuke, grožđe, žito,* itd.) *(do-, pre-, pri-, sa-, u-)* prema *zrênuti, -em* (Vuk, Crna Gora) (sa-) = *zdrenuti* i iteratīvu na *-va- -zrijèvati, -zrljēvām* = (s umetnutim *d* u *zr) -zdrijevati* (Boka) *(do-, sa-}* (sa prijevojem duljenja *e — e >* *zre-),* sveslav. i praslav. (= stcslav. *Zbrejc, zw-ěti* »maturări«). Nalazi se u homonimijskoj koliziji sa *zreti, zrêm, zrîm* »vidjeti, gledati«; ona je uklonjena time što saobraćajni jezik daje prednost izvedenicama od prijevoja *zrê-: zrijati (do-, sa-}, zrijevati (do-, sa-}* i **zor-* u *zoriṭi (do-, sa-}* (ŽK), *(do}zoriti, dozorim* (Lika) »dozreti«. Part. perf. aktiva kao sveslav. i praslav. pridjev *zreo,* f *zrela (ne-) — zdreo* (zapadni krajevi), *nezdrelo* (Riječka nahija), »matūras«, *nedozreo.* Od *zoriṭi* part, perf. pas. kao pridjev *zoren* »zreo«, *dozorit* »zreo«. Apstraktum na *-ost zrelost, zreloća.* Na *-čina nezrelčina* (Vrbnik) »suhinjav čovjek«. Postverbal *sazor.* Suglasnik *z* je nastao od ie. palatala g u korijenu **ger-* »zreti«, koji se nalazi u sanskrtu *jarani-* »starac«, gr. γέρων, stvnjem. *koral* »1° muž, 2° lično ime«, nvnjem. *Kerl,* odatle *Karlo > kralj >* madž. *király,* rum. *craiu,* biz. κράλης. Stcslav. *гьг-* je niži prijevoj od **ger-.*

Lit.: ARj 2, 732. 7, 827. 8, 151. 157. 11, 818-820. 12, 227. 228. *BI* 853. Jagić, *ASPh* 33, 612. *Elezović* 1, 212. 385. *Miklošič* 402. *Holub-Kopečný* 439. *Brückner* 657. *Vasmer* 1, 462. *Mladenov* 195. *WP* 1, 600. *Trautmann* 371-372. Belić, *Priroda* 75. *Boisacq** 145. Nehring, *IF 4,* 404. Osthoff, *IF* 19, 222. 239.

zrno n (Vuk, rus. *zerno),* ie., balto-slav. sveslav. i praslav. **zvrno,* »1° gramım, Korn (s kojim je riječima n prasrodstvu), 2° (metafora) puščano zrno, tane, pilule, hapovi«. Kol. na *-je zřnje — zrnevlje* n (Vuk). Deminutiv na *-će zrnce* n, na *-ka* lična ženska imena *Zfn(j)ka,* hipokoristik *Zrna.* Denominali na -»'ñ' *zrnití se, -í* impf. (Stulić, subjekt *pasulj) (o-se), ozrnjati, -am* (dubrovačka poslovica), na *-kati zrnjkati, -ka* (Vuk, subjekt *krme)* »kupiti zrna«. Rumunji posudiše *žírna* f. »biljka solanum nigrům (upor. bug. *zärnešnik* »isto«)«. Baltičke su usporednice potpune: stprus. *syrne,* lit. *žirnis,* lot. *zirnis.* Suglasnik г je nastao od *ğ* u ie. korijenu **ğer-* (v. *zreti*),* proširenom formantom *n,* upor. got. *kaum,* stir, *gran,* sanskr. *jirnas'* »star«, nvnjem. *Kern* (prijevoj).

Lit.: ARj 9, 524. *BI* 853. *Mažuranu* 1683. Zore, *Rad* 170, 230. *Miklošič* 402. *Holub--Kopečný* 439. *Brückner* 653. *Vasmer* 1, 454. *Mladenov* 195. *WP* 1, 600. *Tiktin* 1822. *Boisacif* 147. 159. Meringer, *WuS* 1, 26.

zûb m (Vük) »1° dens, gen. dentis, 2° *(zubi* m pl., ŽK, Vodice) usta, 3° kivnost, pizma, 4° *(zob.,* Buzet, Sovinjsko polje) rog drvenog pluga na koji je usađen lemes«, ię., baltoslav., sveslav. i praslav. (stcslav.) *гоЪъ* »γόμφος (»Pflock, cheville«, odatle *gumb,* v.; s kojom je grčkom riječi u prasrodstvu)«. Pridjevi na *-ьn* određeni *zubni,* od sintagme *na zubu nazuban* »kivan, pizmen«, *zazubno mu je* »ne može da podnosi«, na *-bsk župski (župske kliješte f* pl„ Kosmet), na *-at zubat* »1° koji ima velike zube, 2° koji otvoreno kaže što misli«, poimeničen na *-ъc zubatac,* gen. *-oca* »morska riba tal. *dentale* (prevedenica)«, na *-ka zùbatka f* »ono što konj može jedanput zubima zagristi«. Deminutivi: na *-ъc > -ac zubac,* gen. *-pca* (Vuk) »1° zub u češlja ili drugog predmeta, 2° palac na točku, 3"(Risan) vrsta kamena, 4° prezime, 5° *(zubac,* Vodice) čipke na košulji«, odatle denominal *nazupčiti* (Šulek), na *-U zubić.* Augmentativ na *-erina zubèrina.* Na *-oca zubaca* »1° punicum dactylum, 2° drljača« = hipokoristik *zuba* (Otok, Slavonija). Na *-an zùban* m = *zubân* (Kosmet) »muško koje ima velike zube« prema hipokoristiku *zuba* f. Na *-alo zubalo,* upor. češ. *zubadlo.* Složenica *zubobolja.* Denominal na *-ati zubatí, -am* impf. (Vuk) »1° (Risan) manducare, 2° raditi zubačom (Slavonija), 3° *(~ se)* svađati se«, na -»'ñ' *zubiti, zubím (na-)* »1° (objekt testere) oštriti zupce, 2° (Hrvatska) raditi zubačom, drljati (po-), vláčiti«, odatle denominai *nazubak,* gen. *-pka* (Letina blizu Sunje) »naviljak«, *naozubiti se, -ozubím* (Dalmacija, Pavlinovič) »uzeti zub na koga«. Samoglasnik *u* nastao je iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *zôb,* bug. *zăb,* polj. *ząb, zębaty.* Rumunji, koji posjeduju *dinte* lat. podrijetla, posudiše *a zîmba* »kriviti usta«, *a zimbi* »smijati se (upor. češ. *zubiti se* »isto«) i *zăbală* f »Gebiss, Ringel, Masche aus Eisen«, odatle pridjev *žabalos,* gdje *ç > ă* odgovara bug. *zabaléc* prema *a zimbi,* gdje je *ç > în* prema nosnom izgovoru. Treba istaći da se sa *zăbală* slaže i madž. slavizam *zab(o)la.* Još postoji praslav. izvedenica na ie., danas neživ sufiks *r,* polj. *ząbr* »izrastao na zubu u konja«, slov. *zôbrne* f pl. (Senožeč ila Krasu, Slovenija) »desni«, poimeničen pridjev ž. r. na *-ьnъ,* na *-ice zobrnice.* Upor. polj. *ząbrze,* češ. *zaber.'* Taj termin posudiše Rumunji iz južnoslav. *zimbre* f pl. »Mundschwamm, Mundteufel der Pferde«, madž. (sa *ž* mjesto *z* kao u češ.) *zsebre* »djetinja bolest u ustima«. Ta izvedenica je potvrđena u hrv.-srp., kako se čini, u deminutivu *zubêrce,* gen. *-ca* n (Kosmet) »naročit motiv šare na tkaninama kod mutavdžija« i u denominalu *nàzubrati, -am* pf. »nazubiti što tako da je vez nalik na petlju, samo je malo oštrljast«. Upor. rus. *zubritb* »zubiti testeru«, *zazubr(ic)a* »Zahnlücke« prema hrv.-srp. *zazubica* »1° ulceratio gingivarum, 2° *(rastu mu zazubice)* slinee.Baltičke usporednice pokazuju prvobitno značenje (»oštar predmet«) i prijevoje: lit. *žambas* »svaki oštar predmet, morski rt«, pridjev *žambuotas* = *zubat,* lot. *zùobs* »zub«, lit. *žambis* »drveni plug«; glagol u prijevoju *e: žembti, žembiu* »režem«, sanskr. *jambhas* »zub«, arb. *dhâmp* (Gege) = *dhë'mb* (Toske) »zub«, stvnjem. *kamb,* nvnjem. *Kamm.* Može se uzeti da i stcslav. pokazuje prijevoj *e zębsti, zebo* »dilacerare«. Upor. i slov. *zebrna* »desni«. Kako je prema lit. usporednicama prvobitno značenje bilo »oštar predmet«, može ovamo da ide i značenje stcslav. *zelati* »germinare«.

Lit.: ARj 7, 779. *BI* 853-854. *ASPh 25,* 435. *Elezović* 1, 212. 213. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 400. *Holub-Kopeüny* 440. *Brückner* 646. *Vasmer l,* 462-463. *Mladenov 195. WP* 1, 575. *Tiktin* 1820. *GM* 83. Mŭrko, *WuS* 12, 320. *Boisaccį** 153. 1103. Bugge, *KZ* 32, 11, Güntert, *WuS* 11, 136. Hirt, *IF* 32, 220. Machek, *Slávia* 7, 363. 16, 188. Meillet, *Et. 2,* 206. 224. Meringer, *IF* 21, 298. Pedersen, *KZ* 36, 277-340. *(AnzIF* 12, 228). Schjiryzer, *KZ* 57, 259. Solmsen, *IF* 26, 103.

zublja f (Vuk, Crna Gora) »luč(a), palja cjepanica, baklja«. Nalazi se još u slov. *zubel* m »Flamme«. Deminutiv na *-ica zûbljica* (Vuk)

Složenica *zubljonoša* (Stulić). Denominál na *-ati izubijati, -am* pf. (Lika) »iscijepati podebelu glavnju 'na zublje«. Miklošič uporeduje s lit. *žiuburys* »Licht, Fackel«, koje je bez etimologijske veze. Možda je *zublja* u prasrodstvu sa lit. *žabas* »grana, plot«, *žaba* »prut« i sa stisl. *kafli'* »cjepanica«, nvnjem. *Kabel* »zugerichtetes Holz zum Losen« (> internacionalno *kabel},* ako se pretpostavi ie. nazalirani prijevoj perfektuma **gombh-* od ie. korijena **gebh-* »grana, komad drveta«. Petersson pretpostavlja srodstvo sa *zvijezda* (v.).

Lit.: ARj 4, 301. *BI* 854. *Pleteršnik 2,* 942. *Miklošič* 404. *WP l,* 571. Petersson, *Balt. u. Slav.* 1916. (cf. *IJb* 7, 113).

zubr (rus.), gen. *zubra* »tur, bos urus« potvrđeno je samo u sjevernim slavinama. Da je postojao u južno-slav., dokaz je rum. *zimbru* »Auerochs, bos urus« i srgr. ζόμβρος, ζοῦμβρος »isto«. Mažuranić ima još toponim *Zubrinjci, -nei* (kod Bosiljeva) i *Žubrica* (kod Virovitice) (glede *ζ* > *ž* upór. polj. *zubr).* Pleteršnik ima *zober,* gen. *-bra* »evropski tur, Wisent«. Rum. *-im-* točno reflektira velami nazal *ç,* upor. polj. *zabrz,* kaš. (polj.) toponime *Zebrze* i *Zembrowo.* Upor. još prezirne (hrv.-kajk. ?) *Zuber.* Upor. bug. *záber* »Klippe, Felsen, Zacken«, *zâberák* »Berggipfel, Kamm des Gebirges«, ruš. *zúbrina* »Pfahl mit Ästen«, *zubritb* »bubati, napamet učiti« (upor. njem. *büffeln* > *biflati),* polj., ruš. *zubróvka* »rakija iz tako nazvane biljke hierochloe odorata«. Baltičke usporednice ne poklapaju se u početku: stpras. *viissambris* čini se kao složenica, *wiś-* upor. sa stvnjem. *wisunt.* Lit. *stumbras,* lot. *stumbrs, sumbrs, sübrs* čini se opet kao da se bolje poklapaju u početku s imenom slav. planine *Psunj,* u dokumentima *Magnum Pisum* < lat. *bison,* gen. *bisontis,* koje je očigledno identično s germanskim oblicima. Praslav. (= stcslav.) oblik *zçbrt* mogao je nastati unakrštavanjem neodređenog protoevropskog oblika s izvedenicom na *-r* od *zcbb* (upor. bug. i rus. izvedenice), dok se isti praevropski oblik u baltičkoj grupi unakrstio sa *stumti* »stossen«. Germanski oblik stvnjem. *wisunt,* stnord. *visundr* »tur«, koji su čuli i Rimljani, bit će najbliže praevropskom. Upor. još galski toponim *Vesuntione* > fr. *Besançon,* koji se stavlja također u vezu sa *bison,* gen. *bisontis.* Homonim se nalazi u Španjolskoj i Panoniji. Pretpostavlja se s upitnikom ie. korijen *^is-en-* »rog«.

Lit.: Mažuranić 1694., *Dod.* 70. *Fleteršnik 2,* 938. *Miklošii* 404. *Holub-Kopečný* 404. *Bruckner* 667. *Vasmer* l, 463. Buga, *IzvORJA'S* 17, l, 1-53. (cf. *RSI 6,* 338). *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199). *Mladenov* 196. *Doric* 119. *Tiktin* 1821. *Meillet-Ernout* 109. *WP* l, 315. *Grõhler* l, 56. Iljinski, *TÍZ* 4 (cf. *IF* 46, 373). Pogodin, *AnzIF* 13, 132.

zujati, *-jim* impf. (Vuk, subjekt *pčela) (pro-r za-),* onomatopeja na *-éti,* »l° susürrare, 2° metafora: *strah mu zuji u ušima«* prema izvedenici na *-kati zukati,* koji je potvrđen u postverbalu *zūka f* »susurras apium« i pf. *zuknuti, zuknēm* »1° insusurrare, 2° (metafora) šanuti što u uho« i na *-éti zúčati, -ím* impf. (Vuk) »isto«. Odatle uzvik *zuc,* kojim se imitira glas pčele (onomatopeja) i glagol *zucnuti, -em* (Vuk, subjekt *pčela}* = *dzücnut* (Kosmet) prema *dsuckat* »(metafora) izdaleka napominjati«. Onomatopeja se prenosi i· na drage kukce koji proizvode isti glas, kao *zûjak* (Crna Gora, Vuk) »govnovalj«, *pôp-zûk* (Crna Gora) »gundelj«. Ovamo ide i *zunbak,* gen. *-aka* »govnovalj, zujak«, *dzumdzâr* (Kosmet) »bumbar«. I sprave koje stvaraju zujanje zovu se tom onomatopejom: *zujala* = *zujalica* »zvrčak, radiš, zvrk«. U Vodicama *zuka* je »jeka«. Prenosi se i na mlijeko, kad prokisne pa u vrenju zuji: *zuknuti, -ēm* (Bella, Stulić) »kisnuti, ciknuti (ŽK)«, *pròzuknuti, -e* pf. (Vuk) = *prodzüknut* (Kosmet) »prokisnuti«. Ovamo ide *zükva* f = *zukvača* = *zukvara* = *dzûkva* (Kosmet) »vrsta kisele jabuke«. U Šumadiji je *zùkvaja* »slatka jabuka u kojoj sjeme zveči kad se tresne njome«. Upor. *Ыгш akne* (ŽK) »kiselo je«, od onomatopeje *čik* (v.). Pridjev *nazukao, f -kla* (tip *nagluh)* »podosta kiseo«; *pro&ukao* (Bella) »nakiseo« pokazuje unakrštenje sa *žuk* (v.) »gorak«. Meyer stavlja ovamo arb. *zhuzhinkë* f »Käfer«, Upor. gore *zunzāk.* Samoglasnik *o* mjesto *u: dzõjêt, -îm* impf. (Kosmet, subjekt *mue}* »zujati po nečemu«; *zólja* f (Vuk) = *zôlja* (Kosmet) »sitna mušica što oblijeće oko kiseline«. Upor. *žulja,* gen. *guljê* f (Kosmet) »žensko čeljade, luda«.

Lit.: ARj 7, 780. *BI* 855. *Elezovič* l, 215. 216. 2, 141. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 404. *GM* 489. Popović, *RES* 31, 101. ss.

zükva f (Bosna) = *žūk* m (Rab) = *żuka f* (Vuk, Primorje, Perast, Krtole, Tivat, Božava, Sutomore) = *zukva* (Budva, Dubrovnik, Sutomore, Hreljin, Hrvatsko primorje, Istra, Cres, Božava) »1° brnistra, spartum junceum, 2° sita, 3° (Potomje, sinegdoha) niz suhih smokava, 4° toponim *Na züke* (Sutomore), *Pod žükvom* (Budva)«. Složenica *zukotrlica* (Ratac) »mjesto gdje se trla žuka kraj rijeke«.

Slov. *žuka.* Pridjev *zukov,* poimeničen na *-ьc Žükovac* (Krtole, toponim), *Žukovą glavica* (u Vrmcu, Škaljari). Toponim na lat. *-etum Šumět* m (Dubrovnik, Paštrovići) = tal. *Gionchetto.* Dalmato-romanski oblik unakrstio se s našim glagolom *šumiti,* jer je izvor vode u blizini. Samoglasnik *u* je nastao od *un* pred suglasnikom < lat. *juncas,* možda mediteranskog podrijetla. Posuđenica iz prvog doba. Ovamo kao mlada posuđenica *zûnga f* (Sutomore) »sita« (glede *ng* < *ne* upör. *planda),* augmentativ na *-ina zungurlna.* U Sutomorama se od *zunge* pravi koš za masline.Upor. arb. *xhugë* f (Ulcinj) »brnistra«, *dzūn* (Ulcinj) »sita«, *xhukë.*

Lit.: BI 855. 875. *Pleteršnik 2,* 974. Kušar, *Rad* 118, 16. Šturm, *ČSJK 6,* 69. Skok, *ZRPh* 36, 650. *GM* 489. *REW** 4619. *DEI* 1821. Skok, *Slav.* 235. 238.

zulum m (Vuk, možda krivo mjesto *zulum,* upor. búg. *zulum)* = *zulum,* gen. *-uma* (Kosmet) »nasilje, nepravda« (objekt uz *trpjeti, po-, učiniti, nametnuti, pograbiti;* pridjev uz *biti ~*). Radna imenica *zulumčija* — *zulumdžija* (Bosna) = *zulumćar,* gen. *-ara* »tiranin«, pridjevi *zulumćarev, zulumčarski.* Glede *-čar* v. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *zulm* > tur. *zulüm, zulümçü, zulümkâr)* iz turske terminologije običnog života: rum. *zulum,* búg. *zulum, zulumkjar,* arb. *zullim, zullúm, zullumçár.*

Lit.: BI 855. *Elezovič l,* 213. *Tiktin* 1831. *GM* 480. Korsch, *ASPh* 9, 679. *Miklošič* 404. *Škoijić** 656.

zumba f (Vuk, Kosmet, BiH) »1° orade kojim se buše rupe na koži; probojac, 2° sprava kojom se udara suhi žig« = *zumba* (Kosmet) »probojac« = *sumba* (Peć) »nekakva kalajdžijska alatka«. Turcizam perzijskog podrijekla: tur. *zımba* »probojac« < perz. *sünbe* »burgija, svrdlo«.

Lit.: BI 855. *Elezovič* l, 213. 2, 284. *Školjić*[2] 656.

zùmbul m (Vuk, BiH) = *sùmbul* (BiH) = *iîmbîlj,* gen. *-lija* (Kosmet) pored *sümbülj* »hyacinthus orientalise. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *sünbül* > tur. *sümbül)* iz turske botaničke terminologije: bug. *žambui,* arb. *zymbyll,* ngr. ζιμποϋλι.

Lit.: BI 855. *Elezovič* 2, 224. *Mladenov* 195. *GM* 488. Vasmer, *RSl 2,* 26. *Škaljić** 574.

zura f (tajni, šatrovački jezik grnčara u Prištini) »voda«. Možda je od arb. *shurrë f* »mokraća«, koju Meyer uporeduje sa *sir* (v.), ali će biti prije onomatopeja kao u *suriti, Surim* (Vuk) *(o-)* »vrelom vodom polijevati«. Osnovno *zura* naliči i na slov. *zora* = *zûra* »Molken«, koje Miklošič uporeduje s rum. pastirskim terminom *zer* »Molke«. Scheftelowitz uporeduje slov. *züra* s arm. pridjevom *jur,* gen. *jrrg* »flüssig, Flüssigkeit, Wasser« < ie. **guhdoro* i sa sanskr. *juri* »slina«.

Lit.: Pleteršnik 2, 939. 943. Trojanović, *JF 5, 222. Miklošič* 404. *Tiktin* 1795. Scheftelowitz, *KZ 56,* 187. *WP l,* 700.

zurna f (Vuk) »svirala (u turskoj muzici)«. Balkanski turcizam iz tur. muzičke terminologije (tur. narodski *žurna* »svirala od pet cijevi«): bug. *zurna,* deminutiv *zurníca,zurníčka,* arb. *zurrnë, zurrënë* »1° Flöte, clarinette, 2° langer Vorsprang, 3° lange, dünne Nase«. Varijante sa *s-* mjesto *z-* i / mjesto *n : surla f* (Zoranie: *u surle ... udriše)* = *sûrla* (Brusje, Hvar: *~ od palice, od ruzge)* = *sûrla* (Vodice) »pastirska sopila s jednom cijevi i šest rupica« *šurla* (Vrančić) = *sûrla* (Peroja) = *zürla* (Kosmet, BiH *zù-;* Vuk) »ciganski instrumenat za sviranje«. Na *-džija zurladžija* »Ciganin koji u zurlu svira«; *sûrla* (Vuk) »gubica u svinjčeta«. I ta varijanta je turcizam perzijskog podrijetla (tur. *žurna* < perz. *surna* < *sürnāj,* složenica od *sûr* »svečanost, gozba« i *năj* »Flöte) : ram. *surlă* »1° Clarinette, 2° Rüssel, 3° Art konische Hütte«. I u ras. varira *s- i z-: zuma* pored *súrna.*

Lit.: BI 855. Hraste, *JP* 6, 210. *Elezovič* l, 213. Ribarić, *SDZb* 9, 198. *Miklošič* 329. *GM* 487. *Tiktin* 1539. *Lokotsch* 2141. *Mladenov* 195. *Vasmer* l, 464. *Školjić*[3] 657. Putanec, *Čakavska rii 2,* 16.

žvanit, *-im* pf. (Korčula) »izgubiti svijest«. Od tal. *vanire* (< lat. *vanescere), svanire,* denominai od *vano* < lat. *vanus,* prefiks *s-* < lat. *ex-.* Odatle apstraktum na *-мешим svanimento* > *zvanìmenat,* gen. *-enta* m (Dubrovnik, Pòtomje) = *zvenimenat* (ib., Cavtat) »nesvjestica«. Složenica od sintagme *valànglõnja* (Žrnovo; primjer: *ucini je to za valànglõriju)* [»častohleplje« (< lat. *vana gloria)].*

Lit.: REW[3] 9145. *Prati* 956. 1028. *DEI* 3685. 3987.

zväti, *zòvem* impf. (Vuk) *(do-, iza-, ize-* hrv. kajk., *o-, od-, oda-, po-, pre-, pri-, pro-, sa-, u-, za-),* ie., sveslav. i praslav., »glasiti, vikati, voćare«. Pravi infinitiv nižim prijevojem stcslav. (praslav.) *zrnati* i višim na *e*

(koje se mijenja u o kao nov prema νέος) zovç. Odatle pf. zôvnuti, -em (do-, na-} = dzõvnüt (Kosmet). Iterativ se pravi prijevojem duljerija ъ > ы > i: -zívati, -zívam pored -vijem, samo s navedenim prefiksima. Odatle pf. živnuti (Vuk, Crna Gora) = (sa vn > nm} zimnuti i deminutiv na -kati zivkati. Izvedenice se prave od četiriju osnova: »1° zъ - > zv-, 2° zva- > zav-, 3° živ-, 4° zov-. (I) Od zv- apstraktum na -je zvanje n, upravo poimeničan part. perf. pąs. zvan (satno-), usp. rus. zvanie i lat. vocația; na -īk zvanīk m (Crna Gora) = na -iça zvonica f »gost (m) prema f gošća« = uzvanik m = uzvanica m i f »invité«, pridjev na -icьnъ > -ičan zvăničan »služben«, denominai na -iti zvaničiti, -im »uredovati«. (II) Od zav-: uzāvnica (Vuk) »zvanica«. (III) Od živ- postverbali odziv m, poziv m, s pridjevom pozivni, poimeničen na -ica pozivnica, naziv, odatle matematički neologizam nazivnik, sudački neologizam priziv »apelācija«, s pridjevom prizivni, izaziv m, saziv, doziv, proziv. Na -zk nazivah, gen. -vka. Na -je nazivlje. Na -alo nazivalo n (Vuk). Radna imenica dozivalac, gen. -aoca, sazivalac, gen. -aoca, prozivalac, gen. -oca m prema f na -ica dozivalica itd. (IV) Od zov- postverbali zov m, izazov m, ùzov »Einladung«, interjekciia uzovne (Risan) »vox miserantis«, põzôvnica (ŽK) »pozivnica«. Imperativne složenice nazovi-»tobožnji, pseudo-«: nazovimrtvac, nazovicar, nazoviučenjak, nazoviprosvjeta, nazovirimski. Prijevoj, duljenja ō > a postoji samo u hrv.-kajk. : dozavati (Jambrešić). Suglasnik z je nastao iz ie. palatala ğh u korijenu *ghau-, koji se nalazi u lit. žavéti »carati«, lot. zavêl »isto«, u sanskrtu hávate, avesta zavaiti »zvati, proklinjati«, arm. jaunėm »weihe«, n-zovk[c] »kletva«, got. guth, nvnjem. Gott. Grčka reduplikacija καυχάομ,αι < ie. *ğhauğhau- »dičiti se«, kaže da je korijen onomatopejskog podrijetla. Praslav. гъ - je niži prijevojni štěpen za koji nema usporedtiica ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Interesantan je rum. slavizam a năzui »1° sich an jemanden wenden, 2° trachten« < nazývati, sa zamjenom -ujç > -ui, odatle năzuință »das Trachten«.

Lit.: ARj 2, 730. 844. 4, 124. 207. 7, 769. 778. 780. BI 855. 856. Elezović 1, 20. Miklósié 405. Holub-Kopečný 440. Bruckner 367. Vasmer 1, 447. Mladenov 194. WP 1, 529. Trautmann 367. Boisacq* 125. 154. Machek, Slávia 16, 188. Osthoff, IF 4, 286. Wood, IF 22, 153. Zubatý, ASPh 16, 421. Tiktin 1042. Maretić, Savj. 189.

zvêk m (Vuk, Dubrovnik), sveslav. i praslav. zvekb, »sonus«. Denominal na -eti zveļat, -im impf. (Vuk, Kosmet) = dzvecêt (Kosmet) (za-} prema pf. zvéknuti, zveknem »resonare«, zvéknuti se (Piva-Drobnjak) »dogoditi se što nesrecno da se priča« (za-}, hrv.-kajk. s umetnutim n zvenčati, upór. brenčati, slov. ženk m; iterativ pozvekívati, -zvèkujem; s promjenom akcenta i semantičkom izmjenom zvéknuti, -em »ferire caput alicui ut resonet«. Promjena akcenta je upravo onomatopeiziranje. Postverbal zvěka f. S onomatopejskim sufiksom -et zveket m »tinnitus«, odatle denominai zvekètati, zvèkeéem impf. (Vuk) »tinnire«, na -tati zvèktati, zvekčēm impf, »resonare«. Deminutiv na -kati s promjenom k > c (fonetske onomatopeiziranje) zveckati, -am impf. (Vuk, Kosmet) (po-} prema pf. zvicnuti, -em. Pridjev na -ьn > -an zvéčan »sonorus«. Na -ьc > -ac zvéčac, gen. -cca (Stulić) »'trava«, na -bk > -ak zvéčak, gen. -čká »klatno, brence, pistillum campanae«, na -bka zvečka (Vuk) = dzvečka (Kosmet) »gvozdena daska koja služi mjesto zvona u Turskoj«. Na -en toponim Zvêian, gen. -äna (Kosovo). Na -an (tip Milan) zvekan »bezjak, budala«. Unakrštenje (s tur.) zvèkïr, gen. -ira (v. zećir) »halka«. Prijevoj na ρ > u: praslav. zvokz > zvuk m; pridjev.na -ьn > -an zvučan; poimeničen na -ik zvučnik (neologizam). Na -éti: zvučati, -čī. Samoglasnik e u zvêk nastalo je od palatalnog nazala į, upór. stcslav. zvękb, zvţknpti, zvečati, poll, dźwięk, rus. zvjakatt »klirren, faseln«. Prijevoj perfektuma zvpkb potvrđen je još u češ. i rus. zvuk. U baltičkoj grupi mjesto k u slavinama stoji g žvengti »hrzati«, zvingti »in Wiehern ausbrechen«, prijevoj žvangėti »zvučati, klingen, klirren«. Dalje veze v. zvono i zvati. Kako je glagol upravo onomatopeja, mijenja se e > o zvocati, -a impf. (Vuk, pas zubima »kad hvata muhe«) = dzvocat, -ãm (Kosmet, subjekt lice) prema pf. zvòcnuti, -e (subjekt roda, pas}, s umetnutim n zvoneați, -ã (Vuk) = dzvScnut, -em (Kosmet).

Lit.: ARj 11, 331. 332. BI 856. Jagić, ASPh 2, 398. Maretić, Savj. 190. Elezović 1, 214. Vuković, SDZb 10, 384. 386. Miklošič 404. Holub-Kopečný 438. Bruckner 114. Vasmer 1, 449. Mladenov 189. Pedersen, KZ 38, 342.

zvijer, gen. -» f (Vuk) = (ekavski) zvēr = dzvêr (Kosmet) = (ikavski) zvír (ŽK, Vodice), ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »fera (u pravom smislu i metafore)«. Pridjevi na -in zvljerin, poimeničen zvjerinac, gen. -inča m »1° lišaj, herpes, 2° Zverinac, ime otoka (Zл-

dar)«, na -jāk zvjèrinjāk (Vuk) »vivarium«; kol. na -je zvjèrtnje n =dzvërinje (Ķosmet); dzvērmja f (Kosmet) »zvjerka«, na -ski zvjerski. Deminutivi na -e zvijere, gen. -eta n, na -ьc > -äc zvijerac, gen. -rea m (Vuk, Crna Gora) »kurjak« prema -ka zvjerka f = dzvêrka (Kosmet) »šumska životinja uopće«. Apstraktum na -stvo zvjerstvo n »fêritas«. Kol. na -od, gen. -i zvjerad f, na -ina zvirina f (ŽK). Augmentativ zvirina (Vodice). Složenica od sintagme na -ica zvjeròkradica. Denominai na -ati zvjerati, -ãm impf. (Vuk, ~ očima} »pavide circumspicere«, upravo »gledati käo zvjerka«, odatle pridjev na -av zvjêrav. Na -iti nazvijeriti, -im pf. (Timok-Lužnik) »prepasti, uplašiti se«, upravo inhoativ. Baltičke usporednice lit. žvėris m, f, lot. zvērs m pokazuju da je jat nastao iz ie. β od korijena *ghuer-, koji se nalazi u gr. θήρ i u lat. pridjevu férus »divlji« > fr. fier »ohol«. Upor. i slaganje sufiksa zvirina (ŽK) s lat. ferina i lit. žvėriena.

Lit.: ARj 7, 781. BI 857. Elezović 1, 214. Ribarić, SDZb 9, 206. Miklošič 404. Holub-Kapečny 440. Bruckner 658. Vasmer 1, 448. Mladenov 190. Trautmann 374. Boisacq* 344. Brugmann, IP 17, 484 Streitberg, IF 3, 327. Osten-Säcken, IF 23, 384. Bernard, RES 42, 96. Skok, Slav. 100-103. 110. 262. Putanec, Atti VII congr. scienze onomastiche 2 (1962/3), 347-358.

zvijezda f (Vuk, rus. zvezda) = (ekavski) zvézda (i kod čakavaca, ŽK) = (ikavski) zvizda, balto-slav., sveslav. i praslav., »stella«. Pridjevi na -ьn > -an zvjezdan, f -äna, na -ast zvjèzdast (~ konj}, na -ovit zvjezdòvit (Stulić) »pun zvijezda«. Deminutiv zvjezdica. Na -ar zvjèzdãr, gen. -ara »1° astronom, 2° riba«, š pridjevima zvjezddrov, -ev, zvjèzdārskī, na -arnica zvjezdarnica »opservatorij«. Na.-aи zvjezdan = zvizdan (Vuk, Crna Gora) »1° (zvi- Kavanjin) astrolog, 2° koji drži glavu visoko kao da gleda u zvijezde (Krajina), 3° ime prču, 4° vrsta trave: lotus corniculatus (Crna Gora, Slavonija zvi-}, 5° sunce (BiH, Brač)«. Žensko ime Zvjezdana. Baltičke usporednice pomažu objasniti postanje jata: lit. žvaigžde, u narječjima zvaizde, lot. zvaigzne kažu da je jat nastao od dvoglasa; stprus. swāigstan (ak. sing.) kaže i prvobitno značenje »Schein«, glagol poswaigstinai »svijetliti«, particip eršvāistiuns, eršvaigstinai »osvijetljen«. Prema ovim podacima pretpostavlja se da je praslav. riječ izvedenica s pomoću sufiksa za apstrakta -da (upor. pravda, krivda} od stcslav. svetb »svijetao, svjetlost, zora« = =sanskr. (veta »bijel« = avesta spaēta, arm. šek < ie. *kuoit- (rašireņje ie. oď ie. *keu- ili *kuei-), prijevoj perfektuma od ie. *kyeit-, Prvobitno bi značenje bilo »svjetlost«, što doduše nigdje nije potvrđeno, ali apstrakta postaju vrlo lako konkréta. Dalje su etimologijske veze sa svitati, svanuti. S gledišta lingvističke geografije area riječi zvijezda pokriva se s areom cvetb > cvijet prema kvetl·, kvbtç, kvisti. Gdje je fonem cv- tu je i fonem zv- gdje je kv- tu je i gv- (upor. češ. květ-hvězda, polj. kwiat-gwiazda itd.). Grupa zv- je nastala od cv- po zakonu asimilacije *tsvesda> zvězda. Dočetak -da tumači se također s pomoću ie. korijena *dhe~ (v. djeti). Po tom tumačenju riječ bi bila složenica, ne izvedenica. Za mogućnost složenice govori gr. usporednica Φοίβος »svijetleći«.

Lit.: BI 857. Miklošič 81. Holub-Kopečný 137. Bruckner 165. KZ 43, 316. Vasmer 1, 447. ZSPh 2, 54-55. Mladenov 189. Trautmann 373-374. Ehrlich, RSI 4, 260. Fraenkel, KZ 63, 170. Loewenthal, ASPh 37, 382. Machek, Slávia 16, 188. Agrell, Zwei Beiträge 21. Petersson, LUÅ 1/12 (cf. jfF 3, 217-218. RSl 8, 300. IJb 7, 113).

zvfed m = zvizda f = zvtzga (Vuk), praslav., »1° sibilus (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2° toponim Podzvizd (Bosna)«. Pf. zviznuti, zvîznèm »sibilum edere« prema zviznuti, -ēm (~ po ušima} — dzviznut (Kosmet), s promjenom akcenta za bolji izraz zvuka. Odatle uzvik na -ьc > -ac (tip ni makac) zvìzgac (indeklinabile). Inhoativ na -Sti zviždati, -im impf. (Vuk) (za-) = džvīzdēt (Kosmet) (za-) prema džviznut (objekt šamar}, pored zviždjeti, odatle postverbal zvîzd m (Lika, Piva-Drobnjak) »1° sibilus, 2° toponim (s izvorom u kojem ljeti voda zviždi)«, na -aljka dživizdaljka (Kosmet) »mala svirala«, upor. Stčeš. hvižd'alka; deminutiv zviždukati, zvižduēēm (za-}, s postverbalom zvižduk m (Vuk). Kako je glagol onomatopejski, zvižduk se izmjenjuje u zvijūk m (Crna Gora), odatle zvijúkati, -zvijūčēm impf, prema pf. zvijúknuti, zvijuknem. Oblik zviznuti izmjenjuje se u svlsnuti, -em (aorist sviskoh} < *svisknuti, u kojem je grupa zg izmijenjena u sk da bi se bolje izrazilo oponašanje zvuka. Upor. stcslav. svistati »pfeifen«. Kao u zvijezda tako i ovdje češ. i polj. pokazujuрт- mjesto zv-: češ. hvízdati, polj. gwizdać. Onomatopeja je praslav., a postoje i baltičke usporednice: lit. sužvingu, -žvigti »zischen, pfeifen«. le. je korijen *sųeé-, *sui-. Upor. lat. fistula.

Lit.: BI 857. Elezović 1, 203. 214. Vuković, SDZb 10, 386. Miklošič 81. SEW 1, 365.

Holub-Kopečný 137. *Bruckner* 165. *KZ* 45, 44 *Vasmer* l, 448. *WP 2,* 518. Pedersen, *KZ* 38, 343. Petr, *BB* 21, 207-217. (cf. Ляг/F 7, 165). Scheftelowitz, *KZ* 54, 250. 56, 178. Thurneysen, *KZ* 32, 570. Walde, *KZ* 34, 510-536. (cf. *AnzlF* 8, 126).

zvono n (Vuk), sveslav. i praslav., »campana«. Dolazi u bug. u prijevoju *zvano,* rus. *zvenó* »Fensterglas« prema stcslav. *г ьneiг,* rus. *zvenét,* slov. *zvenet,* češ. яяі'г/. S tim prijevojem i sthrv. lično ime od dva elementa pisano lát. *Suinimir* (1070), danas *Zvonimir, Zvonko.* U slavinama izmjenjuje se m i n: stcslav. *г onъ,* slov., češ., rus. *zvon,* polj. *dzvon ila.* Deminutivi na *-će zvonce,* na *-čac* < *-ьсьсь zvončac,* gen. *zvonica* m = *zvonačac,* gen. *-sca.* Na *-ii zvonii* (Paštrovići) »trava«. Na *-ik zvonik,* gen. *-ika* = na -dr *zvonara.* Na *-z'&z zvonika* »trava«. Denominal na *-iti zvoniti, -im* impf. (Vuk) (ra-) »campanam pulsare«, deminutiv *zvonjúkati.* Augmentativ na *-ina žvanina.* Radna imenica na *-ar zvonar,* gen. *-ára* prema f *zvònãrka,* pridjev *zvonárov, -ev, zvònãrski.* Praslav. imperativna složenica *Zvònigrãd* (zidine na Zrmanji, špilja u Velebitu), upor. rus. *Zvenigorod,* ukr. *Zvenýhorod,* sípolj. *Zunigród.* Značenje je da se u torn gradu zvonilo pri približavanju neprijatelja. Korijen je isti koji u *zvati* (v.), *zvek, zvuk,* tj. praslav. korijen *zvb*-bio je raširen formantom -«(o). Od ie. jezika pružaju usporednice samo arb. *zë,* Gege *zą* < ie. **ghvonosi* arm./ar'я. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ğh* u korijenu **§hụen-.* U Vukovu *Rječniku* stoji pučka etimologija, prema kojoj je *Zvornīk,* grad na lijevoj obali Drine, sazidao neznabožac *Zvonimir.* U stvari je narod tražio u toponimu graditelja. *Zvonak* je nazvan po *izvoru.* Samoglasnik *i* je odbačen jer se osjećalo prema *zvorniklija* »trešnja« (Uzice) da je riječ turska, a svaka tur. riječ, koja počinje suglasničkom grupom, dobiva į *u.* Značenje u rum. posuđenici *zvon* »Laut, Geräusch« pored *zvoanã, a zvoni* »proglasiti«, deminutiv *zvonişor* »zvonce« pomaže nam razumjeti značenje imena *Zvbnimir* »glasovit«.

Lit.: BI 858. Jagić, *ASPh* 27, 582. *Elezović* l, 189. 214. *Miklošič* 404. *Holub-Kopeiný* 438. *Bruckner* 114. 658. *Vasmer* l, 448. *Mladenov* 189. *WP* l, 642. *Boisacq*[3] 153-154. 1045. Joki, *IJb* 14, 103. sl. Meillet, *IF 5,* 333. Loewenthal, *WuS 9,* 173. si. 185. (cf. *IJb* 12, 138). Machek, *Slávia* 16, 188. *GM* 483. Mikkola, *IF* 6, 351. Pedersen, *KZ* 36, 277-340. (cf. *AnzlF U,* 228). Vaillant, *RES* 18, 247.

zvŕčati, *-i,* impf. (Vuk, subjekt *muha),* onomatopejski glagol na *-éti,* »zujati«; postoji samo u hrv.-srp. Postverbal *zvrk* m, *zvrka* f. Pf. *zvrhnuti, zvfknē* (subjekt *nádiak po kamenu},* sa *c* mjesto *k zvrcati, -a* impf. (Vuk) prema pf. *zvřcnuti, -e* = *dzvrcnut* (Kosmet) »kucnuti (nekoga po glavi)«; deminutiv na *-kati zvřckati, -ām.* Odatle na *-alo zvrckalo* m »koji rado zvrca, udara po glavi«. Na *-et zvrkétnuti, zvřketnem.* Na *-bka zvrčka* (Crna Gora) »igračka zujalica«, s promjenom akcenta *zvrčka* f »udarac, frnjoka, frnjovka«. Na *-oka* < *-ovka zvrčōka* (Stulić), s deminutivom na *-ica zvrčōčica* »sprava mjesto zvona na veliki četvrtak, škrebetaljka«. Ovamo s umetnutim *n zvrndati, -am* (Piva-Drobnjak) »pričati koješta«.

Lit.: BI 859. Vuković, *SDZb* 10, 386. *Miklošič* 404. Pedersen, *KZ* 38, 342.

zvřst m (Crna Gora, Vuk) »kamen mekan, od kojega se, kad se stuče, mijese crijepnje«. Odatle pridjevski toponim *Zvfsnõ,* upravo poimeničeni određeni pridjev sr. r. na *-ъnъ.* Drugih potvrda u južnoslav. jezicima nema. U sjevernim slavinama usporednice su polj. *żwir* pored *żwier* »grober Sand«, pored *żarstwa,* rus. *gverstá* f »Kies, grober Sand«, koja, sa *gv-* mjesto *zv-* opominje na češ. *hvězda,polj. gwiazda* prema *zvijezda* (v.). Postoje i baltičke usporednice: lit. *žviřzdai, žvirgždai,* lot. *zvirgzdi* m pl. »grober Sand, Kies«. Riječ je prema tome baltoslav. i praslav.

Lit.: BI 859. *Miklošič* 405. 410. *Bruckner* 668. *Trautmann* 375. *Vasmer* l, 263.

Ž

žaba f (Vuk) prema m na *-ьс žabac,* gen. *-yca,* baltoslav., sveslav. i praslav., »rana«. Pridjev: na *-/ žablji,* poimeničen na *-jak zabijak* (Vuk, Kosmet) »1° barsko mjesto gdje ima mnogo žaba, bara u kojoj je mnogo žabokrečine, 2° biljka matricaria camomilla, prstenak, 3° toponim«, pridjev na *-ьn* potvrđen samo u izvedenici na *-jak žabnjak* m »žablja jaja«. Deminutivi na *-ič zabić* »rnladunče od žabe«, na *-ica žabica* »1° ranula, 2° (metafora) nakit na pištolju, 3° (Srijem) biljka antirrhinum majus, zijevalica, zijehalica, 4° gvožde na kapiji, 5° žlijezde oko vrata, 6° Zwickel (na košulji, ŽK), 7° mala šeputka na opancima (Kosmet)«; denominal na *-jati žabičati, -a* impf. (Lika, subjekt *vo)* (oznaka bolesti), upor. slov. *žabica dreti* »eine Krankheit der Rinder und Schafe« = •*žabicu driti* (Vodice) »das Blut brechen«. Augmentativi na *-etina Sobetina,* na *-urina žabaŕina.* Složenica *žabokrijek* »okrek« = *žabokrečina* »biljka conferva«. Elezović uporeduje *žabica* (Kosmet, značenje 7°) sa crnogorskim *žavka* f »oderana koža, capra«. Crnogorska riječ mogla je nastati od *žabbka* > **žapka,* ali istoznačna arb. riječ *xhapë* f »Rindshaut« ne poklapa se posvema s njome, a i semantički razvitak nije jasan. Denominal na *-ati ražabati se, -am* pf. »raširiti se kao žaba«. Rumunji posudiše s umetnutim r *jabrina* »biljka conferva rivularis«, koja se rum. zove i *lâna broaştelor* = *brosceascã* »žablja vuna«, poimeničen pridjev ž. r. **žablja* > *jabie* (Muntenija, Prahova) »biljka polytrichum« i *japca* »Tümpel«; Novogrci ζάμττα. Baltičke su usporednice stprus. *gabawo* »kornjača« i lit. (žemaitis) *gebiné* »weisser Hautausschlag«, a od drugih ie. jezika nvnjem. *Quappe.* Odnos arb. *shapí* »Eidechse« ostaje nejasan. Kod arb. riječi postavlja se pitanje nije li u vezi sa **sappus* »kornjača« > španj., port, *sapo,* arag. *zapo,* furl, *saf* prema *zave* »kornjača«, *savate.* Ovamo ide i rum. *sopirla* »Eidechse«, le. je korijen **gụeb(K)-,* s prijevojem duljenja **guēbh-.* Ie. *e* je prešlo u *a* kao *-eti* u *bježati, -im* (v.). Ie. **gheba* je zacijelo onomatopeja za koju postoje paralele i u ne-ie. jezicima. Upor. kavkasko *zebu, žbabu* »žaba«, *džaba* »mokar«.

Lit.: BI 859. *Pleteršnik* 2, 951. *Elezović l,* 177. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Miklošič* 405. *Holub-Kopečný* 441. *Bruckner* 660. *Vasmer* l, 407. *WP* l, 675. *Mladenov* 164. *Tiktin* 868. *GM* 399. 488. Endzelin, *FBB 7,* 30-88. (cf. *IJb* 13, 370). Thumb, *IF* 14, 348. *REW** 7593.

začati (se), *-am* impf. (Vuk, subjekt *pčele, ljudi)* prema pf. *žacnuti (se"), -ēm,* samo hrv.--srp., »1° bosti, bacati, bocati (v.), 2° (metafora) horrescere, prepasti se«. Samoglasnik *a* je nastao prijevojem duljenja *e — e* kao u *bježati* od deminutiva na *-kati, -cali* (v.) od praslav. korijena *žeg-* u *žeći* (v.). Upor. *žapati* i *džasnuti.*

Lit.: BI 860. 862. Pedersen, *KZ* 38, 342. Osten-Säcken, *IF* 24, 242.

žaga f (ŽKU^rv.-kajk.) = *džaga* (šatrovački) »pila, testera«, također slov. Deminutiv na *-ica žažica* (ŽR). Nalazi se još u kašupskom *žoga.* Denominal na *-ati Sâgati, -ām* impf. (ŽK) *(iz-, pre-)* »piliti«. Odatle na *-ar žagār* m »1° koji pili, 2° prezime (Gorski kotar)«. Poimeničen part. perf. pas. na *-ica žaganica* f (ŽK, slov.) »daska«; *pila* (ŽK) je »Sägewerk«. Od stvnjem. *saga — šega* < lat. *seca,* od *secare,* koje je u prasrodstvu sa *sjeći* (v.).

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik 2,* 952. *Miklošič* 405. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

žajfa f (Buzet, Sovinjsko polje) = *žajfa* (ŽK), pored *sapun* (v.), slov. Od pragerm. **saipo* > stvnjem. *seipha,* nvnjem. *Seife.* Pragerm. riječ prešla je ne samo Ugrofinčima, nego preko Gala Rimljanima, lat. *sapone,* odatle preko balkanskog latiniteta *sapun* m, *sapunati, -am (na-).*

Lit.: ARj 7, 605. 14, 463. 464. 634-636. *Pleteršnik 2,* 952. *REW** 7589. *Weigand-Hirt 2,* 837.

žäkan, gen. *-kna* m (gen. *žakna* u glagoljskom misalu štampanom 1494. u Senju) (Božava, Omišalj, Vrbnik, Punat, Zadar) = *žakan* (Rab; gen. nije potvrđen) = *žakenj* (Cres; gen. nepoznat) = *žakan* (Pag), deminutiv *žakmć* »klerik, đakon«. Veže se s prefiksom *arci-, arhi-* < gr. όίρχι- > lat. *archi-* (od αρχή) *arcižakan* (Kavanjin), *arhižakan,* gen. *-kna* (15. v.) = *arkižakan.* Pridjevski toponim na -/ poimeničen u f *Žakanja* (ŽK, kod Metlike). Od gr. διάκονος »1° sluga, 2° (kao crkveni termin) minister« > lat. *diàconus,* s istom zamjenom suglasničke grupe *di* kao u *modiolus* > *žmulj* (v.). Sudeći prema toj fonetskoj pojavi, taj je crkveni termin posuđen vrlo rano, možda već u 7. v. Upor. ipak srlat. *zacones* kod Ducangea. Oblik sa *di* > *ž* nalazi se samo na Kvarneru, Hrvatskom primorju, Istri i oko Zadra. Izvan toga kruga potvrđen je u toponomastici. Izvor mu je Oglaj. Upor. arb. *xhacue -oni* (s članom). Oblik sa *dl* > *z* potvrđen je u sjevernoj Italiji *zago* (Mleci, Brescia, Bergamo). U Gemoni *zago* znači »chierico addetto ad una chiesa, fanciullo che serve in chiesa nelle funzioni«. Obilno su potvrđeni učeni oblici s očuvanom grupom *dı,* prema gr. ili lat.: *djakon* (16. v.) = *đakon, arkiđakon, arhidakon, arhiđakonstvo, podđakun — arhidjakon, dijakon (pod-, polu-}* = (sa *du* > *d')* *đakon,* stari pridjev *đakonj* (Kavanjin) »đakonov«, apstraktum *đakonstvo.* Denominal *dăkoniti, -īm* impf. (Vuk) *(po-).* Prema tipu *pop — popàdija* (v.) obrazovan je f *dakonàdija* f *(polu-)* »dakonovica«. Apstraktum na *-ija dakonija* f »slatka hrana« = *dijakonija* (13. i 14. v.) »1° red, 2° služba, 3° hrana đakonova« < gr. διαχονία, odatle na -мaй' *đakonisati* (Vuk) »ein Wohlleben führen«; s gr. prefiksom *ipòdakon* = bug. *ipodiakon.* S lat. sufiksom *-atta* > *-at dijakònăt,* gen. *-ata* (17. i 18. v.), *arhiđakonat, poludakonat* < lat. *diaconatus* > tal. *diaconato.* Zasebnu varijantu čini ta ista riječ kad napušta dočetak *-onus.* To napuštanje nastalo je zbog toga što se riječ deklinirala po vlat. tipu *Petrus,* gen. -oras, *diacus,* gen. *diaconis,* upor. srlat. *žaco,* pl. *zacones.* Odatle gr. διάχος »scriba, αναγνώστης«, sjev.-tal. *zago* > češ. *žák,* polj. *żak.* U hrv.-srp. *dljăk* »pisar, kancelist, kancelar« (upor. *Ninec dijakb na dvoru Đurđa Kastriote)* pored *dbjakb* > *djak* (15. v., hrvatski gradovi, Grbalj) (koji se slaže s madž. *deák,* rum. *diag)* > *đak,* gen. *đaka* (Vuk) »učenik osnovnih i srednjih škola, rjeđe visokih (kojemu se sada kaže *student)«.* Pridjevski toponimi: poimeničen u sr. r. *Đakovo,* na *-ica Đakovica* = arb. *Jakova* (bez *-ica).* Značenje može biti isto koje i *đakon: arci-, arkidak* (17. v.), *poddjak* = *poddijak* (Bandulavić) »subdiaconus«. Deminutivi na *-e,* gen. *-eta dače* n (15. v.), *đačić* (18. v.). Augmentativi: *dolina, dàkela.* Apstraktum na *-ija dačija f* »benefícium ecclesiasticum«. Na *-bstvo đaštvo.* Denominal *đdčiti (po-), dokovati,* na -ari *dukati, -am* impf. (Slavonija) »vikati kao pjevajući«. Pridjev *đakov, đački* (15. v.) »1° clericalis, 2° latinus«, poimeničen u ž. r. *dijačka* (Habdelić) »cantilena« = *đačka* = *djačka* = *(d > j) jačka* (ugarski Hrvati) »pjesma«, *djačiti (Sirena* P. Zrinskoga) = *jačiti* »pjevati«.

Lit.: ARj \, 108. 109. 2, 384. 431. 957. 3, 852. 10, 223. 361. 619. 622. *Masurama* 243. 244. Jagić, *ASPh* 31, 550. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* l, 137. *REW** 2623. Štrekelj, *DAW* 50, 75. *Mladenov* 223. *Pirana?* 1300. Bohač, *LP* 35, 437. Morawski, 50 9, 506-520. (cf. *IJb* 16, 313). *GM* 80. *DEI* 1275. *Vasmer* l, 386. Isti, *GL* 52. 53. *IzvORJAS* 11, 2, 395. 12, 2, 230. Skok, *Slovo* 3, 55. 56. *Setka* l, 75-81.

žalac, gen. *žalca* m (Vuk, ~ *u pčele)* = *žalac,* gen. *žalca* (ŽK), deminutiv na *-ьc* > *-ac* od **žal-* jednako kao na *-će žaoce* n ili na *-bka žaoka î* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **žedlo* ili (stcslav.) *zelo* n < **geldlo,* »aculeus«. Samoglasnik α je nastao od palatalnog nazala *į* kao u *jačmeň* pored *ječam* (v.). Upor. još *žač* (Kosmet) »žaoka u pčele, otrovni zubi u zmije«. Odnos *žač* prema *žalac* nije jasan. Možda je *a* nastao iz *ao, č* mjesto *c* je možda prema izvedenicama na *-ač* (v.). Upor. rus. *žalo,* polj. *żadło.* Na *e* iz nazala *ę* upućuje bug. *žilja* »bodem«, od čega je u istočnim krajevima *ožiljak,* gen. *-Ijka* »brazgotina (na zapadu)«. Samoglasnik » mjesto *e* je prijevoj ili unakrštenje sa *žila* (v.). Završno *-lo* = *-dio* je sufiks za oruđa. Korijen je **gel-,* koji se nalazi u baltičkoj grupi: lit. *gélti* »bosti«, *gilus, geluonis* »žalac«, lot. *dzeù.* Praslav. korijen *žen-* nastao je po zakonu disimilacije *l — l> n — l* od **žel-(d)lo)* > *žį(d)lo.* Ta se disimilacija nalazi i u lit. *ginklas* »oružje«. Može se vezati i s ie. korijenom **guhen-* »udarati«, koji v. u *gnati.*

Lit.: ARj 9, 535. *BI* 860. *Elezović l,* 178. *Miklošič* 409. *Bruckner* 663. *Vasmer* l, 409. *Boisacq*[3] 336. *Walde-Hofmann* 224. *Trautmann* 86. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb* 8, 199). Fraenkel, *KZ* 63, 174-175. Mikkola, *Belicev Zbornik* 119. Otrębski, *LP* 2, 281. Osten-Sacken, *IF* 24, 241. si. Zubatý, *ASPh* 16, 425.

žamor m (Vuk, Budva) = sa *dž* za *ž* *džamor* m (18. v.) = *žamar* (Vodice, sa *o* > *a* poslije akcenta pravilno u tom narječju), samo

hrv.-srp. onomatopeja, »susurrus«. Upor. *žagor.* Pridjev na *-ьn zamoran.* Denominál na *-iti zamoriti, -im* (Lika, Stulić, ŽK) »murmurare«.

Lit.: BI 861. Ribarić, *SDZb 9,* 206.

žao (Vuk), u bezličnoj konstrukciji *žao mi je* upotrebljava se kao prilog, komparativ *zalije,* superlativ *nājžalijē,* prvobitno je imenica deklinacije i *žah,* kako se vidi i iz rum./a/e *(-e* < -б), sveslav. i praslav., »1° dolor, 2° sepulchrum«. Denominal na *-iti* < *-eti žaliti, -īm* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, po-,pre-, raz- se, sa-)* »tugovati, bolovati«, rum. α *jeli.* Ostatak konjunktiva *žalibog* = *žalibože* »na žalost«. Na *-ovati žalovati, -ujem* (objekt *mrtva,* ~ *se) (o-, sa-)* — kod Rumunja α *jelui* i rusizam *jalovanie* f, deminutiv *a jelcui* < rus. *žalkovatb;* iterativ *sažaljavati, -avam* (Vuk) = *sažaljevati* (Riječka nahija, Crna Gora). Glagolska imenica *sažaljenje* m »Mittleid, condoléances«. Pridjevi na *-ьn* > *-an žalna* (~ *rič,* ŽK) = rum. *jalnic* (proširen s nenaglašenim lat. *-icus), sažalan,* poimeničen na *-ica sažalnica,* na *-ovit zalovit.* Apstrakti na *-ьЬa žalba* (Vuk) > rum. *jalbă,* na *-oba* (upor. *grdoba) žaloba,* odatle pridjev određeni *žalobní,* kod Rumunja *jāloba* = *jalbă,* odatle na *-ar* < lat. *-arius jălbar* »koji piše žalbe«, na *-ost žalost,* s pridjevima na *-iv žalostiv* i *žalostan* = *žalosan* (Kosmet, analogija prema f), poimeničenje na *-īk žalosnih* m »vir afflictus« prema f na *-ica žalosnica.* Denominal na *-iti žalostiti, -īm.* Na *-an* (tip *Milan)* rum. *jelan* »koji žali«. Osnovno *&ah* je prijevoj duljenja *e* > *e* > *a* (kao u *bježati)* od *želјeti, -īm* (v.), koje je u stcslav. *Selejc, želeti* imalo dva značenja »1° θέλειν, i 2° πενθεϊν«, u baltičkoj grupi lit. *gela* »bol«, *gělti* »boljeti«, lot. *dzelt* »bosti«, u prijevoju lit. *gals* »1° oštrica, 2° skrajnje, konac«, stprus. ák. *gallan* »smrt«. Kako se vidi, u toj grupi je značenje bilo konkretno, u slavinama duhovno. Konkretno značenje je bilo i ie. Upor. stvnjem. *quăla* i arm. *kel* »čir«. le. je korijen **gu l-* prema **gųel-.*

Lit.: ARj 2, 733. 4, 369. 7, 380. 782. 11, 332-334. 820. 13, 778. 779. 780. 14, 759. 760. *BI* 861-862. Moskovljević, *N}* 1, 19. *Elezović* l, 178. *Miklošič* 406. *Holub-Kopečny* 441. *Bruckner* 661. *ASPh* 11, 142. *KZ* 45, 36. *Vasmer l,* 410. *Mladenov* 164. *Sb. Miletu* 262-287. (cf. *RSI 6,* 293. *IJb l,* 188). *Trautmann* 83. *WP ï,* 690. *Boisacq** 118. Fraenkel, *KZ* 63, 194. Osten-Säcken, *IF* 24, 239-245. 26, 310., bilj, 1. 28, 420. Siebs, *KZ* 37. 315.

zapal), gen. *-plja* m »traghetto, skela«. Potvrda je kod Liubiše, *Prip.* 268 : *vjetar uduhne, po svoj prilici s žirega* (štamparska greška mjesto *širega?) zapíja, što se rastvara s onu stranu Veriga.* Riječ je bolje potvrđena u jadranskoj otočkoj toponomastici: *Kanıl Žapalj* = *Paški kanal,* kanal kod Lastova; Molat: *Zapio.* Iz narodnih govora nema potvrda. Sudeći prema Ljubišinoj potvrdi, govori se u Boci. Od gr. διάπλους (prefiks δια-: διαπλέω »durchschiffen, durchsegeln, durchfahren« > διάπλους »Durchfahrt, Fahrt, Reise«). Nalazi se još u imenu tršćanskog predgrađa *Zaulis* (furi, pi.) > slov. *Zavije.* Glede *di* > *ž* u riječima grčkog podrijetla upor. *žakan.*

Lit.: Skok, *Slav.* 73. 98. 99. 226. 259.

zápatí se, *zâpăm* impt. (Vuk) prema pf. *zapnuti se (u-)* = *udzâpit se* (Kosmet) = *zăpati se* (ŻK) = sa *dž* za *ž* *džapati se* (Srbija, Milićević), samo hrv.-srp., »braniti se, ustručavati se, kao stidjeti se, ženirati se (gradovi)«. Postverbal *ζάρα f* »zapanje«. Isti korijen kao u *začati se (v.).* Proširenje s pomoću *ρ* kao *drpati,* od *derati* (v.), *drijeti.*

Lit.: ARj 3, 530. *BI* 862. *Elezović 2,* 400. Pedersen, *KZ* 38, 342.

žäs m (Daničić) = (sa *dž* mjesto *ž* kao u *žep* ŽK = *džep) džas* m, sveslav. (osim slov.) i praslav., »strah«. Hrv.-srp. postverbal od kauzativuma impf, *džasiti se, -lm* impf, prema pf. *džasnuti se, - m,* iterativ *džasnjivati se, -ujem* (18. v.), stcslav. *žasncti, zasiti* »effrayer«. S prefiksom: *užas* m = *udžas,* također stcslav. i rus. Pridjev na *-ьn* > *-an užasan.* Ne postoji jedinstvena etimologija. Prema Pedersenu α je nastao od ie. *ë* od korijena **gues-,* prijevoj duljine od **sųes-* »erlöschen«. Upor. *bježati* od *^ g- ti* (v.). Po drugom tumačenju stoji u vezi s lit. *-gaństi, gandinti, gandinu* »schrecken«. Po trećem tumačenju s ie. korijenom **ğheis-* »aufgebracht, bestürzt, erschreckt sein«, nvnjem. *Geist.* Prema Daničiću od istog je korijena cacari *se* (v.). Ako je tako, od *džasnuti* nastalo bi *žahnuti* > *žacnuti se, začati se* prema *zasiti se.* Upor. stcslav. *žasnoti* i ostale slavine, češ. *žasati, žasnouti,* polj. *urzasnąć sių, żachnąć się,* rus. *užasatb sja, žah.*

Lit.: ARj 3, 530. *BI* 692. 862. *Miklošič* 406. *Holub-Kopečný* 442. *Bruckner* 662. *Mladenov* 650. *WP* l, 554. 693. *Boisacсf* 856. Osten-Säcken, *IP* 28, 146. Scheftelowitz, *IF* 33, 155. *Vasmer* l, 411. 3, 175.

žbän m (Vuk, daje opis) »drveni uspravan sud od duga za vodu, vino, med« = *žban* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvena posuda sa ručicom izrađena iz debla vrbe u jednom ko-

madu u koji se usadi dno (iz te posude pije se po redu vino ili voda«), deminutiv na *-ić žbanić* (ibidem) = *zbanj* (Risan, Crmnica) »bakren sud koji drži 4 oke ulja«, odatle deminutiv na *-ič žbanjīc,* gen. *-ica* (Vuk, gornje Primorje), *Sbenj* (Lumbarda), *Sbanja f* (ŽK) »visoka posuda od duga, s dvije uši u produženju duga na vrhu, sa zaklopcem od drva, za mast« = *(žb > džb) dzban* (Vuk) »kaca«, deminutiv *džbanica f* (Srbija, Šapčanin). Oblik *čvan* (Stulić) »oenophorum« nije potvrđeno u našem narodnom govoru, nego u rus. *Zvan* »bauchiger Krug« i u stcslav. *cь anъ* (Codex Marianus) »sextarius«. Suglasnik *ž, di* nastao je iz *č,* kako se vidi iz stcslav. *cьЬanъ.* Takav oblik se nalazio u panonsko-slav. kako se vidi iz madž. *csóbany* »hölzernes Trinkgeschirr für Wasser«, koje je opet došlo u naš jezik *idbanja f* (Vuk, Reljković, Bolić, Slavonija, Srijem?). Oblik *iьЬanъ* zastupljen je u svim slavinama. Varijanta *cь* - mjesto *čbb-* nije objašnjena. Može biti praslav. Buga uporeduje *iьЬanъ* s lot. *ciba* »kleines hölzernes Gefäss«. Sobolevskij traži za *IьЬanъ* i *cьЪъгъ* > *čabar* (v.) isti etimon; Skok germ. *seif* < gr. σκύφος sa sufiksom kao u češ. *farban·* Iljinski tumači *cь anъ* iz **Ьъсь anъ* (v. *bačva')* preko kontaminacija i pristaje uz Zubatoga koji *cьЬanъ* uporeduje s lit. *kinbù, kibti* »visjeti«, dok Mladenov sa gr. κόμβος = kelt.-lat. *cumba, cymba,* koje je u prasrodstvu sa *kubb {SEW* 1, 636). Iljinski se protivi Mladenovu. Upozoriti treba da korijen *čbb-* dolazi i sa sufiksom *-el* u stčeš. *Íbél, ščbel > žbel,* koji se poklapa sa stvnjem. *scifel, scifelîn* »kahnförmiger Trinkgefäss«, odakle je možda preko češ. madž. *csobolyó* »hölzernes Trinkgeschirr«.

Lit.: ARj 2, 56. 120. 3, 530. *BI* 862. Kušar, *NVj* 3, 332. *Mažuranić* 1702. Ribarić, *SDZb 9,* 187. *Miklošič* 37. *SEW* 1, 165. *Holub--Kopečný* 112. *Bruckner* 107. *KZ* 45, 49. *Vasmer* 1, 411. 412. Mladenov, *RFV* 62, 260. Skok, *ASPh* 35, 338-340. Iljinski, *ASPh* 34, 3. Zubatý, *LF* 28, 115-116. 365. Buga, *RFV* 67, 232. si. (cf. *RSI 6,* 270). Sobolevski, *RFV* 71, 431-438. (cf. *IJb* 3, 157. 222). *Gombocz-Melich* 1118-1120.

žbugara f (Vuk, Boka) »mala jamica, rupica, na koju se jedva može vidjeti; sinonim: žumba (Vuk, Boka)«. Ne vidi se fonetska veza između ova dva sinonima *žbugara* i *žumba* Upor. još *bôganj* (v.). Možda su sve tri riječi dalmato--romanski leksički ostaci od *vacuus* = vlat. *vocus, *vocitus* »vuoto«. Baric pretpostavlja zapadno-rom. **exbucaria,* od *buco.* Međuvokalsko *c > g* moguće je u bokeljsko-romanskom.

Lit.: BI 862. *REW** 9115. Barić, *JF* 3, 224.

žbuka f (Lika, danas općenito kao zidarski termin) »lijep, Anwurf«. Denominal *žbukati,*

Lit.: ARj 9, 528. *BI* 863.

žbun m (Vuk) = (sa *ž > dž* kao u *džbán* i *svjedodžba)* »grm, bus, ševar, šibljak, šiprag, frutex«. Deminutiv na *-ič džbunić.*

Lit.: ARj 3, 530. *BI* 863.

ždral m (Vuk) = *ždrao,* gen. *-Sdraia* (Vuk) = (na *-p) Sdrdij* (Crna Gora, Vuk) = *ždralj* (Kasmet), hrv.-srp. inovacija pored *žerav* m (Vuk), koja je sveslav. i praslav. (stcslav.) *žeravb,* »1° gras, γερανός, Kranich (s kojim je riječima u prasrodstvu), 2° (metafora) ime konja, vola«. Na *-an* (tip *Milan) ždralan,* gen. *-äna* (narodna pjesma) »konj«. Na *-ica Ždralica,* potok koji utječe u Lepenicu kod Kragujevca. Na *-injak ždralinjak* »biljka«, na *-ika ždraljika* »biljka trifolium meliotus«. Od *žerav* toponim *Dubrava žeravinska* (1841, St. *Vraz),Žeravija = Žeravinja,* vrelo u Tršiću, s pridjevom *žeravinjski (Ž~a mahala).* Suglasnik *lj* u *èdralj* može se upoređivati sa stcslav. *žeravlj.* Upor. rus. *žuravh.* Oblici *ždral, -lj* niži su prijevojni štěpen. Upor. lat. *grūs* prema *žeravlj.* Taj nastade zbog izbjegavanja homonimije sa *žerav* (v.) = *žeravica.* Suglasnik *d* umetak je u teškoj suglasničkoj grupi *žr,* upor. *ždrijebe, ždrmnji = žrvanj.* Suglasnik *v* ispao je zbog toga što grupa -ю/O') u dočetku ne postoji. le. je korijen **ger-* »graktati«, onomatopejski; upor. sanskr. *järate* (3. 1.) »pjeva, zove«. U pogledu sufiksa nema ie. jedinstva. Praslav. formantu *-a ь, -avh* najbliže stoji stpras. *germe* i lit. *gervė,* dok gr. γερανός pokazuje drugi sufiks na *-n,* a njem. *Kranich* dva sufiksa. Praslav. *-a ь, -a iь* objašnjava se sa *-ou + -io,* a baltički sa *-y.*

Lit.: BI 863. *ElezmKć* 1, 178. *Miklošič* 410. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 433-434. *Mladenov* 166. *Trautmann* 87. *WP* 1, 592. *Boisacq** 144. Prusík, *Krok* (cf. *AnzIF* 4, 143). Zupitza, *KZ* 37, 399.

ždrijeb m (Vük) = (ikavski) *ž(d)rib,* balto--slav., sveslav. i praslav. **гегЬъ,* »sors > šorak (v.)«. Najstarije potvrđeno hrv. značenje kao u polj. *zreb* »dio zemlje«: 1439 *(Sunnin* 151) *založiše . . . kmeta sideta na phni ždribi, s plnim dohodkom k onom ždribju, ki drži pun ždrib.* Jat u slogu *ždrije-* (upor. stcslav. *ždr bub)* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *žerebei* »Los, kleines Stück (Metall, itd.)«. Suglasnik *d* je prijelazni suglasnik umetnut u početnu grupu *žr* za olakšanje izgovora, upor. *ždrak, ždrijebe, proždrijeti,* itd. Riječ je kulturna. Rumunji posudiše *jurubifâ* (Muntenija) =

jerbiuţă (Moldavi)á),jirebie,jurebie, cine. *jurebă, jureghiţă* »pasmo«, isto značenje kao kod Madžara *zseréb* »Strähne«; Arbanasi stvoriše glagol *zhdrivëlloj* (Skadar) »biram« prema *zdrèbati, -atn* (Vuk) *(po-')* = *žrébati, -am* (Vuk, Srijem) »bacati ždrijeb«. U arb. glagolu upada u oči ikavski oblik. Toponim *Ždrebanik,* gen. *-ika* (polje u Crnoj Gori), poimeničen part. perf. pas. Od baltičkih jezika pruža usporednicu stprus. *gīrbin* (ak.) »broj«. Druge usporednice pruža stvnjem. *kerfan,* nvnjem. *kerben, Kerbholz,* gr. γράφω »pišem < urezujem«, γραμμή »crta, linija«. Prema tim usporednicama prvobitno je značenje bilo isto koje i u *râbol, roba! = rovaš* < madž. *rovaš,* od *ró* »rezati«. Broj dijelova zemlje, koliko kome pripadaju, urezivao se u štap. Prema ie. korijenu **gerbh-* »urezivati« prvobitno bi značenje stcslav. *гегЪъ, žrěbbjb* bilo» rovaš, štapić za urezivanje«. Trautmann uporeduje sa lot. *gerbt* »govoriti«.

Lit.: BI 863. Ivšić, *HR* 1934, 1-95. *Miklo-Ш* 410. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 419. *Mladenov* 168. *Boisaca*[3] 155. *Trautmann* 87. Kawczyński, *AnzIF* 21, 133. *GM* 488. Mikkola, *Jagićev zbornik* 359-362. (cf. *RSI. 2,* 248). *WP* 1, 607. *Mažuranič* 1702. 1703.

ždrijebe, gen. *-eta* n (Vuk) »pullus« sadrži sufiks *-e,* gen. *-ete* za mlado (upor. *'dijete,* slov. prezimena na *-e,* gen. *-eta Cerne)* = na *-ъс > -ac ždrijebac,* gen. *-pea* m prema f na *-ica zdrèbica (-ae, -ica* sufiksi za mociju), sveslav. i praslav. **žerb-,* bez baltičke usporednice. Pridjevi na *-/* od *ždrebet- zdrebècî,* na *-ьn > -an ždrtíma* (~α *kobila,* Kosmet) = *suždrebna* (Srijem); od *ždrijebac* u poimeničenju na *-ik ždrepčanik,* gen. *-ika* »(na kolima) jarmak, jarmac (od *jaram,* v.) = *vagir* (ŽK)«, tako nazvan jer služi za *ždrijepce.* Deminutivi na *-ence ždrebence* n prema *ždrebičica* f, na *-će,* gen. *-četa zdrlpce,* pl. *zdrepčići* (Kosmet). Denominal *oždrébiti se, -ï* (íz-). Sveslav. značenje nije ie. Ie. korijen **gųer(e)bh-* bilo je općenito »plod utrobe = dijete, mlado«: gr. βρέφος »isto«, zend (avesta) *garava-, gafänbuš,* sanskr. *garbhas* »isto«. Uporeduje se i s njem. *Kalb.* le. riječ dobila je u slavinama specijalno značenje. Suglasnik *d* je umetnut u suglasničku grupu *žr.* Nema etimologijske vrijednosti. Upor. *ždrijeb, ždrijeti, ždraka.*

Lit.: ARj 4, 369. *BI* 863. *Elezovic* 1, 178. *MikloUč* 410. *Holub-Kopečny* 134-135. *Bruckner* 666. *Vasmer* 1, 420. *Mladenov* 168. *WP* 1, 689. *Trautmann* 87. *Boisacf* 133. Charpentier, *IF* 25, 245. Matasiak, *Lud* 17, 143-241. (cf. *RSI 6,* 277). Niedermann, *IF* 10, 227. si. Petersson, *KZ* 47, 240. 243. si. Wood, *IP 22,* 163.

ždrijeti, *ždrern* impf. (Vuk) *(na- se, po-, pro-')* = ekavski *prezdret* (Kosmet) = (ikavski) *nažriti* (Proroci), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **ger- > *Ser-ti,* »gutati, glutire, vorare (s kojim je glagolom u prasrodstvu)«. Suglasnik *d* je umetnut u grupu *žr* kao u *ždrijeb, šdrijebe, ždraka, ždrmnji < žrvanj.* Bez etimologijske je baze. Od nižeg prijevoja *zar-* prave se part, perf. aktiva i pasiva: *zdro, zdrla, zdrt, zdrv(it).* Prema stcslav. *zvráti* > rus. *žratb, žru — ždrem* i *ždrijeti* postojao je u stcslav. inf. s likvidnom metatezom *(po~)zreti,* prezent *zwo* (Supras.). To znači da je korijen prezenta bio analogijom prenesen i u inf. To se događa i u hrv.-srp. Infinitivni prijevoj *žer-* bio je prenesen i u prezent : *žer êm* (ŽK), prema tome na *-ati Seraţi (na-, po-').* Postoji još unakrštenjem obiju osnova **Sbr- > ždr-* i *zer ati, zerem: šderati, zdêrëm* (17. v., Vuk) *(iz-, na- sé) = ederäti, zderem* (ŽK) *(na-, o-,* pro-). Izvedenice se prave od sedam osnova: (I) niži prijevoj *žvr- > zar-,* (II)' prijevoj đuljenja *ъ — i žir-,* (III) kombinirani *ždir-,* (IV) prijevoj *e žer-,* (V) (kombinirano) *zder-,* (VI) likvidna metateza *ždrije-,* (VII) prijevoj *o ždor-,* (I) Od *ždr-* pridjev na *-ljiv proždrljiv,* poimeničen na *-ъc > -ac proždrljivac,* gen. *-īvca,* s apstraktumom *proždrljivōst* f; *p(r)oždrlac,* gen. *-fica;* pf. od *ždrijeti* na *no ždrknuti,* odatle apstraktum na *-joj ždrkljāj (k* je umetnut zbog unakrštenja sa *grkljan);* ovamo (čakavski) apstraktum na *-stvo obžarstvo ili gutunija* (Budinić, sa *ŗ > ar)* i *ždmjovac,* gen. *-vea* m (Golać, Istra) »vrsta trave koju govedo ne voli« = slov. *Srnóvec* »calluna vulgáris (Obrov, Podgrad)«. (II) Od *žir-* izvedenica na *-ák pozirah* (hrv.-kajk.) = na *-tkpoširđk,* gen. *požirka* (Rab) »dušnik«, koji posudiše Madžari *barzsink* »Speiseröhre«. Iterativ *pozirati, -em.* (III) Od *ždir- iterativi nazdiratísey-rem* (Bella, Stulić) (o*-, *po-, pro-)* prema pf. *naždŕíjeti — nazdèrati se (ob-, po-, pro-').* Na *-ātpro&dirai* = na *-alo proždiralo* (narodna pjesma). (IV) Öd *žer-* na *-ak prožerak,* gen. *-aka* (ŽK) »jednjak«; *žerSnja* (Kosmet) »ime volu« = *zeronjica* (Vuk). (V) Od *ždег-* osim navedenih impf, i pf. rum. postverbal *jder* »mustella martes«, koje dosada nije potvrđeno u slavinama. Pejorativi *ždero* = na *-oiga žderanja* = na složeni sufiks *-alo + -ica zderalica* m (Boka) »vorax homo, glotun« == *prožderu,* gen. -zia (ŽK) — *pozderuh* (Krašić). (VI) Od *ždrije-* sveslav. i praslav. izvedenica na *-(d)lo: *&er-(d)lo* > slov. *zrelo,* hrv.-srp. *ždrijelo* (Vuk) »abyssus« = (ekavski) *ždrêlo*

(Kosmet) »mjesto izloženo vjetru«, toponim *Ždrelac* (dalmatinski otoci). Ovamo ide ikavsko *ošdril* (Lumbarda) »prekoramica« < *ob* + *Sdrílo* »oko grla«. (VII) Od *zdar- prošđor* m, s pridjevom na *-ьn* > *-an prdšđoran* »proždrljiv(ąc)«. Baltičke usporednice znače »piti«, kao i u nekih slavina (luž.-srp.): lit. *geni, geriu,* lot. *dzeft, đzfru.* Ie. je korijen **gtfer-.* Nalazi se u sanskrtu *girati, grnati* »ždere, guta«, prijevoj *garas* »piće«, avesta *gar-,* gr. βορά »hrana«, βιβρώσκω (reduplikacija) »jedem«, stvnjem. *knierdar,* nvnjem. *Köder.* V. još *grkljan, grlo, grotlo.*

Lit.: ARj 4, 369. 7, 782. 784. 9, 344. *BI* 863. 864. Jagić, *ASPh* 1, 433. Kušar, *NVj* 3, 338. *Pleteršnik 2,* 974. *Elezović 2,* 124. 179. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Miklošič* 63. *Holub-Kopečný* 447. *Bruckner* 667. *Vasmer* 1, 430, *Trautmann* 89-90. *Boisacq** 126-127. *WP* 1, 683. *Tiktin* 868. Buga, *RFV* 75, 141. sl. (cf. *IJb S,* 199). Kolman, *ĞMP* 18, 262-266. (cf. *ZSPh* 13, 414). *GM* 306, 488. Meület, *Slave* 37. 169-70,. Fraenkel, *ZSPh* 20 (1950).

žeći, *zezem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, po-, pod-, pri-, raž-, sa-, u-, za-),* s disimilacijom *raždeći, raždežem, iSdeti* kao u *iždenem,* upor. cslav. *raždeSti* (Menčetić; stsrp.), sveslav. i praslav. glagol primarne klase *^zeg-ti* > stcslav. *žesti, Šege,* prema stčeš. *Seci, Shu,* rus. *zgu, zei* pretpostavlja se prezent *Sbgc,* »paliti, urere«. Izvedenice se prave od sedam praslav. korijena: (I) niži prijevojni štěpen *Sbg-* > *Sg-,* (II) isti prijevojni štěpen s disimilacijom *SbS-* > *zd-* (upor. češ. *Sd'âr),* (III) isti prijevoj sa ь > *a zag-i* (IV) prijevojem duljenja *žig-,* (V) isti prijevoj sa *g* > *z* poslije *i* (upor. *dizati) žiz-,* (VI) prijevojni štěpen *e Seg-,* (VII) prijeVojni štěpen duljenja *õ* > α *gag-,* v. *zgaga.* (I) Od *eg-* nastaje na *-ati zgăti, egem,* s navedenim prefiksima (i sa *iza-, zaza-, pre-;* u čakavskim ŽK i hrv.-kajk. narječjima, Jačke), slov. sa dź < ž *pridzgatì.* Tu je upravo korijen prezenta analogijski prenesen u inf. Poimeničen part perf. pas. *šgan* (ŽK) s pomoću *-ьc Sgànci* m pl. (ŽK) = *Sgànci,* gen. *zgânãcã* »trganci, palenta«, na *-iça žganica* (Slavonija) »l° prepečenica, prepeka, prijepek (Slavonija), 2° rakija (Hrvatska)«. Madžari posudiše *gan(i)ca* »Breiknödel«. Na složen sufiks *-ar* + *-av* + *-ica žgaravica f* »Sodbrennen«. (II) Od *ed-* nastaje na *-iti zdíti, Sdím* impf. (Crna Gora) *(iza-ı na-, po-, pri-, sa-, u-, uza-')* i u oblicima odatle kao *uzdi, zdeči, SdivSi, šdah.* Drugih izvedenica nema. (III) Od *Sag-* s umetnutim *r* (možda od *grijati) Sagriti, -lm* (Vuk, objekt *zelen kukuruz') (o-)* »puriti«, *SaSagriti, -im* (Vuk, metafora, *očima), zaSagrêt, -îm* pfc (Kosmet, *oiımtr).* (Γ) Od *žig-* na *-ati* iterativ *Sígati, Sīgām* (Vuk, Bosna), *iSigati* »bosti«, postverbal *žig m — žig* (Kosmet) »rana, ožiljak«, odatle na *-osati* (v.) *šigosati, -Sēm* (<— *vola) —* na *-ovati Sigòvati, -ujem* (Baranja, Vuk), na *-ica žižica* pored *žigica* f »šibica, palidrvce«, pf. *Signuti, Signe* (Vuk) = *Signuti, -em* (Kosmet) »sijevnuti«. Taj posudiše Rumunji *a jigni = jicni* »einen Schaden zufügen, ujesti«. Na *-avica žigavica* (Paštrovići) »naboj«. Na *-{a: Šiša* (Vuk = *žiža* »1° (neologizam) fokus, 2° (Kosmet) vatra«, deminutiv na *-bk žižak,* gen. *-ika* »l° kandilo, lukijerna (primitivno svjetlo, iampa), 2° stijenj«. U značenju 3° *žižak,* gen. *-Ska* m (Vuk) »curculio« nalazi se još u madž. *zsuzsok = zsizsik — zsizsék* »isto«, arb. *xhuxhinkë f* »Art Käfer«, ngr. ζούζουλον. Shvaćeno kao upala (graha, pšenice). Pridjev na *-ljiv Sižljiv* (~đ *Senica,* Vuk), s denominálom *uSižljiviti se,* iz čega se vidi da je osnova *žiz-* i da su navedene riječi madž. i arb. posuđenice iz južno-slav., kako i sufiksi pokazuju. Upor. sa *-r* slov. *žigra* »Zünder«. Kod Rumunja/į? »žgaravica«, na *-alo jigalâ* (Dosoftei) »Brenneisen« (upor. ukr. *žigalo).* (V) Od *Siz-* samo iterativ na *-ati* u prefiksalnim složenicama: *izažizati, -Sem, naSízati, nàzïSêm* (Vuk), *sažízati, -Sem,* asimilacijom *sažížati* (Ančić, Radnic), *ražizati* (14—17. v., dubrovački pisci), s disimilacijom *raSdizati (o-, pod-), ižižēm* (Voltiđi) *(pro-, r aza-).* (VI) Od *žeg-* postverbali: *Sega f, oSeg* m, koji posudiše Madžari *azsag,* a preko njih Rumunji *ojog; poSeg* m (Hrvatska) »palež«, *Požega f* (toponim, koji se odnosi na paljenje šume kao sredstvo krčenja), odatle prezime *PoSgaj,* mađarizirano za *PoSeSanin; užeg* m, *užega* f. Pridjev na *-bk Sezak, Seská (voda, mlijeko)* »vreo, ključao«. Složenka *koloSeg* (prvi dio *kola* »carrus«) »mjesec siječanj (januar)«, koji posudiše Arbanasi *kollozhek,* koji Gege zovu *kalenduer* > *kallnue,* izopačeno unakrštenjem u *kolëndrë.* Upor. tur. *arabayakan* »siječanj«, upravo »koji siječe kola«. Poimeničen part. perf. akt. na *-ica pòSeglica* »pogorelica«. Ovamo ide toponim *Raždegine* f pl. (stara srpska država), s disimilacijom *SS* > *žd.* Arbanasi posudiše *Sek* »Hundstage«, *zhuzhitëf* »das Anbrennen von Speisen«. Ovamo ide rum. *jeg* »kora, blato na licu poslije znoja«, s pridjevom *jegos.* (VII) Od *gag- zgaga* »žgaravica«, v. posebnu lemu. Praslav. korijen **geg-* > **žeg-* ле nalazi se u baltičkoj grupi, koja je očuvala ie. oblik toga korijena **dheguh-* > *degù, degti* »gorjeti« = sanskr. *donati* (3. 1. sing.). Asimilacija *geg-* praslav. je inovacija^ Nastala je zacijelo unakrštenjem s korijenom

ger- l gor- > *Seravica, gorjeti.* Ie. korijen **dheguh-* »gorjeti« nalazi se u arb. *djek,* aorist *dogja, dhēz, ndez* »upaljujem« < **dhoguhe\p* — lat. *fovea,* avesta *dažaiti.* U srodstvu je i njem. *Tag* prema lit. *dagas* »Brennen, Glut«.

Lit.: ARj 2, 733. 4, 125. 370. 371. 7, 782. 784. 8, 500. 11, 335. *BI* 864. *Elezović* 1, 181. 189. 2, 93. *MikloSic* 406. 412. *Holub-Kopeiny* 444. *Bruckner* 388. *KZ* 43, 316. 46, 231. *Vasmer* 1, 412. 431. *Trautmann* 49. *Mladenov* 165. *Boisac<f* 963. *Tiktin* 1085. *Gombocz-Melich* 202. Matzenauer, *LP* 7, 203. *GM* 69. 196. 485. 489. *WP* 1, 849. Mazon, *RES* 7, 262-263., bilj. 1. Ehrlich, *RSI 4,* 260. Iljinski, *ASPh* 34, 16. Ivšić, *HR* 1934, 193. Meillet, *MSLP* 14, 334. si. Brugmann, *IP* 30, 372. Scheftelowitz, *KZ* 54, 250. Schmidt, *IP* 1, 45., büj. Šimčik, *RES* 15, 230. Torbiörnsson, *RSI* 1, 37. Zubatý, *ASPh* 16, 422-423. Vaillant, *RES* 9, 8.

žeđ, gen. -» f (Vuk) = (prijelaz iz *i* u deklinaciju α) *žeđa f* (Vuk) = (prijelaz *e* > *a* poslije palatala, cf. *Saloc) šađ f* pored *žada* = *žéja* (ŽK) = *Saja* (čakavski, Marulić, također dalmatinsko prezime *Žaja,* pisano na toskansku *Giaja* = *Đajd),* sveslav. i praslav. izvedenica na -í (praslav. **Sıd-ıa* > stcslav. *šežda),* »sitis«. Odatle na *-atì Sedati, Sēdām* impf. (Vuk) *(raž- se),* čakavski *oSajati se, razžajam,* s analogijski prenesenim *d* iz prezenta u inf. prema stcslav. *žiždn, Sedati* od balto-slav. **gend-* > **žed-.* Pridjev na *-ьn* > *-an Sedan* »1° sitibundus, 2° toponim *Žeden* (Makedonija), *Žejnoglava* (Vis)«, deminutiv na *-jahan* (upor. *mlađahan, gladan) Seđahan* > *žedan* (narodna pjesma), s denominálom *oSèdnjeti, -im* (Vuk) (iç-) = *oSednèt, -im* (Kosmet), na *-atì poSèdnjati, -am* (Vuk) *(raz- se,* Crna Gora), (sa *dn* > *gri) poSegnut, -em* pf. Samoglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upor. češ. *zadati,* polj. *zadat.* Rumunji posudiše *jind* m »Verlangen«, postverbal od stcslav. *Sedati,* koji nije potvrđen u slavinama, odatle na *-uje* > *-ui a jindui* »nach etwas begehrlich blicken«. Baltičke usporednice imaju psihološko značenje »težiti za nečim«: lit. *pasigendu, -gèsti = gedù, gedėti,* u prijevoju perfektuma *godas* »požuda«, pridjev *godus* »škrt«. Kako pokazuju te usporednice, nazalni infiks bio je prvobitno samo u prezentu, odatle je u svim slavinama generaliziran. Upor. bez nazalnog infiksa ie. korijen **guhedh-* u gr. θέσσασθαι, u prijevoju πόθος »želja«, avesta /дабу *emi* »molim«, ir. *guidirn* »molim«.

Lit.: ARj 4, 370. *BI* 864. *Mažuranić* 1704. *Elezović* 2, 20. 93. *MikloSii* 409. *HoIuЬ-Kopetny* 441. 442. *Bruckner* 663. *KZ* 45, 324. *Vasmer l,* 408. *Mladenov* 168. *Trautmann* 84 *Tiktin* 872. *WP* 1, 673. Lorentz, *ASPh* 18, 94. Meület, *JF 2,* 119. *GM* 402-403. Scheftelowitz, *WZKM* 21, 85-87. 100. sl. (cf. *AnzIF* 27, 98. *RSI* 1, 277). Vaillant, *RES 6,* 80-81. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340. (cf. *AnzIF* 25, 65).

žegnati, *-am* impf, (hrv.-kajk.) = slov. *žegnoti^* = (sa *gn* > *gnj* kao u *gnoj* > *gnjof) Sêgnjati* (ŽK, samo u pozdravu: *bog žegnja = bog blagoslovi,* imperativ = konjunktiv mjesto *žegnjaj;* dočetno *-j* otpalo zbog disimilacije) »blagosloviti«. Nalazi se još u češ. *Sehnati* i polj. *żegnać (sie),* ukr., brus., i u oba luž.-srp. Od stvnjem. *seganen,* nvnjem. *segnen* < crkveno-lat. *signare* »označiti znakom križa«.

Lit.: Pleteršnik 2, 955. Jagić, *ASPh* 8, 318. *MikloOč* 407. *Holub-Kopeiný* 443. *Bruckner* 664. *Weigand-Hirt 2,* 834.

žSlūd ш (Vuk, Crna Gora) = *Seljuđ* (Vuk, Imotski), ie., sveslav. i praslav. = (rus.-cslav.) *Selodt,* »glans, gen. -dis (s kojom je riječi u prasrodstvu), žir (riječ koja je danas općenita u književnom i saobraćajnom govoru)«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* upor. slov. *Sélod,* bug. *Seläd,* polj. *żołądź.* Poklapa se gotovo posvema sa *glans,* gen. *-dis.* Zajedno sa *bob* i *orati* jedan je od poljoprivrednih termina zajedničkih Praslavenima i Italcima (praslav.-italički leksem). Razlika je samo u štěpenu prijevoja. Italski je ništični prijevoj, praslav. je e u ie. korijenu **guel-.* Upor. druge prijevoje u stprus. *gile,* lit. *gill,* lot. *dzīle,* gr. βάλανος, arm. *kalin.* V. *želudac.*

Lit: BI 864. *MiЬIoШ* 407. *Holub-Kopeíny 442. Bruckner* 665. *Vasmer* l, 417. *Mladenov* 165. *Trautmann* 82. *Boisacf* 113. Hirt, *IP l,* 479. 21, 163. Wijk, *IF* 20, 343.

želudac, gen. *-uca* m (Vuk) — *želudac,* gen. -oca (ŽK) = *zebulac,* gen. *-ulca* (Hre-Ijin), sveslav. í praslav. **zelçdíkí, -ьсь,* »1° stomak (istočni krajevi), trbuh (zapadni krajevi), 2° volja kod kokoši, podvoljak, pútača (ŽK)«. Pridjev na *-ьn* > *-an želučani, f -äna.* Na *-ara želudara* f (Resava, Vuk) »trava koja se jede kad spadne želudac«. U slavinama mjesto sufiksa *-ьc* > *-ac* (tako još slov.) stoji *-bk* > *-ék, -ok.* To su deminutivni sufiksi koji kao *-ič* u *palac, carić* izražavaju sličnost, Veoma je, naime, vjerojatno mišljenje Miklošičevo i Brücknerovo da je *želudac* nazvan po *SSIudu* »žir« (v.), jer naliči na nj. Na to upućuje strus. *želudb.* Prema tome sufiksu -ьсь,

-*£« vrše dužnost uklanjanja homonimije. Drugi, kao Trautmann, Pick, Bezzenberger i Brugmann drže *želudac* srodnim sa gr. χολάς, gen. χολάδες »drob, crijeva«. Samoglasnik *u* je nastao iz velarnog nazala *ę*, upor. slov. *Selôdec,* bug. *Selădăk,* polj. *żołądek.* Postoje još upoređenja s lit. *skilandis* »mit Fleisch gefüllter, geräuchester Schweinemagen, kulen«, s lat. *gula* (Machek), koje je u prasrodstvu s nvnjem. *Kehle* kao i sa got. *Milei* »Mutterleib, maternica«. Nejasna je promjena *d > b* u čakavskoj metatezi *Sebülac.*

Lit.: BI 864. Širola, *JF* 8, 15. *Miklo&e* 407. *Holub-Kopeíny* 442. *Bruckner* 665. *KZ 45, 49. ZSPh 4,* 218. *Vasmer* l, 416-417. *Mladenov* 165. *Trautmann* 82. *Baisacq** 1065. *LP* 52, 342-344. (cf. *IJb* 11, 466). Specht, *KZ 66,* 221-222. Zubatý, *ASPh* 16, 423-424. Iljinski, *RSl* 6, 219. Lewy, *PBB* 32, 138.

želva f (Hrvatska), ie., praslav. *Sely,* gen. *želwe,* »čančara, kornjača, samarnjača«. Nalazi se u slov. *želva* »Drüse«, češ. *Selva,* polj. *żółw,* gen. *-vii,* rus.-cslav. *Sely,* gen. *-hve,* ruš. *želvdk* »Beule, Geschwür«. U prasrodstvu je sa gr. χέλος, gen. -υος < ie. **ghelus* »kornjača«. Dočetak *-va* je nastao iz deklinacije *ü.* Taj dočetak zamijenjen je sufiksom *-ka: Selka* (Stulić) = *Sèljka* (Kosmet). Nazvana je po boji oklopa. Ie. je korijen **ghel-,* koji je u *eût* (v.). Upor. lit. *Sélve-* od *želvas* »zelenkast«, lat. *helvus.* Upor. ie. varijantu **ghel-* u *zelen* (v.) i **ghol-* u *zlato* (v.).

Lit.: BI 864. *Elezovic* l, 179. *KiikloSïc* 408. *Holub-Kopeoný* 443. *Bruckner* 666. *Vasmer* l, 414. Holthausen, *WuS 2,* 211-212. (cf. *RSl* 5, 254). *Baisactf* 1102. 1055. Iljinski, *RSl* 6, 219. Scheftelowitz, *KZ* 53, 251. Brugmann, *IP* 17, 487. sí.

željar m (hrv.-kajk., slov.) = (unakrštenjem sa *selo) sellar* (g. 1598, *Mon. croat.* 308) »koji živi na naseljenom selu« (karlovački kotar, 15-19. v.) = *seler* (Ozalj, 1570) »nestalan kmet koji se može odseliti« — slov. *êelár,* gen. *-rja* »der zwar ein Haus, aber wenig oder kein Acker besitzt« = *Solar* (slov.) »Fremdling« = *zeiez* = *Setir* = *Seljer* = *iiljer* (Baranja, Vuk) = *Seller* »kiradžija, ukućanin koji stanuje u tuđoj kući«, slvč. *želiar.* Nalazi se i u rum. *jelér* m prema f na *-ica jeleriță* (Erdelj) »Insasse prema Insassin, Inwohnerin«. Od madž. *zsellér* »podržnik«, a to prema Miklošiču od srvnjem. *sìdelaere,* nvnjem. *Siedler.*

Lit.: MaSuranič 1704. *Pleterník 2,* 952, 956. Jagić, *ASPh 9,* 318. Strekelj, *ASPh* 14, 554. si. 28, 538. *MikloSii* 407. *ZbNŽ 2,* 114.

željeti, *zeiim* impf. (Vuk) *(do-, na-, po-, pou- se, u-, za-)* = *uSeljît* pored *uSelêt* (Kosmet) = (ikavski) *Selliti, -im* (ŽK), sveslav. (osim polj.) i praslav. *zel-eti,* »cupere«, stcslav. *želiti* pored *želati,* odatle *želanie* > rum. *jelanie,* pomiješano sa *jale* < *záh* (v.) »1° želja, 2° tužba, 3°srčana bolest«. Iterativ *doSeljivati, -ljujem* (Stulić). Deminutiv *željkovati, -ujem* (Vuk) = *zeljkovàt* (Kosmet), s iterativom *priželjkivati, -Sèljkujem.* Postverbal *Sèlja.* Pridjev na *-w > -on željan* (Vuk) = *željan* (Kosmet). Bez baltičkih usporednica. Potpuno odgovara gr. Φέλλω koji u novogrčkom služi za tvorbu futura (skraćeno θα = *će).* le. je korijen **guhel-* »htjeti«. Riječ je praslav.-grčki leksem.

Lit.: ARj 7, 782. *BI* 864. 865. *Elezovic* l, 179. 2, 383. *MiЬIoШ* 407. *Holub-KopeІný* 443. *Vasmer* l, 414. *WP* l, 694. *Boisacf* 218. Meület, *MSLP* 11, 6-21. 2, 14-15 (cf. *AnzIF* 12, 304). Osten-Säcken, *IF* 24, 241., bilj. Uhíenbeck, *PBB 27,* 124-125.

željezo n (Vuk, rus. *železo')* = (ekavski) *železo* (Kosmet), također čakavski *železo* (ŽK, Buzet, Sovinjsko polje) = ikavski *želizo* (Glavinić, *Cvit* 103 a) = *Selizdo* (Vo-. diče, unakrštenjesaįTOariye) »gvožđe, ferram«, balto-slav., sveslav. i praslav. (= stcslav.) *železo,* neutrum kao i ostali metali *zlato, srebro, olovo* itd. Značajno je da se u Kosmetu upotrebljava samo u poređenju *jak kaj železo,* inače za metal uvijek sinonim *gvőjze.* Tu je *željezo isušio* tu praslav. riječ. Pridjev na *-ьn > -an željezan,* poimeničen u sr. r. *Željezno* kao toponim, na *-ica Železnica* (njiva, Krašić), na *-ik železník* (Kosmet) m »obješenjak, spadalo« prema f na *-ica železnica* (ib.) »žensko takovo«, deminutiv na *-ice železnice,* gen. *-eta* n (ib.) »dijete kao železník«. *Željeznica* je i hidronim (Bosna). Kao neologizam *kalk željeznica* za *chemin de fer* = tal. *strada ferrata — Eisenbahn,* potvrđen je od 1840, valjda prema ões., gdje se spominje 1835. Deminutiv na *-će Seljesce.* Kol. *SeUSđe* (ŽK). Baltičke usporednice nisu potpune, femmina su prema praslav. neutrumu stprus. *gèlso,* lit. *geležis,* žemaitis *ģelzis,* lot. *dzelzs.* Baltičke usporednice ne pružaju potpunog objašnjenja za jat u slavinama. Prema *gelso, ģelzis, dzelzs* izgleda kao da je nastao po zakonu likvidne metateze Što isključuje *e* između *i* i */,* a prema *geležis* da je od *e.* Pridjev *željezan* poklapa se s lit. *geležinis.* Uzimlje se da je u prasrodstvu sa gr. χαλκός, na Kreti καυχός »bakar, bronca«. Ako je tako, u balto-slav. je značenje tog metala izmijenjeno: »ferram«. Balto-slav.* nepoklapa-

nje može se objasniti posuđenicom. Riječ je došla Baltoslavenima po svoj prilici sa Ponta. Suglasnik *ž* pretpostavlja velar pred palatalom.

Lit.: BI 865. Ilešić, *JF 12,* 176. *Elezovic* 408. *Holub-Kopetný* 443. *Bruckner* 664. *KZ* 46, 238-239. *ZSPh* '2, 298. *Vasmer l,* 416. *Mladenov* 165. *Boisacf* 1049. *Trautmann* 83. Georgiev, *KZ* 63, 250/81. Hirt, *IF 22,* 59. Meillet, *RSl 2,* 70. Möller, *KZ* 49, 219. Uhlenbeck, *PBB* 27, 121.

žena f (Vuk, rus. *žena),* ie., balto-slav., sveslav. i praslav., »1° femina (uopće), 2° supruga«. Pridjevi na *-in ženin,* odatle apstraktum *Seninstvo* n »miraz, prćija«, na *-ski ženskí,* poimeničen ž. r. *ženska* (Vuk, Vojvodina, hrv.-kajk.) = u sr. r. *žensko* »Frauenzimmer«, na *-ič žensku,* gen. *-ića* m (Lika) »puella«, kol. na *-inje ženskinje* (prema *muikinje)* »žene i djevojke« = na *-adija Senskadtja* (Kosmet), na *-ar zènskãr,* gen. *-ara* (hrv.-kajk.), na *-ara zênskara* »samica«. Deminutiv na *-ica ženica.* Augmentativ na *-etina ženetina,* na *-turino ženturina.* Na *-ar Senar,* gen. *-ára* »koji voli žene«. Na *-ik šeník* m »sponsus«. Pridjev *ženikov.* Sufiks *-ik* zamijenio je *-ih* (upor. *pëtuh > peièj,* v.) u sveslav. i praslav (= stcslav.) *ženihb.* Denominal na *-iti ženiti (se), -im* impf. (Vuk, samo za muškarca, korelat · za *Senu udati) (iz-, o-, pri-, raž-),* impf, *raženjati se* (Vuk), part. perf. pas. *zenjét (ne-)* (Kosmet) »oženjen«. Oštra opozicija između *ženiti (se)* i *udati (se)* postoji u štokavskom i čakavskom. U hrv.-kajk. (pod uplivom nvnjem. *heiraten) ženiti (se)* prenosi se (generalizira se) i na žene. To se događa i pod uplivom službenog naziva *ženidba,* pridjev *Sènidbení (~ sud).* Prošireno na *-ina ženidbina* (Vuk) = *žSnba* (Vuk, zapadni krajevi) = *oženba.* Na *-ka ženka f.* Apstrakrum na *-stvo ženstvo* n (Risan). Nazivi za mládence: *oženja* m (Lika) = *oženja* (Vodice) = *ženik* = složenica *mladoženja (mlado-* prema f *mlada — mnada* ŽK) = *mladoženac* (Zoranić) »mladenac, đuvegija, đuveglija«. Vaillantovo mišljenje o postanku složenica *mladoženja i mladoženac* da su nastale pučkom etimologijom od stcslav. *matbzena* »mari et femme« < **ma bžena* < prevedenica od gr. ἀνδρόγυνον »menage« ne može se prihvatiti, jer se protivi značenju. Madžari posudiše *zsana* »vetula«. Od baltičke grupe potpunu usporednicu pruža stprus. vokativ *genno.* Ie. femininum na *-a *guena* potvrđen je u gr. nominativu γυνή = beotski βανάν, sanskr. *gnã* »Götterweib«, avesta *ganā,* toharski B *iona* »isto«. Prvobitno je značenje »družica muža«. Odatle još i danas oštra opozicija *muž* (v.) i *žena, ženiti (se)* i *udati (se)* (v.), *ženidba* i *udaja* (v.). Latinska inovacija *femina* »koja doji > žena« i *genetrix,* gen. *-ids* od ie. korijen **gen-* »rađati« govori u prilog mišljenja da ie. korijen **guena* stoji u vezi s ie. korijenom **len-* »rađati«, a stcslav. *могь* — germ. *Mann* s ie. korijenom **men-* »misliti > gospodariti«. Prema tome se u primitivnoj ie. porodici žena shvaćala samo kao »rađalica«. Po tom je onomaziološkom momentu i nazvana.

Lit.: ARj 4, 370. 6, 827. 9, 531. 533. *BI* 865. *Elezovic* l, 179. Miletić, *SDZb* 9, 611. Ribarić, *SDZb* 9, 173. *MiЬIoШ* 409. *Holub--Kopečny* 443-444. *Bruckner* 666. *Vasmer* l, 418. *Mladenov* 165. 166. *Boisacq** 158. *Trautmann* 84. *WP l,* 681. Brugmann, *IF 22,* 171. 173. Loewenthal, *WuS* 9, 188. Machek, *Slávia* 16, 166-167. *GM* 486-487. Oštir, *ASPh* 34, 128. Sütterlin, *IF* 25, 70. Vaillant, *RES* 19, 102-103.

žestok (Vuk, ~ *konj, čovjek, rakija)* — *žestok* (ŽK, upor. bug. *žestok),* praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-ok* (upor. *Urok,* češ. *diváky),* koji nestaje u komparativu *žešä* (rijetko *Sestàtiji* = *Sestokiji* ŽK) i u izvedenicama. Nalazi se još u stcslav. i rus. Rumunji posudiše *jestoc* »hart, grausam«. U stcslav. l rus. i bez sufiksa *-ok žestb.* Upor. rus. *žestkij.* Oblik *Šest* govori se prema Miklošiču i u Hrvatskoj. Poimeničen u ž. r. *žésta f* »1° drvo acer tataricum, 2° (neologizam) alkohol, špirit«, na *-ika žestika* »drvo«, odatle *Sestikovo drvo* i poimeničenje *Sestikovina.* Apstraktum na *-ina žestina.* Denominal *žestiti se, Šestim se* impf. (Vuk) *(iz-, na-, pre-, raz-, u-), ražestiti se* = *raspaliti se.* Najvjerojatnije je izvođenje prema današnjem značenju od praslav. korijena **Seg-* (v. *Setí).* Upor. rus. *žestkij,* komparativ u ras. narječjima *Segle* = *Sestie,* koje upućuje na *žegbkb* (upor. *Sežak, lak, mek),* odatle komparativ **Segbii, *žegbSi* i unakrštenjem sa *hstbnb žešči.* Ali se upoređuje i sa srvnjem. *kes-* n »harter Boden«, bav.-njem. *kes* »Gletscher«, čak i sa *agger* »Erdwall«, *congeries* »kup«, i to zbog toga što stcslav. značenje nije bilo kao danas u hrv.-srp. »feurig, ardens«, nego »duras«.

Lit.: ARj 4, 370. 7, 782. *BI* 867. *MiЬIoШ* 410. *Vasmer l,* 421. *Mladenov* 166. Osten--Sacken, *IP* 33, 215. *Tiktin* 870.

žétak, gen. *-tka* m (čilipi) »velika drvena kaca za pretakanje vina i sakupljanje grožđa«. Neće biti da je u vezi sa *Setarka* »Holzkübel«

(hrv.-kajko Varaždin), koje je izvedenica na *-ka* od stvnjem. *sehtari* = nvnjem. *Sedner* = *sester* < lat. *sextarius* (congius, modius). Prije će biti u vezi s deminutivom *žutica* (Sarajevo, Bosna) »surutka / sirutka« < **&įtica,* koja je ušla u rum. *jtntifă* »gekochte Schafmolke«, u vrijeme dok se još govorio *ę* > rum. *in,* a preko Karpata dalje u slovački *žentica,* polj. *Ĕentyca,* ukr. *žentycct,* madž. *zsincsica* »isto«. Oblik **žetica* je poimeničen part. perf. pas. **žetb* od *žęti, гьmc,* upór. *ožimnica* »voda koja u ožimanju sira ostane«, augmentativ *ožimničina; žétak* je prema tome poimeničen isti particip s pomoću *-ik.* Dobio je konkretno značenje »gdje se grožđe, vino ožimlje«. Upor. od *viti svitak,* gen. *svítka* (ŽK). Južnoslav. particip nalazi se još u rum. izvedenici na -MÍ < *-UJQ a jintui* (objekt *caşul* »sir«) »den Käse von der zweiten Molke befreien«, odatle *jintūit* = *janț* »zweite Schafmolke«; *jant* predstavlja **&ьmьсь,* upór. slov. *ožimček* i rus. *žmaka* f »die angepressten Überbleibsel, Treber, Trester (Pawlowsky)«.

Lit.: ARj 9, 535. Skok, *ASPh* 35, 348 (cf. Baric, *JF* 3, 204). *Miklósiéin.* Vedkiewicz, *MRIW* 1, 281-284. *RSI* 7, 132. *REW** 7887. *Weigand-Hirt* 2, 831. *Tiktin* 872. Crânjalâ, *Rumunské vlivy v Karpatech* 428.

žeti[1], *žánjem* (Vuk) *(do-, iza-, na-, nad-, ob-, po-, pro-, sa-, za-)* = (sa *e* iz infinitiva) *zènjem* (Dalmacija) = (ispadanjem ь od stcslav. *žbnji)* *žnjem* (upor. češ. *žíti, žnu,* ras. *žnu, zatb),* odatle infinitiv *žnjeti* impf, prema iteratīvu po prijevoju duljenja *ь — i -žinjati, -ėгnjem* (Vuk, Lika), samo s prefiksima; prema *plijevem* (unakrštavanje) *žnijevēm* (Crna Goia), odatle impf, *žnijevati, dožnijevatiCViuC),* sveslav. i praslav. (stcslav.) *žęti, žbnjo,* »metere«. Homonīmija prema *žeti,* гот йя uklonjena je razlikom u akcentu (v.). Postverbal *nažanj,* gen. *-žnja* (Vuk) »ono što se nažanje«, *prožanj,* gen. *-žnja* (Lika) »kuda prva žetelica prožanje«. Apstrakti: na *-aonica doženjaonica* = *dožnjevanje* > zamjenom sufiksa sa *-ancija* < lat. *-antia* (v.) *dožinjancija* (Lika) > (gubitkom veze sa *žeti, -žinjati')* *dužtjanca* (Bunjevci) »svetkovina konca žetve«; praslav. na *-tua žetva* > *žetva* (Vuk) = *žnjetva* (Crna Gora, Kosmet), odatle na *-ar žetvār* = *Шаг* »juli, srpanj«. Pridjev određeno *žetveni,* poimeničen na *-jak žetvenjak* (Vodice) »juli«. Taj posudiše istarski Rumunji (Cici) *zodniaku* (Ive) = *éedvenjaku* (Gartner). Prema *žetvi* zove se mjesec i u arb. *korrik* »juni — juli« (od *korr, karre* »žetva«^ kao i u ngr. θεριστής »jun«. Upor. u bug. *žetva* »ljeto«. Radna imenica na *-tel* (upor. stcslav. *žtteh,* pl. po suglasničkoj deklinaciji *žetde* kao *vlastele)* dobila je sufikse mocije *-ьc* m prema f *-ica žetelac,* gen. *-eoca* m prema f *žetelica.* Na *-ar žnjetvar* m prema f *žnjetvarica,* pridjev *žnjetvarski* »žetelac«, prema *žnjeti.* Upor. *pljêtvār.* Složenica *Senožet,* pridjev na *-/ Senožeće* (toponimi). le. je korijen **guhen-* »udarati«, koji se nalazi u lit. *genèti, geniu* »kljaštriti«, lot. *dzenêt,* sanskr. *hanti* »ubija«, *hántva* »ubistvo« = *Selva,* avesta *jainti,* gr. θείνω »udaram«, φόνος »ubistvo«, lat. *defendo.* Samo je u slavinama taj korijen specijaliziran na poljoprivredni termin. U stvari je to isti korijen koji je u *gnati, gonim,* koji je specijaliziran kao pastirski termin. U morfologiji oba refleksa istog ie. korijena vidi se izbjegavanje homonimije: kod *gnati, zenem* > *renem,* kod *etti, žbnjc* > *žanjem, žnjem, ėenjem;* kod *šįti* je primarna klasa glagola, kod *gvnati* sekundarna na *-mi.* Upor. još *žalac* (v.) = stcslav. *zelo,* polj. *żądlo.*

Lit.: ARj 2, 733. 4, 125. 7, 782. 783. 784. 8, 500. *BI* 867. Veselinović, *GĞ 26,* 229-238. (cf. *RSI* 1, 299). *NJ* 6, 222-223. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Elezović* 1, 182. *Miklošič* 409. Isti, *Rum. 52,* 72. *Holub-Kopečný* 445-446. *Bruckner* 662. *Vasmer* 1, 428. *Mladenov* 169. *Trautmann* 85. *Walde-Hofmann* 224. *Boisaaf* 336. *W P* 1, 679-681. Merlo, *Stagioni* 146. Šimčik, *RES* 15, 231. *GM* 200. Joki, *IF* 27, 308. *ASPh* 28, 3. 29, 17. Miletić, *BP* 1, 129. 130. (cf. *IJb* 15, 306). Hirt, *IF* 32, 281. Petr, *BB* 21, 207-217 (cf. *AnzIF* 7, 165).

žéti[2], *zrnem* impf. (Vuk, Dubrovnik) *(iz-, iza-, na-, o-, pre-, pro-, sa-, za-)* prema iterativu po prijevoju duljenja *ь — i -zimati, -žimām* pored *prozirnijem,* samo s navedenim prefiksima s deminutivom na *-ikati žmikati, -čem* pored *-kam,* »cijediti, constringere«. Sveslav. i praslav. **žeti, гьmo,* bez paralele u baltičkoj grupi. Suglasnik *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę,* upor. stcslav. *žįti,* polj. *żać,* rus. *žatb.* Homonīmija sa *žeti* uklonjena je akcentom. Poimeničen part. perf. pas. na *-ica žetica* »Molke«, v. lemu *žetak.* Pridjev hrv.-kajk. određeni *žmehki* = slov. *žmehek,* obrazovan kao *mehki* (v.). Postverbal na *-zk* tip *žamak,* gen. *-âka* »svježi, tek iz kotla izvađeni sir« < **гьm-* + *-bk.* Na *-avkažamavka* (Vodice) »u kotlu preostalo mlijeko, kad se izvadi žamak«. Vuk ima iz Baranje impf. *sazivati, sazivam* pored *iživati, iživām.* Ti oblici nastadoše najprije u prezentu **uživljem, *saživljem* sa *mlj* > *vlj* (upor. *mlogo* za *mnogo, vnogo),* odatle (prema tipu *primati, primljeni)*

sazivati. Prijevoj *o* nalazi se u *gomolj* (v.). Usporednice pruža gr. γέμω »napunjen biti«, prijevoj γόμος »tovar«, lat. *gemere,* frig, ζέμελεν »rob«. Ie. je korijen **gem-.* Odatle niži prijevojni štěpen *гьm-.* Lit. *gãmalas* »gruda snijega« za *gomolj.* Zabilježiti još treba stcslav. izvedenicu na *-telb žįtelb* »collare«, homonim sa *žętelb* »žetelac, messor«. Borba protiv homonīmija očituje se u tome što je prva propala u hrv.-srp., a druga je dobila' sufiks za mociju *-ьc* > *-äc* prema *-ica.*

Lit.: ARj 4, 125. 371. 7, 783. *BI* 867. *Njf* 2, 184. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Miklošič* 408. *Holub-Kopečny* 442. *Bruckner* 662. *Vasmer l,* 427-428. *Trautmann* 88. *WP* 1, 573. Brugmann, *IF 11,*273. Hirt, *IF 2,*147. Meillet, *Studi baltici* 1, 115-117. (cf. *IJb* 17, 317). *GM* 84-85. Pedersen, *KZ* 39, 393.

žezlo n (danas književna riječ) »skiptar«, prema Marelicu iz rus. ili stcslav. *гьзlъ* pored *žezfa* »virga, štap«, možda prije iz češ. *žezlo* n. Mažuranić ima jednu potvrdu *žazal,* koja sa 6 > α potvrđuje postojanje i u narodnom govoru. Upor. bug. *žezal.* Ovamo stavljaju Bruckner i Vasmer iz narodnog *govora žeželj* m = *žeželj* (Kosmet) »1° baculus alligando molosso, 2° prezime«, u kojem *e* ne može biti za *ь,* pa prema tome ne može biti ni posuđenica ni iz češ., ni iz rus., ni iz cslav. Kako je ž u oba sloga nastao ne iz *z* (kod Vasmera krivo *žeželj),* nego iz *g,* ide zajedno sa bug. *êégãl* = *žegld* = *žegló* »Pflock im Joche« = mak. *žegla* f, koji posudiše Rumunji *jiglâ f* (Oltenija) »Jochriegel«. U Kosmetu *r* mjesto / *žegra f* »1° palica na jarmu, 2° toponim«. Ovamo ide zacijelo i rum. *jijeu* m »dreieckiges Joch, das man den Schweinen um den Hals hängt, damit sie nicht durch Zaun dringen«. Dočetak *-eu* čini se kao da je madž. *ö.* Samoglasnik *e* u *žeželj* nastao je od palatalnog nazala *į,* upor. stcslav. *žįžbh* »collare«, pclj. *zazel.* Daničićevo izvođenje od *žeti, гьmp* sa sufiksom *-ėlj* kao u *brzelj* ne može se prihvatiti zbog bug. usporednice *žegal* koja kaže da je *ž* nastao od *g* pred *e.* Čini se da su *žezlo* m i *žeželj* dvije etimologijski različite riječi. Prva se uporeďuje sa stvnjem. *Itegil,* nvnjem. *Kegel* »Pflock«, a druga (Bezzenberger) sa lit. *žagaras* »dünner Zweig«, *žaginys* »Pfosten«, čime se ne objašnjava *į* i sa lot. *dzeguli* »Zinken an Tischlerarbeiten« (Zubatý, Uhlenbeck). Bruckner pretpostavlja ispravno za *žěželj* = polj. *zazel* praslav. korijen **geng-,* ali uporeďenje sa lit. *žengiu, Sengti* »koračati«, nvnjem. *Gang* ne objašnjava značenje.

Lit.: BI 867. Maretić, *Savj.* 190. *Mažuranić* 1702. *Elezović* 1, 179. *Mikloiič* 409. 413. *Holub-Kopečny* 444. *Bruckner* 647. *KZ* 45, 324. *Vasmer* 1, 414. *Tiktin* 872. *Mladenov* 165. Uhlenbeck, *PBB* 21, 98-106. (cf. *AnzIF* 8, 265). 26, 290. si. 300. (cf. *AnzIF* 15, 106). Zubatý, *ASPh* 16, 425. *WP l,* 588.

žežīn m (1496, Marulić, Imotski, Vodice, Šolta, Kavanjin; Hvar, 1555) = *žežinj* (Šibenik) = *(e* > i) *žižín* (Cres, Split, Zadar) »veliki post *(post oliti žežinj,* Dragićević, Bernardin)«. Kako se posti uoči velikih svetkovina, kao na Badnjak, uoči Velike Gospe, na Veliki Petak, sintagma *u žežin, na žežinj* s genitivom svetkovine dobila je značenje »uoči« kao u rum. *în ajunul crăciunului* »uoči Božića«: *u žežin Vele (Male} Gospe, svetoga Duje, na žežin svetkovina poglavitih.* Identificira se sa post i upotrebljava se s tom riječi u amplifikaciji: *posti i žežini* (Kašić). Veže se sa *molitva: zežini i molitvami služeći bogu* (Bernatdin). Riječ *žežin* = *žežinj* postverbal je od *žešinati, -am* impf. (Molat, Kavanjin, Marulić, Bernardin, Kašić, Knežević, Bella, Radovčić, itd.) < lat. *jejunāre* »postiti (tako da se živi samo od kruha i vode ili vina)« = *žežinjaii, -am* impf, (zapadna Bosna, katolici, Rama, Šibenik). Veže se sa *postiti i moliti: žežinal sam i molio (V\ta\iic),postijaše iŽežinaše* (Kašić), *postit oli žežinat.* Riječ *post* može biti objekt uz *žežinati.* Riječ treba točno razlikovati od f *žežina* f (Grupković) »misto di se bakre peku«, toponim *Žežine* (okrug biogradski). To je izvedenica na *-ina* od *žeći.* Riječi *žežin* i *zežinati* potječu iz kršćanskog termina koji se nalazio već u balkanskom latinitetu, upor. ram. *ajun,* arb. *me ngjinue* »postiti«, *me agjerue, ngjinesë* »post«, *agjenoj* »postim« < kllat. *jejun(i)um,* s gubitkom *j-* u oba jezika po zakonu disimilacije *j — j > 0 — j,* dok se na Jadranu (dalmato-romanski) kao i u istro-rom. *zuzoniu,* mlet. *(ze)zunar* očuvalo *j* u oba sloga. U tal. *digiuno, digiunare* došlo je do disimilacije palatala *dl — dı > d — dı.*

Lit.: Mažuranić 1352. 1708. *Miklošič* 411. *REW*[a] 4581. 4581a. *Ive* 12. Mussana, *Beitrag* 221. *DEI* 1300. *Rosamani* 1273.

žica f (Vuk), sveslav. (osim polj.) i praslav., »konac, uzica, dretva, drat, drot, tel, filum«. Stcslav. značenje »nervus« predstavlja osnovno (ie.) značenje. Deminutiv na *-ica žilica.* Pridjev na *-ъn žičan, f -äna.* Na *-jara žilara* (najnoviji neologizam) »Drahtseilbahn«, potvrđenu novinama od 12. VIII 1952. *(Vjesnik,* br. 2280). Pf. na *nç žicnutt, - m* (Vuk) »virga per-

cutio«. Odatle uzvik *Sic, Siekać* (tip *makac* od *maknuti')*. Praslav. je korijen *Si-,* koji se nalazi i u *гiia* (v.). Miklošič ga uporeduje sa *Šio* (v.)· U baltičkim usporednicama nema deminutivnog sufiksa -»ce: lit. *gijà* »konac kod tkanja«, lot. *dzija* »konac«, tako ni u ostalim ie. jezicima, u kojima je značenje »nervus« : kimr. (keltski u Walesu) *gi-* »nervus«, sanskr. *\iya* »Bogensehne«, avesta *jya-* »Sehne des Bogens und im Fleische«. Zacijelo je prvobitno značenje ono koje je u avesti. Bio je to termin za luk. Zbog toga je bolje razlikovati dva praslav. korijena i ne trpati obje riječi s Miklošičem pod *Sio.* Upór. gr. βίος »Bogen«. Ie. je korijen **guhei-* »žila«. Praslav. *i* nastao je iz ie. dvoglasa *ei.* Upór. rus. augmentativ *Siana* »rózga«, koje Buga uporeduje sa lot. *geikste* »Hopfenstange«.

Lit.: BI 868. *Miklošif* 411. Bruckner, *KZ* 46, 198. *Vasmer* l, 426. *Trautmann* 87. *WP* l, 670. *Boisacq** 120. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RS16,* 271). Meringer, *IF* 16, 133. Osten-Sacken, *IF 24,* 242. Pedersen, *KZ* 38, 342. Wood, *IF* 18, 25.

žídak, f *žitka* (Vuk) = (analogijom prema femininumu) *žitak, f žitka* (Vuk) = *žitak* (Kosmet), sveslav. (osim u polj.) i praslav. pridjev na *-bk* (kao *sladak,* itd.), »1° rarus, dilutus (za tekućine: *juha, jelo,* suprotno *gust), 2°* flexibilis *(prut,* suprotno *tvrd),* gibak, prűtak, vit, vitak«. U komparativu i izvedenici gubi se sufiks *-bk : židi,* pored *žitklji* (Kosmet), apstraktum na *-ina zidina* (Vuk) »juha« pored *žičina* (Vuk), na *-ost žitkost* = na *-oca žitkoća.* Mladenov uporeduje sa nvnjem. *giessen,* got. *giutan,* što ne može biti zbog *i* koji je nastao iz dvoglasa *ei* u ie. korijenu **gųeidh-* »Schlamm«. Solmsen uporeduje ispravnije s gr. δεϊσα »blato«. To prvobitno značenje dopušta vezati sa **židbkb* toponim *Žica* »1° ime potoka i 2° zidina (Jadar, šabačka i zvornička nahija)«, pridjev na *-bsk Sički* (~o *polje).*

Lit.: BI 868. *Mažuranić* 1718. *Elezović* l, 181. *Miklošič* 411. *Vasmer* l, 423-424. *Mladenov* 167. *WP l,* 671. *Boisacq** 1105. Ramovš, *ASPh* 36, 447. Vaillant, *BSLP* 31, 44.

žila f <Vuk), balto-slav., sveslav. i praslav., »1° vena, 2° radix, 3° letva (Crna Gora)«. Pridjev na *-av žilav* »1° venosus, 2°lignosus, likav« = *žilavi* (Kosmet, ~o *meso),* apstraktum na -osi *žilavost* f, denominal *žilavit, -âvim* (Kosmet), u šatrovačkom (zidarskom) u Sirimću »zidati«. Značajan je semantički razvitak toga pridjeva u nun. *jilav* »vlažan« dok u bug. znači »elastičan«, premda Rumunji imaju lat. riječ *humidus* > *umed* u tom značenju, odatle apstraktum na *-éh* > *-cala jilăvealâ* »vlaga« od denominala α *jilavi* »o-, navlažiti«. Taj razvitak postaje jasan kad se ima u vidu nomadski karakter vlaškog stanovništva u srednjem vijeku. Kad se navlaži teren, nije krhak, kao kad je suh, nego *žilav.* Po semantičkom zakonu, sinegdohe *žilav teren* postaje sinonim za *vlažan.Oemmu*tiv na, *-bka žioka* f (Vuk, Lika, metafora) »letva, baskija, pajanta = pajvanta = panta, vjenčanica, pauznica«, odatle odredeni pridjev na *-ьn zlacní (čavao,* Lika), denominál na *-iți žiofiti, -im* (Vuk) *(do-, po-)* »udarati žioke«. Denominal na «-m od *žila ižiliti, -im* pf. (16. v.) prema impf, na *-va- i&iljivati, ižiljujēm* pored *-om* »izguliti do žila«. Od nepotvrđenog **ožiliti se* > *ožiljak,* gen. *-Ijka, požiljak,* gen. *-Ijka* (Vuk) = *požiljac,* gen. *-Ijca* (Srijem) = *požilica* (Lika) »1° brazgotina« = *ožiljak,* gen. *-Ujka* (Vinkovci) »2° jama iz koje izviruju grane i lišće tik nad zemljom (valjda metafora prema *žilama* u korijenju drveća)«. Nerazumljiv je oblik *obživak* u značenju »ožiljak«. Na *'IO žilj* m »ono što pukne na staklu ili ledu, kao žica, pukotina, pruga« (prema Daničiću je od iste osnove kao i *žila).* Druga je riječ po postanju *žilj* »lilium candidum«, *žilj žuti* »spartianthus junceus« < lat. *lilium,* preko tal. *giglio.* Baltičke usporednice pokazuju sufiks *-sia* mjesto praslav. *-la* stprus. *gislo,* lit. *gysla,* lot. *dzîksla.* Kao praslav. tako i ostale ie. usporednice pokazuju sufiks /: lat. *filum* (odatle internacionalno, preko fr., *defile, defilirati),* arm. jz7 »Sehne« < ie. **gila.* Kao u *žica* i ovdje ie. korijen može biti **gyhei-.*

Lit.: ARj 2, 734. 4, 371. 11, 343. 16, 732. *Elezović* l, 181. *Miklošič* 411. *Holub-Kopečny* 445. Bruckner, *KZ* 46, 209. *Vasmer* l, 424. *Mladenov* 167. *GM* 63. Pedersen, *IF 5,* 68. *KZ* 36, 326. Wood, *IF* 18, 25.

Žilbert, ime sveca (4. II) u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491. Franačko ime *Gilbert* preko tal. izgovora. Prvotisak glagoljskog misala iz 1483. piše ga *Jilbert* (isto 4. II).

Lit.: Stefanie, *Rad* 285, 82. *Gregov* 29.

žír m (Vuk), sveslav. i praslav. izvedenica na -r (upor. *pir* od *piti)* od istog praslav. korijena **ži-* od kojega i *živ* (v.), »1° glandes, 2° (Vodice, Kastavština) kolektivni naziv za sve voće, plod uopće«. Semantička veza s korijenom *ži-* u *žiti, živc* vidi se još u stcslav. *гiгь* »pascuum«. Deminutivi na *-ka žirka* f »glans«, odatle na *-ica žírčica.* Pridjev **žirov* potvrđen u izvedenici *sirovina,* proširen na *-ovan žir ovan* (uz *svinje)* »žirom uhranjene«, *žirovna godina* »kad rodi žir«, poimeničen na *-ica žirovnica* (Srbija) »plaća za žir, žirovina«, na *-jak žirovnjak,* gen. *-âka* »krmak uhranjen žirom«. Složenica *žiropada* f »vrijeme kad spada žir«. Denominal (faktitiv) na *-iti žiriii, žirīm* impf, (objekt *svinje) (na-, u-)* »pitati žirom«. Riječ *žir* je kulturna. Posudiše je Madžari : *zsir* »debljina«. Taj semantem ide zajedno s ukr. i rus. *žir* »debljina, slanina, bogatstvo«. Kod Rumunja *jir* znači isto što u općem hrv.-srp., odatle na *-ište jiriițe.* Lidén i Pisani napuštaju Miklošičevo i Endzelinovo izvođenje od *žiti* i uporeduju s gr. χοίρος »prase« i arm. *g r* »debeo, plodan«. Glede daljih veza v. *živ, žito, žila, žica,* (prema Osten-Sackenu također i) *žr ti, гьго.*

Lit.: ARj 7, 783. *BI* 869. Ribarić, *SDZb* 9, 206. *Elezović 2,* 383. *Miklósié* 411. *Holub-Kopečný* 445. *Bruckner* 669. *Vasmer l, 425. Mladenov* 167. *Boisacq** 187. Buga, *KZ* 51, 131. Joki, *Unt.* 180. Lidén, *Mélanges Mikkóla* 115-120. (cf. *IyЬ* 18, 254). Osten-Säcken, *IF 24, 242.* 33, 236. *Tiktin* 863.

žirafa f (danas općenito) = *džirafa* (Mikaija) < tal. *giraffa* < ar. *zurāfa,* afričkog podrijetla, evropski arabizam preko tal., odnosno fr. *girafe.*

Lit.: ARj 3, 537. *REW* 9632a. *Lokotsch* 2234. *DEI* 1815. *Prati* 497.

žito n (Vuk), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. izvedenica s pomoću sufiksa *-to* (upor. lat. *vita* < *vivila)* od istog korijena *ži-* kao i *živ* (v.), upravo poimeničeni ie. part. perf. pas. u sr. r., »1° frumentum, 2° triticum, pšenica, 3° (Hrvatska) proso«. Pridjevi na *-ьn žitan,* određeno *žitni,* poimeničen na -ica *žitnica* »horreum, hambar«, na *-ik Žitnih* (toponim, Lika), na *-jak Žitnjak* (toponim, Zagreb), proširen na *-/ Stogi* (narodna pjesma), poimeničen sr. r. *Zažitnje* > *Zažićno* (regresivna palatalna asimilacija, prema Ivšiću), danas *Pazarište* (Lika). Na *-ar žitar* m (Vuk) »trgovac žitom«. Na *-ara žitara* = prošireno na *-ica* (upor. *brodarica) žitarica* (Vuk) »navis Alimentaria«. Noviji neologizam (vojvođanski) *žitarica* »vrsta žita (kolektivno značenje)«. Složen pridjev *žitorod* = proširen na *-ьn* > *-an žitorodan* (~aяa *godina,* Lika). Od baltičke grupe pruža usporednicu stprus. *geits* »kruh, hljeb«, dok u keltskoj grupi znači »jelo«:kimr. *bwyd* »jelo«, stkorn. *huit* »hrana«, stir, *biađ* »hrana«, odatle ir. glagol *biathaim* »hranim«. Prema tome je *žito* keltsko-baltoslav. leksem. Upor. galski toponim *Bituriges* > danas *Bourges* (Francuska). Dalje veze v. *Siti, živo, živ, žir, žila, žica.*

Lit.: BI 870. *Mažuranić* 1679. Ivšić, *JF* 17, 128. *NJ* l, 155. Vušović, *NJ* 5, 117-119. 212-215. *Miklošič* 411. *Holub-Kopečny* 446. *Bruckner* 669. *Vasmer l, 426. Mladenov* 167. *Trautmann* 82. *Boisacq*[3] 866-867.

živ, f *živa* (Vuk), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-ųo* (stcslav. *гi ъ,* kao *mrtav),* »vivus (s kojim je pridjevom u prasrodstvu)«. Deminutiv na *-ahan živahan,* f *-hna,* s apstraktumom *živahnost.* Poimeničen u f *živa* »1° Quecksilber, 2° ime bare kod Osijeka«, odatle na *-ar živar* (Vuk) »koji na *Živi* ribu hvata ili suši«, u sr. r. *živo* n (Hvar) »životinja, magarac ili mazga« = *živo,* gen. *živa* i *živoga* (Bosna, Piva-Drobnjak) »blago, stoka«, na *-ica živica* f »1° u konoplji struk na kome raste sjeme, 2° ledina koja skoro nije orana, cjelica, 3° viva sepes«, s pridjevom na *-jav živilav* i s denominálom na *-iti živičiti, -lm* (Vuk, Srijem) (na-, *o-),* apstraktum na *-ina živina* f= *ževina* (Kosmet, disimilacija ť — *i* > *e — i)* = *živina* (Kosmet) »1° cancer, carcinoma, 2° multitude, 3° perad (Vojvodina), 4° (Dubrovnik) animal«, s pridjevom na *-bsk živinskt,* s apstraktumom na *-sivo živinstvo* i deminutivom na -ica *živinica,* na *-če živíme,* gen. *-eta* »pecus, hajvan«, na *-ič živić* m (Vuk) »surculus, mladica, mladíka«, kol. na *-ad,* gen. *-i živad f* »perad«, s deminutivom na *-če živače,* gen. *-eta* (Hrvatska) »jedno od živadi«, na *-ьc* > *-ac živac,* gen. *-vca* m »1° nervus, 2° (apozicija uz *kamen)* stanąć« = *živac* (Vodice) »rub sukna koji ne treba zâmbiți«. Pridjev određeni *živčani.* Na *-osi* f *živost.* Balto-slav. i praslav. izvedenica na *-ot život,* gen. *života* m (rus. *život)* »1° vita, 2° tijelo (ŽK: *celi me život bolí)«,* s pridjevom na *-ьn* > *-an životan.* Odatle na -iиa *životina* = na *-yni životinja* (Dubrovnik) »1° animal, 2° život, žitak, življenje, 3° živ stvor (Kosmet)«, s pridjevima na *-in živdtinjin,* na *-bsk životinjski* i s apstraktumom na *-stvo životinjstvo* n. Deminutivni denominal na *-ariti životariti, životarim.* Prilog *živo* »1° brzo, 2° (za pojačavanje) zdravo, jako«. Složenice: *samoživ; živoder* »šintar = šinter« = na -ьc *živoderac,* gen. *-Srca,* s pridjevima *Sivoderov, živoderski; živomučenica, iivonàcelnì* (Bogorodica, Trojica), bogoslovska prevedenica od gr. ζωαρχικός; *živopis,* s pridjevom na -M« > *-on živopisan, živopisac,*

prevedenica od gr. ζωγράφος, -ία. Glagoli: stçslav. *Siti, živo,* rus. *živú, žitb > žíti, zìjem* (?) (Stulić), tako s prefiksom pf. *užití, užijem* (Hrvatska, Vodice) prema impf, na -ш- *užívati, uživam (iz-, na- se),* odatle *uživalac.* m prema f -rea, s lat. sufiksom *uživacija* (Bosna), *užitak,* gen. *-tka = užitak* (Vodice) »victus« = slov. *vžitek,* s analogijskim prijenosom *v* iz prezenta u infinitiv *žívsti, eivem* (po zapadnim krajevima) *(do-, na-)* prema primarnoj grupi, obični ji sa *-éti* (inhoativ) 2»'-*vjeti, živim* (jugozapad) *(do-, iz-, na- se, o-, pa-) = življeti* (južni ŽU) *(do-),* »vivere«, kauzativum na *-iti živiti, -im* impf, (o-, *po-, pro-),* iterativ *-življavati, -ivati,* samo s prefiksima, pf. *živnuti, - m* (Vuk) »oporaviti se«, na *-ovati živovati, živujem* impf. (Vuk) *(na- se),* deminutivi na *-ucati živucati, živ ucam* impf, »živáriti«. Prilog *ušívo* uz *čuti* »osjetiti živo dijete u utrobi (Piva-Drobnjak)«. Ovamo još *šimi* (Vuk) = *ŽÍ mi, St te* (Kosmet) ^< *živ mi,* s asimilacijom *vm > m* u sandhij *živ-žtv* (indeklinabile, Kosmet) u kletvi *živ ti bog, živ ti majka* i *obživak,* gen. *obživka* (Srbija, Milićević) »oživljak, požiljak«, s denominálom *obživčituse* »zarasti«. Baltičke i ostale ie. usporednice: lit. *gyvas,* lot, *dzīvs.* Ie. pridjev **gueivos* poimeničan je u gr. βίος. Paralele postoje i za glagol *žiti, živc:* lit. *gyti,* lot. *dzit* »oživjeti, ozdraviti«, kao i za izvedenicu *život,* stprus. *giwato,* lit. *gyvata,* lit. *gyvastis* »život« = *živost.* Još treba spomenuti arhaistički apstraktum od *žitb* »život« na *-je,* stcslav. *šitoje > žice* n (Crna Gora), iz crkvenog jezika *šitíje* n, *obbšte žitije* 1485, prevedenica od κοινόβιον, proširen na •*i>k žitak,* gen. *-tka* m »1° život, 2° victualia, 3° stoka«. Poimeničenje na *-alj živalj* (žī-) m (Hrvatska) = slov. *žíval* »stanovnici« (nije zabilježeno u rječnicima) = stara radna imenica na *-telb* stcslav. *žiteh* »πολίτης« > *žitelj* m, s apstraktumom na *-stvo žiteljstvo.* Brojno je zastupljen u antroponimiji, i to najčešće u hipokoristicima *Života, Živadin, Žívaje, Živo(j~)in, Živka* m, prema f *Žtvka, Živan, Žika,* ali i u starim dvočlanim imenima kao *Žitomysl,* odatle toponim *Žitcmišljić, Dabiživ,* s hipokoristikom *Dabiša.* Iz folklora ide ovamo *nežitb > nežit = nežid* (narodna pripovijetka), na *-bk nežitak* »1° vrag, zao duh, koji se smiješta u glavi > bolest u glavi (ruska etnografija), gnojna upala uha (Katić), risipola (Parčić)« = (s izmjenom *-it > ič* kao u *Velebíc < Velebit) nežič* »eine rheumatische mit Ohrenbetäubung verbundene Krankheit« (Miša Pelegrinović, *StPH* 8, 199), odatle i značenje na *-bk > -ák nežitak,* gen. *-tka* »nemir«, upor. polj. *nieżyt* »Schnupfen«. Taj folklorni termin posudiše i Rumunji *najit* »upala uha«. Osim toga od izvedenica od *živ* nalazi se kod Rumunja *jivină, jiveni{ă,* crkveni izraz *jitie,* U *pažitb* »pratum« dočetak *"ito* zamijeniše Rumunji sufiksom *-iSte: pajişte* »trava, busen, livada«. Tu složenicu sa *-pa-,* koja je potvrđena u slov. poimeničenom pridjevu *pušten* (< **paгiuпъ)* »planina u kojoj stoka pase«, posudiše i Madžari *pázsit = pazsint = past* »busen«, odatle na *-nik > -nok pizsitnok* »Haubenlerche«. Pod uplivom pridjeva *živ* obrnuše Rumunji *dyhanie* (v.) *ujiganie* »životinja« = *gînganie, birdiganie, jigăranie, jigodie.* Arbanasi posudiše *zhivë < živa* »živo srebro«. Vidi dalju vezu *ugojiti,* koje je prijevoj perfektuma od praslav. **gi- > si-, žito, žir, žila, žica.*

Lit.: ARj 2, 734. 4, 309. 7, 725. 783. 8, 158. 500. *BI-* 870. 871-874. Bulat, *JF 5,* 147. *Parčić* 389. Ribarić, *SDZb 9,* 202. 206-207. Vuković, *NJ 3,* 22-26. Hraste, *BJF* 8, 48. Milčetić, *Ljetopis* 31, 2, 74-7. 132. *Elezović l,* 179. 181. Vuković, *SDZb* 10, 384. 405. *Miklósié* 411. *SEW l,* 319. *IF* 31, 411. *Holub-Kopečný* 445. 446. *Bruckner* 669. *KZ* 46, 237. *Vasmer l,* 422. 423. *Mladenov* 166. *Trautmann* 75-76. *WP* 1, 669-670. *Boisacq*[3] 120. Lidén, *Mélanges Mikkola* 117—120. *GM* 305. 488. Osten-Säcken, *IF* 28, 412. 33, 268. Thurneysen, *Mélanges Pedersen* 301 — 307. (cf. *IJb* 23, 286). Uhlenbeck, *PBB* 30, 274. Jokl, *Stud.* 26. Fay, *JEGPh* 12, 425-433. (cf. *IJb* 2, 115). Güntert, *IF* 30, 113. *Tiktin* 871. 873. 1031. 1109. Katić, *Acta histórica medicinúé, pharmaciae, veterinae 2, l* (1962), 78-88.

žlajdra f (ŽK, hrv.-kajk., slov.) »Schleuderkette, veriga s katero se spenjajo ročice pri vozu«, odatle na *-nica žlajdrmca* (slov., Štajerska) »isto«. Od nvnjem. *Schleuder(kette),* od ie. korijena **sleu.* proširenog na *-t,* od kojeg je i *lutati, lutam* (v.), svnjem. *slūdern.*

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik 2,* 267. *WP 2,* 709.

žlak m (ŽK, hrv.-kajk. i slov.), najčešće u vezi s pridjevom *bozi (bozi te žlak zádí,* prevedenica od *Gottes slac,* psovka) »kap, kaplja« = *nag,* gen. *šlaga* (Zagreb) »1° kap, udar kapi, 2° kov, soj, 3° *(šlagobrsf)* tučeno vrhnje«. Od nvnjem. *Schlag.* Nalazi se i u češ. *šlak,* polj. *szlak,* postverbal od got. *náhon,* nvnjem. *schlagen.* V. *žlakta.*

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik 2,* 967. Strekelj, *DAW* 50, 44. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Holub-Kopečný* 372. *WP 2,* 706. *Stríedter-Temps,* 196. *Klaić*[3] s. v.

žläkta f (ŽK, hrv.-kajk) = slov. *žlôhta* »srodstvo, rod«. U češ. *šlechta,* polj. *szlachta,* slvč. *šľachta.* Od stvnjem. *slahta,* srvnjem. *slahte,* nvnjem. *Geschlecht,* od got. *slahan,* nvnjem. *schlagen.* V. *žiak.*

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 374. *Pleteršnik 2,* 967. *Mažuranič* 1428. *Holub-Kopečný* 372. *Miklo-Ш* 341. *Bruckner* 550. *WP 2,* 706.

Žlica f (Vuk, Hrvatska, ŽK, Buzet - Sovinjsko polje, zapadm krajevi), nastalo metatezom od *Ižica* zbog izoliranosti početne suglasničke grupe *Iz* (upor. češ. *lžíce)* = (vokalizacijom *l > o,* upor. *ožujak, Ocinj < Ulcinium) ožica* (15. v., Riječka nabija, Crna Gora, dubrovački pisci, Kavanjin, Konavli, Ljubiša; u Crnoj Gori i u značenju *žličica* 2°) = (sa s > a) *lozica* (Vuk, 15 v., bug. *lažica")* = (unakrštavanjem obaju oblika) *lògica = lozica* (Kosmet) »kašika, ligula (s kojom je riječi možda u prasrodstvu)«. Oblik *lasica* nije se održao zbog izbjegavanja homonimije sa *lažica* m f »laživo čeljade«. Samoglasnik *a* je nastao iz velarnog poluvokala a, upor. rus. *ložka,* stcslav. *Itžica.* Sveslav. i praslav. **hga,* koje bez deminutivnog sufiksa nije potvrđeno ni u jednoj slavini, jedino kod Slovinaca na krajnjem sjeveru nalazi se **hgbto > Igiet* »mistrija, Mauerkelle«. Bez usporednice u baltičkoj grupi. Nema jedinstvene etimologije. Od ie. jezika pruža usporednicu najprije arb. *lugë* »isto«, jer se ne može prihvatiti mišljenje Meyerovo da je to posudenica iz južnoslav., gdje *žlica* nije potvrđena bez deminutivnog sufiksa, a taj posudiše ne samo Arbanasi nego i Novogrci. Arb. *luge* stoji u vezi sa sanskr. glagolom *rujaṭi* (3. 1.) »krši«: **lbga* bi značilo »ono što je izdubeno iz drva«. Pridjev na *-ъn Iьгісьnь* (15. v.), određeno *žltčnī,* poimeničen na *-jak žličnjak = ožičnjāk* »kašičara« = na *-arka ložičarka f = ložičarnik* (Kosmet) »korpa za žlice i viljuške«. Deminutiv *lažičica = ložičica* (Kosmet) = *žličica = ožičica »1°* kasička, 2° cavum pectoris, creux de l'estomac, Herzgrube«. Na *-jar žličār = ožičar* »kašičar«. Ako je srodno s lat. *ligula* »žlica«, stir. *Hag* »žlica«, ne bi osnovni korijen bio **lbga,* nego **hga,* koje ide zajedno sa *lizati* (v.). Po toj etimologiji, koja se zbog *ь* ne da spojiti sa **hga, žlica* bi značila »ono što se oblizuje«.

Lit.: ARj 5, 939. 6, 179. 9, 534. *BI* 873. Rešetar, *ASPh 36,* 540. *Elezović l,* 367. *Afiklošič* 177. *SEW* 1, 750. *Holub-Kopečný* 213. *Bruckner 316. Vasmer 2,* 53. *Mlađenov* 284. *WP 2,* 400. *GM* 250. *Brisač?* 563. Jokl, *Unt.* 144. Meyer, *IF 2,* 368-369.

žlijeb m (Vuk) = (ekavski) *Sieb* = (pored asimilacijskog *zi > žij) zljeb* = (ikavski) *žlíb* (ŽK, Vodice, Istra) = (sa suglasnikom *g* u grupi *žl,* upor. *šdrak) šglieb,* pl. *šgljSbovi* (Crmnica, Crna Gora) = (sa suglasnikom *đ) šdlijeb* (Vuk), sveslav. i praslav. **gelbt > *гeIЬъ,* bez usporednica u baltičkoj grupi, »colliciae, alveus, aquaeductio, kanal, konao«. Denominal (faktitivi) *šlijebiti, šlijebim* impf. (Vuk) *(iz-* Lika) »excavare«, = *ižljeblt* (Kosmet) = sa *& > dz* part. perf. pas. kao pridjev *idžlebijén (~e nälüne,* ib.) »koje imaju žljebove«, odatle na *-ina tzljebina.* Deminutiv *na -bk > -ák žlibak,* gen. *-ako* (Vodice). Kao termin praslav. drvodjeljstva riječ je kulturna. Madžari posudiše *zselép = zsilip,* odatle rum. *jilip* pored starije rum. posuđenice *jghiob,* odatle glagol *înjgheba* »zusammenstellen«. Rum. se oblik osniva na umetnutom *g u žl* (consonne de transition) **ШЬъ.* Značajno je da grupa *gì > rum. gh(e)* pokazuje isti postupak kao u lat. *glacíes > ghiafă.* To se rijetko događa u rum. slavizmima. Samoglasnik *e* je nastao po zakonu likvidne metateze. Upor. rus. *žolob.* Nema utvrđene etimologije. Mladenov, Torp i Zupitza upoređuju sa stnord. *golf* »šupljina posude«, Hirt i Rozwadowski sa gr. δελφύς, δολφός, *Delphi* »maternica«, Strekelj sa srvnjem. *klam,* nvnjem. *Klamm* »škrapa u stijeni«. Čini se ipak da bi mogla biti u vezi sa *dubok, glubok, glibok* (v.). Upor. za dalje moguće veze *glabāti* (ros-) i *globoti, -bijem* (v.).

Lit.: ARj 4, 371. *BI* 873. Ribarić, *SDZb 9,* 207. Miletić, *SDZb* 9, 393. *Elezović l,* 219. 245. Popović, *Njf l,* 318. si. *AiikloSič* 407. *Holub-Kopečný* 447. *Bruckner* 664. *Vasmer l,* 429. *Mladenov* 167. *Tiktin* 870. *WP l,* 630. Strekelj, *ASPh* 27, 72. Rozwadowski, *IJb* 16, 186. Vondrák, *ASPh* 30, 285.

žlijezda f (Vuk) = (ekavski) *šlezda* = (s asimilacijom *žl < žlj) šljezda* (upor. rus. *železď)* = (ikavski) *žlizda > žizda* (Lumbarda), ie., balto-slav., sveslav. i praslav. **gelza > *zelza,* »glândula«. Nema usporednice medu slavinama za dočetak *-da.* Taj je nastao zacijelo analogijom prema (doduše nepotvrđenom kod leksikografa) pridjevu na *-ъn > -an гiегьпъ,* u femininumu s umetnutim *d *žlezdna* prema *prázdna > prazna. Bez d* nalazi se u slov. *slézá,* bug. *slézá* pored *žlega* kao i u ostalim slavinama. Glede oblik *gliza,* koji se poklapa sa *cei. hlíza, Maza,* v. s. v. *gliza.* Lat. *glândula* u rumunjskom fonetizmu (kao i *gunturać) glundura* došla je u zapadne krajeve po vlaškom pastirstvu u srednjem vijeku. Jat (> *ije,* e,'i) nastao je po zakonu likvidne metateze : stcslav. *žl za,* rus. *železá,* ukr.

Saloza. Od baltičke grape pruža usporednicu istočno-lit. pi. *gelezuones* »isto«, a od ostalih ie. arm. (Bugge, Pedersen) *gełj-k* »isto«, stvnjem. *chelch* »struma« što omogućuje pretpostavku ie. korijena **ghelgha*. Suglasnik *z* je nastao iz ie. palatala *ǧh*. Veže se i sa *želud* (v.), gr. βάλανος »žir« (upór. lat. *glans* i *glândula) i* sa *želva* (v.).

Lit.: BI 873. Popović, *NJ*, n. s. l, 318. si. Kušar, *NVj 3, 326. MikloSič* 408. *Holub-Kopeiný 446. Bruckner* 656. *Vasmer l,* 415. *Mladenov* 168. *Trautmann* 84. *WP l,* 612. 632. Agrell, *Zwei Beiträge, LUA* 1918. (cf. *IJb* 8, 203). *Boisacif* 1100. Buga, *RFV* 67, 232. sl. (cf. *RSI* 6, 271). Bugge, *IF* 1, 448-449. ХЯ 32, 6. Iljinski, AS/ 6, 219. Matzenauer, *LF* 12, 325. Meillet, *AnzIF 24, 44.* Pedersen, *KZ* 39, 361. Peterson, *LUA* 1 (12) (cf. Barić, *JF* 3, 219. *IJb* 7, 116. ÄS/ 8, 300). Wijk, *IF* 20, 343.

žlômbrt m (istročakavski germanizam) »pars carnis porcinae dorsalis (Nemanić)«. Od njem. *Schlumbrat = Lumbenbraten* »(danas) *Lungenbraten)«.*

Lit.: Strekelj, *ASPh* 28, 538. *DAW* 50, 76. 82.

žlundra f (hrv.-kajk., slov.) = slov. *Шага* »1° Kotsuppe, 2° rđavo meso«. Pejorativna riječ. Od nvnjem. *Schlotter* m »blato«. Suglasnik *n* je umetak pred dentalom. Upor. *Krklant* < *circinatus*. Glede njem. *t* > *d* upor. *Sodar* (v.).

Lit.: PleterSnik 2, 969. Strekelj, *DAW* 50, 14. *WP 2,* 710. Putanec, *Filologija 6,* 140-141.

žma m (2K) = slov. *imah* »tečnost«. Pridjev na *-m* > *-an imân* (ŽK) = hrv.-kajk. *žmahen (ne-)* »tečan«, apstraktum na -oíř *(ne)šmahnost.* Od stvnjem. i srvnjem. *Smach* (pored *smac)* »Geschmack«. Odatle *smekati, -ãm* (hrv. gradovi) < nvnjem. *schmecken*. U dragim slavinama: polj., ras. *smak* < stvnjem. *gismac* > starije njem. *Schmack,* češ. *šmakovat*. Kod Belle, Voltidija i Stulića postoji još *smaS* m »apetit«, pridjev odatle na *-ьn* > *-an smaSan* (Stulić, Sulek) »tečan, slastan«, varijanta kod Belle i Kavanjina *smaž*. Početno *-S* mjesto *-h* nastalo je zacijelo najprije u pridjevu na *-ьn* i odatle preneseno u imenicu. Suglasnik *-i* mjesto -f je prema dijalekatskom izgovora *păi*, gen. *puга*.

Lit.: ARj 8, 158. *PleterSnik 2,* 970. Skok, *ASPh 33,* 374. Jagić, *ASPh* 8, 318. *MiЫoШ* 309. *Holub-Kopeiný* 372. *Bruckner* 503. *WP 2,* 689. *Vasmer 2,* 670.

žmäka f (Crmnica) »sramota«. Prilog *žmatno* (Crna Gora, Riječka nahija) »ružno, sramotno«. Denominal na *-ati ožmakati se, -om* (ibidem) »nagrditi se, obrukati se nepoštenim djelom«. Talijanizam *smacco* »isto«, od langobardskog *smahhan,* nvnjem. *Schmach, schmähen*. Upor. arb. *zmak* »contumelia, ingiuria«.

Lit.: ARj 9, 539. Miletić, *SDZb* 9, 604. *REW** 8037. *DEI* 3514.

žra árcat, *-ãm* pf. (Split) prema impf, na *-va- žmarcávat, -am* »(kartaški izraz) po prvi put upotrijebiti jedan *Špil* = mac(kartu) i lagano ga uprljati«. Od lat. *marcēre* > tal. *marcire*. Prijelaz u konjugāciju *-ati* prema *-ю* u 1. 1. prezenta.

Lit.: REW³ 5345. *DEI 2362.*

zmařiti, *-гm* (Perast) = *imant* (Rab) »nestati«. Od tal. *smarrire,* a to od germ, *marrjan.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25. *REW»* 5373. Skok, *ZRPh* 54, 499. *DEI* 3516.

žmerak, gen. *zmērka* m (Senj) »ronac, Wasseramsel«. Od tal. *smergo* »isto« *(s-* je prefiks < lat. *ex-)* < lat. *mergus*. Toponim *Mêreh,* gen. *Mêrga* (selo na otoku Cresu) zove se tai. s prefiksom *Smergo*. Ovamo ide i naziv zanatlije *maràngun,* gen. *-una* m (15. v., Dubrovnik, Cavtat) »1° drvodjelja, 2° prezime *Maranguniču* = bez umetnutog *n Maràgun* (16. v.) = *marangûn,* gen. *-una* (Rab, Cres) »stolar«. Od tal. *marangone = maragone* »1° ronac, phalacrocorax, 2° (Toskana) legnaiuolo«, u Genovi *magrim,* na Siciliji *mar(a)gum*. U značenju 1° riječ nije potvrđena kod nas. Upor. bug. *marangoz.*

Lit.: ARj 6, 469. Budmani, *Rad 65,* 165. Kušar, *Rad* 118, 21. Hirtz, *Aves* 419. *REW³* 5528. *Mladenov* 289. *DEI* 3517. 2366.

žmire, gen. *zmírá f* pl. (Vuk) »1° čvarak, ocvärak (ZK), "(o)cvirak, 2° kao žitka cicvara od masti i od brašna«, isto što slov. *zmíre* f pl. »Schmalzmuss«, sa *z* mjesto *ž*. Od stvnjem. *smero,* gen. *smerwes,* nvnjem. *Schme(e)r*. Upor. *Smervuršt* u hrv. gradovima. Ovamo ide rum. *jumară,* od austr.-njem. *Schmarren* > *šmarn* (u hrv. gradovima) »l° *(jelo)* razdrobljen kolač, 2° stvar koja ne vrijedi *(jest, smarrì)«*. Ovamo ide i *Smirati, Smîram* impf. (hrv. gradovi) »1° mazati, 2° potkupljivati«. Postverbal *smír,* gen. *Smira* (ŻK).

Lit.: PleterSnik 2, 931. *Tiktin* 878. *WP* 1, 390.

žmolc m (hrv.-kajk.) »encaustum«. Na *-ar šmolcar* m »encaustes«, *zmokán* »encaustus«. Ovamo *šmôljcar* »naziv stanovnika sjeverozapadnog Žumberka«. Od njem. *Schmalz* = *Schmelz,* od *schmelzen,* s kojim su u prasrodstvu *mlad, mledan* (v.).

Lit.: Strekelj, *DAW* 50, 76.

žmukljar m (istročakavski) »homo parais«. Strekelj tumači iz mlet. *muchiar, ammucchiare,* denominal od *mucchio* < *mutuļus,* što ne može biti ni semantički ni fonetski. Riječ postoji i u hrv.-kajk. (Krasić) u značenju »bogat, prljav škrtac« [< njem. *Schmugier* »Schleichhändler« > *Smugler* »švercer > škrtac«].

Lit.: Strekelj, *ASPh* 14, 555. *Schneeweiss* 85.

žnôra f (hrv.-kajk., ŽK) = *žnjora* (Virje) = slov. *inora* »uzica«. Deminutiv na *-iça znôrica* (ŽK, Proroci). Madž. *zsinór*. Od stvnjem. *snuor,* nvnjem. *Schnur,* u prasrodstvu sa gr. νεορον, lat. *nervus* (internacionalno *nervirati se, nervoza),* hrv.-srp. *pamrav* (v.) = *tundro* (Lika) = stras. *ponorov* »Erdwurm«.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *PleterSnik* 2, 971. *WP* l, 698. Fancev, *ASPh 29,* 389. *Striedter-Temps* 225.

žornada f (Perast) = *zurnada* (Rab), od mlet. *žornada* = *džornata* (17. v., Dubrovnik; Čilipi, *ici na ~u)* = *domata* (Kućište), od književnog tal. (tosk.) *giornata* = *zumata* (Bozava. možda dalmato-rom.). Upor. *ž(e)rnada* (slov., Notranjsko) »nadnica (prevedenica)«. Od tal. *giornata,* izvedenica na *-ata* od lat. pridjeva *diurnas* od *dies,* poimeničen n *diurnum* (se. *tempus)* > tal. *giorno* > *jorno* (Hvar, Brusje), samo u pozdravu *bon ~*. *Upor.jurnata* (Abruzzi, tamošnji Hrvati). Odatle na *-artus* > tal, -zere > -ír *zornatîr* (Potomje) »nadničar«. Latinizam na *-ista diurnist* m »dnevničar (pisar, nekada kod raznih oblasti)«.

Lit.: ARj 3, 539. Hraste,^ 6, 187. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 16. *PUterSnik 2,* 959. 973. Wędkiewicz, *RSI 6, 233. Rosamani* 1268.

žrtva f (u Vukovu i Daničićevu prijevodu sv. Pismaj nema potvrda iz narodnog govora) »sacrificium«. Kao crkvena riječ nalazi se u rus. *šertva*. Praslav. part. perf. pas. po deklinaciji и, koji je prešao u deklināciju *a,* od stcslav. *гыо, sreti*. Radna je imenica odatle na *-ьс* stcslav. *гьгьсь* > rus. *žrec*. Taj rusizam nije u hrv.-srp. preuzelo kršćanstvo, kao što je preuzelo *žrtva*. Upotrebljavaju ga noviji pisci za »pretkršćanski svećenik u Slavena«. Upor. polj. *zyrzec*. Pridjev na *-en žrtven,* poimeničen na *-ik žrtvenik*. Dénommai na *-ovati žrtvovati, rujem* »sacrificare«, odatle pridjev na *-ovan požrtvovan*. Iz slav. crkvene terminologije ušlo i u rum. *jertfă, jertfelnic* (glede rum. dočetka *-elnic* < *-enbnik* upor. *pomelnic, vremelnic)* = *jertavnic, a jertfi*. Glagol je ie. i balto-slav. U baltičkoj grupi lit. *girti, giriu* »hvaliti«, stprus. *girtwei* »isto«, sanskr. *gir- f* »hvala«, *grnati* »slavi, objavljuje«, lat. *grotus*. Glagol se očuvao u rus. *zrú* »žrtvujem«. U hrv.-srp. nema mu traga, možda zbog izbjegavanja homonimije sa *гьго, zrëti* (v. *zdrijèti).*

Lit.: BI 874. *MikloSiS* 410. *Bruckner* 669. *Vasmer* l, 421. 430. Meillet, *RES 6,* 169-170. *Trautmann* 88.

žrvanj, gen. *-vnja* m (Vuk) = (sa *d* umetnutim u grupi *žr i* sa *vn* > *mnj) ždtmnji,* gen. *ždrmanja* m pl. (Crna Gora) = *ždfvanj* pored *zdrmănj* = *ždtmnji,* gen. *ždrmanja,* pridjev *naždrmnji* (Crmnica), balto-slav., sveslav. i praslav. (= stcslav.) *ггъny,* gen. *ггъnъ e f* »(naziv iz mlinarske terminologije) l° ručni mlin, 2° mlinski kamen, mola«. Značenje l° očuvano u toponimiji i hidronimiji: pridjev *Žrnovo* (Korčula) (upor. ras. *zornovyji),* poimeničen na *-ica Žrnovnica* (rijeka u Poljicima, koja se zvala *Bodi;* staro ime za *Avala* kod Beograda), usp. i *Žrvene jame* = *Zrnové jame* (kod Ozlja, 1437); *Zrmanja* (stari *Tedanius,* Lika, hidronim i toponim). Upor. istoznačno *Brus, Brusje* (Dalmacija). U stcslav. bila je riječ femininum deklinacije й (upor. f u polj. *żarna* »Kinnlade«, ukr. *zorna,* rus. *zima),* ali je prešla medu maskulina, upor. *zfnev,* gen. *zfnve* po deklinaciji o. Ü neobičnoj grupi *na* nastala je u hrv.-srp, metateza *vn* za razliku od ostalih slavina, upor. rus. *žernov* m, polj. *zamów*. Stcslav. nominativ *ггъny* očuvao se u crnogorskom pl. *ždnnnji,* upor. brus. *zorný* pl. »ručni mlin«. Plural je odgovarao stanju stvari, jer se mlin sastoji od dva mlinska kamena. Upor. lit. f pl. *gimos* »ručni mlin«. Upor. i u stcslav. f pl. *ггъnъ i* (Mat. 24, 41). Nominativ je ostao i u istroromanskoj posudenici *žerno* m »molino a mano«, f pl. *zeme* »macine« = *žierne* (Galežan, Fazana) = *ćeгne* (Vodnjan) = *žerne* (Pula) pl. Dočetak *-y* > *-i* dao je povod da je femininum prešao među maskulina i pluralia. Madžarska posuđenica pokazuje deminutivni sufiks *rezsnyice* (metateza *žer-* > *řeš-),* isto tako i ciganska *reznica*. Upor. bug. deminutiv *zerka*. Denominal na *-ati žrvnjati, -ãm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, sa-, u-)* »mljeti ručnim mlinom«. Baltičke su usporednice potpune: lot. *dziînuș* »mlin«, *dzirnas,* gen. *dzirnavas,* stprus. *girnoyivis,* lit.

ginta »mlinski kamen«, pl. *ïgirnos* »ručni mlin«. U višem prijevojnom štěpenu nalazi se u got. *asilu qaírnus f* »μύλος ονικός«, stvnjem. *kuerna,* nvnjem. *Quirne,* arm. *erkan* »mlin«, sanskr. *grâvan* »kamen za razbijanje«, kimr. *brenan* »mlin«. Sve od ie. korijena **guer-* »težak«, proširenog formantom *n.*

Lit.: ARj 4, 372. 7, 784. *BI* 874. Štrekelj, *DAW* 50, 13. Jagić, *ASPh* 33, 612. Miletić, *SDZb 9,* 392. *MikloSii* 410. *Holub-Kopecny* 444. *Bruckner* 662. *Vasmer* 1, 421. *Mladenov* 166. *Trautmann* 89. *WP* 1, 685. *Boisactf* 159. Bragmann, *IF.* 17, 488. Lorentz, *IF* 5, 381. Meillet, *Mélanges Boy er* (cf. *IF* 46, 163). *GM* 130. Specht, *KZ* 66, 61. Walde, *IF* 19, 104. *Ive* 107. *Mažuranu* 1721. 1722.

Zuber m (Vuk, -er kao u *čemer)* = (na -or kao u *Samar, žagor) zubor* pored *žubor* (Vuk) = (sa *đš* za *ź*) *džuber* (Stulić), onomatopejska imenica, »susurras«. Denominali na *-iti* (faktitìv) *subenti, -im* impf. = *džuberíti* (Mikalja, Stulić) = *Suborili* pored *žuboríti* (ra-), deminutiv na *-kati Sùberkati, -ām* (narodna pjesma, subjekti *djevojke, ptice)* = *šuborkati* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *žumboriti* (istarska narodna pjesma, Vodice) = *dSumboriti* (Belostenec), *preSomboriti* (subjekt *kragui])* »susurrare«. Apozitivna složenica *žuber-voda.*

Lit.: ARj 3, 540. *BI* 875. Jagić, *ASPh 6,* 135. Ribarić *SDZb* 9, 207. Iljinski, *ASPh,* 29, 496-497. *KZ* 43, 180.

žuč, gen. *Suit f* (Vuk), sveslav. i praslav. **гьКь,* »fel«. Praslav. je imenica apstraktum po deklinaciji ť. Nastala je od praslav. pridjeva **£blkł* »gorak, grk«. Značila je prema tome »ono što je grko«. Taj je pridjev očuvan u hrv.-kajk. *Suk* (ŽK, Vodice) < *Suhak* (Hrvatska, Bednja), određeno *zuıki* (Bednja) = *Suhk, žuhkak* (Stulić), određeno *žuhM* — slov. *žolhek* — *naSuk* (Bella). Denominai *êukniti* (ŽK, Vodice). Možda poimeničen na *-ica Sućica* »(biljka) zanovijet«, ali može biti i deminutiv od *Suka* (v.). Sadrži upravo dva ista sufiksa kao *mek* <v.). Samoglasnik *u* u *Sui i šuhak* nastao je iz sonantnog / jednako kao u pridjevu *šut,* s kojim je etimološki u zajednici. Upor. stcslav. *гiьсъ,* slov. *SUK,* češ. *Sluč,* polj. *eoli,* rus. *želčb* »Galle, (gr.) χολή (s kojim je riječima u prasrodstvu)«. Suglasnik í je nastao iz *k* pred ». Upor. osim *Suk* i stcslav. *zlakb* < **zolkt* »Griinkraut«. Denominal na *-iti žutiti, -im* impf, (samo s prefiksima *na-, o-, u-)* »žučju nakvasiti». Određeni pridjev na *-ьn žučni* (Stulić) »felleus«. Upor. još polj. *žolknać,* rus, *želknutb* »žutjeti«, koji dokazuju vezu sa *Sût.* Ie. je korijen **ghel-* u nižem prijevojnom štěpenu (Tiefstufe) kao i u *ém.* Baltičke se usporednice slažu samo u korijenu, ne u sufiksu. Lit. *tulžis* < (metateza) **žultis* prema lot. *žults, žulkts* »žuč« sadrže formant *t,* a slavine formant *k.* Dalja je možda veza i u *zao* (v.). Upor. ie. varijantu **ghel-, *ghol-* u *zelen* i *zlato.*

Lit.: ARj 7, 784. *BI* 875. Ribarić, *SDZb* 9, 148. 207. *MikloSii* 408. *Holub-Kopecny* 447. *Bruckner* 665. *Vasmer* 1, 416. 417. *Mladenov* 168. *WP l,* 625. *Boisacq»* 1065-1066. Osten-Sacken, *IF* 33, 207-208. Specht, *KZ* 56. 123-124.

žuga, uzvik za vabljenje i tjeranje gusaka (ŽK). Opetuje se. Slov. *žoga* = *Suga.* Odatle *zuga f* (Martijanec, hrv.-kajk.) »guska«, *divja Suga* »anser feras«, deminutiv na *-ica zugica* (slov., Bela krajina, jugoistočna Štajerska) »mlada guska i patka«. Na *-oj Sugaj* m (Martijanec, Gračenica u Moslavini) »locus pascuus anseribus feris«. U Kosmetu postoji impf, *žugat, -am* (subjekt *žena)* »prigovarati, nagovarati, ubjeđivati«, proširen na *-or-iti* (upór., *žagor, zamor) žugōrit, -im* impf, »šaputati, tiho razgovarati na uho«. Slovenci imaju *Sugati, žugam* »1° drohen, 2° fordern, chikanieren«. Onomatopeja. Prema štrekelju slov. *žugati* bilo bi od stvnjem. *seiuhan, seuhan,* nvnjem. *scheuen,* koje je preko franačkoga ušlo u rom. jezike (tal. *schivare* »izbjegavati«, itd.); ne odgovara ni glasovno ni po značenju.

Lit.: Pleteršnik 2, 974. Hirtz, *Aves* 593. Loewenthal, *WuS 9,* 173. (cf. *IJb* 11, 87). *Elezović l,* 182. Štrekelj, *ASPh* 11, 467. *REW** 8002. *WP* 1, 377.

žuljica f (hrv.-kajk.) »hladetina, želatin«. Od stvnjem. *sulza* »Salzbrühe«, nvnjem. *Sülze,* u prasrodstvu sa *slan, sol, sladak.* Germ, *sultja* posudiše Talijani *soldo* < stfr. *souz* »gelatina di carne«, *suéu* (Calabria).

Lit.: Skok, *ASPh* 28, 467. Rohlfs, *Diz. Cal.* 319. *WP* 1, 453. *REW·* 8445. *Striedter-Temps* 225. *DEI* 3531.

žūna f (ŽK, ras. *zelná)* = *žúnja* (Vuk, Srbija) = *žljuna* (Matevac kod Niša, unakrštenja bug. *žalná* i srp. *žunjd)* = (hrv.-kajk.) *zona* (Martijanec), balto-slav., sveslav. i praslav. *žblna,* »picus«. Pridjevi na *-in &un(f)in,* na *-ost žunast* (Glavatičevo, Hercegovina), »colore pici«. Deminutiv *žun(j)ić* »pullus pici«. Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. slov. *žolna,* češ. *Sluna, siví. Sina,* polj. *žoina.* Nazvana je po žutoj boji perja. Zbog toga se zove hipokoristikom *šuja, žujica, Sujka* (v.

žut). Madžari posudiše *zsolna.* Baltičke su usporednice lot. *dzilna,* lit. *gilná* »isto«. S morfološkog gledišta *Suna* je poimeničen praslav. pridjev ž. r. na -ьп od korijena *гьl~,* koji je u *žut.* V. *dvožun* za postanje pridjeva. Dalje etimologijske veze pruža ie. varijanta **gh* u **ghel-, *ghol-* u *zelen, zlato.*

Lit.: BI 876. Hirtz, *Aves* 592. 593. 594. ЛШОЙС408. *Holub-Kopečný* 447. *Bruckner* 665. *Vasmer l,* 416. *Mladenov* 168. Buga, *RFV* 75, 141. si. (cf. *IJb* 8, 199). Machek, *ZSPh* 20, 29-51. (cf. *RES 26,* 147). Schulze, *SAW* 1910, 787. sl. (cf. *RSI 4,* 334). Zubatý, *ASPh* 16, 425.

župa f (Vuk; 1070. *juppa,* 1242. *supa;* Dušanov zakonik) »1° stara slavenska administrativna jedinica«. Odgovara nvnjem. *Gau* = got., stvnjem. *gami,* s kojom je riječi možda u prasrodstvu. Znači »χώρα, regio«, u Poljičkom statutu *selo ali župa.* Postaje opozicija gradu: *u grade ili u župě.* Upor. i njemačku (švapsku i švicarsku) opoziciju *Gau* = *Land* prema *Stadt.* Kako su se te jedinice organizirale uz rijeke, uz koje se nalazi zemljište pogodnije za obrađivanje, riječ dobiva naročito značenje u Primorju (Dalmacija) »2° kraj izložen suncu, prisoje, umina, gdje ne pada snijeg ili, ako padne, odmah okopni«. Odatle pridjev na. *-ьn* > *-an župan (zemlja župna,* Srbija, Boka), toponim i horonim *Župa* (Crna Gora, Srbija, Hercegovina, Dubrovnik). Kako su se *župe* osnivale prema plemenskom uređenju, na bratstvu (= gr. φρατρία), riječ znači nakon propasti plemenske organizacije »3° populus (Stulić), domaća čeljad (Vuk, Lika)«. Katolička crkva preuzimlje *župu* kao administrativni naziv za »4° parochia > parokija, plovanija (Lika), fara (ŽK), nurija, inorila (v.)«, odatle na *-janin žūpljanin* = *farník* (ŽK), određeni pridjev na *-ьn éupm* (~ *ured, crkva),* poimeničen *župnik* (Hrvatska), s pridjevom *župmkov,* na *-ski župski* (<—a *crkva).* Od *župa* u značenju stare administrativne jedinice izvodi se naziv za starješinu *župe* s pomoću sufiksa *-an,* koji se nalazi samo u *župan,* gen. *-dna* (stsrp., staro-bosanski, sthrv., Raša). Prevodi se na latinski sa *comes,* a *župa sa.comitatus.* To znači da se njegova funkcija identificira s franačkim značenjem riječi *comes* > stfr. *cuens* (nom.), *conte* (akuzativ, danas pisano *comte),* a *župa* sa *comitatus* > fr. *comté* (upor. ime kraja *Franche-Comté).* Riječi *župa* i *župan* ulaze tako u latinsku i grčku srednjovjekovnu terminologiju: *županov teritorij* označuje se latinskim odnosno grčkim sufiksom -ra: *juppania* = ζουπανία (Porfirogenet); *župan* dobiva uza se pridjev *veliki* = *veli; županija* ulazi i u hrv. govor za ono što Madžari zovu *varmegye* > *varmeđ(ij)a* (hrv.-kaik.), koje je napola prevedenica od *gradska međa* (v.). Kod alpskih Slavena (Slovenaca) *župan* postaje »seoski knez«. Odatle prezime *Župan* (ŽK) (kod Nijemaca *Suppuri), Župami, Županćić,* što odgovara *Kneževiću* kod Hrvata i Srba. Od *župan* izvedenice su: pridjevi *županov, Supänskí,* apstraktum *županstvo.* Duljina na α nije općenita. Upor. *šupán* (ŽK). Pridjev na *-j županj* »županov« (upor. *banj* »banov«) očuvao se u toponomastici *Županja* (Slavonija). Kao administrativna jedinica *župa* je imala svoj *župski grad* (castellum). To potvrđuje slov. poimeničenje pridjeva *гирьпъ* na *-ica župnica* »gradska njiva koju su grajščaki davali županima na uživanje, a ostala je ipak vlasništvo grada«. Značajno je što Madžari nisu posudili *župan,* nego Rumunji, koji ga prenose na *boljare (> boierii).* Tu dobiva značenje »gospodin«: *jupin* (sa *on* > *în* kao u *stăpîn* »gospodar«; inače slav. *-an* ostaje neizmijenjeno). Njegova je žena *jupineasã.* Nadasve je lingvistički značajno da su Madžari posudili ne *županb,* s punim prijevojnim stepenom *u* kao Rumunji nego s nižim prijevojnim stepecom a: **гърапъ,* koji ispada u hrv. *špan.* Glede ispadanja upor. *česán* prema *сбsarб > car. Upor. sa ь > α *žapan* (Draganići) »župan«. Oblik *Špan* je postojao sve do 16. v. kao šef *éupe:* 1455—1497, *špan vse zemlje Vrbasa;* 1512, *Spane, ča mi silu -činiš nezakono* (Srijani, Dalmacija); 1492, *mi... špan rotni stola lučkoga.* U Bužanima 1484. čita se *i mi špan i sudci imismo pun svit i cei dogovor meju sobom.* U Humu na Uni 1493. čita se mjesto *Špan: mi knezi, župan i sudci,* iz čega se vidi da je već u sthrv. *špan* bilo isto što i *župan.* Upor. značenje što ga je Zore zabilježio u Splitu, gdje *župan* značenjem odgovara *zapostatu* »vilicus« (v.) u Dubrovniku. Kao *županija* od *župan* s istim sufiksom pravi se *Spānija* 1573 »vlast županova« : *na Dobri v Spanili zagrebske mede.* Taj identitet *(župan* = *špan)* postojao je i u panonsko-slav., kako dokazuje madž. *ispan* »capitaneus«, koji dobiva također kao u srsrp. pridjev */o* = *veli(ki).* Sthrv. *špan* = *župan* spao je na *upravitelja vlastelinskog dobra, subašu i* preuzeo funkciju *dvornika* (v.). Upor. madž. *nadorispan* > u nas *nadršpan* (16. v.). Kod Slovenaca je *špan* »Schaffner«. Vuk je zabilježio *išpan* kao posuđenicu iz madž. u značenju »koji nadzire radnike ili sluge«. U Vojvodini (?) f *išpanka* je »ime što ga mlada pridijeva mlađem ženskom«. Madž. *úpon* ušlo je u njem. sa i = *ge Gespan.* Upor. slov. prezime *Gšpan.* Pridjev *veliki župan* izazvao je prefiks *pod* u *podžupan* u hrvatskoj administrativnoj ter-

minologiji, s pridjevom *podžupąnov, podžupanija* »kotar«. Drugi starohrv. termin za funkcionara *župe* **podzupb* isto tako je star kao i *гupanъ*. Najstarija potvrda čita se g. 1069: *Osrizii podiuppi, Gregoru podiupi*. Ne zna se točno odnos između *županа* i *podžupana*. Riječ živi i danas na istom teritoriju gdje i *župan*. U Vrbniku *požup* m je »crkvenjak, sakristan, mežnar«. Na Lošinju su u 17. v. *posuppi sive gastaldi* u crkvenim bratovštinama. U slov. *pódšup* = *podžup* je »Gemeindediener (Notranjsko, Crnice, Goriško)« = na *-nik podžupnik* (Goriška Brda). Morfološki riječ nije jasna. Upor. sufiksalne izvedenice na *-ıo pôtsneš* (hrv.-kajk.) »djeveruša« i *podknežin* (v.). Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Dva su smjera u etimološkom tumačenju. Prema Bruckneru i drugima posuđenica je iz avarskoga kao i *ban*. Jedan od dokaza za tu tvrdnju bio bi natpis na zlatnoj posudi iz Nagy szent Miklos (9. v.) ζοαπαν = ζωαπαν, što odgovara ζουπαν na protobugarskim natpisima. Dočetak *-an* u toj izvedenici poklapa se sa *-an* u avarskim nazivima šefova *kagan* > *kan, bajan* > *bojan* > *ban, kopanos*. Bruckneru je *župan* činovnik avarskoga *kagana*. Sa **&ъpanъ* dovodi se u vezu stčeš. *hpan* > *pan* (i polj.) »naziv (titolatura) visokog plemstva, kao grof, barun, danas gospodin, monsieur« prema f *paní* »madame« < praslav. **hbpanųi*. Upor. naprijed rum. titulatura *jupin* i lit. *žiupõne* »gospoda«. Češ. proteza *h* ne objašnjava se dovoljno upućivanjem na stčeš. *hbrat*. Najbolje se svakako objašnjava avarskom časti *kopanos* na starobugarskim natpisima s nenaglašenim *o* — *ъ* kao u *Corinium* > *Karín* (v.), *sculetta* > *zdjela* (v.) i sa *kp* > *hp* > *p*. Ako se uzme to tumačenje kao izvjesno, treba pretpostaviti da je od imena šefa *гupanъ* stvorena *župa* kao ime kraja kojim on upravlja. Za takvu pretpostavku nema paralela. Budimir i ostali polaze od pretpostavke da je *župa* osnovna riječ a *župan* da je izvedenica odatle. Za *župan* pretpostavlja Budimir izvedenicu od gr. δίοπος »surveillant, chef«. Ima ih kao Brugmann, koji drže riječ *župa* domaćom praslav., ne posuđenom. Tumače je iz ie. jezičnih sredstava. Pretpostavljaju razvoj značenja »die Hut, Hutbezirk > Verwaltungsbezirk« i veže se sa sanskr. *gup-* »skloniti, štititi« i *gõpa* »čuvar«. Nalaze dalje usporednice sa gr. γύπη »hutte, koliba«, nvnjem. *Koben*. Persson drži *župa* za prasrodno s got. *gaivi*, nvnjem. *Gau*, prošireno formantom *p* kao ags. *géap* »prostran«. Ali ni time nije riješen problem morfološke izoliranosti: *гupanъ* prema *župa*. Može biti da se unakrstila ie. riječ **geupa* > *župa* s avarskim nazivom šefa.

Lit.: ARj 4, 86. 7, 301. 11, 350. *BI* 876. Zore, *Rad* 138. Skok, *JIG 2, 2.* Isti, *Studia Mladenov* 329-332. *Mažuranić* 969. 1429. 1723. *Pleteršnik 2,* 103. *Miklošič* 413. *Holub-Kopečný* 263. 448. *Bruckner* 368. 667. 975. *KZ* 43, 323. 51, 241. *ASPh 29,* 111. *IP* 23, 217. *AnzIF* 11, 248. 27, 143. *ŘKA,* hist.-fil. 25, 307-345. *Vasmer* 1, 432. *Mladenov* 168. *ASPh* 36, 116-135. *WP* 1, 562. *Tiktin* 880. Ivšić, *HR* 1934, 193. Arnim, *ZSPh* 9, 406. *Boisacq** 158 — 9. Brugmann, *IF 11,* Hi- ll 2. Budimir, *Kongres* br. 2, 89. (cf. *IP* 18, 364). *IČ* 1, 1-2, 255-261. Hujer, *LF* 31, 104-107 (cf. *AnzIF* 21, 133). *IF* 24, 70. sl. Iljinski, *ASPh* 29, 497. Janko, *WuS* 1, 106-108. Jireček, *ČČM* 1877, 321 - 329. Peisker, Posch, *WuS* 16, 6. Pritzwald, *WuS* 12, 238. Rosetti, *GrS* 5, 158-172 (cf. *IJb* 18, 265). Sobolevski, *RFV* 71, 431-448. (cf. *JF* 3, 222. *IJb* 3, 156). Uhlenbeck, *PBB* 20, 44.

žúr, gen. *Sura* m (Vodice, Istra), slov. *žúr,* gen. *žúra* m pored *žura* i *zora f* (Ipava) »surutka«. Zvučni suglasnik *ž* nalazi se i u istrońom. *éoг* kao i u rum *zar* pored *žara* isto prema bezvučnom *s* u logudorskom (Sardinija), španj. *suer o* i port. *soro* »isto« i sa samoglasnikom *o* prema *serum* > tal. *siero,* furl, sír, cine. *şar,* stšpanj. *siero* sa samoglasom *e* u lat. *s rum.* Taj je oblik postao internacionalni medicinski termin *(serum).* Rum. *zar* = *žara* slaže se s arb. *dhale* »mlijeko« i može biti posudenica odatle kao *mazãre* < arb. *modhulë,* tako da *z* u toj riječi nema veze sa *zur.* Suglasnik *ž* u istarskim i slovenskim oblicima objašnjava se unakrštenjem od **sorum* (prijevoj od *serum,* koje je ie. podrijetla).

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 207. *Pletersnik 2,* 939. 943. 975. *REW*[3] 7870. *Tiktin* 1795. *Ive* 7. *Miklošič* 413. Štrekelj, *Prinosi* 32. *WP* 2, 497. *DEI* 3491.

žüra f (Vuk) »čovjek malen i mršav, kepec«. Pridjev na *-av žurav* (Vuk, Kosmet) »parvus et macer« = određeno *žuravi* (<~a *pčenica, dête)* »kržljav, sitan, nenapredan«. Ne zna se ide li zajedno *žüra* f (Vuk, Srijem) »konjska bolest kao vrtoglavica (kad konj ima žuru, on je kao bijesan)«. Drugo značenje moglo bi biti postverbal od *Suriti se* (v.).

Lit.: BI 876. *Elezović* 1, 183.

žustar, f *-stra* (Vuk), praslav. pridjev na *-r* (kao *dobar, mokar,* itd.) »srčan, okretan, hitar, svjež, živ, živahan«. Usporednica iz drugih slavina samo u rus. prilogu *žustro* (narječja) »bojko, provorno«. Upor. rus. *sustryj* »gewandt, gerieben, durchtrieben, findig«, *Sustatb, žústeriu* »l° essen, kauen, 2° gierig glätten, polieren (Pawlowsky)«. Prema Iljinskom od ie. korijena **gūb-, *geub-* s formantima -í i *-r,* što ne objašnjava *ž* mjesto *g.*

Lit.: BI 876. Iljinski, *yF 9,* 289-290.

žut, f *žuta* (Vuk *(na-},* balto-slav., sveslav. i praslav. pridjev **гъIIъ,* »flavus, galbinus (rom. jezici)«. Deminutivi na *-kost žućkast (č* od komparativa *žućf) (na-),* na *-karost žućkarast* (Srijem), na *-en* (tip *mlađeri) žućen.* Poimeničenja: na *-jak žučāk,* gen. *-aka* m »l° dukat, 2° novac za kartanje«, na *-ica žutica* f »1° bolest icterus, 2° epitet (uz *naranča'),* 3° dukat, 4° kruška (Uzice), 5° vrsta platna (Kotor)«, na *-ьc* > *-ac žútac,* gen. *žuča* (Crna Gora) = *žutac* (Kosmet) »1° žuto u jajetu, 2° žuto platno (Lika), 3° dukat (Stolić)«. Na *-ka žütka f* (Kosmet) »1° žuta kokoš, 2° vrsta ribe (Peć), 3° žensko čeljade slabo, mršavo, žuto«. Na *-ug* m prema f *-uga žutug* »žut krmak« prema *žutuga* f»l° žuta krmača, 2° nemoć, morbus arquatus (Stolić)«. Na *-arica žutarica* (Crna Gora) »l° ptica emberiza, 2° (Grbalj) ime kozi«. Na *-Uja žutilja* f (Lika) »žena koja bojadiše u žuto«. Na *-enica: žućenica* = *žućanica* »trave cichorium i lathymiris«, odatle na *-jar žućeničar* »koji je sadi«. Na *-eiь žutjelj* (Stolić) »cvijet caryophyllon, tulipa«. Na *-ulja žutulja* »žuta zemlja«. Na *-tka žutlka* (ŽK), *žutikovina* »berberis«. Na *-inica žutmica* (Smokvica) »poljsko zelje«, na *-Hica žutilica* (Šumadija) »genista tinctoria«. Na *-anjbkb žutanjak,* gen. *-anjka* »žuto u jajetu«, na *-njāk žutnjāk,* gen. *-aka* m »cyperum indicum«. Apstrakti na *-tlo žutilo* n »žuta boja«, na *-ina šutina,* na *-ost žutost.* Složenice od sintagmi (tip bahuvrihi): *žutočak,* gen. *-Ika* (Grbalj) »ime ovnu« prema *žütõka* f »ime ovci«, od *žuto oko,* odatle hipokoristik *žuja* f (Kosmet) »l° ovca žućkasta, šarena obraza i ušiju, 2° žuta krmača«, pridjev *Suas,* f -sia *(koza); žuja,* gen. *žuje* »vo, pas žute dlake« = *žuja* (Vuk) »ptica oriolus gălbuia«, *éujan* »žut vő« = *zujo,* upór. prezime *Žujović;* deminutiv *zujte,* gen. *-eta* (Kosmet) »žuto u jajetu« = *žujce* (Vuk); pridjev *žutokljun,* poimeničen na *-ьc* > *-ac žutokljunac,* gen. *-unca* (Stolić), upor. fr. *b jaune* < *bec* + *jaune; zùtokora* (Crna Gora) »berberis vulgáris«, *žutovõljka* »emberiza citrinella« *(volja* »podvoljak, pútača«). Denominali: inhoativ na *-éti žútjeti (se"), -im* impf. (Vuk) *(po-, za-)* »fieri flavus«, kauzativ ili faktitiv ná *-iti žútiti, zutím* impf. (Vuk) *(na-, o-, po-, za-}* »flavum reddere«. Ovamo ide još morfološki čudna tvorba *žumanac,* gen. *-nca* (gornje Primorje) = *žumance* pored *-ance,* gen. *-četa* = *žumanjak,* gen. *-ánjka* = *žumajce* (Vodice) = *žuvance,* gen. *-nca* pored *-anceta* »žujce, žutac, žutanjak, Dotter«. Da bi se protumačila ta izvedenica, potrebno je uzeti u obzir složen pridjev *dvošun* (~o *jaje,* Bosna) »jaje sa dva žutanjka«. Taj sadrži opći pridjevski sufiks *-ьn,* koji je dodan praslav. *zbit-*. U skupu od tri suglasnika *-bltn* ispao je srednji suglasnik, odatle po pravilu *-zun.* S pomoću proširenog deminutivnog sufiksa *-ance* (tipovi *mjestance, društvance)* obrazovan je **žunance,* odatle po zakonu disimilacije *n* — *n* > 1° *m* — *n* ili 2° *v* — *n: žumance* — *žuvance.* Madžari posudiše *zsomancz* i *zsoltina* »Sägewurz« < *гiъiina,* upor. naprijed *šutina.* Samoglasnik *u* je nastao iz sonantnog /, upor. slov. *šoh,* bug. *žalt,* češ. *žlutý,* polj. *žoity,* ukr. *šoŀtyj,* rus. *šeltyj.* Taj je nastao u nižem prijevoju (Tiefstufe) od ie. korijena **ghel-* proširenog pridjevskim sufiksom *-to.* Razlika je prema baltičkim usporednicama u prijevojnom štěpenu: lit. *geltas,* lot. *dziļts* »isto« sadrže štěpen *e,* a slavine štěpen *i.* Upor. i stprus. *gelatynam* »isto«. Upor. za dalje etimologijske veze od istog ie. korijena *zuna, želva* i ie. varijanto **ğhel-: *ğhol-* u *zlato* i *zehn.*

Lit.: ARj 7, 784. *BI* 876-877. *Elezovit \,* 182. 189. Ribarić, *SDZb 9,* 207. *MikloSií* 408. *Holub-Kopečny* 447. *Bruckner* 665. *ZSPh 4,* 214. *Vasmer* 1, 416. *Mladenov* 168. *Trautmann* 83. *WP* 1, 625. Hirt, *IF 22,* 93. Petersson, *IF* 34, 245. Prellwitz, *KZ* 47, 296.

žvacet (Malínská, Krk) = *zgvaćet* (Božava) »guazzetto, umokac s isjeckanim mesom«. Od mlet. *sguazeto,* deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus,* od *guazzo* »sos«, sa prefiksom *s-* < lat. *ex-* (kao u *Smergo* = *Merag* na Cresu), od lat. nom. *aquãtio.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 122. *REW** 578. 9120a. *DEI* 1888. *Prati* 531. *Rosamani* 1024.

žvákati, *žvačem* impf. (Vuk, Srijem, bug.) *(do-, iz-, na- se, po-, pro-,* sa-) = (sa *dž* < *š) džvakat, -am* pored *džvaćem (ć* je prema *džvătat,* koje Elezovič ne potvrđuje za Kosmet), pf. *džvaknut, -em* = *žvátati, žvačem (do-, iz-, po-, pro-, raza-, sa-)* prema deminutivima odatle na *-uhati svatúkati, žvatucem* (Stolić), *nažvakoliti se, -im* (Lika) »I° mandere (upor. Vlat. *manducare* u romanskim jezicima > fr. *manger,* tal. *mangiare), 2° (žvatat,* Smokvica, Korčula, subjekt *ogota,* v.) pokretati ustima pred parenjem«. Suglasnik *ć* iz prezenta prenosi se analogijom u inf. *rašvačati, -čem* (Stulić) »3° (metafora) govoriti koješta«. Za-

vršno -*kati* i -*tati* su deminutivni glagolski sufiksi dodani stcslav. *zbvati, Sbvç,* upór. stčeš. *Sváti, žujú,* polj. *zwać, żuć, euj̨.* Miklošič bilježi kao hrv. *Svati, sazvati* pf. (Aleksandrida, Blagojević). Postverbal *Svâk* m (Lika) »zalogaj«. Na *-alica žvákalica* f »žvakanje«. Radna imenica na *-lac* m prema f *-lica zvatalac,* gen. *-aoca* prema *Svatalica.* Prijevojem duljenja *b — i -životi, -am* samo s prefiksima *preživati, prežívam* (Vuk, bug.) = *přežívat, -življem* (Kosmet) = (prema *vij > mij) prežīmljem* pored *prežīman,* inf. *preêïmati* (Vodice 5 subjekt *rogata stoka).* Odatle na *-ai prežívať,* polj. *przeżuwacz* »(njem.) Wiederkäuer«. Sveslav. i praslav. Od praslav. korjena *eь a-* pravi se na *-lo: zvalo* n (Crna Gora, Vuk) »1° fauces, 2° ždrijelo, klanac«, *žvale,* gen. *zvala f* pl. »1° đem, 2° (metafora. Boka) usta, čeljusti«. Deminutivi odatle na *-će Svaoce, žvalence* (Crmnica), na *-ica Svălice* f pl. (Crna Gora) »usta«. Denominali na *-ati* pf. *zažvalat* (ŽK, objekt *konja")* = na *-iti žvaliti, -im* impf. (Slavonija) (rar-) »uzdati« prema *razvaljivati, -ujem.* Baltičke usporednice pokazuju viši štěpen prijevoja *žiaunos* pl. »čeljusti«, lot. *zaunas* »1° škrge, čeljust«, *žaunđt* »žderati«. Upor. još stvnjem. *kiuvan,* nvnjem. *kauen* (isti prijevoj kao i praslav.), arm. *kiv,* gen. *kvoy* (upór. rus. *Sıvıca)* »Mastyxbaum, Baumharz«, lat. *gingiva* »desni«. Ie. je korijen **gıeu-*. Kako *žvakati* ide u ekspresivne (onomatopejske) glagole, mijenja samoglas *a > o: nažvokati se (rakije,* M, A. Reljković) u kojem je vokalizam izmijenjen unakrštanjem sa *lokati.*

Lit.: ARj 2, 734. 4, 372. 7, 784. *BI* 877. *Elezovič* 1, 452. 2, 118. 462. Ribarić, *SDZb 9,* 183. Rešetar, *Štok.* 277. *MikloUč* 412. Berneker, *IF* 8, 284. *Holub-Kopečný* 448. *Bruckner* 667. *Vasmer l,* 413. *Mladenov* 164. 508. Paul, *WuS* 20, 42-43. Pedersen, *KZ* 32, 255. 39, 462. *WP* 1, 642. *Trautmann* 372.

žvämpiti (Perast) = *izvàmpiti* (Žrnovo, Korčula) »izvjetriti«. Od tal. *svampare* (s promjenom konjugacije *-iti* mjesto *-ati}* < prefiks s- < lat. *ex-* + *vampo, vampa,* s umetnutim *m* pred labijalom (upór. daim. *dumboK),* prema sttal. *vapa, vampore* (Napulj) < lat. *vapor,* gen. *-oris;* sttal. *vapa* postoji u *vapa* f (Vuk, Crna Gora), zacijelo posuđenica iz arb. *vape* »Hitze, Mittag«, koje može biti i iz balkanskog latinitela jer postoji u rum. sa lat. sufiksom *-ālis,* pl. n. *-alia văpaie f* »Lohe«. Bez *v apa* (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »zadah, odor«, zbog toga što se w u jezičnoj svijesti shvatilo kao proteza (upor. *uš — vus).* U Tivtu i Prčanju *âpa je od sunca,* sa *v >g gapa* (Prčanj). Čist venecijanizam iz doba parobrodarstva je *vapor* m (Dubrovnik) = *vapor* (Kućište, Korčula, Božava) = *vapór* (Lumbarda) = *vapSr* (Crmnica) = *japõr* pored *vapor i apor* (Vrgada) »1° kotao na paru (Rab), veća posuda za kuhanje (Kućište), 2° parobrod, piroscafo«. U značenju 2° talijanizam je balkanski: *vapor, gen. -ara* (Kosmet), bug. *vapór* pored *vampór,* tur. *vapor.*

Lit.: ARj 1, 94. *Elezović 2,* 502. Jurišić, *NVj* 46, 181. Kušar, *Rad* 118, 21. 23. *NVj* 3, 330. Miletić, *SDZb 9, 259.* 263. Cronia, *ID* 6, 124. Rešetar, *Štok.* 224. *REW*[3] 9147. *GM* 463. *Puşcariu* 1855. *Prati* 1628. *DEI* 3685.

žvegla f (hrv.-kajk.) = *Svêgle* f pl. = *Svêgla* (slov.) »frula«. Deminutiv na *-ica Sveglica* (1692, Zagreb; Bistrički i Stubički Laz) »sve vrste narodnih svirala«. Od stvnjem. *suegala,* srvnjem. *swegele,* nvnjem. *Schwegel* f »Flöte«. Odatle *nažveglati se* (Zagreb, sjeverna Hrvatska) »napiti se, nacugati se«. Onomatopeizira se u slov. zamjenom sonantnog *ŗ* za *e: švfgla,* tako i u glagolu *žveglati, -am* pored *žvrgldti,* upor. bav. *schwegeln* »pfeifen«.

Lit.: Pleteršnik 2, 976. 978. Širola, *ZbNŽ* 28, 145-158. *WP* 1, 215. 2, 518. *Striedter--Temps 225.*

zvēlāt, *{Svèlta* (Dubrovnik, Cavtat, Božava), pridjev, određeni *Sveltì,* komparativ *Svèltijî* »brz, okretan«, proširen na *-ast Svèltasi* (Šibenik) = (zamjenom tal. *-to* našim *-asť) Svelasi* (Smokvica), prilog *Svèlto* (Božava) »velocemente, presto«. Od tal. *svelto,* koje se može tumačiti kao tal. part. perf. *svèlto,* od *svellere, svègliere, sverre* < vlat. *exvellere* < kllat. *Svellere* pored *vettere* ili španj. part. perf. *suelto* od lat. *sõlvere* > španj. *solver.* Posljednji glagol dolazi kod nas *rešolviti* pf. (1776), *resolvati se* (Marin Držić) »odlučiti se«, apstraktum od part. perf. *resolutus* na *-io resolucijon,* gen. *-i* f (1440, Statut kastavski), kao latinizam *rezolucija, solucija* f (Zagreb).

Lit.: REW[3] 8081. *Prati* 956. *DEI* 3686. Cronia, *ID 6,* 43.

žveplo n (ŽK, hrv.-kajk.) = *Šveplo* (slov.) »sumpor (ŽK) (v.)«. Od srvnjem. *swëbel,* nvnjem. *Schwefel* »isto«. Neutrum prema tipu *olovo, zlato, srebro.* Postoji u hrv.-kajk. i *žvepel* m = *г ерьі* (Virje) koji odgovara njem. rodu. Tako i rus. *župel,* stcslav. *S(j)upeh,* u kojem se *u* mjesto *-ve-* objašnjava unakrštenjem sa *sumpor* < lat. *sulpur, sulfur* (v.). Upor. u slov. *župlo.*

Novija je posuđenica iz književnog njem. *üvïflati, -am* (hrv. gradovi) < *schwefeln* »Unsinn reden«.

Lii.: *Pleterínik 2,* 977. Jagić, *ASPh* 8, 318. Fancev, *ASPh 29,* 389. *MiЫoШ* 413. *Vasmer* l, 433. Hamm, *KZ* 67, 124. *WP 2,* 533. *Striedter-Temps 225,*

žvókno n (Vuk) = (sa *dz* mjesto *ź*) *džvôkno* (Kosmet) = (unakrštavanjem sa *prkno,* v.) *žvŕkno* »1° (šaljiva riječ) podičiš fissura, 2° velika rupa, prodor, prodorotina«. U slov. *žvókno* n »Ofenloch, Feuerloch«, s varijantama *zèkno* i *Solino* »Flugloch des Bienenstockes«. Zacijelo potječe od srvnjem. *swalc* »Schlund, Wirbel«, nvnjem. *Schwalch,* bav. *Schwalg* »Öffnung des Schmelzofens«. Slov. varijanta *zèkno* objašnjuje se njem. varijantom (dijalekt) *swelch* »Schlund«. Dočetno *-no* potječe od unakrštenja sa *okno* (v.).

Lit.: BI 878. *PleterSnik 2,* 956. 972. 978 Strekelj, *ASPh 12,* 473-474.

SADRŽAJ — SOMMAIRE

SADRŽAJ — SOMMAIRE

strane

pages

SADRŽAJ — SOMMAIRE

slovo lettre	strane pages

SADRŽAJ — SOMMAIRE

Petar Skok
ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA
Knjiga treća, poni²—Ž, *pretisak*

Izdavači pretiska
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI — ZAGREB
ČGP DELO, OOUR GLOBUS,
Izdavačka djelatnost — ZAGREB

Za izdavače
HRVOJE POŽAR
TOMISLAV PUŠEK

Izdanje pretiska
sufinancirale su
SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
ZNANOSTI SR HRVATSKE i
REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
KULTURE SR HRVATSKE

ISBN 86-407-0064-8

Tisak
Štamparski zavod OGNJEN PRIČA, Zagreb, 1988.

CIP — Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 801.322.2 = 861/ = 862

SKOK, Petar
Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / Petar Skok. — [Pretisak]. — Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988. — 3 sv. 25 cm

ISBN 86-407-0064-8 (za nakladničku cjelinu)

Knj. 3 : poni² — Ž. — 703 str.

Novi otisak izdanja iz 1973.